זה השער לה' צדיקים יבאו בו

טור

יורה דעה

הוא

הטור השני מארבעה הטורים

חברו הגאון מורנו ורבינו

יעקב בן רבינו **אשר** זללה"ה הנקרא **בעל הטורים**.

עם

כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם הוספות חדשות
כמבואר בשער השני.

חלק ב.

ווילנא

שנת תרפ"ד לפ"ק.

PRINTET IN POLAND
Drukarnia „Rozenkranc i Szrifthzecer"

טור

יורה דעה

הוא

הטור השני מארבעה הטורים

חברו הגאון מורנו ורבינו **יעקב** בן רבינו **אשר** זללה"ה הנקרא **בעל הטורים**

עם פירוש וחידושי הגאון עין העדה החכם השלם ריש מתיבתא בעיר צפת תובב"א מוה"ר **יוסף קאר"ו** זלה"ה. ואופן סדר ביאורו וחידושיו על מה אדניהם הטבעו הכל רשום בהקדמתו וממנה ישמע חכם ויוסף לקח ונקרא שמו בישראל

בית יוסף

ובמהדורא בתרא קם הגאון הנ"ל בכבודו ובעצמו להחזיק בדק ביתו עשה הגהות נכונות וקרא בשם **בדק הבית** ונמצאים כל אחד על מקומם הראוי כפי רצונו ובקשתו של הגאון בהקדמתו.

עם פירוש וחידושי הגאון עין העדה ריש מתיבתא החכם השלם כמוה"ר **יואל סירקש** זלה"ה אשר בזרוע עיונו ירד לעומק דברי רבינו יעקב בעל הטורים ובדברי הפוסקים שהביא בחיבורו ובדברי הגאון מהרר"י קאר"ו זלה"ה, ונקרא שמו בישראל

בית חדש

ועם ספר **דרכי משה** מהגאון המפורסם רבן של כל בני הגולה מוהר"ר **משה איסרלש** זלה"ה.

ועם פירוש וחידושי הגאון בעל ספר **מאירת עינים** ה"ה הרב הגדול גאון ישראל והדרו מרנא ורבנא **יושע ולק כ"ץ** זלה"ה. ונקרא שמו בישראל

דרישה ופרישה

עם הגהות **דרישה ופרישה** מהמחבר הנ"ל.

ועם **חדושי הגאון מהרל"ח** אשר און וחיקר הגאון המפורסם מוהר"ר **ליב חנליש** בספרו **ויגש יהודה.**

וגם נתוספו הגהות בטור וב"י וד"מ שהגיה הרב הגאון המפורסם מהר"ר **יוסף** דק"ק בראנזוקע.

ועוד נוספות מהגלונים המפורסמים כ"ע

מהגאון בעל המחבר ספר **תפארת שמואל** על **או"ח ויו"ד וח"מ**, ומהגאון בעל **תוספות יום טוב** על **אה"ע**

ועתה הוספנו על הראשונים הגהות וחידושים על ארבעה חלקי הטור הנקרא בשם

בן אריה

מהגאון המפורסם וכו' כש"ת מו"ה **זאב וואלף** זללה"ה שהיה אב"ד בגאלדינגען וטעלז. (בן הרב הג' ר' אריה ליב זלה"ה הדיין המצויין בואגר חדש) בעהמ"ח הגהות **בן אריה** על הש"ס ואלפס (שנדפס בש"סין החדשים) ועל הרמב"ם **ובן אריה** על א"ח וחו"מ שנדפס סוף ס' תמים דעים וחיבור על הבה"ג וחיבור על בעל העיטור ועוד חבורים אשר בכתובים (ובתוכם הערות מנכדו הרב הגאון מהר"ר ארי' ליב ליפקין שליט"א אב"ד דקראטינגען).

חלק שני (ספר א.)

ווילנא

בדפוס והוצאות ר' אברהם צבי ראזענקראנץ, ור' מנחם מענדיל שריפטזעטצער.

הקדמה

(יען כי הדרישה ופרישה על טור״ר הוא אחד בעיר וגם מה שהשגנו היה הקדמה שלו בלוי וקרוע לא יכולנו להדפיסה בחלק ראשון עד שטרחנו להשיגה והדפסנוה פה)

הקדמת הגאון החסיד הרב המחבר מוהר״ר **יושע פלק** כ״ץ ז״ל רשומה היא וכתובה אצל החיבור הגדול **בית ישראל** השייך לטור **חושן משפט** . וגם כבר היא נדפסה בריש הספר מאירות עינים עיין שם ותמצא משפט הספר הזה ומעשהו אשר הבית בית ישראל נשען עליו . ועוד מגלה לנו טפח ומכסה טפחיים בהקדמת בנו דהגאון הנ״ל :

והא לך הקדמת מוהר״ר יוסף יוזפא כהן בן הגאון הרב המחבר

יתברך ׳הבורא ׳ויתעלה ׳השם הגדול וישתבח . וטרם כל אתן לפניו שיר ושבח :

אל אלהי לבי ועיני . אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני :

״בית ״ישראל. יתנו הודיה לאל . גבורותיו למלל . יומם וליל לספר מעשה — יה :
אשר ברא האדם בחכמה . ונפח בו הנשמה. תורת ה׳ תמימה. משמים הוריד על האדמה . ונתן לבני על — יה :
פועל ישועות . נותן תשועות . להבין שמועות . מפיו נשמעות . חכמתו ותוש — יה :
אל המושיע . בלתך אין להושיע . גבור ״ורב ״לוושיע. ״כהניך הלבשת ישע. מי כמוך חסין — יה :
את מי ״יורה ״דעה . ומי יבין שמועה. להגות בו בכל עת ובכל שעה . היה לי לישועה. עזי וזמרת — יה :
היא עם ״פרישה. לכל חפצי ״דרישה. לקהילת יעקב מורשה . ובו תמיד משתעשע . עדות לישראל שבטי — יה :
יפיפית מבני אדם הוצק חן . ישמרו דעת שפתי כה״ן . כהתן פאר יכהן . ע״כ אקלסך בהן . לה׳ השמים ושמי שמ — יה :
״יוסף ואמיץ כח. הלך אחרי מנו״ח . ירח כריח הניחוח . מכבודו אור יזריח . רב העליל — יה :
ואת בנו הקריב והלביש כתנות . לכבוד שוכן מעונות . דברי חכמים כדרבונות . עלי שור צעדו בנות . פורת יוסף דרי נש — יה :
יקום פורקן מן שמיא . והשב שבות שבטי יה . מארץ נכריה . אשר לו היא צופיה . ובשרה בהנביא אל — יה :
בנה אריאל . וחיש גואל . ״חזק ואמץ לישרי אל . שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל . כל הנשמה תהלל — יה
הללויה :

אליכם אישים . אקרא שלום :

בית ישראל שמעו אלי רודפי צדק עם תורת אלהים בלבבם לדבר ה׳ החרדים . הן הראנו ה׳ את יוש״ע הכהן הגדול עומד ומהלך בין העומדים . וצניף טהור כתר התורה על ראשו ומלובש בגדים . בגדי מלכותא דרבנן ועל ידו הצמידים . בארבעה ״טורי תורי זהב רבודים . והדברים עתיקים ותיקים מתוקים וחדודים . מתוקים מדבש ומזהב נחמדים . ״ודרושים הם לכל חפצי התלמידים . ״ומפורשים בשום שכל טוב ודעת מדברים נגידים . ועל ידי שפתי ״כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו המתמידים . אשר יומם יהגו בתורתו ולילה שינה מעיניהם נודדים . כי מלאך ה׳ צבאות הוא כמלאכי אלהים עולים ויורדים . הלא הוא אבי אבי רכב ישראל מורי ורבי הגאון הגדול איש אלהי קדוש יאמר לו המופלג בתורה ובחסידות מוהר״ר **יושע פלק** בן כבוד הר״ר **אלכסנדרי** זכרונו לברכה המוכתר בכתר תורה ובכתר כהונה . מרנא ורבנא אלופא וגאונא . רבן של רוב חכמי הדור מזרחה ותימנה . ימה וצפונה . כל ימיו היה מקהיל קהילות לשם שמים בכוונה נכונה . לזכות הרבים בחכמה ותבונה . וחכמתו וזיו תורתו בחוץ תרונה . והגדיל תורה ויאדיר בתורת אמת אליבא דהלכתא דרב אשי ורבינא . ממנו יתד ממנו פנה . לעצמו שם טוב קנה . ולתלמידיו הכתיר בכתר של חנינא : צאינה וראינה בנות ציון תלמידי חכמים לומדי תורה המצויינים בהלכה במלך שלמה במלכי רבנן שהשלום שלו מזרע אהרן הכהן שמתנהג במדתו אוהב [illegible] שלום יעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים בהתמדת [illegible]וד התורה לישראל ובהדרכתם שהיה מקהיל קהילות והדריכם בדרך ישרה ועשה תקנות ומשמרת לבני תורה בעטרה שעטרה לו אמו כתר תורה וכתר כהונה וכתר שם טוב על כלנה . כיום חתנתו וכיום שמחת לבו כיום מתן תורה שקבלו ישראל באהבה ובשמחת לבם בגילה ונשמחה בך כך מכנף הארץ זמירותיו שמעו ובאו לגנו לבית מדרשו לאכול פרי מגדיו יערי עם דבשי ולשתות יינו עם חלבי באהבה ובשמחה תורתם לשמה כולו ממתקים כולו מחמדים . לא התנהג עם תלמידיו רק זה דודי וזה רעי אני לדודי ודודי לי הרב נאה לתלמידים ותלמידים נאה להרב כהנך יפה דודי הנך יפה רעייתי . וגם למודם גדלו והצליחו . וגם עשו פרי לא יצא אחד מתלמידיו שלא עלה למעלה לאיזה מדריגה להיות אחד מגאוני הדור ראש ישיבה ואב״ד או בעל הוראה או דיין או מנהיג הקהילה עד שכמעט לא נמצא עיר וקדיש בכל תפוצת ישראל תחת יד אדם בדור הזה שלא ימצא שם אחד מתלמידיו . ואם אבא להעלות את כל יקר תפארת גדולתו מעלתו ומדריגתו . שהיה מופלא בחסידתו . כל ימיו ענתה בו צדקתו . ומכל אדם ענות שפלותו . לא נהנה בעוה״ז שום צד הנאתו . ומסתפק נפשו במעט ופשט בגדי תאוותו . לא נהנה משום אדם ושונא מתנתו . ואם להעלות כל מדת טובו וענוותנותו ומידת חסידתו ופרישותו . תקצר היריעה מהכיל אותו . ולו דומיה תהלתו . וידוע ומפורסם לכל בני דורינו :

ומרוב רובי תורתו אשר אין בית המדרש בלא חידוש שהתחדש כל יום ויום חידושי הלכות ודינים קושיות ופירוקים אסף וצבר וליקט אוכל מתוך הפסולת והעלה הכל על ספר הזכרון ליראי ה׳ ולחושבי שמו וירד בעמקי מצולה בים התלמוד ובפוסקים ראשונים ואחרונים לא הניח דבר קטן או גדול את כל דבר הקשה שבהם הביא לפניו ולפני התלמידים על השלחן אשר לפני ה׳ ואכלו בשרא שמינא אפתורא דדהבא ונשאו ונתנו בדבר עד שהסכימו על פי דרך אמת לא פעם אחת או שתים רק שנים רבים לא ימוש מתוך האוהל ולמד בישיבה התלמוד והפוסקים בחוזר וחלילה ובהדורי בתרא כמה פעמים ותמיד נאספו אליו עדרים עדרים תלמידים רבים חשובים וספונים וכלים מכלים שונים . פנים חדשים וגם ישנים . עד אשר בירר וליבן את דבריו וסילת בשלשה עשר נפות וכמה מנים . ובבן חבר כמה חבורים . סיני ועוקר הרים לא הניח שום דבר אשר לא כתב עליו באורים . הן על ארבע עשר מסכתות שבששה סדרים . הן על רי״ף ור״ן סמ״ג ומרדכי והרא״ש והטורים . הן על ספרי קבלה פילוסופיא תכונה קלים וחמורים . כרך גדול דרשות על התורה מקרא משנה אגדה ומדרשים אשר דרש בימיו לפני זקנים ונערים . ביאורים על התורה ועל פירש״י העלה הכל על ספרים . כרך עם שאלות ותשובות מלבד שאר תשובות אשר הנה והנה נפזרים . ובהיותו בחיים נשרפו חדושי הלכות אשר חידש על י״ד מסכתות כלים ונחרצים עד גמורים . וב׳ שנים אחרי מותו נשרפו בק״ק לבוב בהשריפה דתוך העיר כל ספריו שלמד מתוכו והגיה אותם וכתב וביאר כל דבר הקשה ורשם על הגליון מלא על כל גדותם אשר לא יערכנו ספריו זהב וזכוכית גם הכרך דרשות שעשה והביאורים על רש״י והתורה והכרך שאלות ותשובות את כל אלו נאבד ונשרף בעו״ה רק בערך ק״כ תשובות שלא באו עדיין לכרך נשארו :

וקרא אמ״ו ז״ל את שם הספר הזה הכולל על כל הארבע טורים **בית ישראל** משני טעמים האחד להיות החיבור הלז לעזר ולהועיל לכל בית ישראל . והשני להיות שם א״מ זקיני הקצין והנדיב ראש ומנהיג היה בק״ק לבוב ואגפיה נודע בשערים שמו הר״ר **ישראל בר יוסף** ז״ל נקרא עליו ועל הטוב יזכר שמו כי הוא הממציא אותו לכל זה ע״י בית המדרש שבנה לו בית של אבנים הבנוי לתלפיות בו בניינים תחתיים שניים שלישים ועליות ולהתאסף בו עדרי עדרים . ולתלות עליו כל שלטי הגבורים . והספיק לו לכל התלמידים הגונים וישרים . זה כ״ה שנים שעסק אצלו באלו החבורים . נוסף על הטובות שעשה לכלל בית ישראל בבנין כמה בתי כנסיות בקהילות שהיה שם מימיו וכמה ס״ת וכלי הקודש שנתן לכתוב ולתקן והקדישן . והשיא כמה וכמה בתולות קרובות ורחוקות והפריז בנדרונייתן . וידו היתה רוחה ובותו פתוחה לעניים וללומדי תורה . וגם עשה כיס גדול לעניי ארץ ישראל עולמית . מלבד שאר פרטי מעשיו הטובים אשר נודע בשערים זכותו יעמוד לו ולזרעו לדורות אמן : וטרם שנתבקש אמ״ו ז״ל בישיבה של מעלה בעודו על משכבתו אשר ממנו נגוע ונאסף לבית עולמו וקרבו ימי בעל בית ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ולאחי הגדול האלוף החסיד כמוה״ר **סענדר כ״ץ** ז״ל ויאמר הנה היה עם לבבי לבנות בית לשם אלהי ישראל וה׳ אמר עלי רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היוצא מחלציך הוא יבנה הבית לשמי בכן צוה עלינו שנתמיד בלמודינו ושלא נגע בעזבון שלו רק לראות ולהדר ולהוציא תעלומות אור חכמתו להאיר עולם ולזכות הרבים ולהביא אל בית הדפוס את חבורו הגדול **פרישה ודרישה** על כל הארבע טורים . ומרוב סיבות ותלאות דעדו עלינו והרפתקאות עברו עלינו כמה ימים ושנים . עידן ועידנים . אשר היו השנים בלתי מתוקנים . שלא יכול אחי החסיד מהרר״ם כ״ץ ז״ל להעלותו לעולמים . עד שנגזר עליו בגזירת הצור תמים . להיות נפטר מהעולם ושבק חיים לכל היים וקיימים . ויאמר ישראל ר״פ עוד יוסף בני חי יש לאל ידו לקיים מצות אביו ואת בית ישראל להקים . להיות בעט ברזל נחקקים . שכל דכפין ייתי ויכול וישבע ויותיר בכל נפש חשוקים . וזה עשרים ואחד שנים מיום פטירת אמ״ו ז״ל אשר היו הספרים סתום וחתום בתוך אוצרה . ורבים מחלים ומבקשים ומתאוים להנות מזיו יקרה . ואיש לא ידע להכירה . ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים מבני החבורה . ויהי ה׳ את יוסף צפנת פענח לגלות הנסתרה . ללומדי התורה היושבים לפני ה׳ יהיה סחרה . וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בידו צרורה . ולא הספיקו כדי הוצאות כל הספר ולהגמירה . עד שלבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ראשי מדינות וראשי גליל וראשי קהילות שיהיו לי לעזרה . ויהי ה׳ את יוסף ויט עליו חסד ויתן חנו בעיניהם לא זכותי רק זכות אמ״ו ז״ל מסייעני ויאמרו אזור כגבר חלציך ואל תמנע טוב מבעליו בהיות שיש ת״ל ידיך לעשות וקומי נא והתעוררי נא ואל תתעצל במלאכת ה׳ ואנחנו נהיה בעזרך בס״ד לקבל ממך איזה סך ספרים כל גליל וגליל כפי ערכיהם כדי שבלי איחור ועיכוב תוכל להביא בעזה״י כל חלק וחלק קמא קמא דמטי אל בית הדפוס לתועלת ולזכות הרבים להרביץ ולהגדיל תורה ויאדיר . וכאשר דבריהם הבינותי חשתי ולא התמהמתי ומצות אמ״ו ז״ל הקימותי . ושאלתי מהש״י העזר ובו אתאזר . ונערתי חצני ופניתי מכל מעשי ובעקירה גדולה ובטלטולא דגברא מק״ק ווינא לק״ק לבוב ובא הכהן אל הבית ולקחתי לידי הראשונה את בית ישראל על טוי״ד מאיזה טעמים ונימוקים ובפרט שלא יקדמני אחר בהדפסתו . ואני בעניי הבינותי בספר וראיתי את גודל

הטרחא

הקדמת מהור"ר יוסף יוז"פ כ"ץ

הטרחא ועבודת הקודש המוטלת עלי להעתיק ולסדר את כל החיבור מראשה לסופה באשר שלמד אמ"ו ז"ל במהדורא בתרא כמה פעמים פעם אחר פעם ומילא כל הגליונות מלא על כל גדותיו והוסיף כל יום ויום מה שהתחדש בישיבתו עד שהוצרך לכתוב לפעמים על הגליון שלא במקומו . וראה הבה"ן והנה קירות הבי"ת שקערורות מחקות ותליות אותיות מלות עקומות ומלופפות בלות ומטולאות עליונים למעלה ותחתונים למטה עד שהוצרכתי כמעט למנוע מליתן שנת לעיני תנומה לעפעפי ולא נחתי ולא שקטתי יומם ולילה תמיד בהסדר הלימוד ובהעתקה להיות הכל על צד היותר נבון מובן להדפסה ולתקן מכל עיוות וטעות ובערתי הטעות מן הבי"ת. להיות כפרי יפה רענן כזית. מלבד שאר כמה וכמה מעלות טובות אשר עשיתי לכבוד המקום עלינו על כל בי"ת ישראל ליפות הספר שלא יחסרו בו כל טוב . חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלני . אברך את ה' אשר יעצני . וברוח נדיבה הסמכני . ובצדקתך למען שוררי הנחני . האומר אלי אל תירא כי אתך אני . ורב טוב לבי"ת ישראל ברוב רחמיו וברוב חסדיו גומלני . ויהי ה' לו ליהושיע אמצתני אף עזרתני ובימין צדקו תמכתני . גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו יהיה לי ולזרעי לעטרת צבי ולצפירת תפארה אמן : וזאת תורת הבי"ת משפט הספר ומעשהו : בראשון כאשר למדתי מתוכו והיה נראה בעיני להגיה איזה דבר קשה והיה צריך פירוש לפירושו לא רציתי לנגוע ולשנותו מקטן ועד גדול אפילו אות אחת אם לא שהיה פשוט טעות דמוכח או שמצאתי כן בספרים אחרים רק כל מה שהיה נראה בעיני והוספתי נופך משלי כתבתי הכל בדרך הג"ה ותוך כמין שני חצאי לבנה בכתב רש"י קטן ואגב כתבתי והוספתי את כל מה שמצאתי כתוב בכתבים אחרים שהיה בידי לפעמים מה שהשמיט אמ"ו ז"ל מתוך ביאורי רש"ל ודרכי משה ואת מה שמצאתי כתוב בביאורים שאר גדולי הדור ומתלמידי אמ"ו ז"ל ואת כל מה שהפשתי אחר איזה פי' ברש"י ותוס' וב"י הכל כאשר לכל לקטתי מפי ספרים וסופרים כלוקט המלקט אחרי הקוצרים וכמאסף בין העמרים אחת הנה ואחת הנה וכל מה שמצאתי כתוב בשם איזה גדול כתבתי בשמו וכל מה שמצאתי כתוב סתם בביאורים כתבים שהיה מעולם בידי כתבתי סתם וכולם דברי אלהים חיים והמעט אשר הוספתי מדעתי לפעמים דבר קשה תוך ביאור אמ"ו ז"ל . ואקוה לאל ית' שיהא רצוי ומקובל לכל רואיו . וכדי שידעו את כל מה שהוספתי ולקטתי בתתי להדפיס בכתב רש"י קטן בתוך שני חצאי לבנה וסיימתי ע"כ המגיה : ב' . כל מקום שתמצא איזה דבר תוך שני חצאי לבנה ונדפס בכתב רש"י גדול הוא מלשון אמ"ו ז"ל עצמו שמביא לפעמים איזה גמ' ופירש"י בקיצור תוך הגמ' נעשה פי' רש"י תוך חצאי לבנה או שמביא דברי שאר פוסקים ראשונים ואחרונים או הב"י והוא עצמו בא לבאר איזה דבר בקיצור כדי להבין מיד טרם בואו לסוף דבר העמיד הכל תוך חצאי לבנה . גם הרבה פעמים שמצאתי כתוב מכתיבת יד אמ"ו ז"ל בגליון או במקום אחר ולא היה נרשם לאיזה מקום תחנתו הצבתי לאותו מקום הנראה בעיני תוך חצאי לבנה באופן שלא יהיה דבריו נראה כמעורבבים . ג' אם יכסוף אדם לבוא עד תכלית מוצא דין כדי ללמוד ממנו למד מן הלמד הצבתי אצל הטור המראה מקום מוצא הדין של רבינו מהגמ' מאיזה מסכתא ובאיזה דף גם מוצא הדין מאשר"י והג"ה ומתשובת הרא"ש ומהרמב"ם באיזה דף ובאיזה פ' כדי להקל החיפוש על המעיין ולקטתי המ"מ ממדפיסי הטורים של רא"פ וקצרתי הגהותי כדי להכיל הגליון לעמוד עליו מ"מ והרבה פעמים אשר הוספתי מ"מ מליקוטי שאר ספרים וטעיות הרבה אשר נפלו במ"מ של דפוס רא"פ חפשתי אח"ז והגהתי אותו . וכל מקום שתראה דין חדש ולא נזכר אצלו המראה מקום תמצא אותו דין בגמרא או באותו פוסק הנזכר לפני זה : ד' אם מביא רבינו איזה פוסק חוץ מהנזכרים בקיצור ומבקש לעמוד עליו מוצא דינו להבין אותו בטוב ולא תמצא מ"מ בצידו רובא דרובא תמצא דעה זו יותר באריכות ברא"ש ובר"ן ובב"י והם מבארים דעה זו : ה' שדרכתי עקבי אבותי שנעשה בסמ"ע והצבתי סעיפים קטנים בדרך א"ב בטור ובפרישה ודרישה כדי שיוכל כל אדם למצוא מבוקשו בנקל בלי יגע וטורח . ומה שנמצא לפעמים אות א' מא"ב ב' פעמים מורה א' על הפרישה וא' על הדרישה ורובא דרובא מציין אמ"ו ז"ל על דין א' הצבתי רק אות א' מא"ב ומורה על שניהם ונזכר בפרישה וע' בדרישה ורושם סגול מורה על הסעיף שביני עמודי ורושם עגול מורה על המראה מקום : ו' כל מקום שנפל טעות בדברי רבינו הן בטורים ראשונים ואחרונים בלא ב"י הן הטעות בדפוסי ב"י כולם הגהתי ע"פ הגהות אמ"ו וע"פ הגהות רש"ל וכל מקום שהוסיפו איזה תיבות הצבתי תוך חצאי לבנה תוך הטור ומה שמחקו איזה תיבות ואותיות לא עשיתי שום רושם בטור רק בפרישה רשמתי לפעמים על אות ותיבה שני שריטים : ז' כל מקום שנמצא בפרישה ודרישה על איזה תיבות ששרט עליו שני שריטים מורה לרמז שעיקר דקדוק הפשט או ביאור או קושיא בא על ידי אותן תיבות : ח' ביאור כמה מילות המורות שהשמיט אמ"ו ז"ל הצבתי ג"כ בתוך הג"ה או על הגליון : ט' כל דינים כפולים שנמצא בדברי רבינו מטור לטור או בטור אחד מסימן לסימן תמצא על הגליון או בתוך הג"ה מראה מקום מזה לזה : י' מה שהוספתי על טורים הראשונים ליתן ריוח בין הדבקים בין דין לדין רושם בשני נקודות גם באותו דין עצמו ריוח והפסק בנקודה אחד . ואמרתי לעשות סעיפים כמו שנעשו בטוח"מ ומפני שלא יוכלו לשאת הגליון את שני הסעיפים יחד בחרתי בדרך זה שלא יחסרו כל בו : י"א כל מקום שמביא אמ"ו ז"ל עיין בב"י באיזה דפין הם דפי דפוס ווינעציא ולא דפי דפוס קראקא : י"ב מפני גודל התמדת אמ"ו ז"ל לא לקח לעצמו פנאי לבטל הזמן לכתוב כל דבריו בעצמו ולרוב מהירתו לא היה בידו לכתוב כתב יפה ומיושרת והרבה לכתוב ראשי תיבות והרבה תיבות אינן שלמים וכמו תצאי תיבות ואח"כ ניתן לסופרים המעתיקים והם שהיו רוצים ליפות הכתב ולהשלים לפעמים החצאי תיבות ור"ת לפי דעתם הקלושה וכתבו הרבה פעמים והחליפו התיבות מלשון רבים ללשון יחיד מלשון זכר לנקבה עבר עתיד נוכח נסתר או איפכא ומה שלא עשו סופרים המעתיקין היו עושים פועלים זעצרש כי הם צריכים להשלים השורות וליפות הכתב שיהיו שלימים בלי שום חסרון אות אחד בסיבה זו הוסיפו מעצמן והשלימו איזה תיבה או קצרו מדעתן ומהפכין הלשון כנזכר . ומפני גודל העבודה במלאכת הקודש המוטלת עלי וסדר החיבור אמ"ו ז"ל מראשה לסופה ולסדר הגהות שעשיתי לתוך הספר ולעשות מ"מ וסעיפין ושאר דברים כנזכר

למעלה ולמטה מלבד שאר כמה טצדקי והרפתקי דעדו עלי לצורך הדפוס וסדר הספרים אחר ההדפסה מי יוכל להעלות הכל על הכתב גם לעמוד על כל הדברים לראות כה וכה להגיה הכתבים הממוחקים קודם שהובאו אל בית הדפוס הן אחר ההדפסה להגיה כל עמוד ועמוד ג' פעמים וא"א לאומרו ורבים לא האמינו כי יסופר איך יכול לעשות כל הדברים הללו אדם עפר ואפר לולי ה' עזרתי לי והפליא חסדו לי ונותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה וזכות הרבים וזכות אמ"ו ז"ל מסייעני שחפץ ה' בידי הצליח . ומפני גודל הטורח ועול הקשה והכבד היה קשה עלי להעמיד כל דבר על בוריו ולדקדק על כל תיבה ותיבה ועל כל אות ואות ולא סגי בלאו הכי להיות שום הדפסה בעולם בלא טעות לכן גם אנכי המודיע בזה שלא יעלה על שום אדם לתלות ח"ו בוקי סריקי לומר שאמ"ו ז"ל טעה בכתיבתו רק יתלה בטעות הסופרים המעתיקים בהמדפיסים או אני שגיתי בדבר הזה ושגיאות מי יבין . ואקוה לאל ית' שלא ימצא בו טעות כי אם מעט מזעיר . וזה אחד מן הסיבות שהוצרכתי לעשות לוח מראשי תיבות שאם יוקשה לאחד שיוכל לעיין שם . ועשיתי אותו אות ראשון ושני ע"פ א"ב . ואם יגיע לידך איזה ר"ת שלא תוכל למצוא בלוח אזי תחפש באות שני של ר"ת כי למדתי הר"ת אחר שורש התיבה ועל הרוב שתמצא ר"ת של ג' אותיות או ד' יהיה אות ראשון פעולה חיבור דביקות התיבה ואינו משורש התיבה ורוב פעמים אינן שוה ע"כ ראיתי להעמיד אחר שורש התיבה וראה לחפש אחר אות שני : י"ג יהיה נראה באיזה מעיין שלפעמים יהיו אריכות הדברים או שדברים הם ככפולין אין זה בא כ"א לפי קוצר השגות התלמידים שהרבו אותו בקושיות והוצרך להוסיף בביאור ולפרש דבריו הראשונים ונכתבו על הגליון ובסיבה זו נכפלו והאריכו הדברים ואני לא רציתי להוסיף או לקצר דבר כ"א מה שעשיתי דרך הג"ה תוך חצאי לבנה בכתב רש"י קטן : י"ד כל מקום שנזכר ודוחק לומר לא כתב אמ"ו ז"ל שום תירוץ מפני שהיו בעיניו כ"כ לדוחק גדול שא"צ להעלות על הספר ישוב לזה : ט"ו שוב שאר דבריו מהותו ואיכותו של הספר הזה תמצא מבואר ביאור היטב בהקדמות אמ"ו ז"ל : ט"ז אם יאמר שום אדם על איזה פשט וביאור שכתב אמ"ו ז"ל בחיבורו הלא אין זה דבר חידוש כי גם אנכי ידעתי מקודם וכבר היה לעולמים ע"כ צריכין אני למודעי שכהיום הזה זה מ"ו שנים שנעשה חבוריו על הארבעה טורים ומאותו יום ועד הנה נתפשטו כתביו וחיבוריו לכל תלמידיו בכל זמן ובכל שנה והם שלמדו אח"כ עם חבריהם או תלמידיהם עד שנתהוו הדברים פשוטים רגילים בפה כל אדם והכל מרועה אחד נתנו . גם הוגד לי מפי אנשים השלימים וגם ראיתי בעיני שהרבה לומדים קטנים בחורים טרם שהתחילו ללמוד ולמלאות כריסם מפוסקים ובארבע טורים ומהם שכתתו רגלם לילך למקומות אחרים לבעלי ישיבות וגאונים שהם בדורות הללו ללמוד ולשמוע מהם הארבעה טורים וכבר בידיהם העתקות מכתבי חבורי אמ"ו ז"ל והם באים בכלי זיינו ומפלפלים ומחדדים בישיבתן מה שכבר נשמע ונכתב בספר בכתבי אמ"ו ז"ל והחכמים ההם בסוברם שנתחדש הכל מחדש בישיבתו ובסיבת הללו רבים היו מלבשים בלבושו והעלו על הספרים כאילו הדברים נתנו ממנו ולאמור אני הנה גדלתי והוספתי חכמה ולבי ראה הרבה חכמה ודעה ומהפכים הדברים מלמעלה למטה או בשנותו את טעמו וכעני המהפך בחררה כו' בסברם שעברו כמה ימים ושנים ולא יבואו ח"ו חבוריו לדפוס ע"כ אמרתי להעלות על הספר ולגלות הדברים למען ידע דור אחרון דברים אמיתיים וכנים : י"ז עדיין אני צריך עוד למודעי מה שנצטוויתי מפי רבים וכן שלימים והם גאונים ואלופי הדור הזה אשר הם מרננין על אנשים החכמים המדברים גבוה בלשון מדברת גדולות במשיח ה' לא ע"פ האמת רק כדי לסתור דברי אמ"ו ז"ל בלי שום ראיה מהגמרא או מפוסקים מפורסמים רק בסברת דקות ורעות ומי זה אשר יערב לבו לגשת להוסיף טענות וראיות ואיזהו אשר ימלאוהו לבו להכניס ראשו בין הררי אל להכריע ולסתור את דבריו מה שכבר בירר וליבן וסילת זה כמה וכמה שנים הוא עם תלמידיו שמהן נעשו חשובים גדולים אלופים וגאונים של רוב חכמי הדור ולמדו כולם אצלו לשם שמים תורת אמת אליבא דהלכתא ובהתמדה גדולה הכל כאשר לכל כנזכר לעיל לא פעם אחת או שתים רק תמיד בחלילה וחוזר וחלילה ותמיד בישיבה גדולה ואין ראוי לשום חכם לסתור דבריו אם לא שהוא שקול לו בחכמה וביראת שמים ובגדולה ובשנים וששימש ת"ח גדולים הרבה והעמיד הוא עצמו תלמידים הרבה והרבה והרביץ תורה בישראל כמוהו . ואף שא"א לשום אדם להיות צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (מלשון קולע אל השער ולא יחטא) הלא שער קושיות ופירוקים לא ננעלו כי גם לפעמים ידע לבנו אשר גם התנאים ואמוראים הקשו לפעמים אעפ"כ ראוי לשית לב תחלה לדקדק בדבריו היטב ולעיין אחריו בפוסקים ראשונים ואחרונים שמא טעמו וראייתו מהם ומי שרוצה לסתור דבריו ולהעלות על הספר יכתוב טעמו וראייתו אצלו כדי השומע והרואה יכול לראות ולהבחין לשקול בשקול הדעת ואת הטוב יבחר ירצה ויקרב ולא לכתוב עליו דלא כוותיה בלי טעם וראיה כאילו דבריו נתנו מסיני וברור הוא זה שכל מי שאין לו ראיה מפורסמת נגד דברי אמ"ו ז"ל מגמרא או מפוסקים מפורסמים הלכה כמותו בכל מקום לא מפי עצמי אני אומר כן כ"א מפי גדולי ועמודי עולם וכאשר שמעתי ושטתי והייתי בהרבה קהילות קדושות שאין בתי דינין בישראל שלא האירו עיניהם בספר הנכבד מאירות עינים וקבלו עליהם דברי פי חכם חן ופוסקים הלכה כמותו אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה : והנה אחר כל כמה מעלות טובות אשר עשיתי לכבוד המקום ולכבוד אמ"ו ז"ל לספר הנכבד הזה . ובפרט אלה דברי הגהות שעשיתי אברך את ה' צורי וגואלי המיישר את הילי . והפיל בנחלת גורלי . ואמרתי נוצר תאנה יאכל פריה מלהיות לזכרון טוב לי . נצר מטעי מעשי ידי להתפאר . וקראתי את שם מעשי בשם כתונת פסים מכמה טעמים דפירושו דפסים הוא כלי מילת בגדי משי שמלבשין לבני אפרתים חשובים כך אמרתי ללבש את הספר החשוב הזה בחלוקי דרבנן בכתונת הפסים וליפות אותו בכל מיני יפוים בכל מה דהיה אפשר לי לעשות . ולקחתי לי לרמז מן התורה שנא' "וישראל אהב את "יוסף וגו' ועשה לו "כתונת "פסים לומר מאהבת אמ"ו ז"ל בעל הספר בית ישראל להיות ברא מזכה אבא ובן יכבד אב עשיתי לו לכבודו כתונת הפסים . או מאהבת א"א זקיני הראש והקצין והנדיב הר"ר ישראל ז"ל שגדולתו ורוממתו נזכר לעיל והכוונה וישראל אהב את יוסף מכל בניו שבני בנים הרי הם כבנים ונתגדלתי בחיקו בקטנותי עד יום מותו ואהב אותי באשר שנקראתי בשם אביו

הקדמת מוהר"ר יוסף יוזפ כ"ץ

אביו ז"ל עשיתי לו לכבודו כתונת פסים למען תהיה עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. וכשם שדרשו רז"ל את תיבת פסים ע"פ דרכם. אמרתי גם כן לקרות בשם כתונת פסים לדרוש הנוטריקון להיות זכרון שם אב ושלשה בניו עולין בקנה אחד בנוטריקון דתיבת פסים הוא אמ"ו הגאון החסיד מוה"ר יושע פלק כ"ץ ז"ל ובניו כסדר הנולדים בזה אחר זה את שם אחי הגדול בתורה ובגדולה שמו מעולה. ובחסידות היה מופלא. האלוף המרומם כמוה"ר (סענדר כ"ץ ז"ל) ואת שמי הקטן זעירא דמן חברייא האחרון המתאבק בעפר רגלי תלמידי אמ"ו ז"ל (יוסף יוזפ כהן) ואת שם אחי הנולד לו אחרי מזה בן מזה. איש חיל בתורה יחוה. ובשם גדולה יזה. האלוף המרומם כמה"ר (משה כ"ץ ש"י) יושב בשבת תחכמוני ובסוד ישרים ועדה עיר ואם בישראל בק"ק פוזנא יהיה ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. ויהי רצון שיהיו צאצאנו וצאצאי בית ישראל כולם יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים ויוסף ויתן ויטה עלינו חן וחסד בעיני ה' ובעיני כל רואינו ולראות בנים לבנינו וביאת משיחנו ובנין קדשנו ותפארתנו שלום על ישראל:

ולעצור במילין מי יוכל מלהעלות על הספר ולספר רוב גודל תפארת יקר. מעלות האשה החשובה הגבירה הצנועה והחסידה והישרה הלא היא א"מ הרבנית מרת בילה בת הקצין והנדיב הר"ר ישראל אידלש ז"ל נפשה בצרור החיים צרורה. עם אמנו רבקה רחל ולאה ושרה. המביאה לאמ"ו ז"ל לכל הכבוד הזה ולבעלה עיטרה עטרה. והיתה לו ולתלמידיו לעזר שיתעסקו בתורה. ובהדייהו מחלקת שכרה לא לנו לבד היתה זיוה הודה והדרה. רק לכל בני דורה. יפה כלבנה ברה. ולכל בנות ישראל היתה תפארה. ראוה בנות ויאשרו מעשיה הנעימים ויקרה. והדריכה אותן בדרך ישרה. בכן ראויה היא לחלוק לה כבוד ולהעלות על הספר קצת מעשיה הטובים להיות לנו לזכר לדורות ולמען ילמדון ממנה כל בנות ישראל וכן יעשון. והנה אף גם בהיותה בת יחידה אצל אביה הקצין פרנס הדור ובידה למלאות תאותה כאות נפשה. והיא לא עשתה כן רק מאסה נפשה בתענוגי עוה"ז ובחרה תמיד לקנות לעצמה עוה"ב. לא זה שלא בקשה בתענוגי עוה"ז אף גם זאת שסגפה נפשה בתעניתים. ובהיותה בחיי אביה וברשות בעלה אמ"ו ז"ל לא היה בידה לעשות כ"כ רק אחר פטירת אמ"ו ז"ל חיתה כמו י"ז שנים שישבה בתעניתים מידי יום ביום ובלילה לא אכלה דבר הבא מן החי ולא מן הבא מפרי אילן רק כדי חיי נפשה ולכבוד שבת עשתה כל מיני מטעמים ומעט נהנה מהם רק שלחה לעניים ולבני בית. וכל ימיה הן בימי החורף הן בימי הקיץ עמדה תמיד בזריזות קודם אור היום כמה שעות והרבית להתפלל בכוונה גדולה בתפילות ובתחנונים לפני המקום ב"ה. ובידה מפתח עזרת הנשים שהיתה ראשונה ואחרונה מבאי בית הכנסת שעה אחת או ב' אחר יציאת העם מבהכ"נ שהגמירה תפלותיה ותחנוניה ואחר התפלה לא שם נפשה לשום דבר בטלה רק מחיל אל חיל עוסקת בתורה פרשה של ימי השבוע עם פירש"י ושאר מפרשים כידוע לכל תלמיד אמ"ו ז"ל מאוכלי שלחנו שתמיד אשר היו פוטרין השלחן בדברי תורה היתה אוזרת כגבר חלציה במשא ומתן הד"ת ולפעמים אשר המציאה מדעתה איזה פשט מתוק מדבש נופת תטופנה שפתותיה ובפרט בדיני נשים ובהלכות נדה היתה בקי כמעט כאחד מבעלי הוראה. הביטו נא וראו את מה שהרגישה בטעות הנשים בהדלקתן הנרות בי"ט. וטעותן בשתים. האחד מה שנוהגות לדלוק נרות של י"ט כמו של שבת דהיינו שמדליקין תחלה הנרות ואח"כ משימין ידיהן לפני הנרות ומברכין הברכה על הנרות. ואח"כ מסלקין ידיהן הכל כמו נרות של שבת. ומנהג זה מביא רמ"א בש"ע בא"ח סימן רס"ג וכ"כ במהרי"ל והטעם מה שמשימין את ידיהן לפני הנרות כדי שיהא הברכה עובר לעשייתה. כי פלוגתא דרבוותא היא אם קבלת השבת תלויה בהדלקת נרות לשבת אם לאו וכמ"ש הטור בא"ח סימן רס"ג ובסי' תרע"ט ואע"פ שנקטינן הלכתא דאין קבלת שבת היא בהדלקת נרות לשבת כי אם בתפלת ערבית שמתפללין רוב הציבור ובהתחלת החזן לומר ברכו או אפילו שלא התפלל עדיין הקהל ערבית וקדם היחיד והתפלל של שבת מבע"י חל עליו קבלת שבת ואסור במלאכה. מ"מ כתבו כמה גדולים הג"מ וכלבו ושבלי לקט שדוקא לבני בית אמרינן הכי אבל להמדליק עצמו או להאשה שמדלקת הנרות לשבת היא אסורה לעשות מלאכה אחר שהדליקה דכיון דמברכת אין לך קבלה גדולה מזו אם לא שמתנה תחילה קודם שתדליק שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו גם בזה יש פלוגתא וכמ"ש ב"י ובש"ע סי' רס"ג שלא תועיל התנאי למברך עצמו. והכלל היוצא מזה מאחר שהמדליק עצמו מקבל שבת בברכת הנרות נמצא אם היה מברך תחילה כמו שראוי להיות הברכה עובר לעשייתה אסור שוב להדליק הנרות. ע"כ נמשך מזה המנהג שמדליקין תחלה ומשימין ידיהן לפני הנרות ומברכין ואח"כ מסלקין ידיהן שבזה נקרא עובר לעשייתן. התינח בהדלקת הנרות לשבת שאחר הברכה אסור שוב בהדלקה אבל בי"ט שמותר להדליק הנרות בי"ט עצמו מוטב שנעשה ברכת הנרות כתיקונה להיות הברכה עובר לעשייתן ולהדליק הנרות של יו"ט כמו נרות של הנוכה לברך תחלה ואח"כ להדליק הנרות בזה אחר זה. הטעות השני מה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של י"ט אחר שהתפללו הקהל ערבית ואחר יציאתם מבה"כ לביתם קודם אכילה וזה אינו נכון התינח בליל י"ט של גליות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מי"ט ראשון לשני ראוי לעשות כן. אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם בליל י"ט ראשון כן זה אינו נכון ויותר טוב מדינא להדליק הנרות ג"כ קודם תפילת ערבית ולקבל הי"ט בהדלקתן הכל כמו שעושין לכבוד שבת שיהא הכל מוכן מיד בבואו מבה"כ לביתו השלחן ערוך והנר דלוק ומטה מוצעת וכמ"ש בפ' כל כתבי דף ק"ט ובטוא"ח סימן רס"ב גבי שבת גם כל מלאכה שמותר לעשות בי"ט אם יכול לעשות אותו מלאכה מעי"ט אסור לעשותו לכתחלה בי"ט וכמ"ש בטוא"ח סי' תצ"ה. ואחר פטירת אמ"ו ז"ל שמעתי ממנה שצוותה לזוגתי הגבירה מרת ניסל בת הגאון מוה"ר נתן פייטל ז"ל להדליק נרותיה בי"ט ככל הנ"ל ושמעתי ממנה הטעמים ושהרגישה בטעות הנשים. והפשתי אח"ז בפוסקים ונלע"ד שהדין דין עמה וסודה ברוך וטעמה עידית ואמרתי להעלות על הספר בשמה ותשואת חן חן לה. וכהנה וכהנה נתנה תמיד דעתה ולבה לידע טעמי התורה. ואחר שעוסקת בתפלה ובתורה עוסקת בגמילות חסדים לבקר חולים ולנחם אבלים ולא היה שום דבר מצוה בעיר שלא כתתה עצמה בתוכה אם היה עוד היום גדול לא שם נפשה לבטלה היתה עוסקת במלאכה טוה ציצית וגידין לתפור הס"ת ותפרה טליתות וקיטל וראה על הבית בהדרכת בניה ונכדיה ושאר בחורים ונערים להטיבה עמהן לתת לפניהם מאכלים ובתיקון פשתן שלהם ובחפיפת ראשם לשבת לא היה בה שום צד גאוה וירה פתוחה בצדקה יותר מבדי ערבה וכל הליכותיה ומחשבותיה ומעשיה לחשוב מחשבה לעשית תמיד דבר מצוה ומי יוכל לפרט כל פרטי מעשיה הטובים בחסידותיה ובפרישותיה זמה שאסרה על נפשה אף במותר לה אשר קצר היריעה מהכיל כידוע ומפורסם לכל. ואחר פטירת אמ"ו ז"ל חבבה הארץ לעלות לארץ ישראל ולירושלים תוב"ב וכאשר זכתה לדבר זה והולכת וסובבת על כל קברי הצדיקים שבכל עיר ועיר המונחים בארץ ישראל ולבסוף יושבת בירושלים תוב"ב כמו ח' שנים ושמעה הטוב נתרבה ונתגדל שם עד למעלה. ולדעתי מרוב גודל סיגוף נפשה במאכלים ובתעניתים ושמאסה בעוה"ז רק לקנות נפשה עוה"ב לא מלאו שנותיה רק כבת נ"ח שנים ואחר שנת נפשה חלקו לה שם כבוד וחשבו לקבור אותה בין חשובי ארץ ונזדמנה שנקברה בכבוד גדול בירושלים תוב"ב תוך ארבע אמות של קבר זכריה הנביא ע"ה זכותה יעמוד לה ולנו ולזרעינו ולכל בית ישראל אכי"ר:

ב"ד המעתיר יוסף בן אמ"ו הגאון החסיד מוהר"ר יושע ז"ל מורע"ה הונה. יוזפ בן רבי ר' פלק יכוטו.

התן האלוף הגאון מוהר"ר נתן פייטל ז"ל אב"ד וראש ישיבה היה בק"ק וו רמייזא:

חידושים על טור יורה דעה מהגאון ר' שמואל קאיידנאוור זצ"ל

בעל המחבר ספר תפארת שמואל על הרא"ש זצ"ל

ב"י סי' ק"ס מאוחרת ודווקא כשלא. ועיין בהג"א ר"פ סימן ס' המגא לנדיא שכתב בדין מאוחרת אף שפי' הוי אבק ריבית ואין כופין אותו להחזיר והדבר ברור בעיני דמ"ש לקמן בהג"ה ודווקא כשלא פי' וכו' קאי אמ"ש בפנים ת"ח מותרים להלוות וכו' דווקא כשלא פירש לשם ריבית אבל כשפירש לשם ריבית אסור אף בת"ח וכ"כ הב"י לקמן בשם כמה גדולים ודו"ק נ"ל: ב"י סימן קס"א הפסיד הפסיד לעצמו. עיין בש"ע בח"מ סימן רל"ב ס"ז בהג"ה ובכמ"ע שם: שם ב"י חיוב שבועה וחייב. והרא"ש חולק ע"ז עיין בח"מ סימן ע"ג ולקמן סימן רל"ב דף רע"ג ע"ד ע"ש: שם סי' קס"א הון פחות מש"פ. עיין בתוס' פרק נערה דף מ"ו ובח"נ שם: שם סימן קס"א בבעל השטר אובד. ובהג"א איתא עובר בקיומו ומ"ש ובמ"ש התוס' ודו"ק. ועיין ביש"ש פרק המניח: ב"י סי' קס"ב שרי דהא יש לו. וצ"ע דהא הרמב"ם הביאו הטור לקמן ס"ל דאפילו כיש לו אסור בקונצ: ב"י סימן קס"ד בלא זוזי אפוקי. וע"ל ס"ס קס"ו ב"י מ"ש משמו: שם סוף סימן קס"ד בין אחר ג'. ועיין ברמב"ם פ"ו מהמ"ה דין ז' דמחלק בין היא להא דמשכנתא בלא נכייתא ובאתרא דמסלקי דאפ"ה לא הוי אלא אבק רבית לדעתו וכמ"ש ב"י משמו לקמן סימן קע"ב: ב"י סי' קס"ו תלמידי הרשב"א. ר"ל דבהלוהו א"צ להחזיר בלי"ש דמייתי ראייה מרב יוסף דהוי תקיף ושם לא אדעתא דהכי הלוהו והו"ל כהלוהו כדאיתא בגמרא ולא החזיר השכר עבידה ומיהו הלשון תלמידי רשב"א משמע דבכל א"ר א"צ להחזיר בלי"ש אפי' בהלוהו וצ"ע: ב"י סי' קס"ט קבלו מעותי מישראל ראובן. נ"ל שני כנ"ל ודו"ק וע"ש דדין זה לפי המסקנא ושגגה הוא ביד הב"י ומור"ם ז"ל. אח"כ מצאתי אחר הדפסת ס' ב"ח והגיה כמ"ש אמנם גם הוא ז"ל לא הרגיש בזה דדין זה ליתא: ב"י סי' זה ולדעת הר"ן אף מדין. ע"ל סימן ק"ע דכתב בשם הר"ן כמדון דידן דשרי ולא אסר אלא בישראל שערב בשביל נכרי ע"ש שלדעת רש"י הוא אסור וצ"ע: סוף סימן זה ב"י דמגו לאשתועי משבועה לא אמרינן. ובטור ח"מ סימן נ"ג כתב בשם הרא"ש דאמרינן וצ"ע: ב"י סי' קע"ב דכל בניכוי אפי'. משא"כ לרש"י אסור בנית אפילו בנכייתא כדלקמן ק"ל: סי' זה ב"י גדל קאמר אבל בתשובת הרשב"א. וצ"ע דנראה דדברי רי"ו הם גמרא ערוכה דף ע"ג גבי רב מרי בר רחל אלא דרי"ו איירי בישראל שמשכן ומכר אח"כ לאחר וא"כ גם הרשב"א מודה בזה ודו"ק וצ"ע: ב"י סימן קע"ז דהתוס' ולפי' נ"ל. ושרי ליה מאריה דהרא"ש והטור ל"ק להו כלל קושית התוס' דכאן איירי דלא א"ל למקפה וריב"א איירי בדא"ל למקפה וכ"כ בהגה"ב ע"ש כנ"ל ודו"ק: ב"י סוף סי' קע"ו הרשב"א דווקא פועל. והתוס' פרק השפינה דף כ"ו ע"ב כתבו בשם ריב"א דגם בקרקע צריך ליכנס מיד ע"ש ונ"ל דתרי רשב"א הוו: ב"י סי' קע"ז לי כל הריוח יהיה לך. ובבעל התרומה שלפנינו ח"ג היתה נוסחא אחרת וא"ש ול"ק מידי והובא בכ"מ פ"ו דין ב' ע"ש. ודו"ק: שם ב"י חולקין בריוח ובהפסד. נ"ע דלעיל כתב דנוטל ב' שליש בשכר להרא"ש ודו"ק: שם ב"י ולענין שנים שנשתתפו. ועיין בזה בש"ת ר"ל בן חביב סימן נ"ח ונ"ש שם שהאריך בדין זה בפרטיו וכלליו והמצא נחת: שם ב"י וייטב עובדא דר"א. ועיין בתוס' מ"ש בזה: ב"י סימן זה הו"ל כד אחד בריבית ולעיל סימן קע"ד כתב בשם כמה גדולים דהוי ריבית קצוצה וכן פסק בש"ע: ב"י סי' קע"ט אי הלכה כרב. דברי תימה הן דגם שמואל מודה דלא הלמד לעשות וכו' ולא פליג אלא בלשון מגושא שנאמר בהלמוד מהו ודו"ק: ב"י סי' קס"ד נ"ל שאין נחוש לכך. אמנם הרשב"א בס' משמרת הבית פסק כן בשם ר"ח וז"ל ואסיקנא לעולם י"ב שעה עכ"ל. ומשמע שם דגם הרשב"א מסכים לזה ע"ש דף קס"ד ע"ב ובגמרא דנדה דף ס"ה ע"ב ובסוף מסכת ע"ז: שם ב"י רבי יהודה אומר כל הלילה. ובספרים שלנו איתא כל היום שלה ופירש"י כל היום מותרת לשמש והע"ש כן יש להביא ראייה מזה לדין הרשב"א דהנ"כ היאך מותרת לשמש ביום כשרואה סוף לילה ודו"ק: ב"י סי' זה דלעולם לכ"ע שרי. והמעיין בת"ה דף קס"ה סוף ע"א כתב להדיא דלדעת ר"ת דס"ל בהיוצא לדרך דאסור בתשמיש ס"ל נמי שאינו יוצא לדרך אסור בעונה זו אפי' בדברים של הרגל דבר עכ"ל וע"ש. ואפשר דזה ג"כ הטעם של בעל תרומת הדשן. סוף סימן זה בלבד בין שיש לה. וצ"ע בהרא"ש בס' כאשה ולקמן סי' קפ"ט דף קנ"ה ע"ב ויתבאר לך דליתא זה לכל הפוסקים ואפי' להראב"ד וע"כ נ"ל דט"ס נפלה בספרים ודו"ק: ב"י סי' קפ"ו שיש לה ווסת דאינה. ובאין נה צריכה נ"ש הראשונים והו לא ק"ל: ב"י סימן קפ"ז לרב אשי בקביעא הלכך. אין זה קושיא אף דאסיק בקביעא מ"מ כיון דלא אמרינן תיובתא הלכתא כוותיה דבתרא הוא וראיה שהרשב"א בת"ה דף קע"ט ע"א השמיט תי' של ר"ה ומביא תירוץ של רב אשי ע"ש וכה"ג אשכחנא בכמה דוכתי: שם ב"י משמע דהדיא דלא. המעיין בת"ה דף הנ"ל יראה דל"ק כלל דהוא קאי אעד בידה וכתירוץ רב אשי ודו"ק: שם ב"י פלוגתא דרבי ורשב"ג. עיין בתשובת מהר"מ מלובלין סי' ק"א מה שהאריך בזה ודבריו נכונים והב"י ז"ל לפום חורפיה לא דק דגם רשב"א מודה דנאמנת ופלוגתייהו במקור מקומו טמא אבל אשה טהורה לכ"ע ודו"ק וצ"ע: ב"י סי' קפ"ח במכה שבצדדין אבל. נ"ל דנ"ל שבמקור ודו"ק: שם ב"י טהורה וכו' ויש לפרש. ר"ל לדעת הרמב"ם שהשמיטו וק"ל ועיין בתשובות ר"ש כהן שהאריך ללא צורך: ב"י סימן קפ"ט ומ"ש רבינו שכן הוא מסקנת הרא"ש. המעיין בפרק שור שנגח ד' וה' בהרא"ש פסק בהדיא בזה כרב באיכורא וא"כ צ"ע בזה על הטור וב"י ע"ש וקושיא זו מצאתי בס' מעדני מלך: שם ב"י סימן זה שהפסיקה מלראות שלש עונות ורש"ל השיג עליו ולפי פי' רש"ל יתיישב ג"כ קושית ב"י: שם ב"י היינו כלישנא בתרא. נ"ל דהיתה הגי' לפניו בלישנא בתרא כגון דקפלה באחד בשבת ותו אי קפלה באחד בשבת ותו אי ולחד בשבת אחרינא תו אי בלא קפיצה דהתם אגלאי מילתא דיומא קגרים וכן איתא בגי' הרשב"א בת"ה וגירסת רבינו ורמב"ן ולא פליג ליבנא קמא אליבנא בתרא אבל הרמב"ם איתא הגירסא לפניו כמ"ש בספרים שלפנינו ולפי הגירסא שלנו פליגי ב' לשונות אלו. ב"י סימן זה יוצאות ג' הפלגות נ"ל ב' הפלגות וכך מוכח בת"ה ע"ש ודלא כב"י לקמן דלא דק: שם ב"י ומ"מ יש לדקדק ולפי מ"ש לעיל דהגירסא הנכונה הוא ב' הפלגות ל"ק מידי ונ"ל דהג"מ קאי לענין דיה שעתה או מעת לעת ויליף משם הרשב"א דראייה ראשונה היא מהמנין ג' ראיות כדי שבראיה הג' מעמא מעת לעת וה"ה לענין קביעות ווסת ימים בג' והפלגות בד' ודוק היטב והדבר ברור הוא כשמש ולית בה ספיקא: סימן זה ב"י אי משום דקי"ל כוותיה. לשון זה אינו מובן לי דאדרבה דר"י ור"ש קי"ל פרק מי שהוציאוהו כר"י ע"ש גם לעיל סימן קי"ט שנג קצת בזה ע"ש מ"ש הא"ז מצאתי בס' הלכות גדולות שכתב ר"י ור"ש קי"ל כר"ש ואפשר שכן היה נוסחא בגמרא שלו ומשם נמשך הלשון להב"י אבל בכל הספרים שלנו בפי' המפורשים ליתא כן: ב"י סימן ק"צ עד פרסות רגליה ולמעלה. כנ"ל ועיקר ולאפוקי מס' מעדני מלך שמחק תיבת למעלה ולא הבין דרכה ולא ידע את מקומה הוא לכבודו ודו"ק: שם ב"י דאי לא אף על. בת"ה איתא הגירסא דאי מעלמא אתא על הגוקה לחוד איבעי לה לאסתכוהי כו' ונ"ל ליישב דהיכן אמת דבת"ה שלפנינו קאי אאם לא עברה ואז אין הולין מעלמא הא"כ דמסתכה על חלוקה לחוד וגירסת הב"י קאי על מ"ש בתחילה ונזדקרה אפי' אם עברה כו' ואאם עברה קאי ולכן אי מסתכה גם על חלוקה טהורה ודו"ק נ"ל: שם ב"י וכן פי' הרמב"ם. בת"ה שלפני איתא וכן פסק הרמב"ם ונדהם איות ב"י ק"ל ובמשמרת הבית כתב להדיא דהרמב"ן פסק כן ואף הרמב"ם פסק כן עכ"ל: שם ב"י דאין נ"ל שבאו נ"ל (שבא) וכן הוא במ"מ שלפנינו דאין נראה לומר שבא שם מן החדרים ואיני יודע טעם לדבריהם עכ"ל. ומסתבר דכל שיש שם שכונה לישראל בפני עצמן הרי היא כו' וק"ל: ב"י סי' קצ"א נ"ל דבלאו הני טעמי כד"מ השיג עליו דהר"ן טיהר אפי' בגימות בפוסרין הוך מעת לעת וע"ל סי' קפ"ח ק"ל: ב"י סי' קצ"ב בין אלמנה לבתולה ור"ל כשכנסה ולא כפרה ז' נקיים אסור לייחד או בפירסה אפ"ה נדה ולא בעל ודו"ק. וא"כ דברי ב"י אינם מובנים לי כמ"ש לאפוקי מ' דאינם ענין לזה ושרי ליה מאריה: ב"י סימן קצ"ד גוון אחד טמאה לכאורה היה נ"ל להגיה טהורה ולפ"ז לא משכחת דטמאה אלא בחסר ובגוון אחד אך דא"כ ק' למה החמיר הרשב"א במלא דאין טעם להומרא זו לפ"ז אחר כך מצאתי במקצת ספרי ב"י שנדפסו בשנת שנ"ה לפ"ק הגי' כיה ברובה דהם אינו מלא טמאה אפילו בגוונין כתבה ובמלא טמאה בגוון וע"ש: שם ב"י וליכא נפקותא בחפשה דשליא אע"ג דבגמרא איכא נפקותא ב"ש טוהר שאין נותנים לה אלא ל"ג יום דמאה השליא זכר והולד הנדמה אינו ולד לרבנן דאין לו צורת אדם א"כ הו"ל לרבינו לכתבו למנהג שבכנו וק"ל: סוף סימן זה ב"י וכ"כ מדברי הירושלמי. גם בגמרא דידן איתא פרק כל היד דף י"ח ע"א ע"ש ורש"י הוא אינו מוכרחת ודו"ק: ב"י סי' קצ"ז אמיר דיעבד והרא"ה מן המתירין. ובת"ה שלפנינו איתא והר"ז הלוי כו' ודלא כמ"ש ב"י לקמן בסוף הסימן: שם ב"י בבכיעי השתא לפ"ז ולפי מ"ש לעיל דהגי' בת"ה היה והר"ז הלוי מן המתירין אנו צריכין למ"ש ב"י וק"ל. וכן מוכח במשמרת הבית דהרא"ה ז"ל מהאוסרין והר"ז הלוי מהמקילין: שם ב"י דהרא"ה לאסור והראב"ד לאסור ולא ראה דברי משמרת הבית שכתב בשם הראב"ד לאסור ובשם הרז"ה להקל וכמ"ש לעיל דעיקר הגי' והר"ז הלוי: ב"י סי' קצ"ח בית הסתרים משמע. וכן הוא לשון התוס' ר"ה גם על התוס' ולא קושיא זו של הב"י ועיין בתוס' ויש ליישב ודו"ק: שם ב"י הקשה הר"ן לדבר. וקושיא זו הקשה גם הרשב"א בת"ה וקאי על הרמב"ם ולא על הראב"ד ודו"ק: שם ב"י ה"ז חוצץ ד"א. לשון זה הכל מדברי חכמים הוא ור"ל דאמרינן לרבי במה דברים אמורים שאינו חוצץ בשל מתכות אבל בשל עץ אינו כדבריך אלא ס"ל דחוצץ אבל רבי ס"ל דאין היצוק ואפילו בשל עץ אינו חוצץ ודו"ק ובזה תבין דברי ב"י לכאורה ודו"ק: שם ב"י דא"כ קמה לה. לשון זה לא ימלט משגיאה ואין בידינו להגיה ולפי מ"ש א"ש: שם ב"י מכאן איירי תוספתא ובמה דברים אמורים קאי ג"כ אמילתא

דרבי ודו"ק: שם ב"י תולנא כלל אפילו. אין זה מוכרח ודו"ק: שם ב"י לא איירי ר"ש נ"ל להגיה לא איירי ת"ק וק"ל: שם ב"י הלכה כר"ש כדמשמע אין זה במשמעות לשונו אלא שכתב דיש פוסקים כסדיה ידיו או בריפוי שרי וטעמא הוא משום שפסקו כת"ק וכ"ש כר"ש אבל יש פסקו דלא כר"ש כלל דת"ק לא ס"ל לדידהו סברת ר"ש ודו"ק: שם ב"י בחוכם דילמא אתי כנ"ל להטביל בחוכם לכלים הקבועים במעיין נגרר ע"ג דגזרו ביה רבנן להטביל בחוכן דילמא כו' כנ"ל: שם ב"י תנן שאם קרנה ובזה כ"ע מודו ואף למאן דגרסי בעלמא עיניס ולית הלכתא והטעם כמ"ש הב"י בשם הר"ן לעיל ות"ה האריך ובס' מעדני המלך לא כוון יפה בזה ע"ש בסימן קנ"ח ודו"ק נ"ל: ב"י סימן ד' דף רנ"ז ע"ג הרבעים כלה או לנחות בס' הרמב"ם שלפני איתא מ' סאה קודם שנפלו בו מ' סאה או לנחות וכו' ודו"ק ויתיישב קושיות ב"י ועיין בתשובת ר"מ מטראני ח"ב סי' נ"ו: ב"י סימן זה דף ר"מ ע"א על דברי ה"ר שמריה ועיין בת"ח סימן ק"ס נב"י וצ"ע: שם ב"י ע"ג טומאה הא קי"ל ולא דק דהא מקבלין עכ"פ טומאה דרבנן ואינו רשאי להמשיך עליו מקוה ודמי למקל פ"ה דמקוואות ומיירי שנותן אותו בשעת ירידת מים וכמ"ש הרא"ש הביאו הטור לקמן ועיין בס' בדק הבית ובדרישה ופרישה וק"ל: ב"י סי' זה דף רמ"ג ע"ג ואפילו אין בידו להקן נ"ל דס"ק דאף שאין בידו לתקן סיום מ"מ כיון שהיה בידו לתקן מקודם שמלאוהו מקרי בידו וכמ"ש התוס' פ"ק דגיטין דף ב' ע"ב בהיטה ע"ש ותשובת מהרי"ק דלקמן לא היה בידו כלל לעבור בזחילה וע"ש הביאו ב"י לעיל דף רנ"ה ע"ב ודו"ק נ"ל. ודלא כמשמעות לשון ב"י לקמן וכמ"ש מוכח ג"כ מדברי מור"ם בהג"ה סעיף ד' ע"ש ודו"ק. ועוד דאי הרשב"א איירי אף שאין בידו כלל לעולם ואפ"ה שרי ונאמן קשה דהא בגמרא דגיטין ויבמות דף פ"ח לא אמרו כן וכ"כ הרא"ש פרק הנזקין דין ג' ע"ש ולכן נ"ל ברור כמ"ש ועיין ברמ"י סעיף ג' שנראה ג"כ כמ"ש: ב"י סימן זה דף רמ"ה ע"ד טובל בתוך הפרסה. דבריהם אלו הן קושי הבנה כי לכאורה המעיין ברש"י ליכא שום נפקותא ביניהם בשום ענין וצ"ע: ב"י סימן ר"ד פסק ז"ל כסתם מתניתין. לא ידעתי לפרשו דהא בגמרא רמינן אהדדי ומשני הא דאמר לקרבן ע"ש: שם ב"י בפתח הלמד שרי. שלא בדקדוק כתב כן דאדרבה בשו"א אסר ר"מ כאילו אמר לקרבן יהיה כמבואר לעיל בכל הפוסקים ודבריו בכ"מ עולין יפה ע"ש ונ"ל דט"ס הוא וצריך להגיה כמ"ש בכ"מ: ב"י סימן ר"ה בכיפא פותחין לו. ולא ידעתי היאך יתיישב מה שאמר בגמרא רבינו אמר הכי קתני והלו מותרים כחולין כו' והי לא תני חולין הו"א בעי שאלה ומי איכא לאסור כו' והא קתני סיפא האומר כו' מכלל דרישא לא בעי שאלה עכ"ל א"כ מוכח להדיא דבשר חזיר ונבילה דקתני ברישא לא בעי שאלה וצ"ע. אח"כ מצאתי בכ"מ הקשה זה והניח בצ"ע ודברי ב"ח אינן עולין כהוגן: שם ב"י ר"ו אוכל מותר בהנאה דלאו. נ"ל דצ"ל באכילה ודו"ק: שם ב"י סימן ר"ח אסור אבל דברי. והמעיין שם יראה דכתב להתוספות כפי' האחרון וצ"ע: שם ב"י אפי' בע"ה כן. נ"ל דלהרמב"ם צריך שאלה בע"ה וכמש"ל בסי' ר"ה ודו"ק ודלא כמשמעות ב"י בש"ע וצ"ע: ב"י סי' ר"ש נקל בו כדרבנן. וכ"כ בש"ע סימן זה ועיין ב"י וש"ע סימן שנ"ד דלא פסק כן ועב"ח בס: שם ב"י הלכה נקטינן בכל. אבל התוס' והרא"ש פסקו לאיסור ותהימה שלא הזכירה וכן נראה מתשובת הרמב"ן שהביא בכמוך: ב"י סי' ר"י בתים והאי טעמא. וע"ל סימן רי"ז דף רנ"ז דכן עיקר ודו"ק: שם ב"י דברים עכ"ל. ואינו נראה ונ"ל דפשיטא ליה דברייתא גמר בלנו להוציא פת חטין כו' משמע כהמרדכי וק"ל: ב"י סימן רי"ג ולא אל כמו. ר"ל דאינו עובר משום בל יחל אבל איסורא איכא על שבועתא מכיון נדר בוא וק"ל: ב"י סימן רי"ד דלא שרי ביה זה. וכן פסק רש"ל מכח סוגית הגמ' דפסחים דף ק"ז ע"ב ע"ש בס' ח"ש ודו"ק. כי אין דבריו מוכרחים וכמ"ש מהרש"א בספרו חידושי הלכות. ועיין דמ"ש מעני הבירה דקי"ל דזה וזה גורם שרי וכ"ה הקדם דהא באפרן דינן בזה דאפרן אסור וצ"ע לדינא: שם ב"י באנישן אחר אסור. לא דק דהא גם הר"ן מודה דשרי וזו היה הפי' האיבעיא להר"ן ודו"ק: שם ב"י דלאמר ככרי זה. צ"ע דהא גם הטור כתב בככרי זה דאם מת מותר ובס"א ל"ג ככרי זה אלא ככרי סתם ועיין ב"ח: שם ב"י היינו הבלין דבמקום. עיין פ"ע בחולין דף ק"כ ע"א מוכח כהרמב"ם ועיין בתוספות פ"ח דחולין דף קי"ב ע"ב ודו"ק: ב"י סימן רי"ז כגירסתם וכן עיקר. ותני אומר דנוסחא מוטעת היא דלפ"ז לא קאי הגמרא וק"ל: שם ב"י בפ"ט כתב דיסתעאל. ונ"ל דט"ס הוא בב"י ונ"ל דעבו נתמעט וכן הוא בס"א ועכ"פ אינו ראייה אחרת אלא נותן טעם דילמא בינחק ממעט ניעקב ע"ז כתב והרי ינחק א"ל ליעקב ויתן כו' ודו"ק נ"ל: ב"י סוף סי' רי"ט בס"פ שבועות בתים. וכן מבואר להדיא בגמרא דנדרים דף ד' ע"ב הדרים ליה ליה קלותא כו' ע"ש ברש"י ורא"ש וכ"כ בהג"ה הב"ן כו' ת"י ע"ש. וכן מוכח בגמרא דנדרים דף כ"ח ע"א ע"ש בר"ן ד"ה היכי נדר כו' ודו"ק וע"ל סימן רל"א בדין נדרים לסרגין: ב"י סימן ר"כ באלת חכם ופשוט הוא. אמנם בהג"ה דכמ"ק לא כ"כ ודברי רש"י מטין כדעת רי"ו ע"ש ודו"ק ועיין ב"ח: שם ב"י הילכך אסור בו ביום. ר"ל הילכך בנ"ד שאמר אותו כיום ומהרהו אסור כו' ודו"ק: טור סימן זה כיון שבידו לאחרו. לכאורה נראה דאינו מכאם כפי' הר"ן הירושלמי בדף ס"ב ע"ב והב"ח רוצה להגיה ולהפך הל' או לא כיון שבידו לאחרו כו' ע"ש ויש ליישבו בלא הג"ה וכפי' הרא"ש ור"ל דנסתפק אי תגיע קבוע דשמא לא תגיע קבוע כיון דבידו לאחרו כו' או לא וק"ל: ב"י סימן זה בר"י לגבי רבי יוסי. המעיין בגמרא פ"ק דתענית דף ו' ופירש"י שם באידך ליבנא דהלכה כרבי יהודה וברביעה ראשונה גם הרמב"ם פסק שהיה כשבעה בחשון וכמ"ש פ"ב מהלכות תפלה וא"כ איפכא יש לתמוה דדברי הרמב"ם כוהרים וא"ז וצ"ע שם ברש"י ודו"ק: ב"י סוף סימן זה אאשה קאי עכ"ל. ועיין בכ"מ ודבריו דחוקים במ"ש מנכרי עליך דג"כ הוא במדיר ומיהל ק"ל: ב"י סימן רכ"א. משמע דאף רבי אלעזר הלשון מגומגם ועיין בלשון הרא"ש והוא נכון: ב"י סוף סימן רכ"ג דהגוזל קמא דקתני הכי. דהני לוה וב"ח בהים ונפרעים כו' ואפשר דהוקשה לטור היאך התיר הרמב"ם לפרוע לכהן בעצמו ומדעתו דליבנא דמהני' משמע דלא שרי אלא כשהב"ח נפרעים שלא מדעתו ולא לכתחילה שיהיה מותר לו וכדמשמע מלשון הרמב"ם שכתב ה"ז מותר ודו"ק. ועיין בתוס' דב"ק ובר"ן דנדרים: ב"י סימן רכ"ד למתניתין ויש לתמוה על הרמב"ם וגם על הטור יש להתמוה כה"ג ק"ל: ב"י סימן רכ"ו רבינו ירוחם וצ"ע. המעיין בדברי הרא"ש יראה שהוא כדברי הטור ובטור ח"מ כתבי טעמם ודו"ק: ב"י סימן רכ"ח דף רכ"ז ע"ג בין נולד מגוי לשאינו. וקשה דהא פ"ד דנדרים דף כ"ג מחלק בהדיא לכן דברי הסמ"ג הם עיקר: סימן זה ב"י דף רס"ט ע"א בפני חבירו: ב"י סי' רכ"ח דף רס"ט ע"א בפני חבירו שהנדר. ע"ל דף רע"ג ע"ד מ"ש בשם רמב"ן ובדף רע"ג ע"א בשם ר"ן: ב"י סימן זה דף רע"ה ע"ג עד הזמן הראשון עכ"ל וזה. ומהרי"ל בה"ד תירץ בע"א בשבועה דלא יוציא את אביו דלא הוי בקיום מעשה לא שייך לומר הריני כאילו קיימת ולא כואלה בשבועות משא"כ בהביא דחזרה בנדונייא דהוי בקיום מעשה שייך שפי' לומר הריני כאילו כבר קיימתי כו' והוא נכון וכ"כ הר"ן בשם הרשב"א: ב"י סימן זה דף רע"ד ע"ב מהולפין אבל מי שנדר. אבל מדברי הרמב"ם מוכח דאף בזה יכול להתיר וכן פסק מהר"ל ב"ח בש"ת ק"ל ע"ש בדהא אליה דתשובת ר"ן ודבריו נראין ודו"ק: ב"י סי' רכ"ט כאינו מחליף נתבאר. הלשון אינו מדוקדק דהרי הטור לא הזכיר שם מזה אי צריך כאן להחליף וב"י מבואר שם בשם ר"ן והרא"ש ע"ש: ב"י סוף סי' ר"ל זה שמן מינות. והמיהא לי שהרי לרב אשי ס"ל דב"ש ס"ל דאין שאלה בשבועה עיין דף כ"ח ע"א בגמרא ויש ליישב ע"ש ברא"ש ודו"ק: ב"י סי' רל"ב אלא נדרים בירושלמי קאמר. ואיבעמיטיה להרב ז"ל דמתני' הוא פלוגתא דב"ש וב"ה וקי"ל כב"ה דס"ל דאף השבועה נודרים ואפי' פותחין וכדאיתא בגמרא וצ"ע ועיין בתוספות יו"ט הרלה משם ייבוב קצת לזה ודבריו דחוקים והוקים ודו"ק בירושלמי: טור סימן זה יאסרו עלי כל פירות. וע"ל מ"ש בשם ר"ת ולפ"ז נ"ל דלאו דיוקא כל ועיין ב"ח וק"ל: ב"י סימן רל"ד לה שותפות לא. גם לא הכוגרת והאלמנה דהא כבר פקעה ג"כ מרשות אב ואין לו חלק בהפרת נדרים ודו"ק ועב"ח: ב"י סימן זה בתשובה דקי"ל על כה. עיין בר"ן שייטב קושיא זו בתירוץ אחר ולפי תירוצו אין חילוק בין קיום אב לקיום הבעל וכ"נ מדברי הפוסקים: שם ב"י ב"ש אבל ב"ה אומרים. ולפי' הר"ן והרא"ש שם אין כאן דהויה דשם איירי בשנתארסה לאחר וס"ל לב"ה דאין אב ובעל מפירין בשותפות ועיין בר"ן בארוך. ולקמן בב"י הביא ג"כ דהרמב"ם מפרש לה כן וא"כ ק"ק מנ"ל להרמב"ם לדחות ברייתא קמייתא כיון דאהרייתא אינה סותרת לפי מ"ש וא"כ נ"ל דטעם הב' הוא עיקר וק"ל. ויש ליישב ודו"ק: שם ב"י היא נערה נדריה קיימין. מלשון ב"י הוא וכ"נ מפי' הר"ן ורש"י וכ"כ התוס' להדיא ועיין מ"ש בכ"מ פי"א דין ק"ה ודבריו צ"ע ודו"ק ועיין בפי' מבניות להרמב"ם ונראה מדברי רש"י ור"ן ותוס' דגרסינן בגמרא זו דברי רבי יודה כו' ולא ר"מ וק"ל: ב"י סימן זה היכא דמת פשיטא. אמנם צ"ע במ"ש הרמב"ם בדין י"ט ע"ש דמשמע כהבנת הטור ודו"ק וע"ש עוד בדין י"ד וט"ו ועיין ב"ח: ב"י סימן זה כלומר ושכר שנדרה. ולא דק דהא בסימן ש"מ כתב הטור להדיא בזה דבעי תוך כדי דיבור לענין קריעה וכ"ש לענין נדרים אלא כוונת הטור בזה דהספר כתם וכוונתו מי שיהיה כן כתו או אחרו ומ"ש ברישא ובכור כו' פירושו הוא כמו כתם דבגמרא וס"ל דרב אשי לפלוגי אתא ודו"ק נ"ל: שם ב"י דלא קי"ל כרב אשי. וכפ"ה מהל' אבל פסק כרב אשי ולא פליגי אתא ולכך השמיט כאן דפשיט הוא דתוך כדי דיבור דמי וק"ל: ב"י סימן זה והוא משנה וגמרא שם. עיין בכ"מ שהעתיק לשון הגמ' וצ"ע

דהמעיין

חידושים על טור יורה דעה מהגאון רבי שמואל קאיידנוור זצ"ל

דשמעינן בגמ' שם יראה שהוא ספק מ"ש הרמב"ם שלו בטל והוא שלא כתירוץ כ"י ודלא כתירוץ הכי ועיין בתוס' י"ט נמי שהרגיש בזה והגיה כדברי הרמב"ם. אכן הנלע"ד דגי' אחרת היה להרמב"ם במתניתין וגרס שלא מופר ושלו בטל וכך מצאתי בירושלמי גי' זו להדיא ע"ש ולגי' זו א"ש לתירוץ דרב יודה הברייתא דואס נאו שניהם מותרים אף דלא תלי זה בזה ודו"ק היטב נ"ל: שם ב"י לבינה ורחיצה משמע. כן משמע בדין ה' ע"ש והתימה לי הלא גם בדין זה כלל ג"כ לכיחול וקישוט שהם בכלל עינוי נפש וא"כ ע"כ מ"ש הרא"ש הפרק כגון שנדר שלא תכחול כו' אין כוונתו שהוא בכלל דברים שבינו לבינה אלא ר"ל דאינו יכול להפר ולמר כדאית ליה ובפי' המשניות פסק להדיא כרישא דלא כרבי יוסי וע"ש ומ"ש ב"י ואפשר שהוא ז"ל מפרש כו' כל הסוגיא אינה סובלת דברים אלו ע"ש דפריך ורמי דר"י אדר"י ועיין בתוס' יו"ט משנה ב' שהאריך ג"כ בזה וק"ל: טור סימן רל"ה אביה שאמרה קונם. קשה לי דהא לעיל כתב ב"י והוי נדרי עינוי נפש וה"ה לבית אבל ולבית משתה וכמ"ש בשם רי"ו. בסימן שקודם זה וכן פסק בש"ע שם וא"כ למה צריך למיתלי בהשמים ודו"ק וצ"ע. ויותר יש לתמוה אבית אבל דמוכח להדיא בגמ' דהוי עינוי נפש והבעל מפר עיין בגמרא דף פ"ג ע"ב גבי דקי"ל כוותיה ודו"ק וצ"ע. ב"י סימן זה הניחא לת"ד דבריהם. נוסחא זו הוא בגמרא שלנו אך דברי הטור ופוסקים זולתו נ"ל דס"ל כגי' התוס' וע"ש ודו"ק: ב"י סימן רל"ו אם מבטלה כתב רבי' ירוחם סוף חלק ז' מע"ש שהביא ראיה ממדרש שוחר טוב: שם ב"י ואין צריך היתר על השבועה. וכ"כ בהג"ה מרדכי והביא ראיה וכו'. כצ"ל ובס' טורי זהב שגג בזה ודבריו תמוהים: שם ב"י ודברי הזקן הבוא אפשר. ובש"ס ר"י מטראני ח"ג סימן ק' האריך בדין זה וקיים דברי הזקן דהיאך יותר זה שלא עבר מטעם שאיך העביר שמועד זה יש לו לתקן עדיין והלא כבישא לא יעלה ארוכה ואית ליה תקנתא וע"ש עוד באלו דינים ועיין ש"ת ריב"ש ח"א כלל ה': ב"י סימן רל"ח מבזיז חייב בשבועה. וכן הוא בגמ' דף כ"ב ע"ב לתי' ר"ל אמנם לפי' התוס' הב' נ"ע לר"י דקי"ל כוותיה הויא מתני' שלא כדרך הנאתן אבל באלו ביעור הוא מושבע לר"י וק"ל וע"ש ג"כ דף כ"ב ע"ב בתוס' ד"ה איתמר קא משתבע וכו': ב"י סימן רל"א בירושלמי תנא מאירה לא ידעתי דהא איתא בגמרא דידן בקידושין דף ל"ב א' ע"ש: ב"י סימן רמ"ב דלוי בר דרגא לא שבקי'. נ"ל למחוק היכא לא ור"ל מדפשט מלוי בר דרגא ואביי דהוי ליה קי"ל באביי שהוא אמורא מפורסם ודו"ק: ב"י סוף סימן רנ"ו הצדקה שלהם לעניוביהם. ואפי' שם יהודים אחד או ב' נ"ל ודו"ק במרדכי: ב"י סימן רנ"ז מצות את העני והעשיר. וצ"ל דווקא במכירי עניים או במוכס לכן צ"י אחר ועיין ברמב"ם פ"ח מהל' מעשר ובגמרא דגיטין: ב"י סימן רנ"ח הרשב"א והרמב"ן וכן פסק הרמב"ם. וצ"ע דהא בח"מ סימן ר"נ סעיף ד' פסקו כל הפוסקים בעיא דהקדיש כל נכסיו לקולא וגם הרא"ש היה מודה אם לא מטעם שכתב שם ע"ש ומיהו להרמב"ם יש ליישב דס"ל דבעיא זו איפשיטא מכח מאי דאמרינן את"ל יש יד לפיאה וה"ה לצדקה וכמ"ש הר"ן שם אכן לדעת הרא"ש קשה ועוד דכאן כתב בשם הרשב"א להחמיר ואלו לקמן סימן רנ"ט כתב לקולא בבעיא דהקדיש כל נכסיו ע"ש דף פ"ד ע"ב: ב"י שם בפ"ק דב"מ נראה. עיין במרדכי דקאי אמ"ש לעיל ב"י בשמו ס"ס רנ"ו דאם פוסק לצדקה שרגילין ליתן כל שעה יכול ליקח לעירוי וכמ"ש בישובים וכו' וע"ז הקשה מהתוספתא זו ומסיק דקאי כשהוא מבני אותה עיר עצמה ודו"ק ודלא כהבנת ב"ח: ב"י סימן רנ"ט. שפסק לקולא בתיקו. וצ"ע במ"ש ב"י בשם הרשב"א שהביא הר"ן בריש סימן רנ"ח בתיקו לחומרא: ב"י סימן רס"ה בי"ס וט"ב שאין. ועיין בטא"ח סימן תקנ"ד שם כתב דאיתא בהיה מתענת בט' באב וצ"ע: ב"י סימן רס"ז לקיומן שם אמר. וצ"ל דנלמד מכח דשלא רבינו שהביא בסמוך ודלא כב"י לקמן וק"ל: שם ב"י ורבינו לא הזכיר כה. לא ידעתי הלא רבינו כתב להדיא דמותר: ב"י סימן רס"ז דף פ"ד ע"א נראה דעבד של שני אין זה במשמע כלל ע"ש אמנם בתוס' דגיטין הוכיחו כן להדיא: שם בטור ע"כ יצא בה לחירות אמר. עיין ב"י וצ"ל דנלמד מכח דפ' השולח דף מ' ע"ב אר"י וכונן בשטר ע"ש בהש"י והוא פשוט וק"ל. וע"ל בדף פי"ז ע"א בטור אכן לפי' הר"ן אין ראיה מתם דהם ל' גרועין שא כל' ברור משני אפילו על פה אלא דצ"ע דדברי הר"ן סותרים זא"ז דבקידושין בהביא הב"י כתב הר"ן להדיא דלא מהני בעל פה אפילו בל' ברור ומעליא ע"ש ודו"ק: בטור סימן זה דף פי"ז ע"א משום שמשמען שלא. אע"פ דלעיל דף פי"ד ע"ב כתב דבע"פ לא מהני היינו שלא גילה דעתו שהוא משחררו בדעת גמור אבל היכא דמוכח שמשחררו וגמר בדעתו מהני וזה הטעם בהביאו בת חורין וכיוצא בו דמוכח שהוא כ"ח דאל"כ לא הוי עביד איסורא ודלא כמ"ש הר"ן דהטעם הוא בהביאו אשה דהוי כהודאה דליתא להרמב"ם דא"כ מנ"ל להרמב"ם להוציא דין זה אלא ע"כ הטעם כמ"ש וכ"כ הה"מ להדיא וכזה דברי הטור ברורים מ"ש בסמוך וזו כדברי הרמב"ם כו' ודלא כב"י ודו"ק: שם ב"י פ"א סודאת בעל דין וצ"ע. ואין לומר דיכול לומר דשלא להשביע אומר כן דבטענת מחילה לא יכול לטעון כן וכמ"ש בטח"מ סימן פ"א ע"ש והעבד גופו מוחזק בידו ותפוס הלאו וכמ"ש בתוס' בקידושין ד"ה לימא ליה באפי תרי זיל כו' וכ"כ רבינו גבי יציאת אברים א"כ אע"ג אתם עדים דמיד נמחל לו בדיבורו לזה הוצרך הר"ן לתרץ ודלא כמהרש"ל נ"ל אע"ג שכתב שהר"ן ס"ל כהרשב"ם דבדבר מבווים לא שייך טענת להשביע ע"ש פרק מי שמת דליתא ודו"ק נ"ל ועמש"ל דף פי"ד ע"ג וצ"ע: שם ב"י ע"כ רבו והכי דייק. וצ"ל דכפינן ליורשים ודמי לדרב דימי אי אתרו בלשון שחרור וכמ"ש הטור במפקיר עבדו ומת עיין בגמרא דף מ' ע"א וברור הוא ודו"ק: שם עמוד זה ב"י ואני אומר דלא. לפי' ת"ס א"ש: שם ב"י עמוד זה. אינם מדוקדקים שכתב וצ"ל דמדוקדקים הם דלא נפקותא לן בהוא תלוקה מהאי סלדון מהודאתו אי נאו חוזרת העבד שהוא בע"ד וברור ודו"ק: טור ע"כ קנס לעבות סייג. וע"ל סימן כ"ח וצ"ע ובטח"מ סימן א' כתבתי בזה: ב"י סימן ר"ע שאדם כתוב והוא עיין בגמ' דזו היא עיקר האיבעיא היכא דמנה כי סופר ופסקו הגאונים לחומרא וצ"ל דהר"ל מנות חולק ופסק לקולא ודו"ק ועיין ב"ח ובד"מ שהעתיק לשון הר"מ ב"ל פלוגתא בשם ב"י וז"ל והר"ל מנוה כתב וכו': ב"י סימן רע"א לשלוח יד בפקדון חייב. ר"ל אליבא דב"ש בב"מ דף מ"ג ב' ודרים דבר פשע הוא מחשבה וע"ש דב"ה פליג ע"ז ק"ל וע"ש בתוס' ורש"י ועיין פרישה ודבריו נכונים: ב"י סי' רע"ז בשני בשמות כזה רלא כן. ור"ל דמ"ש בירושלמי בשם פי' כמות שהוא וק"ל וכס' ב"ח לא הבין הון לכבודו כזה וע"ש ועיין בטא"ח סימן ל"ב בב"י: טור סימן רפ"ד הרא"ש ז"ל כתב הרמב"ם נ"ל. וצ"ע קצת דבש"ס מנאה תלויה כתב הרא"ש דקי"ל כמאני' דשלשה כותבין וכ"כ בש"י נמי ואדברי בש"י יש לתמוה תמיהת הרא"ש וצ"ע ודו"ק ועיין מ"ש בגי' הרא"ש שלו: ב"י סי' רצ"ד וזהו שאמר לעולם. ואני אומר דרבינו אתא לאשמועינן ולאפוקי דלא כפירש"י בקידושין דף ל"ח ע"א ד"ה וה"ה לערלה בספיקא

כתב באיסור ערלה אין איסורו איסור עולם והפירות שגדלו תוך ג' מותרים אחר ג' והתוספות שם הקשו אפירש"י וכתבו דאסורים אף לאחר ג' ע"ש בתוס' ולזה כיון רבינו במ"ש אסורים לעולם ר"ל אחר ג' דלא כפי' ב"י מאי קמ"ל וזיל קרי בי רב הוא וק"ל: שם ב"י שאין מתבשלין כאילן. ופי' זה נעלם מהב"י בטא"ח סימן ר"ב בהשגתו לשם על דברי רי"ו שפי' כן וגם כתבתי דגם הרמב"ם והר"ר יונה פי' כן והטור כאן ושכן עיקר: ב"י סימן זה אינו מכוון דמשמע. וצ"ל דלשון רבינו מכוון הוא דהילכך קאי אא"י כיון שהוא מדאורייתא לכך ספיקו אסור אבל בח"ל הלכה הוא ספיקו מותר די"ל דכך נאמרה הלכה וק"ל: שם ב"י סימן זה נראה מדבריו שהוא ז"ל מפרש. ואני בעניי תמה על הב"י היאך כתב בדברי הר"ן לפרש כן דברי הרמב"ם והדרבה דהא הר"ן סיים אלא משום דס"ל שכך נאמרה הלכה שלא יראנו לוקח מותר הרי דס"ל כמ"ד זה וזה יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקח ועוד שהרי לשון הר"ן הוא בסוף דבריהם הרי שהוא מסכים לפירש"י וכו' ודאי כל שאינו לוקח וכו' ומ"ש הר"ן כיון דמר בריה דרבינא מתני לקולא וכו' ר"ל דהוקשה ליה מנ"ל לסמוך אתירוץ דשמואל כיון דס"ל דאפשר דערלה הוא מהל' מדינה לזה אמר כיון דמצינו למר בריה דרבינא דסמך אתירוץ לקולא וא"כ אנן קי"ל כהלכה דנוכל לסמוך אתירוץ דשמואל לחומרא ושכך נאמרה הלכה כצ"ל ברור בדעת הר"ן ודו"ק: שם ב"י ע"כ שפירות כך דקדקתי היינו לפירש"י דאילו להרמב"ם ור"ן ודאי אסור דהוי כחליפין ואפשר לכ"ע שרי דבזה דודאי הוי הנכרי כפועל שלו וישראל כפועל הנכרי ואין בזה חליפין משא"כ לעיל ודו"ק וכ"כ מהש"ע סי"ג וי"ד וק"ל: ב"י דף של"ז ע"ב בספרי תניא ונטעתם ולדברי הרא"ש הנ"ל צ"ק מידי דהכוא דספרי אתיא כרא"י דדרים כן לענין עורכי מלחמה וק"ל: שם ע"ג בית יוסף ערלה הנוטע בר"ה לצורך עצמו. דאי לרבים כשנטע בר"ה פטור וכמבואר בירושלמי שמביא אה"ז דאינו חייב אלא בנוטע בר"ה לצורך עצמו או לרבים ברשות שלו אמנם מהב"י והב"ח לא משמע כן ואיתא מהגמרא דפ' כל שעה ודו"ק: ב"י סימן ש' שלא ארבעיה ונראה דה"פ. ורמ"א בדרכי משה ובש"ע ורש"ל בים ש"ש פ"ק דבילה סימן מ"ז בשם כנה"ה סמ"ק פירשו כע"א וע"ש ובס' מעדני מלך סימן ל"ז הלכות כלאי בגדים הקשה על רמ"א בזה ולא דק והשגתו על רמ"א היה נכונה: ב"י סימן ש"א ודלא כתוס' שכתבו דלא. ודברי הרב ב"י ז"ל הם תמוהים בזה כי לפום הורפיה לא דק בתוס' עיין ג"כ בחידושי מהרש"א שם שכתב על הב"י תמיהא זו ג"כ: שם ב"י אבל יש לתמוה עליו שהוא. גם רש"ל פ"ק דבילה בים ש"ש סימן מ"ח כתב שגגה היא ביד הרא"ש בהלכות כלאים: ב"י סימן ש"ה כתב ולא כתב מה. ונראה דאשתמיטתיה לב"י ז"ל דברי תו' ב"פ הנושא ד"ה אמאי אינו פדוי כדעולא דמבואר שם להדיא דאף דקי"ל כרבי יוחנן דכתב לכהן כו' דחייב ולכך אין בנו פדוי צריכין לשא דעולא דאין פודין בשטרות אפילו בשעה שנתן לו אמר בפי' שנותן בפדיון בנו או אפי' לא אמר וכתב בפי' סתמא דמילתא לפדיון בנו הוא דקאמר ואפ"ה אינו פדוי משום דעולא ולהכי הרא"ש דפסק כר"י והביא בבכורות לשא דעולא בהכרח ס"ל כמ"ש התוס' אבל הב"ג ס"ל למאי דקי"ל כר"י לא צריכין לשא דעולא וליה הלכתא כוותיה ולפ"ז אם אמר בפי' בפדיון בנו פדוי לר' יוחנן ודו"ק כי הדבר ברור דבהא פליגי בהג"ה והרא"ש ודו"ק ולזה רמזו בתוס' דבכורות ריש דף נ"א ע"ב ע"ש: שם ב"י כיון שזוכה לקיים מצוה. וכתב בס' ב"ש וכיון דספק הוא אין לברך וכך פסק מהרי"ק בב"ח מ"ע עכ"ל ב"ש: שם ב"י הלכתא כשמואל דאמר הכי. ע"ש יש כאן וכך מצאתי בס' ב"ש וז"ל פלוגתא דרב ושמואל ובנוסחא דידן איפסיקא הלכתא כשמואל והרא"ש והרמב"ם פסקו כרב נראה שלא היה בנוסחתן בגמרא בזה פסק וצריך להעביר קולמוס על ואיפסיק בגמרא וכו' עכ"ל הרב ז"ל. ולכן דברי רמ"י הם בטלין ע"ש בנדתה מדברים דדברי הטור אינם מדוקדקים ע"ש ועיין בת"ה סימן רס"ט ובתשובת רש"ל סימן ז' ותמצא דעת. וכתב עוד בס"ה ב"ס ומה שיש לדקדק על דברי הסמ"ג בזה כתב מהרי"ק בשורש נ"ז ע"ש: טור סימן ש"ד וכתב הר"ר יונה שאם הוא תם שאינו מובהק. כצ"ל להגיה ובזה יתיישב קושית הב"ח ודלא כב"י ובס' ב"ה כתב להדיא כן בשם הר"י ע"ש: שם ב"י דאורייתא אבל גבי וק"ק א"כ כי פריך רב שיזבי מאי דמאי סו"ל אתר דאהני דמאי דאיכא איסורא דאורייתא ויש ליישב: ב"י סימן של"ד ללמוד מאדם שהוא מנודה ולפ"ז מ"ש לקמן א"ש עיין בסוף ע"ב: שם ב"י רבינו וזה דין. ולפי' מה שהגהתי א"ש: שם ב"י ע"כ אבל למילי דשמיא. ובזה מיושב קושית הב"י בשביל דשני שומעניה דלכך אמר דצריכין ליה רבנן ושוה אסור בד"ת כיון דלמילי דשמיא שמתיה אותו והוא נכון יותר מתירוץ הב"י לעיל: סימן זה דף שס"ה ע"ב בשאר נדרים נתבאר. ושם כתב בשם ריב"ש דבנידוי א"צ לנהוג איסור כימים שנהג יותר דנידוי הוא דרבנן ע"ש ודלא כמ"ש כאן וגם בש"ע סותרים דבריו זא"ז ועיין ב"ח: שם סימן ש"מ יצא ב"י אומר יצא. בגמרא שלנו ליתא אלא במס' אבל הוא: סימן זה ב"י דף שע"א ע"א משום דמסתבר טעמיה. וצ"ל דטעמא משום דאיתא בירושלמי הלכה כרשב"א באבל כו' שהביאו הב"י דף שנ"ז סוף ע"א ע"ש וק"ל: טור סימן שמ"ב כמיני פריצות אין. כגון שלעת המטה שכתב הראב"ד וצ"ע דבפ"ק דכתובות כתב הרא"ש בפשיטות לאיסור ועוד דלאחר בעילה הוי כנדה וכמ"ש בסי' קנ"ג וצריך להרחיק כנדה גמורה וכמ"ש בשם הראב"ד ג"כ וא"כ דבריהם סותרים זא"ז וצ"ע ודו"ק: ב"י סימן שמ"ד תלה הדבר בליפנא קמא. ע"ש תראה שהלשונות מהופכות וצ"ק כלל ודו"ק היטב ע"ש: ב"י סימן שס"ב צ"ע שבת"ה כתב. וע"ב תראה דצ"ק וכ"כ שם להדיא בשם רב האי גאון וכ"כ רשב"ם פרק המוכר פירות בפי' א' ע"ש ומ"ש ג"ע ר"ל לבד מה שיש לתמוה ובין הכל הוא ו' טפחים ע"ש ק"ל וע"ל סימן שס"ג בתשובה לרב האי: ב"י סי' שע"א באהרובה פותח טפח. וס"ל בזה כפי' הר"ש מקולי במשנה ד' וה' ע"ש וס"ל להב"י בש"ע דגם דעת הרמב"ם פ' ע"ו מהל' טומאת מת כפי' הר"ש ודלא כפי' הרע"ב נ"ל ודו"ק היטב: טור סימן שע"ב ורמיתי להר"מ. ועיין בהג"ה דאשר"י פ' המקבל אם שרי לילך על קברי עכו"ם לצורך בית המדרש או ב"ה וכס' שאלים יסודם הכרים בבירור להיתר והוא פשוט לענ"ד ע"ש וק"ל: ב"י סימן שצ"א דף של"ב ע"ג ובשופין לאסור. עיין בית חדש דהא מהרא"ם דפסק ... אסרו אף בלא אבילה והיאך השוה אותו הב"י יחד: ב"י סימן שצ"ב כהרמב"ם דמיקל באבל ... ולפי' מ"ש התוס' דלא ואמר זה אלא בפלוגתא דתנאי לא נהירא פסק זה ק"ל: טור סימן זה ... לברא מבואר בכתבי מהר"ח. סימן א' ועיין בת"ה ובתשובת מהרי"מ נגבלין: שם ב"י ואפשר לומר ... ופי' זה הוא ועיי ב"ח ותמצא כתב ודו"ק: ב"י סימן שצ"ט קודם הרגל מיירי. וכ"ל ... שלא נהג אבילות קודם הרגל ק"ל ויש שגיאה בהבנת דברי הרב ז"ל.

תם ונשלם טור יורה דעה

סליק

קנט

דבר תורה מותר להלוות לעובד כוכבים ברבית דטעמא דרבית (א) דכתיב וחי אחיך עמך (ב) ועובד כוכבים לא היו מצווין להחיותו וחכמים אסרוהו משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו ובכדי חייו שרי ובצורבא דרבנן (א) דליכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו שרי אפילו ביותר מכדי חייו ושאר כל אדם נמי לא אסרו (ג) אלא ברבית דאורייתא אבל רבית דרבנן שרי והאידנא נהגו היתר לכל בכל מיני רבית משום שאי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא שנשא ונתן עמהם אם כן לא שייך ברבית שמא ילמוד ממעשיו טפי משאר משא ומתן (ד) [א] מומר שכפר בעיקר מותר להלוותו

קנט דבר תורה מותר להלוות לעכו"ם ברבית וכו' פ' איזהו נשך (עלה ע: ועלה עא) וכה' מלוה פ"ה: והאידנא נהגו היתר בכל מיני רבית וכו' תוספות עלה הנזכר ובפסקי' עלה קמ"ה ד"א: מומר שכפר בעיקר וכו' בפסקים עלה קמ"ד ד"ד וכ"כ בנמ"י בעלה ז' ד"א בשם ר"ת והרמב"ן והר"ן וגם בעל התרומות הקדמה שער מ"ו כ"כ בשם ר"ת והרמב"ן וה"ר אלחנן וכן כתבו התוס' בפ"ב דע"ז (עלה כו:) וע"כ הגהות בפ"ס מה' מלוה והמרדכי בשם ר"י ואע"פ שכתבו הגהות בפרק הנזכר שיש אוסרים וגם המרדכי כתב שרש"י אוסר וכ"כ סמ"ק במ"ע סימן קס"ב בשם הר"ש לא חיישינן להו במקום כל הני רבוותא והוי יודע שמ"ש רבינו וגם הרא"ש מומר שכפר בעיקר מילתא פסיקתא נקטו דסתם מומר שכפר בעיקר הוי להכעיס אבל ה"ה דאפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס מותר להלוותו ברבית כמו שכתבו התוס' והגהות במקומות הנזכר שם (ג): וכתבו התוספות עוד שם דה"ל עכשיו להכעיס הם דשבקי היתירא ואכלי איסורא ומטמעים בין העכו"ם ונראה מדבריהם דבמומר שיצא מן הכלל כתבו כן ותמיהא לי מילתא דכיון דיצאו מן הכלל אפילו לא שבקי היתירא ואכלי איסורא פשיטא דאין לך מומר להכעיס גדול מזה ואפשר דמשום דמומר יוצא מהכלל לא הוזכר בתלמוד כתבו דין מומר לתיאבון ומומר להכעיס דמשתמעי מעובדא דרבי אמי ואח"כ כתבו דמומר שיצא מן הכלל שלא הוזכר אע"פ שתחילת יציאתו מהכלל לא היה להכעיס אלא כגון שהעלילו עליו וכיוצא אפ"ה מיקרי מומר להכעיס מאחר שבידו לברוח ולהמלט ואינו עושה היינו שביק היתירא ואכיל איסורא כנ"ל וצ"ע: ולענין הכותים בהדיא אמרו בפרק אין מעמידין דירושלמי שמותר להלוותן ברבית דלפי שקלקלו מעשיהם לא חשיב להו כישראל: **ולענין** הקראים נ"ל דלהרמב"ם א בפי' מתניתין קמייתא דחולין דחשיב להו כתינוק שנשבה בין העכו"ם אסור להלוותם ברבית ואף על גב דלמ"ש בעל נמ"י כד"א מעלה ז' והוא דלא יהבינן דין

קנט דבר תורה מותר להלוות לעכו"ם ברבית דטעמא דרבית דכתיב וחי אחיך עמך ועובד כוכבים לא היו מצווין להחיותו. יש לתמוה על דברי רבי' טובא חדא דמה צורך להוכיח דמותר הא פשיטא הוא דמהי תיתי ליה למיסר ועוד דמדאיצטריך קרא למיסר בישראל אלמא דבעכו"ם שרי. ועוד שדבריו הם ממש נגד הגמרא דפרק איזהו נשך (דף ע"א) דקאמר התם גר תושב האמור לענין רבית מאי הוא דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי לווין מהן ומלווין אותן ברבית וכן בגר תושב. אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם אל תקח מאתו כתיב מישראל ופירש רש"י אל תקח מאתו כתיב מאחיך קאי וכי כתב גר תושב לענין וחי עמך כתיב שאתה מצווה להחיותו עכ"ל אלמא דאפילו גר תושב שמצווין להחיותו מותר להלוות לו ברבית וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג וא"כ היאך תלה רבינו היתר הלוואת עובד כוכבים ברבית במה שאין מצווין להחיותו. ונ"ל ליישב מדאיתא התם (דף ע') מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו מאי לחונן דלים אמר רב כגון שבור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכה אלא דאפילו רבית דעכו"ם איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי תשיך לאו תשוך. לא תשיך לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא. אחיך בהדיא כתיב ביה ולאחיך לא תשיך. לעבור עליו בעשה ולא תעשה. איתיביה לווין מהן ומלווין אותם ברבית וכן בגר תושב. אמר רב חייא בריה דרב הונא לא נצרכה אלא לכדי חייו רבינא אמר הכא בת"ח עסקינן כו' איכא דמתני להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי וגו' עמי ועכו"ם עמי קודם כו' פשיטא אמר ר"נ אמר לי הונא לא נצרכה דאפילו לעכו"ם ברבית ולישראל בחנם. וס"ל לרבינו דאע"ג דאיכא דאמרי עיקר מ"מ הכא לא פליג לישנא בתרא אלישנא קמא אלא ס"ל דאדתני רב יוסף נמי קאמר לא נצרכה דאפילו לעכו"ם אבל מודה דגם אלישנא קמא קאמר הכי רב הונא ומשום הכי כתב הרי"ף תרתי לישני למימרא דתרווייהו הילכתא ניניהו ולא פליגי גם הרמב"ם פסק כלישנא קמא בפ"ה דהלכות מלוה ואדרבה לישנא קמא עיקר טפי שהרי רבא ורב חייא בריה דרב הונא נשאו ונתנו בהדי רב נחמן במאי דקאמר משמיה דרב הונא דרבית דעכו"ם אסור והשתא לכאורה משמע מסקנא וטריא דלישנא קמא דכיון דאין רמז בתורה שמותר להלוות לעכו"ם ברבית לפיכך פירשו קרא דשלמה דאפילו ברבית דעכו"ם קאמר מרבה הונו וגו' אבל אם היה פי' לנכרי תשיך לא תשוך לא הוינו מפרשים קרא דשלמה אלא ברבית דישראל כי היכי דלא ליהוי סותר קרא דשלמה לדברי תורה שמתיר בפירוש להלוות לעכו"ם ברבית דדברי קבלה כדברי תורה והשתא לפי"ז שמעינן שאין להקל בהלוואת עכו"ם לרבית ביותר מכדי חייו וכן אין להתיר אלא לת"ח כיון דאיכא איסורא מד"ק שהוא כד"ת וכדי להוציא מלב לפרש כן הקדים רבינו וכתב ד"ת מותר להלוות לעכו"ם ברבית כו' פי' דאע"ג דאין פי' לנכרי תשיך תשוך אעפ"כ יש להביא ראייה להיתר זה דבר תורה ואין דברי שלמה סותרין לד"ת דאיכא למימר דכמה שהתירה התורה הוסיף שלמה לעשות סיג כמו שעשה בנטילת ידים ועירוב אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכו מילתייהו אקרא דידיה. ומאי דפריך מלנכרי תשיך לאו תשוך ולא משני ליה דד"ת ודאי שרי אלא שחכמים הוסיפו לאסור היינו משום דלנכרי תשיך משמע דלא סגי דלאו הכי ומצות עשה הוא וא"כ לא היה להם לשלמה ולחכמים לאסור ולבטל מצות עשה והוכיח רבינו היתר זה בתורה מדכתיב וחי אחיך עמך דדרשינן ריש פ"ב (דף ס"ב) אהדר ליה כי היכי דניחי והשתא מוכיח רבינו מדלענין רבית כתב לך קרא וחי אחיך עמך אלמא דאתא קרא לאורויי דבעובד כוכבים שאין מצווין להחיותו שרי ליקח ממנו רבית ואף ע"ג דבגר תושב כתיב וחי עמך דמצווין להחיותו ומותר ליקח ממנו רבית התם קאי וחי עמך אכי ימוך אחיך ומטה ידו דרישיה דקרא דמדבר בעני הילכך בגר תושב מצווה להחיותו ומכ"ש שאין ליקח רבית ממנו אבל קרא דאל תקח מאתו דבא להתיר ליקח רבית מגר תושב מיירי בידו משגת אבל קרא דוחי אחיך עמך אתא להתיר רבית מעובד כוכבים אפילו הוא עני כיון דאין מצווין להחיותו כלל ואי לאו קרא דוחי אחיך עמך סד"א דדוקא גר תושב דמצווין להחיותו כשאין לו צריך קרא להתיר ליקח ממנו רבית כשיש לו דפשיטא דכשאין לו היאך יטול ממנו רבית והלא מצווה עליו להחיותו אלא ודאי דוקא ביש לו קאמר אבל אם אין לו אפילו מעכו"ם לא יקח ממנו רבית להכי כתיב וחי אחיך עמך אבל איסור הרבית למימר דדוקא אחיך דמצווה אתה להחיותו אבל בעובד כוכבים דאין מצווין להחיותו אפילו אין לו מותר גם כן ליקח ממנו רבית וכיון דדבר תורה מותר אלא שחכמים אסרוהו אם כן אין עליך אלא להקל ולכך נהגו האידנא היתר לכל בכל מיני רבית כו' ובכך עלו דברי רבינו כהוגן. ועל דרך זה אני מיישב ג"כ השגת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ובעל הסמ"ג ושאר גאונים שהשיגו על דברי הרמב"ם במ"ש ומצות עשה להשיך לעובד כוכבים שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מ"ע ונסמך הרמב"ם ז"ל על מ"ש בספרי לנכרי תשיך זו מצות עשה וכן נסמך במ"ש בספרי לנכרי תגוש זו מ"ע כמ"ש בפרק א' ממלוה והם מפרשים משום דהו"ל לאו הבא מכלל עשה שלא ישוך לישראל וכסוגיא שהבאתי למעלה לאפוקי אחיך דלא אבל לפע"ד נראה דהרמב"ם ז"ל מפרש הסוגיא דרב נחמן הוה ס"ל מעיקרא דקרא דשלמה דקאמר עלה רב הונא לא נצרכה אלא אפילו רבית דעכו"ם היינו אסור מדברי קבלה וד"ק כד"ת ולכך פריך ליה רבא מלנכרי תשיך מאי לאו תשוך דאי תשיך לא סגי דלאו הכי בשלמא אם פירושו תשוך ניחא דאסור להלוות לו בחנם ומשני לאפוקי אחיך דלא ובתר הכי קא מותיב ליה רבא ממתניתין דלווין מהן וקאמר רב חייא בריה דרב הונא לא נצרכה אלא בכדי חייו פי' לא כדקס"ד דמדברי קבלה הוא אלא גזירה דרבנן בעלמא שמא ילמד ממעשיו ואסמכו מילתייהו אקרא דשלמה ובכדי חייו לא גזרו והשתא לא צריך לדחוק בקרא דלנכרי תשיך דלאפוקי אחיך דלא אלא כפשוטו הוא לנכרי תשוך והוא מ"ע דלא סגי דלא תשוך וזהו דין תורה אלא שחכמים אסרוהו משום גזירה ואין דוחק במאי דרב חייא בריה דרב הונא הוה ידע טפי העיקר במילתיה דאבוה מרב נחמן שלא קבלה ממנו אלא דרך העברה בעלמא כדמשמע מלשונו אמר לי הונא לא נצרכה אלא דאפי' רבית דעכו"ם דמשמע דלא שמע ממנו יותר כי אם לשון זה שאמר לו. ולשון ספרי דקאמר זו מ"ע ולא קאמר זו עשה משמע נמי שהיא מצוה בפני עצמו כדברי הרמב"ם. וגם אין שום השגה על הרמב"ם במ"ש בפרק זה בורר מאימתי הורתן דאפי' בעכו"ם לא מוזפי וכן בשלהי מכות כספו לא נתן בנשך אפילו רבית דעכו"ם דהתם הכי קאמר שאינו מלוה לעכו"ם כלל אפילו ברבית אבל אם מלוה לעכו"ם מ"ע הוא להלוות לו ברבית דהא פשיטא אפילו לדעת הרמב"ם דאין שום מצוה בהלואה כי אם על הרבית כשמלוה לו וכן מבואר בדבריו בספר מנין המצות שלו סימן קצ"ח: ומ"ש ובצורבא דרבנן וכו' כ"כ גם הר"ן בפרק א"נ אבל במרדכי פרק הנזקין כתב הואיל והתירו משום כדי חייו אין חילוק בין צורבא מרבנן לאחר אלא בכל התירו ואפילו ביתר מכדי חייו דהואיל והתירו התירו לגמרי ע"כ:

מומר שכפר בעיקר כו' כן כתב הרא"ש בפסקיו וז"ל ישראל שיצא מן הכלל וכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית דאין מצווין להחיותו ולא קרינן ביה וחי אחיך עמך וכן מוכח בירושלמי בפרק בתרא דע"ז כותאי דקסרין כו' ונראה דדקדק הרא"ש דדוקא באותן מומרים שיוצאין מן הכלל שכופרין בעיקר ומיטמעין בין העובדי כוכבים דומיא דכותאי התם הוא דהסכימו רוב רבותינו שמותר להלוותן ברבית אבל מומר שאינו יוצא מן הכלל ולא כפר בעיקר אלא שהוא מומר לדבר אחד כגון אוכל נבילות להכעיס ויש לו אשה ישראלית ובניו נוהגים דת משה וישראל התם חיישינן לחומרא ואסור להלוות לו ברבית דאע"פ דאין אנו מצווין להחיותו דלאו אחיך קרינן ביה מ"מ לא גרע ממסור לחד מ"ד דממונו אסור דילמא נפקא מיניה זרעא מעליא דהוי ישראל גמור מש"כ במומרין שיוצאין חז

דרכי משה

קנט (א) וכ"פ הר"ן פ' א"נ דף נ' והמ"מ הל' מלוה ולוה אבל המרדכי פ' הנזקין דף תרי"א ע"ג כתב הואיל והתירו משום כדי חייו אין חילוק בין צורבא מרבנן לאחר אלא בכל התירו משום כדי חייו אפילו ביותר מכדי חייו דהואיל והתירו התירו לגמרי: (ב) ומשמע דאפי' במומר שכפר בעיקר אי ידעינן דעבד לתיאבון אסור להלוות לו בריבית כגון אם עשה על ידי אונס וכן משמע במרדכי דלעיל שכתב אף לדברי המתירין אינו מותר אלא במומר להכעיס אבל במומר לתיאבון אסור להלוות לו בריבית ונראה דמיירי נמי בכה"ג שעשה תחילה ע"י אונס אבל בלא אונס הוי סתם מומר להכעיס כדלעיל ס"ס קנ"ח וע"ל סי' קכ"ד אי נשתמד לעבודת כוכבים ע"י אונס ויכול לברוח דינו כשאר מומר ובמהרי"ל פסק כרש"י וראבי"ה וסמ"ג דאסור להלות למומר ברבית ובמרדכי פרק החולץ בסופו מומר הבא על הכותית הבן כמות אבל ישראלית שנשתמדה ויש לה בן עם הכותי הבן כמוה ואסור להלוותו

פרישה

סי' קנט (א) דכתיב וחי אחיך עמך בפרשת בהר כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך: (ב) ועובד כוכבים לא היו מצווין להחיותו אבל לא משום דכתיב לנכרי תשיך דהא איתא בגמ' בב"מ ד' ע' דמפרש תשיך היינו ישראל נשוך העכו"ם ופריך לא סגי דלאו הכי ומשני לאפוקי אחיך דלא ולעבור עליו בעשה ולא תעשה: (ג) אלא ברבית דאורייתא דכיון דיש לו רווחא עכ"פ ולא הפסד יגרר אחר העכו"ם וילמד ממעשיו מה שא"כ ברבית דרבנן דאינו אדוק אחריו כ"כ (שאין הריוח בטוח כ"כ. גם אמר שאפי' בישראל אינו אסור אלא מדרבנן בעכו"ם לא גזרו כמו שאר משא ומתן: והאידנא נהגו היתר לכל פי' בין לצורבא דרבנן ובין לאינש אחרינא עכ"ס): (ד) מומר שכפר בעיקר כתב ב"י סא דנקט רבינו והרא"ש מומר שכפר בעיקר מילתא פסיקתא נקט שסתם מומר שכפר בעיקר הוי מומר להכעיס אבל ה"ה אי הוי מומר להכעיס אע"פ שלא כפר בעיקר וה"ה במומר אי עבד לתיאבון

דרישה

סי' קנט [א] מומר שכפר בעיקר כו' כתב ב"י אע"פ שתחילת יציאתו מן הכלל היה באונס מ"מ מקרי מומר להכעיס מאחר שבידו לברוח ולהמלט ואינו עושה וכתב עד דאפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס מותר להלוותו ברבית ע"ש והוכיח עוד

הידושי הגהות

קנט א זה תימא שהרי מדברי הרמב"ם שם נראה שיש להם דין אפיקורסין גמורים שכ' והם פריצי ישראל סכת דואג ואחיתופל כו' בארצות המערב כו' כפי רוב רעותיהם כו' הואיל ואנו יכולים לרדין היום כו'. אשר ע"כ נ"ל שטעות סופר הוא שנפל

להלוותו ברבית (ה) [ב] כיון שאין אנו מצווין להחיותו ואסור ללוות ממנו ברבית דאע"פ שחטא ישראל הוא (ו) [ג] והנותנו לו עובר משום (ג) ולפני עור לא תתן מכשול:

קס רבית

הואיל ואתא לידן (א) נימא ביה מלתא מאד מאד צריך אדם ליזהר באיסור רבית (ב) וכמה לאוין נאמרו בו ואפי' הלוה (ב) והנותנו עובר משא"כ בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה ליזוק בנכסיו רשאי (ג) אבל מפני רגילות החטא מזהיר גם בלוה וכן בערב (ד) ובעדים ובכל המתעסקין בדבר וכל הנותן ברבית (ה) [א] נכסיו מתמוטטין וכאילו כפר ביציאת מצרים ובאלהי ישראל. וכל התולה מעותיו בעכו"ם לומר שהם של עכו"ם ומלוה אותם ברבית דינו מסור לחוקר לבבות ליפרע ממנו. ואפי' אם הלוה נותן לו יותר מדעתו בשעת הפרעון שלא התנה עמו ואינו אומר לו שנתנו לו בשביל רבית אסור אע"פ שרש"י מתיר בזה א (ו) וגם הרמב"ם כתב להיתירא לא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל. ואפי'

ב"ח

מן הכלל ונטמעו בין העכו"ם דלא אמרינן דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא אפילו אשתו ישראלית עמו כל שכן מן הכותית וכמו שכתב בספר התרומות שער מ"ו דין א' ובב"י פרק א"כ ואע"ג דמסיק בספר התרומות ע"ש הרמב"ן דמומר להכעיס כמי כיון דמין הוא כדאיתא פ' שני דע"ז מותר להלוות לו ברבית וכ"כ סמ"ג בהל' לדקה בעשה סימן קס"ב ע"ש הר"א ממי"ץ וכן נראה דעת התוספות בפ"ב דע"ז (דף כ"ו) מ"מ אין להקל דהא רש"י בתשובה ושאר גדולים אוסרין להלוות אף למומר שילא מן הכלל משום דלא נפיק מכלל אחוה דאע"פ שחטא ישראל הוא ועוברין עליו משום ולפני עור לא תתן מכשול כ"ש במומר להכעיס דאסור הלכך אין לנו להתיר אלא במומר שילא מן הכלל וכדברי הרא"ש ורבי' וכן נראה דעת ר"י שהביא המרדכי פ' א"כ ע"ש וכל זה דלא כב"י שכתב דלהרא"ש אף מומר להכעיס שרי להלוות לו ברבית דליתא. ובמרדכי פרק החולץ כתב ע"ש ראבי"ה אשה שנשתמדה והולידה מעכו"ם הולד כשר וקידושיו קידושין ואסור להלוות לו ברבית ע"ש ונ"ל דס"ל לדמותו לתינוק שנטמע בין העכו"ם דישראל גמור הוא וכן אסור להלוות ברבית לקראים דהו"ל כתינוק שנטמע בין העכו"ם וכן פסק:

ומ"ש ואסור ללוות ממנו ברבית דאף ע"פ שחטא ישראל הוא כלומר והלוה עובר על לא תשיך: **ומ"ש** והנותנו לו עובר משום ולפני עור כו' כלומ' מלבד האיסור שעושה המלו' עצמו עוד מכשיל את המומר שלוקח רבית מישראל אבל להלוות למומר אינו עובר על לפני עור דמאחר דמותר להלוותו ברבית אם כן אין המומר עובר על לא תשיך וכ"כ הרא"ש. ובסה"ת ובנימוקי יוסף ע"ש הרמב"ן ביאר יותר דהא משום אזהרתיה דמלוה הוא דאזהריה רחמנא ללוה דהא לא כתיב לא תלוה אלא לא תשיך שהוא אזהרה ללוה שלא יגרום למלוה לישוך וכיון שאין אנו מוזהרין שלא ללות לו אף הוא אינו מצווה שלא ללות ממנו ע"כ:

קס רבית הואיל ואתא לידן כו' נראה דלפי שהרמב"ם כתב דיני רבית בהל' מלוה ולוה ונמשך אחר רבינו הקדוש שקבעה בבבא מציעא והרב לא עשה כן התגלל ואמר דלפי שהיה עסוק בדין עכו"ם שירד לבור כו' והסמיך לזה דין הלואה לעכו"ם ברבית שאין מצווין להחיותו דשייך ליה והשתא קאמר והואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא: **מאד** מאד צריך האדם ליזהר באיסור רבית וכו' נראה דלפי שאפילו הנאה מועטת שנהנה המלוה ממנו אית ביה משום רבית כמ"ש בסמוך בסימן זה ואפילו ריבית דברים אסור לכך כתב מאד מאד וכו' ועיין בח"מ סימן ע' במ"ש לשם בס"ד: כתב מגיד משנה רפ"ד ממלוה דלאו דלא תהיה לו כנושה לא אסרה תורה הנגישה אלא בעני וכ"כ הרמב"ם בפ"א ממלוה כל הנוגש את העני וכו' עובר בלא תעשה אבל הרבית נאסר בכל עכ"ל וה"א בפ' המקבל (דף ק"ע"ב) גבי השבת העבוט: ומ"ש ואפי' הלוה הנותנו עובר וכו' כתב נ"י פא"כ והר"ן פרק זה בורר דלוה עובר ברבית דאורייתא אבל ברבית דרבנן אין הלוה עובר איסור רבית אלא עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וכ"כ הר"ר ירוחם נ"ח ח"א: ומ"ש ואפילו אם הלוה נותן יותר מדעתו וכו' טעמו של הרא"ש באיסור זה משום דבסוף פ' א"כ תנן לוה הימנו והחזיר לו מעותיו והיה שלח לו ואומר בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי זו היא רבית מאוחרת משמע דבסתם אינו אסור מאחר שלא לו אחר שהחזיר לו מעותיו אבל בשעת פרעון מחזי כרבית אפי' בסתם ויש לדחות דמתני' היא גופא אתא לאשמועינן דאע"פ דכבר החזיר לו מעותיו אית ביה משום רבית מאוחרת בדא"ל בשביל מעותיך אבל בסתם אפילו בשעת פרעון לא מתחזי כרבית מיהו העיקר כדברי הרא"ש

ב"י

דין תינוק שנשבה אלא למי שלא הכיר בתורת ישראל מעולם אבל מי שעומד בין ישראל והולך ומדבק בחוקותיהם של עכו"ם מן המורידים הוא אפשר דהכא כמי מן המורידים חשיבי ומותר להלוותן ברבית לא שבקינן דברי הרמב"ם המפורשים בשביל דברי נימוקי יוסף:

קס וכמה לאוין נאמרו בו עד וכן בערב וכן בעדים משנה וגמרא ס"פ איזהו נשך (עה:) ונתבארו שם מנין הלאוין ותמצאם בפ"ד מה"מ ובסמ"ג מל"ת סימן קנ"ג (א):

וכל הנותן ברבית (עלה עא):

ובאילו כפר ביציאת מצרים מתבאר ממה שאמר (סא:) אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית וכו' ועיין במגיד משנה פרק ד' מה"מ: ובאלהי ישראל (בעלה עא.): וכל התולה מעותיו בעכו"ם וכו' (עלה סא:): ואפי' אם הלוה נותן לו מדעתו יותר וכו' (דף עג:) גבי רבינא יהיב זוזי לבני אקרא דשנותא ושפכי ליה טפי כופיתא וכו' א"ל אחולי קא מחלי גבך ופירש"י הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם נתנו לך ואין מזכירין לומר בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלינו מתנה בעלמא הוא וכן כתב הרמב"ם בפ"ד מה"מ והרא"ש כתב בעלה קמ"ו ד"א ולבי מהסס להתיר הדבר דמליסנא דמתני' משמע הא דלא אסור רבית מאוחרת אלא בדאמר ליה בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי היינו היכא ששלחו לו אחר שהחזיר לו מעותיו אבל אם בשעת פרעון נותן לו יותר מתחזי כרבית אפילו בסתם עכ"ל. ותלמידי הרשב"א כתבו דלא דמי למאי דמשמע דהיכא דבשעת פרעון נותן לו יותר אפילו בסתם מתחזי כרבית דה"מ בהלוואה אבל הכא דמכר הוא כל שלא הזכיר לו בשכר מעותיו שרי דאוזולי הוא דאוזולי

דרכי משה

להלוותו ברבית עכ"ל ב"י ונ"ל דזהו דעת ראבי"ה ודעת רש"י דאסרי להלוות למומר (א"נ אפילו להמתירין) היינו דוקא למומר עצמו שיודע רבונו ומכוין למרוד בו והוי מזיד דמותר להלוותו ברבית אבל בן מומר כיון שנתגדל בין העכו"ם הוי כשוגג ואסור להלותו וכ"מ שם קצת במרדכי אמנם ב"י כתב פרק א"נ דף ק' ע"ב כ' ר"ת דאף לבן מומרת מותר להלות בריבית כמו למומר עצמו דאין לומר כשוגג הוא דכי אמרינן הכי בתינוק שנשבה בין העכו"ם דלא הכיר תורת ישראל מעולם אבל זה שעומד בין ישראל והולך ומדבק בחקותיהן ש"ע מזיד הוא עכ"ל ודעת ב"י לאסור דכתב ולענין הקראים נ"ל דלהרמב"ם וכו' עד לא שבקינן דברי הרמב"ם המפורשים בשביל ב"י עכ"ל א"כ הואיל והקראים יש להם דין תינוק שנשבה ה"ה לבן מומרת ואסור להלוותו כדעת המרדכי דלעיל: (ג) בנ"י פא"נ דף כ' ע"ב דגם הלוה עובר בלאו וא"כ אמאי שרי להלוותו דהרי ג"כ מכשילו שאני התם דהלוה אינו עובר אלא משום איסור המלוה שמכשילו ובמקום שהמלוה אינו עובר גם הלוה אינו עובר עכ"ל:

קס (א) ובה"מ פ"ד מלוה ומלוה דריבית אסור בין להלוות לעשיר או לעני והכי איתא פרק המקבל (קט) גבי השבת העבוט ופשוט הוא וע"ל סי' קע"ג מדין זה: (ב) כתב הר"ן פ' ז"ב דף רס"ט ע"א ובנ"י פא"נ ד' צ"ז הא דלוה עובר דוקא ברבית דאורייתא אבל בריבית דרבנן אינו אסור רבית ללוה רק שהוא עובר על לפני עור וגו' וכ"כ רבינו ירוחם בספר

דרישה

עוד דכותים מותר להלוותן בריבית ע"ש: [ב] כיון שאין אנו מצווין להחיותו ז"ל רש"ל ולפ"ז נראה דה"ה לצדוקים שכופרין בתורה שבעל פה הוי כפירת עיקר עכ"ל אבל ב"י כתב בשם הרמב"ם לאיסור דהוי כתינוק שנשבה לבין העכו"ם ע"ש. ועוד כתב מ"ו אבל רש"י אוסר להלוות למומרים ובתשובת מהר"מ מרוזבורק בסימן קכ"ט מלאתי וז"ל אסור למכור טריפות למומרים ואין מושיטין להם שום דבר איסור אם ברור שיאכלוהו וכן בסימן מ"ז ואין לווין ומלוין להן בריבית ע"כ הג"ה וכ"כ בתשובת ראבי"ה שאסור למכור למומר טריפות משום לפני עור לא תתן מכשול ויש אוסרין אף להלוות בריבית למומרים כי אף שחטא ישראל הוא ע"כ. אבל התוס' בשם ר"ת כתבו להיתר וכן דעת הרמב"ן והר"ן ורמ"א כתב דטוב להחמיר אם אפשר להשמט ממנו: [ג] והנותנו לו עובר משום לפני עור וגומר כו' אבל כשאנו לוקחין ממנו ריבית לא שייך לומר כו' שוב מלאתי שכ"כ נ"י בהדיא בפרק א"כ ד' ק"ד ע"ב אהאי קושיא ז"ל כיון שאין אנו מוזהרים שלא ללות לו אף הוא אינו מצווה שלא ללות ממנו דמשום אזהרתיה דמלוה אזהריה רחמנא ללוה דהא לא כתיב לא תלוה אלא לא תשיך שהוא אזהרה ללוה שלא יגרום למלוה ליסוך וכ"כ התוס' בהדיא בפרק א"כ ריש דף ע' דלא מחייב לך על לא תשיך אלא כשגם המלוה מוזהר עכ"ל. וכ"ש דעל לפני עור וגומר לא עובר המומר בנתינתו ריבית דהא המכשול הוא מה שמעביר המלוה והמלוה כאן מותר. וז"ל התוס' בפ"ב דע"א דף כ"ו ומותר ליקח מהם ריבית ואע"פ שאסור ליתן להן ריבית משום לא תשיך ומשום לפני עור וגומר והו"ל כי היכי דקרינן ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ"מ כיון דאי אתה מצווה להחיותו אינו מצווה להלוותו בלא ריבית דלא קרי ביה ומי אחיך עמך עכ"ל וק' למה מותר לנו להלוות לו והא יגרום שיעבור הלוה על לאוין שלא מוטב שלא ילוה לו ולא יקח ממנו ריבית אם לא שתאמר כמ"ש לעיל דלאוי דלוה תלוין בלאוי דמלוה וק"ל אבל לא משום דוחי אחיך עמך מיעוט הוא דמשמע דוקא אחיך דהא זה אע"ג שחטא ישראל הוא ומיעוטא דאחיך אתא למעט שאר עכו"ם. ואע"ג דהכ"י פא"כ ד' ק"ד ע"ב כתב ה"ט בשם הרמב"ן דכל שדינו שמורידים אותו לא מקרי ביה וחי אחיך היינו לומר שמותר להלוותו בריבית אבל מ"מ צריך לטעם דידן וכמ"ש אחר זה בהדיא ותדע דא"כ לא הו"ל למיתלי הטעם משום דאין מצווין להחיותו אלא מדכתיב אחיך ומש"ה נמי ליכא לתרץ דלאוי דלוה הוא לא תשיך לאחיך והאי לאו אחיו הוא וגם משום לפני עור וגו' שהוא נותן מכשול לפני המלוה כדאיתא בס"פ א"כ דהכו לאוי דעובר עליהן הלוה ובמומר דמותר ליקח ממנו המלוה לא שייך לפני עור וגו' דהא הוכחנו דמקרי אחיך אע"פ שחטא ועוד דא"כ למה עובר ישראל הנותן לו ריבית משום לא תשיך לאחיך כמ"ש התוס' והרא"ש וק"ל:

סי' קס [א] **נכסיו** מתמוטטין דכתיב כספו לא נתן וגו' אמר רבא למה נאמר יציאת מצרים בריבית אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו ביד עכו"ם ומלוה אותם בריבית אמר ר' יוסי כמה סמיות עיניהם של מלוי בריבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאים עדים ולבלר ומגילה וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין שכפר זה בעיקר פירש"י יורד עמו לחייו להתקוטט עמו כאילו היה בא להורגו. שכפר זה פי' המלוה שהלוה לישראל ברבית תנא ר"ש אומר מלוי בריבית יותר ממה שמרויחין מפסידין פי' שנכסיהן מתמוטטין ולא עוד אלא שמשימין מרע"ה חכם ותורתו אמת ואומרים אילו היה יודע מרע"ה שהיה ריוח בדבר לא היה כותבו

פרישה

לתיאבון אסור כו' ע"ש ובד"מ ועד"ר: (ה) כיון שאין אנו מצווים להחיותו (י"מ אע"פ שחטא ישראל הוא כמ"ש רבינו בסמוך מ"מ מאחר דמורידין אותו לבור בידים אינו נקרא אחיך ובריבית כתיב אחיך עכ"ה) עד"ר: (ו) והנותנו לו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וגם על לא תשיך אבל כשאנו לוקחין ממנו ריבית לא שייך לומר לפני עור וגומר דגורמים לו שעובר על לא תשיך דהא גם בישראל לא נאסר הלוה ליתן אלא מפני רגילות החטא כדבסמוך משא"כ במומר דכיון שמותר ליקח ממנו רבית כמלא דאין לאו בלוה המומר עד"ר ורבינו דלא כתב דעובר ג"כ אלא תשיך י"ל דס"ל כיון דאין הלוה עובר אלא תשיך אלא משום כדי שלא ירגיל המלוה בדבר הרבית ולא מצד עצמו דהלוה וכמ"ש בסמוך מש"ה כאן דהמלוה הוא מומר ובלא"ה מלוה אין סישראל עובר בשבילו אלא תשיך אלא משום לפני עור לת"מ. וי"מ משום דגם בלוה ישראל מישראל אין איסור על הלוה אלא משום דע"י יחטא המלוה והיינו לפני עור לת"מ וזה א"כ דהא לא נזכר בשום מקום בלוה ישראל שעובר אלעלת"מ אלא אשאר לאוין הכתובים בלוה דאזהרינן בהן משום המלוה:

סי' קס (א) **נימא** ביה מילתא ר"ל אע"ג דהו"ל למיגמר תחילה הלכות חוקות העכו"ם ודין כתובת קעקע כמ"ש לקמן מסימן קע"ח והלאה או הו"ל לסדר הלכות רבית בח"מ בין דיני ממונות: (ב) וכמה לאוין נאמרו בו משנה בפרק א"כ ד' ע"ה ע"ש בגמרא (ומבואר בסמ"ג דף ס"ב ע"ג דהמלוה עובר ו' לאוין והלוה ג' לאוין ועשה דלנכרי תשיך והערב והעדים ב' לאוין וכתב שם דגם הסופר אסור לכתוב השטר משום לא תשימון עליו נשך עכ"ה): (ג) אבל מפני רגילות החטא ר"ל הש"י ענש גם הלוה בזה כדי שלא ילוה ויחטיא את המלוה שכיון שרגילין בזה החטא הוצרך לגדור ולהעניש המלוה והלוה כדי שלא יתעסקו ברבית: (ד) ובעדים שעוברין אהא דכתיב לא תשימון עליו נשך ועל לפני עור וגומר משנה וגמרא ס"פ א"כ ואע"ג דבגמרא אמרינן לא תשימון לאינכשי אלוה ומלוה משמע להו מ"מ אין האמת כן. ואין פירוש דהאי משמע להו כפי' דלא תמוד דמשמע לאינכשי בלא דמי שכתבו התוספות שכן הוא האמת עיין בתוס' פ"ק דב"מ סוף דף ס' ובח"מ סימן ל"ד: (ה) נכסיו מתמוטטים דכתיב כספו לא נתן בנשך וגומר לא ימוט הא נתן מתמוטט עד"ר: (ו) וגם הרמב"ם כתב להתיר בפ"ד מהל"מ כתב שמותר אם היתרון יותר מבכדי שהדעת טועה אמרינן ודאי מתנה הוא דיהיב ליה או גוזלי והבליע בחשבון (עיין בב"י שמביא ראייה אמרינא מהא דרבינא יהיב זוזי לבני אקרא דשנותא כו') וכתב המ"מ אבל לא תלינן ברבית דלא מחזיקין אינשי ברשיעי וכ"ש לענין להחזיקן שיתן הלוה משלו באיסור. ואין להקשות הא זה גמרא ערוכה הוא דאם אין היתרון בכדי שהדעת טועה שא"כ להחזיר לו וכמ"ש רבינו נמי בח"מ סימן רל"ב וא"כ למה פליג הרא"ש ואוסר. די"ל דהתם קאי אמכר אבל בהלואה תולין ברבית ולא במתנה כן דעת רבינו כאן אבל קשה דרבינו כתב שם ריש סעיף ב' דה"ה בהלואה דינא הכי וצריך לומר דשאני התם דאינו מזכיר לפניו שנותן לו יתרון משא"כ כאן דאומר תקבל ממני יתר על חובך אלא שאינו מזכיר לפניו שבתורת רבית או מתנה נותנם לו וס"ל לרמב"ם דמותר דאמרינן דבמתנה נותנם לו כדאמרינן התם בהנאה מעות יתירין בכדי שאין הדעת טועה והרא"ש ורבינו ס"ל דשאני הכא כיון דמזכיר לו יתרון: (ואפילו אם אומר למלוה כו' ר"ל וקלן עמו מתחילה כדי ליתן לו רבית וו"ש ואמר אני מוחל לך הרבית עכ"ה): ונותנו

חידושי הגהות

שנפל בספרים ועיקר ראיית מרן הב"י הוא ממ"ש רבינו בפ"ג מהלכות ממרים וז"ל אבל בני התועים האלה וכו' הרי הוא כתינוק שנשבה וכו' הרי דפי' דיהבינן להו דין תינוק שנשבה לבין העכ"ם ואסור להרגן ומ"ש במסכת חולין מיירי בישראל שנעשה קראי דומיא דצדוק ובייסות דאז ודאי מותר להורגן (משנה למלך פ"ד מה' מלוה) וע"ש שהאריך עוד:

קס א ויש לתמוה בזה שהרי בסמוך כתב ע"ש הרמב"ם דאפי' בשעת הפרעון אסור כשנותן לו יותר בכתם עיין בדרישה וב"ח:

ואפי' אם אומר למלוה אני מוחל לך הרבית (ז) [ג] ונותנו לך במתנה (ג) אסור והגאונים כתבו שאם מחל הלוה למלוה רבית שלקח או שעתיד ליקח אע"פ שקנו מידו או נתנה לו במתנה אינו כלום שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו לפיכך אין המחילה מועלת כלום ואפילו ברבית של דבריהם והרמב"ם חלק על זה וכתב שהמחילה מועלת וא"א ז"ל כתב ודאי אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירה לו מועלת (ח) מחילה לפוטרו כמו בכל גזל אבל בשעת לקיחת הרבית [ג] אפי' אם אמר אני נותנו לך במתנה אסור לקבלו. ולא רבית שבשעת הלואה לבד אסורה אלא אפי' רבית מוקדמת ורבית מאוחרת נמי אסור וה"ד מוקדמת כגון שנתן עיניו ללות ממנו והיה שולח לו ואומר בשביל מעותך שתלוני מאוחרת לאחר שהחזיר לו מעותיו היה משלח לו ואמר בשביל מעותך שהיו בטלות אצלי ויראה שאינו אסור אלא במפרש שבשביל זה משלח לו (ט) אבל בסתם מותר (י) [ד] והרמב"ם אסר אפי' בסתם. ובס"ה כתב דבדבר מועט מותר בסתם שאינו ניכר שבשביל ההלואה הוא עושה אבל בדבר מרובה אפי' בסתם נמי אסור וצריך המלוה (יא) ליזהר שלא ליהנות מהלוה שום דבר כל זמן שמעותיו בידו אפי' בדבר שהיה עושה לו אף אם

דאזולי גביה וכן כתוב בנימוקי יוסף בשם התוספות: ב"ה וכן עיקר ועל פי זה גם רש"י והרמב"ם לא התירו בהלואה: **וא"א** ז"ל כתב ודאי אם לקח ממנו רבית וכו' בעלה קמ"א ד"א וזה ג"כ דעת הרמב"ם בפ"ד מה"מ כמו שתראה מבואר בדבריו וכן פירשו דבריו ה"ה שם ומהרי"ק בשורש י"ו ושלא כדברי הראב"ד וסמ"ג בסי' קכ"ג שהבינו דברי הרמב"ם שלא כדרכן: ב"ה וכתב הריטב"א ומחילה באונס אף לדעת הרמב"ם לא מהני לפיכך אלו שמשביעין את הלוה בשעת הלואה שיעשה להם מחילה אחר הפרעון כי עבדי לא מהני דמחמת אונס השבועה הוא דעבדי לה אא"כ מודים על עצמם שמוחלין בלב שלם ואפילו שלא מחמת השבועה עכ"ל:

ולא רבית שבשעת הלואה לבדה אסורה אלא אפי' רבית מוקדמת וכו' משנה ס"פ א"נ (ע"ה:) ומאוחרת היינו כפשטא דמתני' דאחר שהחזיר לו מעותיו היה משגר לו דורון דאילו בעוד שמעותיו בידו רבית ממש היא ולא תקרא בשם מאוחרת. וכ"כ רבינו בסי' קס"ו: ויראה שאינו אסור אלא במפרש וכו' כן משמע לכאורה מפשטא דמתניתין וכן נראה מדברי הרא"ש בעלה קמ"ו ד"א. וכן בהגהות מרדכי גבי הא דאמרינן מעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפיה וכ"כ סמ"ק בסימן רנ"ט וכ"כ ה"ה בפ"ה מה"מ בשם רש"י והוא ממ"ש (עג:) גבי עובדא דרבינא יהב זוזי לבני אקרא דשטותא:

והרמב"ם בפרק ה' מה"מ אסר אפילו בסתם כדמשמע מלשונו בפרק הנזכר שכתב בשביל שילוהו ובשביל מעותיו בלשון נסתר במקום מה ששנינו בשביל שתלויני ובשביל מעותיך לנוכח וכתב בעל התרומות בח"ב שאם רגיל לשלוח לו דורון שרי והוא שלא יתכוין לכך וכ"כ בהגה"א בס"פ איזהו נשך אם היה רגיל קודם אפילו זה נהנה וזה חסר מותר ואם לא היה רגיל אפילו זה נהנה וזה אינו חסר אסור. משמע דס"ל כהרמב"ם דאפילו בסתם אסור כל היכא דאינו רגיל. וכ"ל שיש לדקדק כן מלשון הרמב"ם שכתב וכן אסור לו ללמד את המלוה וכו' אם לא היה רגיל מקודם משמע דכל היכא דרגיל שרי אפילו בעוד שמעותיו בידו:

ובסמ"ג סימן קכ"ד כתב דבדבר מועט וכו' ואיפשר שאם היה רגיל לשלוח לו אפילו דבר מרובה מותר דכיון שהיה רגיל לשלוח לו כל כך בלאו הכי שוב לא מתחזי כרבית וסמ"ג אורחא דמילתא קתני דאין דרך לשלוח מתנה מרובה אלא משום שעשה עמו טובה להלוותו מעותיו. ואפשר דמתנה מרובה אפילו היה רגיל מקודם אסורה משום דהוי מילתא דפרהסיא ודמי לדירה בחצירו ושימוש בעבדיו דאסור אפילו ברגיל מקודם כמו שכתב רבינו בסמוך. ויש לדקדק לדברי האוסרים אפי' בסתם היכא שפירש ואמר בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי אי הוי אבק רבית או רבית קצוצה ואליבא דהרמב"ם בפ"ו מה"מ דסבר דכל שלא קצץ בשעת הלואה אינו אלא אבק רבית לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דמאן דפליג עליה בההיא הכא מאי ומצאתי בהג"א על רבית מאוחר' ודוקא כשלא פירש לשם רבית נראה מדבריו דהיכא דפירש רבית קצוצה הוי דהא כי לא פירש כתב הרמב"ם בפ"ה דהוי אבק רבית ומדקאמר הגהות דוקא כשלא פירש משמע הא אם פירש לא הוי אבק רבית אלא רבית קצוצה ואיפשר דהגהות פליגי אהרמב"ם בהאי וס"ל דבסתם ליכא אלא איסורא אבל אפילו אבק רבית נמי ליכא ואם כן מ"ש הגהות ודוקא היינו לומר הא דליכא אלא איסורא בעלמא דוקא שלא פירש אבל פירש אבק רבית מיהא הוי וצ"ע:

בפ"ב דגיטין (כ:) כתבו התוספות דמסתמא כיון שהיה מלוה לכל בני העיר גם הם היו עושים לו טובה ונותנין לו במתנה או מוכרים לו שדות ואיכא לעיוני הא רבית מוקדמת או מאוחרת היתה וכיון דמתנה מרובה היתה שהיו נותנין לו שדות הוי כדמפרש ואסור ומתוך כך נ"ל לומר דע"כ לא אסרינן רבית מוקדמת ומאוחרת בלא סמוך קצת להלואה אבל במופלגת הרבה אין לחוש כלל ואפילו מתנה מרובה נמי שרי כל שהוא סתם:

ואם מותר להלוות את חבירו ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו יתננה למלוה כתבתי בסימן זה המלוה את חבירו על המשכון וא"ל ע"מ שלא תמכרהו אלא לי נתבאר בסימן קע"ב: וצריך המלוה ליזהר וכו' עד שזה הוא אסור בכל

הרא"ש ואף רש"י והרמב"ם הכי ס"ל ועיין במ"ש בסמוך סוף ס"ס: ומ"ש ואפילו אם אומר למלוה אני מוחל כו' כלומר לא מיבעיא דבסתם אסור בשעת הפרעון לדעת הרא"ש אלא אפי' אומר בפירוש בשעת הפרעון אני מוחל לך הרבית או אומר לו אני נותנו לך במתנה נמי אסור ומינה דלאחר שהחזיר לו מעותיו כיון דאפילו בסתם שרי כ"ש באומר אני מוחל כו'. ומ"ש בשם הגאונים ושחלק הרמב"ם עליהם הוא בסוף פ"ד דה' מלוה והרא"ש הביא דבריהם (בדף קמ"א סוף ע"א) ואיכא למידק למאי דמשמע מדברי רבינו דלהרמב"ם מועלת מחילה אף במה שעתיד ליקח וכמו שהבינו הראב"ד והסמ"ג מדבריו אם כן הוה ליה לכתוב בסתם והרמב"ם כתב דהמחילה מועלת לחיזה לורך כתב והרמב"ם חלק על זה דמשמע דלא חלק אלא בדבר אחד. ויראה דס"ל דלא חלק הרמב"ם אלא היכא שקנו מידו שהרי כתב וז"ל יראה לי שאין הוראה זו נכונה כו' דמשמע דחלק על הוראה זו שהורו הגאונים דאין מחילה או מתנה מועלת אע"פ שקנו מידו וע"כ כתב והרמב"ם חלק ע"ז פי' על דבר זה בלבד חלק היכא שקנו מידו ואמר שהמחילה מועלת בו ואין חילוק בין עבר לעתיד וכך הבין הסמ"ג כמבואר בדבריו להדיא ולהרא"ש אין חילוק בין קנו מידו ללא קנו אלא בין עבר לעתיד. מיהו בכך כתב ה"ה שגם דעת הרמב"ם כך הוא שלא לחלק אלא בין עבר לעתיד וכדמשמע להדיא מלשון הרמב"ם והכי נקטינן:

ולא רבית שבשעת הלואה לבד וכו' משנה ס"פ איזהו נשך: ומ"ש ויראה שאינו אסור אלא במפרש וכו' פי' דכל שאינו מפרש מסתמא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה וכ"פ רש"י בדף ע"ג ע"ב בעובדא דרבינא: ומ"ש הרמב"ם אסור אפילו בסתם יש לתמוה דהלא בסמוך כתב ע"ש הרמב"ם דאפילו בשעת הפרעון מותר כשנותן לו יותר מדעתו בסתם וכ"כ הרמב"ם להדיא בפרק שמיני מה"מ ואם כן היאך אפשר דלאחר שהחזיר לו מעותיו יהיה אוסר הרמב"ם בסתם ואיפכא מסתברא ולכאורה נראה דמה שהתיר הרמב"ם בסתם אינו אלא לומר דיכול המלוה לקבל ממנו דמאי קסמיך ולמימר דמתנה בעלמא הוא דקא יהיב ליה מדעתו בשעת הפרעון. והא דכתב ע"ש הרמב"ם דאוסר בסתם אינו אלא לומר דאע"פ שאינו מפרש למלוה דשולח לו בשביל שהלוהו אפ"ה מאחר שכל כוונתו של לוה אינו אלא בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו איסורא קא עביד הלוה אבל המלוה ודאי יכול לקבל ממנו אפילו בשעת פרעון דאיהו לא מקבל ממנו אלא בתורת מתנה זו היא דעת רבינו בדברי הרמב"ם והכי משמע מלשון הרמב"ם בפ"ה מדכתב והיה משלח לו בשביל שילוהו וכו' והיה משלח לו בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו כו' שכתב בלשון נסתר במקום מה ששנינו בשביל שתלויני כו' ובשביל מעותיך כו' אלמא דלא מיירי במפרש למלוה אלא לומר שהלוה לכך נתכוין ואפ"ה אסור ומדברי בעה"ת שער מ"ו ח"ב נראה ג"כ דמפרש דהלוה לכך נתכוין ואסור אלא דנראה מדבריו דאף למלוה אסור לקבל ממנו דאין חילוק בין לוה למלוה וע"ש אבל פשט דברי רבינו בדעת הרמב"ם משמע כדפרישית וכל זה שלא כדברי ה' המגיד לשם וכפ"ה דס"ל דהרמב"ם לא קאמר דאסור אלא במפרש למלוה ולשון נסתר שכתב אינה ראיה דאפשר דכך היתה גירסתו במשנה גם הסמ"ג כתב כלשון הרמב"ם ממש ואח"כ כתב דאינו אסור אלא במפרש דליתא אלא כפי' רבינו ומיהו לבי מהסס בייסוב זה להרמב"ם דנראה דכיון דאסור לו ללוה לשלוח לו ולהתכוין בשביל מעותיו אף המלוה אסור לקבל ממנו מחששא זו דשמא לכך נתכוין הלוה ולא לשם מתנה ולפיכך נראה עיקר דלא כפירוש רבינו אלא הרמב"ם לא התיר בסתם אלא במכר אבל לא בהלואה שהרי בפ"ח כתב וז"ל הלוקח חטים ד' סאין כו' הוסיף לו במדה ונתן לו יותר ה"ז מותר כו' והוא פי' להא עובדא דרבינא יהיב זוזי לבני אקראה כו' וכמו שפי' הרב המגיד והתם דמכר הוא הלכך כל שלא הזכיר לו בשכר מעותיו שרי דאוזולי הוא דמוזיל לפירות גביה אבל בהלואה אפילו בסתם אסור בשעת פרעון וכמו שכתב הרא"ש ואף הרמב"ם ורש"י מודים דבהלואה אסור בשעת פרעון אפי' בסתם וכין לוה בין מלוה קעבדי איסורא וכ"כ כ"י בשם התוספות לחלק בין מכר להלואה וכ"כ ב"י ז"ל ע"ש תלמידי הרשב"א וכ"פ הרב בהגהת ש"ע וכך הוא העיקר ודלא כמה שהבין רבי' ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל. מיהו לאחר שהחזיר לו מעותיו אף בהלואה אין לאסור לשלוח לו בסתם. ולשון נסתר שכתב הרמב"ם אינו ראיה כלל כי כך הוא לחות לשונו וכדמשמע בסמ"ג וסמ"ק להדיא שוב נראה לפי עניות דעתי דודאי דעת רבינו הוא דלהרמב"ם נמי ריבית מאוחרת אסור למלוה לקבל מהלוה בסתם כי היכי דאסור ללוה לשלוח לו בסתם אלא דמחלק דאין איסור אלא בנודע ומפורסם דמשלח לו בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו ולכך נקט מתניתין דנתן לו ע"י שלוחו ולא נקט דהוא עצמו נתן למלוה אלא ודאי הא דנקט היה משלח לו לאורויי דע"י השליח נתפרסם שלא היה משלח לו אלא בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו אלא דכשנתן השליח למלוה נתן לו בסתם וכיון דנודע ומפורסם שבשביל מעותיו הוא משלח לו לפיכך קרינן ליה רבית מאוחרת וגם המלוה יודע שכך נתפרסם לפיכך איכא איסורא בין ללוה בין למלוה אבל היכא שנותן הלוה למלוה מדעתו יותר ולא נודע ולא נתפרסם שנותן לו בשביל מעותיו התם ס"ל להרמב"ם דשרי אפילו בשעת הפרעון בין ללוה בין למלוה דכיון שנותן לו בסתם ולא נודע שבשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוא נותן לו איכא למימר מתנה בעלמא הוא ואינו בתורת רבית כלל ודוק: **וצריך** המלוה ליזהר כו' עד כדלקמן בסי' קס"ו כ"ז כתבו התוספות פרק הגוזל

דרכי משה

כס' מישרים נ"ח ח"א: (ג) בהר"ן דקדושין פ"ב דף תרמ"ד ע"א דאף מתנה ע"מ להחזיר אסור: וע"ל

פרישה

(ז) ונותנו לו במתנה אסורה עיין בדרישה: (ח) מחילה לפוטרו כ"ל דדוקא לפוטרו מהתשלומין מועיל אבל איסור רבית שחל עליו משעה שקיבלו מתחילה לא זו ממנו במחילתו ומה שמסיק אסור לקבלו ר"ל לענין זה אינו מועיל המחילה אע"פ שמחל לו מתחילה:

(ט) אבל בסתם מותר אע"ג דלעיל אוסר הרא"ש אפילו בסתם הכא דאיירי ברבית מאוחרת ומוקדמת שרי טפי ולעיל מיירי בשעת פרעון כמ"ש בהדיא:

(י) והרמב"ם אסר אפי' בסתם פי' דהלוה הוא איסור לשלוח לו בשביל מעותיו אפי' לא הזכיר שום דבר אפ"ה אסור כיון שדעתו הוא ששלח לו בעבור שהלוה לו וכן איתא בהדיא ברמב"ם אבל להמלוה ודאי בסתם מותר לקבל ממנו דהא אפי' אם הוסיף בשעת פרעון מותר לו לקבלו דחשיב כמתנה כדלעיל עכ"ל מ"ו וכן משמע מדברי ב"י ועד"ר. (אבל בדבר מרובה אפילו בסתם אסור ואע"ג דרגיל בהן ועי' בב"י כ' רש"ל דכל מה שידוע שבלא"ה לא היה עושה לו כלל הוי כמתנה מרובה ואסור עכ"ה): (יא) ליזהר שלא ליהנות מהלוה כו' הוא מדברי הרא"ש בפ' הגוזל

דרישה

כותבו פירש"י מדע"ה הכס לישנא מעליא נקט ע"כ: [ג] ונותנו לו במתנה אסורה ז"ל הגמרא ריש א"נ ואי כתב רחמנא אונאה משום דלא ידע דמחיל אבל הכך דידעי וקמחלי אימא לא קמ"ל ע"כ וכתב הרא"ש מכאן יש מדקדקים מי שלקח רבית ומחל לו הלוה דלא מפטר עד שיחזירנו המלוה ומסיק הרא"ש ד"ס"מ בשעת נתינה ולקיחת הרבית אפילו נתנו לו במתנה ומחילה אסור לקבלו אבל אי כבר נתנו ומחל לו הלוה מחילה מועלת דלא כהגאונים שדקדקו מכאן שבכל ענין אסור כו' ע"ש נמצא מ"ש רבינו מתחילה ואפילו אם אמר למלוה כו' זה למד הרא"ש מדקדוק הגמרא רק שהגאונים דקדקו שבכל ענין אסור ושהרמב"ם התיר בכל ענין ולא השגים על דקדוק זה ושהרא"ש חילק וק"ל אבל סמ"מ כתב בפ"ה מהל"מ שדברי הרמב"ם הם כדברי הרא"ש והביאו ב"י ע"ש והרא"ש ר"פ א"נ ד' קמ"א ע"א: [ג] (אפילו אם אומר אני נותנו לך מתנה אסור לקבלו והיינו דוקא שנותן לו רבית כמו שקצץ עמו רק שאומר שנותן לו לשם מתנה לכך אסור לעולם אפילו דרכו לתת לו כך בלאו הכי עכ"ה): דאובן שהיה לו בידו מעות צדקה של יתומים והלוה אותן מעות לשמעון ע"י ערב"ס בשטר בלא שום משכון ושמעון אומר לא היו מעות של צדקה אלא משלו היו ותובע הרבית שנתן נראה דראובן נאמן אפילו בלא שבועה דמעות של צדקה כיון דלא שביק היתר ואכיל איסור ע"כ מתשובת מהר"מ מ"ו: [ד] והרמב"ם אסר אפי' בסתם. ל ב"י כ"כ הרמב"ם בשביל שילוהו בשביל מעותיו לנוכח ע"ש ור"ל כיון שכ' הרמב"ם בשביל שילוהו ולא שתלויני ס"מ שאינו עולם

אם לא הלוהו וה"מ שהמלוה נהנה מהלוה בלא דעתו (יג) שכיון שנהנה ממנו בלא רשותו נראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו יסבול לו אבל אם נהנה ממנו ברשותו מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא כגון לדור בחצרו ולהשתמש בעבדיו שזה הוא אסור בכל ענין כדלקמן (סי' קסו) (יג) [ה] ואסור להלוות ברבית אפי' לבניו ולבני ביתו אע"פ שאינו מקפיד עליהם ובודאי נתנו להם במתנה אפילו הכי אסור כדי שלא להרגילם בדבר ואפי' במלאכה יש בה משום רבית שלא יעשה עמו מלאכה על מנת שיעשה עמו (יד) אחרת לאחר זמן כדתנן אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך ולא יאמר לו עדור עמי ואנכש עמך (טו) שפעמים שהאחרת שעושה לו חבירו כבדה יותר מאותה שעשה לו ובשכר שממתין לו מלפורעו שכר עבודתו עושה עמו מלאכה הכבדה יותר מזאת שעשה לו ואפילו באותו שעשה לו אם חבירו יעשנו לו בזמן שכבדה יותר אסור כדתנן לא יאמר לו נכש עמי (טז) בגריד ואנכש עמך (יז) ברביעה (יח) ואפי' רבית בדברים נמי אסור שלא יקדים לו שלום אם לא היה רגיל ליתן לו שלום ולא יאמר המלוה ללוה (יט) הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני וכיוצא בזה ע"כ צריך ליזהר בענין רבית שלא לבקש שום צד היתר כי הוא דבר המושך לאדם ואם היום יפתח לו כחודה של מחט יוסיף מידי יום יום עד שיפתח לו כפתחו של אולם ומיהו לא אסרה תורה [ו] אלא רבית הבא מיד לוה למלוה לפיכך יכול אדם לומר לחבירו הילך זוז והלוה י' דינרין לפלוני ודוקא שאומר כך מעצמו (כ) בלא דעת הלוה וגם לא יחזור ויקחנו מהלוה וגם לא יאמר הלוה למלוה אני לא אתן לך אבל פלוני יתן

הגוזל עלים (דף כ"ז ע"א) בד"ה הלוהו וכן בפרק איזהו נשך סוף (דף ס"ד) וכ"כ האשיר"י פ' הגוזל עלים (דף קמ"א ע"ג ופרק א"כ דף קמ"ב סוף ע"א): לשון ב"י וכתב המרדכי דלוה המברית ארי מנכסי חבירו לריך לשלם לו ואי לא הוי אבק רבית עכ"ל ולא נמלא כן במרדכי שבידינו רק שכתב דמיחזי כרבית אי לא יהיב ליה שכר טרחו ואי לא בעי למיתב ליה שכר טרחו לא מפקינן מיניה בעל כרחו דאפי' אבק רבית אינה יולאה בדיינים עכ"ל משמע להדיא דנדון זה אינו אבק רבית: כתב האגודה ס"פ א"כ כתב ראבי"ה אם מחזיק לו הלוה טובה יאמר המלוה גם אני אחזיק לך ואין לחוש עכ"ל פי' מיירי בעשיית טובה כגון לדבר בשבילו לפני השררה וכיולא בזה מענייני ג"ח וטובת הנאה כשעושה הלוה למלוה איזו טובה או יאמר לו המלוה גם אני אחזיק לך טובה לפעם אחרת בכיולא בזה שעשית לי ואין לחוש ר"ל דאף ע"פ שלא יעשה לו שום טובה סגי באמירה בעלמא לפי שדרך הוא שזה עושה עם זה טובה כזו וע"ד זה הוא הספי' בהגהות מיימוני פ"ה מה"מ והגהות מרדכי ס"פ א"כ שכתבו אם מחזיק לו טובה והמלוה משיב לו גם הוא ומחזיק לו טובה אין בכך כלום עכ"ל דהיינו לומר שכ"א מחזיק טובה וג"ח לחבירו לפעמים לוה למלוה ולפעמים מלוה ללוה וכ"כ הרב בהגהת ש"ע סוף סי' זה ונתיישב מה שהיה קשה לב"י: כתב הרמב"ם פ"ה מה"מ לא יאמר לו דע אם בא איש פלוני כלומר שתכבדו ותאכילו ותימה שזה רבית ממון הוא ולא רבית דברים כו' כך הקשה ב"י. ול"ק מידי דרלונו לומר דבאמירה עושה איסור ואע"פ דהלוה לא ישמע לקולו להוליא ממון ולכבד את חבירו

בכל ענין תוספות (סד:) ובפסקים עלה קמ"ד סד"א. וכתב הרמב"ם בפ"ה מה"מ שאסור לו ללמד את המלוה מקרא או תלמוד כל זמן שמעותיו בידו אם לא היה רגיל בזה מקודם וכתב בעל התרומות בח"ב דמסתברא דאפלו בנו של מלוה אסור ללמד כיון שהאב חייב ללמד את בנו תורה אפילו בשכר וכפי מה שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות ת"ת שאינו חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב אבל לא תורה שבעל פה הכא נמי אינו אסור ללמד את בנו של מלוה אלא תורה שבכתב מיהו לפי מנהגינו שנותנים שכר גם על תורה שבע"פ אסור ללמדו גם תורה שבעל פה כל זמן שהאב היה פורע שכר ללמדו או שסכן סמוך על שולחנו וכתב המרדכי דלוה המבריח ארי מנכסי חבירו צריך לשלם לו ב ואי לא הוי אבק רבית. וכתב עוד דראובן שלוה מחבירו מעות ברבית ואחר זמן א"ל שמעון תנם לי ואני אפטור אותך ואת ערבונותיך מיד המלוה שצריך ראובן לפרוע לשמעון שכר טרחו שטורח לתבוע המלוה לדין להוציא הערבנות מידו (וכ"כ המרדכי פרק א"כ) בפ"ק דקידושין (ו.) אמר אביי דאסור לקדש בהנאת מלוה כלומר שהיתה חייבת לו ובשכר שמרויח לה זמן מתקדשת לו אסור מפני הערמת רבית (ד): ואסור להלוות ברבית אפילו לבניו וכו' בס"פ איזהו נשך (עה.):

ואפילו במלאכה יש בה משום רבית הרמב"ם בס"פ הנזכר וכתב בסס"ת א"ג דמכאן יש להוכיח שמותר לומר לחבירו הלויני מנה חדש זה ואני אלוה לך מנה חדש אחר אבל לא יאמר לו הלויני מנה חדש זה ואני אלוך ק"ק חדש אחר או ק' שני חדשים ובמרדכי כתב בשם מהר"ם להתיר באומר אלוך כדי שתרויח כדי שגם אתה תלויני פעם אחרת (ה) מיהו מלאתי דכראה לר' דאסור ורבית קצוצה הוא ע"כ: ואפילו רבית בדברים נמי אסור וכו' ברייתא בס"פ א"כ (עה:) ואע"פ שכתוב בהג"מ דלא מיתסר להקדים לו שלום אלא דוקא באומר לו בשכר מעותיך לא משמע הכי מדברי שאר מפרשים אלא בכל גוונא אסור וכתבו בהגהות פ"ה מה"מ אבל אם מחזיק לו טובה ומלוה משיב לו גם הוא ומחזיק לו טובה אין בכך כלום וכ"כ בהגמ"ר פ' א"כ ולישנא דברייתא דקתני אסור להקדים לו שלום ק"ל דמשמע דאע"ג שגם המלוה משיבו אסור ועוד שלשון מחזיק לו טובה לא שייך על נתינת שלום ואם נפרש האי מחזיק לו טובה שנותן לו חן על שהלוהו יקשה דהא ודאי דאסור מכ"ש דהקדמת שלום ועוד דגבי מלוה מאי מחזיק לו טובה שייך וצ"ע: **ואל** יאמר המלוה ללוה הודיעני אם בא איש פלוני וכו' בס"פ א"כ (סס) ז"ל ג רבי ישמעאל אומר ויש רבית דברים לא יאמר לו ד דע אם בא איש פלוני וכו' ופשטא הוא כדברי רבינו אך הרמב"ם בפ"ה מהלכות מלוה כתב לא יאמר לו דע אם בא איש פלוני כלומר שתכבדו ותאכילו וכו' ותימא שזה רבית ממון הוא ולא רבית דברים וכ"ל דר' ישמעאל תרתי קאמר חדא דיש רבית דברים כלומר שלא יקדים לו שלום או דברי כבוד יותר ממה שהיה עושה קודם שילוהו ותו קאמר דלא יאמר לו דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני שתכבדו וכו' דסד"א כיון שאינו מהנה למלוה כלל וגם לא נהנה כן מעיקרא שרי קמ"ל כנ"ל לדעת הרמב"ם: ומיהו לא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לוה למלוה (סט:) וכתוב במרדכי דמטעם זה התיר רש"י שיאמר ישראל לחבירו לוה לי מעות מפלוני ישראל ברבית וגם תביא לו הרבית ולא מיתסר משום דשלוחו כמותו דהא אין שליח לדבר עבירה וכתב שאין לפרסם הדבר (ו) וכתב מהרי"ק בשורש י"ז שאם שליח ראובן שלא מדעת משלחו הלוה לשמעון וקצץ עמו רבית ונשתעבד שמעון לראובן בכתב ידו אפילו לרש"י אסור אם קבלו חייב להחזיר לו משום דכיון שנשתעבד הלוה למלוה בשטר שיש בו רבית מיד לוה למלוה קרינן ביה ומשעת כתיבת השטר עביד ליה. והוי יודע שאין דעת שום אחד מהפוסקים שוה לדעת רש"י דלכ"ע רבית הוי כדמשמע מתוך מה שאמר רבינו בסמוך וגם לא יחזור ויקחנו מהלוה וכתבו כן הרבה פוסקים וגם מדין ישראל הלוה ברבית ע"י עכו"ם ועכו"ם הלוה ע"י ישראל המפורשים בסי' קס"ט ולכן אסור להקל בכך כלל ועיקר ומשמע לי שלא התיר רש"י דבר זה מעולם אלא אי זה תלמיד טועה כתבו ותלה עצמו באילן גדול (ז): **לפיכך** יכול אדם לומר לחבירו וכו' בעלה הנזכר. ודוקא שאומר כך מעצמו וכו' בפסקים עלה קמ"ד ד"ג כלומר שאם פייסו הלוה שיתן למלוה כך בשביל שילונו אסור משום דנעשה כשלוחו וכ"כ תלמידי הרשב"א בשם הראב"ד וכתבו שהרמב"ן חלוק עליו ואמר דכיון דזה משלו הוא נותן ואין הלוה משלם לו מה לי פייסו מה לי לא פייסו והיאך נעשה שלוחו אם משלו הוא נותן אלא ודאי אפילו הכי שרי כדברי הרמב"ן כתב נמ"י בשם האחרונים וכ"כ הר"ן וגם ה"ה בפ"ה לא הזכיר אלא דעת הרמב"ן ונראה מדבריו שגם הוא דעת הרשב"א. ולענין הלכה שהרוצה לסמוך על דברי המתירים רשאי כיון דמידי דרבנן הוא ומסתבר טעמייהו: ולומר כל הנותן אינו מפסיד כתוב בנמ"י ובמגיד פרק ה' דהרמב"ן אוסר וכן דעת הרשב"א. ורבינו ירוחם בח"א כתב דיש אוסרין ויש מתירין: וגם לא יחזור ויקחנו מהלוה וכו' בפסקים בעלה הנזכר ובתוס' קידושין (ו:) וכן בסמ"ק סימן רנ"ט וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"ג סי' רמ"ב שאלה קהל שהם צריכין למעות מפני דוחק המסים אם יכולין ללוות מעות מישראל מקהל אלפים דינרים

דרכי משה

(ד) וע"ל סי' קס"ו אי מותר ללמוד מספרי הלוה: (ה) ומסיים שם כי תנאי ממון זו קיים וצריך ללוות אותו ג"כ כשיעור אותם מעות עד שירויח בהן כמו שהוא הרויח במעותיו משום רבית אין כאן וראיה מהא דתניא נכש עמי וכו' ומיהו מצאתי כתוב לרבינו הלוני ואגי אלוה לך שהוא רבית קצוצה ול"ד ליבש עמי כו' דהתם השני חייב לראשון דינר בשכרו ומה לי פורע לו במעות ומה לי פורע לו בניכוש אבל הלוני ואני אלוה לך לא נתחייב הלוה למלוה מאומה אלא שכר מעות מה לי שנותן אליו שכר על מה שהלויהו או שחוזר ומלוה לו עכ"ל המרדכי וכ"פ בתשובת הרא"ש כלל ק"ח סי' י"ד לאסור ובב"י כתוב בשם ס"ה להתיר ובלבד שלא יהזור וילוה לו יותר או זמן ארוך יותר ממה שהלוהו עכ"ל: (ו) וכתב שם דף קל"ט ע"ד אבל אם לוה מעצמו ממלוה אלא ששולח הרבית עם שליח אסור: (ז) ואני אומר דראיות ב"י אי ראויות לדחות דברי רש"י דמ"ש רבינו וגם לא יחזור ויקהנו מהלוה ושכן כתבו הרבה פוסקים זו הראיה איני מכיר דכל הפוסקים לא דברו אלא כשהלוה לוה בעצמו מן המלוה אלא שהשליח נותן הרבית ובזו פשיטא דאסור כמ"ש בשם המרדכי לעיל גם מה שהביא ראיה מסימן קס"ט אינה ראיה כמו שאכתוב לקמן בס"ד ומ"מ טוב להחמיר שלא לעשות מעשה לכתחילה כרש"י וכ"פ בנימין זאב: וק"ל

דרישה

שולח לומר לו להמלוה כך שנותן לו זה בשביל שילוהו אלא אף ששולח לו בסתם מ"מ אסור כיון שהלוה יודע האמת שהוא שולח לו בשביל ההלואה שלוה לו כבר או שילוה לו אבל שהמלוה שאינו יודע דעת הלוה מותר לקבל בסתם כמ"ש לעיל דלא מחזיקים אינשי ברשיעי: [ה] ואסור להלוות ברבית אפילו לבניו כו' הכי איתא בגמרא בס"פ א"כ דף ע"ס סע"ב אמר ר"י אמר רב מותר לאדם להלוות לבניו ברבית כדי להטעימם טעם רבית ולאו מילתא הוא משום דאתי למסרך עכ"ל ופירש"י להטעימם שידעו כמה מלטער ומילר שנותנו ויבינו כמה עונשו גדול. למיסרך להרגיל שיסמוד להם השכר עכ"ל מכאן מוכח שהבנים נותנים הרבית לאב כמו שפירשתי בפרישה: [ו] אלא רבית הבא מיד הלוה למלוה כתב המרדכי דמטעם זה התיר רש"י שיאמר ישראל לחבירו לוה לי מעות מפלוני ישראל וגם הביא לו רבית ולא מיתסר משום דשלוחו כמותו דהא אין שליח לדבר עבירה וכתב שאין לפרסם הדבר וכתב בית יוסף שאין דעת אחד מהפוסקים כן דלכ"ע רבית הוי מתוך מה שכתב רבינו בסמוך ז"ל וגם לא יחזור ויקחנו מהלוה וגם מדין ישראל הלוה ברבית ע"י עכו"ם ועכו"ם הלוה ע"י ישראל המפורשים בסי' קס"ט וכ"כ שאר פוסקים ולכן אסור להקל בכך ומשמע לי שלא דיבר רש"י זה מעולם אלא איזה תלמיד טועה כתבו ותלה עצמו באילן גדול עכ"ל ב"י ועיין בד"מ שכתב ישובים לקושיות ב"י ושים לסמוך על רש"י והמרדכי בשעת צורך גדול וזולת זה לא יקל לכתחילה והביא דברי מהרי"ק שורש ל"ז שמשמע ג"כ מיניה שס"ל כרש"י ע"ש ומ"ש ב"י ומביא ראיה מדין ישראל הלוה ברבית ע"י עכו"ם כתב שם בד"מ בסי' קס"ט דדוקא בישראל ששולח לעכו"ם דזהו אסיר לרש"י דס"ל דיש שליחות לעכו"ם למומרא ולא שייך למימר דאין שליח לדבר עבירה הואיל והעכו"ם אינו עובר בשום דבר כי

פרישה

הגוזל דף קמ"ג ע"ב וכתב ראבי"ה אם מחזיק לוה למלוה טובה יאמר המלוה אף אני אחזיק לך טובה ואין לחוש אגודה: (יב) דכיון שנהנה ממנו בלא רשותו נראה כו' אע"ג דבלא הלואה נמי היה נהנה אותו הנאה מ"מ איכא משום מראית עין: (יג) ואסור להלוות ברבית אפילו לבניו כו' כל' משמע שהאב מלוה לבניו וממאי דסיים וכתב ובוודאי נותנו להם במתנה משמע שהאב נותן לבניו הרבית במתנה משמע שהאב הלוה וכ"ל דה"פ ובוודאי נותנו להם במתנה כשבאין בניו לשלם לו הקרן ורבית אינו לוקח מהן הרבית אלא מוותרו להן או לוקחו מידן ומחזיר להן ואפ"ה אסור ועד"ר: (יד) אחרת לאחר זמן לאפוקי אם עושה מלאכה אחרת מיד דליכא אגר נטר ליה אפילו במלאכה כבידה יותר מותר: (ואנכש עמך פירש"י אע"פ שיום אחד ארוך מחבירו עכ"ה): (טו) שפעמים שהאחרת שעושה לו חבירו כבידה כו' פי' אפילו אם עתה בשעת תנאי אינה כבידה ואדרבה קלה מזו מ"מ כיון שלפעמים כו': (טז) בגריד פירש"י לשון יובש שהארץ יבשה ואין גשמים יורדין: (יז) ברביעה שהגשמים מרביעין את הארץ שימי רביעה קשין למלאכה בשדות: (יח) ואפי' רבית דברים נמי אסור שנאמר נשך דבר ודומה לזה בח"מ סימן ס"ז ס"י דכתב שם דשביעית משמט ג"כ שבועת הדיינים ויליף לה מדכתיב וזה דבר השמיטה דאפי' דיבור דהל שבועה משמטת ע"ש: (יט) הודיעני אם בא פלוני לכאורה משמע דדוקא באומר לו בהודיעך שבא פלוני בוא אלי ותודיעני זהו אסור מפני הטירחא אבל אם מודיע בפגעו בו משמע דמותר אבל ל' המשנה משמע דאפילו בכה"ג אסור דאיתא שם דאסור לומר לו דע כי בא איש פלוני וגירסת רבינו משמע שהיתה כגירסת הרמב"ם שלא כתב בו דע כי בא כו': (כ) בלא דעת הלוה שאם פייסו הלוה להאחר ליתן למלוה כך בשביל שילונו אסור משום דנעשה

חידושי הגהות

ב לא נמצא כן במרדכי שבידינו רק שכתב מחזי כריבית אי לא יהיב ליה שכר טרחו ואי לא בעי למיתב ליה שכר טרחא לא מפקינן מיניה בע"כ דאפילו אבק רבית אינה יוצאה בדיינין ע"כ הרי משמע להדיא דנדון זה אינו אבק רבית (ב"ח) ומ"מ אין תפיסה בזה על רבינו הב"י כיון דבין כך ובין כך איסורא איכא ובדיינין אינה יוצאה לא חש לפרש אי גריע מאבק ריבית כיון דאין נפקותא בזה מיהו בנכסי יתומים איכא נפקותא למ"ד אבק רבית לא הותר בנכסי יתומים אי הך גרע מאבק רבית שרי אמנם לרבינו המחבר דפסק דאבק רבית מותר בנכסי יתומים אין נפקותא ולכן לא חש לדקדק (כה"ג): ג ר"ש אומר כ"ה במשנה וכ"ה גי' הרא"ש: ד כ"ה הגי' ברי"ף וש"ס ולפ"ז אמלוה קא מזהיר שלא יאמר כן ללוה

יתן לך בשבילי אבל אם יש בו צד אחד מאלו אסור ואם המלוה אומר ללוה אני מלוה לך על מנת שתתן זוז לפלוני פשיטא שהוא אסור (כא) אף על פי שאינו חייב לו כיון שבשליחותו נתנו לו (כב) וכן מותר לאדם שיאמר לחברו הילך זוז ואמור לפלוני שילוה לי מעות ואפילו לבן המלוה יכול לומר כן והוא שיהא (כג) גדול ואינו סומך על שלחן אביו אבל אם הוא סומך על שלחן אביו אסור דכאילו נתנו ליד המלוה דמי : (כד) ותלמידי חכמים מותרין להלוות זה לזה ברבית לפי שיודעין שהוא אסור ונותנין אותה במתנה גמורה (כה) [ז] ודוקא בדבר מועט שאדם רגיל ליתן לחבירו במתנה אבל ביותר מכן לא ומעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד פירוש שאם יהיה ריוח שיחלקוהו ביניהם ואם יהיה הפסד שיהיה הכל על המקבל וה"ה נמי בכל רבית דרבנן

וכן

דינרים והקהל יפטרו אותו המלוה מה שנתחייב למס על אותם אלפים דינרים רואה אני שהוא רבית קצוצה מפני שהוא אינו חייב להם כלום אלא למלך והרי הם אומרים הלוני מעות אלו ואנו נותנין מנה לפלוני שאתה חייב לו :

ואם המלוה אומר ללוה אני מלוה לך על מנת שתתן זוז לפלוני וכו'. הכי איתא בתוספות (שם עא :) ובהג"א ובמרדכי וכ"כ רבינו ירוחם בח"א. וכתוב עוד במרדכי שאם נתן מפקינן מיניה וכ"כ הר"ן בתשובה סי' כ"ט וכ"כ רבינו בסימן קס"ט דרבית קצוצה הוי. וכתב עוד שם שאפילו אותו פלוני שאומר ליתן לו הזוז הוא עכו"ם הוי רבית. כתב רבינו ירוחם בח"א אם אמר לחבירו אמור לפלוני ה שיתן לך ד' דינרים ואלוה לך מעות נראה שאסור ואפשר שטעמו מדאמרינן בריש קידושין (ז :) הילך מנה והתקדשי לפלוני (תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו) מקודשת מדין שניהם וכיון דדמו קצת לתן מנה לפלוני ואקדש אני לך ובכה"ג אסרינן הכא לומר תן מנה לפלוני ואלוך אם כן ה"ה דבהאי גוונא אסור. כתב המרדכי להלוות ק' מעות חולין בק"ב להקדש אסור וכ"ש שאסור להלוות לחבירו ע"מ שיתן כ' להקדש וק' יחזור לו :

וכן מותר לאדם שיאמר לחבירו הילך זוז וכו' ואפי' לבן המלוה וכו' בעלה ס"ט ע"ב. וכתב המגיד בפ"ה ויש מי שכתב שאסור למקבל הדינר לתת ממנו למלוה שלא יבואו להערים : **והוא** שיהא גדול וכו' בפסקים עלה קמ"ד ד"ג. וכוונת רבינו לומר דכל שסמוך על שלחן אביו קטן מיקרי לגבי הא וכל שאינו סומך גדול מיקרי וכן כתבו תלמידי הרשב"א ובעל נמק"י ויש לפרש דברי רבינו דתרתי בעינן גדול ואינו סומך אבל סומך אע"פ שהוא גדול אסור וה"ה לקטן שאינו סומך דכיון שמוטל עליו לפרנסו אם לא היה נמצא מי שיפרנסו כדאיתא בפ' נערה (מט :) יארוד ילדה ואבני מתא שדיא כגופו דמי וכ"מ מדברי הפוסקים ודברי רבינו ירוחם בח"א שלא כתבו אבל קטן הסומך על שלחן אביו אלא המוטל עליו לפרנסו דמשמע מוטל עליו אבל אינו סומך על שולחנו ויש לדחות דה"ה הו"ל אבל קטן כיון שמוטל עליו לפרנסו דהוה משמע כיון שמוטל עליו מן הדין אע"פ שעכשיו אינו מפרנסו ומדכתבו המוטל משמע דבמפרנסו דוקא עסקינן וצ"ע : **ות"ח** מותרים להלוות וכו' בס"פ א"כ (עה :) וכתוב בסה"ת ח"ג ודוקא שיהיו שניהם ת"ח הלוה והמלוה דהו"ל כבני חבורה שאין מקפידין זה על זה ולישנא דגמרא דייקא דשניהם ת"ח בעינן דקאמר ת"ח מותר להלוות זה את זה ולא קאמר ת"ח מותרין להלוות ברבית : **ודוקא** בדבר מועט וכו' תוס' שם ובפסקים עלה קמ"ז ד"ג. וכ"כ בנמ"י בשם הר"ן וכתב עוד דדוקא בעסקי סעודה ושלא פסק עמו תחלה (ח) אלא שהוסיף בשעת פרעון עד חומש מותר שכל כיוצא בזה דרך כבוד ושרי אבל עם הארץ דרך רבית הוא ואסור וכן כתבו תלמידי הרשב"א בשם רב עמרם וכ"כ המגיד בפ"ד מהלכות מלוה בשם הרמב"ן וכתב עוד דמשמע מדברי הרמב"ם דדוקא בלוה סתם אבל אם התנו כן תחילה רבית קצוצה הוא וכתוב בהג"א עלה קמ"א ושאין תלמיד חכם אפילו אם התנה מתחלה לתת לו בתורת מתנה אסור ואיני מבין הגהה זו דמשמע מדבריהם דכי התנה מעיקרא לא מיתסר כולי האי וליתא דהא פשיטא דטפי דמי לרבית קצוצה כי התנה מכי לא התנה ותו דמשמע דהא דאמרינן ת"ח מותר אפילו התנה מעיקרא מותר בכל גוונא והא ליתא דלכ"ע לא שרי אלא בדבר מועט. וצ"ל דלא נחתא הגהות לחלק [בדבר מועט אלא לחלק בין ת"ח לאינו ת"ח וה"ק ת"ח אם נותנים בתורת מתנה מותר דידעי איסורא דרביתא ומחלי בלב שלם ובהתנו ליתן מתחלה במתנה לא מחזי כולי האי כרבית אבל כשלא התנו מתחלה אע"פ שנתנו בתורת מתנה אינו נראה כמתנה אלא כרבית ושאינו ת"ח בכל גוונא אסור דלא ידע למחול ות"ח אפשר דשרו בתרווייהו ואפשר דלא שרו אלא בהתנו ככ"ל לפרש הגהה זו (ט). אחר ימים רבים באה לידי תשובה אשכנזית וכתוב בה בלשון

הזה אע"ג דרבית דרך מתנה אסרי מקצת רבוותא מכל מקום הא חילק בא"ו כי התנה מתחלה בתורת מתנה שרי לת"ח וה"ה יתום קטן דלאו בר עונשין עכ"ל : כתוב בהגהות פ"ד מה"מ שאין נכון לת"ח להיות רגילין בדבר שלא ירגילו המון העם בדבר זה :

ומעות של יתומים מותר להלוותם וכו' (שם ע :) וכתב המרדכי ויהבינן להו בבית דין משום דהפקר בית דין הפקר להפרע ממנו אבל בלא ב"ד הו"ל זוזי דיתמי כמו זוזי דעלמא ואסור ולא משמע כן מדברי הרא"ש שכתב בעלה קמ"ד ד"ד שהטעם משום דתיקוני ללוה איסורא דב"ד גם תלמידי הרשב"א כתבו דלא נהירא להרשב"א דברי רש"י אלא איכא למימר דב"ד צריכי כדי ליטול רשות מהם דאין אפוטרופא רשאי להלוותם מעצמו בלא רשות בית דין שיש תועלת ליתומים בכך (י) : **כתב** הרשב"א בתשובה הא דמעות יתומים מותר להלוותם קרוב לשכר ורחוק להפסד פירשו בירושלמי כגון שהלוה מתנה שאם יהיה שם ריוח שיקבלו היתומים מחצית אותו ריוח ואם ימצא שום הפסד לא יקבלו היתומים כלום אלא הקרן קיימת להם וכגון שהתנו שיעמדו כל המעות מיוחדים ושיקבלו היתומים מן הריוח הנמצא שם ממש אבל לא שיוציאם הלוה לצרכו ושיפרע לאחר מכאן כי רבית גמורה הוא :

והוא הדין לכל רבית דרבנן בפסקים עלה קמ"ד ד"ג בשם הגאונים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בספ"ז מה"מ ואע"פ שכתב הרשב"א בתשובה דמשכנתא בענין שהוא אבק רבית אפשר שהוא מותר דכל רבית של דבריהם מותר לגבי מעות יתומים דמ"ש מקרוב לשכר ורחוק להפסד ומיהו מסתברא דלא כל רבית של דבריהם התירו לגבי יתומים אלא דוקא קרוב לשכר וכו' אבל שאר איסורין דרבנן לא התירו ובודאי הדעת מכרעת שיש הפרש בין קרוב לשכר ורחוק להפסד לשאר איסורי רבית דרבנן משום דקרוב לשכר קילא טפי מפני שקרן היתומים מיוחד והרי הוא נפקד לו אצל המקבל ואין מקבלין ריוח אלא מיניה הריוח ממש שנמצא במעותיהם ולא מכים המקבל אבל רבית דרבנן כחכירי נרשאי (בב"מ סח :) הרי הלוה פורע מכיסו אותו סך שהתנה בין ששדה המשכונא עושה פירות בין אינה עושה ולפי' אסור לא שבקינן פשיטותא דגאונים ורמב"ם והרא"ש ז"ל משום ספיקא דהרשב"א ובתשובת מהרי"ל כתוב הנה בכמה דוכתי שעברתי ראיתי דנהיגי להלוות נכסי דיתמי ברבית קצוצה ותמהתי מאד מאן הרגילם כי כל רבותי לא התירו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד ואיסורא קא עבדי האפוטרופסים ואח"כ כתב שאיפשר שנתפשט המנהג מדכתבו קצת מרבותינו דמותר להלוות לצדקה ברבית מההיא דירוש' לוין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש והעולם חושבים כל ענייני יתומים דבר מצוה ומ"מ באותה תשובה היפך בזכות יתום לענין רבית מטעמים אחרים ואכתבם בדין שאח"ז בס"ד משמע דס"ל דאין לסמוך על מנהג העולם בזה והכי נקטינן שלא להתיר להלוות מעות יתומים אלא באבק רבית דוקא (יא) :

וכתוב בתה"ד סי' ש' בשם סמ"ק דיתום אע"פ שהגדיל אם לא הגיע עדיין לכלל דעת שיוכל להתעסק בשלו כשאר אינשי מקרי עדיין יתום ומיהו מי שאינו אביו רוצה לפרנסו ולהתעסק בצרכיו אין לו דין יתום ואסור להלוות מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד ע"כ. ונראה מדבריו בתשובה הנזכר דלאו דוקא מי שהוא יתום והגדיל דה"ה לגדול שמת אביו ואינו יודע להתעסק בשלו דחשיב כיתום ולפ"ז הטעם היה אפשר לעלות על הדעת דמעות אלמנות מותר להלוותן ברבית דרבנן כמעות יתומים דהא סתם אלמנות אין יודעות להתעסק בשלהן וזה תימה דלא אישתמיט חד מהפוסקים קמאי ובתראי להתיר בכך ושמא י"ל דשאני אלמנות שהן מתעסקות כשאר נשים ולא בעינא שיהיו מתעסקות כאנשים ואסור להלוות מעותיהן אפי' באבק רבית והכי נקטינן : ומהרי"ל בתשובה היפך בזכות יתום אחד בענין וכתב בסוף דבריו כל מה שהקלתי על היתום בענין רבית היינו אם

הוא

דרכי משה

(ח) וק"ל דהא בגמרא משמע להדיא אפי' פסק עמו תחלה דקאמר א"ל שמואל לאבוה בר איהי הלוני ק' פלפלין בק"כ ואריך וצ"ע (לע"ד) אבל ראיתי בנ"י שכתב וז"ל והא דא"ל הלויני בק"ך לא שיאמר לעשות כן אלא שאם הוסיף לו בשעת פרעון עד חומש מותר דכל כיוצא בזה לת"ח דרך כבוד הוא ושרי אבל לע"ה דרך רבית הוא ואסור עכ"ל וכ"כ תלמידי הרשב"א בשם רב עמרם וכ"כ המ"מ פ"ד מה"מ בשם הרמב"ן וכ"ע דמשמע מדברי הרמב"ם דדוקא בלוה סהם אבל אם התנו ר"ק הוא עכ"ל אמנם דברי רבינו הטור משמע דלכ"ע שרי בדבר מועט ואפי' לקצוץ תחלה כ"ה דעת המ"מ וכ"ה משמע בהג"א שכתב ושאין ת"ח אפי' אם התנה מתחלה לתת לו בתורת מתנה אסור עכ"ל משמע הא בת"ח אפי' אם התנה מתחלה שרי : (ט) יישב הג"ה זו בפי' דחוק אשר אינו ראוי לכתוב ואקושייתו אני תמה דמ"ש דמשמע מדבריהם דכי התנה כו' הנה אפי' דמאמר הג"ה זו אטעיתו דהוא סבר דלשון אפי' קאי אהתנה (לבד ובאמת קאי אהתנה) לתת לו במתנה וה"ק הג"ה זו אע"ג דת"ח מותרים ללות ברבית הואיל וגמר לתת במתנה מ"מ מי שאינו ת"ח אפי' התנה בפירוש לתת לו במתנה אסור גם מה שהקשה דמשמע מדברי הג"ה זו דאין לחלק בין דבר מרובה לדבר מועט גם זו תימא מנ"ל הא דהגהות לא דברו מהחילוק זה כלום אלא באתה לומר דמי שאינו ת"ח אפי' אם התנה בפירוש בנותנה אסור מה ששרי בת"ח ואפי' בדבר מועט אסור בע"ה כמ"ש בנ"י דלעיל ואם כן אפי' אם ס"ל להג"ה זו בת"ח נמי לא שרי רק דבר מועט מ"מ שפיר אמרה אבל מי שאינו ת"ח כו' ולכן דברי ב"י בכאן צ"ע : (י) ובת"ה סי' ש' משמע דס"ל לענין הילכתא כדברי המרדכי וכ"מ בח"מ סי' ר"צ : (יא) וכתב המרדכי פרק הנזקין ד' תרי"א ע"א שהאפוטרופוס שלוה מעות יתומים בר"ק פסול לעדות ולשבועה ·

וכן

פרישה

דנעשה כשלוחו ב"י וכתב שהרמב"ן ונ"י ור"ן והמ"מ כולהו ס"ל דאפי' פייסו שלוה לנותן שרי דכיון שזהו משלו הוא נותן ואין הלוה משלם לו מה לי פייסו ומה לי לא פייסו ופסק שהלכה כדבריהם ולא כדברי הטור עכ"ל ומכאן מוכח דדוקא שלא יחזיר לו שלוה לנותן מה שנתן למלוה לאפוקי ממה ששמעתי אומרים בשם גדול דהתיר אפי' הבטיח הלוה ליתן לנותן עשרים זהובים כדי שישתדל שפלוני ילוה לו ק' זהובים דאין לך הערמת רבית גדולה מזו ועד"ר מ"ש בשם המרדכי : (כא) אע"פ שאינו חייב לו פי' שהמלוה אינו חייב לאותו פלוני (ואפי' אם אמר המלוה שיתן שלוה דינר לצדקה אסור כדאיתא במרדכי הביאו ב"י עכ"ה) : (כב) וכן מותר לאדם כו' קאי אמ"ש לעיל מיניה לפיכך יכול אדם לומר כו' : (כג) גדול ואינו סומך כו' פי' בב"י שמסופק אם ר"ל תרווייהו יחד גדול ואינו סומך או נאמר כל שאינו סומך דינו כגדול והניחו בצ"ע ע"ש ומדברי רבינו נראה דלא בעינן תרווייהו יחד אלא כל דאינו סומך דין גדול יש לו וכל דסומך דין קטן יש לו דאל"כ כמו שמתחיל ברישא בתרתי גדול או אינו סומך הו"ל לסיים בסיפא גם כן בתרתי ולומר אבל אם הוא קטן או סומך וק"ל : (כד) ות"ח מותרין להלוות זה לזה פי' צריך שיהו שניהן ת"ח לוה ומלוה כ"כ בספר התרומות והכי דייק לישנא דגמ' דקאמר ת"ח מותרין להלוות זה את זה. ובהג"א כתב ז"ל ושאין ת"ח אסור אפי' התנה מתחילה לתת לו דרך מתנה וכתב ב"י שאינו מבין דברי הג"ה זו ע"ש ודבריו שם תמוהין גם בד"מ תמה עליו ועד"ר : (כה) ודוקא בדבר מועט כו' לשון הגמרא ס"פ א"כ א"ל שמואל לאבוה בר איהי הלוני מאה פלפלין

דרישה

כי אין איסור רבית לבן נח אבל אי ישראל שלח לישראל חברו מותר לקבל הרבית מן השליח דהואיל ואין שליח לדבר עבירה לא מיקרי רבית הבא מיד לוה למלוה כו' ע"ש (ומש"ר וגם לא יחזור כו' איירי כשהלוה לוה בעצמו מן המלוה אלא שהשליח נותן הרבית כ"כ בד"מ עכ"ה) : [ז] ודוקא דבר מועט כו' (ומשמע לרבי' דבדבר מועט בכל ענין שרי אפי' לקצוץ תחילה וכן דעת המ"מ וכ"מ בהג"א שהובא בפרישה. ומתמה הב"י על הג"א ב' תמיהות הא' הלא בהתנה ודאי טפי דמי לרבית קצוצה ולמה אמר אפי' התנה. ואין זה קושיא דאין לשון אפי' קאי אהתנה אלא קאי אדרך מתנה וה"ק באין ת"ח אסור אפילו התנה לתת בתורת מתנה ולאפוקי ת"ח דמותר אפי' בהתנה מתחילה לתת בתורת מתנה וכ"ש בלא התנה מתחלה כלום וקושיא הב' שהקשה דאפילו ת"ח דוקא בדבר מועט מותר ולמה כתב סתמא ע"ש. והד"מ מתמה על הב"י על זה דמנ"ל הא דלמא הג"א ג"כ ס"ל דבת"ח לא שרי רק בדבר מועט רק שלא דברו מזו אלא בשאינו ת"ח שאסור אפי' התנה בפירוש במתנה מה ששרי בת"ח וק"ל. וי"מ דהג"ה זו לא נדפס במקומה אלא שייכא לס"פ א"כ גבי דינא דת"ח מותר להלוות ברבית ולק"מ עכ"ה) וז"ל הגמרא א"ל שמואל לאבוה בר איהי הלויני מאה כו' וכתב נ"י דף ק"ו ע"ב וב"י הביאו דכל זה לא שרי אלא דוקא בעסקי סעודה ובדלא פריש שעל מנת כן הלוהו אלא אח"כ נותן לו עודף אבל הרי"ף והרא"ש הביאו הגמרא סתם אהא דאמרו שם ת"ח מותרין ומשמע דעד חומש מותר בכל ענין מיהו יש לחלק דדוקא בכה"ג דאמר הלויני ק' פלפלין בק"כ מותר דכ' פלפלין הוא דבר מועט ובלא הלואה נמי לא הוי מקפיד שמואל ליתן לאבוה בר איהי כ' פלפלין במתנה אבל פשיטא דאסור ללות ק' זהובים בק"כ דאע"ג דהכל בא לחשבון א' עודף הריוח כנגד עודף הלואה מ"מ

מועט

אי לא כלום לו אין מדרך שאדם לתת לחבירו כ' זהובים וכן כל כיוצא בזה וה"ש רבינו ודוקא בדבר מועט ר"ל כן שיהא שהלואה מרובה או מועט הריוח שנותן לו לא יוסיף על כ"פ אלא דבר מועט

חדושי הגהות

ללוה וכמ"ש הטור אבל הגי' בגמרא ובהרא"ש דע כי בא איש פלוני וכו' ויראה לי פירושא דאלוה קא מזהיר שלא יודיע למלוה שבא איש פלוני שזה הוי רבית דברים וכן מצאתי לבעל תוס' י"ט וכתב דבנוסחת הירושלמי איתא דע אם בא איש פלוני (כ"ה) : ה הב"ח כתב דזהו מותר גמור וכתב דט"ס וצ"ל שיתן לו ד' דינרין והש"ז קיימו הגירסא ע"ש :

ו היא תשובת מהרי"ל בסימן ל"ז וכן כל פעם שנזכר בסימן זה תשובת מהרי"ל הוא בסימן ל"ז :

וכן הדין במעות של הקדש שהוקדשו לעניים או לת"ת או לצורך ב"ה אבל אסור להלוותן ברבית דאורייתא [ח] אע"ג דהקדש גמור (כו) כגון שהוקדש לב"ה מותרת להלוותו אפי' ברבית דאורייתא:

כל

חבירו מ"מ היכא קפידא באמירה גרידה. כתוב הר"י בח"א אם אמר לחבירו אמור לפלוני שיתן לך ד' דינרים ואלוה לך מעות נראה שאסור וב"י נדחק לפרש טעם איסור זה ופסק כך בש"ע דאסור ושרי ליה מאריה דלפע"ד הדבר ברור שאין בזה שום איסור דאין איסור רבית אלא כשהלוה מתחסר והמלוה מתרבה דאיכא נשך ותרבית ואז אפי' ע"י אחר אסור כדכתב סמ"ק והוכיח כך מתוס' דפ"ק דקידושין (דף ו' ע"ב) בד"ה דארווח לה זימנא דפי' ר"ת דאיירי שהיתה חייבת מעות לאדם אחר והגיע זמנו לפרוע ובא זה ונותן למלוה פרוטה לארווחי לה זימנא וקידשה באותה הנאה דהו"ל הערמת רבית וע"ש דמוכח להדיא כשהלוה מתחסר ואין המלוה מתרבה או כשהמלוה מתרבה ואין הלוה מתחסר אין שם אפי' הערמת רבית כ"ש הכא דהלוה מתרבה ואין כאן כלום איסור רבית אלא ט"ס הוא וכצ"ל שיתן לי ד' דינרים כו' ואתא לאורויי דאע"פ שלא אמר לו הלוה תן לו ד' דינרים כדי שילוני אלא פייסו שיתן לו ד' דינרין ובעבור זה הלוהו אפ"ה אסור דנראה כאילו היה שלוחו ודו"ק: כתב בהגהת אשיר"י ושאינן ת"ח אפי' אם התנה מתחילה לתת לו בתורת מתנה אסור והכי פירושו לא מיבעיא בהתנה מתחילה לתת לו בתורת רבית דפשיטא דאסור אפי' ברבית דרבנן אלא אפי' בתורת מתנה נמי אסור כיון שאינו ת"ח אבל בת"ח שרי בתורת מתנה והיכא דלא התנה כל עיקר כ"ש דשרי ונתיישב מה שהיה קשה לב"י ז"ל. ומה שנתקשה לו עוד בתשובת מיימוני בדברי הר"א מטולא יתיישב בסימן שא"ז באריכות בס"ד: **וכן** הדין במעות של הקדש כתב באגודה ס"פ הזהב דראבי"ה כתב צדקה ומעשר אסור להלוות ברבית דאין דינו כהקדש כדמשמע פרק החובל ופ' בתרא דכתובות והר"ש בר ברוך התיר להלוות ברבית מדאמר בירוש' דמ"ק לוין לחבורת מצוה כו' כ"ש על גוף המצוה שרי והר"מ ז"ל אסר מדתני' לשמור ולא לחלק לעניים ולא קאמר מדכתיב רעהו אלא ודאי עניים בכלל רעהו ואני הקטן לפעמים הייתי גבאי והלויתי על ידי עכו"ם לאפוקי נפשאי מפלוגתא עד כאן לשונו: ראובן היה בידו מעות צדקה של יחידים והלוה אותן מעות לשמעון על ידי עכו"ם בשטר בלא שום משכון ושמעון אומר דלא היו מעות של צדקה אלא משלו ותובע הרבית שנתן. נראה דראובן נאמן אפילו בלא שבועה דמעות של צדקה היו דלא שביק היתירא ואכיל איסורא עד כאן מתשובת מה"ר מנחם בסימן נ"ט. כתב בית יוסף וז"ל מותר ללוות ברבית מפני פיקוח נפש כן כתבו התוספות פ"ב דע"ז דף כ"ו דאשכחן בעובדיה שלוה ברבית מיהורם בן אחאב עד כאן לשונו. וכתב בהגהת ש"ע דלצורך הקהל אסור ללוות ואפילו ברבית שאינו קצוצה ומה שנהגו להקל להלוות וללוות לצורך קהל ברבית קצוצה טעמם שמחשבים צרכי קהל לפקוח נפש או לצורך מצוה כדלקמן

הוא פחות מי"ג שנה כי כ"כ ר"י בתשובה: כתוב במרדכי שאפוטרופוס של יתומים שהלוה מעות היתומים ברבית קצוצה אם הלוה הרויח כ"כ חייב ליתן להם ואפילו לא אתני כמאן דאתני דמי ע"כ (יג). וכ"ל דה"ק אם הלוה הרויח כ"כ כלומר שנטל לחלקו ריוח כ"כ כמו שהתנה לתת להם מותר ואם לא נתן להם חייב ליתנו להם אבל אין לומר דאם לא הרויח אלא כמו שהתנה לתת להם יטלו הם כל הריוח דאטו משום דאתני באיסורא יפה כחם והרי הוא עצמו כתב דתנאי דאתני לאו כלום היא אלא הוי כמאן דאתני קרוב לשכר והיינו שנוטל חצי השכר ובתשובת מהרי"ל כתוב כיון דאפוטרופסים קיימי ואמרי שהלוו ברבית קצוצה א"כ לא התנו בקרוב לשכר ורחוק להפסד אלא דבעינן למימר ממילא מכח תנאי ב"ד אע"ג דלא הותנה כמאן דאתני דמי כי ההיא דמהר"ם אלא דלא דמי לגמרי דהתם חייבין במאי דמטי רווחא לידיה אבל הכא עומד ולווה דלא מטא לידיה אפילו שכר לימודו וא"כ היכי יהיב ליה מאי דלא שקיל ומ"מ נראה דמהפכינן אזכותא דיתום ונימא דהוי כאילו אתנו שיתן לו מן הריוח עד מקום שיגיע ויצמצם עליו בהוצאה ככל היכולת ואם הרבה עליו ופרנסו דרך כבוד טפי ממאי דמרווח צדקה תחשב לו והון ועושר בביתו וכו' זה המגדל יתום בתוך ביתו (כתובות נ') מילתא דשכיחא הוא שאדם מגדל חורגו ומטיב לו אע"ג דרבית דרך מתנה אסרי מקצת רבוותא מ"מ הא חילק בא"ז כי התנה לכתחילה בתורת מתנה שרי לתלמיד חכם וה"ה יתום קטן דלאו בר עונשין כ"ש שאין זה רבית אלא מיחזי כרבית וכן מוכח מדברי עצמו שכך היתה כוונתו רק להרויח יציאת לימודו דהוי מזומנים אבל על המזונות לא חש. ועוד אם היתום הגיע לעונת פעוטות וכה"ג וראוי קצת לשמש לבני הבית אמרינן המותר קא יהיב בשכר טרחו וכל מה שהקלתי על היתום בענין רבית היינו אם הוא פחות מי"ג כי כ"כ ר"י בתשובה ע"כ. וכתב עוד וכל מה שדנתי היינו על הקרן אבל לפרנס היתום מכאן ולהבא ח"ו אם פסקה הלואה בעיר ואין עוד ריוח לא מחייבין לאשה ובעלה לפרנסו מכיסם אבל אם יש קצת הלואה יצמצמו כדלעיל ויקיימו תנאם או אם הרויחו כבר יותר מכדי סיפוקם יפרנסוהו עד כלות שנתים (יג): **ואם** הלוה טוען פרעתיך כך והאפוטרופוס אומר לא פרעתני אלא כך כ' המרדכי שאם הלוה מודה דשל יתומים הלוהו נאמן האפוטרופוס בלא שבועה דהו"ל שליש בינו ובין היתומים ואם טוען איני מאמינך דשל יתומים הם וגם פרעתיך יותר נהי דא"ל לישבע דשל יתומים הם משום דאין נשבעין על טענת שמא מ"מ ישבע האפוטרופוס שלא פרע אלא כמו שהוא אומר: **כתב** מהרי"ל בתשו' מה שטען המקבל שהתנה מלבד מכת מדינה והאפוטרופסים אינם מודים לו אלו ודאי נאמנים אפי' בלא שבועה לא מיבעיא למהר"ם דמהימן אלא אפי' המחייבין שליש שבועה היינו דוקא באחד והני תרי נינהו והוו סהדי דאפוטרופוס נאמן להעיד אע"ג דמודה הריב"א כשנושא ונותן בנכסים דלא מסהיד התם היינו טעמא משום דחשיב קצת נוגע בעדות כיון דצריך לשלם אם פשע כדמוכח מההיא דהמפקיד (מ"ב:) נימא לאפוטרופוס זיל שליש וכו' אז יצטרך שבועה ותו לא הוי עד כדמסיק בריש פרק האיש מקדש (מג:) אבל הני אפוטרופי אפי' יפסיד היתום לא מפסדי כלל דהא לא פשעי מידי ושבועה נמי לא בעי על ככה דדבר מפורסם הוא. וכתב עוד שאם האפוטרופסים אומרים שהותנה תנאי אחד לתועלת היתומים והמקבל מכחיש אע"פ שיש כאן שטר ולא הוזכר בו תנאי מהימנינן לאפוטרופסים על כל דבר השטר והמשכון באי זה ענין קבלום: **אפוטרופוס** שהלוה מעות היתומים ברבית וכן גבאי צדקה שהלוו מעות צדקה ברבית קצוצה כתוב בהגהת מרדכי דקידושין שצריכים להחזיר. וכ"כ בסה"ת בח"ג ולענין אם גבה האפוטרופוס הרבית ונתנו להם כתב בסה"ת בחלק הנזכר שחוזר הלוה ומוציא ממנו והוא מוציא מהיתומים וכבר גלוי לפנים שכל זה אינו אלא כשלא הרויח הלוה כ"כ דאילו הרויח כ"כ כמו שנתן להם אפי' לא נתן חייב ליתן וכמו שאמור בסמוך לדעת המרדכי: והרשב"א בתשובה חולק על כל זה שכתב על אפוטרופא של אלמנה ויורש גדול שהלוה ברבית שאין היורש והאלמנה חייבים להחזיר לפי שהם לא התנו באותו רבית ולא לקחוהו מיד הלוים אלא הלוה נותן לאותו אפוטרופא שהתנה עליו עמו והאפוטרופא נתן לאלמנה ואפי' בגזל גמור בכל כי הא אין חייבין להחזיר וכדתנן (ב"ק קיא:) הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורים מלשלם כ"ש הרבית שאינו גזל גמור שהרי נתן הוא המעות מדעת וגם האפוטרופוס פטור לפי שהלוה לא לאפוטרופא הוא נותן על דעת שיעכב לעצמו אלא כדי שיתן לאלמנה או לבעל המעות והאפוטרופא הזה סרסורא דחטאה הוא ואינו בתורת השכון וכן דעת הריב"ש כמו שאכתוב בסמוך: ובתשובה אחרת כתב הרשב"א היכא דעבד אפוטרופוס והלוה מעות יתומים ברבית קצוצה ואכיל היתומים פטורים מלשלם אפי' לכשיגדלו מכמה טעמים חדא שהם עצמם לא הלוו ברבית ולא עוד אלא אפי' הן עצמן שהלוו ואכלו פטורים דאכילת קטנים לאו כלום הוא והגוזל ומניח לפני בניו קטנים פטורים כדאיתא בפ' הגוזל ומאכיל וכ"ש רבית דמדעתיה דלאו כגזל הוא: **מי** שיש בידו מעות יתומים וטוען קבלתים פלגא באגר ופלגא בהפסד כתב המרדכי שלראב"ן עליו להביא ראיה ולראבי"ה ורבינו ברוך נאמן בשבועה במגו דלהד"ם או החזרתים. וכתוב בתשובת מהרי"ל דע"כ לא אמרי ראבי"ה ור"ב דנאמן בשבועה אלא כשהוא מוחזק אבל אם היתום מוחזק כגון שיש לו משכונות האפוטרופוס נאמן אי טעין יתום קרוב לשכר ורחוק להפסד קבלם או אי ליתיה קמן טענינן אנן ליתמי עד כדי דמיהן (יד): **וכן** הדין במעות של הקדש וכו' בתשובת הרא"ש כלל י"ג סי' ח' וסי' י' וסי' י"ז וכ"כ רבינו ירוחם בח"א בשם רבותיו וכתבו גם שניהם דלס"ת נמי דינו כלעניים. וכתב הרא"ש שם דמעות שמקדישין לשמש ולמפטיר ולעטרה ומנורה דינו כהקדישו לת"ת ולפרנס עניים דבכולהו שרי רבית דרבנן ואסור רבית קצוצה. ואע"פ שכתבו הגהות פ"ד מה' מלוה שראבי"ה אוסר מעות צדקה אפי' באבק רבית כבר כתבתי שהר"ם ור"י חולקים עליו גם בעל התרומה בח"ג דחה דברי האוסרים להלוות מעות צדקה באבק רבית גם כתב שר"א שמותר להלוותן ברבית דאורייתא ודחה ג"כ דבריהם. ועיין בהגהות בפרק הנזכר ובתשובת הרמב"ן סימן רכ"ב דמשמע מדבריהם דהקדש לעניים מיוחדים וקצוב חלקו של כל אחד אסור להלוותה אפי' באבק רבית. כתב הרשב"א בתשובה סימן תרס"ט שאלה על מה סמכו עכשיו להלוות מעות ת"ת ברבית לישראל. תשובה איפשר היה לדון ולהתיר כיון דאין רבית בא מלוה למלוה שאין לממון זה בעלים ידועים אלא שאין ראוי לעשות כן פן יפרצו גדר כזה במקום אחר אבל יש מלוים כזה להתיר כדי לפרנס הקטנים והתלמידים שבמקומם לפי שעליהם להתעסק בפרנסתם ולימודם ואין זה רבית אלא שזנין ומפרנסין הלומדין שהחיוב עליהם לזונם ולפרנסם עכ"ל. ובתשובה אחרת כתב ומעות של הקדש עניים מסתברא שמותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד כמעות של יתומים וקרוב אני לומר שאין רבית אף להקדש עניים לפי שמעות אלו אין להם בעלים ידועים וגזבר לא בשל עצמו הוא מלוה ונמצא שאין רבית זה בא מלוה למלוה ואחר שאין למעות הללו בשעת הלואה בעלים מי נאסר ולא מחמת שהגזבר מלוה אותם נאסר שכל שהממון אינו שלו אלא שנעשה עליו אפוטרופוס או גזבר מותר ובלבד שלא יהא בעל הממון עסוק ברבית כדתניא בתוספתא דמציעא ישראל שאמר לו עכו"ם הילך שכרך ולא והלוה מעותי ברבית מותר אבל אסור מפני מראית העין ישראל שנעשה לעכו"ם אפוטרופוס או סנטר מותר ללוות ממנו ברבית ומכל מקום לא למעשה אני אומר להלוותם ברבית קצוצה אבל קרוב לשכר ורחוק להפסד כ"ל שמותר כמעות של יתומים עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אע"ג דהקדש גמור וכו' מותר להלוותו אפי' ברבית דאורייתא כתוב בהגהת מרדכי דב"ב בשם א"ז דאפי' הקדש גמור על ידי הלואה יוצא לחולין ואסור להלוותו ברבית כדמוכח בהזהב (נז') בשמעתא דאין אונאה ורבית להקדש ולא משכח דין רבית להקדש אלא שהלוה אבנים של בנין דבונין בחול ואח"כ מקדישין וז"ל הריב"ש התיר מעות של הקדש עניים להלוותם באבק רבית דומיא דמעות של יתומים דאמרינן בגמרא שמותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד וה"ה לכל אבק רבית וכמו שכתבו הגאונים אבל הרשב"א כתב בתשובה דלפי שורת הדין להלכה מעות הקדש אפי' ברבית קצוצה שרי ובסוף כתב ולהלכה אמרתי ולא למעשה ולדברי כולם באבק רבית מותר וכנדון זה מתחילה כשאוכל הפירות הם אבק רבית אם היו המעות מהקדש עניים מותר אלא שאם המוכר החזיר מעותיו לקונה ונתברר שהיה רבית קצוצה אם הפירות הם עדיין בעין שלא חלקם הקונה לעניים היה אפשר לומר שיש לו להחזירם למוכר לפי דעת הרא"ש שאסר רבית קצוצה בהקדש עניים אבל נראה שאפילו לדעת הרא"ש לא אסר אלא לכתחילה דומיא דמעות יתומים שנראה דרבית קצוצה אינה יוצאה מהם בדיינים דלא אמרו (שם סא') יוצאה בדיינים אלא משום וחי אחיך עמך ובית דין כופין אותו כבעל שאר מצות עשה ולא שבית דין יורדין לנכסים דמלוה דשיעבוד נכסים ליכא כלל וכן מצאתי כתוב לקצת האחרונים וא"כ ביתמי דלאו בני מיעבד מצוה נינהו אין כופין אותם להחזיר (טו) ואף על פי שראיתי כתוב בתשובות להרשב"א דאפילו במעות יתומים רבית קצוצה יוצאה בדיינים מה שכתבתי נ"ל יותר נכון ודכוותיה בהקדש עניים כיון שזכו בהם

דרכי משה

(יב) וכן איתא תשובה זו בהגהות מרדכי דקידושין דף תרס"ה ע"א: (יג) ועיין בתשובת מהרי"ל סימן ל"ז שחילק בחילוקים רבים בדין זה ועיין בח"מ סימן ר"צ אי האפוטרופוס מעיד ואי הוי כשליש בין היתומים ובין הלוה: (יד) ע"ל ס"ס קס"ט מי שאמר שנתן רבית ליתום והוא אומר שלא קיבל: (טו) ומשמע דאע"ג דאפוטרופוס עדיין לא נתנו לעניים וע"ל

דרישה

מועט וק"ל וכן דייק לשון הרא"ש ז"ל א"ל שמואל לאבוה בר איהי שלוייני ק' פלפלין בק"כ ואריך ודוקא בדבר מועט כי הך דפלפלין שיודע בלבו שהיה נותן לו בלאו הכי עכ"ל ע"ש בדף קמ"ו ע"ג: [ח] אע"ג דהקדש גמור כו' כתב ראבי"ה צדקה ומעשר אסור להלוות ברבית ור' שמואל בר ברוך התיר להלוות ברבית והר"מ ז"ל אוסר מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים ולא קאמר מדכתיב אל רעהו אלא ודאי עניים בכלל רעהו ואני הקטן לפעמים הייתי גבאי והלויתי ע"י עכו"ם לאפוקי נפשי מפלוגתא עכ"ל אגודה פרק הזהב מ"ו:

באקראי

פרישה

פלפלין בק"ך פלפלין ואריך פירש"י אריך טוב (ור"ל ושפיר דמי דמתנה בעלמא הוא עכ"ס) ועד"ר: (כו) כגון שהוקדש לבדק הבית בגמרא דהזהב דף נ"ז ע"ב מוכח דהיינו דוקא שלוה אבנים של בנין דבונין בשל חול ואחר כך מקדישין דאילו שאר דברים שכבר הוקדשו מעל הגזבר כשהלוה אותן נעשו חולין והוה להו דין מעות הדיוט וכ"כ בהגהת מרדכי אבל אבנים כשמקדישין אותן לכתחילה מתכין דכשיהיו בבנין יהיו קודש וא"כ לא שייך מעילה כל זמן שאינן בבנין אבל מ"מ כיון שסופן ליקדש כקודש דמי שהרי מי שהקדישן הקדישן מדעתו ומרצונו ואם בא לחזור וליטול

אותן

בהם עניים על מי תחול מצוה זו דוחי אחיך עמך שנכוף להחזיר אנ"ל אם כבר חלקו הפירות לעניים שא"א להחזיר אותם וגם אין מחזירין מן הקרן הנשאר מה שאכלו כבר עניים אחרים ואפשר שזה יהיה לעניים זולת הראשונים גם אין נ"ל לדעת הרשב"א שהתיר רבית קצוצה בהקדש שאין ספק שאינה יוצאה בדיינים אף אם יתברר בסוף שהיתה רבית קצוצה למפרע אמנם זהו כשיתברר ראיה ברורה שהיו המעות מהקדש עניים אבל מה שבא בשאלה אם יטעון ישראל הקונה שהמעות הם הקדש לעניים אין ספק שאינו נאמן בדיבורו בזה וגם אם יתברר שהוא של הקדש ואעפ"כ עשה איסור בשלא כתב בפירוש בשטר הקניה שהוא של הקדש משום דזימנין דנפיל שטרא קמי יתמי וסברי דאבוהון הוא ושקלי רביתא כדאמרי' בפ' איזהו נשך (סח) . גבי שטרא מחוזנאי עכ"ל (ט"ז) :

כדלקמן סי' קע"ב אבל אין לסמוך על זה אלא לצורך גדול עכ"ל בסעיף כ"ב ותימא דודאי דללות שרי משום פיקוח נפש אבל המלוה אין לו היתר ולפיכך נראה דצריך ליזהר שהלואה זו תהא נעשה ע"י אחר שאינו מהקהל שלווין הלואה זו דהשתא יש היתר לעת הצורך על ידי שליח בין ללוה בין למלוה וכמ"ש הרב בהגהת ש"ע סעיף ט"ז ע"ש . ועכשיו נהגו הכל לעשות הלואה בהיתר ע"י שטר עיסקא שכתב רבי' בסי' קס"ז ובין שהלוה יחיד או יחידים ובין קהל שלוו בדרך זה אין כאן איסור אי נמי שהלווים יש להם משכנות של עכו"ם בביתם ומקנים למלוה בק"ס אי נמי יש להם סחורה בביתם ומקנים להם בק"ס כדלקמן בסימן קע"ז בש"ע סעיף י"ח ועיין במ"ש בסוף סי' קס"ט בזה בס"ד :

קסא כב (א) דבר אסור ללוות בתוספות בין כסף בכסף בין אוכל באוכל בין אוכל בכסף בין כסף באוכל אע"ג דכתיב נשך כסף נשך אוכל מרבינן כל דבר ופי' ר"י חוץ מקרקע (ב) כגון שהלוה לו המשה גפנות טעונות בשש וחוץ מפחות משוה פרוטה

אי אוזיף מאה במאה וכתב מעיקרא קיימי מאה בדנקא ולבסוף ק"כ כתבו המרדכי והג"א בר"פ איזהו נשך דמספקא לן אי בתר מעיקרא אזלינן אי בתר בסוף ולא איפשוט ואסור . אבל הר"ן ותלמידי הרשב"א כתבו דבתר מעיקרא אזלינן הלכך היכא דאוזפיה ק' בק"כ אע"ג דזל פרוטות וקמו ק"כ בדנקא אפ"ה איכא נשך ותרבית מדאורייתא דאזלינן בתר מעיקרא וכן סאתים חטים בשלש אע"פ שהוזלו שלש ועמדו בדמי שתים והיכא דאוזפיה ק' בק' אע"ג דאייקור בתר הכי מדאורייתא שרי והיינו טעמא דהלואת סאה בסאה אף ע"פ שהוקרו חטים אינה אלא רבית דרבנן וכ"כ בעל נמ"י : **המעכב** דמי שכירות חבירו ותבעו מה שהיה יכול להרויח במעות כתוב בהגהות פ"ח מה"מ שאמר ר' אליעזר מטוך שחייב ליתן לו ואין בו משום רבית והביא ראיה ממתניתין דמכות (ג .) וע"כ בשכירות איירי דאי בהלואה לא היה נותן לו כלום משום רבית והרב אחיו הקשה לו מדאמר רבא (עג .) להנהו דמנטרי באגי וכו' דאלמא דגם בשכירות יש רבית ובאמת איני יודע מה ראה החכם הזה להקל בשכירות יותר מבהלואה דכללא דרביתא כל אגר נטר בכל גוונא אסור ואם ראייתו מההיא דמכות ראייה למה לא ייסבה הרב אחיו אבל האמת הוא דדבריו מעיקרן אין להם על מה שיסמוכו דההיא מתניתין דמכות ה"ק שמים כמה היה נותן זה כדי להרויח במעות הללו בעשר שנים וכך ישלמו לו העדים כיון שכ"כ מעות רצו להפסידו שעכשיו שהעידו עליו ליתנם מכאן ועד שלשים יום אם ירצה ליקח האלף זוז מכאן ועד עשר שנים מעכו"ם או אם יעבור ויקחם מישראל ברבית לא יתנם לו בפחות מכך וכך מעות ונמצא שכ"כ מעות הפסידו וכך משלמים לו דתנא השתא לא נחית בענין איסור רבית והתירו וזה ברור . והרב אחיו ודאי פירש לו כן והוא לא קבל והקשה לו מההיא דרבא כדי שיחזור בו וכותב הגהות לא חשש לכתוב פי' המשנה לדעת האמת לעולם פשיטותה כנ"ל . ודע שרבינו ירוחם בנכ"ט ח"ג כתב בשם רבינו מאיר כדברי ה"ר אליעזר מטוך ולא נחלק עליו ודבר תימה הוא ודבר פשוט הוא שאין לסמוך על דברי ה"ר אליעזר (יז) : מותר ללוות ברבית מפני פיקוח נפש כ"כ התוספות בפ"ב דע"ז (כו :) מדאשכחן בעובדיה שלוה ברבית מיהורם בן אחאב : המלוה מעות לחבירו ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה לעשותה נראה דהיינו מ"ש הרא"ש בפסקיו עלה קמ"ב ד"א כהן שהלוה את ישראל ע"מ שיתן לו תרומות ומעשרות למ"ד טובת הנאה אינה ממון לא מפקינן מיניה משמע דלכ"ע איסורא מיהא איכא אלא דלמ"ד טובת הנאה ממון הוי רבית קצוצה ולמ"ד אינה ממון לא מפקינן מיניה : **דינים** רבים דשייכי לסימן זה כתבתי בסי' קע"ז להיות בסי' ההוא סוף סימן דיני רבית הוא כדמות מאסף לכל המחנות (יח) :

כתב הרשב"א סי' תתקל"ח כתבת ילמדנו רבי' ראובן הפקיד מעות לשמעון ונתעסק בהם והרויח לאחר זמן י החזיר קצת ממה שהרויח לבעליו וחזר ונתעסק במה שבידו זמן רב לימים בא ראובן להוציא מיד שמעון הפקדון ומה שהרויח בו ונתפשרו שיתן שמעון לראובן קצת מן הריוח ונשבע שיפרענו לזמן פלוני אח"כ עבר על השבועה היאך ואמר כי אין לו לקיימה מפני שהוא לעצמו היה מתעסק בהן ונעשו מלוה אצלו ויש בהם משום רבית והוה ליה כנשבע לבטל את המלוה תשובה אם המפקידים אצלו בתורת סתם עסק פלגא מלוה ופלגא פקדון ונטל המתעסק תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד ואם לא מסרו לו אלא להתעסק בו לבעל הפקדון בחנם ואם הרויחו הרויחו לבעל המעות ואם הפסידו הפסידו לו אבל אם הפקיד בידו סתם אין הנפקד רשאי ליגע בהם כדתנן (ב"מ מג .) אבל ב"ה בין כך ובין כך לא ישתמש בהם ואם שלח בהם יד והוציאם נעשה גזלן ומשלם כשעת הגזילה ואם הותירו או פחתו לגזלן אבל אם הרויח בהם לדעת להרויח לבעל המעות ולא לגזול אם הרויח הרויח לבעל המעות ואם הפסיד הפסיד לעצמו ונפקד זה מעשיו מוכיחין עליו שלצורך בעל המעות מתעסק בהם שהרי נתן לו מתחילה כל הריוח שהרויח בהם ובעל המעות ג"כ כיון שראה שזה מתעסק בהם ולא גלה בדעתו שנתרצה בכך וניחא ליה שיתעסק זה במעות וירויח בהם הלכך אף כשהרויח עוד בהם בסתם על דעת הראשונה נתעסק בהם להרויח לבעל המעות אא"כ אמר בפני עדים לעצמי אני מתעסק כמ"ש בהגוזל בתרא (קטז .) שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד גיים וטרפה וכו' אמר מהדר הדר ביה לא אמר לא הדר וה"נ דכוותייהו . ובנדון שלפנינו אם אמר בפני עדים לעצמי אני מתעסק הו"ל גזלן ואם הרויח (הרויח) לעצמו וחזר הממון להיות מלוה ומ"מ נראה שאם רצה ליתן לו מה שהרויח כולה או מקצתה אין כאן משום רבית דאין כאן אגר נטר לי ולא עוד אלא אפי' הלוהו ואחר שפרעם נתן לו קצת ממה שהרויח אין כאן אלא רבית מאוחרת וגרוע אפילו מאבק רבית . ואבק רבית אינו עובר (עליו) אלא המלוה ולא הלוה כדאמרינן (ב"מ סח :) רב עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוה ספי ואילו היה האיסור אף על הנותן הל"ל גברא רבה הוא ולא עביד איסורא וכיון (שכן) זה נשבע ליתן חייב ליתן לו ואין זה כנשבע לבטל אפילו מצוה דרבנן אע"פ שהמקבל עובר וזה הנותן מושיט לו איסור דרבנן מוטב שיעשה איסורא זוטא משיעשה איסורא רבה ומיהו זה שנשבע שיתן עד יום פלוני ועבר הזמן ולא נתן ה"ז מעוות שלא יוכל לתקן ושוב אין כאן חיוב שבועה על מה שנשבע ועבר משום שבועת ביטוי עכ"ל :

קסא כב דבר אסור ללוות בתוספות וכו' ברייתא בריש איזהו נשך (ס :) : ופר"י חוץ מקרקע וכו' . שם (סא :) בתוס' ומשמע מדבריהם דקרקע בקרקע מסופקים הם אי שרי מן התורה ואף על פי שהרא"ש כתב דשרי משמע דהיינו מדאורייתא אבל מדרבנן מיהו אפשר דאסור . וכתב עוד שם הרא"ש דעבדים ושטרות ליכא למעוטי דלא שייך רבית אלא בהלואה דבר שניתן להוצאה אבל בשאלה לא שייך רבית אלא שכירות ותמיהא לי מלתא דהא עבדים ושטרות מי לא שייך בהו הלואה שנותן לו עבד אחד כדי שיתן לו אחר זמן שנים אחרים ושטר כמי משכחת לה שנותן לו שטר חוב ממאה זוז כדי שאחר זמן יתן לו שטר חוב ממאתים וכתב הר"ן קרקע אין בה משום רבית מיהו הני מילי בהלואת קרקע אבל בהלואת כסף אם נתן לו רבית קרקע אסור וכ"ה דעת התוספות ע"כ וכ"כ רבינו ירוחם בח"א . וכתב עוד שהרשב"א חולק על דעת התוספות והרא"ש וסובר דאף בקרקע יש בו רבית (א) : ומ"ש רבינו חוץ מפחות מש"פ כן כתבו התוספות

קסא כב דבר אסור ללות כו' פי' מדכתיב לא תשיך כלל נשך כסף פרט נשך כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין ויצא פחות משוה פרוטה שאינו ממון כך פי' התוספות והאשיר"י ר"פ א"נ ואע"פ דמשמע מדברי התוס' לשם ופ' נערה שנתפתתה (דף מ"ו) שמסופקי' הם בקרקע אי שרי מן התורה מ"מ מדברי הרא"ש ונ"י משמע דשרי לגמרי ואפי' איסורא דרבנן ליכא וכך מוכח מלשון רבינו : ומ"ש בשם הרמ"ה נראה דטעמא דמכלל ופרט וכלל לא ממעטינן אלא דבר שאין גופו ממון ופחות משוה פרוטה גופו ממון הוא אלא דניתן למחילה ושפיר הוא בכלל כל דבר אשר ישך אלא דאינה יוצאה בדיינין מידי דהוה אגזל וכדתנן בפ' הזהב חמש פרוטות הן וקחשיב גזל והא דקאמר ר"פ א"נ למה דכתב רחמנא לאו בגזל לאו ברבית לאו באונאה ולא קאמר דאיצטריך לאו ברבית לפחות משוה פרוטה והכך נמי לא ילפינן מיניה דמה לרבית שכן ישנו בפחות משוה פרוטה וכדכתבו תוספות פ' נערה לא קאמר התם אלא בלאו דרבית היכא דאיכא שוה פרוטה כנ"ל ליישב דעת הרמ"ה והכי נראה עיקר וכך נראה מדברי נ"י שהשמיט ההיא דילא פחות משוה פרוטה שכתבו התוספות ע"ש . וכתב הרא"ש וז"ל אבל עבדים ושטרות ליכא למעוטי דלא שייך רבית אלא בהלואה דבר שניתן להוצאה ולפרוע אחר במקומו אבל בשאלה לא שייך רבית אלא שכירות מקרי עכ"ל מיהו לפי דברי התוספות בפ' נערה דאיכא נמי הלואה בקרקע כגון אדם שלוה שדה שאם שטפה יפרע לו שדה וא"כ לפי זה בעבדים ושטרות נמי שייך רבית בהלואה כגון שלוה ממנו עבד אחד ושטר אחד שאם יהא נאבד יפרע לו שתים דהשתא ודאי כיון שפורע לו אחר במקומו שייך ביה רבית ואפשר דס"ל להרא"ש דכיון דכתב בקרא הלואה משמע דוקא הלואה ממש דאינה חוזרת בעין לעולם אבל עבדים ושטרות דחוזרת בעין כשאינן נאבדין לא שייך בהו רבית דכל שאלה בעולם כך הוא שאינה חוזרת בעין כשנאבדה ואפ"ה שאלה מקרי ולא הלואה . וב"י הקשה מצד אחר וז"ל ותמיהא לי מילתא דהא עבדים ושטרות מי לא שייך בהו הלואה שנותן לו עבד אחד כדי שיתן לו אחר זמן שנים את"ש כו' ולפעד"נ דמשטר אין מקום לקושייתו דכשנותן לו שטר מק' זוז כדי שאחר זמן יתן לו שט"ח מק"ק זוז הלואה גמורה הוא דשטר אינו אלא לראיה בעלמא ומעבד נמי ל"ק דכיון דנותן לו עבד אחד שיהא שלו כדי שיתן לו אחר זמן שנים אחרים הוו להו דמי העבד כאילו זקפן עליו במלוה והלואה הוא ורבית גמור הוא ובגפנים הוא דמעטינהו קרא דכיון דצריכין לקרקע דבגפנים שהן פגין או בוסר קמיירי כדפירש התוס' פ' נערה דכקרקע דמיין ולית בהו רבית אבל בעבדים ושטרות בדרך שפי' ב"י שאינן חוזרות בעין לא דמיין לקרקע ופשיטא דאית בהו רבית והיכא דחוזרות בעין אלא שמתנה עמו שישלם לו יותר כשיהיה

כאבד

דרכי משה

זע"ל בדין מעות של הקדש שכתבתי תשובתו : (טז) ובתשובות מהר"ב זאב סימן ש"ו כתב דיש לסמוך אדברי המתירין לכתחילה להלוות ברבית קצוצה ודוקא שהגזבר עצמו לא שניכר שהוא של הקדש אבל בלא"ה אסור עכ"ל ואינו נראה רק יש להחמיר כתשובות הרשב"א דלעיל : (יז) וע"ל סי' קע"ו : (יח) ע"ל סי' קס"ט אי מותר ללות ברבית לצרכי ציבור גם לעיל סי' זה כתבתי מזו וע"ל סי' קע"ז הרבה דרכים ללות ברבית ובהרבה מקומות נהגו להקל ללות לצורך קהל אפילו בר"ק ואפשר דחושבין זה לפיקוח נפש אבל אין לעשות כן אלא לצורך גדול : קסא (א) ובתוס' פ' נערה שנתפתתה (מו .) כתבו בהדיא דאין רבית בקרקע ולא בפחות מש"פ ובד"י הרא"ש והר"ן פ' נערה שנתפתתה דף תפ"ה ע"ב דמדרבנן וודאי אסור

אף

פרישה

אותן אינו רשאי רק שאמרו חכמים שלא יהיו קודש עד שיהיו בבנין כדי שלא ימעלו בם כל המתעסקין בבנין ולכפי לענין רבית הוי מעות של הקדש ודו"ק וב"י הביא זה בקיצור אף על פי שהם בגמרא תירצו עוד תירוץ אחר הרי כתב רש"י שם דלותו תירוץ לא איירי בדרך הלוואה ועד"ר :

סי' קסא (א) כל דבר אסור ללות כו' ר"פ א"כ דריש כלל ופרט וכלל לא תשיך כלל נשך כסף נשך אוכל פרט כל דבר אשר ישך חוזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל כו' ולאו קרקעות שאינן מטלטלין ולאו פחות משוה פרוטה שאין גופו ממון כ"כ התוס' דף ס"א אבל זה כלל ופרט וכלל לא הוזכר בפי' בגמרא רק התוס' כתבו כן מכח דיוק הגמרא ומש"ה פליג הרמ"ה והרשב"א . ובלאו הכי י"ל דס"ל להרמ"ה דפחות משו"פ אסור מן התורה כדין חצי שיעור דאיסורא בסימן צ"ח וגם בגניבה וגזילה בפחות מש"פ בח"מ בסימן שנ"ח ושנ"ט והכלל ופרט לא אתי אלא ללמדינו דאינו יוצא בדיינים ודוקא חצי פרוטה אסרו הרמ"ה כיון דמצינו כן בשאר איסורין (או י"ל דס"ל מדכתיב אוכל דפחות מש"פ חשיב ג"כ אוכל לכן לא אתמעט עכ"ה) משא"כ ברבית דקרקעות דל"מ בהו כל רבית דאורייתא וק"ל : (ב) כגון שהלוה לו ה' גפנות (וחוץ מפחות כנ"ל) כו' והרשב"א חולק וס"ל דיש רבית אפילו

בקרקעות

חדושי הגהות

י החזיר קצת מה שהרויח כן צריך להיות לענ"ד כדמשמע בסוף דבריו שכתב שהרי נתן לו מתחלה כל הריוח

פרוטה והרמ"ה כתב דאפי' בפחות משוה פרוטה אסיר מן התורה אבל אין מוציאין אותו בדיינין עד שיהא בו שוה פרוטה אמר רב נחמן כללא דרביתא כל אגר נטר לי אסור פירוש בשביל המתנת מעותיו נותן לו שכר בין אם דרך הלואה או דרך ממכר או שכירות אלא שאם הוא דרך מקח הוא מדרבנן וזהו אבק רבית (ג) אינה יוצאה בדיינין וכתב הראב"ד נהי שאינה יוצאה אם תפש לוה משל מלוה לא מפקינן מיניה וא"א הרא"ש ז"ל כתב אפילו תפש לוה משל מלוה מפקינן מיניה דאחר (ד) שנתנו לוה למלוה הוא שלו ורבית דאורייתא שהוא דרך הלואה בדבר קצוב (ה) יוצאה בדיינין וכן בהלוהו על חצרו ואמר לו ע"מ שידור בו הנם או ישבירוהו לו בפחות וכיוצא בו בד"א שהמלוה קיים אבל אם מת אין הבנים צריכין להחזיר (ו) אף על פי שיודעין שהוא של רבית (ז) ואם הוא דבר מסויים כגון פרה וטלית צריכין להחזיר משום כבוד אביהם ודוקא שעשה תשובה בחייו אלא שלא הספיק להחזיר עד שמת אבל לא עשה תשובה (ח) אין חייבין בכבודו שיחזירו משום כבודו. והיכא שבא לעשות תשובה להחזיר הרבית (ט) אם הוא דבר מסויים מקבלין ממנו ואם אין הרבית שלקח בעין כגון שאינו דבר מסויים (י) אין מקבלין ממנו והמקבל ממנו (יא) אין רוח חכמים נוחה הימנו ודוקא בבא לעשות תשובה מעצמו אז אין מקבלין ממנו שלא לנעול דלת בפני בעל תשובה אבל עומד במרדו מוציאין ממנו בעל כרחו ואפילו בבא לעשות תשובה מעצמו לא אמרינן שאין מקבלין אלא מי שרוב עסקו ומחייתו ברבית (יב) לפי שתשובתו קשה אבל במי שעושה (יג) [א] באקראי ב מוציאין ממנו בעל כרחו: מי שהיה לו ליתן לחבירו דינר של רבית ונתן לו בשבילו חמשה מדות של חטים והיו נמכרים ד' בדינר כשבא מלוה להחזירו לו צריך להחזיר לו ה' מדות ומיהו אם רוצה להחזיר לו דמיהם דינר ורביע רשאי שהמקח קיים (ה) (יד) אע"פ שנעשה באיסור

התוס' והרא"ש שם: **אמר** רב נחמן כללא דרביתא וכו' (עלה סג:): וזהו אבק רבי' ואינה יוצאה בדיינים (עלה סא:) וכתוב בנמק"י עלה א' ד"ג דבבא לצאת ידי שמים חייב להחזיר וכ"כ מתוך דברי הרא"ש והרמב"ן בעלה קמ"ב ד"א בפסקים ונזכר בדברי רבינו בסימן קס"ו. וכ"כ הר"ן (דף לב ע"ב) וכתב עוד שי"א שאפי' בבא לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר (ב): וכתבו תלמידי הרשב"א שזהו דעת הרמב"ן והרשב"א כתב בתשובה דרבית מאוחרת אינו ניתן לחזרה ואפי' בבא לצאת י"ש וכ"מ עוד מדבריו בתשובה אחרת דרבית מאוחרת קיל מאבק רבית: כתוב בסה"ת ח"ב דכל אבק רבית דבשטר מגבה ליה ולא מגבינן ליה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי וכ"ש האי א וכ"כ הרי"ף בתשובה (ג): כתב הרא"ש בכלל ק"ח סי' ט"ו על ראובן שהלוה לשמעון חטים בחטים בשטר ובאו לדין לפני זקן וחייב את שמעון והגבה לראובן שטר של ת"ק משמעון שהיה לו על לוי חוזר שמעון וטען שאינו רוצה ליתן לו חטים שהוא רבית והשיב שהדין עם שמעון ואם בשביל שהכריחו הדיין לא נדיננו כאבק רבית שאינה יוצאה בדיינים דהיינו דוקא היכא שפרע מדעתו ועוד שעדיין לא פרע שהדיין נתן לו שטר של ת"ק שהיה לו על אחר עכ"ל וכך הם דברי הרשב"א בתשובה שכתבתי בסי' קס"ד וז"ל הריב"ש בתשובה סימן ש"ה אין ספק שאם הגבו ב"ד האבק רבית מן המלוה ללוה לא עשו ולא כלום לפי שטעו בדבר משנה וחוזרין וכן אם הוציא המלוה מן הלוה בע"כ של לוה בדיני עכו"ם גזל הוא בידו ולא אמרו שאין מוציאין אבק רבית ממלוה ללוה אלא כשאכל המלוה מדעת הלוה אלא שבא עתה לטעון עליו מחמת איסור הרבית אבל אם קודם שאכל צעק עליו שלא יאכל והלה מוציא ממנו על כרחו בדיני האומות נראה שגזל הוא בידו ומוציאין ממנו וכבר דנתי כן בסרקסט"ה הלכה למעשה וכן נראה דעת הרמב"ן והרשב"א והראב"ד ז"ל ע"כ: **וכתב** הראב"ד נהי שאינה יוצאה וכו' וא"א ז"ל כתב אפילו תפס לוה וכו' עלה קמ"א ד"ב וכתב בנמק"י עלה ג' ד"א שהרשב"א ור"ן ג"כ חלוקים על הראב"ד והביאו ראיה לדבריהם וכתוב בסה"ת שאף הראב"ד לא אמרה אלא במשכנתא או בזביני דמנפשיה (קאכיל לפירא) אבל רבית מוקדמת או מאוחרת דמדעתיה יהב אי תפס מפקינן מיניה (ד): וכתב הריב"ש שלא הודו לו להראב"ד אלא אי תפס לוה מפקינן מיניה וכתב הרשב"א בתשובה על דין משכנתא וז"ל אבק רבית אינה יוצאה בדיינים אפי' לא פרע עדיין אינו לא מנכינן ליה כלל דכל ניכוי מחובו כאפוקי ממונא הוא ומיהו אם מיחה הלוה במלוה ואמר ליה יודע אני שמה שאתה נוטל ממני רבית הוא ואסור ואף על פי כן נטלו ה"ז אסור וגזל גמור ומוציאין ממנו וכן דן הראב"ד ז"ל עכ"ל אם נתן אבק רבית למלוה ועדיין הקרן ביד הלוה אם מנכין אותו אבק רבית מהחוב כתבתי בסימן קע"ז: **ורבית** דאורייתא שהוא דרך הלואה וכו' יוצאה בדיינים פלוגתא דאמוראי (עלה סא: ובעלה ס"ב.) משמע דקי"ל כמ"ד יוצאה וכך פסקו כל הפוסקים וכתוב בנמק"י בשם הרשב"א והר"ן דהא דאמרינן יוצאה בדיינים היינו לומר דכופין אותו משום מ"ע דוחי אחיך עמך ומכין אותו עד שתצא נפשו כדי שיקיים המלוה אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו וכן מבואר בדברי הריב"ש שכתבתי בסימן שקודם זה: בד"א שהמלוה קיים וכו' עד אין חייבים בכבודו (עלה סב:): והיכא שבא לעשות תשובה וכו' בפרק הגוזל קמא (לד:) ואע"פ שהתוספות כתבו בשם ר"ת דלא נשנה דין זה אלא לדורו של רבי בלבד הרא"ש לא ס"ל הכי וגם ר"י משמע מדברי התוספות דפליג על ר"ת וגם הרמב"ם כתב דין זה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה וכתב הריב"ש סימן תי"ז אע"פ שאין מקבלין מהם הם חייבים להחזיר כדי לצאת ידי שמים אלא שמידת חסידות שלא לקבל מהם כדי שלא ימנע מהם התשובה: **ודוקא** בבא לעשות תשובה מעצמו וכו' עד מוציאין ממנו בע"כ הרא"ש שם עלה קמ"א ד"א והחילוק דבין עושה באקראי למי שרוב עיסקו ברבית כתבוהו שם התוס' בשם ר"י אך החילוק דבין עושה תשובה מעצמו לעומד במרדו דאחוהו התוס' מ"מ מאחר דנראה בעיני הרא"ש כתבו רבינו: מי שהיה לו ליתן לחבירו דינר של רבית וכו' בפרק א"נ (עלה סה.): **ומיהו** אם רוצה להחזיר לו דמיהם וכו' הרא"ש עלה קמ"ב ד"ב וגם בעל נמק"י

כלנ"ד בהא לא שייך ביה רבית כלפרי'. מיהו הר"ר ירוחם כתב שהרשב"א כתב אעשרה גפנים טעונות בי"א יש בהם רבית ונראה דס"ל דלא ממעטינן מכלל ופרט וכלל אלא הלואת קרקע בקרקע ממש כיון שהלוה לו שדה לשנה וחוזר ופורע לו שדה לשתי שנים ודכוותה לגבי עבדים נמי איכא למעוטינהו אבל י' גפנים בי"א נשך אוכל מקרי. וכיון דהתוס' מסתפקא להו והרשב"א מפשט פשיטא ליה דאסור נכון להחמיר. וכך נראה מדברי ב"י ומהרמ"א שלא כתבו היתר זה בש"ע: **א"ר** נחמן כללא דרביתא כו' ומ"ש בין דרך הלואה הוא ע"פ הדרכים המבוארים מסי' זה עד סימן קע"ג: ומ"ש או דרך ממכר הוא ע"פ הדרכים המבוארים מסימן קע"ג עד סי' קע"ו: ומ"ש או שכירות הוא ע"פ הדרכים המבוארים מסי' קע"ו עד סוף הל' רבית ודע דמי שמעכב דמי שכירות חבירו והלה תובעו מה שהיה יכול להרויח במעות פסק הר"ר אליעזר מטול"א שחייב ליתן לו ואין בזה משום רבית כך הוא בתשובת מיימונית השייכים לספר משפטים סימן ט"ו ואע"פ דכתב לשם דה"ר אברהם אחיו הקשה לו מההיא דה"ל רבא להנהו דמנטרא באגי פוקו וסייעו בכי דרי כו' דאלמא דיש רבית בשכירות הנה מצאתי כתוב בתוך תשובת מוהר"ם שכתב וז"ל ומורי רבינו הביא ראיה לדברי הר"ר אליעזר מההיא דפ"ק דמכות דשמין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז וכו' שאם היה כפירוש הר"ר אברהם אחיו קשה דהא אם היו העדים תופסים ממונו של זה היו פטורין משום רבית וכל שכן כשמעידים שקר שהם פטורין הלכך נראה כמו שפסק הר"ר אליעזר והתם מיירי בע"כ שמעידים שחייבים לו שכירות והיינו דרבא להכי הוי רבית אי לא הוו מהפכי בארעא משום דמסתמא הוה זוקפה עליו במלוה מיד כדי שלא יעבור עליה בבל תלין וא"כ ה"ה אגר נטר גמור אי לא הוו מהפכי בארעא. שוב מצאתי בהגהת אשיר"י פ' א"נ דף קמ"ב ע"ב דבשכירות כי האי אית ביה נמי משום רבית ומביא ראיה מהא דתנן מרבין על השכר כו' ומפרש בגמ' משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אלמא דאי הוה משתלמת מעכשיו הוה אסור משום רבית וע"ש מיהו הא נמי יש לדחות דכיון דקאמר אם אתה נותן לי מעכשיו ה"ה לך בעשר סלעים כו' השתא הו"ל כאילו זקפה עליו במלוה ובשביל שממתין לו שכירותו עד זמן פלוני נותן לו י"ב סלעים אבל במלמד ושאר שכיר דלא זקיף עליו במלוה לית ביה משום רבית גם ברבינו ירוחם נכ"ט ח"ג כתב להדיא בשם רבינו מאיר כמו שפסק הר"ר אליעזר ואין ספק דהיינו מתשובתו שמצאתי כתוב ולפ"ז התיישבו כל התמיהות והקושיות שתמה ב"י על הר"ר אליעזר בסוף סי' הקודם ואומר אני דלענין מעשה היכא דקיימו זוזי לוקמו ואי תפיס השכיר לא מפקינן מיניה: ומ"ש רבינו כאן דבשכירות נמי איכא רבית אינו ענין לכאן. ומ"ש אלא שאם הוא דרך מקח הוא מדרבנן כו' לאו דוקא מקח אלא ה"ה דרך שכירות נמי מדרבנן הוא דד"ת אינו אסור אלא דרך הלואה כדכתיב קרא:

שטר

גמק"י

דרכי משה

אף בקרקע ואפי' בפחות מש"פ דלא גרע מרבית דברים עכ"ל: (ב) וכ"כ ריב"ש סי' ש"ה: (ג) וז"ל הר"ג דא"נ דצ"ב ע"א מיהא אם רוצה לצאת ידי שמים יחזור עכ"ל אבל ד' צ"ע ע"ב פסק דא"צ לחזור אלא בבא לצאת ידי שמים וצ"ע: (ד) ואם נתן אבק רבית למלוה ועדיין הקרן ביד הלוה אם מנכין אותו אבק רבית מהחוב ע"ל סימן קע"ז: (ה) ובריב"ש

סימן

דרישה

סי' קסא [א] **באקראי** מוציאין ממנו בע"כ נלע"ד דהאי לשון שאינו מדוקדק הוא דהא עיקר תשובה הנזכרת בגזלנים ומלוה ברבית היינו המורה שמחזירין הרבית

פרישה

בקרקעות אבל עבדים ושטרות עיין מ"ש הרא"ש בריש א"נ וב"י הביאו ומ"ש ב"י עליו: (ג) ואינה יוצאה בדיינים אבל אם בא לצאת ידי שמים מחויב כדלקמן סי' קס"ו: (ד) שנתנו ליה למלוה הוא שלו אבל אי תפס המלוה אבק רבית שלא ברצון הלוה מפקינן מידו דמלוה אם לא שהיה ליה מדעתו וכ"פ הרשב"א וריב"ש עיין בב"י: (ה) יוצאה בדיינים וכ"כ בב"י בשם הרשב"א והר"ן היינו לומר שמכין אותו עד שתצא נפשו כדי שיתקיים מ"ע דוחי אחיך עמך אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו וכן מבואר בדברי הריב"ש שכתבתי בסימן שקודם זה ב"י: (וכן בהלוהו על חצירו כו' ול"ד למשכנתא בנכייתא דלקמן סימן קע"ב דשאני התם שאינו מנכה לו מגוף החוב ומבואר באריכות ר"ס קס"ז ע"ש עכ"ה): (ו) אע"פ שיודעין כו' דאמר קרא אל תקח מאתו נשך וגימר לדידיה אזהריה רחמנא ולא לבריה: (ז) ואם הוא דבר מסוים כו' ואע"ג דגבי גזילה כתיב שם שגזל אביהן צריכין להחזיר אפי' אינו דבר מסוים כמ"ש בח"מ שאני התם דמן התורה פטורין הן מלהחזיר אלא שמפני כבוד אביהן מחזירין בדבר המסוים וניכר כ"כ בש"ג פ' א"נ דף ל"ה ע"ב מה שהאריך: (ח) אין חייבין בכבודו דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך: (ט) אם הוא דבר מסוים מקבלין ממנו נראה דדבר מסוים לאו דוקא אלא כל דבר שהוא בעין כמו שגזלו בשעה שהוציא ונשתנה נקרא דבר מסוים דהרא"ש ר"פ הגוזל לא הזכיר דבר מסוים אלא אם הגזילה קיימת או אינה קיימת וכן בקיצור פסקי הרא"ש לא הזכיר אלא הגזילה קיימת גם י"ל משום דהתם גזילה הוא מטלטלין ומסתמא הן מסוימין וסתם ריבית הוא מעות ומעות אינן מסוים מש"ה כתב כאן אם הוא מסוים: (י) אין מקבלין ממנו כתב הריב"ש דמ"מ הם מחויבין להחזיר כדי לצאת ידי שמים אלא שמידת חסידות שלא מקבל מהם כדי שלא ימנע מהם התשובה. ובח"מ ר"ס שס"ו כתב רבינו ז"ל ומיהו אם ירצה לצאת י"ש ולהחזיר אין ב"ד מוחין לנגזל מלקבל ויכול לקבלה עכ"ל ונראה דה"כ דינא הכי דדוקא לומר דשאני התם דגזלה מידו בע"כ ואין לו תשובה שלימה כ"א בהחזירו לידו משא"כ ברבית דנתנו למלוה ברצונו אלא דציווי הש"י עליו שלא ליקח רבית לכך אין לו לקבל פבא לעשות תשובה: (יא) אין רוח חכמים נוחה הימנו בהגוזל ד' ל"ד ע"ב פרש"י והר"ן אין רוח חכמה וחסידות נוחה בקרבו אבל בפרק שושב ריש דף מ"ח פי' אשה דקתני שם שהוא נושא ונותן בדברים וחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה אין דעתם נוחה עליהם. הימנו על ידו וכן פי' ב"י שם דף ל"ה ע"א: (יב) לפי שתשובתו קשה כמעשה שמביא בהגוזל קמא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפי' אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנים ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן כו': (יג) באקראי מוציאין ממנו בע"כ עיין בדרישה: (יד) אע"פ שנעשה באיסור בח"מ סימן ר"ס:

ססוף

חדושי הגהות

קסא א יש לתמוה בזה שכתב שב"כ הרי"ף בתשובה ולקמן בסימן קס"ו כתב הטור בשם הרי"ף דלא מנכינן ליה כלומר דסלוקי בלא זוזי אפוקי ממונא הוא וצ"ל דשא"ה דלקמן בהלוהו ודר בחצירו כיון דהמלוה הוא בהיתר אלא שאח"כ דר בחצירו בשביל הלואת מעותיו בהא קאמר הרי"ף סלוקי בלא זוזי אפוקי ממונא הוא דהוי דומיא דמשכנתא אבל בתשובה זו של הרי"ף דהשטר בעצמו רבית הוא דזקפיה אקרנא בהא מנכינן ליה כיון דשטרא גופיה נעשה באיסור (כה"ג): ב הדרישה הקשה דלשון שאינו מדוקדק הוא דזה דהרי עיקר התשובה בגזלנים ומלוי ברבית הוא חחזרה וכיון דהתחיל בבא לעשות תשובה מעצמו שאין מקבלין הו"ל לסיים אבל מי שעושה באקראי מקבלין ממנו והא"יך שם

ובסוף

באיסור ואם נתן לו בדינר גלימא (טו) שהוא דבר מסויים צריך להחזירה לו (טז) ואם המלוה שבר מהלוה חפץ באותו דינר של הרבית ולא היה ראוי לשוכרו אלא בחצי דינר כשמוציאין ממנו להחזירו מוציאין ממנו כל הדינר משלם (יז) אע"פ שהוא לא קבל ממנו אלא שוה חצי דינר שטר שיש בו רבית בין של תורה בין של דבריהם גובה הקרן ולא הרבית [ג] בד"א כשאין הרבית בשטר אלא העדים מעידין שפסק עמו ליתן לו רבית אבל אם העדים מעידין שבלל קרן עם הרבית וכתבו בשטר (יח) אינו גובה לא קרן ולא רבית:

קסב (א) **אסור** ללוות סאה בסאה וכן כל דבר חוץ ממטבע בין אם קצב לו זמן לפרעון בין אם לא קצב לו זמן דשמא יתיקרו ונמצא שנותן לו יותר משהלוהו אם לא שיעשנו

ממק"י כתבו: אם נתן לו בדינר גלימא וכו' עד אלא שוה חצי דינר (סס):

כתב הרשב"א בתשובה סי' תק"ז אגב גררא דענין אחר קרוב אני לומר לענין רבית כן שאילו אמר לו אתן לך י"ב זוזי ברבית ועל תנאי שתדרי שאינה נשכרת אלא בעשרה שתשכור אותה בי"ב דכי מפקינן מיניה לא מפקינן אלא עשרה דהא בעיקר התנאי לא היה יכול זה לקבל כי אם דמי שכירות הבית שאינה נשכרת אלא בעשרה ע"כ ונראה מדבריו דספוקי מספקא ליה:

שטר שיש בו רבית וכו' ברייתא פרק איזהו נשך (עב.) ופרק המניח (ל:) ופ' המוכר פירות (עלה לד) פלוגתא דר"מ וחכמים ופסקו כל הפוסקים כחכמים: ומ"ש בין של תורה בין של דבריהם כ"כ מדברי התוס' וגם מדברי הרא"ש בהמניח עלה קמ"א וכן כתב הרמב"ם בפ"ד מה"מ:

בד"א כשאין הרבית בשטר וכו' רש"י והתוס' פירשו ברייתא זו בשכתו' הרבית בהדיא בשטר פלוני לוה מפלוני מאה זוז בכך וכך רבית וכתבו התוס' שאם לא היה הרבית מפורש אלא שכלל הקרן עם הרבית וכתב פלוני חייב לפלוני מנה לא הוו אמרי רבנן גובה קרן דהו"ל למיגזר שמא יגבה רבית בתורת קרן דשטר זה שרבית מפורש בו גבי משעבדי והעדים לא נפסלו אם הוא רבית דרבנן א"כ אפי' ברבית דאורייתא לא תשימון לא משמע לאינשי אלא במלוה ולוה וכן כתב הרא"ש והמרדכי והגהות בפ"ד מה"מ והגה"א ג"כ ובעל נמק"י והמגיד בפ' הנזכר כתבו סברא זו וכתבו שהרמב"ן מפרשה בשכלל הקרן עם הרבית ולא ידעו העדים באותו רבית אלא שבאו שנים ואמרו כתב ידן הוא וזה אבל רבית היה שם או שידעו והיו אנוסים מחמת נפשות וה"ה דאם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר שהם עצמם נאמנים לומר לא ידענו כשחתמנו שהיה בו רבית או ידענו אבל אנוסים היינו מחמת נפשות וסברי תכמים דגובה קרן ולא גזרינן שמא יגבה את הרבית בתורת קרן אבל אם יש בו רבית מפורש ולא נאנסו הרי הן נפסלין בכך וכתב ה"ה שדברי הרמב"ן עיקר וכתבו תלמידי הרשב"א לדעת הרמב"ן וליכא לפרושה ברבית מפורש והעדים אומרים אנוסים היינו מחמת נפשות דכיון שאתה רואה שהעידו בדבר אסור אינם נאמנים להכשיר עצמם בטענת כל דהו רבינו בח"מ סימן נ"ב כתב כדברי התוס' דהכא ברבית מפורש עסקינן וכאן כתב דבאין כתוב רבית בשטר עסקינן והוא הדין אם כתוב בו רבית מפורש והעדים לא נפסלו וע"ש הדרכים המפורשים בתוס' והרא"ש ומ"מ לא ידענא ג למה לא כתב כאן כמו שכתב בח"מ: נמצא דהיכא דכלל קרן עם רבית לתוס' וסיעתם אינו גובה בשטר זה כלל בשום פנים ולרמב"ן גובה בו ממשעבדי אם לא ידעו העדים הרבית או אם היו אנוסים מחמת נפשות ואם הרבית מפורש בשטר לתוס' וסיעתם גובה ממשעבדי דעדים לא מיפסלי אפי' אם הוא רבית דאורייתא כי כ"כ מדעת הרא"ש ולהרמב"ן לא גבי ביה כלל דעדים פסולים הם אא"כ העידו עליהם שהיו אנוסים מחמת נפשות: ודע שכתבו התוס' דאיתא בתוספתא המוצא שטר רבית יקרענו בא לב"ד יקרעוהו וכתבו המרדכי והגהות אשיר"י בהמניח והגהות בפ"ד מה' מלוה תוספתא זו סתם אלא דמסיימי בהגהות ד לפי שבעל השטר בכל דוכתא היינו מלוה וא"כ קשה דאדרבה כשיקרעוהו אובד שאם היה קיים היה גובה בו קרן ואם תפרש האי בעל השטר על הלוה קשה דכיון דליכא הוי דגובה קרן מאי אובד איכא ואין לומר דחיישינן שמא שום ב"ד יגבו לו הרבית דהא כיון דברבית מפורש בו עסקינן ליכא מאן דטעי בהכי וי"ל דהכא במאי עסקינן ברבית דרבנן דאיפשר למיטעי ביה אי נמי בעל השטר קרי למלוה כפשטיה וקרעינן ליה דחיישינן לב"ד טועים דסברי כר"מ דאינו גובה אפי' קרן וטפי עדיפא ליה עדות הרואים דחשיבא כשטר אפי' למיגבי ממשעבדי (ו):

כתב הריב"ש (סי' תק"ב) שאלת ראובן שידך בתו לשמעון והתנה עמו שיתן לו ארבע מאות דינרים בנדוניא בשטרי חובות בין קידושין לשבע ברכות ונתרצו שיעשה ראובן לשמעון חוב גמור ד' מאות דינרים לפרוע (אותם לד') שנים ושיתן לו רבית מהם שמונים דינרים בכל שנה ואתה עשית השטר מן החוב סתם ולא הזכרת בו דבר מהתנאים הראשונים אלא שראובן נתחייב לשמעון בחוב גמור ובהלואה גמורה לתת לו מהם שמונים דינרים פירות בכל שנה אם שטר זה פסול אם לאו תשובה מתוך לשון השטר נראה שהוא רבית קצוצה והרבה שנית בעשותך השטר בלשון הזה שהרי ההלואה הזאת לא היה בה רבית שכיון שהתנו כן קודם הנישואין הרי הוא כתוספת על הנדוניא ואין זה אגר נטר לי וכ"כ הרשב"א בתשובה (סי' תתקכט) שאותם המיוחדים חובות ומתנות שאם לא יפרע מכאן ועד יום פלוני שהוא מוסיף על כל ליטרא ד"פ בחדש מותר ואין כאן רבית כי זה כתוספת על הנדוניא כל שהתנה כן קודם הנישואין אבל אח"כ לא כדאיתא בפ' איזהו נשך (דף עד:) גבי המלוה את אריסיו חטים דיש הפרש בין ירד ללא ירד עכ"ל הרשב"א והיה לך לעשות שטר חוב מכל המעות יחד כאילו היה הכל קרן לפרוע מהם שמונים דינרים בכל שנה וד' מאות דינרים בשנה הרביעית או לעשות לו שני שטרות ברצון המתחייבים אחד מארבע מאות דינרים לד' שנים וא' מט"ז ליטרין פ' כל שנה ולא לעשות לו שטר מקרן ורבית שהרי אם יבא לפני ב"ד לא יגבו לו בשטר זה כי אם ת' דינרים בלבד ע"כ לשונו:

קסב אסור ללוות סאה בסאה משנה בפרק איזהו נשך (עה.): חוץ ממטבע בריש הזהב (מד: מה.): בין אם קצב לו זמן וכו' דאם לא כן בריש הזהב דקאמר (ואף רב כבר דהכא טבעא הוי ד) יזיף דינרין מברתי' דר' חייא הכ"ל יוזיף דינרין לזמן ואף על גב דבאיזהו נשך תנן לא יאמר אדם לחבירו

שטר שיש בו רבית כו' איכא למידק למה שינה דכאן כתב ע"פ התוספתא שהביאו התוספות והגהות מרדכי אחרונות דבכא מציעא וקאמר בד"א כשאין הרבית בשטר כו' ובח"ה סי' נ"ב כתב ודוקא שהרבית מפורש בשטר כו' וכפירוש רש"י וכך הקשה ב"י ואפשר דבח"מ רבותא קאתי לאשמועינן דאף על פי שהרבית מפורש בשטר אפ"ה דין שטר יש לו וגובה הקרן אפי' ממשעבדי ואצ"ל כשאין הרבית מפורש בשטר אלא העדים מעידין שפסק ליתן לו רבית דפשיטא דדין שטר יש לו וגבי ממשעבדי והכא נמי רבותא קמ"ל דאע"פ שאין הרבית כתוב בשטר ואפשר שיבא לגבות הרבית כמו שפסק עמו בפני עדים ואפ"ה לא קנסינן ליה וגובה הקרן ואצ"ל היכא דהרבית מפורש בשטר דפשיטא דלא קנסינן ליה דהא הדבר ידוע כיון שניכר הרבית מתוך השטר דלא יבא לגבות הרבית מתוך שטר זה ואין ראוי לקונסו. ובח"מ עיקרו לאורויי דין שטרות דשטר גמור הוא לגבות בו ממשועבדים וכאן עיקרו לאורויי איסור רבית: כתב מהרי"ק בשורש י"ו דאפילו היכא דכלל הקרן עם הרבית לא מפסיל אלא השטר דבהאי שטרא אינו גובה אפילו הקרן מיהו לא גרע ממלוה ע"פ ואם הודה הלוה או שיש עדים על הקרן גובה הקרן כדין שאר מלוה ע"פ. ופשוט הוא ומ"ש רבינו דהיכא דכלל אינו גובה לא קרן ולא רבית היינו נמי לומר דבשטר אינו גובה דהשטר פסול ובח"מ מבואר כך להדיא בדבריו וכאן קיצר: כתב בנימוקי יוסף פרק איזהו נשך בשם תוספתא המוצא שטר רבית יקרענו בא לב"ד יקרעוהו וכך הוא להדיא בתוספתא דב"מ סוף פ"ה ובהגהות אשיר"י הוסיף וכתב טעם לזה לפי שבעל השטר עובר בקיומו כצ"ל והכי פי' המלוה עובר בלאו בקיומו ולכך על ב"ד מוטל לקרעו שלא יהא עובר בלאו וב"י היה לפניו ספרי הדפוס דכתוב שם וז"ל אובד בקיומו וכתב מ"ש וניכרים דברי אמת שטעות נפל בדפוס וצריך להגיה עובר במקום אובד:

קסב אסור ללוות סאה בסאה וכן כל דבר פי' דכיון דהטעם שמא יתיקרו החטין בנתיים אם כן בכל דבר יש לחוש שמא יתיקר חוץ מן המטבע משום דלא שייך ביה יוקרא וזולא ולקמן בסימן זה כתב דבככר לא חיישינן לפי שלא החמירו בדבר מועט: ומ"ש בין קצב לו זמן כו' אף על גב דמלכון

דרכי משה

סימן ש"ה כתב רב האי גאון דוקא שהמקח נקנה בדבר שקנין נקנה בו אבל אי ליכא אלא דברים יכול לחזור ואפי' מי שפרע ליכא וכ"כ בנ"י דף צ"ד ע"א פ' הרבית ובמ"מ ספ"ח דמלוה וע"ל ס"ס קע"ה ובח"מ סי' ר"ה: (ו) וכ"ה במרדכי ס"פ א"נ כתב בהגהות מרדכי פ' הרבית דף קמ"ט ע"ג דאפי' הלוה מודה בקרן אפי' מבני חרי לא גבי אף הקרן אם כלל הקרן עם הרבית משום דקנסינן ליה עכ"ל וכ"מ דעת השור דפי' סתמא אבל מהרי"ק כתב שורש י"ז דבני חרי גבי אם הלוה מורה או יש לו עדים על הקרן אלא שאינו גובה מכח השטר ונ"מ שלא יגבה משועבדים עוד כתב דאם הלוה לחבירו ע"י שליח והשליח קצץ עמו וכלל הקרן עם הרבית בשטר דלא קנסינן לבעל המעות וגובה הקרן דמצי אמר לתקוני שדרתיך אבל לא לעוותי לכלול הקרן עם הרבית עכ"ל:

וכ"כ

פרישה

(טו) שהוא דבר מסוים כו' דלא לימא גלימא דמכסה ביה גלימא דרבית הוא גמרא: (טז) ואם המלוה שכר מהלוה כו' מדקאמר שכר ולא אמר קנה יש לדקדק שאם קנה ממנו חפץ ששוה חצי דינר בדינר לא היה צריך להחזיר אלא חצי כעין שקנסו אטא"כ בשכרו וכבר הש תמש בו דמחייב דמים דמי שכירות שכבר עבר. ואע"פ שמקח שבעשה באיסור המקח קיים היינו דוקא אם ירצה המלוה אבל אם לא ירצה המלוה להחזירו בודאי בכעין זה שהדיינים באים להוציא מידו הרבית אשר לקח מאתו לא מפקינן מידו טפי ממה שקיבל והא דכתב רבי' ולא היה ראוי לשוכרו אלא בחצי דינר אין להקפות הא יש ג"כ אונאה בשכירות וכמ"ש בח"מ בסי' רכ"ו ובס"ס קע"ה י"ל דמיירי בסבר וקיבל שוה חצי דינר בדינר: (יז) אע"פ שהוא לא קיבל ממנו כו' דא"ל סברת וקבילת גמרא: (יח) אינו גובה לא קרן ולא רבית דגזרינן שמא יגבה בו גם הרבית שנכלל יחד ועד"ר. ופסק מהרי"ק שורש י"ז דאם הלוה מודה או שיש עדים כמה הוא הקרן שגובה הקרן בע"פ אבל לא בשטר זה והביאו ב"י בח"מ סימן נ"ב:

סי' קסב (א) **אסור** ללוות סאה בסאה (פי' קודם שילא השער כדלקמן עכ"ס):

דרישה

הרבית והגזילה וכדומה בהגזול קמא ובכל הפוסקים שם גם רבינו כתב ריש ענין זה וז"ל והיכא שבא לעשות תשובה להחזיר הרבית כו' ואם כן מדהתחיל בבא לעשות תשובה מעצמו כו' הו"ל לסיים אבל במי שעושה באקראי מקבלין ממנו שהרי הוא בעצמו בא להחזירו ודוחק לומר שתשובה שהזכיר רבינו כאן הוא תשובה שמקבל עלא להלוות ברבית אפי' לעכו"ם כמ"ש רבינו בס"ס ל"ד בח"מ. ונוכל לומר שמיירי שעשה תשובה ואומר שאין לו מעות ליתן ולהחזיר הכל יחד אלא רוצה לשלם לזמנים ואמר דמוציאין ממנו בע"כ יחד ומיד וז"ל הרא"ש ריש הגזול קמא ועי"ל דהא דאין מקבלין דוקא באדם שרוב עסקיו ברבית כו' אבל באקראי מוציאין ממנו עכ"ל והרא"ש שם מיירי בעומד במרדו ולכך א"ש ליסבא דמוציאין אלא משמע שקשה לרבינו א"כ כל המרבה לחטוא ישכיר וא"כ יהיה התקנה קלקלה לכך כתב דמיירי נמי בעשה תשובה וכל עסקיו היה ברבית וכמ"ש גם הר"ן שם ואחר כך מסיים כלשון הרא"ש שם וק"ל. ובח"מ סימן שס"ו גבי גזלן באקראי כתב מקבלין ממנו. וגם אפשר דר"ל דאף שבא לעשות תשובה ואמר הרי הרבית מונח לפניכם אם תרצו לקחו קחו אבל מראה כפשו ומבקש שלא יקחהו מידו ע"ז קאמר דאין משגיחין בו אלא מוציאין אותו מידו. או נראה דס"ק אבל באקראי אינו בכלל הני שאמרו חז"ל שאין מקבלין ממנו אלא הוא בכלל הני דמוציאין מידן בע"כ וממילא נשמע דהאי דבא לעשות תשובה מעצמו דמקבלין מידו. והיותר נראה משום דלאחר שנתוודע לב"ד שזה האיש רגיל ליקח רבית קצוצה אין הבית דין מוציאין מידו מיד עד שרואין אם יעשה תשובה מעצמו וע"ז קאמר דהיינו דוקא אם נודע לכן אותם שרוב ממיתו בכך אבל אם נודע לכן אותם שלקח רבית באקראי אין ממתינין לו אולי יעשה תשובה מעצמו אלא מוציאין מידו מיד וק"ל: [ג] בד"א כשאין הרבית בשטר בחושן משפט סימן נ"ב כתב דאפילו אם הרבית מפורש בשטר רק שאינו נכלל עם הקרן גובה הקרן וכ"כ התוס' והרא"ש וכתבו דאין העדים נפסלין בכך ואפילו ברבית דאורייתא דלא תשימון לא משמע לאינשי אלא במלוה ולוה (ולא ידעי שקאי גם על העדים ומבואר בח"מ סי' ל"ד עכ"ס) לפיכך השטר כשר בעדותן לגבות הקרן ממשועבדים. אבל כשנכלל בו הקרן והרבית יחד אינו גובה בשטר זה אפילו הקרן

הדושי הגהות

ובסוף דבריו כתב והיותר נראה דלאחר שנתוודע לב"ד שזה האיש רגיל ליקח רבית קצוצה אין הב"ד מוציאין מידו עד שיראו אם יעשה תשובה מעצמו וע"ז קאמר דוקא שנודע להן שרוב מחייתו בכך אבל אם לקח באקראי אין ממתינין לו אולי יעשה תשובה מעצמו אלא מיד מוציאין אותו מידו (פרישה): ג ואפשר דבח"מ רבותא קאתי לאשמעינן דאף ע"פ שהרבית מפירש בשטר אפ"ה דין שטר יש לו וגובה הקרן אפילו ממשעבדי והכא קמ"ל רבותא להיפך דכשאין הרבית כתוב בשטר ואפשר שיבא לגבות הרבית כמו שפסק עמו בפני עדים הו"א דליקנסוהו על הקרן קמ"ל דלא קנסי' ליה וכיון דכאן עסק בדיני רבית אורי לן רבותא לענין רבית ובח"מ דמיירי משטרות אורי לענין שטרות דשטר גמור הוא לגבות ממשעבדי (ב"ח): ד לפי שהוא עובר בקיומו כצ"ל ר"ל שהמלוה עובר בלאו בקיומו ולפ"ז א"צ לארוכות הרב"י (ב"ח וט"ז):

ר"ל

שיעשנו דמים שאם יתיקרו שיתן לו דמים ואם לא עשאוהו דמים ונתייקרו נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה ואם הוזלו נותן לו הטין. ודינר זהב (ב) יש לו דין פירות (ג) שאסור ללוות דינר זהב בדינר זהב שמא אותו ששוה בשעת הלואה כ"ד דינרי כסף יהיה שוה בשעת פרעון כ"ה אבל מותר ללוות דינר כסף בדינר כסף (ד) וכן כל שאר מטבע וה"מ כשיוצא בהוצאה אבל אם נפסל ואינו יוצא בהוצאה הוי כשאר פירות ואסור ללוות זה בזה ואם יש ללוה (ה) [א] אפי' סאה אחת (ו) אפי' אינו מצוייה עתה בידו כגון שאין בידו עתה המפתח (ז) או עד שיבא בנו שיהא הסאה בידו לוה עליה כמה סאין (ח) אפי' כולן ביחד דבשביל כל סאה וסאה שלוה אנו רואין הסאה שלו כאילו היא נחלטת מיד למלוה (ט) ואם תתייקר ברשותו תתייקר: (י) וכן אם יצא השער שבשוק (יא) יכול ללוות

לחבירו הלויני כור חטים ואני נותן לך לגורן ה"ה אפי' לא אמר ואני נותן לך לגורן אלא אורחא דמילתא נקט א"נ איידי דבעי למיתני סיפא עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח לאשמועינן דאף ע"ג דמיחזי כקובע זמן וגם אינו בידו לגמרי אפ"ה שרי תנא רישא ואני נותן לך לגורן: אם לא שיעשנו דמים וכו' ואם לא עשאוהו דמים וכו' (ריש עה.): ודינר זהב יש לו דין פירות וכו' ריש הזהב (מה.):

אבל מותר ללוות דינר כסף וכו' שם (מד: מה.) וכן כל שאר מטבע כלומר לאו דוקא דינר כסף מותר דה"ה לכל שאר מטבעות כסף כגון סלע ומעה ופונדיון אבל מטבע נחושת אסור ללוות אחד באחד כיון דחשיבי פירא לגבי כסף אף על גב דחשיב טיבעא לגבי מטלטלין כדאמרינן בריש הזהב (מה.) דדהבא כיון דלענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא לגבי הלואה אסור ואע"ג דלגבי מטלטלי חשיב טיבעא כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש שם אלמא דכל היכא דבכל אחד הוי פירא אסור ללוותו וכן הם דברי נמוק"י בריש הזהב:

והני מילי כשיוצא בהוצאה וכו' גם זה שם בהרי"ף ובהרא"ש עלה קל"ח: ואם יש ללוה סאה אחת וכו' משנה בפ' איזהו נשך (עה.) לא יאמר אדם הלויני כור חטים וכו' אלא אומר עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח וכתוב בנמק"י בריש הזהב דמהתם משמע שאפי' לא אמר עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח כיון שיש ברשותו ואדעתא דהכי עביד שרי ולא ידענא מאי קאמר דהא פשיטא וכ"ל דלאו למימרא דאי לא עבד אדעתא דליטלם ליה ממה שיש לו עכשיו אסור דהא כשיש לו טיפת יין דלוה עליה כמה טיפין ליכא למימר שדעתו לפרוע מאותה טיפה גם אין לפרש דאדעתא דהכי עביד היינו שדעתו להקנות טיפה כנגד טיפה דא"כ בע"ה דלא ידע ליתסר אלא עיקר טעמא משום דכיון דמדרבנן הוא בטעמא כל דהו אקילו ביה: אם לא היה לו סאה אבל אחרים חייבים לו משמע באיזהו נשך (סג:) דלא חשיב כיש לו ואסור ללוות עליה דאמרינן גבי הא דאמר רב האי מאן דיהיב זוזי לקירא וכו'. מהו דתימא כיון דאית ליה אשראי במתא כעד שיבא בני דמי קמ"ל כיון דמחסרי גוביינא כמאן דליתנהו דמי וכ"כ מתוך הגהות מרדכי מיהו אפשר דה"מ כשאחרים חייבים לו בתורת חוב אבל אם היתה לו סאה מופקדת אצל אחרים חשוב יש לו ולוה עליה דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא ותדע דאל"כ לאשמועינן רב נחמן היכא דאית ליה פקדון ומינה הוה שמעינן לאית ליה אשראי במכ"ש: ואם יש לו חטים במקום אחר כתוב בהגהות מרדכי שאם אין דרך המלוה לילך לשם לא דמי לעד שיבא בני אלא לאית ליה אשראי דאסור:

לוה עליה כמה סאין שם (עה.) נראה דלאו דוקא יש לו סאה דה"ה אם יש לו כל שהו לוה עליו אפי' כמה וכדתני ר' חייא בעלה הנזכר טיפת יין אין לו וכו' וטעמא דמילתא דכיון דאין בו איסור תורה הקילו בו וכ"כ ה"ה בפ"י מה"מ וכ"כ

דמלשון משנתינו משמע דדוקא כשא"ל הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן הוא דאסור דקבע לו זמן ויש לחוש לשמא יתיקרו בינתיים אבל בלא קבע לו זמן דיכול לתובעו מיד אין לחוש משום רבית מ"מ מפלוגתא דרב הונא ורב יצחק בגמרא משמע להדיא דלא שרי אלא ביש לו ובע"כ דואני אתן לגורן אורחא דמילתא קאמר שאז חטין מצויין לו לפרוע וה"ה בסתמא בלא קביעות זמן נמי אסור וכ"כ האשיר"י. ובתוס' מתרץ דנקט לגורן לרבותא דאף על פי שבגורן אין רגיל להתייקר אפ"ה חיישינן שמא יתייקרו: ואם יש ללוה אפי' סאה אחת וכו' משנה פ' א"נ לא יאמר אדם הלויני כור חטין וכו' אלא א"ל עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח וכתב בנ"י בריש הזהב דמהתם משמע שאפי' לא אמר שיבא בני כו' כיון שיש ברשותו ואדעתא דהכי עביד שרי · וב"י הקשה וז"ל ולא ידענא מאי קאמר דהא פשיטא וכ"ל דלאו למימרא דאי לא עביד אדעתא דליטלם ליה ממה שיש לו עכשיו אסור כו' ודבריו תמוהין שהרי הרמב"ם רפ"י מה' מלוה כתב בדין לווין על שער שבשוק שהשער ידוע לשניהם וכתב הרב ז"ל עצמו בסמוך דטעמו דאם אינו ידוע להם מתכוונין להלוות או ללוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר וכיון שנתכוין אחד מהם לשם רבית אסור כו'. וא"כ שפיר כתב נמק"י כיון שיש ברשותו ואדעתא דהכי עביד שרי דאל"כ נתכוון אחד מהם לשם רבית ואסור והכי נקטינן ודלא כב"י וכנראה מלשונו בש"ע דליתא ועיין במ"ש עוד בזה בסוף סימן זה אתשובת הרא"ש שהביא רבינו. ואם אין לו ללוה כתב סמ"ק וכלבו שיתן לו המלוה כ"ש במתנה או יקנהו לו ואח"כ יוכל ללוות עליו אפי' כמה ומשמע דאם הלוהו אסור וכ"כ תלמידי הרשב"א. וכ"כ הרשב"א בתשובה וז"ל שאלת ציבור וכו' וכדי לעשות בהיתר שהא א' חטים וכו' תשובה מותר הוא זה וכו' הביאם ב"י אלמא דוקא דבר זה הוא מותר כיון שנתן במתנה אבל הלוה לו אסור והטעם דכיון דמלוה להוצאה ניתנה א"כ בתחלת הלואה להוציאה לוה אותה וחשבינן ליה כאילו הוציאה כבר ולא קרינן בה יש לו סאה והכי נקטינן דאם הלוה מלוה ללוה מעט מאותו מין אסור למלוה להלוות עליו כלל ודלא כמו שפסק בש"ע להקל ונסמך על דעתו שכתב בב"י כנגד הרשב"א ותלמידיו דליתא:

בגון שאין עתה בידו המפתח כו' הכא משמע דדוקא עד שיבא בני כו' וקשה מדתניא המוליך פירות ממקום למקום כו' ומביאו רבינו בסוף סימן קע"ג דאלמא דביש לו מותר אפי' הם רחוקים במקום אחר דמהשתא אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא משיך כו' וכמו שפי' רש"י לשם להדיא וע"ש. ותירץ בהגהות מרדכי דהתם שאני דדרכו של מלוה לילך שם אבל אם אין דרכו לילך שם לא עדיף מהיכא

אפילו כולן ביחד תוס' (שם) והרא"ש עלה קמ"ו ודלא כסברת ריב"ן שהזכירו התוספות שאין יכול ללוות ביחד יותר ממה שיש לו אלא א"כ יאמר לו קני בזה אחר זה: אם אין ללוה שום דבר ממין שרוצה ללוות כתבו סמ"ק וכלבו שיתן לו המלוה כל שהו במתנה או יקנהו לו ואח"כ יוכל ללוות עליו אפי' כמה וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן ט"ו אבל אם הלוהו סאה כתבו תלמידי הרשב"א שאינו לוה עליה משום דסאה זו להוציאה לוה אותה ע"כ. וטעם זה איני מכיר דאף על גב דלהוצאה לוה אותה למה לא ילוה עליה שהרי כל חטים שביד האדם להוצאה עומדים ואפ"ה לוה עליהם (ב) ובתשובת הרשב"א כתב שאלת ציבור שהוצרכו למעות והנאמנים לוו מראובן ק' קפיזים בק' קפיזים של חטים לזמן ידוע לפורעו במעות כמו ששוה לאותו זמן וכדי לעשות בהיתר נתן סאה אחד חטים לקהל כדין לווין סתם על שער השוק מותר או לא. תשובה מותר הוא זה ואין כאן לווין סתם על שער שבשוק אלא יש לו סאה לוה עליה כמה סאין ואפילו למאן דאסר בלוה סתם על שער שבשוק בקובע זמן הכא שריא דהא יש לו:

וכן אם יצא השער וכו' (עב:) אסיקנא לווין על שער שבשוק ופירש"י בפ' שני בשם בה"ג דהיינו סאה בסאה וכן פירש הרי"ף וכן הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ד והרמב"ם בפ"י מה"מ וטעם ההיתר כפי מה שפירש"י שם הוא משום דכיון דשכיחי חטים למזבן מדמינן ליה לאומר הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח וקרוב לזה נראה מדברי הרמב"ם אלא שהצריך שיהיה השער ידוע לשניהם ונראה דטעמו משום דכל שלאחד מהם אין השער ידוע נמצא שמתכוין להלוות או ללוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר וכיון שנתכוון שום אחד מהם לשם רבית אסור ומיהו יש להסתפק בידיעה זו אם צריך שידעו בכמה יצא השער או אי סגי בשידעו שיצא השער אף על פי שלא ידעו בכמה יצא והכי מסתבר דכיון שידעו שיצא השער הרי ידוע שבידו לקנות ולהחזיר לו ואין כאן כוונת רבית כלל ומותר אבל מתשובת הרא"ש שכתב רבינו בסוף סימן זה משמע דלא בעי ידיעה כלל שהרי לא הצריך אלא שיברר שיצא השער או שהיה ללוה סאה אחת ואילו ידיעת השער לא נזכר כלל בדבריו ואף על פי שבתחלת התשובה כתוב אם היה שער ידוע במקום שהלוהו משמע מתוך לשונו דלאו למימרא שצריך שיהא השער ידוע ללוה או למלוה אלא שיהיה ידוע שבאותו מקום היה שער ידוע וקבוע:

אם יצא השער במקום אחד אף על פי שבמקומות שסביבותיו לא יצא נראה לי דסומכין כולם על המקום ההוא מדאמרינן (עב:) הא איכא חטי בהיני ובשילי וכן כתוב בהגהות מרדכי ירושלמי יצא השער בטבריה פוסקין כל העיירות הסמוכות לה אף על פי שבאותן עיירות ליכא שער כיון שסמוכות לטבריה פוסקין על שער טבריה: והאי יצא השער לדברי האומרים דאין פוסקין על שער של עיירות משום דלא קבוע וכמ"ש רבינו בסי' קע"ה סאה בסאה נמי אין לווין על אותו שער וז"ש הרמב"ם בפ"י היה השער קבוע: המלוה דינר זהב בדינר זהב דינו שוה למלוה פירות שאם יש בשוק באותה העיר דינרים שיש לשם שער אתוך שאימתי שירצה ליקח בדמים יקח ויפרע מותר וכ"כ בעל התרומות בח"ה בשם הרי"ף. אבל מהר"ר ישראל בכתביו סי' כ"ד כתב להתיר ללוות דינר זהב בדינר זהב אפי' אין שער קבוע בעיר לדינרי זהב וגם אין לו דינרים ובלבד שיהיו לו מטלטלין דכיון שיוכל למכרם וליקח בהם זהובים חשיבי כיש לו או אם אין מטבע כסף טוב בעיר ההיא אלא רובא נחושת ועיין שם הטעם (ג): וז"ל הרשב"א שאלת דינר בדינר כסאה בסאה אם יש שער קבוע לדינרים ולבסוף נתייקר מי

דרכי משה

קסב (א) וב"כ הגהות מרדכי: (ב) וכתב הרא"ש בתשובה דלעיל הא דיוכל להקנות ללוה היינו דוקא אם דעת הלוה מרוצה אבל אי דעת הלוה אינו מרוצה בזו כגון שהלוה אומר שלא היו לו הטים והלוה לו באיסור והמלוה אמר שהקנה לו ע"י אחר לא מהני דאין מקנין לאדם (בע"כ וכ"מ שם סי' ט"ו אם הלוה) טוען לא היו לו חטים המלוה מוען היה לו הלוה נאמן בשבועה עכ"ל וכ"כ רבינו ס"ס זה כתוב בהגהות מרדכי דא"ב דף קמ"ו ע"ד דאם הלוה אמר שיש לו סותר להלוותו ואינו צריך להביא ראיה עכ"ל: (ג) וז"ל באריכות ואשר שאלת על מה שרגילין העולם ללוות זהב בזהב הואיל וזהב הוא פירי נראה חדא דהתוס' לא ס"ל הכי ועוד יש לחלק כיון דבזמנינו זה רוב בני אדם

דרישה

הקרן לגורנן שמא יגבה בו גם הרבית כיון שנכלל יחד. ואם כן צ"ל דמ"ש רבינו כאן בד"א כשאין הרבית בשטר כו' ל"ד קאמר אלא ה"ה כשהוא בשטר רק שאינו נכלל עם הקרן יחד וכמ"ש הרא"ש ובח"מ סי' כ"ב מ"מ לא ידענא למה לא כתב כאן כמ"ש בח"מ ב"י ונלע"ד דאורחא דמילתא נקט כאן רבינו דאין מדרך מלוה ברבית לפרסם ולכתוב הרבית בשטר דידעו דהב"ד לא יפסקו ליתן להן רבית אלא כוללין אותו יחד או מעמידים עליו עדים שמייב לו סך זה אלא שהעדים לפעמים יודעין שאותו סך הוא רבית. שוב מצאתי שכתבו ההגהות מרדכי בשם ר"י ד' קכ"ה סע"ג לל"ד שטר שכתב בו רבית אלא אם יש עדים שמעידים שאותה הלואה היתה ברבית פליגי בה ר"מ ורבנן:

סי' קסב [א] אפילו סאה אחת וז"ל הגהות מרדכי דף קכ"ד ע"ב ריב"ן פי' דאינו לוה כמה כורין אא"כ יש לו כ"כ ומיהו אפי' אין לו רק טיפה אחת לוה עליה כמה כורין אם א"ל קא כל טיפה וטיפה זו אחר זו ולא הכל יחד אבל התוספות כתבו כיון דמותר

פרישה

(ב) יש לו דין פירי עיין בח"מ סימן ר"ג: (ג) שאסור ללוות דינר זהב בדינר זהב ומהרא"י כתב טעם יפה על מה שאין אנו נזהרין בזה ומלוין זהב בזהב בכתבים סימן כ"ד ע"ש: (ד) וכן כל שאר מטבע כלומר ל"ד דינר כסף מותר דה"ה לכל שאר מטבעות כסף כגון סלע מעה ופונדיון אבל מטבע נחושת אסור ללוות כיון דחשיבי פירי לגבי כסף אע"ג דחשיבי טיבעי לגבי מטלטלין ב"י. אלא דקשה דלא הו"ל לרבינו לסתום ולכתוב וכן כל שאר מטבעות דמשמע אפי' של נחושת לכן יש לדחוק ולומר דכמו שבזמנינו נשתנה הדין ומלוין דינר זהב בדינר זהב מטעם שכתב מהרא"י כן כמי נשתנה הדין בזמן רבינו בדין נחושת שנעשין מריפין והוה לשו דין שאר מטבע: (ה) אפילו סאה אחת וכתב ב"י ל"ד דאפילו אם יש לו כל דהו ואפי' אם לא אמר לו קנה כנגד כל טיפה וטיפה וטעמא דמילתא כיון דאין בו איסור אלא מדרבנן הקילו כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן י"ו והמ"מ ועד"ר: (ו) אפי' אינה מצויה עתה כו' ואינו יכול להקנות לו מודי אבל י"ל דאם היא עתה בידו הוי קצת רבותא דכיון דהיא בידו למה מלוה מאחרים ונראה כמערים טפי: (ז) או עד שיבא בנו ואם אין לו כלל כתבו הרא"ש וסמ"ק וכלבו שיתן לו המלוה כל שהו במתנה או יקנהו לו וכן אם יש לו מופקדת אצל אחרים ויש למלוה דרך לילך לשם דכל היכא דאיתא ברשות מריה איתא אבל אם אחרים חייבין לו לא מהני כצד שיבא בני הגהות מרדכי: (ח) אפילו כולן ביחד והטעם שיכול לומר על כל א' מהן זאת בשביל סאה שיש לו דאף שלוה על סאה שלו מ"מ אינה נחלטת למלוה אלא יש רשות ביד הלוה לאוכלה ולמוכרה והואיל שיכול הליה לאכול כל הסאה שלו מיד בהיתר הו"ל כאילו אכלה והרי היא קיימת והו"ל כאילו אחרת ואז נוכל לומר על סאה שנייה שלוה סאה זאת בשביל שיש לו וכן פירש רש"י בפרק א"נ דף ע"ה ע"א ע"ש: (ט) ואם תתייקר ברשותו תתייקר ואפי' אי לא עביד אדעתיה דלשלם ליה ממה שיש לו עכשיו ואפילו הוא ע"ה שאינו יודע בהיתר זה ואפ"ה מותר והטעם משום דכיון דמדרבנן הוא אקילו ביה רבנן דבטעמא כל דהו סגי ב"י: (י) וכן אם יצא השער שבשוק היינו שער קבוע וע"ל סימן קע"ה איזהו נקרא קבוע ב"י: (יא) יכול ללוות סאה בסאה דכיון דשכיחי חיטין למזבן מדמינן ליה לאומר הלויני עד שיבא בני רש"י וכתב ב"י דמשמע מתשובת הרא"ש שכתב רבינו בסוף סימן זה שאם ידוע לנו שיצא

ללוות סאה בסאה ופר"י (יג) אפי' אין לו מעות ללוה והראב"ד כתב שאין יכולין ללוות על סמך שער שבשוק (יג) אא"כ יש לו מעות ללוה וכתב א"א הרא"ש ז"ל אפי' לפי דבריו א"צ שיהיה לו (יד) רק דמי סאה אחד: כתב הרמב"ם הא דשרי ללוות סאה בסאה כשיש לו או כשיצא השער (טו) דוקא כשלא קצב לו זמן הפרעון אבל אם קצב לו זמן אסור בכל ענין וא"א הרא"ש ז"ל (טז) לא חילק בזה: אשה שלותה מחברתה ככר א"צ שתעשנו דמים (יז) אפי' אין לה ולא יצא השער (יח) מי שיש לו ארים מותר להלוות לו סאה בסאה כדי

שרי כסאה בסאה או יש שום טעם לחלק. תשובה דינר זה שאמרת שיש לו שער קבוע איני יודע אם הוא מטבע היוצא שם לכל מקח וממכר כשאר המטבעות היוצאין במקומן או הוא דינר שאינו יוצא שם כמו זהוב שאין אלא כפרי והוא העולה והיורד כפירות שאין המטבע עולה ויורד אלא הפירות והדינרים הנקנים והנמכרים שלא במקומם ואם זה שאתה בא לשאול עליו הוא מטבע היוצא זה ודאי מותר דאיהו מטבע הוא ולאו איהו דאייקר וזל אלא הפירות ובהדיא גרסינן בר"פ הזהב (מד.) תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין דא"ר יוחנן אסור ללוות דינר בדינר דינר דמאי אילימא דינר של כסף בדינר של כסף לגבי נפשיה מי איכא למ"ד דלא טיבעא הוי אלא פשיטא דינר של זהב בדינר של זהב ולמאן אי לבית הלל הא אמרי טיבעא הוי אלא לאו לב"ש וש"מ ר' יוחנן הוא דאמר אין מחללין לא לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמר מחללין ושאני הלואה כיון דלענין מקח וממכר שויוה רבנן כי פירא (דאמר איהו ניהו דאוקיר וזול לגבי הלואה נמי פירא הוי) וכן אפילו מטבע שאינו יוצא שם אם יש לו שער קבוע וארוך ונמצא הדיר לקנות בעין ה"ז מותר דלא גרע מפירות ממש דבאלכלבי ואורבי ולוין סתם ופורעין סתם אלא עדיף מינייהו כיצד בזהב דאפשר שהוא כמטבע לגבי פירות ממש כדעת הרי"ף ואם הפירות בתרעא דמשיך מותר כ"ש בדינרים עכ"ל: הראב"ד כתב שאין יכולים ללוות וכו' וכתב א"א ז"ל אפילו לפי דבריו וכו' עלה קמ"ה ד"ד. ודעת התוס' (עב:) כדעת הראב"ד וקלת נוטין דברי הרא"ש בפסקים לדעתו אלא שבתשובה שכתב רבינו בסוף סימן זה לא הצריך שיברר המלוה שהיו ללוה מעות בשעת הלואה אלא כשיברר שיצא השער סגי. וכתב בעל התרומות בחלק ה' דלדעת הראב"ד דוקא יש בידו מעות אבל דבר אחר שצריך למכרו לא דלאו מזומנין ליה פסיק תרעא ולא חשיב כיש לו וכתב הר"ש בר צמח בתשובה אבל הרי"ף והרמב"ם בכל ענין התירו וכ"כ הרמב"ן וכתב שכן דעת הגאונים וחלק בזה על הראב"ד והכי נקטינן:

כתב הרשב"א בתשובות המלוה את חבירו מנה מטבע ברצלונא ע"מ לפרוע לו מטבע ראלים דבר ברור שהוא אסור דלא איפשר דלא סבה לגבי פירי ולגבי זביני וכל דסבה אפי' כל שהוא אסור כדאיתא בהגוזל (לז:) והיא דרב יוסף דינרי מברתיה דרבי חייא דינרי יהבה ומהנהו דינרי נמי שקלא: אהא דאסיקנא (עב:) דלוין על שער שבשוק ופירש רש"י סאה בסאה כתבו התוס' וקשה קצת למה לי שער רק שימלא פירות לקנות אפי' ביוקר ואית דגרסי על פירות שבשוק ע"כ. ונ"פ זה כתב הג"א עלה קמ"ו דלרש"י שרי ללוות סאה בסאה אפי' לא יצא השער אפי' לית ליה מההוא מינא כלום והוא שיהיו לו מעות שיוכל לקנות בהם חטים וכמו שכתבו הגהות הנזכר עלה קמ"א ואין מזה ראיה אלא לגורסים על פירות שבשוק אבל רש"י גרים על שער שבשוק וכן גירסת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הלכך ההוא פסק לאו דסמכא הוא:

כתב הרמב"ם (וכו') בפ"י מה' מלוה והראב"ד בהשגות חולק עליו וגם הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן ט"ז וטעם הדברים עיין בדברי המגיד שם ובתשובה הנזכר ודברי הרי"ף אין בהם הכרע ולא ידענא מנ"ל לרבינו ירוחם בח"ב שדעת הרמב"ם ודעת רבינו ירוחם בסוף חלק ב' נוטה לדעת הרמב"ם. כתב הרא"ש בתשובה הנזכר מיהו באומר לא אקבל הפרעון קודם הזמן ודאי דאסור ללוות על שער שבשוק אבל אם יש לו חטים אפי' בהא אין לאסור וטעם הדברים עיין עליהם בתשובה הנזכר וגם סמ"ק והכלבו כתבו דאסור ללוות בתנאי שלא יוכל לפרוע עד זמן היוקר:

וז"ל הרשב"א בתשובה כ"ל שאין הפרש בין קבוע זמן לאינו קבוע דכל שיצא השער בשוק אין אנו חוששין שמא ישתנה השער בנתיים ואפי' אם ישתנה שמא תוך הזמן יקנה הלוה: ומה שהביא הרמב"ם לזה מפני שהוא פי' לווין סתם בלא זמן ואנו אין אנו מפרשים אלא לווין סתם בלא קציצה לאפוקי מהלל דאמר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשהו עליה בדמים ואני לא כ"ל דינו [שכתב הוא ז"ל] [נ"ל ולא בלוה וכו' והגי' הישנה היא נכונה] אלא בלוה לזמן [שכן הוא ז"ל] שאינו רשאי לפרוע תוך הזמן ולא ממה שאמר לקבוע הזמן (שלא) [שיוכל] לפרוע תוך הזמן שיהא אסור ללוות סאה בסאה על שער שבשוק. כתב הריב"ש בתשובה סי' י"ט על ראובן שמכר לשמעון כך וכך מדה של חטה לזמן ידוע והתנה עמו להיות ידו על העליונה לגבות מתנו בזמן ידוע החטה עצמה בעין או בערך שלה לפי השער של עכשיו שלקחו ממנו החטה לא הותרה הלואת סאה בסאה בשיש לו או בשיצא השער אלא כשהוא קרוב לשכר ולהפסד שכמו שאם יוקרו חטים יהיה שכר למלוה כן כשיוזלו יהיה לו הפסד שהרי אין זה חייב לו אלא חטים ולזה אמרו בגמ' דהיכא שלא יצא השער וגם אין לו מאותו מין שאסיר ללוות כור חטים אא"כ קצץ לו דמים ואם ליה כסתם בלא קציצת דמים הוזלו נוטל חטים הוקרו אין לו ליטול חטים מפני שיהיה בזה רבית אלא נוטל דמיהם כמו שהיו שוים בשעת ההלואה שהיה עת הזול וכמו שכתב הרמב"ם וכן בהלכות אבל בנדון זה שאם הוקרו נוטל חטים ואם הוזלו יטול דמיהם כשער היוקר זה ודאי אסור שהרי הוא קרוב לשכר ולא להפסד כדאמרינן (שם סד:) גבי חביתא דחמרא כיון דמקבל עליה ולא קרוב לזה ולזה הוא עכ"ל: אשה שלותה ככר מחברתה וכו' משנה בפ' איזהו נשך (עה.) וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשהו עליה בדמים ומשמע לרבינו דהלל משום דשמעינהו לרבנן דשרי סאה בסאה כיש לו וככר בככר אפי' אין לו פליג עלייהו בתרתי וקיימא לן כחכמים דתרוייהו שרו וכן נראה שהוא דעת רש"י דהכא דאמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הלל אבל חכמים אומרים לווין סתם ופורעין סתם כתב לווין ככרות סתם בלא קציצת דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כ"כ כלומר לפי שהוא דבר מועט וכ"כ התוס' וכ"כ בעה"ת בשם בעל המאור וכ"כ בנמק"י ורבינו ירוחם ח"ב בשם רבינו האי וגם בשם הראב"ד דשאלת ככר שהוא דבר מועט לא בעי שער שבשוק דאע"פ שאין לזה יש לזה א"כ משום דלא קפדי שכנים בהא מילתא אבל הרי"ף חולק בדבר שכתב זו דברי הלל אבל חכמים אומרים לווין סתם ופורעים סתם ודוקא על שער שבשוק כו'. דאלמא משמע מדבריו דאהלואת סאה בסאה קיימי חכמים וא"כ ל"ש לן בין ככר לטפי מככר דאם יש לו או יש שער קבוע וידוע אפי' בטפי מככר מותר ואי ליכא חד מהני אפילו ככר בככר אסור וכ"כ דעת הרמב"ם שלא חילק ביניהם ולפי דעתם צ"ל דמאי דאמר לא תלוה אשה ככר לאו משום דשמעינהו לרבנן דשרי בככר טפי מבסאה אלא הלל ליסנא דרבותא נקט דאפילו לככר אחד לא סגי שער שבשוק ויש לו ואיהו א לא איירי על הלווני כור חטים עד שיבא בני וכולי אלא תנא הוא דתני על מילתיה דתנא קמא בכור חטים והלל אוסר שכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר וכו' והא דאמר רב יהודה בני חבורה וכולי כדברי הלל אף משום רבית היינו אפי' יצא השער וגם יש להם דאי לאו הכי אפי' לרבנן נמי עוברים והא דקאמר בני חבורה המקפידים דמשמע דאי לאו דמקפידים הוו שרי יש לומר דס"ל להרי"ף ולהרמב"ם דסתם בני אדם מקפידים הם וכמ"ש התוספות. דברי הרא"ש אין בהם הכרע שהוא לא כתב ודוקא על שער שבשוק וכו' ואפשר שסמך על פירש"י וכן פי' רבינו דבריו שהרי כתב ברמזים להתיר הלואת ככר בככר:

מי שיש לו ארים וכו' (שם עד:) ופירש רש"י אם ירד כמנהג בני העיר ואחר כך נתרצה האריס על ידי שום מתנה שיהיה הזרע שלו הלואה היא גביה ואסור ולא

מהיכא דאית ליה אטראי במתא דאסור: מי שיש לו ארים כו' משנה ובריתא פ' א"כ (סוף דף ע"ד) וכדמפרש בגמרא דבמקום שהארים נותן הזרע אפילו כבר ירד הארים לשדה וחרשה מותר לו לבעה"ב ללוות לארים אח"כ סאה בסאה כדי לזורעה בשדה אבל במקום שהבעה"ב נותן הזרע אינו מותר לו ללוות לארים אלא קודם שירד לשדה לעובדה בשום עבודה ורבינו כתב מי שיש לו ארים מותר לו ללוות סאה בסאה. וכו' כתב תחלה דרך כלל בסתם וקא הדר ומפרש כילד וקאמר דבמקום שדרך שהארים נותן תבואת הזרע וכו' יכול ללות לו אפילו לאחר שירד לתוך השדה והטעם דכיון דמאי מסלק ליה בעל הבית אף לאחר שכבר ירד לשדה וחרשה א"כ מתחלה נעשה ארים על מנת שיטול בעה"ב הזרע תחלה מחלק המגיע לארים והארים יטול השאר. בשכר טרחו ואע"פ שיטול פחות משאר ארימין כשיעור הזרע על מנת כן נעשה ארים שיטול פחות ואין כאן הלואה אבל במקום שדרך בעל הבית ליתן תבואת הזרע והארים נתרצה ליתנה לפי שהי' קרקע יפה ושינה ממנהג העיר להטיל על הארים אז אינו יכול ללוות לו סאה בסאה לזורעה אא"כ הלוהו קודם שירד לשדה לעובדה בשום עבודה דהשתא כיון דמאי מסלק ליה כי נחית לבציר מהכי נחית ואין זו הלואה אבל ירד הארים לשדה לעובדה ומתחלתו לא פסק עמו שיהא הזרע של הארים ואח"כ נתרצה אין ירידתו עכשיו לתוכה דומיא לבציר מהכי נחית והלואה

דרכי משה

אדם יש להם מטלטלין ברשותם דשוה זהב ואם היו רוצין למכור בזול אי לא מזדבן בהאי טרא מזדבן במתא אחריתא וא"כ הוי כמו שלוה סאה בסאה ויש לו מעות מזומנים דשרי משום דיכול לקנות החטים עבור הדמים ה"ה ה"נ יכול למכור מיד מטלטלין עבור הזהב ואם יש לו רק זהוב א' יכול ללוות עליו כמה זהובים כמו סאה בסאה ודוקא גבי זהובים מהני מטלטלין אבל סאה בסאה לא מהני מטלטלין רק במזומנים דאין דרך לקנות פירות רק במזומנים עוד טעם אחר לחלק יפה דאשר"י פ' הזהב כתב דהא דכספא טבעא הוי לגבי זהב היינו משום דאיהו חריף וגם חשוב אבל נחשת אע"ג דחריף מ"מ הואיל ולא חשוב כזהב לא הוו טבעא לגביה וא"כ בזמנינו שכל המטבעות שלנו רובא דרובא נחשת הן ומעט כסף בהן לא חשיבי כלל לגבי דהבא דליהוי אינהו טיבעא ודהבא פירי אבל בימי הגאונים ואפי' רק קודם מאה שנה היו המטבעות כסף טוב מאד ורוב, כסף ומעט נחושת ואפשר בזמנים ההם נהגו איסור בדבר עכ"ל:

ועיל

פרישה

השער אע"פ שאין הלוה והמלוה יודעין ביציאת השער מהני: (יד) אפילו אין לו מעות ללוה דיכול הוא ליקח פירות באשראי כיון שיצא השער או ילוה מחבירו: (יג) אא"כ יש לו מעות דוקא מעות אבל אם יש לו דבר אחר שצריך למכרו לא דלאו מזומנין ליה פסיק תרעא ולא חשוב כיש לו כ"כ בעל התרומות לדעת הראב"ד: (יד) רק דמי סאה אחת ונראה ל"ד דמי סאה אחת אלא אפילו דמי כל דהו סגי דהא הרא"ש כתב וז"ל גם לפי' הראב"ד אם יש לו מעות כנגד סאה א' לוה עליה כמה סאין כדאמרינן יש לו סאה לוה עליה כמה כורין עכ"ל וכבר נתבאר דהתם סאה ל"ד אם כן ה"ס ה"נ הוי סאה ל"ד: (טו) דוקא כשלא קצב לו זמן כו' והטעם אפשר שהוא שכל שהוא קובע זמן למה שהוא מתייקר ומזיל נראה שדעתו שלאותו זמן יתייקר ומוקים שלא יפרענו כלוה תוך זמנו מפני כך אסור כ"כ המ"מ סוף פ"י ונלע"ד הטעם דכשקצב לו זמן אין שייך הסיתר שיש לו בידו כאילו הקנה לו סאה שלו מיד דהא הלוה לו עד לאחר זמן: (טז) לא חילק בזה שאע"פ שקבע זמן מ"מ אם ירצה הלוה יכול לפרעו תוך הזמן (ואין האיסור בקביעת זמן אלא אא"כ התנה שלא יפרענו תוך זמנו כ"כ רש"ל וכ"כ ב"י בשם תשובת הרא"ש דאם התנה שלא יפרענו תוך זמנו דאסור ללוות על שער שבשוק אבל אם יש לו חטים אפי' בהא אין להסיר עכ"ה): (יז) אפילו אין לה כו' כיון דהוא דבר מועט לא גדי שכנים בהא וז"ל מ"ו והו לדברי הראב"ד אבל הרי"ף והרמב"ם אסרו ככר כמו אם בשאר מלות ליה כו': (יח) מי שיש לו ארים מותר כו' משנה וגמרא פא"כ דף ע"ד ע"ב וסגלא לפירש"י שם שבסתם ארים עליו ליתן זרע וכשאין לו מותר לב"ב להלוות לו ולמזור ולגלו ברחם דכיון דעליו ליתנו

אף שכבר נסית לשדה ומרסה ואח"כ הלווהו הו"ל כאילו כלווהו והתנה עמו כן קודם שנסית לחרוש כי מסתמא ע"ד המנהג נסית משא"כ במקום שהמנהג. הוא שהב"ה נותן זרע ואחר בא לשנות ולהתנות שהארים יתנהו מאיזה טעם שיש לו אזי צריך להתנות כן קודם שירד הארים ואז כיון שהתנה עמו תחלה הו"ל גביה כאילו היה המנהג שהארים נותנו ואף אם לא הלוהו עד אחר שירד להשדה מותר למזור וליטלו ברחם משא"כ כשלא התנה עמו כן קודם שירד נמצא דירד ע"ד המנהג. שהב"ה יתן זרע ותו לא מצי ב"ה להתנות עם הארים שיתן הוא הזרע ואפי' אם נתרצה מאליו לתנהו אסור לב"ה להלוות לו ולמזור ולקחו מידו ברחם דהו"ל שם הלואה עליו ורבית הוא כן פירש"י שם. וכתב ב"י שכן הוא דעת רבינו. ולפ"ז נ"ל דמש"כ בסיפא ז"ל ובמקום שדרך ב"ה ליתן תבואת הזרע והארים נתרצה ליתנה אינו ר"ל דנתרצה קודם ירידתו דא"כ הוה מותר אפי' אם נעשה הלואה אחר הירידה וכנ"ל אלא ה"ק שהמנהג שהב"ה נותן ובזה נתרצה הארים ליתנו בזה אנו דנין אימת הוה הריצוי וקאמר דאינו מותר אלא אם כן הלווהו קודם וממילא היה גם כן הריצוי קודם דהא התחיל במי שהארים נתרצה ליתנו נמצא שלוה לו ע"י בקשתו ממנו שילוהו משא"כ אם הלוהו אחר שירד והריצוי היה גם כן אחר כך. כן נ"ל לדעת הב"י שכתב שדעת רבינו הוא כפירש"י הנ"ל. אבל לענ"ד שם"ל לרבינו כפי' תלמידי הרשב"א שהביאם ג"כ הב"י כאן שכתבו שאע"פ שפסק הב"ה עם הארים קודם שירד אפ"ה אסור דכיון שירד קונה הקרקע בחזקתו כיון דלא שינה זה בדרכי הקניים קנהו כפי המנהג. דהב"ה צריך ליתן זרע כו' ע"ש. ועפ"ז דברי רבינו מהוסין יותר שכתב אע"פ שנתרצה הארים מתחלה מ"מ צריכין

ג"כ

חדושי הגהות

קסב א ר"ל הלל לא אסר דינו בהלוני כור חטים (פ"י חלק ע"ז ואמר דל"ד כור חטים אלא ה"ה בככר וכו') אלא בעלמא אמר הך דינא ותנא דמתני' אתר שהביא דת"ק מתיר קאמר מדעתיה דנפשיה דהלל אוסר בזה שכן היה הלל אוסר אפי' בככר וכ"ש בהא (דמש"א):

ולא

והלואה הוא גביה ואסור. ומ"ש בספרי רבינו אא"כ הלוהו מיד כשירד לתוך השדה כתב ב"י פירושו בשעה שירד אבל אחר שירד אפילו תיכף ומיד אינו יכול לסלקו ואסור עכ"ל ופשוט הוא וכס"א מספרי רבינו איתא להדיא אא"כ הלוהו מיד קודם שירד לתוך השדה: **כתב** א"א הרא"ש בתשובה כו' ומ"ש אם יברר המלוה שיצא השער בעיר כו' פי' והמלוה טוען שהיה ידוע לו שיצא השער דהא ודאי יציאת השער אינו מועיל אם נתכוין ליטול ביוקר כשלא נודע לו השער דא"כ נתכוין לשם רבית וכזו שהתבאר בסמוך מדברי הרמב"ם ונמק"י ודלא כמו שפי' ב"י: ומ"ש שיתן לו כשוויין במקום ההלואה טעמו מבואר בתשובתו דמאחר דההלואה ניתנה ליפרע במקום ההלואה כדתנן בפ' ג"פ המלוה את חבירו בייטוב לא יפרע לו במדבר הכי נמי לא ניתנה ליתבע אלא בשיווי מקום ההלואה: כתב בהגהות מרדכי פ' א"נ אע"ג דגבי זביני שרי לאוזולי גביה היכא דאית ליה הטעם ינוא לפי שכן דרך התגרים לאוזולי אבל ללוות סאה בסאתים אפילו אית ליה אסור דרבית דאורייתא הוא. וז"ל הסמ"ק אבל מ"מ ללוות בתנאי שלא יוכל לפרוע עד זמן היוקר אסור כמו סאה בסאתים עכ"ל. כתב המרדכי והגהות אשיר"י ר"פ א"נ אי אוזיף ק' בק"ך מעיקרא קיימי מאה בדנקא ולבסוף קיימי ק"ך בדנקא מספקא לן אי בתר מעיקרא אזלינן אי בתר בסוף ולא איפשיטא ואסור עכ"ל פי' ק' פרוטות נחשת היו שוים מעה כסף שהוא דנקא לפי שהוא ששית מדינר כסף דו' מעה כסף הם דינר אחד מד' דינר בסלע ולבסוף נוזלו הפרוטות וקיימי ק"ך בדנקא מספקא מילתא ואסור וב"י בסי' ק"ס כ' ע"ש הר"ן ותלמידי הרשב"א דהוי רבית מדאורייתא וכ"פ בש"ע לשם וה"ה כשאוזיף סאתים חטים בסלע והוזלו שלש ועמדו בדמי שתים הוו רבית דאורייתא אבל אוזפיה ק' בק' אע"ג דאייקור בתר הכי מדאורייתא שרי דהלוואת סאה בסאה אינה אלא רבית דרבנן:

ולא רצה לפרש שפסק עמו שיהיה הורע משל אריס ואח"כ ירד דאם כן מותר הוא דע"י פסק שפסק עמו הדר הו"ל כדוכתא דאריסא יהיב ביזרא. וכתבו תלמידי הרשב"א שגם הראב"ד פי' כרש"י והם ז"ל כתבו דאף על פי שפסק עמו קודם שירד מאחר שירד אסור משום דכיון דנהוג דמארי ארעא יהיב ביזרא כיון שירד בקרקע קונה בחזקתו ואע"פ ששינה זה לתת הזרע מכל מקום בדרכי הקנייה הנהוגה לא שינה וא"כ כיון שירד תו לא מצי מסלק ליה אלא שהוא חייב לזרוע משלו וכיון דלא מצי מסלק ליה אסור ודברי הרמב"ם בפ"י אין בהם הכרע ורבינו פירש כפירש"י. ומ"ש אא"כ הלוהו מיד כשירד פירושו בשעה שירד אבל אחר שירד אפי' תיכף ומיד אינו יכול לסלקו והילכך אסור: הא דאסרינן ללוות לאריס סאה בסאה היינו דוקא כשאין לו וגם אין שער במקום ההוא אבל אי איכא חדא מהנך פשיטא שמותר ללוותו כמו לשאר כל אדם:

כתב הרא"ש בתשובה (וכו') כלל ק"ח סי' ט"ו. ועל מ"ש ואם לא יוכל לברר ישבע הלוה וכו' אין להקשות דכיון דחוב בשטר הוה הול"ל שישבע המלוה כיון דטענת הלוה לא הוית באומר פרעתיך אלא אומר לו לא נתחייבתי לך מעולם תוספת מה שנתייקרו החטים ולשון השטר אין מוכיח אם היו ללוה חטים בשעת הלואה או אם יצא השער ואם לאו הילכך לענין תוספת מה שנתייקרו החטים הויא מלוה על פה וישבע הלוה ויפטר: ומ"ש ואם יתחייב לו חטים ההלואה היתה במקום אחד והתביעה במקום אחר וכו' ג"ז שם בתשובה וביאר שם הטעם וז"ל כי ההלואה ניתנה ליפרע במקום ההלואה כדתנן בב"ק (דף קיח.) והמלוה את חבירו בישוב לא יפרע לו במדבר וה"ה שלא ניתנה ליתבע אלא בשווי מקום ההלואה עכ"ל: כתב הראב"ד שלא התירו וכו' כך כ' בשמו בעה"ת ב"ה עיין בדברי רש"י ותוס' והרא"ש ונמק"י בראש פ' הזהב (מו:) גבי הא דאותביה רבי אבא לעולא דאמר אין מטבע נעשה חליפין דא"ר אשי כיון דאית ליה נעשה כאומר הלויני עד שיבא בני וכו': חלק ב'. ממ"ש בהגהות מרדכי בשם ר"ח נראה שאם אמר הלוה יש לי סאה מותר להלוותו ואין צריך ראיה:

כדי לזורעה בשדה דהוי כאילו התנו שיקבל בע"ה סאה אחת תחלה מהיוצא השדה ויחלקו המותר ואין כאן הלואה ובמקום שדרך שהאריס נותן תבואת הזרע ואם לא יתננה יעבירנו בע"ה יכול להלוות לו סאה בסאה אפי' לאחר שירד לתוך השדה ובמקום שדרך בע"ה ליתן תבואת הזרע והאריס נתרצה ליתנם אז אינו יכול להלוות לו סאה בסאה לזורעה אא"כ הלוהו מיד כשירד לתוך השדה. כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה הלוה לחבירו חטין ועשה עליו שטר מכך וכך סאין וטוען הלוה שאין לו לפרוע לו אלא דמי החטין כשעת הלואה אם יברר המלוה שיצא השער בשעת הלואה או שהיה לו ללוה אפי' סאה אחת צריך שיתן לו חטין אף אם הוקרו ואם לא יכול לברר (יט) ישבע הלוה שלא היה שער בעיר וגם לא היו לו חטין וישלם דמיהן כפי ההלואה: ואם יתחייב לו חטין וההלואה היתה במקום אחד והתביעה במקום אחר והחטין יקרים במקום התביעה יותר מבמקום הלואה (כ) יתן לו כשווין במקום ההלואה כתב הראב"ד שלא התירו כשיש לו (כא) אלא ללוות סאה חטין בסאה של חטין [ג] (כב) אבל סאה חטין בדוחן אסור אע"פ שהן בשער אחד ויש לו דוחן:

קסג מי שיש לו מעות אצל חבירו שהלוהו ואמר תן לי מעותי שאני רוצה לקנות בהן חטין ואמר לו אין לי מעות

אבל צא והשוב כמה שוים החטים ועשם עלי כשער של עכשיו ויהיו לך אצלי חטין אם יש לו חטין (א) כנגד הדמים (ב) שחייב לו מותר ואם לאו אסור [א] אף ע"פ שיצא השער אבל אם נותן לו עתה מעות על חטין ליתנן לו כל השנה כשער של עכשיו מותר (ג) אם יצא השער אפי' אם אין לו חטין (ד) כאשר יתבאר בעזרת השם

אמר

קסג מי שיש לו מעות כו' בפרק א"נ (דף סג) ונראה מדכתב רבינו אם יש לו חטין כנגד הדמים שחייב לו מותר אלמא משמע דאם אין לו כנגד כל מה שפסק אסור ולא דמי ליש לו סאה דלוה עליה כמה סאין דלוה ודאי רואין כאילו לוה כאה כנגד סאה שיש לו וכן לעולם לוה סאה אחר סאה

כתב הריב"ש סי' סצ"ו שנשאל על ראובן שלוה משמעון כור חטים והיה ללוה חטין בשעת הלואה אח"כ תבע המלוה ללוה וא"ל תן לי חטי א"ל תן לי י' דינרים שאתה חייב לי ואני אתן לך חטיך ואח"כ הוקרו חטים ותובע חטים ואם חייב לו אויה דבר ישלם כו השיב הלוה כיון שהיית חייב לי בשעת הזול י' דינרים כדי דמי החטים והיה בידי לטעון על החיטין עד כדי דמיהם ואני נאמן בטענת מגו מאחר שעה עמדו החטים ברשותי ולקחתים לעצמי בפרעון חובי ואיני חייב להשיב עמך כי אם כשעת הזול ופסק שהדין עם המלוה שלעולם יש לו להחזיר חטיו אף אם הוקרו אלא שהוא נאמן על העשרה דינרים בטענת מגו וזה יגבה חטיו וזה גובה מעותיו ע"כ והאריך בדבר:

קסג מי שיש לו מעות אצל חבירו וכו' בפרק איזהו נשך עלה ס"ג ופירש"י דכשיש לו חטים מותר משום דזכי בהו מהשתא ואע"ג דלא משיך כי מוקרי ברשותיה מוקרי ולא הו"ל רבית הואיל ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע ומיהו היכא דאין לו לאו כאיסרו הבא לידו הוא דהיכי דיהב ליה זוזי פוסק ואף ע"פ שאין לו דיכול זה לקנותו במעות שקיבל דהטים מצויים לו הואיל ויצא השער אבל זה אין בידו במה יקנה ודמי לרבית משמע דדוקא כיש לו חטים שרי אבל אם אין לו הטים אע"פ שיש לו מעות כיון שזה לא נתנם לו עכשיו אסור וכ"כ הרמב"ם בפ"י מה"מ אין לו אותו המין הרי זה אסור וכ"כ מדברי רבינו ירוחם ומדברי רבינו אבל הרא"ש כתב בעלה קמ"א ד"ב וכולן יש לו מותר אין לו אסור פירוש אין לו מעות ולא חטים אסור הרי שהתיר ביש לו מעות משום דחשיב כיש לו פירות אם יצא השער והקיתא על רבינו ורבינו ירוחם שהם נמשכים אחר דעתו של הרא"ש ולא הזכירו כן ואולי הגהה הוא ואינו מלשון הרא"ש ורואה לזה שברמזים לא הוזכרו אלא חטים כתוב בנימוקי יוסף בעלה א' ד"ג בשם הרמב"ן דכיון דבהלואה אינו פוסק אא"כ יש לו אפילו בשלא יצא השער יכול לפסוק כיון דיש לן אוזולי מוזיל גביה כתב רבינו ירוחם בא"ב הא דאמרי' דאם יש (לו) מותר י"מ שיש לו כל מה שפסק וי"מ דהוו כמו סאה שלוה עליה כמה סאין וכ"נ עיקר וכ"כ הרא"ש עכ"ל ואני לא ראיתי כן בדברי הרא"ש ודעת הרמב"ם בפרק י' מה"מ דבעינן שיהיה לו חטים א כשיעור מעותיו (א) כתוב בהגהות מרדכי בשם ר"ח שאם יאמר המוכר יש לי פירות מותר ואין צריך להביא ראיה כתב הר"ן דהוא הדין אם לא באו לידו המעות מתחלה בתורת הלואה אלא שנתן לו מעות ופסק לו בהם פירות ואח"כ תבע ממנו הפירות למכרם כדי ליקח יין ואמר ליה התשוב עליך החטים שאני חייב לך שמכרתים בשער של עכשיו וקבלתי דמיהם וזקף דמיהם עליו במלוה ונתחייב לתת לו יין כשער של עכשיו אם יש לו יין בשעה שפסק להת לו יין מותר ואם לאו אסור אבל אם כשבא לפסוק על היין העמיד החטים עליהם שרי דפירות בפירות הוא כיון דמתחלה לא באו המעות לידו בתורת הלואה ונזכר בדברי נמק"י בעלה א' ד"ג ומשמע מלשונם דדוקא באומר כך סאין חטים שאתה חייב לי תתן לי בעדם כך חביות יין אבל אם א"ל כך סאין חטים שיש לי בידך עולים כך מעות ותתן לי בעדם כך חביות יין משמע דהוי כזוקפן עליו ואסור אבל רבינו ירוחם כתב בה"ב שיש מהגדולים שכתבו דלוקח מחבירו חטים ונתן לו מעות ונתייקרו החטים ורצה למכרם ולהחליפם ביין מותר למוכר לעשות החטים עליו כשער שבשוק ולפסוק בדמיהן על היין כשער שבשוק אפילו אין לו יין. ומיהו בזוקף הדמים עליו כמלוה נ"ל דפשיטא דלכ"ע אסור דכיון דמשום דמכח הלואה קא אתי אסרי' מ"ל הלוהו מעיקרא מ"ל זקפו עליו במלוה:

אבל אם נתן לו עתה מעות של חטים וכו' שם (סג: עב:) כאשר יתבאר סימן קע"ה: בעלה (עב:) אסיקנא דלווין על שער שבשוק ופירש רש"י דהיינו

דרכי משה

קסג (א) וע"ל סי' קס"ב אי מותר להאמין למוכר שיש לו או אם צריך להביא ראיה:

וע"ל

דרישה

דמותר אם א"ל קני כנגד כל טיפה וטיפה אפי' לא א"ל נמי מותר עכ"ל: [ב] אבל סאה חטין בדוחן כו' לכאורה היה נלע"ד לדקדק מדקאמר חטין בדוחן ולא נקט שאר מינים דס"ל דדוחן פירושו מה שקורין רי"ז בל"א ולהכי נקט חיטין בדוחן משום שדומה במקלת ובפרט כשסריי"ז בקליפתו שהדומה שעליו והם כפירוש הערוך:

סי' קסג [א] **אף** על פי שיצא השער הטעם מבואר בפרישה ואפשר לומר אפילו לדברי ר"י שבסימן קס"ג דסובר דשרי ללוות סאה בסאה כשיצא השער אף כשאין לו מעות שאני התם שהלויהו סאה חטים מתחילה ואינו נותן לו אחר כך יותר אלא מה שהלוהו הקילו גביה דאינו נראה כ"כ רבית אבל כאן דהיה חייב לו מתחלה מעות ואם יתן לו אחר כך חטים שמא יתייקרו ויהיה רבית ולכן אסור כאן כשאין לו מעות ואף כשיש לו מעות כתב ב"י שדעת רבינו הוא דאסור וכמ"ש בפרישה וזהו שלא כדעת הרמ"ם עיין בב"י (ומהרש"ל מלובלין תירץ דפשיטא דאיירי באין לו מעות כמ"ש בתחילה ואמר אין לי מעות וסובר רבינו כהרא"ש עכ"ס):

אסור

פרישה

ג"כ שילוהו תחילה קודם שירד דבכה"ג איתא בהדיא שם בברייתא דמותר צ"ע ודו"ק.

(יט) ישבע הלוה כו' כיון שבשטר אינו מוכיח אם יצא השער והוא טוען שלא יצא לכך לא אמרינן דישבע המלוה על שטרו ויטול ב"י (אם אין בו נאמנות בשטר שיהא נאמן על כל עניני החוב עכ"ס) דכיון דבשטר כתב הלואת סאה בסאה וסתמא לאיסור עד שיתברר שהיתר משא"כ בח"מ ס"ס מ"ב בטוען הלוה שמעות ההלואה היו פתותין דנשבע המלוה דשם מסתמא הלוה לו המטבע של אותו מקום: (יט) יתן לו בשווין במקום ההלואה דהטין שבמקום ההלואה נשתעבדו לו כמ"ש הדין במעות: (כ) אלא ללוות סאה חטין בסאה כו' והטעם דשא לא התירו לו כשיש לו סאה אלא משום דאינו דרך רבית דשא לא נותן לו אלא מה שלוה לו וכשיעורו משא"כ כשלוה לו חיטין ומחזיר לו דוחן כו' וק"ל: (כא) אבל סאה חטין בדוחן כו' ער"ר:

סי' קסג (א) **כנגד** הדמים פירוש כנגד כל הדמים ולא די בסאה אחת וכ"פ הרמב"ם:

(ב) שחייב לו מותר פירש"י משום דכיון שיש לו זוכה בהן שאי מהשתא ואע"ג דלא משיך אם נתייקרו ברשותיה נתייקרו ולא הו"ל רבית דכיון דאם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע אבל כשאין לו לא הו"ל כאילו נתן לו מעות בידו דאז בידו לקנותו דשטין מצויין כיון שיצא השער אבל זה אין בידו במה יקנה ודמי לרבית ע"כ וכתב ב"י דאפי' אם יש בידו מעות אסור כיון שזה לא נתנם לו על חטין וכ"כ הרמב"ם וכן משמע מדברי רבינו ירוחם וכתב ב"י בשם הרמב"ן דאם יש לו חטין אפי' אם לא יצא השער דיש לו אוזולי מוזל גביה: (ג) אם יצא השער משמע דאינו יכול לפסוק החטין אלא בדמי השער ולא בזול יותר דנראה כרבית מדקאמר לפני זה ועשם עלי כשער של עכשיו אבל אינו מוכרע: (ד) כאשר יתבאר בע"ה בסימן קע"ה:

חדושי הגהות

קסג א ולא דמי להלואת סאה בסאה דמותר על סאה א' אפילו כמה כורין דשא"ה כמבואר בא"ז א"ק ב':

אמר לחבירו הלויני מנה ואמר לו מנה אין לי חטין יש לי במנה שאני נותן לך ונתן לו חטין בק׳ וחזר ולקחו ממנו בצ׳ דבר זה אסור מפני שנראה כרבית שנותן לו צ׳ והוא מחזיר לו ק׳ בד״א כשפורע לו לבסוף המנה במעות דאז מיחזי כרבית אבל נותן לו חטין שוה מנה מותר. ואפי׳ כשפורע לו מעות דוקא שאמר לו תחילה הלויני מנה (ה) אבל אם א״ל הלויני חטין מותר כתב הרמב״ם (ו) אע״פ שהחכמים אסרוה אם עבר ועשה כך מוציא ממנו ק׳ שאפי׳ אבק רבית אין כאן והרמב״ן כתב שאבק רבית הוא ואין מוציאין לא מלוה למלוה (ז) ולא ממלוה ללוה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל (ח) ואפי׳ לפי זה ב (ט) אם רוצה לפרוע לו חטין מותר אלא שאין כופין אותו לפרוע חטין (י) כדי להוציא מידו:

קסד

קסד המלוה לחברו על שדהו (א) [א] אסור להזור (ב) ולהשכירה לו בדבר קצוב לשנה (ג) אפי׳ אם כתוב בשטר ששהתה

דהיינו שלווין מעות בדרך הלוואה ע״מ שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו ובשם ה״ג פי׳ דלווין על שער שבשוק היינו הלוואת סאה בסאה וכבר כתבתי בסי׳ קס״ב דדעת כל הפוסקים לפרש כדברי בה״ג וא״כ ללות ע״מ שאם לא ישלם לזמן פלוני יתן לו פירות כשער של עכשיו אסור כיון דמחמת הלואה קא אתי (ג):

אמר לחבירו הלויני מנה וכו׳ (עלה סב:) כתבו תלמידי הרשב״א שאם היה השער בדינר זהב ונתנם לו בל׳ דינרים רבית הוא זה ואסור כלומר ולא משום הערמה בלבד וכתבו עוד שאם היה השער מתחלה בל׳ דינרים ושחזר ולקחן זה הוזלו היתר גמור הוא דאפי׳ הערמת רבית אין כאן: בד״א כשפורע לו לבסוף המנה וכו׳ כ״כ ה״ה בפ״ה מה״מ בשם הרמב״ן והרשב״א וכ״כ תלמידי הרשב״א בריש איזהו נשך גבי הא דבעא אביי לפרושי מתני׳ כדתני רב ספרא דאמרי רבוותא דאף ע״ג דאידחי ליה פירוקא דאביי דמתני׳ לא מיתוקמא הכי מ״מ קי״ל כאביי דס״ל דאם העמיד אצל הלוה חטים בל׳ דינרים בשער שבשוק וחזר ולקחן ממנו בפחות יכול לוה זה לתת לו בפרעונו פירות שוים ל׳ דינרים דכיון דפירא שקיל מיניה לא מיחזי כרבית דכיון דליכא עליה דאביי פירכא ממתני׳ ובריתא סברא דידיה לא מדחיא. ואע״ג דאמרינן לקמן מה לי הן מה לי דמיהן לקולא אבל לחומרא לא אמרינן דכיון דאין איסור אלא מדרבנן אזלינן ביה לקולא ע״כ וכתב ה״ה בפרק הנזכר ודוקא שלא התנו מתחלה לתת לו בפחות אבל אם התנו הרי זה כמין רבית גמורה ואם התנה עמו לתת לו פירות ואח״כ נתן לו מעות או אם התנה עמו לתת לו מעות ואח״כ נתן לו פירות יש לדון בו אי שרי או אסור ומצאתי שכתבו תלמידי הרשב״א ואוקימנא דאינו אסור אלא במתנה עמו לפרעו התנה במעות ופורעו במעות אבל אם מתנה עמו לפרעו בפירות ופרעו בפירות שאין זה איסור דכיון דפירא יהיב ליה מעיקרא במנה ופירא קא שקיל מיניה לא מיחזי כרבית עכ״ל ומדיוקא דרישא דהאי לישנא משמע דדוקא במתנה לתת לו מעות ונותן לו מעות הוא דאסיר הא אי איכא חד צד דפירות מותר ומדיוקא דסיפא משמע איפכא דדוקא משום דאתני לפרעו בפירות ופרעו בפירות הוא דשרי הא איכא חד צד דמעות אסור ודעת רבינו דאי אתני לפרעו במעות אם פרעו בפירות שרי דהו לא מיחזי כרבית מיהו היכא דאתני לפורעו פירות לא נתברר בדבריו אם מותר לפורעו במעות ומסתברא דהא מילתא תליא בפלוגתא דר״ת ורשב״ם הנזכר בסי׳ קע״ה על מה לי הן ומה לי דמיהן (ג): ואפילו כשפורע לו מעות דוקא שאמר לו תחילה הלויני וכו׳ הרא״ש עלה קמ״א ד״ג:

כתב הרמב״ם בפ״ה מה׳ מלוה ולוה וכתב ה״ה שכן דעת הרשב״א אבל הרמב״ן אוסר: והרמב״ן כתב שאבק רבית הוא וכו׳ ולזה הסכים א״א ז״ל בעלה קמ״א ד״ג: ב״ה וכיון שהרשב״א מסכים לדעת הרמב״ם הכי נקטינן:

קסד המלוה לחברו על שדהו אסור לחזור וכו׳ זהו חכירי נרשאי דאסיקנא בפרק איזהו נשך (סח:) דלית הלכתא כוותייהו ואפי׳ כתב זבינא כמה עידנין וכו׳ וכתב הרמב״ם בפ״ה שאינו אלא הערמת רבית וכתב ה״ה שכן דעת הרמב״ן והרשב״א אבל רש״י פירש שהיא רבית גמורה כלומר ואיגלאי מילתא למפרע שע״ד כן הלווהו וכתוב בספר התרומות על דעת רש״י דלא דמי למשכנתא דקאני הכא שהלוה עובד וזה נוטל שכר הפירות וכתב עוד ואף לדבריו איפשר לומר דלא קרי ליה רבית קצוצה קבלנות דהא אי לא עבד לא יהיב ליה ודוקא חכירות מיקרי קצוצה אבל ירד בתורת קבלנות לא הוי אלא אבק רבית עכ״ל משמע מדבריו דס״ל דלרש״י דין רבית קצוצה יש לו ויוצאה בדיינים וכ״כ מ״מ בנמק״י בשם הרשב״א וז״ל והא דכתב (הרב) דרבית קצוצה הוא איפשר שדעתו הוא משום דכיון דחוזרים הבעלים וחוכרים ממנו איגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עבד וכאילו הוי משום ההלואה והרי זה רבית קצוצה עכ״ל וכ״כ הרשב״א בפי׳ בתשובה דלדעת רש״י רבית קצוצה הוא וכתבו תלמידי הרשב״א מיהו אם בא אחר לחכרה מהמלוה יכול לוה לחכרה מיניה דכיון דאפסקיה אחר שרי עכ״ל כלומר דכיון שחכרה אחר תו לא מוכחא מילתא דאדעתא דהכי אוזפיה (א) (ב״ה) וכ״כ הרשב״א וסיים בה ואפי׳ לא נהית המלוה לתוך המשכונא כלל וכן קבלתי ממורי הרב עכ״ל: ומכאן משמע דס״ל לתלמידי הרשב״א דלאו רבית קצוצה היא דאי הוה ס״ל דהויא רבית קצוצה וכדמשמע מדברי בעל התרומה לדעת רש״י כי אפסקיה אחר הוה סגי לאפוקי משום רבית קצוצה אבל אכתי אבק רבית הוי ובסימן קע״ב כתב רבינו בשם הרמ״ה דאבק רבית הוי וה״מ דלא אתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתא דלהדר וחכר לה מיניה או אגר לה מיניה בכך וכך אבל אי אתני בהדיה מעיקרא רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים ל״ש אתני בהדיה דחכר ליה איהו מיניה ל״ש חכר ליה אחר היכא דמיחייב לשוכר או לחוכר למיפרע מאי דפרע למלוה בדיליה ע״כ ונראה מדבריו שם דלהרא״ש אפי׳ בכה״ג לא הוי אלא אבק רבית:

כתב הריב״ש סימן ש״ה ותס״ד וז״ל כתב הרמב״ן דחכירי נרשאי אפי׳ במשכנתא דסורא אסור ופירש״י דחכירי נרשאי הוי רבית קצוצה והרמב״ם וכל האחרונים הסכימו דחכירי נרשאי לאו רבית קצוצה היא אלא הערמת רבית ויש מהם מי שאמר דמשכנתא דסורא היא שכירות ויכול להחכיר ללוה עצמו ושרי אפי׳ לכתחלה עכ״ל. ולענין הלכה נקיטינן דחכירי נרשאי אפי׳ במשכנתא דסורא אסור מדרבנן ואף ע״פ שמדברי הריב״ש בתשובה אחרת סימן של״ה משמע לכאורה שסובר כמאן דשרי חכירי נרשאי במשכנתא דסורא כיון שגדולים אוסרים אין להקל (ג):

וכתב עוד הריב״ש סימן ש״ה ותס״ד ב״ה ומיהו אם אדם אחר חכרה מהמלוה יכול לוה לחכרה ממנו לד״ה כיון שהוא משכנתא דסורא: בברצלונה נוהגים לעשות בענין שהוא מותר גמור והוא שמוכר לו ביתו לגמרי תחלה בכסף ידוע לחלוטין ואח״כ הוכר: המוכר מן הקונה הבית ההוא בשטר אחר לתת לו בכל שנה מס קצוב וגם לפעמים נותן לו חוכר למחכיר קצת דמים בראשונה מלבד המס בכל שנה ואין המוכר יכול לפדות הבית ההוא בשום זמן ואין ספק שבדרך זה מותר גמור ואפי׳ למי שאסר חכירי נרשאי אפי׳ במשכנתא דסורא התם הוא שאין גוף הבית מכור לגמרי רק הפירות לבד וחוזר וגובה אותה מן המוכר עצמו והוי הערמת רבית אבל בכאן שגוף הבית מכור לו לגמרי יכול הוא להשכירו או להחכירו אח״כ למי שירצה ואף למוכר עצמו ואף על פי שכשמכר לו הבית התנה שיחכירנו לו אחר כן אין בכך כלום כיון שגוף הבית קנוי למחכיר והוא

רבינו דאם אין לו חטין אסור אע״פ שיש לו מעות לקנות בהן חטין וכן הוא ברמב״ם פ״י מה״מ ודלא כמה שנמצא בפסקי הרא״ש וכתב ב״י ז״ל ואולי הגה״ה היא ואינו מלשון הרא״ש:

אמר לחבירו הלויני מנה וכו׳ שם (דף ס״ב) ונראה מל׳ רבינו שכתב ונתן לו חטין במאה אלמא משמע דבעינן שימשוך החטין לרשותו או יקנה לו המוכר החדר שהחטין בתוכו בדרך קנייה גמורה הא לאו הכי משמע דנראה כרבית בכל ענין אפי׳ אמר ליה תחלה הלויני חיטים וגם לבסוף פורע לו המנה בפירות הוה ליה נשך כסף באוכל כיון שלא קנה החטין ומשכן לרשותו. וי״א דמי לדתני רב הושעיא בתחילת סי׳ זה דבדבוריה דאמר ליה חטין יש לי כו׳ זכי בהו מהשתא ולא הוה ליה רבית ואע״ג דלא משיך דכי מוקרו ברשותיה מוקרו דהתם טעמא הוי כדפירש״י הואיל ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע דכיון שנושה בחבירו מנה ותבעו בהן ואמר ליה חטין יש לי כו׳ חשוב כאילו נתן לו עתה מעות לקנות בהם חטים ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע אבל כאן שלא נתן דמים ואינו חייב לו כלום אין זה אלא נושא ונותן בדברים ולא קאי עלייהו במי שפרע לא זכי בהו מהשתא:

ואפילו כשפורע לו מעות דוקא כשאמר ליה תחלה הלויני מנה אבל אם אמר ליה הלויני חטין מותר כתב ה׳ המגיד ע״ש הרמב״ן והרשב״א וכן כתב בנמ״י על שמם דדוקא כשלא התנו מתחילה ליתן לו בפחות אבל אם התנו הרי זה כמין רבית גמורה ואפי׳ אם אמר ליה תחלה הלויני חטין וגם פרע לו אח״כ בפירות אסור עכ״ל משמע דאינו אלא כמין רבית גמור ודלא כמ״ש בהגהת ש״ע דהוה רבית גמור: ואפילו לפ״ז אם רוצה לפרוע לו חטין מותר כלומר אע״פ דאבק רבית הוא ואסור להוציאו מלוה למלוה לא אמרינן דאסור ליתן לו לכתחילה חטים שוה מאה אלא יכול לפרוע לו חטים לכתחלה ולא קעביד איסורא אלא דאין אנו נזקקין לכופו לפרוע לו חטין כדי להוציא מידו כל המאה אלא יכול ליתן לו תשעים:

קסד המלוה לחבירו על שדהו אסור כו׳ הכי אסיקנא (דף ס״ח) דלית הלכתא כחכירי נרשאי. ואע״פ שרש״י פי׳ שרבית גמורה היא אפי׳ שהתה תחלה ביד המלוה כו׳ מ״מ כיון דהרמב״ם כתב דהערמת ריבית היא לא נחת רבינו לפלוגתא דרבוותא וכתב בסתם אסור וכן הרי״ף והרא״ש כתבו בסתמא אסור: ומ״ש אפי׳ אם כתוב בשטר כו׳ פי׳ ל״מ אם לא שהתה ביד המלוה דלא קנייה מלוה להך שדה דליקנייה או לבעלים בתורת חכירות ונמצא נוטל ריבית שהרי אין טורח בה ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירותו כלום אלא אפי׳ שהתה בידו ואכלה תלת שנין דקנייה מלוה להך שדה וכגון דאכלה בגוונא דלית בה משום ריבית כל עיקר ע״פ דרכי ההיתר דלקמן בסימן קע״ב וסד״א השתא מה לי עביד בה איהו ומה לי חכריה אפ״ה אסור שאין כאן ספק כעושה ואוכל שפעמים שמוציא ואינו נוטל:

דרכי משה

(ב) וע״ל סימן קע״ה מדין זה: (ג) ובב״י דף צ״ג ע״א פא״ב דא״צ לפורעו המין שלוה ממנו אלא ה״ה אם פרעו בשאר פירות שרי:

קסד (א) אמנם בתשובת הרשב״א שהביא אח״כ ב״י משמע דאפי׳ אחר באמצע אפ״ה אסור וכ״ה לקמן בשם הרא״ש סימן קע״ב וכתב הרשב״א בתשובה סימן תשל״ו אפי׳ משכנתא בנכייתא דהפירות למלוה אפ״ה אסור להשכיר ללוה וריב״ש סימן ש״ה כתב דאף במשכנתא דסוריא אסור להשכיר ללוה עצמו ויש מתירין במשכנתא דסוריא והיינו דלא התנה מתחילה כך אבל אם התנה מתחילה כך אסור לכ״ע עכ״ל: (ב) וע״ל סימן קע״ב מדיני משכנתא דסוריא:

וכ״ה

פרישה

(ה) אבל אם אמר לו הלויני חטין מותר פי׳ יכול לקנות ממנו החטין בתשעים ויתחייב לו מאה בעד החטין: (ו) אע״פ שהחכמים אסרוהו פי׳ לומר הלויני מנה ואמר לו מנה אין לי חטין יש לי במנה כו׳: (ז) ולא ממלוה ללוה פי׳ אם כבר נתן לוה למלוה מדעתו כל המאה: (ח) ואפילו לפי זה פי׳ שהוא אבק רבית ואין מוציאין מיד הלוה למלוה: (ט) אם רוצה לפרוע לו חטין בעד כל המאה מותר ולא אמרינן שאסור ללוה ליתן רבית ואע״ג שכבר אמר לעיל בד״א כשפורע לו כו׳ אבל נותן לו חטין שוה מנה מותר די״ל דהו״א דלעיל פירושו דמתנה בתחלה ליתן לו לבסוף חטין ואשמעינן הכא דאפי׳ אם התנה מתחלה ליתן לו מנה מעות אם רוצה לפרוע לו חטין מותר: (י) כדי להוציא מידו פי׳ כל המאה:

סי׳ קסד (א) אסור לחזור ולהשכירה לו כו׳ ולא דמי למשכנתא דשאני הכא שהלוה עובד וזה נוטל שכר הפירות ואף אם תלקה לא יפסיד זה ממכירתו רש״י דף ע״א פ״א ועד״ר: (ב) להשכירה לו פי׳ ללוה: (ג) אפי׳ אם כתב בשטר כו׳ פי׳ בדלא שהתה ביד המלוה פשיטא דאסור כדאיתא בגמרא אימת קנאה דמקנייה ניקליה אלא אפי׳ אם כבר שהתה ביד המלוה קודם שהשכירה ול״ת דמיחזי כאילו כבר קנאה לפירותיה אפ״ה מסיק שם בגמרא דאסור לרש״י משום רבית גמור ולהרמב״ם משום הערמת רבית ע״ל סי׳ קע״ב דגם להרא״ש

דרישה

סי׳ קסד [א] אסור לחזור ולהשכירה לו כו׳ ולא דמי למשכנתא כו׳ פי׳ משכנתא דסורא ונכייתא שמפורשים לקמן בסימן קע״ב וכאן נמי איירי שהלוה בכה״ג ואפ״ה אסור לחזור ולהשכיר ללוה משום טעמיהו הנ״ל ולדעת רש״י הוה רבית גמור ולרמב״ם אינו

הדושי הגהות

ב כלומר אע״ג דאבק רבית הוא ואסור להוציאו מלוה למלוה לא אמרינן דאסור ליתן לו לכתחילה חיטים שוה מאה אלא יכול לפרוע לו חיטים לכתחלה ולא קא עביד איסורא אלא דאין אנו נזקקים לכופו לפרוע לו חטים כדי להוציא מידו כל המאה אלא יכול ליתן לו תשעים (ב״ח) וכ״כ הפרישה וכתב עוד ואע״ג דכבר אמר לעיל אבל נותן לו חיטים שוה מנה מותר י״ל דהא דלעיל פירושו דמתנה בתחלה ליתן לו בסוף חטין ואשמעינן הכא דאפי׳ התנה בתחלה ליתן לו מנה מעות אם רוצה לפרוע לו חטין מותר:

ששהתה ביד המלוה זמן רב קודם שהחכירוה ללוה. הלוהו על שדהו ואמר לו אם לא תתן לי מכאן עד ג' שנים הרי היא שלי ולא אמר מעכשיו (ד) בענין שאין המקח קיים תוך ג' שנים לא יאכל הפירות ואם אכלם לא יחזיר דהוי ליה אבק רבית ואם זה שתק והניחם בידו אחר ג' שנים מפני שהיה סבור שנחלטה לו וכשנודע לו שלא קנאה מוציאה מידו צריך להחזיר לו הפירות (ה) [ב] שאכל לאחר שלש שנים:

קסה המלוה

קסה המלוה לחבירו סכום מטבע ונפסל ועשו מטבע חדש והוסיפו עליו שהוא יותר גדול וכבד מן הראשון אם (א) הוזלו הפירות בשביל התוספת שנותנין יותר למטבע החדש ממה שהיו נותנין בישן לא יפרע לו אלא לפי חשבון הישן ואם לא הוזלו הפירות אלא שהחדש שוה יותר להתיכו אם אין ביניהם אלא החומש שד' מן האחרון שוה כמו ה' מהראשון (א) [א] נותן לו ה' [ב] ואינו מנכה לו בשביל התוספת ואם הוסיפו עליו יותר מהחומש יפרע לו ממטבע החדש כפי משקל מטבע הישן ולא לפי המנין וה"ה נמי אם פחתו ממנו כך הוא הדין וכן הדין ב אם נושאין ונותנין [ג] (ג) בכספים של משקל שפחתו מן הכסף שנתן או הוסיפו עליו כך הוא הדין:

הלוהו על שדהו וכו' עד בענין שאין המקח קיים כו' פי' דהשתא המעות שקבל בתורת הלואה הן בידו והפירות שאכל אית בהו משום רבית וזה שמחלק בין תוך ג' לאחר הג' הוא דעת הרא"ש והיינו טעמא דתוך ג' שנים אין הלוה טועה שהרי בידו וברשותו היה להחזיר המעות למלוה אבל לאחר ג' שנים דטעה לפי שהיה סבור שנחלטה לו מחילה בטעות היא וצריך להחזיר לו הפירות שאכל וע"ל בסימן קע"ב: כתב האגודה פ' א"נ צ"ע איך מותר להלוות על כסאות בב"ה ולישב עליהן ודילמא לצורך מצוה שרי כדפרישית בפרק הזהב ועיין במה שכתבתי סוף סימן ק"ס ועיין עוד לקמן בתחלת סימן קע"ב:

קסה המלוה לחבירו סכום מטבע ונפסל פירוש ההלואה היתה בדרך שחייב ליתן לו מטבע היוצא כגון שהלוה לו מעות או מכר לו פרקמטיא והתנה עמו על מנת שישלם לו מטבע דכיון דהתנה עמו לשלם לו מטבע צריך לשלם לו מטבע היוצא בשעת פרעון וכיון שנפסל ואינו יוצא במדינה לא מקרי מטבע ואפי' התנה עמו כך והמטבע הראשון יוצא במקום אחר כמתחלה והמלוה יש לו דרך לשם נותן לו המטבע שנפסל דהלכה כשמואל לגבי רב בפרק הגוזל עצים וכן אם הלוהו מעות סתם מעות שהלוהו פורע לו והכא מיירי בהתנה ואין לו דרך לשם והשתא צריך ליתן לו ממטבע החדש לכ"ע או יש להלק בין הוזלו הפירות בשביל התוספת כו' כלומר שלא הוזלו מחמת השער כגון שירדו גשמים או שבאו חטין בספינה אלא מחמת התוספת ואפי' הוסיפו עליו כל שהוא לא יפרע לו כו' וכאן קיצר רבינו ונסמך על מה שכתב בח"מ סוף סימן ע"ד: וכן הדין אם נושאין כו' פי' ששוקלין המטבע של כסף שנושאין ונותנין בהן ולפי המשקל של כסף שבמטבע מקבלו בכך וכך ואח"כ הוסיפו על הכסף שבהן או פחתו עליו כך הוא הדין:

כתב במרדכי בשם ראב"ן דהא דאמר רב נותן לו מטבע היוצא באותה שעה מיירי כששוין החדשים והישנים במשקלים ואף ע"ג דזיילי פירי בחדשים הואיל ומחמת חריפותא הוי אין בכך כלום וכגון שהוציא הלוה המטבע שהלוה לו אבל אם היא בעין לא גרע מגזלן שאומר הרי שלך לפניך כו' ומשמע מדבריו שפוסק כרב וכך נראה מתשובת מהרי"ל בסימן ק"ו שהבין כך ומכל מקום אף למאי דקי"ל כשמואל כך הוא הדין היכא דלית ליה אורחא למיזן צריך ליתן לו מטבע החדשה ואף ע"ג דהוזלו הפירות בחדשים מאחר ששוין במשקלם וכך נראה מדברי האלפסי והרמב"ם שכתבו דהיכא דהוזלו הפירות מחמת התוספת אפי' הוסיפו עליו כל שהוא לא יפרע לו אלא לפי חשבון הישן משמע דאם לא הוסיפו עליו כל עיקר נותן לו מטבע החדשה היוצא באותה שעה אפי' לשמואל כיון דלית ליה אורחא למיזן:

והוא גדול באדנות הבית לעולם יותר מן החוכר עכ"ל: וכתב הר"ן בתשובה סימן כ"ט על ראובן שלוה משמעון אלף זוז ומשכן לו בהם בתים שלו בנכייתא כנהוג ומלך אחר עשה א שמעון מתנה מהשכירות לבנו וחזר והשכיר הבתים לראובן בסך ק"ק דינרים לשנה ונשתעבד ראובן לבן שמעון באלף דינרים לה' שנים ק"ק דינרים בכל שנה ואחר כך מחל שמעון לראובן שכירות הה' שנים לפי שכבר נשתעבד לבנו ועתה הוברר הדבר בעדים שאותם האלף דינרים של השיעבוד הנזכר לא היו אלא מחמת השכירות ויש לו מעשה ב"ד מזה והשיב ראיתי בשטר מעשה ב"ד שנעשה בקבלת עדות של אותו חיוב של אלף דינרים על מה נעשה שכתוב בסופו כלשון הזה וכבר ידעי עדי שטר המשכונא בזה לפי שמדעתם נעשה הכל ועל דעתם נעשה המשכונא וכיון שכן אין ספק בדבר שזו היא רבית גמורה וויצאה בדיינים לדברי הכל (ג) שע"כ לא נחלקו על רש"י בחכירי נרשאי אלא במשכן סתם ואח"כ חכרם או שכרה לו אבל בנדון שלפנינו שהעידו עדים שע"מ כן נעשית המשכונא ה"ז רבית גמור שמא תאמר אף על פי שהתנו כן כיון שאין הרבית בא מלוה למלוה לא מיתסר ואף ע"פ שמתו שמעון ובנו וכן בנו יורש הכל לא מכח שמעון הוא יורש הק"ק דינרים בכל שנה אלא מכח אביו ליתא דכיון שהתנה שמעון עם ראובן שיתן לבנו אותו סך בכל שנה הרי הוא כאילו נכנס לשמעון כיון שמחמתו הוא נותנם עכ"ל וז"ל הרשב"א בתשובה (סימן תשל"ו) ראובן שלוה י"ב ליטרין משמעון והשכיר לשמעון דירתו בדינר לשנה כל זמן שהוא רוצה לעכב הממון בידו ואח"כ הערימו ושמו יד לוי באמצע וחזר לוי והשכירו לראובן בעל הדירה אם א"ל בשעת הלואה או אפי' לאחר הלואה כל זמן שמעותיך אצלי חצרי שנשכר במנה שורה לך בחצי מנה ה"ז רבית קצוצה ויוצאה בדיינים אבל אם א"ל סתם כל זמן שמעותיך אצלי חצרי שכורה לך בדינר אין זו רבית קצוצה ואע"פ שהיא ראויה להשכירה במנה לפי שאין זה רבית קצוצה וגם אין אונאה לשכירות קרקע כמו שאין אונאה למכירת קרקע ולפיכך אינה יוצאה בדיינים אלא שיש כאן אבק רבית וכדתנן (שם סד:) המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית ועוד אומר שהממשכן בית לחבירו בנכייתא אף ע"פ שהוא מותר לפי דעת קצת גדולי ישראל אפ"ה אסור למלוה להשכירה ללוה מפני שנראה כנוטל שכר מעותיו מן הלוה וזו היא חכירי נרשאי ואינו יוצא בדיינים וכ"ש שאינו יוצא בדיינים כשיד לוי באמצע ואע"פ שעדיין לא פרע ראובן את החוב אין מנכין לו מחובו כנגד אותו אבק רבית שאכל שמעון דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא. ומ"מ אם עדיין חייב ראובן ללוי מדמי השכירות אין מוציאין מראובן לשמעון דאבק רבית אינו יוצא לא ממלוה ללוה ולא מלוה למלוה ואפי' מה שכבר נתן לו אם קודם שנתן לו מיחה בו וא"ל איני רוצה שתקח מזה השכירות כלום או כיוצא בזה ואח"כ הכריחו שמעון והוציא זה השכירות ממנו חייב לו להחזיר לפי שתשעה שמיחה (בו) ראובן כשחזר שמעון והוציאה ממנו ה"ז גזל גמור וחייב להחזיר לו וכן דן הראב"ד ז"ל עכ"ל. וכ"כ הריב"ש בשם הרמב"ן ז"ל: **הלוהו** על שדהו וכו' משנה שם (סה:) ולא אמר מעכשיו שם (סו:) ונתבאר בדברי רבינו בטור ח"מ סימן ר"ז: תוך ג' שנים לא יאכל הפירות וכו' שם (סו:) אמר רב נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קנייא הדרא ארעא והדרי פירי. וכתב הרא"ש בעלה קמ"ג ד"א והדרי פירי אותן שאכל אחר ג' שנים כלומר משום דהוי מחילה בטעות וכל כה"ג לאו מחילה הוא אבל אותם שאכל תוך ג' שנים מטעם רבית אכלם אינו מחזיר והרא"ש לטעמיה דס"ל כרש"י ותוספות דמשכנתא בלא נכייתא אפי' באתרא דמסלקי אבק רבית היא ואינה יוצאה בדיינים אבל הרמב"ם כתב בפ"ו מה"מ דרבית קצוצה הוי וכן דעת הרי"ף וכמ"ש בסימן קע"ב ולדעתם מחזיר כל פירות שאכל בין תוך ג' בין אחר ג':

קסה המלוה לחבירו סכום מטבע וכו' בהגוזל עצים (צז:) והרא"ש בעלה קמ"ב ד"א פירש הטעם דכשהוסיפו עד חומש שאינו מנכה לו כלום דאין בו שבח לענין נסכא דאם היה מחזירו לנסכא יפחות החומש לחסרון היתוך ובשכר צורף וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתב עוד ט"א משום דקים להו לרבנן דאפי' בקיבעא כמה איכא זוזי דתקילי טפי עד חומש והמרדכי כתב דמסתמא דעת הלוה כך אם ישתנה המטבע לא ינכה לו כלום עד שיעור זה: כתב ה"ה בפ"ד מה"מ די"א שאם היה המטבע כמשקל הראשון יוצא במקום אחר כמתחלה ויש למלוה דרך לשם הרי זה נותנו לו א וכ"כ רש"י והרשב"א וזה פשוט: אם היה התוספת בענין שיש בו יותר מחומש או שהוזלו הפירות מחמת המטבע ועבר וקבלו כתב בה"ת די"א דהוי רבית קצוצה וי"א דהוי אבק רבית ואין מוציאין ממנו ודעת הרמב"ם בפ"ו כמ"ד דהוי אבק רבית שהרי לדעתו אפי' נתן לו בפירוש יותר לשם רבית כיון שלא קצץ עמו תחילה אינו אלא אבק רבית (ג): וה"ה נמי אם פחתו וכו' עד סוף הסימן כ"כ שם הרי"ף והרא"ש וכתב הרא"ש שהראב"ד חלוק ע"ז אבל הוא הסכים לדעת הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מה"מ וכ"כ בה"ת בחלק ח': כתב בה"ת בחלק ח' דהיכא דפחתו ולא ידעי כמה פחתו ויש בקיאים ואומנים נכרים שיודעים ענין המטבע ולוה אותם המלך שיעידו האמת סמכינן אפומייהו דערכאות ניהו ולא מרעי נפשייהו במה שנתמנו וכתוב בנ"א ושואלים לשנים זה שלא בפני זה כמסיחים לפי תומם ומפקינן אפומייהו כדעבדינן בשטרא פרסאה דמקרי ליה לשני נכרים זה שלא בפני זה וכו' ואיכא דפליג ואנו כתבנו מה שנראה לנו ע"כ: ולענין אם גזר המלך שכל מלוה לחבירו שיהא פרעונו מהמטבע השני י"א דדינא דמלכותא דינא ומותר בלא חשש איסור ואף על פי שהמלך חדש מחדש גזירה ההיא הואיל וגזר להתנהג בה בכל אותה העיר דינו דין ושכן השיב הרמב"ן שנוהגים בענין המטבע על פי גזירת המלך ואין כאן משום רבית שהתוספת הזה שלא ברצון הבעלים הוא נפרע ואלמלא דינו של מלכות אינו בכלל רבית אלא בכלל גזל אלא שדינו של מלכות דין ואין כאן גזל ואין כאן רבית עכ"ל וגם המרדכי בהגוזל עצים ובהגהות פ"ד מה"מ כתבו סר"ת ורשב"ם פוסקים כשנפסל המטבע דינא דמלכותא דינא וכמו שתיקן השלטון שהפורע לאלתר יפיל רביע והפורע לאחר שנה משלם הכל כך היו עושים היהודים אשר ביניהם:

בתשובות מהרי"ל (בסימן קו.) כתוב על מטבע שנפסל היאך יפרעו איש לחבירו דמייתי מר מפלוגתא דרב ושמואל אינו דומה לנדון זה דהתם מיירי שהתנה לשלם לו מטבע או על ידי פרקמטיא (כדפירש"י) או ע"י הלואה (כדפירש"י בסוף ימיו) או כדפי' ר"י ע"י סאה (של) חטים (והתנה) כדאיתא בתוספות אבל כשהלוהו סתמא לכל (הפירושים) נותן לו אותו מטבע שהלוהו כדאיתא בתוס' ואגודה (לבר מרש"י). ובפלוגתא דרב ושמואל רוצא דרבוותא פסקו כשמואל

דרכי משה

(ג) וכ"ה מבואר לקמן סימן קע"ב אמנם משמע שם דהרא"ש ס"ל אפי' בבה"ג לא הוי אלא אבק רבית:

קסה (א) ואם הוזלו הפירות בלא התוספת קאמר בגמרא דבעי שלומי ליה ממטבע חדשה: (ב) וחילוק זה בין קצץ עמו תחלה או לא ע"ל סימן קס"ו דעת הפוסקים ומ"ש

דרישה

אינו אלא הערמת רבית עיין בב"י: [ב] שאכל לאחר ג' שנים אבל אותן שאכל תוך ג' שנים מטעם רבית אכלם ואינו מחזיר כ"כ הרא"ש והרא"ש לטעמיה דס"ל כרש"י ותוס' דמשכנתא בלא נכייתא אפי' באתרא דמסלקי אבק רבית היא ואינה יוצאה בדיינים אבל הרמב"ם כתב בפ"ו מה"מ דרבית קצוצה הוי וכן דעת הרי"ף וכמ"ש בסימן קע"ב ולדעתם מחזיר כל פירות שאכל בין תוך ג' בין אחר ג' ב"י:

סי' קסה [א] נותן לו חמשה פי' אע"פ שהוא טפי מחומש כיון שיש מהן שוה חמשה נמצא שחמישית הוא חומש ועוד חמישית מלבר: [ב] ואינו מנכה כו' דאין בו שבח לענין נסכא כו' ואין להקשות לטעם זה הא אילו היה מהתך כסף הלואתו היה פחות ג"כ די"ל דא"ל לא הייתי מהתך כספי אלא הייתי מוציא בעינו וכסף דידך שמחזיר בעינו לית ביה עידף דשולחה: [ג] בכספים של משקל ר"ל במתיכות כסף כו' כגון שהוסיפו על הזקוק כו'

פרישה

להרא"ש אינו אלא הערמת רבית: (ד) בענין שאין המקח קיים משום דהוי אסמכתא כמבואר בח"מ סימן ר"ז: (ה) שאכל לאחר ג' שנים משום דהוי מחילה בטעות אבל תוך ג' שנים אין טעות ללוה שהרי ברשותו היה להחזיר לו המעות והמלוה אכלם מטעם רבית ואינו מחזיר דאבק רבית היא ועד"ר:

סי' קסה (א) נותן לו חמשה ואינו מנכה כו' דאין בו שבח לענין נסכא דאם היה מחזירו לנסכא יפחות החומש לחסרון היתוך ובשכר צורף אשר"י ורשב"א כתב שהטעם דמסתמא גם המטבע קמא איכא זוזי דתקילי טפי עד חומש והמרדכי כתב דמסתמא מחלי אהדדי עד שיעור זה ועד"ר: (ב) בכספים של משקל ר"ל במתיכת כסף כל מתיכה יש לו משקל ידוע וקונין בו כדרך שקונין במטבע והוא בענין שאם ירצה להתיכו יפחות ג"כ חומש בחסרון היתוך ושכר צורף לטעם שכתב הרא"ש כגון שנושאין ונותנין במתיכות קטנות שאין ראויין לנסכא

חידושי הגהות

קסד א עשה ראובן מתנה כצ"ל וע"ש בתשובה סימן כ"ט ותמצא הדברים מבוארים ביותר:

קסה א ועיין בח"מ סימן ע"ד מדין זה (העתיק מד"מ הארוך): ב פי' דברים אלו עיין בט"ז א"ק ג':

בשואל לבר מרש"י ולדידן השיב אורחא להתם דבכל יום עוברים ושבים ושכיח ארחי ופרחי להתם ושכיחי נמי סוחרים דאתו להכא ואין מלכיות מקפידות ואפילו התנה לו נותן לו מתה שהלוהו. וזולא דפירי שכתב אי הוה מחמת חריפותא לאו כלום הוא כדפי' ראב"ן והא דהוזלו אסור לקבל חדשים היינו דהוזלו מחמת משקלם ושיעורא דחומש היינו בדלא זיילי פירי אלא דקא שבח לענין נסכא כו' ותשובת רש"י שהיא במרדכי במלוה את חבירו על המטבע היינו בהתנה כדלעיל אבל מלוה סתם כל אפי שווין שמשלם לו כמו שהלוהו ואפי' אינם יוצאים בשום מקום כ"ש בהני מטבעות דיוצאין בכ"מ אלא דאינם שוים כמו החדשים וכן פירש הרא"ש בתשובה בטור ח"מ. ובנדון זה דשכיחי שיירתא אפי' בהתנה ורוצא דרבוותא כוותיה כדלעיל והכי דלדברי ראב"ן נותן לו חדשים כשהם שוים במשקלם היינו משום דס"ל כרבא (וכן מוכח לשונם) אבל בנדון זה כתב מר דאין שוים במשקלם וזיילי נמי פירי. ואף כי כתב ר"ת דדינא דמלכותא דינא כדאיתא בתשובה במיי' לפענ"ד נראה דהיינו היכא דתיקן המלך בפירוש על הפרעון כדפי' שם בתשובה כו' עכ"ל:

קסו המלוה

מעות לחבירו (א) לא ידור בחצירו חנם (ב) ולא ישכור ממנו בפחות ולא יעשה מלאכה בעבדו (ג) אפילו הוא בטל דבשביל מעותיו הבטלות אצלו הוא עושה אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא (ד) דלא עביד למיגר אם בא לדור בו אחר שהלוהו צריך ליתן לו שכר וכ"ש אם אומר לו הלויני ודור בחצרי שצריך ליתן לו שכר וכתב הרמב"ן (ה) דוקא לכתחלה שבא לדור בו אבל אם דר בו כבר כיון דחצר לא קיימא לאגרא אפילו הוא גברא דעביד למיגר אם הלוהו ודר בו אין כאן שום צד רבית ואפילו לצאת ידי שמים א"צ לתת לו [א] ומ"מ אם אמר לו הלויני (ו) ודור בחצרי הוי אבק רבית ולא מפקינן ובחצר דקיימא לאגרא אם אמר לו הלויני ודור בחצרי הוי רבית קצוצה והלוהו ודר בו הוי אבק רבית (ז) [ב] והרמב"ם כתב דאפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר אם הלוהו ודר בו הוי אבק

קסו המלוה לחבירו לא ידור בחצירו חנם כו' משנה וגמרא פרק א"כ (דף ס"ד) וככר כתב רבינו בסי' ק"ס דאפילו ברשות של לוה אסור לדור בו ואף על פי שהיה דרכו לעשות לו דברים אלו אף אם לא הלוהו דמשום דמילי דפרהסיא נינהו ואוושא מילתא אסור טפי ודקדק רבינו לכתוב אם בא לדור בו אחר שהלוהו וכו' לומר שזה אסור לדברי הכל לאפוקי במשכן בית וחצר מתיר ר"ת לשוכרו ממנו בפחות אלא דרש"י אוסר ויתבאר לקמן בסי' קע"ב בס"ד: וכתב הרמב"ן דוקא כו' עד והלוהו ודר בו הוי אבק רבית כל זה הוא דעת הרמב"ן שהביא הרא"ש ואף על פי שאין זה לשונו מכל מקום כך הוא מוכרח מדבריו שכתב דבלא קיימא לאגרא אפילו בהלויני ודור בחצרי אין כאן איסור רבית קצוצה ולכך לא מפקינן ולא מנכינן אגר ביתא והאריך בטעמו של דבר אלמא דכל דבריו אינן אלא שאין כאן רבית קצוצה מיהו אבק רבית ודאי יש בו והכי משמע נמי ממ"ש אחר זה וז"ל וכ"ש הלוהו ודר בחצירו דאף אבק רבית אין כאן ואף לצאת ידי שמים אינו חייב ליתן לו דהא לא שקיל מיניה מידעם ולא חסריה ממונא עכ"ל משמע

קסו המלוה

לחבירו לא ידור בחצירו וכו': ב"ה וכתוב בא"ח בשם תשובת הרשב"א ז"ל המלוה מעות לחבירו לא ישכיר לו ביתו בפחות וכו':

(סד:) אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וכו' ג"ז שם ופסקו כל הפוסקים כלישנא קמא: וכתב הרמב"ן דוקא לכתחלה כו' כ"כ הרא"ש בשמו עלה קמ"ב ד"א שפי' כן דברי הרי"ף וכן הוא דעת תלמידי הרשב"א וכ"כ ה"ה בפ"ו מה"מ בשם הרמב"ן הרשב"א וכתב שמלשון הרמב"ם נראה שהוא חלוק בזה ויתבאר בסמוך דעת הרמב"ם בס"ד: **ומ"מ** אם א"ל הלויני ודור בחצרי וכו' דעת רבינו לחלק בין הלוהו להלויני דבהלוהו אפילו לצאת י"ש א"צ להחזיר אבל בהלויני אבק רבית היא והכי דלא מפקינן מיניה מ"מ בבא לצאת י"ש צריך להחזיר וקצת משמע כן מדברי תלמידי הרשב"א וכ"כ א בפירוש הרשב"א בפרק מרובה (עה.) אהא דא"ר יהושע לר"ג אין בדריך כלום שכבר הודית וז"ל מהא שמעינן דקנס כל שאין שם עדים אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב ליתן וכן הדין לאבק רבית שאינו יוצא בדיינים דאפילו לצאת ידי שמים אין אומרים לו והכי מוכח בפרק איזהו נשך בעובדא דרב יוסף בר חמא דהוי תקיף עבדי דאינשי דהוה מסיק בהו זוזי ועביד בהו עיבידתא ואקשי ליה רבא בריה הוכי עביד מר הכי דהא מחזי כרבית וא"ל הדרי בי כלומר שלא אעשה כן מכאן ואילך ואפ"ה לא אשכחן דאהדר עבידתא ורבא בריה נמי לא א"ל דלהדר להו מידי עכ"ל. ולפ"ז מ"ש בעל נמק"י בשם הרמב"ן והרשב"א דהלוהו שוה להלויני לאו לגמרי משוה להו אלא לענין דא"צ להעלות לו שכר דוקא הוא דמשוה להו מיהו הלוהו אפי' אבק רבית לא הוי ואפי' לצאת ידי שמים א"צ להחזיר והלויני אבק רבית מיהא הוי ובבא לצאת ידי שמים צריך להחזיר ורבינו מפרש דברי הרא"ש דמאי דכתב דאף אבק רבית אין כאן ואף לצאת ידי שמים אינו חייב קאי דוקא להלוהו אבל מאי דיהיב טעמא וקאמר דהא לא שקיל מיניה מידעם וכו' קאי גם להלויני ואע"פ שעל הלויני כתב לא מפקינן ולא מנכינן ואם הוא אבק רבית הא ס"ל הרא"ש כה"ר אפרים מנכינן איפשר דל"ג רבינו ולא מנכינן אלא ולא מגבינן כדכתב רבינו ירוחם א"נ אפי' גרים ולא מנכינן אין בכך כלום משום דהאי לישנא דהרמב"ן הוא ואליבא דהרי"ף דס"ל דלא מנכינן והרא"ש לא נמנע מלהעתיק לשונו כאשר הוא מאחר שכבר גלה דעתו לעיל דס"ל דמנכינן ורבינו דקדק בזה ולא כתב אלא ולא מפקינן והשמיט ולא מנכינן:

להדיא דבהלויני ודור בחצרי הוי אבק רבית וחייב ליתן לו כדי לצאת ידי שמים ואע"ג דלא שקיל מיניה מידעם ולא חסריה ממונא דכיון דאמר הלויני ודור בחצירי נראה כאילו א"ל שידור בחצירו בשכר ההלואה ולא כמה שפירש ב"י דמאי דכתב הרא"ש דהא לא שקיל מיניה מידעם כו' קאי גם להלויני דליתא אלא כדפרי' מיהו שפיר קא מפרש ב"י הא דהשמיט רבינו הא דכתב הרמב"ם ולא מנכינן היינו משום דהסכמת הרא"ש הוא כרבינו אפרים דמנכינן ליה כמבואר בסוף סי' זה והכי נקטינן דמנכינן ליה: לשון הש"ע המלוה את חבירו לא יעשה מלאכה בעבדו אפי' הוא בטל ולא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר ואם דר בו כבר כיון דחצר לא קיימא לאגרא א"צ לתת לו אפי' לצאת י"ש ואפילו הוא גברא דעביד למיגר ולהרמב"ם אפי' אם גברא דלא עביד למיגר הוי אבק רבית וצריך להחזיר אם בא לצאת י"ש (הגה"ה ובחצר דקיימא לאגרא הוי אבק רבית) עכ"ל. ונראה דודאי דהגה"ה זו לא קאי לסברת הרמב"ם דסמיך ליה אלא קאי לסברא הראשונה שהיא דעת הרמב"ן והרא"ש ורבי' דבהלוהו ודר בחצרו ובחצר דלא קיימא לאגרא אין שם אפילו אבק רבית ואין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים וקאמר דמכל מקום בחצר דקיימא לאגרא מודים דהוי אבק רבית וכמפורש בדברי רבי' להדיא אבל להרמב"ם אפילו לא קיימא לאגרא וגברא לא עביד למיגר והלוהו ודר בו הוי אבק רבית. ולעד"נ

כתבו תלמידי הרשב"א דאי א"ל בפירוש הלויני ודור בה בשכר מעותיך אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא רבית קצוצה הוא דהא גלי דעתיה שרוצה להשכירה ומהשתא קיימא לאגרא: ובחצר דקיימא לאגרא אם א"ל הלויני וכו' חילוק זה דבין הלויני להלוהו כתבו הרי"ף בעלה ב' ד"ב והרא"ש בעלה קמ"ב ד"ב כתב בשם הרמב"ן דהיינו דוקא בדקיימא לאגרא אבל אי לא קיימא לאגרא דינא כמו שכתב רבינו בסמוך בשם הרמב"ן. וכתבו תלמידי הרשב"א דבחצר דקיימא לאגרא והלוהו ודר בחצרו דאע"ג דאבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים מ"מ חייב להעלות לו שכר דכיון דקיימא לאגרא אפי' בסתמא חייב להעלות לו שכר דחסריה ממוניה ומשום דאית ביה איסורא לא הורע כחו ואפי' ידע בעל החצר שדר בה ושתק לא משמע שיהא דעתו שידור בה בחנם וכן אם א"ל כשהלוהו דור בחצרי צריך להעלות לו שכר ומיהו אם אחר שהלוהו א"ל דור בחצרי חנם ולא הזכיר לו בשכר הלואתו בכי הא ודאי אע"ג דקיימא לאגרא לא הוי אלא אבק רבית כיון שלא קצץ עמו ואם דר פטור מלהעלות לו שכר ע"כ. וה"ה בפ"ו מה"מ כתב בשם הרמב"ן והרשב"א דכי דר בה שלא מדעת צריך להעלות לו שכר דלא גרע מאם לא הלוהו ובדר בה מדעת בעלים כתב שהוא אבק רבית ולא כתב שמעלה לו שכר ולא חילק בין א"ל דור בחנם לא"ל דור סתם או לידע ושתק ואיפשר דכל שלא א"ל דור בה בחנם שלא מדעת בעלים מיקרי כלומר שלא דר בה מדעתם לשום רבית וסברא הוא דלא נימא דמשום דאמר ליה דור בחצרי סתם דליהוי פירושו בחנם דהא דכל מאי דאפשר לאוקומי אינשי אחזקת כדיקי מוקמינן להו בדכתב הרא"ש בשם הרמב"ן ד"א גבי הלויני ודור בחצרי בחצר דלא קיימא לאגרא כ"ש הכא דדור סתם משמע דור כדרך בני אדם שדרכם לדור בשכירות וכתב עוד ה"ה בפ' הנזכר שאם דר בה שלא מדעת בעלים ולכשידעו הניחו לו השכר מחמת ההלואה הרי זה אבק רבית כיון שלא התנו בשעת הלואה וזה ע"ד רבותיו של הרמב"ם שהזכיר רבינו בסמוך וכיון שאינו מוציא מידו לדעת זו משום רבית גם משום גזל אינו תובע לו שכר ביתו שהרי מחל לו (א) ודמי לאומר דור בחצרי חנם שכתבתי לעיל דלכ"ע אינו מוציא בידו. וגם הראב"ד בפרק הנזכר מסכים לדעת הרמב"ן והרשב"א שיכול לתבעו בדין כל שכר החצר כדין כל הדר בחצר חבירו בסתם שהוא מעלה שכרו הרגיל לו אלא שכתב שאם לא תבעו ופרע לו הובו משלם כבר נתן לו רבית מאוחרת ושניהם באיסור ובזה נחלק עליו ה"ה וכתב שאפי' פרעו ולא תבעו יכול לתבעו בדין לעולם ואינו ברבית מאוחרת דלא גרע מאם לא הלוהו וטעם הראב"ד משום דכיון דפרעו ולא נכה לו הוי כאילו נתן לו בתורת רבית הדמים שהו"ל לנכות וכיון דבשעת פרעון הוא דיהיב ליה הו"ל רבית מאוחרת ושוב אינו יכול לתבעו לא משום גזל ולא משום רבית לא משום גזל משום דמדעתיה יהיב ליה ולא משום רבית משום דהוי מאוחרת והרב המגיד סובר דכיון דלא פירש שנותנה לו בתורת רבית תובעו משום גזל דלא מחל לו כיון דלא פירש א"כ אפילו פירש מחילה בטעות כי הא דבעינן בלוה היא לא הויא מחילה כדאמרינן בעלה (סג.) התם הלואה הכא זביני: **והרמב"ם** כתב בפ"ו דאפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וכו' הוי אבק רבית כלומר

דרכי משה

קסו (א) ומ"ש דאם מחל לו השוכר לא הוה אלא אבק רבית יתבאר לו בסמוך דרבים חולקים בזו וס"ל דהוו רבית קצוצה:

עיין

פרישה

ולנכלא כ"א שמסתכין אותם יסד. וקאמר שאם הוסיפו עליהן שעשאום ככד יותר מן הראשונה כגון שהוסיפו על הזוקק או כיוצא בו או פחתו ממנו הדין כמו במטבע אם הוסיפה או הפחת אפס אי לא הוזלו הפירות או הוקרו מחמת זה צריך לשלם לו המטבעות ואי הוזלו או הוקרו הפירות מחמת זה ישלם לו כפי הראשונות ואם הוספה או הפחת הוא יותר מחומש ישלם לו כפי משקל הראשון אפי' אם לא הוזלו או הוקרו הפירות מחמת זה וע"דר:

סי' קסו (א) לא ידור בחצירו חנם ר"ל אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר כמ"ש בסמוך: (ב) ולא ישכור ממנו בפחות ול"ד משכנתא דנכייתא דסימן קע"ב דהתם הלוהו על חצירו דמשכנתא כזביני דמי (משא"כ בהלוהו ודר בו שלא על אותו חצר הלוהו אלא על אמונתו הלוהו עכ"ה) ועוד כיון דמנכה לו בכל שנה אע"ג דזימנין אינו נהנה מפירותיהן ואפשר שכל חובו יכלה בנכייתא זה לפיכך שרי משא"כ הכא דלא הלוהו על חצר זה שלא נתנו לו למשכון וגם הקרן קיים לו אלא שהוא ירצה לפרוע לו מכיסו ממקום אחר בפחות הלכך אסור דמיחזי כרבית וכ"כ ב"י בשם רשב"א דף כ"ז ע"א (וסיים שם הב"י ול"כ להלק בין בית וחצר לשדה כו' דאף בחצר ובית שרי בנכייתא וא"כ רבינו שמחלק בין בית

והלך לשדה כמ"ש בסימן קצ"ב ודאי סובר תירוץ השני עכ"ה): ג) אפילו הוא בטל פי' אע"ג דלא ניחא ליה לרבו דעבדו ילך בטל כדי שלא ילמד דרך הבטלה כמ"ש בש"ע סי' שס"ג בתוקף בעבדו של חבירו ועושה עמו מלאכה דפטור דניחא ליה לרבו דלא ילך עבדו בטל הכא משום מראית עין אסור: (ד) דלא עביד למיגר פי' דבלא"ה נמי לא היה מוכר שיש לו אחרות ונמצא שאין לא נהנה: (ה) דוקא לכתחלה שבא לדור בו פי' אחר שהלוהו לא ידור לכתחילה בחצירו משום דמיחזי כרבית: (ו) ודור בחצרי פירש ודר בו הוי אבק רבית ז"ל ב"י דעת רבינו לחלק בין א"ל הלויני ודור בי לבין הלוהו ולא א"ל מידי בשעת הלואה ואח"כ דר בו דבהלויני הוי אבק רבית ואע"ג דלא עסקינן מיניה מ"מ בבא לצאת י"ש צריך להחזיר וע"ד כ: (ז) והרמב"ם כתב כו' אם הלוהו

דרישה

כו' אבל אין לפרש שר"ל שמשקל נשאר שוה אלא שהכסף שבו נפחת שזייפו אותו או השביחו אותו יותר מן הראשונות דמה שכתב נושאין ונותנין בכספים של משקל כו' לא משמע הכי:

סי' קסו [א] ומ"מ אם אמר לו הלויני ודור בחצרי הוי אבק רבית וכתבו תלמידי רשב"א דאי א"ל בפירוש הלויני ודור בה בשכר מעותיך אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא רבית קצוצה היא דהא גילה דעתיה שרוצה להשכירה ומהשתא קיימא לאגרא וכתבו עוד דבחצר דקיימא לאגרא והלוהו ודר בחצרו דאע"ג דאבק רבית ואינה יוצאה בדיינים מ"מ חייב להעלות לו שכר דכיון דקיימא לאגרא אפילו בסתמא חייב להעלות לו שכר דחסריה ממוניה ומשום דאית ביה איסור לא הורע כחו ואפילו ידע בעל החצר שדר בו ושתק לא משמע שיהא דעתו שידור בו חנם וכן אם א"ל כשהלוהו דור בחצרי צריך להעלות לו שכר ומיהו אם אחר שהלוהו א"ל דור בחצירי חנם בכי הא ודאי אף ע"ג דקיימא לאגרא לא הוי אלא אבק רבית כיון שלא קצץ עמו ופטור מלהעלות לו שכר עכ"ל: [ב] והרמב"ם כתב דאפי' בחצר דלא קיימא לאגרא אם הלוהו ודר בו כ"ע דלמאי הרמב"ם לי הגמרא תפס ולשון הגמרא הוא כן ומפרשו אותו

חרושי הגהות

קסו א ר"ל שהרשב"א כ"כ בפי' שבאבק רבית כהלוהו ודר בחצירו כאפי' לצאת ידי שמים א"צ להחזיר ואע"ג שהרשב"א כתב אבק רבית כתם ב"מ הך ראיה שהביא אינה מוכחת רק בהלוהו

ולעד"נ להגיה הגה"ה זו קודם מה שאמר ולהרמב"ס וכו':
והלויני ודור כו' עד בשביל המתנת המעות לפעד"נ להגיה דבשעת מתן מעות דמיא וכך הוא לשון הראב"ד בהשגות פ"ו מה' מלוה ע"ש ולשון זה מתוקן ומקובל על הדעת:

כלומר וצריך להחזיר כבא לצאת ידי שמים ובאומר הלויני ודור בחצרי והוא אלף דלא קיימא לאגרא נראה מדבריו דרבית קצוצה הוי שכן כתב ולא ידור בחצרו חנם אף ע"פ שאין החצר עשויה לשכר וכו' ואם לא העלה ה"ז אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו וידור בחצרו משמע הא אם התנה עמו רבית קצוצה הויא כ"כ בהגהות לדעת הרמב"ם והתימה מה"ה שכתב בראש הפרק דאינו אלא אבק רבית כיון דאינו חייב להעלות שכר מן הדין וכתב דשכן מוכחת סוגיית הגמרא ולא הזכיר שהרמב"ם חולק על זה ומ"ש ה"ה דמשום דקי"ל שהדר בו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר מש"ה לא הוי הכא רבית קצוצה יש לדחות דס"ל להרמב"ם דכיון דהתנה עמו הלויני ודור בחצרי הוי כאילו שכרו עכשיו ודברי הרי"ף כפשטן מוכחי כהרמב"ם וכ"כ הגהות בפ"ו מה"מ אך הרא"ש כתב שהרמב"ן פירשן כמו שהזכיר רבינו לעיל בסמוך וכתבו בהגהות בפרק הנזכר שסמ"ג וא"א כתבו כהרמב"ם: והלויני ודור בחצרי דהוי רבית קצוצה וכו' אין חילוק בין אם אמר כן וכו' כ"כ בנמק"י עלה ב' ד"ג וכן דעת הראב"ד בהשגותיו וכתב ה"ה בפ"ו שכן דעת הרמב"ן והרשב"א (ג): והרמב"ם חלק וכו' בפ"ו מה"מ פי' ה"ה שדקדקו כן מדכתיב לא תתן לו שתלאו בשעת נתינה:
ורש"י פי' (סד:) שאין חילוק שכתב אבל הלוהו לא ומתני' דקתני עמו בשעת מתן מעות או אח"כ: ומיהו דוקא שא"ל כן בשעה שמרויח לו זמן וכו' אע"ג דבס"פ איזהו נשך לא אידכר במתניתא לגבי רבית מאוחרת אלא היכא דנתן לו אחר שהחזיר לו מעותיו מ"מ איפשר דמתני' לרבותא יקט ההוא גוונא לומר דאפילו אחר שהחזיר לו מעותיו שייך רבית אבל אה"נ דאפי' קודם שיחזיר המעות מיקרי מאוחרת דהא מאוחרת היא לשעת הלואה וגם להרווחת זמן ומיהו במוסיף לו יותר בשעת פרעון אסר הרא"ש דהוי הלואה וגם אח"כ עדיין המעות אצלו: ובהלוהו ודר בחצרו שהוא אבק רבית וכו' כתב הרי"ף לא מיבעיא אם פרעו וכו' לדירה אין כאן סילוק דהא ליכא תפיסה:

אבק רבית וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הרמב"ן והלויני ודור בחצרי דהוי רבית קצוצה אי קיימא לאגרא ואבק רבית אי לא קיימא לאגרא ואין חילוק בין אם אמר כן בשעת הלואה או לאחר הלואה שאין חילוק בין קצין בשעת הלואה (ח) להרויח לו זמן אחר ההלואה בשביל המתנת המעות דבשעת מתן מעות דמיא והרמב"ם חלק שכתב הורו רבותי שהמלוה לחבירו ולאחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוה דור בחצרי עד שאפרע לך חובך הרי זה אבק רבית (ט) לפי שלא קצין בשעת ההלואה ורש"י פירוש שאין חילוק ומיהו דוקא שאמר לו כן בשעה שמרויח לו הזמן (י) [ג] אבל אם כבר הרויח לו הזמן ובא בתוך הזמן ואמר דור בחצרי בשביל מעותיך שהן בטלות אצלי לא הוי אלא רבית מאוחרת א"נ י"ל דלא מקרי רבית מאוחרת אלא במה שנתן לו אחר שפרעו אבל כיון שאומר כן בעוד שהוא חייב לו אסור ובהלוהו ודר בחצרו שהוא אבק רבית לדעת הרמב"ם אפי' אי לא קיימא לאגרא ולדעת הרמב"ן בקיימא לאגרא כתב רב אלפס לא מיבעיא אם פרעו כבר דלא מפקינן מיניה דמלוה שכר הדירה שדר בו אלא אפי' לא פרעו הלוה עדיין ושואל הלוה שינכה לו מחובו שיעור השכירות שראוי ליתן על שדר בחצרו (יא) לא מנכינן ליה וצריך לפרוע לו כל החוב משלם וה"ר אפרים חלק עליו בזה וכתב כיון שלא פרעו מנכינן לו שיעור השכירות מעיקר החוב (יב) ולזה הסכים א"א ז"ל ואם משכן לו הבית זה יתבאר בדיני משכונא לקמן בע"ה:

קסז מלוה

אדם לחבירו מנה על תנאי שיתעסק בו לריוח המלוה עד שיהא שני מנים (א) [א] ויהיה באחריות המלוה עד אותו זמן ולכשיהיה ב' מנים [ב] יחזרו ב' המנים א למלוה ומשם ואילך יהיה כל הריוח ללוה (ג) [ג] ובלבד שיתן לו שכר עמלו עד שיהו ב' מנים שלא יהיה רבית מוקדמת:

ישראל

קסז מלוה אדם לחבירו כו' כ"כ הרא"ש והמרדכי פרק א"נ בשם רבינו מאיר וכ"כ בתשובת מיימוני לספר משפטים סימן כ"ב והוא נלמד מטרשא דרב חמא דהלכתא כוותיה כדלקמן בסימן קע"ג מיהו צריך ליזהר שכשהמלוה אינו מאמין ללוה על ההפסד בקרן או בריוח אזי יכתוב בשטר עיסקא שאין הלוה נאמן בהפסד הקרן כי אם על פי עדים כשרים מפורסמים בכשרותם ועל הריוח אינו נאמן שלא היה שם ריוח אלא בשבועה חמורה כפי רצון המלוה כך וכך דלא כאותן שהיו נוהגים לכתוב בשטר שגם על הריוח אינו נאמן אלא בעדים שזו רבית גמורה היא וכן כתב בעל הלבושים ופשוט הוא. וכתב מהר"ם איסרלש וה"ה איפכא שמלוה לו תחלה לצורך הלוה כו' ודבר פשוט הוא ולא הזכיר מהר"ם שמלוה לו תחלה לצורך המלוה אלא משום דטרשא דרב חמא דנלמד ממנו הוראה זו בכה"ג הוה שמוכר פרקמטיא במקום הזול כשער שנמכר במקום היוקר וממתין להן והן מעלין אותם למקום היוקר והמוכר מקבל עליו אחריות דרך בהליכה והלקוחות משתכרין בפרקמטיא שלוקחין שם במעותיו ומביאין לכאן ואחריות החזרה עליהם כו' עיין פרק א"נ (דף ס"ה) סוף ע"א במה שפי' רש"י ז"ל: ומ"ש ובלבד שיתן לו שכר עד שיהיו שנים מנים פירוש שצריך ליתן לו שכר עמלו מה שראוי ליתן למי שטורח כל אותו הזמן בכדי שירויח ממנה עד שיהיו שני מנים וכך משמע להדיא באשיר"י ובמרדכי ותשובת מיימוני"י מיהו בית יוסף פירש דצריך ליתן לו שכרו בכל יום ויום כפועל בטל כמו שכתב בסימן קע"ז: ואם התנה עמו מעיקרא בכל דהו סגי כדאיתא להדיא במרדכי ובתשובת מיימוני"י:

ישראל

כלישנא בתרא מסתבר דהא דאפי' במוסיף לו יותר בשעת פרעון אסר הרא"ש כדאיתא בסימן ק"ס כ"ש הכא דהוי הלואה וגם אח"כ עדיין המעות אצלו:

ולזה הסכים א"א ז"ל בעלה קמ"ב ד"א ודעת הראב"ד בפ"ו מה"מ בהשגות כרבי' אפרים שכתב שאם לא הורידו הוא לדירה אין כאן סילוק דהא ליכא תפיסה:
והרשב"א בתשובה סי' ז' כתב שמרבותיו מסכימים לדעת הרי"ף ורבים מן הראשונים כה"ר אפרים ודעתו נראה כנוטה קצת לדעת ה"ר אפרים ודעת הרמב"ם בפ"ו מה"מ שלא כדברי ר' אפרים וגם לא כדמשמע מדברי הרי"ף שכתב אם היה השכר כנגד החוב אינו מנכה לו הכל אלא כמו שיראו הדיינים שאם מסלק אותו בלא כלום הרי זה כמי שהוציא אותו בדיינים ואבק רבית אינה יוצאה בדיינים וכתב עליו הראב"ד אין כאן מקום לשודא דדייני ואולי ר"ל מנכה לו כמנהג בכיות המקום והרשב"א כתב בתשובה על דברי הרמב"ם מה שאמר שאם עדיין לא החזיר לו חובו שמנכה לו אין הכל מודים לו בדינו ואפי' באבק רבית דעלמא וכ"ש בזה שאינו אלא דמחזי כרבית והרב ז"ל סבר דוקא סילוקי בלא זוזי כלל הוא דאמר רב אשי דאפוקי מיניה הוא אבל אם נשאר בידו קצת לא כאפיקי הוא ואינו נכון דמ"מ כל מה שאתה מנכה מחובו ומסלקו ממנו אתה כמוציא ממנו ומ"מ מה שאמר הוא ז"ל שאם היה שכר החצר כנגד כל החוב אינו מנכה לו הכל אלא כמו שיראו הדיינין גם אנכי לא ידעתי שלפי סברתו הו"ל לומר שינכה הכל חוץ מדינר או פחות מדינר ואפי' פרוטה כדי שלא נסלק אותו בלא זוזי לגמרי וכל שאתה נותן לו אפי' פרוטה ולא מסלקת אותו לגמרי בלא זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ואולי חשב הרב ז"ל דכיון שא"א לנכות כנגד כל השכר אי אתה מנכה אלא כשיעור הנהוג בעיר לפי ראות הדיינים גם הראב"ד לא ירד לסוף פי' דבריו בכאן בס' ההשגות שהשיג עליו עכ"ל:
כתב בעל התרומות בח"ג שנשאל הרי"ף על ראובן שאינו צריך ללוות כלום אלא מפני הנאתו של שמעון אומר לו בנה חורבה זו שהוא שלי ודור בה ותחשוב כל הוצאותיה והעלהו בחשבון עלי וכשתתבעה ממני אחזירה לך ולא אקח ממך שכירות והשיב שכיון שלא היה צריך ראובן לבנות חורבה זו עכשיו ומשום הנאת שמעון עשה מה שעשה מותר:

קסז המלוה אדם לחבירו מנה וכו' בפסקי הרא"ש עלה קמ"ב ד"ג ובמרדכי ובהגהות פ"ט מה"מ וכתוב במרדכי ובהגהות על מאי דמצרכינא למיתב ליה שכרו ומיהו בכל דהו סגי ה"כ אם המקבל לוקח לעצמו הדורונות שמביאים העכו"ם כשבאים לפדות ממשכנותיהם נראה דסגי וכ"ל דצריך להתנות כן מעיקרא דאם לא כן צריך ליתן שכר בכל יום ויום כפועל בטל כמ"ש בסי' קע"ז: מצאתי כתוב בתשובה להראב"ד וז"ל יכול אדם לעשות עסקו מלוה כגון שא"ל מכאן עד סוף שנה יהיה ביני וביניך כתקנת חכמים מאותו יום ולהלן הריוח וההפסד שלך ותן ממוני לזמן פלוני אם הזמן הא' כל אותו ממון שיהיה קיים לסוף השנה הרי הוא חייב באחריותו מסוף השנה ואילך ויכול לכופו לפרוע ממונו לזמן שקבע לו וכן מצאתי בירושלמי אבל אם ירצה לעשות עסקו פקדון אחר שנה זה לא שמעתי ולא נתברר לי להתיר מפני שהיא כרבית מאוחרת כי בשביל חצי ההלואה שהלוה לו שנה טורח לו שנה בפקדונו עכ"ל מיהו בנותן לו שכר בעבור שמירתו בשנה שניה אפילו כל דהו נראה דפשיטא דמותר דהו לא מיחזי כרבית:

ישראל

ונ"י משה
(ב) עיין בב"י סימן קע"ט על שאלת בחור אחד וכו':

דרישה

אותו ג"כ דר"ל כשא"ל כן בשעת הלואה ע"מ שידור בו: [ג] אבל אם כבר הרויח לו הזמן כו' יכתב ב"י וז"ל ואע"פ דבפא"נ לא אידכר במתני' לגבי רבית מאוחרת אלא היכא דנתן לו אחר שהחזיר לו מעותיו מ"מ אפשר דמתניתין לרבותא נקט ההוא גוונא לומר דאפילו אחר שהחזיר לו מעותיו שייך רבית אבל אה"נ דאפי' קודם שיחזיר המעות מיקרי מאוחרת דהא מאוחרת היא לשעת הלואה וגם להרווחת זמן עכ"ל. נ"ע איך מותר להלוות על כסאות בב"ה ולישב עליהן ודלמא לצורך מצוה שרי מדאמר בירושלמי במ"ק ובריש בן סורר ומורה מלוה ברבית למהסלא מצוה ולקידוש החודש אגודה בפ' א"נ והוזכר מ"ו: ישראל שמכר חפץ ואין מעות לחבירו ונותן לו משכון בפני עדים על תנאי שאם לא יפדה משכנו ביום פלוני שימשכנו ביד העכו"ם ע"י ליתן קרן ורבית כך דעתי נוטה דל"א אסמכתא הוי כיון דדמי המשכון בידו לא קנה ולא רצה לקנות אלא שלים עושה שליחותו ויוצא ויפדה משכונו אם ירצה מהר"ם בסימן שנ"א מ"ו:
סי' קסז [א] **ויהיה** באחריות המלוה כו' ונראה דאם התנה עמו תחלה ונותן לו שכר מה כדי שיקבל עליו המתעסק האחריות ש"ד דומיא דמתנה עליו בשכר עמלו בדבר מועט כמ"ש בסמוך ודומה למתנה עם ש"ח להיות כשואל כמבואר בח"מ סי' רנ"א:
[ב] ובלבד שיתן לו שכר עמלו כו' עפ"ר מ"ש בשם מ"ו ונראה מלשון מ"ו דמצריך לתת לו בענין זה שכר טרחו בשלימות יותר ממה שנותנין לו כשמוסר לו סחורה בעיסקא דשם פסקינן בגמרא ולקמן כתב רבינו בריש סימן קע"ז דה"ל ליתן לו אלא כפועל בטל ע"ש. ונראה דה"ט משום דשם בעיסקא טורח לנפשו בשביל חלק המלוה ובחדא טירחא הוא טורח גם בשביל הנותן משא"כ בזה שכל הטירחא שטורח עתה עד שיהיה ב' מנין הוא בשביל הנותן לחוד. ומש"ה ניחא דסתם רבינו וכתב ובלבד שיתן לו שכר עמלו ולא כתב שסגי בנותנו לו כפועל בטל. ובהש"י דף קמ"ב עמוד ג' כתב ג"כ ב"פ שצריך ליתן לו שכר עמלו ומזונו מדכתב שכר עמלו ומזונו משמע לכאורה דמצריך ליתן לו ככל שנותנין לשאר פועלים ושכיר יום ולא סגי בנתינה כפועל בטל. אכן לע"ש מ"ש רבינו בדין זה הוא מדברי מהר"ם וכמ"ש בהדיא הרא"ש והמרדכי דין זה בשמו וגם במרדכי דפא"נ סימן ש"ט כתב ג"כ בשמו שצריך ליתן לו שכר עמלו כו' ומסיק וכתב שם בשמו שכתב ע"ז ז"ל ומיהו בכל דהו סגי ואם המקבל לוקח לעצמו הדורונות שמביאין העכו"ם כשבאין לפדות המשכונות בהא נראה דסגי במקום שכר עמלו עכ"ל משמע בהדיא דס"ל דסגי בכל דהו אפי' פחות משכר פועל בטל ואע"פ שהב"י פי' דברי המרדכי דר"ל דוקא בהתנה עמו תחלה כו' וכמ"ש בפרישה בשמו שמדקדק שם בדברי מהר"ם ורא[..]תין נראה לענים דמתיר אפילו בלא

פרישה

שנושא ודר בו הוי אבק רבית וחייב להחזיר אם בא לצאת י"ש ואם קיימא לאגרא הוי רבית קצוצה ב"י וע"ד: (ח) להרויח לו ר"ל בין להרויח לו כו': (ט) לפי שלא קצץ בשעת הלואה דקדקו כן מדכתיב את כספך לא תתן לו שתלאו בשעת נתינה ב"י: (י) אבל אם כבר הרויח לו הזמן כו' עיין בדרישה: (בעוד שהוא חייב לו אסור ומקרי רבית קצוצה עכ"ה):
(יא) לא מגביה ליה כו' דמה שאתה מנכה מחובו ומסלקו ממנו הרי אתה כמוציא ממנו:
(יב) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עיין מ"ש לקמן בסימן קע"ב במה שכתב דין זה מסלוקי ממשכנתא:
סי' קסז (א) **ויהיה** באחריות המלוה כו' וע"ל סימן קע"ז איך יעשה בכתיבת הפסד ואחריות בתוך השטר וע"ד: (ב) יחזרו שני המנים מלוה כצ"ל וצריך לנקוד המ"ם של מלוה בחיריק: (ג) ובלבד שיתן לו שכר עמלו כו' ז"ל מ"ו פי' מה שנותן אדם שכר למי שמשתדל לו ריוח ממעותיו ממנה ב' מנים ע"כ. ובמרדכי כתב ע"ז ומיהו בכל דהו סגי ואם מקבל לעצמו הדורונות שמביאים העכו"ם כשבאים לפדות משכנותיהן נראה דסגי וכתב ב"י וכ"ל דצריך להתנות עמו כן מעיקרא דאל"כ צריך ליתן לו בכל יום כפועל בטל כמ"ש בסימן קע"ז עכ"ל ואינו מוכרע והדרבא לא משמע כן שם בדברי המרדכי וכמ"ש בדרישה:

חדושי הגהות
שהלוהו ודר בחצירו דהתם נמי לא אתני אהנך עבדי בתחלה בשעת הלואה:
קסז א נקוד בחירק תחת המ"ם ושבא תחת הלמ"ד ור"ל שאותן ב' מנים יעשו מלוה אצל הלוה:

קסח קסט ישראל

שלוה מעות מעובד כוכבים ברבית וביקש להחזירם לו מצאו חבירו ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור שאין לישראל הלוה שום עסק עם העובד כוכבים ואפי' אומר תנם לי ואני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו אסור דבשליחותו הוא נותן לעובד כוכבי' ודומה למי שאומר לחבירו אני אלוה לך ע"מ שתתן הרבית לעובד כוכבים דפשיטא שהוא אסור לא מיבעיא אם המלוה חייב המעות לעובד כוכבים והלוה נותנם לו בשבילו כי הכא (א) אלא אפי' אין המלוה חייב לעובד כוכבים כלום כיון דבשכר ההלואה נותן לעובד כוכבים הרבית על פי המלוה [א] הוי רבית (א) קצוצה ואפילו העמידו אצל העובד כוכבים ואמר לו העובד כוכבים תנם לישראל זה והפטר ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית אסור דכיון דקיבל מיד ישראל (ב) [ב] נראה כנותן רבית לעובד כוכבים בשליחותו אבל אם קיבל העובד כוכבים המעות מיד הישראל הראשון ונתן לשני מותר אפי' לא פירש בפירוש שפטר הראשון (ג) דמסתמא דפטרו ונתחייב לו השני ומותר אפי' אם נותן הרבית ליד ישראל הראשון שבשביל העובד כוכבים הוא מקבל אותם ודומה לעובד כוכבים שמלוה לישראל ברבית על מנת שיתן הרבית לישראל דשרי וכן אם העמידו אצל העובד כוכבים ואמר לראשון (ד) הניחם על גבי קרקע וכן עשה ונסתלק ולקחם השני משם מותר ועובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואפי' אמר אני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו מותר שבשביל העובד כוכבים נותנם לו ואם העמידו אצל ישראל ואמר ישראל הראשון לעובד כוכבים ליתנם לשני (ה) פירש רש"י שהעובד כוכבים נעשה שליח הראשון ליתנם לשני ואסור ור"ת פי' כיון שאין

שאין

קסח קסט ישראל שלוה מעות מעובד כוכבים וכו' פרק איזהו נשך (עא:) : ואפילו א"ל תנם לי ואני אעלה לו וכו' תוספות (שם:) והרא"ש עלה קמ"ה ד"א. ומ"ש הוי רבית קצוצה כ"כ הרא"ש כלל ק"ח סי' י"ג וכתב הרא"ש בתשובה הנזכר שאפי' כתב ישראל שני שטר בשמו לעובד כוכבים ונתן משכנות וגם נתן הרבית לעובד כוכבים הוה רבית קצוצה דלא משכח תלמודא היתירא אלא בנשא ונתן העובד כוכבים ביד. וכתב עוד שם שה"ה אם הישראל היה חייב מעות לעובד כוכבים בלא רבית יש לו דין זה כיון דבשעה שנתן המעות לחבירו היה אחריות המעות עליו הוי לגמרי כאילו הלוה לו מעותיו : **ואפילו** העמידו אצל העובד כוכבים וכו' תוס' (עא:) והרא"ש עלה קמ"ה ד"ב : וכ"כ הגהו' מרדכי ותלמידי הרשב"א בשם הרמב"ן ורבינו ירוחם כתב שיש מתירים בזה : ואם אמר העובד כוכבים לישראל תנם לישראל זה בתורת פקדון והפטר ואח"כ יהיו הלואה אצלו כתבו תלמידי הרשב"א דאיפשר דשרי אף ע"פ שלא זכה בהם העובד כוכבים דכיון שלא נתנם לו תחלה לשם הלואה אלא לשם פקדון אינו נראה כמי שהלוה לו ע"ד להעלות רבית לעובד כוכבים כיון דאפסקי' פקדון אלא נראה שהוא בעצמו רצה להעלות רבית לעובד כוכבים מפני שהוא סבור שהוא חייב לו אע"פ שאינו חייב לו אלא לישראל ראשון שרי עכ"ל ובנמק"י עלה ז' ד"ד כתב דין זה סתם : ואם אמר העובד כוכבים לישראל א קבל מעותי מישראל ראשון והוי אפוטרופוס שלי אך לא תוכל לתובעו כי אם אני כתוב בהגהות מרדכי דשרי אפי' נותן הרבית לישראל : אבל אם קבל העובד כוכבים המעות וכו' גם זה שם דאוקימנא הא דתניא ואם העמידו אצל עובד כוכבים מותר כשנטל ונתן ביד והא ודאי דלא עסקינן באומר לו תנם בידי והפטר דא"כ מאי למימרא ועוד דקאמר מהו דתימא עובד כוכבים אדעתא דישראל עביד ואי בדא"ל הפטר היכי תיסק אדעתין למימר דאדעתא דישראל עביד : ומותר אפי' נותן הרבית ליד ישראל וכו' תוספות שם בעלה [ע"א] ד"ב והרא"ש עלה קמ"ה ד"א : וכן אם העמידו אצל העובד כוכבים וכו' ג"ז שם בגמ' אלא שבגמ' אמרו בדא"ל הניחם ע"ג קרקע והפטר ורבינו לא הזכיר והפטר וגם הרמב"ם לא הזכירו בפ"ה מה"מ משמע דס"ל דוהפטר דקאמר תלמודא לאו דוקא דהניחם ע"ג קרקע הניחם והפטר משמע : אם ישראל הלוה ברבית לעובד כוכבים בעדים ובשטר והעובד כוכבים מלוה אותם לישראל ברבית וחוזר ישראל הראשון ונוטל רבית מן העובד כוכבים כתב הרשב"א בתשובה א"ג סי' רמ"ג רואה אני להחמיר ולאסור לפי שזה נעשה בכוונה לתלות מעותיו ביד עובד כוכבים בהערמה כדי להלוותן לישראל ולא דמי לאותה ששנינו עובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר וכו' דהתם לא נעשית בו הערמה אלא שהעובד כוכבים לוה אותם מישראל בברור לצורך עצמו ומלוה אותם עכשיו לישראל אחר אבל כל שנעשית בו הערמה אסור ולא עוד דסיפא דההיא ברייתא קתני ואם העמידו אצל ישראל ומפרש בגמרא דסיפא לאו מדינא לפי שאין שליחות לעובד כוכבים אלא משום חומרא עשו העובד כוכבים כיש לו שליחות כך שמעתי בזה עכ"ל. ועובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית וכו' ג"ז שם : ואפילו אמר אני אעלה לך וכו' ג"ז שם בתוספות ובהרא"ש עלה קמ"ה ד"א : ואם העמידו אצל ישראל וכו' פירש"י שהעובד כוכבים נעשה

נעשה

קסח קסט ישראל שלוה מעות מעובד כוכבים כו' ברייתא פ' א"נ (דף ע"א) וכתב הרא"ש בתשובה דה"ה אם היה הישראל חייב לעובד כוכבים בלא רבית יש לו דין זה דכשישראל השני מעלה לו רבית אסור : ומ"ש ואפי' אמר תנם לי ואני אעלה לו כו' כ"כ תוס' שם דה"ה כנותן לתלוה מדין ערב כו' והיינו לומר דהו"ל רבית קצוצה וכ"כ הרא"ש להדיא בתשובה כלל ק"ח דין י"ג וע"ש : ומ"ש ואפילו העמידו אצל העובד כוכבים כו' הכי מוכח בגמ' דמוקי סיפא דאם העמידו אצל העובד כוכבים מותר דא"ל הניחם ע"ג קרקע והפטר אי נמי שנטל ונתן ביד ומדלא אשכח היתירא אפי' בדלא נשא ונתן ביד ולא א"ל נמי הניחם ע"ג קרקע וכגון דהעמידו אצל העובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים תנם לישראל זה והפטר ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית אלמא דהא נמי אסור ומיהו אין איסור זה דאורייתא שהרי אין הלוה פורע הרבית לעובד כוכבים לפטור את הראשון שהרי כבר פטרו העובד כוכבים אלא דנראה כנותן רבית לעובד כוכבים בשביל ישראל ואינו אסור אלא מדרבנן וכ"כ התוספות והרא"ש להדיא : **ומ"ש** אבל אם קיבל העובד כוכבים כו' היינו אוקימתא בתרייתא כגון שנטל ונתן ביד וע"פ התוס' והרא"ש דאפי' נותן הרבית ליד ישראל וכו' ומדקאמר מה"ד עובד כוכבים אדעתא דישראל עביד כו' שמעינן דבדלא א"ל והפטר דאי בדא"ל והפטר היכי תיסק אדעתין למימר דאדעתא דישראל עביד וכן פירש בית יוסף ופשוט הוא : ומ"ש וכן אם העמידו אצל העובד כוכבים כו' היינו אוקימתא קמייתא דא"ל הניחם על גבי קרקע והפטר ורבינו לא הזכיר והפטר וכן הרמב"ם לא הזכירו ונראה דטעמם מדפריך בגמרא אהך אוקימתא א"ה מאי למימרא ומוקי לה באוקימתא אחריתי כגון שנשא ונתן ביד ולא קא מוקים לה בדא"ל הניחם ע"ג קרקע סתמא דאפי' בדא"ל סתמא נמי פשיטא לן דשרי דכיון דא"ל הניחם ע"ג קרקע מסתמא פטרו ולא קאמר תלמודא והפטר אלא למידק מינה דבדלא א"ל הניחם ע"ג קרקע אפילו העמידו אצל העובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים תנם לישראל זה והפטר כו' נמי אסור וכדלעיל ותו ק"ו הוא דבשנשא ונתן ביד דאיכא למימר עובד כוכבים גופיה כי עביד אדעתא דישראל קא גמיר ויהיב ואפ"ה שרי אע"ג דלא פטרו בפירוש כל שכן בדא"ל הניחם ע"ג קרקע דליכא למימר השתא דעובד כוכבים גופיה כי עביד אדעתא דישראל קא גמיר ויהיב דפשיטא הוא דשרי ואע"ג דלא פטרו בפירוש ולפ"ז מתיישב לשון רבי' דכתב תחלה אוקימתא בתרייתא ואח"כ כתב וכן אם העמידו כו' והוא דמאוקימתא בתרייתא שמעינן לאוקימתא קמייתא דשרי אע"ג דלא א"ל והפטר וכדפרי' וזה עיקר : לשון ב"י ואם אמר העובד כוכבים לישראל קבל מעותי מישראל ראשון והוי אפוטרופוס שלי אך לא תוכל לתובעו כ"א אני כתוב בהגהות מרדכי דשרי אפי' נותן הרבית לישראל עכ"ל ואין הבנה לדברים אלו וט"ס הוא וכצ"ל ואם אמר העובד כוכבים לישראל ראשון קבל מעותי מישראל שני והוי אפוטרופוס כו' וכך הגהתי ממרדכי ישן הוגה ע"פ הגדולים והן הן דברי התוס' והרא"ש שכתב רבינו בפירוש העמידו אצל העובד כוכבים ובין לאוקימתא קמא ובין לאוקימתא בתרא כיון דנסתלק הישראל ראשון מן העובד כוכבים ולקחה ישראל השני דמותר אפי' אמר העובד כוכבים לישראל ראשון אח"כ קבל מעותי מישראל שני נמי שרי אפי' נותן הרבית לישראל דאין הישראל ראשון רק כמו אפוטרופוס שלו שהרי התנה עמו שלא תוכל לתובעו כ"א אני וע"ש שהאריך : שוב ראיתי בהגהות ש"ע סעיף ג' שכתב ע"פ דברי הגהות מרדכי הללו וז"ל ואם הישראל השני לא עשה הלואה עם הישראל הראשון רק עם העובד כוכבים והעובד כוכבים אמר ליה לקבלם מישראל הראשון והישראל ראשון אינו רק כשלוחו של עובד כוכבים מותר אפילו נותן הריבית לישראל ושרי ליה מריה דהא אפי' כשהישראל קבלם למעות הללו מתחלה מיד עובד כוכבים להיות לו לאפוטרופוס ולסנטר אסור להלוותם לישראל ברבית כל שכן הכא דמתחלה קבלם ישראל ראשון מיד עובד כוכבים בהלואה דפשיטא דאסור להלוותם ברבית לישראל וכמו שיתבאר והיתר זה שכתב מלך שהישראל השני עשה הלואה עם העובד כוכבים כו' אינו היתר כל עיקר שהרי בסעיף א' כתוב להדיא אפילו העמידו אצל העובד כוכבים כו' ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית אסור אלמא אף ע"פ דהעובד כוכבים עשה ההלואה עם הישראל אסור ונוסחא מוטעה נזדמנה להם בהגהות מרדכי וכאשר כתבתי הוא העיקר : ועובד כוכבים שלוה כו' גם זה ברייתא שם. ואפילו אמר אני אעלה לו כדרך כו' גם זה שם בתוס' ובאשיר"י ומבואר מדבריהם

מדבריהם

דרכי משה

קסח קסט (א) וכן פסק המרדכי פא"נ דף ק"ס ע"ג וראובן שלוה מן הצדקה ומצאו שמעון וא"ל תנה לי המעות ואני אפטור אותך מן הצדקה והובא בב"י ס"ס זה :

ובהג"א

פרישה

סי' קסח קסט (א) (אלא אפי' אין המלוה חייב לעובד כוכבים כלום אלא נותן לעובד כוכבים מתנה בעלמא עכ"ה): הוה רבית קצוצה כדלעיל סימן קס"א וכתב הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן י"ג דאפילו כתב ישראל שני שטר בשמו לעובד כוכבים ונתן משכונות וגם נתן הריבית לעובד כוכבים הוי ריבית קצוצה דלא משכח תלמודא היתר אלא בנשא ונתן ביד או בשא"ל כו' : (ב) נראה כנותן רבית לעובד כוכבים כו' מ"ש נראה כנותן כו' אע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים (עיין בח"מ סי' קפ"ח שם מבואר הא דאמרינן אין שליחות לעובד כוכבים היינו ישראל לעובד כוכבים או עובד כוכבים לישראל וכאן ישראל נעשה שליח לישראל וה"ר ואפי' שעמידו כו' ר"ל הלוה העמיד למלוה וכן מש"ר בנותן רבית לעובד כוכבים בשליחותו משמע שהלוה ישראל נותן רבית לעובד כוכבים בשליחו' מלוה ישראל. רק שא"א ז"ל דקדק במש"ר ואמר לו העובד כוכבים תנם לישראל כו' ואני אתנה עמו כל אלו הלשונות משמע שהוא שליח לעובד כוכבים באמת רק שנראה כו' לכן הקשה אע"ג דאין שליחות כו' וק"ל עכ"ה) מ"מ אין בו רבית ממש (והעיקר דבכה"ג קנסו במעמד שלשתן כמ"ש בח"מ ס"ס קכ"ו דכשהנכרי הממחה זוכה ישראל המקבל מישראל המומחה) שהרי זה המקבל אינו מקבלו אלא בשביל העובד כוכבים ועוד שהרי הלוה לישראל חבירו סתם ולא הזכיר שיתן שום תוספת רבית אלא שהעובד כוכבים מתנה עמו שיתן לו רבית וכמ"ש ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית וק"ל ועד"ר : (ג) דמסתמא פטרו כצ"ל : (ד) הניחם ע"ג קרקע ז"ל ב"י ואע"ג דבגמ' אמרו דא"ל הניחם ע"ג קרקע והפטר ורבינו לא הזכיר והפטר וגם הרמב"ם לא הזכירו משמע דס"ל דוהפטר דקאמר תלמודא ל"ד דהניחם ע"ג קרקע הניחם והפטר משמע עכ"ל : (ה) פירש"י שהעובד כוכבים נעשה שליח הראשון ליתן כו' אע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים דילפינן מאתם גם

דרישה

בלא תנאי בכל שהו. וה"ט משום דאדרבה הכא שרי טפי מבעיסקא דבעיסקא בשעת הטירחא הוא עוסק בחלק הפקדון בשעה שעוסק בחלקו שלו דהוא מלוה והו"ל אבק רבית ממש משא"כ בזה דכשעוסק אין כאן הלואה כלל אלא כולו בפקדון ומי ימחה בידו מלעשות לו מלאכת חבירו בחנם ומתנה אדם עם ש"מ להיות לו דין שואל או איפכא אלא שהוא כמו רבית מוקדמת ורבית מוקדמת אינו כ"כ חמור כמו אבק רבית ומש"ה אפילו לכתחילה בלא תנאי בכ"ש סגי. כן נ"ל המרדכי. ואפשר דזה ג"כ כוונת רבינו דהרי כתב דהו"ל רבית מוקדמת ודו"ק. ועוד ראיה למה שכתבתי הוא ממ"ש שם המרדכי לפני זה בשם ספר א"ז דטרסא דרב ממא (דהוא כענין דין זה ממש כמבואר שם) מותר בכל ענין אפי' בלא קציצת לו שכר עמלו כלל והביא ראיה לדבריו אף שכתב שם דיש לדחות אותו ראיה מ"מ שמעינן דהא קיל טפי מעיסקא דמודי בו כ"ע דצריך ליתן לו כפועל בטל :

סי' קסח קסט [א] הוי רבית קצוצה וכתב הרא"ש בתשובה דאפי' כתב ישראל שני כו' דלא משכח תלמודא היתירא אלא בנשא ונתן ביד כו' מלשון זה משמע דאפי' העמידו אצל העובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים כו' הוי רבית קצוצה אבל א"א לומר כן דהא רבינו כתב דבהעמידו אצל העובד כוכבים כו' אסור דכיון דקיבל מיד ישראל נראה כנותן רבית לעובד כוכבי' בשליחותו משמע דלא הוי ריבית גמור וכלשון זה כתבו ג"כ התוס' והרא"ש ומ"ש הרא"ש בתשובה דלא משכח תלמודא כו' ה"ק דל"ת דבנדון זה מותר דברייתא קתני תנם לי ואני אעלה לך כדרך כו' דמשמע דוקא אם אמר אעלה לך אבל אם אמר אעלה לו מותר וע"ז כתב דז"א דלא משכח תלמודא היתירא וא"כ ע"כ מה דקתני בברייתא ואני אעלה לך ל"ד אלא ה"ה ואני אעלה לו נמי אסור ואפילו רבית קצוצה הוא דכיון דבשעה שנתן המעות לישראל השני היה אחריות המעות עליו הוי לגמרי כאילו הלוה לו מעותיו : [ב] נראה כנותן רבית לעובד כוכבים כו' כתב המרדכי אם אמר ישראל לעובד כוכבים צא והלוה לי מעות מעובד כוכבים והלך העובד כוכבים ולוה מישראל מספקא לן מהו ודעתי

עשה

חדושי הגהות

קסח קסט א הב"ח וש"ז העלו שיש כאן ט"ס וצ"ל שאמר העובד כוכבים לישראל הראשון קבל מעותי מישראל שני ע"ש בבוריהם :

בעצת

שאין שליחות לעובד כוכבים לא נעשה שליח הישראל ושרי (ו) [ג] וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ומיהו אפי' לרבינו תם (ז) אם ישראל השני אומר שבשליחות הראשון מקבלם מהעובד כוכבים אסור דשליח של ישראל הוא וכאילו מקבלם מידו דמי ישראל שאומר לעובד כוכבים (ח) [ד] לוה לי מעות מישראל בשמך ומאי דיהבית ליה קרנא ורווחא עלי הוא (ט) והמלוה לא ידע שבשביל ישראל לקח אותם ולבסוף נודע לו לדברי ר"ת שאין שליחות לעובד כוכבים כלל מותר כיון שאין שליחות לעובד כוכבים אינו שלוחו של הישראל ואין למלוה עסק אלא עם העובד כוכבים ולפירש"י שיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא הרי הוא שלוחו של הישראל ואסור ור"י התירו אף לדברי רש"י (י) ואפילו עשאו הלוה שליח בפירוש ויש עדים בדבר וכתב א"א הרא"ש ז"ל לדברי ר"י אין היתר בדבר אלא למלוה לפי שאינו יודע שהוא לצורך הישראל

מדבריהם דבהעמידו אצל ישראל אסור אפילו כשהעובד כוכבים מקבל הרבית ורבינו קיצר בזה ומ"ש ע"ש רש"י כו' הוא מדכתב וז"ל מה"ד עובד כוכבים גופיה אדעתא דישראל קעביד שהרי הוא הביאו אצלו והוי עובד כוכבים שלוחו ונחמיר מדרבנן למיסר כדמחמרינן בסיפא עכ"ל אלמא דס"ל לרש"י דהא דקאמר בגמ' מעיקרא בשלמא סיפא לחומרא למסקנא נמי הוי טעמא דסיפא משום חומרא אף ע"פ שלא הניחם העובד כוכבים ע"ג קרקע וגם לא נטל ונתן הישראל ביד אפ"ה אסור אבל ר"ת מפרש דהאי בשלמא לא קאי למסקנא אלא טעמא דסיפא נמי כגון שנטל ונתן ביד שקבל הישראל המעות מן העובד כוכבים ונתנם לחבירו וקמ"ל דלא אמרינן אדעתא דעובד כוכבים גמר ומקני ליה אבל היכא דלא נשא ונתן ביד ולא הניחם ע"ג קרקע אע"פ שהעמידו אצל ישראל ואמר ישראל הראשון לעובד כוכבים ליתנם לשני והפטר כיון שאין שליחות לעובד כוכבים לא נעשה שליח הישראל ושרי: ומ"ש וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל יש לתמוה שהרי בפסקיו הביא תחלה פירוש רבינו תם ואחר כן כתב ור"ח ורש"י פירשו דלעולם סיפא לחומרא וא"כ משמע דמסקנתו כר"ח ורש"י שעל זה בונה רבינו יסודו שמסקנת אביו כאשר כותב בסוף והכי משמע מתשובתו כלל ק"ח שכתב דמי יעלה על דעתו להכריע לקולא כר"ת וכך הקשה ב"י ומהר"ש לוריא ז"ל. ולפע"ד נראה ליישב על פי ההגהות מרדכי האחרונות שכתבו וז"ל ר"ת היה מתיר להלוות ברבית לעובד כוכבים דאין שליחות לעובד כוכבים לא לקולא ולא לחומרא ור"ת הביא ראיה מתוספתא דתניא עובד כוכבים שאמר לישראל לא והלוה מעותי לישראל ברבית מותר אלמא יש שליחות לעובד כוכבים לקולא כו' וצריך לבאר דה"פ מדשרי לישראל להלוות מעות עובד כוכבים לישראל ברבית בעל כרחך צריך לפרש דמיירי כשהמעות הם באחריות העובד כוכבים וכדמפרש בסמ"ג ובסמ"ק בהגה"ה להדיא וע"ש והשתא מביא ר"ת ראיה מאחר שמקילינן אפי' בכה"ג ואמרינן יש שליחות לעובד כוכבים דישראל שלוחו של עובד כוכבים הוא ושרי כ"ש דמקילינן להלוות לישראל ע"י שלוחי עובד כוכבים ואמרינן אין שליחות לעובד כוכבים דהא מדינא אין שליחות לעובד כוכבים כל עיקר ומפרש רבינו דרש"י ור"ח ס"ל דלא קי"ל כהאי תוספתא דפליגא אגמרא דידן וכ"כ בעל התרומות בח"א שי"א כן. וכ"כ ב"י גופיה בסמוך וז"ל ואע"ג דבירושלמי משמע כר"ת כבר כתבו תלמידי רשב"א דאיפשר דבירושלמי לא ס"ל דיש שליחות לעובד כוכבים אפי' לחומרא ובתלמודא דידן ס"ל דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא כו' ולא משמע בירושלמי כרבינו תם אלא ממה ששנו שם כמו ששנו בתוספתא וראיית ר"ת הוא מהתוספתא והירושלמי ומפרש דלא פליגי אתלמודא דידן דלרב פפא סיפא נמי מיירי בנשא ונתן ביד ולר"ח ורש"י פליגי אתלמודא דידן כדפרי' והשתא ס"ל לרבינו כיון דהרא"ש אביו הביא תוספתא זו במסקנתו שמעינן דמסקנתו כר"ת דאין שליחות לעובד כוכבים לא לקולא ולא לחומרא ואע"פ דהרא"ש כתב בבבא זו מותר אבל אסור מפני מראית העין ס"ל לרבינו דדוקא בדבר פרהסיא שקובע עצמו להלוות לכל מי שבא ללוות אסור מפני מראית העין אבל באקראי בעלמא שרי דאין לאסור בזו מפני מראית העין וכ"כ במרדכי דלא קשה על ר"ת ורבינו שמשון מהא דתניא בתוספתא עובד כוכבים שמינהו ישראל סנטר או אפוטרופוס אסור ללוות ממנו ברבית דשאני סנטר ואפוטרופוס דדבר מפורסם הוא ועיין לקמן סוף סימן זה ולשם יתבאר בס"ד. ואע"פ שהרא"ש בתשובה כלל ק"ח דין י"א כתב כי ר"ת לא הביא ראיה לדבריו כו' הנה כיון שעינינו רואות הגהות מרדכי שכתב שר"ת הביא ראיה מתוספתא יש לנו לומר דהרא"ש בזקנותו כשחבר פסקיו ראה תשובת ר"ת שהביא ראיה מתוספתא וכתבה במסקנא. ולענין הלכה הנה גם הרמב"ם בפ"ה ממלוה הסכים לפירש"י ור"ח דאם העמידו אצל הישראל אף ע"פ שנתן העובד כוכבים המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן אסור והוסיף הרמב"ם וכתב ה"ז רבית קצוצה וכן הוא דעת הס"ע דאסור אבל הרב בהג"ה כתב וז"ל ויש מקילין אפי' אם העמידו אצלו אבל העיקר כסברא הראשונה אבל במקום שנהגו להקל אין למחות בידם עכ"ל וכתב כך משום דהרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן י"א והגהות מיימוני פ"ה דה' מלוה כתבו דבצרפת נוהגים כר"ת משום דאין שליחות לעובד כוכבים ויתבאר עוד בסמוך: ומ"ש ומיהו אפי' לר"ת כו' נראה דקאי אמ"ש דאם העמידו אצל ישראל ואמר ישראל הראשון לעובד כוכבים ליתנם לשני דשרי לקבלם מן העובד כוכבים וליתן הרבית לישראל לר"ת וקאמר השתא מיהו אם הישראל אומר בפירוש שבשליחות הראשון מקבלם מהעובד כוכבים אסור דישראל שני שלוחו של ישראל ראשון הוא ומשמע להדיא דאם לא שוייה ישראל הראשון שליח אין מקום לומר דשלוחו הוא שלא מדעתו ושרי והכי נקטינן ודלא כמה שפי' ב"י:

נעשה שלוחו וכו' ור"ת פי' כיון שאין שליחות לעובד כוכבים וכו' ג"ז שם (עא:) ובהרא"ש עלה קמ"ה ד"ב: וכן הוא מסקנת א"א ז"ל לא ידעתי מנ"ל לרבינו דסבר הרא"ש הכי שהרי בפסקים כתב ב' הסברות ולא הכריע ובתשובה כלל ק"ח סי' י"א כתב דמי יעלה להכריע לקולא כר"ת כי ר"ת לא הביא ראיה לדבריו אף כי י"ל דאין משם ראיה דס"ל כרש"י דהתם לגדור מילתא נתכוון מ"מ מנ"ל שהרא"ש הכריע כרבינו תם ועוד שמ"ש דברי ר"י גבי ישראל שנתן משכונו לעובד כוכבים ללוות עליו וכו' משמע דכרש"י ס"ל דאילו לר"ת כיון דאפילו בלא משכון מותר כ"ש עם משכון דאילו כר"ת ס"ל לא הוה ליה לכתוב בסתם דברים שהם דלא כהלכתא לדעתו: ומיהו אפי' לר"ת אם ישראל השני אומר וכו' מתוך לשון זה משמע דאפי' לא שוייה ישראל המלוה שליח אסור דזוכה הוא לו שלא מדעתו וכן הזכירו תלמידי הרשב"א שכתבו דמשכחת לה דמדינא אסור ולא משום חומרא היכא דא"ל ישראל המלוה לעובד כוכבים תנם לישראל שני בשבילי והעובד כוכבים א"ל לישראל שני זכה בהם ולא מחמת שליחותו של עובד כוכבים אלא שכיון שהעובד כוכבים רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם והרי הוא כזוכה מן ההפקר ע"כ הרי שאפי' לא אמר המלוה ללוה קבלם בשבילי אסור מדינא וכל דמיתסר מדינא פשיטא דמודה ביה ר"ת ודע שכתבו תלמידי הרשב"א עוד סברא אחרת בשם רבם ז"ל והוא דלא משכחת לעולם דאיכא איסורא מדינא אלא משום חומרא בעלמא דאפי' אמר ישראל המלוה לעובד כוכבים תנם לישראל שני בשבילי וקבלם ישראל ע"ד לזכות לישראל חבירו כיון שמיד העובד כוכבים הוא זוכה בהם וא"א לומר שהוא מסתלק מהם בעודם בידו הלכך ישראל זה א"א לזכות בהם אלא מחמת העובד כוכבים וכיון דאינו יכול לזכות בהם מדין שליחותו שוב א"א לו לזכות בהם וכתבו שדברים אלו קרובים אל הדעת ולפי זה אפי' מינהו הישראל המלוה שליח בפירוש לזכות בשבילו שרי לדעת ר"ת והרי"ף משמע דכרש"י ס"ל וכן דעת הרמב"ם בפ"ה מה"מ וכתב נמק"י בשם הר"ן דלענין מעשה יש לחוש לדבריהם וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן והרשב"א אלא שהרמב"ם כתב שהיא רבית קצוצה ויוצאה בדיינים והרמב"ן והרשב"א סוברים שאין יוצאה וכ"ל דנקטינן ככל הני רבוותא ואע"ג דבירושלמי משמע כדברי ר"ת כבר כתבו תלמידי הרשב"א דאיפשר דבירושלמי לא ס"ל דיש שליחות לעובד כוכבים אפילו לחומרא ובגמ' דידן ס"ל דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא ואע"פ שכתב הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סי' י"א דבצרפת נוהגים כר"ת וכ"כ בהגהות פ"ה מה"מ לא חיישינן להכי מנהגא: ישראל שאמר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל וכו' עד ויש עדים בדבר הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ב וג' ונמק"י בשם הר"ן עלה ז' ד"א ובמרדכי וכ"כ בתשובות הרשב"א וכתב הרא"ש דאפי' ליטול הרבית מיד ישראל מותר לדעת ר"ת דישראל המלוה אין לו עסק עם ישראל הלוה וטעם ההיתר נתבאר שם ודע שהמרדכי והגהות פ"ה מה"מ כתבו דריב"א אוסר ללוות ע"י עובד כוכבים מכח התוספתא וכתבו הגהות דאם כן מה שהתירו התוספות בשם ר"ת ללוות על ידי עובד כוכבים היינו במשכון שאין המלוה נוגש לשום אדם כי אין לו דבר כי אם על המשכון דוקא אבל באשראי אסור דאע"פ דאין שליחות לעובד כוכבים מ"מ כיון שהמלוה תובע לעובד כוכבים והעובד כוכבים את ישראל מתחזי כמאן דשקיל מיניה רביתא והנך רואה שהגהות חלוקות ע"ד הרא"ש בדעת ר"ת דלהרא"ש אפי' בחובות של אשראי מתיר ולהגהות גם לדידיה אסור בשל אשראי ודעת רבינו כהרא"ש כמו שאכתוב להלן: וכתב א"א ז"ל לדברי ר"י אין היתר בדבר וכו' כן משמע מדבריו בפסקים בעלה קמ"ה ד"ב וג' וגם מדבריו בתשובה כלל ק"ח סי' י"א מיהו היכא דליכא עדים דשוייה שליח וגם הלוה מודה שלא א"ל שיהיה שלוחו איפשר שאפילו ידע המלוה מותר דהא איכא למימר דדעתו הוא שילווה העובד כוכבים מישראל ויחזור וילווה לו ולפמ"ש בסמוך בשם הגהות במלוה באשראי גם לר"ת אסור אם ידע המלוה וגם אם לא ידע המלוה איכא איסורא ללוה וא"כ קמו להו ר"ת ורש"י בחדא שיטתא במלוה באשראי דאסור מיהו לרש"י מטעם שליחות ולר"ת מטעם דמיחזי כמאן דשקיל רביתא מישראל מיהו גם לרש"י אינה רבית קצוצה כמו שכתבתי בסימן זה בשם הרמב"ן והרשב"א אבל להרמב"ם רבית קצוצה הויא וכבר כתבתי זה בסמוך: כתב במרדכי שאסור לומר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל ברבית ואם א"ל לא ולוה לי מן העובד כוכבים והלך העובד כוכבים ולוה מישראל מספקא לן

ישראל שאומר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל בשמך כו' עד ואסור לפירש"י כל זה בפסקיו פרק א"כ ובתשובות כלל ק"ח דין י"א כתב בתשובות מיימוני לספר משפטים סי' ל"ג ע"ש מהר"ם וז"ל ריב"א הביא ראיה לאיסור מדגרסינן בתוספתא ישראל שאומר לעובד כוכבים לא והלוה מעותי ברבית אסור דאמירה לעובד כוכבים לעשות לצורך ישראל אסור ואע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים אסור מדרבנן למלוה ואיפשר דה"ה ללוה איסורא איכא דמ"ש אמנם התוס' פסקו להיתר פרק א"כ בשם ר"ת ובכל צרפת נהגו להיתר כדברי התוס' שהם מתירין ונראה דההיא דתוספתא מיירי בלא משכון אלא באשראי כו' עכ"ל ונראה ודאי דלר"ת עצמו אפילו באשראי מתיר וכמו שמוכח מכל דברי הפוסקים שהביאו דעת ר"ת להתיר בסתם וכדמוכח נמי מפי' ר"ת בסיפא דברייתא דתני בה ואם העמידו אצל ישראל דמיירי בחוב של אשראי אלא דמהר"ם ז"ל כתב הכרעתו שדעתו הוא דהתוספתא דאוסר מיירי בלא משכון אלא באשראי והתם הוא דאסור דמיחזי כמאן דשקיל מיניה רביתא אבל המלוה על המשכון דאין לכן עסק זה על זה על אודות הרבית קרובני בענין דמותר כדברי התוס' כלומר שגם התוספתא מודה דאין איסור במלוה על המשכון אבל בלא משכון אע"ג דהתוס' בשם ר"ת מתירין אין לשמוע להם כיון דהתוספתא אוסר. וב"י הבין שתשובות מיימוני ס"ל דלתוספות בשם ר"ת אסור בשל אשראי ושגגה הוא ותימה גדולה על מה שהסכים מהר"ם לדברי ריב"א שהתוס' אוסר מה שהתיר ר"ת דהלא מהר"ם ראה וידע מ"ש בסמ"ג ובסמ"ק דמפורש לשם דהתוספתא דאוסר לישראל לומר לעובד כוכבים לא והלוה מעותי כו' אינו אלא כשהאחריות הוא על ישראל וגם הדבר מפורסם שהעובד כוכבים מלוה מעות של ישראל ברבית לכל ישראל שבא ללוות ממנו דנעשית בו הערמה לתלות מעותיו בעובד כוכבים הא לאו הכי אין ראיה לאיסור ושפיר איכא למימר דמה שהתיר ר"ת אינו סותר לתוספתא ואדרבה ראיות ר"ת הוא מהתוספתא כמ"ש בהגהות מרדכי והתבאר בסמוך בס"ד: ומ"ש ור"י התירו אף לדברי רש"י ואפילו עשאו הלוה שליח בפירוש ויש עדים בדבר כו' טעמו דלא דמי לחומרא דסיפא כשהעמידו אצל ישראל דאוסר אע"פ שהעובד כוכבים נתנה לישראל שני דהתם יודעים שניהם בדבר ומתכוין ישראל ליטול רבית הבא מכיסו של ישראל אבל הכא ליכא איסורא אלא ללוה אבל לא לגבי מלוה דלא ידע הלכך שרי ליה למלוה ליקח הרבית: ומ"ש ב"י כאן דלר"ת באשראי אסור הוא על פי פירושו בסמוך

דרישה

גוטה דשרי כיון דשני בשליחותיה עכ"ל (ועיין מ"ש ב"י ע"ז בד' קס"ד ע"ג עכ"ס): [ג] וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ופסק ב"י כרש"י ורמ"א כתב דבמקום שנהגו להקל כר"ת אין למחות בידם וכ"כ הרא"ש שבצרפת נוהגין כר"ת וז"ל מ"ו ומתוך פסקי הרא"ש אינו מוכיח כלל שהסכים לדברי ר"ת יותר מלדברי רש"י אלא אדרבה שמביא מתחילה דברי ר"ת ואח"כ כתב אבל ר"ח ורש"י אסרו וע"ז רגיל הטור לבנות יסודו שדעת אביו הוא כ"ש בסוף ואדרבה בתשובות הרא"ש כלל ק"ח כתב בהדיא מי יעלה על דעתו להכריע לקולא כר"ת כי הראיות שמביא ר"ת מפרק ד' אחין המדקדק לשם ימצא דלא דמי ואפשר שהטור סבר מדכתב דברי ר"ת וראיותיו ואחר כך כתב דברי רש"י ולא כתב שום לדחות ראיה של ר"ת משמע שבסוף ימיו חזר מן התשובה כך הוא דעתו עכ"ל ודו"ק בב"י שמתמה עליו יותר: [ד] לוה לי מעות מישראל בשמך כו' לכאורה היה נראה

פרישה

גם אתם שיהיו שלוחכם כמותכם מכל מקום משום חומרא דרבית החמירו רבנן ואסרו וע"ש בסוגיא דגמרא דף ע"א ע"ב: (ו) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ועד"ר: (ז) אם ישראל השני אומר כו' משמע דאפי' לא שוייה ישראל המלוה שליח ללוה שיקבלם בשבילו אסור דזוכה הוא לו שלא מדעתו ב"י: (ח) לוה לי מעות מישראל בשמך כו' בלא משכון מיירי ועיין בדרישה: (ט) והמלוה לא ידע שבשביל כו' הא דנקט לא ידע לרבותא דרש"י נקט דאפי' לא ידע אסור וגם משום ר"י אליבא דרש"י דבענין זה התיר רש"י דוקא דאילו לר"ת אפי' ידע נמי מותר וכ"כ הרא"ש בהדיא בתשובה: (י) ואפילו עשאו הלוה שליח בפירוש כו' דלא מחזקינן אינשי ברשיעי דנימא שוייה שליח אלא דעתו היה שילוה העובד כוכבים מישראל ויחזור וילוה לו והמלוה אעובד כוכבים קא סמיך ולא אישראל הלוה אף שנודע אחר כך כיון שלא ידע ממנו בשעת הלואה אדעתיה דעובד

לן מהו ול"נ דשרי כיון דשני שלוחותיה עכ"ל (ב) והאי שרי לא קאי אמלוה דאי ידע דשל ישראל הוא ליתסר ליה לקבולי רבית ואי לא ידע מאי איריא שני אפי' לא שני נמי אלא אלוה קאי כלומר לא תימא לשלם חייב ומיהו איסורא עבד דכיון דשני בשליחותיה תו לא הוי שליח דידיה (ג):

ישראל שנתן משכונו לעובד כוכבים וכו' הרא"ש בשם ר"י עלה קמ"ס ד"ב ודבר ברור הוא שאין זה אלא לדעת רש"י דאלו לדעת ר"ת כיון דס"ל דאין שליחות לעובד כוכבים פשיטא דאפי' ידעי הלוה והמלוה דשרי כדאיתא בהג"א עלה קמ"ד ד"ג (ד). והרשב"א כתב בתשובה סימן קכ"ב שדעתו נוטה לדברי ר"י להלכה אבל למעשה אינו מורה להקל וליטול לכתחלה לפי שהורו מקצת מרבותינו נוחי נפש להחמיר ובמרדכי בשם רבינו שמשון דאף ע"פ שהישראל יודע שהעובד כוכבים לוה לצורך ישראל גובה קרן ורבית אף ע"פ שהישראל פורע הרבית ליד ישראל חבירו שרי ועוד כתבו במקומות הנזכר וגם בתוס' (עא:) בשם ר"ת שאפי' ע"י עבדו ושפחתו מותר לו לשלוח המשכונות ויאמר לו לוה מפלוני ישראל על משכנותי והמלוה יקבל משכונו מיד עובד כוכבים ויתן המעות לעובד כוכבים או אפי' לישראל אך שיאמר המלוה ב אני פורע (מלוה) לך בשביל העובד כוכבים ולא יהא סומך המלוה על הלוה כלל כ"א על המשכונות והלוה הוא מסולק מן המשכון שהרי אם אבד אין לו דין ודברים עם המלוה שהרי לא קבלו אלא מיד עובד כוכבים ע"כ בתוס' והמר' והגהות הנזכר התנו שישוה המשכון נגד החוב ויותר כדרך מלוים על משכונות ברבית וכתבו עוד שאם ירצה המלוה יפקיד המשכונות ביד הלוה וישתמש בהם הלוה או ימכרם אך הלוה יתחייב להחזיר למלוה אותן או דמיהן וכתב המרדכי שהתיר אפי' במשכון ספרים כלומר שהוא ברור שהוא של ישראל ובהגהות פ"ה מה"מ כתוב שבכל צרפת נוהגים היתר כדברי ר"ת ובלבד ע"י משכון אבל שלא ע"י משכון אע"ג דמדינא שרי כיון דאין שליחות לעובד כוכבים מ"מ מדרבנן אסור כדמשמע בתוספתא וכבר כתבתי טעם הדבר בסימן זה: מצאתי כתוב בשם ר"ת אם יש לאדם מעות ברחוק ממנו ואינו רוצה ללכת שם יבקש איש נאמן ויתן הלוה משכונו לעובד כוכבים ויקח הנאמן המעות ויתן לעובד כוכבים והעובד כוכבים ילוה אותו ללוה ויטול הנאמן המשכונות שהרי הלוה מעות לעובד כוכבים ואם הנאמן מובטח מן הלוה שיחזיר לו משכונות או דמיהן יפקיד לו כשאר פקדון והכל כאשר כתבתי למעלה ואם ירא בעל המעות דילמא כפלי קמי יתמי יכתוב הנאמן שנעשה שליש לבעל המעות לך אני החתום מטה קבלתי משכונות בכך וכך מעות לצורך פב"פ ישראל והרי הם בחזקתו ושלו הם ומה שעשיתי כתבתי וחתמתי פב"פ ואל יכתוב קבלתי כך וכך מפב"פ ישראל אלא יכתוב סתם כאשר כתבתי או יכתוב מפלוני עובד כוכבים אך שם הלוה לא יזכור על המשכונות עד כאן (ה): וכתב בספר המצות ולפי זה עובד כוכבים שמשכן לישראל בחובו וכו' בסמ"ק סימן רנ"ט וכ"כ הכלבו והמרדכי בשם ריב"א ובעל התרומות בח"ז ומיהו משמע מלשון המרדכי ובעל התרומות דלא מיתסר אלא כשהישראל עצמו פודהו אבל אם העובד כוכבים פודהו אף ע"פ שהישראל החייב נותן הרבית שרי ומשמע עוד מדברי בעל התרומה שאם אחריות החוב והרבית אינם על המשכון אלא גם על העובד כוכבים שרי אפי' נוטל הרבית מישראל וכתב מהרי"ק (שורש ט"ז) דהיכא שישראל הממושכן לא ידע שהעובד כוכבים הממשכן רוצה למשכנו ביד ישראל אין כד שליחות ולכ"ע שרי לקבל הקרן והרבית מיד הישראל (ו):

ומדברי א"א לקמן במשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל כו'. נראה לי להגיה רש"י מודה דמותר לישראל לקבל הריבית מן השליח כמ"ש להדיא במרדכי בשם רש"י דהואיל ואין שליח לדבר עבירה לא מקרי רבית הבאה מיד לוה למלוה ומביאו ב"י בסימן ק"ס ואע"ג דהב"י לשם השיג על היתר זה ואמר דמדין ישראל הלוה ברבית ע"י עובד כוכבים ועובד כוכבים הלוה ע"י ישראל דאסור שמעינן דה"ה ע"י ישראל נמי אסור ליתא לדבריו דודאי דוקא ע"י עובד כוכבים אסור כיון דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא אבל ע"י ישראל אין שליח לדבר עבירה כדפרישית עוד הביא ב"י ראיה מדכתב רבינו בסימן ק"ס יכול אדם לומר לחבירו הילך זוז והלוה עשר דינרין לפלוני ולא יחזור ויקחנו מהלוה עכ"ל וזו אינה ראיה כלל דהתם פשיטא דאסור כיון שהלוה בעצמו מקבל ההלואה מן המלוה אלא שהשליח נותן הרבית הלכך אסור לחזור וליקחנו מהלוה אבל הכא אין הלוה מקבל ההלואה מיד המלוה כלום אלא השליח מקבלה היתר גמור הוא אלא שאין לפרסם הדבר ולא לעשות מעשה לכתחלה היכא דאפשר בענין אחר וכ"כ הרב בהגהת ש"ע סימן ק"ס סעיף ט"ז והכי נקטינן: ישראל שנתן משכונו לעובד כוכבים וכו' כלומר גם למ"ש קודם זה דיש אוסרין כשהישראל אומר לעובד כוכבים לוה לי מעות וכו' היינו דוקא באשראי אבל כשנתן משכונו לעובד כוכבים וכו' אין שם איסור לדברי הכל וכ"כ הרא"ש בשם ר"י פא"כ ובהגהות מרדכי כתב דאם רוצה המלוה א"כ להחזיר המשכון לישראל הבא לפדותו דהואיל ואקנייה לעובד כוכבים הוה כמשכון של עובד כוכבים עכ"ל: **ומ"ש** וכתב בספר המצות כו' בסמ"ק בסי' רנ"ט וז"ל אבל כשפקיד או שוטר או מושל לקח משכון מישראל אז ודאי אינו מקנהו לו ואסור ליקח ממנו רבית ועיין במהרי"ק שורש י"ו האריך בזה ונראה דרבינו דקדק וכתב שמשכן לישראל בחובו וכו' לאורויי דהתם דוקא איכא משום רבית אבל כשאינו בחובו אלא בשביל קנס או שאר עלילה לית ביה משום אגר נטר אלא חשבינן לקרן ורבית כוליה קנס שקנס אותו בסך כך וכך ומותר לישראל שני ליקח הרבית ממנו וצ"ע דבמרדכי ע"ש ריב"א כתב דאפי' לא משכנו העובד כוכבים בע"כ אלא ישראל מעצמו נתן לו משכונו וא"ל לא ולוה לי על משכוני ממי שתרצה נמי אסור לישראל שני

בסמוך בתשובת מיימוני וליתא כדאמרן: וכתב ב"י מיהו היכא דליכא עדים דשוייה שליח וגם הלוה מודה שלא א"ל שיהיה שלוחו אפשר שאפי' ידע המלוה מותר דהא איכא למימר דדעתו הוא שילווה העובד כוכבים מישראל ויחזור וילווה לו עכ"ל. וצריך עיון כמ"ש רבינו והוא מלשון הרא"ש ישראל שאומר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל בסמך כו' והמלוה לא ידע כו' לדברי ר"ת שאין שליחות לעובד כוכבים כו' משמע דלר"ת נמי לא שרי למלוה ליקח הרבית אלא כשלא ידע מתחלה שבשביל ישראל לקח אותם וס"ל דכיון דלא ידע המלוה אף הלוה אינו עושה איסור לר"ת אבל לרש"י הלוה שיודע עושה איסור אע"פ שהמלוה לא ידע משום דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא והכי משמע מתוך מ"ש רבינו בסמוך בסתם וכתב א"א הרא"ש ז"ל שגם בזה שישראל שולח משכונו ביד עובד כוכבים ללוות עליו צריך שלא ידע המלוה כו' דכיון שרבינו כתב תחלה שמסקנת הרא"ש כר"ת א"כ משמע שמה שכתב הרא"ש שצריך שלא ידע המלוה כו' הוה אפי' לרבינו תם וכך הוא מפורש בתשובתו כלל ק"ח דין י"א שמשם העתיק רבינו דברי הרא"ש הללו וז"ל ואף לפי דברי ר"ת דוקא היכא דלא לוה העובד כוכבים מתחלה לצורך ישראל אלא לצרכו כו' שרי אבל היכא שלוה העובד כוכבים מתחלה לצורך ישראל בידיעת המלוה אסור אלמא דלר"ת נמי אסור כשידע המלוה וקשה דהלא בתוס' פא"כ כתוב בפי' ע"ש ר"ת בתשובה אחת התיר אפי' ע"י עבדו ושפחתו כו' ומבואר לשם דהתיר אפי' בידיעת המלוה וכ"כ במרדכי ובהגהת אשיר"י דף קמ"ד ע"ג ע"ש ר"ת ורבינו שמשון. ואפשר לחלק דבמלוה על המשכון מתיר ר"ת אפי' בידיעת המלוה ובאשראי ובלא משכון אינו מתיר אלא בדלא ידע המלוה. שוב ראיתי בתשובותיו כלל ק"ח דין י"א שכתב לפרש דהא דכתבו התוס' היכא דלא ידע המלוה מתחלה מותר ליקח הריבית לר"ת דישראל המלוה אין לו עסק כלום עם ישראל הלוה אבל לפירש"י ור"ח אסור הא דנקט והמלוה אינו יודע אינו אלא לפירש"י ור"ח לאורויי דאף ע"פ שאינו יודע אסור אבל לפר"ת אפי' ידע שבשביל ישראל הוא לוה מותר כיון דלא אסר אלא בנטל ונתן ביד והשתא תשובותיו קסתרי אהדדי ומדברי רבינו נראה דס"ל דתשובה זו דאף לר"ת לא שרי אלא כשלא ידע המלוה היא עיקר מיהו למאי שכתבתי לחלק בין מלוה על המשכון למלוה באשראי בלא משכון אפשר ליישב גם התשובות בכך אלא דמדברי רבינו לא משמע כך שהרי מסקנתו כר"ת ואפ"ה כתב וז"ל וכתב א"א הרא"ש שגם בזה שישראל שולח משכונו ביד עובד כוכבים ללוות עליו צריך שלא ידע המלוה כו' וצ"ל דאע"פ דלר"ת גופיה נ"ל דמחלק בין מלוה על המשכון למלוה באשראי אפ"ה הרא"ש לא נראה לו לחלק אלא אפי' במלוה על המשכון אין היתר אלא בדלא ידע המלוה: כתב המרדכי בשם ריב"א שאסור לומר לעובד כוכבים לוה לי מעות מישראל ברבית ואם א"ל לא ולוה לי מן העובד כוכבים והלך העובד כוכבים ולוה מישראל מספקא לן מהו ול"נ דשרי כיון דשני שליחותיה עכ"ל וכתב ב"י והאי שרי לא קאי אמלוה דאי ידע דשל ישראל הוא ליתסר ליה לקבולי ריבית ואי לא ידע מאי איריא שני אפי' לא שני נמי אלא אלוה קאי כלומר לא תימא לשלם חייב ומיהו איסורא עבד דכיון דשני בשליחותיה תו לא הוי שליח דידיה עכ"ל ולא נהירא אלא אין חילוק בין לוה למלוה דהואיל ושני בשליחותיה אלא הוה שלוחו של ישראל וגם למלוה מותר להלוות לו אע"ג דידע דלצורך ישראל לוה ממנו וכל זה לא איירי אלא ישראל ששלח לעובד כוכבים דאסור לרש"י כיון דקי"ל דיש שליחות לעובד כוכבים לחומרא ולא שייך למימר אין שליח לדבר עבירה הואיל דעובד כוכבים שהוא שלוחו אינו עובר עבירה דלא נאסר רבית לבני נח אבל אם ישראל שולח לישראל חבירו ללוות בריבית מישראל גם

ישראל אבל הלוה שיודע שלקחם לצרכו הרי שלוחו הוא ואסור לפי' רש"י ישראל שנתן משכונו לעובד כוכבים (יא) ללוות עליו מישראל ברבית כתב ר"י שהוא מותר לו ליקח הרבית אפי' (יב) הלך העובד כוכבים ופורע הישראל קרן והרבית לישראל המלוה דמסתמא לא שביק היתרא ואכל איסורא ואקנייה ניהליה משכון לעובד כוכבים ועובד כוכבים קנייה במשיכה וכל מה שנותן לישראל בשביל העובד כוכבים הוא נותן לו וכתב בספר המצות (יג) [ס] ולפ"ז עובד כוכבים שמשכן לישראל בחובו ומשכן המשכון לישראל ברבית אסורה לו ליקח הרבית מישראל בעל המשכון שזה ודאי לא הקנהו לו ומדברי א"א הרא"ש ז"ל לקמן (יד) במשכונו של

דרכי משה

(ב) ובהג"א מסתפק בדבר ובב"י דף קע"ב כתב דאם נתברר בעדים אסור ליטול סמנו הרבית אע"ג דעובד כוכבים שני בשליחותיה עכ"ל: (ג) ולא ידעינן מה חילוק יש בין לוה למלוה אלא נראה דהואיל ושני בשליחותיה לא הוי שלוחו של ישראל וגם למלוה מותר להלוות לו אע"ג דידע מלוה שהוא לצורך ישראל ודע דכל זה לא איירי אלא ישראל ששלח לעובד כוכבים דזהו אסור לרש"י דס"ל דיש שליחות לעובד כוכבים ולא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה הואיל והעובד כוכבים אינו עובר בשליחותיה כי אין איסור רבית לב"נ אבל אי ישראל שלח לישראל חבירו מותר לקבל הרבית מן השליח כמ"ש לעיל סימן ק"ס בשם המרדכי ורש"י דהואיל ואין שליח לדבר עבירה לא מקרי רבית הבא מלוה למלוה כמו שמבואר לעיל דלא כדברי ב"י שדחה דברי רש"י מהכא דל"ד להדדי כמ"ש לעיל סימן ק"ס ליישב דברי רש"י: (ד) והמרדכי כתב פרק הרבית דף ק"ס ובהג"א שם וז"ל כתב ספר אביאסף בשם ר"ת וזה לשונו נ"ל היתר גמור ומצוה מן המובחר לתת מחיה לבני ברית שמותר ללוה לתת משכונות ביד עובד כוכבים ואפי' לעבדו ושפחתו ויאמר לו לוה מפלוני ישראל במשכונות ברבית כפי אותו רבית שיקצוב והעובד כוכבים לוה מן היהודי ומיד העובד כוכבים יקבלן לוה ויסולק הלוה מן המלוה שהעובד כוכבים אם ירצה היה תובען והלוה לא יוכל לתובען והמלוה יכול להפקיד המשכונות ביד הלוה וישתמש בהן הלוה או ימכרם ויתחייב בדמיהן למלוה והרחקה טובה היא זו ואינה הערמת רבית אלא דין גמור: (ה) ומשמע דכ"ז לדעת ר"ת אבל לדעת רש"י אסור אם לא בענין שכתב הרא"ש והטור לדעת רש"י וכתב שם המרדכי שאם ישראל יודע מתחלה שאחריות ההוא על ישראל אסור ליטול הרבית מישראל ע"י העובד כוכבים אבל אם לא ידע מתחלה כתב רש"י המונע מליקח רבית מישראל בענין זה הרי זה חסיד שוטה וכ"כ ב"י בשם הכלבו ומה שהוצרך המרדכי לדעת ר"ת דוקא משכון הוא דעת ריב"א וכבר כתבתי לעיל דהרא"ש והטור מתירין אפי' בלא משכון: (ו) וכתב בתשובת הרשב"א סי' תשס"ד ישראל שהיה חייב לעובד כוכבים ברבית ואח"כ הקנה העובד כוכבים אותו החוב לישראל אם העובד כוכבים מקבל הרבית מישראל

פרישה

דעובד כוכבים הלוה לכך הקילו בו בדיעבד: (יא) ללות עליו מישראל ברבית ז"ל ב"י ודבר ברור שאין זה אלא לדעת רש"י אבל לר"ת אפי' ידעו הלוה והמלוה מותר כיון שאין שליחות לעובד כוכבים כדאיתא בהגהות אשר"י: (יב) הלך עובד כוכבים ופורע הישראל כו' דוקא כאן מותר כה"ג אבל לעיל בלא משכון כה"ג אסור וכמ"ש לעיל בסמוך: (יג) ולפ"ז עובד כוכבים שמשכן ר"ל שלוקח משכון מישראל בחובו ועד"ר: (יד) במשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל כו' נ"ל להגיה במשכונו של

דרישה

נראה לפרש דגם כאן איירי במשכון שהרי כתבו ס"מ בפ"ס שאפי' לר"ת בלא משכון אסור ואע"ג דכתב בסמוך שמותר ליקח רבית במשכון הכא מיירי אם אמר ללות לי עליו דאז גילה דעתו שלא הקנה לו המשכון אבל כשאמר ללות עליו אע"פ שאמר ללות מישראל ושיתן לו המעות מיד מ"מ כיון שלא אמר לוה לי יכול לומר שהקנה המשכון לעובד כוכבים כדי שיהיה בהיתר אבל שוב עיינתי בתשובת הרא"ש ובפסקיו בפרק א"כ דף קמ"ס ע"ב ובמרדכי ובב"י דף ק' ע"ב דכתבו בהדיא דמיירי בלא משכון והא דמותר היינו דוקא למלוה ומשום דלא ידע תחלה וכמ"ש בשם הרא"ש בסמוך וגם שם באשר"י כתב בהדיא בשם ר"י שמתיר כאן מכח טעם שבסמוך שדעתו היה שילוה העובד כוכבים לעצמו ויחזור וילוה לו ואף אם יש עדים שהוא שלוחו לא מחמירין כולי האי כיון שמתחלה לא ידע בו וגם הב"י כתב שדעת הרא"ש אינו כדעת ההגהות בדעת רבינו תם דלהרא"ש מתיר ר"ת אפי' בלא משכון ושדעת רבינו כדעת הרא"ש ע"ש. וצ"ל דישראל הלוה מעצמו נותן הרבית לישראל המלוה בשביל העובד כוכבים או שהישראל המלוה כופה לעובד כוכבים לשלם לו והעובד כוכבים חוזר על הישראל אבל פשיטא דאסור לישראל המלוה לכפות לישראל הלוה ליתן לו הרבית אף שלא ידע תחלה וכמ"ש בה"מ בפ"ס וע"י משכון מותר אף אם הלך העובד כוכבים שהישראל תופס במשכונו שבא לידו מכח העובד כוכבים עד שיתן לו הישראל לרבית וכו"ק: [ס] ולפ"ז עובד כוכבים שמשכן כו' וכתב מהרי"ק דהיכא שהישראל הממשכן לא ידע שהעובד כוכבים הממשכן רוצה למשכנו ביד הישראל אין כאן כד שליחות ולכולי עלמא שרי לקבל הקרן והרבית מיד ישראל

חידושי הגהות

ב באמת בתוס' שלפנינו איתא אני מלוה לך וכו' אבל גם ג"י אני פורע אתי שפיר עיין במהרש"א:

(של עובד כוכבים ביד ישראל) (טו) יראה שגם זה מותר וכתב א"א הרא"ש ז"ל שגם בזה שישראל שולח משכונו ביד עובד כוכבי' ללוות עליו (טז) [ו] צריך שלא ידע המלוה שהמשכון הוא של ישראל ולצורך ישראל הוא לוה ואם יאמר ישראל שלי הוא לא יאמינו המלוה (יז) ועדי' לא יוכל להביא כי לא יוכלו להעיד שאלו המעות עצמן שנתן המלוה לעובד כוכבים שחזר ונתן לישראל שיוכל (יח) לומר להם עכבם לעצמו וממעותיו הלוה לו (יט) הלכך אין בידינו כח לומר למלוה אל תקח רבית מהעובד כוכבים (כ) אבל אם הוא יודע שהוא של ישראל אסור ללות עליו ואף אם אינו יודע בודאי אלא שידוע הוא שהמשכון של ישראל כגון שהוא מלבוש של ישראל שאין העובד כוכבים רגילים בו מכוער הדבר ליקח רבית (כא) והרמב"ן חלק על דברי ר"י בישראל ששלח משכונו על יד עובד כוכבים ומיהו גם הוא מודה

שאם

שרי לקבל הרבית מישראל חבירו ולקמן אבל משכונו של ישראל ביד עובד כוכבים יתבאר בס"ד וע"ש : וכתב א"א הרא"ש שגם בזה כו' כלל ק"ח דין י"א ועיין במ"ש על זה בסמוך סעיף ח' . ומ"ש אם הוא מלבוש ישראל מכוער הדבר ליקח רבית שם דין ד' וח' . ועיין במ"ש בסמוך אבל והרמב"ן חלק כו' . וכתב בתשובת הרא"ש ישראל שנתן משכונו לעובד כוכבים ללוות עליו ולוה מישראל יכול המלוה לומר לו לאו בעל דברים דידי את וכו' עכ"ל וכתב ב"י דמדכתב במרדכי הישראל שמשאיל משכונו לעובד כוכבים דאין לשואל שייכות בו ואפ"ה צריך המלוה להחזיר משכונו לישראל המשאיל כ"ש בשולח משכונו ע"י עובד כוכבים דמעולם לא יצא משכון זה מרשותו שאינו יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את כו' ושלא כדעת הרא"ש והאריך בזה ולפע"ד נראה דליתא אלא דוקא בשואל ומשום שהעובד כוכבים גזלן ואיכא משום תקנת השוק לכך חייב המלוה להחזיר המשכון לבעליו באותם דמים שהלוה עליו ואם לא היה העובד כוכבים אנס שהיה יכול הישראל לעכבו עבור הרבית אזי חשבינן ליה כמו קרן . וה"ה אם אינו אנס כלל והישראל יכול לכופו שיפדנו כמי כך הדין אבל בהישראל ששולח משכונו ע"י עובד כוכבים ללוות עליו סברא הוא שהקנהו לעובד כוכבים להיות ברשותו ולא שייכא כאן תקנת השוק ומצי למימר לאו בעל דברים דידי את וכן מבואר בתשובת ר"י שבהגהות מרדכי וז"ל השיב ר"י בר שמואל היכא דנתן ישראל משכונו לעובד כוכבים וא"ל לוה לי מעות עליו מישראל נ"ל שזה העושה כן להיתר נתכוון ומלוה לעובד כוכבים את המשכון שיהיה שלו למשכנו וחוזר ולוה המעות מן העובד כוכבים ואין יכול בעל המשכון לתבוע למלוה כלום ממשכונו דמסתמא כיון שעושה כן ללוות עליו מישראל ברבית סברא הוא שהקנהו לעובד כוכבים להיות ברשותו ולא יוכל לתובעו למלוה כלום אבל ודאי היכא שלא עשה כן אלא העובד כוכבים שלא מדעת בעל המשכון התם שייכא תקנת השוק וחייב המלוה להחזיר המשכון לבעליו באותם דמים שהלוה עליו עכ"ל וכל זה מיירי כגון ששואל לעובד כוכבים משכון לפי שעה ולהשיבו לו אבל לא במשאיל לו המשכון ללוות עליו לעצמו דהתם שרי טפי כמו שיתבאר בסמוך סעיף י"ב : ומ"ש והרמב"ן חלק כו' ומיהו גם הוא מודה כו' כלומר שהרמב"ן חלק על ר"י ולא ס"ל להקל ולמימר מסתמא אקנייה ניהליה משכון לעובד כוכבים אא"כ הקנהו לו בפירוש ומיהו מודה היכא שהשאיל הישראל משכון לעובד כוכבים ללוות עליו לעצמו שמותר וכו' דהתם פשיטא לן דאקנויי אקני משכון לעובד כוכבים ושרי ומשמע דאפי' כשלא ידע המלוה דהמשכון הוא של ישראל כמי אוסר הרמב"ן בשולח משכונו ע"י עובד כוכבים ללוות עליו דכיון דאין העובד כוכבים קונה משכון אם כן על משכונו של ישראל נתרבה רבית זה ומיניה דידיה קא שקיל ריביתא אבל היכא דהשאיל הישראל משכון לעובד כוכבים ללות עליו לעצמו נראה ודאי דמתיר הרמב"ן אפי' ידע המלוה דהמשכון הוא של ישראל דכיון דאקנויי אקני ניהליה לית ביה איסור כל עיקר . ואף על פי דהרא"ש כתב דלדברי ר"י נמי דאמרינן מסתמא אקנייה ניהליה משכון לעובד כוכבים אפ"ה צריך שלא ידע המלוה שהמשכון הוא של ישראל כו' נראה דהתם בשולח משכונו ע"י עובד כוכבים ללוות עליו

להגיה במשכונו של ישראל ביד עובד כוכבים : **ומ"ש** יראה שהוא מותר ולא כתב להדיא שהרא"ש מתיר הוא משום דאיכא למימר דהתם מיירי שהמשכון היה ביד העובד כוכבים משעת הלואה וכי לוה השתא מישראל זה לא מיחזי דלצורך ישראל הוא לוה אבל הכא שתיכף שנתן לו ישראל המשכון מיחזי דלצורך ישראל הוא לוה א"כ התם ישראל מעצמו נתנו לו ומשום הכי שרי דאיכא למימר שהקנהו לו אבל הכא שהעובד כוכבים משכנו בע"כ לא הקנהו לו ואפ"ה כתב רבינו שיראה מדבריו להתיר גם בזה מדסתם דבריו וכתב וכן אסור להלוות לעובד כוכבים על משכון של ישראל משמע דבכל גוונא שרי : וכתב א"א ז"ל שגם בזה ישראל שולח משכונו וכו' עד אסור ללוות עליו בתשובה כלל ק"ח סימן י"ב וי"ח וכל זה לדעת ר"י דאילו לר"ת הכל מותר כמ"ש בסמוך ורבינו ירוחם כתב בח"ו דמתשובת ר"י משמע שאפי' ידע המלוה תחילה שהמשכון של ישראל מותר ומ"מ כתב וראיתי לרבותי שנוהגין בו איסור אם ידע המלוה מתחלה שהוא של ישראל והמרדכי כתב שאם יודע מתחלה שאחריות החוב על ישראל אסור ליטול הרבית מישראל ע"י עובד כוכבים אבל אם לא ידעו מתחלה כתב רש"י שהנמנע מליקח רבית מישראל בענין זה הרי זה חסיד שוטה וכ"כ בכלבו וגם בעל התרומות כתב בח"ב שאם נודע הדבר בעדים אסור ליטול רבית וכן אם הכיר המלוה שהוא של ישראל קנסינן ליה וכתב עוד שאם יודע המלוה שהוא של ישראל ונאנסו המעות ביד העובד כוכבים ולא הגיעו ליד ישראל מחזיר לו משכונו בלא כלום ובתשובות הרא"ש כלל ק"ח סימן כ"ט כתב עובד כוכבים שלוה מישראל ובשעת פדיית המשכון בא ישראל ואמר שלי הוא המשכון אם רוצה לעשות מדת חסידות ולהאמינו הרשות בידו אבל משורת הדין אינו חייב להאמינו ויקח הרבית מן העובד כוכבים שהלוהו עכ"ל : **ישראל** שהלוה לעובד כוכבי' ברבית ואח"כ אמר לו תן המשכון לראובן והוא יתן לך מעותיך וכן עשה נתן המשכון לראובן וראובן עיכב המעות בידו אחר מכירת המשכון והמלוה תובע ריוח עד שיביא מעותיו לידו והעובד כוכבים אינו רוצה ליתן יותר מעד שעת מכירה בענין שראובן צריך ליתן המותר שכתב הרא"ש בכלל ק"ח סימן כ"ה כיון שהעובד כוכבים היה בשעת הלואת המעות אין למלוה עסק עם ראובן כלום ואם ראובן עיכב מעות העובד כוכבים ולא נתנם למלוה למה לא יקח המלוה רבית מן העובד כוכבים ואם העובד כוכבים יכוף את ראובן לפרוע הרבית בשביל שעיכב מאי נפקא ליה מיניה למלוה בזה אין לו עסק עם ראובן כלל : **ישראל** שנתן משכונו לעובד כוכבים ללות עליו ולוה עליו מישראל ואח"כ בא בעל המשכון לפדות משכונו מישראל חבירו כתב הרא"ש בכלל ק"ח סימן ח' שהדין עם המלוה דלאו בעל דברים דידיה הוא (ז) . אבל במרדכי כתוב בישראל שהשאיל ערבונו לעובד כוכבים ולוה עליו ברבית מישראל ואין העובד כוכבים רוצה לפדותו לפי שהוא אנס אין ישראל מלוה יכול לומר לא אחזירנו אלא לעובד כוכבים דהוי כגזלן שנטל מזה ונתן לזה וכו' ומשמע דוקא משום שהעובד כוכבים אלם שאם היה רוצה לפדותו לא היה רשאי לעכבו עבור הרבית אז הוא מחזירו לישראל אבל אם אינו אנס שיהיה יכול הישראל לעכבו עבור הרבית יעכב גם מישראל ואם יתן הרבית יקח ממנו שהרי ישראל שליח הוא ולא לוה ע"כ וכ"כ בהגה"א (ח) וכיון (דבמשאיל) [דבשואל] שאין (לשואל) [למשאיל] שייכות בו סובר המרדכי שצריך המלוה להחזיר משכונו ללוה כ"ש בשולח משכונו ע"י עובד כוכבים דמעולם לא יצא משכון זה מרשותו שאינו יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את ושלא כדעת הרא"ש מיהו איכא לפלוגי בינייהו בגוונא אחרינא דע"כ לא קאמר מרדכי דלא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את אלא בעובד כוכבים אלם שאינו רוצה לפדותו ואף ע"פ שכתב אבל אם אינו אנס וכו' היינו לומר דלהוציאו מיד הישראל בלא רבית אין לו כח אבל הא מיהא אלם הוא שאין הישראל יכול לכופו שיפדנו אבל אם אינו אנס אלא ישראל יכול לכופו שיפדנו מודה דמצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את וכדברי הרא"ש וכן נ"ל כי היכי שלא ליקשי מרדכי דידיה אדידיה שהרי גבי עובדא דר"ת ור"י כתב כדברי הרא"ש וז"ל וכ"פ ר"י גבי ישראל שנתן משכון לעובד כוכבים להיות שלו למשכנו בשביל מעות דאין בעל המשכון יכול לתובעו למלוה כלום : ואף אם אינו יודע וכו' וכבר כתבתי שכל זה לדעת ר"י דאילו לר"ת אפי' על ספרים מותר ללות ככתוב במרדכי : והרמב"ן חלק על דברי ר"י וכו' כ"כ בנימוקי יוסף עלה ז' ד"א וכתבו תלמידי הרשב"א ובעל התרומה שטעמו של הרמב"ן הוא משום דכיון שאחריותו של ישראל המלוה אינו אלא על משכון של ישראל אסור ולא סמכינן מסתמא למימר כוונתו היתה להקנותו לו אלא אם כן הקנהו לו בפירוש ותלמידי הרשב"א ז"ל כתבו שיש לדון בדבר דה"מ כשהוא סרסור או שהודיעו שלא יהא אחריותו אלא על המשכון אבל אם אינו סרסור ולוה ממנו סתם דלאו אחריותו על המשכון בלבד אלא אף על העובד כוכבים למה יהיה אסור דעיקר חיובו על (המלוה) [הלוה] היה ומשכון זה כדין ערב דתחלה יש לו להתרעם ממנו שיחליטו לו המשכון דאין יורדים לנכסים תחלה קרוב הדבר שהוא מותר בכה"ג דישראל המלוה לא ידע ומיהו משום הרחק מן הכיעור יש לכל אדם ליזהר מזה וכל שכן לבעל נפש עכ"ל (ט) : **ומיהו** גם הוא ז"ל מודה וכו' ג"ז כתב בעל נמ"י ותלמידי הרשב"א ובעה"ת בשמו וכתבו ודוקא היכא שקנאו העובד כוכבים לכלי של ישראל במשיכה אבל אם לא משכו לא קנאו ואסור לישראל ללוות עליו וכתב עוד בעל התרומות ואחר שקנאו אע"פ שישראל נתנו לו בפני העובד כוכבים לשם העובד כוכבים וקבל מעותיו מישראל בשליחות העובד כוכבים מותר דכל שבאחריות העובד כוכבים מותר אע"פ שאין שליחות לעובד כוכבים

דישראל

דרכי משה

מישראל ונותן לישראל שרי אבל אם הישראל נותן הרבית לישראל אסור משום חומר רבית עכ"ל וע"ל בתשובת ריב"ש בזו : (ז) וכ"כ הגמיי' דא"ג וע"ל אימתי צריך להחזיר לו : (ח) כתב המרדכי דף ק"ס ע"ג עובד כוכבים שהשכין אצל ישראל וחזר ומכרו לישראל אחר מותר לקבל הרבית מישראל הקונה דהא לא הלוה כלום לישראל רק לעובד כוכבים עכ"ל וכ"ה בהג"א אפי' שהה הישראל לפדותן צריך לתת לו כל הרבית עכ"ל וכ"ה במיימן פ"ז דמלוה ולוה ובמרדכי דף קמ"ט ע"ג לא משמע כן : (ט) ג וכ"ע והרשב"א כתב בתשובה סימן קכ"ב

שדעתו

דרישה

ישראל עכ"ל : [ו] צריך שלא ידע המלוה כו' ז"ל מ"ו לכאורה משמע הא ד[illegible] שלא ידע המלוה בשביל ישראל לקח היינו לדברי רש"י אבל לר"ת אפי' ידע המלוה שבשביל ישראל שרי וכן מלאתי בשם א' שכתב הרא"ש בתשובה כך להדיא דלר"ת אפי' ידע המלוה שרי וכן פסק סמ"ג בשם הרשב"א אבל מדכתב הטור שהסכים הרא"ש לדעת ר"ת א"כ משמע שכתב הרא"ש אפי' לר"ת ודוקא לוה שידע שרי לר"ת מאחר שהמלוה לא ידע מדכתב לעיל אבל הלוה שיודע אסור לפירש"י משמע להדיא דלר"ת שרי אבל היכא שהמלוה ידע אסור (והא דלעיל בהא דאמר ר"ת דאין שליחות לעובד כוכבים מותר אע"ג דהמלוה ידע שאני התם שלקחם העובד כוכבים מתחלה לצרכו משא"כ הכא שלקחם לצורך ישראל. ובשקלי לדעת ר"ת נ"ל דלכך כתב לעיל דהישראל הקנה לעובד כוכבים את המשכון דבלא שקנאה אסור מאחר שסומך על המשכון של ישראל וגרע במשכון מבלא משכון (וה"ק עכ"ס) וכ"כ הוא בתשובה פעם אחרת וז"ל אף לדברי ר"ת לא שרי אלא היכא שלוה העובד כוכבים מתחלה לצורך עצמו ואח"כ מלאו הישראל כו' אבל היכא שלוה העובד כוכבים מתחלה לצורך ישראל אסור עכ"ל וכן עיקר עכ"ל מ"ו . וצ"ע דהא כתבי' התוס' בפרק א"כ דף ע"א דלר"ת מותר לישראל ליתן לכתחלה משכונות שלו להשכינם אצל ישראל ואפי' לעבדו ושפחתו ואפי' ספריו והמלוה מכירן ואפי' אם מוזר המלוה ומפקידן אבל הלוה שרי שואיל ויד עובד כוכבים באמצע לכן היה נלפ"ד דלר"ת בכל ענין שרי וכמ"ש ב"י והא דכתב הטור דין זה היינו לסברת ר"י שכתב אליבא דרש"י שמותר כמ"ש בדין הכל שר"י מתיר אפי' לסברת רש"י כי ב' דינים

פרישה

של ישראל ביד עובד כוכבים ב"י : (טו) יראה שגם זה מותר מ"ש יראה (ולא כתב בהדיא שהרא"ש מתיר עכ"ס) משום דאיכא למימר דהתם מיירי שהמשכון היה ביד עובד כוכבים משעת הלואה וכי לוה השתא מישראל זה לא מחזי דלצורך ישראל הוא אבל הכא שתכף שנותן לו ישראל המשכון מחזי דלצורך ישראל הוא לוה א"כ התם ישראל מעצמו נתנו לו ומש"ה שרי דאיכא למימר שהקנהו לו אבל הכא שמשכנו בע"כ לא הקנהו לו ואפ"ה כתב רבינו שיראה מדבריו להתיר גם בזה מדסתם דבריו וכתב וכי אסור להלוות לעובד כוכבים על משכון של ישראל משמע דבכל גוונא שרי ב"י : (טז) צריך שלא ידע המלוה כו' כתב ב"י וכל זה לדעת רש"י ור"י אבל לר"ת הכל שרי כמ"ש בסמוך ועד"ר : (יז) ועדים לא יוכל להביא פי' אף אם יעידו ששלחו ולא הקנה לו המשכון וק"ל : (יח) לומר להם פירוש לעדים : (יט) הלכך אין בידינו כח לומר למלוה כו' כי לא יוכלו בעלי בתים לעמוד בזה אם ימחה בידם מליקח רבית כך הוא בתשובה : (כ) אבל אם יודע כו' פירוש כשיודע שהוא של ישראל אסור להלוות עליו דיש לחוש שמא לא הקנה המשכון לעובד כוכבים כי אין רצון ישראל המשלח ליתן רבית לכך מתחלה אסור ללות עליו ואם טוען א"כ הישראל המשלח שלא הקנהו לעובד כוכבים א"כ ליתן לו רבית ואם הוא טלית ג"כ מכוער הדבר ליקח רבית (דוקא משכון כזה שהוא יודע לרבים ולכל העולם שהוא של ישראל מכוער הוא ליקח רבית אבל בשאינו משכון כזה אף שהוא יודע שהוא של ישראל רשאי ליקח כשהלוה נותנו לו ואין הדבר מכוער עכ"ס) אפי' אם שלוה רוצה ליתן לו רבית דכיון דיודע שהוא של ישראל הו"ל לאסוקי אדעתיה דלמא לא הקנה ליה לעובד כוכבים ולא התירו אלא כשלא ידע בשעת הלואה שהוא של ישראל כיון שהלוה בהיתר הקילו בדבר שיכול לומר דלמא אקני ליה המשכון או לאו הני זוזי יהיב לעובד כוכבים וכן הוא מבואר בתשובת הרא"ש כלל ק"ח וכן דעת ר"י והו"ק : (כא) והרמב"ן חלק על דברי ר"י בישראל ומ' והטעם כתבו תלמידי הרשב"א משום דכיון דאחריותו של המלוה אינו אלא על המשכון של ישראל אסור ולא סמכינן מסתמא למימר דכוונתו היה להקנותו לו אא"כ שקנהו לו בפירוש והרשב"א כתב בתשובה סימן קכ"ב שדעתו נוטה לדברי ר"י להלכה אבל למעשה אינו מורה להקל וליטול לכתחלה לפי שהורו מקצת רבותינו

כוותי

חדושי הגהות

ג הך וכ"ע וכו' קאי על הרב בית יוסף ששם בדרכי משה הארוך העתיק הרבה מדברי ב"י ואח"כ כתב וכתב עוד והרשב"א וכו' :

ומדברי

שאם השאיל הישראל משכון לעובד כוכבים ללוות עליו לעצמו שמותר אפי' הלך לו העובד כוכבים ופורע ישראל בעל המשכון למלוה קרן ורבית דהא אקנייה לעובד כוכבים וקנייה במשיכה (כב) עובד כוכבים שאומר לישראל לוה לי מעות מישראל כתבו ר"ג ורבינו אב"ן שמותר למלוה ליקח הרבית מיד ישראל השליח אע"פ שאין שליחות (כג) לעובד כוכבים ונעשה שלוחו של המלוה להוליך מעותיו לעובד כוכבים להביא לו משכונו (כד) ואפילו אם פדאו השליח במעותיו ונתן למלוה קרן ורבית מותר שלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לוה למלוה וזה לאו לוה הוא אלא שליח בעלמא וקנה המלוה המשכון של העובד כוכבים במעות שהלוה עליו והוי כאילו מוכרו עתה לזה הישראל שפדאהו וכ"כ אבי העזרי וכתב (כה) [ז] שאפי' העובד כוכבים אלם ואינו פורע לשליח יכול המלוה ליטול

דישראל מטלטל בעלמא הוא וכן משמע מתוך דברי תלמידי הרשב"א אך א"כ כתב בה"ת בשם הר"ר אשר מלוני"ל דאיבעיא משום דכיון דקי"ל אין שליחות לעובד כוכבים איכא למימר דעבוד לישראל לקבל המעות וכן אסור לישראל ליתן המשכון ביד ישראל המלוה אע"פ שהעובד כוכבים מקבל המעות: אם העובד כוכבים השואל אינו

שם כתוב בספר התרומות בשם ה"ר אשר מלוני"ל שאינו יכול לזכות לו המשכון ע"י עובד כוכבים אחר שילוה בו מעות מישראל ברבית בשביל העובד כוכבים האחר דאין שליחות וזכיה לעובד כוכבים אבל אם העובד כוכבים השואל אמר לישראל המשאיל תנהו לפלוני עובד כוכבים שילוה לי עליו מישראל מעות ברבית וכשתמסרנו בידו מיד אני חייב לך להחזיר המשכון מותר ומתוך דברי המרדכי ודברי הרא"ש בשם אבי העזרי בכלל ק"ח סי' ה' משמע דליתא לסברא זו שכתבו שאם ביקש העובד כוכבים מראובן תשים משכון במקומי והלך ראובן לשמעון ואמר לו זה משכונו של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכה לך תחת העובד כוכבים מותר שמעון ליקח רבית מראובן שהוא שלוחו של שמעון להלוות לעובד כוכבים וכן כשיזכה לו משכון אך הרא"ש עצמו אוסר בכה"ג וכמ"ש לקמן בסי' זה: עובד כוכבים שאומר לישראל לוה לי מעות מישראל ברבית וכו' הר"ן ונמ"י והגהות אשיר"י עלה קמ"ה כתבו שר"ג מתיר ובתשובות הרא"ש כלל ק"ח סי' ה' בשם ראב"ן וגם בסמ"ק כתב להתיר ומדברי הר"ן נראה דבלא משכון נמי שרי ר"ג שכתב ומיהו ה"מ כשאין אחריות המלוה על זה השליח כגון שהודיעו שעובד כוכבים פלוני הוא שלוה ממנו א"נ שהעמידו אצל העובד כוכבים ונפטר השליח בכך אבל אם השליח חייב באחריות אסור שאפילו הוא יכול לתבוע את העובד כוכבים כל שישראל זה הוא כערב קבלן אסור עכ"ל וכתבו בעל נמק"י ובסה"ת נזכרו דברים אלו יותר בבירור שכתב בשם הרמב"ן שמצא בתשובות ר"ג עובד כוכבים שאמר לישראל לוה לי מעות מישראל מותר לפי שישראל המלוה עושהו שליח שילוה מעותיו לעובד כוכבים והוא שלא יתחייב ישראל באחריותו של קרן והרבית כלומר שיעמידנו אצל העובד כוכבים או שיאמר לו כמה תקח מן העובד כוכבים תן לי ואם אינו מאמינו נשבע לו שלא נתן לו העובד כוכבים יותר ויפטר והוא הוסיף לבאר א"כ יהיב ליה סתם מותר דמסתמא ישראל שליחא הוא בדיניה אבל אם א"ל כל זמן שמעותי ביד העובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחדש אסור דכיון שאם אין העובד כוכבים פורע הוא חייב ליתן לו רבית נמצא אחריות הקרן עליו עד שיפרענו והרי זה כלוה מעות לישראל ואמר ליה כל זמן שאני נותן דינר רבית בחדש לא יהא לך רשות לכופני לפרוע לך הקרן ואם א"ל אני אתבע את העובד כוכבים ואם אינו פורע אחריותי עליך והוא יכול לתבוע את העובד כוכבים בדיניהם מותר וזהו דין ערב שישראל נעשה ערב בשביל עובד כוכבים לישראל חבירו והוא שיהא ישראל תובע את העובד כוכבים תחלה ואם הדבר בענין שאינו יכול לתבוע העובד כוכבים דא"ל לאו בעל דברים דידי את והתנה ליטול מן הישראל אסור ואם הדבר כן בין בתנאי בין בסתם אע"ג דשקיל ההוא כישראל רבית מן העובד כוכבים לא שקיל האי ישראל מיניה כלום דהו"ל לוה מעות לישראל וחוזר ומלוה אותם לעובד כוכבים עכ"ל ובמרדכי כתוב בשם ר"ג דעובד כוכבים שאומר לישראל לוה לי מעות מישראל ברבית מן הדין מותר אלא דתניא בתוספתא ואסור לעשות כן מפני מראית העין ומ"מ נהג העם היתר בדבר עכ"ל ובתשובות הרא"ש הנזכר בשם אבי העזרי ובהגהות אשיר"י עלה קמ"ה ובמרדכי כתוב שאפי' אם א"ל העובד כוכבים לראובן תשים משכון במקומי ולקח הישראל משכונו ואמר לשמעון זה המשכון של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכה לך תחתיו ונהרלה שמעון מותר לו לקבל הרבית מישראל הממשכן שהוא שלוחו של שמעון להלוות לעובד כוכבים וכן כשיזכה לו משכון ואם כופר ראובן ישבע שהוא כדבריו ויפטר ע"כ ומ"ש שאם אמר לשמעון זהו משכונו של עובד כוכבים וכו' מותר שמעון ליקח הרבית אפשר דס"ל דאף לשליח אין איסור אע"פ שהמשכון של ישראל משום דמשכון דין ערב יש לו דהא אינו מוכר המשכון עד שיתבע תחלה שיפרענו ואף אם אין המלוה יכול לתבוע את העובד כוכבים מ"מ כיון שעל ידי שהוא אומר לשליח לתבוע מהעובד כוכבים הולך ותבעו הו"ל כאילו הוא עצמו תובעו נמצא שאין על המשכון אלא דין ערב ושרי א"כ דמותר דקאמר לא קאי אלא למלוה שאינו יודע שהמשכון של ישראל והכי דייק דקאמר מותר לשמעון ליקח הרבית ולא קאמר מותר ראובן ליתן הרבית אבל הלוה כיון שהמשכון שלו איסורא עבד ואפי' מזכה לו במקום העובד כוכבים לא זכה הלה מכח העובד כוכבים דהא העובד כוכבים לית ליה זכייה (י) כדאיתא באיזהו נשך (עב.) אלא מחמת הישראל הוא זוכה בה וא"כ הו"ל כאילו אחריות החוב על השליח ואיסורא עבד ואע"ג דבדרישא דלישנא נקט נמי היכא שלוה על משכונו של עובד כוכבים ועל היכא ששם ישראל המשכון במקומו כתב דמותר שמעון ליקח הרבית י"ל דלענין מקבל הרבית שניהם שוים להתיר אבל לענין איסור השליח יש חילוק ביניהם דכשהמשכון הוא של עובד כוכבים ליכא איסורא גם לשליח אבל כשהמשכון של השליח עבד איסורא ומ"ש עוד ואם כופר ראובן ישבע שהוא כדבריו ויפטר אין לפרש דקאי אשליח דהא כיון שהמלוה תופס משכון לדידיה מהימנינן אלא ודאי אמלוה קאי וה"פ ישבע ויפטר מלהחזיר המשכון כל זמן שלא יפרע לו הרבית ובהג"א כתב בהדיא ישבע שמעון ומכל מקום היכא שעדים מעידין שמשכון. זה של ישראל שא"ל העובד כוכבים שישימנו במקומו פשיטא דאסור לדעת הרא"ש שכתב רבינו בסמוך וז"ל באומר לו אני מזכה משכוני תחת העובד כוכבים שהרי אפי' במשכון עובד כוכבים אסר אם לא שיהא באחריות המלוה וכן בתשובה הנזכר אחר שכתב דברי אבי העזרי כתב א"א ז"ל אוני מתיר אלא שהמלוה יקבל עליו אחריות המשכון והמעות בעודם ביד השליח: ואפילו אם פדאו השליח במעותיו וכו' כ"כ בתשובות הרא"ש כלל ק"ח סי' ה' וכתוב שם דשלא כהוגן עשה ומנהג רמאות עשה אם פדה המשכון במעותיו לפי שמתחלה על מנת כן הלוה שיהא המשכון בידו עד שיפדאנו העובד כוכבים כלומר וזה רימה אותו שפדאה קודם שיפדאנו העובד כוכבים וזה מפסיד ריוח של כל אותו זמן שישהא העובד כוכבים מלפדותו (יא): **וכתב** שאפילו העובד כוכבים אלם וכו' כ"כ בתשובות הרא"ש כלל ק"ח סי' ה' בשם אבי העזרי ובמרדכי אבל הרא"ש חולק ע"ז כמ"ש רבינו בסמוך דאפילו כשאחריות המשכון או מעות הקרן על השליח

עליו אם ידע המלוה שהמשכון הוא של ישראל דמי לאותרא דסיפא דשניהם יודעין בדבר ונתכוון ישראל ליטול רבית הבאה מכיסו של ישראל הלכך אפילו אקנויי אקני ניהליה המשכון בפירוש לעובד כוכבים מי אסור אבל בהשאיל רבינו לעובד כוכבים לא דמי כלל לאותרא דסיפא והלכך כיון דאקנויי אקני ניהליה המשכון אין כאן איסור אפי' ידע המלוה ומודה בה הרמב"ן:

כתב בהגהות סמ"ק היכא דישראל שולח משכונו ע"י עובד כוכבים ללוות עליו כו' יש מפרשים אפילו בסתם אמרינן דדעתו לכך להקנות לעובד כוכבים כו' וכן נהגו היתר אפי' בסתם עכ"ל: עובד כוכבים שאומר לישראל כו' ונעשה שלוחו כו' נראה דלפי טעם זה שאמר נעשה שלוחו של המלוה כו' א"כ אף לשליח אין איסור והא דכתב ר"ג שמותר למלוה ליקח הרבית מיד ישראל לאו דוקא מלוה מותר דה"ה שליח נמי מותר וחדא מינייהו נקט ובמרדכי והגהות אשיר"י ותשובות הרא"ש כלל ק"ח סימן ה' כולם כתבו ע"ש אבי העזרי דהוא ראבי"ה דכן הדין אם א"ל העובד כוכבים לראובן תשים משכון במקומי ולקח הישראל משכונו ואמר לשמעון זה המשכון של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכהו לך תחתיו דעובד כוכבים נהרלה שמעון מותר לו לקבל הרבית מישראל הממשכן וכו' דכיון דהטעם הוא שהישראל הממשכן הוא שלוחו של המלוה להוליך מעותיו לעובד כוכבים ולחזור וליקח מן העובד כוכבים קרן ורבית אין כאן איסור לא למלוה ולא לשליח ואפי' בלא משכון כל עיקר נמי מותר כמו שכתב ב"י בשם הר"ן ונימוקי יוסף לדעת ר"ג והדברים מבוארים בדברי בעל התרומות שכתב בשם הרמב"ן שמצא בתשובת ר"ג. והוא שלא יתחייב ישראל השליח באחריותו של קרן ורבית כו' ועיין בב"י לשם כתב ע"ש בעל התרומות בשם הר"ר אשר מלוני"ל שחולק ע"ז וס"ל דדוקא היכא שקנאו העובד כוכבים למשכון מיד ישראל במשיכה אבל אין הישראל יכול לזכות לעובד כוכבים המשכון דאין שליחות וזכייה לעובד כוכבים כו' מיהו בדברי ר"ג וראב"ן וראבי"ה אין ספק דאינהו מתירין לגמרי ודלא כב"י שנראה מדבריו כמסתפק אם יש היתר לשליח לראבי"ה. ומה שקשה היאך יאמר הישראל אני מזכהו לך תחתיו דעובד כוכבים הלא אין זכייה לעובד כוכבים הנה אפשר ליישב דה"ק שיהא זוכה בו בדרך שיזכה בו העובד כוכבים כגון באודיתא כדאמר בפ' מי שמת בעובדא דאיסור גיורא דאפי' בעובד כוכבים גמור קני ליה באודיתא וכדכתב הרמב"ם בפ"ט מה' זכייה ובסמוך יתבאר עוד בס"ד ועיין בב"י דתחלה כתב דבמזכה משכונו לעובד כוכבים וזכה בו המלוה מכח העובד כוכבים אף השליח לא עשה איסור ואח"כ כתב בהיפך דהישראל שיודע שהמשכון שלו אסור אפי' במזכה למלוה במקום העובד כוכבים לא זכה הלה מכח העובד כוכבים דהא עובד כוכבים לית ליה זכייה וא"כ דבריו סותרין והעיקר כדפרי' דזוכה בו במקום עובד כוכבים ע"י אודיתא ודו"ק: כתב במרדכי ע"ש ראבי"ה שאם כופר השליח שאומר לא אמרתי לך שהמשכון הוא של עובד כוכבים וגם לא זכיתי לעובד כוכבים משכוני ישבע שהוא כדבריו ויפטר ומשמע דהשליח נשבע ופטור מלתת הרבית ואיפשר דמיירי שעדים מעידים שמשכון זה של ישראל הוא וא"ל העובד כוכבים שישימנו במקומו הלכך אין המלוה יכול ליטול הרבית עד שיעידו העדים שהיה מזכהו לו בדרך שיזכה בו תחתיו דעובד כוכבים משום דהמשכן בחזקתו של שליח הוא כיון שיש עדים מעידים שהוא שלו. וב"י פי' דה"ק המלוה ישבע ויפטור מלהחזיר המשכון כל זמן שלא יפרע לו הרבית וכן הוא בהגהות אשיר"י פ' איזהו נשך וע"ש: ואפילו אם פדאו השליח כו' פי' לא מיבעיא היכא שפדאו העובד כוכבים ע"י השליח שמוליך הקרן והרבית מהעובד כוכבים למלוה דפשיטא דשרי דאינו אלא שלוחו של ישראל כו'. אלא אפי' פדאו השליח שנותן קרן ורבית מכיסו נמי שרי דהוה ליה כאילו המלוה מכרו עתה למשכון זה לזה הישראל שפדאהו אבל מתחלה כשהביא השליח המשכון ולוה עליו מישראל אין להתיר מטעם קנייה כשיאמר השליח קנה לך המשכון ואם יבא אליך העובד כוכבים תנהו לפדות כו' כמ"ש הרא"ש כלל ק"ח סי' ה' דמאחר דהשליח אין לו שום זכות ושום שיעבוד על משכון זה של עובד כוכבים שאינו אלא שלוחו של עובד כוכבים ואין שליחות לעובד כוכבים א"כ אין לו כח להקנות המשכון של עובד כוכבים ואין היתר אלא על ידי שנעשה שלוחו של ישראל המלוה כו' ובסמוך אבל משכונו של עובד כוכבים שביד ישראל כו' יתבאר עוד בס"ד: כתב בהגהות אשיר"י פא"נ דאם פדה הישראל המשכון משל עצמו הוי רמאות עכ"ל וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סי' ה' דשלא כהוגן עשה ומנהג רמאות לפי שמתחלה ע"מ כן הלוה שיהא המשכון בידו עד שיפדנו העובד כוכבים עכ"ל:

ומ"ש וכתב שאפי' העובד כוכבים אלם כו' כ"כ במרדכי ובהגהות אשיר"י בשם ראבי"ה והוא אבי העזרי שכתב רבי' דין זה בשמו שחבר ספר אביאסף כנודע למעיין בס' המרדכי והוכיח כן גם מהרר"י מינץ בתשובה סי' עשירי ותימה שבמרדכי ובהגה"ת אשיר"י כתבו ג"כ ע"ש ראבי"ה שכתב בספרו ספר אביאסף וז"ל אבל

דרכי משה

שדעתו נוטה לדברי ר"י להלכה אבל למעשה אינו מורה להקל וליטול לכתחלה עכ"ל וכבר כתבתי דדעת המרדכי להתיר ובכלבו כתב דהמנהג כדברי ר"י גם מסקנת הרא"ש נראה להתיר ולכן כתב דיש לסמוך להקל כדברי ר"י כ"ש דלדעת ר"ת בכ"ע שרי וכבר כתב הגמי"י פ"ה מה"מ שבכל צרפת נוהגין היתר כדברי ר"ת במלוה ע"י עובד כוכבים על המשכון ואע"ג דבב"י פסק דעיל כרש"י מ"מ על דברי ר"י יש לסמוך כן נ"ל: (י) וצ"ע דהא דבריו סותרין זה את זה דהרי כתב לעיל דלדברי שו"ת זו והמרדכי משמע דס"ל דיש זכייה לעובד כוכבים דלא כמ"ה שכתבתי לעיל וכאן פירשו בע"א וצ"ע: (יא) וכ"כ בהג"א פרק א"נ:

ואינו

פרישה

כומי נמי להתיר: (כב) עובד כוכבים שאמר לישראל לוה לי מעות כו' ב"י כתב בשם כ"י דאפי' בלא משכון נמי מותר כשאין אחריות על השליח ע"ש: (כג) לעובד כוכבים דנעשה שלוחו כצ"ל: (כד) ואפילו אם פדאו השליח במעותיו וכתב הרא"ש כלל ק"ח סימן ה' דשלא כהוגן ומנהג רמאות עשה אם פדה המשכון במעותיו (שמפסיד למלוה הריוח עד שעת פדיית שעובד כוכבים עכ"ה) לפי שמתחילה ע"מ כן הלוה שיהא המשכון בידו עד שיפדאהו העובד כוכבים עכ"ל ונראה מזה שאם שמלוה פיקח ומרגיש הדבר א"צ ליתן לו לפדותו וכן מוכח בסמוך ודו"ק: (כה) שאפילו שעובד כוכבים אלם ואינו פורע כו' (פי' הרבית) כתב ב"י ז"ל אבל הרא"ש חולק ע"ז

כמ"ש

דרישה

דינים הללו הביאם הרא"ש יחד בפרק א"נ ד' קמ"ה ע"ג מ"ב: [ז] שאפילו העובד כוכבים אלם כו' אבל אם קלב עם חבירו דיוקר ועובד כוכ"ס אלם נראה שלא ליתן לישראל מכיסו כלום שהרי על דעת העובד כוכבים הלוה ואם אמנו שקבל מן העובד כוכבים יותר ישבע היסת ויפטר מתשובת מהר"ם מ"ו וכתב ב"י ע"ז ז"ל ותימה דלמה ישבע היסת הא אינו אלא שמא ואין לו עליו אלא חרם סתם. וישראל שחייב לעובד כוכבים מעות ודחק אותו לפרוע לו ומסר לו ערבונו ללוות ממי שירצה והלך העובד כוכבים ולוה מישראל אחר ולבסוף א"ל העובד כוכבים לא ופדה המשכונות מישראל חבירך אסור לקבל מזה הישראל הרבית שהרי לצורך ישראל הלוה ומן ישראל באה הרבית מתשובת מהר"ם אבל לפי

דעת

ליטול הרבית ממנו אבל אם הזכיר לו העובד כוכבים והבירו שהוא אלם לא יטול ממנו וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה (כו) שצריך שיאמר המלוה לשליח אתה תהיה שלוחי להביא לי המשכון מיד העובד כוכבים באחריותי ולהוליך לו המעות על אחריותו וכן בשעת פדייה תהא שלוחי להביא לי מעותי מן העובד כוכבים ויהיו באחריותי כשיצאו מן העובד כוכבים וכן תהיה שלוחי להחזיר לו המשכון ואם אינו מאמינו יאמר כך בלבו וא"צ להודיעו או יתנה עמו שלא יהא נאמן לומר נאנס או נאבד אלא בעדים ואם עשה כן ובשעת פדייה אומר השליח לא אמרתי לך אמת תחלה אלא שלי הוא יאמר המלוה איני מאמינך אלא

אבל אם קבל עם ישראל המלוה ביוקר והעובד כוכבים אלם ואינו פורע נראה שלא יפרע ישראל הלוה למלוה מכיסו כלום שהרי על דעת העובד כוכבים הלוהו וא"כ דברי ראבי"ה סתרי אהדדי ודוחק לומר שדין זה האחרון העתיקו ראבי"ה בספרו ע"ש ריב"א אע"ג דליה לא ס"ל הכי וכמו שנראה מדברי הרב בהגהות ש"ע שעשה מזה שני סברות ולפע"ד נראה דלא קשה מידי דמ"ש רבינו בשמו ואפילו העובד כוכבים אלם וכו' היינו לומר שיכול המלוה ליטול הרבית ממנו אם נותן לו מדעתו ואין בזה איסור וטעמו מאחר שדנין אותו כאילו נעשה שלוחו ובודאי דלתקוני נעשה שלוחו ולא הו"ל להלוות לעובד כוכבים אלם שלא מדעתו אלא ודאי קבל על עצמו שיתן הרבית מכיסו אם לא יתן העובד כוכבים וכאילו נעשה ערב בעד הרבית וגוף ההלוואה הוא על המשכון של עובד כוכבים שזה מותר לכתחלה גבי שליח וכן נראה מדקדוק לשון המחברים שהעתיקו לשון ראבי"ה בדין זה שכתבו יכול המלוה ליטול הרבית ממנו אלמא דבא להורות שאין בזה איסור אם נותן לו מדעתו ואעפ"כ אם הודיעו שהעובד כוכבים אלם דידע ומחיל בודאי אסור ליטול הרבית דמאחר שלא נתחייב לו כלל הרבית דידע ומחיל א"כ הו"ל כאילו נותן לו רבית בעד מה שהלוה לישראל עצמו אבל דין האחרון מיירי כשהמלוה תובעו בדין שישלם לו הרבית בזה כתב נראה שלא יפרע כו' דמאחר שלא נעשה לו ערב בפירוש בעד הרבית אינו אלא שלוחו להלוות לעובד כוכבים והפסד דמלוה הוא. ועוד נראה בעיני דאף זה אינו אלא כשהעובד כוכבים פדה כבר משכונו מהמלוה ולא נתן לו הרבית כמו שקבל עם השליח התם הוא דאין להוציא מיד השליח מאחר שלא נעשה ערב בפירוש בעד הרבית וכן מבואר ממ"ש שם במרדכי זה לשונו ולאחר זמן פדה העובד כוכבים משכונו כמו שקבל מישראל המלוה כו' דצריך לפרש לשון זה דה"ק שהעובד כוכבים פודה המשכון מיד ישראל המלוה עצמו ועליו קאי מ"ש אבל אם קבל עם ישראל המלוה ביוקר והעובד כוכבים אלם ואינו פורע כו' אבל כשאין העובד כוכבים פודה אלא מהשליח והשליח פודה מן המלוה ואומר שהעובד כוכבים אלם ולא נתן הרבית כמו שקבל בהא אין המלוה מחוייב להחזיר המשכון אא"כ נתן לו מה שקבל עמו כי יוכל לומר אין לי עסק עם העובד כוכבים אלא עמך וכמ"ש רבינו בסמוך ואף אם יאמר השליח למלוה אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם אין המלוה צריך לחוש לדבריו כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום כו' והא מדברי הרא"ש. אך קשה דהא כיון דכתבו כל רבותינו דהיתר לקיחת הרבית אינו אלא מטעם שהישראל נעשה שלוחו להוליך מעותיו לעובד כוכבים להביא לו המשכון מיד עובד כוכבים וכ"ש לדעת הרא"ש שצריך שיאמר לו כן בפירוש אתה תהיה שלוחי כו' וא"כ אין למלוה שום עסק כי אם עם העובד כוכבים והראשון אינו אלא שלוחו והיאך לא יחוש לדבריו הלא מצי א"ל אריא ארבעת אמרראי. או היאך מוציאין מן השליח כל הרבית כשהעובד כוכבים אלם והלא אינו אלא שליח ונראה לי דמ"ש רבינו ואף אם יאמר השליח למלוה כו' אינו מדבר אלא כשהישראל אומר לחבירו משכון זה של עובד כוכבים הוא והמעות הם לצורך עובד כוכבים והמלוה האמין לו והלוה לו בסתם ולא אמר לו אתה תהיה שלוחי כו' דהשתא אע"ג דאנו דנין הישראל ראשון דדעתו סתמא להיתירא ונעשה שלוחו של המלוה ולכך אפי' יחזור ויפדה ממנו המשכון בלא עובד כוכבים במעותיו מותר ליקח ממנו הרבית דכשפודהו כאילו קונה ממנו המשכון של עובד כוכבים בכך וכך. מ"מ אם הוא בענין שיגיע הפסד לישראל המלוה שלא יוכל למוכרו יכול לומר אין לי עסק עם העובד כוכבים כלום שהרי לא עשיתיך שליח אלא אתה הוא שנעשית שלוחי מעצמך ומה שהוא לטובתי ולהנאתי אני רוצה בשליחותך אבל כל שהוא לתקלתי ולהפסדי אין אני רוצה בשליחותך ומאחר שאין העובד כוכבים יוכל לתבוע המשכון ממני אלא ממך שאתה נעשית שלוחו של עובד כוכבים נמצא שאתה הוא הלוה שלי ואין לי עסק אלא עמך וה"ה לענין כשהעובד כוכבים אלם ואינו רוצה ליתן הרבית יוכל לומר אין לי עסק עם העובד כוכבים ואע"פ כן אם יאמר השליח א"כ לפי דבריך שאני הוא הלוה אפדה המשכון בלא רבית יכול לומר לו המלוה מאחר שאתה נעשית שלוחי מעצמך לעובד כוכבים ואני מאמין לדבריך שהוא של עובד כוכבים לא אחזיר לך המשכון עד שתשלים לי כל הרבית שקבלת עמי בשביל העובד כוכבים וכל זה בממשכן משכון של עובד כוכבים בסתם כפרישית אבל אם אמר הישראל המלוה בפירוש אתה תהיה שלוחי כו' פשיטא דיוכל לומר השליח למלוה אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם וה"ה דצריך ליתן המשכון בלא רבית שהרי עיקר העסק עם העובד כוכבים וישראל הראשון אינו אלא שלוחו ואע"ג שהישראל לא טוב עשה שהלוה מעותיו של חבירו לעובד כוכבים אלם בלי ידיעתו מ"מ מאחר שאין לו הפסד אלא ברבית או מפסיד בהמתנה אין זה אלא כמבטל כיסו של חבירו שאין לו עליו אלא תרעומת אבל ודאי אם יגיע לו הפסד בקרן צריך השליח לשלם לו כל הפסד הקרן אי משום דאמר ליה אריא ארבעת לי אמרראי אי משום דינא דגרמי שהרי הוא עצמו עושה ההיזק לממון חבירו ע"י שהלוה מעותיו לעובד כוכבים אלם וגם ההיזק בא מיד בשעת ההלואה. ומ"ש הרא"ש בתשובה אין המלוה צריך לחוש לדבריו כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום אינו אלא בסתם שלא עשאו המלוה שליח בפירוש והוא הדין נמי כשאומר השליח לישראל משכון זה של עובד כוכבים קנה לך המשכון ואם יבא אליך עובד כוכבים תנהו לפדות ואין לי עסק עמך ולא לך לי דפשיטא הוי דינו כמשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל שהלוה עליו כבר ואחר כך הביאו לישראל שני שכתב ר"ת ושאר רבותינו דקנה ליה ישראל שני מטעם מכירה ופשיטא שאין לו לחוש לדברי ישראל ראשון שהרי אין כאן הלואה עד שיאמר ישראל הראשון אני נעשיתי שלוחך ואפסיד על ידך אלא מכר גמור הוא. ואין להקשות א"כ למה לא תיקן הרא"ש בענין זה שיאמר השליח קנה לך המשכון כו' ולא היה צריך שיאמר המלוה אתה תהיה שלוחי כו' שיש בו חששא שיטעון השליח נאבד או נאנס די"ל דדבר זה היה קשה להתיר דיש לגמגם שיאמר קנה לך המשכון כו' והוא עצמו אין לו בו שום זכות וא"כ היאך מקנה לאחרים וכל זה מתבאר בתשובות הרא"ש סי' ה' למעיין בו. והשתא לפי מה שכתבנו אין כאן מחלוקת בין ראבי"ה והרא"ש ושאר גאונים זולתי שהרא"ש הוסיף על הגאונים הראשונים שהם התירו בסתם לכתחלה ונעשה שלוחו של ישראל מן הסתם והרא"ש ז"ל החמיר לכתחלה שיאמר המלוה בפירוש אתה תהיה שלוחי כו' אבל אם לא אמר כן בפי' מודה גם הרא"ש שנעשה שלוחו מן הסתם ויכול לקבל הרבית כמבואר בסי' ו'. ומ"ש בסי' ל"א דאם לא עשה כן אסור ליקח הרבית וכן בסימן ל"ב כתב דהוי רבית קצוצה שיעור דבריו שאם לא יאמר כן בפירוש אתה תהיה שלוחי כו' הוא נראה כאילו הוא שלוחו של עובד כוכבים וכל האחריות מהמשכון והמעות על השליח ואז מאחר שכל האחריות עליו בודאי אסור ליקח הרבית והוי נמי רבית קצוצה ולכך כדי לצאת מידי ספק באיסור דאורייתא צריך שיאמר בפירוש אתה תהיה שלוחי כו' אבל ודאי אם לא עשה כן בכך לא הוי רבית קצוצה מן הסתם שהרי אין כאן אלא ספק שמא נעשה שלוחו של עובד כוכבים וסתמא דעתו להיתירא ואמרינן דנעשה שלוחו של ישראל שני ויכול ליטול הרבית אם נותן מדעתו או כשהמשכון עדיין בידו כפי מה שכתבתי לעיל. ומ"ש ב"י אדברי ראבי"ה אבל הרא"ש חולק ע"ז כמ"ש רבינו בסמוך דאפי' כשאחריות המשכון או מעות הקרן השליח אסור כל שכן ליטול רבית מהלוה אם עובד כוכבים אלם עכ"ל לא נהירא גם מ"ש ב"י קודם זה אדברי המרדכי בשם ראבי"ה דאם הניח ישראל משכונו בעד העובד כוכבים ואומר לו זה המשכון של עובד כוכבים הוא או שא"ל אני מזכהו לך תחתיו דעובד כוכבים מותר לו לקבל הרבית מישראל הממשכן כו' שכל זה אסור לדעת הרא"ש נ"ל דאינו כן אלא גם הרא"ש מודה בזה דאף על גב דס"ל דלכתחלה צריך שיאמר אתה תהיה שלוחי כו' מ"מ בדיעבד מודה דנעשה שלוחו של ישראל ולכך אפי' בהניח לו משכונו ואומר זה משכון של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכהו לך תחתיו דעובד כוכבים נמי שרי ולאו דוקא זכייה שהרי אין זכייה לעובד כוכבים אלא כלומר בדרך שיזכה בו העובד כוכבים כגון באודיתא כדאיתא פ' מי שמת בעובדא דאיסור גיורא ולאו דוקא בכה"ג שהודה הגר לבנו שאין הורתו בקדושה דקנה ליה באודיתא אלא אפי' בעובד כוכבים וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מה' זכייה אפי' הודה ש"מ לעובד כוכבים נותנים לו ופשיטא דלאו דוקא ש"מ ולא נקט הרמב"ם בלשונו ש"מ אלא משום דעובדא דאיסור גיורא בש"מ הוה ולעולם ה"ה בבריא וכ"כ בתשובות מיימוני שבספר משפטים סימן ל"א בהגה"ה ועוד נראה לומר דמאי דנקט הרמב"ם ש"מ היינו משום דסתמא דמילתא איירי כעין עובדא דאיסור גיורא דקים לן דלזכותו נתכוון ולא כדי שלא להשביע את בניו וכבר הארכתי בזה בחושן משפט סי' ר"ן בס"ד ולפ"ז אין איסור כלל לא לשליח ולא למלוה

ולא

השליח אסור כ"ש ליטול רבית מהלוה אם העובד כוכבים אלם :

וא"א ז"ל כתב בתשובות כלל ק"ח סי' ה' וסימן ל"א וסימן ל"ב ודע שדברים אלו עד אלא בעדים הוזכר גם כן בפסקים זולתי תיקון דיאמר כך בלבו אבל לפי שבתשובה הוזכר תיקון זה וגם שאר דינים דשייכי לדין זה כתב רבינו דברי הרא"ש בשם התשובה: (ובסימן ה') [ובספרים ישנים] מדויקים אחר שכתב סברת רמב"ן ואבי העזרי כתב וא"א ז"ל אינו מתיר אלא שהמלוה יקבל עליו אחריות המשכון והמעות בעודם ביד השליח כלומר שהן מתירין בכל גוונא אבל הרא"ש אינו מתיר אלא כשהמלוה יקבל עליו אחריות וכו'. ורבינו ירוחם כתב סברת הרא"ש בשם ר"ת. וכתב הרא"ש בתשובה סי' ל"ב שאם לא עשה שום תיקון מהנזכר רבית קצוצה הוי ודע שבתשובות סימן י"ב לא הזכיר הרא"ש אחריות המשכון אבל מכיון שבפסקים וגם בתשובות הנזכר כתב שצריך שיהא המשכון ג"כ באחריות המלוה י"ל דהיא תשובה דסי' י"ב נקט מעות וה"ה דבעינן הכי במשכון שכן בסי' ל"א נקט משכון ולא הזכיר מעות. ואפשר היה לומר דע"כ לא אסר הרא"ש אלא כשהמשכון והמעות גם שניהם באחריות השליח אבל כשהא' מהם שלא באחריות שרי אבל רבי' משמע מדבריו דלא שרי הרא"ש עד שיהיו המשכון והמעות שניהם באחריות מלוה וכ"כ מדבריו בפסקים ובתשובה סי' ה' כתוב כמו בפסקים שאינו מותר אלא שהמלוה יקבל עליו אחריות המשכון והמעות בעודם ביד השליח ולפי זה מ"ש בסי' ל"ב וכיון שאחריות המשכון והמעות הם על השליח נמצא שהשליח הוא הלוה מחבירו וכו' התם מה שאלוהו הוא דענין זה שהמשכון והמעות היו באחריות השליח אבל אה"נ דבא' מהם שיהיה באחריות השליח אסור ולפי דעת הרא"ש אם הביא הסרסור משכון למלוה אינו יכול להלוות עליו אפילו קבל אחריות המעות עליו עד שיחזיר הסרסור המשכון לעובד כוכבים ויחזור ויקבלנו ממנו באחריות המלוה ואם המלוה מתנה ואומר כל משכון שיקח סרסור זה מהעובד כוכבים ללוות עליו מישראל ברבית אני מקבל אחריותו עלי משעה שיקחנו מיד עובד כוכבים עד שיבא לידי או ליד מי שילוה עליו ואם אינו מאמינו יאמר כך בלבו וכו' בכי הא הדעת נוטה להתיר (יב): כתב הרא"ש בסימן ה' מהכלל הנזכר אם אמר הסרסור לישראל משכון זה של עובד כוכבים קנה לך המשכון ואם יבא עובד כוכבים תנהו לו לפדות ואין לי עסק עמך ולא לך עמי אפשר שמותר דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה ליד מלוה: ואם עשה כן ובשעת פדייה אומר השליח כו' בג' תשובות ראשונות מכלל ק"ח ובסי' י"ב ובסי' ל"א ול"ב מכלל הנזכר ובסי' א' מכלל הנזכר כתב ודע שנהגתי היתר בזה כל ימי ישראל שהביא משכון ואמר של עובד כוכבים הוא אפי' אמר אח"כ שלי הוא וכ"כ ריב"א. גם רבי' ירוחם כתב כן בשם ריב"א ודוקא שהתפיסו המשכון כלומר כי היכי דליהוי איידך המע"ס: ב"ה תשובה זו כתובה בתוך תשובת הרשב"א סי' תתנ"ח בדפוס: ובתשובת אשכנזית מצאתי שאפילו הוא רוצה לישבע שאין המשכון של עובד כוכבים יאמר איני מאמין כי אם לדברים הראשונים ונראה דדוקא אם כשהלוהו ומסר לו המשכון לידו דקנה משכונו כי תפיס ליה כדאיתא בהשולח (לד) בהלכה דהתקין הלל פרוזבול והרא"ש בכלל ק"ח סי' כ"ט כתב בכיוצא בזה שאם לא רצה ליטול משום מדת חסידות הרשות

בידו

דרכי משה

(יב) ואינו נראה לי דבריו שיצטרך המלוה לקבל האחריות המשכון קודם ההלואה שאז הסרסור עדיין לא נעשה שלוחו ואין המלוה צריך לקבל אחריות אלא שמהלואה ואילך. ומ"ש רבינו הטור בשם הרא"ש שצריך שיאמר המלוה לשליח אתה תהיה שלוחי להביא המשכון מיד העובד כוכבים נראה דמיירי לאחר הלואה וכגון שהמלוה נתן המעות לשליח ומלוה המעות לעובד כוכבים ואח"כ נוטל המשכון או שאני התם דהואיל והישראל שלחו כדי להלוות לעובד כוכבים מיד נעשה שלוחו וצריך המלוה לקבל עליו האחריות אבל בכה"ג שבב"י שהסרסור מביא משכון למשכן בלא שליחות המלוה פשיטא דא"צ להחזיר ולהביא לעובד כוכבים כדי לקבל המלוה אחריות עליו כי אין הדעת נוטה לסברא זו כנ"ל:

ומ שמע

פרישה

כמו שכתב רבינו בסמוך דאפילו כשהאחריות המשכון או מעות הקרן על השליח אסור כ"ש ליטול רבית מהלוה אם העובד כוכבים אלם עכ"ל ועד"ר: (כו) שצריך שיאמר המלוה לשליח כו' דאי לא אמר הכי אסור הואיל שאין שליחות לעובד כוכבים הו"ל כאילו המלוה הלוה המעות לישראל השליח והוא חוזר והלוה אותם לעובד כוכבים והוי רבית הבא מיד ישראל לישראל והוא רבית קצוצה:

וכתב

אלא לדברים הראשונים אני מאמין [ח] שאיני רוצה להחזיק ברשע אבל חושש אני לדבריך ואיני רוצה לקבל ממך המעות וכשיבא העובד כוכבים ויתן לי המעות אתן לו משכונו ואפי' אם ירצה (כז) לישבע אינו נאמן (כח) ואפילו עדים מעידין שהוא של ישראל לא מהני [ט] כיון שהודה תחילה שאינו שלו (כט) ואף אם יאמר השליח למלוה אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם אין המלוה צריך לחוש לדבריו [י] כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום ואם השליח ירא ממנו (ל) (לא) יציל עצמו ויפדה המשכון (לב) או יוסיף משכון למלוה (לג) כדי שלא יפסיד בהמתנה ומדברי הרמ"ה יראה שצריך שלא יהיו המעות באחריות השליח אבל על המשכון אין לחוש אם הוא באחריותו שבתב ישראל שאמר לחבירו טול מעות הללו והלוה אותם

בידו. ומ"ש אבל חושש אני לדבריך וכו' בכלל הנזכר סי' ל"ב. ומ"ש ואפי' אם ירצה לישבע אינו נאמן פשוט דכיון שהלה תפוס במשכון אינו נאמן בשבועתו להוציא מידו וכ"כ המרדכי בשם ריב"א ואף ע"פ שכתב ורפיא בידיה רבי' לא רפיא בידיה משום דהאי ורפיא בידיה ליכא לפרושי דקאי למאי דאמר אם ירצה לישבע לחוד דאם עיקר הדין אמת דאין לחוש לדבריו שאמר שלי הם פשיטא דגם בשבועה אינו נאמן כיון שהלה תפיס אלא עיקרא דדינא קאמר דרפיא בידיה דשמא יש לחוש לדבריו והא מיהו נשבעהו לברר הדבר ומאחר שהרא"ש סתם לומר דאין לחוש לדבריו האי דס"ל דאפי' בשבועה לא מהימנין ליה וכ"ל דהאי ורפיא בידיה דברי כותב דברי ריב"א הם לא דברי ריב"א עצמו שהרי הרא"ש ורבי' ירוחם כתבו על דבריו וכ"כ ריב"א ולא כתבום בדרך תאן דרפיא בידיה. ומ"ש ואפילו עדים מעידים שהוא של ישראל וכו' כ"כ בכלל ק"ח סי"ג ומ"ש ואף אם יאמר השליח ללוה וכו' אינו ענין למשכן תחלה ואומר של עובד כוכבים הוא ואח"כ חוזר ואומרו שלי הוא דאם כן איך אומר אל תמכרהו שהעובד כוכבים אלם אלא עתה חוזר לגמור דיני ישראל הלוה על משכונו של עובד כוכבים לצורך העובד כוכבים ועד היום מודה שהוא של עובד כוכבים והמלוה רוצה למכרו והלוה אומר אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם וכו' וכתבו רבינו במקום זה אע"ג שאינו מענין דינים הסמוכים לו כדי לכלול דברי הרא"ש בתשובות בדינים הללו כי דין זה כתבו הרא"ש בכלל ק"ח סימן ו' והרשב"א כתב ח"ג סימן ר"ל שאלתם מה שנהגו קצת סרסורים לשום משכונות בשם עובד כוכבים אצל ישראל ברבית ובשעת הפרעון אומרים של ישראל פלוני הם כל מי שעושה כן רשע הוא וספסירא דחטאה הוא דמשעת שימה עבר על לא תשימון עליו נשך וקרוב הוא כלוה מזה ומלוה לזה ועובר בבל תשימון ואם נתברר אצל המלוה שהמשכון של ישראל או שמאמין בכך אסור הוא ליטול הרבית אע"פ שנהג בו הסרסור מנהג רמאות אבל אם לא נתברר אין הסרסור נאמן ואע"פ שאמרו עד אחד נאמן באיסורין כאן אינו נאמן דאנו יודעים שזה משקר הוא דדבריו מכחישין זה את זה וגדולה מזו שנינו בהניזקין (כד:) היה עושה עמו בטהרות וכו' אלמא כל דאשכחיה ולא אמר ליה שום דבר אנו חוששים שמא משקר הוא עכשיו שאילו אמר אמת כשמלאו מתחלה היה אומר לו כ"ש זה שאמר מתחלה של עובד כוכבים הם ועכשיו אמר בהפך שאינו נאמן ובתשובה אחרת כתב י"כ שאם נודע שלצורך ישראל לוה אותם או שהמלוה מאמין כן אסור לו ליקח הרבית וכמו שאמרו אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה שאין שם העובד כוכבים מתיר וה"ז רבית בא מישראל הלוה לישראל המלוה:

וכתב ועוד אני רואה במעשה זה שאפילו לוה אותה לצורך עובד כוכבים אסור לעשות כמו שעשו אלה שהרי א"ל שמעון שהוא יפרע הקרן והרבית נמצא שמעון לוה וראובן מלוה לו ואף על פי שהמשכון של עובד כוכבים ראובן תובע משמעון ושמעון חייב לו וקרוב אני בעיני שהאומר כלשון הזה שהוא רבית קצוצה אפי' אם היה המשכון של עובד כוכבים ושלוה אותם לצורך עובד כוכבים דה"ז כאילו שמעון לוה מראובן ברבית ומלוה לעובד כוכבים עד כאן לשונו:

כתב עוד הרשב"א סי' קס"ו ולענין סרסור הממשכן משכונות ביד ישראל ברבית בשם עובד כוכבים וחזר ואמר של ישראל הן איני משיב לך כי דברים אלו מסופקים הם הרבה ואני בודל מהם להורות הלכה למעשה אפי' מן הפה לאוזן וכ"ש במכתב: כתב עוד סימן תרכ"ג ומה ששאלת במי שאמר לחבירו תן לי מעות ואני אתנהלך לעובד כוכבים ולקחן אותו הישראל לעצמו והמלוה חושב כי לעובד כוכבים הלוה אותם ובשעת הפרעון אמר לעצמי לויתים הדין עם ישראל שקבלם שאילו העמידו אצל העובד כוכבים ונתחייב לו העובד כוכבים יתבע מן העובד כוכבים ומה לו אצל זה ואם לא העמידו אצל העובד כוכבים ולא הלוה לו מה לו אצל הישראל הזה הרי הוא לא הלוה ולא נעשה לו ערב ולא קבלן ואם הוא חושדו שהלוה הוא לעובד כוכבים ולקח הוא הרבית אין לו עליו אלא חרם סתם כל מי שלקח משלו כלום ואינו מחזיר לו ואם זה לקחם לעצמם כ"ש שאינו חייב לו רבית כלום הלכך הרי זה פטור אלא שיש לו עליו תרעומות שרימהו ונהג בו שלא כשורה ויצא מכלל שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ושלום ממני שלמה אדרת ע"כ לשונו (יג): ד ומדברי הרמ"ה יראה וכו' ומלוה שעושה שליח וכו' והלוה השליח לעובד כוכבים ברבית כלומר שנטל מעות מהמשלח והלוה אותם לעובד כוכבים על המשכון ברבית וקבל עליו השליח אחריות המשכון אם יאנס בהבאה או בחזרה אע"פ כן מותר:

ולא

ולא כב"י ואע"ג שלא אמר לו אתה תהיה שלוחי כו' מ"מ מן הסתם נעשה שלוחו אפילו לדעת הרא"ש כמו שכתבתי בסמוך. ומה שנמצא בתשובות הרא"ש אחר שכתב סברת רמב"ן וסברת ראבי"ה ואדוני אבי אינו מתיר אלא שהמלוה יקבל עליו אחריות המשכון והמעות כו' היינו לומר דלכתחלה אינו מתיר להלוות בסתם אבל אדיעבד לא נחלק הרא"ש כל עיקר כ"ל. ועי"ל דמ"ש ראבי"ה ואפי' אם העובד כוכבים אלם וכו' אין פירושו שהמלוה כופהו לישראל השליח שישלם לו הרבית אלא רצה לומר שאין המלוה צריך להחזיר לו המשכון אלא יקח הרבית מן המשכון או ימכרנו לישראל השליח בעד מה שמגיע לו קרן ורבי' כי המשכון הוא של המלוה ובאחריותו כמ"ש הרא"ש ואין לו להמלוה על ישראל השליח שום כפייה אלא שאין צריך להחזיר לו המשכון כשהעובד כוכבים אלם ואע"פ כן כשהזכיר לו שם העובד כוכבים והכירו שהוא אלם לא יטול הרבית ממנו אף מהמשכון דידע ומחיל וצריך להחזיר המשכון בלא רבית ולפי זה אין הרא"ש חולק אמ"ש ראבי"ה ולא כב"י:

כתב המרדכי דאם קנס עם המלוה ישראל ביוקר והעובד כוכבים אלם ואינו פורע נראה שלא יפרע הישראל מכיסו וכו' וצריך לומר דמיירי שהזכיר לו שם העובד כוכבים והכירו דאי לאו הכי אין המלוה חייב לתת לו המשכון אלא אם כן שיקנהו ממנו כמו שכתבתי בסמוך וכתב עוד המרדכי דאם חשדו שקיבל יותר מן העובד כוכבים ישבע היסת ויפטר וכ"י השיג דכיון דאין טוענו ברי אין עליו אלא חרם סתם וכן הוא בתשובות הרשב"א סימן תרכ"ג וכ"ה:

ומ"ש אבל חושש אני לדבריך כו' כתב מהרש"ל פירוש שלא תוציא לעז עלי שנטלתי רבית מעמך א"כ הכי קאמר אף על פי שאיני מאמינך במה שאתה אומר שלך הוא ולא של עובד כוכבים אבל בזה אני חושש ואאמינך שמעצמך באת לפדות המשכון ולא ששלחך העובד כוכבים ועל כן לא אחזיר לך המשכון עד שיבא העובד כוכבים ואם לא יבא העובד כוכבים בעצמו לפדותו אעכבנו לעצמי עכ"ל ובתשובות הרא"ש כלל ק"ח סי' ל"א משמע דה"פ חושש אני לדבריך שאתה אומר שלך הוא ונמצא אתה נותן רבית לישראל ועובר אני על לפני עור וגו' ועל כן לא אחזור לך המשכון אפי' תשלם לי קרן ורבית עד שיבא העובד כוכבים בעצמו ויפדהו:

ומ"ש ואף אם יאמר השליח למלוה אל תמכרהו כו' ג"ז מדברי הרא"ש בתשובה והטעם דכיון דשליח הוא מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ואכן סהדי דהמלוה על משכונות של עובד כוכבים אין דעתו להחזיק המשכון בידו כי אם עד זמן המוגבל בדיניהם ואח"כ הרשות בידו למכרו וע"ד כך שלחו הלכך אין המלוה צריך לחוש לדברי השליח שאומר אל תמכרהו כו' ועיין במ"ש בסמוך: ומדברי הרמ"ה כו' דברי הרמ"ה הביאם הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן ה' וטעמו מבואר מדבריו דבמעות ודאי אם האחריות על השליח הרי הוא כאילו לוה מישראל וחוזר ומלוה לעובד כוכבים דכיון דמעות לא הדרה בעינייהו חשיב עלייהו כלוה ולא כשומר אבל במשכון אע"פ שהאחריות על השליח עדיין הוא נקרא שומר עליו דכיון דמשכון הדר בעיניה אין שם הלואה נופלת עליו. ומ"ש ומלוה שעושה שליח לישראל חבירו לקבל משכונו מיד העובד כוכבים כלומר שהישראל העמיד כבר עם העובד כוכבים ללוות לו על משכון ואמר המלוה לשליח תקבל המשכון ממנו ותלוה לו והלך השליח וקבל ממנו המשכון והלוה לו עליו:

ומ"ש

דרכי משה

(יג) ומשמע מדברי הטור דס"ל דאם אמר מלוה איני מאמינך אלא לדברים הראשונים דאפי' שבועה אין המלוה צריך שא"ל תחילה הוא של עובד כוכבים אפי' הלוה מכחישו וכ"פ הרא"ש בתשובה סימן ט' כלל ק"ח וכ"כ הרשב"א סימן תתע"א וכ"ה במרדכי פרק השולח דף תר"י ע"א וז"ל מעשה בא' שתבע מחבירו ב' מאות זקוקים והלה משיב שאיני חייב לך אלא ק' כי הלוית לי ק' בר' ברבית קצוצה והמלוה השיב חלילה לי אך שאלתני להלוות ק' זקוקים שהיית רוצה ליתן לעובד כוכבים במאתים ריוח לשנה והמותר יהא שלך והשיב ה"ר יחיאל דהמלוה נאמן בלא שבועה דהלוה לו בהיתר משום דלא שביק התירא ואכיל איסורא וכ"מ בסמ"ג דאפילו במקום מגו שיכול לטעון פרעתי או לא הלויתי אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע אמנם בתשובות הרא"ש סימן ז' משמע דהלוה נאמן אע"ג דבאלו תשובות הרא"ש לא חתים עלייהו ואפשר דב' דיעות הן מ"מ צ"ע דכאן משמע מדברי רבינו הטור שאפי' שבועה אין צריך והרא"ש כתב בתשובה כלל ק"ח סימן כ"ג דהואיל ומשכון ביד המלוה נאמן בשבועה ואפשר דגם הטור לא מיירי כאן אלא כשאין הלוה מכחישו אבל כשהלוה מכחישו בעי שבועה וכ"ה לקמן גבי משכונו של עובד כוכבים ביד ישראל ולקמן ס"ס זה מבואר הכל וע"ל דשם משמע דאם המלוה אומר שאמר לו שהמשכון של עובד כוכבים פטור אפילו בלא שבועה וע"ל ס"ס קס"ב כשאין ביד המלוה משכון הלוה נאמן בשבועה שהלואה היתה באיסור:

ואפשר

פרישה

וכתב ב"י שדברים אלו הוזכרו ג"כ בפסקים וזולת תיקון דיאמר כך בלבו אבל לפי שבתשובה הוזכר תיקון זה וגם שאר דינים דשייכי לדין זה כתב רבינו בשם התשובה: (כז) לישבע אינו נאמן דכיון שהלה תפוס במשכון אינו נאמן בשבועתו להוציא מידו ב"י: (כח) ואפילו עדים מעידים שהוא של ישראל ז"ל בתשובה כלל ק"ח סימן ג' ואף אם יברר ראובן שהמשכון שלו כי העדים מכירין במפץ זה שהיה של ראובן אומר לעובד כוכבים מכרו ואף כי אינו בעל בית שעשוי למכור בלין אומר לווי אילטריכי ליה ונכיה והודאת פיו מעידין עליו שאמר בשעה שמשכנו שהיה של עובד כוכבים ואומר שמכרו לעובד כוכבים וחזר העובד כוכבים ומשכנו בידו הלכך לא יכולתי להבין שום בירור אם לא שיעידו עדים שראו ראובן קנה המפץ ולא זז ידו מתחת ידינו עד שמשכן אותו המפץ לשמעון ואפי' כה"ג כי אמר שאמר ראובן בשעה שמשכנו שהוא של עובד כוכבים שמכינן על הודאת פיו ולא על העדאת עדים והביא ראיה לדבריו ע"ש: (כט) ואף כי יאמר השליח כו' אדלעיל קאי שכתב ישראל שהלוה לישראל על משכונו של עובד כוכבים לצורך העובד כוכבים כו' דאי אדסמיך ליה הא הלוה אמר שהמשכון הוא שלו: (ל) כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום זה אינו בתשובה רק רבינו הוסיף כן על דברי הרא"ש אביו ופירושו ר"ל אין לו לירא משום דבר מאלמות העובד כוכבים כי משכון של עובד כוכבים שהשכנת לי הוא בידי ועליו אני רואה וק"ל: (לא) יציל עצמו ויפדה המשכון כ"כ הרא"ש בכלל ק"ח סימן ו' ומסיק ז"ל וא"ת האיך יפדה המשכון ממנו בלא העובד כוכבים הרי לוקח רבית מיד ליד וי"ל הואיל והאמין לו תחילה שהיה של עובד כוכבים נמצאו שהוא לא לוה לו כלום אלא שהיה שלוחו של שמעון להלוות לעובד כוכבים וכשפודהו עתה הרי הוא כאילו הוא קונה ממנו המשכון בכך וכך עכ"ל ועד"ר: (לב) או יוסיף משכון למלוה כו' כצ"ל וכ"כ שם בתשובה: (לג) כדי שלא יפסיד בהמתנה ולא אמרינן המשכון שהוא מוסיף הוי כאילו הוא נותן לו רבית מכיסו

דרישה

דעת ר"ת ור"י ורא"ש היכא שהמלוה לא ידע הרי וכן עיקר מ"ו: [ח] (שאיני רוצה להחזיק ברשע ז"ל רש"ל בתשובות סימן כ"ט לא הבנתי זה שלא הוא אומר לו מתחלה רמיתיך ולא היה בדעתי מעולם ליתן לך רבית ועכשיו שאני רואה שהשעה דחוקה עלי באתי בטענת אמת שהוא שלי עכ"ל ונראה שהוא הבין דנקרא רשע מטעם שרצה ליתן רבית וי"ל דנקרא רשע שהחזיק עצמו לעובד כוכבים ואמר שזה המשכון הוא מעובד כוכבים והוא שלו ומבואר לעיל סימן קנ"ז דאפילו אם רוצין להרגו ורוצה להציל עצמו במ"ש שהוא עובד כוכבים אסור. ואם נאמר שדעתו היה ליתן רבית הרי נקרא רשע שדעתו היה לעבור בב' לאוין ועשה ומבואר בתשובות הרא"ש כלל ק"ח דהרשעיות הוא משום שרצה ליתן רבית ודו"ק עכ"ה): [ט] (כיון שהודה תחלה שאינו שלו כו' ר"ל והודאת בע"ד כמאה עדים וז"ל רש"ל בתשובה סי' כ"ט ואני תמה שמשם הרא"ש לזה בהודאת בע"ד כק' עדים אמאי לא אמרינן שהשטה בו והערימו כדי שילוונו בעת דחקו ואין זה שארית ישראל לא יעשו עולה אלא בהיה אמוד או אפי' אינו אמוד אלא שרוצה להרוויח בממון חבירו אבל היכא שידוע שנדחק לדבר אין זה בכלל שארית ישראל לא יעשו עולה ואם לא מהני בירור דבריו בעדים בטענת השטאה מהני אף על פי שזה מוחזק במשכון מ"מ הוא בא בטענת שמא כו' עכ"ל והאריך שם ואפשר לפי מ"ש לעיל דלא הו"ל לאחזוקי נפשיה בעובד כוכבים מחמת דחקו דהא אפי' להציל עצמו מיד עובד כוכבים אסור לק"מ ודו"ק עכ"ה): [י] יציל עצמו ויפדה המשכון כו' ומסיק הרא"ש בתשובה ז"ל ואם תאמר היאך יפדה המשכון כו' עד כאילו הוא קונה ממנו המשכון בכך וכך. ומה"ט דנעשה שלוחו כתב הרשב"א דאין יכול לכופו לפדות המשכון אלא שיכול לכופו להראות לו העובד כוכבים הלוה וכן פסק בש"ע בס"ס זה ע"ש ולא פליג אתשובה זו דבתשובה זו ר"ל דהמלוה יכול למכור המשכון ומטעם שכתב הרא"ש שם דאין מלוה זה מקויב להציל ראובן בממונו אלא יציל בעצמו את כפשו

אבל

חדושי הגהות

ד ומדברי הרמ"ה יראה וכו' דברי הרמ"ה הביא הרא"ש בתשובה כלל ק"ח סימן ה' וטעמו מבואר מדבריו דבמעות ודאי אם האחריות על השליח הרי הוא כאילו לוה מישראל והוזר ומלוה לעובד כוכבים דכיון דמעות לא הדרי בעינייהו חשיב עלייהו כלוה ולא כשומר אבל במשכון אע"פ שהאחריות על השליח עדיין הוא נקרא שומר דכיון דמשכון הדר בעיניה אין שם הלואה נופלת עליו (ב"ח):

אותם לעובד כוכבים ברבית אם אחריות המעות על השליח בהולכה או בהובאה אסור למלוה ליקח הרבית מיד השליח או מיד שלוחו של שליח ואפי' עד מאה ואם אין האחריות עליו אלא כשאר שלוחים ואם שומר חנם ש"ח ואם שומר שכר ש"ש מותר. ומלוה שעשה שליח לישראל חבירו לקבל משכונו מיד עובד כוכבי' (לד) והלוה השליח עליו לעובד כוכבים ברבית מותר למשלה לקבל הרבית אע"פ שהשליח נתחייב באחריות המשכון דפקדון הוא דאיכא אלא שמחייב עצמו באונסין וקיימא לן מתנה שומר חנם להיות כשואל (לה) [יא] ולא דמי למעות דמעות לא הדרי בעיניה ומשכון הדר בעיניה ע"כ (לו) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק ואפי' לסברתו אם לא עשאו שליח רק בהבאת המשכון והוא בעצמו נתן המעות לעובד כוכבים אפשר שהוא מותר אפי' אם אחריות המשכון על השליח. ישראל שאומר לחבירו לוה לי מעות מהעובד כוכבים אם נתן לו משכון ואמר ללוות עליו מותר שהעובד כוכבים סומך על משכונו [יג] ומותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לעובד כוכבים לפי שהוא שלוחו של ישראל וכל מה שלוקח ונותן אינו עושה (לז) אלא בשליחותו של זה ואינו לא לוה ולא ערב ואם לא נתן לו משכון אסור שהעובד כוכבים אין לו עסק אלא עם הישראל שהלוה לו והוא חוזר ומלוה לישראל ששלחן ואם אמר לחבירו לוה לי (לח) מעות על שמי מותר שאז העובד כוכבים סומך על המשלח ואחריותם עליו והשני אינו אלא שליח בעלמא משכונו של עובד כוכבים שביד ישראל והביאו לישראל חבירו שילוה עליו (לט) ולכשיבא העובד כוכבים לפדותו שיקח

ומ"ש וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק כו' פי' דס"ל דבעינן שיהא אחריות המשכון והמעות שניהם על המלוה דאע"פ דאחריות המעות על המלוה אם אחריות המשכון על השליח יש להחמיר בזו כאילו היה גם אחריות המעות על השליח דכל שיש מקצת אחריות על השליח חשבינן ליה כאילו לוה מישראל ברבית וחוזר ומלוה לעובד כוכבים ומכ"ש דאסור כשאחריות המעות על השליח אע"פ דאחריות המשכון על המלוה דאז ודאי חשבינן ליה לשליח כאילו הלוה מישראל וחוזר ומלוה לעובד כוכבים ומ"ש ואפילו לסברתו כו' כלומר דהשתא אפשר כיון שהמלוה בעצמו נתן המעות לעובד כוכבים א"כ אין השליח נעשה לוה כל עיקר ושרי אפילו קבל אחריות המשכון בהולכה ובהובאה דקי"ל מתנה שומר חנם להיות כשואל וממילא איפכא נמי כשהעובד כוכבים בעצמו נתן המשכון למלוה וחוזר ולוקחו ממנו בשעת פדייה והשליח הוא שמקבל המעות מיד המלוה ומוליכו לעובד כוכבים על אחריות השליח וכן בשעת פדייה אפשר שאין בזה איסור. וכתב ב"י ולפי דעת הרא"ש אם הביא הסרסור משכון למלוה אינו יכול להלוות עליו אפילו קיבל אחריות המעות עליו עד שיחזיר הסרסור המשכון לעובד כוכבים ויחזור ויקבלנו ממנו באחריות המלוה וכו' עכ"ל והשיג עליו מהר"מ איסרלש דאין צריך לקבל עליו אחריות המשכון שקודם הלואה שאז הסרסור עדיין לא נעשה שלוחו ואין המלוה צריך לקבל רק האחריות שמהלואה ואילך ומ"ש רבינו ע"ש הרא"ש שהמלוה יאמר לשליח אתה תהיה שלוחי להביא המשכון מיד העובד כוכבים מיירי לאחר הלואה כגון שהמלוה מסר המעות ליד השליח להלוות לעובד כוכבים ליטול ממנו המשכון דהשתא נעשה שלוחו של מלוה מיד וצריך שהמלוה יקבל האחריות של המעות והמשכון עליו אבל בכה"ג שכתב ב"י שהסרסור הביא המשכון תחלה מן העובד כוכבים בלא שליחות המלוה פשיטא דא"צ לחזור ולהביאו לעובד כוכבים כדי שיקבל המלוה אחריות עליו עכ"ל וכ"כ בהגהות ש"ע והוא דבר פשוט ועוד דלמאי שכתבנו בסמוך אף הרא"ש לא כתב אלא להחמיר לכתחלה אבל בדיעבד מודה אף הרא"ש דשרי בסתמא לפ"ז אין הסרסור חייב להחזיר המשכון לעובד כוכבים כלל וסגי כשיהיה אחריות המעות על המלוה אע"פ שאחריות המשכון על השליח אף לאחר הלואה וכך נוהגים היתר בזה מימים קדמונים מפי כל הגדולים דלא כב"י: ראובן שהשכין משכונו ביד שמעון ותבעו שמעון וא"ל ראובן לך ומשכנו אצל עובד כוכבים ברבית דין זה נתבאר בס"ד בח"מ סוף סי' ע"ג ועיין במ"ש ב"י סוף סימן זה:

ישראל שאומר לחבירו כו' עד ואינו לא לוה ולא ערב כלומר דאם היה אחריות העובד כוכבים על השליח ועל המשכון אסור משום דהשליח נעשה לוה או ערב ועובד כוכבים בתר ערבא אזיל בדיניהם. וכן פי' ב"י:

משכונו של עובד כוכבים שביד ישראל כו' כלומר דכאן אין לו דין סרסור שמביא משכונות של עובד כוכבים למשכנם ברבית אצל ישראל דאמרינן דהסרסור נעשה שלוחו של המלוה להוליך המעות על אחריותו של מלוה כדלעיל אבל כאן דכבר הוא של ישראל שהלוה מעות שלו על משכונו של עובד כוכבים זכה בו ואין היתר להלוות עליו אלא ע"י מכירה שמוכר לו כל כח וזכות ושיעבוד שיש לו על משכון זה כו' וה"ה איפכא דבסרסור לא שייך היתר זה דמכירה דכיון שהסרסור אין לו שום זכות ושום שיעבוד על המשכון אין שום מכירה נופלת עליו וכך נראה מסקנת הרא"ש בכלל ק"ח סי' ה' וז"ל וה"נ טכל לומר אם אמר הסרסור לישראל משכון זה של עובד כוכבים קנה לך המשכון ואם יבא אליך עובד כוכבים תנהו לו לפדות ואין לי עסק עמך ולא לך לי אפשר שמותר דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לוה למלוה ומיהו דבר קשה להתיר אלא כאשר אמרתי שיהא אחריות של המשכון מיד עובד כוכבים ואחריות המעות עד שיגיעו ליד העובד כוכבים על המלוה כו' ואני תמה היאך יעלה על הדעת שיקנה המלוה המשכון מיד הסרסור דכיון דאין שליחות לעובד כוכבים אפי' היה העובד כוכבים נותן רשות לסרסור לעשות במשכון מה שירצה רק שישתדל עליו מעות להלוות עליו מ"מ כיון דהסרסור לא קנה המשכון ואין עליו שום שיעבוד לא אפשר להקנותו לאחרים והלכך אין היתר בסרסור אלא ע"י שנעשה

כתב תחלה שאם חייב עצמו באחריותן ביותר מדינו אסור משום דמעות לא הדרי בעייניהו וכיון שזה קבל עליו אחריות יותר מדינו בהכיא הנאה שמקבל עליו האחריות יותר הרשות בידו להוציאם וא"כ הו"ל לוה מחבירו ונותן לו רבית וכל שאינו מקבל עליו אחריות יותר מדינו אין לו רשות להוציאם דאינו אלא שומר ואפילו הוא שולחני והם מותרים אין לו רשות להוציאם כיון שלא מסרום כדי שיפשהו בידו שום זמן אלא כדי שימסרם מיד ללוה וכן בחזרתן שימסור מיד למלוה משא"כ במשכון דאפי' קבל עליו אחריות דאונסין אינו נקרא משום כך לוה דהא הדרא בעינא וכל מידי דהדר בעיניה אין שם הלואה נופלת עליו ולפיכך שרי: אם ישראל לוה מחבירו לצורך העובד כוכבי' וקצב עם העובד כוכבים על הרבית ביוקר ואם ישראל המלוה קצב בפחות ולאחר זמן פדה העובד כוכבים משכונו כתב המרדכי מה שקצב ביוקר מישראל המלוה נראה שמותר לישראל הלוה ויש לו למלוה להחזיר הערבון במה שקצב עמו: כתב עוד אבל אם קצב עם ישראל המלוה ביוקר והעובד כוכבים אלם ואינו פורע נראה שלא יפרע ישראל הלוה למלוה מכיסו שהרי ע"ד עובד כוכבים הלוהו ואם חושדו שקבל יותר מהעובד כוכבים ישבע שבועת היסת ויפטר עכ"ל ותימה דלמה ישבע שבועת היסת הא אינו טוענו אלא שמא ואין לו עליו אלא חרם (יד) ב"ה ואולי משום דהוי קרוב לודאי דמסתמא נתן לו כמו שהיתה עמו מש"ה נשבע שבועת היסת. סתם:

כתוב בתשובות הרא"ש סי' כ"ו שנשאל על ראובן שהלוה מעות ע"י שמעון וא"ל שהם לצורך העובד כוכבים וכך היה הענין עובד כוכבים שהו"ל ליקח מס ולא היה מוכן ואמר לשמעון להמציא לו מעות מיד ויניח לו מכס כך וכך והלך ולקח אותם ברבית אם יהא כמו לצורך העובד כוכבים ומותר כמו שכתבת שיהיו המעות באחריות ראובן עד שיבואו ליד עובד כוכבים או נאמר קנאם הוא בפחות ונמצא שהלוה לצורך עצמו אמנם עובד כוכבים שהביא משכונות אלא שבא עמו שליח שמעון ואמר העובד כוכבים לשליח למנות המעות ומנאם ונתנם לעובד כוכבים והוליכם והשיב שכיון שהניח העובד כוכבים מקצת המעות לשמעון כדי שיקחם לו הרי שמעון הוא הלוה ואם היה יודע ראובן זה לא הו"ל להלוותם אע"פ שבהיתר ע"י עובד כוכבים עשה ואם לוה אותו בשם העובד כוכבים אז הוא מותר שיהא באחריותו המעות והמשכון עד שיבואו ליד העובד כוכבים:

ישראל שאומר לחבירו וכו' עד שליח בעלמא הרא"ש עלה קמ"ה ד"ב ובנמק"י עלה ו' ד"ד בשם הר"ן ומפרש שם דכי אמר לחבירו לוה מעות מעובד כוכבים על שמי דמותר היכא דהאמינו העובד כוכבים והוא סומך על הלוה המשלחו ולא על השליח ופי' ולא על השליח היינו לומר שלא יתבענו מדין לוה לדעת הר"ן אף מדין ערב קבלן צריך שלא יתבענו וכתב עוד בעל נמק"י בשם הר"ן דה"ה אם נתן משכון לחבירו שילוה לו עליו מעות מהעובד כוכבים ברבית אם אחריות העובד כוכבים על המשכון ולא על השליח כלל שרי ואי מקבל עליה שליח אחריות אסור דכיון דעובד כוכבים לא תבע אלא שליח ומיניה שקיל רבית ושליח שקיל משולה אסור כדין ערב היכא דעובד כוכבים אזיל בתר ערבא עד כאן ומשמע מדבריו שאם אחריות העובד כוכבים על המשכון ועל השליח אסור ונראה לי דטעמו משום דאחריותו על השליח הוה מדין לוה (טו) ועל המשכון מדין ערב ולפי זה צריך שיאמר לו איני משתעבד לך כלל ולא יהא אחריותך אלא על המשכון הזה כנ"ל: כתוב במרדכי ובתשובות הרא"ש סימן ה' שאם אמר לחבירו היה שלוחי ולוה לי מעות מן העובד כוכבים ברבית שרי שזה שלוחו של ישראל הוא ואינו לא לוה ולא מלוה ולא ערב וצ"ל ע"כ דמיירי בחד גוונא מהני שכתב רבינו והיינו דקאמר דאינו לא לוה ולא מלוה ולא ערב דאי לאו הכי אסור הוא וזה פשוט: מצאתי כתוב ישראל הלוה מעות מעובד כוכבים לצורך ישראל חבירו שמותר לאותו ישראל שהוא שליח לקבל הרבית מיד ישראל חבירו וניתן לעובד כוכבים דאע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים לישראל יש שליחות ואותו שקיבל המעות מיד העובד כוכבים לצורך חבירו (קבל) וישראל המשלח הוא הלוה ולא השליח: משכונו של עובד כוכבים שביד ישראל וכו' דין זה כתוב במרדכי והתיר אף על פי שלא א"ל אני מסולק ממנו וגם לא אמר שמוכרו כמאן דאמר דמי דמסתמא להיתירא נתכוון וכיון דאמר ליה משכון זה עומד לי מהעובד כוכבים בכך וכך תלוה לי עליו כך וכך ומהיום והלאה תקבל כל רבית שיעלה עליו מותר ואם בא הראשון לפדות ואין השני רוצה להחזיר לו הרשות בידו דלגמרי הוי שלו כאילו מכרו לו בהדיא אבל מדברי הרא"ש עלה קמ"ה דבעינן שיפרש בהדיא שמוכרו לו ושמסלק עצמו ממנו וכמו שכתוב רבינו ואף על פי שכתב הרא"ש בפרק כל שעה בשם העיטור שמשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל ברבית מותר למשכנו לישראל אחר באותו הרבית אף ע"פ שלא העמידו אצל העובד כוכבים דהא לא קני ליה

דרכי משה

(יד) ואפשר דמיירי המרדכי שהזכיר לו העובד כוכבים ולכך אין צריך לתת לו מכיסו ומ"ש דישבע היסת כב"י ותימה דלמה ישבע הא אינו טענו בבירור ואין לו עליו רק חרם סתם עכ"ל. וכ"ה בתשובות הרשב"א סי' תרנ"ו דאין עליו רק חרם סתם: (טו) וע"ל סימן ק"ע מדין אם נעשה שליח ערב כתב הכלבו בשם הר"מ ראובן שהלוה לישראל על המשכון והלך ראובן ולוה ע"ז המשכון מהעובד כוכבים ברבית ראובן עצמו חייב לפרוע הרבית אפילו התנה עם שמעון כשאצטרך אלוה ברבית עליך לפרוע אין התנאי מועיל אבל אם אמר מתחלה לעובד כוכבים קודם שעלה שום רבית שהמשכון אינו שלו אלא של פלוני מותר. וכתב ב"י בשם רבינו בסוף סימן ע"ג בחה"מ שאם הלוה צוה למשכנו הלוה חייב לפרוע הרבית בכ"ע וכ"פ הרשב"א בתשובה עכ"ל. וכ"ע בשם הרשב"א ואם המלוה אמר שצווהו והלוה כופר ישבע המלוה:

וכן

דרישה

אבל ג"כ מודה הרא"ש דאין המלוה יכול לכוף הלוה לפדות המשכון וק"ל: [יא] ול"ד למעות כלומר דבמעות כתב תחילה כו' בההיא הנאה שמקבל עליו אחריות יותר כו' ולא דמי למ"ש בן לב בתשובה דמותר לאדם לקבל מעות מחבירו ולקבל עליו אחריות וליתן לו כל הריוח דאין שם הלואה עליו דשאני התם דאינו מבקש לעצמו ממנו שום הנאה משא"כ כאן אילו נזדמן לו מציאה היה מרויח לעצמו: [יב] (ומותר לשליח ליקח הרבית כו' לפי שהוא שלוחו כו' ואף דאמרינן לעיל דאפי' העמידו אצל העובד כוכבים אסור מאחר שקיבל המעות מיד ישראל כו' ולא אמרינן דנעשה ישראל השני שליח של ישראל ראשון להוליך הרבית ליד עובד כוכבים כ"ש הכא שנתן רבית וישראל השני לישראל גופא שאני התם מאחר שקיבל המעות מיד ישראל ואותו ישראל נפטר מן העובד כוכבים בתחילתו לוה נראה כנותן רבית לעובד כוכבים בשבילו וכן הלשון הרא"ש בהדיא ע"ש עכ"ס

פרישה

מכיסו דהא מותר לומר לחבירו סילך זוז זה והלוה מנה לפלוני כמבואר לעיל בסימן קס"ח: (לד) והלוה השליח עליו כו' כלומר שנטל המעות מהמשלח והלוה אותם לעובד כוכבים על המשכון ברבית וקיבל עליו השליח אחריות המשכון אפ"ה מותר ב"י: (לה) ולא דמי למעות כלומר דבמעות כתב תחילה שאם חייב עצמו באחריותן ביותר מדינו אסור משום דמעות לא הדרי בעייניהו וכיון שזה קבל עליו אחריות יותר מדינו בההיא הנאה שמקבל עליו אחריות יותר הרשות בידו להוציאם וא"כ הו"ל לוה מחבירו ונותן לו רבית וכל שאינו מקבל עליו אחריות יותר מדינו אין לו רשות להוציאם דאינו אלא שומר ואפי' הוא שולחני והם מותרים אין לו רשות להוציאם כיון שלא מסרם לו כדי שיפשהו שום זמן בידו אלא כדי שימסרם מיד ללוה וכן בחזרתם שימסור מיד למלוה משא"כ במשכון דאפי' קבל עליו אחריות דאונסין אינו נקרא משום כך לוה דהא הדרא בעינא וכל מידי דהדר בעינא אין שם הלוואה נופלת עליו ולפיכך שרי ב"י ועל"ר: (לו) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק פירוש שכתב גבי עובד כוכבים שאמר לישראל לוה לי ברבית על המשכון מישראל מותר כי נעשה שלוחו של ישראל ובלבד שיהא אחריות המשכון והמעות מהעובד כוכבים לישראל (על המשלח) ולא על השליח פרק איזהו נשך מ"ו: (לז) אלא בשליחותו של זה ולא אמרינן שוה לוה מהעובד כוכבים לעצמו וחוזר ולווהו לישראל זה: (לח) מעות על שמי פירוש שעובד כוכבים מאמינו וסומך על הלוה ולא על השליח כ"י: (לט) ולכשיבא העובד כוכבים לפדותו שיקח הוא הרבית שעלה עליו עד אותו היום. ובתשובות של אשר"י כתב בסמוך אתה מעות עובד כוכבים בכך וכך מכל בכר שאני התם כיון שכן אונות בעל פה בכר נוקף הרבית עם הקרן מיהו נראה דל"ד קאמר כאן דגם כאן יוכל לסלק מהרבית שעלה להמוכר

עליו עד היום

וכרפיים

שיקח הוא הרבית שעלה עליו עד אותו היום והשני יקח הרבית שיעלה עליו מאותו היום והלאה התירו ר"ת ובלבד שיאמר הריני מוכר לך כל כח וזכות ושיעבוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עמי דכנון זה לאו הלואה הוא אלא מכר ואם לאחר זמן רצה שני זה לחזור וליטול מן הראשון קרן ורבית [יג] (מ) ולהחזיר לו משכונו מותר מפני שהוא כאילו חוזר ומוכר לו (מא) ובחובות של אשראי (מב) צריך שיאמר לו (מג) אתה תפטור העובד כוכבים בכך וכך מכל וכל ובכך וכך אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מיד העובד

ליה אלא היכא דאמר מעכשיו ולא הזכיר שם הרא"ש שצריך שיאמר הריני מוכר לך כל כח וזכות וכו' י"ל דהתם לא נחית אלא לומר שמותר למשכנו לישראל ביד ישראל אחר אף על פי שאין עובד כוכבים עמו אבל לא נחית התם לפרש באי זה ענין ימשכננו בידו ובפרק הרבית שהוא מקומו פירשו וכ"כ סמ"ק וכלבו ורבינו ירוחם דלא שרי אלא באומר הריני מוכר לך וכו' וכ"כ נמק"י בשם הר"ן בעלה ו' ד"א. אבל הרא"ש עצמו כתב בתשובה כדברי המרדכי דאפי' בלא שיאמר הריני מוכר וכו' שרי וכתב רבינו בסמוך תשובה זו וא"כ אפשר שכשכתב ההיא דפרק כל שעה היה סבור כמו שכתב בתשובה ולפיכ' לא כתב שם דצריך שיאמר לו הריני מוכר וכו'. אבל הרשב"א בתשובה הצריך שימכור כל זכות שיש לו באותו משכון לחבירו ובלא"ה אסור וכתב בתה"ד סי' ס"ג דה"מ ברבית שלא נזקף עם הקרן אבל אם זקפו עליו במלוה כגון שהלוה ק' דינרים ונתחייב לתת לו לסוף שנה קי"ב דינרים חשוב כקרן ולפיכך אין תקנה להקנות חוב הנזקף לשיעלה לו דינר לחדש דכיון דחשוב כקרן הרי חשוב כממונו של ישראל ואישתכח דמאי דשקיל ברבית כל שבוע לאו מיניה דעובד כוכבים שקיל אלא ממונו של ישראל בשכר המתנת מעותיו אבל יכול לקנות ממנו החוב בק' או בק"ב דינרים ואח"כ יחזור וימכרנו לו בכך דינרים ריוח כמו שעולה הרבית לפי הזמן שנתעכב בידו ודברי תשובה זו הם בפשטם בלא משכון וכדברי המתירים לעיל למכור חובות של אשראי אבל אין נ"ל לחלק בין משכון ללא משכון בזה דאפי' במשכון נמי אסור להקנות חוב הנזקף

שנעשה שלוחו של מלוה: ומ"ש ואם לאחר זמן רצה שני זה לחזור כו' כלומר כשהראשון שואל שיחזור לו המשכון ואינו לו הרבית שעלה עליו והשני נתרצה להחזיר לו המשכון וליטול ממנו קרן ורבית מותר מפני שהוא כאילו חוזר ומכרו לו אבל כשלא נתרצה השני להחזיר לו הרשות בידו דלגמרי הוי שלו כאילו מכרו לו בכדיא והכי איתא במרדכי ומביאו ב"י. ולכך תלה הדבר בשני וכתב ואם לאחר זמן רצה שני כו' דבדידיה תליא מילתא אבל בתרומת הדשן סי' ש"ג הביא בשם א"ז ואשיר"י ובמרדכי שכתבו ואם לאחר זמן רוצה הישראל ראשון לחזור ולפדות המשכון אליו וכו': ומ"ש ובחובות של אשראי צריך שיאמר לו אתה תפטור כו' כלומר שהשני יאמר לראשון אתה תפטור כו' וכ"כ הסמ"ק ונראה דלאו דוקא שיאמר השני אתה תפטור כו' אלא אפי' כשאומר המוכר אני מוחל לך מה שהעובד כוכבים חייב לי כו' וכמו שכתוב בתשובת מיימוני לספר משפטים בשם ר"י ע"ש בסי' ל"א. ובסימן ס"ח כתב תשובת מהר"ם דאין תקנה אלא שילך הישראל לב"ח העובד כוכבים. וערביו ויאמר להם החוב שאתם חייבים לי תדרו לחבירי זה ותפטרו ממני כו' ואפשר שזו היא דעת רבינו והסמ"ק שכתבו שהשני יאמר לראשון אתה תפטור כו' כלומר צריך אתה לילך אל העובד כוכבים ותפטור אותם ממך כדי שישלמו לי כל החוב שחייבים לך כלומר ולא סגי במה שיאמר הראשון. לשני אני מוחל לך כו' אלא אתה תפטור העובד כוכבים כו' שצריך לילך לעובד כוכבים כו': וא"א

לשיעלה לו דינר בחדש ולתקן שיהיה המוכר בטוח שיחזור למכור לו החוב כתוב בתשובה הנזכר שני תיקונים האחד שיקנה החוב בקנין גמור ואח"כ יבטיחנו בדברים אמיתיים לכשיהיו לו מעות יחזור וימכור לו הכ' שיאמר אחזירנו לך אם ארצה ולא שתתבעני בדין אבל אחשב בדאי אם לא אעשה ואע"פ שהא' הוא פר"ח והב פירש"י כפי' לשון הגמרא הוא שהם חלוקין אבל לענין דינא פשיטא דבכל חד מהני גווני מותר לכ"ע אבל שיהיה בטוח לגמרי בתנאי גמור אסור כדאיתא בגמרא בהדיא גבי מכר לו בית וא"ל לכשיהיו לי מעות תחזירם לי אסור ואם א"ל משכון זה עומד לי מן העובד כוכבים בכך לשנה תלוה לי עליו כך מעות וטול לך כך חלק מהרבית והשאר אטול אני נראה דשרי אע"פ שהלוה נוטל חלק ברבית אינו מעכב במכר שהרי דרך סרסרות ליטול לפעמים חלק ברבית (טז) ואם כשנתן לו המשכון לא רצה המלוה לקבלו כדי שלא יראה שאינו מאמינו להניחו בידו נ"ל דכיון דקי"ל ד"ת מעות קונות המשכונות קנויין לו מדין תורה וכל מה שנוטל בהיתר נוטל ואע"ג דמדרבנן אינו קונה כיון דחזינן שהמפרשים מספכים בדבר להקל כקטינן לקולא ומכל מקום צריך להתיישב בדבר (יז):

כתב הרא"ש בפרק כל שעה בשם העיטור שמשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל ברבית מותר למשכנו לישראל אחר באותו הרבית אע"פ שלא העמידו אצל העובד כוכבים דהא לא קני ליה אלא היכא דאמר ליה מעכשיו דאז הוי דעתיה לשקועיה נראה מזה שאם משכנו אצלו במעכשיו כלומר שאם לא יפדנו עד יום פלוני יהיה שלו מעכשיו דכיון דגלי דעתיה לשקועיה בעי הו"ל כאילו הוא של ישראל ואסור להלוות עליו ברבית (יח): כתב המרדכי בפרק מי שמת מעשה שנתן האפוטרופוס חובות הערבונות לראובן (ושמעון) ליקח קרן ורבית מן הערבונות ושמעון הערבונות ואינם יכולים ליקח מן החובות רבית שעולה עליהם דאין אדם יכול להקנות לחבירו חוב שיש לו על העובד כוכבים ואפי' בקנין ואגב קרקע ומעמד שלשתן ואם כן כל רבית שעלה על החובות כל היכא דאיתיה של בעליו הוא ואסור ללקחו אלא אם כן מחל המוכר ללוקח בפירוש את הרבית דבהכי שרי כיון שלא קיבל עליו המוכר אחריות החוב מותר אם לא חזר בו המוכר וה"ר מנחם אמר דאם הגיע הרבית ליד הקונה זכה ואין בו משום רבית ע"כ וקשה דמעשה זה שאסר בכל גווני הפך הדין שפסק המרדכי בפרק הרבית במשכונו של עובד כוכבים ביד ישראל שמותר למשכנו לישראל אחר ואפי' אינו אומר לו הריני מוכר לך כל כח וזכות וכו' ואם איתא דפליג ר"ת הו"ל למרדכי לכתוב מעשה זה שם בסמוך ועוד דאיך יעלה בדעת דהר"מ פליג על סברת ר"י ור"ת שהביא המרדכי בפרק איזהו נשך דשרי הא מיהא באומר הריני מוכר כל כח וזכות וכו' וכמו שכתב הרא"ש ובמעשה זה לא אשכח גוונא להיתירא אלא במוחל לו הרבית ועוד תימא דמהרי"ק בסי' קי"ט הביא ראייה ממעשה זה ולמה סמך על הר"מ יותר מעל קמאי ובתראי קמאי ר"י ור"ת בתראי הרא"ש ומרדכי וטורים וי"ל דכפ' מי שמת לא מסר לו המשכונות למלוה ומשום הכי קאמר שנתן חובות הערבונות ולא קאמר משכון הערבונות כיון שלא תפס המשכון החוב לא קנה נמצא שאינו זוכה כלל בחוב ההוא ולפיכך אינו יכול לקבל רבית אבל היכא שמסר לו המשכון זכה במשכון ונתחייב לו העובד כוכבים מחילה והיינו ההיא דפרק איזהו נשך ואף ע"פ שמדברי מהרי"ק בשורש קי"ט נראה דאפי' במוכר המשכון מיירי שכתב וז"ל ואם יבואו לסמוך על הקנין שעושים שמקנין למלוה מתשכונות החנות כנגד סך המלוה הלא כללו וכו' דדבר פשוט שאין קנין זה מועיל כלום שהרי השיב ר"מ והביאו המרדכי בפרק מי שמת וכו' ולשון שמקנין למלוה מתשכונות החנות משמע שהמשכונות עצמם היה מקנים צריך לדחוק ולפרש דמאי דקאמר שמקנין למלוה ממשכונות היינו מחובות משכונות החנות אבל המשכונות עצמם לא היו נותנים ובתשובות דשייכי לספר משפטים סי' ל' כתוב עובדא דר"י ור"ת שהתירו להקנות לישראל משכון של עובד כוכבים שבידו ובסי' ל"א כתב תשובת ר"י שהוא דוגמת תשובת ר"מ דפרק מי שמת והיא כתוב ע"פ:

מצאתי כתוב ששאלת על חוב שהיה לו עם אחרים וחלקו י"ב זקוקים ויאמר אל אחיו הבא כספי וטול חלקי מן החוב וכטל אחיו מן הריוח זקוק נראה לי דאין כאן איסור רבית דהא ליכא הלואה דלאו אגר נטר לי הוא שהרי לא קיבל אחריות עליו מן החוב ומה שאני אומר שאין אדם יכול למכור חובו לחבירו שאם הבריא אומר הלוהתי לפלוני וכו' היינו לענין אם ירצה לחזור יכול לחזור ה"נ אי בעי מצי אמר הילך י"ב זקוקים ותניה לי חובי ואטול אני הקרן והרבית מה שעלה על החוב דברשותיה דידיה עלה ואפי' אם לא היה שואל רבית היה אסור לשכנגדו לעכבו בלא רשותו עד שימחול לו בפירוש אבל אי מחיל מחיל דאיסור רבית ליכא כדפי' עכ"ל ונראה לי שהיא תשובת מהר"מ כ"ע: ובחובות של אשראי וכו' כ"כ בסמ"ק וכלבו וזה כעין המחילה שכתבתי בסמוך בשם הר"מ והטעם שכ"ל כן הוא מפני מה שכתבתי בסמוך שחוב העובד כוכבים אינו נקנה בשום אחד מהקניינים וכ"כ בתשובות דשייכי לספר משפטים סי' ל"א בשם ר"י דאין תקנה לקנות חוב העובד כוכבים אא"כ יאמר לקונה אני מוחל לך מה שהוא חייב לי ולא אודיעט ואתננו לו ולא אזכה בו לצורך עצמו ומעכשיו אני פטור ממך בענין זה דומה שאינו רבית והמתע"ב עכ"ל ובסי' ס"ח כתב בשם ר"ס תשובה כיוצא בזו והעלה שאין תקנה להקנות חובו שביד עובד כוכבים לחבירו אלא שילך הישראל לב"ח העובד כוכבים וערביו ויאמר לו החוב שאתם חייבים לי תדרו לזה חברי כשתדרו לו תפטרו ממני ואם לא עשה כן כל הרבית של המוכר וכן כתב הכלבו בשם הר"ס שצריך שיאמר במעמד שלשתן תן לזה חברי מה שאתה חייב לי וכשתעשה זה תהיה פטור ממני ואין לי עסק בך ובתשובה הנזכר סי' ל' כתבו שיש חולקים ואומרים שיכול להקנות חוב אגב קרקע וכן יקנה חוב העובד כוכבים ויזכה ברבית: (ב"ה) ובא"ח כתוב אחר דברי הר"ן ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שבסתם יכול לקנותם וז"ל לוקח אדם שטרותיו של חבירו והלואתו של חבירו ואינו חושש עכ"ל. ואני אומר שאין הכרע בדברי הרמב"ם ז"ל דאיכא למימר דלוקח דקאמר היינו שקונה אותם כדין קנייתם: וכתוב בתרומת הדשן סימן ש"א שאם מכר חוב העובד כוכבים לחבירו אסור להבטיחו מן הקרן דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד והר"ן כתב די"א דשרי משום דכיון דדינו של לוקח לתבוע לעובד כוכבים תחלה הו"ל מוכר זה כשמקבל עליו אחריות כערב וכתבו בעל נמק"י בעלה ו' ד"ד: ולענין רבית הכתוב בשטר כתוב בתשובות הרמב"ן סי' רכ"ג דמספקא ליה אם אפשר לזכותו במכר או במתנה כלל לפי שהוא כמלוה על פה מפני שלא נתחייב בכולו המלוה בשעת כתיבת השטר (יט) ומדברי תה"ד

דרכי משה

(טז) וכן מבואר בת"ה סימן ש"ג: (יז) ונ"ל לדבריו דה"ה אם לא רצה הלוה לתת לו המשכון אלא שהמלוה מניחו בידו שרי הואיל ומעות קונות ד"ת נקנה למלוה המשכון שביד לוה וקצת משמע כדבריו בתשובת מיי' סוף הל' מלוה ולוה סימן ל"א דאוסר שם במלוה על פה שיש לו אצל עובד כוכבים דלא יוכל להקנותו לישראל חבירו כמו שאכתוב למטה מתשובות מוהר"ם ומשמע אבל במשכון אמרינן דמעות קונות ד"ת וקנוי למלוה אע"ג דמדרבנן אינו קונה מ"מ מילתא דל"ש היא ולא גזרו ביה רבנן כך משמע שם אבל מד' מהרי"ק שורש קי"ט משמע דאין לחלק בין אית ליה משכון ללית ליה משכון דכתב וז"ל ויש שמלוים מישראל ברבית וסומכין על משכנותיהן של עובד כוכבים שבידיהם למלוה בעד סך המלוה הלא צללו במים אדירים והעלו חרס בידיהם דבר פשוט הוא שאינו מועיל קנין זו שהרי השיב מוהר"ם והביאו המרדכי פרק מי שמת מעשה באפוטרופוס שנתן חובות הערבונות לראובן ושמעון ליקח קרן ורבית מן הערבונות ופסק הר"מ דלא קנו הערבונות ואין יכולין ליקח מן החוב הרבית שעלה עליהן דאין אדם יכול להקנות לחבירו חוב שיש לו על העובד כוכבים ואפי' בקנין ואגב קרקע ומעמד שלשתן וא"כ כל רבית שעלה עליו כל היכא דאיתא של בעליו הוא ואסור ללקחו אא"כ מחל המוכר ללוקח בפירוש את הרבית דבהכי שרי כיון דלא קיבל עליו המוכר אחריות החוב מותר אם לא חזר בו המוכר עכ"ל מהרי"ק נראה מדבריו דאפילו בחוב על המשכון ומקנה לו המשכון לא מהני אם לא מסרו לו המשכון ליד המלוה דאז בודאי שרי כמ"ש הטור ואע"ג דכתב ב"י על דברי מהרי"ק דצריך לדחוק ולפרש דמאי דקאמר שמקנין ללוה המשכנות היינו מחובות המשכנות אבל המשכנות עצמן לא היו מקנין נ"ל דדברים אלו אינם נכונים כלל לכוין דברי מהרי"ק לדעתו דהא גלוי בתשובת מהרי"ק דלעיל דבכל ענין אסור דהא חזר שם על כל הצדדים למצוא היתר לדבר ולא מצא ואי ס"ל כדברי ב"י היה כותב דמקנה לו המשכנות שרי ונ"ל פשוט אף לדברי ב"י אינו מותר אלא בשאחריות המשכון על המלוה דהואיל והוא נקנה לו הוי באחריותו אבל אם אחריות המשכון על הלוה אשיטא דאסור ואפשר דאם התנה עם הלוה שיהיה עליו כשואל שרי דהא תנן מתנה ש"ח להיות כשואל יאפשר שהלוה נאמן בכך שיש לו משכון מעובד כוכבים וא"צ ראייה לדבריו במ"ש לעיל סימן קס"ב ואע"פ שמהרי"ק מחמיר בדבר המנהג פשוט להקל כדברי ב"י וכפי מה שכתבתי ותשובה זו דמהר"ם שמביא מהרי"ק כתב המרדכי פרק מי שמת דף רנ"ה ע"ג וע"ד וכתב שם שהר"ר מנחם אמר דאם הגיע רבית ליד הקונה זכה ואין בו משום רבית ע"כ: (יח) ונ"ל דהרא"ש לטעמיה אזיל דכתב כאן דא"צ למכור לו אלא מוסרו וכו' ולכך אסור בכה"ג הואיל והוא של ישראל אבל לדברי ר"ת דהתיר מטעם דמכרו לו אפילו בכה"ג שרי דהרי מכירה הוי כן נ"ל: (יט) ולקמן סימן ק"ע יתבאר דאם נוקף הרבית דינו כעיקר וע"ל סימן קע"ג כיצד

פרישה

וכראייה שכתב אחר זה בשם הרא"ש שמותר לקבל הרבית שעלה עד היום: (מ) ולהחזיר לו משכונו מותר ואין הראשון יכול לפדות המשכון מהשני בע"כ מ"ו [ואפ"ה] רצה שני דאם לא רצה אין צריך ליתן לפדותו כפירוש שפירשו לעצמו אבל מסתמא צריך ליתן לפדותו כשירצה המלוה ראשון ליקח מן המלוה שני וליתן לו הרבית מותר רק שאין ביד מלוה שני לכוף אותו ועמ"ש בסמוך עכ"ס) ועד"ר: (מא) ובחובות של אשראי פי' שטרי חובות שיש לו מהעובד כוכבים: (מב) צריך שיאמר מלוה שני למלוה ראשון אתה תפטור העובד כוכבים בכך וכך מ"ו: (מג) אתה תפטור העובד כוכבים בכך וכך מכל וכל ר"ל תפטור העובד כוכבים מכך וכך שהוא חייב

דרישה

עכ"ס): [יג] ולהחזיר לו משכונו מותר ואין הראשון יכול לפדות המשכון מהשני בע"כ מ"ו ור"ל דוקא לפי דיעה זו שצריך למכור לו מתחילה אם כן אינו יכול לקנות ממנו בע"כ אבל לדעת הרא"ש שא"צ למכרו לו יכול לפדות אחר כך בע"כ וכמ"ש בשם מ"ו בסמוך ול"ד למ"ש לעיל גבי עובד כוכבים שאמר לישראל לוה לי מעות מישראל כו' דהתם הלוה השני תחילת ההלואה על המשכון ולא היה לישראל ראשון עליו כלום ולא הוי אלא שליח. שוב ראיתי בתשובת הרא"ש שלא חילק בין ההלוואות הנ"ל ועיין מה שכתוב בסמוך ונ"ל דגם מ"ו לא חילק ומ"ש בסמוך לענין איסור רבית קאמר וע"ש ובלא"ה אין לחלק בין הרא"ש וסברת הרא"ש למי מה שיתבאר בסמוך שסעפם

העובד כוכבים וא"א הרא"ש ז"ל התיר בתשובה במשכון שבידו מהעובד כוכבים לקבל דמיו מיד חבירו והרבית שעלה עליו עד היום [יד] (מד) אף אם אינו מוכרו לו אלא מוסרו לידו על מנת ליקח הרבית מן העובד כוכבים דלא חשבינן לרבית שנותן העובד כוכבי' לישראל שני כאילו נותנו מכח ישראל הראשון אלא בשביל משכונו הוא נותנו לו שאצל מי שנמצא משכונו הוא פודהו ואינו נותן בשליחות ישראל הראשון וכן כתב בע"ה ואם אח"כ יאמר הראשון לשני (מה) אינו אמת אלא שלי הוא והחזירהו לי בחנם ישבע השני שכך אמר לו הראשון (מו) [טו] ולא יחזיר לו המשכון לעולם אא"כ יבא העובד כוכבים שיפדנה ואם לא יבא העובד כוכבים ימכרנו והוא שלו אפי' שוה הרבה אבל ישראל הבא לחבירו (מז) [טז] ואמר לו הלויני מעות על משכונות אלו שהן של עובד כוכבים והלוה לו (מח) או שאמר לחבירו הלויני מעות ברבית ואני אשלח לך משכון על יד עובד כוכבים והעובד כוכבים הביא המשכון למלוה והוליך המעות ללוה כל זה הוי רבית קצוצה ומשכונו של ישראל ביד עובד כוכבים כתב בה"ע שאסור לישראל להלוות עליו ברבית אא"כ אמר ישראל בעל המשכון לעובד כוכבים קנה מעכשיו המשכון אם לא אתן לך עד יום פלוני וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין נראה דבריו דמאי נפקא מינה שאין המשכון לעובד כוכבים (מט) וכי אסור להלוות לעובד כוכבים על משכון של ישראל ואפי' אם הלוה העובד כוכבי' לישראל ברבי' מותר לישראל

וא"א התיר בתשובה במשכון שבידו מהעובד כוכבים כו' ואע"פ שבפסקיו פ' א"כ הביא דברי ר"ת בסתם ס"ל לרבינו שמסקנתו הוא כאשר כתב בפסקיו פ' כל שעה שלא הזכיר לשם שצריך שיאמר הריני מוכר לך כל כח כו' וכאשר מוכח מתשובתו שכך תופס עיקר ואין לומר כאן דכיון דפסקיו סותרין התשובה פסקיו עיקר כמו שכתב בח"מ בסי' ע"ב דהכא שאני דכיון דפסקיו בפ' כל שעה הם מסייעין להתשובה איכא למימר דבפ' א"כ לא כתב דצריך שיאמר לו הריני מוכר לך כל כח כו' אלא לדעת ר"ת אבל מסקנתו אינו כן ולא כמה שפירש ב"י כאן: ומ"ש ואם אח"כ יאמר הראשון לשני אינו אמת כו' פי' מכחישו שלא א"ל שהמשכון של עובד כוכבים אלא שהם לוה ממנו ברבית קצוצה ועכשיו אינו רוצה להיות רשע וליתן רבית לישראל וכן הוא בכלל ק"ח סי' כ"ג ודין זה שייך נמי לגבי סרסור אם הי' מכחישו שלא א"ל שהמשכון הוא של עובד כוכבים כו' דצריך לישבע המלוה אלא לפי שהרא"ש השיב לשואלו על פי המעשים שנעשו כמשך רבי' אחריו בדינים אלו: ומ"ש ולא יחזיר לו המשכון לעולם כו' איכא למידק הא אפי' לא אמר אינו אמת כו' אלא רצה הראשון לפדות המשכון אינו יכול דלגמרי הוי שלו כאילו מכרו לו כדפרי' בסמוך וי"ל דהיינו דוקא כשלא בא העובד כוכבים לפדות אלא שהראשון נותן קרן ורבית מכיסו אבל כשאומר שהעובד כוכבים בא לפדות המשכון אז יכול לפדות הוא עצמו אפילו שלא ע"י העובד כוכבים ואין השני יכול לומר לא אתן לפדותו עד שיבא העובד כוכבים כי על דעת כן מכר לו שיעבודו שעל המשכון שמחוייב ליתן לפדותו כשיבא ולא יוכל לומר לו לא אאמין שבא העובד כוכבי' אלא ע"כ שלא בטובתו מחוייב להאמינו אבל כאן כיון שאומר מתחלה אינו אמת אלא שלי הוא כו' לא יחזיר לו המשכון לעולם אא"כ יבא העובד כוכבים: **ומ"ש** אבל ישראל הבא לחבירו וא"ל הלויני כו' כך הוא בתשובת הרא"ש כלל ק"ח סוף סי' כ"ז ואינו נמצא בדפוסים הישנים כי אם בחדשים שנדפסו שנת שס"ז וז"ל אבל בלשון הזה הלויני מעות ברבית על אלו משכנות שהם של עובד כוכבים והאי רבית קצוצה הוא שהרי קצץ עמו רבית בין יתן העובד כוכבים רבית בין אם לא יתן העובד כוכבים מה לי אם היה המשכון של עובד כוכבים מאחר שהישראל קצץ לו רבית עכ"ל אבל הב"י לא היתה לפניו תשובה זו ולכן לא כתב בש"ע אלא תחבולת רשעים היא זו כמ"ש בתשובת הרא"ש כלל ק"ח סי' כ"ח אבל לפי האמת רבית קצוצה הוא כמ"ש רבינו ווילאה בדיינין והמנהג להקל אפי' א"ל הלויני וכו' ויש להם על מי שיסמכו ר"ת ור"י שהביא המרדכי דבריהם בפ' א"כ וז"ל מיהו מדברי ר"ת עצמו נלמד דישראל שהלוה לעובד כוכבים ברבית על המשכון ולקח המשכון ואמר לישראל אחר זה המשכון עומד לי מן העובד כוכבים ברבית תלוה לי עליו כך וכך שישראל אחר מותר ליקח הרבית מישראל ראשון דמסתמא להיתירא נתכוין ואפי' שלא פירש בהדיא כך היה דעתו שיהיה מסולק ממנו לגמרי שאם ירצה לא יחזיר לו המשכון כלל אלא שהוא סומך עליו שמעצמו יחזיר לו ויניח לו לפדותו ויקבל ממנו קרן ורבית וכו' והאריך ופסק כך הלכה למעשה באומר לחבירו תלוה לי עליו וכו' דהרי דמסתמא הוי מסולק ממנו לגמרי מיהו כל בעל נפש יזהר שלא יאמר תלוה לי עליו כיון שלדעת הרא"ש הוי רבית קצוצה וכך פסק בש"ע: **ומ"ש** או שאמר לחבירו הלויני מעות ברבית ואני אשלח לך משכון כו' ג"ז שם סימן כ"ח כתב דתחבולת רשעים היא זו כו' ומשמע לרבינו כי היכי דכתב הרא"ש באומר הלויני ברבית על משכנות אלו של עובד כוכבים דהוי רבית קצוצה הכי נמי הכא הוי רבית קצוצה מטעם דהישראל קצץ עמו רבית בין יתן העובד כוכבים רבית בין לא יתן וכבר כתבתי דנהגו להקל: ומשכונו של ישראל ביד עובד כוכבים כתב בעל העיטור כו' וכתב א"א הרא"ש ואין נראין דבריו כו' כל זה בפסקי הרא"ש פ' כל שעה: ומ"ש ואפי' אם הלוה העובד כוכבים לישראל ברבית כו' אין להקשות שישראל
אלא לעיל כתב רבינו ע"ש הרא"ש דגם בזה

תה"ד סי' ש"ג משמע דפשיטא ליה דכיון שזוקפו עליו במלוה חשוב כקרן כלומר ולפי דבריו חשוב ככתוב בשטר וי"ל להקנותו כדרך שמקנים שאר שטר חוב וכדברי תה"ד משמע במרדכי בתשובת המלך אשר הזכירה גם הוא וגם כתב דכן יש לדקדק מדברי הרא"ש ז"ל: וא"א ז"ל כתב בתשובה סימן ד' מכלל ק"ח וכבר נתבאר בסימן זה שזה כדעת המרדכי הפך מ"ש בפסקיו וכתבו רבינו בסמוך ומשמע מדברי רבינו שהוא תופס דברי הרא"ש בתשובה עיקר יותר מדבריו בפסקיו מדהביא דבריו בתשובה לבסוף ואף על פי שבח"מ סוף סימן ע"ב כתב ואע"פ שבתשובה כתב הרא"ש שהמלוה על המשכון ש"ש בפסקיו כתב שהוא שומר חנם ודא אחרונה היא עכ"ל משמע שתפס דבריו בפסקים יותר עיקר מדבריו בתשובה י"ל דלאו כללא כייל ובאותה תשובה בלבד הוא דקאמר דהוה קים ליה דדבריו דפסקים היה אחר אותה תשובה ואין למדין משם למקומות אחרים: **ואם** אח"כ יאמר וכו' (כלל ק"ח סי' כ"ג) ומ"ש רבינו אם אחר כך יאמר הא' אינו אמת וכו' כלומר לא אמרתי לך שהיה של עובד כוכבים אלא שהיה שלי ולפיכך ישבע מלוה שאמר ליה שהיה של עובד כוכבים אלא שטוען ששקר דבר אלא שלו היה כבר נתבאר לעיל בסימן זה שאפי' בירר בעדים שהמשכון שלו לא מהימן להוציאו בלא רבית: אבל הבא לישראל חבירו וא"ל הלויני וכו' כלומר והמעות הם לצורך ישראל והוא מעלה לו רבית משלו כי הם ממושכנות מן העובד כוכבים בלא רבית ואפי' אם הם ברבית כיון שהוא מקבל עליו לפרוע הרבית סתם בין יפרענו העובד כוכבים בין לא יפרענו אע"פ שהמשכון של עובד כוכבים ואפי' נתן העובד כוכבים הרבית אסור דמ"מ על ישראל נתרבה: או שאמר לחבירו הלויני מעות ברבית וכו' הרא"ש בכלל ק"ח סי' כ"ח כתב דתחבולת רשעים היא זו ולא יטול רבית כלל ומשמע לרבינו דרבית קצוצה נמי הוי מאחר שהלואה היתה מיד ישראל ליד ישראל ולפיכך כתב שאפי' קבל הרבית יחזיר: ומשכונו של ישראל ביד עובד כוכבים כתב בעל העיטור וכו' עד ובמקומו הוא לקבל הרבית בפסקי הרא"ש בפרק כל שעה וז"ל הרשב"א משכונו של ישראל ביד העובד כוכבים והוליך העובד כוכבים למעות ומשכנו לישראל אחר ברבית מהו ליקח ישראל זה הרבית כיון דמיד העובד כוכבים בא לו המשכון תשובה מסתברא שזה מותר לכ"ע שהרי העובד כוכבים לעצמו לוה ולא לצורך ישראל וישראל שני לא רבית של ישראל לוקח אלא רבית העובד כוכבים וישראל ראשון נותן רבית לעובד כוכבים ועובד כוכבים לישראל שהוא מותר וכדתניא עובד כוכבים שלוה מעות ברבית ובקש להחזירם לו וא"ל ישראל הנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לישראל מותר ולא זו בלבד אלא אפי' נתן ישראל ראשון לישראל שני מידו בשביל העובד כוכבים מותר דמה שחייב ישראל ראשון לעובד כוכבים נותן לישראל שני מחמת העובד כוכבים ואין עסק לישראל שני עם ישראל ראשון כלל ואף ע"ג דעובד כוכבים אינו קונה משכון מישראל וכדאיתא בפ' כ"ש (לא:) אין בכך כלום לגבי דין זה דלא יהא אלא שנטל עובד כוכבים כליו של ישראל שלא מדעת ישראל ומשכנו אצל ישראל ברבית וישראל זה חייב מעות לעובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים לפרוע לישראל חבירו קרן ורבית ממה שהוא חייב לו הי זה איסור יש בזה ולא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה למלוה עכ"ל והר"ן בפ' הרבית כתב כדעת העיטור וכ"כ בעה"ת מיהו כתב שאם אחריותו אף על העובד כוכבים ישלם לו העובד כוכבים וכתב עוד אבל אם עמד העובד כוכבים וחזר העובד כוכבים ולוה מישראל הקרן והרבית שהיה עליו כבר שקיל ישראל מיניה מאי דאוזיף ליה שהרי משועבדת לעובד כוכבים למעותיו ולרביתא ונמצא זה כקונה לא כמלוה עכ"ל (כ):
מעותיו

דרכי משה

כיצד יוכל לעשות בהיתר למכור חובתו לחבירו: (כ) ואם יש חוב לעובד כוכבים על ישראל מותר לקנותו ממנו ע"ל ס"ס זה:

וכ"ב

דרישה

שהטעם של הרא"ש היינו משום שאמרינן שאע"ג שלא מכרו לו בפירוש הוי כאילו מכרו לו דמסתמא להיתירא נתכוון וא"כ אין לחלק כמו שחלקתי בין סברא זו לסברת הרא"ש: [יד] אף אם אינו מכרו לו כו' כ"כ בתשובה כלל ק"ח סימן ד' וכתב ב"י ז"ל וכבר נתבאר בסי' זה שזה כדעת המרדכי הפך מ"ש בפסקיו וכתבו רבינו בסמוך ומשמע מדברי רבינו שהוא תופס דברי הרא"ש בתשובה עיקר יותר מדבריו בפסקיו מדהביא דבריו בתשובה לבסוף (ור"ל מדהביא רבינו דבריו שבתשובה לבסוף) ואע"פ שבח"מ סימן ע"ב כתב אע"פ שבתשובה כתב הרא"ש שהמלוה על המשכון ש"ש בפסקיו כתב שהוא ש"ח ודא אחרונה היא עכ"ל משמע שתפס דבריו בפסקיו יותר עיקר מדבריו שבתשובה י"ל דלא כללא כייל ובאותה תשובה בלבד הוא דקאמר דהוי קים ליה דדבריו בפסקים היו אחר אותה תשובה ואין למדים משם למקומות אחרים עכ"ל: [טו] ולא יחזיר לו המשכון לעולם ונראה דוקא היכא שחוזר כו' עד אז יכול לפדות בעצמו אפי' שלא ע"י עובד כוכבים ור"ל שיכול לפדות בעצמו שלא ע"י עובד כוכבים ואין בו משום איסור רבית דנותן זה קרן ורבית אבל אינו ר"ל דיכול לפדותו בע"כ של מלוה ולחלק בין האי דינא דהמשכון היה ממושכן כבר אצל ישראל ראשון ובין דינא דלעיל שתחילת משכונא ממושכן אצל האי ישראל שני ד"מ דלא חילק שם בתשובת הרא"ש כלל ק"ח בהכי ע"ש וכ"פ רמ"א בהדיא בשניהן בשוה: [טז] ואמר לו הלויני מעות על משכנות כו' ז"ל ב"י כלומר והמעות הם לצורך הישראל והוא מעלה לו רבית משלו כי הם ממשכנות מן העובד כוכבים בלא רבית ואפילו אם הם ברבית כיון שהוא מקבל עליו לפרוע הרבית סתם בין יפרענו העובד כוכבים בין לא יפרענו אע"פ שהמשכון של עובד כוכבים ואפי' נתן העובד כוכבים הרבית אסור דמכל מקום על ישראל נתרבה ע"כ ול"ד למ"ש הרא"ש בסמוך דלעיל דמותר אף אם אינו מוכרו לו דהתם הסכים בידו ע"מ ליקח הרבית מהעובד כוכבים ואם העובד כוכבים לא יתן גם הוא לא יתן ורא"ף שפסק רמ"א בסימן ק"ע דיכול ישראל להיות ערב בעד הרבית היינו דוקא כשלוה המעות לצורך העובד כוכבים ונותן לו משכון בידו שסומך עליו המלוה בעד הקרן משא"כ כאן שהישראל לוה ממנו המעות לצורך עצמו על משכונות שעובד כוכבים והוא מקבל עליו ליתן הרבית מכיסו וק"ל ותירוצים הללו דב"י נ"ל דחוק דא"כ עיקר חסר מהספר לכן נלע"ד דדוקא היכא דמשכן ביד ישראל משכונו של עובד כוכבים כפי שכום שלוה עליהם וא"ל זכות שהיה לי על העובד כוכבים תהיה מסור לך שהרי אבל אם הוא הלוה עליהם ק' ורוצה להשכינם ביד ישראל בכ' שאז המשכנות עדיין ברשותו והיה חוזר ולוה עליהם לצרכו אסור ולפירוש ב"י נ"ל דמדקאמר הלויני משמע דהישראל אמר לוה לי לצרכי ועמי תהיה כל תביעתך משא"כ לעיל דאמר שילוה על המשכון שההלואה הוא על המשכון של עובד כוכבים וכשהעובד כוכבים רוצה לפדאו הולך
אצל

פרישה

לך מכל וכל ותסלק ממנו ואני אגבה ממנו: (מד) אף אם אינו מכרו לו כו' והא דאמרינן לעיל שאם העובד כוכבים אמר לישראל לוה לי מעות מישראל ברבית שסבר הרא"ש שיהא אחריות המשכון והמעות על המלוה ואם האחריות על השליח אסור דהוי כאילו שלוה לישראל השליח והוא חוזר והלוה לעובד כוכבים דשאני הכא שיש לי מעות למלוה הראשון על המשכון ובמשכנו אצל ישראל השני אע"פ שאינו מכרו לו בפירוש מ"מ אמרינן מסתמא להיתירא נתכוין והוי כאילו מכר לו כל זכות שיש לו במשכון כמ"ש ב"י בסמוך אבל התם ליכא למימר הכי דהא אין לו עליו כלום ולא שייך לומר דמסתמא להיתירא נתכוין ילכך צריך שיהא אחריות המשכון והמעות על המלוה ועד"ר: (דלא חשבינן לרבית כו' כאילו נתנו מכח ישראל ראשון ר"ל אף לדעת רש"י דסובר יש שליחות לעובד כוכבים לחומרא כמ"ש בר"ס זה. ואף לדעת רבינו תם שס"ל לאסור דהו"ל כאילו אמר ישראל ראשון לשני הלוה לי על המשכון והעובד כוכבים יתן הרבית דמבואר לעיל סימן ק"ס דאסור עכ"ס): (מה) אינו אמת כלומר לא אמרתי שהיה של עובד כוכבים אלא שהיה שלי ולפיכך ישבע המלוה שא"ל שהיה של עובד כוכבים דאילו במודה שא"ל שהיה של עובד כוכבים אלא שטוען ששקר דבר אלא שלו היה כבר נתבאר לעיל בסימן זה שאפי' בירר בעדים שהמשכון שלו לא מהימן להוציאו בלא רבית ב"י: (מו) ולא יחזיר לו המשכון לעולם ונראה דוקא היכא שחוזר ואומר שלי הוא ואז לא יחזיר לו המשכון לעולם אלא ע"י עובד כוכבים אבל אם עומד בדבריו הראשונים אז יכול לפדות עצמו אפילו שלא ע"י עובד כוכבים וכן איתא להדיא בתשובת הרא"ש כלל ק"ח מ"ו ועד"ר: (מז) ואמר לו הלויני מעות על משכונות כו' נלע"ד לפרש דכשאמר הלויני מעות על משכונות אלו שהם של עובד כוכבים דאסור היינו טעמא דמיד שלוה ישראל ראשון לעובד כוכבים קנה המשכון במעותיו וכשחוזר ולוה עליו מישראל שני הו"ל כאילו לוה ממנו על משכונות של עצמו שהרי גם מתחילת ההלואה כשהלאו עובד כוכבים לישראל ללוות על משכונו מישראל הצריך הרא"ש להיות האחריות על ישראל השני דאל"כ יש לאסרו מהאי טעמא ולא התירו בשכבר לוה עליו אלא כשפירש שמכרו לישראל שני ושמסלק עצמו ממשכון זה והרא"ש דמתיר אפי' בסתמא היינו טעמא משום דסתמא כפירושו ובודאי דעתו אהיתירא נתן לו המשכון וכמ"ש רמ"א בהדיא סעיף י"ם משא"כ כשאמר הלויני שעשאו עצמו ללוה וכאילו שהכין משכונות שלו וק"ל ועד"ר: (מח) או שאמר לחבירו הלויני מעות ברבית כו' והוא אסור אפי' לרבינו תם כיון שהוא עצמו אמר הלויני: (מט) וכי אסור להלוות על משכון של ישראל כו' ומ"ש הוא גופיה לעיל היכא שידע המלוה שהמשכון הוא של ישראל אסור היינו בלוה העובד כוכבים לצורך הישראל ומש"ה אפי' בסתם אסור דסתמא לא לוה העובד כוכבים לצורך עצמו אלא לצורך ישראל אבל היכא שידוע שמשכנו של ישראל כבר ביד עובד כוכבים והעובד כוכבים לוה על המשכון לצורך עצמו סבר הוא דשרי להדיא מ"ו: (ובמקומו הוא לקבל הרבית מיד ישראל דאם

אין שליחות לעובד כוכבים א"כ עדיף טפי דהא לא הוה לישראל כלום ואין שייך לומר שנתן בשביל שמתנת מעות דהא הלוה לעובד כוכבים אלא ודאי צ"ל דיש שליחות לעובד כוכבים א"כ

לישראל להלוות לעובד כוכבים על אותו משכון ברבית ולקבל מהישראל הרבית שחייב לעובד כוכבים שהרי הישראל השני לא הלוה לראשון כלום אלא לעובד כוכבים ובמקומו הוא לקבל הרבית מיד הישראל. מעותיו של ישראל (י) מופקדות ביד עובד כוכבים והלוה אותם לישראל ברבית אם היו באחריות העובד כוכבים מותר לישראל ליקח הרבית כיון שהם באחריות העובד כוכבים חשובין כשלו ומה שנותן הרבית לבעל המעות אינו אלא כמתנה בעלמא (יא) ואם היו באחריות ישראל אסור לו ליקח הרבית: מעותיו של עובד כוכבים מופקדות ביד ישראל (יב) אם הם באחריות הישראל אסור לו להלוותן ברבית. ואם הם באחריות העובד כוכבים מותר להלוותן ברבית: ישראל שאומר לעובד כוכבים הילך שכרך והלוה מעותי ברבית אסור שהן באחריות הישראל ועובד כוכבים שאומר לישראל הילך שכרך והלוה מעותי ברבית מותר אבל אסור לעשות כן (יג) משום מראית העין ויראה שגם בפקדון אסור אע"פ שאינו חייב באחריותו משום מראית העין וי"א שאינו מותר אלא כשקצץ לו שכרו דבר ידוע בין אם ירויח או לא ירויח אבל אם אמר ליה פליגא לך בריוח אסור אע"פ שאין לו בהפסד כלום ויש מתירין הואיל ולא משום כספו בא לו וכ"כ הרמב"ן עובד כוכבים שעשה לישראל (יד) אפוטרופא על נכסיו מותר ללוות ממנו ברבית וישראל שעשה לעובד כוכבים אפוטרופוס על נכסיו אסור ללוות ממנו ברבית וגם בזה תלוי במי שאחריות עליו

מעותיו של ישראל מופקדות ביד עובד כוכבים וכו' ישראל שאמר לעובד כוכבים הילך שכרך וכו' ועובד כוכבים שאמר לישראל הילך שכרך וכו' תוספתא כתבה הרא"ש בפסקיו בפ' הרבית עלה קמ"ה ד"ג ואע"פ שבעל התרומות כתב בח"א שי"א דלא קי"ל כהאי תוספתא לפי שרצו לומר דפליגא אגמרא דידן הרי כתב בח"ו דבתוספתא נקטינן ויישב דלא פליגא אגמרא דידן ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם לא כתבוה איפשר דלאו משו' דלא ס"ל כוותיה השמיטוה אלא משום דכיון דלא הוזכרה בתלמוד אינם מוכרחים לכתבם ורבינו ירוחם כתב שתמהו על הרמב"ם שכתב אסור להלוות מעותיו לעובד כוכבים כדי להלוותם לישראל ברבית ונוסחא משובשת נזדמנה לידם והנוסחא האמיתית אסור לתלות מעותיו בעובד כוכבים כדי להלוותם לישראל ברבית ונוסחת רבינו בתוספתא כנוסחת הרא"ש וכך הוא נוסחת תלמידי הרשב"א שיש מהפכים אותה ואין צריך אלא הכל תלוי במי שהאחריות עליו כדקתני בסיפא דתוספתא זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור באחריות עובד כוכבים מותר וכן כתב בעל התרומות בשם הרמב"ן ולכאורה היה נראה דמעות ישראל המופקדות ביד עובד כוכבים אם העובד כוכבים חייב באחריותם כשאר שומרים שרי וכן משמע מפשט דברי רבינו אבל בעל התרומות כתב דבעינן שילוה אותם העובד כוכבים מיד הישראל ויקבל עליו העובד כוכבים שאם יאבדו החובות יפרעם הוא לישראל כדין כל לוה אבל אם קבל אחריות כשאר שומרים ואפי' חייב עצמו באונסין לכשיאבדו כל זמן שיעמדו בעין אסור הואיל ולא נעשה עליהם לוה מעתה. וכ"ל שזהו כשהפקידם אצלו מתחלה ע"ד שילווס לישראל אבל אם הפקידם ע"ד שיהיה בידו והוא ילווס שלא מדעת הישראל שרי וכן כתבו תלמידי הרשב"א על תוספתא זו בפרק איזהו נשך וז"ל פירות המופקדות בתורת פקדון שלא יגע בהם כלל והוא מלוה אותם הוא חייב באחריותם ע"כ (כא): מעותיו של עובד כוכבים המופקדות ביד ישראל וכו' שם וגם בזה כתב בעל התרומות דכי אסרינן כשהם באחריות ישראל היינו דוקא באומר לעובד כוכבים אני אלוה אותם לישראל ברבית באחריותו שאם יאבדו החובות אני אפרעם לך דכל כה"ג אסור אבל אם א"ל לישראל פלוני אלוה אותם ברבית ואם לא תמצא לו נכסים בשעת פרעון אני אפרע לך קרן ורבית מותר כדין ערב. וכתב עוד ואם אמר תן לי מעותיך ואלוה אותם לישראל ברבית ואם יפסדם החובות יהיו לעצמך אך אם יארע בהם תקלה בעודם ברשותי קודם שאלוה אותם לישראל הרי הן לעצמי מותר שאין זה נקרא עליהם לוה מעתה אלא שומר הוא נקרא וכשיבא האונס עליהם מה לנו בכך שהרי אין כאן עדיין הלואה ואע"ג דתניא בתוספתא זה הכלל כל שהוא באחריות ישראל אסור ה"ק כל שהוא באחריות ישראל שלא קבלם העובד כוכבים במלוה אלא דרך שמירה אסור כל שהוא באחריות העובד כוכבים שלא קבלם הישראל במלוה אלא דרך שמירה מותר והא דאמרינן בגמרא דמעות של עובד כוכבים ביד ישראל אסור להלוותם לישראל אחר ברבית עד שיטלם העובד כוכבים ויתן בידו או יאמר לו הניח' ע"ג קרקע והפטר שאני התם שבאו לידו מעיקרא בתורת הלואה ע"כ: אבל אסור לעשות כן מפני מראית העין כתב בעל התרומות שאם הודיע ללוה ולעדים שהם של עובד כוכבים מותר דתו ליכא למיחש למראית העין אבל הר"ן כתב דדוקא בישראל שנעשה אפוטרופוס לעובד כוכבים הוא דשרי ללוות ממנו ברבית משום דאית ליה קלא הא לאו הכי אסור מפני מראית העין ע"כ ולפי זה אפי' מודיעם אסור דהא לית ליה קלא ואכתי חשדי ליה ואיפשר דמודה הר"ן דהיכא דהודיעם תו לא חשדי ליה דאל"כ כי נעשה אפוטרופוס לעובד כוכבים נמי איכא למיחשדיה דמעותיו נ"כ מלוה ותולה אותם בעובד כוכבים שהוא אפוטרופוס לו. וכתבו תלמידי הרשב"א דאם אומנותו בכך מותר דליכא חשדא וכ"ל דאפי' נימא דאסר הר"ן בהודיעם מודה באומנתו בכך דקלא אית ליה כמו בנעשה אפוטרופוס: וי"א שאינו מותר וכו' עד וכ"כ הרמב"ן כ"כ בשיטת תלמידי הרשב"א ובספר התרומות וכתוב עוד בספר התרומות דאפי' לדעת י"א אם קוצץ לו בשכרו עשרה דינרים בכל מנה ומנה ובלבד שיגיע לידו הקרן מיד הלווים ואע"פ שלא ירויח עמהם מותר ובלבד שלא יתחייב לו הנפקד אפי' מן הקרן: עובד כוכבים שעשה לישראל אפוטרופא וכולי תוספתא כתבה רבע נמק"י בר"פ איזהו נשך והביאה בעל התרומות ג"כ: ומ"ש וגם בזה תלוי במי שהאחריות עליו זה נלמד מהדינים שנתבאו בסמוך וכתב הריב"ש בתשובה דהא דקתני סיפא עובד כוכבים שנעשה סנטר לישראל אסור ללוות ממנו ברבית רבית קצוצה היא כיון שהמעות הם של ישראל והוכיח בראיות כ' הריב"ש בתשובה סימן ש"פ שנשאל על שמעון שלקח ה' שיכ"ש מעובד כוכבים א' וביום עצמו שלקח מתנו המעות כעשו השיעבודים עשה העובד כוכבים ההוא שטר שעא"ו לראובן מהם והודה העובד כוכבים בשטר ההוא שבעד ראובן הנזכר עשה הקניה ההיא ומתחילתו קנה מה שקנה משמעון והשיב ודאי כיון שהעובד כוכבים הודה שממעות ראובן ובעדו קנה מה שקנה רבית קצוצה הוא שאין הולכים אלא אחר מי שהמעות שלו כיון שבאחריותו הם אתנם אם לא היה בדרך זה אלא העובד כוכבים הלוה לישראל ממעותיו ואח"כ קנה ישראל אחר מן העובד כוכבים חוב זה והקנאה גמורה בזה יש לדון כי יש צד שהוא מותר ויש צד שהוא אסור שאם [illegible] לא התנה עם העובד כוכבים שיוכל להחזיר לו מעותיו בזה נראה שהוא מותר גמור שאע"פ שכתבתי דערשא כזו מישראל לישראל הויא רבית קצוצה אף ע"פ [illegible] ביניהם [illegible] להחזיר לו מעותיו מ"מ כשהעובד כוכבים הלוה לישראל מנה ושיתן לו עשרה דינרים בכל שנה לעולם

שישראל שולח משכונו ביד העובד כוכבים ללוות עליו צריך שלא ידע המלוה כו' דהתם ודאי כיון שלוה העובד כוכבים לצורך ישראל אפי' בסתם שלא אמר העובד כוכבים לצורך ישראל מ"מ כיון שידע המלוה דלצורך ישראל לוה אסור אבל הכא שידוע שמשכונו של ישראל כבר הוא ביד עובד כוכבים והעובד כוכבים לוה על המשכון לצורך עצמו אפי' ידע המלוה דהמשכון דישראל הוא והישראל חייב לשלם הרבית לעובד כוכבים אין כאן איסור אפי' לקבל הרבית מיד ישראל שחייב לעובד כוכבים דאיסור רבית בלוה ומלוה תלוי ולא במשכון: **כתב** במרדכי ע"ס פסקי ריב"א [illegible] ישראל היה חייב לעובד כוכבים מעות ודוחקו לפרוע ונתן לו ישראל משכונו וא"ל לא ולוה לי על משכוני ממי שתרצה והלך העובד כוכבים ולוה מישראל אחר ולאחר זמן א"ל העובד כוכבים לא ופדה ערבונך מישראל חבירך אסור לו למלוה לקבל הרבית מישראל חבירו שהרי לצורך ישראל הלוהו שעל כרחו היה לו לפרוע לעובד כוכבים ודמי לשולח עובד כוכבים ללוות מעות מחבירו ברבית דאמרינן לעיל דאסור. מיהו למאי שכתב רבינו למעלה לכל הדיעות אף בשולח עובד כוכבים ללוות מעות מחבירו על המשכון ברבית והמלוה לא ידע דשרי והכי נקטינן כ"ש הכא דשרי היכא דלא ידע המלוה מיהו היכא דידע המלוה אסור דמאחר דא"ל לא ולוה לי על משכוני ממי שתרצה הו"ל כשולח משכונו ע"י עובד כוכבים ללוות מעות מחבירו ברבית דאסור היכא דמלוה ידע דהכא נמי כיון שאמר לא ולוה לי כו' הרי לצורך ישראל הלוהו כו' אבל היכא שדוחקו העובד כוכבים לפרוע ונתן לו משכון בסתם כדי שיהא בטוח העובד כוכבים במעותיו אי נמי משכנו העובד כוכבים בעל כרחו בחובו ואח"כ השכינו העובד כוכבים אצל ישראל ברבית הרי לוה העובד כוכבים לצורך עצמו ומותר לקבל הרבית אפי' מישראל חבירו וכה"ג כתב רבינו למעלה אדברי ספר המצות בעובד כוכבים שממשכן לישראל בחובו כו' דמדברי הרא"ש דכאן יראה שגם זה מותר לקבל הרבית מישראל וכך העתיק בכאן ב"י בשם הרשב"א בתשובה דאפי' היכא דנטל עובד כוכבים כליו של ישראל שלא מדעת ישראל ומשכנו אצל ישראל ברבית ישראל זה חייב מעות לעובד כוכבים מותר לקבל קרן ורבית מיד ישראל ואפי' ידע המלוה שזה המשכון הוא של ישראל אין כאן איסור כיון שלוה עובד כוכבים לצורך עצמו כדפרי' בסמוך מיהו מיד העובד כוכבים עצמו שרי לכל הדיעות דאף ספר המצות לא אסר אלא לקבל הרבית מישראל: מעותיו של ישראל מופקדים ביד עובד כוכבים כו' תוספתא כתבה הרא"ש והכי פי' אם היה באחריות העובד כוכבים כגון שלא הפקידם אצלו כדי להלוותם אלא זה העובד כוכבים הנפקד שלח בהן יד מעצמו ואם לא יפרע הלוה יפסיד העובד כוכבים הנפקד כיון דהאחריות על העובד כוכבים הנפקד מותר לישראל ליקח הרבית כו' ואם היו באחריות ישראל כגון שהפקידם אצלו כדי להלוותם ואם לא יפרע הלוה יפסיד הישראל המפקיד אסור לו ליקח הרבית כך פי' המרדכי ר"פ א"נ וכיוצא בזה כתב ב"י בשם בעל התרומות: מעותיו של עובד כוכבים מופקדות ביד ישראל כו' ג"ז שם בתוספתא. ואיצטריך הך בבא לאורויי דאע"פ שהישראל נוטל רבית מישראל אפ"ה מותר כשהוא באחריות העובד כוכבים: ישראל שאומר לעובד כוכבים הילך שכרך כו' ג"ז שם בתוספתא ואיצטריך הך בבא לאורויי דאע"פ דאין שליחות לעובד כוכבים מ"מ כיון דעל ידי דנוטל שכר הדבר מפורסם קלת שהמעות הן של ישראל ובאחריותו של ישראל לוה אותן העובד כוכבים אסור ועובד כוכבים שאומר לישראל כו' איצטריך הך בבא לאשמועינן דאע"פ דמדינא מותר שהרי נתפרסם קלת שהמעות הן של עובד כוכבים ובאחריותו של עובד כוכבים לוה אותן הישראל אפ"ה אסור משום מראית העין דהדבר אינו מפורסם הרבה שהמעות הן של עובד כוכבים ורואין בפרסום שישראל לוקח רבית מישראל איכא חשדא טפי: ומ"ש רבינו ויראה שגם בפקדון כו' אינו נראה כן מדברי שאר פוסקים שהביאו תוספתא זו שכולם כתבו בפקדון סתם מותר והטעם דאין לאסור מפני מראית העין אלא כשהוא נותן לו שכרו ומושיב אותו בקבע בחנות להלוות לכל מי שבא ללוות אבל בפקדון שהוא לפי שעה ליכא למיחש למראית העין: וי"א שאינו מותר וכו' עד וכ"כ הרמב"ם כ"כ בספר התרומות: עובד כוכבים שעשה לישראל אפוטרופא על נכסיו כו' ירושלמי ותוספתא כתבוה הסמ"ג והסמ"ק והא דלא אסרינן הכא משום מראית העין הוא לפי שנעשה אפוטרופא על כל נכסיו ונתפרסם הדבר הרבה שמעותיו של עובד כוכבים הן שנושא ונותן בהן אם כן ליכא חשדא כל עיקר מה שאין כן כשלא נעשה סנטר או אפוטרופא אלא ללוות מעותיו ברבית כדתני בהדיא הילך שכרך והלוה מעות ברבית התם ודאי איכא חשדא דאין הכל יודעים שנעשה אפוטרופא או סנטר של עובד כוכבים מאחר שאינו נושא ונותן בשאר נכסיו

דרכי משה

(כא) וכ"כ ב"י וכ"כ המרדכי ריש איזהו נשך ובהג"מ פ"ה דמלוה ולוה ואפילו הוא באחריות ישראל למ"ד אין שליחות לעובד כוכבים נראה דהא דאסור מיירי בלא משכון אלא שמלוה באשראי וטעמא כיון דישראל תבע לעובד כוכבים להוציאם ולגבות חובו מישראל והולך העובד כוכבים ונוגש לישראל לפרוע מחזי כמאן דשקיל רביתא אבל מלוה על המשכון שאין ישראל המלוה ולא העובד כוכבים נוגשים את הלוה בשום דבר ואין להם כלום אלא כ"א על המשכון שרי עכ"ל. כתב הריב"ש סימן ל"ה ואם המעות על האחריות ישראל ה"ה רבית קצוצה עכ"ל. וע"ל

פרישה

דבמקומו הוא לקבל הרבית מיד הישראל עכ"ה): (נ) מופקדות ביד עובד כוכבים פי' שמפקידים בידו שלא יגע בהם והוא הלוה אותה לאחרים הוא חייב באחריות אבל אם ישראל נתנם לו שילוה אותם ברבית אף שהוא באחריותו כל זמן שהן בידו לא סגי בהכי עד שיהיו באחריותו לגבות ג"כ ממי שהלוה לו ויקבל עליו שאם יאבדו החובות יפרעם הוא לישראל כ"כ בעל התרומות: (נא) ואם היו באחריות ישראל כו' כתב בהג"מ בפ"ה דמלוה ולוה דהא' הוא באחריות ישראל למ"ד אין שליחות לעובד כוכבים נראה הא דאסור מיירי בלא משכון אלא במלוה באשראי וטעמא כיון דישראל לא תבע לעובד כוכבים להוציא ולגבות חובו מישראל והלך העובד כוכבים ונגש לישראל לפרוע מיחזי כמאן דשקיל רבית אבל מלוה על המשכון שאין ישראל המלוה והעובד כוכבים נוגשין את הלוה בשום דבר ואין להם כלום אלא על המשכון שרי עכ"ל: (נב) אם הם באחריות הישראל כו' גם כאן כתב בה"ת ע"ד שכתבתי לעיל: (נג) משום מראית העין וכהני תלמידי רשב"א דמי באומנתו בכך מותר דתו ליכא חשדא דאית ליה קלא: (ולא משום כספו בא לו ר"ל וכתיב את כספך לא תתן בנשך וזה לאו כספו הוא עכ"ה): (נד) אפוטרופא על נכסיו מוגה ס' דאפוטרופא לא

חידושי הגהות

ה ענין חשש"ש תמצא מבואר בתשובת הריב"ש שהביא הב"י בסימן [illegible]:

בכסיו של עובד כוכבים: ראובן שאומר לשמעון כו' וכן מבואר במרדכי פרק השולח באריכות ומשמע דוקא דראובן בא להוציא מיד שמעון וה"ה כשיש משכון ביד שמעון אבל כשראובן מוחזק אין שמעון יכול להוציא הריוח אפי' בשבועה וזה דבר פשוט וצ"ע בשטר שביד שמעון אם דינו כמשכון וב"י כתב דבשטר או משכון נאמן שמעון בלא שבועה וצריך לפרש לפי זה דמה שנתבאר בח"מ סי' פ"ב דבשטר נשבע המלוה שבועת היסת והוא דעת הרמב"ם בשם רבותיו התם מיירי בטוען להד"ם אבל בטוען שהלוהו בהיתר אפי' בשטר א"צ לישבע וכ"כ ב"י כאן בשם הרשב"א דמחלק בין טוען להד"ם לטוען שהלוהו בהיתר וכ"כ עוד ב"י בח"מ סי' ע"ה ע"ש תלמידי הרשב"א. ומדברי מהר"ם איסרלש בהגהתו נראה שחולק וס"ל דבשטר לעולם צריך לישבע אפילו בטוען שהלוהו בהיתר וצ"ל דס"ל דההיא דח"מ שכתב בסתם דהמלוה ישבע לשמעון אפי' בטוען דהלוהו בהיתר נמי צריך לישבע מדלא חילק ואין השטר כמו המשכון דקי"ל כב"ה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי וכ"כ עיקר ועיין במ"ש בח"מ בדין זה בה' שמיטה. ומדברי מהרי"ו בתשובה סי' ל"ז משמע דהדין מדברי המרדכי בפ' השולח דנאמן המלוה בלא שבועה אפי' להוציא ולומר דע"י עובד כוכבים הלויתי בהיתר ובעל כרחינו צריך לפרש דבריו בשיש שטר ביד המלוה דבמלוה על פה אין מקום בעולם להורות דנאמן להוציא אפי' בשבועה כל שכן שלא בשבועה: כתב בתשובת הרשב"א דאין נאמני הקהל ראשים מעיקר הדין להיות לווים מן העובד כוכבים ומלוים לקהל דהנאמנים עוברים משום לא תשוך והקהל משום לא תשיך אלא ששמעתי משמו של הרמב"ן ששמע בשם א' מחכמי נרבונא שהנאמנים כאפוטרופסים על הקהל ולווין ופורעין בשבילם ואומר אני בזה ערבך ערבא צריך ומי יגיד לנו שהאפוטרופסים מותרים להלוות ברבית וליפרע מנכסי יתומים כו' עכ"ל ולפענ"ד פשוט דלא מאפוטרופסים על נכסי יתומים מביא ראיה אלא מישראל שעשה לעובד כוכבים אפוטרופא על נכסיו וכו' דאיתא בתוספתא שכתב רבינו בסמוך סעיף ל"א דה"נ כיון שנתפרסם הדבר שנאמני הקהל אינן לווין ברבית לצורך עצמן אלא לווין ופורעין בשביל הקהל הו"ל כאפוטרופא של עובד כוכבים דהכל יודעין שאין מלוה מעותיו לישראל אלא נושא ונותן בנכסיו של עובד כוכבים ומותר לו ללוות ברבית ולהלוות ברבית אף כאן גבי הלוואת הקהל יודעין שאינו לא לוה ולא מלוה לצורך עצמו אלא לצורך הקהל ואין הקהל נותן רבית לישראל אלא ע"י שליח והשליח אינו עושה שום איסור אפי' לוה ברבית מישראל חבירו כל שכן בלוה מן העובד כוכבים וכן נוהגים לקהל מיהו דוקא שהנאמנים אינם בכלל הלוין ועיין במ"ש למעלה בסוף סי' ק"ס:

קע ישראל שלוה מעות מעכו"ם ברבית כו' בפ' א"נ (ע"א) ת"ר אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב ומסיק בגמרא

עליו: ראובן שאומר לשמעון לקחת ממני רבית מיד ליד ושמעון משיב (יז) לא לקחתי אלא על יד עובד כוכבים נאמן כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה (יו) [יז] שנאמן בלא שבועה אבל אם משיב איני יודע אם נתתה לי מעולם מעות ברבית צריך לישבע על אותן מעות שטוען ראובן שהלוה אותם לו ברבית שאינו יודע שנתנם לו מעולם:

קע ישראל

שלוה מעות מעכו"ם ברבית אין לישראל ליכנס ערב בשבילו כיון דבדיניהם בתר ערבי אזלי הוי

לעולם ולא יכול לסלקו הרי זכה העובד כוכבים במה שנתחייב לו הלוה לפרוע לו בכל שנה לעולם וא"כ כשהקנה העובד כוכבים חובו לישראל מותר והרי הוא כמו ישראל שחייב לעובד כוכבים מאה דינרים של רבית ומוכר אותם לישראל בפחות שהוא מותר גמור כיון שהרבית נתרבה אצל העובד כוכבים וכאן כיון שכבר נתחייב הלוה לפרוע לעובד כוכבים כך וכך בכל שנה לעולם הרי הוא כאילו נתרבה אצל העובד כוכבים שהרי כבר זכה העובד כוכבים בחיוב זה ויכול להקנותו לישראל זה ואין כאן רבית לישראל הקונה אבל אם יש תנאי ביניהם שיוכל להחזיר לעובד כוכבים מעותיו כ"ז שירצה מעתה הוא רבית קצוצה ואפילו פירות שנה ראשונה בתורת רבית קצוצה הוא מקבלם והקרן קיימת לו לעולם וכשהקנה העובד כוכבים חוב זה לישראל הרי הוא כאילו הלוה אותם עתה הישראל ללוה שכיון שהלוה היה יכול להחזיר לו מעותיו לא זכה העובד כוכבים עדיין בפירות אלא כ"ז שהלוה לא יחזיר לו מעותיו וכשהקנה לישראל הרי קנה תחתיו והרי הוא כאילו הקנה לו קרן החוב ושיתן לו הישראל הלוה הרבית כדרך שהיה נותן לו ונמצא שאצל הישראל מתרבה הרבית עכ"ל והאריך בדבר (כב): **כתב** הרשב"א בתשובה על אחד שהעידו עליו שהלוה לישראל ברבית קצוצה וכבר מת ורוצים לפסול שטר שהוא חתום בו כל שהדבר מפורסם שהוא אפוטרופא או סנטר של עובד כוכבים תולין בעובד כוכבים דאוקי גברא בחזקת כשרות כיון שיש לפניו דבר שאנו יכולים לתלות בו וכדגרסינן בתוס' ישראל שנעשה אפוטרופא או סנטר לעובד כוכבים ומותר ללוות ממנו ברבית והיאך מותר ללוות ממנו דילמא מעות אלו אינם של עובד כוכבים אלא שלו הם ותולה אותם בעובד כוכבים אלא כל שאפשר לתלות במה שהוא בהיתר אם נתפרסם שהוא אפוטרופוס או סנטר לעובד כוכבים תולין עכ"ל: ראובן שאמר לשמעון וכו' כתב א"א ז"ל בתשובות כלל ק"ח סי' ע' ובתשובות הרשב"א כתב שאם טוען להד"ם שצריך לישבע היסת. וי"ל דגם הרא"ש יודע בזה דכיון דטוען להד"מ משביעין אותו דע"כ לא קאמר דנאמן בלא שבועה אלא באומר לקחתיו ע"י עובד כוכבים משום דהוי כאומר פרוזבול היה לי ואין להקשות כי אמר להד"ם נהימניה במגו דאי בעי אמר ע"י עובד כוכבים לקחתיו דמגו לאפטורי משבועה לא אמרינן ורבי' ירוחם בסוף ח"ו כתב בשם הרמ"ה דבין טוען להד"ם בין טוען ע"י עובד כוכבים לקחתיו נאמן בלא שבועה ודע שבמרדכי פרק השולח כתוב על אחד שתובע מחבירו ק"ק דינרים והלה משיב איני חייב לך אלא מאה בק"ק והמלוה מכחישו ואומר שהלוהו ק' דינרין שא"ל שהיה רוצה להלוותם בק"ק ריוח לשנה והמותר יהיה שלו שנאמן המלוה בלא שבועה וצ"ל דשטר או משכון היה בידו ולפיכך נאמן המלוה אבל אם היה מלוה ע"פ פשיטא דאינו נאמן להוציא ואפי' בשבועה וכן כתב רבי' ירוחם בשם הרמ"ה שאם המשכון בידו נאמן ונוטל הרבית בלא שבועה (כג): **אבל** אם משיב איני יודע וכו' גם אלה דברי הרא"ש בכלל הנזכר סי' י"ד: כתב בע"ה בח"ג שאם אמר העובד כוכבים להלוות מעות ברבית לישראל ושלחם לו על ידי ישראל דאיכא לספוקי אי אסור כיון דאין שליחות לעובד כוכבים מישראל שקיל להו (כד): משכון שביד ישראל מישראל חבירו ואמר ליה הלוה לך ומשכנו ברבית ועלי לפרוע קרן ורבית נראה מתשובת הרא"ש שכתב רבי' בח"מ ס"ס ע"ג שחייב לפרוע ואין בזה משום רבית ונראה שהטעם משום דכיון דעל משכון לוה זה שמשכנו ביד עובד כוכבים אינו לא לוה ולא ערב ואצל מי שימצא הלוה משכונו יפדנו אבל הכלבו כתב בשם הר"מ דאותו שמשכנו ביד עובד כוכבים חייב לפרוע הרבית אלא א"כ אמר מתחלה לעובד כוכבים קודם שעלה שום רבית שהמשכון אינו שלו אלא של פלוני. וז"ל הרשב"א בתשובה שאלת ראובן טוען שאין לו להחזיר משכונותיו לשמעון לפי שכן התנה עמו בשעה שמסר לו משכונותיו שאם לא יתן לו המעות כשיתבעם ממנו שהוא רשאי למכור המשכון או ללוות עליו ברבית ולוה עליו ברבית ועלה יותר מכדי שוויו ושמעון כופר בו. תשובה אם לוה עליו מהעובד כוכבים הדין עם ראובן שאם התנה כמו שטוען ראובן מסתמא שליח שוויה שלא אמר ראובן ללוות לעצמו ואח"כ יגבה כשיעור הרבית ממנו דמסתמא אין מתנין באיסור כל שאיפשר בהיתר ואם שמעון כופר ישבע ראובן היסת כדרך כל כופר בכל: ראובן שלוה מגבאי צדקה ואחר זמן אמר ליה שמעון תן לי הקרן ואני אפטור אותך ואת ערבונותיך מיד הגבאים כתוב במרדכי שאם ראובן לא היה יכול ליפטר בלי נתינת רבית כגון שהם טוענים שע"י עובד כוכבים הלוו מפקינן מראובן המותר דהוי רבית קצוצה אם יפרע שמעון מכיסו יותר ממה שנטל מראובן ואם יכול ליפטר מהם כגון שיתברר שהלווהו מיד ליד ושמעון צריך לטרוח לתבעם בדין צריך ראובן לפרוע לו שכר טרחו: משכונו של עובד כוכבים ביד ישראל ומכר העובד כוכבים המשכון לישראל אחר אם מותר למלוה לקבל הרבית מישראל הקונה עיין סוף סימן קע"ב: כתב הרשב"א שאלת מה שנהגו הקהל ללוות אנשים מהם ברבית מחמת כל הקהל ואין המלוים יכולים לתבוע משאר הקהל בערכאות שלהם ועכשיו רצו הקהל והתנו שכל אחד מהקהל שיפרע מה שיפרע ינכו לו מן החוב סך ידוע. תשובה שאלתני על דבר שברחתי ממנו כל הימים כמו הבורח מן הנחש כי מעיקר הדין איני רואה דרך רחב להיות הנאמנים לוים מן העובד כוכבים ומלוים לקהל שנמצאו עוברים משום לא תשוך והקהל משום לא תשיך אלא שאני רואה היתר זה פשוט בכל הקהלות ואיני מוצאו ורואה אני אותו פורח באויר וגם מורי הרז"ל היה זה בעיניו כאיסור גמור אלא ששמעתי משמו של הרמב"ן ששמע בשם אחד מחכמי נרבונא שהנאמנים כאפוטרופין על הקהל ולווים ופורעים בשבילם ואומר אני בזה ערבך ערבא צריך ומי יגיד לנו שהאפוטרופא מותר ללוות ברבית וליפרע מנכסי יתומים ולא מצאתי לזה מקום שאוכל להשען עליו ומ"מ אפי' לפי טענה זו כל שאתה אומר שהקהל חייבין לפרוע והנאמנים ראשים לנגוש אותם לפרוע הרבית כשהנאמנים ויתר הקהל מתנים עם מקצת הקהל שיתנו להם מנה או ק"ק והם ינכו לזמן החוב ופורעים למקצת חובות הקהל או שמוציאים מאלו לצרכי הציבור הרי אלו לווים מהם וחוזרים ולוים לאחר ועוברים על כל הלאוין ואילו היו הקהל חייבים לאיש אחד אלף דינרין ומנכין לאחד מן הקהל מחלקו פורעין לזה כל שחייבין לו עכשיו זה מותר שאין כאן רבית מתרבה על אחד מהם שהרי פורעים את החוב כולו עכשיו אבל אלו שחייבים לב' או לג' וזה חייב באותן חובות מנה ומנכין לו אפי' דינר ולוקחין אותו מנה פחות דינר ומוציאין בצרכיהם או בצרכי שאר חובות ה"ז כאומר לחבירו מנה שאתה חייב לפלוני הלויני כ' דינר ואתן לשנה מנה לבעל חובך ורבית קצוצה אני רואה כאן עכ"ל. וכתב עוד ח"ג סימן מ"ז על ראובן שהרהין משכונות של עובד כוכבים אצל שמעון ברבית בשם העובד כוכבים ולימים תבע שמעון את ראובן שיפדה אותם המשכונות דכל כה"ג ראובן נעשה שלוחו של שמעון להוליך מעות אלו לעובד כוכבים ולהלוותם לו ברבית וכיון שכן אין לשמעון על ראובן הכרח לפדות המשכון ולא למכרו אלא כדרך שהיו עושים במשכון שמשכן העובד כוכבים בעצמו אצל ישראל אבל חייב ראובן להעמיד את שמעון אצל העובד כוכבים שהרי נעשה שלוחו להלוות מעותיו לעובד כוכבים ולפיכך חייב הוא להראות לו העובד כוכבים שהלוה לו עכ"ל (כה): (ב"ח) וכתב עוד על ישראל שנתחייב לעובד כוכבים מנה בשטר וחזר העובד כוכבים ולוה מישראל אחר מנה ושיעבד לו נכסיו ועוד ייחד לו חוב זה לענין הרבית מסתברא שאם הישראל נותן לעובד כוכבים מותר ישראל לקבלו אבל אם בא הרבית מיד ישראל ליד ישראל ואין יד העובד כוכבים באמצע אסור משום חומר רבית דומיא דאותה ששנינו בפ' איזהו נשך עובד כוכבים שהלוה מעות לישראל ובקש להחזירם לו י

קע ישראל שלוה מעות מעכו"ם וכו' בפרק איזהו נשך (עא): והאידנא

דרכי משה

(כב) ת"ל תשובת הרשב"א בזה: (כג) וע"ל מדינים אלו באריכות ועיין בב"י סי' קע"ז במי שקיבל עליו לזון יתום: (כד) צ"ע דבמאי קמיירי דסמ"ג דאי אחריות על הישראל אסור ואי על העובד כוכבים פשיטא דשרי ואינו אסור רק משום מראית העין ואפי' מראית העין נראה דליכא היכא דישראל הראשון הוה שלוחו של הישראל השני וכמו שנתבאר לעיל: (כה) וע"ל סי' ק"ע שישראל נותן לו משכנות בעד הקרן וערב לו בעד הרבית או איפכא:

וק"ל

דרישה

אבל ישראל שמי נמצא עיקר ההלואה הוא לעובד כוכבים והיותר נראה כמו שפירשתי בפרישה: [יז] שנאמן בלא שבועה וז"ל רמ"א בש"ע וכן בשאר טענות שבין לוה למלוה שזה טוען שהלוה לו באיסור וזה טוען שהלוה לו בהיתר המלוה פטור בלא שבועה ודוקא שהלוה בא להוציא מן המלוה כגון שהיה לו משכון או שכבר פרע לו אבל אם המלוה בא להוציא מן הלוה הלוה נשבע לפטור ואם יש שטר ביד המלוה נשבע ונוטל עכ"ל ז"ל ב"י דברי הרא"ש המה בתשובה כלל ק"ח סימן ע' ובתשובת הרשב"א כתב שאם טוען להד"ם שצריך הנתבע לישבע וכ"ל דגם הרא"ש יודה בזה דכיון דטוען להד"ם משביעים דע"כ לא קאמר דנאמן בלא שבועה אלא באומר לקחתי ע"י עובד כוכבים משום דהוי כאומר פרוזבול היה לי ואין להקשות כי אמר להד"ם להימנו במגו דאי בעי אמר ע"י עובד כוכבים לקחתיו דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן עכ"ל ב"י צ"ע כה בח"מ ר"ס נ"ג וריש סימן רנ"ז ס"ל להרא"ש דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה היכא דלא הוי מיגו דהעזה ע"ש. וצריכין לדחוק וליישב דמ"ש ב"י דאף הרא"ש מודה בזה אינו ר"ל הרא"ש עצמו אלא ר"ל מאן דס"ל בהאי דינא דכתב הרא"ש דאם טוען לא לקחתי כ"א ע"י עובד כוכבים דפטור משבועה ס"ל כהרא"ש. אפ"ה ס"ל בהאי דינא כרשב"א דאם טוען להד"ם צריכין לישבע וה"ט דהמחבר ב"י וש"ע פסק בסי' נ"ג כהגאונים דפליגי עם הרא"ש וס"ל דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה וק"ל. ורבי' ירוחם בסוף ח"ו כתב בשם הרמ"ה דבין טוען להד"ם בין טוען ע"י עובד כוכבים לקחתיו נאמן בלא שבועה עכ"ל. ונלע"ד מוכרח לומר שרבינו ס"ל כמ"ש ב"י דגם הרא"ש מודה להרשב"א דאל"כ קשה דידיה אדידיה דכאן סתם כדברי הרא"ש דנאמן בלא שבועה ובח"מ סימן פ"ב כתב שאם יטעון על שטר שהוא מקויים טענת רבית יפרעני תחילה ואח"כ יטעון עליו כמו שירצה אם יודה יחזור לו ואם כופר ישבע היסת ויפטר עכ"ל הרי לפנינו דמצריכו להשבע אלא ודאי שם איירי דטוען להד"ם ובזה מיושבים נמי פסקי הש"ע בשני המקומות דכאן פסק בסעיף כ"ה דא"צ לישבע ובח"מ סימן פ"ב פסק דצריך לישבע לו וק"ל. גם יש לחלק ולומר דשאני לקמן ח"מ בסימן פ"ב דשם בא המלוה להוציא ואנו פוסקין לו כיון ששטר בידו שצריך לשלם לו ואפ"ה הדין טוען שצריך לישבע לו אפ"כ שלא הוציא ממנו רבית משא"כ הכא שאמר תבע לחבירו שלקח

פרישה

קלא אית ליה וליכא מראית עין: (כס) לא לקחתי כ"א ע"י עובד כוכבים ר"ל דהיינו לרש"י שהעובד כוכבים לוה לצרכו וחזר והלוה לך ולר"ת כפשוטו כשאמר ישראל לעובד כוכבים שילוה לו מעות מישראל אפי' יודע המלוה מזה שרי כמ"ש לעיל אבל מדסתם וכתב הכא ע"י עובדי כוכבים לקחתי משמע דס"ל כרש"י: (כו) שנאמן בלא שבועה משום דהוי כאומר פרוזבול היה לי אבל אם טוען להד"ם צריך לישבע הואיל שאינו טוען שעשה בהיתר הוי כשאר טענות שבין אדם לחבירו שצריך לישבע היסת על תביעתו ולכן אם משיב איני יודע כו' הוי כאומר להד"ם וצריך נמי לישבע היסת ועיין דרישה:

שלא

הוי כאילו העכו"ם מלוה לישראל הערב והוא חוזר ומלוה לישראל ואם כתב לו לדון כדיננו (א) [א] שלא לתבוע לערב תחלה שרי והאידנא אפי' סתמא נמי ככתוב דמי שהרי הן דנין כדיננו וכתב ה"ר יצחק קרקוזא ונראה היכא דלא קביל עליה שלא לתבוע לערב תחלה ונעשה לו ערב ופורע בשבילו צריך לשלם לו כל ההפסד דדוקא לכתחלה הוא דאסור אבל דיעבד ישלם כל ההפסד כיון דמחמתה קא פסיד ע"כ ואינו נראה דכיון שיש בו צד איסור למה נחייבנו לפרוע באיסור ודאי כל הפסד שבא לו מכחו כמו שאנסו או כיוצא בזה צריך לשלם אבל לא נאמר לו תן רבית כתב הראב"ד דה"ה נמי עכו"ם שלוה מישראל ברבית [ב] שאין ישראל רשאי להיות לו ערב אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחנו אצל הערב

והאידנא אפי' סתמא וכו' הרא"ש שם עלה קמ"ה ד"א ודעת רש"י שכל שיכול לתבוע לערב תחלה אסור עד שיקבל עליו שלא לתבעו עד שיתבע הלוה ולא ימלא לגבות ממנו: וכתב ה"ה בפ"ה מה"מ שכן דעת שאר מפרשים. וכתב עוד אבל הרשב"א סובר דדוקא בערב שלוף דוץ כלומר שאין דין המלוה עם הלוה כלל שהוא יכול לדחותו אצל הערב בכה"ג הוא דאסור אבל אם קבל עליו לתבוע מאיזה מהם שירצה מותר כתב הרשב"א בתשובה עכו"ם שהלוה את ישראל ברבית ונעשה לו ישראל אחר ערב במקומות אלו שדיניהם הולכים אחר הערב תחלה אם ירצה יש מגדולי המורים שאסרו ויש מתירים דכיון דאי בעי עכו"ם אזיל אצל לוה תחלה וגובה ממנו רבית זה על הלוה נתרבה והערב כשהוא פורע מה שנתערב על הלוה הוא פורע וה"ה נמי לעכו"ם הלוה מישראל חבירו ונעשה לו ישראל אחר ערב מותר וכ"כ עיקר וכבר פשטה הוראה זו בכל המקומות ואין מי שימחה בידם והאריך הרבה באותה תשובה להוכיח ההיתר ותשובה זו היא כתובה בתשובות להרמב"ן סימן רכ"ג דכל שאינו ערב שלוף דוץ אפי' אם הוא ערב קבלן שרי וכ"כ בעל נמק"י בעלה ו' ד"ג שזה דעת הרשב"א והר"ן וכתבו עוד המגיד והנמק"י ורבינו ירוחם על דברי הרשב"א שע"פ זה נהגו במקומותם להיות הישראל ערב קבלן בשביל חבירו לעכו"ם ודברי הרא"ש ורבינו סתומים אלא שכתבו דברי הראב"ד דבסמוך שהוא סובר כדעת הרשב"א שכתב אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחה אותו אצל הערב משמע דבדיניהם הערב הוא שלוף דוץ שהלוה יכול לדחות המלוה אצל הערב וכן פי' דבריו בתשובות להרמב"ן סימן רכ"ג וגם מדברי ראבי"ה שכתב המרדכי משמע דמפרש כהרשב"א דערב דידהו הוי ערב שלוף דוץ וכמו שאבאר בסמוך בס"ד (א): ודע דגבי עכו"ם שלוה מישראל כתב הר"ן דאסור לישראל להיות ערב קבלן בשביל העכו"ם משום דנמצא שממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן וכתבו בעל נמק"י שם ואף ע"פ כן כתב בישראל הלוה מן העכו"ם שדעת הר"ן כדעת הרשב"א ונראה לחלק דשאני התם שהמלוה ישראל וכיון שממונו מתרבה אצל ישראל איסתכח דישראל מישראל קא שקיל רביתא אבל בישראל הלוה מן העכו"ם אף ע"פ שממונו של מלוה יתרבה אצל קבלן לית לן בה דהא עכו"ם מישראל קא שקיל רביתא ושרי: ושרי לקבלן נמי למישקל מחבריה מאי דפרע לעכו"ם דהא כיון שלא היה הלוה יכול לדחות למלוה אצל הקבלן א"כ מדין ערב נתחייב קבלן זה ולא מדין לוה ושרי ויש לגמגם בזה ממה שמצינו בתשובות הרמב"ן סימן רכ"ג דבעכו"ם שלוה מישראל מתיר להיות ישראל קבלן אלמא דס"ל דדין שניהם שוה ודעת בעל העיטור דישראל שלוה מעכו"ם ישראל נעשה לו ערב אפי' לא קבל עליו לדון בדיני ישראל דמ"מ עכו"ם הוא נוטל הרבית ולא אסרה תורה אלא רבית הבא מלוה למלוה ולא אמרו כשקבל עליו לדון בדיני ישראל אלא בעכו"ם שלוה מישראל ונכנס ישראל אחר ערב ונ"ל דלשיטת רש"י לא בעינן שיקבל עליו שלא יתבע לערב עד שיתבע הלוה תחלה ולא ימלא לו נכסים בדוקא דה"ה אם נעשה אלם ואין ב"ד יכולים להוציא ממנו או שאינו בא לדין כגון שברח וכיוצא דכל שהוא ערב כעין ערב סתם דעלמא שרי: **וכתב** בעל התרומות בח"ג דכי שרינן לישראל להיות ערב ל"מ בהלואהו ק' בק"ק דשרי להיות לו ערב אלא אפי' התנה עמו לתת לו כך וכך רבית לחדש מותר להיות לו ערב וטעמא משום דבההיא שעתא דפרע ערב כבר היה חייב בכל הממון בין קרן ובין רבית ע"כ וראיתי חכמי הדור פוסקים בדין זה להחמיר כדברי רש"י ולא ידענא אמאי כיון שכתבו הפוסקים שפשט ההיתר במקומות רבים כדברי הרשב"א כלל גדול בדין כל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג וכ"ש שגם בעל העיטור נלוה עם סברת הרשב"א דאפי' יפרש כפירש"י דערב דידהו לאו ערב שלוף דוץ הוא הרי כתב דבישראל שלוה מן העכו"ם לא בעינן שיקבל עליו לדון בדיני ישראל והנכון בעיני דלכתחלה מורין כדעת רש"י ובדיעבד היכא דקיימי זוזי שבקינן להו כדין הספקות שהמע"ה (ב): וכתב הר"י קרקוזא וכו' כתב הראב"ד וכו' הרא"ש עלה קמ"ה ד"א. וכתב הר"ן דהא דשרי לישראל להיות ערב בשביל העכו"ם דוקא ערב גרידא אבל קבלן אסור לפי שנמצא ממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן וכתבו בעל נמק"י בעלה ו' ד"ד מיהו אי הוי מנהגא דההוא אתרא שאף ע"פ שכותבים לשון קבלן אי אית ליה נכסי ללוה פרעי מיניה ברישא שרי להכנס לו קבלן דהו"ל כמי שקבל עליו שלא לתבוע תחלה כ"כ בעל התרומות בח"ג ובתשובות להרמב"ן סימן רכ"ג התיר גם בזה להיות הישראל ערב קבלן ושלא כדברי הר"ן: **ישראל** שנתערב לחבירו בשביל עכו"ם מקרן ורבית כתב המרדכי לראב"ן פטור מהרבית משום דהוי ערב שלא בשעת מתן מעות לגבי הרבית ולדבריו אם הקנה לו לשלם הרבית חייב לפרוע לו וראבי"ה חולק עליו ואומר דאפי' קנו מידו פטור משום דכיון דעכו"ם בתר ערבא אזיל אם כן יאמר העכו"ם לשמעון תבע מראובן הערב שלך והו"ל כאילו הלוה שמעון לראובן עצמו וכן דנתי לפני אבא מארי והודה לדברי והגהות אשיר"י לא הזכירו

בגמרא דמיירי בערב לעכו"ם וכשקיבל עליו לדון בדיני ישראל הא לאו הכי כיון דדיניה דעכו"ם דאזיל בתר ערב איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא ופי' רש"י דמיירי בישראל שלוה מעכו"ם וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' מלוה וכן נראה מדברי הראב"ד שכתב דה"ה נמי עכו"ם שלוה מישראל כו' וכן נראה מדברי שאר הפוסקים אבל ב"י כתב ע"ש בעל העיטור דלא אמרו דבעינן שקיבל עליו בדיני ישראל אלא בעכו"ם שלוה מישראל וכו' אבל בישראל שלוה מעכו"ם ישראל נעשה לו ערב אפי' לא קיבל עליו לדון בדיני ישראל וכו' ואנן נקטינן לחומרא כדעת רוב גאונים דאין חילוק ובכל ענין אסור. והא דאסור להיות ערב פי' רש"י דבסתם ערב נמי מאחר שהעכו"ם יכול לתבוע הערב תחלה אסור וכתב הרב המגיד לשם שכך הוא דעת שאר המפרשים וכך מבואר ממ"ש רבינו ואם כתב לו לדון כדיננו שלא לתבוע לערב תחלה שרי אלמא דבסתם ערב נמי אסור דלא כמ"ש ב"י דדברי רבינו סתומים אבל הרשב"א סובר שאין אסור אלא בערב שלוף דוץ וכ"כ נ"י ע"ש הר"ן ושכן נהגו במקומותם. וכן נראה מדברי הראב"ד שכתב דה"ה נמי עכו"ם שלוה כו' אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחנו כו' וכ"כ המרדכי פ' א"נ וז"ל דעכו"ם אזיל בתר ערבא פירוש אינו תובע אלא מן הערב כו' וכן משמע מדברי ראבי"ה שהביא המרדכי לשם ובהגהות אשיר"י מיהו הר"ן מחלק דבעכו"ם שלוה מישראל מחמרינן טפי ואסור לישראל להיות ערב אפי' אינו ערב שלוף דוץ והכי נראה עיקר וז"ל ב"י וראיתי חכמי הדור פוסקים בדין זה להחמיר כדברי רש"י ולא ידענא אמאי וכו' וסוף דבריו והנכון בעיני דלכתחלה מורין כדעת רש"י ובדיעבד היכא דקיימי זוזי שבקינן להו כדין הספיקות שהמע"ה עכ"ל ובש"ע כתב וז"ל י"א שאינו אסור אלא בערב שלוף דוץ עכ"ל. והיינו נמי לומר דכיון דאינו מוסכם אלא י"א כך וי"א דאסור אפי' אינו ערב שלוף דוץ הלכך לכתחלה אסור להיות ערב סתם ובדיעבד אם נעשה ערב בסתם אין כופין אותו לפרוע כהרשב"א דשמא קעביד איסורא וכרש"י וכן אם כבר פרע לחבירו אין חוזרין ומוציאין מידו והרב בהגהת ש"ע כתב ואם כבר פרע לו הרבית אין מוציאין מידו דלא גרע מאבק רבית עכ"ל כלומר דאף לרש"י דאיכא ודאי איסורא נמי אין מוציאין דלא גרע מאבק רבית דאין מוציאין מיד המלוה: **וכתב** הר"י קרקוזא ונראה למורי היכא כו' איכא למידק לעיל בסימן קס"ט בדין ישראל שאומר לחבירו לוה לי מעות מהעכו"ם ולא נתן לו משכון דאסור אמאי לא כתב לשם נמי דדיעבד ישלם לו כל ההפסד ואפשר דהר"י קרקוזא לא כתב דבריו אלא אדין המפורש בגמרא לגבי ערב ואה"נ דלעיל נמי ס"ל דדיעבד ישלם לו כל ההפסד ומה שהקשה עליו רבינו דהיאך נאמר לו תן רבית אפשר ליישב ולומר דהכא לאו רבית הוא ואפי' רבית דרבנן ליכא דהא כתיב אל תקח מאתו אבל אתה נעשה לו ערב אלא דלכתחלה מיחזי כרבית כיון דהעכו"ם תובע הערב תחלה ומאחר דעליה דלוה רמיא לסלוקיה מדינא דא"ל אריה ארבעת לי אמראי שהעמדתני ערב נגד העכו"ם ואף על פי דהערב מרצוני הטוב התרצה להרבין עליו האחרי מ"מ לא נתרצה לסלק האחרי משלו וכמ"ש מהר"ם במרדכי פרק הגוזל בתרא הלכך כל מאי דיהיב ערב לעכו"ם לסלוקי נפשיה מיניה הפסדא דאתי מחמתיה קרינן ליה ומחייב לוה לשלומי ליה ואין בזה משום רבית מדינא ואפי' בערב שלוף ודוץ והכי מסתברא לפע"ד ודלא כמ"ש הרב בהגהת ש"ע דפסק כדברי רבינו אלא כהר"י קרקוזא עיקר. כתבו התוס' סוף דף ע"א בד"ה כגון שנשא וז"ל ומותר לישראל להיות ערב בשביל עכו"ם דישראל המלוה לאו בתר ערבא אזיל אלא בתר לוה אזיל ואי לא יפרע העכו"ם יפרע הערב הקרן והרבית דהשתא הוא דמוזיף לעכו"ם עכ"ל. ובמרדכי כתוב דלראב"ן אינו חייב לפרוע הרבית משום דלא הו"ל ערב בשעת מתן מעות אא"כ הקנה מידו לשלם הרבית אז חייב לפרוע לו גם הרבית. וראבי"ה חולק דאפי' קנו מידו על הרבית פטור דאף ע"פ דהמלוה תובע את העכו"ם תחלה מ"מ כיון דהעכו"ם מצי לדחותו בדיניהם אצל הערב הו"ל כאילו מלוה לישראל הערב וזהו כדעת הראב"ד והכי נקטינן. ובהגה"ה אשיר"י הביא דעת ראבי"ה ומסיק ואסור ליקח הרבית עד שיתננו העכו"ם משמע דברבית נמי אי יהיב ליה עכו"ם שרי למישקל וכ"כ בתרומת הדשן סימן ס"א. ומ"מ משמע דבקרן בלבד ליכא איסורא לד"ה וחייב לשלם כשנעשה ערב בשביל הקרן וכ"ש כשלא נעשה ערב בעד הקרן כי אם בשביל הרבית ובדקנו מידו דפשיטא דחייב לשלם הרבית שהרי עיקר ההלוואה לעכו"ם הוא והישראל לא נעשה ערב כי אם בעד הרבית שיגיע על העכו"ם הלוה. וכן פסק בהגהת ש"ע. ומה שפסק בספר התרומות ח"ג דף ס"ה ע"ג ע"ש הרמב"ן שכתב אתשובת רבינו גרשום בדין עכו"ם שאמר לישראל לוה לי מעות מישראל חבירך ברבית דמותר אפי' יהיב ליה סתם דמסתמא ישראל שליח הוא בגיניה אבל אם אמר לו כל זמן שמעותי ביד העכו"ם אתה נותן לי דינר בחדש אסור דכיון שאם העכו"ם אינו פורע הוא חייב ליתן לו רבית נמצא אחריות הקרן עליו עד שיפרענו

דרכי משה

קע (א) וק"ל דממ"ש הטור למעלה גבי ישראל שלוה מכותי ואם כתב לו לדון בדיננו שלא לתבוע לערב תחלה שרי כו' יש להוכיח להיפך דלא ס"ל כרשב"א אלא כרש"י וצ"ע: (ב) ול"נ דאף אי לא הוי ספק אין מוציאין ממנו דודאי לא גרע מאבק רבית א ונראה דדעת ב"י היכא שלא פרע שלא נתחייבנו לפרוע דל"ת כיון דלפי דעת הרשב"א יכול

פרישה

סי' קע (א) **שלא** לתבוע לערב תחלה שרי אע"ג דכי לית ליה ללוה הוא חוזר על הערב והערב אח"כ על הלוה מ"מ אין הערב לוה מתחלה כלוה ללוה אלא העכו"ם לוה לו ורבית שנתרבה נתרבה תחלה על הלוה והילכך כי פרע הערב הקרן והרבית לעכו"ם השתא הוא דאוזפיה ללוה ומה דאוזיף ליה מותר ליסקל מיניה רש"י ועד"ר:

משעת

דרישה

ממנו רבית לאו כל כמיניה כיון שבא להוציא מידו אפי' שבועה אין צריך בטענה זו וק"ל:

סי' קע [א] **שלא** לתבוע לערב תחלה שרי ובפי' הערב כתב רש"י שכל שיכול לתבוע לערב תחלה אסור עד שיקבל עליו שלא לתבעו עד שיתבע הלוה ולא ימצא לגבות ממנו ורשב"א סבר דדוקא בערב שלוף דוץ כלומר שאין דין המלוה עם הלוה כלל שהוא יכול לדחותו אצל הערב בכה"ג הוא דאסור אבל אם קבל עליו לתבוע מאיזה מהם שירצה מותר וכתב ב"י וז"ל ודברי רבינו והרא"ש סתומים הם אלא שכתבו דברי הראב"ד דבסמוך שהוא סבר כדעת הרשב"א שכתב אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחה אותו אצל הערב משמע דבדיניהם הערב הוא שלוף דוץ שהלוה יכול לדחות המלוה אצל הערב עכ"ל וקשה דהא כאן כתב הטור ואם כתב לו לדון כדיננו שלא לתבוע הערב תחלה שרי משמע שדין ערבות שלהם הוא לתבוע ממי שירצה לכן צריך לכתוב לו שלא לתבוע הערב תחלה כדעת רש"י שאם היה סובר כרשב"א היה לו לומר שיתבע ממי שירצה אלא אם נדחוק לפרש דהכא ה"ק שלא לתבוע לערב דוקא תחלה אלא ממי שירצה וזה דוחק והא דכתב בסמוך דברי הראב"ד שסובר כהרשב"א לא כתב דבריו אלא לאשמועינן שאין חילוק בין אם שהלוה הוא ישראל והמלוה עכו"ם לאיפכא שהלוה הוא עכו"ם והמלוה הוא ישראל בשניהם כדין שוה שאין הישראל יכול להיות ערב אבל בפירוש הערב סמך על מ"ש בתחלה שפירושו כדעת רש"י: [ב] שאין ישראל רשאי להיות ערב כו' עיין בת"ה סימן ס"א וג"ס בסימן וס פסק דמותר לישראל להיות ערב בעד הרבית לישראל חבירו ודוקא שנותן לו משכון על הקרן דעיקר ההלואה על המשכון וכאילו העכו"ם בעצמו נטל המעות מיד ישראל המלוה אבל בלא משכון אסור להיות לו ערב בעד הרבית אם לא שהעכו"ם בעצמו נטל המעות וכתב דה"ה אם עירב ישראל בעד הקרן לסוף פ"ה:

ולף

חדושי הגהות

קע א כ"ל רהך ונראה דדעת וכו' עד כנ"ל הוא הג"ה מחכם אחד שכתב כן בגליון לתרץ דעת הב"י והעמידוהו בתוך דברי הג"ם והך דאין מוציאין וכו' שאח"כ הן דברי הד"ם דשייכים להבא דודאי לא גרע מאבק רבית דאין מוציאין וכו' (א"ס):

שיפרענו וה"ז כלוה המעות מישראל וא"ל כל זמן שאני נותן לך דינר רבית בחדש לא יהא לך רשות לכופני לפרוע לך הקרן והב"י מביאו בסימן קס"ט התם מיירי שהישראל לקח המעות מישראל בשביל העכו"ם ולפיכך אסור אם נעשה הישראל השליח ערב בעד הרבית דהרי זה כלוה המעות מישראל כו' וכמבואר מדבריו בפי' דמיירי בעכו"ם ששלח את ישראל להלוות לו מעות מישראל חברו אבל היכא שהעכו"ם בעצמו לוה מישראל ואחריות הקרן על העכו"ם בעצמו וישראל לא נעשה ערב אלא בשביל הרבית לא עלה על הדעת לאסרו ובעל הלבושים הבין דדברי הרמב"ן הללו מיירי היכא דהעכו"ם בעצמו לקח המעות מישראל ואפ"ה אסור לישראל להיות ערב בעד הרבית כמ"ש בהגהת ש"ע ושרי ליה מאריה ולא דק כל עיקר: עוד כתב בהגהת ש"ע אבל אם נותן לו משכון של עכו"ם בעד הקרן יכול לערוב לו בעד הרבית דעיקר הלואה על המשכון אע"ג דהוא נטלן מיד ישראל המלוה וכאילו הלוה ליד העכו"ם דמי עכ"ל ונראה לי דדבריו אלו אינם אלא בסרסור דהביא משכון מעכו"ם להלוות לעכו"ם דבכה"ג נעשה הסרסור שלוחו של שמעון להוליך המעות לעכו"ם כו' כדלעיל בסימן קס"ט ואפ"ה דוקא כשערב לו בעד הרבית אבל כשערב לו בעד הקרן אם כן הסרסור הוא הלוה ורבית שנוטל ישראל מיד עכו"ם בשליחותו של הסרסור הוא נוטל ואסור ולהכי לא שרי אפי' בסרסור אלא כשנעשה ערב בעד הרבית אבל משכונו של עכו"ם שהלוה עליו ישראל ככר ואח"כ הביאו לישראל חבירו שילוה עליו דאין כאן לד שליחות אלא מכירה כדכתב ר"ת הכא ודאי אפי' לא ערב לו אלא בעד הרבית אסור משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד ובתשובה הארכתי בזה בס"ד:

הזכירו אלא דברי ראבי"ה לבד משמע דהכי נקיטינן (ג). ומשמע דס"ל לראבי"ה כהרשב"א דערב דידהו הוי ערב שלוף דוץ הוא דהא לאו הכי לא הוה מצי עכו"ם לומר לשמעון תבע מראובן דאטו בלוה תליא מילתא במלוה תליא מילתא מאי זה מהם שירצה ליפרע וכ"כ המרדכי דעכו"ם בתר ערבא אזיל פי' אינו תובע אלא מן הערב א"כ היכא שיכול לתבוע מאי זה מהם שירצה מודה ראבי"ה דאם קנו מיד חייב דהא לא מצי עכו"ם למימר לשמעון תבע מראובן דהא במלוה תליא מילתא מאי זה מהם שירצה יפרע וכתב בתרומת הדשן סימן ש"א דגם לראבי"ה אי יהיב עכו"ם רבית שרי למישקל ואם התנה הערב עם המלוה שלא יתבענו אא"כ אין ביד העכו"ם מה לפרוע מותר לקבל הרבית מישראל אם אין ללוה מה לפרוע וזהו כמ"ש רבינו בשם הראב"ד: (וכתב המרדכי בפרק א"נ) ישראל שהלוה לעכו"ם על משכון או ע"י ערב עכו"ם ובא ישראל והקיף המשכון ממנו ופטר הערב ונתערב הוא במקום המשכון ובמקום הערב עכו"ם חייב ליתן לו גם הרבית שעלה כבר מטעם שכתבתי לעיל דעכו"ם בתר ערבא אזיל עכ"ל והאי טעמא לא איצטריך אלא לחייבו היכא דפטר הערב דלא תימא דלא מיחייב עד שיתבע הלוה ולא יהא לו מה לפרוע כדין ערב דעלמא אלא חייב לפרעו בלי שיתבע ללוה דהא דיניה דערב קמא הכי הוה דבדיניהם בתר ערבא אזלי וגם הלוה יכול לדחות למלוה שלא יגבה ממנו אלא מן הערב הלכך זה שנכנס במקומו חייב לשלם רבית שעלה אף ע"פ שלא תבע זה את הלוה וכ"כ הר"מ בתשובת המלבר שהביא המרדכי דכל שנתערב ישראל לחבירו ופטר הערב עכו"ם חשיב כאילו פטר ללוה אבל רבית שעתיד לעלות פטור אפי' קנו מידו כמו שקדם. אבל בהקיף את המשכון פשיטא שחייב לשלם לו כל רבית שעלה אם היה המשכון שוה כ"כ ומשום דמילתא דפשיטא הוא לא יהיב בה טעמא ובהגהת אשיר"י עלה קמ"ה ד"א כתוב מכאן כתב ראבי"ה וכו' ואם ישראל פדה לעכו"ם משכונו שהיה לו ביד ישראל עבור הקרן והרבית חייב ליתן לו גם הרבית ואם פדה את ערב עכו"ם ונתערב ישראל במקומו בזה יש להסתפק עכ"ל ואם ברבית שכבר עלה הוא תימה אמאי נסתפק כיון שהיה יכול ליפרע מערב הו"ל כמשכון אלא ברבית שלא עלה קא מיירי ומספקא ליה אי אמרינן כיון דהו"ל ערב כתפוס משכון דמי וכיון שפטרו על פיו חייב לשלם לו כל מה שפטר או דילמא בערב לא הוי תפוס כ"כ כמו במשכון והילכך לא נתחייב לו זה כשפטרו אלא במה שחייב לו אבל במה שלא עלה עדיין לא נתחייב לו והילכך לא נתערב זה בשבילו ופטור מלשלם לו א"כ במה שעלה מספקא ליה אם יגבה ממנו מיד כשם שהיה יכול לגבות מערב עכו"ם אע"פ שלא יתבע ללוה או דילמא כיון שערב זה ישראל לא נתחייב לו אלא בדיני ישראל שאינו גובה מהערב עד שיתבע הלוה תחלה ומ"מ משמע לי דבהקיף משכון חייב לשלם לו עד כדי דמיה אפי' מרבית שעדיין לא עלה דהא הוציא ע"פ ממון שהיה לו זכות בו כנ"ל (ד): **ישראל** שהלוה לעכו"ם כ' זהובים בל' לשנה ונכנס ישראל ערב כ' המרדכי שהשיב הר"ס בתשובות המלבר שחייב לשלם לו כל הל' ואע"פ שכשנתערב זה עדיין לא עלה הרבית אפ"ה חייב דכיון שזקפו עליו חשוב הכל קרן ובדעת הרא"ש פליגי מהרי"ק ובעל תרומת הדשן דלמהרי"ק שורש קל"ז כל שלא עלה עדיין אע"פ שזקפו לא חשיב כקרן להרא"ש ולבעל תרומת הדשן סי' ש"ג להרא"ש נמי אע"פ שעדיין לא עלה חשיב כקרן מאחר שזקפו (ה): והרשב"א בתשובה מסתפק בדין זה (ו) והיא כתובות בתשובות להרמב"ן סי' רכ"ג:

הערב כל זמן שיש בידו לפרוע שאם לא כן הוה ליה כמלוה לישראל הערב ואם קבל עליו מותר אף ע"ג דכי לית ליה שקיל מישראל קרן ורבית:

קעא ישראל

שלוה מעות מעכו"ם בא"י ונתגייר הי' הדין עם עד שלא נתגייר זקפו עליו במלוה (א) גובה את הקרן ואת הרבית שהרי קודם שנתגייר חזר כולו כקרן (א) דמשעת זקיפה חשוב כגבוי ואם לאחר שנתגייר זקפן במלוה גובה הקרן ולא הרבית ופירש א"א הרא"ש ז"ל (ב) דאפי' רבית שעלה קודם שנתגייר אסור ליקח ועכו"ם שלוה מישראל ברבית ונתגייר אפי' לא זקפן במלוה עד לאחר שנתגייר גובה קרן ורבית שלא יאמר בשביל מעותיו של זה נתגייר זה וה"ה נמי לא זקפן עליו במלוה כיון שלוה כשהיה עכו"ם צריך לפרוע הרבית וכתב הרמ"ה שאינו נותן אלא רבית שעלה קודם שנתגייר אבל לא מה שעלה לאחר שנתגייר וא"א הרא"ש ז"ל כתב שנותן אפי' רבית שעלה (ג) לאחר שנתגייר עד שעת פרעון:

קעב (א) משכונא

מי שלוה מעות מחבירו ומשכן לו שדהו לאכול פירות יש מקומות שנוהגין

קעא ישראל שלוה מעות מעכו"ם ונתגייר כו' ברייתא פ' א"נ (דף ע"ב): ומ"ש ופי' א"א הרא"ש דאפי' רבית שעלה קודם שנתגייר אסור ליקח נראה מדהוצרך הרא"ש לבאר שלא נפרש בסיפא דדוקא שמה שעלה אחר שנתגייר הוא דאסור אלמא דברישא בזקפו עד שלא נתגייר מותר ליקח אף הרבית שעלה אחר שנתגייר דאל"כ אין חילוק בין זקפן קודם שנתגייר לזקפן אחר שנתגייר וליכא למימר דדוקא לפי הס"ד דבזקפן לאחר שנתגייר אינו אסור אלא במה שעלה אחר שנתגייר התם ודאי צ"ל דבזקפן קודם שנתגייר מותר לגמרי אבל לאמאי דמסיק דבזקפן לאחר שנתגייר אסור לגמרי א"כ בזקפן קודם שנתגייר נמי לא שרי אלא במה שעלה קודם שנתגייר הא ליתא דאם כן אמאי נקט הרא"ש לפרש טפי סיפא דברייתא מרישא דברייתא אלא ודאי מסתברא ליה להרא"ש דהרבית שעלה כבר קודם שנתגייר פשיטא דמותר לו ליקח וא"כ רישא דברייתא לא אצטריך אלא להתיר אף במה שעלה אחר שנתגייר מטעמא דכיון שזקפן עליו קודם שנתגייר חשוב כולו כגבוי אף במה שעלה אחר שנתגייר אבל בסיפא דסד"א דאינו אסור אלא במה שעלה לאחר שנתגייר הוצרך הרא"ש לבאר דבסיפא נמי אסור ליקח אף במה שעלה קודם שנתגייר וכך הבין בתרומת הדשן וכך הוא העיקר ודלא כמו שהבין מהרי"ק בשורש קל"ו וזה פשוט דהיכא דלא זקפן כל עיקר דאין צ"ל דאסור אף במה שעלה קודם שנתגייר דהשתא הוא דקשקיל ריביתא:

ועכו"ם שלוה כו' שם (דף ע"ב) ברייתא פלוגתא דתנא קמא ורבי יוסי ופסק רב הונא הלכה כר' יוסי דבין כך ובין כך גובה את הקרן ואת הרבית: ומ"ש וה"ה נמי לא זקפן כו' נראה דס"ל דלפי הטעם דקאמר רבא כדי שלא יאמרו כו' משמע דאין חילוק כלל דאפי' לא זקפן כלל נמי מותר ור' יוסי דקאמר בין כך ובין כך דמשמע דמיירי בזקיפה איידי דתנא קמא דמחלק בין זקפן קודם שנתגייר לזקפן אחר שנתגייר נקט ר' יוסי בין כך ובין כך ולעולם אפי' לא זקפן כל עיקר נמי שרי: ומ"ש וכתב הרמ"ה כ"כ גם הרמב"ם בפ"ה מה' מלוה וכך פסק ב"י ודלא כהרא"ש והכי נקטינן וכן פסק בש"ע:

קעב משכונא וכו' בפרק איזהו נשך (דף ס"ז) אסיק רב אשי משכנתא באתרא דמסלקי לא מיבעיא דאי אכיל בנכי משיעור זוזיה לא מפקינן מיניה אלא אפי' לא אכיל אלא שיעור זוזיה לא

קעא ישראל שלוה מעות מעכו"ם וכו' כל סימן זה בגמרא פרק איזהו נשך (עב.) ובהרא"ש עלה קמ"ה ד"ג. והא דתניא אם עד שלא נתגייר זקפו גובה את הקרן ואת הרבית. כתב מהרי"ק בשורש קל"ו דלהרא"ש כי זקפן עד שלא נתגייר דאמרינן דגובה רבית היינו דוקא רבית שעלה עד שלא נתגייר אבל לא רבית שעלה משנתגייר ובעל תרומת הדשן בסימן ש"ב חולק עליו דס"ל דלהרא"ש אף רבית שעלה משנתגייר גובה דמשעה שזקפו עליו במלוה הו"ל כוליה כקרן ולזה נוטין דברי רבינו ודעת ר"ס בתשובת המלבר שכתב המרדכי דאף רבית שעלה משנתגייר גובה דמשעה שזקפו חשיב כקרן: ופי' א"א ז"ל וכו' כ"כ מדברי ה"ה שכתב בפ"ה מה"מ די"מ דמן הדין גובה כל מה שעלה הרבית קודם שנתגייר אע"פ שלא זקפו עליו במלוה יכול לגבות אלא שחכמים תקנו לילך אחר זקיפה להחמיר: וה"ה נמי לא זקפן וכו' כ"כ בנמק"י ובמגיד פ"ה בשם הרשב"א וכתב עוד המגיד שי"א שאם לא זקפן כלל אינו גובה אותם וכן נראה מדברי הרמב"ם: וכתב הרמ"ה שאינו נותן וכו' כן דעת הרמב"ם בפ"ה מה' מלוה ולוה וכ"כ שהוא דעת תלמידי הרשב"א: וא"א ז"ל כתב שנותן וכו' בעלה הנזכר ונתן טעם דאף ע"ג דאיסורא דאורייתא קא עביד יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ואפי' במקום עבירה ולענין הלכה נקיטינן כהרמב"ם והרמ"ה ותלמידי הרשב"א דרבים נינהו וכל שכן דמסתבר טעמייהו:

קעב משכונא מי שלוה מעות מחבירו וכו' דיני המשכנתא בגמרא פרק איזהו נשך (סז.):

דרכי משה

יכול להיות ערב בכה"ג אפי' לכתחלה א"כ כ"ש דבדיעבד נכוף אותו לפרוע למלוה לזה כתב המע"ה דשמא אין הלכה כרשב"א אלא כרש"י נ"ל דאין מוציאים וכ"כ רבינו הטור דפליג אר"י קרקווא למה נתחייבו לפרוע באיסור משמע אבל אי כבר פרע פשיטא דאין מוציאים ממנו כן נ"ל: (ג) והתוס' כתבו פ' א"נ בשם ר"ת כדברי ראב"ן והאשיר"י לא כתב רק דבו' הראב"ן משמע דהכי נקטינן וכתב בת"ה סימן ש"א דמותר להיות ערב בעד הקרן ודוקא כשהעכו"ם מקבל המעות מיד ישראל אבל אם ישראל מקבל מידו משמע דאסור וע"ש וצ"ע אם נתנו לו משכנות בעד הרבית וא"ל שיש לו עוד משכנות אצלו בידו בעד המותר אם יוכל לומר המלוה שיתן לו משכנות שבידו או יתן לו על קרן שלו ויחזיק מה שבידו ברבית כי כבר כתבתי לעיל סימן קס"ט דבמשכנות יש להקל ועיין לעיל ואם נתן לו משכון בעד הקרן והישראל ערב לו נגד הרבית עיין לקמן ס"ס זה: (ד) וכ"כ בנימין זאב סימן שפ"ד בשם האגודה דצריך להחזיר לו המשכון או שוויו עכ"ל וכ"מ בתשובת ר"ת שכתבתי לעיל סימן קס"ט: (ה) וכ"מ לקמן בטור סימן קע"א: (ו) ונ"ל דאם היה לישראל משכון בעד הקרן וישראל נעשה ערב בעד הרבית לבד ושרי אפי' לכתחילה דהרי כאן לא יבא לידי מלוה לישראל כלל דהא לא נתערב בעד הקרן אלא בעד הרבית והוי כמו שאמר הא לך זוז והלוה לפלוני דשרי כן נ"ל וכ"מ לעיל סימן קס"ט דבאין אחריות הקרן על הישראל מותר להיות שלוחו של עכו"ם שילוה לו הישראל ומיהו נראה דדוקא היכא דהמלוה נותן המעות ליד עכו"ם דומיא דהילך זוז והלוה לפלוני כמ"ש לעיל סימן ק"ס אבל כשהישראל מקבל ממנו אף הקרן והוא שלוחו של עכו"ם ממש נראה דאסור דהוי כרבית הבא מיד לוה למלוה ומיהו נראה דאם נתן לו משכון של עכו"ם בעד הרבית דמה שמלוה על משכון של עכו"ם לא הוי הלואה שייכות לישראל רק סומך על המשכון כמ"ש לעיל סימן קס"ח כנ"ל דינים אלו:

קעא (א) ע"ל ס"ס קע"ג אי מה שלא עלה עדיין חשוב נמי כקרן לאחר זקיפה:

פרישה

קעא (א) דמשעת זקיפה חשוב כגבוי וגובה אפי' הרבית שעלה לאחר שנתגייר אם זקפן בשטר למלוה עד זמן הפרעון כ"כ ת"ס בסימן ש"ג להרא"ש וכן הוטין דברי רבינו ב"י (ונראה דמ"ס כתב דנוטין דאם כפרשן דרבינו ר"ל דאינו חשוב כגבוי אלא מה שעלה קודם שנתגייר לא ה"ל לכתוב אחר כך ופי' א"א ז"ל דאפי' רבית כו' דפשיטא דצריכין לפרש כך דהא אף כשזקפן קודם שנתגייר אינו גובה הרבית שעלה אחר כך אלא ודאי סובר כמ"ש בת"ס לדעת הרא"ש עכ"ס): (ב) דאפילו רבית שעלה קודם שנתגייר כו' פי' דוקא כשזקף (דהא גזרינן מה שעלה עליו קודם שנתגייר אטו מה שעלה לאחר שנתגייר הואיל ואינו מכ. בשטר עכ"ס) אבל לא זקף נוטל הרבית שקודם לכן וכן משמע בהמ"מ בפ"ה דס"מ עיין שם: (ג) לאחר שנתגייר עד שעת פרעון ונתן טעם דאע"ג דאיסור דאורייתא הוא קא עביד יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ואפי' במקום עבירה. אבל אין הלכה כן ב"י:

סי' קעב (א) משכונא מי שלוה מעות כו' כ"ל או אפשר דה"ק משכונא שהוא באופן זה שלוה מעות כו' גם יש לומר שקאי אל' הגמרא שכתב בה סתם משכנתא

שנוהגין שאין הלוה יכול לפרוע עד זמן שקובעין שניהם ויש מקומות שנוהגין שיכול לפדותו אימתי שירצה אחר שנה ראשונה. (ב) וגם המלוה יכול לכוף ללוה (א) שיפדנה אימתי שירצה. ובמקום שנוהגין שיכול לפדותה דומה טפי לרבית שהשדה היא ברשות הלוה ואם כן המעות הן בתורת הלואה ביד הלוה אבל במקום שנוהגין שלא לפדות דמי טפי למכר כאילו גוף השדה נמכר לו עד הזמן ואיכא היתרא טפי הילכך לרש"י באתרא דלא מסלקי (ג) שרי אפי' בלא נכייתא ובאתרא דמסלקי בלא נכייתא הוי אבק רבית ואינה יוצאה בדיינין ובנכייתא שרי והיכי דמי נכייתא שמנכה לו מעיקר ההלואה דבר ידוע בכל שנה בשביל הפירות שאוכל וכיון שנותן לו דבר ידוע בכל שנה בשביל הפירות בין אם יהיו הפירות או לא יהיו הוי קרוב לשכר ולהפסד ושרי אפי' אין מנכה לו אלא דבר מועט. ולר"ח ולרב אלפס באתרא דמסלקי בלא נכייתא הוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים ובנכייתא הוי אבק רבית ובאתרא דלא מסלקי בין בנכייתא בין בלא נכייתא הוי אבק רבית ואין היתר לשום משכונא אלא כעין משכנתא דסורא שממשכן לו לשנים ידועות וכותב בה במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף ובכה"ג שרי אפי' מרחיב הזמן הרבה עד שאין מגיע לכל שנה אלא דבר מועט דכיון שכתב סכום כל השנים כל שנה בכך וכך ואינו יכול להעלות בכל שנה יותר ממה שקצב עמו לא דמי להלואה אלא כאילו מכר לו פירות כל שנה בכך וכך (ד) [א] אף ע"פ שיכול לסלקו בכל שנה ושנה וכשמסלקו מנכה לו הפירות לפי

ב"י

ומ"ש רבינו דבאתרא דלא מסלקי קיל מאתרא דמסלקי כן פי' רש"י שם והרא"ש עלה קמ"ג ד"ב. וכן דעת כל הפוסקים זולתי דעת אחד שכתב העיטור בשם אביו בעותיקי דאתרא דלא מסלקי חמור טפי משום דכיון דקיץ ליה זימנא הוי רבית קצוצה ודעת בטל הוא בפני כל שאר פוסקים: הלכך לרש"י וכו' עד לפי השנים שאכל הרא"ש בעלה קמ"ג ד"ד וכתב ה"ה בפ"ו מה"מ שדעת הרמב"ן כדעת הרי"ף: והרשב"א יש לו דעת ג' כתבו נמוקי יוסף והוא דכל בנכייתא שרי אפילו באתרא דמסלקי וכל בלא נכייתא בכל דוכתא אסור אלא דבאתרא דמסלקי הוי רבית קצוצה ובאתרא דלא מסלקי הוי אבק רבית וכתב ה"ה בפרק ו' מה"מ שהרשב"א סובר דכל בניכוי אפי' בית ואפי' במקום שמסלקין מותר ועל פיו נהגו היתר במקומותינו ע"כ לשונו וכ"כ בנמק"י דנהוג עלמא למיכל בנכייתא כהרשב"א וז"ל הרשב"א בתשובת הרי"ף והגאונים סבורים כי לעולם שום משכונא אינה מותר אלא במשכנתא דסורא. גם מקצת מרבותינו כדברי הרב וי"א דכל משכנתא בנכייתא שריא ועל פיהם אנו נוהגים בכל ארצות ונוהדבר תלוי במנהג המקומות וכל אחד יעשה כמנהג מקומו כדאית' בפ"ק דחולין (יח:) גבי מגרומתא עכ"ל: ולהרמב"ם בפ"ו מה"מ דעת ד' והוא דבין באתרא דמסלקי בין באתרא דלא מסלקי בשדה וכיוצא בו שאין פירותיו מצויים תדיר בנכייתא שרי בלא נכייתא הוי אבק רבית ודבר שפירותיו מצויים תדיר כגון בית וכיוצא בו בלא נכייתא הוי רבית קצוצה ובנכייתא הוי אבק רבית: ודע דאין דברי הרמב"ם אלא במשכנתא בנכייתא סתם דהיינו שאמר ליה הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקע זו כדי שיהיו פירותיו שלי אבל במשכנתא דסורא דהיינו אומר לו במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף מותר אפי' בדבר שפירותיו מצויים כגון בית וכיוצא בו וזה מבואר בדבריו בפרק הנזכר שכתב וז"ל נמצאת למד ששלש משכונות הן משכונא שהיא רבית קצוצה. ומשכונא שהיא אבק רבית. ומשכונא שהיא מותרת כיצד משכן לו מקום שפירותיו מצויים תדיר כגון חצר או חנות או מרחץ או חנות ואכל פירותיהן ה"ז רבית קצוצה משכן לו שדה וכיוצא בה ובאו שם פירות ואכלן ה"ז אבק רבית וכן אם משכן חצר וכיוצא בו בניכוי ה"ז אבק רבית משכן שדהו בניכוי ה"ז מותר כיצד הוא הניכוי כגון הלוהו ק' דינרין ומשכן לו בהן חצירו או שדהו ואמר לו המלוה הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקע זו כדי שיהיו כל פירותיו שלי בחצר וכיוצא בה אסור ובשדה וכיוצא בה מותר: הורו מקצת הגאונים שכל משכונא שאין בו ניכוי כלל הרי היא רבית קצוצה ולא ירדו לעומק הדבר להפריד בין שדה לחצר ולפיכך נתקשו להם דברי התלמוד וכן הורו שכל משכונא אפי' בניכוי אסור בין בחצר בין בשדה ואין להם משכונא מותרת אלא בדרך הזאת כיצד כגון שהלוהו ק' דינר ומשכן לו בהן בית או שדה והתנה עמו שאחר י' שנים תחזור קרקע זו לבעליה חנם ה"ז מותר לאכול פירותיה כל י' שנים אפי' היה שכרה שוה אלף דינרים בכל שנה שאין זה אלא כמי ששכר בפחות וכן אם התנה בעל השדה עמו כל זמן שיביא לו מעות יחשב לו עשר בכל שנה ויסלקו ממנה ה"ז מותר וכן אם התנה הלוה שכל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק ה"ז מותר שאין זה אלא כשכירות וכל תנאי שבשכירות מותר כמו שביארנו עכ"ל וכתב ה"ה דעת רבינו שמשכנתא דסורא היא אפילו במקום שמסלקי אבל בהשגות כתוב אמר אברהם טעה בדבריהם ומה בין זה למשכנתא בנכייתא וכי יש הפרש בין נכייתא רבה לנכייתא זוטא ואותם גאונים המחמירים לא התירו אלא הראשונה בלבד והיא משכנתא דסורא עכ"ל ודברי רבינו עיקר דודאי משכנתא דסורא היא אפי' במקום שמסלקים ומותרת לדברי הכל ואין הטעם בשביל רבוי הנכייתא או מיעוט' אלא כל זמן שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום ולחזור הקרקע ללוה מותר שהרי ע"כ של מלוה אם רצה לוה אינו גובה כלום ואינו אלא שכירות גמור משא"כ במשכנתא דנכייתא והרי זה דומה למוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג שרשאי לגואלו לפי חשבון הדמים ועכ"פ יש לדון כן ממה דאמרינן פרק השוכר את האומנין (עט.) א"כ דמטו ליה זוזי ופריק להו ד' וחמש שנין מקמי יובל ואין להעמידה לפי סברת הגאונים המחמירים אלא במשכנתא דסורא ובשהתנה הלוה כמ"ש רבינו ואף הרמב"ן ז"ל מודה לו ואומר שהטעם שאינה דומה לשאר משכונות בניכוי הוא מפני שאין אחריות המלוה עליו ואם שטפה נהר אינו נוטל כלום אלא פירות שהיא עושה ואינו יכול לכופו לפרוע לו חובו לא מזו ולא משאר נכסים משא"כ במשכנתא סתם שבאחריות עליו ואם רצה תובע חובו ממנו ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים ועוד שאין זה לשון מלוה אלא לשון מקח דומיא ללוקח פירות כיון שכתב כן עכ"ל ודברים ברורים הם עכ"ל ה"ה: **ולהראב"ד** דעת ה' הזכירו הרא"ש בעלה קמ"ג ד"ב והוא דבאתרא דלא מסלקי בנכייתא שרי ובלא

ב"ח

לא מסלקינן בלא זוזי למה שאכל אבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינין וכדרש רש"י אתרא דמסלקי שנהגו להלוות סתם ומלוה אוכל פירות ולא פסק עמו בנכייתא ונהגו לסלק את המלוה ממנה בכל עת שתשיג יד הלוה למעות אם אכל שיעור זוזיה ובא הלוה לפנינו ותבע ואמר איני רוצה שיאכל פירות ברבית יחשבו פירות שאכל ויטלם בחובו לא מסלקינן ליה בלא זוזי עד שיתן לו כל שיעור מעות הלואתו דכיון דכי אכלינהו לאו בתורת פרעון אכלינהו הו"ל אבק רבית משעת אכילה ואינה יוצאה בדייני' וכי סלקינן ליה משדה זו בלא זוזי אפוקי מיניה אבק רבית שאכל הוא והאי דנקט אתרא דמסלקי דאילו אתר' דלא מסלקי שנהגו לאכול המשכונא שנים הקצובות למנהגן ואילו הוה ליה זוזי לא מצי מסלק ליה הכל מודים דכל אותן השנים כמכר הוא אצלו ובלא נכייתא נמי לא הוי אפי' אבק רבית ושרי לכתחלה. ותו איתא התם (ד' ס"ח) אמר רב אשי א"ל סבי דמתא מחסיא סתם משכנתא שתא למ"ד דאי אכיל ליה שתא מצי מסלק ליה ואי לא לא מצי מסלק ליה כל שנתו ואפי' באתרא דמסלקי וא"כ הא דפירש רש"י ונהגו לסלק את המלוה ממנה בכל עת שתשיג יד הלוה למעות וכו' נ"ל דהיינו דווקא לאחר שכלתה שנתו וז"ש רבי' ויש מקומות שנהגו לפדותה אימתי שירצה אחר שנה ראשונה: **ומ"ש** וגם המלוה יכול לכוף ללוה שיפדנו אימתי שירצה פירוש אימתי שירצה אחר שנה ראשונה כמ"ש ברישא ונראה דהא דכתב רבינו דמיירי דגם המלוה יכול לכוף וכו' היינו משום דאמרינן התם הא משכנתא באתרא דמסלקי אין ב"ח גובה ממנה ואין הבכור נוטל בה פי שנים ושביעית משמטתה ואי איתא דאין המלוה יכול לכוף ללוה שיפדנו א"כ ליכא הכא לא יגוש ולא היתה שביעית משמטתו וכ"כ הרא"ש בדף קמ"ג ע"ג וכך מבואר מדברי רבינו בסוף סי' זה: ומ"ש הלכך לרש"י באתרא דלא מסלקי שרי אפי' בלא נכייתא מבואר בפירש"י שהבאתי: ומ"ש ובאתרא דמסלקי בלא נכייתא הוה אבק רבית היינו דקאמר בגמרא דאי אכיל טפי משיעור זוזיה דלדברי הכל לא מפקינן מיניה ובריש פירקין קאמר נמי רבינא דבלא נכייתא אין מוציאין ומאי דקשה אדרבינא דעביד עובדא ואפיק פירי תירצו התוס' (בדף ס"ז) בד"ה פירי מאי וכ"כ באשיר"י ע"ש ועיין עוד לקמן בסוף סי' קע"ד וכמ"ש לשם בס"ד: ומ"ש דבאתרא דמסלקי שרי בנכייתא אינו מפורש בפירש"י אלא מתוך דברי התוס' והרא"ש שפירשו הא דאמר בגמרא דרבינא אכל בנכייתא דמיירי באתרא דמסלקי דאי באתרא דלא מסלקי אפי' בלא נכייתא שרי וקשה הא אמרי' התם דבאתרא דמסלקי לא ניכול כורבא מדרבנן אפי' בנכייתא ותירצו דחומרא בעלמא הוא לצורבא מרבנן ורבינא לית ליה הך חומרא א"נ פי' ר"ת דרבינא לא היה רוצה ליטול את השם לעשות עצמו כצורבא מדרבנן ולפי זה ודאי כל ת"ח לא עדיף מרבינא שאינו רשאי ליטול את השם ולשיטה קמא נמי הילכתא כרבינא דלא ס"ל הך חומרא דצורבא מדרבנן לא ניכול ולכן כתב רבינו אליבא דרש"י דבאתרא דמסלקי שרי בנכייתא ותשמע מדכתב סתם דאפי' לצורבא מרבנן שרי: ומ"ש וה"ד נכייתא שמנכה לו וכו' כך פירש רש"י דף ס"ז: **ומ"ש** ולר"ח ורב אלפס וכו' שם קאמר רבה בר רב הונא דבין בזבינא באסמכתא דהדרא ארעא דלא הוה זבינא מעיקרא ולוקח אכיל פירות ובין במשכנתא סתם דאכל המלוה פירות כיון דלא קצץ עמו כלום הו"ל אבק רבית ואינה יוצאה בדיינין ורבינא פליג ועבד עובדא והוציא הפירות שאכל דחשיב ליה רבית קצוצה דהו"ל כהלווני ע"מ שתאכל שדה זו בחנם דהיינו רבית קצוצה וכתב רב אלפס וקי"ל כרבינא בזביני וכ"ש משכנתא דהלואה היא ודוקא בלא נכייתא אבל בנכייתא ליתא לדרבינא בהא דאכיל בנכייתא אלא כרב כהנא ורב פפי ורב אשי דאליבא דידהו אבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים וליכא היתירא אלא במשכנתא דסורא דכתבי הכי במישלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף עכ"ל: ומ"ש ובאתרא דלא מסלקי בין בנכייתא ובין בלא נכייתא הוי אבק רבית מפורש בדברי הרא"ש דהכריח כך מדאמר רבינא ריש פ' א"כ (דף ס"ב) משכנתא בלא נכייתא בדיננו אין מוציאין ממלוה ללוה והא קאמר רבינא דבלא נכייתא רבית קצוצה הוא ופי' הראב"ד דבריש פרק א"כ איירי באתרא דלא מסלקי הלכך בלא נכייתא הוי אבק רבית וכ"ה דעת רב אלפס עכ"ל. אבל מ"ש לרב אלפס דאפילו בנכייתא דבאתרא דלא מסלקי נמי אבק רבית הוא לא ידעתי מנ"ל שרב אלפס ס"ל הכי ונראה דלפי דרב אלפס כתב וז"ל הני שמעתתא דמשכנתא כולהו במשכנתא בנכייתא נינהו ואף ע"ג דס"ל דמשכנתא בנכייתא אסירא ה"מ לכתחלה אבל אי עבד ועביד הכי דינא כי הני שמעתתא דאבק רבית ואינה יוצאה בדיינים עכ"ל ורצונו לומר דבכל דוכתי דקאמר בגמרא דאכלי פירות בנכייתא בסתם היינו דווקא דיעבד והשתא ודאי קשה דלמה לו לרב אלפס לפרש בדוחק לאוקומי כל הני שמעתתא בדיעבד ולמה לא פירשה דמיירי באתרא דלא מסלקי דשרי לכתחלה בנכייתא אלמא בע"כ דלרב אלפס אף באתרא דלא מסלקי ובנכייתא אבק רבית הוא ולא שרי לכתחלה אלא במשכנתא דסורא והיינו דקאמר תלמודא ואלא במאי ניכול צורבא מדרבנן דאלמא דאפי' באתרא דלא מסלקי ובנכייתא לא מצי אכיל דאבק רבית הוא לרב אלפס עיין באשיר"י (דף קמ"ו ריש ע"ג) וכזה התיישב ג"כ שרב אלפס כתב דין זה פעמיים תחלה כתב דליתא לדרבינא בהא דאכיל בנכייתא וליכא היתירא אלא במשכנתא דסורא ולשם מדבר רב אלפס באתרא דמסלקי ואח"כ בסוף דבריו חזר וכתב דליכא היתירא אלא במשכנתא דסורא לאורויי דאף באתרא דלא מסלקי ליכא היתירא בנכייתא אלא במשכנתא דסורא:

ומ"ש כעין משכנתא דסורא וכו' אע"פ שיכול לסלקו וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל ואע"ג דמצי לסלוקיה בתוך זמן דאי לא מצי לסלוקיה אפי' בלא נכייתא שרי כפירש"י מ"מ כיון שכתב סכום השני' בשטר נוחו כמכר ושרי עכ"ל והוא מדברי התוס' לשם (בד' ס"ז) בד"ה במשלם ונ"ל דלא פי' הרא"ש כך אלא לרש"י אבל לרב אלפס

דרכי משה

קעב (א) ובב"י ע"א כתוב ובר ששת סימן שס"ה דאף אם המלוה לא יכול לכופו רק הלוה יכול לסלק המלוה מקרי אתרא דמסלקי עכ"ל וכ"כ ב"י בשם המ"מ פ"ד: דלא

פרישה

משכונא וכתב רבינו פירושו דהיינו שלוה כו': (ב) וגם המלוה כו' אימת שירצה נראה דר"ל גם כן לאחר שנה ראשונה דוקא (אם לא שהתנה כן בפירוש) דמסתמא לא יכוין הלוה בשנה ראשונה מעות כיון דדרך המלוה להיות ניחא שהקרקע ישאר בידו לאדעתיה דהכי לוה לו מתחלה: (ג) שרי ר"ל ללוות ולאכול פירות: (ד) ואע"פ שיכול לסלקו בכל שנה ושנה וכתבו התוס' והרא"ש

דרישה

סי' קעב [א] ואף על פי שיכול לסלקו בכל שנה ושנה כו' והטעם דמותר במשכנתא זו כתבו התוס' דמאחר שמפרש כן כו' ועיין בס"ס קע"ד שפסק ב"י שמותר לשכור בית או שדה ממשכירו בדבר מועט לכל שנה ולהקדים לו שכר עשרים שנה ולהתנות עמו שאחר שנה או שנתיים אם ירצה המשכיר להחזיר לו ינכה לו שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו כמו שפסקו

לפי השנים שאכל. ואפי' באתרא דמסלקי דמחזי כרבית אם אומר הלוה חשוב הפירות שאכלת ותנכה אותם בחובך שאיני רוצה ליתן לך רבית לא שמעינן ליה אפי' אם לא אכל אלא כדי החוב כ"ש אם אכל יותר שאין מוציאין ממנו שאינו אלא אבק רבית ואי הוה מסלקינן ליה בלא זוזי הוי כאילו מוציאין ממנו שמתחלה לא אכלו בתורת פרעון חובו הילכך לא מסלקינן ליה (ה) בלא זוזי (ס) דלרש"י אפי' בלא נכייתא ולר"ח ולרב אלפס בנכייתא וא"א הרא"ש ז"ל (ו) הסכים לדברי רש"י (ו) (ז) וכ"כ הרמב"ם וכל מה דכתיבנא היינו בממשכן שדה שפעמים אינה עושה פירות הלכך מותר

אלפס ז"ל דמיירי דלא מצי לסלוקיה דאי הוה מצי לסלוקיה והו"ל אבק רבית והכי מוכח להדיא ממ"ש הרא"ש דאי לא מצי לסלוקיה אפי' בלא נכייתא שרי כפירש"י עכ"ל וכיון דלרב אלפס לא שרי בלא נכייתא אלא אבק רבית הוא אם כן ליכא לאוכוחי מידי והכי משמע נמי ממ"ש הרא"ש כללא דמילתא וכו' דכתב לרש"י ותוס' וכן משכנתא דסורא אע"ג דמצי לסלק ליה וכו' ואח"כ כשכתב לרב אלפס וכו' כתב בסתם ולא אלא במשכנתא דסורא במישלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף ע"ש:

ומ"ש ואפילו באתרא דמסלקי וכו' כבר כתבתי דהכי אסיק רב אשי ולרש"י איירי רב אשי במשכן סתם דהיינו בלא נכייתא אבל לרב אלפס הוה ליה כרבית קצוצה ומוציאין מידו וא"כ צריך לפרש דרב אשי איירי בנכייתא ולכך הו"ל אבק רבית:

ומ"ש וכן כתב הרמב"ם אע"ג דבפ"ו וז' ממלוה מבואר דס"ל דהא דקאמר תלמודא לא מסלקי ליה בלא זוזי היינו לומר שנותן לו מקלת ומנכין לו בעד הפירות שאכל כפי מה שיראו הדיינים ורש"י פי' להדיא דצריך שיתן לו כל שיעור מעות הלואתו מ"מ כתב רבינו וכן כתב הרמב"ם לומר דרש"י והרמב"ם שוין הן דבלא נכייתא ה"ל אבק ובנכייתא שרי דלא כרב אלפס דבלא נכייתא ה"ל רבית קצוצה ובנכייתא הו"ל אבק רבית וכן כתב ב"י:

וכל מה דכתיבנא היינו בממשכן שדה וכו' עד כתב רש"י שאסורין וכו' כ"כ רש"י

ובלא נכייתא אבק רבית ובאתרא דמסלקי בנכייתא אבק רבית בלא נכייתא רבית קצוצה וכתב בעל התרומות בח"ב שמנהגם לאכול בנכייתא הוא כדעת הראב"ד שכל משכונות שלהם היו לזמן קבוע או יש מנהג שלא לפדות משכונתו כ"א מתחלת שנה לתחלת שנה ובזה הם כמו אתרא דלא מסלקי לדעת הראב"ד וכמ"ש רבינו לקמן לדעתו וכיון דאתרא דלא מסלקי הוא בנכייתא שרי לכתחלה בין חצר בין שדה וכתב עוד ויש לנו להניח לצבור לנהוג היתר בהלכה זו שהיא רופפת בידך ואין לה הכרע:

כתב בהגהות מרדכי שכל שמנכה לו פחות מכשיעור שדה אחוזה שהוא לזרע חומר שעורים סלע ופונדיון לשנה הוי בלא נכייתא ואין נראה כן מדברי הפוסקים שהרי סתמו דבריהם ולא חלקו בכך:

כתב הרשב"א בתשובה שהממשכן סתם יכול לפדות לחלאין והביא ראייה לדבר מדאיבעיא לן בפ"ק דקידושין (כ:) בית בבתי ערי חומה אם נגאל לחלאין ואי משכונא לא נגאלת מן הדין לחלאין בבתי ערי חומה לא כ"ש וכתב עוד ומ"מ כל שגואל לחלאין אין המלוה נגרע מן הפירות כלום אלא אוכל הוא פירות כל המשכונא עד שיפרענו פרוטה אחרונה דכולה משכנתא אישתעבידא ליה לכולה מלוה ואנו רואים המעות כאילו הם פקדון עד שיפרע הכל והביא ראיה לדבר מדאמרינן בפ"ק דקידושין (ד:) אמר אביי עבד עברי נגאל לחלאין משכחת לחומרא ומשכחת לקולא וכו' ואם איתא דכל שפורע חצי המלוה נוטל חצי הפירות א"כ אף כשת"ל שאין עבד עברי נגאל לחלאין ה"מ שאינו יכול לכוף את רבו לקבל כסף מקנתו לחלאין אבל אי ארצייה ואיתרצי ונגאל חציו וה"ז עוכד את רבו יום אחד ונמצא זה פרעון גמור בחציו והיאך אמר אביי שהוא פקדון אלא מכאן שאף ע"פ שגואל לחלאין עדיין אינו יוצא מכלל שיעבודו ולפיכך אנו רואים את המעות כאלו הם פקדון עד שיפרע הכל ע"כ:

כתב העיטור בפותיקא דמשכנתא כתוב שקדם לכולי עלמא אסור אפי' בנכייתא משום דפריטי אין כאן נסכא אין כאן:

כתב נמוקי יוסף בשם ספר היסר דלא מהני נכייתא אלא במשכון מקרקעי דומיא דשדה אחוזה אבל במטלטלי לא כיון דסגי פחתייהו וקא כליא קרנא אבל במרדכי (פא"ג) כתוב דלרש"י דאסר במשכנתא דבית אסור ללמוד בספרים אפי' בנכייתא משמע מדבריו דלר"ת שרי (ג): ב"ה והרשב"א בתשובה שבסימן זה התיר ע"י נכייתא: כתב בעל התרומות בח"ב אך יש לנו לברר משכונא דלא נכייתא ומלוה בעי לנכויי כמנהגא דהכא אתרא מהו ומסתברא דלא מהני ואיכא מאן דאמר (דמהני) דמסתמא אדעתא דמנהגא משכן וחזקה לא שביק היתירא ואכיל איסורא ומנכי ליה ואכיל ולא מסתבר כוותייהו ודי למתירים שמתירים בנכייתא והכו דלא לוסיף עלה ועיין במ"ש בסמוך קלת גילוי דעת הרשב"א בזה ובתשובת הר"ש בר צמח כתוב ולענין הנכייתא שלא פירשו כתבו הראשונים שאע"פ שנהגו לא אמרינן ט"ס הוא אלא דנין אותם כמשכנתא בלא נכייתא ואסור ובעל העיטור כתב דאיכא מ"ד דנכייתא ט"ס היא עכ"ל ונראה לי דבמקום שלא נהגו לעשות כ"א במשכנתא דסורא בלבד סתם משכנתא הכי היא ושרי: כתוב בנימוקי יוסף עלה ד' ד"ב בשם הרשב"א דכל משכנתא אפי' לאחר מישלם זמנא אם כתב לו כל זמן שתחשך משכונא זו בידך מסתברא דאי אכיל ומנכה ליה שרי עד שימחה בו ואם על משכונא המותרת כתב כן תימה דמשמע מדבריו דאם לא כתב כל זמן שתחשך בידך אאכלינה אסור ובעלה הנזכר ד"ד כתב בשם הרשב"א דבאתרא דלא מסלקי בנכייתא אע"ג דלא כתב ליה ותיכול בנכייתא כל זמן שתחשוך זו בידך ושלים זמניה וזה אוכל לאחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכל תחלה מותר. וכן כתב בעל התרומות בשם הראב"ד ואזדו לטעמייהו כמו שיתבאר לקמן בד"ה ובמקום שנוהגים שאם לא יפדנה לזמן ידוע וכו' ואם במשכונא האסורה הוא דמצריך שיכתוב כך כדי שיהיה מותר אם ינכה אח"כ וכללא כייל לכל משכנתא דאפי' היא אסורה כיון דכתב כן שרי נ"ל דסבר שלא כדעת בה"ת שכתבתי בסמוך בענין משכונא בלא נכייתא ומלוה בעי לנכויי: (ג) ובענין משכנתא דסורא אסיקנא בגמרא (סז:) דשריא אפי' לצורבא מדרבנן וכתבו התוספות דאפי' מצי מסלק ליה שריא וכן כתב הרא"ש עלה קמ"ג דין ד' וכן דעת הרמב"ם בפרק ו' מהלכות מלוה ואע"פ שהראב"ד חלוק שם כבר כתב ה"ה שדברי הרמב"ם עיקר וכן דעת הרמב"ן מיהו כתב הה"מ שצריך שלא יהא המלוה יכול לכוף ללוה לפורעו וכן הוזכר בדברי נמוקי יוסף בשם הרשב"א גבי הא דאמרי' דמשכנתא באתרא דמסלקי שביעית משמטתה ודלא כהרא"ש שכתב שם דבאתרא דמסלקי יכול המלוה לכוף הלוה שיפרענו כשם שהלוה יכול לסלק המלוה (ד) וטעם היתר משכנתא דסורא טפי משאר משכנתא בנכייתא ביארו התוס' בעלה ס"ז וה"ה בפ"ו מה"מ ומדברי נמוקי יוסף משמע דלהרשב"א משכנתא דסורא לא מצי מסלק ליה שכתב שהרשב"א הביא ראייה דבנכייתא שריא מדאמרינן בהאומנין א"נ דמטי ליה זוזי ופריק ליה ד' או ה' שנין מקמי יובל ואי במשכנתא דסורא היכי מצי פריק ליה ע"כ ואי הוה סבירא ליה דמשכנתא דסורא אע"ג דמצי מסלק ליה היא מאי ראייה וכבר הכריע ה"ה כדברי הרמב"ם ז"ל דמצי מסלק ליה: ואפי' באתרא דמסלקי דמיחזי כרבית וכו' שם אמר מר בריה דרב יוסף הא משכנתא באתרא דמסלקי וכו' אמר רב אשי השתא דאמרת כל טפי לא מפקינן מיניה אכל שיעור זוזי וכו' מ"ט סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא ומפרש רש"י דלא מסלקי' ליה בלא זוזי היינו לומר שנותנים לו כל חובו משלם ואין מנכין לו כלום וכתב ה"ה בפ"ו מה"מ שלזה הסכים הרשב"א וכן דעת שאר מפרשים ודעת הרא"ש ורבי' מטין כן אבל הרמב"ם בפ"ו ופ"ז מה"מ סובר דה"פ אין מסלקין אותו בלא מעות כלל אם נותנין לו כפי מה שיראו הדיינים אין זה קרוי אפוקי מיניה: והוי יודע דאמרינן תו התם בגמרא דלא מחשבינן משטרא לשטרא וכתבו הרמב"ם בפ"ז מה"מ ואזדא לטעמיה דכיון דס"ל דאי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה כמה שיראו הדיינים הוצרך לכתוב דלא מחשבינן משטרא לשטרא לראות אם אכל שיעור חובו כדי שיסלקוהו אבל רבינו דס"ל כפי' רש"י דאין מנכין לו כלום תו לא איצטריך ליה למיכתב דלא מחשבינן משטרא לשטרא דהא אפי' כחד שטרא נמי לא מחשבינן: ואמרי' תו התם בגמרא בדיתמי אכל שיעור זוזי מסלקין ליה אכל טפי מפקינן מיניה ומחשבינן משטרא לשטרא וכתבו הרמב"ם בפ"ז מה"מ והשמיטה רבינו משום דגרס כלאיתא בספרים דידן עבד רב אשי עובדא א ביתומים קטנים כגדולים והרמב"ם נראה דלא הוה גריס ליה וגם בגירסת הרי"ף ליתיה:

והרא"ש כתב דלא מחשבינן משטרא לשטרא כדי לסיים מימרא ב דרב יוסף ולא משום דס"ל כוותיה ולא כתב הא דמ"ר אשי השתא דאמרת וכו' אכל שיעור זוזי נמי לא מסלקי' ליה וכו' משום דסמך על מ"ש עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים כך נראה לי כדי ליישב נוסחאות הרא"ש שבידינו אבל קצת משמע דחסר בנוסחאות שלנו הא דאמר רב אשי השתא דאמרת וכו' מדכתב עבד רב אשי עובדא וכו' דכיון דאפי' בדאכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה אין חילוק בין יתומים קטנים לגדולים משמע מתוך לשון זה דכבר הוזכר קודם לכן דאפי' אכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה ומ"ש לרש"י אפי' בלא נכייתא כלומר דבכל גווני ליתיה אלא אבק רבית ולר"ח והרי"ף בנכייתא דוקא אבל בלא נכייתא דהוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינין פשיטא דמסלקינן ליה ואי אכל טפי מפקי' מיניה וכ"כ הרי"ף ונזכר בדברי הרא"ש עלה קמ"ג ד"א: וא"א ז"ל הסכים לדברי רש"י בעלה קמ"ג ד"ד כשכתב דעת רש"י ודעת הרי"ף כתב דכולה סוגיא מוכחא דלא כהרי"ף אבל בתשובה כלל צ"א סימן ה' כתב דעת הרי"ף לבד ואיפשר שלפי שהרגיש בדבריהם דס"ל כהרי"ף שהרי שאלוהו משכנתא בנכייתא אי מוציאין אותה בדיינים לכך השיב להם ע"פ שיטתם ופירש להם דעת הרי"ף כיוצא בזה עשה בתשובה אחרת סמוכה לזו א"נ דלפי שלא היו בני תורה רצה להחמיר עליהם: וב"ב הרמב"ם כבר כתבת בתחלת סימן זה דעת הרמב"ם ונתבאר שם שאין דעתו שוה לדעת רש"י ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם אינו אלא לענין אוקומי האי מימרא אפי' בלא נכייתא כדמוקים לה רש"י דלהרמב"ם נמי אפי' בלא נכייתא לא הוי אלא אבק רבית בשדה וכיוצא בה: ובל מאי דכתיבנא היינו במשכון

דרכי משה

ב) דלא כדברי ב"י אמנם במרדכי פ' אלו מציאות אם הלוה לו על ספריו אסור ללמוד בהן ואפי' התנה עמו שילמוד בהן אסור מיהו בנכייתא שרי ובפ' א"נ ע"ב כתב דלרש"י דאוסר בבית ובחצר בנכייתא ה"ה דבספרים אסור אפי' בנכייתא עכ"ל: (ג) וע"ל סימן קס"ד בב"י מ"ש בשם הרשב"א אם אמר הלוה כל זמן שמעותיך אצלי וכו': (ד) וע"ל סוף סימן קע"ד דרך היתר לשכור בית או שדה בפחות: (ה) בנ"י דף צ"ד ע"א אע"ג דלא מסלקינן ליה בלא זוזי מ"מ אי אמר לוה לא בעינא דתיכול תו ארעאי וכי הוה לי זוזי פרענא לך מסלק ליה מפירי שכיון שזה מוחה בו שלא יאכל גזל הוא הילכך אפי' אכלן לאחר מכאן משלם לו ומ"מ מוציאים מן הלוה למלוה חובו כדין כל ב"ח כ"כ הרשב"א והר"ן בשם הראב"ד ז"ל עכ"ל וכ"ה בתשובת הריב"ש סימן ש"ה בשם הרמב"ן דכיון דהמלוה אומר אין רצוני שתאכל עוד פירותיה באבק רבית אם אכלן אח"כ מוציאה מידו דהוי גזל אלא אם הוא באתרא דמסלקי מסלקינן ליה וגבינן לב"ח חובו ואם הוא באתרא דלא מסלקי לא מסלקינן ליה לגמרי דהא מקנין לו מ"מ מסלקינן ליה מלאכול פירות בתורת פירי אלא אכיל לפירי כשומר ומנכינן ליה דמי כולה פירות כמה דשיימי להו בי דינא עכ"ל: (ו) ובר ששת סימן ש"ה וסימן תס"ו פסק כר"ח ורב אלפס:

וגבר

פרישה

וכרא"ש באתרא דנהיגי לסלקו גם המלוה יכול לכופו שיסלקו כמו הלוה ואם כן מאי בין זה למשכנתא דבנכייתא כתבו התוס' בפרק א"כ דף ס"ז ע"ב והרא"ש ד' קמ"ג ע"ג דהטעם כמש"ר דמאחר שמפרש כן לא מחזי כהלואה אלא כלוקח ממנו פירות של השנים הללו באותם דמים אבל בשאינו כותב לו כן אלא מנכה כל שנה ושנה בפני עצמה נראה כאילו מוזיל גביה פירות של אותה שנה בשכר מותר הלואה ואפי' אם נאמר שלא יוכל לייקר לו פירות של שנה אחרת דבשתא אין באין לעשות תנאי חדש בכל שנה מ"מ הואיל ולא קבעו סכום כל השנים לפרש כמשלם שנין אילין תיפוק כו' מחזי כהלואה עכ"ל והמ"מ בשם הרמב"ן כתב חילוק אחר שבמשכנתא דסוריא אם שטפה נהר אין המלוה נוטל כלום ואין הלוה צריך לפרעו מאחר נכסים אבל בסתם משכנתא אם שטפה צריך הלוה לשלם לו מאחר נכסים ע"ש וב"י מביאו ועד"ר: (ה) לרש"י אפילו בלא נכייתא עיין בפרק א"כ ד' ס"ז ע"א שלשון גמרא הוא כא משכנתא באתרי דמסלקי וכל אחד מפרש לפי סברתו לרש"י מיירי בלא נכייתא שהוא אבק רבית ולר"ח ולרי"ף דוקא בנכייתא כמ"ש לעיל ומ"ש לרש"י אפי' דמשמע כ"ש בנכייתא היינו לענין שאין מנכה לו כלום אבל הגמרא לא מתוקמא לרש"י אלא דוקא בלא נכייתא: (ו) הסכים לדברי רש"י ואע"ג דלעיל ס"ס קס"ו גבי הלוהו ודר במלירו שהוא אבק רבית כתב רבינו שהרא"ש הסכים לרבי' אפרים שאם עדיין לא פרעו מנכין לו שיעור השכירות מעיקר החוב שאני הכא במשכנתא דהוי ברשותיה לגמרי דלא מצי לסלוקי עד דיהיב ליה זוזי וכמי שנגבה חובו דמי הלכך כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אבל הלוהו ללחר אההוא ביתא אוזפיה ואי בעי מפיק ליה מההוא ביתא בלא זוזי סלוקי בלא זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ומנכה ליה אגר ביתא כ"כ הרא"ש בשם רבי' אפרים בפ' א"כ ד' קמ"ב ע"א וכמ"ש דכתב לר"ס ולהרי"ף בנכייתא פי' שהתנה עמו בשעת הלואה שינכה לו בכל שנה דבר מועט דאל"כ הוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים ואע"ג דהשתא מוזר הלוה ורוצה לנכות לו כל הפירות שאכל אין שומעין לו ורי"ף בסוף דין דהלוהו ודר במלירו לדין זה דגם בהלוהו ודר במלירו אין מנכין לו כמ"ש רבינו בשמו לעיל בס"ס קס"ו ועיין בב"י שכתב שהרא"ש כתב בתשובה כהרי"ף ומיישב דבריו דלא סתרי אהדדי: (ז) וכ"כ הרמב"ם פי' גם הרמב"ם אוקמא האי דינא אפילו בלא נכייתא כרש"י אבל בשאר דברים מחולקים הם דרמב"ם ס"ל דאין חילוק בין אתרא דמסלקי ללא

חדושי הגהות

קעב א פי' שהיה יתומים קטנים ועבד בהו עובדא כמו בגדולים שאפי' אכל שיעור זוזי לא מסלקי' ליה: ב צ"ל מר בריה דרב יוסף וכפי נוסחת הרא"ש הוא רבא בריה דרב יוסף והא

במשכון שדה וכו' אבל במשכון בית וחצר וכו' רש"י (סד :) והרא"ש עלה קמ"ג ד"ד :

וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מה' מלוה וכבר כתבתי בראש סימן זה דמשכנתא דסורא להרמב"ם נמי שרי אפי' בבית וחצר ואיפשר שגם רש"י סובר כן :

ור"י ור"ת מתירין וכו' שם : וא"א ז"ל הסכים לדעת רש"י אבל רבינו ירוחם כתב שהרא"ש הסכים לדעת ר"ת ובאמת כי הרא"ש בפסקיו לא הכריע בזה כמאן ס"ל אבל מדבריו בתשובה שכתב רבינו בסמוך משמע דס"ל כר"ת שהרי כתב שאם יפול הבית וכו' יפסיד מעותיו וזה כדעת ר"ת ושלא כדעת רש"י כמבואר בתוס' עלה ס"ד ויש לדחות דאע"פ שאין טענה דשאם יפול הבית וכו' כדאי להתיר ממש לדעת רש"י מ"מ מודה דמהני מיהא לסלק מעליו שם רבית קצוצה :

כתוב בכלבו ובהגהת סמ"ק שיש ליזהר להחמיר כדברי רש"י

(ז) וכבר כתבתי בתחילת סימן זה בשם הרשב"א ובעה"ת להתיר בבית וחזר כדעת ר"י ור"ת : ואפילו לדעת ר"ת נ"ל אם כותב לו אחריות וכו' זה כתב הרב המחבר מדעתו ואינו נראה בעיני דאפ"ה איכא תיובתא כגון שלא יצטרך לבית ולא ימצא לו שוכרים ונמצא פורע דמי הנכייתא ואינו נהנה כלום וכבר נזכרת טענה זו בדברי התוס' שם (ח) :

ועל מה שנוהגין האידנא וכו' כתב א"א ז"ל בתשובה כלל ל"א ג':

ולא ברירא לי האי טעמא וכו' מתוך מה שכתבתי בסמוך כדחו דבריו אלא דאכתי איכא למיחש שלא ימצא שוכרים לבית וגם הוא לא

מותר בנכייתא שנכנס בספק שמא לא יעשה פירי והוי קרוב לשכר ולהפסד אבל בממשכן בית וחצר שפירותיהן דהיינו הדירה מצוייה תמיד כתב רש"י שאסורין אפילו בנכייתא וב"כ הרמב"ם ור"י ור"ת מתירין גם בבית שפעמים נופל הבית או נשרף וא"כ חשיב שפיר קרוב לשכר ולהפסד וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רש"י ואפילו לדעת ר"ת נ"ל (ח) אם כותב לו אחריות [ג] על שאר נכסיו אסור שאם יפול הבית או ישרף מיד יפרע משאר נכסיו ונמצא שאין כאן הפסד (ט) [ג] ועל מה שנוהגין האידנא (י) שראובן ממשכן ביתו לשמעון ולוי שוכרו משמעון (יא) וראובן נשאר בביתו ופורע השכירות לשמעון ע"י לוי השוכר (יב) כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה אני אוסרו אבל רבית קצוצה לא הוי כיון שלא פסק לו רבית על ההלואה (יג) וגם אם יפול הבית או ישרף יפסיד שמעון מעותיו לכתחלה יש לאוסרו ואין לדיין להשתדל בו ע"ב (יד) [ד] ולא ברירא לי האי טעמא שכתב אם יפול הבית או ישרף יפסיד שמעון מעותיו שביון

רש"י (דף ס"ד) אמשכה דהמלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות דבבית וחצר בנכייתא הוה ליה שוכרו בפחות ואסור דלא דמי לשדה וכרם דפירותיהן ספק דשמא לא יעשו פירות ויפסיד פירי דשנה זו וגם מעותיו דהיינו דמי הנכייתא דשנה זו יפסיד ובתוס' לשם בשם ר"ת כתב דבית וחצר נמי איכא ספק שמא יפול או ישרף או שלא יצטרך לו ויפסיד פירי ודמי הנכייתא דשנה זו ולפיכך מותר כמו בשדה וכרם ולא קשה מדתנן ולא ישכור ממנו בפחות דהתם כיון דלא הלוה על החצר הו"ל רבית בשוכר ממנו בפחות אבל במשכנתא כיון דהלוה עליו מותר בנכייתא :

ומ"ש וא"א הרא"ש הסכים לדעת רש"י הוא תימה גדולה שהרי לאחר שהביא פי' רש"י ושר"ת פליג עליו כתב דר"י הקשה על דברי ר"ת ולא מטעמיה אלא משום דמשכנתא הוי כעין מכר וכו' ע"ש סוף דף קמ"א והוא מדברי התוס' באריכות א"כ מסקנת הרא"ש כר"ת וכ"כ הר"ר ירוחם דהרא"ש הסכים לר"ת לכן נראה דט"ס הוא בדברי רבינו וצריך להגיה וא"א הסכים לדעת ר"ת והכי משמע להדיא מדכתב אחר זה ואפי' לדעת ר"ת וכו' . ומה שאמר רבינו שהסכים לדעת ר"ת דמשמע דבפי' הסכים לדברי ר"ת הוא לפי שבתשובה בסמוך כתב להדיא וגם אם יפול וכו' שזהו כר"ת . וב"י כתב דאע"פ דהרא"ש כתב בתשובה האי טעמא דר"ת שאם יפול הבית וכו' אפ"ה י"ל דס"ל כרש"י דאע"פ שאין טענה דשאם יפול הבית וכו' כדאי להתיר ממש לדעת רש"י מ"מ מודה דמהני מיהא לסלק מעליו שם רבית קצוצה עכ"ל ותימה דהא (בדף ס"ד) בתוס' בד"ה ולא ישכור מבואר שם דלרש"י הוי בית רבית דאורייתא לרבנן דקאמר רבית גמורה היא פי' רבית גמורה מדאורייתא לרש"י ויש לייטב דדוקא בלא נכייתא הוי רבית גמורה ותשובת הרא"ש מיירי בנכייתא מ"מ העיקר כדפרישית שט"ס הוא בדברי רבינו ודו"ק :

ומ"ש רבינו ואפי' לדעת ר"ת וכו' השיג עליו ב"י דאכתי איכא למימר שמא לא יצטרך לבית ולא ימצא לו שוכרים וכו' עכ"ל ולא נהירא דודאי מה"ט לחודיה שמא לא יצטרך לבית לא חשבינן ליה ספק כיון דלא שכיחא כלל אלא אגב חששא דנופל או נשרף דשכיחא כתבו נמי או שלא יצטרך לו וכיון דכותב לו אחריות אין להתיר מטעם שמא נופל או נשרף שוב אין לו היתר מטעם שמא לא יצטרך לבית כיון דלא שכיחא כלל והכי משמע לשון הרא"ש שכתב וז"ל דבית נמי נופל או נשרף אי נמי זמנין שא"צ לאותו בית דנקט הכא אי נמי זמנין וכו' משום דלא דמי לנופל או נשרף דשכיח וק"ל : ומ"ש רבינו ואפי' לדעת ר"ת וכו' שאם יפול הבית או ישרף מיד יפרע וכו' נראה דהאי מיד יפרע וכו' ה"פ דכיון דכתב לו אחריות על מה שיגיע לו הפסד פירות דירה ודמי הנכייתא משנה זו אם יפול הבית או ישרף שיגבה חובו משאר נכסיו א"כ מיד יפרע משאר נכסיו ונמצא שאין כאן הפסד כלל אף בפירות ודמי נכייתא דשנה זו ואסור משום רבית :

ומ"ש ועל מה שנוהגין האידנא וכו' כתב הרא"ש בתשובה וכו' ולא ברירא לי וכו' איכא לתמוה דמאי קשיא ליה לרבינו על דברי הרא"ש ודילמא הרא"ש לא קאמר אלא היכא דלא כתב לו אחריות על נכסיו ונראה דקשיא ליה לרבינו דאי איתא דהרא"ש מיירי בדלא כתב לו אחריות על נכסיו א"כ למה לו להרא"ש לומר אני אוסרו הלא כיון דתופס כר"ת גבי בית דהוי קרוב לשכר או להפסד שמא יפול הבית או ישרף א"כ היתר גמור הוא בבית בנכייתא כמו שדה או כרם אלא בע"כ דהרא"ש מיירי בדכתב לו אחריות על נכסיו ולהכי אמר אני אוסרו כיון שבטוח הוא מהפסד אבל רבית קצוצה לא הוי כיון שלא פסק לו רבית על ההלואה אלא דאח"כ כתב וגם אם יפול וכו' כלומר ועוד אע"ג דכתב לו אחריות על נכסיו מ"מ אי אפשר בלא הפסד דמי הנכייתא ופירות שהיה אוכל כשהבית קיים שהרי אם יפול או ישרף יפסיד שמעון מעותיו שהיה אוכל תמיד פירות הבית כשהיה קיים דעכשיו שנפל או נשרף יתעכב הדבר זמן הרבה שאי אפשר לגבות מיד משאר נכסיו ועל זה כתב רבינו ולא ברירא לי האי טעמא וכו' דלמה יתעכב הדבר כלל דכיון שכותב לו אחריות על נכסיו א"כ דינא הכי הוא שיגבה מיד אחר נפילה או שריפה ולא יפסיד מעותיו כלל והב"י האריך ונסתפק בפירוש יפסיד מעותיו אם יפסיד הקרן קאמר או יפסיד הפירות קאמר ושארי ליה מארי' דלמה יפסיד הקרן אם נפל הבית או נשרף באונס דהמלוה על המשכון לכל היותר לא הוי אלא שומר שכר ואינו חייב אלא בגניבה ואבידה כמבואר בח"מ סימן ע"ב אלא הדבר פשוט דבהפסד דמי הנכייתא ופירות הבית שהיה דר בו בנכייתא קאמר וכדפרי' והב"י גופיה הקשה כיוצא בזה בסוף דבריו וא"כ למה נסתפק ותו דכל המשא ומתן בדין זה אינו אלא אם הוי קרוב לשכר ולהפסד לגבי פירות שדה ובית אם לאו ואין לנו עסק בקרן דאפילו בטוח בקרן מ"מ אין כאן רבית אם קרוב לשכר ולהפסד לגבי פירות מיהו כל זה בסתם משכנתא בנכייתא אבל במשכנתא דסורא דאין כח ביד המלוה לכוף ללוה שיפרע את חובו ולהחזיר לו קרקעו אין אחריות המלוה עליו ואם שטפה נהר את השדה או נפל הבית ונשרף הפסיד המלוה מעותיו שאין זה הלואה אלא לוקח פירות וכ"כ הרב המגיד ספ"ו מה' מלוה ע"ש הרמב"ן וע"ש ועיין לעיל בסי' קס"ד ובסוף סי' קע"ד ועיין בב"י שכתב בסמוך יש נוהגין וכו' :

ומ"ש ועל מה שנוהגין האידנא וכו' נראה דהמנהג היה כך שלא ישכור הוא בעצמו ממנו דמיחזי יותר כרבית אבל לפי האמת אין חילוק וכן מ"ש הרא"ש דרבית קצוצה

דרכי משה

(ז) ובר ששת סי' ש"ח כ' דבמשכנתא דסורא אפי' בבית שרי עכ"ל : (ח) ול"נ דאף דהוזכרה טענה זו בתוס' מ"מ לא הוזכרה שמשום זו בלחוד נתיר בבית נכייתא אלא הוזכרה לענין סניף לשאר דברים כגון שריפת הבית או נפילתה אבל בשלא שייך חששת שריפה או ניפול גם מכח הטענה זו לא נתיר נכייתא רבית כן נראה לי דברי רבינו :

דברי

פרישה

שלא מסלקי לעולם בנכייתא אפי' אבק רבית ליכא ובלא נכייתא אינו אלא אבק רבית ובמשכון לו ביתא אסור אפי' בנכייתא ודוק בדברי הרמב"ם שהבאת' ב"י : (ח) אם כותב לו אחריות על שאר נכסיו אסור ז"ל ב"י ואין נראה בעיני דאפ"ה איכא תיובתא כגון שלא יצטרך לבית ולא ימצא לו שוכרים ונמצא פורע דמי נכייתא ואינו נהנה כלום וכבר נזכר טענה זו בתוס' ד' ס"ד ועד"ר : (ט) ועל מה שנוהגין האידנא כו' וזהו כעין שכירות גרשאי הנזכר בגמרא ועד"ר : (י) שראובן ממשכן בית לשמעון ולוי שוכרו משמעון ואע"פ שזה להרא"ש דס"ל כרש"י אסור דכיון דשמעון המלוה גופא אסור לדור בו ה"ה דאסור להשכירו ללוי (ובמ"ש לעיל בסמוך ניחא דלוי אינו שוכרה לנפשיה כ"א לצורך ראובן ע"ש) ודוחק לומר דבמשכנתא דסורא איירי . ואפשר לומר מ"ש שנוהגין כן האידנא משום דסברי כר"ת דמשוה בית לשדה והרא"ש ורבי' שכתבו משום שהוא כ"מ נמי להרא"ש לענין שדה וקמ"ל הרא"ש דאפי' לענין בית אין בו רבית קצוצה . אלא שקשה דמשמעות ל' רבינו מ"ש שנוהגין האידנא קאי נמי אמה שמסיק שלוי שוכר ומשכירו לראובן הלוה דזה ג"כ מנהג הוא האידנא וקשה איך נהגו כן כיון דאסור לעשות כן כמ"ש הרא"ש ואפשר דלמאן דפוסקים כר"ת כיון דשמעון או לוי יכולין לדור בו לכתחלה גם מה שמשכיר לוי לראובן הלוה אין בו איסור כ"כ והרא"ש לכתחילה דמחמיר בבית ודו"ק : (יא) וראובן נשאר בביתו ופורע משמע דלא קפיד כ"א אדירת ראובן הא לוי היה יכול לדור בו ולשלם שכירות לשמעון ולא מחשב לרבית והיינו דוקא לר"ת דאילו להרא"ש ורש"י דאוסרים בבית וחצר גם לוי אסור לדור בו וליתן שכירות לשמעון המלוה והרא"ש שכ"כ בתשובה שנוהגין כן משום שלא היה בידו לאסור ללוי דהיו יכולין לומר דס"ל כר"ת משא"כ לראובן דאוסר וכתב דגם ר"ת ס"ל דאסור לראובן : (יב) כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה כו' שמנהג כך הוא שלא ישכיר הוא בעצמו ממנו דמיחזי יותר כרבית אבל לפי האמת אין חילוק (ע"ל סי' קס"ה שם מבואר בהדיא דלא יחכירנו ללוה דמיחזי כרבית ושם מיירי ג"כ בנכייתא כמ"ש בדרישה וגמרא ערוכה דלהלוה הוא איסור גמור לשוכרו ולא היה כתב ע"ז הרא"ש ואני אוסרו וא"כ למה כתב דלפי האמת אין חילוק הלא חילוק גדול ביניהן דלזה אסור ולזה מותר . ולפי מ"ש א"א ז"ל בדרישה דתחילת השכירות הוה בשביל הלוה א"ש דקאמר רש"ל דלפי האמת אין חילוק דבשניהן איסור גמור מאחר דהלוה פורע השכירות עכ"ה) ג"כ מ"ש הרא"ש דרבית קצוצה לא הוי כו' ה"ה בשכר הוא עצמו ממנו מ"ו : (יג) וגם אם יפול הבית או ישרוף כו' כתב ב"י מכאן משמע שהרא"ש סבר כר"ת שזהו סברתו שמייב שמא יפול הבית או ישרף וא"כ היאך כתב לעיל שהרא"ש הסכים לדעת רש"י ומיהו יש לדחות דאע"פ שאין טענה דשאם יפול הבית כו' כדאי להתיר ממש לדעת רש"י מ"מ מודה דמהני מיהא לסלק מעליו שם רבית קצוצה : (יד) ולא ברירא לי האי טעמא כו'

כ"כ מקרי תנאי ודוק דבזה נתיישב הכל גם נתיישב בזה מה שהקשיתי בסמוך למה כתב הרא"ש דע"י ראובן נעשה האיסור דהאי שכירות הלא גם ללוי אסור לשכור ובמ"ש ניחא דלוי אינו שוכר לעצמו ותחילת השכירות הוה בשביל ראובן וק"ל . ומ"ש רבינו עוד ז"ל וכ"ש מה שנוהגין עתה שהלוה נותן משכונות נתיישב ג"כ במ"ש דלכאורה קשה הלא הלוה אינו נותן עכשיו משכנות כ"א מתחילה נתן בשעת הלואה ולפי מ"ש ניחא דמתחילת הלואה היה דעתן כך שילוה עליו ויחזור וישכרהו על ידי לוי נמצא דבשעת הלואה כאילו נתן ע"ז משכון ומ"ש וכ"ש ר"ל אם הלוי השוכר נותן משכון מיד בעד הפירות הו"ל כאילו בשעת הלואה קבל הרבית משא"כ כשאינו נותן משכון ושכירות אינו משלם כי אם לבסוף נמצא דאינו נראה דבשביל הלואה נוטל השכירות וכמ"ש הרא"ש וק"ק : [ד] ולא ברירא לי האי טעמא שכתב אם יפול כו' כיון שכותב לו אחריות כו' וכתב ב"י ז"ל ועל דברי רבינו תמהני אם היה דעתו לפרש ופסיד מעותיו דקאמר הרא"ש

דרישה

שפסקו ויחזיר לו קרקעו ואחריות הקרקע מנפילתה או שריפה על בעל הקרקע והביא ראיה לדבריו ע"ש וכ"פ בש"ע: [ב] על שאר נכסיו אסור ז"ל ב"י ואנ"ל דאפ"ה כו' וכבר נזכר טענה זו בדברי תוס' וז"ל ד"מ ונ"ל דאף דהוזכרה טענה זו בתוס' מ"מ לא הוזכרה שמשום זו לחוד נתיר בבית בנכייתא אלא בצירוף שאר דברים כגון שריפת הבית ונפילתו אבל כשאין שייך חששות הללו מכח חשש טענה זו לא התיר נכייתא דבית עכ"ל : [ג] ועל מה שנוהגין האידנא שראובן ממשכן כו' עד וראובן נשאר בביתו כו' קשה דהו"ל וראובן חוזר ושוכר אותו מלוי . ונראה דה"ט משום דמנהגם היה כן דלוי לא שוכרו לצרכו כ"א לצורך ראובן וכן מצאתי בהדיא בטור של קלף ז"ל ולוי שוכרו מראובן משמעון וט"ס הנראה לעינים הוא מ"ש מראובן ונראה דצ"ל לראובן ור"ל שלוי שוכרו בשביל ראובן משמעון וזהו שמסיק וכתב וראובן נשאר בביתו ופורע השכירות לשמעון ע"י לוי דמשמע אותו דמי שכירות עצמו שלוי מחויב ליתן לשמעון ראובן נתנו מיד לשמעון ע"י לוי . ובתשובת הרא"ש כלל ל"א דין ג' מסיק בתשובה זו אחר שכתב אני אוסרו כתב ז"ל וכ"ש במקומך שנכנס ראובן קבלן בשכירות עם לוי עכ"ל וא"כ כ' אבל רבית קצוצה לא הוי כו' גם מזה מוכח דלוי שכרו לצורך ראובן והראיה שכתב דבים מקומות ראובן נכנס קבלן תחת לוי . ור"ל שראובן פרע בעצמו רק שנשם לוי נקרא עליו . והשתא א"ש מ"ש רבינו ע"ז דלהרמ"ה הוי רבית קצוצה דהקשה הב"י הא הרמ"ה דוקא באתני בהדיה כתב דהוי רבית קצוצה ובדברי הרא"ש לא נזכר דאיירי באתני עם המלוה . אבל לפי מ"ש ולפי מה שאפרש לדברי הרמ"ה לק"מ דבאמת דברי הרמ"ה צריכין נגר להולמן דל' אדעתיה דליהדר ומכר ליה קשה למכר ליה הול"ל . גם מ"ש ל"ש אתני בהדיה דהכר כו' אפכא הול"ל ל"ש מכר ליה ההוא דאתני עמו ל"ש מכרה לו אחר . גם קשה מאי דמסיק וכתב היכא דמחייב לשוכר כו' דוהו פשיטא דישלם שכירתו ומאי קמ"ל בזה . לכן נראה לי דה"פ וה"מ דלא אתני מתחילה לליהדר מש"ה לא הוה רבית קצוצה אפי' מכר רלובן הלוה משמעון המלוה עצמו וה"ש ומכר ליה מיניה ר"ל כיון דלא אתני מתחלה לליהדר אפי' מכר ליה מיניה אח"כ לא הוי רבית קצוצה . אבל אי אתני בהדיה מעיקרא הוה רבית קצוצה ומסיק וכתב ב' מיני התנאות הן שהתנה עם המלוה עצמו מתחילה ומכר ליה מיניה אח"כ הן שלא התנה מתחילה עם המלוה שישכור לו אלא התנה שישכרהו ללוי והוא התנה עם לוי שישכרנו אליו והוא יפרע מדיליה מאי דמחויב לוי למפרע להמלוה . וז"ש ל"ש אתני בהדיה כו' ל"ש מכר ליה אחר ר"ל וע"י אותו אחר היה התנאי ומהו התנאי זהו מה שמסיק וכתב היכא דמחייב לשוכר כו' ול"ד שמתנה מתחילה עם המלוה שישכרהו ללוי אלא כיון דמנהגם כך היה ידוע כאילו התנה דמי וזהו שסיים וכתב מדיליה ר"ל שמחייב ראובן נפשו לשלם מדיליה מאי שיהיה מחויב לוי למפרע למלוה . וזהו ממש דוגמא מה שהתחיל תחילה במנהגן שראובן פרע לשמעון ע"י לוי וקאמר דלהרמ"ה הוי רבית קצוצה דזה

על

(טו) שכיון שכותב לו אחריות על נכסים ודאי לא יפסיד מעותיו ומדברי הרמ"ה יראה שהוא רבית קצוצה ויוצאה בדיינין שכתב גבי המלוה לחבירו על שדהו (טז) וחזר והכר לו בדבר קצוב אבק רבית וה"מ דלא אתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתיה דליהדר והכר ליה מיניה או אגר ליה מיניה בכך וכך (יז) אבל אי אתני בהדיה מעיקרא רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינין ל"ש אתני בהדיה בהכר ליה איהו מיניה ל"ש חכר ליה אחר (יח) היכא דמחייב לשוכר או להוכר (יט) למפרע מאי דפרע למלוה בדיליה ע"ב (כ) וכ"ש מה שנוהגין עתה שהלוה נותן משכונות בקרן והשוכר בפירות (כא) [ה] דהוי רבית קצוצה כל משכונא אין הלוה יכול לסלק המלוה תוך

קצוצה לא הוי וכו' ה"ה כשהלוה עצמו השכיר הבית מן המלוה נמי לא הוי רבית קצוצה: **ומ"ש** ומדברי הרמ"ה יראה שהוא רבית קצוצה וכו' נראה דרבינו ס"ק דמדברי הרא"ש מבואר דבכל ענין לא הוי רבית קצוצה אפילו אתני הלוה בפירוש בהדי המלוה בשעת משכנתא שלא ישכיר הבית לאדם אחר אלא לו והוא יתן לו שכירות כך וכך דאין בזה איסור אא"כ דפסק לו רבית על ההלואה דהיינו שא"ל הלויני ק' דינרים על הבית שאדור בה כל ימי משך המשכנתא ואתן לך עשרים דינרים ממאה לכל שנה ושנה אבל להרמ"ה אפי' לא פסק לו רבית על ההלואה אלא משכן לו בית סתם במשכנתא והמלוה יאכל פירות דירה בנכייתא והתנה עם המלוה בשעת המשכנתא שלא ישכיר הבית לשום אדם אלא לו והוא ישלם לו שכירות כך וכך כאילו היה שוכר אדם אחר גם זה רבית קצוצה היא ל"ש אתני לוה בהדי המלוה ל"ש אתני בהדי אחר דשוכרה מן המלוה והוא ישלם לאחר מה שהאחר נותן למלוה ואין חילוק בין שוכר לחוכר דהכל אחד אלא דשוכר קובע לו מעות וחוכר קובע לו פירות של שדה כדאיתא פ' המקבל וב"י האריך ומ"ש הוא ברור ופשוט: ומ"ש רבינו וכ"ש מה שנוהגין עתה וכו' ה"פ כיון דלהרמ"ה היכא דאתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתא דליהדר וחכר ליה מיניה וכו' הוה ליה רבית קצוצה אפילו לא נתן לו משכון בעד שכר הדירה כל שכן אם התנה עמו כך וגם נותן לו משכון כנגד הקרן והשוכר גם כן נותן לו משכון כנגד פירות הדירה דפשיטא דהוה ליה רבית קצוצה כיון דאין כאן ספק שמא יפסיד פירות מעותיו שהרי יש לו משכון כנגד הפירות ואף על גב דאפי' לא הוה ליה משכון כנגד הקרן אלא כנגד הפירות הוה ליה נמי כל שכן דהוי רבית קצוצה לא נקט רבינו משכון כנגד הקרן אלא לפי שכך היו נוהגין בזמנו: **כל** משכונא וכו' נראה שמה שחזר רבינו וכתב דין שנה ראשונה שכתב לעיל

לא יצטרך לו ונמצא פורע דמי שנכייתא ואינו נהנה כלום וגם זה משמע מדברי הרא"ש בתשובה הנזכר שכתב וגם אם יפול הבית או ישרף יפסיד שמעון מעותיו דזימנין דאית ביה תיובה עכ"ל ובזימנין דאית ביה תיובא נכלל גם שלא ימצא שוכרים לבית וגם הוא לא יצטרך לה וא"ת מ"מ היכא דיפול הבית או ישרף שפיר קאמר רבינו דאינו מפסיד כלום ואמאי קאמר הרא"ש דמשום טענה זו לא הוי רבית קצוצה ועוד דבין אם נאמר שרבינו מפרש יפסיד מעותיו דקאמר הרא"ש יפסיד הקרן ומש"ה ק"ל דכיון דקבל עליו אחריות אינו מפסיד מעותיו ובין אם נאמר דמפרש יפסיד מעותיו על דמי הנכייתא קשה לי דכיון דקבל עליו אחריות אם יפול הבית או ישרף יגבה חיד מעותיו ונמצא שאינו מפסיד כלום וי"ל דמי לא עסקינן שמשכנה אצלו לכך שנים או שהוא אתרא דלא מסלקי ואפי' באתרא דמסלקי הא קיי"ל דסתם משכנתא שתא וא"כ כל שנפל הבית או נשרף תוך זמן זה פשיטא שמפסיד דמי הנכייתא דהא ודאי שאינו יכול לכופו ללוה שיפדנו כשם שאין הלוה יכול לכוף למלוה שיקבל מעותיו עד שיעבור הזמן וכיון דאפי' בקבל עליו אחריות משכחת לה תיובא דאיפשר שיפסיד המלוה מעותיו דהיינו דמי הנכייתא ואפי' תימא דבלא נכייתא היתה כיון שלא הוזכרה נכייתא בדברי הרא"ש מ"מ כיון דאתרא דלא מסלקי הוא ונמצא מפסיד מעותיו מלאכול ולתת עמהם עד שיעבור הזמן שפיר קאמר הרא"ש דבכל כה"ג שרי ולא אסר ליה אלא משום דראובן נשאר בביתו ופורע השכירות לשמעון ע"י לוי והיינו חכירי נרשאי דאסיקנא (סח ') דלית הלכתא כוותייהו ועל דברי רבינו תמהני עוד אם היה דעתו לפרש יפסיד מעותיו דקאמר הרא"ש על הקרן וכתב שכיון שכותב אחריות על נכסיו ודאי לא יפסיד מעותיו ג מאי איריא שכתב אחריות אפי' לא כתב נמי כל שאינו מפרש לא יהא לך פרעון אלא מזו אם נפל או נשרף גובה משאר נכסים כמ"ש בח"מ סימן קי"ז: ב"ה וז"ל אורחות חיים כתב הרשב"א בתשובה ראובן משכן ביתו לשמעון באתרא דלא מסלקי והשכירו שמעון ללוי בדינר לחדש ולוי השכירו לראובן וא"ל שיתן השכירות לשמעון הרי זה אסור וי"א שהוא רבית קצוצה ומגדולי המורים אמרו שאינו אלא אבק רבית והראשון עיקר: **ומדברי** הרמ"ה יראה שהוא רבית קצוצה ויוצאה בדיינים וכו' באמת שאין מדברי הרמ"ה סתירה גמורה לדברי הרא"ש שהרי גם הוא ז"ל כתב דלא הוי רבית קצוצה כיון שלא פסק לו רבית על ההלואה כלומר שלא התנה עמו כן על ההלואה והילכך אע"פ שהלוה נכנס קבלן בשכירות עם השוכר כתב דלא הוי רבית קצוצה דמשמע הא אם התנה עמו הוי רבית קצוצה אך כפי הנראה מדברי רבינו מנהגם היה להתנות כן בשעת הלואה ואפ"ה השיב הרא"ש דכיון שלא פסק עמו על ההלואה רבית ממש לא הוי רבית קצוצה כלומר שלא א"ל בשכר המתנת מעותיך אני אשכור החצר בכך וכך לחדש אלא א"ל סתם אני אשכור הבית ממך בכך וכך לא הוי רבית קצוצה ודברי הרמ"ה שכתב וה"מ דלא אתני בהדיה וכו' אדעתא דליהדר וחכר ליה מיניה וכו' והא ודאי במתנה עמו ואומר בשכר מעותיך אחכרנה ממך בכך וכך לא איצטריך להרמ"ה לאשמועינן דהוי רבית קצוצה] אלא בשנותן לו מעות סתם אדעתא דהכי ואומר לו אח"כ אני אחכרנה ממך בכך וכך הוא דאיצטריך לאשמועינן דהוי רבית קצוצה משום דכיון דאדעתא דהכי הלוה הו"ל כאילו התנו בהדיא והכי דייק לישנא דאדעתא דליהדר וחכר ליה מיניה דנקט הרמ"ה: ומ"ש הרמ"ה ל"ש חכר ליה אחר וכו' כן משמע מדברי רבינו ירוחם שכתב ואותם המקומות שנותנים מעות על הבתים במשכונא וב"ה דר בשלו ואין המלוה מחזיק לעולם בבית ואדם אחר מתחייב למלוה לתת לו דבר קצוב בכל שנה כתב מורי ה"ר אברהם ן' אסמעאל דאם אותו שמחייב עצמו עושה כן מדעת עצמו מותר כי הא דאמרינן הילך ד' זוזי ואוזפיה לפלניא אבל אם עשה בשליחות הלוה אסור ולדברי כולם הוי רבית קצוצה: ב"ה ועיין במ"ש בסימן קס"ד בשם תלמידי הרשב"א: **ריש** נוהגין במשכנתא דסורא להתנות עם בעל הקרקע שיתן לו המלוה דבר מועט בכל שנה והלוה מקבל כל אחריות הקרקע אפילו מנפילה או שריפה וראיתי אומרים שטועים הם שהרי נמצא דליכא תיובא כלל בהאי משכנתא אבל אם התנה עמו לתת לו דבר מועט לשנה בשביל אי זה תיקון קל שיצטרך בבית כגון שבירת קורה וכיוצא בזה שרי דהכתי נשאר עליו אחריות נפילה או שריפה ואיפשר דאפי' לקבל עליו אחריות נפילה או שריפה שרי דהא טעמא דשריותא דמשכנתא דסורא הוי משום דאין כח ביד המלוה לגבות חובו מיהו לפי מ"ש ה"ה בפ"ו בשם הרמב"ן אסור: דרך נכון שיהא בהיתר אחריות נפילה או שריפה כתבתי בסוף סימן קע"ד: דין זה דהמלוה לחבירו וחזר וחכרה לו בדבר קצוב וכו' נתבאר בסימן קס"ד:

ב"ש מה שנוהגים עתה וכו' זה פשוט דכיון דליכא תיובא לא בקרן ולא בפירות רבית הוא מיהו מ"ש דהוי רבית קצוצה היינו דוקא כי אתני הכי או שהלוהו אדעתא דהכי דהוי כאילו אתני לדעת הרמ"ה והלוה משלם לשוכר מאי דפרע אבל אי לא אתני בהדיה וגם לא אוזפיה אדעתא דהכי לא הוי רבית קצוצה אי לא מחייב הלוה למפרע לשוכר מותר: כתוב בתשובת הרשב"א ראובן משכן כרם לשמעון אפוטרופוס היתומים על מנת שיהיה הכרם תחת יד ראובן הממשכן כמו שהיה ובתנאי שיתן בפריו ק"ק דינרים לשמעון האפוטרופוס ויהיה הקרן קיים להפרע לזמן המשכונא מסתברא דכענין זה שהיה משכונא סתם לכ"ע רבית קצוצה היא שלא אמרו בחכירי נרשאי שלא יהא אלא רבית דרבנן אלא דוקא במשכנתא דסורא שהוא כמוכר לו פירותיו וחוזר זה ומוכר לו אותן פירות שקנה ממנו וכן פירשו רבותי ז"ל ובכענין זה הוא שאיפשר לומר שאינו אלא כאבק רבית אבל במשכונא דעלמא דמשתלם דמי הלואה מיניה כל שחוזר וחוכר רבית קצוצה היא וכל שכן אלו שהתנו מתחלה שיעמוד הכרם ביד הממשכן ויתן בפריו ק"ק דינרים בכל שנה דלכולי עלמא רבית קצוצה דהרי קודם שירד לכרם קודם שקנאו במשכונתו הוא מתנה שיתן לו בפירותיו ק"ק דינרים וע"ד כן הוא מלוה מעותיו והרי זה קוצץ לו בשעת הלואה דאטו משום שהעריתו שיהא הכרם משכונא בידו והוא לא היה יהא מותר ותדע לך מדאמרינן גבי חכירי נרשאי אומת קייה דמיקנייה ניהליה משמע דבכל כי הא הו"ל כקוצץ דמים מחמת מעותיו ורבית קצוצה היא עכ"ל:

כל משכונא אין הלוה יכול לסלק וכו' (סח ') סתם משכנתא שתא למאי נ"מ לסלוקי ליה דאי לא אכיל לה שתא לא מסליק ליה ופי' רש"י דאפי' באתרא דמסלקי לא מצי לסלוקי גו שתא וכך הם דברי רבינו אבל ה"ה בפרק ז' מה"מ כתב בשם הרשב"א דסתם משכנתא שתא היינו במקום שאין בו מנהג ידוע אבל אם היה שם מנהג לסלק תוך שנה מסלקין וכן נראה מדברי הרמב"ם שם (ע) וכתב רבי' ירוחם דסתם משכנתא שתא אבל אחר שתא מעלה המלוה שכירות ללוה כלומר דאפי' לא בא לסלקו כיון שנשלם זמנו צריך לפרוע השכירות משלם כשאר שוכר וכ"ל דלאו מדין רבית קאמר דע"כ אפי' בגו זימניה ליתסר אלא מדין גזל קאמר. אבל בתשובת הרשב"א מצאתי שלא כדברי רבינו ירוחם שכתב וז"ל ומה ששאלת ראובן משכן בית לשמעון לה' שנים בנכייתא ולאחר זמן דר עוד בה ה' שנים אחרות וראובן תובע שכר ה' שנים שדר בה בלא נכייתא. תשובה דע שבכל משכנתא באתרא דלא מסלקי אפילו בלא נכייתא אין בו אלא אבק רבית ומסתברא לי דמשכנתא בסתם כאתרא דלא מסלקי אלא אם כן יכנסו שיוכל לסלקו ואפי' אחר שמשכנה ואבק רבית אינה יוצאה בדיינים והילכך אין מנכין לו מחוב דכל שלוו בלא

דרכי משה

(ס) דברי נ"י דף צ"ז ע"א כדברי הרמב"ם ‡

ואין

דרישה

על הקרן וכתב שאם כותב אחריות על נכסיו ודאי לא יפסיד מעותיו מאי איריא שכתב אחריות אפי' לא כתב נמי כל שאינו מפרש לא יהא לך פרעון אלא מזו אם נפל או נשרף גובה משאר נכסים כמ"ש בח"מ סימן קי"ז עכ"ל והא דלא הקשה קושיא זו לעיל מיניה דכתב רבינו ואפי' לפי דעת ר"ת נ"ל דאם כותב לו אחריות כו' מאי איריא אחריות אפי' בלא אחריות נמי דאפשר לומר דלעיל נקט ליה משום דמיירי בנכייתא שמפסיד דמי הנכייתא אבל הכא כבר כתב ב"י ז"ל ואפי' תימא דבלא נכייתא היתה כיון שלא הוזכר נכייתא בדברי הרא"ש ומש"ה כתב ג"כ ז"ל אם היה דעתו לפרש יפסיד מעותיו דקאמר הרא"ש על הקרן וא"כ מוכח בהדיא שלא הקשה קושיא זו בכאן אלא אם תרצה לומר שיפסיד מעותיו דנקט הרא"ש פירושו על הקרן וק"ל: [ה] (דהוי רבית קצוצה ז"ל רש"ל ומ"מ ס"ה דהוי רבית קצוצה אי ליכא הפסד בקרן אף דהוי הפסד בפירות אלא שהמעשה היה כן כ"ל ע"כ וקשה שלא זה הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד ואינו אלא

פרישה

כו' ז"ל ב"י מתוך מה שכתבתי בסמוך ונלמד דברים אלו דהכתי איכא למיחש שלא ימצא שוכרים לבית כו' וא"ת מ"מ היכא דיפול הבית או ישרוף שפיר קאמר רבינו דאינו מפסיד כלום ואמאי קאמר הרא"ש דמשום טענה זו לא הוי רבית קצוצה וי"ל דמי לא עסקינן שמשכנה אצלו לכך שנים או שהוא אתרא דלא מסלקי ואפילו באתרא דמסלקי הא קי"ל דסתם משכנתא שתא וא"כ כל שנפל הבית או נשרף תוך זמן זה פשיטא שמפסיד דמי הנכייתא דהא ודאי שאינו יכול לכופו ללוה שיפדנו כשם שאין הלוה יכול לכוף למלוה שיקבל מעותיו עד שיעבור הזמן ואפילו תימא בלא נכייתא היתה מ"מ כיון דאתרא דלא מסלקי הוא ונמצא מפסיד מעותיו מלאכול ולתת עמהם עד שיעבור הזמן שפיר קאמר הרא"ש דבכל כי האי גוונא שרי ולא אסר ליה אלא משום דראובן נשאר בבית והאריך עוד ועד"ר: (טו) שביון שכותב לו אחריות כו' ק"ק מאי פסקא שכותב לו אחריות ואם מנהגן היה שהיו כותבין אחריות היה לו לכתוב זה בתחלה במנהגא שכתב: (טז) וחזר והכרה לו חוכר ושוכר הכל אחד אלא שחוכר קובע לו פירות ושוכר קובע לו מעות כמבואר בח"מ סימן ש"כ: (יז) אבל אי אתני בהדיה מעיקרא כו' וכתב ב"י ז"ל באמת שאין מדברי הרמ"ה סתירה גמורה לדברי הרא"ש שהרי גם הוא כתב דלא הוי רבית קצוצה כיון שלא פסק לו רבית על ההלואה כלומר שלא התנה עמו כן על ההלואה כו' אך כפי הנראה מדברי רבינו שמנהגם היה להתנות כן בשעת ההלואה ואפ"ה לא חשיב הרא"ש רבית קצוצה עד שיאמר בפירוש בשכר המתנת מעותך אני אשכור החצר בכך וכך אבל אם אומר ליה סתם בשעת ההלואה אני אשכור ממך הבית בכך וכך לחודש לא הוי רבית קצוצה ומדברי הרמ"ה משמע דאפילו התנה עמו סתם חשיב רבית קצוצה דאם פרט בהדיא בשביל המתנת מעותך לא איצטריך לאשמועינן ודו"ק ועיין עוד מ"ש בדרישה: (יח) היכא דמחייב ר"ל היכא דלוה מחייב עצמו ליתן לשוכר מה דהוא נותן למלוה בעד הבית: (יט) למפרע לשון פרעון הוא: (כ) (וכל שכן מה שנוהגין עתה שהלוה נותן משכונות בקרן ר"ל הקרקע שיש לו כבר ואינו מקדש אלא שהשוכר נותן ג גם כן משכון בפירות ר"ל בשכר הבית וזה פשיטא דאסור דהא אי אפשר לבא לידי שום הפסד מה שאין כן לעיל שכתב הרא"ש דאם יפול הבית או ישרף יפסיד המלוה שום דבר עכ"ס) והשוכר בפירות פירוש גם השוכר נותן משכון בעד הפירות: (כא) דהוי רבית קצוצה כתב ב"י ז"ל היינו דוקא כי אתני הכי או שהלוהו אדעתיה דהכי דהוי כאילו אתני לדעת הרמ"ה

חדושי הגהות

ג והא דלא הקשה קושיא זו לעיל מיניה דכתב רבינו ואפי' לפי דעת ר"ת נ"ל דאם כותב לו אחריות וכו' מאי איריא אחריות אפילו בלא אחריות נמי דאפשר לומר דלעיל נקיט ליה

תוך שנתו ומכאן ואילך תלוי במנהג כדפרישית לעיל ובמקום שנוהגין שאם לא יפדנה לזמן ידוע כגון בתחילת כל שנה ושנה או ט"ו ימים קודם שיכלה השנה שוב לא יפדנו אותה שנה כתב הראב"ד דהשיב אתרא דלא מסלקי כיון שאינו יכול לסלקו בכל שנה אחר שיעבור הזמן וא"א הרא"ש ז"ל כתב דהשיב שפיר אתרא דמסלקי (כב) כיון שיכול לסלקו בתחילת השנה ואפי' באתרא דלא מסלקי אם אמר המלוה ללוה בתחילת ההלואה כששעבד לו נכסיו אני רוצה להסתלק בכל שעה שתרצה יכול לסלקו בכל שעה כיון שאומר כן בתחילת ההלואה (יא) ואדעתא דהכי קבל המעות וכן אם אומר איני רוצה להסתלק אין הלוה יכול לסלקו אפילו אם הוא באתרא דמסלקי (כג) אבל אם בתחילת ההלואה לא התנו כלום אלא שעבד לו שדהו סתם ובשעת מתן מעות אמר לו הלוה על מנת שתסלקם והוא באתרא דלא מסלקי לא מהני (כד) אפי' הודה לו המלוה אינו מועיל בלא קנין אבל אם הוא באתרא דמסלקי ואמר המלוה אז לא מסתליקנא מהני אע"ג דכבר נגמר השעבוד בסתם (כה) כיון דקודם מתן מעות אמר לא מסתליקנא והודה לו הלוה אדעתא דהכי קבל המעות שלא יסלקנו: משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה ממנה (כו) מיורשי המלוה (כז) ואין הבכור נוטל בה פי שנים ושביעית משמטת (כח) שגם המלוה יכול לכוף ללוה שיפדנו אימתי שירצה הילכך קרינן ביה לא יגוש ואם בא הלוה לסלקו אפי' לאחר שליקט הפירות והן עדיין

בלא זוזי אפוקי מיניה הוא (י) ואיפשר דאפי' בלא נכייתא באתרא דלא מסלקי לאו אבק רבית הוא והדברים תלויים באשלי רברבי:

ובמקום שנוהגים שאם לא יפדנה לזמן ידוע וכו' בפסקים עלה קמ"ג ד"ד ודעת הרשב"א כהראב"ד דגדולה מזו כתבו בשמו רבינו ירוחם וה"ה בפרק ז' דסתם מקומות שאינו יכול לסלק תוך שנה דינו כמקום שאין מסלקין ואפי' לאחר שנה כיון שהיה בה זמן שלא היה יכול לסלקו וכ"כ תלמידי הרשב"א וכתב רבינו ירוחם שדעת הרי"ף בתשובה דמשעבר זמנה הוי כאתרא דמסלקי וז"ל הרשב"א בתשובה אני אומר שכל מקום סתם שאינו מתנה לסלק כל אימת דבעי ואפי' מיד קרוי אתרא דלא מסלקי משום דקשיא לי אתרא דמסלקי דשביעית משמטת' ה"ד אי בגו זימניה אע"ג דלוה מסלק למלוה מ"מ המלוה אינו יכול לנגוש את הלוה לפרעו בגו זימניה וא"כ הו"ל כלוה לי' שנים דאין השביעית משמטתו דאינו בכלל לא יגוש ואי לאחר זימניה אפילו באתרא דלא מסלקי נמי דכל לבתר זימניה אתרא דמסלקי הוא ע"כ נראה לי דכל אתרא דלא מסלקי הרי הוא כמכר עד דפרע ליה זוזי והילכך אפי' לאחר זימניה אין השביעית משמטתה והשביעית משמטתה ואין השביעית משמטתה לאחר זימניה קאמר והילכך כל שלא נהגו לסלק ואפי' תוך שנה ואפילו מיד והילכך כל בסתם מקומות אין השביעית משמטתו דמ"מ תוך שנה ראשונה אין מסלקין דהא א"ר אשי אמרי לי סבי פומבדיתא סתם משכנתא שנה ומאי אתרא דמסלק' שאמרו שהשביעית משמטתה באתרא דנהיגי לסלק כל זמן שירצה וממנה לבכור ולב"ח עכ"ל. ובתשובה אחרת כתב אני אומר להלכה דכל שיש בה זמן בין רב בין מועט ואפי' משכנתא סתם דקי"ל סתם משכנתא שתא קרוי אתרא דלא מסלקי עכ"ל נראה מדבריו שלא היה אומר כן אלא להלכה אבל לא למעשה: וכתב הריב"ש בתשובה סימן ש"ה בשם הרמב"ן והוי יודע דבאתרא דמסלקי דסתם משכנתא שתא ולא מצי לסלוקיה עד שתא א"כ אתני בהדיה דלא לסלקיה עד חד זימנא עד ההוא יומא דיניה כדין אתרא דלא מסלקי ואבק רבית מכאן ואילך אתרא דמסלקי הוא ואין זה צריך לפנים עכ"ל מכאן תוכל ללמוד לנדון זה ואע"פ שבשאלתך הדבר מהופך שהסילוק הוא ראשון והבלתי סילוק אחרון איני רואה לחלק ביניהם עכ"ל: ב"ה כתב הריטב"א בפ"ג דבחוב דעלמא אם זרק הלוה חובו בידו או בחצר המשתמר לדעתו בפניו נפטר מחובו אם עשה כן במשכונות באתרא דלא מסלקי לא הפסיד המלוה פירותיו עד זמנו דאלת"ה הוי להו כל חוב אתרא דמסלקי שיזרוק לו חובו בע"כ וכ"ע נראין הדברים דבמשכנתא בזמנה נגאלת לחצאין ויוצאת לחצאין וצריך להתנות שיאכל כל פירות עד שיתפרש מכל חובו לגמרי עכ"ל וכ"ע ידוע הוא כל המלוה יש לו לעבוד המשכונא ואי לא לא אכיל פירי ומיהו אם ראה שההוצאה יתירה על השבח הרשות בידו שלא לעבוד ושלא לאכול וכ"ע ונראין דברים שיכול למשכנה לאחרים או להחכירה או להשכירה תוך זמנו וכן דעת מורי ז"ל עכ"ל:

ואפילו באתרא דלא מסלקי אם אמר לוה למלוה וכו' (סז:) אסיקנא דבאתרא דמסלקי ואמר לא מסתליקנא לא צריך למיקניה מיניה אבל באתרא דלא מסלקי ואמר מסתליקנא צריך למיקניה מיניה ופי' הרא"ש ע"ז בעלה קמ"ג ד"ג הם דברי רבינו אבל ה"ה כתב ספ"ז מה"מ שדעת הרמב"ם נראה שהוא כפי' רש"י דבהתנה בשעת מתן מעות עסקינן ושכירות קרקע נקנה בכסף אבל הרמב"ן והרשב"א פירשו דאפי' לאחר מתן מעות וגמר מעשה הוא והטעם שכיון שהקרקע ביד המלוה יכול למחול זכותו ואפי' בדיבור לבד ונתבאר הדבר יפה בשיטת תלמידי הרשב"א שהרי זה כמחזיק עכשיו בקרקע זה ברשותו של לוה ע"מ שלא יסתלק וכיון שכן זכה זה בתנאי ואינו יכול לסלקו אבל כי אמר מסתליקנא במה יזכה עכשיו לוה בתנאי זה כיון שמתחילה משכנו סתם ע"ד מנהג המקום ונזכרו דברים אלו בנמ"י ובאמת שלדעת רש"י והרמב"ם קשה דא"כ דבשעת קנין השכירות התנו כן אמאי צריך למיקנא מיניה ואיפשר דטעמא משום דכיון דלוה איבעיא ליה לאתנויי ואתני מלוה פטומי מילי בעלמא הוא אי ליכא קנין:

משכנתא באתרא דמסלקי אין ב"ח גובה ממנה וכו' שם האי משכנתא באתרא דמסלקי אין ב"ח גובה ממנה וכו' ושביעית משמטתה באתרא דלא מסלקי וכו' אמר מר זוטרא האי משכנתא באתרא דמסלקי מסלקי ליה ד ואפי' מתמרי דאבודיא ואי אגבהינהו בסיסני קנינהו ואע"פ דאמרינן ולמ"ד כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח אפי' דלא אגבהינהו בסיסני קנינהו לא קי"ל כמ"ד דכליו של לוקח במקום מוכר קנה לוקח כמ"ש בח"מ סימן ק"ק וכתב נמוקי יוסף דהא דאמרינן דמסלקין ליה אפי' מתמרי דעל בודיא ואי אגבהינהו בסיסני קננהו לא סלקי אליבא דהלכתא דאי בלא נכייתא כיון דאתרא דמסלקי הוא רבית קצוצה הוי ואפי' אכלן מוציאין ממנו ואי בנכייתא הא פסקינן כרבינא דאכיל בנכייתא וכיון דשרי הו"ל כמכר ואזולי אזול גביה ואפי' פירי דמחברי שיימינן ליה כדשיימינן ליה באתרא דלא מסלקי כי משלם זימניה ומסתלק דמ"ש אבל הרי"ף הביאה משום דלא פסק כרבינא ע"כ דברים הללו ליתנהו אלא להרשב"א דסבר דבנכייתא בכל דוכתא שרי ובלא נכייתא באתרא דמסלקי הוי רבית קצוצה אבל לשאר דעות כולם איתא להאי מימרא דלכולהו משכחת לה אבק רבית באתרא דמסלקי להרמב"ם בשדה בלא נכייתא ובית בנכייתא ולתוס' בין בשדה בין בבית בלא נכייתא ולהראב"ד בנכייתא: וכתב הרא"ש בעלה קמ"ג ד"ג ושביעית משמטתה מכאן יש ללמוד דמשכנתא באתרא דמסלקי יכול המלוה לכוף ללוה לפדותו בכל עת שירצה כשם שהלוה יכול לסלקו דאל"כ אמאי שביעית משמטתה הא לא קרינן ביה לא יגוש אבל המגיד בפ"ו מה"מ ובעל נמק"י כתבו בשם הרשב"א שאין המלוה יכול לכופו ללוה שיפרענו ולפיכך פי' דאינו משמט אלא כשעבר הזמן הכתוב בשטר המשכונא וקאי בלא יגוש שהמלוה היה יכול לכופו ולפיכך משמט ואפי' כיוצא בזה במקום שאין מסלקין אינו משמט שהרי הוא כמכר ואפי' לאחר זמנו עד שיפרענו ע"כ ואודא לטעמיה דס"ל כהראב"ד דאע"פ

לעיל הוא כדי להורות שאף להרא"ש מ"מ בשנה ראשונה הו"ל אתרא דלא מסלקי דהו"ל כמכר בשנה הראשונה וכך מבואר בדברי הרא"ש דף קמ"ג ע"ד וע"ש טעמו של הרא"ש במחלוקתו על דברי הראב"ד:

ואפילו באתרא דלא מסלקי וכו' גמרא ערוכה סוף (דף ס"ז) וע"פ פירוש התוס' שם והרא"ש בדף קמ"ג סוף ע"ג והכי פירושו לא מיבעיא אם אמר הלוה דממשכן השדה על תנאי שיסתלק המלוה כל שעה שירצה הלוה דפשיטא דיכול לסלקו בכל שעה אלא אפי' אמר מלוה ולא אמר לוה וסד"א כיון דהלוה איבעי ליה לאתנויי ולא אתני א"כ מה שאמר המלוה פטומי מילי בעלמא נינהו קמ"ל דתנאי גמור הוא כיון שאמר כן בתחילת הלואה וכו': ומ"ש וכן אם אמר איני רוצה להסתלק וכו' נ"ל דלאו דוקא דמלוה אומר כן אלא אפי' לוה אמר כך שאינך צריך להסתלק תנאי גמור הוא דכיון דבתחלת הלואה אמר כך אדעתא דהכי קיהיב מלוה זוזי דלא ליסלק ליה אלא דנמשך אחר לשון התלמוד דקאמר פשיטא באתר' דמסלקי ואמר לא מסתליקנא הא קאמר לא מסתליקנא אלא באתרא דלא מסלקי ואמר מסתליקנא מאי וכו'. דאיידי דקמיבעיא ליה באתרא דלא מסלקי ומלוה קאמר מסתליקנא והיינו דלאחר ששעבד שדהו בסתם א"ל לוה על מנת שתסתלק והודה מלוה ואמר מסתליקנא מאי קאמר נמי דפשיטא ליה באתרא דמסלקי וקאמר מלוה לא מסתליקנא: ומ"ש אבל אם בתחלת הלואה לא התנו כלום וכו' היינו בעיין וע"פ פי' הרא"ש והתוס': ומ"ש אבל אם הוא באתרא דמסלקי ואמר המלוה לא מסתליקנא היינו דקאמר בגמרא פשיטא באתרא דמסלקי וכו' וע"פ פי' הרא"ש והתוספות ודוקא בדקאמר מלוה הכי קודם מתן מעות אבל לאחר מתן מעות לא מהני בלא קניין ודלא כהרב המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א דאף לאחר מתן מעות וגמר מעשה נמי מהני בלא קנין גם לא כפירש"י והרמב"ם דאף בתחילת הלואה נמי בעי קנין וע"ל בתחילת סימן קע"ד ועיין בב"י מ"ש בזה בשם תלמידי רשב"א:

משכנתא באתרא דמסלקי וכו' עד ואין שביעית משמטתה הכל תלמוד ערוך (בדף ס"ז) זולתי מ"ש שגם המלוה יכול לכוף ללוה וכו' שהוא מדברי הרא"ש כמ"ש בתחלת סימן זה אלא דמ"ש רבינו והן עדיין תחת האילן יכול לסלקו ונוטלן אבל אם נתנו המלוה בכליו שוב אין הלוה נוטלן הן דברים שצריכין ביאור והוא דלא תלי מידי במה שנתונין הפירות בכליו דהלא אפילו כשהן תחת האילן על המחצלאות של מלוה לא זכו לו כליו למאי דקי"ל דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח כמ"ש בח"מ סימן ר' והא דזוכה המלוה כשנותנן בכליו לא מטעם שמונחין בכליו אלא דכיון שנתנן המלוה בעצמו בכליו זכה בהן בהגבהה דהגבהה קונה בכל מקום ולהכי קאמר תלמודא ואי אגבהינהו בסיסני קנינהו דבהגבהה הוא דקנינהו וכיון שאבק רבית הוא באתרא דמסלקי לרש"י בלא נכייתא ולרב

דרכי משה

(י) ואין דבריהם נראין כמ"ש דטעם ב"י משום גזל ולא משום רבית אלא דאחר שתא דיכול לסלוקי ליה הוי ביה משום רבית משא"כ גו שתא וכמו שאכתוב בסמוך וע"ל סוף סימן קס"ד דמשמע כדברי ר"י ולא כדברי הרשב"א: (יא) ובמרדכי דף קמ"ח ע"ג ובב"י דף צ"ו ע"ב ובמ"מ פ"ז דאף לאחר מתן מעות אי אמר לא מסתליקנא והודה לו הלוה מהני מטעם מחילה דלא בעי קנין: ונראה

פרישה

הרמ"ה והלוה משלם להשוכר מאי דמפרע דאל"כ לא הוי רבית קוצה: (כב) כיון שיכול לסלקו בתחילת השנה אדא מייכהו נקט וה"ה הואיל שיכול לסלקו ט"ו ימים קודם וגם כ"ה הוא כיון דאפי' קודם כלות השנה יכול לסלקו: (כג) אבל אם בתחילת ההלואה לא התנו כלום כו' עד אמר לי כו' הא דנבא ראשונה כתב רבי' שני הדינין מלוה שהתנה ואמר אסתלק או לא אסתלק ובבא זו דשעת מתן מעות כתב רבינו אמר לו הלוה כו' ואח"כ א"ל המלוה כו' ולא כתב ג"כ שני הדינין באמר המלוה או יכתוב שני הדינין באמר הלוה נראה דה"ט משום דהרא"ש כתב והביאו רבי' לקמן בח"מ ר"ס ר"ז דכל שמתנה המוכר טובת הלוקח או איפכא לא הוה אלא פטומי מילי וה"מ כשהתנה כן שלא בהתחלת הענין אלא ביני ביני אבל אם התנה המוכר טובת הלוקח בתחילת השיעבוד מהני ע"ש. ומש"ה נמי בבבא ראשונה שהיו התנאים בתחילת הענינים כתב שניהן בשם המלוה דאפ"ה מהני ובבבא שנייה דלא הוו בתחילת הענין כתב ברישא רבותא דאפי' התנה לטובתו לא מהני ואח"כ כתב אבל אם המלוה דבר שהוא טובתו מהני וק"ל: (כד) אפי' הודה לו המלוה כו' פי' שבטוחו על כן אינו מועיל כיון דכבר נשתעבד לו שלא יוכל להסתלק לפי המנהג אינו מועיל בלא קנין: (כה) כיון דקודם מתן מעות אמר לא מסתליקנא כו' וקרקע נקנה בכסף בין במקח בין בשכירות וע"מ כן נתן מעותיו רש"י דף ס"ז ע"ב ור"ל היכא דהמנהג לטובת הלוה מהני התנאי בלא קנין לשנות המנהג הואיל שהמלוה נותן מעות איכא למימר שע"מ כן נתן מעותיו להקנות לו שלא להסתלק אבל היכא שהמנהג לטובת המלוה אין שייך למימר שע"מ כן נתן מעותיו להקנות לו לשנות המנהג כי הלוה צריך לקנות ובמה יקנה וק"ל ועי' באשר"י דף קמ"ג ע"ג: (כו) מיורשי המלוה בפרק א"כ דף ס"ז ע"ב ופירש"י דמטלטלי בעלמא הוא ומטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבד דבשלמא בעודו קיים גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה וה"ס אי ירתי קרקעות משתעבדי לב"ח מדין ערב דכי אוזפיה עלייהו סמוך אבל אמטלטלים לא סמוך הואיל ובידו להבריען: (כז) ואין הבכור נוטל בה כו' למ"ד מלוה קרוי ראוי ולא מוחזק (ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה אפי' בשטר עי' בח"מ סימן רע"ח עכ"ה): (כח) שגם המלוה יכול לכוף כו' כיונו לדעת התוס' והרא"ש שכתבתי לעיל ועיין בב"י

חידושי הגהות

ליה משום דמיירי בנכייתא שמפסיד דמי הנכייתא אבל הבא כבר כתב הב"י ז"ל ואפי' תימא בלא נכייתא היתה כיון שלא הוזכר נכייתא בדברי הרא"ש וכו' (דרישה): ד ואפי' מתמרי דאבודיא (פי' שגודרי התמרים שוטחין מחצלות תחת הדקלים ונופלין התמרים עליהם ואם בא ושילם לו מעותיו מסלקו אף מן התמרים התלושין שעל המחצלות) ואי אגבהינהו בסיסני (פי' שנתנן בתוך סלים כשנטלן מן המחצלות) כך פירש"י:

עדיין תחת האילן יכול לסלקו ונוטלן (כט) [ו] אבל אם נתנו המלוה בכליו שוב אין הלוה נוטלן ואם אמר הלוה לא תאכל יותר הפירות כי אני רוצה להביא לך מעותך ואפי' אם אומר שאין לו מעות אלא שרוצה לטרוח כדי להביאם מאותה שעה ואילך אינו רשאי לאכול הפירות (ל) ובאתרא דלא מסלקי בע"ח גובה ממנה ובכור נוטל בה פי שנים ואין שביעית משמטתה :· משכנתא אם בא הלוה למוכרה אותה שהיא ממושכנת בידו (לא) קרוב לקנותה יותר מבעל המצר ואפי' אם קנאה כבר בעל המצר בעל המשכונא מסלקו ממנה ואם בתחילת המשכונא בא בעל המצר ואומר אני אלוה לך כי אתה מערים למשכנה לאחר בשביל שאתה רוצה למוכרה לו אח"כ אין שומעין לו דמצי למימר הוא נוח לי ללוות ממנו שירחיב לי הזמן או לא יגוש אותי אמנם דבר זה תלוי בראיית הדיינין אם רואין שיש ערמה בדבר כגון שלא נמשך זמן המכר אחר ההלואה או שאינו רגיל ללוות וכיוצא בזה אינו דוחה המצרן . משכן לו שדה בפחות משוויו על תנאי שבשירצה למוכרה שלא ימכרנה אלא לו באלו הדמים או שיוסיף לו בו מעט ומ"מ היא שוה יותר אסור שבשכר המתנת המעות מוזיל גביה אבל אם אמר לא תמכרנה אלא

ולרב אלפס בנכייתא אין מוציאין מידו : **ומ"ש** ואם אמר הלוה לא תאכל יותר הפירות וכו' אע"ג דבגמרא איתא דין זה בסתם רש"י פירש דבאתרא דמסלקי קאי עכ"ל והיינו משום דבאתרא דלא מסלקי אפי' בלא נכייתא אפי' אי מייתי זוזי לא מסתלק וכ"ש באומר איזיל ואטרח מיהו נראה דבאתרא דמסלקי נמי דוקא בלא נכייתא מצי א"ל לא תאכל יותר וכו' אבל בנכייתא כיון דשריא לכתחילה לא מסתלק עד דמייתי זוזי ופרעיה אבל באומר איזיל ואטרח ואייתי זוזי אכיל ויש חולקים בזה ועי' בב"י וסברא ראשונה נראה עיקר וכ"כ דעת רבינו שכתב דין זה בהדי הא דבאתרא דמסלקי אם בא הלוה לסלקו לאחר שליקט הפירות וכו' דמיירי דאכיל בלא נכייתא לרש"י דאי בנכייתא כיון דשרי הו"ל כמכר ואוזולי קא דאוזיל גביה ואפילו פירי דמחברי שיימינן ליה וכדכתב ה"י הביאו ב"י הכא נמי בהך דאם אמר הלוה לא תאכל וכו' איירי נמי באתרא דמסלקי בלא נכייתא :

משכנתא אם בא הלוה וכו' שם תחלת (דף ס"ח) אמר רב אשי א"ל סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה גביה למנ"מ לדינא דבר מיצרא ופי' רש"י דשכונה גביה דאין שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למוכרה אין בבעלי מצרים שכן וטוב לקנותה כזה עכ"ל . והרא"ש מסיים בה ואם קנה אחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו והוא מדברי הרא"ש וכ"כ רבינו דין זה בח"מ ע"ש הרא"ש : ומ"ש ואם בתחלת המשכונא וכו' ג"ז מדברי הרא"ש ועיין בח"מ סימן קע"ה ספ"ח פ"ט :

משכן לו שדה בפחות משויה וכו' . שם ברייתא סוף (דף ס"ה) משכן לו בית משכן לו שדה וא"ל לכשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו אסור בשווין מותר מאן תנא בדמים הללו אסור א"ר הונא בריה דרב יהושע דלא כרב יהודה דאי ר"י האמר לד א' ברבית מותר ופירש"י בדמים הללו פסק לו דמים מועטים להוסיף לו על מעות הללו להשלימתה לו אם בא למוכרם . לד אחד דילמא לא אתי לידי רבית דלא ירצה למוכרה לעולם עכ"ל . וכתבו התוס' מה שפירש בקונטרס פסק לו דמים מועטים להוסיף על מעות הללו וכו' משום דלאו אורחא דמילתא שימחול לו לגמרי בדמי הלואה דלמה יעשה כן דטוב לו שתהא בתורת משכון שיפדה מתי שירצה ובחנם פי' כן דבלאו תוספת דמים פוסק עמו להשלימתה בידו אם בא למוכרה דכשידחיק אותו מלוה ממעותיו ע"כ יהא זקוק לפדותה או למוכרה וכך הם דברי רבינו שכתב שימכרנה לו באלו הדמים או שיוסיף לו בו מעט ומ"מ הוא שוה יותר וכו' ודלא כמשמע מדברי ה"ה בפ"ז מה' מלוה דבלא הוספת דמים מעט אפי' אינו שוה יותר אסור . וכתבו עוד התוס' וכן כתב הרא"ש וא"ת ואמאי אסרי הכא והא תנן הלוהו על שדהו וא"ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים ה"ה שלי ה"ה שלו ומסתמא איירי בפחות מדמיה והכי משמע בגמרא וכו' וי"ל דשאני התם דא"ל קני מעכשיו דלא הויא הלואה ותו דהתם יכול למכור שדהו לאחר לפרוע למלוה ולעכב המותר לעצמו וכשהוא מניח לו כל השדה אינו עושה משום רבית אלא מתנת חנם הוא נותן לו אבל הכא אין יכול למוכרה אלא לו הלכך הוי רבית עכ"ל וע"ל בסי' קס"ד כתב ב"י בשם בעה"ת שאם עבר ועשה כן נקרא אבק רבית עכ"ל וצ"ע בתוס' (ד' ס"ג) בד"ה רבית ע"מ להחזיר דמשמע דלד אחד ברבית הוי רבית דאורייתא והא דמשכן לו בית הוי לד אחד ברבית וא"כ הוי רבית קצוצה עכ"ל ב"י ולפעד"כ דלא קשיא ולא מידי דאע"ג דלרבא דמפרש דלא פליגי ר"י ורבנן אלא ברבית ע"מ להחזיר אבל בלד א' ברבית ד"ה אסור צריך לפרש כמ"ש התוס' דלרבנן אסור מדאורייתא ולר' יהודה אסור דרבנן לית הלכתא בהא כרבא אלא כאביי דפליג עליה אע"ג דהלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ס הכא כיון דרב הונא בריה דרב יהושע דהוא בתרא ס"ל כאביי דלרב יהודה לד אחד ברבית שרי לכתחילה כדמוכח בסוגיא דמשכן לו בית משכן לו שדה א"כ לרבנן נמי לד אחד ברבית אינו אלא אסור מדרבנן ותו דהתוס' גופייהו בשם ר"ת פירשו (בדף ס"ד) בד"ה ולא ישכור דלד אחד לא הוי לרבנן אלא אבק רבית וע"כ צ"ל דמ"ש התוס' רבית ע"מ להחזיר אינו אלא לפי' רש"י והשתא בעה"ת דכתב דהוי אבק רבית ס"ל כפי' ר"ת וכן פסק בהגהת אשיר"י מא"ז בההיא דמשכן לו בית וכו' דאם הוא שוה יותר אבק רבית הוא והכי נקטינן וע"ל סימן קס"ד אלא דצ"ע (דבדף ס"ד) בד"ה ולא ישכור פי' ר"ת דבהך דערכין דקאמר רבית גמורה והתורה התירה הוי כמשכנתא בלא נכייתא והא דקתני דהוי רבית גמורה ה"פ רבית גמורה היא מדרבנן ואתיא כרבנן דרבי יהודה והא דקתני כעין רבית ואינו רבית ה"פ אינו רבית אפי' מדרבנן ואתיא כר' יהודה וקשה א"כ הלא כתבו התוספות סוף (דף ס"ה) בד"ה לכשיהיו לי מעות דלר' יהודה נמי משכנתא בלא נכייתא אסור לפחות מדרבנן ובערכין דבתי ערי חומה הוי כמשכנתא בלא נכייתא ושרי לר"י אפילו מדרבנן וצריך לומר דאע"ג דבבתי ערי חומה הוי כמשכנתא בלא נכייתא אפ"ה משכנתא גופא בלא נכייתא אסור טפי : כתב ב"י ע"ש נ"י דאם רוצה למכרה לאחרים בדמים יתירים מדמים אלו שפסק לו רשאי אפילו הקנה לזה בקנין וכו' עכ"ל

דאע"פ שעכשיו יכול לסלקו כיון שמתחילה לא היה יכול לסלקו כאתרא דלא מסלקי דיינינן ליה וכמ"ש בסמוך ולפיכך כתבו תלמידי הרשב"א ונזכר בנמ"י עלה ד' ד"ג דלפ"ז כל משכנתא סתם אינה משמטת לעולם ואפי' אתו אביהם אחר שהגיע זמנה ב"ח גובה ממנה ובכור נוטל בה פי שנים דמוחזקת היא דכיון דקי"ל דסתם משכנתא שתא אפי' אחר שנה דינה כאתרא דלא מסלקי לפי זה אתרא דמסלקי דאמרינן היינו שנהגו לסלק אפי' תוך שנה ותלמידי הרשב"א כתבו דנראה בעיניהם יותר לפרש תוך זימניה וכי אמרינן דשביעית משמטתה ואינה משמטתה מצד המשכונא קאמרינן ולומר דבאתרא דמסלקי אם התנו ביניהם גם כן שיהיה המלוה יכול לכופו כל זמן שירצה שביעית משמטתה כיון דבאתרא דמסלקי הוא אין קרקע קנוי לו והרי הוא כמלוה בעלמא ובאתרא דלא מסלקי אם התנו ביניהם שיהא (הלוה) [המלוה] יכול לכוף (למלוה) [ללוה] אפי' תוך הזמן אין שביעית משמטתה דכיון דבאתרא דלא מסלקי הוא ולוה לא מצי מסלק למלוה תוך זמנו הרי הוא כאילו הקרקע קנוי לגמרי למלוה ואינו משמט :

ואם אמר הלוה לא תאכל יותר הפירות וכו' ג"ז שם דאסיקנא דאי אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לא אכיל ופי' רש"י ובאתרא דמסלקי הוא כלומר דבאתר' דלא מסלקי אפי' מייתי זוזי לא מסתלק וכ"ש באומר איזיל ואטרח וזה על דעתו ז"ל דמשכנתא בכל גוונא שריא זולתי בלא נכייתא באתרא דמסלקי וכתבו תלמידי הרשב"א דלדעת רש"י אפי' במשכנתא בנכייתא למאן דשרי לה אי אמר איזיל ואטרח לא אכיל אבל בנמק"י כתב בשם הרשב"א דא"א להעמידה באתרא דמסלקי ובנכייתא דכיון דשריא כי אמר איזיל ואטרח אמאי מסלק ליה עד דמייתי ופרעי' ולא מצא מקום להעמידה אלא באתרא דלא מסלקי ובנכייתא ושלים זימניה וזה אוכלה אחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכל תחלה שזה מותר אע"פ דלא כתב ליה ואיכול בנכייתא כל זמן שתמשך זו בידי ומש"ה אמרינן דכל דאמרי אטרח ואייתי זוזי לא אכיל וכ"כ בעל התרומות בשם הראב"ד וכן יש להעמידה באתרא דלא מסלקי ובלא נכייתא לדידן דקי"ל דלא כרבינא דאמר אפי' לדעת הרשב"א דלא הוי אלא אבק רבית וכתוב עוד בנמ"י עלה ד' ד"ב בשם הראב"ד דהא דמהניא מחאה דוקא במישלם דאי לא שלים לאו כל כמיניה ליפרקיה וכן כתב בעלה הנזכר ד"ג בשם (יב) הרשב"א אבל הרי"ף לא כתב הא דאיזיל ואטרח וכו' משום דלדידיה כל משכנתא אסורה זולתי משכנתא דסורא וכתב בעל התרומות שדקדק הרמב"ן דמדלא כתב הרי"ף האי דינא ואוקמה בדיעבד כדכתב בשארא מסתברא דאי עבר ומשכן ואח"כ בא בעל הקרקע ומיחה בידו אם הוא אתרא דמסלקי מסלקינן ליה מפירי ומסדרין לו ב"ד ומוציאין מן הלוה למלוה כל חובו כדין כל ב"ח ובאתרא דלא מסלקי מסלקינא ליה כמי מלמיכל פרי בתורת רבית ולסלוקי לגמרי אי איפשר דהא מקניא ליה הילכך אכיל פירי בשומא ומנכינן ליה דמי כולהו פירי כמה דשוייתי להו בי דינא והא דאמרינן בגמרא איזיל ואטרח ואייתי זוזי במשכנתא דמסלקי מינה למאן דשרי לה לא קי"ל הכי וזהו שלא כתבה הרב בהלכותיו ולמדנו שדעתו לומר דבאתרא דמסלקי מיהא אי אתי ואמר לא ליכול אע"ג דאמר ל"ל זוזי אלא כי מזדמני לי לזמני לא אכיל וכמו שכתבנו וקרוב אני לומר שאם אמר אין רצוני שתאכל עוד פירות בתורת רבית ואפרע ·לך חובך כשיזדמן לי או אדון עמך בב"ד ואכלן אח"כ שהוא משלם דכיון דשלא ברצונו אכלן גזילה היא בידו ומוציאין ממנו עכ"ל והריב"ש בתשובה הביא דברי הרמב"ן ז"ל כתבו תלמידי הרשב"א דהא דאמרינן דיכול למחות בידו י"מ דוקא בב"ד אבל מיחה שלא בב"ד ואח"כ אכל אינו משלם וי"מ אפי' מיחה שלא בב"ד נמי ויתומים כיון דירד בחיי אביהם מסתמא במילתא דאביהון קיימי וכאילו אכל מדעתם דמי אא"כ ב"ד מיחו בשבילן וכ"כ הראב"ד ולזה הדעת נוטה הרמב"ן ז"ל : והריטב"א כתב וז"ל אליבא דרב אשי משכנתא דאית בה אבק רבית יכול למחות בו הלוה שלא יאכל פירות באיסור כיון דאי אכיל לא מצי מפיק מיניה ואע"פ שקבע זמן לא מועיל כלום וב"ד חייבים למחות בידו ואם אכל בתר כן משלם מדין גזל ומחשבינן ליה אפי' בשערא אחרינא ומ"מ כופין אותו לפרוע מיד שלא קבע זמן אלא על דעת שיאכל פירות עכ"ל וכ"ע אמר אייתי זוזי פי' באתרא דמסלקי אמר הלוה למלוה איזול ואייתי זוזי תו לא אכיל מלוה פירות המחוברים לקרקע אע"פ שאינם צריכים ולא אפילו מתמרי דעל בודייה דלא אגבהינהו וה"מ אינו ממתין מלאכול אלא בכדי שלא יפסדו שם הפירות :

משכנתא אם בא הלוה למכרה וכו' שם (סח ·) והרא"ש עלה קמ"ג ד"ד ודברי החולקים על הרא"ש בדין זה אכתוב בטוח"מ סימן קע"ה בס"ד :

משכן לו שדה בפחות משויו וכו' ברייתא (סה :) משכן לו בית משכן לו שדה ואמר לו לכשתרצה למכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו אסור בשווין מותר ופי' רש"י בדמים הללו פסק לו דמים מועטים להוסיף לו על מעות ההלואה משמע מדבריו דכשאומר בדמים הללו אסור משום דפוסק עמו פחות משויין וא"כ בשווין היינו אפי' שפוסק עמו למכרה לו בכך וכך דמים שהם דמי שיווי אותו קרקע דכיון דלא מוזיל גביה מותר וכך הם דברי רבינו אבל מדברי ה"ה בפ"ז מה"מ משמע שמפרש דכל שפסק דמים ידועים אע"פ שאין הקרקע שוה יותר אסור משום דמיחזי כמוזיל גביה מחמת ההלואה ולא שרי אלא כשאינו קוצב דמים כלל אלא אומר לא תמכרוה אלא לי בשוויה כתב בעל התרומות שאם עבר ועשה כך נקרא אבק רבית וצ"ע בתוס' (סג ·) בדיבור רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו דמשמע דלד אחד ברבית הוי רבית דאורייתא והא דמשכן לו בית וכו' הוי לד אחד ברבית וכן אמרו בהדיא בגמרא ס"ה וא"כ הוי רבית קצוצה (יג) וכתב נמק"י עלה ג' ד"ב דאם רוצה למכרה לאחרים בדמים יקרים מדמים אלו שפסק לו רשאי אפי' הקנה לזה בקנין ומשמע מדבריו דאם לא מכרה ביותר ודאי

דרכי משה

(יב) ונראה הא דכתב דבעינן משלם זמניה דוקא באתרא דלא מסלקי דבתוך זמנו לא מצי לסלקו אבל באתרא דמסלקי אין חילוק בין משלם זימניה ולכן כתבו רבינו סתם דין זה באתרא דמסלקי : (יג) וכ"פ ריב"ש סימן ש"ה דהוי ר"ק ודוקא לאחר שהוברר הדבר שבא לכלל רבית אבל קודם לכן אינו אסור אלא מדרבנן שמא לא יבא לכלל רבית עכ"ל. ובמרדכי דף

דרישה

אלא איסור דרבנן דהא וס מיתומים שרי כמ"ש בסימן ק"ס ס"ג ע"ש) : [ו] אבל אם נתנו המלוה בכליו כו' במקצת ספרי י"ד נדפס בגליון דכליו של לוקח אפי' ברשות מוכר קנה לוקח עכ"ל ואם כן קשה הא כתב רבינו בח"מ סימן ר' דלא קנה וכ"כ לעיל סימן קל"ב ע"ש וצריך לומר דהכא כיון שקרקע ממושכנת לו וגם הכלים הם שלו אחר דחשיב כאילו הוא ברשותו [illegible] וכמ"ש

פרישה

בב"י : (כט) אבל אם נתנו המלוה בכליו כו' בב"י משמע דמיירי שנתן בכליו ומגביהו הכלי דקנינהו בהגבהה וכן משמע לכאורה בגמרא והא דנקט כליו וסה אפי' בלא כלי בהגבהה לחוד קנה אורחא דמילתא נקט וז"א כמ"ש בדרישה : (ל) ובאתרא דלא מסלקי ב"מ כו' דחשיב כקרקע : (לא) קרוב לקנותה יותר כו' בפ' [illegible] מאי משכנתא דשכונה גביה ופירש"י דשכונה גביה אין שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למוכרה אין בבעלי מצרים שכן וטוב לקנותה כזה : אלא

דאי תנה קמא וכתב עוד אבל הרמב"ן כתב דאפי' מכרה לאחר בדמים הללו אסור למכרה לזה דכיון דהתנה ע"י הלואה מיחזי כרבית וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ן בפ"ז מה"מ אבל הגהות מרדכי כתבו בשם ר"י דהא דאסור דוקא כשהתנה בהדיה לא תמכור אלא לי בדמים הללו אפי' אם תוכל למוכרו ביותר ויאנסוך זוזי והוא קבל עליו הכל ומיהו אם אמר מעכשיו תהא קנויה לך כשתרצה למכרה שרי עכ"ל:

עכו"ם שמשכן קרקע לישראל וכו' שם (עג:) עובדא דרב מרי בר רחל ורבא ופירש"י ואין זו רבית דהא רבא לא מחייב מידי אלא עכו"ם משמע שאם היה מוטל על רבא שהיה הקונה לפורעו הוה אסור משום רבית אבל ה"ה כתב בפ"ז מה"מ שהרמב"ן והרשב"א כתבו בשם אחרים שאפי' היה על הקונה לפדותו מותר לפי שבדיניהם הרי הוא כמכירה עד שיהא נפרע ולא יפה כחו מכח העכו"ם וכשפודה אותה הרי המלוה כחוזר ומוכרה לו עכ"ל (יד). וכתוב בנמ"י בשם הראב"ד וגם תלמידי הרשב"א כתבו שפי' זה עיקר וכ"כ בעל התרומות בשם ר"ח והראב"ד וכן כתב העיטור ומלשון המרדכי משמע שמפרש דברי רש"י דה"ה אם יהיה מוטל על הקונה לפרעו דשרי: מ"ב עכו"ם שמשכן משכונו לראובן ואח"כ מכרו העכו"ם לשמעון ולאחר זמן בא שמעון לפדות המשכון מיד ראובן מותר לראובן ליקח הרבית שעלה בו אחר שקנאו שמעון אע"פ ששמעון כתנו שהרי שמעון אינו לא לוה ולא מלוה כדאמרינן רב מרי בר רחל משכן ליה עכו"ם ההוא ביתא וכו':

כתב בעל התרומות המתמשכן קרקע שלו ע"ד שהוא מותר השיב הרמב"ן שאע"פ שהמלוה אוכל פירות מותר ללוה לפרוע אם הקרקע שאין החוב הזה מוטל על המעות שלו אלא על גוף הקרקע של לוה אבל אם החוב הוא בפירות כגון שנוטל האדון עישור בתבואה וכיוצא בזה אסור משום דהני פירות דאדון נינהו ואין כח בבעל הקרקע למכור חלק האדון ולא למשכנו וכי פרע ליה לאדון רבית הוא דקא יהיב ליה למלוה:

כתב עוד בעל התרומות שהנותן חורבתו לחבירו שיבנה וידור בה עד שיכלו דמי ההלואה ואם שוה ג' זהובים בשנה אינו חושש אלא זהוב השיב הרי"ף דשרי דהיינו משכנתא דסורא ובתשובת הרא"ש כלל י"ג סי' ע' כתוב על בתי הקדש ואמרו לכם הקהל שתלוו מעות כדי לבנותם ויפחתו לכם שליש מן השכירות שישוה לכשיבנה זה הלשון דומה קצת לכיעור כיון שאין זמן השכירות מתחיל מעתה אמנם טוב הוא שיסכירו לכם מן הבתים כמו שהם בסכום ידוע לשנה ויבנו הבתים מן השכר וישומו עתה כמה ראוי להיות השכירות לכשיבנו ושכירו לכם מעתה בפחות: בפי"ח מה' מלוה ולוה עמ"ש הרמב"ם עשה שדהו אפותיקי לב"ח או לאשה בכתובתה וכו' ...

(לג) [ז] אלא לי בשווה מותר עכו"ם שמשכן קרקע לישראל וחזר העכו"ם ומכרה לישראל אחר אין ישראל הראשון צריך להעלות שכר לישראל השני שקנאה מהעכו"ם אלא דר בתוכו (לג) עד שיתן לו העכו"ם מעותיו:

קעג כשם

שיש רבית בהלואה כך יש רבית במכר כיצד מכר לו דבר ששוה י' זהובים בי"ב בשביל שממתין לו המעות אסור (א) אפי' אם המוכר עשיר וא"צ למעות ולא היתה הסחורה נפסדת אצלו בד"א בדבר ששומתו ידוע כמו פלפל ושעוה (ב) או כ"ד שיש לו שער ידוע אבל טלית שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידוע יכול למוכרה ביוקר בשביל המתנת המעות ובלבד שלא יאמר לו בפירוש אם תתן לי המעות מיד הרי הוא לך בי' זהובים

עכ"ל דין זה הוא תלמוד ערוך בסוף ע"ז וכתבו רבינו בח"מ סי' ר"ז ולשם נתבאר בס"ד ע"ש: עכו"ם שמשכן קרקע וכו' שם (ד' ע"ג) עובדא דרב מרי בר רחל ורבא דהורה כך רבא דאין זה רבית שהישראל הראשון דר בחנם בבית ישראל השני שקנה מעכו"ם דהא השני לא מחייב מידי לשלם לראשון אלא העכו"ם הוא שחייב לראשון ולא עדיף השני מהעכו"ם דאתא מיניה הכי משמע להדיא מפירש"י ותוספות לשם ונראה דדין זה דומה לישראל שמלוה לעכו"ם ברבית והעכו"ם עושה שליח את ישראל לשלם לישראל ראשון קרן ורבית דשרי כדלעיל בריש סי' קס"ט וכך מבואר במרדכי שמפרש כך דברי רש"י אבל הרב המגיד פ"ז מה' מלוה לא הבין כך מדברי רש"י וכתב עוד שהרמב"ן והרשב"א חולקים על פירש"י והביאו ב"י והעיקר שאין כאן מחלוקת וכך מבואר ממ"ש ב"י בסמוך בד"ה מ"כ עכו"ם שמשכן משכונו לראובן וכו':

קעג כשם שיש רבית בהלואה וכו' משנה פרק א"נ (דף ס"ה) מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כיצד השכיר לו את חצירו וא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי ה"ה לך בי' סלעים לשנה ואם של חדש בחדש סלע לחדש מותר. מכר לו את שדהו וא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי ה"ה שלך באלף זוז אם לגורן בי"ב מנה אסור ובגמרא מ"ש רישא ומ"ש סיפא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והאי כיון דלא מטי זימניה למיגבא לאו אגר נטר ליה הוא משוה הוא דהכי שווא והאי דקא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי ה"ה לך בי' סלעים לשנה אוזולי הוא דמוזיל גביה סיפא כיון דזביני ניניהו ובעי למשקל דמי מעכשיו הלכך אגר נטר ליה הוא ואסור:

ומ"ש אפי' אם המוכר עשיר וכו' שם אמר רב פפא טרשא דידי שרי פירש"י עושה שכר תמרים היה ומוכר לו בזמן הזול בחשרי כשער של ניסן וממתין לו עד ניסן שיכראי לא פסיד אינו מתקלקל והייתי יכול להניעו עד ניסן וזוי לא צריכנא שאני עשיר ואיני דחוק למכור כשער של עכשיו א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא מאי חזי מר דקא אולת בתר דידך זיל בתר דידהו דאילו הוו להו זוזי הוו שקלי כי השתא השתא דלית להו זוזי שקלי כיוקר' דלקמיה וקאמר בגמרא (בדף ס"ח) אמר רבא לית הלכתא כטרשי פפונאי דהיינו טרשא דרב פפא מטעמא דאמרן מאי חזי מר דקא אולת בתר דידך זיל בתר דידהו: בד"א בדבר ששומתו ידוע וכו' ג"ז (בדף ס"ה) וא"ר נחמן טרשא שרי פירש"י

אותם ואם התנה עמו שלא יהא לו פרעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים כתב ה"ה וז"ל כתב הרשב"א כתוב בחידושי הרמב"ן פר"ח אפותיקי סתם כגון משכנתא וכ"כ ר"י ומשמע שאפותיקי סתם שמשכן שדהו לאכול פירותיה בכדי דמיהן או בנכייתא והתנו שיהא גובה ממנו לזמן פלוני אם לא פרעו משכונא סתם היא שאין כותב בה גוביינא כלל עכ"ל. כתוב בהג"א עלה קמ"ג הגובה קרקע בחובו אע"ג דשומא הדרא לעולם מ"מ חשיב זביני ואכיל בלא נכייתא:

כתב הרשב"א שאלת ראובן שמשכן לשמעון ספרים וכלי הגת ונתן לו רשות להשתמש בהם צריך להזכיר בשטר נכייתא דאי לא איכא משום רבית ובנכייתא שרי דנכייתא שכירות הוא ובשכירותו משתמש בהם עכ"ל: כתב עוד שאלת ראובן משכן בתים ללוי במנה וקבל עליו אחריות ואותם בתים היו של שמעון ולוי לא ידע ושמעון שתק באותה שעה ודר בהם לוי י' שנים וכשבא לוי ליפרע לא היתה יד ראובן משגת ונתפשרו שיתן ראובן ללוי נ' דינרים לזמן פלוני ואח"כ נודע ללוי שהבתים היו של שמעון ואמר לפשרנים שלא יחזירו השטר לראובן עד שיסלק מעליו את שמעון. תשובה הדין עם לוי שזו פשרה בטעות היא ומסתברא לי שראובן חייב מדין האחריות לשלם לו עד כדי כל הקרן ר"ל שאם היה קרן המשכונא ק' דינרים והטילו הפשרה בנ' ושכר י' שנים שדר בהם לוי עולה לס' דינרים יש לראובן לשלם לו לפחות מדין אחריות עד כדי חמשים דינרים שפחתו לו מן הקרן אבל המותר שעל הקרן אני מסופק שלא יהא בו משום איסור רבית לפי שאמרו (ב"מ יד:) המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו אמר רב יש לו מעות ויש לו שבח ושמואל אמר מעות יש לו שבח אין לו ואקשינן (שם ט"ו.) וסבר שמואל לוקח מגזלן לית ליה שבח והא אמר ליה שמואל לרב חיננא בר שילת אימליך וכתוב שופרא שבחא ופירי אמר רב יוסף כגון דאית ליה קרקע אמר ליה אביי וכי מותר ללות סאה בסאה בשיש לו קרקע אמר ליה התם הלואה הכא זביני ואיכא דאמרי אמר רב יוסף בשקנו מידו א"ל אביי וכי מותר ללות סאה בסאה בשקנו מידו א"ל התם הלואה הכא זביני אלמא דוקא במקום זביני מותר לשלם לו פירות הא בהלואה אפי' יש לו קרקע וקנו מידו אסור והכא לאו זביני נינהו אלא משכנתא דהיינו הלואה ואפי' מוכר בית בבתי ערי חומה אית דאמרי בערכין (לא:) ה"ז רבית אלא שהתורה התירתו וי"ל דכל שיש בה נכייתא ה"ז מכר גמור של פירות והרי הוא לגבי פירות כמכירה וצריך לי עדיין להתיישב בדבר אע"פ שהדבר יותר קרוב בשני שהוא כמכירת פירות ומותר עכ"ל:

קעג כשם שיש רבית בהלואה וכו' משנה בפרק איזהו נשך (סה.) מרבין על השכר ואין מרבין על המכר וכו' וכתב הרמב"ם בפ"ח מה"מ שאם עבר ומכר באם מעכשיו בכך וכך וכו' הרי זה אבק רבית והטעם דכל שאינו דרך הלואה אלא דרך מכר לא הוי רבית דאורייתא אלא דרבנן (א):

אפילו אם המוכר עשיר וכו' ג"ז שם אמר רב פפא טרשא דידי ודאי שרי מ"ט שכראי לא פסיד וזוזי לא צריכנא ואסיקנא (סח.) לית הלכתא כטרשא פפונאי:

בד"א בדבר ששומתו ידוע וכו' ג"ז שם אמר רב נחמן טרשא שרי ופירש"י טרשא למכור סחורה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני והתוס' (סג.) הכריעו מכח מימרא אחרת דרב נחמן דע"כ לא שרי רב נחמן טרשא אלא בדבר שאין שומתו ידועה כגון פרה וטלית אבל פירות אם יצא השער אסור כלומר דפירות כל שלא יצא השער אין שומתו ידועה וכדברי התוס' כתב הרא"ש עלה קמ"ב ד"ב וג'

דרכי משה

דף קס"ח ע"ב בהגהות רא"ג דוקא בהלואה אבל דרך מכירה צד אחד מותר ברבית דהלכה כר"י דס"ל שם פא"נ דף ס"ג דשרי אמנם בבר ששת סימן ש"ה ותס"ד כ' דהילכתא כרבנן דאוסרין וע"ל סימן קע"ד מדין זה: (יד) וע"ל סימן קס"ט כתבתי דין הממשכן דבר אחר ומוכרו לישראל והישראל פודאו אי צריך לתת כל הרבית:

קעג (א) עיין א במ"ש סימן ר"ח ולקמן ס"ס קפ"ה:

ח"ל

פרישה

(לב) אלא לי בשויה פי' אפי' פוסק עמו למכרה לו בכך וכך דמים דהם דמי שויה של אותו קרקע דכיון דלא מוזיל גביה מותר אבל מדברי הה"מ משמע שכל שפוסק דמים ידועין אע"פ שאין הקרקע שוה יותר אסור משום דמיחזי כמוזיל גביה מחמת הלואה ולא שרי אלא כשאינו קוצב דמים כלל אלא אומר לא תמכרנה אלא לי בשויה ב"י ועד"ר: (לג) עד שיתן לו העכו"ם מעותיו וכתבו הרמב"ן והרשב"א וב"י בשם הראב"ד דף ק"ז ריש ע"ב דאפי' קיבל עליו ישראל הקונה לפדותה מיד המלוה ישראל מותר לפי שבדיניהם הרי היא כמכירה עד שיהא נפרע ולא יפה כח הקונה מכח העכו"ם וכשפודה אותו הרי המלוה כחוזר ומוכרו לו עכ"ל ועיין בס"מ דף קכ"ד ע"א:

סי' קעג (א) **אפילו** אם המוכר עשיר פירוש שמוכר לו דבר שעתיד להתייקר כשיעור שקנה זה ממנו כמלא דלגבי עושר אין ריוח בזה הקנין דאי לא קנהו זה היה משהה אותו בידו עד שעת היוקר ואפ"ה אסור והטעם דאזלינן בתר לוקח ואי הוה ליה זוזי הוי שקיל כהשתא בזול והשתא דלית ליה זוזי שקיל כיוקרא דלקמיה גמרא: (ב) או כל דבר שיש לו שער ידוע עיין בב"י שכתב שרבינו זו ואצ"ל זו קתני ולעד"נ שרבינו ס"ל דהסברא איפכא שהשומתו ידוע הוא ידוע לכל ובשעת המכירה הוא ידוע וניכר משא"כ בדבר שאין שומתו ידוע וניכר לכל אלא שיצא לו שער בעיר ואינו נודע היתרון עד שיצא אל השוק ויודע אפ"ה אסור. והשתא א"ש דהרא"ש שינה לשון התוס' דהתוס' כתבו בפרה וטלית דשרי משום דאין שומתו יהיה והרא"ש כתב משום דלא יצא לו שער ללמדינו הא אם יצא שער אף שאין שומתו ידוע אסור והיינו נקט תחילה לשון התוס' שומתו ידוע ואח"כ לשון הרא"ש דיצא השער ולא זו אף זו

דרישה

וכמ"ש רבינו בח"מ סימן ר' ומ"ה שם בקנין שבא לקנות מהמוכר אמרינן דלא קנה כיון שברשות מוכר הוא עד הנה עדיין לא יצא מרשותו מספיקא משא"כ הכא דאדרבה האי משכנתא ברשות דמלוה קאי והלוה בא לסלקו ולהוציאה מידו וכבר נתגדלו הפירות ולקטן המלוה ושם בכליו נקרא הלוה המוציא ולעיל סימן קל"ב דאמרינן דלא קנה היינו נמי מטעמא דכתיבנא דהוא תחילת קנין ולחומרא אמרינן דלא קנה אע"פ שהניחן רוכין וק"ל אבל אין לומר דשאני הכא דקנהו בהגבהה כשלקטן ותנן בכליו דהא רבינו לא הזכיר קנין הגבהה כלל והדין עמו דהגבהה אינה קנין אלא כשהגביה אדעתיה דלקנות בה אבל לא כשהגביהן לצורך לקיטה וכמ"ש ב"ד סימן קל"ב וי"ל שיה שעכו"ם מוכר הגביה תחילה לקנותו קנאן כו' לא הגביהם לקנותו כמ"ש שם והגמרא דקאמר ואי אגבינהו בסכסני קננהו ס"ל לרבינו דלא משום הגבהה קאמר דקננהו דא"כ אפי' לא היו בסכסני דהמלוה נמי קננהו בהגבהה אלא בכלי שלו קנה ליה אלא אורחא דמילתא קאמר וכמ"ש בפרישה ועמ"ש בסימן קל"ב עוד מזה: [ז] אלא לי בשויה מותר ולקמן בח"מ סימן ר"ו כתב בשם הרא"ש דאי לא קבל עמו בדמים אלא אמר אם תמכרנה לא תמכרנה אלא לי וקנה מידו ע"ז ומכרה לאחר קנה השני דכיון דלא קבל דמים לא סמכה דעתיה לא קנה מידי אפי' לדעת המ"מ דהכא לא נחית בדיני קנייה אם אין הלוה רוצה לקיים דבורו אלא שרוצה לעמוד בדיבורו וקמ"ל דלא עבדי המלוה והלוה איסור בזה דלא מוזיל גביה מידי והתם מיירי לענין אם סמכה דעת קמא ולא קנה שני או לא ועיין בש"ע בח"מ בהגהות דמשמע שם חילוק אחר ויותר נראה דלק"מ דגם לקמן בח"מ קאמר וז"ל האומר כשאמכרנו אמכרנו לך כד שימא בי תלתא די בשנים מהשלשה ש"מ שהקנין חל אע"פ שלא קצץ דמים כדאמר אמכרנו לך כדשיימו אותו ה"נ כשאמר לו אמכרנו לך בשויה כאילו אמר כדשיימי בני אדם וק"ל: ז"ל רמ"א ובמדינות

אלו נהגין היתר במשכנתא בנכייתא אפי' יכול לסלקו ואין חילוק בזה בין בית לשדה או שאר מטלטלין ויש מתירים להלוות על ספרים ומקומות בב"ה וליטב עליהן אפי' בלא נכייתא דהוי לצורך מצוה ומותר להלוות ברבית לצורך מצוה וטוב להחמיר לעשות בנכייתא ודוקא כשמסרום על המלוה כו' ע"ש:

חידושי הגהות

קעג א עיין במ"ש בח"מ סימן ר"ה ולקמן ר"ס מ"ת:

פירש"י למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשיו ה"ה כך בפחות דבהדיא פריש ליה דשכר המתנה הוא נוטל עכ"ל והתוספות (בדף ס"ג) בד"ה דא"ל יהיבנא כתבו דהא דאמר ר"כ התם בחלות שעוה כשמכרין ד' בזוזא והקדים לו המעות לתת לזמן פלוני ה' בזוזא ולית ליה למוכר חלות לאסור ומ"ש מטרשא דר"כ גופיה דשרי למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש אם מעכשיו בפחות כלומר כי היכי דשרי למכור ביוקר בשביל המתנת המעות בסתם הכא נמי מותר למכור בזול בשביל הקדמת המעות וי"ל כיון דאזלי הכא ד' בזוזא הוי כאילו פי' מעכשיו בפחות ואם לזמן פלוני ביותר ולפ"ז לא שרי ר"כ לקמן טרשא אלא בדבר שאין שומתו ידועה כגון פרה או טלית אבל פירות אם יצא השער אסור לעשות מהן טרשא עכ"ל וכ"כ בהגהת מרדכי דא"כ בשם הר"י א"ז כלשון התוספות וכ"כ לשם הרא"ש וז"ל היינו דווקא בפרה וטלית שאין השער שלהן ידוע אבל היכא שהשער ידוע הוי כמו קץ ואסור עכ"ל ונראה דט"ס הוא באשיר"י וצ"ל היינו דוקא בפרה וטלית שאין שומא שלהן ידוע וכו' דהלא אין שייך לומר דיצא השער אלא בפירות וכיוצא בהן שהכל שוה אבל פרה וטלית דאין פרה וטלית זו שוה לחבירו אין שייך לומר יצא השער ולפ"ז פתח הרא"ש בשומתן ידוע ומסיים בשער ידוע וכמ"ש התוס' וא"ז לאורויי דכל ששומתן ידוע כגון פלפל ושעוה אי נמי פירות לאחר שיצא השער דינן שוה. והב"י כתב דרבינו זו ואצ"ל זו קתני וכו' ולא נהירא אלא שקולין הן ולא עדיף חדא מאידך: ומ"ש רבינו ונראה שאפי' אינו מפרש בהדיא וכו' כיוצא בזה כתב בעה"ת בשם הרמב"ן ומביאו ב"י ע"ש: כתב ב"י ע"ש בעה"ת שחכמי לוני"ל הורו דבקרקע יכול הוא למכרו ולומר לו אם תפרעני מעכשיו וכו' וכי תנן מכר לו בית או שדה וא"ל אם מעכשיו וכו' אסור דהתם דווקא כשהחזיק בו הלוקח עכשיו כדי ליתן לו עכשיו אלף דינר ואח"כ א"ל אם לגורן בי"ב מנה כו' וכתב בעה"ת ודבריהם צ"ע עכ"ל וכ"ל דהוציאו דין זה מהא דתניא התם סוף (דף ע"ד) היכא דבעה"ב נותן זרע אי לא ירד אריס דמאי בעה"ב לסלק לאריס כי קא נחית לבציר מהכי קא נחית אי ירד דלא מצי מסלק ליה אסור וכדלעיל בסי' קס"ב ודכוותא כשהחזיר הלוקח כדי ליתן לו מיד אלף דינר א"כ המכירה נתקיימה באלף דינר כי שקיל י"ב מנה לגורן שכר מעותיו עומד ונוטל ואסור אבל לא החזיק הלוקח ויכול המוכר לחזור ולומר לא אתנהו לך במנה אלא בק"ק אין בו משום רבית ומיהו תמיהה לי טובא דאי מתני' דמכר לו בית כו' איירי בדהחזיק תחילה ליתן לו עכשיו אלף דינר ואח"כ א"ל אם לגורן בי"ב מנה א"כ רישא דמרבין על השכר איירי נמי בכה"ג בדהחזיק תחילה לתת לו עשרה סלעים לשנה ואח"כ א"ל שאם ימתין לפרעו חדש בחדש יתן לו בשכירותו סלע בחדש ואמאי שרי הלא רבית גמור הוא כמ"ש תלמידי הרשב"א ומביאו סוף סי' קמ"ו וכתב עלה דפשוט הוא וזה ודאי צ"ע: בד"א במתנה בתחילת המכר וכו' אבל אם מכרן בי"ב וכו' פי' והוא לאחר גמר המכר וא"ל תן לי בפחות מיד מותר ואין בו רבית והיא תוספתא הביאה הרי"ף וכל שאר הפוסקים ואיכא למידק דאמאי קס"ד דאיכא חששא דרבית הכא באומר תן לי בפחות ומיד וי"ל דקס"ד דהו"ל כאילו הלוה הלוקח למוכר המעות שנתן לו עכשיו עד הזמן שקבע לו מתחילה עבור שנותן לו בפחות וכיוצא בזה כתב המרדכי פ' א"נ בהא דמותר למלוה למחול ללוה קצת מן החוב בשביל הקדמת הפרעון ואין בו משום רבית מטעם זה דפריסית ועי"ל דהכא בתוספתא הכי פירושא דרשאי שיאמר לו תן לי בפחות מיד דכיון שכבר נגמר המקח בי"ב השתא רשאי שיאמר המוכר תן לי בפחות ומיד ואע"פ שהלוקח לא יתרצה ליתן לו בפחות מיד אלא כמו שפסק תחילה ליתן לו י"ב לאחר זמן לא מיחזי כרבית כיון דמתחילה פסק עמו בסתם בי"ב ונגמרה המכר אבל קודם גמר המקח אינו רשאי לומר תן לי בפחות מיד דאם לא יתרצה לוקח אלא ליתן לו י"ב לאחר זמן כמו שפסק עמו מיחזי כרבית ודברי ב"י בכאן הם מגומגמים ונראה שיש בהם ט"ס ע"ש. ומ"ש דהוה כמוכר חובו בפחות וכו'. דין זה דמוכר חובו בפחות איתיה בירושלמי הביאוהו הרי"ף והרא"ש אני יש דברים שהן כמו רבית ומותרין כיצד לוקח אדם שטרותיו של חבירו ומלוותו של חבירו בפחות ואינו חושש משום רבית כלומר דלא חשבינן ליה מה שנותן לוקח מעותיו לבעל השטר

וג' ואע"פ שכתב כגון פרה וטלית שאין להם שער ולא הזכיר שאין שומתו ידועה ממילא משמע דכל ששומתו ידועה כילא השער דמי ורבינו זו ואצ"ל זו קתני דאי בשביל ששומתו ידועה אע"פ שאין לו שער אסור כ"ש בדברים שיש לו שער וילא ככר דמיחזי טפי כרבית:

זהובים ואם לאחר זמן בי"ב ונראה שאפי' אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא במעלהו מעט אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו הוה ליה כמפרש בד"א במתנה בתחלת המכר אם מעכשיו בי' ואם לאחר זמן בי"ב (ג) אבל אם מכרן בי"ב על מנת לפורעו לאחר זמן יכול לומר תפרע לי מיד (ג) ואקבל ממך י' מידי דהוה כמוכר חובו בפחות שמי שיש לו שטר על חבירו או מלוה על פה יכול למוכרו לאחר בפחות ואין בו משום

ונראה שאפילו אינו מפרש בהדיא וכו' היא סברת רבי' וכנוס היא דכל שמעלהו הרבה הו"ל כמפרש וכתב בעל התרומה שכתב הרמב"ן הוי יודע שאף לדברי רש"י לא התיר רב נחמן לזמן פלוני כך וכך אלא בששער אותו זמן הוא ביוקר לפי רוב השנים והתנאי שהוא מתנה הוא השער של אותו זמן ברוב השנים לפיכך לא מיחזי כי אגר נטר לי וכתבתי זה מפני שי"א הלכה כרב נחמן כפי הפירוש שפירש"י וע"כ נהגו ליתן פירות בכפלים וכפלי כפלים מכדי דמיהן לזמן ודבר זה איסור גמור כיון שלא פסק עמו בכעין השער שיהא לאותו זמן עד כאן לשונו: ובתוב בהגהת מרדכי ומה שנהגו מימי קדם לתת מעילים בזמן גדול וכו' ומשמע מדבריו שאף על פי שסבירה אחת לפעמים שוה כך וכך יותר מדמיה אין למכרה בהמתנה באותו סך אם לא שברוב פעמים מצויה ליתמכר באותו סך הא לאו הכי אגר נטר הוא ואסור:

וכל זה לדעת רבינו דס"ל כהרא"ש דפסק כטרשא דרב נחמן וכתב ה"ה בפ"ח מה"מ שכן דעת הרשב"א ובעל המאור אבל הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן סוברים דלא קי"ל כטרשא דרב נחמן: ב"ה ולענין הלכה פשט המנהג להתיר בטרשא דר"נ והלך אחר המנהג כ"ש שהוא להקל בדרבנן וכתב הריטב"א ז"ל שלא התיר ר"נ אלא מי שמוכר לחנוני או לתגרים למכור ולהרויח בדבר והם מוכרים מעט ומרויחים על הרוב ולא עוד אלא שעל הרוב הם פורעים מדמי הסחורה עצמה שמקבלים כשמוכרים אותם אבל הנוהגים ליקח טרשות למכרן לאלתר בפחות דכ"ע אסור עכ"ל: וז"ל הרשב"א בתשובה ולא עוד אלא שהרמב"ם מחמיר בזה דאפשר היה דכל שלא יצא השער אינו כקן בתחילה ובסוף וכל דלא קן בתחילה ובסוף אינו אסור כפשטא דטרשא דרב נחמן אלא שהרב ז"ל יפרש טרשא דרב נחמן כגון שמכר פירות סתם כמו שישוו בגורן ולא קלן להם עכשיו דמים שיתן לו לגורן דעכשיו לא קן כלל לא בתחילה ולא בסוף אבל אם קן אפילו לבסוף אסור ויש מתירין בכיוצא בזה בדבר שלא יצא בו השער בשוק עכשיו לומר פירות אלו מטלטלין אני מוכר לך בכך וכך לגורן דכל דלא קן בתחילה ולא יצא עליו השער בשוק לא מיחזי כאגר נטר לי ע"כ. מיהו כתב ה"ה בפרק הנזכר דמודה הרמב"ם בקרקע דכיון דאין הרבית ניכר בו שהרי אין כיוצא בו נמכר בשוק ועוד דאין אונאה לקרקעות דכל שהוא דרך מקח וממכר כל זמן שאינו נראה כרבית מותר וכ"כ בעל התרומות שמצא בתשובות הרי"ף דכיון דאין אונאה לקרקעות אין קצבה לדמיהן ואין בהם משום אגר נטר לי אלא היכא דפירש בפירוש אם מעכשיו בכך ואם לזמן פלוני בכך אבל אם לא פירש מותר וכן לכל דבר שאין להם קצבה ואונאה. מצאתי כתוב שחכמי לוני"ל הורו שיכול אדם לומר לחבירו קרקע זה אני מוכר לך ואם תפרעני מעכשיו הרי הוא לך במנה ואם תאחר עד שנה מלפורעני תן לי ק"ק דינרים ואין בזה משום רבית ולא מיקרי אגר נטר לי שהרי כשאמר לו אם תתן לי מעכשיו אתנהו לך בק' דינרים הרי לא החזיק בו הלוקח ויכול המוכר לחזור ולומר לא אתנהו לך כי אם בק"ק ואין לקרקעות אונאה דלא קיצי דמיהם דכי תנן באיזהו נשך (סה) מכר לו בית או שדה וא"ל אם מעכשיו בכך וכו' אסור התם דוקא כשהחזיק הלוקח עכשיו כדי ליתן לו עכשיו אלף דינר ואח"כ א"ל אם לגורן בי"ב מנה ולא א"ל כן קודם שיחזיק דהמכירה נתקיימה באלף וזו כי שקיל י"ב מנה לגורן שכר מעותיו עומד ונוטל וכתב בעל התרומות ודבריהם צ"ע: ודע שאע"פ שהרמב"ם אוסר בטרשא דרב נחמן כתב בפרק הנזכר היו לו פירות שאם ירצה למוכרם בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרו בעשרה ואם תבע אותם הלוקח לקנותם ויתן המעות מיד יקנה אותם בי"ב ה"ז מותר למכרם בי"ב עד י"ב חדש שאפי' הביא זה מעותיו בי"ב היה קונה אותה וכן כל כיוצא בזה ע"כ כלומר דמאחר שהם שוין עכשיו י"ב שכן יקנה כל הבא לקנותם אלא שהמוכר בשוק בפחות אוזולי הוא דקא מוזיל מפני שצריך למעות כדכתב הרשב"א בתשובה בטעם דין זה וכתב הה"מ שדין זה הוציא הרמב"ם מהירושלמי: כתב הרשב"א ח"ג סי' ר"ך שאלה ראובן מכר לשמעון ק' דינרים ברצלוניא לסך ט"ו דינרים הליטרא ע"מ שיפרע לו מכאן ועד ט"ו ימים ובאותו זמן שקבל שמעון הגאקי לא היו שוים אלא י"ד

דינרים ודאי הודיעם אם יש בזה משום רבית כיון שאיפשר שבאותו זמן ישוו ט"ו דינרים או יותר. תשובה כל דבר שהוא בתחילה ובסוף כגון אם מעכשיו בי"ב ואם לאחר ט"ו יום בט"ו דינרים הרי זה אסור וכל שיש לו קצבה עתה ורגיל להיות שוה יותר אחר זמן כגון היין שדרכו להיות לו שער זול כל ימות החורף ודרכו להתייקר אחר הפסח אם מכר ביותר ממה ששוה עכשיו בהמתנת המעות הרי זה הוא כקצן בתחילה שכל שער שדרכו להמשך הרי הוא כשער קצוב וכן גם דרך הזהב להיות לו שער קצוב זמן ארוך אבל המטבעות כגאקי שיש עם ברצלוניא אם דרכם להיות להם שער ארוך הרי הוא אסור אבל אם השער נשתנה תדיר אין זה כשער קצוב ואין בו משום רבית עכ"ל: כתב בעל התרומות בח"ג שר"ח פירש טרשא דרב נחמן שנותן לו פירות בתשרי ע"מ לפרוע דמים באייר בשער של אייר שדרכן להוקר באייר ופירש הכא לא קיץ ליה אלא שא"ל תן לי כמה ששוין פירות בעת שתפרעני דמיהן ולא קצן כמה אלא בין שיהיה לאותו זמן יוקר או זול תפרעני כמה שישוו (ב) ומשמע לפי פירושו דבטרשא דרב נחמן הוי אמרי אם מעכשיו בשער של עכשיו ואם לאייר בשער של אייר שדרכו להיות ביוקר והראיה בזה מדמקשינן עליה ממתני' אם מעכשיו אתה נותן לי וכו' ומשמע דאי אמר ליה סתם באייר תתן לי בשער של אייר מותר דא"ל חטי קדמי באכלבאי והכא זבינו הוא ושרי אלא דרב נחמן דאמר מעכשיו הוא וקרי לא קיץ לטרשא אע"ג דאמר מעכשיו כיון שאינו קוצץ לו דמים מעתה אלא שנתן לו בשער של אייר ע"כ. ואע"פ שר"ח פוסק דלא כרב נחמן מכל מקום למדנו דהיכא דא"ל סתם באייר תתן לי בשער של אייר מותר. ובהגהות מרדכי כתבו בשם ראב"ן כר"ח ואח"כ כתבו שר"ח פסק כרב נחמן וכפירש"י ולאו דסמכי ניכהו שר"ח אינו מפרש כפירש"י וגם אינו פוסק כרב נחמן עוד כתבו הגהות הנזכר שהמיימוני פוסק כרב נחמן וכפירש"י וליתא דבהדיא פסק דלא כוותיה:

בד"א במתנה בתחילת המכר וכו' תוספתא כתבה הרי"ף בעלה ג' ד"א והרא"ש עלה קמ"ב ד"ב ונמק"י עלה ב' ד"ד והמרדכי וגם הרמב"ם הזכיר דין זה בפרק ח' מה"מ וכתב והוא שמכר החפץ בשוויו ואודא לטעמיה דלית הלכתא כטרשא דרב נחמן ואינו יכול למוכרו ביותר משוויו וכתב בנמק"י ובמרדכי דבעינן שיגמר המקח וזכה בו לוקח קודם שיאמר לו תן לי עכשיו בפחות ואם לומר דאל"כ אסור לקבל ממנו עכשיו בפחות הא ודאי ליתא אלא עכ"ל דאסור לקבל ממנו אחר זמן כמו שפסק דהו"ל כמפרש אם מעכשיו הרי הוא לך בי' סלעים ואם לגורן בי"ב מנה דאסור והא לא הוו צריכי לאשמועינן דפשוט הוא. וחידוש דין זה נתבאר במרדכי שהוא דלא תימא דמחילה זו שמוחל לו מקצת החוב נחשבת רבית לומר שיהא כאילו הלוה לוה למלוה עד הזמן בעבור אותה מחילה:

שמי שיש לו שטר על חבירו וכו' יכול למוכרו וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש במקומות הנזכר והרמב"ם בפ"ה ואע"פ שהרמב"ם לא כתב אלא שטרותיו ולא הזכיר מלוה נ"ל דלאו דוקא אלא חדא מינייהו נקט וה"ה לאידך דמאי שנא ועוד דבהדיא הזכיר שניהם בירוש' ומנ"ל לחלק ביניהם. וכתב בע"ה שמותר למכור כחוב

דרכי משה

(ב) וז"ל הגהות מרדכי דף קמ"ח ע"ב אם אמר לוקח למוכר מכור לי ק' חביות של יין שכל זמן שאקח היין אתן לך הדמים כפי שער של אותו שעה שלוקח בו היין אע"פ שבשעת מכר לא היו שוה כ"כ מותר אבל אם קצץ שאומר שכשלקחו יהיה שוה י"ב זוז ועכשיו היה שוה י' זוז אע"פ שבזמן שלקחו יהיה שוה י"ב אסור והואיל וקצץ כ"ש רב האי עכ"ל ונ"ל דאם המוכר קיבל עליו אחריות עד אותו זמן שלקחו שרי וע"ל בסוף סימן זה: (ג) ובמרדכי ריש א"נ ע"ד ה"ה בהלואה אם הלוה לו לזמן יכול לומר תן לי בפחות קודם הזמן עכ"ל: וב"ה

פרישה

זו קתני ואמר כך בטלית במאי דסיים פתח ומש"ה שתחיל באין לו שער ידוע וק"ל: (ג) אבל אם מכרן בי"ב (אפילו אינו שוה אלא י' ולא כמ"ש הרמב"ם עיין בב"י שכ"ה) ע"מ לפורעו לאחר זמן נראה דהיינו דוקא בדבר שאין שומתו ידוע דאל"כ אפי' בלא תנאי מתחילה נמי אסור וכמ"ש בריש הסימן אלא אדסמיך ליה קאי דקאמר דבדבר שלא יצא לו שער מותר ובלבד שלא יאמר לו בפירוש כו' ע"ז מסיק וכתב בד"א דבפירש אהוי כמתנה מתחילה ואפי' בכה"ג אינו מותר אלא בשכבר מכרן בי"ב אבל כשעדיין לא נגמר המקח אסור לומר לו אני

שהוב אפי' לא הגיע זמן הפרעון כדמשמע בגמרא גבי מרבין על השכר וכתב הריב"ש סימן י"ט אם הקהל צריכין מעות יוכלו לעשות כדרך שהיו עושים קהל ברצלונה שהיו מוכרים ב עזר היין או הבשר לשנים או שלשה מיחידי הקהל לפרוע הסך בזמנים ידועים והקונים מתחייבים לקהל בשטר ואח"כ מוכרים הקהל החוב ההוא בפחות למי שיתן להם המעות מיד עכ"ל ג וכתוב בהגהת אשיר"י פלה קמ"ב דבעינן שהמלוה יסלק מן החוב ויזכה בו הקונה במעמד ג' ואם יש לו שטר עליו ימסרנו לקונה ויכתוב לו קני לך איהו וכל שעבודיה ואם הלוה עו"א עכו"ם ואמר המוכר לקונה אני מוחל לך כל מה שהוא חייב לי ולא אודיענו בטח בי ואתננו לך ולא אזכה בו לצורך עצמי אלא לצרכך ומעכשיו אני פטור ממך בענין זה דומה שאין רבית והתמיר תע"ב (ד) ריב"ש :

השטר כאילו הלוהו עד זמן פרעון החוב עבור שנותן לו פחות מן החוב : ומ"ש ובלבד שיהא אחריות וכו'. כ"כ כל הפוסקים ופשוט הוא דאם היה האחריות המוכר הרי הוא מבטל תנאי המכר והו"ל הלואה : ומ"ש ובשכירות מותר וכו' יתבאר בתחילת סי' זה ועוד יתבאר בסימן קע"ו :

משום רבית (ד) ובלבד שיהא אחריות של השטר והמלוה על הלוקח כגון אם יעני הלוה שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר אבל אחריות שבא מחמת המוכר כגון שנמצא פרוע (ה) או שטרפו בעל חוב מוקדם א"צ שיהיה על הלוקח וכמו שיכול למוכרו לאחר בפחות כך יכול למוכרו ללוה עצמו (ו) ובשכירות מותר אפילו מפרש בהדיא (ו) כגון שמשכיר לו בית ששוה שכירותו י"ב זהובים ואומר אם תפרע לי מיד הרי הוא לך בי' זהובים לשנה ואם לחדשים תתן לי זהוב לכל חדש מותר (ז) [א] שולחני שמוכר דינר טבוע במעות שאינן טבועות ומוכר הדינר ביותר משויו בשביל שממתין למעות אם יש ללוקח המעות מותר ואם לאו אסור וכתב א"א הרא"ש ז"ל שצריך שיהיו ביד הלוקח [ב] (ח) כל דמי הדינר כתב הרמ"ה דוקא שולחני (ט) [ג] דאורחיה בהכי אבל באיניש אחריני אסור (י) עד דא"ל כפי דרך מקח וממכר ודוקא דינר במעות (יא) [ד] אבל מעות

ובלבד שיהיו אחריות השטר והמלוה וכו' בס"ה בחלק ד' כתוב קרוב לזה וכ"כ הה"מ בפ"ה ורבי' ירוחם בח"ד בשם הרמב"ן. וכן כתב הרשב"א וז"ל שאלת המוכר ש"ח לחבירו וקבל עליו אחריות שאם לא יוכל לגבותו מן העכו"ם או אם שמא לא יגבנו משום גזירת מלך שישלם לו הקרן לבד אם יש בזה משום רבית או לאו תשובה כל שמכר לו ש"ח כראוי אע"פ שגובה בו רבית ה"ז מותר דשכר מעותיו הוא נוטל מן העכו"ם וקבלת אחריות מחמת גזירת מלך שיגבה הקרן מן המוכר גם זה מותר דהו"ל כאחריות מכירת קרקע וקרוב הדבר דאפי' אחריות הרבית מותר כאחריות מכירת קרקע שמקבל אחריות העמל והשבח אבל מה שקבל שאם לא יוכל לגבותו מן העכו"ם שישלם לו הקרן קרוב בעיני שזה אסור לפי שתנאי זה מבטל המקח וא"כ אין כאן מכר אלא כעין מלוה ואפי' כשנוטל הרבית מן העכו"ם ימצא שנוטל שכר מעותיו מישראל הרבית שירויחו מעות של אותו מוכר ומזה אתה למד למה ששאלת עוד במשכן חובו שאסור משום דשכר מעותיו הוא נוטל מן המשכון עכ"ל ואם עבר וקבל עליו המוכר אחריות כתב בעל התרומות בח"ג שתנאו קיים ואם אינו יכול לגבות ממנו חובו מחזיר לו מעותיו דלא גרע משטר שיש בו רבית שגובה את הקרן ואם יש בו ריוח יהיה למוכר (ה) : אבל אחריות שבא מחמת המוכר וכו' כן נראה מדברי הרמב"ן שכתב ה"ה בפ"ה ואם יש ביד המוכר משכון מהלוה מותר למוסרו לקונה דלא נאסר קבלת אחריות אלא כשהמוכר מקבל על עצמו להבטיח לו חובו משום דאין כאן מכר אבל כשיבטיחנו הלוה בערבות או במשכונות אין בכך כלום וכן מבואר בטור ח"מ סימן ס"ו אלא מ"ש בשם בעל התרומות המוכר שטר משכונות קרקע לחבירו וכו' : ובשם שיכול למוכרו לאחר וכו' זה פשוט דכיון שאין בזה חשש רבית מה לי אחר מה לי הוא עצמו : ובשכירות מותר אפי' מפרש בהדיא משנה (סה.) מרבין על השכר וכו' כיצד השכיר לו את החצר וכו' ובסימן קע"ו הוא העיקר דין זה ושם כתבתי דינים דשייכי לדין זה כי בסימן זה לא כתבו רבינו אלא אגב גררא : שולחני שמוכר דינר טבוע וכו' בזוהב (מו.) הרי שהיו חמריו ופועליו תובעים אותו בשוק ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואפרנסם ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות שיש לי בבית אם יש לו מותר אם אין לו אסור ואמר עלה רב אשי לעולם בפרוטרוט כיון דאית ליה נעשה כאומר הלויני עד שיבא בני וכו' וכתבו התוספות דטעמא דשרי היינו משום דאינו נותן לו אותו מטבע עצמו שלקח אלא מין אחר דדמי למקח וממכר דאילו היה נותן לו מאותו מטבע עצמו הוה ליה שאה בסאתים כיון שנותן לו טריסית יותר והוי רבית גמורה וכ"כ הרא"ש ותלמידי הרשב"א גורסים לעולם בדמים ואעפ"כ כתבו בשם הרמב"ן דטעמא דשרי היינו משום דבע"ה פרוטטות ניהו כלומר שהם מעות בלא צורה כדפירש רש"י והו"ל כפירות וכיון דיש לו מותר דהו"ל כאומר הלויני עד שיבא בני אבל אם היה דינרי של ב"ה טבוע אף על פי שיש לו אסור דרבית קצוצה היא זו דעד שיבא בני אגר נטר הוא וכתבו עוד שי"מ דרב אשי אתא לתרוצי אפילו תימא כדס"ד מעיקרא דהא והא בדמים וכיון שיש לו בתוך ביתו מותר אחר שאינו קוצץ לו זמן שהמולא את חבירו בשוק וא"ל תן לי ק' זוז שאני צריך להן ואח"כ בא עמי לבית ואתן לך ק"ק זוז שיש לשם מותר דלאו אגר נטר הוא שהרי אינו קוצץ לו זמן כלל אלא שכר הנאה שאין לו לטרוח עד ביתו ובעל התרומות בח"ב כתב שיש מתירין להלוות מעות ברבית ללוה שיש לו מעות בביתו מכח דרב אשי וכן משמע ממה שפי' רש"י על רב אשי והראב"ד כתב על המורים כן שהם טועים והביא ראיה לדבריו : כתב הרמ"ה דוקא שולחני וכו' כלומר דשולחני .

שולחני שמוכר דינר טבוע וכו' ברייתא בזהב (מ"ו) הרי שהיה חמריו ופועליו תובעין אותו בשוק ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואפרנסם ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות שיש לי בביתי אם יש לו מעות מותר ואם לאו אסור ואסיקנא רב אשי אמר לעולם בדמים ופרוטטות כיון דאית ליה נעשה כאומר הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח כך היא גירסת התוספות והרא"ש ודלא כגירסת רש"י לעולם בפרוטטות כלומר אידי ואידי בפרוטטות כדקס"ד מעיקרא אלא ה"ג לעולם בדמים ופרוטטות איירי ולא כדאיירי מעיקרא שהשולחני נותן לו בפרוטטות והוא מחזיר לו פרוטטות דהיינו רבית גמורה כיון דיהיב ליה טפי וסאה בסאתים לא אשכחן דשרי אפי' ביש לו אלא השולחני נותן לו מטבע והוא נותן לו פרוטטות דהוי דרך מקח וממכר ומוזיל גביה לפי שהשולחני נותן לו מעות שהוא צריך וכיון דאית ליה שרי אפילו יהיב ליה טפי ומייתי ראיה מהלויני כי היכי דשרינן סאה בסאה דרך הלואה ביש לו ה"נ שרינן דרך מקח וממכר אפי' נותן לו עודף עכ"ל הרא"ש והוא מדברי התוספות ע"ש וכך הם דברי רבינו. ופרוטטות פירש"י מעות של נחשת שהם עדיין בלא צורה כעין אסימון של כסף : ומ"ש וכתב א"א הרא"ש שצריך שיהיו ביד הלוקח כל דמי הדינר נראה דטעמו דכיון דלא שרינן הכא לתת לו עודף אלא משום דהוי דרך מקח וממכר א"כ צריך שיהיו ביד הלוקח כל דמי הדינר דהשתא חל המקח אבל אם אין לו כל דמי הדינר אין המקח חל כלל והו"ל כהלואה ואסור לתת לו עודף דלא דמי ליש לו סאה דלוה עליה כמה סאין דבמכירה ודאי אין המכירה חלה אלא על מה שיש לו וכמו שנתבאר למעלה ריש סי' קס"ג ע"ש וכ"כ לקמן בריש סי' קע"ה יכול לפסוק עד כדי החיטין שיש לו . וכתב הרא"ש כך לאפוקי מגירסת רש"י ופירושו בהך דשולחני דלפי' היתה הלואה אם יש לו בביתו מותר לתת לו עודף דהו"ל הלויני עד שיבא בני עכ"ל רש"י דלפי זה אפי' לא היה ביד בעה"ב כל דמי הדינר שרי כדין יש לו סאה לוה עליה כמה סאין אבל לפי' התוספות והרא"ש דטעמא משום דהוי דרך מקח וממכר צריך שיהיו ביד הלוקח כל דמי הדינר שוב ראיתי בהגה"ת ש"ע שכתב שא"צ שיהיו כל דמי הדינר בידו אלא מעט מהם כמו בהלואה סאה בסאה ותימא רבא היאך פסק לקולא בדבר המפורש לאיסור בדברי רבינו וכתב כך בשם הרא"ש ואע"ג שאינו מפורש בספרי הרא"ש שבידינו אין ספק שהאמת הוא כמו שהעיד עליו רבינו והכי נקטינן :

כתב הרמ"ה דוקא שולחני וכו'. דאל"כ למה נקט תנא שולחני הו"ל למינקט ואמר לחבירו אלא ודאי דווקא שולחני אי א"ל תן לי בדינר מעות וכו' לא הוי משמעו לשון הלואה אלא לשון מכירה דכיון דאורחיה בהכי למכור דינר טבוע במעות שאינן טבועות חשיב כאילו אמר ליה מכור לי בדינר מעות אבל באיניש אחריני אסור עד דא"ל בפירוש מכור לי בדינר מעות וכו' : ומ"ש ודוקא דינר במעות אבל מעות במעות אפי' בשולחני אסור כבר נתבאר שזהו ע"פ דעת התוס'

דרכי משה

(ד) וכ"ה בתשובת מיימוני השייכים לה"מ ולוה וע"ל סימן קס"ט כתבתי מדין מכירת חובות של עכו"ם : (ח) ובת"ה סימן ש"ג פ' ג"כ דאם המוכר מקבל עליו אחריות אסור וכ"כ המ"מ פ"ח דמלוה ולוה אפי' לא מקבל עליו רק אחריות הדמים שקיבל מהלוקח אסור דלא כנ"י דכתב דף ק' ע"א דאף שאחריות על המוכר שרי וכתב בת"ה סימן ש"ג דאין חילוק במוכר מקצת חובו למוכר כל חובו : (ו) נראה דוקא כה"ג שהלוה נותן למלוה עצמו בפחות ממה שחייב לו לפטור מחובו וזהו שרי דהוי כלוקח ממנו אבל הלוה אסור ליתן לאחר פחות מחובו

פרישה

אמי מוכרו לך בי"ב ותשלם לי במאי שנה ואם תרצה לפרעני מיד אקח ממך י' וכ"כ המרדכי והביאו מו"ס בהגהות ש"פ : (ד) ובלבד שיהא אחריות של השטר כו' דאל"כ לא הוי מכר אלא הלואה ורבית גמור הוא : (ה) או שטרפו ב"ח מוקדם ר"ל שהמוכר שיעבד לב"ח מוקדם מטלטלי אגב מקרקעי ובשטרות לית בהו משום תקנת השוק וכמ"ש רבינו בח"מ סימן ס' : (ו) כגון שמשכיר לו בית ששוה כו' דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף שלכך כי שקיל איניש סלע בחדש דשוו י"ב סלעים לשנה אין זה שכר המתנת מעות שהרי לא נתחייב לו לשלם שכירות עד סוף החודש רק אם מעכשיו נותן לו אוזיל גביה כמוכר ש"מ לחבירו גמרא ופירש"י : (ז) במעות שאינן טבועות דוקא אינן טבועות דהו"ל כפירות וכיון דיש לו מותר דהו"ל כאומר הלויני עד שיבא בני אבל אם הם טבועות רבית קצוצה הוא אפילו ביש לו דעד שיבא בני אגר נטר הוא רמב"ן לאפוקי ממה שפירשו התוס' והאשר"י שאפילו אם הם טבועות שרי הואיל שהן מין אחר דדמי למקח וממכר ולאפוקי מפירוש רש"י שמשמע דבריו שאפי' אם של שניהם טבועות שרי אפילו דרך הלואה הואיל שיש לו ועיין בגמרא בפרק הזהב דף מ"ו ע"א וברש"י ובתוס' שם ובאשר"י דף קל"ח ע"ג ובב"י : (ח) כל דמי הדינר ז"ל רמ"א ול"נ מדברי התוס' והאשר"י דא"צ שיהיו כל דמי הדינר בידו אלא אפי' מעט מהם כמו בהלואת סאה בסאה דלעיל סימן קס"ג וכן הוא במקצת ספרי הטור והוא הנכון לדעתי עכ"ל ועיין בדרישה : (ט) דאורחיה בהכי ז"ל ב"י כלומר דשולחני כיון דאורחיה בהכי חשיב כאילו דינר שלו הוה כ"כ פרוטות אבל באיניש אחריני אסור : (י) עד דא"ל בפירוש דרך מקח וממכר כלומר שלא יאמר תן לי בדינר מעות אלא מכור לי בדינר מעות עכ"ל ועד"ר : (יא) אבל מעות במעות אפילו כו' כ"כ התוס' והרא"ש בפרק הזהב כמ"ש לעיל מיניה ועד"ר

דרישה

סי' קעג [א] שולחני שמוכר דינר כו' ברייתא הוא ומייתי לה הגמרא בפרק הזהב דף מ"ו ע"א וז"ל הרי שהיו חמריו ופועליו תובעין אותו בשוק ואומר לשולחני תן לי בדינר מעות (פירש"י תן לי פרוטות בשוה דינר והדינר אין עתה בידי) ואני אעלה לך עד יום פלוני (שתמתין לי עד יום פלוני שיהיה בידי הדינר) דינר וטרים (פירוש מעה קטנה) ואפרנסם (פי' אסלק הפועלים מעלי) אם יש לו מעות (שהוא אומר) מותר ואם לאו אסור. ומפרש רב אשי הא דאם יש לו מותר אע"פ שאין מטבע נקנה בחליפין דמיירי דהב"ה אינו אסור ליתן לו מטבע אלא מטבע שאינו טבוע דדינן כפרי והו"ל כאומר הלוני עד שיבא בני דמותר בסאה בסאה והכא דהוא דרך מקח וממכר מותר אפילו נותן לו יותר דמוזיל אדם בשלו. כן נראה פירושו לדעת הרמב"ן שכתבתי בפרישה ואמריו כמשך רבינו וע"ש בתוספתא ואשר"י מ"ש בזה ורבינו שינה לשון הברייתא דקתני שהשולחני נותן לב"ה מעות פרוטות בעד דינר והוא כתב בהיפך ועמ"ש בסמוך טעמו : [ב] כל דמי הדינר ז"ל רמ"א ולי נראה מדברי התוס' והאשר"י דא"צ כו' ונלע"ד שסמך עצמו על מה שכתבו דבענין זה הוא טפי מותר מהלואת סאה בסאה וכמ"ש בסמוך (בסעיף י"א) וצ"ע מ"ש זה מפוסק על הפירות שכתב בסימן קע"ה שאינו פוסק אלא עד כדי שיש לו. וצ"ל (פירוש אלא ודאי דצ"ל עכ"ס) דהסמירו בקניית מעות דמשוי טפי כאגר נטר כמ"ש וכמ"ש מ"ו בסמוך (בסעיף ט"ו) פ"ה הכא נמי ודו"ק : [ג] דאורחיה בהכי ז"ל ב"י כלומר דשולחני כיון כו' עד שלא יאמר תן לי בדינר מעות כו' וקשה למה שינה לשונו וכתב שלא יאמר תן כו' דמשמע שב"ה קאמר לשולחני ורבינו כתב ושולחני שמוכר כו' וצ"ל שכתב זה אליבא דגמרא וברייתא אבל לפי ל' הטור צריך שיאמר מכור לי דינר ולא תן לי כו' וגם לא בדינר דבדינר משמע שגם השולחני נותן לו מעות שאינן טבועין שהן שוין דינר. כי הטור והרא"ש שינו וכתבו שולחני שמוכר דינר ול' הברייתא הוא ב"ה שאמר לשולחני תן לי בדינר מעות והא דשינו היינו מכח לשון זה ס"ד בגמרא שם דגם השולחני נותן לו מעות שאינן טבועין וכן פי' רש"י שם אפילו לפי המסקנא אבל התוס' והרא"ש פירשו דהשולחני נותן לב"ה דינר או מטבע טובה טבועה ובדינר מעות ר"ל מעות טובין בדינר (שאינו טבוע) או דינר עצמו כדי לשלם לפועליו כו' לכך כתבו שמוכר דינר וק"ל. ועיין בב"י שכתב וז"ל ומשמע דהתוס' והרא"ש לא ס"ל כהרמ"ה שהרי לא תלוי שהיתר בשולחני אלא משום דהוי דרך מקח וממכר עכ"ל :

[ד] אבל מעות במעות אפילו בשולחני אסור כ"כ התוס' והרא"ש בפרק הזהב וז"ל וא"ת נהי דשרי סאה בסאה בעד שיבא בני כו' סאה בסאתיים כי הכא שנותן לו עודף אסור והוי רבית גמור וי"ל דהכא אין נותן לו אותו מטבע עצמו שלקח אלא מין אחר דדמי למקח וממכר והוזיל ואית ליה בביתו שקילו בו כדרך מקח וממכר אפילו סאה בסאתים כמו שהקילו בהלואה

חדושי הגהות

ב עזר היה בלשונם כמו בלשון מדינה זו ארנד"א והיינו שלא היה רשות לשום אחד מהקהל למכור יין רק זה האיש הקונה זכות זה מהקהל וזה היה דרך תקנה ביניהם (ס"ו) : ג באו חסר וכצ"ל כתב בא"ח בשם הרשב"א ז"ל בתשובה דמה שלוין הנאמנים הוא רבית קצוצה וכן שמוכרים פסק אחד (ר"ל דבר אחד שפסקו עליו דבר קצוב כגון הארנד"י של יין בשר וכיוצא בזה) והביא הרבה ראיות לבסוף כתב מ"מ לא גריעי מרבית מאוחרת ואיני מוצא צד היתר אלא שהקהל יחייבו עצמם לאחר בשטר במנה או במאתיים לפרוע לזמן

התוס' והרא"ש דלא כפירש"י וגירסתו : ובשם שאסור וכו'. אתחלת סימן קאי והוא מימרא דרב נחמן שם וע"פ דברי התוספות (בדף ס"ג) בד"ה דא"ל יהיבנא וכדפרי' בתחילת סי' זה ומ"ש שאם קונה דבר וכו' אם ישנן ברשות מוכר וכו' מותר כבר פי' בסמוך דווקא דישנן ברשות מוכר עד כדי המעות שמקדים לו : ומ"ש וי"א שמותר אפילו במפרש וכו' טעמו דכיון ששוה י"ב אין כאן רבית במה שממתין לו המעות עד זמן שיתן לו החפץ אלא שאם יקדים לו המעות נוטל ממנו בפחות ואין בזה רבית ולהה"ר ישעיה אסור דמחזי כרבית שנותן לו י"ב בזמן שנותן לו החפץ כיון שא"ל בפירוש אם מעכשיו בעשרה :

מותר להקדים מעות לגנאה כו' מימרא דרבא שם (דף ס"ד) וכלישנא בתרא דשרי דלא דמי לגיזה וחלב דאסור דלאו מיניה קא רבו דשקלי ליה להאי וקאתי אחרינא בדוכתיה הכא גבי דילועין מיניה קא רבו דשקלי ליה להאי לא אתא אחרינא בדוכתיה : ומ"ש ובכרם בכה"ג אסור וכו' והחילוק הוא דבחלב אין רגילין ליתן בזול טובא בשביל המתנה יום ויומים לכך מותר כיון שקרוב הוא לשכר ולהפסד דכך יכול להפסיד כמו להשתכר אבל כרם דקא מוזיל טובא לפי שמקדים לו המעות זמן מרובה משעה שנעשה סמדר או בוסר עד זמן הבציר וכיון דמוזיל טובא הוי אגר נטר דלא שכיח הוא שיפסיד. ול"ק א"כ דילועין נמי דמוזיל טובא דמקדים לו המעות זמן מרובה עד שיהיו בני אמה אמאי שרי טפי מכרם כתב ה' המגיד ספ"ט ממלוה י"ל שאני כרם דצריך לעבדו והרי המוכר חסר בכך ועוד שאין דרך ליקח פירות כרם קודם שיגמרו ודרך לקנות קישואין ואבטיחין בקטנן וכו' ומביאו ב"י ולי נראה דבכרם שמוכר כל היוצא ממנו בדבר ידוע דשכיח ריוח גדול ואגר טובא מיחזי כרבית ואסור טפי אבל דילועין שמוכרן במנין דמי עשר דילועין בכך וכך ליכא ריוח אלא דבר מועט דלא מחזי כרבית לא

דשולחני כיון דאורחיה בהכי חשיב כאילו דינר שלו שוה כ"כ פרוטות אבל באינש אחרינא אסור עד דא"ל בפירוש דרך מקח וממכר כלומר שלא אמר לו תן לי בדינר מעות אלא מכור לי בדינר מעות ומשמע דתוספות והרא"ש לא ס"ל כהרמ"ה שהרי לא תלו ההיתר בשולחני אלא דמשום דהוי דרך מקח וממכר (ז) :

ובשם שאסור למכור ביוקר וכו' בפרק איזהו נשך (דף סג.) אמר רב נחמן האי מאן דיהיב זוזי לקיראה וכו' וכפי סדר ל' רבינו חלוקת האיסור הו"ל למינקט ברישא אלא דסדרא דגמרא נקט שהזכיר רב נחמן חלוקת ההיתר ברישא וכתבו התוספות והרא"ש על הא דר"כ וא"ת אמאי אסור מאי שנא מטרשא דרב נחמן וי"ל כיון דאזלי ד' בזוזא הוי כאילו פירש אם מעכשיו בפחות וכו' וכ"כ הרא"ש בעלה קמ"ב ד"ב וג' משמע מדבריהם שאם הוא דבר שאין שומתו ידועה אע"פ שאין לו מותר להקדים לו מעות כדי לקנות ממנו בזול דומיא דטרשא דר"כ הנזכרת בראש סימן זה וכתב הריב"ש סי' ש"י טעמא דשרי באית ליה משום דכיון דמעות קונות מן התורה ואם חוזר בו מקבל מי שפרע ה"ז לענין רבית כאילו קנאם קנין גמור מעתה כיון דאין איסור במכירת פירות אלא מדרבנן והילכך אין כאן הקדמה אבל כשאין לו אע"ג דהשתא לא מוזיל גביה מ"מ אסור כל שלא יצא השער לפי שכיון שלא נקבע השער אנו חוששין שמא ישתנה השער ויוקרו פירות בתוך הזמן שקבע לו ונמצא שמרויח הקונה בפסיקה בהקדמת מעותיו גם המוכר יצטרך לקנותם בשער היוקר אבל כשיצא השער אע"פ שאין לו מותר בהקדמת מעות דהרי זה כמי שיש לו דאף ע"פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר לקנות לו עתה פירות באלו המעות שמקבל מן הקונה וצריך לפסוק בסך השער הקבוע אבל אם יוזיל גביה מן השער הקבוע אסור אא"כ יש לו עכ"ל. ונתבאר דינים אלו בדברי רבינו סי' קע"ה : וי"א שמותר אפילו במפרש וכו' כ"ל דטעמייהו דכיון דלע"ג דאזלי ד' בזוזא שרי למיתן ה' בזוזא הו"ל כמפרש אם מעכשיו וכו' אלמא דכל דאית ליה אפילו יפרש ויאמר אם מעכשיו וכו' לית לן בה :

מעות במעות אפילו בשולחני אסור. (יב) ובשם שאסור למכור ביוקר בשביל המתנת המעות כך אסור ליקח בזול בשביל המתנת המעות שאם קונה דבר ששוה י"ב בי' בשביל שמקדים המעות (יג) (יד) אם ישנן ברשות המוכר (ח) (טו) [ס] אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח מותר (טז) [ו] וי"א שמותר אפילו במפרש אם אקדים לך המעות לא אתן לך אלא י' ואם לכשתתן לי החפץ אתן לך י"ב והה"ר ישעיה כתב דוקא בסתם אבל במפרש אסור והכי מסתברא : ואם אין לו מאותו הדבר ברשותו כלל אסור אפי' אם יש לו ממנו בהקפה ביד אחרים : ומותר להקדים מעות לגנאה שיתן לו לזמן פלוני דילועין בני אמה אמה בזוז (יז) אע"פ שעתה שווין בני זרת בזוז אע"פ שאין לו עתה בני אמה חשבינן ליה כאילו הן בידו כיון דממילא רבו אבל ההולך לגזוז ולחלוב רחליו ולרדות כוורתו ואומר לחבירו מה שעיזי חולבות וגוזזות ומה שכוורתי רודה אני מוכר לך המדה בכך וכך ומוזיל גביה בשביל הקדמת המעות אסור (יח) דלא חשבינן ליה כמו בידו אבל אם אומר לו כל מה שעיזי חולבות וגוזזות וכוורתי רודה הן רב הן מעט יהא מכור לך בכך וכך מותר שהוא קרוב לשכר ולהפסד (יט) [ז] ובכרם בכה"ג אסור אפי' לאחר שנעשה סמדר או בוסר אסור למכור כל היוצא ממנו

והה"ר ישעיה כתב דוקא בסתם אע"פ שהתוס' והרא"ש כתבו על הא דאמר רב נחמן מאן דיהיב זוזי לקיראה דאסור כי לית ליה משום דהוי כמפרש אם מעכשיו וכו' אין הכרע לומר דס"ל כה"ר ישעיה דהא בלית ליה גם הם יודו דאסור במפרש ולא פליגי אלא באית ליה וגם אין להכריע דס"ל כי"א מדפירשו כי לית ליה דהוי כמפרש וא"כ גם כי אית ליה הוי כמפרש ואפ"ה שרי דדילמא שאני להו בין הוי כמפרש למפרש ממש ולפיכך לא הזכיר רבינו דעת הרא"ש בזה : ואם אין לו מאותו הדבר ברשותו וכו' הוא סוף מימרא דרב נחמן שכתבתי בסמוך : (ב"ה) וכתב הריטב"א בשם רבו שאפי' קיימים לו בשבועה ואפילו יש בידו משכון אסור :

ומותר להקדים מעות לגנאה וכו' (סד) מימרא ד דרב נחמן ואיכא תרי לישני בגמרא ואע"פ שהגהות מרדכי כתבו שרא"ש פסק כלישנא דאסור שאר פוסקים פסקו כלישנא דשרי וכדברי רבינו : וכתוב בהגהות מרדכי ודוקא אם נותן לו הנהו קרי דאיתנהו בשעת פיסוק אבל אם נותן לו אחרות אסור : (ב"ה) וכ"כ הרמב"ם פ' ט' : אבל ההולך לגזוז ולחלוב רחליו וכו' ברייתא שם ומפרש בגמרא טעמא דאסור בגיזה וחלב טפי מבקרי דקרי הנוסף על הקטנות ונעשות גדולות מכח הקטנות באות דהא אי שקליה להאי זוטרא לא אתי אחריתי בדוכתיה וא"כ כיון שהקטנות היו בשעת המכר מדידיה משבח ואזיל אבל גיזה וחלב הגדלים אח"כ אינו גדל מכח מה שהיה בבהמה בשעת מכר דהא כי שקלת להאי כוליה לגמרי אתי אחרינא הילכך לא בידו חשיב :

ובכרם בכה"ג אסור וכו' שם (ע"ג.) פרדסא רב אסר ושמואל שרי וידוע דהלכה כרב באיסורי ודע שהתוספות בעלה ס"ד הקשו מה בין מכירת פירות כרם לאומר מה שעיזי חולבות וכו' וחילקו ביניהם בכמה פנים והוזכרו חילוקים אלו בהגהות מרדכי. ומדברי הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ד שכתב ה לקנות כל פירות הכרם אחר שהוא בוסר או סמדר בדמים מועטים וכ"כ רש"י (ע"ג) וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ח מה"מ משמע דס"ל כחילוק ראשון שכתבו התוספות דגבי מה שעיזי חולבות אין רגילות לזלזל בשביל המתנת יום או יומים וכו' אבל פרדיסא שרגיל לקנות בעוד שהוא בוסר ומשום הקדמת עד זמן הבציר אוזיל גביה טובא והוי אגר נטר ולא כתירוץ אחרון שכתבו דלא אסר רב בפרדסא אלא באומר כך וכך היוין מכור לך אבל אם מכר לו הן רב הן מעט מה שיגדל מודה רב דשרי ולא"ד שרי רבא כיון דממילא רבי אתיא אפילו אליבא דרב ואע"ג דהתם כמי ממילא קא רבי איכא לאוקומי דהתם מיירי בפרדיסא כשלא יצא עדיין הפירי כלל וכתב רבינו ירוחם

דרכי משה

מחובו כדי שישלים הוא למלוה חובו כשיגיע הזמן דזה הוי רבית גמור כמ"ש לעיל סימן קס"ט וכ"כ הרשב"א סי' תרפ"ו על אחד שמשכן בית לחבירו באלף זוז דאסור לומר לחבירו הרי לך חמש מאות ועשה עם המלוה שישחרר ביתי ולא אמרינן דילמא זה יפייס המלוה בפחות ולא דמי להא דתניא בתוספתא לא יאמר אדם לחבירו הא לך מאתים זוז ושקיל ע"י לאומנתו אבל אומר פטרני מן האומנות ופי' בו הרמב"ן ז"ל שנותן לו עכשיו מאתים זוז שיכנס תחתיו לאומנות המלך שהוא עליו בשוה שי"ן זוז משום דמקדים ליה המעות פורע בשבילו יותר אבל פוטרני מן האומנות מותר דילמא מפייס ליה בר' או פחות לא דמי דהתם אינו חייב למלך כלל מחמת שום ממון שהלוה ממנו אלא שהמלך מטיל על בני המדינה אומנות ולכך שרי דהוי כמו שנתן מעות לחבירו שימלטהו מן האונס אבל בנדון זה שלוה אלף ומשכן ביתא באלף ונותן לאחר ה' מאות שישחררנו זהו ודאי אסור משום רבית עכ"ל : (ז) ובב"י דף פ"ה פרק הזהב דדרך מקח וממכר אף בשהטעות של בעל הבית טבועות עכ"ל ומדברי הרא"ש והתוספות לא משמע כדבריו ודע כי יש במקצת ספרי רבינו שכתב בשם הרא"ש שצריך שיהיו לו מעות כל הדינר וכ"כ ב"י בש"ע שלו ובקצת ספרי רבינו שא"צ שיהא לו מעות כל הדינר והוא הנכון לדעתי כי הרא"ש והתוס' מדמין דבר זה להלוואת סאה בסאה ושם א"צ שיהא לו כל הסאה וע"ל סימן קע"ב : (ח) ובהגהות מרדכי ריש א"נ דף קס"ז ע"ד ואם המוכר אמר שיש לו מותר וא"צ לראיה : וכ"כ

דרישה

בסלואה בסאה באית ליה עכ"ל : [ס] אלא שאינו מצוי כו' ולא תימא ה"ה אם כו' עד ואינו מותר רק על מה שבידו כו' ועיין מ"ש לעיל בסמוך בשם רמ"א שלכאורה דינם שוה ולפי' ס"ל למ"ו דלא כוותיה וכמ"ש שם ויש טעם לדבר דאינו דומה לסאה בסאה דהתם מה שנותן לו עתיד השני ליתן לו השכל ממין תבואה ולהכי כיון שיש לו כל שהו קונה כנגד אותו משהו ואח"כ חוזר וקונה כדפרישית לעיל בסימן קס"ג אבל כאן זהו נותן לו מטבעות והוא עתיד ליתן לו מעות שאינן טבועות שהן פירי ודמי טפי לרבית כדפרישית לעיל ולהכי צריך שיהא ללוקח כשיעור כל הדמים ודו"ק והא דכתב רבינו מיד אחר זה ז"ל ואם אין ברשותו כלל כו' ל"ד נקט אלא ר"ל שאין כל השיעור בידו א"כ כלל ארשותו קאי ר"ל שלא בביתו ולא באחר מקומות שברשותו אין לו כדי כל השיעור : [ו] (וי"א שמותר אפי' במפרש כו' ולא דמי לדלעיל דכתב סתם לאסור במפרש שאני התם דמתנה המוכר ומיחזי כרבית כאילו נותן לו שכר שממתנת מעותיו. וכאן שאומר כן הלוקח אינו מיחזי כ"כ כרבית ויותר נראה דשאני הכא דמיירי ששוה כך לאחר זמן אפילו במזומן ואם כן הוי דינו ממש כמו בשכירות שהרי אין המקח נגמר שיהא חייב בנתינת המעות עד שיתן לו החפץ ורבינו שאסר מו דמיחזי ככל רבית מאחר שאין בידו ממש עכ"ה) : [ז] (ובכרם כו' הקשו התוס' וא"ת מטע פרדיסא ממשכנתא דסוריא דשרי אפילו לכמה שנים לאוזלי גביה כ"ש לשנה א' וי"ל דשאני משכנתא דסוריא שקונה הקרקע עכשיו במעות ושטר לפירות אם לא יפדה הלוה אבל פרדיסא אינו מנכה בשום דבר והרי זוזי הלוואה עד הבציר עי"ל דמשכנתא קונה הקרקע לכל דבר אפילו ל משעה בה פרי ולהעמיד שם בהמותיו אבל בפרדס אינו מוכר

פרישה

ועד"ר : (יב) ובשם שאסור למכור כו' ארישא הסימן קאי שכתב שם שאסור למכור שוה י' בי"ב כו' ושניהן בגמרא וכ"כ ב"י ע"ש : (יג) אם ישנן ברשות המוכר כו' ז"ל ב"י וכפי סדר לשון רבינו (דהתחיל באסור למכור) חלוקת האיסור (דהיינו באם אין לו ברשותו כלל דכתב רבינו אחר זה) הו"ל למינקט ברישא אלא דסדרא דגמרא נקט שהזכיר חלוקת ההיתר ברישא עכ"ל ב"י ולי נראה להגיה אם במקום שאם ואח"כ ואם ישנן במקום אם וגם מ"ש דמתחילה כתב דכך אסור ליקח בזול בשביל הקדמת המעות ומפרש דהיינו אם קונה דבר ששוה י"ב כו' והיינו דוקא באין לו וכמפורש לפני זה במכירת דינר במעות ואח"כ כתב רבינו פירוש דאם יש לו דהיינו אפי' אינו מוכן אלא צריך להמתין לו עד שיבא בנו כאן או במקום אחר רק שיהא מוכח ברשותו מוכן ומסיים אבל אינו מוכן ברשותו כלל הוא דוקא אסור. אלא דלפי"ז ק"ק דהסיפא הוא מיותר במה שחזר וכתב אם אין לו מאותו דבר כלל כו' דבריש דכתב בה האיסור הו"ל לכלליניהו ולכתוב אם אין ברשותו כלל : (יד) אם ישנן ברשות המוכר וטעם שהקילו באית ליה כתב הריב"ש משום דכיון דמעות קונות מן התורה ואם חוזר בו מקבל מי שפרע הרי זה לענין רבית כאילו קנאם קנין גמור מעתה כיון דאין איסור במכירת פירות אלא מדרבנן עכ"ל : (טו) אלא שאינו מצוי לו כו' ולא תימא ה"ה אם קונה הרבה אתיכות בגד ויש לו אתיכה אחת שמותר וכל כיוצא בזה כדלעיל גבי סאה בסאה בסימן קס"ג כי לא התירו אלא כשמלוה סכום מידות והו"ל כל סאה כאילו נאכלת ונמלטת אותה הסאה שאכלה תמתים אבל בכאן אין דומה לנדון זה ואינו מותר רק על מה שבידו וכן תמצא בסימן קע"ה מ"ו ועד"ר : (טז) וי"א שמותר אפי' במפרש כו' וכתב ב"י וז"ל כ"ל דטעמייהו דכיון דלע"ג דאזלי ד' בזוזי שרי למיתן ה' בזוזא הו"ל כמפרש אם מעכשיו כו' : (אפילו אם יש לו ממנו בהקפה דכיון דמחוסר גובייתא כמאן דליתנהו דמי עכ"ה) : (יז) אף על פי שעתה שווין בני זרת בזוז כו' וכתבו הגהות מרדכי ודוקא שנותן לו הנהו דילועין שהיו בשעת פיסוק אבל אם נותן לו אחרות אסור : (יח) דלא חשבינן ליה כמו בידו ומפרש בגמרא טעמא דאסור בגיזה וחלב טפי מבדילועין דדילועין הנוסף על הקטנות ונעשות גדולות מכח הקטנות באו דהא אי שקלת להאי בולינא זוטרא לא אתי אחריתי בדוכתא ואם כן כיון שהקטנות היו בשעת המכר מדידיה משבח ואזיל אבל גיזה וחלב הגדלים אח"כ אינו גדל מכח מה שהיה בבהמה בשעת מכר דהא כי שקלת להאי כולה לגמרי אתי אחרינא הלכך לאו בידו חשיב : (יט) ובכרם כה"ג אסור והיינו טעמא דגבי עיזי אין רגילות לזלזל בשביל המתנת יום או יומים (לכך מותר שמקבל עליו הפסד גם כן דכך יכול להפסיד כמו להשתכר עכ"ה) אבל פרדסא שרגיל לקנות בעוד שהוא בוסר ומשום הקדמת מעות עד זמן הבציר אוזיל לגביה טובא והוי אגר נטר (ואע"ג דהתם נמי אית ביה תיובתא לפעמים כגון ברד או קרח או גשמים ומפסיד הכל לא חיישינן להכי דלא שכיח הוא עכ"ה) וגם לא דמי לדילועין דדילועין פרי גמור הוא וראוי ללקיטה בשעת מתן מעות אלא שאחר כך גדלים יותר אבל כאן עדיין בוסר הוא בשעת מתן מעות ולא ראוי ללקיטה תוס' ור"י. וא"ת בהאי סילוק הו"ל ליישב ג"כ קושיא ראשונה דלא דמי לגיזה שהם גיזה עלה בשעת מתן מעות משא"כ בכרם דמתחילה הוה בוסר וי"ל דגיזה וחלב כיון דאם נוטל אלו הבאים אחריו ליתנהו כלל בעולם

חדושי הגהות

פלוני ואותו שנתחייבו לו ימכור החוב בפחות כי זה מותר מן הדין אלא שהוא חוכך משום הערמת רבית עד כאן (בדק הבית) : ד מימרא דרב היא בלישנא קמא ובלישנא בתרא היא מימרא דרבא : ה ר"ל שכתב כן לפרש הך פרדיסא שהוא לקנות כ"ל פירות וכו' :

ממנו בדבר ידוע כדי שיקדים לו המעות (כ) וכן כורתי הזמורות אסור להקדים להם מעות בשביל הזמורות כדי שימכרו בזול אבל מותר לקנות עגל בזול בשביל הקדמת מעות (כא) ולהניח ביד המוכר עד שיגדל שאם ימות או יכחיש הוא ברשות הלוקח: שומרי השדות שבעלי השדה חייבין ליתן להן שבירותן מיד אחר הקציר אסור להוסיף להן בשכרן כדי שימתינו אחר חרישה ומירוח אא"כ (כב) יסייעו לדושולהכר: מותר להקדים מעות על היין בשעת הבציר על מנת שיתן לו יין טוב (כג) בניסן [ה] ולא חשבינן רבית (כד) מה שהמוכר מקבל עליו האחריות בשביל הקדמת המעות (כה) וכן מותר להקדים מעות של חבית ידוע של יין ולהתנות עם המוכר שאם יזול או יתייקר עד זמן מכירת היין יהיה ברשות הלוקח ואם יחמיץ יהיה באחריות המוכר ואין חילוק בין אם מושכו לרשותו

ירוחם והרז"ף לא הביא הא דפרדיסא נראה דס"ל שמותר דמאי לנותן מעות לגנן בשביל דילועים והרמב"ם כתב כמו רש"י בפרדיסא וכתב הביא דדילועים ונראה מדבריו דלא דמי דדילועים פירי גמור הוא אלא שגדילים יותר והוו בוסר ולפיכך אסור כי סברתו אם ראוי הפירי ללקיטה בשעת מתן מעות מותר ואם לאו אסור ותמהו עליו ורוב הפוסקים הסכימו שמותר להקדים מעות על פירי המחובר לקרקע בדמים מועטים ואפי' אין הפירי עדיין ראוי ללקיטה ויגדל בקרקע עד שיהיה ראוי ואפילו א"ל ד' סאין בסלע עכ"ל. ואיני יודע למה תמה רבינו ירוחם על הרמב"ם ולא תמה על הרא"ש שכתב מימרא דפרדיסא ומימרא דקרי. וה"ה בפ' ט' מה' מלוה כתב לדעת הרמב"ם דשאני פרדיסא שצריך לעבדו והרי המוכר חסר בכך. ועוד שאין דרך ליקח פירות פרדס קודם שיגמרו ודרך ליקח קשואים ואבטיחים בקטנן וגמלא שעתא כשהוא קונה אותם כך נמכרים בשוק (ט) וזהו שווין ומה שמניחים ליגדל מאליהם הם גדלים. ומ"ש רבי ירוחם שרוב הפוסקים הסכימו שמותר להקדים מעות וכו' לא ידעתי מי הם דהא הרמב"ם והרא"ש הביאו הביא דפרדיסא כתב עוד רבינו ירוחם ואם א"ל הילך כך וכך ממה שגדל עושה ולא באו פירות עדיין לעולם אסור לדעת התוס' ורבינו האי מתיר ואם א"ל מה שגדל עושה ד' סאין בסלע אסור לדברי כולם מאחר שלא באו לעולם עכ"ל: כתבו התוס' (סד:) דאע"ג דמשכנתא דסורא שריא אמר רב בפרדיסא דשאני משכנתא דסורא שקונה קרקע מעכשיו לפירותיה אבל פרדיסא אינו זוכה בשום דבר והוי זוזי הלואה גביה עד הבציר ועוד דמשכנתא דסורא קנויה לו לכל דבר אפי' למשטח ביה פירי וכל תשמיש שירצה אבל בפרדיסא אינו מוכר אלא יין בלבד: **וכן** כורתי הזמורות וכו' (עלה עג) אמר ליה שמואל להנהו דשבשי שיבשי הפוכו בארעא כי היכי דקני לכו גופא דארעא ואי לא הויא לכו כהלואה ואסור וכתבו התוס' שפר"ח שנותנין מעות לבעלי הזמורות ומוזלים להן בשביל הקדמת המעות וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ח מה"מ ובענין הפוכו בארעא כתב בפרק הנזכר הרי זה צריך להפך בהם כשהם מחוברים שנמצא כקונה אילן לזמורותיו וכ"ל דס"ה אם החזיק בקרקע כדי לזכות בזמורות אע"פ שלא הפך בזמורות קנה ומותר אלא חדא מינייהו נקט: אבל מצאתי שכתב בה"ת בח"ג וזהו הפוכו בארעא לעבור תחת עיקרי הגפנים כמו שעושים עכשיו שמגלים עיקריהם וחותכים העצבים והקולים שיונקים עיקר שורש הגפן ובזה יועלת לגפנים והילכך זכה בהכי לא מיחזי כרבית כי מוזלי גבייהו ושרי וכתיב בנמ"י ובדליתנהו עסקינן משום דהוו המעות כמלוה אבל כשמהפך בארעא מיחזי כמאן דקני גופא דארעא ושרי והרמב"ם מוקי לה אפי' בדאיתנהו ואפ"ה בעינן שיהפך בארעא לפי שאין הדבר ידוע אי זו תיבש ותזמור ואיזו תשאר ולפיכך הוו המעות כמלוה והמעות שכר המתנה עכ"ל ולא הזכיר רבינו דאי מהפך בארעא שרו משום דמילתא דפשיטא היא ושמואל נמי לא אתא לאשמועינן דע"י היפוך שרי אלא דבעי היפוך ורש"י פי' דהנהו דשבשי שיבשי שהם בעלי בתים המלוים תבואות לאריסים לזרע ומשלמים להם לגורן תבואה חדשה ומש"ה א"ל שיסייעו בגופא דארעא בחרוש ובקציר מעט כי היכי דתיקני להו ארעא ואי לא אסיר אם יתיקר משום דהוי סאה בסאה:

אבל מותר לקנות עגל בזול וכו' שם ומודה רב בתורי דנכיס פסידייהו וכתבו התוס' שפר"ה שמוכר עגלים קטנים ולדות עדרו שיולדו לו בשנה ושרי לפי שרגילות הרבה שמפילות ופי' רבינו כפי' הרמב"ם בפ"ח מה"מ שהוא ע"ד פר"ח אבל רש"י פי' דאמאי דאסר רב לקנות פירות פרדס קאי שאם הוא מקום שבוצרין הכרמים בשוורים ומתקלקלים רגלי השוורים והפסדן הרבה מודה רב שמותר לקנות פירות הפרדס: **שומרי** השדות וכו' שם א"ל רבא להנהו דמנטרי באגי וכו' לא יהבי מעיקרא דאמרא חמרא דחלא חלא הוא מותר להקדים מעות על היין וכו' גז"ש והטעם מפורש בגמרא דאיכהו נמי אאמרא קא יהבי אחלא שעתא הוא דקא מבחרי ופירש"י מעיקרא קלקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר וגירסת ספרינו ומבחרי לה בטבת ורבינו כתב ניסן אפשר שכך היתה גירסת ספריו ואפשר שגירסתו היתה כגירסא דידן אלא שכתב ניסן במקום טבת ללמדנו דלאו דוקא מבחרי ליה בטבת שריא דה"ה לניסן או לכל ימות השנה וכמ"ש התוס' (סד') דיבור אי תקפה ברשותך אבל תלמידי הרשב"א כתבו דהא דתנן בבתרא (לג:) י מקבל י' קוססות לק' היינו אחר טבת דוקא אבל לא עד טבת דעד טבת אין היין מתברר דאפי' היין שנראה טוב הוא מתקלקל ומתחלת ריעותיה בגויה אלא דהשתא איגלאי בהתחיה. וכ"כ בה"ת בח"ג דדוקא בטבת הוא דמבחר נפשיה אבל בניסן או בתמוז דאפשר דמעיקרא חמרא והשתא חלא הוא אסיר ומ"מ יש לגמגם אם רבינו סובר כדעת התוס' שהרי משום דאין סברא לחלק בין קודם טבת לאחר טבת בעמידו הדין שאחר זה דאמרינן ביה אי תקפה ברשותך דלאו היינו החמיץ אלא נתקלקל ורבינו כתב אם יחמיץ והיאך נאמר דלא שאני ליה בין קודם טבת לאחר טבת דא"כ יקשה ליה מה שהקשו התוס' ולפיכך נ"ל דגי' ספריו היתה ניסן במקום טבת או שסובר שבירור היין הוא עד ניסן ושאני ליה בין קודם ניסן לאחר ניסן והיא דמוכר פירות שהביאו התוספות קודם ניסן הוא וכן הרמב"ם שאני ליה בין קודם טבת לאחר טבת כדשני לרבינו בין קודם ניסן לאחר ניסן ולפיכך כתב בפ"ח מה"מ אם החמיצה במקום תקפה האמור בדין שיבא בסמוך. ואין להקשות דאפי' בתר טבת נמי הו"ל למישרי כדשרינן באתני בהדיה אי תקפה ברשותך בדין שאחר זה די"ל שאני הכא ז כיון דלא אתני בהדיה מעיקרא כי שביק ליה השתא למיבחריה מיחזי כי אגר נטר אבל כי אתני מעיקרא כיון דקרוב לזה ולזה הוא שרי כנ"ל: ולענין מעשה דכיון דמידי דרבנן הוא נראה דסמכינן על דברי התוספות דלאו דוקא תבחרי ליה בטבת דה"ה לניסן או לכל ימות השנה:

וכן מותר להקדים מעות וכו' (כד י) מימרא דאביי וכתב הה"מ בפ"ה מה"מ שהרמב"ן והרשב"א פירשו שאפי' חבית זו ידוע ועליה נותן דמים מותר וכך הם דברי רבינו ורבינו אזיל בשיטת הרא"ש דמפרש תקפה החמיצה וכן דעת הרמב"ם בפרק ח' מה"מ וכבר כתבתי בסמוך שהתוספות (סד י) מפרשים דתקפה לאו היינו החמיצה אלא קלקול בעלמא כמו יין הנמכר בחנות אבל אם החמיצה אפי' לא אתני בהדיה הוי מקח טעות כדאמרינן בהמוכר פירות ומימרא זו פירוש רש"י בדרך

וכן כורתי הזמורות וכו' בדף ע"ג א"ל שמואל להנהו דשבשי שיבשי הפוכו בארעא כי היכי דקני לכו גופא דארעא ואי לא הוי לכו כהלואה ואסור וכתבו התוס' פר"ח פירש שנותנין מעות לבעל הזמורות וכו' וב"כ הרא"ש ואחריהם נמשך רבינו וכתב וכן כורתי הזמורות וכו' כלומר כי היכי דבכרם אסור להקדים מעות משום דקונה אותו בזול טובא ולא הביא תיובא והפסד ה"נ בזמורות איכא ריוח טובא וליכא תיובא כמו בכרם וכ"כ הרא"ש להדיא. ומ"מ איכא לתמוה אמאי השמיט רבינו תקנתא דהפוכו בארעא דאיתא להדיא בגמרא וכתבוהו כל הפוסקים: **ומ"ש** אבל מותר לקנות עגל בזול וכו' כ"כ התוס' ע"ש ר"ח אהא דקאמר בדף ע"ג ומודה רב בתורי דנכיס פסידייהו: שומרי השדות וכו' מימרא דרבא שם: מותר להקדים מעות על היין וכו'. שם קאמר אהני דיהבו זוזי אחמרא בתשרי ומבחרי לה בטבת לא הוי רבית ולא אמרינן דילמא אי הוו שקליה ליה מתשרי הוה מחמיץ ברשות לוקח ומשום הקדמת המעות בתשרי קיבל עליו המוכר אחריות אלא אמרינן דמעיקרא (משעה שלקחו) דחמרא חמרא דחלא חלא הוא שעתא הוא דקמבחרי פירש"י קלקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר ויין המקולקל לא לקח הימנו והתוס' כתבו (בדף ס"ד) בד"ה אי תקפה דמוכר בתשרי ולוקח בטבת דנקט תלמודא לאו דוקא דה"ה לאחר השנה רבי' נמשך אחר פירש זה ולכן נקט תשרי וניסן ללמד דלאו דוקא טבת דה"ה לניסן ולאחר השנה:

ומ"ש וכן מותר להקדים מעות של חבית ידוע וכו' שם (בדף ס"ד) אמר אביי שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ד' זוזי אחביתא דחמרא אי תקפה ברשותך אי יקרא אי זולא ברשותי ופירש"י אי מחמצא וכן פי' הרא"ש שם וכן כתב הרמב"ם בפ"ח מה' מלוה ואחריכן נמשך רבינו דלא כמה שפי' התוס' דאי תקפה ברשותך לאו היינו שהחמיץ אלא קלקול בעלמא ועליה יהבי זוזי ואי לא אתני הו"ל ברשות לוקח אבל אי החמיצה הו"ל מקח טעות אפי' לא אתני הו"ל ברשות מוכר אלא לא צריך להתנות אף על החמוץ ואי לא אתני אם החמיץ ברשות מוכר החמיץ: ומ"ש רבי' עוד ואין חילוק בין אם מושכו לרשותו וכו' כ"כ הרא"ש והוצרכו לפרש כך משום דהתוספות לשם הקשו לכל זה קושיא ותירצו דאיכא לאוקמא בכל

דרכי משה

(ט) וכ"כ ב"י פרק א"ג:

פרישה

בעולם גרועי טפי מבוסר וק"ל: (כ) וכן כורתי הזמורות כו' שאין דרכן למוכרן עד שיגדלו משא"כ בדילועין שראוין ללקיטה בקטנותן ומכרן אותן: (כא) ולהניחו ביד המוכר עד שיגדיל דנכיס פסידייהו כן הוא בגמרא ופירש רבי' שדרכן למות או להכחיש ואז יהיה הפסידא להלוקח והיינו נכיס פסידייהו ור"ח פי' שמוכר וולדות עדרו שיולדו לו בשנה זו ומשום שרגילות להפיל ע"ש וב"י הביאו (ועי' בב"י שכתב ופי' רבי' הוא ע"ד פר"ח ור"ל שהוא כעין פר"ח שקאי על מכירת עגלים ולאפוקי מפירש"י דקאי על מכירת פירות הפרדס אבל ודאי דחילוק גדול בין פר"ח לפי' הטור עכ"ס): (כב) יסייעו השומרים לדוש ולהכר ל' המקרא בירמיה לזרות ולהבר ובזה מותר דלא נגמר שכירתן עד אותו זמן ושכירות אינו מתשלמת אלא לבסוף ואף אם יתנו או יותר טפי מבכר דישה והברה אוזלו הוא דקמוזלי גבייהו: (כג) בניסן אע"ג דבגמרא איתא ומבחרי ליה בטבת כתב ב"י דגרסת ספריו של רבי' היה ניסן במקום טבת או שסובר שבירור היין הוא עד ניסן: (כד) מה שהמוכר מקבל עליו האחריות פי' כל האחריות בין אחריות דחימוץ ובין אחריות דיוקרא וזולא דלא גרע מפיסוק פירות דלקמן סי' קע"ס דיכול לפסוק אפי' ע"מ שיהיה אחריות דיוקרא וזולא על המוכר ואחריות דחימוץ נמי לא חשיב רבית דאדם אאמרא יהיב דמי ואחלא לא יהיב ומעיקרא קילקולו בתוכו היה אלא שאינו ניכר ודוקא עד ניסן איכא למימר הכי דאינו ניכר עד השתא אבל מכאן ואילך איכא למימר אע"ג דמעיקרא יין הוה אח"כ החמיץ אבל אם הלוקח מקבל עליו אחריות דיוקרא וזולא אפי' אם האחריות דחימוץ על המוכר לאחר ניסן נמי מותר: (כה) וכן מותר להקדים מעות על חבית ידוע כו' כנ"ל ור"ל הואיל דנותן על חבית ידוע גרע טפי ואפי' קודם ניסן צריך הלוקח לקבל עליו אחריות דיוקרא וזולא וכיון

דרישה

מוכר אלא יין לבד תוס' עכ"ס): [ה] ולא חשבינן רבית מה שהמוכר מקבל עליו אחריות פי' אחריות דאם החמיץ דאדם על יין נותן מעות ולא על חלא ומעיקרא קילקולו בתוכו היה אלא שאינו ניכר ודוקא עד ניסן איכא למימר הכי דאינו ניכר עד השתא אבל מכאן ואילך מכי למימר אע"ג דמעיקרא יין הוה אח"כ החמיץ אבל אם התנה בפי' מעיקרא כמו דין בסמוך כיון דקרוב לזה ולזה הוא שרי כך הוא להבנת רוב העולם בדברי ב"י שרצונו לומר דלעיל דאסור לאחר ניסן היינו משום דלא התנה הלוקח עם המוכר אם תקפה תהא ברשותך ואע"פ כלענין זולא הוי ברשות הלוקח אפ"ה אסור ומפרש הא דכתב רבי' לעיל ואחריות על המוכר ר"ל אחריות דהחמיץ אבל אי אתני לוקח דהדי מ כר אי תקפה תהא ברשותך וגם קיבל עליו הלוקח אחריות דזולא מותר אפי' לאחר ניסן ומפרשים דהא דסיים רבינו וכן מותר להקדים מעות על חביות כו' מיירי לאחר ניסן ולא נסירא ככל הדא דא"כ הקושיא (שהקשה הב"י דאפי' בתר טבת נמי הו"ל למשרי כדשרינן באתני בהדיה אי תקפה ברשותך בדין שאח"כ כו' עכ"ה) מעיקרא לאו כלום היא דלדידהו לא הזכיר רבי' לעיל שום תנאי ולמטה הזכיר בפירוש תנאי א"כ הרי התירוץ מגולה לעין כל ומה כוונת ב"י בהזכרת קושיא ותירוץ ועוד לפירושם מאי האי כיון דכתב ב"י וז"ל כיון דקרוב לזה ולזה הוא כו' דמשמע דתלי בתירוצו שתירץ דמיירי לעיל בדלא אתני ולמטה בדאתני ולהכי קרוב לזה ולזה הוא וו"א דהא לדידהו גם לעיל מיירי רבינו שהמוכר הוי שקבל אלא אחריות דחימוץ ולא הו"ל למכתב אלא דלמטה מיירי בדאתני ולהכי מותר דהא כל ההיתר בהא תליא ולא במאי דקרוב לזה ולזה אלו הקושיות נופלות גב"י. ועוד יש להתעורר בדברי רבינו גופיה לפי פירושם מהא דלמה לא הזכיר רבי' לעיל ג"כ אחריות הלוקח דהיינו אם תוזל תהא

חדושי הגהות

ז פי' עשרה חבית יין רע: ז הדרישה הרבה להקשות על הרב"י לפי הבנת רוב העולם בדבריו (ועיין בט"ז א"ק ר"ח) והאריך ליישב כוונת הטור ולבסוף כתב שגם הב"י כיון לדבריו וה"פ דברי הב"י וא"ל דאפילו בהר טבת וכו' (ולדברי הטור ר"ל בתר ניסן) בדשרי בדין שאח"ז דהיינו אם רבית ידוע אף אי אתני לוקח בהדיה דמוכר אם תקפה וכו' ואם כן גם כאן יהא מותר די"ל דשאני הכא כיון דלא אתני בהדיה מעיקרא וכו' האי אתני דסיפא אינו דומיא דאתני בהדיה דרישא דהאי אתני ר"ל שלא התנה המוכר בהדיה לוקח שיקבל

לרשותו או אם מניחו ברשות המוכר אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול (כו) [ט] אסור אפי' אם מושכו לרשותו וכתב הרמב"ם (כז) [ו] חבית של יין ששוה עתה דינר ומוכרה בשנים עד זמן הקיץ שאם תארע תקלה בה שתהיה ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח הרי זה מותר שאם אבדה או נשברה אין משלם לו כלום ואם לא מצא למוכרה ולהרויח בה היה לו להחזירה לבעלים וכן אם מכר לו בשנים ואומר לו היותר על שנים יהיה שכרך בשביל שאתה מטפל למוכרה ואם לא תמצא למוכרה כמו שתרצה החזירה לי מותר אע"פ שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות הלוקח ע"כ: מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר ואמר לו חבירו במקום הזול תנה לי כאן ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואפרענה לך כפי ששוה שם (כח) כדי שתמתין לי

אבל גוונא דין אם משכו לרשותו בין לא משכו לרשותו: **ומ"ש** אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול אסור אפי' משכו לרשותו שם א"ל רב שרביא לאביי האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא וכתב הרא"ש וז"ל דכיון דאחריות החומץ על המוכר לא הוי מכר גמור וזוזי הלואה נינהו ומה שמשתכר אם יתקיים היין הוי אגר נטר לי א"ל כיון דמקבל עליה יוקרא וזולא קרוב לזה ולזה הוא עכ"ל אלמא דאי לאו דמקבל עליו אחריות הזול אסור דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא וכבר התבאר דאין חילוק היכא דאסור אפילו משכו לרשותו אסור והיכא דשרי אפי' לא משכו לרשותו שרי:

וכתב הרמב"ם חבית של יין וכו' בפ"ק מה"מ ודבריו מבוארים דלא זו אף זו קאמר לא מיבעיא ברישא ליכא חשש דרבית שאין הלוקח אלא כמו שלוחו של מוכר שהרי אם אבדה או נשברה או שום תקלה יארע בה אין משלם לו כלום ואם לא מצא למוכרה ולהרויח בה מחזירה לבעלים דפשיטא דשרי אלא אפילו א"ל היותר על השתים יהיה שכרך וכו' דהשתא הו"ל לוקח זה שומר שכר דאם אבדה או נגנבה או החמיצה חייב הלוקח לשלם כדין שומר שכר וא"כ איכא למימר אע"ג דאם לא מצא למוכרה כרצונה יכול להחזירה למוכר כפי התנאי שהתנה עמו מ"מ הו"ל לוקח גמור מאחר שחייב באחריות דגניבה ואבידה או החמיצה וכיון שלקחה בב' עד זמן הקיץ ואינה שוה אלא אחת אגר נטר הוא ואסור קמ"ל דליכא הכא רבית כיון שיכול להחזירה לבעלים בע"כ א"כ על אותה שעה שמכרה הלוקח נתחייב לו שתים ואין כאן אגר נטר והב"י נתקשה בדבריו והניחם בצ"ע. ומה שכתבנו הוא דבר ברור ופשוט. ואין להקשות למה יהא זה נקרא שומר שכר הלא אפשר שלא יהא לשם מותר על שתים די"ל דכה"ג איתא בפרק א"נ תחלת (דף ס"ט) אמר רב מותר על שליש בשכרך ה"ז מותר ושמואל אמר לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקן אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר ופסק הרי"ף והרא"ש כרב באיסורי ויתבאר זה לקמן בסימן קע"ח ע"ש אלמא מדרב דבכה"ג הוי ספיר שכר גמור. עוד נלפע"ד דברישא הוי מכירה גמורה לזמן שקבע לו על תנאי שאם תארע בה תקלה שתהיה ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח פי' שאם ימכרנה תוך הזמן לא תהיה ברשות המוכר אם תארע בה תקלה אחר המכירה אלא שאם תארע בה תקלה תוך הזמן בעוד שלא מכרה ה"ה ברשות המוכר אבל אחר שהגיע הזמן שקבע לו יתחייב לו בדמיה ואע"פ שלא ימכרנה כלל וגם אם יארע בה תקלה ה"ה ברשות לוקח מאחר שלא החזירה קודם שהגיע הזמן ואמר דאין בזה איסור רבית כלל כיון שאם אבדה או נשברה תוך הזמן אין משלם לו כלום וכן אם הוזל ולא מצא למוכרה ולהרויח בה היה יכול להחזירה לבעלים תוך הזמן שקבע לו דכל זה בכלל אם תארע בה תקלה וא"כ היותר זה אינו אלא לפי שהתנה ע"מ שאם תארע בה תקלה וכו' כדפרי' דאם לא התנה תנאי זה אלא מכרה לו סתם לזמן כך וכך אסור משום רבית כיון דהויא מכירה גמורה לזמן ומכרה ביותר מדמיה בכפל ששוה דינר ומכרה בשתים בשביל המתנת המעות לזמן שקבע לו. ומ"ש וכן אם מכרה לו בשנים וכו' פי' שלא מכרה לו במכירה גמורה לזמן כמו ברישא אלא מכרה לו בתורת סרסרות בשנים וא"ל היותר על שנים יהיה שכרך בשביל שאתה מטפל בה למוכרה וכו' ולא קבע לו שום זמן אלא א"ל אם לא תמצא למוכרה כמו שתרצה החזירה לי כשתרצה הרי זה מותר דאע"פ שאם אבדה או נגנבה או החמיצה הוא ברשות הלוקח מדינא דכיון שהוא סרסור ומקבל שכר שהרי היותר על שנים הוא שכרו א"כ יש לו דין שומר שכר דחייב בגניבה ואבידה וחימוצה אפי' הכי אין בו איסור רבית כלל מאחר שלא קנה היין לרשותו אלא הוי כסרסור בעלמא משא"כ ברישא דקנה היין לרשותו וקבע לו זמן לפרעון אלא שהטיל תנאי במכירה ועל כן לא היה צריך לפרש ברישא שא"ל היותר על הב' יהיה שכרך דפשיטא דכיון שקנה היין לרשותו הוא שלו אבל במוכר לסרסור כלומר שקצב לו קצבה ואמר לו בכך וכך תמכרנו אינו אלא שליח ואם לא היה מפרש לו שהיותר על השנים יהא שכרך היה הכל של המוכר כדין כל סרסור וכמבואר בח"מ בסימן קפ"ה הילכך אע"פ שהסרסור הוא חייב באבידה אין כאן איסור רבית:

מי שיש לו סחורה וכו' שם סוף (ע"ב) ת"ר המוליך חבילה ממקום למקום מותר מלא חבירו וא"ל תנה לי ואני אעלה לך כדרך שמעלין לך באותו מקום ברשות מוכר מותר ברשות לוקח אסור ופי' רש"י ממקום הזול למקום היוקר תנה לי ואוליכנה ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני ברשות מוכר אם קיבל עליו מוכר אחריות הדרך מותר דאין כאן מלוה עד שתימכר וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה הוא גביה ויהיב ליה טוביינא מדמיה

בדרך מכר וכ"כ התוס' (ע"י) דמשום דדרך מכר הוא שרי אבל אם היה דרך עיסקא היה אסור וכ"כ בהגהות מרדכי אבל הסה"ת בח"ג כתב בהיפך דדרך עיסקא היתה שא"ל הילך דמי חבית זו ותמכרנה בתמוהו והריוח יתחלק ואי תקפה וכו' ומש"ה שרי שאם היה דרך חוב כפי' רש"י אע"ג דקביל עליה יוקרא וזולא הוי אסור. וכתוב בהגהות מרדכי דלא שרי אלא במוכר שוה בשוה דליכא אגר נטר:

כתב הרמב"ם (וכו') בפ"ח מה"מ ומשמע לי שכל שמכרה פחות מב' דינרין משלם מביתו כיון שכל האחריות היה על המוכר והוא צוה שלא למכרה בפחות פושע הוי ויש לדקדק דבדין הראשון ודאי משמע שכל מה שהיה מוכרה יותר על שנים היה ללוקח וכ"כ ממ"ש ואם לא מצא למוכרה ולהרויח בה וא"כ למה הוצרך בדין שני כ"כ דלא הו"ל אלא ואפי' היה אחריותה אם אבדה או החמיצה על הלוקח מותר וצ"ע:

מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול וכו' ברייתא (עב:) ת"ר המוליך חבילה וכו' ברשות מוכר מותר ברשות לוקח אסור ופי' רש"י אם קבל עליו המוכר אחריות הדרך מותר דאין כאן מלוה עד שתמכר. וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא. ברשות לוקח אסור. דמהשתא מלוה הוא גביה ויהיב ליה טוביינא מדמי' ברביתא וכתבו התוס' ברשות מוכר מותר וכגון שנותן לו שכר עמלו ומזונו שלא יהא טורח לו בשכר הלואה וכ"כ הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ד וכתב עוד וקמ"ל דלא אתי לזלזולי בשכר עמלו ומזונו ומפשט דברים אלו משמע דבעי למיתן ליה שכר עמלו ומזונו משלם והה"מ בפ"ט מה"מ כתב שי"א דכל שהוא ברשות מוכר אע"פ שאינו נותן לו שכר עמלו מותר וזה דעת א"ז שכתב המרדכי גבי טרשא דרב חמא ולסברא זו קשה דא"כ נמצאו טורחים לו בשכר הלואה וי"ל דאינו מתנה עמו שילוה לו אלא הוא עצמו נוטלן ומשתמש בהן וכיון שלא התנה עמו להלוות לו אין כאן איסור רבית דטורח שטורח בהם גמילות חסד הוא ומתנה דיהיב ליה (י) ורבינו כתב כדעת התוס' והרא"ש: ואם

דרכי משה

(י) כתב בנימין זאב סימן שס"ד בשם רש"י ז"ל על מה שנהגו במלכות שנותנין ביריד של קלונא זקוק של כסף שהוא י"ב אונקיות ומקבלין בווירמש או במגנצא כשחוזרין י"ג אונקיות ושאל רבינו יעקב בר יקר את רש"י וא"ל אינו שרי אא"כ יקבל המלוה הסחורה שהלוה קונה באותו כסף ויוליכנו המלוה או שלוהו באחריותו של מלוה עד מקום שיקבל שם המעות ויתן לו י"ג פשיטים כלומר אונקיות אבל בלא"ה אסור עכ"ל: וע"ל

דרישה

תהא ברשותו כמו שהזכירו למטה ועוד דאך אפשר לומר דרישא דמילתא דרבינו מיירי בדלא התנה הלוקח עם המוכר לענין חימוץ הא בהדיא כתב רבינו ע"מ שיתן לו יין טוב כו' וכי אין זה תנאי ועוד דאם לא התנה למה יהא האחריות על המוכר אם יחמיץ דזאת הסברא דוקא היא סברת התוס' דס"ל דאפי' בלא תנאי אם החמיץ חוזר לעולם וזהו ע"כ ל"ס לרבינו כלל כמ"ש ב"י בעצמו לפני זה ועוד דלדידהו קאי למטה אלאחר ניסן וא"כ למה שתק רבינו ולא הזכיר כלל לאחר ניסן. ע"כ נראה דס"ל לרבינו דע"כ צריכין לחלק בין נתן על יין סתם בין נתן על חביות ידוע דאם לא כן למה הוצרכו ליתן טעם בגמרא דאמברא יהיב דמי אחלא לא יהיב תיפוק ליה דמשום קבלו ענייהו זולא קרוב לזה ולזה הוא וא"ל דאם לא קבלו עלייהו זולא דא"כ הוה קשה תיפוק ליה דהוה רבית משום זולא. וראיתי בתוס' דף ס"ד סוף ע"א שהקשה קושיא זו ויישבו אותה בדוחק לפי שיטתייהו ע"ש עוד הקשו שם למה צריך להתנות אי תקפה ברשותך הא בלא"ה נמי ברשות מוכר הוא דמקח טעות הוא כדאיתא בפ' המוכר פירות וכתבו שיש חילוק בין חימוץ לקלקול ומאי דכתב כאן שצריך להתנות היינו דוקא כשנתקלקל כו' ע"ש ורבי' שכתב בדינין הללו בתרווייהו חימוץ ע"כ לא ס"ל תירוץ דתוס' וכ"כ ב"י בהדיא וכ"מ מדברי הרא"ש שלא הזכיר דברי התוס' כלל. וכל אלו הקושיות מתרץ רבי' במאי שמחלק בין קונה יין סתם לקונה חביות ידוע וזה כ"א קונה ממנו סתם אפי' כל האחריות על המוכר אפי'

פרישה

(וכיון דקביל עליה זולא קרוב לזה ולזה ר"ל קרוב הלוקח לשכר ולהפסד לפיכך שרי עכ"ה) ועיין בדרישה: (כו) אסור אפי' אם מושכו לרשותו עיין בדרישה: (כז) חבית של יין ששוה עתה דינר כו' ר"ל חבית ששוה עכשיו אם מכרה לו בשנים כמו שיהיה שוה לאחר זמן (וכן משמע הלשון שכתב ואם לא מצא למכרה כו' היה לו להחזירה לבעלים ור"ל היה לו להניח ביד הבעלים עד שעת היוקר עכ"ה) והלוקח לוקח ממנו ביוקר כדי לסחור באותן מעות דמי היין עד זמן הקיץ שקבעו יחד ואין כאן איסור רבית הואיל שהמוכר מקבל עליו אחריות שאם תארע תקלה יהא ההפסד שלו עד שימכרנה ושאם לא ימצא למכרה שירויח בה יחזירנה לו א"כ אין כאן רבית כלל. ודין השני מיירי שקולב עליו דמי חבית זה שימכרוהו בב' והוא אינו שוה אלא א' והמותר על ב' יהיה לו בשכרו שוהו בכל ענין מותר אפי' אם האחריות על המקבל דאין כאן דמי הלואה כלל בידו שהרי מיד שימכור היין יחזור המעות ליד הנותן (משא"כ בבבא הראשונה שמחזיק המקבל בהמעות עד הקיץ ומרויח בו ואם הלואה עלה לכך בעינן שהמוכר יקבל אחריות עליו) ועד שמוכר הו"ל שלוחו ומתנה אדם עם שלוחו או עם ש"מ או שכיר להיות עליו דין שואל והו"ק ועד"ר: (כח) כדי שתמתין לי המעות כו' פי' אתעסק במעות עד זמן פלוני כך פירש"י שם

דיוקרא וזולא מותר להקדים מעות בתשרי ליקחנו בניסן דלא גרע מפיסוק פירות דלקמן בסימן קע"ה דיכול לפסוק אפי' ע"מ שיהיה אחריות דיוקרא וזולא על המוכר ולא מיחזי כרבית ואפי' אם אחריות דחימוץ על המוכר לא חשבינן רבית דאדם אדמברא יהיב ואחלא לא יהיב וכדפרשינן לעיל ולהכי דוקא נקט בגמרא האי טעמא דאמברא יהיב כו' דמיירי דלא קבלו עלייהו זולא ואפ"ה מותר מידי דהוה אפיסוק פירות וזהו דוקא עד ניסן אבל לאחר ניסן לא דאפשר דבשעת מכירה לא היה חומץ ואח"כ החמיץ ואם קיבל הלוקח אחריות דזולא אפי' לאחר ניסן נמי מותר ואפילו אם אחריות דחימוץ על המוכר. ואם קנה חבית ידוע או אפי' קודם ניסן צריך הלוקח לקבל הזולא ואי לא הוי רבית דכיון דאל הקנין על חבית זה אם לא היה הלוקח מקבל אחריות דזולא לא היה יכול לחזור דבשלמא גבי סתם יין איכא למימר אלא אמברא יהיב דמי משא"כ כאן שאחבית זה יהיב דמי ודברים אלו מבוארים בפי' נ"י אמאי דפריך שם בגמרא האי קרוב לשכר כו' ז"ל האי קרוב כו' דכיון דעל זה ממש נתן לו נמצא דאי תקפה נתבטל המקח והלואה היא זו ודבשלמא אי לא הוי חבית ידוע הו"ל כפוסק על הפירות בזה לו שאילו נגנבו או נפסדו חייב המוכר באחריותן ואם פתתו או כותירו חייב להעמיד לו כדתניא בתוספתא בהדיא אם כן לא הוי ביטול מקח והלואה ולא שייך למימר מטעם קרוב לשכר כו' דזה לא שייך אלא בהלואה אבל כאן דבחבית ידוע מיירי הוא קרוב לשכר אי יוקרא ואי תקפה רחוק להפסד שהרי אין האחריות המקח עליו אלא אדרבה נתבטל ונמצא שלא היה מכר אלא מעות הלואה וקירוב השכר עכ"ל ומשני אם דמקבל עליה זולא ור"ל הלוקח מקבל זולא הרי לך בהדיא כמ"ש ונמצא משך דברי רבינו כך אם מותר להקדים מעות על יין בשעת הבציר דהיינו תשרי אף על גב שמתנה הלוקח עם המוכר שיתן לו יין טוב בניסן ושיהיה כל האחריות על המוכר אפי' דזולא וכדפרישית טעמא לעיל וזהו שסתם ושייס ולא חשבינן כו' שהמוכר מקבל אחריות כו' משמע כל האחריות. וכן מותר להקדים מעות על חבית ידוע אף אם אחריות החימוץ על המוכר אך שיהיה אחריות דזולא על הלוקח ומיירי ג"כ קודם ניסן ומש"ה אינו מותר אא"כ הלוקח מקבל עליו אחריות דזולא דחבית ידוע שאני מטעמא דפרישית ומינה תלמד לסתם יין לאחר ניסן דג"כ דינא כן דצריך הלוקח לקבל אחריות דזולא ומיהו אם מקבל עליו הזול אפי' אם אחריות דחימוץ על המוכר מותר והא דלא נקט ליה רבינו משום דאדרבה בזה אשמועינן טפי דאפי' קודם ניסן אסור כיון שהוא חבית ידוע דהא יש סוברין דלא שאני לן בין יין ידוע לסתם יין וכמ"ש ב"י כך בראש דברי רבינו וגם ב"י לזה כיון וה"פ וא"ל דאפי' בתר טבת כו' (ולדברי רבינו ר"ל בתר ניסן) כדברי בדין שאמר זה דהיינו אם חבית ידוע אף אם אתני לוקח בהדיא דמוכר אם תקפה כו' ואם כן גם כאן יהא מותר די"ל דשאני הכא כיון דלא אתני בהדיא מעיקרא כו' האי כי אתני דסיפא אינו דומיא דאתני בהדיא דרישא דהאי אתני ר"ל שלא התנה המוכר בהדיא שיקבל עליו זולא ולהכי כי שביק ליה השתא למבחריה מיחזי כרבית אבל כי אתני מעיקרא מוכר בהדיא לוקח לקבל עליו אחריות דזולא כיון דקרוב הלוקח לזה ולזה ר"ל לשכר ולהפסד שרי ר"ל אפי' לאחר ניסן והיינו כדפרישית ובזה מיושב לדידהו הו"ל אבל למטה דאתני כו' דהא הקושיא והתירוץ הוא מכח האי דלמטה והאי דלמטה הוא סיפא דדין זה אבל לפי פירושנו שפיר קאמר דהאי דלמטה לאו סיפא דהך דינא הוא דדין בפני עצמו הוא ומיירי בקודם ניסן רק שסיפא דהך דינא נלמד מחבית ידוע כדפרישית וק"ל: [ט] אסור אפילו אם מושכו לרשותו כו' איתא בפ' א"נ דף ס"ד בתוס' וז"ל תימא דהיכי מיירי אי במשך א"כ אפי' א"ל אי תקפה אי זולא ברשותך ואי יוקרא ברשותי הוה שרי שהרי מתנה עמו שאם יוקר יהא המקח קיים מעכשיו ואין המעות הלואה אצלו ואי זולא יהא הלואה ויחזירה לו ומה רבית שייך כאן ואי בשלא משך מה צריך להתנות אי תקפה ברשותך כי לא אתני נמי יכול לחזור דליכא מי שפרע כיון שמפסיד הכל וי"ל לעולם מיירי במשך ואפ"ה אסור משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד כיון דלאחריות ההפסד על המקבל לא מהני אפילו בתנאי להחשיבה פקדון כו' א"נ מיירי בשלא משך וצריך להתנות דאל"כ איכא מי שפרע דאין כ"כ הפסד דאיכא דניחא ליה בשלא מבמארא כו' ע"ש: [ו] חבית של יין ששוה עתה דינר כו' וכן אם מכרה לו בשנים כו' וכתב ב"י וז"ל משמע לי שכל שמכרה פחות מב' דינרים משלם מכיסו כיון שכל אחריות היה על המוכר והוא צוה שלא למוכרה בפחות פושע הוי ויש לדקדק דבדין הא' ודאי משמע שכל מה שהיה מוכרה יותר

לי המעות אם האחריות בהליכה על הלוקח אסור (כט) אפילו אם אמר אפרענה לך מיד כשתמכר שמיד במקום הזול נעשית עליו הלואה כפי מה ששוה שם ומוסיף לו לפורעה במקום היוקר בשביל המתנת המעות ואם האחריות על המוכר מותר ודוקא שנותן לו שכר טורח על הבאתה למקום היוקר דאם לא כן הוה ליה רבית מוקדמת ואם המוכר אדם חשוב (ל) שפוטרים ללוקח המכס בשבילו מותר אפי' אינו נותן שכר טורח הבאתה והחמרים שדרכן להוליך תבואה ממקום למקום מותר להן לקבל מעות מבעלי בתים במקום היוקר (לא) ע"מ ליתן להן לזמן פלוני תבואה כשער מקום הזול אפי' אין נותנין להם שכר טורח ההבאה ואפי' אין נותן המעות אדם חשוב שיפטרו המכס בשבילו (לב) ופי' רש"י אפילו אחריות ההבאה על החמרים ור"י פי' שצריך שיהיה האחריות ההבאה על נותני המעות אבל אם האחריות על החמרים אסור (לג) [יא] ודוקא בתבואה

בית יוסף

ואם המוכר אדם חשוב וכו' (סה.) אמר רב חמא טרשא דידי ודאי שרי וכו' ופי' רש"י מוכר היה במקום הזול כבמקום היוקר וכו' והוא מקבל עליו אחריות הדרך בהליכה כהא דתניא ברשות מוכר מותר וכ"כ התוס' והרא"ש וכתבו עוד נקטינן להו שוקא בחזרתו דאי לא"ה אסור לפי שטורחין לו בשכר הלואה אבל השתא דנקיטי להו שוקא בחזרתן הוי בשביל טרחן ושרי : ובגמרא אמרינן דנקטי להו שוקא ושבקי להו מיכסא ורבינו לא נקט אלא חדא מינייהו לומר דבחדא סגי אלא שיש לדקדק דנקט שבקי להו מיכסא ה שהוא שנוי לבסוף ואיפשר דהוא דוקא חייב בשכר טרחו אבל נקטי להו שוקא לא חשוב כולי האי וצ"ע. ולדברי האומרים דבההיא דהמוליך חבילה שכתבתי בסמוך א"צ ליתן לו שכר טרחו קשה למה ליה לרב חמא למימר נקטי להו שוקא וכו' דמשמע דאלא"ה הוה אסור וצ"ל דלרבותא הוה אמר הכי אבל אה"נ דאפי' לא נקטי שוקא וכו' שרי כדתניא בהמוליך חבילה וכו' שלא הוזכר שם שכר עמלו ומזונו :

והחמרים שדרכן להוליך תבואה וכו' ברייתא (עג.) והחמרים מעלים במקום היוקר כבמקום הזול ואינם חוששין ומשמע ודאי דאינו נותן להם שכר עמלם הוא דא"כ מאי אין חוששין דקתני פשיטא ודקדק רבינו לכתוב מותר להם לקבל מעות וכו' על מנת ליתן להם לזמן פלוני תבואה כשער מקום הזול שאם לא היה מתנה ליתן לזמן אין כאן הלואה אלא שליחות הוא שבעלי בתים שולחים את החמרים שיקנו להם תבואה במקום פלוני ואם החמרים רוצים לחוב בעצמם לטרוח בעד הבעלי בתים לקנות להם במקום הזול ואפי' אם רוצים לקבל אחריות מה בכך כיון דליכא הלואה אלא ודאי בדאיכא הלואה לזמן עסקינן : ופירש"י אפי' אחריות ההבאה על החמרים כ"כ התוספות וה"ה בשמו והוא ממ"ש גבי מ"ט רב פפא אמר ניחא להו וכו' נוח להם לטרוח ולהיות שלוחים לקבל עליהם אחריות הדרך על כך והיינו ודאי אחריות ההבאה דאילו אחריות ההולכה כיון שהם מרויחים במה שמוליכים לא ניתן ליאמ' דפשיטא שאחריות עליהם הוא : וה"ה בפ"ט מה"מ כתב טעם לדברי רש"י דכיון שאילו הוזלו פירות בנתיים במקום היוקר יותר ממה שלקחם במקום הזול יקבלום הבעלי בתים בסך שלקחום שם בע"כ הרי הם כשלוחים שלהם :

ור"י פי' שצריך שיהיה וכו' כך פירשו בתוס' בעלה הנזכר וכן דעת הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ד וכן דעת הרמב"ם בפ"ט מה"מ וכתב ה"ה שכתב הרמב"ן שאם העלה להם שכר טרחן ועמלן אע"פ שקבלו עליהם אחריות הדרך מותר וכתב שכן עיקר : ובנמק"י כתוב בשם ר"ח כדעת הרמב"ן ושם פי' טעמו של דעת זה : ובתבו התוס' בעלה הנזכר שר"ח פי' שאפי' שכר החמורים נותן ב"ה לחמרים לפי שדומה לו שכר מועט גילוי תרעא ומכ"מ נראה שמודה דלא יהיב שכר עמלם ונכנס דוחק שהקילו חכמים ברבית דרבנן והגהות מרדכי והג"א כתבו כדברי ר"ח : איתא בגמרא על האי ברייתא דחמרים מ"ט רב פפא אמר משום דמגלו להו תרעא וכו' מאי בינייהו איכא בינייהו תגרא חדתא ופירש"י בע"א והרי"ף פי' בע"א ומ"מ לא הכריעו הרי"ף והרא"ש הלכה כדברי מי וגם לא הוזכר בדברי רבינו ורבי' ירוחם בח"ד הזכיר טעמים אלו משמע דתרווייהו איתנהו ואיפשר שהיה מפרש דמאי דאמרינן איכא בינייהו תגרא חדתא לומר מאי דנפיק בין שני הטעמים אמרו ולאו למימרא דפליגי רב פפא ורב אחא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומ"מ צ"ע מי דחקו לפרש כן ואיפשר דלא הוה גריס מאי בינייהו אלא איכא בינייהו לבד וכן גריס הרא"ש ומדלא קאמר מאי בינייהו משמע ליה דלא פליגי :

ומ"ש רבינו ודוקא בתבואה מותר וכו' אבל לא בסחורה אחרת שם בעא רבי אסי מר' יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן א"ל בקש רבי ישמעאל בר' יוסי לעשות כן בגרוטאות ולא הניחו רבי איכא דאמרי בקש רבי לעשות כן בכלי פשתן ולא הניחו ר' ישמעאל בר' יוסי ופירש"י מהו לעשות בגרוטאות כן בשאר פרקמטיא כגון שברי זהב וכסף ושאר מיני מתכות דתבואה דמידי דשכיח הוא דאזלי ואתי כל שעתא אמרינן ניחא להו דמגלו להו תרעא א"כ דמוזלי גבייהו אבל שאר פרקמטיא ליכא גילוי תרעא ולא אוזלי גבייהו דמי שמוכר לו עכשיו אינו מוכר לו למחר ופרקמטיא שלקח היום אינו לוקח למחר עכ"ל : ומ"ש

ב"ח

מדמיה ברבית עכ"ל וכתבו התוס' ברשות מוכר מותר וכגון שנתן לו שכר עמלו ומזונו שלא יהא טורח לו בשכר הלואה וא"ת א"כ מאי קמ"ל וי"ל דסיפא איצטריך ליה ברשות לוקח אסור דס"ד דלא מיחזי כרבית כיון שהוא מוכר במקום היוקר כמו שהוא נותן לו כאן במקום הזול אבל הרא"ש כתב וז"ל והא דשרי ברשות מוכר כשנותן לו שכר עמלו ומזונו וקמ"ל דלא חיישינן דילמא אתא לזלזולי בשכר עמלו ומזונו עכ"ל נראה דר"ל דלא סגי הכא בטובל עמו בזיר אלא צריך לתת לו שכר עמלו ומזונו משלם וכך נראה מדברי רבינו שכתב בסתם ודוקא שנותן לו שכר טרחו על הבאתה למקום היוקר דמשמע שכר טרחו משלם וכתב ב"י דלמ"ש ה"ה ספ"ט דמלוה ע"ש קצת מפרשי' דאע"פ שאין נותן לו שכר עמלו מותר כל שאחריות הדרך ברשות מוכר וכן הוא דעת א"ז שהביא המרדכי גבי טרשא דרב חמא לדידהו קשה דא"כ כמאי טורחים לו בשכר הלואה ותירצו על זה ואינו מתקבל לע"ד ע"ש. אבל נראה לפע"ד לתרץ דס"ל דלא בחנם נקט התנא המוליך חבילה ממקום למקום אלא לאורויי דמיירי בכה"ג שהמוכר יש לו דרך לילך למקום היוקר והלוקח שאל ממנו טובת הנאה שיתננה לו וווליכנה לשם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני השתא אין המוכר צריך לטרחו של לוקח כיון שיש לו דרך לשם אלא אדרבה המוכר הוא עושה חסד עם הלוקח להלוות לו המעות עד זמן פלוני ולהכי א"צ לשלם לו שכר טרחו : **ומ"ש** רבי' אם האחריות בהליכה על הלוקח אסור אפי' אם אמר אפרענה לך מיד כשתמכר וכו' נראה דרבי' דקדק לפרש כך מדפי' רש"י ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה הוא גביה וכו' דקשיא ודאי למה ליה לרש"י לפרש דמהשתא מלוה הוא כו' הא אפי' לא הוה מלוה אלא משעה שתימכר במקום היוקר נמי הוי רבית לפי שקיבל עליו אחריות בהליכה בשכר המתנת המעות עד זמן פלוני שיעשה בהם הלוקח צרכיו אלא בע"כ דמשמע ליה לרש"י כי היכי דברשות מותר בכל ענין אפי' עושה צרכיו במעות עד זמן פלוני ה"נ ברשות לוקח אסור בכל ענין אפי' אינו עושה צרכיו במעות כלל אלא פורע לו מיד בשתימכר הסחורה במקום היוקר וצ"ל דה"ט דאסור משום דמהשתא מיד במקום הזול מלוה הוא גביה כפי מה ששוה במקום הזול ומוסיף לו לפורעה כבמקום היוקר בשביל המתנת המעות ממקום הזול עד מקום היוקר ואע"ג דלכאורה קשה מה תועלת ללוקח בהמתנה זו כיון שאינו עושה צרכיו במעות כלל אלא יפרע מיד כשתימכר במקום היוקר יש לייסב דיש לו תועלת להתראות בהן במקום הזול כי היכי דליגלו להו תרעא פי' נכרים סוחרים ומכירים אותו בעלי בתים של מקום הזול ונותנים להם בהקפה ומשתכרין אצלם וכו' וכדאיתא התם גבי חמרים וע"ש בפירש"י : **ומ"ש** ואם המוכר אדם חשוב וכו'. ה"א התם בדף ס"ה א"ר חמא טרשא דידי ודאי שרי מ"ט ניחא להו דליקו ברשותי דכל היכא דקא אזלי שבקי להו מיכסא ונקיטו להו שוקא ופי' התוס' והרא"ש דמה שצריך להאי טעמא הוא דאי לאו הכי הוה אסור אע"פ שאחריות הדרך היה על רב חמא שהרי היו טורחים להביא סחורתו ולמוכרה בשכר הלואתו אבל השתא דנקיטו להו שוקא אף בחזרתן הוי בשביל טרחן ושרי עכ"ל והא דכתבו בחזרתן היינו משום דבהליכתן היה האחריות על רב חמא ובשביל סחורתו נקטו ליה שוקא אבל בחזרתן דלא היתה הסחורה של רב חמא נקטו להו שוקא בשביל רב חמא והב"י דקדק למה נקט רבינו שבקא להו מיכסא ולא נקט נקטו להו שוקא ואינה קושיא דרבותא קמ"ל דאפי' הנחת המכס כל דהו כשהוא דבר קטן הוי בשביל שכר טרחן כ"ש נקטו להו שוקא דהוא דבר גדול להכריז בשוק שלא יהא אדם רשאי למכור עד שימכרו הם דפשיטא דשוי שכר טרחן. ותו דבגמרא נקט שבקי להו מיכסא ברישא והדר נקטו להו שוקא והכי איתא הגירסא באלפסי ובאשיר"י והב"י ז"ל תקפה עליו משנתו דנחלפה שיטתו והניחה בצ"ע. עוד הקשה ב"י דלדברי האומרים בההיא דמוליך חבילה וכו' א"צ ליתן לו שכר טרחו קשה למה ליה לרב חמא למימר נקטו להו שוקא וכו'. דמשמע דאל"ה אסור ותירצו על זה אינו מתקבל לפע"ד אבל הנכון כדפרישית לעיל דדוקא במוליך חבילה ממקום למקום לא צריך לשלם לו שכר טרחו דכיון דהמוכר יש לו דרך לילך למקום היוקר א"כ אינו צריך שהלוקח יטרח בעבורו שהרי הוא עצמו הולך לשם ויכול לטרוח בסחורתו אבל רב חמא שנשאר בביתו היה צריך לשלם שכר טרחן אלא דנקט במאי דשבקי להו מיכסא ונקטי להו שוקא : **והחמרים** וכו'. שם תחלת דף ע"ג וע"פ פי' רש"י לשם : ומ"ש ופירש"י וכו' שם פי' כך והתוס' חלקו על פירושו ופירשו כמ"ש רבינו בשם ר"י : ומ"ש ודוקא בתבואה וכו'. שם בעיא דאיפשיטא ופירש"י דתבואה מידי דשכיחא הוא דאזלי ואתו כל שעתא

דרישה

שם : (כט) אפילו אם אמר אפרענה לך מיד כשתמכר כו' אע"ג שעכשיו אינו עושה בעבור המתנת המעות שהרי צריך לפרעו לו מיד אפ"ה אסור כמו שמסיק. וא"ל א"כ למה זה עושה וי"ל דעושה כדי להתראות בהן כדי למגלי ליה תרעא (פי' כדי שיקיפו לו) כדאיתא התם בגמ' א"כ כדי שידעו בני אדם שאינו מרויח ויוסיפו על דמיו כה"ג איתא בגמרא בע"א כדי שיוזלו גביה מ"ו : (ל) שפוטרין ללוקח המכס בשבילו פי' בחזרתן דאל"כ מאי רווחא אית להו וכ"כ בהגהות אשר"י וב"י בשם התוס' אנקטי להו שוקא (פי' שהיו מכריזין שלא יהא אדם רשאי למכור עד שימכרו הם עכ"ה) גם י"ל שהיה להן סחורה של עצמן ופוטרין להן מכס אף משלהן ואפי' בהליכתו מותר : (לא) ע"מ ליתן להן לזמן פלוני כו' דאל"כ אין כאן הלואה אלא שליחות שבעלי בתים שולחין את חמוריהן שיקנו להם תבואה ואם החמרים רוצין לטרוח בעד הבעלי בתים מי ימחה בידם כיון דליכא הלואה לכך כתב ליתן להן לזמן פלוני דאיכא הלואה לזמן : (לב) ופירש"י אפילו אחריות ההבאה כו' המ"מ כתב טעם לפירש"י כיון שאילו הוזלו פירות בינתיים במקום היוקר יותר ממה שלוקחים במקום הזול יקבלום הבע"ב בסך שלקחום שם בע"כ הרי הם כשלוחים שלהם: (לג) ודוקא בתבואה מותר לחמרים לעשות כן דניחא להו דמגלי להו תרעא ופירש"י דתבואה מידי דשכיח הוא ואזלי ואתו כל שעתא אמרינן דאפי' לא היה זה ממתין להם שום זמן נוח להם לטרוח ולהיות שלוחים לקבל עליהם אחריות הדרך על כך שע"י מעות של זה הם ניכרים סוחרים ומכירין אותן הבעלי בתים ונותנין להם בהקפה ע"י זה ומשתכרין א"כ דמוזלי גבייהו ופירש"י כששומעין שזה אינו משתכר מוזלו גבייהו יותר כדי שירויח ולא ימשוך ידיו מלהרגיל אצלם. אבל שאר פרקמטיא ליכא גילוי תרעא ולא מוזלו גבייהו דמי שמוכר לו עכשיו אינו מוכר לו למחר ופרקמטיא שלקח היום אינו לוקח למחר עכ"ל ועד"ר : אס

פרישה

על שניהם היה ללוקח וכן נראה ממ"ש ואם לא מכא למוכרה ולהרויח בה ומ"כ למה האריך בדין שני כ"כ דלא הול"ל אלא ואפי' היה אחריות אם אבדה או החמילה על הלוקח מותר וצ"ע עכ"ל ונראה שר"ל שהכל מיירי בדין א' ובדין שני לא אתא לאשמועינן אלא שאפי' קיבל עליו הלוקח אחריות אפ"ה מותר ולכך דקדק עליו דלא הי"ל להאריך כו' אבל לעד"נ דתרי מילי ודינים נינהו שהרי על דין הראשון כתב המ"מ בפ"ח מה"מ אולי זה ביאור לטרשא דרב חמא הנזכר בגמ' והדין עצמו פשוט בטעמו ועל דין השני כתב גם זה נראה ברור בטעמו ולא מצאתי מקום ברור מאין יצא לו ז"ל עכ"ל. הרי משמע מלשונו דס"ל דב' דינים הן ושהראשון הוא ביאור לטרשא דרב חמא וטרשא דרב חמא הוא בגמרא ר"פ א"כ דף ס"ה ע"א ופירש"י מוכר פרקמטיא היה מוכר במקום הזול כשער שהוא נמכר במקום היוקר וממתין להן והן מוליכין אותו למקום היוקר והוא מקבל עליו אחריות הדרך בהליכה והלקוחות משתכרין בפרקמטיא שקונים שם במעותיו ומביאין לכאן ואחריות הסחורה עליהן וכיון דלא מקבלי עליהן אחריות לא הוה מלוה גבייהו עד שהפרקמטיא נמכרת להן ומקבלין המעות ואותן המעות נעשין עליהם מלוה ואין כאן רבית עכ"ל וזהו דומה קצת למש"ר בסי' קס"ח מלוה אדם לחבירו מנה שיתעסק בו עד שיהו ב' מנים כו'. וכיון שכתב המ"מ שדין הראשון הוא ביאור לטרשא דרב חמא ע"כ צריכין לפרש כמו שפירשתי בפרישה וצריך שיהא האחריות על המוכר דאל"כ הוי כדמים מיד הלואה ביד הלוקח וכמו שפירש"י בטרשא דרב חמא כי אף שהיה בידו להחזירה ליד המוכר מ"מ אם היה אחריות על הלוקח הוי כמו דמי הלואה בידו אע"ג דרבינו כתב אח"כ דין טרשא דרב חמא בהדיא מ"מ כיון דיש קצת חילוק ביניהן כתב לתרווייהו דרב חמא איירי במקום היוקר היה במקום אחר ורמב"ם איירי שבכאן יתייקר לאחר זמן שהלוקח מכיר בסוחר א' שיקחנו בב' ושם בטרשא דר"ח צריך לשלם לו שכר טרחו כמ"ש רבי' אח"כ בסמוך גם לעיל סי' קס"ז ע"ש משא"כ כאן כיון שאין לו טורח כ"כ שהרי החבית במקומה מונחת גם מטעם שבאם שלא ימצא למכרה כרצונו ברשות בידו להחזירה משא"כ כשמוליכין למקום אחר דמסתמא ההולכה ושכר הטירחא מרובה ולאו אורח ארעא שבאם לא יוכל למכרה שם שיחזירנה למוכר לכך צריך ליתן שכר טרחתו. ועל דין השני אין להקשות ממ"ש רבינו בדין שאמר זה שאפי' אם אמר אתן לך המעות מיד שתמכור אסור דשאני התם דלא היה ברשות המקבל להחזירו ולהכי לא מקרי שלים משא"כ הכא שא"ל אם לא תמצא למכרה כמו שתרצה החזירה לי פשיטא דאינו אלא שלוחו וק"ל : [יא] ודוקא בתבואה מותר לחמרים לעשות כן כו' ופירש"י דתבואה מידי דשכיחא הוא כו' אבל שאר פרקמטיא ליכא גילוי תרעא כו' ואע"ג דלעיל אפי' בסחורה מותר אם המוכר מקבל עליו אחריות היינו דוקא כשנותן לו

חדושי הגהות

שיקבל עליו זולא ולהכי כי שביק ליה השתא למבחריה מחזי כרבית אבל כי אתני מעיקרא מוכר בהדיה ליקח לקבל עליו אחריות דזולא כיון דקרוב הלוקח לזה ולזה ר' לשכר ולהפסד שרי ר"ל אפי' לאחר ניסן וכו' (דרישה) : ח בגמרא שלפנינו הוא שנוי בתחלה וכבר עמד עליו הב"ח בזה :

טעמא אמרינן ניחא להו דמגלי להו תרעא א"כ דמוזלו גבייהו אבל בשאר פרקמטיא ניכר גילויי תרעא ולא אוזילו גבייהו דמי שמוכר לו עכשיו אינו מוכר לו למחר ופרקמטיא שלקח היום אינו לוקח למחר עכ"ל : **ומ"ש** ואפי' בתבואה אדם חשוב וכו' שם תלמוד ערוך . המוליך פירות ממקום הזול וכו' שם תחלת דף ע"ג :

קעד מכר שדה לחבירו וכולי ברייתא וגמרא (דף ס"ה) ומבואר מדברי הרא"ש דמיירי הכא דבתחילת המקח מכר בסתם ועדיין לא נגמר המקח כגון שנתן המעות ולא נכתב עדיין השטר ובאתרא דקנו בשטרא וכיוצא בזה בכה"ג כיון שלא נגמר המקח לגמרי והתנה המוכר שיחזירנו לו כשיהיו לו מעות הוה תנאי גמור ואסור ללוקח לאכול פירות אבל כשהלוקח אמר כך לכשיהיו לך המעות אחזירנו לך כיון דהמוכר איבעי ליה לאתנויי פטומי מילי בעלמא נינהו אבל בתחילת המקח כשלא נתן המעות עדיין אפילו הלוקח אמר כך הוי תנאי דאדעתא דהכי מכר זה השדה ואי אפשר ללוקח לזכות בשדה אלא מה שזה מקנה לו וכן כשנגמר המקח לגמרי שנתן המעות וגם נכתב השטר אפי' המוכר אמר כך לא הוי תנאי כלל ועיין לעיל סי' קע"ב אבל מה שכתב ואפילו באתרא דלא מסלקי אם אמר מלוה ללוה בתחילת ההלואה וכו' ולפי זה רבינו ה"ק דאם אמר ליה מוכר קודם שנכתב השטר על מנת כן אני מוכר לך שתחזירהו לי וכו' כיון שהתנה כך אין זה מכר אלא הלואה שהרי בעל כרחו צריך להחזיר ואסור ללוקח לאכול פירות וכתב הרשב"א בתשובה הביאו ב"י דהוה ליה רבית קצוצה אבל אם הלוקח אמר לו מעצמו כך כיון דמוכר בעי ליה לאתנויי שיחזיר לו השדה כשיהיו לו מעות ולא אתני והלוקח הוא דא"ל כך מדעתו כלומר מעצמו אע"ג דלא אמר בפירוש מדעתי כמאן דפריש דמי ואין עליו לכופו להחזיר הילכך אי נמי אהדרינהו השתא הוא דהדר זבין לה וכי אכיל פירות בדין אכל ועיין בח"מ סימן ר"ז סעיף ט' דכתב רבינו עוד דהוא הדין כשהמוכר התנה עליו והלוקח השיב כן אעשה אם לא תתנה דעתי ג"כ אינו תנאי ובדין אוכל הלוקח הפירות ולשם ביארתיו בס"ד : **מכר** לו השדה ונתן לו קצת מעות וכו' משנה וגמרא ותני רב ספרא פעמים ששניהם אסורים וכו' (בדף ס"ה) זולתי מ"ש ואפי' אם יאמר הלוקח אני אוכלם וכו' שאינו מפורש בגמרא אלא בתוס' (דף ס"ג) בד"ה רבית ע"מ להחזיר ע"ש : והנ"י גם הוא כתב כך על שם הרשב"א דרבית ע"מ להחזיר אסור והאריך ע"ש במשנה במכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים

בתבואה מותר להמרים לעשות כן אבל לא בסחורה אחרת ואפילו בתבואה אדם השוב שצריך לדקדק במעשיו לא יתנהג להם כן : המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר ומצא חבירו ואמר לו תנם לי כאן ואני אתן לך שם פירות תחתיהן לזמן פלוני (לד) אם יש לו שם פירות מותר (לה) ואם לאו אסור :

קעד (א) מכר

שדה לחבירו ואמר לו לכשיהיו לי המעות תחזירהו לי (ב) אסור ללוקח לאכול הפירות שאין כאן מכר אלא הלואה כיון שצריך להחזירן לכשירצה ונמצא שאוכל הפירות בשכר המתנת המעות (ג) ואם אומר הלוקח מדעתו לכשיהיו לך מעות אחזירנו לך אינו תנאי כיון שלא התנה המוכר והמקח קיים מיד לפיכך הלוקח אוכל הפירות מכר לו השדה ונתן לו קצת המעות וא"ל כשתביא המותר קנה לך השדה מעכשיו ונמצא המכר תלוי ועומד אם ישלים לו המעות נקנה לו השדה למפרע ותשלום המעות הוא אצלו בהלואה ואם לא ישלים יתבטל המקח ומה שהיו מהם ביד המוכר היו הלואה הילכך אין שום אחד מהם רשאי לאכול הפירות מוכר לא יאכלם שמא ישלים הלוקח המעות ונמצא שקנה השדה למפרע והרי שאכל המוכר הפירות בשביל המעות שנשארה לו ביד הלוקח ולוקח לא יאכלם שמא לא ישלים המעות ולא יצא השדה מרשות המוכר ונמצא שאכלם בשביל המעות שהיו לו ביד המוכר אלא יהיו מונחים ביד שליש אם יגמר המקח יתנם ללוקח ואם לא יתנם למוכר והוא יחזיר המעות שקבל ואפי' אם יאמר הלוקח אני אוכלם ואם לא יגמר המקח כשיחזיר לי המעות שנתתי לו אשלם לו הפירות (ד) אסור דסוף סוף רבית אוכל אלא שמחזירו אבל ודאי אם יאמר אוכלם ואם

ומ"ש ואפי' בתבואה אדם חשוב שצריך לדקדק במעשיו לא יתנהג להם כן ג"ז שם בסורא אזלי ארבעה ארבעה בכפרי אזלי שיתא שיתא יהיב רב זוזי לחמרי וקביל עליה אונסא דאורחא ושקול מינייהו חמשא ונשקול שיתא אדם חשוב שאני וכתב הריב"ש בתשובה סימן ש"ז אלמא דכל שמקבל הקונה אונסא דאורחא בחזרה יכול לקבל במקום הזול מבלי שיתן להם שכר טרחם דהא איכא טעמא דמגלו להו תרעא אי לאו משום דאדם חשוב שאני ומש"ה היה נותן להם רב מחצית הריוח ובודאי לא היה נותן להם שכר טרחם שא"כ אפי' אדם חשוב כיון שפורע להם שכר טרחם ומקבל עליו אחריות הדרך למה יתן להם מן הריוח כלום וכן היו משתמשים במעות קודם שיהיו במקום הזול דומיא דההיא דחמרים דא"כ לא היה כאן חשש רבית כלל ואפי' באדם חשוב ואפ"ה מותר לשאר אינשי וזהו לדעת הרמב"ן המחמיר בפירושו בההיא דחמרים והוא הדרך הנכון שהסכימו בו הבאים אחריו ואין נ"ל לדעת רש"י דאפילו בלי שיקבל הקונה אונסא דאורחא מעלין לגמרי במקום הזול ואף בלי שיתנו להם שכר טרחם דטעמא דמגלו להו תרעא עומד כנגד הכל ולדבריו צריך לדחוק במה שהקשו בגמרא אמאי כיון דקביל עליה אונסא דאורחא לישקול שיתא דלאו דוקא משום דקביל עליה אונסא דאורחא דאפי' לא קביל היה מותר אלא לרווחא דמילתא מקשי הכי אלא שדברי רש"י ז"ל בזה אינם נכונים עכ"ל : המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר וכו' ברייתא שם כתב הריב"ש בתשובה סימן ש"ח נראה ברור שאסור להלוות לישראל דינר זהב השוה כ' דינרים על אחריות ספינה ההולכת מעבר לים ושיתן לו בשובה כ"ד דינרים לפי שזו הלואה היא וקוצץ לו דבר קצוב ברבית ואע"פ שהמלוה מקבל עליו אחריות המעות כל ימי המשך מהלך הספינה עד שובה עדיין לא יצא מידי הלואה דהא בפרק איזהו נשך זוזי יהיב וזוזי שקיל ולא הדרי בעינייהו ולא דמי למרא ומה שנוהגים לתת כ' ליטרין למי שיבטיח ק' ליטרין שיש לו בספינה זו דרך אחרת היא לפי שאין כאן הלואה אלא כעין מכר שמקבל עליו אחריות מעות האחר בעד הסך ההוא שנותן לו זה ואפי' אם יקדימו לו עתה העשרים ליטרין אין חשש בזה :

קעד מכר שדה לחבירו וכו'. ברייתא וגמרא (סה :) יתבארו הדברים יפה בח"מ סימן ר"ו בס"ד. כתב הרשב"א בתשובה שיג"ש זה הרי הוא כמכר ר"ל כאילו מכר קרקע זה לחבירו וחוזר ולקחו ממנו להעלות לו אותו סך בכל שנה ושורת הדין כל מי שמוכר קרקע ומתנה בשעת המכר שאם יהיו לו מעות יחזירם ללוקח אין זה מכר אלא מלוה ובכל כיוצא בזה יש בו משום רבית וכדאיתא בפרק א"נ מכאן אתה למד למה שהתנו בני כת החברים מכאן ולהבא שכל מי מבני החבורה שימכור להם לשיג"ש שיכול לפדות כל זמן שירצה ה"ז אסור מן הסתם בלא שום תנאי בשעת המעשה שכיון שהתנו מתחלה כל מה שיעשו מכאן ולהבא הרי הוא כאילו התנו בשעת מעשה שכבר נודע שע"ד כן עושין וסתמן כפירושן וכדאמרינן בריש פרק המקבל (דף קד.) בדרישות ההדיוטות שאע"פ שאינו תנאי גמור אלא שכן נהגו אפי' לא התנו כמו שהתנו וכ"ש שאתה למד מכאן השאלה אחרונה ששאלת במי שמעלה שיג"ש לאחר ואותו בעל השיג"ש עשה זמן שטר למי שמעלה לו השיג"ש שאם שמא תוך י' שנים יוכל לקנות אלו מישראל אחר בסך אותה שיג"ש שהוא עושה לו בקרקע בטוח שיחליף אותו שיג"ש מהבתים שלו על אותו קרקע שהיה הוא פטור מלעשות השיג"ש שזה ודאי אינו אלא כראובן שאמר לשמעון שאם יתן לו כן וכן יהא קרקע זה שהוא שלו מכור לו שאין שמעון חייב כלום אלא אם ירצה לקנות יקנה ואיך יסלק דמי הקרקע שחשבונו מחמת חוב והוא אינו חייב כלום עדיין עד שיקנה ויחליף וזה פשוט ע"כ ובתשובה אחרת כתב על אחד שמכר כרמו לעכו"ם בשלשים ליטרין ובאותו יום עשה לו העכו"ם שטר שאם יחזיר לו מעותיו תוך ארבע שנים שיחזיר לו שטר המכר שורת הדין במכר הזה בין ישראל לישראל חבירו הכל תלוי בתנאי אם נעשה קודם שנגמר המכר או אחר שנגמר ואפי' בשעה אחת והוא שאם נעשית ביניהם קודם המכר או בשעת המכר אין לו דין מכר אלא דין הלואה והלוקח חייב להחזיר כל מה שאכל דרבית קצוצה אבל אם נעשה לאחר המכר ואפי' שעה אחת ה"ז מכר גמור אלא שזה הלוקח רצה לפטם דעת המוכר ואפי' עשה לו שטר על זה בקנין ובכל מיני חיזוק חסד הוא שרוצה להתחסד עמו ולהחזיר לו מקחו וכן אם עשה אפי' הלוקח תנאי המכר אם חלטו ממנו המוכר וחזקו הרי הוא תנאי אבל כל שעשאו הלוקח ואפי' בתוך המכר ושתק המוכר ולא חזקו אין זה תנאי אלא כפטומי מילי והמכר מכר הואיל שלא עשאו המוכר שהו"ל לעשותו (ה) : **מכר** לו השדה ונתן לו קצת המעות וכו' משנה וגמרא (סה :) מכר לו את השדה וכו' ובגמרא מי אוכל פירות רב ענן אמר משלשין את הפירות ולא פליגי וכו' תני רב ספרא פעמים ששניהם אסורים וכולי עני רבא בתריה וכו' :

ואפילו אם יאמר הלוקח אני אוכלם וכו' כ"כ בנמק"י בשם הרשב"א דרבית על מנת להחזיר אסור : אבל ודאי אם יאמר אוכלם וכו' זה פשוט דהא אין כאן צד רבית כלל ואם כשנתן המוכר א"ל קנה כשיעור מעותיך וכו' עד דבשכר המתנת המעות הוא אוכל תני רב ספרא פעמים ששניהם מותרים וכו' וכתב נ"י בעלה ג' ד"ב בשם הרשב"א דהא דאמרינן דא"ל קני מעכשיו וזוזי ליהוי הלואה גבך לאו למימרא שצריך שיאמר כן בפירוש דמסתמא נמי דינא הכי דכל שהחזיק או קנה כראוי זוז מלוה ע"פ הוו על הלוקח כל דלא עייל ונפיק אזוזי וכ"כ בהגמ"ר :

כל היכא דאמרינן הכא אסור כתב הרמב"ם בפרק ו' דרבית קצוצה הוא ורבי' ירוחם כתב וכל אלו של מכר הן לד אחד ברבית ויש מן הגדולים שכתבו שהם אבק רבית והרוב הסכימו שהוא רבית קצוצה וכ"כ הרמב"ם עכ"ל. כתב הריב"ש בתשובה סימן תס"ד שאלת רגילים העכו"ם לקנות שינסאלים על בתים ושדות ויתן הקונה למוכר מאה ליטרין ע"ד משל על בית או שדה שוה הרבה יותר ממה שקנה על תנאי שיתן המוכר שקבל המעות לקונה שינסליר מס ידוע בכל שנה

דרכי משה

קעד (א) וע"ל בח"ה סימן ר"ז יתבאר בס"ד אי מהני תנאי הלוקח דס"ס רבית אוכל :

דרישה

לו שכר טרחא כמ"ש לעיל אבל כשאינו נותן לו שכר טרחא בשאר סחורה אסור אפי' אם המוכר מקבל עליו אחריות דלא שייך טעמא דמגלי תרעא כדפרישית וא"ל הא כתב רבינו לעיל דאפילו אמר אפרענו לך מיד כשתמכור אפ"ה אסור והקשינו א"כ למה זה עושה ותירצנו דעושה כדי להתראות בהן ומגלי להו תרעא כו' וא"כ למה אסור לעיל כשפורע לו מיד מ"מ מתבואת חמרים די"ל דודאי יש להם הנאה מורתא דסבור הלוקח שיגלו ליה תרעא ולהכי כיון שיש ללוקח קצת הנאה וגם מקבל עליו אחריות הרי הוא רבית גמור דריוח גמור ליכא דדוקא בתבואה דמידי דשכיחא הוא דאזלי ואתו כל שעתא ובודאי מגלי להו תרעא ומוזלי לגבייהו ואיכא ריוח גדול אבל בשאר פרקמטיא דלא שכיח וספק ספיקא הוא אם מגלי להו תרעא וליכא ריוח ולהכי שפיר מחשב כרבית כיון שהלוקח מקבל האחריות אע"ג דגבי תבואה מותר וק"ל . ובזה מיושב נמי מה שיש להקשות כיון דטעמא דרש"י שמתיר אפי' באחריות על החמרים והיינו משום דלמא יוזלו הפירות במקום היוקר יותר מבמקום הזול ואיכא פסידא למוכר אם כן גם בסחורה יהא מותר אפי' אם האחריות על הלוקח מה"ט אלא דלא התירו כן אלא בתבואה דאיכא עוד ט"א דהיינו מגלי תרעא ולהכי מותר אבל בסחורה כיון דדבר זה דהיינו שיוזלו במקום היוקר יותר מבמקום הזול לא שכיח ואין כאן מגלי תרעא אסור וק"ל :

פרישה

(לד) אם יש לו שם פירות מותר פירש"י דמסתמא אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא משיך שאם בשלא לאו רבית קצוצה הוא אלא אבק רבית וכי יש לו לא גזור : (לה) ואם לאו אסור דבשכר המתנתו נתן לו זה במקום היוקר :

סי' קעד (א) **מכר** שדה לחבירו ואמר לכשיהיו כו' בח"מ סימן ר"ז יתבאר הדינים הללו ושם בריש הסימן מבואר דהיינו דוקא באמר כן קודם שנגמר המקח לגמרי ואם אמרו כן בשעה שמתחיל המקח אפי' התנה הלוקח כן מהני אלא מיירי בדהתנה כן בינו לבינו ע"ש : (ב) אסור ללוקח לאכול הפירות כו' וכתב הרמב"ם שהוא רבית קצוצה וכן בכל מקום שנזכר אסור בדין זה ולרבי' שהסכים לעיל בסימן קע"ב לפירש"י במשכנתא לא הוי אלא אבק רבית והשתא א"ש הא דמסיק רבינו וכתב בס"ם זה ופירות שאכל הוי אבק רבית כו' ולכאורה היה נראה לחלק דבמשכנתא אפי' באתרי דמסלקי מ"מ לכל הפחות תוך שנה ראשונה א"א לסלקו והוה עליה קצת דין מכר משא"כ בדין זה דאתני עמו שיחזירנו לו אימת שירצה אבל זה אינו דדין זה נלמד מדין משכנתא וכמ"ש התוס' והביאו ב"י וכמו ששם לא הוי אלא אבק רבית לפירש"י ה"ה הכא אבל הסוברים במשכנתא כהרי"ף ששם הוי רבית קצוצה גם כאן הוי רבית קצוצה : (ג) ואם אומר הלוקח מדעתו כו' אינו תנאי ולא אמרינן שהלוקח ע"מ כן קנהו ולהוי כתנאי כיון שלא התנה המוכר עיין בח"מ סימן ר"ז סי"א דכתב בשם הרמב"ם שם דבכה"ג והפירות בתנאי קיים והלוקח אוכל פירות ורבינו תמה עליו . ועמ"ש שם בישוב דברי הרמב"ם : (ד) אסור דסוף סוף רבית אוכל דרבית ע"מ להחזיר אסור נ"י בשם רשב"א :

ואם לא יגמור המקח כשיבא המוכר להחזיר לי מעותי אעשה עמו חשבון ואנכה לו דמי הפירות מותר וה"ה נמי אם המוכר אומר כן. ואם כשנתן לו המעות אמר לו קנה כשיעור מעותיך כל אחד אוכל פירות כפי מעותיו ואם אמר לו כשתביא מותר המעות קני ולא אמר מעכשיו לוקח אסור שאין מקח כלל עד שיביא המעות ואם היה אוכל נמצא שבשכר מעותיו הוא אוכל ומוכר מותר דשלו הוא אוכל ואם אמר (ה) קני מעכשיו וזוזי ליהוי הלואה גבך לוקח מותר שמיד נקנית לו ושלו הוא אוכל ומוכר אסור דבשכר המתנת המעות הוא אוכל: האומר לחבירו קנה לי שדה מפלוני ואמר המוכר לשליחי אני מוכר לך על תנאי שתחזירנו לי לכשיהיו לי המעות (ו) והשיב השליח אתה והלוקח חברים בטוב תתפשרו אינו מוכר אלא על זה התנאי וצריך להחזירו [א] ופירות שאכל הוי אבק רבית (ז) ואינה יוצאה בדיינין:

אין

ב"י

שנה ק' או כ' דינרים וזה בתורת מכר וקנין מהם לזמן קצוב ומהם לעולם בתנאי ובשעבוד כך שאם לא יפרע המוכר לקונה אותם המעות שקבל ממנו אחר שישלם הזמן שהתנו ביניהם יהיה הבית נחלט לשגשליר והיה שלו ונפסד למוכר הפסד גמור וכל התנאים האלו כתובים בלשון קנין מכר ושאלת אם על הדרך הזה יעשה ויקנה ישראל מישראל אחר אם יקרא זה רבית קצוצה ויוצאה בדיינים אם לאו והשיב נראה שיש במכירה זו חלשה לדין הא' שהוא רבית קצוצה ויוצאה בדיינים והצד שני שאין בו רבית כלל והצד ג' שהוא אסור מדרבנן הא' כגון שהמוכר החזיר מעותיו לקונה לאחר זמן כמו שנאמר שהתנו ביניהם שיוכל להחזיר לו מעותיו אם לעולם אם לזמן ידוע ובענין זה אין ספק שכיון שהחזיר לו מעותיו הרי נתבטל המכר למפרע ולא קנה גוף הבית או השדה ונתברר שעד עתה היה מעות בהלואה ביד המוכר וא"כ הפירות שאכל בנתיים הם רבית קצוצה הצד הב' כגון שלא פרע המוכר ללוקח את המס עם הקרן והוחלט הקרקע ללוקח לגמרי כפי מה שהתנו ביניהם נראה שאין כאן רבית כלל וא"ל שאין כאן רבית מחמת מה שוה הקרקע יותר מהמעות שנתן שזה מותר גמור וכדתנן הלוהו על שדהו א"ל אם אין אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים הרי היא שלי הרי הוא שלו אלא אף מה שנתן לו מן המס תוך זמן אין כאן רבית שכיון שהוחלט לו הקרקע הו"ל מכר למפרע מטעם ראשונה דהא ודאי קני לך מעכשיו א"ל דאי לא לא היה חלוט לו דהו"ל אסמכתא וכיון דע"כ נדון זה בדא"ל מעכשיו א"כ כשהוחלט הו"ל מכירה למפרע וא"כ נתברר הדבר שכשאכל הפירות כדין אכל ואין כאן רבית ואע"פ שמתחלה היה אסור לאכלם כיון שאיפשר לבא לידי רבית אם לא יוחלט לו הקרקע מ"מ כשנתקיים המכר למפרע כדין אכל ואין כאן רבית היינו דגבי מתניתין דמכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים וכו' אמרינן בגמרא דכי א"ל לכי מייתית קני מעכשיו משלשין את הפירות ואע"פ שבנדון זה לא אכל הקונה פירות הקרקע אלא המוכר נתן לו המעות אין היזק בזה שכיון שהקרקע נחלט לקונה למפרע נמצא שהמעות שקבל בכל שנה הם שכירות הקרקע ולא רבית כלל הצד הג' מתחלה כשהוכל פירות ואע"ג דלכאורה הוה משמע דמתחלה נמי הוי רבית קצוצה שהרי נראה שזו הלואה גמורה היא ואע"פ שהוא בלשון מכירה אין הלשון גורם כיון שהתנו שאם לא יפרע לו אם הפירות אם הקרן בזמנה שיוחלט הקרקע למלוה וכל שהוחלט הוי מותר גמור למפרע א"כ א"א לומר שכשאכלן יהיה רבית קצוצה כיון שאפשר לבא לידי היתר גמור אלא שאסור מדרבנן ויכנס לספק ע"כ והאריך בדבר:

האומר לחבירו קנה לי שדה מפלוני וכו' שם (סז.) ההיא איתתא דאמרה להחוא גברא זיל זבין לי ארעא וכו' וכתוב בנ"י בשם הרשב"א דלרבותא נקט כי א"ל את וגוולא אחי דסד"א דה"ק איני מכנים עצמי ביניכם אלא בלא תנאי אני קונה ואם תרצה היא להחזיר לך אחים אתם וזה שתק לו וקבל ממנו והרי זה כאומר תחזיר לך מדעתה קמ"ל וגם תלמידי הרשב"א כתבו פירוש ה"ס שנגמר המקח התנה כן ואי לא רבה בר רב הונא הו"א דהכי א"ל אתם אחים תתרצו ביניכם אבל אני איני קונה ע"מ כן קמ"ל דלא סמכא דעתיה ולא מכר אלא ע"ד כן ומיהו כל שכן אם שתק שליח ולא א"ל את וגוולא אחי דאמרי' לא מכר אלא ע"ד כן שהרי התנה כן בפירוש:

ופירות שאכל הוי אבק רבית אף על גב דההיא עובדא אמרינן ארעא הדרא פירי מאי רבית קצוצה הוי וויצאה בדיינים או דילמא כי אבק רבית הוי ואינה יוצאה אמר רבה ב"ר הונא מסתברא כאבק רבית ואינה יוצאה עבד רבינא עובדא ואפיק פירי ולא כרבה בר רב הונא. רבינו כשיטת הרא"ש והתוס' ס"ל שהקשו דהא רבינא ס"ל במשכנתא בלא נכייתא אינה יוצאה בדיינים ולפיכך פירשו דאף על גב דהוה בעי למימר דהוי רבית קצוצה לאו מטעם זה אפיק אלא משום דהוו מחילה בטעות דבתורת מכר ירד לתוך השדה והמכר אינו מכר דכל את וגוולא אחי לא סמכא דעתיה והדרא ארעא ופירי נמי הדרי דהוי מחילה בטעות עכ"ל ומתוך דברים אלו נתבאר שמ"ש כאן רבינו ואינה יוצאה בדיינים היינו מטעם רבית אבל מטעם מחילה בטעות יוצאה וויצאה זהו לדעת התוס' והרא"ש וכתבו תלמידי הרשב"א שכן דעת הראב"ד דכל בזביני לאו רבית קצוצה הוא ורבינא במשכנתא עבד עובדא אבל לא בזביני אבל לדעת הרי"ף רבית קצוצה הוי וויצאה בדיינים מטעם רבית שהרי כתב וקי"ל כרבינא בזביני וכ"ש במשכנתא וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה"מ ולוה וכן דעת תלמידי הרשב"א וכתבו שכן דעת הרז"ה כתב נמ"י בעלה ג' ד"א בשם הרשב"א דבזבין ולא אצטריכו ליה זוזי דאמרינן דהדרי זביני וכן בזבין אדעתא למיסק לא"י דאי לא סליק או לא אתדר ליה הדרא זביני א"א ללוקח למיכל פירות אפי' בתנאי עד דידע דניקוס זביני: השוכר מחבירו בית או שדה בדבר מועט בשנה והקדים לו שכר עשרים שנה והתנו שאחר שנה או שתים אם ירצה המשכיר להחזיר לו מעותיו ינכו שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו כפי מה שפסקו ויחזיר לו קרקעו נראה דשרי דמה שמשכיר לו בדבר מועט בשביל שמקדים לו מעות מיטרא שרי כמו שיתבאר בסי' קע"ו ואע"פ שהתנו שאם ירצה המשכיר לפדות קרקעו לסוף שנה או שתים יהיה רשאי לא דמי למוכר שדה לחבירו וא"ל לכשיהיו לי המעות תחזירהו לי דאסור כמו שנתבאר בראש סימן זה דהכא שאני שהוא מנכה שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו ואע"פ שהוא מושכר בידו בפחות משוויו הא אמרן דשרי וזה דרך נכון כדי שיהא בהיתר כל אחריות הקרקע מנפילה או שריפה על בעל הקרקע שכן דין שכירות קרקע מש"כ במשכנתא ומדברי הרמב"ם אתה למד כן שכתב בסוף פ"ז גבי משכנתא דסורא וכן אם התנה הלוה שכל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק ה"ז מותר שאין זה אלא כשכירות וכל תנאי שבשכירות מותר כמו שביארנו ואל תטעה במה שכתבתי בסי' קס"ד בשם תשובת הרשב"א על ראובן שלוה י"ב ליטרין משמעון והשכיר לו שמעון דירתו בדינר לשנה וכו' דהתם שאני שנתנו לו בתורת הלואה:

אין

ב"ח

דמים: ומ"ש ואם אמר קני מעכשיו וזוזי ליהוי הלואה גבך וכו' כתב בנ"י ע"ש הרשב"א דלאו למימרא שיהא צריך לומר כך בפי' דמסתמא נמי דינא הכי כל שהחזיק בקרקע או קנה כראוי זוזי מלוה ע"פ הוו על הלוקח כל דלא עייל ונפיק אזוזי וכדמוכח בפ"ק דב"ב בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן אמר המחבר כ"ל שאין דעת הרב לומר שאפי' לא יפרש יהיה חוב על המחזיק וחייב לפרוע על כרחו דאדרבה כל שהוא מוחזק מקרקע מרצון בעליו הוא בחזקת שנתן כדאמר התם בב"ב דבד' אמות בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן אלא הכא לענין איסור רבית הוא דכתב הרב כן דלא תיסק אדעתין אם לא יפרש ההלואה שלא הקנה לו הקרקע מעכשיו אלא כלומר ולכי מייתית ליה אלא כיון שידוע לנו שלא נתן לו אלא מקצת דמיו השאר ודאי חוב הוא וכולו קנוי לו מעכשיו עד כאן לשונו ודבריו מבוארים דלאו דוקא דאמר ליה קני מעכשיו וזוזי להוי הלואה גבך אלא אפילו היכא דלא אמר ליה אלא קני מעכשיו בלחוד נמי מסתמא כך הוא דזוזי מלוה על פה הוו על הלוקח אי לא עייל ונפיק אזוזי וכדאיתא פרק האומנין וכיון דהלואה נינהו מסתמא לוקח מותר ומוכר אסור והא דאמר שניהם אסורים אינו אלא בדאמר ליה לכי מייתית קני מעכשיו דהכי מעכשיו ללוקח שאין המוכר רשאי לאכול כלום והכי לכי מייתית למוכר שאין הלוקח רשאי לאכול כלום ולפיכך יתננו ביד שליש וכדכתב רבינו האי גאון בתחלת שער י"ג אבל אי א"ל קני מעכשיו ולא א"ל ולכי מייתית מסתמא הוו להו זוזי הלואה גביה ולוקח מותר ומוכר אסור. ובמרדכי ישן כתוב וז"ל לוקח מותר ומוכר אסור בדא"ל קני מעכשיו וזוזי ליהוי הלואה גבך אבל בסתם לא קני וכגון דעייל ונפיק אזוזי כדלקמן פרק האומנין עכ"ל והוא כתוב בהגהות מרדכי שלנו ומביא על זה מ"ש רבי' האי גאון אלא דנראה דט"ס איכא בדפוס ומשמע דס"ל נמי כמ"ש נ"י ע"ש הרשב"א דאפי' לא אמר אלא קני מעכשיו בלחוד נמי לוקח מותר ומוכר אסור והא דנקט תלמודא וזוזי ליהוי הלואה גבך אינו אלא היכא דעייל ונפיק אזוזי דהתם הוא דלא קנה היכא דלא כתיב ליה ולוקח נמי אסור אבל כיון דא"ל וזוזי ליהוו הלואה גבך אפי' עייל ונפיק אזוזי נמי ליקח מותר ומוכר אסור והכי נקטינן דאי לא עייל ונפיק אזוזי אפי' לא א"ל אלא קני מעכשיו נמי לוקח מותר ומוכר אסור ואי עייל ונפיק אזוזי אי פריש וא"ל קני מעכשיו וזוזי ליהוו הלואה גבך נמי לוקח מותר ומוכר אסור ואי לא פריש אלא א"ל קני מעכשיו בלחוד שניהם אסורים דכיון דעייל ונפיק אזוזי לא קני לוקח את כולה ודו"ק: האומר לחבירו קנה לי שדה מפלוני וכו' שם (דף ס"ז) בעובדא דההיא איתתא דא"ל להחוא גברא זיל זבין לי ארעא מקריבאי וכו' דקאמר תלמודא ארעא הדרא פירי מאי א"ר בר רב הונא מסתברא כי אבק רבית הוה ואין יוצאה בדיינין וכן אמר רבה א"ל אביי לרבה משכנתא מאי וכו' א"ל התם טעמא מאי משום דלא קן ליה ה"נ לא קן ליה אמר רב פפי עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא ונראה דמדקאמר דלא כרבה בר רב הונא אלמא דעובדא דרבינא דאפיק פירי נמי כהך עובדא דרבה בר רב הונא הוא דהוה בזביני וכן נראה מדברי התוספות דהקשו דהא בריש פירקין קאמר רבינא במשכנתא בלא נכייתא אבק רבית הוא והכא אפיק פירי אלמא דס"ל לרבינא דרבית קצוצה הוא. ותירצו דרבינא לא אפיק פירי אלא בזביני משום דפירי דאכיל בטעות אכל דקסבר דמכירה גמורה היא ומחילה בטעות לא הוי מחילה וכ"כ הרא"ש וא"כ קשה למה פסק רבינו הכא בהך עובדא דפירות שאכל אבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים הלא יוצאה בדיינים משום דבטעות אכל להנהו פירי וב"י כתב דלא בא רבינו אלא לומר דמטעם רבית אינה יוצאה אבל מטעם מחילה בטעות יוצאה וויצאה עכ"ל ולא נהירא דא"כ עיקר הדין שמוציאין הפירות מיד הלוקח לא הודיענו רבינו כלל אבל נראה עיקר דרבינו פסק כרבה בר רב הונא וכרבה ואביי דכולהו פליגי אדרבינא וס"ל דלא הוה ליה מחילה בטעות דהלוקח ודאי ידע דלא קנה השדה ואפילו הכי אכל לפירי כי החזיק בקרקע בתורת משכנתא בלא נכייתא דהוי ליה אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים ולית הלכתא כרבינא דיחיד הוא כנגד רבים ולכן פסק רבינו בהך עובדא דההיא איתתא דאבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים ודלא כמ"ש בש"ע דמוציאין ממנו פירות שאכל נמשך אחר מ"ש כאן וליתא אלא אין מוציאין מה שאכל:

אין

פרישה

(ה) קני מעכשיו וזוזי ליהוי הלואה גבך כ' ב"י בשם הרשב"א דה"ה אם לא אמר כן בפי' כיון דקנה מעכשיו ממילא המעות הוו הלואה גביה: (ו) והשיב השליח אתה והלוקח חברים כו' לרבותא נקט הכי דסד"א דה"ק איני מכנים עצמי ביניכם אלא בלא תנאי אני קונה ואם ירצה הוא להחזיר לך אחים אתם וזה שתק וקבל ממנו וה"ז כאומר יחזיר לך מדעתו קמ"ל ומכ"ש אם שתק השליח שנתקיים התנאי כ"י בשם הרשב"א: (ז) ואינה יוצאה בדיינין ואע"ג דבגמרא משמע דיוצאה בדיינין פירשו התוס' והרא"ש דמשום רבית אינה יוצאה בדיינין שהוא אבק רבית אבל יוצאה משום דהוי מחילה בטעות מפני דבתורת מכר ירד לתוך השדה והמכר אינו מכר ומתוך זה נתבאר שמ"ש רבינו אינו יוצאה ר"ל מטעם אבק רבית אבל מטעם מקח טעות יוצאה ב"י ועיין בח"מ ס"ס קפ"ב דשם כתב ג"כ כמ"ש כאן דמיחשב לאבק רבית ואינה יוצאה בדיינין וע"ש וכאן בדרישה שכתבתי והוכחתי דרבינו שפיר דייק וכתב דאינה יוצאה בדיינים כלל ודלא כב"י:

השער

דרישה

סי' קעד [א] והפירות שאכל הוי אבק רבית ואינו יוצאה בדיינים גם בח"מ ס"ס קפ"ב סתם רבינו וכ"כ. וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש פ' א"כ סימן ל"ג ע"ש. ותימה הלא מגמרא ומדברי הרא"ש לא משמע הכי וכאשר אציע לפניך כי מקור דין זה מעובדא דאיתא בגמרא פ' א"כ ד' ס"ז ע"א ז"ל ההיא איתתא דאמרה ליה להחוא גברא זיל זבין לי ארעא מקריבאי אזל זבין לה. וא"ל (המוכר להשליח) אי הוו לי זוזי מהדרת לה ניהלי. א"ל את וגוולא אחי (פרש"י אתה והוא קרובין הן ותתפשרו גוולא היה שמה) אמר רבה בר רב הונא כל את וגוולא אחי לא סמכה דעתיה ולא גמר ומקנה. ארעא הדרי פירי מאי רבית קצוצה הוי ויוצאין בדיינים. א"ד כי אבק רבית הוו ואין יוצאין אמר רבה בר רב הונא מסתברא כי אבק רבית הוו ואין יוצאים בדיינים וכן אמר רבה א"ל אביי לרבה משכנתא מאי (פירש"י משכן לו שדהו ולא קצץ עמו לאכול פירות לשם רבית אלא סתם והוא ירד ועשה ואכל) התם טעמא מאי משום דלא קן ליה ה"כ לא קן ליה א"ד התם זביני הכא הלואה א"ל התם טעמא משום דלא קן ליה ה"כ לא קן ליה. אמר רב פפי עבד רבינא עובדא ומשב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא עכ"ל הגמרא. וכתב הרא"ש ע"ז (והוא מהתוספות שם אלא שהרא"ש הוסיף לדברי הרי"ף ע"ש) וז"ל וקשה דהא רבינא גופיה אמר לעיל דמשכנתא בלא נכייתא בדיכינו אין מחזירין אותו ממלוה ללוה. וי"ל אע"ג דהוה בעי למימר דהוה רבית קצוצה לאו מטעם זה אפיק אלא משום דהוה מחילה בטעות דבתורת מכר ירד לתוך השדה והמכר אינו מכר דכל את וגוולא אחי לא סמכא דעתיה והדרא ארעא ופירי נמי הדרי משום מחילה בטעות דהוה כמניח את סבירו

ליטול

קעה אין פוסקין וכו׳. משנה שם (ע״ב) ובגמרא (ס״ג) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו מאי טעמא אמרי רבנן פוסקים על שער שבשוק ואע״פ שאין לו דאמר ליה שקילא טיבותך שדייא אחיזרי מאי אהנת לי אי הוו לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ושילי בזולא: **ומ״ש** כל זמן שלא יצא השער של עיירות כך הוא דעת רוב פוסקים דלא בעינן דיצא השער של כרכים דלא כהרי״ף והרמב״ם: ומ״ש יכול לפסוק עד כדי החטין שלו פירוש אבל אינו יכול לפסוק על יותר ממה שיש לו דדוקא בהלואה אמרינן יש לו סאה לוה עליה כמה סאים דרואין כל סאה וסאה שלוה ראשון ראשון כאילו אכלה הלוה וסאה שלו נחלטת מיד למלוה אבל גבי מכירה אין אדם מוכר דבר שאינו ברשותו עיין בח״מ סימן ר״ט וכיון דלא חל המכר על מה שאין לו אם כן המעות הן הלואה ביד המוכר וכשנותן לו חיטין כשיתיקרו הוה ליה רבית גמורה וכבר כתבתי מזה בסי׳ קס״ג וסי׳ קע״ג ע״ש וכן עיקר וכן פסק ב״י ודלא כהרב בהג״ה ש״ע בסי׳ קע״ג: היו חדשות וכו׳ ברייתא שם (בדף ע״ב) ופירש רבינו דה״ק דבהיו חדשות מד׳ וישנות מג׳ ל״מ דאינו יכול לפסוק שיתן לו ד׳ סלע בסלע מישנות אלא אפילו מחדשות לא יפסוק והטעם דכל שיש חילוק בין חדש לישן אינו שער קבוע אי נמי פי׳ רש״י דהא דהחדשות מד׳ משום שלא יבשו עדיין כל הצורך הוא וכשיקבלם ממנו לאחר זמן כשיתייבשו כל צרכם איכא רבית וכן בהיו לקוטות מד׳ ולכל אדם מג׳ אינו יכול לפסוק שיתן לו ד׳ בסלע משל בעל הבית ל״מ עם בעה״ב דאינו פוסק אלא אפילו עם לקוט נמי לא יפסוק דזו הוי רבית גמורה אבל יכול לפסוק עם לקוט שיתן לו משל לקוט ד׳ שאין בסלע משיצא השער ד׳ של לקוט אבל עם בעה״ב אינו יכול לפסוק מד׳ בסלע אפילו בתבואת לקוט דאף על פי דליכא הכא רבית גמורה מכל מקום חיישינן גביה בעה״ב דכיון דזולא ביה מילתא למיזף מלקוט יהיב ליה משל בעה״ב ואיכא משום רבית ואיבעית אימא מאן דיהיב זוזי לבעה״ב אפירי שפירי יהיב. לשון ב״י כתב הר״ר ירוחם בח״ב ופוסק בפירוש לב״ה על פירות של לקוטות כשער הלקוטות וכו׳ אהיה הוא תחלה לקוצרים דסליק מיניה קאי וקשה דמאי אירא וכו׳ עד כאן לשון ב״י והימא דהיאך פירש ב״י אהיה הוא תחלה לקוצרים קאי כיון דאי אפשר לפרש כך כמו שהקשה הוא בעצמו על פירוש זה וכ״ש דא״א לפרש דקאי אהיכא שאינו תחלה לקוצרים ומה שתירץ על זה הוא רחוק ואי אפשר לייסבו אבל הדבר ברור שט״ס יש בלשונו וצריך להיות ואינו פוסק בפירוש לב״ה על פירות של לקוטות כשער הלקוטות ולא קאי אהיה הוא תחלה לקוצרים ותלמוד ערוך הוא והוא מה שכתב רבינו כאן אבל אינו יכול לפסוק עם בעה״ב מד׳ בסלע אפי׳ בתבואת לקוט:

היה

קעה אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער פירוש אינו יכול להקדים מעות להבירו ולפסוק עמו שיתן לו חטין כל השנה כשיעור מעותיו כפי מה ששוה עתה שבשביל הקדמת המעות הוא מקבל עליו ליתן כפי זה הסכום אף אם יתייקרו ודבר זה אסור כל זמן שלא יצא (א) השערות של עיירות אבל משיצא השער פוסק (ב) אפי׳ אין לו למוכר חטין. או אם יש למוכר חטין יכול לפסוק (ג) עד כדי החטין שיש לו. היו הדשות בשעת פסיקה

ד׳

קעה אין פוסקין על הפירות וכו׳ משנה פ׳ איזהו נשך (ע״ב:): ודבר זה אסור כל זמן שלא יצא השער של עיירות שם בעלה הנזכר אמר רבי יוחנן אין פוסקין על שער של עיירות משום דלא קביע תרעייהו כלומר שלפי שפה השער משתנה אלא על שער של כרכין דוקא הוא שפוסקין שהשער שלהם קיים ונמשך זמן מרובה ובעלה (סג:) אמר רבא השתא דא״ר ינאי מה לי הן ומה לי דמיהן אמרי׳ מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן ופוסקים על שער שבשוק ואע״פ שאין לו ולפי מאי דפירש״י בהאי דרבא אתי רבא ורבי ינאי כר׳ יוחנן דאין פוסקים על שער של עיירות אבל התוס׳ פי׳ דלרבא אליבא דר׳ ינאי פוסקין על שער של עיירות. והרי״ף כתב מימרא דרבא ולא פירש בה דבר ובסוף הפ׳ כתב מימרא דר׳ יוחנן סתם משמע דכרבי יוחנן ס״ל ומימרא דרבא מיפרשא כפירש״י דאתיא כר׳ יוחנן וכן פסק הרמב״ם בפ״ב מה״מ דאין פוסקין על שער של עיירות וכן פסק רבינו ירוחם ובהגהות מרדכי בשם ר״ח ור״ת ובהג״א עלה קמ״ה ובהגהות מיימוני פ״ק בשם ס״ה פירשו כפי׳ התוספות ופסקו כרבא. והרא״ש בעלה קמ״א כתב מימרא דרבא ופירשה כפי׳ התוספות ובעלה קמ״ה כתב מימרא דר׳ יוחנן סתם ואע״ג דמדכתב מימרא דר״י סתם משמע לכאורה דהכי ס״ל מ״מ מדנחת לפרושי מימרא דרבא כפי׳ התוספות משמע לרבינו דהכי ס״ל דאפי׳ תאמר דפירשה משום דפרש״י במימרא זו אינו מתיישב מ״מ לא הו״ל לפרושי אי לאו דס״ל דהלכתא היא דאין דרך פוסקי פסקים לפרש שמועות דלאו הלכתא נינהו ולענין הלכה כיון שהרי״ף והרמב״ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א): אבל משיצא השער פוסק וכו׳ משנה בעלה (ע״ב) יצא השער פוסקים אף על פי שאין לזה יש לזה וטעם ההיתר איתא (סג:) שהוא משום דא״ל שקול טיבותך ושדיא אחיזרי אי הוי לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא כלומר והלכך חשבינן כאילו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח וכשנתייקרה ברשותו נתיקרה וכיון שאינו דרך הלואה אלא דרך מקח שאינו רבית של תורה לא אחמור ביה רבנן: אם לא נתן דמים אלא פירות בשווין ופסק לו עליהם פירות אחרות כתוב בנ״י עלה א׳ ד״ד דהוי כאילו נתן לו דמים ושרי ואע״פ שהוא כתב שמפרשים כן על מימרא דרבא נ״ל דאפי׳ המפרשים מימרא דרבא בגוונא אחרינא אית להו האי דינא דסברא הוא: אם לא נתן לו עכשיו דמים אלא שהיו לו מלוה עליו ופסק בדמי המלוה פירות בשער שבשוק נתבאר בסימן קס״ג:

אם נתן לו מעות בדרך הלואה ע״מ שאם לא ישלם מעותיו עד יום פלוני יתן לו פירות בשער של עכשיו לפירוש ראשון שפרש״י [בעלה עב:] על מאי דא״ר הונא אין לווין על שער שבשוק דכיון דאסיקנא דלווין מותר אך הפוסקים משמע שמפרשים כפירוש האחרון וכבר כתבתי זה בסי׳ קס״ב:

ירושלמי יצא השער בטבריה פוסקים כל העיירות הסמוכות לה כלומר אף ע״פ שבאותן עיירות ליכא שער כיון שסמוכות לטבריה פוסקים על שער של טבריא כ״כ בהגהות מרדכי וה״נ משמע בגמרא דידן דאמרי׳ [בעלה ס״ג] הא חיטי בהיני ובשילי ומיהו נ״ל דדוקא כשהן מסתפקות ממנה אבל אם אינן מסתפקות ממנה אע״פ שהן סמוכות לטבריא לא אזלינן בתר טבריה אלא בתר שער מקום שמסתפקין ממנו ונ״ל דאם מסתפקין עיירות הסמוכות לה מעיר זו ואין בעיר זו שער קבוע הולכים אחר העיר היותר גדולה שבאותן שמסתפקין ממנה: כתוב בסמ״ג דכי אמרינן דפוסק על שער שבשוק בד״א בפוסק עמו על חשבון הסאים. אבל בפוסק על חשבון המעות שאמר ליה הילך כ״ה סלעים ותפרנסני מידי חדש בחדשו צריך לפסוק עמו כשער הגבוה שאם יוזלו יותר משער של עכשיו שיתן לו כשער הזול של אמצע השנה או סופה אבל אם לא פסק עמו כשער גבוה והוזלו נותן לו כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות. ודין זה נזכר בהגהות פ״ט מה״מ אלא שהוא תופס בענין פסיקת שער הגבוה מפני שגם בדין זה נזכר שער הגבוה ובאמת שאין זה מקום הגהה זו דבין שיתפוס באם עמדו אחר מכאן עשר סאין וכו׳ בין שיתפוס בנתן לו המעות סתם וכו׳ אינו מתיישב כמבואר לכל מעיין ומקום הגהה זו אינה אלא בראש הפרק דקאמר יצא השער פוסקין וכו׳:

או אם יש למוכר חטים וכו׳ כלומר דכיון דיש לו אפילו לא יצא השער יכול לפסוק כדתנן (עב:) היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש וכו׳ ומפני שלא יצא השער כתב רבינו שאין פוסק אלא עד כדי החטים שיש לו ולא יותר וכ״כ נ״י וה״ה בשם הרמב״ן והרשב״א דאינו פוסק על יותר ממה שיש לו אבל הרמב״ם כתב בפרק הנזכר בד״א כשלא היה למוכר כלום מאותו המין בעת שפסק עליו אבל אם היה למוכר מאותו המין כלום הרי זה מותר לפסוק עליו אף על פי שלא יצא השער ומפשט דבריו משמע דאם יש לו סאה אחת פוסק עליה כמה סאין כדין הלואת סאה בסאה שנתבאר בסימן קס״ב אלא שה״ה פירש דבריו כדעת הרמב״ן והרשב״א: היו חדשות בשעת פסיקת ד׳ סאין בסלע וכו׳ ברייתא (עב:) היו חדשות מד׳ וכו׳ אין פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן

היו

דרכי משה

קעה (א) ול״נ הואיל ואיסור דרבנן הוא יש לילך בתר המיקל ב״ש דבתראי הסכימו כן דהם הרא״ש ובעל הגהות ורבינו וגם דרבים נינהו כנ״ל:

וכ״ה

פרישה

סי׳ קעה (א) **השער** של עיירות ופסק ב״י כרי״ף ורמב״ם דאין פוסקין אלא על שער של כרכים שהם קבועים ביותר ולא על של עיירות שהם עבידי לאשתנות: (ב) אפילו אין לו למוכר חיטין דא״ל שקלי טיבותך ושדיא אחיזרא דאי הוו המעות בידי הייתי לוקח בזול וחשבינן כאילו לקחם התבואה ונתייקרה גביה ואף על פי שלא משך דכיון דלא הוי דרך הלואה אלא דרך מקח וממכר לא גזור רבנן גמרא: (ג) עד כדי החיטין אבל לא יותר מכדי שיש לו כשלא יצא השער הוזיל ופוסק עמו בדמים משא״כ בהלוואת סאה בסאה דלעיל בסי׳

דרישה

ליטול מפץ מרשותו או נתנו לו וקסבר שהוא שלו ונמצא שאינו שלו (ולפ״ז לא קאי רבינא דאפיק פירי כ״א אעובדא דאת ונוולא ולא אמשכנתא דמייתי הגמרא עלה) ורב אלפס ז״ל כתב דקי״ל כרבינא בוביני (ר״ל דההוא את ונוולא) וכל שכן במשכנתא בלא נכייתא ותימה הוא דלא אסיק אדעתיה ההיא דרבינא דלעיל בריש פירקין (דף ס״ב סע״א) דמשכנתא בלא נכייתא בדינינו אין מוציאין ממלוה ולוה. והראב״ד פי׳ דההיא דלעיל איירי באתרא דלא מסלקי דהוה כמכר הלכך בלא נכייתא הוה אבק רבית ואין מוציאין מידו ובנכייתא שרי לקמן בשמעתין והכא איירי באתרא דמסלקי הלכך הוי בלא נכייתא רבית קצוצה ויוצאה בדיינים ובנכייתא הוה אבק רבית ואסור וכן היה דעת רב אלפס ז״ל עכ״ל הרא״ש שם ד׳ י״ז ע״ב מהתחלת הרא״ש. ושם ע״ג מסיק וכתב אהא דאמר מר בריה דרב יוסף האי משכנתא באתרא דמסלקי אי אכל טפי משיעור זוזי לא מפקינן ליה כו׳ וכן עשה רב אשי עובדא אפילו ביתומים קטנים ע״ש ועל זה כתב ז״ל הרי״ף מוקי לה במשכנתא בנכייתא דל״ת הלכתא אהלכתא לפי מה שפסק הלכתא כרבינא דמשכנתא בלא נכייתא רבית קצוצה הוי ויוצאין בדיינים דהו״ל כהנותני ע״מ שתאכל שדה או כרם במנס ואיכא מאן דס״ל דהלכתא כרבינא בוביני למוד אבל משכנתא אבק רבית הוא ומוקי לה במשכנתא בלא נכייתא עכ״ל הרא״ש. הרי לפנינו דרבינא עבד עובדא ואפיק פירי בההוא דאת ונוולא כי אף שלפי מ״ש הרא״ש בשינויא קמא הנ״ל הטעם משום מחילה בטעות ולא קאי רבינא אדין משכנתא הנ״ל וכן מסיק הרא״ש בסוף וכתב דאיכא מאן דס״ל דהלכתא כרבינא בוביני למוד ולא במשכנתא כו׳. עכ״פ קאי רבינו אעובדא דאת ונוולא הנ״ל וזהו הדין שכתב רבינו פה ובח״מ ס״ס קפ״ב בעינו. ואיך יסתם רבינו דבריו נגד הרא״ש ובפרט דהרא״ש לא מביא שום מ״ד דס״ל דרבינא לא קאי אההיא דאת ונוולא. וגם דוחק לומר דרבינו ס״ל הכי מאחר דהגמרא קאמר דרבינא עבד כו׳ דלא כרבה בר רב הונא ורבה בר רב הונא דלפני זה לא איירי אלא מההיא דאת ונוולא. ונראה ליישב דרבינו פי׳ להא דרבינא כהרי״ף דקאי אההיא דאת ונוולא וגם אמשכנתא ובמשכנתא ע״כ לאו מטעם מחילה בטעות הסיב ואפיק אלא משום דס״ל דהוי כרבית קצוצה. ומה״ט נמי אפיק פירי בדינא דאת ונוולא וכמשמעות הגמרא דלפני זה דבא להשוותן מה״ט וכן מוכח מהרי״ף והרא״ש דלפירושם דקאי רבינא אתרווייהו אינו אלא משום דס״ל דהוי כרבית קצוצה. ובהיות כן שפיר דקדק רבינו פה ובח״מ ובקיצור פסקי הרא״ש דסתם וכתב דפירי לא מפקינן לפי מאי דס״ל כרש״י והרא״ש דפסקי דבמשכנתא אפילו באתרא דמסלקי ואפי׳ בלא נכייתא לא מחשב אלא כאבק רבית ואין מוציאין אותו בדיינים וכמש״ר לעיל ר״ס קע״ב ע״ש וגם הרא״ש אף ע״ג דסתם וכתב כנ״ל כאן מ״מ אחר זה כתב שם בע״ג וע״ד דין רבית וכללים ופסק כמ״ש ע״ש. ואין לתמוה איך יפסקו נגד רבינא דהוה בתראה וגם עבד עובדא הכי ומעשה רב וגם הסתם הגמרא מביאו בסוף שמעתתא הנ״ל די״ל כיון דקי״ל דבמקום דפליגי רבינא ורב אשי הלכה כרב אשי וכבר כתבתי דבתר שמעתין הנ״ל איתא בגמרא דרב אשי עבד עובדא אפי׳ ביתומים דלא אפיק פירי דאכל במשכנתא אפילו באתרא דמסלקי ובלא נכייתא והביאו הרא״ש גם כן שם ובהיות כן נ״ל דהא דמסיק הרא״ש וכתב בתר האי עובדא דרב אשי דאיכא מ״ד דהלכתא כרבינא בוביני למוד דטעמא דבוביני עכ״פ הלכתא כרבינא ל׳ הרי״ף העתיק (וכ״כ שם ע״ש ד׳ ז׳ בדפוס גדול) אבל הרא״ש לא ס״ל גם בזה כוותיה ואף שסתם שם סמך נפשי׳ אמ״ש אחר זה כללי דינא דרבית וגם כתב שם בסוגיא דדברי הרי״ף ופירושו בשמעתא דמשכנתא דחוקין הן ע״ש. גם המדקדק בדברי הרא״ש יראה כדברי מסתימת דברי הרא״ש מב׳ מקומות חדא דמתחיל שם וכתב ז״ל רב אלפס כתב דקי״ל כרבינא בוביני וכ״ש במשכנתא כו׳ דהל״ל ורב אלפס פירש דברי רבינא דקאי אוביני ואמשכנתא וממילא אנן ידעינן דהלכתא כותיה דרבינא בתרווייהו כיון דהוה בתראה ועבד עובדא והגמרא מביאו בסוף שמעתין. השני דכתב בתר הכי ז״ל ורב אלפס מוקי לה במשכנתא בנכייתא דל״ת הלכתא לפי מה שפסק והלכתא כרבינא דמשכנתא בלא נכייתא רבית קצוצה הוי. הרי שדקדק וכתב לפי מאי שפסק כו׳ משמע דהרי״ף פסק כן וליה לא ס״ל אלא כרב אשי דג״כ עבד עובדא וכנ״ל ומה״ט נמי כתב הרי״ף דל״ת הלכתא אהלכתא דר״ל עובדא דרבינא הנ״ל אעובדא דרב אשי הנ״ל והרא״ש ס״ל דקי״ל כרב אשי וכעובדא דעבד מטעם שכתבתי דרבינא במקום רב אשי קי״ל כרב אשי וגם סוגיא דרבית דבתר הכי מוכחא כן וקי״ל כנ״ל ולא כב״י שכתב ז״ל ואף ע״ג דהאי עובדא אמרינן שם דעביד רבינא עובדא ואפיק פירי כשיטת הרא״ש והתוספות ס״ל דלא מטעם רבית קצוצה אפיק אלא משום דהוה מחילה בטעות כו׳ עד ומתוך דברים אלו נתבאר דמש״ר כאן ואינה יוצאה בדיינים היינו מטעם רבית אבל מטעם מחילה בטעות יוצאה ויוצאה וזהו לדעת התוספות והרא״ש והראב״ד כו׳ עכ״ל ב״י. גם אדברי רבינו שכתב בח״מ בס״ס קפ״ב דהפירות שאכל הוי אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים כתב ב״י סוגיא דהגמרא הנ״ל בקיצור ומסיק וכתב ז״ל ובסימן ר״ז ביארתי בבנות וכל היכא שלא קנה השדה משום דהוי אסמכתא כו׳ (והוא סעיף י״ג) שזהו דעת הרא״ש אבל להרי״ף והרמב״ם רבית קצוצה הוא עכ״ל. ושם בסימן ר״ז האריך בזה והביא דברי הגמרא והרי״ף והרא״ש הנ״ל ועוד שאר דיעות רבות ומסיק וכתב דגם לשיטת דברי הרא״ש קי״ל כרבינא דאפיק פירי בההוא דאת ונוולא מטעם מחילה בטעות ועכ״פ לא הו״ל לסתום אלא לכתוב דמוציאין הפירות משום מחילה בטעות. ובפרט רבינו שלשונו הוא כאור בהיר ולא ומדוקדק היטב וגם מאחר שהרא״ש לא כתב כהאי לישנא הו״ל לילך בדרך הרא״ש אביו וכדרכו בכל מקום אלא מסוורתא דכתיבנא דהוה מוכח לרבינו דהרא״ש ס״ל דאין מוציאין הפירות בנדון זה כלל ומה שהביא הב״י וכנ״ל לא כתב אלא לפי המאן דאמרי דפסקי כרבינא וכמ״ש. וא״ת היא גופא טעמא מאי למה לא נאמר דנוציא הפירות בהאי דינא דאת ונוולא מטעם מחילה בטעות וכמ״ש התוס׳ והרא״ש הנ״ל י״ל דס״ל לרבינו דלא מפקינן מכח מחילה בטעות אלא כשמתחילת הענין בהלואה בא לידו וכמו שאיתא בגמרא בשמעתין סוף דף ס״ו בדין מי שהלוה לחבירו על שדהו וא״ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלשה שנים הרי הוא שלי דקאמר הגמרא דהוי אסמכתא ומסיק רב נחמן וקאמר דהדרא ארעא והדרא פירי ופריך הגמרא ע״ז ו״ל למימרא דסבר רב נחמן מחילה בטעות לא הוי מחילה והאמר רב נחמן המוכר פירות דקל לחבירו כו׳

עד

ד' סאין בסלע וישנות שטובות יותר ג' סאין בסלע (ד) וכן תבואה של לקט שאינה טובה היא ד' סאין בסלע ושל בעל הבית ג' סאין בסלע (ה) אינו יכול לפסוק שיתן לו אפי' מהדשות ומשל בעל הבית (ו) ד' סאין בסלע [א] עד שיצא השער (ז) של ד' לכל (ח) ויכול לפסוק עם לקוט שיתן לו ד' בסלע מתבואתו משיצא השער ד' של לקוט (ט) אבל אינו יכול לפסוק עם בעל הבית מד' בסלע אפי' בתבואת לקוט (י) היה המוכר תחלה לקוצרים ויש לו גדיש יכול לפסוק עליו כיון שיש לו אע"פ שעדיין לא יצא השער ופי' רש"י שיכול לפסוק אפי' בזול כיון שיש לו אע"פ שחסר תיקון קצת ור"י פירש כיון שחסר תיקון קצת לא חשבינן ליה כמו בידו בענין שיכול לפסוק (יא) שוה ה' בד' אבל חשבינן ליה קצת בידו בענין שיכול לפסוק עם בעל הבית כשער הלקוטות שהוא הזול שבשערים אבל דבר שהוא בידו ואינו חסר שום תקון יכול לפסוק אפילו שוה ה' בד'. ואם יש לו ענבים וזיתים (יב) בכומר (יג) והכנים ביצים לעשות מהן קדרות והכנים סיד לכבשן לשורפו יכול לפסוק עליהם (יד) וכן על הזבל בימות החמה שהוא צבור קצת אבל לא בימות הגשמים וכן כל כיוצא בזה שהוא קצת בידו אפי' חסר ב' מלאכות יכול לפסוק עליו אפילו אין בידו לגומרו (טו) אלא בידי שמים (טז) חסר ג' אינו יכול לפסוק עליו אפי' הוא בידו לגומרו (יז) והפוסק על השער צריך שלא ירויח בדבר כלום כגון שיש מנהג שהלוקח נותן שכר הסרסור צריך שיתנם לו הוא וצריך שינכה למוכר (יח) החסרון שראויה להתחסר לפי הזמן ולפי המדה שאם לא כן הוי רבית שמרויח זה בשביל הקדמת המעות הפוסק על הפירות ונתיקרו בשעת פרעון כתב ר"ת כמו שיכול ליתן הפירות כך יכול ליתן דמיהם כפי מה ששוות בשעת היוקר והרשב"ם כתב ודאי מעות אינו יכול ליתן אבל יכול לשום פירות שפסק עליהם במעות (יט) וליתן לו א בהם פירות אחרות ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

הפוסק

היו לקוטות מד' וכו' אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ולמוכר כך הוא גירסת הרי"ף והרא"ש וכן גריס הרמב"ם בפ"ט מה"מ וכתב הה"מ דלפי גירסא זו שהיא אין פוסקין סתם בין חדש בין ישן אין פוסקין וכ"כ תלמידי הרשב"א וספר התרומות בח"ד ופי' הה"מ הטעם דכל שיש חילוק בין חדש לישן אינו שער קבוע וז"ש רבינו אינו יכול לפסוק שיתן לו אפילו מחדשות אבל רש"י גריס אין פוסקין על חדשות מד' עד שיצא השער לחדש ולישן דהא דחדשים מד' משום שלא יבשו עדיין כל הצורך הוא ופוסק על החדשות לא יקבלם ממנו עכשיו אלא לאחר זמן כשיתייבשו כל צרכם ולפי דבריו כל שלוקחים ע"מ שמעכשיו יהיו ברשותו ואם ייבשו ייבשו לו מותר ולענין הלכה נקטינן ככל הנך רבוותא דאסרי: **אינו** יכול לפסוק וכו' ומשל ב"ה ד' סאין בסלע כלומר דאילו שלשה סאין בסלע מותר וכ"כ ה"ה בפ"ט וכתב שגם הרמב"ם סובר כן: ויכול לפסוק עם לקוט וכו' עד אפילו מתבואת לקוט מימרא דרב נחמן (עב.): היה המוכר תחלה לקוצרים וכו' משנה בעלה הנזכר. ופירש"י שיכול לפסוק וכו' כך פירש על המשנה הנזכר: ור"י פי' כיון שחסר תיקון קצת וכו' כ"כ התוס' (סג:) דיבור מהו דתימא כעד שיבא בני דמי וכ"כ הרא"ש בעלה קמ"ה ד"ג וכ"כ רבינו ירוחם: כתב רבינו ירוחם בח"ב ופוסק בפי' לב"ה על פירות של לקוטות כשער הלקוטות ואי אהיה הוא תחלה לקוצרים דסליק מיניה קאי קשה דמאי איריא על פירות של לקוטות אפילו על פירות של ב"ה נמי יכול לפסוק כשער הלקוטות ואי אהיכא דאינו תחלה לקוצרים קאי קשה דמשמע בגמרא (עב.) דאין פוסקין לבעל הבית על פירות לקוט ואפשר שרבינו ירוחם תפס עיקר ואיבעית אימא האמור שם דמאן דיהיב זוזי לבעל הבית אפירי שפירי יהיב דמשמע הא אם פסק עמו על פירות הלקוטות דינו של בעל הבית כדין הלקוטות וגם לטעמא קמא דאמר בע"ה זילא ביה מילתא י"ל דהיכא שהוא פוסק עמו על פירות הלקוטות חזר להיות כלקוט ותו לא זילא ביה מילתא: ואם יש לו ענבים וזיתים בכומר והכנים ביצים וכו' והכנים סיד וכו' משנה (עב.): **וכן** על הזבל וכו' ג"ז שם פסק כחכמים וכ"פ הרא"ש בעלה קמ"א ד"ג וד' אבל הרמב"ם בפ"ט מה"מ פסק כת"ק: אפילו חסר שני מלאכות וכו' פלוגתא דרב ושמואל (עב.) ופסק כרב באיסורי וכ"פ הרי"ף והרא"ש וכ"פ הרמב"ם בפ"ט: **וצריך** שינכה למוכר וכו' הרא"ש עלה קמ"א ד"ג: הפוסק על הפירות ונתייקרו וכו' בעלה (ס"ג) איתמר עושין אמנה בפירות וכו' ורבי ינאי אמר מה לי הן ומה לי דמיהן ופר"ת והרשב"ם נזכר שם בתוס': ולזה הסכים א"א ז"ל בעלה קמ"א ד"ג:

היה המוכר תחלה לקוצרים וכו' שם (בדף ע"ב) ופרש"י שם. ומ"ש בשם ר"י הוא בתוספות בסוף (דף ס"ג) בד"ה מה"ד וכו' שכתבו דפוסק על הגדיש לא שרינן אלא לפסוק עמו בשער לקוטות אבל לפסוק שוי שיתא בחמשא לא כיון דאכתי לית ליה שעדיין צריך תיקון ואי מוזיל גביה כולי האי מיחזי כאגר נטר אבל כשיש לו מזומן בעין אלא שמחוסר ביאת בנו או הבאת מפתח מותר אפי' שוי חמשה בארבעה עכ"ל: **אפילו** חסר שתי מלאכות. שם אמר רב מחוסר ב' פוסק ג' אינו פוסק ושמואל אמר בידי אדם אפילו ק' פוסק בידי שמים אפילו אחת אינו פוסק והלכה כרב באיסורי ופירוש בידי שמים כגון תשטח העומרים בחמה ולזרוק המוץ לאחר הדישה ברחת ברוח: וצריך שינכה למוכר החסרון וכו' עיין בק"מ

פרישה

בסימן קס"ג וע"ש מ"ש: (ד) וכן תבואה של לקוט שאינה טובה כוא פירש"י שלוקטים מהרבה שדות ומערבין שבולת שיפון עם שבולת חיטין: (ה) אינו יכול לפסוק כו' אפילו מחדשות ומשל בעל הבית גם משל לקוט אסור לפסוק בד' עם ב"ה כדמסיק אלא ה"ק אפי' מחדשות ומשל בעל הבית אסור לפסוק בד' כלל אפי' עם לקוט דאין ביד הלקוט ליתן חדשות טובות לאפוקי חדשות של לקוט דלפעמים מותר כגון לפסוק עם לקוט וכדמסיק וק"ל ועמ"ש בדרישה: (ו) ד' סאין בסלע אבל שיתנו לו ג' סאין ישינות בסלע יכול לפסוק לדעת רש"י ונראה שכן דעת כל הפוסקים כמו שאבאר: (ז) של ד' לכל דכל דבר שיש חילוק בין חדש לישן אינו שער קבוע כ"כ המ"מ ועד"ר:

(ח) ויכול לפסוק עם לקוט מתבואתו כו' דאף אם לית ליה יזיף מלקוט חבריה:

(ט) אבל אינו יכול לפסוק עם ב"ה כו' מתבואת לקוט דב"ה זילא ביה מילתא דיזיף מלקוט גמרא בפ"ק א"כ דף ע"ב ע"ב: (י) היה המוכר תחילה לקוצרים ויש לו גדיש יכול לפסוק כו' משנה שם דף ע"ב ע"ב ושם דפוסק גם כן על העביט (פירושו כמו בכומר שנתבאר בסעיף י"ב עכ"ה) של ענבים ועל המעטן של זיתים ועל הביצים של יוצר כו' ובכולהו פליגי בגמרא דף ע"ד ע"א דלרב היינו דוקא באינו מחוסר אלא ב' מלאכות ומפרש לכולהו דבהכי מיירי ע"ש ופירש"י שם במשנה דאו מותר לפסוק בכל ענין. והתוס' בשם ר"י בסוף דף ס"ג כתבו דאינו מותר לפסוק שוה ששה בחמשה כיון שעדיין צריך תיקון ואי מוזיל גביה כולי האי מיחזי כאגר נטר כו' וכמ"ש רבינו בסמוך בשמו ובזה דברי רבינו מבוארים: (יא) שוה חמשה בד' נלע"ד דנקט כן ולא נקט שוה ששה בחמשה וכמ"ש התוס' הנ"ל משום דסבירא ליה דזה דוקא אסור מפני שהוא שיעור קרוב היוצא מכלל מחילה אפי' אמר שיעור הראותו לתגר ולאפוקי שוה ששה בה' כמבואר בח"מ סימן רכ"ז וק"ל: (יב) בכומר אם מכניס ענבים וזיתים בכלי גדול וצוברים הרבה בתוכו והם מתחממים ומתבשלים להוציא יינם ושמנן יפה יפה קרוי בכומר לשון משום מכמר ביפרא: (יג) והבנים ביצים לעשות בהם קדרות פירוש ואז פוסק על הקדרות עם היוצר שהכניס עפר ועשאו ביצים שקורין מעוכ"ש ועושה מהן קדירות רש"י ונראה שאינו מפרש ביצים מל' ביצה ימשום דעשה הטיט כמין ביצה דא"כ לא הו"ל לכתוב עליו בקיצור מעוכט"ש בלע"ז אלא הוא מל' היגאה גומא בלא ביצה שפירושו טיט לח: (יד) וכן על הזבל בימות החמה שהוא צבור קצת שכבר נרקב וניסוף בימות הגשמים שעברו ומצוי הוא לכל אדם ומסיב ברשותו רש"י בפ' א"כ דף ע"ד רע"ב ועיין בח"מ סי' רע"ד ותי"ד: (טו) אלא בידי שמים כגון דילועין או מירוח דתבואה התולה ברוח: (טז) חסר ג' אינו יכול לפסוק כו' דמסיק האין לו:

(יז) הפוסק על השער צריך שלא ירויח בדבר כלום כגון שאם מנהג שהלוקח נותן שכר הסרסור כו' שם בגמרא דף ס"ג ע"ב אהא דאמרינן דטעם דמותר לפסוק על השער משום דאמרינן שקולא טיבותך כו' גרסינן אמר ליה רב אדא בר אהא לרבא והא בעי למיתב זוזי לספסירא (ופירש"י סרסור שמבקש למוכרין תבואה נמצא דאהני ליה הקדמת המעות דא"כ ליתן אותן) ומשני דיהיב (פירש"י צריך הלוקח ליתן דמי הסרסור להמוכר) רב אשי אמר זוזי דאינשי אינהו עבדי סרסורתא פירוש א"כ ליתן לו משום דזוזי דאינש עבדי ליה סרסרות דהאמרין מוליכין התבואה לבעל המעות עכ"ל. והרא"ש כתב כל זה והרי"ף השמיטו. וידוע שהלכה כרב אשי ואפי' הכי אין להקשות על רבינו שכתב דצריך ליתן לו סרסרות. דהא רבינו לא כתב שצריך ליתנו עכ"פ אלא במקום שיש מנהג שהלוקח נותן שכר סרסרות והיינו במקום שאין אמרין שיוליכו לבית הלוקח בלי סרסור ורב אשי לפי זמנו ומקומו כתב דא"כ ליתן וק"ל. ומכל מקום ק"ק כיון דהמוכר שפוסק עמו לא הוציא שכר סרסרות למה צריך ליתנו לו הלוקח ומה צד רבית יש בדבר ולולא פירש"י הנ"ל היה נראה לי לפרש דהלוקח נותן שכר הסרסרות לסרסור היכא דהמנהג דגם לפסיקת השער ישנו סרסרים וקמ"ל דאין הלוקח יכול לדחות הסרסור אל המוכר באמרו איני מקבל עתה שום דבר הוא מקבל ממנו מעות ישלם לכם סרסרות. ויש לומר דהא אפוסק על השער קאי והיינו דזה שפוסק עמו אין לו תבואה משלו וצריך לקנותו אחר כך מן השוק ואז יצטרך ליתן סרסרות: (יח) החסרון שראויה להתחסר פירוש שיתייבשו או שאר ענייניס ואע"ג דרש"י מפרש הטעם שאין פוסקין על הפירות בד' עד שיצא השער בשוה לחדשות ולישנות משום שיתייבשו וכתבתי דבריו בדרישה א"ל לפי פירוש: דה"ק אין פוסקין שיתן לו לעולם ד' ולא ינכה לו מה שיתייבשו אבל אם רוצה לנכות לו מה שיתייבשו מותר לפסוק אחדשות בד' וז"א דאם כן מאי איריא דישנות בג' אפילו לא יהא ישנות כלל בשער אסור לפסוק אחדשות בד' אלא נראה דה"ט דגזרינן דלמא יאמר אח"כ אישנות שהיו באותו זמן פסקתי עמך ולא ירצה לנכות לו מה שנתייבשו וק"ל: (יט) וליתן להם פירות אחרות אע"ג דלעיל ס"ס קס"ג אסרו להלוות סאה חטין בדוחן י"ל דשאני התם דמתני מתחלה שיתן לו דוחן והו אסור אבל כאן כשפסק היה דעתו ליתן לו אותן פירות שפסק עליהן להכי יכול ליתן פירות אחרות ועי"ל דהלוואה שאני

דרישה

עד יכול לחזיר אף משבאו לעולם ואפי' הכי קאמר דאי שמיט ואכיל הפירי לא מפקינן מיניה. ומשני התם וביני הכא הלואה עכ"ל הגמרא ופירשו רש"י והרא"ש דמה שהוציא הפירות משום מחילה בטעות היינו דוקא מה שאכל אחר שלשה שנים דהמוכר סבר שכבר קנויה ללוקח ומן הדין אוכל פירות ומוחל על אכילתו בטעות אבל בתוך שלשה דלא בתורת מכר אכל אלא בתורת משכנתא לא הוה מחילה בטעות אלא אבק רבית דאינה יוצאה בדיינים וכן כתב רבינו האי דינא בעינא בסימן ר"ז סעיף י"ג עיין שם וה"נ בהאי עובדא דאת ונוולא דהתנה המוכר מתחילה דכשיהיה לו מעות יחזרו ויתננו לו וקאמר הגמרא ע"ז דבכה"ג לא סמכה דעתיה להיות מכר כמלא דלא הוה אלא כמשכנתא ואבק רבית הוה וכמש"ר ודו"ק:

סי' קעה [א] **עד** שיצא השער של ד' לכל כו' ז"ל הברייתא בפ' א"כ דף ע"ב היו חדשות מד' וישנות מג' אין פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן היו לקוטות מד' ולכל אדם מג' אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ולמוכר וכן הוא גירסת הרי"ף והרמב"ם בפ"ט מה"מ ושל הרא"ש דף קמ"ה ע"ד. וז"ל המ"מ שם לפי גירסא זו שגורסין אין פוסקין סתם נ"ל שהכוונה בין חדש בין ישן והטעם שכל שיש חילוק בין חדש לישן אינו שער קבוע שעתידין להיות הן שוין או באחד מהשערין אלו או פחות מאחד מהן או יותר והרי היא כשער של עיירות שאין פוסקין עליו מפני שאינו קבוע עכ"ל והנה נראה שכוונתו בפירושו שכיון שאין השער הוה ויש לחוש שיפחות א' מהן אפי' חדשות אפי' פחות מג' כמ"ש או פחות מאחד מהן לכך אין עוסקין אפילו בשער הישן דהיינו ג' ולכך סתמו הפוסקים וכתבו בלשון הברייתא סתם אין פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן ואפי' חדשות פחות מג' אין פוסקין כיון שעדיין לא יצא השער אפשר דחדשים יבאו על ב' סאין בסלע ואע"פ שכתב שם המ"מ שבשער ב"ה בג' ושל לקוט בד' יכול לפסוק על שער ב"ה בג' אע"ג דהשערין אינן שוים נראה דה"ט דכיון שתבואת ב"ה בג' ואין חילוק בין חדש לישן שער קבוע מקרי וכמו שאיתא שם בגמרא ובפוסקים דאין לב"ה עסק עם תבואתו של לקוט דב"ה זילא ליה מילתא למיזף תבואה מלקוט משא"כ כשתבואת ב"ה עצמו אינו שוה דאז אין פוסקין מטעם דאין פוסקין עד שיצא השער וזה לא מקרי שער קבוע וכמ"ש המ"מ. ומוכח מדברי ב"י שם דס"ל שרבינו סובר גם כן כהמ"מ ע"ש שהרי אחר שהביא פירוש המ"מ הנ"ל כתב וז"ל וזהו שכתב רבינו אינו יכול לפסוק אפי' מחדשות כו' עד ומשל ב"ה ד' סאין כלומר דאילו ג' סאין בסלע מותר וכ"כ המ"מ עכ"ל. ותימה דא"כ לא הו"ל לרבינו לכתוב אפי' מחדשות מד' למשמע הא על ישנות מג' יכול לפסוק ולפי המ"מ וטעמו זה אסור וא"ל שדעת ב"י הוא מ"ש רבינו אפי' מחדשות דאפי' מחדשות אינו יכול לפסוק שיתן לו מג'. ומשל ב"ה נגד לקוט' הוא דדוקא אסור בד' הא של ג' שרי וכמ"ש בשם המ"מ דו"א במשמעות הלשון רבינו דכתב אינו יכול לפסוק שיתן לו אפי' מחדשות דמשמע דאשער הנזכר קאי דהיינו שילא השער לחדשות בד' גם קשה אטו בשופטני עסיקינן שיפסוק אחדשות מג' כשיצא השער לישנות בג' דהא בגמרא יהיב טעמא שמותר ליפסק אשער שבשוק משום דא"ל הנותן למקבל שקול טיבותך ושדיה אחיורא דאי הוי המעות ביד הנותן היה יכול ליקח בשוק ישנות בזול בג'. וע"ק דלמה סתם רבינו אפילו מחדשות הו"ל אין יכול לפסוק שיתן לו בין ישנות בין חדשות כל אחד כשער שבשוק כלשון הפוסקים שסתמו וכתבו אין פוסקין וקאי אתרווייהו וכמ"ש המ"מ. לכן נלע"ד דרבינו אינו סובר כפי' המ"מ אלא ס"ל שגם דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הוא כדעת רש"י דאם יצא השער שבשוק לחדשות בד' ולישנות בג' דדוקא אחדשות בד' הוא דאינו יכול לפסוק מטעם שכתב רש"י שם ז"ל דהא חדשות מד' היינו משום דעדיין לא יבשו כל צורכן והפוסק על החדשות לא יקבלם ממנו עכשיו אלא לאחר זמן כשיתיבשו כל צרכן לפיכך אין פוסק עליהן לקבל ד' סאין בסלע עד שיצא השער לחדש ולישן בד' עכ"ל הא בג' יכול לפסוק אפי' אישנות וכ"ש אחדשות וס"ל לרבינו שכן דעת הפוסקים שאף שסתמו וכתבו סתמא אין פוסקין מ"מ ע"כ לאו בכל ענין הוא דהא בסיפא דברייתא כשיצא השער של לקוט בד' ושל ב"ה בג' דג"כ סתם הברייתא והפוסקים וכתבו אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ולמוכר והתם ע"כ הא דאין פוסקין דוקא עם ב"ה בד' הוא דאין פוסקין הא עם לקוט בד' פוסקין וכן עם ב"ה בג' יכול לפסוק וכמ"ש רש"י והסכים עמו המ"מ וכתב שכן דעת הרמב"ם וכן מוכח שם בסוגית הגמרא דגרסינן אברייתא הנ"ל אמר רב נחמן פוסקין ללקוטות כשער הלקוטות א"ל רבא לרב נחמן מ"ש לקוט דאי לית ליה יזיף מלקוט חבריה ב"ה נמי אי ל"ל יזיף מלקוט א"ל ב"ה זילא ליה מילתא למיזף מלקוט ואב"א מאן דיהיב זוזי לב"ה אפירי שפירי יהיב ע"כ. הרי לפנינו דעם לקוט פוסק אפילו בד' וגם עם ב"ה הואיל דקאמר טעמא למה אין פוסקין עמו בשער הלקוטות הא בשער של ב"ה דהיינו בג' ישנות משמע בפשיטות דפוסקין עמו אע"פ שסתמא קתני בסיפא כמו ברישא אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ולמוכר אלא ע"כ צריכין אנו לומר דה"פ אין פוסקין ר"ל עם ב"ה או עם איש אחר שאינו לקוט וכדרך סתם פסיקות של תבואה שאינם פוסקין עם לקוט דהיינו עני אלא עם ב"ה או עם איש אחר המסימן עמו אין פוסקין כשער הגבוה או דהיינו בד' ואפילו בתבואת לקוט אין פוסקין עמו בד' וכמ"ש רבינו ואפשר דה"ט דאף ע"ג דהגמרא מסיק טעמא באיבעית אימא

חדושי הגהות

קעה א אע"ג דלעיל ס"ס קס"ב אסרו להלוות סאה חטין בדוחן י"ל דשאני התם דמתנה מתחילה שיתן לו דוחן זהו אסור אבל כאן כשפסק היה דעתו ליתן לו אותן פירות שפסק עליהן להכי יכול ליתן לו פירות אחרות ועי"ל דהלוואה שאני ודו"ק (פרישה):

(כ) הפוסק על השער (כא) צריך לפרש שאם יזדלזלו מזה הסכום שפסק (כב) [ג] שיתנם לו בשער הזול (כג) ואם לא פירש כך ורוצה לחזור לאחר שנזדלזלו צריך לקבל עליו מי שפרע : (כד) ואם פסק וכן הוזלו והמוכר חוזר בו ואינו רוצה ליתן לו כפי הזול צריך לקבל עליו מי שפרע ואם עשה שליח לפסוק והשליח לא פירש ליתן לו כשער הזול והמשלח רוצה לחזור בו אינו עומד במי שפרע שיכול לומר השליח היה לו לפרש כיון שלא פירש לא שלחתיו לעוותי ונתבטל שליחותו (כה) וגם השליח אינו עומד במי שפרע מקח שנעשה באיסור כגון שהוסיף במקח משום אגר נטר או שפסק קודם שיצא השער ולא היה לו למוכר המקח קיים ויתן כשער של היתר ואין אחד מהם יכול לומר המקח בטל כיון שנעשה באיסור אלא אם קנו (כו) באחד מדרכי הקנאות המקח קיים (כז) והרבית שבו אין מוציאין אותו מיד המוכר :

קעו אסור לאדם (א) [א] להשכיר מעותיו בלשון שכירות שיאמר אשכיר לך עשר דינרין בדינר לחדש במה דברים אמורים כשהשוכר צריך להוציאם אבל אם שוכרם כדי להתלמד בהם או ליראות ומחזירן לו בעין מותר (ב) וכלים מותר להשכירן אפילו נותן לו רשות למוכרו ולעשות בו כל חפצו רק שלבסוף יחזיר לו כלי אחר כזה מותר להשכיר כלי ולקצוב דמיו

הפוסק על השער צריך לפרש וכו' משנה (עב.) ופסק כת"ק דרבי יהודה : ואם לא פירש כך וכו' צריך לקבל עליו מי שפרע ואם פסק כן והוזלו וכו' בעלה (עד:) בעובדא דההוא גברא דיהיב זוזי לגדוגיא דבי חמוה : ואם עשה שליח לפסוק וכו' שם בעובדא הנזכר כפי מה שפירש"י שם והסכים ע"ז הרא"ש בעלה קמ"ו ד"ב אבל הרי"ף פי' על דרך אחרת דלא נפיק מיניה מאי דינא . ודינים הללו אף על גב דלא שייכי לענין רבית משום דדיני פוסק על השער נינהו ובגמ' נמי מיתני גבי הדדי נגרר קולמוסא אחר הגמרא וכתבם כאן : מקח שנעשה באיסור וכו' כן כתב הרא"ש בפרק איזהו נשך בשם רבינו האי גבי האי מאן דמסיק בחבריה ארבע זוזי ברביתא ויהיב ליה גלימא בגווייהו וכתבו הריב"ש בתשובה סימן ש"ה וכתב הר"ש בר צמח בתשובה בשם הרמב"ן דדוקא בשנתקיים המקח בקנין אבל אם לא נתקיים המקח לענין מי שפרע כיון שנעשה באיסור בטל לגמרי ואינו מקבל מי שפרע והכי דייק לשון הגאון (ב) :

קעו אסור לאדם להשכיר מעותיו וכו' בפרק איזהו נשך (סט :) בעובדא דרב חמא וכתבו התוס' דאפי' אם המשכיר מקבל עליו אונסין אסור וכ"כ הגהמי' בפ"ה בשם ס"ה כתוב בתה"ד סימן פ"ב בשם גליון התוס' שאם המשכיר מקבל עליו כל האחריות מותר וגם רצה לומר דאפילו תוס' וסמ"ג לא אסרו אלא בשאינו מקבל עליו אלא אחריות אונסין ולא אחריות גניבה ואבידה ומ"מ מדבריו משמע שאין לעשות מעשה להתיר (א) . כתב הריב"ש על האי עובדא דרב חמא בודאי היה עובר על רבית של תורה כיון שהיתה הלואה גמורה אלא שהיה משנה הלשון לומר בלשון שכירות וכתוס' ביארו עוד דודאי רב חמא לא היה טועה בזה שיחשוב שמפני שיאמר בלשון שכירות יהיה מותר דא"כ בטלת תורת רבית אלא שהיה פוטרו רב חמא מן האונסין כלומר שכל זמן שהיו המעות ביד הלוה ולא הוציאן אם נאנסו שיהיה פטור מלשלם כמו אם היה שוכר ובזה היה טועה רב חמא שיהיה זה כשכירות כלי ואפשר דבענין זה הא דרב חמא הוי אבק רבית והרמב"ם כ"כ דהוי אבק רבית ואין ספק שלזה כיון אבל אם היה הלואה גמורה אע"פ שאומר בלשון מכירה ודאי רבית קצוצה הוא שאין הלשון גורם עכ"ל :

בד"א כשהשוכר צריך להוציאה וכו' כ"כ התוס' שם והביאו ראיה מהתוספתא וכתבו רבינו וה"ה בפ"ה שזה דעת הרמב"ם וכן דעת הרא"ש בעלה קמ"ד ד"ב אבל הרי"ף גורס בעובדא דרב חמא ואת"ל הדרי בעינייהו מרא ידיע פחתא זוזי לא ידיע פחתייהו וכן פירש"י ולפי זה אסור להשכיר מעותיו אפילו להתלמד או לראות והיא תוספתא לאו דסמכא כיון דתלמודא פליג עלה . ודעת בעל התרומות כדעת הרמב"ם אינו כתב ובלבד שלא יחייב עצמו בהם אלא כשאר שוכר שיהא חייב בגניבה ואבידה ופטור מאונסין וכן משמע בתוספתא : כתוב בהגהות מרדכי שאם הוציא המעות אע"פ שבאו לידו אותם המעות עצמם אסורים משום רבית והיינו ודאי בשכרן להתלמד בהן או לראות דאילו בשכר להוציאם אפי' לא הוציאם נמי אסור דכיון דמלוה להוצאה נתנה מעת שבאו לידו כאילו הוציאם דמי : וכלים מותר להשכירם וכו' כן כתבו התוספות (דף סט :) והרא"ש עלה קמ"ד ד"ב : **מותר** להשכיר כלי וכו' בעלה (סט :) ספינתא אמר רב אגרא ופגרא ופירש"י מותר להשכיר על מנת שאם תשבר ישלם אותה השוכר ופי' רבינו דהיינו כשמקבל עליו אונסין דאל"כ פשיטא וגם רב כהנא ורב אסי ומאי אקשו לרב וכ"כ שהוא מפרש המרדכי דמקבל עליו השוכר אונסין עסקינן שכתב אגרא ופגרא מכאן נראה לר"י דמותר לשוכר להתנות להיות כשואל ולהיות כל

ב"ח סימן רל"ב דין חסרון : מקח שנעשה באיסור וכו' עיין בח"מ סימן ר"ח נתבאר דין זה :

קעו אסור לאדם וכו' בפרק א"נ (דף ס"ט) רב חמא ה"ה מוגר זוזא בפשיטא ליומא כלו זוזי דרב חמא הוא סבר מאי שנא ממרא ולא היא מרא הדרא בעינה וידיע פחתה זוזי לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחתייהו וכתבו התוספות דמה שפירש רש"י ועוד א"כ דזוזי אהדר להו בעינייהו לא ידיע פחתייהו נמצא שכרו הנס ברבית ליתא דהדיא תניא בתוספתא משכיר אדם מעותיו אבל שולחני להתראות בהן ולהתלמד בהן אלא הכי קאמר מרא איכה מלוה כי לא ניתנה להוצאה ולהחזיר אחרת אלא צריך להחזירה בעינה והשכר אינו שכר מלוה ועוד אי נמי היה נותן המרא להוציאה ולעשות הימנה כל חפצו ולשלם אחרת אף על פי כן מותר ליטול שכר ואין ללמוד היתר משום לאוגורי זוזי דבמרא השכירות אינו בעבור הלואה שיש לו רשות להוציאה אלא נותן השכירות עבור הפחת שהיפחת על ידי מלאכה אם יחזירנה השוכר בעינה אבל זוזי דרב חמא הוה מלוה ולצורך הוצאה השכירה הו ולא בשביל קבלת שום פחת עד כאן לשונו . והרא"ש הביא דברי הרי"ף שפי' כפי' רש"י והקשה עליו מהך תוספתא ופי' כפי' התוספות וכך הם דברי רבינו : מותר להשכיר כלי ולקצוב דמיו וכו' שם ספינתא אמר רב אגרא ופגרא פי' רש"י מותר להשכירם ע"מ שאם תשבר ישלם אותם השוכר והקשו לרב כהנא ורב אסי מאחר ששמאוה בדמים שאם תשבר יש לה דמים הו"ל מלוה גביה והוי שכרה רבית ואסיקנא דאין זה רבית לפי שלא עשאה דמים כדי שאם תוזל לא ישלם הפסד הזול אלא לאחר שבירה ישלם וכיון דלא קביל עליה זולא לאו מלוה היא גביה ורבי' פירש דהיינו שמקבל עליו אונסין דאם לא כן הא פשיטא שחייב בנשברה בפשיעה או כעין גניבה ואבידה דשוכר דינו כש"ש ומאי אקשו ליה רב כהנא ורב אסי לרב ופי' עוד רבינו שמתחלה קצבו דמיו והיינו כפי' רש"י שכתב בקושיא דרב כהנא ורב אסי מאחר ששמאוה בדמים וכו' דמסתמא שמאוה בדמים שמה תשבר ביד השוכר מיד תוך יום ויומים ולא יהיה נודע דמיה א"כ מה ששמאוה בדמים חשוב כאילו הלוה לו כך וכך דמים והוא שכרה רבית ומסיק תלמודא דאע"פ כן ששמאוה בדמים והשכר שלו מיחזי כרבית אפ"ה שרי כו' לפי שלא עשאה דמים כדי לשלם אם תוזל אלא לשלם אם תשבר וכיון שלא קיבל עליו המקבל הפסד הזול אם כן בכלל זה גם ההפסד שיגיע לכלי שנפחת מחמת מלאכה הוא על הנותן . ומחמת הפסד זה הוא מקבל שכר קודם שבירה בעוד שלא נעשה הלואה . ולפיכך לכשישבר אינו חייב אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה וכתב ב"י וא"ת היאך כתב בתחלת הלשון ולקצוב דמיו דמשמע שאותם דמים שקצב משלם לו עכ"ל ול"ק כלל דהלא צריך לקצוב דמיו מה ישבור תוך יום או יומים ולא יהא נודע קצבתו כדפרישית ועוד דלהכי נקט שקצבו דמיו מתחלה לאורויי דאע"פ שקצבו דמיו מתחלה ומיחזי כהלואה ושכרה רבית ואפילו הכי שרי וב"י פי' דאם לא היו קוצבים מתחלה מנא הוה ידעינן

דרכי משה

(ב) וכ"ה בתשובת ריב"ש סימן ש"ה ובג"י דף צ"ד ע"א פא"נ ובמ"מ פ"ח דמלוה ולוה :

קעו (א) ולא ידעתי היאך משמע מדבריו כן וע"ל סימן קע"ז כתבתי תשובתו ומה שמשמע מדבריו :

וכ"ה

דרישה

אימא סתם מאן דיהיב זוזי אפירי שפירי יהיב וזה הטעם הביאו הרי"ף והרא"ש ומשמע דהיינו דוקא מסתמא אבל אי פירש בהדיא לב"ה דפוסק עמו אתבואת לקוט משמע דמותר מ"מ ס"ל לרבינו משום מראית עין דמאן דחזי דפוסק עם ב"ה יסבור שפוסק עמו כדרך פסיקת ב"ה דהיינו אפירי שפירי או משום דחכמים השוו מידותיהן כיון שסתם פסיקה עם ב"ה אסור אסרו כולם ובן נראה שהוא מוכרח לומר בגמרא דלפי מ"ש דהא דקתני אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ר"ל דר"ל דוקא עם ב"ה בד' אינו פוסק וקשה דזהו פשיטא כיון שהשער של ב"ה הוא בג' אלא ע"כ צ"ל דר"ל אפי' אם פירש לו שפוסק עמו על של ליקוטים אפ"ה אסור מטעם דכתיבנא ובהשתא א"ש הא דכתב רבינו תחלה אין יכול לפסוק עמו שיתן לו אפי' מחדשות כו' שרבינו כלל שני בבית השנויות בברייתא יחד וה"ק אם מלוקים שער חדשות וישנות אסור לפסוק אפי' אחדשות בד' ר"ל הא מג' יכול לפסוק אפי' אישנות וכמ"ש ואם מלוקים שם שער של ב"ה ושל לקוט אסור לפסוק שיתן לו משל ב"ה בד' הא אשל ג' יכול לפסוק ואע"ג דעם ב"ה בד' אסור לפסוק אפי' בשל לקוט מ"מ אכתי לא נמית רבינו לחלק אם פוסק עם ב"ה או עם לקוט אלא סתם דאסור לפסוק בשל ב"ה בד' עם כ"ע בין עם ב"ה בין לקוט והשתא לפי מ"ש דברי רבינו הם כמו שקתני בברייתא בלי תוספת ובלי חסרון שנגד מה שקתני שם ברישא אסור לפסוק עד שיצא השער לחדשות ולישנות דר"ל אפי' אחדשות אסור לפסוק בד' וכל שכן אישנות בד' נגד זה כתב כאן רבינו אינו יכול לפסוק שיתן לו אפילו מחדשות ונגד מה שקתני שם בסיפא דברייתא אין פוסקין עד שיצא השער ללקוט ולמוכר דר"ל דאין פוסקין שיתן לו משל ב"ה בד' הא עם לקוט בד' ועם ב"ה בג' מותר וכמו שהוכחתי מסוגית הגמרא נגד זה כתב רבינו כאן ומשל ב"ה בד' אסור הא עם לקוט בשל לקוט מותר ועם ב"ה אפי' בשל לקוט אסור דכולה הדא בבא הוא ודו"ק :

[ג] שיתנה לו כשער הזול והא דכתב רבינו לעיל סימן קע"ג גבי חבית ידוע דאסור אם לא קבל הלוקח עליו יוקרא וזולא כו' א"כ דשאני הכא דאף אם הוא ברשות המוכר לענין זולא איתא כמי ברשותיה לענין יוקרא והוי קרוב לזה ולזה אבל גבי יין דמימון שכיח כמו שכתבו התוס' והוי קרוב להפסד ורחוק לשכר לכך צריך הלוקח לקבל אחריות דיוקרא וזולא וק"ל :

קעו [א] להשכיר לו מעותיו בלשון שכירות כו' וכתבו התוס' כו' וכתב בתרומת הדשן שאם המשכיר מקבל עליו כל האחריות אפי' דגניבה ואבידה מותר

פרישה

שאני ודו"ק : (כ) הפוסק על השער צריך לפרש כו' דינים הללו אף ע"ג דלא שייכי לענין רבית משום דדיני פוסק על השער נינהו ובגמרא נמי מיתני גבי הדדי נגרר קולמסו אחר הגמרא וכתבם כאן ב"י (וכבר כתבם ג"כ דין דפוסק על השער בח"מ סימן ק"ב ודין דמקח שנעשה באיסור שם בסי' ר"ח וע"ש בפרישה ודרישה עכ"ה) : (כא) צריך לפרש שאם יזדלזלו כו' הואיל שלא משך אלא נתן מעות לא נגמר המקח וכל אחד יכול לחזור בו לאחר שקיבל עליו מי שפרע : (כב) שיתנם לו כשער הזול ולא מיחזי כרבית דהא אי הוה מעותיו בידו היה יכול ליקח עתה תבואה בזול משא"כ בהלואה לו סאה בסאה והוזלה שאין יכול להתנות שיתן לו אחר כך כשעת הזול ודוק והא דכתב רבינו לעיל סימן קע"ג גבי חבית ידוע דאסור אם לא מקבל הלוקח יוקרא וזולא ומ"ש מהך דהכא י"ל דשאני התם כיון דאיכא אחריות דמימון על המוכר צריך שיהיה אחריות דיוקרא וזולא על הלוקח דכ"כ אחריות אם היה על המוכר יותר מיחזי כרבית ועד"ר והעיקר דחבית ידוע שאני : (כג) ואם לא פירש כך והמוכר אינו רוצה אלא כשער שהיה בשעת פסיקה והלוקח רוצה לחזור בו כו' צריך הלוקח לקבל עליו כו' : (כד) ואם פסק כן והוזלו והמוכר חוזר בו כו' הו"ל ג"כ כן כשחוזר בו המוכר מחמת שנתייקרו . אלא דיש בזה צד רבותא דאם נתייקרו פשיטא דצריך לקבל עליו מי שפרע דמתחילת הנתינה ידע דדרך התבואה להתייקר בימי הסתיו ואדעתא דהכי קיבל ממנו מעות כדי ליתן לו אף אם יתיקרו משא"כ בהזול דהוא דבר שאינו שכיח וה"א דיכול לומר לא עלתה על דעתי שיזולו קמ"ל : (כה) וגם השליח אינו עומד במי שפרע דאין בידו למחות ולכפות את המשלח ומה בידו לעשות ואין זה מחשב שינוי ופשיעה גמורה לומר שהוא יקבלם כ"י דף ק"ו ע"א ע"ש : (כו) באחד מדרכי הקנאות כו' פירוש לאוקמי אם לא נתקיים המקח אלא לענין מי שפרע כיון שנעשה באיסור בטל לגמרי ואינו מקבל עליו מי שפרע רמב"ן וא"ת והלא אין אדם מקנה דבר שאינו בעולם ודבר שאינו ברשותו וכמש"ר בח"מ סימן ר"ט ורי"א י"ל דנכי דאין אדם מקנה דבר שאינו בעולם מ"מ יכול לשעבד ולחייב נפשו לדבר שלא בא לעולם וכמש"ר בח"מ סימן ס' ס"י ומש"ר בא' מדרכי הקנאות ר"ל שהקנה לו באופן המועיל ועמ"ש עוד מזה בסימן רי"א בפרישה ודרישה : (כז) והרבית שבו אין מוציאין אותו מיד המוכר נראה דאדין מי שפוסק אפירות קאי שמוכר לו בזול בשביל הקדמת מעות ואח"כ נתייקר ובא הלוקח להוציא מיד המוכר הרבית ר"ל שרוצה שיתן לו כשער הזול כמו שפסק עמו אין מוציאין מיד המוכר אלא נותן לו כשעת היוקר וה"ה בדין ראשון שמוכר לו ביוקר בשביל המתנת המעות שייך לומר שאין מוציאין מיד הלוקח ר"ל כשבא המוכר ורוצה שיתן לו המעות כשעת היוקר . ונקט רבינו רבית שביד המוכר דבנאי דסיים פתח . ויותר נראה לומר דרבית שבו דקאמר ר"ל כל רבית שבו ואתרוויהו קאי ור"ל בדין ראשון דהיינו כשמוכר לו ביוקר ודאי אם עדיין לא פרע הלוקח כל המעות והתבואה הוא כבר בידו א"צ ליתן לו כלל אלא כשער הזול אבל אם כבר נתן המעות והתבואה כבר לקח מיד המוכר והלוקח מבקש שיחזיר לו המוכר קצת מעותיו באופן שיבא לו התבואה כשער הזול אין מוציאין הרבית מיד המוכר ואינו מחזיר לו שום מעות ובדין השני דהיינו שמכר לו בזול ונתייקר והלוקח תובע רבית שלו ר"ל ההוספה שהוסיף לו בתבואה בשביל שהקדים המעות דהיינו כשער הזול אין מוציאין מיד המוכר . וה"ה דה"נ למימר מיד לוקח אתרוייהו ברישא כפשוטו ובסיפא אם כבר נתן לו המוכר אלא הדא מינייהו נקט ומכל מקום האי מיד המוכר אתרוייהו קאי וק"ל :

קעו (א) להשכיר מעותיו בלשון שכירות פירוש ולא אמרינן לשון שכירות מהני דלא ליהוי רבית וכתבו התוספות אפי' אם המשכיר מקבל עליו אונסין ועד"ר : (ב) וכלים מותר להשכיר כו' עד ומחזיר לו כלי אחר כזה הא דמותר ליתן לו כלי אחר כזה היינו דוקא כשלא קיבל עליו אחריות אונסין אלא שאם יוציאנו מדעתו יתן לו אחר וגם השכירות

דמיו ולהתנות שאם ישבר באונס שישלם לו דמיו (ג) אע"פ שמן הדין הוא פטור מן האונסים ואם כן (ד) כיון ששם אותו בדמים ומתחייב באונסין הרי הדמים בהלואה אצלו והשכר שנותן לו מיחזי כרבית אפ"ה שרי כיון שאינו מתחייב בדמיו אלא א"כ ישבר וכל זמן שהוא בעין הוא מחזירו כמו שהוא ועד שעת שבירה הוא ברשות הבעלים לזולא וגם הוא נפחת נמצא שעד אותו שעה הוא אצלו בתורת שכירות ובתורת שכירות הוא נותן ואע"פ שנשבר ונעשה עליו בהלואה מתחייב בשכירות קודם שנעשית הלואה הילכך לכשישבר אינו מחוייב (ה) [ג] אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה (ו) ולא מיבעיא כלי שאינו נפחת מיד ע"י תשמיש ואין ההלואה נעשה מיד דשרי אלא אפי' יורה שמתחלת ליפחות מיד מותר לשוכרה ליקחנה במשקל ולהחזירה במשקל והוא ישלם פחת המשקל אע"פ שההלואה מתחלת מיד בשעת שכירות כיון שנפחתת מיד אפ"ה שרי שעדיין היא ברשות המשכיר לענין קלקול הנחושת שאף המשקל שמחזיר לו שוה פחות ממה שהיה שוה כשנטלה לפי שנשרף באש : מותר לשכור פרה ולשומה בדמים כגון שיאמר הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר אם תמות וכל זמן שהיא אצלי אעלה סלע בחדש שכירות (ז) לפי שהיא ברשות בעלים עד שעת מיתה וגם נכחשת ובלבד שישומו אותה כפי מה ששוה בשעת מיתה השוכר שדה מהבירו בי' כורין לשנה יכול לומר הלויני מאה דינרין שאוציא עליה לחרוש ולנכש ואני אעלה לך י"ב כורין לשנה אע"פ שהמאה שלוקה ממנו בתורת הלואה לוקח אותם שהרי מחזירה לו בסוף ונמצא שמוסיף לו שני כורין בשכר הלואת המאה אפי' הכי מותר (ח) כיון שמוציא אותם בגוף השדה וכן אם שכר לו חנות או ספינה בעשר דינרין יכול לומר הלויני מאה דינרים שאבנה בו החנות ואציירנו ואתקן בהם הספינה וכלים ואני אעלה לך בספינות בחנות שנים עשר דינרין (ט) אבל אסור לומר הלויני מאה דינרין להתעסק בחנות או לקנות בהם סחורה להוליך בספינה ואני אוסיף לך בשכירות (י) מותר להרבות בשכירות קרקע

כיצד

כל האחריות עליו אע"ג דבחנוני אסור ורבינו ירוחם בה"א כתב והשוכר כלי ונתן רשות להוציאה וישלם לו כשעת הוצאה מותר ע"כ ונותן לו רשות להוציאה פשיטא שהאונסין על השואל וזה עולה גם כן כדברי רבינו ומרדכי ובעלה (ע.) גבי דודא דבני מר עוקבא כתבו התוס' דמשמע דאע"ג דמקבל עליה נותן יוקרא וזולא אסור משום דאחריות על המקבל אע"ג דאחריות לא הוי אלא משעת שבירה אלא דוקא משום דפחת חוסכא דנחשא הוי על הנותן כלומר שהנחושת הנשאר נשרף באור ופוחת מדמיו שרי ליקח שכר והא דשרי לעיל בספינה אגרא ופגרא היינו משום דמקבל עליה קילקול הספינה שמתקלקל העץ במים עד כאן ולפי דבריהם דבר שאינו פוחת ע"י שמשתמשין בו כגון כלי כסף וכלי זהב אסור להשכירן אם מתחייב השוכר באונסין וכ"כ רבינו ירוחם וכן כתב בהג"א עלה קמ"ד ד"ג לדעת ר"י ומיהו נראה מדבריהם דלרש"י שכתב טעמא דשרי משום דכיון שאם היה בעין מחזירה בין הוקרה בין הוזלה לא הוי הלואה מותר להשכיר כלי כסף וכלי זהב בענין זה (ב) : ומ"ש רבינו אלא ישלם אלא דמים שהיה שוה בשעה שנשבר הוא כדעת הרמב"ן שכתב ה"ה בפ"ח בדין שם פרה מחבירו וכתב ה"ה שהרמב"ן והרשב"א חולקים ואם תאמר כיון דסבר רבינו דאינו משלם אלא דמים שהיה שוה בשעה שנשבר היאך כתב בתחלה הלשון ולקצוב דמיו דמשמע שאותם דמים שקצב משלם לו וי"ל שקוצב דמיו עכשיו א לשער הפחת שעד שעת שבירה כמה הוא פחות משיעור שקצבו ואם לא היו קוצבים מעיקרא מנא הוה ידעינן כמה היה שוה בשעת שבירה : ולא מיבעיא כלי שאינו נפחת מיד וכו' אלא אפי' יורה שמתחלת ליפחות מיד וכו' זהו עובדא דדודא דבני מר עוקבא שנזכר בעלה (ע.) : מותר לשכור פרה וכו' ברייתא (סט.) ונתן רבינו טעם להיתר לפי שהוא ברשות הבעלים עד שעת מיתה כלומר לענין יוקרא וזולא וכתב עוד רבינו וגם נכחשת כלומר דאל"כ היה אסור וכמו שכתבתי בסמוך בשם התוס' דדבר שאינו פוחת אסור להשכירו ולהתחייב השוכר באונסין : **ובלבד** שישומו אותה פרה וכו' כתב ה"ה בפרק ח' שכ"ד הרמב"ן אבל הרשב"א סובר כדעת הרמב"ם דעכשיו הם שמים דמים ואפילו אין שוים כן בשעת מיתה או בשעת שבירה נותן אותם דמים וכן דעת הר"ן אבל רבינו ירוחם כתב כדעת רבינו וכתב עוד ומ"מ אבק רבית הוא אם הפחת על השוכר : כתב המרדכי ראובן טען על שמעון השכרתי לך פרה בששה פשיטים לשבת ואם תמות אלך נתחייבת לי זקוק ועשית בה מלאכה ששה שבועות [illegible] השיב שמעון הזקוק אתן לך כדין שוויו אבל שכירות לא אתן לך לפי שהוא רבית דין זה פסוק מהא דתניא השם פרה מחבירו וכו' הילכך חייב ראובן לשלם גם שכר גם קרן ומורי אמר דלא דמי דהתם לא משמע אלא דאין בו משום רבית דהתנה עמו בהדיא אבל מאי למימר לא קבלתי לך שכירות אלא בחזרת הסוס אבל בפריעתו לא אתן לך עד כאן : **השוכר** שדה מחבירו בעשר כורים לשנה וכו' ברייתא (סט :) ורבינו כתב כמו שפירש"י שמחזיר הק"ק זוז אבל בעל התרומות כתב ויש מפרשים שאין המעות חוזרים להבעלים ולפיכך אין בהם משום רבית והכי אוקמה רבינו משה ז"ל עכ"ל ואי על הרמב"ם קאמר לא ידענא מנ"ל דהכי ס"ל שהרי בפרק ז' העתיק לשון הגמרא לבד ואפשר דעל הרמב"ן קאמר :
וכן אם שכר לו חנות או ספינה וכו' מימרא דרב נחמן שם אבל אסור לומר הלויני מאה דינרים וכו' ברייתא שם : מותר להרבות בשכירות קרקע וכו' משנה

ידעינן כמה היה שוה בשעת שבירה עפ"ל : ולא מיבעיא וכו' שם עובדא דדודא דבני מר עוקבא דף ע' וע"פ דברי התוספות לשם : מותר לשכור פרה וכו' ברייתא סוף (דף ס"ט) ולשם אמר רב ששת דדין ספינה כדין פרה דכי היכי דבפרה לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה ה"נ בספינה לא עשאה דמים אלא לכשתשבר וזהו שכתב רבינו בפרה לפי שהיא ברשות בעלים עד שעת מיתה כו' פירוש לענין זולא היא ברשות בעלים וגם נכחשת ומחמת זה הוא מקבל שכירות ולא מתורת הלואה שאינה נעשית הלואה אלא לאחר מיתה ולפי שהאריך בטעם הדין גבי ספינה קיצר כאן גבי פרה :

השוכר שדה מחבירו בי' כורין כו' ברייתא שם וטעם היתר זה פי' רש"י לפי שאין זה רבית שכר מעות אלא שחוכר ממנו שדה משובחת ומעלה לו בחכירות שדה טובה יותר משדה רעה מאה דינרין ושני כורין חטין עכ"ל. פירוש לפירושו דחשבינן לאלו מאה דינרין שקבלן מיד הנותן לתקן שדהו שתהא שדה משובחת שתעשה תבואה הרבה ואח"כ חוכר ממנו השדה משובחת בעד מאה דינרין וי"ב כורים חטין לשנה ואין זה רבית כלל להלואה כי אין שם הלואה : מותר להרבות בשכירות כו' משנה (בדף ס"ה) וכבר כתב רבינו דין זה בסימן קע"ג אגב שכתב דאין מרבין על המכר כתב ג"כ דמרבין על השכירות וחזר וכתבו כאן לפי שכתב בסימן זה כל דיני שכירות ביחד :

כתב ב"י ע"ש תלמידי הרשב"א דבשכירות נמי משכחת לה דאסור כגון אם השכיר לו חצירו מעכשיו (פי' שיתן לו מיד המנה עכשיו בהתחלת שנת השכירות) והחזיק בה וכו' ופשוט הוא עכ"ל וקשה מכאן למ"ש ב"י בסימן קע"ג ע"ש בעה"ת בשם חכמי לוני"ל וכתבתיו לשם ע"ש סעיף ג' : עוד כתב ב"י דכתבו הגהות פרק ו' דמלוה ונראה לרשב"א דמתניתין איירי כגון שנכנס מיד לתוך הבית דבע"א לא שרי להרבות דהא מיחזי

דרכי משה

(ב) וכ"ה בהגהות דף קמ"ח ע"ד להתיר אך לא נ"ל דדעת רבינו כן דהרי כתב וגם הוא נפחת כו' משמע דטעם שמחזיר לו בעין אינו מהני לחוד להתיר ולכן כתב ג"כ שמשערין כמו

פרישה

השכירות דכיון דפטור באונסין אין שם הלואה עלה משא"כ בבבא שאמר זה דקיבל עליו אונסין מש"ה מסיק וכתב דאינו חייב אלא כשעת שבירה וק"ל : (ג) אע"פ שמן הדין הוא פטור ר"ל כדין השוכר : (ד) כיון ששם אותו בדמים ומתחייב באונסין הרי הדמים בהלואה אין להקשות הא מסיק וכתב דאינו משלם אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה ונמצא דאין כאן הלואה וי"ל דלפעמים נשבר מיד ביום השכירות נמצא דצריך לשלם לו כל שומת הכלי וגם השכירות וכמ"ש בסמוך : (ה) אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה וא"ל הא הו"ל להשתמש ביה זמן יותר ארוך אי לא נשתבר א"כ לא הו"ל לשלם לו אלא כדי דמי שוויה של אותו זמן (ולפי מ"ש בדרישה משמעות ל' רבינו מיירי ששכר ליתן לו בכל חודש דינר אחד לק"מ דמה יתכה לו רק ישלם כמה ששוה בשעת השבירה עכ"ה) די"ל כיון שנשתבר אנו רואין שלא היה עומד לעשות בו עוד מלאכה ומתחילה לא השכיר לו אלא זמן שראוי למלאכה נמצא שוה סוף זמנו. וכתב ב"י ז"ל וא"ת כיון דסבר רבינו דאינו משלם אלא דמים שהיה שוה בשעה שנשבר היאך כתב בתחילת הלשון ולקצוב דמיו דמשמע שאותן דמים שקצב משלם לו וי"ל שקוצב דמיו עכשיו לשער הפחת שעד שעת שבירה כמה הוא פחות משיעור שקצבו ואם לא היו קוצבים מעיקרא מנא הוה ידעינן כמה היה שוה בשעת שבירה עכ"ל ועד"ר : (ו) ול"מ כלי שאינו נפחת מיד כו' משמע מיד הוא דאינו נפחת הא במשך זמן שכירתו נפחת וקשה א"כ מאי ל"מ דקאמר איך לוקח שכירות הלא רבית הוא וגבי' מה לי מיד או במשך זמן י"ל דאם אינו נפחת מיד יכול להיות דלא יבא לידי הלואה אלא שנשבר קודם שיפחת ואז נותן הדמים בעד השכירות ולא בעד ההלואה שהרי נתחייב בהשכירות קודם שיבא לידי הלואה והו"ק : (ז) לפי שהוא ברשות בעלים ר"ל לענין יוקרא וזולא וגם נכחשת דאל"כ היה אסור דדבר שאינו פוחת אסור להשכירו להתחייב השוכר באונסין ב"י בשם התוס' : (ח) כיון שמוציא אותם בגוף השדה ופירש"י ואין בו רבית אלא שחוכר ממנו שדה משובחת ומעלה לו בשכירות שדה טובה יותר משדה רעה מאתים זוז ושני כורין חיטין. ולפ"ז הא דכתב רבינו גבי אריס בסימן קס"ג דאם לא ירד מותר ובירד באתרא דאריסים נותן ואם לא יתן מסלקים נמי מותר הוא גם כן מהך טעמא דאין זה רבית אלא שחוכר ממנו שדה משובחת אבל אם ירד ועל הבעל ליתן הרי ירד על שם שדה משובחת ותו אסור להוסיף עליו בשכירות וק"ל : (ט) אבל אסור לומר הלויני ק' דינרים להתעסק כו' פירש"י כיון דלא בגופה דחנות וספינה קא מפיק להו להנך זוזי אין תוספת השכר בשביל החנות והספינה אלא בשביל שכר מעות : (י) מותר להרבות בשכירות קרקע כו' ז"ל ב"י ואע"ג שכתב רבינו דין זה בסימן קע"ג אגב גררא שכלו בסימן זה שכתב כל דיני שכירות בסימן אחד גם י"ל דלעיל איירי בשכירות בית וכאן איירי בשכירות שדה ויש באחד קרוב לשבת טפי מחבירו כדלעיל סימן קע"ב וגם בשדה עיקר פירות הוא בשעת קצירה. וא"ת הא כתב ב"י לעיל סימן קע"ג ז"ל ובסימן קע"ו הוא עיקר דין זה ושם כתבתי דינים דשייכי לדין זה כי בסימן זה לא כתב רבינו אלא אגב גררא עכ"ל.

כמלא

דרישה

מותר וכתב ב"י ומשמע מדבריו שאין לעשות מעשה להתיר : [ג] אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה וכתב ב"י וא"ת כיון דסבר רבינו דאינו משלם כולי ול"כ שקוצב דמיו עכשיו כו' ור"ל שפעמים הוא נשבר לגמרי ואי אפשר לידע כמה היה שוה קודם שבירה ולכן צריך לקצוב דמיו מתחילה בשעה ששוכר ממנו ומשערינן השתא בשעת שבירה כלי ששוה כך כמה הוא נפחת כשעושין בו מלאכה כזו בזמן כזה ומנכין לו זה הפחת והמותר ישלם לו דהיינו כמה היה שוה בשעת שבירה (דודאי אם מתחלה היה טוב וחזק היה שוה הרבה גם לא היה ראוי לפחות אלא דבר מועט והמותר ישלם לו ואם היה הכלי רע מתחלה שומתו מתחלה מעט וגם הוא ראוי לפחות יותר מהמלאכה ואינו משלם לו כ"כ נמצא בשעת שבירה א"א יודעים שמא מתחלה היה רע וראוי לפחות לשער עכ"ה) וכן כוונת רבינו מ"ש בשומת הפרה בב' דינר כו' שמשערין עתה שויה כלי לשער א"כ כמה שויה בשעת מיתתה כנ"ל לפי' ב"י ולכאורה היה נראה לפרש שמ"ש הרי פרתך כ' ר"ל שמשערין עתה בשעה ששוכרה כמה היא ראויה לפחות מהמלאכה כל משך הזמן שיהיה הבהמה בידו וקוצב עתה כמה תהיה שוה בשעת החזרה לולא לא נאנס ואם נאנס א"כ משלם לו באותה קצבה (דרך משל הבהמה היתה שוה בעת השכירות ל"ס דינרים והיא ראויה לפחות מחמת המלאכה ה' דינרים והרי השוכר אומר הרי פרתך עשויה עלי בל' דינר אם תמות באונס עכ"ה) והשתא א"ש הלשון טפי וכן מוכח מלשון ב"י ריש דף ק"ד אמ"ש שם השם בהמה לחבירו בל' כו' ז"ל ושמין לה עכשיו לפי אומד דעתיה כמה תפחות ובכמה תעמוד ושמאוהו עכשיו ל' דינר אע"פ שאפשר שהיה שוה עכשיו בשעת משיכה מ' כו' עכ"ל אלא שאין זה במשמעות ל' רבינו שהרי גבי בהמה כתב ואני אעלה לך דינר בכל חודש משמע שאינו שוכר ממנו לזמן ידוע שנוכל לומר שמשער תחלה הפחת עד אותו הזמן גם לעיל גבי כלי כתב ולקצוב דמיו כו' לשון זה משמע כדפירשנו והנפקותא שיש בין ב' אלו הפירושים הוא דלב"י אם שכר הכלי או הפרה למאי שנה ושיערו שבשעת החזרה תהיה שוה כ' דינרים ואח"כ נשבר או מתה תוך רביעית שנה אע"פ שעדיין לא נפחתה כ"כ ועכשיו הוא שוה ל' דינרים כיון שהוא שכרה על תנאי לפחתנה עד כ' אינו משלם לו אלא כ' דאם לא תאמר כן לדעת ב"י תקשה ליה היאך משערין עתה מה תהיה שוה בזמן החזרה מה יועיל השיעור הוא אם תשבר או תמות ברביעית שנה אלא ע"כ ס"ל כלפרושית ולפי' ב"י דמשערין אחר השבירה כמה נפחת אם שכרה למאי שנה ונשבר או מתה ברביעית שנה משערין באותו זמן כמה נפחת והמותר ישלם לו וא"ל ולמאי הא עדיין היה בידו לפחתנה פחת הרבה שהרי היתה משועבדת לו עד מאי שנה וכדפרישית וי"ל דכיון שנשתבר אנו רואין כו' כמ"ש בפרישה ואף ע"ג שגבי יורה שכתב אח"כ צריך לשלם לו פחת המשקל שנפחת מהנחושת שאני התם שפיחתתן זהו שבירתן ומיתתן דומה למיתת הפרה ולשבירת הכלי שהרי מהכלי עצמו נפחת ה' ו' שקלים וקלקול הנחושת הנשאר שמקבל עליו המשכיר זהו דומה לפחת הכלי וכחישת הבהמה שמקבל עליו המשכיר שהרי מגוף הכלי או הבהמה לא נפחת רק שנשתנה

מראיתן

חדושי הגהות

קעו א ר"ל שפעמים הוא נשבר לגמרי ואי איפשר לידע כמה היה שוה קודם שבירה ולכן צריך לקצוב דמיו מתחלה בשעה ששוכר ממנו ומשערי' השתא בשעת שבירת כלי ששוה כך כמה הוא נפחת בשעושין בו מלאכה כזו בזמן כזה ומנכין לו זה הפחת והמותר ישלם לו דהיינו כמה היה שוה בשעת שבירה (דודאי אם מתחלה היה טוב והזק היה שוה הרבה גם לא היה ראוי לפחות אלא דבר מועט והמותר ישלם לו ואם היה הכלי רע מתחלה שומתו מתחלה מעט וגם הוא ראוי לפחות יותר מהמלאכה ואינו משלם לו כ"כ

נמצא

כיצד שמשכיר שדה ואומר אם מעכשיו תפרע לי השכירות הרי הוא שלך בעשר סלעים לשנה ואם תתן לי השכר בכל (ג) חדש וחדש (יא) הרי הוא לך בסלע לחדש ואסור להרבות בשכר אדם שיאמר לו עשה לי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך לשבוע אחרת ששוה שתים השוכר הפועל בימות החורף לעשות עמו בימות הקיץ בדינר ליום ומקדים לו שכרו מעתה ושכרו שוה לימות הקיץ (יב) סלע ליום אסור מפני שנראה כאילו מלוה לו מעות מהיום כדי שיוזלזל בשכרו אבל אם אומר עשה עמי מהיום עד יום פלוני בדינר ליום מותר כיון שמתחיל לעשות עמו מלאכה מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שמקדים לו:

קעז אין מקבלין צאן ברזל מישראל פירוש שמקבל מחבירו צאן (א) או סחורה אחרת ושם אותה בדמים וכפי מה ששמין אותה כך מקבלם עליו ליתן בה אם ימותו הצאן או תוזל הסחורה והולקין הריוח ודבר זה אסור שהרי מיד נעשו עליו כמלוה ונמצא הריוח שנותן לו הוא רבית ולא מיבעיא זה אלא אפי' נותן לו בתורת עיסקא דהיינו שהחצי האחריות על הנותן והציו על המקבל אפי' הכי אסור שכל עסקא פלגא (א) מלוה ופלגא פקדון (ב) שהחצי שלוקח המקבל ממנו הריוח (ג) הוא מלוה וחצי האחר הוא פקדון ונמצא שטורח בחלק הפקדון בשביל חלק המלוה הילכך צריך ליתן לו שכר טרחו ולא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה (ד) [א] כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק

מיחזי כי אגר נטר כדמשמע בהספינה עכ"ל. וכן כתבו נמי התוספות סוף (דף פ"ו) בד"ה דינר ליום ע"ש הרשב"א ור"ל רבינו שמשון בר אברהם שהוא ר"ש משנ"ץ בעל התוספות אחיו של ריב"א והוא חולק על מ"ש הרב המגיד פ"ז בשם הרשב"א דבשכירות קרקע שזוכה בו מעתה זכייה גמורה שרי למימר ליה מהשתא ולקמיה יפה סלע ואע"פ שאינו דר מעתה בחצר עכ"ל ומביאו ב"י סוף סי' זה ור"ל רבינו שלמה בן אדרת ז"ל:

קעז אין מקבלין צאן ברזל מישראל משנה פרק א"נ (דף ע') ופירש רבינו בה כפירוש רש"י והרמב"ם ספ"ח דהיינו שחולקין הריוח והוי אבק רבית ולפי שבמשנה שנינו ברישא הא דנתן לו בתורת עיסקא דאסור ובסיפא שנינו הך דצאן ברזל הקשה רש"י דלמה לי סיפא דצאן ברזל דמשנה יתירה היא דהא תנא ליה רישא דאפי' בנתן לו בתורת עיסקא אסור וכל שכן הכא דקיבל עליו כל האחריות ותירץ דסיפא נקט לה משום דקבעי למתני סיפא דסיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם ורבינו כתב תחלה דין צאן ברזל ואחר כן דין נתן לו בתורת עיסקא ולא זו אף זו נקט וז"ש ולא מיבעי' זה אלא אפי' וכו' ואע"ג דהתוספות בשם ר"ת פירשו הך דצאן ברזל דאיירי ברבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן וגם פסק וקצב דמי השבח לתת לכל שנה בין יהיה שם שבח בין לא יהיה והכי משמע בירושלמי ס"ל לרבינו דאף לפירוש ר"ת לא איצטריך הך דצאן ברזל דפשיטא דרבית קצוצה הוא ולא תני לה אלא משום סיפא דמקבלין צאן ברזל מן העכו"ס לאורויי דאפילו רבית דאורייתא שרי לכתחלה מן העכו"ם וס"ל לרבינו גם כן דטפי ניחא לן למימר דאין מקבלין צאן ברזל מישראל לגופיה איצטריך דאסור מדרבנן אף ע"פ שאין שם איסור דאורייתא וכפירוש רש"י ומדברי הר"ן וב"י ומביאו ב"י נראה ויישוב אחר להא דתני צאן ברזל דלכאורה משנה יתירה היא כמו שהקשה רש"י והוא דבהך דנתן לו בתורת עיסקא שנינו דאסור אלא א"כ נותן לו שכר כפועל בטל ובהך דצאן ברזל שנינו בסתם אין מקבלין צאן ברזל מישראל דאיצטריך להך סיפא לאורויי דאפי' נותן לו שכרו כפועל בטל לא מהני והו"ל רבית וכ"ל דלהכי תנן בצאן ברזל מפני שהוא רבית לומר דכיון שהוא רבית גמור שוב לא מהני מה שנותן לו שכרו כפועל בטל להפקיע איסור רבית שכבר נעשה והכי משמע מדברי רבינו שעל דין זה דנטל בתורת עיסקא כתב הילכך צריך ליתן לו שכר טרחו וכו' דמשמע דלא מהני שכר טרחו אלא היכא דנתן לו בתורת עיסקא אבל לא בדין צאן ברזל שכתב תחלה לפי שכבר חל איסור הרבית:

ולא כל שכרו כו' בפ' א"נ שנינו נותן לו שכרו כפועל ובגמרא תנא כפועל בטל מאי כפועל בטל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מיניה וצריכא דאי תנא חנוני הוא דסגי ליה כפועל בטל משום דלא נפיש טירחיה אבל מעות ליקח בהן פירות דנפיש טירחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל וכו'. ת"ר כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דר"מ (פירש רש"י בכל מה שיאות לקבל עליו בשכרו בין רב בין מעט הא קביל עליה) רבי יהודה אומר אפילו לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו רשב"י אומר נותן לו שכרו משלם וכתבו תוספות פירש בקונטרס כפועל בטל מאותה מלאכה דבטל מינה היינו שאם היה עושה תחלה מלאכה כבידה ומרויח הרבה וזאת היא קלה אומרים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו שזהו יותר ממה שנותנים

משנה (סה:) ואף על פי שכתב רבינו דין זה בסימן קע"ג ב אגב גררא שנאו בסימן זה שכתב בו כל דיני שכירות בסי' אחד וכתבו תלמידי הרשב"א דבשכירות נמי משכחת לה דאסור כגון אם השכיר לו חבירו מעכשיו במנה והחזיק בה ואח"כ א"ל שאם ימתין לפרעון חדש בחדש יתן לו בשכירות סלע בחדש רבית גמור הוא עכ"ל ופשוט הוא ומ"ש רבית גמור הוא כ"ל דלאו רבית קצוצה דהא כל שאינו דרך הלואה אינו רבית קצוצה וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מה' מלוה ברבית שהוא ע"י מקח וכיוצא בו ברבית גמור הוא לומר דלא נימא דאינה אלא הערמת רבית כנ"ל ויש לדחות דשאני הכא שמחזיק כבר בחצר וזכה בו במנה ועכשיו שנותן יותר בשביל המתנה חשבינן כאילו נתן לו המנה וחזר ונטלו ממנו ולפיכך הוי רבית קצוצה. וכתבו הגהות פ"ז מה"מ וירא"ה לרשב"א דמתניתא איירי כגון שנכנס מיד לתוך הבית דבע"א לא שרי להרבות דהא מיחזי כי אגר נטר כדמשמע בהספינה (ד): אסור להרבות בשכר האדם וכו' משנה (עה.) כתב ה"ה בפ"ז שכיוצא בשכירות החצר מותר בשכירות האדם דגם שכירות אדם אינה משתלמת אלא בסוף. והדין פשוט כדבריו אלא שלשונו שכתב דגם שכירות אדם וכו' אינו מכוון דהא בשכירות אדם מפורש דאינה משתלמת אלא בסוף כדכתיב כשכיר שנה בשנה ומיניה ילפינן לשכירות קרקע כדאיתא בעלה (סה.):

השוכר את הפועל בימות החורף וכו' ב"ב (ד' פו:):

וכתב הה"מ בפרק ז' בשם הרשב"א דדוקא פועל הוא דאסרו אבל בשכירות קרקע שזוכה בו מעתה זכייה גמורה שרי למימר ליה מהשתא בדינר ולקמיה יפה סלע ואע"פ שאינו דר מעתה בחצר:

קעז אין מקבלין צאן ברזל וכו' משנה (ע:) ופי' רבי' בה כפירש"י והרמב"ם בפ"ה דהיינו שחולקין הריוח וא"כ הוי רבית דרבנן אבל התוס' כתבו שר"ת מפרש דמתני' איירי ברבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה כלומר וקמ"ל דחשבינן להו כאילו יצאו מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ומשמע לי דגם לרש"י והרמב"ם כל כה"ג דפר"ת רבית דאורייתא הוי דהא קצוצה הוא ולר"ת פשיטא דבגוונא דפירש"י דאסור במכ"ש מאין מושיבין חנוני:

כתב בעל התרומות בח"ב בשם הראב"ד שאם קבל צ"ב בגוונא דפירש"י דהוי אבק רבית אפי' יהיב ליה שיעור פלגא קרנא בתורת רווחא מחשבינן ליה בקרנא ולא משלם אלא פלגא אחרינא וקרעי' לשטרא ולא אמרינן בכי הא סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא דלא איתמר אלא במשכנתא דהיכא דקיימי תיקום אבל בזוזי היכא דקיימי אוקמו ואי נפיל לידי עבידנא בה עובדא עכ"ל והראב"ד לטעמיה דסבירא ליה כה"ר אפרים דלא אמרי' סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אלא במשכנתא דוקא וכבר כתב שם רבינו דעת הרי"ף דאפי' במידי דלאו משכנתא אמרינן סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא הילכך ה"נ לא מנכינא ליה כלל מיהו לדעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות מלוה דס"ל דלא מיקרי סלוקי בלא זוזי אלא כשהרבית עולה כנגד החוב ואפ"ה כתב שאינו מנכה לו הכל אלא כמה שיראו הדיינים ה"נ דכוותה: וכתב הר"ן על פירש"י דאע"ג דתנן אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכ"ש דאין מקבלין צ"ב מ"מ תנא ליה לומר דאע"ג דבמושיב חנוני שרי בנותן שכרו כפועל בטל במקבל צ"ב אפי' בכה"ג אסור דכולה מלוה היא וכתבו כ"י בעלה ו' ד"ג וכ"כ בעל התרומות בח"ב בשם הראב"ד ז"ל ואם קבל צ"ב מחבירו וקבל עליה המקבל כל האחריות ונתן כל הריוח לבעל הבהמה כתב בעל התרומות בח"ב שחכמי לוני"ל התירו דלא מיקרי הלואה כלל אלא שליחותיה דבעל הבהמה עביד והוי כש"ה שקבל עליו להיות כשואל והראב"ד אסר ולא ישרו דבריו בעיניהם ומתוך דבריו בפירושו נראה שחזר בו ע"כ וכל זה כתב הר"ן בתשובה סי' ע"ג: ולא מיבעיא זה אלא אפילו נותן לו בתורת עיסקא וכו' משנה (סח.) אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכו': ולא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל

דרכי משה

כמו שיהיה שוה בשעת שבירה: (ג) בהג"א פא"נ אבל אם כבר הגיע הזמן שחייב ליתן לו השכירות וא"ל אם תעכב המעות יותר תן לי בכך וכך אסור דהוי רבית גמור דלאחר שנתחייב לו השכירות הוי כשאר הלואה וכ"ה בהג"מ פ"ח דה"מ דלא כר"א ממי"ץ וע"ל סימן קס"א וגדולה מזו כב"י בשם תלמידי רשב"א דשכירות נמי משכחת לה דאסור כגון אם השכיר לו חצירו מעכשיו במנה והחזיק בה ואח"כ א"ל שאם ימתין בפרעון חדש בחדש יתן לו בשכירות סלע בחדש רבית גמור הוא עכ"ל ויש לספק מאי ר"ל כרבית גמור אי ר"ל ר"ק או אבק רבית עכ"ל: (ד) אמנם במ"מ כתב שם בשם הרשב"א דאע"ג דאינו דר מיד בחצירו שרי הואיל בשכירות קרקע זוכה בו מיד ומעתה משא"כ בשכירות פועל הואיל ופועל אינו משתעבד מהשתא עכ"ל ודין פועל עיין ס"ס זה וע"ל סוף קע"ד השוכר בית (לכ' שנה) ומקדים לו בשכר:

קעז א ובמרדכי ריש המקבל ופלגא של מלוה כל דין מלוה יש לו עליו לענין המקדש במלוה ולענין הקונה במלוה ולענין שמיטה עכ"ל ועיין בזו בתשובת מיימוני סוף ספר משפטים

דרישה

מראיתן ועיין בב"י מ"ש בשם הרמב"ם והתוס'. ומיהו ל' רבינו שכתב כגון שאמר הרי פרתך פשויה עלי בל' דינר אם תמות אינו משמע ששם אותה עתה לפי שווים וגם ל' לקצוב דמיו שוא דחוק לפרישתי הנ"ל לכן היותר נלע"ד דה"ק דעכ"פ אסור לשלם לו כמו שהיתה שוה הפרה או הכלי בתחילת השכירות אלא אין לו היתר אלא בשווים קודם שבירה ומתה אלא מפני שאין אנו יודעין לשער זה ברוב פעמים משוה השוכר עם המשכיר וקוצב את השכירות בסך דמים ומקבל עליו ולפעמים מרויח בזה השוכר שוה יותר קודם שכירות ולפעמים מפסיד ששוה פחות ומש"ה מותר והשתא א"ש ל' קוצב דמיו ומ"ש בסוף כגון שיאמר פרתך עשויה עלי בל' דינרים וגם א"ש מ"ש אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה ומיתה דבאמת אין לו היתר אלא לפי אותה שומא וק"ל: ובתשובת הגאונים ע"ד ראובן אומר לשמעון תן לי מנכסייך כך וכך להתעסק בהן ואושיבך בביתי ויהיה כל השכר לזה שאפרנסס (ר"ל אותך ואת בני ביתי עכ"ה) מהן כל זמן שתשב בביתי אין כאן צד רבית שאין בלשון הזה ל' הלואה אלא עסיקה מנחם בן הר"ר פנחס סימן שכ"ב: אין אדם יכול ליתן מעות לחבירו שילווה לעכו"ם ברבית לחצי ריוח אא"כ יתן כמו כן שום דבר של קצילה עבור טירחא ולא סגי בטובל בציר אלא יתן לו כפועל בטל של אותה מלאכה אבל לא קצץ בעל המעות למתעסק מידי וסמך ע"ז כיון דאית ליה זוזי משל עצמו שהוא נושא ונותן בהם מלבד מעות העיסקא שרי ע"כ מתשובת הר"ר מנחם בסימן נ' פסק מהר"ם דסגי בשכר עמלו בדורונות שמביאין העכו"ם כשפודין משכונות מ"ק מ"ו (והביאו ב"י לעיל בסימן קמ"ח ע"ש עכ"ה):

סי' קעז [א] **כמה** היה רוצה ליקח כו' וז"ל חכמת שלמה אמ"ש התוס' בד"ה ונותן לו שכרו כפועל בטל אחרי ששאו שם פירש"י וכתבו ז"ל ולכך נראה לפרש כפועל בטל

פרישה

כמלא דבסימן קע"ג כתב דשם כתב רבינו אגב גררא וכאן סימן קע"ו כתב דמ"ש כאן הוא אגב גררא. ונ"ל דמ"ש ב"י בסימן קע"ג ה"פ כיון שבסי' קע"ו עיקר מקום דין זה מש"ה קבע ב"י שם הדינים השייכים לדין זה ורבינו לא כתב בסימן קע"ג אלא אגב גררא אלא דאכתי קשה ליה כיון דמ"מ כתביה למה חזר וכתבו בסימן קע"ו ע"ז כתב כאן דאגב גררא חזר רבינו וכתבו כאן ולא סמך נפשו אמ"ש בסימן קע"ג וק"ל: (יא) הרי הוא לך בסלע לחדש והטעם ע"ל בסימן קע"ג במ"ש וכ"ש שמותר בכה"ג בשכירות אדם דהא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ילפינן משכירות אדם דכתיב ביה כשכיר שנה בשנה כ"כ המ"מ וב"י: (יב) סלע ליום שהוא ד' דינרין ועל"ר בס"ס זה שכתבתי שם דינים מעניני רבית:

סי' קעז (א) **או** סחורה אחרת אלא מפני שרוב המקבלין היו נוהגין כן בצאן לכך נקרא צאן ברזל רש"י: (ב) שהחצי שלוקח ממנו פי' המקבל: (ג) הוא מלוה שהרי הוא באחריותו כשאר מלוה: (ד) כמה היה רוצה ליקח כו' (אבל אינו משלם מכל הפסק אלא ממציה שהוא פקדון רש"ל עכ"ה) ז"ל ב"י נראה שפי' רבינו כן דברי הרא"ש בפי' פועל בטל שכתב בדף קמ"ד ע"א ול"נ שאין לפרש כן דברי הרא"ש ודברי התוס' שבדף ס"ס ודברי סמ"ג שבמ"ע סימן פ"ב שהרי כולם הקשו לפירש"י מדקאמר בגמרא אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא סגי כפועל בטל והשתא הלא לפי מה שהיא כבדה נוטל יותר ואמאי ס"ד דלא תיסגי כפועל בטל ואם כדברי רבינו גם לפירושם קשה דהא פשיטא שאע"פ שאדם זה בטל לגמרי אינו נשכר למלאכה כבדה כ"כ בזול כמו למלאכה קלה לכנ"ל לפרש דבריהם דאומדין כמה רוצה ליטול פועל אחר כדי לבטל ממלאכתו לגמרי דהשתא בין שנותנין לו מלאכה קלה בין שנותנין לו מלאכה כבידה שיעורו שוה ע"ש שהאריך. פי' לדבריו שהעסק שהוא מקבל להתעסק אע"פ שהוא כבד א"כ

חדושי הגהות

בשנא בשעת שבירה אין אנו יודעים שמא מתחלה היה רע וראוי לשבר עכ"ה) וכן כוונת רבי' מ"ש בשומת הפרה בל' דינר בו' שמשערים עתה שווים כדי לשער אח"כ כמה שוויה בשעת מיתתה כנ"ל לפי' ב"י (דרישה): ב אף ע"ג דלעיל בסימן קע"ג כתב להיפך דשם לא נכתב אלא אגב גררא כתב הפרישה וז"ל ונ"ל דמ"ש הב"י בסימן קע"ג ה"פ כיון שבסימן

העסק ואפי' אם היה לו מלאכה שנותנים עליה שכר טוב ומתבטל ממנה אין אומדים כמה היה זה רוצה ליקח וליבטל מלאכתו ולהתעסק בזה העסק שלא היה לוקח אלא הרבה אלא אומדים באדם

שבטל ואין לו מלאכה וכו' זה פירוש לפועל בטל דאיתא בגמרא בעלה הנזכר ורבינו מפרש דברי הרא"ש שבעלה קמ"ד ד"א בפירוש פועל בטל שרואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה וכו' ולי נראה שאין לפרש כן דברי הרא"ש ודברי התוספות שבעלה ס"ח ודברי סמ"ג שבמ"ע סי' פ"ב שהרי כולם הקשו לפירש"י מדקאמר בגמרא אבל סיפא דנפיש טרחיה אימא לא סגיא ליה כפועל בטל והשתא הלא לפי מה שהיא כבדה נוטל יותר ואמאי ס"ד דלא תיסגי כפועל בטל ואם כדברי רבינו גם לפירושו קשה דהא פשיטא שאע"פ שאדם זה בטל לגמרי אינו נשכר למלאכה כבידה כ"כ בזול כמו למלאכה קלה לכן נ"ל לפרש דבריהם דאומדים כמה רוצה ליטול פועל אחר כדי ליבטל ממלאכתו לגמרי א דהשתא בין שנותנין לו מלאכה קלה בין שנותנין לו מלאכה כבדה שיעורו שוה וכ"כ ממ"ש הרא"ש בתוספותיו וז"ל וצריך לפרש יושב ובטל דהכא יושב ובטל ואינו עושה שום מלאכה וה"פ כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מיניה כלומר אי זו מלאכה שהוא רגיל לעשות בין שנוטלין עליה שכר מרובה בין שנוטלין עליה שכר מועט לעולם אינו נוטל אלא כפועל בטל לגמרי והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט פי' בין שהיה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת שכרו שוה עכ"ל ורש"י פי' דפועל בטל היינו שאם היה עוסק מתחלה מלאכה כבדה ומרויח הרבה וזו הוא קלה אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו משמע מדברי הרי"ף שהוא מפרש כפירש"י שכתב והיינו בין מרובה בין מועט כדפסקי ומתנו אהדדי לפום האי עבידתא דבטיל מינה וכן פי' דבריו סמ"ג במ"ע סי' פ"ב ונזכר בהגה"ה פ"ו מהלכות שלוחין ודברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות שלוחין הם סתומים כלשון הגמרא ומדברי הסג"ה נראה קצת שמפרשים דבריו כהרי"ף ופי' המשנה בבכורות פרק עד כמה (כט.) פירש כפירש"י והעתיק לשונו ה"ה בסוף הלכות גזילה ותלמידי הרשב"א כתבו שר"ח פי' כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה שמשערין לו במלאכתו הראשונה כמו שהוא מרויח בה בשעת הבטלה כגון שהיה חייט ודרכו לתפור בגד בסלע בפרס הרגל שהמלאכה מרובה ובשאר ימים תופרו בשלשה דינרים או בשקל שאינו מ"לא להשתכר בה כ"כ וכך הוא נוטל עכשיו בשכרו וכתבו שהרמב"ן הכריע כפר"ח ונזכר זה הפי' דר"ח בתוספי הרא"ש ובנמק"י:

וה"מ

שנותנים לעשות מלאכה זו כי אין אדם מניח מריוח גדול אלא מעט אף על פי שבא לו בטורח יותר ולפירושו אתיא מתניתין כר"ש דאמר נותן לו שכרו משלם ולא כר"מ וקשה לפירושו דקאמר בגמרא אבל סיפא דנפיש טירחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל והשתא והלא לפי מה שהיא כבידה נוטל יותר ואמאי ס"ד דלא סגי כפועל בטל ועוד דקתני בתוספתא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר נותן לו שכרו כפועל בטל דר"מ משמע דמתניתין אתיא כר"מ ולכך נראה לפרש כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי ומתני' אתיא כר' מאיר והא דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט היינו כלומר בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת לעולם נותן לו כפועל בטל רש"א נותן לו שכרו משלם שאומדים כמה היה רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבידה שהיה עוסק ויעסוק במלאכה קלה כזו דהיינו טפי מר"מ וכו' עכ"ל משמע דס"ל לתוס' דפירוש כפועל בטל אינו כפירוש רש"י שאומדים כמה היה זה רוצה ליבטל ממלאכתו הראשונה הכבידה ולעשות מלאכה קלה זו וכדס"ל לר"ש אלא כדס"ל לרבי מאיר דלא משגחינן בהך מלאכה דעביד השתא דבין נפיש טירחיה ובין לא נפיש טירחיה אין אומדים אלא כמה היה רוצה ליטול וליבטל ממלאכה הראשונה ולישב בטל לגמרי בין שהיה עוסק ראשונה במלאכה מרובה בין שהיה עוסק במלאכה מועטת לעולם נותן לו כפועל בטל כפי מה שהיה נוטל לישב בטל מאותה מלאכה ראשונה והיינו דקאמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה כלומר דלא משגחינן בהך מלאכה דקעביד השתא דלא קא בטיל מינה אלא משגחינן במלאכה הראשונה דקא בטיל מינה והשתא לפי זה אין שכרו שוה דאם מלאכה הראשונה נותנים עליה שכר מרובה גם עכשיו שכרו מרובה ואם לא היו נותנים על הראשונה אלא שכר מועט גם עכשיו שכר מועט והשתא נמי ניחא דקאמר בברייתא אבל סיפא דנפיש טירחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל קא משמע לן דסגי ליה דלא משגחינן בהך מלאכה דקעביד השתא בין נפיש טירחיה בין לא נפיש טירחיה אלא משגחינן בהך מלאכה דהוה קעביד תחלה ומשום דלר"ש משגחינן נמי בהך מלאכה קלה דקעביד השתא לפיכך כתבו תוספות במסקנא ר"ש אומר וכו' דהיינו טפי מרבי מאיר עד כאן לשונו כלומר חילוק מועט איכא בין רבי שמעון לר' מאיר דלרבי שמעון משגחינן נמי במלאכה קלה דקעביד השתא והכי מוכח בסמ"ג מ"ע פ"ב שכתב לפר"י דכפועל בטל דר"מ הוא היושב ובטל לגמרי דבזה מתיישב פא"מ גבי משיב אבידה שנוטל כפועל בטל ושם אין ליטול שום שכר על השבת הבידה וכו' דרצונו לומר כיון דאין לו ליטול שום שכר על השבת אבידה דקעביד השתא בע"כ דלא משגחינן אלא במלאכה הראשונה כמה היה רוצה זה ליטול שיהא יושב ובטל לגמרי ממלאכה הראשונה ובך ישלם לו וה"ה הכא גבי רבית. אלא דאח"כ כתב דרבי' שמעון כתב דיכול ליטול שכר על השבת אבידה כיון שמבטל מלאכתו וכדכתבו התוס' בפ' א"נ ע"ש בסמ"ג. אכן מדברי הרא"ש פ' א"נ משמע להדיא שלא הבין כך מדברי התוס' שהרי כתב דברי התוס' בזה הלשון והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט פירוש בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת שכרו שוה עכ"ל ולמאי שכתבנו אדרבה אין שכרו שוה אלא בע"כ שהרא"ש מפרש דברי התוספות להיפך ממה שכתבנו דלר"מ לא משגחינן במלאכה הראשונה כל עיקר דבין שהיתה מרובה בין שהיתה מועטת שכרו שוה דאין נותן לו אלא כאילו היה אדם בטל לגמרי שאין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח ולהתעסק במלאכה זו הקלה לפי מה שהיא קלה קצת או קלה שבקלות וכך הבין רבינו ולכן כתב ולא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק ואפי'

דרישה

בטל היינו ביושב ובטל לגמרי וכתב עליו מו"ז ז"ל פי' רואין אדם שבטל לגמרי ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח ולהתעסק בזה העסק אפי' היה לו מלאכה מרובה כו' וכן איתא בטור וכן פי' הר"ן והשתא לא קשיא הברייתא דה"ק אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא שיימינן כפועל בטל שהוא מוזל במלאכה אלא כשהם אדם שיש לו עסקים כמה הוא לוקח ועוסק במלאכה זו וק"ל. ומהרש"י קארו לא ירד כאן לעומקו שהוא ר"ל כפועל בטל לגמרי שאומדין מלאכה הראשונה ואומדין כמה ליקח ולהבטל ממנה לגמרי וק' דא"כ ה"נ איכא למיפרך והא לא קא בטיל מיניה כמו התם דקאי על הלשון דפועל בטל פריך התם ודוק היטב עכ"ל. ולעד"נ מוכרח קצת מלשון התוס' דס"ל כפי' הב"י דהא אחר זה מסקי התוספות וכתבו ז"ל ומיהו לעיל בסוף אלו מציאות גבי השבת אבידה דקתני נוטל שכרו כפועל בטל נראה כפי' הקונטרס מדפריך התם האי לאו בטל הוא משמע דפריך משום דמשמע ליה ברייתא דקתני כפועל בטל שנותנין לו כמו שירצה פועל לישב וליבטל לגמרי לכך נראה לפרש התם הך דמשני אביי כפועל בטל מאותה מלאכה דבטל מינה כדפי' הקונטרס וא"ת א"כ הוא נוטל שכרו על השבת אבידה כו' ע"ש בתוס' והנה נראה מלשון התוס' דאילקו לפרש באלו מציאות דפריך הגמרא האי לאו בטל הוא מש"ה אנו מוכרחין לפרש דהתרצן השיב לו מעין ס"ד דהמקשן דמשמע ליה דכפועל בטל דר"ל פועל במלאכה שעסק כבר נוטל שכר עליה ליבטל הימנה. ופריך והא לא בטיל הוא ומשני דמשלם לו לבטל ממלאכה שעסק בה כבר ולעסוק במלאכה זו אבל הכא בפרק א"כ דלא פריך והא לא בטיל הוא אלא מאי כפועל בטל לא ידע המקשן דפי' פועל בטל דהכא כפועל דבטל ממלאכה דעסיק בה ומש"ה פריך מאי כפועל בטל ר"ל מאי פי' כפועל בטל דהכא ואביי השיב לו כפועל בטל מאותו מלאכה דבטיל מינה ר"ל כמו שמשמע ליה להמקשן דאלו מציאות דנותן לו כמו שנותן לפועל לבטל ממלאכתו ליסב בטל. ועוד יש להוכיח כן מדסיים התוס' הנ"ל וכתבו ז"ל וא"ת א"כ הוא נוטל שכרו על השבת אבידה כו' ול' א"כ מדויק כאילו אמר בשלמא אי הוו פירושו דפועל בטל דהתם פרק אלו מציאות כדפרשינן פועל בטל דהכא הוי ניחא ואי הוי פי' דפועל בטל דהכא כדפי' הטור והר"ן דהיינו דמשלם לו על מלאכת דהשבת אבידה אף שהיה עסוק כבר במלאכה כאילו הוי בטל ג"כ קשה הלא נוטל שכר על השבת אבידה אבל לפי' ב"י ניחא דלא נותן לו אלא לבטל ממלאכתו ראשונה לא לעסוק במלאכה זו וק"ל ואחר הקפה מ"ש הנ"ל א"כ קשה למה לא קשה לו ג"כ הכא האי לאו בטל הוא כמו שקשה לו שם בפ' אלו מציאות גם לפי' קשה למה מסיק פי' שם דמשלם לו כפועל דבטל ממלאכתו ראשונה ועוסק במלאכה זו דהיינו שכירתו בשלימות כמ"ש התוס' כאן לפי פי' רש"י ז"ל והכא מסיק ופי' דאינו משלם לו אלא כאיש בטל שעוסק במלאכה כזו גם על המקשן קשה דהם פריך והאי לאו בטל הוא והכא לא פריך אלא מאי כפועל בטל וע"כ צריכין ליישב ולומר דשאני הכא דהמתעסק מרוצה לעסוק בעסק זה אפי' אם לא יהבי ליה שום שכירות ובודאי כבר אמד בדעתו טובתו שטוב לו להניח מלאכתו ולעסוק בעסק זה אלא שחז"ל מיחו לעשות כן משום אבק רבית ומ"ה בכל דהו שנותן לו לא מיחזי כרבית בפרט כיון שהוא אבק רבית הקילו וכמ"ש הרא"ש בהדיא לחלק בהכי בין האי דינא דרבית להשבת אבידה דפ' א"מ ע"ש ומש"ה לא פריך והא לא קא בטיל דידע כמי אף שאינו בטל מ"מ בכל דהו סגי אלא פריך מאי פי' דפועל בטל ומשני דא"ל ליתן לו אלא כמו שנותנין לאדם שעוסק במלאכה שיניח מלאכתו וישב בטל (וגם אין זה מקשן ותרצן אלא מדברי אביי. דבא לפרש וכל' פ"ט ומנא ה"מ אמר פלוני כו' שנזכרים בגמרא) ול' התוס' שכתבו ביושב ובטל לגמרי ג"כ שכי משמע דאל"כ הו"ל לכתוב ביושב ובטל ועוסק במלאכה כזו. גם הבריכותא לא א"ש כולי האי וכמו שהקשה הב"י. ומ"ש מו"ז בת"ש דהו"א במלאכה לא סגי בהכי כיון שלא היה בטל מתחילה ק' דמ"מ כיון דבעסק קל שנותנין עליה שכר מועט רואין בו כאילו היה כבר בטל לגמרי ה"ה בעסק כבד. דמה שהעסק זה כבד בזה אין חילוק במה שהיה עוסק בו כבר דעל עסק כבד זה יוסיפו לו שכר יותר מאילו היה עוסק עתה בעסק קל וכן הוא מדויק מלשון הרא"ש פ"ק ריש דף קמ"ד. ולפי' התוס' והרא"ש כלע"ד דצ"ל ל' הברייתא דקתני ז"ל ת"ר כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר"מ כו' וכתבו התוס' דמתני' וברייתא דקתני כפועל בטל אתיא כוותיה וה"פ בין הי' עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת לעולם נותנין לו כפועל בטל וכ"כ הרא"ש ז"ל כפועל בטל כלומר איזה מלאכה שהוא רגיל לעשות בין שנוטלין עליה שכר מרובה בין שנוטלין עליה שכר מועט לעולם אינו נוטל אלא כפועל בטל והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט פי' בין הי' עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת שכרו שוה כו' עכ"ל ומדקאמר שכרו שוה גם מדכתב שהוא רגיל לעשות מוכח דפי' בין מלאכה מרובה בין מלאכה מועטת דר"ל על מה שעסק כבר יהיה איזה מלאכה שיהיה בין נטל עליה שכר הרבה או מעט לעולם שכרו שוה ומדלא פירשו בין מרובה בין מועט על העסק שנותנין לו עתה בין שהוא כבד ומלאכה מרובה או קלה לעולם רואין אותו כאילו היה בטל ומשלמין לו לפי מלאכה ועסק זה שנותנין לו. ש"מ דס"ל פי' דפועל בטל דאין משלמין לו על עסק זה כלום ומש"ה הוצרכו לפרש אמלאכה שעסק בה כבר ולפי שיטת פי' ב"י צריכין לדחוק ולפרש מה שקאמר כמה נותן לו בין מרובה בין מועט דה"פ דאמתני' וברייתא קאי דקתני שנותנין לו כפועל בטל וע"ז קאמר כמה יהא עסיקת מלאכתו לשעבר דסגי בהכי בשילום כפועל בטל וקאמר בין מרובה ובין מועט ר"ל יהיה עסקו לשעבר מה שהיה לעולם אין נותנין לו אלא כפועל בטל והיינו שכרו שוה דכתב הרא"ש ר"ל אין משלמין להבא אמה שיעשה אלא מה שישב בטל לשעבר. ובאמת זה הפי' דחוק בעיני הר"ן והטור דהא כל ל' הברייתא משמע דבא ללמדינו כמה יהיה שכרו וקאמר דלר"ש צריך ליתן שכרו משלם ולר"י טיבול בגיר וכן יהיו דברי ר"מ דנותנין לו בין מרובה כו' ולא כפי' התוס' והרא"ש דבען לומר דבין מרובה בין מועט אין נותנין לו טפי מפועל בטל. גם לשון המשנה דקתני אא"כ נותנין לו כפועל ולא גרסינן במתני' בטל כמ"ש התוס' בריש הדיבור א"כ לא א"ש כלל הא דקתני מתני' נותנין לו כפועל דהא אהפעולה אין נותנין לו כלל לא על העבר ולא על להבא אלא מה שמבטל ממלאכתו הראשונה. וזה יתיישב יותר לפי שיטת פי' הטור והר"ן דה"פ כמה הוא נותן בין מרובה בין מועט ר"ל מלאכה ועסק שנותנין לו עתה אם הוא מרובה אזי נותנין לו עליו הרבה ואם הוא מועט נותנין לו מעט הכל כפי מה שאדם בטל רוצה ליקח לעסוק בעסק כזה שנותנין לו. גם לפי הטעם דאין נותנין לו שכרו משלם כדברי ר"ש אלא כפועל בטל יתיישב יותר לפי' ר"ן והטור דמשום דהמתעסק ניחא ליה לבטל ממלאכתו ולעסוק בזה אלא משום חשש רבית חששו חכמים שיעסוק לו זה בעסקו משום אגר נטר ליה מש"ה סגי בזה במאי שנותן לו על שיעסוק עתה ורואין אותו כאילו היה בטל ממלאכתו ראשונה וק"ל ומש"ה פירשו הר"ן והטור בדרך אחר ודו"ק. ועי"ל בסימן שי"ב שפי' כפועל בטל בע"א ובח"מ סימן ט' פי' שליטי ובח"מ סימן ס"ד בפי' רביעי ולקמן בסי' שי"ב האורכתי מזה ע"ש (עיין בקונטרס מיוחד שמיישב ה"א ז"ל את כל אלה באריכות והוא נכון מאוד וניתן להעתיק בתוך שאר חידושיו עכ"ה). ועיין בתוס' בבכורות פ' עד כמה סוף דף כ"ט שכתבו בשם ר"ח פי' אחר ז"ל ור"ח פירש שם (ר"ל פועל בטל דאלו מציאות) כגון דבשאר ימות השנה אין נותנין בתפירת בגד אלא חצי סלע והוא עתה בשעת הרגל ותופר בגד בסלע אין אומרים לו קבל שכר כמה שתנום למלאכה זו שאתה מקבל עליה סלע אלא כאותו שכר שאתה היית נוטל כמותה בשאר ימות השנה שלא היית נוטל עליה אלא חצי סלע מפני השבת אבידה ופירושו תמוה כו' ואחר זה בסוף הדיבור מייתי התוס' ההיא דאיזהו נשך וכתב עליה ז"ל ור"ח פי' שם כגון אדם בטל שאינו מוצא שישכירנו והולך ובטל והיה משתכר בקל ולא יתנו לו כמו שפועלים הולכים עכשיו שהם ביוקר הרבה משכירין. כגון שהיה אדם נשכר עכשיו בב' סלעים ובאותו שעה שהיה בטל לא יהיה נוטל אלא סלע עכ"ל. ומדאמרו התוס' וכתבו דברי ר"ח שני פעמים בדיבור אחד וגם שינו לשונו בפירוש השני דר"ח ממ"ש בפירוש הראשון נראה לי דפי' השני אינו כעין פי' הראשון והוא דכמו דהתוס' והרא"ש פירשו ההיא דאלו מציאות כפירש"י וכאן בא"נ פי' בע"א ומטעם שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש. ה"נ ר"ח פירשם בשני מיני פירושים כל חד לפי טעמו וענינו ומש"ה דקדקו התוס' וכתבו בכל פעם דר"ח פי' שם ור"ל שם במאי דכתבו לפני זה ובריש הדיבור דהביאו שם ההיא דאלו מציאות כתבו עליו פי' קמא דר"ח וכלל פי' ודבריו שם נ"ל דר"ל דמפני דאסור לקבל שכר על השבת האבידה מש"ה אין שמין לו כמה היה נוטל על השבתה אלא שמין כמה היה נוטל על עיסוק במלאכה שמבטל ממנה בשעת השבת אבידה ומיהו אף אם מבטל ממלאכתו בשעת הרגל א"צ לשלם לו כמו שמקבל או אלא כמו שהיה מקבל עליה באמצע השנה. ואחר כך הביאו התוס' ההיא דא"כ וכתבו עליו דר"ח פי' שם בע"א והוא דמפני דמותר לקבל שכר על מלאכת השיתוף וגם צריך לקבל עליה שכר כדי שלא יהיה רבית רק שאין צריך ליתן ליה שכר כ"כ כאילו הניח מלאכתו שהיה עוסק בה כבר ועוסק במלאכה זו אלא כאילו היה בטל וזהו כפי' רבינו. ופי' זה דר"ח כתבו גם כן תלמידי הרשב"א וכתבו שהרמב"ן הכריע כפי' דר"ח וכמ"ש הב"י בשמם. ובזה נחה שקטה תמיהת ב"י על רבי' וגם דחשבו לטועה כאילו לא הבין דברי התוס' והרא"ש שאינן כמו שפירש הוא. דלפי מ"ש ניחא דודאי לא נעלם מעיני רבי' שמשמעות דברי התוס' והרא"ש אינו כמו שפירש הוא אלא שרבינו הטור נמשך אחר פירוש ר"ח מאחר שגם הרמב"ן והרשב"א תפסוהו לעיקר. גם יש לתמוה על דברי ב"י שמביא פי' דברי ר"ם ומ"ש התוס' בשמו אססיה

חדושי הגהות

שבסימן קע"ו עיקר מקור דין זה מש"ה קבע הב"י שם הדינים השייכים לדין זה ורבינו לא כתב בסימן קע"ג אלא אגב גררא אלא דאכתי קשה ליה כיון דמ"מ כתביה למה חזר וכתבו בסימן קע"ו ע"ז כתב כאן דאגב גררא חזר רבינו וכתבו כאן ולא סמך נפשו אמ"ש בסימן קע"ג ע"ב:

קעז א פי' לדבריו שהעסק שהוא מקבל להתעסק אף ע"פ שהוא כבד א"צ ליתן לו לפי אותה מלאכה אלא כשיעור שאדם רוצה ליקח וליבטל ממלאכתו הראשונה שעסק בה כבר שאין משערים כלל לפי אותה מלאכה שהוא מקבל אלא לפי אותה מלאכה שהיה מתעסק בה כבר שהשתא בטל ממנה (פרישה) ומה שתמה הרש"ל על הב"י נתבאר כט"ז

ואפילו אם היה לו מלאכה שנותנים עליה שכר טוב וכו'. הנה מבואר בדבריו דלא משגחינן במלאכה הראשונה אפילו היה לו מלאכה שנותנים עליה שכר טוב אפילו הכי אין נותן לו שכר אלא כאילו היה בטל לגמרי שאין לו שום מלאכה ורוצה להתעסק במלאכה זו הקלה דלפ"ז שכרו שוה וז"ש התוספות ולכך נראה לפרש כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי כלומר כאילו היה אדם בטל שאין לו שום מלאכה ובטל לגמרי כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק והשתא אתיא שפיר צריכותא דגמ' דקאמר אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא סגי ליה כפועל בטל כלומר אלא סד"א דאומדין נמי כמה היה רוצה ליטול ולבטל ממלאכתו הראשונה קמ"ל דלא משגחינן כלל במלאכה הראשונה אלא במה דקעביד השתא משגחינן והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט וכו'. וכתבו התוס' במסקנא דר"ש אומר נותן לו שכרו משלם שאומדין כמה היה רוצה ליטול וליבטל ממלאכה כבידה שהיה עוסק ויעסוק במלאכה קלה כזו דהיינו טפי מר"מ עכ"ל כלומר דכיון דלר"ש משגחינן נמי במלאכה הראשונה א"כ יגיע לו שכר הרבה יותר ממה שמגיע לר"מ דקאמר דלא משגחינן במלאכה הראשונה ולפי הבנת הרא"ש בדברי התוס' התיישב לישנא דטפי דכתבו התוספות דמשמע הרבה והכי משמע להדיא מלשון תוספות והרא"ש דהביא ב"י דכפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה כלומר איזה מלאכה שהוא רגיל לעשות בין שנוטלין עליה שכר מרובה וכו' שכרו שוה עכ"ל והיינו דלא משגחינן כלל במלאכתו הראשונה אלא רואין כאילו היה בטל לגמרי בתחלה ולא הו"ל שום מלאכה ורוצה להתעסק בעסק זה. אלא דלפ"ז קשה משנתינו דנותן לו שכרו כפועל ורצונו לומר כפועל בטל וכדמפרש אביי של אותה מלאכה דבטל מינה דהו"ל לתנא לשנות סתם ונותן לו שכרו דהלא שכרו אינו אלא כראוי לאדם בטל שאינו פועל שאין לו שום מלאכה לא כאילו היה פועל אבל למאי שהבין בסמ"ג וכמ"ש ראשונה דנותן לו שכרו כפועל העוסק במלאכה ובטל מינה כדי להתעסק בעסק זה דמשגחינן במלאכתו הראשונה ניחא דהיה צריך לשנות ונותן לו שכרו כפועל כלומר ולאפוקי ממה שראוי לאדם בטל שאינו פועל שאין לו שום מלאכה אבל למאי שמפרש הרא"ש ורבינו קשה טובא גם לישנא דאביי דקמפרש כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה לא מתקבל לעניות דעתי לפי הבנת הרא"ש וצ"ע ומתוך מ"ש התבאר לך שמה שהבין ב"י דהסמ"ג והתוס' והרא"ש כולם מפרשים כפועל בטל דהיינו דמשגחינן במלאכתו הראשונה ליתא דהסמ"ג הוא דמפרש כך אבל הרא"ש מפרש בהיפך דאדרבה לא משגחינן במלאכה הראשונה אלא במלאכה דקעביד השתא וכדברי רבינו אבל מדברי התוס' ליכא לאוכוחי מידי דאיכא לפרש כמו שהבין הסמ"ג ואיכא לפרש נמי כמו שהבין הרא"ש גם מה שהקשה ב"י דאם כדברי רבינו גם לפירושו קשה מה שהקשו התוס' לפירש"י ליתא דל"ק ולא מידי כדפרי' גם מה שנראה מדברי ב"י שהבין מדברי הרא"ש דבין מרובה בין מועט דקאמר ר"מ קאי אמלאכה שנייה דקעביד השתא ליתא אלא אמלאכה ראשונה שהיה רגיל בה קאמר בין מרובה בין מועט דלא משגחינן בה כלל אלא רואין בהך מלאכה דקעביד השתא כמבואר להדיא מדברי הרא"ש בפסקיו ובתוספותיו שהביא ב"י והוא פשוט לפע"ד. ומ"מ לענין הלכה נראה דדברי הסמ"ג וכלישנא דהכי ודלא כהרא"ש עיקר וכדמשמע מלשון משנתינו וכדפרישית: ומ"ש וה"מ שלא פסק עמו וכו' כך כתבו כל הפוסקים והובאו בב"י שמה ששנינו במשנה דשכרו כפועל בטל וכן צריך ליתן לו בכל יום ויום בחצי הפקדון שכר ניכר וידוע אינו אלא בנותן עיסקא בסתם אבל אם פסק עמו בתחלת השותפות סגי בקוצץ עמו דבר ידוע ששכרו ניכר על כל ימי משך העסק ואפילו בדינר אחד רשאי אבל אם אין שכרו ניכר וידוע קצבתו כגון שאמר ליה שליש השכר מה שיהיה או עשיריתו יהיה שלך בשכרך ה"ז אסור:

ומ"ש ותקנת חכמים הוא וכו' כלומר אחר המשנה באו האמוראים ותקנו תקנה זו והיינו כמו שפי' רבא (סוף דף ס"ח) בעובדא דשטרא דנפיק עלייהו דבני רב עיליש דהוה כתוב ביה פלגא באגר ובהפסד וכו' דתקנו חכמים דאע"פ דאין שכרו ניכר וידוע שרי ומלשון רבינו שכתב שיקח המקבל חצי הריוח וכו' או שלוקח ב' שלישי ריוח וכו' משמע דבמקבל תליא מילתא וכן פי' ב"י והיינו משום דיד בעל השטר שהוא הנותן על התחתונה שבא להוציא מיד המקבל וכ"כ ב"י ע"ש תלמידי רשב"א והרא"ה זכרונם לברכה דלא כהראב"ד דכתב יד הנותן על העליונה:

ומ"ש

באדם בטל כדפרישית: וכן צריך ליתן לו בכל יום (ס) [ג] וה"מ שלא פסק עמו אלא נתן לו למחצית שכר אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל העסק בדבר ידוע (ו) ואפי' בדינר אחד רשאי ותקנת חכמים הוא למי שנותן עסק לחבירו סתם (ז) ואינו פוסק

שיקח

וה"מ שלא פסק עמו וכו' אבל אם רצה לפסוק עמו וכו' הרי"ף פסק כסתם מתני' דנותן לו שכרו כפועל בטל וכתב ע"ז ואי בעי למיפסק כל יומי דשותפות פסיק כדרבא דאמר אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו' וה"מ בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עיסקא אחרינא אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא ולא מבטיל ליה מיניה לא בעי באגריה כולי האי כדאמר רב מותר שליש בשכרך מותר ואקשינן וסבר רב לא קייצי ליה דינר וכו' ואבע"א כי אמר רב מותר שליש בשכרך מותר כגון דאית ליה בהמות לדידיה כדאמרי אינשי גביל לתורי וכו' וכ"כ הרא"ש בעלה קמ"ד ד"א וי"מ דכי אמר רבא אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו'. דוקא בכה"ג שרי שנוטל המתעסק שליש הריוח יותר על חלקו ואם יהיה הפסד יפטר מלשלם שתות כל ההפסד אבל אם התנו שיטול המתעסק פחות משיעור זה אסור ודעת זו כתב הרמב"ם בפ"ז מה' שלוחין בשם רבותיו וכ"כ מדברי הרי"ף בשערי' ולכאורה גם דברי הרי"ף והרא"ש בפרק איזהו נשך מתפרשי' ע"ד זו שמה שכתב והני מילי בחנוני וכולי קאי למה שכתבו ואי בעי למיפסק לכולהו יומי שותפותא פסיק כדרבא וכו' וה"ק וה"מ דבעי' שיטול שתות הריוח ולא פחות בחנוני וכו' אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא לא בעי באגריה כולי האי דאפי' בבציר מהכי כגון מותר שליש בשכרך מותר. אבל הרמב"ם בפ' הנזכר כתב שאין נראה לו דבר זה אלא כל שריוח המתעסק יותר על הפסידו אפי' בפחות משתות שרי אף על פי שאין לו עסק אחר. ואע"פ שהוא ז"ל כתב קודם לכן שאם העלה לו דינר בכל ימי השותפות או א"ל כל הריוח יהיה לך שלישיתו או עשיריתו בשכרך הואיל ויש לו עסק אחר ה"ז מותר ואם הפסידו יפסיד מחלה דמשמע דהא אם אין לו עסק אחר אסור י"ל דהתם כשבתחלת השותפות לא התנו שום תנאי אלא כשבאו לעשות חשבון א"ל אם יש ריוח טול שלישיתו או עשיריתו בשכרך או טול דינר בשכרך אבל אם מתחלה כשנתן לו העסק התנו כן מותר אפי' אין לו עסק אחר. ומ"ש אח"כ ועוד תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם וכו' היינו לומר שכשבאו לעשות חשבון לא רצה ליתן לו שכר כל יום ויום מימי השותפות ואם היה לו עסק אחר לא רצה לתת לו דינר לכל ימי השותפות ובתחלת השותפות לא התנו שום תנאי אבל אם בתחלת השותפות התנו שיטול המתעסק ריוח יתר על הפסדו אפי' דינר או שא"ל שליש הריוח או עשיריתו יהא בשכרך מותר אפי' אם אין לו עסק אחר. ועי"ל דאה"נ דלא שרי הרמב"ם אלא דוקא בהתנו מעיקרא אבל אם לא התנו מעיקרא שוב אין תנאי מועיל וכתב תחלה דאם התנה עמו שליש הריוח או דינר בשכרך אם יש לו עסק אחר לכ"ע שרי ואח"כ כתב שאם אין לו עסק אחר רבותיו אוסרים והוא מתיר. ודרך ראשון נראה יותר מפני שהוא מסכים לדעת קצת פוסקים כאשר אבאר בע"ה ומ"מ מבואר בדברי הרמב"ם שכל שריוח המתעסק יתר על הפסדו אפי' פחות משתות שרי ואפי' אין לו עסק אחר וכן דעת סמ"ק בסי' רכ"ט שכתב ואין מושיבין חנוני למחצית שכר אא"כ נותן לו שכרו שום דבר של קיצה ולא סגי בטיבול ציר עכ"ל וסתם חנוני לית ליה עיסקא אחרינא כדכתבו הרי"ף והרא"ש ואפ"ה כתב דבשום דבר של קיצה שרי כלומר שאם קצץ לתת לו אפי' דינר שרי אבל לא קצץ לו אסור והו ולא טיבול ציר כלומר לאפוקי מדרבי יהודה דאמר אפי' לא טיבל עמו אלא בציר בלא קיצה שרי וכ"כ בעל התרומות בש"ב בשם הראב"ד שאין קצבה לתנאי השכר והפסד רק שיהיה חלק ההפסד גדול לבעל העסק מחלק השכר. וכן נראה מדברי רש"י שכתב גבי עובדא דרב עיליש אי פלגא יקבל הנותן באגרא יקבל עליו אחריות ההפסד יותר ממחצית כגון תרי תילתי וכו' מדקאמר יותר ממחצית משמע דאפי' כל שהוא שיהיה הפסד הנותן יותר ממה שנוטל בריוח שרי וכן דייק נמי מדכתב כגון תרי תילתי וכו' דמשמע אפי' אינו ממש כדרבא שרי וכן נראה מדברי סמ"ג שכתב במ"ע סי' פ"ב שהלכה כר"מ שהוא אומר כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט בכל מה שיתן רק שיהיה ניכר שכר שרי ודי בדינר או בראש עגל ואח"כ כתב בד"א שצריך דינר או ראש עגל באדם שאין לו בהמות משלו אבל אם יש לו בזו א"ר מותר שליש בשכרך מותר ואע"פ שיש לדקדק במ"ש אח"כ ומפני כך לא שנה ר"מ דבריו וכו' מ"מ לכאורה משמע מדבריו אלה

שכל

דרישה

אסיא דא"מ אדין רבית. וכבר ברתתי והוכחתי מדברי התוס' שר"מ פי' ססיא דרבית בע"א ועיין בדברי הר"ן שמשמעות דבריו אינן כדברי הטור ע"ש ודו"ק: [ג] וה"מ שלא פסק עמו אלא נתן לו למחצית שכר אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל העסק בדבר ידוע ואפי' בדינר א' רשאי ותקנת חכמים הוא כו' עד או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו בחנוני או כיוצא בו כו' דברי רבי' בכאן קשה להולמן מחמת כמה קושיות שיש כנגד הרי"ף והרא"ש אביו וכנגד דברי הרמב"ם וגם קצת דבריו סתרי וא"ז מיניה וביה וכאשר אציע אחד לאחד ותחלה אתחיל במה שיש להתעורר מיניה וביה דכתב מתחילה אם רצה לפסוק בדבר ידוע אפי' בדינר א' רשאי א"כ מהו זה שמסיק ותקנת חכמים הוא למי שנותן סתם ולא פסק כו' עד וכיוצא בו שנותן לו דינר כו' דמשמע דאלפניו קאי דבדינר אפי' לא פסק עמו סגי ואף שהב"י כתב שהאי וכיוצא בזה שנותן לו דינר כו' קאי אאם יש לו מלאכה אחרת שמתעסק בה עם השותפות וא"כ יוכל לומר דלעיל דמצריך דוקא פסיקה ובלא פסיקה לא סגי בדינר מיירי באין לו מלאכה אחרת מ"מ קשה דעיקר חסר מן הספר ובפרט מאחר שמסיק רבי' וכתב מיד אחר זה וז"ל וה"מ בחנוני וכיוצא בזה דלית ליה מלאכה אחרינא משמע דכל מה שנזכר לפני זה מיירי באין לו מלאכה אחרינא ואפ"ה סגי בדינר ואפי' לא פסק ואף שהב"י כתב שה"מ כו' שכתב רבינו קאי אדלעיל מה שצריך ליתן לו כפועל בטל בכל יום כו' ע"ש בדבריו וזהו קשה בפירושו מראשונה ועוד שגם לפי פירושו מוכרח דקאי גם אתקנת חכמים דתרי תילתי באגר ובהפסד דהא במאי דאיירי בגמרא בשילום כפועל בטל איירי נמי הא דרבא בכתיבת תרי תילתי באגר או בהפסד וכדמייתי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ע"ש. וע"ק לשון או כיוצא בזה דכתב רבינו. ע"ק שרבי' כתב ותקנת חכמים הוא למי שנותן לחבירו עסק סתם ואינו פוסק שיקח שמקבל חצי הריוח כו' והרי"ף והרא"ש כתבו לתקנה זו למי שרוצה לפסוק ז"ל הרי"ף ואי בעי למפסק כל יומי דשותפות פסקי כדרבא שאמר אי שקל מלוה פלגא באגרא כו' וכ"כ הרא"ש הרי לפנינו מ"ש רבי' על לא פסק כתבו הם אפסק וע"ק דמשמע דהאי או כיוצא בזה דנותן לו דינר כו' הוא ג"כ תקנת חכמים ותקנה זו לא מצינו בגמרא גם לא בדברי הרי"ף והרא"ש וע"ק דמסיק אבל אי אית ליה עסק אחרינא לא בעי אגרא כולי האי ולא כתב מאי צריך ליתן לו ואין זה מדרך רבי' לסתום דבריו אלא לפרש ובפרט במקום שנזכר בגמרא דפליגי בה רב ושמואל דרב ס"ל במותר שליש בשכרך סגי ושמואל סבר דצריך לקצוב לו דינר ומוקי לה הגמרא דאיירי ביש למתעסק מלאכה אחרת וכמ"ש הב"י. והנה אציע דברי הרמב"ם ומתוכו נעמוד על ביאור דברי רבי' ז"ל בפ"ו מה' שלוחים תקנו חז"ל שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהן יהיה חצי המעות בתורת הלואה והמתעסק חייב באחריותו כו' עד והיאך יעשו שלא יבואו לידי אבק רבית אם רוצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה א"צ להעלות לו שכר של כל יום ויום אלא אפי' העלה לו דינר בכל ימי השותפות דיו ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה וכן אם א"ל מכל הריוח יהי' לך שלישו או עשיריתו בשכרך הואיל ויש לו עסק אחר מותר ואם הפסידו יפסיד מחלה כו' עד ועוד תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק ופחתו או הותירו ולא רצה ליתן לו שכר עמלו בכל יום ולא התנו ביניהם שום תנאי שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון שליש ריוח הפקדון כו' עד לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק שני שלישי הריוח ובעל המעות שליש הריוח ואם פחתו יפסיד המתעסק שליש הפחת ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת כו' עד ורבותי הורו שאין תנאי מועיל שיטול המתעסק פחות משני שלישי ריוח ושליש הפסד אלא א"כ היה למתעסק עסק אחר אבל אם אין לו עסק אחר צריך שיהא שכר המתעסק דוקא שני שלישי ריוח ורק שליש הפסד שזה דבר איסור הוא ואין התנאי מועיל בו ולא יראה לי זה כו' עכ"ל הרמב"ם הרי לפנינו דהרמב"ם ס"ל דאם מתחילה מתנה הנותן עם המקבל ופוסק לו אפי' דינר אחד או עשירית הריוח סגי בהכי אם נתרצה לו המקבל דכל תנאי שבממון קיים אף ע"ג דאיסורא הוא זה ולא כרבותיו ואם לא התנה עמו מתחילה הברירה ביד הנותן או שצריך ליתן לו אם אין לו מלאכה אחרת אבל אם יש לו מלאכה אחרת אפי' לא התנה עמו מתחלה ס"ל דא"צ ליתן לו אלא דינר אחד או עשירית הריוח כדין אילו התנה עמו מתחילה ועפ"ד זה כלע"ד לפרש דברי רבי' שלא סר ימין ושמאל מדברי הרמב"ם חוץ מבפירוש פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ... כפועל בטל וכתב ע"ז וה"מ שלא פסק אבל אם רוצה לפסוק כו' והיינו כדברי הרמב"ם האחרונים שכתבתי שחולק עם רבותיו וס"ל דמועיל תנאי וסגי בפסיקה כל דהו ואח"כ כתב ותקנת חכמים כו' זהו דוגמת מ"ש הרמב"ם ועוד תקנו כו' ומיירי באם נתן לו סתם ולא פסק עמו דדינו שישלם לו כפועל בטל בכל יום וזה שהנותן אינו רוצה הרשות נתונה לו לסלקו בתרי תלתי באגר וכדמסיק. ומ"ש או כיוצא בזה שנותן לו דינר ר"ל אף שבגמרא לא נזכר אלא הני ב' תקנות או כפועל בטל או בתרי תילתי באגר כו' מ"מ לאו בכל ענין צריכין זה אלא גם כיוצא בזה כמו מותר והיינו כשנותן לו דינר אחד כל ימי משך העסק וכדי שלא תקשה א"כ למה הצריכו חכמים ליתן כפועל בטל או תרי תילתי ולא הזכירו ג"כ קולא יותר מזה דהיינו דינר אחד ע"ז מסיק וכתב וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו כו' ר"ל כ"מ שתקנו ב' תקנות הנ"ל שמכניס המה לשלם למתעסק שכר טרחו שטרח בעד חלק הפקדון וכמו שנזכר בדברי רבינו בשני התקנות הנ"ל שבשביל שכר טרחו יהיב ליה כפועל בטל או תרי תילתי דהיינו ריוח שתות כל העסק נותן לו בשכרו לא אמרו ה"מ בגמרא אלא בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עסק אחריני כו' אבל מאן דאית ליה עסק אחרינא

פרישה

א"כ ליתן לו לפי אותה מלאכה אלא כשיעור שאדם רוצה ליקח ולבטל ממלאכתו ראשונה שפסק בה כבר שאין משערין כלל לפי אותה מלאכה שהוא מקבל אלא לפי אותה מלאכה שהיה מתעסק בה כבר שהשתא בטל ממנה וק"ל אבל מ"ז בהג"ה לגמרא ונדפס בחכמת שלמה בפרק א"כ דף ס"ח כתב דדברי הטור נכונים וכן פי' הר"ן ועד"ר: (ס) וה"מ ר"ל שצריך ליתן לו שכר טרחו: (ו) ואפילו בדינר א' רשאי (ואפי' בפחות מדינר כ"ל רש"ל עכ"ס) ובזה בין יש לו עסק אחר או אין לו שוין וסגי בשיש לו קצת ריוח טפי מבעל המעות רק שאם מתבטל ממלאכתו צריך לפסוק עמו בדבר ידוע טפי אפי' בדינר סגי שיתן לו בין יהיה ריוח או לא יהיה ואם אינו מתבטל שיקח דינר מהריוח תחלה אם יהיה ריוח כ"כ ב"י בשם רבי' ירוחם והוא ממה שאמרו בגמרא מותר שליש בשכרך ואפשר דלא ס"ל לרבינו כן שהרי לא הזכיר האי שליש בשכרך וס"ל כמ"ש ב"י בשם הרמב"ם דאם פסק מתחילה עמו אפי' לא פסק עמו שיתן לו דינר בודאי אלא אם יהיה ריוח יתן לו מה שפסק אפי' אם מתבטל ממלאכתו: (ז) ואינו פוסק ר"ל ואינו רוצה ליתן לו כפועל בטל בכל יום שיקח המקבל כו': (ונמצא שתות כל העסק כו' ר"ל שהעסק הוא סך ת"ר זהו' והוא מקבל עליו הפסד מר' זהובים ונוטל ריוח מש' זהו' נמצא שנוטל ריוח מק' זהו' ואינו

מקבל

כו' לא בעי הגר כולי האי ור"ל אלא נותן לו דינר כל ימי משך העסק כאשר כתב לפני זה ואפי' לא פסק עמו מתחילה ומ"ש רבינו לפני זה דדוקא בפסיקת עמו סגי בדינר שם איירי אפי' באין לו מלאכה אחרת וכאשר כתבתי לעיל ביישוב ב"י ולפ"ז נתיישב הכל ועולה דברי רבינו בסגנון א' עם דברי הרמב"ם וגם מבוארים דבריו בפירוש ולא בסתימה אלא שלשון וכיוצא בזה אם נותן לו כו' לא נתיישב כולי האי גם לשון וה"מ כו' הוצאתי ממשמעות פשטא דלישנא אבל מ"מ עדיף טפי לסבול דוחק הלשון מלפרש דבריו בבלבול ובסתימה . אלא שקשה לדברי רבינו לפי פירושו למה כתב או כיוצא בזה שנותן לו דינר באם יש לו מלאכה אחרת הלא אפי' בפחות מזה סגי דהיינו באומר לו מותר שליש בשכרך וכדרב דפליג עם שמואל וקי"ל הלכה כרב באיסורי וכמ"ש בית יוסף ובשלמא להרמב"ם אף שכתב ג"כ שנותן לו דינר מ"מ שלא מסיק וכתב ז"ל וכן אם א"ל מכל הריוח יהיה שלך שליש או עשייתו בשכרך סגי והיינו דברי רב לפי חד פירוש שכתב ב"י וכסף משנה מיהו לפי פירוש השני שכתב ב"י והכסף משנה גם הרמב"ם לא הזכיר היא דרב במותר שליש בשכרך וכבר גם כן תמהו עליו לפי הסוא פי' למה לא הזכירו ונוכל לומר שרבינו בשיטת הרמב"ם אזל מכל וכל גם לפי פירוש הראשון לא קשה כ"כ דנוכל לומר דרבינו תחילת דברי הרמב"ם תפס דכתב שיתן לו דינר ולאו דוקא קאמר דה"ה פחות ולא בא אלא לאשמעינן דהא דקאמרי רבנן דצריך ליתן לו כפועל בטל או תרי תלתי באגר היינו דוקא באין לו מלאכה אחרת . ולכאורה היה נראה ליישב עיקר הקושיא דמ"ש או כיוצא בזה שנותן לו דינר וסגי בהכי אפי' אי לא פסק עמו בתחילה היינו דנותן לו דינר מכיסו עכ"פ הן יהיה ריוח או לא מש"ה סגי בהכי דלפעמים ניחא ליה בזה הריוח הפסוק וידוע מתרי תלתי באגר אם יהיה על הספק ומ"ש לעיל באם רוצה לפסוק על כל העסק בדבר ידוע אפי' בדינר אחד רשאי היינו שא"ל אם יהיה ריוח טול אתה דינר בראש בשכרך והמותר נחלוק בשוה וזהו מותר דוקא אם פסק ואי לא פסק לא . וחילוק זה בין דבר ברור לעל הספק הזכירו גם כן רבינו ירוחם וכמ"ש ב"י בשמו ומ"ש וה"מ בחנוני כו' קאי לתלת פרטים הנ"ל דהיינו באם לא פסק דצריך ליתן לו או כפועל בטל או תרי תלתי באגר או דבר ברור וידוע היינו דוקא בחנוני אבל אם יש לו עסק אחר לא בעי אגרא כולי האי אלא אפי' בדינר ואינו ברור וגם לא פסק סגי או במותר שליש בשכרך ולפ"ז א"ש נמי שדקדק רבינו ושינה את לשונו דלעיל ברישא כתב ז"ל אבל אם רוצה לפסוק עמו בדבר ידוע על כל העסק ואפי' בדינר אחד רשאי ובסיפא כתב ז"ל או כיוצא בזה שנותן לו דינר כו' שלשון שנותן לו משמע שנותן לו מכיסו על כל פנים אפי' אם לא יהיה ריוח : והרי"ף כתב על המשנה ששנה שנותן לו שכרו כפועל בטל ועל הגמרא דמייתי שם ברייתא שו"ל ת"ר כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אפי' לא טבל עמו אלא בציר ואפי' לא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו ר"ש בן יוחאי אומר נותן לו שכרו משלם וכתב הרי"ף ז"ל והלכתא כר"מ דסתם מתניתין כוותיה מיהו הא דאמר ר"מ בין מרובה בין מועט לאו אכולהו יומי דשותפות אמר אלא בכל יום ויום קאמר עד מישלם יומי דשותפות דיהיב ליה כל יומא כפועל בטל דאותה מלאכה דבטל מינה והיינו דקאמר בין מרובה בין מועט כדפסקו ומתנו אהדדי (וזהו כפירש"י בפי' כפועל בטל וכן פירשו סמ"ג להרי"ף והביאו ב"י ע"ש) לפום הסוא עובדא דבטל מינה ואי בעי למפסק כל יומי דשותפות פסקי כדרבא דאמר אי שקל מלוה פלגא באגר דאורי תרי תלתי בהפסד ואי שקיל תלתא באגר דאורי פלגא בהפסד והסוא טופייגא דשקיל ליה מן מנאתיה הוי לשכר עמלו ומזוני וה"מ בחנוני וכיוצא בו דליכא ליה עיסקא אחריגא לדידיה אלא הדין עיסקא בלחוד כו' אבל מאן דאית ליה עיסקא אחריגא ולא קא מבטל מיניה לא בעי באגרא כולי האי כדאמרינן אמר רב מותר שליש בשכרך מותר ושמואל אמר כו' עכ"ל . והרא"ש כתב כדברי הרי"ף חוץ מפירוש פועל בטל דפירש כפירוש התוספות וז"ל ריש דף קמ"ד הלכתא כר"מ דתניא מתני' כוותיה וכפועל בטל דקתני במשנה ובברייתא כלומר איזה מלאכה שרגיל לעשות בין שנוטלין עליה שכר מרובה בין שנוטלין עליה שכר מועט לעולם אינו נוטל אלא כפועל בטל לגמרי והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט פי' בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת שכרו שוה ואין לפרש כפירש"י כו' עד והא דאמר ר"מ בין מרובה בין מועט היינו בכל יום ויום כל ימי השותפות והוא שלא פסק תנאי עמו אלא בסתם הושיבו למחצית שכר אבל אי בעי למפסק עמו לכל יומי דשותפות פסקי כדרבא דאמר שיטקול כו' עד וה"מ בחנוני כו' וכדמסיק הרי"ף . הרי לפניכו דהרי"ף והרא"ש כתבו להאי דרבא תרי תלתי באגר כו' אאם רוצה למפסק עמו וזהו כלפי מ"ש רבינו והרמב"ם דתקנת חכמים הוא לנותן סתם ולא פסק עמו וב"י לא נחית לדקדק בזה אלא דקדק בדבר אחר והוא זה דדייק מדברי הפוסקים דס"ל כהרמב"ם דאם פוסק עמו בתחילה קודם נתינת העסק סגי בנתינת שכר טרחו בדבר כל דהו ולא כרבותיו של הרמב"ם ואם כן למה כתבו הרי"ף והרא"ש דאם ירצה לפסוק יפסוק כדרבא דהיינו שתות ריוח כל העסק שכר טרחו הא אפי' בכל דהו סגי וכתב דיש ליישב דלאו דוקא כדרבא ממש קאמר אלא בעין הסיא דרבא כלומר דליסקל מתעסק רווחא טפי מיהא אפי' בדינר סגי ולפ"ז צ"ל דהסיא דרבא במעשה דרב עיליש אף שמשמע מלשון הגמרא שפסקו כן מתחילה מדקאמר בני רב עילש נפיק עלייהו האי שטרא דהוי כתוב ביה פלגא באגר כו' ופירש"י שקיבל אביהם עסק פלגא באגר פלגא בהפסד א"ל למה נתן לו ב"ה שכר טרחו די"ל דרב עילש לא נתרצה בפחות מזה וכי כתב הב"י באם נתרצה המקבל וק"ל והוקשה לו לפי פירושו מאי דמסקי הרי"ף והרא"ש ז"ל וה"מ בחנוני וכיוצא בו כו' עד אבל מאן דאית ליה עיסקא אחריגא לא בעי באגר כולי האי אי אדסמיך לפני זה קאי הא גם בזה הנזכר לא בעיא אגרא כולי האי דהיינו כדרבא אלא אפי' בדינר או אפי' בפחות ממנו לפי הפיסקא סגי ומש"ה הוצרך הב"י לדחוק ולכתוב דלא אדסמיך קאי אלא אדלעיל מיניה קאי אמ"ש ליתן לו בכל יום כפועל בטל דהיינו אם לא פסק עמו תחילה בזה חילק וקאמר דהיינו דוקא בחנוני ועוד כתב בפי' דברי הרמב"ם שאמר שיתן לו תרי תלתי באגרא כו' גם בדברי הרי"ף והרא"ש במ"ש באם יש לו עיסקא אחריגא די במותר שליש דאיירי בשכבר עסק וכשבאו לחשבון קודם שידעו כמה ריוח יש א"ל טול תרי תלתי באגר כו' ובהרי"ף ורא"ש טול מותר שליש ועוד נכנס הב"י בהרבה דוחקים לפי שיטת פירושו וכו' האי אכתי לא תיקן לע"ד דהא הרי"ף ברים דבריו כתב ז"ל והאי דקאמר בין מרובה בין מועט היינו כדפסקו ומתנו אהדדי לפום הסיא עבידתא דבטל מינה הרי לפניכו דכתב דפסק עמו ואפ"ה מצריך ליתן לו כפועל בטל בין מרובה בין מועט ואם נפסק לומר דמ"ש הרי"ף כדפסקו ומתנו כו' גם כן ר"ל אחר שכבר עסק קודם שבאו לחשבון פוסק עמו כך א"כ גם מה שמסיק וכתב ואי רצה למפסק עמו כל יומי דשותפות כו' ר"ל ואי אינו רוצה למפסק עמו או ליתן לו שכרו בכל יום שעברו אלא כל ימי שותפות רצה לפסוק וליתן שכירתו דבר קצוב אהכל יחד פסק דיפסוק כדרבא וזהו דוגמא מ"ש הרמב"ם ורבינו וא"כ לא נצטרך הב"י להדוחקים שנכנס בהן בפירושו כי הקושיא מעיקרא ליתא דמה שהצריך ליתן כדרבא היינו כשלא פסקו מתחילה אלא שלפי האמת לא נ"ל לפרש דברי הרי"ף כן כי לשון הרא"ש שהעתיק דברי הרי"ף הנ"ל אינם מובנים למפרשים כן מדכתב ז"ל והוא דלא פסק תנאי עמו אלא בסתם הושיבו למחצית שכר כו' הרי מוכח לפניכו דס"ל שבשעה שהושיבו חנוני או כתן מעות העיסקא בידו היה לו להתנות ולפסוק קודם לכן ולא פסק והושיבו סתם אפ"ה מסיק ואי בעי למפסק פסק כדרבא משמע דאפי' בעי למפסק עמו קודם בואם לעסק אפ"ה פוסק עמו כדרבא א"כ הדרא קושיות הנ"ל לדוכתייהו . ע"כ כדי ליישב כל הנ"ל אכתוב לע"ד תחילה הדין הנ"ל בכללן ועפ"ז יתבארו דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו ועולין הכל בקנה אחד בלי פקפוק וגמגום והוא זה דהמשנה והגמרא והרי"ף והרא"ש הנ"ל לא איירי בעיקר דינם בשום תנאי שמתנה הנותן עם המקבל ונתרצה בכל דהו אי מועיל בזה לא הוצרכו לדבר כי זה היה אפשר פשיטא בעיניהם שכל תנאי שבממון קיים כמ"ש הרמב"ם ולא כדעת רבותיו אלא שאיירי בדין רבית לתקן עיסקא שלא יהא בו צד רבית והיינו באם שהכניס הנותן והמקבל באים לפנינו לשאול לנו הדין איך יצאו י"מ שלא יהא בעיסקא צד רבית מה נפסוק להן ע"ז כתבו דיש שני תקנות התקנה הראשונה שסתם עיסקא שנותן אדם לחבירו בסתם הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון ואם רוצה לצאת י"מ הנותן אסור לו ליקח כל הריוח המגיע מהמחצה פקדון אם לא שישלם לו שכר טרחא בכל יום כפועל בטל אם אין לו עסק אחר או מותר שליש ביש לו עסק אחר ואז הריוח וההפסד יהיה לאמצע כל אחד בחלק שלו ואם אין הנותן רוצה לכנוס בהוצאה זו ליתן בכל יום כפועל בטל וגילה בדעתו שלא ניחא ליה אבל לא התנה שום תנאי עם המקבל תקנו חכמים ז"ל תקנה אחריתא והוא זה שלא יהיה העסק כסתם עסק שהוא פלגא מלוה ופלגא פקדון אלא זה שכרו שיקח הנותן בראש שתות הריוח והמותר יחלוקו או הנותן יקבל עליו שתות ההפסד אם יהיה בראש והפסד המותר יקבלו ביניהם בשוה רק הברירה ביד מי בזה מחולקין הרא"ש והרי"ף לדעת הטור ועוד דעת שלישית והוא דעת הרמב"ם שס"ל שבכה"ג שלא היה תנאי מתחילה בין הנותן והמקבל לא יצאו י"מ עד שיקבל עליו הנותן שיהיה שיתן לו שתות ריוח בראש אם יהיה ואם יהיה הפסד יקבל עליו הוא בראש שתות ההפסד וכל זה שכתבתי מבואר ביאר היטב בדברי הרמב"ם וז"ל תקנו חכמים שכל הנותן מעות להתעסק בהן יהיה חצי ממון בתורת הלואה כו' ומסיק ולפי תקנה זו כמלא באין לידי אבק רבית והאיך יעשו אם רוצה בתקנה הנ"ל להיות השכר וההפסד באמצע יתן להמתעסק שכרו בכל יום כפועל בטל כו' עד מה תקנו חז"ל שאם לא רצה ליתן לו שכרו בכל יום ולא התנו ביניהן שום תנאי ר"ל שאם התנה מתחילה הנותן עם המקבל ונתרצה הנותן בכל מה שנתרצה אפי' בכל דהו בעד שכר טרחו תנאם קיים וכמ"ש הרמב"ם לבסוף בהדיא אבל אם לא התנו ביניהם אלא שהנותן לא נתרצה ליה ליתן בכל יום כפועל בטל מה תקנתייהו שלא יבאו לידי אבק רבית ע"ז קאמר שתקנו שיתן שתות ריוח בראש בשכר טרחו כדמסיק ועל פי זה יתבארו ג"כ דברי הרי"ף והרא"ש כדברי הרמב"ם כי מ"ש הרי"ף והיינו דקאמר בין מרובה בין מועט כדפסקו ומתנו לפום האי עבידתא דבטל מיניה ר"ל אם רוצה ליתן לו בכל יום כפועל בטל וליקח לעצמו חצי הריוח וההפסד אבל אם בעי למפסק כל יומי דשותפי ר"ל שאינו רוצה ליתן לו שכירות כל יום ויום בפני עצמו אלא לשלם לו הכל יחד ובא לב"ד והורו לשלם לצאת י"מ מה תקנתו או מורין לו לפסוק כדרבא ומסיק וה"מ בחנוני ר"ל בחנוני שאין לו עסק אחר הוא דמורין לו אחד מתקנות

הנ"ל או שיתן לו כפועל בטל או תרי תלתי באגר כו' אבל אם יש לו מלאכה אחרת ולא קא מבטל מינה לא בעי באגרא כולי האי ר"ל אין מורין לו ליתן לו כ"כ אלא מורין לו כדרב ליתן לו מותר שליש כו' וכל זה נמי בדלא פסקו להתנות בתחילה בפחות דאילו נתרצה המקבל בפחות בכל ענין מותר במה שנתרצה . ובדרך זה מפורש דברי הרא"ש בעינו שכתב הא שצריך ליתן לו בכל יום כפועל בטל היינו שלא פסק תנאי עמו אלא בסתם הושיבו למחצית שכר ר"ל מדנתן לו הסחורה בסתם וסתם עיסקא הוא למחצית שכר וכל שכן אם פירש לו בהדיא בשעת נתינתה שרוצה במחצה שכר לכן אינו יוצא י"מ אם לא יתן בעד שכירתו כפועל בטל בכל יום אבל אם גילה דעתו בשעת נתינת הסחורה שרוצה למפסק עמו בכל יומי דשותפות בקצבה מה ולא לשלם לו כפועל בטל בכל יום ויום אזי פוסק כדרבא ר"ל אזי אינו נוטל מצי שכר אלא יהיב ליה תרי תלתי באגר כו' . ומסיק ע"ז וה"מ בחנוני וכמ"ש בשם הרי"ף הנ"ל והרי לפניכו בהדיא דברי הרי"ף והרא"ש מבוארים כדברי הרמב"ם ועפ"ז נלע"ד לפרש גם כן דברי רבינו כי מתחילה כתב דין המשנה והגמ' ליתן לו שכירותו כפועל בטל ופירושו דפועל בטל ומסיק וכתב כמ"ש הרי"ף והרא"ש וה"מ ששנינו שצריך ליתן לו כפועל בטל שלא פסק עמו ר"ל שלא גילה דעתו ליתן לו שכירתו בכל יום אלא (נתן לו למחצית שכר ר"ל עכ"ה) אדרבא במה שנתן לו למחצית שכר בזה גילה דעתו דלא ניחא ליה בתקנת חכמים למיהב ליה תרי תלתי באגר אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל העסק שלא ליתן לו שכירותו בכל יום אלא קלב יחד אזי אם התנה עמו ונתרצה זה אפי' בדינר אחד רשאי ר"ל אין למחות בידו מצד איסור רבית ולא כדעת רבותיו של הרמב"ם אלא הרשות נתונה בידם לקצוב איזה קצבה שירצה אפי' בכל דהו אבל תקנת חכמים הוא מי שנותן עיסקא לחבירו בסתם ואינו פוסק ר"ל שלא התנה עם המקבל שום תנאי אלא גילה דעתו שאינו רוצה ליתן לו שכירותו בכל יום כפועל בטל אלא אכל העסק יחד נמצא האי אינו פוסק דכתב רבינו הוא הפסיקה שכתב הרי"ף והרא"ש שהם ר"ל בפסיקה שגילה דעתו שלא ליתן כפועל בטל ורבינו אפסיקה שהזכיר לפני זה דר"ל שפסק להתנות עמו בפירוש אדינר . וקאמר שבזה תקנו כדי לצאת י"מ שהמקבל יקח שתות הריוח או לא יקבל עליו שתות ההפסד וזה יהיה בעד שכר טרחו או כיוצא בזה שנותן דינר ר"ל או כיוצא בזה שכתבתי לעיל שיפסוק עם המקבל ואזי אפי' אם נתרצה לדינר מותר ויוצא י"מ ואע"פ שרבינו שינה את לשונו מלשון הרי"ף והרא"ש והוא בסתימה לפי פירושם מכל מקום נראה בדבריו כל מה שכתבתי כי במה שכתב ותקנת חכמים למי שנותן עסק לחבירו סתם ולעיל כתב שלא פסק ונתן למחצית שכר בזה גילה דעתו שהאי לא פסק אין פירושו כלא פסק הנ"ל אלא שר"ל שגילה דעתו שאינו חפץ מחצית שכר אלא יפסקנו מחלה שלו כפי הדין שילא י"מ וממילא רימז בזה שלא ירצה ליתן לו שכירותו כפועל בטל והאי שכתב ותקנו חכמים למי שאינו פוסק קאי אמ"ש לפני זה אבל אם רוצה לפסוק שפירושו שגילה דעתו שאינו רוצה ליתן לו כפועל בטל אלא שהם ברישא התנה עמו אפי' בדינר וכאן בסיפא אשמעינן שתקנו חכמים שאם לא פסק להתנות עמו בפירוש מכל מקום אינו צריך ליתן לו כפועל בטל גם רימז רבינו במ"ש או כיוצא בזה שנותן לו דינר ולעיל ברישא שיקח המקבל כו' והיינו טעמא שברישא איירי בלא התנו יחד בפירוש או תקנת חכמים הוא שיקח המקבל כו' ובסיפא איירי שהתנה עמו בפירוש ליקח דינר לכן שייך שפיר לשון שנותן לו דינר בפסיקתא עמו ומיושב נמי לשון כיוצא בזה ור"ל הן במה שתקנו ליתן לו שתות ריוח או כיוצא בזה שכתבתי לעיל שנותן לו דינר בפסיקתו בתרווייהו יוצא וא"כ ליתן לו כפועל בטל גם אפשר לומר דה"ק או כיוצא במה שתקנו חכמים שיקח שתות ריוח ל"ד הוא אלא גם כיוצא בזה שכתבתי לעיל מותר שנותן לו דינר והיינו אם פסק עמו וא"כ ליתן לו גם כן כפועל בטל והיותר נראה דמ"ש רבינו או כיוצא בזה שנותן לו דינר לאו אדלעיל אפסיקת עמו בתנאי מפורש בתחילת העסק שיתרצה בדינר איירי אלא ה"ק שחכמים תקנו שיתן תרי תלתי באגר כו' והיינו משום הנאה אם יהיה ריוח ואם לא יהיה לא יתן לו כלום או כיוצא שיתן לו מכיסו דינר עכ"פ ולמד זה ממה דאמר רב ריש עגלא לפטמה דפירש"י שיטול זה בראש כמ"ש בסמוך והוא איירי בלא קצץ עמו בתנאי מפורש כדמוכח בפירש"י שם וכמ"ש בסמוך בדברי רבי' ירוחם ע"ש וזהו החילוק בין התנה בפירוש דהתנאי מועיל שסגי בדינר על הספק אם יהיה ריוח ומזה איירי הרישא בפסק עמו בדינר והסיפא איירי בלא פסק דאז צריך ליתן לו מכיסו עכ"פ ומש"ה שינה את לשונו וכתב או שיתן לו וכמ"ש לעיל בקיצור ולכאורה נראה אלא כדי ליישב גם קושיות אחרות כתבתי כל זה ודו"ק . ומסיק ה"מ בחנוני כמו שמסיק הרי"ף והרא"ש והשתא לפ"ז מיושב הכל וא"צ לשום דוחק מהדוחקים שנכנס ב"י בפירוש דברי רבינו לפרש האי או כיוצא בו כו' דקאי אאם יש לו מלאכה אחרת וה"מ דבתריה קאי ארישא דרישא וגם נדחק טובא בפירוש דברי הרי"ף והרא"ש וכולי האי ואולי והוצרך לפרש לפי שיטתם דאיירי באם כבר נתעסקו וקודם ביאתן לחשבון קאמר שיטול או שתות ריוח או הפסד וזהו דוחק גדול שבודאי עשה המקבל חשבון לעצמו קודם ביאתן לחשבון וביכר הטוב וכיוצא בזה הקשו התוספות שם בד"ה תרי תלתי באגר וכי הנותן שוטה הוא שיתרצה בכך ע"ש גם לשון רבינו שכתב תקנת חכמים הוא למי שנותן ואינו פוסק כו' משמע דתקנה אלכתחילה ולא אדיעבד דאם כן הל"ל מי שנותן ולא פסק וכן מדוייק לשון הרי"ף והרא"ש ובהרבה דוחקים עוד הוצרך ליכנס הב"י ע"ש . וגם דברי רבינו ירוחם נלע"ד לפרש ע"ד זה כפשוטו כי מ"ש וכל ימי השותפות נותן לו בכל יום דבר מועט כו' עד ואם ירצה לפסוק מתחילה פוסק או בסחורה עצמה כו' הם הם דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו בעינן שכשבאו לפנינו לסורות לו הדין מורין לו בא' מב' תקנות הנ"ל ליתן לו כפועל בטל בכל יום או שתות ריוח בכל העסק בעד שכר טרחו או שיפסוק עמו בפירוש ובמה שנתרצה המקבל סגי . ומסיק וזהו כשמבטל ממלאכתו כו' עד שיתן לו שום הנאה במלוקה כמו דינר גם בזה הוא כדבריהם במה שכתבו וה"מ בחנוני אבל אם יש לו עסק אחר לא בעי באגרא כולי האי אלא שיתן לו שום הנאה במלוקה אם יהיה ריוח ואם לא יהיה ריוח לא יטול כלום סגי כיון שיש לו מלאכה אחרת וכתב ועוד פשוט מותר שליש פירוש האומר שליש מותר בשכרך דמתיר רב היינו דוקא כשמתעסק במלאכה אחרת או שיש לו שוורים אחרים והיינו כדמוקי לה הגמרא לדברי רב במסקנא כגון דאית ליה בהמה לדידיה ומ"ש או כשנותן לו בשכרו ר"ל גם כשרוצה לקצוץ עמו מתחלה שבאם יהיה ריוח יטול דינר בשכרו בראש בעד שכר טרחו גם כן אינו מותר אלא כה"ג הנ"ל דוקא שיש לו מלאכה אחרת שמתעסק עמה בהדי עסק שקבל או שיש לו שוורים אחרים אבל כשאין לו עסק אחר לא סגי בהכי אלא צריך ליתן לו שכר עמלו ומזונו ומ"ש או ריש עגלא ר"ל כשיתן לו שכר ידוע עכ"פ סגי אפי' בדבר מועט כריש עגלא וה"ה אם ירצה ליתן לו תרי תלתי באגרא בסחורה גופא שהרי כתב לעיל או בסחורה כו' ומסיק דסגי בזה אפי' במבטל ממלאכתו ודוקא באינו רוצה ליתן לו אלא דינר או מותר שליש בשכרך שהוא דבר מועט וגם כן על הספק באם יהיה ריוח ואם לא יהיה לו שכר בעד עמלו לכן לא סגי בהכי משא"כ בתרי תלתי שהוא הרבה כמ"ש הב"י והכסף משנה בשם תלמידי הרשב"א האי חילוק ע"ש ומסיק דכ"כ הגאונים כו' וכדברי רבי' ירוחם משמע בגמ' דפריך ורב לא ס"ל דקוצצין לו דינר והא אמר רב ריש עגלא לפטומה מותר ופירש"י המקבל עגל לפטמו למחצית הרא"ש יטול כולו לחלקו בשכר עמלו ומזונו והשאר חולקין בשוה ומשני דהסוא כשאין לו עגלים אחרים לפטם וזולת זה שקיבל ומשמע דאפ"ה סגי בראש עגלא ומשמע מדברי רבי' ירוחם דאף אם ירצה להתנות עמו מתחילה על דינר או מותר שליש בספק אם יהיה לא מהני וכן משמע בגמרא כמ"ש וכן יש לפרש דברי רבי' ירוחם מ"ש ואם ירצה לפסוק עמו בדבר ידוע אפי' בדינר סגי ר"ל בדינר ידוע על כל פנים אבל על ספק אסור וזהו שלא כדברי הרמב"ם דמסיק דיכול להתנות דאפי' עשירית העסק יהיה שכרך מותר מיהו יש לומר דלא כתב הרמב"ם כן אלא לשיטתיה דס"ל דצריך לקבל עליו הנותן פחות בריוח ותוספת בהפסד שאז ירויח המקבל עכ"פ וכמ"ש הרמב"ם שם בהדיא עיין שם אבל כשפוסקין לד' אחד בריוח או בהפסד ועל הספק לא ס"ל דמותר מיהו גם דברי רבי' ירוחם והגמרא נוכל לפרש דאיירי באם לא התנה עמו מתחילה בפירוש אלא שנותן לו בסתם וקמ"ל היאך אנו מורין להפוסלין לב"ד היאך יוצאין י"ש וכמ"ש לעיל . ובזה יהיו דברי כל הפוסקים שוין וכולם נזכרים ונעשין בגמרא כי מ"ש רבינו מנתינת כפועל בטל הוא נזכר במשנה ובברייתא וגמרא ומ"ש אח"כ דאם פסק עמו אפי' בדינר שרי הוא כדעת הרמב"ם ומ"ש ותקנו חכמים הוא דברי רבא במעשה דרב עילש ומ"ש או כיוצא בזה שיתן לו דינר הוא נלמד מדברי רב שאמר ריש עגלא לפטם . ונשאר עלינו לפרש במאי פליגי הרא"ש והרי"ף ורבינו שהניח את טעמו שהרי"ף והרא"ש כתבו פירוש אי פלגא באגר כו' שהברירה הוא ביד הנותן והוא גירסא ראשונה של תוס' שכתבו ז"ל ואי גרסינן פלגא באגר תרי תלתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תלתא באגר או קאי הכל אנותן ורבינו תלה הברירה בלקיחת המקבל והוא גירסא שנייה של תוספות שם שכתבו ז"ל ואי גרסינן פלגא באגר תלתא בהפסד ואי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר או קאי הכל אמקבל אבל כתבו ומסקי על זאת הגירסא המרוכה ז"ל וכי שוטה הוא הנותן לעשות כזה למקבל ולתלות בדעתו דכשירצה הפסד יאמר אני רוצה באגר ועליך תרי תלתי בהפסד ואם ירצה ריוח יאמר אני רוצה פלגא הפסד ושני שלישי ריוח והרי הוא כאילו התנו שיקבל עליו הנותן תלתא באגר ותרי תלתי בהפסד ויש לומר דשמא ומן אחד קבוע לכן שמתוך אותו זמן יברור רב עילש איזה שירצה ואפשר משום האי קושיא דתוס' מש"ה כתבו הרי"ף והרא"ש דהברירה הוא ביד הנותן ורבי' שתלה הברירה ביד המקבל משום דל' הגמרא הכי משמע רב עילש גברא רבה הוה ואיסורא לאיכשי לא הוה ספי (פירוש לא היה מאכיל רבית לבעל הבית עכ"ה) ממ"כ אי פלגא באגר כו' משמע דרב עילש המקבל הוי ספי לנותן ריוח לדעתו שבירר וכבר כתבתי שדעת הרמב"ם הוא שצריך הנותן לקבל עליו תלתא באגר ותרי תלתי בהפסד אם לא שהתנה עמו מתחילה בפירוש ונתרצה המקבל אזי סגי בפחות והראב"ד חולק וב"י וכסף משנה כתבו טעמו דהרמב"ם ע"ש ואפשר דרבי' נוטה ג"כ לדעת הרמב"ם . עוד נראה לדקדק בל' רבי' שכתב וה"מ שלא פסק עמו אלא נתן לו למחצית שכר אבל אם כו' דפתח בתרתי וקאמר דא"כ ליתן לו כפועל בטל אא"כ יש שני דברים חדא שלא פסק עם המקבל כמה יהיה שכרו והשני שגילה דעתו הנותן בשעה שנותן לו העסק שחפץ במחצית שכר פירוש וגם במחצי הפסד וכיון שכן שחפץ במחצית שכר ולא פיים למקבל במה יתרצה צריך

ומ"ש או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק פי' גם זה תקנת חכמים הוא שתקנו האמוראים שבאו אחר המשנה שא"צ ליתן לו שכרו כפועל בטל בכל יום ויום והיינו כדאמר שמואל (דף ס"ח) קוצץ לו דינר ומפרש רבינו דהיינו בנתן לו עסק בסתם ולא התנו שום תנאי ואחר כך כשבאו לעשות חשבון קוצץ לו דינר בשכרו כל ימי משך העסק סגי :

ומ"ש וה"מ וכו' פי' ה"מ שצריך ליתן לו כפועל בטל וכו' לדין השנוי במשנתינו ולתקנת חכמים סגי פלגא באגר ובהפסד וכו' בחנווני וכו' אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא וכו' לא בעי אגרא כולי האי וכו' כלומר אפי' אינו בטוח בשום שכר טרחו אלא ספק אם יגיעו לו שכר על טרחו אם לאו נמי שרי. וה"א התם אמר רב מותר שליש בשכרך הרי זה מותר ושמואל אמר לא מלא מותר שליש ילך לביתו ריקן אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר ומסיק בשינויא בתרא כי קאמר רב מותר שליש בשכרך מותר כגון דאית ליה בהמה לדידי' דאמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי ופסק רב אלפס והרא"ש כרב באיסורי וכשינויי' בתרא ופירש"י מותר שליש בשכרך השם עגל למחצה בשכר ובהפסד וא"ל מה שיגיע יותר על שליש דמיו של עכשיו טול בשכר וכל השאר נחלוק בשוה מותר דהא קיבל עליה מספק ואע"ג דזימנין דליכא מותר שליש עכ"ל וכיון דרבינו מפרש בדשמואל דאמר קוצץ לו דינר במקבל עסק בסתם כדפרי' בסמוך א"כ רב נמי מיירי במקבל עסק בסתם דלא כפירש"י שקיבל עליו בתחלת השותפות ליתן לו מותר שליש בשכרו אלא דכשבאו לעשות חשבון א"ל מותר שליש בשכרך נמי מותר כיון דאית ליה בהמה לדידיה דאע"ג דבלית ליה בהמה לדידיה נמי שרי בפלגא באגר ובהפסד אע"ג דאין שכרו ידוע שאני התם דעכ"פ כחו של מקבל יפה משל נותן או בשכר או בהפסד א"כ יש לו שכר טרחו על כל פנים אבל היכא דחולקים שכר והפסד בשוה אלא שאם יהיה בשכר יותר על שליש דמיו שהיה שוה מתחלה יטול בשכר טרחו ואם לא יהיה יותר על שליש דמיו ילך לביתו ריקן פי' ריקן משכר טרחו דהלא חולקין ביניהם בשוה בין בשכר בין בהפסד הרי זה אסור אף לתקנת חכמים היכא דלית ליה בהמה לדידיה ולא שרי במותר שליש בשכרך אלא כגון רועה וכו' וכיוצא בזה דמקבל בהמה לפטם ואית ליה בהמה לפטם והב"י האריך בכמה ענינים וכתב פירושים אחרים ומה שכתבנו בפירוש דברי רבינו הוא העיקר ודו"ק והקשו התוס' אפי' לית ליה בהמה לדידיה לישתרי מהאי טעמא דהא בלאו הך מחצה דפקדון של נותן צריך לטרוח לעצמו משום פלגא דמלוה וי"ל דלא דמי דאי לית ליה בהמה לדידיה א"צ לטרוח בבהמה של שותפות בכל יום אלא כל אחד יטרח ביומו עכ"ל : **כתב** הרמב"ם אע"פ שנותן לו שכר וכו' בפ"ו משלוחין והראב"ד שם השיג ואמר ולמה לא יהיה כש"ש על הפקדון והלא נוטל עליו שכר כפועל בטל עכ"ל וטעמו של הרמב"ם מפני שאינו נושא שכר על שמירת הממון אלא על שמתעסק בו והראב"ד מדמה ליה לשוכר שאע"פ שאינו נוטל שכר על שמירתו מ"מ בההיא הנאה דמשכח בהמה לעשות בה מלאכתו חשוב כאילו נוטל שכר על שמירתה ה"נ בההיא הנאה דמשכח זוזי למיעבד בהו עיסקא חשיב כאילו נוטל שכר על שמירתן כך פי' ב"י ותימה דלפי פירושו אפי' לא יטול כלל שכר על שמתעסק בו הוי שומר שכר בההיא הנאה דמשכח זוזי למיעבד בהו עיסקא דומיא דשוכר להראב"ד והא ליתא שהרי הראב"ד תלה השגתו במה שנוטל שכר כפועל בטל אלמא דאם לא היה נוטל שכר כפועל בטל לא היה ש"ש אף ע"ג דאית ליה הנאה דמשכח זוזי וכו' אלא ודאי דהראב"ד ס"ל דכיון דמקבל שכר על מחצה הפקדון להתעסק בו לריוח המלוה בכלל שכר זה הוי כמי שיהא עליו ש"ש להתחייב בגניבה ואבידה דאדעתא דהכי נתן לו העסק שיהא שומר שכר שלו :

כתב

שיקח המקבל חצי הריוח ולא יקבל עליו אלא שליש האחריות ונמצא שתות כל העסק שלוקח ממנו ריוח ואינו מקבל עליו אחריות הוא שכר טרחו (ח) או שלוקח שני חלקי הריוח ואינו מקבל עליו אלא חצי האחריות או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק (ט) וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עיסקא אחרינא אלא הדין (ב) עיסקא כדתניא המושיב את חבירו בחנות אם היה אומן לא יעסוק באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו אבל מאן דאית ליה עסקא אחרינא דלא קא מבטיל מיניה לא בעי אגרא כולי הזי כגון רועה (י) שיש לו בהמות לעצמו ולוקח אחרת בעיסקא שא"צ לטרוח יותר בשביל העסקא וכיוצא בזה. כתב הרמב"ם אע"פ שנותן לו שכר על חלקו שהוא פקדון בידו אינו עליו אלא (יא) כשומר חנם והראב"ד השיג עליו ואמר כיון שמקבל עליו שכר דינו כשומר שכר

והכי

שכל שריוח המתעסק יתר על הפסדו אפי' דינר שרי אפילו אין לו עסק אחר וכן דעת רבינו שכתב והני מילי שצריך ליתן שכר טרחו בחנוני וכיוצא בו וכו' ואם איתא שדעתו כדעת רבותיו של הרמב"ם הכי הל"ל והני מילי דבעי תרי תילתי באגר וכו' בחנוני וכיוצא בו וכו' אלא ודאי ארישא דמילתיה קאי וה"ק ה"מ שצריך ליתן שכר כפועל בטל אם לא פסק עמו בחנוני וכיוצא בו וכו' אבל אם פסק עמו על כל העסק בדבר ידוע דין החנוני ודין מאן דאית ליה עיסקא אחרינא שוה דכל שריוח המתעסק יתר על הפסדו שרי וכ"כ מדברי רבינו ירוחם אע"פ שדבריו מגומגמים שבנתיב ח' משמע בתחלת דבריו שכל שיתבטל ממלאכתו בעי שיעור כפועל בטל או תרי תילתי באגר וכו' ולא סגי בדבר מועט כגון דינר או מותר שליש ואם אינו מתבטל ממלאכתו סגי אפי' בדינר או מותר שליש ואח"כ כתב וכ"כ הגאונים דכל שיש לו עסק אחד וכו' פירוש במתבטל ממלאכתו וכו' דמשמע שאפי' במתבטל סגי בקוצב דבר קצוב והו"ל לפרושי ובלבד שלא יהא דבר מועט כגון דינר ועוד שנראה מדבריו דל"ד תרי תילתי וכו' דה"ה דאפי' פחות מכן שרי שהרי כתב או בסחורה עצמה כגון אם לוקח מלוה חצי שכר ואי הוה ס"ל דדוקא תרי תילתי לא הו"ל כגון ואח"כ כתב שאם אינו מתבטל ממלאכתו ביותר דינר שרי משמע דמתבטל לא סגי בהכי והו"ל לפרש שיעור שיטול המתבטל ממלאכתו שאם יטול פחות מכאן יהיה אסור ועוד שכתב שם ועוד פשוט מותר שליש בשכרך מותר וכו' או כשנותן לו דינר בשכרו והלא אם נותן לו דינר בשכרו כיון שיש לו עסק אחר מותר אפי' לא אמר לו מותר שליש. מ"מ כ"ל שהוא סובר דכל שפסק עמו בתחלת השותפות לא בעינן דוקא תרי תילתי באגר דאפי' בדינר יותר שיתן לו סגי אפי' אם הוא מתבטל ממלאכתו אבל אם לא פסק עמו כשיבאו לחלק חזינא אם נתבטל ממלאכתו צריך ליתן לו כפועל בטל לכל יום ויום מימי השותפות או נוטל תרי תילתי באגר וכו' וכמ"ש הוא ז"ל לקמן בחלק זה גבי נותן מעות לחבירו להתעסק בסתם ואין לו תקנה אחרת ואם אינו מתבטל ממלאכתו אע"פ שלא פסק עמו בדינר יותר שיתן לו סגי. וגם בפוסק מתחלה יש חילוק בין מתבטל ממלאכתו לאינו מתבטל היכא שא"ל מותר שליש בשכרך שכיון שהוא דבר מסופק אי אתי אי לא אתי כדפירש"י אם אינו מתבטל ממלאכתו סגי בהכי אבל מתבטל לא סגי בהכי וביאור דבריו כך הוא דכשכתב וזה כשמבטל ממלאכתו וכו' לא קאי למ"ש ואם רצו לפסוק אלא למ"ש ברישא דמילתא וכל ימי השותפות יתן לו דבר מועט קאי דזהו כשמבטל ממלאכתו אבל אם אינו מתבטל לא בעי כולי האי וכו' : ומ"ש ועוד פשוט מותר שליש וכו' או כשנותן לו דינר לאו אכשמתעסק במלאכה אחרת קאי אלא אמאי דאמר מותר שליש בשכרך כלומר אם א"ל מותר שליש בשכרך או אם נותן לו בשעת חלוקה דינר ומתחלה לא פסק עמו שרי במתעסק במלאכה אחרת דוקא אבל בשאין לו עסק אחר אם התנה עמו מותר שליש בשכרך אסור וכן אם לא התנה וכשחלקו נתן לו דינר אסור עד שיתן לו כפועל או ריש עגלא וכ"כ הגאונים דבעינן דבר קצוב כלומר דבין יהיה ריוח בין לא יהיה יטול אותו דבר קצוב אבל דבר מסופק כמותר שליש לא והיינו במתבטל אבל אם אינו מתבטל אפי' א"ל מותר שליש בשכרך מותר ואע"פ שיש קצת תוספת וקיצור בדבריו אם תוספת שחזר לכתוב דין שנתן לו דינר אחר שכתבו למעלה. אם קיצור שהו"ל אבל כשאין לו עסק אחר לא סגי במותר שליש מ"מ אין זה כדאי לסתור פירוש זה כל שאין לנו פי' יותר מתיישב בדבריו ומדברי רבינו נראה שסובר כרבינו ירוחם שעל נותן לחבירו עסק סתם כתב או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק והיינו ודאי שיש לו עסק אחר שאע"פ שלא פסק עמו מתחלה כשבאים לחלוק נותן לו דינר יותר וסגי בהכי כנ"ל. הרי כל דברי הפוסקים שוים להתיר כל שריוח המתעסק יותר על הפסדו זולתי רבותיו של הרמב"ם ושערי הרי"ף ומ"מ על דברי הפוסקים האחרונים אנו חיים וכיון שלא הזכירו בדבריהם רבי' ירוחם ורבי' דהרי"ף והרא"ש חולקי' על מה שכתבו הם משמע דס"ל דהרי"ף והרא"ש נמי הכי ס"ל ומעתה יש לפרש דבריהם ע"פ דרך זו דמה שכתבו ואי בעי למיפסק כל יומא שותפותא פסיק כדרבא דאמר אי שקיל מלוה פלגא באגר וכו' לאו כדרבא ממש קאמרי אלא כעין ההיא דרבא כלומר דליסקול מתעסק רווחא טפי מיהו אפי' בדינר סגי. ומה שכתבו וה"מ בחנוני וכיוצא בו וכו' לא קאי למ"ש אבל אי בעי למיפסק לכל יומי שותפות פסיק דבההוא דין החנוני ודין מי שיש לו עסק שוה דאפי' בדינר ריוח סגי כיון שמתחלה פסקו אלא קאי למה שנזכר בתחלת דבריהם והא דאמר ר"מ בין מרובה בין מועט לאו בכל יומי דשותפותא קאמר וכו' כלומר דוקא היכא דלית ליה עיסקא אחרינא הוא דכשלא פסק עמו צריך לתת לו שכר כל יום ויום אבל כי אית ליה עיסקא אחרינא לא בעי למיתן ליה באגריה כולי האי כדאמר רב מותר שליש בשכרך וכו' לומר כשבאו לחשבון קודם שידעו כמה ריוח יש אם א"ל כן מותר ואפי' אם נפרש דההיא דמותר שליש כשפסק עמו תחלה הוא ואכן בשלא פסק עסקינן מ"מ שמעינן מההיא דכי אית ליה עיסקא אחרינא קיל טפי וכ"כ בסמ"ג במ"ע סימן פ"ב שמ"ש הרי"ף וה"מ בחנוני וכו' קאי למאי דתנן שנותן לו שכרו כפועל בטל ונזכר בהגהות פ"ח מה' שלוחין. והכי משמע בגמרא דלא בעינן כפועל בטל אלא בדלית ליה עיסקא אחרינא דוקא דהא ר"מ אחנוני קאי דסתם מתני' כר"מ וגם ברייתא אחנוני שנזכר במתניתין קאי ושפיר דייקינן דדוקא בחנוני וכיוצא בו דלית להו עיסקא אחרינא בעינן שכרו בכל יום ויום ומש"ה תנן חנוני ולא תנן מתעסק אבל לאידך פירושא דוה"מ חנוני וכו' קאי לאי בעי למיפסק לכולי יומי שותפותא וכו' מנ"ל לדיוקי דבחנוני דוקא איתמר אי פלגא באגר וכו' הא מימרא דרבא דאי שקיל פלגא באגר וכו' לאו אחנוני איתמר אלא סתמא. ועוד יש הוכחה זו מדאמרינן בגמרא גבי מותר שליש בשכרך דכל דיהיב ריש עגלא לפטומא שרי ומשמע דאפי' אין לו עסק אחר שרי ולא מפליג בין אם שוה הראש כשתות הריוח או פחות : נשאר עדיין לפרש מאי נקרא אית ליה עיסקא אחרינא מדפסקא דגמרא גבי

מותר

דרכי משה

משפטים סימן י"ב : (ב) בב"י האריך כאן והכלל העולה מדבריו דדעת כל הפוסקים דאם פסק עמו תחלה שיקח משכרו אפילו דינר אחד סגי בין יש לו עיסקא אחרינא בין לית ליה עיסקא אחרינא ואם לא פסק עמו תחלה ולית ליה עיסקא אחרינא צריך ליתן לו שכר כפועל בטל או תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד או פלגא באגר ותילתא בהפסד אבל אם יש לו עיסקא אחרינא אפי' לא קצב לו השכר אם נותן לו שכר דינר כשבאים לחלוק סגי בהכי ואמרו בגמרא דאם יש לו עיסקא אחרינא מותר לומר כשבאו לחשבון קח מותר

שליש

פרישה

מקבל עליו הפסד וזהו שתות כל העסק עכ"ה) : (ח) או שלוקח שני חלקי הריוח ז"ל ב"י מדברי רבינו משמע שסבר כהרמב"ם שיד המתעסק על העליונה שהיה תלוי ליתן לו או שליש ריוח או ב' תלתי הפסד ותמהני שזה כנגד דעת הרא"ש בהמקבל דף ק"ד כו' ע"ש ועיין בדרישה וע"ל בסי' (וס סעיף ל"ז עכ"ה) דמשמע דאם כתבין דיהיב ליה פלגא באגר ובהפסד מיד בפעם הראשון כשיהיה ריוח הברירה ביד הנותן לאמר אני אקבל חצי הריוח ומכאן ולהבא אם יהיה הפסד אקבל על ב' חלקים בהפסד וכן איפכא : (או כיוצא בזה פי' פירושו בסמוך בס"ט ובדרישה ס"ה עכ"ה) : (ט) וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו ארישא דמילתא קאי וה"ק ה"מ שצריך ליתן שכרו כפועל בטל אם לא פסק עמו וה"ה תרי תלתי באגר כו' אם אינו ירצה ליתן לו כפועל בטל כדפרישית היינו בחנוני וכיוצא בו כו' אבל באם פסק עמו על העסק בדבר ידוע דין החנוני ודין מאן דאית ליה עיסקא אחרינא שוה דכל שריוח המתעסק יתר על הפסדו שרי ומ"ש לפני זה או כיוצא בזה שנותן לו דינר כו' מיירי דאית ליה עיסקא אחרינא ואע"ג שלא פסק עמו מתחילת העסק סגי בהכי כמ"ש אחר זה ז"ל אבל מאן דאית ליה עיסקא כו' לא בעי אגרא כולי האי ר"ל אלא סגי בדינר כמ"ש. ומ"ש בתחילה אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל העסק כו' מיירי בין איה ליה עיסקא אחרינא או לית ליה עיסקא אחרינא ומ"ש ותקנת חכמים הוא כו' שיקח המקבל [illegible]

עולם יפה מכח כמה קושיות ועיין בדרישה ולכן נראה דמ"ש או כיוצא בזה שנותן לו דינר כו' ר"ל דנותן לו דינר מכיסו עכ"פ הן יהיה ריוח או לא יהיה דלפעמים ניחא ליה בזה שריוח הידוע מתרי תילתי באגר אם שיהיו על הספק ומ"ש לעיל באם רוצה לפסוק על כל העסק בדבר ידוע אפי' בדינר אחד רשאי ר"ל היינו אם יהיה ריוח יטול דינר ואם לא יהיה לא יטול כלום ומ"ש וה"מ שצריך כו' קאי לתלת דינים שכ"ל דהיינו באם לא פסק דצריך ליתן לו או כפועל בטל או תרי תלתי באגר או דבר ברור וידוע היינו דוקא בחנוני אבל אם יש לו עסק אחר לא בעי אגרא כולי האי אלא אפי' בדינר אחד ואינו ברור סגי ואפי' לא פסק ומ"ש לעיל אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל כו' מיירי דלית ליה עיסקא אחרינא ומ"ש וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו בחנוני כו' הלשון אינו מיושב יפה דמשמע דוקא בחנוני צריך ליתן שכר טרחו אבל אי אית ליה עיסקא אחרינא א"צ ליתן שכר טרחו והא צריך ליתן לו ג"כ אם יהיה ריוח ונראה דה"ק וה"מ שצריך ליתן שכר טרחו ר"ל שצריך שיהיה לו עכ"פ שכר בשביל טורח שלו ועד"ר שהארכתי הרבה בזה וכתבתי עוד פירושים אחרים על דברי רבינו : (י) שיש לו בהמות לעצמו ז"ל ב"י מדברי רבינו משמע שהעסק שהוא מקבל צריך להיות ממין הראשון וכ"כ הסמ"ג וכן הוא משמעות הגמרא אבל מדברי הרי"ף והרא"ש משמע אפי' עסק אחר ע"ש : (יא) כשומר חנם לפי שאינו נושא שכר על שמירת הממון [illegible]

והכי מסתבר כתב הריב"ן שמותר ליתן עסקא למחצית שכר ולהתנות שיהא כל אחריות (יב) האונסין על המקבל (יג) רק שיהא אחריות הזול על הנותן ור"י אוסר אם לא שיהא אחריות (יד) האונסין גם על הנותן כתבו התוס' מותר ליתן עסקא למחצית השכר ולהתנות שלא

מותר שליש בשכרך משמע דדוקא היכא שהעסק שהיה לו ועסק זה שקבל שניהם ממין אחד וכדקאמר כדאמרי אינשי גביל לתורי וכ"כ שהוא דעת סמ"ג שכתב במ"ע סימן פ"ב אבל באדם שיש לו עסק משלו כיוצא בזה שנותנו לו א"צ כ"כ וכו' אבל מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו וה"מ בחנוני וכו' אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא ולא קא מבטל ליה מיניה לא בעי באגריה כולי האי משמע דאפי' יש לו עסק אחר אע"פ שאין ממין זה שרי וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ"ו מה' שלוחין וכ"כ מדברי רבי' ירוחם אבל רבי' שכתב אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא וכו' כגון רועה שיש לו בהמות וכו' נראה שדעתו כדעת סמ"ג וכדמשמע מפשטא דגמ' :

ופירוש מותר שליש בשכרך שהזכרתי לעיל לרש"י היינו ששם עגל בדמים וא"ל מה שיהיה ריוח יותר על שליש דמיו של עכשיו יהיה שלך והשאר נחלוק וכ"ת מה בין זה לתרי תילתי באגר וכו' כבר תירצו תלמידי הרשב"א דשאני התם דדבר מצוי שיהיה בו ריוח ואיזה ריוח שיהיה בו שקיל מיניה אבל הכא איכא רווחא ולא שקיל מיניה ואפשר שלא יהיה שם מותר ומש"ה לא סגי אלא בדאית ליה עיסקא אחרינא וכפירש"י משמע מדברי רבינו ירוחם : והרמב"ם כתב בפ"ו מה' שלוחין וכן אם א"ל מכל הריוח יהיה לך שלישיתו או עשיריתו בשכרך הואיל ויש לו עסק אחר ה"ז מותר וכתב בעל התרומות בח"ג שזה שכתב הרמב"ם וכן אם א"ל כל הריוח יהיה לך וכו' היינו ההוא דמותר שליש בשכרך וקשה לי ע"ז דמותר שליש האמור בגמ' מורה על ריוח הנמצא יותר על שליש לא על השליש עצמו ועוד דאם כן היכי אמר שמואל לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקן דגם בתרי תילתי באגר וכו' שייך למיפרך לא מצא ריוח ילך לביתו ריקן ותמהני על רבינו למה השמיט הא דמותר שליש בשכרך : ולענין נותן עסק לחבירו סתם ולא רצה לתת לו כפועל בטל ואם היה לו עסק אחר לא רצה לתת לו דינר לכל ימי השותפות כתב הרמב"ם בפ"ו מה' שלוחין שי"א שאם היה ריוח יחלקו בשוה כלומר ואם היה הפסד לא יפסיד המתעסק אלא שליש וטעמייהו משום דמשמע להו דכי אמר רבא אי פלגא באגר וכו' מדינא קאמר דהא פלגא פקדון הוא ומאי דאמר אי תרי תילתי באגר וכו' לאו מדינא קאמר אלא משום תנאה וכתב הרמב"ם שדעת זה טעות הוא ותלמידי הרשב"א כתבו בשם הרמב"ן איפשר דחולקין בהפסד ואם היה שם ריוח יטול המתעסק שני שלישים משום דמשמע להו דכי אמר רבא פלגא בהפסד וכו' מדינא קאמר דהא פלגא מלוה ומאי דאמר אי פלגא באגר וכו' לאו מדינא קאמר אלא משום תנאה וכ"כ רש"י בהמקבל (קד.) גבי הא דאמר רבא חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דב"ה וכן דעת הרא"ש בהמקבל עלה קנ"ג ד"ד · וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ממ"ש בהמקבל גבי הא דאמר רבא חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה וכו' וכ"כ בעל נמק"י בהמקבל אהא דאמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שדעת זו הוא דעת הרמב"ן ונראה שכן דעת האחרונים הרשב"א והראב"ד ז"ל ומיהו מ"ש שכ"כ שהוא דעת הרמב"ם ליתיה כמבואר מדברי הרמב"ם בפ"ו מה' שלוחין . וכן דעת סמ"ג במ"ע סימן פ"ב וכן נראה שהוא דעת הראב"ד . אבל הרמב"ם סובר דלעולם יד המתעסק על העליונה וכן נראה שהוא דעת רבינו שכתב ותקנת חכמים הוא למי שנותן עסק לחבירו סתם וכו' שיקח המקבל חצי הריוח וכו' או שלוקח שני חלקי הריוח וכו' משמע מלשונו דבמתעסק תליא מילתא ותמהני שזה כנגד דעת הרא"ש בהמקבל וצ"ע ובעל התרומות בח"ב כתב בשם הראב"ד שאם אמר לחבירו הילך מעות למחצית שכר ולא פירש יותר אם יש מנהג ידוע באותו מקום הולכין אחריו ובלבד שלא יהא איסור באותו מנהג ואי ליכא מנהגא מסתבר לן דיד בעל המעות על העליונה שאם יש ריוח בשעת חלוקה אינו נותן לו שכר עמלו שהוא אומר לו אילו היה הפסד הייתי מקבל שני חלקים עלי ואם יש הפסד ורואה ששני חלקי ההפסד גדולים ממחצית השכר אומר לו שכרך אתה נוטל ותטול חצי ההפסד מפני שהעסק בחזקת בעלים הוא ויתרון חלק ההפסד שהוא נוטל משום שכר המקבל הוא ואם בא השכיר להוציא שכר מרובה מן השוכר עליו להביא ראיה ועוד שהרי רשות ביד בעל המעות להתנות בכל תנאי שירצה ועכשיו שלא התנה בתחלה מתנה בסוף עכ"ל ותלמידי הרשב"א בפ' המקבל כתבו סברת הראב"ד ודחו אותה משום דאפי' תימא דלאו האי ולא האי במשמע הוה לן למימר דליהוי יד מקבל על העליונה משום דתפיס וכ"כ הרא"ה ז"ל . ומ"מ מ"ש רבינו ותקנת חכמים הוא למי שנותן עסק לחבירו סתם שיקח המקבל וכו' יש לדקדק בו דלא אשכחן בשום דוכתא דתיקון הכי וצ"ל דסובר רבי' דכי אמר רבא אי פלגא באגר וכו' ואי פלגא בהפסד וכו' תקנת חכמים כך הוא ומכח תקנת חכמים דן כך רבא כלומר דכיון דרב עיליש גברא רבה הוה ומפרשינן לשטרא בענין דליהוי כמו שתקנו חכמים ואף ע"פ שכתב הרא"ש בהמקבל עלה קמ"ג ד"ד דהא דאמר רבא אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד היינו לפי שהיה כתוב בשטר פלגא באגר והפסד ולא פירש השכר י"ל שהרא"ש כ"כ לומר שאם לא היה כתוב כך בשטר הו"ל לרבא לומר שיתן שכר טרחו כפועל בטל ודברי רבינו הם במי שאינו רוצה ליתן שכרו כפועל בטל דיינינן ליה כתקנת חכמים דעיסקא פלגא פקדון ודרי פלגא בהפסד ובריוח יטול שני שלישים כההוא דאמר רבא אי פלגא בהפסד וכו' א"כ פלגא מלוה ושקיל פלגא רווחא ולא דרי בהפסד אלא שליש וכדאמר רבא אי פלגא באגר כו' ובהא ודאי לכאורה פליג רבינו עם הרא"ש דלהרא"ש לעולם חולקין בריוח ובהפסד לא דרי מקבל אלא תילתא וכמ"ש לעיל בסמוך : **ולענין** שנים שנשתתפו כלומר שכל אחד הביא מעותיו ונשתתפו והאחד לבדו מתעסק בהם להרמב"ם בפרק ו' מה' שלוחין דינו שוה להיכא שכל המעות של האחד והאחר מתעסק בהם וזה לגבי המעות ששם אותו שאינו מתעסק שדינה פלגא מלוה ופלגא פקדון וצריכין לחלק ריוח והפסד המעות ההם ע"פ הדרכים שנתבארו דאילו לגבי המעות ששם המתעסק כמו שירצו לחלק יחלקו ואין בהם בית מיחוש דכיון שבעל המעות עצמו מתעסק בהם לא שייך בהו רבית אבל לסמ"ג במ"ע סימן פ"ב ולהרי"ף בשערים כיון שכל אחד הביא חלק מעותיו אע"פ שהאחד לבדו מתעסק בכן אין זה קרוי עסק אלא שיתוף וחולקין הריוח והפסד באי זה ענין שירצו ואין חוששין משום רבית וא"ת אם כן ר"א מהגרוניא אמאי קאמר מאי אמרת טרחנא טפי פורתא אמרי אינשי אריסא למארי ארעא משתעבד ותיפוק ליה דשותפות נינהו ולית ביה משום רבית וי"ל דס"ל דכי אמר ר"א מאי אמרת טרחנא טפי פורתא לא מטעם רבית אמר כן אלא משום גזל שהאחרים היה עוסק בחלק מעותיו של רבי אליעזר בחנם ולהכי א"ל דאריסא משתעבד למארי ארעא ואין בו משום גזל ויישוב עובדא דר"א מהגרוניא לדעת הרמב"ם כתבתי בפ"ו מה' שלוחין בביאורי להלכות הנזכר . ודע דאף ע"ג דלהרמב"ם שיתוף ממון כל שהאחד לבדו מתעסק מיקרי עסק ויש בו משום רבית מ"מ דמי למאן דאית ליה עיסקא אחריתא שהרי הוא מתעסק במעותיו גם כן ואפי' לא שם אלא דינר לאלף מיקרי אית ליה עיסקא אחריתא וכן כתב הרמב"ם בפירוש משנת אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכ"כ רבינו ירוחם בנ"ח . דין הנותן לחבירו מנה שיתעסק בו לתועלת המלוה עד שיהיה ב' מנים ומשם ואילך יהיה כל הריוח ללוה כתבו רבינו סימן קס"ה ושם כתבתי אם עושה אדם עסקו מלוה או פקדון :

כתב הרמב"ם [וכו'] בפ"ו מהלכות שלוחין וטעמו לפי שאינו נושא שכר על שמירת הממון אלא על שמתעסק בו והראב"ד מדמה ליה לשוכר שאף ע"פ שאינו נוטל שכר על שמירתו מ"מ בההיא הנאה דמשכח בהמה לעשות בה מלאכתו חשיב כאילו נוטל עליה שכר ה"נ בההיא הנאה דמשכח זוזי למעבד בהו עיסקא חשיב כאילו נוטל שכר על שמירתה ובהג"א בהמקבל עלה קנ"ג ד"ד כתוב בשם ר"ח ורבינו ברוך כדברי הראב"ד וכן דעת המרדכי בריש המקבל ובעיטור באות כ"ף שער כיס . ובפלגא פקדון הוה ליה כמלוה ומיחייב בכל אונסא כדאיתא בהאיש מקדש (מו :) לאפוקי מדר' מתתיה גאון ומר עוקבא שמעון קיירא דאמר לא מיחייב אלא בגניבה ואבידה : ב"ה וכיון דכמה רבוותא מסייעי להראב"ד נקטינן כוותיה ; כתוב במרדכי פרק החובל שאם הלוה ראובן לשמעון מעות לזמן קצוב ואחר הזמן אמר המלוה ללוה יהיו בידך למחצית שכר שהמתעסק חייב באונסין כמו שהיה חייב מתחלה : **כתב** הריב"ן שמותר ליתן עיסקא וכו' ור"י אוסר וכו' כלומר אא"כ אחריות אונסין וזול על שניהם שיהיו שוים בשכר והפסד ולא שיהא הנותן קרוב לשכר ורחוק להפסד כמו לדברי הריב"ן תוס' שם (ע .) ובהגהות פ"ח מה' מלוה וכ"כ בסמ"ג ובהגהות מרדכי גבי אי תקפה ברשותך וכו' ובעלה קמ"ד ד"ד ומדברי הרמב"ם בפרק הנזכר משמע דס"ל כר"י שכתב אין מקבלין צאן ברזל וכו' לפיכך אם קבל בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו וכו' הרי שהצריך שיקבל עליו הנותן ג"כ אחריות דאונסים ולא סגי ליה בקבלה יוקרא וזולא וזה ודאי כשחולקים בענין שאין המקבל נוטל ריוח יותר מהנותן דאילו נוטל ריוח יותר מהנותן או נותן לו שכרו כפועל בטל פשיטא שא"צ לקבל עליו הנותן אלא אחריות חצי הצאן וכמו שנתבאר בסמוך וכתב מהר"י קולון בשורש קי"ט דאפי' ריב"ן לא שרי אלא בעיסקא דשייך בה יוקרא וזולא וגם הוא עומד בעין בחזקת הבעלים שאין המקבל רשאי להוציאו כדאמרינן בריש המקבל (קד :) אלא להחליפה בסחורה אחרת אבל הנותן לו מעות אפי' היה למחצית שכר כדין עיסקא כיון דלא שייך בהו קבלת זול וגם כי להוצאה ניתנה מודה הריב"ן דאסור אם לא יקבל עליו המלוה כל אחריות אונסין לאפוקי מהמנהג לומברדיא"ה שנותנים מעות להשתכר והמלוה אינו מקבל אחריות אלא דאש ושבים דוקא דהא פשיטא דאפי' לריב"ן אסור : כתב בעל התרומות בח"ד כדברי הריב"ן ולפי דרכו כתב דאי א"ל בעל העסק למקבל אי מפסדת בחובות כולה פסידא דידך ואי מתעסק במשכונות ומפסדת כולה פסידא דידי ואי רווחת שקלת פלגא מותר בחביתא דחמרא אי תקפה ברשותך וכו' והוא מפרשה ע"ד עסק שלא כפירש"י והתוס' עלה הנזכר ומ"מ הדין דין אמת ולא מטעמו אלא מההיא דהגוזל וכמ"ש רבינו בסמוך בשם התוס' : כתבו התוס' (סח .) שהנותן עגלים סתם לחבירו ולא שם אותם בשעת נתינה מסתמא מקבל עליו אחריות ואם שמו אותם בשעת קבלה מסתמא מקבל עליו אחריות כמו בשאר עיסקא (ג) : כתבו התוס' מותר ליתן עיסקא למחצית שכר וכו' ולמדו וכן מדאמרינן הנותן מעות לשלוחו ליקח חטים ולקח שעורים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע בהגוזל קמא (קב .) וכתבו סמ"ג במ"ע סימן כ"ב · וכתבו בתשובה דשייכי לספר משפטים סימן כ"ט שיתנה שאם יצטרך להוציא המקבל מן המעות לצרכו יחזיר בקרוב אחרות ויזכה אותם ע"י אחר למפקיד שאם לא יהו המעות בעין או בחובות או בסחורות היאך יתן רבית על מה שהוציא ואם לא לקח רשות להוציא כשיצטרך הרי שלח ידו בפקדון והרי הן מלוה עליו וכן מצאתי כתוב

כתב הריב"ן שמותר וכו' כ"כ התוס' (בדף ע') בד"ה דקא מקבלי וכו' ונראה דראייתו מהא דאמר אביי (בדף ס"ד) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך ד' זוזי אחביתא דחמרא אי תקפה ברשותך אי יקרא או זולא ברשותי דקרוב לזה ולזה הוא אלמא דאין צריך שיהו שקולין ההפסדות אלא אפי' היכא דהמקבל אין עליו אחריות אלא קלתו דהיינו כולה זולא והנותן יש עליו כל שאר אחריות הרבה יותר מעל המקבל קרוב לזה ולזה הוא ור"י אוסר אם לא שיהא אחריות האונסין גם על הנותן פי' בין אחריות שאר אונסין בין אחריות דזול יהיה על שניהם בשוה ולא דמי לחמרא דמכר גמור הוא אבל הכא דעיסקא מחצה הלואה ומחצה פקדון צריך שיהא אחריות הזול גם על הנותן כמו שאר אונסין שוה בשוה עיין לשם בתוס' ובהגהות מרדכי עלה דההיא דחמרא :

כתבו התוספות מותר ליתן עיסקא וכו' בפרק הגוזל קמא ת"ר הנותן מעות לשלוחו ליקח לו חטין ולקח מהם שעורים שעורים ולקח מהם חטים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע ופסקו כאוקימתא דר' יוחנן דמוקי להך ברייתא כר' יהודה דלא קני להו בשינוי הלכך לענין שבח הוי כאילו לא שינה והיכא דיהבי ליה לעיסקא השבח באמצע מיהו לענין פחת א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכתבו התוס' דמהכא שמעינן שמותר להלוות מעותיו למחצית שכר וכו' וה"פ הרא"ש לשם (בדף קמ"ב ע"ד) וכתב עוד דגם לא חשיב גזלן במה שמשנה ממונו לדבר אחר מדחשיב ליה שלוחו דאם הותירו הותירו לאמצע וטעמא דמילתא מאחר

דרכי משה

שליש הריוח בשכרך ותמיהני על רבינו למה לא כתב דמותר שליש בשכרך ואפי' אם אין לו עסק אחר אם פסק עמו שיהא מותר שליש בשכרו סגי בהכי ע"ב דבריו : (ג) וכ"כ בהגהת

פרישה

כאילו נוטל שכר על שמירתן כשוכר שחייב משום הכי : (יב) האונסים על המקבל ומיירי בנתן לו ג"כ שכרו כפועל בטל או איפך תקנות הכ"ל ודו"ק ומוכח כן מדברי ר"י שמסיק בשמו שאסור אא"כ יהיה כל אחריות על שניהן ואז ודאי צריך ליתן לו ג"כ שכר טרחתו : (יג) רק שיהא אחריות הזול על הנותן ר"ל גם על הנותן דשניהן יהיו שוים בו וק"ל : (יד) האונסים גם על הנותן כלומר כל האחריות אפי' דאונסין וזול על שניהם בשוה בשכר והפסד ולא שיהא הנותן קרוב לשכר

דרישה

ליתן לו כפועל בטל בכל יום אבל אם חסר אחד מהשני דברים דהיינו אם פסק עם המקבל ופייסו אפי' בדינר אף ע"פ שגילה דעתו שחפץ במחצית שכר אפ"ה סגי וכן אם לא פסק עמו ופייסו אלא שחסר ענין השני שלא נתנו לו אדעתא דהכי ליטול מחצית שכר עכ"פ גם כן א"צ ליטול לו כפועל בטל אלא חכמים תקנו לו ע"ז שענין תרי תילתי באגר אם יהיה כו' · וז"ש ותקנו חכמים למי שלא פסק ונתן סתם כו' עד או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק

שלא יתעסק אלא בדבר פלוני (ד) ואם ישנה שיהא כל אחריות על המקבל וכן כל תנאי שירצה שיתנה שלא ישמור כגון הכספים אלא תחת הקרקע ואם שינה והפסיד כל ההפסד למקבל ואם הרויח הוא לאמצע אע"פ שעתה הוה קרוב לשכר ורחוק להפסד לא השיב רבית כיון שאם לא שינה היה קרוב לשכר ולהפסד כתב ה"ר ישעיה שלא התירו אלא עסקא למחצית שכר בלא קציצה (טו) [ג] אבל אם קצץ בדבר ידוע (טז) אפי' אם כל האחריות על הנותן

מאחר שאין מתכוין לגזול אלא מתכוין לטובת הבעלים כדי שישתכרו בדבר וכ"כ סמ"ג בעשה פ"ב (דף קס"ז ע"ג) : כתב הר"ר ישעיה שלא התירו וכו' פי' ב"י דאפי' מקבל עליו אחריות דגניבה ואבידה נמי אסור מדרבנן להר"ר ישעיה משום דמיחזי כמלוה ברבית ודלא כמהרי"ק בשורש קי"ט והרב בהגהת ש"ע כתב דיש להקל כמהרי"ק ע"ש : כתב הריב"ש בתשובה בסי' של"ה על ראובן שמכר סחורה לחבירו בס' זהובים שקיבל מיד והתנה לתתה לו לחצי שנה ואם יעבור על זה שיתן בעבורה ק' זהובים וקנו מידו והגיע הזמן ולא נתן חייב ליתן לו הק' זהובים ואין בזה משום רבית כלל ומותר להתנות כך לכתחלה כיון שאין שם הלואה אלא מכירה והוא שהיתה הפסיקה על הסחורה לקבל עתה דמיה ולתתה לחצי שנה בהיתר גמור או שילא הטער וקנה כפי ערך הטער ואף ע"פ שאין לו למוכר הסחורה ההיא בשעת המכירה או בשוס לו אף ע"פ שלא יצא הטער עכ"ל וכך פסק בש"ע (סעיף י"ח) ונ"ל דהיתר זה אינו אלא לדעת ר"ת שפי' בהא דקי"ל כר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן דאפי' מעות יכול לקבל דלא כפרשב"ס והסכמת הרא"ש לפי' דמעות אינו יכול לקבל ואף ע"פ דבסימן קע"ה כתב בש"ע ס"ז שתי הסברות ולא הכריע כאן סתם דבריו כדעת הריב"ש שהם בנוים על פי פירושו של ר"ת ומיהו נראה דדוקא בכה"ג שהתנה עם המוכר שאם לא יתן לו הסחורה לחצי שנה יתן בעבורה לאותו זמן תיכף ק' זהובים . אבל אם היה התנאי שאם לא יתן לו הסחורה לחצי שנה יתן בעבורה אחר כלות השנה מהיום ק' זהובים רבית גמור הוא דהו"ל אגר נטר וכך מבואר לשם בתשובת הריב"ש והרבה נכשלים בזה ואין להם על מי שיסמכו כי דבר פשוט הוא שזה אסור ומ"ש והוא שהפסיק על הסחורה יצא הטער וקנה כפי הטער וכו' רצונו לומר שלא קנה בפחות מן הטער ומ"ש או היתה לו הסחורה ההיא פי' או אפילו קנה בזול הרבה בפחות מן הטער מכל מקום כיון שהיתה למוכר הסחורה ההיא יכול הוא למוכרה בזול כדלעיל בסימן קע"ג קע"ה . וכן אם לא היה לו טער כל עיקר יכול לקנותה כמו שירלה כיון שהיתה לו הסחורה ההיא מיהו דוקא כשיש לו סחורה כנגד המעות שמקבל ממנו מיד אבל אם אין לו כנגד מעותיו ולא יצא הטער או יצא הטער וקנה ממנו בפחות רבית גמור הוא מה שקנה ממנו יותר על מה שיש ביד המוכר וכבר כתבתי זה בסימן קס"ג קע"ג קע"ה ע"ש והיכא שבא הלוקח לסוף חצי שנה וא"ל תן לי הסחורה שקניתי ממך או ק' זהובים א"ל המוכר אנכי אפסוק עמך על סחורה אחרת ליתן לידך כך וכך לזמן כך וכך אם יצא הטער לאותה סחורה א"כ לא יצא הטער או אין לו טער ויש לו ברשותו אותו סחורה כולה שפוסק הלוה עכשיו יוכל לפסוק עליה כמו שפסק בראשונה על סחורה הראשונה מיהו הבית יוסף מחלק לעיל בסימן קס"ג דאין להתיר אלא בשלא העמיד הסחורה הראשונה על מעות אלא שאמר ליה הנה עתה כך וכך סחורה אנכי חייב לך אני נותן לך בעדה כך וכך סחורה אחרת לזמן כך וכך אבל אם אמר ליה כך וכך הם דמי הסחורה אתן לך בהם יין כך וכך לזמן כך וכך אסור ומביאו הרב בהגהת ש"ע בסימן

כתוב שקנאם אם עכשיו שוים ביוקר ולמד כן בכ"ש מדין אחר שנזכר בגמ' : דכל שתא בכך וכך זוזי ומטי לבעל הממון פלגי רווחא מזבין ליה ניהליה בכל שתא ואי ליכא רווחא אלא י' בלחוד יהיב ליה ניהליה וא"ל אי אמטו לך פסידא תימא לי ואנא אהדר לך א"כ ליהוי בידך האי עיסקא עד דשלם פסידא ואמרינן ליה בההוא הנאה דפטר ליה משבועה מותר ומסתברא דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא וקרוב אני לומר דרבית קצוצה הוא דשכר מעותיו עומד ונוטל בכל שנה ומי יימר דהוי רווחא וכו' : ב"ה ועיין לקמן בסימן זה גבי הנותן עיסקא לחבירו לא יצרף הריוח עם הקרן :

הנותן מעות לחבירו למחצית שכר שנתיים או שלשה שנים ושוב נמלכו ועשו קצבה ביניהם לתת לו כך לשנה כתוב בהגהות מרדכי דקידושין דאם הלוה הוציא המעות ביציאותיו ונתן הרבית חייב להחזיר אבל אם היה מתעסק והולך כפי תנאי הראשון ופרע מריוח שהרויחו הנכסים כיון דמעיקרא לאו בתורת איסור אתא לידיה שדינן אהמנותיה ואומרים לו אם דומה לך שחלי ריוח המעות לשער המועט והברור עלה למה שהתנית עמו ליטול הריוח ואין משביעין אותו אלא אמרינן לו זכור דאהמנותך סמכינן שהרי לא נתן המלוה מעותיו מידו לשם נשך מתחילה ואין כאן לאו דאל תתן נשך וכן כתב המיימוני וז"ל הורו רבותי שהמלוה לחבירו ולאחר זמן תבעו חובו וא"ל הלוה דור בתאני וכו' הרי זה אבק רבית לפי שלא קצב מתחילה ה"נ דעתיה אהיתירא הוה בשעת הלואה ע"כ ודעת זו דרבותיו של הרמב"ם כתבתיה בסימן קס"ו וכתבתי גם דברי החולקים עליה וצ"ל דלא ס"ל למרדכי כרבותיו של הרמב"ם לגמרי דאם כן אפי' הוציא הלוה בהוצאותיו לא הוי רבית קצוצה ולא הביא דבריהם אלא ללמוד דיש לחלק בין היכא שבאו מתחילה המעות לידו בתורת היתר להיכא שבאו לידו דאיסור מיהו החילוק

כתוב בספר אחר לא ידעתי אכנה שיתנה שאם יוליא וכו' יוכה לו על ידי אחר ואם חושש פן יהתל בו הנפקד ויוליאם לצרכיו ויתן לו רבית מחוגותיו יקח אמנתו שאם יוליא מהם שיחזור בקרוב ויזכה לו על ידי אחר והר"ן בתשובה סימן ע"ג כתב דאין ראיות התוס' ראיה שכבר פירשו המפרשים דפתחו פתחו לו דהאי נרייתא כיון דאוקימנא כרבי יהודה דלא קני להו בשינוי אין מטילין עליו אלא פחת דידו על התחתונה להפסיד שכרו ומעתה לפ"ז אין כאן ראיה (שלפי') [למי] שתקבל עליו אחריות כל הקרן שיהא מותר לתת מן הריוח למפקיד כלום אלא שהם י"ל נקטו ברייתא כפשטה דאם פחתו פחתו לו לגמרי דמשום טעמא דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי חייב לגמרי באחריות הקרן ולפי זה יפה דנו : וכתב דמשום דא"ל שאם ישנה יהא כל האחריות עליו הוא שמותר לו לשנות מפני שכבר הרשהו לשנות אף ע"פ שהשינוי נעשה מדעתו של בעל הבית אין כאן משום רבית כיון שאם לא היה משנה המקבל מדעתו לא היה הפחת ברשותו אבל אם לא היה אומר ב"ה כן לא היה רשאי לשנות ואיסורא דאורייתא עביד אם היה משנה : כתב ה"ר ישעיה שלא התירו וכו' ומדברי מהרי"ק בשורש קי"ט משמע דלא אסור רבינו ישעיה אלא כשהנותן מקבל עליו אחריות דאונסין ולא דגניבה ואבידה אבל אם מקבל עליו אחריות גם מגניבה ואבידה מותר לקצוץ וכדמשמע מתשובת מהר"ם שכתב המרדכי המתחלת ושאלת על הבחור שהלוה לך מעות וכו' ואין נראה לי דכיון דהר"ר ישעיה לא אסר אלא משום דמיחזי כמלוה ברבית אפי' קבל אחריות דגניבה ואבידה אכתי מיחזי כמלוה ברבית ואיפשר דגם מהר"ם יודה בכך ומ"ש באותה תשובה ואף ע"פ שהבחור קבל עליו האונסין כיון דאחריות גניבה ואבידה עליך אסור לא כתב כן אלא כי היכי דליהוי רבית קצוצה אבל אה"נ דאפי' קבל עליו הנותן אחריות דגניבה ואבידה אסור משום דמיחזי כמלוה ברבית (ה) :

כתוב בתשובות הרא"ש כלל פ"ח על ראובן שנתן לשמעון מנה בתורת עיסקא לקנות בהם חטים שיש לו קנויות מטער הזול והיו ביניהם שתחלת עיסקא זו באיסור היתה שמכר לו החטים בפחות מן הטער כדי שיתן לו מעות וגם לא נתן לו שכרו כפועל בטל הילכך לא יטול שום ריוח וכ"ל שמ"ש שלא נתן לו שכרו וכו' לא סגי האי טעמא לומר שלא יטול שום ריוח דהא אי ס"ל כמ"ש לעיל דמשמע מדברי רבינו ירוחם ורבינו אף ע"פ שלא א"ל מעיקרא שיתן שכרו אם לבסוף נותן שכרו כפועל בטל שרי ה"נ דכוותיה ואפי' תמלא לומר דלא ס"ל הכי מכל מקום הוה ליה למימר דלישקול נותן מיהא תילתא וכמ"ש הוא עצמו בהמקבל עלה קנ"ג אלא ודאי אם היה נותן לו עיסקא סתם הוה שקיל הנותן ריוח באחד מהדרכים הנזכר או שיתן שכרו כפועל בטל ושקיל פלגא או לא יתן שכרו ושקיל תילתא אבל מפני שהיתה תחילתה באיסור אין לה דין נותן עיסקא סתם אלא דין נותן עיסקא באיסור ואילו היה מתנה לתת לו שכרו כפועל בטל היה מתבטל קלת מן האיסור והוה שקיל פלגא רווחא דארווח ממה שהיה בשער השוק בשעה שנתן המעות כמו שנמכרו ומכיון שלא התנו אלא באיסור לא יטול ריוח כלל דלא דמי לנותן עיסקא סתם ורבינו בסימן זה לקמן כתב כדברי הרא"ש שאסור למקבל ליקח הפירות כמו בעישור באות כ"ק שער כים והאי עיסקא דנהגו בה עתה ויהבי ליה זוזי ומנו לרווחא בבציר פורתא כגון דמטי ליה פלגא רווחא י' זוזי ומזבין ליה (י') ויהיב ליה י' דינרים

דרכי משה

בהגהת מרדכי : (ד) ובמרדכי פרק הגוזל בתרא דף קמ"ח ע"ג והג"א פ' א"כ מיהו המקבל אינו נחשב גזלן במה שמשנה אותה לדבר אחר ממה שצוה הנותן מאחר שאינו מכוין לגזול רק להנאת חבירו כדי שירויחו הרבה עכ"ל וכ"כ ב"י בשם הר"ן דמותר למקבל לשנות עכ"ל דלא כמישרים ח"ג שכתב דאסור לשנות וכו' עוד שם דאם אמר בפירוש המשנה לעצמי אני עושה קונה הכל לעצמו דקניניהו בשינוי כגזלן : (ה) ודברי ת"ה סימן ש"ב כדברי מהרי"ק והתיר אפי' להלוות רבית קצוצה בלא נתינת עיסקא אם המלוה מקבל עליו כל אחריות אפי' דגניבה ואבידה וכתב עוד וז"ל ומעתה יש תקנה למי שרוצה להלוות ברבית שהמלוה יקבל עליו כל האחריות בין אונסים ובין דגניבה ואבידה ויפריז על המדה דאפי' אם פשע הלוה יהיה באחריות המלוה רק שלא יזיק המעות בידים או יפשע בהן פשיעה שדומה למזיק בידים גם הלוה יקבל עליו שלא יהא נאמן אפי' בשבועה דאורייתא ואפי' על פי ק' עדים שלא פשע בהן פשיעה גדולה שהיא כמזיק בידים רק אם יעידו רב שבעיר או ש"ץ שבעיר וכה"ג יושב אוהלים שהן יהיו נאמנים להעיד בראיה וידיעה גמורה ובזה המלוה יהיה בטוח בקרן שלו וכה"ג אשכחן קצת שדקדקו רבותינו למצוא היתר ע"י תנאי ואף ע"ג שבודאי אין דעת שניהם שיתקיימו התנאים ואין מתנין אותו אלא כדי ליקח הרבית בהיתר כי הא שכתבו תוס' ב"ק (קב .) דמותר לתת לו המעות למחצית שכר ויתנה שלא ילוה רק אכסף וזהב ואף ע"ג שלא מצינו שהתירו הראשונים רק ברבית דרבנן אבל להלוות בר"ק ע"פ דקדוקים האלו לא מצינו שהתירו מ"מ כתיבנא כדי לחוייה מילי דאורייתא עכ"ל ומשמע דוקא באיסור דאורייתא החמיר קצת אבל אי הוי רבית דרבנן מותר לעשות מעשה עוד משמע בכה"ג אסור ברבית דאורייתא אבל אם היה בענין שאפשר שהמלוה יבא לידי הפסד קרן שלו כגון שי"ל עדים יהיו נאמנים עליו או הלוה בעצמו אפי' רבית דאורייתא שרי אמנם בריב"ש סימן ש"ח כתב נראה ברור שאסור להלוות לישראל דינר זהב ששוה עשרים דינרין על אחריות ספינה ההולכת מעבר לים ושיתן לו בשובו כ"ד דינרין לפי שזו הלואה וקוצץ לו דבר קצוב ברבית ואף ע"פ שהמלוה מקבל עליו אחריות המעות כל זמן הלואה עדיין לא יצאו מידי הלואה ואף ע"ג דכאן הזיקו מצויה הרבה אין בכך כלום ומה שנוהגים לתת כ' ליטרות למי שיבטיח ק' ליטרין שיש לו בספינה זו דרך אחרת הוא ושרי שהוא דרך מכירה שמקבל עליו אחריות מעות בעד סך הנותן לו ושרי אפי' נותן לו מעות הכ' ליטרות קודם אין חשש בזה עכ"ל . כתב ב"י משמע מדברי מהרי"ק שכתב שם קי"ט דמלוה למחצית שכר ואחר כך קצב עם המקבל שיהא כולן מלוה גביה ויתן לו ריוח מהם אף ע"ג דחצי אחריות על המלוה אסור משום רבית קצוצה אף ע"ג דמתחלה בא לידו בהיתר כ"ש להלוות מתחלה שאסור במקום רבית אבל ברבית דרבנן מתיר מהרי"ק כמ"ש

דרישה

אפשר לומר ג"כ דכה"ג שלא נתן לו תחלה אדעתא דמחצית שכר לא נתחייבו מעולם כפועל בטל ומש"ה הרשות ביד הנותן לסלקו בדינר אף שלא פסק עמו ומ"ש לעיל דוקא בפסק עמו היינו דוקא כשנתן לו אדעתא דמחצית שכר וכדדייק לישנא דרבי' אבל יותר נראה כמ"ש דר"ל בדינר ידוע עכ"פ כן יהיה ריוח או לא יהיה : ועיין בל' הרי"ף שמוכח מדבריו שהברירה ביד הנותן ליתן לו כפועל בטל בכל יום או לסלקו בכל ימי משך העסק במה שנותן לו שתות יתר בריוח ולא אמרו במשנה כפועל בטל אלא אם אינו רוצה ליתן לו שתות יתר ריוח וכן הוא דעת הרא"ש ורבי' וא"כ א"כ למ"ש ביאור דבריהם דמיירי בבא לשאול ליתן לו עלה איך יהיה יוצא י"ם שלא יבא לידי איסור רבית אלא איירי כדינו שהרשות בידו לעשות זה או זה :

[ג] אבל אם קצץ בדבר ידוע כו' וכתב ב"י בשם מהרי"ק שורש קי"ט דלא אסר הר"ר ישעיה אלא כשהנותן אינו מקבל עליו אלא אחריות דאונסין אבל כשמקבל עליו ג"כ אחריות דגניבה ואבידה מותר ולפ"ז י"ל דל"ק מהכא אמ"ש בסימן קס"ח דהכא אינו מקבל עליו אלא אחריות דאונסין ולעיל בסימן קס"ח מיירי שהנותן מקבל עליו כל אחריות אפי' דגניבה ואבידה אבל ב"י כתב דלא כ"ל סברת מהרי"ק דכיון דה"ר ישעיה לא אסר אלא משום דמיחזי כרבית א"כ אפי' קבל עליו אחריות דגניבה ואבידה אכתי מיחזי כמלוה ברבית אלא ע"כ צריכין לחלק כמ"ש בפרישה

פרישה

ורחוק להפסד כמו לדברי ריב"ן ב"י : (טו) אבל אם קצץ בדבר ידוע עד"מ שאמר אתן לך ב' זהובים מסך מה עד זמן פלוני : (טז) אפי' אם כל האחריות על הנותן אסור כו' וא"ל הא כתב רבינו לעיל בסימן קס"ח מלוה אדם לחבירו מנה על תנאי כו' עד שיהא ב' מנים כו' די"ל דשאני התם דא"ל שכל הריוח יהיה שלו עד שיעלה לב' מנים ולא חשיב דבר קלבה דהוי כאומר לחבירו הא לך מעות הללו ועסוק בהן לצרכי אבל הכא דלא אמר שכל הריוח יהיה שלו עד שיעלה לב' זהובים אלא אמר סתם שיתן לו ממעותיו ב' זהובים ריוח אע"פ שהנותן מקבל עליו כל האחריות ואם לא יהיה ריוח לא יתן לו כלום מ"מ הואיל שעשה קלבה מיחזי כמלוה ברבית וזהו שכתב משום דמיחזי כמלוה ברבית ואתי לאחלופי ברבית גמורה ר"ל מן הדין הוא מותר כההיא דלעיל סימן קס"ח אבל מ"מ הואיל שקלץ אסור משום מראית עין . והכלל דבסימן קס"ח מתחלה קודם שיעלה לב' מנים אין כאן לא הלואה ולא עסק אלא עבדו הוא שסכרו לעסוק לו ונותן לו שכירתו גם כל האחריות על הנותן והו"ל כמו שפועל עבדו לעסוק בסחורתו ולאחר שנעשה הקרן ב' מנים נעשה כולו מלוה בידו ונוטל ממנו המתעסק כל הריוח משא"כ כאן דמתחלת העיסקא אמר הנותן להמקבל הרי לך סחורתי ועסוק בה לטובתך והריוח יהיה שלך אלא שתתן לי ממנו איזה דבר קלוב אף ע"פ שמקבל עליו האחריות מ"מ זהו מחליף באומר לחבירו הרי אני מלוה אותך לטובתך ע"מ שתתן לי דבר מה קלוב. ומיירי כאן אפי' אינו מבקש הדבר קלוב אם לא שיהיה

לסמקבל ריוח דאל"כ קשה מדכתב ר' ישעיה אפי' כל האחריות על הנותן ל' אפי' משמע דאיירי בין אם אחריות על הנותן בין אינו על הנותן א"כ קשה למה כתב דמיחזי כרבית כו' הא רבית גמור הוא אם אינו מקבל ואיפכא הל"ל אפי' אם מקבל הנותן עליו אחריות אפ"ה אסור משום דמיחזי כו' . מיהו הל' דהכא אינו משמע הכי גם במהרי"ק שורש קי"ע הנ"ל מוכח דמקבלים ממש אף

שהלוה לאו בגוונא דמחלקי ליה רבותיו של הרמב"ם וכתב מהרי"ק בשורש קי"ט על דברי המרדכי דמשמע לכל מבין דאף על פי שתלי האחריות על המלוה קא אסר משום רבית קצוצה אם הוציא המעות בהוצאותיו אפי' באו המעות לידו מתחלה בהיתר: (ב"ה) ומ"ש דאין משביעין אותו הטעם פשוט מפני שאינו טענת ודאי ומיהו אם רוצה להחרים חרם סתם רשאי:

כתב בעל התרומות בח"ג ישראל שהלוה לחבירו מנה לצל הנאתו אלא שהתנה עמו שיסלק מעליו מעל אותו מנה מס המלך המגיע עליו מסתברא דאסור אבל אם יאמר לו אלוה לך מנה ואם תרויח בהם תפרע תחלה מהריוח מנת המלך והמותר יהיה שלך ואם לא יזדמן בהם ריוח אפרע מנת המלך משלי מותר ובתשובות הרשב"א סימן ז' כתוב דהיכא דקיבל עליו הלוה בשעת הלואה לסלק מעל הממון ההוא כל מס שיוטל דלא הוה אלא אבק רבית לפי שלא היה המלוה חייב כלום בשעה שחייב עצמו הלוה ולא עוד אלא שאיפשר שלא יבקש המלך מס כל אותם השנים ואע"פ שהמלך עשוי לבקש בכל שנה ושנה כיון שאיפשר כן ואפשר כן הו"ל כד אחד בריבית ואינו אלא אבק רבית: וכתב עוד בתשובה שאם גבאי המס מעידים שקבלו המס מיד הלוה והמלוה טוען משלי פרע או משלו פרע ופרעתיו ישבע המלוה היסת ואם המלוה כופר בלוה ואומר שלא פרע בעדו המס לדעת ה"ר אפריס דס"ל דאבק רבית מחשבים ומנכים ה"נ מנכים ואם אין שם אלא גבאי אחד נשבע המלוה בנקיטת חפץ וגובה כל חובו ע"כ ודבר ברור הוא דתשובה זו בשיש שטר ביד המלוה הוא וכן מבואר בתשובה הנזכרת: כתוב עוד בתשובה הנזכרת על הלוה שקבל עליו בשעת הלואה בשטר לפרוע את המוטל על הממון ולזון ולפרנס היתומים וכשבא היתום לתבוע חובו טען הלה שינכה מה שנתן לו ממזונות וכו' והיתום טוען שהוא קבל ממנו דבר שהיתום נאמן ואפילו א"ל אישתבע לי לא משגחינן כו': כתוב עוד בתשובה הנזכרת בשם הרמב"ן שאם א"ל הילך ק"ק זוז מעכשיו כדי שיפול תחתיו לאומנות המלך שהיה עליו בשוה ש' ומשום דמקדים ליה פרע במקומו יותר אסור אבל אם א"ל ב פרשני מן האומנות מותר דילמא מפייס ליה בשוה ק"ק או בפחות מכן: ע"ש האומר לחבירו מנה לי בידך מרבית קצוצה שגבית ממני והלה אומר להד"ם משביעין את הנתבע היסת ולא אמרינן כיון דלדברי התובע הוא רשע אינו נאמן בשבועה: ב"ה ועיין בסוף סימן קס"ט:

הנותן אסור משום דהוי כמלוה ברבית ואתי לאחלופי ברבית גמורה וכל דבר שנותנין אותה בתורת עיסקא שמין אותו (יז) [ד] כפי המנהג בענין שלא יהא בו שום הפסד למקבל שאם לא כן יהיה רבית

בסי' קע"ה ס"ו ע"ש: וכל דבר וכו' פי' שאם המנהג הוא לתועלת המקבל צריך הוא ליזהר שלא ישנה מן המנהג דאם לא כן יהיה רבית כגון אם נותן לו סחורה וכו'. וה"א בפ' א"נ (דף ס"ח) לפי גירסת ר"ח שהביאו התוס' ת"ר מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין להעלות ולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין וכתבו התוס' פי' אם היו הפירות כבר מונחים בחצר המקבל מעלה לו פירות כשער שבשוק ומעלה עליהם שכר כתף שהיו צריכין להביא פירות מביתו של הנותן לביתו של מקבל כדתניא היו פירות מופקדין אצלו מעלה לו במעות עכ"ל ומדברי רבי' נראה דמפרש הך דמקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין תרתי במשמע חדא אם היה העסק בבית הנותן ודרך לשכור כתף להוליכה לשוק ולמוכרה בשוק לא יאמר הנותן למקבל כיון שאני נותן לך שכר טרחך אתה תתן שכר כתף או אתה חייב לשאת אותה על כתפך לשוק אלא שמין כמה צריך ליתן שכר לכתף כגון אם קנה הפירות בק' דינרים ושכר הכתף ב' דינרים הנותן משלם שכר הכתף ומעלה הנותן שכר הכתף למעות הקרן והוא מכלל הקרן והריוח שיהיה מותר על זה יחלוקו. אידך משמע דאם היתה העיסקא בבית המקבל והמקבל מוכר הסחורה בביתו כגון שיש לו חנות בחצירו ובני העיר באין לביתו וקונין ממנו הנה מעלה אותה כשער שבשוק פי' שמין כמה היתה שוה בשוק ומן השוק הביאוה לבית המקבל שזהו יותר על הקרן שכר הכתף שהיה צריך ליתן להביאה מן השוק לבית המקבל וזה נוטל המקבל תחלה והיינו טעמא שאנו אומרים דאם לא היתה בבית המקבל היה הנותן צריך ליתן ב' דינרים שכר הכתף לאיש אחר או למקבל להביאה לבית המקבל עכשיו שהוא כבר בבית המקבל לא יפסיד המקבל שכר כתף שהיה נושא הסחורה על כתפו לביתו ואמרינן כאילו המקבל עצמו הביא הסחורה לביתו על כתפו וזה נוטל המקבל תחלה ומעלה הנותן ב' דינרים אלו למעות הקרן דהיינו ק"ב והריוח שיהיה מותר ע"ז יחלוקו כמו שכתב בחלוקה הראשונה. ואף ע"ג דהתוס' כתבו ומעלה עליהם שכר כתף שהיו צריכים להביא פירות מביתו של הנותן לביתו של המקבל וכו'. היינו משום דמסתמא הכי הוה אורחא דמילתא שהפירות הם בביתו של הנותן אבל אה"נ דאם היו בשוק דשמין כמה שוין בשוק ומן השוק יביאו לבית המקבל למוכרה שם בבית המקבל והכל שוה ולכך נקט רבינו בסתם שהיה צריך להביא לבית המקבל וכו' דלא כתב להביא מביתו של הנותן ולא כתב להביא מן השוק. ואיך שיהיה ס"ל לרבינו דרווישא

כתב בסמ"ג מל"ת סי' קצ"ג בשם רבינו יעקב שהמקבל מעות לחצי ריוח וכופר ואומר כי מלוה ברבית היא אף על גב דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע: ב"ה בתוך תשובות הרשב"א סי' תרפ"ו בדפוס על ראובן שטוען על שמעון הלויתיך שני ליטרין לשנה להוסיף לי ליטרא שלישית אם תרויח יותר מליטרא ואם תרויח פחות מכן תתן לי כל הריוח כדי שלא יהיה רבית ושמעון משיב הלוית לי עבור להוסיף לך ליטרא ג' בלא תנאי ברבית קצוצה פסק ר"ת דכל כי האי גוונא נאמן כיון דמצי למעבד בהיתירא ע"י עכו"ם לא היה מלוה באיסור דלא שביק היתירא ואכל איסורא כדאמרינן (גיטין לז:) גבי פרוזבול עד כאן לשונו: בתשובות הרשב"א סי' ק"ב ראובן משכן ביתו לשמעון באלף זהובים לה' שנים ונתן ללוי ת"ק זוז וקבל עליו לשחרר לו הבית מיד שמעון מכאן ועד זמן המשכונא והשיב דאסור ולא שריא מטעם יפייס את שמעון בפחות: כתוב במרדכי פרק איזהו נשך שהשיב מהר"ם ושאלת על הבחור שהלוה לך מעות ואתה נותן לו הוצאה והוא חוזר עם בנך אם מתחלה היה התנאי כך ביניהם אע"פ שהוצאה היית נותן שהיה חוזר עם בנך כלומר אע"פ שאפי' שלא היה מלוה לו מעות היה נותן לו הוצאה בשביל שחוזר עם בנו אפ"ה מאחר שהתנו שיתן לו מעות ויחזור עם בנו והוא יתן לו הוצאה אסור וכיוצא בזה ראיתי שהשיב הריב"ש. ומכאן יש ללמוד להני בעלי בתים שלוקחים בחורים לשרתם בחנות ונותנים מעותיהם לבעלי בתים ומתנים עמהם שיתנו להם כך וכך חלף עבודתם ומעותיהם שאסור. וסיים הר"מ בתשובתו אבל אם כך הוא שנתן לו הקרן במתנה גמורה שאם תרצה לעכבו הרשות בידך כה"ג מותר עכ"ל כלומר וקמ"ל דאע"ג דמחזי כי הערמה שודאי לא יעכב בע"ה מעותיו אפ"ה שרי ואם אומר אני מלוה לך מעותי מהיום עד יום פלוני בהלואת חן ואני אשרתך זמן כך בכך וכך מעות שתתן לי היה איפשר לצדד להתיר מיהו כל כה"ג משמע לי דמחזי הערמה וצריך ייסוב שהרי כתב הרשב"א בתשובה וז"ל שאם אתה אומר כן תתנו פתח לרמאין המלווים ברבית בענין כזה וחכמים כפי מה שמותר אסרו משום הערמת רבית זה שהוא כרבית קצוצה לא כ"ש ע"כ נראה מדבריו שאין להקל בהערמת רבית וג"כ משמע מדברי מהר"ם דלא אשכח מהר"ם צד היתר אלא כשיתן לו הקרן במתנה גמורה משמע דבגוונא אחרינא אסור דאל"כ לשמעינן הא וכ"ש בנותן לו הקרן במתנה:

האומר לחבירו אם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך מעכשיו-ולזמן העיכוב כך דינרים בין שהתנה בשעת הלואה בין שהתנה כן אחר שהגיע זמנו וארווח ליה זימנא אחרינא ושאם לא יפרענו לזמן ההוא נתחייב לו מעכשיו בכך דינרים כתב בעל התרומה בח"ד דשרי וכ"כ ן' מיגאש וכתב רבינו ירוחם בני"ו בשם ספר התרומה שאף על פי שמן הדין מותר מ"מ אסור לעשות כן מפני הערמת רבית וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן תרנ"ח וכ"כ בתשובות להרמב"ן סימן רכ"א וקע"ה: ידע שאע"פ שהרשב"א דעתו לאסור בזה סימן תתקפ"ט כתב להתיר באשה שנתחייבה לפרוע לחתנה נדונית בתה לזמן פלוני ואם תעכב מלפרוע תוסיף לו על סך הנדוניא על כל כ' דינר מהם ו' פשיטים בכל חדש דשרי ולא דמי להא דתנן (ב"מ ס"ה.) מרבין על השכר ואין מרבין על המכר דהתם כיון שהוא לוקח קרקעו של זה יחייב ליתן לו דמיו עכשיו והוא אומר לו אם מעכשיו בכך ואם לזמן פלוני בכך וכך נמצא זה כאגר נטר לי אבל זאת שנותנת לו בתה ועוד נתנה לו נדונייתא עמה מאי אגר נטר איכא הכא הא למה הדבר דומה למי שנותן מתנה לחבירו ואומר לו אני נותן לך כך וכך לזמן פלוני ואם לא אתן לזמן פלוני עוד אני מוסיף כך וכך עכ"ל: ומ"מ מ"ש בהגהות דמרדכי דמליצא טופס שטר בשם הר"י דאורליאנ"ש נ"ל דלכ"ע אסור דכיון שחייב עצמו ליתן לו כך בכל שבוע בעוד שמעכב ממונו אין לך הערמת רבית גדולה מזו שהרי מעלה לו שכר מעותיו הבטלות אצלו מידי שבת בשבתו ולא דמי לאומר אם לא אפרעם נתחייבתי מעכשיו בכך דינרים דלא מחזי כולי האי והרשב"א כתב על תנאי כיוצא בזה הרי זו רבית גמורה ולא תהא כזאת בישראל:

וכתב ע"ש רבינו ירוחם דה"ה במלוה על המשכון ואומר אם לא אפדנו לזמן פלוני יהיה שלך כל ששוה יותר על החוב אסור משום הערמת רבית ובנ"ל כתב דין המשכון להיתר כדינו ולא הזכיר חומרת האיסור ונראה שסמך על מ"ש בני"ו: כתב הריב"ש בתשובה סי' ש"ח על ראובן שמכר סחורה לשמעון בששים זהובים שקבל מיד והתנה לתתה לו לחצי שנה ואם יעבור על זה שיתן בעבורה ק' זהובים וקנו מידו ונשבע להשלים והגיע זמן ולא נתן דחייב ליתן לו המאה זהובים ואין בזה משום רבית כלל ומותר להתנות כן לכתחילה ואפילו למה שכתבתי בסמוך בשם הרשב"א דאם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך כך דינרין אסור לעשות כן מפני הערמת רבית מודה הכא דשרי דשאני הכא שלא היתה דרך הלואה אלא דרך מכירה והוא שהיתה הפסיקה על הסחורה לקבל עתה דמים ולתתה לסוף ששה חדשים בהיתר גמור אם יצא השער וקנה כפי ערך השער ואע"פ שאין לו למוכר הסחורה ססיא בשעת המכירה או בשיש לו אף על פי שלא יצא השער וכפי מה שנתבאר בסי' קע"ה: ב"ה כתוב בא"ח משכן לו משכון שוה יותר מכדי חובו וא"ל אם לא פרעתיך ליום פלוני הרי הוא שלך אסור לעשות כן לכתחלה אבל אם הלוהו כבר על משכון ועתה אמר אם לא פרעתי יהא המשכון מעכשיו שלך מותר כיון שלא עשו כן בשעת הלואה ממש אינו נראה כרבית אלא קנסא הוא דקניס נפשיה עכ"ל:

כתוב במרדכי בס"פ המפקיד שאם הפקיד מעות אצל חבירו והנפקד. הלוה לעכו"ם הנפקד הוי שואל וחייב באונסים ופשיטא שהמפקיד אין לו בריוח כלל ואם הנפקד רוצה לתת דבר מעצמו למפקיד אין בו משום רבית כיון דלא נתנו לו בתורת מלוה ולא בתורת מקח ולא שייך לומר קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע אלא היכא דהתנה להיות רחוק להפסד וקרוב לשכר: ב"ה וז"ל הרשב"א ז"ל בתשובה ג אם הפקיד מעות בידו סתם אינו רשאי הנפקד ליגע בהם אם שלח יד בהם והוציאם הרי זה נעשה גזלן עליהם ואם הותירו הותירו לגזלן ואם פיחתו פיחתו לו ואם הרויח בהם לדעת להרויח לבעל המעות ולא לגזלן אם הרויח הרויח לבעל המעות ואם הפסיד הפסיד לעצמו ונפקד זה מעשיו מוכיחין שלצורך בעל המעות מתעסק בהם שהרי נתן לו מתחלה כל הריוח שהרויח בהם ובעל המעות ג"כ כיון שראה שהרויח זה ומתעסק בהם ולא מיחה גילה דעתו דנתרצה בכך וניחא ליה שיתעסק זה במעות וירויח בהם והילכך אף כשהרויח עוד בסתם על דעת זה נתעסק בהם להרויח לבעל המעות אא"כ אמר לפני העדים לעצמי אני מתעסק באותה שאמרו בפרק הגוזל בתרא (דף קטז:) שיירה שהיתה הולכת במדבר ועמד גייס וטרפה ועמד אחד והצילו כו' ובנדון שלפנינו אם אמר בפני עדים הו"ל גזלן ואם הרויח הרויח לעצמו ומ"מ נראה שאם רצה ליתן מה שהרויח כולו או מקצתו אין כאן משום רבית דאין כאן אגר נטר לי ולא עוד אלא אפי' הלוהו ואחר שפרעו נתן קצת ממה שהרויח אין כאן אלא רבית מאוחרת וגרוע אפי' מאבק רבית וא"ר אינו עובר עליו הלוה וכיון שכן זה שנשבע ליתן לו ואין זה כנשבע לבטל אפילו מצוה דרבנן ואע"פ שהמקבל עובר וזה הנותן מושיט לו איסור דרבנן מוטב שיעשה איסורא זוטא משיעשה איסורא רבה ומיהו זה שנשבע שיתן עד יום פלוני ועבר הזמן ולא נתן ה"ז מעות שלא יוכל לתקן ושוב אין כאן חיוב שבועה על מה שנשבע ועבר משום שבועת ביטוי עכ"ל: המתעסק בשל חבירו ונותן לו ריוח בכל שנה ולבסוף טוען שלא היה שם ריוח עיין משפטו בחושן משפט סי' פ"ה:

וכל דבר שנותנין אותו בתורת עיסקא שמין אותו כפי המנהג וכו' אין לפרש דה"ק שאם המנהג בענין שיש הפסד למקבל אין עושין ע"פ אותו מנהג כיון שיש בו רבית דא"כ לא הוו תולין הדבר במנהג כמו שתלו אותו בברייתא שאכתוב בסמוך אלא ה"ק שאם המנהג שהמקבל מביא

פרישה

אף שלא יהיה בו ריוח דוקא מיירי ומ"ש דמיחזי כרבית ר"ל דהיינו משום דקיבל עליו כל האחריות: (יז) כפי המנהג בענין שלא יהא בו כו' כתב ב"י ז"ל אין לפרש דה"ק שאם המנהג בענין שיש הפסד למקבל אין עושין ע"פ אותו מנהג כיון שיש בו רבית. דא"כ לא היה תולה הדבר במנהג כמו שתלו אותו בברייתא אלא ה"ק שאם המנהג שהמקבל מביא הפירות על כתיפו אין ספק שיביאם ולא יתן לו שכר כתף שמאחר שהמנהג כך אין כאן הפסד למקבל אבל אם המנהג שיתן הנותן שכר הכתף אם נאמר לעקבל שיביא הפירות על כתיפו או שיפרע שכר הכתף הרי יש הפסד למקבל

דרישה

בפרישה: [ד] כפי המנהג בענין שלא יהא כו' וכתב ב"י אין לפרש דה"ק כו' אלא ה"ק שאם המנהג שהמקבל כו' ונראה דה"פ דברי רבינו לפי פירושו דאם נותן לו סחורה שרגיל למוכרה על השוק ובכל יום ויום בשחרית מוליאה לשוק ובערבית מכניסה לביתו אומדין כמה צריך אדם ליתן לכתף להוציאה ולהכניסה עד שימכר. והוא בכלל הקרן ר"ל אם נתן לו סחורה בעד מאה זהובים והוא מתעסק למוכרה בשוק ומוליאה ומביאה בעצמו או שוכר כתף לזה ומוכר הסחורה בעד ק"ל זהובים לא יאמר שנותן תן לי המאה קרני בראש והשלשים זהובים נסלוק ביניהו ואלא המקבל

חדושי הגהות

כט ז א"ק ג': ב ר"ל שיפטרנו שלא יהא צריך לעבוד באומנות המלך: ג כל זה כבר תביא לעיל בב"י עצמו ס"ס ק"ס ע"ש:

דברייתא בהך בבא תרתי במשמע ומפרש דהתוס' לא נקטו בדבריהם אלא חלוקה שנייה משום דחלוקה הראשונה למדינן לה במכ"ש אבל רבינו כתב תרוייהו דל"מ כשהיא בבית הנותן ודרך להוליכה לשוק למוכרה בשוק אלא אפילו היתה בבית המקבל וכו' דמוכרה המקבל בביתו וכו'. ונראה לפע"ד לדבר פשוט דלרבינו הך ברייתא אינה מדברת בכל שכר הכתף כל ימי משך העסק אלא בשכר הכתף שנושאו מתחלה מביתו של נותן לשוק או לבית המקבל למוכרה שם א"כ מן השוק לביתו של מקבל קודם שזכה המקבל בעסק זה אבל לאחר שקיבל זה העסק ברשותו ודאי חייב המתעסק לטרוח בכל הטרחות גם לנושאו על כתפו כל ימי משך העסק. אבל הרמב"ם כתב בפ"ח משלוחין זה לשונו מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק מעלין ויהיה כל שכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות עכ"ל פי' מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק שיהא בכלל הקרן ואין המקבל חייב לשאת על כתפו אלא שוכרים כתף כל ימי משך העסק לפי זה אם המתעסק בעצמו נושאו על כתפו צריך לשלם לו שכר כתף דלא יגרע מקבל זה מאיש אחר ואמר שכל שכר הכתף שנוטל המתעסק בכלל שכר המעות הוא כלומר שנוטל המקבל שכרו זה שנושא על כתיפו מהריוח שהוא לאמצע שהרי מה שנשא המתעסק על כתפו אין מגיע לו מהנותן אלא מחצה שכר כתף אבל מחצה השנייה מגיע עליו בשביל פלגא מלוה שהוא שלו ולכן בדין הוא שישלמו להמתעסק השכר שנושא על כתפו מן השכר שיגיע מעסק זה שהוא ג"כ לאמצע. ואיכא נפקותא במ"ש שמשתלם מן השכר שאם לא היה שום ריוח בעסק זה או אם היה גם הפסד בקרן היה צריך לשלם שכר כתף למתעסק מן הקרן וכדכתב הרב בתחלה מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק וא"כ ישלם המתעסק חלקו בהפסד הקרן כפי התנאי שביניהם שליש או מחצה או כחות אבל אם יש שכר וריוח בעסק זה משתלם מן הריוח לאמצע וזה דבר ברור מתוך לשון הרמב"ם צריך לשלם למתעסק שכר כתף כשנושא העסק על כתפו כל ימי משך העסק לפי המנהג שאין המתעסק חייב לנושאו על כתפו דאינו חייב אלא לטרוח בעסק עצמו לישא וליתן לקנותו ולמוכרו ולשמרו כראוי ולא לישא על כתפו כלל ואם נשאו על כתפו צריך לשלם לו שכר כתף כמו לאיש אחר והכי נהיגי עלמא ודלא כמשמע מדברי התוס' ורבינו ודו"ק. והב"י מ"כ פי' דברי רבינו גם דברי הרמב"ם בענין אחר ולא נהירא. ופי' בבא דבסיפא כתב הרמב"ם וז"ל וכן אם דרכן להעלות שכר בהמה מעלין לו מקום שנהגו להעלות בשכר עמלו מעלין לו עכ"ל פי' אם דרכן הוא דהמקבל בהמה לחלק בולדות ונותן לו שכר עמלו ומזונו דצריך להעלות לו שכר בהמה עצמה שמטפל בה מעלין לו ומקום שנהגו לחלוק בריוח הבהמה עצמה ולהעלות ולדות לו שיהיו של המקבל בשכר עמלו מעלין לו הכלל העולה שכל מה שדרכן בעיסקא לטובת המקבל אסור לשנות מן המנהג ושיהא בו הפסד המקבל דאל"כ יהיה רבית: ומ"ש וכ"ש אם יש למקבל סחורה שקנה וכו'. כ"כ הרא"ש בתשובה כלל פ"ח ומביאה ב"י ע"ש ודבר פשוט הוא: הנותן לחבירו בהמה וכו' ברייתא שם (דף ס"ט): ומ"ש ובתוך זה הזמן כל אחד מעכב על חבירו בברייתא שנינו ואם בא לחלוק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו לפי שאינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת ופירש"י ואם בא המקבל לחלוק בתוך הזמן הזה חבירו בעל הבהמה מעכב עליו לפי שצריכה בשנייה למזונות מרובים יותר מן הראשונה וכיון דכך מנהג המקבלין חבירו מעכב עליו ואני שמעתי איפכא אם בא בעל הבהמה לחלוק בתוך זמנו המקבל מעכב עליו לפי שבשנה הראשונה טיפולה קשה משל שנייה מפני שהיא דקה טיפולה מרובה להכניס ולהוציא אבל טיפול השנייה קל ושבחה מרובה עכ"ל. ועל כן כתב רבינו דבתוך זה הזמן כ"א מעכב על חבירו ס"ל דשני הפירושים אמת והכל בכלל ואם בא לחלוק כו' דבין שבא

רבית כגון אם נותן לו סחורה ודרך לשכור כתף להוליכה לשוק לא יאמר לו כיון שאני נותן לך שכר טורחך אתה תתן שכר כתף אלא שמין כמה צריך ליתן שכר לכתף והוא מכלל הקרן והריוח שיהיה מותר ע"ז יחלוקו [ס] (יח) ד דאפי' היתה העיסקא בבית המקבל מעלה אותה כשער שבשוק וזהו יותר על הקרן שכר הכתף שהיה צריך ליתן להביא לבית המקבל וזה נוטל המקבל תחלה וכל כיוצא בזה וכ"ש אם יש למקבל סחורה שקנה כבר ונתייקרה (יט) ורוצה ליתנה בדמי העסק שלא ישום אותה אלא כפי מה ששוה עתה ולא כפי מה שקנאה בשעת הזול (כ) [ו] הנותן לחבירו בהמה בעיסקא שיחלקו בגיזה ובוולדות באתונות חייב לטפל בה י"ח חדש ובדקה כ"ד חדש ובתוך זה הזמן (כא) כל אחד מעכב על חבירו

ובוולדות

מביא הפירות על כתיפו אין ספק שיביאם ולא יתן לו שכר כתף שמאחר שהמנהג כך אין כאן הפסד למקבל אבל אם המנהג שיתן הנותן שכר הכתף אם נאמר למקבל שיביא הפירות על כתפו או שיפרע שכר הכתף הרי יש הפסד למקבל משאר מקבלים: כגון אם נותן לו סחורה ודרך לשכור כתף וכו' זה למד במכ"ש מהדין שפסק אחר זה בסמוך: ואפילו היתה העיסקא בבית המקבל וכו' בעלה (סח:) תנו רבנן מקום שנהגו שכר כתף למעות לבהמה מעלין וכתבו התוס' דר"ח גרים מקום שנהגו לעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין וכו' פי' אם היו פירות כבר מונחים בחצר המקבל מעלה לו פירות כשער שבשוק ומעלה עליהם שכר כתף שהיו צריכים להביא פירות מביתו של נותן לבית המקבל כדתניא היו פירות מופקדין אצלו מעלה לו מעות עכ"ל ומשמע לכאורה דה"ק שאם הביאם הנותן כשלקחם מן השוק והפקידם בבית המקבל ואחר כך התנו זה עם זה שיקחם בתורת עיסקא אומרים אילו היה נותן זה מוליך הפירות לביתו היה צריך ליתן שכר כתף שיביאם מביתו לבית המקבל ונמצא שאם קנה הפירות בק' דינרים והיה נותן לכתף שנים הרי הפירות על הנותן בק"ב גם עכשיו שלא נתן שכר כתף נחשב כאילו נתנו ונחשב שהפירות קנויים בק"ב ולפי זה כי קתני דמעלין שכר כתף למעות לתועלת הנותן קאמר ולא מסתבר לרבינו לפרש כן דהא לבהמה ולהעלות ולדות לתועלת המקבל מיתני א"כ גם שכר כתף דמיתני בהדייהו לתועלת המקבל היא ומש"ה מפרש דה"ק ר"ח דאותם דינרים שהו"ל ליתן לשכר הכתף שיביא הפירות מביתו לבית המקבל יתנם למקבל שישא ויתן בהם והיה גם שכרם לאמצע והרי"ף והרא"ש גורסין כגר"ה אבל לא פירשו בו דבר ובתוספות הרא"ש מצאתי ור"ח גרים מקום שנהגו להעלות שכר כתף וכו' לבהמה מעלין וכו' פי' אם היה פירות בעל המעות נתונים בחצר המקבל ונתנן לו בתורת עיסקא מעלה לו פירות כשער שבשוק ומעלה עליהם מה שהיה הנותן צריך להביאם לביתו של מקבל עכ"ל ופשט דבריו כפי' ראשון שכתבתי והרמב"ם בפ"ח מה' שלוחין כתב מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק מעלין ויהיה כל השכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא על כתיפו בכלל שכר המעות עכ"ל ונראה מדבריו שגורס ג"כ כגר"ח אבל מפרש דה"ק במקום שנהגו שמה שצריך לתת למקבל בשכר שנושא על כתפו מנכין אותו מהקרן ומושכין אותו עם הריוח וחולקין אותו ביניהם: וכ"ש אם יש למקבל סחורה וכו' זה כתב רבינו מסברא במכ"ש מדין שכתב בסמוך וגם הרא"ש כתב בתשובה כלל פ' שאסור לעשות כן שאם עשו כך לא יטול הנותן ריוח כלל וכבר כתבתי תשובה זו בסי' זה ובארתיה שם: הנותן לחבירו בהמה בעיסקא וכו' עלה (סט.) ת"ר השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בה סומכוס אומר באתונות י"ח חדש וכו':

ובוולדות

דרישה

המקבל יאמר לו י' זהובים הוצאתי על שכר כתף והם בכלל הקרן שעלי להחזיר נמצא שאין אתה נוטל ברחם אלא ב' זהובים והמותר נחלוק ואם הוציאה ומביאה המקבל בעצמו נוטלם לו לעצמו י' זהובים שהיה צריך ליתן לכתף וק"ל. ומסיק וכתב ואפי' היה העיסקא בבית המקבל. ור"ל אם הוא מוכרה שם בביתו ולא בשוק עכ"פ מעלהו כשער שבשוק וזהו יתר על הקרן כו' ר"ל שמין שהסחורה כאילו היתה בשוק וקנה אותה שם והיה צריך לשכור כתף להביא מהשוק לבית המקבל ואותו שכר כתף היה צריך הנותן להוסיף על הקרן דמתחילה צריך הנותן ליתן הסחורה ביד המקבל ובביתו עכשיו שהיא כבר בבית המקבל יתן אותן שני דינרים דרך משל להמקבל ונוטלן המקבל עצמו דהא אם גם היה נותנן לכתף לא היה לו שום ריוח מאותו שכר. כן נלפע"ד לפרש מ"ש רבינו וזה נוטל המקבל תחילה דהל' משמע דנוטלן לעצמו ולא כמו שפי' ב"י דנוטלן המקבל לידו לסחור בו והריוח יהיה לאמצע והקרן יחזור דזהו אינו במשמעות הל'. וגם לפי' ב"י יהיה פי' הרא"ש מ"ש בתוספתיו והביאם ב"י לא כפי' רבינו. אבל לפי מ"ש א"ש דהתוס' והרא"ש ורבינו לפירוש אחד נתכוונו. מיהו זהו קצת דוחק למה נכרים להנותן שיתן ברחם דמי שכירות הכתף להמקבל גם לפי' ב"י קשה למה נכרים להנותן שיתן ביד המקבל דמי שכירות הכתף להתעסק בו דודאי אף אם לא יתן לו לא יהיה בו צד רבית לכן היה לכאורה נלע"ד דרבינו פירשו כפ"ס ממ"ש הרא"ש בתוספתיו ור"ל אף שהסחורה היתה של המקבל תחילה שקנהו מדמיו קודם לכן והרי הוא מונחת בביתו דהמקבל ועכשיו רוצה ליתנה בדמי העסק דומיא דסיפא אלא שהסיפא איירי בנתייקרה ורישא איירי בלא נתייקרה ואפ"ה צריך להוסיף לו הנותן דמי שכירות הכתף ואותו דמי שכירות נוטל המקבל לעצמו ברחם ודו"ק: [ה] דאפילו אם היתה העיסקא בבית המקבל כו' וכתב ב"י ז"ל וכתבו התוס' דר"ח גרים מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין כו' פי' אם היו פירות כבר מונחין בחצר המקבל מעלה לו פירות כשער שבשוק ומעלה עליהם שכר כתף שהיו צריכין להביא פירות מביתו של נותן לבית המקבל עכ"ל ומשמע לכאורה דה"ק שאם הביאם הנותן כשלוקחים מן השוק והפקידם בבית המקבל ואח"כ התנו זה עם זה שיקחם בתורת עיסקא אומרים אילו היה זה מוליך הפירות לביתו היה צריך ליתן שכר כתף שיביאם מביתו לבית המקבל ונמצא שאם קנה הפירות בק' דינרים והיה נותן לכתף שנים הרי הפירות על הנותן בק"ב גם עכשיו שלא נתן שכר כתף נחשב כאילו נתנו ונחשב שהפירות קנויים בק"ב ולפ"ז כי קתני דמעלין שכר כתף למעות לתועלת הנותן קאמר ולא מסתבר לרבינו לפרש כן דהא לבהמה ולהעלות ולדות לתועלת המקבל מיתנו אם כן גם שכר כתף דמיתני בהדייהו לתועלת המקבל הוא ומש"ה מפרש דה"ק ר"ח דאותן דינרים שהו"ל ליתן לשכר הכתף שיביא הפירות מביתו לבית המקבל יתנם למקבל שישא ויתן בהם ויהיה גם שכרן לאמצע. והרי"ף והרא"ש גורסין כגירסת ר"ח אבל לא פירשו בו דבר ובתוספי הרא"ש מצאתי ור"ח גרס מקום שנהגו להעלות שכר כתף כו' לבהמה מעלין כו' פי' אם היו פירות בעל המעות נתונין בחצר המקבל ונותנם לו בתורת עיסקא מעלה לו פירות כשער שבשוק ומעלה עליהן שהיה צריך הנותן להביאן לביתו של המקבל עכ"ל ופשט דבריו כפי' הראשון שכתבתי עכ"ל ב"י. ולפ"ז לא יהיו דברי רבינו כפי' הרא"ש שכתב בתוספתו וזהו דוחק לכך נ"ל כמ"ש לעיל ודו"ק: [ו] הנותן לחבירו בהמה בעיסקא שיחלקו בגיזה ובוולדות כו' ברייתא פרק א"נ דף ס"ט ע"א וז"ל ת"ר השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בה סומכוס אומר באתונות י"ח חודש בגודרות כ"ד חודש ואם בא לחלוק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו אבל אינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחריתא אמאי אבל דקאמר (פירש"י הא זה נתינת טעם הוא ולמה קאמר ל' אבל) אלא לפי שאינו דומה כו' ופירש"י אני שמעתי פי' שטיפול של שנה ראשונה קשה שהיא דקה וצריכה להכניס ולהוציא משא"כ בשנייה וגם שבחה של שנייה מרובה וקשיא לי א"כ מאי חייב לטפל בה דקתני רישא משמע

דע"כ

פרישה

למקבל משאר מקבלין ועד"ר: (יח) דאפי' היתה העיסקא כו' כל' קצת דחוק דאיך מביא רבינו ראיה מדין שעדיין לא הודיענו שהדין כן ואף שהוא פשוט בגמרא אין דרך רבינו בכך ומה טוב היה גירסת ואפי' אלא בלא רמה ידינו להגיה כן. שוב מצאתי בהדיא בטור של קלף כתוב ואפי' בוי"ו וק"ל: דאפילו היתה העיסקא בבית המקבל כו' ר"ל הנותן כשלקח הסחורה בשוק הביאה והפקידה ביד המקבל ואח"כ התנו זה עם זה שיקחה בתורת עיסקא מעלה אותה כשער בשוק כו' ר"ל שמין אותה כאילו היתה בשוק ואז היה צריך ליתן שכר לכתף ע"ד משל ב' דינרים להוליכה לבית המקבל גם עכשיו יתן הנותן ב' דינרים למקבל שישא ויתן בהם ויהיה גם שכרם לאמצע וכשבאין לחלוק יטול הנותן דמי הסחורה והב' דינרים ברחם והשאר יחלוקו וזה שכתב וזה נוטל המקבל תחילה ר"ל נוטל לישא וליתן עמהן והשכר יהיה לאמצע וזהו דוקא אם המנהג שהנותן נותן שכר הכתף אבל אם המנהג שהמקבל בעצמו נושא בכתפו או שהוא נותן שכר הכתף אז פשיטא שאין הנותן צריך ליתן לו כלום כל זה משמע מדברי ב"י וע"ש ועד"ר. ומ"ש דאפי' היתה העיסקא בבית המקבל כו' ר"ל דאפי' אם הסחורה כבר בבית המקבל וא"צ להוציא כלום לשכר הכתף להוליך הסחורה לבית המקבל אפ"ה צריך הנותן ליתן להמקבל מה שהיה צריך ליתן לשכר כתף אילו היה בשוק או בבית הנותן מכ"ש אם צריך להוציא שכר כתף להוציא ולהכניס שזה יתן הנותן ולא המקבל. מיהו קשה ממ"נ אם נמכרת הסחורה שם בבית המקבל נמצא דלא יהיה להמקבל שום הוצאה ולא טירחא א"כ למה תקנו חז"ל שיתן הנותן ליד המקבל שכר כתף הלא אין כאן צד רבית בפרט אמאר שכבר נתן הנותן שכירות לכתף שנשאו לבית המקבל ואם אחר זה ימכר העיסקא בשוק מכ"ש לא יתן ליד המקבל כלום אלא לכתף שישאנה לשוק לכן נ"ל דמיירי שהעיסקא כלום היה תחילה של זה המקבל וזה הנותן סלקו בדמים והניחו ביד זה המקבל לחצי ריוח ומיירי נמי שהעיסקא נמכרת בבית המקבל וא"צ להוליכן לשוק ובזה קאמר שצריך הנותן ליתן ליד המקבל שכר כתף שהיה צריך ליתן להביאם מהשוק או מבית הנותן לבית המקבל במקום שנמכר שם. והשתא א"ש שתקנו שצריך ליתן לו זה ברחם משום שהמקבל טרח בכל נכסו עד שאסף והביא הסחורה לביתו. והשתא א"ש נמי מ"ש וזה נוטל המקבל תחילה שלוקח זה לכיסו ומחשב שכירות זה על הסחורה כגון שמתחילה הוציא בקרן הסחורה י' זהובים ועכשיו הוציא על שכר כתף שני זהב נחשב קרן הסחורה בעד י' זהובים ושני ויטול הנותן אחר זמן קרנו ברחם. ומה"כ אמר שהיה העיסקא בבית המקבל. דר"ל שמכירת העיסקא היה בבית המקבל וא"צ להוליכה על השוק. ומש"ר אחר זה וכ"ש אם יש להמקבל סחורה כו' שם אשמעינן ענין אחר דאם נתיקרה בידו דאצ"ל דלא ליתגם להסברותא בהקרן שלו וק"ל: (יט) ורוצה ליתנה בדמי העסק כו' ר"ל שהנותן נתן לו מעות לקנות בהן סחורה להתעסק בה והמקבל רוצה ליקח סחורה שלו לצורך השותפות בעד המעות שנתן לו הנותן (ומקבל עליו באותו סחורה לסחור לזמן ידוע והריוח לאמצע עכ"ל): (כ) הנותן לחבירו בהמה בעיסקא כו' עד ובוולדות מקום שנהגו כו' בפ' א"נ דף ס"ט ע"א מייתי שם גמרא שני ברייתות בראשונה תני השם בהמה לחבירו באתונות חייב לטפל בה י"ח חודש כו' וכמ"ש ל' בדרישה ובברייתא שנייה תני ז"ל תניא אידך השם בהמה לחבירו עד מתי חייב לטפל בולדות בדקה ל' יום כו' ומשמעות ברייתא קמייתא היא דמיירי בנותן מין אתונות או בהמה דקה לגדלן באופן שישבחו הן בעצמן כאשר נעשין גדולים וגם נשבחו בשומן ועי"ז קאמר דאין שום א' יכול לחזור תוך הזמן מפני שטיפולן בהוצאה והכנסה ומזונתן אינן שוה בשני השנים. ורבינו עירבבם וכתב הנותן לחבירו בהמה בעיסקא שיחלוקו בגיזה ובוולדות באתונות חייב לטפל כו' ובוולדות כו' משום דס"ל דבכלל נותן בהמה לעיסקא הן תרווייהו דנותן לו כשהן קטנים ואצל המקבל יגדלן ויעשו גיזה וגם יולידו אצלו וק"ל: (כא) כל אחד מעכב על חבירו פי' שלחלוק בולדות ובגיזה שהוא הריוח כמ"ש רש"י

בפ'

חדושי הגהות

[ד] הלשון קצת דחוק דאיך מביא רבינו ראיה מדין שעדיין לא הודיענו שהדין כן ואף שהוא פשוט בגמ' אין דרך רבינו בכך ומה טוב היה לגרוס ואפילו וכו' שוב מצאתי בהדיא בספר של קלף כתוב ואפי' בוי"ו (פרישה):

(כב) ובוולדות מקום שנהגו להלקם מיד חולקין מיד ובמקום שאין מנהג כלל יגדלם המקבל (כג) בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום (כד) ומשם ואילך (כה) נוטל חצי השבח והחצי מחלק השני (כו) ואין צריך ליתן לו שכר טרחו מחלק השני (כז) כיון שצריך לטרוח בו בשביל חלקו (כח) ואם בא לחלוק (כט) צריך להודיע לחבירו ואם לא הודיעו וחלק אינו כלום ועדיין הן שותפים כבתחלה (ל) ליקח כל אחד החצי ובמקום שנוהגים שמגדלם המקבל הרבה אפי' זמן רב יעשו כמנהגם וי"א שאם נוהגין שיגדיל ולדי האתונות יותר מי"ח וולדי בהמה דקה יותר מכ"ד חדש (לא) שאין לילך אחר מנהגם לא

[ז] הנותן עיסקא לחבירו

ובוולדות מקום שנהגו לחלקם וכו' ג"ז משנה שם ובמקום שאין מנהג כלל יגדלם המקבל וכו' ברייתא שם וכת"ק דרבי יוסי וכ"פ הרא"ש וכן דעת הרמב"ם בפ"ח מה' שלוחין: ומשם ואילך נוטל חצי השבח וכו' ברייתא שם: ומ"ש וא"צ ליתן לו שכר טרחו וכו' כך פירש"י שם. ואם בא לחלוק צריך להודיע לחבירו וכו' כלומר כשבא לחלוק בסוף ל' בדקה ובסוף נ' בגסה צריך להודיע לחבירו. ואם לא הודיעו וחלק וכו' גז"ש עובדא דרב מנשיא בר גדא:

ובמקום שנוהגים שמגדלם המקבל הרבה וכו' גז"ש במשנה: וי"א שאם נוהגים שיגדלו ולדי האתונות וכו' על ברייתא שכתבתי לעיל השם בהמה לחבירו עד מתי חייב ליטפל וכו' וכתב הרא"ש בעלה קמ"ג ד"ב ואית ספרים דגרסי בה עד מתי חייב לטפל בוולדות ומיירי במקום שנהגו לגדל הוולדות ואשמועינן דאי נהיגי טפי מהאי שיעורא לאו מנהגא הוא ולא אזלינן אבתריה. אעובדא דרב מנשיא בר גדא שכתבתי בסמוך איתא בגמרא תרי טעמי חד מאן פלג לך ואידך מקום שנהגו לגדל הוא ודעת רש"י דשני הטעמים כחד גוונא מיפרשי דכל חד מינייהו מהני לפוטרו לגמרי שכך פי' מאן פלג לך מי שם לך שמא אותה שומא לא נישומא יפה וכתבו תלמידי הרשב"א שנראה מדבריו דכיון שהשומא לא נעשית כראוי בטלה דאינו נוטל בשבח כלל דהו"ל לעשות שומתו בב"ד ולהתנות כעין אותם שאמרו בבתרא (קמ"ג:) אם אמרו גדולים ראו מה שהניח לנו אבא וכו' השביחו לעצמן הא לאו הכי לא וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' שותפין שאם לא שם והתנה בפני שלשה הרי מחל והוולדות ביניהם בשוה כמות שהן וזהו דעת רבינו שכתב ואם בא לחלוק וצריך להודיעו וכו' אלא שהרמב"ם כתב אע"פ שלא יודיענו בשומת ב"ד של ג' סגי ורבינו הזכיר שיודיענו וי"ל דה"ה לשומת ב"ד של שלשה כדאיתא באלו מציאות (לא:) אלא דרבינו חדא מינייהו נקט וכתבו עוד תלמידי הרשב"א אבל בתוספות אמרו דאפילו בלא תנאי כלל נוטל מחצה בשל חבירו דכיון דמתחלה בתורת עיסקא ירד בה דהיינו למחצית שכר אדעתא דהכי מטפל בריוח שיהא נוטל בה לעולם כענין זה ולא דמי להניח בנים קטנים וגדולים דמעכשיו באים גדולים לירד בחלקם של קטנים והיינו דקתני ברייתא סתמא מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו ולא מצריך לאתנויי עליה ואביי תרי טעמי קאמר ליה חד לבטל החלוקה והיינו מאן פלג לך ואידך לפוטרו לגמרי והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם יתר מכאן חלקו של ב"ה וכו' וכ"כ עיקר עכ"ל ובנימוקי יוסף נזכר סברות אלו בקצרה וכתבו עוד שם תלמידי הרשב"א דאיתא בירושלמי שהלוקח מעות להתעסק בהם לזמן והרויח ונתעסק עוד אחר הזמן ההוא במעות ובריוח דין הוא בריוח שני מחה שעולה כנגד ריוח ראשון שלשה רביעית ומחצה בשלו וחצי מחצה בשל חבירו אלא שאין נוהגים כן שאין נוטל המתעסק אלא מחצה לבד וא"כ כיון שהמנהג כך אפי' לדעת התוס' אינו נוטל חצי מחצה בשל חבירו מיהו אם שם הסחורה בסוף הזמן בפני ג' נוטל משם ואילך חצי מחצה בשל חבירו לכ"ע והיכא דבסוף הזמן היו ביד המתעסק מעות שאינם צריכים שומא ונתעסק בהם סתם איפשר דאפי' להרמב"ם נוטל חצי מחצה בשל חבירו דע"כ לא הצריך הרמב"ם שיבא לפני שלשה אלא כדי לשום דבר הצריך שומא אבל לא להתנות בפניהם שהרי לא הזכיר לשון של תנאי כלל ואם כן בדבר שא"צ שומא שלשה מאי עבידתייהו אבל אין נראה כן מדברי תלמידי הרשב"א שכתבו שם בשם הרמב"ם שאם לא שם והתנה בפני שלשה הרי מחל וכ"כ מדברי רבינו שכתב ואם בא לחלוק צריך להודיע לחבירו: הנותן עיסקא לחבירו וכו' בעלה ס"ח לית הלכתא כשטרי מחוזנאי

שבא הנותן לחלוק וכן שבא המקבל לחלוק חבירו מעכב עליו: ומ"ש ובוולדות מקום שנהגו לחלקם מיד חולקים מיד ובמקום שאין מנהג וכו'. שם במשנה מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד חולקין מיד מקום שנהגו לגדל יגדילו ופירש"י לחלוק את הולדות מיד כשתבא שעת חלוקתן כדאמרן לעיל בדקה ל' ובגסה נ' יום עכ"ל אבל הרא"ש אחר שכתב הברייתא בדקה ל' יום ובגסה נ' יום כתב עלה וז"ל ומיירי במקום שלא נהגו ואית לן למיזל בתר דין תורה עכ"ל נראה דקשיא ליה הא דתנן מקום שנהגו לחלוק את הוולדות חולקין מיד וכאן בברייתא נתן קצבה בדקה ל' יום ובגסה נ' יום ולכן כתב דברייתא במקום שלא נהגו הוא ודין תורה כך הוא כדרך שפרט לך הכתוב בטיפול הבכור כפירש"י לשם ומשנתינו במקום שנהגו חולקים מיד לאחר הלידה וכך הם דברי רבינו: **ומ"ש** ומשם ואילך נוטל חצי השבח וחצי מחלק השני וכו' ברייתא שם מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחצה של חבירו ופירש"י מכאן ואילך יטול המקבל מחצה שלם בשביל חלקו שהרי חציו שלו הן ובמחצה השני של חבירו יטול מחצה בשבח כדרך שנוטל באמה מחצית שכר ושכר עמל ומזון ליכא ואע"ג דחצי אחריות של מחצית חבירו עליו כיון דבעי למטרח בה משום מחצה שלו שהוא קרן גמור ואינו מלוה כי טרח משום דידיה קטרח ולא מחזי כרבית עכ"ל האריך בפירושו כדי לייצב שלא יהא קשה מאי שנא מהא דקי"ל כרב מותר שליש בשכרך ה"ז מותר דאוקימנא כגון דאית ליה בהמה לדידיה דיש עליו לטרוח בשביל בהמותיו ואין טורחו נוסף בשביל חלק הנותן ואפ"ה בעינן שיהא שכרו מותר שליש וכמ"ש רבי' לעיל לא בעי אגרא כולי האי כגון רועה וכו' דאלמא שכר מועט מיהא בעינן ותירץ דהתם כיון דפלגא מלוה מחזי כרבית אבל הכא מחצה שלו קרן גמור הוא לא מחזי כרבית א"צ ליתן לו שכר טרחו כל עיקר: ומ"ש ואם בא לחלוק צריך להודיע לחבירו וכו' שם רב מנשיא בר גדא שקל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי אמר ליה מאן פלג לך ועוד מקום שנהגו לגדל הוא ותנן מקום שנהגו לגדל יגדילו והא ודאי דרב מנשיא עבד עובדא כברייתא דתני בה מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וכו' דהיינו לאחר שלשים יום בדקה ונ' יום בגסה וקא"ל אביי מקום שנהגו לגדל הוא וכו' דחייב לגדלם עד שיהיו הוולדות גדולים כפי מנהגם ואינו נוטל בשל חבירו כלום וכפירש"י אלמא דאפי' נהגו שהמקבל צריך לגדלם זמן רב יעשו כמנהגם:

ומ"ש וי"א וכו' זהו על פי דברי הרא"ש שכתב ואית ספרים דגרסי גם בברייתא ראשונה עד מתי חייב ליטפל בוולדות ומיירי במקום שנהגו לגדל הוולדות ואשמועינן אי נהיגי טפי מהאי שיעורא לאו מנהגא הוא ולא אזלינן בתריה וכיוצא בזה בריש בבא בתרא עכ"ל: **הנותן** עיסקא לחבירו וכו' פי' לא יהא שם לומר כך וכך שכר יהיה בעיסקא זו לזמן כך וכך ויזקוף מחצית השכר עם הקרן ויכתוב בשטר פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני אע"ג דהנותן מאמין למקבל כשיאמר לו שלא היה בו ריוח אפ"ה אסור דשמא ימות הנותן קודם זמן הפרעון ויבואו היורשים לגבות הכל בשטר שבידם וה"א בפרק א"נ (דף ס"ח) לית הלכתא כטרשי מחוזנאי דקא עבדי הכי וכן אמימר עביד הכי ולית הלכתא

פרישה

בפ' א"נ דף ס"ט ע"א והרמב"ם בפ"ח מהל' שלוחין והטעם לפי שהמקבל יכול לומר אילו הייתי יודע שתחזור כך אחר שנה ראשונה לא הייתי מתרצה בחצי השבח בשנה הראשונה שטיפולה מרובה שצריך להוליא ולהכניס הבהמה ורווחא מועט משא"כ בשנה שניה שהוא בהיפך שכבר נתגדלה ומשתמנת בכל יום שהבהמה ורווחה מרובה וטיפולה מועט שיכולה לצאת ולהכנס מעצמה רק בשנה שניה צריכה יותר למזונותיה מבשנה ראשונה לכך יכול הנותן לעכב ולומר לא נתרציתי מתחלה ליתן לך חצי השבח אלא משום שהולאות פרנסותיה מרובה בשנה ב' לכך יכול כל אחד לעכב מלחלוק הריוח שוה בשוה משא"כ בשאר פועל ששכירות חצי יום ראשון הוא כמו חצי יום השני לכך יכול פועל לחזור אפי' בחצי יום וליטול שכרו וכמ"ש בס"ס זה: (כב) ובוולדות מקום שנהגו לחלקם כו' ר"ל אם רוצה לטפל בבהמה עצמה שקיבל כ"ד חדשים אלא שרוצה לחלוק בולדות מיד שנולדו (דאז חצי השבח הוא שלו מחמת שבא האם שהוא חלקו ובמחצה השני שהוא של חבירו יטול החצי שבא דנעשה עיסקא בפני עצמה וכדרך שנוטל בפרה חצי שבח עכ"ס) ואינו רוצה לטרוח בחלק הנותן בחנם: (כג) בדקה ל' יום ובגסה נ' יום פירש"י כדרך שפרט לך הכתוב בטיפול הבכור שחייב ישראל לטפל בו בדקה ל' ובגסה חמשים ואח"כ טתנו לכהן ויליף לה בבכורות מקראי: (כד) ומשם ואילך ר"ל שחלק והודיעהו כדבסמוך או ששם אותו בפני ג' והתנה בפניהם וכמ"ש בסמוך כן פי' ב"י לדברי רבינו והוא דוחק דא"כ עיקר חסר מן הספר והו"ל לרבינו לכתוב דין זה תחלה ולכתוב בסגנון זה ובמקום שאין מנהג יגדלם המקבל בדקה ל' יום כו' ומשם ואילך אם אינו רוצה להטפל בחלק חבירו בחנם יחלק ויודיעוהו לחבירו ואחר שיודיעוהו יטול ג"כ מחלק חבירו חצי השבח. וע"ק דהם מיירי שחלק עמו כמלא שאין לו חלק בבהמת חבירו כ"א כעיסקא דעלמא דבהמות שמוסר לרועה שיש לו בהמות וקשה א"כ למה לא צריך ליתן לו קצת שכירות וכמ"ש בסמוך ואין לומר דמיירי שלא חלק אלא שהתנה בפניהם שלא וטרם בחנם דא"כ גם בסמוך הו"ל למכתב דאם בא לחלק שגי שחולק בפני ג' למה כתב שצריך שיודיעהו. וע"ק אי מיירי בריסא שהודיעהו למה לן האי דיקא שיטול ג"כ מחצה בשל חבירו כן עלמן יעשו השומא ביניהן על מחצה או שליש כטוב בעיניהן ונצטרך לומר דמיירי שהודיעהו והוא לא הסגא ביה וכל זה דוחק ובאמת קושיא זו שהמרונה קשיא ג"כ לפירש"י ע"ש. לכן היה נלע"ד דרבינו בשיטת התוס' הולכים כי תלמידי רשב"א וב"י כתבו בשם התוס' והביאו ב"י דס"ל דמיד בכלות ל' יום לדקה וכ' לגסה נוטל בשבח ג' חלקים אפי' בלא שום הודעה לנותן ולא לג' ובלא שום תנאי דכיון דמתחילה בתורת עסק ירד בה דהיינו למחצית שכר אדעתא דהכי מטפל בהריוח שיהא נוטל בה לעולם בענין זה ולא דמי להניח בנים גדולים (קטנים דעכשיו באים גדולים) לירד בחלקם של קטנים והיינו דקתני בברייתא סתמא מכאן ואילך נוטל מחצה שלו ומחצה של חבירו ולא מצריך לאתנויי עלה עכ"ל תלמידי הרשב"א והאריכו עוד ביאור על לשון הגמרא ובסמוך אכתוב לשונם. ונלע"ד דגם רבינו ס"ל כדעת התוס' ומש"ה סתם וכתב ברישא ז"ל ומשם ואילך נוטל חצי השבח כו' ור"ל אפילו סתם ובלא חלוקה איירי והשתא א"ש שא"צ ליתן לו חבירו פים שכר על חצי חלק שנעשה בידו פקדון מפני שיש לו קרן בכל בהמה עצמו וכמ"ש בסמוך בפרישה ומ"ש אחר כך ז"ל ואם בא לחלק כו' עד ועדיין הן שותפין כבתחילה ליקח כל אחד מחצה כו' נראה דר"ל כבתחילה קודם שחלקו שאז היה נוטל ג' חלקים מן השבח כמ"ש גם עתה לא יטול יותר וקמ"ל דל"ת כיון שחלקו צריך ליתן לו חבירו ג"כ שכר על חצי הפקדון או תרי תלתי באגר ופלגא בהפסד כיון שאין לו חלק בבהמת חבירו עצמו קמ"ל דלא דכיון דלא הודיעהו בטלה החלוקה נמצא שיש לו חלק בכל בהמה. וכן צריכין לומר לשיטת התוס' הנ"ל פי' בסוגיא דגמרא והנה אעתיק ל' הברייתא והגמרא שם דף ס"ט ע"א ל' הברייתא מכאן ואילך נוטל מחצה שלו ומחצה בשל חבירו ושם בגמרא גרסינן רב מנשיא בר גדא שקל מחצה שלו ומחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי א"ל מאן פלג לך ועוד מקום שנהגו לגדל הוא ותנן מקום שנהגו לגדל יגדילו עכ"ל הגמרא ומסיק תלמידי הרשב"א הנ"ל וכתבו דאביי תרי טעמי קא"ל לרב מנשיא חדא לבטל החלוקה והיינו מאן פלג לך ואידך לפטרו לגמרי והיינו מקום שנהגו לגדל הוא והכי משמע בירושלמי כו' עד וכן נראה עיקר עכ"ל. הרי לפנינו דלשיטת התוספות ותלמידי הרשב"א הנ"ל לא פטרו אביי לגמרי כ"א מטעם כיון שאותו מקום נהגו לגדל הוא משמע ומוכח הא במקום שלא נהגו לגדל יותר על זמן ל' בדקה וכ' לגסה אע"פ שהחלוקה בטלה מ"מ צריך ליתן לו חצי חלקו ודו"ק. וכיון דתלמידי רשב"א כתבו שזה כפי' עיקר ושכן הוא איתא בירושלמי מסתבר למימר שכן הוא דעת רבינו בפרט מאחר שהתוס' פירשו כן וידוע שרבינו על הרוב ומסתם אחר פי' התוס' נגרר. ואף א"ת שרבינו במ"ש בסיפא שאם חלק ולא הודיעהו אינו נוטל אלא החצי ר"ל כפשוטו מ"מ י"ל דשאני הכא דכיון דחלק גילה דעתו דלא רצה להיות שומר שלו בלא חלוקה וכיון שהחלוקה בטלה אין לו גם כן שכר בשל חבירו משא"כ בשלא חלק ועסק בסתם יותר על זמן דודאי רבינו ס"ל כתוס' ותלמידי רשב"א הנ"ל וק"ל: (כה) נוטל חצי השבח פי' דהיינו שבח חלק ולדות שלו והחצי מחלק השני שאותה החצי נעשה עיסקא בפני עצמה: (כו) ואין צריך ליתן לו כו' מחלק השני דהיינו מחלק רביעי של חבירו: (כז) כיון שצריך לטרוח כו' בשביל חלקו וז"ל רש"י ואף על גב דחצי אחריות של מחצית חבירו עליו כיון דבעי למטרח בה משום מחצה שלו שהוא קרן גמור ואינו מלוה וכי טרח משום דידיה קטרח ולא מחזי כרבית עכ"ל ור"ל שלא דמי לעיסקא אמרת שאמרינן לעיל שצריך ליתן לו שכר טרחו דהתם אין למקבל בגוף הממון כלום רק שההכי הוא מלוה עליו ולכן מחזי שטרח בחלק הפקדון בשביל המלוה אבל הכא חצי הולדות הם שלו לגמרי ואינו מלוה אצלו ולכך הואיל שהוא צריך לטרוח בכל ולד וולד בשביל חלקו לא מחזי כרבית. ובזה נתיישב נמי דלא תקשה מאי שנא מרועה שיש לו בהמות אחרות לעצמו ולוקח בהמות לעיסקא שא"צ ג"כ לטרוח יותר בשביל העיסקא שכתב רבינו לעיל שאינו נותן לו שכר כולי האי. משמע אבל מ"מ צריך ליתן לו קצת שכר וכאן אינו נותן לו כלל. דשאני הכא שיש לו קרן שחצי בכל בהמה עצמו משא"כ ברועה שבהמות שלו למוד והעיסקא למוד: (כח) ואם בא לחלוק פי' הולדות ולבסוף ל' בדקה ולבסוף נ' לגסה: (כט) צריך להודיע לחבירו כו' כתב ב"י וה"ה אם שם אותו בפני ג' דמהני (ורבינו חדא מינייהו נקט עכ"ס) כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' שלוחין (ועיין מ"ש בסמוך): (ל) ליקח כל אחד החצי פי' ואינו נוטל משל חבירו כלום ונראה מדברי ב"י דטעמא משום דכיון דהו"ל לעשות השומא בב"ד או להודיעהו ולא עשה לפיכך השומא בטילה לגמרי ומחל הוא על השבח והוי ככא דתנן בב"ב אם אמרו גדולים ראו מה שהניח לנו אבא כו' השביחו לעצמן הא לאו הכי הוי לאמצע וה"נ הרמב"ם בפ' הנזכר: (לא) שאין לילך אחר מנהגן כ"כ הרא"ש בפ' א"נ דף קמ"ד ע"ב וזה אלא בגירסת הברייתא:

דרישה

דצ"כ של המקבל הוא חייב לטפל ע"כ נראה אדרבה שטיפולה של שניה קשה שצריכה או מזונות יותר עכ"ל רש"י על הגמרא. והנה רבינו כתב כל אחד מעכב על חבירו והיינו כדברי שני הפירושים וכ"כ הב"י ונראה דלמדו כן מל' הברייתא דקתני ל' אבל שאף שהגמרא מקשה מאי ל' אבל וקאמר עלה אלא לפי כו' וכה"ל מ"מ לא מסקן מל' הברייתא והא רהיט הרי"ף כתב ל' אבל כדקתני הברייתא ולא כתב עלה לא קושיא ולא פירוקא דגמרא הנ"ל (אבל ברא"ש לא כתב אבל אלא ל' לאי) וה"ט לפי דס"ל דתרוויהו איתנהו מתחילה קתני ואם בא לחלק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו ר"ל אם בא הנותן לחלק בתוך הזמן המקבל מעכב עליו משום דטירחא שנה ראשונה גדולה משל שניה. וע"ז מסיק ואמר אבל אינו דומה כו' ור"ל אבל גם אם המקבל רוצה לחלק ולומר הרי הרוים הנותן שטרחתי בשנה ראשונה עפי אפ"ה הנותן מצי מעכב עליו מפני שאינו דומה טיפולה כו' והיינו המזונות דשנה שנייה הן טפי מבראשונה ומש"ה קתני ברישא דחייב המקבל לטפל בה כל זמן זה וכדפירש"י. ולולא פירש"י הייתי מפרשו איפכא. ואיך שיהיה א"ש דכתב רבינו דאין שום א' יכול לחזור בו בתוך הזמן דנלמד כן מל' הברייתא וכמ"ש והגמרא דהקשה מאי אבל דקאמר אין מקשן ותרצן ולא בא אלא ללמדינו שלא תאמר שלא בא אבל ללמדינו כפשוטו שמה"ט יכול לחלק בתוך הזמן ע"ז קאמר דו"א אדרבה מה"ט אינו יכול לחלק וק"ל: [ז] הנותן עיסקא לחבירו לא יצרף הריוח עם הקרן ויעשה ממנו כולו קרן כו' וכן לא יכתוב עליו ש"ס כו'. ו"ל הגמ' דף ס"ט ע"א אמר רבא לית הלכתא כשטרי מחוזנאי דזקפי ליה לרווחא אקרנא וכתבים ליה בשטרא מי יימר דהוה רווחא (ופירש"י קונין פרגמטיא ונותנין אותו לתגרים למחצית שכר ושמים כך וכך יהיה בהן ווקפין מחצית שכרן עם הקרן וכותבין בשטר פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני) א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא עביד הכי וכו' אתו

נס

(לב) [ח] לא יצרף הריוח עם הקרן ויעשה ממנו כולו קרן דשמא לא יהיה לו כל כך בריוח ונמצא נוטל ממנו רבית (לג) וכן לא יכתוב עליו שטר חוב דכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא אם כן הוה ליה הכל מלוה וקרוב לשכר ורחוק להפסד אפילו התנו ביניהם על פה שיחלק הריוח ביניהם לא מהני דבתר שטרא אזלינן והוה ליה כולו מלוה ואינו יכול ליקח ממנה שום ריוח ואם כתוב בשטר פלגא באגר ובהפסד אם הנותן או המקבל אדם גדול הוא וידוע שלא היה עושה איסור ליקח רבית (לד) דנין אותו להיתר לומר אם יטול חצי הריוח שיקבל עליו שני חלקים מאחריות ואם לא יקבל עליו אלא חצי האחריות שלא ליטול אלא שליש הריוח אבל באיניש אחרינא דלא איתחזק בהכי כתב הרמ"ה דיינינן לשטרא כפשטיה והוה שטר שיש בו רבית ואם יש הפסד (לה) יקבל החצי כפי תנאי ואם יש בו ריוח לא יקבל כלום: והיכא שהוא אדם גדול שדנין להתירא אם יש בו ריוח ואמר הנותן (לו) אני אטול החצי מיד ואם יהיה בו הפסד אקבל אחריות ההפסד שני חלקים או אם יש בו הפסד אומר איני מקבל אלא חצי ההפסד ולכשיהיה בו ריוח לא אקבל אלא השליש והמקבל אומר בהפך (ז) אם יש בו ריוח שיטול הוא מיד ב' חלקים ואם יהיה בו הפסד יקבל עליו חצי האחריות או אם יש בו הפסד אומר שאינו מקבל אלא השליש וכשיהיה בו ריוח לא יקח ממנה אלא חצי מסתבר דאי כתוב בשטר דיהיב מרי עיסקא למקבל פלגא באגר ובהפסד משמע דמילתא במרי עיסקא קיימא ובדידיה תליא מילתא למיתב למקבל מאי דניחא ליה ואי כתב ביה למשקל פלגא באגר ובהפסד משמע דבמקבל תליא מילתא למשקל מאי דבעי ודוקא דכתב ביה פלגא באגר ובהפסד אבל אי כתב ביה פלגא באגר ולא הזכיר הפסד יטול מלוה חצי הריוח ואם יהיה הפסד יקבל שני חלקים וכן אם כתוב ביה פלגא בהפסד יקבל עליו חצי הפסד ואם יהיה בו ריוח לא יקח אלא השליש (לז) ואין בזה חילוק בין גברא רבא לאיניש אחרינא ע"ב:

המושיב

הלכתא כותייהו : ומ"ש וכן לא יכתוב עליו ש"ח וכו' כך הוא בתשובת הרא"ש והכי פי' אפי' לא יצרף הריוח עם הקרן אלא הש"ח יהא נכתב על הקרן בלחוד אסור דאפי' לא יתנה הנותן חיישינן שמא יהא הפסד בקרן ויכול זה לגבות כל הקרן בשטר דהשתא אפי' הוא מאמין למקבל כשיאמר לו שהיה הפסד בקרן אפ"ה כיון דאם היה רוצה היה יכול לגבות כל הקרן א"כ אין לו תורת עיסקא דבתר שטרא אזלינן והו"ל הלואה גרידא בלא עיסקא : ומ"ש ואינו יכול ליקח ממנו שום ריוח נראה דה"ק אינו יכול ליקח ממנו ריוח בעל כרחו של המקבל אבל ודאי אם המקבל רוצה לקיים התנאי שהתנה עמו בע"פ יכול לקבל ממנו הריוח דאין כאן איסור רבית כיון שנתן לו בתורת עיסקא לחלוק הריוח ביניהם והיה ריוח. ויש להקשות דבח"מ סימן קע"ו סי"ח מבואר דחייב לשלם כל הרבית ומוציאין ממנו בדיינים אע"פ שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא אלא נכתב על הקרן בלחוד וי"ל דהתם איירי שהתנה עמו בע"פ בפני עדים דחשבינן ליה כאילו מפורש העיסקא בשטר כיון שהתנה עמו כך בפני עדים ולא יוכל להכחיש אבל כאן איירי בהתנה עמו בע"פ בינו לבין עצמו בלא עדים דיוכל לומר להד"ם הלכך אינו יכול ליקח ממנו ריוח דבתר שטרא אזלינן וע"ש בח"מ מבואר יפה בס"ד. והרמב"ם בפרק ה' ממלוה על דין הראשון שלא יצרף הריוח עם הקרן ועל דין השני שלא יכתוב ש"ח בסתם על הקרן בלחוד כתב טעם אחד לשניהם והוא דשמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את הרבית אבל ודאי מודה הרמב"ם דאף בדין השני אפילו היה בו ריוח אינו יכול ליקח ממנו ריוח בע"כ של המקבל כדכתב הרא"ש ונ"ל בדין הראשון דזקף הקרן עם הרבית דאינו גובה בדיינין לא קרן ולא רבית כדלעיל ס"ס קס"א והב"י לא כתב כך ולבסוף כתב דצ"ע ולא נהירא: ואם כתוב בשטר פלגא באגר ובהפסד וכו'. שם סוף (דף ס"ח) בני רב עיליש נפק עלייהו ההוא שטרא דהוה כתיב ביה פלגא באגר ובהפסד אמר רבא רב עיליש גברא רבא הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי ופירש"י לא היה מאכיל רבית לבעה"ב וכו' ולמד ממנו רבינו דכ"ש אם הנותן גברא רבא דלא היה נותן עיסקא דאית ביה רבית למקבל דלאו גברא רבא הוא ומכללה נשמע דאי תרווייהו לאו גברא רבא ניניהו דנין אותו לאיסורא. וז"ש רבינו בשם הרמ"ה דבאיניש אחרינא כלומר כששניהם אינן גדולים

מחוזקאי דזקפי רווחא אקרנא וכתבי וכו' וכתב רבינו ירוחם בחלק ד' שאם כתב כפירוש בשטר דאי א"ל דלא הוה בהו רווחא מאמין אותו מותר ופשוט הוא :
(ב"ה) וכתב הריטב"א ומסתברא דאי מניח שטרא ביד שליש תו ליכא למיחש למידי ושרי :

ובן לא יכתוב עליו שטר חוב כלומר אפי' מהקרן לבדו משום דכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא הו"ל כולו מלוה ואם היה נפסד הכל היה יכול זה לגבות כל הקרן הכתוב בשטר הילכך לא יטול שום ריוח : והרמב"ם בפ"ה מהל' מלוה כתב דין זה ולא נתן טעם זה שנתן רבינו אלא כטעם הדין הראשון שהוא שמא ימות ויפול לפני היורש ויגבה בו את הרבית כלומר דשמא יהיה הפסד בעסק והוה ליה לבעל המעות להפסיד מחצה והיורש אינו יודע התנאים שביניהם וגובה כל השטר ואינו מפסיד כלום ומשמע לי מדבריו דאה"נ שנוטל ריוח כפי מה שהתנו שהרי לא אסרו אלא כדי שלא יטול היורש רבית הא אי לאו האי חששא מותר היה ורבינו איפשר דמשמע ליה דרבותא אשמועינן הרמב"ם דאפילו לא יגבה אלא קרן איפשר שיהיה בו איסור אבל פשיטא שאינו גובה ריוח כלל וצ"ע :

ואם כתוב בשטר פלגא באגר וכו' (עלה עח:) בני רב עיליש נפק עלייהו ההוא שטרא דהוה כתיב ביה פלגא באגר ובהפסד אמר רבא רב עיליש גברא רבא הוא וכו' זו היא גירסת רש"י ומשמע מפירושו דברב עיליש הוה תליא מילתא לברור וכבר הקשו התוס' וכי שוטה היה הנותן לתלות בדעתו של מקבל דכשירצה הפסד יאמר אני רוצה פלגא באגר וכשירצה ריוח יאמר אני רוצה פלגא בהפסד ותירצו דשמא זמן קבוע היה להם שתוך אותו זמן יברור רב עיליש אי זה מהם שירצה א"כ רבא היה תמיה על לשון השטר דאי פלגא באגר הו"ל לכתוב תרי תילתי בהפסד וכו' ומדברי רש"י משמע דכי אמר רבא אי פלגא באגר וכו' ואי פלגא בהפסד וכו' דינא קאמר ולא כתירוץ שני שכתבו התוס' ורבי' כתב כאן כגר"ח שכתבו התוספות שהוא פלגא באגר והפסד ועכ"ז מפרש כמו בגרש"י דמשום דגברא רבא הוא פירושו דפלגא כמי אהפסד וי"ו דהפסד היא במקום או וה"ק יטול פלגא באגר וממילא משמע דדרי מארי עיסקא תרי תילתי בהפסד או יתן בהפסד פלגא אם ירצה וממילא משמע דשקיל בריוח תרי תילתי ולא כמו שכתבו התוספות לגר"ח דהכי קאמר יטול פלגא באגר ובהפסד ישלם שני שלישים דפלגא לא קאי אלא אאגר ולא אהפסד : אבל באיניש אחרינא דלא איתחזק בהכי כתב הרמ"ה וכו' חילוק זה לא ראיתיו בשום פוסק אך מילי דסברא ניניהו וראויין היו ליאמר מפי אומרן וכמק"י חילק בין גברא רבא לאיניש אחרינא בגוונא אחריתי דבאיניש דעלמא אי קדים מארי עיסקא ותפס לא מפקינן מיניה דאבק רבית הוא אבל בגברא רבא כיון דפשיטא לן דלאו באיסורא אתי אע"ג דתפס מפקינן מיניה ודעת זו כתבה בעל התרומות בח"ב בשם הראב"ד וכתב עוד נמק"י דאע"ג דקי"ל יד בעל השטר על התחתונה היכא דכתיב פלגא באגר ובהפסד באיניש דלאו גברא רבא הוא דיינינן לזכות בעל השטר שהוא מרי עיסקא דלדונו לזכות המתעסק אין לשון השטר מספיק דצריך להוסיף בו תרי תילתי : ואם כתוב בשטר או פלגא באגר ותילתא בהפסד או פלגא בהפסד ותרי תילתי באגר כתבו תלמידי הרשב"א בהמקבל בשם הרא"ה דיד המקבל על העליונה משום דתפיס ושלא כדברי הראב"ד דאמר דיד בעל הממון על העליונה וכמו שכתבתי לעיל : ולענין אם התנו על חלוקת הריוח ולא הזכירו ההפסד הנה הרמב"ם בפ"ו מהלכות שלוחין כתב דעת רבותיו ודעתו וביארתי טעמם יפה בביאורי ההלכות ההם. ותלמידי הרשב"א כתבו שהרמב"ן סובר דלעולם אזלינן בתר חלק המלוה ונמצא לפי זה שנוטל המתעסק בריוח יותר על חלקו הראוי לו שליש ריוח הנוגע לחלקו והילכך אם התנו שיפסיד המתעסק הרביע והרויחו נוטל שליש בריוח שאם ד"מ הרויח כ"ד נוטל ששה שהם הרביע ועוד שליש חלקו שהם שנים הרי ח' שהם שליש כל הריוח וכ"כ רבינו בסמוך בשם הרמ"ה ודעת סמ"ג בסימן פ"ב מ"ע שלא כדברי זה ושלא כדברי זה דגם בענין זה החצי מלוה והחצי פקדון וכל מה שהמתעסק נוטל בשכר יותר מן החצי הוא לשכר עמלו שטרח בחצי שהוא פקדון וכל רבותיו שוים בדבר עכ"ל וכתבוהו הגהות בפ"ו מהל' שלוחין ודברי סמ"ג ליתנהו אלא כשהתנו שהמתעסק יטול יותר בריוח מבעל המעות אבל אם התנו שיטול בעל המעות בריוח יותר מהמתעסק לא ביאר משפטו וצריכין אנו לומר בכה"ג דלא שייך טעמא דידיה מודה להרמב"ם או לרבותיו : ולענין אם התנו על חלוקת ההפסד ולא הזכירו הריוח נ"ל שדינו שוה להיכא שהזכיר הריוח ולא ההפסד כלומר דכי היכי דמפרש התם חלוקת ההפסד כל חד כדאית ליה ה"נ יפרש חלוקת הריוח בדין זה וכן דעת הרמ"ה שהזכיר רבינו בסמוך :

ואם התנו שהנותן יפסיד שני חלקים ולא יטול בריוח אלא חלק אחד ולא היה שם לא ריוח ולא הפסד והמתעסק תובע שכרו ראיתי בתשובת הראב"ד שכתב שהשיב הרי"ף ישבע המתעסק שלא היה שם ריוח ויחזיר הקרן לבעליו ולא יטול הוא שום שכר שלא עשה מה שראוי ליטול שכר אבל אם התנו למחצה בשכר ומחצה בהפסד והוא צריך ליתן לו כפועל כתב הראב"ד באותה תשובה דבין פסק עמו שכר ובין לא פסק חייב ליתן לו שכר כאילו הרויח בעסק שהיה נוטל שכרו מן האמצע והשאר חולקים עכשיו שאין שם ריוח נוטל חצי שכר מן הקרן והשאר יפסיד עכ"ל ומה שכתב בשם הרי"ף בתשובה כתבו הרי"ף עצמו בהמקבל גבי הא דאמר רבא חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה וכו' תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלוה שכתב ושקיל מלוה קרנא דיליה ולא שקיל לוה כלום

דרכי משה

כמ"ש לעיל בשמו : (ו) ע"ל ריש סימן זו מ"ש שם מדין זה ומשמע בב"י באיש דעלמא אי כתב פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד או פלגא בהפסד ותילתא באגר י"א שיד המקבל על

דרישה

אתו לקמיה מהימן להו (פירש"י אם באו שתגרים ואומרים לא הוה לן ריוח מהימן לסו) א"ל מינה היכא דאיתא לדידיה אי שכיב ונפל שטרא קמי יתמי מאי הוה כשגגה היוצאה לפני שליט ונמ כפשיה דאימור עכ"ל הגמרא. והנה בגמרא אין שם אלא חד בבא הנ"ל ורבינו עושה ממנו שני חלוקות וברישא כתב נוטל ממנו ור"ל רבית קצוצה ובסיפא כתב קרוב לשכר והוא אבק רבית וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' מלוה ולוה ע"ש דין י' שכתב בקצת שינוי לשון מל' רבינו אבל שענין אחד ע"ש וב"י הביאו והמ"מ כתב אדין השני דוכן לא יכתוב שט"ח אקרן ז"ל פשוט הוא ומשם (ר"ל מדין שטרי מחוזקאי הנ"ל) הוא נלמד. ואע"פ שרבינו לא כתב בבבא ראשונה דלא יכתוב בשטר הקרן עם הריוח ע"כ ג"כ בכתיבה איירי מיהו מדכתב רבינו בסיפא וכן לא יכתוב עליו ש"מ ולא ברישא גם הרמב"ם כתב בסיפא לא יכתבם עליו מלוה ולא כ"כ ברישא נראה דס"ל דברישא כשכולל קרן וריוח ביחד אפי' בל' עיסקא אסיר לכתוב שיכתוב לו פלוני נתן לו ק"ל זהובים לעיסקא כשלא נתן לו אלא מאה ושלשים הוא ריוח דשמא לא יהיה גם למקבל כל כך ריוח ונמצא שהנותן נוטל ריוח יותר מהמקבל וזהו רבית. משא"כ בסיפא כשאינו כותב בשטר אלא הקרן אם היה כתבה בלשון עיסקא היה מותר שהכל יודעין דין עיסקא שאם יפסיד יפסד גם הנותן ומש"ה הוצרכו לכתוב שאינו אסור לכתוב אלא אם כן יכתבנו בלשון שטר חוב ומלוה וק"ל. ונראה שהרמב"ם ורבינו פירשו שטרי מוזנאי הנ"ל דהוי הכי דכתבי בלשון עיסקא ולא כמשמעות לשון רש"י ומש"ה כתבו ב' בבות וק"ל. ומה שמסיק רבינו וכתב ז"ל ואפילו שתנו ביניהן על פה שיחלקו ביניהן. ק"ק דאיפכא הו"ל דהתנו ביניהן דאם יהיה הפסד לא יצטרך לשלם כל הכתוב בשטר וגם נגד רישא הו"ל דאם לא יהיה כ"כ ריוח א"כ לשלם הכל. ונראה דברישא אשמועינן רבינו האיסור העשיות השטרות לכתחילה ובסיפא אשמועינן אם כבר נעשה השטרות כן דא"כ המקבל ליתן לו שום ריוח וע"ז אמר לא מיבעיא אם לא התנה בפירוש אלא אפי' אם התנה אפילו הכי לא יטול דבתר שטרא אזלינן וק"ל: [ס] לא יצרף הריוח עם הקרן כו' קשה הא בלא"ה אסור דהא קצץ וקציצה אסור וכמ"ש לעיל (ובסעיף ט"ו) ודוחק לומר דלעיל כתב

פרישה

(לב) לא יצרף הקרן עם הריוח פירוש לא ישום כך וכך יהיה ריוח בחלקי שלו וזוקף מחלקית הריוח עם הקרן וכותבין בשטר פלוני חייב לפלוני כך וכך פירש"י בפרק א"כ דף ס"מ ע"א ועיין בדרישה. וכתב רבי' ירוחם שאם כתב בפי' בשטר (פי' דוקא בשטר דאז אף אם ימות יראה לעינים שהתנו משא"כ כשהתנה כן ע"פ וכמנהג אמימר וק"ל) דאי א"ל דלא הוי בהו רווחא מאמין אותו מותר: (לג) וכן לא יכתוב עליו ש"מ כו' פי' אפי' מהקרן לבדו משום דכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא הו"ל כולו מלוה ואם היה נפסד הכל היה יכול לגבות זה כל הקרן הכתוב בשטר ב"י : (לד) דנין אותו להתיר כלומר הואיל שגברא רבא הוא פירשו דפלגא נמי אהפסד קאי וי"ו דוהפסד הוא במקום או וה"ק יטול פלגא באגר וממילא משמע דדרי מארי עיסקא תרי תלתי בהפסד או פלגא בהפסד אם ירצה וממילא משמע דשקיל בריוח תרי תילתי ב"י. והא דלא קאמר דדיינין לגברא רבא לזכות ואמרינן דודאי נתן לו שכר טרחו ואזי יהיה העסק פלגא בשכר ופלגא בהפסד דאם כן הו"ל למכתב בשטרא ומדלא כתב ודאי דסמך אתיקון חכמים וכמ"ש בריש הסימן : (לה) יקבל החצי כפי תנאו פי' הנותן : (ואם יש בו ריוח לא יקבל כלום ה"ל יתן לו שכר טרחו כמ"ש לעיל ותקנת חכמים הוא למי שנותן לחבירו סתם ואינו פוסק כו' שאני הכא שכתב בשטר גרע טפי דמאוי כרבית עכ"ה): (לו) אני אטול החצי מיד ר"ל מריוח שיש עתה אטול החצי מיד ואמר כך אם יארע שיפסיד אקבל בהפסד ב' חלקים או איפכא : (לז) ואין בזה חילוק כו' ר"ל בחילוק שאמרנו וע"ל סימן קס"מ : (המושיב חבירו בחנות לא יהיה לוקח ומוכר כו' דוקא חנוני אסור ליקח ולמכור אפי' במעות שלו כמ"ש בר"ס זה

המושיב חבירו בחנות להתעסק ויחלקו הריוח לא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים ממעותיו ואם לקח ומכר השכר לאמצע פירוש אם לקח ומכר ממעות של עצמו חצי הריוח לבעל החנות: הנותן מעות לחבירו להתעסק אע"פ שהחצי יש לו דין מלוה (לח) אינו יכול להוציאם לצרכו ולהתעסק בחציו לבד לצורך חבירו אלא צריך להתעסק בכולו והרמב"ם כתב שאינו יכול לומר אתעסק בחצי שלי ואניח החצי של הפקדון בב"ד (לט) ולא נהירא דדבר פשוט הוא זה ואם מת ויש עדים שמעות או מטלטלין אלו הן מזה העסק (מ) [ט] נוטלו בעל הממון בלא שבועה ואין בעל חוב ולא האשה נוטלין מהם כלום אא"כ היה בהם ריוח הרי חלק הריוח של המת של יורשים ונוטלין מאותו חלק בעל חוב והאשה כתב הרמב"ם (מא) נתן המתעסק מתנה מהמטלטלין של העסק או מהמעות לאחרים והביא בעל הממון ראיה ברורה שהן מזה העסק מוציא מידם אפי' שינה אותם מקבל המתנה ומכרם או נתנם לאחרים או הפסיד חייב לשלם והכל בראיה ברורה מי שנתן לחבירו עיסקא אחד וכתב עליה שני שטרות אין שטר אחד משועבד לחבירו לומר שאם היה באחד ריוח ובשני הפסד שימלאו הקרן ואח"כ יחלקו הריוח (מב) אלא יחלקו כל שטר לפי תנאם ואם יתן לו שני עסקות בב' פעמים וכתב בשטר אחד והריוח באחד מהן וההפסד בשנייה אחד משועבד לחבירו וימלאו הקרן תחילה ואח"כ יחלקו המותר המקבל עיסקא מחבירו והפסיד ולא הודיעו אלא נתעסק ומלא הקרן אינו יכול לומר

בית יוסף

בלום: **המושיב** חבירו בחנות להתעסק וכו' תוספתא כתבה הרא"ש עלה קמ"ד ד"א והרמב"ם בפ"ז מה' שלוחין: **הנותן** מעות לחבירו להתעסק וכו' בהמקבל (קד:) השתא דאמרינן פלגא מלוה אי בעי למשתי ביה שכרא ש"ד רבא אמר להכי קרו ליה עיסקא וכו' לא למשתי ביה שכרא והרמב"ם כתב בפ"ז מה' שלוחין ולא נהירא דדבר פשוט הוא זה כלומר ולא הוה צריך תלמודא לאשמועינן ואיני מבין על מה כתב כן רבינו דהא בהמקבל כתב הרי"ף שיש חולקים בדין זה ודחה הוא ז"ל ראיותיהם והעלה שאינו יכול לומר אתעסק בחצי שלי וכו' והביא ראיה מהא דאמר רבא להכי קרו ליה עיסקא וכו' ומאחר שיש חולקים בדבר אינו פשוט כדברי רבינו ואפי' אם היה פשוט אין כאן מקום לתמוה על הרמב"ם לומר דלא הוה צריך רבא לאשמועינן הכי דהא רבא לא אתא למימר אלא דלא מצי למשתי ביה שכרא לאפוקי ממ"ד דמצי למשתי ומיניה שמעינן דאינו יכול לומר אתעסק בחצי שלי ודע שהרא"ש השמיט דין זה ולא ידעתי למה ורבינו ירוחם בח"ג כתבו ואח"כ כתב ונראה דוקא שלא שינה אבל אם שינה שא"ל להתעסק בדבר ונתעסק בדבר אחר ואמר בפירוש לעצמי אני קונה ממחצה מלוה הכל לעצמו והוא שאמר כן בפני עדים ע"כ ועיין בח"מ:

ואם מת ויש עדים וכו' בהמקבל (סס) רבא אמר להכי קרו ליה עיסקא שאם מת לא יעשה מטלטלים אצל בניו וכתוב בנ"י בשם רבינו האי דכל היכא דאיתיה להוא עיסקא בעיניה גבי מיתמי בלא שבועה וכן כתב הרא"ש בעלה קנ"ג ד"ד: וכתב המרדכי דאפילו מיתומים קטנים נמי שקיל ותמהני היאך אפשר למישקל מיתומים קטנים הא אין מקבלים עדים עליהם כדאיתא בסוף קמא (קיב:) (ז): ואין ב"ח ולא האשה גובים וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' שלוחין והרא"ש בהמקבל עלה קנ"ג ד"ד והוא מדברי הרי"ף בהמקבל:

כתב הרמב"ם (וכו') בפ"ז מה' שלוחין: מי שנתן לחבירו עיסקא וכו' בהמקבל עלה (קד:) אמר רבא חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה וכו' ופירש"י והרי"ף לפי דרכם דסתם עיסקא שקיל המתעסק תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד והילכך דכיון דתרי שטרי נינהו בפסידא דחד שטרא משלם בעל המעות פלגא וברווחא דאידך שטרא לא שקיל אלא תילתא ואילו הוו בחד שטרא הוה עייל רווחא לאשלומי פסידא ואם היה נשאר ריוח היה אז נוטל המקבל תרי תילתי והרמב"ם בפ"ז מה' שלוחין פי' לפי שיטתו דביד המתעסק לברור וה"נ בשטר שיש בו ריוח יטול המתעסק תרי תילתי ובשטר ההפסד לא משלם אלא תילתא ורבי' סתם דבריו וכתב יחלקו כל שטר ושטר לפי תנאם כלומר דאף אם התנו בהדיא אכתי הוה פסידא דמלוה דלעולם יפה כח הלוה מהמלוה בכל תנאי שיתנו: המקבל עיסקא מחבירו והפסיד וכו' בהמקבל (קה:) מימרא דרבא וכתבו תלמידי הרשב"א דאף על גב דאמרינן בסמוך רווחא לקרנא משתעבד דאי איכא פסידא מחלי ליה מיניה שאני הכא דאכתי ליתיה לרווחא הלכך אי אודעינהו וא"ל דלא בעי לאיעסוקי ביה אח"כ פליג ברווחא דינא קאמר דהא יכול למיהדר ביה ואפי' בשקבע לו זמן דמ"מ פועל הוא ויכול לחזור בחצי היום אבל התם הא איתיה לרווחא ואשתעבד ליה לקרנא דנהי דמצי למיהדר ביה דלא לאיעסוקי ביה מ"מ לאו כל כמיניה למיפלגיה לעיסקא מקמי זימניה ולא לרווחא דאיתיה דאיהו נמי לקרנא משתעבד עכ"ל. ונזכרו דברים אלו בנמק"י ועיין בהג"א עלה

ב"ח

גדולים בתורה דייניך לשטרא כפשטא וכו': **המושיב** חבירו בחנות וכו' תוספתא כתבה הרא"ש (דף קמ"ד סוף ע"א) וז"ל דכיון דהושיבו בחנותו אינו רוצה שיתעסק אלא בשלו ואם לקח ומכר במעות של עצמו חצי השכר לבעל החנות כאילו הלוה מעותיו לבעל החנות עכ"ל: **הנותן** מעות לחבירו וכו' בפ' המקבל סוף (ק"ד) פליגי בה נהרדעי ורבא ופסקו הפוסקים כרבא דאינו יכול להוציא חצייה בהוצאת ביתו אלא צריך להתעסק בכולו דמתוך שמשתכר בשלו יטרח ויעסוק בה יפה כך פירש"י והתוס' פירש שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים ואין לו על מה לסמוך: ומ"ש והרמב"ם כתב וכו' בפ"ו מהלכות שלוחין וכ"כ הרי"ף בפרק המקבל ודחה הוראת רבוותא שהורו הפך זה ואיכא לתמוה אמאי השיג רבינו על הרמב"ם ואמר ולא נהירא דדבר פשוט הוא זה ולא השיג על הרי"ף ותו דמשמע דרבינו הבין מדברי הרמב"ם דכך הוא מפרש למימרא דרבא דאמר דלהכי קרו ליה עיסקא וכו' ולא משמע הכי כלל בדברי רבא וכך הקשה ב"י על דברי רבינו ולפעד"נ דלא היה רבינו גורס בספרי הרי"ף כל פסק זה שכתב דרבוותא הורו הפך זה וכולו עד סופו וכך מוכן ממה שלא נמצא מזה שום דבר בפסקי הרא"ש שאין דרכו להשמיט מה שחידש הרי"ף לפסוק דלא כרבוותא ועל הרמב"ם אמר רבינו שלא היה צריך לכתבו בספרו דדבר פשוט הוא לדרדקי דבי רב מיהו אכתי איכא ליישב אף למה שהבין רבינו מדברי הרמב"ם דל"ק מידי דאע"ג דדבר פשוט הוא דלא יכול לומר אתעסק בחצי שלי ואניח החצי של פקדון בב"ד אפ"ה כתבו כדי להורות שאם עבר וחלק ועשה כך אפי' בב"ד הגדול לא עשה כלום אלא השכר או ההפסד ביניהן על אותן הדרכים המבוארים לשם וק"ל:

ומ"ש ואם מת וכו' שם מימרא דרבא ומ"ש שמעות או מטלטלים אלו הן מזה העסק וכו' פי' שהגיעו מחמתייהו אע"ג שאין מעות אלו או מטלטלי הן העסק עצמו וכ"כ הרי"ף להדיא בפרק המקבל וכ"כ בח"מ סימן ק"ח סעיף ז' ועיין במ"ש לשם בס"ד: לשון ב"י וכתב בנ"י בשם רבינו האי דכל היכא דאיתיה להוא עיסקא בעיניה גבי מיתמי בלא שבועה וכ"כ הרא"ש וכתב המרדכי דאפי' מיתומים קטנים נמי שקיל ותמהני היאך אפשר למשקל מיתומים קטנים הא אין מקבלים עדים עליהם כדאיתא סוף קמא עכ"ל. אבל בח"מ סימן ק"ח כתב ב"י גופיה בשם בעה"ת בשער י"ד דרבינו האי פסק דאי איתברר בסהדי דאיתיה להוא עיסקא בעיניה גבי ליה אפי' מיתומים קטנים ופי' ב"י לשם דצריך שאותם העדים העידו כן בחיי אביהם דאילו לאחר מיתתו אין מקבלין עדות על יתומים קטנים כמ"ש בסי' כ"ח ובסימן ק"י עכ"ל וא"כ גם דברי המרדכי מיירי שהעידו עדים בחיי אביהם ולפיכך אפי' מיתומים קטנים שקיל. ואע"פ שכאן כתב רבינו בסתם דאם מת המקבל נוטלו בעל הממון וכו' בח"מ סימן קע"ו סעיף ל"ה כתב בפי' שאע"פ שהתנו לזמן קבוע ומת המקבל תוך הזמן דנוטלו בעל הממון מידם דכיון שמת בטל העסק ע"ש: מי שנתן לחבירו עיסקא אחת וכתב עליה ב' שטרות וכו' בפרק המקבל סוף (דף ק"ד) אמר רבא חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה תרי עיסקא וחד שטרא פסידא דלוה ורש"י האריך בפירושו ורבינו כתב בקצרה עד אלא יחלקו כל שטר לפי תנאם פי' דאם לא היה התנאי בחלוקת שכר והפסד שוה בשני שטרות דבאחד כתב דיטול המתעסק תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד ובשני כתב דיטול המתעסק פלגא באגר ותילתא בהפסד יחלקו כל שטר לפי תנאם ולפי זה הא דאמר רבא דבתרי שטרי פסידא דמלוה וכחד שטרא פסידא דלוה ה"פ דבתרי שטרי אפשר דהוי פסידא דמלוה כגון אם הרויח בעיסקא דכתב עלה בשטר האחד דהמתעסק יטול תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד ובאידך עיסקא דהפסיד כתב עלה בשטר השני דיטול המתעסק פלגא באגר ותילתא בהפסד אבל בחד שטרא לעולם הוי פסידא דלוה לפי שצריך למלאות הקרן תחלה ופירוש זה בדברי רבינו פשוט ולא כתבתיו אלא לפי שב"י כתב כלומר דאף אם התנו בהדיא אכתי הוי פסידא דמלוה דלעולם יפה כח הלוה מכח המלוה בכל תנאי שיתנו עכ"ל וקשה דאם התנו בהדיא למה יהא כח הלוה יפה מהמלוה בשום דבר ממה שלא פירשו בהדיא:

המקבל עיסקא מחבירו והפסיד ולא הודיעו וכו' שם מימרא דרבא תחלת (דף ק"ה) ופירש"י דלא מצי למימר ליה בתר דמלייה קבל עליך חצי ההפסד ובשכר טול שליש ונמצא פוחת מן הקרן דמדלא הודיעו מעיקרא ככלם היה בדבר ההפסד ולדעתא דמלוי קרנא טרח בה עכ"ל ולדעת רבינו דכתב קודם זה בסמוך משמע דאפי' התנה בהדיא שהנותן יקח תילתא דאגר ופלג בהפסד אפילו הכי מאחר שלא הודיעו מתחלה אמרינן דאדעתא דמלוי טרח בה. וא"ת אפי' הודיעו תחלה יאמר לו הנותן רווחא לקרנא משתעבד דאי איכא פסידא צריך למלאות הקרן תחלה מן הריוח ואח"כ יחלוקו המותר. ויש לומר דכיון דאכתי ליתיה לרווחא והמקבל פועל הוא ויכול לחזור בו אפי' בחצי היום לא מצי נותן כייף ליה שירויח עוד וימלא הקרן אפי' קבע לו זמן אלא עכשיו מיד לאחר שהודיעו שהפסיד צריך הנותן לקבל עליו פלגא בהפסד ואם ירויח אח"כ לא יקח הנותן אלא שליש בריוח ולא אמרינן בסמוך רווחא לקרנא משתעבד אלא היכא שכבר הרויח כמו שיתבאר בסמוך בס"ד כן כתב ב"י ע"ש תלמידי הרשב"א וכ"כ בנ"י פרק המקבל ודלא כהגה"ת אשיר"י מא"ז סוף (דף קנ"ג) דמספקא ביה ורפיא בידיה ע"ש. ובהגהת הרב בש"ע כתב וז"ל אבל אם הודיעו וא"ל לא אעסוק עוד עד שנפלוג בריוח הרשות בידו דהא יוכל לחזור בו אימת שירצה כמו שיתבאר עכ"ל סעתיק לשון תלמידי הרשב"א כמו שהוא בב"י ואין הכנה לדברים אלו ואין ספק שט"ס הוא כאותו לשון וכצ"ל הלכך אם אודעיה וא"ל

דרכי משה

על העליונה וי"א שיד הנותן על העליונה כמ"ש לעיל ונ"ל דדינו שוה לאדם גדול במקום שדנין להתירה וכפי דעת הטור שתלוה בלשון השאר ה"ה כאן כנ"ל: (ז) ואני תמה על דבריו אם לא יוכל להיות שנתקבל העדות בחיי אביהן דכה"ג נפרעין מקטן כדאיתא בח"מ סי' ק"ח כתב המרדכי פרק הגוזל דף מ"ט ע"ד וריש פרק המקבל פ' ר"מ על הנותן מעות למחצית שכר ומת הלוה ואינו רוצה להניח המעות ביד אלמנותו אם הלוה לו בסתם סתם הלואה ל' יום והאי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ואם הלוה לו לזמן קצוב ועדיין לא הגיע הזמן נראה דאין יכול להוציאם מידם דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו הוא מפקיד וישאו ויתנו בהן כל זמן משך העיסקא והמיי' פליג סוף פ"ה דהלכות שלוחין ויש מסתפקים

פרישה

וה דאם היה אומן לא יעסוק באומנותו אבל הנותן לחבירו עיסקא יכול ליקח ולמכור במעות שלו וכמ"ש רבינו בס"ס זה עכ"ה): (לח) אינו יכול להוציאם לצורכו כו' דהנותן יכול לומר לו דמתוך שמשתכר בשלך תטרח ותתעסק בה יפה רש"י בהמקבל דף ק"ו ע"ב: (לט) ול"נ דדבר פשוט הוא וזה פירוש כ"כ שבדין זה מיירי הגמרא דפשוט הוא ולא הוי צריך לאשמועינן ועיין בב"י ס"ס ע"ז: (מ) נוטלו בעל הממון כו' דלכך נקרא עיסקא דלא יעשה מטלטלין אצל בניו אם מת גמרא (כו' ולא אמרינן כמו שמטלטלין אין ב"ח גובה מהן כך לא יטול הנותן את העסק הוה עכ"ה) ואפי' קודם כלות זמן העיסקא ס"מ ועד"ר: (ונוטלין מאותו חלק ב"ח והאשה ר"ל דהם נוטלין לפי תקנת הגאונים דמטלטלין דיתמי משועבדים לב"ח כמ"ש בח"מ סי' ק"ז עכ"ה): (מא) נתן המתעסק מתנה מהמטלטלין כו' דקדק רבינו וכתב ונתן המתעסק דלא הוה לקבל ממנו במתנה כיון שאינו שלו אבל אם מכר המתעסק אין בעל הממון מוציא מידם דהא כל

דרישה

כתב דאסור משום דמחזי כרבית והיינו משום שהקילה היא בפני עצמה אבל כשנכלל הדיוק עם הקרן בסך אחד לא מחזי כרבית ושמא י"ל דהאי הכא שהריוח הוא סלק מהריוח עד"מ שנוטל המלים או שליש או רביע ולא מחשב קילה אע"פ שזוקף עם הקרן אבל האי דלעיל מיירי שקוצץ לו ריוח מה עד"מ ב' זהובים ואינו סלק מהריוח לא חצי ולא שליש ולא רביע ומחשב קילה: [ט] נוטלו בעל הממון בלא שבועה ז"ל ב"י וכתב המרדכי דאפי' מיתומים קטנים נמי שקיל ותמהני היאך אפשר למשקל מיתומים קטנים הא אין מקבלין עדות עליהן עכ"ל (וכתוב בתשובת הר"ש כהן בדף קע"ו ע"ב וז"ל ויראה לי שמי שמעיין בספרי הפוסקים גבי הסיח דאם נמצא קרקע שאינו שלו נזקקין מה שהקשו ותירצו ע"ז ב"ש לפי דרכו מתוך דבריהם יתבאר כוונת המרדכי וסברתו עכ"ל ועיין בח"מ סימן כ"ח ובב"י סי"ט ובטור ח"מ סימן ק"י ושם מבואר עכ"ה) וז"ל ד"מ ואני תמה על דבריו דמי לא יוכל להיות שנתקבלה העדות בחיי אביהן דכה"ג נפרעין מקטן [illegible]

לומר תפסיד חלקך מן ההפסד אלא יתמלא הקרן מהריוח ואם יש מותר יחלקוהו לפי תנאם. שנים שקבלו עיסקא מאחד לזמן ואמר אחד לחבירו קודם הזמן נחלק העסק ואתעסק אני בחציי ואתה בחצייך אין שומעין לו ואפילו אם יאמר אני אקבל עלי האחריות בחצי שלך (מג) שאם תפסד אני אפרענה לבעל המעות אפ״ה אין שומעין לו ואפילו אם יאמר ישאר הקרן בין שנינו ולא נחלוק (מד) רק הריוח אין שומעין לו ויחיד המקבל עיסקא לזמן קצוב המקבל יכול לחזור בו (מה) כדין פועל שחוזר בחצי היום ובעל המעות אין יכול לחזור הלוקח מעות מחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר (מו) לא יהא לוקח בשלו חטין ובשל חבירו שעורים אלא הכל חטין או הכל שעורים כדי שיהיו המעות שניהם (מז) שוות בקבלה הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח בהן כל מה שירצה (מח) אפי׳ בעלי חיים ובלבד שלא יקנה בהן ו לא כסות ולא כלים הנותן מעות לחבירו לקנות בהן פירות למחצית שכר (מט) רשאי לקנות גם לעצמו (נ) מאותו המין (נא) ובלבד שלא ימכרם ביחד אלא אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ואומר לא (ט) לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת ואם יש עדים שלקח וסכר [י] מוציאין ממנו בעל כרחו:

הלכות חוקות העובדי כוכבים

קעח אסור ללכת בחוקות העובדי כוכבים וא״צ לומר שלא לקסום ולנחש ולעונן (א) שכל אלו מפורשין בתורה דכתיב

ב״י

עלה קנ״ג ד״ד (ח): **שנים** שקבלו עיסקא מאחד וכו׳ (שם) אמר רבא הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי וכו׳ והעמידה הרי״ף בדידיע לפום מנהגם דאי שביק להוא עיסקא לקמיה מיתוסף ביה רווחא ורש״י העמידה בשקבלו העיסקא לזמן קצוב כלומר הא לאו הכי אי בעי חד למיפלג לא מצי חבריה מעכב עליה וכתב הרא״ש כפירש״י וכתב שהוא הנכון וזה אינו ענין אלא לגבי פי׳ המימרא אך לענין הדין בין אם קבעו לזמן בין אם לא קבעו אלא שהסחורה אם ימתין מלמכרה עד זמן פלוני יתוסף בה ריוח גם הרא״ש מודה דחבריה מעכב עליה כדאמר בפ׳ כל הגט (לא:) לאתויי נפקא מיניה לשותפי וכתבו הרי״ף ותלמידי הרשב״א כתבו כדברי הרא״ש דכל עבוד עיסקא לזמן עסקינן ולאו דליחייב לאיעסוקי ביה אלא דלא שקיל לממוניה עד מישלם זימנא עכ״ל: **ויחיד** המקבל עיסקא וכו׳ עד אין בעל המעות יכול לחזור תוס׳ בהמקבל (קה.) והרא״ש בפרק הנזכר עלה קנ״ג ד״ד. וסמ״ג במ״ע סי׳ פ״ב: הלוקח מעות מחבירו וכו׳ תוס׳ כתבה הרא״ש באיזהו נשך עלה קמ״ד ד״א והרמב״ם כתבה בה׳ שלוחין פ״ה פי׳ לא יקח מדמי השותפות בחציה חטים לעצמו וחציה שעורים לחבירו. ובפי׳ כדי שיהיה מעות שניהם שוים בחבילה נ״ל דהיינו לומר דכיון שלתך השעורים כבד משל חטים יצטרך לשלם יותר על משא השעורים מעל משא החטים ואולי המתעסק לא ידקדק בזה. ואם השעורים שלו נמצא גוזל לבעל המעות שהוא פרעון הבהמה הנושאה המשא בשוה ולפיכך אמרו שלא יקנה מין אחד במעות המלוה כדי שלא יבא לידי גזל ולפי זה חבילה פירושו משא ואיפשר לפרשו מענין יחד כלומר כדי שיהיה ריוח והפסד שניהם שוה ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו וי״ס דגרסי בקבלה והיינו לומר שיהא קבלת שניהם בריוח והפסד שוה: הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות וכו׳ גם זה תוספתא שם וכתב הרא״ש הטעם משום דכל מידי בכלל פירות הם ואפילו ב״ח ובהמה טמאה תמיהא לי. וז״ל הרמב״ם בפ״ז מהלכות שלוחין ושותפין נתן לו מעות ליקח בהם פירות למחצית שכר לוקח בהם כל מין שירצה ולא יקח לא כסות ולא עצים וכן כל כיוצא בזה: הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות וכו׳ ג״ז תוספתא שם וברא״ש ד״ב. והרמב״ם בה׳ שלוחין פ״ה ה פירש״י לקנות לעצמו ממעות אחרים שאינם דמי השותפות אפי׳ מאותו המין וכ״ש ממין אחר ולא חיישינן שאם יקנה מדמי עצמו מאותו המין ישתדל יותר בשלו מבשל השותפות והוא שלא ימכור שניהם כא׳ שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כמו של השותפות ונמצא חבירו נפסד בכך: הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות וכו׳ ג״ז שם וכתב הר״ן בקידושין ריש האומר בשם בעל מתיבות דה״מ כשלקח בזוזי דמשלח אבל אם לא לקח בזוזי דמשלח אינו מוציא ממנו והיינו דאמרינן (קידושין נט.) דרבה בב״ח יהב זוזי לרב לזבוני ליה ארעא וזבנה לנפשיה וכ״כ רבי׳ ירוחם בנכ״ז וכ״כ ה״ה בפ״ז מה׳ מכירה בשם הרמב״ן והרשב״א. ובפרק ההוא נתבאר בדברי ה״ה שאפי׳ קנה במעות המשלח אם שלא יד בהם בפני עדים או שאמר בפניהם שחוזר בו משליחותו קנה לעצמו לדברי הכל וכן כתבו רבינו ירוחם בנכ״ז וכ״י בפ׳ איזהו נשך עלה ה׳ ד״א דהתם בקידושין עשאו שליח לצורך המשלח לפיכך מה שעשה עשוי אבל הכא (היכי) דא״ל למחצית שכר מוציא ממנו:

קעה אסור ללכת בחוקות העובדי כוכבים ואין צ״ל שלא לקסום וכו׳ אלא אפילו מנהג שנהגו אסור לילך בו בספרא פרשת אחרי מות: וכ״כ

ב״ח

וא״ל דלא בעי לאיעסוקי ביה אא״כ פליג ברווחא ופסידא כל חד באפי נפשיה דינא קאמר וכו׳ וכך הוא מפורש בנ״י להם: **שנים** שקבלו עיסקא וכו׳ עד הדדי ורווח וא״ל חד. מימרא דרבא הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי ורווח וא״ל חד לחבריה תא לפלוג אי א״ל אידך נרווח טפי דינא הוא דמעכב (פירש״י שנים שקבלו עיסקא מבע״כ עד זמן פלוני) ומפרש בגמרא דהיינו טעמא דמעכב דאי אמר ליה הב לי פלגא דרווחא (והקרן נתפוס עדיין להרויח בו עד הזמן) מצי א״ל אידך רווחא לקרנא משתעבד. (שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהא הריוח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן דאע״ג דמצי הדר ביה דלא לאיעסוקיה ביה אלא יתן רשות לאידך שהוא יתעסק בו בלבדו ויקח לו כל הריוח מהיום והלאה וכן ההפסד יהא לו בלבדו עד הזמן מ״מ לאו כל כמיניה לאפלוגי לעיסקא מקמי זימניה ולא לרווחא דאיתיה דאיהו נמי לקרנא משתעבד עד הזמן שמא יפסיד בסחורה שיעשה עוד) ואי א״ל הב לי פלגי רווחאי ופלגי קרנאי א״ל עיסקא להדדי משתעבד. (ואם נחלוק שמא אני אפסיד בסחורה שאקנה ושמא חלק השני ישתכר וימלא חסרון ואנו יחד קיבלנו ונשתעבדו החלקים זה לזה) ואי א״ל נפלוג רווחא ונפלוג קרנא ואי מטו לך פסידא דרינא בהדך א״ל לא מזלא דבי תרי עדיף וכתבו התוס׳ בכולהו הו״מ למימר בהו מזלא דבי תרי עדיף אלא דעדיפא מיניה קאמר בהו עכ״ל וכתבו עוד התוס׳ דהא דנקט הני בי תרי דקבלו עיסקא בהדי הדדי ולא נקט האי מאן דקביל עיסקא מחבריה היינו משום דיחיד המקבל יכול לחזור קודם הזמן כדין פועל וכו׳. וכ״כ הרא״ש וז״ש רבינו בסמוך ויחיד המקבל עיסקא לזמן קצוב וכו׳. ומשמע מפירש״י דדוקא בקבלו עיסקא לזמן קצוב הוא דמעכב על חבירו אבל בקבלו עיסקא בסתם לא מצי מעכב ואע״ג דקביע לה זימנא למכירתה לפי מנהג העולם כי הא דתניא בפרק כל הגט רבי יהודה אומר בג׳ פרקים מוכרין את התבואה וכו׳ לאו הילכתא לשותפי היינו דווקא לענין זה דאין האחד יכול למוכרה קודם הזמן שלה אבל אם אמר נחלוק יחד וכל אחד ימכור הסחורה בזמן שלה לפי מנהג העולם אין יכול לעכב על חבירו והכי מוכח להדיא מדברי הרא״ש שכתב שפי׳ רש״י הוא הנכון דלא כהרי״ף דמפרש דלא קבעו להם זמן ואפ״ה מעכב עליו שלא יחלוק מקמי הגעת זמן מכירתה לפי מנהג העולם וכך הם דברי רבינו שלא כתב אלא פי׳ רש״י אבל הב״י הביא דברי הרא״ש שכתב שפי׳ רש״י הוא הנכון וכתב עלה וז״ל וזה אינו ענין אלא לגבי פי׳ המימרא אך לענין הדין בין אם קבעו לזמן בין אם לא קבעו אלא שהסחורה אם ימתין בה מלמכרה עד זמן פלוני יתוסף בה ריוח גם הרא״ש מודה דחבריה מעכב עליה כדאמרינן בפרק כל הגט וכו׳ עכ״ל ולא נהירא דאין דרך הרא״ש להכריע בין הפירושים איזה נכון יותר היכא דתרווייהו הילכתא נינהו אלא ודאי דלהרא״ש לא מצי חבריה מעכב אא״כ בקבלו העיסקא לזמן וכ״כ בש״ע כלשון רבינו והכי נקטינן דכלא קבעו זמן מצי למימר לחבריה הב לי פלגא רווחאי ופלגא קרנאי וכו׳ אע״ג דלא הגיע זמן מכירתה לפי מנהג העולם ועיין בח״מ סי׳ קע״ו סכ״ג וסכ״ח וסל״ג מ״ש מדין זה בס״ד:

הלוקח מעות מחבירו וכו׳. תוספתא הביאה הרא״ש פרק א״כ ופירושה דהמעות שלוקח בעיסקא שהוא פלגא מלוה ופלגא פקדון לא יהא לוקח בחצי שלו שהוא מלוה חטין ובשל חבירו שהוא פקדון שעורין דשמא ירויח בשל חטין יותר מבשל שעורין וז״ל שיהיו מעות שניהם שוין בחבילה כלומר כשעושין חבילה למכור העיסקא יהיו שניהן שוין בשכר ובהפסד ומה שכתב ב״י לפרש הא דקאמר שניהם בחבילה לא נהירא ויש ספרים דגרסי בקבלה והיינו נמי כדפרי׳ שיהיו שניהם שוין בקבלת הריוח וההפסד: **הנותן** מעות לחבירו וכו׳ תוספתא שם ומ״ש לא כסות ולא כלים כן הוא באשיר״י אבל באלפסי גרים לא כסות ולא עצים וכן הוא ברמב״ם סוף פרק ז׳ דהלכות שלוחין וכך הוא בספרי תוספתא שלנו ועיין במ״ש בסימן ר״ז ובסימן רל״ב: הנותן מעות לחבירו וכו׳. ג״ז תוספתא שם. והטעם הוא דשמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כמו של השותפות ונמצא חבירו נפסד במה שמוכרם כאחד: הנותן מעות לחבירו וכו׳ פי׳ אם יש עדים שלקח במעות חבירו וכו׳. אבל אם לקח לעצמו במעות שלו מה שעשה עשוי ועיין בח״מ ריש סימן קפ״ג מדין זה:

קעח אסור ללכת בחוקות העובדי כוכבים וא״צ ל וכו׳. יש להקשות מאי וא״צ ל דקאמר הלא לכ״א כתבה התורה לאו בפני עצמו ומאי אולמיה דהאי לאו מהאי לאו. ויש לתרץ מהא דתניא בתורת כהנים פ׳ אחרי מות אי כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו יכול לא יטעו נטיעות ולא יבנו בנינים

דרכי משה

מסתפקים בדבר וע״ש במרדכי לעיל ובח״מ סימן קע״ו כתבתי דרוב הפוסקים ס״ל כדברי המיי׳ והכי נקטינן וע״ש כתב המרדכי פרק הגוזל בתרא דף כ״ב ע״ב דמי שמלוה מעות למחצית שכר צריך ליתן מחצית המעשר לבעלים והוא יביא אל בית האוצר וכ״ש מי שהלוה מעות של חבירו בשכר הכל לנותן שצריך להביא לו מעשר שלו וע״ל הלכות צדקה מדין זה: (ח) ובמרדכי פרק המקבל דף קמ״ד ע״א מכאן פסק הר״ר שמואל מבונבר״ק אדם שהלוה למחצית שכר שצריך להשלים מן הריוח אם יתן מס ואינו יכול לומר כך וכך נתתי למס ואקח חצי ריוח מלפנים אלא ישלים מן הריוח חסרון המס ומה שישאר יחלקו ביניהם אבל אם התנו אקח מן הריוח שליש מה שארצה והריוח ליטרא ולקח חצי ליטרא לחלקו ואח״כ נתן מס לא ישלים ההסרון ממה שלקח כבר אלא מה שנחסר מחלקו עכ״ל: (ט) עיין מדינים אלו בפ״ה סימן קפ״ג:

וכתב

דרישה

כמ״ש בסימן ק״מ: [י] מוציאין ממנו בע״כ וכתב הר״ן דה״מ בשלקח בזוזי דמשלח אבל אם לא לקח בזוזי דמשלח אין מוציאין ממנו וכתב הה״מ שאפי׳ קנה במעות המשלח אם שלא יד בהם בפני עדים או שאמר בפניהם שחוזר בו משליחותו קנה לעצמו לדברי הכל וכ״כ רבי׳ ירוחם וב״י חילק ועיין בב״י שהביא כל זה ועיקר דינים הללו הם בח״מ סימן קפ״ג ע״ש:

אלא

פרישה

במגר ובוס תילתא בהפסד והשתא א״ש מה שמסיק וכתב דאם כתבם בשטר אחד כו׳ ולא חילק מיניה וביה בין היה שני מיני תנאים להיה לשון תנאים שוים וק״ל: (מג) שאם תפסיד אני אפרענו לבעל המעות כו׳ דא״ל מזלא דבי תרי עדיף: (מד) רק הריוח אין שומעין לו דרווחא לקרנא משתעבד גמרא ופירש״י דיכול אחד לומר לחבירו שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהא הריוח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן: (מה) כדין פועל שחוזר בו כו׳ כמבואר בח״מ

סימן של״ג: (מו) לא יקח בשלו חיטין פירוש במקום מעות שקיבל שהוא מלוה ובמקום האידך שהוא פקדון בידו מחבירו יקנה לו שעורים ב״י והוא מוכרח מדסיים כדי שיהיו שוות בקבלה ועוד דאם כן הו״ל לרבינו לסמוך האי דינא לדין שכתב אח״כ דרשאי לקנות לו גם כן מאותו המין ועוד מדכתב או כולן חיטין לשון כולן משמע דקאי אדמי שקבל בעיסקא ועיין במהרי״ו דף קמ״ד ע״א: (מז) שוות בקבלה פירות בקבלת ריוח והפסד ב״י ור״ל שלא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו ודוקא אם המעות של הנותן אמרינן הכי: (מח) אפילו בעלי חיים בכל מילי בכלל פירות אפי׳ בעלי חיים חוץ מכסות וכלים אשר״י: (מט) רשאי לקנות גם לעצמו ר״ל ממעות אחרים שאינם משל שותפות לאפוקי ברישא מ״ש בשל חבירו שעורין ר״ל הכל מעות העיסקא שבידו דאלו הריוח הוא שלו והאידי של חבירו: (נ) מאותו מין וכ״ש ממין אחר ולא חיישינן שיטרח יותר בשלו מבשל שותפות ול״ד לחנות דלעיל דאסור ליקח אפי׳ מין אחר משום שסכרו על מנת שישב בחנות ויתעסק כל היום בשלו ואם כן אם יקח לצרכו יבטל אותה שעה מעסקי הנותן אבל כאן לא קיבל אלא ליקח פירות בסך זה שנתן לו א״כ אם לקח לעצמו ממעותיו מאי איכפת לנותן הואיל שעוסק בסך שנותן לו: (נא) ובלבד שלא ימכרם ביחד דשמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כמו של שותפות ונמצא חבירו נפסד בכך ב״י:

סי׳ קעח (א) שבל אלו מפורשים בתורה ר״ל אבל שאר מנהגי עובדי כוכבים אף שנכלל במ״ש ובחוקותיהם לא תלכו וכדמסיק מכל מקום אינן מפורשים בתורה והא ראיה דכפעמים מקילין

בן

חדושי הגהות

ה פי׳ רשאי לקנות לעצמו כצ״ל: ו כ״ה באשר״י אבל בתוספתא שלפנינו איתא לא כסות ולא עצים וכ״ה באלפסי (ב״ח) וכ״ה ברמב״ם שהב״א הרב״י:

דכתיב לאתלמד לעשות כתועבות הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים אלא אפי' מנהג (א) שנהגו אסור לילך בו דכתיב ובחקותיהם לא תלכו וכן כתב הרמב"ם אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים ולא מדמין להם לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן (ב) [א] אלא יהיה הישראל מובדל מהם וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל במדעו ובדעותיו א ולא ילבש מלבוש המיוחד להם ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם (ג) ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהם עושין וזהו (ד) שנקרא בלורית (ה) ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ב ויניח הפרע (ו) ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי

וכ"ב הרמב"ם אין הולכין בחוקות העכו"ם ולא מדמין להם וכו' עד סוף הסימן בפ"ב מה' ע"ז וכתב מהרי"ק קולון ז"ל בשורש פ"ח דאין לאסור משום חק אלא בא' מב' חלקים הא' הוא הדבר אשר אין טעמו נגלה כדמשמע לשון חק וכדפירש"י והרמב"ן בפ' קדושים דכיון שהוא עשה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגים כן אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם דאל"כ למה יעשה כדבריהם התמוהים ההם ותדע דכן הוא שהרי כתב סמ"ג במצות חוקות העובדי כוכבים וז"ל במסכת שבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחקותיהם ודרכי האמורי וגם עיינתי בתוספתא דשבת ולא תמצא שם אפי' אחד שלא היה ניחוש ולא דבר תימה שלא נודע טעמו כאותן שמביא התלמוד בס"פ במה אשה יוצאה (סז.) ויותר מהמה כפלי כפלים וכולם כיוצא בהן שאין בהם לא טעם ולא סברא ידועה וכולם דבר ניחוש או דבר תימה וזהו שכתב בסמ"ג שמנה בתוס' מחקותיהם ודרכי האמורי חקותיהם הם התמוהים ודרכי האמורי הם הנחושים ואם (כי) בכולם שנה ה"ז מדרכי האמורי פירש לנו הסמ"ג ששני דרכי האמורי יש א' משום ניחוש ויש אחר משום חוקות העובדי כוכבים וענין השני אשר יש לאסור משום חוקות העובדי כוכבים לפי הנלע"ד הוא הדבר אשר שייך בו פריצות דרך הצניעות והענוה ונהגו בו העובדי כוכבים ג"ז אסור אם הלכה כתנא דברייתא דספרי דקתני שלא תאמר הואיל והן יוצאין בארגמן אף אני אלא בארגמן הואיל ויוצאין בקלוסין אף אני וכו' שדברים הללו דברי שחץ וגאוה הם ולא כאלה חלק יעקב אלא דברי ישראל ודרכם להיות צנועים וענוים ירשו ארץ ולא לפנות אל רהבים ואף גם זאת נראה דהיינו דוקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם בלא תועלת אחרת ודקדק מלשון רש"י ואפי' מנהגן ישראל במלבוש אחד והעובדי כוכבים במלבוש אחר אם אין מלבוש הישראלי מורה על היהודית או על הצניעות יותר מאותו שהעובדי כוכבים נוהגים בו אין בו שום איסור לישראל ללבוש לבוש הנהוג בין העובדי כוכבים מאחר שהוא דרך כשרות וצניעות כאותו של ישראל: **כתב** עוד שמ"ש הרמב"ם שיהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבוש לא בא לחייב להשתנות מן העובדי כוכבים עכ"פ שהרי כתב אח"כ לא ילבש במלבוש המיוחד להם ולמה לו לומר המיוחד להם לימא לא ילבש במלבוש הדומה למלבושם אלא ודאי שלא נאסר אלא מלבוש שכבר נתייחד להם ופירשו הישראלים ממנו מפני צניעותן או מפני ד"א שכיון שנתייחד להם מפני גיותן ופירשו הישראלים ממנו מפני יהודתן אז כשלובשו הישראלי נראה כמודה להם ונמשך אחריהם אבל כשאינו מלבוש המיוחד להן על דרך זה אין הישראל חייב להשתנות כלל ועיקר: **ומ"ש** לא יגלח ציצית ראשו כמו ציצית ראשם ולא יגלח מן הצדדין וכו' נראה דברייתא תני לא יגלח ציצית ראשו כמו ציצית ראשם והדר מפ' דגידול ציצית ראשם הוא באחד מב' פנים האחד שמגלח מן הצדדים ומניח השער באמצע השני שמגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ומניח הפרע וטעמו מדתניא בפ' אין מעמידין (כט.) עובדי כוכבים שהיה מסתפר מישראל כיון שהגיע לבלוריתו ג' אצבעות לכל רוח שומט ידו וטעמא משום דלדעת עובדי כוכבים הוא מגלח וכיון שכן אסור לישראל להדמות להם בה וסובר הרמב"ם דבלורית דהיינו שמגלח מן הצדדים ומניח שער באמצע וב"כ בפי' המשנה פ"ק דע"ז וכתב שתספורת כזו אסור לנו מה"ת כדי שלא נדמה כהם אבל רש"י פי' שם דבלורית היינו שמספר ומניח שער מאחורי העורף ולפי דבריו היינו מספר קומי דבסמוך וכ"כ מדאמרינן בפ' י' יוחסין ב' ת' מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר היו וכולם מספרים קומי ומגדלים בלורית היו משמע דחדא מילתא קאמר שהיו מספרים קומי דהיינו שהיו מספרים מלפניהם ומגדלים בלורית מאחורי ערפם דאילו לדברי הרמב"ם אם היו מספרים קומי דמשמע דהיינו שהיו מניחין שער מאחורי ערפם היכי קאמר בתר הכי שהיו מגדלים בלורית דהיינו שהיו מגלחין כל סביבות הראש ואין מניחין שער אלא באמצע לפי פי' של הרמב"ם ודוחק לפרש שקצתם היו מספרי קומי וקצתם היו מגדלי בלורית ונראה שעל זה סמכו בני ספרד לגלח סביבות כל הראש ולהניח שער באמצע שהיו סוברים דאיסור בלורית היינו סיפר קומי אבל בענין זה אין בו איסור כלל ומ"מ כיון דנפק מפומיה דהרמב"ם לאיסור אין להקל בדבר ועוד דבתוספתא דשבת פ"ז תניא אלו דברים מדרכי האמורי המספר קומי והעושה בלורית משמע דתרי מילי נינהו וכדברי הרמב"ם ז"ל: ומ"ש ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע בס"פ מרובה (פג.) ובסוף סוטה (מט:) תניא המספר קומי ה"ז מדרכי האמורי ופירש"י מספר קומי קמי שערו שער שלפניו ומניח בלורית מאחריו מדרכי האמורי שהם מניחין בלורית לשם כו"ם ובסוף מרובה כ' ל"א דרכם לגלח שער למעלה מן האוזן בתשובת הגאונים ע"כ ודברי הרמב"ם כלישנא קמא וכן פי' הערוך וז"ל כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהם מלפניהם עד האוזן כלפי מצח כולו ומניחין השער שכנגד העורף נוטף ומתפזר לאחוריהם: ומ"ש ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של

בגוייס כמותן ת"ל ובחקותיהם לא תלכו לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים לה ולאבותיהן מה היו עושין איש נושא איש ואשה נושא אשה אשה נישאת לשנים ואיש נושא אשה ובתה לכך נאמר בחקותיהם לא תלכו פי' אילו נאמר כמעשה וגומר ולא נאמר ובחקותיהם הייתי אומר דכל שנקרא מעשה אסרה תורה אפי' בדברים שאינון חק להם כגון שלא יבנו ת"ל ובחקותיהם לא דבר אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהן והם הנימוסים איש נושא איש וכו' הנה שפירשו לאו זה על מה שכבר אסרה התורה איש נושא איש וכו' שעובר גם על ובחקותיהם לא תלכו ותו איתא התם ובחקותיהם לא תלכו וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו והלא כבר נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגומר ומת"ל ובחקותיהם לא תלכו שלא תלכו בנימוסות שלהן ובדברים החקוקים להם כגון תיטריות (היינו בתי עובדי כוכבים הקבועים להן) וקרקסיאות (היינו בתי משתאות שלהם הקבועים ונגינות שותי שכר כך פי' בערוך) ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים ר"י בן בתירא אומר שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא תספר קומי ספה וס"ל לרבי' דלאו זה כולל הכל אף מנהגים ונימוסות שלהם שאין עליו איסור מפורש בתורה ולזה כתב רבינו תחילה אסור ללכת בחוקות העובדי כוכבים והדר מפרש ואח"ל שלא לקסום וכו' שכבר מפורש איסורם בתורה שעליהם נאמר לאו זה דובחקותיהם לא תלכו אלא אפי' מנהג שנהגו וכו' וז"ב: וכ"ב הרמב"ם אין הולכים וכו' ע' שם בפי"א דע"ז האריך לבאר זה וכ"כ הסמ"ג לאוין נ' מזהיר שיהא הישראל מובדל מן העובדי כוכבים במלבוש במנהג בדבור וכו' וכך שיטת הפוסקים ודלא כהר"א ממיץ שכתב דלאו זה הוא נאמר בדוקא על החוקות שהורגלו בהם לשם תורה שלהן וחכמים פירשו מה המעשים והחוקות שהורגלו לעשות לשם תורה בפ' במה אשה ובתוספתא דשבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים שהיו מחקותיהם ואין להוסיף עליהם כי אינן מסברא רק בקבלה עכ"ל וכ"כ בהגהות מיימוני בשמו פי"א דע"ז בקצרה ומביאו ב"י סוף סי' זה אלמא משמע דאין איסור בשאר מנהגים המיוחדים לעובדי כוכבים דליתא אלא העיקר שבכל מה שמיוחד להם צריך הישראל להיות נבדל מהם אע"פ שאינו נזכר בדרז"ל כי רז"ל הזכירו הדברים שהיו נוהגים העובדי כוכבים באותן הימים והוא הדין בכל מנהג העובדי כוכבים שנתחדשו בכל הזמנים שצריך הישראל להיות נבדל ממנהגם במלבוש במנהג בדבור וה"א להדיא בספרי פרשת ראה על פסוק השמר לך פן תנקש אחריהם שלא תאמר הואיל והם יוצאים באבטיגא הואיל והוא יוצא בארגמן אף אני אלא בארגמן הואיל והם יוצאין בתלוסין אף אני יוצא בתלוסין ופי' תלוסין כתב הרמב"ם בספר מנין המצות דל"ת סימן שלשים וז"ל והוא מין ממיני הזיין הפרסים וכבר ידעת ל' הנביא על כל הלובשין מלבוש נכרי וכו' ע"ש ומ"מ נראה דאותן הדברים המפורשים בדברי חכמים פ' במה אשה ובתוספתא דשבת וביותר מקומות אע"פ שאין העובדי כוכבים נהגו עכשיו בהם במקצת מקומות אסור לישראל לנהוג בהם דכיון שכבר היה קבוע חוק זה לשם תורה שלהן נראה כמודה להם ולתורתן אם נוהג כאותן מנהגים שהיה חוק מקדם וע' במ"ש מהרי"ק בשורש פ"ח האריך בדין זה ומביאו ב"י ופסק כך הרב בהגהת ש"ע. כתב באגודה פרק במה טומנין אהא דאלישע בעל כנפים נטל התפילין מעל ראשו כי עבור זה לא היה נראה ככופר אבל לשנויי ערקתא דמסאני נראה ככופר ודוקא שהכירו בו שהוא יהודי ומשנה כדי שיהיו סבורים שכפר אז אסור אבל ראיתי רבותי מתירו ללבוש בגדי סטריוכהייט בשעת הסכנה כדי שלא יכינו שהוא יהודי ובזה ליכא חלול השם ודוקא שתפור בקנבוס שלא יהא שעטנז ודוקא מפני צורך גדול וכו' ועיין בדין זה בתשובת מהרי"ק שורש פ"ח ולעיל סוף סימן קנ"ז: ומ"ש ולא מדמין להם לא במלבוש וכו' עד לא ילבש וכו' כצ"ל ותחלה אמר דרך כלל ולא מדמין להם לא במלבוש וכו' והדר מפרש לא ילבש במלבוש המיוחד להם לפרש מ"ש לא במלבוש לא יגדל ציצית ראשו וכו' לפרש מ"ש ולא בשערו. ולא יבנה מקומות וכו' לפרש מ"ש וכיוצא בהם: ומ"ש ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם ולא יגלח וכו' נראה דתלת מילי קאמר וכדאיתא בת"כ שהבאתי בדברי ר"י בן בתירא ופי' שלא תנחור שלא יגלח סביב ראשו שסחור כמו חרדה והוא מל' גלגל כדאיתא בערוך ערך חר וזהו נקרא בלורית ושלא תגדל ציצית בלא שום גילוח ושלא תספר קומי זהו שמגלח השער מכנגד פניו וכו' וז"ש הרמב"ם ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם והוא שמגדלין השער לנוי וליופי כמו הבתולות דרך שחץ וגאוה א"נ לשם עבודת כוכבים ולא יגלח מן הצדדין וכו'. זהו שלא תנחור ונקרא בלורית ולא יגלח השער מכנגד פניו וכו' זהו הנקרא מספר קומי ודלא כפי' ב"י דלא יגלח מן הצדדין וכו' הוא פי' למ"ש תחלה דלא יגדל ציצית ראשם וכו' דלפירושו משמע דבגידול השער בלא שום גילוח מהנך תרתי גילוח דבלורית ומספר קומי אין בו איסור וק"ל דלא דק אלא כדפרי' ודו"ק: ויניח הפרע מלאחריו כמו שעושין הן כצ"ל:

ומ"ש ולא יבנה כבנין היכלות של עובדי כוכבים וכו' כתב עליו הראב"ד בהשגות איני

דרכי משה

קעח (א) וכתב הר"ן פ"ק דע"ז דף שמ"ה דלא אסרה תורה אלא חוק עובדי כוכבים או דברים של הבל ובטילה וכולן יש בהן צורך עבודת כוכבים אבל דברים של טעם שרי ולכך שורפין על המלכים

פרישה

סי' קעח (א) כמו שכתב בסוף סימן זה שהקילו בקרוב למלכות וכיוצא בו והטורס מסרו אותו ביד חכמים וכמ"ש שם: (ב) אלא יהיה ישראל מובדל מהם וידוע במלבושיו עד"ר מ"ש בשם מהרי"ק ולפ"ז נראה דמ"ש הרמב"ם אח"כ לא ילבש מלבוש המיוחד להן הוא פי' למ"ש תחלה וידוע במלבושיו דהיינו דוקא במלבוש המיוחד להן ול"ג ולא ילבש בוי"ו אלא לא ילבש בלא וי"ו וכן הוא בהדיא במיימוני אבל לפי מ"ש בספרי רבינו בוי"ו בכל הספרים א"א לפרשו הכי וצ"ל דרבינו ס"ל דה"פ דמלבוש שלובשין תמיד צריך שיהיה ידוע בו ומובדל מהן · וללבוש מלבוש ארעי בו אינו אסור אלא במיוחד להן. א"נ כשדר בין העובדי כוכבים דשייך לטעות ולומר שעובד כוכבים הוא אסור ללבוש כ"א מלבוש מיוחד וז"ש ולא מדמין להן וק"ל: (ג) ולא יגלח מן הצדדים וכו פירוש מ"ש שלא יגדל ציצית ראשו כו' ופירש"י דהיינו או שיגלח מן הצדדין כו' או מכנגד פניו כו' ב"י פירוש וזה אינו מוכרע כי נלע"ד דתרתי קאמר דאסור לגדל ציצית כמו ציצית שלהן אף שאינו מגלח כמו שמגלחין הן. ואח"כ אמר דלא יגלח כמו שמגלחין הן אף שאינו מגדל ציצית ראשו כמו הן וק"ל: (ד) שנקרא בלורית ועיין מ"ש סימן קנ"ו בשם רש"י: (ה) ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע ז"ל הערוך כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהן מלפניהן עד האוזן ומניחין השער שכנגד העורף נוטף ומתפזר לאחוריהם ע"כ (ופרע מלשון גידול עכ"ס) פירוש שמגלחין מה שעל הראש עד כנגד האזנים וזהו הנקרא בגמרא מספר קומי פירש"י שמספרים שערות שלקמי פניו שמכנגד האזנים ולמעלה והלאה אין שייך למצי שלפניו אלא לאחוריו לצד העורף ולפירש"י זה ג"כ בלורית שנקרא בגמרא ר"ל השערות הנשארים מכנגד האזנים ולמעלה והלאה לצד העורף נקרא בלורית ומה שסיפר לפניו נקרא מספר קומי אלא שהרמב"ם מפרש שב' ענייני תספורת הן ב"י ע"ש כמו שמפרש כאן הטור: (ו) ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של אליל כו' כתב עליו הראב"ד איני יודע מהו זה אם יאמר שלא יעשה צורות כמו שהן עושין או שלא יעשה שם סמנים סימן לקבץ בו

דרישה

סי' קעח [א] אלא יהיה ישראל מובדל מהם וידוע במלבושיו ז"ל מהרי"ק שורש פ"ב לא בא הרמב"ם לחייב להשתנות מן העובדי כוכבים עכ"פ שהרי כתב אח"כ לא ילבוש במלבוש המיוחד להם ולמה לו לומר המיוחד להם לימא לא ילבוש במלבוש הדומה למלבושם אלא ודאי שלא נאסר אלא מלבוש שכבר נתייחד להם ופירשו הישראלים ממנו מפני צניעותן או מפני ד"א כיון שכבר נתייחד להן מפני נכריותן ופירשו הישראלים ממנו מפני יהודתן אז כשלובשו הישראלי נראה כמודה להם ונמשך אחריהן אבל כשאינו מלבוש המיוחד להם ע"ד זה אין הישראל חייב להשתנות כלל ועיקר עכ"ל וב"י הביאו: אין

חדושי הגהות

קעח א אע"ג דכבר כתב לעיל ואין מדמין להם במלבוש וכו' ושיהיה ידוע במלבושיו כתב הפרישה דצ"ל דה"פ דמלבוש שלובשין תמיד צריך שיהיה ידוע ומובדל מהן וללבוש מלבוש ארעי בו אינו אסור אלא במיוחד להן א"נ כשדר בין העובדי כוכבים דשייך לטעות ולומר דעובד כוכבים הוא אסור ללבוש כי אם מלבוש מיוחד וז"ש ולא מדמין להם ע"כ: ב בפ' י' יוחסין הוא (דף ע"ו:) אבל שם לא קאמר רק ד' מאות ילדים וכ"ה בסנהדרין (כא. מט.): ג הב"ח כתב צ"ל ויניח הפרע מאחוריו כמו שעושין הן:

כאלו

עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים כמו שהם עושין (ז) וכל העושה אחד מאלו וכיוצא בו לוקה. (ח) מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם מותר בכל:

דיני קוסם ומעונן ומנחש ולשאול בשדים וכתובת קעקע והקפת הראש · והזקן והעברת השער מהגוף

קעט קוסם (א) כתב הרמב"ם זהו שעושה מעשה עד שישום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים העתידים להיות* (ב) ויש שממשמשין בחול או באבנים ויש שגוהר לארץ וצועק ויש שמסתכל במראה של ברזל או של עששית ומדמין ואומרים (ג) ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו ומכה בו (ד) עד שתפנה מחשבתו ומדבר ואחד הקוסם ואחד השואלו אסורין אלא שהקוסם לוקה והשואלו אינו לוקה אבל מכין אותו מכות מרדות: מעונן זה האוחז העינים שמדמה כאילו עשה מעשה ואינו עושה כלום

ב"ח

איני יודע מהו זה אם יאמר שלא יעשו צורות כמו שהם עושים או שלא יעשה שם חמנים סימן לקבץ בו את הרבים כדרך שהם עושים עכ"ל ובכסף משנה כתב וז"ל דהיינו לומר שלא יבנה מקומות כתבנית אותם היכלות עכ"ל ובספר מנין המצות דל"ת סימן ל' כתב שזהו פי' טרטריאות וקרקסיאות דת"כ דלעיל ואילו הם מינים ממושבות שהיו מתקבצין בהם לעבודתם עכ"ל והיינו לומר שלא יבנה כתבניתם כפירוש כ"מ וכ"כ המגיה למיימוני ואיכא להקשות ולמה לא פי' הרמב"ם שהוא ממיני מושבם לשחוק וליצנות כדאיתא פ"ק דע"ז אשרי האיש אשר לא הלך זה שלא הלך בטרטיאות ובקרקסיאות שלהם וכו' וי"ל דדבר הלמד מענייננו הוא שלא כיון המקרא אלא בנימוסים וחוקים שקבלו עליהם אלהותיה' אבל פלטין העשוי לשחוק וליצנות אינו חוק קבוע ונראה ודאי דלא אסר הכתוב אלא כגון אותם שהם עשויין לקבוץ עבודתם אבל כגון אותן העשויין לוועד שלהם להתיעץ על עסקיהם ולמשפט אין בהם איסור לבנות כתבנית אותם היכלות שהרי לעתיד ילמדו בהם תורה כדאיתא פ"ק דמגילה (דף ו') וע"ש במ"ש התוס' ובמס' שבת בפ' שואל משמע נ"כ שאותן בנינים אין איסור לילך לשם בחול דדוקא בשבת אסור אם לא לפקח על עסקי רבים ע"ש: ומ"ש וכל העושה אחד מאלו וכיוצא בו לוקה וא"ת והא הוי לאו שבכללו' דאין לוקין עליו וי"ל דלאו שבכללות אינו אלא כגון לא תאכלו על הדם שהוא אזהרה לב"ד שלא יאכלו ביום שדנין להרוג נפש ואזהרה לבן סורר ומורה שלא יאכל אכילה שיתחייב עליה הריגה דכל אחד ענין בפני עצמו אבל כל הדברים הללו שלא ילבש מלבוש המיוחד להם ולא יגדל ציצית וכו' כולם ענין אחד דנאסרים מטעם שהולך בחוקות העובדי כוכבים אין זה לאו שבכללות וכך פי' ב"י כאן ובספר כ"מ ופשוט הוא:

מי שקרוב למלכות וכו' ברייתא ס"פ מרובה וסוף סוטה הקשה ב"י כיון דלוקה על אחד מאלו א"כ מדאורייתא אסירי והיאך היו חכמים מתירין איסור של תורה לקרובי המלכות וי"ל דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר וכו' עכ"ל ול"נ דליכא הכא קושיא דלשון ובחוקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרוצה להתדמות ולנהוג כמותם שנראה שמודה לדתם וכלשון הספרי שאול והן יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן וכו'. אבל מי שאין דעתו להתדמות להן אלא שצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם כדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להן דבר זה לא אסרה התורה ולא עליו קאי הלאו והכי משמע מלשון הרמב"ם שכתב וצריך ליסב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן וכו' ואין ספק דמפי השמועה למדנו כך פי' הלאו דובחוקותיהם לא תלכו:

קעט קוסם כתב הרמב"ם זהו שעושה מעשה עד שישום וכו' פי' ל' שממה שע"י שנופל וזועק זעקות משונות ויעזוב מחשבות ויביט לארץ זמן ארוך עד שימצאהו כמו ענייני חולי הנופל ואי אפשר בלא איזה פעולה שיעשה הנה אז יספר מה שעתיד להיות כ"כ הרב בספר מנין המצות דל"ת סימן ל"א והאריך ע"ז ע"ש והסמ"ג פירש בענין אחר מביאו ב"י והסמ"ק פירש עוד בע"א:

מעונן זה האוחז העינים וכו' ספ"ד מיתות סוף (דף ס"ה) ת"ר מעונן ר"ש אומר זה המעביר ז' מיני זכור על העין וחכ"א זה האוחז את העינים ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת וכו' וסובר רבינו דר"ע מוסיף הוא על דברי חכמים דמחשב שעות נמי בכלל מעונן הוא והכי הילכתא ודלא כר"ש וכך פסק הרמב"ם בפי"א דע"ז: ומ"ש שמדמה כאילו עושה מעשה וכו'.

משנה

ב"י

של עובדי כוכבים וכו' כתב עליו הראב"ד איני יודע מהו זה אם יאמר שלא יעשה צורות כמו שהם עושין או שלא יעשה שם חמנים סי' לקבץ בו הרבים כדרך שהם עושים עכ"ל: ומ"ש וכל העושה אחד מאלו וכיוצא בו לוקה אף ע"ג דבלאו אחד נאסרו כל הדברים אלו לא חשיבי לאו שבכללות משום דכולהו משם א' מיתסרי דהיינו הולך בחקות העובדי כוכבים ואף ע"פ שבפירוש המשנה כתב בפ"ק דע"ז על הבלורית תספורת כזה אסור לנו מן התורה כדי שלא נדמה כהם אבל אין חייב עליו מלקות אא"כ שחתך הפאות עכ"ל ונראה שטעמו משום דחשיב ליה לאו שבכללות מ"מ על דבריו בחיבורו יש לסמוך יותר מעל דבריו בפי' המשנה: מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם מותר בכל בס"פ מרובה (דף פג.) ובסוף סוטה (דף מט:) תניא אבטולס בר ראובן התירו לספר קומי מפני שקרוב למלכות היה ומזה יש ללמוד לכל שאר דברים והכי נמי קתני התם של בית ר"ג התירו להם ללמוד חכמת יונית מפני שקרובים למלכות היו וזה לשון הרמב"ם ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך ליסב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להם הרי זה מותר ללבוש במלבושם ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין: וא"ת כיון דמדאורייתא אסירי הנך מילי ומילקא נמי לקי עלייהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות וי"ל דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר דכשיש ישראלי' קרובים למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות וכדאשכחן ברבי ראובן בן אצטרובלי במסכת מעילה (דף יז:) וכההיא גברא דאיתא בפירקא דחסידי והנהו ת' ילדים שהיו לדוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית הנך נמי משום הצלת ישראל שרו להו דהוי אזלי בראשי גייסות לבעותי האויבים ועוד י"ל שהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות וקרא דבחקותיהם לא תלכו יתקיים בקרובי מלכות בדברים שאינם מעלים ולא מורידים לענין קורבתם למלכות:

כתבו הגהות מיימוניות בפ' י"א מהלכות ע"ז בשם רא"ם דמסברא אין להוסיף על מה שמנו חכמים שהיתה קבלה בידם שהוא מחקות העובדי כוכבים וכתב סמ"ג בתוספתא דשבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחקותיהם ודרכי האמורי עכ"ל ובאמת שהרבה דברים שנויים באותה תוספתא שיש בהם משום דרכי האמורי והרבה בני אדם נכשלים בהם ואין איש שם על לב ושמא משמע להו שאין לחוש משום דרכי האמורי אלא לדברים שהוזכרו בגמ' בלבד וכל שאר דברים השנויים בתוספתא הוי דלא כהלכתא דאל"כ לא הוה שתיק תלמודא מינייהו: גרסינן בפרק חלק (קג:) א"ר אלעזר כל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סי' ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאוכלו על כן לא יחיל טובו והא א"ר אלעזר כל המשייר פתיתין על שולחנו כאילו עובד כו"ם שנאמר העורכים לגד שלחן הממלאים למני ממסך לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה ופירש"י הא דקאמר אסור דאיכא שלימה בהדיה שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השלחן עם הפתיתין שמשייר דמחזי דלשם כו"ם עביד הכי והא דליכא שלימה בהדייהו דמזומנין לעני עכ"ל ולא ידעתי למה השמיטו הפוסקים דבר זה:

קעט קוסם כתב הרמב"ם זהו שעושה מעשה עד שישום וכו' בפי"א מהלכו' ע"ז וכתב רבינו ירוחם נראה כמו כן העושים נקודות בכתב או בחול וכיוצא באלו הדברים ע"כ ובסמוך אכתוב דאיתא בספרי מנין שאין שואלין בגורלות שנאמר תמים תהיה: כתב סמ"ג קוסם קסמים כשיוצאים לדרך בודקים בקסמים קודם לאתם ולוקחים קסמים מעץ ומקלפים אותם מצד אחד ומצד השני מניח הקליפה ולוקח הקיסם וזורקו מידו אם כשנפל נמצאת הקליפה למעלה זהו איש ואחר כך זורק קיסם אחד אם מחשוף הלבן עולה למעלה אומר זו היא אשה הרי איש ואח"כ אשה זהו סימן טוב והולך לדרכו או עושה המעשה שחפץ לעשות ואם מחשוף הלבן נראה תחלה ואחר כך הקליפה הרי אשה ואחר כך איש וכמו כן אם הקליפה למעלה בשניהם או מחשוף הלבן למעלה בשניהם הרי איש אחר איש או אשה אחר אשה ודרכו ביטונית ועדיין עושים כן בארץ אשקלו"ניא ועל שם הקסמים נקרא קוסם קסמים הוא שהנביא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו עכ"ל:

מעונן זה האוחז את העינים היינו כחכמים דבסוף פ' ד' מיתות (סה.) ת"ר מעונן רבי שמעון אומר זה המעביר ז' מיני זכור על העין וחכ"א זה האוחז את העינים רבי עקיבא אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת וכו' ובת"כ תניא לא תעוננו אלו אוחזי עינים. וסובר רבינו דהלכה כר"ע ומפרש דלא לאיפלוגי על חכמים אתא אלא לאוסופי עלייהו ולומר דמחשיב עתים ושעות נמי בכלל מעונן הוא ולפיכך כתב בסמוך וכן המחשב השעות והעתים לומר יום פלוני ושעה פלונית יכול לצאת כלומר האי הוי נמי מעונן וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפרק י"א מה' ע"ז אלא שמדברי רבינו נראה דמחשב עתים ושעות לא ברירא ליה דבדרך אצטגנינות קאמר וכמו שיתבאר בסמוך ומ"מ נראה שגם רבינו אוסר לעשות מעשה ע"פ האצטגנינות שהרי כתב בסמוך או שמנחשים בכוכבים לומר כוכב פלוני עולה: ומה שכתב שמדמה כאילו עושה מעשה ואינו עושה כלום הלכך אין בו אלא איסור ואינו לוקה משנה בס"פ ד' מיתות (סז.) העושה

מעשה

דרכי משה

המלכים ולית ביה משום דרכי האמורי דיש בזה כבוד למלך לשרוף כלי תשמישו שלא ישתמש בהן אחר עכ"ל ומהרי"ק כתב בשורש פ"ה דאין משום חוק אלא באחד בשני פנים הא' הוא הדבר שאין טעמו נגלה דכיון שהוא עושה דבר משונה שאין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגין כן אז נראה ודאי שנמשך אחריהם ומודה להם דאם לא כן למה יעשה כדבריהם התמוהים ולכך המנהג שהנהיגו האומות שכל אחד שהוא נעשה מומחה ברפואות בתחלה לובש מלבוש כמין קא"פ אין איסורא לישראל דהרי טעם לבישתם ידוע לסימן היותו ממשיגי החכמה ההיא ואין לתלות לבישתיה רק לתועלת הנמשך ממנה הן הכבוד הן הממון שמתוך כך יצא לו שם באותו החכמה ומאן דכאיב ליה אזיל לבי אסיא והמנהג השני אשר יש לאסור משום חוקות העובדי כוכבים הוא הדבר אשר שייך בו פריצותא ונהגו בו העובדי כוכבים גם זה אסור כי ההיא (סנהדרין עד:) דאמרינן לא תשנה ערקתא דמסאני ופירש האלפסי שמנהג של עובדי כוכבים שרצועותיהן אדומות ושל ישראל שחורים דזה המנהג הוא משום צניעות דאין דרך ישראל להיות אדום לבושו וצבע השחור הוא מורה על ההכנעה ושפלות כמו שאמר (חגיגה טז.) מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים כו' אבל מנהג שנהגו ישראל במלבוש והעובדי כוכבים במלבוש אחר אם אין אותו של ישראל מורה יותר על הצניעות מאותו של עובדי כוכבים אין שום איסור לישראל ללבוש במלבושי העובדי כוכבים מאחר שהוא דרך כשרות וצנועות כאותו של ישראל עכ"ל והאריך בתשובה משמע דכל האיסור אינו אסור אלא כשהוא עושה כדי להדמות אליהן בלא תועלת אחרת אבל ע"י תועלת שרי כדלעיל:

ונ"ל

פרישה

בו הרבים כדרך שהם עושין עכ"ל: (ז) וכל העושה אחד מאלו או כיוצא בו לוקה אע"ג דבלאו אחד נאסרו כל הדברים אלו לא חשיבי לאו שבכללות משום דכולהו בלאו א' ומטעם א' מיתסרו: (ח) מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם מותר בכל ז"ל ב"י וא"ת כיון דמדאורייתא אסירי ה"מ ומילקי נמי לקי עלייהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור של תורה וי"ל משום הצלת נפשות יש כח בידם להתיר שעומדין בפרץ לבטל הגזירות והנהו ת' ילדים של דוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית נמי מהאי טעמא שרי להו דהוו אזלי בראשי גייסות לבעותי אויבים ועי"ל שהתורה לא פרשה דבר אלא סתמא כתבה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם דוקא וקרא דבחקותיהם יתקיים בקרובי מלכות בשאר דברים שאינם לא מעלין ולא מורידין בקורבתן למלכות:

סי' קעט (א) כתב הרמב"ם זהו שעושה מעשה עד שישום פי' משתומם: (ב) ויש שממשמשין בחול כו' כאילו כתב יש בלא וי"ו ור"ל קוסם הוא שעושה מעשה והיאך הוא המעשה יש עושין מעשה בחול או באבנים עד שתפנה מחשבתם ויש מי שגוהר כו'. ומ"ש ויש שמסתכל במראה ומדמה ואומר ר"ל מכח ראייתו במראה ומדמה שם דמיונות וצורות בראייתו במראה מתוך כך משתומם ואומר דברים העתידים. וכן מ"ש אח"כ ויש מי שאוחז במקל כו' עד שתפנה מחשבתו ומדבר ר"ל מדבר דברים העתידים להיות וק"ל. בספרי מנין שאין שואלין בגורלות שנאמר תמים תהיה: (ויש שגוהר לארץ כו' לשון ויגהר על פניו וגומר עכ"ס): (ג) ויש מי שאוחז מקל בידו הוא מ"ש הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו רמב"ם: (ד) עד שתפנה מחשבתו ומדבר ואחד הקוסם כו' וסמ"ק מפרש בע"א עיין בב"י שהביאו: (אלא

שהקוסם

חדושי הגהות

קעט א כאילו כתב יש בלא וי"ו ור"ל קוסם הוא העושה מעשה והיאך הוא עושה מעשה יש עושין מעשה בחול או באבנים וכו' (פרישה):

בגמרא

כלום הלכך (ס) [א] אין בו אלא איסור ואינו לוקה ובן המחשב השעות והעתים לומר יום פלוני ושעה פלוני יפה לצאת כתב הרמב"ם מעונן כגון אלו שאומרים באיצטגנינות יום פלוני טוב יום פלוני

מעשה חייב האוחז את העינים פטור ואמרינן בגמרא (שם) דפטור דקאמר היינו פטור אבל אסור והרמב"ם כתב בפרק י"א מהל' ע"ז האוחז את העינים ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה ה"ז בכלל מעונן ולוקה ואח"כ כתב המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות מפני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו ע"כ ויש לתמוה שזה הפך מה שכתב תחלה שאוחז את העינים לוקין עליו . ועוד בתחלה למה חייבו מלקות הא לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו ועוד דכשבא בסוף דבריו למעטו ממלקות למה הוצרך לבא עליו הטעם שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד תיפוק ליה שהוא לאו שאין בו מעשה וי"ל דכל אוחז את העינים הוא עושה מעשה כדי לאחוז את העינים ומ"ש והוא שיראה שעשה והוא לא עשה אינו ר"ל שלא עשה כלל אלא היינו לומר שאותו מעשה תמהון שנראה לבני אדם שעשה לא עשאו באמת אלא שנדמה להם כך אבל ודאי שהוא עשה שום מעשה עד שאחז עיניהם להדמות להם כך ומאחר שיש בו מעשה בדין הוא ללקות עליו שתים אחד משום מעונן ואחד משום מכשף דתרוייהו איתנהו ביה דהא שנו חכמים בברייתא דלעיל מעונן זה האוחז את העינים ובמתני' דס"פ ד' מיתות משמע שהוא מכשף אלא שנפטר ממלקות דמכשף מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לומר דליפטר מעונן גופיה ממלקות משום דהוי לאו שבכללות דכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף דכיון דאהדרינהו קרא דכתיב לא תנחשו ולא תעוננו לימד שכל אחד מהם לאו בפני עצמו ואינו לאו שבכללות וכ"כ הרמב"ם עצמו בפי"ח מה' סנהדרין ומהרי"ק ז"ל כתב בשורש ע"ו ליישב לשונות אלו ולא נראה לי דבריו : כתב הרמב"ם מעונן כגון אלו שאומרים באצטגנינות יום פלוני טוב יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה וכו' בפי"א מה' ע"ז וטעמא משום דסבר דהלכה כר"ע דאמר מעונן זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת וכו' וכמו שכתבתי בסמוך וסובר ז"ל דהיום יפה לצאת למחר יפה לצאת דקתני היינו ע"פ האצטגנינות וכן כתב גם הסמ"ג ובפי' המשנה פ"ד דע"ז כתב עוד שמשפטי כוכבים הכל שוא ודבר כזב ולכן אוסרתם תורה והתוס' כתבו בפרק מי שהחשיך (קנו:) כלדאי בכולה שמעתין משמע דהיינו חוזים בכוכבים ולא כמו שפירש"י בערבי פסחים מנין שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ופי' דהיינו אוב וע"ק דבהדיא כתיב אל תפנו אל האובות ובספרי דריש מנין שאין שואלין בגורלות שנאמר תמים תהיה וגורל וחוזה בכוכבים חדא מילתא הוא עכ"ל וכן פי' הערוך כלדיים החוזים בכוכבים ובתשובה להרמב"ן סימן רפ"ב כתב מה שאמרו אין שואלים בכלדיים דבר ברור הוא משמעתא דפרק מי שהחשיך שהם בעלי המזלות החוזים בכוכבים כדברי בעל הערוך . ובודאי משמע שאין האצטגנינות בכלל נחש דמיבעי ליה מנין ועוד דר' חנינא סבר מזל מעשיר ויש מזל לישראל . ואע"ג דלית הלכתא כוותיה מ"מ משמע דלאו ניחוש הוא ואלו שמנחשים בכוכבים דקתני (סנהדרין סו.) לאו באצטגנינות קאמר ומהאי שמעתין דפרק מי שהחשיך נמי משמע דמותר לשמוע להם ולהאמין דבריהם מאברהם דאמר נסתכלתי באצטגנינות ומדר' עקיבא דהוה דאיג אמלתא דברתיה טובא ולאחר שנצולה דרש דמשום צדקה ניצלה ממיתה ממש ש"מ מאמין היה בהם ומעובדא דרב נחמן בר יצחק נמי אלא שפעמים הקב"ה עושה נס ליראיו לבטל מהם גזירת הכוכבים והם מן הנסים הנסתרים שהם בדרך תשמיש של עולם שכל התורה תלויה בהם לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ואם ראה בהם דבר שלא כרצונו עושה מצוה ומרבה בתפלה אבל אם ראה באצטגנינות יום שאין טוב למלאכתו נשמר ממנו ואין סומך על הנס וכסבור אני שאסור לבא
נגד

מעשה חייב ולא האוחז את העינים ר"ע אומר משום ר' יהושע שנים לוקטים קישואים אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור ובגמרא אמר אביי הלכות כשפי' כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה כדרב חנין ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומברי להו עיגלא תילתא ואכלי להו אלמא משמע דליכא אוחז את העינים דליחייב וכן כתב הסמ"ג בלאוין נ"ב שלא תעוננו אלו אוחזי העינים והא דאמר פ"ד מיתות האוחז את העינים פטור זהו פטור ממיתת ב"ד של מכשף מפני שאין עושה מעשה ואף מן המלקות פטור לדברי האומר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו עכ"ל אבל בדברי הרמב"ם שם איכא לתמוה טובא שכתב תחלה איזהו מעונן אלו נותני עתים וכו' . וכן האוחז את העינים ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה ה"ז בכלל מעונן ולוקה ואח"כ כתב המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפי' אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות מפני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה עכ"ל דקשה תרתי חדא דתחלה כתב לוקה ואח"כ כתב דאינו לוקה אידך קשה דמדכתב והוא שיראה שעשה והוא לא עשה אלמא דלאו שאין בו מעשה הוא וא"כ למה צריך לטעם שניתן לאזהרת מיתת ב"ד תיפוק ליה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וליישב זה התחבטו גאוני עולם מהרי"ק בשורש ע"ו כתב לחלק עושה מעשה תמהון כמו להמית ולהחיות חוץ מטבעו של עולם שע"י כך יטעו אחריו או לוקה אבל בעושה במה שהוא טבעו של עולם כגון שמראה שנוטע קישואין וכיוצא בו זה אינו לוקה ודייק כן דתחלה גבי לוקה כתב מעשה תמהון וגבי אינו לוקה לא כתב מעשה תמהון אבל קשה כיון שלא הביא הרב שום ראיה מן התלמוד לחלק בכך מנ"ל להרמב"ם לחלק ודילמא בכל ענין אינו לוקה וכסתמא דמתני' האוחז את העינים פטור . הרב בספר ב"י ובספר כ"מ כתב דכל אוחז את העינים הוא עושה מעשה כדי לאחוז את העינים . אבל אותו מעשה תמהון שנראה לבני אדם שעשה לא עשאו באמת ומאחר שהוא עושה מעשה בדין היה ללקות עליו שתים אחד משום מעונן ואחד משום מכשף דתרוייהו איתנהו ביה אלא דנפטר ממלקות דמכשף מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עכ"ד ותימה לפירושו דכיון דלוקה משום מעונן אלמא דנפטר ממיתת ב"ד דמכשף דאין מלקות במקום מיתה וכיון דעשה מעשה היאך נפטר ממיתת ב"ד דמכשף שהרי הוזהר גם משום מכשף והתרו בו משום שניהם דאם לא התרו בו משום מכשף אלא משום מעונן א"כ אינו יכול לבא לידי מלקות דמכשף כיון שלא התרו בו משום מכשף ולא צריך לטעם דניתן לאזהרת מיתת ב"ד דתיפוק לי' דלא התרו עליו ואפי' עשה מעשה כשפים אינו לוקה כיון דלא התרו בו ולא היה לו להרמב"ם לומר כאן והוא שיראה שעשה ולא עשה אלא בע"כ צ"ל דהתרו בו משום מכשף ואפ"ה כן נפטר ממיתת ב"ד כיון שלא עשה מעשה כשפים דאין חיוב מיתה אלא בעשה מעשה כשפים כדקאמר אביי העושה מעשה בסקילה וא"כ קשה מאי איריא דפטור ממלקות דמכשף משום שניתן לאזהרת מיתת ב"ד תיפוק ליה דלאו זה לא נאמר אלא היכא דעשה מעשה כשפים וכיון דלא עשה מעשה כשפים פטור ממיתה וממלקות . הרב מהרש"ל פי' שמ"ש הרמב"ם על מעונן דלוקה אין פירושו שהדין הוא שלוקה אלא פירושו למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו הוא דלוקה וכמ"ש לשם בהגהת מיימוני וגם זה לא נהיר דלא אשכחן בספרו שיכתוב הדין בסתם אליבא דמאן דלאו הילכתא כותיה ומה שהבין מדברי ההגהות שהוא לפרש דברי הרמב"ם ליתיה אלא איפכא הוא בעל הגה"ה כתב לשון הסמ"ג לאורויי שיש בפסק זה השגה מהסמ"ג וכך מבואר מסוף דבריו שכתב ורא"מ פירש כדברי רבינו המחבר דחייב לאו עכ"ל מכלל דתחלת דבריו הם דלא כדברי המחבר . ולפענ"ד דתרי גווני אחיזת עינים ניניהו האחד הוא שלא נעשה ע"י כישוף אלא ע"י מרמה ותחבולה והוא בכלל לא תעוננו וכ"כ הרב בספר מנין המצות סימן ל"ב וז"ל ולשון חכמים מעונן אלו אוחזי העינים והוא מין גדול מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שתדמה לאנשים שיעשה ענינים אין אמתות בהם כמו שנראה אותם יעשו תמיד יקחו חבל וישימו אותה בכנף בגדים ויוציאו נחש וישליך טבעת לאויר ואח"כ יוציאוהו מפי אדם אחד מן העומדים לפניו עכ"ל ולזה אמר הרמב"ם ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון ואין ספק שעושה שום מעשה עד שאחז עיניהם שידמה להם כך ועליו הוא לוקה משום לא תעוננו . המין השני הוא האוחז את העינים ע"י כשפים והוא שמראה כאילו עשה מעשה ולא עשה כלום כגון שיש כאן לפנינו שדה מלאה קישואים ומראה לנו ע"י כישוף כאילו נלקטו ולפי האמת לא זזו ממקומם וזה הוי נמי בכלל לאו דמכשף וכתב הרב דאין לוקין על לאו זה ואע"פ שהתרו בו משום לאו דמכשף ומשום לאו דלא תעוננו וה"ט שהרי על אחיזת העינים שהתרו עליו אין בו מעשה ועל מעשה הכישוף שעשה עד שאחז את עיניהם נמי אינו לוקה דכיון דבלאו דמכשף לא הוזהר לעונש מיתה ומלקות אא"כ דעושה מעשה כשפים כגון שעושה על שדה מלאה קישואים שנעקרו ממש ויבואו כולן למקום אחד וכאן לא עשה מעשה כשפים אלא אחז את עיניהם א"כ לא לקי משום לאו דמכשף ומשום לאו תעוננו נמי לא לקי דכיון דעל מעשה הוזהר עליו גם משום מכשף א"כ נכלל במעשה זה שני לאוין לאו דמעונן ולאו דמכשף דאע"ג דאינו חייב מיתה ומלקות כיון שאינו עושה מעשה כשפים מ"מ הלאו נכתב בכל ענין שלא לכשף השתא לאו זה דמעונן הוא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמכשף ואין לוקין עליו כלל אף משום מעונן ונראה דטעמו של הרמב"ם הוא מדלא תנן דפטור על אחיזת עינים אלא לגבי מכשף מכלל דשאר אחיזת עינים שלא ע"י כישוף לוקה וזהו דבברייתא דפליגי בה תנאי במעונן לא תני בה דפטור על אחיזת עינים והיינו משום דברייתא איירי באוחז את העינים שלא ע"י כישוף דלוקה לד"ה ומה שקשה במ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה פטור אבל אסור כמו פטורי שבת וחייב מלקות אם אינו ע"ש יש ליישב מדלא כתב ולוקה כמ"ש בחיבורו אם כן יש לומר דה"ק דחייב דין מלקות דאע"פ שאין לוקה כיון שניתן לאזהרת מיתת ב"ד מ"מ עובר בלאו ויש עליו דין מלקות וכדאשכחן בריש פרק קמא דשבת (דף ד') איסור סקילה אע"פ שאינו נסקל ואיסור חיוב חטאת אע"פ שאינו מביא חטאת הכא נמי יש עליו דין חיוב מלקות אף ע"ג דלא לקי ונקט הרב בקצרה לפי שלא היתה כוונתו לשם כי אם לפרש המשנה לא לפסוק הלכה אבל בחיבורו ביאר דבריו ע"פ ההלכה . כל זה נראה נכון ליישב דברי הרמב"ם אבל דעת הסמ"ג דבכל מיני אחיזת עינים אינו נעשה אלא ע"י מעשה הכישוף וכיון דלאו דמכשף ניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין על אחיזת עינים כלל כיון שהוזהר עליו גם משום מכשף מטעמא דפרישית . ומ"ש הסמ"ג במצוה שלא לכשף סימן נ"ה וצריך להתיישב במקרא זה אם לוקין על אזהרותיו מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמכשף אלמא דלא פשיטא ליה דאינו לוקה לא כתב הסמ"ג כך אלא על קוסם ומנחש וכיוצא בהם שיש בהם מעשה בעצמו אבל מעונן דאין בו מעשה בעצמו זולת מעשה הכישוף שעל ידו אוחז את העינים אין בו ספק דפשיטא שאין לוקין עליו כמ"ש להדיא במצות שלא לעונן וכך הוא דעת רבינו שכתב בסתם דהאוחז את העינים אינו לוקה ומ"ש רבינו לקמן מכשף כולל כל אלו ויש בו ג' חילוקים וכו' דכתב עלה ב"י לא ידענא מאי קאמר וכו' ולדידי ניחא דהכי קאמר כל אלו דקוסם ומנחש וכו' אם יכולים להיעשות ע"י פעולת הכישוף ועל כולם חייב סקילה אם התרו בו משום מכשף מלבד מעונן שהוא כשאוחז את העינים ע"י כישוף שזה לא חשוב עושה מעשה ופטור אבל אסור ושוב ראיתי בדברי המגיה למיימוני שכתב קצת כדפרישית עיין שם שוב כתב בספר כ"מ וז"ל והר"ר יהושע מבני בניו של הרמב"ם תירץ דאחיזת עינים דמעשה תמהון לחוד ואחיזת עינים דמכשף לחוד וזה לא ישיגנו אלא היודע בדברים ההם ועוד תירץ תירוץ שני שאם התרו בו משום מעונן לוקה ואם התרו בו משום מכשף אינו לוקה עכ"ל . אבל לפע"ד נראה שמה שכתבתי הוא העיקר ודו"ק : **כתב** הרמב"ם מעונן כגון אלו שאומרים באצטגנינות וכו' כבר כתב כך רבינו וטעמו משום דר"ע הוא דאמר מעונן זה המחשב עתים וכו' והלכה כר"ע ולא הביא דברי הרמב"ם כאן אלא לאורויי דעל פי האצטגנינות נמי אסור וזהו שאמרו בפרק ע"פ מנין שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך וכיון דאסור לשאול באצטגנינות אם כן מעונן דקא אזהר רחמנא היינו נמי על
פי

פרישה

שהקוסם לוקה כו' ולא הוי לאו שבכללות עיין בס"ה גבי מעונן עד כאן הגה"ה) : (ס) אין בו אלא איסור ואינו לוקה עיין בדרישה ואין להקשות למה לרבינו לתת הטעם משום שאינו עושה כלום הא בלאו הכי דין הוא דלא לילקי דעונן גופיה הוא לאו שבכללות דכתיב לא ימצא בך מעביר וגומר מעונן ומנחש וכן קשה על הרמב"ם למה ס"ל דלוקה על אוחז העינים משום מעונן כבר תירץ ב"י שכיון דהדריכהו קרא דכתיב לא תנחשו ולא תעוננו ליחד אבל אסר מהם לאו
בפני

דרישה

סי' קעט [א] אין בו אלא איסור ואינו לוקה עיין בב"י שמביא לדברי רמב"ם שכתב שלוקה על אחיזת עינים והקשה הוא על הרמב"ם ואמאי לוקה הא הוי לאו שאין בו מעשה כמ"ש רבינו בפי' ועוד הא הוא עצמו כתב אח"כ שאינו לוקה ותירץ דודאי ס"ל להרמב"ם האוחז העינים הוא עושה מעשה אלא שאותו מעשה תמהון שנראה לבני אדם שעשה וזו אינו עושה והואיל שהוא עושה מעשה כתב הרמב"ם תחלה שלוקה משום לאו דמעונן וס"ם
פפ"כ

פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית הדש פלונית או שעה פלונית רעה לדבר פלוני ואסור לעונן אע"פ שלא עושה מעשה אלא שהודיע אותן הכזבים שהסכלים מדמין שהם דברי אמת וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה מנחש האומר פתי נפלה מפי או מקלי מידי או בני קורא לי מאחרי או שצבי הפסיקו בדרך או שעבר נחש מימינו או שועל משמאלו פי' באחד מאלו שארעו לו עושה ממנו ניחוש שלא לצאת אחריו לדרך או שלא להתחיל בשום מלאכה כי לדעתו לא יצלח (ו) וכן אלו ששומעין ציפצוף העופות וקול החולדה ואומר דבר פלוני יהיה או לא יהיה או אלו שמנחשים בכוכבים לומר כוכב פלוני עולה אין טוב לצאת (ז) וכן אלו שאומרים אל תתחיל לגבות ממנו שחרית הוא מוצאי שבת הוא ר"ח הוא שאינו רוצה שיהיה תחלת עסקו בנתינת דבר מתחת ידו וכן אלו שאומרים שחוט תרנגול זה שקרא כעורב [ב] ותרנגולת שקראה כתרנגול וכן כל דבר שעושים לסימן אם יארע כך וכך אעשה דבר פלוני (ח) ואם לא יארע לא אעשנו כאליעזר עבד אברהם

אבל

פי האיצטגנינות שהם החוזים בכוכבים ובספרי דרש תניא שאין שואלין בגורלות שנאמר תמים תהיה וכתבו התוס' פרק בתרא דשבת (דף קנ"ו) דגורל וחוזה בכוכבים חדא מילתא היא ועיין בב"י כי האריך בזה בשם הרמב"ן וכ"י :

מנחש האומר פתי וכו' ברייתא סוף פרק ד' מיתות סוף (דף ס"ה) ואע"ג דאיתא בהך ברייתא עורב קורא לו וכן כתב הרי"ף והרא"ש השמיטו רבינו משום דהוי ליה בכלל הא דתניא באידך ברייתא בעופות : ומ"ש וכן אלו ששומעים לפצוף העופות וכו' שם תחלת (דף ס"ו) ת"ר לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובדגים אבל הרי"ף והרא"ש גורסים בכוכבים במקום ובדגים וכן כתב רבינו : ומ"ש וכן אלו שאומרים שחוט תרנגול וכו' סוף פ' במה אשה וכתוב בתשובת מהרי"ל דוקא באומר שחטו תרנגול' שקוראה גברית ה"ז מדרכי האמורי אבל שחטו סתמא אין לחוש ואומרים כי כן צוה החסיד וכן מנהג העולם. וב"י כתב שהרמ"ך תמה על הרמב"ם דאוסר דהא במס' שבת אמרינן דמותר לשוחטה לכתחלה ואין בו משום דרכי האמורי עכ"ל ונראה שעל אותה גירסא סמך החסיד בצואתו דאם לא כן קשה מנ"ל לחסיד לחלק בין אומר סתם למפרש ותו דאפי' לא אמר כלום נמי כיון דעושה מעשה מפני כך ושוחטה הרי הוא לוקה כמו שכתב הרמב"ם גבי מעונן והיינו רבינו בסמון וכן כתב גבי מנחש וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה אלא ודאי דהחסיד היה גורס אין זה מדרכי האמורי ובגירסת הרמ"ך ולפי זה נראה כיון דגירסת הספרים שבידינו הרי זה מדרכי האמורי וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג ורבינו אסור לשוחטה אפי' לא אמר כלום כדפרישית וכל בעל נפש יחמיר לעצמו ולא יעשה כמנהג העולם לזלזל באיסור לאו : ומ"ש וכן כל דבר שעושין לסימן וכו' בפרק ג"ה כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול אינו נחש ופירש רש"י כל נחש שאינו סומך עליו ממש כאליעזר עבד אברהם שאם תשקני אדבר בה ואם לאו לא אדבר בה עכ"ל והתוס' מפרשים דלענין איסור קאמר דכל נחש שאינו סומך עליו ממש כאליעזר וכו' אינו אסור משום לא תנחשו דלא אסרה תורה לנחש אלא כשסומך עליו ועושה מעשה מפני כך וכ"כ הרמב"ם פי"א דע"ז וכדברי רבינו אלא דלפי זה קשה היאך עשה אליעזר הדבר הזה והלא בן נח מוזהר על כל מה שנאמר בפרשת מכשף לחד מ"ד כדאיתא פ"ד מיתות (דף נ"ו) וכך הקשה הראב"ד לשם בהשגות מיהו התוס' לשם כתבו דתירץ ר"י דאליעזר לא סמך על הדבר ולא נתן הנזמים תחלה ואח"כ שאל בת מי את כמ"ש בפרשה ראשונה אלא כמ"ש בפרשה אחרת ששאל תחלה בת מי את ואח"כ נתן הנזמים ויונתן בן שאול לזרז את נערו עשה כן ובלאו הכי היה עולה וכן כתב הסמ"ג בשמו מיהו לפי זה קשה מאי קאמר כל נחש שאינו כאליעזר וכו' וי"ל דאף ע"פ שלא סמך על הדבר לגמרי לתת לה הנזמים מיד מ"מ היה סומך עליו בחד צד שאם לא תשקהו לא ידבר בה וכל זה נראה דוחק אבל לפעד"נ עיקר דכל מעשיו של אליעזר לא היה אלא ברוח הקודש שעל כן אמר ה' אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום וגומר א"כ בטח בשם ה' וזכותו של אברהם שיזמין ליצחק זיווג הגון בדרך נס ולעולם נתן לה הצמידים מיד כפשוטו של מקרא וכפי' רש"י בחומש וז"ש בב"ר רפ"ס מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו זה אליעזר וכו' מה ישראל מזכירים זכות אבותיהם אף זה מזכיר זכות אבות וכו' אלמא דהיה סומך לגמרי על דבריו לפי שבטח בה' וניחא נמי הא דקאמר כל נחש שאינו כאליעזר וכו' לסמוך עליו לגמרי כמו שסמך עליו אליעזר ויונתן אינו נחש אבל לגבייהו ודאי לא היה נחש כדפרי' כנ"ל . והרר"א ממיץ בספר יראים סימן ל"א כתב וז"ל ואינו נקרא מנחש אלא כשסומך על הנחש שיניח מעשיו בעבור ניחושיו דאמר רב כל נחש שאינו כאליעזר וכו' פי' סומך ובוטח מיהו ההוא דיהונתן לא הוה ניחוש שאם היה נחש לא היה עושה יהונתן והטעם דלא הוה ניחוש אלא דבר בלא טעם ויהונתן נתן טעם לדבר עלייה וירידה עכ"ל וע"ד זה ודאי יש לפרש דגם אליעזר נתן טעם שהיא ראויה לביתו של אברהם כיון שהיא גומלת חסדים ודברים נכונים וע"ד זה פירש גם הר"ן בפרק גיד הנשה ע"ש כי

נגד המזלות ולסמוך על הנס . ואותם שאין מתחילין בב"ד מפני שאין מזל לבנה קל ואין מלאכה נגמרת בו כהוגן ובגמרא נמי סבר הכי מאן דבלבנה יהא סותר ובני מזל מאדים נמי קשה הוא כמ"ד דמזל יום גורם שהוא לומח מ"מ אין דברים אלו מדוקדקים אפי' באותה חכמה שלא מזל יום ולא מזל שעה גורמים אלא במבטי כוכבים של שנאה ואהבה וכל שכן שאינו מצות חסידים והרמב"ם ז"ל כתב שכל העושה מעשה מפני האצטגניגות וכיון מלאכתו או הליכתו בעת שקבעו הוברי שמים ה"ז לוקה משום לא תעוננו ועוד האריך לומר שדברי הבל ושטות הם והמאמין שיש בהם ממש בכלל נשים ועמי הארץ ושמעתא כולה ליתא הכי ועוד דאפי' בניחוש לא משמע הכי מעובדא דרב עיליש ובב"ר אמרו כי עוף השמים יוליך את הקול זה העורב וכו' ואלו דברים ל"ע ופי' רב מ"מ אל תדקדק עם בני אדם יותר מדאי עכ"ל וכיוצא בזה כתב בסמ"ק בס"פ ד' מיתות אהא דתנו רבנן לא תנחשו אלו שמנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים וז"ל פירשו ז"ל דהא דחשיב הכא עופות וכוכבי' היינו דומיא דהנך דחשיב לעיל כגון פתו נפלה מפיו מקלו נפל מידו שאין בהם דבר חכמה אלא דברי שטות בעלמא הן אבל במי שמכיר בצפצוף העופות אין נחש שדבר חכמה יש למכירים ושרי כדאשכחן ברב עיליש אלא דהכא לאו בהכי עסקינן אלא שהוא מנחש במזדמן לו עוף פלוני בדרך וכיוצא בו מדברי הבאי ואע"ג דגבי ישבי בנוב אמרינן מנחות (כט.) דאתאי יונה וכו' ואמרינן דנמשלה כנסת ישראל ליונה ש"מ דוד מלך ישראל בצערא שרוי התם.לאו נחש הוא דלא סמכי עליה לגמרי אלא סימנא בעלמא הוא דנקיט ליה וכהאי גוונא שרי כמו שנהגו לישא נשים במילואה של לבנה לסימן טוב וכן אתה אומר בכוכבים שלא אסרו אלא לקבוע להם סי' לעצמו ולנחש בהם אבל מה שאדם מכיר במערכת הכוכבים ומהלכן כגון אלו הוברי שמים החוזים בכוכבים אין זו בכלל נחש שזו חכמה גדולה וגזירה שגזר הקב"ה מששת ימי בראשית להנהיג עולמו בכך על כן יתפלל כל חסיד לבטל ממנו גזירת המזל כי מאת אדון הכל בא הכל ובידו לשנות ולעשות כחפצו ומלינו בר"ע במאי דא"ל כלדאי אברתיה והוה דאיג אמילתא טובא ולבסוף נעשה לה נס בזכות הצדקה ומיהו רז"ל הזהירו לבל ישים אדם מחשבתו באלו הדברים ויתלה אדם עצמו במי שאמר והיה העולם והוא ברחמיו יציל עבדיו מפגע רע ואמרו ע"ז מנין שאין שואלין בכלדיים ת"ל תמים תהיה עם ה' אלהיך והרמב"ם ז"ל כתב שאף חזון הוברי שמים בדרך חכמה בכלל נחש הוא ואינו מחוור עכ"ל : על מה שנהגו שלא לישא נשים אלא במילוי הלבנה שכתבתי בשם כ"י כתוב גם בתשובה להרמב"ן סימן רפ"ב שאינו ניחוש אלא כשם שמושכין מלכים על המעיין דתמשוך מלכותן כן עושין במילוי ולא בחסרון וסימנא טבא הוא כדרך שמושכין יין בצנורות לפני חתנים ואין בו משום דרכי האמורי : **וכתב** בסמ"ק סי' קל"ד מה שנהגו קדמונינו להתחיל המסכתות בראש חדש וזהו להמתין לבחורים הבאים מחוץ לעיר ואף לסימן טוב כמו שאמרו חכמים (חולין כה :) אע"פ שאין נחש יש סימן ע"כ :

מנחש האומר פתי נפלה מפי וכו' עד או שועל משמאלו ברייתא פ"ד מיתות (סה) : ומ"ש וכן אלו ששומעין לצפוף העופות והחולדה וכו' וכן מ"ש או אלו שמנחשים בכוכבים וכו' שם לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים וכבר נתבאר דעת הרמב"ם ודעת המפרשים בפי' נחוש דכוכבים ודעת רבינו נראה שהוא כדעת הרמב"ם ז"ל (א) וניחוש דעופות כבר נתבאר ענינו בשם המפרשים ז"ל : **ומ"ש** וכן אלו האומרים שחוט תרנגול זה שקרא כעורב בפ"ב במה אשה (כז :) האומר שחטו תרנגול זה שקרא ערבית ותרנגולת שקראה גברית יש בו משום דרכי האמורי ופירש"י שקרא ערבית . איחר יותר משאר חביריו ול"נ שקרא כעורב : שקרא גברית . כתרנגול עכ"ל ומצאתי כתוב מה שנוהגים העולם לשחוט תרנגולת שקוראה גברית אומרים כי כן צוה החסיד וזימנא חדא הוה לן פתחון פה קמי מהר"א ז"ל אמאי סמכינן ואמר לנו שאומרים העולם דוקא שאומר שחטו תרנגולת שקורא גברית ה"ז מדרכי האמורי אבל כשאומר שחטו שהתמא אין לחוש ואחר כן ראיתי בספר הכבוד שכתב החסיד וכתב שם

בוחנו והקשה בעצמו קושיא זו וייטב אותה ושכחתי חילוקו ע"כ ותהגהות הרמ"ך שמלאתי להרמב"ן בדין זה נראה שהיה גורס בגמרא ובתוספתא מותר ואין בו משום דרכי האמורי ואיסר שעל אותה גירסא סמכו העולם :

ומ"ש וכן כל דבר שעושין לסימן אם יארע כך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לא אעשנו כאליעזר עבד אברהם בפרק ג"ה (צה :) כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול אינו נחש ופירש"י כל נחש שאינו סומך עליו ממש כאליעזר עבד אברהם שאם תשקני אדבר בה ואם לאו לא אדבר בה וכתב הרמב"ם בפי"א מהלכות ע"ז דלענין ג איסור דמנחש איתמר וכ"כ מדברי התוס' וסמ"ג אבל הראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב דבר זה מותר הוא והא דקאמר

דרכי משה

קעט (א) ונ"ל דאף הרמב"ם לא קאמר אלא בעניינים שאין להם סבוא ברפואות אבל לענין הטעות שזו השעה ראויה יותר לקבל רפואה מבואר ימים ושעות שרי דהא אמרינן סוף מפנין (קכט :) יום ג' לא יקיז משום דקאי מאדים ב בזוגי כו' ואמרינן פרק במה אשה (סז .) כל דאית ביה משום רפואה לית ביה משום דרכי האמורי וכתב הרשב"א סימן

דרישה

א"כ דאינו לוקה היינו משום לאו דמכשף שגם עונן הוא בכלל כמ"ש שם ומש"ה אינו לוקה מטעם שהוא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד (א"ל דמאמר מהות מכשף בסקל ולא נלקה דקים ליה בדרבה מיניה י"ל דהתורה הוציאו מכלל מיתה במ"ש לאו דלא תעוננו ולא הניחו בכלל המכשפה אלא ללמדך דלא במיתתו כשהוא מעונן ומלקות על לאו ומכשפה אין לוקין מאחר שניתן לאזהרת מב"ד . ע"ל דכשלא התרו בו למיתה אלא למלקות דמו אין לוקין אלא מלקות לא"ד לאו שניתן לאזהרת מב"ד דלוקין עליו ולמ"ד אין לוקין אינו חייב כלל וכן משמע ברש"י בפ"ק דסנהדרין דף ע' פ"א עכ"ם) ובכסף משנה פי"א מהל' ע"ז כתב מהלכים אמרים ונראה דרבינו ע"כ לא ס"ל כהרמב"ם אלא ס"ל דלא מחשב מעשה כלל ולאו שאין בו מעשה אין לוקין ועיין מ"ש עוד לקמן בסוף הסימן ועפ"ר : [ב] והתרנגולת שקרא כתרנגול ז"ל ב"י ומצאתי כתוב מה שנוהגים העולם לשחוט התרנגולת שקורא כתרנגול אומרים כי כן צוה החסיד וזימנא חדא הוה לן פתחון פה קמי מהר"א ז"ל אמאי סמכינן ואמר לנו שאומרים העולם דוקא שאמר שחטו התרנגולת שקרא כתרנגול הרי זה מדרכי אמורי אבל כשאמר שחטו סתם אין לחוש . ומהגהות הרמ"ך שמלאתי על הרמב"ם בדין זה נראה שהיה גורס בגמרא ובתוס' מותר ואין בו משום דרכי האמורי ואפשר שעל אותה גירסא סמכו העולם ע"ש . על מה שנהגו שלא לישא אשה אלא במילוי הלבנה כתב בב"י ובתשובת להרמב"ן סימן רפ"ב שאינו ניחוש אלא כשם שמושחין המלכים על המעיין

פרישה

בפני עצמו (הוברי שמים פסוק הוא בישעיה ופי' חוזי כוכבים עכ"ם) : (ו) וכן אלו ששומעין לצפוף העופות כתב בב"י דוקא כגון הנך דלעיל פתי נפל מפי כו' שאין בו דבר חכמה אלא דברי שטות אבל מי שמכיר בצפצוף העופות אין ניחוש שדבר חכמה יש למכירין ושרי והאריך ע"ש וב"י הביאו. או אלו שמנחשים בכוכבים כו' משמע מב"י דהרמב"ם ורבינו שוים בפי' עוננים דאפי' חוזי כוכבים בדרך חכמה בכלל ניחוש הוא וי"ל הא חשיב הרמב"ם אצטגנינות בכלל מעונן וא"כ איך שייך שרבינו ס"ל כוותיה (ולק"מ שבאצטגנינות קאמר לעיל דעותה ע"י דבעת הואת הוא טוב לצאת או לעשות בו דבר לא שהאצטגנינות וכוכב גורם הטובה או רעה אלא שרואה בו ביום שהוא לעשות והניחוש אמר שהכוכב עצמו גורם וק"ל) וע"ה הא סתמא דתלמודא הוא בספ"ד מיתות ת"ר לא תנחשו אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים כו' ונ"ל דיש חילוק בין אצטגנינות לחוזי כוכבים דאצטגנינות הוא המחשב עתים ושעות והיא ע"פ המזלות והוא בכלל מעונן וחוזי כוכבים ממש הוא בכלל ניחוש וכן משמע מכל דברי ב"י וכן משמע מכסף משנה פי"א מהלכות ע"ז וכתב שם דל' מעונן משמע כן לשון עונה : (ז) וכן אלו שאומרים אל תתחיל בי כו' פירוש כל אחד ענין בפני עצמו הוא אל תתחיל בי או שאומר שחרית הוא כו' וכן הוא לשון הגמרא בהדיא פ"ד מיתות דף ס"ו אל תתחיל בי ופירש"י שהוא מוטב לו סימן רע שהוא תחלה להפסד . ולפ"ז מ"ש רבינו שהיה תחלת עסקו כו' משמרות קאי : (ח) ואם לא יארע לא

הדרושי הגהות

בגמרא איתא דקאי מאדים בזיווא וכ"ה גי' הערוך אבל הכל עולה לענין אחד שגם על בזיווא פירש"י דקאי בזוגות ר"ל שבאותו יום ג' ישמש ב"מ : ב :א"ת אליעזר (לס"ד בן

אבל בית אשה ותינוק מותר לעשותן סימן כגון שקנה בית ואומר מעת שקניתיו היה לי לסימן טוב (ט) כי הצלחתי בכל דרכי וכן משנשאתי אשה פלונית (י) וכן שאומר לתינוק פסוק לי פסוקך ושמח כשאומר לו פסוק מהברכות (יא) וכתב הרמב"ם כל אלו וכיוצא בהם מותר הואיל ולא כיון מעשיו ולא מנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר: חובר חבר זהו שעל ידי לחש מקבץ היות בין גדולים בין קטנים (יב) ואפי' נחשים ועקרבים יתושים ופרעושים כתב הרמב"ם איזהו חובר איש מדבר דברים (יג) שאינם בלשון עם ואין להם ענין (יד) ומעלה על דעת בסכלותו שהאומר כך על הנחש ועל העקרב שאינו מזיק והאומר כך וכך על האדם אינו ניזק (טו) ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח ביתו או סלע וכיוצא בו בדברים אלו אסור והחובר בעצמו לוקה ואדם שהחובר אומר עליו קולות ויושב לפניו ומדמה שיש לו בהן הנאה מכין אותו מכת מרדות מפני שמשתתף בסכלות המחבר מי שנשכו נחש ועקרב מותר ללחוש עליו (טז) אפי' בשבת וכתב הרמב"ם אף ע"פ שאין הדבר מועיל (ג) כלום הואיל ומסוכן הוא התירו כדי שלא יטרף דעתו [ג] מי שרודפין אחריו נחש או עקרב מותר להבר כדי

דקאמר כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם אינו נחש לא לענין איסור והיתר אלא לומר שאינו ראוי לסמוך עליו (ג): ומ"ש אבל בית אשה ותינוק מותר לעשותן סימן שם בית תינוק אשה אף על פי שאין נחש יש סימן אמר ר' אליעזר והוא דאיתחזק תלתא זימני ופירש"י בית תינוק ואשה. בנה בית או נולד לו בן או נשא אשה: אף ע"פ שאין נחש. שאסור לנחש ולסמוך על הנחש: יש סי'. סימנא בעלמא הוי דאי מצלח בסחורה ראשונה אחר שבנה בית או שנולד התינוק או שנשא האשה סימן הוא שהולך ומצליח ואם לאו אל ירגיל לצאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יצליח: תלתא זימני. הצליח או לא הצליח עכ"ל אבל הרמב"ם בפי"א מהלכות ע"ז מפרש דתינוק היינו דאומר לו פסוק לי פסוקך וכך הם דברי רבינו ונראה עוד מדברי הרמב"ם שהוא מפרש שסימנין אלו אינם כדי לעשות מעשה על פיהם או כדי לימנע ממעשה מפניהם אלא בית ואשה הם על דבר עבר לומר שהצליח או לא הצליח מצלקחה ותינוק היינו שהוא שמח אם אומר לו פסוק מהברכות שהרי כתב וז"ל מי שאמר דירה זו שבניתי סימן טוב היתה עלי אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מבורכת היתה מעת שקניתיה העשרתי וכן השואל לתינוק אי זה פסוק אתה לומד אם אמר פסוק מן הברכות ישמח ויאמר זה סימן טוב וכל אלו וכיוצא בהן מותר הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר עכ"ל וק"ל דאיתא בגמ' בההוא פירקא גופיה (שם) דר' יוחנן בעא למיזל לבבל לאקבולי אפי שמואל ואמר לינוקי פסוק לי פסוקך אמר ליה ושמואל מת וכמנע רבי יוחנן ולא ירד לבבל הרי שנמנע מלעשות מעשה מפני הפסוק שאמר לו התינוק ואיפשר לומר דהתם הוה רבי יוחנן כשואל אם שמואל חי או מת ומתוך פסוק התינוק ידע שכבר מת שהוא דבר עבר ואע"ג שע"י כך נמנע מליירד לבבל מ"מ כיון שאנו אומרים שלא שאל אם ירד לבבל אם לאו לא חשיב נמנע מלעשות מעשה מפני תשובת התינוק אך קשה מדגרסינן בריש פרק מי שאחזו (דף סח.) דרב ששת נמנע מלעשות מעשה מפני התינוק דאמר לו נטה לך על ימינך או על שמאלך וי"ל דשאני התם דלא סמך על פסוק התינוק לבד אלא דנחר ליה רב חסדא ועוד דהוי חשידי עבדי דלא מעלו וכדאיתא התם דאמר איהו גופיה אבל סמ"ג כתב מצינו כמה גדולים שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקיך ועושים מעשה על פי הפסוק ומושבין זה כעין נבואה ע"כ כלומר זה לא היה מין נחש אלא מין הנבואה ומשום הכי שרי: חובר חבר זהו שע"י לחש מקבץ חיות בין גדולים בין קטנים בפרק ארבע מיתות (עה.) ת"ר חובר חבר א' חבר גדול וא' חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי האי מאן דלמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור ופירש"י אחד חבר גדול. מאסף חיות ובהמות גדולות חבר קטן מאסף שקצים ורמשים ואפי' נחשים ועקרבים לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו: כתב הרמב"ם אי זהו חובר איש מדבר דברים שאינם בלשון עם וכו' בפרק י"א מה' ע"ז: ומ"ש מי שנשכו נחש ועקרב מותר ללחוש עליו אפי' בשבת בפרק חלק (קא.) לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ואיתא נמי בירוש' פרק שמונה שרצים ומה שהוצרכו להתיר זה בשבת היינו משום דאסור להרבות בשיחה בשבת כמו שנתבאר בטור א"ח סימן ש"ז לכך באו להשמיענו דשיחה זו שריא: וכתב הרמב"ם אף ע"פ שאין הדבר מועיל כלום וכו' בפרק י"א מה' ע"ז: ומ"ש מי שרודפים אחריו נחש או עקרב מותר לחבר כדי שלא

כי האריך: ומ"ש אבל בית אשה ותינוק וכו'. שם בית תינוק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן אר"א והוא דאיתחזק תלתא זימני ופירש"י בנה בית או נולד לו בן או נשא אשה אף על פי שאסור לסמוך על הנחש יש סימן דאי מצלח בסחורה ראשונה אחר שבנה בית וכו' סימן הוא שהולך ומצליח ואם לאו אל ירגיל לצאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יצליח עכ"ל משמע דס"ל לרש"י דיכול לכוין מעשיו או לימנע מלעשות מפני כך ואין זה נחש אלא סימן בעלמא והא פשיטא לפי' רש"י דבשואל לתינוק פסוק לי פסוקיך דיכול לסמוך עליו ולעשות מעשה כי חשוב כמו נבואה. אבל מדברי הרמב"ם שהביא רבי' משמע דאסור לכוין מעש"ו או לימנע מפני כך אף בשואל לתינוק וא"ל פסוק לי פסוקיך אלא יכול לעשות סימן לדבר שכבר היה אבל קשה לפי זה מהא דרבי יוחנן בפרק ג"ה דנמנע מלמיזל לבבל לפני שמואל לפי שא"ל התינוק ושמואל מת וכן בפרק מי שאחזו בעובדא דרב ששת ואע"ג שהסמ"ג תירץ דהיו חושבין לדבר זה כעין נבואה אין תירוץ זה כודק אלא לפירש"י כמפורש בדברי סמ"ג אבל להרמב"ם דמפרש דתינוק היינו שאומר לו פסוק לי פסוקיך וכ"כ רבינו וקאמרי דאף בזו לא שרי אלא לעשות סימן לעצמו אבל לא שיכוין מעשיו או ימנע מלעשות מפני כך ודאי דקשה טובא מהך דרבי יוחנן ורב ששת ואפשר דאף להרמב"ם דווקא בשאר אדם אסור לכוין מעשיו ע"פ התינוק דהו"ל נחש אבל לגבי רבי יוחנן ורב ששת דכל מעשיהם וענייניהם על פי רוח הקודש חשבינן להו כאומר לתינוק פסוק לי פסוקיך כאילו שאל בדבר ה' וכדפרי' לגבי אליעזר ויונתן ודו"ק: **חובר** חבר זהו שע"י לחש מקבץ חיות וכו' ס"פ ד' מיתות (דף ס"ה) ת"ר חובר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפילו נחשים ועקרבים ופי' רש"י חבר גדול מאסף חיות ובהמות גדולות חבר קטן מחבר שקצים ורמשים ואפי' נחשים ועקרבים לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו פי' האי אפילו נחשים ועקרבים ה"ק לא מיבעיא היכא דליכא למיחש להיזק דבריות אלא אפילו היכא דנמצאו נחשים ועקרבים ביישוב דמזיקין ומחברם לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו נמי אסור ונפקא לן הכי מדכפל קרא וכתב וחובר חבר ללמד שאפי' חבר קטן דשקצים ורמשים נחשים ועקרבים דמזיקין נמי אסור ותו איתא התם אמר אביי הלכך האי מאן דלמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור ופירש רש"י אסור וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פקוח נפש עכ"ל ונראה דאביי בא להוסיף דלא מיבעיא נחשים ועקרבים דאפשר לאדם להתרחק מהן שלא יזיקוהו אלא אפי' שרצי העופות כגון זיבורא ועקרבא דמעופפין ובאין על האדם ומזיקין אותו ואי אפשר להשמר מהן נמי אסור ודקדק רש"י מדקאמר אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור דדוקא באינן רצין אחריו אלא מכוין שלא יעופפו ויבואו עליו להזיקו זה אסור אבל ברצין אחריו דאיכא פקוח נפש שרי: ומ"ש רבינו זהו שע"י הלחש מקבץ חיות וכו' כך כתב גם הסמ"ג ונראה שכתבו כך משום דאיתא התם דהמקטר לחבר בסקילה פירוש דאע"פ דחובר חבר אינו אלא בלאו היינו דוקא במחבר חיות וכו' ע"י לחשים אבל במקטר לחבר השדים אע"פ שאינו מקטר לשם אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן אמרה תורה חובר זה בסקילה וז"ש הסמ"ג ורבינו זהו שע"י לחש מקבץ וכו' להוציא שאם הוא על ידי הקטרה נידון בסקילה: **מי** שנשכו נחש וכו'. ברייתא פרק חלק לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ופירש הרמב"ם דר"ל אפילו בשבת דאע"ג דילפינן מודבר דבר דבור של חול אסור דבור זה מותר כיון דמסוכן הוא ולפי שקשה הא פשיטא היא דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש לכך כתב הרב אע"פ שאין הדבר מועיל כלום התירו כדי שלא תטרף דעתו: מי שרודפים אחריו וכו'. כבר כתבתי

דרכי משה

סימן ת"ג דכל שיש בו משום הרפואה מותר אפי' מה שמועיל בסגולה בין בעצמו בין בדבורים אע"פ שאין לו טעם לפי ענין הטבע ומשום רפואה הכל שרי לעיין השעות וכן אפילו עשאו לו כישוף מותר לעשות כישוף להציל עצמו וע"ש כי האריך מאוד באותה תשובה: (ב) והר"ר דוד מקמחי האריך בזו בפירוש שמואל במעשה דיהונתן וכתב דמותר ליקח לעצמו סימן באי זה דבר רק אם כבר נעשה הדבר אסור וע"ש שהאריך בזו שלא כדברי הרמב"ם למטה שכתב שאם לקח סימן במה שהיה שרי טפי ודעת הרד"ק כדעת הראב"ד ז"ל ודעת הסמ"ג כדעת הרמב"ם: (ג) כתב הר"ן ס"פ במה אשה

פרישה

לא תעשנו כאליעזר עבד כו' לענין איסור והיתר קאמר ר"ל כל ניחוש שסומך עליו כמו שסמך אליעזר עבד אברהם ניחוש הוא ב"י ומה שלא חשיב ניחוש גבי אליעזר משום דשאני ניחוש דמסתבר דהא קאמר אותה הנכחת לבן אדוני ר"ל כיון שהיא גומלת חסד להשקות אחרים ראויה לבן ולבית אדוני שגומלין בו חסד וק"ל וכדפירש"י בפרשת חיי שרה. ועיין בכסף משנה פי"א: (ט) כי הצלחתי בכל דרכי וכן משנשאתי אשה פלונית כו' פירוש ושמח בדבר אבל לא יניח בעבור סימן זה כשלא הצליח שלא יעסוק באותו עיסקא שאין לעשות מעשה ולא ימנע מלעשות בעבור זה ורש"י התיר בענין זה עיין בב"י: (י) וכן שאומר לתינוק כו' משמע שמפרש האי תינוק שאמרו בגמרא ר"ל שאמרו לתינוק פסוק לי פסוקך כו' ורש"י פירש משנולד לי התינוק הצלחתי בסחורה זו והא דלא פירשו רבינו גם כן כך אפשר דרבותא קמ"ל דאפי' לאומר לתינוק פסוק לי כו' אינו מותר אלא לסימנא בעלמא אבל למנוע על ידי מעשה או דבר אחר אסור לאפוקי מהסמ"ג או אפשר דלא ס"ל לרבינו לפרש כפירש"י דא"כ הו"ל למיתני תינוק אחר אשה ושם בגמרא תנא בית תינוק ואשה דהא הבן נולד מהאשה אלא ודאי פירושו פסוק לי פסוקיך וקאי אפי' אתינוק דעלמא והא דכתב רבינו בית אשה ותינוק דכתב תינוק בתר אשה ואפי' הכי לא פירש תינוק דומיא דאשה משום דרבינו מפרש בית ואשה זה בתר זה בחד סגנון מש"ה כתבן תחילה ג"כ זא"ז. והיותר נראה דמש"ה לא פירש תינוק להיות סימן ג"כ להצלחתו משום דבניו הנולדים לו הוא מחמת טבע תולדות האדם משא"כ בית ואשה דיכול לומר מחמת שלקחתי אשה זאת ולא אחרת או בניתי בית במקום ובצורה זו ולא באחרת בזה הצלחתי ומשא"כ כתוב בגמרא תינוק קודם אשה כדי ללמדינו שלא מתינוק שלו שנולד לו מאשתו מיירי אלא מתינוק דעלמא והיינו באמרו לו פסוק לי פסוקיך וק"ל: (יא) וכתב הרמב"ם כל אלו וכיוצא בהן מותר הואיל ולא כיון מעשיו כו' מדבריו משמע שלא לעשות מעשה ע"פ התינוק אבל הסמ"ג כתב מצינו כמה גדולים שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקיך ועושין מעשה ע"פ הפסוק ומושבין זה כעין נבואה ע"כ כלומר וזה לא היה מין ניחוש אלא מין נבואה ומש"ה שרי ועיין בב"י שמתרץ לדברי הרמב"ם דלא קשיא עליו מידי: (יב) ואפילו נחשים ועקרבים יתושים פרעושים ז"ל הגמרא פרק ד' מיתות דף ס"ה ע"א ת"ר חובר חבר א' חובר גדול וא' חובר קטן ואפי' נחשים ועקרבים ופירש"י לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו: (יג) שאינם בל' עם כו' ר"ל דברים שאי אפשר להבינם על שום אופן: (יד) ומעלה על דעתו בסכלותו שהאומר כך על הנחש שאינו מזיק פי' אף שאח"כ יפגע באדם אין כח בנחש לישוך ולהזיק מכח חברתו או שאינו עושה שום פעולה וחברות בנחש רק באדם עושה חברות וסגולה שלא יזיק לו שום ארס של נחש ע"ז כתב הרמב"ם שהוא סכלות ושטות. אבל גם הרמב"ם מודה דיש כח בחברות לאסוף יחד וגם להציל הנרדף מהנחש ל'סלקן מעליו וזהו רשם ומיהא דרבינו אבל הרמב"ם לא כתב בפי"א מהל' ע"ז בפי' חבר כ"א מ"ש רבינו גאון בשמו אבל ודאי ס"ל גם כן דברי רבינו שכן מדברי הגמרא ודוקא [illegible] שהיה לו פי' אמר בדברי הגמרא ודוק שבזה עולה הכל יפה. והא דכתב רבינו לעיל חובר חבר זה שע"י לחש מקבץ כו' היינו כשאין רודפין אחריו וכן משמע מגמרא ז"ל אמר אביי האי מאן דלמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פיקוח נפש דפשוט הוא דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש: (טו) ואוחז בידו כשמדבר מפתח ביתו אפשר דמש"ה בעב"ן נלמדנו דמש"ה לוקה משום דעשה מעשה באחיזת המפתח בידו: (טז) אפילו בשבת פי' אע"פ שאסור להרבות בשיחה כמ"ש בטור א"ח סימן ש"ז ב"י והטעם דמותר

דרישה

מעין כדי שתמשוך מלכותן כן עושין במילי' ולא בחסרון וסימנא טבא הוא כדרך שמושכין יין בצינורות לפני חתנים ואין בו מדרכי האמורי: [ג] מי שרודפין אחריו נחש או עקרב מותר עיין בב"י שנלמד כן מדברי רש"י וכתב רש"ל דלדעת הרמב"ם שאינו מועיל כלום בכל ענין אסור (ומש"ה לא כתב הרמב"ם דין זה בספרו עכ"ל ולא כב"י שכתב על דין זה פשוט הוא דשרי ע"ש עכ"ה): כתב רבינו ירוחם מה שנוהגין בארצות ידועות לערוך שלחן ולשום עליו מיני מאכל בליל המילה ואומרים שעושין אותו למזל התינוק הנולד ראיתי רבותי שנוהגין בו איסור ומוחין בידו ואומרים שזה בכלל העורכין לגד שלחן. וכתב עוד שאסור לנשים לקטר בעשב טוב שיש לו ריח אח"כ להסיר ריח רע שבבית מפני שנראה כאילו מקטר לשד. כתב מהר"ר איסרל בסימן נ"ו דאין איסור לדרוש במכשפים וקסמים אלא איסור דתמים תהיה ודקדק כן מדברי הפוסקים. ובספר הזוהר נראה שאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפי' לחולה. ובמעשה שדים שהתירו קצת פוסקים ראינו שרוב הנטפלים להם אינם יוצאים בשלום מתחת ידן ולכן שומר נפשו ירחיק מהן ב"י: ואם יכול אדם ללמוד מן המכשף עניני כישוף מותר ללמוד לעשות להציל עצמו או אחרים ע"כ מתשובת מהר"ר מנחם מ"ו: אחד

חדושי הגהות

בח מוזהר על האמור בפ' המכשף) ויונתן צדיקים הללו היאך היו מנחשים בכ"מ פי"א מה' ע"ז שהם היו עושין סימן בדבר שהסברא נותנת שאם היא בת גומלת חסדים שתשקה לו ולגמליו אז היא באמת ראוי ליצחק וכן ביהונתן באם יאמרו [illegible] אז ודאי אינם מתפחדים וניחוש כזה באמת מותר שאם יאמר אדם אם ירדו גשמים לא אצא לדרך ואם

כדי שלא יזיקוהו כתב הרמב"ם הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה (יז) וכן הקורא על התינוק שלא יבעת או מניח ספר תורה או תפילין על הקטן לא די להם שהן בכלל חברים ומנחשים אלא שהם בכלל הכופרים בתורה שעושין דברי תורה רפואת הגוף ואינו אלא רפואת הנפש (יח) ור"י פירש דווקא בלוחש על המכה (יט) ומזכיר שם שמים ורוקק אותו הוא שאין לו הלק לעוה"ב אבל אם אינו רוקק לא המיר כולי האי (כ) ומיהו איסורא איכא בלוחש פסוק על המכה אפילו בלא רקיקה ובלא הזכרת שם שמים ואם

כתבתי שכך פי' רש"י מיהו לנ"ש בשם הרמב"ם בסמוך שאין הדבר מועיל כלום שהירו אלא בשבכר נשכו נחש הואיל שהוא מסוכן כדי שלא תטרף דעתו ודאי אפי' רצין אחריו אסור ויש להקל כפירוש רש"י ורבינו ברצין אחריו כ"ל: כתב הרמב"ם הלוחש על המכה וכו'. משנה ר"פ חלק אלו שאין להם חל"ה והלוחש על המכה ואומר כל המחלה וגומר ובגמרא אמר רבי יוחנן וברוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפי' בנגע לרעת רבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה וכתבו הרי"ף והרא"ש לשם וז"ל והא דרב פליגא אדרבי יוחנן דבנגע לרעת לית ביה שם שמים והלכה כר' יוחנן דוקא היכא דמזכיר ש"ש ומיהו איסורא איכא אפי' אינו מזכיר ש"ש ואפילו בלא רקיקה כדאיתא בפרק ידיעות הטומאה דגרסינן התם שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי וגומר ריב"ל מסדר להו להני קראי וגני היכי עביד הכי והא אריב"ל אסור להתרפאות בד"ת להגן שאני ואלא אסור היכי דמי כגון דאית ליה מכה ואי דאית ליה מכה באיסור סגי ליה ותו לא והא תנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה אמר ר"י וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה והא דאמרינן בשילהי פ' במה אשה לאיסתא למירתא ליתא וירא מלאך ה' וגומר אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה איסתא למירתא הולה שיש בו סכנה עכ"ל. וכן פי' התוספות בפרק ידיעות הטומאה דההיא איסתא למירתא שאני דסכנתא היא וזהו שכתב רבינו דר"י פירש דוקא בלוחש על המכה ומזכיר שם שמים ורוקק וכו'. ולפי שהרמב"ם לא הזכיר רוקק משמע ליה לרבינו דס"ל להרמב"ם דרב ורבי חנינא דפליגי אדרבי יוחנן אף בקורא פסוק שאין בו שם שמים ואפי' אינו רוקק נמי אין לו חלק לעולם הבא. והכי פירש רש"י לשם בהדיא והלכתא כוותייהו לגבי רבי יוחנן דאין דבריו של אחד במקום שנים ולכך כתב לא די להם שהם בכלל מנחשים וחברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה וכו' דמדאמר שהם בכלל הכופרים בתורה אלמא דאין להם חלק לעולם הבא וכדפסק הרב בפ"ג דה' תשובה וז"ל ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא וכו' והכופרים בתורה וכולי וכיון דלהרמב"ם אין לו חלק לעולם הבא אפי' לא הזכיר שם שמים ואפי' בלא רקיקה לכך כתב רבינו דר"י חולק ופירש דוקא במזכיר שם שמים ורוקק הוא דאין לו חלק לעולם הבא וכו' והב"י הקשה על הרמב"ם למה פסק דלא כרבי יוחנן דהסוגיא דפרק ידיעות הטומאה ודאי משמע דהלכה כרבי יוחנן ותו דמדס"ל לריב"ל כר' יוחנן הו"ל למיפסק כוותייהו לגבי רב ורבי חנינא ותו דבתוספתא דסנהדרין פרק י"ב מוקי לה ברוקק ותו דבירושלמי פרק חלק משמע דלכ"ע בעינן רוקק וצ"ע עכ"ל וקשיא לי טובא למה לא הוה קשיא ליה לב"י אדברי הרמב"ם בהא דפסק דלא כהרי"ף רביה דפסק בפירוש כרבי יוחנן בפרק חלק ולפעד"נ דגם הרמב"ם פוסק כרבי יוחנן דלא כרב ורבי חנינא וכדפסק הרי"ף אלא כיון דאפילו בדלא הזכיר שם שמים ואפי' בלא רקיקה נמי איסורא מיהא איכא לכך כתב הרמב"ם בסתם הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכו' לא די להם שהם בכלל מנחשים וכו' כי לא בא הרמב"ם כאן כ"א להורות איסור והיתר דהיכא דקורא לרפואה אסור ובקורא להגן מותר והא דלא כתב דבמזכיר שם שמים ורוקק דאין לו חלק לעוה"ב נראה דטעמו שהיה לו ספק בפסק הלכה והוא לפי דבתלמוד שלנו משמע דלרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דוקא במזכיר שם שמים וברוקק הוא דאין לו חלק לעולם הבא וכדאיתא בתוספתא דסנהדרין פרק שנים עשר לאבא שאול בשם רבי עקיבא דלא כרב ורבי חנינא ובתלמוד ירושלמי איתא בפרק חלק אמתניתין והלוחש על המכה ואומר כל המחלה וגומר רב אמר ובלבד ברוקק רבי יהושע בן לוי אמר אפי' אמר נגע לרעת כי תהיה באדם ורוקק אין לו חלק לעולם הבא לפי זה איכא למימר דהלכה כריב"ל לגבי רב דברוקק אפי' לא הזכיר שם שמים אין לו חלק לעולם הבא ולכך לא כתב הרמב"ם שום הוראה בחלוקה זו דאין לו חלק לעולם הבא משום דהיה לו ספק בפסק הלכה אם דוקא בהזכיר שם שמים וגם רוקק הוא דאין לו חלק לעולם הבא או שמא בקורא פסוק ורוקק אין לו חלק לעולם הבא אפי' לא הזכיר שם שמים ומ"ש הרמב"ם כאן אלא שהן בכלל הכופרים בתורה וכו' לא נתכוין לומר שאין להם חלק לעולם הבא כמו כופרים ממש בתורה אלא בכלל הכופרים הן לענין זה שהן עושין דברי תורה רפואות גוף ואינן אלא רפואות נפשות ודו"ק: ומ"ש וכן הקורא על התינוק שלא יבעת וכו' כתב כך ע"פ הירושלמי פרק במה אשה (דף ח' ע"ב) אין קורין פסוק על גבי מכה בשבת והדין דקרי על יברוחא אסור בוא וקרי את הפסוק הזה על בני שהוא מתבעת תן עליו ספר תן עליו תפילין בשביל שיישן אסור. והא תני אומרים היו שיר של פגעים בירושלים אמר רב יודן כאן משנפגע כאן עד שלא נפגע פירוש משנפגע דהיינו כשהוא חולה שרוח מבעתתו אי נמי חולה שלא יוכל לישן אסור להתרפאות אבל בעוד שלא נפגע וקורא את הפסוק כדי שלא יהא נבעת ושלא יגיע לידי חולי שלא יישן אם כן אינו אלא להגן שרי ולפי זה הא דכתב הרמב"ם וכן הקורא על התינוק שלא יבעת כו'. היינו דוקא כשכבר הרוח מבעתתו או כחלש שלא יוכל לישן וכו' ומה שכתב ור"י פירש דוקא בלוחש על המכה וכו' לאו דווקא מכת חץ או חרב דהוא הדין באחוז חולי בידי שמים וכיוצא הכל הוי בכלל מכה לאפוקי אם הוא בריא וכמ"ש אחר זה אבל הבריא שקרא פסוקין וכו' וכדקאמר בגמרא להגן שאני פי' כשהוא בריא וקורא להגן עליו שלא יבא עליו פגע מכה וחולי בזכות התורה הרי זה מותר כתב רש"י ע"ש

שלא יזיקוהו בפ' ד' מיתות (סה.) אהא דאמר אביי האי מאן דלמיד זיבורא ועקרבא אף על גב דקא מכוין דלא ליזקו אסור פירש"י אסור וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פיקוח נפש ופשוט הוא דהא אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות וש"ד:

כתב הרמב"ם הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכו' בפרק י"א מהלכות ע"ז והוא מדתנן בפרק חלק (צ.) אלו שאין להן חלק לעוה"ב וכו' ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך ואיתמר עלה בגמ' (קא.) א"ר יוחנן וברוקק בה לפי שאין מזכירין ש"ש על הרקיקה איתמר רב אמר אפי' בנגע לרעת ורבי חנינא אמר אפי' ויקרא אל משה ומדלא הזכיר הרמב"ם רוקק נראה דמשמע ליה דרב ור"ח פליגי אדרבי יוחנן דיהיב טעמא משום דאין מזכירין שם שמים על הרקיקה וקאמר רב דאפי' בנגע לרעת דלית בההוא קרא שם שמים אסור ור"ח אמר דאפי' ויקרא אל משה דאין בתיבות הללו שם שמים וגם אין ענייניהם רפואת נגע ומכה אעפ"כ אסור וממילא משמע דאע"פ שאינו רוקק נמי אסור אבל קשה מדגרסינן בפ"ב דשבועות (טו.) ר' יהושע בן לוי הוה אמר להנהו קראי וגני היכי עביד הכי והא אמר ריב"ל אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אסור ותו לא והא תנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעה"ב הא איתמר עלה א"ר יוחנן ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה ומשמע דאוקימתא דרבי יוחנן ברוקק לריב"ל נמי איתא ואפי' את"ל דרב ור"ח פליגי עלייהו הוה ליה למיפסק כריב"ל ורבי יוחנן לגבייהו ועוד דמדקאמר הא איתמר עלה א"ר יוחנן ברוקק שנו משמע דליכא מאן דפליג עליה בהא דאל"כ הו"ל סבר לה כרבי יוחנן דאמר ברוקק שנו ועוד דבתוספתא דסנהדרין פי"ב מוקי לה ברוקק ועוד דבסנהדרין ירושלמי פרק חלק משמע דלכ"ע בעינן רוקק וצ"ע: ומ"ש וכן הקורא על התינוק שלא יבעת או מניח ס"ת או תפילין על הקטן וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם בפי"א מהל' ע"ז וסיים בה אבל הבריא שקרא פסוקים ומזמור מתהלים כדי שתגין עליו זכות קריאתם וינצל מצרות ומנזקים ה"ז מותר וטעמו מההיא דפ' ב' דשבועות בסמוך דאסור להתרפות בדברי תורה ולהגן שרי וסובר דכיון דקטנים מצויים להבעית או שלא לישן הו"ל כחולים לענין זה ואסור להצילם מרעתם בדברי תורה וסובר גם כן שהמניחים ס"ת או תפילין על החולה בכלל אסור להתרפאות בדברי תורה הוא אבל מ"מ קשיא למה כלל קורא על התינוק שלא יבעת ומניח ס"ת או תפילין על הקטן בשביל שיישן עם לוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וגזר אומר בכולם שהם בכלל הכופרים שהרי ריב"ל אסור להתרפאות בד"ת אמר בלבד ולא אמר שהם בכלל הכופרים ולכן נראה שהרמב"ם סובר דריב"ל לטעמיה דסבר דמתני' דלוחש על המכה ברוקק דוקא הוא אבל לדידיה שפסק דאפי' בשאינו רוקק מיתוקמא להתרפאות בד"ת היינו לוחש על המכה ואע"ג דקי"ל כריב"ל במאי דשרי להגן כיון דלא חזינן מאן דפליג עליה מ"מ במאי דאמר להתרפאות בד"ת ליכא אלא איסור בעלמא לא קי"ל כוותיה אלא הרי הוא בכלל הכופרים וכדתנן אלו שאין להם חלק לעוה"ב וכו' ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ולפ"ז מ"ש וכן הקורא על התינוק והמניח ס"ת או תפילין וכו' לאו מדריב"ל יליף לה אלא ממתניתין דלוחש על המכה ומשמע ליה דמכה לאו דוקא דכל חולי בכלל מכה הוא אחר שכתבתי זה מלאתי בירושלמי דשבת פ' במה אשה יוצאה אין קורין פסוק ע"ג מכה בשבת ד והדין דקרי על יברוחה אסור בוא וקרי את הפסוק הזה על בני שהוא מתבעת תן עליו ספר תן עליו תפילין בשביל שיישן אסור והא תני היו אומרים שיר של פגעים בירושלים א"ר יודן כאן משנפגע כאן עד שלא נפגע ע"כ ומשמע דהא דמפליג בין משנפגע לעד שלא נפגע אתן עליו ספר תן עליו תפילין נמי קאי ואם הדבר כן נצטרך לומר שמ"ש הרמב"ם לאסור להניח ס"ת או תפילין על הקטן בשביל שיישן בשנפגע דוקא הוא כלומר שאינו יוכל לישן הא לאו הכי לית לן בה והכי מסתברא ודאי דבהכי עסיק דאל"כ מה להם להניח עליו ספר תורה או תפילין כדי שיישן והרמב"ם קיצר במובן: ומ"ש ור"י פי' דוקא בלוחש על המכה ומזכיר ש"ש ורוקק וכו' כלומר לאפוקי מהרמב"ם דבקורא על התינוק שלא יבעת אע"פ שאין בו מכה ואע"פ שאינו מזכיר ש"ש ואינו רוקק קאמר דאין לו חלק לעולם הבא ובאמת שדברי ר"י ברורים בפסק השמועות שכתבתי וכך הם דברי הרא"ש בפרק חלק וכ"כ מדברי הרי"ף ז"ל שם: ומ"ש דאיכא איסורא בלוחש פסוק על המכה נראה דלאו דוקא מכה דהא סתם אמרו אסור להתרפאות בד"ת ולא חילקו בין אית ביה מכה ללית ביה מכה ואף ע"ג דאמרינן בתר הכי ואלא כי אמרינן אסור דאיכא מכה לאו למימרא דריב"ל בדאיכא מכה דוקא איירי ולא בשאר חולי דלאו מכה דמהיכא משמע ליה הכי אימא דלהתרפאות בחולי דלאו מכה איסורא הוא דאיכא ותו לא ועל המכה הוא דקתני דאין לו חלק לעה"ב אלא היינו לומר דכיון דסתמא אמר אסור להתרפאות בד"ת בכל גווני דחולי משמע דקאמר ל"ש אית ביה מכה ל"ש לית ביה מכה: ודע דהאי דא"ר יוחנן וברוקק בה פירש"י שכן דרך מלחשים לרקוק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה ויש לחשים שדרכם לרקק אחריהם ואומרים אותם בלשון לעז ואמר לי רבי שמותר דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה דנראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד
לא

רבו ומביאו כ"י דאין איסור אלא ברוקק ואח"כ לוחש דנראה דמזכיר השם על הרקיקה אבל לקרוא פסוק תחילה ואחר כך רוקק שרי וכן ברוקק תחילה אין אסור
אלא

דרכי משה

אשה ואפשר שאף לחשים שאין אנו יודעים אם יש בהם משום רפואה מותרים מספק ולא אסרו אלא אותן שבדקו ואין מועילים כתב הרשב"א ז"ל שכן נראה בתוס' אלא שראיתי להה"ר יונה ז"ל שחשש בכל קמיעות שאינם מומחה משום דרכי האמורי עכ"ל ובמרדכי סוף הפרק שם פסק כר' יונה דכל נחש שאינו ידוע שהוא מומחה אסור משום דרכי האמורי

פרישה

דמותר מפני פיקוח נפש דנשיכת נחש מסוכן עכ"ה): (יז) וכן הקורא על התינוק דוקא בתינוק שנפגע כבר אבל להגין כל דבר מותר ב"י ע"ש מ"ש עוד והוא דוחק והיותר נ"ל דלא אסרו אלא כשקורא עליה פסוק ולא מכוין אלא לרפואה בלא טעם אלא להיותו כלחש וכעין רפואת הטבע אבל כשקורא מזמורים כק"ש של לילה שעוסק במצותו של מקום וגם במזמורים שמדברים איך שמציל הש"י להבוטחים בו וכוונתו של הקורא הוא שבזה יצילו הש"י בשכר המצוה ובשכר הבטחון שהוא בטוח בהש"י שמציל ומרפא ליראיו והמקוים לישועתו מצילהו הש"י ג"כ מותר ומצוה לעשות כן וכן משמע ל' הרמב"ם שכ"כ כמדומה אק"ש דלילה ע"ש: (יח) ור"י פי' כו' פי' מחולקים הן בפי' סוגיא דגמרא ב"י ע"ש: (יט) ומזכיר ש"ש ורוקק עיין ברש"י שפי' דוקא כשרוקק קודם ההזכרה ומסתימת ל' רבינו משמע שרוקק אחר הזכרת ש"ש. וכיוצא בזה מצינו מ"ש בירושלמי וכתבו רבינו בא"ח בס"ס צ"ב דהרוקק לא יתפלל עד שישהה ד' אמות והמתפלל לא ירוק עד שישהה ד' אמות עכ"ל: (כ) ומיהו איסורא איכא בלוחש פסוק על המכה לאו דוקא על המכה אלא ה"ה על כל חולי אסור ב"י ולפעד"נ דמש"ה קאמר בלוחש על המכה כדי לאשמועינן דדוקא בשכבר
בא

חדושי הגהות

לאו אצא אין בזה איסור ומה שאסרו בגמרא ניחוש שסומך עליו כאליעזר היינו במקום שאין הסברא נותנת זהו תורף דבריו ע"ש שהאריך אבל כבר ישבו תוס' שם במקומם קושיא זו ע"ש: ד והדין דקרי על יברוחה פירוש יברוחה מין חולי והיו קורין פסוק לרפואת החולי וקאמר דבשבת אסור וכן לומר בוא וקרי את הפסוק זה על בני שהוא מתבעת ר"ל
שנבעת

(כא) ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר ומותר לקרוא פסוק להגן כגון בלילה על מטתו: אוב זה המעלה המת בכשפיו ידעוני זה (כב) המניח עצם חיה ששמה ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו ודורש אל המתים (כג) זה שמרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה (כד) מכשף כולל כל אלו ויש בו ג' חלוקים העושה מעשה ע"י כשפים חייב סקילה ואם אינו עושה מעשה (כה) כמו אוחז העינים פטור אבל אסור (כו) ועל ידי ספר יצירה

לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלשון לעז לא:

ומ"ש ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר בפ"ב דשבועות (טו.) כתבו התוס' על הא דקאמר ריב"ל אסור להתרפאות בד"ת והא דאמרינן בסוף פ' במה אשה יוצאה (סז.) לאישתא למירתא ליתא וירא אליו מלאך ה' וגו' סכנתא שאני וכ"כ הרא"ש בפ' חלק ואע"פ שהם לא אמרוה אלא על הא דקאמר אסור להתרפאות בד"ת מזכיר ש"ש ואינו רוקק איירי משמע לרבי' דכיון דמשום סכנתא שרו לה בכל גווני שרי דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וכ"נ מדברי רבינו ירוחם ז"ל דאף במזכיר ש"ש ורוקק שרי במקום סכנה:

ומ"ש ומותר לקרות פסוק להגן וכו' פשוט בההיא שכתבתי בסמוך דרבי יהושע ב"ל קרי להני קראי וגני וכתב רבי' ירוחם ע"ז וכן כל לחש שאומרים לרפואה כגון לשמור מן המזיקין מותר כדאמרינן (שבת סם) בשברירי ברירי ונראה שכתב כן מדאמרינן בס"פ במה אשה (סז.) כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי וכבר נתבאר יפה בטא"ח סי' ש"א גבי ההיא דיוצאין בביצת החרגול אי זה רפואה יש בהם משום דרכי האמורי ואי זה אין בהם וגם שם נתבאר אם מותר להתרפאות בפסוקים וסתם קמיעים קודם שיהיו מומחים ובסי' ש"ו נתבאר דלחש שלוחשין על האזור ומודדין אותו מותר אפילו בשבת וכתב הרשב"א שאלת הקמיעין אם מותר לכתוב אותם ולהתרפאות בהם אם מותר בין שיהיה בהם שמות בין פסוקים בלא שמות תשובה ודאי מותר להתרפאות בהם אפי' יש בהם שמות ובהדיא שנינו בפ' במה אשה (ס.) ולא בקמיע שאינו מן המומחה הא במומחה יוצאין בו בשבת וכ"ש בחול דמתרפאים בו וכ"ש שהוא מותר ליטא קמיעים שיש בהם פסוקים ודוקא להגן שלא יחלה אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי כדגרסינן בפ"ב דשבועות ריב"ל הוה אמר להני קראי וגני וכו' עד לפי שאין מזכירין ש"ש על הרקיקה אבל לכתבם עם פסוקים אסרו בפ' כל כתבי (קטו:) דת"ר הברכות והקמיעים אין מצילין אותם מפני הדליקה וכו' מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה ואע"פ שעכשיו כותבין סידורי הברכות והתפלות כייע משום עת לעשות לה' אבל הקמיעין מסתברא שבאיסורן הן עומדין כל שיש בהם פסוקים עד כאן:

אוב זה המעלה המת בכשפיו ידעוני זה המניח עצם חיה ששמה ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו פשוט בפרק ד' מיתות (סה:) ומה שכתב דורש אל המתים זה שמרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה גם זה שם וכתב הרמב"ם בפ' י"א מהלכות ע"ז על זה ויש אחרים שהם לובשים מלבושים ידועים ואומרים דברים ומקטירים קטרת ידועה וישנים לבדם כדי שיבא המת פלוני ויספר עמו בחלום כללו של דבר כל העושה מעשה כדי שיבא המת ויודיעו לוקה וכתבו הגה"מ שם בשם ר"ת שמשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו אשר ישאל אין זה דורש אל המתים כיון שאינו דורש לגופו של מת אלא לרוחו והרוח אינו נקרא מת וכן אשכחן בברכות (יח:) באותו חסיד שלן בבית הקברות ושמע הרוחות מספרים זו עם זו ואמרינן נמי התם דשמואל אזל לחצר מות לשאול מאביו על מעות היתומים עד כאן לשונו נראה שדעת הרא"ם לחלק בין דורש מגופו של מת לדורש מרוחו שלא אסרה תורה אלא בדורש מגופו אבל לא בדורש מרוחו ועובדא דאותו חסיד ודשמואל לרוח היו דורשים ולא לגוף ולמד משם למשביע את החולה דשרי כיון דרוחו בקרבו כשהוא משביעו לרוח הוא משביע ולא לגוף ולי נראה דההיא עובדא דאותו חסיד איכא למידחי שהוא לא הלך לבית הקברות לדרוש מהמתים לא מגופם ולא מרוחם וכדקתני שהקניטתו אשתו והלך ולן בבה"ק ושמע שתי רוחות שמספרות זו עם זו דמשמע בהדיא שלא הלך ללון שם אלא לברוח מקטטת אשתו ובמקרה נמשך ששמע אותן ב' רוחות שהיו מספרות זו עם זו דאל"כ הול"ל הלך ולן בבית הקברות כדי לשמוע מה יהיה בעולם ואע"ג דבתר הכי קאמר לשנה אחרת הלך ולן בבה"ק ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו ולא הזכיר שהקניטתו

אלא בלשון הקודש אבל בתוכיר השם בלשון לעז לא ע"כ ותימא מנא ליה הא דבפרק כירה (דף מ') לגבי מרחץ ובית הכסא איתא להדיא דאמר אביי דברים של חול מותר לאומרם בלשון קדש ודברים של קדש מותר לאומרם בלשון חול הלכך נראה גבי לחש נמי מה שאסור בלשון קדש אסור נמי בלשון חול וכך הוא משמעות כל הפוסקים שלא הביאו הך דפי' רש"י בשם רבו:

אוב זה המעלה המת בכשפיו. משנה פרק ד' מיתות (דף ס"ה) בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו ופי' רש"י פיתום שם המכשף מעלה את המת מן הארץ ומושיבו לו בשחיו בין זרועותיו ומדבר משחיו עכ"ל ובברייתא בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו ופירש"י מעלה את המת ויושב לו מבין פירקי העצמות של מכשף כגון על פירקי אצבעותיו או על ברכיו ותו ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגולת ופירש"י בזכורו מעלה ומושיב המת על זכרותו: בגלגולת המועלת מן המת לארץ ועונה מה ששואלין אותו ע"י כישוף עכ"ל ומפורש לשם שמדבר בקול נמוך מאוד כאילו יוצא מתחת לארץ שנאמר והיה כאוב מארץ קולך: ידעוני זה המניח עצם וכו' משנה שם וידעוני המדבר בפיו ופירש"י כדמפרש בגמרא חיה אחת יש ששמה ידוע ומכניס ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאליו ע"י כשפים עכ"ל וכתב סמ"ג לאוין ל"ט ובסדר זרעים כתב רבינו שמשון איש ירושלים בשם רבינו מאיר בר קלונימוס מאשפיר"א שהיא חיה ששמה ידוע וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ ששם גדלה אותה חיה כעין אותן קישואין ודילועין אלא שהידוע צורתו כצורת אדם בכל דבר בצורת פנים בגוף וידים ורגלים ומטבורו מחובר לחבל היוצא מהן השורש ואין כל בריה רשאה ליקרב כמלא החבל שטורפת והורגת את הכל וכמלא החבל רועה כל סביבותיה וכשבאים לצוד אותה מורים בחצים מרחוק אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד וכן יש בירושלמי דכלאים גבי אבני השדה בר נש דטור הוא והוא חי מן טבוריה אפסיק טבוריה לא חיי עכ"ל: דורש אל המתים זה שמרעיב וכו' שם פריך בגמרא שואל אוב היינו דורש אל המתים (פירש"י ולמה נכתבו שניהם במקום אחד) ופרקינן דורש למתים כדתניא ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק כדי שתשרה עליו רוח הטומאה (ופירש"י שתשרה עליו רוח הטומאה שד של בה"ק יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו עכ"ל) וז"ל סמ"ג לאוין ל"ח זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק כדי שיבא אליו המת בחלום ויודיעו דבר שהוא צריך לשאול עכ"ל נראה דקשיא ליה דלפי פשוטו משמע דשד של בה"ק מודיעו מה שצריך לשאול ואם כן מאי ודורש אל המתים דמשמע דהמת מודיעו ולפיכך פי' דהשד אינו אלא דמסייעו להביא אליו המת בחלום והמת הודיעו דבר שהוא צריך וכתב עוד הסמ"ג וי"ל שבעל אוב נמי עובר משום לאו זה שדורש אל המתים עכ"ל כלומר אבל דורש אל המתים אינו עובר משום בעל אוב ולהכי נכתבו שניהם במקום אחד: מכשף כולל כל אלו וכו'. פי' ודאי מכשף כולל כל ענייני כישוף דחייב עליהן סקילה בעושה מעשה אלא אף כולל כל אלו קוסם ומעונן ומנחש וחובר חבר ודורש אל המתים דבכולן עם שאין ע"י כישוף נמי חייב עליהן סקילה אם התרו בו משום מכשף והב"י נתקשה בזה ול"ק מידי. כתב הרמ"ה שמעשה שדים הוא בכלל מעשה כשפים וכו' לכאורה נראה שר"ל שכל מה שעושה אדם ע"י שדים הן לעשות על ידן מעשה הן להגיד לו מה שהוא שואל מהם הכל הוא אסור דבכלל מעשה כשפים הוא פי' שכשאסרה התורה מכשף בכלל זה גם מעשה שדים שכל מי שעושה דבר ע"פ השד הוא נקרא בשם מכשף ואם עושה מעשה חייב סקילה ואם אינו עושה מעשה כמו האוחז העינים פטור אבל אסור והא דאמרי' בפ' ד' מיתות (דף ס"ז) בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים אשמעינן מינה דתרתי מילי נינהו מכל מקום לענין דינא תרוייהו אסירי וכ"כ הר"ר

אשתו דמשמע שבלי שום הכרח הלך ללון שם כדי לשמוע מהרוחות מה יהיה בעולם איכא למימר שגם בפעם שנייה לא הלך ללון שם אלא מפני שהקניטתו אשתו ואף על פי שאינו מפורש בברייתא שהקניטתו אשתו דקתני ברישא סמיך והטעם שבפרתו מפני אשתו היה הולך ללון בבית הקברות נראה שהיה מפני שהיה מתביייש לילך לרשות שום אדם כדי שלא ירגישו שאשתו מקניטתו ועוד דאפילו את"ל שבשנה אחרת שהלך ולן שם לא הקניטתו אשתו אלא לשמוע מה שמספרים הרוחות זו עם זו הלך איכא למימר דשאני התם שלא היה הולך ללון שם כדי שיבואו הרוחות וידברו עמו ויודיעוהו דבר אלא לשמוע מה הן מספרות זו עם זו ועוד שהוא לא הרעיב עצמו ולא עשה שום מעשה כדי לדרוש אל המתים ומש"ה הוי שרי ליה ללכת ללון שם אפי' על דעת שישמע דברי הרוחות זו עם זו וההיא דשמואל נמי איכא למידחי שהיה בהקיץ ועל ידי שמות וכדאמרינן בפרק המקבל (קז:) רב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד ודורש אל המתים לא מתסר אלא בהולך שם ובעושה מעשה כגון במרעיב עצמו או לובש מלבוש ידוע או מקטיר קטורת ידוע וישן לבדו אבל כשאינו עושה מעשה אלא ע"י הזכרת שמות בא המת ומדבר עמו בהקיץ איפשר דלא מיתסר משום דורש אל המתים ואין חילוק בין דורש לגוף המת לדורש לרוחו כדמחלק רא"ם וגם שחילוק זה הוא מגומגם דאי דורש לגוף המת ממש בלא רוח גוף לחודיה מידי משמע אית ביה ומ"מ בענין הדין במשביע את החולה לשוב אליו אחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל הוה מצי לאתויי ראיה מדגרסינן בסוף מועד קטן (כ"ח) רב שעורים הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם כלומר גוסס א"ל לימא ליה מר דלא ליצטער א"ל לא מר לאו שושביניה הוא א"ל כי ריפתא דכוסילתא ותו איתא התם רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן חזייה דהוה קא מנמנם א"ל ליתחזי לי מר איתחזי ליה א"ל כי ריבדא דכוסילתא ואע"ג דבהני עובדי לא הוה השבעה איכא למימר דאם איתא דהוה בכלל דורש אל המתים בלא השבעה נמי הוי מיתסר ומדחזינן דלא מתסר בלא השבעה ה"ה דע"י השבעה שרי דהשבעה זו לא משויא ליה דורש אל המתים:

כתב רבינו ירוחם שואל במת אפי' ע"י השבעה הוי בכלל דורש אל המתים עכ"ל ונראה דכתב כן לומר שאע"פ שאינו מרעיב עצמו ואינו לן בבית הקברות הוי בכלל דורש אל המתים ולאפוקי מהנך דימויי שרציתי לדמות על דברי רא"ת ומ"ת במשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל נראה שמודה רבינו ירוחם דשרי כדמוכחי הנך עובדי דסוף מ"ק וטעמא משום דכיון דכשמשביעו הוא חי לא הוי דורש אל המתים (ד):

מכשף כולל כל אלו ויש בו ג' חלוקים העושה מעשה ע"י כשפים חייב סקילה וכו' עד וע"י ספר יצירה מותר לכתחלה פשוט בפרק ארבע מיתות (סז:) ג' חלוקים הללו: ומ"ש מכשף כולל כל אלו לא ידענא מאי קאמר דאי אאוב וידעוני קאי חייב סקילה נינהו מצד עצמם ומה לנו אם יהיו בכלל מכשף

דרכי משה

האמורי עכ"ל ודעת הרמב"ם לאסור כל קמיע אם לא שנשכו נחש ועקרב שאז כולם שרי כדי שלא תטרוף דעתו: (ד) אבל אין ראיה לדבריו ואדרבא דברי רא"ם נראין מוכרחים ממעשה דשמואל דאזיל לחצר מות לשאול מאבא על מעות יתומים וכמו שהביא הרא"ם ראיה מדבריו ואף ע"ג שדחאו ב"י שזהו הוה ע"י השבעה ולכן הוי שרי זה הדחוי אינו כלום לפי

פרישה

בא עליו מכה אסור לאפוקי להגין שלא יבא עליו מכה או חולי שרי: (כא) ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר אמרינן בס"פ במה בהמה כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ודבר זה נתבאר יפה בטור א"ח בסימן ש"א איזה רפואה יש בה משום דרכי האמורי ואיזהו אין בה ע"ש על ענין לחש וקמעים ובסימן ש"ו נתבאר דלחש שלוחשין על האזור ומודדין אותו מותר אפי' בשבת ב"י: (כב) המניח עצם חיה ששמה ידוע בתוך פיו פי' החיה נקרא ידוע וכ"כ בסמ"ג ומה"ט מקרי העוסק בה ידעוני פי' שעוסק בעצם של הידוע ועיין בטור א"ח סימן ר"ו במש"ר שם היה הידועה היא: (כג) זה שמרעיב עצמו ולן בבה"ק עיין בב"י מה שתירץ דל"ת מההיא חסיד הלין בבית הקברות כדאיתא בברכות דשם לא היה מרעיב עצמו וגם לא הלך שם כדי לשמוע אלא במקרה הלך שם כו' ע"ש ול"נ דדוקא קאמרי ללון שם כדי שישרה עליו רוח הטומאה הוא דאסור משא"כ ההוא חסיד דלא היתה כוונתו לשרות עליו רוח הטומאה אלא לשמוע הרוחות דכשמות מה מדברים וע"ז וע"ז מביאו שם בגמרא לאפוקי ממ"ד המתים לא יודעים מאומה: (כד) מכשף כולל כל אלו ע"ש בב"י מ"ש ע"ז וז"ל ולא ידענא מאי קאמרי דאי אאוב וידעוני קאי חייבי מיתות נינהו מצד עצמו ומה לנו שיהיה מכשף ואי אדורש אל המתים וקוסם קסמים ומעונן ומנחש וסובר סבר דחייבי מלקיות נינהו קאי מאי נ"מ אי הוה בכלל מכשף דהא אפי' היה בכלל לא לקי בשביל מכשף דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עכ"ל: (כה) כמו אוחז עינים אבל לא אוחז עינים ממש שהרי כבר כתב שהוא לאו שבתורה ולהרמב"ם לוקה כמ"ש ב"י לעיל ואפשר דאוחז עינים ממש הוא והא דאמר בגמרא דפטור אבל אסור היינו פטור מלאו דמכשף וכ"מ לענין התראה דאם התרו בו משום מכשף אינו לוקה כ"כ בכסף משנה פי"א וכתב עוד ורבי יהושע מבני בניו של רבינו תירץ דאחיזת עינים דמעשה תמהון לסוד ואחיזת עינים דמכשף לסוד וזה לא ישיגנו אלא היודע בדברים ההם ע"כ ולפי תירוץ הראשון שסילק דין התראה מ"ש רבינו ואם אינו עושה מעשה כמו כו' לטעמיה כתבו אבל לפי הרמב"ם הכי כול"ל ואם עושה מעשה כמו אוחז כו' וק"ל. ועיין מ"ש לעיל בדרישה בריש הסימן ועיין פ"ש ב"י בשם רבי' ירוחם ומ"ש ד"מ פלא: (כו) וע"י ספר היצירה פי' בשמות הקדושים:

יצירה מותר לעשות לכתחלה כתב הרמ"ה שמעשה שדים הוא בכלל מעשה כשפים וכ"כ ה"ר ישעיה כל אדם שעושה על ידי שמותיו הקדושים מותר שהוא גדולתו וגבורתו של הקב"ה (כז) ואין אסור אלא ע"י שדים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שמותר לישאל בהן על הגניבה שאינו עושה מעשה אבל לעשות על ידן מעשה היה מסתפק (כח) והיה נוטה להתיר גם בזה:

כתובת

הר"ר ישעיה אבל הרא"ש מחלק דלישאל בהן על הגניבה שרי כיון שאינו עושה מעשה ולאו דוקא על הגניבה אלא דאורחא דמילתא נקט דאין דרך לישאל בהן אלא לצורך דבר גדול כגון על הגניבה אבל לעשות על ידן מעשה היה מסתפק והיה נוטה להתיר וטעמו דכיון דהזכן דמעשה שדים אינו מעשה כשפים אם כן מנ"ל לומר דבכלל מכשף הוי נמי מעשה שדים ותו קשה טובא דהלא בפרק חלק (דף ק"א) תניא אין שואלין בדבר שדים בשבת משום מתלא מפליך ר' יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא אין הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא מפני הסכנה כי הא דר' יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה ופי' רש"י דרב יצחק היה שואל במעשה שדים וביקש השד להזיקו ונעשה לו נס ובלעו הארז אלמא להדיא דשרי מעשה שדים מדרב יצחק דהיה שואל במעשה שדים ואף לספרים ישנים דגרסי אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי שאוסר לשאול בשדים אף בחול כדכתב סמ"ג מ"מ הלא אינו אוסר אלא משום סכנה אבל אינו בכלל מכשף כמ"ש הרמ"ה ותו דבמקצת סמ"ג כתב בספרים ישנים גרסינן אין הלכה כרבי יוסי ותו דהרמב"ן בתשובה סוף סימן רפ"ג כתב דפשטי השמועות כך הם דמעשה שדים שרי דמעשה דבן תמליון ומעשה דגיטין ודיוסף שידא ושאר מעשים ומדרשי אגדה כך הן מטין ונראה דהרמ"ה נמי לא קאמר דמעשה שדים הוי בכלל מכשף שאסרה תורה ושאם עושה מעשה חייב סקילה דהא ודאי ליתא דמדינא מעשה שדים שרו לגמרי אלא לפי שהיה גורס בפ' חלק אמר רב הונא הלכה כר' יוסי אע"ג דר' יוסי גופיה לא אסרה אלא מפני הסכנה מ"מ סכנתא חמירא מאיסורא לפיכך קאמר הרמ"ה דלענין איסורא דין מעשה כשפים ודין מעשה שדים שוים דתרוייהו אסורין אבל לענין מיתה אינן שוים דבמעשה כשפים אי איכא מעשה חייב בסקילה ובמעשה שדים ליכא סקילה ואפילו לאו גרידא ליכא אלא איסורא מפני הסכנה וכ"כ הר"ר ישעיה והרא"ש מחלק: כתב הר"ר מנחם בתשובה סימן מ"ו ואם יכול אדם ללמוד מן המכשף ענייני כישוף השבתי דמותר ללמוד ולעשות להציל לעצמו או לאחרים ע"כ והכי משמע מדאמרינן לא תלמד לעשות אבל אתה לומד להבין ולהורות כדאיתא בפרק כלל גדול: וה"ה בלומד להצלת ישראל ובשואל למכשפים עובדי כוכבים אין בו איסור לאו אלא איסור עשה משום תמים תהיה עם ה' אלהיך וכתב מהרא"י בכתביו סימן ל"ו דנראה מדברי הרמב"ם דלאו איסור ממש קאמר וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן רפ"ג הביאו ב"י מיהו בחולה שנראה מענין חוליו שהגיע לו ע"י מקרה ופגע רע או ע"י מכשפות אין שם נדנוד איסור לחזור ולהסירו על ידי מכשפות: **גרסינן** בפרק כלל גדול מגושתא רב ושמואל חד אמר חרשי (מכשף) וחד אמר גדופי (מין האדוק בעבודת כוכבים) ומגדף תמיד את השם ומסית אנשים לעבודת כוכבים הסתיים דרב דאמר גדופי דאמר רב הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה דאס"ד חרשי הכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות תכתיים וקשיא לי בהך פלוגתא נחזי אנן אם הוא חרשי או גדופי ונראה דבהא לא פליגי דודאי אמגושא פירושו מכשף אלא דחד אמר חרשי להודיה הוא וחד אמר כל חרשי מסתמא נמי הוי גדופי ואסור ללמוד ממנו מן הסתם אבל למ"ד חרשי מותר ללמוד מן הסתם אא"כ בידוע דגדופי הוא דהתם ודאי אסור ללמוד ממנו אפי' לא הוי חרשי והלכה כרב באיסורי דאסור ללמוד מחרשי בסתם אא"כ בידוע דלא הוי גדופי ובזה מובן מ"ש הר"ר ירוחם הלמד מן האמגושי אפי' ד"ת חייב מיתה והמגושי הוא מכשף או האדוק בעבודת כוכבים ומקרב בני אדם לאמונתו הרעה ואין ספק דלא נסתפק ה"ר ירוחם בפסק הלכה דפשיטא דהלכה כרב באיסורי אלא דרצה לומר מגושי הוא מכשף בסתם או האדוק ג"כ בעבודת כוכבים בודאי דזה נקרא אמגושי ולהכי אין ללמוד מן הסתם משום מכשף דמסתמא גדופי נמי הוי וגם מ"ש ב"י דה"ר ירוחם כתב דבין מן החרשי בין מן הגדופי אסור ללמוד ה"ק בין מן החרשי בסתם בין מן הגדופי בודאי אסור אבל מ"ש בית יוסף
דמספקא

מכשף או לא יהיו ואי אדורש אל המתים וקוסם ומעונן ומנחש וחובר חבר דהיינו מלקיות ניכהו קאי מאי נפקא לן מינה אי הוו בכלל מכשף או לא דהא אפילו הוו בכלל מכשף לא לקי משום מכשף דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו: כתב רבינו ירוחם דעל ידי ספר יצירה זהו מעשה שדים עד כאן לשונו וטעות הוא בידו אלא שמות הקדש הם וכמו שכתב רבינו בסמוך בשם רבינו ישעיה ז"ל וכן פירש"י בס"פ ד' מיתות (סח) אהא דרב חנינא ורב הושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ואיברי להו עגלא תליתאה ואכלי ליה פי' רש"י עסיק בהלכות יצירה וממילא איברי להו עגלא תליתאה על ידי שהיו מצרפין אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה ע"י שם קדושה שלו הוא ע"כ ומיהו אפשר לדחות ולפרש דברי רבינו ירוחם דלא אתא למימר דע"י ספר יצירה הוי מעשה שדים ממש אלא לומר שדינו ודין מעשה שדים שוים ולומר דמעשה שדים שרי כי היכי דשרי ע"י ס' יצירה (ה) וכדברי הרב ר"א שכתב כן כמו שיבא בסמוך:

כתב הרמ"ה שמעשה שדים הוא בכלל מעשה כשפים וכ"כ הרב ר' ישעיה כל אדם שעושה על ידי שמותיו הקדושים מותר וכו' אין אסור אלא על ידי שדים אע"פ שלא נתבאר בדברי ה"ר ישעיה מאי זה טעם הוא אסור מעשה שדים מסתמא משמע דמפני שהוא בכלל מעשה כשפים קאסר להו כדקאמר הרמ"ה: ומ"ש בשם הרא"ש שמותר לישאל בהם על הגניבה בס"פ ד' מיתות (סז:) גרסינן אמר ר' חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים אמר אביי דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים ופי' רש"י דקפיד אמנא שד מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר כגון שרי בהן שצריכין סכין שקתו שחור ושרי כוס שצריכין כוס של זכוכית דלא קפיד אמנא שבכל כלי היה עושה וכתב הרא"ש על זה ונראה כיון דרב חייא בר אבא ואביי פירשו לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתם מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל מעשה כשפים ומותרין והן בכלל עובדא דרב חנינא ורב אושעיא דאי מעשה שדים אסור כמעשה כשפים מאי נפקי מיניה בהן שפי' מה הן מעשה שדים ומה הם מעשה כשפים ותניא בפרק חלק (דף קא.) אין שואלין לשדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור ואף ר"י לא אמר אלא מפני סכנה ומיהו אין ראיה מההיא דלקמן אלא לשאול בהן להגיד על הגניבה וכיוצא בזה אבל לעשות מעשה כעובדא דרב חנינא ורב אושעיא לא ואיכא לאיסתפוקי כיון דעל ידי שדים לא עבדי מעשה אלא ה' לכשפי כדאמרינן בסמוך אי מקרי מעשה בכה"ג עכ"ל:

ומ"ש רבינו והיה נוטה להתיר גם בזה אע"פ שאין מתברר כן מתוך דבריו אפשר שהוא ז"ל שמע ממנו על פה כן: ומדברי הגהות מיימון בפי"ו מהלכות גזילה משמע נמי קצת להתיר לשאול בשדים על הגניבה וכיוצא בו שכתבו שבא לפני ר"י מעשה באחד שעשה בהשבעת השדים שהוחזר הגניבה ונדרו על זה זקוק ואחר שעשה הדבר לא רצו לתת לו אלא שכרו ופסק ר"י לתת לו כל מה שהתנה דבדבר זה רגילין לתת יותר מכדי טרחו ע"כ ואי מילתא דאיסורא הוה לא הוה מטפל ר"י במילתיה מבלי שיזכיר דאיסורא איכא במילתא:

ורבינו ירוחם כתב מעשה שדים כתב הרמ"ה וקצת פוסקים שהוא בכלל מעשה כשפים ויש שהתירוהו בכל ענין שאינו מעשה כשפים וה"ר אליעזר כתב דמעשה שדים כגון להשביע שיעשו חפצות נראה דמותר דמה לי להשביע שדים או מלאכים ודמי להא דהוו עסקי בספר יצירה ולא מיקרי מעשה כשפים אלא כשלוקח דבר ועל ידו עושה מעשה או על ידי לחש בלא השבעה אבל להשביע שדים מותר (ו) לכתחלה כדאשכחן [גיטין סח.] באשמדאי שמא דמרך עלך: כתב עוד רבינו ירוחם אברהם שמסר שמות הטומאה לבני הפלגשים שעל ידי השבעה מותר בכל ענין אע"פ שמשביע בשמות הטומאה ואינו בכלל כשפים אלא על ידי מעשה אחר או על ידי לחש וכן נראה עיקר וכוון להחמיר שהוא איסור תורה עכ"ל: ובתשובות הרמב"ן כתוב סימן רפ"ב צריך אני לבאר דעת רש"י שפי' אין שואלין בכלדיים משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך כלדיים בעלי אוב ואני תמה וכי בעלי אוב מתמים תהיה נפקא בהדיא כתיב ביה שואל אוב וידעוני וכן קשה מה שאמרו בפ' חלק אין שואלין דבר מן השדים בשבת ר' יוסי אומר אף בחול אסור א"ר הונא הלכה כרבי יוסי ואף ר' יוסי לא אמר אלא בשביל סכנה הלא ענין שדים כשפים הם העושה מעשה במיתה והנשאל בהם באזהרה ושמא דעת רש"י ז"ל לא לשאול בהן ויעשו מעשה ויגידו לו שאלתו כשואל אוב ודורש אל המתים אלא שבעלי אוב עשו מעשה ושמעו ואחר כך בא זה ושאל להן מה תידוע יש בעולם שזה אין בו אלא משום תמים תהיה עם ה' אלהיך ומה שאמרו אין שואלין דבר מן השדים י"ל מכשפים נאסרו בתורה בעושה מעשה וכן בעלי אוב וכולן במיתה אבל השואל מהם בעלי אוב באזהרה ובשאר מכשפים מותר דבעלי אוב כתיב בקרא כי יהיה אוב או ידעוני וכתוב ושואל אוב או ידעוני אבל במכשף מעשה כתיב ביה אזהרה מעונן ומנחש ומכשף מכשפה לא תחיה ושואל לא כתיב בה הילכך עובד כוכבים המכשף ישראל השואל בו אינו אלא משום תמים תהיה ככלדיים וראיתי בתוס' דמסכת שבת גירסא אחרת לוחשין על העין ועל הנחש ועל העקרב בשבת ואין לוחשין בדבר שדים ר"י אומר אף בחול אין לוחשין בדבר שדים ולפי זה אינו אלא ללחוש להשביע שדים לצאת מן איש כדרך בן תמליון (מעילה יז:) ור"י אוסר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו ע"כ וכן כל כיוצא בזה ומה שאמרו (סנהדרין דף קא:) שרי שמן מותרין מפני שמכזבין זו הגירסא הנכונה לומר שאין להם השבעה שהן משחקין בבני אדם ומכזבים ללעג ואינו בכלל כישוף כלל ואני תמה מאד כי שמעתי בבירור שמנהג אלמני"ו לעסוק בדברי שדים ומשביעין אותן ומשלחין אותן ומשתמשין בהם בכמה ענינים וסבור אני שי"ל דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים פירש"י מעשה כשפים ע"י מלאכי חבלה הם נעשים והם שאסרה תורה אבל מעשה שדים שרי וזהו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשוטי השמועות כך הוא מעשה דבן תמליון ודגיטין (סח.) ודיוסף שידא ושאר מעשים בתלמוד ובמדרש אגדה כך הן מטין עד כאן לשונו: ובתב מהר"ר איסרלן סי' ל"ו דאין איסור לדרוש במכשפים וקסמים אלא איסור דתמים תהיה ודקדק כן מדברי הפוסקים וכבר נתבאר כן דתשובת הרמב"ן שכתבתי בסמוך ובספר הזוהר נראה שאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפילו לחולה ומעשה שדים שהתירו קצת פוסקים ראינו שרוב הנטפלים להן אינן יוצאין בשלום מתחת ידם ולכן שומר נפשו ירחק מהם:

כתב רבינו ירוחם מה שנוהגין בארצות ידועות לערוך שלחן ולשים עליו מיני מאכל בליל המילה ואומר שעושין אותו למזל התינוק הנולד ראיתי לרבותי שנוהגין בו איסור ומוחים בידם ואומר שזה בכלל העורכים לגד שלחן עכ"ל ואיכא למידק עלה מדגרסינן בפרק הנודר מן הירק (נו:) מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא ופי' המפרשים דהיינו שהיו נוהגין להציע מטה למזל הבית ומשמע התם דליכא איסורא במילתא דהא מייתי עלה ההיא דתנן כשמברין כ"ג מיסב על הדרגש וכן ההיא דדרגשא לא היה כופהו דדוחק לומר דהכך בדעבד איסורא מיירי וצ"ל דהאי שלחן דמפרש ביה קרא העורכים לגד שלחן:

וכתב עוד נשים המקטרות הבית בעשב טוב שיש לו ריח כתב הרשב"א שאסור מפני שנראות כמקטרות לגד אבל אם עושות כדי להסיר ריח רע מותר. בס' ד' מיתות אמרינן שהמקטיר לשד אפי' אינו מקטר לשם ע"ז אלא לחבר כדי

טוכד

דרכי משה

לפי המסקנא שהביא ר' ירוחם שכתב שע"י השבעה נמי אסור וא"כ ע"כ צ"ל שמה שעביד שמואל היינו משום דלא דרש אלא לרוח ולא לגוף כדברי הרא"ש: (ה) ול"נ דא"כ תלי תניא בדלא תניא דספר יצירה מוזכר בהדיא בגמרא דשרי בפרק ד' מיתות ומעשה שדים לא הוזכר ואיך יאמר שדין ס"י כמעשה שדים אלא ברור שטעות נפל בספרים תא"ו שכתבו בשם רבינו ירוחם דברים שאין לנו עוד בהן שום דילמא לומר שספר יצירה הוא מעשה שדים וכמעט אסור לאומרו וצ"ע בגמ' ובאשר"י פ' דיני ממונות דמשמע שם קצת שהוא מין כישוף אך שמותר וע"ש: (ו) נראה מזה דאף למ"ד דמעשה שדים בכלל כישוף מ"מ ע"י השבעה שרי דהשבעה לא מקרי כישוף:

וצ"ל

פרישה

(כז) ואין אסור אלא ע"י שדים אע"פ שלא כתב [illegible] משום שהוא בכלל מעשה כשפים כמ"ש הרמ"ה ב"י: (כח) והיה נוטה להתיר גם בזה אע"ג שאין מבורר כן מדבריו אפשר שהוא ז"ל שמע ממנו ע"פ כן:

פקס

חדושי הגהות

שבועת בסימה ג"כ אסור: ה פי' שאינן יכולין לעשות מעשה מהרש רק מקבצים יחד ממקומות אחרים מה שהן צריכים:

עובד ע"ז וכתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה דמהא שמעינן שהמקטר לשד לחברו ולכופו לעשות רצונו חייב משום בעל אוב עכ"ל ואיני יודע מה ענין בעל אוב לזה ונראה שצריך למחוק משום בעל אוב וחייב משום ע"ז קאמר:

גרסינן בפרק כלל גדול (עה:) הלמד מן האמגושי אפי' ד"ת חייב מיתה ואמגושי הוא מכשף או האדוק בע"ז ומקרב בני אדם לאומנתו הרעה כן כתב רבינו ירוחם ז"ל ולישנא דגמרא הכי איתיה מגושתא רב ושמואל חד אמר חרשי וחד אמר גדופי תסתיים דרב דאמר גדופי דא"ר זוטרא בר טוביה אמר רב הלומד דבר אחד מן המגושי חייב מיתה דאי ס"ד חרשי לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות תסתיים ופירש"י חד אמר חרשי. מכשף: וחד אמר גדופי. האדוק בכו"ס ומגדף תמיד את השם ומסית אנשים לכו"ס: תסתיים. דגדופי הוא הלכך כל דבריו מינות והסתלק מעליו שלא ישיאך ע"כ ורבי' ירוחם נראה דמספקא ליה אי הלכה כרב או כשמואל ולפיכך כתב דבין מן החרשי בין מן הגדופי אסור:

דמספקא ליה לה"ר ירוחם אי הלכה כרב או כשמואל ליתא דפשיטא דהלכה כרב כדפרי' ומ"ש ה"ר ירוחם דאפי' דברי תורה אסור כן פירש"י לשם וא"כ לפי זה הא דכתב מהר"ס מ"ן דשרי ללמוד ממכשף היינו דוקא בשידוע דלאו גדופי הוא אבל מז הסתם אסור ללמוד ממנו והכי נקטינן ע"כ:

הלכות כתובת קעקע

קפ כתובת

קעקע מחוקי העובדי כוכבים הוא והוא שכותב על בשרו בשריטה וממלא (א) מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמין ובכל מקום שעשה כן על בשרו חייב בכל מה שיכתוב אפי' אינו כותב שם כו"ם ואם עושה כן על בשר חבירו אותו שנעשה לו פטור (ב) אא"כ סייע בדבר ומותר ליתן אפר כירה ע"ג מכתו (ג) ואין בו משום כתובת קעקע (ד) גדידה וקרחה על המת גם היא מחוקת העובדי כוכבים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת וכתיב ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם (ה) וגדידה ושריטה אחד הוא והוא ששורט בבשרו ואינו חייב (ו) אא"כ יעשה כן על מתו ולכו"ם (ז) אלא שעל מתו חייב בין ביד בין בכלי (ח) ולכו"ם אינו חייב אלא בכלי (ט) וכתב הרמב"ן דוקא שריטה אבל אם מכה בידו על בשרו מותר כדאשכחן (סנהדרין סח.) ברבי עקיבא שפגע במטתו של ר' אליעזר והיה מכה על בשרו עד שדמו שותת לארץ (י) וכתב א"א ז"ל ודבר תימה הוא דכיון דבין ביד בין בכלי אסור היאך

יהא

קפ כתובת קעקע מחוקי העובדי כוכבים הוא והוא שכותב על בשרו בשריטה וכו' פירוש שהוא שורט על בשרו וממלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים:

ומ"ש שחייב בכל מה שיכתוב אפילו אינו כותב שם כו"ס בפרק בתרא דמכות (כא.) דלר"ש אינו חייב עד שיכתוב שם כו"ס ופירש"י דלר"ש נמי אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אלא דחיוב מלקות ליכא ומשמע דלרבנן חיוב מלקות נמי איכא וכתב רבינו ירוחם שיש פוסקים דלא כר"ש ויש פוסקים כמותו וכתב דלפסוק דלא כוותיה נראה עיקר וכ"כ מדברי הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז: ואם עושה כן על בשר חבירו אותו שנעשה לו פטור אלא אם כן סייע בדבר כן כתב הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז והוא נלמד מדין הקפת הראש שיתבאר בסימן שאחר זה:

ומותר ליתן אפר כירה על מכתו וכו' פלוגתא דאמוראים בפ"ב דמכות (שם) ופסק כרב אשי דבתרא הוא דאמר מקום מכתו מוכיח עליו וכן פירשו התוס' והרא"ש ז"ל שם ואע"פ שהתוספות כתבו בפ"ב דגיטין (כ:) ומיהו איסורא דרבנן איכא הכא דאפי' אפר מקלה אסור ליתן ע"ג מכתו ואפי' הויא הכא איסור דאורייתא מ"מ הוי גט וכו' י"ל דהכי קאמרי למאן דאסור ליתן אפר איכא איסורא דרבנן ואעפ"כ אין הגט נפסל בכך דהא אפי' אי הוו איסורא דאורייתא לא היה נפסל והרמב"ם לא הזכיר דין זה בסוף הלכות ע"ז ומשמע דס"ל דהלכה כמאן דשרי דאי הוי סבר דהלכתא כמאן דאסר לא הוה שתיק מיניה: תניא בתוס' דמכות פ"ג הרושם על עבדו שלא יברח פטור (א):

וגדידה וקרחה על המת גם היא מחוקי העובדי כוכבים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כלומר וכיון דתלה הדבר בבנים אתם לה' משמע דעובדי כוכבים דלא בני השם נינהו הוו עבדי הכי ומשום הכי אסרו הקב"ה לבניו ומ"ש וכתיב ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגדידה ושריטה אחת היא בסוף מכות (כ:) ת"ר יכול אפי' שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת לבד ומנין למשרט ה' שריטות על מת אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת שנאמר ושרט לחייב על כל שריטה ושריטה רבי יוסי אומר מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל לנפש לחייב על כל נפש ונפש והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים קסבר ר"י שריטה וגדידה אחת היא וכתיב התם למת ומשמע דהלכה כר"י דנימוקו עמו ועוד דסתם מתניתין דהתם אתיא כוותיה ועוד דשמואל סבר כוותיה דאיתא התם אמר שמואל המשרט בכלי חייב ואוקימנא כר"י ופירש"י הא ודאי פשיטא לכ"ע דעיקר גדידה משמע בכלי ועיקר שריטה משמע ביד וקאמר שמואל המשרט בכלי על המת חייב ולא קאמר המגדד בכלי לאשמועינן דשם שריטה שייך בכלי והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת חייב שני לאוין משום משרט ומשום מגדד דגדידה ושריטה אחד היא דתרווייהו בין ביד בין בכלי עכ"ל וכן כתב נימוקי יוסף בשם הרמ"ה וזה לשונו השורט חייב שתים משום שרט לנפש ומשום לא תתגודדו דשריטה וגדידה אחת היא ע"כ נראה מדבריהם שלוקה על שריטה אחת שנים אחת משום משרט ואחת משום מגדד אבל הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז אע"פ שכתב דשריטה וגדידה אחת היא נראה מדבריו שאינו לוקה אלא אחת: ומ"ש ואינו חייב עד שיעשה כן על מתו ולע"ז כלומר או לע"ז אלא שעל מתו חייב בין ביד בין בכלי ולע"ז אינו חייב אלא בכלי מסקנא בגמרא בסוף מכות (כא.) ופירש"י על המת בין ביד בין בכלי חייב. דשריטה וגדידה כתיב דתרווייהו אסרינהו רחמנא: לע"ז. שיש ע"ז שעובדין אותה בכך עושין בבשרם חבורות ופצעים: בכלי חייב. דדרך עבודה בכך ואפילו ע"ז שאין עבודתה בכך חייב דעבודה גמורה הוא בכלי ונימוקי יוסף כתב בשם התוס' דלאו בעובד ע"ז מיירי דאם דרכה בכך אידי ואידי חייב אלא שורט לע"ז כחק העכו"ם ואותו דרכו בכלי ולא ביד: וכתב הרמב"ן דוקא שריטה אבל אם מכה בידו על בשרו מותר כדאשכחן בר' עקיבא וכו' כ"כ בספר תורת האדם וכתבו הרא"ש בשמו בסוף מ"ק: וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ודבר תימה הוא

דכיון

קפ כתובת קעקע מחוקי העובד כוכבים הוא וכו' משנה סוף מכות הכותב כתובת קעקע כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה משום ר"ש אומר אינו חייב עד שיכתוב שם את השם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' ופירש"י כותב תחלה על בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר במחט או בסכין ונכנס הצבע בין עור לבשר ונראה בו כל הימים: את השם מפרש בגמרא דשם ע"ז קאמר וה"ק קרא שום כתובת קעקע לא תתנו בכם לפי שאני ה' ואסורין אתם לכתוב שם אחר על בשרכם אלמא עיקר חיובא משום שם ע"ז הוא ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אפילו לר"ש אלא דחיוב מלקות ליכא עכ"ל נראה דרש"י מדקדק מדלא תנן סתמא ר"ש אומר אין כתובת קעקע עד שיכתוב שם את השם אלמא דוקא חיוב מלקות ליכא אלא בכותב שם ע"ז מדכתיב אני ה' ולא אחר אבל אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אפי' לר"ש כדמשמע מרישא דקרא דקאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם וטעמא דמילתא לפי שגם זה הוא מחוקי העכו"ס שהיו נוהגין כך לע"ז וכ"כ הרמב"ם סוף ה' ע"ז וזה לשונו וזה היה מנהג העכו"ס שרושמין עצמם לע"ז כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה וז"ש רבינו כתובת קעקע מחוקי העכו"ס הוא כלומר ועובר עוד בלאו דלא תלכו בחוקת העכו"ס. עכ"ל: **ומ"ש** והוא שכותב על בשרו בשריטה וממלא מקום השריטה כחול וכו'. כך הוא ל' הרמב"ם ולאו דוקא כותב בשריטה תחלה אלא ה"ה כותב בצבע תחלה ואח"כ שורט במקום צבע וכמו שפירש"י והכי משמע מדתנן כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע וכו' אלמא דלא אימעוט מחיוב מלקות אלא היכא דליכא אלא חדא אבל בדאיכא תרתי כתיבה וקעקוע אין חילוק בין כתיבה קודמת לקעקוע ובין קעקוע קודמת לכתיבה בכל ענין חייב ורש"י נקט פירושו על פי לשון הכתוב כתובת קעקע וכן ל' המשנה דקאמר עד שיכתוב ויקעקע והרמב"ם ורבינו נקטו כדרך שהם עושין תחלה שורטין ואח"כ ממלאין השריטה בצבע וק"ל: ומ"ש חייב בכל מה שיכתוב אפי' אינו כותב שם ע"ז כבר כתבתי שזהו לרבנן דפליגי אר"ש וכ"פ הרמב"ם לשם וז"ל ומעת שירשום אחר שישרוט באיזה מקום מן הגוף בין איש בין אשה לוקה: ומ"ש ואם עושה כן על בשר חבירו וכו' כ"כ הרמב"ם לשם ופשוט הוא וכמו שיתבאר בדין הקפת הראש:

ומותר ליתן אפר כירה על מכתו פי' אפי' אפר כירה וכ"ש עפר בעלמא ולשם פליגי בה אמוראי רב מלכיא אוסר מפני שנראית ככתובת קעקע פי' מדרבנן אסור לפי שאפר מקלה קשה ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אבל עפר בעלמא לא ורב אשי אמר כל מקום שיש שם מכה מכתו מוכחת עליו ושרי ונראה דמה שהוצרך לומר כל מקום שיש שם מכה כדי שלא יהא קשה על דבריו הלא אף אחר שתתרפא המכה נראה שם רושם ונראית ככתובת קעקע וא"כ היאך אמר מכתו מוכחת עליו ומתרץ דכל מקום שיש שם מכה מכתו מוכחת עליו דאף לאחר שתתרפא המכה נשאר מקומה לקת ומוכחת על הרשימה שבתוכה שאינה כתובת קעקע:

גדידה וקרחה על המת גם הוא מחוקי העובדי כוכבים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם וכו' פירוש מדהזכיר בלאו זה שהם בנים לה' משמע לה' ולא לאחר אלמא דחוק זה היה לע"ז אל אחר והזהיר בניו ממנו וכדדרש ר"ש אבל אני ה' גבי כתובת קעקע: ומ"ש וגדידה ושריטה אחת הוא וכו' פי' לא תאמר שריטה ביד וגדידה בכלי אלא בשניהם חייבים על שניהם וה"א בברייתא בסוף מכות ושרט יכול אפי' שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת בלבד ומנין למשרט ה' שריטות על מת א' שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל ושרט לחייב על כל שריטה (פירש"י דהוי למכתב לנפש לא תשרטו במקום ושרט לנפש לא תתנו). ל"א ת"ל ושרט מרבויא דוי"ו ר' יוסי אומר מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחד וא' ת"ל לנפש לחייב על כל נפש ונפש ואקשינן והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים ופרקינן קסבר ר' יוסי גדידה ושריטה אחת היא וכתיב התם למת פי' לא כדקא ס"ד מעיקרא דר' יוסי דרש מלנפש דפשיטא היא דבעינן לנפש למעוטי לביתו שנפל וכו' אלא ר' יוסי דריש למת דכתיב בגדידה דלא איצטריך למת דכיון דשריטה וגדידה אחת היא ובשניהם חייב בין ביד בין בכלי א"כ לא הוצרך לכתוב למת גבי גדידה אלא אתא ללמד על חדא שריטה על ה' מתים שחייב על כל מת ומת והא דקאמר ר' יוסי ת"ל לנפש ה"ק דמדכתיב הכא לנפש א"כ בע"כ למת דכתב בגדידה יתורא היא ולא אתא אלא לחייב על כל מת ומת:

ומ"ש ואינו חייב אא"כ יעשה כן למת ולע"ז וכו' אלא שעל מתו וכו' הכי הוא מסקנא דגמ' שם. וכתב הרמב"ם וכו' עד להרצותם הכל מדברי הרא"ש סוף מ"ק:

המשרט

דרכי משה

קפ (א) וג"ל דמ"מ איסורא איכא:

ואני

פרישה

סי' קפ (א) מקום השריטה כחול כצ"ל והוא מלשון צבע: (ב) אא"כ סייעו בדבר כדין הקפת הראש שיתבאר בסימן שאחר זה: (ג) ואין בו משום כתובת קעקע דמכתו מוכיח עליו: (ד) גדידה וקרחה על המת גם הוא מחוקי העובדי כוכבים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם פי' ב"י דדייק מדקאמר בנים אתם לה' דאתי לאפוקי הם שכיון שלאו בנים לה' המה מש"ה מקרחין ומגדדין ועיין ב"י סי' קפ"א מ"ש על הרמב"ם וצ"ל דשאני הכא משום שס"ל זה בא מפורש בקרא דמטעם חק העכו"ם אסרו ועיין מ"ש שם: (ה) וגדידה ושריטה א' הוא שלא תאמר אחד ביד ואחד בכלי (ר"ל שלא אתי לענין זה לבד אלא אתו לומדים מהם נ"כ שחייב בשני לאוין אבל מדשני לכתוב פעם א' שריטה ופעם אחד גדידה ש"מ דאחד מיירי ביד ואחד בכלי ומדקדק רש"י כן מסוגית הגמרא עיין בב"י שהביאו. וא"ל א"כ למה כתב רבינו לקמן המשרט ה' שריטות חייב בה' כלא חייב בב' וי"ל דר"ל שחייב ה' פעמים מה שחייב בשריטה אחת וק"ל עכ"ה) אלא שניהם חייבים על שניהם רש"י וילפינן שם מה"ט דהשורט שריטה אחת על ה' מתים חייב חמשה מיתורא דלנפש לחייב על כל נפש ונפש דאי לאורויי דדוקא למת הא כבר כתב בגדידה. וגדידה ושריטה אחד הוא: (ו) אא"כ יעשה כן על מתו ולע"א ר"ל או לע"א ור"ל בין בפניו בין שלא בפניו ת"ה: (ז) אלא שעל מתו חייב בין ביד בין בכלי דגדידה ושריטה כתיב בהו רש"י: (ח) ולע"א אינו חייב אלא בכלי וכתבו התוס' דאם דרכו בכך אידי ואידי חייב אלא שורט לע"א בחק העכו"ם ואותו דרכו בכלי ולא ביד: (ט) וכתב הרמב"ן כצ"ל וכ"כ רבינו לקמן סימן דס"מ וכן בב"י: (י) וכתב א"א ז"ל ודבר תימה הוא ועל תמיהתו אני תמה דדילמא לא אסרה אלא במעשה סבורה ע"י גדידה ושריטה ולא בעושה ע"י הכאה ב"י וי"ל דס"ל

דאיסור

יהא מותר דרך הכאה (יא) והתוספות פירשו שרבי עקיבא היה עושה כן על התורה כמו שהיה אומר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותם (יב) המשרט על צער אחר שבא לו פטור המשרט ה' שריטות על מת אחד או על ה' מתים שריטה אחת חייב ה' וקרחה הוא שתולש משער ראשו על המת (יג) בכל מקום בין בראש בין ביד בין בסם ושיעורו כתב הרמב"ם כדי שיראה מראשו כגריס פנוי בלא שער וא"א הרא"ש ז"ל פסק (יד) בשתי שערות חייב ומיהו איסורא איכא אפי' בשער אחד (טו) ואם קרח קרחה אחת על ה' מתים אינו חייב אלא אחת אבל אם קרח ה' קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת (טז) כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו והמשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע אם שניהם מזידין לוקין אחד שוגג ואחד מזיד המזיד לוקה והשוגג פטור ירושלמי רב הונא מפקיד לחבריה פקדון לנשיכון כד יהון קיימין על מתים דלא ליתלשון בשעריהון שלא יבאו לידי קרחה שנאמר כי עם קדוש אתה [א] אחד אנשים ואחד נשים:

הקפת הראש והזקן

קפא הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים ע"כ וזה אינו מפורש (א) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך

ב"ח

המשרט על צער אחר שבא לו פטור ברייתא סוף מכות כתבתיה בסמוך יכול אפי' שרט על ביתו שנפל ת"ל וכו' ומ"ש רבינו פטור דמשמע אבל אסור כ"כ גם הרמב"ם סוף ה' ע"ז הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים פטור ואינו לוקה אלא על המת בלבד או השורט לע"ז עכ"ל אלמא דאיסורא איכא ודלא כב"י דכתב דאיסורא נמי ליכא:

וקרחה הוא שתולש וכו' עד בין בסם משנה וברייתא בסוף מכות. ושיעורו כתב הרמב"ם וכו' סוף מכות וכמה שיעור קרחה רב הונא אמר כדי שיראה מראשו (פי' רש"י שיראה מבשר הראש ערום) ר' יוחנן אמר משום ראב"ש כגריס כתנאי וכו' והד אמר שתי שערות תניא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים וכן לקרחה שתים וכתב הרא"ש וכן הלכה ורב אלפס לא הביא אלא דברי רב הונא ורבי יוחנן ונראה שפוסק הלכה כר' יוחנן שהיה גדול מרב הונא ועוד שאמר דבריו משם תנא מיהו נראה כיון דפליגי ביה תנאי אזלינן לחומרא וגם סמכינן אסתם ברייתא שלא הוזכר בה מחלוקת עכ"ל ונראה דאע"ג דלאו שכתב הרא"ש דכיון דפליגי ביה תנאי אזלינן לחומרא ודאי דאין מלקין על הספק מ"מ לאו שכתב אח"כ וגם סמכינן אסתם ברייתא וכו' אין בו ספק אלא פשיטא דמלקין אשתי שערות ולכן כתב רבינו דהרמב"ם כתב דשיעורו ללקות כגריס והרא"ש פסק בשתי שערות חייב מלקות ומיהו לדברי הכל איסורא איכא אפי' בשער א' ומה שכתב ב"י בזה הוא שלא בדקדוק: ואם קרח קרחה א' על ה' מתים וכו' בסוף מכות יליף מדכתיב לא יקרחו קרחה דקרחה קרא יתירה היא ללמד דאם קרח ה' קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת ומשמע ודאי דבקרחה אחת על ה' מתים דליכא ריבויא אינו חייב אלא אחת דלא דמי לשריטה דאיכא יתורא דקרא כדלעיל: כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו וכו'. וכ"כ לעיל בדין כתובת קעקע והוא נלמד מהקפת הראש בסימן שאחר זה:

קפא הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים עד כאן בפי"ב מה' ע"ז כתב כן וכן כתב הסמ"ג לאוין נ"ז: **ומ"ש** גם באלו וכו'. כלומר גם באלו שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים דאין להם גלוי בכתוב ובדברי רז"ל כתב הרמב"ם מדעתו שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים וע"ז השיגו דאין אנו צריכין לבקש טעם למצות מדעתינו כי מצות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם אמנם בספר מנין המצות סי' מ"ג מבואר דלפי שנתברר להרב שכך היו עושין כומרי העובדי כוכבים שהיו מגלחין שער הצדעים לצד הבין מדעתו כי גם זה אסרו הכתוב כדי שלא לילך בחוקת העובדי כוכבים ככתובת קעקע וגדידה ושריטה ודומיהם ומפני זה הוצרכו לבאר דהקפת כל הראש שמה הקפה דלא תימא דלא היתה האזהרה אלא שלא לגלח הצדעים בלבד ולהניח שאר השער כמו שעשו כומרי עובדי כוכבים אבל כשיגלח כל הראש אין בזה איסור כיון שאינו עושה כחוקותיהם ממש קמ"ל קרא דבכל ענין הוזהר וכ"כ בסי' מ"ד במצות שלא להשחית הזקן וז"ל וזה ג"כ היה קשוט כמו שהוא היום מפורסם בקשוט כמרים שהם יגלחו זקנם עכ"ל ובספר המורה בחלק השלישי פ' ל"ז כתב ג"כ כיוצא בזה וז"ל והנה בארנו בחבורינו הגדול שהקפת פאת הראש ופאת הזקן אסור מפני שהוא תיקון כומרי ע"ז והוא הסבה ג"כ לאסור השעטנז וכו' תמצא זה כתוב בספריהם עכ"ל הנה שהבין הרב טעם זה שכתב לפאת הראש והזקן ממה שראה בעיניו

ב"י

דכיון דבין ביד בין בכלי אסור היאך יהא מותר דרך הכאה והתוס' פי' שר"ע היה עושה כן על התורה וכו' הכל מדברי הרא"ש שם דקאסר אפילו דרך הכאה וקאמר לא תקשי לי מההיא דרבי עקיבא שכבר פירשו התוס' א בסוף פ"ק דיבמות שעל התורה היה עושה כן ולא מיתסר אלא בעושה כן על המת ועל תמיהת הרא"ש אני תמה דמה טענה היא לומר דכיון דבין ביד בין בכלי אסור יהא אסור דרך הכאה נ"כ דדילמא לא אסרה תורה אלא בעושה חבורה ע"י שריטה וגדידה ולא בעושה ע"י הכאה כתוב בתרומת הדשן סימן רפ"ו דמוזהר הוא על גדידה ושריטה בין בפני המת בין שלא בפניו: המשרט על צער אחר שבא לו פטור ברייתא כתבתיה בסמוך ולישנא דפטור דנקט רבי' לאו דוקא דאיסור נמי משמע דליכא במילתא:

המשרט ה' שריטות על מת א' או על ה' מתים שריטה אחת חייב ה' שתם משנה בסוף מכות (ד.) ואיתא נמי בברייתא אחת אליבא דר' יוסי וכבר כתבתיה בסמוך:

וקרחה הוא שתלש משערת ראשו על המת: ב"ה כתוב בת"ה סי' רפ"ז ואפי' כשאין מתו בפניו אסור לתלוש בשערו וכו': שאינו חייב אלא על המת מפורש בכתוב לא תשימו קרחה בין עיניכם למת ומ"ש בכ"מ בראש כלומר ולא תימא דוקא על בין עיניכם חייב ולא על כל שאר הראש כדמשמע מפשטיה דקרא וטעמא משום דבסוף מכות ובפרק קמא דקדושין (דף לו.) יליף בגזירה שוה מכהנים דחייב על הראש כבין העינים: ומ"ש בין ביד בין בסם פשוט בסוף מכות (שם) ושיעורו כתב הרמב"ם כדי שיראה מראשו כגריס פנוי בלא שער בסוף הלכות ע"ז וטעמו משום דבפרק בתרא דמכות (שם:) איכא פלוגתא במילתא ופסק כר' יוחנן דאמר הכי וכן נראה שהוא דעת הרי"ף אבל הרא"ש כתב מיהו נראה כיון דפליגי ביה תנאי אזלינן לחומרא כמאן דמחייב בב' שערות וגם סמכינן אסתם ברייתא דאיתא התם דמחייב בב' שערות ולא הוזכר בה מחלוקת וכתוב בנימוקי יוסף שכן פסק הרמ"ה ז"ל: **ומ"ש** ומיהו איסורא איכא אפי' בשער אחד אפשר שלמדה מדין לוקט שחורות מתוך לבנות שיתבאר בסי' קפ"ב אבל קשה שמתוך לשון רבינו משמע דבשתי שערות מחייב הרא"ש מלקות ויש לתמוה דנהי דלדידיה ביה לחומרא לאסור בשני שערות מ"מ להלקות אין בידו דכיון דאיכא פלוגתא במילתא אין מלקין על הספק ואפשר דה"ק הנך רבנן דפליגי דלמר כדי שיראה מראשו כגריס ולמר שתי שערות היינו כדי לחייב מלקות אבל לענין איסורא כ"ע מודו דאפי' שער אחת אסיר וכן נראה מתוך שכתב הרא"ש בסוף מ"ק וזה לשונו שיעור קרחה למלקות כדי שיראה מראשו ואיכא דאמרי כגריס ואיכא דאמרי שתי שערות הא לענין איסורא אסור לתלוש בשערו כלל עכ"ל: ואם קרח קרחה אחת על ה' מתים אינו חייב אלא אחת אבל אם קרח ה' קרחות חייב על כל אחד ואחד בסוף מכות (שם) יליף מקרא דקרח ה' קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת ומדלא יליף בקרח קרחה אחת על ה' מתים דחייב על כל אחת ואחת כי היכי דיליף בשריטה משמע דאינו חייב אלא אחת וכן כתב הרא"ש דבקרחה ליכא רבויא: כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו והשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע אם שניהם מזידים לוקים בסוף הלכות ע"ז והוא נלמד מדין מקיף את חבירו שיתבאר בסימן שאחר זה:

ירושלמי רב הונא מפקיד לחבריה פקדון לנשיכון וכו' ירושלמי זה כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק קמא דקדושין לאפוקי מאיסי דהני בכל יקרחו נשים פטורות ולית הלכתא כותיה משום דסתם מתני' דהתם והירושלמי הזה פליגי עליה וכ"כ הרא"ש בהדיא בסוף מ"ק וכן דעת הרמב"ם שכתב בסוף הלכות ע"ז לישנא דסתם מתניתין דהתם דקתני כל מצות לא תעשה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים:

קפא הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כו"ם בסוף הלכות ע"ז ומה שאמר רבינו וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות וכו' דבריו מבוארים שדעתו לחלוק הרמב"ם למה לבקש לו טעם מדעתו לשום מצוה שנראה שאילו לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותן ואין הדבר כן כי מצות מלך הם עלינו ואף אם לא נדע טעמם אנו מצווים לעשותם ואני אומר דחס ליה להרמב"ם מלמיסבר הכי ומי יחוש לכבוד התורה והמצות יותר ממנו ודבריו בסוף הלכות מעילה יוכיחו וכיוצא בהם כתב בסוף הלכות תמורה ובסוף הלכות מקואות ומשם נתבונן שדעתו ז"ל לומר שאע"פ שכל חוקי התורה גזירת מלך הם מכל מקום כל מה שיוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם וכרבי שמעון דדריש טעמא דקרא (א) ומה שלא נמצא לו טעם נייחס הדבר לקוצר השגתנו ואנו חייבים לקיימם כמו המצות שנודע טעמם כי גזירת המלך הם עלינו ומ"מ במצות האל נראה

דרכי משה

קפא (א) ואני אומר ג"כ חס ליה לרבינו שיחשוד בכשירות כמו הרמב"ם למיסבר עליו שיסבור שאם לא יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשות וגו' לא מצינו בשום חכם ישראל שיאמין בזה אלא הוא רק דרך האפיקורס בתורה שאין מאמינים רק מה שיסכים אליו השכל ולכן א"א שחשב רבינו זאת על הרמב"ם אלא מ"ש וזה אינו מפורש

דרישה

סי' קפ [א] אחד אנשים ואחד נשים כו' פפ"ר מ"ש בשם ב"י ויותר נראה לי דרבינו כ"כ לאפוקי מאיסי בן יהודה דאיתא בפ"ק דקדושין דף ל"ה ע"ב דדריש מדכתיב בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה. אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה הרי גדידה אמור (פי' דאף הנשים בכלל עם) ומה ראית לרבות הגדידה ולהוציא הקרחה מרבה אני הגדידה שישנה במקום שער ושלא במקום שער משא"כ בקרחה שאינה אלא במקום שער כו' עכ"ל ואנן לא קי"ל כאיסי אלא כמשנה דהתם דס"ל דאף קרחה שייך בנשים שאין ובכלל עם ניכנסו:

סי' קפא (א) ואין אנו צריכין לבקש טעם למצות ז"ל ב"י נראה מדעת רבינו לחלוק על הרמב"ם למה לו לבקש טעם מדעתו שנראה שאילו לא היו יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשותן ואין הדבר כן כי מצות המלך עלינו ואף אם לא נדע טעמן. ואמי אומר דחס ליה להרמב"ם למסבר הכי אלא דעתו של הרמב"ם מבואר בסוף הלכות מעילה ומקואות

פרישה

דאיסור גדידה ושריטה לא נאסר אלא משום הולכת דם וגם דם הוא הנפש ואין פצע גדולה מזו והרי ר"ע היה דמו שותת וגם משמע כאילו הוכה עד שילא דמו דהכי משמע הל' עד שדמו שותת: (יא) והתוספות פי' שר"ע כו' כל זה מדברי הרא"ש: (יב) המשרט כו' פטור לאו דוקא פטור אבל אסור אלא אפי' איסורא ליכא ב"י: (ה' שריטות על מת א' ופירש"י בפרשת אמור מדכתיב לא ישרטו שרטת דמילת שרטת יתורא למדרש לחייב על כל שריטה ושריטה עכ"ה): (יג) בכל מקום בראש פי' ל"ד מבין עינים כמשמעות הקרא לא תשימו קרחה בין עיניכם למת אלא לג"ש אתא (דגילף בג"ש מכהנים דחייב על הראש כבין העינים עכ"ה) ב"י: (יד) בב' שערות חייב פי' איכא מ"ד דחייב מלקות ולענין איסורא כ"ע מודה דאסור אפי' בשער אחד אבל גם הרא"ש לא בא לומר דמלקינן אשנים דכיון דפלוגתא בגמרא היא לא מלקינן מספיקא ב"י ולא בא רבינו בשם הרא"ש אלא ללמדינו דפלוגתא דבגמרא לא קאי אאיסור אלא אחיוב מלקות לכל מר כדאית ליה: (טו) ואם קרח קרחה אחד על ה' מתים כו' פי' דדוקא שריטה יליף בגמ' מיתורא דלנפש דמלמד דעל כל נפש ונפש של מת חייב אבל הכא לית לן יתורא למילף כו': (אבל אם קרח ה' קרחות נלמד מדכתיב קרחה ל' יחיד ולא אמר קרחות כמ"ש אח"כ בין עיניכם ל' רבים אלא לחייב על כל קרחה וקרחה וכן יש לדייק בענין זה גבי ושרט לנפש ודו"ק עכ"ה): (טז) כתב הרמב"ם הקורח בראשו של חבירו כו' גם בכתובת קעקע הס"ל כן והא דלא כתבו הרמב"ם גם כאן דכתבו במשרט שהוא מוקדם בתורה לכתובת קעקע ולאינך ונקט בלשונו ג"כ הקורח שהוא דומה לו איסורו על מת וכיון שכתבוהו בהמוקדם מינה נלמד לכתובת קעקע: (יז) אחד אנשים ואחד נשים פי' אע"ג דאינן בבל תשחית ובל תקיף מ"מ ישנן בכלל קרחה ב"י ועד"ר שכתבתי דלא אשמעינן רבינו אלא לאפוקי מאיסי בן יהודה ע"ש:

הדושי הגהות

קפ א בספ"ק דיבמות הוא בדף יג:) אבל לא הבנתי למה תביא ממרחק לחמו מיבמות אשר שם התירוץ הראשון של תוס' הוא נגד דעת הרא"ש וכדעת הרמב"ן) ולמה לא הביא במקומו בסנהדרין (סח.) שתירץ שם רק כדעת הרא"ש ובאמת בהרא"ש שלפנינו לא ציין כלל מקום התוס' אולי הבה אחר ציין כן בגליון והמדפיסים הציגוהו בתוך הספר:

מדרישה

כראה לי שלא נתן בהם טעם הרמב"ם מדעתו אלא מדעת הכתוב שמצאם מוקפות מלפניהם ומאחריהם במצות הנאסרות משום חוקי העכו"ם שהרי כתוב לפניהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו ואחריהם כתיב ושרט לנפש וכתובת קעקע והרי זה כמפורש שהקפת הראש והשחתת הזקן נאסרו מפני שהיו עושין כן עכו"ם:

בעיניו שכך עושין כומרי כו"ם גם ראה אותם כתוב בספריהם וכל זה כתב הרב בטעם המצוה כדי להגדיל האזהרה שמלבד הלאו המפורש בגילוח פיאות הראש והזקן עוד עובר בלאו דבחוקותיהם לא תלכו. והב"י כתב שדעת הרמב"ם דלפי שכתב לפניהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו ואחריהם כתוב ושרט לנפש וכתובת קעקע

מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן (ג) ופיאות הראש הם שתים סוף הראש הוא מקום חבורו ללחי מימין ומשמאל ואין חילוק בין אם מגלח הפיאות בלבד ומניח שאר השיער שבראש או שמגלח כל הראש עם הפיאות בכל ענין חייב וכתב הרמב"ם שאינו חייב אלא בתער אבל (ג) במספריים כעין תער מותר וא"א הרא"ש ז"ל כתב שגם במספריים נמי חייב על פיאות הראש ואחד מקיף ואחד ניקף חייבין (ד) וכגון שסייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו וכתב בספר המצות (ה) אבל איסורא איכא אע"ג דלא סייע (ו) לפיכך אסור להיות ניקף ע"י עכו"ם המקיף הקטן חייב ואשה שהוקפה או שהקיפה פטורה ועבדים אע"ג שדינם כנשים לענין חיוב מצות (ז) חייבין בהקפת הראש כאנשים (ח) וטומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק כתב הרמב"ם האשה אע"פ שהיא פטורה אסורה להקיף האיש ואפי' הקטן ובספר המצות כתב שהיא מותרת להקיף האיש

כתב

ופיאות הראש הם שתים סוף הראש הוא מקום חבורו ללחי מימין ומשמאל משנה בפרק בתרא דמכות (דף כ.) וחייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן בגמרא (דף כא:) מחוי רב ששת בין פירקי רישא ופירש רש"י הראש בשתי חתיכות מקום השער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו ושם נקרא פיאה שהם סוף הראש חבור הפרקים נמצא שיש לו ב' פיאות אחת מימין ואחת משמאל: ואין חילוק בין אם מגלח הפיאות בלבד ומניח שאר השער שבראש או שמגלח כל הראש עם הפיאות בכל ענין חייב כן פסק הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז והטעם משום דאמרינן בפרק שני נזירים (נח:) דכולי עלמא הקפת כל הראש שמה הקפה: וכתב הרמב"ם שאינו חייב אלא בתער וכו' בסוף הלכות ע"ז כתב וז"ל מותר ללקט הפיאה במספריים וכתב נמוקי יוסף שכן כתב ה"ר ישעיה וכ"פ סמ"ק וטעמא מדתנן בפרק בתרא דמכות אינו חייב עד שיטלנו בתער ומשמע להו ז"ל דבין אפאת זקן בין אפאת הראש קאי ובהדיא תניא בתוספתא גבי פאת הראש אינו חייב עד שיטלנו בתער ומשמע דאינו חייב דקתני במתני' ובברייתא לאו דוקא אלא הו"ל כאילו קתני אין כאן לא איסור ומותר לכתחלה:

וא"א הרא"ש ז"ל כתב שגם במספריים נמי חייב על פיאות הראש כלומר במספרים כעין תער וטעמו מבואר בדבריו בסוף מכות שהוא משום דסבר דהא דתנן אינו חייב עד שיטלנו בתער אפיאות זקן דוקא קאי אבל אפיאות ראש לא בעינן תער וכ"מ בגמרא דקאמר ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ופדחתו ולא פירש בו גלוח של השחתה כמו בזקן וכן מוכח בפ' ג' מינים (מא.) והא דתניא בתוס' גבי פאת הראש אינו חייב עד שיטלנו בתער במספרים כעין תער קאמר וכ"כ התוס' בריש מסכת שבועות (ג:) וכתב רבינו ירוחם שכן נראה עיקר וכ"פ סמ"ק וכתב בתה"ד סימן רל"ה בשם גליון דמסכת שבועות יש נזהרים כשמספרים במספרים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוה כמו תער ע"כ וכתב עליו אמנם קשה מאד להיות נזהר בדבר זה אמנם נראה דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספרים שהוא חדוד מאד אבל אם אינו חדוד א"א לתחתון בלי דבוק העליון עכ"ל: (ב"ה) וכתב שם דאסור לגלח פאת זקן במספרים אלא שהעולם אינם נזהרין בדבר וכו':

ואחד מקיף ואחד ניקף חייבים כגון שסייע בדבר וכו' פשוט בפרק בתרא דמכות (כ:) אחד המקיף ואחד הניקף לוקה ואוקמה רב ששת במסייע ודברי הכל כלומר דאם לא כן הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו: וכתב בסה"מ אבל איסורא איכא אע"ג דלא סייע וכ"כ התוס' בריש שבועות (שם) ובפ"ק דמליעא (י:):

ומ"ש ולפיכך אסור להיות ניקף ע"י עכו"ם פשוט הוא לפי מ"ש דאיסורא איכא אע"ג דלא סייע וכ"כ סמ"ג ורבינו ירוחם וכ"כ התוספות בריש מסכת שבועות דאע"ג דמקיף לאו בר חיובא אסור וכ"כ נמק"י בסוף מכות לאפוקי מאותם שהיו מתירים היכא דמקיף לאו בר חיובא:

המקיף הקטן חייב פלוגתא דאמוראי בפרק שני נזירים (נז:) ופסק כמאן דמחייב וכ"פ הרי"ף והרא"ש בסוף מכות והרמב"ם בסוף הלכות ע"ז וכתב בנמוקי יוסף בסוף מכות יש מסתפקים אם ישראל מוזהר להקיף לעכו"ם לדעת רב הונא דומיא דקטן והרא"ש כתב דאסר רב הונא לאיש להקיף קטן שאני התם משום דאתי לכלל חיוב אבל עכו"ם מותר להקיפו ולפי זה ה"ה להקיף אשה דשרי עכ"ל נמק"י (ג): ואשה שהוקפה או שהקיפה פטורה כ"פ

ה"ז כמפרש שהקפת הראש והשחתת הזקן נאסרו מפני שהיו עושין כן עובדי כו"ם עכ"ל. ונכון הוא אלא שלא נמצא מזה בדברי הרמב"ם אבל מה שכתבתי הוא מפורש בספריו: ופיאות הראש הם שתים וכו' משנה וגמרא סוף מכות וכפירש"י ז"ל: ומ"ש ואין חילוק וכו'. בפ' שני נזירים (דף נ"ז) דכולי עלמא הקפת כל הראש שמה הקפה: וכתב הרמב"ם שאינו חייב אלא בתער כו' ז"ל בסוף ה' ע"ז ומותר ללקט הפיאות במספריים לא נאסר אלא השחתה בתער עכ"ל וטעמו דלאחר ששנה התנא ברישא דין פיאות הראש והזקן תנא בסיפא ואינו חייב עד שיטלנו בתער ר"א אומר אפי' לקטו במלקט ורהיטני חייב ומפרש הרמב"ם דגם אפאת ראש פליגי והלכה כרבנן וטעמייהו דרבנן דבעי' תער בהקפה הוא כדתניא בתוספתא ומביאה הסמ"ג לאוין נ"ז. לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך הוקשו יחד מה בהקפה לוקה הניקף אם סייעו למקיף מדכתב לא תקיפו דמשמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף כדאיתא פ' שני נזירין (נ"ז) אף בהשחתה כן ומה השחתה אינו חייב אלא בתער שהוא גילוח שיש בו השחתה אף בהקפה כן וס"ל להרמב"ם דמספריים כעין תער מותר לגמרי אין בו איסור כלל אבל הרא"ש פסק דבהקפה אפי' במספריים כעין תער חייב ופלוגתא דרבנן ור"א לא קאי אלא אפאת זקן והלכה כרבנן דאפאת זקן דוקא אינו חייב אלא בתער והך תוספתא דתני בה אפאת ראש נמי דוקא בתער ר"ל במספריים כעין תער קאמר ועיין בתוס' ריש שבועות מש"ס למה הרא"ש לפסוק כן. וז"ל רש"י בפ' שני נזירין סוף (דף נ"ח) כעין תער שגוזז במספריים בסמוך לבשר כעין תער עכ"ל. וז"ל האגודה פר"י במספריים כעין תער אסור בראש ומש"ה כשמגלחים התינוקות יניח הצדעים עכ"ל: ואחד מקיף וכו' סוף מכות ופירש"י מדכתיב לא תקיפו דמקיף וניקף במשמע ואוקמא רב ששת במסייע דאל"כ הוי לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו. ומ"ש וכתב בספר המצות אבל איסורא איכא וכו' כ"כ הסמ"ג לאוין נ"ז דאפי' ע"י עכו"ם אסור להיות ניקף ולא אמרינן דקרא דלא תקיפו דמשמע תרוייהו מקיש ניקף למקיף כל היכא דמקיף בר חיובא חייב גם הניקף והיכא דמקיף לאו בר חיובא גם הניקף פטור ומותר אלא אפי' ע"י עכו"ם איכא איסורא אפילו לא היה מסייעו והיכא דמסייע חייב מלקות:

המקיף הקטן חייב פלוגתא דאמוראי פ' שני נזירים (דף נ"ז) ופסק כרב הונא דמחייב ומשמע דוקא קטן דאתא לכלל חיוב אבל להקיף את העכו"ם או את האשה שרי וכ"כ נ"י סוף מכות ע"ש ברא"ש ומביאו ב"י: ואשה שהוקפה או שהקיפה פטור. משנה פ"ק דקידושין (דף כ"ט) ובגמרא (דף ל"ה) הני נשי הואיל ואינה בבל תשחית פאת זקנך שאין לה זקן אינה בבל תקיף ומה"ט ודאי עבדים דאיתנהו בבל תשחית את פאת זקנך איתנהו בבל תקיף. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים לקיים מצוה זו מספק ומכין אותן מכות מרדות אם עוברים עליה אבל ודאי דאינן לוקין מספק: כתב הרמב"ם האשה וכו' מחלה כתב רבינו דהאשה פטורה לדברי הכל ואח"כ כתב דלענין איסור פליגי דלהרמב"ם איסורא איכא לאשה להקיף את האיש ואפי' קטן ובספר המצות התיר וטעמא דהרמב"ם מדחזינן דרב הונא דהלכתא כוותיה דהמקיף את הקטן חייב הניח לאשתו חובה להקיף לבניה ולטייה רב אדא בר אהבה דתקבריניה לבניה ונענש רב הונא דכל יומי דרב אדא בר אהבה לא אקיים זרעא לרב הונא אלמא לית הלכתא כרב הונא בהא. וספר המצות ס"ל דהלכה כרב הונא ואע"ג דאיענש

אין

הרי"ף והרא"ש בסוף מכות מדתנן בפרק קמא דקידושין (דף כט.) דנשים פטירי ממצות לא תקיף ומשמע להו דליתא במצות הקפה כלל לא שלא להקיף ולא שלא להיות נקפה ונראה מדבריהם דאיסורא נמי לית בה שהרי פסקו סתם דהלכה כרב הונא דשרי בפרק שני נזירים להקיף אשה לקטן וכן כתב רבינו בסמוך בשם סה"מ שמותרת להקיף לאיש כלומר שהיא אינה מצווה שלא להקיף לאיש אבל האיש אי בר חיובא הוא פשיטא שאסור לו להניח להקיף ראשו דאע"פ שאינו מסייע איסורא מיהא איכא כמו שנתבאר בסמוך אבל הרמב"ם כתב בסוף הלכות ע"ז אף על פי שהאשה מותרת לגלח פאת ראשה הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש ואפי' קטן אסור לה לגלח וטעמא משום דאמרינן בפרק ב' נזירים דא"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא בניך מאן מקיף להו חובה תקבריניהו. לבניה כל יומי דרב אדא בר אהבה לא איקיים זרעא לרב הונא וכיון דחזינן דאיענש רב הונא אלמא לית הלכתא כוותיה דאם איתא דהלכתא הכי אמאי איענש וכן דעת הראב"ד וכתב דאיסורא הוא דאיכא אבל אינה לוקה אפי' על הגדול ופשוט הוא: ועבדים אף ע"פ שדינם כנשים לענין חיוב מצות חייבים בהקפת הראש כאנשים כן כתב הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז וכן כתב נמוקי יוסף בסוף מכות בשם הרמ"ה וטעמא משום דנשים לא איתמעיטו מהקפת הראש אלא מדכתיב לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתת זקן דהא לית להו זקן ליתנהו נמי בהקפת הראש הלכך עבדים כיון דאית להו זקן ליתנהו בכלל היקש זה: **וטומטום** ואנדרוגינוס חייבים מספק כלומר חייבים במצות לא תקיפו מספק אבל הא ודאי פשיטא דאין לוקין דאין עונשין מספק: כתב הרמב"ם האשה אף ע"פ שהיא פטורה אסורה להקיף האיש וכו' כבר נתבאר בסמוך:

כתב

דרכי משה

ספורש כו' ר"ל שלא נדרוש טעמיה דקרא לומר שאינו אסור אלא בדרך שעשו עובדי כו"ם וכומריהם אבל בכל ענין אסור הואיל ואין הטעם מפורש במקרא אין להתיר במקום שאין הטעם שייך וזהו נ"ל בדעת רבינו לא כמה שחשב עליו ההכם בעל ב"י כי פירש דבריו בענין שאינו כדי שיוכל להשיג עליו: (ב) ובהר"ן דף רצ"ד ע"ב פ' אלו הן הגולין דעכו"ם

פרישה

ומקואות שאע"פ שכל חוקי התורה גזירת המלך הם מ"מ כל מה שנוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא ומה שלא נמצא לו טעם נייחס הדבר לקוצר השגותינו ואנו חייבים לקיימם כמו המצות שנודע טעמן כי גזירת המלך הם עלינו וטעם מצוה זו נראה שלמד מדעת (פי' מסמיכות) הכתוב שמצאם מוקפת לפניהם ולאחריהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו וגומר ואחריהם כתב ושרט לנפש כו' והרי זה כמפרש שכולן נאסרו משום חוקות העכו"ם כו' ע"ש. וז"ל ד"מ ואני אומר דהם ליה לרבינו למחשב עליו שיסבור שאם לא היו יודעים טעם המצוה לא היינו מצווים לעשותו כי לא מצינו בשום אדם מישראל שיאמין בזה אלא הוא ירדן הפוקרים בתורה שאינן מאמינים אלא מה שיסכים השכל ולכן א"א שרבינו פסב כוונת על הרמב"ם אלא מ"ש וזה אינו מפורש כו' ר"ל שלא נדרש טעמא דקרא לומר שאינו אסור אלא כדרך שעשו לע"ז ומשמשיה אלא בכל ענין אסור הואיל ואין הטעם מפורש [illegible]

בעצמו לעיל שהם אסורים מטעם חוקי העכו"ם שהם מפורשים כן וכמ"ש שם: (ב) ופיאות הראש הם שתים כו' פירש"י הראש שתי חתיכות הם מקום השער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת ומתחבר זו עם זו בצד האוזן מלפניו ושם נקרא פיאה שהם סוף הראש (ומ"ש רבינו סוף הראש ר"ל הם שתים ומקומם סוף הראש והוא מקום חבורו כו' עכ"ה): (ג) מספריים כעין תער ר"ל לספור כל השער עד שיהיה חלק כאילו ספר בתער אסור ופלוגתת הרמב"ם והרא"ש תלויה בפי' משנה ותוספתא דמפורש שם דאינו חייב על מספריים כעין תער שהרמב"ם פי' אפי' אפיאות הראש והרא"ש פרשו דוקא אפיאות הזקן דבפיאות הזקן כ"ע מודו דאינו חייב אלא בתער דוקא ב"י ע"ש: (ד) וכגון שסייע בדבר כו' דאל"כ הוה לאו שאין בו מעשה: (ה) אבל איסורא איכא פי' איסור דאורייתא אלא שאין לוקין וכמ"ש: (ו) לפיכך אסור להיות ניקף על ידי עכו"ם והרא"ש מתיר לישראל להקיף לעכו"ם ולאשה כיון דלא אתי לכלל חיוב כקטן ועיין בב"י [illegible]

כתב הרמב"ם שיעור הפיאות לא נתנו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו (ט) [א] שאין מניחין פחות מד' שערות ופיאות הזקן הן חמשה וזה מקומן לר"ח מקום חיבור הלחי לצדעים מימין ומשמאל ושני גבולי השפה מימין ומשמאל (י) [ב] ואחת למטה בסוף הזקן בגרגרת ולרש"י אחת מקום חיבור הסנטר לעצם מימין ואחת כנגדו משמאל (יא) ואחת מקום חיבור הלחי לצדעים מימין וכנגדו משמאל ואחת למטה בסוף הזקן וי"א שעצם הלחי המחובר לצדעים הוא רחב

אין זה ראיה דאין הלכה כמותו דשאני קללת חכם דאפי' על תנאי היא באה :

כתב הרמב"ם שיעור הפיאות וכו' והסמ"ג הביא דבריו וכתב עליהם וז"ל ואומר אני שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף עכ"ל פי' דבריו דאי איתא דיש שיעור לפיאה כמ"ש הרמב"ם א"כ קשה הא ודאי דבתולש ב' שערות מן הצדעא אינו חייב כמו שחייב בתולש ב' שערות בשבת ובתולש ב' שערות מסימני טומאה דפיאה ודאי שאני דכיון שהניח השיעור תו לא מיחייב אפי' תלש הרבה שערות אלא ודאי צריך לומר דמיירי במגלח תחילה כל השערות ולא הניח אלא השיעור של פיאה בלבד וקאמר דאם תולש א"כ ב' שערות מן השיעור שהניח חייב והשתא צריך להתיישב דאם כדעת הרמב"ם דשיעור הפיאה האחד הוא ד' שערות אם כן למה אמר דבתולש ב' שערות חייב הלא אפי' בתולש אחת מן הארבעה נמי חייב כיון דלא נשאר שיעור פיאה שצריך להניח ואם אתה אומר דבתולש שער א' פטור כיון שנשארו ג' שערות אם כן לכתחילה נמי ליסגי בג' שערות אלא ודאי דלא נתנו חכמים שום שיעור לפיאה דלא כהרמב"ם דיש שיעור לדבר אלא צריך להניח כל השערות שגדלו במקום הפיאה באורך וברוחב ולכן אם תלש ב' שערות חייב משום בל תקיפו כך הוא דעת הסמ"ג באין ספק והב"י הוקשה לו דברי הסמ"ג ולא קשיא מידי . עוד הקשה ב"י על דברי הרמב"ם דארבע שערות הוא שיעור מועט ביותר ואפי' למקצת ספרי הרמב"ם דגרסי ארבעים שערות אכתי הוי שיעור מועט והביא פירש"י בסוף מכות דמשמע דשיעור רב הוא ואין לו ערך עם ארבעים שערות וכ"ש עם ד' שערות ואפשר דהרמב"ם לא יהיב שיעורא אלא לרוחב שיעור הפיאה ולא לארכה ורש"י לא איירי אלא בשיעור ארכה אבל בשיעור רחבה לא איירי ואף לרש"י יכול לגלח מקצת מרחבה של פיאה דכיון דמשייר מקצתו הרי אינו משוה אזנו לאחורי אזנו ולפדחתו והכי משמע מלשונו שכתב ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו וכו' משמע דוקא בנטלו כולו הוא דאסור אבל ליטול קצתו שרי וברוחב הפיאה איירי אי נמי באורך דכשהוא מגלח קצת הפיאה מלמטה אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיגלח מצד מעלה ונראה כיון דספיקא דאורייתא הוא יש ליזהר מלגלח הצדעים מכנגד שער שבפדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע יד בתער או במספריים כעין תער עכ"ל וכן פסק בש"ע ודבריו ופסקיו אלה עולה בקנה אחד עם מה שכתבתי בפירוש דברי הסמ"ג שהשיג על הרמב"ם בשיעור הפיאות מן התוספתא דמשמע שצריך שיניח כל שיעור אורך הפיאות והרוחב כולו ואם תולש שתי שערות מהם חייב וכדין תולש שתי שערות בשבת וב' שערות מסימני טומאה והכי נקטינן אלא שצריך עוד לבאר משמעות הפסוק דלא תקיפו שלא יהא למעיין בו שום ספק בסוף מכות . ת"ר פאת ראש סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו פירש"י אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו זהו מקיף סוף הראש עכ"ל . פי' דבריו הם כמ"ש בספר קרבן אהרן דסוף הראש מלפנים הוא סוף עיקר השיער שעל הפדחת ומצד האחור הוי סוף עיקרי השיער שבאחורי הקדקוד (מקום הנחת קשר של תפילין) כי משם ולמטה שיער העורף הוא לא שיער הראש דעורף להדי צואר קאי וסוף הגלגלת שאחורי ראשו הוא מכוון כנגד סוף עיקרי השיער שעל הפדחת ונמצא שכל עיקרי שיער הראש הן נטועין בעיגול אלא שהצדעים שהם יורדים מכאן ומכאן הם מפסיקים העיגול שהצדעים מכלל הראש הם והם מחוברים ללחיים שהרי הקטן שאין לו שער זקן צדעיו מלאים שער הראש וכזה שער הראש לסוף הראש אינו עגול מפני שמפאת הצדעים יורד לכאן ולכאן וכאשר יסיר שער הצדעים ומשוה אותו עד סוף שער הראש שבמצח ובאחור תשאר כל ראשו מוקף סביב לבסוף ולהכי קרא הכתוב הסרת שער הצדעים כאשר הסיר אותו והשווהו עם סוף עיקרי השער שבאחורי האזנים וסוף עיקרי השער שבפדחת הקפת הראש וא"כ אמרו לא תקיפו פאת ראשכם ירצה לא תגלחו הצדעים מכאן ומכאן שבזה ישארו שערי הראש שבסוף בהקפה ופי' הפסוק לא תסבבו שיהיה שער ראשכם מוקף בסוף וזה בהסרת שער הצדעין אשר הוא סוף הראש כמ"ש עכ"ל :

ופיאות הזקן הן חמשה משנה סוף מכות על הזקן ב' מכאן וב' מכאן ואחד מלמטה ופירש"י ה' פיאות יש לו לזקן אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרק שם ושם נקרא פיאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחיל הזקן וכל מה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת ראש הוא וב' השיבולת כל אחד מהן לסוף הלחי ונקרא פיאה ואחת מלמטה שיער שבין השיבולת

כתב הרמב"ם שיעור הפיאות לא נתנו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאין מניחין פחות מד' שערות בסוף הלכות ע"ז ויש נוסחאות שכתוב בהם שאין מניחין פחות מארבעים שערות וכתוב בסמ"ג על דברי הרמב"ם שיש להתיישב בדבר משום דתניא בתוספתא דמכות יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף וכן כתב נימוקי יוסף בסוף מכות בשם אבי העזרי נראה דעל כל פיאה מחייב בב' שערות כדתניא בתוספתא ע"כ ואיני יודע מה הוקשה לסמ"ג על דברי הרמב"ם מהתוספתא דהא הרמב"ם איירי בשיעור הנחת הפיאה כמה שערות חייב להניח והתוספתא איירי בתולש שערות מהפיאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלישת שתי שערות חייב א ואין זה ענין לדברי הרמב"ם כלל (ג) אבל מה שיש לדקדק בדברי הרמב"ם הוא דלספרים דגרסי ד' שערות הויא שיעור מועט ביותר ואפי' לספרים דגרסי מ' שערות אכתי הוי שיעור מועט ורש"י כתב בסוף מכות גבי פיאות הזקן ה' פיאות יש בזקן אחד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פיאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת ראש הוא עכ"ל והא דתנו רבנן פאת ראשו סוף ראשו ואי זהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו כתב אחורי אזנו אין שער כלום וכך במצחו אין שער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שער ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו למדת אחורי אזנו זהו מקום סוף הראש עכ"ל ושיעור זה רב הוא ואין לו ערך עם ארבעים שערות וכ"ש עם ארבע ומיהו אפשר דהרמב"ם לא יהיב שיעורא אלא לרוחב שיעור הפיאה ולא לארכה ורש"י לא איירי אלא בשיעור ארכה אבל בשיעור רחבה לא איירי ומ"מ משמע דלא מיתסר לגלח קצת מרחבה של פיאה דהא כיון דמשייר מקצת הרי אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וקצת יש לדקדק כן מדברי רש"י שכתב ואם הוא משוה ונוטל כל השער שבצדעיו וכו' משמע דדוקא בנטלו כולו הוא דאסור אבל ליטול קצתו שרי וע"כ ברוחב איירי דבכה"ג אף על פי שיטול קצתו עדיין אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיטלנו כולו ויש לדחוק ולומר דבאורך מיירי דכשהוא מגלח קצת הפיאה מלמטה אינו משוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו עד שיגלח מצד מעלה :

ונראה דכיון דספיקא דאורייתא הוא יש ליזהר מלגלח הצדעים מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ועל רוחב מקום זה לא תגע יד בתער או במספריים כעין תער : ב"ה וז"ל הריטב"א ז"ל שם אהא דמחוי רב ששת בי פירקי רישא פי' הם במקום חיבור הראש והעינים שהראש שתי חתיכות מקום השיער חתיכה א' ומקום הפנים חתיכה אחת ומתחברת בצד האזן מלפניו זו עם זו והיא נקראת צדעא כי שם סוף הראש מקום חיבור הפרקים וכן אמרו חייב על הראש ב' א' בראש הצדעא מכאן וא' בראש הצדעא מכאן ולשון הכתוב שאמר לא תקיפו פאת ראשכם הוא מה שאמרו בברייתא שישוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו לפי שהשערות בצידעא הם בולטות כלפי הפנים למטה ממקום צמיחת השיער שבראש לפניו במצחו ולאחריו באזניו וכשאדם מגלח שערות של פיאה זו עד שיהא מגלח כל היוצא חוץ ממקום צמיחת השערות שבמצח ואחורי אזנים ויהיה הכל שוה יראה מקום הצידעא עם אחורי האזן ועם הפדחת שהוא המצח הכל חלק וישאר הראש בעיגול חלק מוקף עומד כבוכליאר והשערות שבאותו פרק מה שיש בגופו של פרק זה כי היורדים למטה בחתיכת הפנים אין בהם משום פיאה לא מפאת הראש שהרי אינה בראש ולא מפאת הזקן שאינה מכלל שערות הזקן. עכ"ל :

ופיאות הזקן הן חמשה במשנה בסוף מכות (כ.). ומ"ש וזה מקומן לר"ח מקום חיבור הלחי לצדעים וכו' כן כתב הרא"ש שם בשמו ומה שכתב לרש"י אחת מקום חיבור הסנטר לעצם מימין ואחת כנגדו משמאל וכו' כן פי' בסוף מכות וכך הם דברי הרמב"ם בסוף הל' ע"ז : ומ"ש וי"א העצם הלחי המחובר לצדעים הוא רחב הפנים כך פירש"י בריש מסכת שבועות ובפרשת קדושים ודע שמ"ש רבינו בפי' ר"ח אחת למטה בסוף הזקן בגרגרת אינם דברי ר"ח ממש שהוא לא כתב אלא ושיבולת הזקן מתחת וגם הרמב"ם כתב ושיבולת הזקן וגם בפי' רש"י ופי' יש אומרים כתב הרא"ש ושיבולת הזקן וז"ל רש"י בסוף מכות ואחד מלמטה שער שבין השיבולת באמצע הסנטר שקורין מונטו"ן וגם בריש שבועות כתב ואחד מלמטה בסנטר שהלחיים מחוברים שם והעצם קצר מלמטה בסנטר שקורין מונטו"ן בלעז עכ"ל ומשמע דאסוף הזקן במקום הקצר קאמר ולפיכך נקרא שיבולת הזקן לפי שאנשים שאינם ממלאים בזקן הרבה בולט הזקן במקום ההוא כמין שיבולת אבל למטה מהמקום ההוא תחת הזקן נראה דאין בו איסור כלל לא לפי' ר"ח ולא לפי' רש"י וכ"כ מדברי סמ"ג שכתב תניא בת"כ פאת זקנם סוף הזקן שיבולת הזקן פירוש שיוצא שער באותה בליטה כעין שיבולת עכ"ל וכ"כ גם מדברי סמ"ג שכתב אפי' תחת הסנטר שקורין מונטו"ן אוסר ר"ת בתער לפי שפעמים שמושך אליו העור של הפיאה ע"כ משמע בהדיא דתחת הסנטר לאו מקום פיאה הוא אלא שהרא"ש אחר

דרכי משה

דעכו"ם מותר להקיף קטן : (ג) ואני תמה על דבריו אלו כי הואיל וקאמרה התוספתא דאם תולש ב' שערות חייב אף ע"ג דבסתם פיאה הם שערות הרבה ומניח יותר מד' אפ"ה חייב ולדברי הרמב"ם כשמניח ד' שערות פטור ואם כן אמאי א"צ להתיישב בדברי הרמב"ם הואיל והתוס' קשים עליו ולמה קאמר הרב שאינו יודע מה שהוקשה לסמ"ג ואפשר שהוא

דרישה

סי' קפא [א] **שאין** מניחין פחות מד' שערות עיין בב"י שהביא הסמ"ג שכתב ע"ז שצריך להתיישב בדבר שבתוספתא משמע דעל ב' שערות חייב וב"י תמה עליו וז"ל ב"י לא ידעתי מה הוקשה לסמ"ג על דברי הרמב"ם מהתוספתא דהא הרמב"ם איירי בשיעור הנחת הפיאה כמה שערות חייב להניח והתוס' איירי בתולש שערות מהפיאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלישת שתי שערות חייב ואין זה ענין לדברי הרמב"ם כלל כו' ע"ש ומ"ו בביאורי סמ"ג שלו כתב ז"ל ואומר אני שיש להתיישב בדבר כו' פי' דע"כ פליגי התוספתא על שיעור של הרמב"ם דאל"כ למה נקט ב' שערות שלא בתולש ב' שערות מפיאה שלימה עדיין נשארו הרבה טפי אפי' ממ' ואי איירי בשיעור פיאה דהיינו מ' או ד' שערות בודאי היכא דתלש מן השיעור עצמו אפילו בשער אחד חייב וע"כ צ"ל דדעת התוספתא דצריך להניח פיאה שלימה רק שבשער אחד לא יתחייב דלא חשיב היקף עכ"ל . פי' לדבריו כיון דנתנו שיעור ארבע ולא שלש ש"מ דבהניח שלש חייב ודוחק לומר דעד ארבע מותר להקיף לכתחילה ולתלוש אחד מארבע הוא איסור ולא מלקות ובשנים הוא מלקות דאין טעם לדבר דבכל דבר המשוער אסור ולוקה על חסרונו . והכלל דלתוס' אפיאה כשהיא שלימה אוסר רחמנא שלא תקיפנה לגלחה ואין בכלל אזהרה זו פחות משני שערות ולהרמב"ם ה"ק לא תקיף באופן שלא ישאר לך פיאה אלא תקיפנה ותניח שיעור פיאה דהיינו ארבע או ארבעים שערות הא אם תניח אחד פחות הרי עברת לאו דלא תקיף במה שגלחתה כ"כ והרי יש פלוגתא ביניהן בשיעור פיאה . עוד כתב מ"ו שם די"א דהאי ארבע שערות ר"ל דבכל פיאה א"צ להניח אלא ב' ויהיה ארבע יחד בשני הפיאות וז"א דהא לגירסת ארבעים אין טעם לומר הכי גם ברמב"ם משמע בהדיא דעל כל פיאה קאי עכ"ל . וכן מוכח לומר דא"כ אין טעם לדבר למה תלה הרמב"ם שיעור הנחת שערות דשני הפיאות אהדדי הלא כל פיאה איסורא בפני עצמה : [ב] ואחת למטה בסוף הזקן בגרגרת נ"ל כי אין זה ל' ר"ח שהוא לא כתב אלא ושיבולת הזקן מתחת וכך הוא ל' רש"י דמשמע דאסוף הזקן קאי במקום

פרישה

(ט) שאין מניחין פחות מד' שערות ס"א ארבעים (ז"ל רש"ל בביאורי סמ"ג ובמיימוני של דפוס ושל קלף ראיתי שכתב ארבעים וכן במגדול עוז עכ"ה) ועיין בדרישה : (י) ואחת למטה בסוף הזקן בגרגרת פי' מסוף הזקן דהיינו בסנטר ותחת הסנטר עד הגרגרת כו' ע"ש ועד"ר : (יא) ואחת מקום חיבור הלחי לצדעין מימין כו' ז"ל רש"י בפ"ג דמכות דף כ"א פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום של לחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פיאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ושני השיבולת שבסנטר מקום חיבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד שמכאן ומכאן נקרא פיאה שכל אחד מהן לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחד מלמטה הוא השער שבין השיבולת שבסנטר ופרק הוא בפני עצמן עכ"ל אבל רבינו שכתב בשם רש"י ואחת מקום חיבור הלחי לצדעין כו' נראה שאינו מדבר במקום שלחי התחתון יוצא אלא בהתחלתו והרא"ש כתב ג"כ דעת רש"י ר"פ אלו הן הלוקין כמ"ש רבינו כאן ונראה דלפי' רבינו והרא"ש יהיה פיאות הראש והזקן תכופין וסמוכין זה אצל זה שפיאות הראש במקום כלות חלק הראש במקום שמחוברין אצל הלחי ופאת הזקן מתחלת מיד בחיבור הלחי אל הצדעין שהצדעין ג"כ מחלק הראש

חדושי הגהות

קפא א הדרישה בשם רש"ל כתב ליישב דתמיהת הסמ"ג הוא ממ"נ אי מיירי התוספתא ביש לו הרבה שערות וקאמר דבתלישת שנים חייב הרי דלא סגי להו בד' שערות ואי מיירי באין לו רק ד' שערות (וכמו שפי' הד"מ) א"כ מאי איריא ב' שערות אפי' תלש אחד נמי :

וצ"ע

רחב הפנים ויש לו שני פיאות הרי זה ארבע ואחת למטה וכתב א"א הרא"ש ז"ל (יב) וירא שמים יצא ידי כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל ולא כאותן שמניחין חוט כל שהוא על הפיאות (יג) כי לפעמים אין מכוונין על הפיאות אינו חייב עד שישחית בתער אשה שיש לה זקן מותר להשחיתו (יד) ואינה חייבת על השחתת זקן האיש כתב הרמב"ם השפה מותרת לגלחו בתער והוא השער שעל גבי השפה העליונה וכן השער המדולדל מן השפה התחתונה (טו) ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל אלא לגלח קצתו עד שלא תתעכב האכילה והשתיה :

העברת שער מהגוף

קפב העברת תער בשאר הגוף ובית השחי ובית הערוה (א) פר"ת שדינן שוה שאסורין בתער ומותרין במספריים

אחר שכתב שלשה פירושים אלו כתב ובפרק עשירי דנגעים תנן זהו הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת ומשמע לרבינו שלא כ"כ אלא לומר דפיקה של גרגרת הוא סוף הזקן ושם הוא הפיאה החמישית אבל קשה למה כתב כן רבינו בפי' ר"ח יותר מבשאר פירושים ומיהו בהא איכא למימר שבשאר פירושים סמך על מה שכתב בפירוש ר"ח שהוא הראשון אלא דאכתי קשה כיון שר"ח ורש"י כתבו בהדיא שיבולת הזקן מנין לו לשנות מקום הפיאה לדעתם לומר שהוא בגרגרת שהוא מקום שאין שם שיבולת כלל ואין לומר שרבינו סובר לדעתם ז"ל שמשיבולת הזקן עד הגרגרת נמשכת פיאה זו דאם כן לא הוי ליה להשמיט ליסנא דשיבולת הזקן והוי ליה למכתב משיבולת הזקן עד הגרגרת ואפי' אם תמצא לומר דסוף הזקן דנקט חשיב כאילו נקט שיבולת הזקן מ"מ הו"ל למכתב מסוף הזקן עד הגרגרת דהשתא דכתב בסוף הזקן בגרגרת משמע דדוקא בגרגרת הויא פיאה ולא בשיבולת הזקן דלגרגרת גופיה קרי סוף הזקן ואין זה ענין לשיבולת הזקן וצ"ע :

וכתב א"א הרא"ש ז"ל וירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל וכו' בסוף מכות וכ"כ ה"ר יונה בשערי תשובה וכתב עוד באגרת התשובה ומדקדקים במצות אפי' תחת גרונם מגלחים במספריים וכן נוהגים בכל גלות החל הזה אשר בצרפת אמנם תחת הגרון אינו אסור מן התורה לפי שאין שם פיאה אבל אסרו חכמים להעביר שער בתער בכ"מ בגוף ואפי' על זרועותיו לפי שדומה לתיקון הנשים אבל מותר להעבירו במספריים עכ"ל וז"ל סמ"ק טוב שלא להעביר שום תער על הזקן ואפי' תחת הסנטר שקורין מונטו"ן אוסר ר"ת בתער לפי שפעמים שמושך אליו העור של הפיאה אבל במספריים מותר והחטאים מניחים חוט השער ועיקר פירקי הפיאות לא נודע מקומם והנם בנים משחיתים בעיקר הפיאה עכ"ל (ד) : אינו חייב עד שישחית בתער בסוף מכות במשנה ויליף לה בגמ' מקרא ומשמע ודאי דאינו חייב דקתני לאו דוקא דלכתחילה נמי מותר לגלח הזקן במספריים ואפי' כעין תער שהרי ממשנה זו למד הרמב"ם להתיר להקיף פאת הראש במספריים כמו שנתבאר דקא סבר דמתניתין בין אפאת זקן בין אפאת ראש קאי ואע"פ שהתוס' והרא"ש חולקים עליו וסוברים דלא קאי לפיאות הראש מ"מ לפיאות הזקן דקאי לכ"ע שרי ודאי לכתחלה במספריים ואפי' כעין תער דאי לאו כעין תער מודים התוס' והרא"ש דשרי אף בראש ואם כן מאי רבותיה דזקן אלא ודאי אפי' בכעין תער שרי במספריים ולכתחלה נמי שרי כדפרישית ואף ע"פ שכתב הרמב"ם בזקן אינו חייב עד שיגלחנו בתער ע"כ לומר דסירכא דלישנא דמתני' הוא דנקט ולאו דוקא דלכתחלה נמי שרי (ה) שמאחר שהתיר בפיאות הראש לכתחילה משמע ודאי דלא גריעי פיאות זקן מינייהו : אשה שיש לה זקן מותרת להשחיתו פשוט בפרק קמא דקידושין (לה :) . ומ"ש ואינה חייבת על השחתת זקן האיש פשוט הוא כיון דליתא במצות לא תשחית ומ"מ נראה מדברי רבינו דאיסורא מיהא איכא וכ"מ מדברי הרמב"ם בסוף הל' ע"ז . ונראה שזה תלוי במחלוקת הפוסקים באשה אם מותרת להקיף את האיש ורבינו העתיק כאן דברי הרמב"ם אבל לדעת הרי"ף והרא"ש וסמ"ק דשרו התם הכא נמי שרי לכתחלה :

כתב הרמב"ם השפה מותר לגלחו בתער וכו' עד סוף הסימן בסוף הל' ע"ז ואיני יודע טעם למנהג זה שכתב שנהגו ושמא י"ל שנהגו כן לחוש לדברי ר"ח שפירש דשני גבולי השפה מימין ומשמאל הוי מקום פיאה והיו נוהגים שלא לגלח כל השפה אטו ב' גבולי השפה וצ"ל דהאי שנהגו שלא לגלח אלא קצתו דקאמר בתער הוא דאי במספריים אמאי היו נוהגים שלא לגלח כולו הא אפי' מקום הפיאות עצמה מותר ואפי' במספריים כעין תער כמו שיתבאר :

קפב העברת תער בשאר הגוף ובית השחי ובית הערוה פר"ת שדינם שוה שאסורים בתער ומותרים במספריים בפרק שני נזירים (נח :) אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה הא בתער הא במספריים והא רב נמי בתער קאמר כעין תער וכתב סמ"ג על זה משמע במספריים כעין תער מותר אפי' בית השחי ובית הערוה

והא

השיבולת באמצע הסנטר שלועזים קורים מונטו"ן עכ"ל ובגמרא מחוי רב ששת בין פירקי דדיקנא ופי' רש"י פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פיאה במוזו של לחי שבולט לחוץ ושתי השיבולת שבסנטר מקום חיבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד שמכאן ומכאן נקרא פיאה שכ"א מהן לסוף הלחי הרי ב' מכאן וב' מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין ב' השיבולת שבסנטר ושרק הוא בפני עצמו עכ"ל מבואר מפירושו שהאחת מלמטה הוא השיבולת שיוצא מן העצם הקטן שהוא פרק בפני עצמו כסנטרו וכ"כ הסמ"ג כי משם יוצא השיער שבין ב' השיבולת שבסנטר מימין ומשמאל . והרא"ש כתב בפר"ח ושיבולת הזקן מתחת הרי חמש . ובפירש"י כתב מקום חיבור הסנטר לעצם אחת מימין הסנטר וא' בשמאלו ושיבולת הזקן באמצע הרי שלש ובפי' י"א כתב בשתים ואחת בשיבולת הזקן ואח"כ כתב הרא"ש ובפ"י דנגעים תנן איזהו הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת וס"ל לרבינו דלא כתב הרא"ש כך אלא להביא ראיה לפר"ח שכתב ושיבולת הזקן מתחת הרי ה' דר"ל דהפיאה החמישית היא שיבולת הזקן היוצא מתחת פיקה של גרגרת ששם הוא סוף הזקן ויוצא ממנו כמו שיבולת ונראה לעין באותן שממולאים בזקן הרבה אבל לפירש"י הפיאה החמישית אינה מתחת כלל אלא שיער השיבולת היוצא מעצם הקטן כמפורש בדבריו ולכן כתב רבינו בפר"ח ואחת למטה בסוף הזקן בגרגרת ובפירש"י כתב ואחת למטה בסוף הזקן דהיינו מה שיוצא מעצם הקטן ובפי' י"א כתב בשתים ואחת למטה משום דמ"ש שי"א ואחת בשיבולת הזקן אין ללשון זה הכרעה אם כפר"ח אם כפירש"י משא"כ במ"ש ר"ח ושיבולת הזקן מתחת דמשמע מתחת הגרון בגרגרת ששם יוצא שיבולת והוא סוף הזקן מיהו כל שאר השיער שתחת הגרון אין בו איסור כלל לכל הפירושים וכן נראה מדברי הפוסקים והמפרשים כולם שאין שם סוף ואין נקרא בשם פיאה מה שא"כ לפר"ח בגרגרת ששם סוף הזקן ויוצא ממנו שיבולת ונקרא בשם פיאה וכן קבלתי מפי מורי החסיד מהרר"ש בן מהר"ר ליב מלובלין ז"ל ומה שהקשה ב"י על דברי רבינו והניח הדברים בצ"ע התיישב על נכון מתוך מ"ש ודו"ק : ומ"ש וכתב א"א הרא"ש ז"ל וירא שמים וכו' בתחילת פ' אלו הן הלוקין כתב כן ומשמע דבתחת הגרון מלבד אצל הגרגרת לא קאמר הרא"ש דאין להעביר תער כיון שאין שם סוף זקן מיהו באגרת הר"ר יונה והסמ"ק הזהיר על כל השיער שתחת הגרון ומביאו ב"י והכי נקטינן ואפי' במספריים כעין תער דמדינא שרי בזקן וכמ"ש ב"י יש ליזהר כמ"ש בתרומת הדשן בסימן רצ"ה . והרב בהגהות ש"ע כתב מיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש בזה הואיל ואינו עיקר מקום הפיאות עכ"ל . ולפעד"נ דלמאי דפי' לר"ח דהוי עיקר פיאה החמישית סמוך לפיקה של גרגרת וכדמשמע להדיא מדברי הרא"ש ורבינו ע"כ צריך ליזהר שלא יגלח תחת הגרון כלל לא בתער ולא במספריים כעין תער שהרי מפורסם הוא שהרבה נוהגים לגלח כל השער שתחת הגרון ומשחיתים עיקר הפיאה סמוך לגרגרת שאין מגלחין להלאין אחר השער תחת הגרון ולהניח שיבולת הזקן בגרגרת אלא מגלחין הכל על כן מחוייבים למחות בידן ולגזור עליהן בעונש חמור שלא יגלחו כלל אף תחת הגרון אפי' במספריים כעין תער מיהו הא ודאי שרי כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניחו קצת שער דאין כאן השחתת זקן :

אינו חייב עד שישחית בתער כלומר אבל במספריים כעין תער דליכא השחתה לא איירי ביה קרא ושרי אפי' לכתחילה מיהו כבר נתבאר דאף זה אסור לירא שמים אלא צריך לגלח שיניח קצת שיער :

אשה שיש לה זקן מותר להשחיתו פ"ק דקידושין : ומ"ש ואינה חייבת על השחתת זקן האיש כ"כ הרמב"ם ומשמע דאיסורא מדרבנן מיהא איכא לא מיבעיא להרמב"ם דאפי' בהקפה דשריא להקיף את עצמה אפ"ה ס"ל דאיכא איסורא באשה להקיף את ראש האיש א"כ כ"ש בהשחתה אלא אפי' לספר המצות שכתב שהיא מותרת להקיף את האיש כי היכי שמותרת להקיף את עצמה מ"מ בהשחתת הזקן איכא איסורא מדרבנן להשחית זקן האיש וב"י כתב דלספר המצות דמתיר לאשה להקיף את האיש ה"ה דמותרת להשחית זקן האיש וכן פסק בש"ע ובספר כסף משנה כתב דאף להרמב"ם שרי להשחית זקן האיש . ולא נהירא לי אלא לדברי הכל אסור מדרבנן לאשה להשחית זקן האיש :

כתב הרמב"ם השפה מותר לגלחו וכו' . עד לא נהגו ישראל להשחיתו אלא לגלח קצתו כצ"ל וכ"כ בסוף הל' ע"ז וכתב ב"י ואיני יודע טעם למנהג זה שכתב שנהגו וכו' ולי נראה מלשון הרמב"ם שאמר ואף על פי שהוא מותר לא נהגו ישראל להשחיתו וכו' דרצונו לומר כיון שנהגו העכו"ם להשחיתו על כן לא נהגו ישראל להשחיתו דאסור לישראל להתדמות להם בגילוח שער כמו שהם עושין כמבואר בסימן קע"ח דגם זה בכלל ובחוקותיהם לא תלכו :

ומ"ש לא נהגו ישראל להשחיתו אלא לגלח קצתו וכו' פירוש לא נהגו בהשחתה בתער אלא לגלח קצתו במספריים ואף ע"ג דמדינא אפי' בפיאות עצמן מותר במספריים כעין תער מ"מ לא נהגו אף בשפה בהשחתה בתער אלא במספריים ודלא כפי' ב"י ע"ש :

קפב העברת תער וכו' בפרק שני נזירים אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה הא בתער הא במספריים והא רב נמי בתער קאמר כעין תער . לפי גירסא זו משמע דרב דלא שרי אלא במספריים כעין תער אינו משום דמיירי במגלח

כל

דרכי משה

שהוא מפרש דתוספתא מיירי שאין בפיאה רק ד' שערות ולכן קאמר שחייב בב' שערות ולכן פירש שאין ענין דברי התוספתא לדברי הרמב"ם וצ"ע : (ד) וכ"כ בכלבו בשם רבינו מאוירא : (ה) וכן המנהג כתוב בת"ה סימן רצ"ה דנכון ליזהר שלא לגלח פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאוד דאיכא למיחש שמא יעשה כולו בתחתון ולא יעשה בעליון כלום ויהוי בתער ובגליון התוס' כתוב דמשום זה יש נזהרין כשמספרים שלא יעשו בתחתון כלום אלא בעליון דגזרינן פן יעשו הכל בתחתון ולא בעליון אבל מספריים שאינו מחודד כל כך שא"א לתחתון לחתוך בלא עליון שרי ונראה דאין לחוש בזה רק במקום עיקר הפיאה אבל לא תחת הגרון :

כתב

פרישה

הרא"ש כמה ודו"ק : (יב) וירא שמים יצא ידי כולם כו' עד כי לפעמים אינן מכוונים פי' אם לא היה צריך לצאת ידי כולם אף אם אין יכולים לכוון מ"מ היה מניח מעט למעלה ומעט למטה מהפיאה והיה מגלח הנשאר אבל השתא דצריך לצאת ידי כולם וצריך להניח לכל אחד מעט למעלה ולמטה נמצא דלא ישאר כלום וק"ל : (יג) ה"ג כי לפעמים אינן מכוונים על הפיאות ואינו חייב כו' וכן הוא בהדיא בהאשר"י פרק בתרא דמכות ודין קמא כתב שם בר"פ ודין בתרא אינו חייב כתב שם בס"פ ולפי הנוסחא שלפנינו שכתב בו אינו חייב י"ל דמ"ש על הפיאות לא קאי אלפניו אלא ענין בפני עצמו הוא וצ"ל על חמשה פיאות ור"ל על חמשה פיאות הנ"ל אינו חייב כו' (ומ"ש אינו חייב עד שישחית סירכא לישנא דגמרא נקט ול"ד דלכתחלה נמי שרי ואפי' כעין תער מותר במספריים ב"י עכ"ה) : (יד) ואינה חייבת אלא על השחתת כו' כ"ל למחוק חייבת אלא וכצ"ל ואינה חייבת על כו' וכן הוא בס"א ומ"ש אינה חייבת לשון דהרמב"ם אבל רבינו ודאי בשיטת הרי"ף והרא"ש והסמ"ג ס"ל דלדידהו מותר לגמרי וכמ"ש רבינו לעיל בסיקף הרא"ש דלהרמב"ם יש איסור לאשה להקיף והסמ"ג מתיר וכן הרי"ף והרא"ש ס"ל כסמ"ג הס"ל הכא ב"י ע"ש : (טו) ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל אלא לגלח כו' וטעם המנהג הוא מפני שמשמע לפר"ח שפירש ב' פיאות בגבולי השפה לפיכך לא גלחו כל השפה בתער אטו שני גבולי השפה (והיינו דוקא בתער נהגו איסור עכ"ה) אבל במספריים כעין תער מותר לגלח אליבא דכ"ע ואפי' כל הזקן ב"י (וז"ל רש"ל אלא לגלח קצתו פירוש במספריים והו"ק משמע דאפי' במספריים אסור אע"פ שמדינא מותר נהגו בו איסור עכ"ה) :

סי' קפב (א) פירש ר"ת שדינן שוה שאסורין בתער כו' משום לא ילבש גבר וגומר אבל במספריים אפי' כעין תער לאו תיקון אשה הוא בכך :

דרישה

במקום הקצר ולפיכך נקרא שיבולת הזקן לפי שבאנשים שאינם ממלאים בזקן הרבה בולט הזקן במקום ההוא כמין שיבולת אבל למטה ממקום ההוא תחת הזקן נראה שמותר וכן נראה מדברי סמ"ג וסמ"ק אלא שהסמ"ק כתב דיש להחמיר לפי שפעמים נמשך אליו העור של הפיאה אלא שהרא"ש אחר שכתב ג' פירושים אלו כתב ובפ"י דנגעים תנן וזהו הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת ומשמע לרבינו שלא כ"כ אלא לומר דפיקה של גרגרת הוא סוף הזקן ושם הוא הפיאה החמישית וצ"ל שכתב רבינו כן כפי' ר"ח שהוא הראשון וסמך ע"ז גם בפירש"י וי"א דג"כ לדידהו צ"ל כן אלא דאכתי קשה דהכי הול"ל מסוף הזקן עד הגרגרת דהשתא דנקט בסוף הזקן בגרגרת משמע דוקא בגרגרת הוה פיאה ולא בשיבולת הזקן וצ"ע עכ"ל ב"י :

אדרבה

במספריים וי"א דוקא בשאר הגוף מותר במספריים אבל של בית השחי ושל בית הערוה אסורין אפי' במספריים וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל אסור לחככו בידו כדי להסירו אבל מותר לחככו בבגדו להסירו כתבו הגאונים מי שמגלה כל שער שבו (ב) מראשו ועד רגלו שמותר לו לגלח גם של בית השחי ובית הערוה דכיון שמגלה כל גופו אין זה יפוי [א] (ג) אדרבה ניוול הוא (ד) אלא שלשם רפואה מגלח כתב הרמב"ם שלא אסרו העברת שער אלא במקום שאין

כל גופו אף בית השחי ובית הערוה אבל במגלח שאר איברים בלא בית השחי ובית הערוה אפשר דשרי אפי' בתער ממש דלא אמר רב דלוקה אתער מדאורייתא אלא בבית השחי ובית הערוה משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכראב"י . והך ברייתא דמייתי התם העברת שער אינה מד"ת אלא מד"ס מיירי בתער ממש ובבית השחי ובית הערוה וכת"ק דראב"י דדריש לא ילבש גבר וגו' כפשוטו לא ילבש שמלת אשה וישב בין הנשים משום איסור ייחוד וכדמשני התם אליבא דרבי יוחנן לאיכא דאמרי . עוד כתבו התוס' בפרק החולץ (דף מ"ח) בד"ה לא עשה וכ"כ הרא"ש בפ' מכות חלילה דבה"ג של אספמיא גורסים א"ר מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה כי קאמר רב בשאר איברים אבל שער בית השחי ובית הערוה לא אמר ושאר איברים מי שרי והא תניא העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים אלא כי קאמר רב במספריים וכי תניא ההיא בתער והא רב בתער קאמר מאי תער כעין תער להאי גירסא הדר ביה משינוייא קמא וקאמר דאין חילוק בין שאר איברים לבית השחי הערוה אלא בין תער למספריים דבתער אפי' שאר איברים אסור אלא דאינו מד"ת אלא מד"ס ובבית השחי ובית הערוה בתער לוקה משום לא ילבש גבר אבל במספריים כעין תער שרי אפי' בבית השחי ובית הערוה והיינו דרב דאמר מיקל אדם כל גופו בתער דבמספריים כעין תער קאמר ושרי בכל גופו אף בבית השחי ובית הערוה ומעתה מ"ש רבינו העברת שער בשאר הגוף ובית השחי ובית הערוה פר"ת שדינן שוה שאסורים בתער ומותר במספריים הוא ע"פ גירסא זו דבה"ג ואף ע"ג דבתער אינן שוין דבבית השחי ובית הערוה לוקה ובשאר הגוף אינה אלא מד"ס מ"מ שוין הן לענין איסור דתרוייהו אסורין ולאפוקי לגירסא שלנו דאיכא למימר דבשאר הגוף אפי' בתער ממש ליכא איסורא כדפרי' וכך מבואר מל' התוס' בפ' החולץ והרא"ש בפ' מ"ח שכתב על גירסת בה"ג וז"ל ומיהו הא ודאי צ"ל לפי גירסא זו דשאר איברים נמי אסור בתער כמו בית השחי מדהדר ביה משינוייא דשני ע"י קושיא דהעברת שער אינה מד"ת אלא מד"ס דמשמע ליה דאיירי בכל איברים שבגוף וכו' עכ"ל הרא"ש אלמא משמע דלגירסא שלנו דלא הוה קשיא ליה מהך דהעברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים משום דאתיא כתנא קמא דראב"י וכדפרישית אין לנו דשאר הגוף אסור בתער דאפשר דאף בתער שרי וס"ל לרבינו דמ"ש התוס' בפרק החולץ בסוף הדיבור דלגירסת בה"ג דינן שוה גם הוא מדברי ר"ת ושכך הוא מסקנתו של ר"ת ומ"ש רבינו וי"א דדוקא בשאר הגוף וכו' הוא כפי גירסת בה"ג דרב יוסף ט"ע דלא גרס בתירוץ אלא הא בתער וכו' ולא הדר ביה משינוייא קמא לפי גירסא זו דוקא בשאר איברים מתיר במספריים כעין תער אבל בית השחי אף במספריים כעין תער אסור מדרבנן דאינו לוקה אלא בתער ממש וכתב רבינו שכך הוא מסקנת א"א הרא"ש לפי שבסוף מכות כתב גירסא זו דלא גרס בה אלא הארכתי בכל זה לפי שהב"י פי' שמה שכתב רבינו דפר"ת שדינן שוה הוא ע"פ גירסא שלנו ולפעד"נ דאינו כן אלא כדפרישית : **אסור** לחככו בידו וכו' שם בעיא דאיפשיטא ומדכתב רבינו בסתם משמע דאף בבית הערוה מותר לחוף בבגדו וכן כתב בס"ע בפירוש אבל מפירש"י משמע דדוקא בית השחי אבל בית הערוה לא קמיבעיא ליה דפשיטא דאסור אפי' ע"י בגדו משום הרהור וכדאמר רבי טרפון בר"פ כל היד המכניס ידו למטה מטיבורו תקצץ . וצ"ע : **כתבו** הגאונים מי שמגלה כל שער שבו וכו' . כ"כ התוס' פ' החולץ והרא"ש בפ' מ"ח ומשמע דלפר"ת שדינן שוה ואפי' בבית השחי והערוה אינו אסור אלא בתער אם כן הכא פשיטא דשרי אפי' בתער ואף ע"ג דבתער איכא איסורא דאורייתא בבית השחי והערוה ולוקה מ"מ כיון דאינו לוקה אלא משום דמיפה עצמו בתיקוני אשה ועבר על לא ילבש גבר שמלת אשה כיון דניוול הוא וליכא אלא איסורא דרבנן כמו בשאר איברי הגוף הילכך במקום רפואה אפי' בחולה שאין בו סכנה לא גזרו רבנן אבל לי"א דהחמירו חכמים בבית השחי והערוה לאסור אפי' במספריים כעין תער הכא לא התירו משום רפואה אלא במספריים כעין תער וזו היא דעת הסמ"ג לאוין ס' דהביא תשובת הגאונים וכתב עלה פי' במספריים כעין תער כדמשמע לשון רב מיקל אדם כל גופו בתער עכ"ל ולכאורה אין הבנה למ"ש כדמשמע לשון רב וכו' ונראה דר"ל דמשמע מל' רב דאמר מיקל אדם וכו' דלאיזה צורך אמר מיקל אדם הו"ל לומר מגלח אדם אלא בע"כ דמיירי במי שיש לו מיחוש וחולשא ומגלח כל גופו להקל מעליו דשרי במספריים כעין תער אף בבית השחי והערוה והיינו ע"פ דעת הי"א שהוא ע"פ גירסת בה"ג דלא גרסינן בדברי המתרץ אלא דלפי גירסא זו הך דרב דאמר מיקל אדם מיירי בשאר איברים ובמספריים כעין תער פי' במגלח כל שאר איברים בהדי בית השחי והערוה ומשום רפואה ולא שרי אלא במספריים והא דתניא המעביר שער בית השחי והערוה לוקה היינו במיפה עצמו ולא משום רפואה דעבר על לא ילבש גבר שמלת אשה והא דתניא העברת שער מד"ס היינו בשאר איברים בלא בית השחי והערוה ובתער דאינו אסור אלא מד"ס . אלא דאכתי קשיא טובא כיון דהתירו משום רפואה אפי' במגלח בית השחי והערוה בלבד לישתרי דכיון שאינו מגלח ליפות עצמו בתיקוני אשה א"כ אין כאן אלא איסור דרבנן ובמקום חולי לא גזור וכן כתב הרשב"א בתשובה על מי שיש לו חטטין בבית השחי והערוה דכיון דמעביר השער משום רפואה מותר ומביאו ב"י . ונראה דודאי במי שיש לו חטטין דהכל יודעים דמשום חטטין הוא מעביר שרי אפי' בבית השחי והערוה בלבד אבל בדלית ליה חטטין דאין הכל יודעים דמשום רפואה מעביר ומיחזי כמאן דמעביר ליפות עצמו לתקוני בתקוני האשה ועובר אלאו דלא ילבש וכו' אסור א"כ במעביר כל גופו דניוול הוא לו והכל יודעים דמשום רפואה הוא מגלח ושרי את זה נראה לפעד"ד דיתיישב בו הכל על נכון ודלא כמ"ש ב"י ע"ש : כתב הרמב"ם שלא אסרו וכו' .

סוף

והא דבעי רב מרדכי מהו לגלח שער בית הערוה מפרש רבינו יעקב מהו לגלח בתער אמר לו אסור ע"כ וכן כתוב בתוס' שם ובסוף פרק החולץ (מח.) וכ"כ הרא"ש בפ' מכות חלילה בשם ר"ת : ומ"ש וי"א דוקא בשאר הגוף מותר במספריים אבל של בית השחי ובית הערוה אסורים אפי' במספריים הוא לפי גירסת בה"ג שכתבו התוס' בסוף פרק החולץ והרא"ש בפרק מכות חלילה שהוא גורס אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה ה"ז לוקה כי קאמר רבי בשאר איברים אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר ושאר איברים מי שרי והא תניא העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים כי קאמר רב במספרי' וכי תניא ההיא בתער והא רב בתער קאמר מאי תער כעין תער וכך הוא גירסת הרי"ף והרא"ש בסוף מכות וכתב הרא"ש על זה אלמא שאר איברים שרי במספריים ובית השחי ובית הערוה אפי' במספריים אסור ואף ע"פ שבפרק מכות חלילה כתב דגירסת בה"ג אינה חולקת על גירסת הספרים שלנו דלמאי דמסיק הא בתער הא במספריים הדר ביה משינוייא קמא דשני כי קאמר רב בשאר איברים ובה"ג שהובאו מאספמיא היה כתוב אלא הא בתער הא במספריים ומיהו הא ודאי צריך לומר לפי גירסא זו דשאר איברים נמי אסורים תער כמו בית השחי עכ"ל מ"מ נראה דמה שכתב בסוף מכות דהוא דוכתיה הוא עיקר וגם בפרק מכות חלילה גילה שדעתו לאסור שכתב שם בסמוך ובנזיר משמע שהיו נוהגים בו איסור דאמרינן בפרק שני נזירים (נט.) ההוא דאיחייב נגידא קמיה דרב אמי איגלי בית השחי חזייה דלא מגלח א"ל שבקוה דין מן חברייא הוא עכ"ל משמע שדעתו לאסור וכך הם דברי הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז ומאחר שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם מסכימים לאסור אין להקל ומ"מ משמע שכל מספריים האמורים בענין זה כעין תער הם אבל שלא כעין תער אפי' בית השחי ובית הערוה שרי דבכה"ג לא הוי תיקון אשה כלל וכ"כ מדברי הרא"ש וסמ"ג : אסור לחככו בידו כדי להסירו אבל מותר לחככו בבגדו להסירו בעיא דאיפשיטא בפ' שני נזירים (נ"ט.) :

כתבו הגאונים מי שמגלה שער שבו מראשו ועד רגלו שמותר לו לגלח גם של בית השחי ובית הערוה כ"כ הרא"ש בפרק מכות חלילה וכ"כ התוס' סוף פרק החולץ וז"ל בתשובת הגאונים שרי לגלח בית השחי ובית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו ולא משמע דאיירי במצורע דפשיטא הוא אלא במגלח לרפואה כיון דמגלח כל גופו אין זה יפוי אלא ניוול ותדע דלא משתמע בשום דוכתא גבי מצורע שיהא עשה דמצורע דוחה לאו דלא ילבש גבר אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא עכ"ל וסמ"ג כתב וז"ל בתשובת הגאונים כתוב דבית השחי ובית הערוה אם מגלח מראשו ועד רגליו מותר פי' במספריים כעין תער כדמשמע לשון רב מיקל אדם כל גופו בתער עכ"ל ולפי טעם שכתבו התוס' ורבינו אפי' בתער ממש שרי ונ"ל דגם סמ"ג סבר הכי ומה שכתב פירוש במספריים כעין תער לאו אתשובת הגאונים דסמיך ליה קאי אלא אמספריים שהזכיר כמה פעמים אתא לפרושי דהיינו דוקא כעין תער ודייק לה מלישנא דרבי אבל שלא כעין תער ליכא מאן דאסר דלאו תיקון אשה הוא כמו שכתבתי בסמוך ומ"מ איכא למידק שהתוס' לא התירו לעשות כן אלא לרפואה והסמ"ג התירו סתם וי"ל דממילא משמע דכיון דניוול הוא לו אין לך מי שיעשה כן אלא לרפואה ומשמע מדברי התוספות דאפי' אינו מתכוין אלא לרפואה אסור לגלח בית השחי ובית הערוה לבד שהרי לא התירו אלא במגלח כל הגוף אבל הרשב"א התיר בתשובה ואעתיקנה בסמוך וגם אכתוב מה שנראה לי ליישב דברי התוס' עם דבריו :

כתב הרמב"ם שלא אסרו העברת שער אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים וכו' בסוף הלכות ע"ז וכ"כ נמק"י בסוף מכות בשם רבינו שרירא והרי"ף ז"ל וכן כתב הר"ן בפרק שני דע"ז בשם הגאונים ומיהו כתב שהחברים נמנעים בכל מקום וכתב שטעמן של גאונים מדאמרינן בפרק שני נזירין ההוא גברא דאיחייב נגידא בב"ד דרבי אמי דלייה לדרעיה ואיגלי בית השחי חזייה דלא מגלח אמר להו שבקוה דין מן חברייא הוא והיינו לפי שבאותו המקום נהגו האנשים להעבירו וזה שלא העבירו הכיר שהיה מן החברים דאי לכ"ע אסור היכי קאמר דמשום דלא מגלח דמן חברייא הוא ע"כ ומ"מ נראה שיש חילוק בין דעת הרמב"ם לדעת הגאונים דלדעת הרמב"ם אפי' במקום שנוהגים האנשים להעבירו אסור לישראל שיעבירנו אלא שאם העבירו אין מכין אותו ולדעת הגאונים שכתבו הר"ן ונמק"י נראה דלכתחילה נמי מותר לישראל להעבירו כיון שמנהג המקום להעבירו האנשים : **כתב** הרשב"א שאלת מי שיש לו חטטין בבית השחי ובבית הערוה ומצטער מכל השיער ואם יעבירנו רפואה קרובה תשובה מסתברא דמותר דאינו אלא מדרבנן ובמקום שצריך רפואה לא אסרו (א) דהא בעא מיניה רב מרדכי חייא מהו להקל א"ל אסור א"ל והא קא גדל וקא מצטער א"ל בר פחתי גבול יש לו כל זמן שהוא גדל נושר אלמא אי לאו דנושר מצטער מותר וכאן שער שאינו נושר וצריך לרפואה מותר ועוד שאין זה עושה אלא משום רפואה ואין בו משום תיקון כתיקוני אתתא עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך שהתוספות נראין כחולקין על זה שכתבו שמה שהתירו הגאונים לגלח בית השחי ובית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו היינו במגלח לרפואה משמע מדבריהם דדוקא בכה"ג שרי לרפואה אבל בית השחי ובית הערוה לבד לא ושמא יש לחלק דהרשב"א איירי במצטער והתוס' איירי בשאינו מצטער מאותו דבר שהוא מגלח כדי לרפאותו אי נמי שהתוס' איירי במגלח סתם דתלינן דודאי לרפואה קא מכוין דאי ליפוי אדרבה ניוול הוא לו ולישנא דרבי' דייק דבהכי מיירי ואפשר דאפי' במפרש דליפוי קא עביד לא משגחינן ביה אלא אמרינן ודאי לרפואה קא עביד אבל במפרש דלרפואה עבד מישרא שרי כדברי הרשב"א ז"ל :

לא

דרכי משה

קפב (א) כתב המרדכי פרק במה טומנין דבני אדם שיש להם ריבוי שער בידים ובושין להראות בין אנשים מותר להסירן דאין לך צער גדול מזה וע"ש כזה כתבתי לעיל סימן קנ"ו :

דרישה

סי' קפב [א] **אדרבה** ניוול הוא ומה"ט התיר הסמ"ג כו' עיין בביאורי רש"ל על הסמ"ג שתמה על דברי הגאונים הללו וכתב דקשה אליבייהו הא דאמר בגמ' והביאה ב"י בר"ס אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה הא בתער הא במספריים כעין תער למה לא משני דהברייתא איירי בהעברת בית השחי או בית הערוה לבד ותירץ די"ל דהברייתא סתמא קתני ומשמע דבכל ענין לוקה על העברת בית השחי או בית הערוה אפי' כשמגלח כל גופו וכמו שאמרינן בפיאות הראש והזקן שאסרה התורה לגלח הפיאות לאסור בין אם מגלחה הפיאות לבד ובין אם מגלחה עם כל הראש והזקן וק"ל .

וקשה

פרישה

(ב) מראשו ועד רגלו האי ראשו ל"ד דכבר נתבאר סי' קפ"א דראשו עכ"פ אסור אלא ר"ל מהראש גופו עד סוף גופו אבל אין לומר דמראשו פירוש ראש ממש ומעד ולא עד בכלל קאמר דהיינו מראשו ולמטה סימנו דו"א דהא אכתי איכא פיאות הזקן שהן מראשו ולמטה והן ודאי אסורין כמו פיאות הראש ואפשר דמשום הא לא איריא די"ל דמשום דפיאות הזקן מותרין לספר במספריים כעין תער משא"כ בפיאות הראש להרא"ש מש"ה קאמר דמפיאות הראש ולמטה מותר במספריים כעין תער וק"ל : (ג) אדרבה ניוול הוא ומה"ט התיר הסמ"ג בסתם משום דסתמא לרפואה עושה כיון דניוול הוא : (ד) אלא שלשם רפואה מגלח ורשב"א בתשובה התיר משום רפואה לגלח אפי' בית השחי

ובית

ומשמע

שאין מעבירין אותו אלא הנשים שלא יתקן עצמו בתיקון נשים (ה) אבל במקום שמעבירים האנשים השער אם העבירו (ו) אין מכין (ב) אותו: לא תלבש אשה בגדים המיוחדין (ג) לאיש לפי מנהג המקום לא תגלה אשה כאיש לא ילבש איש בגדי אשה

ואם

לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש וכו' כן כתב הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז וז"ל לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב במקום שאין לובשין אותם הכלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים הכל כמנהג המדינה איש שעדה עדי האשה ואשה שעדת עדי איש לוקין עד כאן לשונו וקודם לכן כתב שהעברת בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים ואיכא למידק עליה מדגרסינן בפרק שני נזירין (דף נח:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה מיתיבי העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים מאי לוקה נמי מדרבנן א"ד א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה מיתיבי העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים הוא דאמר כי האי תנא דתניא המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה עובר משום לא יהיה כלי גבר על אשה ותנא קמא האי לא יהיה כלי גבר מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתניא לא יהיה כלי גבר מה תלמוד לומר אם שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש הרי כבר נאמר תועבה היא ואין כאן תועבה אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן בתקוני אשה ע"כ בגמרא ופסק הרי"ף כלישנא קמא דרבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דאמר דלא מיתסר העברת שחי ובית הערוה אלא מדרבנן וכ"כ שהוא דעת הרא"ש והוא דעת הרמב"ם כמבואר בדבריו ולפ"ז נראה דלית הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב דהא אמרינן דלישנא קמא דאמר העברת שחי אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים דריש קרא כתנא קמא דר' אליעזר בן יעקב דלא אסר אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים אבל כל שאינו הולך ויושב בין הנשים לא מיתסר מדאורייתא דאי לרבי אליעזר בן יעקב אע"פ שאינו יושב בין הנשים אסור מן התורה לתקן בתקוני אשה ואם כן נמצא הרמב"ם כמזכה שטרא לבי תרי שפסק איש שעדה עדי אשה ואשה שעדת עדי איש לוקין והיינו כרבי אליעזר בן יעקב ופסק דהעברת בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה דהיינו דלא כראב"י אלא כתנא דפליג עליה ואפשר לומר דהרמב"ם מפרש דכי אמרינן מיבעיא ליה לכדתניא לא יהיה כלי גבר וכו' שרבי אליעזר בן יעקב נמי מאי דריש ליה לקרא דעד כאן לא אסר רבי אליעזר בן יעקב לתקן בתקוני אשה אלא במידי דמינכר דומיא דלבישת כלי זיין דאשה אבל היכא דמטמר כגון בית השחי ובית הערוה אינו בכלל זה וטעמיה משום דדריש תועבה בכה"ג לא יהיה כלי גבר וכו' בהנהו גווני דמצי למיתי מינייהו לידי תועבה דמחלף איש באשה או אשה באיש ואע"פ שאינו מחליף אלא בדבר אחד ובכל שאר דבריו הוא ניכר יפה אפ"ה אסרתו תורה דומיא דכלי זיין דאשה שאע"פ שבשאר דברים מינכר שפיר שהיא אשה אסור שכל שהוא מחליף אפילו בדבר אחד אסור מיהו ה"מ במחליף בא' מהדברים הניכרים שהם מבדילים בין אשה לאיש אבל בדברים הנסתרים מן העין אע"פ שהם משונים באיש מבאשה כיון שאינם נראין לעין לא אתי לאיחלופי בהו מאיש לאשה לפיכך אינם בכלל איסורא דקרא דהא לא אתי בהו לידי תועבה כלל וטעמא דמסתבר הוא לפרש כן בדברי רבי אליעזר בן יעקב כי היכי דלא יקשה ליה מאי דאקשי תנא קמא והלא כבר נאמר תועבה היא ואין כאן תועבה דאין לומר דלא חשיבא ליה ההיא קושיא משום דסבר דלבישת איש שמלת אשה או איפכא הוא תועבה מצד עצמו דא"כ למה ליה לאהדורי אכלי זיין ואתיקוני אשה הכי הוי ליה למימר רבי אליעזר בן יעקב אומר לימדך הכתוב שאיש שלבש שמלת אשה ואשה שלבשה שמלת איש תועבה הוא ומדלא אמר הכי אלא אהדר אכלי זיין ואתיקוני אשה וגם פתח בלשון מנין שלא תצא אשה וכו' משמע דאת"ק דאמר הרי כבר נאמר תועבה היא וכו' מהדר ואמר דשפיר משמע קרא דתועבה היא לקרא דלא יהיה כלי גבר דאפילו לא שינתה דבר מכל מלבושיה אלא שנתנה כלי זיין עליה וכן האיש אפילו לא שינה דבר אלא שתיקן בתקוני אשה אסור מפני שהם מהדברים המביאים לידי תועבה כדפרישית וכ"ש היכא דהחליפו שמלותיהם דהוא מביא טפי לידי תועבה דאסור אע"פ שאינו יושב בין הנשים וכיון דמאי סבר רבי א"בי כלישנא קמא דר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן פסק כוותיה משום דקי"ל משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי ומפני כך כתב שאיש שעדה עדי אשה ואשה שעדת עדי איש לוקין ובכלל זה אשה שגלחה ראשה כאיש לוקה מפני שהוא דבר הניכר לעין אבל איש שהעביר בית השחי ובית הערוה כיון שהוא דבר שאינו נראה כלל מודה רבי אליעזר בן יעקב שאינו אסור מן התורה כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל אבל ספר מצות גדול כתב וז"ל אמר ר' יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה משום לא ילבש גבר וכו' סבר לה כרבי אליעזר בן יעקב שמפרש הלאוין כן שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ולא יתקן איש בתקוני אשה והלכה כרבי אליעזר בן יעקב והא דתניא העברת שער מדברי סופרים כתנא קמא דרבי אליעזר בן יעקב דמפרש המקרא כפשוטו שלא ילבש איש מלבושים המיוחדים לנשים כגון לעיף וכיוצא בו לשבת בין הנשים לניאוף וכן אשה בין האנשים ואומר אני שר' אליעזר בן יעקב מודה בזאת לת"ק שאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל ודבריו מבוארים שהוא מפרש דלישנא בתרא דר' יוחנן דאמר המעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה אתי כרבי אליעזר בן יעקב דמפרש קרא דלא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן בתקוני אשה והלכה כר' אליעזר בן יעקב הלכך המעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה וכלישנא בתרא דרבי יוחנן וקאמר סמ"ג שנראה לו דרבי אליעזר בן יעקב לאוסופי על תנא קמא אתא לחייב באשה היוצאת בכלי זיין ובאיש המתקן בתיקוני אשה דלא משתמעי לתנא קמא מקרא אבל ודאי מודה הוא דקרא אסר לאיש ללבוש מלבושים המיוחדים לנשים כדקאמר תנא קמא דאין

מקרא

סוף ה' ע"ז וכתב מהרש"ל וכ"ל ה"ה במקום שאין מעבירין אותם אפי' הנשים שאם הוא העביר אינו לוקה עכ"ל: לא תלבש אשה וכו' דברי רבינו בדין זה סתומים דמשמע דבכל ענין אסור ואינו כן אלא יש היתר בשני דברים. האחד שאין איסור אפי' בדבר שהוא נוי וקשוט אלא א"כ באשה הלובשת בגדי איש להתדמות לאיש ואיש הלובש בגדי אשה להתדמות לאשה אבל אם לובשין כדי להגן מפני החמה ביה"ח וביה"ג מפני הגשמים אין שם איסור וכדמוכח בפ' שני נזירים (נ"ט) דבעא מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח א"ל אסור א"ל והא קא גדיל א"ל זמן יש לו כ"ז שהוא גדל נוסר דקשה הלא ס"ל לרב מיקל אדם כל גופו בתער ומוקי לה תלמודא דבמספריים כעין תער קאמר דשרי אפי' בית השחי והערוה ובע"כ דהא דבעא מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח בתער בעא מיניה וא"ל אסור וא"כ מאי פריך והא קא גדל והלא יכול לגלח במספריים ופי' ר"ת דודאי בתער בעא מיניה והא דפריך והא קא גדיל ה"פ והלא אין זה תיקון ואין דומה כלל לתיקוני אשה שאין זה משום יפוי אלא משום צער שגדל יותר מדאי ואפי' בתער אית לן למשרי כמ"ש התוס' בפרק החולץ ובפרק שני נזירים וכן פי' הרא"ש בפרק מ"ח אלמא מדשני ליה רבי חייא גבול יש לו ואינו מצטער דאם עושה כך כדי להנצל מהצער אין שם איסור כלל אפי' מדרבנן אף ע"פ שהוא יפוי כיון שאינו עושה כן לשם יפוי ומכאן הוכיחו התוס' בפרק שני נזירים דמותר לראות במראה כשמסתפר בעצמו כדי שלא יחבול בעצמו וכך היה אומר הר"ף שרבו הרבי' שמואל מאייברוא היה מסתפר במראה עכ"ל וה"ט דאיסור מראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה ואינו אסור כי אם להתדמות לאשה לנוי ויופי ולהתקשט ובמרדכי פרק במה טומנין כתב וז"ל ובני אדם שיש להם רבוי שערות על ידיהם ובושים להיראות בין אנשים מותר להסירם דאין לך צער גדול מזה ועכ"ל ובתשובות מה"ר מנחם מירזבור"ק דאיש לא יסתפר במראה רק כשמסתפר בעצמו מותר שלא יחבול בעצמו וכן כשמסתפר מן העכו"ם שלא במקום רבים ע"כ. והשני דאף להתדמות אין איסור אלא בדברים שהם עשוים לנוי ולקשוט וכדאיתא בספרי בפסוק ולא יהיה כלי גבר וכי מה בא הכתוב ללמדנו יכול שלא תלבש אשה כלים לבנים והאיש לא יתכסה צבעונין ת"ל תועבה דבר המביא לידי תועבה וזהו כללו של דבר שלא תלבש אשה מה שהאיש לובש ותלך לבין האנשים והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים וילך לבין הנשים ראב"י אומר שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים ת"ל ולא ילבש גבר שמלת אשה אלמא דאין איסור אלא במה שנעשה לקישוט של נשים וכ"כ רש"י בפרק שני נזירים וז"ל שלא יתקן איש בתקוני אשה דהכי מתרגמינן ליה שלא יכחול ולא יפרכס בבגדי צבעונין של אשה עכ"ל אלמא דבבגדים שאינן עשוין לנוי ולקישוט אין בלבישתם שום איסור וכ"כ הרמב"ם לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע וכו' משמע שאין איסור באשה כ"א מצנפת וכובע ושריון וגילוח שער ראש כמו באיש שכל אלה הם נוי וקישוט לאיש וכן אסור לאיש ללבוש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין עושין אותן נוי וקשוט כי אם לאשה. וכך מבואר עוד בספר מנין מצות שלו סימן ל"ט. והכי משמע בסמ"ג שכתב וז"ל המעביר שער בית השחי והערוה לוקה כראב"י שמפרש הלאוין כן שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ולא יתקן איש בתקוני אשה והא דתניא העברת שער מד"ס כת"ק דראב"י דמפרש המקרא כפשוטו שלא ילבש איש מלבושים המיוחדים לנשים כגון לעיף וקיונס"א וכיוצא בו לשבת בין הנשים לניאוף וכן אשה לשבת בין האנשים ואומר אני שראב"י נמי מודה בזאת לת"ק שאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל מדקאמר ואומר אני וכו' אלמא דהוה אמינא דלראב"י אין הלאו נאמר אלא במה שהוא עשוי לנוי ולקשוט ותיקוני האשה והאיש אבל אין איסור בלבישת המלבושים ולילך בין הנשים או אשה בין האנשים לכך אמר ואומר אני וכו' דאף במלבושים שאינן עשוין לנוי ולקשוט אלא ללבישה מודה ראב"י לת"ק שאסור ללבשם ולילך בין הנשים והאנשים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו אלמא דבלבישה לחוד ושלא לילך בין הנשים והאנשים אין איסור כלל לדברי הכל. אבל הר"א ממיץ בספר יראים סימן צ"ו כתב וז"ל הלכך יזהר אדם שלא יתקן עצמו בתקוני נשים והכל כמנהג המקום לתקן ולהיות מלבושיהם חלוקים ממלבושי נשים מכולן מוזהר אדם שלא לתקן ואשה במלבושי האיש שאין כיוצא בהם במלבושי אשה וללבוש אפי' עראי ודרך שחוק אסור שהרי לא חלק הכתוב בין קבע לעראי ולפי שראיתי בני אדם שלובשין במלבושי אשה עראי וגם האשה במלבושי האיש עראי במשתאות של חתן וכלה וגם בעניינים הרבה כתבתי כן עכ"ל ולכאורה משמע דבכל מלבושים שחלוקים באיש מבאשה אסור וזה ודאי אי אפשר כמ"ש בסמוך אלא דהרב נסמך על מ"ש תחלה דבדברים שהם תקונים ונוי ויופי לאשה כמו גילוחי דבית השחי והערוה הוא דאסור ועל זה אמר הלכך יזהר אדם שלא יתקן עצמו בתקוני נשים וכו'. ודוקא להתדמות בהם הוא דאסור כמו שעושין במשתאות אבל אם אינו לובש כי אם להגן בהם בימות החמה מפני החמה וכו' שרי לדברי הכל. ועל כן הני מלבושים של איש שקורין זופיל"א וכיוצא בהם שאר מלבושים של איש שנוהגים הנשים ללובשן ולילך בהם לשוק ולישב בהן בחנות אין בהם איסור חדא שאינן עשויין כי אם ללבישה ולכסות בה לא לנוי ולקישוט ועוד שאין האשה לובשו אלא כדי שלא להצטער בצינה ובחמה ואין כוונתה להתדמות בהן לאיש א"כ אין בהם שום צד משני צדדי האיסור. הקשה ב"י על מ"ש הרמב"ם העברת בית השחי והערוה אינה מד"ת אלא מד"ס וכתב ג"כ שהאיש שתקן עצמו בתקוני אשה או אשה בתקוני איש לוקה וזה הפך משמעות התלמוד בפ' שני נזירים דמשמע דהתם דלראב"י דמפרש הלאו דלא ילבש גבר שלא יתקן איש בתקוני אשה המעביר שער בית השחי והערוה לוקה עליו שהעברת שער בית השחי הוא מתקוני אשה ולת"ק דמפרש הלאו שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים העברת שער אינה מד"ת אלא מד"ס וא"כ הרמב"ם מזכה שטרא לבי תרי שפסק איש שתקן עצמו בתקוני אשה לוקה והיינו כראב"י ופסק דהעברת בית השחי והערוה אינה מד"ת אלא מד"ס והיינו כת"ק דפליג אדראב"י והאריך ב"י

ליישב

דרכי משה

(ב) ומשמע דאיסורא מיהו איכא ובהר"ן כתב פ"ב דע"ז ד' שנ"ב ע"ב בשם הגאונים דמותר לכתחלה מיהו כתב שחבירים נמנעים בכל מקום וכ"כ ב"י בשם נ"י סוף מכות והמגדול עוז כתב בסוף הל' ע"ז וז"ל אבל כתבו רבותינו נ"ע (ומשעמדנו על דעתינו לא היינו מניחים) ברזל על בשרינו אפי' מספריים כלל לא בראש ולא בגוף מן השפה ולחוץ עכ"ל ואפשר דאף מספרים כעין תער קאמר אבל לגלח במספרים לא ראיתי חושש בזה: (ג) וכתב ב"י דה"ה בגד אחר אסור אע"ג דבשאר דברים ניכר שהיא אשה וכתב הרמב"ן דאשה שגלחה שער ראשה כאיש היא לוקה וכתב הכלבו בשם הרמב"ם טומטום ואנדרוגינוס אסור להתעטף כאשה:

ועיין

פרישה

ובית ערוה לחוד בלא כל גופו עיין בב"י: (ה) אבל במקום שמעבירין שער האנשים נראה דר"ל אנשים עכו"ם דכיון דנהוג נהוג ולמדין ממנהג העכו"ם גם יש לומר דעל ישראל קאמר דהיכי דהנהיגו כן כולם יחד אין מוחין בידם: (ו) אין מכין אותו ור"ן ונ"י ס"ל שהוא מותר אלא

שהחברים

דרישה

וקשה לפ"ז דמשמע בגמרא דרב דמתיר בכל גופו דוקא בכעין תער קאמר אבל בתער ממש אסור ולפי הטעם שכתב רבינו אפי' בתער מותר וכמ"ש ב"י ע"ש ונראה דלק"מ דרב דאמר מיקל כל גופו לא כל גופו בבת אחת קאמר דא"כ הו"ל מיקל כל גופו בבת אחת אלא ר"ל איזה מקום

של

(ז) ואם ליקט שער לבן מתוך השחור חייב משום ולא ילבש גבר שמלת אשה ואפי' בשער אחד (ח) ומטעם זה אסור להסתכל במראה לפי שהוא תכשיט בנשים אם לא לצורך כדפרי' לעיל וכ"כ הרמב"ם גבי צבע (ט) מי ששערו שחור וצבעו לבן חייב אפי' בשער אחד:

הלכות נדה

קפג [א] ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה ולמדו חכמים ממדרש הפסוקים שלא בכל מקום שתזוב ממנה דם טמאה (א) אלא דוקא דם

ליישב זה לחלק בין מידי דמינכר ללא מינכר ותימה הוא לפרש דברי הרמב"ם דמחלק בדבר שלא נזכר בתלמוד אפי' רמז דבר לחלק בכך. והנלפע"ד ליישב ברווחא והוא דהכי איתא התם א"ר י' המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה מיתיבי העברת שיער אינה מד"ת אלא מד"ס מאי לוקה נמי דקאמר מדרבנן איכא דאמרי אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. מיתיבי העברת שיער אינה מד"ת אלא מד"ס הוא דאמר כי האי תנא דתניא המעביר בית השחי ובית הערוה עובר משום לא ילבש גבר וגו' ות"ק (דסבר אינה אלא מד"ס) האי לא ילבש גבר מאי דריש ביה מיבעיא ליה לכדתניא לא יהיה כלי גבר וכו' אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים וכו' ראב"י אומר מניין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה שלא יתקן איש בתקוני אשה ופסק הרמב"ם כלישנא קמא דלוקה דקאמר נמי רבי יוחנן מדרבנן משום דהעברת שער אינה מד"ת אלא מד"ס וכן פסקו הרי"ף והרא"ש בסוף מכות ופסק נמי כראב"י דהלכה כמותו דמשנתו קב ונקי והא דמפרש ראב"י ולא ילבש גבר וגומר שלא יתקן איש בתקוני אשה אינו אלא כגון לראות במראה וכיחול ופירכוס וכיוצא בזה שהוא נוי וקישוט לאשה אבל הסרת שער בית השחי והערוה אינו לנוי אלא להסיר הליכלוך והמאוס והא דפריך ות"ק האי לא ילבש גבר מאי דריש ביה ומשני מיבעי ליה לכדתניא וכו'. שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים וכו' ראב"י אומר מניין שלא תצא אשה בכלי זיין וכו' דאלמא דלראב"י העברת שער אסור ד"ת הך קושיא ופירוקא אליבא דלישנא בתרא הוא אבל ללישנא קמא לא הוה קשיא ליה הך קושיא דס"ל דאע"פ דהעברת שער מד"ס וקרא דלא ילבש גבר לא מיירי בהעברת שער מ"מ מדבר בשאר תקוני אשה שהם לנוי ולקישוט לאשה וכדפרי' וטובא אשכחן בתלמודא דקא קשיא ליה בלישנא בתרא ולא קשיא ליה בלישנא קמא משום דלא חש להך קושיא דידע לפירוקא דידה בפרק האיש מקדש (דף מ"ד) איכא דאמרי אמר עולא קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינה צריכה מתיב רב כהנא וכולם אם מתו או מיאנו כו'. וצריך לפרש דהך תיובתא לא קא מותיב אלא ללישנא בתרא ואע"ג דללישנא קמא נמי הוי תיובתא דלא חש לה דידע לפירוקא דידה עיין שם בפירש"י ותוס' והכא נמי דכוותה ולא כב"י דהבין דמאי דקאמר תלמודא ות"ק האי לא ילבש מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתניא וכו' הוי נמי ללישנא קמא ע"ש וליתא. גם מתוך מ"ש ב"י בייסוב קושיא זו נראה שהבין דלראב"י אסור לאיש ללבוש שום מלבוש דאשה כלל וכן לאשה אסור ללבוש דאיש כלל וליתא אלא כדפרישית לעיל: כתב בהגהות מיימוני וז"ל כתב בסמ"ג אומר אני שראב"י מודה לת"ק שאיסור העברת שער מדרבנן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל פירוש ראב"י מודה לת"ק שאוסר העברת שער מדרבנן ומוקי ליה לקרא דלא ילבש גבר שלא ילבש בגדי אשה ולילך בין הנשים ומודה ליה ראב"י דאסור ללבוש בגדי אשה ולילך בין הנשים דכך הוא פשוטו של מקרא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו וצריך להגיה שאוסר במקום שאסר וכזו התיישבה תלונות ב"י שעל הגה"ה זו והדבר פשוט וכמפורש בסמ"ג. ויש לתת לב על מה שנוהגים בפורים לשנות בגדיהם מאיש לאשה ומאשה לאיש ואין מוחה ולפי מ"ש בדברים העשויים לנוי לקשוט אסור לד"ה להתכוין כדי להתדמות וכבר השיב הר"ר יהודה מינץ ז"ל ע"ז כמבואר בתשובתו ואמר דכיון שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים אין בו איסור ודמי להעברת שער בית השחי והערוה כדי שלא להצטער או ראיית מראה כדי שלא יחבול בו במספר בעצמו ונראה לפעד"כ דדבריו בזה דחויים המה ממ"ש הר"א ממי"ן להדיא דאף במשתאות של חתן וכלה איכא איסורא אלמא דאף מה שעושה משום שמחת מצוה אינו דומה לעושה כדי ליגלל מן הצער וכן בדין דליגלל מצער א"א בענין אחר אבל לשמחת חתן וכלה ולשמוח בפורים כבר אפשר בהרבה מיני שמחה ולא יעבור על לאו דלא ילבש. ואין ספק שאלו לא היו נעלמים מ"ש הר"א ממין בזה ממהר"ר יהודה מינץ לא היה כותב כן עוד כתב מהרר"י מינץ כיון שיש היתר בפורים לחטוף המאכל ואין בו משום גזל ה"נ לענין שינוי לבישת בגדים ותימה דבדבר שבממון ודאי אמרינן הפקר ב"ד הפקר וכדכתבו האחרונים דאין להזמינם לב"ד על בככה אם לא עשו שלא כהוגן כפי מנהג העיר ע"פ טובי העיר וה"ט משום דאין היתר אלא במה שהפקירו טובי העיר אבל בדבר איסור אין כח בשום ב"ד להתיר משום שמחת מצוה בפורים בדבר שהוא אסור מה"ת או מדבריהם וא"כ מה שמשנים בגדיהם בפורים מאשה לאיש ומאיש לאשה כדי להתדמות ובדברים שהם לנוי ולקשוט אסור מדאורייתא לראב"י וכל הפוסקים פוסקים כראב"י ואף לת"ק דהעברת שער מד"ס ונפרש דה"ה שאר תקוני אשה לנוי וליופי נמי מד"ס וקרא דלא ילבש אינו אלא שלא ישנה איש ללבוש בגדי אשה ולילך בין הנשים מ"מ איכא איסורא מדבריהם במה שהוא לנוי ולקשוט וכ"ש הוא מהעברת שער שאינו ניכר ואסור מד"ס כ"ש בדבר הניכר וגלוי ועוד דגם לובשין שעטנז ועוד דנמשך מזה שילכו האיש בין הנשים והאשה בין אנשים לניאוף ועוד הדבר שהוא הרע ביותר הוא שמכסים פניהם בפרצופים שלא יכירום ואין עלינו לומר בזה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמרינן במסכת שבת ר"פ שואל אדם ואף באיסורא דאורייתא אמרינן הנח וכו' אבל כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולנשמעים בקולו שלא יעברו על איסור לאו לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה ותבא עליו ברכה להרים מכשולות מדרך עמינו ומנהגים לא הגונים לא ינהגו עוד: ואם ליקט וכו' בפרק אלו הן הלוקין. ועיין בב"י הביא דברי הרמב"ם ומה שהשיג עליו הראב"ד והייסוב להשגתו: ומ"ש וכ"כ הרמב"ם גבי צבע פירוש כי היכי דבליקט לבן מתוך השחור חייב אפי' בשיער אחד כך הוא דינו של צובע דאם הוא צובע שערו שחור אפי' בשיער אחד שהיה לבן וצבעו שחור חייב וצריך להגיה בלשון הרמב"ם שהביא רבינו וכצ"ל מי ששערו שחור וצבעו ללבן וכו' פירוש שהלבן שבין השערות שחורות צבעם לשחור חייב אפי' בשיער אחד אבל בגירסת הרמב"ם שבידינו כתוב וז"ל וכן אם צבע שערו שחור משילבנ לבנה אחד לוקה ולשון זה הוא מתוקן יותר:

מקרא יוצא מידי פשוטו וההגהות מיימוניות סוף הלכות ע"ז כתב וז"ל כתוב בסמ"ג אומר אני שראב"י מודה לת"ק דאיסור העברת שער דרבנן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל ונ"ל דט"ס הוא דכיון דאמר רבי יוחנן לוקה סבר לה כראב"י ע"כ לומר דסבר סמ"ג דראב"י מדאורייתא אסר וא"כ היאך אפשר לו לחזור בו ולומר דראב"י מודה לת"ק בהעברת שער דהוי דרבנן דא"כ ר' יוחנן דאמר כמאן דהא לפי מה שפירש הוא ז"ל הא דתניא המעביר בית השחי ובית הערוה עובר משום לא יהיה כלי גבר וכו' ראב"י הוא ואם כן בכלל הודאת ראב"י הוא ונשאר ר' יוחנן דלא כמאן ואף אם תימצי לומר דלאו כראב"י הוא מכל מקום יקשה לו דאין מקרא יוצא מידי פשוטו כי היכי דאקשי לראב"י ובין כך ובין כך יקשה לרבי יוחנן גופיה דאמר בהדיא לוקה משום לא ילבש ואמאי והא אין מקרא יוצא מידי פשוטו ועוד דאין מקרא יוצא מידי פשוטו היינו שלא להוציאו מידי פשוטו לגמרי כלומר שלא לדרוש בו דרשה בלבד ולא נתפוש פשוטו כלל אבל כשאנו תופסים פשוטו וגם מדרשו שפיר דמי הלכך נראה לי דדברים הללו דהגמ"י ט"ס נינהו ובהגהות חדשות ליתנהו:

ואם ליקט שער לבן מתוך השחור חייב וכו' ואפי' בשער אחת בפרק המצניע (דף צד) ובפרק אלו הן הלוקין (דף כ) מודים חכמים לר"א במלקט לבנות מתוך שחורות שאפי' אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה וז"ל הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו משלקט שער אחד לוקה מפני שעדה עדי אשה וכתב עליו הראב"ד דלא מחוור שיהא לוקה באחת שלא אמרו אלא אסור ועוד מאי עדי אשה איכא בחדא והא לא מינכרא מילתא עכ"ל ונראה לי דהרמב"ם לטעמיה דפסק הלכה כראב"י דמחייב על המתקן בתקוני אשה ואע"פ שבפרק המצניע ובפרק אלו הן הלוקין לא אמרו אלא אסור היינו משום דלא בעי למיחת נפשיה לפלוגתא דר' אליעזר בן יעקב ותנא קמא אבל הא ודאי לדידן דקיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב חייב מלקות הוא. ומ"ש ועוד מאי עדי אשה איכא בחדא וכו' תיקשי לדידיה הא בהדיא אסרה תלמודא באחת ואע"פ שהוא ז"ל מפרש דאיסורא בעלמא קאמר ולא מלקות מ"מ כיון דלאו עדי אשה הוא משום דלא מינכר כלל לא הוה ליה לאתסורי כלל לפי דעתו ז"ל ומ"ש דלא מינכר מילתא כלל אומר אני דמשכחת לה דמינכר טובא וכגון אדם שכל שער ראשו שחור ונראה בו שער אחת לבן ומ"מ הרמב"ם אף בשיש בו כמה שערות לבנות מיירי דכיון דתיקון אשה הוא במקום שעשוי להיות ניכר ונראה דהיינו בראש או בזקן לוקה:

ומטעם זה אסור להסתכל במראה לפי שהוא תכשיט בנשים אם לא לצורך כדפרישית לעיל סי' קנ"ז: **וכן** כתב הרמב"ם גבי צבע מי ששערו שחור וצבעו לבן חייב אפי' בשער אחת נוסחא זו אינה מכוונת דלשון הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז כך הוא וכן אם צבע שערו שחור משילבנע לבנה אחת לוקה והדברים מבוארים דבבא לצבוע לבנות שבו בצבע שחור כדי להראות בחור מיירי וקאמר דמשילבנע לבנה אחת משערות לבנות שבו ושחירנו לוקה דאילו בגוונא שכתב רבינו לאו נוי הוא לו להראות זקן ואע"ג דאיש הדר הוא לו מ"מ כיון דגבי אשה לאו נוי הוא אלא גריעותא תו לית ביה משום לא ילבש שמלת אשה. ומשמע לי דאפי' לכתחלה שרי ללבן שערותיו כיון דלית ביה משום תקוני אשה:

הלכות נדה

קפג ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה ולמדו חכמים ממדרש הפסוקים שלא בכל מקום שתזוב ממנה דם טמאה אלא דוקא דם הבא מן המקור ברייתא בת"כ כתבה הרי"ף בפ' ב' דשבועות והרא"ש בסוף נדה וזה לשונו ואשה כי תהיה זבה יכול אפי' זבה מ"מ תהא טמאה תלמוד לומר והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינם אלא מן המקור: ומ"ש

הלכות נדה

קפג ואשה כי תהיה זבה וגו' ולמדו חכמים ממדרש הפסוקים וכו'. ברייתא בת"כ הביאוה הפוסקים ופירוש מדכתיב והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינם אלא מן המקור בפרק כל היד (דף י"ט) נפקא לן מדכתיב ויראו מואב את המים אדומים כדם למימרא דדם אדום הוא ומדכתיב מקור דמיה הרי כאן שנים וכתיב וטהרה ממקור דמיה הרי כאן שנים הרי ארבע והאנן תנן חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום

דרישה

של גופו מיקל בית השחי או בית הערוה או שאר מקומות וק"ל עכ"ס):

סי' קפג [א] **ואשה** כי תהיה זבה דם כו' כתב הריב"ש בתשובה שאיסור נידה נוהג גם בפנויה והאריך בזה וכתב הטעם שלא תקנו טבילה לפנויה כדי שלא יבואו

פרישה

שהסברים נמנעין: (ז) ואם ליקט שער לבן כו' אפי' אמי' מהן: (ח) ומטעם זה אסור להסתכל במראה כו' וכשמספר עצמו מותר כדי שלא יחבול עצמו (וכ"כ רבינו לעיל סימן קנ"ו עכ"ה) מתשובת רבי' מנחם מ"ו: (ט) מי ששערו שחור וצבעו לבן כו' כתב ב"י דנוסחא זו אינה מכוונת דאע"ג דגבי איש הדור הוא לו להראות זקן מ"מ כיון דגבי אשה לאו נוי הוא אלא גריעותא תו לית ביה משום לא ילבש גבר וגומר אלא ה"ג מי ששערו לבנות וצבעו שחור כו' והביאו לשון הרמב"ם ע"ש (ומסיק כ"ל דאפי' לכתחלה שרי ללבן שערותיו עכ"ה) וז"ל הרמב"ם בסוף הל' ע"ז וכן אם צבע שערו שחור משילבנע שערו לבנה אחת לוקה עכ"ל והדברים מבוארים דבבא לצבועות לבנות בצבע שחור כדי להראות בחור מיירי וקאמר דמשילבנע לבנה אחת משערות לבנות שבו ושחירנה לוקה עכ"ל ונראה דרבינו לא פירש דברי הרמב"ם הנ"ל כן דאם כן לא הול"ל אם צבע משילבנע אלא ה"פ אם צבע שערו ר"ל אם היה מראה שערות שלו שחור אזי מיד משילבנע אחד מהני לבנות לוקה ונראה שכן פירש הראב"ד דאל"כ הוה השיגו כדהשיג ברישא כמ"ש אם ליקט שער לבן מתוך השחור ע"ש וב"י הביאו:

סי' קפג (א) **אלא** דוקא דם הבא מן המקור שנא' והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינה אלא מן המקור ומדכתיב וטהרה ממקור דמיה הרי כתיב שני פעמים דמיה ודמיה משמע לפחות שנים הרי ד' מיני דמים והם האדום. וכקרן כרכום (פירוש כנוגה זיו כרכום כמו כי קרן עור פניו. וכמימי אדמה מבקעת בית כרם שהמים צפין על האדמה. וכמזוג ב' חלקים מים ואחד יין רש"י בנדה דף י"ט עכ"ה) וכמימי אדמה. וכמזוג. והשחור ג"כ כי שחור אדום הוא אלא שלקה ב"י. והכלל שאין מן התורה אלא ד' מיני דמים כמרומז בשני דמיה הכתובים

דם הבא מן המקור. ולא כל דם הבא מן המקור טמא אלא דוקא ה' מיני דמים כאשר יתבאר בעז"ה ואף באלו אינה טמאה (ב) עד שתרגיש ביציאתו ומיהו משתרגיש בו שנעקר ממקומו (ג) ויצא לבית החיצון טמאה (ד) ואע"פ שלא יצא לחוץ וזה משפטה משתראה טיפת דם אפי' כחרדל או פחות (ה) בין באונס בין ברצון מונה ז' ימים עם יום ראייתה (ו) וטובלת בליל ח' וכך הדין אפילו שופעת כל ז' רק שתפסוק בטהרה (ז) ביום ז' קודם בין השמשות ובערב טובלת בליל ח' ומיום ז' ואילך עד י"א יום נקראים ימי זיבה והן שהחכמים קוראין להם י"א יום שבין נדה לנדה ומשפטה בהן אם ראתה בהן יום אחד לבד בין (ח) שתראה בתחלת הלילה או בסוף היום רק שתפסוק בטהרה משמרת כל הלילה שאח"כ אם לא תראה תשכים למחר (ט) ותטבול מיד מאחר הנץ החמה אם

ב"י

ומ"ש ולא כל דם הבא מן המקור טמא אלא דוקא ה' מיני דמים גז"ש יכול על כל מראה זוב תהא טמאה תלמוד לומר דם ואין דם אלא אדום כשהוא אומר דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים בה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ומפרש טעמא בפרק כל היד (יט.) משום דאמר קרא דמיה דמיה הרי כאן ד' פי' משום דוהיא גלתה את מקור דמיה הרי כאן שנים וטהרה ממקור דמיה הרי כאן שנים הרי ד' והא אנן חמשה תנן האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ומ"ש ואף באלו אינה טמאה עד שתרגיש ביציאתו בפ' הרואה כתם (נז:) אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה דם עליו טהורה שנא' בבשרה עד שתרגיש בבשרה: ומיהו משתרגיש בו שנעקר ממקומו ויצא לבית החיצון טמאה אף על פי שלא יצא לחוץ משנה בפ' יוצא דופן (דף מ.) כל הנשים מתטמאות בבית החיצון שנא' דם יהיה זובה בבשרה ובפרק הרואה כתם (כ"ז:) מפרש דדריש הני תרי דרשות חדא מדכתיב בבשרה וחדא משום דא"כ נכתוב רחמנא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי ומסיק בפ' יוצא דופן (מא:) דבית החיצון הוי עד בין השינים ובין השינים עצמן כלפנים והיינו מקום שהשמש דש: **וזה** משפטה משתראה טיפת דם אפילו כחרדל או פחות משנה בפרק יוצא דופן (מ.) ומטמאות בכל שהן אפי' כגרעין חרדל ופחות מכאן: **ומ"ש** בין באונס בין ברצון בפ' בנות כותים (לו:) ת"ר דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד אתה אומר מחמת ולד או אינו אלא מחמת אונס כשהוא אומר אשה כי יזוב זוב דמה הרי אונס אמור הא מה אני מקיים דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ופי' מחמת אונס כגון שקפצה ממקום למקום או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראתה דם וכן כל כיוצא בזה וכדתנן בסוף נזיר (סה:) גבי זב: ומ"ש מונה שבעה ימים עם יום ראייתה וכן הדין אפי' שופעת כל שבעה רק שתפסוק בטהרה ביום ז' קודם בין השמשות כן משמע בכמה דוכתי ממסכת נדה וכן כתב הרי"ף בפרק שני דשבועות והרא"ש בסוף נדה וכן פירש"י בריש פרק שני דערכין (ח.) וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהא"ב והרשב"א בתורת הבית: ומ"ש ובערב טובלת בליל ח' בפ"ק דיומא (ז.) ובפסחים פרק האשה (צ:) כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה ובפרק בתרא דנדה (סז:) נמי אמרינן דנדה בזמנה לדברי הכל אינה טובלת אלא בלילה ופירש"י בזמנה בשביעי ובנדה דאורייתא מיירי שלא ספרה שבעה נקיים בלילה דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה:

ומ"ש ומיום השביעי ואילך עד י"א יום נקראים ימי זיבה והם שחכמים קוראים להם י"א יום שבין נדה לנדה בכמה מקומות בתלמוד מהם בסוף מסכת נדה (דף עב:) י"א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני ויש מחלוקת בפי' דבר זה שהרמב"ם כתב בפרק ו' מהא"ב כל ז' הימים שנקבע לה וסת בתחלתן הם הנקראים ימי נדתה בין ראתה בהם דם בין לא ראתה ומפני מה נקראים ימי נדה מפני שהם ראויים לנדה וכל דם שתראה בהם דם נדה יחשב וכל י"א יום שאחר הז' הם הנקראים ימי זיבתה בין ראתה בהם דם בין לא ראתה ולמה נקראים ימי זיבה מפני שהם ראויים לזיבה וכל דם שתראה בהם דם זיבה יחשב והזהר בשני שמות אלו שהן ימי נדתה וימי זיבתה כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות או עד שיעקר הוסת ליום אחר תספור לעולם ז' מתחלת יום הוסת ואח"כ י"א ואחריהם ז' ואחריהם י"א ותזהר במנין כדי שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה ראתה או בימי זיבה שכל ימיה של אשה כך הן ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה אא"כ הפסיקה הלידה כמו שיתבאר עכ"ל אבל רש"י כתב ברפ"ב דערכין אם משכו ימי זובה חדש או שנה אינה חוזרת לתחלת נדות עד שתשב ז' נקיים ישבה שבעה נקיים וראתה הויא תחלת נדה ומונה ששה והוא וחוזרת למנינה ככל המפורש וכ"כ ה"ה בפ' הנזכר שכן בירר הרמב"ן בראיות ברורות שמשעה שהאשה נעשית זבה גדולה אינה חוזרת לימי נדות עד שתספור ז' נקיים כיצד הרי שראתה ג' ימים בסוף י"א ושפעה וראתה גם ביום הד' שהוא מן הימים הראויים לנדה אפי' התחילה למנות נקיים שלה וסתרה וחזרה למנותן וסתרה אינה אלא זבה שסתרה ולכשתשלים ז' נקיים תחזור לתחלת ימי נדה ראתה נדה בתחלה ולא ראתה בי"א משתראה ביום י"ט לראייתה הרי היא נדה כבתחלה לא ראתה עד כ"ו אין מונין ליום הראוי לזיבה אלא הרי זו תחלת נדה אין זיבה אלא בי"א סמוכים לז' שראתה בה נדות והזהר בענין זה שכבר טעו בו מגדולי המחברים עכ"ל וגם הר"ר יונה בפ' אין עומדין הקשה על דברי הרמב"ם והסכים לדברי רש"י והרמב"ן ז"ל וכך הם דברי רבינו שכתב בסמוך (א) ואם ראתה בהם ונעשה זבה אינה חוזרת לימי הנדות עד שיהיו לה ז' נקיים ואז יתחילו ימי הנדות ואחריהן ימי הזיבות כאשר פירשתי וכן לעולם: **ומשפטה** בהן אם ראתה בהן יום אחד לבד בין שתראה בתחלת הלילה או בסוף היום רק שתפסוק בטהרה משמרת כל הלילה שאחר כך וכו' שרואה יום א' בתוך ימי זיבה משמרת יום א' כנגדו וכן רואה שני ימים משמרת יום אחד כנגדן וכן נקראת זבה קטנה ואם ראתה שלשה ימים רצופים נקראת זבה גדולה וצריכה שבעה נקיים פשוט סוף מסכת נדה (שם) ובכמה מקומות בתלמוד:

ומ"ש בכל טבילות הזבה שהם אחר הנץ החמה הוא מדתניא בסוף יומא (פח.) הזב והזבה וטמא מת טבילתן ביום (הכפורים) ומשמע התם דביום דוקא קאמר ותנן בפרק הקורא את המגילה למפרע (כ.) שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר ותנן בסוף נדה ושוין

ב"ח

כרכום וכמימי אדמה וכמזוג א"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה אבל שאר אדמומית שלמטה מה' דמים לאו דם טמא הוא וא"צ ירוק דטהור כאשר יתבאר בעז"ה בסימן קפ"ח: **ואף** באלו וכו'. ר"פ הרואה כתם בבשרה עד שתרגיש בבשרה ופריך האי בבשרה מב"ל שמטמאה בפנים כבחוץ אם כן לימא קרא בבשר מאי בבשרה עד שתרגיש בבשרה ובפ' יוצא דופן (ד' מ"א) אסיקנא דעד בין השיניים (פי' רש"י כמין שיניים יש בתוך הרחם תלתולי בשר) הוי בית החיצון ובין השיניים עצמן כלפנים:

ומ"ש אפי' כחרדל או פחות משנה ר"פ יוצא דופן ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ופחות מכאן פירוש בין זב ושכבת זרע בין נדה וזבה מטמאין בכל שהוא דלא כרבי נתן משום רבי ישמעאל דאומר זב צריך כחתימת פי האמה דכתיב או החתים בשרו מזובו אלא אפילו כעין החרדל דהוא פחות מחתימת פי האמה ואפי' עוד פחות מכאן:

ומ"ש בין באונס בין ברצון ברייתא בפרק בנות כותים (דף ל"ו) מיתורא דוכי יזוב זוב משמע זוב מ"מ ואפי' באונס פירוש באונס כגון קפצה וראתה או ראתה בהמה או עוף נזקקין זה עם זה וכו' ופירוש ברצון כלומר שלא באונס אלא מחמת עצמה: ומ"ש מונה ז' ימים עם יום ראייתה בפ"ק דר"ה (דף י') קאמר רבא נדה אין תחילת היום עולה לה בסופה סוף היום עולה לה בתחלתה ופירש"י אין תחלת היום עולה לה בסופה שנאמר שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ולא תאמר מקצת יום ז' ככולו ותטבול ביום: סוף היום עולה לה בתחילתה. שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה עולה לה יום זה בז' ימי נדה ואינה צריכה למנות אלא ו' והוא ובנדה דאורייתא קאמר שאינה זקוקה לנקיים שלא הצריכה תורה ספירת ז' נקיים אלא לזבה אבל לנדה אפי' ראתה כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב עכ"ל והכי משמע בכמה דוכתי ממסכת נדה וכן כתבו הפוסקים: ומ"ש ומיום ז' ואילך עד י"א יום וכו' בסוף נדה אסיקנא די"א יום שבין נדה לנדה פליגי בה לר"א בן עזריה הלכה למשה מסיני הוא ולר"ע קראי נינהו וכתב הרמב"ם בפ"ו דאיסורי ביאה כר"א בן עזריה דהלכה למשה מסיני הן: ומ"ש ומשפטה בהן וכו' עד חוזרת לתחלת ימי נדות כל זה מבואר בסוף נדה אלא דמ"ש משמרת כל הלילה שאח"כ וכ"כ הרמב"ם בפ"ו קצת קשה דמשמע התם דצריך שתשמור יום המחרת קצת ואח"כ תטבול וכן פירש"י להדיא (בדף ע"ב ע"א) ונראה דרבינו דקדק לפרש דאע"פ דלכתחלה אינה טובלת עד לאחר הנץ החמה מ"מ בשימור כל הלילה הוי שימור שהרי בפרק הקורא את המגילה למפרע תנן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר אלמא דמה שצריך שימור קצת למחרתו אינו אלא קצת עלייה דעמוד השחר כדי שתטבול ביום אלמא דא"כ שימור מדינא אלא כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר ואח"כ תטבול אלא דלכתחלה לא תטבול עד הנץ החמה. וזה שכתב רבינו כאן דבין זבה קטנה בין זבה גדולה טובלת ביום לאחר הנץ החמה מיד זהו דין תורה שטובלת מיד ובפרק תינוקת (דף ס"ז) ילפינן לה מדכתיב לה וספרה לה ז' ימים אחר תטהר אחר מעשה שספרה מקצת היום של ז' תטהר ע"י טבילה. וכתב הרי"ף דכיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות פירוש וה"ה לבעלה וכן פירש הר"ן אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק פי' אף חכמי המשנה שהיו נוהגים ע"פ דין תורה בנדה וזבה אמרו דאף ע"פ דדין תורה מותרת לשמש דכיון שטבלה טהורה אפ"ה י"א שאסורה לשמש שמא תסתור ותבא לידי איסור כרת ולקמן סימן קצ"ז כתב רבינו דאח"כ תקנו עוד שלא תטבול ביום שביעי גזירה שמא יבא עליה וכו'. והאמוראים תקנו תקנה זו וכדאיתא להדיא בפרק תינוקת (דף ס"ז) ולשם יתבאר בס"ד. והב"י הביא הא דתניא אחר תטהר רבי שמעון אומר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק וכתב דלפירש"י והתוס' אטבילה קאי הא דאמרו חכמים אסור לעשות כן דאסור לטבול ביום וכן כתב סמ"ג והתרומה והמרדכי וכתב עוד המרדכי שכך משמע מתוך האלפס מיהו הר"ן פירש להדיא דברי הרי"ף דאתשמיש קאמר דאסור לעשות כן וכן פי' ב"י דמשמע הכי מדברי הרי"ף וקשה טובא שהרי בסוף דבריו כתב הרי"ף ואי לא חזיא יום ט' טבלה לערב ומשתריא וכו' ואי לא חזיא ביום י' טבלה לאורתא ומשתריא וכו' דאלמא מדפסק שיהא טובלת לערב דהא דתניא אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן אטבילה קאי דאסור לטבול ביום אלא לערב וי"ל דס"ל להר"ן דפסק זה כתב הרי"ף למאי דאסיקנא בפרק תינוקת (דף ס"ז) דאסור לטבול ביום וכמ"ש רבינו בסימן קצ"ז ומיהו מדלא הביא הרי"ף הסיא דתינוקת בפסק זה אלא דלאחר סיום הברייתא ודקאמר ר"ש אחר מעשה תטהר וכו' כתב הפסק כללא דנקטינן וכו' משמע דמהך ברייתא נקטינן הכי דטבלה לערב והיינו מדקאמר ר"ש אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן דאטבילה קאי וכמו שהבין המרדכי. ומ"ש הרי"ף בתחלה רש"א אחר תטהר אחר מעשה תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק ה"פ דאע"ג דדין תורה אחר מעשה הטבילה טהורה להתעסק בטהרות וה"ה דטהורה לבעלה אבל אמרו חכמים לא תעשה כן אף לטבול ביום שלא תבא לידי ספק אם תשמש אח"כ ובאשיר"י כתב כלשון הרי"ף עד ואי לא חזיא ביום י' טבלה ומשתריא לערב לשון זה מבואר דטבלה ביום ולא משתריא אלא לערב דאלמא דאסור לעשות כן אתשמיש קאי דאל"כ הו"ל לומר טבלה לערב ומשתריא כמ"ש הרי"ף ומיהו הדבר ברור דברייתא זו לא נשנית אלא בימות התנאים וחכמי המשנה

וג"ל

דרכי משה

קפג. (א) ועיין בת"ה פ"ו מהלכות איסורי ביאה באריכות:

פרישה

הכתובים בפסוק והאי שחור [illegible] אדום היה אחד מד' מראות הטמאים אלא שנשתנה להיות שחור והו"ל ממשה למראות עיניהו ובאמת אינן אלא ד' וק"ל: (ב) עד שתרגיש ביציאתו שנא' דם יהיה זובה בבשרה עד שתרגיש בבשרה: (ג) ויצא לבית החיצון טמאה בגמרא מסיק דבית החיצון הוא עד בין השינים ובין השינים הוא כלפנים והיינו מקום ששמש דש: (ד) אף ע"פ שלא יצא לחוץ דאל"כ לכתוב בבשר ולא בבשרה גמרא (ואז היא טמאה עד שתבדוק עצמה באותו מקום ואם בדקה ומצאה לחלוחית לכן אמרינן מן המקור אתיא ומותר כ"כ ת"ס והביאו ב"י בסימן קפ"ח וכתב עוד ב"י בשם ת"ס ברם ק"ן דאם הרגישה ובדקה ולא מצאה כלום יש לטמאה דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נמוק עכ"ה): (ה) בין באונס בין ברצון פירוש כדרכו ורצונו של מהלך דם ואונס שבא שלא בזמנו כגון שקפצה וראתה או מחמת מיחוד וכיוצא בזה ב"י: (ו) וטובלת בליל ח' דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה: (ז) ביום ז' בערב וטובלת כו' בערב ר"ל בין השמשות וס"ח ביום ז' קודם בין השמשות ובערב טובלת ולפ"ז בערב ר"ל בלילה: (ומיום ז' ואילך עד י"א יום ר"ל י"א יום אחר הז' עכ"ה): (ח) שתראה בתחילת הלילה כו' פי' בין אם ראתה בליל שבת או סוף יום אחד לעולם צריכה לשמור כל ליל ב' ולא יותר: (ט) ותטבול מיד לאחר הנץ החמה כו' פירוש ואם תרצה לטבול בלילה שאחר יום כ' ג"כ טהורה ולא אמרו זבה טובלת ביום כ"א למעוטי שלא תטבול בלילה שלפניו קודם שעלה עמוד השחר או מיד שעלה עמוד השחר דשימור לילה לא חשיב שימור

אח"כ

אם תרצה (י) [ב] ומ"מ אסורה לשמש כל היום שמא תראה ותסתור וזו היא שנקראת שומרת יום כנגד יום ראתה גם ביום השני ופסקה בו משכבת ביום השלישי וטובלת ולא תשמש כל היום כאשר פירשתי וגם זו בכלל שומרת יום כנגד יום וזו היא שנקראת זבה קטנה ראתה גם ביום הג' נעשית זבה גדולה ולא תטהר עד שיהיו לה ז' ימים נקיים חוץ מיום שפוסקת בו וטובלת ביום ז' לאחר הנץ החמה מיד אלא שאסורה לשמש שמא תראה ותסתור ואם לא ראתה בכל י"א יום עד יום האחרון (יא) [ג] טובלת מיד למחרתו ואינה צריכה לשמור לו יום אח' לטהרתו (יב) [ד] וביום העשירי פליגי אם צריכה לשמור לו יום אחד בטהרה אם לאו (יג) עברה כל י"א ימים ולא ראתה חוזרת לתחלת ימי נדות (יד) ואם ראתה בהם

המשנה שהיו טובלים ביום כדין תורה ואסרו התשמיש והיינו דתינוקת דאסרו אף הטבילה ביום תקנה זו נתחדשה בימות האמוראים וכמ"ש התוס' להדיא בפ' המפלת (דף כ"ט) בד"ה ר"ש ובפ' תינוקת (דף ס"ז) בד"ה אבל אמרו וזאת הוא דעת רבינו וכדפרישית והוא העיקר: ומ"ש חוץ מיום שפוסקת בו. ה"א בפ' בנות כותים (דף ל"ג) בנות כותים מטמאין משום דיום שפוסקת בו סופרתו למנין ז' ובפ' תינוקת (דף ס"ט) פריך ורב ככותאי אמרה לשמעתתיה: **ומ"ש** ואם לא ראתה וכו'. ה"א בסוף נדה וטעמא דמילתא דכיון דאין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה דאם רואה בו תחלת נדה היא הלכך אין יום י"א צריך שימור ומותרת לבעלה ד"ת מיד אחר טבילתה דאפי' תראה דם בו ביום אחר תשמיש אינו סותר למפרע ולא עבר על איסור כרת אלא תחלת נדה היא עכשיו בראייה זו מיהו רב ששת ורב אשי פליגי בה ולרב ששת מדרבנן אסורה לשמש ביום שלאחריו כדאמרי' בפ' בא סימן (דף כ"ד) אמר רב ששת גרגרן דתנן אסור ורבי' לא כתב כאן אלא דין תורה והך מילתא דפליגי בה אמוראי לא הזכירו רבינו אבל מה שאסורה לשמש תוך י"א יום לאחר טבילת הנץ החמה משום דאמרו חכמים אסור לעשות כן לית בה ספק הזכירו רבי' וכך כתב הרי"ף והרא"ש אבל סה"ת והסמ"ג והמרדכי כתבו ג"כ דצריך לשמור יום י"ב מדרבנן וכדמוכח בפ' בא סימן ע"ש: ומ"ש וביום י' פליגי וכו' בסוף נדה רבי יוחנן אמר בעי שימור דאע"ג דאינה ראויה לבא לידי זבה גמורה דאין מצטרף עמו אלא י"א דהו"ל תרי מ"מ בעי שימור י"א כנגדו ור"ל אמר לא בעי שימור כיון דאינה ראויה לבא לידי זבה גמורה. וז"ל הסמ"ג אבל אם ראתה יום י' ויום י"א שעכשיו כלו ימי הזיבה ומתחילין ימי נדה צריכה שימור יום י"ב מה"ת וי"א מד"ס מאחר שעברו ימי זיבה ופי' ב"י דלר"ע דיליף לה מקראי הו"ל מן התורה ולראב"ע דהו"ל הל"מ הו"ל מד"ס ולישנא דאבל לא ניחא לי וכו'. ונ"ע עכ"ל ושרי ליה מאריה דפי' דברי הסמ"ג ודאי כך הוא י"א דאף לרבי יוחנן אם ראתה י' וי"א כיון דכלו ימי זיבה ומתחילין ימי נדה אינה צריכה שימור יום י"ב אלא מדרבנן כי היכי דבראתה י"א לחודיה דצריכה שימור י"ב מדרבנן לרב ששת פ' בא סימן וי"א כיון דראתה תרתי יומי בימי זיבה י' וי"א צריכה שימור י"ב מן התורה לרבי יוחנן והכי היתה בכה"ת להדיא ומשם למד הסמ"ג לכתוב כן: עברו כל י"א יום ולא ראתה חוזרת לתחלת ימי נדות איכא למידק

(עג.) ושוין בית שמאי ובית הלל בטובלת לילה לזבה שאינה טבילה פי' אם טבלה בלילה של יום השימור של זבה משום דשימור לילה לא חשיב שימור אא"כ שומרה קצת מהיום אבל אחר יום השימור לזבה קטנה פשיטא דטובל. בלילה אם תרצה דהא ביום השימור טובלת ומשום דשהתה טפי לא גרעה וה"ה לזבה גדולה שלא אמרו בה שאינה טובלת כי אם ביום אלא לאפוקי ליל ז' אבל לאחר ששמרה קצת יום שביעי יכולה לטבול בין ביום בין בלילה מן התורה: **ומ"ש** בזבה שאסורה לשמש כל היום שמא תראה ותסתור כלומר שמא תראה בו ביום אחר תשמיש ונמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה משנה בסוף נדה (שם) מודים ברואה תוך י"א יום וטבלה לערב ושמשה שהם מטמאין משכב ומושב וחייבים בקרבן טבלה ביום שלאחריו ושמשה ה"ז תרבות רעה ומגען ובעילתן תלויים כלומר שאם טבלה ביום שימור דזבה קטנה ושמשה בו ביום הרי בעילה זו תלויה ומגען ג"כ תלוי שאם תראה בו ביום תסתור כל מה שלפניו ונמצאת טמאה למפרע ונמצא זה שבעל זבה וחייבין קרבן על בעילתן ומגען טמא למפרע ותניא בההוא פירקא (סז:) ואחר תטהר רבי שמעון אומר אחר מעשה תטהר פירוש כיון שספרה זבה גדולה מקצת יום שביעי מז' נקיים תטהר ע"י [illegible] אבל אסרו חכמים לעשות כן שמא תבא לידי ספק משמע בהדיא שאסורה לשמש [illegible] ים ז' אף לאחר טבילה ואף ע"פ שרש"י והתוס' פירשו דאסרו חכמים לעשות כן אטבילה קאי דאם תטבול חיישינן שמא תשמש מ"מ מינה נשמע דאסורה לשמש באותו יום ומיהו אם היה רבינו מפרש כדפירש"י והתוס' לא היה לו לכתוב טובלת ביום ז' דהא לדידהו אסורה לטבול בו ביום הלכך משמע שהוא ז"ל מפרש דאסרו חכמים לעשות כן לאו אטבילה קאי אלא אתשמיש וכן נראה מדברי הרי"ף בפרק ב' דשבועות מדברי הרמב"ם בפ"ו מהא"ב דאתשמיש קאי ולא אטבילה אבל סמ"ג והתרומה הסכימו לדברי רש"י והתוספות וכן כתב המרדכי וכתב דכן משמע מתוך האלפס ולא נ"ל מתוך דברי הרי"ף אלא כמו שכתבתי ומשמע לי דלדעת רש"י והתוספות כי היכי דאסרו חכמים לזבה לטבול בשביעי כדי שלא תבא לשמש בו ביום הכי נמי אסרו לזבה קטנה דטבול ביום השימור כדי שלא תבא לשמש בו ביום ותראה בו ביום אחר כך ונמצא שבעל זבה לפ"ז צריך לומר שמה שכתב רבינו בזבה קטנה שתטבול ביום השימור הוא כדעת הרמב"ם בפרק הנזכר דאילו לפירש"י והתוס' וסמ"ג וסה"ת מדרבנן אסורה לטבול ביום השימור וק"ל שרבינו כתב בסי' קצ"ז שחכמים אסרו לזבה לטבול ביום ז' גזירה שמא יבא עליה אחר טבילתה ותראה ותסתור מניה ונמצא שבעל זבה וזה כדברי רש"י והתוס' שאסרוה לטבול בז' משום גזירה והיאך כתב כאן שטובלת ביום שביעי ויש לומר דאפשר דרבינו מפרש הכא דר' שמעון כפירש"י והתוס' וכמו שכתב בסימן קצ"ז ומה שכתב כאן שטובלת בז' הוא מדין תורה ומה שכתב שאסרוהו לשמש לא מדרבי שמעון יליף לה ולא מגזירת חכמים הוא אלא מן התורה שמאחר שהוא יכול לבא לידי איסור כרת אם ישמש ודאי שאסור לו לשמש מן התורה שאדם מוזהר ועומד שלא יביא עצמו למקום שיבא לעבור על איסור כרת ואם כפסך לומר דרבי' מפרש ההוא דר"ש כדעת הרי"ף והרמב"ם דלא קאי הטבילה אלא אתשמיש צריך לומר שמה שכתב בסימן קצ"ז לאסור טבילה לא מדרבי שמעון אסר לה אלא מדאיתא בפרק תינוקת (סז:) אמר ליה רב פפא לרבא מכדי האידנא כולהו נשי ספק זבות שוינהו רבנן ליטבלינהו ביממא דשבעה משום דרבי שמעון דאמר אחר תטהר וכולי דלדעת הרי"ף והרמב"ם שגם הם סוברים דהאידנא אסורה לטבול בז' כמבואר בהדיא בדברי הרמב"ם בפרק י"א וכדמשמע מדברי הרי"ף בפ"ב דשבועות ע"כ צריך לומר שהם מפרשים דה"ק כיון דרבי שמעון אסר לשמש כדי שלא תבא לידי ספק אף אנו אסרנו לה לטבול כדי שלא יבואו לידי ספק וכך היה מפרש רבינו גם כן ואע"ג דגזירה לגזירה הוא כבר כתבו הרשב"א והר"ן דמשום חומר כרת חששו: ואם לא ראתה בכל י"א יום עד יום האחרון טובלת מיד למחרתו וא"צ לשמור לו יום אחד לטהרתו בסוף נדה (עג:) תנן הרואה יום י"א וטבלה לערב ב"ש אומרים מטמאים משכב ומושב וחייבין בקרבן ובית הלל פוטרין מן הקרבן טבלה ביום שלאחריו ושמשה את ביתה ואח"כ ראתה ב"ש אומרים מטמאין משכב ומושב ופטורין מן הקרבן ובית הלל אומרים הרי זה גרגרן ופירש"י הרואה יום י"א. שהוא סוף ימי זוב ואין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה: משכב ומושב. אפי' בעלה מטמא שהוא כבועל שומרת יום כנגד יום דקסבר יום י"א בעי שימור: ובית הלל פוטרים מן הקרבן. דלא בעי שימור אבל לענין טומאה מודו מדרבנן להחמיר גזירה יום י"א אטו תוך י"א יום דמטמאה בועלה מדאורייתא עד שתספור קצת יום המחרת: טובלת יום שלאחריו. דעבדה שימור קצת ושימור מעליא הוא אלא שתוך י"א יום אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק שמא תראה לאחר תשמיש ומצטרפים הימים לזיבה ואין טבילתן טבילה: גרגרן. ממהר לחטוא שמא ירגיל בכך תוך י"א אבל לענין טומאה טהור עכ"ל ובפרק בא סימן (כד.) גרסינן אמר רב ששת זאת אומרת גרגרן דתנן אסור רב אשי אמר כהי דאחד עשר לא בעי שימור עשירי מיהא בעי שימור ופירש"י זאת אומרת מהך ברייתא שמעינן דאסור להיות גרגרן ולשמש ביום י"ב עם הרואה בי"א ופסק הרמב"ם בפ"ו מהא"ב דאסור לשמש כל יום י"ב וכרב ששת וכן נראה מדברי רש"י במשנה וכ"כ בהדיא גבי פלוגתא דר"י ור"ל דבסמוך וז"ל ומדרבנן מיהא אפי' רואה יום י"א אסורה לשמש ביום שלאחריו כדקתני מתניתין הרי זה גרגרן ואמרי' בס"פ בא סימן גרגרן דתנן אסור עכ"ל ורבי' כתב סתם דיום י"א לא בעי שימור אי משום דס"ל דרב אשי פליג ארב ששת ואמר דלא בעי שימור אפי' מדרבנן והלכה כוותיה דבתרא הוא אי משום דאע"ג דסבר דלדברי הכל בעי שימור מדרבנן וכדברי הרמב"ם ורש"י לא חשש לכתוב כן משום דלא נפקא לן מינה השתא מידי ולא בא לכתוב כאן אלא מה שהוא א דין תורה בלבד: **וביום** העשירי פליגי אם צריכה לשמור לו יום אחד בטהרה אם לאו בסוף נדה (עב:) ר' יוחנן אמר עשירי כתשיעי מה תשיעי בעי שימור אף עשירי בעי שימור וריש לקיש אמר עשירי כי"א מה י"א לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור ופירש"י דטעמא דר"ל משום דעשירי אין לו צירוף לזיבה גדולה שאין מצטרף עמו אלא י"א דהו"ל תרי ומשמע דהלכה כרבי יוחנן דכוותיה קי"ל לגבי ריש לקיש וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ו מהא"ב וז"ל סמ"ג האשה שראתה יום י"א לבדו אינה צריכה שימור ביום המחרת אלא מותרת באותו יום עצמו לערב אבל מדברי סופרים צריכה שימור ואם ראתה יום עשירי צריכה שימור לר' יוחנן יום י"א כנגדו מן התורה אבל אם ראתה יום י' ויום אחד עשר שעכשיו כלו ימי הזיבה ומתחילים ימי נדה צריכה שימור יום י"ב מן התורה וי"א מדברי סופרים מאחר שעברו ימי זיבה וכן מוכח בפ' בא סימן עכ"ל. ב ומה שכתב שי"א דבעי שימור מן התורה ויש אומרים מדברי סופרים בסוף נדה איפליגו רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא באחד עשר יום שבין נדה לנדה דמר יליף להו מקראי ומר סבר דהוי הלכה למשה מסיני ומפרש רבי יוחנן דיום י"א לא בעי שימור אבל לאחריני בעי שימור כלומר שאם ראתה בעשירי צריך לשמור יום אחד עשר כנגדו למר מקראי ולמר הלכה למשה מסיני. ומה שכתב אבל אם ראתה יום עשירי ויום אחד עשר וכו' לישנא דאבל לא ניחא לי דמשמע דכה"ג לדברי הכל צריך שימור יום שנים עשר מן התורה והא ליתא דלר"ל כיון דעשירי לחודיה לא בעי שימור וי"א לחודיה לא בעי שימור כי חזאי בתרוייהו משמע ודאי דלא בעו שימור וכן נראה מדברי התוספות בסוף פרק בא סימן ג וצריך עיון: **עברו** כל אחד עשר יום ולא ראתה חוזרת לתחלת ימי נדות זה מבואר דהיינו מה דאמר אחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני: ואם ראתה בהם ונעשה זבה כלומר אם בי"א יום שבין נדה לנדה ראתה שלשה ימים

דרישה

יבואו לידי מכשול בהסתלק ממנה איסור נידה החמור: [ב] ומ"מ אסורה לשמש כל יום כו' ותסתור כו' בב"י הקשה ולקמן סימן קצ"ז ע"ז ז"ל וק"ל שרבינו כתב לקמן סימן קצ"ז שחכמים אסרו לזבה לטבול ביום ז' גזירה שמא יבא עליה אחר טבילה ותראה ותסתור מניה ונמצא שבעל זבה וי"ל שמ"ש כאן הוא סמך התורה מותרת לטבול מיד וכא דאסורה לשמש אע"ג דרבינו מדין תורה איירי כיון שיכולה לבא לידי איסור כרת אדם מוזהר ועומד שלא יביא עצמו לידי כך ע"ש שהאריך וכתב עוד תירוץ אחר. ועי"ל דשאני הכא דכיון דשומרת יום דבר תורה הוא ואדם מחמיר על עצמו בדין תורה לפיכך הקילו חכמים דטובלת מיד ולא חששו שמא יבא עליה אבל לקמן בסי' קצ"ז אע"ג דמיירי בזבה דבר תורה מ"מ כיון שחכמים תקנו שלא תתחיל לספור עד יום ה' לשימושה חששו אם תטבול מיד שמא יקל ויבא עליה דמימר אמר אפשר דמן התורה לא היתה עתה זבה כלל כי כבר שלמו רק שמכם ה' ימים שאמרו חכמים כלו עתה ימי זיבה לכן חששו ותקנו שלא תטבול מיד וק"ל: וטובלת ולא תשמש וזהו דוקא באשה אבל איש שרואה זיבה ב' ימים וא"ז צריך ז' נקיים אלא שאינו זקוק לקרבן עד שיראה ג' ימים וא"ז וכמ"ש רש"י בפרשת מצורע: [ג] טובלת מיד למחרתו ואינה צריכה לשמור כו' או משום דס"ל לרבינו כרב ששת בגמ' דלא בעי שימור אפי' מדרבנן א"נ ס"ל לרבינו דדוקא מד"ת אינה צריכה שימור אבל חכמים אסרו ביום י"ב ורבינו לא חשש להאריך כיון דלדידן אין נ"מ השתא מידי ולא בא לכתוב כאן אלא מה שהוא דין תורה עכ"ל ב"י וצ"ע דהא לילה הראשון שאחר י"א ג"כ טהורה מן התורה ולמה כ' רבי' טובלת מיד למחרתו וצ"ל דל"ד דין תורה קאמר אלא כלומר איסור חמור דבלילה מטמאה שבועל מדרבנן במשכב ובמושב לאפוקי ביום שאינו אלא גרגרן ע"ש: בב"י בד"ה וביום העשירי כו'

פרישה

אא"כ שמרה קצת מן היום עד הנץ החמה ואח"כ אימת שתרצה יכולה לטבול: (י) ומ"מ אסורה לשמש כו' ותסתור כלומר שמא תראה בו ביום אחר תשמיש ונמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה ועד"ר: (יא) טובלת מיד למחרתו ואינה צריכה לשמור כו' עיין בדרישה:
(יב) וביום העשירי פליגי כו' דאז יש כאן יום השימור אבל אינה יכולה להיות זבה גדולה שמשם ואילך ימי נדות: (יג) עברו כל י"א ימים ולא ראתה כו' וה"ה אם ראתה בהן פעם אחת או שתים ונקט לא ראתה לרבותא דאע"ג דלא ראתה שום ראייה של זיבה והו"א דלא יתחילו ימי נדות עד שתראה קודם ראיה של זיבה לכל ספקות וק"ל: (יד) ואם ראתה בהם

חדושי הגהות

קפג א י"ע דהא לילה הראשונה שאחר י"א ג"כ מן התורה טהורה ולמה כתב רבינו טובלת מיד למחרתו וצ"ל דל"ד דין תורה קאמר אלא כלומר איסור חמור דבלילה מטמאה הבועל מדרבנן במשכב ובמושב לאפוקי ביום שאינו אלא גרגרן (דרישה): ב הך ומה שכתב קאי על הסמ"ג דבסמוך: ג הקשה כן לפי פירושו אבל באמת פירוש דברי

בהם נעשה זבה ואינה חוזרת לימי הנדות עד שיהיו לה ז' נקיים (יג) ואז יתחילו ימי הנדות ואחריהן ימי הזיבות כאשר פירשתי וכן לעולם משרבו הגליות ותכפו הצרות ונתמעטו הלבבות חשו שמא יבאו לטעות באיסור כרת שמא תראה אשה (יד) בימי נדתה ששה ימים ויהיה הכל דם טוהר ובשביעי שמא תראה דם טמא וסבורה לטבול בליל שמיני (טו) [ה] וצריכה ה עוד שבעה ימים (טז) החמירו לטמא כל מראה דם אדום וכדי שלא יבאו לידי טעות בין ימי נדה וימי זיבה הוסיפו חומרא אחר חומרא עד שאמרו שאפילו

ימים רצופים ונעשת זבה גדולה אינה חוזרת לימי הנדות עד שיהיו לה שבעה נקיים ואז יתחילו ימי הנדות וכו'. כבר נתבאר שזה דעת רש"י והרמב"ן ז"ל ושהרמב"ם ז"ל רוח אחרת עמו בזה : משרבו הגליות ותכפו הצרות ונתמעטו הלבבות חשו שמא יבואו לטעות באיסור כרת וכו' החמירו לטמא כל מראה דם אדום כדי שלא יבאו לידי טעות בין ימי נדה וימי זיבה אף על פי שלא מצינו בפירוש שגזרו על כל מראה דם אדום מכל מקום מדאמרינן בס"פ כל היד (כ:) דר' יוחנן ור' זירא ועולא לא חזו דמא ממילא שמעינן שדורות הבאים לא חזו דמא ודברי רבינו בזה ד מעורבבים ואינם מבוארים ועיקרו של דבר כך הוא בר"פ תינוקת (סו.) אמרינן התקין רבי בשדות ראתה יום אחד תשב ששה והוא שנים תשב ו' והן ג' תשב ז' נקיים ופירש"י בשדות מקום שאין בני תורה. ששה והוא כדין תורה שמא בימי נדה היא : שנים תשב ששה והם. לחומרא שמא ראשון סוף זוב ושני תחילת נדה וצריכה עוד ו' אבל ג' דאילו הוו ימי זיבה צריכה ז' נקיי' השתא נמי תשב ז' נקיים שמא בימי זיבה עומדת וכתב הר"ן וששה דקאמרי' נקיים בעינן דכיון דטועה משוינן לה איזה יום שתראה מספקינן לה בתחילת נדה וכתב ה"ה בשם הרמב"ן חששו שמא יבואו לטעות בדבר שזדונו כרת שהרי אפשר שתראה אשה בימי נדתה ז' ימים ויהיה ששה של דם טוהר ושל יום השביעי טמא וסבורה לטבול בלילה והיא צריכה עוד ששה ימים ואפילו היתה מראה דם לחכם גדול ובקי אפשר שתטעה בעצמה מימי הנדות והזיבה וז"ל הרי"ף בפ"ב דשבועות הדין הוא דינא דאורייתא דהוו עבדן בנות ישראל כל זמן דהוו רבנן בקיאי בחזותא דדמא וכיון דאימעוט רבנן דהוו בקיאי בהכי וקלשא דעתייהו ולא הוו יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור כדאמר רבי יוחנן הוכחתיה דרבי חנינא גרמה לי דלא אחזי דמא ואמר רבי זירא טיבעא דבבל גרמה לי דלא אחזי דמא וחזו כמי דנפשי לא ידעי תיקון וסתות חשו רבנן דילמא משלמי דם טמא לדם טהור וטבלן ואתו לידי איסורא דכרת דהא איפשר למיהוי כל דם דחזיא בשיתא יומי טהור וליכא טמא אלא הך דחזיא בשביעי בלחוד דצריכה למשלם עלה שבעה יומי וכיון דסברה לה דדם דכולהו שבעה טמא הוא אמרי שלימו לן שבעה יומי וטבלן לאורתא ואתו לידי איסורא הילכך חשו רבנן למילתא ועבדו הרחקה יתירא לסלוקי כל ספיקי ואצריכו למיתב ז' נקיים על כל דם דלא ליגע לאיסורא דאורייתא והיינו דאמרינן התקין רבי בשדות ראתה יום אחד תשב ששה והוא וכולי וכן כתב הרא"ש בסוף נדה. וכתב עוד וז"ל ועוד כיון דלא בקיאי בתיקון וסתות וזמנין דחזיא דם וביום השמיני (השביעי) לראייתה חזיא דם וטבלה לערב ומשמשת עם בעלה וזמנין דראייה קמייתא הויא בתוך י"א יום וצריכה למיתב ז' על ראייה בתרייתא הלכך חשו רבנן למילתא ועבדו הרחקה לסלק כל ספיקי וכו' ודברים אלו כהרי"ף והרא"ש נתכוון רבינו לומר אלא שלא בירר דבריו כראוי :

הוסיפו חומרא אחר חומרא עד שאמרו שאפי' אם לא תראה אלא טיפת דם כחרדל תשב עליה ז' נקיים כזבה גדולה בר"פ תנוקת (סס) בתר תקנתא דרבי בשדות אמר רבי זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים וכתבו הרי"ף והרא"ש אף על גב דהא תקנתא דשדות ליכא למיחש בה לאסורא כלל עבדו רבנן הרחקה יתירא והנהיגו בנות ישראל למעבד כרבי זירא דהא אמרינן בריש פרק אין עומדין דהא דרבי זירא הלכה פסוקה היא עד כאן לשונו : והר"ן כתב שהטעם שהחמירו כרבי זירא ולא סגי להו בתקנתא דרבי י"א דהיינו כדי שלא יטעו בדבר שלפעמים תהא זבה גדולה ותהא סבורה שלא ראתה אלא ב' כגון שראתה שני ראיות ואחד מהם בין השמשות ולא תספור אלא ששה וכן וכדי שלא יבאו לטעות בכיוצא בזה השוו מדותם שאפילו בדם טפה כחרדל יהיו יושבות שבעה נקיים ועדיין אין זה מספיק אלא יש לומר שכיון שלפעמים בטפה כחרדל יושבת שבעה נקיים דהיינו בזיבה הסותרת החמירו בנות ישראל על עצמן לעשות כל דם שתראינה כאילו היא סותרת עד כאן לשונו וכ"כ הרב המגיד בפרק י"א בשם הרמב"ן ז"ל דטעמא דהחמירו בנות ישראל כך כדי שיהיו בכל זמן מוכות מנין אחת ולא ישתנה מנהגן בין ראיה אחת לשלשה ימים הרי שראתה שלשה ונעשית זבה התחילה וספרה עד שבעה נקיים וראתה בשביעי טפה כחרדל ודאי צריכה לישב עליה שבעה נקיים שהרי סתרה כל המנין ויש שאינן בקיאות בין תחילת הראיה לסתירת הספירה ויבא הדבר לכלל טעות עכ"ל : **כתב** הר"ן בפרק ב' דשבועות ורבותא טיפת דם כחרדל היינו משום דהו"מ למימר דבדם מרובה דוקא הוא שראוי להחמיר בו דשמא יצא מן המקור בג' ימים זה אחר זה ושהא בפרוזדור שהוא כמי שיצא לחוץ וצריכה מן התורה שבעה נקיים אם הוא בימי זובה ולהכי נקט טפה כחרדל אע"ג דודאי אינה אלא ראיה אחת וכיוצא בזה כתב המרדכי וכן כתב הרבינו יונה בפרק אין עומדין ודחה דברי האומרים שהחומרא היתה מפני שהיה מועט כחרדל שזה אף מן הדין הוא טמא כדתנן ומטמאות בכל שהוא וכן דחה דברי האומרים שהחומרא היתה מפני שהיה מראה הדם כעין החרדל דמה חומרא היתה זו דהא דינא הוי הכי דכמראה החרדל מטמא : **כתב** רבינו ירוחם על דין הכתמים ששיעורן כגרים דאין זה בכלל מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן מטיפת דם כחרדל כי לא החמירו אלא בדם היוצא מגופה אבל לא בכתמים דרבנן וכן הסכימו כל הפוסקים ע"כ ופשוט הוא וכן מבואר בדברי הרמב"ם בפי"א : כתב הרמב"ם בפי"א זה שתמצא במקצת המקומות

למידק הלא אפי' ראתה י' וי"א וי"ב ג"כ אינה זבה אלא י"ב תחילת נדה היא וסופרת ז' נקיים וחן וטובלת וכ"כ הרי"ף והרא"ש וא"כ קשה על דברי רבינו מאי איריא דעברו כל ה"א ולא ראתה אפי' ראתה י' וי"א וי"ב נמי חוזרת לתחילת נדה בי"ב והו"ל לאשמועינן רבותא וכ"ל דלפי דרבינו בא להורות בבבא שאחריה דאם ראתה בתוך י"א יום ונעשה זבה אינה חוזרת לימי הנדות עד שיהיו לה ז' נקיים וכפירש"י והרמב"ן דלא כהרמב"ם דאפילו ראתה בתוך י"א יום ונעשה זבה אע"פ שלא היו לה ז' נקיים מיד כשכלו י"א יום חוזרת לימי נדות והביאו ב"י לכך כתב תחילה עברו כל י"א יום וכו' כלומר בהא ודאי חוזרת לימי נדות לד"ה ואף לרש"י והרמב"ן אבל אם ראתה ג' ימים בתוך י"א יום ונעשה זבה אינה חוזרת לימי נדות ודלא כהרמב"ם : משרבו הגליות וכו' ושמא תראה וכו' כצ"ל ושמא בוי"ו וה"פ חשו שמא יבאו לטעות באיסור כרת שיורו על דם טמא שהוא טהור וכדאיתא ס"פ כל היד דרבי יוחנן ורבי זירא ועולא לא חזו דמא ועוד חששו דאפילו נבא להחמיר ולטמאות כל דם אדום אפ"ה חומרא דאתי לידי קולא היא דשמא תראה האשה בימי נדתה ז' ימים ויהיה הכל דם טהור מלבד ראיית יום שביעי והרי היא צריכה עוד ז' ימים מלבד מה שהיתה סופרת מתחילה ז' ימים ולאו דוקא שצריכה עוד ז' כי אינה צריכה אלא ו' ימים כי לעולם מונה ז' ימי נדה מתחילת ראייתה דאף סוף היום עולה לה בתחילה כדפרי' לעיל על כן החמירו לטמא כל מראה דם אדום דאפי' לא יהא נראה לנו שיהא דם נדה אפ"ה החמירו לטמא כל מראה דם להחזיקה בדם נדות ממש וכדאשכחן דרבי יוחנן ור' זירא ועולא לא חזו דמא כדי להורות בין טמא לטהור אלא טימאו את הכל ופשיטא דלא טימאו את הלבן והירוק דהא לא בעינן הוכחתא דהכל יודעים להבדיל בין אדום ללבן וירוק אלא באדום גופיה בעינן הוכחתא בין מראה אדום טמא למראה אדום טהור ובכלל לשון זה הוא לומר שהחמירו בו עוד חומרא כשהסכימו לטמא כל מראה דם אדום כלומר שמה שתיקנו לטמא כל דם אדום עוד החמירו בו כאילו היתה ראייה זו תחילת ראייתה דאף אם ראתה שני ימים תתחיל למנות מיום שני ויושבת ששה וכן והוא מה שהתקין רבי בשדות שכן ע"ה כדאיתא פרק תינוקת שזה היה קודם שבא רבי זירא וכל זה הוא להיכא שאינן טועות ויודעות להבחין בין ימי נידותה לימי זיבתה ולפי זה לא היה צריך עוד לתקן חומרא כי יספיק במה שתשב ששה וכן כיון שיודעת להבחין בין ימי נדה לימי זיבה אלא דכדי שלא יבואו הנשים לידי טעות בין ימי נדה וימי זיבה כי סבורה תהיה כשראתה ג' ימים דבימי נדתה היא רואה וכי תחזור ותראה עוד טפת דם כחרדל ותהא חוששת שמה שראתה תחילה שלשה ימים דם טהור היה ועכשיו שראתה טפת דם כחרדל תחילת נדה היא תהיה סופרת ו' ימים דיהיו ז' עם יום שראתה טפת דם כחרדל וטובלת ליל ח' לראייה זו דטפת דם כחרדל שהיא תחילת נדה ושמא טועה היא בין ימי נדה לימי זיבה והשלש ראיות שראתה ימי זיבה הן ומה שראתה עכשיו היא סותרת מנייה וצריכה ז' נקיים חוץ מיום שפוסקת בו לכן הוסיפו חומרא אחר חומרא וכו' דאפילו לא ראתה תחילה כלל אלא עכשיו הוא תחילת ראיית טפת דם כחרדל תשב ז' נקיים כדי שלא תבא לידי טעות ומה שלא אמר אפי' לא תראה אלא כל שהוא רבותא קאמר דאע"ג דבטיפת דם כחרדל ליכא למימר דיצא מן המקור בג' ימים זה אחר זה טפה אחר טפה ושהה בפרוזדור שהוא כמו שהוא יצא לחוץ והו"ל ג' ראיות בג' ימים וצריכה מן התורה ז' נקיים שהרי אינו אלא טפה אחת כחרדל ואין כאן אלא ראייה אחת אפ"ה צריכה ז' נקיים מחשש' דטועה היא כדפרי' וכיוצא בזה כתב הר"ר יונה בפרק אין עומדין והמרדכי והר"ן בס' נדה ומביאו ב"י. אבל לפעד"נ נכון והוא דבפרק יוצא דופן (דף מ"א) אמר רבי יוחנן מקור שהזיע כב' טפות מרגליות טמאה ודוקא תרתי אבל חדא אימר מעלמא אתי (פי' מן הצדדין) וזה יאמר כאן דהחמירו בנות ישראל אפילו טפת דם אחת כחרדל דאע"פ שאינה כי אם טפה אחת לא תלינן דמצדדין אתיא : כתב הרמב"ם בפי"א

פרישה

בהם פי' בי"א יום : (יג) ואז יתחילו ימי הנדות כו' לאפוקי מהרמב"ם שס"ל שהם חוזרין סלילה לעולם ע"ש ובב"י הביאו : (יד) בימי נדתה ז' ימים ויהיה הכל דם טהור פי' שאינו מה' מיני דמים שמנו חכמים ור"ל לבד ראיית יום ז' : (טו) וצריכה עוד ז' ימים כי לעולם מונה ז' ימים מתחילת ראייתה ול"ד קאמר עוד ז' ימים אלא ו' ימים מ"ו ועד"ר : (טז) החמירו לטמא כל מראה כו' עיין בב"י שכתב דברי רבינו כמעורבבין ואינן מבוארים כו' שהרי בזה שטמאו כל דם לא יבאו מספקא זו אלא במה שהצריכו לישב ז' נקיים וכ"כ הרי"ף והרא"ש בהדיא ולעד"נ להגיה וי"ו ושמא תראה במקום שמא תראה ותרי ספקות חששו שמא יחליף להם דם טמא בדם טהור וזהו שכתב רבינו חשו שמא יבואו לטעות באיסור כרת כו' וגם חשו שמא יחליף להם דם טמא בדם טהור דהיינו שתראה ו' ימים ויהיה טהור וביום הז' תראה דם טמא וה"א סבורה שהכל טמא והיה נגד חשש הראשון כתב שהחמירו לטמא כל מראה אדום וכנגד חשש השני החמירו שתשב ז' נקיים אחר כל ראייה אפילו אם לא תראה אלא פעם אחת אע"ג דמשום חשש השני היה די בו' ימים נקיים דהיינו שבעה ימים עם יום האחרון של ראייתה מ"מ הואיל דמשום חשש הראשונה שהוצרכו לטמא כל מראה דם אדום ומכח חומרא זו אינה יודעת מתי מתחילין ימי הנדות אי מתחילת ראייתה או באמצע או בסוף וממילא ג"כ אינה יודעת אם היא עומדת בימי נדה או בימי זיבה וכשתראה ג' ימים בימי זיבה צריכה ז' נקיים ולכן תקנו שלעולם צריכה ז' נקיים ואע"ג דאם לא תראה אלא יום אחד או ב' ימים די לה בו' נקיים וכן כשמתחלת לראות אף ע"ג דראתה ז' ימים סגי לה בו' נקיים מ"מ כיון דמצינו דאם תראה ג' ימים וא"ו בימי זיבה או אפי' ראייה אחת בו' ימי נקיים שאז סותרת כל הימים שסיפרה כבר צריכה ז' נקיים מכח זה לא חלקו ותקנו שלעולם צריכה ז' נקיים. גם יש לחשוש דלפעמים כשתראה ג' ימים וא"ו ב' ימים הראשונים היה דם טהור ויום הג' היה דם טמא והחכם שיודע האמת יפסוק לה לשמור יום כנגד יום וטועין לא ידעו להפסיק בין דם לדם יסברו שא"צ ז' נקיים לראיית ג' ימים כמו שלא

דרישה

כו' וז"ל סמ"ג כו'. ומה שכתב הי"א דבעינן כו' ומה שכתב אבל כו' ליתנא דאבל לא גימא לי כו'. לפי הבנתו של ב"י שהי"א מד"ת וי"א מד"ס הם ר"א בן עזריה ור"ע קשה לו ליתנא דאבל. אבל כשתדקדק בדברי הסמ"ג שהביא תמצא שכשל עוזר ונפל עזור וזה כי לפי פירושו על הסמ"ג קשה למה כתב הסמ"ג ואם ראתה יום עשירי צריך שימור לרבי יוחנן יום י"א כנגדו מן התורה הרי יש אומרים שהוא מד"ס גם בראתה בעשירי לפי פירושו של הב"י והסמ"ג לא כתב הי"א רק בראתה בעשירי ואחד עשר ובישוב קושיא זו כמה שקטה גם כן קושיית הב"י על הסמ"ג. ופירוש דברי הסמ"ג הם כך בעשירי לרבי יוחנן מן התורה לדברי הכל אבל בעשירי ואחד עשר פליגי היאך סובר רבי יוחנן די"א שהוא צריך שימור לרבי יוחנן מן התורה וי"א דלרבי יוחנן אין צריך שימור אלא מד"ס ופלוגתא זו לדעת רבי יוחנן הם רב ששת ורב אשי דפ' בא סימן ד' נ"ד דלרב ששת סבר רבי יוחנן שא"צ שימור אלא מד"ס ולרב אשי צריך שימור מן התורה וע"ש בתוס' בסוף דיבור תשמש בתיסבר ופלוגתא זו דרב ששת ורב אשי הוא דוקא בראתה ביום עשירי ואחד עשר אבל בראתה בעשירי לחוד כ"ע מודו דלרבי יוחנן הוא מן התורה ככ"ל ליישב הסמ"ג ובב"י פירש דבריו בע"א וע"כ קשה לו מה שהקשה : [ה] וצריכה עוד ז' ימים ול"ד קאמר ז' ימים כו' ויש ליישב בדוחק לשון ז' ימים דנגד מ"ש תחילה וסבורה לטבול בליל ח' קאמר בתר הכי וצריכה עוד

חידושי הגהות

דברי סמ"ג כך הוא י"א דאף לר' יוחנן אם ראתה י' וי"א כיון דכלו ימי זיבה ומתחילין ימי נדה א"צ שימור יום י"ב אלא מדרבנן כי היכי דבראתה י"א להודיה דצריכה שימור י"ב מדרבנן לרב ששת פרק בא סימן (נד.) וי"א כיון דראתה תרתי יומי בימי זיבה י' וי"א צריכה שימור י"ב מן התורה לרבי יוחנן והכי איתא בסה"ת להדיא ומשם למד הסמ"ג לכתוב כן (ב"ח) ועיין דרישה : ד הט"ז ס"ק ב' כתב להתהפך הדברים בטור וכצ"ל חשו שמא יבאו לטעות באיסור כרת החמירו לטמא כל מראה אדום ושמא תראה אשה בימי נדתה וכו' וע"ש פי' דברים אלו : ה ל"ד קאמר עוד ז' ימים אלא ו' ימים רש"ל ועיין בט"ז הנ"ל :

עיין

(יז) שאפילו אם לא תראה אלא (יח) [ו] טיפת דם כחרדל תשב עליה ז' נקיים כזבה גדולה :

קפד (א) רוב הנשים יש להן וסתות לראות בזמן ידוע כל אחת לפי זמנה (ב) וסתם וסת משלשים יום לל' יום וכל מי שיש לה וסת קבוע בא עליה שלא בשעת וסתה כמו שירצה ואינה צריכה בדיקה ואדרבה אין לה לבדוק לפני תשמיש שלא יהא (ג) לבו נוקפו ופורש אבל כל המרבה לבדוק שלא בשעת תשמיש הרי זו משובחת ובשעת וסתה (ד) [א] צריך לפרוש ממנה עונה אחת [ב] אם הוא ביום פורש מאותה היום כולו אפילו אם הוסת בסופו ומותר מיד בלילה שלאחריו וכן אם הוא בתחלתו פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו וכן הדין אם הוא בלילה פורש

בפי"א זה שתמלא במקצת מקומות שהנדה יושבת ז' ימים בנדתה ואע"פ שלא ראתה דם אלא יום אחד ואחר הג' תשב ז' נקיים אין זה מנהג אלא טעות וכו' עכ"ל. והאחרונים כתבו מנהג זה על שם הא"ז וכמ"ש בתרומת הדשן סי' רמ"ה שלא שמע שום טעם לדבר ע"כ. ואנכי מצאתי כתוב בדרשות הר"ש מאוסטרייך על מ"ש הא"ז שסופרת י"ד יום אחר ראייתה קודם שטובלת דמהר"ש קלוזנ"ר הוא דקדקו בדבר למצוא טעם למ"ש הא"ז וזה והיה נראה להם הטעם כיון שנדה דאורייתא סופרת ז' וטובלת אע"פ שרואה בז' שלא משום טבילה בזמנה מצוה וצריכה עוד לספור ז' נקיים שמא ראייה האחרונה היה בימי זיבה לכך יש להן להמתין ז' ולספור נקיים דשמא תחזור לדאורייתא ואז צריכה ז' לנדות עכ"ל : ומ"ש לכך יש לה להמתין ז' וכו'. כלומר קודם שתתחיל לספור ז' נקיים יש לה להמתין ז' ואח"כ לספור ז' נקיים ואע"פ שאינה יוצאת לאחר ז' הראשונים מ"מ כדי שלא תשתכח ממנה דינא דאורייתא כי שמא תחזור לדאורייתא דבמהרה יבנה המקדש ואז צריכה ז' לנדות ולטבול בסוף ז' לנדות אע"פ שרואה בז' שלא משום טבילה בזמנה מצוה דבלאו האי טעמא הוה קשה מה בכך דתשתכח ממנה דינא דאורייתא ותטבול אחר ז' נקיים גם כשיבנה המקדש וכמו שהיא נוהגת עכשיו ולכן אמר דאם כן תהיה עוברת על טבילה בזמנה מצוה ויש לטעם זה פנים מסבירות :

קפד רוב הנשים יש להם וסתות כו' וסתם וסת וכו'. כלומר אם לא קבעה לה וסת ולא ראתה אלא פעם אחת אז מן הסתם לא תראה עד ל' יום ובא עליה כל קודם ל' דדינה של אשה זו כדין מי שיש לה וסת קבוע דבא עליה שלא בשעת וסתה כו'. אבל אשה שאין לה וסת איכא מחלוקת בין הפוסקים וכמ"ש בסימן קפ"ו: ומ"ש כמו שירצה כלומר בין ערה בין ישנה ולא מיבעי' בישנה דאיכא צערא לבדוק עצמה ולא אטרחוה רבנן אלא אפי' ערה דליכא צערא אינה צריכה בדיקה ואדרבה וכו'. וה"א ספ"ק דנדה תחילת (דף י"ב) בעא מיניה רבי זירא מרב יהודה אשה מהו שתבדוק לבעלה (פי' מי צריכה לבדוק לפני תשמיש) א"ל לא תבדוק. ותבדוק ומה בכך (פי' מדלא אמרת אינה צריכה לבדוק אלא לא תבדוק אלמא דמוזהרת שלא לבדוק ותבדוק ומה בכך) א"כ לבו נוקפו ופורש וכתבו התוס' פר"ח כיון דרואה אשתו בודקת מחשב שאם לא הרגישה לא היתה בודקת שחכמים לא תקנו לבדוק עכ"ל ולפי שקשה על זה מהא דתנן ר"פ כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת דמתוך כך לא אתי בעלה לידי איסורא לפיכך צריך לתרץ דהך מתני' שלא בשעת תשמיש קאמר דמשובחת ולא כפי' רבינו שמחה בהגהת מיימוני פ"ד דביאה דהך בעיא לאחר תשמיש היא ופשטה דאין לה לבדוק דאם כן לבו נוקפו ופורש ממנה מכאן ולהבא אבל לפני תשמיש משובחת אפי' בשעת תשמיש דליתא והא ודאי דלרבינו נמי לאחר תשמיש נמי אין לה לבדוק בפני בעלה דא"כ לבו נוקפו ופורש אלא רבותא אשמועינן דאפילו לפני תשמיש לא תבדוק כ"ש לאחר תשמיש והכי נקטינן: ובשעת וסתה צריך לפרוש וכו' בפרק שני דשבועות (דף י"ח) ובס"פ האשה שהיא עושה (סוף דף ס"ג) וכתב ר"י ע"ש הא"ז פורש אדם מאשתו סמוך לוסתה כ"ד שעות אם רגילה לראות ביום פורש כל אותו היום ולילה שלפניה ואם רגילה לראות בלילה פורש כל אותו הלילה ויום שלפניו ע"כ. ונראה שטעמו מדאיתא בפרק האשה שהיא עושה אמר רבא הלכה כרבי יהודה דברגילה למיחזי בסוף לילה אסורה לפני וסתה ומותרת לאחר וסתה וברגילה למיחזי בתחילת היום אסורה לאחר וסתה ומותרת לפני וסתה ואקשינן ומי אמר רבא הכי והתניא והזרתם את בני ישראל מטומאתם מכאן אמר רבי ירמיה אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה מאי לאו עונה אחריתי (פי' רש"י דאם וסתה ביום אסורה כל היום וכל הלילה

המקומות שהנדה יושבת שבעה ימים בנדתה ואף על פי שלא ראתה דם אלא יום אחד ואחר השבעה תשב ז' נקיים אין זה מנהג אלא טעות ממי שהורה להם כך ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום אחד סופרת אחריו ז' וטובלת בליל שמיני שהוא ליל ב' שלאחר נדתה ומותרת לבעלה עד כאן לשונו (ב) כתב הריב"ש (סימן תכ"ה) שנשאל אם איסור נדה נוהג גם בפנויה והשיב שדבר פשוט הוא שנוהג בה והאריך בדבר וכתב שהטעם שלא תקנו טבילה לפנויה כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק ממנה איסור נדה החמור :

קפד רוב הנשים יש להם וסתות לראות בזמן ידוע כל אחת לפי זמנה כלומר יש רואה לט"ו ימים ויש רואה לעשרים ויש רואה לכ"ה ויש רואה לל': וכתב וסתם וסת כלומר של רוב נשים הוא מל' לל' יום הכי אמרינן בפ"ק דנדה (ט) דעונה בינונית שלשים יום. וכ"כ רש"י בפרק כל היד דסתם נשים חוזין לסוף ל' ימים :

ובכל מי שיש לה וסת קבוע בא עליה שלא בשעת וסתה כמו שירצה ואינה צריכה בדיקה ואדרבה אין לה לבדוק לפני תשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופורש בספ"ק דנדה (יב) בעא מיניה רבי זירא מרב יהודה אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה א"ל לא תבדוק ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש ואף על פי שהגהות מיימוניות כתבו בפרק ד' מה' איסורי ביאה בשם רבינו שמחה דהא דא"ר יהודה לא תבדוק אחר תשמיש קאמר אבל קודם תשמיש מצוה דהכן כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת עכ"ל ראה רבינו לסמוך יותר על דברי התוספות שכתבו מהו שתבדוק פירוש לפני תשמיש לבו נקפו וכו' פר"ח כיון דראה אשתו בודק מחשב שאם לא הרגישה לא היתה בודקת לפי שיודעת שחכמים לא תקנו לבדוק :

ואע"פ שיש מחלוקת בין הפוסקים בענין אשה שאין לה וסת אם היא צריכה בדיקה וכמבואר בסי' קפ"ו מ"מ כולם מסכימים דביש לה וסת קבוע לא בעיא בדיקה וכי הא דפשט ליה רב יהודה לרבי זירא חוץ מהרמב"ם שהוא סובר דאשה שיש לה וסת נמי צריכה בדיקה אחר תשמיש ורבינו סתם דבריו כאן ע"פ הסכמת הפוסקים ולא חשש לדברי הרמב"ם וגם בסימן קפ"ו לא הזכיר סברתו (א) : ומ"ש אבל כל המרבה לבדוק שלא בשעת תשמיש הרי זו משובחת היינו מתני' דפ"ב (יג.) כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ומוקי לה רבינו שלא בשעת תשמיש דאילו בשעת תשמיש הא אמרינן דלא תבדוק וכן העמיד הרשב"א ז"ל: ובשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת בפרק שני דשבועות (יח:) ובפרק האשה שהיא עושה צרכיה (סג:) וכתב הר"ן בפ"ב דשבועות דהא דצריך לפרוש עונה אחת סמוך לוסתה אע"ג דבגמ' מייתי לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא דהא קי"ל וסתות דרבנן וכ"כ הרשב"א בת"ה וכן דעת הרא"ש כמו שאכתוב בסמוך אבל בספר התרומה כתב דמדאורייתא אסור וכן כתבו התוספות בס"פ הבא על יבמתו וגם הרא"ש כתב שם כן ואפשר דמדאורייתא שכתבו לאו דוקא אלא לומר שיש לה סמך מדאורייתא (ב) : ומ"ש אם הוא ביום פורש ממנה אותו היום כולו אפילו אם הוסת בסופו וכו' עד ומותר ביום שלפניו ולאחריו בס"פ האשה שהיא עושה צרכיה (סג:) איפסיקא הלכתא כרבי יהודה דסבר הכי וכך הם דברי כל הפוסקים ולאפוקי מה שנמצא כתוב על שם א"ז פורש אדם מאשתו סמוך לוסתה כ"ד שעות אם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל אותו היום והלילה שלפניו וכן להפך ע"כ ואין טעם ושורש לדברים אלו שהרי בגמרא מפורש כדברי הפוסקים ז"ל וכבר כתב האגור על דברי א"ז חומרא יתירה היא. כתבו הגהות מיימוניות בפ"ד בשם אביאסף וכמה עונה יום או לילה ביומי ניסן ותשרי וחצי יום וחצי לילה ביומי תמוז וטבת ע"כ ונראה שטעמו משום דמשמע ליה דשיעור עונה הוי י"ב שעות מהשעות שהם כ"ד ביום ובלילה ומ"מ נראה לי שאין לחוש לכך מאחר שהפוסקים לא הזכירוהו וגם ליכא דגמרא משמע דלא קפיד אלא על היום או על הלילה לא על השעות ולא הזכירו שעות בפרק האשה אלא משום פלוגתא דרבי יוסי דאיתא התם (ג) :

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וע"ל סימן קצ"ו כיצד נוהגין בזמה"ז :

קפד (א) ובהגהות מיי' פ"ד בשם רבי' שמחה דדוקא לאחר תשמיש לא תבדוק אבל קודם תשמיש מצוה עכ"ל וז"ל האגור בשם מהרר"י מולין דלבעל א"צ בדיקה כלל והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד ובא"ז כתב דטוב להחמיר וה"מ לפני תשמיש אבל לאחר תשמיש לא שלא תהא לבו נוקפו עכ"ל מיהו מרדכי ריש הל' נדה ע"ב פסק כרבי' דאף קודם תשמיש לא תבדוק דלבו נוקפו ולא יאמין לה שהיא טהורה וכ"כ ב"י בשם התוספות וכתב בסימן קפ"ו וכן דעת רוב הפוסקים : (ב) ועיין בס"ס זה מ"ש בית יוסף בשם הראב"ד : (ג) כתב הגהות מיי' פ"ה דהלכות א"ב אשה שאין לה ווסת קבוע אם היא אשה שמשנית וסתה לאחר גו להקדים ב' או ג' ימים יפרוש ממנה בזמן הגעת הווסת ב' או ג' ימים קודם

דרישה

עוד ז' ימים ר"ל שטבילה תהיה ביום כו' : [ו] (טיפת דם כחרדל זה לשון אגודה סימן אלף ס"ב דהא דנקט טיפת דם כחרדל לא משום דפחות מחרדל אינו טמא דא"כ סותר מ"ש לעיל בר"ס מסתראה טיפת דם כחרדל או פחות כו' אלא נקט חרדל אע"פ שאתה אינו יכול לחלקה בג' ראיות למנותה כזבה גמורה אם ראתה בימי זיבה אפ"ה תשב ז' נקיים כזבה גדולה וכ"פ בס"ג ס"ד עכ"ל עכ"ה) :

סי' קפד [א] צריך לפרוש ממנה עונה אחת ז"ל ב"י וכך הם דברי הפוסקים לאפוקי ממה שנמצא כתוב ע"ש א"ז פורש אדם מאשתו סמוך לוסתה כ"ד שעות אם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל אותו היום והלילה שלפניו וכן להיפך ואין טעם ושורש לדברים אלו שהרי בגמרא מפורש כדברי הפוסקים וכבר כתב האגור על דברי הא"ז חומרא יתירה היא עכ"ל : [ב] אם הוא ביום פורש ממנו אותו היום כולו וכתבו הג"מ בשם אביאסף וכמה עונה יום או לילה ביומי ניסן ותשרי. וחצי יום וחצי לילה בימי תמוז וטבת עכ"ל וב"י הביאו וכתב עליו ז"ל ונראה שטעמו משום דמשמע ליה דשיעור עונה הוי י"ב שעות מהשעות שהן כ"ד ביום ובלילה ומ"מ נ"ל שאין לחוש לכך מאחר שהפוסקים לא הזכירוהו וגם ליכא דהגמרא משמע דלא קפיד אלא על היום או על הלילה לא על השעות ולא הזכירו שעות בפ' האשה אלא משום פלוגתא דר"י דאיתא התם עכ"ל ב"י ור"ל שלא קי"ל כהג"מ שמצריך לעונה י"ב שעות ממש וממילא בתקופת טבת שהיום קצר רק שמנה שעות גמורות לא סגי הח' שעות דיום אם וסתה ביום אלא צריך לפרוש ג"כ עוד ד' שעות בלילה כשיעור שיש מחצי היום עד חצי הלילה דהוא לעולם י"ב שעות אלא סגי בפרישות יום לחוד ומחשבין הח' שעות לי"ב שעות זמניות והוו קולא וה"ה אם וסתה בלילה בתקופת טבת שהלילה היא י"ו שעות הוא חומרא שאז צריכה לפרוש כל הלילה דמחשבין אותה לי"ב שעות זמניות או דלא פלגו חז"ל ולא הזכירו שעות בעונת הפרישה אלא יום ולילה כן שיהיו ארוך כן שיהיו קצר. ולדעת הג"מ הנ"ל שמצריך י"ב שעות גמורות היה נ"ל לומר דאם וסתה ביום בתקופת טבת שהיום אינו ארוך אלא ט' שעות כשבאתה לחוש פעם שני אינה מוספת בתחילת היום אלא צריכה לפרוש שעה ומחצה קודם היום עד שעה ומחצה בתחילת לילה ואם וסתה בלילה כשבאתה לחוש פעם שנית עונת הלילה אינה צריכה לפרוש מתחילת הלילה אלא משעה

פרישה

שלא הצריכו לאשה זאת נמצא שסוברכו לתקן ז' נקיים על ראייה אחת. ואת"ל לפ"ז קשה דאמר תיקון משם הראשון דאמר דהחמירו לטמא כל מראה דם אדום הו"ל וכדי שלא לחשוש שמא תטבול ביום שני לנדותה הוסיפו חומרא כו' שהוא תיקון משם השני י"ל דכוונת רבינו ליישב מ"ש בתיקון משם הראשון שתקנו לטמא כל דם מאי תקנה הוא זה כלא תקנה זו תהיה קלקלה ממקום אחר באשר לא ידעו מתוך ריבוי הספיקות אם עומדת בימי נדותה או בימי זיבותה ע"ז כתב דגם זה תקנו כאשר החמירו חומרא ובזה ממילא מתוקן נמי משם השני הנ"ל וק"ל :

(יז) שאפילו אם לא תראה אלא טיפת דם כחרדל כו' חומרא זו היא פן יבא לטעות כשנעשה זבה גדולה התחילה וספרה עד ז' נקיים וראתה בז' טיפה כחרדל הרי הדין שצריכה לישב ז' נקיים שהרי סתרה כל המנין ויש שאינן בקיאות בין תחילת הראיה לסתירת הספירה ויבא הדבר לכלל טעות עכ"ל הרמב"ן והוא בכלל מ"ש שאפי' לא תראה אלא טיפת דם כחרדל ר"ל והו"א דודאי אינה אלא ראיה אחת ולא צריכה ז' נקיים דבשלמא כשראתה דם מרובה החמירו דשמא יצא מן המקור בג' ימים זה"ז ושהה בפרוזדור שהוא כמי שיצא לחוץ וצריכה מן התורה ז' נקיים אבל לא בדם מועט כזה קמ"ל ומשום סתירה ר"ן (נ"ל דקשה לר"ן מאחר דכבר מבואר במשנה דאפי' בזמן הראשונים הוי טיפת דם כחרדל כאיסור נידה גמורה וא"כ מאי רבותא דרבי זירא דאמר החמירו בנות ישראל דאפילו על טיפת דם כחרדל יושבת ז' נקיים למה ישתנה טיפת דם כחרדל ממה שהיה והנ"ל דהחמירו שאפי' על ראיה אחת יושבת ז' נקיים לכן תירץ דהו"א כו' ודו"ק עכ"ה) : (יח) טיפת דם אבל לא כשמצאה כתם ר"י :

סי' קפד (א) רוב הנשים יש להם וסתות לראות בזמן ידוע כל אחד לפי זמנה כלומר יש רואה לט"ו ימים ויש רואה לעשרים יום ויש לכ"ה ויש לל' ב"י :

(ב) וסתם וסת ר"ל של רוב הנשים : (ג) לבו נוקפו ופורש שיסבור ודאי הרגישה דם שאם לא הרגישה לא היתה בודקת לפי שיודע שחכמים לא תקנו לבדוק ר"ח ב"י (וכ"ש שלא תבדוק אחר תשמיש דאז יותר יש לחוש לשמא יהא לבו נוקפו ופורש בפעם אחרת וכן משמע מהג"מ והביאו ב"י עכ"ה) : (ד) צריך לפרוש ממנה עונה אחת כתב הר"ן בפ"ב דשבועות דהא דצריך לפרוש ממנה עונה אחת סמוך לוסתה אע"ג דבגמרא מייתי לה מקרא אסמכתא בעלמא הוא

חידושי הגהות

קפד א עיין ש"ך ס"ק ז' שהאריך ליישב דברי הא"ז :

ומ"ש בין שקבעה וסת בג' פעמים או בפעם אחד מבואר במשנה פרק האשה שהיא עושה צרכיה (שם): וכתב הרשב"א בד"א בגדולה אבל בקטנה שלא הגיעה לימי הנעורים ולא הביאה סימנים א"צ לפרוש סמוך לוסתה כל זמן שלא קבעתו בשלשה פעמים בת"ה ראש ש"ג והטעם מבואר שהוא מפני שהיא מוחזקת באינה ראויה לראיות ומש"ה חשבינן ראיותיה מקרה עד שתוחזק בג"פ ובסי' קפ"ט יתבאר שדין זקנה שנסתלקו דמיה שוה לדין קטנה בזה ודין מעוברת ומניקה כתב רבינו בסמוך: **כתב** הראב"ד ואם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לה שפיר אי קודם הנץ החמה או אחר הנץ החמה יש מחמירים לאוסרה כל היום וכל הלילה ויש מקילים שאינה אסורה אלא ביום והכריע הוא כדברי המקילים כ"כ בספר בעלי הנפש וכ"כ הרא"ש בשמו פרק האשה שהיא עושה צרכיה וכתב שטעם המקילים משום דוסתות דרבנן כ"ש סמוך לוסתה הלכך הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ולא חיישי' אלא ליום שהוא ודאי בימי נדתה: ואם רגילה לראות ראייה מרובה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה איכא מ"ד שאסורה כל היום וכל הלילה וכו' עד וביום כשיעור הנמשך בו כל זה כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש וז"ל הרא"ש בפ' האשה שהיא עושה צרכיה ואם רגילה לראות ראיה מרובה מקוד' הנץ החמה עד אחר הנץ איכא מ"ד אסורה בלילה וביום משום דההיא שעתא כולה שעת הוסת הוא ואפי' ר' יוסי דאמר ימים ושעות וסתות מודה דשעת הוסת מיהא אסורה לשמש בכולה הילכך לרבי יהודה דאמר כל העונה כולה ומפני שעת הוסת נאסרה כל העונה כל היום וכל הלילה אסורה שהרי וסתה הוא ביום ובלילה ואיכא מ"ד דכי האי גוונא בתר תחילת הוסת אזלינן ולא מיתסרא אלא בלילה אע"ג דבכל שעת הוסת אסורה לשמש ואפי' לרבי יוסי ה"מ לשעת הוסת עצמה אבל לאסור את שלפניו ושלאחריו לא אסרינן אלא ההיא עונה דתחילת הוסת קאי בה ואם בדקה קודם הנץ החמה ולא ראתה כל אותה שעה אסורה אבל כל היום מותרת לפי שעיקר הוסת בתחילתו הוא והכריע הוא כי הך סברא בתרא מהא ב דתניא היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה אינה אסורה אלא עם הנץ החמה דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר כל היום שלה ואוקימנא להא ברגילה למחזי בסוף ליליא וכל היכא דתני עם לאלתר משמע ואי ס"ד דבכה"ג אסורה ביום ובלילה היכי קתני כל היום שלה והא א"א דלא עיילא ראיה בתוך הנץ החמה ותיאסר בימאמא ובליליא ועוד סתמא קתני להיות רואה ולא מפליג בין ראיה מרובה לראיה מועטת הלכך אינה אסורה אלא עונת הלילה ושעת הוסת בלבד עכ"ל ואיכא למידק בדברי רבינו למה לא כתב והראב"ד הכריע כסברת המקילים כמו שכתב באידך פלוגתא דבסמוך ונראה לומר שרבינו סובר דאף על גב דלכאורה משמע מדברי הרא"ש שאין כאן אלא ב' סברות מדכתב והכריע הוא כי הך סברא בתרא כי דייקת בה תלתא ניניהו דסברא תנייתא לא אמרה דמיתסרא ביום בשעת הוסת אלא לר' יוסי אבל לרבי יהודה דקי"ל כוותיה משמע דלא אסר ביום כלל דאי הוה מיתסר שעת הוסת ביום לרבי יהודה הוה מיתסר כל היום והראב"ד סובר דלדידן נמי דקי"ל כרבי יהודה מיתסר ביום בשעת הוסת ומ"ש הרא"ש שהכריע כסברא בתרא היינו לענין שריותא דביום אבל לעולם יש חילוק בינו לאותה סברא בעת הוסת ביום דלההיא סברא שרי ולדידיה אסור ולטעמיה אזיל שסובר שאע"פ שהגיע תחילת הוסת ולא ראתה צריכה לפרוש כל ימי הוסת ומש"ה מצריך הכא לפרוש כל שעת משך הוסת ואא"כ שריא אפילו ביום אפילו לר' יהודה כנ"ל שהוא דעת רבינו אף ע"פ שמדברי רבינו ירוחם נראה שהוא מפרש דההיא סברא נמי אסרה בשעת וסת ביום כסברת הראב"ד ז"ל: ואם וסתה נמשך ב' ימים או ג' ששופעת או מולפת ב' ימים או שלשה כתב הראב"ד שכולן חשובין כעונה אחת עד ולזה הסכים הרא"ש ז"ל ג"ז בפסקי הרא"ש בס"פ האשה שהיא עושה צרכיה והכריע כסברת הרז"ה וכתב שלא נראו לו דברי הראב"ד בזה וכתב דסברת הרז"ה מסתייעא מדאמרי' פ"ק דנדה (יא.) אהא דתנן דנדה אינה צריכה להיות בודקת הניחא לר"ל דאמר אין אשה קובעת וסת בימי נדתה אלא לר' יוחנן דאמר קובעת תבדוק ואי אמרת דאם נמשך זמן ראייתה ב' וג' ימים חשיבי כעונה א' וצריכה לחוש לכולן גם לר"ל קשה דתבדוק כדי שתדע כמה צריכה לפרוש מבעלה כשיגיע וסתה אלא ודאי א"כ לפרוש אלא עונת תחילת הוסת עד כאן לשונו והרשב"א בת"ה כתב ראיה זו והביא עוד ראיה מדתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה היתה למודה לראות עם הנץ החמה אינה אסורה אלא עם הנץ החמה דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר ג כל הלילה שלה כלומר כל הלילה אסורה ואוקימנא ברגילה למחזי בסוף לילה סמוך להנץ החמה דכל היכא דתניא עם לאלתר ממש משמע ואם איתא הו"ל לר"י

פורש כל הלילה ומותר ביום שלפניו ולאחריו (ה) [ג] בין שקבעה וסת בשלש פעמים או בפעם אחת (ו) וכתב הרשב"א בד"א בגדולה [ד] אבל בקטנה שלא הגיעה לימי הנעורים ולא הביאה סימנים אין צריך לפרוש סמוך לוסתה (ז) כל זמן שלא קבעתו בג' פעמים כתב הראב"ד ואם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לה שפיר אי קודם הנץ החמה או אחר הנץ החמה יש מחמירים לאוסרה כל היום וכל הלילה ויש מקילין שאינה אסורה אלא ביום (ח) והכריע הוא כדברי המקילין ואם רגילה לראות ראיה מרובה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה איכא מ"ד שאסורה כל היום וכל הלילה דההיא שעתא כולה שעת וסת היא ואיכא מאן דאמר דבתר תחילת הוסת אזלינן (ט) ולא מיתסרא אלא בלילה (י) והראב"ד כתב שאינה אסורה אלא בלילה וביום כשיעור הנמשך בו ואם וסתה נמשך שני ימים או שלשה ימים ששופעת או מזלפת שני ימים או שלשה ימים

הלילה שלפניו ורבי יהודה לא אסר אלא עונת וסתה) לא אותה עונה ותרתי למה ליה (לרבא לאשמועינן) צריכא דאי אשמועינן הא הו"א ה"מ לטהרות אבל לבעלה לא קמ"ל ואי מההיא הו"א סמוך לוסתה עונה אחריתי קמ"ל אותה עונה וס"ל להא"ז דכיון דפשטא דלישנא דרבי ירמיה דקאמר דצריך לפרוש סמוך לוסתה משמע עונה אחריתי דהיינו יום ולילה שהן כ"ד שעות כך ראוי לכל אדם לפרוש כ"ד שעות דאף ע"ג דאמר רבא הלכה כר' יהודה אותה עונה טפי לא ודאי כך היא ההלכה אבל ראוי להחמיר שלא מן ההלכה וה"ט דשמא תראה עם הנץ החמה ותהא סבורה דחזיא בסוף לילה והיא לא חזיא אלא בתחילת היום א"כ איפכא תהא סבורה דחזיא בתחילת היום והיא לא חזיא אלא בסוף לילה הלכך לעולם צריך לפרוש יום ולילה. ויש קצת סמך לחומרא זו ממ"ש בסמוך היכא דלא קים לה שפיר אי קודם הנץ אי לאחר הנץ דיש מחמירין לאוסרה כל היום וכל הלילה. ונראה לפע"ד דכך ראוי לנהוג בחומרא זו דהא"ז דאין ספק שכך היתה קבלה בידו מפי הזקנים ודלא כב"י דכתב דאין טעם ושורש לדברים אלו והאגור גם הוא כתב דחומרא יתירה היא אבל לפי הטעם שכתבנו ראוי ונכון לנהוג חומרא זו וכך שמעתי בימי חורפי שכירא דבר ה' נהג מעולם בחומרא זו: כתב בהג"ה מיימוני' פ"ד דביאה ובאביאסף כתב דעונה זו או יום או לילה מימי ניסן ותשרי וחצי יום וחצי לילה בתמוז וטבת ותימה עכ"ל וגם הב"י דחה דבריו ומש"ה לא הביאו בש"ע ושרי להו מארייהו דאישתמיטתא להו הא דאיתא ר"פ תינוקת להדיא דלגבי נדה כמי הוי עונה י"ב שעות דווקא דהיינו יום או לילה ביומי ניסן ותשרי וחצי יום וחצי לילה ביומי תמוז וטבת ע"ש (דף ס"ה ע"ב) והכי נקטינן: **וכתב** הרשב"א בד"א בגדולה אבל בקטנה שלא הגיע לימי הנעורים ולא הביאה סימנים א"צ לפרוש סמוך לוסתה כ"ז שלא קבעתו בשלשה פעמים איכא לתמוה דמשמע דווקא בדאיכא תרתי אבל בהביאה סימנים אפילו לא הגיעה לימי הנעורים או הגיעה לימי הנעורים אפילו לא הביאה סימנים גדולה הוא וצריך לפרוש וכו'. והא ליתא כדאיתא בפ' יוצא דופן דכלא הגיעה לימי נעורים אפילו הביאה סימנים שומא ניניהו וה"ה בהגיעה לימי הנעורים כיון שלא הביאה סימנים קטנה היא. ונראה ודאי דהאי ולא הביאה סימנים פירושו או לא הביאה סימנים דוא"ו המדבקת היא במקום או המחלקת ועיין לקמן בסימן קפ"ט אבל מ"ש רבינו לשון הרשב"א תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות וכו'. לסם התבאר בס"ד וכן מה שכתב גם ב"י: **כתב** הראב"ד ואם רגילה לראות בהנץ החמה וכו' טעם המקילין הוא כיון דקודם הנץ החמה הוא עומד בספק אם התחילה לראות בו אם לאו אבל לאחר הנץ החמה הוא ודאי שעת וסתה ואנן קי"ל וסתות דרבנן כ"ש סמוך לוסתה הלכך קודם הנץ החמה הו"ל ספק דרבנן ולקולא ולא חיישינן אלא ליום שהוא ודאי בימי נדתה ולא דמי למ"ש אח"כ בסמוך ברואה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה דכיון דאין שם ספק דודאי התחילה לראות מקודם הנץ החמה ס"ל להראב"ד דבתר תחילת הוסת אזלינן ולא מיתסרא אלא בלילה וביום כשיעור הנמשך בו מיהו כבר כתבתי דבכל וסת יש לנהוג בחומרא דא"ז יפרוש יום ולילה מטעם חששא זו דשמא תראה עם הנץ החמה וטועה היא בין רואה בסוף לילה לרואה בתחילת היום א"כ כל שכן היכא דלא קים לה שפיר דיש לנהוג כיש מחמירין לאוסרה כל היום וכל הלילה. ובש"ע פסק היכא דלא קים לה שפיר אינה אסורה אלא ביום וכהכרעת הראב"ד והרא"ש ולפעד"נ דאע"ג דכך היא הלכה מ"מ באיסור כרת ראוי להחמיר כיש מחמירין: ואם רגילה לראות ראייה מרובה וכו'. פי' ג' סברות הן סברא הראשונה דכיון דוסתה נמשך מתוך סוף הלילה עד תוך תחילת היום א"כ צריך לפרוש עונת הלילה בשביל שהוסת הוא בסוף הלילה וצריך לפרוש גם כל עונת היום בשביל שהוסת הוא גם בתחילת היום. וסברא ב' דבתר תחילת הוסת אזלינן ולא מיתסרא אלא כל הלילה ואם לא ראתה כל הלילה מותרת לשמש כל היום ואין צריך לפרוש אף בזמן משך וסת דתחילת היום וסברת הראב"ד דודאי בתר תחילת הווסת אזלינן אלא דבתחילת היום נמי אסורה כשיעור הנמשך בו ואם לא ראתה שוב אינה חוששת כל היום ומשמע דהכי נקטינן כסברת הראב"ד שכתב רבינו באחרונה בשמו וכדמשמע בדברי הרא"ש שהעיקר כהראב"ד וכן פסק בש"ע: ואם וסתה נמשך ב' ימים וכו'. נראה דהראב"ד לטעמיה אזיל דאע"ג דבתר תחילת הווסת אזלינן ולא מיתסרא אלא עונה אחת דתחילת הווסת ולא ראתה כל אותה עונה אפ"ה צריך לפרוש אחר אותה עונה כל ימי משך הווסת וכן כתב ב"י דהראב"ד לטעמיה אזיל ע"ש ודעת הרז"ה דא"צ לפרוש אלא עונה הראשונה

פרישה

סוף דהא קי"ל וסתות דרבנן: (ה) בין שקבעה וסת בג' פעמים או בפעם אחת פירוש לעולם צריכה להפריש ממנה עונה א' ול' שקבעה לא קאי אלא אמ"ש בג' פעמים אבל בפ"א לא שייך למימר קבעה וכן משמע מדכתב או בפעם אחת ואי איתא דקבעה קאי ג"כ אפעם אחת הול"ל בין בפ"א ועיין בדרישה: (ו) וכתב הרשב"א בד"א בגדולה אבל בקטנה כו' ולא הביאה סימנים פ"ל סימן קפ"ט שמור רבינו וכתב דין זה בשם הרשב"א בארוכה ושם מבואר דמ"ש ולא הביאה סימנים לאו אקטנה קאי דקטנה אפי' הביאה סימנים כשומא ניניהו אלא אגדולה שלא הביאה סימנים קאי וכאילו אמר או לא הביאה סימנים כו' ע"ש: (ז) כל זמן שלא קבעתו בג' פעמים לפי שהיא במוקת שאינה ראויה לראייתה ומש"ה חשבינן לראיית מקרה עד שתוחזק בג' פעמים וכן בזקינה שנסתלק דמיה כמ"ש בסימן קפ"ט ב"י: (ח) והכריע כדברי המקילין לפי שוסתות דרבנן וכ"ש סמוך לוסתה וסו"ל ספק דרבנן ולקולא ולא חיישינן אלא ליום שהוא ודאי בימי נדותה אסר"י ר"ל שעתה מוספת למה שראתה ל' או כ"ס יום לפני זה ואז היתה ביום ודאי טמאה דאף אם היתה התחלת ראייתה קודם הנץ החמה מ"מ אותו יום עכ"פ היה בכלל ימי נדותה משא"כ קודם הנץ החמה של אותו יום ראייתה לא היה ודאי בכלל ימי נדותה וק"ל: (ט) ולא מיתסרא אלא בלילה אבל ביום אפילו כשיעור משך הוסת מותרת כיון דלא ראתה בתחילת זמן וסת ב"י: (י) והראב"ד כתב שאינה אסורה אלא בלילה וביום כשיעור הנמשך בו ז"ל ב"י ולטעמיה אזיל שסובר אע"פ שהגיע תחילת הווסת ולא ראתה צריכה לפרוש כל ימי הוסת כו' ור"ל בפלוגתא שכתב

דרישה

משעה ומחצה בלילה עד שעה ומחצה לפני עמוד השחר שהוא י"ב שעות וע"ד זה נמי בחודש תמוז אם הוא ביום א"צ לפרוש ממנה אותו היום כולה. והיה נראה לפרש כן משום דבתקופת טבת הלילה לוה מן סוף היום ומן תחילת היום מכל אחד חצי תוספת מה שהלילה ארוכה מי"ב שעות וכן בתקופת תמוז היום לוה מן הלילה משתי הקצוות דלילה ומ"מ חצי היום וחצי הלילה לא בא אלא לומר דזמן העונה דתקופת טבת ותמוז הוא ג"כ י"ב שעות ולאפוקי שתאמר שעונה שלה היום והלילה כמות שהן הן ארוכין הן קצרים. אבל אין ל' חצי היום וחצי הלילה דכתב ה"מ סובלת פירוש זה. לכן נראה דס"ל דהו"ל נקטו זמן קבוע ואמרו שבתקופת טבת ותמוז יתחיל היום מחציו ואילך כדין תחילת היום בתקופת ניסן ותשרי לכל דיניו שאם תראה בחצי היום בתקופת תמוז מותרת לשמש לפני חצי היום וצריכה לפרוש מחצי היום עד חצי הלילה שימדיו יהיה י"ב שעות הן שהיום הוא ארוך או קצר כדין אם ראתה בהתחלת היום בתקופת תשרי דמותרת לשמש קודם היום ואם תראה בתקופת תמוז ב' שעות אחר חצי היום אזי גם כן מחשבת העונה מחצי עד חצי הלילה וכן אם תראה קודם חצי הלילה מותרת לשמש מיד אחר חצי הלילה וצריכה לפרוש מחצי היום. ונקטו הו"ל שיעור חצי היום והלילה משום שהן שיעורין מוגבלים שהכל יודעין אימת הוא חצי היום וגם חצי הלילה יודעין העולם על ידי קריאת התרנגול וק"ל: וע"ל בטור א"ח בסימן רמ"א מ"ש לייסב הא דאמרינן אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או סמוך לטבילתה ועוד כ"ל מה שאמרו אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה ל"ד סמוך אלא לאפוקי אם לא ראתה מעולם או שלא ראתה זה ימים רבים כגון מינקת:

[ג] בין שקבעה וסת בג' פעמים או בפ"א עיין מ"ש בפרישה וכן מוכח לקמן סימן קפ"ט וכן משמע ומוכח בפרק האשה שהיא עושה צרכיה סוף דף ס"ג שפס במשנה איתא היתה למודה לראות כו' עד שאין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענו ג"פ ושם בגמרא דף ס"ד לא אמרן אלא למקבע אבל למיחש לה בחדא זימנא חיישינן עכ"ל ור"ל חיים שלא ישמש כל העונה גם מראה מקום מולא דין זה משם: [ד] אבל בקטנה כו' א"כ לפרוש סמוך לוסתה לכאורה נראה לדקדק דדוקא בסמוך לוסתה דהיינו כל העונה א"כ לפרוש אבל בזמן וסת עצמו צריך לפרוש

חרושי הגהות

ב דתנן שם ס"ג: ג במשנה שם (סג:) איתא כל היום שלה ופירש"י משעבר הנץ החמה ולא ראתה מותרת לשמש כל אותו היום אבל בלילה שלפני הנץ החמה אסורה וע"ש בגמרא

הראשונה שהוא עיקר הווסת וכשלא ראתה כל אותה עונה שוב אינה חוששת כלל לר"י למימר כל הלילה וכל היום שלה דא"א שלא תכנס הראיה לתוך הנך מעט
דכיון שנסתלק העיקר ולא ראתה נסתלק הטפל דהדמים שהיא רואה אחר עונת ועוד דסתמא קתני היתה למודה להיות רואה ולא חילק בין ראייה מרובה למועטת
תחילת הווסת דמים יתירים הן דאיתוספו בה וכשעברה עונת זמן תחילת הווסת ואפ"ה קתני כל הלילה שלה אבל ביממא שריא וכן דעת הרז"ה ואף הר"א כתב
אינה צריכה לחוש יותר וכך הסכים הרא"ש וכן פסק בש"ע ותימה דהפסקים ראיה זו אלא שהוא הכרע שצריך לחוש לזמן המשכתו וסמעתין דפ"ק דנדה ודאי

ימים כתב הראב"ד שבולן חשובין כעונה אחת ואע"פ שהגיע תחלת הוסת ולא ראתה צריכה לפרוש כל ימי משך הוסת (יא) וכ"ב הרמב"ן שחוששת לכל ימי משך הוסת שבכל יום ויום וסת בפני עצמו הוא ואפי' נעקר יום הראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולם (יב) והר"ז הלוי כתב שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכיון שעברה העונה ולא ראתה מותרת (יג) [ה] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. ואם הגיע וסתה בימי עיבורה (יד) משהוכר עוברה או בימי מניקתה שהן כ"ד חדשים משנולד הולד (טו) אפי' מת הולד (טז) אין צריך לפרוש סמוך לוסתה וכן לאחר הוסת מותרת אע"פ שלא בדקה. האשה שהיתה נחבית במחבא מפני פחד (יז) והגיע וסתה חוששת לו (יח) אפי' לא היה לה וסת קבוע עבר היום ולא בדקה מותרת שהרדה מסלקת הדמים

ודווקא

לאסורה סותרים זה את זה דכיון דכתב הרא"ש תחילה הכרעת הראב"ד ברואה ראייה מרובה דאסורה עונת הלילה שעת עונת הווסת ביום וא"כ היאך פסק גבי שופעת ב' וג' ימים בהיפך מדעת הראב"ד דאינה אסורה אלא אותה עונה דתחילת הווסת בלבד ולא כל ימי משך הווסת. ונראה דדוקא ברואה ראייה מרובה מסוף הנץ עד תוך תחילת היום כיון דהכל ראייה אחת היא מסתברא כהראב"ד דצריך לפרוש כל עונת הלילה שעת משך הווסת ביום דכל משך זה בשם ווסת נקרא כיון שאין שם אלא ראייה אחת אבל בשופעת ב' וג' ימים דאינה ראייה אחת והדמים שרואה בעונה ראשונה הוא תחילת הווסת וכל מה שרואה אח"כ דמים יתירים הן דאיתוספו בה אין זה נקרא בשם משך הווסת כיון שאינה ראייה אחת וכדקאמר תלמוד' פ"ק דנדה (דף י') מכלל דשופעת כי נהרא בתמיה וכי אפשר שתראה ראייה אחת ושופעת כי נהרא ז' ימים והיה אלמא דשופעת ב' וג' ימים לא איירי ברואה ראייה אחת וע"ל ריש סי' ק"ד. ואע"ג דהראב"ד אינו מחלק בכך וס"ל דגם זה נקרא בשם משך הווסת מ"מ הרז"ה והרא"ש מחלקים בסברא זו ואחריהם נמשך בש"ע בפסקיו כ"ל ודו"ק. ועיין במ"ש בסימן קפ"ט בס"ד אבל ראתה ע"ו לחדש זה והומשכה ראייתה וכו' ועיין עוד שם אבל מ"ש וכולן אין חוששין להן אלא לשעתן ובמ"ש לשם בס"ד:

ואם הגיע ווסתה בימי עיבורה וכו'. האשה שהיתה נחבית במחבוא וכו' בפ"ק דנדה (דף ט') בעא מיניה הוא סבא מר' יוחנן הגיע עת ווסתה בימי עיבורה ולא בדקה מהו קמיבעיא ליה אליבא דמ"ד ווסתות דאורייתא · פירש"י אותה בדיקה שהצריכוה לאשה להבדק בשעת ווסתה ד"ת הוא הל"מ דאורח בזמנו בא ואם בא יום ווסתה ולא בדקה מחזקת לה טמאה לקמן בפ' כל היד דף י"ו וקא מיבעי' לן אם לא בדקה ביום ווסתה בימי עיבורה מהו כיון דווסתות דאורייתא בעיא בדיקה א"ד כיון דדמיה מסולקין לא בעיא בדיקה. א"ל תניתוה רמ"א אם היתה במחבא (מחמת פחד כרכום או ליסטיס) והגיע שעת ווסתה ולא בדקה טהורה שחרדה מסלקת את הדמים טעמא דאיכא חרדה הא ליכא חרדה והגיע ווסתה ולא בדקה טמאה אלמא ווסתו' דאורייתא וכיון דאיכא חרדה דמים מסולקין ולא בעיא בדיקה ה"נ במעוברת דמיה מסולקים ולא בעיא בדיקה:

ומ"ש רבינו דמניקה כל כ"ד חדשים דינה כמעוברת מבואר לשם בדברי הרא"ש דדין מניקה שוה למעוברת דשריא בלא בדיקה והא דתנן (דף י"א) אע"פ שאמרו דיין שעתן צריכה להיות בודקת אבתולה וזקנה קאי ולא אמעוברת כדאמר רבי יוחנן עלה דההיא וכו' עכ"ל רצונו לומר דבסוף (דף י') קאמר ר' יוחנן דמעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן דיין כל ימי מניקותן. מעוברת משנה שם (דף ז') משיודע עוברה. ומניקה אסיקנא בגמרא (ד' ט') אליבא דחכמים דהלכתא כוותייהו אפילו גמלתו או מת כל כ"ד חדש מסולקת דמים מחמת צער לידה איבריה מתפרקים ודמיה מסתלקים ואינן חוזרים עד כ"ד חדש ואין הדבר תלוי ביניקת הולד. ומ"ש רבינו עוד דמעוברת ומניקה א"צ לפרוש סמוך לווסתה מפורש לשם בדברי הרא"ש. והקשה ב"י כיון דמדין היתה במחבוא פשטינן למעוברת דלא בעיא בדיקה כיון דדמיה מסולקים אם כן מאחר שכתב רבינו דמעוברת א"צ לפרוש ממנה סמוך לווסתה ואפילו לכתחילה משמע הכי הו"ל לפסוק דהיתה במחבוא לכתחילה נמי א"צ לפרוש סמוך לווסתה ולמה כתב בהגיע ווסתה במחבוא דחוששת לו והאריך בזה עיין עליו אבל לפעד"נ דבר ברור דהרא"ש לא היה גורס בהך בעיא דסבא הגיע עת ווסתה בימי עיבורה ולא בדקה מהו כגירסת הספרים שבידינו אלא היה גורס הגיע עת ווסתה בימי עיבורה מהו והכי מבואר בפסקי הרא"ש וקמיבעיא ליה בלכתחילה דילמא לא בעיא בדיקה

מכרעת טפי דאינה חוששת אלא לעונת עיקר התחלתו וכמו שכתבנו אלא שק"ל קצת הא דאמרינן פ"ק דנדה (י:) גבי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אפילו שופעת כל ז' אינו אלא כראיה אחת ופוסקת הו"ל כשני ראיות אלמא ראיה שניה שבתוך נדתה לאו בתר ראיה ראשונה שדינן לה לומר דאין דמים אלא מחמת ראיה ראשונה אלא כראיה בפני עצמה חשבינן לה וכיון שכן פוסקת וחוזרת ורואה תחוש לכולו וי"ל דהתם דוקא להחזיקה בדמים הוא שאמרו כן וכ"ת לטהרות ואי נמי לבעל ולענין כתמים אבל מכל מקום התחלת הראיה הוא העיקר לענין קביעת הוסתות ואף לביאת אורח ובהסתלק העיקר יסתלק הטפל וכן כ"ל עיקר עכ"ל הרי שהרשב"א מסכים ג"כ לדברי הרז"ה וגם הריטב"א בספ"ק דנדה כתב כדברי הרז"ה וכתב רבינו ירוחם שכן כתבו רוב הפוסקים וכן פשט המנהג: ומ"ש רבינו שהרמב"ם סובר כהראב"ד מבואר בהלכותיו:

ואם הגיע וסתה בימי עיבורה משהוכר עוברה או בימי מניקתה וכו' אין צריך לפרוש סמוך לווסתה וכן לאחר הוסת מותרת אף ע"פ שלא בדקה בפ"ק דנדה (ט.) הא דתנן מעוברת ומניקה דיה שעתה בעא מיניה ההוא סבא מרבי יוחנן הגיע שעת ווסתה בימי עבורה ולא בדקה מהו ומסיק דכיון דדמיה מסולקים לא בעיא בדיקה וכן דעת רבותינו הצרפתים וכן דעת הר"ז ז"ל וכתב הרא"ש מהכא משמע דהא דאמרי' אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם עונה א' סמוך לווסתן כשהיא מעוברת אין צריך לפרוש דאפילו בשעת וסתן אמרי' הכא דלא בעיא בדיקה ע"כ ואף על פי שהרא"ש לא כתב אלא מעוברת כתב רבינו דה"ה למניקה וכ"כ רבינו ירוחם ג"כ וטעמם משום דמשמע להו שבכלל דברי הרא"ש היא מדכתב על הא דמעוברת כלשון הזה והא דתנן במתניתין אף על פי שאמרו דיין שעתן צריכה להיות בודקת אבתולה וזקנה קאי ולא אמעוברת כדאמר רבי יוחנן עכ"ל וכיון דהרא"ש סמך על דברי ר' יוחנן ואשכחן דר"י משוה מניקה למעוברת כדאיתא בגמרא ור' יוחנן אמר ל"ש אלא בתולה וזקנה אבל מעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן דיין כל ימי מניקתן ממילא משמע דסבר הרא"ש דמניקה נמי אין צריך לפרוש אפילו בשעת ווסתה וכך הם דברי הרשב"א בת"ה וכתבם רבינו בסימן קפ"ט: ומ"ש גבי מעוברת משהוכר עוברה הכי תנן פ"ק דנדה (ז:) אהא דתנן מעוברת דיה שעתה ובסי' קפ"ט יתבאר כמה שיעור זמן הכרת העובר: ומ"ש גבי מניקה דימי מניקתה הם כ"ד חדש משנולד הולד ואפי' מת א"צ לפרוש סמוך לווסתה שם פלוגתא דר"מ ורבנן אהא דקתני דמניקה דיה שעתה וידוע דהלכה כרבנן דאמרי אפילו גמלתו או מת דיה שעתה כל כ"ד חדש לפיכך אם היתה ד מניקתו י' וה' שנים מטמאה מעת לעת ופירש"י דהיינו מפני שאין הטעם תלוי ביניקת הולד אלא מתוך צער לידה איבריה מתפרקי' ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חדש לא שנא מת ל"ש חי: הא דמעוברת ומניקה יתבאר עוד בסי' קפ"ט כתב הרשב"א שדעת הרז"ה שלא אמרו במעוברת שהיא בחזקת מסולקת דמים אלא כשעברו עליה שלשה עונות ולא ראתה והוא ז"ל חלק עליו ואמר דלא קי"ל כרבי יוסי דאמר הכי אלא כת"ק דאמר בכל מעוברת דיה ועוד אכתוב זה בארוכה בסימן קפ"ט בס"ד: האשה שהיתה נחבית במחבא מפני פחד והגיע ווסתה חוששת לו אפילו לא היה לה ווסת קבוע עבר היום ולא בדקה מותרת שחרדה מסלקת הדמים ז"ל הרמב"ם בהלכותיו וטעמו משום דאמרינן בסוף פרק בנות כותים (לט:) תנן הגיע שעת ווסתה ולא בדקה טהורה שחרדה מסלקת את הדמים וכתב הרא"ש בפ"ק דנדה לכ"ע ווסתות דרבנן ולא קי"ל כמתני' דהיתה במחבא ואע"ג דקתני רישא הגיע עת ווסתה ולא בדקה טמאה הא אמרינן בפרק בנות כותים דכולה ר"מ היא ע"כ כלומר דבפרק בנות כותים מפרש רב יהודה דכולה ר"מ היא וה"ק אם לא היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה ר"מ אומר אם היתה במחבוא והגיע שעת ווסתה ולא בדקה טהורה שחרדה מסלקת את הדמים והרשב"א בת"ה הביא הא דאיתא בפ"ק דנדה בעא מיניה ההוא סבא מר' יוחנן הגיע עת ווסתה בימי עבורה מהו אליבא דמ"ד ווסתות דאורייתא מאי בעי בדיקה או דילמא כיון דדמיה מסולקים לא בעיא בדיקה א"ל תניתוה ר"מ אומר אם היתה במחבוא וכו' טעמא דאיכא חרדה הא ליכא חרדה והגיע וסתה ולא בדקה טמאה אלמא וסתות דאורייתא וכיון דאיכא חרדה דמיה מסולקים ולא בעיא בדיקה הכא נמי דמיה מסולקים ולא בעיא בדיקה וכתב על זה אלמא ס"ל לר' יוחנן דמעוברת מסולקת דמים ואפי' הגיע עת וסתה אינה חוששת לו ואפילו לכתחילה אינה צריכה בדיקה והא דתנן נמי היתה במחבא והגיע עת וסתה ולא בדקה ה"ה דאפילו לכתחילה לא בעיא בדיקה דהא טעמא דמסולקת דמים היא ע"כ: והשתא מ"ש רבינו עבר היום ולא בדקה מותרת וכו' פשוט הוא דאפי' ר"מ דסבר וסתות דאורייתא מטהר בה וכ"ש לדידן דקי"ל וסתות דרבנן אבל מה שאמר דכשהגיע שעת וסתה חוששת לו משמע ודאי דפליגא אהרשב"א וסבר דמתניתין בדיעבד דוקא היא כדמשמע מפשטא אבל לכתחילה אין חילוק בין

היתה

דרישה

לפרוש וכן יש לדקדק שם בסמוך במ"ש דאם הגיע וסתה בימי עבורה או הנקתה דקאמר גם כן אין צריך לפרוש סמוך לוסתה וכן לאחר וסתה מותר קאמר סמוך ואחר ולא קאמר זמן וסת עצמו משמע דסתם וסתה חוששין לעולם וע"ל סימן קפ"ט ומיהו אין זה דיוק גמור דיש לומר דנקט סמוך הואיל דבעלמא נשים נקט צריך לפרוש סמוך לוסתה נקט גם בקטע' סמוך: [ה] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל נראה דברישא דכשרואה ראייה מרובה כו' ובש"ע פסק ברישא דכשרואה מקודם הנץ החמה כו' כהראב"ד והכא פסק כהרא"ש וקשה דלפי מ"ש סותרים פסקיו זא"ז ובפרט שהב"י כתב בעצמו שם דהראב"ד דסבר ברישא דאסורה כל ימי משך וסתה לטעמיה אזיל שסובר שאע"פ שהגיע תחילת הוסת כו' כמ"ש בסמוך בפרישה וא"כ הוא מוכח שטרא לבי תרי ונראה דב"י סבר דדוקא ברישא דהמשך הוא דבר מועט סברא לומר דגם הוא מצטרף לתחילת ראייתה ואסורה כל ימי משך הוסת אבל כשהוא ב' או ג' ימים לא אמרינן דהכל הוא מצטרף לתחילת ראייתה וממילא אינה אסורה אלא העונה שבה מתחיל הוסת ומ"ש לטעמיה אזיל ר"ל מדסבר התם בסיפא דאסורה כל ימי משך הוסת כ"ש ברישא דהוא דבר מועט אבל מי שסבר בסיפא שאינה אסורה כל המשך יכול להיות דברישא מודה דאסורה כל עת המשך וא"ל מי הכריח להב"י לסבור כן לחלק בין עת המשך דרישא ודסיפא די"ל דסבר כרבי' ירוחם דבדין קמא אין כאן אלא ב' סברות דהיינו הא' סברא דאסורה כל היום וכל הלילה והשניה סברא דאינה אסירה אלא בלילה וביום כשיעור משך הוסת וכן משמע משמעות לשון הרא"ש שאין כאן כ"א ב' סברות וא"כ משמע דהרא"ש

פרישה

שכתב אחר זה במשך וסתה ג' ימים: (יא) וכ"כ הרמב"ן שחוששת לכל ימי משך הוסת כו' נראה דהרמב"ן סבר כהראב"ד ומוסיף עוד וס"ל שכל יום ויום וסת בפני עצמו הוא וכ"מ דצריך לפרוש ממנה כל העונה האחרון עד"מ אם משך וסתה מגיע עד חצי היום צריך לפרוש עד הלילה לאפוקי הראב"ד דלא תלה הטעם אלא שכולן חשובין כעונה אחת ולכן סבר שאינה אסורה אלא כדי משך הוסת ולא כל העונה שכלה בה וסתה. ומ"ש וכ"כ הרמב"ן אע"פ שמוסיף על דברי הראב"ד היינו לאפוקי מסברת הר"ז והרא"ש שסוברים שאינה אסורה אלא עונה הראשונה ויש כ"מ ג"כ במ"ש שכל יום הוא וסת בפני עצמו לענין עקירה דאם מתחילה ראתה ג' ימים רצופים ואח"כ בפעם שנית לא ראתה ביום הראשון מסג' ימים וראתה בשני כשיגיע הזמן שלישית להראב"ד דהכל נחשב לעונה א' צריכה לחוש גם ליום א' משא"כ להרמב"ן המחשב כל יום לעונה בפני עצמו אינה צריכה לחוש ליום הראשון בפעם שלישית וק"ל: (יב) והר"ז הלוי כתב כו' אלא עונה ראשונה של וסת פי' ואפי' כדי משך וסתה אינה אסורה אלא עונה ראשונה שבה מתחלת וסתה: (יג) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל נראה דברישא דכשרואה ראייה מרובה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה ס"ל ג"כ להרא"ש דאינה אסורה אלא בלילה שהוא עונה שהתחיל בה וסתה דאי ס"ל שם כהראב"ד דאסורה ביום ג"כ כדי משך וסתה הוי סבר הכא נמי דאסורה כל ימי משך וסתה ומיהו יש לחלק ועיין בדרישה: (יד) משהוכר עוברה כו' דבזמנים אלו אין הדמים מצויין באשה וע"ל סימן קפ"ט כמה שיעור זמן הכרת העובר: (טו) ואפילו מת הולד דאין זה תלוי ביניקת הולד אלא מתוך צערי לידה איבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינה חוזר עד כ"ד חדש לא שנא מת ל"ש חי רש"י: (טז) א"צ לפרוש סמוך לוסתה כו' א"ל מ"ש מהיתה נחבית דחוששת לכתחילה דהכא סתם נשים אין להם דם ובמחבא ספק הוא עיין בב"י (ונראה דלא מיירי שקבעה וסת ג"פ בימי עיבורה או בימי מניקתה אלא שחוששת לוסתה הראשונה לכן א"צ לפרוש. ולקמן בס"ס קפ"ט יתבאר דאם קבעה וסת דעכ"פ חוששת כדין וסת שאינו קבוע ע"ש עכ"ם: (יז) והגיע וסתה חוששת לו ר"ל לכתחילה לכל עונת הוסת: (יח) אפילו לא היה לה וסת קבוע עבר היום ולא בדקה כו' משמע דמ"ש עבר היום ולא בדקה כו' מיירי נמי באין לה וסת קבוע

חדושי הגהות

בגמ'. אמנם מצאתי בשאלות פרשת מצורע סימן פ"ט שהעתיק הנוסחא כל הלילה שלה: ד מניקתו ד' וה' שנים:

היתה במחבוא ללא היתה ופי היכי דכל שאר נשים חוששות לוסתן אע"פ שאינו קבוע וכמבואר בסימן קפ"ט ה"ה להיתה במחבוא :

אבל קשה דכיון דמדין היתה במחבוא פשטינן למעוברת דלא בעיא בדיקה כיון דדמיה מסולקים אמאי שכתב רבינו דמעוברת א"צ לפרוש מתנה סמוך לוסתה ואפי' לכתחילה משמע הכי הו"ל לפסוק דהיתה במחבוא לכתחילה נמי א"צ לפרוש סמוך לוסתה וצ"ל דרבינו סובר דאע"ג דאמרינן בה כיון דדמיה מסולקים לא בעיא בדיקה היינו לומר דבדיעבד לא מחזקינן לה בטמאה אבל אה"נ דלכתחילה בעיא בדיקה בשעת וסתה ותדע דהא לא בעא ההוא סבא מרבי יוחנן אלא בדיעבד כדמשמע מדבעי לה אפיסקא דקתני דמעוברת וחברותיה דיין שעתן ועוד מדאמר הגיע וסתה בימי עיבורה ולא בדקה מהו ולא אמר הגיע וסתה בימי עיבורה חוששת לוסת או אינה חוששת ומדאהדר ליה ר' יוחנן תניתוה משמע דבההוא גוונא דבעא בלחוד הוא דמיתניא ולא יתיר דאל"כ הו"ל מאי תיבעי לך בדיעבד הא אפי' לכתחילה תניתוה דשרי אלא ודאי משמע ליה דבדיעבד דוקא מיתני' והכי משמע מדברי רש"י שכתב ה"נ במעוברת הואיל ודמיה מסולקין טהורה ומשמעות דבריו דבדיעבד קאמר שאל"כ כך הו"ל ה"נ במעוברת הואיל ודמיה מסולקים אינה חוששת וא"ת א"כ היאך פסק רבינו דבמעוברת לכתחילה נמי א"צ לפרוש מתנה סמוך לוסתה דהא לא פשט רבי יוחנן מעוברת אלא מדין היתה במחבוא ומאחר דבהיתה במחבוא סובר רבינו דדוקא בדיעבד הוא דמטהרינן להו ולא לכתחילה ממילא נשמע למעוברת דבדיעבד דוקא מטהרינן לה ולא לכתחילה י"ל דע"כ לא איבעיא לן האי בעיא ופשטיה דבדיעבד טהורה אלא אליבא דמ"ד וסתות דאורייתא אבל למ"ד וסתות דרבנן לכתחילה נמי אינה חוששת דמסברא ידעינן לה ולא איצטריך למיבעי בה. אלא דקשה דא"כ היתה במחבוא כיון דדמיה מסולקים נימא דלמ"ד וסתות דרבנן לכתחילה נמי אינה חוששת כי היכי דאמרי' במעוברת דהא התלמוד משוה להו אהדדי ושמא י"ל דאע"ג דתלמוד' משוה להו אהדדי אליבא דמ"ד וסתות דאורייתא לענין דיעבד לא משוינן להו אהדדי להתירן לכתחילה למ"ד וסתות דרבנן דמעוברת דחזינן דכל המעוברות דמיהן מסולקין אמרי' דלמ"ד וסתות דרבנן לכתחילה נמי אינה חוששת אבל היתה במחבוא דלא ברירא לן כולי האי דתהא מסולקת דמים דהא חזינן כמה נשי אף ע"ג דהוי במחבוא לא ישנו את תפקידם לא אמרינן בה אינה חוששת אפי' לכתחילה ומספיקא דנימא בה דהיכא דעבר יום וסתה ולא בדקה שמותרת :

ודוקא הני אבל כל אשה דעלמא שהגיע וסתה אסורה עד שתבדוק כ"כ הרשב"א בת"ה ולמד כן מדאמרינן בפרק כל היד (טז.) גבי אשה שיש לה וסת והגיע עת וסתה ולא בדקה ולא ראתה רבי אליעזר אומר טמאה נדה רבי יהושע אומר תבדק והני תנאי כי הני תנאי ר"מ אומר טמאה נדה וחכמים אומרים תבדק וידוע דהלכה כרבי יהושע לגבי רבי אליעזר וכחכמים לגבי ר"מ וכ"כ הה"מ בפ"א בשם הרמב"ן וכן כתבו התוס' בפרק כל היד (טז.) גבי פלוגתא דרב ושמואל באשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה ומצאה טהורה נראה דהלכה דוסתות דרבנן וכן פסק רב אחאי ור"ח הלכך אשה שיש לה וסת ולא בדקה בשעת וסתה ואח"כ בדקה ומצאה טהורה טהורה לבעלה ומיהו נראה דלכתחילה צריכה לבדוק בשעת הוסת ע"כ וכתב הגמ"יי כן בשמם בפ"ח מהא"ב וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש אבל הר"ן כתב בפ"ב דשבועות אהא דתניא החמרים והפועלים וכו' נשיהם להם בחזקת טהרה דלדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דנהי דבשעת הוסת בעי בדיקה מ"מ אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה ורבינו סתם דבריו כדעת התוס' והרשב"א ז"ל שאסור עד שתבדוק : ומיהו כתב הרשב"א בת"ה הארוך דה"מ ביש לה וסת קבוע אבל אם היה לה וסת שאינו קבוע אף על פי שלא בדקה בשעת וסתה טהורה ואינה צריכה בדיקה דכל שלא הרגישה בדם בשעת וסתה אף ע"פ שלא בדקה הרי היא בחזקת טהורה כיון שאין לה וסת קבוע שאין איסור עונה זו אלא מדרבנן ע"כ וכתבו רבינו בסוף סימן זה וכ"כ הרב המגיד בפ"ח בשם הרמב"ן ז"ל : **וכתב** עוד הרשב"א בד"א בוסת שאינו קבוע והוא לה בפחות מעונה בינונית אבל עונה בינונית שהיא לל' יום הרי הוא לה כוסת קבוע שאף ע"פ שלא הרגישה בדבר אסורה עד שתבדוק ותמצא טהורה עכ"ל וכך מבואר בדברי רבינו בראש סימן זה ובראש סי' קפ"ט : ומיהו אם בדקה אחר כך ומצאה טהורה טהורה אף על גב דחזקה אורח בזמנו בא לא מחזקינן לה ודאי טמאה הילכך אם בדקה ומצאה טהורה טהורה כבר כתבתי בסמוך דבפלוגתא דתנאי דאיפליגו בתילתא משמע דהלכה כמאן דמטהר וגרסינן תו בפרק כל היד (שם) איתמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמאה טמאה טהורה טהורה ושמואל אמר אפילו בדקה ומצאה טהורה טמאה מפני שאורח בזמנו בא ואוקי רב נחמן בר יצחק פלוגתייהו בוסתות דרב סבר וסתות דרבנן ושמואל סבר וסתות דאורייתא וידוע דהלכה כרב באיסורי וכן פסקו התוספות וכ"פ הרשב"א בת"ה וכן פסק הרמב"ם בפ"ח וכתב ה"ה בפרק ד' לכן הסכימו כל המפרשים דוסתות דרבנן וכ"כ המרדכי בריש שבועות ואע"פ שכתב בשם ראב"ם פירש ר' זירא דהיכא דבדקה עצמה שיעור וסת סמוך לוסתה פירוש מיד בהא ה קאמר רב טהורה אבל אם איחרה אחר הוסת אפילו טהור טמא דוסתות דאורייתא פירוש סמכו עליהם כאילו הם דאורייתא דאורח בזמנו בא ואע"ג דאיכא אמוראי דפליגי אדרבי זירא ואמרי דרב דאמר טהורה טהורה אע"פ שלא בדקה עצמה כשיעור וסת סמוך לוסתה י לר"ז לא חיישינן עד כאן לשונו אין נראה כן מדברי כל הפוסקים אלא דאפילו איחרה כמה זמן אחר הוסת כיון שבדקה ומצאה טהור טהורה וכן העלה הרא"ש בריש נדה וז"ל הילכך קי"ל דוסתות דרבנן ואם לא בדקה עצמה בשעת וסתה ואחר כך בדקה עצמה ומצאה טהורה (ד) ע"כ : **ופרישה** שפורש סמוך לוסתה אינו אלא לתשמיש אבל מותר בשאר כל קריבות דבר כן כתב הרשב"א בת"ה וכתב שכן דעת רש"י וס"ד אברהם

(יט) ודווקא הני אבל כל אשה דעלמא שהגיע וסתה אסורה עד שתבדוק ומיהו (כ) אם בדקה אח"כ ומצאה טהורה טהורה אע"ג דחזקה אורח בא בזמנו לא מחזקינן לה ודאי טמאה הלכך אם בדקה ומצאה טהורה טהורה : ופרישה שפורש סמוך לוסתה אינו

בדיקה כיון דדמיה מסולקין ופשט ליה רבי יוחנן דכיון דמסולקת מדמים מקילינן לגבה דאפי' לכתחילה לא בעיא בדיקה כי היכי דמקילינן בהיתה במחבוא דטהורה היכא דלא בדקה ואע"ג דבהיתה במחבוא לא אשכחן דאקילו לגבה אלא בדיעבד היכא דהגיע וסתה ולא בדקה כדתנן להדיא בפ' בנות כותים (דף ל"ט) מ"מ שמעת מינה מיהא דיש לנו להקל במסולק' מדמיה ולמדינן מינה דבמעוברת ומניקה דמסולקת מדמים לגמרי דאף לכתחילה לא בעיא בדיקה וא"צ לפרוש ממנה בסמוך לווסתה וכך מבואר עוד בלשון הרא"ש שכתב מהכא משמע דבמעוברת אין צריך לפרוש סמוך לווסתן דאפילו בשעת ווסתן אמרינן הכא דלא בעיא בדיקה וכו'. אבל בהיתה במחבוא דאינה מסולקת מדמים כמו מעוברת ומניקה אין להקל בה אלא בדיעבד ולא בכתחילה גם הרשב"א היתה גירסתו כגירסת הרא"ש ולכן פסק במעוברת דאפילו לכתחילה אינה חוששת לו אלא דס"ל דבהיתה במחבוא נמי אפילו לכתחילה אינה חוששת ולא בעיא בדיקה כיון דמסולקת דמים הוא וכדין מעוברת ומניקה דלא כהרא"ש וכמו שהביא ב"י לשון הרשב"א בת"ה וכך פסק בש"ע דאף במחבוא אינה חוששת לו ולפעד"נ דיש להחמיר כדעת הרא"ש ורבינו המפורסים לאיסור ודייקי לשון מתניתין בהיתה במחבוא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה אבל לכתחילה חוששת וצריך בדיקה וכ"כ הרב בהגהות ש"ע וכן עיקר : ומ"ש ודוקא הני אבל כל אשה דעלמא וכו'. כך מוכחא הסוגיא בפ' כל היד (דף י"ו) למ"ד וסתות דרבנן דלא מחזקינן לה בשעת וסתה ודאי טמאה לפיכך אם עברה ולא בדקה בשעת וסתה ובדקה אח"כ ומצאה טהורה טהורה וכך פסקו התוס' לשם דהלכה כמ"ד וסתות דרבנן וכך פסק הרא"ש ריש נדה ומיהו אע"פ שעברה ולא בדקה בשעת וסתה ולא הרגישה אסורה עד שתבדוק וכ"כ הרשב"א בית ז' סוף שער ג' וכתב עוד דוקא בשיש לה וסת קבוע א"כ אין לה וסת קבוע והגיע יום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית אבל אין לה וסת קבוע והוא לה בפחות מעונה בינונית כגון שראתה לכ"ה וכיוצא בזה אע"פ שלא בדקה כיון שלא הרגישה בדם ה"ז טהורה בלא בדיקה כלל עכ"ל וכ"כ רבינו בשמו בסוף סימן זה ואע"ג דלגבי פרישה סמוך לוסתה כתב רבינו לעיל בסימן זה דאפילו אין לה וסת קבוע בג' פעמים אלא בפעם אח' נמי צריך לפרוש וכ"כ גם הרשב"א התם ודאי כל אותה עונה היא מוחזקת שתהא רואה דם דאורח בזמנו בא ולכך צריך לפרוש לכתחילה דשמא ע"י התשמיש תראה בתוך אותה עונה אבל אחר שעברה העונה ואין לה וסת קבוע אע"פ שלא בדקה ה"ז טהורה בלא בדיקה סלינן דכיון שלא הרגישה עד אחר שעברה העונה דשוב לא תראה עד ל' יום ודוקא באין לה וסת אבל ביש לה וסת אסורה עד שתבדוק מיהו אפי' לא בדקה אלא אחר זמן הרבה ומצאה טהורה טהורה אבל הר"א ממי"ץ כתב בספר יראים דהלכה כר' זירא בפרק כל היד (דף י"ו ע"א) דדוקא בבדקה עצמה מיד לאחר וסתה תוך שיעור וסתה ומצאה טהורה טהורה אבל אם לא בדקה תוך הזמן הזה אף על פי שלאחר שיעור וסת בדקה עצמה ומצאה טהורה טמאה דחזקה אורח בזמנו בא ונפל לארץ עכ"ל ומביאו ב"י אלא שדחאו מהלכה לפי שכל הפוסקים ס"ל דאפי' איחרה זמן הרבה כיון שבדקה ומצאה טהורה טהורה ואני אומר דראוי לחוש להחמיר לענין מעשה דכן פסק בסה"ת וכך הוא מסקנת המרדכי וכך הובאו דבריהם בהגהות ש"ד לה' נדה בשם סמ"ק :

ופרישה וכו'. נראה דכיון דקרא אסמכתא בעלמא הוא וא"צ לפרוש אלא מדרבנן לא אוהרו אלא בתשמיש דחיישינן שמא ע"י תשמיש תראה

ורבי משה

קודם או אחריו : (ד) ובהגהות ש"ד בהלכות נדה פסק בשם סמ"ק כדעת המרדכי ופסק דוסת דשינוי הגוף כגון פרוק עשוש ? דינו כוסת :

ב"ש

פרישה

קבוע וע"ז כתב אבל כל אשה דעלמא שהגיע וסתה אסורה כו' ובסוף הסימן כתב בשם הרשב"א דאם יש לה וסת שלא קבעתו עדיין ג"פ טהורה בלא בדיקה ולכן נ"ל דמ"ש הכא עבר היום ולא בדקה כו' לא קאי אמ"ש לפני זה ואפי' לא היה לה וסת קבוע וכן משמע בב"י מ"ש אבל כל אשה דעלמא כו' מיירי דוקא ביש לה וסת קבוע. אבל יש להקשות דבסוף סימן זה כתב רבינו בשם הרשב"א בלי מחליקת דבאין לה וסת קבוע א"צ בדיקה ובסימן קפ"ו מסיק בשם הרא"ש דאשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק קודם תשמיש ולאחר תשמיש בכל פעם ופעם שתרצה לשמש. ולכאורה הוה נלע"ד דהרשב"א ל"ק דטהורה בלא בדיקה אלא לענין שאין בעלה צריך לשואלה ואמרינן מסתמא שבדקה אבל היא עצמה ודאי צריכה בדיקה וכן משמע קצת ל' וכתב עוד כו' דכתב רבינו דמשמע דאדלעיל לענין שאלת בעלה קאי וק"ל. גם יש לתרץ דמ"ש בסימן קפ"ו דצריך בדיקה היינו מחששא שמא עתה ראתה או תראה כיון שאין לה וסת קבוע במ"ש בסימן זה דא"צ בדיקה ר"ל לחשש שמא ראתה כבר בשעה שהיתה רגילה לראות ובכה"ג בוסת קבוע לא יצאת מחזקת טומאה עד שבדקה עצמה או בשעת וסת ומצאה עצמה טהורה. ואע"ג דגם בוסת קבוע אף אם לא בדקה עצמה מיד אחר הוסת רק בדקה בפעם לאחר זמן מוכח בב"י שטהורה היא למפרע וא"כ כיון שצריכה לבדוק אשה שאין לה וסת משום התשמיש של עתה ממילא נודע שטהורה גם למפרע אפי' בהיה לה וסת קבוע ועברה וא"כ מ"ש בין וסת קבוע לאינה קבוע י"ל דנפקא ונפלא יש והוא דאף דמוכח מהב"י דאפי' ביש לה ווסת קבוע סגי לה בבדיקה דלאחר זמן היינו דוקא שלא נשתנית עניינה אבל קנחה פניה של מטה ביני ביני ולא כוונה לראות באותה פעם אם היה דם בדבר שקנחה בו או שרחצה ביני ביני פניה של מטה ודאי לא סגי לה בבדיקה של אח"כ לגלות בו מחשש אורח בזמנו בא ואסורה לבעלה מחשש נדה משא"כ בוסת שאינה קבוע א"צ בדיקה משום העבר אלא משום שמא עתה תראה דסגי בבדיקה לעולם וק"ל. אלא שצ"ע מ"ש רבינו בסימן קפ"ט ז"ל פיוסקה בר"מ ורואה ומורה ופיוסקה בתוך ימי החודש חוששת לאותו הפיוסק ואסורה לשמש עד שתבדוק דמשמע דאפי' באין לו וסת קבוע מ"מ אסורה לשמש משמע משום עונה עד שתבדוק (כאמש בתורת הבית בשער ג' לא כתב עד שתבדק ע"ש ורבינו שכתבו תפס ל' הרא"ש שכ"כ והרא"ש לטעמיה דס"ל דאסור לשמש בלי בדיקה) כתבתי שם לסלק דשאני התם דהתחשבות בא ע"י מעשה דפיוסוק דיש לחשוש טפי. א"כ שאני התם דלא חששה אלא לשעתה כו' ע"ש. והיותר נראה דלק"מ דזה פשוט דאליבא דכ"ע אף באין לה וסת מ"מ בשעת אותה העונה אסורה לשמש וצריכה בדיקה לכתחילה בעת העונה אלא שבאם לא בדקה בעת העונה לענין דיעבד כתבו רשב"א ורבינו דביש לה וסת צריכה לבדוק אחר העונה מיד או בעת התשמיש משא"כ באין לה וסת והכי דייק ל' הרשב"א שכ"כ שם בסוף שער ג' ז"ל מי שיש לה וסת קבוע והגיע עת וסתה ולא בדקה כו' עד יש לה וסת שאינה קבוע אע"פ שלא בדקה כיון שלא הרגישה טהורה בלא בדיקה עכ"ל הרי שאין ביניהן אלא לענין אם לא בדקה בדיעבד אבל לכתחילה איהא בשעת אותה עונה צריכה גם היא לבדוק. גם רבינו כתב בריש סימן קפ"ט וז"ל ושלא קבעתו בג"פ אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתה מותרת עכ"ל דוק בל' שכתב אם לא בדקה ולא ראתה דמשמע דצריכה בדיקה בשעת אותה זמן וסתה. וע"ז כתב נמי בסימן קפ"ט גבי פיוסקה ואסורה לשמש עד שתבדוק ר"ל באותו זמן שמפסקת אסורה עד שתבדק. ואינו ר"ל שאם בדקה באותו העת ולא ראתה שהיתה מותרת לשמש דזה ודאי לא דשמא תראה עוד כל זמן שמפסקת ואי לאחר שפסקה מלפסק הא כתבתי דמותרת לשמש בלי בדיקה אלא ר"ל אסורה לשמש כל זמן שמפסק עד שתבדק בכל עת באותו שעה וק"ל. ועיין מ"ש והוכחתי שהב"י ס"ל האי סיוועא שהרי לפני זה מ"ש רבינו ז"ל ואם בא ופת הגוף לומן ידוע כו' פד אינה חוששת כתב ב"י דדוקא בדין וסת קבוע דהיינו לבודקה אחר שעבר העונה אינה חוששת אבל בדין וסת שאינה קבועה חוששת דהיינו אם לא בדקה ולא ראתה טהורה וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך שכתב פיוסקה בר"מ ורואה ומורה ופיוסקה בתוך ימי החודש חוששת לאותו הפיוסוק ואסורה לשמש עד שתבדוק שכל וסת כו' עכ"ל. הרי בהדיא לפנינו שאף שרבינו כתב שם שאסורה לשמש עד שתבדוק מ"מ הביא ב"י מינה ראיה שאם לא בדקה ולא ראתה הרי היא בחזקת טהרה וק"ל וזה פשוט : (יט) ודוקא הני ר"ל מינקת ומעוברת ואי שכיחתה במחבא : (כ) אם בדקה אח"כ פי' אפילו אחר כמה זמן ב"י :

בשאר

חדושי הגהות

ה קאמר רב מצאה טהור טהור : ו מ"מ לדרבי זירא חיישינן כצ"ל : ז דינו כוסת דימים עכ"ל כצ"ל (א"מ) :

מסצת

[ו] אינו אלא לתשמיש אבל מותר (כא) בשאר כל קריבות דבר :
[ז] היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו אפי' סמוך לוסתה וי"א (כב) דאפי' בתשמיש חייב לפוקדה ורבינו תם פירש שאסור לפוקדה בתשמיש (כג) אלא בדברי ריצוי ולא חיישינן שמא יבא עליה : (כד) הבא מן הדרך וכן השוהה עם אשתו בעיר והגיע עת וסתה אסור לבא עליה עד שישאלנה ואם שהה ל' יום חשיב כהגיע עת וסתה דסתם עונה שלשים יום ואסור לסוף שלשים יום עד שתבדוק בד"א שלא שהה אחר הוסת שיעור כדי שתוכל לטבול אבל אם שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול בא עליה ואין צריך לשאול (כה) בין אם היא ערה או ישינה (כו) בין קטנה בין גדולה ואפי' בלא שהה שצריך לשאול כתב הרשב"א דוקא שיש לה וסת לימים לחוד אבל

ב"ח

תרחה בתוך אותה עונה שהרי רגילה היא לראות בעונה זו ואתא לידי איסור כרת אבל מותר בשאר כל קריבות ואפילו חיבוק וניסוק וכ"ש מזיגת הכוס וכיוצא בו ולא חיישינן שמא יבא עליה כיון דביאה גופה אינה אלא דרבנן ועוד דאין יצרו תוקפו לבא עליה באינו יוצא לדרך ודלא כמ"ש תרומת הדשן דלא שרי אלא מזיגת הכוס וכיוצא בו אבל לא חיבוק וניסוק דמדכתב רבינו אבל מותר בשאר כל קריבות דבר אלמא דבא לרבות אף חיבוק וניסוק ולא אסר אלא תשמיש לחודיה וכ"כ ב"י ופסק כך בש"ע מיהו נראה דהמחמיר באלה תע"ב :

היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו כו' בפרק הבע"י (דף ס"ב) : ומ"ש וי"א דאפי' בתשמיש חייב לפוקדה טעמו דכיון דאיסור תשמיש אינו אלא מדבריהם במקום מצוה ודאי לא גזרו דאין לפרש דלא שרי אלא בשאר קריבות דאם כן פשיטא דשרי אפילו באינו יוצא לדרך ור"ת פי' שאסור לפוקדה בתשמיש ואיצטריך לאשמועינן ביוצא לדרך דאע"ג דיצרו תוקפו לבא עליה כשיוצא לדרך אפ"ה צריך לפוקדה בדברי רצוי ולא חיישינן שמא יבא עליה ועי"ל דבאינו יוצא לדרך מותר בשאר כל קריבות דבר אבל אינו חייב בכך אבל ביוצא לדרך חייב לפוקדה וכן נראה ממ"ש ב"י : הבא מן הדרך וכו'. כלומר ל"מ היכא דליתיה במתא דלא רמיא אנפשה ולא בדקה אלא אפילו איתיה במתא דרמיא אנפשה ובדקה נמי אסור לבא עליה עד שישאלנה אם בדקה אם לאו דכיון שהגיע עת וסתה אורח בזמנו בא ואסורה עד שתבדוק ואם שהה ל' יום אפילו אין לה וסת קבוע מ"מ סוף ל' חשוב כשעת וסתה ואסורה עד שתבדוק והיינו טעמא דכיון שלא שהה כדי שתוכל לטבול אין כאן אלא ספק אחד שמא ראתה שמא לא ראתה ואע"ג דקי"ל דוסתות דרבנן והו"ל ספק דרבנן אפ"ה תלינן דראתה דאורח בזמנו בא והלכך אסורה עד שישאלנה אבל אם שהה שתוכל לטבול כיון דוסתות דרבנן לא מחזקינן לה בודאי ראתה אלא ספק וכיון דאיכא הכא ספק ספיקא דילמא לא ראתה ואת"ל ראתה שמא טבלה הלכך בחזקת טהורה היא וא"צ לשאול אפילו אם היא ערה ואפילו אם היא קטנה דבושה מלטבול בלא תביעת הבעל וכל זה עולה מן הסוגיא דלישנא קמא דמחמיר בפרק כל היד (דף ט"ו) ועל פי התוס' שכתבו הא דאמר רבב"ח אפילו הגיע שעת וסתה מותרת משום דוסתות דרבנן כששהתה אחר וסתה שיעור שתוכל לטבול היא ואע"ג דבעלה היה בדרך אפ"ה תלינן דודאי טבלה דכל אשה היא בחזקה שלא עברה טבילתה כדלקמן בסי' קצ"ו ומיהו כל זה לא מיירי אלא כשהלך לדרך הניחה בחזקת טהרה וכן השוהה עם אשתו בעיר והיא בחזקת טהרה אבל אם הניחה בחזקת טמאה אפילו שהה שיעור שתוכל לטבול אסור לו לבא עליה עד שישאלנה ותאמר לו טבלתי והכי תניא להדיא בפ"ק דנדה (דף י"ב) ומייתי לה הרא"ש בפ' כל היד ותימה למה לא כתבו רבינו כאן שהוא עיקר מקומו וכתבו בתחילת סימן קפ"ה : ומ"ש בין ערה בין ישינה כתבו התוס' ספ"ק דנדה בשינויא בתרא והוא העיקר דלא לגמרי בישנה מיירי דאסור לבא עליה כדאמרינן בנדרים אלא אינה ערה כל כך שתדע להשיב אם היא טהורה אם לאו : ומ"ש ואפילו בלא שהה שצריך לשאול כתב הרשב"א וכו'. טעמו דהכי אמר רב אשי בלישנא בתרא אליבא דרב הונא דקאמר וסתות דאורייתא ואף על גב דלרבה בב"ח דקאמר וסתות דרבנן אפילו ביש לה וסת לימים לחוד בחזקת טהרה היא ואין צריך לשאול ואנן הא קיימא לן דוסתות דרבנן מכל מקום כיון דללישנא קמא לא קאמר רבה בר בר חנה אלא בדשהה כדי שתוכל לטבול אזלינן לחומרא כלישנא קמא ואף על גב דללישנא קמא לא קאמר תלמודא בהא מילתא דוסת לימים ולקפיצות ולא מידי מ"מ כיון דללישנא בתרא אף למ"ד וסתות דאורייתא היכא דיש לה וסת לימים ולקפיצות בחזקת טהרה היא מסתמא דלמ"ד וסתות דרבנן לא פליג הכא אף ללישנא קמא וכתב הרשב"א דאף כשיש לה וסת לימים ולקפיצות דבחזקת טהרה היא אפ"ה הוא חושש לעונה בינונית וכו' וכתבו רבינו בסימן קפ"ט וז"ל כתב

ב"י

אברהם ז"ל שיש מי שהורה שהיא אסורה בכל הקרבות כנדה ולא יראה לי כן עכ"ל ואין לומר דר"ת שסובר שהיוצא לדרך אינו פוקד את אשתו בעונה הסמוכה לוסתה אלא בדברי רצוי ולא בתשמיש וכמו שכתב רבינו בסמוך בשמו ולמי שאינו יוצא לדרך אסור כל קריבה דאל"כ מאי איכא בין יוצא לדרך לאינו יוצא לדרך דלעולם לכ"ע שרי ויוצא לדרך איצטריכא ליה לאשמועינן דחייב לפקוד את אשתו וה"ה בפ"ד כתב בשם הרמב"ן כדברי הרשב"א וכ"כ שם הגהות מיימוניות וז"ל כתב הרמב"ן הורו ה מקצת שאינה אסורה אלא לשמש אבל שאר פרישות לא החמירו עליה שאין כאן אלא חשש של דבריהם וכן כתב הראב"ד וכן פשט היתר בכל מלכותינו עכ"ל ובתה"ד (סי' ר"ן) נשא ונתן בדין זה והעלה לאסור כל קריבה וכמדומה לי שלא ראה דברי הפוסקים בזה שאל"כ היה מביא דבריהם והוא לא הביא אלא דברי הגהות ונדחק לפרש דשאר פרישות דקאמרי דשרו דוקא היינו כגון מזיגת הכוס וכיוצא בו אבל חיבוק וניסוק אסור ואין דבריו נראין בעיני דמדכתבו שאינה אסורה אלא בתשמיש משמע דכל מידי דלאו תשמיש ממש הוא שרי ועוד שכתבו כן בשם הראב"ד והרי העיד הרשב"א על הר"א שכל קריבה מותרת הוץ מתשמיש וכן מבואר בדבריו בספר בעלי הנפש ועוד שגם בשם הרמב"ן כתבו כן והרי העיד עליו ה"ה שהוא סבר כדברי הרשב"א ז"ל הילכך ליתנהו לדברי תה"ד : היוצא לדרך צריך לפקוד את אשתו אפי' סמוך לוסתה בפ' הבא על יבמתו (סב :) ופ' ט סדר (ק :) והרמב"ם השמיט דין זה וכבר כתב ה"ה בפ"ד שהוא תמה עליו ועל הרמב"ן שגם הוא השמיטו : **ומ"ש** וי"א דאפי' בתשמיש חייב לפוקדה כן דעת רש"י והראב"ד כתב שכן נ"ל דעת הרשב"א בת"ה וכתב שכן עיקר וכ"כ רבינו ירוחם וכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש מ"ע וסתות דרבנן ובמקום מצוה לא גזור : ומ"ש בשם ר"ת כ"כ התוספות והרא"ש בס"פ הבא על יבמתו וכ"כ בספר התרומה ומדברי סמ"ג נראה שדעתו להתיר אפי' תשמיש ביוצא לדרך ומ"מ כתב בסוף דבריו והמתע"ב ודע דהא דאמרינן חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך מסיים בגמרא וה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מטריד פי' מטריד בפקידה ויבטל מן המצוה (ה) ולא כתבוה הרשב"א ורבינו פה מפני שאין זה ענין להלכות נדה (ו) : הבא מן הדרך וכן השוהה עם אשתו בעיר והגיע עת וסתה אסור לבא עליה עד שישאלנה וכו' בפרק כל היד (טו.) תנן כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהם הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה ובגמרא (שם) למה לי למיתני הבאים מן הדרך סד"א ה"מ היכא דאיתא במתא דרמיא אנפשה ובדקה אבל היכא דליתיה במתא דלא רמיא אנפשה לא קמשמע לן אמר ר"ל והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה ופירש"י בתוך ימי עונתה שלשים יום לראיה אבל לאחר ל' יום בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים הויין לסוף עונה א"ר הונא ל"ש אלא שלא הגיע שעת וסתה אבל הגיע שעת וסתה אסור וסתות דאורייתא ופי' הרשב"א בת"ה כלומר שאע"פ שהמתין עד כדי שתוכל לספור ולטבול דכיון דוסתות דאורייתא ה"ז כאילו ודאי ראתה וכל שהניחה בחזקת טומאה הרי היא בחזקת טמאה עד שתאמר לו טהורה אני רבב"ח אמר אפילו הגיע עת וסתה מותרת וסתות דרבנן וכתב הרשב"א דוקא בשהה עד כדי שתוכל לספור ולטבול והא דרבה בר בר חנה דר' יוחנן רביה היא דא"ר י שמואל בר אבא א"ר אבא א"ר אסי א"ר יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה וטעמא כיון דוסתות דרבנן לא אמרינן ודאי ראתה אלא אימור לא ראתה ואת"ל ראתה אימור טבלה ואנן קי"ל וסתות דרבנן ול"ש אשה דעלמא ול"ש נערה שבושה לטבול בלא תביעת הבעל דכדא"ל יא רב שמואל לרבי אבא א"ר אפי' ילדה דבזיזא למיטבל ופירש"י ילדה נערה שבושה לטבול א"ל אטו ודאי ראתה מי א"ר יוחנן אימור דא"ר יוחנן ספק ראתה ספק לא ראתה ואת"ל ראתה שמא טבלה וכיון שכן אף בילדה אומרים כן דספק ספיקא הוא אלא אם לא שהה כדי שתוכל לספור ולטבול אסורה ואף על גב דוסתות דרבנן אימור ראתה כיון דרוב פעמים אורח בזמנו בא ואילו ראתה ודאי לא טבלה שהרי אין שהות לספור ולטבול הילכך אסירא עכ"ל וכתב ה"ה בפ"ד שכן דעת הרמב"ן ז"ל :

והשתא מ"ש רבינו שאם הגיע שעת וסתה אסור לו לבא עליה עד שישאלנה כלומר ובשלא שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול כבר נתבאר דאע"ג דקי"ל וסתות דרבנן אסור משום דרוב פעמים אורח בזמנו בא : ומ"ש ואם שהה ל' יום חשוב כשעת וסתה וכו' כלומר אם אין לה וסת חוששת יום שלשים לראייתה ולמד כן מדאמר ר"ל והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה וכדפירש"י והסכימו לדבריו הראב"ד והרשב"א והר"ן ז"ל כמו שיתבאר בסי' קפ"ט :

ומ"ש בד"א בשלא שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול אבל שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול בא עליה ואין צריך לשאול היינו מימרא דרבב"ח ודרבי יוחנן : ומ"ש בין אם היא ערה או ישנה כתבו התוספות דהיינו לומר דליכא איסור נידות אבל אסור לבא על הישנה כדאמרינן בנדרים : ומ"ש בין קטנה בין גדולה היינו מאי דאמרינן דאמר רבי יוחנן אפילו ילדה וכדפירש"י ודע דבההיא דא"ר יוחנן אפילו ילדה דבזיזא למיטבל כתבו התוספות שר"ח ור"ת מפרשים דה"ק ר' יוחנן אפילו היתה מעוברת וילדה שהיא יראה לטבול מפני הסכנה ואהדר ליה ודאי ראתה מי אמר הלכך ילדה אפילו לא היתה יראה לטבול אסורה וכ"פ הרשב"א בש"ב ופשוט הוא דכיון דילדה הרי היא ודאי טמאה : ומ"ש רבינו ואפילו בלא שהה שצריך לשאול כתב הרשב"א דווקא שיש לה וסת לימים לחוד אבל יש לה וסת לימים ולקפיצות כיון שהוסת תלוי במעשה אימור לא קפצה ולא ראתה בת"ה הארוך כתב דטעמו משום דאפילו למ"ד

דרכי משה

(ה) וכ"פ בהגש"ד : (ו) וצריכים למימר דאף דהא דחייב לפוקדה ג"כ אין ענין להלכות נדה דהא אף בלא יציאה לדרך שרי לדעת ר"ת דפירוש דמיירי בדברי רצוי וא"כ לא אתיא לאשמועינן אלא דחייב לפקוד אשתו וזה גם כן אינו שייך להלכות נדה מ"מ כתבו כאן משום הי"א דס"ל דאף בתשמיש שרי בב"י פרק הבא ע"י דף תכ"ה ע"ב פי' הא דחייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך וכמה עונה פירוש אם היא נדה ותטבול (תוך עונה) צריך לעכב בשבילה עונה ולא יצא לדרך וע"ש :

דרישה

דהרא"ש מודה בדין קמא דאסורה ג"כ כל עת משך וסתה ודו"ק ועיין בב"י : (סג"ה ושפלאתם באשה שאין לה וסת קבוע אם היא אשה שמשכה וסתה או שקדימה ב' או ג' ימים כפי מה שרגילה לשנות אוי יפרוש בזמן הגעת וסתה ב' ימים או ג' ושלום יצחק בר אברהם הג"מ עכ"ס) :
[ו] (אינו אלא לתשמיש כו' וכתב בת"ה דגם חיבוק וניסוק אסור ולא התירו אלא כעין מזיגת הכוס וכיוצא בזה . וב"י חולק ע"ז מדלא אסרו אלא בתשמיש ע"ש עכ"ס) :
[ז] היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו כו' בגמרא ה"מ ביוצא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה לא דמטריד בפקידה ויבטל מן המצוה ורבינו לא כתב זה שאין זה ענין להלכות נדה ב"י והם דכתב דין זה דחייב לפקוד את אשתו דאיירי בדברי ריצוי לר"ת ומותר אפי' בלא יוצא לדרך

פרישה

(כא) בשאר כל קריבות שאין כאן אלא חשש של דבריהם :
(כב) דאפילו בתשמיש חייב לפוקדה דוסתות דרבנן ובמקום מצוה לא גזרו : (כג) אלא בדברי ריצוי וה"ה בלא יוצא לדרך גם כן מותר כמ"ש לפני זה אלא שזה חייב ב"י וא"ל לפ"ז ל"ל לר"ת לכתוב ולא חיישינן שמא יבא עליה הא בלא יוצא לדרך לא חיישינן לזה די"ל דבשעה שיוצא לדרך האשה משתוקקת לו דמזה הטעם הוא חייב לפוקדה והו"א והואיל וכן יהא אסור אפי' בדברי ריצוי דשמא תסית משדלתו שיבא עליה קמ"ל : (כד) הבא מן הדרך וכן השוהה עם אשתו כו' הא דנקט תרתי כי כן לשון המשנה פרק כל היד כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהם הבאים מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה ובגמרא ל"ל למיתני הבאין מן הדרך סד"א ה"מ היכא דאיתא במתא דרמיא אנפשה ובדקה אבל היכא דליתא במתא דלא רמיא אנפשה לא קמ"ל ורבינו דמתחיל באיסור בלא שהה כשיעור שיכולה לטבול מש"ה היפך ל' המשנה והתחיל בבא מן הדרך בדרך לא זו אף זו וק"ל : (ואם שהה ל' יום חשיב כו' כלומר אם אין לה וסת חוששת ל' יום לראייתה : בא עליה וא"צ כו' דמסתמא טבלה אם ראתה עכ"ס) : (כה) בין אם היא ערה או ישנה כו' כתבו התוס' היינו לומר שאין בה איסור נדות אבל אסור לבא על הישנה כדאמרינן בנדרים (א"כ הכא לא לגמרי ישנה קאמר אלא אינה ערה כ"כ שתדע להשיב אם טהורה היא אם לאו עכ"ל תוס' דף י"ב ע"א עכ"ס) : (כו) בין קטנה בין גדולה בגמרא מפרש

חדושי הגהות

ה מקצת בעלי תוראה שאינה : ט צ"ל תמצא תפילין : י בגמ' איתא רב שמואל משמיה דר' יוחנן וגי' הרא"ש ר' שמואל בר ..א א"ר אמי א"ר יוחנן : יא ובהא"ל ר' שמואל בר יצחק לרבי אבא א"ר יוחנן :

אבל אם יש לה וסת לימים ולקפיצות כיון שהוסתות תלוי במעשה אימור לא קפצה ולא ראתה: וכתב עוד יש לה וסת שלא קבעתו עדיין שלשה פעמים (כו) [ס] והוא פחות מעונה בינונית כגון שראתה מכ"ה וכיוצא בזה אע"פ שלא בדקה כיון שלא הרגישה בדם טהורה בלא בדיקה:

קפה האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבא עליה (א) עד שתאמר לו טבלתי (ב) ומ"מ כשאומרת לו טבלתי נאמנת ואם הוחזקה נדה בשכנותיה כגון שראוה לובשת בגדים המיוחדין לה בימי נידותה (ג) חשיבא כודאי טמאה: אמרה לבעלה טמאה אני (ד) ואחר כך אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואם

למ"ד וסתו' דאורייתא אמרי' הכי כ"ש למ"ד וסתו' דרבנן דגרסי' בפ' כל היד אמימר' דרב הונא דהסתוך רב אשי מתני הכי רב הונא אמר ל"ש אלא שאין לה וסת לימים ויש לה וסת לימים ולקפיצות דכיון דבמעשה תליא מילתא אימא לא קפן ולא חזאי אבל יש לה וסת לימים אסור לשמש קסבר וסתות דאורייתא רבא אמר אפילו יש לה וסת לימים מותרת קסבר וסתות דרבנן ופירש"י לא שנו. הא דתנן בחזקת טהרה דמשמע אפי' הגיע שעת וסתה אלא באין לה וסת לימים לחודייהו בלא קפילה אלא לקפילה ולימים וכתב הרשב"א על זה ומ"מ מסתברא לי שהוא חושש לעונה בינונית דכיון דוסתות תלוי במעשה ואימור לא קפלה ולא ראתה מחמת קפילה א"כ אני חושש שמא בא האורח בעונה בינונית מעצמו ומחשב ימי עונתה בינונית ובא עליה כלומר לאחר ששהה אחר עונה בינונית שיעור כדי שתוכל לטבול ובזה חמור וסת התלוי במעשה מוסת הימים דוסת הימים אפי' הוסת מורחק מעונה בינונית כגון שהיא למודה לראות מל"ה לל"ה וכיוצא בזה ואע"ג דהגיע זמן עונה בינונית מותר דהא קבוע לה וסת ואילו בוסת התלוי במעשה אימור האורח הבא מעצמו בא בעונה בינונית ולפי הסברא הזאת כל שיש לה וסת לימים ולקפילות אם עונות הוסת מרוחקות מעונות בינונית הרי זו אסורה ביום שלשים כמי שאין לה וסת כלל שחוששת לעונה בינונית כמו שכתבנו למעלה וכן אם וסת הקפילות מובלע בתוך ימי העונה ולא קפלה ולא ראתה הרי זו חוששת ליום העונה עד כאן לשונו וכבר כתב רבינו דימים אלו בשמו בסימן קפ"ט וכן נראה שהוא דעת הרמב"ן שהרי כתבו הגהות מיימוניות בפרק ד' בשמו שאם היה לה וסת הגוף ואין לה וסת יום קבוע הרי היא טהורה עד העונה כמי שאין לה וסת עד כאן ומשמע דה"ק אם היה לה וסת הגוף כגון קפילה וכיוצא בה אף על פי שהוא ביום ידוע הואיל ואין לה וסת יום קבוע שלא יהא עמו וסת הגוף כלל הרי היא טהורה עד העונה בינונית שהיא ל' יום וכדברי הרשב"א ואע"פ שהרשב"א לא כ"כ אלא גבי קפילה והרמב"ן כ"כ גבי וסת הגוף וכל אחד מוסתות הגוף בכלל נראה דהרשב"א קפילה דנקט לאו דוקא אלא חד מוסתות הגוף נקט וה"ה לאיזה מאחר וסתות הגוף: וכתב עוד יש לה וסת שלא קבעתו עדיין ג"פ והוא פחות מעונה בינונית וכו' בסוף ע"ג וטעמו לומר שאע"פ שכתב שאם יש לה וסת והגיע שעת וסתה אסורה עד שתבדוק היינו דוקא ביש לה וסת קבוע אבל אם יש לה וסת שאינו קבוע והוא לפחות מל' יום א"צ בדיקה ביום הוסת הזה ומיהו ביום ל' אסורה עד שתבדוק דכל שלא נקבע לה וסת אחר הוי יום ל' כוסת קבוע כמו שנתבאר לדעתו ז"ל ומשמע לי דה"ה אם היה לה וסת שאינו קבוע והוא ליותר מעונה בינונית שצריכה בדיקה יום ל' וא"צ בדיקה ביום אותו וסת מאחר שלא הוקבע עדיין ולא כתב והוא פחות מעונה בינונית אלא לומר שלא היתה רגילה לראות ביום ל' וחד מתרי זימני נקט דפחות מל' ויותר מל' שוים הם א"נ אורחא דמילתא נקט שאין רגילות להיות רואה ליותר מל' ודע דאע"ג דמטהר בלא בדיקה בוסת שאין קבוע מ"מ חוששת לו וצריכה לפרוש כל אותה עונה וכמבואר בדברי רבינו בסימן קפ"ט והרמב"ם כתב בפ"ד כל הנשים שיש להן וסת בחזקת טהרה לבעליהן עד שתאמר לו טמאה אני או עד שתוחזק נדה בשכנותיה הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה כשיבא א"צ לשאול לה אפילו מצאה ישנה הרי זה מותר לבוא עליה שלא בעונת וסתה ואינו חושש שמא נדה היא ואם הניחה נדה אסורה לו עד שתאמר לו טהורה אני וכתב הרב המגיד שהוא ז"ל מפרש דמתניתין דכל הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה וכו' בשיש לה וסת בדוקא והוא סבר דהא דאמר ריש לקיש והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה מאי עונתה וסתה כלומר שאם בא ביום וסתה אסור שמא תראה בשעת תשמיש אבל אם עבר עונת הוסת אפי' לא עברו אחריו ימים שתוכל לספור בהם הרי היא בחזקת טהרה ואין חוששין שמא ראתה בשעת הוסת וכדרבה בר רב הונא ורבה דאמרי אפילו הגיע עונת וסתה מותרת וסתות דרבנן ורבי יוחנן דאמר מחשב ימי וסתה פירוש אם עברו ימי ספירה ושתוכל לטבול ס"ל וסתות דאורייתא ולא קי"ל כוותיה וזה נראה דעת ההלכות שכתבו הא דתניא בפ"ק חמרים ופועלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה בד"א בשהניחה בחזקת טהרה אבל הניחה בחזקת טומאה לעולם היא בטומאתה עד שתאמר טהורה אני עד כאן ולא חילקו בין עברה עונת הוסת ללא עברה עכ"ל (ז) וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכתב בסוף דבריו שזו קולא יתירה היא שלא לחוש לא לוסת ולא לעונה כלל: **כתב** הראב"ד בספר בעלי הנפש הא דאמרינן כל אותה עונה אסורה דוקא בוסתות דיומיה אבל וסתות דגופא כגון מפהקת ומעטשת וחוששת וכל אותם השנויים במשנתינו פרק האשה שהיא עושה צרכיה (סג.) אינה אסורה אלא עת וסתה בלבד בין שיש לה יום קבוע לאותן הסימנים בין שאין לה אבל לפני וסתה מותרת ואם בדקה בשעת וסתה ולא ראתה מותרת לאחר הוסת ראיה לדבר מדקתני עלה במתניתין (שם.) רבי יוסי אומר אף ימים ושעות וסתות משמע ה"ק כי היכי דוסתות דגופא לא מתסרא אלא לשעתה ולמאן לאו לרבי יהודה בר פלוגתיה אלמא בוסתות דגופא לא פליג רבי יהודה ודוקא בשהיא רגילה לראות כל הראיה בתוך הוסת אבל אם רגילה לראות ממנה אחר הוסת אסורה מן הוסת ואילך כל היום צריכה בדיקה אחר הוסת כדי ליטהר הוסת וכדי להתירה לבעלה אחר אותה עונה אבל קודם הוסת מיהת מותרת בלא בדיקה עכ"ל:

קפה האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי בספ"ק דנדה (יב.) ת"ר חמרים ופועלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה בד"א בשהניחן בחזקת טהרה אבל הניחן בחזקת טמאה לעולם היא טמאה עד שתאמר לו טהורה אני ודקדק רבינו לכתוב עד שתאמר לו טבלתי לומר דהאי עד שתאמר לו טהורה אני לאו למימרא שתאמר לו לא הייתי טמאה דאינה נאמנת לומר כך כדבסמוך אלא היינו שאומרת לו טבלתי ופשיטא דבשעברו ימים שיעור שתוכל לספור ולטבול מיירי דאל"כ כי טבלה מאי הוי ואעפ"כ אסור לו לבא עליה בלא שאלה כמו שנתבאר בסימן שקודם זה דע"כ לא א"ר יוחנן בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה בלא תביעה אלא בספק ראתה אבל בודאי ראתה כגון הכא שהיא בחזקת טמאה לא אמר אלא אסורה עד שתאמר לו טבלתי: ומ"ש ומ"מ כשאומרת לו טבלתי נאמנת הכי משמע מהא דתניא לעולם היא טמאה עד שתאמר לו טהורה אני ובהדיא אמרינן בפרק המדיר (עב.) אהא דתנן ומשמשתו נדה היכי דמי אי דידע נפרוש ואי דלא ידע לסמוך עלה דאמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר וספרה לה לעצמה: ודע שכתב שם הרא"ש אפי' אלא בגדיה מלוכלכים בדם נאמנת לומר בשוק של טבחים עברתי או בדם לפור נתעסקתי ע"כ וכתבו רבינו ירוחם ז"ל: אם הוחזקה נדה בשכנותיה וכו' חשיבא כודאי טמאה כלומר ואסור לו לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי והיינו דאמרינן בסוף קידושין (פ.) ובפ' המדיר (שם) אמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה וכיון דבעלה לוקה עליה אלמא כודאי נדה משוינן לה וכ"כ הרשב"א ז"ל ופירש"י הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נידותה: אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני אינה נאמנת פשוט בפ"ב דכתובות (דף כב.) וכתב רבינו ירוחם דהיינו דוקא

אחר

כתב הרשב"א חומר בוסת הקפילות וכו': ומ"ש וכתב עוד וכו' כבר נתבאר בסמוך אבל מ"ש רבינו ודוקא הני וכו': **כתב** ב"י בשם הראב"ד דוסת דגופא כגון מפהקת אינה אסורה אלא עת וסתה בלבד בין שיש לה יום קבוע לאותן הסימנים בין שאין לה אבל לפני וסתה מותרת וכו' עד כאן לשונו · ותימא הלא בפרק האשה שהיא עושה צרכיה כתב הרא"ש על שם הראב"ד דכשיש לה יום קבוע לפיהוקן כשיגיע יום הפיהוק צריכה לפרוש מבעלה כל העונה כדין וסת לחודייהו וכ"פ רבינו בסי' קפ"ט ואין חולק על זה כמבואר בב"י בסימן קפ"ט שכל המחברים מסכימים לזה ע"ש:

קפה האשה שהיא בחזקת טמאה וכו' ברייתא ספ"ק דנדה (סוף דף י"א וכן בדף י"ב) אם הניח את אשתו בחזקת טמאה לעולם היא בטומאתה עד שתאמר לו טהורה אני כלומר לא די לו בששהה שיעור שתוכל לטבול ואפילו היא ישנה אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו טהורה אני וכתב ב"י שרבינו דקדק לפרש שתאמר לו טבלתי כלומר דאינה נאמנת לומר לא הייתי טמאה כמבואר בסמוך דכיון דודאי ראתה צריך שישאלנה ושתאמר לו טבלתי והכי משמע בת"ה הארוך בית ז' סוף שער ב':

ומ"ש ומ"מ כשאומרת לו טבלתי נאמנת אינה לתמוה אמאי הוצרך לכתבו כאן הלא כל הנשים נאמנות לעצמן באיסור נדה אף בספירת שבעה כדאיתא בפ' המדיר דקאמר תלמודא הא דתנן ומשמשתו נדה ה"ד אי דידע נפרוש ואי דלא ידע נסמוך עלה דקאמר שמואל מניין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר וספרה לה לעצמה ותו הא פשיטא היא דנאמנת דהכי משמע מהא דתניא לעולם היא בטומאתה עד שתאמר טהורה היא אלמא דאם אמרה טהורה אני שטבלתי נאמנת וא"כ לא היה צריך לפרש ולומר ומ"מ וכו' כיון דממילא משמע וי"ל דסד"א דדוקא היכא דלא נודע לא לו ולא לאחרים דהיא נדה התם הוא דהאמינתה תורה לעצמה. אבל היכא דנודע ומפורסם שהיא בחזקת טמאה כי הכא אימא דאינה נאמנת והא דקתני עד שתאמר לו טהורה אני אינו אלא לומר שאסור לו לבא עליה בלא שאלה אלא צריך שישאלנה ושתאמר לו טהורה אני אבל ודאי צריכה היא לברר ע"י נשים שיודעים שטבלה כיון שהיתה בחזקת טמאה וכדי להוציא מפירוש זה כתב רבינו ומ"מ כשאומרת לו טבלתי נאמנת ואינה צריכה לברר שטהורה היא והכי משמע בת"ה הארוך לשם: ואם הוחזקה נדה בשכינותיה וכו' בפרק המדיר אמרינן בעלה לוקה עליה משום נדה וכיון שלוקה עליה אלמא דכודאי נדה משוינן לה וצריכה שתאמר לו טבלתי וכ"כ בת"ה הארוך לשם:

אמרה לבעלה טמאה אני וכו' בפרק שני דכתובות (דף כ"ב) וכתב הר"ר ירוחם דהיינו דוקא אחר כדי דבור אבל בתוך כ"ד נאמנת ומביאו ב"י וכן פסק הרב בהגהות ש"ע והא דאינה נאמנת פי' הרמב"ם בפ"ד אפילו אמרה דרך שחוק אמרתי לך תחילה אינה נאמנת ובסה"ת פי' דהיינו אפילו אמרה מתחילה הייתי מכחשת ומשטה הייתי בך וצריך לפרוש ממנה עד שתספור שבעה נקיים ותטבול אא"כ שנותנת אמתלא לדבריה וכו' ומביאו ב"י ונראה דאם היה איזה קטט ביניהם ואמרה שמתוך כעס שהיה בלבה עליו מאותו קטט לא רצתה לבא אליו ואמרה טמאה אני הוי כמי אמתלא מקובלת והכי משמע מדברי מהרי"ו בתשובה

וכתב

דרכי משה

(ז) וכן מבואר לקמן סי' קפ"ח ובמרדכי ה"נ דף של"א ובמיי' פ"ד רא"ב:

פרישה

מפרש רבותא דקטנה שאין דרכה לטבול אם לא שבעלה תבעה מפני שבושה: (כו) והוא פחות מעונה בינונית (עונה בינונית הוא ל' יום עכ"ה) כגון שראתה מכ"ה כו' וכתב ב"י ומיהו ביום שלשים אסורה עד שתבדוק דכל שלא נקבע לה וסת אחר הוי יום ל' כוסת קבוע ומשמע לי דה"ה אם היה לה וסת שאינה קבוע והוא יותר מעונה בינונית שצריכה בדיקה ביום ל' וא"צ בדיקה ביום אותו וסת מאחר שלא הוקבע עדיין ולא כתב והוא פחות מעונה בינונית אלא לומר שלא היתה רגילה לראות ביום הל' וחד מתרי זימני נקט דבפחות מל' ויותר מל' שוים הם א"נ אורחא דמילתא נקט שאין רגילות להיות רואה ליותר מל' ועד"ר. גם י"ל דלרבותא נקט אם ראתה מכ"ה דאע"ג דהוא בת דמים דהרי ראתה קודם עונה בינונית אפ"ה אינה חוששת ק"ו כשלא ראתה אלא לל"ה ימים דאינה בת דמים חוששת וק"ל:

דרישה

לדרך (וא"כ לא אתא לאשמועינן אלא דמייב לפקוד אשתו וזה ג"כ אינו שייך לסי' נדה עכ"ס). מ"מ כתב משום סי"א דס"ל דמותר אפי' בתשמיש ד"מ: [ס] והוא פחות מעונה בינונית כגון שראתה מכ"ה כו' וכתב ב"י ז"ל ודע דאע"ג דמטהר בלא בדיקה בוסת שאינו קבוע מ"מ חוששת לו וצריכה לפרוש כל אותו עונה כמבואר בדברי רבינו בסי' קפ"ט עכ"ל וק' שלא גם בסימן זה כתב לעיל בסמוך דאפי' בנכבא חוששת לו ומיהו בזה י"ל דלהרשב"א כ"כ ב"י הכא והרשב"א חולק אמשנה דנכבא וס"ל דאפי' לכתחילה מותרת וכמ"ש ב"י שם מיהו לעיל בריש הסי' דכתב בשם הרשב"א ז"ל בד"א בגדולה אבל בקטנה א"צ לפרוש לוסתה כל זמן שלא קבעתו ג"פ משמע דבגדולה בכה"ג חוששת וק"ל וכן לפני אותו הרשב"א כתב ז"ל בין שקבעה וסת בג"פ או בפ"א:

ותימה

סי' קפה (א) עד שתאמר טבלתי (דקדק רבינו כן לומר מה שאמרינן בגמרא עד שתאמר לו טהורה אני לאו למימרא שתאמר לו לא הייתי טמאה דאינה נאמנת לומר כן כדבסמוך אלא היינו שאומרת לו טבלתי ב"י עכ"ה) ואפילו אם שהה שיעור ספירה וטבילה כיון שהיתה ודאי טמאה הממירו דאילו לא שהה כי אמר טבלתי מאי הוי ב"י: (ב) ומ"מ כשאומרת טבלתי נאמנת פי' וא"צ עדים שטבלה: (ג) חשיבה כודאי טמאה ובעלה לוקה עליה שאומרת לו טבלתי: (ד) ואח"כ אומרת טהורה אני פי' אחר כדי דיבור רבינו ירוחם:

שלא

בתשובה סי' כ"ב ומשמע עוד שם דאפילו לא אמרה עכשיו טהורה אני ולא נתנה אמתלא לדבריה הראשונים אלא דמעצמה באה ושוכבת אצלו והבעל מכיר שמה שאמרה תחילה טמאה אני מחמת הקטט שאמרה כך מותר לו לבא עליה וכן פסק הרב בש"ע ומ"מ נראה דהבעל חייב לשאול אותה למה היא באה אצלו הלא אמרה אליו טמאה אני דצריך להוציא מפיה האמתלא שתאמר בפירוש כך וכך ודי לנו קולא בנותנת אמתלא אע"ג דשמואל לא עבד עובדא בנפשיה והכו דלא להוסיף עוד קולא בבאה לשכב אצלו בשתיקה ותו דהרב מהרי"ו לא התיר בבא אצלו בשתיקה אלא באמרה אליו מרגשת אנכי כאב בבני מעיים וחוששת לשינוי וסת באשר אין לה וסת והבעל מכיר שמחמת קטט וכו' אבל לא באמרה אליו בפירוש טמאה אני ע"ש כנ"ל פשוט: כתב הרמב"ן וכו' ר"ל כיון שראינוה וכו'. באי פירושא דר"ל וכו' למדו רבינו מדברי הרשב"א בת"ה הקצר שכתב על הוראה זו וז"ל למה הדבר דומה למי שידענוה שראתה ואמרה לא ראיתי שאינה נאמנת עכ"ל אלמא דבלובשת בגדי נדה הוי כאילו ראינו שראתה:

אחר כדי דבור אבל בתוך כדי דבור נאמנת: ומ"ש ואם נותנת אמתלא לדבריה וכו' נאמנת שם בעא מיניה שמואל מרב ופשט ליה אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת ואף על גב דאמרינן בגמרא תנא מיניה מ' זימנין ואפילו הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה כבר כתב הר"ן דמשמע דכרב קי"ל דלא חייש לה. וכ"פ הרשב"א בת"ה וכ"פ הרמב"ם בפ"ד ואף על פי שהרי"ף כתב הא דלא עבד שמואל עובדא בנפשיה נראה שלא לפסוק דחיישי' לה כתבה דהא לא פליג שמואל עליה דרב בהדיא אלא שרצה להחמיר על עצמו וכדדייק לישנא דלא עבד עובדא בנפשיה אפשר דאי הוי בעי לה מיניה אורויי נמי הוה מורה דנאמנת כרב ואפי' את"ל דפליג עליה הא קיימא לן דהלכה כרב באיסורי ולא כתב אלא ללמד שמי שירצה להחמיר על עצמו מדת חסידות היא לו ולא תימא דחסידות של שטות היא דהא אשכחן דשמואל החמיר על עצמו (א): ומ"ש רבינו דאמתלא היינו שאומרת שלא אמרה כן תחילה אלא מפני שלא היה בה כח מפורש שם בירושלמי שאמתלאה זו נתנה אשתו של שמואל ואורי ליה רב דנאמנת וז"ל הרמב"ם בפ"ד האשה שאמרה

ואם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה לו כן תחילה מפני שלא היה בה כח או דבר כיוצא בזה נאמנת כתב הרמב"ן הוחזקה נידה בשכינותיה ואח"כ אומרת טהורה אני אפי' נותנת אמתלא לדבריה שאומרת לא לבשתי בגדים אלו אלא (ה) שלא תטרידני עכשיו כי לא הייתי בריאה אינה נאמנת ע"כ ר"ל כיון שראינוה לובשת בגדי נידותה הוי כאילו ראינו שראתה שאז אינה נאמנת לומר לא ראיתי (ו) [א] ותימה הוא וכי עדיף הוחזקה נדה בשכנותיה מכשאומרת בפירוש טמאה אני שנאמנת שוב לומר טהורה אני ע"י אמתלא היה משמש עם הטהורה ופירסה נדה (ז) [ב] לא יפרוש מיד (ח) אלא ינעוץ צפורניו בארץ ולא יזוז ממקומו עד שימות האבר ויפרוש באבר מת:

קפו

בד אשה שאינה עסוקה בטהרות (א) פירש"י שאינה צריכה

ומ"ש רבינו ותימה הוא וכי עדיף וכו'. איכא לתמוה על תמיהתו דודאי עדיף דכיון דלבשה בגדי נדותה ודאי ראתה דאי לא ראתה אלא כדי שלא יטרידה וכו' הלא בשתאמר אליו טמאה אני יפרוש ממנה ואחר יום ויומים כשתחזור לבריאותה תתן אמתלא לדבריה ולא היה לה ללבוש בגדי נידותה ומדלבשה הוי כאילו ראינו שראתה: וגם בת"ה הארוך כתב לתרץ בכיוצא בזה שכתב בסוף שער שני וזה לשונו דמשום בושת או אונס מקרי ואמרה טמאה אני אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת וכו' עכ"ל. והא דכתב ב"י לעיל סוף סי' ע"ש הר"ש בר צמח שעשה סי' ברחם הכבש שיהיו סבורין שטריפה היא ואחר דכשירה היא ולא עשה הסימן אלא כדי שלא יקחוהו ותישאר לו דנאמן באמתלא זו התם לא היה אפשר לו בענין אחר אבל הכא היה אפשר שתאמר טמאה אני ולא היה לה ללבוש בגדי נדות והכי נקטינן כהרמב"ן והרשב"א וה' המגיד פ"ד כתב ג"כ שכן נראה שהוא דעת הרמב"ם וכ"כ הר"ן ואין לדחות דברי הרבים מפני תמיהותו של רבינו וכ"כ מהרי"ק בשורש פ"ז וז"ל ואף על גב שתמה עליו בעל הטור י"ד מ"מ לא מלאו לבו לחלוק עליו וכ"כ בשלטי הגבורים וכן פסק בש"ע:

לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני ודרך שחוק אמרתי לך תחילה אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת כיצד תבעה בעלה ואחותו או אמו עמה בחדר ואמרה טמאה אני ואח"כ חזרה ואמרה טהורה אני ולא אמרתי לך טמאה אלא מפני אחותך ואמך שמא יראו אותנו הרי זו נאמנת וכן כל כיוצא בזה עכ"ל וזה ל' ספר התרומה אשה שאמרה טמאה אני ואח"כ אמרה לא כי טהורה אני אינה נאמנת לומר תחילה הייתי מכחשת ומשטה בך אלא צריך הבעל לפרוש ממנה עד שתספור ז' נקיים ותטבול אבל אם נתנה אמתלא לדבריה שאמרה סבורה הייתי להיות נדה אבל עכשיו בדקתי עצמי ומצאתי שמחמת מכה או חבורה בא אלי הדם או חולה הייתי ולא הייתי יכולה לסבול תשמיש או דברים אחרים כיוצא באלו נאמנת ומותרת מיד ע"כ וכ"כ המרדכי בשם א"ז:

כתב הרמב"ן הוחזקה נדה בשכנותיה ואח"כ אמרה טהורה אני אפילו נתנה אמתלא לדבריה וכו' אינה נאמנת כן כתב הר"ן בפרק ב' דכתובות בשם הרשב"א וכ"פ בת"ה והביא ראיה מדאמרי' בפ' המדיר אמתניתין דומשמשתו נדה היכי דמי אי דידע נפרוש ואי דלא ידע נסמוך עלה ואוקימנא כדרב יהודה דאמר הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה אלמא כל כה"ג לא איבעי ליה למסמך עלה ומסתמא קאמר דאלמא אפי' באמתלא לא מהימנא דהא ודאי נדה משוינן לה וכתב ה"ה בפ"ד שכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל:

ומ"ש רבינו ותימה הוא וכי עדיף הוחזקה נדה בשכנותיה מכשאומרת בפי רוש טמאה אני כבר הרגיש הרשב"א בת"ה בקושיא זו ותירץ דמשום בושת או אונס מקרי ואמרה טמאה אני אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת ולפיכך כל שחזרה ואמרה לא נטמאתי הרי היא כמכחשת מה שאמרה ואינה נאמנת: בפרק המדיר (שם) מוקי הא דתנן דמשמשתו נדה יוצאת בלא כתובה בדאמרה פלוני חכם טיהר לי הכתם ואישתכח שיקרא וכתב הר"ן שמדברי הרמב"ן נראה שהחכם נאמן וכ"כ רבינו ירוחם בשם הרמב"ן שהחכם נאמן והיא טמאה ואע"פ שכתב הר"ן בשם הרשב"א שאין החכם נאמן והתם במאי עסקינן בדאתו עדים ואמרו עמנו היתה במקום פלוני נראה דהיינו לענין הפסד כתובה שאינו בדין שיפסידנה ע"פ עד אחד אבל להחזיקה בטמאה מודה הרשב"א והכי דייק לישניה דלא איירי אלא לענין הפסד כתובה לבד וכ"כ לפרש דברי הרא"ש שם. היה משמש עם הטהורה ופירסה נדה לא יפרוש וכו'. משנה וגמרא בפרק ב' דשבועות (יז: יח.) ומפרש טעמא שלא יפרוש עד שימות האבר מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו וכתב הרמב"ם בפ"ד שאם פירש והוא בקשוי חייב כרת והטעם שצריך לנעוץ צפרניו בקרקע נראה דהיינו מפני שאם לא עשה כן כל עוד שאינו פורש הוא נהנה וז"ל הרמב"ם בפ"ד נועץ צפרני רגליו בקרקע ושוהה ואינו מזדעזע עד שימות האבר ואח"כ נשמט ממנה וז"ל סמ"ג נועץ צפרני רגליו בקרקע ושוהה ומזדעזע ומפנה לבו בפחד ורתת גדול עד שימות האבר ואחר כך נשמט ממנה עד כאן והמרדכי כתב בריש מסכת שבועות נועץ צפרניו כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר ע"כ וזהו אינו מזדעזע שכתב הרמב"ם ומזדעזע שכתב סמ"ג היינו שימלא פחד ורתת מאימת הקב"ה על העבירה שבאת לידו אבל זה פשיטא שלא יזדעזע ממש דאם כן הרי הוא דש ונמצא גומר ביאה באבר חי ובהדיא כתב ושוהה דהיינו לומר שישהא מלדוש וזה פשוט: כתב המרדכי בריש מסכת שבועות בשם הר"מ ששאלתם על האשה ששמשה שלא בשעת וסתה במה תתכפרת לפי שלמחרת שימושה מצאה דם על הסדין לא ידענא מאי תיבעי לך חדא דאונס הוא ורחמנא פטרה כדמשמע בפרק ידיעות הטומאה ועוד דבפ"ק דנדה (יא:) אמרינן גבי בעלה לא החמירו עליה לבדוק אלא בזמן דאיכא טהרות ואם כן מאי כפרה שייך כאן ובתשובת הרא"ש כלל כ"ט על אשה ששמשה שלא בשעת וסתה בלא בדיקה ובשחרית מצאה עצמה טמאה אם אתה נוהג להצריכה כפרה רבינו מאיר ז"ל לא היה מטיל עליה שום דבר כי בפ"ב דשבועות קאמר אי שלא בשעת וסתה אנוס הוא ואם אתה מצריכה כפרה לבו נוקפו ופורש ועוד זו האשה לאחר תשמיש ראתה עכ"ל וגם הרמב"ם כתב בפ"ה מהלכות שגגות הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש הרי אלו פטורה מקרבן חטאת מפני שזה כאונס הוא ולא שוגג ונראה שטעמו מהא דקאמר בפ"ב דשבועות אי שלא בשעת וסתה אנוס הוא ומיהו אפשר דהא דחשיב ליה הרמב"ם כאונס היינו בשבדקה לפני תשמיש אבל אם לא בדקה קודם תשמיש לא חשיב ליה כאונס דכיון שהוא סובר דאם אין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואפילו יש לה וסת דרך הצנועות לבדוק כמו שיתבאר בסימן שאחר זה כל שלא בדקה לאו אונס הוא: וכתב עוד המרדכי במסכת שבועות שהשיב הר"מ על מי שפירסה אשה נדה בשעת תשמיש ופירש באבר חי זה האיש שגג בשגגת כרת ומאחר ששוגג היה די לו לבעל שיתענה וזה הדבר אירע בעשירי לאייר ויש לו להתענות בכל שבוע יום אחד עד ר"ה ולאכול בשר ולשתות יין אם ירצה ואם לא יוכל להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה אבל אשתו אינה צריכה כפרה (ב):

קפו

בד אשה שאינה עסוקה בטהרות פירש"י שאינה צריכה בדיקה לבעלה אפי' אין לה וסת כ"כ הרא"ש ע"ש פירש"י ספ"ק דנדה דהכי אוקי הלכתא וכך מפורש בכל ספרי רש"י שבידינו היום ודחה לאית דמפרשי דאין לה

בד אשה שאינה עסוקה בטהרות פירש"י שאינה צריכה בדיקה לבעלה אפילו אין לה וסת וכו' בפ"ק דנדה (יא.) תנן פעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות ובשעה שהיא עוברת לשמש ביתה ואיתמר עלה בגמרא שם ובשעה שהיא עוברת לשמש ביתה א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא

דרכי משה

קפה (א) וכתב מהרי"ו סימן כ"ב דאם היתה בקטטה עם בעלה ואמרה לו טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה אני ומה שאמרתי תחלה מחמת הקטטה שהיה ביני ובינך עשיתי נאמנת ולא עוד אלא בסתם אם היא באה ושוכבת אצלו א א"צ לפרוש דודאי הואיל ושוכבת אצלו ודאי טהורה היא. ותחילה מחמת קטטה עשתה עכ"ל: (ב) ובפסקי מהרא"י סי' ס' משמע דהו"ל גירסא אחרת בתשובת מהר"ם בדין זה כי משמע שם שצריך להתענות כל שבוע ב' ימים וצריך ליתן בכל יום י"ב פשיטים אם אינו רוצה להתענות ואכור בבשר ויין ע"ש: ואין

דרישה

סי' קפה [א] ותימה הוא וכי עדיף הוחזקה כו' הרשב"א הרגיש בקושיא זו ותירץ כו' פי' כדבריו נ"ל למה לה לעשות מעשה הא כי אמרה טמאה אני נמי אסור ליגע בה ולמה לטרוח על חנם במעשה במקום שנאמנת בדיבורה אם לא שתאמר שלא יאמין לה שהיא טמאה כיון שמדרך הטמאות ללבוש בגדים המיוחדים והיא לא לבשה ע"כ זה אינו דא"כ כי לא לבשה ואמרה טמאה אני ואחר כך אומרת טהורה אני למה אינה נאמנת בלא אמתלא. ועיין בב"י שכתב ז"ל וכ"כ הרשב"א בת"ה כהרמב"ן והביא ראיה מדאמרינן בפ' המדיר אמתני' דמשמשתו נדה יוצאת בלא כתובה ה"ד אי דידע נפרוש ואי דלא ידע נסמוך עלה ואוקימנא כדרב יהודה דאמר הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה אלמא כל כה"ג לא איבעי למסמך עלה ומסתמא קאמר דאלמא דאפי' באמתלא לא מהימנא דהא ודאי נדה משוינן לה עכ"ל. ורבינו הביא דין זה דמשמשתו נדה בא"ע ר"ס קט"ו ע"ש. ונראה דרבינו ס"ל דאין ראיה משם משום דיש לומר שאני התם שכבר עברה ושמשתו מש"ה מסברא אין לסמוך עלה למפרע ז"ל דמשקרת כדי שלא תפסד כתובתה משא"כ קודם השימוש יש להאמינה באמרה אמתלא לדבריה וק"ל: [ב] לא יפרוש מיד כו' כתב המרדכי בשבועות דף של"ד ע"ב כתב הר"ם בתשובה דאם פירש מיד שלא ידע שהוא איסור ה"ז שגג באיסור כרת ואחר ששגג די לו לבעל שיתענה וזה הדבר אירע בי' לחדש אייר ויש לו להתענות בכל שבוע יום א' עד ר"ה ולאכול בשר ולשתות יין אם ירצה ואם לא יוכל להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה אבל אשתו א"צ כפרה עכ"ל ובפסקי מהרא"י סימן ס' משמע דהיה לו גירסא אחרת בתשובת מהר"ם ומשמע שצריך להתענות ב' ימים כל שבוע וצריך ליתן כל יום י"ב פשיטים אם אינו רוצה להתענות ואסור בבשר ויין ע"ש ד"מ (ועיין בהגהות ש"ע שכתב ע"א עכ"ה):

פרישה

(ה) שלא תטרידני עכשיו פי' שלא לשכב עמה בעלה: (ו) ותימה הוא וכי עדיף הוחזקה כו' הרשב"א הרגיש בקושיא זו ותירץ דמשום בושת ואונס מקרי ואמרה טמאה אני אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת ולפיכך כל שחזרה ואמרה לא נטמאתי אינה נאמנת ועד"ר: (ז) לא יפרוש מיד שיציאת אבר הנאה לו כביאתו גמרא ועיין בב"י מ"ש בשם המרדכי: (ח) אלא ינעוץ כו' והטעם שצריך לנעוץ נראה דס"ט שאם לא עשה כן כל עוד שאינו פורש הוא נהנה והסמ"ג כתב שימלא פחד ורתת על העבירה שבא לידו והמרדכי מפרש נועץ צפרניו כלומר מעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר ב"י:

סי' קפו (א) פירש"י שאינה צריכה בדיקה לבעלה כו' פי' הא עסוקה בטהרות צריכה בדיקה שחרית וערבית וגם בשעת תשמיש וכן מבואר בדברי הראב"ד והביאו ב"י

כינס

חדושי הגהות

קפה א א"צ לשואלה דודאי כצ"ל (א"מ):

אסור

צריכה בדיקה לבעלה (ג) אפי' אין לה וסת ור"ח פסק כיון שאין לה וסת אפי' לבעלה אסורה עד שתבדוק. וכתב אדוני אבי ז"ל נ"ל כפירש"י אלא שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר"ח דברי קבלה הן והך בדיקה (ג) [א] פירש רב אלפס שבודקת אחר תשמיש היא והוא (ד) אם עשתה כן ג' פעמים (ה) ונמצא דם על שלו או על שלה ג' פעמים תצא בלא כתובה ואין לה לא מזונות ולא פירות ולא בלאות ואם שמשה ג' פעמים ע"י בדיקה (ו) ולא נמצא לא בשלה

אלא באשה עסוקה בטהרות אבל אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה ומסיק דאפילו בשאין לה וסת קאמר דלא בעיא בדיקה כל שאינה עסוקה בטהרות וגרסינן תו בגמרא (יב.) א"ר זירא א"ר אבא בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת א אסורה לשמש ומסיק בגמרא דכל לבעלה לא בעיא בדיקה אע"פ שאין לה וסת והא דקאמר דאשה דאין לה וסת אסורה לשמש בעסוקה בטהרות דוקא היא ובתר הכי תניא אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר"מ ר"ח בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים הן הן תקוניה הן הן עיוותיה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ובמאי אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא ואי בשאינה עסוקה בטהרות הא אמר שמואל כל לבעלה לא בעיא בדיקה דא"ר זירא אמר רבי אבא בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא לה בעסוקה בטהרות מאן דמתני הא לא מתני הא ופי' רש"י הא אמרה שמואל חדא זימנא כדמותיב ואזיל מדרבי אבא בר ירמיה מינה שמעינן דס"ל לשמואל דבעסוקה בטהרות בעיא בדיקה לבעלה ושאינה עסוקה לא בעיא בדיקה. מאן דמתני הא לא מתני הא לעולם בעסוקה בטהרות ודקשיא לך תרתי למה לי רב יהודה דמתני הא משמיה דשמואל לא מתני הא דרבי אבא ורבי אבא לא מתני הא דרב יהודה ואי קשיא לך הא רב יהודה נמי אמרה דאמר רב יהודה לעיל גבי מתני' דקתני בשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בעסוקה וכו' לאו פירכא היא דרב יהודה לא אשמעינן התם בעסוקה מידי דממתני' הוה שמעינן בין עסוקה בין אינה עסוקה ואתא רב יהודה למימר ואשמעינן משמיה דשמואל דשאינה עסוקה לא בעיא בדיקה והכא אשמעינן דהלכה כרבי חנינא וכאותה משנה דעסוקה בטהרות בעיא בדיקה והכא עיקר ואית דמפרשי כי האי לישנא והאמר שמואל חדא זימנא לעיל דאוקימנא למתני' דקתני משמשת בעדים בעסוקה בטהרות מאן דמתני הא וכו' לעולם בשאינה עסוקה ודקשיא לך דרבי אבא בר ירמיה אהא דרב יהודה לא תקשי אמוראי נינהו אליבא דשמואל וטועים בדבר דא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה הא איהו גופיה אמר דשאינה עסוקה לא בעיא בדיקה עכ"ל משמע מדבריו שהוא סובר שאינה צריכה בדיקה לבעלה כלל אפילו אין לה וסת וכ"כ הרשב"א והר"ן והגהות מיימוניות בפ"ד שזהו דעת רש"י ודלא כדכתב המרדכי במסכת שבועות דלפי דברי ב רש"י ור"ת אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה וכמו שכתבנו לדעת רש"י כ"פ סמ"ג שאפילו אין לה וסת א"צ לבדוק עצמה לא שחרית ולא בין השמשות ולא בשעת תשמיש וכ"פ בסה"ת דאפילו לרבינו יעקב דמוקי לה פיסקא דרבי חנינא בן אנטיגנוס דמצריך בדיקה אף לבעלה הרי מתיר אידך רב יהודה אמר שמואל ואמוראי אחריני טובא ובשל סופרים הלך אחר המיקל וכן כתב הג"מ בפרק ד' והמרדכי בריש שבועות שדעת רשב"ם ור"י וס"ה והמצות דכל לבעלה לא בעיא בדיקה אפילו אין לה וסת בין קודם תשמיש בין לאחר תשמיש ולא שחרית ולא ערבית ואפי' אם רוצה להחמיר ע"ע לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש לא שבקינן לה דא"כ לבו נוקפו וכ"כ ברוקח וכתבו עוד הגהות שכתב רבינו שמחה דאחר תשמיש אינה רשאה אבל קודם תשמיש מצוה והר"ם היה מוחה באשתו שהיתה בודקת תמיד אחר תשמיש שלא היה לה לעשות עוד דאע"פ שאין לה וסת למה תחמיר בדבר שאסרו לה חכמים לעשות כלומר מדפסק רב יהודה לרבי זירא לא תבדוק דא"כ לבו נוקפו ופורש וכתבתיו בסימן קפ"ד: וכתב הר"ן בפרק ב' דשבועות דלדעת רש"י אע"ג דרבי מאיר ורבי חנינא בן אנטיגנוס מיירי לבעלה קאמר שמואל דהלכה כר' חנינא בעסוקה בטהרות אבל בשאינה עסוקה אין הלכה כמותו ול"ת כיון דרבי מאיר ורבי חנינא ס"ל דאסורה לשמש בלא בדיקה היכי פסיק שמואל דלא כחד ואמר דלבעלה לא בעיא בדיקה איכא למימר דסמיך אמתני' דתנן בפרק כל היד (טו.) כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן ומשמע ליה סתמא אפי' אין לה וסת:

וכתב הרא"ש בספ"ק דנדה שר"ת פירש כפירוש השני שסתר רש"י ופסק הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ולפי' זה אפי' בשאינה עסוקה בטהרות כל שאין לה וסת אסורה לשמש בלא עדים. ומה שהקשה רש"י לאותו פירוש דא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה כתב הג"מ בפ' ד' שקל לתרץ והר"ן תירץ בפרק ב' דשבועות דאמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה וכתב רבינו ירוחם דלר"ח נמי מעוברת א"צ בדיקה אפילו הגיע וסתה וכתב הר"ן בפרק הנזכר שמדברי הרי"ף נראה שהוא סובר כדברי רש"י באשה שיש לה וסת דא"צ בדיקה. ודע שהרי"ף הביא ברייתא זו בס"פ אלמנה ניזונית וכתב בלשון הזה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן תקוניה ועיוותיה שאם תשמשת פעם אחת ושנים ושלשה בעדים וימצא על עד שלה או שלו בכל פעם ופעם הרי הן עוותיה שהוחזקה נדה כל ימיה ותצא בלא כתובה ואם שמשה ב' עדים אחד לו ואחד לה שלש פעמים ולא נמצא דם באחד מהם הרי הן תקוניה והרי היא ככל הנשים אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס עכ"ל וכתב הר"ן בפרק ב' דשבועות שנראה שהוא ז"ל סובר דאע"ג דקי"ל דכל אשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה היינו לאחר שתהא מוחזקת ג"פ שלא תהא רואה מחמת תשמיש אבל מתחלה חוששין לה וכן פירש הרשב"א בת"ה דברי הרי"ף: והרא"ש הביא בספ"ק דנדה דברי הרי"ף וכתב עליהם השתא לדברי רב אלפס המשמשת בעדים דקאמר ר"ח היינו לאחר תשמיש אחד לו ואחד לה מאי קא פריך אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא מה ענין הא דשמואל הכא שמואל קאי אבשעה שהיא עוברת לשמש ביתה וקאמר באשה עסוקה בטהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה לפני תשמיש ור"ת איירי בבדיקה שלאחר תשמיש ועוד מאי פריך ואי בשאינה עסוקה בטהרות הא אמרינן כל לבעלה לא בעיא בדיקה הא ר"ח נמי מודה שא"צ בדיקה לבעלה תמיד אלא שלשה פעמים להתחזק שלא תראה מחמת תשמיש ושמואל

לה וסת צריכה בדיקה משום דא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה. וכ"כ הר"ן ע"ש רש"י אבל המרדכי כתב בשם פירש"י אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה וכן פי' ר"ת וע"ש ותימה גדולה הוא על מ"ש בשם רש"י וקרוב לומר שהוא ט"ס וצריך להגיה פר"ח במקום פירש"י אבל מ"ש בשם ר"ת כך כתב בספר התרומות בשמו בסימן נ"ג וע"ש והא דלפי' רש"י א"צ בדיקה לבעלה אלא בעסוקה בטהרות מפרש לשם תלמודא דה"ט דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה פי' מגו דבעי' בדיקה לאחר תשמיש משום טהרות דשמא תמצא דם לאחר תשמיש שראתה מחמת תשמיש ואיכא קילקול בטהרות בעיא בדיקה נמי לבעלה לפני תשמיש אבל באינה עסוקה בטהרות דלא בעיא בדיקה לאחר תשמיש לא בעיא בדיקה לבעלה אף לפני תשמיש אפי' אין לה וסת: ומ"ש ור"ח פסק וכו'. כ"כ הרא"ש משמו והיינו כאית מפרשי שהביא רש"י בפירושו ומה שדחה רש"י פסק זה דא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה תירץ הר"ן דאמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה:

והך בדיקה וכו' ספ"ק דנדה ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר"מ ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בב' עדים הן הן עיוותיה הן הן תיקוניה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס ופי' רב אלפס בסוף פרק אלמנה ניזונית דמשמשת בב' עדים פי' אחד בשלו ואחד בשלה אם ראתה ג' פעמים בשלו או בשלה הן עיוותיה שתצא בלא כתובה וכו' דלאו בת תשמיש היא. והן תיקוניה אם לא נמצא דם בג' פעמים הרי היא ככל הנשים ושריא בלא בדיקה והקשה הרא"ש עליו כמה קושיות ואחת מן הקושיות הוא ועוד תימה הוא מה מועיל אם שמשה ג' פעמים בלא דם להיותה ככל הנשים הלא לעולם איכא למיחש עתה תראה תחתיו כיון שאין לה וסת ופי' הרא"ש דמשמשת בב' עדים אחד לה לפני תשמיש ואחד לה לאחר תשמיש וכן תעשה כל ימיה אם לא תראה ג' פעמים אחר תשמיש דאז היא אסורה לבעל זה והן עיוותיה אותו דלאחר התשמיש דמודיע אם תפרוס נדה תחתיו והן תיקוניה אותו דלפני התשמיש כי אותו העד מתקנה ומתירה לשמש ומבואר מדברי רבינו דהבין מדברי הרי"ף דא"צ לבדוק לפני התשמיש ולכך אמר שהרמב"ן הוסיף על דברי הרי"ף לבדוק גם קודם כל תשמיש ותשמיש וכך הבין גם הרא"ש כמפורש מתוך קושיותיו וכך פי' הראב"ד בספר בעלי הנפש לדעת הרי"ף ומביאו ב"י ותימה גדולה דלא מצריך בדיקה לפני תשמיש ומצריך אחר התשמיש ואיפכא מסתברא אבל מדברי המרדכי בשבועות שכתב וז"ל משמשת בב' עדים חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש והן הן עיוותיה שמודיעין אותה שהיא טמאה ותיקוניה שאם לא נמצאת טמאה מותרת וא"ל לגרסה עיין באלפס פ' אלמנה ניזונית עכ"ל מבואר מדבריו דאע"פ דמפרש כפי' הרא"ש דב' עדים חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש מ"מ הן תיקוניה הוא אומר על העד דלאחר התשמיש דמעיד על תיקונים שמותרת לבעלה וא"ל לגרסה כפי' האלפס וז"ש עיין באלפס ומבואר עוד במרדכי שם דמפרש דאף האלפס סובר דצריכה לבדוק לפני תשמיש דאע"ג דמפרש ב' עדים אחד לו ואחד לה מ"מ בעד שלה בודקת עצמה תחלה לפני תשמיש ואם מצאה עצמה טהורה בודקת עצמה באותו עד גם לאחר התשמיש ולא היה צריך לפרש דפשיטא הוא דכיון דצריכה לבדוק לאחר תשמיש כל שכן לפני תשמיש כדפרי' אלא שהיה צריך לפרש דצריך עד שני לבעל לבדוק בו אחר תשמיש דשמא אף ע"ג דהאשה לא תמצא בעד שלה לאחר תשמיש כלום הבעל ימצא טיפת דם על עד שלו א"כ איפכא הוא לא ימצא כלום על שלו והיא תמצא על שלה טיפת דם אבל לפני תשמיש פשיטא דצריכה בדיקה בעד שלה ומשום הכי כתב המרדכי דנ"ל דדעת האלפסי כפירש"י ור"ת דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה לעולם והוא משום דקשיא ליה מפני מה פירש הרי"ף הן הן תיקוניה על העד דלאחר התשמיש ולא פירש אותו על העד דלפני התשמיש דמתקן אותו ומתירה לבעלה ככל הנשים דהא בעל כרחך צ"ל דאף לפני תשמיש צריכה בדיקה לכל הפחות ג' פעמים כמו לאחר תשמיש וא"כ הו"ל לפרש הן הן תיקוניה גם על הבדיקה דלפני תשמיש אלא ודאי צ"ל דס"ל להרי"ף דהן תיקוניה הוה דומיא דהן עיוותיה דבג' פעמים בלבד מעידין על העיוות אף הן תיקוניה בג' פעמים בלבד הוחזקה שאינה רואה דם ומתקנין אותה והשתא בע"כ דאין תיקון זה דג' פעמים אלא בבדיקה דלאחר התשמיש דמותרת לבעלה וא"צ לגרסה דאילו הבדיקה דלפני תשמיש צריכה לבדוק לעולם דכיון דאין לה וסת חיישינן שמא תראה עכשיו ולכן צריכה לבדוק לפני תשמיש כל ימיה זאת היא דעת המרדכי בפי' דברי הרי"ף דלא כהראב"ד והרא"ש ורבינו ולפי זה התיישבה התימה שתמה הרא"ש על דעת הרי"ף דמה מועיל אם שמשה ג"פ בלא דם להיותה ככל הנשים וכו' דהלא למאי דס"ל להרי"ף דג"פ אינן אלא לאחר התשמיש אבל לפני התשמיש צריכה בדיקה לעולם ניחא ודאי דמצרפים יחד מה שהוחזקה שלא לראות דם בג"פ עם מה שבודקת תמיד לפני תשמיש ולא תמצא דם דשוב א"צ לבדוק אחר התשמיש גם שאר קושיות הרא"ש התיישבו בדרך זה דפרישית להרי"ף לפי מ"ש המרדכי ומדברי ב"י שכתב תחלה לדעת הרי"ף דצריכה בדיקה ג"פ לפני התשמיש ולאחר התשמיש וכתב אח"כ ושלא כדברי המרדכי שכתב שנראה דדעת האלפס דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה ולא חילק בין ג"פ הראשונים לשאר פעמים עכ"ל משמע דהבין מדברי המרדכי דלאלפס אף לאחר התשמיש צריכה בדיקה יותר מג"פ והא ודאי ליתא כמבואר להדיא בכל ספרי הרי"ף דלאחר התשמיש א"צ בדיקה אלא בג"פ אלא דבלפני התשמיש קאמר המרדכי דלאלפס נמי צריכה בדיקה

פרישה

ב"י דף קפ"ו ע"ג ע"ש (ועמ"ש א"א ז"ל בסימן ק"ן סעיף מ"ד עכ"ה): (ב) אפי' אין לה וסת דהו"א כיון שאין לה וסת יש לחוש שמא תפרוס נדה תחתיו (ומש"ה הו"א דיש לה לבדוק אחר תשמיש וכמו שיתבאר עכ"ה): (ג) פי' רב אלפס שבודקת אחר תשמיש כו' כך הוא הגירסא הנכונה פי' דס"ל לרב אלפס דקודם תשמיש אין צריכה בדיקה כלל רק לאחר תשמיש ועד"ר: (ד) אם עשתה כן ג' ימים ס"א ג"פ: (ה) ונמצא דם על שלו או על שלה ג"פ רצופים דוקא ודוקא בזה אחר זה דומיא דשור המועד רשב"א: (ו) ולא נמצא לא בשלה ולא בשלו בכל פעם כו'

דרישה

סי' קפו [א] **פירש** רב אלפס שבודקת אחר תשמיש כו' כך הוא הגירסא הנכונה פי' דס"ל לרב אלפס כו' ויש גורסים בדברי הרי"ף אף לאחר כו' ול"נ כלל הרא שהרי מה שסיים ונמצא דם על שלו כו' אינו שייך אלא לאחר תשמיש וכן סיים למטה ולא נמצא לא בשלו כו' ועוד דא"כ מה זה שכתב רבינו וכ"כ הרמב"ן אלא שהוסיף עדיין בדיקה אחד גם קודם כל תשמיש כו' הא גם הרי"ף ס"ל דאף קודם תשמיש צריכה בדיקה וא"ל שהמחלוקת בין הרי"ף והרמב"ן היא שלהרמב"ן צריכה בדיקה קודם כל תשמיש ותשמיש משא"כ להרי"ף דאין צ'

חדושי הגהות

קפו א אסורה לשמש עד שתבדוק כ"ה בגמרא וכצ"ל גם בסמוך: ב הב"ח כתב דקרוב להיות דט"ס הוא וצ"ל ר"ח במקום רש"י:

ושמואל הוא דקאמר דאין לה וסת לבעלה (א) בעיא בדיקה תמיד בשאינה עסוקה בטהרות אבל בעסוקה בטהרות בעיא בדיקה תמיד ואפשר דמודה דבעיא בדיקה ג' פעמים להתחזק ועוד תימה הוא מה מועיל אם שמשה ג' פעמים בלא דם להיותה ככל הנשים בשלמא אם מצאה דם ג' פעמים אחר תשמיש איכא למימר זו האשה הוחזקה להיות רואה ע"י אבר תשמיש ושוב אינה ראויה לשמש אבל הוחזקה לא מהניא להתירה דהא אשה שאין לה וסת שאסורה לשמש היינו משום דכיון דאין לה זמן קבוע לראייתה חיישינן שמא תפרוס נדה תחתיו ומה מועיל אם שמשה ג' פעמים בלא דם לעולם איכא למיחש עתה תראה כיון שאין לה וסת וע"ק דעיקר הבדיקה לא הזכירה רבי חנינא דר"מ אוסר אותה לשמש אפי' בבדיקה דילמא מקלקלא ליה ורבי חנינא לא חייש דילמא מקלקלא ליה ומ"מ בדיקה דלפני תשמיש שתדע שהיא טהורה הוא המתירה לשמש והיה לו להזכירה הילכך היה נראה לפרש משמשת בב' עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש הן עיוותיה אותו דלאחר תשמיש לידע עיוותיה דחייש ליה לר' מאיר שמא תפרוס נדה תחתיו ותיקוניה אותו שלפני תשמיש כי אותו העד מתקנה ומתירה לשמש דלא חיישינן להא דרבי מאיר וכן תעשה כל ימיה ובלבד שלא תתחזק לראות ג"פ זו אחר זו מחמת תשמיש דאז היא אסורה לבעל זה כדתניא בפרק בתרא (סה:) והא דנקט ג עד שלאחר תשמיש תחלה לפי שהוא מורה על העיוות דחייש ר"מ כך היה נראה בעיני צורתא דשמעתא וכדפירש"י דמוקי הלכתא בעסוקה בטהרות אלא שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר"ח דברי קבלה הן עכ"ל והמרדכי בריש מסכת שבועות פירש כדברי הרא"ש דמשמשת בשני עדים היינו אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש. ולענין מה שהקשה הרא"ש על דברי הרי"ף נ"ל דאיכא למימר שלא הוצרך להזכיר אלא שני עדים שלאחר תשמיש אבל בדיקה דקודם תשמיש לא איצטריכא ליה דפשיטא דכל שצריכה בדיקה בסוף צריכה בדיקה בתחלה ובזה בטלה הקושיא הראשונה וגם האחרונה מתיישבת בזה דאע"ג דרבי חנינא לאיפלוגי אדרבי מאיר אתא מ"מ לא הוצרך להזכיר בדיקה דלפני תשמיש כיון דמשמע מתוך דבריו ועוד דמשום דבעא למיתני הן תקוניה הן עיוותיה לא תנא בדיקה דלפני תשמיש דההיא לא מתקנה ולא מעוותה להתירה או לאסרה לבעלה עולמית ומה שהקשה דמאי פריך ואי בשאינה עוסקת בטהרות הא אמרינן כל לבעלה לא בעיא בדיקה הא ר' חנינא נמי מודה שא"צ לבעלה בדיקה תמיד אלא ג"פ י"ל מדאמרינן סתמא כל לבעלה לא בעיא בדיקה משמע דלא בעיא בדיקה כלל אפילו פעם אחת. ומה שהקשה דמה מועיל אם שמשה ג"פ בלא דם להיות ככל הנשים דהא אשה שאין לה וסת שאסורה לשמש היינו משום דכיון שאין לה זמן קבוע לראייתה חיישינן שמא תפרוס נדה תחתיו ומה מועיל אם שמשה ג' פעמים בלא דם לעולם איכא למיחש עתה תראה כיון שאין לה וסת נראה שהר"ן נזהר מקושיא זו שכתב בפ"ב דשבועות לדעת הרי"ף נראה שהרב ז"ל סובר דאף ע"ג דקי"ל דאשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה היינו לאחר שתהא מוחזקת שלשה פעמים שלא תהא רואה דם מחמת תשמיש אבל בתחלה חוששין לה שכיון שאין לה וסת נראה מעניינה שראיותיה באות לה כפי המקרים שקורין לה בקפיצות או אכילות וכיוצא בהם ולפיכך יש לחוש לה שמא אף מחמת תשמיש תראה מש"ה בעיא בדיקה שלשה פעמים ואם מצאה טהורה יצאה מחשש זה ומשמשת בלא בדיקה אע"פ שאין לה וסת אין חוששין לה שמא תראה בשעת תשמיש דקי"ל דלבעלה א"צ בדיקה כל שיצאתה מחשש רואה מחמת תשמיש שיש לחוש לכך באשה שאין לה וסת מן הטעם שכתבתי עד שתבדוק שלשה פעמים ועשאה הרב כההיא דתניא בפרק תינוקות הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית והביאה הרב בסמוך עכ"ל והראב"ד ז"ל כתב בספר בעלי הנפש על דברי הרי"ף נראה מדברי הרב שאינה צריכה בדיקה אלא לאחר תשמיש ואף ע"פ שאין לה וסת כי ב' עדים הללו לאחר ד תשמיש ועוד נראה מדברי הרב שאם בדקה עצמה ג"פ ולא ראתה שאינה צריכה בדיקה עוד לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ואע"פ שאין לה וסת וא"ת הלא דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס לפני תשמיש ולאחר תשמיש קאמר לפי הסוגיא בודאי כן הוא ובאשה שעסוקה בטהרות מיירי כדאיתא בשמעתא מיהו עכשיו אין לנו טהרות והרב לא פי' הענין ע"פ הסוגיא אלא ע"פ צורך הנוהג עכשיו וסמך את הענין על הדומה ודבריו נכונים הם וצדיקים ילכו בם עכ"ל:

והרשב"א בת"ה תמה על פי' ר"ח דא"כ קשיא דרב יהודה אדרב יהודה אמר שמואל ועוד דהא אמרי' בספ"ק דנדה (שם) בעא מיניה ר' זירא מרב יהודה אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה א"ל לא תבדוק ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש ורבי זירא לאו לכולי פלתא בעי דאיהו גופיה אמרה משמיה דרבי אבא בר ירמיה משמיה דשמואל אלא מדת חסידות לבעל נפש קאמר וכדאהדר ליה ותבדוק ומה בכך ואתיא כי דך דידיה דאמר בפ' כל היד (טז:) מדברי כולם נלמוד בעל נפש לא יבעול וישנה ואהדר ליה רב יהודה דאסור לעשות כך דא"כ לבו נוקפו ופורש ונמצא בטל מפריה ורביה ואף בשאין לה וסת קאמר דאל"כ הו"ל למימר בהדיא אם יש לה וסת לא תבדוק דהא איהו סתמא בעי ליה ועוד ראיה מדתנן בפ' כל היד כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהם וכיון דקתני כל אלמא אפי' בשאין לה וסת קאמר ועוד נ"ל ראיה גמורה מדאמרינן בפ' כל היד גבי מתני' דכל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן אמר רב הונא ל"ש אלא שאין לה וסת כלל וכו' ועוד מדאמרינן בסוף פ"ק שיילינהו לאינשי ביתיה דרב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע כי אתו רבנן מבי רב אי מצרכי להו בדיקה ואמרו ליה לא ובודאי משמע דכל זמן קאמר ואפילו אין לה וסת קבוע מכל הני משמע דליתא לדרבי חנינא בן אנטיגנוס ומיהו הרי"ף פסק כמותו ונראה מדבריו שהוא מפרש מאן דמתני הא לא מתני הא כפר"ח ומ"מ נראה שגם הוא ז"ל מודה שא"צ בדיקה לבעלה והא דר' חנינא דאמר משמשת בב' עדים לא לעולם קאמר אלא ג"פ הראשונים לידע אם תראה דם בשעת תשמיש ואם אינה רואה באותן ג"פ הראשונים הרי היא מותרת לעולם בלא בדיקה וכל הנך דלעיל לאחר שהוחזקה שאינה רואה בשעת תשמיש והא דתנן (י"ג.) כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת מסתבר ליה דדוקא בשאינה עוברת לשמש ביתה דכיון דליכא בעל ליכא למיחש לשמא לבו נוקפו ופורש ע"כ ובת"ה הקצר פסק כדברי הרי"ף ז"ל וז"ל כל הנשים אם יש להן וסת קבוע מותרות לבעליהן בלא בדיקה וא"צ בדיקה לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ולא עוד אלא שאין ראוי שתבדוק בשעה שהוא רוצה לשמש את ביתה כדי שלא יהא לב הבעל נוקף ופורש ונמצא בטל מפריה ורביה ואשה שאין לה וסת פעם ראשונה ושנייה וג' משמשת בעדים ובודקת לאחר תשמיש אם לא ראתה בג"פ הראשונים הרי זו בחזקת טהורה ואינה צריכה לשמש עוד בעדים וכ"כ ה"ה בפ"ד בשם הרמב"ן וכבר כתבתי שהרשב"א והר"ן כתבו שזהו דעת הרי"ף ז"ל באשה שאין לה וסת ושלא כדברי המרדכי שכתב שנראה דדעת האלפס דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה ולא חילק בין ג"פ הראשונים לשאר פעמים ולענין אשה שיש לה וסת כבר כתבתי שכתב הר"ן בפ"ב דשבועות שמדברי הרי"ף נראה שהוא סובר שא"צ בדיקה כלל וכהסכמת הפוסקים חוץ מהרמב"ם שמצריכה בדיקה אחר תשמיש. וכתב ה"ה בפ"ד בשם הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל נשים שיש להם וסת משמשות שלא בשעת וסתן וא"צ בדיקה ובועל ושונה כמה פעמים ואינן צריכות לבדוק לא לפני תשמיש ולא לאחריו ולא בין תשמיש לתשמיש ולא הוזכרה בהם בדיקת עדים בתלמוד אלא בעסוקה בטהרות עכ"ל וטעמם מדתנן בפ' כל היד ב"ש אומרים צריכה ב' עדים על כל תשמיש ותשמיש או תשמש לאור הנר וב"ה אומרים דיה בב' עדים כל הלילה ובגמרא א"ר זירא מדברי כולם נלמוד בעל נפש לא יבעול וישנה ופירש"י בלא בדיקה בינתיים דאפי' ב"ה מצריכי בדיקה לסוף תשמיש אלמא חיישינן שמא ראתה דם מחמת תשמיש אלמא מי שהוא ירא ופורש מספק איסור לא יבעול וישנה רבא אמר בועל ושונה כי תניא ההיא לטהרות ופסקו ההלכה כרבא דבתרא הוא ונראה דלפי דבריהם ז"ל הא דאיתא בגמרא התם א"ר אבא א"ר חייא בר אשי אמר רב בדקה בעד ואבד אסורה לשמש עד שתבדוק פי' בדקה בלילה בעד ואבד מתקיף לה רבי אילא אילו איתא מי לא משמשת ואף ע"ג דלא ידעה השתא נמי תשמש אמר לו זו מוכיחה קיים וזו אין מוכיחה קיים לענין טהרות דוקא איירי אבל כל לבעלה לא בעיא בדיקה כלל וכן פירשה רש"י לענין טהרות וכן בכל דוכתי דמדכר במשנה בדיקה לענין טהרות הוא דאם אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה כלל לבעלה לא לפני תשמיש ולא לאחריו כל שיש לה וסת ונראה דאפי' אין לה וסת נמי כל שבדקה ג"פ הראשונים ולא מצאה דם כיון שהוחזקה שלא לראות בשעת תשמיש לא בעיא בדיקה כלל לבעלה לדעתם ז"ל שאחר שהוחזקה בג"פ הראשונים שאינה רואה בשעת תשמיש אין הפרש בין אשה שאין לה וסת לאשה שיש לה וסת:

והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד דאשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך היא משמשת בשני עדים א' לפני התשמיש וא' לאחר התשמיש ומבואר שם בדבריו שאחר תשמיש מקנח האיש בעד שלו והאשה בעד שלה ורואין בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש וכתב הר"ן בפ"ב דשבועות שנראה שהוא מפרש הא דאמרינן מאן דמתני הא לא מתני הא לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה כשאין לה וסת צריכה בדיקה ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ואף ע"ג דרב יהודה גופיה אמרה לעיל דא"צ אמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה ופסק ז"ל כמאן דמתני דשמואל אמר הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס ובודאי דפשטא דברייתא מוכח דלבעל עסקינן ולא משום טהרות כדאמר ר"מ יוליא ור' חנינא בן אנטיגנוס כמי עליה קאי ואפילו באשה שיש לה וסת החמיר ז"ל שכ"כ שם אבל אשה שיש לה וסת אינה צריכה עד לפני תשמיש אלא משום צניעות בלבד אבל אחר תשמיש הכל צריכים ב' עדים אחד לו ואחד לה ואף מעוברת ומניקה וזקנה וקטנה ע"כ לפי שהוא ז"ל מפרש זו ששנינו בפרק כל היד דרך בנות ישראל משמשות בב' עדים א' לו ואחד לה והצנועות מתקנות להם שלישי להתקין את הבית בשאינה עסוקה בטהרות שאפילו משום בעלה לבד צריכה לשמש בב' עדים לאחר תשמיש והצנועות בודקות אפילו לפני תשמיש לבעליהן וכי אמרינן בפ"ק דנדה דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה דאלמא מדין בעלה אינה צריכה היינו לומר דכשאינה עסוקה בטהרות אינה צריכה בדיקה לפני תשמיש מן הדין אלא משום צניעות בלבד והראב"ד השיג עליו כמה יגיעות יגע חנם שאף רב יהודה שהיה צדיק כמותו מנע את רבי זירא שלא לבדוק אחר תשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופורש שלא אמרו בדיקות הללו אלא באשה עסוקה בטהרות עד כאן וכבר כתבתי בחידושי דהא דרב יהודה לא קשיא עליה עכ"ל הר"ן ז"ל וה"ה כתב בפרק ד' בשם הרמב"ן ז"ל ייסוב הא דרב יהודה לדעת הרמב"ם דאיכא לפרושי שהוא דוקא בבודקת תוך הזמן הנזכר בפ"ה מה' שגגות שהם חייבים בקרבן אבל אחר מכאן לא אמרו ע"כ וכתב עוד ה"ה שהרמב"ם סובר שמה ששנינו בפ"ק דנדה גבי מעוברת ומניקה וזקנה אע"פ שאמרו דיין שעתן צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה ואיתמר עלה לא שנו אלא באשה עסוקה בטהרות אבל אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה בעד שלפני תשמיש דוקא מיירי אבל עדים דלאחר תשמיש לעולם היא צריכה בדיקה עכ"ל: נמצינו למדים דאשה שיש לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ואדרבה אסורה לבדוק בפני בעלה בשעת תשמיש כדי שלא יהא לבו נוקפו ופורש וזהו דעת כל הפוסקים חוץ מהרמב"ם ז"ל שמצריכה לבדוק אחר תשמיש היא בעד א' והוא בעד אחר ולראות בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש והצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש:

ואם אין לה וסת קבוע לדעת כל הפוסקים חוץ מהרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל אינה צריכה בדיקה כלל כשם שאינה צריכה אותה שיש לה וסת אלא שלדעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א ז"ל ג"פ הראשונים צריכה לבדוק אחר תשמיש הוא בעד שלו והיא בעד שלה לראות אם ראתה דם מחמת תשמיש וצ"ל לדעתם שבאותם ג"פ צריכות לבדוק עצמה ה קודם תשמיש ג"כ (א) ומ"מ כל שהוחזקה באותן ג"פ שאינה רואה דם מחמת תשמיש שוב אינה צריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש כדין אשה שיש לה וסת והרמב"ם והרא"ש ז"ל סוברים דכל זמן שאין לה וסת צריכה בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש אלא שהרמב"ם ז"ל מצריך גם לבעל בדיקה אחר תשמיש והרא"ש אינו מצריך: כתוב בת"ה ו דאשה שרגילה לראות בענין זה שלעולם לא תראה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע לפעמים בט"ו או בי"ו או בי"ז ולפעמים בכ"א בכ"ג בכ"ד לאחר טבילה אין לה קבע יראה דאינה צריכה בדיקה כלל לכל אשר תשמש קודם י"ד יום לטבילתה ואפי' לפר"ח ור"ת דפסקו דאין לה וסת בעי' בדיקה לבעל הך האשה לאו אין לה וסת מקרי קודם הי"ד יום ע"כ:

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד שיש להאיש להניח אשתו שתבדוק בעד שלו מתוך שנאמנת על שלה נאמנת על שלו: וכתב עוד המשמש מטתו פעמים רבות אינם צריכים לבדוק העדים שלהם על כל ביאה וביאה אלא מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה ולמחר יבדקו העדים נמצא הדם

על

דרכי משה

קפו (א) ואין דבריו נראין לא מלשון רבינו ולא מלשון הרי"ף עצמו גם מלשון הראב"ד והרשב"א שהביא ב"י דס"ל כדעת הרי"ף לא משמע כדבריו:

וב"כ

חדושי הגהות

ג ר"ל מדנקט הן הן עיוותיה תחלה דהיינו עד שלאחר תשמיש: ד לאחר תשמיש הם: ה מהתימא על הב"י שכתב לעיל ונראה שהר"ן נזהר מקושיא זו וכו' דמשמע שם מדבריו להמעיין שם דלפני תשמיש א"צ בדיקה להרי"ף וכאן כתב דפשיטא דלפני תשמיש צריכה בדיקה אם לא שנאמר שכדי להוציאה בלא כתובה אם תראה ג"פ אחר תשמיש משום הכי הצריכוה ג"כ קודם לכן כדי שלא תאמר גם לפני התשמיש היה הדם (דרישה): ו סימן רמ"ז

על עד שלה או על עד שלו הרי זו טמאה וטעמו מדתנן בפרק כל היד ב"ש אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש וב"ה אומרים דיה שני עדים כל הלילה ולטעמייהו אזיל שסובר שכל הדברים שנאמרו בענין זה לא לטהרות דוקא אלא אף בשאינה עסוקה בטהרות ולבעלה איירי הלכך פסק כרבי זירא דאמר מדברי בולס ללמוד בעל נפש לא יבעול וישנה כלו' בלא בדיקה ולא כרבא דפליג אדרבי זירא ואמר כי תניא ההיא לטהרות ונראה שסובר ז"ל דבעל נפש דא"ר זירא לא ממדת חסידות קאמר אלא שורת הדין ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל בזה נתבאר לעיל :

וכתב עוד שמשה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד הרי זו לא תשמש פעם שנייה עד שתבדוק בעד אחר תחלה שמא דם היה על העד שאבד והיינו מדאיתא בפרק כל היד בדקה בעד ואבד אסורה לשמש עד שתבדוק וסובר שאפילו בשאינה עסוקה בטהרות איירי ושלא כדברי רש"י והפוסקים שפירשוה בעסוקה בטהרות דוקא וכתב עוד בגדים אלו שמקנחים בהם צריכים שיהיו של פשתן שחקים ולבנים והם הנקראים עדים בענין זה והוא מפורש בפ' כל היד אלא ששם מוסיף פקולין וצמר נקי ורך דמעלי לבדיקה ורבי' כתבו בסי' קצ"ו ושם יתבאר בס"ד : ואם הוחזקה ג"פ להיות רואה מחמת תשמיש אז היא אסורה לשמש לעולם ותצא בלא כתובה בספ"ק דנדה (שם) ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר"מ ור' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בב' עדים הן הן עיוותיה הן הן תקוניה א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס וכבר כתבתי בסי' זה פי' דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס דהיינו לומר שאם תשמש פעם ראשונה ושנייה ושלישית ונמצא דם על עד שלה או שלו בכל פעם הן עיוותיה שהוחזקה נדה כל ימיה ותצא בלא כתובה וכל הדרכים דקתני ר"מ בה וכתב הרשב"א בתשובה דהא דאסרינן לה לבעל זה שרואה ג"פ דוקא ברואה בשעת תשמיש דהשתא חזינן דאתי דם מכח תשמיש זה הא לאחר מכאן מחמת קלקול וסת הוא דאין לה וסת וכן כתב סמ"ג וכ"כ מדברי רבינו בסי' שאחר זה ושם יתבאר בתוך כמה זמן סמוך לתשמיש תראה ותחשב רואה מחמת תשמיש :

וכתב עוד הרשב"א דהני ג"פ שראתה בהם מחמת תשמיש דאמרינן דתצא בלא כתובה וכו' דוקא כשראתה בג"פ רצופים כשור המועד ובחזקת קרקעות אבל כל שפעם כך ופעם כך אין זה חזקה כלל ושם הוא דלית לה וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות אישות וכתב הרמב"ם עוד שם בד"א בשהיתה כך מתחלת נשואיה ונבעלה ראשונה ראתה דם אבל אם אירע לה חולי זה אחר שנשאה נסתחפה שדהו לפיכך אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם ואח"כ חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש יוציא ויתן כתובה ולא יחזיר עולמית ע"כ ורבינו קצר ולא כתב דברים אלו פה מפני שסמך על מ"ש בטור אבן העזר סימן קי"ז כי שם מקום דינים אלו ושם אבאר פרטיהם בס"ד : דין מי שרגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה ובשעת תשמיש נמצאו בעדי האיש והאשה טיפי דמים אכתוב בסוף סי' ק"ן בס"ד :

קפז אשה שרואה דם מחמת תשמיש מיד בכדי שתרד מן המטה משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית אם בכולן רואה משם ואילך לא תשמש ברייתא וכתב ברא"ש בפ' תינוקות (סה:) ת"ר הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם א' וב' וג' מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול ומוך מונח על ראשו אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שמן המקור הוא בא לא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדים הוא בא ופירש"י הרואה דם לאו בבתולה מיירי אלא דם נדות ופשוט הוא וצ"ל דאיצטריך למכתב הכי ללמדנו דאפילו רואה מחמת תשמיש כמה פעמים כל היכא דאיכא למיתלי שמחמת בתוליה הוא עדיין תלינן כי היכי דתלינן במכה כדבסמוך ובסוף סימן זה אכתוב עד אימתי תולה בדם בתולים וכבר כתבתי בסוף סימן שקודם זה דהכי ג"פ דאמר דוקא בשהן רצופין אבל אם אינם רצופים אין זה חזקה כלל ושם הוא דלית לה כלומר ודינה כדין אשה שאין לה ושם שנתבאר משפטה בסימן שקודם זה (א) : ומה שכתב רבינו שרואה דם מחמת תשמיש מיד בכדי שתרד מן המטה טעמו לומר דאם ראייתה של זו אינה סמוך למטה מיד לא הוחזקה זו להיות רואה מחמת תשמיש אלא ושם הוא דלית לה וכמ"ש בס"ם שקודם זה בשם הרשב"א ז"ל וכ"כ סמ"ג וסה"ת וז"ל ודוקא ברואה מיד לאחר תשמיש כשיעור שפירשתי אבל אם ראתה לאחר זמן שפירשתי אינה אסורה לו בכך אפילו פעמים רבות אלא מותרת לו לאחר ז' נקיים : **ומ"ש** שיעור זה הוא בכדי שתרד מן המטה כ"כ סמ"ק ונראה שטעמו מדתנן בפרק כל היד (יד.) נמצא הדם על עד שלו טמאים וחייבים בקרבן נמצא על שלה אותיות טמאים וחייבים בקרבן נמצא על שלה לאחר זמן טמאים מספק ופטורים מן הקרבן

בדיקה לעולם לפני התשמיש וכדפרי' : ומ"ש וא"א הרא"ש כתב שבודקת פ"א קודם תשמיש וכו' עד ואם הוחזקה ג"פ להיות רואה מחמת תשמיש אז אסורה לשמש לעולם ותצא בלא כתובה הוא תימה דהאי ותצא בלא כתובה דסיים רבינו בדברי הרא"ש לא נמצא כך בדבריו ספ"ק דנדה שהרי כתב וז"ל וכן תעשה כל ימיה ובלבד שלא תתחזק לראות ג"פ זו אחר זו מחמת תשמיש דאז היא אסורה לבעל זה עכ"ל והו שהרי בא"ע סי' קי"ז הביא רבי' מ"ש הרמב"ם בד"א דתצא בלא כתובה שהיתה כך מתחלת נשואיה ומביאה ראשונה ראתה דם אבל אם אירע לה חולי זה אחר שניסת אז נסתחפה שדהו לפיכך אם בא עליה פעם אחרת ולא מצא דם ואח"כ חזרה להיות רואה בכל עת תשמיש יוציא ויתן כתובה ולא יחזיר עולמי' עכ"ל. וא"כ היאך כתב כאן בסתם ותצא בלא כתובה ואפשר דכיון דכאן לא בא אלא להורות איסור נדה לא חשש להאריך בדיני כתובה ונסמך על מה שנתבאר בא"ע כי שם מקום דיני כתובה שוב ראיתי שב"י כתב כך בסוף סימן זה. ולענין הלכה נראה דביש לה וסת משמשת שלא בשעת וסתה ואין צריכין בדיקה לא לפני תשמיש ולא לאחריו ובועל ושונה כמה פעמים ואין צריכין לבדוק כלל ואפי' רצתה להחמיר על עצמה לא שבקינן לה להחמיר דא"כ לבו נוקפו ופורש דמחשב כיון שבודקת ודאי הרגישה שנפתח מקורה ופורש וכ"כ הרב המגיד פ"ד ע"ש הרמב"ן שפסק כך וכ"כ בהגהות מיימוני' בשם רבינו שמחה ורבינו מאיר ורשב"ם והרוקח ומקצתם הורו כך גם היכא דאין לה וסת מיהו ביש לה וסת כולהו ס"ל דאין לה לבדוק לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש בפני בעלה אבל שלא בפני בעלה ה"ה משובחת וכמ"ש לעיל ריש סימן קפ"ד הרמב"ם פסק דגם ביש לה וסת הצנועות בודקות עצמן לפני תשמיש אף בפני בעלה ולאחר תשמיש צריכין לבדוק האיש והאשה כ"א בעד שלו ויחיד הוא כנגד כל הגאונים שכתבו דלא שבקינן לה להחמיר כלל ביש לה וסת והכי נהוג. ובאין לה וסת צריכה לבדוק לפני תשמיש לעולם אפילו בפני בעלה וכר"ח ור"ת והרמב"ם והרא"ש ולמ"ש המרדכי גם האלפסי סבירא ליה הכי וכן לאחר תשמיש צריכה האשה לבדוק לעולם כהרמב"ם והרא"ש דלא כהרבה גדולים דנמשכין אחר האלפסי דסגי בג' פעמים אחר התשמיש אלא לעולם צריכה לבדוק גם אחר התשמיש דיש לתפוס לחומרא כסברת הרמב"ם והרא"ש דמסתבר טעמייהו והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש והמחמיר גם בזה תע"ב :

קפז אשה שרואה דם מחמת תשמיש וכו' ברייתא ר"פ תינוקת סוף (דף ס"ה) וגירסת האלפסי והאשיר"י היא נשאת וראתה דם מחמת תשמיש ובתשובת הרב רבי יוחנן בה' נדה מדורא כתב בשם ר"ח שלא הצריכו חכמים בדיקת שפופרת אלא באשה שמיד אחר נשואיה נתקלקלה ג"פ ולא היו לה ביאות של היתר כדקתני בברייתא נשאת וראתה דם מחמת תשמיש משמע שאם הורגלה בכחות דאיסורא ודהיתירא תו לא מיתסרה לבעלה אפי' בג' כחות של איסור ע"כ. וכתב שם דלא סמכינן עליה להקל וכך הוא הסכמת הפוסקים דאין חילוק בין ראתה ג"פ מיד אחר שנשאת לנתקלקלה אח"כ וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד שכתב בסתם מי שראתה דם בשעת תשמיש וכו' ולא כתב נישאת וכך הם דברי רבינו וס"ל דנישאת דקתני לאו דוקא ורש"י לפי הנראה כך היה גורס נישאת וראתה ולכך פי' לאו בבתולה קמיירי אלא בדם נדות דכיון דקתני נישאת א"כ צריך לפרש דלאו בבתולה קאמר אלא באלמנה שכבר נבעלה דבבתולה תלינן בדם בתולים : **ומ"ש** בכדי שתרד מן המטה כ"כ סמ"ק והקשה ב"י מסוגיא דפ' כל היד (סוף דף י"ד ודף ט"ו) דרב חסדא מוקים למתני' דהתם דלא מחזקינן לה ברואה דם מחמת תשמיש אלא בדלא שהתה אלא בכדי שתושיט ידה ועודה במטה תחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו אבל אם שהתה בכדי שתרד מן המטה שיעורא רבה הוא ולא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש. ואין לומר שהם סוברים כרב אשי דמתרץ התם אידי ואידי חד שיעורא הוא עד בידה עד כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה שלמטה אין עד בידה עד שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו דהא אסיקנא לרב אשי בקשיא הלכך קמה לה הלכתא כרב חסדא ע"כ וקושיא זו קשיא גם למה שכתב הסמ"ג

בשלה ולא בשלו בכל פעם הרי היא ככל הנשים (ז) ומותרת בלא בדיקה וכ"כ הרמב"ם (ח) אלא שהוסיף עדיין בדיקה אחת לה קודם כל תשמיש ותשמיש וא"א הרא"ש ז"ל כתב שבודקת פעם אחת קודם תשמיש ופעם אחת אחר תשמיש והבעל אינו צריך לבדוק (ט) וכן תעשה כל ימיה (י) [ג] שלעולם אסורה לשמש בלא בדיקה ואם הוחזקה שלשה פעמים להיות רואה מחמת תשמיש (יא) אז אסורה לשמש לעולם (יב) ותצא בלא כתובה :

קפז (א) אשה שרואה דם מחמת תשמיש מיד (ב) בבדי שתרד מן המטה (ג) משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית

דרכי משה

קפז (א) וכ"כ הרשב"א סימן תתל"ט

פרישה

כו' ס"א בשום פעם : (ז) ומותרת בלא בדיקה עיין מ"ש בסוף הסימן : (ח) **אלא שהוסיף** עדיין בדיקה אחת כו' ל' עדיין כאילו כתב עוד ופי' שהרי"ף לא הצריך אלא אחר תשמיש וכו' כתב שצריך גם קודם תשמיש עד שתשמש ג"פ וא"ו בלא דם ואח"כ היא ככל הנשים כמ"ש הרי"ף וכ"כ ב"י ע"ש. אל' הרמב"ן שכתב קודם כל תשמיש כו' משמע דלא סגי בג"פ קודם תשמיש וכן נראה דאין טעם לג"פ קודם תשמיש אבל סב"י כתב ג"פ גם בקודם תשמיש ע"ש (ועיין ברש"י פ"ק דנדה דף י"א ע"ב שם מבואר הטעם משום דבדיקה דלפני תשמיש לא ניתקנה כי אם הואיל שצריכה בדיקה לאחר תשמיש וכיון שלאחר תשמיש א"צ בדיקה אחר ג"פ הראשונים לפני תשמיש נמי לא אצרכוה רבנן עכ"ס) : (ט) וכן תעשה כל ימיה ר"ל עד שתקבע וסת ואז אסורה לבדוק קודם תשמיש שמא יקה לבו נוקפו כמ"ש לעיל סימן קפ"ד ב"י : (י) **שלעולם** אסורה לשמש בלא בדיקה ז"ל הרא"ש על דברי הרי"ף בספ"ק דנדה ותימה מאי מועיל אם שמשה ג"פ בלא דם להיותה ככל הנשים בשלמא אם מצאה דם ג"פ אחר שתשמיש איכא למימר זו שאשה הוחזקה להיות רואה ע"י חבר התשמיש ושוב אינה ראויה לשמש אבל לא הוחזקה לא מהני להתירה דלעולם איכא למיחש שמא תראה עתה כיון שאין לה וסת וכתב ב"י ונראה שהר"ן נזהר מקושיא זו וכתב על דברי הרי"ף שס"ל שכיון שאין לה וסת נראה מעניינה שראיותיה באות לה כפי המקריים שקורין לה בקפילתה או אכילתה או כיוצא בהן ולפי' יש לחוש שמא אף מחמת תשמיש תראה ולפי' צריכה בדיקה ג"פ ואם כשנמצאת טהורה יצאה מחשש זו וטהורה דקי"ל לבעלה א"צ בדיקה כל שילאה מחשש רואה מחמת תשמיש כו' ע"ש וע"ד : (יא) אז אסורה לשמש לעולם כל:מר בזה מודה שתולה בג"פ וכמ"ש : (יב) ותצא בלא כתובה בא"ע סימן קי"ז ושם כתב בשם הרמב"ם שדוקא אם מתחלה היתה כך כו' ע"ש :

סי' קפז (א) **אשה** שרואה דם כו' כן הדין אפי' אין לה וסת כמ"ש בא"ע סימן קי"ז ובסימן שלפני זה : (ב) בבדי שתרד מן המטה ותדיח פניה של מטה כן הוא בגמרא (ועיין בב"י מה שהקשה והאריך ובתשו' ר"ש כהן בד' ע"א מה שמתמה על הב"י והאריך עכ"ס) ומה שהשמיטו רבינו נראה דהיינו משום דממילא משמע דהא הדחת פניה היינו קינוח שמקנחת פניה שלמטה ושתמה דמילתא רואה דם מחמת תשמיש היינו ע"י שמצאו דם בעד שלה ב"י אבל אם לא תמצא הדם בתוך שיעור זה לא הוחזקה להיות רואה מחמת תשמיש אלא וסת הוא דלית לה : (ג) משמשת פעם ראשונה ושנייה כו' קיצו ר"ל שתשמש עוד ג' פעמים אלא ראשונה דנהגו שהיינו הביאה שכבר בעל ומצא דם ובא לומר דאינה נאסרת עליו עד ג"פ

דרישה

ל' רבינו משמע כן ועוד שהרי כתב הר"ן בהדיא דהא דלאחר תשמיש צריכה בדיקה היינו משום דכיון שאין לה וסת נראה מעניינה שראיותיה באות לה כפי המקרים כו' וכמ"ש לשונו לקמן וב"י הביאו ג"כ הרי לך בהדיא דלבעלה א"צ בדיקה כלל רק לאחר תשמיש חיישינן שמא דרך מקרה מכובד התשמיש ראתה וצריכה בדיקה וכ"כ הראב"ד וב"י הביאו דקודם תשמיש א"צ בדיקה כלל ולכן מסוורתא כדפרישית ודו"ק אע"ג דמדברי ב"י משמע דגם קודם תשמיש בעיא בדיקה להרי"ף ל"צ מדא מכח דברי הר"ן שכתבתי לפני זה ועוד הביא הוא של' דברי הראב"ד וגם כדברי אות באות ע"ש שהביאו בארוכות דף קפ"ז ע"ד וגם הב"י לא כתב אלא שס"ל דהרי"ף יכול להיות דס"ל כן אבל פשוט דס"ל דרבינו לא סבינו כן : [ב] שלעולם אסורה לשמש בלא בדיקה ז"ל הרא"ש על דברי הרי"ף כו' ונראה שהר"ן נזהר מקושיא זו וכתב על דברי הרי"ף שס"ל שכיון כו' ולפ"ז משמע בהדיא דלפני תשמיש א"צ בדיקה להרי"ף וכמ"ש לעיל ומסתימא על ב"י דכתב לדברי הר"ן וכתב ג"כ דפשיטא דלפני תשמיש ג"כ צריך בדיקה ואין טעם לדבר אם לא שנאמר שכדי להוציאה בלא כתובה אם תראה ג"פ אחר תשמיש מש"ה הצריכוה ג"כ קודם לכן כדי שלא תאמר גם לפני תשמיש היה הדם : (כתב רבי' שמחה שאין אשה רשאי להחמיר על עצמה ולבדוק אחר תשמיש אבל לפני תשמיש רשאי וכן מ"ו מיחה באשה שהיתה בודקת תמיד אחר התשמיש שלא היה לה לעשות עוד אע"פ שאין לה וסת וכ"כ הרשב"ם כו' ולא שבקינן לה דא"כ לבו ניקפו וכ"כ ברוקח רס"ל גם ב"י הביאה בדף קפ"ז ע"ב עכ"ס) :

ואם

ושלישית (ד) אם בכולן רואה משם ואילך לא תשמש אלא תתגרש (ה) ותנשא לאחר נשאת לאחר וראתה מחמת תשמיש משמשת ראשונה שנייה ושלישית משם ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לשלישי (ו) נשאת לשלישי וראתה מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית ראתה בכולן שוב לא תנשא לאחר (ז) אלא אסורה לכל עד שתבדוק כיצד בודקת נוטלת שפופרת של אבר (ח) ופיה רצוף לתוכה ונותנת בתוכה מכחול ובראשו מוך ומכנסת

בסמ"ג והמרדכי בשם ספר התרומה דשיעור זה הוא בכדי שתרד מן המטה ותבדוק דהיינו כרב אשי ומביאו ב"י עוד הקשה ב"י על מ"ש סמ"ג ומרדכי בשם סה"ת בכדי שתרד מן המטה ותבדוק מסוגיא דפ"ק דנדה (תחלת דף י"ב) דמוכח התם דלא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש אפי' אם לא שהתה אלא בכדי שתושיט ידה לתחת הכר ותטול עד ותבדוק בו ולחייב את בעלה חטאת משום דבדיקה לחורין ולסדקין הוי שיעורא רבה ותו דאפי' היה בעד בידה ובדקה מיד בחורים ובסדקים ומצאה דם לא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש דבדיקת חורים וסדקים הוה שיעורא רבה כ"ש בשהתה בכדי שתרד מן המטה ותבדוק דהוי שיעורא רבה טפי ולכאורה דקושיא זו לא קשיא להסמ"ק ורבינו שכתבו בסתמא בכדי שתרד מן המטה ואיכא לפרושי דר"ל בכדי שתרד מן המטה ותקנח מיהו גם לדידהו נמי קשה דהא משמע דלא מחייב קרבן כל ששהתה יותר מכדי שתושיט ידה לתחת הכר ותטול עד ותקנח בו בלבד אלמא דבכדי שתרד מן המטה ותטול עד ותקנח בו דהוי שיעורא טפי לא מחייב קרבן דלא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' שגגות וכו'. ולא אבין מה שהשיב ב"י על קושיא זו וז"ל ונשאר י"ל שמ"ש הרמב"ם שפטורים מקרבן היינו לומר שפטורים מחטאת אבל מ"מ חייבים אשם תלוי וכו' עכ"ל. דאכתי קשה דהלא לרב חסדא בכדי שתרד מן המטה ותקנח בו טהורה לגמרי ופטור אף מאשם תלוי וכדמפורש בל' הרמב"ם שהביא ב"י ושכך כתב הראב"ד ואם כן הקושיא במקומה עומדת להסמ"ג וסה"ת וסמ"ק ורבינו אם היו תופסים אוקימתא דרב חסדא שהרי הם כתבו בכדי שתרד מן המטה דאפי' אם ר"ל ותקנח בו נמי קשה דלרב חסדא טהורה היא לגמרי אבל הדבר ברור שהם תופסים עיקר אוקימתא דרב אשי דהוא בתרא ואע"ג דאסיקנא ליה בקשיא לית לן בה דטובא אשכחן בתלמודא דאסיקנא להו בקשיא והלכתא כוותייהו כיון דאשכחן לה פירוקא. והכא נמי אית לה פירוקא להך קושיא כמבואר במ"ש התוספות (דף ט"ו) בד"ה האי עד ע"ש וכך מבואר בת"ה הארוך (דף קע"ט) שהביא להך סוגיא דפ' כל היד דאקשינן עלה דמתניתין איזהו אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה והתנינן איזהו אחר זמן פי' ראב"ל כדי שתושיט ידה לתוך הכר ותטול עד ותבדוק ותירץ רב אשי חד שיעורא הוא וכו'. ומקשה הרשב"א מהך סוגיא דמדקאמר ותבדוק אלמא דמצריכן בבדיקת חורין וסדקין וקשה אפ"ק דנדה דקאמר לקנוח ולא לבדיקה וכתב לתרץ ומסתברא דתבדוק דקתני לאו דוקא אלא שתקנח והיינו דקתני במתני' ותדיח את פניה עכ"ל מבואר מדבריו דאוקימתא דרב אשי הלכתא הוא ועוד דהלא לכאורה איכא לתמוה דמאי קשיא ליה להרשב"א מפ' כל היד אפ"ק דנדה התם בפ"ק דנדה קאמרינן דלא משכחת בדיקה בתוך שיעור וסת לחייב בעלה חטאת ואפי' היה עד בידה אבל בפ' כל היד דראב"ל איירי בחיוב אשם תלוי דלאחר זמן דלא בעינן חתיכה משתי חתיכות כדאיתא התם איכא למימר דאיכא אשם תלוי אף בכדי שתושיט ידה תחת הכר ותבדוק וא"כ לא קשיא מידי אלא צ"ל דהרשב"א דקדק להקשות מכח הדיוק דמשמע דוקא בכדי שתושיט ידה לתוך הכר ותטול עד ותבדוק הוא דאינו חייב חטאת אלא באשם תלוי קאי אבל אם היה עד בידה חיוב חטאת נמי איכא בכדי שתבדוק ובפ"ק דנדה מוכח דאפי' עד בידה לא משכחת בדיקה בתוך שיעור וסת לחייב בעלה חטאת. וע"ז תירץ הרשב"א דמסתברא דתבדוק דקתני בפרק כל היד לאו דוקא אלא שתקנח והתם הוא דאיכא אשם תלוי כיון שאין עד בידה והיינו דקתני מתני' עד שתדיח את פניה עכ"ל ר"ל דלשון שתדיח את פניה לא משמע אלא קינוח בלבד ואידי ואידי חד שיעורא כרב אשי עד בידה כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה אין עד בידה כדי שתושיט ידה לתוך הכר ותטול עד ותקנח דבהני תרתי איכא אשם תלוי וליכא חיוב חטאת אלא בעודה במטה ועד בידה ותקנח מיד לאחר תשמיש וכדקאמר בפ"ק משל לשמש ועד וכו' זאת היא דעת הרשב"א ופסק כאוקימתא דרב אשי ומ"ש הסמ"ג והמרדכי בשם סה"ת בכדי שתרד מן המטה ותטול עד ותבדוק האי ותבדוק נמי לאו דוקא אלא ר"ל קינוח כמו שצריך לפרש ותבדוק דראב"ל ומיירי בשהעד בידה ואליבא דרב אשי באשם תלוי קאי ואע"ג דספק הוא אם ראתה מחמת תשמיש אסורה לבעלה אם ראתה כך ג"פ רצופים אלא תתגרש וכו' והסמ"ק ורבינו דקדקו שלא כתבו כלשון הסמ"ג וסה"ת ותטול עד דהיה משמע דאין העד בידה אלא כתבו בסתם בכדי שתרד מן המטה וסתמא משמע ודאי דהעד בידה ותרד מן המטה לקנח בו ודו"ק. הקשה ב"י כי לא נמצא דם על ראש המכחול אמאי תלינן דמן הצדדין הוא דילמא מן המקור הוא ומה שלא נמצא על ראשו מפני שלא היה עב כמו השמש שאין כל האצבעות שוות או מפני שלא הכניסתו בכח שאין כל הכחות שוות וכו' עכ"ל ולפעד"נ דאין כאן קושיא כי אין פי' מ"ש בגמרא אין כל האצבעות שוות ואין כל הכחות שוות דהאצבע כשהוא עב או כשהכח גדול הוא גורם שהמקור נפתח על ידו ויוציא דם ממנו דהא פשיטא הוא דאם הדם יוצא מן המקור דטבע האשה היא כך דכל איש שיבא עליה נפתח מקורה מחמת תשמיש ויוציא דם והחסרון הוא מצד האשה ולא מצד האיש שאצבעו עב או לפי שבעל בכח דאפי' בעל שלא בכח ואין האצבע עב נמי נפתח המקור בשעת תשמיש ותלמודא הכי קאמר הא דאנן מקילין באשה זו להנשא לשני ולשלישי שלא לבדקה מיד הוא לפי דתלינן לומר שמא האצבע של ראשון הוא עב או בעל בכח גדול וע"י כך ראתה דם מן הצדדין וכשתנשא לאחר לא תראה דם כלל והלכך בבדיקה

הקרבן איזהו לאחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה ואחר כך מטמאה מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה ר"ע אומר מטמאה את בועלה. ופירש רש"י אותיום. מיד לאחר בעילה: לאחר זמן. לאחר אותיום: ותדיח את פניה. של מטה. ולמדו מכאן לאחר כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה לא הוחזקה זו להיות רואה מחמת תשמיש כיון דבנמצא דם או לא מטמאינן להו ודאי משום דאיכא למימר דילמא בתר תשמיש אתא דם ומה שהשמיטו רבי' וסמ"ק ולא כתבו ותדיח את פניה נראה דהיינו משום דממילא משמע דהא הדחת פניה היינו קינוח שמקנחת פניה של מטה וסתמא דמילתא רואה דם מחמת תשמיש היינו על ידי שמצאה דם בעד שלה וכ"כ סמ"ג הרואה דם מחמת תשמיש פי' כגון שרואה דם לאחר תשמיש מיד או אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותבדוק שבכך הוי חיוב אשם תלוי וכ"ש אם נמצא על העד שלו כשפירש ממנה אבל אם ראתה לאחר זמן שפירשתי אינה אסורה לו בכך אפילו פעמים רבות אלא מותרת לו לאחר שבעה נקיים וכיוצא בזה הם דברי ספר התרומות והעתיק המרדכי דבריהם:

ויש לתמוה עליהם שכתבו שיעור זה דהא בגמ' רמיא הא דתנן איזהו לאחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה מדתניא איזהו הוא לאחר זמן פירש רבי אליעזר ברבי צדוק כדי שתושיט ידה תחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו ופירש"י שתושיט ועודה במטה והא כדי שתרד שיעורא רבא הוא ואינה מטמאה את בועלה ושני רב חסדא מאי אחר אחר אחר ופירש"י מאי אחר דקתני מתני' אי זהו לאחר זמן כדי שתרד לאו אאחר אותיום קאי דטמא מספק אלא אי זהו אחר זמן שהוא אחר אותו שלאחר אותיום שאינה מטמאה את בועלה לרבנן אלא לר"ע כדי שתרד מן המטה וכו' לפ"ז אם הם לומדים לרואה מחמת תשמיש ממתני' דפ[illegible] כל היד לא הל"ל כדי שתרד מן המטה שאם שהתה כשיעור הזה קודם שבדקה לא מחזקינן לה שמחמת תשמיש ראתה אלא כך הול"ל בכדי שתושיט ידה תחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק ואין לומר שהם סוברים כרב אשי דמתרץ דהתם אידי ואידי חד שיעורא הוא עד בידה עד כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה אין עד בידה עד שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו דהא אסיקנא לרב אשי בקשיא הלכך קמה לה הלכתא כרב חסדא ועוד דגרסינן בפ"ק דנדה (יב.) בעא רבי אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה כשיעור וסת כדי לחייב את בעלה חטאת א"ל ומי משכחת בדיקה כשיעור וסת והתניא אי זהו שיעור וסת משל לשמש ועד שעומדין בצד המשקוף ביציאת שמש נכנס עד הוי וסת שאמרו לקינוח ולא לבדוק פי' לקינוח בעלמא ולא לבדיקת חורין וסדקים דא"א לבדוק חורין וסדקין בתוך שיעור וסת וכתב הרשב"א בשער הכתמים שלמד מכאן דלעולם לא משכחת בדיקה בתוך שיעור וסת לחייב את בעלה חטאת ואפי' היה עד בידה והוקשה לו מהא דאמרי' בפ' כל היד אי זהו לאחר זמן פירש ר"א בר ר' צדוק כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותבדוק ותירץ דמסתברא דתבדוק דקתני לאו דוקא אלא שתקנח והיינו דקתני מתני' עד שתדיח פניה ע"כ משמע בהדיא דלא מחייב קרבן כל ששהתה יותר מכדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותקנח בו בלבד וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' שגגות וז"ל אם עבר ובא עליה סמוך לוסת ודימה שיבעול ויפרוש קודם שתראה דם וראתה בשעת תשמיש חייבים בקרבן שזו היא שגגה לפיכך אם נמצא דם על עד שלו שניהם טמאים וחייבים בקרבן נמצא על עד שלה אם קנחה עצמה מיד כשפירש הבעל ולא שהתה שניהם טמאים וחייבים קרבן ואם שהתה עד כדי שתושיט ידה לתחת הכר או תחת הכסת ותטול עד לבדוק בו ואח"כ קנחה עצמה שניהם טמאים בספק ופטורים מן הקרבן ואם שהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה ואח"כ קנחה את עצמה ונמצא דם בעלה טהור עכ"ל ונשאר י"ל שמ"ש הרמב"ם שפטורים מקרבן היינו לומר שפטורים מחטאת אבל מ"מ חייבים אשם תלוי וסוברים סמ"ג וסמ"ק וסה"ת ורבינו שמאחר שחייבים אשם תלוי אינם רשאים לקיימה כל שראתה כן ג"פ ואף ע"פ שאינה נאסרת אלא מספק אין לה כתובה שהמטע"ה. א"נ דכיון שע"י כך אינו רשאי לקיימה הוי מקח טעות ואין לה כתובה ולא תנאי כתובה וכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש הרואה דם מחמת תשמיש צריכה לבדוק פעם א ראשונה ושלישית ואם ראתה בכולן אסורה לשמש והוא שבדקה עצמה כשיעור וסת או כדי שתושיט ידה לתחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק כדי שיהא בעלה באשם תלוי אבל אח"כ הרי הוא כמעת לעת שבנדה שאינה מטמאה את בועלה ואינה מוחזקת ברואה דם מחמת תשמיש ואינה נאסרת על בעלה וי"א שאין אנו בקיאין עכשיו בשיעורים הללו הלכך כל סמוך לביאה אם בדקה ומצאה דם נאסרת על בעלה והרי היא בחזקת רואה מחמת תשמיש ומסתברא כוותיה עכ"ל:

וכתב הרשב"א בת"ה על ברייתא זו דרואה דם מחמת תשמיש בכולה גרסי' פעם ראשונה ושנייה ושלישית ורשב"ג הוא דאמר בתרי זימני לא הויא חזקה וקי"ל כוותיה דבכלל וסתות הוא דאיפסיקא בהו הלכתא כוותיה בפרק הבא על יבמתו (סד.) וכן פירש"י דכרשב"ג אתיא והתוספות כתבו דכ"ע אתיא דמודה רבי בהא דלא הוי חזקה בתרי: ודע שסמ"ג כתב בלשון הזה הרואה דם ג"פ מחמת תשמיש אסורה לשמש עוד עם זה הבעל אך יכולה להנשא לאחר ואם ראתה כמו כן ג' פעמים מחמת תשמיש של זה אסורה לשמש לכל העולם עד שתבדוק עכ"ל נראה מדבריו שאינה מותרת להנשא אלא לבעל שני בלבד ואיפשר שטעמו משום דסבר דהא ברייתא דשרי לה לבעל ג' אתיא כרבן שמעון בן גמליאל אבל לרבי דסבר דבתרי הויא חזקה אסורה לג' וסובר ז"ל דהלכה כרבי בהא דקי"ל כרבי מחבירו ואין זה בכלל וסתות דאיפסיקא בהו הלכתא כרשב"ג ואע"פ כן כתב דאינה נאסרה לבעל בפחות מג' פעמים משום דס"ל כדברי התוספות דמודה רב בהא דלא הויא חזקה בתרי ומ"מ כל הפוסקים פסקו דמותרת לבעל ג' כפשטה דברייתא: ומ"ש רבינו שהשפופרת היה של אבר ופיה רצוף לתוכה שם בגמרא (סו.) על ברייתא זו שפופרת אפגורי מפגר לה כלומר שהעץ או הקנה שהשפופרת מהם אינם חלקים בראשם ומסרטים ומוציאין

פרישה

וק"ל: (ד) אם בכולן רואה ר"ל רצופין: (ה) ותנשא לאחר שאין כל האצבעות שוות: (ו) נשאת לשלישי כו' פעם ראשונה שנייה כו' שאין כל הכחות שוות אבל בראשון ושני א"כ לטעם זה שהרי עדיין לא הוחזקה (ר"ל לג' אצבעות לא הוחזקה עד פעם ראשון לבעל ג' ומכח דאין כל הכחות שוין ושמא בעילה זו היתה בכח מרובה לא הוחזקה עד שתתחזק בשלש ביאות לכל אחד ואחד עכ"ל) וכן בגמרא: (ז) אלא אסורה לכל עד שתבדוק פי' אם הוא מן המקור או מן הצדדין וכתבו התוספות דאפי' רבי (דאמר בעלמא תרי זימני הוי חזקה מודה בזה דלא הוחזקה לא בב' ראיות ולא בב' אנשים אלא בג':

(ח) ופיה רצוף לתוכה שלא ישרט בראשה וענין בדיקה זו להבחין אם הדם שרואה בשעת תשמיש הוא מן המקור או מן הצדדין ולכן מכנים המכחול שמאחר שהיא למודה לראות ע"י אבר תשמיש ג"כ תראה ע"י המכחול ואם לא היה המכחול בתוך השפופרת כשהיה יוצא מלוכלך בדם לא היינו יודעין אם הדם ההוא בא מן המקור או מן הצדדין וכשהוא תוך השפופרת אם ימצא בו דם הוא ודאי מן המקור ולא מן הצדדין שהרי השפופרת היתה מפסקת בינו לצדדין ומה שנותנין מוך בראש המכחול היינו משום דדם כל שהוא ניכר במוך ואינו ניכר בעץ ועוד כדי שראש המכחול לא ישרט ויוציא הדם ורבי' לא ביאר עד היכן מכנסת מכחול זה אבל הרמב"ם ביארו דהיינו שמכנים המכחול

חדושי הגהות

קפז א ראשונה ושנייה ושלישית:

ומכנסת אותו באותו מקום נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור ואם לאו (ט) בידוע שהוא מן הצדדים ומותרת ואם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון אחר ששמשה ג' פעמים הרשות בידה (י) שלא אמרו שתתגרש מן הראשון אלא להקל עליה להתירה לשני ולשלישי לכל אחד ג' פעמים בלא בדיקה (יא) ואם שמשה ב סמוך לוסתה אנו תולין ראייתה בשביל וסתה ולא חשבינן לה רואה

ומוליאין דם אמר שמואל בשפופרת של אבר ופיה רלוף לתוכה וענין בדיקה זו מבואר שהוא להבחין אם הדם שרואה זו בשעת תשמיש הוא מן המקור או מן הצדדין ולכן מכנסת המכחול שמאחר שהיא למודה לראות ע"י אבר תשמיש ג"כ תראה ע"י המכחול ואם לא היה המכחול תוך השפופרת כשהיא יולא מלוכלך בדם לא היינו יודעים אם הדם ההוא בא מן המקור או מן הצדדים וכשהוא תוך שפופרת אם ימלא בו דם ודאי מן המקור הוא ולא מן הצדדים שהרי השפופרת היתה מפסקת בינו לצדדים ומה שנותנים מוך בראש המכחול הוא מפני שדם כל שהוא ניכר במוך ואינו ניכר בעץ ועוד כדי שראש המכחול לא ישרט ויוליא דם. ורבינו לא ביאר עד היכן מכנסת מכחול זה אבל הרמב"ם ז"ל ביארו שכתב בפ"ד וז"ל מכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה ומכנסת בתוך השפופרת מכחול ומוך מונח על ראשו ודוחקו אותו עד שיגיע המוך לצואר הרחם ע"כ (ב) וכן הדין שאם לא יגיע עד מקום שהשמש דש היאך נוכל לומר דכשלא נמלא עליו דם שהדם שרגיל לראות בשעת תשמיש מן הצדדין הוא בא ולא מן המקור דהא איכא למימר שאם היתה מכניסתו עד מקום שהשמש דש היה נמלא על ראשו הילכך על כרחנו לומר דעד מקום שהשמש דש היא צריכה להכניסו ועד צואר הרחם הוא דישת שמש כמו שכתב הוא ז"ל בפ"ה וז"ל צואר הרחם קורין אותו פרוזדור ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שבפנים אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות:

ואיכא למידק בבדיקה זו כשלא נמלא דם על ראש המכחול אמאי אמרינן בידוע שהוא מן הצדדים הא איכא למיחש שמא מן המקור הוא רגיל לבא ומה שלא נמלא דם על ראש המכחול מפני שלא היה עב כמו השמש שאין כל האצבעות שוות או מפני שלא הכניסתו בכח שאין כל הכחות שוות וכדאיתא בגמ' וכמו שאכתוב בסמוך וי"ל דלא אמרינן אין כל האצבעות או כל הכחות שוים אלא להקל ולא להחמיר וטעמא משום דרוב נשים אינן רואות דם מחמת תשמיש הלכך מאי דמלינן למתלי בה להתירה שלא להוליאה מכלל שאר נשים תלינן כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי בדק ולא נמלא דם על ראש המכחול:

ואם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון אחר ששמשה ג' פעמים הרשות בידה וכתב שם על ברייתא זו א"ל ר"ל לרבי יוחנן ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון אמר לו לפי שאין כל האצבעות שוות א"ל ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי לפי שאין כל הכחות שוות ופירש"י ותבדוק בביאה שלישי של בעל ראשון. כלומר מביאת שלישי של ראשון ואילך תשמש ע"י בדיקה ולמה תתגרש: לפי שאין כל האצבעות שוות. ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא תבא לידי כרת הלכך מתגרשת עד שתתחזק בג' אצבעות וכתבו התוס' והרא"ש ז"ל משמע מדבריו שאסורה לראשון מתשמיש שלישי ואילך אפי' בבדיקה שלא תבא בשגגת כרת והם ז"ל הסכימו להתיר לראשון בבדיקה דהכי משמע בירושלמי ובתוס' וכן דעת ר"ת ולע"ד גם דברי רש"י אפשר להתפרש כן וכ"פ סמ"ג וכן פסק הרשב"א דאקולי הוא דאקילו גבי' ושרי לה לשני בלא בדיקה אף על פי שהוחזקה לראשון (וכן לשלישי אף על פי שהוחזקה לראשון) ולשני אבל מג' פעמים של שלישי ואילך לא אפשר בלא בדיקה לפי שכבר הוחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות אם רצתה להכנים עצמה בבדיקה אפי' בפעם שנית של בעל ראשון עושה ושפיר דמי שאם התירו לג' (שהוחזקה) בבדיקה לראשון שלא הוחזקה לכ"ש וכ"כ ה"ה בפ"ד שדעת הרבה מן המפרשים ומכללם הרמב"ן והרשב"א ז"ל שכל זמן שהיא רוצה לבדוק את עצמה בודקת ואם הוא מן המקור אסורה לכל ואם הוא מן הצדדין מותרת לעמוד עם בעלה או להתגרש ולהנשא לאחר בין בראשון בין בב' בין בג' ולא הזכירו בברייתא תתגרש אלא לומר שהיא מותרת לשני ולג' בלא בדיקה ואף על פי שהוחזקה עם הראשון לראות מחמת תשמיש שלו לפי שאין כל האצבעות שוין זהו דעתם ז"ל ועיקר עכ"ל ולזה נראה שנוטה דעת סמ"ג וכתב שמה שלא פירש התנא בדיקה לאחר פעם ג' של ראשון עלה טובה קמ"ל דהשתא מותרת בלא בדיקה מטעם ספק ספיקא שמא לא בא הדם מן המקור אלא מן הצדדים ואפי' בא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל שני דאין כל האצבעות שוות אבל אם היתה בודקת לראשון ותראה דם בראש המכחול שעכשיו נתברר שמן המקור בא לא תהא מותרת לשני מטעם שאין כל האצבעות שוות בלבד עכ"ל וכ"כ בסה"ת גם כן וכתב המרדכי על פי' רש"י משמע לפירושו דלראשון אסור מתשמיש שלישי ואילך ואפי' בבדיקת שפופרת פן תהיה בשגגת כרת ואין לחלק בין אשה הנשאת עתה מחדש ובין אשה הנשאת בכמה ימים כדחלק ר"ת שאין נראה לחלק וכן משמע בתוס' אבל ר"י פסק דכך מועלת הבדיקה להתיר לראשון מביאה שלישית ואילך כמו שמועלת לבעל שלישי עד כאן וכתוב בהגמ"י בסוף הלכות איסורי ביאה שכתוב בתשובת ריצב"א אם היא מצטערת בשעת תשמיש וקשה לה מאד נראה קצת כי חולה ומכה יש לה ויש לסמוך על הבדיקה אף לפ"ה וכתב עוד וסעד למה שפירשנו דמותרת לראשון ולשני בבדיקה מן התוס' וכו' שהרי כבר יצא מעשה לפני רבי יעקב והתיר ועליו אני סומך והבא לאסור אין שומעין לו שכבר יצא הדבר להיתר ועוד יש להקל ולהתיר באשה זו אם נמצא בענין זה שלא הרגישה עד שעבר זמן שאחר אותו יום ואפי' ספק אשם תלוי אין כאן ומשמשת לעולם בענין זה פעם אחת וכתב דעל היתר דבדיקת שפופרת אפי' לבעל נפש ראוי לסמוך ובזה וראה כמה קשים גירושין וכו' כלומר אפי' לבעל ראשון ראוי לסמוך על בדיקת שפופרת אף ע"ג שהוא בעל נפש אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מי שראתה דם בשעת תשמיש הרי זו מותרת לשמש כשתטהר פעם שנייה ראתה דם בפעם ב' משמשת פעם ג' ראתה דם כך בשלישית הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם נשאת לב' וראתה דם וכו' נשאת לג' וראתה דם כך בשעת תשמיש ג' פעמים הרי זו תתגרש ואסורה להנשא עד שתבריא מחולי זה כילד בודקת עצמה לידע אם נתרפאה או לא נתרפאה מביאה שפופרת של אבר וכו': וכתב ה"ה גירסת ההלכות בברייתא דרואה דם מחמת תשמיש כך הוא אלא תתגרש ותנשא לאחר עד כמה מותרת לינשא עד ג' יותר מכאן לא תינשא עד שתבדוק עצמה וזו היא גירסת רבינו כמו שאכתוב אחר כך כתב שנראה שהרמב"ם ז"ל סובר שאין בדיקה זו מועלת לה לעמוד עם בעלה אלא תתגרש בין בראשון בין בב' בין בג' ואם בדקה עצמה בראשון או בב' או בג' הם אינם מותרים לשמש עמה שכיון שהם עצמם מוחזקים בה שרואה דם אינם מותרים אפי' בבדיקה וקצת מחכמי הצרפתים סבורים כן שאין מתירין אותה לשני ולראשון על סמך בדיקה מפני שלא הקלו חכמים לסמוך על בדיקה אלא כשאין לה תקנה אחרת ותשאר עגונה אבל כל שיכולה להנשא לא הקלו מ"מ מודים הם בשלישי שיכולה לעמוד תחתיו בבדיקה ונ"ל בדעת רבינו שהוא סובר שאין לה לעמוד עם בעלה בבדיקה שמא יבא עליה קודם בדיקה אבל ודאי אם בדקה עצמה בין ראשון לשני או בין שני לשלישי ומלאה שהדם מן הצדדין מותרת היא לשני או לג' לעולם ואפשר שהוא מפרש ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון דה"ק היאך מתירין אותה לינשא בלא בדיקה נצריכה בדיקה שהרי הוחזקה בג' ביאות וא"ל שלא הוחזקה עדיין שאין כל האצבעות שוות עכ"ל ורבינו סתם דבריו כדעת התוס' והרא"ש וסייעתם ז"ל: **ואם** שמשה סמוך לוסתה אנו תולין ראייתה בשביל וסתה ולא חשבינן לה רואה מחמת תשמיש שם בברייתא ואם יש לה וסת תולה בוסתה ודברי רבינו בזה

בבדיקת שפופרת אם ימלא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור והחסרון הוא מלד האשה שהיא נפתח מקורה מחמת תשמיש לעולם. ואם לא ימלא על ראש המכחול אפי' לא נמלא דם גם בלדדי השפופרת בידוע שהדם שראתה מחמת תשמיש כשהיה בא עליה הבעל מתחלה לא היה אלא מן הלדדים דאילו היה מן המקור גם עכשיו היה נמלא על ראש המכחול דכשהחסרון מלד האשה שנפתח מקורה בשעת תשמיש אין חילוק בין אלבע עב לשאינו עב ובין בעל בכח גדול לבעל שלא בכח כלל. מיהו בסה"ת סימן ק"ו וסמ"ג הלכו' נדה מבואר שהם היו מפרשים לפי שאין כל האלבעות שוות דאע"פ שראתה לראשון מן המקור אולי לא תראה לשני וגם המרדכי העתיק לשונם וזהו כמו שהבין ב"י. ולפעד"נ דאינו כן אלא כדפרישית. כתב הרמב"ם בפ"ד מהא"ב שמכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה ודוחקת אותו עד שיגיע המוך לצואר הרחם עכ"ל וצואר הרחם הוא מקום דישת השמש כמ"ש בפ"ה:

ואם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון אחר ששמשה ג"פ הרשות בידה וכו'. פי' אף על פי שהוחזקה שרואה מחמת תשמיש אפ"ה הרשות בידה לבדוק עצמה ואם לא תמלא דם בראש המכחול הוברר הדבר למפרע שכל מה שראתה מחמת תשמיש ג"פ לא בא אלא מן הלדדים וזה עולה ע"פ הפי' שכתבנו דכשלא יהא נמלא דם בראש המכחול בידוע שהדם שראתה תחלה לא בא אלא מן הלדדים. וזו היא דעת התוס' והרא"ש והרשב"א ויתר פוסקים ותשובות. אבל רש"י כתב וז"ל ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא תבא לידי שגגת כרת עכ"ל. משמע מפירושו דאם תבדוק עצמה במכחול תחת הראשון אפי' לא תמלא דם בראש המכחול אכתי איכא ספק כרת דשמא אלבעו של ראשון גורם שנפתח המקור ומוליא דם ואף ע"פ שע"י המכחול לא הוליא דם אבל אם תתגרש ותנשא לשני בלא בדיקה איכא ס"ס שמא לא בא הדם לראשון מן המקור אלא מן הלדדים ואת"ל שבא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל שני דאין כל האלבעות שוות וכפי הפי' שהבין ב"י דמ"ש אין כל האלבעות שוות היינו לומר דאע"פ שראתה לראשון מן המקור אולי לא תראה לשני וכמ"ש סה"ת וסמ"ג והמרדכי מיהו בתשובת מיימוני סוף ה' א"ב כתב בזה תשובת הריצב"א וכתב בתוך התשובה וז"ל שהרי כבר יצא מעשה לפני ר"ת והתיר לאשת ר"י מקסטי"ל וילו"ן ועליו אני סומך והבא לאסור אין שומעין לו לפי שכבר יצא הדבר להיתר והכי נקטינן דמעשה רב וכן פסק הרב בהגהת ש"ע דיש לסמוך אסברא זו להקל ולבדוק ולהתירה לראשון: ואם שמשה סמוך לוסתה וכו' שם בברייתא ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה ואם יש לה וסת תולה בוסתה אם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יולא דברי רבי וכו' ודברי רבינו כפי' אם יש לה וסת כדברי הרמב"ם בפ"ד ורש"י פי' ואם יש לה וסת לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים תולה בוסתה ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת עכ"ל וכתב ב"י דהני תרי פירושי הילכתא נינהו דלא פליגי אלא בפירושא דמילתא ולא לענין דינא עכ"ל והמרדכי כתב דה"פ ואם יש לה וסת וזמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור שעדיין לא הגיע וסתה ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה הוא וטהורה ואם היה דם מכתה משונה וכו'. וכתב עוד ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יולא הדם משמע דוקא שיודעת שיולא דם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה בה אבל בשעת וסתה אפי' יודעת ודאי שהדם יולא מן המכה אינה תולה בה דאל"כ לא תהיה טמאה לעולם וכו' עכ"ל מבואר בדבריו דהאי ותולה במכתה וכו' נקשר עם תולה בוסתה דשלא בשעת וסתה יכול לומר דם טהור הוא זה ואינו בא אלא ממכה שיש לה ונ"ע שלא היה גורס כגירסת הספרים שבידינו אלא היה גורס ברישא ואם יש לה וסת וכו' ואח"כ ואם יש לה מכה וכו' וכמו שהוא באלפסי ובאשיר"י וה"ק תולה בוסתה אם יש לה מכה והנך תרתי בבי אהדדי איתמר והנכון שהיה גורס ואם יש לה וסת תולה

דרכי משה

(ב) והוא ברמב"ם פ"ד ופ"ה דא"ב וכתב בהגה"מ שם פ"ד דאפי' לא נמצא כלל על השפופרת תוכל לשמש אח"כ די"ל נתרפא כי ע"י שפופרת רגילה לראות כמו על ידי תשמיש עכ"ל

פרישה

המכחול עד שיגיע המוך לצואר הרחם ב"י: (ט) בידוע שהוא מן הלדדין ומותרת דלא אמרינן אין כל האלבעות וכחות שוין אלא להקל ולא להחמיר וסגי בבדיקה זו להעמידה אחזקת רוב נשים שאינן רואות דם מחמת תשמיש ולא אמרינן דלמא אף שלא מלאה דם בבדיקה זו דלמא בשעת תשמיש שדש במקור תראה: (י) שלא אמרו שתתגרש מן הראשון אלא להקל עליה כו' פירוש דתולין לומר לאו כל אלבעות וכחות שוות כל זמן שלא ידעינן דודאי בא מן המקור אבל פי ידעינן דודאי בא מן המקור תו לא תלינן להקל לומר לא כל הכחות שוות והא דלא קאמר כדי שלא תאסור לינשא לאחר כ"ט משום דאי היינו מחזיקין אותה בחזקת איסור אין טעם לומר דלא בדקינן אותה כדי שתנשא לאחר מש"ה קאמר דאדרבה מוקמינה אותה בחזקת היתר דאף א"ת שדם זה בא מן המקור לא יהיה לה עם אנשים אחרים ואמרינן שאלבע יתירה שהיה בבעלה הראשון נגע במקור או סמוך לו והביא משם הדם אבל שאר אלבעות לא יביאו הדם מן המקור ומתירין אותה בלא בדיקה לאחר וק"ל ועיין בב"י: (יא) ואם שמשה סמוך לוסתה כו' פי' ומכ"ש בשעת וסתה אלא שלא ברשותי עסיקינן שמשמשין בשעת וסת משא"כ בסמוך לוסת דבזולא

חדושי הגהות

ב תא דנקט סמוך לוסתה ולא נקט שעת וסתה עיין בש"ך א"ק פ"ז:

רואה מחמת תשמיש [א] **ואם יש לה מכה באותה מקום תולין אותה בדם מכתה** (יב) **ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה** (יג) **אין תולין מדם מכתה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום** (יד) [ב] **שדם זה יוצא ממנה: כתב הראב"ד והאידנא** (טו) **לא סמכינן אהך בדיקה להתירה** (טז) **ועוד אפי' אם הוא ידוע שהוא מן הצדדין הרי בנות ישראל גזרו על כל רואה טיפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים** (יז) **ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא ודאי סמכינן עלה ואם**

תולה בוסת ותולה במכתה וכו' כלומר תולה בוסתה כשיש לה מכה לומר דם זה ממכתה הוא דאם אין לה מכה פשיטא דאין לה לומר מן הסתם דם זה טהור ומן המכה הוא בא כיון שאינו שעת הוסת דדילמא מקרה היה לה שרואה דם בין וסת לוסת שהרי אפי' מלאה כתם בין וסת לוסת אם אין לה דבר לתלות בו טמאה כ"ש ברואה דם וא"ל ברואה מחמת תשמיש דטמאה דאורייתא אם אין לה מכה וכך בכין מהרא"י בכתביו סימן מ"ז מדברי המרדכי הללו אלא דצ"ע דתחילה כתב המרדכי דתולה במכתה וכו' דמשמע אף על פי שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם ואח"כ כתב ונאמנת אשה וכו' דדוקא ביודעת שיוצא דם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה בה ויש לתרץ דהא שכתב בסוף מיירי באין לה וסת הילכך דוקא ביודעת שיוצא דם מן המכה אבל תחילת דבריו הם בהא דתני ואם יש לה וסת תולה בוסת ותולה במכתה דכיון דיש לה וסת תולה ראייתה בין וסת לוסת במכתה אף על גב דאינה יודעת דמכתה מוציאה דם וניחא השתא הא דתני תולה בוסתה ותולה במכתה דלמה לה לתלות בוסתה בלא וסתה נמי תולה במכתה כדקתני בסיפא ונאמנת וכו'. אלא ודאי בע"כ סיפא דתולה במכתה בלא וסתה אינו אלא ביודעת שמכתה מוציאה דם אבל מספק אינה תולה במכתה אבל ביש לה וסת תולה במכתה אף על פי שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם וכן פסק הרב בהגהות ש"ע ועל זה יש לסמוך ואף ע"ג דבכתבי מהרא"י סימן מ"ז מוכח להדיא דהיה מפרש דהמרדכי מצריך שתהא יודעת דמכתה מוציאה דם אף על פי שיש לה וסת קבוע והכי משמע מדמסיק במרדכי אבל בשעת וסתה אפי' יודעת ודאי וכו' אלמא דסוף דבריו נמי ביש לה וסת קאמר ומחלק בין שעת וסתה ובין שלא בשעת וסתה מכל מקום כיון דהרשב"א בת"ה הארוך הביא ראיה מפורשת מן התוספתא להתיר בכל אשה שיש לה מכה לתלות במכתה אף על פי שאינה מרגשת שמכתה מוציאה דם ואפי' באשה שאין לה וסת ומביאו ב"י וכן פסק בש"ע בסתם אם יש לה מכה באותו מקום תולין בדם מכתה עכ"ל די לנו להחמיר באשה שאין לה וסת קבוע התם הוא דבעינן דיודעת דמכתה מוציאה דם אבל ביש לה וסת תולה במכתה אפי' אינה יודעת דמכתה מוציאה דם וכן אנו עושין מעשים פה קק"ק והארכתי בתשובתי על זה להרב הגדול מהר"ר יושע מטיקטי"ן נר"ו: ונאמנת אשה וכו' שם בברייתא ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא דברי רבי רשב"ג אומר דם מכה הבא מן המקור טמא והרי"ף הביא ברייתא זו וכתב בסתם ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא ואיכא לתמוה דהו"ל להביא הברייתא כצורתה ולפסוק הלכה כרבי מחבירו וכדרכו בכל פסקיו ונראה דס"ל להרי"ף דמדקאמר בגמרא מאי ביניהו אמר עולא מקור מקומו טמא איכא ביניהו אם כן משמע דע"כ ל"פ במקור מקומו טמא אלא לעניין טומאת הדם עצמו ורשב"ג מטמא לא קאמר אלא דהדם טמא דקא אתי דרך מקור ומטמא אדם לטמא טומאת ערב ואם נגע בטהרות טמאין אבל אשה טהורה לכ"ע דתלינן במכתה ובדאיתא להדיא בפרק כל היד (דף י"ו) ולכן כתב האלפסי בסתם ונאמנת אשה כו' לאורויי דלבעלה אשה טהורה לדברי הכל דלא פליגי בהא ומ"ש ב"י וז"ל ונאמנת אשה וכו' גם זה שם בברייתא פלוגתא דרבי ורשב"ג ופסקו הפוסקים כר' דאמר הכי עכ"ל נראה ודאי דדברים אלו אינן מדוקדקים אלא כדפרישית דלבעלה אשה טהורה לדברי הכל. ואיכא למידק לאיזה צורך תני ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור וכו' ליתני סתמא ונאמנת אשה לומר מכה יש לי שממנה יוצא הדם ונראה דאתא לאשמעינן דאינה תולה במכתה אא"כ דיודעת דממקום שיוצא הדם שם יש לה מכה ולפיכך אם יש לה מכה במקור והדם יוצא מן המקור צריך שתאמר מכה יש לי במקור אבל אם אומרת בסתם מכה יש לי אין תולין הדם שבא מן המקור במכה שיש לה וה"א בספרים שבידינו מכה יש לי במקור וכך הוא באלפסי ומיימוני ואשיר"י ובת"ה הארוך העתיק כך מן התוספתא ואף ע"ג דבסה"ת וסמ"ג וסמ"ק ומרדכי כתוב ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום וכו' איכא למימר דאין פירושו בכל איזה מקום שבאותו מקום קאמרי אלא ר"ל באותו מקום עצמו שמשם יוצא הדם יש לה לשם מכה וכך הוא הפירוש בדברי רבינו:

כתב הראב"ד והאידנא וכו'. כ"כ הרא"ש והרשב"א והר"ן משמו והשיגו עליו ונראה שדעת הראב"ד דודאי הבדיקה הוא שאם יהא נמצא בראש המכחול אין לה תקנה ואם לא יהא נמצא בראשו אף ע"ג שלא יהא נמצא שום דם אף במן הצדדין היא טהורה וכ"ש אם נמצא מן הצדדין דטהורה וזה יוכל כל אדם להבחין אם הוא מן הצדדין אם לאו אלא שאין אנו בקיאין אם הכניס השפופרת עד מקום שהשמש דש אם לאו. ואמר עוד הראב"ד שאפי' ידוע הוא שהוא מן הצדדין הלא לאחר שתקנו חכמי המשנה לבדוק בשפופרת חזרו בנות ישראל וגזרו על כל רואה טיפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים ומדגזרו בסתם ולא התנו לומר חוץ מכך וכך משמע שכל הרואה דם בין ע"י תשמיש או שלא ע"י תשמיש א"כ הסכימו לבטל בדיקה זו דשפופרת והרי היא טמאה והרא"ש השיג עליו לפי מ"ש בספר בעלי הנפש וז"ל והבדיקה הזאת אין לנו עכשיו שאין אנו בקיאין בין ראשו לצדדין עכ"ל ומביאו ב"י בסמוך ואמר הרא"ש דאין דבריו נראין דמה בקיאות שייך בבדיקה זו לראות אם הדם הוא בראש המוך או מן הצדדין ועל מ"ש הראב"ד דבנות ישראל גזרו כו' אמר שלא גזרו אלא על

סתם

וכתבו הרשב"א והר"ן ז"ל דאף הראב"ד ז"ל מודה שאם בדקה ומצאה טהורה שאין מוציאין אותה מבעלה:

בזה הם כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד וכדברי הרמב"ם בהלכותיו וכדברי הרשב"א ז"ל בת"ה אבל רש"י פירש ואם יש לה וסת לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים תולה בוסתה ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת ע"כ ונראה דהני תרי פירושי הלכתא נינהו דלא פליגי אלא בפירושא דמילתא ולא לענין דינא והמרדכי כתב בריש שבועות אם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה נדה תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיתה רואה טהור ג שעדיין לא הגיע וסת (ג): ואם יש לה מכה באותו מקום תולין אותה בדם מכתה ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה אין תולין בדם מכתה גם זה שם בברייתא וכתב ה"ה בפ"ד בשם הרשב"א ז"ל דדוקא שנתברר שהוא משונה הא לא נתברר תולין במכה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת עד שתראה ודאי וכל שיש לה לתלות תולה וכ"כ הרא"ש וכמו שאכתוב בסמוך בס"ס זה אכתוב תשובת מהר"ר איסרלן בענין תליה במכה: ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שדם זה יוצא ממנה גם זה שם בברייתא פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל ופסקו הפוסקים כרבי דאמר הכי וכתב הרשב"א ז"ל בסוף ס"ד האא דקתני אם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה מסתברא דאפי' אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה חדא דאין עיניה בין מכתה ואי אפשר לה לידע אלא בבדיקת שפופרת והא דקתני נאמנת לומר מכה יש לי שממנה הדם שותת ויורד לאו נאמנת לומר דממנה שותת ויורד קאמר אלא כלפי שאמר אם יש לה מכה תולה במכתה קאמר שאין אנו צריכים לדעת בבירור שיש לה מכה אלא היא עצמה מרגשת במכה ונאמנת לומר מכה יש לי ששם יש דם תולה במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד ובלישנא דתוספתא לא מצאתי שממנה הדם שותת ויורד אלא כך הוא שנויה בתוספתא ונאמנת אשה לומר מכה יש לי מן המקור עד כאן ודרך הגמרא בכל מקום להוסיף בלשון התוספתא דרך פי' בעלמא ושונין כאילו הוא מגוף התוס' עכ"ל: אבל הגהות מיימוניות כתבו בפי"א מהא"ב בשם ס"ה דאשה שיש לה מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מוציאה דם אם בודקת עצמה באותו מקום ומוציאה דם או מרגשת כשהדם נופל מהרחם טמאה ואינה תולה במכה דתניא נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא הדם משמע דוקא כשיודעת שיוצא דם מן המכה תולה בה אבל אם ספק לה אינה תולה אבל בשעת וסתה אפי' יודעת בודאי שהמכה היא מוציאה דם אינה תולה דאם לא כן לעולם לא תהא טמאה מיהו כתמים תולה בה עכ"ל. וכן כתב המרדכי ומה שכתב דבשעת וסתה אינה תולה כן כתב סמ"ג וסמ"ק והיה נראה לכאורה דליכא מאן דפליג ביה דהא נימוקו עמו הוא אלא שמצאתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ח אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה באותו מקום אף על פי שראתה בשעת וסתה היא טהורה והדם טהור ד שהוסתות מדבריהם וכן כתב הרשב"א זכרונו לברכה בסוף ס"ד מפני מה אמרו שתולה במכתה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת אפי' הגיע שעת וסתה וסתות דרבנן ומספק אל תאסרנה לעולם והביא ראיה מדתניא בפרק ה בנות כותים הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נדתה טהורה דברי רשב"ג רבי אומר אם יש לה וסת חוששת לוסתה ואוקמה רבא דכ"ע וסתות דרבנן והכא במקור מקומו טמא קמיפלגי וקי"ל כאוקימתא דרבא דוסתות דרבנן. וכיון שכן זו שרואה דם אפי' בשעת תשמיש ואפי' כשהגיע וסתה טהורה דאשה בחזקת טהרה עומדת ותלינן להקל שאני אומר דם זה מן המכה בא ולא נחלקו רשב"ג ורבי בדבר זה וא"ת והלא בכמה דעלמא חיישינן לעונת הוסת כולה ואף על פי שלא ראתה והיאך אתה מתיר את זו שהיא בשעת וסתה ועוד שהרי דם לפניך י"ל ההיא דרבנן הוא ומשום דאפשר למיקם עלה דמילתא אבל הכא ליכא למיקם אמילתא ואין דנין אפשר משאי אפשר שאם כן אף אתה אוסרה על בעלה לעולם עכ"ל:

כתב הראב"ד והאידנא לא סמכינן אהך בדיקה להתירה כלומר לפי שאין אנו בקיאין בה ועוד שאפי' אם היינו בקיאים וידוע לנו שהוא מן הצדדין הרי בנות ישראל החמירו על עצמן וכו' ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא ודאי סמכינן עלה ואם ידוע שהוא בא מן הצדדין טהורה בפסקי הרא"ש פרק תינוקות הביא דברי הראב"ד וכתב דאינן נראין דמה בקיאות שייך בבדיקה זו אם הדם הוא בראש המוך וגם הרי"ף הביא בהלכותיו לומר שסומכין על בדיקה זו לעשות מעשה ומ"ש הראב"ד שגזרו בנות ישראל על כל רואה טיפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים אפי' ידוע שבא מן הצדדים לא ידעתי אנה רמוזה גזירה זו בתלמוד רבי זירא הוא דאמר בנות ישראל ו החמירו עצמן בסתם ראיה הוא דקאמר אבל אם ידוע שבא מן הצדדים בזה לא החמירו לטמאות דם המכה ואין לנו אלא מה שאנו מוצאים בתלמוד ואם אדם חשוב מרוב ענותנותו ופרישותו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה ינהוג מדת פרישותו לעצמו אבל לא ניתן לכתוב בספר להורות בו לדורות הבאים כי מצינו הרבה בתלמוד שחשו חכמים לתקנת עגונות והקלו מאד כ"ש שלא יורה אדם להחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד עכ"ל ודעת הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' איסורי ביאה כדעת הרא"ש ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל בת"ה ודעת הר"ן ז"ל בפ"ב דשבועות וכתב שכן נראה שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכבר כתבתי בסימן זה שכתבו הגמי"י שבא מעשה לפני ר' יעקב והתיר בבדיקת שפופרת וכתבו עוד דעל בדיקת שפופרת אפי' לבעל נפש ראוי לסמוך

והרמב"ן

דרכי משה

עכ"ל הגה"ה: (ג) בב"י כתב דברי המרדכי בלא שום מחלוקת וצ"ע דהרי הפוסקים כתבו סתמא וסתם אשה יש לה וסת ואפ"ה משמע דחיישינן וע"ל בסמוך אם יש לסמוך על דברי

דרישה

סי' קפז [א] (ואם יש לה מכה באותה מקום תולין כו' וכתב הג"מ ומרדכי ודוקא שלא בשעת וסתה תולין במכתה להקל ואומרים טהורה היא אבל בשעת וסתה טמאה מחמת דם וסתה ואין תולין במכה אבל הרמב"ם והרשב"א מתירין ג"כ שם דוסת דרבנן עיין בב"י עכ"ס): [ב] שדם זה יוצא ממנה הרשב"א פירש כשהאשה אומרת מכה יש לי אף שאינה מרגשת ויודעת שדם זה בא משם אנו תולין ואמרינן ודאי בא משם וטהורה אבל הג"מ כתבו שצריכה שתאמר האשה גם שהדם בא משם ב"י ע"ש. ולעד"נ שגם ה"מ אינו מצריך שתאמר זה הדם בא מהמכה אלא שיש לה מכה שמוצאת דם וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן מ"ז שדי בכך

פרישה

דביוצא לדרך מותר לפי"א הכ"ל ור"ת שאסר מ"מ מצינו סמוך שמותר כגון אם ראתה תחלת סיום דמותר כל הלילה שלפניו: (יב) ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה פי' דם ראייתה זו שראתה עתה מחמת תשמיש ידוע לנו שאינו כמראה דם שמוציא מכתה תו לא תליא במכתה אלא אמרינן מן המקור בא וטמאה: (יג) אין תולין בדם מכתה ואפי' הם שניהן מה' מראות דס"ל למימר כיון דשניהן מה' מיני דם מחשב כב' דמים ממין אחד א"כ אם דם מכתה אדום ושאי דם ראייה הוא שחור הו"א שמדם המכה הוא אלא שנעשה שחור קמ"ל דלא ועיין מ"ש בסמוך: (יד) שדם זה יוצא ממנה פירוש אני תולה שדם זה יוצא ממנה ועיין בדרישה: (טו) לא סמכינן אהך בדיקה להתירה כו' לפי שאין אנו בקיאין: (טז) ועוד אפי' אם הוא ידוע שהוא מן הצדדין הרי בנות ישראל גזרו על כל רואה טיפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים כל"ל: (יז) ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל ז"ל הרא"ש ולא ידעתי אנה רמוזה גזירה זו בתלמוד דלא גזר גזירה זו רבי זירא אלא

חדושי הגהות

ג שעדיין לא הגיע וסתה ותולהו בנוכתה כ"ה במרדכי ועיין ט"ז א"ק ח': ד וכ"כ לקמן סימן קצ"א בשם מוהר"ם וע"ל בס"ס זה אם ראתה מחמת דם מה דינה ורואה מחמת לידה מהו דינה (ר"מ): ה צ"ל פרק כל היד (טז): ו החמירו על עצמן:

ואם הוא ידוע שהוא בא מן הצדדים טהורה (יח) והרמב"ן כתב שהאידנא אין תולין בדם מכתה (יט) שצריכין אנו לבדוק אם דם מכתה משונה מדם ראייתה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות לידע אם הוא משונה אם לאו (כ) [ג] ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא תולין מן הסתם לומר שאינו משונה עד שידוע לנו שהוא משונה על פי חכם שיראה שניהם וזה יוכל כל אדם לידע אם דומין זה לזה אף על פי שאין אנו בקיאין במראות דמים טמאים וטהורים בשני דמים שהן לפניו יוכל להבחין אם הם שוין או משונים במראיתו כתוב בספר התרומה שאם תרצה להתרפאות צריכה שתתרפא קודם שתתחזק אבל לאחר שתתחזק צריך עיון אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש אח"כ [ד] אפילו אם הוא רופא מומחה כתב הרמב"ן היו מפחידין אותה (כא) פחד פתאום והפילה דם ונתרפא מותרת לבעלה ואם חזרה וראתה דם מחמת תשמיש

אפילו

ב"י

והרמב"ן כתב שהאידנא אין תולין בדם מכתה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא תולין מן הסתם לומר שאינו משונה וכו'. דברי רבינו נראין כסותרין זה את זה שמתחלה כתב שמן הסתם תולין לומר שאינו משונה משמע שאינה צריכה להראות דמיה לחכם ולא לשום אדם וממ"ש עד שידוע לנו שהוא משונה ע"פ חכם וכו' משמע קצת שצריכה להראות דמיה לחכם ואילו היה מעתיק רבינו דברי הרא"ש כהוייתם ולא היה מקצר לא היינו מסתפקים בכך שהרי דבריו מבוארים יפה בר"פ תינוקת שכתב על דברי הרמב"ן ז"ל לסתור טענותיו ובסוף דבריו כתב וז"ל נהי דקאמר שצריכים אנו לבדוק אם דם מכתה נשתנה מדם ראייתה ואין אנו בקיאין לידע גם זה אינו כלום דלעולם עד שתתחזק באצבעות וכחות אנו תולין להקל ואם יש לה וסת תולין לעולם להקל בוסתה וא"צ בדיקה וגם אם יש לה מכה תולין לעולם במכתה בסתם עד שיודע לנו על פי חכם שהראת לו דם ראייתה קודם שאירע לה אונס זה ע"פ עצמה אבל מן הסתם קודם שנודע לנו על פי עצמה שדם זו משונה ממראה דם שהיתה רגילה לראות או מדם שהיא רואה עדיין שלא בשעת תשמיש או שתראה שניהם לחכם וזה יוכל אדם לידע אם הם דומים זה לזה אף ע"פ שאינו בקי בחלוקי מראות דמים וכו'. וגם הרשב"א בסוף ש"ד הביא דברי הרמב"ן ז"ל וחלק עליו והעלה כדברי הרא"ש ז"ל וכתב שכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן נראה שהוא דעת הר"ן ז"ל בפ"ב ממס' שבועות ורבינו ירוחם הביא דברי הראב"ד והרמב"ן ז"ל ודברי הרא"ש ז"ל שחלק עליהם (ד) וכתב אח"כ מ"מ נכון להחמיר אע"פ שהוא דבר גדול להוציא אשה מתחת בעלה וגם בת"ה הקצר כתב על זה והמתע"ב :

כתב בספר התרומות שאם תרצה להתרפאות צריכה שתתרפא קודם שתתחזק אבל לאחר שתתחזק צריך עיון אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש אח"כ אפילו אם הוא רופא מומחה כ"כ בסמ"ג ג"כ וכ"כ סמ"ק וז"ל צ"ע אם הוא יהודי רופא מומחה אם תוכל לסמוך עליו אם לא וכתבו הגהות מיימוניות בפ"ד דברי סמ"ג ואח"כ כתבו בשם ריצב"א שאם אמר לו הרופא שנתרפאת משמש על סמך דיבורו אם הוא ישראל כדאמרי' בירושלמי נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה ורפאתי בו שלשה פעמים אע"פ שיש לדחות דההוא איירי שידענו שרפא בו פעם ראשונה מ"מ דעתי נוטה להתיר בכל ענין אבל אין בידי להתיר ע"פ דיבור עכו"ם אפי' ברופא (מומחה לרבים) דלא מרע נפשיה דקרינן בהו אשר פיהם דבר שוא ומיהו אם תראה האשה שפסק דם וסתה וראייה שלה ע"י רפואות וניכר שהועילו נראה דיש לסמוך אף על העכו"ם כי לדבר זה יש רפואה כי ההיא (שם סו.) דהפילה חררת דם ואמר רבי נתרפאת זאת עכ"ל :

כתב הרמב"ן היו מפחידים אותה פחד פתאום והפילה דם וכו' זה מבואר בריש פ' תינוקת (סו.) ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמר ליה לאבדן זיל בעתה אזל בעתה ונפל ממנה חררת דם א"ר נתרפאת זאת וכ"ל שיש להגיה בדברי רבינו למחוק וי"ו מונתרפאת ולהוסיפה בתיבת מותרת דהשתא קאמר שפיר היו מפחידים אותה וכו' נתרפאת ומותרת לבעלה והיינו ממש כעובדא דרבי דאילו לגירסת ספרי דידן בדברי רבינו מאי ונתרפאת דקאמר מי ידוע לנו שנתרפאת וא"ת שכבר נודע על ידי שפסק דם וסתה וראייתה א"כ מאי אירייא היו מפחידים אותה וכולי דנקט הלא בזו תרופה שתעשה אם נודע לנו שנתרפאת טעמא דמסתבר הוא שהיא מותרת לבעלה וכמו שכתבתי בסמוך בשם ריצב"א ועוד דהא בעובדא דרבי לא הצריכה לידע אם נתרפאת הילכך נראה להגיה כמו שכתבתי וכך מצאתי בהלכות נדה להרמב"ן כמו שהגהתי נתרפאת ומותרת לבעלה ואיני יודע למה השמיטו שאר הפוסקים דין זה דהא כיון דעבד בה רבי עובדא ולא אשכחן מאן דפליג עליה משמע ודאי דהלכתא כוותיה ואפשר דס"ל כדברי הרמב"ן שכתב רבינו דהאידנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם (ה) : ומ"ש אם חזרה וראתה דם מחמת תשמיש אפילו פעם אחד בידוע שלא עלתה לה רפואה נראה שמסברא אמר כן דלא תימא שאינה נאסרת עד שתראה ג"פ דכיון שהוחזקה זו להיות רואה מחמת תשמיש אע"פ שהיה נראה לנו שנתרפאת ע"י הפלת הדם כיון שראתה מחמת תשמיש אפילו פעם אחד איגלאי מילתא

שלא

ב"ח

סתם ראייה וכו' והאריך הביאו ב"י ומסקנת הראשונים והאחרונים דלא כהראב"ד אלא סומכין על בדיקה זו להתיר האשה שלא תהא עגונה כל ימיה והכי נקטינן :

ומ"ש והרמב"ן כתב וכו' כל זה כתוב באשיר"י בארוכות ומביאו ב"י ואיכא לתמוה ומי הכריחו להרא"ש לומר וזה יוכל כל אדם לידע וכו'. הלא אפי' אין יכולין לידע אם הן שוים או משונים נמי תלינן בדם מכתה עד שיודע לנו שהוא משונה ועוד הלא כתבו הגאונים דעכשיו בזמן הזה אין מקיפין לא בריאה ולא במעים אלמא דאפילו בשניהם לפנינו אין אנו בקיאין להבין אם הם שוים או משונים זה מזה כדלעיל בסימן ל"ו וי"ל דדוקא להקל אין לסמוך אהקפה להכשיר אבל הכא ודאי נראה דלא כתב הרא"ש כך להקל על האשה אלא להחמיר עליה והוא דלא נימא כיון דמן הסתם תלינן במכה א"כ אפי' כראה לחכם שהוא משונה לא מטמאינן לה אלא תלינן ואמרינן דאין חכם זה יכול לידע דהוא משונה וכיון דאין כאן ידיעה ברורה א"כ מן הסתם תלינן במכה וטהורה לזה אמר הרא"ש דליתא דפשיטא דזה יוכל כל אדם להבחין וכו'. ואם יאמר שהוא משונה לא תלינן במכה ומטמאינן לה ואע"ג דהמרדכי פ"ק דחולין כתב דכל היכא דתלינן להקל במשמשא ידא דטבחא אפילו אקיפו ולא אידמו מכשרינן לה התם ודאי זימנין דלא דמו הנקבים על ידי שבזה הנקב משמשו בה כמה ידי ובאידך לא משמשו כל כך כדאיתא בפא"ט (דף כ') והלכך אין לסמוך אהקפה לאסרו ולהוציאו מחזקת היתר דנשחטה בחזקת היתר עומדת ותלינן הנקב במשמוש ידא דטבחא אבל הכא אע"ג דאשה זו בחזקת היתר עומדת ותלינן בדם מכתה מ"מ כיון דדם מכתה משונה לא תלינן במכתה דהא ליכא למימר כלל הכא טעמא למה הוא משונה ודו"ק ולענין הלכה נקטינן בכל מ"ש הרא"ש והסכימו בזה האחרונים דהאשה זו שהיא מתקלקלת על בעלה ואתה אוסרה איסור עולם לא החמירו ותולה במכתה לבעול על דם מכתה אף בזמן הזה וכבר ביררתי בארוכות בתשובה בס"ד והכי נקטינן. ונראה דמדתני בברייתא בתחלה בדיקה דשפופרת ובתר הכי תנא ואם יש לה מכה וכו'. משמע דעלה קאי לומר דאפי' בדקה בשפופרת ומצאה דם על ראש המוך דידוע דמן המקור הוא בא אפ"ה אם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה ואע"ג דברואה דם מחמת מכה א"צ לבדוק בשפופרת וכדכתב נמי הרשב"א להדיא סוף ש"ד מ"מ הא נמי שמעינן מינה דאפי' היה נודע ע"י שפופרת דמן המקור הוא אפ"ה תולה במכתה מיהו דוקא באמרה מכה יש לי במקור הא לאו הכי אין תולין לדם הבא מן המקור במכה שבתוך המקור כיון שאינה יודעת שיש לה מכה במקור אף ע"פ שיודעת שיש לה מכה כדפרי' לעיל: כתב בספר התרומות שאם תרצה להתרפאות וכו'. פי' דקודם שתתחזק בג"פ רואה מחמת תשמיש כגון דלא ראתה אלא פעם אחת או שתי פעמים מחמת תשמיש אין ספק שתוכל לסמוך על הרפואה ולשמש אח"כ פעם ג' שהרי אף בלא רפואה התירו לו פעם ג' אבל אם הוחזקה בג"פ רואה מחמת תשמיש צ"ע אם יש לסמוך על הרופא לשמש פעם רביעית אע"פ שגם הרופא הוא מוחזק לרופא מומחה מ"מ איכא כנגד זה חזקה לאיסור כיון שראתה ג"פ מחמת תשמיש והעמד הגוף על חזקת איסור אלא דאיכא למימר כיון דחזקת איסור לא הוי אלא ספק דשמא דם זה לא בא אלא מן הצדדין והרפואה מרופא מומחה הוא חשובה ודאי רפואה אין ספק מוציא מידי ודאי כנ"ל טעמו מיהו נראה דאם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחת קודם שהתחזקה ונתרפאה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שהתחזקה בג"פ ולשמש פעם רביעית לאחר הרפואה וק"ל ועיין בהגהת מיימוני הביאו ב"י : **כתב הרמב"ן** היו מפחידים אותה וכו'. אע"ג דגמרא ערוכה הוא ר"פ תינוקת כתבה רבינו ע"ש הרמב"ן משום סוף דבריו שאם חזרה וראתה וכו' ושהאידנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם ע"י פחד פתאום משום דבגמרא איתא נפלה ממנה חררת דם ואין אנו בקיאין בחררה. ובגמרא (דף ע"א) פרכינן אהא דקאמר התם דפחד פתאום מפיל דם וכדכתיב ותתחלחל המלכה ואמר רב מלמד שפרסה נדה והאנן תנן שחרדה מסלקת את הדמים ופרקינן פחדא למית בעתותא מרפיא. כתב ב"י בתחלת סימן זה ובסופו דבועל הבתולה ורואה מחמת תשמיש לא מחזקינן לה ברואה מחמת תשמיש עד שתפסק פעם אחת והאריך וכן פסק בש"ע אבל הרב בהגה"ה לשם כתב דאפי' לא פסקה אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים עכ"ל וכתב כן ע"פ תשובת מהר"ם מפדאו"ה סימן ט' וי' ולא נהירא דאע"ג דהלכה כרב באיסורי דבנוחרת (פי' עומדת ורואה יושבת ואינה רואה) בידוע שלא חיתה המכה מ"מ רב מודה לשמואל דאמר כל זמן שהרוק בפיה (דהיינו דרואה מחמת תשמיש) בידוע שלא חיתה המכה אע"ג דאינה נוחרת אלא דשמואל אינו מודה לרב וקאמר נחירה זו איני יודע מה היא והכי מוכח להדיא מדברי הרי"ף דהביא דרב בנוחרת בפירוש וכלל דברי שמואל בתוך דברי רב לאורויי לן דרב מודה לשמואל וכן הרמב"ם בפ"ח פסק נמי לשמואל דכל שהיא רואה מחמת תשמיש תלינן בדם מכת בתולים כי היכי דתלינן בשאר מכה ואינה מתגרשת ואינה צריכה בדיקת שפופרת ואע"ג דאינה מרגשת שום צער דאף רב מודה לדשמואל דלא בעינן נוחרת כיון שרואה תמיד מחמת תשמיש כדפרישית ודלא כמ"ש הר"ן לפרש להרי"ף דתרתי בעינן נוחרת ורואה נמי מחמת תשמיש דלא משמע הכי כל עיקר ולא אשכחן מאן דמפרש הכי ולפי הנראה דט"ס

הוא

דרכי משה

דברי המרדכי : (ד) וכ"כ הר"מ פדו"ה סימן י' בתשובותיו דבודקין בזמן הזה : (ה) ואין דבריו נראין בזה דאם ס"ל לפוסקים כדברי הרמב"ן לא היו להם לכתוב דין בדיקת השפופרת דלא סמכינן עליה בזמן הזה לדעת הרמב"ן כמו שאין סומכין על הפלת חררת דם וכמו שכתבו התוספות והג"מ בהדיא לדעת הרמב"ן אלא לזה השמיטו הפוסקים דין דהפלת חררה משום דאין אנו בקיאין בדין ההוא דוקא ועוד דאפשר למיקם עליה דמלתא ע"כ בדיקת השפופרת מהני בזה"ז לדעת הפוסקים וכמו שנתבאר :

וכ"ל

פרישה

אלא מראה דם אבל לא בידוע שבא מן הצדדין וכו' ע"ש : (יח) והרמב"ן כתב שהאידנא כו"ל : (יט) שצריכין אנו לבדוק אם דם מכתה משונה כו' פי' דחיישינן מן הסתם דלמא הוא משונה עד שיוודע לנו בבירור שאינו משונה : (כ) ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל אלא תולין מן הסתם לומר שאינו משונה כו' כתב ב"י ז"ל דברי רבינו נראין כסותרין זא"ז שמתחילה כתב שמן הסתם תולין לומר שאינו משונה משמע שאינה צריכה להראות דמיה לחכם וממ"ש עד שידוע לנו שהוא משונה על פי חכם כו' משמע קצת שהיא צריכה להראות דמיה לחכם עכ"ל. (ולפי הנוסחא שבס"א שכתוב עד שיוודע לנו כו' במקום שידוע לנו א"ש ור"ל שיוודע לנו ע"י שיבא חכם בקראי ויאמר שהן ב' מיני דמים אבל ודאי אין אנו צריכין להראותן לו עכ"ה) ונראה דכך הוא פירושו הרמב"ן כתב שהאידנא אין תולין בדם מכתה שצריכין לבדוק אם דם מכתה משונה מדם ראייתה ר"ל ראייתה שראתה עתה מחמת תשמיש דאם היתה משונה היא טמאה וסול"ל דצריכין לבדוק אם דם מכתה דומה לדם ראייתה דהא אתלייה להיתר קאי אלא שהרמב"ן קאי אלשון הברייתא דקאמר ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה אין תולין בדם מכתה ועוד כתב הרמב"ן דיש לחשוש לזה ואין אנו בקיאין מש"ה מטמאין אנו לעולם מן הספק וע"ז כתב דהרא"ש מפרש הברייתא דהיינו דוקא אם שני דמים באין לפני החכם או צריך לבדוק אבל מן הסתם ליכא למיחש ואם שניהן באין בזה אין הפרש בין לזמניהן לזמנינו דהא כל אדם יכול להפריש וק"ל ועד"ר : (כא) **פחד** פתאום והפילה דם נתרפאה ומותרת לבעלה כצ"ל וכן הגיה ב"י והוא מעשה בגמ'

עיין

דרישה

בכך והביאו ב"י בסי' זה בסופו ע"ש ולפ"ז מ"ש רבינו שדם זה יוצא ממכה ר"ל אנו תולין שיוצא ממכה אע"ג דלא אמרה היא דבר זה ודו"ק : [ג] ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל אלא תולין מן הסתם לומר שאינו משונה כתב ב"י ודברי רבינו נראין כסותרין זא"ז כו' עיין בב"י שמביא דברי הרא"ש שכתב ז"ל ואם יש לה מכה תולין לעולם במכתה בסתם עד שיודע לנו ע"פ חכם שהראת לו דם ראייתה קודם שאירע לה אונס ע"פ עצמה כו' כן הוא באשר"י דף פ"ס סוף ע"א נלע"ד דט"ס הוא וצ"ל או ע"פ עצמה וה"פ לעולם תולין בסתם במכתה אם לא שאינו סתם והיינו שיודע לנו ע"י חכם שהראת לו דם נדתה כמה פעמים קודם שראתה עתה מחמת תשמיש והוא מעיד ואומר שדם זה דומה לאותה דם נדתה שהיתה רגילה לראות או שהיא עצמה אומרת שדם זה דומה לדם שהייתי רגיל לראות בימי נדה ולאו אינו מקרי סתם וטמאה ומסיק וכתב אבל מן הסתם קודם שנודע לנו ע"פ עצמה שדם זה משונה כו' ר"ל ל"מ אם היא אומרת ברי לי שדם זה אינו דומה לדם נדותי פשיטא דתולין להקל אלא אפי' אינה אומרת כלום שאינה יודעת אם דומה או לא דזהו סתם אפ"ה תלינן להקל ורבינו ג"כ לא נקט בלשונו אלא רישא וסיפא דדברי הרא"ש דתולין להקל בסתם ובל' בסתם רימז לנו הא אם היא או החכם אומרים שדומה לדם נדתה טמאה וסיים כלשון הרא"ש שכתב או שתראה שניהם לחכם לומר ודאי אם שני הדמים מובאים לפני חכם צריך החכם לראותן ולא ידחה ממנו לתלות להקל מסתמא דהואיל והם לפנינו וכל אדם יכול לעמוד על הדבר צריך החכם לברורי ולעמוד על הדבר : [ד] (אפי' אם

הוא

אפילו פעם אחת בידוע שלא עלתה לה רפואה (כג) [ה] והאידנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם עד כאן :

דבר

הוא בדברי הר"ן . וצ"ע בתשובת הר"ר יוחנן דס' נדה מדורא במ"ש בענין זה כי נראה דאיכא ט"ס בזה . ומ"ש מהר"ס מפדאו"ה מסברת עצמו בלי שום ראיה להחמיר ולעגן את האשה אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש ונמשך אחריו הרב בהגהת ש"ע אין לשמוע לחומרא זו וכעין שכתב הרא"ש על דברי הראב"ד בבדיקת שפופרת דאין לנו אלא מה שאנו מוצאין בתלמוד אם אדם חשוב מרוב ענותנותו אינו רוצה לסמוך על עצמו ינהג מדת פרישותו לעצמו אבל לא ניתן להיכתב בספר להורות בו לדורות הבאים ולהחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד ובתשובה הארכתי יותר לברר כל זה והכי נקטינן . כתב הרב בהגהות ש"ע אם ראתה ג"פ בביאה ראשונה שאחר לידתה או ראתה אחר כל לידה ג"פ ובנתיים לא ראתה יש שכתבו להקל להתירה לבעלה וכו' עכ"ל רצונו לומר שראתה אחר כל לידה ג"פ אבל לא היו אלו ג"פ רצופים שהיו ביאות של היתר בין זו לזו ומה שאמר ובנתיים לא ראתה היינו לומר בין לידה ללידה שוב לא ראתה על ידי תשמיש לאחר שראתה ג"פ אחר הלידה דבזה כתבו להקל אבל אם היו הג"פ אחר הלידה מיד רצופין שראתה בהם מחמת תשמיש בכל הג"פ זה אחר זה צריכה בדיקת שפופרת והכי משמע מתשובת הר"ר יוחנן לשם :

דבר

שלא נתרפאת וחזרה לחזקתה הראשונה : ומ"ש והאידנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם כ"כ הגמ"י בשם הרמב"ן ז"ל שבזמן הזה אין בודקין בשפופרת ולא מתירין אותה בחררת דם שהפילה ואם בדקה בהם והיא טהורה אין מוציאין אותה עכ"ל והוא ל' הרמב"ן בהל' נדה שלו וכך הם דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש שכתב אבל בדיקות שפופרת שבדיק' הזאת אין לנו עכשיו שאין אנו בקיאין בין ראשו לצדדים גם הרפואה שאמרו בה חכמים שמבעתין אותה אין אנו בקיאין בחררה ובין הפילה בין לא הפילה אסור לכל אדם מיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר בדיקה זו ורפואה זו עד שתבעל ותחזור לקלקולה עכ"ל :

גרסינן בגמרא ר"פ תינוקת גבי ההיא עובדא דרבי שכתבתי בסמוך ההיא איתתא דאתאי לקמיה דמר שמואל אמר ליה לרב דימי בר יוסף זיל בעתה אזל בעתה ולא נפל מינה מידי אמר שמואל זו ממלאה ונופלת היא וכל הממלאה ונופלת אין לה תקנה ופירש"י ממלאה ונופלת . מתמלאת דם ונופלת בשעת תשמיש עכ"ל . דין מי שהוא רגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה ובשעת תשמיש נמצאו בעידי האיש והאשה טיפי דמים אכתוב בסימן ק"צ בס"ד :

כתבו הגה' מיימוני בפ"ד בשם הר"מ מי שראתה דם בשעת תשמיש הרי זו מותרת לשמש כשתטהר פעם שנייה מיהו מיחש חיישינן חדא זימנא אחר ראייתה כגון אם ראתה פעם אחת או פעמיים בליל ב' של טבילתה כשתגיע טבילה אחרת תפרוש מבעלה ליל ב' של טבילתה וא"צ לפרוש ליל ב' של טבילה שלישית דכל מידי דלא קבעה וסת לא חיישינן אלא חדא זימנא עכ"ל :

וכתבו בתוך ז תשובת הרשב"א תשובה למהר"מ על אשה שראתה דם מחמת תשמיש ולאחר חצי שנה חזרה וראתה מחמת תשמיש איתתא שרי לגברא שהרי לא קבעה בשלשה וסתות שוין ולא בדילוג מיהו חוששת לאחרון פעם אחת ח כדתניא היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה ליום כ' זה וזה אסורים כגון זאת האשה כשיגיע חצי שנה מיום ראייתה דם האחרון שראתה אסורה עונה אחת ותו לא חיישי' דכל מידי דלא מיקבע בתלת זימנא מעקר בחדא זימנא ואם קבעה וסת לראיית דם מחמת תשמיש ג' זימני וסת שוה מותרת לשמש בין וסת לוסת אך ימי הוסת פורשת עד שיעקר ג"פ דאמרינן עלה בפרק תינוקת ואם יש לה וסת תולה בוסתה פי' שמשה כל החדש ולא ראתה בו מחמת תשמיש אלא יום י' ויום כ' ויום ל' הרי קבעה לה וסת מיום ליום תולה בוסתה שלא לשמש בחדש הב' בעשרה בו וביום כ' בו וביום ל' ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת עכ"ל . וכתב ט עוד ואם הורגלה לראות סמוך לטבילתה כל שעת תשמיש הראשון וכן עשתה ג' פעמים רצופים לג' טבילות שכל תשמיש ראשון רואה דם מחמת תשמיש אין לה תקנה לישאר עם בעלה אלא תתגרש לאלתר ואסור להשהותה אף אם אינו רוצה לבא עליה דחיישינן שמא יבא עליה דכיון דלכשתטבול ליכא אלא איסור דרבנן ובתות דרבנן דקיימא לן וסתות יוצאה דחיישינן משום דאיסורא דרבנן הוא קילא ליה ואתי למעבר עלה ועוד כיון דאסורה לו עולמית לפירוש רש"י איכא למיחש טפי דאפילו באיסורא דאורייתא חיישינן כדאמרינן בסוף פרק ב' דכתובות (דף כז :) המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו כ"ש עמו בבית דלא כיון דגיסא בהדי הדדי ודקדק כן מדברי הרמב"ם שכתב גבי רואה דם מחמת תשמיש אסורה לישב עם בעלה וכתב בסוף דבריו י ומיהו נ"ל שכל זמן שאינו חפץ לישא אשה אחרת ורוצה להשהותה על ידי שליש ובשכונה אחת ולא ילך אצלה אלא בעדים א"צ לגרש אם אינה באה מחמת טענה אבל אם רצה לישא אחרת יוציא ויתן כתובה (ו) עכ"ל : וכתוב בתשובה (בפסקים ובכתבים) מה"ר איסרלן סימן פ"ז על דבר טהרת אשתך אשר כתבת שיש לך הוכחה שיש לה מכה אך שאין ידוע אם מוציאה דם ודאי חד עד לחוד לא מהניא דבהדיא כתוב במרדכי בענין דיודעת שהמכה מוציאה דם או תולה במכה אבל אם לא ידעה לא אף ע"פ שהיא אומרת שודאי יש לה מכה אמנם בעובדא דידן מצאנו ב' לצדדין להתיר ולטהר חדא כמו שכתבתי שכל זמן שהיא בדקה בכל החורים וסדקים אינה מוצאת אותן כתמים וטערות דקות אלא בזה מקום נראה שר"ל במקום אחד מוצאת לעולם א"כ אם אותו המקום בצדדים קצת יש סברא לטהר דמוכח דמן הצדדין מן המכה בא דלכאורה פתח החדר לפרוזדור באמצע פרוזדור הוא ובבדיקת שפופרת אומר תנא דברייתא אם נמצא דם בראשו של מכחול בידוע שהוא מן המקור ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדין משמע שאם ידוע שנמצא לצדדין טהורה וא"כ בנדון דידן שבשום פעם אינה מוצאת רק במקום אחד מן הצד דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה שבצדדין וכ"ש אם מרגשת בשעת בדיקה כשהיא נוגעת בצד מקום ההוא שהוא כואב לה קצת ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב כלל שיש הוכחה שמן המכה בא עוד כתוב במרדכי ההיא ברייתא דהרואה דם מחמת תשמיש דתני בה ואם יש לה וסת תולה בוסתה פירוש ואם יש לה וסת וזמן קבוע שהיתה רואה נדה תולה בוסתה שיכולה לומר שהדם שהיא רואה טהורה היא דעדיין לא הגיע וסתה ותולה במכתה וכו' אלמא דס"ל דאין אורח בא אלא בזמנו מהני דתולין במכה מה שאין תולין בלא זה והנה אתה כתבת שלאשתך יש לה וסת כהוגן וכדרך הנשים א"כ מועיל ג"כ להתיר ולטהר אע"ג דרש"י פירש בענין אחר מ"מ נוכל לצרף דעת המרדכי ג"כ לשאר צדדים לכן נראה אי איתנהו לכל הני צדדין שהזכרת לעיל תוכל לסמוך עלייהו להחזיקה לך טהורה (ז) ועל המיעוך קשה לסמוך חדא דמה תעשה במה שלא בא דרך שערות ועוד דלא נראה כלל דתועיל אם לא נימוח כולן גם אשר כתבת דנראה לך דספיקא היא הואיל ותמיד רואה בלא הרגשה אין סברא לעולם לומר הרגשת עד הוא אין נראה דרואה מחמת תשמיש כמי אין מרגשת דאי מרגשת דכפתח החדר פשיטא דטמאה אלא אמרינן הרגשת שמש הוא אף ע"ג דבכל פעם בלא תשמיש אינה רואה כלום בלא הרגשה וחשיב לה ספיקא דאורייתא עכ"ל : הבועל את הבתולה וראתה דם בשעת תשמיש נראה דאפילו כמה פעמים אין מחזיקין אותה ברואה דם מחמת תשמיש דלעולם תולין בדם בתולים מדתניא בתוספתא פ"ק דנדה כולן בודקין אותן בשפופרת חוץ מן הבתולה שדמיה טהורים וכתב סמ"ג וע"כ ברואה דם מחמת תשמיש ג"פ איירי דאם לא כן בדיקת שפופרת מאי עבידתא וקתני דבתולה אינה צריכה בדיקה מפני שחזקת דמיה טהורים כלומר דהנך דמים מחמת בתולים קא אתא ומ"מ נראה דלא מחזקינן להו בדם בתולים אלא עד שתפסוק פעם אחת ולא תראה מחמת תשמיש דאז ברור לנו שכבר כלו בתוליה ואם אח"כ תראה ג"פ בשעת תשמיש יש לה דין אשה שהוחזקה לראות בשעת תשמיש אבל כל זמן שלא פסקה יא אפילו פעם תולה בבתוליה אפילו כמה פעמים כדמשמע בתוספתא שהבאתי ויש עוד ראייה לדבר מדגרסינן בפ"ק דנדה (דף יא :) תנן התם תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת ב"ש אומרים נותנים לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחיה המכה אמר רב גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסקה מחמת תשמיש אבל פסקה מחמת תשמיש ורואה טמאה וכתבו התוספות שלא פסקה מחמת תשמיש דכל פעם שמשמשת רואה אפילו תשמיש מופלג חדש או ג' חדשים הוי דם בתולים וטהור כדאמרינן בפרק בתרא (סד .) מעשה ונתן לה רבי ד' לילות ובראתה ועודה בבית

אביה

דרכי משה

(ו) ונראה לי דלפי מה שכתבתי לעיל דהסכמת הפוסקים דמותרת לישאר אצל בעלה על ידי (בדיקה) גם כאן שרי על ידי בדיקה ופשוט הוא ומה שכתב דאסור לשהות אף אם אינו רוצה לבא עליה עיין בא"ע סימן קי"ז : (ז) ובתשובת מהר"ם פדוא"ה סימן י' כתב להיתר אפי' ארבעה וחמשה פעמים מחמת תשמיש אינה נאסרת משום זה לבעלה דתלינן תמיד בבתולים מה שתראה בשעת תשמיש כל זמן שלא תפסוק פעם אחת מלראות בשעת תשמיש אבן ראוי למורה לדרוש ע"פ נשים אם בבתולים אין לה צער כלל והיא כשאר כל הנשים וא"כ היתה המכה ואין לתלות עוד בבתולים עכ"ל ואע"ג דבגמ' דפ"ק דנדה (יד :) ופרק בתרא (סה :) מחלק בין נשתנו הדמים או לא ומשמע שם דצריכין למבדק אחר זה וא"כ לדידן דלא בקיאין הוה לן להחמיר מ"מ נראה דאין להחמיר דכל דם שהיא רואה מכח תשמיש אין לחלק בו בין נשתנה דאמרינן מכח תשמיש נתערבו הדמים יב דאיתא התם דהא דמחלק גמרא היינו לענין הדמים שהיא רואה אח"כ ויש לתלות במכה בלא תשמיש וע"ש . ובתא"ו נתיב כ"ז כתב דאם בעל ולא מצא דם ואח"כ בעל ונמצא דם דינה כנדה לגמרי עכ"ל וכ"ה בג"ה פ' התינוקות (סד :) כתב בהגש"ד תשובת רבי יוחנן בן מהר"ר מתתיה על דבר האשה שסמוך לאחר לידתה כששמשה ראתה מחמת תשמיש ושוב לא ראתה יותר ואח"כ חוזרת וראתה שנית לאחר טבילה וראתה מחמת תשמיש וכן בפעם ב' וג' לאחר טבילה ג' שבועיים פרסה וראתה מעצמה וטבלה ולא ראתה יותר מחמת תשמיש וכן אירע לה לג' ולדות בענין זה בלא שינוי ולא בא השואל לשאול עד אחר לידה ג' עכ"ל השואל תשובה הנני תמיה על מהרי"ל שמחמיר בזה שהרי כתב ר"ת שלא הצריכו חכמים בדיקת שפופרת אלא באשה שמיד אחר נישואיה נתקלקלה שלא היו לה ביאות של היתר אבל אם הורגלה בביאות של היתר משמע דשרי אע"ג דראתה אח"כ ג' ביאות רצופים של איסור ואע"ג דכתבו הפוסקים דאין לסמוך בזה אר"ח היינו דוקא שבתחלה היו ביאות של היתר ואח"כ היו ביאות של איסור דאמרינן שמא נתוספו כוחות בביאות ולכן הוחזק עכשיו באיסור אבל בכה"ג דלאחר שנתוספו הכוחות והוחזקו באיסור דהיינו אחר לידות הראשונות שבו וחזרו ביאות של היתר וכן אחר לידה ב' שאין חולק שנתלה הביאות של תשמיש בגרם כחות יג ויש לתלות להתיר ולא אמרינן שיחלקו כ"כ על ר"ח כל שכן הכא דיש לתלות במכת הלידה ונתחלשו והוכו הצדדים ונכאב ואיכא למימר דע"י תשמיש עד זמן שחיתה המכה יוצא דם ולאו דם טמא הוא דהרי הרשב"א פסק דתלינן במכה אע"ג דלא ידעינן דמכה מוציא דם אע"ג דהמרדכי פליג מכל מקום באשה זאת שהוחזקה בביאות של היתר ולא בא לה דם אלא אחר לידה ידעינן דכל לידה ראויה להוציא דם ודאי תלינן בלידה שע"י כן ראתה מחמת תשמיש ולא נ"ל דראה מהרי"ל דברי ר"ת דאי ראה לא היה מחמיר בזה אע"ג שדרכו להחמיר ואף אני אילו לא ראיתי דברי ר"ח לא הייתי מיקל בזה עכ"ל ונ"ל לומר דזו השאלה היתה כדי להתיר לאחר לידה ד' ושלא אמרינן דהוקבע לה וסת לראות אחר הלידות או מיירי בלידת הקודמים שבא עליה בפעם ד' דאי כבר בא עליה פעם ד' ולא ראתה נ"ל פשוט דמותרת לו עד לידה ד' בלא טעמים דלעיל דאע"ג דקא עביד איסורא שבא עליה מ"מ לא גרע מבדיקת השפופרת דע"י מותרת לבעלה כ"ש ע"י ביאה ממש ואפי' לרש"י ולרמב"ם דס"ל דלא בדקינן אצל בעל הראשון מ"מ הרי כתב המ"מ דדוקא לכתחלה אבל אם עבר ובדק מהני כ"ש בביאה גמורה דאם עבר ובא עליה ולא ראתה דשריא אח"כ משום נדה אך צ"ע אם קנסינן ליה

אם

דרישה

הוא רופא מומחה אבל ריב"א מתיר ע"י ישראל מומחה ואם ראתה האשה בעצמה שפסק דם וסתה וראייתה ע"י הרפואה מותרת אף ע"י עכו"ם וכ"פ בש"ע עכ"ה) : [ה] והאירנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם כ"כ הג"מ בשם הרמב"ן דבזמן הזה כו' אין מוציאין אותה עכ"ל ולעד"נ שרבינו המחבר לא ס"ל כוותיה דהרמב"ן אלא בהאי רפואה דהפחידה והפילה חררת דם דאין לסמוך אבל אשפופרת כבר כתב בשם הרא"ש דיש לסמוך עליה וכ"פ בש"ע דאין לסמוך ארפואה דפחדה ואבדיקה דשפופרת פסק דיש לסמוך אפי' בזמן הזה ורבינו סתם כאן וסמך אמ"ש לפני זה הסכמת הרא"ש בשפופרת אבל אין לומר דרבינו הבין מ"ש הרמב"ן לאחר שראתה דם שר"ל ראייה ממש דם מן המקור ואם כן לק"מ משפופרת דשם אחר שנבדקה אגלאי מילתא דמעולם לא בא הדם מן המקור דו"א דל' דראתה דם אראייה דשעת תשמיש קאי וכל שכן דאין לפרשו ראתה דם שהפילה דם מחמת חררה וק"ל והירוק

פרישה

עיין בב"י שמביאו : (כב) והאידנא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם כ"כ הג"מ בשם הרמב"ן דבזמן הזה אין בודקין בשפופרת ולא מתירין אותה בחררת דם שהפילה מיהו אם בדקה בהם והיא טהורה אין מוציאין אותה עכ"ל ב"י ועד"ר . ולכאורה היה נראה לדקדק מלשון זה דהפילה דאפי' אם כבר הפחידה והפילה אין מתירין אותה לבעלה ומ"ש מיהו אם בדקה אין מוציאין אותה צ"ל דקאי אבדיקת שפופרת ש"מ שהרמב"ן גופא מחלק בין זא לזא ועפ"ז נראה לפרש מש"ר בשם הרמב"ן דאין מתירין אותה לאחר שראתה דם דר"ל לאחר שראתה דם מחמת תשמיש ג"פ אין מתירין אותה אפי' אם הפחידה והפילה דם לא מהני אפי' בדיעבד ומבדיקת שפופרת לא איירי כאן ומש"ה הביאו רבינו סתם אבל י"א שהרי גם הראב"ד כתב לשון הפילה וב"י הביאו ז"ל אין אנו בקיאין בחררה ובין הפילה ובין לא הפילה אסורה לכל אדם . מיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר בדיקה (דשפופרת) ורפואה זו כו' הרי שגם על הפלת דם כתב דאין מוציאין אותה מבעלה וצ"ל דמחלק בין אם גירשה כבר וס"ל דאז אין מתירין אותה לא ע"י שפופרת ולא ע"י חררה ובין אם היא עדיין תחת בעלה דס"ל דאין מוציאין אותה מבעלה באחד משניהם וכן ס"ל לרמב"ן גם הב"י כתב דדעת שניהם שוה :

סמן

חדושי הגהות

ה סימן תתל"ה: ח ברתנן (ס"ג) : ט סימן תתלי"ש : י סימן תת"מ : יא אפילו פעם אחת תולה : יב כדאיתא התם והא דמחלק כצ"ל (א"מ) : יג צ"ל אין חולק (א"מ) :

סימן

קפח

דבר תורה ה' דמים טמאים באשה ותו לא והאידנא שנתמעט הבקיאות חזרו לטמאות כל שיש בו מראה אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק וכן כל מראה שחור ואין טהור אלא בשני מראות (א) שהן הלבן [א] והירוק בין ירוק ככרתי (ג) בין צהוב כזהב (א) אפי' אם יש בו סמיכות דם והוא

אביה אין לה אלא לילה הראשון והשתא לדידן בכולהו אין לה אלא בעילת מצוה מ"מ לענין שלא להחזיקה ברואה דם מחמת תשמיש כיון דחזינן דאיכא בתולה בעלמא דכל שלא פסקה מחמת תשמיש מחזקינן להו מדינא בדם בתולים בהכי סגי למילף לכולהו בתולות אף להגיע זמנה וראתה לענין שלא להחזיקה ברואה דם מחמת תשמיש כיון דרובא מסייע לה דלא רואות מחמת תשמיש הוי מיעוטא דמיעוטא ואע"ג דהתם אמרינן שאם עבר לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה איכא למימר דהיינו לטמאה משום אותו דם אבל אחר שתטבול אם תחזור לראות מחמת תשמיש אפילו כמה פעמים לא מחזיקין לה ברואה מחמת תשמיש עד שתפסק פעם אחת וכמ"ש כך נ"ל אלא דמספקינא להתיר אלא א"כ יהיו ידים מוכיחות שהוא דם בתולים (ח): כתב הר"ש בר צמח אשה שיש לה מכות ופצעים שהמים הקרים מזיקים לה יעשה לה תקנה לטבול כמו שהיו עושים לכ"ג ביום כיפור עששיות של ברזל ואם א"א בתקנה זו תלא מתחת בעלה כדי שלא יתבטל מפריה ורביה כדין אשה שרואה מחמת תשמיש שכתבו המפרשים שצריך לגרשה אם אין לו אשה אחרת עכ"ל (ט) כמ"ש זה בשם תשובת מהר"ם ועיין במ"ש בסי' זה בשם תשובת מהר"מ:

קפח דבר תורה חמשה דמים טמאים באשה ותו לא בפרק כל היד (יט.) תנן ה' דמים טמאים באשה האדום והשחור וקקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרים הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך אי זהו אדום כדם המכה והשחור כחרת עמוק מכאן טמא דיהה מכאן טהור וקקרן כרכום מן הברור שיש בו כמימי אדמה מבקעת בית כרם ומציף מים וכמזוג ב' חלקים מים וא' יין מן היין השרוני ובגמרא (שם) מנא לן דאיכא דם טהור באשה דכתיב כי יפלא ממך דבר לאשפט בין דם לדם בין דם טמא לדם טהור ממאי דהני טהורים והני טמאים א"ר אבהו דאמר קרא ויראו מואב את המים אדומים כדם למימרא דדם אדום הוא ואימא אדום ותו לא א"ר אבהו דאמר קרא דמיה דמיה הרי כאן ד' פי' והיא גלתה את מקור דמיה וטהרה ממקור דמיה הרי ד' מיני אדמומית טמאה אבל שלמטה מהם לאו דם הוא והא אנן ה' תנן אמר ר' חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה וגרסינן תו בגמרא (שם) וחכמים מטהרים היינו ת"ק כלומר דת"ק נמי מטהר את הירוק מדקתני ה' דמים טמאים ולא מנה הירוק עמהם ומשני איכא בינייהו לתלות כלומר דלת"ק תולין ולדברי חכמים טהור לגמרי ופסק הרא"ש ז"ל דהלכה כחכמים וכ"פ הרשב"א ז"ל בת"ה והר"ן ז"ל בפ"ב דשבועו' והביאו כמה ראיות וכ"פ הרמב"ם ז"ל: ולענין כמימי תלתן וכמימי בשר צלי בעי בגמרא (שם) וב"ה מטהרים היינו ת"ק איכא בינייהו לתלות כלומר דלת"ק תולין מספק ולב"ה טהור לגמרי וכתב הר"ן בפ"ב דשבועות בשם הרמב"ן ז"ל דהלכה כת"ק אבל הרא"ש כתב דהלכה כב"ה וכתב הר"ן ז"ל שכך נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל שכתב ה' דמים טמאים בלבד מיהו האידנא לא נפקא לן מידי בהאי ספק דכל מראה אדום טמא כמו שיתבאר בסמוך בס"ד: ומ"ש רבינו והאידנא שנתמעט הבקיאות חזרו לטמאות כל שיש בו מראה אדמומית בס"פ כל היד (ך:) מייתי בגמ' כמה חכמים דלא חזו דמא משום דלא בקיאי וכבר כתבתי זה בסי' קפ"ג:

ומ"ש ואין טהור אלא הירוק והלבן כן כתב הרא"ש ז"ל בפרק כל היד וז"ל ובדורות הללו אין בקי לראות בדמים ליטען על חכמתו ולהפרד בין דם לדם ואפילו בימי חכמי התלמוד היו מן החכמים שהיו נמנעים לראות דמים כ"ש האידנא שאין לטהר שום דם הדומה למראית אדמומית אם לא שיהא לבן וירוק כמראה הזהב ע"כ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי"א וכ"פ הרשב"א ז"ל ובריש פרק המפלת (כא.) אמרו בפשיטות דלבן וירוק טהורים וא"ת מאחר שהם ז"ל פסקו הלכה כב"ה דמטהרים כמימי תלתן וכמימי בשר צלי למה לא התירום בזמן הזה כשם שהתירו בירוק ולבן י"ל דכיון שהם נוטים למראה אדמומית ואין אנו בקיאים במראות מטמאינן להו ולא מטהרינן אלא לבן ויירוק משום דלית להו נטייה לאדמומית כלל דאף על גב דעקביא דמטמא על כרחין סבר דירוק נוטה לאדמומית רבנן סברי דהאי לאו נטיה לאדמומית הוא אבל כמימי תלתן וכמימי בשר צלי לכ"ע נוטים למראה אדמומית נינהו ואע"פ כן מטהרי רבנן הלכך האידנא דלא בקיאין למיבדק במראות לא מטהרינן:

כתבו התוספות אמתניתין דהירוק עקביא בן מהללאל מטמא האי ירוק היינו כאתרוג ולא ירוק ככרתי דאין זה נוטה לאדמומית וסתם ירוק כן הוא כדמשמע בפ' לולב הגזול וגם הרא"ש ז"ל כתב פר"י דמכאן משמע דירוק סתם הוא לבע הדומה לחלמון ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית וכ"מ בפ' א"ט [מז:] ע"כ ומשמע ודאי שדעתם לומר דבירוק ככרתי לא עלה על דעת שום אדם שיהא טמא דהא אין לו נטיית מראה אדמימות כלל ולא איפליגו אלא בירוק כזהב דסבר עקביא שיש בו נטיית מראה אדמומית ורבנן סברי שאין זה נטיית מראה אדמומית והלכה כוותייהו וכ"כ הר"ן ז"ל בפרק ב' דשבועות וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה וז"ל ומהו הירוק שאמרנו כתבו רבותי הצרפתים דהיינו אפי' גאלכ"י כמראה הזהב וכ"ש הירוק הדומה לכרתי דההוא אפי' עקביא מטהר דאינו דומה לאדום כלל עכ"ל והשתא מ"ש הרא"ש ז"ל דהאידנא אין לטהר שום דם אם לא שיהא לבן וירוק כמראה הזהב מראה זהב איצטריך ליה לאשמועינן דאילו ככרתי ליכא לספוקי ביה כלל דהוי כלבן מאחר שאין שום צד נטיית מראה אדמומית ולפיכך כתב רבינו דבין ירוק ככרתי בין צהוב כזהב טהור וכ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות דירוק ככרתי או כעשבים או כשעוה טהור וכ"כ ה"ה בפי"א: ומשמע דהוא הדין לכל מראות שאין לספק בהן באדמומית כלל דטהורים דומיא דכרתי ולא הזכירו ירוק אלא משום דכשהוא כגוון הזהב איכא למ"ד דנוטה לאדמומית הוא לפיכך הוצרך להשמיענו בו ולבן שאמרנו לאו דוקא דה"ה לכל מראה דאין לספקו במראה אדמומית כלל דשרו דבכלל לבן הוא וכן נראה מדברי הר"ן ז"ל בפ"ד דשבועות: **ומ"ש** רבינו אפילו אם יש בו סמיכות דם והוא כמראה נגד לבן שנפל עליו אבק שהוכהה לבנוניתו נראה ז"ל בפ"ה וכ"כ הרמב"ן ז"ל בהלכותיו. ודע שבתרומת הדשן כתוב דלבן שאינו לבן לגמרי אלא דמראה כזה אינו כלל מצד שחרורית וטפי ראוי לחשבו ממראה לבן ואין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית כי היכי דנימא ביה אדום הוא אלא שלקה ואע"פ שהוא ז"ל מגמגם להתיר בירוק ולבן מפני שדברי סמ"ק סתומים לית דחש ליה בהא וכל מי ששמעתי וראיתי נהגו להתיר להדיא בלא שום גמגום כלל: וכתב עוד ב בתרומת הדשן שאף על פי שהרגישה האשה שנפתח מקורה ובדקה מיד ומצאה על העד לחלוחית לבן לא חיישינן שמא יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק ג דהרגשה דאורייתא היא

קפח דבר תורה ה' דמים טמאים וכו' משנה פרק כל היד (דף י"ט) ומ"ש והאידנא וכו' כ"כ הרא"ש לשם ולהוב כזהב לאו דוקא דה"ה כמראה שעוה או כאתרוג וכחלמון ביצה דהכל הוי בכלל ירוק וכמ"ש התוספות בפ' לולב הגזול אלא רבותא קאמר דאפי' כזהב דנוטה לאדמומית טפי מכל שאר ירוקין נמי טהור ותימה דכיון דמן התורה אין דם טמא אלא ד' מראות אדום ושחור נמי אדום הוא אלא שלקה למה אמרו ואין טהור אלא בב' מראות שהן הלבן והירוק הלא כל המראות כולן טהורים חוץ ממראה אדמומית ונראה דלבן וירוק לרבותא נקטינהו וכ"ש שאר מראות דירוק אשכחן לעקביא בן מהללאל דמטמא ליה וקאמר בפ' כל היד דטעמו דכי היכי דשחור אדום הוא אלא שלקה הכי נמי ירוק מלקי הוא דלקי ולבן נמי אמרינן ר"פ בנות כותים דילפינן מואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע למעט אשה מלובן ופי' התוספות בד"ה למעוטי אשה דאע"ג דנפקא לן מדמיה דמיה ד' דמים טמאים ותו לא הו"א דאתא בק"ו מאיש דלא מטמא באודם מטמא בלובן אשה לא כ"ש וע"ש (בדף ל"ב) והשתא ניחא דכיון דנקט אפי' ירוק ולבן טהור כ"ש כל שאר מראות וניחא נמי דבריש פרק המפלת קתני בברייתא המפלת חתיכה אדומה שחורה ירוקה לבנה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ר"י אומר בין כך ובין כך טמאה דלא נקט אלא ירוקה ולבנה להיתירא משום דבהני תרתי איכא טעמא לטמינהו טפי משאר מראות דלית בהו שום נטייה למראה אדמומית. ומצאתי כתוב ע"ש גדול אחד מה"ר זנוויל כ"ץ שקיבל מאשה חכמה כשנמצא כתם לבנה לאחר שרחצה האשה בחמין דהיא טמאה שדרך הדם להתלבן לאחר הרחיצה ע"כ. אחר כ"ה שנים בא אלי חכם זקן אשכנזי והראה לי כתוב בשם מהר"ר יעקב מרגליות שקיבל מפי הרב מהר"ר דוד לנלהוט קודם נסיעתו לא"י שהאשה שילא ממנה סמיכות לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו שנים ושלש שעות היא טמאה שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה ותלינן דדם נדה הוא וטמאה מספק. ונראה שע"פ הוראה זו נהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילה והוא שחששו פן תראה דם ויתלבן לאחר הרחיצה ותהיה טמאה והיא לא ידעה. ובתרומת הדשן סימן רמ"ו נוטה להחמיר אף בלובן אם יש בו סמיכות והוא עב ומשמע דכ"ש בירוק כזהב דיש להחמיר מפני הטועים וכן כתב בהגהות דמהרש"ל גם בירוק צ"ע כי מהר"ס מינ"ץ כתב בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק ומ"מ ירוק ככרתי אינו ראוי להחמיר כדמוכח מהגהת מיימוני פ"ה דא"כ דכתב האי ירוק דמטמא עקביא בן מהללאל לאו ירוק ממש כעשב כרתי דאין זה נוטה לאדמומית אלא כעין חלמון ביצה וכן משמע בפא"ט דקאמר כביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה כשירה ה"ד ככרתי ובמסכת נגעים תנן ירוק כשעוה וכן משמע פרק לולב הגזול דקתני הירוק ככרתי וכו' משמע ירוק סתם לאו היינו ירוק ככרתי עכ"ל וכ"כ הר"ן ונראה דה"ה מראה הנקרא בלו"א בלשון אשכנז דינו ככרתי דאין להחמיר מפני הטועים אלא במראה שהוא כזהב ושעוה וכחלמון ביצה שנקרא געל בלשון אשכנז לפי שהן נוטין לאדמומית אבל לא מראה שנקרא גרי"ן או בלו"א בלשון אשכנז אין להחמיר בהן כלל אף ליש מחמירין אבל מדינא כל דם ירוק טהור בלי גמגום וכן דעת ב"י וכן פסק בש"ע וכתב הרב בהגהות שכן עיקר והכי נקטינן. ועוד נראה דאף ליש מחמירין היינו דווקא ברואה ירוק דרך מקרה אבל אשה שרואה תמיד מראה ירוק אין להחמיר דא"כ היא מתקלקלת בכך על בעלה וכמ"ש בסימן קפ"ז ע"ש הרא"ש בדין רואה מחמת תשמיש: ואשה שרואה מראה ירוק ולאחר שנתייבשו הכתמים נעשו קצותיו אדומים מכל סביביו נראה דמדינא טמאה הוא וכדאמרינן בפרק כל היד בשחור דכשנעקר מן הגוף הוא לוקה ומשחיר משל לדם מכה לכשנעקרה הוא משחיר ודכוותה חיישינן בירוק זה דכשנעקר מן הגוף הוא לוקה ונעשה ירוק ולכשיתייבש חוזר קצת למראהו שהיה אדום מתחילה ואיכא למימר דע"כ לא פליגי חכמים אעקביא ב"מ דאמר ירוק מלקי לקי אלא בנשאר ירוק מתחילתו ועד סופו התם הוא דלא חיישינן ללקוי אבל כשנשתנה לאחר שנתייבש ונעשה אדום בקצותיו שפיר חיישינן ללקוי אף לרבנן ומדינא היא טמאה ולכן כשיביאו מראה ירוק ולבן לפני המורה בעודו לח לא יורה בו דבר עד שיתייבש: כתב בת"ה סימן רמ"ו אם האשה הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום איכא לחוש דילא טיפת דם כחרדל ונתקנח אי נימוק וטמאה עכ"ל והכי נקטינן אבל אם מצאה על העד לחלוחית לבן השתא תלינן ההרגשה בלובן שילא מן המקור ונמצא על העד וטהורה ואע"ג דהוא ז"ל החמיר בלבן מפני הטועים מ"מ אנן דתופסים לקולא בירוק ולבן

דרכי משה

אם בא עליה במזיד אבל בשוגג פשיטא דלא שייך קנס ואף במזיד נ"ל דמשום זה לא מוציאין אשה מבעלה ולא אמרינן בזה שלא יהא חוטא נשכר כנ"ל: (ח) כ"כ בהגש"ד בשם מהרא"ש סג"ל: (ט) עיין באבן העזר סימן קי"ז אימת צריכה לצאת מתחת בעלה:

קפח (א) וכ"ה במרדכי דף של"א ע"א דמראה בל"א (גע"ל גרי"ן) כולן הן ירוק וכשר עכ"ל (וכ"כ) ב"י בשם שאר הפוסקים:

פרישה

סי' קפח (א) שהן הלבן והירוק שאין בו נטיה כלל למראה דם שהוא אדום כדכתיב ויראו מואב את המים אדומים כדם: (ג) בין צהוב כזהב שנוטה קצת לאדמומית

דרישה

סי' קפח [א] והירוק כתב רש"ל צ"ע כי מהר"א מינ"ץ כתב בשם הגדולים דאסרינן אף בירוק כו' ומ"מ ירוק ככרתי אין ראוי להחמיר כדמוכח בהג"מ:

חידושי הגהות

קפח א סימן רמ"ו: ב שם: ג אע"ג דהרגשה דאו' ייתא וכו' ה"מ היכא דליכא וכו' כצ"ל לענ"ד:

והוא עב הרבה ונאמנת האשה לומר (ג) כזה ראיתי ואבדתיו ואם הוא מראה לבן או ירוק טהורה אבל אם הביאה לפנינו דם והחזקנוהו בטמא או אפילו נסתפקנו בו בטמא או בטהור והיא אומרת חכם פלוני טיהר לי כיוצא בזה (ד) אין סומכין עליה (ה) הכניסה שפופרת והוציאה בה דם טהורה וכן אם ראתה דם בחתיכה אפילו אם היא מבוקעת והדם בבקעים (ו) בענין שנוגע בבשרה

לכן לא חיישינן בכתמא על העד לבן או ירוק וטהורה : ונאמנת האשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו ברייתא ס"פ כל היד פי' שראתה דם תחילה ואבדו וחזרה וראתה ואמרה שהאבוד היה ג"כ כזה אם דם זה טהור נאמנת על האבוד שהיה כזה ולא חיישינן דילמא טועה היא והאבוד לא היה כזה . ומ"ש אבל אם הביאה לפנינו דם וכו' שם איבעיא להו כזה טיהר איש פלוני חכם מהו (ופי' רש"י מהו שתסמוך עליו חבירתה שהראה דמה לזו וא"ל כדם זה שלך הראיתי גם אני לפלוני חכם וטיהר) נראה דקשיא ליה דלכאורה משמע דבאת לפני חכם ואמרה לו כזה טיהר איש פלוני חכם וא"כ קשה מה היתה מבקשת מזה החכם הלא כיון שטיהר לה איש פלוני חכם ודאי טהורה היא ולכן פי' לחבירתה שמסופקת בדם זה והראת לזו א"ל כדם זה טיהר לי כו' וה"ה היכא דאנו מסופקים בדם זה והאשה אמרה כזה טיהר לי קמיבעיא לן נמי מהו לסמוך עליה ולא איפשיטא הלכך אזלינן לחומרא ואמרינן כי היכי דלדידן מספקא לן האי דמא הכי נמי מספקא לאחרינא והאשה שאמרה כזה טיהר איש פלוני חכם טועה היא לא כזה היה מה שטיהר לה ;ולא דמי להא דתניא נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו דשאני התם דליתיה לדם קמן תלינן מסתמא דאינה טועה אבל הכא דאיתיה קמן ומספקא לן אי טהור הוא אם לאו איכא רגלים לדבר דטועה היא וסברה דכזה הוה מה שטיהר לה החכם ולא היה כזה : **הכניסה** שפופרת וכו' בר"פ המפלת תניא המפלת חתיכה אע"פ שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה דברי ר"א שר"א אומר בבשרה (ס"א ולא בשפופרת) ולא בחתיכה וחכמים אומרים אין זה דם נדה אלא דם חתיכה ופרכינן ת"ק נמי טהורי מטהר אלא דפלי פלויי איכא בינייהו וכו' . ואסיקנא אמר אביי בשפופרת כ"ע ל"פ דטהורה כי פליגי בחתיכה מ"ס דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ומ"ס אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה רבא אמר דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והכא באשה טהורה ומקור מקומו טמא קמיפלגי וכו' ופירש"י כי פליגי בחתיכה ודפלי פלויי דת"ק סבר בבשרה למעוטי תוך חתיכה אבל דם הנראה בבקעים טמא דהא בבשרה קרינן ביה ורבנן בתראי סברי אפילו פלי פלויי טהורה דאין זה דם נדה דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה עכ"ל משמע לפי פי' רש"י דאם היה דם נדה בחתיכה לכ"ע טמאה היכא דפלי פלויי וה"ר"ש הביא פירש"י והקשה על פירושו וא"כ כתב ופי' ה"ר שמשון מקולי דבהא פליגי דר"א סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וכיון שראתה כדרך שנשים רגילות לראות טמאה ורבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ואע"ג דפלי פלויי וכיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות טהורה אע"ג דהוי דם נדה ודם נוגע בבשרה ופליגי רבנן ור"א בטעמא דקרא דדרשינן בבשרה ולא בשפופרת ר"א סבר דממעטי' שפופרת מטעם הפסקה וכן חתיכה היכא דאין הדם נוגע בבשרה אבל אי פלי פלויי קרינן שפיר בבשרה ורבנן סברי טעמא דממעטינן שפופרת משום דאין דרכה של אשה לראות כך וכן חתיכה נמי אפי' אי פלי פלויי לפי שאין דרך הנשים לראות כך והא דקאמרי אין זה דם נדה ה"פ אין זה דם נדה רגיל לבוא בזה הענין וכן עשה מעשה רבינו שמשון באשה שנעקר מקור שלה וכמין חתיכות בשר היה נופל לה בבית החיצון וטיהר אותה לבעלה כיון שאין דרך נשים לראות כך עכ"ל . פי' כיון דלפירושו של הר"ר שמשון אפי' היה דם נדה בחתיכה ואפילו פלי פלויי נמי טהורה לפי שאין דרך נשים לראות כך הלכך הך אשה שנעקר מקור שלה וכמין חתיכות בשר היה נופל לה בבית החיצון ובתוך אותן חתיכות היה דם היה מטהר אותה משום דאפי' את"ל דהיה דם נדה באותן חתיכות וגם פלי פלויי ונוגע הדם בבשרה טהורה היא לבעלה כיון דאין דרך נשים לראות כך אבל לרש"י טמאה מספק דשמא דם זה שבחתיכות מן המקור שנעקר דם נדה הוא ורבנן לא מטהרי אלא היכא דודאי הוא דאינו דם נדה ונתבארו דברי רבינו שמ"ש הכניסה שפופרת והוציאה בה דם טהורה פי' דאפי' היה דם נדה טהורה ולא מיבעיא שפופרת דאית בה תרתי טעמי חדא דאיכא הפסקה בין הדם לבשרה ורחמנא אמר בבשרה שיהא הדם נוגע בבשרה אידך דאין דרך הנשים לראות כך אלא אפי' ראתה דם נדה בחתיכה ופלי פלויי בעניין שהדם נדה נוגע בבשרה אפ"ה טהורה כיון שאין דרך הנשים לראות כך וכן עשה ר"ש מעשה וכו' שעל פי' זה דלא כפי' רש"י סמך ועשה מעשה להתיר האשה וכו' . וצריך לומר שאשה זו היה לה ווסת ומכה זו שנעקר מקור שלה היה בין ווסת לווסת רחוק מן הווסת והחתיכות נפלו בבית החיצון ובשעת נפילה לבית החיצון בדקה ולא ראתה שום דם כלל אלא דלאח"כ כשהיו בבית החיצון לא היתה פוסקת לראות דם כ"ז שאותן החתיכות היו בבית החיצון וטיהר אותה משום דמיד שנפלו בבית החיצון חשיב כאילו נפלו לחוץ וכיון דלא היה עמה דם בשעה שנפלה אם כן הדם שילא אח"כ שלא פסק ממנה כ"ז שהיו בבית החיצון היה בתוך החתיכות דהשתא אפי' היה דם נדות בתוך החתיכות וגם היו בקעים בחתיכות טהורה היא מטעם דאין דרך וכו' . וב"י לא פי' כך אלא כתב בסוף דבריו שלא היתה רואה דם כלל אלא לא היתה פוסקת מלראות חתיכות בשר וכו' ושרי ליה מאריה דודאי מיירי שלא היתה פוסקת מלראות דם אלא צ"ל שהיה ידוע דבשעה שנעקר לא היה דם עם החתיכות אלא בתוך החתיכה כגון שבדקה עצמה מיד בשעת נפילה וכדפרי' וכן פי' ב"י בתחילת דבריו והוא העיקר . והרב בהגהת ש"ע כתב וז"ל טהורה דתלינן הדם בחתיכה זו הואיל וידעינן ודאי שנעקר מקורה ומחמת מכה היא עכ"ל משמע דס"ל דלא בעינן דבדקה בשעה שנעקרה אלא תלינן לקולא ולא נהירא והעיקר כדפרי' ויש להקשות מהא דאיתא בפ' יוצא דופן (דף מ"א) א"ר לקיש משום רבי יהודה נשיאה מקור שנעקר ונפל לארץ טמאה ופרכינן למאי אילימא לטומאת ז' דם אמר רחמנא ולא חתיכה . ופרקינן אלא לערב ופי' רש"י מקור שנעקר חתיכת בשר עכ"ל אלמא דלא מטהרינן את האשה לבעלה דלא משום דליכא אלא חתיכת בשר בלא דם ודם אמר רחמנא ולא חתיכה אבל אם היתה רואה דם ממש בעקירה זו טמאה האשה כיון דהדם הוא מן המקור . וי"ל דלרבינו שמשון ריש לקיש נמי לא

היא כדמוכח בפרק הרואה כתם (נז .) דה"מ היכא דליכא למיתלי בהרגש במידי אחרינא אבל כשמלאה לחלוחית דלובן על העד אמרינן דההוא טיפת לובן היא דהרגישה דלבן וירוק מן המקור קא אתו ע"כ ואח"כ כתב אמנם ירא אנכי להקל אם נמלא על העד לחלוחית דסמוך ויש בו מישוש קלת אע"ג דלובן הוא מפני הטועים אבל אם אינו אלא מראה וכמו לבע בעלמא ולא הרגישה יש לטהר עד כאן לשונו ונ"ל שחומרות יתרות הם ולית דחש להו (ג) :

ונאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו ברייתא בסוף פרק כל היד (דף ד .) וכתב הרשב"א ז"ל דטעמא מפני שאין מחזיקין אותה במשקרת לפי שהתורה האמינתה שנאמר וספרה לה ואמרו חכמים (כתובות עב .) וספרה לה לעצמה וכן אין מחזיקין אותה בטועה בדמיונות מן הסתם :

אבל אם הביאה לפנינו דם והחזקנוהו בטמא או אפילו נסתפקנו בו בטמא וכו' אין סומכין עליה כ"כ הרשב"א בת"ה ולמד כן מדגרסינן בס"פ כל היד איבעיא להו כזה טיהר פלוני חכם מהו ת"ש נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו שאני התם דליתא קמן ת"ש דילתא אתאי לקמיה דרבב"ח וטמי לה לקמיה דרב יצחק בר יהודה ודכי לה כיון דאמרה ליה דרבב"ח טמי לה הדר איהו וטמי לה כיון דהוה אמרה ליה כל יומא הוה מטהר לי כה"ג והאידנא הוא דחש בעיניה דכי לה אלמא מהימנינן לה ורב יצחק בר יהודה אגמריה סמיך כלומר משום הכי התיר משום דאגמריה סמיך אבל בעלמא לא ולעולם כל היכא דאיתחזק דם לפנינו אין מקום לנאמנותה דהא חזינן דטועה בדמיונות ואפילו בדבר המסופק לנו אין סומכין על דבריה דדילמא כי היכי דלדידן לא איברור לן ולא יכלינן למיקם עליה איהי נמי לא קים עליה וסברה כזה היה ואינו ולא איפשיטא בעיין הלכך לחומרא אזלינן ולא סמכינן אדיבורה עכ"ל :

הכניסה שפופרת והוציאה בה דם טהורה בריש המפלת (כא :) בעיא דאיפשיטא וטעמא דטהורה משום דבבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת ופירש"י בשפופרת . הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמלא בתוכו דם : בבשרה . דם יהא זובה בבשרה שילא דרך כותלי בית הרחם ואין מפסיק וז"ל הרמב"ם בפ"ה שנא' דם יהיה זובה בבשרה עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות ואין דרך אשה לראות בשפופרת : וכן אם ראתה דם בחתיכה אפילו היא מבוקעת וכו' שם לימא שפופרת תנאי היא דתניא המפלת חתיכה אע"פ שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה שר"א אומר בבשרה ולא בספיר בבשרה ולא בחתיכה וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה חכמים היינו ת"ק אלא לאו דפלאי פלויי איכא בינייהו דר"א היכא דפלאי פלויי מטמא מ"ט בבשרה קרינן ביה ואתו רבנן למימר אע"ג דפלאי פלויי אין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה ודאי טמא אפילו בשפופרת אמר אביי בשפופרת כ"ע לא פליגי דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת והכא בחתיכה עצמה קא מיפלגי ר"א סובר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ורבנן סברי אין דרכה רבא אמר דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והכא באשה טהורה ומקור מקומו טמא קא מיפלגי מ"ת איפשיטא בעיין דרואה דם בשפופרת טהורה ופירש"י כי פליגי בחתיכה ודפלי פלויי דת"ק סבר בבשרה למעוטי תוך חתיכה אבל דם הנראה בבקעים טמא דהא בבשרה קרינן ביה ורבנן סברי אפילו פלי פלויי טהורה דאין זה דם נדה אלא דם חתיכה והרא"ש ז"ל הקשה על פירש"י ז"ל וכתב שרבינו שמשון מקולי פירש דבהא פליגי דר' אליעזר סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וכיון שראתה כדרך שהנשים רגילות לראות טמאה ורבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכות ואע"פ דפלאי פלויי וכיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות ד טהורה ופליגי רבנן ור"א בטעמא דקרא דדרשינן בבשרה ולא בשפופרת ר"א סבר דמעטינן שפופרת מטעם הפסקה וכן חתיכה היכא דאין הדם נוגע בבשרה אבל אי פלאי פלויי קרינן שפיר בבשרה ורבנן סברי טעמא דממעטינן שפופרת משום דאין דרכה של אשה לראות כך וכן חתיכה אפילו אי פלאי פלויי לפי שאין דרך הנשים לראות כך ה והא דאמרינן אין זה דם נדה פי' אין דרך דם נדה לבא בזה הענין וכן עשה מעשה רבינו שמשון ו באשה שנעקר מקור שלה וכמין חתיכות בשר היה נופל לה בבית החיצון וטיהר אותה לבעלה דכיון שאין דרך נשים לראות כך עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ורבינו ירוחם ז"ל בהאי עובדא דרבינו שמשון ולא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן החתיכות היו בבית החיצון נראה שהיתה רואה דם ממש ואפ"ה היה מטהר אותה מפני שהיא תולה שמהחתיכות שבבית החיצון נמשך הדם וכיון שבשעה שנעקר לא היה דם אלא בחתיכה טהור אבל מלשון הרא"ש שכתבתי לא משמע הכי אלא כמין חתיכות בשר היו יוצאות בעצמן ואע"פ שהיה דם בתוך החתיכות ופלי פלויי היה מטהר משום דאין דרך אשה להיות רואה בענין זה אבל אם היתה רואה דם להדיא בלא חתיכה בהא לא איירי ואפשר דבכל כה"ג טמויי נמי מטמא לה דאע"ג דתלינן במכה כמו שנתבאר בסימן שקודם זה הני מילי במכה שבצדדין אבל הכא שהמכה היתה במקור עצמו איכא למימר דמטמא לה ולפ"ז צ"ל דלא היתה פוסקת מלראות שכתבו רבינו ורבינו ירוחם אחתיכות בשר דבסמוך קאי כלומר לא היתה פוסקת מלראות חתיכות בשר (ג) ולשון רבינו ירוחם שכתב כל זמן שאותה החתיכה היה בבית החיצון נוח יותר לפירוש זה מלשון רבי' שכתב כל זמן שאותם החתיכות בבית החיצון וקל להבין . ונראה דמעשה זה דרבינו שמשון בשהטיל החתיכות במים פושרין ולא נמוחו הוא דאל"כ הא איכא למיחש שמא כולן היו דם קפוי כדבסמוך ביולא

דרכי משה

(ב) וכ"ה בדברי הטור דיש להכשיר אפילו בסמוך ועב הרבה ולכן נראה דיש לסמוך עלייהו להכשיר . גם מה שכתב מהרא"י דהרגשה דאורייתא כדמשמע פרק הרואה כתם (דף נ"ז) צ"ע דבגמ' ריש הרואה כתם לא קאמר דהרגשה דאורייתא אלא במצאה כתם עם הרגשה או שמצאה דם במי רגלים אבל בלאו הכי לא משמע שם דטמא גם לא ראיתי לאחד מן הפוסקים שכתבו לטמאותה בהרגשה בלא ראיה כלל ולכן דבריו צ"ע : (ג) ומ"ש דאם המכה במקור עצמו איכא למימר דמטמאה לה כו'. יש לתמוה דהא נתבאר לעיל סימן קפ"ז

פרישה

לאדמומית ובזה דוקא פליגי עקביא בן מהללאל תוס' : (ג) כזה ראיתי ואבדתיו שהרי התורה האמינתה שנא' וספרה לה לעצמה : (ד) אין סומכין עליה אלא אמרינן שטועה היא בדמיונה כיון שיש ריעותא לפנינו : (ה) הכניסה שפופרת והוציאה בה דם טהורה ומפרש טעמא בגמרא דבבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת ופירש רש"י בשפופרת הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמלא בתוכו דם . בבשרה דם יהא זובה בבשרה שילא דרך כותלי בית הרחם ואינו מפסיק (והא שפופרת מפסיק) וז"ל הרמב"ם בפ"ה שנא' דם יהיה זובה בבשרה עד שתראה בבשרה כדרך שהנשים רואות ואין דרך אשה לראות בשפופרת עכ"ל ורבינו נראה שהוא סבר כפי' הרמב"ם : (ו) בענין שנוגע בבשרה פי' בשר האשה שבאותו מקום נוגע בדם שבלד החתיכה בבקעים ולישנא דקרא

חידושי הגהות

ד טהורה אע"ג, דהוי דם נדה ודם נוגע בבשרה כ"ה ברא"ש וכפי גי' המעי"ט : ה והא דקאמרי רבנן אין זה כצ"ל מעי"ט : ו וא"ת א"כ אף לפירש"י במעשה דרבינו שמשון נמי טהורה

בבשרה טהורה כיון שאין דרך לראות כך וכן עשה רבינו שמשון מעשה באשה שנעקר מקור שלה וכמין חתיכות בשר היה נופל לה בבית החיצון (ז) ולא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן החתיכות היו בבית החיצון וטיהר אותה לבעלה כיון שאין דרך אשה להיות רואה כך. ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת (ח) אבל חתיכה גדולה טמאה אפי' לא ראתה כלום שאי איפשר
לפתיחת

בזלא מתנה בצורת בריה כמין קליפות או שערות וכו' ומיהו אפשר דשאני הכא שהיה ניכר בהן שהן חתיכות בשר אלא שהיה בתוכן דם ופלי פלויי (ד) :

ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת אבל חתיכה גדולה טמאה אפי' לא ראתה כלום שא"א לפתיחת קבר בלא דם (שם) בריש פ' המפלת תנן המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה רבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה ואוקימנא בגמרא דבשביל החתיכה עצמה אינה טמאה אפי' היא מארבע מראות דמים אלא בהא הוא דפליגי דרבנן סברי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ורבי יהודה סבר א"א לפתיחת הקבר בלא דם ופסק הרא"ש דהלכה כרבי יהודה וקשה שהרי הוא ז"ל כתב דאיפשיטא בעיין דרואה דם בשפופרת טהורה ומשמע נמי מדבריו דסבר דהלכה כרבנן דסברי דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ולפי מה שפסק כר' יהודה דאמר א"א לפתיחת הקבר בלא דם רואה בשפופרת או בחתיכה אמאי מטהר לה הרי נפתח הקבר על ידם וא"א בלא דם ולכך חילק רבינו בין חתיכה קטנה לגדולה דקטנה אין בה פתיחת הקבר שנאמר שא"א לה בלא דם ותדע דהא דאמרינן דרבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה בחתיכה קטנה קאמרי ולא בגדולה דהא כיון דמייתי לה בגמרא איבעיא דשפופרת משמע בחתיכה קטנה דומיא דשפופרת קאמרי וכ"כ התוספות והרשב"א והרא"ש ז"ל גבי רואה כמין קליפות כמין שערות כמין עפר כמין יבחושים אדומים תטיל למים אם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה דאפילו רבי יהודה דסבר דא"א לפתיחת הקבר בלא דם בהא מודה דאם לא נימוחו טהורה משום דאין פתיחת הקבר לדברים קטנים כאילו ומיהו איכא למידק בהא מדכתב הרא"ש גופיה גבי מאי דפסק דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וז"ל דהא דאמר רבא בפירקין אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והכא באשה טהורה ומקור מקומו טמא קמיפלגי אלמא ס"ל דמפלת חתיכה טהורה התם פלוגתייהו קא מפרש ועיקר שינויא דרבא לאשמועינן דכ"ע דרשי בבשרה עד שיצא דם דרך בשרה ולא בחתיכה ולא בשפופרת ונפקא מינה אליבא דהלכתא דבשפופרת טהורה בחתיכה טמאה ולא מפני דם שבתוכה אלא משום דא"א לפתיחת הקבר בלא דם עכ"ל ואם הרא"ש היה סובר דחתיכה דאתמר גבי שפופרת חתיכה קטנה היא דאין הקבר נפתח על ידה אמאי קשיא ליה מדאמר רבא אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה דמשמע דס"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם הא התם בחתיכה קטנה מיירי שאין הקבר נפתח על ידה אבל בחתיכה גדולה שהקבר נפתח על ידה מודה דאי אפשר בלא דם ושמא י"ל דאע"ג דאיהו סבר הכי בעי לתרוצי אפילו אם תמצא לומר דלא מפליג בין חתיכה גדולה לקטנה וצ"ע :

ומ"ש רבינו דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ואפילו בנפל שלא נגמרה צורתו כ"כ הרא"ש ז"ל בריש פרק המפלת מדפסק רבא בפרק בתרא בהפילה נפל כל דהו אפילו לא נגמר צורת הולד דא"א לפתיחת הקבר בלא דם. ועוד דפליגי הכא בהמפלת חתיכה אלמא דאין חילוק בין נגמרה צורת הולד ללא נגמרה למ"ד אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכן נראה מדברי הרשב"א בת"ה ולאפוקי מדברי השאלתות שכתבו דהיכא דלא נגמרה צורתו אפשר בלא דם אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה המפלת חתיכה אף על פי שהיא אדומה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ואפילו נקרעה ונמצאת מלאה דם הרי זו טהורה שאין דם נדה אלא דם חתיכה עכ"ל ודבריו מבוארים שפסק כת"ק דר' יהודה דסבר אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וחיזק ה"ה סברתו והביא לה ראיות ומ"מ כתב שדעת הרמב"ן ז"ל כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל וכ"כ הגהות מיימוניות בשם התוס' וכתבו דכיון שכן אפי' בלידה יבישתא צריכה בדיקה להפסיק בטהרה :

וכתב סמ"ג על דברי השאלתות הלכך לכל הפחות אנחנו שאין אנו בקיאים בגמר צורת הולד יש לנו לפסוק דא"א לפתיחת הקבר בלא דם :

ואע"פ שהרמב"ם פוסק כמ"ד אפשר לפתיחת הקבר בלא דם כתב ברפ"י כל יולדת טמאה נדה אע"פ שלא ראתה דם וכתב בפ"ד אחד הבא על הנדה כל ז' ימים ואפילו לא ראתה אלא יום אחד ואחד הבא על היולדת זכר כל ז' או על היולדת נקבה כל י"ד או על הזבה כל ימי זובה וספירתה הכל בכרת שנאמר בנדה שבעת ימים תהיה בנדתה ובזבה נאמר כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה וביולדת הוא אומר כימי נדת דותה תטמא וטמאה שבועים כנדתה עכ"ל והטעם מבואר דקרא דמטמאה לה שבוע לזכר ושבועים לנקבה אפילו בלא ראתה מטמא לה משום לידה לדברי הכל וכ"כ רש"י ובר"פ המפלת דלת"ק דמטהר מפלת חתיכה ואין עמה דם דס"ל אפשר לפתיחת הקבר בלא דם לא חשיב להפלת חתיכה לידה דאי לידה הוי בלא דם נמי טמאה דכתיב כימי נדת דותה תטמא : ומ"ש הרמב"ם ז"ל דאפילו נקרעה החתיכה ונמצאת מלאה דם הרי זו טהורה נראה דהיינו מדתניא בגמרא (שם) המפלת חתיכה אע"פ שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה : וכתב עוד הרמב"ם שם הפילה חתיכה ודם אגור בתוכה טמאה וכתב ה"ה שנראה שהיה גורס בפרק המפלת (שם) ז א"ר
משום

לא קאמר דטהורה אלא היכא דלא היה דם עמה דאע"פ שהיה בתוך החתיכה דם אמר רחמנא ולא חתיכה אע"פ שדם בתוכה טהורה אפי' פלי פלויי וכדאסיקנא בפרק המפלת לפי פירושו. ולענין פסק הלכה הנה כתב בש"ע כרבינו שמשון ונראה דטעמו משום דמעשה רב והרא"ש ורבינו ירוחם גם המה הביאו פירושו ושכך עשה מעשה אלמא דס"ל כמותו אבל קשה עלי טובא ממה שכתבו התוס' שהקשו גם המה אפי' רש"י ופירשו דפליגי בחתיכה העשויה כמין שפופרת והוי חלילה בין דם לבשר דת"ק מטמא דדרכה לצאת בענין זה ורבנן סברי אע"ג דדם נדות הוא אין דרכה לראות בענין זה ואין זה דם נדות דקאמרי רבנן ה"פ אין זה דם נדות שטימא הכתוב אבל בפלי פלויי גם רבנן מטמאין כיון דדם נדות הוא ונוגע בבשרה עכ"ל. דכיון דכל הקושיות הרא"ש על פי' רש"י שמכאן פי' רבינו שמשון פירוש אחר ולפי פירושו נמשך להתיר האשה הרואה דם נדות בחתיכה אפילו בדפלי פלויי הנה כל אותן הקושיות מיושבים גם כן בפי' שכתבו התוספות ומפירושו נמשך לטמא האשה ברואה דם נדות בתוך החתיכות היכא דפלי פלויי וכמו שהוא לפי' רש"י מי לנו ערב שפי' רבינו שמשון הוא האמת ולא פי' התוס' הלכך נלפע"ד דלמעשה אין להקל כלל : כתב ב"י וז"ל אבל מלשון הרא"ש לא משמע הכי וכו'. דאע"ג דתלינן במכה ה"מ במכה שבצדדין אבל הכא שהמכה היתה במקור עצמו איכא למימר דמטמא לה וכו' עכ"ל. ותימה דהלא בר"פ תינוקת בברייתא דראתה דם מחמת תשמיש וכו' גורס הרא"ש ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בתוך המקור שממנה יוצא דם וכן גורס האלפסי אלמא דלעולם תלינן במכה בין שהוא בצדדין בין בתוך המקור וליכא מאן דפליג בהא דהאשה טהורה לבעלה לד"ה אלא במקור מקומו טמא קמיפלגי רבי ורשב"ג וכדפרי' בסימן קפ"ז הלכך אם נודה שהמכה במקור תולין בה ועובדא דרבינו שמשון לא היתה בכה"ג אלא שחתיכות בשר נעקרו מן המקור ונפלו בבית החיצון והיה ידוע שלא היה שום דם עמהם בשעת נפילה אלא דאח"כ כשהיו בבית החיצון לא פסקה מלראות דם כ"ז שהיו החתיכות בבית החיצון ולפיכך היה מטהרה משום דאין דרך הנשים לראות דם נדות בתוך החתיכה ואפי' פלי פלויי טהורה וכבר נתבאר בסמוך :

ומ"ש ודוקא חתיכות קטנות וכו' אע"ג דאין זה מפורש בדברי רבינו שמשון שהביא הרא"ש מ"מ הכריח רבינו מדפסק הרא"ש בפלוגתא דת"ק ורבי יהודה במפלת חתיכה ולא היה עמה דם דהלכה כרבי יהודה דטמאה משום דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם אלמא דמעשה דרבינו שמשון היה בחתיכות קטנות דלית בהו פתיחת הקבר וכדכתב הרא"ש לשם ע"ש הרז"ה גבי רואה כמין קליפות וכו' ואין חולק על זה דבקטנות לא שייך פתיחת הקבר וא"כ עובדא דהר"ש נמי בחתיכות קטנות הוה וכ"כ ב"י ופשוט הוא אלא דמ"ש ב"י דהא דאמר לרבנן אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וטהורה בחתיכה קטנה מיירי דאי בגדולה טמאה משום דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וכתב עוד ותדע דהא דאמרינן דרבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה בחתיכה קטנה קאמרי ולא בגדולה דהא כיון דמייתי לה בגמרא אאבעיא דשפופרת משמע דבחתיכה קטנה דומיא דשפופרת קאמרי ומיהו איכא למידק בהא דכתב הרא"ש דהא דאמר רבא דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה דאלמא דס"ל דמפלת חתיכה טהורה התם פלוגתייהו קא מפרש וכו'. ואם הרא"ש היה סובר דחתיכה דאיתמר גבי שפופרת חתיכה קטנה היא דאין קבר נפתח על ידה אמאי קשיא ליה מדאמר רבא הא התם בחתיכה קטנה מיירי וכו' והניח הדבר בצ"ע שארי ליה מאריה דפשוט הוא דכולה סוגיא מדברת בחתיכה גדולה דברייתא דפליגי בה ת"ק ורבי יהודה במפלת חתיכה ואיפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי מיירי בחתיכה גדולה וברייתא דהמפלת חתיכה סומכוס אומר קורעה אם יש דם בתוכה טמאה ואם לאו טהורה ואמרינן עלה כרבנן דאמרי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכו' איירי נמי בחתיכה גדולה ותניא אידך המפלת חתיכה רבי אחא אומר קורעה אם תוכה אדים טמאה ואם לאו טהורה ואמר עלה כסומכוס וכו' נמי בחתיכה גדולה קאמר ורבי יוחנן דאמר משום רשב"י המפלת חתיכה קורעה אם יש בה דם אגור טמאה ואם לאו טהורה ואמר עלה כסומכוס וקילא מכולהו נמי בחתיכה גדולה קאמר וטהורה משום דס"ל כסומכוס דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובתר הכי דקמיבעיא ליה הרואה דם בשפופרת מהו ופשטינן דטהורה פריך עלה מהך דר"י דאמר משום רשב"י המפלת חתיכה דאם יש בה דם אגור טמא ומ"ש משפופרת אלמא דפריך מחתיכה גדולה אשפופרת שהיא קטנה והיינו טעמא דלענין דם שבתוך החתיכה אם האשה טמאה נדה מפני אותו דם אם לאו אין לחלק בין חתיכה גדולה לקטנה ולהכי פריך אהא דפשטינן דאין האשה טמאה מפני הדם שיצא ממנה דרך שפופרת דא"כ בחתיכה נמי לא תהא טמאה דמ"ש חתיכה משפופרת לענין טומאת הדם שבתוכה ומשני התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת הרי מבואר דהך חתיכה נמי דפריך מינה לשפופרת בחתיכה גדולה קאמר והך ברייתא נמי דפליגי ר"א וחכמים במפלת חתיכה מלאה דם דקאמר רבא עלה דכ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וכו'. נמי בחתיכה גדולה קא מיירי דהכי הוא פירושא דסתם חתיכה בכולה סוגיא ומש"ה פירש הרא"ש התם פלוגתייהו קא מפרש וכו'. ומיהו לענין פסק הלכה באפשר לפתיחת הקבר בלא דם דקי"ל אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ודאי דאיכא חילוק בין
גדולה

דרכי משה

קפ"ז דאף דאם המכה במקור תלינן בה כשידוע שהמכה מוציא דם וא"כ גם כאן למה לא נתלה ג"כ הדם בחתיכות כפשט משמעות דברי הטור ורבינו ירוחם ואע"ג דקאמר בגמרא דיש פ' המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה כו' נראה דשאני זו שהיה ידוע שנעקר טהורה בכל ענין מאחר שאין דרך ראיה בכך וצ"ע : (ד) ולפמ"ש דמיירי כאן דידוע היה שנעקר המקור שלה וכדמשמע המעשה א"כ גם כאן אין דברי ב"י נכונים דאף בלא בדיקה היה ידוע שאין זה דם קפוי רק שהמקור נעקר ולא הוצרך להתיר אלא שלא נאמר דזה עצמו דרך ראייה היא כן נ"ל :
כתב

פרישה

דקרא נקט דם יהיה זובה בבשרה פי' וכ"ש אם אינה מבוקעת אלא דם הוא באמצע החתיכה בענין שאינו נוגע בבשר : (ז) ולא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן החתיכות כו' נראה שהיתה רואה דם ממש ואפ"ה היה מטהר אותה מפני שהיא תולה שמהחתיכות שבבית החיצון אתי הדם וכיון שבשעה שנעקר לא היה דם אלא בחתיכה טהור אבל מלשון הרא"ש לא משמע הכי אלא כמין חתיכות בשר היו יוצאות בעצמם ואע"פ שהיה דם בתוך החתיכות והיו מבוקעות היה מטהר משום דאין דרך אשה להיות רואה בענין זה אבל אם היתה רואה דם בהדיא בלא חתיכה בזה לא איירי ואפשר דכה"ג טמויי נמי מטמא לה דאע"ג דתלי במכה כמ"ש בסי' שקודם זה ה"מ במכה שבצדדין אבל הכא שהמכה היתה במקור עצמו איכא למימר דמטמא ב"י ולפ"ז מ"ש ולא היתה פוסקת מלראות קאי אחתיכות ונראה דלשון הרא"ש אינו מוכרח לפרשו דקאי אחתיכות אלא נראה דקאי ג"כ אדם שבא מהחתיכות וגם ל' רבינו משמע דקאי אדם כמ"ש ב"י בעצמו (ועיין בש"ע שרמ"א כתב ג"כ אפילו ראתה דם עכ"ה) : (ח) אבל חתיכה גדולה היינו כל שהיא גדולה משפופרת דקה שבדקין יש להחמיר ולטמאות ב"י בסוף הסימן ע"ש : (שא"א
לפתיחת

חידושי הגהות

טהורה היה ולא היה צריך לרבינו שמשון לתלות טעמא בכיון שאין דרך נשים לראות כך אלא שאין זה דם נדה דהמקור עצמו אינו דם כדאיתא בגמרא דיוצא דופן וגם קשה דהשתא לא נ"מ מידי לפירש"י ופי' הרא"ש וא"כ למה הוצרך רבי' כלל להביא לפי' של הר"ש כיון דמדינא לא נ"מ מידי ולכך נ"ל דה"ט הטור ורבי' ירוחם שהוסיפו לכתוב בהך עובדא דלא היתה פוסקת מלראות כל זמן שאותן החתיכות היו בבית החיצון והיינו שהיתה רואה דם ממש והשתא לפירש"י הא דם נדה היא שמאה אבל לפי' הר"ש כיון דמשום הני חתיכות שבבית החיצון היא שרואה אין דרך נשים בכך ומשום הכי טהורה ודלא כדדחה הב"י לדברי הטור בזה בסמוך ובזה א"ש שעשה הר"ש המעשה ע"פ פי' שלו דוקא ולא ע"פ פירש"י (מעי"ש) וכ"כ הב"ח וע"ש ועי' בל"ח : ז א"ר יוחנן משום רשב"י :

בפרק

לפתיחת הקבר בלא דם ואפי' בנפל שלא נגמרה צורתו . כל דם היוצא מן האשה בין לח בין יבש טמא ולא עוד אלא אפילו יצא ממנה דם בצורת בריה כמין קליפות או כמין שערות או כמין יבחושים אדומים טמאה והוא שיהיו נמוחים בתוך מעת לעת ע"י שרייה ששורין אותו במים פושרין ויהיו המים פושרין כל משך מע"ל שהן בתוכו ושיעור החימום כמו מים (ט) ששאבו בקיץ מן הנהר [ג] או מן המעיין ועמדו מעט בבית (י) שחום הבית מחממתן ובחימום של אלו כך הוא שיעור פושרין בימות החורף ואם הן קשין כל כך שאין נימוחין בתוך מעת לעת טהורה אפילו אם הם נימוחין ע"י מיעוך שממעכם בצפורנים וכתב הראב"ד דוקא במפלת כמין קליפות ושערות הוא שצריך בדיקה ע"י שרייה ואם אינן נימוחין אז (יא) צורתן מוכחת עליהם שהן בריה ובאין מחמת מכה אבל התיכת דם קשה כאבן ואינו נימוח טמאה (יב) והר"ז הלוי כתב ט שגם חתיכה אם אינה נמוחית טהורה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

קפט כל אשה שאין לה וסת קבוע חוששת ליום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית לסתם נשים ואם יש לה וסת קבוע לזמן ידוע כגון מכ' לכ' או מכ"ה לכ"ה חוששת לזמן הידוע שאסורה

ב"ח

גדולה לקטנה כמו שנתבאר : **כל** דם היוצא מן האשה בין לח בין יבש טמא ולא עוד וכו' פי' אף על פי דצורת בריה מוכחת עליה דאינה באה מתולדות הדם אלא מחמת המכה שיש לה בתוך מעיה כי הא דתניא בפרק המפלת (דף כ"ב) מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות שאלו לרופאים ואמרו אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה וכו' ושוב מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות ושאלו לרופאי' ואמרו אשה זו שומא יש לה בתוך מעיה וכו' ואפ"ה אם נמוחו טמאה : ומ"ש והוא שיהיו נמוחים בתוך מע"ל וכו' בעיא דלא איפשיטא ואזלינן לחומרא : ומ"ש ושיעור החימום וכו' כ"כ הרא"ש בפ' המפלת בשם העיטור וכ"כ רבינו לעיל בסימן ל"ו בדין חרותא . וכתב בית יוסף ומשמע דשעמדו בבית וכו' אמים שנשאבו מהמעיין קאי דאילו מי נהר בלא עמידה בבית הן חמין וכן מבואר ברבינו ירוחם עכ"ל וכך מבואר בדברי הרא"ש בשם ר"ת ואע"ג שהביא הרא"ש גם דברי בה"ג שכתב דפושרין אינן חמין מלונן בקיץ שעמדו מעט בבית בין של נהר בין של מעיין שחום הבתים מחממתן כמו פושרין בימי החורף וכן נראה לעיניים וכו' עכ"ל לא כתב כן מפני ששניהם צוננין בשוה בשעה שנשאבו דודאי של מעיינות צוננין יותר אלא כדי לתת גבול לפושרין אמר בה"ג שיהיו פושרין כצוננין שנשאבו בקיץ ועמדו מעט בבית דבשיעור זה אף מימי המעיינות נתחממו ונעשו כמו פושרין מחום הבתים המחממתן ובסי' ל"ו כתב רבינו כלשון בה"ג וכאן דקדק בלשונו על פי דברי ר"ת והכוונה אחד וק"ל : ואם הן קשין כ"כ וכו' . תניא תטיל למים ובפושרין רשב"ג אמר ממעכו ברוק ע"ג הצפורן ופסק כת"ק דנימוח ע"י מיעוך לאו דם הוא ומשמע ודאי דכל שממעכו ולא נימוח פשיטא דטהורה וא"צ לבודקו בפושרין וכ"כ הרשב"א : וכתב הראב"ד וכו' עד סוף הסימן שם האריך הרא"ש בראיות שני הסברות ובדחייתם והסכים לדעת הרז"ה :

קפט כל אשה וכו' מימרא דריש לקיש בפ' כל היד (דף ט"ו) וכפי' רש"י דכשאין לה וסת שלשים יום לראייתה היא עונת וסתה כסתם נשים דחזיין לסוף ל' וצריך לפרוש עונה אח' כשהגיע יום ל' דאפי' בדקה עצמה ומצאה טהורה אסורה לשמש אבל קודם ל' מותרת לשמש ע"י בדיקה אחת לפני תשמיש ובדיקה אחת לאחר תשמיש כמסקנת הרא"ש לעיל בסימן קפ"ו וגם לאחר שלשים אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה כמפורש לעיל בסימן קפ"ד :

ומ"ש ואם יש לה וסת קבוע וכו' חוששת לזמן הידוע וכו' איכא למידק הכא אפי'

ב"י

משום רשב"י המפלת חתיכה קרועה אם יש בה דם אגור טמאה ואם לאו טהורה כסומכוס וקילא מכולהו ופסק הלכה כן . וכתב עוד הרמב"ם בפרק י' הפילה חתיכה לבנה אם נקרעה ונמצא בה עצם הרי זו טמאה לידה ויתבאר בסי' קצ"ד בס"ד : כל דם היוצא מן האשה בין לח בין יבש טמא ולא עוד אלא אפילו יוצא ממנה דם בצורת בריה וכו' טמאה בריש פ' המפלת (כב.) בעי רבי יוסי בר חנינא מר"א דם יבש מהו לח ונעשה יבש לא קא מיבעיא לי כי קא מיבעיא לי יבש מעיקרו א"ל תניתוה המפלת כמין קליפה כמין שער כמין עפר כמין יבחושין אדומים תטיל למים אם נמוחו טמאה אי הכי בלא נמוחו נמי אמר רבא כי לא נמוחו בריה בפני עצמה היא ופי' ר"י אם נימוחו טמאים דדם היא אלמא אף על גב דכי חזיתיה יבש היה כעפר . בריה בפני עצמה היא . ולא דם . וכתב הרא"ש וז"ל בריה בפני עצמה היא ואינה מתולדת הדם היא אלא מחמת מכה שיש לה בתוך מעיה וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכן משמע בגמרא : **ומ"ש** והוא שיהיו נמוחים בתוך מעת לעת על ידי שרייה ששורים אותם במים פושרים שם אהא דתנן תטיל למים אמר ר"ל ובפושרין תנ"ה תטיל למים ובפושרין ובעי בגמ' אי האי שרייה צריכה להיות מע"ל או דילמא לא בעינן מע"ל ועלתה בתיקו וכתב הרא"ש ז"ל וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא וכן פסק הרשב"א ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה : ומ"ש ויהיו המים פושרין כל משך מעת לעת בפרק דם הנדה (נו :) תניא כמה היא שרייתן בפושרין יהודה בן נקוסא אומר מעת לעת תחילתן אף על פי שאין סופן רשב"ג אומר צריכים שיהיו פושרין כל מעת לעת וכתבו הרא"ש בפרק המפלת אצל ענין זה וכתב שפסק ר"ח הלכה כרשב"ג וכ"כ הרשב"א בת"ה שר"ת והרא"ש ז"ל פסקו כרשב"ג :

ומ"ש ושיעור החימום כמו מים ששאבו בקיץ מן הנהר או מן המעיין כ"כ הרא"ש ז"ל בפרק המפלת בשם העיטור וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה ומשמע דשעמדו מעט בבית וכו' אמים שנשאבו מהמעין קאי דאילו מי נהר בלא עמידה בבית הן חמין וכן מבואר בדברי רבינו ירוחם ז"ל . וכתב עוד ופושרין הוא כמו שבני אדם שותין פושרין ונותנין באזניהם כדאמרינן בפרק אין מעמידין [ז] הנהו מיא דגילי מיניה לא חמימי ולא קרירי אלא פושרי והריטב"א כתב בפרק המפלת אהא דאמרינן ממעכתו ברוק מהא שמעינן דפושרין דין שיהא כעין חמימות שברוק וזה כלל גדול ע"כ : ומ"ש ואם הם קשים כ"כ שאינן נמוחים בתוך מע"ל טהורה אפילו הן נמוחין ע"י מעוך שממעכו בצפורניו בפרק המפלת (כג.) תניא תטיל למים ובפושרין רשב"ג אומר ממעכתו ברוק ע"ג הצפורן מאי בינייהו אמר רבינא מיעוך ע"י הדחק איכא בינייהו ופי' רש"י ע"י הדחק לת"ק אי נימוח מאליו הוא דהוי דם אבל נמוח ע"י מיעוך לאו דם הוי ולרשב"ג אפי' נימוח ע"י מיעוך דם הוי וכתבו הרשב"א והרא"ש ז"ל דהלכה כת"ק ובסמוך יתבאר שדעת הרמב"ם ג"כ דהלכה כת"ק וכתב הרשב"א ז"ל מיעכתו על צפורן ולא נמחה בידוע שאינו דם מיעוך זה מיעוך דחוק הוא יותר משריית המים פושרין וכל שלא נמחה ע"י מיעוך זה בידוע שלא ימחה על המים ואפי' שרויין מעת לעת בפושרין וטהורה וה"ה כתב בפ"ה מיעוך ע"י הדחק איכא בינייהו פירוש דלת"ק אם נמוח ע"י מיעוך לא הוי דם וכן פירש"י ולא הזכיר רבינו הא דרשב"ג אלא סתם משנה אבל הרשב"א כתב אם מיעכתו ע"ג צפורן ולא נמוח טהורה וכו' ויש לפרש דה"ק מיעוך ע"י הדחק איכא בינייהו דלת"ק לא חשיבא בדיקה כלל בין נמוחו בין לא נמוחו אבל הפי' הראשון עיקר עכ"ל :

וכתב הראב"ד דוקא במפלת כמין קליפות או שערות הוא שצריך בדיקה וכו' אבל חתיכת דם קשה כאבן ואינו נמוח טמאה כן כתבו הרא"ש בפרק המפלת והרשב"א בת"ה בשם הראב"ד ז"ל דדם יבש אע"פ שאינו נמוח טמאה וטעמא דקליפה ושערה ויבחושין שאני דאם לא נמוחו טהורה לפי שצורתן מוכחת עליהם שאין דרך דם להתייבש ולעשות צורות כאילו וכל שלא נמוחו איגלאי מילתא דלאו דם הוא אלא בריה בעלמא וכמין עפר נמי אין דרכו של דם להתייבש ולעשות כפרד כעפר ומיהו כשנמוחו ע"כ לאו בריה נינהו דם היה ונתייבש דרך מקרה ונעשה כן אבל דם יבש בעלמא אפי' לא נמוח כמי דם הוא וטמא (ה) :

ומ"ש רבינו בשם הרז"ה כ"כ הרשב"א והרא"ש ז"ל בשמו דכל דם יבש שאינו נמוח אינו דם אלא בריה כדרך ששנינו גבי שערות וקליפות והרשב"א ז"ל בת"ה הביא ראיות לדברי הראב"ד ז"ל והסכים לדעתו והרא"ש ז"ל בפרק המפלת דחה ראיותיו ונראה שהוא סובר כדברי הרז"ה ז"ל וכתב רבינו ירוחם שכן דעת התוס' ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה נראה שהוא סובר כדברי הראב"ד ז"ל וכן פי' ה"ה ז"ל דבריו : כתב הרשב"א ז"ל בת"ה הא דתנן המפלת כמין קליפה כמין שערה וכו' טהורה כשלא נימוחו לא שנא מעוברת שהפילה כמין אלו ולא שנא שאינה מעוברת כל שלא נמוחו טהורה ומפלת דקתני ולא קתני רואה לפי שאין שותתין ויורדין אלא נופלין כעין בריה תש"ה קתני המפלת וכ"כ ה"ה בפ"ה בשמו . כתב עוד הרשב"א ז"ל וא"ת כי לא נמוחו נמי תיפוק ליה משום דא"א לפתיחת הקבר בלא דם י"ל דהכא דבר מועט הוא דלכ"ע לית לה פתיחת הקבר וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ' המפלת ומכאן יתבאר לך דהא דמטהר הרז"ה בחתיכת דם יבש בחתיכה קטנה דוקא דאילו גדולה הרי היא טמאה משום פתיחת הקבר לדעת רוב הפוסקים שפסקו כרבי יהודה דאמר א"א לפתיחת הקבר בלא דם ושיעור דחתיכה גדולה לא איתפרש לן דאין לומר שכל שהיא גדולה יותר מקליפה ושערה הויא גדולה שהרי כתב רבינו בסימן זה ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת אלמא דשיעורא דשפופרת הויא קטנה לענין זה ומיהו שיעורא דשפופרת גופיה לא אתפרש לן אם עבה אם דק הלכך אזלינן לחומרא ולא מטהרינן אלא בשיעור שפופרת דק שבדקים : כתב עוד הרשב"א ז"ל בד"א שאם לא נמוחו טהורה בזמן שהם יבשים גמורים שאין עמהם דם כלל הא בלחים שיש עליהם שום ליחלוח דם טמאה נדה דדם הנדה אין לו שיעור ואפילו כחרדל ואפילו פחות מכאן וכתבו ה"ה בפ"ה בשמו ופשוט הוא . דין מפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים כתב רבינו בסימן קצ"ד דין אשה שכשהיא משתנת יוצא עם המי רגלים ולאחר המי רגלים חוץ אדום כתב הר"ן ז"ל בתשובה והכתבנה בסימן קצ"א בס"ד :

קפט הנה בסימן זה נתבארו דיני הוסתות אי זה מהם נקרא קבוע ואי זה מהם נקרא שאינו קבוע ומה בין קבוע לשאינו קבוע וכמה מיני וסתות הן ושיש זמנים שאינן ראויים לקבוע בהם וסת אפילו ראתה בהם כמה פעמים והם ימי נדה וימי זיבה שרואה בהם ממעין פתוח וימי מניקתה וימי עבורה ושיש זמנים שאין האשה חוששת בהם לוסת ואף על פי שיש לה וסת קבוע ואלו הן מעוברת ומניקה :

כל אשה שאין לה וסת קבוע חוששת ליום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית לסתם נשים בפ' כל היד (טו.) אהא דתנן הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה אמר ריש לקיש והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה ופירש רש"י בתוך ימי עונתה ל' יום לראיה אבל לאחר ל' יום בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין לסוף עונה וכתב ע"ז הרשב"א בת"ה ש"מ אשה שאין לה וסת בעלה מוזהר עליה ביום העונה דהא לא אשכחן מאן דפליג עליה דר"ל ואפילו בבא מן הדרך וכ"ש כשהוא עמה בעיר וכן דעת הר"ן בפ"ב דשבועות ונראה מדבריו שגם הראב"ד סובר כן וכתב ע"ד הר"ן דמדברי רש"י נראה דאפילו באשה שיש לה וסת צריכה לחוש לעונתה ולא נהירא דכל שיש לה וסת דמיה מסולקין עד זמן וסת והן הן דברי הרשב"א ז"ל . ומה שפירש"י דימי עונה הם שלשים יום מבואר בפ"ק דנדה (דף ט :) כמה עונה אמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה עונה בינונית ל' יום : ואם יש לה וסת קבוע לזמן ידוע כגון מכ' לכ' וכו' כדפרישית לעיל בסימן קפ"ד

דרכי משה

(ה) כתב מהרא"י בפסקיו סימן מ"ז ח דאין לסמוך על המיעוך אלא אם לא נימוחו כל השערות כ"ש שאם יצא גם דם שלא תלינן הדם בשערות עכ"ל :

ואין

דרישה

[ג] (או מן המעיין עפ"ר דא"צ עמידה בבית אלא כששואבין מן המעיין וקשה דלעיל בס"ס ל"ו כתב רבינו ז"ל שיהיו חמין כמו צוננין בימות הקיץ שעמדו מעט בבית בין של נהר בין של מעיין משמע דהאי ועמדו בבית קאי אתרוייהו אנהר ואמעיין ופ"ש בדרישה סעיף כ"ו מה שמדייק שם א"א ז"ל וכן משמע באשר"י דפרק המפלת דוקא מעיין צריך לעמוד בבית ולא של נהר עכ"ס) :

וזה

וה"ה החתיכה שמתיר הרז"ה מיירי נמי בקטנה בית יוסף :

פרישה

לפתיחת הקבר בלא דם ר"ל בלא דם הבא מן המקור ואמרינן מסתמא יש שם דם והוא נסתר בכותלי בית הרחם עכ"ס) : (ט) ששאבו בקיץ מן הנהר ומיד כששואבין מן הנהר הן חמין וא"צ עמידה בבית אלא כששואבין מן המעיין : (י) שחום הבית מחממתן כו' וסתם פושרין אינן חמין יותר מחמימות הרוק ריטב"א : (יא) צורתן מוכחת עליהן שהן בריה שאין דרך דם להתייבש ולעשות צורות אלו ומיהו אם נמוחו הרי אנו רואין שהיה דם ונתייבש דרך מקרה הראב"ד וכתב הרשב"א והא דאם לא נימוחו טהור דוקא דבר מועט וקטן דאל"כ הא א"א לפתיחת הקבר בלא דם : (יב) והרז"ה כתב שגם החתיכות דם אם כו' כצ"ל:

שאסורה

חדושי הגהות

[ז] בפרק אין מעמידין (כח.) ושם איתא הני מיא דנפקי מיניה וכו' אבל גי' הערוך הנהו מיא דגילי מיניה כצ"ל וכ"ה בפסקי מהרא"י : ח דאין לסמוך על המיעוך אם לא נימוח כולן כצ"ל : ט שגם חתיכות דם אם וכו' כצ"ל (פרישה) : י יוצא דם עם המי רגלים :

ר"ל

(א) שאסורה א לשמש כל זמן הוסת ולאחר הוסת עד שתבדוק ותמצא טהורה כדפרישית לעיל וביצד קובעתו כגון שתראה ד' פעמים וביניהם שלשה זמנים שוין כגון שרואה היום ולבסוף כ' יום פעם אחרת ועוד לסוף כ' יום ועוד לסוף כ' יום [א] וזה נקרא וסת ההפלגות ולכך צריכה ארבע ראיות שראייה ראשונה אינה מן המניין לפי שלא ראתה אותה בהפלגה ואפי' קודם שקבעתו ג' פעמים חוששת שמיד אחר שראתה פעם (ב) אחרת לסוף עשרים חוששת מכאן ואילך כשיגיע כ' וכן בראיית הימים (ג) שהוא לימים ידועים לחדש מיד אחר שראתה פעם אחת ליום ידוע לחדש (ד) כגון ב כ"א או כ"ה בו חוששת לפעם אחרת לזה היום ואסורה לשמש כל אותה העונה (ה) ולא אמרן שצריך לקובעו ג"פ אלא לענין עקירה שכיון שקבעתו בשלש פעמים אינו נעקר בפחות מג' שכל זמן שלא עקרתו ג"פ צריכה לחוש לו אבל ליאסר אפילו בפעם ראשונה חוששת לו בפעם שנייה ומיהו אע"פ שחוששת לו נעקר בפעם אחת אפילו קבעתו שני פעמים שאם ראתה שני פעמים לזמן ידוע ולשלישית לא ראתה אינה חוששת לו עוד ועוד יש חילוק קבעתו ג' פעמים ללא קבעתו ג"פ שהקבוע אע"פ שעברה עונתו ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה [ב] ושלא קבעתו בג"פ אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתו מותרת ופעמים שתהיה ההפלגה שקובעת בהן הוסת בדילוג כגון שראתה היום (ו) וראתה שנייה לסוף שלשים ושלישית לשלשים ואחד ורביעי לל"ב (ז) י קבעה וסת לדילוג של הפלגות

ג"ד : וביצד קובעתו כגון שתראה ד"פ וביניהם ג' זמנים שוים וכו' כ"כ הרשב"א והטעם משום דתנן בפ' האשה שהיא עושה צרכיה (סג:) שאין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענו ג"פ ומשמע דאכל מיני וסתות קאי והדבר ידוע שאין ג' הפלגות בינונית בפחות מד' ראיות דראיה ראשונה לא בהפלגה ראתה אותה וכ"כ התוס' בסוף פ' האשה (סד.) וכתב הרשב"א שכ"כ הר"א וכן הורו רבותינו הצרפתים ז"ל. ושאר מיני וסתות הם נקבעים בג' ראיות כמבואר בדברי רבינו בסימן זה חוץ מוסת ההפלגות בדילוג שאינו נקבע בפחות מחמש ראיות והטעם מפני שאין אנו יודעים שמתחלת לדלג עד שתראה ג"פ כיצד ראתה בר"ח ניסן ולסוף א' ועשרים לראיה שנייה עכשיו נתברר שהיא מתחלת לדלג וכשראתה עוד ג"פ א' בכ"ב לראייה ג' וא' בכ"ג לראייה ד' אז תקבע וסת בדילוג ויתבאר זה בלשון הרמב"ם שכתב רבינו בסוף סימן זה : ודע שה' מיני וסתות הן האחד וסת ההפלגות דהיינו שהיא למודה לראות בהפלגות מכוונות כגון מכ' לכ' יום או מל' לל' יום הב' וסת הימים דהיינו שהיא למודה לראות ביום ידוע בחדש או ביום ידוע בשבוע השלישי וסת התלוי במעשה לבד כגון פיהקה וראתה או עטשה וראתה וזה נקרא וסת דגופה הרביעי וסת מורכב דהיינו שהוא תלוי בימים ובמעשה כגון שקפצה ביום ידוע מהחדש או מהשבוע וראתה. חמישי וסת הדילוג היינו כגון שראתה היום ולסוף ל' ראתה שנית וחזרה וראתה ביום ל"א לראיה שניה וחזרה וראתה ביום ל"ב לראייה שלישית או שראתה בט"ו בניסן ובי"ו באייר ובי"ז בסיון ובכלל זה אם ראתה בט"ו בניסן ובי"ד באייר ובי"ג בסיון כי משפט שניהם שוה וגם בכלל זה הוא וסת הסירוג : כל מיני וסתות אלו וחלוקיהן כתב רבינו בסימן זה לקמן ובכל אחד ואחד אבאר מקום למידתו מן הגמרא בס"ד וגם יתבאר שהרז"ה סובר שאין חילוק בין וסת דגופה לוסת דקפיל"ה שהם נקבעים בג"פ אע"פ שהם באים שלא ביום קבוע והרשב"א חולק ואומר דוסתות דגופה נקבעים שלא ביום קבוע אבל וסת דקפילות וכיוצא בה אינם נקבעים אלא א"כ רגילים לבוא ביום קבוע ודעת הרמב"ם בפ"ח כדברי הרשב"א וכ"כ שם ה"ה שהוא מתבאר מדבריו וכן עיקר. ועוד סובר שם הרמב"ם דלית לן וסת התלוי במעשה דגופה בלי קביעות יום ומיהו בזו חלוק עליו הרשב"א ומסכים לדעת כל המפרשים שסוברים דאיכא וסת התלוי במעשה דגופה בלי קביעות יום וגם זה יתבאר בסימן זה בס"ד : **ואפילו** קודם שקבעתו ג"פ חוששת וכו' משנה בפ' האשה שהיא עושה צרכיה (סס) היתה למודה להיות רואה ביום ט"ו שינתה ליום כ' זה וזה אסורים שינתה כו' שינתה ג"פ ליום כ' הותר ט"ו וקבעה לה יום כ' ומשמע דבין בוסת ההפלגות בין בוסת הימים אידי ואידי מתני' ולפיכך כתב רבינו וכן בראיית הימים שהוא לימים ידועים בחדש וכו'. ונראה דה"ה לשאר מיני וסתות שצריכה לחוש כן חוץ מוסת הדילוג שכל שלא קבעתו לו כלל וכתבו רבינו בסימן זה : **ולא** אמרן שצריך לקבוע ג"פ אלא לענין עקירה וכו' פשוט הוא דסיומא דעניינא הוא ואריא דמילתא קאי שכתב ואפי' קודם שקבעתו ג' פעמים חוששת : ומ"ש ומיהו אף ע"פ שחוששת לו נעקר בפ"א אפי' קבעתו ב"פ מימרא דרב פפא סוף פרק האשה שהיא עושה צרכיה :

וכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש אם קבעה וסת לשעות ולא לימים אינה חוששת אלא שעתה בלבד דע"כ לא פליג ר' יהודה אלא בלמודה דוימים כדתניא היתה למודה להיות רואה ליום כ' לשש שעות והגיע זמן כ' ולא ראתה אסורה לשמש כל שש שעות דברי רבי יהודה רבי יוסי מתיר עד שש וחוששת לשש שעות וכו' הכא הוא דפליג רבי יהודה כיון דלמודה ביום עשרים ג אע"ג דבשש שעות קביעותא ביומא אסר ליה דחיישינן כיון דקביע וסת בהאי יומא כוליה יומיה זמנא הוא אבל היכא דקביע לה וסת לשעה ולא קביע לה וסת ליומא ודאי קביעות לשעה מהניא ליה ולא אתי וסת שאינו קבוע דיומא ועקר לקביעות דשעה ותו איכא למגמר להא מילתא מההיא איתתא דכל דהוי סלקא מטבילת מצוה הוות חזיא דמא ואתאי לקמיה דר' יוחנן א"ל שמא וכו' לכי והבעלי לו ע"ג הנהר והא התם דבין שהו"ל וסת בין שלא היה לה יום טבילתה לא היה יום קבוע פעמים מקדמת פעמים מאחרת וביום טבילתה הו"ל שעת קבועה שבכל עת שהיתה נכנסת לעיר וחברותיה מרגישות בה היתה רואה ואעפ"כ לא חשש רבי יוחנן אלא לשעתה בלבד דהיינו שעת כניסתה לעיר אבל קודם כניסתה לעיר התירה ש"מ שאם קבעה לה וסת לשעות ולא קבעה לה וסת לימים אינה חוששת אלא לשעתה בלבד עכ"ל וכתב עוד שהוסת הזה הוא נעקר בשעה אחת ואפילו בלא בדיקה :

ועוד יש חילוק בין קבעתו ג"פ ללא קבעתו ג"פ שהקבוע אע"פ שעברה עונתו ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה ושלא קבעתו בג"פ אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתו מותרת מ"ש בוסת הקבוע שאסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה כבר נתבאר בסימן קפ"ד שזהו דעת הרשב"א ויליף לה מברייתות דפרק כל היד וכן דעת המפרשים ושהר"ן כתב דלדעת הרי"ף והרמב"ם אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה אלא שהיא קולא יתירה ורבינו גם שם גם פה סתם הדברים לדעת הרשב"א והמפרשים ז"ל : ומ"ש בשלא קבעתו ג"פ שאם עברה עונתו מותרת כ"כ הרשב"א בת"ה וכתב עוד בד"א בוסת שאינו קבוע והוא לה בפחות מעונה בינונית אבל עונה בינונית שהיא לשלשים יום הרי לה כוסת קבוע אע"פ שלא הרגישה בד' אסורה עד שתבדוק ותמצא טהורה ולא הוצרך רבינו לכתבו מפני שכבר כתב בסימן קפ"ד ובסימן זה דלמי שאין לה וסת קבוע הוי יום שלשים כמו וסת קבוע : כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש עוד יש הפרש בין וסת קבוע ד שהוסת קבוע כיון שעבר עליה אותו היום ולא ראתה נעקר לגמרי בפעם אחת ואע"פ שלא שינתה לוסת אחר אבל וסת שהיא קבוע אפילו עברו עליה ג' עונות כמותן ולא ראתה כיון שלא שינתה ליום אחר כהי דאינה חוששת לאותו יום עד שתחזור ותראה מ"מ אם חזרה וראתה בו ביום אפילו לאחר כמה הפסקות חזר הוסת במקומו וצריכה עוד ג"פ לעקרו מ"ט דאמרינן אורח בזמנו בא ודוקא שלא שינתה לוסת אחר אבל אם שינתה לוסת אחר כבר נעקר הראשון לגמרי ואם תחזור עוד לראות בו הרי הוא כתחילת וסת וכאשה שהיתה משנה את וסתה לוסת אחר דבעינן ג"פ לעקירת הוסת הראשון ולקביעות השני והראשון נעשה שני והשני נעשה ראשון עכ"ל ויתבאר בסימן זה וכתב עוד אשה שהפסיקה ג' עונות ולא ראתה ה ולסוף עונות ראתה כבר אמרנו שחזרה לוסתה הא' וחוששת מעונה לעונה שאורח בזמנו בא ואם הפסיקה ג' עונות אחרות ולסוף ראתה כמו כן חוששת מעונה לעונה שעדיין הוסת במקומו אבל אם הפסיקה ג' עונות אחרות ולבסוף ראתה שוב אינה חוששת מעונה לעונה שכבר עקרה הוסת הראשון שהיתה קבוע לה בעונות וקבעה לה וסת אחר בהפלגות ג' עונות וכל אשה שקבעה לה וסת באיזה ענין שתקבע לו או קרוב או רחוק אינה חוששת אלא לאותו וסת בלבד וזה חומר שיש בוסת שאינו קבוע מן הקבוע דאילו וסת שאינו קבוע חוששת בתחילת וסתה לב' חששות אחד לימי החדש ואחד לשעות ההפלגה משא"כ בקבוע עכ"ל : ופעמים שתהיה ההפלגה שקובעת בהם וסת בדילוג כגון שראתה היום וראתה שנית לסוף ל' וכו' כן מתבאר מתוך דברי הרשב"א והכתבים גבי ראתה

אפילו לא קבעה לה וסת בג' פעמים אלא פעם אחת נמי חוששת שאסורה לשמש כל עונת הוסת כמ"ש בסמוך והוא מימרא דרב פפא פרק האשה דף ס"ד וי"ל דלא מיבעיא קאמר דלא מיבעיא היכא דיש לה וסת קבוע דחוששת לזמן הידוע וכו' אלא אפילו קודם שקבעתו ג"פ נמי חוששת וכו' ולא אמרו שצריך לקבעו ג"פ אלא לענין עקירה דבלא קבעה לה וסת אם עקרתו פעם אחת שוב אינה חוששת לו וגם אם עברה ולא בדקה בזמן הידוע טהורה בלא בדיקה אבל היכא דקבעה לה בג"פ אפי' עקרתו פעם אחת חוששת לו עד שתעקרנו ג"פ וכן אם עברה ולא בדקה עצמו בהגיע זמן הידוע אסורה עד שתבדק וכמו שכתב בסמוך מיד : **וביצד** קובעתו כגון שתראה ד' פעמים וכו' כ"כ כל המחברי' דוסת דהפלגה לא נקבע בפחו' מד' ראיות דהפלגה ראשונה ליתא אלא בב' ראיות ובראייה ג' איכא ב' הפלגות ובראייתה ד' איכא ג' הפלגות אז נקבע : **וכן** בראיית הימים וכו' לישנא דוכן משמע דדרך לא מיבעיא קאמר ל"מ בראיות ההפלגות דחוששת לאחר שראתה פעם אחרת ליום כ' שמא תראה עוד ראייה ג' לסוף כ' אלא אפילו בראיות ימים ידועים לחדש דלא ראתה אלא פעם אחת באחד בחדש או בה' בחדש נמי חוששת לפעם אחרת לזה היום ואסורה לשמש כל אותה עונה : ומ"ש ולא אמרו שצריך לקבעו ג"פ וכו' כבר נתבאר בסמוך דהא דאמרינן היכא דלא קבעתו ג"פ אם עברה ולא בדקה מותרת אינו אלא בוסת שקבעתו פעם אחת או ב' והוא פחות מעונה בינונית או יותר מעונה בינונית אבל בעונה בינונית שהיא שלשים יום אסורה עד שתבדוק ועיין לעיל סימן קפ"ד : ופעמים שתהיה ההפלגה שקובעת בהן הוסת בדילוג כגון שראתה היום וכו'. תימה דכאן כתב דבארבע ראיות קבעה לה וסת לדילוג דהפלגה ובסמוך בלשון הרמב"ן כתוב דלא קבעה לה וסת לדילוג דהפלגה אלא בחמש ראיות דבהם ג'

פרישה

ס' קפט (א) שאסורה לשמש כל זמן הוסת ר"ל עונה שבו הוסת ע"ד שנתבאר בסימן קפ"ד וגם ב"א כתוב בהדיא שאסורה לשמש כל עונות הוסת :
(ב) אחרת לסוף עשרים ר"ל לסוף עשרים מראיה ראשונה : (ג) שהוא לימים ידועין כו' וה"ה לשאר וסתות חוששת חוץ מלוסת הדילוג שאינה חוששת עד שקובעת אותה כדלקמן ב"י : (ד) ה"ג כגון באחד או בה' בו כצ"ל בא' בה' בבית ור"ל בר"ח או בחמשה לחודש וכן מצאתי בטור של קלף והכי מסתבר דאל"כ ק' למה נקט בלישניה כ"א כ"ה ולא עשרים וכה"ג דייק הגמרא בס"פ האשה דף ס"ד ע"א ז"ל דיקא נמי דשבקינהו ליום עשרים ונקט עשרים ואחד ש"מ ופירש"י ז"ל דכן דרך התנאים לשנות דרך קצרה כו' ע"ש. גם בסמוך חזר רבינו וכתב זה הדין ז"ל כיצד ראתה ג"פ בא' בשבת או בה' בו באחד בניסן כו' או בה' כו' והוא הדין הלזה בעינו אלא שחזר וכתבו שם אגב וללמדינו אפי' אחד מלא ואחד חסר. שכתב שם מה שלא כתב כאן וק"ל : (ה) ולא אמרן שצריך לקובעו ג"פ כו' קאי אמ"ש ואפילו קודם שקובעת ג"פ חוששת ע"ז אמר ולא אמרן כו' ב"י : (שאם ראתה ב"פ לזמן ידוע ר"ל בר"ח או בה' לחודש אבל בוסת הפלגה צריך ב"פ ג' ראיות שהם ב' הפלגות ואפשר דלא איירי כאן מראיה ראשונה דאינה כלום שלא היה עדיין הפלגה. ועוד יש חילוק בין קבעתו כו' הא דלא קאמר ג"כ דיש חילוק לענין בדיקה שקודם תשמיש או לאחר תשמיש כמ"ש לעיל סימן קפ"ו י"ל דלא איירי כאן אלא החילוק שבין וסת קבוע לוסת שאינה קבוע לענין חשש העונה של וסת עכ"ה) :
(ו) וראתה שנייה לסוף שלשים כו' עד קבעה וסת לדילוג עיין מ"ש בסמוך (בסעיף קטן ל"ז ע"ש) מה שיש להקשות אמ"ש כאן : (ז) קבעה וסת לדילוג הסוף פי' לאפוקי דילוג פעם אחד יום

דרישה

ס' קפט [א] וזה נקרא וסת ההפלגות כתב ב"י שה' מיני וסתות הן. האחד וסת ההפלגות שנתבאר. הב' וסת הימים דהיינו שהיא למודה לראות ביום ידוע בחודש או ביום ידוע בשבוע. הג' וסת התלוי במעשה לבד כגון פיהקה וראתה או עטשה וראתה וזה נקרא וסת דגופה. הד' וסת מורכב דהיינו שהוא תלוי בימים ובמעשה כגון שקפצה ביום ידוע מהחדש וראתה. הה' וסת הדילוג שראתה היום ולסוף ל' ולל"א ולל"ב או בט"ו בניסן ובי"ו באייר ובי"ז בסיון ובכלל זה הוא וסת הסירוג עכ"ה) : [ב] ושלא קבעתו בג"פ אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כו' וכתב ב"י בשם הרשב"א דמ"מ כשיגיע לה עונה בינונית לשלשים

חידושי הגהות

קפט א ר"ל עונה שבו הוסת ע"ד שנתבאר סימן קפ"ד בס"א כתוב בהדיא שאסורה לשמש כל עונת הוסת (פרישה) : ב כגון בא' או בה' בו כצ"ל בבי"ת וכן מצאתי בטור של קלף והכי מסתבר דאל"כ קשה למה נקט כ"א כ"ה ולא נקט עשרים עיין בנדה (סד.) דיקא נמי וכו' ע"ש בגמרא וברש"י (פרישה) : ג אף על גב דלמודה בשש שעות קביעותא דיומא אסר ליה ועקר לקביעות דשעה דחיישינן וכו' כצ"ל : ד שהוסת שאינו קבוע כיון שעבר כצ"ל : ה ולבסוף ג' עונות : ו תימה דכאן כתב דבארבע ראיות קבעה לה

הפלגות בין שהרחיקה דילוגה הרבה בין שלא הרחיקה דילוגה הרבה אלא יום אחד קבעה וסת לדילוג השוה שבכל ענין שתהא משוה ראייתה קבעה לה וסת וכשם שקובעת וסת בהפלגות מימים שוים ושאינן שוים כך קובעת בימי החודש ובימי השבוע שוין ושאינם שוין (ח) כיצד ראתה ג' פעמים באחד בשבת או בה' בשבת או באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בסיון או ה' בניסן וכה' באייר וכה' בסיון קבעה לה וסת באחד בשבת או בה' בו ובאחד בחדש או בה' בו אע"פ שאחד מלא ואחד חסר (ט) אין מדקדקין בכך (י) והכא לדברי הכל קובעת בג' פעמים כיון שהן לימי החודש בשוה כיצד קובעת בימי החדש בדילוג כגון שראתה בט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון (יא) וקאמר רב דהכא נמי בקובעת בג' ראיות וחוששת לי"ח בתמוז וי"ט באב ושמואל סבר שלא קבעה וסת אלא בד' ראיות שאין ראיה הראשונה מצטרפת כיון שאין ההפלגות שוות ולא קבעה עד שראתה י"ח בתמוז (יב) [ג] ואפי' לשמואל אם היה לה וסת קודם שהתחילה ואח"כ שנתה וראתה בדילוג ג"פ קבעה וסת בדילוג לפי שאף הראשונה בדילוג ראתה אותה שדלגה מוסתה הקבוע לה (יג) ור"ח פסק כרב וכ"כ הראב"ד והרמב"ם פסק כשמואל וכ"כ הרמב"ן וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג וחזרה וראתה באותן דילוגין עצמן

אם

ג' דילוגים וכן בדין דדילוג הראשון לא ידעינן ליה אלא בשלשה ראיות דבשני ראיות איכא למימר דליכא אלא הפלגה ולא דלוג ואפשר דמה שכתב רבינו כגון שראתה היום איירי כשהיה לה מתחלה וסת קבוע מכ"ט יום לכ"ט יום ופירוש כה שאמר כגון שראתה היום היינו שראתה כמו שהיתה למודה לראות לסוף תשעה ועשרים דהשתא כשראתה שנייה לסוף שלשים ושלישית לל"א ורביעית לל"ב קבעה וסת לדילוג דבשתי ראיות הראשונות נמי ידעינן לדילוג : וכשם שקובעת וכו' כיצד ראתה ג"פ באחד בשבת או בה' בשבת פי' דמראייה הראשונה עד השנייה שוה למשנייה לשלישית כגון שראתה באחד בשבת וחזרה וראתה בשלשה שבועות בא' בשבת וחזרה וראתה בשלשה שבועות באחד בשבת קבעה לה וסת בשלשה שבועות באחד בשבת ואע"ג דאינן שוין לימי החדש וכן בראתה ג"פ בה' בשבת בזמנים שוים קבעה לה וסת בג' פעמים : ומ"ש או באחד בניסן וכו' אף על פי שאחד מלא ואחד חסר וכו' והטעם דקביעות החדש גורם וכ"כ התוס' פרק האשה (דף ס"ד) בד"ה אתמר ראתה וכ"כ הפוסקים : ומ"ש והכא לדברי הכל קבעה בג"פ וכו' כלומר אע"ג דפליגי רב ושמואל בוסת דהדש בדילוג אי קבעה בג"פ או לא קבעה אלא בד' כמ"ש בסמוך הכא בוסת החדש בשוה לד"ה קבעה בג' פעמים : כיצד קובעת בימי החדש בדילוג כו' פלוגתא דרב ושמואל בהאשה שהיא עושה תחלת (דף סד) ומ"ש וחוששת לי"ח בתמוז וי"ט באב כך פירש"י לשם ואיכא למידק הא פשיטא היא כיון דלרב קבעה לה וסת לדילוג דימי החודש בג"פ דשוב חוששת לי"ח בתמוז וי"ט באב וכן לעולם ונראה דה"ק דאינה חוששת אלא לי"ח דתמוז דלא תימא דחוששת נמי לי"ז בתמוז משום דכי היכי דהפלגת י"ז בסיון מי"ו באייר הוי ל"א יום ה"נ הוי ל"א יום מי"ז בסיון לי"ז בתמוז וקמ"ל דאינה חוששת לי"ז דתמוז דכיון דקבעה לה וסת הדילוג שוב אינה חוששת לוסת אחר שלא הוקבע ולכן אינה חוששת אלא לי"ח בתמוז ואשמועינן עוד דאפילו לא ראתה בי"ח בתמוז חוששת לי"ט באב דכיון דקבעה לה וסת הדילוג לרב בג"פ אינו נעקר אלא בג' פעמים : ומ"ש ואפי' לשמואל אם היה לה וסת קודם וכו'. פי' שהיה לה וסת קבוע מתחלה מעשרים יום לעשרים יום ושינתה וסתה ודילגה לראות בכ"א יום בחדש זה וכ"ב בחודש זה וכ"ג בחדש זה קבעה לה וסת הדילוג בג' ראיות וה"א להדיא בגמרא . ור"ח פסק כרב וכ"כ הראב"ד טעמייהו דהלכה כרב באיסורי והרמב"ם כתב כשמואל וכו' טעמייהו משום דקאמר בגמרא דיקא נמי כשמואל דשבקינן ליום כ' ונקט ליום כ"א ש"מ . כתב הרשב"א בת"ה הארוך בסוף שער הוסתות וז"ל ומיהו יש לחוש ולהחמיר כדברי ר"ח והראב"ד עכ"ל בדף קע"ד ע"א ומביאו ב"י. וקשיא לי דאע"ג דאיכא חומרא לר"ח והראב"ד דוסת זה כיון שנקבע בג"פ אינו נעקר אלא בג"פ ואם עבר ולא בדקה אסורה עד שתבדוק מ"מ איכא נמי קולא מצד אחר דשוב אינה חוששת לוסת דהפלגה שקבעה לה בשני פעמים כיון שקבעה לה וסת דדילוג בג"פ ולשמואל דלא קבעה לה וסת דדילוג בג"פ חוששת לשניהם כמו שיתבאר בסמוך ולפע"ד דאין ה"נ דהרשב"א חושש לחומרות זה וזה אלא דלפי דהיה נראה לו לפסוק שמואל כקולותיו וכחומרותיו לכך כתב ומיהו יש לחוש ולהחמיר נמי כדברי ר"ח והראב"ד והכי נקטינן להחמיר בחומרות שניהם דרב ודשמואל : ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג וכו' זהו מה שפי' ר"ח בפלוגתא דרב ושמואל והתוס' והמפרשים דחו פירושו ומ"מ

כתבו

ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג וחזרה וראתה באותם דילוגים עצמם וכו' : ומ"ש בין הרחיקה דילוגה הרבה וכו' כ"כ ה"ה בפ"ח בשם המפרשים דוקא הדילוג בין שיהיה מיום אחד בין שיהיה יותר על כן והוא שיהיה שוה וזה פשוט עכ"ל : ובשם שקובעת וסת בהפלגה מימים שוים ושאינם שוים כך קובעת בימי החדש ובימי השבוע וכו' שקובעת וסת בימי השבוע כ"כ הרשב"א בשם רבותינו הצרפתים ומוכח לה מדאמרי' בפ"ק דנדה (יא.) קפלה וראתה ג"פ קבעה לה וסת לימים ואוקמה רב אשי כגון דקפץ בחד בשבא וחזר וקפץ בחד בשבא ובשבת קפלה ולא חזי ולחד בשבא אחרינא חזאי בלא קפילה : ומ"ש שקובעת בימי החדש הכי אמרינן בס"פ בנות כותיים (לט :) בחזאי ריש ירחא וריש ירחא וכו' וה"נ משמע בפלוגתא דרב ושמואל דבסמוך : ומ"ש אע"פ שאחד מלא וא' חסר אין מדקדקים בכך כ"כ התוס' בס"פ האשה גבי פלוגתא דרב ושמואל דבסמוך אע"פ שא' מלא וא' חסר ואין הימים שבין ראיה לראיה שוים מ"מ קביעות החדש גורם וכ"כ שם הרא"ש וכ"כ הרשב"א בת"ה שהראב"ד הכריע כן מדאיפליגו רב ושמואל אי קבעה לה וסת לדילוג או עד שתשלש בדילוג ובמאי עסקי' אי בחדשים מלאים אין כאן אלא הפלגות שוות מל"ב לל"ב ואי בחדשים כסדרן אחד מלא וא' חסר אין כאן דילוג שוה כיצד הרי שהתחילה בט"ו בניסן שהוא מלא וחזרה וראתה בי"ו באייר הרי ראתה ראיה זו להפלגת ל"ב ועוד חזרה וראתה ביום י"ז לסיון והרי ראיה זו לל"א שהרי אייר חסר וא"כ נמצא שלא דילגה אדרבה קרבה ראייתה וכשחזרה וראתה לי"ח בתמוז חזרה להפלגת ל"ב לפיכך פירש שכשם שהאשה קובעת וסת להפלגות שוות כך היא קובעת בימי החודש כיצד ראתה ר"ח ור"ח ור"ח קבעה לה וסת לראשי חדשים שאע"פ שאין הפלגותיה שוות שהאחד מלא והא' חסר והלכך זו שדילגה כיון שאין בראיותיה כד השוה לא בדילוג שוה ולא בהפלגות שוות אומרים לימי החדש היא קובעת ולא בהשואה אלא בדילוג ולדבריו אם ראתה ט"ו בחדש זה וט"ו בחדש זה קובעת לה בט"ו לחדש בין מלא בין חסר עכ"ל וכ"כ ה"ה בפ"ח בשם הרמב"ן ג"כ : ומ"ש והכא לדברי הכל קבעה ג"פ כיון שהם לימי החדש בשוה כלומר אף ע"ג דפליגי רב ושמואל בוסת דדילוג אי בעינן ד' ראיות או אי סגי בג' ע"כ לא פליגי אלא בוסת דדילוג ומן הטעם שיתבאר בסמוך אבל בוסת השוה כ"ע מודו דבג"פ סגי ואע"פ שבוסת ההפלגות נתבאר לעיל דבעינן ד' ראיות שאני הכא שהוא תלוי בימי החדש הלכך בראיה ראשונה נמי איכא קביעות זמן שהרי אתה אומר בט"ו בחודש ראתה אבל בוסת ההפלגות שאינו תלוי בימי החדש ולא בימי השבוע אי אתה יכול לומר בהפלגות כך ימים היא רואה עד שתראה פעם שניה שהרי אין הפלגה הראשונה נודעת אלא ע"י זמן שבין ראיה ראשונה לשנייה וכ"כ התוספ' בס"פ האשה אפלוגתא דרב ושמואל דבסמוך דדוקא בכה"ג פליגי אבל ראתה בג' חדשים בב' לחודש או בא' לחדש א"צ יותר כדאמרינן בס"פ בנות כותיים : כיצד קובעת בימי החודש בדילוג וכו' בס"פ האשה שהיא עושה צרכיה (סד.) איתמר ראתה יום ט"ו לחודש זה ויום י"ו לחדש זה ויום י"ז לחדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג ומסיק בגמרא דכ"ע כרשב"ג דסבר דאין חזקה בפחות מג' והכא בהא קמיפלגי רב סבר ט"ו ממניינא ושמואל סבר כיון דלאו בדילוג חזיתיה לאו מניינא הוא ופירש"י קובעת לה וסת לדילוג ואסורה ליום י"ח לחדש ד' וליום י"ט בחודש ה' וכן לעולם וכתבו התוספות והרא"ש דלא קאמר רב דראיה ראשונה מן המנין אלא היכא שהראיה הראשונה היתה בט"ו בחדש כיון דראיותיה למנין ימות החדש אבל אם ראיה ראשונה היתה בר"ח ושניה בט"ו לראיה זו ושלישית בי"ו לאותה ראיה מודה רב דלא קבעה לה וסת דראיה ראשונה אינה מן המנין : ומ"ש ואפי' לשמואל אם היה לה וסת קודם שהתחילה ואח"כ שינתה וראתה בדילוג ג"פ קבעה וסת לדילוג וכו' זה פשוט בטעמו וכן מפורש שם בגמ' ומ"ש שר"ח והראב"ד פסקו כרב כ"כ הרא"ש בס"פ האשה והרשב"א בת"ה בשמם וטעמייהו משום דהלכתא כרב באיסורי ומ"ש שהרמב"ם פסק כשמואל הוא בפ"ח וכפי הגירסא שכתב ה"ה שהיא הנכונה ומ"ש שכן פסק הרמב"ן כ"כ הרשב"א והרא"ש וה"ה בשמם וכתבו דאע"ג דקי"ל כרב באיסורי סברי הרמב"ם והרמב"ן דהכא הלכה כשמואל משום דאמרינן בגמרא דברייתא כוותיה דיקא ומ"ש רבינו שכן הוא מסקנת הרא"ש אינו מבואר בדבריו שהוא סובר כן אלא מדכתב אחר פסק ר"ח והראב"ד אבל הרמב"ם פסק כשמואל משום דפריך לשמואל מברייתא וכו' וכן מסתבר להרמב"ן על כן יש לדון ולומר דמדהביא דבריהם לבסוף משמע דהכי ס"ל ודעת הרשב"א נראה שהיא לפסוק כשמואל אלא שבסוף דבריו כתב ומיהו יש לחוש ולהחמיר כדברי ר"ח והראב"ד ז"ל : ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג וחזרה וראתה באותה וכו' שם כתבו התוספות והרשב"א שר"ח פירש פלוגתא דרב ושמואל בענין זה ואף על פי שהם

וגם

דרישה

לשלשים יום הו"ל כוסת קבוע ואע"פ שלא הרגישה בדם אסורה עד שתבדוק ותמצא טהורה ולא הוצרך רבינו לכותבו מפני שכבר כתב בסימן זה ובסימן קפ"ד דלמי שאין לו וסת קבוע הו"ל יום ל' כוסת הקבוע עכ"ל : [ג] ואפילו לשמואל אם היה לה וסת קודם שהתחילה כו' מדברי רבינו

משמע

פרישה

יום אחד ופעם שני יומים : (ח) כיצד ראתה ג"פ בא' בשבת או בה' בשבת בא לאשמועינן דבוה דהוא בימי שבוע שוים סגי בג"פ לכ"ע אע"ג דבשאר וסת הפלגה אינה קובעת פחות מארבע פעמים . ודין זה כתב הרשב"א בשם רבותיו הצרפתים ומוכיח אותו מהגמ' פ"ק דנדה עיין בב"י שהביאו . ובאמת לפי דינא דהגמרא שאין קובעין וסת לא בימי נדות ולא בימי זיבות כמ"ש רבינו לקמן בסימן זה צ"ל דמ"ש דראתה ג"פ בא' בשבת או בה' בשבת לא איירי שראתה בכן זא"ו דא"כ ראתה בימי זיבה ומוכרחין לומר דמיירי דראתה היום ביום אחד ואחר ג' שבועות חזרה לראות ביום אחד וכן עוד פ"א ביום אחד אחר ג' שבועות דהשתא כבר כלו ימי זיבה וא"ל דא"כ עקרה שני יום אחד בנתיים שלא ראתה בהן ואין זה וסת קבוע (מיהו בסמוך כתבתי שיינו דוקא לרב ולשמואל בעינן ג' דילוגים או שהיה לה וסת תחילה ושנתה ודלגה ממנו משא"כ בראתה ביום אחד וע"י קפיצה דלאו אליבא דכ"ע בג"פ סגי וק"ל . דהא אמרינן בסמוך דאם ראתה באחד בניסן ובאחד בסיון ובא' באב קבעה לה וסת לר"ח לדילוגים אע"ג דכל פעם דלגה פ"א ר"ח א' אפ"ה מחשב שפיר קביעות וה"ס הכא . אבל אין אנו צריכין לזה שבגמרא קאי אמי שקבעה וסת בקפיצות שהוא ע"י מעשה דקפיצה וזמן יחד מכ"א יום לכ"א יום כל פעם ביום אחד או ביום ה' שהוא כלות ימי נדה וזיבה וכ"כ המ"מ בביאור הרמב"ם והביאו ב"י בסימן זה דף קצ"ד ע"ג ע"ש וממנו למד הש"ך דין זה לישה הגוף לדידן שקובעין וסת אף בימי נידה וזיבה כמ"ש רבינו לקמן בסימן זה בשם הרמב"ן שאם ראתה ביום אחד או ביום ה' ג"פ וא"ו אזי קבעה וסת צריך לחשוש אחר כך עד שתעקרנו ג"פ כדין הקבוע ודו"ק : (ט) אין מדקדקין בכך שקביעות החודש גורם לה וסת ועיין בב"י שכתב בשם הראב"ד הוכחה לזה מגמרא :

(י) והכא לדברי הכל קובעת בג"פ כלומר אע"ג דפליגי רב ושמואל בוסת דדילוג וסבר שמואל דבעינא ד' ראיות ע"כ לא פליגי אלא בוסת דדילוג ומטעם שיתבאר בסמוך אבל בוסת השוה כ"ע מודו דבג"פ סגי ואע"פ שבוסת הפלגות נתבאר לעיל דבעי' ד' ראיות שאני הכא שהוא תלוי בימי החודש הלכך בראייה ראשונה נמי איכא קביעות זמן שהרי אתה אומר בט"ו לחודש ראתה אבל בוסת הפלגות שאינה תלוי בימי החודש ולא בימי השבוע אי אתה יכול לומר בהפלגתה בכך ימים היא רואה עד שתראה פעם שנייה שהרי אין הפלגה ראשונה נודעת אלא ע"י הזמן שבין ראייה ראשונה לשנייה כ"כ התוס' ב"י : (יא) וקאמר רב דס"ל קובעת בג' ראיות כו' כתבו התוס' והרא"ש דדוקא בוסת הללו שראיותיהן למנין ימות החודש (ר"ל ראייה ראשונה היתה בט"ו לחודש והב' בי"ו לחודש השני וג' בי"ז לחודש הג' אבל אם ראייה ראשונה היתה בר"ח ושניה בט"ו לראיה זו ושלישית בי"ו לראיה זו דזה הוי וסת הפלגה בדילוג. מודה רב כו' עכ"ה) אבל אם ראתה בדילוג בהפלגה מודה רב דראייה ראשונה אינה מן המנין ע"כ ולהכי סתם רבינו לעיל וכתב שאינה קבעה וסת בדילוג בהפלגה כ"א בד' ראיות (ור"ל וכ"כ אליבא דרב וכמ"ש לעיל עכ"ה) וק"ל : (יב) ואפילו לשמואל אם היה לה וסת קודם שהתחילה כו' צ"ע אי בעינן דיהא דילוג הראשון שוה בערך לדילוגים אחריו ועד"ר נראה דמש"ה דקדק רבינו וכתב ז"ל לפי שאף הראשונה שדלגה מוסתה הקבוע לה דסבירא ליה דוקא אי דלגה מוסת הקבוע לה הוא דמחשב גם יום ראשון למנין הדילוג ואמרינן דמדעקרה וסתה הקבוע לאותו יום באחד ממנה דיש קפידא בגופה לראות כן מאותו יום והלאה בדילוג וק"ל : (יג) ור"ח פסק כרב דהלכתא כרב באיסורי ב"י והרמב"ם פסק כשמואל משום דנפקא לן מיניה לענין שור שנגח כמבואר

בפרק

חידושי הגהות

לה וסת לדילוג דהפלגה ובסמוך בלשון הרמב"ן כתב דבוסת הדילוג בעינן חמש ראיות שבהם ג' הפלגות ואפשר שרבינו מיירי שהיה לה וסת קבוע מכ"ט יום לכ"ט יום ומ"ש כגון שראתה היום היינו שראתה כמו שהיתה למודה לראות בכ"ט יום דהשתא כשראתה ראיה שניה ליום שלשים ושלישית לל"א ורביעית לל"ב קבעה וסת לדילוג דבשתי ראיות ראשונות כמי ידעינן לדילוג (ב"ח) ועיין ש"ך א"ק ח' : ז קשיא לי דאע"ג דאיכא חומרא לר"ח והראב"ד לענין עקירת הוסת והבדיקה מ"מ איכא קולא מצד אחר דשוב אינה חוששת לוסת

ההפלגה

אם נהגה כן ג"פ הרי זה וסת קבוע לדילוג חלילה (יד) כיצד ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון וחזרה חלילה וראתה ט"ו בתמוז וי"ו ,באב וי"ז באלול ועוד חזרה וראתה ט"ו בתשרי וי"ו במרחשון וי"ז בכסליו קבעה לה וסת לדילוג חלילה וחוששת לעולם ט"ו לחדש זה וי"ו לחדש זה וי"ז לחדש זה ראתה באחד בניסן (טו) ובאחד בסיון ובאחד באב ט קבעה לה וסת לראשי חדשים לדילוגים אבל ראתה אחד בניסן ואחד באייר ואחד בתמוז ובאחד בסיון לא ראתה לא קבעה לה וסת (טז) שהפסיקה לראשי חדשים ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ח בסיון (יז) לא קבעה וסת (יח) כיון שסירגה בחדש השלישי ולא ראתה עד י"ח (יט) דילגה פעם אחת או שתים אינה חוששת לדילוג (כ) אע"פ שחוששת לשאר הוסתות בפעם אחת אינה חוששת לוסת הדילוג עד שתקבענו אין האשה קובעת לה וסת אפילו ראתה ג' חדשים זה אחר זה אא"כ יהיו כולם בעונה אחת ביום או בלילה (כא) אבל אם היתה הראשונה ביום החדש והשנייה בלילה והג' ביום לא קבעה לה וסת (כב) לשון הרמב"ן וסת החדש חוששת לו בתחילתו בפ"א אבל וסת ההפלגה א"א

וגם הרא"ש דחו פירושו כתב הרשב"א מ"מ ודאי אם דילגה וחזרה ודילגה באותן הדילוגים בעצמם פעם שניה ושלישית כדברי ר"ח ה"ז וסת קבוע לדילוג חלילה וכן בכל דילוג מסודר בשוה ה"ז וסת קבוע וכתב עוד וז"ל ככר כתבתי שאלו הדילוגים אין משגיחים בהם בין חדש מלא בין חדש חסר דכשם שהאשה קובעת וסת להפלגות שוות כך היא קובעת וסת לימי החדש:

ראתה באחד בניסן ובאחד בסיון וכו' זה פשוט וכן מ"ש אבל ראתה א' בניסן וא' באייר וא' בתמוז גם זה פשוט שלא קבעה להו וסת לפי שאין שם ג' ראיות שוות ולא ג' ראיות בדילוג שהרי השתי ראיות היו שוות והשלישית בדילוג. ומ"ש שהפסיקה לראשי חדשים פי' שהפסיקה וסת שהתחילה לראות בר"ח:

ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ח בסיון לא קבעה וסת כיון שסירגה בחדש הג' כלומר דאפילו למאן דפסק בפלוגתא דרב ושמואל כרב מודה הכא דלא קבעה וסת כיון שלא ראתה בג' בי"ז ודין זה פשוט. בברייתא בסוף פרק האשה ראתה יום כ"א בחדש זה יום כ"ב בחדש זה יום כ"ג בחדש זה קבעה לה וסת סירגה ליום כ"ד לא קבעה לה וסת ופירש"י סירגה מיום כ"ב ליום כ"ד לא קבעה לה וסת דאין דילוג זה דומה לראשון דראשון יום אחד וזה ב' ימים כאחד: דילגה פעם אחת או שתים אינה חוששת לדילוג וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה ודייק לה מדתניא בסוף פרק האשה שהיא עושה צרכיה (שם) היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה ליום י"ו זה וזה אסורים שינתה ליום י"ז מותר י"ו ונאסר ט"ו וי"ז ומדלא קתני בשינתה ליום י"ז דנאסר יום י"ח דכימא זו כבר דילגה ונחוש בפ"א לוסתות הדילוג ש"מ שאין חוששין לוסתות של דילוג כלל עד שתקבענו לגמרי וכן הסכימו רבותינו הצרפתים והרא"ש והרמב"ן ז"ל עכ"ל וכ"כ התוס' פ' האשה וכ"פ רבינו ירוחם ז"ל וה"ה כתב סברא זו בפ"ח בשם המפרשים וכתב דלא משמע הכי מדברי הרמב"ם ז"ל ואני אומר שמאחר שגדולי המפרשים הסכימו בדבר זה וגם הראיה שהביאו היא נכונה וברורה והרמב"ם לא נחלק עליהם בהדיא אפילו את"ל דלא משמע הכי מדברי הרמב"ם פשיטא שיש לסמוך על דברי המפרשים וכ"ש דאיפשר לומר דמדברי הרמב"ם נמי משמע הכי שהרי גם הוא כתב הדין השנוי בברייתא שינתה ליום י"ז הותר י"ו ונאסר ט"ו וי"ז ולא כתב דנאסר יום י"ח וא"כ כדדייקת בברייתא דאין חוששים לוסת של דילוג כלל עד שתקבענו הכי נמי דייקינן ביה:

כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש דלא פליג רב ושמואל בשאר וסתות דאי וסתות דיומי ניניהו דכ"ע קמייתא ממניינא הוי ואי וסתות דהפלגה ניניהו דכ"ע קמייתא לאו ממניינא ובקביעות יומי החדש בדילוג הוא דפליגי דרב מדמי ליה לקביעות יומי החדש הסדור ושמואל מדמי ליה לקביעות הפלגה ח ונ"ל כי וסת הסירוג כוסת הסדור הוא וקמייתא ממניינא היא לדברי הכל ואף על פי שהרחיקה ראיותיה מ"מ הואיל ותופסת לראשי חדשים מה לי מחדש לחדש או משני חדשים לב' חדשים אלא שלענין חשש וסתה בתחלה הוא שוה לדילוג שאינה חוששת אלא מר"ח לר"ח הסמוך לו כגון שראתה בר"ח ניסן חוששת לר"ח אייר ואם לא ראתה עד ר"ח סיון חוששת לר"ח תמוז הסמוך לו ואם לא ראתה בר"ח תמוז אינה חוששת לר"ח אב אע"פ שהם הפלגת ב' חדשים כעין ההפלגה הראשונה מפני כי הפסקת החדש השני בטלה ראיית החדש האחד וראיית החדש הג' היא בתחלת וסת וחוששת לר"ח הד' סמוך לו ולא יותר ולזה הענין לבדו שוה לוסת הדילוג אבל חשבון הקביעות הראשונים מן המנין שהרי שנינו לענין נגיחות ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח וכו' אלמא קמייתא ממניינא היא ש"מ וא"ת מ"ש זו מההפלגה לא דמי דהתם לאו ענין הפלגה הוא ושניה אינה צריכה לראשונה אלא שכל אחת ואחת ראויה לקבוע עם ב' חברותיה שהרי הוא תוספת לר"ח אבל הפלגה אינה נראית כלל עד הראיה השניה עכ"ל:

אין האשה קובעת לה וסת אפי' ראתה וכו' כ"כ הראב"ד בספר בעה"נ וז"ל הוסתות שהם תלויים בימים שאמרנו שהיא חוששת להם בכל אותה עונה כך הוא דינם שאם היתה למודה כל ימיה לראות ביום אינה חוששת אלא ביום ואם היא למודה בלילה אינה חוששת אלא בלילה ואם ראתה ג"פ ביום והרביעית בלילה או ג' פעמים בלילה והרביעית ביום חוששת ביום ובלילה מפני חשש הוסת הראשון מפני חשש השינוי שהוא אחרון ואם ראתה פעמים ביום ופעמים בלילה שלא על הסדר או שתראה הראשונה ביום והג' האחרונות בלילה או הראשונה בלילה והג' האחרונות ביום או ג' בזה וג' בזה חוששת לאחרונה בלבד עכ"ל:

לשון הרמב"ן וסת החדש חוששת לו בתחלתו בפעם אחת אבל וסת ההפלגה אי אפשר לי"ש עד כו' כבר נתבאר זה בתחילת הסימן ולא שנאו רבינו אלא מפני מ"ש

כתבו דבכה"ג הוי וסת קבוע דימי החדש בדילוג. וא"ת למה לי ג"פ בג' חדשים בג' פעמים בג' חדשים וחוזר חלילה נמי הוה וסת קבוע כגון שראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וט"ו בסיון וי"ו בתמוז וט"ו באב וי"ו באלול קבעה לה וסת לדילוג חלילה. וי"ל דבב' פעמים בב' חדשים לא הוי וסת לדילוג אלא וסת השוה לימי החדש וא"כ דבב' פעמים בב' חדשים נמי הוי וסת קבוע כדפרי' אלא כיון דלפר"ח נקטה תלמודא ג"פ בדילוג בדוקא משום דפליגי בה רב ושמואל אי הוה וסת קבוע בג"פ אם לאו לכך נקטו הפוסקים ג"כ דין וסת זה בקבעה אותו בג"פ בג' חדשים לאורויי דאע"ג דקי"ל כשמואל דאינה קובעת וסת דימי החודש בדילוג בג"פ אלא בד' פעמים כגון שראתה ט"ו בניסן י"ו באייר י"ז בסיון י"ח בתמוז אפילו הכי קבעה לה בג"פ בג' חדשים כשחוזר חלילה ג"פ בג' חדשים בשנייה ובשלישית. וכתב עוד רבינו דאף בג"פ בג' חדשים בלחוד כגון דראתה באחד בניסן ובאחד בסיון ובא' באב נמי מודה שמואל דקבעה לה וסת לר"ח לדילוגים שווים בג"פ אבל בראתה באחד בניסן ובאחד באייר ובא' בתמוז וכו' לא קבעה לה וסת לר"ח כיון דהפסיקה בא' בסיון ולא ראתה הוה לה עקירה בפעם אחת כיון שלא קבעה לה עדיין וסת זה דר"ח בג"פ: ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ח בסיון לא קבעה וסת וכו' בברייתא ס"פ האשה ראתה יום כ"א בחדש זה יום כ"ב בחדש זה יום כ"ג בחדש זה קבעה לה וסת סירגה ליום כ"ד לא קבעה לה וסת ואע"ג דלשמואל אפי' לא סירגה ליום כ"ד אלא ראתה ביום כ"ג נמי לא קבעה לה וסת בג"פ ומוקמינן להך ברייתא לשמואל הכ"ע כגון דרגילה למיחזי ביום עשרים ושינתה ליום כ"א דאיכא ד' ראיות וג' דילוגים ורבינו לא מנה אלא ג' ראיות וסירגה בראייה שלישית וא"כ קשה הלא לשמואל אפי' בלא סירגה נמי לא קבעה לה וסת בג"פ וצ"ל פי' דרבינו כתב דין זה למאן דפסק כרב ולא נהירא דהלא כל הדינים שכתב רבינו הם למאן דפסק כשמואל וכמסקנת הרא"ש ולמה יגרע דין זה דלא כתבו אלא למאן דפסק כרב אלא נראה דאף לשמואל איצטריך לאשמועינן דאפילו חזרה וראתה י"ט בתמוז לא קבעה לה וסת לדילוג כיון דאין הדילוגים שווים מיהו נראה ודאי כיון דראיית י"ו באייר מראיית ט"ו בניסן הו"ל בהפלגת ל"ב יום שוה להפלגת י"ח בסיון מי"ו באייר דהוי נמי ל"ב יום דניסן מלא ואייר חסר חוששת להפלגה זו וכשתראה י"ט בתמוז דהוי נמי הפלגת ל"ב יום מי"ח דסיון קבעה לה וסת דשלש הפלגות שוין דל"ב יום בד' ראיות: דילגה פעם אחת או שתים וכו'. כ"כ הרשב"א בת"ה והוכיח כך מברייתא בסוף האשה ומביאו ב"י וע"ש:

אין האשה קובעת לה וסת כו' כ"כ הראב"ד בספר בעל הנפש דף כ"ז ע"ב. ומביאו ב"י:

לשון הרמב"ן כמלאת אומר שהרואה ליום ר"ח ניסן נראה דחוששת לשני הימים דר"ח ביום ראשון חוששת לפי שהוא יום שלשים לראייתה שהוא עונה בינונית דחוששת לו כיון שלא קבעה לה וסת וביום שני דר"ח חוששת משום ר"ח דכיון דראתה בר"ח ניסן חוששת שמא תקבע לה וסת ג"פ באחד בחדש ראתה בר"ח אייר חוששת לר"ח סיון פי' דאם ראתה ביום ראשון דר"ח פשיטא דחוששת ליום כ"ט באייר שהוא יום שלשים לראייתה וא"כ לפרש אלא שאם לא ראתה אלא ביום שני דר"ח צריך לפרש דחוששת לר"ח סיון משום תרוייהו משום וסת דר"ח ומשום שהוא יום ל' לראייתה ואם ראתה לר"ח סיון קבעה לה וסת לר"ח שהרי ראתה באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בסיון ולא תלינן ראיית אחד בסיון לפי שהוא יום ל' לראיית אחד באייר אלא קבעה לה וסת לר"ח אבל אם לא ראתה באחד בסיון נעקר וסת דר"ח ושוב אינה חוששת לר"ח תמוז אלא חוששת לב' בסיון אפשר וכו' ומשמע דאם ראתה בר"ח ניסן וביום ראשון דר"ח אייר וביום כ"ט באייר לא ראתה דחוששת לר"ח סיון אע"פ שהוא יום ל"א לראיית יום ראשון דר"ח שמא יום ר"ח הוא הגורם ראייתה ואם ראתה בר"ח סיון קבעה לה וסת דר"ח וחוששת לר"ח תמוז לשני הימים דר"ח: והיכא דראתה בר"ח ניסן וביום שני דר"ח אייר ובשני בסיון דאיכא שתי הפלגות מל"א לל"א ונעקר וסת דר"ח מ"מ כשיגיע ר"ח תמוז חוששת ביום שני דר"ח משום שהוא יום שלשים לראיית ב' בסיון וחוששת נמי לב' בתמוז לפי שהוא

פרישה

בפרק שור שנגח ד' וה' ובאשר"י כתב הטעם משום דברייתא דיקא כוותיה עכ"ס): (יד) כיצד ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון ולשמואל בעיא שתראה ג"כ י"ח בתמוז ואחר כך בג' חדשים שלאחריה י"ו וי"ז וי"ח וכן בג' חדשים השלישית. וכ"כ התוס' בהדיא בסוף פ' האשה אלא שרבינו סמך אמ"ש לפני זה. ולפי מה שמודה שמואל בהיה לה תחילה וסת ושנתה ממנו דסגי בט"ו י"ו י"ז איכא למימר דה"כ איירי בכה"ג דבפעם הראשון שנתה מוסתה לט"ו כו' ובפעם השנייה והשלישית חזרה חלילה מי"ז לט"ו והא דמוקי לה התוס' לשמואל בי"ח כ"ל דלא כ"כ אלא בפירוש הסוגיא דהתם וקודם שידעה שמודה שמואל בהיה לה וסת תחילה ושנתה ממנו ודוק וע"ש בד"ה איתמר: (טו) ובאחד בסיון ובאחד באב גם כאן צ"ל לרב או לשמואל והיה לה וסת אחרת ושנתה וק"ל: (לא קבעה לה וסת לפי שאין שם ג' ראיות שוות ולא ג' ראיות בדילוג שהרי הב' ראיות היו שוות והג' בדילוג עכ"ס): (טז) שהפסיקה לראשי חדשים פי' שהפסיקה וסת שהתחילה וסת הראייה בר"ח ב"י: (יז) לא קבעה וסת ואפי' למאן דפסק לעיל כרב דבג' סגי מודה הכא כיון שלא ראתה בג' בי"ז ב"י: (יח) כיון שסירגה בחודש הג' סירוגין (שמבואר בא"ח סימן ס"ה דפירושו הפסקה עכ"ה) שעמדה מלראות בי"ז לחודש השלישי: (יט) דילגה פ"א או שתים כו' כ"ל דר"ל לרב פ"א ולשמואל ב"פ דאילו לרב אם ראתה סיום ולסוף ל' ולסוף ל"א ולסוף ל"ב אף דאין כאן אלא ב' דילוגין ס"ל דקבעה וסת לדילוגין אם לא שנאמר שסיתה לה תחילה וסת מכ' לכ' ושינתה וראתה לל' ואח"כ לל"א דוהו שני דילוגים ואפ"ה לא מקבע וסת לדילוגים לרב דלא אמר רב דסגי בב' דילוגים אלא כפכן בט"ו י"ו דאז ימי החודש גורמין שמצרפין לראיית ט"ו למניין ג' וכדאיתא בהדיא בסוגיא ובתוספות דף ס"ד. גם י"ל מ"ש דילגה פ"א דהיינו שראתה היום וביום ל' ול"א דהיינו דילוג פ"א ומ"ש ב"פ היינו שראתה בט"ו ובי"ו דזהו מקרי שני דילוגין לרב ואינה חוששת לדילוג הג': (כ) אע"פ שחוששת לשאר הוסת בפ"א כו' והטעם נראה דשאני התם שחוששת לאותו יום שכבר ראתה בו ואיכא למימר אותו יום גורם או כ"כ ימים לחודש גורמים או כ"כ ימים וא"ו גורמים דאורח בזמנו בא משא"כ כאן ודו"ק: (כא) אבל אם היתה הראשונה ביום החודש והשנייה בלילה והשלישית ביום. ל"ד דה"ה אם היה שני ראיות בלילה. וי"ל נמי דלרבותא כ"כ דלא חיישינן שמא קבעה וסת לזה פעם בלילה פעם ביום מזור חלילה: (כב) לשון הרמב"ן וסת החדש חוששת לו בתחילתו בפעם אחד כו' (כבר נתבאר זה בר"ס זה ולא שנאה רבינו אלא מפני מ"ש

דרישה

משמע אע"ג דלא היה בדילוג השוה בערך שאר הדילוגים אפ"ה עכ"פ שם דילוג עליה ואמרי' ימי החודש בדילוג גורמין כיון שמתחילה שינתה ודילגה עד יום ט"ו ואח"כ לי"ו ואח"כ לי"ז אבל בגמרא ס"פ האשה לא משמע לכאורה הכי דפריך שם לשמואל ז"ל מיתיבי ראתה יום עשרים ואחד לחודש זה יום עשרים ושנים בחודש זה יום עשרים ושלשה בחודש זה קבעה לה וסת ש"מ דקבעה וסת בג' ראיות וראייה ראשונה בכלל אמר לך שמואל הכ"ע כגון דרגילה למיחזי ביום עשרים ושינתה ליום כ"א דיקא נמי דשבקינן ליום עשרים ונקט ליום כ"א ש"מ: פי' מדהתחיל התנא ואמר ראתה יום כ"א ול"ק ראתה יום עשרים עכ"ל רש"י ש"מ דגמרא מוקי לה בשינתה ראשונה דילוגה בשוה מעשרים לכ"א דומיא דאינך דילוגים מיהו אינו מוכרח די"ל דהגמרא מכח דיוק הברייתא מוקי לה הכי והברייתא חדא מינייהו נקט ברמיזה דלישנא בקלרה. ומ"ש רבינו שאף הראשונה בדילוג ראתה אותה שדלגה מוסתה הקבוע לה. הא דנקט הקבוע לה לכאורה נראה דדוקא קאמר דכיון דקבעה כבר וסת ודילגה ממנו איכא שם דילוג עליה טפי וכדאיתא בגמרא דף

חדושי הגהות

דהפלגה שקבעה לה בשני פעמים כיון שקבעה לה וסת דדילוג בג' פעמים ולשמואל דלא קבעה לה וסת דדילוג בג' פעמים חוששת לשניהם כמו שיתבאר בסמוך ונלענ"ד דאה"נ דהרשב"א חושש לח־מרות זה וזה אלא דלפי דהיה נראה לו לפסוק כשמואל כקולותיו וכחומרותיו לכך כתב דיש להחמיר כהר"ח וראב"ד והכי נקטינן (ב"ח): ח כל זה מן ונ"ל וכו' עד סמנינא היא ש"מ לא מצאתי בספר בעלי נפש להראב"ד שלפנינו: ט הא דקא חשיב כאן רק ג' ראיות והרי זה תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד דלעיל עיין בש"ז א"ק י"א ובש"ך

שהוא יום ל"א שוה לשתי ההפלגות הראשונות: **כיצד** ראתה באחד בניסן וכו' בו חוששת לאחד באייר מפני ראש חדש ניסן נראה מדלא קאמר חוששת לראש חדש אייר מפני ראש חדש ניסן אלמא דאינה חוששת ליום ראשון דראש חדש אייר לפי שהוא יום ל' לחדש שעבר ואינה חוששת אלא ליום שני דראש חדש שהוא א' באייר שוה לראש חדש ניסן שהוא אחד בניסן ואע"ג דבסמוך כתבתי דאם ראתה בר"ח ניסן וביום ראשון דר"ח אייר וביום כ"ט אייר לא ראתה דחוששת לר"ח סיון התם ה"ט דכיון דחזינן דראתה תרי זימני בר"ח אע"ג שזה אחד בניסן וזה אינו אחד באייר אלא הוא יום ל' של חדש שעבר חיישינן שמא יום הנקרא בשם ר"ח הוא הגורם ראייתה אבל לחוש ליום ראשון דר"ח אייר לכתחלה לא חיישינן אלא ליום ב' דר"ח חוששת לפי שהוא אחד באייר שוה לאחד בניסן ולכן דקדק רבינו בלשונו למעלה שלא אמר אלא באחד באייר באחד בתמוז: [ומ"ש כיצד ראתה אחד בניסן וכו' בו חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן ואם לא ראתה חוששת לתשעה בו וכו'. נראה מדכתב הכא ואם לא ראתה ואח"כ כתב ראתה בתשעה בו או שלא ראתה אלמא דאינה חוששת לתשעה בו אלא כשלא ראתה באחד באייר דהשתא חוששת לתשעה שמא תראה בהפלגת עשרים כמו שראתה בתחלה שתי ראיות דאחד בניסן וכ' בו דאיכא נמי הפלגת עשרים אבל אם ראתה באחד באייר דשינתה הפלגתה שהרי ראיית אחד באייר מופלג מראיית עשרים בניסן י"ב יום בלבד אם כן עקרה הפלגה הראשונה ואינה חוששת אלא להפלגת שנים עשר יום מראייה זו דאחד באייר וחוששת נמי לעשרים באייר ולאחד בסיון וחששא דעשרים באייר ודאי דחוששת בין ראתה באחד באייר בין לא ראתה באחד באייר ובין ראתה בתשעה בו ובין לא ראתה בתשעה בו דכיון דעדיין לא קבעה לה וסת חוששת שמא תקבע לה וסת בעשרים בחדש דכיון דעדיין לא הגיע יום עשרים באייר חוששת שמא תחזור ותראה עשרים בחדש כמו שראתה בכ' בניסן ודלא כב"י שכתב דכשראתה בר"ח אייר לא היתה חוששת לעשרים באייר עכ"ל דליתא שלא אמר רבינו אלא היכא דראתה באחד באייר דאינה חוששת לתשעה בו כיון דשינתה הפלגתה דעשרים אבל חששא דשמא תקבע וסת בעשרים בחדש ודאי דחוששת אפי' תראה באחד באייר כדפרי'. והרב בהגה"ה ש"ע כתב וז"ל ראתה באחד בניסן וכ' בו חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן ראתה אחד באייר או לא ראתה בו חוששת לתשעה באייר שהוא יום עשרים מראיית יום עשרים שראתה עכ"ל ותימה דלמה תהא חוששת לט' באייר שהוא מופלג כ' יום מראייה שראתה בעשרים בניסן הלא הפסיקה בנתיים בראייה אחרת באחד באייר ואין כאן הפלגת כ' יום ואם היה הדין שתהא חוששת להפלגת עשרים לאחר שראתה באחד באייר היתה צריכה לחוש להפלגת עשרים לראיית אחד באייר וכמ"ש רבינו בסמוך היתה רגילה לראות ליום כ' ושינתה ליום ל' זה וזה אסורין וכשיגיע יום עשרים לראיית שלשים אסורה משום וסת הראשון הרי מבואר שאינה חוששת להפלגת עשרים מראייה שקודם שלשים אלא חוששת שמא תראה לעשרים יום מראייה שלישית שראתה עכשיו וכדקי"ל כרב הונא בריה דרבי יהושע ס"פ בנות כותים ודלא כרב פפא ואולי שכך ראה הרב כתוב בנוסחאות הישנים ואין ספק דטעות גמור הוא דפשיטא דאינה חוששת לתשעה בו אלא כשלא ראתה באחד באייר וכמו שהוא מבואר בכל נוסחאות שבידינו וכדפרישית: ומ"ש וכן היא חוששת לשניהם עד שתקבע וסת בהפלגה בד' ראיות או וסת החדש בג' ראיות או עד שתיעקר האחד בעקירת פעם אחת כצ"ל וכך העיד ב"י שראה כ"כ בהלכות נדה להרמב"ן ז"ל והכי פירושו

כשלא

א"א לחוש לו עד שתראה ראיה שנייה שהרי אינה יודעת לאיזה יום היא מפלגת נמצאת אומר שהרואה ליום ר"ח ניסן (כג) חוששת לר"ח אייר ראתה בו חוששת לר"ח סיון ראתה בו (כד) הוקבע וסת לראשי חדשים לא ראתה לר"ח סיון נעקר וסת של ר"ח (כה) וחוששת לשני בסיון אפשר שתראה ותקבע וסת להפלגה מל"א לל"א שהרי ראיית ר"ח ניסן ואייר שוות בהפלגה לראיית ב' בסיון שניסן מלא ואייר חסר (כו) ולעולם חוששת חששות הללו לוסת החדש ולהפלגה עד שתקבע לה אחד מהם ג"פ כדינו (כז) כיצד ראתה באחד בניסן ובעשרים בו חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן (כח) [ד] ואם לא ראתה חוששת לט' בו לשיעור הפלגה של כ' ראתה בט' בו או שלא ראתה חוששת לכ' באייר שמא בימי החודש תקבע וסת שהרי ראתה בכ' בניסן (כט) וכן היא חוששת לשניהם עד שתקבע

וסת

מ"ש לא ראתה לר"ח סיון נעקר וסת של ר"ח וחוששת לב' בסיון וכו' ודברים אלו שכתב שחוששת לשני בסיון ברורים הם ומסתבר טעמייהו ומ"מ צריך לבאר למ"ש שחוששת לב' בסיון משום דחיישי' שתקבע מל"א לל"א לאו למימרא שא"צ לחוש ליום אחר שהרי היא צריכה לחוש ליום ל' שהרי אין לה וסת קבוע וכל שאין לה וסת קבוע חוששת ליום ל' כמו שנתבאר ומ"ש נעקר וסת של ר"ח היינו לומר שאע"פ שיבא ר"ח ביום ל' לראייה אין לו דין וסת קבוע אבל יש לו דין וסת שאינו קבוע לחוש לו מיהא ולעולם חוששת חששות הללו לוסת החדש ולהפלגה עד שתקבע לה אחד מהם ג"פ כדינו כיצד ראתה בא' בניסן וכ' בו חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן וכו' טעמו מפני שבשתי ראיות אלו יש לחוש לג' מיני וסתות כי מפני שראייה ראשונה בר"ח יש לחוש שמא תקבע לה וסת בר"ח ולפיכך חוששת לאחד באייר ומפני שראייה שנייה היתה בכ' בניסן יש לחוש שמא תקבע בכ' לחדש ולפיכך חוששת לכ' באייר ומפני שמראייה ראשונה לשנייה כ' יום יש לחוש שמא תקבע להפלגות כ' יום ולפיכך חוששת לט' באייר שהוא מופלג עשרים יום מכ' בניסן עם יום כ' בניסן ויום ט' באייר בכלל וא"ת הא קי"ל בוסת שלא נקבע ג"פ אע"פ שראתה בו פעם אחת ושניה הוא נעקר בפעם אחת וכן מבואר בדבריו בסמוך שכתב עבר יום כ' ולא ראתה שוב אינה חוששת כלום להפלגה והשתא מכיון שאחר שראתה באחד בניסן ראתה כ' בו כבר נעקר וסת של ר"ח וא"כ לחוש לו וא"כ מאיזה טעם כתב שחוששת לר"ח אייר וכן קשה על מ"ש שאם ראתה בט' באייר חוששת לכ' בו שמא בימי החדש תקבע וסת ואמאי כיון שראתה בט' לאייר נעקר וסת של כ' לחדש ואינה צריכה לחוש לו וי"ל דטעמא דאע"ג דראתה ראיה ב' בכ' בניסן לא אמרינן דנעקר וסת דר"ח היינו מפני שאע"פ שראתה ביום אחר צריכה לחוש ליום שראתה בו קודם עד שיגיע יום הראוי לראות בו ולא תראה הלכך כיון שעדיין לא הגיע ר"ח אייר אע"פ שראתה בכ' בניסן איכא למיחש שמא כשיגיע ר"ח אייר תראה ותקבע לה וסת לר"ח ומה"ט נמי אע"פ שראתה בט' באייר חוששת לכ' בו כיון דעדיין יום כ' לחדש לא הגיע איכא למיחש שכשיגיע כ' בחדש תראה ותקבע לה וסת בכ' לחדש והאי דאקדמה וחזאי דמים יתירים דהוו בה הוא ולא קביעות וסת אבל קשה דא"כ היאך כתב חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן ואם לא ראתה חוששת לט' בו לשיעור הפלגה של כ' דמשמע שאם ראתה בר"ח אייר אין צריך לחוש לט' בו ואמאי הא כיון שעדיין לא הגיע יום כ' לראייה שניה איכא למיחש שמא תקבע וסת להפלגת כ' יום וי"ל דכיון דראיה ראשונה היתה בר"ח אילו היתה חוזרת לראות בר"ח הסמוך לו היינו אומרים דראיה הראשונה שראתה בר"ח היא עיקר ובה הולך הוסת ליקבע ולא חיישי' לראייה שניה שראתה באותו חדש דאמרי' מקרה הוא ודמים יתירים הוא דאתוספו בה (א) הלכך אינה חוששת לא לתשעה באייר ולא לכ' בו וכשלא ראתה בר"ח אייר שהוא וסת הראיה הראשונה איגלאי מילתא דראיה שנייה לא היתה במקרה וצריכה לחוש לוסת הפלגת הימים ולוסת הפלגת ימי החדש אך מ"ש וכן היא חוששת לשניהם עד שתקבע וסת ההפלגה

בד'

דרכי משה

קפט (א) ואין דבריו נראין חדא דהא אמר לקמן בסמוך וכן חוששת לשניהם עד כו' ש"מ דקודם שתקבע וסת אחת ג' פעמים חוששת לשתיהן ועוד דהא קאמר בסמוך ראתה בט' או לא ראתה כו' ש"מ דאע"פ שראתה ב' פעמים להפלגות עשרים אפ"ה חוששת לימי החודש וצריכה לחוש לכ' באייר וה"ה בכאן אע"פ שראתה באחד באייר אפ"ה

דרישה

דף ס"ד ע"א דמה"ט קאמר שם לרב דהו"א א"נ כ"כ דילוגין ע"ש: [כח] ואם לא ראתה חוששת לט' בו ו"ל ב"י דכיון דראיה ראשונה היה בר"ח אילו היתה חוזרת לראות בר"ח שסמוך לו היינו אומרים דראייה הראשונה שראתה בר"ח היא עיקר בה הולך הוסת ליקבע ולא חיישינן לראיה שנייה שראתה בכ' בו דאמרינן מקרה היא ודמים יתירים הוא דאיתוספא בה הלכך אינה חוששת לא לט' באייר ולא לעשרים בו וכשלא ראתה בר"ח אייר שהוא וסת הראייה ראשונה איגלאי מילתא דראייה שנייה לא היתה במקרה וצריכה לחוש לוסת הפלגת הימים ולוסת הפלגת ימי החודש עכ"ל והנה מ"ש חוששת לא' באייר מפני ר"ח ניסן היינו משום דכשראתה בכ' בניסן לא נחשב כעקירה עד שיבא אותו יום עצמו דראתה בו כבר דהיינו ר"ח והיינו ר"ח אייר ולא ראתה דאז נעקר וסת דר"ח אבל לא כ"ל כלל לומר דלא חיישינן לתרי וסת החודש דאין טעם לדבר גם לקמן בסימן זה מוכח איפכא דכתב דקובעת וסת בתוך וסת לדידן כגון ראתה ג"פ בר"ח וכ"ה בו כו' וגם בימיהן דלא קבעינן וסת בתוך וסת היינו מטעם דלא קבעה וסת בימי נדה או בימי זיבה אבל מטעם דלא קבעה תרי וסת החדש בזה לא הוי קפידא ואף שיש לייסב ולומר דשאני התם שראינו שכבר קבעה שניהם ג"פ אבל למיקם לא חיישינן מ"מ יש ראייה ממ"ש שם מיד אחר זה ז"ל אבל אם ראתה אותו ב"פ בר"ח ובפ"ג בכ"ה בחדש ובר"ח קובעת בר"ח וחוששת נמי ליום הקדימה שמא וסת אחר היא קובעת ומדקאמר חוששת נמי ליום הקדימה משמע דאינו ר"ל דחששא היא להפלגה דיש מכ"ה עד ר"ח אלא חוששת ליום כ"ה עצמו שמא הוא הגורם וצריכה לחוש ליום כ"ה לחודש השני הבא אחריו אע"פ שכבר קבעה ג"פ לראות בר"ח הרי לפנינו דחוששת לתרי וסת החודש. ומזה אין סתירה למ"ש בפרישה דאם קבעה וסת הפלגה שוב א"צ לחוש לשום חששא אלא לוסת הפלגה דקבעה היינו משום דשאני התם דאמרינן דאותן ראיות שראתה כבר הן היו מחמת וסת הפלגה עד"מ דאם ראתה בר"ח ניסן ובעשרים בו ובט' באייר ובכ"ח בו א"צ לחוש לתשעה בסיון משום ט' באייר דהואיל שראתה עכשיו בכ"ח איגלאי מילתא למפרע דראיית ט' באייר היה משום הפלגה ולא משום וסת החדש ומה"ט נמי א"צ לחוש לכ"ח בסיון משום כ"ח באייר משום דאיגלאי דכל הראיות היו משום הפלגה משא"כ לקמן דוסת דר"ח א"צ לראיית כ"ה בחודש ואין זה תלוי בזה וכן איפכא נמי אם קבעה ג"פ בר"ח אין צריכה לחוש לוסת הפלגה מזה הטעם אבל זה צ"ע אם ראתה בר"ח אדר ובר"ח ניסן ובט"ז בו ובר"ח אייר דקבעה וסת לר"ח אי צריכה לחוש להפלגה דט"ז ימים דאיכא למימר הואיל שראתה בט"ז בניסן ובר"ח אייר לא עקרה ראייתה איכא למיחש שמא תקבע וסת להפלגה לט"ז ימים הואיל שוחת הפלגה לא נעקרה שום פעם ודוקא בכה"ג. איכא לספוקא אבל אי סורה וראתה בי"ב בחדש ניסן ובר"ח אייר א"צ למיחש למידי דהואיל דלא ראתה בכ"ד לחודש נעקרה ההפלגה שיש מר"ח ניסן עד י"ב בו וא"ל דתיחוש להפלגה שיש מי"ב בניסן עד ר"ח אייר דהיינו י"ט ימים ותיחוש לי"ט באייר כמו שאתה אמרת שצריכה לחוש להפלגה שיש מט"ז בניסן עד ר"ח אייר דשאני ושאני יש דהכא צריך אתה לומר דר"ח אייר יגרום הפלגה חדשה וזה לא אמרי'

הואיל

פרישה

מ"ש לא ראתה לר"ח סיון נעקר וסת כו' עכ"ה) עד נמצאת אומר שהרואה ליום ר"ח ניסן חוששת לר"ח אייר דוק בכל הסוגיא ולא תמצא שחששו אלא לימי החודש דהיינו ליום הראייה בחודש הבא אחריו אבל לא חששו לימי השבוע דאם ראתה ביום ראשון לא הצריכו לחשוש ביום ראשון הסמוך הבא אחריו ואפי' לדידן דקבעה וסת בימי נדה וזיבה לא מצינו חששא זו ואף לא מצינו חששא כזו אף שקבעה וראתה ג"פ ביום א' וא"ז. ואף שיש כ"מ גם לדידן דהיינו אם ראתה ג"פ וא"ז לענין עקירה דצריכה למיחש ג"פ ביום א' וא"ז אפילו לא ראתה מיהו בקבעה כ"ל דצריכין להחמיר לדידן. ומ"ש רבינו בס"ם זה בשם הרמב"ן דלדידן אם ראתה מט"ו לט"ו ג"פ וא"ז קבעה לה וסת ה"ה ג"פ ביום א' וא"ז ול"ד קאמר שהרי ע"כ ט"ו ל"ד דהא ימי זיבה מתחילין ביום הח' לראייתה דהיינו כל יום א' וא"ז וק"ל: (כג) חוששת לר"ח אייר פי' ליום ר"ח שני שבו מתחילין למנות ובו התחלת החודש שיום ר"ח הראשון הוא נחשב מחדש שעבר וזהו פשוט אבל באמת צריך לחשוש ג"כ ליום ראשון שהוא יום ל' שהוא שיעור עונה בינונית וכמ"ש ב"י בסמוך: (כד) הוקבע וסת לראשי חדשים פי' לענין שלא צריכה לחוש ליום ראשון של ר"ח תמוז אלא ליום שני שהוא ר"ח גמור וכן יש כ"מ לענין עקירה כדמפורש לקמן: (כה) וחוששת לשני בסיון כו' וגם ליום ל' לראייתה צריכה לחשוש שהרי אין לה וסת קבוע וככר כתב הדין שמי שאין לה וסת חוששין כל פעם ליום ל' שהוא עונה בינונית ב"י ונראה דר"ל דאם ראתה אח"כ ביום ב' דסיון או ביום אחר צריכה לחוש לל' יום מאותה ראייה וק"ל: (כו) ולעולם חששות הללו לוסת החדש כו' עיין בסמוך פירושו: (כז) כיצד ראתה בא' בניסן כו' בזה שכ"ל מחדש לנו ב' דברים ומש"ה שינה זמן הראיות דמתחילה כתב אם ראתה בכל ר"ח ואח"כ כתב בעשרים לחודש. הא' במ"ש ואם לא ראתה חוששת כו' דדוקא אם לא ראתה קאמר וע"פ שאפרש והשני שצריכה לחוש לב' וסתות דחודש וזה לא נשמע בגוונא קמא: (כח) ואם לא ראתה חוששת לט' בו נראה דדוקא קאמר אם לא ראתה אבל אם ראתה בר"ח אייר לא היתה צריכה לחוש לט' בו דהא ההפלגה של עשרים נעקרה דהא לא הפליגה עתה ראייתה אלא י"ב ימים ואם תראה בט' בו הוי הפלגה חדשה שהיא ט' ימים ואין כאן הפלגה מעשרים לעשרים ול"ד לוסת החודש דאמרינן דאע"ג דראתה בכ' בניסן צריכה לחוש לר"ח אייר ולא אמרינן דבראיית כ' נעקרה וסת דיום ר"ח היינו משום דוסת דימי החודש תלו' דוקא באותו יום דאמרינן דאותו יום גורם שראייה וכל כמה דלא הגיע ר"ח לא ידעינן איזה ראיה היא עיקר ועוד דאף אם יבא ר"ח ותראה בו יש לחוש ג"כ לראיית כ' דוסת החודש לא נעקר עד שיבא אותו יום ולא תראה בו מאחר דתלינן שגורם באותו יום משא"כ בהפלגה דמיד שראתה בר"ח אייר נעקר ההפלגה קמא כצ"ל ולא כמ"ש מהרמ"א בש"ע דאף אם ראתה בר"ח אייר חוששת לט' בו משום הפלגות עשרים ובחילוק זה אין אנו צריכין לדוחק ב"י מ"ש בענין זה. והיותר נראה לומר דה"ט שלא היינו חוששין לכ' אייר אם ראתה בר"ח אייר משום דאפשר לומר מהיכי תיתי תחוש לט' אייר מכח מה שראתה בעשרים בניסן הא איכא למימר שאני אותה הפלגה דהיתה מרוחק עשרים יום מראיית ר"ח ניסן שקדמה לה משא"כ ט' אייר שאיננו מרוחק מר"ח אייר אלא י' ימים וק"ל. וכ"ל דמה"ט נמי אם ראתה בעשרים באייר לא היתה חוששת לכ"ח אייר אף אם ראתה גם בט' אייר כיון דר"ח אייר איננו מרוחק שוה כראיית עשרים בניסן ולא כראיית ט' אייר עם ראייה שקדמה לה מיהו אם ראתה בט' אייר גם בכ"ח אייר הרי לפנינו שלש הפלגות שוה מעשרים לעשרים ואז נקבע לה וסת להפלגות עשרים אלא שבתחילה לא חששו לזה כל זמן שלא ראינו ג' הפלגות שוות מראייה שקדמה לה ודו"ק: (כט) וכן היא חוששת לשניהם

עד

חדושי הגהות

בש"ד א"ק כ"ו: י ועיין בש"ך א"ק ל"א:

בגמרא

וסת ההפלגה בארבע ראיות או וסת החדש בשלשה עד שתיעקר האחד בעקירת פעם אחת ראתה באחד בניסן ושיירה אחד באייר ולא ראתה מותרת לשמש בר"ח סיון (ל) [ה] ואינו חוששת לוסת הסירוגין עד שתראה בו (לא) וסת הדילוג אינה חוששת עד שתקבענו כיצד ראתה באחד בניסן ולבסוף כ' חוששת להפלגה זו (לב) עבר יום כ' ולא ראתה שוב (לג) אינה חוששת כלום להפלגה (לד) דילגה ליום כ"א חוששת ליום כ"א הגיע יום כ"א ולא ראתה (לה) מותרת לשמש (לו) דילגה ליום כ"ב חוששת ליום כ"ב הגיע כ"ב ולא ראתה מותרת לשמש (לז) [ו] אירע לה ראייה ליום כ"ג קבע לה

ב"י

כד' ראיות או וסת החדש בשלשה עד שתיעקר האחת בעקירת פעם אחת איני יודע טעמו שאע"פ שלא קבעה וסת אחד בג"פ א"צ לחוש לשניהם דמכיון שניכתה ראיותיה פעם אחת נעקר וסת ראשון ממקומו ועוד שמה שאמר עד שתיעקר האחת בעקירת פעם א' נראה כסותר למה שאמר בתחלה עד שתקבע וסת ההפלגה בד' ראיות וכו' ושמא י"ל דה"ק חוששת לשניהם עד שיקבע אחד מהם כהלכתו אם הוא וסת ההפלגה בד' ראיות ואם הוא וסת החדש בג' והשני שלא נקבע בג"פ דאז איגלאי מילתא שאותו שנקבע בג"פ הוא העיקר וכההיא דספ"ק דנדה דקפלה בחד בשבת וחזאי וקפלה בחד בשבת וחזאי ובשבת קפלה ולא חזאי ולחד בשבת אחרינא חזאי בלא קפילה דאיגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים וקאמר דכל שלא נקבע אחד מהם בג"פ חוששת לשניהם עד שיעקר אחד מהם פעם אחת דאז אינה חוששת לו דכיון שלא הוקבע ג"פ נעקר בפ"א ומשכחת לה שיקבע א' מהם בג"פ בלי שיעקר חבירו פ"א כגון שלא ראתה בט' לאייר וראתה בכ' בו וראתה בט' לסיון ובכ' בו דהשתא הרי ראתה ג"פ לוסת החדש וג"פ לוסת ההפלגות ועקיר' הראשונה שלא ראתה בט' לאייר אינה חשיבא עקירה לפי שעדיין היינו חוששין אז לוסת החדש הלכך אע"פ שהוקבע וסת החדש בג"פ וסת ההפלגות שאינו נקבע בפחות מד"פ עדיין לא הוקבע בהם חוששת לשניהם ואע"פ שנעקר פ"א בתחלה ההיא לא חשיבא עקירה כמו שכתבתי ויישוב הלשון כך הוא חוששת לשניהם אף אחר שהוקבע וסת ההפלגות בד' או וסת החדש בג' לא תאמר זה שנקבע כבר הוא העיקר אלא חוששת גם לחבירו ובכלל זה דאף לאחר שהוקבעו שניהם חוששת לשניהם עד שיעקר מהם פ"א וקמ"ל דאע"ג דוסת קבוע אינו נעקר בפחות מג"פ הכא שאני שקביעות זה אינו קביעות גמור כיון שגרתו בלדו שהיה קבוע כמותו הלכך בעקירת פ"א הוא נעקר ומיהו מ"ש עד שתקבע וסת ההפלגה או וסת החדש בג' אינו מיושב יפה דבשלמא וסת החדש משכחת לה שיהא נקבע קודם וסת ההפלגות כמו שכתבתי אבל וסת ההפלגות לא משכחת לה שיהא נקבע קודם וסת החדש מבלי שיעקר וסת החדש שום פעם וא"כ לא הו"ל לכתוב או אלא כך הו"ל לכתוב עד שתקבע וסת ההפלגה בד' ראיות ווסת החדש בג' ואיפשר דה"ק וכן חוששת לשניהם עד שתקבע וסת ההפלגות בד' ראיות או וסת החדש בג' והיינו עד שתעקר האחת בעקירת פעם אחת כלומר דלא משכחת לה שלא תצטרך לחוש לשניהם אלא אחר שיקבע אחד מהם כמשפטו ויעקר חבירו פעם אחת שאף ע"פ שנקבע אחד מהם כמה פעמים כל זמן שגרתו בלדו שלא נעקר אין כאן וסת מיוחד קבוע וצריכה לחוש לשניהם אבל כשנעקר אחד מהם כבר עלה קביעות גמור לחבירו ואינה צריכה לחוש כי אם לו לבד וקמ"ל שאותו וסת שנעקר אע"פ שהוקבע כמה פעמים הוא נעקר בפעם אחת מן הטעם שכתבתי אחר זמן באו לידי הלכות נדה להרמב"ן וכתוב בהם כלשון הזה וכך היא חוששת לשניהם עד שתקבע וסת הפלגה בארבע ראיות או וסת החדש בג' או אחר שתטהר האחד בעקירת פעם אחת: ראתה באחד בניסן ושיירה אחד באייר ולא ראתה מותרת לשמש בר"ח סיון וכו' זה מבואר ממה שנתבאר בסמוך שאע"פ שראתה פעם ושתים בדילוג אינה חוששת לוסת הדילוג: ומ"ש עבר יום כ' ולא ראתה מבואר דיום כ' לראיה שנייה נאמר: ומ"ש אינה חוששת כלום להפלגה הוא מהטעם שנתבאר דכל שלא הוקבע הוסת ג"פ כיון שהגיע זמן הוסת פעם אחת ולא ראתה אינה חוששת לו: ומ"ש דילגה ליום כ"א היינו יום כ"א לראיה שנייה. ומ"ש חוששת ליום כ"א פירוש חוששת ליום כ"א לראיה שלישית: ומ"ש הגיע יום כ"א ולא ראתה מותרת לשמש פירוש הגיע יום כ"א לראיה שלישית ולא ראתה מותרת לשמש יום כ"א לאותו יום דכיון דוסת דכ"א לא היה קבוע הוא נעקר בפעם אחת: ומ"ש דילגה ליום כ"ב חוששת ליום כ"ב פירוש שראתה יום כ"ב לראיה ג' חוששת יום כ"ב לראיה רביעית: ומ"ש הגיע כ"ב ולא ראתה מותרת לשמש פי' הגיע כ"ב לראיה רביעית ולא ראתה מותרת לשמש ביום כ"ב ליום זה שהוא יום מ"ד לראיה רביעית והטעם מבואר כדבסמוך דהגיע כ"א ולא ראתה: ומ"ש אירע לה ראייה ליום כ"ג פי' יום כ"ג לראיה ד' קבעה לה וסת לדילוג לפי שכבר ראתה ג"פ רצופים בדילוג שהרי ראתה ביום עשרים לראיה ראשונה

ב"ח

כשלא קבעה וסת חוששת לשניהם עד שתקבע וסת אחד כי אז אינה חוששת לשני שלא הוקבע אע"פ שלא נעקר ג"כ ומשכחת לה דהוקבע וסת ההפלגה בד' ראיות ולא הוקבע וסת דחדש כגון שראתה באחד בניסן וי"ו בניסן ואחד באייר וי"ו באייר הרי הוקבע וסת ההפלגה בד' ראיות שמופלגת ראייה אחת מחברתה י"ו יום ולא הוקבע וסת דחדש שהרי לא ראתה אלא ב' פעמים באחד בניסן ובא' באייר וכיון דהוקבע וסת דהפלגה שוב אינה חוששת לאחד בסיון אלא בשני בסיון שהוא מופלג י"ו יום מי"ו באייר ואיפכא נמי משכחת שהוקבע וסת דחדש תחלה כגון ראתה באחד באדר ובאחד בניסן ובי"ו בניסן ובא' באייר הוי הוקבע וסת דאחד בחדש בג"פ ולא הוקבע וסת דהפלגה שהרי לא ראתה אלא ג' ראיות מופלגים זו מזו בשוה מי"ו לי"ו דהיינו אחד בניסן וי"ו בניסן ואחד באייר וכיון דהוקבע וסת דחדש ולא הוקבע וסת דהפלגות שוב אינה חוששת אלא לא' בסיון ואינה חוששת לי"ו באייר. או אפי' לא הוקבע לא זה ולא זה אלא שהאחד נעקר פעם אחת שוב אינה חוששת לזה שנעקר אלא חוששת לזה שלא נעקר אע"ג שלא הוקבע כגון שראתה באחד בניסן ובי"ו בניסן ובאחד באייר ובי"ו באייר לא ראתה דנעקר וסת דהפלגה ולא הוקבע עדיין וסת דחדש דאינה חוששת שוב להפלגה זו אלא חוששת לאחד בסיון שלא נעקר ואיפכא נמי משכחת לה כגון שראתה באחד באדר ובאחד בניסן ובי"ו בניסן ובאחד באייר לא ראתה וחזרה וראתה בג' באייר הרי דעקרה וסת דאחד בחדש ועדיין לא הוקבע וסת דהפלגה מי"ו לי"ז אלא בג' ראיות דחוששת לוסת דהפלגה בי"ט באייר ואינה חוששת לאחד בסיון. וכל זה דלא כמו שכתב ב"י: ומ"ש כיצד ראתה באחד בניסן וכו' עד שוב אינה חוששת כלום להפלגה פי' דמאחר שעבר יום כ' ולא ראתה א"כ אינה יודעת לאיזה יום תהא חוזרת לראות שתהא חוששת לאותו יום וכן מ"ש הגיע יום כ"א ולא ראתה מותרת לשמש וכו' הגיע כ"ב ולא ראתה מותרת לשמש כל זה ר"ל דאינה חוששת שוב להפלגה שהרי אינה יודעת לאיזה יום תפלוג ראייתה ומותרת לשמש בכל יום ויום וכל זה דלא כפי' ב"י ע"ש. מיהו כשיגיע יום ל' לראייה שנייה צריכה שתפרוש כל

דרכי משה

אפ"ה צריכה לחוש לכ' בו משום ראיית כ' בניסן והא דנקט לא ראתה באחד באייר נ"ל דלרבותא קאמר דאע"ג דנעקר וסת של ר"ח מ"מ צריכה לחוש לשני כל זמן שלא נעקר פעם

פרישה

עד שתקבע כו' פי' כל אשה משראתה ב' ראיות או יותר מכן ראייה השנייה גורם לה שיש לה לחוש לב' חששות לוסת הפלגה ולוסת החודש עד שתקבע וסת כו' ע"ד משל אם ראתה בר"ח ניסן ובעשרים בו יש לה לחוש מראייה זו דעשרים לט' באייר שמא תקבע וסת להפלגה וצריכה נמי לחוש ליום עשרים בו שמא תקבע וסת החודש מראיית עשרים בניסן וזולת מה שצריכה לחוש לר"ח אייר משום וסת החודש דראיית ר"ח ניסן ואם לא ראתה בר"ח אייר וראתה ט' בו צריכה נמי לחוש ב' חששות שנתחדש לה חששא חדשה דהיינו דצריכה לחוש לט' בסיון משום וסת החודש דראיית ט' באייר וחששא דוסת החודש משום ר"ח ניסן נעקרה וא"צ לחוש לר"ח סיון וחששא דהפלגה דעשרים במקומה עומד וצריכה לחוש לכ"ח באייר ואם ראתה בכ"ח באייר קבעה לה וסת הפלגה דעשרים וא"צ לחוש עוד לשום חששא אלא להפלגת עשרים אבל חששא דוסת החודש נעקרה לגמרי וא"צ לחוש לט' בסיון משום ט' באייר דאיגלאי מילתא למפרע דראיית ט' אייר משום הפלגה היתה ולא משום וסת החודש וכן נמי א"צ לחוש לכ"ח סיון משום כ"ח אייר דאיגלאי מילתא דהאי כ"ח אייר ראיות דהפלגה הוי ולא לימי החודש עד שתעקר הפלגה זו ותראה אחר כך או אותה ראייה גורם וגרמה למיחש שני חששות דהיינו לוסת החודש דאותו יום ולוסת הפלגת הימים מראייה שקדמה עד אותו ראייה כגון אם אחר שקבעה וסת הפלגה בכ"ח לאייר אינה רואה בי"ח בסיון שהיא הפלגות עשרים יום אלא ראתה בכ' סיון שהיא הפלגות כ"ב ימים מראייה שלפניה בכ"ח אייר חוששת לי"ב תמוז ולכ' תמוז. אבל אם ראתה בר"ח אייר או אין חוששין להפלגה דעשרים וחוששין להפלגה חדשה דהיינו הפלגה מי"ב ימים כשיעור דיש מכ' ניסן עד ר"ח אייר וחששא דוסת החדש במקומה עומדת וצריכה לחוש לעשרים באייר ולר"ח סיון וה"ה אם ראתה בג' באייר ולא ראתה בר"ח שנתחדש לנו ב' חששות חדשות דהיינו דצריכה לחוש להפלגות י"ד ימים ומשום וסת החדש צריכה לחוש לג' בסיון ועד"ז לעולם עד שתקבע וסת אחר כדינו. וכה"ג בוסת החדש אם ראתה ג"פ זה אחר זה בר"ח כגון ר"ח ניסן ואייר וסיון קבעה לה וסת החודש בר"ח וא"צ לחוש לשום חששא אלא לימי ר"ח דהיינו יום ר"ח שני דתמוז אבל אין צריכה לחוש ליום ראשון דר"ח תמוז משום הפלגה דמיום ר"ח סיון עד יום ראשון דר"ח תמוז הוה כשיעור הפלגה שיש מר"ח אייר עד ר"ח סיון דהיינו ל' יום וכן אם ראתה בר"ח ניסן ור"ח אייר וראתה בט"ו לחודש אייר ג"כ ובר"ח סיון קבעה לה וסת החודש וא"צ לחוש להפלגות ט"ו ימים שהיא מר"ח אייר עד ט"ו אייר. ומ"ש עד שתעקר האחד בעקירת פ"א נראה דה"פ כשתקבע וסת הפלגה או וסת החדש אינה חוששת עוד לוסת השני עד שתעקור הא' פי' אותו וסת שנקבע נעקר בפ"א דאז צריכה לחוש ב' חששות הנזכרות לפני זה דהיינו החששות שבאו מראייה שנייה דר"ח אייר דמספקינן אי ראיית ר"ח גרם או ההפלגה גרם ומש"ה צריכה לחוש לר"ח סיון ולשני בסיון משום הפלגה אותן חששות קאמר דלעולם חוששין גם לכל ראייה שאחריה שלישית ורביעית עד עולם עד שתקבע כו'. ומ"ש עד שתקבע ולא קאמר נמי או עד שתעקר מכאן כ"ל ראיה שגרסת הספרים בסמוך הוא עיקר ולא כמ"ש ב"י שמצא כתוב בספרי הרמב"ן שכתב בכן בסמוך עד שתקבע כו' או עד שתעקר כו'. גם נראה דמש"ה לא מסיק וכתב אלא ראתה בט' בו או לא ראתה חוששת לעשרים באייר ולא כתב חששות פרטיות יותר אלא משום דלא בא לאשמועינן אלא הני שני חששות הנמשכים מראייה שנייה דעשרים בניסן ואחר שכתב שניהן כתב כללא וכן היא חוששת לשניהן עד שתקבע ור"ל לשניהן לשני החששות שנמשכים מכל ראייה שנייה ומחשש ראיית החדש שגרם ראייה שוולת זה מהאי לא איירי דאף אם כבר נקבע מ"מ חוששת לה עד שנעקרה. ונראה דלפעמים חוששת לב' וסת החדש אף שכבר נקבע לה וסת הפלגה וכגון שראתה בר"ח ניסן ועשרים בו ובר"ח אייר ובט' בו ובעשרים בו ובכ"ח בו דאף שנקבע לה וסת הפלגה ג"פ כ' יום מ"מ צריכה נמי לחשוש לכל ר"ח וגם לכ' לחדש עד שיבא ר"ח או עשרים בו ונעקרה ודו"ק: ומ"ש וכן היא חוששת לשניהם ר"ל כמ"ש לך דאם תראה בר"ח ניסן ובכ' בו שהראייה דכ' בו גרמה שיש לה לחוש לראיית ימי החדש ולראיית הפלגה וכן אם תראה אח"כ באיזה יום שיהיה צריכה ג"כ לחוש מכח אותה ראייה לחששות הללו ע"ד שכתבתי עד שתקבע כו' וכן מ"ש לפני זה ולעולם חששות הללו כו' ג"כ כך פי' ודו"ק ועד"ר: (ל) ואינה חוששת לוסת הסירוגין כו' עיין בדרישה: (לא) וסת הדילוג אינה חוששת כו' כבר כתב רבינו לעיל אלא שחזר וכתבה בכלל דברי הרמב"ן שנקטם על הסדר: (לב) עבר יום עשרים מראייה שנייה: (לג) ומ"ש אינה חוששת כלום להפלגה מש"ה כתב כלום כלומר לא להפלגה בראשונה ולא להפלגה בדילוג ראייה זו שראתה: (לד) דילגה ליום כ"א מראייה שנייה חוששת ליום כ"א לראייה שלישית. הגיע יום כ"א לראייה שלישית: (לה) מותרת לשמש פי' וא"צ לחשוש לשום הפלגה מכאן ואילך מכל הני דהא אין א' מהן נקבעת: (לו) דילגה ליום כ"ב פי' שראתה יום כ"ב לראייה ג' חוששת ליום כ"ב לראייה רביעית. הגיע כ"ב ולא ראתה פי' כ"ב לראייה רביעית: (לז) אירע לה ראייה ליום כ"ג פי' מראייה רביעית דהיינו שראתה עתה פעם חמישית

דרישה

הואיל שאיגלאי מילתא שראיית ר"ח אייר היה משום וסת חדש לאפוקי הפלגה דט"ו לא הוי הפלגה חדשה דהא ההפלגה מתחלת כבר מר"ח ניסן ועד ט"ו בו וכשראתה גם בר"ח אייר שהוא ט"ו ימים לראיית ט"ו ניסן אף שחשבינן לה לראיית וסת החדש מ"מ גם ראיית ההפלגה שכבר התחילה בו בט"ו ניסן הוא בכלל ראייה שראתה בר"ח אייר וצריך לחזור לחוש לט"ו אייר וק"ל: [ה] ואינה חוששת לוסת הסירוגין כו' וגדולה מזו כתב הראב"ד שאם ראתה בר"ח ניסן ולא ראתה אייר וראתה בר"ח סיון חוששת לר"ח תמוז ואם לא ראתה בר"ח תמוז אינה חוששת לר"ח אב אף ע"פ שהם הפלגות ב' חדשים כעין הפלגה ראשונה מפני שמפסקת חודש השני בטלה ראייתה חודש הראשון וראיית חודש הג' הוא התחלת וסת וחוששת לר"ח הסמוך ולא יותר (וכן פסק בש"ע) ולכאורה משמע מדברי רבינו דלא ס"ל הכי מדכתב עד שתראה בו משמע הא ראתה בו חוששת לסירוגין דהיינו לר"ח אב מיהו אינו מוכרח אלא ה"ק א"צ שום הרחקה ופרישה ואין כאן לד טומאה עד שתראה בהדיא: [ו] אירע לה ראייה ליום כ"ג כו' עיין מ"ש בפרישה. גם בש"ע כתב השלשה דינים דין הנ"ל ראתה היום ולסוף ל' ולסוף ל"א כו' ודין זה דשינתה לכ' וכ"א וכ"ב וכ"ג וגם לדין האחרון שינתה ולא השוה כגון לל' ול"ב ולל"ד דאין לה וסת כלל ונמצא דבריו סותרין זא"ז ע"ש סעיף ה' י"ד ט"ו וכ"ל דבסעיף ה' ל"ד קאמר אלא בא לרמז וסת דדילוג וכמ"ש בפרישה בסמוך ביישוב הטור. ולכאורה היה כ"ל לחלק ולומר דמ"ש רבינו תחילה במורה וראתה שנייה ל' ול"א ול"ב דמצינו דמועיל אליבא דכ"ע כגון שראתה היום ראשונה בט"ו בניסן ואח"כ כשראתה ביום ל' נמצאו דכלין הל' בי"ד באייר ואח"כ כשראתה ראייה שלישית בל"א יום נמצא שכלין בט"ו סיון ואח"כ כשראתה רביעית לל"ב כלין י"ז תמוז דוק ותמצא כן כיון שניסן וסיון מלאים ואייר חסר ויום הראיות נמי עולין בחשבון כמו שצריכין לומר בל' הרמב"ן הנ"ל שכתב שעשרים כלין בט' באייר כמ"ש שם. ונמצא כיון שראתה תחילה ביום ט"ו לחדש ניסן ואח"כ דלגה ג"פ לי"ד וט"ו וי"ו לחדש בזה אפי' שמואל מודה כמ"ש בסמוך דהיתה לה וסת כבר ושנתה אותה וראתה ג"פ זא"ז בדילוג ט"ו י"ו י"ז. דהא כתבתי שם דהאי שנתה א"צ לומר ששנתה ודלגה בדילוג השוה. ואע"ג דרבינו סתם וכתב ל' ול"א ול"ב ולא תלה הדבר בימי החדש וג"כ לא מצינו שיחול כן אלא כשנתחיל באמצע חדש ניסן ודוגמתו בחדש מלא אבל כשנתחיל בר"ח או באמצע לחדש חסר לא מצינו זה מ"מ הא כבר כתבתי דרבינו קיצר וכ"כ אליבא דרב וממילא נלמד לשמואל כשדלגה עוד פ"א אלא שבאתי לכתוב שבכלל דבריו לרב איתא נמי נפקותא אליבא דהלכתא אליבא דשמואל וכמ"ש ובזה נתיישב ג"כ הש"ע דעולה שכל אליבא דהלכתא ודו"ק (ויש ליישב את הטור ולחלק דשאני בפלוגתא דרב ושמואל בדילוג ימי החודש הנ"ל דראיית י"ז בסיון אינה מופלגת מי"ו באייר כמו שהוא מופלג י"ו באייר מט"ו בניסן שהרי ניסן מלא ואייר חסר נמצא שלא נודע עדיין שמדלגה דלמא למספר ימי הפלגה יהיה תראה ונסתרה ראיית י"ו באייר שהיתה ל"ב ימים מט"ו בניסן וזו אינה אלא ל"א יום משא"כ כשחוזרת לראות בי"ח בתמוז שאז הוברר שימות החדש היא קובעת ולכך צריך ד' ראיות וה"ה לעיל בדילוג דהפלגה דליכא האי חששא בד"פ סגי וא"צ ה"פ ופליג רבינו על הרמב"ן שבכאן ודוק היטב שבזה

לה וסת לדילוג (לח) מכאן ואילך אינה חוששת אלא לדילוגה (לט) וכן לדילוג וסת החדש ביוצא בזה (מ) ראתה ט"ו לחדש זה (מא) והומשכה ראייתה ד' ימים וחזרה והתחילה בי"ו לחדש הבא וראתה ב' או ג' ימים ובי"ז של חדש שלאחריו ראתה (מב) כבר שילש' לראות בי"ז בחדש (מג) ואין תולין בו בוסת הדילוג בלבד עד שתשלש כולו בדילוג ולא תהא בו צד שוה לפיכך חוששת לימים שהשלישה בהן

כל אותה עונה כדין אשה שאין לה וסת כמו שנתבאר בתחלת סימן זה ובסימן קפ"ד . גם היא חוששת לכ' באייר שמא תהא קובעת וסת לימי החדש ולא היה **צריך** לפרש דככר מבואר מתחלת דבריו : ומ"ש וכן לדילוג וסת החדש כיוצא בזה **פי'** כי היכי דבוסת ההפלגות אינה חוששת לדילוגו ה"נ בוסת החדש כגון שראתה ט"ו בניסן חוששת לט"ו באייר עבר ט"ו ולא ראתה שוב אינה חוששת לט"ו בחדש דילגה ליום י"ו באייר חוששת לי"ו בסיון וא"צ לחוש לי"ז דסיון מפני וסת הדילוג דאינה חוששת לדילוג עד שתקבענו דילגה לי"ז בסיון חוששת לי"ז בתמוז וא"צ לחוש לי"ח בתמוז דילגה לי"ח בתמוז קבעה לה וסת לדילוג דימי החדש וחוששת לי"ט באב ולכ' באלול וכן לעולם ואליבא דשמואל דפסק הרמב"ן כמותו דוסת החדש בדילוג לא הוקבע אלא בד' ראיות אבל וסת ההפלגה בדילוג לא הוקבע אלא בחמש ראיות ולא קשה הלא אפי' שמואל לא מצריך אלא ד' ראיות דהאי הכא כיון דראייה ראשונה אין לה שיעור בחדש שתהא השנייה נראה דילוג מן הראשונה דכולי עלמא אפי' רב מודה דאין הראשונה מן המנין ולא ידעינן לדילוג אלא בשתשלש בראיות כגון שראתה עכשיו ושנייה בכ' לה ושלישית בכ"א לשנייה דהשתא ראתה ג' ראיות בהפלגה בדילוג אחד ועוד ראתה לכ"ב הו"ל דילוג שני ועוד ראתה לכ"ג הו"ל דילוג שלישי השתא תשלש בדילוג בחמש ראיות וכ"כ התוס' להדיא בד"ה איתמר ראתה תחלת (דף ס"ד) : ראתה ט"ו לחדש זה והומשכה ראייתה וכו' זהו דבור אחר אין לו קשר עם מ"ש תחלה וה"פ דאין לנו לומר דעיקר הוסת הוא בתחלתו ומה שהומשכה ראייתה ד' ימים או ג' ימים דמים יתירים נתוספו בה ואינו נחשב לוסת ואין לנו לחוש אלא לוסת הדילוג שדלגה בהתחלת הוסת דהיינו ט"ו בחדש זה וי"ו בחדש זה וי"ז בחדש זה ואע"ג דקי"ל כשמואל דלא קבעה לה וסת דחדש בדילוג בג"פ אפ"ה קאמר דסד"א דאין לחוש אלא לוסת הדילוג בלבד היינו לענין זה דכשתראה עוד בי"ח לחדש הרביעי דקבעה לה וסת לדילוג וחוששת לי"ט לחדש החמישי ועשרים לחדש הששי ואין לה לחוש לימים שהומשכה ראייתה בג' חדשים הראשונים דתלינן דדמים יתירים ניתוספו בה וקאמר הרמב"ן דליתא להא סברא והיינו טעמא דאין תולין בוסת הדילוג בלבד אלא היכא דלא ראתה בג' חדשים אלא יום א' בלבד בדילוג ולא היה בו צד השוה כגון ט"ו לחדש זה וי"ו לחדש זה התם הוא דכשתראה עוד בי"ח לחדש הרביעי קבעה לה וסת לדילוג בלבד שהרי שילשה בדילוג ולא היה בו צד השוה כלל אבל הכא דהומשכה ראייתה ושילשה לראות בי"ז בחדש השתא קבעה לה וסת לצד השוה בג' פעמים בי"ז בחדש ואינו נעקר אלא בג' פעמים אבל שאר הימים שראתה בדילוג דיניהם של אלו הימים כדין וסת הדילוג דאינה חוששת לדילוג אלא לאחר שקבעתו וז"ש לפיכך חוששת לימים שהשלישה בהן כוסת הקבוע פי' כדין וסת הקבוע שהרי קבעה לה וסת בג' פעמים בי"ז בחדש ולשאר הימים שראתה בדילוג ג' ראיות ט"ו בחדש זה וי"ו בחדש זה חוששת להם כדין וסת הדילוג שאינה חוששת אלא לאחר שתקבענו בג' דילוגים דהכא נמי כשתראה עוד בי"ח לחדש הרביעי תהא חוששת שוב לי"ט בחדש החמישי ולעשרים בחדש השביעי וכן לעולם והשתא ניחא דקאמר על יום י"ז וסת הקבוע אבל וסת הדילוג לא קאמר עליו קבוע ושרי ליה מאריה לב"י במה שהאריך וכתב בכאן דברים שלא עלו על לב הרמב"ן . ומה שקשה על מ"ש והומשכה ראייתה ד' ימים ואח"כ אמר וראתה שנים או ג' ימים נראה דלרבותא קאמר הכי דלא מיבעיא בראתה בראשונה ג' ימים ט"ו וי"ו וי"ז ובשנייה ראתה בי"ו וי"ז ובשלישית ראתה בי"ז דכיון דקבעה ראייתה בג' פעמים בצד השוה בי"ז דהיינו שלא ראתה בשום פעם יותר על יום י"ז דפשיטא דקבעה לה וסת דחדש בי"ז בחדש אלא אפילו בראתה בתחלה ד' ימים ט"ו י"ו י"ז י"ח דהשתא בע"כ צריך לומר דיום י"ח אינו אלא דמים יתירים שנתוספו בה שהרי לא קבעה בהן וסת ואפילו ראתה בשנייה ג"כ בי"ח אפ"ה לא קבעה להן וסת בשתי פעמים א"כ בע"כ דמים יתירים נתוספו בה וא"כ נימא נמי דמה שראתה בי"ז נמי דמים יתירים ניתוספו בה ואינו חשוב ראיית י"ז לקבוע וסת בכל י"ז בחדש קמ"ל דליתא להא סברא אלא אע"פ שראתה בראשונה גם בי"ח ובשלישית לא ראתה אלא בי"ז קבעה לה וסת בי"ז והא דקאמר דבשנייה ראתה שנים או ג' ימים רצונו לומר בין שראתה בשנייה גם בי"ח שוה לקמייתא או לא ראתה אלא י"ו י"ז

ראשונה וביום כ"א לראייה שניה וביום כ"ב לראייה שלישית וביום כ"ג לראייה רביעית הרי כאן חמש ראיות ובהם ג' דילוגים : ומ"ש מכאן ואילך אינה חוששת אלא לדילוגה פי' אינה חוששת אלא ליום כ"ד לראייה חמישית וליום כ"ה לראייה ששית וליום כ"ו לראייה שביעית וכן לעולם עד שיעקר ממנה ג"פ דהיינו שיגיעו ג' זמני ראיות על דרך זו ולא תראה בהם . ומ"ש וכן לדילוג וסת החדש כיוצא בזה ראתה יום ט"ו לחדש זה וכו' לשון זה קשה ההבנה מאד ולכאורה נראה דה"ק כבר שילשה לראות בי"ז לחדש פירוש כבר שילשה לראות בדילוג ע"י שראתה בחדש זה בי"ז ואינה חוששת מכאן ואילך אלא לדילוגה דהיינו שבחדש הבא תחוש לי"ח ובחדש שאחריו לי"ט ובחדש שאחריו לכ' וכן לעולם עד שתעקרנו וא"ת הרי נתבאר בסימן זה שהרמב"ן פסק כשמואל דאמר עד שתשלש בדילוג וא"כ עדיין לא קבעה וסת לדילוג עד שתראה עוד בחדש ד' בי"ח וי"ל דהב"ע בשהיה לה וסת קודם שהתחילה ושינתה וראתה בט"ו לחדש דבכה"ג אפילו לשמואל בג"פ סגי אך קשה למה כתב בב' ראיות ראשונות שנמשכה ראייתן ימים דלענין קביעות וסת מה לנו אם נמשכה ראייתה או לא נמשכה ועוד למה בראיה הב' שינה מראיה ראשונה שבראשונה כתב שנמשכה ראייתה ד' ימים ובשניה כתב וראתה ב' או ג' ימים ואפשר דלרבותא נקט הכי שאע"פ שבסוף ימי הראיה שתי הראיות שוות שבראייה הראשונה שראתה בט"ו ונמשכו ימי ראייתה ד' ימים נמצא שנגמרו ימי הראיה בי"ח לחדש וכן ראיה שניה שראתה בי"ו וראתה ג' ימים נמצא שנגמרו ימי הראיה בי"ח לחדש ג"כ לא חשבינן לזה צד שוה ולא אזלינן אלא בתר התחלת הראיה שהוא בדילוג אלא דלפי זה לא הול"ל בראיה שניה אלא וראתה ג' ימים ולמה ליה למיכתב וראתה ב' ימים וכן יש לדקדק דלפי זה הול"ל כיצד ראתה ט"ו לחדש זה וכו' מאחר שבא לפרש מ"ש וכן לדילוג וסת החדש כיוצא בזה ולכן נראה לפרש דראתה ט"ו לחדש זה אינו מקושר עם מ"ש קודם אלא ענין בפני עצמו הוא שמתחיל מאחר שמ"ש וכן לדילוג וסת חדש כיוצא בזה לא הוצרך לפרשו דמבואר הוא דכעין שכתב בוסתות ההפלגות אתה אומר לענין וסת ימי החדש . ומ"ש ראתה ט"ו לחדש וכו' כבר שילשה לראות בי"ז לחדש היינו לומר שאף ע"פ שפעם ראשון ראתה בט"ו כיון שנמשך ראייתה ימים הרי ראתה בי"ז וכן אתה אומר בוסת שני שאע"פ שראתה בי"ו כיון שנמשך ראייתה ימים הרי ראתה בי"ז כיון שפעם שלישית ראתה בי"ז הרי הוחזקה לראות ג"פ בי"ז ואף ע"ג דשתי ראיות הראשונות לא היה תחלתן בי"ז הרמב"ן לטעמיה דסבר דאם הוסת נמשך שתים או שלש ימים חוששת לכל ימי הוסת דלפי זה כל יום ויום וסת בפני עצמו הוא ואפילו נעקר יום הראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולם וכמו שנתבאר בסימן קפ"ד וכיון שכל יום ויום חשוב וסת כשראתה בפעם ג' בי"ז שהוחזקה לראות ג"פ בי"ז ולפ"ז אתי שפיר שהוצרך לכתוב שנמשכה ראייתה ימים דבעינן שתראה גם בשתי הראיות הראשונות ביום י"ז כדי שכשתראה בחדש שלישי בי"ז בו תהא מוחזקת לראות בי"ז ומ"מ עדיין יש לדקדק למה הוצרך לכתוב שנמשכה ראייתה בראייה ראשונה ד' ימים ובשנייה ב' או ג' הא כשהומשכה ראיה ראשונה ג' ימים והשניה ב' ימים סגי דהו"ל רואה בשתיהן בי"ז . וצריך לתרץ כעין שתירצתי תחלה דלרבותא נקט הכי דשתי הראיות שוות בסוף ימי הראיה שהרי בי"ח הן גומרות לא בעינן שהשלישית ג"כ תגמור בי"ח אלא אפילו לא ראתה אלא יום י"ז הוקבע לה וסת ביום י"ז ומיהו אכתי איכא למידק למה כתב בראיה שניה שנמשכה ב' או ג' לא הוה ליה לכתוב אלא שנמשכה ג' כי היכי דברישא כתב שנמשכה ד' ולא כתב שנמשכה ג' או ד' שהרי יחס הג' להי"ו הוא יחס הד' אל הט"ו ואיפשר דה"ק בין שנמשכה ג' ימים שנמלאת ראיה זו כלה לי"ח כי קמייתא בין שלא נמשכה אלא שני ימים שנמלאת ראיה זו כלה לי"ז וקמייתא לי"ח כיון דבשתיהן ראתה בי"ז הוקבע לה וסת בי"ז אחר זמן שכתבתי כל זה באו לידי הלכות נדה להרמב"ן וכתוב בהן כלשון הזה דילגה ליום כ"א חוששת ליום כ"א וכו' אירע לה ראיה ליום כ"ג קבעה לה וסת לדילוג מכאן ואילך אינה חוששת אלא לדילוגה וכן בדילוג וסת החדש כיוצא בזה היתה רואה חמש וששה ימים רצופים כל יום ויום כוסת בפני עצמו וחוששת לכולן אפילו נעקר יום אחד חוששת לשאר ימים עד שיעקרו כולן אחד וסת קבוע ואחד וסת שאינו קבוע שוין בדבר ראתה ביום ט"ו בחדש ומשכה ראייתה ד' ימים וחזרה והתחילה בששה עשר לחדש הבא וראתה ב' או ג' ימים וביום י"ז שלאחריו ראתה כבר שילשה לראות בי"ז לחדש ואין תולין אותו בוסת הדילוג בלבד עד שתדלג ודאי ולא תהא בהן צד שוה לפיכך חוששת לימים שהשלישה בהן כוסת הקבוע ולשאר הימים כוסת כדילוג עכ"ל וזה מבואר כדברי האחרונים : ומ"ש ואין תולין אותו בוסת הדילוג עד שתשלש כולו בדילוג וכו' פשוט הוא דאדסמיך ליה קאי שכתב ראתה בט"ו לחדש והומשכה ראייתה ד' ימים וכו' כבר שילשה לראות בי"ז לחדש כלומר והוקבע לה וסתה בי"ז לחדש וכמו שכתבתי בפירוש אחרון והוקשה לו דלא הו"ל למימר דהוקבעה לה וסת בי"ז אלא שהוקבע לה וסת לדילוג דהיינו כעין פלוגתא דרב ושמואל בראתה בט"ו ובי"ו

דרכי משה

פעם אחת ועוד האריך ב"י בפי' הרמב"ן ודברי גמגום בהן הרבה והן כפשוטן כאשר כתבתי דלעולם חוששת לשניהם אם לא נעקרה אחד מהן פעם אחת עד שתקבעה אחד מהן ואז אינה חוששת לשני כל זמן שלא קבעה אותו ג"פ הן שתקבע תחילה וסת הפלגות כגון שראתה פעם אחת בהפלגה קודם שמתחלת וסת ימי החודש דאז וסת הפלגה קודם כגון שראתה ר"ח ניסן ולא ראתה בר"ח אייר וראתה יום ב' בו דאז הפלגה ליום ל"א ובר"ח סיון חזרה וראתה וגם ראתה בו יום ד' דאז יש לה ב' הפלגות לל"א ובר"ח חוזרה וראתה בו ביום ה' תמוז דאז קבעה וסת הפלגות ולוסת החודש עדיין לא נקבע ואינה צריכה לחוש עוד לר"ח אב רק לו' באב שהוא וסת הפלגות אבל כל זמן שלא נקבע אחד מזו חוששת לשניהם כל זמן שלא נעקר אחד מהן פעם אחת וה"ה אם קבעה תחלת וסת ימי החודש קודם שתקבע וסת ימי ההפלגה שאינה חוששת לוסת הפלגה לאחר שקבעה וסת ימי החודש כן נ"ל הדברים כפשוטן ולא הארכתי רק שראיתי לב"י שהאריך בזה בקושיות ותירוצים גם כתב שא"א שתקדים וסת הפלגות לוסת ימי החודש או שתעקרנו פעם אחת וכו' ואינו נכון בעיני ועוד דיותר בנקל נוכל למצוא שתקבע הפלגות קודם לוסת החודש כגון שהיא רואה בר"ח ניסן וי"ד בו וחוזרה וראתה לאחר י"ד ורואה ג"כ בר"ח אייר ובי"ב

פרישה

מחמישית והא דצריכין ה' ראיות היינו אליבא דשמואל דסבר דצריכין לדילוג ימי כחדש ד' ראיות כמ"ש לעיל והכא שהוא לדילוג הימים בעי' עוד ראייה אחת משום דהפלגה בדילוג ראשונה אינה ניכר עד ג' ראיות דהיינו דצריכה לראות היום ובעשרים יום ובכ"א ולכן בג' הפלגות ודילוג צריכין ה' ראיות וקשה דלעיל כתב דאם ראתה היום וראתה שנייה לסוף ל"ו שלישית לל"א ורביעית לל"ב קבעה לה וסת לדילוג של הפלגות וצריכין לדחוק ולומר דלעיל דכתב דבד' ראיות סגי כתב אליבא דרב אבל לשמואל דצריך בדילוג ימי החודש ד' ראיות משום דצריך שיהא לפנינו ג' דילוגים ממילא בדילוג הפלגה צריך ה' ראיות והכא דהם דברי הרמב"ן כתב אליבא דשמואל דלעיל כתב רבינו דהרמב"ן ס"ל כשמואל (ואע"פ שהרא"ש פסק ג"כ כשמואל י"ל דרבינו לא נקט מתחילה לכתוב אליבא דהלכתא אלא בא לכתוב דלפעמים איכא הפלגה בדילוג וכתב בקצרה אליבא דרב ממילא למידין דלשמואל היכא דדילגה עוד פ"א לל"ג נמי דינה הכי וק"ל) וכן מ"ש לקמן שנתה ראיותיה ולא השוה אותם כגון ששנתה פ"א ליום ל' והשניה לל"ב והשלישית לל"ד נעקר וסת הראשון כו' משמע דבאופן זה לא קבעה וסת להפלגה אע"ג דהוי ד' ראיות צ"ל ג"כ דהוא אליבא דשמואל אבל א"ל ולחלק בין ל' ול"ב ול"ד לבין ל' ול"א ול"ב דהא לעיל גבי ל' ול"א ול"ב כתב בין שהרחיקה דילוגה הרבה היינו שדלגה לכל הפחות לב' ימים וכ"כ שם בש"ע בהדיא וי"ל ג"כ דלעיל מיירי נמי בה' ראיות וה"ק כגון שראתה היום ר"ל שראתה היום בהפלגה כ"ס ימים וראייה שנית לסוף ל' והוא הפלגת שנייה בדילוג וכן שלישית וקאי הכל אהפלגות ולא אראיות דא"כ פעם שנייה מיבעי ליה וקמ"ל דבעי הפלגות שוות ועד"ר : (לח) מכאן ואילך אינה חוששת אלא לדילוגם פי' אינה חוששת אלא ליום כ"ד לראייה חמישית וליום כ"ה לראייה ששית וליום כ"ו לראייה שביעית וכן לעולם ב"י : (לט) וכן לדילוג וסת החודש כיוצא בזה ר"ל בד' ראיות : (מ) ראתה ט"ו לחדש זה כו' דין בפני עצמו הוא והוא ג"כ מדברי הרמב"ן (ולא כמו שרצה להבין הב"י בתחילה ע"ש עכ"ה) : (מא) והומשכה ראייתה ד' ימים כו' נראה דלכך אמר ד' ימים דהיינו גם יום י"ח לאשמועינן דאע"ג דיום י"ז הוא אינו תחלת ראיית העונה ולא סופה אפ"ה נקבעת הוסת בי"ז דהרמב"ן לטעמיה דס"ל דכל יום ויום כוסת בפני עצמו (וכן הביא ב"י להרמב"ן ע"ש ולפ"ז צ"ל דרבינו העתיק ל' הרמב"ן וליה לא ס"ל דהא ודאי כהרא"ש ס"ל דפליג עם הרמב"ן בהא וכמ"ש רבינו בסימן קפ"ד דס"ל כהרו"ה והרשב"א דלא אמרינן כל יום וסת בפני עצמו ע"ש וכ"כ ב"י ג"כ כאן) וכמ"ש לעיל בסימן קפ"ד בשמו וזהו שכתב ג"כ אח"כ וראתה ב' או ג' ימים לומר דאין חילוק ביום י"ז בין אם הוא סוף עונה או לא אבל אם גם בפעם ג' כלתה ראייתה בי"ח או היתה חוששת גם לי"ח שבא בחודש שאחריו וגם א"כ לאשמועינן דפשיטא הוא כיון שהושלש גם היא סוף ראייה של עונה וגם י"ז לא הוי מדוש במה שאין תולין אותו בוסת הדילוג בלבד שכיון שאנו רואין שבי"ח סוף ראיותיה ולא הוי לדילוג למה כתלה י"ז בדילוג לחוד ולא כתלה אותו ג"כ בראיות שוות לימי החודש וק"ל וכעין זה כתב נמי ב"י : (מב) כבר שילשה לראות בי"ז לחודש פי' וחוששת ג"כ לי"ז בחודש שאחריו כיון שגם בב' ראיות הראשונות ראתה בי"ז שכל יום ויום כוסת בפני עצמו אע"פ שנעקר יום א' חוששת לשאר ימים (ואע"ג דאין כאן אלא ג' ראיות מ"מ מאחר דראייתן בימי החדש בשוה כ"ע מודו דסגי בג' ראיות כמ"ש לעיל עכ"ה) : (מג) ואין תולין בו בוסת הדילוג בלבד כו' לסוף בי"ס לחדש שאחריו לחוד :

(מד) [ז] ולשאר הימים כוסת הדילוג עד כאן בהן כוסת הקבוע (מה) היתה רגילה לראות ליום כ' ושינתה ליום ל' זה וזה אסורין (מו) וכשיגיע יום כ' לראיית ל' אסורה משום וסת הראשון ואם לא תראה בו חוששין ליום ל' שינתה פעמיים ליום ל' זה וזה אסורין ג"פ ליום ל' הותר יום כ' [מו] ונאסר יום ל' ואם לאחר ששינתה פעם או פעמיים ליום ל' ראתה לסוף כ' חזר וסת של כ' למקומו (מח) [ח] והותר ל' שינתה ראיותיה ולא השוה אותם כגון ששינתה פ"א ליום ל' (מט) והשני לל"ב (נ) והשלישית לל"ד נעקר וסת הראשון (נא) ואין לה וסת כלל (נב) [ט] ואם הפסיקה ולא ראתה משעבר עליה יום עשרים ובדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לעולם חזרה

ובי"ו ובי"ז דכל שראתה ג"פ בענין זה אחר שהיה לה וסת קודם שהתחילה לשנות לד"ה קבעה לה וסת לדילוג וה"נ הו"ל למימר דקבעה לה וסת לדילוג וניחא ליה דהתם מיירי בשלא ראתה בכל ראייה אלא יום אחד בלבד שנמצא שהוא וסת של דילוג גמור בלי שום לד שוה כלל אבל היכא דאיכא לד שוה חיישינן שמא הוקבע לה וסת שוה ג"כ וחוששת לשניהם והכא כיון דאיכא יום שבעה עשר שפילשה לראות בו הוקבע לה וסת בי"ז ואינו נעקר עד שיעקר ממנה ג"פ וכן הוקבע לה ג"כ וסת הדילוג ואינו נעקר עד שיעקר ממנה ג"פ דכיון דראתה בט"ו ובט"ז ובי"ז דהוי וסת הדילוג צריכה לחוש לי"ח שבחדש הבא ולי"ט שבחדש שלאחריו וכו' בחדש שלאחריו וכן לעולם כי הויא דרב ושמואל וגם צריכה לחוש לעולם לי"ז בחדש שכיון שנקבעו לה שני וסתות אלו וסת השוה ווסת הדילוג צריכה לחוש לשניהם לעולם עד שיעקרו אם האחד נעקר וחבירו לא נעקר אותו שנעקר אינה חוששת לו אבל חוששת לאותו שלא נעקר. ומ"ש לפיכך חוששת לימים שהשלישה בהן כוסת קבוע ולשאר הימים כוסת הדילוג וסת הקבוע היינו יום י"ז שהוא וסת השוה נקרא קבוע לפי שהוסתות הקבועים על הרוב הם שוים וקאמר שחוששת ג"כ לשאר הימים כוסת הדילוג דהיינו יום י"ח לחדש הבא ויום י"ט לחדש שלאחריו ויום כ' לחדש שלאחריו וכן לעולם וכמ"ש :

ומיהו כבר נתבאר דהיינו לדעת הרמב"ן שסובר שחוששת לכל ימי המשך הוסת וכמו שכתבתי אבל לדעת הרז"ה והרשב"א והרא"ש שאף ע"פ שנמשך הוסת שלשה או ד' ימים אינה חוששת אלא לעונה ראשונה של וסת בלבד וכמו שנתבאר בסימן קפ"ד בכהון דידן אינה חוששת אלא לוסת הדילוג בלבד דאין כאן וסת שוה כלל. ונראה שמפני כך לא הביא הרשב"א בת"ה דברי הרמב"ן אלא שמאחר שנחלק עליו ואמר שאין לחוש לימי משך הוסת לא רצה להביא דין זה שנמשך לדעתו כיון דס"ל דלא קי"ל כוותיה: היתה רגילה לראות ליום כ' ושינתה ליום ל' זה וזה אסורין וכו' עד והותר ל' בסוף פ' האשה (סג:) תנן היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה ליום כ' זה וזה אסורים שינתה פעמיים ליום כ' זה וזה אסורים שינתה ג"פ ליום כ' הותר ט"ו וקבעה לה יום כ' ותניא בגמרא (סד.) היתה למודה להיות רואה יום כ' ושינתה ליום ל' זה וזה אסורים הגיע יום כ' ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום ל' הגיע יום ל' וראתה הגיע יום כ' ולא ראתה והגיע יום ל' ולא ראתה הגיע יום כ' וראתה הותר יום ל' ונאסר יום כ' מפני שאורח בזמנו בא ופירש"י הגיע יום ל' ולא ראתה הגיע יום כ' וראתה הותר יום ל' העתיד לבא דהא איעקר מינה ואע"ג דקבעתיה תרי זימני מיעקר בחדא זימנא ונאסר יום כ' הבא שהרי למודה בכ' ולא עקרתו אלא בג"פ שהרי עקירה של כ' האחרונה שלא ראתה שאחר הל' השניים לאו עקירה היא שהרי לא שינתה ליום ל' השלישית ולא ראתה עד כ' לחדש כוסתה מפני שאורח זה בחזר לשוב ביום כ' בזמנו הראשון בא. וז"ל הרא"ש הותר יום ל' ונאסר יום כ' ואע"פ שלא ראתה ג"פ ביום כ' לא נעקר יום כ' כיון שלא ראתה יום ל' כמו שהתחילה כבר פעמיים ואם אשה מדלגת וסת אחת פעמיים או ג"פ ואינה רואה בנתיים לזמן אחר וחוזרת לראות לזמן הוסת לא נעקר הוסת לכך עד שתקבע לה וסת עכ"ל וכל דבריו בכלל דברי רש"י: ומ"ש וכשיגיע יום כ' לראיית ל' סוף פרק בנות כותים (לט:) איפליגו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דרב פפא סבר דהא דאמרינן שאם היתה למודה לראות בכ"ב ושינתה ליום כ"ו שחוששת ליום כ"ב האי יום כ"ב דאסרינן עלה מיום כ"ב מנינן כלומר לאו כ"ב לראיית דילוגה שהוא כ"ז אלא כ"ב ליום שהיתה ראויה לראיית למודה ורב הונא בריה דרב יהושע סבר דכ"ב מנינן לראיית דילוגה מכ"ז ומשמע התם דהלכה כרב הונא בריה דרב יהושע וכן פסק הרשב"א ז"ל: שינתה ראיותיה ולא השוה אותם כגון ששינתה פ"א ליום ל' וכו' נעקר וסת הראשון ואין לה וסת כלל כלומר ואינה חוששת לשום יום אלא ליום ל' לראיה אחרונה כמו שנתבאר שמי שאין לה וסת חוששת לעונה בינונית דהיינו ל' יום וא"ת כיון שראתה פעמיים בדילוג שני ימים הו"ל לחוש ליום ל"ו י"ל שמאחר שלא ראתה בדילוג אלא ב"פ אינה צריכה לחוש כלל שכבר נתבאר שוסת הדילוג כל זמן שלא הוקבע בג"פ אינה חוששת לו כלל: ומ"ש ואם הפסיקה ולא ראתה משעבר עליה יום כ' ובדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לעולם פי' ה"ה אם לא שינתה ראיותיה אלא שהפסיקה מלראות ג' עונות שוב אינה חוששת לפי שאין לה וסת. וז"ש משעבר עליה כ' יום כלומר ג"פ כ' יום כעין שינוי הראיות שכתב בסמוך דהוי בג"פ שוב אינה חוששת לעולם ליום כ' דאין לה וסת והיינו מדתנן בפ"ק דנדה (ז:) ר"א אומר כל אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה אלמא במסולקת מחזיקי' לה כבתולה ומעוברת ומניקה וכיון שכן אף זו אינה חוששת לוסת כשם שהם אינן חוששות מפני שחזקתן מסולקות דמים הן. ומיהו יש לתמוה למה פסק כר"א דהא משמע התם דלכתחילה לא פסקינן כוותיה שלא בשעת הדחק : **ומ"ש** משעבר עליה יום כ' ובדקה ולא ראתה הוא ממה שנתבאר בסימן קפ"ד דאשה שהגיע שעת וסתה אסורה עד שתבדוק אלמא דאין מוציאה מחזקת טומאה אלא בדיקה ומיהו עברו כמה ימים ואחר כך בדקה היא בחזקת טהורה

י"ו ולא ראתה בי"ח שוה לבתרייתא לעולם קבעה לה וסת בי"ז : כתב ב"י הרמב"ן לטעמיה אזיל דחוששת לכל ימי המשך הוסת כדלעיל בסי' קפ"ד אבל להחולקים עליו שם דאינה חוששת אלא לעונה ראשונה של וסת בלבד בג"ד אינה חוששת אלא לוסת הדילוג בלבד דאין כאן וסת שוה כלל ע"כ ול"ע דבספר בעלי הנפש להראב"ד הכריע כאן דאינה חוששת אלא לוסת הדילוג בלבד ואע"ג דס"ל כהרמב"ן דחוששת לכל ימי המשך הוסת כדלעיל בסימן קפ"ד ונתן טעם לשבח וזה לשונו וי"א כיון דמן הדין אינה קובעת בתוך ימי נדתה אלא מספק שופעת או מדלפת נאסרו כעונה א' עתה בזה כיון דאזין לה דקא קבעה בדילוג אמרינן איגלאי מילתא דהנך יומי בתראי דוסת טפילה הוו לקמאי הלכך בכה"ג נמי אמרינן הותרו הראשונים ואינה חוששת בחדש הרביעי אלא בי"ח והותר י"ז ובחדש החמישי חוששת לי"ט והותר י"ח וכן כולן ומסתברא כוותיה עכ"ל. ולענין הלכה כיון דקי"ל כהחולקי' על הרמב"ן בוסת הנמשך כמה ימים אינה חוששת אלא לעונה ראשונה בלבד כדלעיל בסימן קפ"ד א"כ כאן נמי אינה חוששת אלא לוסת הדילוג בלבד ותו דהלא אף הראב"ד דס"ל כהרמב"ן דחוששת לכל ימי המשך הוסת דכולן נאסרו כעונה אחת הכריע כאן דאינה חוששת אלא לוסת הדילוג בלבד והכי נקטינן וכ"כ הרב בהגהות ש"ע דכן עיקר : היתה רגילה לראות ליום כ' פי' שהיה לה וסת קבוע לראות מכ' לכ' ושינתה ליום ל' וכו' והוא משנה וברייתא סוף פ' האשה והעתיקו ב"י. ומ"ש וכשהגיע יום כ' לראיית שלשים וכו' בסוף פ' בנות כותים איפליגו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע בהא מילתא ואסיקנא דכי אתו רבנן וכל נחותי ימא אמרוה כרב הונא בריה דרב יהושע דחוששת למנות לראיית דילוגה שראתה עכשיו אבל לא למנות ליום שהיתה ראויה לראיית למודה ועיין במ"ש לעיל אדברי הרמב"ן אבל ואם לא ראתה חוששת לתשעה בו סוף סעיף ט"ו : **שינתה** ראיותיה ולא השוה אותם וכו' פי' אף ע"פ דשינתה ראיותיה ג' פעמים ונעקר וסת הראשון בג' פעמים אפ"ה אין לה וסת כלל ואינה חוששת כלום להפלגת הדילוג שדלגה פעם אחת כיון שלא הוקבע בג' פעמים כדלעיל וב"י כתב בכאן שראתה פעמיים בדילוג וכו' וליתא בהרי אין כאן כי אם שלשה ראיות ל' ול"ב ול"ד ואין כאן אלא דילוג אחד כמו שנתבאר לעיל בדברי הרמב"ן דוסת ההפלגות בדילוג לא נקבע אלא בחמשה ראיות דאע"ג דכאן נמי היה לה וסת דלמודה לראות לעשרים יום ודלגה לל' אין ראיית עשרים מן המנין כיון דאינו שוה לדילוגים מל' לל"ב ולל"ד שהרי דילגה מכ' לל' וצריך אתה לחמשה ראיות דל' ול"ב ול"ד ול"ו ול"ח אז נקבע הוסת בג' דילוגים שווים וא"כ כשלא ראתה אלא ל' ול"ב ול"ד אין כאן אלא דילוג אחד :

ומ"ש נעקר וסת הראשון ואין לה וסת כלל כתב ב"י וז"ל כלומר ואינה חוששת לשום יום אלא ליום ל' לראייה אחרונה כמו שנתבאר שמי שאין לה וסת חוששת לעונה בינונית דהיינו ל' יום עכ"ל ומיהו ודאי דחוששת נמי ליום ל"ד לראייה שלישית וכמ"ש הרמב"ן דילגה ליום כ"א חוששת ליום כ"א וכו'. והא דקאמר ואין לה וסת כלל היינו לומר דאין לה וסת קבוע כלל ולפי דבריסא היכא דשינתה וראתה ג' פעמים ליום ל' כתב רבינו דנעקר וסת הראשון וקבעה לה וסת של ל' לפיכך הכא בסיפא קאמר דנעקר וסת הראשון ולא קבעה לה וסת כלל אלא דינה ככל אשה שאין לה וסת דאינה חוששת אלא ליום ל' לראייתה וחוששת נמי להפלגה שבין ראייה האחרונה ובין זו שראתה עכשיו ומ"ת האי שנעקר וסת הראשון לאו לגמרי נעקר קאמר כמו שיתבאר בסמוך בס"ד: ואם הפסיקה ולא ראתה וכו'. פי' תחלה היה מחלק בין שינתה מוסת הקבוע שהיתה למודה לראות ליום עשרים ושינתה לראות ביום ל' פעמיים או שלש ובין שינתה לראות ליום ל' ול"ב ול"ד ועכשיו קאמר היכא דהפסיקה מלראות ליום כ' ולא ראתה א"כ כלל דהיינו שלא שינתה לראות לא ליום ל' ולא לל"ב ול"ד ולא לשום הפלגה אלא לא ראתה כלל שוב אינה חוששת לעולם ליום כ' : וכתב ב"י וז"ל פי' הכי הוא אם לא שינתה ראיותיה אלא שהפסיקה מלראות ג' עונות שוב אינה חוששת לפי שאין לה וסת וז"ש משעבר עליה כ' יום כלומר ג' פעמים כ' יום כעין שינוי הראיות שכתב בסמוך דהוי בג' פעמים שוב אינה חוששת לעולם ליום כ' דאין לה וסת והיינו מדתנן פ"ק דנדה ר"א אומר כל אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה אלמא במסולקת מחזיקין לה כבתולה ומעוברת ומניקה וכיון שכן אף זו אינה חוששת לוסת כשם שהן אינן חוששות

מפני

פרישה

(מד) ולשאר הימים כוסת הדילוג פי' שאם תראה בפעם הרביעי בי"ח לחדש תקבע דאל"כ הלא אינה קובעת וסת בדילוג עד פעם הרביעי שהרי הרמב"ן גופיה פסק לעיל הלכה כשמואל וא"ל שתעקר וסת החדש שהוא לי"ז בחדש דמאחר שקבעה בג"פ אינו נעקר אלא בג"פ ולפ"ז מיושב מה שקרא יום י"ז וסת הקבוע דמשמע דוסת הדילוג עדיין אינו קבוע ודוק היטב ולא כדברי מהר"י קאר"ו מ"ו ועד"ר : (מה) היתה רגילה לראות ליום עשרים פי' בוסת הקבוע : (מו) וכשיגיע יום כ' כ"ל דגרסינן דכשיגיע בדלי"ת. ומ"ש לראיית שלשים כו' אבל לא פשרה ימים אחר ראיית שלשים שהוא ב"פ עשרים אחר ראיית כ' שנקבעת כבר דלעולם אינה מונה אלא אחר ראייה והרי כאן לא ראתה עד אחר ל' וק"ל : (מז) ונאסר יום שלשים גם לפני זה נאסר שלשים אלא ר"ל שמהיום קבעה וסת ביום ל' ושם איסור עליו לגמרי דאפילו אם לא הרגישה דם ביום ל' אסורה עד שתבדוק נפשה וכמ"ש לעיל. ומ"ש רבינו ראתה לסוף עשרים אינו ר"ל לסוף עשרים הסמוכים אחר הראייה דיום ל' אלא ה"ק אם חזרה לראות אימת שיהיה ויעלה המספר שיהיה ראיות כ' הן למספר פעם אחת כ' או ב"פ או ג"פ חזר כו' וק"ל ועד"ר : (מח) והותר שלשים כיון דקבעה וסת ראשונה הלכך לא חיישינן שמא תראה גם ביום ל' ועד"ר : (מט) והשנית לל"ב והשלישית לל"ד כו' פי' מ"ש לעיל בסמוך ומ"ש לל' ולל"ב ולל"ד ה"ה ל' ול"א ול"ב (ואינה חוששת עד שתראה גם אח"כ בל"ג דאז קבעה וסת לדילוגין בה' ראיות עכ"ס) ומ"מ צ"ע למה נקט בכה"ג ועמ"ש (בדרישה ס"ק ל"ז) שבזה נתיישב הא ג"כ : (נ) והשלישית לל"ד נעקר וסת הראשון ואז יש לה ב' תשעות כמ"ש הרמב"ן לעיל : (נא) ואין לה וסת כלל ז"ל ב"י כלומר ואינה חוששת לשום יום אלא ליום ל' מראייה אחרונה כמ"ש דמי שאין לה וסת חוששת לעונה בינונית וא"ת כיון שראתה פעמיים בדילוג שני ימים הו"ל למיחש לדילוג ל"ו י"ל מאחר שלא ראתה בדילוג אלא ב"פ א"צ לחוש כלל כמ"ש שוסת הדילוג כל זמן שלא הוקבע בג"פ אינה חוששת לו כלל : (נב) ואם הפסיקה ולא ראתה משעבר כו' פי' אם לא שינתה ראיותיה אלא שהפסיקה

דרישה

שבזה מיושב דברי רבינו אבל הש"ע נשאר בצ"ע לפ"ז עכ"ס) : [ז] ולשאר הימים כוסת הדילוג פי' שאם תראה בפעם כו' אבל ב"י פי' דר"ל שחוששת גם לוסת הדילוג שקבעה בג"פ הללו ואפי' לשמואל ומיירי שהיה לה וסת קודם שהתחילה ושנתה דמודה בה שמואל ומה שקרא לוסת ההפלגה וסת קבוע לפי שהוסתות הקבועים על הרוב הם שוים : [ח] והותר שלשים כיון דקבעה וסת ראשונה ועיין בס"פ האשה והביא הב"י לשון הגמרא ולשון רש"י והרא"ש שכתבו ז"ל היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושנתה ליום ל' זה וזה אסורים הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום ל' הגיע יום ל' וראתה הגיע יום כ' ולא ראתה והגיע יום ל' ולא ראתה הגיע יום כ' וראתה הותר יום ל' ונאסר יום כ') גירוש כשהיא מתחילה היום כ' יום קבוע וידוע בחדש מש"ה חוזרת לחשוש בראיית כ' לחדש זה וכן פירש"י שם) מפני אורח בזמנו בא עכ"ל הברייתא וע"ז כתב רש"י והרא"ש דאע"ג דלא ראתה ג"פ ביום כ' מ"מ לא נעקר עשרים כיון שלא ראתה ג"פ ביום ל' אלא ב"פ כו' ועיין בב"י סוף דף קל"ב בד"ה היתה רגילה כו' שהביאו. וא"כ רבינו הו"מ לאשמועינן רבותא לכתוב דאפי' לא ראתה ג"פ ביום כ' וגם ראתה בנתיים ב"פ ביום ל' אפ"ה כשחוזרת וראתה ביום כ' חוזר יום כ' למקומו והותר ל' י"ל דמש"ר ואם לאחר ששינתה פעם או פעמיים ליום ל' ראתה לסוף עשרים חזר וסתה של עשרים כו' ר"ל דאף דלא ראתה בנתיים ג"פ בכ' ואדלעיל מיניה קאי וק"ל : [ט] ואם הפסיקה ולא ראתה משעבר כו' מורה לראות חוששת ליום עשרים קאי בין לשינתה ראיותיה כו' ומביא ב"י ראייה לדין זה מדברי רש"י ורא"ש ומוכח משם בהדיא דלא אמרינן דחזרה לוסת הראשון אלא כשחזרה וראתה באותו יום שהיתה רגילה לראות תחילה כגון בעשרים לחדש דהיינו שהתם קאי באשה שהיתה לה וסת תחילה בימי החודש ווהו הדין שכתב רבינו אחר זה אבל דין זה קאי אקבעה בהפלגה ואין לראייתה יום מיוחד בחדש לכן בהפסיקה וחזרה צ"ל דראתה ב' ראיות וק"ל אבל מ"ו פי' בענין אחר וכתב פ"ש רבינו ואם הפסיקה ולא ראתה משעבר עליה יום עשרים כו' קאי על ראיית יום עשרים

(נג) חזרה לראות חוששת ליום כ' מראייה זו שעדיין לא נעקר וסת הראשון ממקומו בין אם פסקה מלראות או ששינתה בראיות שאינן שוות (נד) שלעולם לא נעקר וסת הראשון ממקומו עד שתקבענו בג' ראיות שוות: כעקירת וסת ההפלגות כן עקירת וסת החדש (נה) אלא שזו חוששת ליומה וזו חוששת לר"ח (נו) כיצד היתה רגילה לראות בראשי חדשים ועבר עליה ר"ח ולא ראתה חוששת לר"ח עד שיעברו עליה ג' ראשי חדשים עברה עליה ג' ראשי חדשים ולא ראתה אינה חוששת להם חזרה וראתה בר"ח חזר

מפני שחזקתן מסולקות דמים הן ומיהו יש לתמוה למה פסק כר"א דהא משמע התם דלכתחילה לא פסקינן כוותיה שלא בשעת הדחק עכ"ל נראה דהוה קשיא ליה דהי לא איירי בהפסיקה ג' עונות אמאי אינה חוששת ליום כ' שקבעה לה כבר הלא אין וסת קבוע נעקר אלא בדעקרתו ג' פעמים וראיתי למהר"ש לוריא ז"ל שחלק עליו וכתב ואני אומר דאין הטעם בכאן משום דהוי כמסולקת מדמים ולא איירי הכא בדהפסיקה שלשה עונות בדוקא אלא אפילו כשהפסיקה פעם אחת לגמרי ולא שינתה ראייתה כלל שוב אינה חוששת לאותו יום לעולם וכדמשמע הלשון להדיא והטעם דאינה חוששת ליום כ' הבא משום דאין כאן הפלגה של כ' כיון שהפסיקה ולא ראתה ואם ניחוש ליום עשרים הוי הפלגה ארבעים מראייה האחרונה דאין סברא לומר דחשבינן אותו היום שהפסיקה ולא ראתה דהוי מקרה וכאילו ראתה דמי דסוף סוף לא ראתה ולא דמי לשינתה ראייתה ליום אחר כגון ל' דחוששת ליום עשרים הבא אחר ראיית שלשים דהוי זמן הפלגת ראייתה דוסת הקבוע כדלעיל אבל באינה רואה כלל לא שייך לומר הפלגה ומש"ה כתב לעיל דהיכא דשינתה מכ' לל' דכשיגיע יום עשרים לראיית שלשים אסורה ולא אמרינן דחוששת ליום העשירי שלאחר ראיית ל' שהוא יום כ' לוסת הראשון שהיה ראוי לבא אלמא דמסתברא לן טפי למיתלי בראייה מלמיתלי ביום שהיתה ראויה לראות וכדרב הונא בריה דרב יהושע ס"פ בנות כותים ולא כרב פפא א"כ כ"ש היכא דליכא ראייה כלל דלא תלינן במאי דלא בא לעולם ולפיכך בחזקת טהורה היא ואינה חוששת אפילו לעונה בינונית דהיינו ל' יום לראייה האחרונה דדוקא באשה שאין לה וסת קבוע הוא דאמרינן הכי אבל זו שיש לה וסת קבוע אלא שהפסיקה מלראות ביום הקבוע אין לנו לחוש כלל שתשנה ראייתה ליום ל' מאחר דליכא ריעותא לפנינו : ומ"ש הטור חזרה לראות חוששת ליום כ' מראייה זו וכו'. מיירי אפילו הפסיקה מלראות בג' עונות נמי חוששת ליום כ' דלעולם כל היכא שהפסיקה וחזרה לראות חוזרת לוסתה הראשון וחוששת לו מראיה זו אלא דבהפסיקה ג' עונות הוי מסולקת מדמים אינה חוששת אלא ליום כ' מראייה זו דתלינן דחזרה לוסת הראשון אבל בדלא הפסיקה שלשה עונות וראתה חוששת נמי לשיעור

טהורה אם מצאה טהורה כמבואר שם : שה שאמר חזרה לראות חוששת ליום כ' מראיה זו וכו' מפורש בדבריו דקאי בין לשינתה ראיותיה ולא השוה אותם בין להפסיקה ולא ראתה דאמרינן בהו שנעקר הוסת ואין לה וסת כלל וקאמר דהא דאינה חוששת ליום כ' דוקא בשלא חזרה לראות [בו אבל אם חזרה לראות בו אפילו בפ"א חזר לקביעתו הראשון וחוששת לו תמיד עד שיעקר ממנה ג"פ דאע"ג דאם שינתה ג"פ לראיות שוות נעקר וסת הראשון לגמרי שאף אם תחזור ותראה בו אינו חוזר לקביעותו עד שתראה בו ג"פ היכא דשינתה לראיות שאינן שוות או שהפסיקה ולא ראתה אף ע"פ שנעקר וסת הראשון מכל מקום בפעם אחת שתחזור לראות בו חוזר לקביעותו הראשון לגמרי ונראה שלמד רבי' כן ממה שנתבאר בסמוך בשם רש"י והרא"ש בס"פ האשה שאם אשה דילגה וסת א' פעמיים או ג' ולא ראתה בנתיים לזמן אחר וחזרה לראות לזמן הוסת לא נעקר הוסת בכך עד שתקבע לה וסת ולמד משם לשינתה לראיות שאינן שוות. ומ"ש כעקירת וסת ההפלגות כן עקירת וסת החדש וכו' מבואר הוא שזה גמר הענין שכתב בסמוך דכשפסקה לראות שלשה עונות או ששנתה ראיותיה ג"פ לראיות שאינן שוות אף על פי שנעקר הוסת הראשון בכך ואינה חוששת לו עוד מ"מ אם חזרה וראתה בוסתה הראשון חוזר הוסת הראשון למקומו אע"פ שנעקר ג"פ כיון שלא הוקבע וסת אחר בראיות שוות חוזר הוא למקומו בפעם אחת וקאמר השתא שדין עקירת וסת ההפלגות הוא שוה לעקירת וסת החדש ואין ביניהם אלא שזו חוששת ליומה כלומר ליום ההפלגה ואין לה עסק עם מספר ימי החדש וזו חוששת למספר ימי החדש ואין לה עסק עם יום ההפלגה והלכך גם בפסקה מלראות ג' עונות או ששינתה ראיותיה ג"פ לראיות שאינן שוות שוה דין וסת החדש לדין וסת ההפלגות ומפרש ואזיל כיצד היתה רגילה לראות בר"ח ועבר עליה ר"ח ולא ראתה וכו' וה"ה לשינתה ראיותיה ג"פ לראיות שאינן שוות שאם חזרה וראתה בר"ח חזר הוסת למקומו אלא דחדא מינייהו נקט וה"ה לאידך :

ההפלגה מראייה האחרונה עד ראייה זו שראתה עכשיו כמ"ש הטור לעיל דזה וזה אסורים וחוששת ליום כ' וליום שלשים וה"ה לארבעים וחמשים דאילו עברו ג' עונות אינה חוששת להפלגה זו כיון דמסולקת מדמים כדפרישית . ולא דמי לוסת דחדש דאם עבר עליה ר"ח ולא ראתה חוששת לר"ח הבא עד שיעברו עליה שלשה ר"ח ולא תראה דצריך לעקרו ג' פעמים ואם לא עקרתו ג' פעמים תלינן דמקרה היה דלא ראתה בר"ח שעבר וחוששת לר"ח הבא אבל בוסת ההפלגה מיד כשהגיע יום עשרים והפסיקה ולא ראתה אין כאן וסת לאותו יום דהפלגה תלויה בראייה שאחרי ראייה זו והיא אינה יודעת לאיזה יום היא מפלגת ודוק כנ"ל עיקר ולא כמ"ש ב"י עכ"ל וכל דבריו ברורים וישרים ונכוחים למוצאי דעת והכי נקטינן והב"י גופיה כתב בסוף סימן זה אבל מ"ש רבינו עברו ימי העיבור וההנקה וכו' אבל אם היה וסתה וסת ההפלגה אי אפשר לחוש עד שתחזור לראות וז"ל שהרי אין כאן עכשיו שום ראייה שנשער בהפלגה ממנה עכ"ל והא דכתב רבינו בתחלת סימן זה דבין בוסת החדש ובין בוסת דהפלגות אם לא עקרתו בג' פעמים צריכה לחוש לו לא איירי בהפסיקה פעם אחת ולא ראתה ליום עשרים דצריכה לחוש לו כשיגיע עוד עשרים דהיינו ארבעים יום מראייה האחרונה דהא ודאי ליתא דפשיטא דא"צ לחוש בדלא ראתה כלל כדפרי' אלא מיירי בשינתה ראייתה וראתה ליום אחרון וקאמר דצריכה לחוש להפלגת עשרים מראייה זו שראתה עכשיו דלא נעקר בפעם אחת ואף ע"ג דבכה"ג צריכה נמי לחוש להפלגה שמראיה האחרונה עד ראייה זו כדקאמר היתה רגילה לראות ביום כ' ושינתה ליום שלשים זה וזה אסורין הא דקאמר צריכה לחוש לו לא אתא לאורויי דיוקא דאינה צריכה לחוש לחששא אחרת אלא לגופיה איצטריך דצריכה לחוש לו ולא נעקר בפעם אחת אבל לא איירי בהפסיקה ולא ראתה כלל. וכן מ"ש לשם מיהו אע"פ שחוששת לו נעקר בפעם אחת וכו' הא דקאמר ולשלישית לא ראתה אינה חוששת לו עוד אין רצונו לומר דהפסיקה ולא ראתה כלל דא"כ אפילו לקביעות וסת שקבעתו כבר בג' פעמים נמי אינה חוששת אלא ה"ק ולשלישית לא ראתה אבל שינתה ראייתה להפלגה אחרת אינה חוששת לזה הוסת שלא קבעה לו שלשה פעמים וז"ש אינה חוששת לו עוד משום דבקבעה ג' פעמים והפסיקה וראתה לזמן אחר חוששת לזמן הראשון אבל לזה אינה חוששת עוד אף לאחר שתחזור ותראה. ולכן מ"ש לשם ב"י ע"ש הראב"ד שכתב שם וז"ל עוד יש הפרש בין וסת קבוע לשאינו קבוע כיון שעבר עליה אותו היום ולא ראתה נעקר לגמרי בפעם אחת ואע"פ שלא שינתה לוסת אחר וכו'. אין ר"ל שעבר עליה אותו היום ולא ראתה שוב כלל אלא ר"ל דעבר עליה אותו היום ולא ראתה בו ביום ואח"כ חזרה וראתה להפלגה אחרת אע"פ שלא שינתה לוסת אחר כלומר שלא קבעה לה וסת אחר אפ"ה נעקר לגמרי בפעם אחת משא"כ בוסת הקבוע וכו' וע"ש :

חזרה לראות וכו'. היכא לתמוה דדברי רבינו סותרים זה את זה תוך כדי דבור דכתב תחלה בשינתה ראיותיה דנעקר וסת הראשון וכאן כתב בשינתה ראיותיה דאינו נעקר וצ"ל דתחלה לא אמר דנעקר אלא לענין שתהא חוששת לו דהויא לה כאשה שאין לה וסת כלל דאינה חוששת אלא ליום ל' לראייתה וגם חוששת להפלגה שבין ראייה אחרונה של וסת הראשון לראיה זו ששינתה עכשיו וראתה בזמן אחר אבל א"צ לחוש להפלגת וסתה הראשון כיון שנעקר בג' פעמים ולא ראתה בו אבל כאן מדבר היכא דשינתה ראיותיה ג' פעמים וחזרה לראות בסוף עשרים דאפילו בפעם אחת בלבד חזר הוסת למקומו וחוששת לו כבראשונה וצריכה עוד שלשה לעקרו דכיון דלא קבעה לה וסת אחר וחזרה לראות בזמן שראתה בתחלה דהיינו דאיכא הפלגת עשרים בין שתי הראיות חזר הוסת לאיתנו הראשון גם מדברי ב"י נראה שמפרש כך ע"ש :

בעקירת וסת ההפלגה וכו'. הב"י פי' דה"ק אין ביניהם אלא שזו חוששת ליומה כלומר ליום ההפלגה ואין לה עסק עם מספר ימי החדש וזו חוששת למספר ימי החדש ואין לה עסק עם יום ההפלגה וקשה דהא פשיטא היא ולא היה צריך לכתבו ותו דהיאך תלה רבינו דבר זה בעקירת הוסת שאמר כעקירת וסת זה כך עקירת וסת זה אלא שזו חוששת ליומה מה ענין עקירת וסת לחששת הוסת ותו דכשהיא חוששת לוסת אינו אלא בדלא עקרה לוסת ובעקרה לוסת אינה חוששת לו ולא דמיין להדדי אלא כי אוכלא לדנא ונראה דה"ק כעקירת וסת זה כך עקירת וסת זה לכל דיניו ואין ביניהם לענין עקירה אלא דבר זה דוסת ההפלגה אינה חוזרת לחוש לוסתה לאחר שעקרה אותו ולא ראתה בו ביום אלא ליומה כלומר אלא כשחוזרת לראות ליום עשרים שהיתה למודה לראות בו אבל כשלא חזרה לראות ליומה אינה חוששת לו לעולם כדלעיל משא"כ בר"ח דאע"פ שעבר עליה ר"ח ולא ראתה ואח"כ עקרה אותו אפ"ה בר"ח הבא אחריו חוששת לו עד שיעברו עליה ג' ר"ח ומפרש ואזיל כיצד וכו' עד ועבר עליה ר"ח ולא ראתה חוששת לר"ח דהיינו מה שביניהם לענין עקירת הוסת וכדפרישית : **ומ"ש** עד שיעברו עליה ג' ר"ח דמשמע דאם עברו עליה ב' ר"ח זה אחר זה חוששת לשלישי אין זה אלא היכא דקבעה לה וסת כבר לראות בג' ר"ח זה אחר זה דאינו נעקר אלא בג' עקירות אבל היכא דלא קבעה לה וסת דר"ח בג' פעמים אלא פעם א' או פעמיים ראתה בר"ח דחוששת לר"ח השני או השלישי הסמוך לר"ח זה שראתה בו התם ודאי אם לא ראתה בר"ח הסמוך לו שוב אינה חוששת לר"ח הבא אחריו דמה שלא ראתה בר"ח הסמוך לו הויא עקירת וסת שאינה קבוע בפעם אחת וכ"כ הראב"ד הביאו ב"י לעיל אבל מ"ש רבינו דילגה פעם אחת או ב' :

פרישה

שהיה וסתה תחילה שוב אינה חוששת לעולם ומותרת לבעלה בלא בדיקה כשיגיע יום עשרים השני כנ"ל עיקר ולא כדברי מהרי"ק עכ"ל ולנע"ד דטעם של מ"ו הוא דכיון דהפסיקה ולא ראתה פ"א כשהגיע הספו הימים של ימי ההפלגה אין כאן יום שיגרום לחשוש דהא לא היה לה מתחילה יום קבוע לראות בו דהא זה איירי בקבעה תחלה להפלגה דהא דלעיל מיניה קאי ואין שייך לומר דתחשוש לסוף יום כ' השני דהא כבר נתבאר דלעולם לא מונין הפלגה אלא מהראייה שלפניה וכיון שפסקה תחילה ולא ראתה ליום עשרים אין כאן ראייה למנות ממנה שנית ונצטרך לומר שתחשוש ליום ארבעים מראייה אחרונה שראתה בו תחילה ולזה לא קבעה לעולם לראות ליום מ' ובשלמא בדין עקירת וסת החודש שכתב רבינו אחר זה שם דוקא בעינן שתפסוק ג' ראשי חדשים ולא תראה בהם דהי לא פסקה אלא חודש א' או שנים שפיר איכא למיחש לר"ח הג' דאיכא יום קבוע שהיתה רגילה לראות בו דגורם החשש והשתא א"ש לדעת מ"ו הא דסתם רבינו וכתב תחילה ואם הפסיקה ולא ראתה ואח"כ בדין וסת החדש פי' דבריו שפסק ג' חדשים ואף שהב"י כתב גמרא ורש"י והרא"ש ואם איירי שפסקה ג"פ אין ראיה דשם איירי נמי בקבעה תחילה וסת החודש והכי דייק לשון רש"י שכתב ולא ראתה עד כ' לחודש כו' אלא שצ"ע מ"ש רבינו לקמן בסימן

דרישה

מלראות ג' עונות שאין לה וסת וז"ש מהעבר עליה יום כ' כלומר ג"פ כ' יום כעין שינוי הראיות שכתב בסמוך דהוי בג"פ : (נג) חזרה לראות חוששת ליום עשרים קאי בין לשינתה ראיותיה ולא השוה אותם בין להפסיקה ולא ראתה דאמרינן בהו שנעקר הוסת ואין לה וסת כלל וקאמר דאם חזרה לראות אפי' ראייה א' חוששת להפלגה הראשונה כיון שלא נעקרה עדיין בג' ראיות שוות. ואם היה הקביעות הראשון בימים ידועין לחודש או אינה חוששת לקביעות הראשון אא"כ חזרה לראות אחר שפסקה באותו יום וכמ"ש לפני זה : (נד) שלעולם לא יעקר וסת הראשון כו' לענין שלא יהא צריכה לחשוש אליה אף אם חזרה לראות : (נה) אלא שזו חוששת ליומה וזו חוששת לר"ח פי' דוקא כשראתה אבל אי לא ראתה פ"א בוסת ההפלגה אינה חוששת לעולם משא"כ בר"ח מ"ו אבל לב"י שוים לגמרי וכמ"ש ר"ל דקודם שעברו עליה ג' עונות של עשרים חוששת לכל פעם לעשרים ומ"ש אלא שזו חוששת ליומה ר"ל ליום הפלגה ואין לה עסק למספר ימי החדש וזו לימי החודש ואין לו עסק ליום הפסקה : (נו) כיצד היתה רגילה לראות בר"ח כו' וה"ה לשינתה ראייתה ג"פ לראיות שאינן שוות שאם חזרה וראתה בר"ח חזר הוסת למקומו אלא

זה ל' הרשב"א בתינוקת שקבעה וסת כו' וקאמר שאם פסקה לראות ג' עונות בינונית אינה חוששת כו' מאי איריא ג' עונות דאפילו עונה אחת נמי ודוחק לומר דשם איירי נמי בקבעה תחילה ליום ידוע דעונה בינונית משמע דמוסת הפלגה איירי מיהא ע"כ בלא"ה קשה שם למה נקט שפסקה ג' עונות בינונית והול"ל שפסקה ג' עונות מהעונות הראשונות ויהיה מה שיהיה אלא נ"ל דנקט עונות בינונית משום סיפא לאשמועינן דאם ראתה ג"פ מג' עונות לג' עונות מכוונות מש"ה נקט מספר עונה בינונית לאשמועינן דאע"פ דעקרה כל פעם ב' עונות בינונית שדרך נשים לראות בכן מ"מ לא מקרי עקירה אלא קביעות וסת מג' עונות לג' עונות (ועיין מ"ש שם ישוב אחר) גם א"ל ממה שמסיק שם וכתב בדין הזקינה שפסקה ג' עונות ולא ראתה די"ל דאיירי נמי מוסת קבוע לחודש והא דמסיק שם וכתב חוזרה וראתה דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דמשמע הא אם היה דינה כדין נשים גדולות היתה חוששת לוסת קמייתא אף שכבר פסק ג"פ אינו ר"ל שהיתה חוששת לוסת הראשון אלא היתה חוששת לעונה בינונית גם ליום שראתה דלמא תקבענו לימי החדש כדין נשים שאין לכן וסת קבוע משא"כ בתינוקת וזקינה ודו"ק אלא שצ"ע לפי' מ"ו א"כ מ"ש חוזרה לראות חוששת ליום עשרים והיינו ממש מ"ש לפני זה היתה רגילה לראות ליום כ' ושינתה ליום ל' זה וזה אסורין דהא ודאי שם יום ל' לאו דוקא אלא ר"ל שינתה לראות יום אחר והיינו הפסיקה מלראות בעונתה דכבר היה לה וחזרה לראות אח"כ וא"כ למה חזר וכתבו אבל לפי' ב"י א"ש דכאן איירי שהפסיקה ג"פ דאז אינה חוששת לוסת הראשון אם לא שחזרה לראות ג"פ כשיעור הפלגה בראשון וכמ"ש. והיותר מזה קשה דמדקאמר זה וזה אסורין ש"מ דלא נעקרה וסת הראשון אף שהפסיקה וכאן קאמר דוקא בחזרה לראות דפירש ב"י ב' ראיות בהפלגה

ראשונה

חזר הוסת למקומו . יש שקובעת וסת במעשה שתעשה ויש שקובעת בימים ובמעשה במעשה כיצד כגון שקפצה ג' פעמים וראתה [י] חוששת לכל פעם שתקפוץ בימים ובמעשה (נז) כגון שקפצה ג' פעמים ביום ידוע כגון בר"ח או באחד בשבת וראתה בו וביון שתראה ג' ראיות ע"י ג' קפיצות של ג' זמנים ידועים קבעה לה וסת (נח) וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן ואם אחר כך הגיע אחד בשבת ולא קפצה או שקפצה בשני בשבת (נט) [יא] אינה חוששת שהרי לא קבעה אלא לקפיצות של אחד בשבת קפצה ב' פעמים באחד בשבת וראתה ולאחד בשבת השלישי ראתה בלי קפיצה הרי זו קבעה לימים לבדן שהרי ראתה באחד בשבת השלישי בלא קפיצה וכן אם בפעם השלישית קפצה ביום אחר וראתה קבעה לה וסת לקפיצות לבדן שהוברר הדבר שהקפיצה גורמת ולא היום אבל אם קפצה באחד בשבת וראתה וקפצה באחד בשבת וראתה וקפצה בשבת ולא ראתה ובאחד בשבת ראתה בלא קפיצה אין אומרים הוברר הדבר שהיום גורם שהרי קפצה בשבת ולא ראתה וראתה באחד בשבת בלא קפיצה אלא [יב] תולין ראיית אחד בשבת בקפיצה שקפצה בשבת ומה שלא ראתה בשבת בשקפצה מפני שלא הגיע זמנה של קפיצה : יש קובעת וסת ע"י מקרים שיארעו בגופה כגון שמפהקת ורואה ופירש"י כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד ויש מפרשים כאדם שפותח פיו מחמת כובד ור"ח פירש כאדם (ס) שמוציא קול דרך הגרון ושלשתן אמת וכל שינוי חוש הגוף סימן להתעוררות הדם וכיון שהחזיקה בו (סא) צריכה לחוש לו וכן אם מתעטשת דרך מטה או חוששת (סב) בפי כריסה ובשיפולי

ב"י יש שקובעת וסת במעשה שתעשה ויש שקובעת בימים ובמעשה במעשה כיצד כגון שקפצה ג' פעמים וראתה וכו' בספ"ק דנדה (יא ·) אמר רב הונא קפצה וראתה קפצה וראתה קפצה וראתה ג"פ קבעה לה וסת למאי אי לימים לחודייהו הא כל יומא דלא קפיץ לא חזאי אלא לקפיצות והתניא כל שתקבענה מחמת אונס אפי' כמה פעמים לא קבעה לה וסת מאי לאו לא קבעה לה וסת כלל לא לא קבעה לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו אבל קבעה וסת לימים ולקפיצות לימים לחודייהו פשיטא אמר רב אשי כגון דקפיץ בחדא בשבתא וחזאי וכו' דהתם איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים ופירש"י אלא לקפיצות בכל יום שתקפוץ מחזקינן לה רואה ואפי' בשאר ימות השבת וכתב הרשב"א בת"ה שכן כתב הרז"ה והביא ראיה מדאקשינן לימים לחודייהו פשיטא ולא אקשינן לקפיצות לחודייהו כמי פשיטא אלמא לקפיצות לחודייהו לא פשיטא דאינהו עיקר הגורם ועוד הביא ראיה מדאמר רב הונא גופיה בפרק כל היד גבי הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה ל"ש אלא שאין להם וסת לימים ויש להם וסת לקפיצות דכיון דבמעשה תליא מילתא אימור לא קפץ ולא חזאי אלמא יש קביעות וסת לקפיצות בלא ימים ובמעשה בלחוד הדבר תלוי והיא דפרקינן לא קבעה וסת לא לימים לחודייהו ולא לקפיצות לחודייהו תריצתא דברייתא הוא ולא הויא אוקימתא לשמעתיה דרב הונא דרב הונא לא איירי בוסת המורכב מימים אלא בוסת פשוט של קפיצות בלבד בכל יום המזדמן ואין הדברים מחוורים בעיני מדאקשינן עליה דרב הונא לימאי אילימא וכו' אלמא בימים מסודרים הוא דאיירי דרב הונא דאי לא פשיטא דלא לימים קאמר אלא לרב הונא בוסת מורכב איירי בברייתא והאריך בדבר להכריח כן ולדחות ראיותיו של הרז"ה ובסוף דבריו כתב והא דאייתי ראיה מהא דריש פרק כל היד אף היא אינה ראיה דהתם כמי שיש לה וסת לקפיצות וימים קאמר וכן פירש ר"ח כאן וכהגהות דפרק כל היד עכ"ל ודברי התוס' כדברי הרשב"א ז"ל וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ח וכתב ה"ה שכן עיקר ונראה מדברי ההגהות שם שכן דעת הרמב"ן ז"ל ובנ"א כתוב הר"מ במקום הרמב"ן אבל דברי רבינו כאן כדברי הרז"ה שכתב שיש שקובעת וסת במעשה לבד כיצד כגון שקפצה ג"פ וראתה חוששת לכל פעמים שתקפוץ כלומר באיזה יום שיהיה ויש לתמוה למה סתם דבריו היפך כל הני רבוותא ודע שעל' מ"ש הרמב"ם בפ"ח דכל וסת שנקבע מחמת האונס אפי' ראתה בו כמה פעמים אינו וסת כתבו הגה"מ נהי דלא קבעה מיחש מיהא חיישא כיון שאירע ג"פ ומכאן נלמוד לאשה הרואה כשעושה צרכיה עכ"ל כלומר שרואה כשעושה צרכיה הויא רואה מחמת אונס כמו קפצה וראתה ומיירי כשנודע לה שהדם בא מן המקור דאל"כ לדעת הרבה פוסקים טהורה כמו שיתבאר בסימן קצ"א .

ב"י שקובעת וסת במעשה וכו' . הכל תלמוד ערוך ספ"ק דנדה (ד' י"א) וזולתי שתהא קובעת וסת לקפיצות לחודייהו שזהו ע"פ פירש"י אבל התוס' חלקו עליו וכן הוא דעת הרבה מן הפוסקים ותמה ב"י על רבינו למה לא נמשך אחריהם ואפשר דס"ל לרבינו מדלא הביא הרא"ש בפסקיו דעת התוספות אלמא דס"ל כפירש"י דכך הוא דרכו של הרא"ש כשלא מביא דעת החולקים אפירש"י מוכח דס"ל כפירש"י ועוד נראה עיקר בדעת רבינו דלמד מדברי הרא"ש בפרק האשה גבי פיהוק מדכתב וז"ל וכל אלו וסתות דגופה אין להם זמן קבוע והה"כ כתב דאם היו לעתים ידועים אינה חוששת אלא לשניהם מידי דהוה איומים ואקפיצות עכ"ל אלמא דס"ל להרא"ש דוסת פיהוק וקפיצות שוין בדין וא"כ כי היכי דוסת פיהוק אין לו זמן קבוע ה"נ וסת דקפיצות וכפי' רש"י וכך הוא דעת הרמב"ן בהלכות נדה שכתב וז"ל הוסתות הללו שהן קובעין לאכילות ולקפיצות אינה חוששת להן אלא שעתן כיצד היתה רגילה בהן לאחר קפיצה מיד או בקרוב לה שעה וב' משעבר אותו זמן בודקת ומשמשת את ביתה עכ"ל ומביאו ב"י לקמן אבל מ"ש וכולן אין חוששין להן אלא לשעתן מדכתב בסתם לאכילות ולקפיצות משמע דכי היכי דבאכילות לחודייהו קבעה לה וסת הכי נמי לקפיצות לחודייהו וכן פסק הרז"ה ותו דפירש"י הוי להחמיר דחוששת לקפיצות לחודייהו ואסורה לבעלה כשהגיע עונת הוסת : ומ"ש ואם הגיע אח"כ א' בשבת ולא קפצה או שקפצה בשני בשבת אינה חוששת כו' פי' ומותרת לבעלה אף בלא בדיקה דאינה צריכה לבדוק כיון שלא הגיע עונת וסתה וכ"כ הרא"ש בפרק האשה גבי פיהוק : **ב"י** קובעת וסת ע"י מקרים וכו' משנה פרק האשה . ומ"ש פירש"י ופי' י"מ ופי' ר"ח הכל הוא מדברי הרא"ש לשם : ומ"ש וכיון שהחזיקה בו צריכה לחוש לו וכו' פי' שהחזיקה בו ג' פעמים דמוחזקת היא בכך וכן

ומ"ש רבינו שקובעת וסת בימים ובמעשה כיצד כגון שקפצה ג"פ ביום ידוע וכו' קבעה לה וסת וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן היינו דמהדרינן לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו אבל קבעה וסת לימים ולקפיצות : **ומ"ש** ואם אח"כ הגיע אחד בשבת ולא קפצה או שקפצה בשני בשבת אינה חוששת וכו' כ"כ הרשב"א ופשוט הוא : ומ"ש קפצה ב"פ באחד בשבת וראתה ולא' בשבת הג' ראתה בלא קפיצה ה"ז קבעה לימים לבדן וכו' היינו כלישנא בתרא וכדאוקמה רב אשי וליסנא קמא כמי מודה דבינא הכי מדקאמר מהו דתימא איגלאי מלתא למפרע דיומא הוא דקא גרים ולא קפיצה קמ"ל דקפיצה כמי דאתמול גרמא לה וכו' משמע הא אם לא קפצה בשבת דליכא למימר דקפיצה דאתמול גרמא לה אמרינן דודאי דיומא הוא דקא גריס וקבעה לה וסת לימים לחודייהו וכ"פ הרא"ש ז"ל :

ומ"ש וכן אם בפעם השלישי קפצה ביום אחר וראתה קבעה לה וסת לקפיצות לבדן וכו' רבינו אזיל לטעמיה שהוא סובר שקובעת וסת לקפיצות לחודייהו כשם שקובעת לימים לחודייהו הילכך כשם שאע"פ שקפצה ב"פ באחד בשבת וראתה כשראתה באחד בשבת השלישי בלא קפיצה אנו אומרים דהשתא איגלאי מילתא דימים גרמי ולא קפיצות ה"ה לראתה בפעם ג' ע"י קפיצה ביומא אחרינא דלאו חד בשבת הוא דאמרינן איגלאי מילתא דקפיצות גרמי ולא ימים וכבר נתבאר שאין כן דעת הרמב"ם והרשב"א והתוס' שהם סוברים דאין וסת לקפיצות לחודייהו כלל : **ומ"ש** אבל אם קפצה באחד בשבת וראתה וקפצה באחד בשבת וראתה וקפצה בשבת ולא ראתה וכו' מבואר דהיינו אוקימתא דרב אשי ללישנא קמא וכן פסק הרשב"א ומשמע דס"ל דהני תרי לישני לא פליגי אבל הרמב"ם כתב בפרק ח' קפצה וראתה קבעה לה וסת לימים בלא קפיצות כיצד קפצה באחד בשבת וראתה דם ולאחר כ' יום קפצה באחד בשבת וראתה דם ולאחר י"ט קפצה ביום השבת ולא ראתה דם ולאחר השבת ראתה בלא קפיצה הרי נקבע אחד בשבת אחר כ' שהרי נודע שהיום גרם לה לראות ולא הקפיצה וכבר נקבע יום זה ג"פ וכן כל כיוצא בזה עכ"ל . וכתב המגיד סבר רבינו דלישנא בתרא פליג אלישנא קמא דאמר כל היכא דקפצה בשבת וראתה למחר דקפיצה דאתמול גרמא דקבעה לה וסת לימים ולקפיצות וללישנא בתרא דכיון דליומא דחזאי לא קפצה איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים בלחוד וכ"כ הרמב"ן לא ידעינן אי פליגי הני לישני ולמדחייה לקמא איתמר בתרא או דילמא אע"ג דלאו הכי איתמר אלא הכי תרוייהו איתנהו לענין מעשה ומסתברא כיון דוסתות דרבנן לקולא נקטינן בהו והלכה כבתרי לישני לקולא ואחר שכתבתי זה מצאתי להרמב"ם ז"ל שהחמיר ובטלנו דעתנו מפני דעתו עכ"ל . אבל הרשב"א פסק כשני הלשונות להקל ואמר דכל שקפצה בשבת ולמחר ראתה לא קבעה לה וסת לימים בלבד אלא לימים ולקפיצות דקפיצה של אתמול גרמא וכלישנא קמא עכ"ל וכתב עוד לא נזכר בדברי רבינו וסת המורכב מימים וקפיצות כגון שקפצה ג"פ ביום ידוע וראתה ומ"מ מתבאר הוא מדבריו שכל שלא ראתה באותו יום בלא קפיצה אינה חוששת לו אא"כ תקפוץ עכ"ל וכתב עוד שמ"ש הרמב"ם אחר כ' היינו מפני שאם הוא ביום אחד בשבת קודם לכן הוי בימי זיבה ומיהו לפי מ"ש רבינו בס"ס זה בשם הרמב"ן דהאידנא אפי' בימי זיבה קבעה וסת לא שאני לן בין שאחד בשבת סמוך בין שהוא רחוק . כתב הרשב"א חומר בוסת הקפיצות מבשאר וסתות וכו' וכתבו רבינו בסימן זה וביארתיו בסימן קפ"ד לדעת רבינו דאית ליה וסת לקפיצות גרידא . אם צריכה לחוש עונה אחת כמו בוסת הימים אכל וסת הפיהוקים בס"ד : **ב"י** קובעת וסת ע"י מקרים שיארעו בגופה כגון שמפהקת ורואה משנה בפ' האשה (ד' סג ·) אלו הן הוסתות מפהקת ומעטשת וחוששת פי כריסה ושיפולי מעיה וכמין למרוריות אוחזין אותה וכן כיוצא בהן וכל שתקבע לה ג"פ הרי זה וסת :

ומ"ש ופירש"י כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד ז"ל הרא"ש שם מפהקת פירש"י אשטנלי"ר והוא אדם שפושט איבריו ופרק ר"א דמילה (קלו) פירוש באוליי"ר בלע"ז והוא אדם הפותח פיו וכ"כ מהא דאמרינן בברכות (כד ·) גבי רבי כשהיה מפהק מניח ידו על סנטרו ובערוך פירש קול היוצא מן הגרון מתוך מאכל שאכל וכולן דברי אלהים חיים דכל חוש שינוי הגוף כיון שהוחזקה בו הוא סימן להתעוררות עקירת הדם עכ"ל . ומ"ש וכן אם מתעטשת מבואר במשנה שכתבתי ומפרש רבינו דהיינו דרך מטה ומה שכתב או חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה או שאחזוה צירי הקלחות גם זה מבואר במשנה שכתבתי ופי' רש"י פי כריסה נגד

פרישה

דחדא מינייהו כקט וס"ה לאידך ב"י : (נז) כגון שקפצה ג"פ ר"ל בג' ומגים בכל פעם קפיצה אחת לאפוקי אם היה שלשתן ביום אחד : (נח) חוששת לכל פעם שתקפוץ ר"ל אפי' בלא זמן ידוע אבל מ"מ זה פשוט דאם קפצה ג"פ זה אחר זה ולא ראתה דנעקרה וכל פעם ל"ד וק"ל : (נט) אינה חוששת שהרי לא קבעה כו' טעמו כיון שכבר קבעה ג"פ מימים ובמעשה אבל קודם קביעות ג"פ חוששת כמ"ש לקמן גבי פיהקה כ"ל וזהו דלא כב"י עי' בדרישה : (ס) שמוציא קול דרך הגרון מתוך המאכל שאכל : (סא) צריכה לחוש לו כו' פי' בב"י שתמה למה לא מנה מה שאיתא בגמרא אכלה שום ובצלים או כססה פלפלין וראתה דקבעה בזה וסת בג"פ ע"ש שהאריך וכתב דאפשר דס"ל דלא עלו אליבא דהלכתא אבל הרא"ש כתבם וס"ל דקבעה וסת בהם אפי' בג' בכל אחד פעם : (סב) בפי כריסה פירש"י נגד טיבורה . ובשיפולי מעיה בית הרחם רש"י : או

קודם קביעות ג' פעמים חוששת כמ"ש לקמן גבי פיהקה דשאני קפיצה מפיהוק שהיא רואה מחמת אונס ולכן לא חשיבא שתהא צריכה לחוש רק בשתראה ג' פעמים דחשיבא קבוע וכסברא זאת כתב הרשב"א והביאו ב"י בדף קכ"ד סוף ע"א ולכן כתב רבינו הדין גבי פיהוק וגבי קפיצה לא השמיענו ודו"ק עכ"ה) מה שנ"ל וזהו דלא כב"י שכתב בסמוך גבי פיהקה שכתב רבינו ז"ל ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע כגון מר"ח לר"ח או מכ' יום לכ' יום קבעה לה וסת לזמן ולמיחוש כוסת ואינה חוששת אלא לשניהן ביחד כו' דכתב דסתי אינה חוששת ר"ל כדין חשש דוסת הקבוע דאפי' אם עברה העונה ולא הרגישה אפ"ה צריכה בדיקה . אבל מ"מ חוששת כדין וסת שאינה קבוע ולפי דבריו כן הדין ג"כ הכא בקבעה לקפיצות · ולע"ד ל"נ דלי' אינה חוששת משמע דאינה חוששת כלל ומה שהביא ב"י שם ראיה ממ"ש אח"כ כו' אין ראיה דשם איירי בלא קבעה לשניהן יחד וק"ל ועמ"ש עוד מה שיש לדקדק אדברי ב"י : [יב] תולין ראיית אחד בשבת בקפיצה שקפצה בשבת כו' עיין בש"ע סעיף י"ז שלא פסק בשא כדברי רבינו אלא כהרמב"ם והרמב"ן דס"ל דתולין אותו ביום אסד לאוד בלא קפיצה ושם בסעיף ב' גבי פיהקה בכה"ג ב"פ ביום אחד והאם ובפעם

דרישה

ראשונה (עי' מ"ש לעיל דב"י כמי ס"ל דא"ל ב"פ לראות) וצ"ל דמ"ו לא ס"ל הכי אלא פירש מורה לראות כפשוטו דאפי' מורה לראות פעם א' חוששין לוסת הראשון וק"ל : [י] חוששת לכל פעם שתקפוץ ר"ל אפי' בלא זמן ידוע כו' ועי' בב"י שתמה על רבינו למה פסק דקפיצה בלא זמן קבעה וסת והוא דלא כתוס' והרמב"ם והרשב"א אלא הרז"ה למוד הוא דפסק כן ע"ש . עוד כתב ב"י שם אחר זה ד' קכ"ד ע"ג אמ"ש רבי' קפצה ב"פ באחד בשבת כו' ז"ל היינו כלישנא בתרא כו' גם אח"כ בד"ה ומ"ש אבל אם קפצה כו' עד ומשמע דס"ל דהני תרי לישני לא פליגי כו' ותמה אני ע"ז שהרי בגירסת ספרי גמרות שבידינו דף י"א ע"א בהדיא תרי הלשונות סתרי וא"ז ע"ש . שוב ראיתי במכמת שלמה שמחק בלישנא בתרא ובשבת קפצה ולא ראתה ע"ש אבל בב"י דף קכ"ג סוף ע"א הביא גירסת הגמרא שבידינו וכאן השמיטו וכמ"ש בח"ש : [יא] אינה חוששת שהרי לא קבעה כו' עיין מ"ש בפרישה (ויש רוצין לחלק מ"ש א"א ז"ל אבל

ובשיפולי מעיה או שאחזוה צירי הקדחות או שראשה ואיבריה כבדים עליה בכל אחד מאלו אם יארע לה ג"פ וראתה קבעה לה וסת שבכל פעם שהיא חוששת מהם אסורה לשמש ומיהו בפיהוק או עיטוש של פעם אחת אין הוסת נקבע כי זה דרך כל האדם ואין שינוי אלא אם עושה כן הרבה פעמים זה אחר זה ואם אירע לה כן ג"פ שבכל פעם עשתה כן הרבה פעמים הרי זה וסת וכל אלו הוסתות שבגופה אין להם זמן ידוע כדפרישית אלא בכל פעם שיקרה לה זה המקרה הוא וסת ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע כגון מר"ח לר"ח או מכ' יום לכ' יום קבעה לה וסת לזמן ולמיחוש הוסת ואינה חוששת אלא לשניהם ביחד ואם הגיע העת ולא בא המיחוש (סג) או שבא המיחוש בלא עתו אינה חוששת פיהקה ב' פעמים בר"ח וראתה ואח"כ פיהקה שלא בר"ח וראתה הוברר הדבר

וכן מ"ש בכל אחד מאלו אם יארע לה ג' פעמים וראתה קבעה לה וסת שבכל פעם שהיא חוששת מהם אסורה לשמש ג"ז משנה שם ואלו הן הוסתות מפהקת ומעטשת וכו' וכל שקבעה לה ג"פ ה"ז וסת ומשמע דהכי פירושו ה"ז וסת קבוע דאינו נעקר אלא בג"פ וכן דצריכה בדיקה אפי' עבר הוסת ולא בדקה אסורה עד שתבדוק אבל חוששת לו ודאי אף בפעם אחת כמ"ש רבינו לקמן פיהקה בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי חדש חוששת לאותו הפיהוק וכו' וכתב עוד כשם שחוששת לוסת הימים בפעם אחת כך חוששת לוסת הגוף בפעם אחת וא"כ קשה למה אמר רבינו כאן קבעה לה וסת שבכל פעם שהיא חוששת מהם אסורה לשמש דהא אפי' לא קבעה לה נמי אסורה לשמש ואין לפרש דה"ק דבקבעה לה וסת חוששת לו דאפילו בדקה ומצאה טהורה אסורה לשמש משא"כ בדלא קבעה דמותרת בבדקה עצמה ומצאה טהורה הא ודאי ליתא דבתוך משך הוסת אפי' לא קבעה לא מהניא בדיקה דאפי' מצאה טהורה שמא תראה בשעת תשמיש בתוך המשך הוסת וקודם התחלת הוסת וכן כשכלה הוסת מותרת בבדיקה אפי' קבעה לה וסת דהא א"כ לפרוש כל העונה בוסת הגוף כמו שנתבאר ונראה דה"ק דבקבעה לה וסת אפי' הפסיקה פעם אחת שאירע לה כך ולא ראתה אם יחזור ויארע לה כך אסורה לשמש וז"ש שבכל פעם שהיא חוששת מהם אסורה לשמש כלומר דאע"פ דהפסיקה פעם אחת אפ"ה אסורה לשמש בפעם אחר כל שלא נעקר בג' פעמים אי נמי ה"ק דבקבעה לה וסת אסורה לשמש לאחר שעבר הוסת בלא בדיקה דאי לא קבעה לה וסת מיד לאחר שעבר הוסת אינה צריכה בדיקה אף בוסת הגוף : **ומ"ש** ומיהו בפיהוק או עיטוש של פעם אחת וכו' כ"כ הרא"ש והתוס' לשם : ומ"ש וכל אלו הוסתות שבגופה אין להם זמן ידוע כדפרישית כלומר כיון דפירש דשינוי חוש הגוף בדברים כאילו הוא סימן להתעוררות הדם א"כ אין לה זמן ידוע אלא כל שעה שיתעורר הדם יארע לה כך : **ומ"ש** ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע וכו' עד בלא עתו אינה חוששת כל זה כתב הרא"ש לשם וז"ל ואם הגיע הזמן ולא פיהקה או פיהקה בלא אותו זמן אינה חוששת ואפי' לא בדקה הרי היא בחזקת טהורה עכ"ל. ותימה למה לא כתב רבינו האי ואפי' לא בדקה שכתב הרא"ש ועיין במ"ש בסמוך אבל פיהקה בר"ח וכו'. הב"י האריך בהא דאיתא בגמרא דקבעה לה וסת ברותחת וגוסה. **וכן** באכלה שום וראתה ואכלה בצלים וראתה כססה פלפלין וראתה והביאם הרא"ש וקשה דלמה לא הביאם רבינו ואפשר ליישב דרבינו היה מסופק אי הגירסא היא רותחת דהיינו שיחם בשרה כנראה מדברי הרמב"ם בפ"ח ומביאו ב"י או אם הגירסא היא רותחת כמו שהוא בספרים שבידינו וכן באכילת שום וראתה וכולי היה מסופק בפירושו אם ר"ל דוקא באכלה שום ג"פ וראתה או אכלה בצלים ג"פ וראתה או כססה פלפלין ג"פ וראתה אבל אם ראתה ג"פ ע"י ג' אכילות אלו שום ובצל ופלפלין אינן מצטרפין ולא קבעה לה וסת או שמא אפי' בג' אכילות קבעה לה וסת וזה דרכו של רבינו במה שהיה מסופק השמיטו כמו שמוכח בחבורו הרבה פעמים וגוסה פירש"י בליד"ש פירושו פותח פיו מחמת כובד כמ"ש הרא"ש וזה כבר כתבו רבינו וכן פי' ב"י : **פיהקה** ב' פעמים בר"ח וכו' כל זה ללמד מדין וסת הקפיצות וכ"כ הרשב"א אבל הרא"ה חלק על מ"ש דבפיהקה כ"ט לחדש וכו' שפיהוק דאתמול גורם לראייה של ר"ח כדאמר בקפיצות ואמר דלא דמי לקפיצות דהקפיצה גורמת לוסת שיבא וכיון שכן אפשר שהקפיצה של יום זה גרם לוסת שיבא למחר אבל הפיהוק אינו כן אלא הוסת גורם לפיהוק שיבא וא"א לוסת לגרום ביאת הפיהוק יום אחד קודם לכן עכ"ל והרשב"א כתב
שהוא

נגד טיבורה. שיפולי מעיה. בית הרחם : ומ"ש או שראשה ואיבריה כבדים עליה על מה ששנינו במשנה שכתבתי בסמוך וכן כיוצא בהם מפרש בגמרא (שם) דהיינו לאיתויי ראשה ואיבריה כבדים עליה. ומ"ש בכל אחד מאלו אם יארע לה ג"פ וראתה קבעה לה וסת וכו' מבואר במשנה שכתבתי כל שתקבע ג"פ ה"ז וסת ואע"ג דגרסינן התם בגמרא (שם) אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הרי אמרו לימים שנים לוסתות אחד וסת הנקבע בימים בשני פעמים הוא נקבע וסתות דגופה בפעם אחת הא אוקימנא התם כחכמים דהיינו רבי דפליג עליה דרשב"ג אבל לרשב"ג לעולם אינו נקבע בפחות מג"פ כסתמא דמתניתין דקתני התם היתה למודה לראות יום ט"ו וכו' שינתה ושילשה ליום עשרים הותר ט"ו וקבעה לה יום עשרים ומתני' מני רשב"ג הוא וקי"ל כוותיה בוסתות כדאיפסקא הילכתא בהדיא בפרק הבא על יבמתו (סד:) ואף שמואל הרי אמרו קאמר וליה לא ס"ל אלא כרשב"ג ותדע לך דהא התם בסמוך בוסת הדילוג אמרינן דשמואל כרשב"ג ס"ל ודאמר רב יהודה אמר שמואל גבי מתני' דהיתה למודה לראות יום ט"ו זו דברי ר"ג שאמרו משום רשב"ג זו וס"ל קאמר עכ"ל הרשב"א בת"ה וכ"כ מדברי הרא"ש שאינו נקבע עד שתקבע ג"פ ע"י כך : **ומ"ש** בפיהוק או עיטוש של פעם אחת אין הוסת נקבע כי זה דרך כל האדם וכו' כ"כ הרא"ש בפרק האשה וכ"כ התוס' וז"ל כולהו הני וסתות איירי שמפהקת או מעטשת שעה או שתים בשעה שרגילה לראות אבל משום פיהוק או עיטוש חדא זימנא לא קבעה מדמפליג בין תחילת וסת לסוף וסת ובחד פיהוק ובחד עיטוש לא שייך תחילה וסוף עכ"ל ומ"ש וכל אלו הוסתות שבגופה אין להם זמן ידוע כדפרישית וכו' ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע וכו' עד או שבא המיחוש בלא עתו אינה חוששת כ"כ שם הרא"ש וכתב דהא דאינה חוששת אלא לשניהם ביחד יליף לה מוסת הקפיצות וכ"כ הרשב"א בת"ה ופי' אינה חוששת היינו לומר שאינה חוששת לו כדין וסת קבוע אלא כדין וסת שאינו קבוע וכ"מ שאם לא בדקה ולא ראתה הרי זו בחזקת טהורה כדין וסת שאינו קבוע אבל מ"מ צריכה לחוש לו כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך שכתב פיהקה בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי החדש חוששת לאותו הפיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק שכל וסת בין של ימים בין של גוף חוששת לו בפעם אחת : **ודע** שאע"פ שהרשב"א סובר שאין האשה קובעת וסת לקפיצות לחודייהו כמ"ש לעיל מודה בוסתות דגופה דקבעה וסת להו לחודייהו אע"פ שאין להם זמן ידוע וטעמו של דבר ביאר הוא ז"ל יפה בת"ה שכתב אם פיהקה או עטשה ג"פ וראתה ואפי' שלא בימים ידועים הרי זה וסת קבוע וחוששת לפיהוקים או לעטושים לעולם באיזה יום שתתעטש או תפהק ומה הוא ההפרש שיש בין וסת זה לוסת הקפיצות שאינו נקבע אלא בהרכבת ימים וכמו שכתבנו למעלה התם הוא דעיקר הראיה אינו אלא מחמת האונס וכל שתקבענה מחמת האונס לא קבעה לה וסת אבל וסתות דגופה אדרבה האורח הוא דגורם למקרים הללו כמקרים המתילדים ממותר הליחות והדמים והילכך אפי' בלא הרכבת ימים קבעה לה וסת עכ"ל : גרסינן בגמרא וכן כיוצא בהם לאיתויי מאי אמר רבה בר עולא לאיתויי אשה שראשה ואיבריה כבדים עליה יא ורותחת וגוסה אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הרי אמרו לימים שנים לוסתות אחד למה שלא מנו חכמים ג' למה שלא מנו חכמים לאיתויי מאי לאיתויי אכלה שום וראתה ואכלה בצלים וראתה כססה פלפלין וראתה ופי' הרשב"א גוסה מתעוררת להקיא מלשון גס ומדברי הרמב"ן בפ' שמיני נראה דרותחת היינו שיחם בשרה ויש לתמוה על רבינו למה לא כתב דרותחת וגוסה ואכלה שום ופלפלין ובצלים הוי וסת ומיהו בההיא דגוסה איכא למימר שהוא סובר כרש"י שפי' בלוי"ר בלע"ז והיינו שפותח פיו מחמת כובד וזה כבר הזכירו שכתב גבי מפהקת י"מ כאדם שפותח פיו מחמת כובד מ"מ שאר דברים קשה למה השמיטם ואפשר לומר שנמשך אחר דעת הרשב"א שלא הזכירם ואע"פ שהרשב"א לא כתב בת"ה וסתות דגופה אלא פיהוק ועיטוש ואחיזת צירים וחבלים ורבינו כתב עוד סימנים אחרים י"ל שכבר כתב הרשב"א וכיוצא בזה כדי לכלול אותם שכתב רבינו ובת"ה הארוך הזכירם ואע"פ שכתב שם גוסה והוא בכלל וכיוצא בזה שכתב בת"ה הקצר כבר כתבנו למה לא הזכירו רבינו ואע"פ שכתב שם רותחת לא הזכירו רבינו מפני שאיפשר שהוא מפרש דרותחת לאו מילתא באנפי נפשה הוא אלא נמשך עם גוסה כלומר שהיא מתחממת וגוסה וכיון דכבר כתב י"מ דפיהוק היינו כאדם שפותח פיו מחמת כובד וזה הוא גוסה לדעת רש"י והיינו אפי' בלא רותחת לא הוצרך להזכיר רותחת ומיהו על הרשב"א גופיה איכא למידק למה לא כתב דאכילת שום ובצלים ופלפלין הוי וסת וי"ל דהרשב"א לטעמיה דסבר דוסת דקפיצות לחודיה לא הוי וסת ווסת הבא ע"י אכילת שומין ובצלים ופלפלין דמי לוסת הבא ע"י קפיצות דכאן וכאן ע"י מעשה בא האורח ואע"פ שהתוס' חילקו ביניהם דאכילת שום לא חשיב אונס כמו טורח של קפיצה הרשב"א סובר דאין לחלק ביניהם וכי אמרינן לאיתויי אכלה שום ובצלים ופלפלין ה"ה דהוי מצי למימר לאיתויי קפצה וראתה דאלו ואלו אינם נקבעים אא"כ באו ביום ידוע אלא דחדא מינייהו נקט וזה נכון מאד בעיני ליישב דעת הרשב"א ואחר שכתבתי זה מצאתי לו וז"ל שכתב בת"ה הארוך בתחילת שער הוסתות יש למודה לראות בהרכבת ימים ומעשה כיצד כגון שקפצה באחד בשבת וראתה וקפצה באחד בשבת וראתה או שאכלה פלפלין באחד בשבת וראתה ואכלה פלפלין באחד בשבת וראתה וזהו הנקרא וסת המורכב עכ"ל וזה מבואר כדברי אבל לדעת רבינו א"א לומר כן שהוא פסק דיש וסת לקפיצות גרידא וא"כ אפי' אם היה סובר דאכילת שום ובצלים ופלפלין דמי לקפיצות הו"ל לפסוק דהוי וסת וי"ל שרבינו סובר דכיון דמדברי רב הונא בר חייא אמר שמואל הוא דייקינן לאיתויי אכלה שום ובצלים ופלפלין ודבריו דחויים במה שאמר לימים שנים לוסתות אחד הוא הדין דנדחו דבריו במה שאמר למה שלא מנו חכמים ג' לאיתויי אכלה שום ובצלים ופלפלין ואף על פי שאין זה מוכרח כל"ל ליישב דעת רבי' אבל הרא"ש כתב שם גבי הא דאמר רבה בר עולא לאיתויי ראשה כבד עליה ואיבריה כבדים עליה ורותחת וגוסה וכן אם אכלה שום וראתה בצל וראתה כססה פלפלין וראתה וכן נראה שהוא דעת המרדכי בריש מסכת שבועות וכ"פ רבינו ירוחם ומשמע מדבריהם שהם מפרשים דהא דאמרינן לאיתויי אכלה שום וראתה ואכלה בצלים וראתה וכו' רבותא קמ"ל דכשראתה ג"פ ע"י ג' אכילות אלו אע"פ שהם דברים חלוקים הוקבע הוסת וטעמא משום דמ"מ הוחזקה זו לראות ע"י אכילת דברים חמים : ודע שזה שכתב רבי' שיש וסת הגוף תלוי בימים ידועים ויש וסת הגוף שאינו תלוי בימים ידועים אלא בעת המקרה באי זה יום שיהיה כתב ה"ה שכן הסכימו כל המפרשים שראה אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא סובר שאין כאן ב' וסתות חלוקים אלא שהמשנה הודיעה שבוסת הקבוע באים מקרים אלו או אחד מהם וכ"מ שיש למודה לראות תיכף שבא המקרה ההוא ויש לאחר שעה ואינה חוששת אלא שעה ההיא שהיא רגילה לטהרות וכדתנן בפרק האשה ונזכר בדבריו בהלכות מטמאי משכב ומושב וכ"ל דלדעת הרמב"ם וסת דאכילת שום ובצלים ופלפלין הוי כוסת בקפיצה דזה וזה מחמת מעשה שעושה ראתה מפני כך לא כתב וסת דאכילת שום בצלים ופלפלין דמוסת הקפיצות שכתב נשמעינה : **פיהקה** ב"פ בר"ח וראתה ואח"כ פיהקה שלא בר"ח וראתה הוברר הדבר שאין ר"ח גורם אלא הפיהוק כ"כ הרשב"א בת"ה ולדעת רבינו הוא נלמד מוסת הקפיצות שכל שאירע לה כן הוברר הדבר שאין היום גורם אלא הקפיצה ואף לדעת הרשב"א שסובר דלא קבעה וסת לקפיצות לחודייהו מ"מ הוא נלמד מדאמרינן גבי וסת הקפיצות שאם באחד בשבת הג' ראתה בלא קפיצה
הוברר

דרישה

ובפעם הג' פיהקה בשבת ולא ראתה וראתה ביום א' שאחריו ופסק כדברי רבינו שתולין הראייה גם בפיהוק של אתמול וצ"ע מ"ש הא מסא וכ"ל דה"ט משום דבקפיצה פסק שם ג"כ כהרמב"ם דאינה קובעת וסת לנפשה כ"א ע"י זמן כיון דמחמת אונס דקפיצה בא הראייה וכמ"ש ב"י בשם רוב הפוסקים ע"ש וא"כ י"ל כיון שקפצה בשבת ולא ראתה הרי ראינו שעבר האונס ולא בא ממנו

פרישה

(סג) או שבא המיחוש בלא עיתה אינה חוששת ז' לב"י פי' אינה חוששת היינו לומר שאינה חוששת כדין וסת קבוע אלא כדין וסת שאינו קבוע וכ"מ שאם לא בדקה ולא ראתה ה"ז בחזקת טהורה כדין וסת שאינו קבוע אבל מ"מ צריכה לחוש כמו שחוששת לוסת שאינו קבוע וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך שכתב פיהקה בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי החדש חוששת לאותו פיהוק ואסורה

הידושי הגהות

יא בגמרא שלפנינו איתא רותחת וכן הוא הגי' לפני הב"ח וברמב"ם איתא רותחת פי' הב"ח דהיינו שיחם בשרה :

הדבר שאין ר"ח גורם אלא הפיהוק וכן אם בפעם הג' ראתה בר"ח בלא פיהוק הוברר הדבר שאין הפיהוק גורם אלא הר"ח (סד) אבל אם פיהקה ב' פעמים בר"ח ולפעם הג' פיהקה בכ"ט לחדש ולא ראתה ובר"ח ראתה בלא פיהוק קבע לה וסת לפיהוק של ר"ח שפיהוק אתמול גורם לראייה של ר"ח כדפרישית לעיל גבי קפיצות פיהקה בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי החדש חוששת לאותו הפיהוק (סה) ואסורה לשמש עד שתבדוק שכל וסת בין של ימים בין של גוף חוששת לו בפעם אחד ויש לחוש שמא תקבע וסת לפיהוק בלא זמן ידוע ואם בדקה ונמצאת שלא ראתה אינה חוששת עוד לפיהוק גרידא אבל חוששת לר"ח שמא תקבע לראשי חדשים וכן הדין בימים אם פיהקה היום ופיהקה לסוף ל' (סו) צריכה לחוש לכל פעם שתפהק שמא תקבע לפיהוק גרידא (סז) פיהקה לסוף כ' ולא ראתה אינה צריכה לחוש עוד לפיהוק גרידא אבל צריכה לחוש לסוף ל' יום (סח) שמא תקבע וסת לימים גרידא : כל אלו הוסתות שנקבעין ע"י מקרה אין אחד קובע עם חבירו אלא כל שפיהקה ג"פ וראתה קבעה וסת אבל אם פיהקה פעם אחת ונתעטשה ב' פעמים אין מצטרפין וכולן (סט) אין חוששין להן אלא לשעתה כיצד היתה רגילה לראות עם התחלת הוסת מיד אסורה כל זמן המשכת הוסת היתה רגילה לראות בסופו אינה אסורה אלא

ב"י

הוברר הדבר שהיום הוא הגורם ולא הקפיצה וה"ה דאי הוה ס"ל דיש קביעות לקפיצות לחודייהו דהוה אמרינן דהיכא דפעם הג' קפצה ביום א' וראתה שהוברר הדבר שאין היום גורם אלא הקפיצה א"כ גבי פיהוק דלדידיה נמי יש קביעות וסת לפיהוקים לחודייהו כשפיהקה שלא בר"ח ודאי אמרינן הוברר הדבר שאין ר"ח גורם אלא הפיהוק ומ"ש וכן אם בפעם הג' ראתה בר"ח בלא פיהוק הוברר הדבר שאין הפיהוק גורם אלא הר"ח זה פשוט שהוא נלמד מוסת הקפיצות וכ"כ הרשב"א בת"ה והרא"ש בפרק האשה : **ומ"ש** אבל אם פיהקה ב' פעמים בר"ח ולפעם השלישי פיהקה בכ"ט לחודש וכו' כדפרישית לעיל גבי קפיצות היינו מ"ש גבי קפצה פעמיים באחד בשבת וראתה וקפצה בשבת ולא ראתה ובאחד בשבת ראתה בלא קפיצה וכל זה כתבו ג"כ הרא"ש והרשב"א שם : **פיהקה** בראש חדש וראתה וחזרה בתוך ימי החדש חוששת לאותו פיהוק וכו' עד שמא תקבע לר"ח כ"כ הרא"ש והרשב"א שם וזה נלמד שנתבאר בוסת הקפיצות שאנו אומרים איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים ולא הקפיצה וה"ה דכי קפצה בפעם ג' שלא באותו יום וראתה דאמרינן איגלאי מילתא דקפיצות גרמי ולא ימים ואפי' להרשב"א דסבר דקפיצות לא קבעי וסת היינו משום דהוו אונס אבל בפיהוקים וכיוצא בהם דלכ"ע קבעי וסת פשיטא דאמרינן בהו איגלאי מילתא דפיהוקים גרמי ולא ימים כי היכי דאמרינן איגלאי מילתא דימים גרמי ולא פיהוקים או הקפיצות וכיון שכן היכף שפיהקה איכא למיחש שמא תקבע הוסת לפיהוקים בלי יום קבוע או שמא תקבענו ליום שהתחילה לפהוק ולראות בו ולפיכך צריכה לחוש לשניהם לפעם ראשונה שתפהק אח"כ באי זה יום שיהיה וליום שפיהקה וראתה בו כגון אם היה בראש חדש חוששת לר"ח אחר ואם בט"ו לחדש חוששת לט"ו לחדש שלאחריו וכן כל כיוצא בזה ואם פיהקה שלא ביום שהתחילה ולא ראתה אינה חוששת לפיהוק גרידא דכל וסת שלא נקבע ג"פ הוא נעקר בפעם אחת ומ"מ עדיין חוששת שמא תקבע הוסת ליום שהתחילה לפהק לראות בו ולפיכך כשיגיע אותו היום חוששת לו ונראה שאם לא פיהקה אחר פעם ראשונה כלל והגיע היום ולא פיהקה ולא ראתה שאינה חוששת עוד לאותו יום אבל עדיין היא חוששת לפעם ראשונה : **כתב** עוד הרשב"א הרי שראתה באותו הפיהוק השני ופיהקה פעם שלישית ולא ראתה אינה חוששת לפיהוקים שכבר נתבאר שכל וסת שאינו קבוע הרי הוא נעקר בפעם אחת וכבר נתגלה שאין וסת זה נקבע לפיהוקין וזה פשוט ממה שנתבאר שאע"פ שנקבע הוסת ב' פעמים הוא נעקר בפעם אחת : **וכן** הדין בימים אם פיהקה היום ופיהקה לסוף ל' וכו' כ"כ הרא"ש בת"ה והרשב"א בפרק האשה ודברים פשוטים הם ונלמדים ממה שנתבאר בסמוך : **ומ"ש** צריכה לחוש לכל פעם שתפהק אינו מדוקדק דאינה צריכה לחוש אלא לפ"א בלבד וזה מבואר ולא כתב רבינו לכל פעם אלא לומר שכל זמן שתפהק אפי' שלא ביום ל' צריכה לחוש ומיהו פעם אחד בלבד הוא שחוששת : ומ"ש פיהקה לסוף כ' ולא ראתה אינה צריכה לחוש עוד לפיהוק גרידא לסוף כ' לאו דוקא דה"ה לפניו ולאחריו ולא בא לומר אלא שקודם יום ל' פיהקה ולא ראתה : ומ"ש אבל צריכה לחוש לסוף ל' יום שמא תקבע וסת לימים גרידא לאו דוקא גרידא שכבר איפשר שתקבע וסת מורכב מפיהוקים וימים : ונראה שאע"פ שהרשב"א והרא"ש ורבינו כתבו דין זה מופרד ממה שסמוך לו לעיל לאו למימרא שהוא ענין לעצמו אלא משום דלא משכחת וסת ההפלגה מפחות משתי ראיות בדין זה דאיכא ב' ראיות כתבו דחוששת ליום ההפלגה ובדין הסמוך לזה שאין שם הפלגה שהרי לא ראתה אלא פעם אחת כתבו דחוששת ליום הקבוע בחדש אבל אה"נ דבדין זה חוששת נמי ליום הקבוע בחדש אם לא ראתה כשפיהקה בתוך הזמן : נמצא שמי שפיהקה וראתה צריכה לחוש לג' מיני וסתות לפיהוקים וליום הקבוע בחדש ולהפלגה לפיהוקים שבפעם ראשונה שתפהק חוששת שמא תראה ליום הקבוע בחדש שאם ראתה בר"ח חוששת ביום ראש החדש הראשון ואם בט"ו לחדש ראתה חוששת ליום ט"ו לחדש הראשון להפלגה שאם חזרה וראתה לסוף כ' צריכה לחוש לסוף כ' לראיה זו ואם ראיה שנייה היתה לסוף ל' צריכה לחוש לסוף ל' לאותה ראיה (ב) וכן כל כיוצא בזה :

כל אלו הוסתות שנקבעים ע"י מקרה אין א' קובע עם חבירו וכו' עד אין מצטרפין כ"כ הרשב"א בת"ה וכ"כ ה"ה ברפ"ח בשם המפרשים : ובולן אין חוששין להן אלא לשעתה כ"כ הרא"ש בפרק האשה בשם הראב"ד וז"ל וסת הגוף שהוקבע ג' פעמים לזמן ידוע כשיגיע אותו יום הפיהוק צריכה לפרוש מבעלה כל העונה כדין וסת לימים לחודייהו אבל וסת של פיהוק לחודיה א"צ לפרוש אלא בשעת הפיהוק ע"כ וכ"כ ה"ה ברפ"ח בשם המפרשים וכן מבואר בדברי הרשב"א שאכתוב בסמוך וז"ל הרמב"ן בהל' נדה שלו הוסתות הללו שהן קובעין לאכילות ולקפיצות אינה חוששת להן אלא שעתן כיצד היתה רגילה בכן לאחר הקפיצה מיד או בקרוב לה שעה ושתים משעבר אותו זמן בודקת ומשמשת את ביתה עכ"ל : **ומ"ש** כיצד היתה רגילה לראות עם התחלת הוסת מיד אסורה כל זמן המשכת הוסת היתה רגילה לראות בסופו אינה אסורה אלא בסופו כן משמע במתניתין פ' האשה וכ"פ הרשב"א בת"ה וז"ל כיצד היא חוששת לוסת דגופה אם הוא וסת פשוט והיתה למודה להיות רואה אם הוסת מיד ה"ז חוששת לכל המשכת הוסת שאע"פ שלא ראתה עכשיו בתחלת הוסת שמא תראה באמצעו או בסופו היתה למודה להיות רואה בסוף הוסת אינה חוששת עד סוף הוסת וזהו קל וסת דגופה משאר הוסתות שהיא חוששת בהן לכל עונת הוסת עכ"ל בקצר וז"ל בארוך הפרש יש בין וסת פשוט לפיהוקים או לעטושים לוסת המורכב לימים בפיהוקים שהוסת הפשוט נקבע בג' פיהוקים פשוטים באי זה יום שתפהוק ותראה וכו' ועוד הפרש אחר יש ביניהם שהוסת הפשוט אינה חוששת אלא בשעת הוסת בלבד וכדתנן בפרק האשה (סג:) היתה למודה להיות רואה בתחילת הוסת כלומר מיד שהיא מתחלת לפהק כל טהרות שעשתה

ב"ח

שהוא כל שכן כיון דאפי' בקפיצות שגורמות לוסת והיה ראוי שמיד שקפצה היה לו לוסת לבא עמו ואפ"ה תלינן דעיכוב הוסת היה לפי שלא הגיע עיכובו של יום כ"ש בפיהוק דמילוי הדם ברחם מביא לידי פיהוקין שי"ל כך שהוסת נתכנס ברחם וחיילותיו קדמוהו דהיינו הפיהוקין קודמות לו עכ"ל וע"ש מיהו ל' רבינו שאמר דפיהוק דאתמול גורם לראייה של ר"ח אינו מתוקן ומקובל לפי טעם זה : **פיהקה** בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי החודש חוששת לאותו הפיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק איכא למידק דמדקאמר עד שתבדוק אלמא משמע דבבדקה ומצאה עצמה טהורה מותרת לשמש ופשיטא דבתוך זמן משך הוסת אסורה לשמש דאפילו בשאר וסת אסורה כל אותה עונה אפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה כדלעיל בסימן קפ"ד ואפי' לא קבעה לה וסת כ"ש בוסת הגוף כל זמן משך הוסת אלא בע"כ צריך לפרש דהכי קאמר דלאחר שעבר הוסת אסורה לשמש עד שתבדוק וקשה הלא קי"ל בדלא קבעה לה וסת שמותרת בלא בדיקה לאחר שעבר הוסת וי"ל דאע"ג דאם עברה ולא בדקה מותרת בלא בדיקה מ"מ לכתחלה צריכה לבדוק בשעת הוסת כדי שתהא מותרת לאחר שעבר הוסת וז"ש חוששת לאותו פיהוק ואסורה לשמש לאחר שעבר הוסת עד שתבדוק בשעת הוסת דלכתחלה צריכה לבדוק בשעת הוסת אע"פ שלא ראתה בו אלא פעם אחת אבל אם עברה ולא בדקה ודאי מותרת לאחר הוסת בלא בדיקה אפילו בוסת הגוף כדמשמע ממ"ש לקמן וכשם שוסת הימים הקבוע בג' פעמים צריך עקירה ג"פ ובדיקה כן הוא וסת הקבוע בגוף אלמא דאף בוסת הגוף אם אינו קבוע אין צריך בדיקה לאחר שעבר הוסת . ועוד אפשר דעל שעת משך הוסת קאמר אסורה לשמש עד שתבדוק כגון שרגילה לראות בסוף הוסת דאינה אסורה אלא בסופו וקאמר דאף בתחלת הוסת אסורה לשמש עד שתבדוק אפי' לא קבעתו ג' פעמים וכ"ש בקבעתו ג' פעמים דאסורה עד שתבדוק : **ומ"ש** וכן הדין בימים אם פיהקה היום ופיהקה לסוף ל' וכו'. פי' אם פיהקה היום וראתה ופיהקה לסוף ל' וראתה צריכה לחוש לכל פעם שתפהק קודם ל' דשמא תהא קובעת וסתה לפיהוק גרידא ולא תלינן לומר דכי היכי דהפליגה ראייה שנייה מהראשונה ל' יום ובכל ראייה פיהקה א"כ שוב לא תהא חוששת אלא לפיהוק שתפהק כשיגיע לל' יום ולא קודם ל' אלא צריכה לחוש אף קודם ל' אם תפהק קודם ל' דכל זמן שלא קבעה לה ג"פ שתראה בפיהוק של ל' חיישינן שמא תהא קובעת וסתה לפיהוק גרידא פיהקה אח"כ לסוף כ' ולא ראתה הרי עקרה וסת של פיהוק גרידא וצריכה לחוש לסוף ל' לא מיבעיא דצריכה לחוש בפיהקה סוף ל' דשמא תראה כמו שראתה מקודם בפיהוק של ל' אלא אפי' לא פיהקה נמי חוששת שמא תהא קובעת וסתה לשלשים גרידא וכתב ב"י שמלבד כ' חששות אלו שחוששת לפיהוק גרידא ולהפלגת ל' עוד צריכה לחוש ליום הקבוע לחדש שאם ראתה בר"ח או בה' בחדש חוששת כשיגיע ר"ח שמא תקבע וסתה בר"ח ע"כ ופשוט הוא וכך מוכחת כל הסוגיא דקביעות וסת : **ובולן** אין חוששין וכו' עד והוא הסכים לסברא הראשונה קשה דב"י כיון שהרשב"א הסכים להרז"ה בשופעת ב' וג' ימים דא"צ לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכמו שנתבאר בסימן קפ"ד דא"כ למה פסק כאן דאסורה מתחלת הוסת עד סוף אותה עונה דלא כהרז"ה דסובר שמותרת מיד אחר הוסת לפי שאין הולכין אלא אחר התחלת הוסת ותירץ מה שתירץ ולמאי שנתבאר בסי' קפ"ד לתרץ הפסקים דהרא"ש וש"ע דבראייה מרובה פסקו דאסורה עונת הלילה וביום כשיעור הנמשך בו ובשופעת או מזלפת ב' וג' ימים פסקו דא"צ לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכתבתי לשם דיש לחלק דבראייה אחת ודאי צריך לפרוש כל ימי משך הוסת אבל בשופעת ב' וג' ימים דאינה ראייה אחת א"צ לפרוש אלא עונה אחת ע"ש והשתא י"ל דהרשב"א נמי ס"ל האי חילוק ולכך הכא דהראייה נמשכת גם אחר הוסת כיון דראייה אחת היא יש להחמיר כל אותה עונה שאחר הוסת משא"כ בשופעת או מזלפת ב' וג' ימים דאינה ראייה אחת :

כתב

דרכי משה

בי"ב בו דאז קבעה וסת להפלגות ווסת החודש עדיין לא הוקבע וא"צ לחוש לר"ח סיון כנ"ל והוא פשוט : (ב) ופשוט הוא ממה שנתבאר לעיל מדברי הרמב"ן גבי וסת החודש ווסת ההפלגה

פרישה

ואסורה לשמש עד שתבדוק שכל וסת בין של ימים בין של גוף חוששת לו בפעם אחת עכ"ל מלשונו משמע דאף שקבעה לשניהן מ"מ חוששת לכל אחד מהן כמו שחוששת לוסת שאינו קבוע ול"כ אלא כמ"ש לעיל גבי קביעות דקפיצות וע"ש בדרישה . גם מה שהביא ראייה ממ"ש בסמוך קשה דהא בסמוך כתב רבינו ז"ל חוששת לאותו פיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק וע"כ צ"ל דב"י ס"ל פי' אסורה לשמש עד שתבדוק היינו לכתחילה וכמ"ש בסמוך בשינוייא קמא : (סד) אבל אם פיהקה ב"פ בר"ח וראתה ולפעם כו"ל : (סה) ואסורה לשמש עד שתבדוק וה"ה לקפיצה כמ"ש לעיל ואם לא ראתה בפיהוק זה עדיין היא חוששת ליום שפיהקה בו כבר דהיינו ר"ח דשמא היום גורם אשר"י וק' מ"ש עד שתבדוק הא נתבאר לעיל דבוסת שאינו קבוע חוששת ואם עבר הוסת ולא ראתה א"צ בדיקה וי"ל שעד שתבדוק ל"ד קאמר אלא ר"ל אסורה לשמש לכתחילה וכן צריכין לומר שפירשו הב"י כן וכמ"ש לעיל בסמוך שהביא מכאן ראיה שצריכה לחוש כמו שחוששין לוסת שאינו קבוע דא"צ בדיקה. גם י"ל דדוקא בשאר וסת דחוששת לכל העונה והאורח בזמנו בא ממילא בלא מעשה שם שייך לומר דאם לא הרגישה שראתה מסלים א"צ בדיקה ומותרת לבעלה משא"כ בוסת דע"י מעשה קפילה או עיטוש דאינה חוששת אלא לשעתה שמא מכח הפעלות מעשה גורם לה דם מש"ה לא יצאה מחששא זו אם לא ע"י בדיקה . גם י"ל דשאני הכא דראינו לעינינו שינוי בגופה הפיהוק או העיטוש וכבר ראינו שבעת שינוי זה ראתה לכך חששו טפי אבל שינויא קמא עיקר וכן ס"ל להב"י וכמ"ש בסמוך ובדף מיוחד הארכתי בזה וק"ל : (סו) צריכה לחוש לכל פעם שתפהק ל"ד שהרי אינה חוששת אלא לפעם אחת אלא ר"ל לכל פעם אפי' שלא ביום ל' (ומיהו פעם אחד בלבד חוששת עכ"ה) ב"י : (סז) פיהקה לסוף עשרים ולא ראתה ל"ד אלא בא לומר קודם יום ל' : (סח) דשמא תקבע וסת לימים גרידא ל"ד גרידא שכבר אפשר שתקבע לימים ולפיהוק ביחד וה"ה דחוששת נמי ליום הקבוע בחדש שפיהקה בו ראשונה ב"י ע"ש : (סט) אין חוששין להם אלא לשעתה פי' ולא עונה שלימה כשאר וסת כנ"ל : (עם התחלת הוסת מיד ר"ל עם התחלת הפיהוק שהוא נקראת וסת הגוף עכ"ה) :

גסות

אלא בסופו בד"א בזמן שכל הראייה מובלעת בתוך הוסת אבל אם אין כל הראייה מובלעת בתוך הוסת אלא נמשכת גם אחר הוסת בזה כתב הרשב"א יש אומרים שהיא אסורה מתחלת הוסת עד סוף אותה עונה וי"א שמותרת מיד אחר הוסת (ע) והוא הסכים לסברא ראשונה ואם אחד מאלו בא לזמן ידוע (עא) אז ודאי אסורה כל עונת הוסת כמו וסת ימים גרידא כשם שחוששת לוסת הימים בפעם אחת כך חוששת לוסת הגוף בפעם אח' כיצד היתה מפהקת פעם אחת וראתה (עב) ולכשתפהק בפעם אחרת חוששת לו וכשם שוסת הימים שאינו קבוע נעקר בפעם אחת שאפי' אם ראתה שני פעמים לזמן ידוע אם הגיע זמן השלישי ולא ראתה נעקר לגמרי כן הוא וסת הגוף וכשם שוסת הימים הקבוע בג' פעמים צריך עקירה ג"פ ובדיקה כן הוא וסת הקבוע בגוף ומאימתי עקירתו משיקרה מקרה ולא תראה היה המקרה לזמן ידוע אינו נעקר אלא א"כ בא המקרה ג' פעמים בזמנו ולא ראתה אבל במקרה לבדו או זמן לבדו שלא ראתה בהן לא נעקר כתב הרשב"א חומר בוסת הקפיצות מבשאר הוסתות שוסת הקפיצות (עג) [יג] בין שהוא קרוב יותר מעונה בינונית בין שהוא רחוק יותר לעולם היא חוששת לזמן עונה בינונית (עד) שאני אומר אורח בזמנו בא ובעלה מחשב עונה בינונית ובא עליה (עה) לשון הרשב"א תינוקת שלא הגיע זמנה לראות והיא

שעשתה בתוך הוסת טמאות בסוף הוסת כל טהרות שעשתה בתוך הוסת טהורות ר' יוסי אומר ימים ושעות וסתות היתה למודה לראות עם הנץ החמה אינה אסורה אלא עד הנץ החמה רבי יהודה אומר כל היום שלה ועוד מדאפליגו רבי יוסי ורבי יהודה בימים ושעות וסתות ושבקי וסתות דגופה דסלקי מינייהו אלמא וסתות פשוטים דגופה דכ"ע שעות הוסת בלחוד הוסת אבל אחר השעות אין וסת ואינה חוששת לו ע"כ: **בד"א** בזמן שכל הראייה מובלעת בתוך הוסת אבל אם אין כל הראייה מובלעת וכו' כתב הרשב"א י"א שהיא אסורה מתחלת הוסת וכו' עד והוא הסכים לסברא הראשונה בת"ה הקצר כתב כן וז"ל בד"א בזמן שהיא למודה לראות כל הראיה בתוך הוסת אבל אם אין כל הראיה מובלעת בתוך הוסת יש מגדולי המורים שאמרו שהיא אסורה מתחלת הוסת עד סוף כל אותה עונה ויש מי שהורו גם בזו להתיר לאחר הוסת ולראשונים שומעים הואיל ולמודה לראות לאחר הוסת ע"כ וז"ל בת"ה הארוך כבר כתבנו דוסתות דגופה בעטושים ופיהוקים וכיוצא בהם אם הוסת פשוט בלא הרכבת ימים אינה חוששת אלא לשעת הוסת בלבד ואינה חוששת אפי' לסוף אותה עונה ובלבד אם כל הראיה מובלעת בתוך הוסת כלומר שאינה רגילה לראות לאחר שפסקה מלהתעטש או מלפהק אבל אם הראיה נמשכת לאחר הפסק העיטוש והפיהוק י"ל דחוששת לכל העונה ההיא עד סופה וכדברי הרז"ה אינה חוששת לאחר שעת הוסת כלל לפי שאין הולכים אלא אחר התחלת הוסת עכ"ל וק"ל שהוא ז"ל פסק כהרז"ה שסובר שאם הוסת נמשך ששופעת או מזלפת ב' או ג' ימים א"צ לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכמו שנתבאר בסימן קפ"ד ולמה בדין זה פסק דלא כוותיה דמשמע דשני הדינים טעם א' להם וי"ל שטעמו של הרשב"א שאע"פ שאין הולכין אלא אחר התחלת הוסת אין שיעור התחלת הוסת פחות משיעור ששיערו חכמים דהיינו עונה ומש"ה בסימן קפ"ד שהוסת נמשך ב' או ג' ימים פסק דסגי בעונה אחת והכא שהראיה נמשכת לאחר שפסק העיטוש והפיהוק אסורה עונה אחת בין שתמשך זמן מרובה ואפי' כמה ימים אסורה עונה אחת ואח"כ מותרת: ואם אחת מאלו בא לזמן ידוע אז ודאי אסורה כל עונת הוסת כלומר דהיינו יום או לילה כמו וסת ימים גרידא כ"כ הרשב"א וכבר כתבתי כן בסמוך בשם הראב"ד והרא"ש ז"ל וכ"ל דלדברי רבינו דקובעת וסת לקפיצות גרידא דינו כוסת הפיהוקים ממש שאינה חוששת להם אלא לשעתה וכן אם היתה רגילה לראות עם התחלת הקפיצות מיד אסורה כל זמן המשכת הקפיצות ואם היתה רגילה לראות בסופו אינה אסורה אלא בסופו אם כל הראיה מובלעת בתוך הוסת דוסת דקפיצות גרידא לדעת רבינו לא עדיף מוסת דפיהוקים מיהו איכא למימר דלמאן דאית ליה וסת דקפיצות גרידא עדיף איהו מוסת הפיהוקים והוששת לכל עונה שקפצה בה אחר זמן רב שכתבתי זה באו לידי הלכות נדה וכתוב בהן בלשון הזה הוסתות הללו אין קובעים לאכילות ולקפיצות אינה חוששת להן אלא שעתן כיצד היתה רגילה בהן לאחר קפיצות מיד או בקרוב לה שעה ושהיה מעבר אותו זמן בודקת ומשמשת את ביתה עכ"ל וזה מבואר כדברי הראשונים וכתב עוד שם אין וסת הגוף האוסר אלא שעתו כיצד היתה למודה במקרים הללו בחצי היום וחוששת בכן שעה אחת מותרת לשמש עד אותה שעה אירעו לה המקרים ולא ראתה בודקת עצמה לאחר זמן הוסת ומותרת כל שאר הימים לא אירעו לה המקרים אין לך בדיקה גדולה מזו היתה רגילה במקרים אלו ביום קבוע לה וסת הימים במקומו הוא עומד ואסורה לשמש כל היום שמא יארעו לה לא אירע לה כלום ולא ראתה מותרת לשמש בלא בדיקה אחרת אירעו לה ביום אחר אינה חוששת שהרי ביום ידוע קבעה אותן עכ"ל: **כשם** שחוששת לוסת הימים בפעם א' כך חוששת לוסת הגוף בפעם א' וכו' אבל במקרה לבדו או זמן לבדו שלא ראתה בהן לא נעקר הכל מבואר בדברי הרמב"ן בהלכותיו ובדברי הרשב"א בת"ה וכ"כ ה"ה ברפ"ח בשם הראב"ד על וסת הגוף שהוקבע ג"פ לזמן ידוע אינו נעקר עד התפסק ג"פ באותו זמן ולא תראה: כתב הרשב"א חומר בוסת הקפיצות מבשאר וסתות וכו' דברים אלו סתומים מפני שהם שלא במקומם וכבר כתבתי דברי הרשב"א וטעמו בדין זה בס"ס קפ"ד כי שם מקומו: כתב הה"מ ברפ"ח שלדעת המפרשים שיש וסת דגופה פשוט ומורכב קביעות המורכב כך הוא פיהקה בר"ח וראתה ופיהקה בר"ח וראתה ה"ז וסת המורכב וחוששת לכל ר"ח ור"ח כל העונה שהיא רגילה לראות בה יום או לילה אבל וסת הגוף הפשוט אינו אסור אלא שעתו ע"כ וכך מבואר בהל' נדה להרמב"ן. ומ"ש הרי זה וסת מורכב וחוששת לכל העונה שהיא רגילה לראות וכו' אינו מדוקדק דלענין זה מאי איריא שקבעתו בג' פעמים אפי' פעם אחת שתראה בר"ח צריכה לחוש לר"ח הבא שמא תקבע הוסת לר"ח ואסורה לשמש כל אותה עונה ולא נאמרו ג"פ אלא לומר שאז אינו נעקר עד שיעקר ממנה ג"פ וכן לענין שאסורה לשמש עד שתבדוק וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה ואפשר דנקט ג"פ כדי ללמוד על מ"ש דוסת הגוף הפשוט אפי' הוקבע ג"פ אינו אוסר אלא שעתו:

לשון הרשב"א תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו' עד ובזה חמור דין הזקנה מדין הקטנה שלא הגיע זמנה לראות הכל בת"ה הקצר וטעמו מדגרסינן בפרק קמא דנדה (ט י) ת"ר תינוקת שלא הגיע זמנה לראות פעם ראשונה ושנייה דיה שעתה פעם ג' הרי היא ככל הנשים ומטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה. אמר מר עבר עליה ג' עונות דיה שעתה הדר קא חזיא בעונות קטנות מאי כלומר אם חזרה וראתה בעונות בינונית כמו שהיתה למודה לראות מתחילה מאי אמר רב גידל אמר רב פעם ראשונה ושנייה דיה שעתה ג' מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה כלומר שאין הפרש בין ראתה בעונות קטנות לרואה בעונות גדולות לעולם אינה חוזרת בחזקת דמים עד שתחזור ותראה עוד ג' ראיות וקרי פעם ראשונה לאותה ראיה ראשונה שראתה לאחר שעברו עליה ג' עונות דעכשיו יוצאות ג' הפלגות שוות מביניהם והדר בעינן בגמרא הא דקתני ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה הדר חזיא בעונות מהו כלומר אם ראתה הג' בעונה בינונית מאי כלומר שקרבה הראיה ג' א"ר כהנא א"ר גידל א"ר פ"א דיה שעתה שנייה מטמאה מעל"ע ומפקידה לפקידה כלומר אין הפרש בין חזרה וראתה אותן שלש ראיות אחרונות בעונות מרוחקות בין שראתה אותם בעונות בינונית לעולם עד שתראה עוד שלש ראיות אחר שהפסיקה אינה מוחזקת אלא כדמעיקרא הוא וכאילו מתחלת עכשיו לראות כך פירש הרשב"א בת"ה הארוך ואח"כ כתב ובריתא זו דברי הכל היא ואפי' לר' דאית ליה בתרי זימני הויא חזקה מדסיפא דברייתא רבי הוא רישא נמי כרבי כדאיתא בגמרא וטעמא דמילתא דכל שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמים וראיה ראשונה שראתה אינה חזקה ואינה ראויה להצטרף עד שתתחזק בראיות אחרות הילכך ראיה שנייה אינה אלא כאחת ואין לה כח להחזיק הראשונה אבל כשתראה עוד פעם ג' עם השתי ראיות אחרונות תתחזק הראשונות ואלו השתים מגלות על הראיה הראשונה שראיה גמורה היתה ולא מקרה ומעתה לפי הטעם הזה אפילו לרשב"ג נמי מוחזקת היא ובזו אין הפרש

כתב הרשב"א חומר בוסת הקפיצות וכו'. פי' דאם הוא קרוב יותר מעונה בינונית כגון מכ' לכ' ולא ראתה ה"ז חוששת ליום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית דאי קפצה וראתה א"כ לחוש ליום ל' ככל אשה שיש לה וסת ולמודה לראות בוסתה דאינה חוששת ליום ל' לראייתה ואם קפצה בשעתה ולא ראתה א"כ ודאי דחוששת ליום ל' לראייתה כיון שעקרה וסתה פעם אחת אלא ע"כ בדלא קפצה ולא ראתה קאמר דכיון דלא קפצה ולא ראתה חוששת ליום ל' לראייתה דשמא האורח בזמנו יבא. וכשוסתה רחוק יותר מעונה בינונית כגון שלמודה לראות בקפיצה מל"ה לל"ה נמי חוששת ביום ל' לראייתה דשמא יבא האורח בזמנו ואע"ג דיש עדיין ה' ימים לוסתה הקבועה בקפיצה מ"מ כיון דהוסת תלוי במעשה ואפשר שלא תקפוץ ולא תראה חיישינן שהאורח יקדים לבא בזמנו ליום ל' לראייתה: ומ"ש ובעלה מחשב עונה בינונית ובא עליה פי' אשה זו שוסתה תלוי בקפיצה ובעלה בא מן הדרך ואינו יודע אם היא טהורה אם לאו מחשב ל' מיום ראייתה ובא עליה ואינו חושש שמא בזמן הקפיצה קפצה וראתה דכיון דתלוי במעשה אמרינן אימור לא קפצה ולא ראתה ומיהו ודאי דבמחשב עונה בינונית לחוד לא סגי שהרי צריך לחשוב ג"כ הימים שאחר ל' שתשמור עד שתוכל לטבול אלא לאו מחשב עונה בינונית קאמר דעיקר כוונתו אינה אלא לאורויי דמחשב ובא עליה וא"צ שישאלנה אם היא טהורה ועיין בת"ה סוף שער ב' וג' ולעיל בב"י ס"ס קפ"ד:

לשון הרשב"א תינוקת שלא הגיע זמנה לראות והיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים ולא הביאה סימנין וכו' נראה דהאי ולא הביאה סימנין פירושו או לא הביאה סימנין וה"ק תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דהיינו בא' משני דרכים או שהיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים דאפי' יש לה סימנים שומא נינהו כדאמר בפ' יוצא דופן או אפי' הגיעה לימי הנעורים אלא שלא הביאה סימנים יש הפרש בינה לבין הגדולה וכו' והב"י כתב ומ"ש ולא הביאה סימנים נראה דלאו לאפוקי הביאה סימנים בעודה קטנה אתא דהא שומא נינהו כדאיתא בפ' יוצא דופן אלא לאפוקי הגיעה לימי הנעורים ובדקוה ולא הביאה סימנים דכל שבדקוה ולא הביאה סימנים אע"פ שהיא גדולה כמה לא מחזקינן לה בהגיעה זמנה לראות עכ"ל ובודאי שכך הוא האמת וכדפרי' אלא שלא כתב לפרש ל' הרשב"א דמשמע איפכא אבל במ"ש הלשון מתוקן וכך צריך לתקן ל' הרשב"א שהביא רבי' בסי' קפ"ד כמ"ש לשם בס"ד ע"ש: ל' הרשב"א תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות וכו'. כל זה מבואר בסוגיא פ"ק דנדה (דף ט' וי') והב"י הביא דברי הרשב"א בת"ה הארוך הא דתניא תינוקת שראתה ג' פעמים מטמאה מע"ל אם אח"כ עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות ה"ה ככל הנשים ומטמאה מע"ל אמר מר עברו עליה ג' עונות דיה שעתה הדר קא חזיא

דרישה

ממתו הראייה ותו לא תלינן בו ראייה של יום א' ודו"ק: [יג] בין שהוא קרוב ז"ל הרשב"א וכן אם וסת הקפיצות מובלע בתוך עונה בינונית (ר"ל תוך עונה בינונית שהיא מל' יום לל' יום ימי העונה) והיא קופצת ורואה מכ' יום לכ' יום עכ"ה) ולא קפצה ולא ראתה ה"ז חוששת ליום העונה. ובעלה הבא מן הדרך שא"צ לשאלה אם יש לה וסת לימים ולקפיצה דאומר לא קפצה ולא ראתה (כמ"ש לעיל סימן קפ"ד) מ"מ צריך לחשוב לעונה בינונית ומחשב לה וישהה עונה בינונית וכדי שתוכל לטבול אח"כ ובא אח"כ עליה כן הביאו ב"י לעיל בסי' קפ"ד לשונו ע"ש (א"ל למה לא משמיענו הרשב"א נפקותא זו אפי' בלא בא מן הדרך דחושש לעונה בינונית אם לא קפצה ולא [illegible]

פרישה

(ע) והוא הסכים לסברא ראשונה ואע"ג דהרשב"א פסק כהרז"ה והביאוהו לעיל בסימן קפ"ד שכתב דאם נמשכה הוסת ב' או ג' ימים שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת י"ל שטעמו של הרשב"א דאע"ג דאין הולכין אלא אחר התחלת הוסת אין שיעור התחלת הוסת פחות מעונה ומש"ה כיון שהראייה נמשכה נמי כאן אחר הפיהוק אסורה עונה אחת בין שתמשך זמן מועט או מרובה ואפי' כמה ימים לא אסורה אלא עונה אחת ואחר כך מותרת. ב"י: (עא) אז ודאי אסורה [illegible] עונות הוסת פי' כל אותו היום או לילה ולא יותר דבתר התחלת העונה אזלינן: (עב) לכשתפהק פעם אחרת חוששת לו [illegible]

(עו) והיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים (עז) [יד] ולא הביאה סימנים (ג) היא קובעת וסת כשאר הנשים בשלשה ראיות בשאר הוסתות ובד' בוסת ההפלגות אלא שיש הפרש בינה לבין הגדולה (עח) שאע"פ שהוחזקה רואה וקבעה לה וסת (עט) אם פסקה שלשה עונות בינונית שהם צ' יום ולא ראתה (פא) [טו] אינה חוששת לוסתה הראשון כלל וחזרה לקדמותה ואפי' חזרה לראות באותן עונות [טז] (פא) שהיתה למודה לראות בהן אינה הוששת עד (פב) שתחזור ותקבענו ג' פעמים לפי שאינה בת דמים ונתגלה שדמים הראשונים מקרה

הפרש בין רבי לרשב"ג ואף על פי שיש מגדולי המפרשים גם מן הפוסקים שפירשו דלר' דוקא אתיא לפי שאין הא' ראויה להצטרף לעולם והלכך לרשב"ג אינה מוחזקת עד שתראה ד' ראיות מסתברא לי שא"א להעמידה שאם כן כל אותה סוגיא וסקלא וטריא דרב גידל ורב כהנא וחזקיה ור' יוחנן ור"ש בן יהוצדק וכל נחותי ימא אתאן כר' ולא כהלכתא דהכן בוסתות כרשב"ג ס"ל כדאיפסיקא הילכתא בפ' הבא על יבמתו ולפיכך נ"ל הדרך שכתבתי נכון וברור ולפמ"ש אין הפרש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות מבשאר כל הנשים והרי היא קובעת וסת כמנין ראיות שקובעת בהן אשה אחרת דעלמא ולפי דברי מקצת המפרשים אינה קובעת וסת עד שתראה עוד פ"א יתירה על שאר הנשים שאין ראיה ראשונה ראויה להצטרף ואין זה נכון בעיני כמו שכתבתי עכ"ל ודברי הרמב"ם בפ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב כדברי הרשב"א

חזיא בעונות קטנות מאי א"ר גידל אמר רב פעם א' וב' דיה שעתה ג' מטמאה מע"ל וקרי פעם ראשונה לאותה ראייה ראשונה שראתה לאחר שעברו עליה ג' עונות דעכשיו יוצאות ג' הפלגות שוות מביניהם עכ"ל והבין ב"י דרצונו לומר דהא דראתה לאחר שעברו עליה שלשה עונות הוא ראייה ראשונה וכשראתה עוד לאחר ל' יום הוא ראייה ב' וכשראתה עוד לאחר ל' יום הוא ראייה ג' דעכשיו חזרה לקביעות וסת הראשון בעונות קטנות שהן שלשים יום ועל זה הוצריך להקשות ולתרץ והדבר פשוט דמ"ש לאחר שעברו עליה ג' עונות רצונו לומר לאחר שעברו עליה ג' עונות וראתה הדר קא חזיא בעונות קטנות דהיינו בתר הך ראייה דלאחר שעברו עליה ג' עונות חזרה וראתה לאחר שלשים יום והיא ראייה ראשונה ולאחר ל' יום שניים חזרה וראתה והיא הראייה השנייה ולאחר ל' יום שלישיים חזרה וראתה והיא ראייה

ספק כסתם ברייתא דבפעם שלישית מטמאה למפרע ויתר דברי הרשב"א בת"ה הקצר: ומ"ש דתינוקת שלא הגיע זמנה לראות היינו קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים בפ"ק דנדה (ה.) תניא אימתי הגיע זמנה לראות משהגיעו ימי הנעורים ומ"ש ולא הביאה סימנים נראה לאו לאפוקי הביאה סימנים בעודה קטנה אתא דהא שומא נינהו כדאיתא בפרק יוצא דופן (מו.) אלא לאפוקי הגיעה לימי הנעורים ובדקוה ולא הביאה סימנים דכל שבדקוה ולא הביאה סימנים אף על פי שהיא גדולה כמה לא מחזקינן לה בהגיע זמנה לראות וכן מבואר בדברי רבי' בסימן שאחר זה וגם אכתוב טעמו של דבריו בס"ד ומ"ש היא קובעת וסת כשאר הנשים בג' ראיות פשוט

הג' עכשיו יוצאות ג' הפלגות שוות מביניהם בארבע ראיות עם הראייה שראתה לאחר ג' עונות ואם תרצה לתקן הלשון תגיה מילת וראתה וכצ"ל לאחר שעברו עליה ג' עונות וראתה דעכשיו יוצאות וכו'. אבל א"ל בהגה"ה כלל דממילא מובן הפשט כדפרישית ודו"ק וכך מבואר בלשון הרשב"א שהביא רבינו: ומ"ש ואפי' חזרה לראות באותן עונות וכו' פי' לא מיבעיא בשלא חזרה לראות אלא פעם אחת דפשיטא דאינה חוששת לפעם אחרת לזמן וסתה הראשון אלא אפי' חזרה לראות פעמיים באותן עונות שהיתה למודה לראות אינה חוששת עד שתחזור ותקבענו ג' פעמים:

ומ"ש בברייתא ואף על פי שברייתא זו לענין דיה שעתה איתניא לומד ממנה הרשב"א לענין הוסתות וגם לענין הכתמים כמו שיבא בסימן שאחר זה וכתב ה"ה בפ"ט שאפשר שכן הוא וכבר נתבאר שדברי הרשב"א דברי הכל הוא ובין לרבי ובין לרשב"ג איתא ומ"ש ובד' בוסת ההפלגות פשוט הוא דכל שצריך בשאר וסתות ג' ראיות צריך ע"כ בוסת ההפלגות ד' ראיות דבציר מהכי לא משכחת ג' הפלגות וברייתא דלא נקטה אלא ג' ראיות אכתוב עליה בסמוך:

ומ"ש אלא שיש הפרש בינה לגדולה שאף על פי שהוחזקה רואה וקבעה לה וסת אם פסקה ג' עונות בינונית שהם צ' יום ולא ראתה אינה חוששת לוסתה הא' כלל וחזרה לקדמותה מבואר בברייתא עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה דמדין דיה שעתה נלמוד דין חששת הוסת. ומ"ש שג' עונות בינונית הם צ' יום שם בגמרא כמה עונה אמר ר"ל משום רבי יהודה נשיאה עונה בינונית ל' יום. ומ"ש וחזרה לקדמותה פשוט הוא דהיינו לומר דבחזקת מסולקת דמים היא כמו שהיתה קודם לכן. ומ"ש ואפי' חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה לראות בהן אינה חוששת עד שתחזור ותקבענו ג' פעמים נראה דהיינו הא דאמר רב גידל אמר רב וכמו שפירש ז"ל שאין הפרש בין חזרה וראתה אותן ג' ראיות אחרונות בעונות מרוחקות בין ראתה אותן בעונות בינונית לעולם עד שתראה עוד ג' ראיות אחר שהפסיקה אינה מוחזקת אלא כדמעיקרא וכאילו הוא מתחלת עכשיו לראות ומ"מ יש לדקדק דמדבריו בת"ה הקצר שסתם וכתב עד שתקבענו ג' פעמים משמע שאם וסת ההפלגות הוא אינו נקבע עד שתראה ד' פעמים כיון שא"א לשלש הפלגות שוות בלי ארבע ראיות כמו שנתבאר ואילו אהא דאמר רב גידל אמר רב פעם ראשונה ושנייה דיה שעתה וכו' פי' וקרי פעם ראשונה לאותה ראיה ראשונה לאחר שעברו עליה ג' עונות ולפי זה בג' ראיות בלבד היא קובעת וסת אף על פי שאין בג' ראיות אלא ב' הפלגות ולרשב"ג ודאי דלא קבעה וסת בפחות מג' הפלגות שאפי' שהגיעה זמנה לראות לא קבעה בבציר מהכי ואין לומר דרב גידל אמר רב אליבא דרבי קאמר אבל לרשב"ג אה"נ דבעי ג' הפלגות שוות שהרי הוא ז"ל כתב שאין לומר דשקלא וטריא דרב גידל ליתי דלא כהלכתא וגם אין לומר דהכא לא בוסת ההפלגות עסקינן אלא בשאר וסתות שהם נקבעים בג' ראיות שהרי הוא ז"ל כתב אהא דרב גידל דעכשיו יוצאות ג' הפלגות שוות מביניהם אלמא בוסת ההפלגות מיירי וכן משמע מדאמר הדר חזיא בעונות יז מאי וסת עונות משמע דהפלגות נינהו ועוד קשה דמאי בעי בתר הכי ועוד עברו עליה ג' עונות וכו' הדר חזיא בעונות מאי הא כבר פשט ליה דראיה דסוף ג' עונות וראיה דעונה בינונית מצטרפת ועוד קשה הא לפום מאי דפשט איהו גופיה ברישא אמאי פשט ליה דפעם ראשונה דיה שעתה יח דמצטרפות ראיות דעונה בינונית וראיות דעונה מרוחקות הו"ל דבפעם ראשונה מטמאה מעת לעת כיון דראיה זו היא שלישית לפיכך נ"ל דמלבד ראיה שראתה לסוף ג' עונות אינה קובעת וסת ההפלגות עד שתראה ג"פ אחרות מעונה בינונית לעונה בינונית ומ"ש וקרי פ"א לאותה ראייה ראשונה שראתה לאחר שעברו ג' עונות ראה לידחק ולפרש דראיה ראשונה קרי לראיה ראשונה שראתה לאחר ראייה שראתה אחר שעברו עליה ג' עונות וקרי לה ראשונה מפני שהיא ראיה ראשונה שראתה בסוף עונה קטנה ובהכי אתיא שפיר מה שסיים דעכשיו יוצאות ג' הפלגות שוות מביניהם שאם לא תפרש כן לא משכחת ג' הפלגות שוות יוצאות מביניהם ואף ע"ג דפשט ליה דראיה שראתה ברחוקה אינה מכלל ג' ראיות הדר בעי הדר חזיא בעונות מאי משום דאיכא למימר שאני התם דליכא ראיה מרוחקת אלא אחת אבל הכא דאיכא שני ראיות מרוחקות ואילו תראה פעם שלישי בעונה מרוחקת תוחזק ברואה דם השתא דקרבה ראייתה לעונה בינונית אפשר דהוחזקה מק"ו ונראה דלישנא דהרשב"א דייק הכי שכתב בבעיא השניה כלומר שקרבה הראיה הג' ובהכי ניחא מאי דקשה על מ"ש דהאי ברייתא דברי הכל הוא דהא קתני פ"א דיה שעתה וכו' הרי היא ככל הנשים כו' ואי בוסת ההפלגות מיירי פשיטא דאתיא דלא כרשב"ג דלרשב"ג אין וסת ההפלגות נקבע בפחות מד' ראיות אלא אם באנו לומר דבוסת ההפלגות נמי מיירי ע"כ לומר דבפעם ראשונה דקתני היינו פ"ב וקרי ליה ראשונה מפני שאחר שהתחילה לראות פעם זו היא ראשונה א"כ פעם ראשונה קרי להפלגה ראשונה שהיא כוללת שתי ראיות ונקט כי האי לישנא כדי לכלול כל הוסתות לשאר וסתות כפרש כפשטה שאין כאן אלא ג' ראיות ולוסת דהפלגות נפרש דפעם ראשונה דקאמר קאי אחר וראתה דקתני ברישא או לפרש דהפלגה ראשונה קאמר את"ל דבוסת דהפלגות איירי וכן נ"ל בדרב גידל בתרייתא דאמר פ"א דיה שעתה ושניה מטמאה מעת לעת ולהרשב"א דסבר דרב גידל אתי אליבא דהלכתא קשה דפעם אחת משמע דהיינו אותה ראיה ראשונה דחזיא בסוף עונה וקאמר דבראיה שניה מטמאה מעת לעת והא לרשב"ג לא נקבע הוסת עד שתראה עוד פעם ג' לסוף עונה אלא עכצ"ל דפ"א קרי לראיה שתראה אחר ראיה זו דשיילינן עלה הדר חזיא בעונות מאי נמצא דשניה דקאמר ג' לראיות סוף עונה דכיון דקודם לשלשתן ראתה בסוף ג' עונות נמצאו כאן ד' ראיות וג' הפלגות שוות ביניהן א"כ פ"א קרי להפלגה שניה ופ"ב קרי להפלגה ג' וכדפרישית בקמייתא אלא דלשניה דהתם יש קרי הכא מפני שהיא ראשונה בבעיא שניה דהדר חזיא בעונות:

ומ"ש כלומר אין הפרש בין חזרה וראתה אותן ג' ראיות אחרונות וכו' עד שתראה עוד ג' ראיות אחר שהפסיקה אינה מוחזקת נ"ל דס"ק עד שתראה ג' ראיות כמשפטן

דרכי משה

והפלגה ועיין לעיל בסימן זה: (ג) ע"ל ר"ס שאח"ז איזו נקרא קטנה לדבר זה:

פרישה

תינוקת כו' כצ"ל: (עו) והיא קטנה שלא הגיע כו' ר"ל האי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות שהוא ל' גמרא פי' שהיא קטנה שלא הגיע לימי הנעורים: (עז) ולא הביאה סימנים נלע"ד דר"ל או לא הביאה הסימנים וה"ק והיא קטנה שלא הגיע לימי הנעורים ואפי' הביאה סימנים אפ"ה נחשבת קטנה דשומא בעלמא נינהו הואיל שלא הגיעה עדיין לשנים או לא הביאה סימנים ואפי' היא גדולה שהגיעה לימי הנעורים אם בדקוה ולא הביאה סימנים דינה כקטנה כמבואר בר"ס שאחר זה וכ"כ בש"ע ע"ש ועיין בדרישה: (בג' ראיות בשאר וסתות ר"ל בוסת החדש או וסת הגוף עכ"ה): (עח) שאע"פ שהוחזקה רואה ר"ל שראתה ג"פ באיזה זמן שיהיה. וקבעה לה וסת ר"ל אפי' ראתה ג' ראיות שוות וקבעה בהם וסת: (עט) אם פסקה ג' עונות בינונית כו' לאפוקי אם לא פסקה ג' עונות בינונית אלא ג' עונות קטנות שהיתה רגילה לראות בהן אם היתה אח"כ חוזרת וראתה באותן עונות קטנות פ"א היתה חוששת לכך ואפי' לא ראתה באותן עונות אלא שראתה פ"א היתה חוששת לראייתה או לעונה בינונית כשאר נשים משא"כ כשפסק ג' עונות בינונית דראינו שפסק ממנה הטבע דשאר נשים או אמרינן דראיות הראשונות היו מקרית וק"ל: (פ) אינה חוששת לוסתה הראשון כלל כו' קאי אמ"ש אחר זה ואפי' חזרה לראות באותן עונות כו' וה"ה נמי שאינה חוששת לסתם עונה שהוא ל' יום והא דקאמר אינה חוששת לוסתה הראשון רבותא קאמר דאפי' לוסת הראשון אינה חוששת ועיין בדרישה ויותר נראה דר"ל אפי' חזרה וראתה פעם א' שלא באותן עונות הראשונות דהו"א תחשוש ליום חודש הראשון שהיתה רגילה לראות וכמ"ש בסמוך קלת דעות כן במניקה ומעוברת ואח"כ מוסיף וכתב דאפי' חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה לראות: (פא) שהיתה למודה לראות בהן אינה חוששת כו' לחשוש לעונת הפלגה כמו שאר נשים שחוששין לוסת שאינו קבוע (ור"ל שאינה צריכה לפרוש בהגיע לה וסת שאינה קבוע כשאר נשים שאסורים לשמש בעונת הוסת אפי' בוסת שאינה קבוע עכ"ה) ואם תאמר מ"ש ממעוברת ומניקה (שנתבאר בסמוך בסימן זה) דאינה קובעת וסת אפי' בכמה פעמים אפ"ה חוששין לראיותיה וי"ל דשאני התם שהם ראויות לראות אלא שמקרה ההנקה והעיבור מעכב לפיכך חוששת אבל קטנה שאינה ראויה לראות מצד טבעה אינה חוששת וטעם זה שייך נמי בזקנה ב"י ועיין בדרישה: (פב) שתחזור ותקבענו ג"פ פירוש כל אחד ואחד כפי דינו דוסת החדש בג' ראיות שוות אבל וסת הפלגה אינו נקבע בפחות מד' ראיות ווסת הדילוג בה' ראיות והכל בכלל מ"ש תקבענו ג"פ דהא בהני ה' ראיות ליכא אלא ג' דילוגים וכן בד' ראיות ג' הפלגות ולכאורה היה נראה דבין בהפלגה ובין בדילוג סגי בג' ראיות ולא לענין קביעות ממש אלא לומר דלא הוחזקה דבת דמים היא ואין מחשבין ראיות ראשונות לראיות המקרה כמו שאמרינן בסימן ק"ן גבי תינוקת (לענין כתם) אלא שהרשב"א כתב בהדיא דלוסת ההפלגה בעינן ד' ראיות וכ"כ

דרישה

לעיל סי' קפ"ד מ"מ מלינו דמשירא ג"כ בזה. ע"ל דאשמעינן אפי' הבא מן הדרך דלא ידע אי קפלה אי לא תלינן לומר דלמא לא קפלה ולא ראתה ומחמרינן וק"ל עכ"ה): [יד] ולא הביאה סימנים ז"ל ב"י נראה דלאו לאפוקי הביאה סימנים בעודה קטנה אתא דהא שומא נינהו אלא לאפוקי הגיעה לימי הנעורים ובדקוה ולא הביאה סימנים דכל דבדקוה ולא הביאה סימנים אע"ג שהיא גדולה כמה לא מחזיקין לה בהגיע זמנה לראות כו' עכ"ל ונראה דר"ל האי ולא הביאה סימנים לא אקטנה בשנים קאי אלא בבא בפני עצמה היא ללמדך שגם אם הגיעה לימי הנעורים אם בדקוה ולא מצאו לה סימנים הוא בחזקת קטנה ומיהו לשון אלא לאפוקי לא א"ש. ולכאורה היה נראה למחוק בב"י תיבות ולא ולגרוס לאפוקי הגיעה לימי הנעורים ובדקוה והביאה סימנים ומ"ש אח"כ דכל שבדקוה כו' ס"ק דוקא הביאה סימנים אמעוט דאילו בדקוה ולא הביאה ג"כ מחשב כקטנה. ורשב"א מ"ש ולא הביאה סימנים ג"כ כאילו אמר או לא והגדולה קאי דדוקא בשלא הביאה סימנים דינה כקטנה משא"כ בהביאה סימנים ולפ"ז יתיישב הכל: [טו] אינה חוששת לוסתה הראשון כלל כו' עיין פירושו בפרישה אבל אין לומר דמ"ש אינה חוששת לוסתה הראשון כלל ר"ל אם הפסיקה צ' יום בלא ראייה אינה צריכה לחוש לוסתה הראשון ר"ל אם היתה רגילה לראות ביום מיוחד כגון בר"ח א"צ לחוש לו לפרוש אותו היום או אם היה לו כבר וסת הפלגה א"צ לחוש ליום ההפלגה כגון שהיתה רגילה לראות מכ' לכ' והפסיקה צ' יום אין צריכה לחוש ליום ק' דהוא יום העונה ואח"כ כתב דאפי' חזרה לראות כו' דז"א דא"כ מאי איריא קטנה כל נשים דעלמא נמי דינא הכי דאם פסקה ג' עונות לא צריכין לחוש עוד לוסתה הראשון לכן נראה כמ"ש בפרישה ע"ש: [טז] שהיתה למודה לראות בהן כו' עיין מ"ש בפרישה והארכתי עוד ב"י

חדושי הגהות

יז מאי וכתב עונות משמע כצ"ל: יח לענ"ד שנתהפך הענין וכצ"ל ועוד קשה הא לפום מאי דפשט איהו גופיה דרישא דמצטרפות ראיות דעונה בינונית ג"ראיות דעונה מרוחקות אמאי פשט ליה דפעם ראשונה דיה שעתה הו"ל דבפעם ראשונה וכו': יט קרי הכא ראשונה מפני כצ"ל:

מקרה היה (פג) ראתה ג' ראיות מג' עונות לג' עונות מכוונות שלא פחתה ולא הותירה נתגלה שדילוג הראשון אינה סילוק דמים אלא שינוי וסת (פד) לפיכך ראיה ראשונה שממנה התחילה לדלג מצטרפת לשלש ראיות אחרונות ונמצא ארבע ראיות ושלשה הפלגות ביניהן מצ' לצ' אבל אם פחתה או הותירה שלא היו הראיות מכוונות אז אי אפשר לראשונה (פה) להצטרף ועד שתראה ד' ראיות מכוונות אינה קובעת וסת להפלגה וכן זקנה שעברה עליה שלשה עונות משהזקינה ולא ראתה הרי זו מסולקת דמים ואינה חוששת לוסתה הראשון איזו היא זקנה [יז] כל שקורין לה אמא בפניה מחמת זקנותה ואינה חוששת (פו) חזרה לראות דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות חזרה לראות בעונות קטנות שהיתה למודה להיות רואה בהן (פז) בזה יראה לי שהיא חוזרת לקביעות הראשון אם וסת ההפלגות חוזרת לקדמותה אם תהיה ההפלגה כמו שהיתה למודה תחילתה ואם בשאר הוסתות אפילו בפעם אחת חוזרת לקדמותה שהרי נתגלה שדילוג הראשון לא סילוק דמים היה אלא מקרה ובזה חמור דין הזקנה מדין הקטנה שלא הגיע זמנה לראות : מדין התלמוד אין האשה קובעת וסת בימי נידות (פח) ולא בימי זיבות

ומ"ש וכן זקנה וכו' שם במשנה ובגמרא : ומ"ש חזרה וראתה דינה כדין תינוקת וכו' פי' חזרה וראתה לאחר צ' יום אם ראתה ג' ראיות מכוונות מג' עונות לג' עונות נתגלה שדילוג הראשון אינה סילוק דמים אלא שינוי וסת כדין תינוקת וכו'. אבל חזרה לראות בעונות קטנות בזה אין דינה כדין תינוקת וכו'. אלא חמור ממנה דנתגלה עתה דדילוג הראשון לאו סילוק דמים הוה אלא מקרה ועכשיו חזר הוסת למקומו מאחר שהיא בקטנה שהיא ודאי מסולקת דמים בתולדתה בעודה קטנה : ומ"ש אם וסת ההפלגות חוזרת לקדמותה וכו'. פירוש אם מיד לאחר שעברו עליה ג' עונות ראתה וחזרה וראתה בשיעור הפלגה הראשונה שקבעה לה וסת מתחלה חזרה לקדמותה ואם בשאר וסת דקבעה לה בג' ימים כגון ר"ח או יום קבוע לחדש אפילו בראייה הראשונה שראתה לאחר ג' עונות חוזרת לקדמותה : **מדין** התלמוד אין האשה קובעת וסת וכו' פי' לא קבעה לה וסת דתיבעי שלשה זימני למיעקריה ושצריכה בדיקה לאחר שעבר וסת אבל למיחש ליה מיהא חיישא כדין וסת שאינו קבוע וה"א להדיא סוף פרק בנות כותים (דף ל"ט) אליבא דרב פפא דלא כרב הונא בריה דרב יהושע וכ"פ הרמב"ם בפ"ח כרב פפא ומביאו ב"י והא דלא קבעה וסת בימי זיבתה מוכחת הסוגיא לשם דהטעם הוא משום דכל י"א יום בחזקת טהרה היא שחזקת דמים מסולקים לימים אלו ולפיכך אפילו קבעתו ג' פעמים בימי זיבה נעקר ממנה אפילו בפעם אחת וכ"כ הרמב"ם לשם והא דאינה קובעת וסתה בימי נידותה פי' רש"י פרק קמא דנדה (דף י"א) דהטעם הוא לפי שאין ראיית ימי נדה ראויה לקבוע שהיא עלולה לראות בימי נידותה עכ"ל ומש"ה דוקא בדהוו שני ראיות הראשונות ממעיין פתוח כגון דראתה באחד לחדש ובה' לחדש ועוד ראתה באחד לחדש ובה' לחדש אפי' לא ראתה אח"כ באחד לחדש אלא בה' לחדש לא קבעה לה וסת בה' לחדש דכיון דראיות ה' לחדש בתחלת קביעות וסת הוי ממעיין פתוח דנפתח מעיינה להוציא דם לא חשיבא ראייה זו לקבוע לה וסת דעלולה לראות ביומי

כמשפטן שאם היא רואה לעונות מרוחקות בג' ראיות בלבד סגי שהרי יש שלשה הפלגות שוות ביניהם אבל אם ראתה בעונות בינונית בעינן שאחר שהפסיקה וראתה תראה עוד ג' ראיות כי היכי דליהוו ג' הפלגות שוות : **ומ"ש** ראתה ג' ראיות מג' עונות מכוונות וכו' היינו דתניא עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו ג' עונות וראתה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה ופירש רש"י ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה מטמאה מעת לעת דאיגלאי מילתא דהנך הפסקות לאו סילוק דמים הם אלא שינוי וסת ולא שכיונה אלא שפיחתה והותירה כדאמרינן לעיל כלומר דלגבי זקנה תניא עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה ולא שכיונה אלא שפיחתה והותירה אבל כיונה קבעה לה וסת ודיה שעתה. ופי' רש"י בשכיונה. שראתה ג' ראיות הללו בכ' יום או ביום כ"א. אלא אפילו פיחתה. כגון ראשונה לכ"ג ושנייה לסוף כ"ב וג' לכ"א או הותירה כגון ראשונה לכ"א ושנייה לכ"ב ושלישית לכ"ג עכ"ל וכיון שאנו לומדים דין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות מדין זקנה נמצא דכשכיונה קבעה לה וסת וכשפיחתה או הותירה לא קבעה לה וסת וכיון דכשראתה ג' ראיות מג' עונות מכוונות כלומר מצ' לצ' יום נתגלה שדילוג הראשון אינה סילוק דמים אלא סילוק וסת א"כ דין הוא שראיה ראשונה שממנה התחילה לדלג תצטרף לג' ראיות אחרונות ונמצאו ד' ראיות וג' הפלגות שוות ביניהם מצ' לצ' אבל כשפיחתה או הותירה כיון דלא קבעה לה וסת ודאי דא"א לראיה ראשונה שתצטרף עמהם והרמב"ם כתב בפ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה פעם אחת ושתים דיה שעתה ראתה פ"ג מטמאה למפרע עברו עליה ג' חדשים אחרים ואח"כ ראתה דיה שעתה עברו עליה ג' חדשים אחרים וראתה מטמאה למפרע כך הוא הגרסא בג' נוסחאות שבידי וצ"ל שיש בהם חסרון הניכר וצריך לגרוס עברו עליה שלשה חדשים אחרים וראתה דיה שעתה עברו עליה שלשה חדשים אחרים ואח"כ ראתה דיה שעתה עברו עליה ג' חדשים אחרים וראתה מטמאה למפרע ומ"מ יש לתמוה עליו למה לא כתב היכא דהדר חזיא בעונות הקטנות מה דינה : **ומ"ש** ואפילו חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה לראות בהן אינה חוששת עד שתחזור ותקבענו משמע דהיינו לומר שאינה חוששת לומר שחזרה לוסתה הראשון והוי וסת קבוע שאינו נעקר בפחות מג"פ דליתא דאינו נקבע עד שתחזור עכשיו ותקבענו ג' פעמים אבל לחוש מיהא חיישינן אפילו לא ראתה אלא פעם אחת כשם שחוששות שאר נשים לוסת שאינו קבוע אבל בת"ה הארוך אין נראה כן שכתב תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו' ואסקוה רב כהנא ורב גידל דה"ה אם ראתה בעונות קטנות וכו' לפי שמסולקת דמים היא וחזרה לקדמותה כאילו לא ראתה מתחלה דעכשיו נתגלה שאותן ג' ראיות ראשונות שראתה מתחלה מקרה היה. ודמים יתירים היו ולפיכך עד שתשוב ותראה ג' ראיות לא הוחזקה זו ווסת ראשון שקבעה הרי הוא כמי שאינו ולפיכך אינה חוששת לוסתה הא' ולא אפילו לראיה שתראה בנתיים עד שתראה עוד ג' ראיות אחרות כמו שכתבנו שהרי זו בחזקת טהורה לגמרי עד כאן לשונו ומשמע מדבריו דכל שלא נקבע לה וסת אינה חוששת כלל לאותו פעם או פעמיים שראתה דבחזקת טהורה הויא ולא דמיא לשאר נשים שאפי' בפעם א' חוששות דשאני התם שכבר הוחזקו בראיית דמים וז"ש ולא אפילו לראיה שתראה בנתיים וכו' כלומר דכל שלא נקבע עכשיו מחדש אינה חוששת לו אפילו חשש בעלמא אבל קשה דגבי מעוברת ומניקה שמסולקות דמים הן כתב שראוי לחוש לדברי האומר שאע"פ שאינה קובעת בהן וסת מ"מ חוששת לזמן ראיה שתראה אפילו בפ"א כשם שחוששות שאר נשים וא"כ ה"ה בתינוקת שלא הגיע זמנה שאף על פי שלא הוחזק לה וסת מ"מ חוששת לו אפילו בפ"א כדין שאר נשים וכ"ש הוא ממעוברת ומניקה שאינן קובעות וסת אפי' בכמה פעמים וצ"ל דמעוברת ומניקה שאני שהן ראויות לראות אלא שמקרה העיבור וההנקה מעכב על ידן הלכך אף על פי שאינה קובעת וסת חוששת מיהא לראיה שראתה בתוך ימי העיבור וההנקה אבל קטנה שאינה ראויה לראות מצד טבעה אינה חוששת וטעם זה שייך נמי בזקנה שנסתלקו דמיה וכ"כ בפירוש בתחלת ס"ג וזה לשונו תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וזקנה שעברו עליה ג' עונות שתי נשים אלו אינן חוששות לוסת שאין קבוע כלל עכ"ל בת"ה הארוך ורבינו לא הזכיר דין הזקנה בסימן קפ"ד לפי שהוא לא ראה אלא ת"ה הקצר כדמוכח מדבריו בכמה מקומות ובת"ה הקצר אין כתוב בפירוש אלא דין הקטנה בלבד אבל מתוך דבריו שם הוא כלמד דין הזקנה שכתב גבי זקנה חזרה וראתה דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות שכתבנו ומאחר שכתב גבי תינוקת דאינה חוששת לוסת שאינו קבוע ממילא משמע דה"ה לזקנה : **ומ"ש** עוד וכן זקנה שעברה עליה ג' עונות משהזקינה וכו' בפ"ק דנדה תנן דארבע נשים דיין שעתן מפני שהן מסולקות דמים וחד מינייהו זקנה ומפרש במתני' אי זו היא זקנה כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזקנתה ובגמרא (ט.) אי זו היא סמוך לזקנתה א"ר יהודה כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא ורבי שמעון אומר כל שקורין לה אמא ואינה בושה רבי זירא ור' שמואל בר רב יצחק חד אמר כל שאינה בושה וחד אמר כל שאינה מקפדת מאי בינייהו איכא בינייהו בושה ואינה מקפדת ונראה דהלכה כרבי שמעון אי משום דקי"ל כוותיה לגבי רבי יהודה ואי משום דאיפלגו אמוראי אליביה ובפלוגתא דרבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק נראה שהרשב"א פוסק כמ"ד כל שאינה מקפדת וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מהא"ב ובפכ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב ומיהו כתבו התוספות דבירושלמי פריך אהא דקאמר כל שקורין לה אמא ואינה בושה וכי בדעתה תלוי הדבר ומשני כל שראוי לקרותה אמא ולפי זה הא דאמרינן כל שקורין לה אמא ואינה מקפדת היינו לומר שאינה ראויה להקפיד : **ומ"ש** חזרה וראתה דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות שם ת"ר זקנה שעברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה ולא שכיונה אלא שפיחתה או הותירה אבל כיונה קבעה לה וסת ודיה שעתה וכתב הרשב"א בת"ה ברייתא זו אתיא כר"ע וכענין שאמרנו למעלה גבי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות לפי מה שכתבתי. ולשאר המפרשים אתיא כרבי ולא כרשב"ג עד שתראה ג' ראיות ולפי דבריו כל שכיונה מג' עונות לג' עונות הראייה הראשונה שממנה התחילה לדלג מצטרפת לאלו האחרונות דאיגלאי מילתא דלא סילוק דמים היה אלא שינוי וסת ולפיכך בג' ראיות של ג' ג' עונות מכוונת קבעה לה וסת שעם ראייה הראשונה שממנה התחילה לדלג הרי כאן ד' ראיות וג' הפלגות אבל אם לא כיונה אלא שפיחתה או הותירה לא קבעה עד שתראה ד' ראיות מכוונות או שתראה ג' בימים קבועים עכ"ל : ומ"ש חזרה לראות בעונות קטנות שהיתה למודה להיות רואה בהן בזה יראה לי שהיא חוזרת לקביעות הראשון וכו' בת"ה הארוך באר דבר זה וכתב כיצד אם היה וסתה בימים קבועים אפילו בפעם אחת הוחזקה זו ואם וסת של הפלגות בשתי ראיות כראשונה שהיתה למודה בהם שהרי נתגלה שהדילוג הזה לאו סילוק דמיה היה אלא מקרה ועכשיו חזר הוסת למקומו ואינו נעקר ממנה עד שיעקר ג"פ והראיה מדבעי גבי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות הדר קא חזיא בעונות מאי ולא בעי כמי גבי זקנה אלמא בזקנה פשיטא להו דאי הדר חזיא בעונות חזרה לחזקתה עכ"ל : **מדין** התלמוד אין האשה קובעת וסת בימי נדות ולא בימי זיבות כיצד ראתה באחד לחדש ובחמשה בו בסוף פרק בנות כותים (לח:) תנן כל אותן י"א יום בחזקת טהרה פי' כל אותן י"א יום שבין נדה לנדה שהם ימי זיבה ופירש רב הונא בר חייא משמיה דשמואל (לט.) לומר דאין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבה והא דתנן בפרק האשה היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה ליום כ' זה וזה אסורים אוקמה רב יהודה משמיה דשמואל ברואה מט"ו לטבילה לט"ו לטבילה דקאי לה ראיה שנייה בכ"ב לראיה ראשונה דהתם בימי נדתה קאי אבל ט"ו לראייתה דבימי זיבתה קאי לא קבעה הרי מפורש שאינה קובעת וסת בימי זיבות וכן אינה קובעת וסת בימי נדות מדתנן בפ"ק דנדה (יא.) אע"פ שאמרו דיה שעתה צריכה להיות בודקת חוץ מן הנדה ואמרינן עליה בגמרא (שם) חוץ מן הנדה דבתוך ימי נדה לא בעיא בדיקה הניחא לר"ל דאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה ואינה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה שפיר אלא לרבי יוחנן דאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה תבדוק דדילמא

דרישה

ב"י וכתב הרשב"א בריש שער ג' בתורת הבית הארוך השוה דין זקנה לקטנה ורבינו הביא דברי הרשב"א לעיל ר"ס קפ"ד ז"ל וכתב הרשב"א בד"א בגדולה אבל בקטנה שלא הגיע' לימי הנעורים כו' א"כ לפרוש ולא כתב שם בשם הרשב"א שגם בזקנה הדין כן. וס"ט משום דרבינו העתיק לי' תורת הבית הקצר ובת"ה הקצר לא כ"כ אלא בקטנה וכן דעת ב"י : [יז] כל שקורין לה אמא כו'

פרישה

וכ"כ ב"י ודו"ק וכן משמע מל' רבינו עצמו (שכתב עד שתחזור ותקבענו ג"פ ולא אמר עד שתחזור ותראה ג"פ ודו"ק עכ"ה) : (פג) ראתה ג' ראיות מג' עונות לג' עונות כצ"ל ור"ל אחר שהפסיקה צ' יום חזרה וראתה פעם א' וכן עשתה ג"פ והיינו בין הכל ג"פ צ' יום : (פד) לפיכך ראייה ראשונה ר"ל ראייה אחרונה מג' ראשונות שראתה קודם שהתחילה להפסיק : (פה) להצטרף ועד שתראה כצ"ל : (פו) חזרה לראות בעונות קטנות כצ"ל (וענין בפני עצמו הוא וקאי אזקנה שפסקה לראות. וקרי עונות קטנות לפי שאיירי לעיל בעונות גדולות מצ' לצ' מש"ה קרי לזה עונות קטנות עכ"ה) : (פז) בזה יראה לי שהיא חוזרת לקביעותה הראשון כו' ז"ל ב"י בת"ה הארוך ביאר דבריו וכתב כיצד אם הוא וסת בימים הקבועים אפילו בפעם אחת הוחזקה זו ואם וסת של הפלגה בב' ראיות כראשונה שהיתה למודה לראות בהם שהרי נתגלה שדילוג. והא דכתב לפני זה חזרה וראתה דינה כדין תינוקת כו' היינו לענין שאם חזרה וראתה ג' ראיות מג' עונות לג' עונות כו' או לענין שאם לא ראתה ביום שהיה לה [illegible]

זיבות כיצד ראתה באחד בחדש ובחמשה בו שהוא תוך ימי נדה לראייה הראשונה (פט) אפי' נהגה כן ג"פ לא קבעה וסת לחמשה בחדש אלא באחד לחדש (צ) וכן אם ראתה באחד בחדש ובט"ו בו לא קבעה וסת לט"ו לפי שראיית ט"ו בחדש הוא בתוך ימי זיבתה של ראיית אחד בחדש (צא) בד"א שראתה ראיה הראשונה ממעיין פתוח כדפרישית אבל אם ראתה אותו ממעיין סתום כגון שראתה ב"פ בר"ח ובפעם הג' ראתה בכ"ה בחדש ובר"ח אע"פ שראייה השלישית היתה תוך ימי נידותה לראיית כ"ה בחדש קובעת בר"ח (צב) לפי ששתים ראיות הראשונות היו ממעיין סתום וראיית עשרים והחמשה בחדש דמים יתירים נתוספו בה ומיהר לבא וחוששת ג"כ (צג) [יח] ליום הקדימה שמא וסת אחר היא קובעת (צד) וכתב הרמב"ן וכיון שהאידנא נהגו שלא להפריש בין ימי נדה לימי זיבה ה"נ לענין קביעות וסת אין חילוק (צה) לפיכך אם ראתה מחמשה עשר לחמשה עשר קבעה לה וסת (צו) [ופעמים] שהאשה קובעת לה וסת

דדילמא קבעה לה אמר לך ר"י כי אמרי אנא היכא דחזותיה ממעיין סתום אבל ממעיין פתוח לא אמרינן ופירש"י ואין אשה קובעת לה וסת בימי נדתה כגון ראתה בר"ח וחזרה וראתה בחמשה בחדש דהיינו בימי נדות וחזרה וראתה עוד פעמים בחמשה בחדש לא קבעה וסת שאין ראיית ימי נדה ראייה לקבוע שהיא עלולה לראות בימי נדותה: ממעיין סתום. כדמפרש אליבא דרבי יוחנן בשילהי בנות כותים כגון דחזאי תחלת נדה ריש ירחא וריש ירחא וכ"ה וריש ירחא דהוה ראיה בתרייתא בימי נדותה דאפילו הכי הוי קביעות בריש ירחא כדמפרש התם דאמרינן וסת בריש ירחא קבעה והא דאקדים וחזאי דמים יתירים איתוספו בה דהא ודאי קבעה משום דתחלת הוסת הוחזקה ממעיין סתום וגם ראיה אחרונה חשבינן לה כמעיין סתום כדאמרינן הא דאקדים וחזאי תוספ' דמים הוא אבל ממעיין פתוח כגון שראיות הראשונות של וסת יהיו בתוך ימי נדה כי מתני' יג ומיירי בתחלת נדה דהא לא מפליג לה מידי אלא סתמא קתני חוץ מן הנדה הילכך לא בעיא בדיקה בימי נדות שהרי נפתח מעיינה ואפילו היא רואה לא תקבע וסת עכ"ל וכתב הרשב"א דמים יתירי' הוא דאיתוספו בה כלומר מרוב קיבוץ הדמים שנאספו בה מהרו דמיה לבא ושפעו ביום כ"ה אבל מה שחזרה וראתה בר"ח הוא עיקר הראיה וכתב עוד בכה"ג הוי נמי הא דאמר ר"ל שהאשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה ומשכחת לה כגון שראתה ריש ירחא ובשלישית ראתה לעשרים לירחא וריש ירחא דקאי לה וסת ההוא ריש ירחא בימי זיבה לראיית עשרים בירחא. אבל בענין אחר אין האשה קובעת וסת בתוך ימי זיבתה כמו שאמרנו עכ"ל. ונ"ל שכתב כן משום דס"פ בנות כותים לא פליג ר"י עליה דר"ל אלא במאי דאמר דאינה קובעת וסת בתוך ימי נדתה אבל במאי דאמר דקובעת וסת בתוך ימי זיבתה לא אשכחן דפליג עליו ואיפשר דס"ל בהא כוותיה ולפיכך בא ליישב שאת"ל דסבר ר"י בהא כר"ל דלא לפלוג אדרב הונא בר חייא משמיה דשמואל דבריש מתניתין לומר שאין אשה קובעת לה וסת בימי זיבה וכתב ה"ה בפ"ח על היכא דחזאי בימי נדתה ממעיין סתום דהיינו שראתה פעמים בר"ח ובשלישית ראתה בכ"ה ובר"ח אף ע"פ שראיה שלישית בתוך ימי נדות קבעה לה וסת לר"ח שרגלים לדבר שהב"פ הראשונים ממעיין סתום ראתה אותם ועכשיו ג"כ ראתה בזמנה בר"ח ודמים יתירים שנתוספו לה גרמו לה להקדים וכתב הרשב"א שחוששת ליום ההקדמה שמא וסת קובעת עכ"ל. וכל זה ע"פ שיטת הרמב"ן שאין זיבות אלא כמוך לימי נדות שראתה בהם כמו שנתבאר בסימן קפ"ג אבל הרמב"ם שסובר שהיא סופרת לעולם נידות וזיבה בין תראה בין לא תראה אין צורך לפרש וסת דימי נדה דראתה בר"ח וכ"ה לחדש וכו' כדפירש"י דאפי' לא ראתה קודם לכן כלל משכחת לה ימי נדה וכן גבי וסת דימי זיבה אין צריך לפרש דראתה כ' לירחא ור"ח כדפירש הרשב"א דבלא ראתה קודם לר"ח משכחת לה ימי זיבה ולפי דעתי דחזותיה ממעיין סתום היינו שלא ראתה בימי נדתה קודם היום שהיה למודה לראות בו וכן מבואר בדבריו שכתב בפ"ח אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה שראתה בהם כיון שראתה יום א' אינה קובעת לה וסת בכל השבעה וכו' אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה שהם הי"א יום אבל קובעת היא וסת בימי נדתה שאינה רואה בהם. ודע שבס"פ בנות כותים איפליגו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ברואה בתוך ימי זיבה דרב פפא סבר כהי דלא קבעה מיחש מיהא חיישת בהם שחוששת לוסת שאינו קבוע ורב הונא בריה דרב יהושע סבר דאינה חוששת וכתב הרשב"א שהר"א פסק כרב פפא אבל שאר הפוסקים פסקו כרב הונא בריה דרב יהושע חדא דוסתות דרבנן והלכה כדברי המיקל בהם ועוד דאמרינן בשילהי בנות כותים כי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרו הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע ע"כ ומיהו הרמב"ם בפ"ח פסק כרב פפא שכתב אם נקבע לה וסת בימי זיבתה הרי זו חוששת לוסת וכל וסת שקבעה בימי זיבתה אם נעקר אפי' פעם אחת נעקרה וא"צ להעקר ג' פעמים שחזקת דמים מסולקים לימים אלו ע"כ ומסוף דבריו שם נלמד שמ"ש בתחלה אם נקבע לה וסת בימי זיבתה הרי זו חוששת לוסת האי נקבע לאו דוקא שאפי' לא ראתה אלא פ"א חוששת לו ומ"ש שחזקת דמים מסולקים לימים אלו איני יודע למה הם בחזקה זו דבשלמא גבי מעוברת ומניקה שייך לומר כן לפי שרוב הנשים אין דרכן לראות בהם אבל לימי זיבה איני מוצא טעם ומ"מ כך משמע במתני' ס"פ בנות כותים דקתני כל י"א יומים בחזקת טהרה: וכתב הרמב"ן דכיון שהאידנא נהגו שלא להפריש בין ימי נדה לימי זיבה הכי נמי לענין קביעות וסת אין חילוק וכו' וכ"כ הרשב"א בת"ה וז"ל זהו הנראה מדין התלמוד אבל נראין דברי הרמב"ן ז"ל שכתב שבזה"ז בכל עת קובעת וסת ואין משגיחין בימי נדה ובימי זיבה כל עיקר לפי שכבר החמירו בנות ישראל על עצמן כדי שלא תבאנה לידי טעות ואם אתה מחלק להם בין ימי נדה לימי זיבה כמלאת מצריכתן ללמוד פתחי נדה וימי נדה וימי זיבה והלכך לכל ראיה שהיא רואה בין בימי נדה בין בימי זיבה חוששת לה עכ"ל. וכתב ה"ה בפ"ח שכ"כ שהוא דעת הרמב"ם ממ"ש בפי"א ושכן עיקר וכ"פ רבינו ירוחם ז"ל: ומ"ש רבינו שהאשה קובעת לה וסת בתוך וסת כיצד ראתה פעמים בר"ח וכו' נראה דסיום דברי הרמב"ן הם לומר שאע"פ שהוסת הב' בתוך ימי זיבה דוסת ראשון ואף על פי שכבר הוקבע וסת זה לגמרי קודם שיבא וסת השני אפילו הכי חוששת לשניהם אלא דשי"ן דשהאשה אינו עם לי ובהלכות נדה להרמב"ן כתב בלשון הזה

בימי נדותה. ומ"ש רבינו אפילו נהגה כן ג' פעמים לא כתב כן אלא משום דבעי למימר לא קבעה לה וסת לה' בחדש אלא באחד לחדש אבל ודאי דאפי' לא ראתה בפעם ג' באחד לחדש אלא בה' לחדש נמי לא קבעה וסת כלל כדפרישית ולפ"ז בימי זיבה אין חילוק דאפילו היו ראיות הראשונות ממעיין סתום דראתה שני פעמים בר"ח ובפעם הג' ראתה בעשרים לחדש. ובר"ח דהשתא קאי האי ר"ח בימי זיבה לראיית עשרים לחדש שלפניו נמי לא קבעה לה וסת משום דכל י"א יום בחזקת טהרה היא שחזקת דמים מסולקים ממנה ונעקר ממנה הוסת אפי' בפעם אחת והכי משמע מדברי רבינו שלא כתב לחלק בין מעיין פתוח למעיין סתום אלא בקבעה לה וסת בימי נדתה ושמעתי שכך נמצא כתוב בהגהות דמהר"ר אברהם מפראג מיהו בב"י כתב ע"ש הרשב"א דגם בימי זיבה צריך לחלק בין ראתה ממעיין פתוח לראתה ממעיין סתום וע"ש הטעם וכ"כ הרב המגיד בפרק ח' ע"ש הרשב"א וכן הוא מפורש בספר ת"ה הארוך והקצר ואפשר נמי לומר דמה שרבינו לא כתב לחלק בין מעיין פתוח לסתום אלא בראתה בימי נדה היינו משום דבגמרא פ"ק דנדה לא נמצא חילוק זה אלא בראתה בימי נדה אבל אה"נ דבראתה בימי זיבה נמי יש לחלק וכדכתב הרשב"א:

בד"א שראתה ראייה ראשונה ממעיין פתוח וכו' פירוש דראייה ראשונה מהני ג' ראיות שראתה בה' לחדש זה אחר זה בג' חדשים שתקבע לה וסת היה ממעיין פתוח כדפרישית דראתה בתחלה בר"ח ואח"כ בה' לחדש דהשתא אפי' ראתה אחר כן שני פעמים בה' לחדש ולא ראתה בר"ח לא קבעה לה וסת כיון שהראשונה דה' לחדש ראתה ממעיין פתוח וכו'. ונמצאו נוסחאות בספרי רבינו כתוב בהם בד"א שראתה ראייה השנייה ממעיין הפתוח כדפרישית וצריך לפרש דקרי לראייה הראשונה שראתה בה' לחדש הראשון ראייה שנייה לפי שראתה מקודם באחד לחדש אבל נוסחא הראשונה היא עיקר וכך הוא לשון רש"י בפרק קמא דנדה אבל ממעיין פתוח כגון שראיות הראשונות של וסת היו בתוך ימי נדה וכו' עכ"ל. ואע"ג דרש"י ז"ל כתב הראיות הראשונות מ"מ רבינו בא לבאר דלאו דוקא ב' ראיות אלא אפי' ראייה אחת הראשונה בלבדה היתה ממעיין פתוח נמי לא קבעה לה וסת:

וחוששת נמי ליום הקדימה שמא וסת אחר היא קובעת כנ"ל וכ"כ ה"ה בפ"ח בשם הרמב"ן ותימה דלמעלה בסימן זה הביא רבינו לשון הרמב"ן שכתב וכך היא חוששת לשניהם עד שתקבע וסת ההפלגה בד' ראיות או וסת החדש בג' או עד שתיעקר האחת בעקירה פעם אחד אלמא דכשנקבע וסת א' אינה צריכה לחוש לשני שלא נקבע ואע"פ שלא נעקר וכאן כתב דחוששת נמי ליום הקדימה דהיינו יום כ"ה לחדש חוששת לו בחדש הבא ואע"ג שכבר נקבע וסת דר"ח וא"כ דברי הרמב"ן ורבינו סותרים זו את זו ונראה ליישב דהכא ודאי כיון דראיית ר"ח השלישי שקובעת בו הוסת ממעיין פתוח ראתה אותו שהרי ראתה קודם זה בכ"ה לחדש אלא דתלינן לחומרא ואמרינן דילמא דמים יתירים ניתוספו בה ומיהרו לבא הילכך חיישינן נמי לחומרא איפכא דילמא מעיין פתוח הוא ולא קבעה לה וסת בר"ח אלא עיקר הוסת תקבע לה בכ"ה לחדש ולהכי חוששת נמי ליום הקדימה וכו' דאזלינן הכא והכא לחומרא:

וכתב הרמב"ן וכו'. נראה דלאו דוקא מחמשה עשר לחמשה עשר דהיינו דקבעה לה וסת בימי זיבה דה"ה בימי נדה וחדא מינייהו נקט ובספר ת"ה הארוך הביא לשון הרמב"ן מפורש דהאידנא בין בימי נדה ובין בימי זיבה קבעה לה וסת:

ופעמים שהאשה קובעת לה וסת בתוך וסת כנ"ל. פירוש אם אירע לה כך קבעה לה וסת בתוך וסת אבל לכתחלה ודאי כיון שקבעה לה וסת בר"ח שוב אינה חוששת לוסת דכ' לחדש שלא נקבע אע"פ שאינו נעקר ודקדק רבינו שכתב כאן כיצד ראתה ג' פעמים בר"ח ורביעית בכ' לחדש ובר"ח וכו'. לומר דהתם הוא דאמרינן דקבעה לה ב' וסתות ובעוד שלא קבעה לה השני בכ' לחדש אינה צריכה לחוש לו אף על פי שלא נעקר דכיון שכבר קבעה לה וסת דר"ח שוב אינה חוששת לוסת שלא נקבע אבל אם ראתה שני פעמים בר"ח ובפעם הג' ראתה בכ"ה לחדש ובר"ח אע"ג דקבעה לה

פרישה

י"א ימים כללו בחזקת טהרה הם עכ"ה: (פט) אפילו נהגה כן ג"פ נלע"ד דאפילו אם לא ראתה אלא פ"א בר"ח וביום ה' ואחר כך ראתה ב"פ ביום ה' לבד ולא בר"ח אפ"ה לא קבעה וסת בה' בחדש כיון שיום ה' הראשון היה בימי נדה: (אלא בא' לחדש קבעה אם ראתה ג"פ בו אע"פ שראתה ג"כ בה' בחדש עכ"ה): (צ) וכן אם ראתה בא' לחודש ובט"ו בו ה"ה בי"ח בו וק"ל: (צא) בד"א פי' שאמרינן שראייה שהיא בתוך ימי הנדה אין קובעת וסת. שראתה ראייה הראשונה כו' ר"ל ראייה ראשונה שבה יתחיל קביעות הוסת (ר"ל שקאי אשתי ראיות של ה' הראשונה עכ"ה) אם הוא בתוך ימי נדה דהיינו ממעיין פתוח בזה אמרינן שאין קובעת וסת אבל אם ראתה אותו ר"ל הראייה הראשונה שבה יתחיל קביעות הוסת ממעיין סתום כגון שראתה כו' אלא שראייה האחרונה הוא בתוך ימי נדה כגון שראתה בכ"ה לפניו בזה קובעת וסת והטעם שלעולם העיקר הוא ההתחלה והרוב ולכך הואיל ששני ראיות הראשונות היו ממעיין סתום שפיר קובעת וסת אע"פ שהשלישית היה בימי נדה דאמרינן ראיית כ"ה דמים יתירים כו' משא"כ כשהראייה הראשונה היה בתוך ימי הנדה ומ"ש אבל אם ראתה אותו אע"ג ששני ראיות צריכין להיות ממעיין סתום נקט הכי איידי דנקט ברישא בד"א שראתה ראייה ראשונה כו' דרבותא קמ"ל דאפילו בראייה א' שבימי נדה אין קובעת וסת ובי"ס כתוב בכאן בד"א שראתה ראייה שנייה ממעיין כו' ונדפס בכדו נ"ל שקאי אא' וה' עכ"ל (ור"ל דאו קאי ג"כ על ראיית ה' וקראו שניה שהיא שנייה לראיית א' עכ"ה) אבל יותר נ"ל גירסא שלפנינו שגרסינן ראשונה שבזה נתיישב יותר מה שמסיק וכתב אבל אם ראתה כו' ודו"ק: (צב) לפי ששתי ראיות הראשונות הוחזקו שהיו ממעיין סתום כן מצאתי מוגה בס"ח (וכן הוא מוגה בספר רש"ל עכ"ה) אבל נ"ל שהגירסא שלפנינו יותר הגון וכן בת"ה ליתא אלא ע"ד כאשר נדפס לפנינו:
(צג) ואם הקדימה שמא וסת אחר כו' בס"ח ומשמע נמי ליום הקדימה שמא וסת כו' וכן הביא ב"י לשון הרשב"א: (צד) וכתב הרמב"ן וכיון שהאידנא נהגו שלא להפריש בין ימי נדה לימי זיבה כו' הק' קצת דחוק דהא בימי חכמי התלמוד לא קבעו וסת אפילו בכל ימי נדה ושם אין טעם משום דיש הפרש בין ימי נדה לזיבה אלא נ"ל דר"ל הואיל והחמירו דלכל טיפת דם אנו רואין ז' נקיים א"כ גם בזה יש להחמיר לקבעו בימי הזיבה והנדה וכ"מ לענין עקירה דאף אם נעקר ב"פ צריך לחוש להשלישי: (צה) לפיכך אם ראתה מט"ו לט"ו כו' (ואע"פ שכן תוך ימי זיבה עכ"ה) וה"ה אם ראתה בתוך ימי נדה וכן הוא ל' הרמב"ן וז"ל והלכך לכל ראייה שהיא רואה בין בימי נדה ובין בימי זיבה חוששת לה עכ"ל וכל אלו הוסתות דמיירי כאן הם וסת החדש אבל וסת הפלגה לא שייך לומר שקובעת וסת בתוך וסת כמ"ש לעיל בדברי הרמב"ן: (צו) ופעמים שהאשה קובעת וסת בתוך וסת כנ"ל (והוא ענין בפני עצמו עכ"ה):

דרישה

כו' סתום' כתבו דלאו בדעתה תלוי הדבר אלא כל שראויה לקרות אמא ואין לה חשש והרמב"ם בפ"ד מהל' משכב כתב כל שקורין אותה זקנה בפניה ואלו ואלו דברי אלהים חיים מ"ו ופלוגתא דתנאי היא וב"י הביאה: [יח] ואם הקדימה כו' חוששת נמי ליום הקדימה ואע"ג שכתב הרמב"ן לעיל דכשהיא קבעה לה וסת שוב אינה חוששת רק פעם אחת וכאן קבעה לה וסת בר"ח למה תחוש לכ"ה י"ל דשאני הכא דראיית ר"ח הג' לא הסיבה דמים גמורים מאחר שהיה ממעיין פתוח: וכתב רש"ל וכן הדין לימי זיבה כשראתה ב"פ בר"ח וחוזר וראתה בכ' לחדש ובר"ח שראיית ר"ח הג'

ורביעית

חדושי הגהות

יג ברש"י שלפנינו איתא דלא מיירי בתחלת נדה והרש"ל מחק כל זה מן דלא מיירי וכו' עד מן הנדה ועיין במהרש"א שיישב גירסא זו והעתיק ג"כ גי' הב"י וכתב שאינה נכונה

וסת בתוך וסת כיצד ראתה ג"פ בר"ח (נו) [יט] ורביעית יד בשני לחדש ובר"ה וכן בחמישית ובששית הרי קבעה ב' וסתות כתב הרשב"א מעוברת לאחר ג' הדשים לעיבורה ומניקה כל כ"ד חדש אחר לידת הולד אינה קובעת וסת ואפי' מת הולד או גמלתו שדמים מסולקים מהן כל זמן עיבורה וכל כ"ד חדש וכשם שאינה קובעת וסת בימי עיבורה ובימי מניקותה כך אינה חוששת לראייה שתראה באותן הזמנים וראייתה קלה מוסת שאינו קבוע (נז) לפי שמסולקת דמים לגמרי ויש מגדולי המורים שאומרים שחוששת לה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע (נח) וראוי להוש לדבריהם (נט) והרמב"ן כתב שקובע בהן וסת. (ק) עוברה משהוכר עוברה ומניקה כל כ"ד חדש אינה חוששת לוסתה הראשון אפי' היה לה וסת קבוע והגיע תוך הזמן הזה אינה צריכה בדיקה ומותרות לבעליהן ואפי' שופעות ורואות דם באותן עונות שהן למודות לראות בהן (קא) אינו אלא במקרה עברו ימי העיבור וההנקה הוזרות לחוש לוסתן הראשון

ביצד

לה וסת דר"ח אפילו הכי חוששת נמי ליום הקדימה כמ"ש לעיל בסמוך סעיף מ"א וכדפרישית: **כתב** הרשב"א מעוברת לאחר ג' חדשים וכו' עד והראשון עיקר הכל הוא בת"ה הקצר ורבינו הכניס בתוך דבריו מאמר והרמב"ן כתב שקובעת בהן הוסת וכבר האריך ב"י טעם סברות אלו על פי סוגיית הגמרא והביא דברי הרמב"ן שכתב דאע"ג דלדינא דגמרא מניקה אינה קובעת וסתה אלא בימי טומאה אבל לא בימי טוהר מ"מ בזמה"ז דלית לן ימי טוהר אף בימי טוהר קובעת וסת להחמיר. ולכן כתב רבינו בסתם והרמב"ן כתב שקובעת בהן וסת דמשמע בכל הימים קובעת אף בימי טוהר ונראה דהכי נקטינן לחומרא ותימה על מ"ש בש"ע בסתם להקל ולא חשש לדעת הרמב"ן שהביא רבינו דעתו כדי להורות חומרא כדבריו: ומ"ש ואפי' שופעות ורואות דם באותן עונות שהן למודות לראות בהן אינן אלא במקרה כלומר ולאחר שתיטהר מטומאתה וחזר והגיע יום הקבוע לוסתה אינה חוששת ומותרת לבעלה ואף אינה צריכה בדיקה: **עברו** ימי העיבור וההנקה חוזרות לחוש לוסתן הראשון וכו'. כתב ב"י

הזה פעמים שאשה קובעת וסת בתוך וסת: כתב הרשב"א מעוברת לאחר ג' חדשים לעיבורה ומניקה כל כ"ד חדש אחר לידת הולד אינה קובעת וסת וכו' עד וראוי לחוש לדבריהם בת"ה הקצר ובמה שאמר לפי שמסולקת דמים לגמרי מבואר שם יותר שסיים וכתב ואין ראיותיה אלא מקרה. וטעם דינים אלו מדתנן בפ"ק דנדה (ז:) דמעוברת ומניקה דיין שעתן איזו היא מעוברת משיודע עוברה ומניקה עד שתגמול את בנה נתנה בנה למניקה גמלתו או מת ר"מ מטמא מע"ל וחכ"א דיה שעתה ובגמרא (ח:) מעוברת משיודע עוברה וכמה הכרת העובר ג' חדשים ומשמע דג' חדשים שלימים קאמר וכתב הרשב"א דטעמא דמשום דהרי זו כחולה ודמיה מסולקים ומשעה שהוכר העובר ראשה ואיבריה כבדים עליה אבל קודם שהוכר עוברה אין ראשה ואיבריה כבדים עליה ואע"פ שר' יוסי חלוק בדבר ולא חשיב לה מסולקת דמים אלא אם כן פסקה מדם ועברו עליה ג' עונות מסתברא דלית הלכתא כותיה אלא כסתם מתניתא דקתני מעוברת משיודע עוברה ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מה' איסורי ביאה וגבי מניקה גרסינן (ט.) ת"ר מניקה שמת בנה בתוך כ"ד חדש הרי היא ככל הנשים ומטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה לפיכך אם היתה מניקתו ד' או ה' שנים דיה שעתה דברי ר"מ רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים דיין שעתן כל כ"ד חדש לפיכך אם היתה מניקתו ד' או ה' שנים מטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה ופסק הרשב"א כרבי יוסי ור"ש וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מהא"ב ובפ"ד מהלכות מטמאי משכב וטעמייהו דר' יוסי ור"ש מפרש בגמרא דהיינו משום דאיבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עד כ"ד חדש כלומר שאין הדבר תלוי ביניקת הולד אלא שמתוך צער לידה איבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חדש הלכך אפילו מת נמי דיה שעתה ותנן תו התם (דף יא.) אף ע"פ שאמרו דיה שעתה צריכה להיות בודקת חוץ מן הנדה והיושבת על דם טוהר ובגמרא והיושבת על דם טוהר קס"ד מבקשת ליסב על דם טוהר כלומר בשכלין ימי לידה כגון בשביעי לזכר או יום י"ד לנקבה לא בעיא בדיקה דהא אפילו אינה רואה היא טמאה הניחא לרב דאמר מעיין אחד הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו פי' טמאתו תוך ז' לזכר וי"ד לנקבה וטהרתו אח"כ אלא ללוי דאמר ב' מעיינות הם תבדוק דילמא אכתי לא פסק ההוא מעיין טמא מי קתני מבקשת ליסב יושבת קתני כלומר שכבר נכנסו ימי טוהר אי יושבת מאי למימרא מהו דתימא תבדוק דילמא קבעה וסת קמ"ל דמעיין טהור למעיין טמא לא קבעה הניחא ללוי אלא לרב דאמר מעיין אחד הוא תבדוק דילמא קבעה לה וסת אפי' הכי מימי טהרה לימי טומאה לא קבעה וכתב הרשב"א דקדק מכאן הרמב"ן דאשה קובעת וסת בימי מניקתה דלא ממעטינן הכא אלא ימי טוהר לידה אבל הר"א ז"ל כתב דאינה קובעת לא בימי עבורה ולא בימי מניקתה וכ"כ לי כדבריו והראיה מדשמואל ור' יוחנן דאמרי מעוברת ומניקה דיין כל ימי עבורן דיין כל ימי מניקתן וכר"מ ואם איתא דקובעת וסת החדש בימי עבורן וימי מניקתן [הרי הן ככל הנשים] ולמה דיין שעתן (כל שאתה אומר בכל ראיותיהן דיין שעתן) אף אתה עושה ראייתה במקרה ואין ראיות המקרים ראויות להצטרף ולקבוע וסת וכעין שאמרנו בראייה ראשונה של זקנה שעברו עליה ג' עונות ותינוקת שלא הגיע זמנה לראות והא דקתני הכא היושבת על דם טוהר ולא קתני חוץ מן המניקה משום דלא אפשר וטעמא משום דמתני' (ר"מ) [ככ"ע] היא ואילו לר' יוסי ורבי יהודה ור"ש דאמרי לא אמרו דיה שעתה אלא בראייה ראשונה אבל בראייה שנייה מטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה אלמא אף הן ככל הנשים וראויות לקבוע וסת בימי מניקתן ואנן לא קי"ל כוותייהו אלא כר"מ דאמר דיין כל ימי עבורן דיין כל ימי מניקתן דהא שמואל ורבי יוחנן קיימי כוותיה אי נמי יש לי לומר דהכא היינו דוקא לליטנא דיושבת ממש על דם טוהר ומשום דאשכחן למתניתין צריכותא אחריתי אלא הא אבל לליטנא דקתני מבקשת ליסב לא צריכה מתני' לאשמועינן הכי דפשיטא דאפילו בימי מניקתה נמי לא קבעה וסת ותדע לך מדקא מתמה אי ביושבת פשיטא (ומאי קושיא ודילמא לאשמועינן דאין קובעת בהן וסת משא"כ בשאר ימי הנקתה) ואנן דקי"ל כרב דמעיין א' הוא בין לקולא בין לחומרא לא מוקמינן לה למתני' אלא במבקשת ליסב ותו לא איצטריך למימר דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה אלא אפילו בכל ימי מניקתה לא קבעה והא דקאמר בשלמא ללוי וכו' אלא לרב דאמר מעיין א' הוא מאי איכא למימר משמע לכאורה דאפילו לרב דוקא מימי טהרה לימי טומאה לא קבעה הא בשאר ימי הנקה קבעה ה"ק לכשתמצי לומר דמתניתין יושבת דוקא קאמר ולא איצטריכא אלא לאשמועינן דלא קבעה לה וסת רב דאמר מעיין אחד הוא ואפילו בל"ג לזכר ופ"ו לנקיבה אינה קובעת הא בשאר ימי הנקה קבעה מאי איכא למימר דמ"ש ומהא נמי משמע דאפילו מיחש נמי לא חיישא משא"כ בשאר ימי מניקתה אבל הר"א כתב דמקבע הוא דלא קבען הא ליחוש נמי חיישינן דומיא די"א שבין נדה לנדה שחוששת לפי מה שפסק הוא כמו שכתבנו למעלה ואף ע"פ שהראשון נ"ל עיקר יש לחוש לדברי הרב ז"ל עכ"ל והריטב"א כתב בספ"ק דנדה דכל זמן שהוא מניקה לעולם לא קבעה ולא בדקה וכן פירש מורי הרשב"א אבל הרמב"ן דקדק מכאן דאשה קובעת וסת בימי הנקתה בימי טומאה והראב"ד כתב שאינה קובעת לא בימי הנקתה ולא בימי עיבורה (וי"ג בהיפך דברי הראב"ד קודם דברי הרמב"ן והוא הנכון והכן) וכן דעת רבינו ז"ל וכן המנהג עכ"ל: ודע דבנוסחאות יורה דעה שבידי כתובה והרמב"ם כתב שקובעת בהם וסת וט"ס הוא שהרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל וצ"ל ולכתוב הרמב"ן במקום הרמב"ם: ב"ה והוא הנוסחא האמיתית שהרי הרמב"ן כתב בהלכותיו שקובעת בקפיצות: וכן מצאתי בספר מדוייק וכבר נזכר סברת הרמב"ן כדברי הרשב"א שכתבתי ומ"מ יש קיצור בדבר שסתם וכתב שהרמב"ן סובר שקובעת בהם וסת והו"ל לפרש דהיינו דוקא בימי טומאה אבל בימי טוהר אף להרמב"ן אינה קובעת כמו שנתבאר ומיהו שמא י"ל דכיון דהשתא נהגינן איסורא במילתא ולית לן ימי טוהר סובר רבינו דאין לחלק בין ימי טוהר לימי טומאה כי היכי דלא לחלף לן בין ימים אלו לימים אלו הלכך (אינה) קובעת וסת (כלל) אפילו בימי טוהר ואחר שכתבתי זה מצאתי לה"ה שכתב בפ"ט מהא"ב בלשון הזה והרמב"ן כתב יראה לי שהן קובעין וסת בשאר ימיה של אשה חוץ מימי טוהר של יולדת שאין ראויות לקביעות וסת דין התלמוד ובזה"ז אף הם קובעים וסת להחמיר עכ"ל וזה מבואר כדברי שכתבתי לזכות את הרבים וכתב עוד ה"ה שם שמדברי הרמב"ם נראה שהוא סבור שהיא קובעת בהן וסת כדעת הרמב"ן ז"ל:

עוברה משהוכר עוברה ומניקה כל כ"ד חדש אינה חוששת לוסתה הראשון אפילו היה לה וסת קבוע וכו' גם זה בת"ה הקצר וטעמו מדתנן בפ"ק דנדה המעוברת ומניקה דיין שעתן ואף על פי שרבי יוסי חולק בדבר כבר כתבתי בסמוך בשם הרשב"א דמסתבר דלית הלכתא כוותיה והביא ראיה מדגרסינן בגמרא בעא מיניה ההוא סבא מרבי יוחנן הגיע עת וסת בימי עבורה מהו קא מיבעיא אליבא דמ"ד וסתות דאורייתא מאי כיון דוסתות דאורייתא בעי בדיקה או דילמא כיון דדמיה מסולקים לא בעי בדיקה א"ל תניתוה ר"מ אומר אם היתה במחבוא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה שחרדה מסלקת את הדמים וכו' ה"נ דמיה מסולקות לא בעי בדיקה אלמא ס"ל לרבי יוחנן דמעוברת משהוכר עוברה מסולקת דמיה היא ואפילו הגיע עת וסתה אינה חוששת לו וא"צ בדיקה ואפילו לכתחלה נמי מדאמר לא בעי בדיקה וכן דעת רבותינו הצרפתים אע"פ שהרז"ה חלוק בדבר אא"כ עברו עליה ג' עונות ועוד נ"ל ראיה מדתניא מעוברת ומניקה שהיו שופעות דם ובאות דיין ימי עבורן דיין ימי מניקתן דברי ר"מ וכו' ושמואל ור' יוחנן ס"ל כר"מ מדאמרו אמתני' דכמה אמרו דיה שעתה בראיה ראשונה אבל בשנייה מטמאה מע"ל לא שנו אלא בתולה וזקנה אבל מעוברת ומניקה דיין כל ימי עבורן דיין ימי מניקתן אלמא סברי דמסולקות דמים חשבינן להו כל ימי עיבורן וכל ימי מניקתן ואפי' ראו כמה פעמים ואי טעמא דמעוברת ומניקה דוקא כשעברו עליה ג' עונות אם כן כשחוזרות ורואות ג"פ מיהא מטמאים מע"ל דהא חזרו לקדמותן דכל שהם תלויות בג' עונות כשהן חוזרות ורואות חזרו להן לחזקתן וכמו שאמרו בזקנה שעברו עליה ג' עונות ובתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ואם איתא דמעוברת נמי דוקא משעברו ג' עונות אם כן כשחוזרות ורואות ג' מיהא יהיו ככל הנשים ואינהו קאמרי דיין כל ימי עיבורן וימי מניקתן ועוד נראה לי דכ"ש הוא דהשתא שופעות ורואות דיין כל ימי עבורן וימי מניקתן אלמא מסולקות בדמים לגמרי חשבינן להו כ"ש שבתחלתן לא בעו ג' עונות והאריך עוד בדבר והעלה בסוף לעיכך נ"ל שכל ימי עיבורן משהוכר העובר וכל ימי מניקתן אינה חוששת לוסתן כלל ואינן צריכות בדיקה ואפילו לכתחלה עכ"ל והרמב"ם לא הזכיר דין זה וכתב ה"ה בפ"ט מהא"ב שנראה שהוא סבור דהך בעיא דההוא סבא הוא לענין טהרות בלבד אבל לענין פרישה מבעלה חוששת ליום וסתה עד שתעקרנו או שהוא מפרש כדברי שאר מפרשים דאמרו לא בעי בדיקה אבל בשעת וסתה חוששת היא לבעלה וזהו שלא הזכיר רבינו דין זה ע"כ: ומ"ש עברו ימי העיבור וההנקה חוזרת לחוש לוסתן וכו' טעמו מדתניא בפ"ק דנדה (י:) מעוברת ומניקה שהיו שופעות דם ובאות דיין כל ימי עיבורן דיין כל ימי מניקתן דר"מ רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אומרים לא אמרו דיה שעתה אלא ראיה ראשונה וכו' משמע הא אם עברו ימי מניקתן אפי' ראיה ראשונה מטמאה מע"ל לדברי הכל ועוד זיל בתר טעמא מידי הוא טעמא מחמת הגורם דראשה כבד ואיבריה מתפרקים

דרישה

הג' באחד בימי זיבה לראיית עשרים לחדש עכ"ה): [יט] ורביעית בב' לחדש כו' בי"ס כתוב בכן והרביעית בעשרים לחדש ונלע"ד דאיני נכון דהא ראיית כ' לחדש אינה לא בימי נדה ולא בימי זיבה ומאי אתא לאשמועינן בזה דראתה ג"כ בר"ח ומאי אתא לאשמועינן שאע"פ שראיית ר"ח היא בתוך ימי זיבה אפ"ה קובעת אותו ג"כ דזה פשיטא דהא מתחילה קודם ראיית כ' קובעת שלשה פעמים בר"ח ומאי שראתה בר"ח פשיטא דלא נחשב עקירה אע"ג דהוי בימי זיבה מיהו י"ל דשפיר

פרישה

(כו) ורביעית בב' לחדש ובר"ח כצ"ל וכן מצאתי בטור של קלף ר"ל שראתה בב' לחדש ובר"ח שלפניו שהראייה ב' לחדש היא בימי נדה והשתא א"ש שנקט בכל ג' ראיות בר"ח ומ"ש וכן בחמישית ובששית קאי אראיות ב' בחדש ולא חשיב אלא הראיות שנקבע בהן הוסתות דהיינו ג' ראיות שראתה שתחלה בראשי חדשים לבד והג' שראתה אחר כך בב' לחדש אבל ראיות השניות שראתה בר"ח לא קא חשיב דלא נקטה אלא משום דראייה ב' יהיו בתוך ימי נדה וא"ל למה האריך כ"כ לכתוב שראתה ג"פ בר"ח ורביעית כו' והו"ל למימר בקיצור שראתה ג' פעמים בר"ח ובב' בו די"ל דרבותא קמ"ל דאע"ג דנקבע וסת א' כמשפטו קודם שיתחיל השני ועיין בב"י ועד"ר : (כז) לפי שמסולקת דמים לגמרי ואין ראיותיה אלא מקרה : (כח) וראוי לחוש לדבריהם ונמצא דג' חילוקים יש בדבר דקטנה שהפסיקה ג' עונות אפי' חוזרת ורואה באותן עונות קטנות שהיתה רגילה לראות בהן אינה חוששת כל שלא ראתה בהן ג"פ וזקנה שהפסיקה ג' עונות וחוזרת ורואה פעם אחת שלא ביום הקבוע אינה חוששת שאינה חוששת לוסת שאינו קבוע ומעוברת ומניקה חוששת אפילו לוסת שאינו קבוע : (כט) והרמב"ן כתב שקובעת בהן וסת כן הגיה ב"י (ורמ"א כתב שי"ן נראה גם מדברי הרמב"ם שסבר כן וב"י הביאו עכ"ה) ע"ש : (ק) עוברה משהוכר עוברה כו' ג"ז מדברי הרשב"א : (קא) אינו אלא במקרה כו'

חידושי הגהות

נכונה ע"ש : יד הדרישה כתב שהגירסא הנכונה בשני לחדש והבריח כן ע"ש אבל שאר כל הפוסקים העלו שצ"ל בב' לחדש עיין ט"ז וש"ך:

ביצד היה לה וסת לימים אם למודה לראות לראשי חדשים חוששת לר"ח ראשון שהיא פוגעת בו וכל כיוצא בזה (קב) וכן הדין אם היה לה וסת הגוף לזמן ידוע אבל אם היה וסתה וסת ההפלגה (קג) אי אפשר לחוש עד שתחזור לראות (קד) חזרה לראות אפילו פעם אחת חוששת ליום ההפלגה שהיתה למודה להפליג ויש מגדולי המורים שהורו להקל שאינה חוזרת לוסתה עד שתראה פעם אחת ובאותו הוסת שהיתה למודה לראות בתחילתה ביצד היתה למודה לראות בר"ח אינה חוששת לר"ח אא"כ חזרה וראתה בר"ח חזרה וראתה בר"ח אפי' פעם אחת (קה) הרי זו חוששת לר"ח היה לה וסת ההפלגות אינה חוששת בפחות מב' ראיות שאין הפלגה אחת בנויה בפחות מב' ראיות והראשון עיקר ע"כ והרמב"ן כתב שאינה חוזרת עד שתראה פעם אחת ומשתראה פעם אחת (קו) חוזרת לוסתה הראשון אפילו אינה רואה בזמן וסתה :

קצ דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה (א) [א] וחכמים גזרו על כל כתם שנמצא בגופה או בבגדיה שהיא טמאה ואסורה לבעלה אפילו

מתפרקי' וכו' הא בשנסתלק הגורם חזר האורח למקומו ואינו דומה לזקנה ותינוקת דזקנה כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזקנתה מוכחא מילתא דהיא גופה מסולקת דמים לגמרי ולעולם והלכך כשהיא חוזרת ורואה עד שתתחזק בג' ראיות והוא הטעם לתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שהיא אין לה דמים בנוהג וכשהפסיקה חזרה לקדמותה אבל אלו ראויות הן ואורח בזמנו היה בא אלא שעיכבו הגורם ועכשיו הרי אלו חוזרים לדמיהן ואורח בא בזמנו עכ"ל בת"ה הארוך ומשמע שמ"ש שצריכה לחוש לוסתן הראשון היינו לומר שחוזרות לקביעות וסתן הראשון ואינו נעקר בפחות מג' פעמים וכן מפורש בת"ה כדברי גדולי המורים כמו שאכתוב בסמוך ואע"ג דאינהו איירי בתר ראייה ראשונה פשיטא שאין ראייה ראשונה קובעת וסת ולא מהניא אלא להורות שכבר חזרה לקדמותה וכיון דלהרשב"א אפילו אם עדיין לא ראתה חזרה לקדמותה כמו אחר ראיה ראשונה לדברי גדולי המורים שפיר ילפי' מדבריהם לדבריו בזה : **ומ"ש** בהיה לה וסת ההפלגה חזרה לראות אפילו פעם א' חוששת ליום ההפלגה וכו' דבריו מבוארים דבראיה אחת לבד שתראה חוששת שמא תראה ביום ההפלגה שהיא למודה לראות שיום ההפלגה לזו כיום ר"ח למי שלמודה לראות בר"ח והטעם שאנו מצריכים לזו שתראה פ"א תיהא משום דאל"כ א"א לומר שחוששת ליום ההפלגה שהיתה למודה לראות שהרי אין כאן עכשיו שום ראיה שנשאר בהפלגה ממנו : **ומ"ש** וכן אם היה לה וסת הגוף לזמן ידוע משמע מלשון זה שאם היה לה וסת הגוף שלא בזמן ידוע אינה חוששת לו ויש לתמוה למה דכיון שאנו אומרים שחוזרה לקדמותה למה נחלק בין וסת הימים לוסת הגוף ובאמת כי בת"ה אינו כתוב כלשון הזה אלא כך כתוב שם וכן הדין אם היה וסת מורכב או וסת דגופה ע"כ ופשוט הוא דוסת המורכב הוא וסת דגופה הקובע לזמן ידוע וסת דגופה היינו שהוא פשוט כלומר שאינו שומר יחס ימים אלא בא באיזה יום שיזדמן ולפ"ז צריך לומר בדברי רבינו או לזמן ידוע וה"ק וכן הדין אם היה לה וסת הגוף שבכל יום שתרגיש בו היא רואה שצריכה לחוש בכל יום שתרגיש בו מאחר שאינו בא ביום ידוע ואם אינה למודה לראות עד שתרגיש בו בזמן ידוע דהו"ל וסת המורכב כשתרגיש בו באותו זמן חוששת לו ולפי דעת רבינו שקפיצות קובעות וסת אף בלי הרכבת ימים ה"ה אם היה לה וסת דקפיצות שלא בהרכבת ימים הפעם הראשונה שתקפוץ חוששת שמא תראה : ומ"ש ויש מגדולי המורים שהורו להקל שאינה חוזרת לוסתה עד שתראה פ"א באותו וסת וכו' בת"ה הקצר ומ"מ קצת קיצור בדברי רבי' אבל חזרה וראתה בר"ח אפילו פ"א שכם כתוב הרי זו חוששת לעולם בר"ח עד שתעקר ממנו ג"פ וכן כל כיוצא בזה עד כאן לשונו וגם אבל היה לה וסת ההפלגה יש קיצור בדברי רבינו שכ"כ שם היה לה וסת ההפלגות אינה חוששת לאותה ההפלגה עד שתחזור ותפליג פ"א באותה הפלגה ולפיכך א"א לה בפחות מב' ראיות שאין ההפלגה בנויה בפחות מכן והראשון עיקר שהרי נסתלק הגורם כמו שאמרנו עד כאן לשונו :

והרמב"ן כתב שאינה חוזרת עד שתראה פ"א וכו' אפילו אינה רואה בזמן וסתה נראה דהיינו לומר שאף על פי שפעם זה שראתה לא היה בזמן וסתה אפילו הכי חוזרת לקביעות וסתה הראשון וחוששת לו עד שיעקר ממנה ג"פ וזה כענין פשרה בין ב' הסברות דכיון שהוחזקה זו עד עכשיו מסולקת דמים אינה יוצאה מחזקה זו עד שתראה פ"א וכיון שראתה פ"א יצאה מחזקת מסולקת דמים והרי היא בחזקת בת דמים ובחזקה שתחזור לקביעות וסתה הראשון ואע"פ שפעם זו ראתה שלא בזמן וסתה הוי כמו היתה למודה לראות בט"ו ושינתה ליום כ' דזה וזה אסור עד שיעקר ממנה ג"פ וז"ל הראב"ד בספר בעלי הנפש הא דאמרינן בפ"ק דנדה אורח בזמנו בא מכאן אתה למד שהאשה שאינה רואה בימי עיבורה ובימי מניקתה ותחזור לראות אם חזרה לוסת הראשון בפ"א קבעה לה וסת וצריכה ג"פ לעקרו ולא עוד אלא אפי' חזרה לוסת אחר הרי היא כלמודה לראות בענין אחד ושינתה לענין אחר שצריכה ג"פ לעקור הראשון וזה חומר יש בהפסקת ימי מניקתה משא"כ בהפסקה אחרת דאילו הפסקה אחרת אם עברו עליה ג' עונות ולא ראתה כלל ולבסוף ג' עונות שינתה ליום אחר אינה חוששת לוסת הראשון אלא ליום השינוי אבל בהפסקת ימי מניקתה אפי' התחילה לראות בענין אחר חוששת לזה וחוששת לוסת הראשון ולמדנו דבר זה ממה שאמר לענין מע"ל דאילו זקנה שהפסיקה שלשה עונות ולא ראתה ולבסוף ראתה דיה שעתה בראיה ראשונה ואילו גבי מניקה כיון שעברו ימי מניקתה וראתה מטמאה מעת לעת אפילו בראיה ראשונה אלמא וסת במקומו עומד ודמים למקומם הם חוזרין ולא נסתלקו דמיה אלא לשעה והטעם מפני שכל הפסקה שבאה מחמת דבר הגורם נסתלק הגורם חזר הוסת למקומו וכן הדין לאשה שהיתה במחבואה ג' עונות והפסיקה מחמת חרדה משנסתלק החרדה חוששת לוסתה ויש מי שאומר שמניקה כיון שעברו ימי מניקתה אע"פ שלא התחילה לראות מיד חוששת ליום וסתה הראשון והסברא הזאת אינה באה אלא בזמן שהיה וסתה הא' קבוע לימי החדש דכי שלמי ימי מניקתה חיישא לימי ירחא דפגעה ביה קמא אבל אם היתה וסתה קבוע בהפלגות כגון מכ' יום לכ' יום או מכ"ה לכ"ה כשתשלים ימי מניקתה לאיזו הפלגה היא חוששת עד שתחל לראות ומסתברא בין בזה בין בזה אינה חוששת עד שתשוב לראות דחששא דרבנן הוא וכי לא חזיא אמרינן שמא עדיין לא חזרו דמיה למקומן ואשה שהיא רואה בעונותיה בימי עבורה ומעוקתה כיון שלא הפסיקה ג' עונות הרי היא חוששת ליום וסתה ואסורה לשמש מיהו לא בעי בדיקה שאם לא בדקה טהורה מאותו יום ואילך ואם עברו עליה ג' עונות כך שלא בדקה ולא ראתה אינה חוששת עד שתשוב לראות וכן אם היתה במחבואה והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולא ראתה מותרת מאותו יום ואילך מפני שחרדה מסלקת דמים וכל אשה צריכה לחוש בתחלת ימי עבורה עד שעברו עליה ג' עונות בלא ראיה ובבדיקה עד כאן לשונו : **וכתב** עוד אשה שהיא למודה לראות בעונותיה ד' ימים או ה' רצופין יש מי שאומר שאינה חוששת ג' עונות אלא ליום ראשון בלבד כי הוא עיקר הוסת והוא צריך ג"פ לעקרו אבל שאר ימי העונה אע"פ שלמודה בהן כמה פעמים הם נעקרים בפ"א ויש מי שאומר אפילו לעונה אחת אינה חוששת להם לפי שאינן אלא משיכת הוסת ודמים יתרים הוא דאיתוספו בה הילכך כיון שעבר יום ראשון ולא ראתה שוב אינה חוששת לשאר ימים ויש מי שאומר כמו שחוששת לראשון בג' עונות כך חוששת לכולן שלש עונות והסכים הוא ז"ל לסברא האחרונה וכבר נתבאר זה בסימן קפ"ד לענין פרישה סמוך לוסת וגם נתבאר שדעת רוב הפוסקים א"צ לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וזה כדברי הסברא השנית שכתבתי :

קצ דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה וחכמים גזרו על כל כתם שנמצא בגופה או בבגדיה שהיא טמאה ואסורה לבעלה וכו'. דין הכתמים מבואר בפרק הרואה כתם ובסוף הפרק (דף נח:) תנן שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה דם ולא כתם ופריך בגמרא (נט:) והא תניא לא אמרו חכמים להקל אלא להחמיר ומפרש רבינא דה"ק לא להקל על ד"ת אלא להחמיר על ד"ת וכתמים עצמן דרבנן ופי' רש"י האי דגזור רבנן בכתמים להחמיר על ד"ת ולא להקל בנדה גמורה ומיהו כתמים עצמם דרבנן ואזלינן בהו לקולא ותלינן בכל מידי ובר"פ (דף נז:) אמר שמואל בבשרה אמר רחמנא עד שתרגיש בבשרה. וכתוב בתה"ד סימן רמ"ו נראה באשה שהרגישה שנפתח

ב"י היינו לומר שחוזרות לקביעות וסתן הראשון ואינו נעקר בפה"ת מג' פעמים עכ"ל ורצונו לומר דאם למודה לר"ח דחוששת לר"ח שהיא פוגעת בו אם לא ראתה בר"ח ראשון חוששת לר"ח שני ואם לא ראתה לשני חוששת לשלישי ואם לא ראתה לשלישי נעקר בג"פ וכן בוסת ההפלגות כשחזרה לראות פעם אחת חוזרת לקדמותה וחוששת ליום ההפלגה שלמודה להפליג ואינו נעקר אלא בג' פעמים :

ומ"ש וכן הדין אם היה לה וסת הגוף לזמן ידוע פירוש אשמועי' רבותא דאע"פ דאין לה וסת הגוף אלא לזמן ידוע אפ"ה מיד לאחר שעברו ימי ההנקה אם הגיע אותו הזמן חוששת לו ואסורה לבעלה כל אותה עונה אף על פי שעדיין לא ראתה שום ראייה לאחר הנקה אבל היכא דהיה לה וסת הגוף שלא בזמן ידוע ותרגיש באותו וסת אין צריך לפרש דפשיטא דצריכה לחוש לו בכל יום שתרגיש בו והכ"י הגיה או לזמן ידוע מפני שנראה לו כך ממה שכתוב בת"ה ואין צורך בשום הגה"ה אלא הדבר ברור כדפרישית ועוד נראה לפע"ד דנוסחת רבי' בדברי הרשב"א הוא עיקר דלא קאמר הרשב"א וכן הדין וכו' אלא בהיה לה וסת הגוף לזמן ידוע לאורויי דהשתא דוקא פליגי גדולי המורים והורו שאינה חוששת אלא אם כן חזרה וראתה פעם אחת כשהגיע לה וסתה דגופה לזמן ידוע אבל אם לא ראתה בו אפי' פעם אחת עדיין לא ידעינן דחזרה לקדמותה ואינה חוששת לאותו זמן אע"פ שהגיע לה המיחוש באותו העת מאחר שלא ראתה בו כלל אבל אם למודה לראות בכל עת שיגיע לה אותו המיחוש אף גדולי המורים מודים בזו דאפי' לא ראתה אפי' פעם א' מ"מ כשיגיע לה מיחוש זה שהוא סימן להתעוררות הדם ברחם בכל עת שיבא המיחוש צריכה היא לפרוש מבעלה מיד כשיגיע לה מיחוש זה ולכן לא הזכיר הרשב"א בסברתו דכן הדין בהיה לה וסת הגוף בלא זמן ידוע משום דאף גדולי המורים דהורו להקל מודים בזו דיש להחמיר ודו"ק :

קצ דבר תורה אין האשה וכו' פי' ד"ת אין האשה מטמאה טהרות למפרע ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה דדרשינן ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה עד שתרגיש בבשרה וכשתרגיש שנפתח המקור ויצא דם אע"פ שבדקה אח"כ ולא מצאה כלום טמאה דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נמוק או נאבד וחכמים גזרו על כל כתם שנמצא וכו' אע"פ שלא הרגישה כלל שהיא טמאה ומטמאה טהרות למפרע ואסורה לבעלה וכו'. ובתרומת הדשן כתב עוד דאפי' לא הרגישה שיצא דם אלא הרגישה שנפתח מקורה ובדקה אח"כ ולא

פרישה

פי' ולא חיישנן לוסת הראשון (לענין בדיקת בזמן הוסת ואחר הוסת עכ"ה) ונעקר בפחות מג"פ אבל מ"מ חוששת לראייה זו כדלעיל לגדולי המורים ויותר נראה לומר דזה לא כגדולי המורים אלא מדברי הרשב"א ופי' דאפילו שופעת מותרת לבעליהם ואינה חוששת כלל דאינה אלא מקרה וכן משמע מב"י ודוק היטב :

(קב) וכן הדין אם היה לה וסת הגוף או לזמן ידוע פי' וסת הגוף או וסת הגוף וימים יחד ב"י : (קג) א"א לו לחוש שהרי אין כאן שום ראייה שנשער הפלגה ראשונה ממנה :

(קד) חזרה לראות אפי' פעם אחת חוששת ליום הפלגה כו' והיינו דוקא במעוברת ומניקה שמה שפסקה מלראות בימי עיבורה והנקה אינו ראייה שהיא אינה בת דמים אלא שהזמן גרמה להם וכשיכלה זמן ההנקה תחזור לקדמותה משא"כ באשה דעלמא דפסקה ג' עונות וחזרה וראתה אינה חוששת להפלגה הראשונה אא"כ ראתה ביום העונה כמ"ש לעיל לדברי ב"י : (קה) ה"ז חוששת לר"ח לעולם עד שתעקר ג"פ : (קו) חוזרת לוסת הראשון עיין בב"י שכתב ע"ז פשרה היא זו בין ב' הסברות דכיון שהוחזקה זו עד עכשיו מסולקת דמים אינה יוצאה מחזקה זו עד שתראה פ"א וכיון שראתה פ"א יוצאה מחזקת מסולקת דמים והרי היא בחזקת בת דמים ובחזקה שתחזור לקביעת וסת הראשון ואע"פ שפעם זה ראתה שלא בזמן וסת הרי היא כמו שהיתה למודה לראות בט"ו ושינתה ליום כ' דזה וזה אסור עד שיעקור ממנה ג"פ :

סי' קצ (א) וחכמים גזרו על כל כתם שנמצא בגופה או בבגדיה כו' הל' אינו מדוקדק שכתב שחכמים גזרו על כל כתם וז"א שהרי הרבה כתמים הם שאין מטמאים אם מפני שאין מראה דם או מפני שיעורו של כתם או מפני שאר דברים שיתפרשו בסימן זה אלא ה"ק כל כתם שמחזיקין אותה בטמא עבורו הוא מדרבנן וק"ל : (שאין לה י"ב שנים ל"ס

דרישה

דשפיר גרסינן כ' ומיירי אפי' שראתה ראיית ר"ח אחר כ' וא"ל א"כ למאי צריך ראייה אחרונה שאחר כ' די"ל דא"כ דלא ראתה בר"ח האחרון נעקר וסת החודש ואע"ג דוסת שנקבע בג"פ אינו נעקר בפ"א הכא שאני הואיל שיש לה וסת אחר שנקבע ג"פ לכן נעקר זה בפ"א שלא תראה בו דהא דקובעת וסת בתוך וסת הידוע הוא ולכן בדבר מועט נעקר אחד מהן וכ"כ ב"י ג"כ לעיל בדברי הרמב"ן גבי לעולם היא חוששת לשניהן עד שתעקר כו' וא"כ אם לא תראה בר"ח האחרון פשיטא דחוששת לראייה כ' דהא אין לה וסת אחר ודו"ק : (כך אינה חוששת לראיה שתראה כו' עיין בתשובת מהר"ם מפדאו"ה סי' כ"ה שהאריך מאד בזה שר"ל שאינה צריכה לא פרישת עונה לסוף ל' לראיה ולא בדיקה כיון שאין לזו דין אשה שאין לה וסת והגדולים שמולקין ע"ז לפי שמיישין לה כדרך שמוששין לאשה שאין לה וסת ע"ש עכ"ה) :

סי' קצ [א] וחכמים גזרו על כל כתם כו' ז"ל הכ"מ ר"פ ט' דאיסור ביאה וקשה לי הא הוה ס"ס ספק בא מגופה ספק שלא מגופה ואת"ל מגופה ספק מן המקור וספק מן הצדדין וטהור י"ל דאע"פ כן החמירו חכמים דאיסור חמור הוא . ועי"ל שמאחר שאין לה

אפילו שלא הרגישה ואפי' בדקה עצמה ומצאה טהורה (ג) והאידנא מונין לה שבעה נקיים חוץ מיום המציאה (ג) וצריכה שתפסוק בטהרה כאילו ראתה ודאי [ג] ולא גזרו בקטנה שלא הגיע זמנה לראות דהיינו שאין לה י"ב שנים לא שנא אם היא בתולה או בעולה שאפילו סדינה מלובלך בדם אינה חוששת ואפי' אם ראתה כבר שני פעמים (ד) אבל לאחר שתראה ג' פעמים יש לה כתם והרמב"ן כתב שאין לה כתם עד שתראה ד' פעמים (ה) וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן (ו) היתה שופעת אפי' כמה ימים או שהיתה מדלפת

זלא מצאה כלום טמאה דאורייתא ע"ש בסימן רמ"ו ומביאו ב"י ולמעלה ריש סימן קפ"ח כתבתיו ע"ש : **והאידנא** וכו' פי' אע"ג דקודם רבי זירא היה דין הכתם משתנה בין מצאה אותו בימי נדה לבין מצאה אותו בימי הזיבה וכדין ראייה ממש באותן הימים מ"מ האידנא דהחמירו בנות ישראל בחומרא דר' זירא דאפי' רואות טיפת דם כחרדל צריכה לישב ז' נקיים גם בכתם החמירו דצריכה ז' נקיים כדין זבה גדולה ובכל כתם שהוא כגריס ועוד צריכה ז' נקיים חוץ מיום המציאה דלא כהרמב"ם בפי"א שאם אין בכתם שיעור ג' כתמים דאין לחוש לזיבות מונה ז' נקיים עם יום המציאה אלא בכל כתם צריך ז' נקיים חוץ מיום המציאה והכי נקטינן וכך פשט המנהג . ובב"י האריך בזה ע"ש :

ומ"ש וצריכה שתפסוק בטהרה וכו' פי' צריכה בדיקה בין השמשות ביום המציאה כאילו ראתה ודאי וכדכתב בסי' קצ"ו שכך הוא דין הפסק בטהרה ולפי דסד"א דלא נחמיר בכתם יותר מבתבעוה לינשא ונתפייסה דצריכה ז' נקיים ויש מגדולים שכתבו דאינה צריכה לא הפסק בטהרה ולא בדיקה כלל בימי הספירה וכו' . ולהרא"ש צריכה בדיקה בימי הספירה אלא שא"צ להפסיק בטהרה כמ"ש בסימן קצ"ב לפיכך כתב רבינו דבכתם צריכה שתפסוק בטהרה ולא היה צריך לפרש ג"כ דצריכה בדיקה בימי הספירה דכיון דאפי' בתבעוה לינשא ונתפייסה דס"ל להרא"ש דא"צ להפסיק בטהרה אבל בדיקה בימי הספירה צריך א"כ בכתם דצריכה להפסיק בטהרה כ"ש דצריכה לבדוק כל ימי הספירה : **ולא** גזרו בקטנה וכו' מימרא דרב יהודה אמר שמואל פ"ק דנדה ריש (דף ה') ופי' רש"י מלוכלכין בדם ולא ידעה אי אתא מגופה אי לא אפי' אין לה במה לתלות דבשוק של טבחים לא עברה איכא למימר עברה ולאו אדעתה : ומ"ש לא שנא אם היא בתולה וכו' משנה שם (דף ז') ר"א אומר ארבע נשים דיין שעתן בתולה וכו' איזו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה אע"פ שנשואה וס"ל לרבינו דה"ה לדין כתמים : כתב מהרש"ל וז"ל והאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתחלה לכתמיה ואפי' היא קטנה שהרי אפי' לדם בתולים מונים ז' נקיים ואין להקל מן המנהג עכ"ל ובודאי כיון שנהגו שלא לחלק בנשואה שלא יבואו לידי טעות אין להקל אבל ראייתו מדם בתולים אינה ראייה כלל דדם בתולים אפי' קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים ולא ראתה מעולם צריכה ז' נקיים והפסק בטהרה ובדיקה כל ז' כדין נדה גמורה כדלקמן בסימן קצ"ג ואפ"ה בדין כתם כתב רבינו כאן דלא גזרו בקטנה אלמא דבדם בתולים יש להחמיר טפי מבכתמים כיון דהדם בתולים יוצא מגופה ממש ולפ"ד נראה מדקאמר תלמודא שאפילו סדינין שלה מלוכלכים בדם ולא קאמר רבותא שאפי' גופה מלוכלך בדם אלמא דדוקא בסדינין מלוכלכים תלינן דעברה בשוק ולאו אדעתה אבל בנמצא כתם על גופה לא תלינן להקל אף בקטנה :

ואפילו אם ראתה כבר שני פעמים וכו' פלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן פ"ק דנדה (ד' י') ופסק הלכה כר"י ור"ש בן יהוצדק ורבין וכל נחותי ימא דאם לא ראתה אלא ב' פעמים כתמה טהור דלא כחזקיה דאמר טמא ומשמע אבל בראתה שלשה פעמים ד"ה טמא וס"ל דהך סוגיא אליבא דרשב"ג הוא דהלכתא כוותיה גבי וסתות דבתלתא זימני הויא חזקה וכך הוא דעת הרמב"ם והרשב"א אבל דעת הרמב"ן דהך סוגיא אליבא דרבי הוא דבתרי זימני הויא חזקה וכפי' רש"י והתוס' וראייה ראשונה אינה מן המנין לפי שאינה אלא במקרה ולכן בראתה ג"פ כתמה טמא דאע"פ דאין ראשונה מן המנין אכתי איכא שני ראיות דאתחזקה בהו לרבי וכתמה טמא וממילא לדידן דקי"ל בוסתות כרשב"ג דלא אתחזקה אלא בג' ראיות אם כן בקטנה נמי אינה מוחזקת אלא בג' ראיות מלבד ראייה ראשונה ולכן כתב דכתמה נמי אינו טמא אלא עד שתראה ארבע פעמים ולפי שהרא"ש לא כתב כך בפירוש אלא כתב בסתם אבל אם ראתה ג"פ אע"פ שלא הגיע זמנה לראות כתמה טמא עכ"ל . לכך כתב רבינו שהרא"ש לא כתב כדברי הרמב"ן וכך פי' ב"י : **היתה** שופעת וכו' מימרא דרב חלקיה בר טוביה פ"ק דנדה (דף י') ומפורש לשם דהאי שופעת אין פירושו ראייה אחת דשפעה

שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום יש לטמאה דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נמוק דהרגשה סברא דאורייתא הוא היכא דליכא למתלי ההרגשה במידי אחרינא כדמוכח בפרק הרואה כתם דפריך אנמצא לאחר זמן פטורים מקרבן אי דארגישה אמאי פטורים אלמא דסברא דאורייתא הוא מדחייב עליה קרבן וכיון דסברא דאורייתא הוא הוי כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה ומצאה טהורה טמאה כדאיתא בפ' כל היד (טו :) עכ"ל :

והאידנא מונים לה שבעה נקיים חוץ מיום המציאה וצריכה שתפסוק בטהרה כאילו ראתה ודאי כ"כ הרשב"א בת"ה וכן משמע מדאמרינן בס"פ בא סימן (נג :) דכתמים צריכה הפסק טהרה וכתב ה"ה בפרק ט' דעת הרמב"ן והרשב"א הוא לפרש שהכתמים כולם עכשיו שכולן כזבות צריכות הפסק טהרה שתבדוק עצמה ותמצא טהור ואח"כ תמנה ז' נקיים חוץ מיום המציאה וזהו הפסק טהרה משעת המציאה קודם שתתחיל למנות ע"כ וכן דעת סמ"ק וסה"ת וכתבו שלא תתחיל לספור עד יום ה' לשימושה כדין רואה ממש שיתבאר בסימן קצ"ו וכתב רבינו ירוחם שהסכימו כל הפוסקים דכתמים צריכין ז' נקיים ולא דק במילתא שהרי הרמב"ם חלוק בדבר כמו שאכתוב בסמוך :

ומ"ש רבינו והאידנא כלומר השתא דלא מפלגינן בין ראיה דימי נדה לראיה דימי זיבה מונה ז' נקיים לעולם דאילו בזמן שהיו מחלקין ביניהם אם מצאה הכתם בימי זיבה ואין בו כדי ג' כתמים ובדקה עצמה כל בין השמשות של יום א' ומצאה טהור ולא בדקה חלוקה וביום הג' מצאה זה הכתם שאינו כג' כתמים אינה חוששת לזיבות גדולה אלא דינה כזבה קטנה וא"צ אלא לשמור יום כנגד יום ואם מצאתו בימי נדתה היתה מונה ז' ימי' עם יום שמצאה בו הכתם אבל האידנא שבנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו ז' ימים נקיים בין שראתה בימי נדה בין שראתה בימי זיבה ה"ה דמצאה כתם שצריכה לישב ז' נקיים בין מצאתו בימי נדה בין מצאתו בימי זיבה : ודע שהרמב"ם כתב בפי"א על חומרא דר' זירא דין הכתמים בזמן הזה כמו שביארנו ואין בדבר לא חדוש ולא מנהג אלא כל כתם שאמרנו שהיא טהורה הרי היא טהורה וכל שאמרנו טמאה סופרת ז' ימים מיום שנמצא בו הכתם ואם היה שיעור הכתם כדי לחוש לזיבות סופרת ז' ימים מאחר יום שנמצא בו הכתם שאין הרואה דם כרואה כתם עכ"ל . וכתב ה"ה מ"ש רבינו שאם אין בכתם שיעור כדי זיבות שהיא סופרת ז' נקיים מיום שנמצא בה הכתם ואותו היום הוא ממנין השבעה נ"ל שטעמו בזה מפני שחומרת בנות ישראל לא היתה בכתמים כלל אבל תקנתו של רבי שאם ראתה יום א' או שנים תשב ששה והם היתה אף בכתמים שאל"כ אף אתה מצריכתן למנות ימי נדה וזיבה וכבר נתקלקלו הוסתות ובכל כתם שיש לחוש לזיבות והוא כשלבשה הבגד ג' ימים ויש לחוש בכתם שיעור ג' כתמים כנזכר פ"ט הרי היא צריכה ז' נקיים חוץ מיום מציאת הכתם כדין רואה ג' ימים והראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב זה שבוש גדול וזהו שאמרו כתמים צריכין הפסק טהרה ונקיים בעינן ואחר יום מציאה הוא מונה ע"כ וה"ה הליץ בעד הרמב"ם וכתב שנראין דבריו אלא שהרמב"ן והרשב"א מצריכין ז' נקיים בכל כתם חוץ מיום המציאה וכן ראוי להורות ולהחמיר עכ"ל ודברי רבינו כדברי הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל וכן פשט המנהג : כתב הרשב"א בתחלת ס"ד יש נשים שטיהרו את כתמיהם לגמרי ואפילו סדינים שלהם מלוכלכים בדם ואע"פ שאין להם במה לתלות כתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ואפילו מי שיש לה כתמים לא לכל הכתמים חוששת אלא כשנמצאו הכתמים במקום שנראה שממנה היה כלמטה מן הסינר ואפילו במקומות שחוששין להם משום כתם אם יש במה לתלות תולין להקל ובלבד שיהא שם דבר ידוע שהיא יכולה לתלות בו כמי שנתעסקה בכתמים או שישבה בצד המתעסקים וכיוצא בו ופעמים שתולה אפילו בדבר שאינו ידוע ממש אלא שהוא קרוב יותר שמשם בא כמי שהשאילה חלוקה לנכרית או זקנה לילדה וכיוצא בזה ואפילו אין בה אחד מכל אלו יש דברים שאין מקבלים כתמים כדברים שאין מקבלים טומאה ובגד צבוע ועוד הקילו ברואה ודאי מגופה אלא שהוא קרוב שלא בא מן המקור כעושה צרכיה ונמצא דם בספל וכרואה דם מחמת מכה ע"כ לשונו .

ויתבארו פרטי דברים אלו בסימן זה : ולא גזרו בקטנה שלא הגיע זמנה לראות וכו' בריש נדה (דף ה) א"ר יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא בן אנטיגנוס כל הנשים כתמן טמא למפרע ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן כראייתן חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפילו סדינים שלה מלוכלכים בדם אין חוששין לה ופי' רש"י מלוכלכים בדם ולא ידעה אי אתי מגופה או לא אין חוששין לה ואפילו אין לה במה לתלות דבשוק של טבחים לא עברה איכא למימר עברה ולאו אדעתה דהא בגופה אין לתלות כל עיקר דכתמים דרבנן נינהו וכי גזור רבנן בהגיע זמנה דדם מצוי בה אבל בהא לא גזור הואיל ואין בה דמים :

ומ"ש רבינו דהיינו שאין לה י"ב שנה יתבאר בסמוך : ומ"ש לא שנא אם היא בתולה או בעולה היינו מדתנן התם דחדא מד' נשים שאמרו חכמים דיין שעתן היא בתולה ומפרש במתני' אי זו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה ואף ע"פ שנשואה וכי היכי דלענין דיה שעתה דתלינן בראתה ממש לא שאני לן בין בתולה לבעולה ה"ה לענין כתמים דתלינן בהגיע זמנה לראות ל"ש בין בתולה לבעולה ולפי זה מ"ש הרמב"ם בפ"ט בתולה שלא ראתה דם מימיה ועדיין היא קטנה כתמה טהור בתולה דנקט לאו לאפוקי בעולה אלא מאי בתולה בתולת דמים כלומר שעדיין לא ראתה נדה ואפי' היא בעולה קרי לה בתולה כמ"ש שם גבי בתולה דיה שעתה בתולה כל שלא ראתה דם מימיה אע"פ שראתה מחמת נשואין או מחמת לידה : ומ"ש ואפי' אם ראתה כבר שני פעמים אבל לאחר שתראה ג"פ יש להם כתם שם (י) אמרי עולא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה פעם ראשונה ושנייה רוקה ומדרסה בשוק טהור כתמה נמי טהור ונחלקו חזקיה ורבי יוחנן בכתם שבין שנייה לג' כדאי' התם כתם שבין ראשונה לשנייה טהור שבין שנייה לג' חזקיה אמר טמא ור"י אמר טהור חזקיה אמר טמא כיון דאילו חזאי מטמא כתמה נמי טמא ור"י אמר טהור כיון דלא אתחזק בדם כתמה נמי לא מטמא וכתב הרשב"א וקי"ל בהא כר"י דהא איכא ר' שמעון בן יהוצדק וכל נחותי ימא דקיימי כוותיה ואלא מיהו כתם שבין ג' לרביעית דכ"ע טמא אע"ג דקי"ל בוסתות כרשב"ג ולגבי קביעות וסת לא קבע עד שתראה (ג') [ד'] פעמים התם הוא דקביעות וסת של הפלגות לפי שא"א לג' הפלגות בפחות מד' ראיות אבל להחזיק ברואה בשלשה ראיות סגי וכן הדין לשאר הוסתות כולם שראתה ג"פ הרי זה וסת קבוע כמו שנתבאר והיינו דלא איפלגו חזקיה ורבי יוחנן אלא בכתם שבין שנייה לשלישית אבל בכתם שבין ג' לרביעית לא נחלקו דאלמא לכ"ע כתמה טמא וסתמא דמילתא חזקיה ור"י אליבא דרשב"ג דהלכתא כוותיה קא מיפלגי דאי אליבא דר' היכי שקלי וטרו אליבא דלא כהלכתא וכן נראה מפר"ח וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מהא"ב אבל נראה שרש"י חלוק בדבר וכן דעת רבותינו הצרפתים שהם סבורים שהראיה הראשונה שבתינוקת שלא הגיע לראות אינה אלא במקרה וערא' ואינה ראויה להצטרף ולפי דבריהם מחלוקתם של חזקיה ורבי יוחנן וכל אותה סוגיא שעליה אינו אלא אליביה דרבי אבל לדידן דקי"ל כרשב"ג אין חוששין לה עד שתראה ד' ראיות שאין הראשונה מצטרפת לפי שאינה אלא כמקרה והראשון עיקר כנ"ל : ומעתה מ"ש רבי' בתחלה הוא כדעת ר"ח והרמב"ם והרשב"א ומ"ש בשם הרמב"ן שאין לה כתם עד שתראה ד' פעמים הוא כדעת רש"י והתוס' : **ומ"ש** וא"א ז"ל לא כתב כן טעמו מדכתב גבי ההוא דר' חנינא בן אנטיגנוס נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן כראייתן חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו' אבל אם ראתה ג"פ אע"פ שלא הגיע זמנה לראות כתמה טמא ע"כ ומדסתם וכתב דבראתה ג"פ כתמה טמא ולא חילק בין וסת ההפלגה לשאר הוסתות משמע שאף בוסת ההפלגות סובר דכל שראתה ג"פ כתמה טמא וכדעת הרשב"א ולפי שאין דברי הרא"ש מבוארים בהדיא לא כתב רבינו להדיא שדעתו כדעת הרשב"א אלא כתב שלא כתב כדברי הרמב"ן : **היתה** שופעת אפילו כמה ימים או שהיתה מדלפת טיפין טיפין בלא הפסק אינו אלא כראיה אחת וכו' שם אמר רב חלקיה בר טוביה תינוקת שלא

דרישה

לה דבר לתלות בו כשאמרו חכמים לומר דהוי כאילו מגופה הוא ודאי ואין כאן אלא ספק אחד עכ"ל עכ"ה) : [ב] ולא גזרו בקטנה כו' והאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתחילה לכתמיה אפי' היא טהורה מתחלת לספור ז' נקיים אחר יום המציאה : (ד) אבל לאחר שתראה ג"פ יש לה כתם מד' ראיות אבל להחזיק כרואה בג' ראיות סגי והרמב"ן סבר כרש"י שראייה ראשונה אינה בכלל (ה) וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ ולפי שאין דברי הרא"ש מבוארים לא כתב רבינו שדעתו כדעת הראשונים

פרישה

ל"ש כו' וכן בסמוך ואם יש לה י"ב שנים אע"פ כו' **ל"ד** אלא י"ב שנים ויום אחד וכ"כ רש"י ורשב"א עכ"ה) : (ב) והאידנא מונין כו' לאפוקי בימי חכמי התלמוד (והב"י האריך בזה עכ"ה) כמ"ש לעיל בסימן קפ"ד : (ג) וצריכה שתפסוק בטהרה פי' ביום המציאה תבדוק עצמה ואם יש לה כתם אע"פ שגבי וסת ההפלגה לא קבעה עד שתראה ד"פ היינו משום שא"א לג' הפלגות לפחות אינה בכלל ואינה ראויה להצטרף לפי שהיתה במקרה וערא' ולפיכך צריכה ד"פ כוסת הפלגה ב"י: כדעת הראשונים אלא שלא כ"כ ב"י ע"ש : (ו) היתה שופעת ר"ל שקטנה (וי"ג היתה קטנה שופעת) :

מדלפת טיפי טיפי בלא הפסק אינו אלא כראיה אחת עד שתפסוק אבל אם פסקה מעט וחזרה [ג] וראתה ג"פ אפי' ביום אחד הרי זו מוחזקת בדמים וכתמה טמא ואם יש לה י"ב שנים ויום אחד אע"פ שלא ראתה מעולם יש לה כתם אפי' אין ידוע שהביאה שערות דמסתמא הביאה כיון שהגיעה לכלל שנותיה אבל אם בדקוה ולא מצאו לה שערות כתב הרשב"א דמחזקינן לה כקטנה [ד] ואין חוששין שמא נשרו תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות וראתה ג"פ ופסקה מלראות שיעור ג' עונות שהן צ' יום חוזרת לקדמותה וכתמה טהור עד שתחזור ותראה ג"פ לא גזרו על הכתם (ז) אא"כ יהא בו כגרים ועוד (ח) [ה] וגרים הוא ט' עדשות שכל זמן שאין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם (ב) כינה הוא אע"פ שלא הרגה כינה אבל משיש בו כזה השיעור אין תולין בכינה בין אם הוא מרובע שלשה עדשות על שלשה או אם הוא ארוך וכתב הרמב"ן אם נזדמנה לה גרים יותר גדול מזה השיעור משערין בו ותולין אותו

שלא הגיע זמנה לראות ושופעת כל שבעה אינה אלא ראיה א' אמר רב שימי בר חייא מדלפת אינה כפוסקת אלא כשופעת ופירש"י מדלפת טיף אחר טיף ונראה מדברי רש"י שם שאם פסקה מעט וחזרה וראתה ופסקה וראתה כן ג' פעמים ביום הרי זו מוחזקת בדמים וכתמה טמא כראייתה וכ"כ הרשב"א בפי' בת"ה וכך הם דברי רבי' אבל הרמב"ם כתב בפ"ט מהא"ב כתמה טהור עד שתראה דם ג' וסתות גראה שהוא סובר כי מדלפת אינו דוקא טיף טיף כדפירש"י אלא כל ראיה דוסת א' מיקרי מדלפת: **ואם** יש לה י"ב שנים ויום א' אף ע"פ שלא ראתה מעולם יש לה כתם וכו' שם (ה:) רבי חנינא בן אנטיגנוס אמר נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן כראייתן ותינוקת שהגיע זמנה לראות יש לה כתם ושלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם ואימתי הגיע זמנה לראות משהגיעו ימי הנעורים וכתב הרשב"א על זה בת"ה מדפסיק ותני תינוקת שהגיע זמנה לראות יש לה כתם אלמא מילתא פסיקא קאמר בין ראתה בין לא ראתה ועל שלא הגיע זמנה לראות כתב ומסתברא דהיינו כל שהיא פחותה מבת י"ב שנים ויום אחד ואף ע"פ שהביאה ב' שערות דהא קי"ל כרבא דאמר בפרק יוצא דופן (מו.) תוך הפרק כלפני הפרק ושומא בעלמא נינהו וה"ה לבת י"ב שנים ויום א' אם לא הביאה ב' שערות דכל שלא הביאה ב' שערות קטנה היא ודוקא כשבדקוה ואין לה ואף ע"ג דקטנה שהגיעה לכלל שנותיה חזקה הביאה סימנים ואפי' בדקו ולא אשכחו חיישינן שמא נשרו לענין מיאון הא אמר רב דימי מנהרדעא חוששין שמא נשרו וה"מ דאקדשה תוך הזמן ובעל לאחר הזמן דאיכא ספיקא דאורייתא אבל בעל בתוך זמן לא כלומר הואיל וליכא ספיקא דאורייתא ובכתמים נמי דספיקא דרבנן הוא אין חוששין שמא נשרו ואלא מיהו היכא דלא בדקו חזקה הביאה סימנין ואפי' למיאונים וכדרבא דאמר קטנה שהגיע לכלל שנותיה חזקה הביאה סימנים ואיתא בפ' יוצא דופן וגריס פרק בא סימן (מח:) ומדברי רש"י נראה דלעולם משהגיעה לכלל שנותיה חוששין לכתמים ואף על פי שלא הביאה סימנים שהוא ז"ל כתב משהגיעו ימי הנעורים שהביאה ב' שערות או בת י"ב שנים ויום אחד ולא הביאה ב' שערות ע"כ ונראה שהזקיקו לפרש כן מדקאמר משהגיעו ימי הנעורים דאלמא בהגעת הימים בלחוד חוששין לה וזה דחוק ומצאתי בתוס' במסכת נדה פרק קמא מאימתי ראויה לראות משהביאה ב' שערות וזה מבואר כדברי עכ"ל ורבינו ירוחם כתב כדברי הרשב"א וכתב שלא הגיעה זמנה לראות היינו פחותה מבת י"ג וט"ס הוא וצ"ל י"ב במקום י"ג: והרמב"ם בפ"ט סתם וכתב בתולה שלא ראתה דם מימיה ועדיין היא קטנה כתמה טהור עד שתראה דם ג' וסתות וכתב ה"ה שם אמרו אימתי הגיע זמנה לראות משהגיע זמן הנערות ולזה כתב רבינו קטנה וכבר נתבאר ענין הקטנות והנערות פ"ב מהלכות אישות שהנערות תלוי בשנים ובסימנים עכ"ל ומ"מ אין מבואר בדבריו אם צריכה בדיקת שערות אחר שהגיעה לי"ב או לאו והדעת נוטה לומר שדעתו ז"ל דילפינן לה מדין מיאון בבעל בתוך זמן דהוי ספיקא דרבנן וכדכתב הרשב"א ז"ל: תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ג"פ ופסקה מלראות שיעור ג' עונות וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה וטעמו מדגרסינן בפ"ק דנדה (ט:) ת"ר תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה פ"א דיה שעתה פ"ב דיה שעתה פ"ג הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה הרי היא ככל הנשים וכתב הרשב"א ואפי' רבנן דר"א דאמרי כל הנשים שעברו עליהן שלשה עונות וראו מטמאות מע"ל מודו בהא והביא ראיה לדבר ואף על פי שסברייתא זו לענין דיה שעתה היא שנויה למד ממנה הרשב"א לענין כתמים וכתב ה"ה בפ"ט שאפשר שכן הוא וכתב עוד הרשב"א וזו ששניגו ועוד עברו עליה שלשה עונות וראתה דיה שעתה ועוד עברו עליה שלשה עונות וראתה הרי היא ככל הנשים ה"ה אם לאחר שעברו עליה ג' עונות חזרה וראתה בעונות קטנות כמו שהיתה למודה לראות מתחילתה לא הוחזקה עד שתראה ג' פעמים דאיתא בגמרא עברו עליה שלשה עונות וראתה דיה שעתה הדר קא חזיא בעונות מאי אמר רב גידל אמר רב פ"א ושניה דיה שעתה ג' מטמאה מעת לעת ואותה שראתה אחר שעברו עליה ג' עונות קורא כאן ראשונה חזרו ושאלו ועוד עברו עליה שלשה עונות דיה שעתה הדרא וחזיא בעונות מאי אמר רב כהנא אמר רב גידל פ"א דיה שעתה שניה מטמאה מע"ל עכ"ל וכל זה בכלל מה שכתב רבינו סתם עד שתחזור ותראה ג"פ דכל מיני ראיות במשמע ואפי' ראתה בעונות קטנות כמו שהיתה למודה: כתב הרשב"א בת"ה שמקלת מפרשים היו סבורים לומר דתינוקת שהגיע זמנה לראות נמי אין כתמה טמא והוא ז"ל סתר דבריהם והכריח דכל שהגיע זמנה לראות אף על פי שלא ראתה כתמה טמא דכיון דהגיע זמנה לראות הרי היא ככל הנשים לענין זה: **לא** גזרו על הכתם אלא א"כ יהיה בו כגרים ועוד וכו' בפרק הרואה כתם (נח:) תניא הרגה מאכולת הרי זו תולה בה ועד כמה תולה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגרים של פול אף על פי שלא הרגה. ופירש"י כגרים אבל טפי מהכי אין דם מאכולת א כ"כ ובהכי מיהא תלינן אף ע"פ שלא הרגה. ורבי חנינא פליג אדרבנן דאמרי הרגה אין לא הרגה לא ע"כ ומשמע בגמרא דהלכה כר"ח בן אנטיגנוס וכן פסקו כל הפוסקים וגרסינן בגמרא (שם) אמר רב הונא גרים אינו תולה פחות מכגרים תולה ורב חסדא אמר כגרים תולה יותר מכגרים אינה תולה ופסק הרשב"א הלכה כרב חסדא והביא ראיות לדבר וכתב דהכין פסקו כולהו רבוותא וכ"פ הרמב"ם והרא"ש ז"ל וכ"פ סמ"ג וסתר דברי סה"ת שפסק כרב הונא: **ומ"ש** וגרים הוא ט' עדשות כ"כ הרמב"ם והרשב"א וטעם מדתנן בפ"ו דנגעים גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע מקום הגרים תשעה עדשות וכ"כ האגור בשם מהר"י מולין דשיעור כגרים כמו תשעה עדשים (א) וט"ס הוא במרדכי שכתב ט' שערות אלא ט' עדשים שהם ל"ו שערות עכ"ל וגם דבריו בטעות הם שנויים וצריך להגיה ולכתוב שערות במקום שעורות כמו שהוא פשוט במשנה הנזכר: ומ"ש שכל זמן שאין בו כזה השיעור אנו תולין וכו' מבואר בדבריו דה"ק כל זמן שאין בו כגרים ועוד וכדרב חסדא אנו תולין: ומ"ש אבל משיש בו כזה השיעור אין תולין בכינה בין אם הוא מרובע וכו' בסוף פרק הרואה כתם (נט.) ת"ר כתם ארוך מצטרף: ומ"ש בשם הרמב"ן שאם נזדמן לה גרים יותר

דשפעה כי נראה דאי אפשר לאשה שתהיה שופעת כמעיין כמה ימים ותחיה אלא דשופעת בהפסקה בין זו לזו ואפ"ה חשבינן לכל הראיות שתראה מתחילת שפיעה עד סופה כראייה אחת וכן מדלפת טיפין טיפין בלא הפסק כדלף טיפה אחר טיפה אינו אלא כראייה אחת ולפי זה מ"ש רבינו אבל אם פסקה מעט וחזרה וראתה ג' פעמים אפילו ביום אחד הרי זו מוחזקת בדמים וכתמה טמא אין זה חוזר גם אשופעת שכתב תחילה אלא לא קאי אלא אמדלפת בלחוד דסמיך ליה אבל בשופעת אפי' פסקה מעט וחזרה וראתה והפסיקה כך הרבה פעמים כיון שהיא שופעת אינו אלא ראייה אחת וצ"ע: **ואם** יש לה י"ב שנים ויום אחד וכו' ברייתא פ"ק (דף ה') ותינוקת שהגיע זמנה לראות יש לה כתם ושלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם ואימתי הגיע זמנה לראות משהגיעו ימי הנעורים ופירש רש"י משהגיעו ימי הנעורים שהביאה שתי שערות או בת י"ב שנה ויום אחד ואף על פי שלא הביאה שתי שערות עכ"ל נראה דס"ל לרש"י מדקא תני בסתם משהגיעו ימי הנעורים אלמא דאף על גב דלענין חליצה ומיאון קטנה היא מ"מ לענין נדה שתהא בחזקת שהיא רואה דם מיד כשהביאה שתי שערות אע"פ דאינה בת י"ב שנה ויום אחד א"כ בת י"ב שנה ויום אחד ואף על פי שלא הביאה שתי שערות בחזקה שתראה דם היא ויש לה כתם אבל הרשב"א בת"ה הארוך ומביאו ב"י הכריע דאין לה כתם אא"כ כשהיא בת י"ב שנה ויום אחד וגם הביאה שתי שערות אבל אם אינה בת י"ב שנה ויום אחד אפי' הביאה שתי שערות קי"ל דשומא נינהו וקטנה היא ואין לה כתם וכן אם בת י"ב שנה ויום אחד היא ובדקוה ואין לה שערות נמי אין לה כתם ואין חוששין שמא נשרו אלא גבי חליצה ומיאון היכא דאיכא ספיקא דאורייתא אבל בכתמים דרבנן אין חוששין שמא נשרו אלא דאם לא בדקוה מסתמא מחזקינן לה דיש לה שתי שערות ויש לה כתם כל זה דקדק הרשב"א ודלא כפי' רש"י וכך הם דברי רבינו והכי נקטינן: **תינוקת** שלא הגיע זמנה לראות וכו' ברייתא פ"ק סוף (דף ט') לענין דיה שעתה וה"ה לענין כתמים וכן כתב הרשב"א בת"ה וכתב עוד דאם תחזור ותראה ג' פעמים בראיות מכוונות לאחר שחזרה לקדמותה כתמה טמא בין שראתה ג' פעמים מל' יום לל' יום בין שראתה ג"פ בעונות קטנות כמו שהיתה למודה מתחילה ומביאו ב"י: **לא** גזרו על הכתם אא"כ יהא בו כגרים ועוד וכו'. פסק כרב חסדא דלא כרב הונא דאמר כגרים אינו תולה פחות מכגרים תולה דליתא וכן דעת רוב פוסקים דלא כספר התרומה דפסק כרב הונא ואיכא לתמוה בדברי הרמב"ם פ"ט שכתב תחלה והנמצא על הבגד אינו מטמא עד שיהיה כגרים הקילקי וכו' היה פחות משיעור זה טהור דהיינו כרב הונא ואח"כ באותו פרק כתב ותולה במאכולת וכו' ועד כמה עד כגרים אבל אם מצאה הכתם יתר מכגרים אינו תולה וכו' דהיינו כרב חסדא וצ"ע ומ"ש וגרים הוא ט' עדשים ה"א בפ"ו דנגעים וכ"כ הפוסקים ומ"ש אף על פי שלא הרגה בפרק הרואה כתם פליגי תנאי בהא מילתא ופסק כרבי חנינא בן אנטיגנוס דאף על פי שלא הרגה דלא כרבי חנינא דאמר הרגה אין לא הרגה לא. כתב בתשובת מהרי"ו סימן ס"ב דאלו ט' עדשים הם שיעור ל"ו שערות מרובעות שהן קבועות בגופו של אדם דהיינו ו' שערות על ו' שערות וה"א להדיא בת"כ פרשת תזריע פ"ו: ומ"ש וגרים הוא ט' עדשות שכ"ז שאין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם כינה הוא פי' כשאין בו כשיעור הגרים הזה ועוד ולא היה לריך לפרש שכבר מפורש ממ"ש קודם זה לא גזרו על הכתם אא"כ יהא בו כגרים ועוד וכן בסמוך אמר עד שיהא בו כשיעור גרים הגדול והיינו לומר כגרים הגדול ועוד וכן לקמן שאמר בד"א כשהטיפין על חלוקה אבל אם הם עומדים בשורה מצטרפים לכגרים אפי' וכו' והיינו נ"כ לכגרים ועוד: ומ"ש בין אם הוא מרובע או אם הוא ארוך ברייתא סוף פרק הרואה כתם ארוך מצטרף טיפין טיפין אין מצטרפין פי' מצטרף לכגרים ועוד דלא תימא דוקא מרובע בעינן אלא אפי' ארוך נמי מצטרף וכ"כ הרשב"א בת"ה גרים זה שאמרנו אפי' שאינו מרובע אלא אפי' היה ארוך וקצר אם יש בין הכל כשיעור ט' עדשות ועוד מצטרף ואף ע"ג דלקמן גבי מצאה דם על עד הבדוק לה מחמרינן טפי כשהוא ארוך מבעגול היינו לפי שהדם הבא על העד מהקינוח הוא ארוך ולא עגול אבל הכא בנמצא כתם הסברא הפוכה דבעגול או מרובע יש להחמיר טפי מבארוך דצריך צירוף לטמאה: **וכתב** הרמב"ן אם נזדמנה לה גרים יותר גדול וכו' כתב ב"י דהראב"ד בספר בעלי

דרכי משה

קצ (א) ומבואר שם העדשה הוא ד' שערות שנים ארוך וב' רוחב נמצא ל"ו שערות הם ט' עדשים פי' כמו שהן קבועות בראש רחוקים זו מזו: (ב) ע"ל סימן קצ"ו אם מצאה כתם בימי

פרישה

עד שתחזור ותראה ג' פעמים כמ"ש לעיל סימן קפ"ט ס"ק פ"ח עכ"ה): (ז) אא"כ יהיה בו כגרים ועוד דסומרא דרבי וירא לא היה אלא ברואה מגופה (שהיא דאורייתא ולא בכתמים שהן מדרבנן עכ"ה) ב"י: (ח) וגרים הוא ט' עדשות ושיעור עדשה הוא כארבע שערות כמו שהם

דרישה

אפי' היא קטנה דהא אפי' לדם בתולין מונין ז' נקיים ואין לזקל מן המכתב מ"ו: [ג] וראתה ג"פ אפי' ביום אחד בב"י משמע דאפי' הרמב"ן דלעיל מודה בזה שכתב דרש"י סובר כן. ודעת הרמב"ן הוא כרש"י בהא דלעיל וכמ"ש הב"י וה"ט דראינו שיש לה דמים רבים ומוחזקת בכך משא"כ בראייה דהפלגות או אפשר דרש"י מפרש ג"פ מון מראיה ראשונה עכ"ס): [ד] ואין חוששין שמא נשרו כתב הרשב"א הטעם דבכתמים שהם מדרבנן הקילו משא"כ לענין מיאון היכא דאיכא לספוקי לאיסורא כגון שבא עליה לאחר שהגדיל (ועיין בא"ע סימן קנ"ה עכ"ה): [ה] וגרים הוא ט' עדשות ועדשה הוא ד' שערות נמצאו ל"ו שערות כן הוא במשנה בפ"ו דנגעים ומוכח שם בפי' המשנה מהרמב"ם שר"ל שערות על המקומות של שעורות ושער

חדושי הגהות

קצ א כ"כ גדול ובהכי כצ"ל:

אותו בכינה (ט) [ו] עד שיהא בו כשיעור גרים הגדול (י) ואם הרגה פשפש (יא) או הריחה ריחו (יב) תולין בו עד כתורמוס אבל לא הרגתו ולא הריחה (יג) אין תולין בו וכן אם הרגתו ומצאה יותר מכתורמוס אין תולין בו אם אין בכתם במקום אחד כגרים אע"פ שיש

בעלי הנפש הביא ראיה לזה מדלא הזכירו כגרים של מקום פלוני ולא פול הבינוני אלא כגרים של פול סתם משערין בכל פול שיזדמן לנו וכו' עכ"ל נראה דר"ל מדלגבי נגע תנן בפ"ג דנגעים גופה של בהרת כגרים הקילקי מרובע מקום הגרים ט' עדשות והכי תניא בת"כ פ' תזריע פ"ו וגבי כתם לא אשכחן שאמרו כגרים הקילקי אלא סתם אמרו כגרים של פול אלמא דמשערינן בכל גרים שיזדמן לנו כדאמר רבי אבהו בפ' הרואה כתם כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכגרים של כתמים להקל וצ"ל דהכי קאמר אם נמצא גרים גדול תלינן בכינה גדולה דקים להו לרז"ל דאיכא בנמצא כינה גדולה כמו הגרים היותר גדול שבכל העולם. ולפ"ז משמע מדכתב הרמב"ם בפ"ט והנמצא על הבגד אינו מטמא עד שיהיה כגרים הקילקי שהוא מרובע וכו' דלא תלינן בכגרים היותר גדול אלא בגרים שאינו אלא ט' עדשים וכדתנן להדיא בנגעים ולמדינן הסתום בכתמים מן המפורש בנגעים: מיהו נקטינן כהרמב"ן והראב"ד ורבינו שהם רבים ועוד דבכתמים אמרו להקל וכן פסק בש"ע: ואם הרגה פשפש וכו' בפרק הרואה כתם מוכחא הסוגיא דלית הלכתא כרבנן דתולה בפשפש עד כתורמוס אלא כר"ח בן אנטיגנוס דתולה במאכולת עד כגרים של פול וכתבו התוס' ומיהו היכא דהרגה הרבה מאכולות או פשפש תולה כפי מה שהרגה מידי דהוה אשוק של טבחים עכ"ל וכן כתב הרא"ש וז"ל ואע"פ דאין הלכה כרבנן מיהו אם הרגה פשפש או הריחה ריחו תולה עד כתורמוס דהוי כנתעסקה בכתמים אבל מסתמא לא תלינן ביה משום דלא שכיח עכ"ל נראה דר"ל דלא שכיח הוא שיהרוג פשפש ולא יריח את ריחו ואי איתא דכתם זה מהריגת פשפש הוא למה לא הריחה את ריחו ולפי זה אפילו במקומות שהפשפש מצוי טובא לא תלינן מסתמא דכתם זה הוא בא מהריגת פשפש אפילו הכתם ארכו כרחבו כמו פשפש דדבר זה ודאי לא שכיח כלל שתהרוג את הפשפש ולא תריח את ריחו ולכן כתב רבינו אבל לא הרגתו ולא הריחה ריחו אין תולין בו וכו' ולא כתב לחלק בין מקום דמצוי שם פשפשין ללא מצוי והבית יוסף לא הבין כך והאריך ע"ש ומה שכתבתי נראה נכון לפע"ד והכי נקטינן דלא כהרשב"א שפסק דמקומות שרחש הפשפש מצוי תלינן בפשפש עד כתורמוס ומשמע מלשונו אפי' לא הרגתו ולא הריחה את ריחו וליתא אלא כמ"ש הרא"ש ורבינו הוא העיקר וכדפרי' וכן פסק בש"ע ולפ"ז ודאי בהרגתו או הריחה ריחו תלינן בפשפש אפילו לא הוי ארכו כרחבו: ומ"ש וכן אם הרגתו וכו' פשוט הוא דאין להקל ביותר מכתורמוס בהרגתו לפשפש אחת או הריחה ריחו מביותר מכגרים להרגתו למאכולת אחת או לא הרגתו וכי היכי דלא תלינן אלא בחדא מאכולת ה"נ לא תלינן אלא בחדא פשפש ומה שלא הזכיר רבינו כאן הריחה ריחו לפי דנשמע במכ"ש דכיון דבהרגתו לא תלינן היותר בכינה או בפשפש אחר כ"ש בלא הרגתו: **אם** אין בכתם במקום אחד

יותר גדול מזה משערין בו וכו' כ"כ ג"כ הגהות מיימון בשמו וכ"כ הרשב"א וז"ל נזדמן גרים גדול מכאן משערין בו שכשיעורי גרים של כתמים להקל והוא מדברי הראב"ד בספר בעלי הנפש שכתב וז"ל כיון שלא הזכירו פול של מקום פלוני ולא פול הבינוני אלא כגרים של פול סתם הלכך משערינן בכל פול שיזדמן לנו ואפילו הוא גדול שהרי אמרו כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מגרים של כתמים להקל עכ"ל: ומ"ש ותולין אותו בכינה עד שיהא בו כשיעור גרים הגדול מבואר דה"ק תולין אותו בכינה עד שיהא בו יותר משיעור אותו גרים גדול: כבר כתבתי בסימן קפ"ג דאפילו אחר חומרא דרבי זירא אין כתמים מטמאים בפחות מגרים ועוד דחומרא דרבי זירא לא היתה אלא ברואה מגופה דהוי מדאורייתא אבל לא בכתמים דרבנן:

כתב סמ"ג דאין חילוק בין שיהיה הכתם עגול בין שיהא משוך וארוך לעולם טהורה אם אין בו כגרים ועוד ואפילו לר"א בר צדוק דאמר בפ' הרואה כתם משוך בכל שהוא טמא זה דוקא אם נמצא על עד שבדקה בו אבל בכתם הנמצא בחלוק ובסדין אפילו משוך טהור והביא ר"י ראיה לדבר וכ"כ בסה"ת וכ"כ המרדכי בשמו: ודע שכתב הרשב"א בת"ה דהא דבעינן שיעורא בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה היא וכתב ה"ה שכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל וכן דעת רבינו שכתב לקמן בסמוך במה ד"א כשהטיפין על חלוקה אבל אם הם על בשרה מצטרפין לכגרים שנראה מדבריו דעל בשרה נמי פחות מכשיעור אינה טמאה אבל הרמב"ם כתב דלא איתמר שיעורא אלא לכתם הנמצא על חלוקה אבל כתם שנמצא בבשרה מקומות שחוששין להם כמו שיתבאר אין לו שיעור וכתב ה"ה שטעמו מדאמר בפרק הרואה כתם על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא על חלוקה ספק טמא ספק טהור טהור וסובר ז"ל דכל פחות מכשיעור ספיקא הוא אם הוא דם מאכולת אם לאו וכבר אמרו ספק בבשרה טמא ומיהו ה"מ כשנמצא על בשרה בלבד אבל אם נמצא על בגדיה ובשרה כאחד כתבו שתולה בכל מה שיש לה לתלות והגהות כתבו טעם אחר לדברי הרמב"ם מפני שכל הגוף בדוק הוא אבל דם מאכולת ולקמן בסמוך אכתוב שמדברי הרא"ש נראה שסובר ב כדברי הרמב"ן בזה:

כתב רבינו ירוחם וז"ל הרמב"ם כתב כי הכתם הנמצא על בשרה אין לו שיעור ותימא הוא בעיני כי בעיא דטיפין טיפין או כשיר או כשורה ודאי בבשרה מיירי ע"כ וכבר השיגו הראב"ד כן וכתב ה"ה שאין זה קושיא דלאו לאצטרופי קא בעי אלא לומר אם צורתן מוכחת עליהם שאינן מגופה דאי מגופה הוי לא הוי משתכחי כה"ג או דילמא לא שנא וכן פירשו מן המפרשים ע"כ: היכא שמצאה כשני גריסין וכינה מעוכה בה כתב רבינו משפטו לקמן בסימן זה:

ואם הרגה פשפש או הריחה ריחו תולין בו עד כתורמוס וכו' בס"פ הרואה כתם (נח.) אהא דתנן הרגה את המאכולת הרי זה תולה בה דייק בגמרא הרגה אין לא הרגה לא מתניתין מני רבן שמעון בן גמליאל הוא דתניא הרגה תולה לא הרגה אינה תולה דברי רשב"ג וחכ"א בין כך ובין כך תולה אמר רשב"ג לדברי אין קץ ולדברי חברי אין סוף אבל נראין דברי ר"ח בן אנטיגנוס מדברי ומדבריהם שהיה אומר עד כמה הוא תולה עד כגרים של פול ולדבריו אנו מודים ולרבנן דאמרי תולה עד כמה אמר רב נחמן בר יצחק תולה בפשפש ועד כתורמוס וכיון דקי"ל כר"ח בן אנטיגנוס ולא כרבנן ממילא משמע דלא תלינן בפשפש אלא שכתב הרא"ש אע"פ דאין הלכה כרבנן מיהו אם הרגה פשפש או הריחה ריחו תולה עד כתורמוס דהוי כנתעסקה בכתמים אבל מסתמא לא תלינן ביה משום דלא שכיח ע"כ וכיוצא בזה כתב הרשב"א וז"ל מקומות יש שרחש הפשפש מצוי בהם ובאותן מקומות תולה האשה בכתמים עד כתורמוס ואינה טמאה עד שיהא בשעורו כתורמוס ועוד ע"כ ונראה שטעמו כעין טעמו של הרא"ש דאע"ג דאין הלכה כרבנן כיון שהוא מצוי באותן מקומות הוי כנתעסקה בכתמים ומכל מקום נראה דאיכא בינייהו דלהרא"ש כל שלא הרגתו ולא הריחה ריחו אינה תולה בו אף על פי שהוא רגילות להמצא באותן מקומות ומאי משום דלא שכיח דקאמר דלא שכיח שיהיה סמוך לגוף כל כך ולא תריח ריחו דהיינו פלוגתא דר"ח בן אנטיגנוס ורבנן דרבנן ודאי לא אמרו לתלות בו אלא באתרא דשכיח ואפ"ה פליג ר"ח בן אנטיגנוס ואמר דאין תולין משום דאפילו באתרא דשכיח טובא אינו מצוי סמוך לגוף כמו המאכולת הילכך אינה תולה בו אא"כ הרגתו או הריחה ריחו משום דהוי כנתעסקה בכתמים ובכי ה"ג ודאי מודה הרמב"ם ומה שלא הזכירו היינו לפי שאינו כתוב בהדיא בגמרא דתולין בו בענין זה ובכלל נתעסקה בכתמים שכתב הוא אלא שהיה לו לכתבו ללמד דשיעור דם פשפש כתורמוס ואין תולין בו יותר מכאן ולהרשב"א אפילו לא הרגתו ולא הריחה ריחו תולה בו באתרא דשכיח ולפי דבריו באתרא דשכיח טובא לכ"ע תולה ובאתרא דלא שכיח כלל לכ"ע אינה תולה כי פליגי באתרא דשכיח קצת דרבנן סברי כיון דשכיח קצת תולה ור"ח בן אנטיגנוס סבר כיון דלא שכיח טובא אינה תולה וקי"ל כוותיה ומ"מ באתרא דשכיח טובא לד"ה תולה בו ובהא אפשר דלהרמב"ם נמי תולה בו ובכלל נתעסקה בכתמים שכתב הוא ואפשר שסובר שאינה תולה בו מהטעם שכתבתי לדעת הרא"ש ז"ל ומיהו יש לדחות דלהרא"ש נמי באתרא דשכיח תולה בו אף על פי שלא הרגתו ולא הריחה ריחו וכדדייק פשט לישנא דמשום דלא שכיח שאינו מצוי באותם המקומות קאמר כלומר אינו מצוי הרבה אבל מצוי הוא קצת ומש"ה אמרי רבנן שתולה בו משום דמצוי קצת ור"ח סבר כיון דלא שכיח טובא אין תולין בו אא"כ הרגתו או הריחה ריחו אבל היכא דשכיח טובא אפילו לא הרגתו ולא הריחה ריחו תולה בו לד"ה ודברי רבינו סתומים ואין בהם הכרע וה"ה כתב אחר דברי הרשב"א והרמב"ן ורבינו לא הזכירו זה אפשר שהם סבורים דבכל גווני פליגי וקי"ל כר"ח בן אנטיגנוס והטעם כיון דפשפש זה כל המוללו מריח (בו לא תלינן שנהרג) ולאו אדעתה שאין זה כשאר מאכולת עכ"ל:

ואיבא למידק דת"ר פשפש זה ארכו כרחבו ופירשו בגמרא דנ"מ לענין כתמים ופירש"י לענין כתמים דאי הוה כתם ארכו כרחבו אפי' יותר מכגרים תלינן בפשפש משמע דאינה תולה בפשפש אלא אם כן הכתם ארכו כרחבו אבל אם הוא ארוך וצר לא והשתא קשה למה לא הזכיר הרשב"א כן דאינה תולה בפשפש אא"כ היה הכתם ארכו כרחבו ושמא יש לומר שהוא ז"ל סובר שברייתא זו אליבא דחכמים היא שנויה דסברי דבאתרא דשכיח קצת תלינן דכיון דלא שכיח טובא צריך הוכחה שהכתם יהיה ארכו כרחבו אבל באתרא דשכיח טובא אפילו אין ארכו כרחבו תלינן לדברי הכל וכיון דקי"ל כר' חנינא דאין תולין אלא באתרא דשכיח טובא ליכא לפלוגי בין ארכו כרחבו לאין ארכו כרחבו:

ומ"ש וכן אם הרגתו ומצאה יותר מכתורמוס אין תולין בו מבואר מדין שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד שאין בו דם אלא כסלע ונמצא על כל אחד כסלע שכתב רבינו לקמן בסימן זה דאע"ג דאיכא לפלוגי דשאני התם שיודעת שלא נתעסקו אלא בצפור אחד בלבד אבל הכא אע"פ שאינה יודעת שהרגה אלא אחד אפשר שנתמעך אחר ולאו אדעתה ונתערב ריחו בריחו אותו שהרגה דכולי האי לא תלינן להקל ואפשר היה לומר דדוקא בהרגתו הוא דאין תולין בו יותר מכתורמוס מטעמא דפרישית אבל אם לא הרגתו אלא שהריחה ריחו תולה בו אפילו יותר מכתורמוס כמה דכיון דאין ידוע כמה היו איכא למימר שמא שנים וג' היו או יותר ולפ"ז רבינו דנקט ביותר מכתורמוס הרגתו ולא נקט הריחה ריחו כמו בדוקא הוא ומיהו אין נראה להקל בדבר כ"כ ותדע דהא סתם סדינים הרבה מאכולות מתמעכות בהן ואפי' הכי לא תלינן ביותר מכגרים שהוא שיעור מאכולת אחת וכך לי סתם סדינים לגבי מאכולת כמו פשפש לגבי הריחה ריחו וכי היכי דבהא לא תלינן אלא בחדא בהא נמי לא תלינן אלא בחדא:

אם אין בכתם במקום אחד כגרים אע"פ שיש טיפין הרבה סמוכים זה לזה וכתב בס"פ הרואה כתם (נט.) תניא כתם ארוך מצטרף טיפין טיפין אין מצטרפין: ומ"ש

דרישה

ושער ר"ל ברוחב המקום שיש בין שער לשער ונמצא שיעור גרים הוא ל"ו מקומות דהיינו ו' מקומות על ו' מקומות והיינו נמי ג' עדשים על ג' עדשים דכל עדשה היא בארכה ב' מקומות וברחבה ב' מקומות וזה שכתב שם הרמב"ם דמה דכתיב בנגע ב' שערות לבן ר"ל למיחת ב' שערות ולפע"ד דר"ל יניקת ב' שערות דכל שער יונק מכל הצדדין סביביו בחצי שיעור רוחב שיש מן שער לשער נמצא שיניקת ב' שערות מחזיק כשיעור שיש בין שער ראשון לשער ג' כזה | | | והיינו ברוחב ב' מקומות שהרי כל שער יונק חצי שיעור ריוח מזה וחצי שיעור ריוח מזה וכשתקבע ל"ו שערות ו' על ו' הוה ג"כ עד"ז שיניקת שני שערות הסמוכות יניקתן הולכת להלאה שיעור חצי ריוח והוא בכלל שיעור הגרים ונמצא שהן עומדין כל"ו שערות שוה במקום אחד ודו"ק וע"ש בפי' המשנה להרמב"ם בפי' שיעור גרים דנגע ומתוכו תעמוד על מ"ש מהרי"ו בסימן ס"ב כי א"א לציירו כ"א על מ"ש שם הרמב"ם דהיינו שתצייר הנגע באמצע ב' מקומות על ב' מקומות ואח"כ תוסיף עליו כן מכל ארבעה צדדין וגם תרבע כן בקצוות ותמצא מכוון ו' על ו' ובכללן יחד המה ל"ו וק"ל. ובזה אתי שפיר דבתשובות מהרי"ו סימן ס"ב כתוב דשיעור עדשה היא ב' שערות וכן הוא האמת דעדשה לפי מ"ש ארכה ב' שערות אלא שרחבה ג"כ ב' שערות והתם בתשובה לא מיירי אלא באורך או ברוחב ושם פי' נמי דל"ו שערות כוונתו על המקומות של השערות כמ"ש ודו"ק. וכתב ב"י בשם מהר"י מולין ז"ל שיעור הגרים כמו ט' עדשים וע"ש הוא במרדכי שכתב תשעה שעורות כו' עכ"ל ומהרי"ו כתב בתשובה הנ"ל דשפיר גרסינן שעורות דשעורות ועדשות חד שיעור יש לשון ע"ש. ומ"ש ב"י עוד בשם מהר"י מולין ז"ל אלא ט' עדשים על ט' עדשים שהם ל"ו שערות נראה דל"ד נקט ט' על ט' ואולי הוא ג"כ ט"ס. ודומה לזה כתב ב"י בא"ח בהלכות סוכה סי' תרל"ד שיעור שסיקף סוכה עגולה כ"ט וב' חומשים על כ"ט וב' חומשים וצ"ל דל"ד קאמר ועיין מ"ש שם: [ט] עד שיהא בו כשיעור גרים הגדול ז"ל הראב"ד כיון שלא הזכיר פול של מקום פלוני ולא פול

פרישה

שהם קבועים בגופו של אדם נמצא גרים הוא ל"ו שערות כמו שהם קבועין בגופו של אדם רמ"א פי' לאפוקי שתאמר ל"ו שערות ממש כשהם דבוקין זה אצל זה אלא כמו שהם קבועין בגוף עם החלל שביניהן וכ"כ מהרי"ו בתשובה סימן ס"ב וע"ד: (ט) עד שיהא בו כשיעור גרים הגדול נראה דק"ל לרבנן דהריגת כינה הוא כגרים לעולם ואם נמצא גרים הגדול יש ג"כ כינה גדולה מ"ו ופי' גרים גדול כגרים הגדולה ועוד ול"ד קאמר מ"ו וע"ד: (י) ואם הרגה פשפש הוא שקורין בל"א ווכ"ץ: (יא) או הריחה ריחו כו' דאז תולין ודאי בפשפש ואמרינן פשפש היה שם ונתמעכה אע"פ שלא ראתהו כיון שהריחו ריחו סגי: (יב) תולין בו כו' דהוי כמו שנתעסקה בכתמים: (תורמוס מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה והוא מר מאוד עד ששולקין אותו ז' פעמים ונעשה מתוק וטוב כו' רש"י בפרק אין דורשין דף כ"ה ע"ב עכ"ס): (יג) אין תולין בו

חדושי הגהות

ב צ"ל כדברי הרמב"ם:

שיש טיפין הרבה סמוכין זה לזה עד שאם נצרפם יש בהן יותר מכגרים טהורה שאנו תולין כל טיפה וטיפה בכינה עד שיהא בו כגריס ועוד במקום אחד במה ד"א כשהטיפין על חלוקה אבל אם הם על בשרה מצטרפין לכגרים אפי' אין הטיפין עומדים בסדר זה אצל זה (יד) אלא עומדין בשינוי או עשוין שורות (טו) או עומדין בחצובה או בעיגול או שארכן לרוחב הירך בכל ענין טמאה שכל שנמצא על בשרה אנו תולין להחמיר : כתם שנמצא על דבר שאינו

ומ"ש בד"א כשהטיפין על חלוקה אבל אם הם על בשרה מצטרפין עד כגרים וכו' היינו מדאיתא התם בר"פ (נח.) בעי ר' ירמיה כשיר כשורה מהו טיפין טיפין מהו לרוחב ירכה מהו ת"ש על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא על בשרה מאי לאו כה"ג לא דילמא דעביד כרלועה וכתב הרשב"א הא דקאמר דילמא דעביד כרלועה דיחויא הוא ולא סמכינן עליה וכן דעת הר"א והראשונים ז"ל והילכך טיפין טיפין טמא ופירשו המפרשים דהכא בטיפין קטנים ולענין צירוף כגרים ועוד קא מיבעיא ליה ואי קשיא לך אמאי לא פשטה מהא דתניא כתם ארוך מצטרפין טיפין טיפין אינו מצטרף איכא למימר דהכא בטיפין שעל בשרה והתם בטיפין שעל חלוקה וכ"ד הר"א ורבותינו הצרפתים ז"ל ונראה לי דהכא לא בטיפין קטנים לענין צירוף קא מיבעיא ליה אלא בטיפין גדולים כגרים ועוד והכי קא מיבעיא ליה אם צורתן מוכחת עליהם שלא מגופה אתו או לא וברייתא דלקמן בטיפין קטנים ולענין צירוף ותדע לך דהכתי לא איירי כלל בשיעורי כתמים אלא באיזה מקום ובאיזה ענין נחוש להם ועלה קא בעי ר' ירמיה טיפין טיפין מהו לרוחב ירכה מהו ודשמעתין דלקמן הוא דאיירינן בשיעורין והתם הו"ל למיבעי אלא נראה כמו שאמרנו וכן מצאתי למורי הרב ז"ל והוא ז"ל הקשה דמ"מ מדקתני בברייתא טיפין טיפין אין מצטרפין משמע ודאי דאילטרופי הוא דלא מיצטרפי הא איכא בחד מינייהו כגרים ועוד טמאה והוא מתרץ לה דהתם בטיפין שעל בגדיה שהבגד עשוי להתהפך אילך ואילך ואפשר שיטפטף הדם במקומות הרבה ממנה כפי מה שהוא מתנועע ומתהפך משא"כ בבשרה ולפי מה שפירשנו דלא איירי לענין צירוף אין הפרש בין בשרה לבגדיה וכאן וכאן טיפין טיפין קטנים אין מצטרפין וגדולים אם יש באחד מהם כגרים ועוד טמאה עכ"ל והרא"ש כתב כשורה היינו טיפין עשוין כשורה דאי בלא טיפין היינו כרלועה דאמרינן בסמוך וטיפין טיפין היינו עשוין בשינוי כלומר שהם מעורבבים ואינה לא כשיר ולא כשורה דאל"ה למה יש להסתפק בטיפין ורשב"ם פירש כשורה היינו הרבה שורות כזה וטיפין טיפין איכא לפרושי עשויים כשורה או כשיר והא דאמרינן בשילהי פירקין טיפין אין מצטרפין היינו על הבגד דאיכא לספוקי בכל טיפה וטיפה בדם מאכולת אבל על בשרה לא תלינן בדם מאכולת אלא דמספקינן בכשיר וכשורה וטיפין טיפין משום דאי נפל מאותו מקום לא עביד דנפל בכה"ג ולא איפשיטא איכא דאמרי בכתמים להקל ואיכא דאמרי לחומרא כדבעי למיפשט מברייתא ואף ע"ג דדחי לה דיחויא בעלמא הוא דכרלועה היינו כי אורחיה דרך נפילה ומשמע דאריכות לשון הברייתא ספק טמא ספק טהור טמא ולא קתני על בשרה ספק טמא משמע דאיכא לאתויי דבר חידוש עכ"ל. ורבינו סתם דבריו כסברא ראשונה שכתב הרשב"א בשם הר"א ורבותינו הצרפתים דבטיפין קטנים לענין צירוף כגרים ועוד קא מיבעיא ליה לר' ירמיה ולא איפשיטא ולחומרא והיינו דוקא בנמצאו על בשרה אבל בנמצאו על בגדיה אינם מצטרפין דהיינו דתניא בשילהי פרקין נמצא טיפין טיפין אין מצטרפין אבל אין נראה כן מדברי הרא"ש אלא דלא לענין צירוף מיבעיא ליה אלא לענין אם צורתן מוכחת עליהם דלאו מגופה אתא הוא דקא מיבעיא ליה וכשיטת הרשב"א ורבו ז"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט ופסק לחומרא כדבעיא למיפשט מברייתא שהרי כתב וז"ל כתם הנמצא על בשרה שהוא ארוך כרלועה או עגול או שהיו טיפין טיפין או שהיה אורך הכתם על רוחב ירכה או שהיה נראה כאילו הוא ממטה למעלה הואיל והוא כנגד בית תורפה טמאה ואין אומרין אילו נטף מהגוף לא היה כזה שכל הדם הנמצא במקומות אלו מחמירים בו אע"פ שהוא ספק עכ"ל וכ"נ מדברי רש"י שפירש בבעיא דרבי ירמיה מהו מי מספקינן בדם הנדה או לא כרלועה לאורך הירך היינו אורחיה כשנופל ושותת נעשה כרלועה ע"כ ומשמע מלשון הרא"ש דס"ל דכתם שעל בשרה אפי' בפחות מכגרים טמאה וכדברי הרמב"ם שכתבתי לעיל שהרי כתב דעל בשרה לא תלינן בדם מאכולת ואף ע"פ שיש לדחוק ולפרש דה"ק דאין לתלות בדם מאכולת על בשרה כ"כ כמו שיש לתלות על הבגד וכמו שכתבו התוס' מ"מ פשטא דלישנא משמע לא תלינן כלל (ג) :

כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עליו כילד בדקה בקרקע עולם וכו' בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נט:) תנן שלשה נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על ספסל אחד ונמצא עליו דם כולם טמאות ישבו על ספסל של אבן או על האיצטבא שבמרחץ רבי נחמיה מטהר שהיה ר' נחמיה אומר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים ומשמע בגמרא (ס:) דהלכה כרבי נחמיה וכ"מ בפרק הרואה כתם (נז:) דגרסינן התם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה עליה דם טהורה ואוקמה רב אשי כרבי נחמיה וכ"פ ר"ח והרמב"ם והרשב"א והרא"ש ואף על פי שהראב"ד סובר דאין הלכה כרבי נחמיה כבר דחו דבריו הרא"ש והרשב"א ז"ל בכמה טענות. גרסינן בגמרא (ס.) מטהר היה רבי נחמיה אפי' באחורי כלי חרס ולא גזרינן אחוריו אטו תוכו ותו גרסינן

אחד כגרים וכו' ברייתא שם טיפין טיפין אין מצטרפין : **בד"א** כשהטיפין על חלוקה וכו' שם בעי רבי ירמיה כשיר מהו כשורה מהו טיפין טיפין מהו לרוחב ירכה מהו ת"ש על בשרה ספק טהור ספק טמא טמא על בשרה מאי לאו כה"ג לא דילמא כרלועה. והרשב"א בת"ה הארוך גרס עוד מלמטה למעלה מהו וכ"כ הרמב"ם בפ"ט או שהיה נראה כאילו הוא ממטה למעלה וכ"כ בש"ע סעיף ט' ופירש"י כשיר רצועה בעיגול כלמיד מהו מי מספקינן בדם הנדה או לאו. כרלועה לאורך הירך דהיינו אורחיה כשנופל ושותת נעשה הרלועה עכ"ל. ומשמע לכאורה מדלא איפשיטא אלמא דכל שאינו כרלועה אזלינן בכתמים להקל אבל הרא"ש הסכים דאזלינן לחומרא כמו דבעי למיפשט מברייתא ואף ע"ג דדחי לה דיחויא בעלמא הוא כו' ע"ש עוד כתב הרא"ש כשורה היינו טיפין עשוין כשורה דאי בלא טיפין היינו כרלועה. וטיפין טיפין היינו עשוין בשינוי דאי לאו הכי למה יש להסתפק בטיפין עכ"ל נראה דר"ל דאם הטיפין עשוין כסדר טיפה אצל טיפה לאורך הירך פשיטא דהיינו אורחיה כשנופל דם הנדות ממנה טיפה אחר טיפה כדלף ודין טיפין אלו כדין הרלועה דטמא אע"פ שכל הטיפין יחד אינן כגרים. עוד כתב הרא"ש ורשב"ם פי' כשורה היינו הרבה שורות כזה | | | | וטיפין טיפין איכא לפרושי עשוין כשורה או כשיר עכ"ל ורבינו מפרש כל הני איבעיות אטיפין וז"ש אפי' אין הטיפין עומדים בסדר זה אצל זה כלומר דאם עומדין בסדר פשיטא דטמא אפי' אין בכולן כגרים דודאי דם נדה מגופה קאתי כדין רלועה כמו שכתב הרא"ש וכדפרי' אלא אפי' עומדין הטיפין בשינוי והדר קא מפרש רבינו דהאי שינוי דקאמר או שעשוין הטיפין שורות דהיינו דקמיבעיא ליה כשורה מהו דפי' הרא"ש טיפין עשוין כשורה או השינוי הוא שעומדין בחצובה דהיינו דקמיבעיא ליה טיפין טיפין מהו דמפרשים התוס' היינו מעורבבים שאינו לא כשיר ולא כשורה וכ"כ הרא"ש היינו עשוין בשינוי ורבינו קרא אותם הטיפין המעורבבין חצובה. או בעיגול פי' הטיפין עשוין בעיגול והיינו דקמיבעיא ליה כשיר מהו או שארכן לרוחב הירך פירוש הטיפין נעשו זה אצל זה וארכן לרוחב הירך והיינו דקמיבעיא ליה לרוחב ירכה מהו ומדלא איפשיטא אזלינן לחומרא והא דלא פי' רבינו כשיר רצועה בעיגול כפירש"י כדמשמע מכל הפירושים שלא נחלקו בזה אפירש"י נראה דס"ל דלענין צירוף קמיבעיא ליה והשתא אי איתא דכרלועה קמיבעיא ליה פשיטא דמצטרף וכי יעלה על הדעת להקל טפי בנמצא על בשרה מבנמצא בחלוקה שהרי כשהכתם במקום א' כרלועה כגרים ועוד אפי' בחלוקה טמא מספק כשאין שם דבר לתלות בו אלא ודאי דכל הני איבעיות לא קמיבעיא ליה אלא בטיפין טיפין דאע"ג דבחלוקה תלינן כל טיפה וטיפה במאכולת ואין מצטרפים לכגרים ועוד שמא בבשרה מצטרפים ומדלא איפשיטא אזלינן לחומרא ומצטרפים לכגרים ועוד. עוד כתב הרא"ש והא דאמרינן בשילהי פירקין טיפין טיפין אין מצטרפין היינו על הבגד דאיכא לספוקי בכל טיפה וטיפה בדם מאכולת אבל על בשרה לא תלינן בדם מאכולת אלא דמספקינן בכשיר ובכשורה וטיפין טיפין משום דאי נפל מאותו מקום לא עביד דנפל כה"ג עכ"ל. ולפ"ז משמע דלמאי דלא חיישינן לדיחויא אלא כדפסקינן לחומרא בכל הני בעיות דאף ע"פ דלא עביד דנפל כה"ג חיישינן דמגופה קא נפל אם כן טמאה היא אפי' בפחות מכגרים ועוד והכי משמע ברמב"ם בפ"ט דטמאה בנמצא על בשרה כנגד בית התורפה ארוך כרלועה או עגול או טיפין טיפין וכו' ולא הזכיר שיעור כגרים ועוד אלא סתם כתב טמאה ומשמע אפי' בכל שהוא טמאה דכיון דבנמצא בבשרה לא תלינן במאכולת כך לי טיפה אחת או שתים כמו הרבה טיפות אבל רבינו נמשך אחר לשון התוס' שכתבו והא דאמר לקמן טיפין טיפין אין מצטרפין היינו על הבגד והכא מיירי על בשרה דיש יותר לתלות בדם מאכולת על הבגד מעל בשרה עכ"ל נראה דס"ל דקמיבעיא ליה דילמא על בשרה אף בטיפין טיפין לא תלינן כל טיפה וטיפה במאכולת אלא מצטרפין לגרים ועוד ופסקינן לחומרא דמצטרפין ואין ספק דכך היה מפרש רבינו בדברי הרא"ש שהם לקוחים מדברי התוס' ומ"ש הרא"ש אבל על בשרה לא תלינן בדם מאכולת וכו' טעמו לומר דאינו פשוט כ"כ לתלות במאכולת וטפי היה לנו לתלות דמגופה קא נפיל ואף בכל שהוא שנמצא על בשרה טמאה אלא דמספקינן בכשורה וכשיר וטיפין טיפין אף ביותר מכגרים משום דלא עביד דנפיל כה"ג ופסקינן לאיסורא בביותר מכגרים אבל בכגרים תלינן במאכולת אע"ג דלא שכיח מאכולת רצופה בבשר מ"מ ג"כ לא שכיח דנפיל מבשרה כה"ג כשורה וכשיר וטיפין טיפין וכיון דהדבר שקול לכל צד בשוה אזלינן לקולא בכתמים וכך פסק הרשב"א בת"ה הארוך והקצר ובארוך כתב שכך פי' המפרשים וכן דעת הראב"ד ז"ל ודעת רבותינו הצרפתים ז"ל וכן פסק הרא"ה בספר בדק הבית עוד כתב הרשב"א ז"ל דנראה לו לפרש דלא קמיבעיא ליה בטיפין קטנים ולענין צירוף דפשיטא ליה דלא מצטרפין דאף בבשרה תלינן במאכולת אלא דקמיבעיא ליה ביותר מכגרים אם צורתן מוכחת עליהן דלאו מגופה אתא ושרינן אף ביותר מכגרים בנמצא בבשרה טפי מבנמצא בחלוקה ופסקינן לאיסורא בבשרה כמו בחלוקה ואין הפרש ביניהן וכאן וכאן טיפין קטנים אין מצטרפין וגדולים אם יש באחד מהן כגרים ועוד טמאה וכתב עוד במשמרת הבית שזו דעת הרמב"ן והרמב"ם והר"ר יונה ז"ל אלא דמכל מקום לראשונים שומעין להחמיר ועל בשרה אפי' טיפין קטנים מצטרפין עד כאן לשונו. ובש"ע כתב דטיפין טיפין אין מצטרפין וי"א דה"מ כשנמצאו על חלוקה אבל אם נמצאו על בשרה מצטרפין ואח"כ העתיק לשון הרמב"ם שכתב כתם הנמצא על בשרה שהוא ארוך כרלועה או עגול או שהיו טיפין טיפין וכו' הואיל ונמצא כנגד בית התורפה טמאה ואין אומרים אילו נטף מן הגוף לא היה כזה עכ"ל וקשיא מה נפסק דאם נפרש לשון זה כפי פי' ב"י כאן דבבשרה אפי' בפחות מכגרים טמאה דלא תלינן במאכולת קשה על פסק הש"ע דכתב תחילה די"א דבנמצאו על בשרה מצטרפין ואח"כ כתב לשון הרמב"ם בסתם דמחמיר טפי בבשרה דאפי' בטיפה אחת ושתים טמאה אף בלא צירוף. ואם נפרש לשון הרמב"ם בזה כדמשמע להדיא מדברי הרשב"א בפי' משמרת הבית דלא אמר הרמב"ם שהיא טמאה בכל אלו אלא בדאיכא כגרים ועוד וכל הני אבעיות בדליכא אלא כתם אחד בלבד וטיפין טיפין נמי בדאיכא בטיפה אחת כגרים ועוד אבל טיפין טיפין קטנים אין מצטרפין אפי' נמצא בבשרה א"כ הוא מיקל טפי מי"א דלי"א אם יש בכל הטיפין שבבשרה כגרים ועוד טמאה ולהרמב"ם אין הפרש בין חלוקה לבשרה וכאן וכאן טיפין קטנים אין מצטרפין וטהורה אפילו יש בכולן יותר מכגרים ועוד וגדולים אם יש באחד מהן כגרים ועוד טמאה. פסק והנכון כהכרעת הרשב"א ורבינו דבבשרה חמיר טפי מבחלוקה דטיפין טיפין בבשרה מצטרפין ואם יש בכולן כגרים ועוד טמאה ובנעשה כרלועה באורך הירך או אפי' טיפין טיפין אם עומדין בסדר זו אצל זו באורך הירך אפי' פחות מכגרים נמי טמאה כדפרישית לעיל דהכי מוכח מדברי הרא"ש ורבינו. ע"כ הפסק : **כתם** שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה משנה פרק האשה (סוף דף נ"ט) שהיה רבי נחמיה אומר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים ובגמרא קאמר תנאי היא והלכה כרבי נחמיה ואסמכוה אקרא ונקתה לארץ תשב כיון שישבה לארץ שאינה מקבל טומאה נקתה וה"ה

דרכי משה

בימי ספירת ז' נקיים מה דינו : (ג) ומבואר בדברי הרמב"ם והרא"ש דדוקא במאכולת לא תלינן בבשרה ואין חילוק בין גרים לפחות מגרים אבל במקום דאפילו כגרים ועוד נמי טהור

פרישה

בו לפי שאינו מלוי אשיר"י : (יד) אלא עומדין בשינוי פי' שהם מעורבבין ואינם לא כשיר (פי' רלועה בעיגול הלמיד עכ"ם) ולא כשורה אשיר"י וב"י הוכיח שהרא"ש כתב דין זה בטיפין גדולים קמ"ל דאע"ג דצורתן אלו מוכחת שלא באו מהמקור וכ"כ הרשב"א ע"ש : (טו) או עומדין כחלובה

דרישה

פול של הבינוני אלא שתמא משערין בכל פול שיודמן שהרי אמרו כל שיעורי חכמים כשמיר מוך מגרים של כתמים להקל. ומ"ש עד שיהא כגרים הגדול כתב ב"י דה"ק עד שיהא בו יותר משיעור אותו גרים גדול ושיעור כגרים ועוד שאמרו סו"ל (ודבר פשוט אם נאמר מ"ם בפירוש בשם רש"ל ול"ד

וה"ה כל דבר שאינו מקבל טומאה אף אחורי כ"ח דמתוכו מקבל טומאה וכן מטלניות שאין בהן ג' על ג' דאי חשיב עלייהו וייחדם מקבלים טומאה אפ"ה בלא ייחדם כיון דאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתם: וכתם הנמצא על בגד צבוע פליגי בה וכו' שם (סוף דף ס"א) וטעם דמאן דמטהר פירש"י לפי שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור עכ"ל:

לא בכל המקומות וכו' ר"פ הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה שלא כנגד בית התורפה טהורה על עקיבה ועל ראש גודלה טמאה על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה מבחוץ טהורה ועל הצדדין מכאן ומכאן טהורה ובגמרא מפרש עקיבה עביד דנגע באותו מקום ראש גודלה נמי דבהדי דפסעה עביד דמתרמי ופי' רש"י עביד דמתרמי תחת אותו מקום ודם נוטף עליו עכ"ל ונראה דראש גודלה לרבותא נקט דמי מכוונא לראש גודלה וכ"ש כל גב הרגל שכנגד גודלה אבל שאר גב הרגל לצד חוץ וכ"ש בנמצא אשאר ראשי ד' אצבעות טהורה דאפילו דבהדי דפסעה לא עביד דמתרמי אלא על גב הרגל כנגד הגודל בלבד והכי משמע מלשון הרשב"א בת"ה הקצר שכתב הרואה כתם על עקיבה ועל רגליה ואפילו בראש גודלה טמאה וכו' ולא כדמשמע מב"י דבכל שאר רגליה קא מטמא וכ"כ בש"ע אלא דוקא כנגד הגודל בלבד ואפי' בראש גודלה כדפרי': ומ"ש וכן אם נמצא על כל אורך שוקה וכו' עד ושוק בשוק הוא לשון הרמב"ם בפ"ט והוא פירוש למ"ש בגמרא מבפנים עד היכא אמרי דבי רבי ינאי עד מקום חבק וחבק עצמו כלפנים דמקום חבק פי' בעת שתעמוד ותחבק ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק דלא כפירש"י ולא כפירוש הערוך ומביאו ב"י. ומ"ש וכן אם על ידיה וכו' ברייתא שם ור"ל אע"ג דאפי' בשעת בדיקה לא עבידא דנגעה בגב היד אפ"ה תלינן שהידים עסקניות וכו':

ואם יודעת שנזדקרה וכו' ברייתא שם על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא על חלוקה ספק טמא ספק טהור טהור ופרכינן ה"ד אי מחגור ולמעלה על בשרה אמאי טמא ואי מחגור ולמטה על חלוקה אמאי טהור והתנן הרואה כתם על בשרה שלא כנגד בית התורפה טהורה ויאתה על חלוקה מחגור ולמטה טמאה ומשני באוקימתא קמא לעולם מחגור ולמטה וכגון שעברה בשוק של טבחים על בשרה מגופה אתא וכו' על חלוקה תלינן דניתז הדם משוק של טבחים ובאוקימתא בתרא לעולם מהחגור ולמעלה וכגון שנזדקרה על בשרה מגופה אתא וכו' והנה מ"ש רבינו ואם נזדקרה וכו' היינו כאוקימתא בתרא וכאן כתב רבינו בסתם דכל שנמצא בגופה ולא בחלוקה אין תולין להקל דכיון דמגופה חזיא ובגופה אישתכח לא תלינן דמעלמא אתיא אע"ג דעברה בשוק של טבחים דלא תלינן לומר דאתיא מעלמא אלא בנמצא בחלוקה ולא בגופה אבל בנמצא הכתם בגופה ובחלוקה בהא לא מיירי תלמודא מידי והכי משמע לישנא דתלמודא דקאמר איבעית אימא מחגור ולמטה כגון שעברה בשוק של טבחים על בשרה מגופה אתאי דאי מעלמא אתאי על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי על חלוקה מעלמא אתאי דאי מגופה אתא על בשרה מיבעי ליה אשתכוחי ואי בעית אימא מחגור ולמעלה כגון דאזדקרה על בשרה ודאי מגופה אתא דאי מעלמא אתאי על חלוקה איבעי ליה אשתכוחי על חלוקה מעלמא אתאי דאי מגופה אתאי על בשרה איבעי ליה אשתכוחי אלמא דתלמודא לא איירי אלא בנמצא על בשרה ולא בחלוקה או בנמצא בחלוקה ולא בבשרה אבל בנמצא בשניהם בבשרה ובחלוקה לא איירי ביה תלמודא דניהו היכי הוה אי דינו כנמצא בבשרה בלחוד או כנמצא בחלוקה בלחוד והכי משמע מפירש"י והתוס' ופסקי הרא"ש שלא פירשו דבר אלא סתמא כתבו וכך דקדק רבינו בלשונו שכתב כאן בסתם אלא דאח"כ כתב ע"ש הרמב"ן דבנמצא על בשרה וחלוקה דינו כאילו נמצא בחלוקה בלבד ותלינן לקולא אבל הרא"ה בספר בדק הבית פסק לחומרא דדינו כאילו נמצא בבשרה לחוד ולא תלינן דמעלמא אתא וטמאה ובסמוך יתבאר זה

שאינו מקבל (ד) טומאה לא גזרו עליו כיצד בדקה קרקע עולם או כל דבר שאינו מקבל טומאה וישבה עליו ומצאה בו כתם טהורה וכתם הנמצא על בגד צבוע פליגי בה תנא קמא מטמא (טו) ורבי [ג] יונתן מטהר ופסק הרמב"ן כת"ק והרמב"ם כרבי יונתן וכתב א"א הרא"ש ז"ל ובכתמים שומעין להקל לא בכל המקומות שימצא שם כתם טמא אלא דוקא במקום שאפשר שבא שם מן המקור כיצד נמצא על עקיבה טמא (יז) שמא נגע באותו מקום בישיבתה וכן אם נמצא על כל אורך שוקה ופרסותיה מבפנים והן המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמוד ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק וכן אם נמצא [ז] על ראש גודל רגליה שאיפשר שנטף שם בעת הילוכה וכן אם נמצא על ידיה (יח) אפי' על קשרי אצבעותיה שהידים עסקניות ושמא נגעו באותו מקום אבל אם נמצא על שוקיה ועל פרסותיה לצד חוץ או אפי' מן הצדדין ואצ"ל (יט) למעלה מאותו מקום טהורה ואם יודעת (כ) שנזדקרה כנגדי והגביהה רגליה למעלה טמא בכל מקום שתמצאנו אפילו למעלה מהחגור בין מלפניה בין מלאחריה אפי' עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים

גרסינן (שם) שהיה מטהר אפילו במטלניות שאין בהן שלשה על שלשה כלומר אף על פי שהוא ממין דבר המקבל טומאה אלא שטיעורו גרם לו כיון דהשתא מיהא לא מקבל טומאה בכלל דברי רבי נחמיה הוא: ובגד צבוע פליגי בה ת"ק מטמא ורבי יונתן מטהר בפ' האשה שהיא עושה צרכיה (סא:) וכתב הרא"ש והרמב"ן פסק כת"ק והרמב"ם כר' יונתן ובכתמים שומעין להקל וגם הרשב"א כתב נראים דברי הרמב"ם שלא אמרו כתמים להחמיר אלא להקל ומכל מקום כתב בת"ה הקצר שהמחמיר בדברים אלו תע"ב:

כתב הרמב"ם לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונים כדי להציל מדין הכתמים ותמהני דהא בגמרא מקשינן לרבי יונתן דאמר הכי תקנו מאן תקינהו ושני אלא שלא הותרו בגדי צבעונין לאשה אלא להקל על כתמיהם והדר מקשי הותרו מכלל דאסירי אין דתנן בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ... לגזור על בגדי צבעונים אמרו הא עדיפא להקל על כתמיהן ע"כ וכיון דמאי דאמר שלא תקנו אידחי ליה והדר ביה ואמר שלא התירו היאך כתב לפיכך תקנו וכו' שהם דברים דחויים ואפשר שגירסא אחרת היתה לו בגמרא או שהוא סובר דכיון דלא אידחי מאי דאמר תקנו אלא משום דלא ידיע מאן תקינהו השתא דבפולמוס של אספסיינוס נשאו ונתנו חכמים בבגדי צבעונין איכא למימר דאז תקנום: לא בכל המקומות שימצא שם כתם טמא אלא דוקא במקום שאיפשר שבא שם מן המקור כיצד נמצא על עקיבה טמא וכו' ר"פ הרואה כתם (נז:) על בשרה כנגד בית התורפה טמאה ושלא כנגד בית התורפה טהורה על עקיבה ועל ראש גודלה טמאה על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה מבחוץ טהורה על הצדדין מכאן ומכאן טהורה וכתב הרשב"א שלא כנגד בית תורפה טהורה פירוש דכיון שא"א שנטף שם מן התורפה לשמא הביאתו שם בידיה לא חיישינן כדאמרינן בגמרא דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ואמרינן בגמ' (נח.) בשלמא עקיבה עביד דנגע באותו מקום אלא ראש גודלה מ"ט משום דבהדי דפסעה עביד דמתרמי פירוש עביד דמתרמי תחת אותו מקום ונוטף עליו ונראה מדברי הרשב"א דלרבותא נקט על ראש גודלה וכ"ש לשאר הרגל שכתב בת"ה הקצר הרואה כתם על עקיבה ועל רגלה ואפי' בראש גודלה טמאה דאפשר שנגע העקב בבית התורפה בשעת ישיבה ושמא נטף גם על רגלה או אפי' על גודלה בשעה שהיא מהלכת והא דתנן על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה וכו' בעי בגמרא (שם) מבפנים עד היכא אמרי דבי רבי ינאי עד מקום החבק וחבק עצמו כלפנים וכתב הרא"ש פירש"י חבק מקום (שתחת) [מתחת] הגידים שחובקים הירך והשוק וכנגד אותו מקום למטה עד פרסות רגליה ולמעלה עד אותו מקום קרוי מבפנים ומקום החבק היינו רוחב הגידים ולא איתפרש לן השתא מבפנים עד היכן למעלה כל אורך הירך והשוק ובערוך פי' כשנועלים השוק באנפילאות שיש בהם לולאות [ד] מקום (חבק) הלולאות קרי ליה חבק להך פי' לא איתפרש לן ואיפשר דלהנך תרי פירושי מסערינן כנגדן מעבר עוד פי' בערוך כשכופפת שוקה על ירכה מה שמכוסה מן הבשר ע"י כפיפת השוק על הירך הוי מקום חבק על שם שמחבקים זה את זה עכ"ל. ותמיהא לי על פי' שני של הערוך דא"כ לא משכחת מבחוץ ומן הצדדים מכאן ומכאן טהורה דהא ודאי לד פנים של ירך שכנגד ירך חבירתה טמאה ואי מקום חבק היינו מקום המכוסה ע"י כפיפת שוק על ירך הרי טמאה כשנמצא הדם באחד מב' צדדים ואינה טהורה אלא כשנמצא בחוץ או באחד מן הצדדים והיכי משכחת להא דקתני מבחוץ טהורה מן הצדדים מכאן ומכאן טהורה דמשמע דבאי זה מג' רוחות שנמצא טהורה ואינה טמאה אלא כשנמצא מרוח א' בלבד והיינו נמצא מבפנים ומיהו בדברי הרשב"א נתקן זה קצת שכתב וז"ל בערוך פי' מה שמכוסה מן הבשר ע"י כפיפת השוק על הירך הוי מקום חבק ע"ש שמחבקים זה את זה ואפי' מקום חבק עצמו כלפנים וטמאה מן החבק עצמו ולחוץ קרי צדדין וטהורה עכ"ל ודברי הרמב"ם מיושבים יפה שכתב דמבפנים הם המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמוד ותדבק רגל לרגל ושוק לשוק ולפי שדבריו מיושבים יפה לכן כתב רבינו פירושו ולא פנה על פירש"י ופירוש הערוך אלא שעדיין צריך לפרש מהו מקום חבק ומהו חבק עצמו ונראה דמקום חבק קרי למקום המדובק ממש וחבק עצמו היינו מקום גבול סוף מקום חבק מצד זה ומצד זה שהוא נראה מבפנים ומבחוץ וקאמר דהוי כלפנים. **ומ"ש** וכן אם נמצא על ידיה אפילו על קשרי אצבעותיה וכו' שם נמצא על קשרי אצבעותיה טמאה מפני שידים עסקניות הן ובעי בגמרא דמחזיקין טומאה ממקום למקום דטעמא מאי טמאה הא קשרי אצבעותיה דהיינו גב היד אפילו בשעת בדיקה לא נגעה לאו משום דאמרינן בדקה בחד ידא ונגעה באידך ידא ומסיק לא שאני ידא דכולה [ה] עבידא כלומר שאע"פ שאין קשרי אצבעותיה מגיעים להדיא כנגד בית תורפה שמא שחתה ונגעה שהידים עסקניות הן וכתב הרשב"א בשם רבו ז"ל דדוקא כשבדקה עצמה ולא נטלה ידיה אח"כ אבל מן הסתם לא מפני שאינה עשויה ליגע שלא במתכוין במקום התורפה שנזהרת בכך שלא ללכלך ידיה ולשמא נגעה בשוקה ובפרסותיה לא חיישינן דהא אמרינן דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום וכתבו רבינו ירוחם אבל ה"ה כתב שהרמב"ן והרמב"ם כתבו הברייתא כפשטה ולא חלקו ואני אומר שכן הדין שאפילו תאמר שאין היד נוגעת בלא כוונה באותו מקום מ"מ נוגעת היא במקומות מן הגוף שאפשר בשעת נגיעתה באותו מקום נתז הדם מן המקור על ידיה דאלת"ה לא הוה שתקה ברייתא מלפרושי וכן עיקר להחמיר עכ"ל ואין להקשות עמ"ש מפני שנוגעת במקומות מן הגוף דדמי במקלת למחזיק טומאה ממקום למקום שכבר נזהר מזה שכתב שאפשר שבשעת נגיעתה באותו מקום נתז הדם מן המקור על ידיה כלומר דאיכא למיחש שמא מן המקור עצמו נטף עליה ואין זה החזקת טומאה ממקום למקום: ומ"ש רבינו ואין צ"ל למעלה מאותו מקום פשוט הוא: ומ"ש ואם יודעת שנזדקרה כנגדי והגביהה רגליה למעלה וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה וכ"כ ה"ה גם בשם הרמב"ן ז"ל ויתבאר בסמוך מקום למידתו מהגמרא וכתב הרשב"א ודוקא בשיודעת שנזדקרה אבל מן הסתם אינה חוששת שמא נזדקרה וזו ששנינו הרואה כתם על בשרה שלא כנגד בית תורפה טהורה ע"כ ופשוט הוא:

ומ"ש אפילו עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים וכו' בריש פ' הרואה כתם תניא במלאת אתה אומר ג' ספיקות באשה על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא על חלוקה ספק טמא ספק טהור טהור ובמגעות ובהסיטות הלך אחר הרוב ה"ד אי מחגור ולמטה על חלוקה אמאי טהור יתתן מן החגור ולמטה

דרכי משה

טהור בחלוקה ה"ה בבשרה נמי טהור כגון דאיכא למתלי במכה שבגופה אבל במידי אחרינא לא תלינן כמו שיתבאר לקמן סימן זה: (ד) כתב הגהות מיימוני פ"ט והמרדכי ח"ג דף ש"ע"ב בשם סמ"ג דלפ"ז אם ישבה בבית הכסא ומצאה עליו דם טהורה עכ"ל: ובמרדכי

דרישה

ול"ד קאמר אלא ר"ל כגרים ועוד אין אנו ... יכין לדברי הב"י ואם נאמר דברי הב"י א"א לריכין לדברי רש"ל עכ"ה): [ז] על ראש גודל רגליה וכ"ש בשאר הרגל דכתב הרשב"א הרואה כתם על עקבה ועל רגלה ואפי' על ראש גודלה טמאה עכ"ל ב"י ומיהו נ"פ אם בכלל זה נמי ראש אצבעות הרגלים דלכאורה נראה דלא על חנם נקט ראש גודלה אלא משום דסמוך לפנים הוא משא"כ בשאר אצבעות שהן לצד חוץ אם לא שנא' שלרבותא נקטיה שהוא בולט יותר לחוץ אבל ז"א שהרי טעם הוא דכשהאשה הולכת או ראש הרגל הוא ... ג"כ כנגד מקום התורפה דב"י כתב דסוף מקום

פרישה

כמלובה פי' בסגול: (טו) ורבי יונתן מטהר משום שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור: (יז) שמא נגע באותו מקום בישיבתה פי' כשיושבת כדרך שרגילין היושבים ליושב ברגליהם בכל עגבותיהן: (יח) אפי' על קשרי אצבעותיה דהוא ע"ג היד ולא נגע שם בשעת בדיקה דחיישינן שמא שחה ביותר ונגעה שם: (יט) למעלה מאותו מקום טהורה ולא אמרינן שנגעה בידיה במקור ומידה בא על מקום זה אא"כ בנגיעתה שם דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום גמרא וכמו שמסיק ג"כ רבינו בסמוך: (כ) שנזדקרה כנגדי כ"ל דדוקא קאמר שנזדקרה כנגדי

חדושי הגהות

ג בגמרא שלפנינו רבי נתן בר יוסף וגירסת הרא"ש רבי יונתן בר יוסף: ד מקום חיבור הלולאות כצ"ל: ה עבידא דנגעה כלומר כצ"ל:

בכתמים דכל שנמצא בגופה אין תולין להקל וי"א שאפילו נמצא בגופה תלינן להקל אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים וראשון עיקר בד"א כשאין לה לתלות אלא בעסק הכתמים או בשוק של טבחים אבל אם יש בה מכה בגופה שיכולה לתלות בה שאיפשר שיבא הדם ממנה תולה בה וטהורה ואם המכה בכתפה וכתם על ירכה במקום שאי אפשר לבא מן המכה לשם טמאה ולא אמרינן שמא נגע ידה במכה ואח"כ נגעה כאן בידה: נמצא הכתם על חלוקה למטה מן החגור אם לא עברה בשוק של טבחים טמאה (כא) אפילו נמצא לצד חוץ עברה בשוק של טבחים טהורה אפילו נמצא לצד פנים (כב) ועל בשרה טמאה ואם נמצא על חלוקה מחגורה למעלה (כג) טהורה אפי' נזדקרה ואפילו לא עברה בשוק של

ולמטה טמא ואי מחגור ולמעלה על בשרה אמאי טמא והתנן ראתה דם על בשרה שלא כנגד בית תורפה טהורה איבעית אימא מחגור ולמטה כגון שעברה בשוק של טבחים על בשרה מגופה אתאי דאי מעלמא אתאי על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי על חלוקה מעלמא אתאי דאי מגופה אתי על בשרה מיבעי ליה אשתכוחי ואיבע"א מחגור ולמעלה כגון דאזדקרה על בשרה ודאי מגופה אתאי דאי מעלמא אתאי על חלוקה איבעי ליה אשתכוחי על חלוקה מעלמא אתאי דאי מגופה אתאי על בשרה איבעי ליה אשתכוחי פי' אזדקרה כגדי י המזדקר בבת ראש לאחוריו ומגביה רגליו למעלה וכתב הרשב"א בת"ה אהא דאמרינן גבי עברה בשוק של טבחים דאי מעלמא אתאי על חלוקה איבעי ליה לאשתכוחי לאו למימרא דא"א דדם של בית המטבחים ניתז על בשרה לבד דהא איפשר שנקפלו בגדיה וניתז על הבשר וא"כ מלמטה מבין רגליה ניתז על הבשר וכדתניא לבשה ג' חלוקים הבדוקים לה אם יש לתלות תולה ואפילו בתחתון ולא אמרינן אם איתא דמעלמא אתא אעליון איבעי ליה לאשתכוחי אלא כ"ל טעמא כיון דמגופה קא חזיא ובגופה לחוד אשתכח רגליס לדבר וחזקה מגופה אתא ולא תלינן ובכוליה פירקין היכא דמשתכחא אגופה חמיר טפי דהא טיפין טיפין על חלוקה אינן מצטרפין ועל בשרה מצטרפין ובתוספות נתנו טעם אחר דלגבי חלוקה חיישינן דהגביה חלוק העליון אבל להגביה את כולן אין רגילה שלא יראה בשרה ואינו מחוור בעיני דהא איפשר שניתז מבין רגליה כמו שאמרנו והא דתנן עברה בשוק של טבחים תולה היינו דוקא בנמצא על חלוקה א"כ על בשרה ועל חלוקה ז על חלוקה מעלמא כלומר אם נמצא אף על חלוקה תלינן דמעלמא אתא דאי מגופה אתא על בשרה לחוד איבעי ליה לאשתכוחי ולא למימרא דכל דאתי מגופה לא עביד למיהוי על חלוקה דהא תנן ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה אלא מילתא בעלמא קאמר דאף על גב דאשתכח אף על בשרה ליכא הוכחה דמגופה אתא ואיבע"א מחגור ולמעלה כגון שנזדקרה כלומר שלא עברה בשוק של טבחים ונודע לה שנזדקרה: על בשרה. כלומר כל שנמצא על בשרה בין על בשרה לבד בין על חלוקה ועל בשרה חזקה דמגופה אתא דהא ליכא מידי למיתלי: על חלוקה. כלומר על חלוקה לבד טהורה דאם איתא דמגופה אתא אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי וא"ת כיון דודאי נזדקרה נמצא על חלוקה לבד אמאי טהורה דהא חזר הפתח למעלה מן החגור ח כלמטה מן החגור אפי' נמצא על חלוקה לבד ספיקו טמא נ"ל דאיכא למימר כל שנזדקרה א"א לדם לטפטף אלא שותת ויורד ונוגע פעמים אף בחלוק אבל שלא יגע בבשרה א"א ובזה יש הפרש בין למעלה מן החגור ללמטה מן החגור ואם עברה בשוק של טבחים אפילו נזדקרה ונמצא על חלוקה ועל בשרה טהורה דהיכא דאיכא למיתלי תלינן ט אפילו למעלה מן החגור ואפילו נזדקרה ואם נמצא על בשרה לבד ונזדקרה אפילו עברה בשוק של טבחים טמאה בזה למעלה מן החגור כלמטה מן החגור דהואיל ומגופה קא חזיא ובגופה לחוד אשתכח חזקה מגופה אתא דאי לא אף על חלוקה איבעי ליה לאשתכוחי וכן פירש הרמב"ם אבל הר"א כתב ואף בנמצא על בשרה לבד אם יש לתלות תולה ולא ירדתי לסוף דעתו דהא בהדיא אמרינן ללישנא קמא דכל שנמצא על בשרה אע"ג דעברה בשוק של טבחים טמאה דאי מעלמא אתי אחלוקה איבעי ליה לאשתכוחי ולישנא בתרא לאו למסתר דינא דלישנא קמא קאתי אלא לחדותי אוקימתא לבריית' ואיתא להא והא וזה ספיר טפי מלמימר דלאוקימתא בתרא אוקימתא קמייתא ליתא ולפיכך נ"ל הדרך הראשון עיקר עכ"ל וכתב ה"ה בפ"ט שדעת הרמב"ן כדעת הרשב"א ומ"ש הרשב"א וכן פי' הרמב"ם משמע דהרמב"ן גרסינן מדנקט לישנא דפירש דאי אהרמב"ם קאי הו"ל למכתב כתב במקום פי' ובסמוך יתבאר דעת הרמב"ם אם הוא מסכים לכל דברי הרשב"א או אם הוא חלוק עליהם במקצת:

וכתב עוד הרשב"א ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה פירוש חגור סינר שחוגרות בו הנשים בצניעות ועל חלוקה כל שהוא למטה מן החגור ל"ש כנגד בית תורפה ל"ש מן הצדדים לפי שחלוק עשוי להתהפך ומה שלאחריה חוזר לפניה וכל שהוא למטה מן החגור פעמים שהוא מכוון כנגד בית התורפה: למעלה מן החגור טהורה. דא"א שנטף שם מן המקור ואפילו נזדקרה והגביה רגליה למעלה טהורה כיון שלא נמצא על בשרה אלא על חלוקה לבד דאם איתא דמגופה אתא אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי וטעמא דכשהיא הולכת על רגליה הדם עשוי לטפטף ופעמים נוטף על חלוקה ולא על בשרה אבל במזדקרת אין הדם נוטף אלא שותת ויורד ועל כן אי מגופה על בשרה שותת ויורד וכן דעת הר"א ז"ל ונראין דבריו ובזה יש הפרש בין נמצא על חלוקה לנמצא על בשרה דעל חלוקה לבדו כל שהיא למעלה מן החגור לעולם טהורה ואפילו אין לה במה לתלות אומרים שמא נתעסקה בכתמים ולאו אדעתה או שמא מאכולת נרצפה שם זו אבל זו עד שנעשית יותר מכגרים אבל על בשרה היכא דמזדקרה טמאה דאימא כשמזדקרת שותת ויורד עכ"ל: והשתא מ"ש רבינו ואם יודעת שנזדקרה כגדי והגביה רגליה טמאה בכל מקום שתמצאנו אפילו למעלה מהחגור פשוט הוא דהיינו כלישנא בתרא אוקימתא מחגור ולמעלה וכגון דאזדקרה ומ"ש בין מלפניה בין מלאחריה כן כתב הרשב"א בת"ה הקצר ופשוט הוא דכיון דאזדקרה כך אפשר שנטף מאחריה כמו מלפניה: ומ"ש ואפילו עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים וכו' כבר נתבאר שזהו דעת הרשב"א והרמב"ן ז"ל דתירוצא בתרא לא אתא לאיפלוגי אקמא דאמר דעל בשרה אפילו עברה בשוק של טבחים אינה תולה בכך וכתבו הגמיי' שכ"פ רבינו שמחה ובסמוך יתבאר שכך דעת הרמב"ם ומיהו כבר נתבאר דהיינו דוקא כשנמצא על בשרה לבד אבל אם נמצא על בשרה ועל חלוקה אם עברה בשוק של טבחים תולה בו:

ומ"ש וי"א שאפי' נמצא בגופה כלומר אפילו נמצא על בשרה לבד תלינן להקל אם עברה בשוק של טבחים וכו' כבר נתבאר שזה הוא דעת הר"א ושהרשב"א והרמב"ן חולקין עליו: ומ"ש בד"א כשאין לה לתלות אלא בעסק הכתמים וכו' אבל אם יש מכה בגופה וכו' תולה בה וטהורה כן כתב הרשב"א בת"ה הקצר וז"ל בד"א בשעברה בשוק של טבחים או אפילו נתעסקה בכתמים אבל אם יש לה מכה בגופה במקום שאפשר שנטף שם מאותה מכה ה"ז תולה במכתה ואפילו נמצא הכתם על בשרה לבד וכ"כ הרמב"ם אם נמצא על בשרה ספקו טמא ואינו תולה בו ואם היה לו לתלות בבשרה יתר מחלוקה אף על בשרה תולה וספק טהור כיצד וכו' היתה בה מכה אע"פ שחיתה אם יכולה להתגלע ולהוציא דם ונמצא דם על בשרה תולה במכה וכן כל כיוצא בזה ע"כ והדבר מבואר בטעמו דמ"ט אמרינן דאינה תולה בשוק של טבחים משום דאי מעלמא אתא הו"ל לאשתכוחי על חלוקה וכיון דלא אשתכח על חלוקה אמרינן מגופה אתא וטמאה וא"כ היכא דאיכא מכה בגופה כי תלינן במכה אין הוכחה לטמא מדלא אשתכח על חלוקה דהא כיון דלא תלינן במידי דאתי מעלמא אלא בדבר שבגופה איפשר שבא הדם משם ולא נגע בחלוקה: ומ"ש ואם המכה בכתפה והכתם על ירכה וכו' בפ' הרואה כתם (נח.) אהא דתנן על עקבה ועל ראש גודלה טמאה אמרינן בגמרא בשלמא עקבה עביד דנגע באותו מקום אלא ראש גודלה מ"ט וכי תימא זימנין דנגע בעקבה ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום יהא תנן היתה לה מכה בצוארה שתוכל לתלות תולה על כתפה שאינה יכולה לתלות אינה תולה ואין אומרים שמא בידה נטלתו והבאתו לשם אלא שאני ראש גודלה דבהדי דפסעה עביד דמתרמי ומהכא נמי משמע דמכה שבגופה תולה אפילו נמצא על בשרה לבד דהא הכא בנמצא על בשרה מיירי דומיא דנמצא על עקבה ועל ראש גודלה דתנן במתניתין ומשמע דל"ש בין נמצא על בשרה בלבד לנמצא על בשרה וחלוקה מדלא מפליג בינייהו ואע"פ שרש"י הזכיר בפירוש ברייתא זו נמצא על חלוקה לא לאפוקי נמצא על בשרה אתא דהא לא נחית לפלוגי בהכי אלא ללמד היאך יש לתלות כתם שבתחתית הגוף במכה שבצוארה. וז"ל רש"י בצוארה אם נמצא דם כנגד תורפה יכולה לתלות במכה של צוארה שפעמים שמטה את צוארה לפניה ונופל דם המכה על תחתית חלוקה. על כתפה שאינה יכולה לתלות שאין דם בא מכתפה ונופל לפניה אינו תולה ע"כ: ומ"ש נמצא הכתם על חלוקה למטה מן החגור וכו' פשוט במשנה (נז:) ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה מן החגור ולמעלה טהורה. ומ"ש טמאה אפילו נמצא לצד חוץ נראה שהטעם מפני שהוא עשוי להקפל מה שבצד חוץ לצד פנים וא"כ אף על פי שנמצא לצד חוץ אינה ראיה דמעלמא אתא דהא אפשר דמגופה אתא שנקפל מה שבצד חוץ לפנים ונטף שם מן המקור. ומ"ש עברה בשוק של טבחים טהורה היינו דתניא על חלוקה ספק טמא ספק טהור ואוקימנא בתירוצא קמא מהחגור ולמטה כגון שעברה בשוק של טבחים. ומ"ש אפילו נמצא לצד פנים נראה שטעמו משום דליכא למימר אי מעלמא אתא לצד חוץ הו"ל לאשתכוחי משום דאיפשר דניתז מבין רגליה וכמו שכתב הרשב"א גבי על בשרה טמא. ומ"ש טהורה אפילו נמצא לצד פנים ועל בשרה הוא ממה שנתבאר דלתירוצא קמא הא דתניא על חלוקה טהורה היינו לומר שאם נמצא אף על חלוקה

זה בב"ד: ומ"ש וי"א שאפילו נמצא בגופה תלינן להקל כו' וראשון עיקר כך הוא הלשון בת"ה הקצר וכבר הביא ב"י מ"ש בארוך לבאר זה ע"ש: בד"א כשאין לה לתלות אלא בעסק הכתמים וכו' פי' התם הוא דאמרינן כשנמצא על גופה דטמאה דאי איתא דמעלמא אתא אחלוקה איבעי לה אשתכוחי אבל אי יש בה מכה בגופה וכו' וכך הוא לשון הרשב"א בת"ה הקצר: **נמצא** הכתם על חלוקה למטה מן החגור וכו' עד אפילו נמצא לצד פנים. משנה שם ריש פירקין וכאוקימתא קמייתא דקאמר איב"א מחגור ולמטה וכגון שעברה בשוק של טבחים. וסבירא ליה לרבינו דמדלא חילק התלמוד בין נמצא לצד חוץ ובין נמצא לצד פנים אלמא דאין חילוק דאפי' לצד חוץ אפשר דמגופה אתא דנקפל מה שלצד חוץ לפנים ואפשר נמי איפכא דנקפל מה שלצד פנים לחוץ ואיכא כאן שינוי נוסחאות דבמקצת ספרי רבינו כתוב כאן אפילו נמצא לצד פנים ועל בשרה ורצה לומר דכיון שעברה בשוק של טבחים תלינן לקולא אפילו בנמצא הכתם בשניהם בגופה ובחלוקה וכמ"ש בשם הרמב"ן בסמוך והשכל יחייב דנסחא זו טעות דלמה לו לרבינו להורות דין זה כאן בסתם ובלשון קצר ואח"כ הביאו בסמוך בארוכות ע"ש הרמב"ן ובמקצת נוסחאות כתוב ועל בשרה טמא ופירושו אבל אם נמצא על בשרה בלבד טמא אפילו עברה בשוק של טבחים ולפי שלמעלה לא כתב רבינו דין זה אלא להיכא דנזדקרה ונמצא על בשרה דאפילו למעלה מן החגור טמאה אפילו עברה בשוק של טבחים לכך כתב כאן בנמצא למטה מן החגור ולא נזדקרה ומצאתו על בשרה בלבד טמאה ג"כ אפילו עברה בשוק של טבחים ונוסחא זו יותר מתוקנת וכדפרישית דכאן לא קאמר רבינו אלא היכא דנמצא בבשרה בלבד או בחלוקה בלבד כפשטא דסתמא דתלמודא: **ומ"ש** ואם נמצא על חלוקה מחגורה ולמעלה טהורה אפי' נזדקרה ואפילו לא עברה בשוק של טבחים וכו' דין זה חידשו הרשב"א בת"ה הארוך והקצר מדעתו בלי ראייה וכתב שם דלא קשה

פרישה

בגדי שהגביה רגליה למעלה הא סתם קפילה לא אמרי' שמא הגביה רגליה למעלה (וכ"ש דלא חיישי' מן הסתם שמא נזדקרה ומש"ר יודעת שנזדקרה כגדי. דכל שנמצא בגופה אין תולין להקל חוקא כשנמצא על בשרה לבד אבל אם נמצא על בשרה ועל חלוקה אם עברה בשוק של טבחים תולין בו וכ"כ רבינו בסמוך עכ"ה): (כא) אפי' נמצא בצד חוץ כו' שדרך החלוק לקפל מה שבצד חוץ לצד פנים (ומ"ש רבינו עברה בשוק טהורה אפי' נמצא לצד פנים יש עוד ט"א מלבד טעם שדרך החלוק כו' דאפשר לומר דנתזו מבין רגליה וכ"כ ב"י עכ"ה): (כב) ועל בשרה טמא פי' על בשרה לחוד ולא על חלוקה וגירסא זו הביא ג"כ הב"י וכתב עליה שהיא עיקר לאפוקי מ"ש דלא גרסינן טמא אלא ה"ג אפי' נמצא לצד פנים ועל בשרה ור"ל דנמצא על חלוקה ועל בשרה דוה הדין

כתב רביי בסמוך בשם הרמב"ן ואגב אותו הדין גמר להעתיק בסמוך כל דיני הרמב"ן אף ע"ג שג"כ מבוארים המה בתוך דברי רבי' (ובס"א איתא אפי' נמצא לצד פנים לצד בשרה ואם כו' רש"ל וגירסא זו ודאי עיקר עכ"ה) אבל לספרים דלא גרסינן טמא קשה למה הביא דברי הרמב"ן בסמוך ב"י ע"ש אלא שלפי גירסא זו ג"כ קשה האי בבא דועל בשרה טמא ל"ל הא כבר כתבו רבינו לעיל בסמוך דכל שנמצא בגופה אין תולין לסקל. וי"ל בדוחק דקמ"ל דאפי' לי"א הנ"ל דאפי' נמצא בגופה תולין להקל היינו דוקא בנמצא בגופה למעלה מכנ"ד הסגור אבל כאן דאיירי מלמטה מכנגד הסגור הכל מודים דטמא ולא תלינן והוא דומק דלכאורה נזדקרה למעלה שוה ללמטה בכל ענין: (כג) טהורה ואפי' נזדקרה כו' ואע"ג שלכאורה שוין הן נזדקרה בלמעלה מהסגורה ולא

חדושי הגהות

ובעי' ובין (ט"ז.) פירש"י שלא יזדקר הגדי בבת ראש היינו שמזדקר להדיא בלי עיכוב: ז על חלוקה מעלמא אתא כצ"ל והוא דיבור בפ"ע שציין הרשב"א על דברי הגמרא • ח כלמטה מן החגור ולמטה מן החגור אפי' נמצא כו' כצ"ל: ט אפילו למטה מן החגור וכן למעלה מן החגור אפי' נזדקרה כצ"ל לענ"ד:

צריך

של טבחים שאילו בא מן המקור היה נמצא גם על בשרה וי"א שגם
בחלוקה מחגורה ולמעלה ונזדקרה לא תלינן להקל אלא א"כ עברה
בשוק של טבחים ואם נמצא על בשרה והחלוקה כתב הרמב"ן
שתולה בכל מה שיש לתלות (כד) כגון שנתעסקה בכתמים או
עברה בשוק של טבחים תולין וטהורה בין שנמצא למטה מהחגור
או שנזדקרה ונמצא למעלה מהחגור לא עברה בשוק של טבחים
ולא נתעסקה בכתמים (כה) ונמצא למטה מן החגור או למעלה
ממנו

קשה בנמצא על חלוקה בלבד אמאי טהורה בנזדקרה הלא חזר הפתח למעלה מן
החגור כלמטה מן החגור ובלמטה מן החגור אפילו נמצא על חלוקה לבד טמאה
בדלא עברה בשוק של טבחים דטעמא רבה איכא להלק בין זו לזו דבלמטה מן
החגור ודאי אפשר דכשהיא הולכת ברגליה הדם עשוי לטפטף ופעמים נוטף על
חלוקה ולא על בשרה אבל בנזדקרה אין
הדם נוטף אלא שותת ויורד ועל כרחך אי
מגופה אתא על בשרה הוא שותת ויורד
ונוגע לפעמים אף בחלוק אבל שיהא נוגע
בחלוק ולא בבשרה אי אפשר הלכך בנמצא
על חלוקה בלבד בע"כ דנתעסקה בכתמים
ולאו אדעתה א"נ הרבה מאכולות נרלפו
זה אצל זה עד שנעשה יותר מכגרים ובדבר
זה בלבד יש הפרש בין למעלה מן החגור
ונזדקרה ובין למטה מן החגור :

ומ"ש וי"א שגם בחלוקה וכו' טעם
בעלי סברא זו דכיון דבתלמודא
משמע דלמעלה מן החגור בנזדקרה דינו כלמטה מן החגור בלא נזדקרה אין לנו
להקל מדעתינו ומסברת עצמינו כל שלא נמצא כך מפורש בגמרא וספיר איכא
למימר דכשנזדקרה היה בענין שהיה נופל על חלוקה ולא על בשרה ונראה ממ"ש
רבינו סברא זו באחרונה דדעתו להחמיר בזה ולפי פירושו של ב"י בדברי הרמב"ם
גם דעתו כסברת י"א להחמיר ותימה בעיני על מה שפסק בש"ע להקל כסברת
הרשב"א שהוא יחיד בהוראה זו ולפעד"נ נכון להחמיר ודו"ק :

ואם נמצא על בשרה וחלוקה כתב הרמב"ן וכו' הב"י האריך בכאן אבל הדבר
פשוט דלא הביא רבינו דברי הרמב"ן לומר שהוא חולק אמ"ש תחלה אלא
הביא דבריו מפני הדבר שנתחדש בהם דין כתם הנמצא על בשרה וחלוקה דתלינן
לקולא בעברה בשוק של טבחים ותו אמר דבזה אין חילוק בין נמצא למטה מן
החגור או למעלה מן החגור ונזדקרה דטהורה ואם לא עברה בשוק של טבחים ג"כ
אין חילוק בין למטה מן החגור או למעלה מן החגור ונזדקרה דטמאה ולאפוקי
בנמצא

חלוקה תלינן דמעלמא אתא דאי מגופה על בשרה לחוץ איבעי ליה לאשתכוחי :
ודע דאית ספרים דגרסי הכי עברה בשוק של טבחים טהורה אפילו נמצא לבד
פנים ועל בשרה טמא ע"כ ואין חילוק בין שתי הגירסאות לענין הדין שפשוט
הוא שכך פירושה של גירסא זו עברה בשוק של טבחים ונמצא על חלוקה לבד
אפי' נמצא לבד פנים טהורה ואם נמצא
על בשרה לבד טמאה והיכא שנמצא על
בשרה וחלוקה לא ביאר משפטו כאן ובסמוך
כתב בשם הרמב"ן שתולה בכל מה שיכולה
לתלות ומ"מ גירסא זו מתיישבת יותר כמו
שאכתוב בסמוך ומ"ש ואם נמצא על
חלוקה מחגורה ולמטה טהורה אפי' נזדקרה
ואפילו לא עברה בשוק של טבחים וכו'
הוא מדתניא על חלוקה ספק טמא ספק
טהור טהור ואוקימנא בתירוצא בתרא מן
החגור ולמעלה וכגון דאזדקרה על חלוקה
מעלמא אתאי דאי מגופה על בשרה איבעי
ליה לאישתכוחי וכבר נתבאר דהאי תירוצא בלא עברה בשוק של טבחים איירי
ונתבאר גם כן דלפי תירוץ זה על חלוקה דקתני היינו שנמצא על חלוקה לבד ומש"ה
טהורה דאם איתא דמגופה אתא אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי : כתב
הראב"ד בספר בעלי הנפש אהא דאמרי' נמצא על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה
ה"ה דמקום החגור עצמו כי פעמים שהיא שוחה מעט ובא לו מקום החגור כנגד
בית התורפה : **ומ"ש** וי"א שגם בחלוקה מחגורה ולמעלה ונזדקרה לא תלינן
להקל אא"כ עברה בשוק של טבחים נ"ל שטעם בעלי סברא זו משום
דכיון דנזדקרה חזר עתה למעלה מן החגור כלמטה מן החגור אפילו נמצא על
חלוקה לבד ספיקו טמא וכבר נתבאר בדברי הרשב"א שהרגיש לסברתו דוחק הזה
ויישבו ובעלי סברא זו אין דעתם מתיישבת באותו יישוב : ומ"ש ואם נמצא על בשרה
וחלוקה כתב הרמב"ן שתולה בכל מה שיש בו לתלות וכו' מבואר בדברי הרשב"א
שפירש דלתירוצא קמא דאוקימנא מחגור ולמטה וכגון שעברה בשוק של טבחים
על חלוקה טהורה ה"ק אם נמצא אף על חלוקה תלינן דמעלמא אתי דאי מגופה
על בשרה לחוד איבעי ליה לאשתכוחי וגם בדברי רבינו נתבאר כן שכתב נמצא הכתם על חלוקה למטה מן החגור עברה בשוק של טבחים טהורה אפילו נמצא לבד
פנים ועל בשרה : ומ"ש או שנזדקרה ונמצא למעלה מהחגור זה פשוט דלמעלה מן החגור כשנזדקרה לענין נמצא על חלוקה ובשרה לא עדיף מלמטה מן החגור ובלמטה
מן החגור כבר נתבאר שאם נמצא על בשרה וחלוקה תולה בשוק של טבחים וכן מבואר בדברי הרשב"א ז"ל בת"ה הקצר :

ומ"ש לא עברה בשוק של טבחים ולא נתעסקה בכתמים ונמצא למטה מן החגור או למעלה ממנו ונזדקרה טמאה היכא דנמצא למטה מן החגור טמאה כבר נתבאר
בדברי רבינו שכתב נמצא הכתם על חלוקה למטה מן החגור אם לא עברה בשוק של טבחים טמאה ומשמע דאפילו נמצא על חלוקה לבד טמאה וכ"ש כשנמצא
על חלוקה ובשרה וכשנמצא למעלה ממנו ונזדקרה טמאה ג"ז נתבאר בסמוך בדברי רבינו שכתב וי"א שגם בחלוקה מחגורה ולמעלה ונזדקרה לא תלינן להקל אא"כ
עברה בשוק של טבחים ומשמע דאפי' בנמצא על חלוקה לבד לא תלינן להקל אם לא עברה ולכן איני יודע מה מלמדנו רבינו בהעתיקו פה דברי הרמב"ן דאי לאשמועינן
שדעת הרמב"ן כדעת י"א על סברת י"א הו"ל לכתוב וכן דעת הרמב"ן ולמה לו להאריך יותר ואין לומר דאתא לאשמועינן דלא מטמא הרמב"ן בלא עברה בשוק של
טבחים ונמצא למטה מן החגור אלא בנמצא על בשרה ועל חלוקה אבל בנמצא על חלוקה לבד מטהר ולאפוקי ממ"ש רבינו תחלה דעל חלוקה לבד טמאה כל שלא
עברה בשוק של טבחים וכן אתא לאשמועינן דכשנזדקרה ונמצא למעלה מן החגור אינה טמאה אלא כשנמצא על בשרה וחלוקה אבל לא בנמצא על חלוקה לאפוקי
מסברת י"א דמטמאים אפילו בנמצא בחלוק לבדו דא"כ העיקר חסר מן הספר שלא הביא דברי הרמב"ן אלא בנמצא על בשרה וחלוקה ואם איתא לא היה לו להביא
אלא מ"ש הרמב"ן גבי נמצא על חלוקה לבד שמא תאמר דהרמב"ן לא איירי בנמצא על חלוקה לבד אלא דמדכתב כן גבי נמצא על בשרה וחלוקה דייק רבי' דבנמצא
על חלוקה מטהר אכתי קשה שהול"ל ומדברי הרמב"ן נראה דכל שנמצא על חלוקה בלבד דאפילו לא עברה בשוק של טבחים טהורה בין שנמצא מן החגור ולמטה
בין שנזדקרה ונמצא מן החגור ולמעלה ועוד שדבר תימה הוא שיסבור הרמב"ן דאפילו לא עברה בשוק של טבחים טהורה בנמצא מן החגור ולמטה הא סתמא תנן
ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה ואפי' על חלוקה לחוד משמע ומנא לו לפלוגי בינייהו ולכן נ"ל דאע"ג דנקט הרמב"ן בשרה וחלוקה גבי נמצא מן החגור
ולמטה או נזדקרה ונמצא מן החגור ולמעלה ה"ה לנמצא על חלוקה ולא נקט בשרה וחלוקה אלא לאשמועינן דאפ"ה בשעברה בשוק של טבחים תולה ואיפשר שאף
ע"פ שלא נמצא בדברי הרמב"ן חידוש יותר ממה שנתבאר בדברי רבינו עם כל זה העתיקם פה מפני שדיני נמצא על בשרה וחלוקה מבוארים יחד בדברי הרמב"ן ז"ל
ולפי גירסא שנייה שכתבתי לעיל בעברה בשוק של טבחים טהורה אפי' נמצא לבד פנים ועל בשרה [טמא] ניחא טפי שלפי שדין נמצא על בשרה וחלוקה עדיין לא נתבאר
בדבריו היכא דעברה בשוק של טבחים אם תולין להקל לפיכך הוצרך להביא דברי הרמב"ן דקאמר תולין ואע"ג שמ"ש לא עברה בשוק של טבחים וכו' נתבאר
כבר בדבריו כיון שהביא תחלת דברי הרמב"ן לא רצה להפסיק בהם אלא גמרם :

והרמב"ם כתב בפ"ט הכתם הנמצא על החלוק שלה מחגור ולמטה טמא מחגור ולמעלה טהורה ואחר כך כתב כל כתם שאמרנו שהיא טמאה בגללו אם יש לה
דבר לתלות בו ולומר שמא כתם זה מדבר פלוני הוא אם נמצא על הבגד הרי זה טהורה ואם נמצא על בשרה ספיקו טמא ואינה תולה בו ואם היה
לה לתלות בבשרה יותר מחלוקה אף על בשרה תולה וספיקו טהור כיצד שחטה בהמה חיה או עוף וכו' ונמצא דם על חלוקה טהורה ותולה בדברים אלו שמהן בא הכתם
נמצא הכתם על בשרה בלבד בא הכתם מחגור ולמטה טמאה ואם נתהפכה וקפלה אפי' מחגור ולמעלה טמאה שאילו היה דם זה מן השחיטה או מן השוק היה לה
שימצא על בגדיה והואיל ונמצא על בשרה ולא על בגדיה טמאה היתה בה מכה ונמצא דם על בשרה תולה במכה נמצא הכתם על בגדיה ובשרה כאחת תולה בכל
שיש לה לתלות ע"כ וכתב ה"ה שנראה שהוא ז"ל מפרש דהנך תרי אוקימתות בגמרא לא פליגן אהדדי וליסנא בתרא לא בא לחדש אלא כשנזדקרה הרי היא למעלה
מן החגור כלמטה מן החגור וגם הוא מפרש על בשרה הנזכר בגמרא על בשרה בלבד ומה שאמרו על חלוקה אף על חלוקה קאמרי בכל המקומות שנזכר כאן
עכ"ל ולפ"ז תירוצא בתרא נמי איירי בעברה בשוק של טבחים ומש"ה על חלוקה טהורה בין שנמצא על חלוקה לבד בין שנמצא על חלוקה ובשרה כאחד דאם איתא
דמגופה אתא על בשרה בלחוד הו"ל לאשתכוחי אבל לפי' הרשב"א תירוצא בתרא מיירי בשלא עברה ומש"ה הוצרך לפרש דעל בשרה טמא היינו אפילו על בשרה וחלוקה
דכיון דליכא מידי למיתלי חזקה דמגופה אתא ועל חלוקה לבד טהורה משום דאם איתא דמגופה אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי :

נמצא דליכא בין הרמב"ם להרשב"א פלוגתא אלא בשנזדקרה ונמצא על חלוקה בלבד מן החגור ולמעלה ואינה יודעת דבר שתתלה בו דלהרמב"ם טמאה ולהרשב"א
טהורה אבל בשאר כל הדברים הנזכרים כאן שוים הם דבנמצא על בשרה בלבד אפילו עברה בשוק של טבחים טמאה דהיינו דאוקימנא בתירוצא קמא
בשעברה ואפ"ה על בשרה לבד טמאה ואם נמצא על בשרה וחלוקה כאחד אם עברה בשוק של טבחים טהורה היינו דאמרינן בתירוצא קמא על חלוקה טהורה דעל
חלוקה ובשרה קאמר דטהורה אם עברה ומינה נשמע דבשלא עברה טמאה מדאיצטריך לאוקומי בשעברה ואם נמצא על חלוקה לבד מן החגור ולמטה דינו שוה לנמצא
על חלוקה ובשרה כאחד שאם עברה בשוק של טבחים טהורה ואם לא עברה טמאה דבכלל על חלוקה טהור דאיתמר בתירוצא קמא הוי ועוד שכן מפורש בברייתא
בגמרא דת"ר לבשה ג' חלוקים הבדוקים לה אם יכולה לתלות תולה אפילו בתחתון אין יכולה לתלות אינה תולה אפי' בעליון כיצד עברה בשוק של טבחים תולה אפי'
בתחתון לא עברה אפילו בעליון אינה תולה וכל זה מוסכם לדברי שניהם ז"ל וכ"ה מוסכם ביניהם כשנזדקרה חזר מן החגור ולמעלה להיות שוה למן החגור ולמטה
אלא דלהרמב"ם הוא שוה לו לגמרי ולהרשב"א הוא שוה בכל חוץ מבנמצא על חלוקה בלבד ואין לה דבר לתלות בו דמן החגור ולמטה טמאה ומן החגור ולמעלה טהורה
מן הטעם שנתבאר בדבריו ואע"פ שאין דין זה מבואר בדברי הרמב"ם מתוך דבריו הוא נלמד דמדכתב שאם נתהפכה וקפלה אפילו מחגור ולמעלה טמאה משמע
בהדיא דכשנזדקרה חזר מן החגור ולמעלה להיות כמן החגור ולמטה בשוה ואם איתא שהיה צד חילוק ביניהם לא הו"ל למישתק מיניה הלכך ע"כ לומר דס"ל כדאמרן :

ודע שהראב"ד וה"ה והגהות היה להם נוסחא משובשת בדברי הרמב"ם ולכן השיגו הראב"ד וה"ה בקש להצילו וההגהות תפסו דבריו כפי פשט גירסתם וגירסא משובשת
היא והנוסחא שכתבתי עיקר שהיא נכונה וברורה : **ואיבא** למידק מ"ט דהרשב"א שפירש על בשרה ועל חלוקה דתירוצא בתרא בחילוף מה שפי' לליסנא קמא
דטפי הוה עדיף לפרש תרוייהו בחד גוונא כדפרישנא לדעת הרמב"ם ואין לומר שפירש כן מטעמא דכתב שכל שנזדקרה הדם שותת ויורד וא"א שלא יגע בבשרה
דא"כ הו"ל לאמרו בדרך נתינת טעם ולא בדרך קושיא ותירוץ וי"ל שטעמו משום דאי כפי' הרמב"ם כיון דלפי' על בשרה ועל חלוקה שוה בשניהם דגם תירוץ שני מיירי בשעברה
ולא חידש בליסנא בתרא אלא דבנזדקרה הוי מן החגור ולמעלה כלמטה א"כ לא הו"ל לתלמודא למימר בהאי ליסנא אלא הכי הול"ל איבעית אימא מן החגור ולמטה ואי בעית
אימא מן החגור ולמעלה ובשנזדקרה והכ"ע בעברה בשוק של טבחים על בשרה מגופה אתא דאי מעלמא על חלוקה איבעי ליה לאשתכוחי על חלוקה מעלמא אתא דאי
מגופה על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי ומדפלגינהו בתרתי משמע דכל אחד תירוץ לעצמו וה"ק ואב"א מן החגור ולמעלה ולא נוקמה בשעברה אלא בשלא עברה ובשנזדקרה
והשתא ע"כ על בשרה ועל חלוקה י צריך לפרש מה שפירשנו בתירוץ ראשון ומ"מ אין מחלוקת בין ב' התירוצים דלא אתא ליסנא בתרא אלא לחדותיה אוקימתא
לברייתא

פרישה

לא עברה בלד הטבחים ללמטה מהסגורה מ"מ רגלים לדבר טפי בנמצא למטה מהסגורה וק"ל .
ומגור פי' הרשב"א הוא סינר שמוגרות הנשים לצניעות ומקום החגור כלמטה ב"י : (כד) כגון
שנתעסקה בכתמים כו' דאם איתא שמגופה אתא על גופה לחוד איבעי ליה לאישתכוחי ואע"ג
דלעיל בסמוך אמרינן שאילו בא מן המקור היה נמצא ג"כ על בשרה ה"ק שם דכיון דאינו על
בשרה כלל מש"ה תולין להקל אפי' לא עברה בשוק של טבחים משא"כ בנמצא גם על בשרה דאין
תולין להקל אא"כ עברה בשוק ובעברה בשוק אמרינן כיון דלא נמצא על בשרה לחוד וצריכין
לומר דעל בגדיה מעלמא אתא או מגופה או משוק של טבחים ותולין להקל וכמו שתולין להקל
במה שנמצא בבגדיה כן תולין נמי מה שנמצא בגופה וק"ל : (כה) ונמצא למטה מהסגור
כו'

חדושי הגהות

י צריך לפרש שהוא היפך מה שפירשנו כצ"ל לענ"ד :

ממנו ונזדקרה טמאה ואם נמצא על בית יד של חלוקה אם המקום שנמצא בו הדם בבית יד מגיע עד בית התורפה טמאה אפילו אם אינו יכול ליגע שם אא"כ תשחה הרבה (כו) ואם אינו יכול ליגע שם כלל טהורה היתה פושטתו ומתכסה בו הלילה בכל מקום שימצא בו טמא מפני שהוא חוזר אילך ואילך [ח] וכן הדין אם נמצא במעפורת שמכסה בו ראשה וכן הדין לענין טהרה שאם יש לה מכה בצוארה ונמצא הכתם בחלוק אפילו למטה מן החגור שאי אפשר ליגע שם מהמכה אם פשטתו ומתכסה בה תולה במכתה שאני אומר נתהפך ובא לו שם מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו [יא] ויודעת שלא נזדקרה טהורה שאני אומר כמו שהעליון בא מעלמא כך בא התחתון בד"א כשיש בעליון כגרים ועוד (כז) או מכגרים ועוד ולמעלה שודאי בא מעלמא שהרי אין לתלותו בכינה אבל אם אין בו כגרים ועוד אין תולין אותו מעלמא דשמא דם כינה הוא ואם יש בתחתון כגרים ועוד שאין לתלות בכינה טמאה כיון שכתמים דרבנן מקילין בהן ותולין אותן בכל דבר שיכולין לתלות בהן כיצד שחטה בהמה וחיה ועוף או שנתעסקה בכתמים או שישבה בצד המתעסקים או שעברה בשוק של טבחים ונמצא דם בבגדיה תולה בהן וטהורה אפילו לובשת ג' חלוקין זה על זה ונמצא אפילו בתחתון טהורה אבל אם נמצא על בשרה אינו תולה אא"כ יש לה מכה בגופה אז תולה בה אפילו על בשרה אם הוא במקום (כח) שאפשר לדם [יב] לינטף משם ואפילו אם נתרפאת (כט) [ט] אם אפשר לה להתגלע ע"י חיכוך תולה בה וכתב הרשב"א דה"ה אם נתעסקה ממש בידיה בכתמים (ל) ונמצאו על ידיה תולין בהן. וכשם שתולה בה [י] כך תולה בבעלה ובבנה אם נתעסקו בכתמים

לברייתא ואיתא להא ואיתא להא וכמבואר בדברי הרשב"א ז"ל :

כתב רבינו ירוחם אהא דנמצא על חלוקה פי' חלוק הבדוק לה כדלקמן ופשוט הוא: כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש יש בבשרה למטה מבית התורפה מקומות שאינה חוששת בהן כגון שמצאה אותה על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ אעפ"כ בחלוק דכל למטה מן החגור טמאה מפני שהבגדים חוזרים הם בין שוקיה : ואם נמצא על בית יד של חלוקה וכו' משנה פרק הרואה (נז:) כתם על בית יד של חלוקה אם מגיע כנגד בית תורפה טמאה ואם לאו טהורה וכתב הרשב"א אם מגיע כנגד בית תורפה טמאה כלומר והוא שיכול ליגע שם בשעה שהיא שוחה הרבה שמא שחתה ונגע ואם לאו טהורה ואין חוששין שמא נגעה בבית התורפה ואחר כך הביאתו שם וכן אין חוששין שמא בלילה נטף מדמה במקום אחר וכשהיא ישנה נתהפכה אילך ואילך ונכתם כאן לפי שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום :

ומ"ש היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה וכו' וכן במעפורת וכו' שם במשנה היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה בכל מקום שימצא בו דם טמא וכן באפליון ופי' הרשב"א אפילו לא כסתה בו אלא ראשונה בכל מקום שנמצא בו טמא מפני שהוא עשוי לחזור אילך ואילך ושמא נתהפך ונגע שם באפליון פי' שהוא מעפורת שמכסה בו ראשה בלילות והרמב"ם פי' שהוא אזור ונראה דלדברי הרשב"א דוקא כשמכסה ראשה בחלוק או באפליון כסוי בעלמא ואינו מקושר יפה אבל אם קשרה בו ראשה יפה וכשנעורה מצאתו גם כן קשור יפה פשיטא שאינה חוששת לו דהא חזינן שלא נתהפכה ולא חזר אילך ואילך: כתב רבינו ירוחם וכן ב' נשים שכסו ראשן בחלוק אחד שתיהן טמאות ואם אחת כסתה והאחרת לא כסתה אע"פ ששתיהן לבשו החלוק ונמצא הכתם למעלה מהחגור אותה שכסתה טמאה ואחרת טהורה :

ומ"ש רבינו וכן הדין לענין טהרה כ"כ הרשב"א בת"ה שלענין טהרה תולה כדרך שאמרו לענין טומאה וכ"ש הוא כיון דכתמים דרבנן ותולין כדי להקל ע"כ :

מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו וכו' בפרק הרואה כתם (נט.) תניא היה עליה טיפי דמים למטה וטיפי דמים למעלה תולה בעליון עד כגרים ופירשו התוספות והרא"ש דה"ק מצאה כתם למעלה מן החגור וכתם למטה מן החגור שאנו תולין כמו שבא העליון ממקום אחר ולא מגופה שהרי היא יודעת שלא נזדקרה גם התחתון כן אם העליון גדול כג' גריסין או שניס עד כגרים ועוד אבל אם העליון אין בו כי אם כגרים והתחתון יותר מכגרים אין תולין בו דאימור דם מאכולת הוא ואף על פי שרש"י פי' בענין אחר לא נתחוור להם וכתב הרא"ש וה"נ תניא בתוספתא היו עליה שני כתמים אחד למעלה ואחד למטה אע"פ שהתחתון גדול והעליון קטן תולין התחתון בעליון עד כגרים שאני אומר ממקום שבא העליון בא התחתון ע"כ : ואם הכתם העליון אדום והתחתון שחור או איפכא כתב רבינו משפטו לקמן בסימן זה :

כיון שכתמים דרבנן מקילים בהם ותולין אותן בכל דבר שיכולין לתלות בהן כיצד שחטה בהמה או חיה או עוף או שנתעסקה בכתמים או שישבה בצד המתעסקים בהם פשוט במשנה בפרק הרואה כתם (נח:) :

ומ"ש או שעברה בשוק של טבחים ברייתא שם עברה בשוק של טבחים ספק ניתז עליה ספק לא ניתז עליה תולה : ומ"ש אפי' לובשת ג' חלוקים זה על זה ונמצא אפי' בתחתון טהורה ברייתא שם וכבר נתבאר שהטעם משום דאמרינן שמא ניתז מלמטה מבין רגליה או שנקפלו בגדיה וניתז על התחתון : ומ"ש אם נמצא על בשרה אינה תולה אא"כ יש לה מכה בגופה אז תולה בה אפי' על בשרה אם הוא במקום שאפשר לדם לינטף משם כל זה נתבאר בסימן זה : ומ"ש ואפי' אם נתרפאת אם אפשר לה להתגלע תולה בה משנה שם פי' להגלע להתקלקל ולהוציא דם וכתב על הרשב"א שאע"פ שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מטפטפת אפ"ה תולה בה שמא גלעה שלא מדעתה וכ"כ המרדכי וסמ"ג וסה"ת ופשוט הוא :

כתב המרדכי בשבועות גבי אשה שראתה דם מחמת תשמיש שנאמנת לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא דם דוקא שיודעת שיוצא הדם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה אבל בשעת וסתה אפי' יודעת ודאי שהדם יוצא מן המכה אינה תולה בה אמנם כתמים שתמצא בבגדיה טהורה ותולה במכה אפי' אינה יודעת שהמכה מוציאה דם טהורה דבכתמים הלכו להקל משום דכתמים דרבנן ע"כ והוא מדברי סה"ת וסיים בה בסה"ת כלשון הזה ושתם מכה לפעמים הוא מוציאה דם ואם סופרת ז' נקיים מסברא מג' נקיים ואילך כתמיה טהורים ותולה במכה ואינה סותרת אבל צריכה שתדע בודאי שפסק דם המקור ולכך צריך ג' ימים ראשונים נקיים לגמרי מז' ימי הספירה עכ"ל וכתבו כל זה הגהמ"י בפ"ט ובפי"א וכתוב בת"ה סימן רמ"ט הא דכתבו התרומה והמרדכי ובהסמ"ג ובהגהת מיימון דג' ימים הראשונים של ספירת ז' נקיים צריכין טהורים לגמרי ואם מצאה בהם כתם אע"פ שיכולה לתלות אותה במכה או בחבורה אינה תולה נראה דהיינו דוקא בכתם כגרים ועוד אבל פחות מכאן אפי' תוך ג' ימים תולין במאכולת דאין לך מטה שאין עליה כמה טיפי דם מאכולת ע"כ ותחלת דברים אלו כתבתי בסימן קפ"ב וגם כתבתי אם יש חולק בדבר :

וכתב הרשב"א דה"ה אם נתעסקה ממש בידיה בכתמים ונמצאו על ידיה תולין בהן ז"ל בת"ה הקצר כבר ביארנו למעלה שאם נמצא על בשרה לבד שאינה תולה בהן אלא א"כ נתעסקה היא ממש בהן ונמצאו על ידיה שהיא תולה בהן שהרי נתעסקה ממש בידיה בכתמים עכ"ל והדבר מבואר שטעמו לומר שאע"פ שאמרנו לעיל דכשנמצא על בשרה לבד אפי' עברה בשוק של טבחים אינה תולה היכא דמתעסקה ממש בכתמים בידיה ואח"כ נמצא על ידיה אע"ג דהוי נמצא על בשרה בלבד טהורה דכיון דאיכא ידים מוכיחות דמעסק הכתמים בא אע"פ שלא נמצא אלא על בשרה בלבד תלינן וכבר נתבאר לעיל כיוצא בזה היכא דאיכא מכה בגופה שתולה בה אע"פ שנמצא הכתם על בשרה בלבד :

וכשם שתולה בה כך תולה בבנה ובבעלה וכו' שם במשנה ותולה בבנה ובבעלה ופירש הרשב"א כלומר אם נתעסקו בכתמים ה"ז תולה בהם לפי שהן רגילין

בנמצא על חלוקה בלבד ולא עברה בשוק של טבחים דאיכא בהא שתי סברות י"א דדוקא במן החגור ולמטה טמאה אבל במן החגור ולמעלה ונזדקרה טהורה וי"א דגם בזה אין חילוק דבין מן החגור ולמטה ובין מן החגור ולמעלה ונזדקרה טמאה אע"פ שלא נמצא אלא על חלוקה בלבד דלא תלינן לקולא כיון שלא עברה בשוק של טבחים וכמו שכתב רבינו שתי סברות אלו מקודם בסמוך. ולענין הלכה בנמצא על בשרה וחלוקה אע"ג דהרא"ה החמיר בזו כמ"ש בסמו בסמוך יחיד הוא כנגד כל הני רבוותא הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם ובמשמרת הבית כתב שכך הוא דעת הראב"ד הלכך אין להחמיר כלל :

ואם נמצא על בית יד וכו' כך הוא ל' הרשב"א בת"ה והוא משנה שם אם מגיע כנגד בית התורפה טמאה ואם לאו טהורה וכתב הרשב"א דסיפא ואם לאו טהורה אתא לאשמועינן דאם אינו מגיע שם כלל אפילו ע"י שחייה טהורה ואין חוששין שמא נגעה בבית התורפה ואח"כ הביאתו שם על בית יד לפי שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ופשוט הוא :

היתה פושטתו וכו' משנה שם. ומ"ש וכן הדין לעניין טהרה וכו' כך הוא לשון הרשב"א בת"ה הקצר כלומר כי היכי דתלינן בפושטתו לחומרא ה"נ תלינן אף לקולא: ומ"ש שאם יש לה מכה בצוארה וכו' הכי פירושו אף ע"פ שמקום המכה בצוארה הוא בענין שאם לא היה פושטתו לא היה אפשר ליגע שם במכה מכל מקום היכא דפושטתו תולה במכתה וטהורה ולעיל נקט רבינו כתיפה משום דאיירי במצאה כתם ביום דבצוארה איכא מקום לתלות במכה כשמטה צוארה לפנים כדפירש"י להכי נקט כתפה דמילתא דפסיקא היא דאינה יכולה לתלות בו אבל כאן דמצאה כתם בחלוקה לאחר שקמה משכיבת לילה הוי צוארה נ"כ מילתא דפסיקא שאינה יכולה לתלות במכה שבצוארה כששכבה במטה אם לא היתה פושטתו ועיין במ"ש בסמוך אבל מ"ש אין מחזיקין לתלות ממקום למקום וכו' :

מצאה כתם למעלה מהחגור וכו'. ברייתא שם היו עליה טיפי דמים למטה וכו'. בתחלת (דף נ"ט) וכפי פי' התוס' והרא"ש דלא כפירש"י ע"ש ומיירי הכא ששני הכתמים העליון והתחתון מין אחד שניהם אדומים או שניהם שחורים ויתבאר בסמוך אבל מ"ש ופעמים שתולה במין אחד וכו' :

כיון שכתמים דרבנן וכו' הוא לשון הרשב"א בת"ה וכל זה משנה וברייתות פ' הרואה כתם והתוס' והרא"ש הקשו מאי שנא דבנמצא על בשרה אמרינן דמגופה אתא דאי מעלמא אתאי על חלוקה מיבעי ליה לאשתכוחי ובג' חלוקין זע"ז ועברה בשוק של טבחים תולה אפילו בתחתון ולא אמרינן אי איתא דמעלמא אתא אעליון הו"ל לאשתכוחי וי"ל דהתם לפעמים שהיא מגלה חלוקה העליון ואתא על התחתון אבל אין דרך אשה להגביה חלוקה ויראה בשרה עכ"ל · והרשב"א הקשה דהא ודאי על בשרה נמי אפשר שנקפלו בגדיה וניתז על הבשר א"כ מלמטה מבין רגליה ניתז על הבשר אלא ה"ט דבנמצא על בשרה החמירו טפי דכיון דמגופה חזיא ובגופא לחוד אשתכח רגלים לדבר וגם איכא חזקה דמגופה אתא ולא תלינן להקל . ומ"ש ואפילו אם נתרפאת וכו' משנה שם. ומ"ש וכתב הרשב"א דה"ה אם נתעסקה ממש בידים וכו' כלומר כי היכי דאם היה לה מכה תולה בה אפילו נמצא הכתם על בשרה בלבד ה"ה נמי אם נתעסקה בידיה ממש בכתמים ונמצאו כתמים בידיה דתולה בהן אע"פ שנמצאו על בשרה בלבד : וכשם שתולה בה כך תולה

פרישה

כו' אפי' על חלוקה לבדה טמאה אם נמצא למטה מהחגורה והא דנקט בריש דבריו שנמצא על חלוקה ובשרה משום רבותא דרישא נקט לאשמעי' שאם יש במה לתלות תולין אפי' בנמצא על חלוקה ובשרה יחד ב"י : (ואם נמצא על בית יד של חלוקה הוא שקורין בל"א ארבי"ל . אפי' אם אינו יכול כו' קאי אבית יד ולכן אמר לשון זכר עכ"ה) : (כו) ואם אינו יכול ליגע שם כלל טהורה ולא אמרינן שנטף דמה ממנה בלילה במקום אחר וכשהיא ישינה נתהפכה אילך ואילך ונכתם כאן לפי שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום : (כז) או מכגרים ועוד ולמעלה ק"ק הא כ"ש הוא אם כגרים ועוד אמרינן דמעלמא אתי כ"ש בלמעלה ממנו וצ"ל דבשיעור גדול הוי רבותא טפי דאפי' בגדול כזה תלינן להקל ולא אמרינן הואיל דהוא כ"כ גדול סברא הוא דאתא משני מקומות דהיינו מעלמא ומאותו מקום : (כח) שאפשר לדם לינטף משם לשם בצ"ל : (כט) (אם אפשר לה להתגלע כן הוא לשון רשב"א וכן גורס ב"י ופירש להתקלקל ולהוציא דם ובס"א להתגלה בה"א והוא מלשון גילוי ובאמת שגם לשון התגלע בעי"ן פירושו לשון גילוי כמ"ש במשלי י"ז ולפני התגלע הריב נטוש שפירש"י שקודם שתתגלה מריבה נטוש הריב עכ"ה) : (ל) ונמצאו על ידיה תולין בהן פירוש אף ע"ג דאמרינן דכשנמצא על בשרה לבד אפי' עברה בשוק של טבחים אינו תולה

דרישה

מקום הדיבוק מצד זו ומצד זו שהוא נראה בפנים ומבחוץ הוי כלפנים : [ח] וכן הדין אם נמצא במעפורת ז"ל ב"י ונראה מדברי הרשב"א דוקא כשמכסה ראשה כיסוי בעלמא ואינו מקושר יפה אבל אם קשרה בו ראשה יפה וכשנעורה ממשנתה מצאתו ג"כ קשור יפה פשיטא שאינה חוששת לו דהא חזינן שלא נתהפך ולא חזר אילך ואילך : [ט] אם אפשר לה להתגלע כתב הרשב"א אע"פ שעכשיו עלה עליו קרום ואינו מטפטפה אפ"ה תולין בו ואמרינן שמא עלה בה שלא מדעת ב"י : (ועל אשה מוכת שחין דבר פשוט הוא שכתמיה טהורין אפי' אם בשעת וסת לא בדקה ושוב בדקה ומצאת כתמיה על סדינה או על חלוקה טהורה וכ"ש בזמן ליבונה דתלינן להקל סי' תרנ"ב אך תשובות מהר"ם רש"ל עכ"ה) : [י] כך תולה בבעלה ובבנה ה"ה שתולה באחר אם עוסקים עמה

חידושי הגהות

יא הא דבעינן הכא דוקא יודעת שלא נזדקרה ולעיל בנמצא למעלה מהחגור מטהרינן דבסתמא לא חיישינן שנזדקרה עיין בש"ך א"ק ל' : יב לינטף משם לשם כצ"ל (פרישה) בגמ"א

תולה בבעלה ובנכה משנה שם. וכתב הרמב"ן אבל אם היו עסוקים בדם ולא נמצא בהם דם וכו'. נראה דה"ק ולא נודע שנמצא בהם בודאי דם לאחר שהיו עסוקים בדם אבל אם היה נודע שהיה נמצא בהם דם אף על פי שעכשיו אין בהם דם תלינן שבשעה שנגעו בה היה בהן דם : **אין** מחזיקין לתלות ממקום למקום כדפרישית לעיל רלונו לומר דלעיל כתב דאם המכה בכתיפה וכו' טמאה ולא אמרינן שמא נגע בידה וכו' והוה אמינא דוקא כתיפה וקאמר השתא דלאו דוקא כתיפה אלא ה"ה במכה בצוארה ולמד רבינו לפרש כך מדברי הרשב"א שכתב כך להדיא וז"ל היתה המכה על צוארה ונמצא הכתם בירכה או בשוקה אינה תולה בה וכו' ותמה ב"י דהלא כך שנינו בברייתא היה לה מכה בצוארה שתוכל לתלות בה תולה על כתיפה שאינה יכולה לתלות בה אינה תולה ופירש רש"י דהטעם דיכולה לתלות במכה שבצוארה הוא לפי שפעמים שמטה צוארה לפניה ונופל דם המכה על תחתית חלוקה עכ"ל. אכן בת"ה הארוך כתובה הברייתא בלשון זה היה לה מכה בצוארה מקום שיכולה לתלות תולה על כתיפה שאינה יכולה לתלות בה אינה תולה נראה שהרשב"א לפי גירסא זו מפרש דבצוארה איכא חילוק בין מקום למקום דאיכא מקום שיכולה לתלות ואיכא מקום שאינה יכולה לתלות בו אבל כתיפה אין מקום לתלות בה כלל וכדי לגלות על פי' זה בברייתא זו לפי גירסתו ודלא כפי' רש"י נקט הרשב"א צוארה לאורויי דאף במכה שבצוארה איכא גוונא דאינו תולה בה:

ספק אם עברה וכו' ברייתא שם ריש פרקין וכתב הרשב"א בד"א וכו' בקצר ובארוך הביא ראיה מדין עיר שיש בה חזירים דבסמוך ומביאו ב"י ע"ש: נתעסקה בדבר אדום וכו' עד כרכומי הוא לשון הרשב"א בת"ה הקצר ומ"ש אפי' אינו ניכר ממש וכו' כלומר דאיכא ספק אם דומה לו ומשמע דאם ברור לנו דאינו דומה לו הו"ל כאדום ושחור דאין תולין וטמאה מספק: ומ"ש

רגילין ליגע בה ובבגדיה לפיכך מן הסתם תולה בהן וגבי אם יש בה מכה והיא יכולה להתגלע ולהוציא דם תולה בה כתב וה"ה למכת בנה ובעלה וכ"כ הרמב"ם וסמ"ג וסה"ת : וכתב הרמב"ן אבל אם היו עסוקין בדם ולא נמצא בהם דם אינה תולה בהן כ"כ ג"כ ה"ה בשמו והטעם מבואר דהיאך נתלה שדם זה בא מנגיעתה בהם כיון שאין אנו מוצאין בהם דם כלל ומיהו אם היו עסוקין בדבר שדרכו ליגתז כגון שחיטה וכיוצא בה פשיטא שאע"פ שלא נמצא בהם דם תולה שמא ניתז (ה) : אין מחזיקין לתלות ממקום למקום ברייתא בפ' הרואה כתם כתבתי כבר בסימן זה ומיהו מ"ש שאם יש לה מכה בצוארה טמאה הוא תמוה שהול"ל כתיפה במקום צוארה דהכי איתא בברייתא היה לה מכה בצוארה שתוכל לתלות בה תולה על כתיפה שאינה יכולה לתלות בה אינה תולה ופי' רש"י בצוארה אם נמצא כנגד תורפה יכול לתלות במכה שבצוארה שפעמים שמטה את צוארה לפניה ונופל דם המכה ונופל על תחתית חלוקה וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו היתה לה מכה בכתיפה אינה תולה בה היתה המכה בצוארה ה"ז תולה מפני שהיא מחזרתו לפניה ובאמת שלשון צוארה שכתב כאן רבינו נ"ל שמדברי הרשב"א העתיקו שכתב בת"ה הקצ' היתה המכה על צוארה ונמצא הכתם בשוקה או בירכה אינה תולה בה שא"א לדם המכה שבצואר לטפטף כאן עכ"ל ואפשר לומר דנקט צוארה ללמדנו דאף ע"ג דתניא דבצוארה תולה לא בכל מקום צוארה קאמר דהא יש מקום בצוארה שאם המכה שם לא תוכל לתלות וכגון שהמכה בצדדי הצואר שא"א לנטף משם לא על שוקה ולא על ירכה :

וכתב הראב"ד בס' בעלי הנפש מסתברא היכא דאשתכח כתם בשיפולה מאחורה ומכה איתא מקמה דתליא בה דאפשר אדיתבה הך דבתרא אתא לה לקמה ונטפה בה מההיא מכה עכ"ל : וכתב הרמב"ם דהא דאין מחזיקין דם ממקום למקום בין שנמצא בגופה בין שנמצא בחלוקה הוא ופשוט הוא : וכתב ה"ה

בכתמים או אם יש בהם מכה לפי שדרכן ליגע בה [יח] (לא) וכתב הרמב"ן אבל אם היו עסוקין בדם ולא נמצא בהן דם אינה תולה בהם. (לב) אין מחזיקין לתלות ממקום למקום כדפרישית לעיל (לג) שאם יש לה מכה בצוארה שאי אפשר לדם לבא משם על שוקה טמאה ואין אומרים שמא נגעה בידה במכה ונגעה בה בשוקה ספק אם עברה בשוק של טבחים או אם ישבה בצד המתעסקים בכתמים אינה תולה בהן וכתב הרשב"א בד"א בעיר שהטבחים או המתעסקים בכתמים יושבין במקום ידוע אבל אם דרכן להתעסק כאן וכאן תולין אפילו מספק שמא נתעסקו במקום שעברה ולא הרגישה : עיר שהחזירים מצויין בה אין חוששין לכתמים לפי שנוברין בנבלות ושרצים שבאשפות ומתיזין הדם למרחוק וכתבו התוס' שהאידנא אין דין זה נוהג בינינו שהרי הדבר ידוע שאין החזירים מתיזין דם ואפשר שבימיהם היה מצוי ששרצים ונבלות מוטלין ברחובות ובשווקין והיו החזירים נוברין בהן ומתיזין דם למרחוק (לד) [יב] והכל לפי הענין נתעסקה בדבר אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא אין תולין בו בד"א (לה) אדום בשחור ושחור באדום אבל אדום באדום ושחור בשחור אפילו אם אינו ניכר ממש שדומה לו תולה בו כגון שנתעסקה במי תלתן או במי בשר או בקילור אדום קצת תולה בו האדום ואם נתעסקה בתרנגולת תולה בו אדום ושחור וכרכומי

בשם הרמב"ן והרשב"א שאם היתה פוסטתו ומתכסה בו בלילה באי זה מקום שנמצא בו תולה במכה להקל כדרך ששנינו לענין טומאה היתה פוסטתו ומתכסה בו בלילה בכ"מ שימצא בו דם טמאה מפני שהוא חוזר וכבר כתב רבינו כן בסמוך בשם הרשב"א וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש :

ספק אם עברה בשוק של טבחים וכו' אינה תולה בהן ברייתא ודיוקא דמתני' בפרק הרואה כתם : וכתב הרשב"א בד"א בעיר שהטבחים או המתעסקין בכתמים יושבות במקום ידוע וכו' בת"ה ולמדה מדאמרינן בגמרא עיר שיש בה חזירים אין חוששין לכתמים ופירוש הוא ז"ל לפי שהחזירים מצויים באשפות ומלוכלכים בדם נבלות ולאו אדעתה ואע"ג דתניא ספק עברה בשוק של טבחים ספק לא עברה אינה תולה הכא שאני שהחזירים הולכין אילך ואילך וכל העיר כשוק של טבחים וכן עיר ששוחטין ברחובותיה פעם כאן ופעם כאן דמתוך ששוחטים בכל הרחובות אפשר ששחטו במקום שעברה ולאו אדעתה והרי היא כעיר שיש בה חזירים דאמר רב נחמן בר יצחק יג דרוקדת כעיר שיש בה חזירים דמיא פי' מפני שהטבחים מצויין שם בכל רחובות העיר ושמא בשוק זה שעברה נשחטה שם בהמה ולאו אדעתה עכ"ל : עיר שהחזירים מצויין בה אין חוששין לכתמים מימרא כתבתי בסמוך ומ"ש בשם התוספות כ"כ הרא"ש שם. ומ"ש והכל לפי הענין מסיים בה הרא"ש דאמר רב נחמן דרוקדת כעיר שיש בה חזירים דמיא עכ"ל כלומר מביא ראיה שאין הדבר תלוי ביש בה חזירים שהרי דרוקדת אף ע"פ שלא היו בה חזירים לא היו חוששין לכתמיהם מפני שהיו טבחים הרבה ואשפות ושקלים מצויים בה א"כ אף אנו נאמר דעיר דאין שרצים ונבילות מוטלים בשוק שיגברו בהם החזירים אע"פ שיש בה חזירים חוששים בה לכתמיהם: אבל הרמב"ם והרשב"א פסקו להאי מימרא וכבר כתבתי דברי הרשב"א בסמוך וכתב ה"ה וז"ל עיר שיש בה חזירים אין חוששין לכתמים א"ר נחמן ב"י ודרוקרת אע"ג דמעלמא אתי לה כעיר שיש בה חזירים והטעם מפני שהחזירים מתריזים ומצויים באשפות ומתלכלך בדם ובודאי שאם ברי לה שלא נגע בה חזיר חוששת לכתמים אבל מסתמא תולה וכתב הרשב"א אמרו בתוס' דהאידנא אין לתלות בחזירים אם מצאה כתם יד דאין נראה לומר שבאו בפני עצמן הרי הוא כעיר מיוחדת ואינה תולה אא"כ ברי לה שהלכה אצלן ע"כ ונראה שיש ט"ס בדברי התוספות שהביא ומ"מ נראה שר"ל דהאידנא שאין דרך החזירים להלך בשווקים אלא כל אחד מהעכו"ם מחזיקם בביתו או הם מכונסים בדיר או חצר המיוחד להם אינה תולה אא"כ ברי לה שהלכה אצלן ופשוט הוא וכיוצא בה כתוב בתוס' שלנו ומה שגורס ה"ה דרוקדת אע"ג דמעלמא קא אתו לה כך נראה שהיא גירסת הרמב"ם שכתב עיר שיש בה חזירים או שהם באים לה תמיד אין חוששין לכתמים הנמצאים בחלוק ע"כ ומ"ש הנמצאים בחלוק כבר נתבאר שנמצא על בשרה וחלוקה כאחד דינו שוה לנמצא בחלוקה בלבד ולא בא למעט במה שכתב שנמצאים בחלוקה אלא נמצא על בשרה בלבד :

נתעסקה בכתם אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא וכו' בס"פ הרואה כתם (נט.) אמר רבא נמצא עליה מין אחד תולה בו כמה מינים מיתיבי נתעסקה באדום אין תולה בו שחור נתעסקה שאני פירש"י נמצא עליה מין אחד מדבר הדומה לכתם כגון קילור או שרף ואח"כ מצאה על חלוקה כתם ואפי' אין מראיהו דומה לאותו המין תולה בו. נתעסקה שאני דכיון דנתעסקה במין אדום היכי תלינן ביה כתם שחור אבל נמצא עליה מין אדום תולה בו כתם שחור דאמרינן כי היכי דניתז עליה האי מין בלא ידוע ה"נ הוה עליה מין אחרינא ולא ידעה : וגרסינן תו בגמרא איכא דאמרי אמר רבא נתעסקה במין אחד תולה בו כמה מינים מיתיבי נתעסקה באדום אין תולה בו שחור כי קאמר רבא דאיעסקה בתרנגולתא דאית בה כמה מיני דמא וכתב הרא"ש וז"ל דאית בה כמה מיני דמא פר"ח דם שחיטה אדום ודם אבריה שחור ודם בני מעיה כקרן כרכום ור"ח לא פי' לישנא קמא דרבא משום דאיכא דאמרי עיקר ואע"ג דאמרי' לעיל דתולה תחתון בעליון היינו כשהם ממין אחד דאמרינן שבפעם אחד נתלכלך חלוקה למעלה ולמטה אבל בב' מינים לא תלינן דאלת"ה אשה שנמצא עליה שום לכלוך על חלוקה לא יטמא בה שום כתם דניחא דכי היכי דבא עליה לכלוך זה בלא דעתה ה"נ בא הכתם מעלמא בלא ידיעתה עכ"ל : **והשתא** מ"ש רבינו נתעסקה בדבר אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא אין תולין בו הוא פשוט ממאי דמהדרינן ללישנא קמא נתעסקה שאני . ומ"ש בד"א אדום בשחור ושחור באדום אבל אדום באדום ושחור בשחור אפי' אינה ניכר ממש שדומה לו תולה בו כן משמע מדאמרינן בגמרא תנינא להא דת"ר מעשה ותלה ר"מ בקילור אדום ורבי בשרף שקמה ולא קאמר שהקיפוה לכתם לראות אם דומים לו וסתם קילור אדום אינו אדום הרבה שהרי הדבר האדום מעורב מדברים אחרים שאינם אדומים וכ"פ הרשב"א וכ"כ רבינו ירוחם ומ"ש כגון שנתעסקה במימי תלתן או במימי בשר כ"כ הרשב"א והביא ראיה מדתנן בפרק כל היד אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מתירין ואמרינן עלה בגמרא ב"ה היינו ת"ק כלומר דאמר ה' דמים טמאים באשה אלמא לת"ק נמי כמימי תלתן ומימי בשר צלי טהורי מטהרי ומשני איכא בינייהו לתלות כלומר לרבנן אין טהור לגמרי אלא שאין שורפין עליה את התרומה אבל מיתלא תלינן ולב"ה אפילו מיתלא לא תליא וכתב הר"א ז"ל מדקתני במראות הדמים מימי תלתן ומימי בשר צלי ש"מ דמראה אדום יש להן וכיון שתולין מן הסתם אדום באדום אם נתעסקה במימי תלתן או במימי בשר צלי תולה בהם את הכתם וכן כתב הריטב"א בשם הראב"ד והרשב"א ז"ל : ומ"ש שאם נתעסקה בתרנגולת תולה בה אדום ושחור כרכומי וכו' מבואר דהיינו לישנא בתרא דרבא :

דרכי משה

(ה) ובמרדכי דף ש"ל ע"ג בה"ג ובש"ד ואם אשה שכבה אצלה דינה כמו בנה או בעלה עכ"ל ועיין בב"י ס"ס זה מ"ש בשם הרשב"א במי שיצא ממנו דם דרך פי האמה כו' :

ונראה

דרישה

עמה אלא שאלו אפי' מסתמא דרכן ליגע בה וכן בש"ע : [יח] וכתב הרמב"ן אבל אם היו עסוקין בדם כו' מיהו אם היו עסוקין בדבר שדרכו ליגתז כגון שחיטה וכיוצא בה פשיטא שאף על פי שלא נמצאו בהם דם תולה שמא ניתז ב"י : [יב] והכל לפי הענין כ"כ הרא"ש ומסיים בה שהרי

אמר

פרישה

תולה מ"מ היכא דנתעסקה ממש בידיה בכתמים וגם נמצא דם על ידיה תולין הדם שבגופה בדם העסק ואמרינן דמהידים שנתלכלכו בהעסק בדם בא לשם שנגעו שם וזהו דומה למ"ש אחר זה שתולין שמבעלה ובנה בא על גופה מחמת שנגעו בה ועיין בב"י : (לא) וכתב הרמב"ן אבל אם היו עסוקין בדם כו' ל' מיותר הוא דהא גם ברישא בעסוקין בדם איירי והול"ל אבל אם לא

נמצא עליהם דם אינה תולה בהן וצ"ל דלישנא דהרמב"ן נקט א"נ לרבותא כתבה דאע"ג דעסקו בדם ממש אפ"ה אין תולין : (לב) אין מחזיקין לתלות ממקום למקום כדפרישית לעיל קאי אמ"ש לעיל דאם המכה בכתיפה והכתם על ירכה במקום שא"א לבא מן המכה לשם טמא ולא אמרינן שמא נגע ידה במכה ואח"כ נגעה כאן בידה עכ"ל והיינו דיקא דהכא אלא דשם כתב כתיפה וכאן בצוארה דהוא רבותא טפי וכמ"ש בסמוך : (ולפי שנוברים מלשון חזיר נובר עכ"ה) : (לג) שאם יש לה מכה בצוארה כו' הא דנקט צוארה לרבותא דאף ע"ג דתניא בפרק הרואה כתם היה לה מכה בצוארה שיוכל לתלות בה תולה על כתיפה שאינה יכולה לתלות בה אינו תולה ופירש"י בצוארה אם נמצא נגד התורפה יכולה לתלות במכה שבצוארה שפעמים שוחה את צוארה לפניה ונופל דם המכה שם משא"כ במכה על כתפה עכ"ל מ"מ אשמעינן דאפ"ה אם המכה בצוארה במקום שא"א לבא משם על שוקה כגון בצדדי הצואר טמאה ב"י : (לד) והכל לפי הענין ר"ל דפעמים שיש חזירין בעיר אפ"ה חוששין לכתמיהן ועיין בדרישה : (לה) אדום ושחור וכרכומי

שסן

חדושי הגהות

יג בגמרא איתא דרוקרת : יד דאין נראה לומר שבא שם מן החזירים ואיני יודע טעם לדבריהם עכ"ל ומסתברא דכל שיש שכונה לישראל בפ"ע הרי היא כעיר מיוחדת וכו' כצ"ל :

הא

וכרכומי לפי שדם שהיטתו אדום ודם איבריה שחור ודם בני מעיים כרכומי ופעמים שתולה במין אחד כמה מינין כגון שנמצא עליה מין א' שידוע שלא נתעסקה בו ונמצא למעלה מהחגור שודאי בא מעלמא ואם נמצאו עליה כמה מינין למטה מהחגור שהיתה ראויה לטמאות בהן אנו תולין כמו שאותו המין שלמעלה מהחגור בא מעלמא בלא ידיעתה כך באו עליה מעלמא גם המינין שלמטה מהחגור ור"ח מחמיר בזה שאין תולין מין בשאינו מינו ואפי' לדבריו אם המין שמהחגור ולמטה הוא מאותו המין שממנו ולמעלה תולין זה בזה כדפרישית לעיל ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כדברי ר"ח [יג] (לו) שתי נשים שנתעסקו בציפור אחד שאין בו דם אלא כסלע ונמצא על כל אחת כסלע יח שתיהן טמאות נתעסקה בכגרים ונמצא בה כגרים ועוד (לז) או ב' גריסין טמאה אע"פ שאם נתלה כגרים בעסק שנתעסקה לא ישאר בו כגרים ועוד שהוא שיעור כתם (לח) וכן אם נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה גרים ועוד טמא ואין צריך לומר נתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד (לט) והרשב"א טיהר בנתעסקה בכתמים בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד (מ) [יד] יט והרמב"ן טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא

ומ"ש ופעמים שתולה במין אחד כמה מינים כגון שנמצא עליה מין אחד שידוע שלא נתעסקה בו וכולי מבואר דהיינו לישנא קמא דרבא: ומ"ש נמצא למעלה מן החגור מוכרח הוא דאי נמצא למטה מן החגור כיון שהיא יודעת שלא נתעסקה באותו המין טמאה היא מפני אותו המין והיאך אפשר דתולין בו מינים אחרים כדי לטהרה אלא ודאי בנמצא למעלה מהחגור איירי דמשום מין אחד טהורה היא אפי' אין לה במה לתלות ומפני שאר מינים שנמצאו למטה מן החגור היה ראוי לטמאה אלא שאנו תולין דכמו שהכתם העליון אתיא מעלמא בלא ידיעתה כן באו הכתמים התחתונים. ומ"ש ור"ח מחמיר בזה וכו' הוא מ"ש הרא"ש שר"ח לא פירש לישנא קמא דרבא משום דסבר דאיכא דאמרי עיקר ומ"ש ואפי' לדבריו אם המין שמן החגור ולמטה הוא מאותו המין שממנו ולמעלה תולין זה בזה מבואר הוא בדברי הרא"ש שהבאתיו:

ומ"ש כדפרישית לעיל הוא מ"ש בסי' זה מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו ויודעת שלא נזדקרה טהורה ודע שהרשב"א פוסק גם כל"ק דרבא וכתב שכ"פ הר"א ז"ל ונראה מדברי הרשב"א דאינו גורס בלישנא בתרא איכא דאמרי ומש"ה משמע ליה דהני תרי מימרי לדברי הכל אמרינהו רבא והלכה כוותיה בתרוייהו דהא ליכא מאן דפליג עליה כלל ואינו מפרש מימרא קמא דרבא כדפירש"י אלא בענין אחר וז"ל נתעסקה שאני פי' כי קאמר רבא כגון שניתז עליה צבע אחד ולא חששו לבדוק שאר החלוק ולא הקפידה ולאחר מכאן מצאה עליה כתם אחר הרי זו טהורה מימר אמרינן כי היכי דלא הקפידה בכך ולא נזהרה כך לא נזהרה בשאר כתמים ולא הקפידה בהם ואני אומר נתעסקה ולאו אדעתה ובריית' בנתעסקה במין א' ולאחר שנתעסקה בדקה ומצאה בו כתם וכזו מודה ודאי רבא דאין תולין שחור באדום עכ"ל וז"ל בת"ה הקצר פעמים שתולה אפי' השחור באדום או בהיפך כילד הרי שניתז על בגדיה צבע אדום ולא הקפידה לבדוק את בגדיה כמה הוא ולאיזה מקום ניתז ולאחר זמן מצאתו עליה כתמים אחרים ואפי' שחורים הרי זו טהורה שאני אומר הואיל ולא הקפידה זו על הכתמים שנתעסקה בהם ושנתזו על בגדיה כך נתעסקה בכתמים אחרים ואינה זכורה לפי שאינה מקפדת עכ"ל:

אבל הרמב"ם לא הזכיר דין לישנא קמא דרבא וכתב ה"ה שגם הרמב"ן לא הזכירו וכתב הוא ז"ל שאיפשר שהטעם מפני שהם סוברים דלישנא בתרא פליגא אלישנא קמא ולפום לישנא בתרא מעולם לא אמר רבא לישנא קמא הילכך נקטינן כלישנא בתרא בלחוד עכ"ל ומאחר שרבינו חננאל והרמב"ם מסכימים דאין הלכה כלישנא קמא דרבא וכן נראה שהוא דעת הרא"ש משמע לי דהכי נקטינן ולא כהרשב"א והרא"ה ז"ל: שתי נשים שנתעסקו בציפור אחד שאין בו דם אלא כסלע וכו' ברייתא בפ' הרואה כתם (דף נח:):

ומ"ש ופעמים שתולה במין אחד כמה מינין וכו' ה"א פ' הרואה כתם ללישנא קמא דרבא: ומ"ש ור"ח מחמיר וכו' טעמו דמפרש דלישנא בתרא פליג אלישנא קמא וס"ל דאין תולין מין בשאינו מינו אא"כ דהכל הוא מין אחד. ומ"ש ואפי' לדבריו וכו' דבהא מודה ר"ח כדתניא לשם היו עליה טיפי דמים למטה וטיפי דמים למעלה תולה בעליון עד כגרים וכדכתב רבי' לעיל מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו וכו': שתי נשים שנתעסקו בציפור אחד וכו' ברייתא שם ונראה דאתא לאשמועינן אפילו היכא דלא נתעסקו בציפור כאחת אלא זו אחר זו ואם היתה נשאלת הראשונה היינו מטהרים אותה הואיל ונתעסקה אפ"ה כיון שבאין לשאול כאחת שתיהן טמאות והכי משמע בתוס' ע"ש ר"ת: נתעסקה בגרים וכו' שם בעיא דרבי ירמיה בנתעסקה בכגרים ונמצא בה כגרים ועוד דילמא אף בזו טמאה וכתב הרא"ש דה"ה דמיבעיא ליה בנמצא עליה ב' גריסין דילמא אף בזו טהורה כיון דאין ביתרון שיעור כתם וה"ה דהו"מ למיבעי בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד ופשטינן לחומרא מדתניא נתעסקה במועט אין תולין בו מרובה דבכל ענין טמאה ואף ע"ג דדחי לה לא סמכינן אדיחויא ואחריו נמשך רבינו שכתב דבכל שלש חלוקות אלו טמאה דבכל אלו קמיבעיא ליה לרבי ירמיה כיון דאין ביתרון שיעור כתם ופשטינן לחומרא אח"כ כתב ואע"ל נתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד כלומר דבהא לא קא מיבעיא ליה לרבי ירמיה דפשיטא ליה דטמאה מדינא ולא קשיא אם כן רבינו למה כתבה דיש לומר דהו"א שקול כגרים ליפור שדי בי מילעי זיל הכא ליכא זיל הכא ליכא שיעורא קמ"ל וכדאיתא להדיא בגמרא: ומ"ש והרשב"א טיהר בנתעסקה בכתמים בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד כ"כ בת"ה הקצר וטעמו מפורש בארוך דפסק בבעיא דרבי ירמיה לקולא ומביאו ב"י: **ומ"ש** והרמב"ן טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב' גריסין כך היתה הנוסחא לפני הב"י וכתב עליה וז"ל אומר אני שגם מדברי הרשב"א יש ללמוד כן שכתב נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד טהורה וכו' אבל כשיש שם ב' גריסין ועוד אפי' ת"ל שהיה שם דם מאכולת וכו' ולפיכך טמאה משמע דאינו מטמא בנתעסקה בפחות מכגרים עד שתמצא ב' גריסין ועוד וכל בציר מהכי טהורה ובכלל כגרים ועוד שטיהר הוא ונראה שילא להם ז"ל וכו'. עכ"ל ועל פי זה פסק בש"ע דאם נתעסקה בפחות

נתעסקה בכגרים ונמצא בה כגרים ועוד או ב' גריסין טמאה וכו' בסוף פרק הרואה כתם (נט.) בעי רבי ירמיה נתעסקה בכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד מהו ת"ש נתעסקה באדום אין תולה בו שחור במיעוט אין תולה בו מרובה ה"ד לאו כי האי גוונא לא כגון שנתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד אי הכי מאי למימרא מהו דתימא שקול כגרים ליפור שדי בי מילעי זיל הכא ליכא שיעורא זיל הכא ליכא שיעורא קמ"ל וכתב הרא"ש על בעיא זו וה"ה אם נמצא עליה כב' גריסין מיבעיא ליה כיון דאין ביתרון שיעור כתם והאי דנקט כגרים ועוד משום דאפילו בהא מספקא דלמא טמאה וה"ה דהו"מ למיבעיא נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד ולא איפשיטא ויראה לחומרא כפשטא דברייתא דמועט אין תולין בו מרובה ואע"ג דדחי ליה האי דיחויא דחיקא הוא דמילתא דפשיטא הוא דלא שדינן דם לפור בי מילעי ולא הוה צריך למתנייה עכ"ל אבל הרמב"ם פסקה לקולא שכתב בפ"ט נתעסקה בדם שא"א שיהיה ממנו כתם אלא כגרים ונמצא עליה כב' גריסין ה"ז תולה כגרים בדם שנתעסקה בו וכגרים במאכולת נמצא הכתם יותר מכשני גריסין טמאה וכתב ה"ה שיש שפסקו כן. והרשב"א כתב בת"ה הארוך מועט ומרובה שאמרנו לא שיהא המרובה מרובה מעט מן הכתם שנתעסקה בו וכגון שנתעסקה בפחות מכגרים ועוד ונמצא עליה גרים ועוד אלא בנתעסקה כגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד אבל כשנתעסקה כגרים ונמצא עליה כגרים ועוד מיבעיא בעי לה רבי ירמיה ואתיא לאיפשטא מהא דקתני נתעסקה במועט אין תולין בו מרובה ואמרינן מאי לאו בכה"ג ודחינן לא כגון שנתעסקה בגרים ונמצא עליה כשני גריסין ועוד וקמ"ל דלא אמרינן שקול כגרים דם לפור שדי בי מילעי דכולי האי לא מקילינן ופסק הר"מ לקולא וכדדחינן בגמרא ומיהו לכאורה הוה משמע דאפילו לא נמצא עליה אלא כגרים וע"ד טמאה ואף על גב דכתמים דרבנן הכא אזלינן לחומרא כפשטא דברייתא ואשינויא לא ניקום ונסמוך עכ"ל וז"ל בת"ה הקצר אף על פי שהאשה תולה בעסק כתמים אינה תולה את המרובה במועט כילד שתי נשים שנתעסקו בציפור אחד וכו' וכן האשה שנתעסקה בכגרים ונמצא עליה כשני גריסין ועוד טמאה נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד טהורה שאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא וכבר היה שם דם מאכולת שנצטרף עליו עד שחזרה ליתר מכגרים אבל כשיש שם ב' גריסין ועוד אפילו ת"ל שהיה דם מאכולת כבר ביארנו שאין דם מאכולת מגיע ליתר מכגרים ועסק כתם זה שנתעסקה בו לא היה יותר מכגרים א"כ ועוד זה מהיכן בא לפיכך טמאה ע"כ. ומשמע לי שהוא פוסק בעיא דרבי ירמיה וסובר דאף על גב דבעי רבי ירמיה נתעסק כגרים לדידן דפשיטא לן דטהורה אפילו בנתעסקה בפחות מכגרים מטהרים דהא טעמא דשאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא ונצטרף עמו דם מאכולת שייך בין בנתעסקה בכגרים בין בנתעסקה בפחות מכגרים ולפיכך כתב לטהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה גרים ועוד ומשם נלמוד דכ"ש לנתעסקה בכגרים וכן צריך לפרש דבריו בת"ה הארוך שכתב מועט ומרובה שאמרנו לא שיהא המרובה מרובה מעט מן הכתם שנתעסקה בו וכגון שנתעסקה בפחות מכגרים ועוד ונמצא עליה גרים ועוד אלא כשנתעסקה כגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד וכ"ש כשנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד דטמאה ובכה"ג הוי מועט ומרובה שאמרנו אבל כשנתעסקה כגרים ונמצא עליה כגרים ועוד מיבעיא בעי לה רב ירמיה ופסק הר"ס לקולא ואף על פי שלכאורה היה נראה לפסקה לחומרא מכל מקום על פסק הר"ס יש לסמוך וכיון דפשיטא לן בנתעסקה כגרים ונמצא עליה כגרים ועוד דטהורה מינה נשמע דה"ה לנתעסקה בפחות מכגרים דחד טעמא שייך כדפרישית: **והשתא** מ"ש רבינו נתעסקה בכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד טמאה היינו בעיא דרבי ירמיה ופסקה לחומרא כדעת הרא"ש לאפוקי מהרמב"ם והרשב"א שפסקוה לקולא: ומ"ש או כשני גריסין טמאה לא היה צריך לכתבו דכ"ש הוא מכגרים ועוד אלא משום דהרמב"ן טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב' גריסין כתב דהיכא דנתעסקה בכגרים דין נמצא עליה ב' גריסין ודין נמצא עליה כגרים ועוד שוים: ומ"ש וכן אם נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד טמאה אף על גב דבק"ו אתי מנתעסקה בכגרים דמטמינן בנמצא כגרים ועוד מכל מקום כתבו רבינו לאפוקי מהרשב"א שטיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד ומ"ש ואע"ל נתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב' גריסין ועוד זה פשוט דאפילו הרמב"ם והרשב"א מטמו בה כמו שנתבאר בסמוך ומ"ש והרשב"א טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד מבואר הטעם בדבריו שכתבתי ומ"ש והרמב"ן טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב' גריסין אומר אני שגם מדברי הרשב"א יש ללמוד כן שכתב נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים

פרישה

שכן מראות טמאות כמ"ש לעיל ר"ס קפ"ג: (לו) שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד כו' וקמ"ל דלא אמרינן דכל אחד יתלה כתם כסלע שנמצא בה בדם הציפור ויהיו שניהן טהורים ועד"ר: (לז) או שני גריסין טמאה אף ע"ג דכל שכן הוא כתבה משום הרמב"ן שבסמוך ב"י ועיין מ"ש בסמוך ישוב אחר: (לח) וכן אם נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא כו' ג"ז כ"ש הוא מעסוקה כגרים אפ"ה כתבה משום הרשב"א: (לט) והרשב"א טיהר בנתעסקה בכתמים בפחות מכגרים כו' ומכל שכן שמטהר בנתעסקה כגרים ונמצא בה כגרים ועוד: (מ) והרמב"ן טיהר בנתעסקה בכתמים כגרים ונמצא עליה שני גריסין שגרים אחד תולה בעסק והשני בכינה וב"י גורס בנתעסקה בפחות מגרים ואפי' הכי טהור בשני גריסין דשדי דם ציפור באמצע זיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא ותולין הכל בכינה אבל גם הוא מודה בעוסק אפי' כגרים ונמצא כתם כשני גריסין ועוד דטמא (ובזה מיושב מה שהקשה רש"ל על מ"ש רבינו ואע"ל נתעסקה בכגרים וקשה לי

דרישה

א"ר נחמן דרוקדת כפיר שיש בה חזירין דמי ואין חוששין לכתמיהן ופירוש דרוקדת שהיו טבחים סרבה ואשפות ושקלים מצויין בה א"כ אף אנו נאמר דעיר דאין שרצין ושקצין מוצלין בשוק שינכרו בהם החזירין אף ע"פ שיש בה חזירין חוששין בה לכתמיהן: [יג] שתי נשים שנתעסקו בציפור כו' א"ל דנתלה חצי סלע מכל א' בציפור והחצי השני מכל א' בכינה דהא לא ידעינן אם הסלע אינו יותר משני גריסין וק"ל. וגם א"ל דליחש לא מסלק הכא בין באו לישאל בפעם אחת או בזה אחר זה משום דלא מקילין בזה כ"א במיעוט דרבנן אם כבר ביטל או בב' קדרות לעיל בסימן קי"א ויש בא' כדי לבטל משא"כ הכא דראיית דם גמורה הוי מדאורייתא וגם י"ל דשאני בנכבר שלא נכנס אלא בבית אחד והשני בודאי אין לספק בו וכן בשני קדרות דלא נפל האיסור אלא לא' מהן משא"כ הכא דאיכא למימר דמהציפור בא על כל אחד כחצי סלע והחצי השנייה היא דם מקורה דכל אחד ועיין בתוס' בריש מסכת נדה: [יד] והרמב"ן טיהר בנתעסקה כו' עיין בב"י

חדושי הגהות

יח הב"ח דלא מחלק כאן בין באו בבת אחת לבזה אחר זה (עיין פסחים י.) עיין בט"ז א"ק י"ז: יט הב"ח כתב שט"ס הוא וצ"ל והרמב"ם טיהר וכו' ושכן מצא בקצת נוסחאות. ע"ש שהאריך עוד בהבנת דברים אלו: צ"ל

ונמצא עליה ב׳ גריסין וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה (מא) מצאה עליה כב׳ גריסין וכינה מעוכה בה טהורה שהגרים האחד ודאי מבינה המעוכה בה ובגרים הב׳ אנו תולין אותו בכינה אחרת כיון שאין בו כגרים ועוד והיכא שהרגה פשפש שאנו תולין בו עד כתורמוס הזר שיעור כתורמוס לשיעור הגרים לכל הדינין שאמרנו (מב) ויש אומרים שעכשיו אין תולין כתם בשום דבר שאין אנו תולין אלא בדומה לו ואין אנו בקיאין במראה דמים ולא נהירא (מג) וגדולה מזו כתב הרמב״ן שאינה צריכה להקיף הכתם לדבר שהיא תולה בו אלא תולה מן הסתם עד שתדע שזה שחור וזה אדום

בפחות מכגרים ונמצא עליה כב׳ גריסין טהורה וסרי ליה מאריה דליכא למ״ד דמטהר בהא כיון דאיכא ביתרון שיעור כתם דמ״ש זו מאם נתעסקה בכגרים ונמצא עליה כב׳ גריסין ועוד דכתב גם הוא דטמאה וכדאיתא להדיא בגמרא דלא אמרינן שדי דם ליפור בי מלעי ולמה יגרע נתעסקה בפחות מכגרים ונמצאו עליה ב׳ גריסין דנימא בזו שדי דם ליפור בי מלעי הלא בערך שוה דבין בזו ובין בזו איכא ביתרון שיעור כתם ומ״ש הב״י עוד דגם מדברי הרשב״א יש ללמוד כך הוא דבר תמוה שהרי הרשב״א כתב וז״ל וכן האשה שנתעסקה בכגרים ונמצא עליה כב׳ גריסין ועוד ה״ז טמאה נתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד טהורה שאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא וכבר היה שם דם מאכולת שנצטרף אליו ליתר מכגרים אבל כשיש שם ב׳ גריסין ועוד אפי׳ את״ל שהיה שם מאכולת כבר ביארנו שאין דם מאכולת זה מגיע ליתר מגרים ועסק כתם זה שנתעסקה בו לא היה יתר מכגרים א״כ ועוד זה מהיכן בא ולפיכך טמא עכ״ל והוא ז״ל הבין דמ״ש הגג בשיש שם ב׳ גריסין וכו׳ הוא מקושר עם מ״ש נתעסקה בפחות מכגרים כו׳ ומחלק בנתעסקה בפחות מגרים בין נמצא עליה כגרים ועוד ובין נמצאו עליה כב׳ גריסין ועוד ואינה טמאה אלא בנמצא עליה כב׳ גריסין ועוד אבל בדלא נמצא עליה אלא כב׳ גריסין טהורה אע״פ שלא נתעסקה אלא בפחות מכגרים ותימה על הבנה זו הלא הרשב״א אמר בסוף דבריו אלא ועסק כתם זה שנתעסקה בו לא היה יתר מכגרים א״כ מבואר דאין דבריו אלו אלא בנתעסקה בכגרים לא בפחות מכגרים אבל הדבר פשוט דמ״ש הרשב״א אבל כשיש שם ב׳ גריסין וכו׳ הוא חוזר אמ״ש בתחילת דבריו היכי דנתעסקה בכגרים ונמצא כב׳ גריסין ועוד דטמאה וקאמר השתא לבאר טעמו של איסור זה דהא דלא תלינן בזו ג״כ דהיתרון הוא בא מדם של מאכולת כי היכי דתלינן בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד דשאני הכא דאפי׳ את״ל שהיה שם מאכולת איננו מגיע אלא לכגרים ועסק כתם זה נמי לא היה אלא כגרים א״כ ועוד זה מהיכן בא ולפיכך טמאה ולפי זה ה״ה בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב׳ גריסין נמי טמאה דהערך שוה דבשניהם איכא ביתרון שיעור כתם ולא אמרינן שדי דם ליפור בי מילעי וכו׳ וכדפי׳ ומ״ש בנוסחאות רבינו והרמב״ם טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה ב׳ גריסין אין ספק שהוא טעות סופרים אלא הנוסחא האמיתית היא והרמב״ם טיהר בנתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב׳ גריסין שכ״כ להדיא בפ״ט דביאה וכן נמצא במקצת ספרי רבינו בדפוסים ואע״פ דגם מדברי הרשב״א נראה כן שהרי לא כתב דטמאה אלא בנתעסקה בכגרים ונמצא עליה כב׳ גריסין ועוד ומטעם דכתב דאפי׳ תלינן היתרון במאכולת אכתי ועוד זה מהיכן הוא בא א״כ לפי זה בנתעסקה בכגרים ונמצא כב׳ גריסין כיון דאין ביתרון שיעור כתם תלינן לקולא שהוא דם מאכולת מ״מ כיון שלא כתב הרשב״א בפירוש דטהורה אלא בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה כגרים ועוד כתב כך על שמו והרמב״ם שכתב בפי׳ דטהורה בנתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב׳ גריסין כתב כך ג״כ על שמו : **מצאה** עליה כב׳ גריסין וכינה מעוכה בו וכו׳ בפרק הרואה כתם איתמר נמצא עליה כגרים ועוד ואותו ועוד רצופה בו מאכולת רבי חנינא אמר טמאה ר׳ ינאי אמר טהורה וכתב הרא״ש דה״ה נמצא עליה שני גריסין לרבי ינאי טהורה כיון דכי מדלית כגרים של המאכולת לא נשאר בו כגרים ועוד והא דנקט כגרים ועוד לרבותא דר׳ חנינא נקטיה דאפי׳ בהא מטמא והלכתא כרבי ינאי דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכ״ש בכתמים עכ״ל ואחריו נמשך רבינו שכתב מצאה עליה כב׳ גריסין וכו׳ דלרבי ינאי טהורה בכל ענין כשלא נשאר ביתרון שיעור כתם ולכן כתב רבינו דין זה כאן לאחר שכתב דין נתעסקה בכתמים מפני שבין בזו ובין בזו תלינן לקולא כשאין ביתרון שיעור כתם . וכ״כ הרשב״א דינים אלו סמוכין : **ומ״ש** וי״א שעכשיו אין תולין בכתם וכו׳ ולא נהירא וגדולה מזו כתב הרמב״ן וכו׳ נראה דרבינו הכי קאמר דאף לדעת י״א שאין תולין אלא בדומה לו ואין אנו בקיאין במראה דמים הא ודאי אף על פי שאין אנו בקיאים במראות דמים טמאים וטהורים בשני דמים שהן לפניו יכול להבחין אם הם שוים או משונין במראיתו וא״כ שפיר תוכל להבחין בכתמים שנתעסקה בהן או בדם ליפור ובהמה אם הוא דומה לכתם שמצאה אם לאו וכדכתב הרא״ש הביאו רבינו בסימן קפ״ז ולכן אמר רבינו ולא נהירא א״כ אמר וגדולה מזו כתב הרמב״ן וכו׳ כלומר דאף הרמב״ן שכתב גבי רואה דם מחמת תשמיש ויש לה מכה ברחם דהאידנא אין תולין במכתה משום דאין אנו בקיאין והביאו רבינו בסימן קפ״ז והיינו כסברת י״א כאן גבי כתם אפ״ה מיקל גבי כתם וכתב דא״ל להקיף משום דבכתמים הקילו

כגרים ועוד טהורה וכו׳ אבל כשיש שם ב׳ גריסין ועוד אפי׳ ת״ל שהיה שם דם מאכולת וכו׳ ולפיכך טמאה משמע דאינו מטמא בנתעסקה בפחות מכגרים עד שתמצא ב׳ גריסין ועוד וכל בציר מהכי טהורה ובכלל כגרים ועוד שטיהר הוא ונראה שיצא להם ז״ל זה מפני שהם פוסקים בעיא דרבי ירמיה לקולא וכדדחי ליה דכי מטמאה ברייתא בנתעסקה בכגרים ונמצא עליה ב׳ גריסין ועוד ת״ד שקול כגרים ליפור שדי בי מילעי וכו׳ ומשמע להו דדוקא בנמצא עליה ב׳ גריסין ועוד הוא דלא אמרינן שקול דם לפור שדי בי מילעי אבל בפחות מכאן כגון שלא נמצאו אלא שני גריסין אמרינן שקול דם לפור שדי באמצע הילכך אפי׳ נתעסקה בפחות מכגרים ונמצאו עליה ב׳ גריסין אמרי׳ שקול דם העסק שדי בי מילעי וזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא אבל בשנמצא עליה ב׳ גריסין ועוד אשמעינן ברייתא דאפי׳ נתעסקה בכגרים לא אמרי׳ שדי בי מילעי כך נ״ל לדעתם ז״ל :

כתב הרשב״א בת״ה הארוך על לישנא קמא ב דרבה דאמר נתעסקה במין א׳ תולה בו כמה מינים הא דקתני במועט אין תולה במרובה דוקא ביודעת בבירור שנתעסקה במין מועט מן הכתם הנמצא אבל כשאינה יודעת בבירור תולה בו כל כתם באיזה שיעור שיהיה דכתמים דרבנן והולכין בו להקל כא וכ״כ הוא ז״ל עכ״ל ואע״פ שכתבתי בסמוך שר״ח והרמב״ם והרא״ש פסקו שאין הלכה כלישנא קמא דרבה מ״מ בדין זה נ״ל דאינהו נמי מודו ביה כיון שאינה יודעת בבירור כמה היה : כתב הראב״ד בספר בעלי הנפש מה שאמרנו היה עליה מין א׳ תולה בו כמה מינים הרי היא תולה בו אפי׳ שיעור מרובה לפי שאינה תולה בגוף אותו המין אלא שאנו עושים אותו חלוק כמי שאינו בדוק הלכך תולין בו כמה ולא אמרו כגרים ועוד אלא לענין מאכולת ואפי׳ כמה גריסין בחלוק אחד תולין הואיל ואין יותר מכגרים במקום א׳ והיינו טיפין טיפין דתניא בברייתא כתם ארוך מצטרף פי׳ ליותר מכגרים טיפין טיפין אין מצטרפין ולא עוד אלא אם יש בחלוק כגרים ולמטה ממנו אפי׳ יותר מגרים הרי הוא תולה את התחתון בעליון דתניא בתוספתא ומייתי לה בגמרא היו עליה ב׳ כתמים א׳ למעלה וא׳ למטה אע״פ שהתחתון גדול והעליון קטן ה״ז תולה את התחתון בעליון עד כגרים שאני אומר ממקום שבא העליון בא התחתון ואקשינן מינה למ״ד כגרים עצמו תולה ואמרינן מאי לאו כגרים ולמטה ושני לא כגרים ולמעלה כלומר האי כגרים אעליון קאי אבל התחתון אפי׳ יותר מכגרים עכ״ל :

מצאה עליה כב׳ גריסין וכינה מעוכה בה טהורה וכו׳ בפרק הרואה כתם (נט .) איתמר נמצא עליה כגרים ועוד כב אותו ועוד רצופה בו מאכולת רבי חנינא אמר טמאה רבי ינאי אמר טהורה משום דכיון דרצופה מאכולת מוכחא מילתא דהאי ועוד דם מאכולת הוא פש ליה כגרים כיון דבעלמא תלינן ה״נ תלינן ופסק הרמב״ם כר׳ חנינא והרא״ש כתב יראה דה״ה ב׳ גריסין לר׳ ינאי טהורה כיון דכי מדלית כגרים של המאכולת לא נשאר בו כגרים ועוד כג הא דנקט כגרים ועוד לרבותא דרבי חנינא נקטיה דאפי׳ בהא מטמא והלכתא כר׳ ינאי דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכ״ש בכתמים עכ״ל וכתב ה״ה שגם הרמב״ן והרשב״א פסקו כר׳ ינאי משום דכל דדרבנן הלך אחר המיקל :

ודע שאע״פ שכתב רבינו דין זה סמוך לנתעסקה בכתמים הכא בשלא נתעסקה בכתמים עסקינן ואין אנו באים לתלות אלא במאכולת הרצופה שם ודבר פשוט הוא : והיכא שהרגה פשפש שאנו תולין בו עד כתורמוס חזר שיעור התורמוס לשיעור הגרים לכל הדינים שאמרנו למעלה כ״כ הרשב״א בת״ה ופשוט הוא : יש אומרים שעכשיו אין תולין כתם משום דבר וכו׳ ולא נהירא כ״כ הרשב״א בת״ה הקצר :

ומ״ש וגדולה מזו כתב הרמב״ן שאינה צריכה להקיף הכתם וכו׳ גם ה״ה כ׳ סברת הרמב״ן בשמו ודברים אלו מבוארים יפה בשרש וטעמם בת״ה הארוך ואילו היה ביד רבינו הספר ההוא לא היה כותב וגדולה מזו כתב הרמב״ן דהרשב״א גופיה נמי קאמר הכי וגם אינה גדולה מזו אלא היא היא שהרי כתב שם בתחלת שער ד׳ וז״ל עכשיו שאין אנו רואין דמים יש מי שאומר כשם שאין רואין דמים כך אין תולין בכתמים שאין תולין אלא במה שדומה לו וכיון שאין אנו בקיאים במראות איך נדון מהדומה לו כדי שנתלה בו וסומכין על זה דאמרינן בפרק כל היד (יט :) גבי אי זהו אדום כדם (מכה) מאי כדם המכה אמר רב יהודה אמר שמואל כדם שור שחור זעירי אמר רבי חנינא כדם מאכולת של ראש איתיביה הרגה מאכולת הרי זו תולה בה מאי לאו דכולי גופא לא דרישא ואמרינן נמי התם א״ר אבהו כדם אצבע קטנה שנגפה וחיתה וחזרה ונגפה ולא של כל אדם אלא של בחור שלא נשא אשה ואקשינן והא רבנן אמרי תולה בבנה ובבעלה בשלמא בנה משכחת לה אלא בעלה היכי משכחת לה ומשני כגון כד בחור שנשא אשה אלמא אין תולין אא״כ דומה לו ולאו מילתא היא דהתם ה״ט משום דקס״ד דמתני׳ תולה כל כתם במאכולת או בבנה ובבעלה קאמר ואפי׳ כתם אדום שבאדומים ומש״ה אקשינן אם איתא דאדום אינו דומה למאכולת של גוף אם הרגה מאכולת של גוף היאך תולה בו אדום שבאדומים שאינו דומה לו וכן היאך תולה אותו בבעלה שדמו אינו אדום כל כך אבל מי שאינה יודעת בדמיונות או שהלך מראה הדם והצבע שנתעסקה בו מכנגד עיניה תולה בו כל כתמיה לכ״ע אא״כ ברור שאינו דומה כגון שהכתם אדום והיא לא נתעסקה אלא בשחור אי נמי שנתעסקה בדבר מועט והכתם מרובה וכיוצא בזה הא בענין אחר תולה לעולם מן הסתם שהכתמים דרבנן הם ולא אמרו בדבר להחמיר אלא להקל ותדע לך שאותה אשה שבאת לפני רבי עקיבא ואמרה לו ראיתי כתם אמר לה שמא מכה יש לך והיא יכולה להתגלע ולהוציא דם אמרה לו הן וטהרה ר״ע כדאיתא במתניתין פרק הרואה ולא הצריכה להביא הכתם לפניו ולגלע המכה ולהוציא דם אלמא תולין מן הסתם כמו שאמרנו וכן דעת ה״ר אברהם ורבותינו הצרפתים

דרישה

בב״י שכתב דגם מדברי הרשב״א יש לדקדק שס״ל הכי שהרי **כתב** דוקא במצאה שני גריסין ועוד שהיא טמאה כו׳ ע״ש ודבריו דב״י אינן נראין דהא כתב הרשב״א בהדיא דמטהרין לא משום דשדינן דם העסק בי מלעי אלא משום דאמרינן דיותר מדמי העסק בא מהכינה וא״כ בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא עליה שני גריסין דהוא כגרים ועוד יותר מדמי העסק תו אין לתלות בכינה דאין דם הכינה כ״כ . עוד כתב ב״י וגורס והרמב״ן טיהר בנתעסקה בפחות מכגרים ונמצא כו׳ והא דאצטריך רבינו לכתוב בסמוך דין דמצאה כשני גריסין וכינה מעוכה בה דטהורה ולא סגי בהא דכתב כאן דתולין להקל בנמצא כתם כשני גריסין אפי׳ נתעסקה בפחות מגרים משום דשאני התם בכינה מעוכה דצריכין לתלות בב׳ כינות מלא האחד דלפנינו שמעוכה בה והא׳ עברה ונפלה לה ובזה לא אמרינן בעלמא לתלות בשני כינים ומה״ט איכא מ״ד בגמ׳ דאמר דטמאה קמ״ל דקי״ל כאותך מ״ד דמעוכה דהכינה שהיא לפנינו כאילו היה מעסק אחר וליכא לספוקי אלא בחד כינה ובחד כינה תולין ובלא״ה לק״מ דבדין דנמצא כינה מעוכה כ״ע מודו אפי׳ סברא קמייתא דטימא בשני גריסין ומש״ה דייק רבינו וכתב בסמוך שהגרים האחד ודאי מכינה כו׳ לשון ודאי קדייק הכי וק״ל . ומ״ש ב״י דמ״ש או שני גריסין משם הרמב״ן כתבה וכן מ״ש אם נתעסקה פחות מגרים כו׳ משם הרשב״א כתבה נלע״ד דשני תירוצים הללו הם דמוקים גם בש״ע דלא כתב שם ל׳ הרמב״ן ורשב״א וכתבה בל׳ זה ולכאורה היה נלע״ד דמש״ה כתב רבינו משום דיש לחלק ולומר הסברא

פרישה

לי פשיטא עכ״ל אלא כדי להשמיענו דבזה אף הרמב״ן מודה עכ״ל) ולא אמרינן שדי דם העסק בי מלעי והכי מוכח מסוגיא והטעם נ״ל משום דכגרים ועוד שם כתם עליו ועיין בדרישה :

(מא) מצאה עליה כשני גריסין כו׳ הכא מיירי בלא נתעסקה בכתמים ופשוט הוא ב״י :

(מב) וי״א דעכשיו אין תולין משום שאין תולין אלא בדומה ק״ק הא כתב לעיל בסמוך וי״ל אבל אדום באדום אפי׳ אין דומה לו ממש תולין בו ובזה אין טועין גם בזמן הזה :

(מג) וגדולה מזו כתב הרמב״ן שא״צ להקיף כו׳ נראה דדוקא בכתם היקל הרמב״ן משא״כ בדם עצמו וכמ״ש לעיל סימן קפ״ז דהממ״ר ע״ש ואין להקשות למה הוצרך רבינו לכתוב וגדולה מזו כתב הרמב״ן הא רבינו היקל יותר בסימן קפ״ז דכתב דאפי׳ בראתה דם תולין מסתמא במכה ע״ש וי״ל דהיינו דוקא כשאין שניהן לפניהן אבל דם מכתה ודם ראייתה שלפנינו כתב שם דצריכין להקיף ולבדוק אם הן שוין משא״כ הכא בכתם דס״ל להרמב״ן דאפי׳ לפנינו א״צ להקיף וק״ל :

תעביר

חידושי הגהות

ב צ״ל דרבא : כא וכ״כ הר״א ז״ל : כב ואותו ועוד : כג והא דנקט : כד בגמרא איתא כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה וכו׳ והכל עולה למכוון אחד :

אדום. כתב הרשב"א יש מי שהורה שאין אשה חוששת משום כתם עד שתדע בבירור שהוא דם וכיצד היא עושה (מד) תעבור עליו שבעה סמנין אם עבר ה"ז דם ואם עמד ה"ז צבע ואינה חוששת לו ואין ראוי לסמוך על זה אלא חוששת לו מן הסתם אבל אם העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר ודאי טהורה היא שאין לך דם שאינו עובר ע"י שבעה סמנין והוא שהעבירתו כסדרן ע"כ והרמב"ן כתב שאין לסמוך ע"י בדיקת סמנין לומר שהוא צבע להתירה לבעלה (מה) שלא הוזכרו בדיקת סמנין אלא לטהרות כה אבל לבעלה אע"פ שלא עבר ע"י שבעה סמנין חיישינן שמא דם הוא ואסורה לבעלה ע"כ: (מו) **האשה** [טו] שהיתה עוסקת במלאכתה ונמצא דם במקום שעברה תחזור להתעסק כמו שעשתה (מז) אם יזדמן שתעבור על המקום שנמצא בו הדם טמאה ואם לאו טהורה בדקה עצמה בעד הבדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא [טז] או שהניחתו

ב"י

בארפתים ז"ל עכ"ל: **כתב** הרשב"א יש מי שהורה שאין האשה חוששת משום כתם עד שתדע בבירור שהוא דם וכו' ואין ראוי לסמוך על זה אלא חוששת לו מן הסתם וכו' כל זה בת"ה הקצר וז"ל בארוך כתב הרמב"ם שאינה חוששת לכתם עד שיודע שהוא דם דתנן בפרק האשה (סא:) שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין ומי רגלים שהחמיצו ונתר ובורית קימוניא ואשלג העביר עליו ז' סמנים ולא עבר הרי זה צבע וסובר הרב דלענין בעלה נשנית משנה זו ולומר שאינה חוששת עד שתעביר עליו שבעה סמנים ועבר ובאמת אם העביר עליו ולא עבר מסתברא דטהורה לביתה דאפילו לגבי טהרות ה"ז צבע כ"ש לבעלה דכתמים דרבנן אבל סתמא ודאי נראה דטמאה לבעלה בלא העברת סמנים והכא לטהרות שנינו ועוד נ"ל דאפי' תאמר לבעלה שנינו לא כ"מ תידי דהא מדקתני ז' סמנין מעבירין על הכתם אלמא אינה טהורה עד שתעביר עליו ז' סמנין ואינו עובר וכן בדין דכיון דעריב ותני בעלה וטהרות אלמא בעלה כטהרות ואילו לגבי טהרות ע"כ כל שלא העביר טהרותיו טמאות מספק כדמשמע בגמרא וכיון שכן כל שלא העביר חוששת אפי' לבעלה ואם עבר הרי זו בחזקת דם וטמאה ואם לא עבר ודאי בחזקת צבע היא וטהורה והרמב"ן פירש משנתינו לענין טהרות ויפה פירש עכ"ל וז"ל הרמב"ם בפ"ט כל כתם שנמצא על הבגד שאין לו במה יתלה אין מטמא עד שיודע שהוא דם ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע אדום מעבירין עליו ז' סמנים אלו על הסדן אם עבר או כהה עינו ה"ז כתם דם וטמאה ואם עמד כמות שהוא ה"ז צבע וטהורה וכתב ה"ה דעת רבינו לפי הנ"ל הוא שאם האשה מוצאה כתם וברור הדבר שהוא דם טמאה ואם הדבר מסופק אם הוא דם או צבע מעברת עליו ז' סמנים ואם עמד בעינו ה"ז צבע וטהורה ואם אינה מעברת עליו ודאי טמאה מספק שאין זה ספק של דבריהם דהולכים בו להקל שהרי כבר אנו יכולים לעמוד על עקרו של דבר בבדיקה וזה נראה לי ברור בדעת רבינו דכל שאינה בודקת בסמנין הרי היא טמאה והבגד טמא. ומ"ש אינו מטמא עד שיודע שהוא דם ר"ל שאינו מטמא טומאה ודאית שלא יהא לה בדיקה שאם היה דעתו לומר שכל שנסתפק הדבר ולא בדק בסמנים טהורה הול"ל נסתפק להם שהוא דם או צבע אדום טהורה ואם העבירו שבעה סמנין ועבר או כהה ה"ז דם וטמאה וכן מתבאר בדבריו פ"ד מהל' מטמאי משכב בדין טומאת הבגד דכל שאינה מעברת הסמנים טמא והרשב"א הסכים לזה בפסקי הלכותיו שכל שנסתפק הדבר והעבירו עליו הסמנין הרי זו טהורה אפילו לבעלה אלא שהוא ז"ל הבין דברי רבינו בדרך אחרת לומר שדעת רבינו לומר דכל שלא בדקה בסמנין אינה חוששת מספק וכן חשב הר"א בכוונת רבינו וכתב בהשגות אינו מטמא עד שיודעת שהוא דם א"א זה אינו אלא אף הבגד מטמא עד שיודע שהוא צבע ע"י הבדיקה ע"כ עוד כתוב שם ואם עמד כמות שהוא ה"ז צבע וטהורה א"א טעה בזה שאין זו הבדיקה לטהר האשה אלא לטהר הבגד וכן דעת הרמב"ן כדבריו שאין בדיקת הסמנים דבר ברי לטהר את האשה לבעלה ולא הוזכרו בתלמוד אלא לענין מגע ע"כ וכבר כתבתי שדעת הרשב"א מסכמת בזה לדברי רבינו שכל שהעבירו עליו סמנין ועמד כמות שהוא הרי זו טהורה לבעלה וכן נ"ל עיקר עכ"ל ה"ה ז"ל ובאמת שמה שפירש בדברי הרמב"ם הוא נכון וברור ולפ"ז אין מחלוקת בין הפוסקים לענין הדין דלכ"ע אם הוא מסופק אם כתם זה דם או צבע טמאה מספק אפילו לא העביר עליו סמנין מיהו היכא דהעביר עליו סמנים ועמד כמות שהוא בהא איכא פלוגתא דלהרמב"ן טמאה לבעלה ולהרמב"ם והרשב"א וה"ה טהורה. ענין העברת ז' סמנים הללו מבואר בגמרא (שם) פרק האשה ובדברי הרמב"ם פ"ט מהא"ב וקצת משמותם לא נתברר לנו עכשיו מה הם הלכך לדידן נפל ענין העברת שבעה סמנים בבירא:

האשה שהיתה עוסקת במלאכתה ונמצא דם במקום שעברה וכו' בפרק הרואה כתם (נח.) ההיא אתתא דאשתכח לה דמא במשתיתא אתאי לקמיה דרבי ינאי א"ל תיזיל ותיתי. ופירש"י במשתיתא. שהיתה מסכת טווי לארוג ונמצא דם על השתי: תיזיל ותיתי. כדרך שעשתה עד עכשיו שהלכה ושבה אי מתרמי שהטווי המוסיף שקורין אורדי"ד בא בין רגליה כנגד אותו מקום טמאה וכתב הרשב"א בת"ה דהא דטמאה דוקא שנמצא הדם על דבר שהיה בדוק לה מתחלה ופשוט הוא ממ"ש רבינו לקמן בסימן זה (ו):

בדקה עצמה בעד הבדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא וכו' עד והוא משוך טמאה הכל מדברי הרשב"א בת"ה הקצר וטעמו מדתנן בפרק כל היד (דף יד.) נמצא על עד שלו טמאים וחייבים בקרבן נמצא על שלה אותיום טמאים וחייבים בקרבן נמצא על שלה לאחר זמן טמאים מספק ופטורים מן

ב"ח

הקילו חכמים טפי והכי נקטינן: **כתב** הרשב"א יש מי שהורה וכו'. כ"כ בת"ה הקצר ובארוך מבואר דעל הרמב"ם אמרו שכתב בספ"ט וז"ל כתם שנמצא על הבגד שאין לה במה יתלה אין מטמא עד שיודע שהוא דם ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע אדום מעבירין עליו שבע סמנין וכו' ונראה לפי זה דדעת הרמב"ם דלא תקנו חכמים דהאשה טמאה משום כתם לבעלה אלא אם כן יודעת בבירור שהוא דם ואין לה במה לתלות ואם נסתפק לה אם הוא דם או צבע אינה חוששת ושריא לבעלה מיהו ודאי היכא דאפשר לה לברורי אם הוא דם או צבע אין זה נקרא ספק ואסורה לבעלה עד שיתברר לה ע"י העברת ז' סמנים אם עבר ה"ז דם ואסורה לבעלה ואם לא עבר ה"ז צבע אלא דהיכא דלא אפשר לה לברורי כגון שאין כאן מי שבקי בכך ובשמותיהן אינה חוששת לכתמים ומותרת לבעלה והשיג עליו הרשב"א דאפי' מן הסתם דלא ידעינן אי דם הוא אם צבע וא"א לברורי נמי אסור לבעלה גם הראב"ד הבין כך מדברי הרמב"ם כמו שהבין הרשב"א והשיג עליו אבל הרב המגיד הליץ בעד הרמב"ם שגם הוא סובר דכל שאינה בודקת בסמנין ה"ה טמאה לבעלה והאריך ומביאו ב"י: ומ"ש והרמב"ם כתב שאין לסמוך וכו' איכא למידק הלא בפ"ק דנדה גבי בדיקה תחלה קאמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא אשה עסוקה בטהרות וכו' אלמא דהחמירו יותר בטהרות וכדלעיל בסימן קפ"ו וי"ל דאין זה אלא בבאה לעסוק בטהרות להבא התם הוא דהחמירו שלא תעסוק בטהרות אלא ע"י בדיקה תחלה אבל כל לבעלה הקילו שלא יהא לבו נוקפו ופורש הלכך לא צריך בדיקה אבל במצאה כתם דצריך העברת סמנין לידע אם דם הוא לטמא טהרות למפרע אם לאו הסברא הפוכה דהקילו חכמים בספק טהרות למפרע כדי שיעמדו בהכשרן וסמכו על בדיקת סמנין אבל לבעלה לא הקילו להבא ואסורה לבעלה אף לאחר שהעבירו עליו סמנין ולא עבר ודו"ק:

האשה שהיתה עוסקת במלאכתה וכו' פ' הרואה כתם ההיא איתתא דאשתכח לה דמא במשתיתא (פי' בשתי) אתאי לקמיה דר' ינאי א"ל תיזיל ותיתי (פי' תחזור) להתעסק כמו שעשתה אם יזדמן שתעבור ברגליה על המקום שנמצא בו הדם טמאה דודאי מגופה נפל הדם ודוקא שהיה בדוק לה מתחלה שלא היה שם דם ואפ"ה אם לא היה מזדמן שתעבור ברגליה על המקום שנמצא בו הדם היתה טהורה דאימור מעלמא אתא ולאו אדעתה והאי מקום שנמצא בו הדם נ"ל דהוה דבר המקבל טומאה כמו משתיתא אבל קרקע עולם דאינו מקבל טומאה אינה חוששת אפילו יזדמן שתעבור ברגליה על המקום שנמצא הדם וכדלעיל בתחלת סימן זה:

בדקה עצמה בעד הבדוק לה וכו' עד והוא משוך טמא הכל מדברי הרשב"א בת"ה הקצר וטעמו דהכי מוכחת הסוגיא משנה וגמרא בפ' כל היד (דף י"ד) דהיכא דבדקה עצמה לאחר תשמיש בעד הבדוק לה ונמצא עליו דם טמאה לבעלה משום ספק לדברי הכל ואפי' אשתכח מאכולת מעוכה בעד ואין בדם כגרים ועוד לא תלינן לקולא כיון שנתקנחה בו ונראה דאין חילוק בין מצאה מאכולת מעוכה בו רחוק מן הדם קצת ובין מצאו על הכתם וכ"כ הרשב"א בפי' דנמצא מאכולת רצופה על הכתם טמאה ומה שפירש"י וז"ל רצופה מעוכה על העד רחוק מן הדם קצת עכ"ל נראה ודאי דלא פי' כך אלא כדי ליישב דלא קשה כיון דהעד היה בדוק לה א"כ היאך אפשר שנמצא בו אז מאכולת רצוצה אלא ודאי לאחר קינוח נתמעכה שם המאכולת ואין ספק אלא ודאי דמגופה אתא דם ולכך פי' דמיירי שנמצא רחוק מן הדם קצת וא"כ אפשר דהעד לא היה בדוק לה אלא במקום שקנח בו ולא ראתה המאכולת מעוכה בעד ברחוק קצת דהשתא שפיר איכא למימר דדם זה קודם הקינוח היה בעד מהמאכולת המעוכה שנמצא בו ואפ"ה אסורה לבעלה אבל לדינא מודה רש"י דאפילו נמצא המאכולת מעוכה על הכתם טמאה מספק דשמא מאכולת זו מעלמא אתאי לאחר בעילה אבל הדם מגופה נתקנח על העד או שמא השמש מעכה בשעת תשמיש ודם שנמצא בעד דם מאכולת הוא ורבינו אע"פ שהעתיק לשון הרשב"א נשמר שלא כתב אלא בסתם ואפילו מאכולת רצוצה בו כלומר בעד שלא על הכתם וכדפירש"י ומ"ש רבינו ולמחר מצאה עליו דם אפי' כל שהוא או שהניחתו בקופסא וכו' כלומר אין חילוק בין הניחתו במקום מגולה וכין

דרכי משה

(ו) ונראה דדוקא שנמצא הדם על הדבר המקבל טומאה אבל אם נמצא על הקרקע או על דבר אחר שאינו מקבל טומאה אין בו משום כתם כמו שנתבאר ר"ס זה: טהורה

פרישה

(מד) תעבור עליו שבעה סמנים כל המועיל לחבירו קרוי סם לגביה ואין סם לשון בושם ולא ל' מרפא אלא ל' הצריך לתיקון חבירו רש"י ואלו הן הז' מינין רוק תפל ומי רגלים שהחמיצו ומי גריסין ונתר ובורית קימוניא ואשלג ואפי' עברו עליו ו' מינים עדיין יש לומר דלמא אם תעבור עליו גם השביעי תעבור: (מה) שלא הוזכרה בדיקת סימנים כו' וא"ת הא לעיל סי' קפ"ו כתב רש"י באשה שאין לה וסת מחמירין לענין טהרות טפי מלבעלה והכא מחמירין טפי לבעלה מלטהרות ויש לומר דשאני לעיל דאיירי בבדיקה דקודם ואחר תשמיש ע"ז הקילו בבעלה כדי שלא יהא לבו נוקפו וכמ"ש שם ב"י בסוף הסימן דבדיקות אינו אלא מומרא אבל מן הדין א"צ בדיקה לכך מחמירין טפי בטהרות אבל הכא שריעותא לפנינו דהיינו הכתם לכך מחמירין טפי בלבעלה שהוא בכרת ועי"ל דלענין טהרות דאם החמירו לומר דלא יועילו העברת ז' סמנים היו מטמאים גם כן טהרות שעשתה למפרע מע"ל ומש"ה הקילו לסמוך אהעברת ז' סמנים למפרע ומש"ה סומכין עליהן גם כן להבא (אלא דיש פלוגתא בזה אם טמאה למפרע מחמת כתם) משא"כ בלבעלה לא רצו להקל לסמוך עליהן לכתחילה אבל לעיל בבדיקה לא רצו להחמיר בבעלה משום לבו נוקפו אבל לענין טהרות דלא שייך האי טעמא הצריכו לבדוק ואם תמצא דם בבדיקתה הרי היא וטהרותיה טמאה מן הדין ואם לא תמצא דם הרי לא תפסיד כלום בבדיקתה וק"ל שוב מצאתי שהב"י כתב בסימן קצ"א (על ענין אחר שכתבו הג"מ בשם ר"מ שס"ל דמחמירין יותר לגבי בעלה מלגבי טהרות כתב הב"י פ"ש עכ"ה) דלבעלה דיש כרת יש להחמיר טפי מבטהרות ושא דהחמירו לענין בדיקה בטהרות טפי מלבעלה שלכי התם משום דגזירת מעת לעת לא שייכא אלא בטהרות כו' ע"ש: (מו) האשה שהיתה עוסקת במלאכתה ונמצא דם במקום כו' ר"ל על דבר המקבל טומאה וכתב הרשב"א דדוקא שהמקום היה בדוק לה מתחילה ועיין בדרישה: (מז) אם יזדמן שתעבור

דרישה

הסברא איפכא דטפי יש סברא לטמאה בנתעסקה כגרים ונמצא עליה כגרים ועוד דאם נאמר דגרים הוא מדם העסק נ"ל דהמעט הנשאר הוא מדם כינה ואינו מהסברא דאם כן טפי מהאי מעט הו"ל להמצא ממנה משא"כ בנמצא עליה שני גריסין ומ"ש וכן אם נתעסקה בפחות מגרים כו' קאי אמ"ש או שני גריסין וכאילו אמר או שני גריסין וכן אם נתעסקה בפחות כו' והשתא א"ש מ"ש ז"ל ורשב"א טיהר בנתעסקה בפחות מגרים דהו"ל אפי' נתעסקה בפחות כו' ולפי מ"ש יכול להיות דדוקא קאמר או אינו רבותא מש"ה לא כתב אפי': [טו] שהיתה עוסקת במלאכתה ונמצא דם במקום כו' וכתב רמ"א בד"מ ובש"ע דמיירי בדבר המקבל טומאה וכן הוא בגמרא דגרסינן ההיא איתתא דאישתכח לה דמא במשתיתא ופירש"י שהיתה מסכת טווי לארוג ונמצא דם על השתי עיין בב"י שהביאו. אבל אין לחלק ולומר דוקא בכתם הנמצא הקילו בדבר שאינו מקבל טומאה אבל כאן דנמצא דם בעין אפי' בנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה יש להחמיר ז"ש דהא בפ' האשה שעושה צרכיה שמחלק שם בין נמצא על הספסל שמקבל טומאה או לא שם כמי אנמצא עליו דם קאי והביאו ב"י לעיל בר"ס כתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה ועוד דאין לחלק בין כתם לדם דהא כתם אם אין ידוע שמדם הוא בא לא מטמאין אותו כמ"ש רבינו כאן וגם דם בעין הנמצא ולא הרגישה שיצאה מבשרה טהורה מדאורייתא כמ"ש רבינו בריש הסימן וק"ל: [טז] או שהניחתו בקופסא וז וכו"ל זו קתני דאפי' בהניחתו מגולה כתב שטמאה ולא אמרינן שמא מעלמא נפל וכל שכן בהניחתו בקופסא וכתבו רבינו כדי לימשך אחר לשון הגמרא ב"י אבל כלע"ד

חדושי הגהות

כה אע"ג דבכל הענינים מצינו דלטהרות חמיר מלבעלה כמבואר לעיל ר"ס קפ"ו עיין בפרישה וב"ח וכבר הביא דבריהם הט"ז א"ק י"ח:

יחוק

(מח) שהניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם אפילו כל שהוא טמאה בין אם הוא עגול או משוך (מט) ואפילו מאכולת רצוצה בו (נ) ואם טחתו בירכה לאחר שבדקה בו או שהניחתו תחת הכר והכסת דהשתא איכא למתלי בדם כינה שנתמעך בירכה או תחת כר וכסת הלכך אם הוא עגול טהורה שודאי אינו מדם הקינוח שאם היתה מדם הקינוח היה משוך (נא) ובלבד שלא יהא בו כגרים ועוד אבל אם יש בו כגרים ועוד או שאין בו כגרים ועוד והוא משוך טמא וא"א הרא"ש ז"ל כתב בעד הבדוק לה (נב) [יז] וטחתו בירכה שטמאה משום

תוך הניחתו בקופסא מקום מכוסה לעולם טמאה בכל שהוא דלא תלינן במאכולת כיון שלא הניחתו תחת הכר והכסת וגם לא טחתו בירוכה וכ"כ הרשב"א להדיא בת"ה דאין חילוק בדין זה בין הניחה העד במקום מגולה או הניחתו בקופסא ורבינו נמשך אחריו בלשון זה והכי משמע בסוגיא דפ' כל היד דבמשנה שנינו בסתם בנמצא דם על העד אחר תשמיש טמאה לבעלה אפילו מצאה לאחר זמן ומשמע דהניחתו זמן מה במקום מגולה ואח"כ בפלוגתא דרבי ורבי חייא אמרו בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא אלמא דבעד הבדוק לה והניחתו בקופסא לדברי הכל טמאה בכל שהוא וכן כתב רבינו ירוחם יש חומר בעד מבחלוק כי עד הבדוק לה וקנחה עצמה והניחתו בקופסא וכו' טמאה אפי' אם מצאה עליו מאכולת מעוכה וכן אם בדקה עצמה וכו' כלומר בין הניחתו בקופסא ובין הניחתו במקום מגולה דינן שוה וכצ"ל בחלוקה הראשונה טמאה אפילו וכו' ולא כמ"ש בדפוס זולתי כצ"ל ולא כצ"י : ומ"ש ואם טחתו בירוכה וכו' הא דטחתו בירוכה איתא בפ' כל היד איתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירוכה ולמחר מצאה עליו דם אמר רב טמאה נדה א"ל רב שימי בר חייא והא חוששת אמרת לן איתמר נמי אמר שמואל טמאה נדה וכן מורין בי מדרשא טמאה נדה. והא דהניחתו תחת הכר וכו' איתיה בסוף פ' הרואה כתם דשנינו עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם עגול טהור משוך טמא דברי ראב"צ ובגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כראב"צ וס"ל השתא דטחתו בירוכה דטמאה משום נדה נמי אינו אלא במשוך דלית ביה ספק אלא ודאי הוא דמגופה אתא בשעה שקנחה אבל עגול טהורה כמו בנתון תחת הכר או הכסת : ומ"ש וא"א הרא"ש כתב בעד הבדוק לה וטחתו בירוכה כו' הכי פירושו לסברא קמייתא דין טחתו בירוכה כדין תחת הכר דאינה טמאה אלא במשוך אבל בעגול טהורה אבל הרא"ש סובר לחלק בין זה לזה דאע"ג דקי"ל דתחת הכר אינה טמאה אלא במשוך כדאיתא להדיא סוף פ' הרואה כתם כדפרישית וכדכתב גם הרא"ש לשם אבל בדין טחתו בירוכה כתב הרא"ש בפ' כל היד בסתם בעד הבדוק לה וטחתו בירוכה שטמאה משום נדה ומדלא פי' דבר משמע דס"ל דיש להחמיר טפי בטחתו בירוכה דלא תלינן במאכולת וז"ש רבינו ולפי זה אין חילוק בין עגול בין משוך בכל ענין טמאה בכל שהוא דדין טחתו בירוכה כדין הניחתו במקום מגולה או הניחתו בקופסא דלא תלינן כלל במאכולת אא"כ בהניחתו תחת הכר דשכיחי ביה מאכולת וכמו שהבין רבינו מדעת הרא"ש להחמיר יותר בעד הבדוק וטחתו בירוכה דאפילו בכל שהוא טמא בין משוך בין עגול אבל תחת הכר משוך טמא עגול טהור כך פסק הרמב"ם בפ' פ"ד דביאה וכך כתב הרב המגיד דכדברי הרמב"ם ראוי להחמיר וסברא קמייתא הוא דעת הרמב"ן והרשב"א שהשוו דינן והוא נמי דעת התוספות בפ' כל היד (דף י"ד) בד"ה ולמחר דפירשו בהא דטחתו בירוכה דטמאה נדה וכגון שיש כגרים ועוד דליכא חשש מאכולת אלמא דס"ל דאף בטחתו בירוכה אם הוא עגול טהורה אם אין בו כגרים ועוד דתלינן במאכולת כמו תחת הכר. ובש"ע כתב תחלה סברת הרמב"ן והרשב"א בסתם ואח"כ כתב סברת הרמב"ם בשם י"א נראה דס"ל דלהלכה עיקר כסברת הרמב"ן והרשב"א אבל לפעד"נ פשט השמועה כמ"ש הרמב"ם והכי נקטינן כדעת הרמב"ם והרא"ש ורבינו

מן הקרבן וגרסינן עלה בגמרא וניחוש דילמא דם מאכולת הוא אמר רבי זירא אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת ואיכא דאמרי כו רחוק הוא אצל מאכולת מאי בינייהו איכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה לכך לישנא דאמרת בדוק הוא מעלמא אתאי לכך לישנא דאמרת רחוק הוא אימור שמש רצפה ופסק הרשב"א בת"ה הקצר כמ"ד בדוק הוא ולפיכך אם נמצא מאכולת רצופה טמאה וכ"פ ה"ה בפ"ד וכתב שכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל ולפי מה שפירש"י אפילו לא פסקינן כההוא לישנא טמאה שפירש דכי פריך ניחוש דילמא דם מאכולת הוא היינו לומר אמאי טמאים ודאי לשרוף את התרומה ולהתחייב בקרבן ודאי נראה מדבריו דלענין טומאה לחוד ניחא לן דלא חיישינן לדם מאכולת וא"כ כי אמרינן דאיכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה היינו לענין שריפת תרומה והבאת קרבן ודאי אבל לענין שתהא טמאה לכולהו לישני אפי' נמצאת מאכולת רצופה טמאה משום דכיון דבדקה בו קרוב הדבר שבא מגופה הילכך טמאה מספק ואף ע"פ שפירש"י רצופה מעוכה על העד רחוק מן הדם קצת דמשמע מדבריו שאם היתה רצופה על הדם תלינן במאכולת הפוסקים לא חלקו בכך ובפירוש כתב הרשב"א דנמצא מאכולת רצופה על הכתם טמאה ואפשר לומר דרש"י נמי לא מפליג בהכי אלא כדי לשרוף התרומה ולחייב קרבן ודאי ללישנא דבדוק הוא שאילו היתה רצופה על מקום הדם לא הוי מיבעי ליה ודאי אבל לענין שתהיה טמאה אפילו רצופה על הדם טמאה. ורבינו ירוחם כתב כלשון הזה לעולם יש חומר בעד מחלוק כמו שכתבתי כי עד הבדוק לה וקנחה עצמה והניחתו בקופסא במקום שאין לתלות במאכולת ונמצא עליו בין משוך בין עגול טמאה זולתי אם מצאה עליו מאכולת מעוכה וכן אם בדקה עצמה בעד הבדוק לה ומצאה עליו דם טמאה בין משוך בין עגול והפי' כל שהוא ואפי' מצאה עליו מאכולת מעוכה שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת עכ"ל. ומ"ש תחלה דעד הבדוק אפי' הניחתו בקופסא טמאה זולתי אם מצאה עליו מאכולת מעוכה הוא תמוה דמשמע שאם מצאה עליו מאכולת מעוכה טהורה ומאי שרי הניחתו בקופסא ואותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת וכמ"ש הוא עצמו בסמוך ולכך נ"ל שצ"ל בתחלת דבריו עד שאינו בדוק במקום עד הבדוק : וגרסינן פו בגמרא איתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירוכה ולמחר מצאה עליה דם אמר רב טמאה נדה. ופירש"י נמצא עליה דם. על הירך : טמאה נדה. טומאה ודאית דכיון דהעד בדוק לה שלא היה בו דם קודם בדיקה ודאי מגופה הוטח על העד ומשם הוטח בירוכה ולא אמרינן דילמא מעלמא אתא על ירוכה וספק טומאה היא וכתב הרשב"א פירש"י שנמצא הדם בירוכה פירוש לפירושו שנמצא בעד ובירוכה ולרבותא נקטיה לומר דאע"ג דנמצא (גם בירוכה אין אומרים דם זה בירוכה היה כו' ולא תטמא משום נדה אלא משום כתם כדין דם הנמצא בירוכה לבד דכיון) דבדקה בעד ונמצא עליו הדם ודאי מגופה אתא ודוקא כשנמצא עליו כגרים ועוד דנפקא ליה מדין מאכולת הא פחות מכאן תלינן במאכולת והביא ראיות לדבר ואח"כ כתב אבל הרמב"ם בפ"ד כתב דאפילו בפחות מכגרים טמאה הואיל ובדקה בו רגלים לדבר והראשון נ"ל עיקר וכן פסקו הר"א והרמב"ן ז"ל ומ"מ דוקא כשהכתם עגול דתלינן במאכולת כל שאין לו גרים ועוד הואיל וטחתו בירוכה אבל משוך רגלים לדבר דדם קנוח הוא הואיל ובדוק היה לה מתחלה וכדתנן פרק הרואה כתם (נח.) עד שהיה נתון תחת כר ונמצא עליו דם אם עגול טהור ואם משוך טמא דברי ר"א ב"ר צדוק תניא בתוספתא אם עגול טהור שהוא דם מאכולת אם משוך טמא שהוא דם קנוח וז"ל הרא"ש על משנה זו משוך טמא אפי' כל דהו עגול טהור עד שיהא בו כגרים ועוד ובכתם מודה ר"א ברבי צדוק דאף במשוך כז בעינן כגרים והכי תניא בתוספתא משוך טמא מפני הקינוח ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר"א ב"ר צדוק :

והשתא מה שכתב רבינו בדקה בעד הבדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא כלומר ולא טחתו בירוכה ולא הניחתו תחת כר או כסת טמאה כח : ומ"ש אפי' בכל דהו שנמצא טמאה ומ"ש או שהניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם אפילו כל שהוא טמאה בגמרא (סס) איפליגו בבדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר נמצא עליו דם וסובר רבינו דע"כ לא פליגי אלא מפני שהעד לא היה בדוק אבל אם היה בדוק מודו כ"ע דטמאה וז"ל הריטב"א הא דאמרי' שלא היה עד בדוק הלשון מוכיח שלא נטלתו מהאשפה או ממקום התורפה דאם כן הא ודאי אין כאן בדיקה ודכ"ע דיו שיהא כתם וגם פחות מכתם גם אילו היו מולגע משאר בדיקות אע"פ שלא בדקתו בתשמיש זה בדוק הוא בדיעבד ואף ע"פ שראוי לבדקו כל שעה ואין דברינו אלא בשנטלתו ממקום בינוני שאינו משומר לגמרי ואם אינו מקום תורף אלא מקום שנותנת עדיה לפי שעה ולפיכך נחלקו בדבר אם דנין בו להחמיר כאילו הוא מקום בדוק או אם דנין בו כאשפה כיון שאינו משומר ודמים דעלמא מצויים שם לפעמים ולמסקנא טיהר ר"י לגמרי ועשאו כמקום שאינו בדוק עכ"ל ושאר דברי רבינו מבוארים מתוך דברי הרשב"א שהבאתי ומ"מ יש בדברי רבינו כפל דבדקה עצמה בעד הבדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא ע"כ בשלא טחתו בירוכה וגם לא הניחתו תחת כר וכסת הוא ואם כן היינו הניחתו בקופסא דלא הוזכר הנחת קופסא בגמרא גבי עד שאינו בדוק כדבסמוך אלא לומר שלא היה לנו מקום שנתלה שבא הדם ממנו כגון טיחת ירך או הנחה תחת כר וכסת ואם עכ"פ היה רוצה להזכיר הנחת קופסא ללמד דמדאפליגו בהנחת קופסא גבי עד שאינו בדוק שמעינן דבעד בדוק לכ"ע טמאה ורצה לימשך אחר לשון הגמרא שהוזכר בו הנחת קופסא ולפיכך הזכירו הוא ז"ל גם גבי עד בדוק וכמו שעשה הרשב"א בת"ה הקצר לא היה לו לכתוב קודם לכן ולמחר מצאה עליו דם כל שהוא שנמצא שהוא כופל הדברים שלא לצורך ומי יתן והיה מעתיק דברי הרשב"א מלה במלה שדבריו מכוונים בלי תוספות ומגרעת שכתב וז"ל האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה ונמצא עליו דם אפילו טיפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ולא עוד אלא אפילו נמצא על הכתם מאכולת מעוכה טמאה ואין אומרים דם זה מאכולת מעוכה היה ועד זה מעכו לפי שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת וכן הדין וכן הטעם כשבדקה בו והניחתו בקופסא ואחר שעה בדקה אותו ומצאה עליו דם כל שהוא בין משוך בין עגול בדקה בעד הבדוק לה ואח"כ טחתו בירוכה או שהניחתו תחת הכר או תחת הכסת ולמחר נמצא עליו דם אם הכתם עגול ואין בו כגרים ועוד טהורה דתלינן במאכולת שמא מאכולת נתמעכה שם תחת הכר או הכסת או בירוכה ואף ע"פ שהעד בדוק הוא חזקה אם דם קינוח היה משוך היה ואם משוך טמא ואפילו אין בו כגרים ועוד ואין אומרים בזה דם מאכולת הוא כיון שהעד בדוק אצלה וזה הוא חומר בעד מבחלוק שהכתם הנמצא בחלוק אף על פי שהוא בדוק בין עגול בין משוך תולין אותו להקל במאכולת עד שיהא בו כגרים ועוד עכ"ל ומיהו אפשר לומר שרבינו נתכוון ללמדנו דאפילו הניחתו מגולה נמי טמאה ודאי בכל ענין ולא אמרינן שמא מעלמא נפל וכ"ש בהניחתו בקופסא דליכא למיחש להכי כלל ואע"ג דמכ"ש נפקא כתבו כדי להמשך אחר לשון הגמרא כדלעיל וזו ואצ"ל זו קתני :

ומ"ש וא"א ז"ל כתב בעד הבדוק לה וטחתו בירוכה שטמאה משום נדה ולפ"ז אין חילוק בין עגול בין משוך בכל ענין טמאה בכל שהוא כלומר דלא מפלגינן בין עגול למשוך ובין כגרים ליתר מכגרים אלא בדבר שאינו טמא אלא משום כתם שמן הדין היתה טהורה אלא שחכמים החמירו וטימאוה מספק אבל

דרישה

לפע"ד דפי' כמ"ש בפרישה : [יז] וטחתו בירכה שטמאה משום נדה לכאורה נראה דה"ה בהניחתו תחת הכר וכן משמע מדברי הגמרא ומדברי הרשב"א שהביא ב"י שאין חילוק ביניהן ולא כמשמעות דברי ב"י בש"ע ע"ש אבל שוב ראיתי דמשנה ר"פ הרואה כתם דאיתא שם בהדיא דאם בדקה בעד הבדוק והניחתו תחת הכר ונמצא עליו דם אם עגול טהור הוא וכתב עליו הרא"ש אם עגול טהור עד שיהא בו כגרים ועוד ש"מ וס"ל דוקא בהניחתו תחת ירכה דשם אין מאכולת מצוייה

פרישה

שתעבור על המקום שנמצא בו הדם ר"ל שיבא במקום בין רגליה נגד אותו מקום וכן פירש"י בגמ' והביאו ב"י ואע"ג שרבינו סתם הדברים מ"מ צ"ל כן דאל"כ קשה הא כתב תחילה שנמצא דם במקום שעברה ואם כן מה זה שכתב אם יזדמן שתעבור על המקום כו' הא כבר גם כן עברה שם ודו"ק: (מח) שהניחתו בקופסא נלע"ד דמ"ש או הניחתו בקופסא קאי אבדקה בעד שאינו בדוק לה אע"ג דקאמר הניחתו י"ל דאעד קאי ופלוגתא הוא בגמרא בבדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא (מיהו כ"ע אי פליגי אפי' במצאה על עד שאינו בדוק לה דם כל שהוא די"ל שלא בכ"ס מיירי ועיין בב"י שהביאו ועמ"ש בס"ס זה על מ"ש רבינו אין בכתמים משום וסת כו') ורשב"א פסק לקולא ורבינו יכול להיות שפוסק לחומרא עיין בב"י שהביאו ולק"מ דס"ל לעולם תולין לחומרא אלא א"כ שיש לתלות שבא הדם ממקום אחר קודם הבדיקה ואחר הבדיקה ובריסא אף ע"ג דיש לתלות דבא שם אחר בדיקה אפ"ה טמא כיון דקודם הבדיקה ודאי לא היה עליו דם שהרי בדקה לפני הבדיקה ועד"ר : (מט) ואפילו מאכולת רצוצה בו שאותה מקום של האשה בדוק הוא אצל מאכולת ובודאי מעלמא נפל עליו כ"כ רשב"א כלומר שהיתה רצוצה קודם שנפל עליו : (נ) ואם טחתו בירכה דהשתא איכא למיתלי בדם כינה ק"ק למה תולין בכינה טפי מנמצא דם על בשרה ויש לומר דעל בשרה החמירו יותר מבמקום אחר :

(נא) ובלבד שלא יהא בו כגרים ועוד וה"ה יותר מכגרים ועוד אם יש לו מקום לתלות בו כמ"ש לעיל באיזה דבר תולין כתמים : (נב) וטחתו בירכה שטמאה ודוקא בכה"ג היא טמאה אבל

חדושי הגהות

כו ורחוק הוא וכו' כ"ה בגמ' בדלית וב"ה הנכון: כז בעינן כגרים ועוד כצ"ל (מעי"ט) : כח לא מצאתי כן בטור שלפנינו דאי קאי אבל שהוא קמא הרי כבר העתיקו אבל שהוא בתרא הרי העתיקו אח"כ גבי הניחתו בקופסא לכן לענ"ד מן ומ"ש גגילו עד ומ"ש או מיותר :

משום נדה ולפי זה אין חילוק (נג) בין עגול בין משוך בכל ענין טמאה בכל שהוא בדקה בעד שאינו בדוק לה ולמחר מצאה עליו דם (נד) כתב הרשב"א טהורה אפילו בכגרים ועוד והוא משוך ויש מי שהורה להחמיר בכגרים ועוד ע"ב וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל (נה) שדינו כשאר כתם לטמאות בכגרים ועוד וכתב הרשב"א יש מרבותי שהורו (נו) [יח] שאינו נקרא עד הבדוק לה אלא שבדקתו ולא הניחתו עד שבדקה בו אבל הניחתו אין זה נקרא עד הבדוק שאני אומר כשהניחתו נכתם ולא יראה לי אלא כל שבדקתו בין היא בין חבירתה ולא נודע שנכתם בו כתם מצד אחר ולא העבירתו בשוק של טבחים ולא

אבל כשאנו אומרים טמאה נדה משמע דטמאה ודאי מדינא כיון שקנחה בו יותר הדעת נוטה לומר דמשם בא מלומר שנתלה בטיפת ירך וכיון דטמאה ודאי משוינן לה אפילו בטיפת דם כחרדל מטמאין לה בין שהוא עגול בין שהוא משוך כדין כל רואה דם מגופה : **ומ"מ** נראה דלא דק רבינו במה שתלה הדבר באביו ז"ל לומר שכתב שטמאה משום נדה שלשון הגמרא שם כך הוא טמאה משום נדה ואין צורך ללמוד זה מהרא"ש ואם ר"ל שהרא"ש היה גורס טמאה משום נדה ולפי זה אין חילוק וכו' דאלו האומרים לטהר בעגול פחות מכגרים אינם גורסים אלא טמאה סתם שאילו היו גורסין טמאה משום נדה לא היו מחלקין בכך אם כן לא היה לו לכתוב אלא וא"א ז"ל גורס ומדנקט לשון כתב משמע דלאו אגירסא קאי אלא אדברים שכתב ואנו לא מצינו לו ז"ל שכתב שום דבר מדעתו בזה שלא עשה ד"א אלא שהעתיק לשון הגמרא בלבד ועוד שהרשב"א שהוא מחלק אותן חילוקים גורס טמאה משום נדה וכן נראה מדברי התוספות שהם גורסים טמאה נדה ואפ"ה כתבו וכגון שיש כגרים ועוד דליכא חשש מאכולת והטעם מבואר דכיון שלא הרגישה רגלים לדבר שלא בא מגופה ולפיכך תולין במה שאפשר לתלות הלכך פחות מכגרים ועוד תלינן בדם מאכולת כל שטחתו בירכה או נתנתו תחת הכר אבל כשהוא כגרים ועוד דנפקא ליה מחשש דם מאכולת אמרינן שכיון שקנחה בעד בדוק זה ואין אנו יכולין לתלות בדם מאכולת מפני שהוא יותר מכגרים ועוד ודאי מגופה שקנחה בו הוי טמאה נדה ודאי ולא מספקינן לה כי היכי דמספקינן במצאה כתם בבגדיה דשאני התם שלא קנחה וזה הטעם בעצמו מספיק לחלק בין עגול למשוך וכ"ל דהיכא דאיכא למיחש שמא בא הדם בעד זה מחמת שנתעסקו סמוך למקום שהעד שם במיני דמים תולין בהם אפי' יותר מכגרים ועוד דמפני שקנחה בו לא נניח מלתלות במה שאפשר לתלות כיון שלא הרגישה ביציאת הדם מגופה ומיהו היינו כשהוא עגול אבל אם הוא משוך אפילו בכל שהוא טמאה שחזקת משוך שהוא מהקינוח כט ס"ל לדעת הרשב"א וכבר הביא הוא ז"ל ראיה לדבריו מדאקשינן אמתני' וניחוש דלמא דם מאכולת הוא ופרקינן אותו מקום בדוק או דחוק הוא אבל מאכולת משמע הא לאו הכי הוה תלינן במאכולת ומתני' ע"כ בעד הבדוק הוא דאי בשאינו בדוק לא הוה מחייב לה קרבן ודאי ועוד האריך בראיות א"כ אין להכריע שהרא"ש סובר שאין לחלק בין עגול למשוך ובין כגרים ועוד לפחות מכאן מאחר שלא כתב דבר מדעתו ומיהו י"ל דאפשר להכריע דעתו מדהעתיק לשון הגמרא סתם משמע שאינו מחלק בדבר כלל דאל"כ לא הוה שתיק מלכתוב כן בהדיא ואפשר שלזה נתכוון רבינו שדייק מדכתב הרא"ש טמאה נדה כלשון הגמרא ולא פירש יותר אלמא ס"ל דאין חילוק בין עגול למשוך בכל ענין טמאה בכל שהוא וכ"כ שהיה סבור רבינו ירוחם בדעת הרא"ש שכתב וז"ל תמהתי על הרשב"א ל שכתב שאפי' טחתו בירכה תולה במאכולת אם הוא פחות מכגרים ועוד כשהוא עגול וראשון נראה עיקר וכ"כ הרמב"ם והתוספות והרא"ש ומיהו מ"ש בשם התוספות כבר נתבאר דליתא דאדרבה אינהו כהרשב"א ס"ל ואפשר שתוספות אחרות נזדמנו לו : **והרמב"ם** כתב בפ"ד מהא"ב נמצא הדם על עד שלה או על עד שלו הרי זו טמאה הניחה העד תחת הכר או תחת הכסת אם משוך טמאה שחזקתו מן הקינוח ואם עגול טהורה שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר נמצא עליו דם הרי זו טמאה ואין אומרים כשטחתה אותו בירכה נהרגה מאכולת וכתב ה"ה שנראה שהוא ז"ל מפרש מתני' דעד שהוא נתון תחת הכר וכו' בעד הבדוק ואפ"ה טהורה אם הוא עגול כדקתני מתני' בהדיא ולא דמי לטחתו בירכה דהתם בכל גווני טמאה וזהו שלא חילקו שם כמו שחילקו בנתון תחת הכר אבל הרמב"ן והרשב"א השוו דינו וכדעת רבינו ראוי להחמיר עכ"ל (ז) :

וכתב עוד ה"ה כתבו הרמב"ן והרשב"א גבי עד שהוא נתון תחת הכר שאם יש בו כגרים ועוד טמאה אע"פ שהוא עגול וכן בדין שהרי אפי' לא בדקה אלא שמצאה בחלוקה כתם כגרים ועוד טמא כמו שכתב בפ"ט ועל זה נסמך רבינו שלא כתב כאן חילוק זה ואם הניחה עד זה בקופסא אפי' עגול טמאה בכל שהו וזה מתבאר בדברי רבינו במה שכתב נמצא הדם על עד שלו או על עד שלה הרי זו טמאה ולא חילק בין עגול למשוך עכ"ל :

בדקה בעד שאינו בדוק לה ולמחר מצאה עליו דם כתב הרשב"א טהורה אפי' כגרים ועוד בפרק כל היד (יד.) תניא בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם רבי אומר טמאה משום נדה כלומר טומאת ודאי ורבי חייא אמר טמאה משום כתם ואמרינן התם דלד"ה אינה טמאה אלא בכגרים ועוד אבל בפחות מכאן תלינן בדם מאכולת ואמרינן תו דרבי יוסי ורבי מאיר דפליגי בר"פ האשה דתנן התם האשה שהיא עושה צרכיה וראתה ר"מ אומר אם עומדת טמאה אם יושבת טהורה רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה לג בפלוגתא דר' ורבי חייא פליגי דר"מ כרבי ורבי יוסי כרבי חייא וכתב הרא"ש פר"ח רבי יוסי מטהר משום דם ומטמא משום כתם והלכתא כרבי יוסי וכרבי חייא ע"כ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד דאם יש בו כגרים ועוד טמאה פחות מכאן טהורה אלא שהוא ז"ל פסק כרבי דטמאה נדה כל שיש בו כגרים ועוד וקשה דבגמרא תלינן פלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי בפלוגתא דרבי ורבי חייא למה בפלוגתא דרבי ורבי חייא פסק כרבי ובפלוגתא דר"מ ורבי יהודה פסק כרבי יוסי וכבר כתב ה"ה ליישב קושיא זו וז"ל הראב"ד בספר בעלי הנפש אע"ג דבההיא הלכה כרבי יוסי בהא הלכה כרבי משום דקאי רבי חייא בשיטתיה דמטמא לה משום כתם ושקלינן וטרינן בשמעתא אליבא דרבי חייא אלמא הלכתא כוותיה וטעמא דמלתא משום דלא דמי עד לחלוק דאילו חלוק שאינו בדוק לה סתמא טהור אבל עד כיון שבדקה בו ידים מוכיחות נינהו מיהו צריכה כגרים ועוד לאפוקי מדם מאכולת לד שמא עליו מ"מ לגבי אשה שעושה צרכיה ונמצא דם על המים קי"ל כר' יוסי דאמר טהורה עכ"ל והרשב"א כתב בת"ה דכפי' ר"ח משמע ליה פסטא דשמעתא דפרק כל היד לכאורה מדאמר רבי זירא וכן רב אשי דר"מ מטמא משום נדה אלמא דרבי יוסי נמי לא טיהר אלא משום כתם לא אלא דקי"ל מדאמרינן בפרק האשה דרבי יוסי כי טיהר באשה שהיא עושה צרכיה אפילו לכתחלה טיהר כלומר דממשנה יתירה שמעינן דאפילו רישא דליכא אלא חד ספיקא מטהר רבי יוסי לגמרי ואפי' לעסק טהרות ולשמש את ביתה ואיפסיקא התם הלכתא כרבי יוסי וכיון דבגמרא מדמי דין עד שאינו בדוק לפלוגתא דר"מ ורבי יוסי וההיא קי"ל כר' יוסי בדין עד שאינו בדוק נמי קי"ל כוותיה ואפי' משום כתם טהור ואע"ג דרבי ורבי חייא לגבי כתם שוים מ"מ כיון דבגמרא מדמו להו אהדדי ואיפסיקא הלכתא כרבי יוסי בההוא בהא נמי הלכתא כוותיה ואפילו משום כתם טהור אבל הר"ה ז"ל כתב אע"ג דבההיא הלכה כר' יוסי בהא הלכה כרבי משום דקאי רבי חייא בשיטתיה דמטמא ליה משום כתם ושקלינן וטרינן בגמרא אליבא דרבי חייא אלמא הלכתא כוותיה ומ"מ אשה שהיא עושה צרכיה ונמצא דם על המים קי"ל כר' יוסי דאמר טהורה ע"כ ולא ירדתי לסוף דעת הרב ז"ל היכי מזכה שטרא לבי תרי וכו' (הראב"ן) [והרז"ה] פסק אף בעד כרבי יוסי וכן עיקר עכ"ל וכ"פ בת"ה הקצר שאפי' אם הכתם גדול כגרים ועוד ואפי' היה משוך טהורה דאשה זו בחזקת טהורה עומדת ועד זה אינו בדוק אף על פי שבדקה עצמה בו מספק לא נטמא ע"כ . ומ"מ סיים וכתב המחמיר תבוא עליו ברכה משמע דלענין מעשה לא מלאו לבו להקל בדבר וכ"כ המגיד בפ"ד מהא"ב שהרמב"ן והרשב"א פסקו כר' יוסי להלכה ולמעשה הורו כדעת רבינו והראשונים שסוברים להחמיר עכ"ל ולפ"ז קיצר רבינו שלא כתב שהרשב"א סיים דבריו בהמתע"ב ועוד יש קצור בדבריו לה שלא כתב ובהניחתו בקופסא עסקינן בדין זה כמו שהוא מוזכר בגמרא ודברי רבינו ירוחם מכוונים שכתב בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה אפי' הניחתו שמור בתיבתה ומצאה עליו דם טמאה משום כתם ולפיכך צריך שיהא בו כגרים ועוד שהוא שיעור הכתמים ע"כ לשונו : כתב רש"י דלא נקט תלמודא בהא טחתו בירכה דאם כן הוו תרי ספיקי ולקולא חדא דילמא לא מן העד הוטח על ירכה ואפי' את"ל מן העד אתא דילמא כיון שאינו בדוק מקמי הכי הוה : וכתב הרשב"א יש מרבותי שהורו שאינו נקרא עד הבדוק אלא שבדקתו ולא הניחתו עד שבדקה בו וכו' עד ה"ז בחזקת בדוק

ורבינו והרב המגיד והב"י נתקשה לו דברי רבינו והאריך אבל מה שכתבנו בפי' דבריו נראה אמת ולדק ודו"ק : **בדקה** בעד שאינו בדוק לה וכו' בפ' כל היד (דף י"ד) תניא בדקה בעד שאין בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם רבי אומר טמאה ודאי משום נדה ורבי חייא אמר טמאה ספק משום כתם . ותו אמר דרבי כר"מ באשה שמטל' מים ועומדת טמאה ורבי חייא כרבי יוסי דמטהר התם וכיון דקי"ל כרבי יוסי א"כ בעד זה שאינו בדוק נמי טהורה לגמרי אפי' ביותר מכגרים דתלינן דדם זה כבר היה בעד זה מקודם שבדקה עצמה בו ואשה זו בחזקת טהורה עומדת וכ"ל לפי זה דבחלוקה נמי היכא דנמצא בו כתם יותר מכגרים דאינו טמא אלא היכא שהיה בדוק אבל באינו בדוק אפילו ביותר מכגרים טהורה כמו בעד וכמו שיתבאר בסמוך ועיין במ"ש לשם בס"ד . ומ"ש ויש מי שהורה להחמיר בכגרים ועוד הוא דעת הרמב"ם ורוב פוסקים והכי נקטינן ואיכא לתמוה למה לא כתב רבי' בדין זה דבמניחתו בקופסא עסיקינן כדאיתא להדיא בברייתא וכמ"ש הרשב"א וכך הקשה ב"י וי"ל דרבינו ס"ל דלא תני בקופסא אלא לרבותא דרבי חייא דאפילו בקופסא אינה טמאה ודאי כנדה וכן הרשב"א דס"ל עיקר להלכה דטהורה אפי' בכגרים ועוד נקט קופסא לרבותא דאפי' בקופסא טהורה אבל רבינו דתופס עיקר כדמסיק בשם הרא"ש שדינו כשאר כתם לטמאות בכגרים ועוד לכך לא הזכיר בקופסא שלא נבין דדוקא בקופסא טמאה בכגרים ועוד ולכן כתב בסתם להורות דאפי' הניחתו במקום מגולה נמי טמאה בכגרים ועוד כשאר כתם : כתב רש"י אהך ברייתא וז"ל ולהכי לא נקט הכא טחתו בירכה דא"כ הו"ל תרי ספיקי חדא דילמא לאו מן העד הוטח על ירכה ואפי' את"ל מן העד אתא דילמא כיון דאינו בדוק מקמי הכי הוה עכ"ל ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע מיהו כל האי טחתו בירכה דמקילינן ביה כתבו התוס' לשם דוקא במקום שאין דם המקור יכול ליפול שם כגון מבחוץ ועל הגלדין ופשוט הוא ונראה דה"ה אפי' לא טחתו בירכה אלא שהניחה העד לאחר הבדיקה במקום שדמים מצויים שם וכיוצא בזה דאיכא תרי ספיקי בעד שאינו בדוק נמי טהורה וכן פסק הרב בהגהות ש"ע

דרכי משה

(ז) וזה דעת הרא"ש שכתב רבינו וכתב וכזה ראוי להורות וראיתי בקונטרס שמתוקן בלשון אשכנז כל הלכות נדה לא כדי שיאמרו הנשים מתוכן וכתב שם דאם הכתם עגול לב ובתוך חלק בלא דם כשירה אף שלא ראיתי חילוק זה בכל הפוסקים נראה דאין לסמוך עליו וכ"כ המ"מ פ"ד מהא"ב הרמב"ן והרשב"א פסקו להקל להלכה ולמעשה הורו להחמיר עכ"ל

פרישה / דרישה

אבל אם הניחתו תחת הכר ונמצא עליו דם אם עגול הוא טהור ועד"ר: מצויים טמא בכל ענין אבל בהניחתו תחת הכר מודה בעגול שהוא טהור: [יח] שאין נקרא עד הבדוק

(נג) בין עגול בין משוך בכל ענין טמאה פירוש דלא מחלקינן בין כגרים ועוד לבין כל שהוא או בין עגול למשוך אלא בכתמים שמן הדין היו טהורין אלא שהחכמים טמאוהו אבל כשאנו אומרים טמאה נדה משמע דטמאה ודאי מדינא דכיון דקנח יותר הדעת נוטה לומר דמשם בא מלומר שנתלה בטיפת ירך ואע"ג שגם בגמרא נאמר לשון זה שטמאה משום נדה מ"מ מדכתב רבינו לשון הגמרא סתם דטמאה משום נדה כנדה ודאי משום לה אבל הרשב"א ס"ל כיון שלא הרגישה רגלים לדבר שלא בא מגופה ותולין במה שאפשר לתלות ב"י : (נד) כתב הרשב"א טהורה בכגרים ועוד בגמרא והביאו ב"י קאמר בהאי דינא שהניחתו בקופסא ורבינו השמיטו ואפשר דהאי טעמא משום דבכגרים ועוד אין חילוק בין הניחתו בקופסא ללא הניחתו דהא אי אפשר לתלותו בכינה וכאילו הניחתו בקופסא דמי : (נה) שדינו כשאר כתם לטמאות בכגרים ועוד פירוש ובעד הבדוק לה טמאה אפי' אין בו כגרים ועוד וק"ל : (נו) שאינו נקרא עד הבדוק לה כו' עיין בדרישה :

ואם

חדושי הגהות

כט כך ס"ל לדעת הרשב"א כצ"ל לענ"ד : ל לענ"ד צ"ל שכתב שאם טחתו וכו' : לא כדי שילמדו הנשים כצ"ל (א"מ) : לב עגול ובתוכו חלק בלא דם כמין ס' כשירה ומאחר שלא ראיתי חילוק זה בכל הפוסקים נראה דאין לסמוך עליו וכ"כ המ"מ כצ"ל (א"מ) : לג בגמרא לא תלו הך פלוגתא דרבי ורבי חייא בפלוגתא דר"מ ור"י אלא הביא שם פלוגתא אחרת ג"כ בעד שאינו בדוק ולמחר מצאה עליו דם דרבי מטמא ורבי יוסי מטהר וקאמר שם דפליגי בפלוגתא דר"מ ורבי יוסי דרבי כר"מ ורבי יוסי לשיטתיה ע"ש ובזה יובן דברי הראב"ד שכתב דרבי חייא קאי בשיטתיה דרבי הביאו הרב"י בסמוך ועיין גם בדברי הרשב"א שהביא אח"כ : לד שמא נתמעך עליו כצ"ל : לה זה נתיישב היטיב בב"ח ובט"ז א"ק כ"ב :

שלא

ולא בצד המתעסקין בכתמים הרי זה בחזקת בדוק ע"כ אין האשה טמאה משום כתם שמוצאה בחלוקה אא"כ היה בדוק לה קודם שלבשתו אבל אם לקחה חלוק מן השוק ולבשתו בלא בדיקה ומצאה בו כתם טהורה [יט] (יז) ואם בדקה הלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור והשאילה לחבירתה ולבשה ומצאה בו כתם הראשונה טהורה והשניה טמאה (יח) בדקה חלוקה והשאילתו לישראלית נדה (נט) או לנכרית שהגיע זמנה לראות וראת' אע"פ שעכשיו לא ראתה (ס) ואח"כ לבשתו ומצאה בו כתם [כ] בעלת חלוק תולה בהן וטהורה אבל אם לא ראתה נכרית מעולם אינה תולה בה אע"פ שהגיע זמנה לראות השאילתו

ש"ע ופשוט הוא : **אין** האשה טמאה וכו' כ"כ הרשב"א וקשיא לי דלהרשב"א ודאי דס"ל בבדקה בעד שאינו בדוק ולמחר מצאה עליו דם דטהורה אפי' ביותר מכגרים השתא ודאי צריך לומר הא דהאשה טמאה בכתם הנמצא בחלוקה ביותר מכגרים אינו אלא בחלוק שהיה בדוק לה דאי אינו בדוק אפי' בעד טהורה כ"ש בחלוק אבל לרבינו דבעד שאינו בדוק דינו כשאר כתם לטמאות בכגרים ועוד וכהרא"ש אם כן בחלוק נמי אפי' אינו בדוק תהא טמאה בכגרים ועוד וי"ל דבעד בעינן כגרים ועוד לאפוקי מדם מאכולת דכיון דאינו בדוק לה כל כמה דליכא כגרים ועוד הו"ל לתלות בדם מאכולת קודם בדיקה דשכיחי טובא וכיון דנפיק לה מדם מאכולת אימא דרגלים לדבר דמגופה אתא בשעה שבדקה וקנחה את עצמה בעד אבל בחלוק כיון שאינו בדוק ולא קנחה בו אפי' ביותר מכגרים תלינן דמעלמא אתא קודם שלבשתו וטהורה :

ומ"ש ואם בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהורה והשאילה לחבירתה וכו'. ברייתא פרק כתם בדקה חלוקה והשאילתו לחבירתה הראשונה טהורה וחבירתה טמאה ואיכא למידק אלשון רבינו דלאיזה צורך הזכיר שבדקה החלוק קודם לבישה הלא בבדיקה אחרונה בלבד כשפשטתו יספיק לה לטהר עצמה ובברייתא איכא למימר דאה"כ דהא דקתני בדקה חלוקה והשאילתו לא מיירי אלא בבדיקה שתבדוק לאחר שפשטתו קודם שהשאילה לחבירתה אבל על לשון רבינו קשה וכן קשה על לשון הרשב"א בת"ה הקצר אבל בת"ה הארוך נזהר בלשונו שלא הזכיר אלא בדיקה שבדקה החלוק כשפשטתו ע"ש וי"ל דהא דנקט הרשב"א בקצר ורבינו בכאן בדיקת החלוק קודם לבישה לרבותא איצטריך דדוקא כשבדקה פעם שנית כשפשטתו התם הוא דהראשונ' טהורה והשנייה טמאה אבל אם לא בדקה כשפשטתו אף על פי שבדקה אותו כשלבשתו ופשטתו והשאילה לחבירתה ומצאה בו כתם שתיהן טמאות כדתנן ר"פ האשה שלש נשים שלבשו חלוק אחד ונמצא עליו דם כולן טמאות דכיון דאי תליא בה מקלקלה לה מאי חזית דמקלקלה לה להך טפי מהך וכדפירש"י לשם להדיא : **בדקה** חלוקה והשאילתו לישראלית נדה או לנכרית וכו'. משנה ר"פ האשה השאילה חלוקה לנכרית או לנדה ה"ז תולה בה ופירש"י השאילה חלוקה לנכרית או לנדה ואח"כ לבשתה היא ומצאה עליה כתם ה"ז תולה בה וטהורה דכיון דנדה היא לא מקלקלה לה מידי עכ"ל וכ"כ הרמב"ם שהנכרית והנדה לבשתו תחילה ואח"כ לבשה אותו קודם בדיקה ומצאה עליו כתם ה"ז תולה בנדה שלבשה אותו ונראה דרבותא אשמועינן אף ע"פ שמצאה הכתם אחלה תולה בנדה שלבשה אותו מקודם ומכ"ש אם בדקה החלוק ולבשתו ופשטתו והשאילתו לנדה ואח"כ נמצא עליו דם דפשיטא דתולה בנדה שנמצא אחלה הדם וה"א התם תה"ד הויא דאישתכח כתם גבה תתקלקל איהך לא תתקלקל קמ"ל אבל הרשב"א בת"ה הארוך והקצר פירש דמיירי בלבשתו החלוק הבדוק תחלה ופשטתו והשאילתו לנדה וכו' ולא ידעתי למה לא פירש כפירש"י והרמב"ם. ואיכא למידק בדברי רבינו שכתב כפירוש רש"י והרמב"ם לאיזה צורך כתב בדקה חלוקה והשאילתו לנדה כו' דלכאורה משמע כיון שלא הזכיר כך רש"י והרמב"ם אלמא דאפי' בלא בדקה חלוקה נמי קאמר דתולה בנדה וי"ל דרבינו נמשך לשיטתו שפסק מתחלה דבחלוק שאינו בדוק לה כגון שלקחה חלוק מן השוק ולבשתו בלא בדיקה ומצאה בו כתם טהורה א"כ לפ"ז הא דהשאילתו לנדה דתולה בנדה בע"כ בחלוק בדוק מיירי דבאינו בדוק אף בלא השאילתו לנדה טהורה היא אבל רש"י והרמב"ם אפשר דס"ל דבסתם חלוק אף שאינו בדוק חזקתו כאילו היה בדוק ואם נמצא עלי' כתם ביותר מכגרים טמאה הלכך הכא דהשאילתו לנדה תולה בנדה אף בכיותר מכגרים ולעולם בחלוק שאינו בדוק קאמרי ודו"ק : ומ"ש דנכרית שהגיעה זמנה לראות וראתה וכו' כ"כ הרשב"א והרא"ש והכי משמע ר"פ האשה לפי פי' רש"י דמוקי תלמודא פלוגתא דת"ק ור"מ דבהא פליגי דלת"ק אינה תולה בנכרית הראויה לראות אא"כ ראתה פעם אחת ולר"מ אפי' לא ראתה אלא ראויה לראות תולה בה והלכה כת"ק וכדקאמר רב בנכרית הרואה ופי' רש"י בנכרית הרואה דגדולה היא וידעינן בה דכבר ראתה עכ"ל ותדע דהכי הוא דאי איתא דמיירי בנכרית דראתה עכשיו א"כ פשיטא דלא עדיפא נכרית מישראלית ולמה ליה למיתני לנכרית או לנדה ליתני סתמא לאשה נדה אלא בע"כ לנכרית אפי' אינה נדה דלא ראתה עכשיו אבל לישראלית דוקא כשהיא נדה ומיהו בנכרית שלא הגיע זמנה לראות אפי' ראתה פעם אחת אינה תולה בה כיון דאין ראייתה אלא מקרה וכן אפי' הגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם אינו תולה בה. ואיכא לתמוה אדברי הרמב"ם בפ"ט שכתב וז"ל האשה שהשאילה חלוקה לנדה בין נכרית בין ישראלית וחזרה ולבשה אותה קודם בדיקה ומצאה עליו כתם הרי

בדוק הכל בת"ה הקצר וכתבו ה"ה בפ"ד ונתבארו הדברים יפה בת"ה הארוך שכתב שם וא"ת מ"ש עד שאינו בדוק מהא דתנן שלשה נשים שלבשו חלוק אחד ונמצא עליו דם כולם טמאות כבר תירצו רבותינו הצרפתים דהתם נמי הוה בדין לטהר את כולן (אלא דכיון) דכולן תלויות בחלוק זה והו"ל כההיא דשני שבילין דאם באו לישאל בבת אחת שניהם טמאים בזה אחר זה שניהם טהורים ולא נתחוורו דברים אלו אצלי דאם כן השאילה חלוקה אף לנכרית שלא ראתה ואי נמי ראתה כתם אחד מן הג' נשים לאחר שאלה זו נטהר האחרים דהא איכא חדא מינייהו שאינה באה לישאל ודברי הרמב"ן קרובים לדברי התוס' שהוא ז"ל פירש עד הבדוק לה כגון שבדקתו ולא זז מתוך ידה עד שבדקה בו ועד שאינו בדוק כגון שהזמינה מוכים לבנים ונקיים וכיוצא בו אלא שלאחר זמן קנחה בהם ולא בדקה אותן עכשיו בשעת בדיקה ומש"ה מטמא ליה רבי משום נדה ורבי חייא משום כתם אבל אם לקחה עד שאינו בדוק כלל לכ"ע אינה חוששת כלל דאין סברא לומר שאם לקחה בגד מן האשפה וקנחה בו שיהא רבי מטמא בכה"ג משום נדה ורבי חייא משום כתם ואינו מחוור בעיני דא"כ תיקשי לן כולה מכילתין ג' נשים שלבשו חלוק אחד וכן נמצא על בית יד של חלוק וכן פוסטתו ומתכסה וכן אנפליון אלא ודאי אחר שהיה החלוק או העד בדוק אצלה מתחלה הרי הן לעולם בחזקת בדוקים עד שתדע שיצאו מחזקתן שאין תולין לעולם במקרה שאינו ידוע אלא כ"ל שזהו עד שאינו בדוק כל שהוא נטלתו ממקום מוצנע שדרכן של נשים להצניע ולהכין להם עדים ואינן מוליכות בשוק ולא מתעסקות בהם בכתמים על הרוב מש"ה הוה מטמא בהם רבי משום נדה כאילו בדקתו היא ורבי חייא חושש לה ומטמא משום כתם אבל כשלקחה חלוק מן השוק ואינה יודעת ממי לקחתו או מן הנכרית או מן הישראלית נדה או טהורה או כיוצא בזה או שקנחה בעד המזדמן לה בבית בכי הא ודאי ליכא מאן דמטמא ואפי' משום כתם עכ"ל : **כתב** ה"ה בפ"ט שמדין השאילה חלוקה לנדה ומדינים אחרים הנזכר באותו הפרק מתבאר שאין חוששין לכתמים הנמצאים בבגדים אלא בבגדים בדוקים עכ"ל ונראה שכתב כן לומר שאף ע"פ שהרמב"ם לא הזכיר כן בפירוש מ"מ מתוך דבריו יש ללמוד כן : אין האשה טמאה משום כתם שמוצאה בחלוקה אלא אם כן היה בדוק לה קודם שלבשתו וכו' כ"כ הרשב"א בתורת הבית וז"ל חלוק זה שדברו חכמים בכל מקום חלוק הבדוק הוא אבל חלוק שאינו בדוק או שלקחתו מן השוק ואפי' יודעת ממי לקחתו אין חוששין לו משום כתמים שאני אומר כבר היה כתם זה שהכתמים מדבריהם והולכין בהם להקל : **ואם** בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור והשאילה לחבירתה וכו' גם זה מדברי הרשב"א שם וז"ל בדיקה זו שאמרנו בין שבדקתו היא עצמה בין שבדקתו חבירתה והשאילתו לה דתניא בפרק הרואה (נח:) בדקה עצמה וחלוקה כלומר כשפשטתו ומצאה טהורה השאילתו לחבירתה היא טהורה וחבירתה תולה בה והוקמה רב ששת לענין דין שאין חבירתה חייבת לכבס לה החלוק דאין מוציאין ממון מן הספק דאמרה לה אבדיקתך לא סמיכנא אבל לענין טומאה הראשונה שבדקתו טהורה והשנייה טמאה דבדיקת חבירתה כבדיקת עצמה וכחלוק הבדוק לה הוא ע"כ : בדקה חלוקה והשאילתו לישראלית נדה או לנכרית שהגיע זמנה לראות וראתה וכו'. בפרק האשה (נט:) תנן השאילה חלוקה לנכרית או לנדה הרי זו תולה בה ובגמרא אמר רב בנכרית הרואה ממאי דומיא דנדה מה נדה דקא חזיא אף נכרית דקא חזיא וכתב הרשב"א בת"ה השאילה חלוקה לנכרית פי' כשלבשה חלוק הבדוק לה ופשטתו והשאילתו לכן ואח"כ נמצא עליו דם הרי בעלת החלוק תולה בכן ועל מאי דאמר רב לח בנכרית הרואה כתם פירוש לא שרואה בעידן שאלה קאמר דאם כן מ"ש נכרית אפי' ישראלית נמי וכדקתני או לנדה אלא רואה שהגיע זמנה לראות וראתה קאמר ולאפוקי לא הגיע זמנה לראות וראתה והא דקאמר נכרית דומיא דנדה מה נדה דחזיא וכו' לאו דומיא דנדה ממש קאמר אלא דמדמינן להו כל היכא דאיכא לדמוייהו והיינו נכרית שכבר ראתה כנדה שרואה עכשיו עכ"ל וכ"כ מדברי רש"י אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ט האשה שהשאילה חלוקה לנדה בין נכרית בין ישראלית וחזרה ולבשה אותו קודם בדיקה ומצאה עליו כתם הרי זו תולה בנדה שלבשה אותו ומיהו כתב ה"ה שאפשר שאף דעת הרמב"ם שכל נכרית שראתה פעם אחת הרי היא לעולם נדה של דבריהם שהרי אינה יוצאת לידי טהרה ולזה כתב לנדה בין נכרית בין ישראלית וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א שכל נכרית שהגיע זמנה לראות וראתה פ"א אף ע"פ שאינה רואה בימי השאלת החלוק תולה בה עכ"ל ואין דברים מחוורים בעיני משום דאם כן לט להרמב"ן נכרית אפי' קטנה שלא הגיע זמנה לראות וראתה נמי תולה בה דכיון שראתה פעם אחת בין כשהיא קטנה בין כשהיא גדולה הרי היא נדה של דבריהם שהרי אינה יוצאת לידי טהרה וזה שלא כהרשב"א ולא כדמשמע מדברי רש"י דכיון דסוף סוף אנו מוכרחים לומר שהוא חולק עם רש"י והרשב"א מה מועיל בשטתו

דרכי משה

עכ"ל עוד כתב דבהניחתו בקופסא אחר הבדיקה עסקינן וכן מוזכר בגמרא וכתבו רבינו ירוחם וזהו לשונו בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה אפי' הניחתו שמור בתיבותיה ומצאה עליו דם טמאה משום כתם ולפיכך צריך שיהיה בו כגרים ועוד עכ"ל ונראה לז מלשון רבינו ירוחם במקום משומר נמי דינא הכי ולהכי קאמר אפי' הניחתו כו' מיהו אם הניחתו אח"כ במקום ששכיח דמים ביש לתלות שבאו מעלמא נראה דתלינן כמו שאר כתם כנ"ל וכ"מ מל' הרשב"א שהביא ב"י דאם נטלה עד במקום דשכיח דמים כגון אשפה וכיוצא בו ובדקה עצמה בו ומצאה בו דם דתלינן שה'ה בו מתחלה אפי' יותר מכגרים ולא מקרי עד שאינו בדוק לטומאתו כגרים ועוד אלא כשלקחה עד בינוני ר"ל שאינו בחזקת בדוק ולא בחזקת שאינו בדוק וכן נ"ל : ובהג"מ

דרישה

(כו) שבדוק לה אלא כו' נראה דסני רבותי דכ"כ הרשב"א בשמם ה"ל כיש מי שהורה להחמיר בעד שאינו בדוק בנמצא בו כגרים ועוד כמ"ש גם כן הרשב"א בשמו לעיל לפני זה דאל"כ קשה כיון דא[illegible] שבדקתו ומצאו טהור פ"א אף שהניחתו למה נקיל בו יותר מאם נמצא כתם בסדין דמטמאין אם הוא כגרים ועוד אלא ודאי המיקל כגרים ועוד הוא סבר שפירוש עד שאינו בדוק היינו שלא בדקתו כלל וכהסכמת הרשב"א שכתב אדעת רבותי הנ"ל שלא יראה לו וק"ל : [יט] ואם בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור מלשון ב"י משמע דר"ל לאחר הפשטה בדקה החלוק ומצאה טהור דאל"כ בדיקה דקודם לבישה ל"ל ולפ"ז היה צ"ל להגיה שלבשתו וה"ק בדקה חלוקה אחר שלבשתו ופשטתו ומצאה טהור וקמ"ל דהשנייה טמאה ולא מצית למימר הואיל ולא בדקתי לא אסמוך אבדיקה ראשונה ובת"ה הקצר כתב הרשב"א ז"ל האשה שלבשה חלוקה בדוק וכשפשטתו בדקה עצמה וחלוקה ומצאה טהור והשאילתו כו' משמע בהדיא שבדקה את החלוק קודם לבישה וצ"ע : [כ] בעלת החלוק תולה בהן ז"ל הרשב"א כשאמרו חז"ל תולה בהן ל"ס טהורה לגמרי [illegible]

פרישה

(כז) ואם בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור כלע"ד דהאי ומצאה טהור קאי אאשה ר"ל לאחר שפשטתו בדקה האשה הראשונה את עצמה ומצאה שהיא טהור וקמ"ל דתלינן הכתם בשנייה אע"ג דלא בדקה החלוק אחר שפשטתו מ"מ כיון שבשעה שלבשה אותו היה טהור וגם בשעת הפשטה בדקה היא את עצמה ומצאה שהיא טהורה נעמידנה בחזקת טהורה והכתם תליא בשנייה וכ"כ מל' רבינו דקאמר ופשטתו בל' זכר ומצאה מל' נקבה ודו"ק ועד"ר ולפ"ז צ"ל דאף אם השנייה ג"כ בדקה נפשה ומצאה עצמה טהור אפ"ה תולין בשנייה. אף שיש להקשות פ"ז ממ"כ אם נאמר שהחלוק היה כמי בדוק בעת שבא לידה הרי היא כראשונה וא"ת שיש לספק בו שמא היה אז בו כתם א"כ אדרבה הראשונה בחזקת טמאה וצ"ל דה"ט דכאן נמצא כאן היה : (כח) בדקה חלוקה כו' דאי לא בדקה פשיטא שהיא טהורה דתלינן שהכתם היה בו קודם שהשאילתו : (כט) או לנכרית שהגיע זמנה לראות כמבואר בריש הסימן דהיינו מבת שתים עשר שנה ואילך וה"ט דנכרית ונדה דאין שייך בהו קלקול ומשום הכי תולין בהו ולא לקלקל אשה שהיא בחזקת [illegible]

חדושי הגהות

לז מלשון רבינו ירוחם דה"א אם לא הניחתו במקום משומר כצ"ל (א"מ) : לח ובנכרית הרואה פירוש כצ"ל : לט להרמב"ן כצ"ל :

השאילתו לקטנה שלא ראתה מעולם (סא) ולבשה קטנה זו לאחר שנבעלה קודם שחיתה המכה או שהשאילתה לנערה שלא ראתה ולבשתו תוך ד' לילות לבעילתה תולה בהן (סב) וטהורה אפי' בזמן הזה שאין נותנין לבתולה (סג) אלא בעילת מצוה בלבד אפ"ה תולה בה לפי שדמים מצויים בה (סד) השאילתו ליושבת על דם טוהר תולה בה י"א דאפילו האידנא נמי שאין בועלין על דם טוהר תולה בה לפי שמן הדין היושבת על דם טוהר טהורה ואם תתלה בה אין כאן קלקול לאחד מהם ואע"פ שהחמירו בנות ישראל שלא לבעול על דם טוהר [כח] לעצמן החמירו אבל לענין שלא תציל על חבירתה לא החמירו (סה) והרמב"ן כתב והאידנא אין תולין בה השאילתו לשומרת יום כנגד יום אפילו בשני שלה ולנדה ולזבה בימי זיבתה ואפילו בשביעי שלה תולה בה ובעלת החלוק טהורה (סו) וחבירתה ששאלתה מקולקלת השאילתו לאשה הטמאה משום כתם אינו תולה בה לפי שאין ידוע בבירור לבעלת הכתם שהכתם יצא ממנה ושתיהן צריכות לחוש לזה הכתם וכל שכן אם השאילתו לטהורה וחזרה ולבשתו ששתיהן צריכות לחוש לו ופעמים שתולה בעצמה כגון שלבשתה חלוק בימי נדתה ולא בדקתו ולבשתו בימי טהרתה תולה

ב"י

בשנותו את טעמו לפרש דברים שלא כפשטן ועוד שהטעם בעצמו אינו נכון כלל דלפי דבריהם אף ישראלית שידוע שלא טבלה לנדתה אע"פ שהיא עכשיו מסולקת דמים תולה בה ואמאי כיון שיש זמן רב שלא ראתה ואע"ג דנכרית להרשב"א בכה"ג נמי תולה בה נכרית שאני שאינה רגילה להקפיד על דמים וכתמים הלכך כל שראתה פעם א' מסגלה אף ע"ג דבעידן שאלה לא חזאי איכא למיחש שמדמים הראשונים נתלכלך בשרה ובגדיה ולכלכו חלוק זה אבל בישראלית ליכא למימר הכי שהרי בנות ישראל רגילות לנקות בשרן ובגדיהם מדמים וכתמים אף ע"פ שלא יהיה בדעתן לטבול ולכך אני אומר לפרש דברי הרמב"ם כפשטן דנכרית נמי אין תולין בה אלא כשידוע שהיתה נדה בעידן שאלה אבל אם בעידן שאלה אינה רואה אע"פ שראתה קודם לכן אינה תולה בה וזהו פשט מאמר רב דקתני נכרית דומיא דנדה וה"פ דמתני' השאילה חלוקה לנכרית הרואה בעידן שאלה או לנדה ישראלית הרי זו תולה בה ומשום דנכרית אינה טמאה נדה לא קרי לה בשם נדה: ודע דכשאמרו חכמים שתולה לא שנא בין אם היא טהורה לגמרי או שהיא בספירת ז' נקיים דבחזקת טהורה היא וכן כתב הרשב"א בת"ה אבל מה שאמר פעמים שהיא תולה בעצמה:

השאילתו לקטנה שלא ראתה מעולם ולבשתו קטנה זו לאחר שנבעלה כו' שם (דף ס:) אפלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבי שאכתוב בסמוך תניא ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה וביושבת על דם טוהר ובבתולה שדמיה טהורים. וכתב הרשב"א פירוש בתולה בתולת דמים כקטנה או נערה שלא ראתה מעולם ונבעלו שנותנין להם מן הדין לקטנה עד שתחיה המכה ולנערה עד ד' לילות ואם השאילה להם חלוק הבדוק לה תוך אותו זמן ואח"כ לבשתו ונמצא עליו תולה בהם לפי שדרכן מצוי וכן ביושבת על דם טוהר לפי שאם תתלה בה לא תקלקל ואם תתלה בזו הרי אתה מקלקלה וכענין שאמרו (תרומות פ"ז) בקופות אחד של חולין ואחד של תרומה שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה וי"א שבזה"ז שאין אשה יושבת על דם טוהר אין תולין בה דהרי היא ככל הנשים ומ"מ בבתולה שדמיה טהורים תולין ואפי' בזה"ז ואע"פ שאין נותנין לה עכשיו אלא בעילת מצוה אינה דומה ליושבת על דם טוהר לפי שזו שירפה מצוי וזו אין שירפה מצוי והר"א ז"ל פסק שאפילו בנושבת על דם טוהר תולין שאם החמירו עכשיו בנות ישראל על עצמן שלא לבעול על דם טוהר לגבי נפשייהו החמירו אבל לאצולי על חבירתה מספק כתמים שלא יהיו שתיהן מקולקלות אדינייהו מוקמינן להו והיא מקולקלת וחבירתה מתוקנת עכ"ל ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן כ"כ ה"ה בשמו וז"ל הרמב"ן כתב שבזמן הזה אינה תולה ביושבת על דם טוהר לפי שהוא סבור שאסור לבעול על דם טוהר בזמן הזה אבל רבינו כתב בפי"א שהוא תלוי במנהג עכ"ל נראה מדבריו דלהרמב"ם תולה בה אפילו במקום שנהגו איסור שהרי אם תלך ותקבע דירתה במקום שנהגו היתר יהיה מותר לה להבעל על דם טוהר וא"כ ליכא למימר דאין תולין בה משום דהרי היא ככל הנשים וגם רבינו ירוחם כתב דלהרמב"ם אפי' לדידן שאין אנו בועלין על דם טוהר תולה בה:

השאילתו לשומרת יום כנגד יום אפי' בשני שלה וכו' שם ת"ר תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה וסופרת ז' שלא טבלה לפיכך היא מתוקנת וחבירתה מקולקלת דברי רשב"ג ר' אומר אינה תולה לפיכך שתיהן מקולקלות ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה וכו' וכתב הרשב"א קסבר רשב"ג כיון דכתמים דרבנן תולין את הקלקלה במקולקל דאמרינן שאני אומר כדרך שאמרנו בב' קופות בתרומה דרבנן ואף ע"ג דבידה של זו לטבול עכשיו ולטהר מ"מ מחוסרת טבילה היא וטמאה היא ורבי סבר כיון דבידה לטבול לאו כמחוסרת מעשה היא והרי היא כטהורה ולפיכך אין חבירתה תולה בה דכהדדי נינהו וכיון דכתמים דרבנן קיימא לן כרשב"ג דמיקל וכן פסקו הר"א והרמב"ן ז"ל ע"כ. וגם הרא"ש פסק כן אבל הרמב"ם פסק בפ"ט כרבי משום דהלכה כמותו מחבירו:

השאילתו לאשה הטמאה משום כתם אינה תולה בה וכו' שם בעא מיניה ר' יוחנן מר"י בר לואי מהו לתלות כתם בכתם א"ל אין תולין מ"ט לפי שאין תולין פי' משום דלא חזיא מגופה ודילמא מעלמא אתאי וז"ל הרשב"א בת"ה השאילה חלוקה לבעלת הכתם בין שהיתה יושבת כבר על הכתם קודם שאלה בין שראתה כתם בחלוק אחר לאחר ששאלה את זה אין הראשונה תולה בה לפי שבעלת כתם זה אינה יודעת בבירור שממנה היה ולפיכך אין חבירתה תולה בה ע"כ. ומ"ש רבינו וכ"ש אם השאילתו לטהורה וחזרה ולבשתו שתיהן צריכות לחוש לו כ"כ הגמיי' בשם הרמב"ן ופשוט הוא:

פעמים שתולה בעצמה כגון שלבשה חלוק בימי נדתה ולא בדקתו ולבשתו בימי טהרתה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק האשה שהיא עושה צרכיה והרשב"א בת"ה והגהות מיימון בשם הרמב"ן וכ"פ רבינו ירוחם וכ"כ ה"ה בפ"ט בשם המפרשים ודברים פשוטים הם בעיני דלמה לא תתלה בעצמה כשם

ב"ח

הרי זו תולה בנדה שלבשה אותו עכ"ל דמשמע להדיא מלשונו דמפרש דהא דאמר בנכרית הרואה פי' הרואה עכשיו והיינו דקאמר דומיא דנדה מה נדה דקחזיא אף נכרית דקא חזיא ודומיא דנדה ממש קאמר דקחזיא עכשיו ות"ק דר"מ נמי ה"ק דראתה עכשיו ור"מ קאמר ראויה לראות אפי' לא ראתה עכשיו דא"כ קשיא למה ליה לתנא למתני לנכרית ליתני סתמא לאשה נדה הא פשיטא דנכרית לא עדיפא מישראלית ויש ליישב דאי לא תנא לנכרית הו"א דבנכרית תולה אפילו לא ראתה עכשיו השתא דתני לנכרית או לנדה הוה לנכרית דומיא דנדה ממש דקא חזיא עכשיו אבל הרב המגיד נדחק לפרש דברי הרמב"ם שהם כפירש"י וכבר השיג עליו ב"י ע"ש ומיהו להלכה נקטינן להקל כפירוש רש"י והרשב"א והרא"ש ורבינו דתולה בנכרית גדולה היכא דראתה כבר פעם א' אפי' לא ראתה עכשיו וכן פסק בש"ע:

השאילתו לקטנה וכו' בפרק האשה (דף ס') תניא ושוין שתולה בבתולה שדמיה טהורין ומביאו רש"י בפ"ק דנדה (דף י' תחלת ע"ב) ופירשה כדברי רבי' וכ"פ הרשב"א ומביאו ב"י. ומ"ש אפילו בזמן הזה וכו' כלומר אע"פ דבזמן הזה אם אתה תולה כתם זה בה אתה מקלקלה לטמאה מחמת כתם זה ומאי חזית דמקלקלת הך טפי מהך אפ"ה תולה בה יותר לפי שדמיה מצויים בה וה"א להדיא בפ"ק דנדה לשם והא דלא קאמר בבתולה נמי טעמא דלעצמן החמירו אבל לענין שלא תציל על חבירתה לא החמירו כדאמרינן האי טעמא בדם טוהר י"ל דהא דאין נותנין בזמן הזה לבתולה אלא בעילת מצוה בלבד מדינא דגמרא הוא כדלקמן בסימן קצ"ג אבל שלא לבעול על דם טוהר אינו אלא חומרא שנהגו בה מקמתם ולא מדין התלמוד כדלקמן בסימן קצ"ד:

השאילתו ליושבת על דם טוהר תולה בה ג"ז ברייתא ושוין שתולה ביושבת על דם טוהר דכיון דהיושבת על דם טוהר טהורה אם תתלה בה אי אתה מקלקל שום אחת מהן וי"א דאפי' האידנא וכו' וכתב הרשב"א דהטעם שתולה ביושבת על דם טוהר שלא לקלקל א' מהן הוא לפי שכל שהוא מדרבנן תלינן לקולא כגון ב' קופות אחד של חולין ואחד של תרומה דרבנן שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה ואי אתה מקלקל שום א' מהן ה"נ בכתמים דרבנן ומזה הטעם תולה בנכרית ובנדה דתולין הקלקלה במקולקל ובנדה איכא נמי טעמא אחרינא לפי שדמים מצויין בה כדאמרינן בבתולה ומ"ש דהרמב"ן כתב דהאידנא אין תולין בדם טוהר טעמו דאם אתה תולה בה אתה מקלקלה דמשוה אותה נדה מעכשיו ולא ס"ל להרמב"ן דנהגו חומרא בעלמא בדם טוהר אלא הסכמת הגאונים הוא כמ"ש רבינו בשמו בסימן קצ"ד:

השאילתו לשומרת יום כנגד יום אפילו בשני שלה ולנדה ולזבה בימי זיבתה ואפילו בז' שלה וכו' פירוש כל ימי זיבתה אף בסופרת ז' נקיים ואפי' בשביעי שלה כל זמן שלא טבלה דאע"ג דבז' שלה וכז' שלה טובלת ביום לאחר הנץ החמה ומותרת לשמש מדינא כדלעיל בסימן קפ"ג אפ"ה כיון שלא טבלה טמאה היא וכיון דכתמים מדרבנן תולין הקלקלה במקולקל כמו בב' קופות ולא זו אף זו קאמר רבינו לא מיבעיא דתולה בשומרת יום כנגד יום בב' שלה דלא מקלקלה אלא פורתא דצריכה לשמור יום המחרת כיון דאתה תולה בה כתם זה ומטמאה השתא אלא אפילו בז' שלה שאתה מקלקלה הרבה שסתרה כל ימי ספירתה וצריכה לספור ז' נקיים אפ"ה הואיל ועכשיו טמאה דלא טבלה תולה בה וכפי' רש"י ופלוגתא דרשב"ג ורבי היא בברייתא ר"פ האשה ופסק להקל בכתמים כרשב"ג דתולה אף בשני שלה ובסופרת שבעה שלא טבלה אבל בראשון שלה אף ר' מודה דתולה בה וכן פסק הרא"ש והראב"ד והרמב"ן והרשב"א כרשב"ג ודלא כהרמב"ם בפ"ט דפסק כרבי מחבירו. ובמקצת נוסחאות מספרי רבינו כתוב ולזבה בימי ספירתה והיא הנכונה. ואיכא למידק למה כתב כאן רבינו ולנדה שלא הוזכר באותה סוגיא דרשב"ג ורבי ותו דהלא כבר כתב בסמוך דין השאילתו לנדה דתולה בה ונראה דרבינו סובר דבכלל מאי דתני בברייתא לרשב"ג דתולה בסופרת ז' שלא טבלה הוה נמי נדה אלא דרבי לא פליג אלא בסופרת ז' נקיים אבל בסופרת ז' ימי נדה תולה אף לרבי ואשמועינן הכא דאפילו מצאה כתם בסוף ז' של ימי נדה תולה ואף ע"ג דמקלקלה שאינה יכולה לטבול עד למחרת דכתם זה שמצאה בסוף ז' ממש הוה כראייה ולא פסקה בטהרה ואינה יכולה לטבול לערב אפ"ה תולה בה:

השאילתו לאשה הטמאה משום כתם וכו' שם בעיא דאיפשיטא דאין תולין וה"ט דאין לנו לומר כאן תולין הקלקלה במקולקל דשמא אין הכתם בא מגופה אלא מעלמא ואין זו מקולקלת יותר מחבירתה וא"כ איכא למימר מאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך והיינו דקאמר וכ"ש אם השאילתו לטהורה וכו' דפשיטא דכיון דשניהם טהורות איכא למימר מאי חזית וכו' ושתיהן חוששות וטמאות מספק וכבר נתבאר דכל זה בחלוק שהיה בדוק לה דאם לא היה בדוק אפי' לא השאילתו ומצאה בו כתם טהורה:

ופעמים שהיא תולה בעצמה וכו' פי' כגון אם היה לה חלוק בדוק ולבשתו בימי נדתה וכו'. וכ"כ הרא"ש בפרק האשה והרשב"א בת"ה ואע"ג דאפי' לקחה חלוק מן השוק תולה דהכתם היה בחלוק מקודם שאני התם דתולה באשה אחרת שהיה זה החלוק שלה מתחלה ותו דלא היה החלוק בחזקת בדוק מעולם אבל הכא דהיה בדוק ותולה בעצמה הוה אמינא דאינו תולה דנכתם בימי נדותה יותר מבימי טהרתה וטמאה קמ"ל דלא:

והרשב"א

פרישה

השאילה לנדה כו' רשב"א: (סא) ולבשתו קטנה זו לאחר שנבעלה קודם שחיתה המכה שנותנין לקטנה מן הדין (ר"ל מן הדין היא כשרה לבעלה עד שתחיה המכה ולנערה נותנין ד' לילות שיכול הבעל לבא עליה עכ"ס) עד שתחיה המכה פי' כשב דמיה דם טהור ולנערה ד' לילות דכל דם שתראה בתוך ד' לילות תלינן במכה ולא בדם נדה אבל לאחר ד' לילות אפילו שלא חיתה המכה אין תלינן במכה אלא בדם נדה וא"כ הואיל שבתוך זמן הנ"ל לקטנה ולנערה הן טהורין תלינן הכתם בהו שהרי אין אתה מקלקלתן שהרי אף אם בודאי יראו בתוך הזמן הנ"ל הן טהורין לאפוקי אם תתלה בזו הרי את מקלקלה וכענין שאמרו בקופה אחד של חולין ואחד של תרומה שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו וכמ"ש רבינו לעיל סימן קי"א ועוד שדמיהן מצויין יותר בזמנים אלו וכמ"ש רבינו בסמוך: (סב) וטהורה אפי' בזמן כנ"ל: (סג) אלא בעילת מצוה בלבד ואז אף אם תתלה בה גם היא תקלקל: (אע"ג דבלא"ה היא טמאה מ"מ יכולה לספור שבעה נקיים תיכף אחר הבעילה אם קנחה אותו מקום במים חמין או שהלכה הרבה כמ"ש לקמן ס"ס קצ"ו ועכשיו תפתור מניינה אפ"ה תולה בה שדמיהן מצויין יותר בזמנים אלו עכ"ס): (סד) השאילתו ליושבת על דם טוהר פי' יולדת: (סה) והרמב"ן כתב שהאידנא כו' ול"ד לקטנה הנ"ל שזו שירפה מצוי וזו אין שירפה מצוי רשב"א פי' שירפה שרף הנוטף ממכה דהיינו אדמומית דם: (סו) וחברתה ששאלתה מקולקלת וקלקולה דנדה היינו לדידן שסופרת ג"כ ז' נקיים וא"כ בתולין הכתם בה סותרת וכמ"ש לפני זה ולנדה ולזבה בימי ספירתה דאתרוויהו

קאי

דרישה

מקילין בג' ימים ראשונים של ז' נקיים: [כח] לעצמן החמירו כו' וכ"כ המ"מ בשם הרמב"ם דמותר אפילו במקום שנהגו איסור שהרי אם תלך ותקבע דירתה במקום שנהגו היתר תהיה מותר להבעל על דם טוהר מפני שזה תולה במנהג המקומות וכמ"ש רבינו בסימן קצ"ד ע"ש:

תולה אותו שמימי נידותה הוא והרשב"א כתב בזה אם נתכבס החלוק ולא בדקה אותו ולבשתו בימי טהרתה אם נתכבס על ידי ישראלית ואינה בפנינו לשאול אם בדקתו בשעת כיבוס אין להקל ולומר מימי נדותה נשאר בו לפי שחזקת בנות ישראל (סז) בודקות חלוקיהן וסדינן בשעת כיבוס ואם הישראלית בפנינו ואומרת שלא בדקתו תולין לומר שמתחלה היה ולא עבר ע"י כיבוס שאין הכתמים עוברין ע"י כיבוס נתכבס ע"י שפחה או נכרית אפי' אינה לפנינו תולין לומר (סח) שמתחילה היה (סט) ואם אפשר לעמוד על הבירור כגון שמכרת במראיתו אם מקדיר פירוש שנכנס בתוך הבגד או (ע) מגליד פירוש שאינו נכנס בבגד וראינוה שמגליד בידוע שלאחר הכיבוס היה ואם מקדיר בידוע שקודם הכיבוס היה ואם אינה בקיאה בכך (עא) תולין להקל ויש מי שהורה להחמיר עד שתדע בבירור שאינו מגליד (עב) לבשה חלוק הבדוק לה ופשטתו וכבסתו והשאילתו לחבירתה ונמצא עליו כתם אם מגליד בידוע שמהשנייה הוא והיא טמאה והראשונה טהורה ואם הוא מקדיר בידוע שמהראשונה הוא והיא טמאה והשנייה טהורה ואם אינן יכולין לעמוד על הדבר שתיהן טמאות (עג) שתי נשים שלבשו חלוק אחד בדוק ונמצא בו כתם (עד) אם הוא למטה מכנגד התורפה לשתיהן שתיהן טמאות ואם הוא למעלה ממנו לשתיהן שתיהן טהורות (עה) היתה אחת ארוכה ואחת קצרה ואם הוא מגיע כנגד התורפה לארוכה (עו) כל שכן שמגיע לקצרה ושתיהן טמאות ואם אינו מגיע אלא כנגד התורפה של קצרה קצרה טמאה וארוכה טהורה [כב] (עז) ג' נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו ולא בדקוהו בנתיים (עח) או שישבו על ספסל אחד
זו

והרשב"א כתב בזה אם נתכבס וכו' כן כתב בת"ה הקצר וראייתו בדינים אלו מפרק דם הנדה ומביאו ב"י . ומ"ש נתכבס ע"י שפחה אפילו אינה לפנינו וכו'. כלומר אע"פ דבישראלית באינה לפנינו אזלינן לחומרא אבל בשפחה ונכרית אין חילוק בין דאיתא לפנינו בין דאינה לפנינו אזלינן לקולא ואפי' איתא לפנינו ואומרת שבדקתו ולא היה בו כתם לא סמכינן על דבריה לא לאיסור ולא להיתר ודנין אותה כאילו אינה לפנינו ותולין להקל לומר שמתחלה היה כתם זה וטהורה: ומ"ש ויש מי שהורה להחמיר בת"ה הארוך כתב שכך הוא דעת הראב"ד וטעמו דאע"פ דהכתמים דרבנן ואזלינן בהו לקולא טפי מבשאר איסורא דרבנן כדאיתא בפרק הרואה כתם מ"מ הכא אין זה כשאר כל ספיקא דרבנן כיון דהספק כאן הוא בא ממיעוט ידיעה שאינו יודע להכיר אם הוא מקדיר או מגליד וכיון דאיכא אינשי טובא דיודעין ומכירין אין הולכין בספק זה לקולא אלא לחומרא ונראה דהכי נקטינן וכדפסק רבינו בס"ס צ"ח דבקדרה שהוא לפנינו אלא שאינו בקי לשערו אפילו מדרבנן אין תולין להקל וכו' עכ"ל. וכ"כ שם כל האחרונים דלעת שוטים לאו כלום הוא והכא נמי דכוותה אין זה ספק ואזלינן לחומרא וכן פסק בש"ע: **שתי** נשים שלבשו חלוק א' בדוק וכו' ברייתא פרק הרואה כתם ונמצאו בזה נוסחאות מתחלפות וליכא נפקותא לענין דינא: ג' נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו וכו' משנה פ' האשה ואע"ג דבכבר נשמע דין זה מדברי רבינו שכתב למעלה בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור והשאילתו לחבירתה וכו' דאלמא דאי לא בדקתו אחר שפשטתו והשאילתו לחבירתה דשתיהן טמאות כדפרישית לשם וכ"כ אחר כך וכ"ש אם השאילתו לטהורה וחזרה ולבשתו ששתיהן צריכות לחוש לו אפי' הכי חזר וכתב דין שלשה נשים שלבשו חלוק אחד וכו' דלא תימא דוקא בשתי נשים דמי תולה במי הלכך שתיהן צריכות לחוש לכתם זה ושתיהן טמאות אבל שלש נשים שלבשו חלוק אחד הוה אמינא דהשלישית תולה בשתים שלפניה דמסתמא מאחת מהן בא כתם זה על חלוק זה ודין חלוק זה לגבי שלישית כאילו לבשה חלוק שאינו בדוק דטהורה אף כאן כיון שלאחר הבדיקה הראשונה לבשוה שתי נשים זו אחר זו בלא בדיקה בנתים מעתה יש לו לחלוק זה דין חלוק שאינו בדוק והשלישית טהורה ושתים הראשונות טמאות קמ"ל דלא אלא כולן טמאות וכדין ג' נשים שיושבות על ספסל א' כך דין חלוק
זה

כתם שתולה בחבירתה: ומ"ש רבינו והרשב"א כתב בזה אם נתכבס בחלוק וכו' עד ואם אין יכולין לעמוד על הדבר שתיהן טמאות הכל בת"ה הקצר וטעמן של דינים הללו משום דבס"פ דם הנדה (נו.) תנן הכתם הנמצא בחלוק מטמא למפרע עד שתאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם עד שעת כבוס ובגמרא (סס:) עד שעת כיבוס חזקתו בדוק או חזקתו מתכבס. למאי נפקא מינה דאמר כבס ולא בדק אי אמרת חזקתו בדוק הא לא בדק אי אמרת חזקתו מתכבס הא מתכבס אי נמי דאשתכח בסטרא פי' בצידי הבגד שיש שם קמטים ותפירות והרשב"א גורס באימרא במקום בסטרא אי אמרת חזקתו בדוק מאן דבדק בסטרא נמי בדק אי אמרת חזקתו מתכבס בסטרא לא מתכבס ת"ש א"ר מאיר מפני מה אמרו כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע עד שתאמר בדקתי את החלוק ולא היה בו כתם או עד שעת כבוס מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהם בשעת כבוסיהם ואם לא בדקו הפסידו למפרע רבי אחא אומר תחזור ותכבסנו אם לט נדהה מראיתו בידוע שלאחר כבוס ואם לאו בידוע שלפני כבוס רבי אומר אינו דומה כתם שלאחר כבוס לכתם שלפני כבוס שזה מקדיר וזה מגליד שמע מינה כלומר דמדקאמר ר"מ דטעמא דתלו הטהרה בכבוס הוא מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת כבוס שמעינן דחזקתו בדוק וכתב הרשב"א בת"ה חזקתו בדוק או חזקתו מתכבס כלומר סתמא דמילתא חזקה שהכתם עובר מן הבגד בשעת כבוסו וכתם זה שנמצא בו עכשיו לאחר הכבוס בא ופשיטא דחזקתו בדוק מדתניא אר"מ מפני מה אמרו וכו' מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקותיהן בשעת כבוס ואלו לא בדקו הפסידו למפרע ומסתברא דלאו דוקא חלוקותיהן אלא אף של חברותיהן ולאפוקי שפחה ונכרית דלא אלמא כבסתו ישראלית וליתא קמן חזקה בדקתו בשעת כבוס אבל איתא כאן ואמרה דלא בדקתו אין חזקתו מתכבס ובנכרית ושפחה אפילו ליתנהו קמן חזקה לא בדוק וחזקה לא מתכבס ודנין אותו כחלוק שאינו בדוק לה ותולה בו ומיהו התם פליגי רבי אחא ורבי דרבי אחא אמר תחזור ותכבסנו ואם נדהו מראותיו בידוע שלאחר הכבוס וכו' רבי אומר אין דומה כתם שלפני הכבוס לכתם דלאחר הכבוס שזה מקדיר וזה מגליד כלומר שלפני הכבוס דק עובר בבגד ושלאחר הכבוס מגליד כלומר גלדו עב לפי שממשו של דם עליו ויש ב' מחלוקות בדבר לר"מ אין הכל תלוי אלא בבדיקת הכבוס ולרבי אחא אף ע"פ שלא בדקתו בתוך הכבוס תכבסנו עכשיו כיון דאיפשר למיקס אמילתא אם נדהו מראיו אם לאו ולרבי אין חוזר ומכבסו אלא בודק מראיו עכשיו אם מקדיר או מגליד ומסתברא כיון דכתמים דרבנן הולכים בו להקל והלכך חלוק או סדין שלבשתו בימי נדתה ונתכבס וחזרה ולבשתו בלא בדיקה אם נתכבס על ידי ישראלית וליתא קמן דנשיילה חזקה בדקתו בשעת כבוס ואינה תולה בה אבל אם איתא קמן ואמרה דלא בדקה בשעת כבוס אין חזקתו מתכבס והרי זו תולה בהם ואם נתכבס על ידי שפחה ונכרית ה"ז תולה ואפי' ליתנהו קמן ומיהו אם אפשר למיקס אמילתא אם מקדיר או מגליד וכמאן מגליד חיישינן לה כדרבי אבל ראיתי לר"א שכתב שכיון דאיכא למיקם עלה דמלתא כר' בדקינן לכתם אם מקדיר טהורה ואי מגליד טמאה ולפי דברי הרב ז"ל אפי' אין יודע אם מקדיר או מגליד חוששין לה וטמאה שאין זה כספיקא דרבנן דספק הבא ממעוט ההכרה אינו ספק דאם אין זה בקי ומכיר אחר יכיר ואיפשר שאף הרב ז"ל לא אמרה אלא באיפשר למיקס אמילתא והרמב"ן תולה הכל במקדיר ומגליד כרב ויש לחוש לדבריהם ז"ל עכ"ל :

והרמב"ם לא הזכיר דין זה בהא"ב ובהלכות מטמאי משכב כתב הבגד שנמצא עליו הכתם טמא למפרע עד שתאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה עליו כתם אפילו כבסתו ולא בדקתו טמא מקודם הכבוס למפרע עד שעת בדיקה עכ"ל דבריו פשוטים שהוא פוסק כרבי מאיר כתב רבינו ירוחם וכן הדין אם לבשה חלוק קודם שהיתה עוברה ואחר כך לבשה אותו בלא בדיקה אחר שנתעברה ומצאה עליו כתם תולה בלבישת הימים שלא היתה עוברה וכן במניקה תולה בעצמה כמו שתולה בחבירתה ע"כ והוא מדברי הרשב"א בת"ה ואכתוב לשונו לקמן בס"ד :

שתי נשים שלבשו חלוק אחד בדוק ונמצא בו אם הוא למטה מכנגד התורפה שתיהן טמאות וכו' היתה אחת ארוכה ואחת קצרה אם מגיע כנגד התורפה לארוכה וכו' כל זה דברי הרשב"א בת"ה הקצר והוא מדתניא בפרק הרואה כתם (נח.) ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה אם מגיע כנגד בית תורפה של ארוכה שתיהן טמאות ואם לאו ארוכה טהורה וקצרה טמאה וה"ה גורס ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה אם מגיע הכתם כנגד בית תורפה שתיהן טמאות ואם לאו ארוכה טהורה וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה אם מגיע כנגד בית תורפה של קצרה פירוש ולא של ארוכה היא טמאה וחבירתה טהורה והרשב"א כתב בת"ה הארוך כלשון הזה תניא בפרק הרואה שתי נשים שלבשו חלוק אחד אחת ארוכה ואחת קצרה אם מגיע כנגד בית הורפה של הארוכה שתיהן טמאות כלומר דלכל אחת מהן הוא למטה מן החגור כנגד בית תורפה של קצרה קצרה טמאה וארוכה טהורה דלמעלה מן החגור הוא לארוכה עכ"ל ודבר פשוט הוא שכל אלו הגרסאות עולות בקנה אחד על פי מה שנתבאר בסימן זה שאם נמצא הכתם למטה מן החגור טמאה ואם נמצא למעלה מן החגור טהורה : וכתב הרשב"א בת"ה הקצר על דין זה דשתי נשים שלבשו חלוק אחד בד"א בשלא פשטו אותו בלילה לכסות בו את ראשן אבל אם כסו בו את ראשן שתיהן טמאות כסתה אחת מהן את ראשה ולא השנייה אותה שכסתה את ראשה טמאה וחבירתה טהורה ופשוט הוא ממה שנתבאר בסימן זה גבי חלוק היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה בכל מקום שימצא בו דם טמאה וכן הדין אם נמצא במעפורת שמכסה בו ראשה : **ג'** נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו ולא בדקוהו בנתיים או שישבו על ספסל אחד וכו' משנה בפרק האשה (דף נט:) שלשה נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על ספסל אחד ונמצא עליו דם כולן טמאות : **ומ"ש** ולא בדקוהו בנתים כן כתב הרשב"א ודבר פשוט הוא דאם בדקוהו בנתים לא היה מטמאים לכולהו דהא ודאי אין לומר דבבדקוהו בנתים ונמצא דם בכל פעם איירי דא"כ מאי אשמועינן מתניתין : ולקמן בסימן זה אכתוב דעות הפוסקים בפי' דמתני' אם ה"א בבדקו כולן או מקצתן ומצאו טהור או טמא : **ומ"ש** רבי' בספסל זו אחר זו כן כתב הרשב"א בשם הר"א דקתני ספסל דומיא דחלוק וה"נ לבדקה אחת מהן ומצאה טמאה אם היא מגלת על חברותיה וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד :
ודע

דרישה

[כב] ג' נשים שלבשו חלוק אחד כו' נראה דמשום סיפא כו' א"כ משום דהאי דינא דג' נשים מל' המשנה הוא ורישא דשתי נשים שלבשו חלוק כו' מדברי הרשב"א הוא מש"ה נקטי' ומש"ס
כתב

פרישה

קאי : (סז) בודקות חלוקיהן וסדיניהן ל"ד חלוקיהן אלא ה"ה של חברותיהן בודקין וכובסין עד שיעבור הכתם : (סח) שמתחילה היה ולא עבר ע"י כיבוס כו' פי' בשתם בשלא דקדקה אחר הכתם : (סט) ואם אפשר לעמוד על הבירור כגון שמכרת במראיתו הל' אינו מדוקדק דכתב שמכרת וגם אח"כ כתב ואם אינה בקיאה בכך ובנתים כתב וראיתו : (ע) מגליד פי' גלדי עב לפי שממשתו של דם עליו ב"י : (עא) תולין להקל ויש מי שהורה להחמיר כו' והא דמחלק בין ישראלית לשפחה היינו היכא שאין לעמוד על הדבר בשום פנים כגון שנשבר הכתם או נתכבס אבל אם הכתם לפנינו אע"ג דאין יכולין לעמוד על הדבר מחמת שאינן בקיאים מ"מ אמרינן הואיל שאילו היה בקי היה מגליד ולכן הואיל שלא ידעינן להבחין ביניהן אזלינן לחומרא וכסברא זו אמרינן בכמה מקומות שאם הספק הוא מחמת שאינו בקי לא אזלינן לקולא אפי' הוא ספק דרבנן וכ"כ הרשב"א בת"ה וז"ל ואין זה כשאר ספק דרבנן דאזלינן ביה לקולא דספק הבא ממיעוט הכרה אינו ספק דאם זה אינו בקי ומכיר אחר יכיר וב"י הביאו ריש דף ר"ו ע"ש : (עב) לבשה חלוק הבדוק לה ופשטתו וכבסתו והשאילתה לחבירתה כו' בהאי בבא איירי שאין אחת מהן היתה נדה ושתיהן שוות ומש"ה הכל מודים שתלוי במקדיר ומגליד ושאם אין ידוע שתיהן טמאות דכיון דכתם לפנינו ואין לתלות בזו יותר מבזו וק"ל : (עג) שתי נשים שלבשו חלוק אחד פי' זו אחר זו : (עד) אם הוא למטה ר"ל הכתם (מכנגד התורפה כל מה שמהחגור ולמטה קרוי כנגד בית התורפה וכן הוא ברשב"א ב"י עכ"ה) : (עה) היתה אחת ארוכה ואחת קצרה אם הוא כו' כצ"ל אם בלא וי"ו והא דלא תמר בקיצור ואם הוא לאחת מלמעלה ולא' למטה לאחר היא למטה טמאה וכדרך כל' שהתחיל בו משום דבא לאשמועינן דא"ל למדוד אם הוא שוה לשניהן אי לא אלא אם אחת ארוכה ומגיע למטה ממילא ידעינן דמגיע גם למטה בקצרה ואם איפכא איפכא והיותר נראה דבא לאשמועינן דאף אם מגיע למטה מהתורפה לארוכה ממילא לקצרה הוא מרוחק למטה מבית התורפה סמוך לארץ והו"א דלתלות טפי בארוכה שהוא לה סמוך יותר לבית התורפה קמ"ל דלא וגם בסיפא אשמועינן זה דאם לא הגיע לבית התורפה של גדולה אף שהוא סמוך לו למעלה ממנו ולקטנה הוא למטה מבית התורפה סמוך לקרקע מ"מ תלינן אותו בקטנה ולא בגדולה וק"ל : (עו) כ"ש שמגיע לקצרה כו' שהרי החלוק היא לבשה דרך ראשה מלמעלה למטה כדרך חלוק שלנו : (עז) ג' נשים שלבשו חלוק א' כו' נראה משום סיפא סוגר ונקטה ופד"ר : (עח) א שישבו על ספסל א' לאפוקי קרקע שאינה
מקבלת

חדושי הגהות

לט בגמרא וכן ברש"י איתא נדהה מראיתו וגם נראה א"ש כדלעיל במשנה (סב.) :

זו אחר זו ואח"כ נמצא עליו כתם (עט) כולם טמאות שלש נשים שישנות במטה אחת ומשולבות שרגליהן מעורות זו בזו ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות ואם אינן משולבות זו בזו ונמצא דם תחת האמצעית כולן טמאות נמצא דם תחת הפנימית הוא והאמצעית טמאות והחיצונה טהורה נמצא תחת החיצונה היא והאמצעית טמאות והפנימית טהורה בד"א כשעלו דרך מרגלות המטה אבל אם עלו דרך החיצונה אף הפנימית טמאה שאני אומר אולי דרך עברתה נטף ממנה וכתב הראב"ד ומיירי שנמצא במטה שלא על הסדין אבל אם נמצא בסדין שעל המטה בין כך ובין כך כולן טמאות [כג] שהסדין עשוי להתהפך אילך ואילך וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי כן הוא בסדין העליון (פ) אבל התחתון אינו מתהפך וכל זה מיירי (פא) שלא בדקה שום אחת מהן או שבדקו שלשתן ומצאו טהורות אבל אם בדקה אחת או שתים ומצאו טהור הן טהורות והאחרות שלא בדקו טמאות ואם בדקה אחת ומצאה טמא האחרות שלא בדקו תולין בה והן טהורות (פב) בדקו שתים ומצאו טמא הן טמאות והשלישית תולה בהן וטהורה הלכך לא איירי אלא כשלא בדקו כלל או שבדקו כולן ומצאו טהור. וכתב הרמב"ן הא דתלינן באותה שמצאה טמאה לטהר האחרות וכן הא דמטהרינן לאותה שמצאה טהורה דוקא שבדקה מיד תכף למציאת הדם אבל אם שהתה כדי שיעור בדיקה פירוש כדי שתקנח בחורין ובסדקין אין הבדיקה מועלת לא בטמאה לטהרה אחרת ולא בטהורה לטהר עצמה (פג) וא"א הרא"ש ז"ל כתב בבדקה ומצאה טמא מועיל לטהר האחרות

ודע דהא דמטמאין לכולהו דוקא בשהיו כולן שוות אבל אם היתה אחת ראויה לראות יותר מחבירתה כגון שהוא זקינה או מעוברת או מניקה אותה שאינה ראויה לראות תולה בראויה וכתבו רבינו בסמוך ואבל דלעיל קאי אף אהא דג' נשים שלבשו חלוק אחד וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש: **ודע** דבספסל של אבן מטהר רבי נחמיה במתניתין משום דאינו מקבל טומאה וכל שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים וכבר נתבאר בסימן זה מחלוקת הפוסקים בזה:

שלשה נשים שישנות במטה אחת ומשולבות שרגליהם מעורות זו בזו ונמצא דם תחת אחת מהם כולן טמאות ואם אינן משולבות וכו' בפרק האשה (דף ס:) תנן ג' נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות ובתר הכי תנן (דף סא.) ג' נשים שהיו ישנות ונמצא דם תחת האמצעית כולן טמאות תחת הפנימית שתים הפנימיות טמאות והחיצונה טהורה תחת החיצונה שתיהן החיצונות טמאות והפנימית טהורה וגמרא (שם) מאי שנא רישא דלא מפליג ומ"ש סיפא דקא מפליג אמר רבי אמי רישא במשולבות ופי' רש"י משולבות תכופות ודבוקות יחד הלכך אפילו נמצא תחת הפנימית איכא לספוקי נמי בחיצונה וכ"כ הרא"ש ז"ל וכתב עוד והא דטמאות כולן ברישא ובסיפא היא והסמוכה לה כתב הראב"ד ז"ל דוקא ישנות שמתוך שינה הן דוחקות זו את זו וחוששין שמא דחקה אחת ונכנסה למקום חבירתה אבל אם הם נעורות במטה אין לחוש להשמטה שאפשר לכל אחת מהן שתדע את מקומה ואם אומרת ברי לי שלא באתי למקום מציאת הדם טהורה והרשב"א כתב בת"ה הקצר היו משולבות זו בזו כשליבות הסולם שרגליהם מעורות זו בזו וכך הם דברי רבי' ורבינו ירוחם ז"ל:

ומ"ש כד"א כשעלו דרך מרגלות המטה אבל אם עלו דרך החיצונה וכולי שם משנה כד"א כשעלו דרך מרגלות המטה אבל אם עלו שלשתן דרך עליה כולן טמאות ופירש"י אימתי אמרו נמצא דם תחת חיצונה פנימית טהורה בזמן שעלו דרך מרגלות המטה שלא עברה פנימית על מקום מציאת הדם אבל עברו שלשתן דרך עליה שהן דורכות ועוברות על החיצונה כולן טמאות ואפילו פנימית דשמא כשעברה פנימית דרך שם נפל ממנה: ומ"ש בשם הראב"ד כתבו הרא"ש בפ' האשה בשמו וז"ל ודוקא במטה שאין עליה סדינים אבל אם יש סדינים עליה כולן טמאות בין שאינן משולבות לפי שהסדין עשוי להתהפך דומיא דפליון וחלוקה שהיא מתכסה בו עכ"ל ורבינו כתב ומיירי שנמצא במטה שלא על הסדין וכך הם דברי הרשב"א בת"ה הקצר ללמדך כל שלא נמצא על הסדין אע"פ שיש סדינים על המטה אין בכך כלום דלא קאמר הראב"ד שאם יש עליה סדינים כולן טמאות אלא דוקא היכא שנמצא בסדין אבל לא היכא שנמצא שלא על הסדין דהא כי סדין עשוי להתהפך מאי הוי כיון שלא נמצא עליו ודבר ברור הוא:

ומ"ש וא"א ז"ל כתב ודאי כן הוא בסדין העליון וכו' שם: וכתב הרשב"א בת"ה הארוך אהא דאם נמצא בסדין שבמטה כולן טמאות מפני שהוא עשוי להתהפך אבל לגופן אין חוששין שמא תתהפכנה מתוך שינה להיות משולבות והעיקר לזה מפני שכתמים דרבנן אבל אשה אחת שאין לה מונע בכל מקום שימצא דם במטה טמאה שהמטה כולה מקומה ועוד דם זה מהיכן בא עד כאן לשונו:

ומ"ש רבינו וכל זה מיירי שלא בדקה אחת מהן או שבדקו שלשתן ונמצאו טהורות אבל אם בדקה אחת מהם או שתים ומצאו טהור וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה הקצר: ומ"ש שאם בדקה אחת או ב' ומצאו טהור וכו' שם במשנה בדקה אחת מהן ומצאה טהורה היא טהורה ושתים טמאות שתים ומצאו טהור הן טהורות והשלישית טמאה ג' ומצאו טהור כולן טמאות כלומר משום דאמרינן דם זה מהיכן בא ומי תולה במי: ומ"ש ואם בדקה א' ומצאה טמאה האחרות שלא בדקו תולות בה והן טהורות גם זה שם במשנה בדקה אחת ומצאה טמאה היא טמאה ושתיהן טהורות: ומ"ש בדקו שתים ומצאו טמא הן טמאות והג' תולה בהן וטהורה כ"כ הרשב"א בת"ה ונראה דאתי במכ"ש השתא אם שתים תולות באחת שנמצאת טמאה כ"ש שתתלה אחת בשתים שנמצאו טמאות:

ומ"ש בשם הרמב"ן דהא דתלינן באותה שמצאה טמאה לטהר האחרות וכן הא דמטהרינן לאותה שמצאה טהורה דוקא שבדקה מיד תיכף למציאת הדם כן כתב ג"כ הרשב"א בת"ה וטעמא משום דהא דתנן (ס:) בדקה אחת מהן ומצאה טמאה היא טמאה ושתיהן טהורות אמר רב יהודה אמר רב והוא שבדקה עצמה כשיעור ווסת סבר לה כבר פדא דאמר כל שבעלה בחטאת טהרותיה טמאות בעלה באשם תלוי טהרותיה תלויות בעלה פטור טהרותיה טהורות ורבי אושעיא אמר ם אפילו בחטאת טהרותיה תלויות ופירש"י והוא שבדקה עצמה כשיעור ווסת של מציאתה הלכך מחזקינן האי דם בדידה ואינך טהורות כבר פדא דאמר כל שבעלה בחטאת וכו' אשה שנתעסקה בטהרות ופירשה וראתה כשיעור ווסת דלגבי בעלה בכי האי שיעורא הוי בעלה בחטאת דמחזקינן האי דם בשעת בעילה ודאי ה"נ מחזקינן לה בודאי בשעת עסיקתה בהנך טהרות וטהרות טמאות ודאי ושורפן ומתניתין דקתני היא טמאה וכולן טהורות אלמא ודאי בדידה מחזקינן דמטהרינן להנך אלמא דבר פדא הוא דמשוי לטהרות טומאה ודאית היכא דבדקה שיעור ודלא כרבי אושעיא דאמר אפילו בחטאת טהרותיה תלויות ואפילו כשיעור ווסת לית ליה טומאה ודאית עכ"ל ולפ"ז פשיטא דלא קי"ל כר' אושעיא אלא כבר פדא דמתני' אתיא כוותיה וכיון דמתני' דבדקה עצמה ומצאה טמאה מיירי דוקא בבדקה עצמה בתוך ווסת של מציאה אבל לאחר מכאן אין בדיקה זו מטהרת את חבירתה מיניה נשמע דה"ה לבדקה עצמה ומצאה טהורה דוקא בדקה עצמה תוך שיעור ווסת היא אבל לאחר מכאן אין מציאת עצמה טהורה כדאי להוכיח שלא בא דם זה ממנה וכתבו התוספות והוא שבדקה עצמה כשיעור ווסת לאו דוקא בדקה אלא קנחה כדקאמר בפרק קמא דלא משכחת בדיקה כשיעור ווסת עכ"ל פי' דתניא בפרק קמא איזה שיעור ווסת משל לשמש ועד שעומדים בצד המשקוף ביציאת השמש נכנס עד הוי ווסת שאמרו לקנוח ולא לבדיקה כלומר שאם בקנוח מצאה דם בכשיעור הזה חייבים חטאת אבל אם בבדיקתה מצאה כבר ארך השיעור שהרי לא בצד משקוף עמד אלא בידה אוחזתו ויש כאן שיעור עודף כדי הבאה מידה למשקוף ואשם תלוי איכא ולא חטאת וכ"כ הרשב"א איזהו שיעור ווסת שאמרו שמציל על חברותיה כל שתקנח עצמה בעד שבידה אבל אם בדקה עצמה בחורין ובסדקין אחר זמן הוא זה ואינה מצלת על חברותיה וכ"כ רבינו ירוחם. וכתבו הגהמי' בפ"ט בשם הרמב"ן והוא שבדקו עצמן מיד כשראו הכתם בעוד ששוכבות במטה או שמצאו אותו כשהן עומדות ממנה אבל עמדו הן משם ואח"כ מצאו כתם אע"פ שבדקה אחת מהן מיד אחר מציאה ומצאה טהור או טמא כולן הן טמאות וכן דעת הר"א והרשב"א כמו שהוא מבואר בדברי הרשב"א שאביא בסמוך: ומ"ש רבינו וא"א ז"ל כתב בבדקה ומצאה טמאה מועיל לטהר האחרות אפילו לא בדקה מיד טעמו לפי שהוא ז"ל פירש דכיון דלית ליה לרבי אושעיא חילוק בין שיעור ווסת לאחר שיעור ווסת דלענין טהרות אפילו כשיעור ווסת טהרותיה תלויות דאם איתא לדם מעיקרא מי עכביה וא"כ מתניתין דאמרה דתולות בה אפילו לאחר שיעור ווסת נמי וכתב עוד ראיתי מן הפוסקים שפסקו כרב יהודה ולי נראה בכתמים הלך אחר המיקל ותלינן אפילו אחר שיעור ווסת בכתם הנמצא בטמאה ועוד דאפילו לבר פדא לא דמו כולי האי אהדדי דבשלמא בטהרות כיון דבשיעור ווסת אחר שילאו הטהרות מתחת ידה בדקה ומצאה דם אמרינן ודאי נעקר ממנה

זה שלבשוה ג' נשים: **שלשה** נשים שישנות במטה א' ומשולבות. משנה ואוקימתא דגמרא פ' האשה וכתב הרא"ש ע"ש הראב"ד לאו דווקא ישנות אלא ערות ושוכבות על המטה או יושבות עליה לא וכתבו רבינו לקמן בסוף הסימן: וכתב הראב"ד ומיירי שנמצא במטה שלא על הסדין כ"כ הרא"ש בשמו בקולר ורבינו ביאר לשונו הסתום ועיין בב"י: ומ"ש ודאי כן הוא בסדין העליון אבל התחתון אינו מתהפך נראה דלא כתב כן אלא לפי זמנו שהיה סדין התחתון פרוס על המטה בדרך שלא היה מתהפך אבל עכשיו עינינו רואות שאף התחתון מתהפך ולפיכך כולן טמאות וכ"כ מהרש"ל על דברי הרא"ש וז"ל ולא נהירא כלל כי עינינו רואות שהתחתון ג"כ מתהפך עכ"ל. וכל זה מיירי שלא בדקה אחת מהן וכו' משנה שם ונראה דקני תרי בבי איצטריכו תרווייהו איצטריך לאשמועי' דאם בדקה אחת ומצאה טמאה דשתים האחרות שלא בדקו תולין כתם זה באחת והן טהורות ואצטריך נמי לאשמועינן דאם שתים נמצאו טמאות דהאחת תולה בהן וטהורה ואינה צריכה לבדוק דלא תימא דוקא באחת שבדקה ומצאה טמאה שפיר אמרינן דתולין הכתם בה אבל כששתים בדקו ומצאו שטמאות הן השתא איכא למימר כיון דבעל כרחך כתם זה לא בא אלא מאחת מהשתים ואיכא אחת משתים נשים אלו שלא בא הכתם ממנה אע"פ שהיא טמאה א"כ איכא למימר דגם מהשנייה לא בא הכתם ממנה אלא מהשלישית ותצטרך לבדוק קמ"ל דהאחת תולה בשתים וטהורה היא ואינה צריכה בדיקה: **וכתב** הרמב"ן הא דתלינן וכו'. כ"כ הרשב"א בת"ה וטעמם דהכי אמר רב יהודה אמר רב וכבר פדא דכי בדקה כשיעור ווסת של מציאות הכתם דהיינו כדפירש"י בפ"ק שיעור ווסת מיד לאחר בעילה וכו' ה"נ פי' מיד לאחר מציאת הכתם בדקה עצמה ומצאה טמאה מחזקינן האי כתם בדידה ואינך טהורות וס"ל להרמב"ן דה"ה נמי הא דמטהרינן לאותה שמצאה טהורה דוקא שבדקה מיד תכף למציאת הכתם וכו'. ומ"ש בשם הרא"ש שם כתב דר' אושעיא פליג אבר פדא וס"ל דאין חילוק בין שיעור ווסת לאחר שיעור ווסת ולאחר שיעור ווסת נמי תולות בה ופסק כרבי אושעיא דבכתמים הלך אחר המיקל ותלינן אפי' אחר שיעור ווסת כתם הנמצא בטמאה עכ"ל: ומ"ש רבי' וא"א הרא"ש כתב בבדקה ומצאה טמאה וכו' נראה דרבינו ה"ק דהרא"ש נחלק אהרמב"ן בתרתי חדא דהרמב"ן פסק כרב יהודה אמר רב וכבר פדא לחומרא והרא"ש פסק כר' אושעיא לקולא אידך פליג עליה דהרמב"ן פסק דשיעור ווסת שנתנו חכמים בבדקה ומצאה טמאה השנוי במשנתינו ברישא הוא נותן גם בבדקה ומצאה טהורה ששנינו בסיפא אבל הרא"ש לא פסק כרבי אושעיא אלא בבדקה ומצאה טמאה דברישא דתלינן לקולא אפילו בדקה לאחר שיעור ווסת ומיהו בע"כ לא תלינן לקולא אף לרבי אושעיא לאחר שיעור ווסת אלא תוך שיעור בדיקה לחורין וסדקין דהא בשיעור ווסת

פרישה

מקבלת טומאה ודוקא ספסל של עץ ולא של אבן מה"ט ב"י: (עט) כולן טמאות ובסמוך כתב רבינו דוקא כשכולן שוות שאין אחת ראויה לראות יותר מחבירתה: (פ) אבל התחתון כו' ר"ל למנהג שמניחין שני סדינין זה ע"ג זה והוא שוכב ביניהן כדי שלא יתלכלך המטה העליונה מחמת הזיעה וכתב מ"ו על מ"ש רבינו אבל התחתון אינו מתהפך ז"ל ולא נהירא כלל דהא עינינו רואות דהתחתון ג"כ מתהפך עכ"ל: (פא) שלא בדקה שום אחת מהן פי' אחר שנמצא הכתם לא בדקו עצמן וכדמוכח בסמוך: (פב) בדקו שתים ומצאו טמא כ"ש הוא ב"י וי"ל דכתב דין זה לרבותא לרמב"ן שבסמוך גם י"ל כששתיהן נמצאו טמאות קא"ל דאחת מהן טמאה ואין זה הכתם ממנה־ דא"כ ב' כתמים הו"ל לאשתכוחי וא"כ הו"א דכי היכי שא' מהן בטמאה מעלמא ולא מזה הכתם ה"ה גם השנייה וא"כ זה הכתם הוא משלישית קמ"ל: (פג) וא"א הרא"ש ז"ל כתב בבדקה ומצאה טמא

דרישה

כתב כאן ולא בדקוהו בנתיים ולא כ"כ לעיל משום דכאן הוא הגוף וק"ל: [כג] שהסדין עשוי להתהפך כו' וכתב ב"י ז"ל כתב הרשב"א בת"ה אבל לגופן אין חוששין שמא תתהפכנה מתוך שינה להיות משולבות והעיקר לזה מפני שכתמים מדרבנן אבל אשה אחת שאין לה מונע בכל מקום שימצא דם במטה טמאה שהמטה כולה מקומה ועוד דם זה מהיכן בא עכ"ל: שאני

הדרושי הגהות

ם אפילו בעלה בחטאת בצ"ל גם בסמוך ברש"י:

האחרות אפי' לא בדקה מיד בד"א בשכולן שוות אבל אם אחת ראויה לראות יותר מחבירתה שאינה ראויה תולה בראוייה ביצד (פד) אחת זקנה שעבר עליה שלש עונות ולא ראתה ואחת ילדה זקנה טהורה וילדה טמאה אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת מעוברת טהורה ושאינה מעוברת טמאה אחת בתולת דמים שלא ראתה מעולם ואחת שאינה בתולה בתולה טהורה ושאינה בתולה טמאה אחת מניקה ואחת אינה מניקה מניקה טהורה ושאינה מניקה טמאה היו כולן שוות מניקות או זקנות או אחת זקנה ואחת מניקה אין תולות זו בזו (פה) היו שלשתן (מא) ערות ושוכבות על המטה או יושבות על הספסל כאחת ונמצא דם תחת אחת מהן אפילו תחת (פו) האמצעית היא טמאה וכולן טהורות

שבל

וסת לא מסכחת בדיקה אלא קינוח פניה שלמטה גרידא וכדכתבו התוס' פרק האשה ומביאו ב"י. וכדאיתא להדיא בפ"ק דנדה (ראש דף י"ב) והשתא ודאי איכא למימר דס"ל להרא"ש דבבדקה ומצאה טהורה דבסיפא תלינן לקולא אפילו לאחר שיעור בדיקה דלעולם איכא סברא להקל טפי בבדקה ומצאה טהורה מאילו בדקה ומצאה טמאה כדכתב הרז"ה ומביאו ב"י עכ"ל ודלא כמה שפירש ב"י דמ"ש רבינו והרא"ש כתב בבדקה ומצאה טמא וכו' אינו אלא לסיים מקום שכתב בו הרא"ש כן נתכוון לא להוציא בדקה ומצאה טהור וכו' ולא נהירא אלא כדפרי' והכי משמע להדיא מדברי הרא"ש שכתב ול"נ בכתמים הלך אחר המיקל ותלינן אפי' אחר שיעור ווסת כתם הנמצא בטמאה עכ"ל. דלא היה צריך אלא לומר ותלינן אפילו אחר שיעור ווסת דהא פשיטא דבכתם הנמצא ובדקה אחת את עצמה ומצאה טמאה קאמר דקמיירי ביה בתחלת דבריו אלא בע"כ דהך לישנא יתירה לדיוקא נקט ליה הרא"ש דדוקא במצאה טמאה אבל כשבדקה א' מהן ומצאה טהורה לא ניתן לה שיעור זה אלא שיעור אחר וכדפרישי' ודו"ק: **בד"א** בשכולן שוות כו' עד אין תולות זו בזו משנה שם. כתב הב"י ע"ש הרשב"א דמחלק בין חלוק ובין מטה וספסל דבחלוק שלבשו שלשתן זו אחר זו ולא בדקוהו בינתיים וכשפשטתו השלישית מצאה בו כתם דאמרינן בהו גם כן דאי בדקה אחת מהג' את עצמה ומצאה טמאה דב' האחרות שלא בדקו טהורות דאין זה אלא באחרונה אבל שתים הראשונות שבדקה אחת מהן את עצמה לאחר שפשטתו השלישית ומצאה את עצמה טמאה אינן מצילות את האחרות ותמה ב"י על רבינו למה לא כתב לחלק בין מטה וספסל ובין חלוק כמו שחילק הרשב"א. ונראה לי שרבינו נמשך אחר מ"ש הרא"ש בפ' האשה לפסוק כרבי אושעיא שכתב וז"ל ועוד דאפי' לבר פדא לא דמו כולי האי אהדדי וכו' עד אבל הכא אע"פ שבדקה עצמה בשיעור וסת של מציאה אין ראוי שנתלה דם המציאה בה דשמא יצא דם כבר מאחת מהן ויש יותר משיעור וסת מציאת אותו דם לבדיקה של זו ואפ"ה תלינן בכתמים א"כ ה"ה אחר שיעור וסת עכ"ל הרא"ש אלמא דתופס הרא"ש בפשיטות דאין חילוק בין האחרונה לב' הראשונות בכולם תלינן לקולא בבדקה עצמה תוך שיעור וסת של מציאת הכתם ומצאה טמאה דהאחרות שלא בדקו עצמן טהורות ולא חיישינן שמא כבר יצא דם מאחת מהן וכו' ואין חילוק בין מטה וספסל וחלוק והכי נקטינן: **היו** שלשתן ערות וכו'. כ"כ הרא"ש בפרק האשה ע"ש הראב"ד וכ"כ הרשב"א בשמו בארוך ובקצר וכ"כ הרב

הרב

ממנה בעוד הטהרות בידה אבל הכא אף ע"פ שבדקה עצמה כשיעור וסת של מציאה אין ראוי שנתלה דם המציאה בה דשמא יצא כבר מאחת מהן ויש יותר משיעור וסת מציאת אותו דם לבדיקה של זו ואפילו הכי תלינן בה דמקילים בכתמים א"כ ה"ה אחר שיעור וסת ע"כ ונראה דה"ה לבדקה עצמה ומצאה טהור דמטהרינן לה דאפילו בבדקה עצמה אחר שיעור וסת נמי טהורה לדעת הרא"ש דהא שייך בה טעמא דבכתמים הקלנו כי היכי דשייך גבי בדקה עצמה ומצאה טמאה דמטהרינן לחבירתה מהאי טעמא לדעתו ז"ל ואף ע"פ שכתב רבינו והא"א ז"ל כתב בבדקה ומצאה טמאה וכו' לסיים מקום שכתב בו הרא"ש כן נתכוון לא להוציא בדקה עצמה ומצאה טהור דאין לחלק ביניהם כמ"ש. וז"ל הרז"ה על ספר בעלי הנפש כתב הרב בדין החלוק אם בדקה האחרונה שהיא לובשתו כשיעור וסת של מציאה ומצאה טהורה היא טהורה וכולן טמאות ונראה מדבריו דהא דא"ר יהודה אמר רב והוא שבדקה עצמה כשיעור וסת של מציאה ומצאה טהור היא טהורה אכולה מתני' קאי והנו אין לנו אלא ארישא דמתניתין כשבדקה ומצאה טמא אבל כשבדקה ומצאה טהור לא נאמר בו שיעור אלא אפילו לאחר זמן ובפרק י' יוחסין (עג:) א"ר חסדא ג' נאמנים לאלתר אסופי וחיה ופוטרת חברותיה ואין ללמוד פוטרת עצמה מפוטרת חברותיה לפי שיש להשיב ולומר לא אם אמרת בפוטרת חברותיה שאין בדיקה לחברותיה תאמר בבודקת עצמה שיש בדיקה לעצמה הילכך לא בעינן שיעור וסת אפילו לאחר זמן עד כאן לשונו:

ומדברי הרמב"ם נראה שסובר כהרמב"ן והרשב"א שכתב בפרק ט' אם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה הרי ב' טהורות. ומדקאמר מיד משמע בתוך שיעור וסת דוקא קאמר וכדר"י א"ר וכיון דכל הפוסקים זולת הרא"ש פסקו כמותו הכי נקיטינן דהו"ל הרא"ש יחידאה לגבייהו ואף על פי שכתב רבינו ירוחם שדעת התוספות נראה שהוא כדעת הרא"ש לא דחינן דברי כל הפוסקים מקמייהו (ח): ומ"ש רבינו בד"א בשכולן שוות אבל אם אחת ראויה לראות יותר מחבירתה שאינה ראויה תולה בראויה כיצד אחת זקנה שעבר ג' עונות ולא ראתה ואחת ילדה וכו' שם במשנה ותולות זו בזו ואם לא היו ראויות לראות רואין אותן כאילו הן ראויות ובגמרא (שם) ת"ר כיצד תולות זו בזו עוברה ושאינה עוברה תולה עוברה בשאינה עוברה מניקה ושאינה מניקה תולה מניקה בשאינה מניקה זקנה ושאינה זקנה תולה זקנה בשאינה זקנה בתולה ושאינה בתולה תולה בתולה בשאינה בתולה היו שתיהם עוברות שתיהן מניקות שתיהן זקנות שתיהן בתולות זו היא ששנינו לא היו ראויות לראות רואין אותן כאילו הן ראויות ופירש"י בתולה בתולת דמים שלא ראתה דם מימיה ואפי' היא נשואה קרי לה בתולה להכי כדאמרינן בפרק קמא ע"כ. ומ"ש זקנה היא שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה כ"כ הרשב"א וכבר נתבאר דסימן קפ"ט ושם נתבאר אי זו היא זקנה לענין זה כל שקורין לה אמא בפניה ואינה חוששת וכן כתב הרשב"א כאן לענין תליית כתמים וכתב ג"כ דמעוברת ומניקה דהכא הוו כי התם ממש: כתב הרשב"א בת"ה היתה אחת מניקה ואחת עוברה או אחת זקנה ואחת בתולה אין תולין זו בזו ע"כ ופשוט הוא וכתב עוד דכשם שתולה בחבירתה כך תולה בעצמה שאם לבשה חלוק בזמן שאינה עוברה ואח"כ לבשתו בזמן שהיא עוברה ונמצא עליו דם תולה בימים הראשונים שלא היתה עוברה וכן מניקה וזקנה וטהורה וכבר כתבתי שכן כתב רבינו ירוחם ז"ל: כתבו התוספות עוברה ושאינה עוברה וכולי אומר ר"י דדוקא בהך עניינא דקאמר תלמודא תולין אבל יש לה וסת דמסולקת בדמים דהא אמרינן דיה שעתה אינה תולה באין לה וסת וכן יש לה וסת ולא הגיע שעת וסתה אינה תולה בהגיע שעת וסתה וכתבוהו הגמיי' בפ"ט:

כתב הרשב"א בת"ה הקצר דג' נשים שלבשו חלוק אחד בדוק זו אחר זו ולא בדקוהו בנתיים ואח"כ נמצא בו כתם כולן טמאות אם לא בדקו כלל או שבדקו כולן ומצאו טהורות אבל אם בדקה א' או שתים בתוך שיעור וסת של מציאה הן טהורות ואותה שלא בדקה בתוך שיעור וסת טמאה וכן הדין כשבדקו ספסל א' וישבו עליו שלשתן בזו אחר זו ונמצא עליו דם לבסוף וכן הדין למטה בדוקה ששכבו עליה שלשתן זו אחר זו בדקה הראשונה שלבשה החלוק או שישבה על הספסל או שישבה על גבי המטה ומצאה טמאה ואפי' שתים הראשונות בדקו ומצאו טמא כולן טמאות לפי שא"א לראשונות לבדוק תוך שיעור וסת לזמן שלבשו את החלוק או שישבו על הספסל או ששוכבות על המטה אבל אם האחרונה שהיא לובשת החלוק או שישבה על הספסל או שוכבת על המטה קנחה עצמה תוך שיעור וסת של מציאה ומצאה טמא אותה שמצאה טמא מלת על חברותיה והיא טמאה וחברותיה הראשונות טהורות בד"א בשהיו שתיהן שוות אבל אם היתה אחת זקנה וא' שאינה זקנה או א' מעוברת וכו' זקנה תולה בשאינה זקנה וכו' היה הספסל או המטה גדולים וישבו עליו ג' נשים בבת אחת דין א' יש להם שאם עודן במטה קנחה עצמה אחת מהן תוך שיעור וסת של מציאה ומצאה טמא היא טמאה והשאר טהורות קנחו השתים ונמצאו טמא כן טמאות והג' טהורה ע"כ וביאר דבריו יותר בת"ה הארוך שכתב וז"ל אע"פ שישנו גבי מטה בדקה אחת מהן ומצאה טמא היא טמאה ושתים טהורות כתב הר"א ז"ל כי יש לחלק בין חלוק למטה לפי שהמטה שלשתן ישנות בה בבת אחת ובעודן ישנות שם בדקה אחת מהן ומצאה טמאה היא טמאה ומלת על חברותיה אבל חלוק שלובשות אותו בזו אחר זו אע"פ שבדקו הראשונות ומצאו טמא ואפילו בתוך שיעור וסת של מציאה אינן מצילות על האחרונה אבל כשבדקה האחרונה בעוד שהיא לובשת החלוק בתוך שיעור וסת של מציאה וא"כ פשטה ובדקה עצמה בתוך שיעור וסת של מציאה ושל פשטה ומצאה טמאה הצילה על חברותיה דומיא דמטה שהן בודקות בעודן עליה והוא הדין והוא הטעם לג' נשים שישבו על ספסל אחד בזו אחר זו והיינו דקתני במתני' ספסל דומיא דחלוק ומתני' אורחא דמילתא קתני ותנא בחלוק וה"ה בספסל ומטה ותנא במטה וה"ה לספסל עכ"ל ודברי הרשב"א כתבו הגמיי' בפ"ט בשם הרמב"ן אבל הרמב"ם כתב שם דבחלוק נמי אם בדקה אחת מהן מיד ומצאה טמאה מלת על חברותיה וה"ה הקשה על פירוש הרשב"א דלענין בדקה ומצאה טהורה הדין שוה בחלוק ובמטה ולענין בדקה ומצאה טמאה מחלק ביניהם שסדר המשנה אינו נראה כן דקתני בדקה אחת ומצאה טמאה ברישא ומשמע דקאי אחלוק טפי מסיפא דבדקה אחת מהן ומצאה טהורה ע"כ ואני אומר שאין זו קושיא שאף לפי' זה קיימא נמי רישא שפיר אחלוק אלא שנצטרך לפרש דכי קאי אחלוק בדקה אחת מהן היינו אחרונה דוקא ומאי אחת מהן מיוחדת שבהן ואע"ג דכי קאי אמטה דעסיק בה בדקה אחת מהן היינו איזו מהן כבר מצינו לשון שהוא מתפרש בכיוצא בזה: **ורבינו** שכתב וכל זה מיירי שלא בדקה שום אחת מהן וכו' ואם בדקה ומצאה טמאה האחרות שלא בדקו תולין בה וכו' וע"כ לומר דאף אחלוק קאי מדכתב בתר הכי בד"א בשכולן שוות וכו' והוא אף בחלוק נמי איתא לכ"ע ואם כן גם לשון זה שכתב קודם לכן קאי אף אחלוק ועוד דאל"כ יקשה שאם הוא סובר שדין החלוק חלוק מדין המטה למה לא כתב כן הילכך משמע דאף אחלוק קאי וסבר כהרמב"ם שסובר שאין חילוק ביניהם ומ"מ קשה למה השמיט דעת הר"א והרשב"א שחילקו ביניהם והוא נמשך בכמה מקומות מהלכות אלו אחר דברי הרשב"א בת"ה וסותם דבריו כמותו וכאן אע"פ שסובר כהרמב"ם לא הו"ל להשמיט דברי הרשב"א לגמרי: היו שלשתן ערות ושוכבות על המטה או יושבות על הספסל כאחת ונמצא דם תחת אחת מהם וכו' עד נמצא ביניהם שתיהן טמאות הכל בת"ה הקצר וכ"כ בערוך בשם הר"א דהא דתנן בנמצא דם תחת אחת מהן היא וחבירתה הסמוכה לה טמאות דוקא בישנות שמתוך שהן דוחקות זו את זו חוששין שמא דחקה זו ונכנסה במקום חבירתה והוא הדין בערות בכל מקום שהם נודדות ממקום מעמדן ודרכן לדחוק וליכנס לפנים ממחילתן כגון נשים שטוחנות בריחים ונמצא דם תחת הפנימית שתיהן טמאות שהחיצונה דוחקת ליקרב לפנים לצד הריחים וכדאיתא בגמרא אבל יושבות או שוכבות במטה והן ערות אין לחוש להן להשמטה שאפשר לכל אחת מהן שתדע את מקומה ואם תאמר ברי לי שלא

באתי

דרכי משה

(ח) ובהגמיי' פ"ט ודוקא שמצאה הכתם בשעודן שוכבות במטה או שמצאה אותו כשהן עומדות ממנו אבל אם עומדת משם ואח"כ מצאו כתם ואח"כ בדקה אחת מהם ומצאה טהורה או טמאה כולן טמאות עכ"ל וזהו נמי כדברי הרמב"ן :

במרדכי

פרישה

טמא כו' עיין בב"י שכתב דה"ה לבדקה עצמה ומצאה טהורה (דמטהרינן לה לדעת הרא"ש מטעם דמקילינן בכתמים ומש"ר בדקה עצמה ומצאה טמאה לסיום מקום שכתב הרא"ש כן נתכוון לא להוציא בדקה ומצאה טהור עכ"ל ב"י עכ"ה) ולעד"נ דכ"ש הוא אם מועיל בדיקת חבירתה שמצאה עצמה טמאה לאחר זמן דאוקימנא לה אחזקתה ומועיל חזקתה לטהר את האחרות ק"ו דמועיל בדיקת אותן נשים שמוצאין לכפשן טהור לאחר זמן שיועיל חזקתן לטהר את עצמן וסברא זו כתב ב"י גופה אעניין אחר לפני זה ע"ש: (פד) אחת זקנה ואחת ילדה נראה דמיירי אפי' בילדה שיש לה וסת קבוע ומציאת הכתם הוא שלא בשעת וסתה אפ"ה תליא בילדה: (פה) היו שלשתן ערות פי' שאינן ישינות אלא נעורין: (פו) האמצעית היא טמאה וכולן כצ"ל וכן היא בנוסחא המדויקים וקמ"ל דאע"ג דבאם היו שלשתן ישינות ונמצא דם תחת האמצעי כולן טמאות כמ"ש לעיל כאן שהן ערות החיצונה טהורה ודוקא במכרת את מקומן ואומרות ברי לי שלא באתי למקום שנמצא הדם הא אם לא אמרו ברי לי אף החיצונות טמאות אבל האמצעית שנמצא תחתיה הדם נ"ל דאפי' אמרה ברי לי אינה נאמנת דהא מיירי שראו שנמצא [illegible] תחתיה. כן

נראה

חדוש' הגהות

(מא) ערות פי' שאין ישנים אלא הן נעורות (פרישה) :

יושבת

שכל אחת מכרת מקומה ואם תאמר ברי לי שלא באתי למקום שנמצא הדם טהורה ואם נמצא ביניהם השתים שנמצא ביניהם טמאות והאחרת טהורה ואם עלו דרך החיצונה ונמצא תחת החיצונה כולן טמאות תחת האמצעית ופנימית טמאה והחיצונה טהורה תחת הפנימית היא לבדה טמאה ושתים החיצונות טהורות (פז) היה להן עסק לצד פנים שדרכן להתנודד ולקרב לצד פנימי אע"פ שנמצא תחת הפנימית (פח) שתים הפנימות טמאות כההיא עובדא דב' נשים שהיו טוהנות בריחיים ונמצא דם תחת הפנימית ואמרו חכמים שתיהן טמאות (פט) נמצאת תחת החיצונה היא טמאה ופנימית טהורה (צ) שאין פנימית דוחקת לבא לצד החיצונה נמצא ביניהם שתיהן טמאות. אין בכתמים משום וסת ביצד מצאה כתם בר"ח אפילו שלשה פעמים (צא) לא קבעתו ולא עקרתו חוץ מכתמים (צב) בעד הבדוק לה שהן מטמאין והרי הן כראויות לכל דבר :

קצא

קצא האשה שמטילה מים בספל ונמצא בו דם (א) כתב הרמב"ם שהיא טהורה בכל ענין בין יושבת בין

ב"י באתי לכאן טהורה וכבר הזכיר ה"ה סברא זו בשם המפרשים ז"ל ועובדא דשתי נשים שטוחנות ברחיים ונמצא דם תחת הפנימית או תחת החיצונה או ביניהם פשוט בגמרא פרק האשה (ס:) כמ"ש רבינו והטעם מבואר שהחיצונה דרכה לדחוק וליכנס למעמד הפנימית להתקרב לרחיים הילכך שתיהן עברו שם ולא ידעינן מהי נפל אבל פנימית אינה מתרחקת מן הרחיים ליכנס במעמד החיצונה : כתב הרשב"א בת"ה בשם הר"א דהא דתנן נמצא דם בחלוקה או מטה או ספסל כולן טמאות אם נתעסקה אחת בכתמים כולן טהורות שכולן תולות בה והיא תולה בכתמיה ע"כ והוא מדברי הראב"ד בספר בעלי הנפש וכתבו ה"ה בפ"ט ופשוט הוא :

אין בכתמים משום וסת כיצד מצאה כתם בר"ח אפי' ג"פ לא קבעתו ולא עקרתו וכו'. כ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש וז"ל נ"ל אע"פ שהחמרנו על הכתם ועשינו אותו כראיה לענין שבעה נקיים ולכל דבר אעפ"כ לא נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם כמו שהיא חוששת ליום ראיה ועוד אני אומר שאין הכתמים קובעין וסת ולא עוקרין וסת חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן והרי הן כראות לכל דבר עכ"ל :

כתב הרשב"א בתשובותיו שאלה מי שיצא ממנו דם דרך פי האמה בהרגל פעם או פעמים בחדש בין ער בין ישן בלא הרגשה ובשעת תשמיש נמצאו בעידי האיש והאשה טיפי דמים גם לאחר תשמיש כשהאיש מקנח וחוזר ומקנח מוציא טיפות דם דרך פי האמה אם יש לחוש בספק נדה או תולה בבעלה כמו ששנינו ותולה בבנה ובבעלה וכו' ועוד שהאשה חדל ממנה זה כמה להיות לה אורח כנשים : תשובה ודאי מסתברא דתולה היא זו דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שהוא מוציא דם אפי' שלא בשעת הטלת המים ומצאה בשעת תשמיש ודאי תלינן וכ"ש במסולקת דמים שאפי' הדם טהור בכי הא לכ"ע וכ"ש האשה וכדתניא בריש תינוקת הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית וכן נשאת לאחר משמשת וכו' ואם יש לה מכה תולה במכתה וכו' וכיון שכן אף בנדון שלפנינו תולה בזה שאין לך מכה גדולה מזו לתלות בה עכ"ל :

ב"ה ובהדיא תניא בתוספתא פ"ב דזבים ש"ז אדומה והאשה תולה בה. כתוב בא"ח וז"ל כתב הר"ש נ"ע אשה מוכת שחין דבר פשוט הוא שכתמיה טהורין כיון דשיחני וכיבי שבה ודאי מסקי דמא ונצבעים בה סדיניה וחלוקה ואפי' בשעת וסתה וכ"ש בימי ליבונה תלינן והגיה עליו ר"פ וה"מ לאחר ג' מליבונה אבל תוך ג' לא תלינן :

קצא האשה שהטילה מים בספל ונמצא בו דם וכו' ר"פ האשה (נט:) האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם רבי מאיר אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה ובגמ' מ"ש עומדת דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור ואייתי דם אמר שמואל במזנקת מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא אתא דם א"ר אבא ביושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא על שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי אמר שמואל הלכה כר' יוסי וכן אורי רבי אבא ומייתי גמרא משנה זו בר"פ הרואה כתם (נ"ז:) ופירש"י שם עומדת טמאה. דאיידי דדחיק לה עלמא דמעומד השתינה ולא יכלה לעצור הדור מי רגלים למקור ואייתו דם : יושבת טהורה. דמכה יש לה במקום מי רגלים שאין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים ובפרק האשה פירש במזנקת מקלחת דכיון דנפק בקילוח כי אורחה לא דחיקי ולא הדור מי רגלים למקור ואין דרך דם מקור לצאת עם מי רגלים אבל שותתת איידי דאוקמה אנפשה הוא ואיכא למימר הדור כאילו עומדת אבל עומדת אי אפשר לה לזנק : מזנקת. כהי נמי דלא הדור למקור מיהו מאן לימא לן דבהדי מי רגלים אתא דנימא ודאי לאו ממקור הוא מדאתא בהדי מי רגלים אלא ממקום מי רגלים ומכה יש בה : דילמא בתר דתמו מיא אתא דם. ממקור ולא מחמת מי רגלים עכ"ל וכ"כ שמפרש הרמב"ם שהרי פסק בפ"ה דבין עומדת בין יושבת טהורה ולא חילק בין מזנקת לשותתת וכ"פ הרמב"ן בהלכותיו וכן פסק הרשב"א ז"ל כמו שאכתוב בסמוך :

אבל התוס' כתבו דעומדת אפשר לזנק וכ"כ הרא"ש וז"ל נראה לפרש דעומדת איפשר לה לזנק והכי פירושא דסוגיא דשמעתין יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור ואייתי דם דסלקא דעתיה דמתני' איירי בכל ענין בין בשותתת בין במזנקת הילכך פריך דכי היכי דבעומדת טמאה בחדא לריעותא במה שאין רחמה נפתח שיוכל מימי רגלים לצאת להדיא אלא נעצרין שם ואיכא למימר דהדור למקור ואייתי דם ואע"ג דאיכא חדא לטיבותא דמזנקת יושבת נמי תהא טמאה היכא דשותתת כיון דאיכא חדא לריעותא ומשני כולה מתני' איירי במזנקת ותרתי לטיבותא בעינן הילכך עומדת אע"פ דמזנקת טמאה כיון דאין רחמה נפתח ויושבת נמי אי שותתת טמאה והא דלא מפליג ביושבת לטמא היכא דלא זינקה דניחא ליה טפי לאשמועי' דעומדת טמאה אע"ג דזינקה ולהך פירושא לא אשכחן דמטהר רבי יוסי בעומדת ושותתת כיון דר' מאיר לא איירי אלא במזנקת ור' יוסי טיהר מה שטימא ר"מ אבל בעומדת ושותתת דלא איירי בה ר"מ לא אשכחן דמטהר בה ר' יוסי והא דמוקי הגמרא יושבת דמתניתין א ביושבת לתוך הספל ומזנקת לתוך הספל נראה דהיינו דוקא לר' מאיר דמטמא ביושבת ושותתת הילכך במזנקת נמי איכא למיחש דבתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאין בגבורה הוה ליה כמו שותתת וחזרו מי רגלים למקור והביאו דם אבל לרבי יוסי דמטהר עומדת בחדא לטיבותא דמזנקת ביושבת ושותתת נמי לא חייש דילמא בתר דתמו מיא אתא דם ומטהר יושבת בכל ענין עכ"ל אבל הגהות מיי' כתב בפ"ה בשם הר"מ דאף רבי יוסי לא טיהר ביושבת אלא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל כו' דליכא למימר דהא דאוקימנא בגמרא הכי הני מילי לר' מאיר דמחמיר אבל לר' יוסי דמיקל טהורה בכל ענין דהא ביושבת לא פליגי וכי היכי דלא מטהר ר"מ

ב"ח הרב המגיד פ"ט בשם המפרשים : **היה** להן עסק לצד פנים וכו' ברייתא פרק האשה (דף ס) . כתב בסה"ת בסי' נ"ב דאשה שיש לה מכה באותו מקום אע"פ שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם אם לאו כל כתמים שתמצא בבגדיה טהורים ותולין במכה שברחם דבכתמים הלכו חכמים להקל ושתם מכה לפעמים היא מוציאה דם ואם סופרת שבעה נקיים מגלשה ימים הראשונים ואילך נראה דהכתמים טהורים ותולה במכה ואינה סותרת אבל צריכה שתדע בודאי שפסק דם המקור ולכך צריך שיהיו שלשה ימים הראשונים של ספירה נקיים לגמרי עכ"ל וכ"כ המרדכי והגהת מיי' פ"ט משמו וכך פסקו כל האחרונים מיהו בתה"ד סימן רמ"ט הכריע דדוקא בכתם גדול כגרים ועוד לא תלינן בג' ימים הראשונים במכה או בחבורה או בדם כפור אבל בפחות מכגרים ועוד אפי' בג' ימים הראשונים נמי תולה במאכולת דאין לך סדין שאין עליו כמה וכמה טיפי דמים של מאכולת ואי אמרת דלא תלינן במאכולת בשלשה ימים הראשונים אין לך אשה שיכולה לספור ז' נקיים עכ"ל ומזה הטעם נראה דאשה שהיא מוכת שחין דתלינן הכתמים שלה אפי' הם כגרים ועוד בשחין אף בשלשה ימים הראשונים דאל"כ לא תוכל לספור ז' נקיים לעולם כיון שהדם יוצא תמיד מהשחין שבגופה ונכתם בסדינין ובחלוקה. וכן מצאתי ע"ש תשובת מוהר"ם וז"ל ועל אשה מוכת שחין דבר פשוט הוא שכתמיה טהורים אפי' בשעת וסתה לא בדקה ושוב בדקה ומצאה כתמים על סדינה או חלוקה טהורה וכ"ש בימי ליבונה תלינן להקל עכ"ל : ונראה דמ"ש וכ"ש בימי ליבונה ר"ל אפי' בשלשה ימים ראשונים דאי לאחר ג' ימים ראשונים פשיטא דתלינן בדם שחין שבגופה דאפי' בדם כפור תלינן ומאי אתא לאשמועינן אלא ודאי דאפי' בג' ימים ראשונים קאמר דכ"ש הוא דתלינן בדם שחין ולא דמי לחבורה שבגופה דמוציא דם ואפ"ה לא תלינן בה ג' ימים הראשונים דפשיטא דשאני חבורה אחת שהיא מכוסה באספלנית שע"ג ובמטלית דאינה מוציא דם אלא לפעמים דומיא דמכה שבאותו מקום דכתב סה"ת דלפעמים מוציא דם אבל מוכת שחין דכל שעה יוצא דם מהן דמיא למאכולת דתלינן בהו אף בג' ימים הראשונים אחר שכתבתי זה ראיתי בספר בדק הבית שחיבר הרב ב"י שהעתיק מספר אורחות חיים תשובת מהר"ם שהבאתי וכתב עלה והגיה עליו ר"פ וה"מ לאחר ג' מליבונה אבל תוך ג' לא תלינן עכ"ל . ולי נראה כדפרי' דבמלאה לה שיחני וכיבי יש להקל אפי' תוך ג' ימים ומ"מ הכל לפי עניין השחין ודו"ק :

קצא האשה שמטלת מים בספל וכו' ר"פ האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ר"מ אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ור"ש מטמא שאין דרך האיש להוציא דם אלא שחזקת דמים מן האשה ובגמרא לפי פירש"י מבואר דר"מ דמטהר ביושבת אינו אלא ביושבת ומזנקת פי' מקלחת דכיון דנפתח רחמה לא חיישינן דמי רגלים הדור למקור וטהורה אבל עומדת אי אפשר לה לזנק אלא שותתת ומי רגלים הדור למקור וטמאה וביושבת נמי ומקלחת לתוך הספל אם נמצא דם על שפת הספל טמאה לר"מ דחיישינן דילמא בתר דתמו מיא אתא דם ממקור על שפת הספל ולא מחמת מי רגלים ולא קמטהר ר"מ אלא ביושבת על שפת הספל ומקלחת לתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל דאי איתא דבתר דתמו מיא אתא דם מן המקור על שפת הספל איבעי לאשתכוחי ולפי זה לרבי יוסי דמטהר אפי' בעומדת אף על פי דאי אפשר לה לזנק בע"כ דס"ל דלא חיישינן לדם שיוצא עם מי רגלים שהוא מן המקור אלא דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא אם כן כל שכן ביושבת אפי' שותתת בתר דתמו מיא שהיו בקילוח ואשתכח דם על שפת הספל טהורה דכללא הוא דאין דם מקור יוצא עם מי רגלים וכיון דאיפסיקא הלכתא בגמרא כר' יוסי אם כן טהורה בכל ענין וזאת היא דעת הרמב"ם דהתירה בכל ענין לפי שהיה מפרש כפי' רש"י. אבל התוס' והרא"ש הקשו על פי' רש"י ופירשו דאף בעומדת יכולה לזנק ואפ"ה מטמא ר"מ דחיישינן כיון דלא נפתח רחמה מי רגלים הדור למקור ואייתי דם אבל ביושבת ומקלחת

פרישה

נראה לי פי' זאת הגירסא ועיקר לאפוקי מס"א שלא כתב דבן האמצעית טמאה אלא ה"ג אפי' נמצא תחת א' מהן כולן טהורות כו' וז"א וכמ"ש ודו"ק : (פז) היה להם עסק לצד פנים שדרכן להתנודד פי' שדוחק החיצונה לפנימית לכנוס על מקומה שרואים לאותו עסק יותר : (פח) ב' הפנימות טמאות אבל לא החיצונה דכולי האי לא דוחקין וא"נ אלא הדמיקה הוא שאמת נכנס לפנים במקום חבירתה אבל אינה נכנס במקום חבירתה דחבירתה וכן בת"ס משום דין זה לנשים היושבות כו' עי' בב"י שהביאו : (פט) נמצאת תחת החיצונה (גם זה אמרו חכמים הנזכרים עכ"ה) ר"ל חיצונה לפנימית אע"פ שהיא אמצעית ומ"ש ופנימית טהורה נראה דמיירי אפי' לא אומרת ברי א"כ הו"א כיון שהיא טרודה במלאכתה לא לסני לה אמירת ברי לי : (צ) שאין פנימית דוחקת לבא לצד החיצונה ונראה דוקא בשלא עברו דרך החיצונה כדלעיל דאל"כ איכא למיחש שמא דרך הליכתה נטף ממנה : (צא) לא קבעתו ולא עקרתו פי' אם יש לה וסת קבוע ואח"כ פסקה מלראות וראתה ג' כתמים אלא אפי' ראתה ב"פ ובפעם השלישי מצאה כתם וכמ"ש לעיל בסימן קפ"ט בראתה ב"פ בשינוי ובפעם הג' הפסיקה ולא ראתה) בג' זמנים ידועים לא אמרינן שבזה נעקר וסת הראשון לענין שא"צ לחוש לו עוד כמו שאמרינן לעיל בסימן קפ"ט דבג' פעמים נעקר וסת הראשון אם הפסיקה מלראות בעונות הראשונות וראתה ג' עונות אחרים שוות ע"ש אבל הכא הכא בראיית ג' כתמים בג' זמנים ידועים לא מחשב לעקירה דאין זה ראיות אלא נחשב כהפסיקה ג' עונות דאם חוזר וראתה רק פ"א חוזר לקביעותה וכמ"ש כל זה בסימן קפ"ט אמר ל' הרמב"ן : (צב) בעד הבדוק לה שהן כו' פי' בהכניסתו בקופסא כדלעיל דהכל מודים שמטמא משום נדה ולפי מ"ש לעיל דבהכניסתו בקופסא אפי' בעד שאינה בדוק לה טמאה מ"מ דסתם כאן משום דמיירי הכא אפי' בלא הכניסתו לקופסא. מיהו אין להוכיח מכאן דקאמר כאן עד הבדוק לה כדינו הכ"ל דהיינו בהכניסתו בקופסא : סי' קצא (א) **כתב** הרמב"ם שהיא טהורה בכל ענין כו' דודאי מכה יש לה במקום מי רגלים שהרי אין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים : (אם מזנקת כו' טהורה דמאחר

חדושי הגהות

קצא א ביושבת על שפת הספל ומזנקת וכו' כצ"ל :

כימן

בין עומדת ובין מקלחת או שותתת וא"א הרא"ש ז"ל כתב דיושבת טהורה בכל ענין דכיון שהמקום רחב לא הדור מי רגלים למקור להביא משם דם אבל בעומדת שהמקום צר לה אם מזנקת בתוך הספל שהמים יוצאין בקילוח טהורה (ג) אבל אם שותתין (ג) על שפת

ומקלחת כיון דנפתח רחמה לא חיישינן דמי רגלים הדור למקור ואייתי דם אבל בשותתת אפילו יושבת טמאה דבעינן תרתי לטיבותא יושבת ומקלחת ולרבי יוסי אפי' עומדת ומקלחת דליכא אלא חדא לטיבותא דמקלחת נמי טהורה וה"ה ביושבת ושותתת דכיון דאיכא חדא לטיבותא דיושבת ונפתח רחמה טהורה ואע"פ דשותתת לא חיישינן דמי רגלים הדור למקור אבל בתרתי לריעותא כגון דעומדת ושותתת דלא איירי ביה ר"מ לא אשכחן דמטהר רבי יוסי והילכך לא מטהר הרא"ש אלא ביושבת אפי' שותתת א"כ בעומדת ומזנקת אבל בעומדת ושותתת טמאה ומעתה נתבארו דברי הרמב"ם והרא"ש שהביא רבינו אלא דאיכא למידק למה כתב רבי' על שם הרא"ש דבעומדת ומי רגלים שותתין על שפת הספל טמאה הלא אפילו שותתין לתוך הספל נמי טמאה כיון דאיכא תרתי לריעותא ונראה דרבינו נמשך אחר דברי התוס' בהא דקאמר תלמודא דילמא בתר דתמו מיא אתא דם דרש"י פי' דלאחר שכלו מי רגלים אתא דם מן המקור כי אורחה ולא מחמת מי רגלים וכתבו התוס' דליתא להך פירוש אלא ה"פ אפילו במקלחת חיישינן דילמא לאחר הקילוח ומי רגלים שותתין הדור למקור ואייתי דם ע"ש בד"ה דילמא בתר וכו'. והשתא רבינו דנקט על שפת הספל לרבותא נקט הכי כלומר לא מיבעיא אם גם מתחלת הטלת מי רגליה שהם מרובים היתה עומדת ושותתת לתוך הספל דפשיטא דטמאה דחיישינן שמא מתוך עכירת מי רגליה הדור למקור אלא אפי' אם בתחלה היתה מקלחת לתוך הספל ולאחר הקילוח היו מי רגליה שותתין על שפת הספל ואע"פ דאין שם אלא מעט מימי רגלים בסוף ההטלה אפי' הכי חיישינן דהדור למקור וטמאה ואפי' לא אישתכח דם על שפת הספל אלא תוך הספל והכי משמע להדיא בדברי הרא"ש שכתב דלר"מ דוקא קאמר תלמודא ביושבת על שפת הספל מקלחת לתוך הספל דחיישינן דבתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאין בגבורה הויא לה כמו שותתת וחזרו מי רגלים למקור והביאו דם אבל לרבי יוסי טהורה יושבת בכל ענין ע"כ אלמא דבעומדת ושותתת דאף לרבי יוסי טמאה דאי אף במקלחת בתחלה לתוך הספל ובתר דתמו מיא ואין יוצאין בגבורה התחילו שותתין על שפת הספל חיישינן נמי דהדור למקור דכל מה שמטמא ר"מ ביושבת שותתת מטמא ר' יוסי בעומדת ושותתת ודו"ק: כתב עוד המרדכי והגהות מיי' פ"ה דהא"ב ע"ש מהר"ם דלפי' ר"י אף ר' יוסי אינו מטהר ביושבת ומזנקת תוך הספל ונמצא דם על שפת הספל דמודה בהא לר"מ דטמאה ולא פליג אר"מ אלא בעומדת ומזנקת דר' מאיר מטמא ור' יוסי מטהר אבל במה שמטהר ר"מ ביושבת מזנקת תוך הספל ונמצא דם תוך הספל ומטמא ביושבת ומזנקת תוך הספל נמצא דם על שפת הספל לא פליג עליה רבי יוסי: כתב עוד במרדכי בשם ר"ח דרבי יוסי לא מטהר לכתחלה אלא בסיפא דאיש ואשה הטילו מים בספל דאיכא ספק ספיקא ספק מן האיש ספק מן האשה ואת"ל מן האשה ספק מן המקור ספק שלא מן המקור אבל רישא דליכא אלא חד ספיקא בעומדת ומקלחת אפי' נמצא הדם בתוך הספל לא מטהר רבי יוסי אלא דיעבד אם נגע בטהרות אבל לכתחילה לא ואם כן לבעלה נמי אסורה לכתחילה ונכון להחמיר כפי' ר"ח עכ"ל המרדכי ויראה מדבריו שמהר"ם הסכים להחמיר כפי' ר"ח וא"כ אין לנו להתיר בעומדת כל עיקר אלא א"כ ביושבת ומקלחת ונמצא הדם תוך הספל וכתב הרב בהגהות ש"ע דהכי נהוג ועיין עוד שם בהגהותיו והב"י האריך לבאר דעת ר"ח ממשמעות הסוגיא דפרק כל היד ולא כהר"ן בתשובה דדחה דברי ר"ח ע"ש. וכבר מבואר כל זה בסימן ק"צ אבל מ"ש רבי' בדקה בעד שאינו בדוק לה ולמחר מצאה עליו

ר"מ ביושבת אלא בכה"ג הכי נמי לרבי יוסי לפי שיטת ר"י שפירש דכולה מתני' בין עומדת בין יושבת איירי במזנקת (וכן לפר"ח שפירש דאפי' בנמצא דם על המים דאר"י טהורה לא טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום נדה וטמאה משום כתם) יש לפרש דרבי יוסי הכי קאמר כדפרישית ע"כ וכ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות והר"ן כתב בתשובה דכל שקלא וטריא לר"מ איתמר ולא לרבי יוסי ועכ' כ"ו מסכים אני למה שאמרתי בשם הר"מ דביושבת ונמצא דם על שפת הספל מודה ר' יוסי דטמאה אבל לא כמו שכתבתי וכמו שאפרש והטעם שהזקיקני לומר דמודה רבי יוסי דעל שפת הספל טמאה משום דהיכי איפשר דשואל ורבי אבא תרווייהו סבירא להו כר' יוסי ושקלו וטרו אליבא דר"מ אם אינו ענין לאוקמתייהו אליבא דר' יוסי כלל ולפיכך אני אומר דמודה ר' יוסי ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ולא בתוך הספל דטמאה משום דרגלים לדבר דבתר דתמו מיא אתא דמא דאי לא בתיך הספל נמי מיבעי ליה לאישתכוחי אבל נמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל בכה"ג נמי פלוגתייהו דר"מ ור"י דר' מאיר חייש למיעוטא כל היכא דלא מוכחא מילתא להיתירא מטמא לה ור' יוסי לא חייש למיעוטא היכא דלא מוכחא מילתא לאיסור מטהר לה (א) ונמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל לא מוכחא מילתא כלל לפי שהדבר ידוע שמי רגלים דמזנקים מתחלתם בסופם שותתין וכיון שכן כמו שאתה אומר דביושבת באמצע הספל ונמצא דם בתוך הספל דלרבי יוסי טהורה משום דלא מוכחא מילתא דמסתמא אמרינן שדם זה עם מי רגלים בא ולא מן המקור כך יש לך לומר בנמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל לרבי יוסי דטהורה דליכא הכא הוכחה כלל שדם זה עם מי רגלים הוא בא וכשם שזנקו מתחלתן כך זינקה עמהם הדם וזהו הדם הנמצא בתוך הספל וכמו שמי רגלים שתתו בסופן כן שתת עמהם הדם וזהו שנמצא על שפת הספל ולר' יוסי טהורה זהו דעתי בזה והרשב"א סתם הדברים ולא פירשן עכ"ל ותמהני למה כתב שהרשב"א סתם הדברים שהרי בת"ה הארוך כתב מסתברא לי דכל הדין שקלא וטריא אליבא דר"מ היא אבל לר' יוסי כיון דנשעת נרכיה אתא דם חזקה עם המים בא ואפי' נמצא על (שפת) הספל וקיי"ל כר' יוסי עכ"ל וכ"פ בקצר דבין עומדת בין ד יושבת בין יושבת על הספל ומזנקת לתוך הספל בין נמצא דם בתוך הספל בין נמצא על שפת הספל טהורה שחזקת דם שיצא עם המים בשביל המים בא ואין דם טמא באשה אלא הבא מן המקור ע"כ ודברים אלו מבוארים שהם לומר דלר' יוסי בכל גווני טהורה ואיפשר שמ"ש עליו הר"ן שסתם הדברים היינו משום דאם איתא דאפי' ביושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ולא בתוך הספל נמי סבר הרשב"א דמטהר ר"י הו"ל ליתן טעם אמאי שקלו וטרו בגמרא אליבא דר"מ דלית הלכתא כוותיה:

ולענין הלכה נראה דכדאי הם הרמב"ם והרשב"א לסמוך עליהם להתיר בכל גווני. ברא"ש פרק הרואה כתם אמרינן דמתני' דהאשה שהיא עושה צרכיה בדארגישה היא ואפ"ה טהורה משום דאמרינן הרגשת מי רגלים הוא וכן כתב הרמב"ם בפ"ה שאפי' הרגישה גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים מן החדר ודם זה דם מכה בחלחולת או בכוליא עכ"ל וכן פי' הרמב"ן ז"ל בהלכותיו:

כתבו הגה"מ בפ"ה בשם הר"ס שר"ח פי' דאפי' בנמצא דם על המים דמטהר רבי יוסי לא טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום נדה וטמאה משום כתם וכ"כ המרדכי בשם הר"ס והר"ן כתב בתשובה הנזכרת כלשון הזה מה שכתבת בשם הר"מ בשם ר"ח דכי טיהר רבי יוסי דוקא לטהרות טיהר אבל לבעלה מודה לר"מ אין אלו אלא דברי נביאות ואין להם על מה שיסמכו ולא ר"ח ז"ל חתום עלה עכ"ל ואע"פ שכתב הר"ן כן וגם ה"ה כתב בפי"א דמשתנת דם עם מי רגלים הכל מודים שהיא טהורה אין נראה לדחות דברים אלו שאמרו בשם ר"ח בגילתא דחיטתא שהרי הרשב"א כ"כ בשמו בשער הכתמים גבי בדקה בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא וגם התוס' והרא"ש כתבו כן בשמו בפרק כל היד (יד:) וסמך דבריו כ"ל שהוא מדתנן בסיפא דמתני' איש ואשה שעשו צרכיהם לתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ומבואר דהאי ספק ספיקא היא ופריך בגמרא דהא למה לי השתא ברישא דליכא אלא חד ספיקא מטהר ר' יוסי בסיפא דהוי ספק ספיקא לא כ"ש ומשני מהו דתימא ה"מ דיעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל כלומר דממשנה יתירא שמעינן דאפי' לכתחילה מטהר והדבר ברור דדיעבד לא שייך אלא לטהרות ולא לבעלה וכן פירש"י ז"ל דלטהרות קאמר ומשמע לר"ח דכיון דגלי לן תלמודא דלטהרות איירי ר' יוסי איכא למימר דלא טיהר אלא לטהרות בלבד ולא לבעלה ואע"ג דלענין בדיקה מחמרינן לטהרות טפי מלבעלה כדמשמע בפ"ק דנדה שאני התם דמשום דגזירת מע"ל לא שייכא אלא בטהרות מפני כך הוזרכו בדיקה להם אע"ג דלבעלה לא צריך אבל לענין זה יש להחמיר לבעלה דהוי איסור כרת וראיה לדבר מדגרסינן בפרק כל היד בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם רבי אומר טמאה משום נדה רבי חייא אומר טמאה משום כתם ואמרינן תו התם דרבי מטמא ורבי יוסי מטהר ואמר רבי זירא כשיטמאה רבי כר"מ וכשטיהר רבי יוסי לעצמו טיהר כלומר דאזיל לטעמיה דתנן האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם וכו' הא משמע התם בהדיא דר"מ מטמאה משום נדה וא"כ דיינו לומר דרבי יוסי מטהר משום נדה בלבד אבל מודה הוא דטמאה משום כתם דאל"כ נמצא דמפלגינן ביניהו טובא ועוד דמדחזינן דרבי חייא מפליג על רבי בעד שאינו בדוק ומטמא משום כתם א"כ אף באשה שהיא עושה צרכיה הוא מטמא משום כתם ומסתמא אית לן למימר דרבי חייא כר' יוסי ס"ל והא עדיפא מלומר דבמתני' דהאשה שהיא עושה צרכיה איכא שלשה מחלוקות ולא הוזכרו לא במשנה ולא בברייתא אלא דברי ר"מ ורבי יוסי בלבד ובאמת שסמך זה גדול בעיני עד שהוא ראוי לקרותו ראיה ולפסוק כן אלא שהפוסקים לא סמכו על זה משום דאיכא לדחויי ומ"מ אין לדחות דבריו לגמרי ולאמר דאין להם על מה שיסמכו ומיהו לענין הלכה כיון שהפוסקים פסקו לטהר אף לבעלה עליהם סומכים (ב):

כתבו הגהות מיימון בפ"ה פשיטא שאם אחר ההשתנה בדקה ומצאה דם טמאה היא אם לא שדם מכה היא (ג) והמרדכי כתב בפ"ב דשבועות דאע"ג דקיי"ל כר' יוסי דמטהר ה"מ בנמצא בספל שאו דרך לבא עם מי רגלים אבל אם בדקה ואח"כ מצאה דם ההוא דם הוי מן המקור כיון דלא אתא ממש עם מימי רגליה עכ"ל ונראה דלהרא"ש דסבר דרבי יוסי מטהר ביושבת בכל גווני כמו שכתבתי לעיל בהא נמי מטהרין משום דאמרינן כיון דעם מי רגליה אתא ודאי לאו דם המקור הוא ודם הזה הנמצא אחר כן אינו אלא תמצית הדם ההוא שיצא עם מי רגליה וכ"כ מדברי הר"ן שאכתוב בסמוך וטעמא משום דכיון דחזינן דאתא עם מי רגלים אמרינן דהאי דם שנמצא אח"כ אינו אלא לחנוחי אותו דם ומיהו היכא דלא ראתה עם המי רגלים ואחר שהשתינה בדקה ומצאה דם ודאי טמאה לכ"ע ולא מיבעיא להר"ן דמטמא בנמצא על שפת הספל ולא בתוך הספל אלא אפי' להרא"ש דמטהר בההיא שאני התם דלא ידעינן בודאי דבתר דתמו מיא אתא דם שאע"פ שלא נמצא אלא על שפת הספל איפשר שבסוף ההשתנה עד שלא כלו מי רגלים לגמרי אתא דם וכל שבא עם מי רגלים ודאי אינו מן המקור אבל הכא דחזינן בהדיא דלא נראה דם עד אחר גמר ההשתנה ליכא למיתלי במיד הלכך

דרכי משה

קצא (א) במרדכי דף ש"ל ע"ד פסק בה"ג בשם מוהר"ם דאפי' ביושבת אם נמצא דם על שפת הספל טמא ובעומדת אפי' אם נמצא בתוכו טמא ואינה טהורה אא"כ יושבת על שפת הספל ונמצא הדם בתוך הספל עכ"ל וכ"כ ב"י ג בשם הג"מ פ"ה וכתב בהגמיי' וכתב בהגש"ד דכן עשה מהר"ש וכ"פ בנימין זאב סימן ק"ז: (ב) כתב המרדכי בה"נ דף ש"ל ע"ד תשובה על אשה שהיתה רגילה לראות דם על המים לאחר שעשתה צרכיה כמין קרטין קרטין כמין חול ואינה אדום אלא דיהה וכתב מוהר"ם חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו לאשה זו היתר אם בכל פעם שבדקה עצמה רואה דם על העד שמקנחה לאחר שעשתה צרכיה דזהו טמא לכ"ע דאפי' מאן דמטהר אפי' בעומדת היינו דוקא שהדם נמצא בתוך מי רגלים ואינו רואה אח"כ אבל כה"ג (דבתר דתמו) מיא היא רואה טמאה לכ"ע: (ג) וכ"כ באגור בשם מהר"י מולין:

ותמיהני

דרישה

סימן קצא שאלה האשה שעושה צרכיה ורואה דם על המים כמין קרטין כמין חול ואינם אדומים אלא דיהה חזרנו על כל הצדדין ולא מצאנו לה היתר אם בכל פעם כשעושה צרכיה בודקת בקינוח ואח"כ רואה דם על העד אע"ג דקי"ל בין עומדת בין יושבת טהורה ה"מ כי נמצא דם בספל שאין דרך דם לבא מן המקור עם מי רגלים אבל אם בדקה אח"כ ורואה דם ודאי לא בא אלא מן המקור כו' מיסר"ס רש"ל וכ"כ ב"י בשם המרדכי עכ"ס)

תבעוה

פרישה

דמאמר דאין שם אלא חד ריעותא שהיתה עומדת לא מטמאינן אותה עכ"ה): (ב) אבל אם שותתין פי' אמי רגליה הנזכר לפני זה קאי דכן שותתין אשפת כספל והדם מעורב בהמים: (ג) על שפת הספל טמאה דאיכא תרתי לריעותא (חדא דהיא עומדת והרי הוא אותה מקום צר ועוד שהיא שותתת ואיכא למימר כו' עכ"ה) דאיכא למימר דהאי דשותתת משום דאוקמה אנפסה הוא והדר מי רגלים למקור והא דנקט על שפת הספל נראה דלרבותא קאמר אע"ג דהדם נמצא בין מי רגלים שבספל אפ"ה טמאה וק"ו אם שותתת ונופל הדם לעצמו חוץ לספל:

טהורה

חדושי הגהות

ב סימו מ"ט: ג בשם הג"מ פ"ח וכתב בהגש"ד כצ"ל: ד בין יושבת על הספל או על שפת הספל ומזנקת וכו' כצ"ל

שפת הספל טמאה ואיש ואשה שהטילו שניהם מים בספל ונמצא בו דם (ד) טהורה בכל ענין :

קצב (א) תבועה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים בין גדולה בין קטנה ואפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה (א) שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל ולא הרגישה בו ומונה שבעה ממחרת יום התביעה [ג] (ג) כתב א"א הרא"ש יש מגדולים שכתבו שאינה צריכה לא הפסק

הילכך פשיטא דטמאה היא לכ"ע : וכתב עוד המרדכי שם שאם זאת האשה רגילה לראות דם תדיר אחר שעושה צרכיה אין לה היתר לבעלה אא"כ יעקר ממנה ג"פ ואם בג"פ לא תמצא תו לא חיישא אפי' לבדוק עצמה לאחר שתעשה צרכיה דכל לבעלה לא בעיא בדיקה ואם אינה רגילה לראות דם בכל פעם אלא לפרקים ואותם פרקים שוים בקביעות או בדילוג קבעה להו וסת עכ"ל : ומה שאמר דכל לבעלה לא בעיא בדיקה יש חולקים בדבר כבר נתבאר הדבר בסימן קפ"ו : **כתב** הר"ן בתשובה הנזכרת נדון שלפנינו הרי הוא כשנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל שהרי אותו חלק אדום נמצא עם מי רגליה ולאחר מכאן על ידי בדיקה מחמת אותו תמלית שנשאר מי רגליה ואין כאן הוכחה כלל בתר דתמו מיא אתא דם ולר' יוסי טהורה ועוד אני אומר דאפי' לר' מאיר אתתא שריא דלמיעוטא דלא שכיח לא חייש ר' מאיר כדאיתא בפרק בנות כותיים (לב:) והא ודאי דמיעוטא דלא שכיח הוא משום דכי חייש ר"מ למיעוטא ה"מ כשיוצא עם מימי רגליה כעין אותו דם שרגיל לצאת מן המקור אבל כאן שאינו יוצא אלא כמין חלק אדום שהוא מפורסם לרופאים שרגיל להולד בכליות ובשעת וסתה היא רואה דם כשאר נשים היאך נאמר דכי הדרי מי רגלים למקור מפקי דם כי האי ובשעה אחרת אינו יוצא ממנה כעין אותו דם כלל הא ודאי מיעוטא דלא שכיח הוא ואפי' ר"מ לא חייש ליה ועוד שהרי שנינו בפרק תינוקת (סו:) גבי רואה דם מחמת תשמיש שבודקת עצמה בשפופרת וכו' ואע"פ שהרמב"ן כתב שעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו מודה הרב שאם בדקה עצמה ומצאה טהורה ואשה זו כבר נבדקה ע"י נשים בקיאות על הדרך שכתבת ובדיקה יפה היא ועוד שכבר שנינו בפרק תינוקת שאם יש לה מכה תולה במכה ואע"פ שהרמב"ן כתב שעכשיו אין תולין במכה וכו' לפי שעכשיו אין אנו בקיאים במראות הדם להכיר אם נשתנה אם לאו עכ"ז כ"ל שאינו ענין לנדון שלפנינו שלא אמרה הרמב"ן אלא בדם שהוא דומה לדם נדות כגון דם בתולים א"כ בדם מכה אבל בנדון זה שהדבר ידוע ומפורסם שאותם עצמים כמין חלק אדום רגילים תמיד להולד בכליות ואינם יוצאים עם דם הנדות בכגון זה הדבר ברור שתולין בכאב הכליות שיש לה שאע"פ שאין אנו בקיאים במראות הדמים אין היתר זה מצד המראה אלא מצד עצמות הדברים שהם מובדלים ונחלקים עכ"ל ול"נ דבלאו הני טעמי שריא אתתא דבהדיא תניא בפרק המפלת (כב:) א"ר אלעזר ברבי צדוק ב' דברים אלו העלה אבא מטיבעין ליבנה מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת קליפות אדומות ושוב מעשה באשה אחרת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות ע"כ וטעמן של רופאים בזה מפני שאין דרך האשה להפיל כמין קליפות אדומות או כמין שערות אדומות לפיכך אמרו שאין ספק שממכה או שומא שבמעיה קן באין ואע"פ שאינה מרגשת במכה או בשומא שבתוך מעיה אין חוששין לה בהך כמי כיון שידוע לרופאים שאין דרך חלק אדום להולד בחדר אלא בכליות תולין בהם ואין חוששין לה (ד) : ב"ח והוא שישרם בפושרים מע"ל ולא ימחו כמו שנתבאר בסימן קפ"ח : ומ"ש המרדכי בפ"ב דשבועות אשר שאלת על האשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין קרטין קרטין כמין חול ואינם אדומים אלא דיהה חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו לה היתר אם בכל פעם שבודקת עצמה רואה דם בעד שמקנחת בו אינו דומה לנדון דתשובות דהר"ן דהתם לא היה חול אלא כמין חול ועוד שאח"כ היתה מוצאה דם ממש בעד שבודקת בו משא"כ בנדון דתשובת הר"ן שהיה חלק ממש ולא היתה מוצאה דם כלל (ה) : כתב האגור שפסק מהר"י מול"ן על אשה שאין לה וסת קבוע אך בכל פעם שראתה ראתה בסימנים כגון מעטשת או חוששת פי כרסה ועתה נתקלקלה ובשעה שיושבת על הספל שעושה צרכיה מאד מלטערת ביציאת מי רגליה ולאחר שתעמוד מצרכיה בודקת עצמה ומוצאה לרוב פעמים על העד דם ואינו אדום ממש רק דיהה כמו מוגלא וזה נמשך לה שנים רבות והשיב לפי דעת מהר"מ החמיר בדבר כמו שהביא המרדכי כיון שמצאה דם על העד אבל מה"ר רבינו שלום כתב שאם היא רואה תמיד על ידי כאב אז תלינן שמחמת מכה וטהורה אבל אם רואה לפעמים בלתי כאב טמאה ועוד בכאן סמך לומר שלא בא מן המקור הואיל ואינו דומה למראה דם אלא למוגלא ואע"פ שאין אנו בקיאים במראה דם לענין כזה מקילין עכ"ל (ו) : **ואיש** ואשה שהטילו שניהם מים בספל ונמצא בו דם טהורה בכל ענין שם בפרק האשה (נט:) במשנה פלוגתא דר' יוסי ור"ש והלכה כר"י דשרי : ומ"ש רבינו טהורה בכל ענין פשוט דהיינו לומר דבין יושבת בין עומדת בין שותתת בין מזנקת טהורה משום דהוי ספק ספיקא דילמא מאיש אתא ואת"ל דמינה אתא דילמא לא הדור מי רגלים למקור וממקום מכה בא ולהרא"ש איצטריך דמפליג בינייהו בבבא דרישא אבל להרמב"ם דמטהר בההיא בבא בכל ענין לא איצטריך דבק"ו אתי דהשתא בבבא דרישא דליכא אלא חד ספיקא מטהרים בכל ענין בהאי בבא דאיכא תרי ספיקי לא כל שכן ומטעם זה לא הזכיר הרמב"ם דין זה משום דבכ"ש אתי מבבא דרישא :

קצב תבועה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים מימרא דרבא בפרק תינוקת (סו:) ופי' רש"י טעמא שמא מחמת תאות חימוד ראתה דם : ומ"ש בין גדולה בין קטנה שם אמר רבא לא שנא גדולה לא שנא קטנה גדולה טעמא מאי משום דמחמדא קטנה נמי מחמדא : **ומ"ש** ואפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהור שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל וכו' כ"כ הרשב"א ופשוט הוא דאל"כ לא היה רבא סותם דבריו לכתוב צריכה לישב ז' נקיים דמשמע דלית לה תקנה אלא בכך : ומונה ז' ממחרת יום התביעה כ"כ הרשב"א וגם זה פשוט מדקט רבא ז' נקיים דאי יום התביעה מן המנין אין כל הז' נקיים : **כתב** א"א ז"ל יש מגדולים שכתבו שאינה צריכה לא הפסק טהרה ולא בדיקה כלל וכו' סברת הרשב"א בת"ה כסברת גדולים

עליו דם כתב הרשב"א טהורה וכו' ע"ש בב"י : **איש** ואשה וכו'. פי' משום שמטלת מים בספל בכל דהוי ס"ס וכתב ב"י ולהרמב"ם דמכשיר באשה ענין אע"פ דליכא אלא חד ספיקא וכ"ש בס"ס לא איצטריך הך בבא דאיש ואשה וכו' ולכך השמיטה הרמב"ם אבל רבינו כתבה משום דאיצטריך ליה להרא"ש דאע"פ דבחד ספיקא כגון בעומדת ושותתת טמאה היא אפי' הכי באיש ואשה דאיכא ס"ס טהורה וקשיא לי דבגמרא מותבינן ורבי יוסי בחד ספיקא מטהר ברישא בס"ס מיבעיא פי' דלא היה צריך למיתני בסיפא באיש ואשה שעשו צרכיהן דר' יוסי מטהר דהא פשיטא היא ופרקינן מה"ד הני מילי דיעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל ומאי קושיא הלא להרא"ש לא קא מטהר רבי יוסי ברישא אלא ביושבת ושותתת או בעומדת ומזנקת אבל בעומדת ושותתת דאיכא תרתי לריעותא מודה רבי יוסי דטמאה ואם כן צריך למיתני בסיפא באיש ואשה שעשו צרכיהן דר"י מטהר אפי' בעומדת ושותתת משום דאיכא ס"ס ולרש"י ניחא דאפי' בחד ספיקא מטהר ר"י אפי' בעומדת ושותתת כ"ש בס"ס אבל להרא"ש והתוס' קשה וצ"ע. דין אשה שיש לה כאב ורואה דם בשעה שמטלת מים והוא חולי שקורין האריי"ן ווינ"ד כתוב הוא בתשובת מהרי"ל סימן קע"ג ובה' נדה דר"י מדורא והרב בהגהת ש"ע כתב דהכי נהוג להתירא ע"י בדיקה במוך ודוקא באשה שיש לה וסת ושלא בשעת ווסתה ועיין עוד בתשובת מהרי"ו סי' כ"ה : כתב במרדכי על האשה דכשהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין קרטין קרטין כמין חול ואינן אדומים אלא דיהה אם אינה רואה דם אחר שעשתה צרכיה אינה חוששת לקרטין אלו ואם בכל פעם כשעושה צרכיה ואח"כ בודקת עצמה רואה דם בעד שמקנחת בו האי דם כיון שאינו יוצא ממש עם מימי רגליה אינו אלא מן המקור וע"ש ועיין עוד בזה בתשובת הר"ן הביאו ב"י ונראה ודאי דאם אינה רואה דם אחר שעשתה צרכיה אע"פ שאלו הקרטי"ן הנמצאים הם דם גמור דכשממחין אותן בין האצבעות נמחין ונעשו דם אין חוששין להן דלא חמירי מדם ממש שיוצא עם מי רגליה דתלינן במכה שבכליות כ"ש הני קרטין וע"ל בסימן קפ"ח בדין יצא ממנה כמין קליפות או שערות וכו' :

קצב תבועה לינשא וכו'. מימרא דרבא בפ' תינוקת ופי' רש"י צריכה לישב ז' נקיים שמא מחמת תאות חימוד ראתה דם עכ"ל וכתוב בתשובת מיימוני סימן ה' בשם ראבי"ה דשמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם ולאו אדעתה ולפי זה אם אומרת ברי לי וגם בדקתי עצמי ביום התביעה ולא ראיתי לא היתה צריכה ז' נקיים אלא תבעל לאלתר עכ"ל. אבל דעת רבינו דאפי' יהבה אדעתה ובדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה נמי צריכה ז' נקיים דחיישינן שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל ואבדו וכ"כ הרשב"א והכי נקטינן דלא כראבי"ה : ומ"ש ומונה ז' ממחרת יום התביעה דבר פשוט הוא דכיון דצריכה ז' נקיים כזבה גדולה א"כ יום שפוסקת בו אינו מן המניין כדלעיל בסימן קפ"ג : **כתב** הרא"ש יש מגדולים וכו' טעמם כיון דזו לא ראתה כלל אלא דאנו חוששין שמא ראתה מחמת חימוד ונאבד א"כ יך ראייה מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ודי לך בחומרא זו שאתה חושש שמא ראתה ופסק הדם מיד ולא שתאסור אותה כרואה ודאית שמעיינה פתוח ולכן א"צ בדיקה כלל דבודאי נקייה היא מכל דם כיון דלא ראתה כלל ודעת הרא"ש דאע"פ דאינה צריכה

דרכי משה

(ד) ותמיהני עליו בזו דהא אמרינן בגמרא בהדיא דלא סמכינן אדברי רופאים לחוד אלא בעינן ג"כ בדיקה במים פושרין כמו שנתבאר לעיל סימן קפ"ח וא"כ הוצרך הר"ן לכל הני טעמים כדי להתיר בלא בדיקה או אפילו כשנמחו במים וכן נראה לי : (ה) גם כאן דבריו אינן נראין במה שחלק בין כמין חול ו לחול ממש . ומה שכתב עוד דבנידון הר"ן הוא חול ממש זה אינו דהרי הר"ן כתב גם כן בעין חצץ גם כי לא נוכל לידע שהוא חול ממש בלא בדיקת מים פושרין והר"ן התיר בלא בדיקה כמו שנתבאר אלא העיקר כאשר כתב באחרונה דשאני במעשה דמרדכי שהיתה רואה ג"כ דם ממש כן נ"ל : (ו) ובהגש"ד פסק ג"כ על האשה שראתה דם בתוך צרכיה וקודם לכן ואח"כ לא ראתה מחמת החולי הרי"ן ויג"ד היא טהורה אכן אני רגיל לומר לנשים כה"ג לבדוק דבר זה כמו שהעתקתי בשם גדול וז"ל האשה שרואה דם ואמרה שבא מנקב של מי רגליה צריכה להכניס מוך על מקום המקור ותשתין אם המוך נקי הוכחה דאינו מן המקור וכן בדקו מקצת הנשים ע"פ ומצאו נקי והזהרתי הנשים שקודם שתכניס המוך יבדקו היטב בחורין ובסדקין כדין בדיקה ואח"כ תכניס המוך לפני המקור ותשתין ואח"כ תקנח יפה לפני המקור ואם צריך לה תרחץ באותו המקום שמקנחו דהיינו מקום הכתלים או בית החיצון כי הנשים יודעות באיזה מקום מגיעים מי רגליה לרחוץ ואותו מקום תקנה מחמת שנתלכלך במי רגלים ודם ואח"כ תנגב יפה יפה ואח"כ תוציא המוך ואם הוא נקי הרי הוא הוכחה ברורה שלא בא מן המקור ז וכל זה לנשים שהיו להן וסת רשלא בשעת וסתה אבל אשה שאין לה וסת א"כ יש להחמיר דאל"כ וכי לעולם לא תהיה טמאה אע"פ שיש להקל אפי' בזה כמ"ש מוהר"ם דאפי' בשעת וסתה תלינן במכה אי וסתות דרבנן

פרישה

(ד) טהורה בכל ענין משום דהוי ס"ס והאי להרא"ש איצטריך לאשמועינן אבל לדברי הרמב"ם מכ"ש מדינא קמא אתיא ב"י :

סי' קצב (א) שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל נ"ל דאדלעיל קאי דלכך צריכה ז' נקיים מש"ט שמא מחמת חימוד ראתה והא דלא הרגישה מפני שהיה קטן כחרדל אבל לא בא ליתן טעם אמ"ש אפי' בדקה עצמה ונמצא טהורה דמ"מ חוששין מטעם דטיפת דם כחרדל א"א לעמוד עליו בבדיקה דהא אמרינן לעיל דאם ראתה טיפת דם כחרדל שהיא טמאה אלמא דאפשר לסבמין שראתה טיפת דם כחרדל מיהו י"ל דלעיל קאמר דאם אירע דראתה בבדיקתה טיפת דם כחרדל שהיא טמאה וכאן קאמר דאין לסמוך אזה לומר שכיון שלא ראתה שהיא טהורה דכיון דמלוי הוא דע"י חימוד היא רואה אמרינן שמחמת קטנותה לא יצאה ומש"ה לא נראה בבדיקתה . והא דלא מהני לה בדיקה ה"ט משום דיש ריעותא לפנינו דמחמת חימוד ודאי ראתה וזה דכתב הכא דשמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם ואינו נותן טעם למה אינו ניכר בבדיקה ולקמן בסימן שאחר זה גבי בעילת בתולים כתב הטעם משום דחיפהו ש"ז ע"ש הטעם : (ב) כתב א"א הרא"ש ז"ל יש מגדולים שכתבו שאינה צריכה לא הפסק

דרישה

סי' קצב [א] תבועה לינשא ונתפייסה כתוב בתשובת הר"ש בר צמח דגם מחזיר גרושתו צריכה להמתין ז' נקיים : [ב] כתב א"א הרא"ש ז"ל יש מגדולים שכתבו כו' דכל זה דוקא ברואה ודאית כו' ואפי' לסברת הרא"ש שכתוב בסמוך דס"ל שיותר שהיא קרובה לימי המופסק יותר לבה הומה ויש לחוש לחימוד מ"מ כולי האי לא גזרי כיון שלא ראתה

כו' דכל זה דוקא ברואה ודאית הצריכו שמעיינה פתוח אבל זו הרי לא ראתה ודי לך אם אתה חושש שמא ראתה ופסק הדם מיד רשב"א ועד"ר : (ג' ימים אחר התביעה ה"ז טובלת כצ"ל עכ"ס

חידושי הגהות

* כנמצא בתוך הספל וכו' : ו להו"ל ממש וכו' דבנדון הר"ן כצ"ל (א"מ) : ז ר"ל כל זה שאמרנו דמותרת בלא בדיקה היינו בנשים שיש להם ופת אבל שאין להם וסת יש להחמיר ולבדוק וכו' וכ"כ מהר"י ווי"ל וכו' :

הפסק טהרה ולא בדיקה כלל בימי הספירה לא בתחילתן ולא בסופן אלא כל שהמתינה ז' ימים [א] אחר הספירה הרי זו טובלת וטהורה (ג) ולא נהירא אלא שצריכה בדיקה כל ימי הספירה אלא שאינה צריכה להפסיק בטהרה אע"פ שלא בדקה (ד) ביום התביעה להפסיק בטהרה מונה מיום המחרת שבעה ימים [ג] ובודקת בכל יום וכ"כ הרמב"ן (ה) וכתב הרשב"א לא שתבעוה לינשא (ו) לאחר שנים עשר חדש [ד] שזמנה רחוק ואינה חומדת בכך ויראה לי שמונין לה בשעה שמכינים צורכי החופה (א) (ז) מכי רמו שערי באסינתא וכיוצא

צריכה הפסק בטהרה דבודאי שהפסיקה בטהרה אפ"ה בכל יום חיישינן שמא תראה מחמת חימוד דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה הומה ומשתאה ולכן צריכה בדיקה כל ימי הספירה : **ומ"ש** וכ"כ הרמב"ן כ"כ הרשב"א בשמו בת"ה הארוך והר"ן בפ"ב דשבועות והב"י הבין מדבריהם דלהרמב"ן אפי' לכתחילה א"צ לבדוק אלא בדיקה אחת תוך ז' דלא כהרא"ש דלכתחילה צריכה לבדוק בכל יום מהז' וא"כ לא אתי שפיר מ"ש רבי' בסתם וכ"כ הרמב"ן אבל נראה נכון דמה שכתב הרשב"א והר"ן דלהרמב"ן צריכה בדיקה תוך ז' בתחילתן או בסופן היינו לומר דאפי' דיעבד אינה יוצאת י"ח אלא אם כן דבדקה פעם אחת בתחילתן או בסופן אבל לכתחילה ודאי דצריך לבדוק בכל יום מהז' וכדעת הרא"ש וגם הרא"ש מודה דסגי בדיעבד בפעם אחת והשתא אתי שפיר הא דכתב רבי' וכ"כ הרמב"ן וע"ל בסי' קצ"ו דין בדיקה בז' ימי נקיים וכתב מהרש"ל והאידנא נהגו להפסיק בטהרה אף לבתולה ובודקין כל ז' נקיים עכ"ל מיהו בדיעבד ודאי אפי' לא בדקה אלא פ"א תוך ז' סגי : **וכתב** הרשב"א לא שתבעוה לינשא לאחר י"ב חדש וכו' כלומר לא תפרש דהכי ז' נקיים מיום שתבעוה לינשא לאחר י"ב חדש הן ותאמר דעכשיו מיד חיישינן שמא תראה מחמת חימוד אע"פ שלא תכנס לחופה עד אחר י"ב חדש דההימוד הוא מיד בשעת תביעה ואם ישבה עכשיו ז' נקיים וטבלה והיא בחזקת שלא ראתה כלל שוב אינה צריכה לישב ז' נקיים בשעה שתכנס לחופה אחר י"ב חדש וקאמר הרשב"א דפירוש זה טעות דהא פשיטא היא דמה שתבעוה עכשיו לינשא לאחר י"ב חדש דזמנה רחוק אינה חומדת בכך אלא בע"כ דישיבת ז' נקיים צריכים להיות סמוך לנישואין דאיכא חימוד אח"כ כתב ויראה לי שמונין לה משעה שמכינין צרכי חופה דהיינו מכי רמו שערי באסינתא פי' שזורקין שעורין בגיגית לעשות שכר לשבעת ימי המשתה ואמר וכיוצא בזה כלומר אם אין מנהג בעיר לעשות בעצמן שכר אז תמנה לה משעה שעושין שאר צרכי סעודה וחופה : כתב במרדכי בשם מהר"ם שדקדק מפי' רשב"ם היכא שדחו הנשואין אע"פ שבתוך ז' נקיים היא צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות הנישואין וכו' . פי' היכא שדחו הנישואין בסתם ולא הסכימו באותה שעה על איזה זמן יהיו הנשואין אלא אמרו כשיתועדו יחד לאחר שיתפשרו וישלימו אז יקבעו זמן לנישואין בזו קאמר מהר"ם דחיישינן דילמא לא אסקא אדעתה שתהא נזהרת יפה בבדיקתה דמאחר שאינה יודעת קביעות הנישואין אינה חוששת להנך ז' נקיים הראשונים אבל אם הדחייה מזמן קביעות הראשון והקביעות לזמן השני הכל היה באותו מעמד ועסוקים באותו ענין אין ספק דא"צ לחזור ולספור ז' נקיים מחדש דליכא הכא חששא שלא תהא נזהרת יפה בבדיקה דהלא יודעת היא דליום פלוני נקבעו הנישואין ותביעה חדשה פשיטא דליכא הכא אפי' אם דחו הנישואין בסתם דדוקא כשנדחו הנישואין לגמרי מתוך קטטה בכתיבת הנדוניא והסכימו שיהיו פטורים זה מזה ולא ישאו זה את זה וחזרו והתפשרו התם הוא דאיכא תביעה חדשה וצריכה ז' נקיים מחדש אבל כשאינו נדחה אלא מזמן הראשון והסכימו שיקבעו זמן שני כשיתפשרו וישלימו ואחר כך ביום או יומים השלימו וקבעו זמן שני לנישואין התם ליכא משום תביעה חדשה ואי בדקה עצמה באותה שעה ומצאה טהורה טהורה היא אלא דאיכא למיחש שמא לא אסקא אדעתה מקודם שתהא נזהרת יפה וכיון שהדחייה וקביעות זמן השני הכל היה ביחד לא חיישינן למידי והארכתי בתשובה לבאר זה בס"ד ואל תשגיח במ"ש מהר"ם יפה בלבוש שלו להחמיר בזה מסברתו בלי ראיה מיהו אם מתוך הקטט נתפרדה החבילה ובאותו מעמד הסכימה הכלה לינשא איש אחר ונכנסה לחופה מיד באותו יום הדבר פשוט דהו"ל תביעה חדשה ממש ואפי' בדקה עצמה ומצאה טהורה צריכה לספור ז' נקיים מחדש דאיכא כאן חימוד חדש מאיש אחר :

עבר

גדולים אלו שכתב וז"ל מסתברא דא"צ הפסק טהרה ולא בדיקה כלל לא בתחילת ימי הספירה ולא בסוף אלא כל שממתנת שבעה ימים אחר תביעה הרי זו טובלת וטהורה שהרי זו לא ראתה כלל ודי לך אם אתה חושש שמא ראתה ופסק הדם מיד ולא שתאסור אותה כרואה ודאית שמעיינה פתוח דאף על פי שאמרו צריכה שתשב ז' נקיים לא נקיים ספורים לפנינו ואפילו בתחילתן או סופן כשאר נקיים דזבה דעלמא קאמר אלא כל שלא הרגישה בדם תוך שבעה נקיים קרינן בהו וכך כ"ל ממעשה דרבינא איעסק לברתיה בי רב חביבא א"ל ס"ל מר למכתב כתובה לארבעה יום א"ל אין כי מטא לארבעה נטר עד ד' אחריני איעכב ז' יומי בתר הכוא יומא א"ל מאי האי א"ל לא סבר לה מר להא דאמר רבא תבעוה ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים א"ל אימור דאמר רבא בגדולה בקטנה מי אמר א"ל בפירוש אמר רבא ל"ש גדולה ול"ש קטנה והרי רב חביבא לא נזה לבדוק בתו כי היה סבור דלא אמר רבא אלא בגדולה אבל בתו שהיתה קטנה לא היתה צריכה לישב שבעה נקיים ואעפ"כ כנסה אבל ראיתי להר"א והרמב"ן שאמרו אינה צריכה הפסק טהרה אבל בדיקה תוך ז' צריכה ולא ירדתי לסוף דעתם דממעשה דרבינא לא משמע הכי וכדאמרן ועוד שאם אנו עושין אותה כרואה דעלמא לבדיקת ז' אף היא צריכה הפסק טהרה דמסתמא לא פסק הדם ביומו ואם אינה צריכה הפסק טהרה ובודאי הפסיקה בטהרה משוית לה או שאין אתה מחמיר עליה להחזיקה ברואה אלא בשעת חימודה אף אנו נאמר שהיא בחזקת טהרה כל ז' ואי משום שלא תחלוק בספירות אף אתה מצריכה הפסק טהרה כדי שלא תחלוק סוף דבר לא מצאתי עיקר לדברים אלו אלא שצריך לחוש לדבריהם ז"ל עכ"ל והרא"ש כתב שאותם גדולים סמכו דבריהם מההוא עובדא דרבינא ואינה ראיה כלל דאם כן אפי' ישיבת שבעה אין כאן כלל ומה תועלת יש בהמתנת ז' ימים כיון דרב חביבא סבר דבקטנה לא חיישינן לחימוד אלא ה"ג בסיפרי אשכנז א"ל לכתוב כתובה א"ל ליגטר מר עד ד' אחרינא א"ל אמאי (א"ל) לא ס"ל מר להא דרבא תבעוה לינשא וכו' והודיע שאין חילוק בין קטנה לגדולה ואז הפריש בתו כל ז' קודם החופה וכתב עוד ויש מן הגדולים שכתבו שאינה צריכה הפסק טהרה אבל בדיקה כל שבעה צריכה ולדעתם אני מסכים דחיישינן בכל יום שמא תראה דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה הומה ומשתאה ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה ולכן הזכיר רבא בדבריו ז' נקיים לא מחמת חומרא דרבי זירא אלא אפי' קודם שנהגו חומרא דרבי זירא דבימי רבא לא פשטה חומרא דרבי זירא בכ"מ כדקאמר ליה רבא לרב פפא אמינא לך איסורא ג ואמרת לי חומרא היכא דאחמור אחמור היכא דלא אחמור לא אחמור אלא ז' נקיים דקאמר רבא שיהיו נקיים בבדיקה דבכל יום חיישינן שמא מחמת חימוד תראה עכ"ל וז"ל הר"ן בפרק ב' דשבועות הני ז' ימים נקיים איכא מ"ד שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בימי ספירה כאשה הרואה דם אבל הראב"ד והרמב"ן כתבו דאינה צריכה הפסק טהרה משום דרואה מחמת חימוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעינן צריכה בדיקה בתחילתן או בסופן והכי מוכח ההוא עובדא דרבינא שלא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא אשכחן ליה לרבינא דאצרכה ז' ימים אחרים אלא בדקה בסופן ואע"פ שלא הפסיקה בטהרה סגי ואין זה ראייה דאפשר דז' אחריני אצרכה אלא דתלמודא לא חש לפרושי עכ"ל : ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ן ז"ל היינו לומר דמצריך בדיקה בימי הספירה לאפוקי מאותם הגדולים שלא היו מצריכים ומ"מ נראה דאיכא בין דעתו לדעת הרא"ש דלדעתו אפי' לכתחילה א"צ לבדוק תוך ז' אלא בדיקה אח' ולדעת הרא"ש לכתחילה מיהא צריכה לבדוק כל יום מהז' ומיהו בדיעבד בפעם אח' שבדקה בתוך ז' סגי דלא עדיפא מרואה ודאית ואע"פ שהוא ז"ל כתב דבהא איכא למיחש שמא בכל יום תראה מחמת חימוד לא מסתבר שיחמיר בה יותר מרואה ודאית : והגמיי' כתבו בשם ראבי"ה נראה דמה שאנו אומרים שמא מחמת חימוד ראתה פי' מחמת חימוד ראתה טיפת דם ולאו אדעתה אבל קודם שתבעוה לינשא לא חיישינן לחימוד ולפ"ז אם אומרת ברי לי וגם בדקתי עצמי ביום התביעה ולא ראיתי לא היתה צריכה ז' נקיים אלא תבעל לאלתר עכ"ל והנך רואה שסברא זו מחו' לה אמוהה והיא דחויה מכל הפוסקים שהרי לא חלקו בכך והרא"ש כתב דחיישינן שמא תראה בכל יום מהז' משמע בהדיא דלא סגי בלא ז' נקיים והרשב"א כתב בהדיא דאפי' בדקה עצמה בשעת התביעה ומצאה טהורה צריכה לישב ז' נקיים וכתבו רבינו בתחילת הסימן וגם כתבתי דליתא דמימרא דרבא הכי משמע הילכך אין לסמוך על דברי ראבי"ה בזה : וכתב הרשב"א לא שתבעוה לינשא לאחר י"ב חדש שזמנה רחוק וכו' בת"ה כ"כ וכתבו ה"ה בפי"א וכ"כ מדברי הר"ן שכתב ד בפרק ט' דשבועות ז' ימים הללו מונין אותן משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין והכי משמע בפ' החולץ (לז :) : כתב המרדכי בפ"ד דשבועות שהר"מ דקדק מלשון רשב"ם בההוא עובדא דרבינא דבסמוך דאם דחו הנישואין מחמת אי זו סבה אע"פ שישבה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות הנישואין משום דכיון שדחו הנישואין לא מסקא אדעתא דהנך ז' נקיים וכתב מהרי"ק בשורש קנ"ט שבדבר זה נפל מחלוקת בין בעלי תריסין היכא דנדחו הנישואין יום או יומים אם צריכה לחזור ולספור שבעה נקיים מיום אותה תביעה שהאוסרים אומרים דכל שנדחו הנישואין אין בדיקה מועלת כלל אפילו תמיד בדקה פעמים ביום דכיון שנדחו הנישואין אינה נזהרת יפה ומביאים ראיה מדברים אלו שכתב המרדכי בשם הר"ם והמתירים אומרים שהר"מ לא דבר אלא היכא שהניחה הבדיקה מחמת דיחוי הנישואין אבל אם לא הניחה מלבדוק תמיד פעמים ביום כמשפטה שאין צריכה לחזור ולמנות ז' נקיים והוא ז"ל הכריע כדברי האוסרים

דרכי משה

דרבנן מ"מ לא מלאני לבי להקל הואיל ויש מרבוותא דפסקו דוסתות דאורייתא ועוד דבנדון ד"דן אין לה מכה מבוררת וכ"כ מהר"י ווי"ל סימן כ"ה דיש לעשות בדיקה כי אשה יש לה ב' נקבים אחד שיוצא ממנה השתנה והוא למטה כמוך ליציאתה והאחד שיוצא ממנה דם נדות שהוא למעלה בעומק הרבה וכתב עוד דאשה שאמרה שדם שראתה אינו בא אלא מן הנקב של מי רגליה קרוב הדבר בעיני שנאמנת וע"ש שהאריך בתשובה זו :

קצב (א) משמע דאין צריכים שיהיו אלו הז' ימים סמוכים לחופה אבל המרדכי דה"נ דף של"א ע"ד כתב רשב"ם וז"ל ואם טבלה קודם נישואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהני כלל כי מה אנו חוששין אם ראתה קודם חופה או לאו אבל ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה שהיא ליל ראשון לחופה חוששין שמא ראתה דם ולא מהני טבילה דקודם בעילת מצוה כו' עד ה והאידנא שהנשים שלנו טובלות ביום ד' דהיינו ג' ימים קודם בעילת מצוה משום דמתהילה היה המנהג בתולה נשאת ליום רביעי וצריך שבעה נקיים

דרישה

ראתה ואינו אלא גזירה דרבנן : (ג) ובודקת בכל יום דוקא לכתחילה אבל בדיעבד בפ"א שבדקה בתוך ז' סגי דלא עדיפא מרואה ודאית ואע"פ שכתב שיש לחוש שמא בכל יום תראה מחמת חימוד מ"מ לא מסתברא שיחמיר בה יותר מרואה ודאית והרמב"ן מיקל יותר וס"ל דאפי' לכתחילה סגי בבדיקה אחת והא דכתב רבינו וכ"כ הרמב"ם היינו שג"כ אינו מצריך הפסק טהרה ב"י : (וכתב רש"ל והאידנא נוהגין להפסיק בטהרה אף לבתולה ובודקין כל ז' נקיים : הג"ה פי' רשב"ם דבעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה וכ"כ הרוקח וכ"כ מורי בפ"ק דיומא שאם טבלה אחר ז' נקיים ולא נבעלה צריכה לבדוק בכל יום עד שתבעל דלעולם משתבעה לינשא איכא לספוקי דלמא חזיא מחמת חימוד עד שתבעל הילכך ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה בעינן הגהות מיי' עכ"ה) : [ד] שזמנה רחוק ואינה חומדת בכך וכ"מ בהאי טעמא נמי דאם תבעוה לינשא לאחר י"ב חדש והתחילה לספור ז' נקיים וביום ג' או ד' לספירתה נתרצו לכונסה צריכה לספור ז' נקיים מחדש ולא מינת התביעה שהרי מעת התביעה לא היה חמדה ומש"ה לא קאמר טעמא שתחזור ותחמוד לאחר זמן קודם נישואין . ואזה כמי מסיק ואמר שמונין לה מכי רמו שערי באסינתא שאף שרגילין לעשות

פרישה

עכ"ה) : (ג) ול"נ אלא שצריכה בדיקה כל ימי הספירה דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה הומה ומשתאה ותמיד וחיישינן שמא מחמת חימוד ראתה הטתא אז"ר ומ"מ מועיל לה בדיקה דא"כ אין לדבר סוף ולא ממיר מרואה דם ודאי כמ"ש בסמוך : (ד) ביום שתביעה להפסיק בטהרה וכ"כ הר"ן משום דרואה מחמת חימוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה : (ה) וכתב הרשב"א לא שתבעוה לינשא כו' ר"ל שאין לומר שמאז שתבעה או תפסיק מיד בטהרה ותספור ז' נקיים ובביאת זמן הנישואין תהיה מותרת בלא כלום דחמדה דתביעה כבר עברה . אבל אי לא פסקה תחילה בטהרה ומנאה אחר שהפסקה ז' נקיים היתה אסורה לבעלה אף אחר י"ב חדש עד שתפסוק או בטהרה ותספור ז' נקיים וכמ"ש לקמן סימן קצ"ו (אבל אינו בא ללמדינו דבתחילת י"ב א"צ ספירת ז' נקיים דמג"מ בזה הלא בעלה לא יבא עליה או עד סוף י"ב חדש וק"ל) : (ו) לאחר י"ב חדש כדין ארוסה שתבעה לארוסה להכנס שנותנין זמן י"ב חדש כמבואר באע"פ ובא"ע סי' נ"ו ע"ש : (ז) מכי רמו שערי באסינתא פי' שזורעים שעורים בעציץ לומר פרו ורבו כשערי הללו ורש"י פי' ל"א עריבות שעורין בהן שעורין לעשות שכר :

חרושי הגהות

קצב א צ"ל אחר התביעה : ב כ"ה גי' הפוסקים אבל בגמרא שלפנינו איתא בי רב חנינא ; ג ואת אמרת לי מנהגא היכא דאחמור כו' כ"ה בגמרא (מעי"ט) : ד בפ"ב דשבועות : ה פי' שעכשיו טובלין ביום ד' אע"ג דלא יכנסו לחופה עד מ"ש נמצא מעתה הוא ג' ימים קודם ומנהג זה בא להם ממה שבתחילה היה בתולה נישאת ליום רביעי והיו טובלין

וכיוצא בו עבר וכנסה תוך זמן הזה לא יתייחד עמה (ח) אלא הוא ישן עם האנשים והיא ישנה עם הנשים כשאר חתן שפירסה אשתו נדה (ט) בין אם הוא תלמיד חכם או אחר לאפוקי מדברי הרמב"ן שכתב שתלמיד חכם יכול לכונסה מיד ולייחד עמה (י) כי הוא יודע

האוסרים ומצריכים לחזור ולהמתין אף ע"פ שבדקה עצמה תמיד והוכיח כן מלשון הכתוב במרדכי בענין זה בארוך וגם מדקאמר כשיתפשרו וישלימו וכו' שהוא מיותר אלא דאתא לאשמועינן דלא תתחיל למנות השבעה נקיים עד אחר שיתפשרו וישלימו מכל וכל דאז מסקא אדעתה ולא מקמי הכי ואפילו ספרה ובדקה לא מהניא לה וטעמא משום דחיישינן לחימוד כל שעתא ושעתא איכא למיחש דילמא השתא חזיא ולאו אדעתה הילכך בעינן דיהבא אדעתה ומסקא טובא:

כתבו הגמיי' בפרק י"א פי' רשב"ם דבעינן ז' נקיי' סמוך לבעילת מצוה וכ"כ הרוקח בשם אביו וכל רבותיו וכ"כ הר"ם ז"ל וכתבו עוד הגהות אם טבלה אחר ז' נקיים ולא נבעלה צריכה לבדוק בכל יום עד שתבעל דלעולם משתבעוה לינשא איכא לספוקי דילמא חזיא מחמת חימוד עד שתבעל עכ"ל (ג) ונראה דכל זה לכתחילה אבל בדיעבד בבדיקה א' תוך שבעה סגי לה דלא מחמרינן בה בדיעבד טפי מנדה ודאית: **כתבו** עוד הגהות מיימון בשם ריב"א דהא דתבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ה"מ כגון שקדשה ורוצה מיד לישאנה אבל אם קדשה מקודם הרבה (לאחר הקידושין או ז' ימים תבעוה לינשא) כיון דיודעת בו כבר לא מחמדא והיא מותרת לינשא לו מיד עכ"ל ודברי הרשב"א שכתב רבינו בסמוך הם בהדיא בהפך וכ"כ מ"ש המרדכי בפ"ב דשבועות בשם הר"ן וכ"כ מדברי כל הפוסקים שסתמו ולא חלקו בדבר הילכך אין לסמוך בזה על דברי ריב"א: עבר וכנסה תוך זמן זה לא יתייחד עמה וכו' עד בין אם הוא תלמיד חכם או אחר הכל לשון הרשב"א בת"ה הקצר ובארוך נתן טעם למה דינה כדין כלה שפירסה נדה אף ע"פ שזו לא נודע בבירור שראתה ומן הספק הוא שאסרוה אפ"ה אם היתה ישנה עמו בבית לא עמדה גזרתם דיצרו תוקפו ע"כ וכן בסמ"ג וסה"ת כתוב שאם כנסה תוך זמן זה לא יתייחד עמה כדין כלה שפירסה נדה כיון דלא בא עליה מעולם חיישינן שמא יצרו תוקפו:

ומ"ש לאפוקי מדברי הרמב"ם הם דברי רבינו שתופס דברי הרשב"א עיקר ומפיק להרמב"ם מהלכתא ואיפשר דמדברי הרשב"א הוא שכתב בת"ה על ההוא דהחולץ שאכתוב בסמוך ומי שמוכיח מכאן היתר לתלמיד חכם יותר מאחר הטעם לא נראו דבריו ע"כ ורבינו כתב כוונת הרשב"א ולא חשש להעתיק לשונו ממש: **ומחלוקת** הרמב"ם והרשב"א בדבר זה תלוי בפי' הא דגרסינן בריש פרק החולץ (לז:) אמר רחב"י לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת וכו' איני והא רב כי איקלע לדרדשיר וכן רב נחמן כי איקלע לשכנציב אמרו מאן ליומי כלומר מי תפצה לינשא ליומים שאתעכב כאן שאני רבנן דקביע שמייהו והא אמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים רבנן שלוחייהו הוו משדרי ומודעי להו ואי בעית אימא לרבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו דאמר מר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו' שהרמב"ם מפרש דהא דאמר יחודי הוא דמיחדי להו היינו לומר שהיו מתיחדים עמהן בבית אחד ולא היו באים עליהן ומשום הכי קרי ליה פת בסלו דאם לא היו מתיחדים יחד לא הוה קרי ליה פת בסלו כך פירש ה"ה ולספרים דידן דגרסי לרבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו מוכח פי' זה שפיר דמשמע בהדיא דמשום דרבנן ניכהו שרינן להו יחוד וטעם החילוק בין תלמיד חכם לע"ה מבואר בדברי הרמב"ם שהוא מפני שת"ח יודע שהיא אסורה ונזהר מזה ולא יקרב לה עד שתטבול והרשב"א מפרש דיחודי מיחדי להו לא להתייחד עמהם קאמר אלא מיחדי להו לנשאם קאמר ולאחר שתשב שבעה נקיים א"נ שלא היו באים עליהם לעולם ולא ישנות עמהם בבית אלא כדי לשבור היצר היו מיוחדות להם לעולם ודעת הראב"ד כדעת הרשב"א ולזה נראה שנוטה דעת ה"ה שם ואיכא למידק על הטעם שנתן הרמב"ם לדבריו, דא"כ ע"ה נמי יודיעוהו שהיא אסורה לו עד שתספור ותטבול וישאנה מיד וי"ל שת"ח שאני שהוא זכור במצות ומש"ה מהימנינן ליה שלא יפרוץ לבא עליה משא"כ בעם הארץ ומיהו פשט לשון הרמב"ם לא משמע הכי לפי שתלה הדבר בידיעת החכם האיסור ולא תלאו בזהירותו ונאמנותו ולפיכך נ"ל דה"ט דת"ח מתוך שהוא נקי ויודע דאיכא למיחש שראתה מחמת חימוד יפרוש ממנה שכבר הוא רגיל בדברי חכמים וגזירותם אבל ע"ה כיון שהוא יודע שלא ראתה אם אתה אומר לו לפרוש משום דחיישינן שמא ראתה מחמת חימוד אין דבריך נכנסים באזניו שהרי אינו רגיל בדברי חכמים וגזירותם ועי"ל שחכמים לא נתנו דבריהם לשיעורים וכיון דת"ח ודאי ידע וסתם כל אדם לא ידעי גזרי בכל אדם שאינו ת"ח ולא פליג בהו בין ידעי ללא ידעי ומ"מ ק"ל לדעת הרמב"ם דמדלא מפליג תלמודא בכלה שפירסה נדה בין ת"ח לע"ה משמע בת"ח נמי הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים וכיון דתבעוה לינשא דאין ברור לנו שראתה שרינן לת"ח להתייחד עמה ולא חיישינן שיפרוץ גדרן של חכמים כ"ש דכשפרסה נדה לא הו"ל למיחש שיעבור על איסור כרת והו"ל להתיר לו שיתייחד עמה ואין לומר דא"כ דבכלה שפירסה נדה נמי שרי לת"ח להתייחד עמה ולא איצטריך לאשמועינן תלמודא משום דאתיא בק"ו מההיא שתבעוה לינשא דהא ההיא דכלה שפירסה נדה היא ברייתא והא דיליף הרמב"ם מיניה לחלק בין ת"ח לעם הארץ הוא תירוצא דתלמודא ופשיטא דליכא למימר שהברייתא סמכה על מה שתירץ תלמודא ומיהו בהא הו"מ למימר שהברייתא דרכה לסתום ותלמודא לא חש לפרושי ולומר לא שנו אלא בע"ה אבל ת"ח אשתו ישנה עמו בבית משום דסמך דמתירוצא דאיתמר גבי תבעוה לינשא נשמע לה אלא דמ"מ קשה שהרמב"ם הו"ל לכתוב בפירוש דת"ח שפירסה כלתו נדה מותר לו להתייחד עמה לכן נראה לי דבהא דתבעוה לינשא לא התיר הרמב"ם ות"ח להתייחד עמה כמו שעלה על דעת הראב"ד וה"ה אלא מפני שהוא ז"ל סובר שאסור לישא אשה כשהיא נדה כמבואר בדבריו פ"י מהלכות אישות נ"ל דההיא דהיא ישנה בין הנשים וכו' כשנשאה טהורה ואח"כ פירסה איירי וטעמא דאסור לישא אשה נדה אע"פ שהיא תישן בין הנשים והוא בין האנשים משום דהכתי איכא למיחש שמא באי זו שעה מן היום או מן הלילה לא יזהרו המשמרות ויבא עליה ולענין זה הוא היתר ת"ח בתבעוה לינשא שהוא מותר לישא אותה אע"פ שעדיין לא ספרה ולא טבלה והוא שישן האיש בין האנשים והיא בין הנשים כדין כלה שפירסה נדה ולפיכך לא הזכיר בהיתר ת"ח לשון ייחוד כלל אלא לשון נישואין שהרי כתב ואם נשאת לת"ח מותרת לינשא לו מיד ותספור מאחר שנשאת ותטבול שת"ח יודע שהיא אסורה ונזהר מזה ולא יקרב לה עד שתטבול עכ"ל הרי דלענין נישואין בלבד אמורים הדברים אבל לא לענין היחוד כי סמך בו על מ"ש ח בפכ"ב אבל כלה שפירסה נדה: ומ"ש שתלמיד חכם יודע שהיא אסורה וכו' לא יקרב לה היינו לומר שלא יבא לבקש שעה שהמשמרות ישנות או טרודות בענין א' ויתייחד עמה אז יבא עליה והא דקאמר בגמרא לרבנן יחודי
מייחדי

עבר וכנסה וכו' לאפוקי מדברי הרמב"ם וכו' פרק החולץ פריך תלמודא הרב ואח"כ היאך כנסו נשים מקמי שישבו ז' נקיים ומשני לרבנן יחודי בעלמא הוא דמיחדי להו וס"ל להרמב"ם דלא קמשני בשמא יחודי בעלמא הוא דמיחדי להו אלא קאמר לרבנן יחודי בעלמא הוא דמיחדי להו אלמא דהכי פירושו לרבנן הוא דשרינן ליחודי בעלמא אע"פ שעדיין לא ישבה ז' נקיים כי הוא יודע שאסור לו לבא עליה אע"פ שטהורה היא ר"ל דת"ח יודע דחיישינן שמא מחמת תאות חמוד ראתה טפת דם כחרדל ונאבד ממנה ולא החמירו על ת"ח שלא להתייחד עמה אלא בנדה ודאית אבל בע"ה אסרו ייחוד אפי' בזו שטהורה היא ורבינו וכל הגדולים מפרשים שמייחדים להו לנשים וכנסום לחופה ויש כאן פת בסלו אבל לא היה דעתם לבא עליהם אלא כדי להשקיט היצר היו מייחדים להם שהרי יש להם נשים שיכולים לבא אליהם אם היו רוצים ואיכא פת בסלו וא"ת הרי לא היו יכולים לבא עליהם כיון שלא ישבה ז' נקיים וי"ל דזו אינה מיחמדא שהרי לא כנסה אלא ע"ד שלא יבא אליה וכל אחד ישן במטה בפני עצמה והשתא כיון דלא מיחמדא היה יכול לבוא אליה מדינא כיון דטהורה וליכא למיחש לטיפת דם כיון דלא מיחמדא ואיכא פת בסלו וכך הוא דעת התוס' פרק החולץ בד"ה יחודי למעיין בם ע"ש · והב"י האריך בדבור זה ובתוך דבריו כתב דלהרמב"ם פ"י דאישות דאסור לישא אשה כשהיא נדה צריך לומר דההיא דהיא ישנה בין הנשים וכו' כשנשאה טהורה ואח"כ פירסה נדה מיירי וכו' עכ"ל ואני כתבתי בס"ד באבן העזר סימן ס"א דאי אפשר לפרש כך להרמב"ם ע"ש: כתב בהגהות מיימוני פי"א דביאה פרשב"ם דבעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה וכ"כ ברוקח משם אביו וכל רבותינו וכ"כ מורי רבינו ואם טבלה אחר ז' נקיים ולא נבעלה צריכה לבדוק פעמיים בכל יום ויום עד שתיבעל דלעולם משתבעוה לינשא איכא לספוקי ז דילמא חזיא מחמת חימוד עד שתיבעל הלכך בעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה עכ"ל. ואיכא לתמוה דבמרדכי כתב וז"ל ופי' רשב"ם דאם טבלה קודם נשואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהניא כלל וכו' וא"כ היאך כתב בהג"מ דמהניא כשתבדוק כל יום פעמיים ותו דבמרדכי גופיה כתב בסוף דברי רשב"ם וז"ל והאידנא שנשים שלנו טובלות ביום ד' דהיינו ג' ימים קודם בעילת מצוה משום דמתחילה היה המנהג בתולה ניסאת ליום ד' וצריך ז' ימים קודם יום ד' עכ"ל וקשה דמה מועיל מה שטבלה ביום ד' הלא אינה סמוכה לבעילת מצוה ולא מהניא לפירשב"ם ופשיטא דאין חילוק בין הרחקת ג' ימים לז' ימים כמ"ש הר"ס יפה לחלק בזה בלי טעם ושום סברא ונ"ל דלא בא רשב"ם בפירושו אלא להורות דאין דין אשה זו כנשים דעלמא שטובלות לאחר ז' נקיים ואף שאין בעלה בעיר ולא תיבעל אלא לאחר כמה ימים וא"צ בדיקה אבל זו אם טבלה קודם נשואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהניא לה כלל כלומר לא מהניא לה אם לא תהא בודקת עצמה בכל יום ויום עד שתיבעל אבל אם בדקה עצמה ודאי דמהניא והשתא ניחא מנהגינו דטובלין שלשה ימים מקודם וסומכין על הבדיקה שתבדוק בכל יום לאחר הטבילה אלא דלפי זה קשה לאיזה צורך הקדימו לספור ז' נקיים ולמה לא יהיו סופרין וטובלין ז' ימים סמוך לבעילת מצוה וקאמר המרדכי דהמנהג נתפשט מזמן שהיו נוהגים שהבתולה ניסאת ליום הרביעי ולכן סומכין על הבדיקה שלאחר הטבילה כמו לפני הטבילה שלא לשנות המנהג הקדום על פי תקנת חכמי המשנה וכדמוכח ממ"ש הגהות מיימוני ע"ש רשב"ם שהבאתי דלא בעינן שתטבול בליל טבילת מצוה אלא לכתחילה אבל אם עברה והקדימה הטבילה סומכת על הבדיקה שתבדוק בכל יום לאחר הטבילה דבזה הו"ל שפיר ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה מיהו קצת קשה מ"ש דהבדיקה היא משום דילמא מיחמדא וכו' דא"כ אפי' בדיקה לא מהניא וי"ל דלא אמר כאן דילמא מיחמדא אלא כדי לומר דאין אשה זו כשאר נשים דא"צ בדיקה לאחר טבילה אף ע"פ שלא תיבעל עד אחר כמה ימים דזו צריך בדיקה משום דמיחמדא טפי משאר נשים שכבר נבעלה מבעלה זה דזו לא נבעלה ולכך מיחמדא טפי אבל מ"מ בדיקה ודאי מהניא לה דלא דמי לתבעוה ונתפייסה דלבה הומה ומיחמדא טובא ואפילו בדיקה לא מהניא לה וכ"כ התוס' פ"ק דיומא (דף י"ח ע"ב) בד"ה והאמר רבא מיהו כבר נתבאר דבדיעבד סגי אפילו לא בדקה אלא פעם אחת תוך ז' ואיכא למידק דלמאי שמבואר בסימן קצ"ו דצריך בדיקה לחורין ולסדקין עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קינוח בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה א"כ בתולה שתבעוה לינשא היאך יכולין לבדקה בעוד פתחיהן נעול דהלא כל הנשים מטמאות בבית החיצון ואמרינן פ' יוצא דופן בית החיצון הוי עד בין השינים ובין השיניים עצמן כלפנים והיינו מקום שהשמש דש וכ"ש דקשה אבתולה שראתה כבר היאך מותרת בבדיקה לבעלה וי"ל דכיון דשמואל אמר יכילנא למיבעל כמה בתולות בלא דם א"כ כ"ש דהאשה בעצמה יכולה לבדוק אחי עצמה אע"פ שהיא בתולה ואין הבתולים מעכבים בכך וכן ראיתי כתוב בדרשות מהר"ש מאוסטרייך
ובדרשות

דרכי משה

נקיים קודם יום רביעי ודקדק הר"מ מלשון הרשב"ם שאם דחו הנשואין כגון שאין יכולין להתפשר מחמת הנדוניא או שאר דברים אע"פ שכבר ספרה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב משום דלא מסקא אדעתה דהנך ז' נקיים הואיל ודחו הנשואין אז אינה חוששת להנך ז' נקיים עכ"ל: (ב) וכ"כ התוס' בפ"ק דיומא (יח):
ובתוס

פרישה

(ח) **אלא** הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים ל' הגמרא נקטי ולקמן סימן שמ"ב כתב רבינו פירושו ושכתב"ם פירשו דבהוא בין האנשים או היא בין הנשים סגי וכ"כ במקומו בא"ע:
(ט) בין אם הוא ת"ח או אחר דכיון שלא בא עליה יצרו תקפו עליו: (י) כי הוא יודע שהוא אסור לבא עליה אבל בנדה שהיא אסורה מן התורה אפי' ת"ח אסור אפי' להרמב"ם כ"כ המ"מ וכ"י תירץ בא"ע ע"ש וא"ת לימא הדין ג"כ לע"ה ויהא מותר להתייחד וי"ל דת"ח ודאי ידע
וסתם

דרישה

לפצות סופה עד"מ ד' שבועות אחר זה מ"מ מונין לה מאותה שעה דאם הסמיכו ביני ביני לפצות בועל סופה מיד א"צ למנות ז' נקיים חדשים:

חדושי הגהות

טובלין אז ביום הנישואין שכבר שמרו מקודם ז' נקיים ונשארו עדיין במנהג זה ועיין בב"ח שהאריך בזה ליישב מאי איכא טבילה דמקודם: ו בגמרא איתא לדרשיר: ז דפקיע שמייהו כ"ה בגמ"א ופירש"י דכ"ע קורין לבתו על שמו שהיא בת פלוני ת"ח ואם יבוא בנו במקום אחר וישמע שהיא בת אביו ויפרוש: ח בפכ"ב אצל כלה כצ"ל:

יודע שהוא אסור לבא עליה. חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה אסור לו להתייחד עמה אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים. ואם משבעל פירסה נדה מותרין להתייחד כתב הרמב"ם נדה (יא) כיון שאינה ראויה לביאה אין הופתה חופה עד שתטהר ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל :

קצג הכונס

בתולה [א] (א) בועל בעילת מצוה [ב] (ב) ופורש מיד אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא

בדרשות מהרי"ל ועי"ל לפי מה שיתבאר בסימן קצ"ו דהרבה מחברים לא הצריכו לבדוק עד מקום שהשמש דש אלא שתבדוק בחורין ובסדקין כפי כחה ולכ"ע בדיעבד סגי אע"פ שאינה מכניסו עד מקום שהשמש דש א"כ לפי זה הבתולות ג"כ בודקין את עצמן היטב כפי כח האפשר ויולאין ידי חובתן דבדיעבד ימי מאחר שאי אפשר בענין אחר : **חתן** שפירסה כלתו נדה וכו' ברייתא ריש כתובות ונראה מדקדק הוא ישן בין האנשים וכו' ולא תני סתמא אסור לו להתייחד עמה אלמא דלא אסרו חכמים אלא בלילה אף ע"ג דיחוד דשאר עריות אסור ביום כמו בלילה הכא שאני כיון שיש היתר לאיסורו לא אסרו חכמים אלא בלילה דלא שכיחי אינשי דחזו להו כשמתייחדים יחד משא"כ ביום והכי ס"ל להראב"ד אבל הרא"ש חלק עליו ומביאו רבינו בה' אבילות סימן שמ"ב והכי נהוג לאיסור ביום כמו בלילה ואין חילוק בין ת"ח לע"ה אפילו להרמב"ם דמחלק גבי תבעוה ונתפייסה ולא ישבה ז' נקיים הכא גבי נדה ודאית מודה אף הרמב"ם כדפרי' לעיל :

כתב הרמב"ם נדה כיון שאינה ראויה לביאה אין חופתה חופה עד שתטהר ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל בעיא דלא איפשיטא היא בפ' אע"פ (ד' נ"ו) וס"ל להרמב"ם כיון דלא איפשיטא לא הוי חופה כלל ולא קנאה להיות אשתו אלא היא כארוסה לכל דבר אבל הרא"ש ס"ל דנקראת חופה לכל דבר ולא איבעיא לן אלא לענין תוספת כתובה שאינה גובה וכאן כתב רבינו בקולר אבל באבן העזר סימן ס"א כתב הדין מפורש ואיכא לתמוה לאיזה לורך הזכיר רבינו דין זה כאן כיון שאין מקומו כאן ואפשר דרבינו היה דעתו לתת טעם למ"ש הרמב"ם דאין חופת נדה חופה כלל והוא דכיון דקי"ל דחופה הוא ייחוד שתתייחד עמו אפילו לא בא עליה כמ"ש בא"ה סימן ס"א א"כ לאחר שכתב רבינו דהחתן אסור להתייחד עם כלתו שפירסה נדה אלא לריכין ב' שומרין מעתה נתיישב דס"ל להרמב"ם דאין חופת נדה חופה כלל שהרי אסור לו להתייחד עמה וא"כ אין כאן חופה דחופה הוא ייחוד ועם נדה אסור להתייחד. אבל הרא"ש ס"ל דנקראת חופה לכל דבר כיון דמה שאסור להתייחד עם הנדה אינו אלא דרבנן דמדאורייתא שרי ייחוד בנדה א"כ הוי חופת נדה חופה ד"ת וקנאה לכל דבר ד"ת חוץ מלענין תוספת :

קצג הכונס בתולה וכו' ר"פ תינוקת שנינו אליבא דב"ה קטנה שלא הגיע זמנה לראות בין ראתה בין לא ראתה נותנין לה לשמש עד שתחיה המכה ואפי' רואה אמרינן דם בתולים הוא הגיע זמנה לראות ולא ראתה נותנין לה ד' לילות הגיע זמנה לראות וראתה נותנים לה כל הלילה כולה ובגמרא אמר רב בוגרת נותנים לה לילה הראשון וה"מ שלא ראתה אבל ראתה אין לה אלא בעילת מצוה ותו לא וזהו לדינא דמתני' אח"כ איתא התם רב ושמואל אמרי תרווייהו הלכה בועל בעילת מצוה ופורש ומסיק איהו דעבוד כרבותינו דתניא רבותינו חזרו ומנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש והכי אמר עולא משמיה דר"י ור"ל ופי' רש"י הלכך בועל בעילת מצוה בין הגיע זמנה בין לא הגיע זמנה עכ"ל ומשמע דאע"ג דרב קאמר בוגרת נותנים לה כל הלילה הראשון אליבא דמתני' קאמר הכי דהכי הוה דינא אבל למעשה סבר כרבותינו שהסכימו להחמיר בדורות האחרונים וכ"כ הרא"ש וכתב עוד דטעם חומרא זו משום דאין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין לא ראתה ועוד משום דחתן ילרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת שראתה דנותנים לה בעילת מצוה עכ"ל. וכך הם דברי רבינו שכתב הכונס בתולה בועל בעילת מצוה ופורש מיד אפי' היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה אלא דמ"ש ואפי' בוגרת שכלו בתוליה הוא תימה גדולה דמאי ואפי' בוגרת דקאמר אדרבה אה"ל בוגרת הו"ל למימר דכיון דאפילו בקטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה לריך לפרוש מיד א"כ אין לריך לומר גדולה שהגיע זמנה לראות וכדכתב הרשב"א להדיא בשער שני. ותו קשה טובא דמאי

מייחדי להו לא ייחוד ממש קאמר אלא לומר שהיו הנשים מיוחדות להם כלומר שהיו נשואות להם כבר ואף ע"ג שהיו אסורים לבא עליהם עד שיטבלו ומשמרות שומרות אותה ת"מ פת בסלו מיקרי והשתא ניחא מ"ש הראב"ד בסוף השגתו וכלה שפירסה נדה אסור להתייחד עמה ע"כ ולא כמו שתירץ ה"ה דהא דתבעוה ליגשא מותרת מן התורה אלא שחכמים החמירו בה ואינו דומה לכלה שפירסה נדה ודאית ע"כ דאדרבא מפני שזו אינה אסורה אלא מספק איכא למיחש שיתקפנו ילרו יותר מבאותה שהיא נדה ודאית וכמו שכתבתי וא"ת אכתי קשה למה לא כתב הרמב"ם בפ"י מה' אישות הא דלא תיגשא נדה היינו לע"ה אבל ת"ח מותר י"ל דלא הקלו לת"ח ליגשא אשה אסורה ולסמוך על המשמרות אלו בזו שאינה אסורה מן התורה אבל לא בנדה ודאית דעבדו בה הרחקה טובא אפי' לת"ח ומ"מ לא דמי למ"ש ה"ה לחלוק בין נדה ודאית לשאינה ודאית שהוא כתב כן להתיר ייחוד דספק נדה לת"ח ואני איני אומר כן אלא להתיר נשואין ולא להתיר ייחוד :

והתום' כתבו יחודי בעלמא הוו מייחדי ויש כאן פת בסלו כיון שאם היה רוצה בא עליה וכיון שפעמים לא היה בא עליה לא מיחמדא ולא חזיא ע"כ : והרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא דברי רא"י בלבד ולא שקלא וטריא דאתמר עלה כלל ונראה שטעמו משום דכיון דאיכא תרי תירוצי במילתא מספקא להו כהי מינייהו נקטינן ולפיכך השמיטוה דבכל ענין שהיו מפרשים ההיא דיחודי הוו מייחדי לא נפקא לן מידי לענין דינא דדילמא לא קי"ל כההיא תירוצא אלא כאידך הלכך לא סגא ת"ח ל"ש ע"ה אסור להתייחד עם אשה שתבעוה ליגשא כדעת הראב"ד והרשב"א ולפי מה שפירשתי דברי הרמב"ם גם הוא סובר כן :

חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה וכו' עד מותרין להתייחד ברייתא ומימרא בריש כתובות (ד.) והביאו הרמב"ם בפכ"ב מהא"ב וטעמא דמותר להתייחד עמה אחר שבעל היינו משום דכיון דיש היתר לאיסורו אין ילרו תוקפו : כתב רבינו ירוחם י"א שאין הפרש באלו הדינים בין אלמנה לבתולה (ג) ונראה שכתב כן לאפוקי מדעת הרמ"ה שאכתוב בסמוך :

כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים כתב הראב"ד תרווייהו דוקא שיהיו אנשים ישנים עם החתן והנשים עם הכלה וכ"כ הרשב"א בת"ה אלא שנראה מדבריו דהיינו דוקא שהיו ישנים בבית אחד אבל אם הם ישנים בשני בתים החתן בבית אחד והכלה בבית אחר אין שום אחד מהם לריך שומר ורבינו ירוחם כתב על דברי הראב"ד ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כשאר הנשים וכ"כ הרא"ש בפ' אלו מגלחין בשם הראב"ד והוא ז"ל נחלק עליו וכתב דיחיד אסור ביום כמו בלילה ונראה מדבריו שסובר שא"צ שתי משמרות אלא הוא בין האנשים או היא בין הנשים וכ"כ רבי' בשמו בסי' שמ"ב ואע"ג דהתם לענין אבילות מיירי הרא"ש ורבינו נראה דלהא מילתא לא מפלגינן בינייהו (ד) דהא בברייתא פ"ק דכתובות משוה להו דקתני וכן חתן שפירסה אשתו נדה וכו' והרז"ה ג"כ חלק על הראב"ד וכתב דייחיד אסור ביום כמו בלילה : כתב עוד הרא"ש בפ"ק דכתובות שהרמ"ה כתב אע"ג דאמרינן הכא חתן שבעל ופירסה נדה דאשתו ישנה עמו בבית אחד למשנה אחרונה שאמרו בועל בעילת מצוה ופורש הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים משום דאקילו רבנן בהאי איסור נדה והתירו לו לגמור ביאתו והביא ראיות לדבריו והרא"ש סתר ראיותיו והעלה דאף למשנה אחרונה אחר שבעל בעילת מצוה ישנה עמו וכן עמא דבר ע"כ לשונו וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו בדבר כתוב ט בתרומת הדשן בחור נשא בתולה והיתה טהורה ושהה עמה כמה לילות ולא בא עליה ופירסה נדה הורה אחד מן הגדולים שאסור להתייחד עמה הואיל ולא בעל עדיין וחד מרבוותא התיר משום דכיון דחזינן דלא תקיף ילריה באשה זו בשעת החופה ולא בא עליה אע"פ שהיתה ראויה לו לא חיישינן ליחוד דידיה דודאי לא יעבור ולא תקיף ילריה והוא ז"ל הביא סעד לדברי המתיר ומ"מ כתב שהמחמיר תע"ב :

כתב הרמב"ם נדה כיון שאינה ראויה לביאה אין חופתה חופה בפ"י מהלכות אישות וטעמו מדגרסינן בריש פרק אע"פ (נו.) בעי רבין נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה ופשטוה דחיבת חופה קונה ובתר הכי בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו את"ל חיבת חופה קונה חופה דחזיא לביאה אבל חופה דלא חזיא לביאה לא או דילמא לא שנא תיקו וסובר הרב ז"ל דה"פ אם ת"ל חיבת חופה קונה חיבת חופה דחזיא לביאה דההיא מיקריא חופה אבל כי האי דלא חזיא לביאה לא מיקריא חופה או דילמא ל"ש וכיון דעלתה בתיקו לא הויא חופה כלל ולא קנאה לא לירושה ולא ליטמא לה ולא לשום דבר י וכתב ה"ה שכ"כ גם מדברי הרי"ף ז"ל וכתב שהדבר תימא דכיון דקי"ל ביבמות דיש חופה לפסולות נדה למה לא תקנה לפיכך נראה כדברי האומר דלא איבעיא לן אלא לענין תוספת כתובה אבל לשאר דברים קונה והרא"ש הביא ג"כ דברי הרמב"ם והקשה עליו והעלה דלא איבעיא לן אלא יא לענין תוספת אבל לשאר דברים קונה ורבינו סתם הדברים כאן ולא פירש לפי שסמך על מ"ש בטוא"ה סי' ס"א. כתב עוד הרמב"ם בפ' הנזכר לא תנשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר ואם עבר ונשא ובירך אינו חוזר ומברך וכתב ה"ה שכן דעת בן מיגא"ש וקצת גאונים ונראין דבריהם דכיון דאסור לו להתייחד עמה אין ראוי שתכנס לחופה והרא"ש כתב בריש פרק אף ע"פ דראיית הרמב"ם היא מדאמרינן בריש מכילתין חלה הוא או היא או פירסה נדה אינו מעלה לה מזונות אלמא דפירסה נדה אינו יכול לכנוס כמו בחלתה וטוד מביאין ראיה דרבינא איעסק לבריה בי רב חביבא וכו' א"ל לא סבר לה מר להא דרבא תבעוה ליגשא ונתפייסה צריכה ז' נקיים אלמא אפי' בספק נדה אסור לכנוס ולברך ברכת נשואין והוא ז"ל דחה ראיות אלו והעלה דאין איסור בדבר וכן ראיתי שבכל המקומות שאנכס חוששין לברך ברכת חתנים לכלה נדה אבל אינה נכנסת עמו לסתר אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים עכ"ל ולא כתב רבינו זה בכאן לפי שסמך על מ"ש בטוא"ה סימן ס"א ומ"מ יש לתמוה עליו למה כתב דין חופת נדה כלל הו"ל לסמוך על מ"ש בטוא"ה כמו שעשה בדין זה או הו"ל להזכיר כאן דין זה ג"כ כמו שהזכיר דין חפת נדה והגהות מיימון כתבו בפי"א מהא"ב בשם סמ"ק שעתה אנו מתירים להכניס נדות רק שיודיעו לחתן מטעם שאנו עתה מתי מעט במקום א' ויש לחוש שמא יקדמנו אחר אך רבינו יחיאל היה מחמיר בה דשמא חיבת ביאה קונה יב וא"כ בחופה אינה עכ"ל (ה) : כתוב בתשובת ה"ר שלמה בן הר"ש בר למח נמלא בגליוני הצרפתים שמחזיר גרושתו לריכה להמתין ז' נקיים והוא מובן מדברי קדמונינו ז"ל עכ"ל :

קצג הכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה ופורש מיד אפילו קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ואפילו בוגרת שכלו בתוליה בריש פרק בתרא דנדה (דף סד :) תנן תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת בית שמאי אומרים נותנין לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחיה המכה הגיע זמנה לראות ונשאת ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה אומרים עד מולאי שבת ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה ובית הלל אומרים כל הלילה שלה ובגמרא שם אמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון כלומר דאפילו לבית הלל דאמרי בהגיע זמנה לראות ד'

דרכי משה

(ג) ובתוס' פ"ק דיומא דף י"ח משמע דאין לחוש אלא בבחור שלא בעל כל ימיו אבל בנשוי שנושא אשה אין לחוש וע"ש : (ד) ובמרדכי דה"נ דף של"א ע"ד משמע דאם אחד בחדר די בכך : (ה) עיין באה"ע סימן ס"א דינים אלו יותר מבוארים שם :

ע"ל

דרישה

סי' קצג [א] **בועל** בעילת מצוה ל' התוס' בפ"ק דכתובות דף ד' כתבו אהא דתניא הרי שהיה פתו אפוי כו' ומת אביו של החתן כו' ובועל בעילת מצוה כו' ז"ל בעילת מצוה קרי ליה בעילת מצוה משום דכתיב כי בועליך עושיך ואמרינן דאין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי (פי' והו שנא' כי בועליך עושיך ע"י בעילה עשאך כלי) וע"י כך מדבק בה ובאין לידי פריה ורביה ולהכי קרי ליה לבעילה הראשונה בעילת מצוה עכ"ל וי"מ שקרי לה בעילת מצוה ע"ש הברכות שמברך אחר שמלא בתולים כמפורש בס"ג והביאו הרא"ש ורבינו בע"א סימן ס"ג וו"א דהא ברכה זו לא נזכרה בשום מקום בתלמוד והרא"ש כתב אפשר שהגאונים תקנוהו ואם כן למה קראוהו בברייתא בעילת מצוה וק"ל : [ב] ופורש מיד ז"ל הרשב"א בתשובה אע"ג דאין לך מכה גדולה מזו לא תלינן בה כדתלי׳; בעלמא במכה משום דשאני הכא דים

פרישה

וסתם בני אדם לא ידעו וגזרו בכל אדם שאינו ת"ח ולא נתנו דבריהם לשיעורין ב"י ועוד תירץ בע"א פ"ט : (יא) כיון שאינה ראויה לביאה אין חופתה חופה שלא קנאה לא ליורשה ולא לטמא לה ואין מברכין ז' ברכות לכתחילה ועיין בע"א סימן ס"א :

סי' קצג (א) **בועל** בעילת מצוה עיין בדרישה : (ב) ופורש מיד עיין בדרישה :

ואפי'

הדושי הגהות

 ט סי' רנ"ג : י וכתב ה"ה שכ"ג כצ"ל לענ"ד : יא לענין תוס' כתובה : יב דשמא חיבת ביאה קונה ונמצאת החופה תלויה ועומדת כ"ה בסמ"ג :

שנוהגים

ד' לילות ה"מ נערה אבל בוגרת לילה הראשון ותו לא ובתר הכי איתא התם (סה:) רב ושמואל דאמרי תרווייהו הלכה בועל בעילת מצוה ופורש ואקשינן עלייהו ממעשה דרבי דאיתא בברייתא וגם ממתני' ומשני אינהו דאמרו כרבותינו דתניא רבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש אמר עולא כי הוו בה רבי יוחנן ור"ל בתינוקת כלומר בהאי פירקא דתינוקת לא הוו מסקי מיניה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא ומטייתי בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש וה"נ איתא בירושלמי כל הני הלכתא דריש פירקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה רבי ינאי ערק אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה וכ"פ הרשב"א דכל בועל בתולה צריך לפרוש מיד אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה כתב בתשובה אע"ג דאין לך מכה גדולה מזו לא תלינן בה כדתלינן בעלמא ובמכה משום דשאני הכא דאיכא למיחש לדשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם ועוד דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא לשעה ופעם אחת אבל היכא שאפשר שתאמרנה על ידה לבעלה לא החמירו ע"כ וכ"פ הרא"ש וז"ל אע"ג דרב קאמר בוגרת נותנין לה כל לילה הראשון אליבא דמתני' אמר ואיהו סבר כרבותינו שהסכימו להחמיר בדורות אחרונים. אמר עולא כי הוו רבי יוחנן ור"ל בתינוקת לא מסקי בה וכו' לישנא משמע כי הוו בתינוקת בכל חילוקי בתולות האמורות בפרק תינוקת אפילו בלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה כולן החמירו בשוה וכ"ל דטעם חומרא זו לא בשביל שנחוש שמא יצא מן המקור עם דם בתולים דלמה נחוש דהא קי"ל ברואה דם מחמת תשמיש שאם יש לה מכה תולה בה ואין לך מכה גדולה מזו אלא הטעם משום דבעילת מצוה לכל היא מסורה ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה ועוד משום דאתן יצרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת שראתה דנותנין להם בעילת מצוה בלבד ע"כ. וכן פירש"י אהא דאמרי רב ושמואל הלכה בועל בעילת מצוה ופורש בין הגיע זמנה בין לא הגיע זמנה וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות וז"ל מסתברא שאע"פ שבעל הגמרא סידר מימרא דרב ושמואל בפיסקא דראתה ועודה בבית אביה ה"ה לתינוקת שלא הגיע זמנה לראות דאינו בועל אלא בעילת מצוה בלבד וראיה לדבר מדאותיב רב חסדא עלייהו מדתניא מעשה ונתן לה רבי ד' לילות מתוך י"ב חדש והיא ודאי בלא ראתה דאי בראתה אין לה אלא כל הלילה אלמא רב ושמואל לא אמור מלתייהו דוקא בתינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה אלא ה"ה בלא ראתה וכיון שכן ה"ה נמי בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה והיינו דאמרינן דר"י ור"ל לא הוו מסקי מהאי פירקא אלא בועל בעילת מצוה ופורש וכן מוכיח מהירושלמי ואין דעת הרמב"ם כן שכתב בפ"ה מהא"ב גבי נשאת כשהיא נערה וראתה דם בבית אביה שאין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש ובלא ראתה כתב הדינים כמו שכתוב במשנה ובגמרא אלמא ס"ל ז"ל דרבותינו לא חזרו ונמנו אלא אהגיע זמן לראות וראתה והראב"ד השיג עליו כב"ש הוא זה ע"כ ולא מן השם הוא זה אלא כדכתיבנא עכ"ל:

והרי"ף כתב בפ"ב דשבועות כל חילוקי דינים הכתובים בפ' תינוקת במשנה ובגמרא ואח"כ כתב הירושלמי שכתבתי לעיל ולא הכריע בדבר ודבריו תמוהין שמאחר שהביא דרב ושמואל אמרו הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש וכתב ג"כ דר"י ור"ל מסיימי בה הכי והביא ג"כ הירושלמי דאמר הכי משמע שהוא סובר דהכי הלכתא וא"כ לא היה לו להביא כל שאר דברים שנאמרו בפרק תינוקת במשנה ובגמרא כיון שהם דלא כהלכתא ולכן נ"ל שהוא ז"ל סובר דהא דאמרי רב ושמואל הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש לא קאי אלא להיפא דראתה ועודה בבית אביה וכדברי הרמב"ם ז"ל שכיון שנקבע בגמרא אפיסקא דראתה ועודה בבית אביה משמע דלא קיימי אלא אההוא גוונא דוקא ואע"ג דמותיב עלייהו ממעשה דרבי והיא ע"כ בלא ראתה וכך הוא בדברי הרמב"ם בפ"ה מהא"ב איכא למימר דהכי פריך אם איתא דבראתה בבית אביה מחמרינן בה כולי האי דאינו בועל אלא בעילת מצוה בלבד לא הו"ל לאקולי כולי האי בלא ראתה לתת לה ד' ימים מתוך י"ב חדש דהא למיהב לה ד' לילות רצופים הוה סגי אלא מתוך י"ב חדש דהוי קולא טובא למה א"כ דהכי מותיב עלייהו דאם איתא דבראתה בבית אביה מחמרינן לומר דאינו בועל אלא בעילת מצוה לבד לא הו"ל לרבי להקל בלא ראתה לתת לה ד' לילות דהא חזינן במתני' דב"ש דאמרי בראתה ועודה בבית אביה נותנין לה בעילת מצוה היכא דהגיע זמנה לראות ולא ראתה אמרי' נותנין לה לילה הראשון וכיון דיהיב לה רבי ד' לילות משמע דס"ל דבראתה נותנין לה לילה הראשון וכדחזינן בבית הלל דבהגיע זמנה לראות ולא ראתה אמרי נותנין לה ד' לילות ובראתה ועודה בבית אביה אמרי נותנין לה לילה הא' ומשני אינהו דאמרו כרבותינו דתניא רבותינו חזרו ונמנו וכו' כלומר אע"ג דדינא הוי דראתה בבית אביה נותנין לה לילה הא' וכב"ה דמתניתין מ"מ רבותינו חזרו ונמנו להחמיר בה ואמרו שאין לה אלא בעילת מצוה בלבד שאם אתה נותן לילה הא' אתו למיהב לבוגרת נמי שראתה לילה הא' שלא יחלקו בין בוגרת לנערה הלכך גזרו להחמיר בזו שהגיע זמנה לראות וראתה אבל בלא ראתה לא גזרו אלא העמידוה על דינא דנותנין לה ד' לילות ואע"ג דשייך למיגזר בה אטו בוגרת שלא ראתה דלית לה אלא לילה הראשון ואתו למיטעי ולומר שיש לה ד' לילות שלא יחלקו בין נערה לבוגרת מ"מ לא ראו חכמים להחמיר כ"כ בדבר ודים שהחמירו היכא דראתה א"נ דע"כ לא אחמור אלא בראתה משום דאיפשר לבא לידי איסור תורה שיתערב דם המקור בדם בתולים ואע"ג דחששא רחוקה היא דהא קי"ל ברואה מחמת תשמיש שהיא תולה במכתה מ"מ נצטרפה עם גזירת אטו בוגרת ואסרו אבל בלא ראתה דלא שייך למיחש בה שמא דם המקור נתערב בדם בתולים אף על גב דשייך למיגזר בה אטו בוגרת משום הא בלחוד לא ראו לגזור בה ומאחר שהוא ז"ל מפרש כן מצא בכל דינים הכתובים בפרק תינוקת במשנה ובגמרא הלכתא נינהו חוץ ממה ששנו בהגיע זמנה לראות וראתה ועודה בבית אביה דהא פסקו רב ושמואל הלכה כרבותינו שחזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש ולפיכך בדין היה לו לכתוב כל מ"ש והא דאמר עולא כי הוו ר"י ור"ל בתינוקת הוו מסיימי בועל בעילת מצוה ופורש לא בכולהו דיני דתינוקת קאמר אלא בתנוקת שהגיע זמנה לראות וראתה בלבד קאמר וכדמוכח מדמייתי לה סמוך לדרב דשמואל וכיון דלפום התלמוד דידן כולהו דיני דכתיבי בתינוקת להקל הלכה למעשה הן בר מהגיע זמנה לראות וראתה הכי נקטינן אלא דכיון דחזינן בירושלמי דאמרו על ההיא הלכתא דריש פירקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה יש ללמוד שחילוף מנהג מקומות הוא ובבבל היו נוהגין בהלכה זו היתר חוץ מהגיע זמנה לראות וראתה שאינו בועל אלא בעילת מצוה ופורש ובמערבא היו נוהגין בכל דיני הלכה זו איסור למעשה דבכולהו אינו בועל אלא בעילת מצוה ופורש ולא משום דס"ל דדינא הכי אלא חומרא בעלמא שהחמירו במקומם וקצת משמע כן מדקאמר ר' ינאי ערק אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת ואם איתא מאי רבותיה דר' ינאי הא כ"ע נמי מערק ערקי מינה למעשה אלא ודאי משמע דבשאר מקומות לא החמירו בה אלא בהגיע זמנה לראות וראתה בלבד ובמערבא שנהגו להחמיר בה נמי איכשר שלא פשט מנהג זה בכל מקומותיהן ולפחות בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שהיא קלה שבכולן לא פשט בכל מקומותיהן ולהכי מייתי דרבי ינאי שהיה נוהג להחמיר בכולן ואפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ערק כלומר היה פורש אחר שבעל בעילת מצוה או היה בורח מלהורות בה היתר אחר בעילת מצוה ואפשר דהא דקאמר בגמרא דידן דר"י ור"ל כי הוו בתינוקת מסיימי בועל בעילת מצוה ופורש כי הוו בכולי פירקא דתינוקת קאמר והא דהוו מסיימו בועל בעילת מצוה ופורש לא מדינא הוו מסיימו הכי אלא ממנהג שנהגו להחמיר בה במקומם דהא ר"י ור"ל במערבא הוו יתבי ואע"ג דהאי דאיתמר בירושלמי דכל האי הלכתא דתינוקת להלכה ולא למעשה שמואל קאמר לה לא תקשי למאי דפרישנא דהא דאמרי רב ושמואל הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש לא קאי אלא להגיע זמנה לראות וראתה אבל לא לאינך דהא דקאמר בתלמודא דידן הוא לפום קושטא והא דאמרינן בירושלמי הוא לפי מנהג שנהגו להחמיר עליהם בני מערבא כנ"ל לפרש דעת הרי"ף ז"ל דהשתא כל מ"ש הוא מכוון שבתחילה כתב השנוי במשנה וכל מאי דאיתא בגמרא דידן לומר דקושטא דמילתא הכי הוי דינא ואם ראינו מקום שנוהגים כך אין למחות בידם ואח"כ כתב דר"י ור"ל הוו מסיימי בועל בעילת מצוה ופורש ללמד דאינהו נמי סברי כרב ושמואל ולפי הפירוש השני שפירשתי כתב הא דר"י ור"ל ללמוד מדבריהם מה שלמדנו מהירושלמי שהביא דהיינו לומר דבמערבא היו נוהגים להחמיר בכולן וכ"ת שאם ראינו מקום א שנוהגים בו לא נחשוב שהוא מנהג בטעות ונבא להתירו להם דהא כיון דבמערבא הוו נהגו הכי אסור לפרוץ גדרם של הנוהגים כמותם דמנהג ותיקין הוא: ובמו שפירשתי דברי הרי"ף נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שבפ"ה מהא"ב כתב כל דיני תינוקת השנויים במשנה ומה דאיתמר עלייהו בגמ' ופסק בהם כב"ה חוץ מהגיע זמנה לראות וראתה שפסק כרב ושמואל שאמרו הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש בפי"א שכתב מנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובארץ מערב שאם ראתה דם בתוך ימי מלאת אע"פ שראתה אחר שספרה ז' נקיים וטבלה הרי זו סופרת שבעה נקיים אחר שיפסוק הדם ואין נותנין לה ימי טוהר כלל ודין זה בימי הגאונים נתחדש והם גזרו שלא יהיה שם דם טהור כלל שזה שהחמירו על עצמן בימי חכמי התלמוד אינו אלא ברואה דם טמא שיושבת ז' נקיים אבל דם שתראה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה אין לחוש ושמענו שבצרפת עד היום נוהגים לבעול על דם טוהר כדין התלמוד ודבר זה תלוי במנהג וכן דם בתולים בזמן הזה שאפילו היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה דם מימיה בועל בעילת מצוה ופורש וכל זמן שתראה הדם מחמת המכה הרי היא טמאה ע"כ. הרי מבואר בדבריו שמה שאנו מורים בכל הבתולות לבעול בעילת מצוה ולפרוש אינו מן הדין שהדין הוא כמו שכתב בפ"ה אלא מחמת מנהג אנו מורים כן ומנהג זה אינו מההיא דאמר רבי זירא בנות ישראל החמירו על עצמן דהאי אינה אלא ברואה דם טמא או ספק טמא דמדינא לא היתה צריכה לשמור אלא יום א' כנגד יום שראתה אם הוא בימי זיבה ואם הוא בימי נדה בששה והוא סגי לה והחמירו על עצמן דבין ראתה בימי זיבה בין בימי נדה היא צריכה לישב ז' נקיים אבל זה שהוא טהור גמור בודאי לא שייך חומרא דרבי זירא ואין לומר דבימי הגאונים נתחדש ולא קודם דהא חזינן בירושלמי דבימי האמוראים הראשונים היה מנהג זה ועוד דלא כתב בו הרמב"ם בהדיא שבימי הגאונים נתחדש ומ"ש וכן דם בתולים בזמן הזה נראה דקאי ארישא דמילתא שכתב מנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי ובספרד וכו' ואין נותנין לה ימי טוהר כלל והדר קאמר וכן דם בתולים בזמן הזה אין נוהגין בו טוהר כלל א"נ דקאי למה שכתב ושמענו שבצרפת בועלים על דם טוהר עד היום ודבר זה תלוי במנהג כלומר שלא נחזיק לאותם בני צרפת לעוברים על דת שמאחר שאין דבר זה אלא ממנהג כיון שמעולם לא פשט איסור זה ביניהם אינם חייבים לנהוג בו והדר כתב וכן דם בתולים בזמן הזה שפשט איסורו אם נשמע שבשום מקום אין נוהגים להחמיר בו כ"כ אלא שנוהגים כפי מה שנתבאר בפ"ה לא נחזיקם לעוברים על דת כיון שלא פשט מנהג זה ביניהם מעולם ואפשר לומר עוד דאמה שכתב ודין זה בימי הגאונים נתחדש נמי קאי ואע"ג דבירושלמי משמע דבימי האמוראים הראשונים היו נוהגים כן מ"מ לא פשט בכל ישראל עד שעמדו הגאונים ז"ל והנהיגו כן לכל ישראל: ומעתה מ"ש הראב"ד בפ"ה כל זה אינו למעשה ולעולם אינו בועל אלא בעילת מצוה ופורש וכתב ה"ה עליו לא היה צריך לכתוב ולומר דבר זה בכאן שכבר ביאר כל זה רבינו בפרק י"א עכ"ל כאילו נעלם מעיני הראב"ד מ"ש הרמב"ם בפי"א יתבאר לך דליתא אלא אף על פי שראה הראב"ד מ"ש הרמב"ם בפי"א עכ"ז השיגו מפני שהרמב"ם סובר שלא נאסר יותר ממ"ש בפ"ה אלא ממנהג והראב"ד סובר דמדינא דתלמודא אפילו תינוקת שלא הגיע זמנה לראות בועל בעילת מצוה ופורש ולפיכך השיגו דלמה לו לכתוב כל מ"ש בפרק ה' דאינו אלא לפי משנה ראשונה כיון שאח"כ רבותינו נמנו וגמרו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש אפילו בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ופסקו רב ושמואל הלכה כוותייהו: ולענין הלכה כבר נתבאר שהרא"ש והרשב"א סוברים כדעת הראב"ד ואפילו למה שפירשתי לדעת הרי"ף והרמב"ם מאחר שבזמן הזה פשט איסור בדם בתולים דאפילו תינוקת קטנה שלא הגיעה זמנה לראות ולא ראתה בועל בעילת מצוה ופורש אסור לפרוץ גדרן של ראשונים ולהקל בו אפילו כחוט השערה ומי שעושה כן הרי הוא פורץ גדר וישכנו נחש וז"ל הרשב"א בתשובה האמת כי דעת הרמב"ם ניכרת מתוך מ"ש דההיא דרב ושמואל אפלוגתא דב"ש וב"ה בראתה ועודה בבית אביה ומ"מ הדברים מוקלים מן הדעת ומה שנראה בעיני כבטל מעיקרו דאם איתא הרי זה כאילו פסקו רב ושמואל בהדיא הלכה כב"ש ולא כב"ה וא"כ מאי קאמר ליה רבא לרב חסדא אהדורי אפירכא למה לך אותיב מתני' כלומר מדתני ב"ה כל הלילה שלה וכי אם הם ראו מחלוקת ב"ש וב"ה וראו להניח דברי ב"ה ולפסוק כב"ש לחומרא היאך נקשה עליהם מב"ה שפסקו הם בפירוש שלא כמותו ואם לומר דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לא הו"ל בהא לישנא אלא הכי הו"ל לאותיב מי שבקי ב"ה ועבדי כב"ש ועוד רב חסדא מאי קא פריך מדרבי אינהו דאמר כב"ש בפירוש ואטו כל מאן דפסיק כחד מי מותבינן ליה מאידך אדרבא מימר אמרינן בכולה תלמודא תנאי הוא ועוד מי עדיף רבי מב"ה אלא שאין אלו אלא דברים בטלים ומה שאין דעת מקבלו ודבר שאין סוגיית הגמרא מסכימות עליו בשום מקום עד שלא רצה הר"א לתלות פי' משובש כזה בהרמב"ם ותלה בו שהעביר עין במשנה וטעה לפסוק כב"ש שלא בהשגחה ועוד דמאי דאמרינן בגמרא דר"י ור"ל כי הוו בתינוקת לא מסקי אלא כמה

דמסיק

חדושי הגהות

קצג א שנוהגים בו חומרא לא נחשוב :

דמאי קאמר ואפילו בוגרת שכלו בתוליה מאי מועיל שכלו בתוליה לענין שלא ניהוי לדם שרואה מחמת תשמיש דשמא דם נדה הוא אדרבה היא הנותנת משום דכלו בתוליה אין אנו תולין דם זה בדם בתולים וכך הקשה ב"י ונדחק בייטובו ולכי אומר לי דט"ס איכא כאן והשורה נשפכה וצריך להגיהו בלשון זה ואפילו בדקה ולא מצאה דם טימאה ואפילו בוגרת שכלו בתוליה וס"א להדיא בת"ה הקצר ומשם העתיק רבי' לשון זה והסופר טעה וכתב המוקדם מאוחר והמאוחר מוקדם: ומ"ש ומיהו אותה בעילה גומר כדרכו כאבר חי כך הסכים הרא"ש דלא כהראב"ד דהחמיר שינעוץ צפרנו בקרקע ויפרוש כאבר מת כדין המשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי וכו' כדלעיל סוף סימן קפ"ה וכך הוא דעת רוב פוסקים להקל זה. ומ"ש ואפי' בדקה וכו' עד סוף הסימן כ"כ הרא"ש בשם כ' בהג"ה מיימוני פ"א דאיכא מ"ד שאם לא מצא דם א"צ לפרוש ומסתברא לקולא

דמסיק תעלא מבי כרבא ודאי בפירקין דתינוקת קאמר דאי בבוגרת או ברואה בבית אביה לא הו"ל סתם בתינוקת וכאמן עליו הירושלמי לגלות פי' א' מסותם כא' מן המפרשים ולא עוד אלא דרבי ינאי רבו של ר"י אמר שם בפי' ולא מצאנו לו בגמרא הפך מזה ונראה שר"י ור"ל בשיטת רבי ינאי אמרוה וגדולה מזו פוק חזי בכולהו מאי עמא דבר ודבר שנתפשט איסורו בכולן זו ראיה שאבות ראשונים כך פי' ההלכה מקובל בידן וא"צ עכ"ל:

ומ"ש רבינו ואפילו בוגרת שכלו בתוליה אינו מיושב דאיכא למימר דאדרבה היא הנותנת משום דכלו בתוליה אין אנו תולין דם זה בדם בתולים אלא אומרים דם מן המקור הוא וא"כ מאי ואפילו דקאמר וצ"ל שהוא סמך עמ"ש אח"כ ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחפהו ש"ז ואם כן כשכתב סתם בועל בעילת מצוה ופורש בכל גווני הוא אפילו בדקה ולא מצאה דם ולה"ק דאפי' בוגרת שהוא בחזקת שכלו בתוליה בועל בעילת מצוה ופורש אפילו היכא דבדקה ולא מצאה דם ומ"מ יותר היה ראוי לכתוב ואפילו בוגרת שכלו בתוליה אחר מ"ש ואפי' בדקה ולא מצאה דם טמאה כי שם הוא מקומו וכ"ה כתוב בדברי הרא"ש פרק תינוקת ובדברי הרשב"א בת"ה וכתבו דטעמא משום דכיון דאיכא מקצת בוגרת שיש להם דם בתולים לא חילקו ביניהם וסתמו ואמרו בועל בעילת מצוה ופורש:

ומ"ש ומיהו אותה בעילה גומר כדרכו כאבר חי בפרק תינוקת (שם) א"ל רבי אבא לרב אשי אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו כלומר אחר שאתה חושש לכל תינוקת משום נדה ואפילו לא הגיע זמנה לראות ולא ראתה אם כן כעין ודאי מגעת לה ובעל נפש לא יגמור ביאתו אלא מכיון שדם שותת ויורד יפרוש ממנה אמר לו אם כן לבו נוקפו ופורש ואפילו קודם הסרת בתולים או

ולא ראתה [ג] (ג) ואפילו בוגרת שכלו בתוליה ומיהו אותה בעילה (ד) גומר כדרכו באבר חי ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל (ה) וחיפהו שכבת זרע וצריכה שתפסוק בטהרה ותבדוק כל ז' (ו) ולא תתחיל למנות עד יום חמשה לשימושה כמו נדה ונוהג עמה בכל דיני נדה לענין הרחקה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה [ד] אפילו כשאינה במטה ובכלה מותר לו (א) לישן באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו אפי' בסדין שהדם עליו:

קצד (א) [א] יולדת טמאה כנדה (ב) אפילו לא ראתה דם (א) בין יולדת חי או מת אפילו נפל וכמה

אבל בשם רש"י נמצא לחומרא וכ"כ ברוקח וכ"כ הרמב"ן וכו' עכ"ל. ומביאו בא' נדה מדורא והרב בהגהות ש"ע כתב וז"ל ויש מקילין אם לא ראתה דם ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם אבל אם בא עליה ביאה ממש צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם עכ"ל:

קצד יולדת טמאה כנדה וכו' מבואר בר"פ המפלת דכל לידה אפילו בלא דם נמי טמאה דכתיב כימי נדת דותה תטמא וע"ל בסימן קפ"ח: ומ"ש וכמה הן ימי טומאתה וכו' מפורש בכתוב סדר תזריע ומדכתיב כימי נדת דותה תטמא שמעינן דדינה כנדה דאינה טובלת ביום שביעי אלא בליל ח': ומ"ש

שמא יפרוש לגמרי ולא יבעול כלל ונמצא בטל מפריה ורביה וכתב הרשב"א בת"ה ובועל בעילת מצוה דקא אמרי פי' הראב"ד לא פירש מיד שגמר דאם כן יוציאנו הנאה לו כביאתו אלא ממתין עד שימות ופורש מיד מן המטה כדרך שאמרו במשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי ולנעץ צפרנו בקרקע עד שימות כמו שאמר שם א"כ שהרי התירו לו לגמור ביאתו אלא עומד עד שימות ופורש וזהו גמר ביאה דקאמר ואינו מחוור בעיני ולמה יתמין עד שימות כדי שלא יהנה בפרישתו והרי אשה זו דמיה טהורים וביאתה מותרת לגמרי ואפילו שהדם שותת ויורד התירו לו לגמור ביאתו ולא תהא הנאה לו בפרישתו יותר מביאתו הגמורה שהתירו לו ותמה על עצמך ליהנות בגמר ביאה מותר לפרוש כדי שלא יהנה אסור ועוד שאם אתה עושה אותו כמשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי אף הוא לבו נוקפו וכו' וזו היא תשובתו של רב אשי וזה כ"ל מבואר ואפילו לבעל נפש וכן דעת הרז"ה ז"ל עכ"ל וכ"כ ה"ה בפי"ד שהסכימו כן הרבה מן המפרשים וכ"כ הרא"ש בפרק תינוקת שפירש אפי' בקושי אע"ג שיציאתו הנאה לו כביאתו דביאה זו נתנו לו שיבעול ולא חששו להנאת יציאתו ולא כמו שפירש ראב"ד דעומד עד שימות האבר דא"כ מאי נותנין לו בעילת מצוה דקתני מתני' ע"כ צריך לבעול בעילת מצוה אלא ה"פ אע"ג דהחמירו לעשותה כנדה אחר בעילה זו נותנין לו כל ביאה זו שיבעול ויגמור ע"כ וכ"פ סמ"ג וסה"ת וכן הסכים הר"ן בפ"ב דשבועות וכ"כ הגהות מיי' בפ"ד בשם הרמב"ן ז"ל: ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחפהו ש"ז וכן כתב הרא"ש בפרק התינוקת והרשב"א בת"ה דאפילו בעל ולא מצא דם כלל פורש ממנה דכיון דרוב נשים יש להם דם בתולים שמא ראתה טפת דם כחרדל ונאבד או חפהו ש"ז ובהטיה נמי לא תלינן דמילתא דלא שכיחא היא ואפילו בוגרת נמי אף על פי שאין לה טענת בתולים מכל מקום כיון שיש בוגרת שיש להן דם בתולים לא פלוג וצריך לפרוש אפילו לא מצא דם וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות וכתב שכן דעת הגאונים והגמיי' כתב בפ"א כתב הראב"ד ל"ש בעל ומצא דם ל"ש בעל ולא מצא דם פורש ואיכא מ"ד שאם לא מצא דם א"צ לפרוש ומסתברא לקולא אבל בשם רש"י נמצא לחומרא וכ"כ ברוקח וכ"כ הרמב"ן וכן הורה הר"מ להחמיר ואפילו המקילים מצריכים להם ב לבודקה בבדיקה זכה במוך ובצמר נקי עכ"ל ול"נ דלא חיישינן לדברי המקילים בדבר זה שכל הפוסקים חולקים עליהם ומסכימים לאסור וגם המרדכי כתב בשם כמה גדולים לאסור משום דא"א לחבורה בלא דם אלא ש"ז חפהו כדאמר בפ"ק דכתובות (י.) גבי ר"ג שראו במים ומצא דם והא דאמרינן בפרק תינוקת (שם:) בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם וכו' דוקא בדורות הראשונים שהיו בקיאים בדמים אבל בזמן הזה אין להקל עד כאן לשונו: **וצריכה** שתפסוק בטהרה ותבדוק כל שבעה כ"כ הרשב"א בת"ה הקצר שצריכה הפסק טהרה ובדיקה תוך ז' וכ"כ הרא"ש בפרק תינוקת בשם רב האי והרמב"ם בפי"א מהא"ב שצריכה לספור ז' נקיים: ומ"ש ולא תתחיל למנות עד יום ה' לשמושה היינו משום דחיישינן שתפלוט ש"ז ותסתור כמבואר בסימן קצ"ו וכתב הגמיי' בפי"א מהא"ב שכן כתב בס"ה והתלוה ושמדברי הרמב"ם והרמב"ן נראה שאינה צריכה להמתין ומשמע לי שכתבו שנראה כן מדברי הרמב"ם מפני שכתב ואחר שיפסוק הדם סופרת ז' ימים נקיים ומשמע להו שתיכף אחר שיפסוק הדם קאמר שסופרת ז' נקיים ואפילו אם פסק מיד א"צ להמתין מלספור ול"נ דאין משם ראיה דהרמב"ם לא אתא אלא למימר שצריכה ז' נקיים כשאר נדה אבל לא נחת לפלוגי בינה לשאר נדה לענין פליטת ש"ז וממילא משמע דדינה כשאר נדה דאם איתא דהוה מחלק ביניהם לא הוה שתיק מיניה: **ונוהג** עמה בכל דיני נדה לענין הרחקה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה ובכלה מותר לו לישן באותה מטה וכו' בריש פרק תינוקת כתב הרא"ש בשם תשובת רבי' האי דכל בתולה שנבעלה בעילת מצוה נוהגת עצמה כל ז' כנדה ג ויושבה לה לגניסה כשאר נדות כדי שלא יהא הרגל וצריכה ז' נקיים וטבילה כעיקר זבה אלא שאין אנו מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נדה ודאי היא אלא ספק וכתב הראב"ד ז"ל ואיני עומד על בירור דבריו במה שאמר שאין אנו מטמאים משכב התחתון בשעת בעילה משום דלאו נדה ודאי היא ואילו היתה נדה ודאי כלום יש טומאה וטהרה בזמן הזה לטמא משכב שתחתיה ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה משום הרגל ודוקא נדה ודאי אבל כלה מותר לישן באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו ואף על פי שאין זה מן ההלכה הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם עכ"ל הראב"ד ז"ל:

קצד יולדת טמאה כנדה אפילו לא ראתה דם בין יולדת חי או מת אפילו נפל כבר נתבאר בסימן קפ"ח שאפילו מי שסובר שאיפשר לפתיחת הקבר בלא דם מודה בנגמר צורתו של ולד שאמו טמאה לידה ופשוט במשנה שדין יולדת נפל כדין יולדת ולד של קיימא חי דתנן בפ' המפלת (דף ל') המפלת יום ארבעים אינה חוששת לולד יום מ"א תשב לזכר ולנקבה ויהיב טעמא משום דבמ"א יום נגמרת צורת הולד ומיהו אם ילדה דרך דופן אינה טמאה לידה ומפרש טעמא בפרק יוצא דופן (דף מ.) משום דאמר קרא כי תזריע וילדה עד שתלד ממקום שמזרעת וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהא"ב וכתבו רבינו בסוף סימן זה

דרכי משה

קצג (א) ע"ל סימן קצ"ו מאלו הדינין:

קצד (א) ובת"ה נתיב כ"ו ח"ג ואפי' ספרה שבעה נקיים אח"כ אינה יכולה לטהר קודם ז' לזכר וי"ד לנקבה שזה אינה תולה בדם אלא טמאה משום לידה עכ"ל וכ"ב

דרישה

ויש לחשוש לדשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם ועוד בבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא לפי שעה וס"א אבל היכא שאפשר שתאסרנה על ידה לבעלה לא החמירו עכ"ל וז"ל הרא"ש טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין שלא הגיע ומנה לראות ובין הגיע ומנה ובין בוגרת ובין ראתה ללא ראתה ועוד משום שמתן יקרו תוקפו עליו הלכך הסכימו רז"ל להשוות כולן וליתן להן דין חומרא שבחומרא דהיינו בוגרת שראתה דנותנין לה בעילת מצוה לבד עכ"ל וב"י הביאם: [ג] ואפילו בוגרת שכלו בתוליה כו' האי אפילו קאי אמ"ש למטה אפילו בדקה אבל א"ל דקאי אלמעלה אמ"ש לפני זה ולא ראתה ופי' של ולא ראתה ר"ל שלא ראתה עתה דם בתולים כמ"ש אח"כ כמה פעמים ולא ראתה לידה וכן מוכח מיניה וביה שפירש כן דאם כפרש ולא ראתה מעולם קשה מאי כ"מ דאף אם כבר ראתה פ"א או ב"פ ולא קבעה ג"פ אין חוששין כלל לראייתה כמ"ש לעיל ס"ס קפ"ט אבל אין הלשון של וראתה סובל פי' זה דל' ראתה משמע דם הבא מן המקור בטבע כמו שהם רואים כמוכר בכל מקום ועוד דא"כ למה סור וכתב ואפילו בדקה ולא מצאה דם ודוחק לומר דתרתי קאמר וה"ק ל"מ דלא ראתה שפע דם אלא אפילו בדקה ולא מצאה דם. ולכן ע"כ צ"ל שפי' שלא ראתה מעולם וא"ל מנ"מ דאף אם כבר ראתה פ"א כו' דמ"מ רבותא יש ברואה פ"א יותר מבלא ראתה מעולם ולכן ע"כ צ"ל דמ"ש ואפילו בוגרת שכלו כו' קאי אלמטה כמ"ש ב"י וכמ"ש בפרישה: [ד] אפילו כשאינה במטה משום הרגל ולפ"ז משמע בהדיא דאפילו בימי ליבונה אסור אבל שמעתי משום מ"ו שנהג היתר בימי ליבונה אבל לקמן בסימן קצ"ה משמע בהדיא דאין חילוק בשום דבר ע"ש: ועתה נהגו פרישות ויתירה שלא ליגע אפילו בסדינים שיש בו דם נדות אפילו שלא בפניה ואין טעם לחומרא זו שלא אסרו אלא שלא ישכב ויישן על מטתו משום הרגל ואפשר שהטעות נמשך מזה שסוברין שאסרו לישן במטתה משום שיגע בדם נדתה ולפ"ז אסור ליגע ג"כ בסדין אבל י"א דהטעם הוא משום הרגל עבירה: (ומה שנוהגין שטובלין הכלות בליל ד' אע"פ שלא נבעלת עד מ"ש מפני שבתולה נישאת ליום ד' כן נוהגין עדיין לטבול ליל ד' רוקח רס"ל פכ"כ):

סי' קצד [א] אפי' לא ראתה דם פי' אפי' למ"ד אפשר לפתיחת כו' ונראה דיש כ"מ בהא דקי"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם אפילו אם אין לה דין יולדת דסייעו בשילדה דמות דגים ובהמה וכמ"ש רבינו בסמוך דאין שטמאה משום לידה שגזירת הכתוב מ"מ מטמא משום דם דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וע"ד סדרש י"ל שפס טומאת לידה שפ"ע

פרישה

(ג) ואפילו בוגרת שכלו בתוליה פי' האי אפילו קאי אמ"ש למטה אפילו בדקה ולא מצאה דם דאל"כ מאי אפילו דקאמר אדרבא בבוגרת דליכא דם בתולים ודאי מן המקור בא הדם ב"י ועיין בדרישה: (ד) גומר כדרכו באבר חי ופורש ג"כ באבר חי אע"פ שיציאתו הנאה לו כביאתו ב"י ע"ש ונראה ראייה לדבריו מדכתב רבינו גומר כדרכו באבר חי למ"מ כתב באבר חי יהיה באבר חי או לא וגם בגמרא איתא מוכיר באבר חי אלא ודאי להכי מוכירו רבינו שאף הפרישה מותר באבר חי: (ה) וחיפהו ש"ז צריך לזה הטעם הואיל דדם בתולים הוא קרוב לצד חוץ ואם כן למה לא מצאהו בבדיקה ולכן צ"ל דחיפהו ש"ז משא"כ לעיל בתבעה ליכנס דחשש הוא משום דם ראייה שהיא מן המקור שהוא בפנים ולא יצא כ"כ לחוץ ולכן אפשר בלי שום טעם ולא מצאהו בבדיקה משום שהוא לצד פנים ועוד יש לחלק דשאני התם הואיל שהיא ממתת חמוד אין יצא כ"כ לחוץ כמו הכא: (ו) ולא תתחיל למנות עד יום ה' לשימושה דחיישינן שמא תפלוט ש"ז ותסתור כמבואר בסימן קצ"ו:

סי' קצד (א) יולדת טמאה כנדה פי' כשומר כל דין טומאת נדה ולישנא דקרא נקט כימי נדת דותה תטמא: (ב) אפילו לא ראתה דם פירוש אפי' למ"ד אפשר לפתיחת קבר בלא דם כ"כ ב"י ויותר היה נ"ל דר"ל אפילו אם ילדה נפל קטן מאד כשפופרת דבכה"ג נתבאר לעיל סימן קפ"ח דא"א בו א"א לפתיחת קבר בלא דם אלא יוצא בלא דם מכל מקום קאמר דמטמא משום לידה מיהו מדכתב רבינו אפילו יולדת חי או מת ואפילו נפל משמע דמתחילה מדבר אפילו בלא נפל אפילו בילד שהוא גדול דסתם ולד שהוא עב יותר משפופרת ועד"ר: ובליל

הדושי הגהות

ב לבחון בבדיקת זכה במוך ובצמר נקי כצ"ל לענ"ד: ג כלומר שיושבת מן הצד מרוחקת שכן הוראת שם נדה שהוא כמנודה ומרוחקת (מצ"ם):

וכמה הן ימי טומאתה יולדת זכר טמאה ז' (ג) ובליל ח' טובלת אפי' אם שופעת מתוך ז' לאחר ז' וכל ל"ג ימים שאחר השבעה מותרת לשמש אע"פ שרואה בהן (ד) ולאחר ל"ג אסורה אפילו אם שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג (ה) וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א אפילו אם אינה רואה והיולדת נקבה טמאה י"ד ובליל ט"ו טובלת ומותרת כל ס"ו אפי' היא שופעת מתוך י"ד לאחר י"ד ולאחר ס"ו אסורה אפי' היא שופעת מתוך ס"ו לאחר ס"ו וצריכה לפרוש מבעלה ליל פ"א אפי' אם אינה רואה (ו) והיולדת בימי זיבתה (ז) אם רואה דם בלידתה צריכה ז' נקיים מדם וימי טוהר שרואה בהן אין עולין לה

זה: ומ"ש וכמה הן ימי טומאתה יולדת זכר טמאה שבעה מבואר בתורה (ויקרא י"ב) אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים ומ"ש ובליל שמיני טובלת כבר נתבאר בסי' קפ"ח שזהו משפט הנדה לטבול בליל ח' ויולדת נדה קריא רחמנא ·

ומ"ש אפילו אם שופעת מתוך ז' לאחר ז' בפרק המפלת (לה.) איתמר רב אמר מעיין אחד הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו ולוי אמר שתי מעיינות הם נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא מאי בינייהו איכא בינייהו שופעת מתוך ז' לאחר ז' לזכר ומתוך י"ד לאחר י"ד לנקבה דרב לקולא ולוי לחומרא ופירש"י לקולא וטהורה ואע"ג דלא פסק דהא התורה טהרתו ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרב:

ומ"ש וכל ל"ג ימים שאחר הז' מותרת לשמש אף על פי שרואה בהן זה מבואר בתורה ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה כלומר שכל דמים שתראה באותם הימים אינם מטמאים אותה: ומ"ש ולאחר ל"ג אסורה אפי' אם שופעת מתוך ל"ג לאחר שלשים ושלשה אפלוגתא דרב ולוי שכתבתי בסמוך אמרינן בגמרא דאיכא בינייהו נמי שופעת מתוך מ' ולאחר מ' לזכר ומתוך פ' לאחר פ' לנקבה דבהא רב לחומרא ולוי לקולא ואיפסיקא בגמרא בהא נמי הלכתא כרב:

ומ"ש וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א אפילו אם אינה רואה בפרק ערבי פסחים (קיג.) היושבת על דם טוהר אסורה לשמש וכמה אמר רב עונה וכתב הרא"ש בס"פ המפלת וז"ל ובמקומות שבועלים על דם טוהר צריכים לפרוש ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה אפי' לא ראתה דמתוך שהורגלה לשמש כל ימי טוהר ואפי' תראה חיישינן שמא גם עתה תראה ולאו אדעתה לכן יודיענה בעלה שהוא פורש ממנה לילה זו בשביל שכלו ימי טוהר שלה והכי אמרינן בפרק ע"פ היושבת על דם טוהר אסורה לשמש וכמה אמר רב עונה ופירש"י לילה אחת כדפרישית ובשם רבותיו פירש לילה ויום וכתב דאין נראה לו פירוש רבותיו דבכל דוכתא אמרינן כדאיתא בנדה (סג.) דעונה אחת הוי לילה אחת או יום גבי פרישת עונה אחת סמוך לוסתה וגבי מי שהיו גתיו ובית בדיו טמאים עכ"ל והם דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש ודחה דברי בה"ג שפירש שהטעם משום דכיון דנפקא מימי טהרה לימי טומאה הו"ל כשעת וסתה וכ"כ סמ"ג וסה"ת כדברי הרא"ש ממש וסמ"ק סתם וכתב שיש לפרוש א ליל מ"א וליל פ"א לנקבה ולא חילק בין מקום שנוהגים לישב על דם טוהר למקום שאין נוהגים ואפשר שסובר כפירוש בה"ג א"נ לא איירי אלא למקום שנוהגין לישב על דם טוהר וכדברי הרא"ש וסמ"ג וספר התרומה ולא חשש לפרש כן לפי שסמך עמ"ש סמ"ג א"נ דמשום דבמקומו היו יושבים על דם טוהר כתב הדין סתם ולא חשש לחלק בדבר:

ומ"ש והיולדת נקבה טמאה י"ד מבואר בתורה ואם נקבה תלד וטמאה שבועים ואפילו לא ראתה כלל טמאה י"ד יום לנקבה שכבר נתבאר שטומאת יולדת אפי' בלא ראתה היא: ומ"ש ובליל ט"ו טובלת מבואר שליל ט"ו לנקבה כליל שמנה לזכר. ומ"ש ומותרת כל ששים וששה מבואר בתורה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה ומ"ש אפי' היא שופעת מתוך י"ד לאחר י"ד כבר נתבאר שזהו מחלוקת רב ולוי והלכה כרב דמטהר ומ"ש ולאחר ששים וששה אסורה אפי' היא שופעת מתוך ס"ו לאחר ששים וששה כבר נתבאר שגם זה מחלוקת רב ולוי והלכה כרב דמטמא ומ"ש וצריכה לפרוש מבעלה ליל פ"א אפי' אם אינה רואה כבר נתבאר בסמוך:

והיולדת בימי זיבתה אם רואה דם בלידתה צריכה ז' נקיים מדם וימי טוהר שרואה בהן אין עולין לה לספירה וכו' בפ' בנות כותים (לז.) תני ר' מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה איבעיא להו מהו שתעלה פירוש אם ילדה בזוב דבימי לידתה לא ראתה מהו שיעלו לה לנקיים ולא תצטרך לספור אחריהם אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה פי' אם היתה זבה ופסקה והתחילה לספור וילדה אינה סותרת וימי לידתה אפי' אינה רואה בהן אין משלימין לספירתה אלא משלמת אחריהם ורבא אמר אינה סותרת ועולה וכתב הרא"ש וז"ל פסק בעל הלכות כרבא דקי"ל בכל מקום הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם וכ"כ רב סעדיה וכן ב בשאלתות דרב אחאי ג וכן ר"ח ורב אלפס ז"ל ורש"י כתב בתשובה דאביי ורבא אליבא דרבי מרינוס פליגי ולפי דבריו אינהו מלו סברי כמסקנא בס"פ בא סימן (כד.) דעולים וכן פירש"י בכל מקום דלמ"ד דיע"ל קג"ם הוא לחי העומד מאליו אבל ר"ת פי' דהלכה כאביי וימי לידה היינו למ"ד דיע"ל קג"ם והתוספות דחו כל ראיותיו ודברי הגאונים עיקר הילכך נשי דידן שהחמירו לישב ז' נקיים על כל ראיותיהם כולן יולדות בזוב הם וצריכים ז' נקיים וימי לידה אם לא ראתה בהן עולין לה לז' נקיים ויולדת נקבה שהיו ימי השבוע הראשון נקיים וראתה בשבוע שנייה אינה סותרת אע"פ שדם לידה סותרת אפי' לרבא ד דוקא ימי לידה שאינה רואה בהם הוא דקאמר עולין הכא אינה סותרת כיון שראתה אחר ספירת ז' נקיים אע"פ שהדם טמא וראיה מדקאמר תלמודא ת"ש יולדת בזוב שספרה ולא טבלה וראתה הלכו ב"ש לשיטתן וב"ה לשיטתן בשלמא לרב דאמר מעיין א' הוא מש"ה מטמא לה ויבש אלא ללוי דאמר שתי מעיינות אמאי מטמא לה ויבש אמר לך לוי אנא דאמרי כתנא דבון ואבע"א בשופעת והא בספרה קתני ביולדת נקבה בזוב עסקינן ושבוע קמא פסק ושבוע בתרא לא פסק וקסבר ימי לידה שאינה רואה בהן עולין לספירת זיבתה אלמא שאין ראיות שבוע בתרא סותר ספירת שבוע קמא ויש ללמוד דגם זבה דעלמא שספרה ז' נקיים ולא טבלה וראתה שאינה סותרת אע"פ שנעשית נדה בראייה זו טובלת לנדתה ועלתה לה טבילתה אף לזיבתה אף על פי שיש לחלק דשאני הכא דראייה זו דימי לידה אינה גורמת לה לא נדות ולא זיבות מ"מ נראה שאין לחלק דמסתבר שאין סתירה אלא בימי הספירה כדאמרינן אחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם אבל לא איכפת לן אם יש טומאה אחר הספירה קודם הטבילה והאידנא אין נפקותא בפסק זה דעל כל ראייה שתראה צריכה שתשב ז' נקיים ה אבל בפסק הראשון דיולדת בזוב אפילו ראתה בשבוע

ומ"ש אפי' שופעת וכו' בפרק המפלת איתמר רב אמר מעיין אחד הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו והלכך אם שופעת מתוך ז' לאחר ז' טובלת וטהורה אפילו לא פסקה בטהרה ואם שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג אסורה וכן בנקבה אבל ללוי ב' מעיינות הן נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא ולדידיה הוי דינא איפכא שופעת מתוך ז' לאחר ז' טמאה שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג טהורה וכן בנקבה ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרב: וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א אפילו אם אינה רואה מימרא דרב סוף פ' ע"פ ומביאו הרא"ש ס"פ המפלת ופירש דהטעם הוא כיון דבועלין על דם טוהר אפילו תראה דם חיישינן שמא גם עתה תראה ולאו אדעתה לכן יודיענה בעלה שהוא פורש ממנה לילה זו בשביל שכלו ימי טוהר שלה ע"כ והשתא לפ"ז לדידן דמצריכין ז' נקיים אפי' לדם טוהר אם האשה טבלה לאחר ז' נקיים א"צ לפרוש מבעלה ליל מ"א וליל פ"א ורבינו שכתב בסתם וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א כו' הוא לפי שכתב בסמוך דבאשכנז ובצרפת נוהגים היתר בדם טוהר אם כן לפ"ז אסורה ליל מ"א וכו' אבל למ"ש הראב"ד ע"ש בה"ג ומביאו ב"י שהטעם הוא משום דכיון דנפקא מימי טהרה לימי טומאה הו"ל כשעת וסתה לפ"ז אין חילוק דאף לדידן צריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א וליל פ"א דאע"פ דטבלה וטהורה היא מ"מ לילה זו הו"ל שעת וסתה ואסורה לשמש. ולפ"ז התיישב המנהג של רוב ישראל במלכותינו ובשאר מלכיות שאין הנשים טובלות עד לאחר מ"א לזכר ואחר פ"א לנקבה והרב רמב"ם כתב על זה בפי"א דביאה דטעות הוא באותן תשובות למקצת גאונים והפליג לדבר על מנהג זה ומהרי"ק בשרש קמ"ד גם הוא האריך על זה ומביאו ב"י ולפע"ד כבוד כולם במקומם מונח אבל בדבר זה לא כן דברו אלא באין ספק מנהג וותיקים הוא וניתקן ע"פ דעת בה"ג כי יראים פן ישכחו העונה דליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה דאסורה לבעלה כנדה מדינא כשעת ווסתה ולכך תקנו שלא תטבול עד עבור מ"א לזכר ופ"א לנקבה כדי שלא יבוא עליה בליל מ"א ובליל פ"א שהוא איסור גמור וכ"כ באגודה פ' ע"פ סימן כ"ז וז"ל היושבת על דם טוהר אסורה לשמש עד כמה עונה נ"ל דמשום הכי רגילי נשים יולדות להמתין לטבול כי יראות פן ישכחו העונה דמ' לזכר ופ' לנקבה עכ"ל. וכיוצא בזה כתוב בדרשות מהרי"ק והאחרונים כתבו שכן פסק בא"ז על כן נראה ודאי דאיסור גדול עושין מקצת בני אדם דמשנין מנהג אבותיהם בדבר זה ומקילין לטבול תוך מ"א לזכר ותוך פ"א לנקבה ואין ספק דאין פורשין עצמן עונה דליל מ"א וליל פ"א ועוברין על אל תטוש תורת אמך ופורץ גדר ישכנו נחש ואף המורה להם היתר זה צריך כפרה הלא אף מהרי"ק והריב"ש שהחזיקו בדעת הרמב"ם כתבו על אותן מקומות שנהגו איסור זה שראוי להניחם על מנהגם ועוד נראה לפע"ד עיקר טעם מנהג זה ע"פ דברי ר"ת דפסק כאביי דימי לידה אינן עולין לספירת ז' נקיים כמו שיתבאר בסמוך וכתב בהגה"ת מיימוני פ"ז דביאה בשם ס"ה דבצרפת נהגו להחמיר הואיל ונפק מפומיה דר"ת ולר"ת היה נראה להצריך לכל יולדת ב' טבילות ואח"כ תהא מותרת לבעלה א' אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה. אח"כ תספור ז' נקיים ותטבול טבילה שנייה וכו' ומביאו ב"י השתא ניחא לפי זה ניחא דקשה להו טובא ליולדות לטבול ב' טבילות אלא דלפי זה צריכה להתחיל לספור ז' נקיים אחר מ' לזכר ואחר פ' לנקיבה דספירת נקיים תוך מ' ותוך פ' אינן עולין לה לספירת שבעה נקיים וכך ראוי לנהוג שלא תתחיל לספור ז' נקיים אלא אחר מ' לזכר ואחר פ' לנקבה לצאת ידי חובתה לכולהו רבוותא:

והיולדת בימי זיבתה וכו'. בפרק בנות כותים (דף ל"ז) אביי אמר לידה אינה סותרת ואינה עולה ורבא אמר אינה סותרת ועולה פי' אם היתה זבה גדולה מקמי לידה בי"א יום שבין נדה לנדה ופסקה מלראות והתחילה לספור ז' נקיים וילדה אין הלידה סותרת אם לא ראתה דם בלידתה וימי לידתה לאביי אפי' אינה רואה בהן אין משלימין לספירתה אלא משלמת אחריהן אם טהרה ולרבא אינה סותרת ועולה וכתב הרא"ש דכל הגדולים פוסקים כרבא ונחלקו אר"ת דפסק כאביי ואמר דהיינו למ"ד דיע"ל קג"ס כלומר ימי לידה דאינן עולין דהלכה בהו כאביי דליתא אלא הלכה כרבא וכך הם דברי רבינו שכתב והיולדת בימי זיבתה פי' שראתה ג' ימים בי"א יום שבין נדה לנדה והתחילה לספור ז' נקיים ובתוך ספירתה ילדה אם רואה דם בלידתה סותרת וחוזרת לספור ז' נקיים דלא אמר רבא לידה אינה סותרת וימי לידה עולים אלא היכא דאינה רואה דם בלידתה וימי לידה אינה רואה בהם אבל זו שראתה בלידתה סותרת וצריכה לחזור ולספור ז' נקיים. וב"י כתב וז"ל וקאמר דיולדת בימי זיבתה כלומר בי"א יום שבין נדה לנדה אם רואה דם בלידתה כלומר אם רואה ג' ימים רצופים דאז היא זבה גדולה וצריכה ז' נקיים צריך שיהיו נקיים מדם לגמרי וכו' עכ"ל משמע דמפרש דיולדת בימי זיבתה דקאמר רבינו היינו שלאחר הלידה ראתה ג' ימים רצופים ונעשית זבה גדולה ופשט הלשון לא משמע הכי כלל אלא מיירי דמקמי לידה ראתה ג' ימים רצופים בי"א יום שבין נדה לנדה והתחילה לספור ז' נקיים ובתוך ספירתה ילדה וכדפרישית וכן פירש"י: ומ"ש וימי טוהר שרואה בהן אין עולין וכו' כלומר לא תימא כיון דהדם טהור הוא הו"ל כאילו לא ראתה דם כלל אלא צריך שיהיו נקיים מדם לגמרי וקאמר רבינו שזהו להדין חכמי התלמוד דביולדת דימי זיבתה וראתה ג' ימים רצופים צריכה ז' נקיים אבל יולדת בימי נדתה

פרישה

(ג) ובליל ח' טובלת אפי' אם שופעת מתוך ז' כו' כרב דאמר מעיין א' הוא והתורה טימאתו והתורה טיהרתו כדכתיב ושלשים ושלשת ימים תשב בדמי טהרה: (ד) ולאחר ל"ג אסורה אפי' אם שופעת וא"ל מאי רבותא דאפי' שופעת דלכאורה יותר יש חידוש דטמאה בלא ראתה מבראתה וי"ל דאדרבה ראתה מתוך ל"ג לאחר ל"ג יותר הי' מסתבר להתיר דכיון דהכל ממעיין אחד דהא הלכתא כרב ובודאי דם טהור הוא משא"כ כשאינה רואה כלל דכבר פסקה ממעיין ראשון ויש לחשוש למעיין אחר ולהכי קאמר שכיר ואפילו שופעת כו': (ה) וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א אפילו כו' דמתוך שהורגלה לשמש בדמי טוהר אפילו ראתה לכך צריך לפרוש ממנה בעלה ולהודיעה שפירש ממנה משום שכלו ימי טוהר שאם תראה תהיה טמאה: (ו) והיולדת בימי זיבתה פי' (אם ילדה) בי"א ימים שבין נדה לנדה ומדבר מקודם שהחמירו בנות ישראל על עצמן להיות לה ז' נקיים אפי' על טיפת דם כחרדל: (ז) אם רואה דם ר"ל ג"פ רצופין זה אחר זה בג' ימים (דאז היא זבה גדולה וצריכה ז' נקיים כמ"ש בסימן קפ"ג וצריך שיהיו נקיים מדם לגמרי שאם רואה בהם דם אע"פ שהוא דם טהור אינם עולין. וזה שמסיים וימי טוהר שרואה כו'

חדושי הגהות

קצ"ד א ליל מ"א לזכר כצ"ל: ב פ' תזריע סימן כ"ה: ג לכן פסקו ר"ח וכו' כצ"ל (מעי"ט): ד דדוקא: ה בפסק הראשון איכא נפקותא דיולדת וכו' כצ"ל (מעי"ט): וכבר

לה לספירה אע"פ שהן טהורין (ח) והאידנא כל היולדות חשובות יולדת בזוב דקיימא לן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם הלכך צריכות ז' נקיים ואם אינה רואה בתוך ז' של ימי הלידה עולין לספירת ז' נקיים אפילו ילדה נקבה ולא ראתה בז' ימים הראשונים ועלו לה לספירת זיבה (ט) וראתה בז' ימים השניים אינה סותרת (י) [נ] וטובלת לאחר י"ד אפילו לא פסקה והרמב"ן כתב שסותרת וצריכה שבעה נקיים משתפסוק וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה

דלתה אינה צריכה ז' נקיים אבל האידנא דהחמירו בחומרא דרבי זירא דאפי' לא ראתה אלא טיפת דם כחרדל צריכה לישב ז' נקיים ואנן הא קי"ל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם אם כן כל לידה אפילו אינה רואה דם בלידתה חשובות יולדות בזוב משום חומרא דרבי זירא כיון דאי אפשר בלא טיפת דם וצריכה ז' נקיים. ויש להקשות היאך תולה הא דקי"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם דמשו"ה האידנא כל היולדות חשובות יולדות בזוב הלא אפי' מקמי הכי כשהיו מחלקין בין רואה בימי נדה לרואה בימי זיבה נמי איכא למימר כיון דקי"ל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם א"כ חשוב הוא כאילו ראתה דם ונעשה זבה על ידי כך בצירוף עוד שני ראיות וי"ל דמקמי הכי ודאי מדינא אפי' היתה יולדת בי"א יום שבין נדה לנדה והיתה רואה ב' ימים רצופים וילדה ביום ג' לא הייתי מצרפין הך טיפת דם שראתה מחמת פתיחת הקבר לשתהיה נקרא זבה גדולה דהלא קי"ל דם יהיה זובה מחמת עצמה ולא מחמת ולד. אבל האידנא דהחמירו וקבלו עליהם חומרא דרבי זירא אף טיפה זו דמחמת לידה קבלו עליהם שתהא נקראת יולדת בזוב מחמת טיפה זו ודו"ק:

ומ"ש ואם אינה רואה וכו' היינו כרבא דאמר ימי לידה שאינה רואה בהן עולין לספירת ז' נקיים. ומ"ש ואפי' ילדה נקבה וכו' כ"כ הרא"ש לשם ולמד כך מסוגיא דגמרא אע"פ דדם לידה סותר אפ"ה מה שראתה בשבוע השני אחר ספירת ז' נקיים אינו סותר אע"פ שהדם טמא וטובלת לאחר י"ד לטהר עצמה מטומאת לידה ועלתה לה טבילתה אף לזיבתה אפי' לא פסקה מלראות מתוך י"ד לאחר י"ד דמעיין אחד הוא והתורה טמאתו והתורה טהרתו ומותרת לבעלה במקום שנהגו לבעול על דם טוהר עכ"ל פי' דהא דעלתה לה טבילתה אפילו לא פסקה אינו אלא במקום שנהגו לבעול על דם טוהר אבל במקום שנהגו שלא לבעול על דם טוהר משום דהרי הוא בכלל חומרא דרבי זירא אם לא פסקה לראות מתוך י"ד לאחר י"ד אינה מותרת לבעלה אחר טבילתה שהרי צריכה לחזור ולספור ז' נקיים מחומרא דר' זירא בשביל ראייה זו שראתה בליל ט"ו אבל אם פסקה מלראות ביום י"ד וטבלה ליל ט"ו מועיל טבילתה אף לזיבתה כיון שספרה ז' נקיים בשבוע ראשון ואף ע"פ שראתה בשבוע שני אחר ספירתה אינה סותרת ואין חילוק בדבר זה בין נהגו לבעול על דם טוהר ללא נהגו אלא אפי' לא נהגו לבעול אינה סותרת הספירה כיון שפסקה מלראות ביום י"ד וא"ת מה מועיל טבילתה הלא צריכה ז' נקיים האידנא משום חומרא דרבי זירא בשביל מה שראתה דם בשבוע שני י"ל דלא קבלו בנות ישראל חומרא דרבי זירא אלא בראייה דגורמת לה נדות או זיבות אבל ראייה זו דימי לידה דאינה גורמת לה לא נדות ולא זיבות לא קבלו עליהן חומרא זו לישב עליה ז' נקיים וחילוק זה מפורש בדברי הרא"ש לשם האריכתי בדבר פשוט לפע"ד לפי שראיתי להרב ב"י ז"ל שכתב שהאידנא דאין בועלים על דם טוהר צריכה לישב ז' נקיים בשביל שראתה בשבוע שני ודוקא לנוהגים לבעול על דם טוהר כיון שספרה ז' נקיים בשבוע ראשון לא החמירו להצריכה עוד ז' נקיים בשביל שראתה בשבוע שני ושרי ליה מאריה דמה שנין מנהג לבעול על דם טוהר או שלא לבעול לענין ז' נקיים על מה שראתה בשבוע שני אין לזה טעם ושום סברא בעולם אלא הדבר ברור דאין חלוק ולעולם א"צ ז' נקיים על מה שראתה בשבוע שני כיון דאין ראייה זו גורמת לה לא נדות ולא זיבות אלא דהיכא דלא פסקה מלראות מתוך י"ד לאחר י"ד התם הוא דיש לחלק דאי נוהגים לבעול על דם טוהר מהניא לה טבילתה אף לזיבתה אבל אם אין נוהגים לבעול על דם טוהר צריכה ז' נקיים משום הך ראייה דראתה בליל ט"ו וכדפרי' והא דכתב הרא"ש בסוף דבריו במקום שנהגו לבעול על דם טוהר לא קאי אלא אמ"ש אפי' לא פסקה דסמיך ליה לא כמ"ש ב"י דאכל מאי דכתב לעיל מיניה קאי: **ומ"ש** והרמב"ן כתב שסותרת וכו' פי' אף ע"פ דבשבוע הראשון לא ראתה כיון דבשבוע שני ראתה סותרת הספירה וצריכה ז' נקיים משתפסוק אבל אם ספרה ז' נקיים משתפסוק אפי' בימי לידה עולה לה וכ"כ הרמב"ן בפירוש הביאו ב"י. וכתב ב"י ומיהו לדידן דלא בעלינן על דם טוהר אין נפקותא במחלוקת זה דהא פשיטא שסותרת וצריכה לספור ז' נקיים עכ"ל. וגם זה הולך על פי מה שכתב תחלה בהבנת דברי הרא"ש ורבינו לחלק בדין זה בין בועלין על דם טוהר לאין בועלין ולא דק:
כתב

בשבוע שני טובלת אחר י"ד אפי' לא פסקה דקי"ל מעיין א' התורה טמאתו והתורה טהרתו ומותרת לבעלה במקום שנהגו לבעול על דם טוהר עכ"ל ומעתה דברי רבינו מבוארים דמ"ש והיולדת בימי זיבתה אם רואה דם בלידתה צריכה ז' נקיים מדם קודם שהחמירו בנות ישראל על עצמן מיירי שהיו מחלוקת בין רואה בימי זוב לרואה בימי נדה וקאמר דיולדת בימי זיבתה כלומר בי"א יום שבין נדה לנדה אם רואה דם בלידתה כלומר אם רואה ג' ימים רצופים דאז היא זבה גדולה וצריכה ז' נקיים כמו שנתבאר בסימן קפ"ג צריך שיהיו נקיים מדם לגמרי שאם רואה בהם דם אע"פ שהוא דם טהור אינם עולין וכדמסיים וימי טוהר שרואה בהן אין עולין לה לספירה אע"פ שהן טהורין וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב שדם לידה סותר אפילו לרבא דדוקא ימי לידה שאינה רואה בהן הוא דקאמר עולין ומשמע דאפילו בימי טוהר קאמר דדוקא כשאינה רואה בהן הוא דקאמר עולין אבל אם רואה בהן אינן עולין וכ"כ הגמיי' בפ"ז דכיון דקי"ל כרב דאמר מעיין א' הוא וכו' א"כ כל הימים קרויים ימי לידה עד שתטבול וכ"כ שם ה"ה וכ"כ מדברי הרמב"ם שם והכי פירש"י בהדיא בפ' בנות כותים גבי פלוגתא דרב ולוי דגרסינן התם ת"ש דותה תטמא לרבות היולדת בזוב שצריכה שתשב ז' נקיים בשלמא לרב דאמר מעיין א' הוא כלומר דם טמא בימי טומאה וטהור בימי טוהר כולו מעיין א' התורה טמאתו והתורה טהרתו מש"ה בעי ז' נקיים אלא ללוי דאמר שני מעיינות הן למה לי ז' וכו' ופירש"י מש"ה בעי הפסקה ז' נקיים דממעיין דמים טמאים אתו והתורה לא טהרתו עד שתספור ז' נקיים כדכתיב דותה תטמא ע"כ ודייק רבינו למינקט יולדת בימי זיבתה דאילו יולדת בימי נדתה אינה צריכה ז' נקיים כמו שנתבאר בסימן קפ"ג דנדה א"צ ז' נקיים ומ"ש והאידנא כל היולדות יולדות בזוב כלומר חשובות זבות גדולות משום דהחמירו בנות ישראל שאפי' רואות טיפת דם יושבות עליו ז' נקיים כדין זבה גדולה וכיון דקי"ל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם נמצא שכולן חשובות יולדות בזוב גדול ואפי' לא ראו דם כלל הילכך צריכות ז' נקיים:

ומ"ש ואם אינה רואה בתוך ז' של ימי הלידה עולין לספירת ז' נקיים פשוט הוא דהיינו כרבא דאמר עולה ומ"ש אפי' ילדה נקבה ולא ראתה בשבעה ימים הראשונים וכו' וראתה בז' ימים השניים אינה סותרת וטובלת לאחר י"ד וכבר נתבאר בדברי הרא"ש שלמד כן מסוגיא דגמרא ומ"ש אפי' לא פסקה מבואר בדברי הרא"ש דלבועלים על דם טוהר מיירי וה"ק אפי' לא פסקה מלראות מתוך י"ד עד אחר י"ד טובלת בליל ט"ו דמעיין אחד הוא והתורה טמאתו והתורה טהרתו ומיהו מ"ש ואפי' ילדה נקבה וראתה בז' ימים אחרונים אינה סותרת נראה לכאורה דאף לדידן דנוהגין איסור בדם טוהר איתיה דאין איסור דם טוהר ענין לזה דהא דם דשבוע שני טמא הוא ואפ"ה קאמר דאינו סותר אבל א"א לומר כן שהרי היא צריכה לספור ז' נקיים מפני מה שראתה בשבוע שני ומה יועיל לה מה שספרה בשבוע ראשון הלכך עכצ"ל דלא מיירי אלא לנוהגים לבעול על דם טוהר דלדידהו אף ע"ג דמשום חומרא דר' זירא חשיבי כולהו נשי יולדות בזוב היינו להצריכה ז' נקיים אחר הלידה אבל מכיון שספרו ז' נקיים אודא לה חומרא דרבי זירא ונשאר על דין התלמוד ודין התלמוד הוא שכל שספרה ז' נקיים אע"פ שראתה בשבוע שני אינה סותרת ספירת ז' שספרה ואינה צריכה לספור נקיים בשביל מה שראתה בשבוע שני אלא טובלת ליל ט"ו ומותרת ואפי' לא פסקה וכן הדין ממש האידנא לנוהגים לבעול על דם טוהר דלדידהו לא החמירו בזה ומ"ש הרא"ש והאידנא אין נפקותא בפסק זה וכו' דמשמע דבפסק ראשון יש נפקותא אפילו האידנא לבתר חומרא דרבי זירא קאמר דאיכא נפקותא האידנא ומיהו לבועלים על דם טוהר הוא דאיכא נפקותא דאילו לשאין בועלים על דם טוהר גם בפסק ראשון ליכא נפקותא דאע"פ שספרה ז' נקיים כל שרואה א"כ בין בשבוע שני בין לאחר מכאן סותרת הכל וצריכה ז' נקיים אחר דם שראתה באחרונה שמ"ש בסוף דבריו במקום שנהגו לבעול על דם טוהר אכל מאי דכתב לעיל מיניה קאי וכן מבואר גם בדברי רבינו ירוחם דהא דאמרינן שאם ספרה ז' נקיים בשבוע ראשון וראתה בשבוע שני אינה סותרת היינו דוקא לבועלים על דם טוהר אבל בארצות שאינם בועלים על דם טוהר סותרת ומיהו מ"ש דימי לידה שאינה רואה בהם עולים לספירת שבעה נקיים גם לדידן נמי דלא בעלינן על דם טוהר עולין וכ"פ הרשב"א: ומ"ש בשם הרמב"ן שסותרת וצריכה ז' נקיים כשתפסוק ז"ל בהלכותיו פ"ז הזבה שילדה קודם ספירת זיבתה צריכה ז' נקיים דין תורה ומונה ז' או שבועים ואח"כ מונה ז' נקיים בימי טוהר וטובלת וטהורה נמצאת אומר שכל היולדת זכר עכשיו יושבת ז' ללידה וז' לנקיים לזיבה והיולדת נקבה יושבת שבועים ללידה ולזיבה ז' נקיים: ימי לידה ז שהם שבועיים אם לא ראתה בהן עולין לספירת זיבתה שלמו לה ימי הספירה בתוך י"ד של נקבה ה"ז אסורה לבעלה עד ליל ט"ו עכ"ל. ומיהו לדידן דלא בועלים על דם טוהר אין נפקותא במחלוקת זה דהא פשיטא שסותרת וצריכה לספור ז' נקיים ומיהו ז' ימים דזכר וי"ד דנקבה עולין לספור מז' נקיים כרבא דאמר עולה ואפילו האידנא דלא בועלים על דם טוהר נמי עולה ופשוט הוא: **והאגור** העתיק כל לשון רבינו מהאידנא כל היולדות חשובות יולדות בזוב וכו' עד והרא"ש כתב כסברא ראשונה ויש לתמוה עליו שמאחר שיש בלשון זה כמה דברים שאינם אלא לבועלים על דם טוהר והוא עצמו כתב שלא ראה מעולם מי שנהג לבעול בדם טוהר לא היה לכתוב לשון זה סתם לתת מכשול לפני המעיין בספרו להתיר את האסור:

והרשב"א בת"ה הסכים ג"כ לפסוק כרבא וכדברי הגאונים ז"ל וכן דעת הר"ן בפרק ב' דשבועות וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהא"ב ונתבאר בדבריו שאם ילדה נקבה ושלמו ימי ספירת ז' נקיים בתוך י"ד ה"ז אסורה לבעלה עד ליל ט"ו שכל י"ד היא בנדה ופשוט הוא ממה שנתבאר די"ד לנקבה טמאה לעולם אפילו לא ראתה ומשמע לי שאם טבלה תוך י"ד לנקבה לא עלתה לה טבילה כיון שהיא באותן ימים כנדה וצריכה לחזור ולטבול אחר י"ד ופשוט הוא. והגמיי' כתב שם בשם סמ"ג שנהגו בצרפת להחמיר הואיל ונפיק מפומיה דר"ת היה נראה להצריך לכל יולדת ב' טבילות ואח"כ תהא מותרת לבעלה אחת אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה ואח"כ תספור נקיים ותטבול טבילה שנייה שאינה יכולה לספור ז' נקיים עד שתטבול אחר ימי לידתה דקי"ל כרב דאמר מעיין אחד הוא וכו' וא"כ כל הימים קרויים ימי לידה עד שתטבול וכ"כ ר"ב בס"ה עכ"ל וכ"כ המרדכי לדעת ר"ת: כתב הרמב"ם בפ"ז על יולדת בזוב ספרה ז' נקיים ולא טבלה ואח"כ ראתה דם ה"ז טובלת ומותרת לבעלה מיד שכל ימי טוהר אינם ראויות לא לנידה ולא לזיבה וכתבו הגהות כך פסק ר"ת והביא ראיה מדאמרינן פרק בנות כותים גבי יולדת נקבה בזוב שספרה שבוע ראשון ובשבוע שני ראתה שאינה סותרת הראשונה לדברי האומר ימי לידה שאינה רואה בהן עולין לימי
ספירת

דרישה

אלא ראתה דם דהיינו הולד חשוב כמת בשעה שיצא ממעי אשה כנגד השיים שהוא מי במפיס וטמאה לאמו ביציאתו וזהו שאיתא בגמרא ורא"ש הביאו ריש פ' תוריע דפליגי בו אי מטמאה טומאת מת אלא שמס י"ל דדוקא אכפל קאי: [ב] וטובלת לאחר י"ד אפילו לא פסקה פירוש לאותן שבועלים כו' אולא חומרא דרבי זירא שחשוב כל נשים יולדות בזוב וק"ק למה לא כמוס לראייה שראתה בשבוע שנייה שמא דם נדה הוא לטמאה ז' ימים כדין נדה ודוחק לומר דבימי לידה אין חוששין לדם נדה וי"ל כיון שבועלין על דם טוהר ש"מ דבימי הלידה שטמאה בזכר ז' ימים ובנקבה י"ד ימים אינה משום שראתה דם אלא אפילו לא ראתה דם כלל היא טמאה מגזירת הכתוב י"ד ימים ואחריהם גזירת הכתוב שהיא טהורה אפילו רואה דם וכיון שכן פשיטא שא"כ ז' נקיים לדם שראתה אחר ז' נקיים הראשונים דהא אין שם דם עליה משא"כ לדידן דאין בועלין על דם טהור ומשבין לכל דם דוימים ההם כדם נדה גמור פשוט דלעולם צריכה ז' נקיים וק"ל:
עד

פרישה

כו' ב"י עכ"ה): (ח) והאידנא כל היולדות חשובות פירוש לאחר שהחמירו ושצריכו ז' נקיים אפי' מפעם אחת (ומבואר בב"י יותר כלומר חשובות זבות גדולות משום דהחמירו בנות ישראל שאפי' רואות טיפת דם ישבו עליו ז' נקיים כדין זבה גדולה וכיון דקי"ל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם נמצא שכולן חשובות יולדות בזוב גדול ואפילו לא ראו דם כלל צריכות ז' נקיים עכ"ל עכ"ה): (ט) וראתה בז' ימים השניים פי' אף ע"פ שא"א לה לטבול עד כלות י"ד ימים של לידה נמצא שמפסיק הראייה בין הטבילה לז' נקיים: (י) וטובלת לאחר י"ד אפי' לא פסקה פי' לאותן שבועלים על דם טוהר אפילו בזמן הזה כמ"ש א"כ לפיכך טובלת אפילו לא פסקה וס"ל נמי דא"צ ז' נקיים בשביל מה שראתה בשבוע שנייה דכיון שהיו לה ז' נקיים נשאר על דין התלמוד דא"צ לספור בשביל מה שראתה בשבוע זו דכיון שהיו לה ז' נקיים בשביל הלידה אולא חומרא דרבי זירא שחשיב כל נשים יולדות בזוב אבל לדידן שאין בועלין על דם טהור אין כ"מ בז' נקיים
הראשונים

חדושי הגהות

ז כבר נתבאר: ז שהם שבוע או שבועיים בצ"ל:

הראשונה כתב הרמב"ן אף ע"פ שמן התורה מותר לבעול על דם טוהר כל הרואה טיפת דם אפי' בתוך ימי הטוהר תשב שבעה נקיים והרי הוא בכלל חומר שהחמירו בנות ישראל על עצמן אע"פ שבמקצת מקומות נוהגין קולא בדם טוהר כבר הסכימו הגאונים ועשו סמיכה והחרימו על מי שיעשה כן ובעל הלכות כתב שאף בזמן הזה נוהגין בדם טוהר על דין תורה וכן כתב הרמב"ם שתלוי במנהג (יא) ובאשכנז ובצרפת נוהגין בו היתר אין האשה טמאה לידה

ספירת זיבתה ואף על פי שהוא דם טמא כ"ש דם טוהר שאינו סותר וכ"פ סה"ת והמלות אבל רא"ש פסק דסתרה וכ"פ האלפס והרוקח וז"ל כיון דאיכא יולדת בזוב שאין דמה טהור עד שתשב ז' נקיים ואף על פי שנכנסה תוך ימי טוהר הילכך כל דם דחזיא נמי בימי טוהר טמא עד שתשב ז' נקיים מדם וכ"כ הראב"ד וכן הרמב"ן פסק לאיסור אבל התוס' פסקו לקולא וגם ר"ת התיר לקולא הלכה למעשה וכ"פ סה"ת וסמ"ג ובארץ הגר ואשכנ"ז בועלין על דם טוהר וכן בכל צרפת וכן הורה הר"מ וכתב שיש טועין בדברי האלפס ואומרים שכתב בימי טוהר אינם נוהגין עתה אחר חומרא דרבי זירא וליתא אלא כך ר"ל דיולדת בזוב צריכה ז' נקיים דלא כרבינו שמחבר והתוספות אבל אם כבר טבלה ורואה בימי טוהר מותרת בלא טבילה עכ"ל ומ"ש על דברי הרמב"ם כ"פ ר"ת היינו לומר דר"ת פוסק כדברי הרמב"ם דדם שרואה בימי טוהר אינו מעכבתה מלטבול ומ"מ קשה דמשמע דר"ת עדיפא מדהרמב"ם דע"כ ל"פ הרמב"ם אלא בדם טוהר וכדיהיב טעמא לפי שאין ימי טוהר ראויים לא לימי נדה ולא לימי זיבה וזה פשוט בטעמו אין לו צורך ראיה ואם ראתה תוך שבועים לנקבה משמע דפשיטא דסותרת כל מה שספרה כיון שאינו דם טוהר ח ורבינו תם אפי' לא ראתה בשבועיים של נקבה אינה סותרת שבעה נקיים שספרה וכמו שנתבאר בשם הרא"ש ויש לומר דכיון דרבינו תם סובר דאין ימי לידה עולה לספירת שבעה לא נפקא לן מידי בספירה דתוך שבועים לנקבה אלא בספירה דאחר ז' לזכר וי"ד לנקבה איירי שצריכה לספור בתוך ימי טוהר ז' ימים נקיים מכל דם ואם אחר שגמרה מלספור ראתה אינו סותר כיון דדם טוהר הוא אבל כל שראתה תוך ז' נקיים אף על פי שהוא דם טוהר סותר דבעינן ז' נקיים לגמרי בלא שום דם כלל וכן מבואר שם בהגהות שכתבו בתוך ז' ליכא מאן דפליג דאפי' דם טוהר סותר לכ"ע עד כאן ומיהו אכתי פליג הרמב"ם אר"ת בז' לזכר וי"ד לנקבה שהרמב"ם סובר שהן עולין לספירת ז' וכמו שנתבאר לעיל ודלא כר"ת ומ"ש בשם האלפס והרוקח והראב"ד והרמב"ן היינו לומר שהם סוברים שמחה חומרת ר' זירא אסור לבעול על דם טוהר ולפי דבריהם אין שום מקום רשאי לנהוג היתר בדם טוהר שחומרת ר' זירא פשטה בכל ישראל והתוס' ור"ת וסה"ת וסמ"ג סוברים שאין דם טוהר בכלל חומרת ר' זירא אלא היא תלויה במנהג ולפיכך אף על פי שחומרת ר' זירא פשטה בכל ישראל יש מקומות שבועלין עוד היום על דם טוהר וכך הם דברי הרמב"ם בפי"א מהא"ב ומה שכתבו עוד שהר"מ ביאר שאין דעת הרי"ף לאסור דם טוהר משום חומרא דרבי זירא אלא כך ר"ל דיולדת בזוב צריכה ז' נקיים דלא כרבינו המחבר והתוס' אבל אם כבר טבלה ורואה בימי טוהר מותרת בלא טבילה פי' שהר"ם סובר דלהרי"ף יולדת בזוב שספרה בתוך ימי טוהר ז' נקיים מכל דם ואחר הז' קודם שתטבול ראתה סותרת אף על פי שהוא דם טוהר ודלא כמו שנתבאר לדעת הרמב"ם והתוס' והיינו דקאמר הילכך כל דם דחזיא נמי בימי טוהר טמא עד שתשב ז' נקיים מדם כלומר שהם עצמם יהיו נקיים שלא תראה דם בהם וגם לא אחריהם קודם שתטבול אבל כל שטבלה בלי ראיית דם כלל ואפי' דם טוהר לא תוך ז' ולא אחר ז' עד שטבלה אם ראתה אח"כ דם טוהר הוא ומותר לבעול עליו : **כתב** הרמב"ן אף על פי שמן התורה מותר לבעול על דם טוהר כל הרואה טיפת דם אפי' בתוך ימי הטוהר תשב ז' נקיים והרי הוא בכלל חומרא שהחמירו בנות ישראל כלומר בכל מאי דאמר ר' זירא בנות ישראל שהחמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו ז' נקיים שאם החמירו בכך שלא יבא הדבר לידי טעות בין בימי נדה לבימי זיבה ובין רואה יום א' לרואה ג' כ"ש שיש לחוש שמא יבואו לטעות בין ימי טוהר לימים שלאחר ימי טוהר כ"כ הרמב"ן בהלכותיו וכבר כתבתי בסמוך שכ"כ הגמיי' בשמו ובשם הראב"ד וכ"כ הרא"ש בשמם בסוף מסכת נדה ונראה מדבריו שכן דעת הרי"ף וכ"כ הרשב"א בת"ה בשם הרי"ף והראב"ד והרמב"ן ז"ל וכתב עליהם ול"נ שאם לדין יש תשובה לדבריהם אלו שהרי בימי חכמי התלמוד כבר החמירו בנות ישראל לישב על טיפת דם כחרדל ואפ"ה יושבת על דם טוהר ואם כן לא החמירו על עצמן בזה אנו למה נאסור אלא שיש לחוש ולהחמיר בדבריהם וכן המנהג ברוב מקומות ונ"ל קצת טעם בדבר דאין עכשיו הבקיאות כדורות הראשונים ופעמים שיוצא הולד ראשו חוץ לפרוזדור קודם בין השמשות וגמר לידה לאחר בין השמשות ואינן בקיאות בכך ויבואו לטעות להוסיף יום בימי טהרתה ע"כ ול"נ לייסב דכל שכן הוא מטיפת דם כחרדל שהחמירו בו ואין ראיה מימי חכמי התלמוד דשמא עדיין לא פשטה תקנת רבי זירא בימיהם אבל אחר שפשטה ביניהם אפשר שגם הם היו נוהגים איסור בדם טוהר והר"ן כתב בפ"ב דשבועות דטעמא דסבר הרמב"ן דאף לדין הגמרא נראה לאסור דם טוהר משום דכשם שחששו שמא יטעו בפתחיהן כך יש לחוש אם ינהגו היתר בימי טוהר שמא יבואו לטעות באותן ספק יולדות שיושבות עליהן לזכר ולנקבה ולנדה שמא ינהגו בהם קולא שיהיו סוברות שכל שיש לה טומאת לידה יש לה ימי טוהר · וכתב ה"ה בפי"א על דברי הרמב"ן כך אנו נוהגים ומורים : ומ"ש רבינו בשם ב"ה כ"כ הרא"ש והרשב"א והר"ן בשמו וכתבו שכ"כ ג"כ רב אחא וכבר כתבתי שהגהות מיימון כתבו והורו כך ושכך הוא מנהג קצת מקומות : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם בפי"א ונתן טעם דחומרא דרבי זירא לא היתה אלא בדם טמא שעשו הרואה טיפת דם כאילו היא זבה גדולה אבל בדם שתראה בימי טוהר לא החמירו אלא שבשנער ובספרד ובארץ הצבי ובמערב מנהג פשוט שאין נותנין לאשה דם טוהר כלל אלא כל דם שתראה באי זה זמן שיהיה יושבות עליו ז' נקיים ודין זה בימי הגאונים נתחדש ושמענו שבצרפת בועלים על דם טוהר כדין התלמוד עד היום אחר ספירה וטבילה מטומאת יולדת בזוב ודבר זה תלוי במנהג עכ"ל . והאידנא פשט איסור זה בכל ישראל ואפי' באשכנזים וצרפתים (ב) :

כתב הרמב"ם בפי"א זה שתמצא במקצת מקומות ותמצא תשובות למקצת גאונים שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים ויולדת נקבה אחר שמונים ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוך הז' . אין זה מנהג אלא טעות באותן התשובות ודרך מינות באותן המקומות ומן הצדוקים למדו דבר זה ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזירן לדברי חכמים שתספור שבעה ימים נקיים בלבד כמו שביארנו עכ"ל וכבר נתבאר שאם שלמו ז' נקיים בתוך ארבעה עשר לנקבה הינה יכולה לטבול עד ליל חמשה עשר ואם טבלה קודם. לכן לא עלתה לה טבילה לפי שכל י"ד לנקבה הרי היא כנדה ולא חשש הרמב"ם לכתוב כן בפי"א לפי שסמך עמ"ש בפ"ז . ומ"ש הרמב"ם שדרך מינות הוא באותן המקומות נראה דהיינו מפני שנראים כסבורים שמה שאמרה תורה תשב בדמי טהרה שר"ל שאפי' לא תראה דם שתהיה יושבת ולא תטבול כמו אם ראתה דם ומש"ה בכל קדש לא תגע והדבר מבואר שחכמים ז"ל מפרשים בהיפך דקרא דתשב בדמי טהרה היינו לומר שכל דמים שרואה טהורים מכיון שטבלה אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה ובכל קדש לא תגע היינו מדין טבול יום שמותר במעשר ואסור בתרומה שזו טבילת יום ארוכה היא כדאיתא בפרק הערל [עד: עה.] : וכתב מהרי"ט בשורש קמ"ד אשר שאלת על אשר נהגו הלועזים שאין האשה טובלת תוך מ' לזכר ופ' לנקבה ואפי' לא ראתה אמת כי המנהג רחוק בעיני וכמו שהרחיקו הרמב"ם מ"מ מאחר שכתבת שפסקי אחד שנקרא תניא כתב שאפשר שהראשונים שהחמירו על כך בקעה מאלו וגדרו בה גדר ועל כיוצא בזה שמע בני וגו' ואל תטוש וגו' וגם כתב הלועזים עושים כל מעשיהם על פיו של אותו הפוסק אמינא דאי תניא תניא ומה שכתבת להעמיד דברי הרמב"ם דוקא במקומות הסמוכים לקראים אין נראה לע"ד שאין דרכו של הרמב"ם לסתום אלא לפרש וגם מה שכתבת דהרמב"ם לא ידע שמנהג קדמון הוא לעשות הרחקה יתירה גם זה אינו נראה אלא דס"ל דאפי' להרחקה וסיג אין לנהוג מנהג זה דחומרא דאתי לידי קולא הוא מאחר שהוא ממנהג הצדוקים כמו שכתב הוא אלא שאין למחות ביד הלועזים אשר כן נהגו מחמת חומרא וסיג מאחר שיש להם על מי שיסמכו דהיינו אותו פוסק שהלועזים רגילים לילך אחריו ובכל מקום שתמצא מנהג ויש לייסבו בשום ענין פשוט שיש להלך אחריו עד כאן ונראה דהיינו דוקא לאותם לועזים שהיו נוהגות בשאר דברים על פי אותו פוסק אבל בשאר מקומות שלא נהגו בשאר דברים על פי אותו פוסק משמע ודאי דמודה מהרי"ק דמוציאין מלבן כדברי הרמב"ם ומיהו מ"ש דלהרמב"ם אפי' להרחקה וסיג אין לנהוג מנהג זה משום דחומרא דאתי לידי קולא הוא אינו נראה בעיני שאם בני המקום מזלזלין באיסור נדה ונצטרך לגדור ולאסור להם מ' לזכר ופ' לנקבה ואינם פרוצים לנהוג כמנהגי הצדוקים למה לא נגדור להם גדר במה שהם פרוצים בו יותר אלא טעמו של הרמב"ם משום דאף על פי שאפשר לגזור כן כל שלא נודע לנו שגזרו כן אנו חולין הדבר בטעות כיון שהוא דבר רחוק שיהיו כ"כ פרוצות עד שיצטרכו לגזור גזירה רחוקה כ"כ וזהו טעמם של התוס' שכתבו בפרק כל הבשר (דף קיא.) על הנוהגים ליזהר מלחתוך כחל רותח בסכין של בשר דהבל הוא ולא חשו לומר הראשונים שמא בקעה מאלו וכו' וז"ל הריב"ש במה שנהגו שם להחמיר בימי טוהר של יולדת אף אם אינה רואה בהם אם נהגו זה לגדר ופרישה אף על פי שהוא מותר או מפני נקיות שבאותם הימים דמים מצויים בהם ראוי להניחם על מנהגם ואין מתירים אותם בפניהם אבל אם נהגו כן בטעות מפני שסבורים שאסור מן הדין ראוי להודיעם שטועים הם שהוא מנהג שילמדו מן הצדוקים כדרך שכתב הרמב"ם עכ"ל (ג) :

אין האשה טמאה לידה עד שיגמור צורת הולד ואין צורתו נגמרת בפחות ממ"א לזכר ופ"א לנקבה וכו' בפרק המפלת (ל.) תנן המפלת יום מ' אינה חוששת לולד ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה רבי ישמעאל אומר יום מ"א תשב לזכר ולנדה יום פ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה שהזכר נגמר למ"א והנקבה לפ"א וחכ"א אחד בריית הזכר ואחד בריית הנקבה זה וזה למ"א משמע דלית הילכתא כרבי ישמעאל דיחידאה הוא וכן מפורש בגמרא (שם) דאמרינן עלה חכמים היינו ת"ק וכ"ת למספתא כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים פשיטא מהו דתימא מסתבר טעמא דרבי ישמעאל דקא מסייעי ליה קראי קמ"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהא"ב וכ"פ הרשב"א בת"ה וכ"פ הרמב"ן מהלכות נדה שחיבר ומ"ש רבינו שהרמב"ן פסק דנקבה לפ"א ספר מוטעה נזדמן לו : כתב הרשב"א בת"ה דכל שמפלת פחות ממ"א אינה חוששת משום נדה אם לא ראתה ואפילו למ"ד א"א לפתיחת הקבר בלא דם דכל שהוא פחות ממ"א מיא בעלמא הוא ולית ליה פתיחת קבר וראיה מדאמרינן בפרק ד' מחוסרי כפרה [ח] ולד דגמרא צורתיה מיפתח טפי פחות מכן מ' לא מיפתח טפי כלומר ואפשר בלא דם וכן דעת הרב אבל הר"א חלוק

כתב הרמב"ן אף על פי שמן התורה מותר לבעול על דם טוהר וכו' . עוד כ"ל דלמ"ש הרא"ש ס"פ המפלת דהא דצריך לפרוש ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה הוא שמא מתוך שהורגלה לשמש כל ימי טוהר ישמש עמה גם כשתראה דם מש"ה נמי נהגו שלא לבעול על דם טוהר כדי שלא יבואו לידי טעות באותה עונה . עוד כתב ב"י ע"ש הרשב"א דחיישינן שיוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור קודם בין השמשו' וגמר לידה לאחר ב"ה ואינן בקיאות בכך ויבואו לטעות להוסיף יום בימי טהרתה ע"כ . ומ"ש רבינו ובאשכנז ובצרפת נוהגים בו היתר כתב עליה ב"י והאידנא פשט איסור זה בכל ישראל ואפי' באשכנזים וצרפתים וכ"כ מהרש"ל ובהגהת ש"ע דכבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טוהר ואין לפרוץ גדר :

אין האשה טמאה לידה וכו' משנה פ' המפלת (דף ל') פליגי בה רבי ישמעאל וחכמים ומבואר בגמ' דהלכה כחכמים דל"ש זכר ול"ש נקבה שוין למ' יום ולכן בדין תמה רבינו על הרמב"ן שפסק כרבי ישמעאל אבל הב"י כתב שהרמב"ן בהלכות נדה שחיבר פסק ג"כ כחכמים וספר מוטעה נזדמן לו לרבינו שכתב בהיפך ע"ש הרמב"ן מיהו במקצת ספרי רבינו כתוב הרמב"ם במקום הרמב"ן :
ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכ"כ האגור ואני לא ראיתי מעולם באשכנזים וכן מכל רבותי שהנהיגו לבעול בדם טוהר וכן אנו נוהגין : (ג) אמנם ל"נ דמר"ת החמירו על עצמן כך דהסמ"ג והגה"מ כתבו אע"פ שכל הגאונים

פרישה .

הראשונים דמ"מ צריכה ז' נקיים בשביל שבוע שנייה ב"י : (יא) ובאשכנז ובצרפת נוהגין בו היתר ומעודי לא שמענו שבאשכנז נוהגין כן מ"ו (ויש להגיה נוהגין בו איסור או אין נוהגין בו היתר וט"ס)

חדושי הגהות

ח ולר"ת אפי' ראתה כצ"ל לענ"ד : [ח] בגמרא שלפנינו לא מצאתי כן אמנם מצאתי בשאלתות פ' תזריע סימן צ"ו בר"ה ברם צריך שהעתיק כמו כן ע"כ לומר שכ"ה הגירסא בקצת נוסחאות

לידה [ג] עד שיגמר צורת הולד ואין צורתו נגמרת בפחות ממ"א לזכר ופ"א לנקבה לפיכך אם יודעת בבירור שהפילה תוך הזמן הזה (יב) [ד] טהורה מטומאת לידה (יג) וזהו דעת הרמב"ן אבל מתוך הגמרא יראה (יד) [ה] דל"ש זכר ול"ש נקבה שוין למ' יום (טו) המפלת כמין דגים ושרצים מן התורה אינה טמאה לידה (טז) ואפילו כמין בהמה חיה ועוף אינה טמאה לידה עד שיהא חצי צורת פניו דומה לאדם כגון המצח ועין אחד ולסת אחד (יז) וגבת הזקן וכשחצי הפרצוף דומה לאדם טמאה לידה אפי' כל שאר הגוף דומה לבהמה לפי מה שהוא (יח) אם יא זכר זכר אם נקבה נקבה (יט) והאידנא שאין אנו בקיאין בצורת הולד (כ) בכולן חוששת לולד (כא) וטמאות לידה מספק אם ודאי זכר טמאה שבעה ואם נקבה או

ומ"ש לפיכך אם יודעת בבירור שהפילה תוך הזמן הזה טהורה מטומאת לידה פי' ואפי' היא נקבה ודאי אינה טמאה י"ד ואפי' טומאת ז' ליכא כיון דאין כאן לידה אלא דכיון דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם צריכה שתשב ז' נקיים דלא עדיפא מהפילה חתיכה דחוששת משום נדה :

המפלת כמין דגים וכו' משנה ר"פ המפלת ואסיקנא בגמרא דלמאי דקי"ל כרבי יהודה דא"א לפתיחת הקבר בלא דם טמאה משום נדה אפילו לא ראתה עמהם דם וכל שספרה ז' נקיים טובלת ושריא לבעלה אבל אינה טמאה לידה לחוש לנקבה ושלא תהא שריא אפילו ספרה ז' נקיים עד אחר י"ד יום הא ליתא והטעם משום דדגים וחגבים ושרצים לכ"ע לאו ולד נינהו :

ומ"ש ואפילו כמין בהמה חיה ועוף וכו' שם במשנה פליגי בה ר"מ ורבנן ובגמרא פליגי בה אמוראי אליבא דרבנן דר' ירמיה א"ר יוחנן בעינן כל פניו צורת אדם מלח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן עד שיהיו כולם כאחד ורבא אמר חסא לרבנן אפי' מקצת פניו צורת אדם המלח ועין א' ולסת א' וכו' ופירש"י הגבינים גבות העינים וגבות הזקן שקורין מנטו"ן עכ"ל ונראה דלרבא אמר חסא המלח דקאמר היינו חצי המלח שע"ג עין אחד וכו' הדומה לאדם ורבינו קיצר ולא הזכיר גבן אחד לפי שהוא בכלל עין אחד ואפשר נמי לומר שלא היה כתוב בגרסתו הגבינין כל עיקר לא בדברי רבי ירמיה ולא בדברי רבא ופסק רבינו והרשב"א כרבא אמר חסא דלא כהרמב"ם בפ"י דפסק כרבי ירמיה א"ר יוחנן ומ"ש אפי' כל שאר הגוף דומה לבהמה שם אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב הכל מודים גופו תייש ופניו אדם אדם גופו אדם ופניו תייש ולא כלום ומ"ש לפי מה שהוא אם זכר זכר וכו' כלומר טומאת לידה היא לפי מה שהוא הנפל אם זכר טמאה ז' ואם נקבה טמאה י"ד ואם ספק נמי טמאה י"ד דשמא נקבה היא אלא דלא נתנו לה ימי טוהר אלא עד מ' יום דשמא זכר הוא אבל כשהוא ודאי נקבה נותנין לה ימי טוהר כדינו עד פ' יום ורבינו לא הזכיר דין ימי טוהר גבי ספק לפי שאין נוהגין לבעול על דם טוהר אפי' ודאי נקבה או ודאי זכר :

ומ"ש והאידנא וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה ומ"ש וטמאות לידה מספק וכו' פי' משום ודאי נקבה או ספק נקבה איצטריך לומר דטמאות לידה מספק ואינה טובלת אפי' ספרה ז' נקיים אלא לאחר י"ד יום אבל אם ודאי זכר דטמאה ז' אפילו לא היה שם לידה היתה טמאה ז' משום נדה דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וליכא למימר דמשום ימי טוהר איצטריך לומר אם זכר זכר דכיון דאין בקיאין בצורת הולד ושמא אינו ולד אין נותנין לו ימי

חלוק ואומר דלא גרע מחתיכה דמטמא רבי יהודה משום פתיחת קבר ועוד תניא קשתה ב' ולשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה ה"ז ספק זיבה ספק לידה וכו' אלמא המפלת רוח א"א לה בלא פתיחת קבר ואי משום ההיא דפרק ד' מחוסרי כפרה שינויא הוא ושינויא לא סמכינן וראוי להחמיר כדבריו והלכך אם קים לה דקודם מ"א הוא אינה חוששת לולד אבל מ"מ חוששת משום נדה עד כאן לשונו וכך הם דברי הרמב"ם בהלכותיו פ"ו :

המפלת כמין דגים ושרצים מן התורה אינה טמאה לידה בפרק המפלת (כא) תנן המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים אם יש עמהם דם טמאה ואם לאו טהורה ואמרינן בגמ' (כב.) במחלוקת שנויה ודרבנן הוא דאילו לרבי יהודה אפילו אין עמה דם טמאה משום דא"א לפתיחת קבר בלא דם וכבר נתבאר בסימן קפ"ח שהרמב"ם פוסק כת"ק דר' יהודה דסבר איפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ בזו ס"ל דאם אין עמהם דם טהורה וכן פסק בפ"ה וכבר נתבאר שכל הפוסקים האחרונים חלוקים עליו וסוברים דהלכה כר"י דאמר א"א לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ בזו סוברים דאפילו אין עמה דם טמאה ומיהו טומאה זו דוקא טומאת נדה אבל לא טומאת לידה דדגים וחגבים וכו' לאו ולד נינהו לכ"ע וזה פשוט ולפיכך כתב רבינו אינה טמאה לידה כלומר טומאת לידה לית לה אבל טמאה נדה משום דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ס"ל כמבואר בדבריו סימן קפ"ח ובענין זה הוא מתפרש כל טמאה לידה ואינה טמאה לידה שתמצא בסימן זה ומבואר הוא שיש הפרש גדול בין אם טמאה משום נדה לאם טמאה משום לידה ואפי' בתר חומרא דרבי זירא איכא נפקותא דאם טמאה משום לידה אם ילדה נקבה אפילו ספרה שבעה נקיים אינה יכולה לטבול עד אחר י"ד יום ואם הוא טמאה משום נדה כל שספרה ז' נקיים טובלת מיד ואינה צריכה להמתין כלל ורבינו ירוחם כתב סתם דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ואח"כ כתב בדין זה דאם ראתה דם טמאה משום נדה לא משום לידה ולא חש לקיימיה דלפי מה שפסק דא"א לפתיחת הקבר בלא דם בדין זה אפילו לא ראתה דם נמי טמאה נדה :

ומ"ש רבינו ואפילו כמין בהמה חיה ועוף אינה טמאה לידה עד שיהא חצי צורת פניו דומה לאדם וכו' בפרק הנזכר (כא.) תנן המפלת כמין בהמה חיה ועוף בין טמאים בין טהורים אם זכר תשב לזכר אם נקבה תשב לנקבה אם אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה דר"מ וחכ"א כל שאין בו מצורת האדם אינו ולד ובגמרא (כג.) אמר רבי ירמיה בר אבא א"ר יוחנן מלח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן עד שיהיו כולם כאחד רבא אמר ט חסא מלח והגבין והעין והלסת וגבת הזקן עד שיהיו כולם כאחד ופסק הרשב"א לצורת הדין כרבא אמר חסא וכך הם דברי רבינו אלא שחיסר הגבין אבל הרמב"ם פסק בפ"י כרבי ירמיה וכתב עוד אבל הפה והאזנים אע"פ שהן כשל בהמה וחיה ה"ז ולד ופשוט הוא שלכך מנו איברים אלו לומר דבאינך אברים לא קפדינן כלל . וכתב עוד אם אין פניו כצורת פני אדם אע"פ שאר הגוף גוף אדם שלם וידיו ורגליו ידי אדם אינו ולד ואין אמו טמאה לידה ומפורש הוא שם בגמרא גופו אדם ופניו תיש ולא כלום הוא וכתב עוד המפלת דמות נחש אמו טמאה לידה מפני שגלגל עיניו עגול כשל אדם ומבואר הוא שם (כד:) בגמרא שהורה כן חנינא בן אחיו של רבי יהושע ושמע ר"ג ושלח לרבי יהושע הנהג בן אחיך ובא ויצאת כלת חנינא ואמרה לר' יהושע והלא מפיך אמרה לי חמותי שהוא טמא מפני שגלגל עיניו דומה כשל אדם מתוך הדברים נזכר רבי יהושע שלח לר"ג מפי הורה חנינא והראב"ד השיג על הרמב"ם דלפי מ"ש דבעינן צורת פנים כולה כשל אדם כי הוי גלגל עיניו כשל אדם מה יועיל ובודאי רבי יהושע דאמר הכי לא ס"ל דניבעי חצי צורה שלימה אלא אפילו בצורה אחת ע"כ וה"ה כתב באמת שהסוגיא האמורה בגמרא על מחלוקת ר"מ וחכמים מוכחא בהדיא דלרבנן המפלת דמות נחש אין אמו טמאה לידה ודעת רבינו צריך לעיין עכ"ל ונראה דאפשר לומר לדעת הרמב"ן דכיון דחזינן דרבי יהושע הורה כן י לחמותו של רבי חנינא ורבי חנינא בן אחיו ג"כ הורה כן ול' הורה מוכח שהוא הלכה למעשה וגם ר"ג לא מצינו שנחלק על רבי יהושע ונראה שהיתה קבלה בידו מרבותיו דאל"כ מאי מפי הורה חנינא דקאמר הא במה שהיה רוצה ר"ג לסתור הוראת חנינא היה יכול לסתור נמי כי קאמר לה משם רבי יהושע אלא ודאי קבלה מרבותיו היתה וקבלה מיניה ר"ג וכיון שר"ג ורבי יהושע וחנינא סוברים כן וגם חנינא עביד עובדא ורבי יהושע משמע דהלכה למעשה הורה לחמותו של חנינא ומעשה רב הכי נקטינן ואע"פ דבבהמה חיה ועוף אסיקנא דבעינא כולה צורה לרבי ירמיה או חצי צורה לרבא י"ל דנחש שאני שכיון שגלגל עין של נחש דמי לשל אדם חשיב ולד אבל שאר בהמה חיה ועוף שאין במינן דומה שום אבר לשל אדם אע"פ שקצת איבריו זה הנפל דומה לשל אדם לא חשיב ולד עד שתהיה כל הצורה דומה לשל אדם למר או חציה למר ואע"פ שאמרו בגמרא דבהמה חיה ועוף עיניהם דומים לשל אדם הרי אמרו הא בזוטרתא הא בבירייתא ונחש איכא למימר דעינו דמי כשל אדם בין בזוטרתא בין בבירייתא ולפיכך חשיב ולד לכ"ע ואפילו לרבנן דר"מ ונראה שיש להוכיח כן מדלא מייתי במתניתין שום תנא דסבר כר"מ אלמא כולהו תנאי פליגי אר"מ ור"ג ורבי יהושע מכלל החולקים ואפ"ה מטמא רבי יהושע בנחש וע"כ צריך טעם לחלק בין נחש לשאר בהמה חיה ועוף בגלגל עיניהם דשל נחש דומה לשל אדם ושל שאר בהמה חיה ועוף אינם דומים וכדפרישית ואע"ג דגבי פלוגתא דר"מ ורבנן יב משמע דהמפלת נחש אין אמו טמאה לידה איכא למימר דהנהו אמוראי לא הוה שמיע להו עובדא דחנינא בן אחי רבי יהושע והוו סברי כדהוו סברי ר"ג ורבי יהושע מקמי דליזכר רבי יהושע ואנן לא קי"ל הכי אלא כבתר דאידכר וכמו שכתבתי כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם ז"ל ולפי מה שאכתוב בסמוך בשם הראב"ד האידנא לדידן היא טמאה לידה לדברי הכל :

ומ"ש רבינו והאידנא שאין אנו בקיאים בצורת הולד בכולן חוששת לולד וכו' כן כתב הרשב"א בת"ה וז"ל כל ולד שיש בפניו מקצת צורת בני אדם כגון המלח והגבין והעין והלסת וגבת הזקן ה"ז ולד ואמו טמאה לידה אף על פי שכל גופו כמין בהמה חיה ועוף ודגים וחגבים ושרצים אבל אם אין בו מצורת אדם בפניו אמו טהורה לידה ד"ת שאין הכל הולך אלא אחר היכר צורת הפנים עכשיו שאין אנו בקיאין בצורות בכולן חוששת לולד ואמו טמאה לידה מספק

דרישה

[יג] עד שיגמר צורת הולד כו' והא דאיתא בגמרא ורש"י מביאו בתחילת פ' כי תזריע שאפילו ולדתו מחוי שנמחה ונעשה כעין זרע אמו טמאה לידה יש לומר מדקאמר שילדתו מחוי כו' משמע דמתחילה היה ולד גמור אלא שנמחה אחר כך וכ"כ הרא"ש בפ' כי תזריע וזה אפשר להכיר מה היה מתחילה כגון שפיר מרוקם ועיין בהרא"ש : [ד] טהורה מטומאת לידה ר"ל מספק טומאת נקבה וי"ל ג"כ משום דכל דינים הללו משניות וברייתות הן והן שנויים קודם שהחמירו בחומרא דרבי זירא ויש כ"מ ג"כ בדבר אם ילדה בימי זיבה ולא ראתה ג"פ דלא היתה צריכה אלא לשמור יום כנגד יום או יומים ואי היתה טמאה משום לידה צריכה ז' ימים לפחות אפי' היה זכר וק"ל אבל יותר נראה דכ"מ אפילו בזמן הזה ואפילו היה זכר כמ"ש בפרישה : [יד] דל"ש זכר ול"ש נקבה שוין למ' יום ל' הגמרא דקאמר מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרים בת פלוני לבן פלוני ובמקום אחר אמרינן דמלאך הממונה על ההריון נוטל הטיפה מיד שמזריע באשה ומביאה לפני הקב"ה וגוזר עליו מה שיהיה מטיפה זו אם כן משמע דתיכף שמזריע בתוך האשה על אותו טיפה מכריזין אם נקבה היא בת פלוני לפלוני וקאמר קודם יצירת הולד משמע בהדיא דמ' יום נגמר צורת הולד אפילו בנקיבה דאילו למ"ד נקבה לפ' יום הול"ל פ' יום קודם יצירת הולד וא"ל שעיקר ההכרזה הוא על הזכר שבן פלוני ישא בת פלוני דו"א דהא הזכר יכול לישא כמה נשים ואין שייך גזירה כ"א בנקבה שתהא מיוחדת לבן פלוני ומש"ה נמי אמרו בת פלוני לבן פלוני ולא אמרו בן פלוני לבת פלוני גם שהם זכר בשעת נישואין בא בשנים יותר מנקבה וא"א לומר שמכריזין בן

פרישה

וזה"ר לקמן ובימי טהרה אין נפקותא כיון שאין נוהגין עתה לבעול על דם טוהר והב"י תמה שם עליו מדבריו שבכאן עכ"ה) : (יב) טהורה מטומאת לידה נראה דאפילו למאי דקי"ל דא"א לפתיחת הקבר בלא דם שפיר קאמר דטהורה משום טומאת לידה וכ"מ דאם מה שנולד הוא עדיין קטן כשפופרת דנתבאר לעיל סימן קפ"ח דאם הפילה חתיכות דקות כשפופרת אינה טמאה דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם בחתיכות קטנות ובפרט לסברת הרא"ש ורבינו דבין בזכר בין בנקבה נגמר למ' יום ראשונים וידוע דעדיין הולד דק מן הדק ולכן כתב רבינו דטהורה מטומאת לידה וכ"מ דאם לא ראתה דם והנולד עדיין קטן אין לה שום טומאה לאפוקי דאם היה עליו שם ולד בתוך מ' היתה טמאה לידה אפילו לא ראתה דם מגזירת הכתוב והשתא א"ל לומר דמ"ש דטהורה מטומאת לידה ר"ל ואינה צריכה לחוש לנקבה אבל ב"י מביא דברי רשב"א ומשמע דסבר דהכ"מ הוא דא"כ לחוש לנקבה ועד"ר : (יג) וזהו דעת הרמב"ן ספר מוטעה נזדמן לרבינו דבין הרמב"ם ובין הרמב"ן ס"ל דזכר ונקבה דין אחד להם דנגמר צורתן למ' יום ב"י : (יד) דל"ש זכר ול"ש נקבה שוין למ' יום ר"ל ואם הפילה במ"א טמאה לידה וצריכה לחוש לנקבה ועד"ר : (טו) המפלת כמין דגים כו' אינה טמאה לידה פי' לידה דנקבה שהיא י"ד ימים דאפילו ספרה ז' נקיים הראשונים אסורה לטבול עד כלות י"ד אבל מ"מ טמאה משום נדה וצריכה לדידן ז' נקיים משום דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ובענין זה מתפרש כל טמאה ואינה טמאה לידה שתמצא בכל הסימן זה ב"י וכבר כתבתי דיש כ"מ אפילו לדידן כגון שהנולד קטן כשפופרת דלא שייך ביה דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ואם לא תראה דם בשעת לידה או טהורה לגמרי :

(טז) ואפילו כמין בהמה חיה ועוד נראה דהיינו רבותייהו משום דדמיין בילירת איבריהם לאדם טפי מדגים שהרי יש להם ג"כ ידים ורגלים ופה ולשון ושאר אברים הדומין לאדם · (ולסת אחד פי' לחי א' דתרגום על שלחי על לסתיה עכ"ה) : (יז) וגבת הזקן בגמרא איתא נמי גבין פינים וב"י הביאו וכתב דרבינו חסרו ע"ש : (יח) אם זכר זכר כו' וכן בסמוך כתב אם ודאי זכר טמאה שבעה כו' וצ"ע לפי דברי ב"י שלעולם טמאה משום נדה מאי חומרא היא זו דקאמר אם הוא זכר זכר דאפילו יהיה בהמה נמי טמאה שבעה משום נדה ושמא י"ל דה"ק דדוקא זכר א"צ אלא ז' אבל נקבה או ספק צריכה י"ד כמ"ש בסמוך : (יט) והאידנא שאין אנו בקיאין בצורת הולד לפי שיש הרבה חיות הים שהן דומין לחיות היבשה ואפשר שיהיה צורת פניהם במקצת צורת אדם כו' הראב"ד: (כ) בכולן חוששת לולד אפילו צורת בהמה בלא צורת אדם כלל רשב"א : (כא) וטמאות לידה מספק כו' ונראה דלענין דם טוהר לא שרינא ליה אחר אדם אלא

חדושי הגהות

נוסחאות: ט פי' חסא שם חכם ע' יבמות קכ"א: י לפי המתבאר בסוגיא שם וכמו שהביאה הרב"י לעיל מיניה משמע דלא לחמותו של ר' חנינא (שהיתה חמותה של כלת רבי חנינא) הורה כן : יא וכן בסמוך כתב אם ודאי זכר טמא ז' כו' וצ"ע לפי דברי ב"י שלעולם טמאה משום נדה מאי חומרא היא זו דקאמר אם הוא זכר זכר דאפי' יהיה בהמה נמי טמאה שבעה משום נדה ושמא י"ל דה"ק דדוקא זכר א"צ אלא ז' אבל נקבה או ספק צריכה י"ד כמ"ש בסמוך (פרישה) : יב ר"ל מדפריך שם אלא מעתה המפלת נחש תהא אמו טמאה לידה ורי'

או ספק נקבה טמאה י"ד (כב) וכן המפלת חתיכה בין לבנה בין שאר מראות ויש בה עצם או יד או רגל (כג) או סנדל (כד) או ולד שושטו אטום או בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות בכולן יש לה ימי טומאה של נקבה (כה) וצריכה שבעה נקיים בשביל הזיבה :

ובדיני

מספק ואם היה נדמה זה זכר חשב לזכר ואם נקבה חשב לנקבה ואם ספק חשב לזכר ולנקבה עכ"ל וכך הם דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש וז"ל ואכן השתא לא בקיאין בצורת הולד ויש הרבה חיות הים שהן דומים לחיות היבשה ואפשר שיהיה בצורת פניהם מקלת צורת האדם גם יש במיני השרצים שהן דומין לחיות הקטנות שבארץ כגון החולד והעכבר והתנשמת ושאר שרצים לא נודעו לא הם ולא צורתם גם מיני חגבים לא נודעו לא הם ולא צורתם ואם נטהר בהם אחד או שנים שמא יבא הדבר לידי שבוש הלכך בכולן טמאה לידה לפי שאין אנו יודעים לבדוק בין זכר לנקבה אא"כ שולד גדול עכ"ל וכ"כ ה"ה בפ"י בשם הרשב"א ובשם הרמב"ן וכתב ואין כן דעת רבינו לפי מה שכתב בפי"א עכ"ל כלומר שהרמב"ם כתב בפי"א כל שאמרנו ביולדת שאמו טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה ודע ששם כתב עליו הראב"ד איני אומר כן שהרי בצורת הפנים אמו טמאה ומי יכיר בצורות ויטהר וכתב עליו ה"ה ואין להם סמך בגמרא כלל ע"כ ואני תמה על ה"ה שהראב"ד והרשב"א לא נתנו טעם שהחכמים אסרוה כדי שיקשה עליהם שאין להן סמך בגמרא וגם אין לו לומר שאין כן דעת הרמב"ם לפי מ"ש בפי"א שהרמב"ם לא בא בפי"א אלא להוציא שלא יעלה על דעתינו דבכלל חומרא דרבי זירא הוא או שבזמן אחר כך גזרו לטמא היולדת אפילו במקום שמן הדין טהורה לגמרי לדידיה דסבר אפשר לפתיחת הקבר בלא דם אלא כל דיני היולדת אין בהם חידוש ולא מנהג והיינו לומר שמי שהוא בקי ומכיר בצורות מטהר בצורות שטיהרו חכמים אבל מי שמכיר בעצמו שאינו בקי ומכיר יפה בצורות לא עלה על דעת שום אדם להתיר לו לטהר בצורות שנדמה לו שהן אותן שטהרו חכמים והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל ידעו בעצמם שלא היו בקיאים בצורות יפה ולכן כתבו שאין מטהרין בשום צורה ואינם חלוקים על מה שכתב הרמב"ם בפי"א שהרמב"ם כתב הדין למי שבקי בצורות ומכירן יפה ולא להתיר למי שאינו מכיר בהן יפה לבדוק ולטהר והרמב"ם היה מחזיק עצמו שהיה בקי ומכיר בצורות יפה או שהיה יודע שהיו נמצאים בזמנו מי שהיה מכיר בהן יפה ולכן לא חילק בדבר והראב"ד והרמב"ן והרשב"א נ"ל שידעו בעצמם שלא היו מכירין בצורות יפה ולא ידעו בדורם מי שמכיר בהן יפה אסרו לדורם וכ"ש לדורות הבאים שבכל יום מתמעטת הידיעה והבקיאות וכל כה"ג להרמב"ם נמי אסור כמו שכתבתי ועוד אפשר לומר שהרמב"ם העתיק דברי התלמוד כמנהגו ולא חשש לכתוב חילוק זה דממילא אין לך אדם שיסמוך להתיר בדינים אלו בזמן הזה שאין בקי בצורות :

וכן המפלת חתיכה בין לבנה בין שאר מראות וכו' שם (כא:) המפלת חתיכה רבי בנימין אומר קורעה אם יש בה עצם טמאה לידה אמר רב חסדא ובחתיכה לבנה כי אתא זוגא דמן הדייב אייתי מתני' בידיה המפלת חתיכה לבנה קורעה אם יש בה עצם טמאה ואם לאו טהורה וכתב הרשב"א דהכי הלכתא דהא לא אשכחן מאן דפליג עלייהו וכן פסק הר"א וכן פסק הרמב"ם בפרק י' ופירש"י דטעמא דבעינן שתהיה לבנה היינו משום דהוא מין בשר כלומר וניכר על ידי כך שחתיכת ולד היא אבל כשהיא של שאר מראות אע"פ שיש בה עצם לא מוכח שתהא חתיכת ולד לפיכך אינה טמאה לידה והיא בכלל חתיכה שנחלקו בה ר' יהודה ורבנן אם אפשר לפתיחת הקבר בלא דם שנתבאר בסימן קפ"ח ומיהו כתב הרשב"א בת"ה הקצר יש מי שמורה להחמיר אפילו בשאינה לבנה לפי שאין אנו בקיאין במראות עכ"ל וזהו דעת רבינו שהשוה של שאר מראות ללבנה וכתב ה"ה שזהו דעת הרמב"ן וכתב עליו וחומרא יתירה היא זו ואין לה שום עיקר ע"כ ובמה שהשבתי עליו במה שכתב אבל מפלת בהמה חיה ועוף יש תשובה גם לדבריו אלה ותניא תו התם (כג:) המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה ואיזהו גוף אטום כדי שינטל מן החי וימות וכמה ינטל מן החי וימות ר' זכאי אומר עד הארכובה רבי ינאי אומר עד לנקביו רבי יוחנן אומר משום ר' יוסי בן יהושע עד מקום טיבורו ופסק הראב"ד בספר בעלי הנפש כר' זכאי ותמהני על הרמב"ם שכתב בפ"י עד מקום טבורו ובגמרא משמע דמ"ד הכי לית ליה טריפה אינה חיה וגם לית ליה ניטל ירך וחללה נבילה ומש"ה לא סגי ליה בעד הארכובה או עד נקוביו וכיון דקי"ל דטריפה אינה חיה וגם קי"ל דניטל ירך וחללה נבילה וכן פסק הרמב"ם עצמו בהלכות שחיטה הוה ליה לכתוב כאן עד הארכובה וצריך עיון ומיהו הא לא קשיא לי אמאי פסק כרבי יוחנן במקום רבי ינאי רביה דשאני הכא דמשום רבי יוסי בן יהושע קאמר לה : ופירוש גוף אטום כלומר שבא לפנינו חסר אבר שאילו ינטל מן החי ימות ונראה שנברא באותו חסרון אין אמו טמאה לידה ותניא תו התם (כ"ד:) המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באת וכתב הרשב"א בת"ה שהר"א הקשה מהא דבעינן שתהא חתוכה בחיתוך אצבעות למפלת חתיכה לבנה ויש בה עצם דמטמאים לה אע"פ שאינה מחותכת ותירץ דהא דבעינן חתוכה לענין קרבן ונאכל הוא אבל לענין טומאת לידה בכל גווני טמאה והרשב"א כתב שאין פירושו מחוור אלא היינו טעמא דהמפלת תבנית יד ורגל שאינם מחותכים צורתם מוכחת עליהם דמגוף אטום באת שאילו מגוף שאינו אטום חזקה חתוכה היתה ולשמא תשפיר מרוקם באת קודם שיהא לו איתוך אצבעות נמי לא חיישינן דדילמא זמן מועט יש בין ריקומו לחיתוך אצבעותיו ומילתא דלא שכיחא הוא שתפיל באותו זמן מועט ולא חיישינן אבל חתיכה דעלמא ליכא מידי דמוכח עלה דמגוף אטום באת הלכך כל שיש בה עצם טמאה לידה ע"כ בארוך וז"ל בקצר המפלת יד או רגל שיש להן איתוך אצבעות ה"ז טמאה לידה ואם אין להם איתוך אצבעות אינה חוששת לולד כלל אבל טמאה נדה ומגדולי המורים הורו שהיא טמאה לידה ומיהו ימי טוהר לא יהבינן לה דאימור הרחיקה לידה הוא וכדאמרינן גבי ההיא דהמפלת יד חתוכה עכ"ל : והרמב"ם כתב בפ"י הפילה בריית ראש שאינו אתוך או יד שאינו אתוך אינו ולד ואין אמו טמאה לידה אבל אם הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה הרי חזקתם מולד שלם ומצטרפין לרוב איבריו ע"כ : וכתב ה"ה שנראה מדבריו שאינה טמאה ביד זו בלבד אלא שהיא מצטרפת לרוב האיברים וכוונתו צ"ע עכ"ל ורבינו שכתב דמפלת יד או רגל טמאה לידה ולא חילק בין אם הם חתוכים לאינם חתוכים מבואר שהוא כדברי הר"א שהבאתי דלא שאני ליה בין חתוכה לאינה חתוכה אלא לענין קרבן ונאכל אבל לא לענין טומאת לידה : ומ"ש רבינו או ולד שושטו אטום או בריה שיש לה שני גבין וב' שדראות שם (כ"ג:) אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה ושטו אטום כלומר סתום אמו טהורה פירוש מטומאת לידה לפי שכיון שהושט סתום אינו ראוי לחיות וכל שנברא בענין שאינו ראוי לבריית נשמה אין אמו טמאה לידה דלאו ולד הוא : ושטו נקוב כתב הרשב"א דטעמא דטמאה מפני שזה היה ראוי לבריית נשמה אלא שמא ניקב ושטו לאחר מכאן וכל שעיקרו ראוי לבריית נשמה אמו טמאה לידה אי נמי ניקב מתחלתו וה"ז מתחלת תולדתו טריפה אינה חיה מ"מ ראוי הוא לבריית נשמה וראוי לחיות מעט תי"ב חדש ע"כ ויש לתמוה על הרמב"ם שלא כתב דין זה דושט נקוב ואפשר שהוא ז"ל היה מפרש דטעמא דרבא משום דטריפה חיה ובדפי' רש"י וכיון דקי"ל דטריפה אינה חיה לית הלכתא כרבא ואין להקשות דמ"ת הו"ל לכתבו להודיענו דאמו טהורה לידה שכבר

נודע

ימי טוהר כלל אפילו במקום שנוהגים לבעול על דם טוהר : וכן המפלת חתיכה בין לבנה בין שאר מראות ד"פ המפלת (דף כ"א) תניא המפלת חתיכה רבי בנימין אמר קורעה אם יש בה עצם אמו טמאה לידה א"ר חסדא ובחתיכה לבנה ופירש"י טמאה לידה ויש לה ימי טומאה דנקבה וימי טוהר דזכר . לבנה דהוא מין בשר עכ"ל ומשמע דאם אין בה עצם אפילו לבנה א"כ אינה לבנה אפי' יש בה עצם אין חוששין לולד ואינה טמאה אלא נדה אלא דלפי שאין אנו בקיאין במראות אף בשאר מראות טמאה לידה כאילו היתה לבנה וטמאה י"ד יום מספק דשמא נקבה היא . ולכן כתב רבינו בין לבנה בין שאר מראות כלומר ל"מ לבנה אלא אפילו שאר מראות וכ"כ הרשב"א בת"ה שער ששי : גרסינן בפ' המפלת (סוף דף כ"ג) ת"ר המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה (פי' גוף אטום גוף חסר שנברא ונראה באותו חסרון) ופליגי בה רבי זכאי אמר עד הארכובה (ס"ל טרפה אינה חיה) ר' ינאי אומר עד לנקביו (דהיינו ניטל ירך וחלל שלה דהויא נבלה אבל טרפה חיה) רבי יוחנן אמר משום רבי יוסי בן יהושע עד טבורו . ס"ל טרפה חיה וניטל ירך וחלל שלה לא הויא נבלה ולפיכך לעולם אמו טמאה לידה אא"כ נמצא חסר עד טבורו ופסק הרמב"ם בפ"י לחומרא כרבי יוחנן שאמר משום רבי יוסי בן יהושע דהוה תנא ותמה עליו ב"י דכיון דקי"ל דטרפה אינה חיה וגם קי"ל דניטל ירך וחללה נבלה א"כ הו"ל לפסוק עד הארכובה כרבי זכאי דמיד דנעשה טרפה אינו חשוב ולד לישב עליו ימי טומאה וכן פסק הראב"ד בספר בעלי הנפש ולי נראה דאין זו קושיא דאע"ג דקי"ל בבהמה טרפה אינה חיה וניטל ירך וחלל שלה נבלה אדם דאית ליה מזל טרפה חיה וניטל ירך וחלל שלה אינה נבלה וכן פי' ר"ת ר"פ א"ט (דף מ"ב) בד"ה ואמר רב יהודה והא דקאמר התם (דף מ"ג) דאהדרו ליה חבריה לרבי יוסי בר יהודה מקרא ישפוך לארץ מרירתי ולא אהדר להו אדם יש לו מזל י"ל הו"מ לשנויי הכי אלא האמת קאמר להו אין מזכירין מעשה ניסים דכתיב רק את נפשו שמור כדאיתא התם . וצ"ע למה לא כתב רבינו דין מפלת גוף אטום :

ומ"ש או יד או רגל ברייתא שם (דף כ"ד) המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באת פי' בעינן שתהא חתוכה בחתוך אצבעות דאם אין בו חתוך אצבעות חוששין שמא מגוף אטום באת וכתב הרשב"א בת"ה הארוך שהראב"ד הקשה מהך דהמפלת חתיכה לבנה ויש בה עצם דמטמאים לה אע"פ שאינה מחותכת ותירץ דלענין טומאה בכל גווני טמאה אלא דלענין שתביא קרבן ונאכל בעינן חתוכה ואע"פ שהשיג עליו ואמר דאם אין בהן חתוך אצבעות אינה טמאה לידה הנה בקצר כתב ומגדולי המורים הורו שהיא טמאה לידה הנה שחשש לדברי הראב"ד להחמיר באיסור דאורייתא וזו היא דעת רבינו שכתב בסתם או יד או רגל דמשמע בין יש בהן חתוך אצבעות בין אין בהן חתוך אצבעות לעולם טמאה לידה : ומ"ש או סנדל משנה שם המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה ובגמרא (דף כ"ה) ת"ר סנדל דומה לדג של ים מתחלתו ולד הוא אלא שנרצף (פירש"י דג יש בים ושמו סנדל אלא שנרצף נתמעך) רשב"ג אומר סנדל דומה ללשון של שור הגדול ואסיקנא דסנדל א"צ צורת פנים אפילו מאחוריו ורבי נחוניא בן הקנה העיד דצריך צורת פנים מאחוריו יחידאה הוא ותו אסיקנא דאין סנדל שאין עמו ולד ולא אתא לאשמועינן אלא דאם אתיליד זכר בהדיא מספקינן לסנדל בנקבה וטמאה י"ד : ומ"ש או ולד שושטו אטום אע"ג דמימרא דרבא (סוף דף כ"ג) ושטו אטום פירוש סתום אמו טהורה מטומאת לידה ובשני גבין וב' שדראות נמי אסיקנא (דף כ"ד) דהלכה כרב דבהמה אינו ולד ואין אמו טמאה לידה מ"מ הראב"ד בס' בעלי הנפש והרשב"א בארוך ובקצר כתבו כיון דאין אנו בקיאין בצורות הללו בכולן טמאה י"ד יום דשמא נקבה היא וזו היא דעת רבינו שכתב בכולן יש לה ימי טומאה של נקבה ומה שאמר וצריכה ז' נקיים בשביל הזיבה הכי פי' אע"פ שאינה מותרת לבעלה עד ליל ט"ו בין ראתה בין לא ראתה משום איסור נדה ככל יולדת דטמאה משום דכתיב כימי נדת דותה תטמא אפ"ה לא שריא לבעלה אם ראתה אפילו לאחר י"ד אא"כ ישבה לה ז' נקיים בשביל הזיבה כלומר בשביל שהיא יולדת בזוב דכל נשים שלנו חשבינן להו יולדת בזוב כמ"ש בתחלת הסימן דהאידנא כל היולדות חשובות יולדות בזוב אבל ודאי אם ישבה לה ז' נקיים בתוך י"ד יום טובלת בליל ט"ו ושריא לבעלה כדלעיל דקי"ל ימי לידה

עולין

דרכי משה

הגאונים חולקים על ר"ת נהגו בצרפת להחמיר כר"ת לומר דאין עולין הואיל והדבר יצא מפיו עכ"ל וא"כ הואיל ואינן עולין ימי הלידה אע"פ שאינה רואה בהן א"כ לדידן שאין נוהגין בב' טבילות א"כ פשוט שצריכה להמתין מלספור ז' נקיים עד אחר מ' יום לזכר ולנקבה פ' יום ומזו נשתרבב המנהג ולכן אין למחות כלל ביד הנוהגין להחמיר כדעת ר"ת ואע"ג דמטעם זו של ב' טבילות אין חילוק בהן אם הוא תוך פ' או אח"כ דלעולם היא בנדתה עד שתהא במים מ"מ אפשר דאותן שנהיגי מנהג זה ס"ל דאין ראוי להחמיר כדברי ר"ת רק תוך עיקר ימי לידתה דהיינו תוך מ' יום לזכר ופ' יום לנקבה אבל לא אח"כ וכ"פ מהרי"ל דיש להחמיר ולהרחיק אחר לידה פ"א יום עכ"ל ונראה דמהרי"ל ס"ל ג"כ טעם משום גזירת דלפי טעם שפירשתי צריכה להמתין לספור ז' נקיים אחר פ' יום דפ' יום אינן עולין לה בנקיים כנ"ל ליישב המנהג מ"מ פשוט הוא דאין להחמיר במקום שמקילין הואיל וכל הפוסקים חולקים על ר"ת וכ"מ בתשובת ת"ה סימן רנ"ה דאין להחמיר בדבר :

כתוב

פרישה

אלא אמר בהמה דלית לה דם טהור ולחומרא : (כב) וכן המפלת חתיכה בין לבנה כו' דכשהיא לבנה ניכר שהוא מין בשר וניכר ע"י כך שחתיכה ולד היא אבל כשהוא של שאר מראות אע"פ שיש בה עצם לא מוכחא מילתא שהיא חתיכה ולד אלא שאין אנו בקיאין במראות לכך דינן שוה : (כג) או סנדל פירוש צורה פחותה שאין צורת פניו ניכרת אלא שאין סנדל בלא ולד אחר ומתוך דוחק סבירון כמעך רש"י ובגמרא דף כ"ה אמר דדומה לדג של ים ור"ג אומר דדומה ללשון של שור הגדול מ"ו : (כד) או ולד שושטו אטום שלא היה ראוי לחיות (וכל שנברא בענין שאינו ראוי לבריית נשמה אין אמו טמאה לידה דלאו ולד הוא עכ"ה) : יש לה ימי טומאה של נקבה פירוש כ"מ שאין טבילה מועיל לה אף כשלא ראתה כל י"ד ימים ואם ראתה אפילו ביום י"ד צריכה ז' נקיים אח"כ (וא"צ רבינו לכתוב דפשוט הוא דיתבינן על טיפת דם כחרדל ז' נקיים ב"י פ"ם שסריך עכ"ה) : (כה) וצריכה ז' נקיים בשביל הזיבה וכ"מ דאם ראתה כל י"ד הללו צריכה ז' נקיים

אפר

(כו) ובדיני השפיר אין אנו בקיאין הלכך המפלת שפיר או שליא בכל ענין נותנין לה ימי טומאה ובימי טהרה אין נפקותא כיון שאין נוהגין עתה לבעול אפילו על דם טוהר של ולד גמור ילדה ואח"כ הפילה שליא אין חוששין ממנה לולד אחר (כז) אלא תולין אותה בולד

עולין לספירת ז' נקיים דהלכה כרבא: **ובדיני** השפיר אין אנו בקיאין הלכך המפלת שפיר או שליא בכל ענין נותנין לה ימי טומאה וכו'. משנה שם (סוף דף כ"ד) המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנונים (פי' גוונים) אינה חוששת לולד ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה (וכסוף ד' כ"א) פירש"י שפיר עור הולד קודם שנברא בתוכו גידים ועצמות ובשר עכ"ל וז"ל הרא"ש ס"פ המפלת ואין להאריך בדברים הללו שאין אנו בקיאין בדורות הללו בגווני שפיר ובשיעור שליא הלכך חוששין בהן מספק כדאמר שמואל לחוש חוששת וכו' עכ"ל ונראה דרצונו לומר כיון דבשפיר דוקא מלא גוונים אין חוששין אבל בדליכא אלא חד גוונא חוששין דילמא אתמוחי אתמח כדמוקי לה רב אדא בר אהבה דהוה בתראה טפי מאביי ורבא דמוקי לה באוקימתא אחריתי כדאיתא התם (דף כ"ד ע"ב) ואנן לא בקיאין בגווני שפיר דדילמא חד גוונא הוא לפיכך חוששין לולד אך קשה מאי דקאמר דאין אנו בקיאין בשיעור שליא הלא קי"ל כדתני רבי אושעיא ה' שיעורן טפח וחדא מינייהו שליא ואפשר דכיון דתניא שליא תחלתה דומה לחוט של ערב וסופה דומה כתורמוס וחלולה כחצוצרות ואין שליא פחותה מטפח לפיכך קאמר דלא בקיאינן לשעורי האי טפח אי בחללה לחוד דחלולה כחצוצרות קאמר שאינו פחות מטפח או גם עם דפנותיה קאמר דבין הכל הוה טפח או טפח בשליא גופה בלאו תחלתה וסופה קאמר ע"ש (בדף כ"ו ע"א) וזהו שכתב רבינו ובדיני השפיר אין אנו בקיאין וכו' כלומר בשני דיני השפיר שמונח בתוך השליא בין בדין מפלת שפיר לחוד בלא שליא ובין בדין מפלת שליא לחוד בלא שפיר אין אנו בקיאין בגווני השפיר ובשיעור השליא הלכך המפלת שפיר או שליא בכל ענין נותנים לה ימי טומאה וכו' כלומר צריכות ז' נקיים מלבד ימי טומאת לידה אם רואה בהן דם: **ומ"ש** ובימי טהרה אין נפקותא וכו' פי' אף ע"ג דבפרק המפלת אסיקנא לשמואל דבשפיר מרוקם דטמאה לידה מ"מ ימי טהרה לא יהבינן לה עד שיסעיר (פי' עד שיהא לו שערות בראשו): מיהו האידנא אין נפקותא בשערות כיון שאפילו בולד גמור אין נוהגין לבעול על דם טוהר השתא אפי' אותן שנוהגים לבעול על דם טוהר בולד גמור בשפיר מרוקם מודים דאין נותנים לו ימי טוהר דאין אנו בקיאין בשערות אימתי הוא עד שיסעיר: **ילדה** ואח"כ הפילה שליא אין חוששין וכו' עד כ"ג יום מימרא דרבה בב"ח א"ר יוחנן בפ' המפלת (תחלת דף כ"ז) ואיתא התם דא"ל רב יוסף עד עשרים וארבע אמרת לן ופירש ב"י דהיינו כ"ד עם יום יציאת השליא והכי משמע ברמב"ם דכ"ג יום בלא יום יציאת שליא קאמר דהשליא יוצאה אחר כ"ג יום וכגון הוא

נודע שאין דרכו של הרמב"ם ברוב המקומות לכתוב אלא הדינים הסדורים בתלמוד אליבא דהלכתא וגרסינן תו בגמרא (שם) נברא יג בעין אחד ובירך א' אמו טמאה לידה באמצע אמו טהורה ופסקה הרמב"ם בפ"י ונתן טעם דכשהוא מן הצד הרי הוא כחצי אדם ולפיכך אמו טמאה וכשהוא באמצע ה"ז בריה אחרת ולפיכך אמו טהורה. והרשב"א כתב דאית דגרסי איפכא ולפיכך פסק דבין בזו ובין בזו טמאה לידה מספק וגרסינן תו (כד:) המפלת כמין הלילית אמו טמאה לידה ולד הוא אלא שיש לו כנפים וכתבה הרמב"ם וז"ל המפלת דמות אדם שיש לו כנפים של בשר אמו טמאה לידה וגרסינן תו (שם.) אמר רבי יוחנן המפלת כמין אפקותא דדיקלא אמו טהורה ופירש"י שהדקל למטה יחיד ומתפצל מלמעלה כך היו ידיו ורגליו על כתפו ולמטה הוא בלא צורה ע"כ והרמב"ם לא הזכיר זה בפ"י ויש לתמוה עליו ואפשר שהוא ז"ל היה מפרש דכמין אפקותא דדיקלא היינו בריית ראש שאין בה חיתוך אברים כמו הדקל שהצד התחתון שבו עב ואין בו פיצולים ולצד התחתון קרי אפקותא לפי שהם מוצאו דלפי זה לא השמיט מימרא זו שהרי כתב בפ"י שאם הפילה בריית ראש שאינו חתוך אין אמו טמאה לידה ואע"ג דבהדיא תניא התם דבריית ראש שאינו חתוך אין אמו טמאה לידה לא תיקשי לן מאי קמ"ל ר"י דאיכא למימר ברייתא לא שמיע ליה וגרסינן תו התם (שם) איתמר המפלת ופניו ממוסמסים ר"י אמר אמו טמאה לידה ור"ל אמר אמו טהורה פירוש ממוסמסים מעוכים אמר רב פפי ממוסמסים כ"ע ל"פ דטמאה כי פליגי פניו טוחות פירוש שאין חוטמו בולט ואין צורתו ניכרת ואיפכא איתמר ר"י אמר טהורה ור"ל אמר טמאה ומשמע דהלכה כר"י וכ"פ הרמב"ם והרשב"א ז"ל משורת הדין ואיתא תו בגמרא (שם) איתמר המפלת בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות אמר רב באשה אינו ולד ושמואל אמר באשה ולד ר' ירמיה בר אבא סבר למעבד עובדא כשמואל להחמיר יד א"ל רב מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקיהבית לה ימי טוהר טו עביד מהא כוותיה דרב דקי"ל הלכתא כרב באיסורי בין לקולא בין לחומרא וגבי פניו טוחות איתא כי האי עובדא דגרסינן התם בני רבי חייא נפוק לקרייתא אתו לקמיה דאבוהון אמר כלום בא מעשה לידכם א"ל בא לפנינו פניו טוחות וטמאנוהו אמר לאו וטהרו מה שטמאתם מאי דעתייכו לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקיהביתו לה ימי טוהר וכתב הרשב"א בת"ה מיהו כל הני דכתבינן היינו לדינא דגמרא דבקיאין טפי אבל אנן דלא בקיאין אסכימו מקצת רבוותא ז"ל דבכולהו אמו טמאה לידה ואפילו ביש לו ב' גבין וב' שדראות נמי מטמאין לה לחומרא דהא בפניו טוחות וביש לו ב' גבין רצו לטמא לחומרא ולא א"ר חייא לבניו ורב הונא לרבי ירמיה שיטהרו אלא משום דלא ליתו לידי יומי טוהר ואנן האידנא לא יהבינן לשום יולדת ימי טוהר הלכך ליכא למיחש ומטמאין לה ולחומרא עכ"ל

ומשמע דהסכמה זו דרבוותא לא אפניו טוחות ואיש לו ב' גבין וב' שדראות בלחוד קיימא אלא גם לגולגלתו אטומה או גופו אטום או ושטו אטום קאי דמ"ש מפניו טוחות או יש לו ב' גבין וב' שדראות. וכ"כ בת"ה הקצר דבכל הני טמאה לידה מספק כמו בפניו טוחות או ביש לו ב' גבין וב' שדראות וזהו דעת רבינו שכתב דגם בושט אטום טמאה לידה ומינה נשמע לגוף אטום וגולגולת אטומה. וז"ל הראב"ד בספר בעלי הנפש וכל הנך דאמרינן בגמרא נברא בעין אחד ובירך א' באמצע טז אמו טהורה אטום אמו טהורה ופניו ממוסמסין ופניו טוחות וגולגלתו אטומה וכמין אפקותא דדיקלא ושיש לו ב' גבין וב' שדראות בכולן טמאה י"ד יום לפי שאין בקיאין בדורות הללו ובעיא כמי ז' נקיים לפי שא"א לפתיחת הקבר בלא דם מיהו בגוף אטום אדם יכול לעמוד עליו שאם אין לו צורת איברים והוא ניכר שלא נחתכו ממנו איברים אלא שכך היה שלם אין אמו טמאה לידה ואפילו הוא בן ט' אבל טומאת נדה מיהא אית לה כדאמרן עכ"ל: ומ"ש רבינו יש לה ימי טומאה של נקבה וצריכה ז' נקיים בשביל הזיבה כבר נתבאר דהיינו לומר שאע"פ שהיתה לידה יבישתא בלא דם כלל אינה יכולה לטבול עד אחר י"ד ואם טבלה קודם לא עלתה לה טבילה משום דכל י"ד יום היא כנדה אע"ג שלא ראתה כלל דכתיב ביולדת נקבה וטמאה שבועים כנדתה ונשים אלו ביולדת נקבה מספקינן להו אם ראתה בשעת לידה או אח"כ סופרת שבעה נקיים ותטבול ליל ח' אם כבר שלמו י"ד יום אבל אם עדיין לא שלמו הי"ד יום תמתין עד ליל ט"ו ותטבול וז"ש יש לה ימי טומאה של נקבה כלומר דאין טבילה עולה לה בתוך י"ד יום כלל ומיהו מ"ש וצריכה ז' נקיים בשביל הזיבה איני מוצא לו טעם דאין לומר דהשמועינן שצריכה ז' נקיים חוץ מהי"ד שהרי הוא עצמו כתב בראש הסימן שימי לידה שאינה רואה בהם עולים לה לספירת ז' נקיים וגם אין לומר דהיינו ללמד שאם ראתה בז' ימים אחרונים של הי"ד שהיא צריכה לספור ז' נקיים דהא מילתא דפשיטא הוא לדידן דיתבינן על טיפה כחרדל ז' נקיים:

ובדיני הספיר אין אנו בקיאין הילכך המפלת ספיר או שליא נותנין לה ימי טומאה וכו' בפרק המפלת (כד:) תנן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנונים פי' גוונים אינה חוששת לולד אם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה ומפרש בברייתא בגמרא כיצד בודקין כילד בודקין אותו לידע אם הוא מרוקם וכיצד בודקין אותו לידע אם הוא זכר או נקבה ואיפליגו בגמרא בשפיר מלא בשר כמות וכן נחלקו בעכור וצלול ומסקנא דגמרא א"ל רב חנינא בר שלמיא לרב מר כמאן ס"ל א"ל אחד זו ואחד זו אינה חוששת ושמואל אמר אחד זו ואחד זו חוששת ואזדא שמואל לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר מעולם לא דכו שפיר בנהרדעא לבר מהכיא ספירה דאתא לקמיה דשמואל יז ומתח ליה חוט השערה וחזייה מהאי גיסא אמר אם איתא דולד הוה לא הוה זוג כולי האי ופסק הרמב"ם בפ"י כרב אבל הרשב"א כתב דמדבעי בגמרא אמתני' מלא גנונים ליחוש שמא ולד היה וגימוח אמר רבא מלא תנן ואם איתא דאתמוחי אתמח מחסר הוה חסר ורב מתנא אמר גננים תנן כלומר מלשון גוונים ואם איתא דאתמוחי אתמח כולי בחד גוונא הוה קאי שמעינן דאם אינו מלא טמאה כדרבא ואפי' מלא אי קאי גוון אחד ולא קאי גוונים טמאה כדרב מתנא דרבא ורב מתנא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והלכך אנן דלא בקיאינן בהא מלא גננים טמאה ואפי' מלא דם ואפי' מלא מים דבגוונין לא בקיאינן ומלא בשר בין עכור בין צלול טמאה כדשמואל ואף על גב דקי"ל כרב באיסורי כיון דעבד בה שמואל עובדא ולא דכו מעולם ספיר בנהרדעא הכי קי"ל דמעשה רב ע"כ. וה"ה כתב על דבריו אין אומרים מעשה רב במי שהחמיר כפי דעתו ורבי חנינא הלכה למעשה שאל לו וא"ל אינה חוששת ודברי רבינו עיקר עכ"ל ולי נראה דראיית הרשב"א הוא מדקאמר מעולם לא דכו ספיר בנהרדעא אלא ההוא דאתא לקמיה דשמואל משמע שמנהג נהרדעא היה כן מימי קדם אף קודם שבא שמואל שם ומזה מביא ראיה הרשב"א דכיון דהוו עבדי הכי הלכה למעשה נקטינן כוותייהו ומ"ש ה"ה דרבי חנינא ודאי הלכה למעשה שאל לו וכו' כיון דלא אמר ליה בפירוש הלכה למעשה לא חשיב הלכה למעשה כדאיתא בפ' יש נוחלין (ד' קל:) א"ל ר' אסי לרבי יוחנן כי אמר לן מר הלכה נעביד מעשה א"ל לא תעבידו עד דאמינא הלכה למעשה ופי' רשב"ם עד דאמינא להו הלכה למעשה שאורה לכם הלכה בשעה שתשאלו לי ע"י מעשה דבשעת מעשה אדם ירא לדון ומכוין לבו יותר ע"כ וכתב ה"ה שדברי הרמב"ן הם כדברי הרשב"א דבכל גווני חוששת לולד וגבי שליא תנן המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה ומפורש במתניתין לא שהשליא ולד אלא שאין שליא שאין עמה ולד ואמרינן בברייתא בגמרא שליא תחלתה דומה לחוט של ערב סופה דומה כתורמוס וחלולה כחצוצרות רשב"ג אומר שליא דומה כקרקבן של תרנגולים ואין שליא פחותה מטפח ופסק כן הרמב"ם בפרק י' אבל הרשב"א כתב בת"ה ומיהו אנן השתא דלא בקיאינן בכולהו ומטמאין לה משום לידה ותשב שבועים כנקבה וגם ה"ה כתב בשם הרמב"ן שבזמן הזה אפילו פחותה מטפח מטמאין אותה שלא יבא הדבר לכלל טעות ודברי הרא"ש בפרק המפלת בשפיר ושליא כדברי הרמב"ן והרשב"א שכתב וז"ל ואין להאריך בדברים אלו שאין אנו בקיאין בדורות הללו בגווני שפיר ובשיעור שליא הלכך חוששין בהן מספק כדקאמר שמואל עכ"ל. וכך הם דברי רבינו וכבר נתבאר דימי טומאה כי יהבינן להו מספיקא הוו י"ד משום דאמרינן דילמא נקבה היא: **ומ"ש** ובימי טהרה אין נפקותא וכו' משום דבגמרא אמרינן דאע"ג דמטמא שמואל בהני לא יהיב להו ימי טוהר עד שיסעיר כלומר עד שיתמלא גופו שערות כולדות הנגמרים וכתב רבינו שהוא אינו צריך להזהיר על כך כיון שאין המנהג עכשיו לבעול על דם טוהר אפילו בולד גמור ומכל מקום כיון שכתב לעיל שבאשכנז וצרפת היו בועלים בזמנו על דם טוהר הו"ל לכתוב כאן כך המפלת ספיר או שליא בכל ענין טמאה לידה ואין לה ימי טוהר אף לבועלים על דם טוהר:

ילדה ואח"כ הפילה שליא אין חוששין ממנה לולד אחר אלא תולין אותה בולד שילדה כבר עד כ"ג יום כצ"ל ולא כנכתוב בספרים כ"א יום דהכי איתא בפרק המפלת (כז.) אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג יום ופסקו הרמב"ם והרא"ש והרשב"א ורבינו ירוחם והראב"ד בספר בעלי הנפש דעד כ"ג יום תולין בולד שילדה כבר ומיהו איכא למידק בלישנא דהרמב"ם שכתב כלשון הזה אם ילדה ולד של קיימא והפילה שליא אפילו אחר כ"ג יום תולין אותו בולד ואין חוששין לולד אחר ע"כ ומאחר שלא מצינו שתלו אלא עד כ"ג יום למה כתב הוא ז"ל אפילו אחר כ"ג יום וי"ל שהטעם משום דמסיים בה בגמ'

פרישה

אמר כך ב"י ע"ש: (כו) ובדיני השפיר (י"א דלכך נקרא שפיר שהיא כשפופרת של ביצה עכ"ס) אין אנו בקיאין דבמתניתין תנן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנונים פירוש גוונים אינה חוששת לולד אם היה מרוקם תשב לזכר ולנקיבה ובגמרא איפליגו בשפיר מלא בשר כמות וכן פליגי בשאר שפיר ואין אנו בקיאין בכל זה הלכך המפלת כו': (כז) אלא תולין בולד שילדה כבר

חדושי הגהות

וכו': יג בעין א' ובירך א' מן הצד אמו טמאה כצ"ל: יד א"ל רב הונא: טו עביד מיהא כוותיה דרב: טז לא הבנתי סדור זה דקחשיב הנך תרתי דטהורה ולא קא חשיב גולגלתו אטומה וכמין אפקותא דדיקלא בהדייהו אלא קא חשיב להו בהדי פניו ממוסמסים שודאי טמאה בזה גם למה קא חשיב גולגלתו אטומה בפ"ע ולא חשיב גוף אטום וושטו אטום כל אחד בפ"ע ובס' בעלי הנפש עצמו עיינתי גם שם טעות הדפוס בין טהורה לטמאה ולענ"ד נראה דכצ"ל וכל הנך דאמרינן בגמרא נברא בעין אחד ובירך א' וושטו אטום וגוף אטום ופניו ממוסמסים וכו' בכולו טמאה וכו': יז בגמרא איתא דמנח לית חוט השערה מהאי גיסא וחזי מהאי גיסא:

בולד שילדה כבר (כח) עד כ"ג יום בד"א בשילדה ולד של קיימא אבל אם הפילה נפל תחילה (כט) אין תולין בה השליא שהפילה אח"כ וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה אם יצאה השליא תחלה אין תולין אותה בולד שתלד אח"כ אפי' אם הוא בן קיימא וחוששת לשליא ליתן לה י"ד ימי טומאה של נקבה יצאה מקצת השליא היום (ל) חוששת משום לידה יצא כולה למחר (לא) מונין לה משעת יציאת כולה המפלת דמות בהמה חיה ועוף ושליא קשורה בה (לב) [ו] אין חוששין לולד אחר (לג) ואם אינה קשורה בו חוששת לו (לד) ואם היה הולד הנדמה זכר צריכה למנות ימי

ב"י

בגמרא א"ל רב יוסף עד כ"ד אמרת לן וכיצר הדב ז"ל דרב יוסף קושטא קאמר אלא דכי א"ל עד כ"ד הויא יום יציאת השליא בכלל והשתא כי קאמר כ"ג לא הוי יום יציאת שליא בכלל וללמדנו כן כתב אפי' אחר כ"ג יום דע"כ אינו מוסיף על כ"ג אלא יום א' דאם אתה אומר ב' אני אומר ג' או ק' ואין לו גבול דמהאי טעמא אמרינן בעלמא (ר"ה ד :) תפסת מועט תפסת וכיון דאינו מוסיף על כ"ג אלא יום אחד ממילא משמע דהוא יום יציאת השליא דאל"כ למה לא כללו עם הימים הקודמים ולכתוב דתולין עד כ"ד אלא משום דאי כת' הכי הוה אפשר למיטעי ולמימר דכ"ד יום בלא יום יציאת השליא קאמר והשתא דכתב אפי' אחר כ"ג משמע מילתא שפיר וכדפרישית :

בד"א בשילדה ולד של קיימא אבל אם הפילה נפל תחילה אין תולין בו השליא שהפילה אחר כך וכו' שם (כו :) אמר רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל לשמואל משמיה דרב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא שייליהו שמואל לכולהו תלמידי דרב ואמרו הכי ודע שכתב הרשב"א בת"ה פי' בן קיימא ולד חי דאמרינן מיבזע בזע ונפיק אבל בנפל לא תלינן דהא א"א ליה למיבזע והא דאמר רב יהודה א"ר הפילה כל ג' ימים הראשונים תולין השליא בולד לא קי"ל כוותיה אלא כרב יוסף בר מנשיא וכולהו תלמידי דרב דאמרי הכי וכ"כ יח בשאלתות וכ"כ הר"א והרמב"ן ז"ל אף על פי שרש"י לא פירש כן עכ"ל כלומר שרש"י פי' אלא בדבר של קיימא שכיוצא בו מתקיים אם היו חדשיו כלים למעוטי אם הפילה דבר שאינו ראוי לבריית נשמה כגון בירך אחד באמצע או בגוף אטום וכיוצא בהם ואח"כ הפילה שליא אפי' בתוך ג' חוששת לולד אחר ע"כ ונראה שהוכרח רש"י לפרש כן משום דמסיים בגמרא בהאי עובדא דשמואל ורב יוסף בריה דרב מנשיא הדר שמואל חזייה לרב יהודה ביסות ומשמע דמשום דשמעה ולא אמרה ניהליה הוא דחזייה ביסות וכדפירש"י ואי בן קיימא זה פירושו חי ממש הא רב יהודה אמר התם מקמי הכי משמיה דרב הפילה כל ג' ימים תולין את השליא בולד וע"כ דודאי לא שמיע ליה הא דא"ר יוסף בר מנשיא משמיה דרב ואת"ל דשמיע ליה סבר דהדר ביה רב מההוא דרב יוסף בר מנשיא וכיון שכן אמאי חזייה לרב יהודה ביסות משום דלא א"ל מאי דלא שמיע ליה או מאי דלא ס"ל ולפיכך פירש דהא אין תולין אלא בבן קיימא לא ממעט אלא דבר שאינו ראוי לבריית נשמה בלבד אבל שאר נפלים תולין בהן וכההוא דאמר רב יהודה משמיה דרב ומשמע דרב יהודה הוה שמיע ליה הא דאין תולין אלא בבן קיימא מדקאמר סתמא שייליהו לכולהו תלמידי דרב ואמרו הכי ורב יהודה חד מתלמידי דרב הוה ומשמע נמי דהתם הוה קאי וכי א"ל איהו וכל אינך תלמידי דרב דהכי אמר רב חזייה לדידיה ביסות משום דהוה רגיל גביה והו"ל לאודועי מאי דשמיע ליה וכ"ש בשתי מימרות שהאחת גמר וסיום חבירתה וכיון שאמר לו האחת הו"ל לגמור הדבר ולומר ג"כ השנית דהשתא שפיר חזייה שמואל ביסות משום דלא אמרה ניהליה ולדברי הרשב"א נראה שס"ל דהני תרי מימרי דרב פליגן אהדדי ורב יהודה לא שמיע ליה בתרייתא ואע"ג דאמרינן שייליהו לכולהו תלמידי דרב אין למדין מן הכללות ומאי דחזייה לרב יהודה ביסות היינו משום דלא אישתכח בבי מדרשא כי הדר ביה רב מההיא א"כ דכיון דחדא שעתא או יומא לא אישתכח בבי מדרשא הו"ל לשיולי מאי אמר רב כי לא הוינא הכא א"כ הא דחזייה ביסות היינו משום דקאמר התם בגמרא דאמרי תלמידי דרב ושמואל עליה דרב יוסף בר מנשיא אתי לן גברא דרמינן ליה בגילתא דחיטתא ומרמי ומדחי וכיון דחזיה דא"ל משמיה דרב איככא ממאי דהוה א"ר יהודה משמיה דרב ואשתכח בכולהי אינך תלמידי דרב אמרו כוותיה חזייה לרב יהודה ביסות משום דזלזל ביה מעיקרא בכלל תלמידי רב והשתא אישתכח דאיהו גמר ודייק שמעתא טפי מיניה ודברי הרמב"ם בפ"י כדברי הרשב"א ז"ל שכתב שהטעם שתולין השליא בולד קיימא מפני שאנו אומרים קרע הולד השליא ויצא ופשיטא דבחי הוא דאיכא למימר הכי ולא במת : ומ"ש וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה פשוט הוא דכיון דחיישינן לולד דחיישינן שמא נקבה היתה וכדתנן (כד :) המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה : **ואם** יצתה השליא תחלה אין תולין אותה בולד שתלד אחר כך אפי' הוא בן קיימא (שם) לא אמרו תולין אלא בשליא הבאה אחר הולד וכתב הרשב"א דטעמא משום דכשבא הולד קודם אמרינן מיבזע בזע ולד שליא ונפיק אבל כי נפקא שליא מקמי ולד ליכא למימר הכי :

ומ"ש וחוששת לשליא ליתן לה י"ד ימי טומאה של נקבה זה פשוט דכיון דלא תלינן לה בולד אפי' אם הולד שנולד הוא זכר צריכה לישב י"ד מיום יציאת השליא וכדתנן המפלת שליא תשב לזכר ולנקבה :

יצאה מקצת השליא היום חוששת משום לידה יצאה כולה למחר מונין לה משעת יציאת כולה בפ"ק דב"ק (יח.) אמר עולא א"ר אלעזר שליא שיצאתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני מונין לה מן הראשון ואסיקנא לחוש חוששת מימנא לא מניא אלא לשני . ופירש"י מונין לה מן הראשון . דמיום ראשון טמאה ואפי' הואי לידה יבשתא : מימנא לא מניא . שבועים דנקבה אלא משני ומפרש התם טעמא משום דאין מקצת שליא בלא ולד כלומר ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי ולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רובא הו"ל כילוד ומימנא ודאי לא מניא מראשון דשמא לא נפיק רובא עד שני : **המפלת** דמות בהמה חיה ועוף ושליא קשורה בה אין חוששין לולד אחר וכו' ברייתא פרק המפלת (כו :) :

ומ"ש ואם היה הולד הנדמה זכר צריכה למנות ימי טומאה של נקבה בשביל השליא כלומר אם היה הולד הנדמה נקבה ליכא נפקותא בחששא דשליא דהא בלאו שליא יהבינן לה י"ד ימי טומאה משום ולד לפי מה שנתבאר שהחמירו האחרונים לטומאת לידה במפלת כמין בהמה וחיה ועוף אבל נפקותא דחששא דשליא איכא אלא כשהנדמה זכר דאי משום נדמה אינה טמאה אלא ז' שהרי זכר הוא משום חששא

ב"ח

סוף : בד"א בשילדה ולד של קיימא וכו' . שם אמרו מעיקרא בפירוש אמר רב הכי הפילה נפל ואח"כ הפילה שליא כל ג' ימים תולין את השליא בולד מכאן ואילך חוששין לולד אחר . ילדה ואח"כ הפילה שליא אפי' מכאן ועד עשרה אין חוששין לולד אחר ובתר הכי קאמר רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל וכו' לתלמידי דרב משמיה דרב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא ופי' רש"י אלא בדבר של קיימא שכיוצא בו מתקיים אם היו חדשיו כלו למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה כגון בירך א' באמצע או גוף אטום או מעלת מין בהמה וחיה ועוף ואח"כ הפילה שליא אפי' בתוך ג' חוששת לולד אחר עכ"ל נראה שבא בפירושו ליישב דלא תקשה אדרב אדרב דהתם קאמר בפירוש דהפילה נפל ואח"כ הפילה שליא כל ג' ימים תולין את השליא בולד והכא קאמר דאין תולין אלא בדבר של קיימא דמשמע דבהפילה נפל תחלה אין תולין כלל וקמ"ל דהכא נמי בהפילה נפל מיירי אלא דהפילה דבר שראוי לבריית נשמה ושיהא בר קיימא כגון שהפילה ולד ממש ובתר הכי דתניא המפלת כמין חיה בהמה ועוף אם אין השליא קשורה עמהן חוששין לולד אחר הוא ראיה לפי' רש"י דדוקא בהפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה כגון בהמה חיה ועוף הוא דאין תולה בהן אלא א"כ קשורה עמהן אבל בדבר הראוי לבריית נשמה אפי' אין קשורה עמהן תולה בו כל ג' ימים והיכא דילדה תחלה ולד בר קיימא אסיקנא דתולה בו השליא עד כ"ג ימים זאת היא שיטת רש"י וכן פי' התוס' דדוקא נקט בהמה חיה ועוף דאי בתחלת ולד ואח"כ שליא עד ג' ימים תולין ואין חוששין לולד אחר ע"ש אבל הרא"ש כתב וז"ל ואם ילדה ולד של קיימא ואח"כ יצתה השליא אין חוששין לולד אחר אלא תולין את השליא בולד עד כ"ג ימים ואם יצתה השליא תחלה אין תולין אותה בולד ואם הפילה נפל ושליא קשורה בו אין חוששין לולד אחר אינה קשורה בו הריני מטיל עליה חומר ב' ולדות שמא נימוח ספיר של שליא זו ונימוחה שלייתו של ספיר זה עכ"ל מדכתב להך ברייתא דמחלק בין קשורה עמהן לאינה קשורה עמהן ולא כתב הברייתא כצורתה המפלת מין בהמה חיה ועוף אלא כתב סתם ואם הפילה נפל ושליא קשורה בו אין חוששין וכו' אלמא דלא ס"ל כפירש"י והתוס' דהך ברייתא דוקא נקט חיה ועוף אלא לאו דוקא נקט דה"ה הפילה ולד גמור כיון דלאו בר קיימא אין תולין בנפל אא"כ קשור בו וא"כ אידחייא לה להך דרב דקאמר מעיקרא דבהפילה נפל תולין בו כל ג' ימים אלא כפשטא דרב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל דקאמר בתר הכי משמיה דרב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא פי' דוקא בילדה ולד של קיימא ואחר כן הפילה שליא תולין בולד וכדאסיק בתר הכי דעד כ"ג ימים תולין בו אבל הפילה נפל אפי' ולד גמור אין תולין בו אא"כ קשורה בו והדר ביה רב ממאי דקאמר מעיקרא דהפילה נפל ואח"כ הפילה שליא כל ג' ימים תולה בולד אלא אין תולין בו כלל . וברייתא דתני בהמה חיה ועוף לא אתא אלא לאורויי רבותא דאפי' בהפילה כמין בהמה חיה ועוף אם קשורה בו אין חוששין לולד אחר וכמו שיתבאר בסמוך זאת היא דעת הרא"ש וכך הוא דעת הרשב"א בת"ה שכתב דדוקא כשילדה ולד חי תולין השליא בו אבל הפילה נפל אין תולין את השליא בנפל והארוך כתב שכך הוא דעת השאלתות והראב"ד והרמב"ן וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"י וכמו שהביא ב"י ע"ש וזאת היא דעת רבינו שכתב ילדה ואח"כ הפילה שליא וכו' תולין אותה בולד שילדה כבר עד כ"ג יום בד"א כשילדה ולד של קיימא אבל אם הפילה נפל תחלה אין תולין בה וכו' אלא דקשיא טובא מ"ש אח"כ המפלת דמות בהמה חיה ועוף וכו' ואם אינה קשורה בו חוששת לו וכו' דמשמע דוקא בהמה חיה ועוף אבל הפילה ולד גמור אפי' אינה קשורה בו תולה בולד שהפילה תחלה וזה סותר מ"ש תחילה דאפי' הפילה ולד גמור אינה תולה בו אלא א"כ ילדה ולד חי בר קיימא וי"ל דמ"ש רבינו גבי בהמה חיה ועוף ואם אינה קשורה בו חוששת לו כו' לאו למידק מיניה אתא דאם הפילה ולד גמור אפי' אינה קשורה בו אינה חוששת דודאי לעולם חוששת לולד אחר כיון שלא ילדה ולד חי . והא דנקט בהמה חיה ועוף עיקרו לא אתא אלא לאשמועינן דהיכא דקשורה בו אין חוששין לולד אחר אפי' הפילה כמין בהמה חיה ועוף דלא תימא לעולם חוששין לולד אחר אפי' קשורה בו דאין דרך אשה להיות לה שליא אלא לולד גמור ולא למין בהמה חיה ועוף ובודאי דשליא זו של ולד אחר היה ונמוח להכי קאמר דליתא אלא כיון דקשורה בו אין חוששין לולד אחר ואם היה הנדמה זכר א"צ למנות אלא ז' ימי טומאה של זכר ואיידי דנקט בקשורה בו אין חוששין לולד אחר נקט נמי דאם אינה קשורה בו חוששין אבל לא נקט אינה קשורה למידק מיניה היכא דהפילה ולד גמור דאין חוששין כדפרישית ודו"ק : **יצאה** מקצת השליא וכו' רפ"ק דב"ק מימרא דעולא א"ר אלעזר וטעמא דמילתא משום דאין מקצת שליא בלא ולד וחוששין שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הו"ל כילוד ולפיכך חוששת מיום ראשון שמא טמאה היא ואפי' הואי לידה יבשתא מיהו אין מונין לה אלא מיום השני דשמא לא נפק רוב עד יום השני :

המפלת דמות בהמה חיה ועוף וכו' ואם היה הולד הנדמה זכר וכו' פי' אפי' היה הנדמה זכר צריכה למנות י"ד יום לטומאה בשביל השליא דלאו היה הנדמה נקבה בלאו השליא טמאה י"ד משום ולד הנדמה אף ע"ג שהוא בהמה חיה ועוף למאי דקי"ל האידנא דאין בקיאין בצורת הולד דבכולן חוששין וכו' כדלעיל בסימן זה . והקשה ב"י הלא אף ע"ג דהנדמה נקבה נמי איכא נפקותא אם השליא יצתה יום או יומים אחר שילא הנדמה ע"כ ולא קשיא מידי דמדמחלק בין קשורה בו לאינה קשורה בו מכלל דמיירי שהשליא בשעה שהפילה הנפל הנדמה

פרישה

כבר ואמרינן מיבזע בזע לשליא ולא משא"כ כשיצאה השליא תחלה : (כח) עד כ"ג יום שכבר היה ספקה ותלו בו וטפי מזה לא מצינו ועיין בב"י שהביא דהאי כ"ג יום הוא חוץ מיום שילא השליא : (כט) אין תולין אותה בולד שתלד אח"כ כו' פירוש ואותו ולד הוא זכר : (ל) חוששת משום לידה דשמא היה בה מיחוי רוב הולד וטמאה : (לא) מונין לה משעת יציאת כולה דשמא הרוב יצא בשני : (לב) אין חוששין לולד אחר פירוש ואם הדמות הנולד הוא זכר אינה טמאה אלא שבעה ועד"ר : (לג) ואם אינה קשורה בו חוששת לו משום דסתם אשה מולידה בדומה לה צורת אדם אבל אם קשורה בו אז יש הוכחה דמאי שקשור בה היה בתוכה : (לד) ואם היה הולד הנדמה (קרא לולד שאינו בצורת אדם בשם ולד הנדמה משום דאינו מתרמי שלא יהיה הולד בצורת אדם א"ל ע"י שבשעה שהאשה מתעברת היא מרחה בדמיונות שהו"ד יש לו תואר צורת הדמיונות עכ"ה) וזכר כו' כלומר אם הולד הנדמה נקבה ליכא נפקותא בחששא דשליא דהא בלאו שליא טמאה י"ד משום ולד לפי מאי דקי"ל לטמאה בלידה במפלת כמין בהמה וחיה ועוף ב"י :

דרישה

בן פלוני בשעת יצירתו לבת פלוני שעדיין לא נודע ונוצרה וק"ל : [ו] אין חוששין לולד אחר לכאורה היה נ"ל דמיירי אפי' בימיהם שטיהרו בהולדה דמות בהמה כי זה ברייתא הוא בפרק המפלת אבל א"א לומר כן דא"כ מאי מסיק רבינו ואם הולד הנדמה הוא זכר כו' הו"ל לאשמועינן טפי דאפי' בזמניהם דהאי נדמה הוא בהמה ואין כאן טומאה כלל אפי' הכי יש לחוש לולד השליא ודלמא

היולדת

ימי טומאה של נקבה בשביל השליא היולדת טומטום ואנדרוגינוס נותנין לה ימי טומאה של נקבה מי שלא היתה בחזקת מעוברת והרגישה שהפילה ואינה יודעת מה ה"ז טמאה לידה וחוששת שמא נקבה היתה ומאימתי מונין לולד ימי טומאה וטהרה אם יצא כדרכו דרך ראשו ומשיצא רוב פדחתו חשוב כילוד בין אם יצא חי או מת ואפי' יצא מחותך אברים (לה) [ז] משיצא רוב ראשו חשוב כילוד ואפי' לא יצא לגמרי להוץ אלא משהוציא רוב ראשו חוץ לפרוזדור חשוב כילוד יצא מהופך כגון שיצא דרך מרגלותיו אינו חשוב כילוד ליתן לו ימי טהרה עד שיצא רוב הולד בין אם הוא חי או מת או שלם או מחותך (לו) אבל משיצא אבר אחד טמאה לידה היתה מקשה לילד ושמעו קולו של הולד חשוב כילוד אי אפשר שלא הוציא

שנדמה זו אחר זה : **היולדת** טומטום ואנדרוגינוס כו' משנה שם (דף כ"ח) פי' בגמרא טומטוס לחודיה ואנדרוגינוס לחודיה דכל חד מספקא לן אם הוא זכר או אם היא נקבה ונותנין לה ימי טומאה של נקבה אבל ימי טוהר במקום שנוהגין על דם טוהר אין נותנים לה אלא לזכר : מי שלא היתה בחזקת מעוברת וכו' משנה שם ואוקימתא דגמרא (דף כ"ט) דבשאינה בחזקת מעוברת דילמא לאו ולד הפילה ואין לה ימי טוהר כלל אלא לחומרא חוששת דילמא ולד הפילה ונקבה היתה אבל היתה בחזקת מעוברת הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא ילדן ויהבינן לה ימי טוהר לזכר וכך הם דברי רבינו שכתב דבלא היתה בחזקת מעוברת חוששת לחומרא שמא נקבה היתה וטמאה י"ד אבל ימי טוהר לא יהבינן לה כלל אבל היתה בחזקת מעוברת יהבינן לה ימי טוהר לזכר במקום שנוהגין על דם טוהר :

ומאימתי מונין וכו' בפרק המפלת (דף כ"ח) תנן יצא מחותך או מסורס משיצא רובו ה"ה כילוד יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו ואיזהו רוב ראשו פדחתו ובגמרא פליגי בה ופסקו הפוסקים כר' יוחנן דאפי' יצא מחותך אם יצא כדרכו דרך ראשו משיצא ראשו הרי הוא כרובו ואם יצא מסורס דרך מרגלותיו משיצא רובו אלא דהרשב"א מפרש דהאי ראשו דא"ר במחותך היינו רוב ראשו דהיינו פדחתו דאין בין שלם למחותך בשיצא כדרכו ובין חי ובין נפל הכל דין א' להם אבל הרמב"ם חילק דבמחותך כתב דאם יצא ראשו כולו כאחד ה"ז כרובו ואם לא נתחתך ויצא כדרכו משתצא רוב פדחתו ה"ז כילוד אף על פי שנתחתך אח"כ ע"כ נראה דסובר דראש דא"ר יוחנן היינו כל הראש דוקא ורבינו כתב דבילא כדרכו בין חי ובין מת כיון שהוא שלם משילא רוב פדחתו חשוב כילוד אבל במחותך כתב משילא רוב ראשו ואיכא לתמוה אדברי הרמב"ם ורבינו דכתב רוב פדחתו דמנ"ל הא דפשטא דמתניתין משמע דפדחתו כולו הוי רוב ראשו ותו דאבל בכור רפ"ב דנחלות כתב הרמב"ם דאם יצא פדחתו בהיי אביו אף על פי שלא יצא כל ראשו אלא לאחר מיתת האב ה"ז נוטל פי שנים עכ"ל הרי שסובר דבעינן פדחתו כולו ולא סגי ברוב פדחתו אבל ארבינו לא קשיא הא דאיהו כתב בח"מ גבי בכור סימן רע"ז ג"כ דאם יצא רוב פדחתו ה"ה כילוד מיהו להרמב"ם איכא למימר דמדתניא בפ' המפלת (דף כ"ט) ואיזהו רוב ראשו משילאו לדעיו אבא חנן משום ר' יהושע אומר משילא פדחתו וי"א משיראו קרני ראשו ופי' רש"י גובה ראשו שאצל העורף עכ"ל. ס"ל להרמב"ם דלי"א ברוב פדחתו ה"ה כילוד ולא בעינן רוב ראשו אלא קרני ראשו בלבד דהיינו רוב פדחתו ופסק כמותו לחומרא לענין טומאת לידה אבל לגבי בכור לא אשכחן פלוגתא ולהכי בעינן פדחתו כולה דהיינו רוב ראשו ודברי רבינו איכא לייסב גם כן דאיהו נמי פסק לחומרא ברוב פדחתו בסברת י"א אלא דס"ל לפי זה דבבכור נמי ה"ה כילוד ברוב פדחתו. אבל במחותך פסק דהא דאמר רבי יוחנן ראשו היינו דוקא רוב ראשו דהיינו פדחתו כולו ודו"ק. ועיין במ"ש בח"מ סימן רע"ז כנ"ל. א"ל הב"י מפרש לדעת רבינו דרוב פדחתו היינו רוב ראשו ע"ש ולא נהירא. ובש"ע פסק משתצא פדחתו כ"ל דס"ל דהא דכתב הרמב"ם רוב פדחתו ט"ס הוא : ואפי' לא יצא לגמרי לחוץ וכו' הכי משמע מעובדא דפ' יוצא דופן שיתבאר בסמוך : יצא מהופך וכו' עד אבל משילא אבר אחד טמאה לידה זה נלמד ממימרא דרב הונא (דף כ"ח) שיתבאר בסמוך דאסיקנא התם לחוש חוששת מדרבנן ימי טוהר לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה :

היתה מקשה לילד וכו' עובדא דאתא לקמיה דרבא בפ' יוצא דופן (דף מ"ב) אבל לא הוזכר לשם דהיתה מקשה לילד ורבינו שכתב היתה מקשה לילד אפשר שבא לייסב למה לא תבא נאמנת האשה לומר שיצא ראשו לחוץ או לא יצא לחוץ ותירץ דמיירי שהיתה מקשה לילד וטרודה בצערה ולא ידעה וכך ראיתי בתשובת מהרי"ו סימן כ"ה שכתב ע"ש ראבי"ה וז"ל על תינוק שצעק במעי אמו ולא היתה מקשה ומשמשה והרגישה שראש הולד מונח בחדר ולא הוציאו חוץ לפרוזדור ולאח"כ ביום ג' נולד הולד פסק דמונין מיום הלידה ולא מיום הצויחה אע"ג דאמר בפ' יוצא דופן היכא דצעק מונין מאותו יום דודאי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור אפי' רוב פעמים הוי בכך היינו דהאם אינה סותרת אבל היכא דהאם סותרת נאמנת כי הכא דאם איתא דהוציא הרגישה והתם לא הרגישה משום דטרודה בצערה אבל הכא דאינה מקשה אינה טרודה ואם איתא דהוציא הרגישה עכ"ל ואין ספק דרבינו מספר ראבי"ה זה למד לפרש דמיירי במקשה לילד כ"ל ועיין בזה בהלכות מילה סוף

חששא דשליא טמאה י"ד ואע"ג דכשהנדמה נקבה נמי מצינן לאשכוחי נפקותא בחששא דשליא וכגון שהשליא יצאה יום או יומים אחר שיצא הנדמה לא חש ליה רבינו ועדיפא ליה לאשמעינן דאפי' בילתה בו ביום איכא נפקותא בחששא דשליא :

היולדת טומטוס ואנדרוגינוס פי' או אנדרוגינוס נותנין לה ימי טומאה של נקבה פשוט במשנה פרק המפלת (כח.) והטעם מבואר דכל חד מינייהו מספקא לן אם הוא זכר או אם היא נקבה :

מי שלא היתה בחזקת מעוברת והרגישה שהפילה ואינה יודעת מה הרי זו טמאה לידה וכו' בפרק המפלת (כט:) א"ריב"ל האשה שעברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא ילדן ואקשינן עליה מדתנן הפילה ואין ידוע מה הפילה יש תשב לזכר ולנדה כלומר דמדתני דתשב לנדה משמע ודאי דחיישינן דילמא לאו ולד הוא ופרקינן מתניתין בשלא הוחזקה עוברה לריב"ל בשהוחזקה עוברה ופשוט דלרבותא נקט רבי' מי שלא היתה בחזקת מעוברת דמינה נילף במכ"ש למי שהיתה בחזקת מעוברת ופי' לזכר ולנקבה היינו שאין לה אלא ימי טוהר דזכר ויש לה כל ימי טומאה דנקבה וכיון דהשתא לית לן ימי טוהר השמיט רבינו ישיבה דזכר והשמיט ג"כ ישיבה לנדה משום דלא נפקא לן מידי אלא לשוייה מקולקלת למחלקים בין ימי נדה לימי זיבה וכיון דהשתא לא מפלגינן בינייהו דכולהו נשי דידן כזבות נינהו לא הוצרך לכתבה :

ומאימתי מונין לולד ימי טומאה וטהרה אם יצא כדרכו דרך ראשו משיצא רוב פדחתו חשוב כילוד וכו' בפ' המפלת (כח.) תנן יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי הוא כילוד יצא כדרכו כ משיצא ראשו אי זה רוב ראשו משיצא פדחתו פירוש מסורס מהופך שיצא דרך מרגלותיו ובגמרא (כט.) אמר רבי אלעזר אפי' הראש עמהם ורבי יוחנן אמר ל"ש אלא שאין הראש עמהם אבל הראש עמהם הראש פוטר ופירש"י ואפי' הראש עמהם אמחותך קאי דהיכא דיצא מחותך אפי' יצא הראש אין חשוב ולד עד שיצא רובו ואותבינן עליה דרבי יוחנן ממתניתין דמדקאמר מסורס מכלל דמחותך כתקנו וקאמר משיצא רובו ושני דה"ק יצא מחותך או שלם זה וזה מסורס משיצא רובו ה"ז כילוד ופסקו הרמב"ם והרשב"א כר' יוחנן אלא שהרשב"א סובר דראש דאמר ר' יוחנן במחותך היינו רוב ראשו וכדקתני מתני' בילא כדרכו דאין בין שלם למחותך לענין יציאת הראש כלום ולפיכך כתב כלשון הזה אם יצא כתקנו מונין לה משיצא ראשו ולא כל ראשו אלא אפי' פדחתו בלבד הראש שאמרנו בין של ולד חי בין של נפל ואפי' יצא מחותך לעולם הראש כרובו עד כאן אבל הרמב"ם חילק ביניהם שכתב בפ"י נחתך הולד במעיה אינה טמאה לידה עד שיצא רובו ואם יצא ראשו כולו כאחד הרי זה כרובו ואם לא נתחתך ויצא כדרכו משתצא רוב פדחתו ה"ז כילוד אף על פי שנחתך אח"כ ע"כ נראה שהוא סובר דראש דא"ר יוחנן הייט כל הראש וכתב ה"ה שכ"נ מדברי קצת מפרשים ועיקר ע"כ ובאמת שצריך ליתן טעם מי הכריחם לפרש כן דאין לומר שאין טעמם אלא משום דר' יוחנן לא אמר ל"ש אלא שאין רוב הראש עמהם אבל רוב הראש עמהם פוטר דהא איכא למימר דמתני' סמיך דקתני בילא כדרכו משילא רוב ראשו ואיהו ס"ל שכל שילא כדרכו ל"ש לן בין מחותך לשלם ועוד דהיידי דאמר ר"א אפי' הראש עמהם נקט איהו ל"ש אלא שאין הראש עמהם וכו' ושמא י"ל דכדי למעט המחלוקת בין ר' אלעזר ור"י פירשו כן ועדיין יש לדקדק בדברי הרמב"ם למה כתב שמשיצאה רוב פדחתו הרי הוא כילוד דהא מפשטה דמתני' משמע דכל פדחתו הוא רוב ראשו ושמא י"ל שהוא ז"ל סובר שאינו נקרא ראש אלא הגולגולת לבד לא מקום העינים והפה והלחיים ואי אמרת דמתניתין משילא כל פדחתו היינו כל ראשו והא ודאי לא פדחתו בלבד קאמר אלא פדחת עם הגולגולת וכדאיתא בירושלמי א"כ הייט כל ראשו והיכי קרי לה מתניתין רוב ראשו ולפיכך פירש דמתניתין הכי קאמר איזהו רוב ראשו משילא רוב פדחתו שתיבת רוב הנזכר בתחילה מושך עצמו ואחר עמו וכוונת המשנה להודיענו דראש אינו נקרא אלא הגולגולת לבד שכשלא שהוא נגמר בסוף הפדחת דאם לא כן מאי איצטריך למידע אי זהו רוב ראשו אטו אנן לא ידעינן לשעורי אלא לכך אמרו ורבינו שכתב ברישא משילא רוב פדחתו וגבי יצא מחותך נקט רוב ראשו אם נאמר דבדוקא נקט הכי כדי לחלק בין שלם למחותך קשה דא"כ אתי דלא כהרמב"ם ודלא כהרשב"א דלהרמב"ם לא סגי במחותך ברוב ראשו ולהרשב"א אף בשלם משמע דלא סגי אלא בכל פדחתו וכפשטא דמתני' ודלא כדכתב הרמב"ם רוב פדחתו ואיפשר דהוא ז"ל סבר כהרשב"א ומשום דאשכח להרמב"ם שכתב דרוב פדחתו הוי רוב ראשו משמע ליה דבהא לא פליג הרשב"א עליה :

כ"ה אה"כ מצאתי ספר מהרמב"ם מגה ונמחק תיבת רוב :

ומ"ש ואפי' לא יצא לגמרי לחוץ אלא משהוציא רוב ראשו חוץ לפרוזדור חשוב כילוד כ"כ הרשב"א מדגרסינן בפרק יוצא דופן [דף מב :] אעובדא דהוה דאתא לקמיה דרבא א"ל מהו למימהל בשבתא א"ל איתא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעתיה דצוין אפניא דמעלי שבתא פי' שמעתיו שבכה בערב שבת ולא איתיליד עד יומא דשבתא א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוה והוי מילה שלא בזמנה ולא דחיא שבת :

ומ"ש יצא מהופך כגון שיצא דרך מרגלותיו אינו חשוב כילוד כבר נתבאר מהמשנה שכתבתי בסמוך יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי זה כילוד : ומ"ש דהא דאינו חשוב כילוד עד שיצא רוב היינו דוקא לתת לו ימי טוהר אבל משיצא אבר אחד היא טמאה לידה הוא מדגרסינן בפרק המפלת (כח :) אמר רב הונא הוציא עובר את ידו והחזירה אמו טמאה לידה שנאמר ויהי בלדתה ויתן יד כלומר אלמא לידת יד קרוי לידה ואסיקנא דלחוש חוששת מדרבנן ימי טוהר לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה וכתב הרשב"א וא"ת אם לחוש מדרבנן מאי נ"מ תיפוק לי משום נדה דאין פתיחת הקבר אפי' לאברים בלא דם כדברי יהודה וי"ל דנ"מ היכא דהוציא ידו והחזירה ולא ילדה עד אחר שבועים דאי משום נדה דיה שבעה והשתא מטמאים לה שבועים משום לידה ומשום ספק נקבה וכתב ועוד ומסתברא דוקא הוציא יד אבל לא רגלו דיד כתיב ויש מרבוותא שאמרו אפי' במפלת לאיברים משהפילה אבר אחד טמאה לידה מדבריהם ומצטרפים האיברים לרוב לדברי התורה ורצו להחמיר כדבריהם עכ"ל. ודברי הרמב"ם בפ"י כדברי הגמרא ואין בהם הכרע והר"ס כתב שתי סברות אלו ולא הכריע ורבינו סתם דבריו כדברי המחמירים וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ז מהלכותיו שעובר שהוציא ידו והחזירו טמאה לידה מד"ס ואם יצא אחר כך מונין לו משעה שיצא וכן הולד שיצא איברים איברים משיצא אבר אחד מטמאים אותה כא משום נדה ומשיצא רובו מונין לה עכ"ל וכ"כ מדברי הירושלמי דגרסינן בפרק כל היד דא"ר יוחנן ג' הן שאן כספק ועשו אותן כודאי ואלו הן המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה ושליא ודם הנמצא בפרוזדור ע"כ : ומ"ש היתה מקשה לילד ושמעו קולו של הולד חשב כילוד פ"א שלא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור היינו ההוא עובדא דפרק יוצא דופן שכתבתי בסמוך : ומ"ש

דרישה

דלמא נקבה היא וטמאה י"ד ימים אלא כי כמ"ש בפרישה : [לה] משיצא רוב ראשו חשוב כילוד כו' מל' ואפי' יצא מחותך איברים כו' דכתב רבינו משמע בהדיא דס"ל דבילא ראשו תסלה אין חילוק בין מחותך לשלם וכן דעת הרשב"א שכתב וז"ל אם יצא כתקנו מונין לו משיצא ראשו ולא כל ראשו אלא פדחתו לבד הראש שאמרנו בין של ולד חי בין של נפל ואפי' יצא מחותך לעולם הראש כרובו עכ"ל הרשב"א והא דשינה רבינו וכתב במחותך משיצא רוב ראשו משום דאשמעינן דלא תימא דלענין בגמרא לעולם הראש כרובו ואפי' מחותך משיצא רוב ראשו איזהו רוב ראשו משיצא פדחתו עכ"ל ורבינו שינה וכתב מתחלה רוב פדחתו ואח"כ כ' הרמב"ם שכתב בילא כדרכו משיצא פדחתו במקום רוב

פרישה

(לה) משיצא רוב ראשו חשוב כילוד ר"ל רוב פדחתו ועד"ר : (לו) אבל משיצא אבר א' טמאה פירוש שאם עכבה מלדת אח"כ טמאה שבועים דאל"כ מנ"מ רשב"א וטעמא משום דכתיב ויהי בלדתה ויתן יד כלומר אלמא לידת יד קרויה לידה ול"ד יד אלא ה"ה שאר אברים והשתא מדרבנן הוא וזוקא וה"ל ע"ן אבל משיצא אבר א' טמאה פירוש משום חומרא ואם יצא אח"כ רוב הולד מורה

חדושי הגהות

ש תשב לזכר ולנקבה ולנדה : כ משיצא רוב ראשו : כא משום לידה בצ"ל :

הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוציא ידו או רגלו והחזירה הרי זו טמאה לידה (לז) ואין נותנין לה ימי טהרה עד שיולד היולדת תאומים ושהה ולד אחר חבירו משיצא הראשון טמאה לידה (לח) יצא האחרון מונין לו משעת יציאתו ואם היה הראשון ניכר מהו אם זכר או נקבה והשני אינו ניכר אם ולד או זכר או נקבה מונין לה שבועיים ימי טומאה מן השני שמא נקבה היה וימי טהרה מן הראשון. (לט) יוצא דרך דופן אמו טהורה לגמרי מלידה ונדה וזיבה אפי' יצא דם עמו:

קצה חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה (א) עד שתספור ותטבול ולא מתשמיש לבד אלא בשום דבר לא יתקרב אליה (ב) אפילו בדברים אם מרגילים לערוה לא ידבר בהם עמה אבל מותר להתייחד עמה ולא יגע בה אפי' באצבע קטנה ולא יושיט מידו לידה שום דבר (ג) ולא יקבלנו מידה ולא

דרכי משה

קצה (א) כתוב בבנימין זאב סימן קנ"ט ועל אותן המתירין לעצמן וזורקין מפתח או דבר אחר מידו לידה וכו' ראוי לגעור בהן עכ"ל וכ"ה בש"ד בהגהות בשם מהר"ם ז"ל: ובמדינות

פרישה

מהם למנות ימי טומאה וטהרה וכן גבי הוציא ידה והחזירה עכ"ל: (לז) ואין נותנין לה ימי טהרה עד שיולד ונראה דמשיולד או משהבינן ימי טוהר משהוציאה היד דלעולם אזלינן לחומרא וכ"כ בסמוך: (לח) יצא האחרון מונין לו משעת יציאתו ז"ל הרשב"א בת"ה היתה יולדת נקבה לפני שקיעת החמה ונפל לאחר שקיעת החמה ואין יודעין מהו אם זכר אם נקבה הולכין בשלו לחומרא ומונין לה שבועים מן הנפל שמא נקבה היה וימי טהרה מן הראשון שמא נפל זכר היה: (לט) יוצא דרך דופן אמו טהורה דכתיב אשה כי תזריע וילדה עד שתלד במקום שמזרעת: סי' קצה (א) עד שתספור ותטבול אבל אם לא טבלה אפי' לא ראתה כמה ימים אסורים בכל אלו: (ב) אפילו בדברים אם מרגילין לערוה כגון שחוק וקלות ראש: (ג) ולא יקבלנו מידה וה"ה וריקה מיד ליד אסורה (כ"כ בנימין זאב סימן קנ"ט והגהות ש"ד וכ"כ

דרישה

רוב ראשו ופדחתו הנזכר במשנה בולא כדרכו וכתב ב"י טעמו דס"ל דאינו נקרא ראש אלא הגלגולת לבד לא מקום העינים והפה והלחיים ואי אמרת דמתני' משילא כל פדחתו קאמר א"כ למה אמרה רוב ראשו וה"ק מתני' איזהו רוב ראשו משילא רוב פדחתו שתיבת רוב הנזכר בתחילה מושך עצמו ואחר עמו עכ"ל ב"י: (יוצא דופן כו' עפ"ר ועוד טעם אחר משום שנאמר את מקורה הערה מלמד שאינה טמאה עד שילא דמים דרך ערותה ופירש"י יוצא דופן ע"י סם כפתחו מיעים ונתרפאת עכ"ה): לא

[א] ולא יאכל עמה על השלחן ואצ"ל בקערה א' ודוקא בימים הראשוני' שהיו להן שלחנות קטנות כל אחד לבד על שולחנו אבל האידנא שרגילין רבים לאכול על שלחן אחד מותר ובלבד שיעשו שום היכר כגון שפירש לו מפה לבד או יתן שום דבר ביניהם להיכר (ד) כגון קנקן או ככר וביוצא בו (ה) ומותרין לשתות זה אחר זה בכוס אחד וכתב בס"ה (ו) ונוהגין להפסיק אדם אחר ביניהם ולא ישב במטה המיוחדת לה אפי' שלא בפניה ואצ"ל שלא ישן עמה במטה (ז) אפי' כל

ושיטה מידה לידו ולא כפי' הרא"ש בפרק אע"פ וכך מבואר מדברי התוספות בפרק אע"פ למדקדק בס והיינו כימי ליבונה שבימיהם אבל בזמה"ז ל"מ דהושטה אפי' ע"י שינוי אסור מידו לידה ומידה לידו ואפי' בדבר ארוך כמ"ש ה"ר ירוחם ומביאו ב"י אלא אפי' זריקה נמי אסור וכ"ש להרא"ש דמפרש הך דמתלפא בידה שמאלא שהיתה מוזגת המים ביין ביד שמאל ומנחת הכוס על השולחן אבל הושיט הכן לידו מוזר זהירי כ"ע אין כאן ראיה להתיר להושיט הילכך אפי' על ידי זריקה אסור כיון דלא אשכחנא היתירא בשום הושטה בעולם והכי נקטינן :

ולא יאכל עמה על השלחן פירוש אפי' כל אחד אוכל מקערה שלו ואצ"ל בקערה אחת דאף כשאוכלין על שלחן אחד ביחד כ"א מקערה שלו איכא חיבה כיון שאין זולתן מבני בית אוכלין עמהן ומ"ש ודוקא בימים הראשונים וכו' דקשיא לכאורה מאי נפקותא איכא לדידן במה שהיה בימים הראשונים אבל למאי דפרישית ניחא דאתא לאורויי דאף לדידן דומיא דימים הראשונים דהיינו דאחרים אין אוכלין על אותו שלחן אלא על שלחן אחר אסור וכ"כ הרא"ש בפ"ק דשבת וכ"כ הר"ן לשם ע"ש הראב"ד בספר בעל הנפש ושהביא ראיה ברורה מהסוגיא ע"ש ומשמע לי דלדידהו אע"פ דהיה רגיל לאכול עמה בקערה אחת כשהיא טהורה ועכשיו אוכל כ"א מקערה שלו נמי אסור כשאוכלין על שלחן אחד ובני בית אוכלין על שלחן אחר דבעינן דליהוי היכירא להרחקה בשעה שאוכלין הן לבדן על השלחן כגון שכ"א אוכל על מפה בפני עצמה אבל על מפה אחת אסור אע"פ שכ"א אוכל מקערה שלו דזה רגילות הוא שכ"א יש לו קערה מיוחדת ואין ניכר הרחקה כל כך אע"פ שרגילין לאכול מקערה אחת כשהיא טהורה ואע"פ שבהגהת אשיר"י פ"ק דשבת מיקל בזה ע"ש ר"י וכ"כ בהגה"ת אלפסי פ"ק דשבת במרדכי ד"ג (דף ק"ע) והרב בהגהת ש"ע נמי כתב דכן נוהגין כ"ל דדברי המחמירין עיקר וב"י כתב ג"כ והכי נהוג עלמא לאיסור על שלחן אחד אלא ע"י היכר מפה וקנקן וכו' ועוד כ"ל עיקר דאף ר"י בהגה"ת אשיר"י והרב בהג"ה ש"ע שכתב שכן נוהגין להקל אפי' בלא שום היכר מפה וקנקן אינו אלא כשגם בני הבית אוכלין עמהם על שלחן אחד ביחד התם הוא דשרי כשהיא אוכלת מקערה שלה אע"פ שאוכלין על מפה אחד בלא שום היכר אבל כשבני בית אוכלין על שלחן אחר האיש והאשה אוכלין בלבדן על שלחן אחד כל אחד מקערה שלו אסור אפי' היה רגיל לאכול עמה בקערה אחת כשהיא טהורה ואף ר"י מודה בזה דאסור אם לא בהיכר מפה וקנקן : עוד מצאתי בהג"ה וז"ל ראיתי כשמנתחין בשר לחתיכות קטנות אוכלין בקערה אחת הוא נוטל חתיכה אחת והיא נוטלת אחת עד גמר אכילה ושבוש גדול הוא דפשיטא דחשוב אכילה יחד דהר"א : **ומותרים** לשתות זה אחר זה בכוס אחד כ"כ בסמ"ק וז"ל ואין קפידא לשתות בכוס א' אחרי שהם שותים בזה אחר זה וכהגו העולם להפסיק באדם אחר עכ"ל מספר מדוייק ונראה דהא פשיטא דאין שנים שותים מכוס אחד ביחד אלא בזה אחר זה אלא לפי דיש אוסרים כדמוכח מהך עובדא דתנא דבי אליהו דאמרה אכל עמי ושתה עמי וכו' ועל כל דבריה השיב לה ברוך המקום שהרגו משמע שעל כל אלה נענש דאל"כ למה הזכיר אותו בגמרא וכדכתב בהגה"ה מיי' פי"א דביאה ומביאו ב"י ולפי זה ודאי דלא נקרא שתה עמי ואסור אלא כשזו שותה קצת ממה שבכוס וזו שותה הנשאר בכוס אבל כשזה שותהו כולו ואח"כ חוזרים וממלאים אותו ושותהו האשה או איפכא אע"פ שמכוס אחד שניהם שותים פשיטא דשרי וכדי לחלוק על סברא זו דמחמירין כתב דמותרין לשתות זה אחר זה בכוס אחד פי' אע"פ דהשני שותה מה שנשאר בכוס אין קפידא ושרי וס"ל דלא היה נענש אותו תלמיד על מה ששתה עמה אלא על הדברים אחרים נענש ולא הוזכר בגמרא אלא שכך היה המעשה שספרה האשה וכ"כ התוס' פ"ק דשבת וז"ל ומהכא דקאמר אכל עמי ושתה עמי יכול להיות שלא הקפיד אלא על השכיבה עכ"ל. פי' לא הקפיד לומר ברוך המקום שהרגו : ומיהו נראה דהעיקר כמ"ש בהג"ה מיי' להחמיר אם לא שהפסיק אדם אחר ביניהם כמ"ש הסמ"ק דנוהגים להפסיק אדם אחר ביניהם דבזה שרי לד"ה דאינו נקרא שתה עמה כיון דהפסיק אדם אחר ביניהם וכן כשהורק המשקה ששתה מכלי אחר נמי שרי כדכתב בהג"ה מיי' :

ולא ישב במטה וכו' כך היתה נוסחאת ב"י ותימה מנ"ל לרבינו דלא ישב דהרא"ש בפרק התינוקת לא כתב ע"ש הראב"ד אלא שלא ישן וכ"כ רבינו לעיל ס"ס קצ"ג וכ"ל דט"ס הוא וצ"ל ולא ישן ובס"א כתוב ולא ישכב והיא הגירסא הנכונה וכ"כ בת"ה דדוקא לישכב שם ולישן כשפושט בגדיו הוא דאסור אבל ישיבה בעלמא כשהוא לבוש בגדיו אין בו איסור שלא בפניה כנ"ל ודלא כמ"ש בש"ע לא ישב במטה וכו' : מצאתי בהגהת סמ"ק ישן מהר"ר פרץ שכתב אשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה ונזהרות מסדינים ששכב עליהן איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדותה מש"ז של בעלה ויהא הולד בן הנדה והשיב כיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי אפילו תתעבר מש"ז של אחר כי הלא בן סירא כשר היה אלא דמש"ז של איש אחר קפדינן אהבחנה גזירה שמא ישא אחותו מאביו כדאיתא ביבמות עכ"ל :

ומ"ש ולא יאכל עמה על השלחן בפ"ק דשבת (יא ע') תנן לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה כלומר דאע"פ שהוא זב דשוב אין לו להקפיד אליגע בזבה משום טומאה שכבר הוא טמא עכ"ז לא יאכל עם אשתו זבה מפני הרגל עבירה ומדברי הרמב"ם בפרק י"א מהא"ב נראה דדוקא בקערה אחת הוא דאסור וכתב עליו הראב"ד אנו נוהגים אפילו על שולחן אחד וכ"כ א רב אחא עד כאן וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן והרשב"א דאפי' על השלחן קתני דאסור וכתבו דבפריסת מפה על השלחן להיכר סגי ויש מקילין כדברי רבינו ע"כ (ב) והר"ן כתב שכדברי הרמב"ן והרשב"א משמע בברייתא בגמרא (יג) דאפילו על השלחן אסור ומיהו אם הפריסה מפה אחרת לעצמה מותר דהא איכא היכירא וזה לשון הרא"ש שם ומה שרגילין עכשיו לאכול עם אשתו נדה בשלחן אחד לפי שבימיהם היו רגילין לאכול כל אחד לבדו על שלחן קטן וכשאשתו עמו על שלחן קטן נראה דרך חבה אבל האידנא שכל בני הבית אוכלים על שלחן אחד אינו דרך חבה ויש שעושים היכר ביניהם והוי כמו שנים שאוכלים יחד זה בשר וזה גבינה עכ"ל ורבי' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד) כתב יש שנהגו לעשות היכר בינו לבינה כמו ב' האוכלים א' בשר וא' גבינה או בשתי מפות או ליכפול המפה ויש מתירים שתשנה היא ולא תשב במקומה ע"כ (ג) והגמיי' בפ' י"א בשם סמ"ג וסה"ת כתב כדברי הרמב"ן והרשב"א והר"ן וז"ל אסור לבעל לאכול עמה על השלחן אא"כ יש שום שינוי לחם או קנקן בין קערה שלו לקערה שלה מדמדמי להו בפ"ק דשבת לב' בכ"א שמכירים זה את זה שאסורים לאכול על שלחן א' זה בשר וזה גבינה אא"כ יש הפסק ושינוי ביניהם להיכרא ע"כ והכי נהוג עלמא :

ומ"ש ומותרים לשתות זה אחר זה בכוס אחד כ"כ בסמ"ק וז"ל ואין קפידא לשתות בכוס אחד אחר שהם רגילין לשתות בזה אחר זה וגם הרמב"ם והרשב"א והרא"ש ורבי' ירוחם וסמ"ג וסה"ת מתירים שהרי לא הזכירו שום איסור בדבר כלל וגם המרדכי כתב בפ"ב דשבועות א"ר אבי"ה נדה ששתה בכוס ונשאר בו קצת הלכה קבלתי מרבותי להיתר דאין זה שותה עמה ממש דבאכילה ושתיה אין קרובי ביאה יותר מהלעת המטה דשריא שלא בפניו עכ"ל ומ"ש רבינו בשם סה"ת הוא בסמ"ג והגמיי' כתב בפי"א מהא"ב כלשון הזה אפי' לשתות ממשקה שבכלי ששתה ממנו כתב רא"ם דאסור כדמשמע התם גבי עובדא דתנא דבי אליהו דאמרה אכל עמי ושתה עמי וכו' על כל דבריה השיב לה ב ברוך המקום שעקרו משמע שעל כל אלה נענש דאל"כ למה הזכיר אותו בגמרא אבל אם הורק זה המשקה ששתה מכלי זה לכלי אחר אפי' הוחזר לכלי ראשון מותר לו לשתות ממנו אחר שנשתנה כשהורק מכלי לכלי וכן אם שתה הוא תחלה היא מותרת לשתות אחריו דלא יאכל הזב עם הזבה תנן וה"ה לא ישתה אבל לא תאכל ולא תשתה לא תנן ואם שתתה והוא אינו יודע נראה שא"צ להגיד לו אלא מניחתו לשתות שאין כאן חבה כלל עכ"ל הר"מ ז"ל עכ"ל הגהות וכ"כ ג"כ המרדכי בפ"ק דשבת וכן נוהגים העולם שלא לשתות משיורי הכוס ששתתה הנדה. ואנו נוהגים או להדיח הכוס בין שתיה דידה לשתיה דידיה ומהגג כשר הוא (ד) ומשמע דטעמא דמילתא דלא קפדינן אלא שלא ישתה הוא אחריה כדי שלא יבא ליתן לבו עליה ויבא לידי הרגל דבר אבל לשתות היא אחריו לית לן בה דאיהי לא מרגלא ליה וכן נראה מדברי הר"א שאכתוב בסוף סימן זה : ב"ה כתוב בא"ח ובקערה לאכול זה מה שהותיר זה מותר :

ומ"ש ולא ישב במטה המיוחדת לה ז"ל הרשב"א כתב הר"א מדברי רבי' האי גאון ז"ל נראה שאסור לישן על מטתה אפי' אינה עמו במטה מפני הרגל עבירה ונראין הדברים שאפי' להציע מטתו בפניו אסור משום הרגל עבירה לשכב על מטתה ממש שיש הרגל יותר לא כל שכן ע"כ וכ"כ ה"ה בשמו ובשם הרמב"ן וגם הגהות כ"כ בשם הרמב"ן וכבר כתבתי ל' הראב"ד בארוכה בסימן קצ"ג כמו שכתבה הרא"ש בפרק תינוקת וכתב רבינו דאסור אפי' שלא בפניה דהרהור איכא אפילו שלא בפניה ואע"ג דהראב"ד לא אסר אלא לישן על מטתה משמע לרבינו דה"ה דאסור ג לישב עליה דבישיבה עליה נמי איכא הרהור ומלד הרהור יבא לידי הרגל עבירה : ומ"ש ואין צ"ל שלא יישן עמה על המטה ואפי' כל אחד ואחד בבגדו ואין נוגעים זה בזה בעיא דאיפשיטא בפ"ק דשבת (שם) וכתב המרדכי פ"ק דשבת בשם לפנת פענח כתב בשם רש"י שאסור לו לישב על כסא ארוך אשר אשתו נדה יושבת עליו וכתוב על זה בתה"ד (סימן רנ"א) ובהל' נדה כתב עליה דהוראה זו חומרא בעלמא היא וכתב ששמע שאחד מהגדולים היה נוהג להתיר לישב יחד על הספסל כשהוא מחובר בכותלי הבית כמו באצטבאות דאין לאסור אלא כשהספסל תלוש ; ב"ה וז"ל א"ח אסור לישב בספסל שהיא יושבת אם אינו קבוע שלא תוכל לנענע אנה ואנה ויש מתירין אם ישב אדם ביניהם עכ"ל :

וכתוב עוד בתרומת הדשן דלילך בעגלה עם אשתו נדה מותר אפילו אין בעגלה אלא האיש ואשתו וגם העגלה שלהם דלאו דרך חבה הוא כמו ישיבת ספסל דשאני התם שדרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתוועד בכהאי גוונא אבל

ומ"ש ואצ"ל שלא יישן עמה במטה ואפי' כ"א ואחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה בעיא דאיפשיטא פ"ק דשבת (דף י"ג) מדכתיב ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשת נדה לא קרב מקיש אשת נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור והתוס' הקשו כיון

דרכי משה

(ב) ובמדינות האלו הוא המנהג בכל מקום שראיתי שאוכלת עמו על שלחן אחד אבל לא בקערה אחת : (ג) מצאתי הג"ה באלפס מסכת שבת בשם ר"י אם רגילין יחד כשהיא טהורה לאכול שתיהם בקערה אחת אז בנידותה יש שינוי שאוכלת בקערה אחת לבדה אבל אם רגילה כשהיא טהורה לאכול בקערה לבדה אז צריך לאכול בשלחן אחר לעשות היכר בימי נדותה ע"כ . וכ"ה בהג"ה אשר"י (בשם ר"י) הכי וכתב שם דאם הלכה אשה לאחר ששתה או אכלה מותר לבעל לאכול או לשתות המותר ממה ששתה או ממה שאכלתה דאין כאן חיבה לבעל עכ"ל : (ד) ומנהגינו כדעת ספר המצות להפסיק אדם אחר ביניהם ולא מצריכין לכוס הדחה ואפי' אי ליכא אדם אחר שיפסיק מ"מ יורק הכוס לכלי אחר ויחזור וישפכנו כדלעיל

דרישה

סי' קצה [א] לא יאכל הזב עם הזבה מכאן שאם שתה האיש אשתו שותה אחריו דלא יאכל תנן וה"ס לא ישתה אבל לא תאכל ולא תשתה לא תנן ואם שתה זה [ו]אני זה והריקן בכוס אחר שרי מ"ק בפ"ק דשבת ואפי' מור והריקו לכלי ראשון מותר לו לשתות ממנו

פרישה

וכ"כ רמ"א ול"כ מדאיצטריך לאסור לקמן ליצוק לו מיד לרחוץ פניו ידיו ורגליו אפי' אינה נוגעת בו משמע דרבי' סובר שהוא דוקא דבר של חיבה אבל שאר וריקות שאינם של חיבה מותר ועד"ר סעיף י"א עכ"ס) : (ד) כגון קנקן או ככר ע"ל סימן פ"ס דשם נתבאר בהפסק שצריך לעשות בבעלות גבינה ובשר על שלחן אחד בככר או קנקן דהיינו דוקא כשאינן אוכלין מאותו ככר או [ש]ותין מאותו קנקן וה"ס כ בזה דכותיה דמד דינא אית להו : (ה) ומותרין לשתות זה אחר זה בכוס א' פי' בב"י שמביא הגהות מיי' דסוברים דוקא כשהוא שותה תחלה אבל לא היא : (ו) ונוהגין להפסיק אדם אחר ביניהן וה"ס דאסור לאכול משיורי מאכלה (ואם הלכה האשה לאחר שאכלה או שתתה או אכלה מותר לבעל לאכול או לשתות המותר דאין כאן מיבה כן כתב בקונטרס של הל' נדה ד"מ עכ"ס) רמ"א : (ז) אפי' כל אחד ואחד בבגדו ואפי' בשני מטות אסורות· אם נוגעות

חידושי הגהות

קצה א בשאלתות פ' אחרי סימן צ"ו בד"ה ברם צריך שפחה וכו' : ב בגמרא איתא ברוך המקום שהרגו : ג הב"ח כתב שבחנם האריך הרב"י בזה דנוסחא מוטעת היה לפניו אבל הנכון כפי מ"ש בקצת נוסחאות ולא ישכב במקום ולא ישב דאל"כ קשיא מנ"ל להטור לאסור בישיבה דהא לא מצינו איסור רק לישן ודלא כמ"ש בש"ע לא ישב וכו' ע"כ וכ"כ הש"ך ועי' ט"ז ולענ"ד רוח קדשו דבר בו שנוסחא הנכונה היתה לפני הרב"י שכן מצאתי להדיא בספר הוראה להרב הגדול רבינו יונה ז"ל וז"ל ואיסור לבעלה לישב ע"ג

כל אחד ואחד בבגדו ואין נוגעים זה בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שאם הוא חולה ואשתו נדה ואין לו מי שישמשנו זולתה (ח) מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר מהרהצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו (ט) [ג] ולא יסתכל אפי' בעקיבה ולא בכל המקומות המכוסות בה וראוי לה שתייחד בגדים לימי נידותה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה ובקושי התירו לה להתקשט בימי נידותה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה כל מלאכות

אבל עגלה כיון דדרך בני אדם נכרים להתקבץ ולשכור עגלה לילך בה מעיר לעיר תו לא הוי דרך חיבה אמנם ללכת עם אשתו נדה בעגלה דרך טיול לגנות ולכרמים וכה"ג לא ברירנא להתיר עכ"ל (ה) ואני מצאתי כתוב בשם ספר אגודה יכול האיש לישב עם אשתו בקרון או בספינה ואפי' הספינה קטנה המתנדנדת או על גבי ספסל רק שיפסיק שום אדם ביניהם או תיבה או שום דבר אחר עכ"ל וחומרא זו דישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה : כתב המרדכי פ"ק דשבת הר"מ כתב דצריך ליזהר אם יש ב' מטות ורגלי האחת נוגעת בחבירתה שלא ישכב הוא באחד ואשתו נדה באחרת אם לא ישימו הפסק ביניהם עכ"ל ומדין ספסל דסמוך וגם מדין דהר"ס משמע דליתא להא דכתוב בספר רבינו ירוחם בשם הר"ש ברשב"ץ על הא דאסור לישן על המטה אפי' כל אחד בבגדו ואין נוגעים זה בזה דיש לחלק בזה אם המטה היא רחבה ואינם מתקרבים זה לזה ודאי מותר שלא אסרו אלא קריבה אבל זה אינו אלא ייחוד ומותר ובלבד שתישן בכלי מלא מיוחד לה והוא בכלי מלא מיוחד לו עכ"ל :

כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שאם הוא חולה ואשתו נדה ואין לו מי שישמשנו זולתה וכו' ז"ל הרא"ש ד בתשובה רק שתזהר ביותר שתוכל מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה לפניו דמאחר שאין לו זולתה א"א שלא תשמשנו ע"כ ונראה בהדיא דכל היכא דאיכא מי שישמשנו אפי' על ידי הדחק לא שרינן לה לשמשו כלל ואיכא למידק מאחר שהוא כותב שתזהר מהרחצת פניו והצעת המטה מאי ניהו שאר תשמישים שהיא אסורה לעשות לו אם היה לו מי שישמשנו הא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ מג' הנך תרי ומזיגת הכוס ואיפשר דמזיגת הכוס בלבד הוא דקא שרי לה מפני שאין לו מי שישמשנו אלא דלישנא דמותר לשמשו לא משמע דליהוי משום תשמיש חד לחודיה ואיפשר דמשום דהרחצת פניו והצעת המטה נמי שרו היכא דא"א בענין אחר וכדדייק לישנא דתזהר ביותר שתוכל אלא דלפ"ז לא הו"ל לרבינו להשמיט תיבת שתוכל ושמא י"ל דשאר תשמישים דקא שרו לה אם אין לו מי שישמשנו היינו להושיט מידו לידה כל דבר וכ"כ שהיה מפרש מה"ר איסרלן שכתב ה בת"ה על אשה חולה שאסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה כגון להקימה ולהשכיבה ולסומכה ואע"ג דכתב ביו"ד דאשיר"י כתב בתשובה ואם הוא חולה ואין לו מי שישמשנו זולתה מותרת לשמשו נוכל לומר דר"ל שימוש בלא נגיעה כגון להושיט לו דבר מידו לידה וכן שאר שמושים שהם בנגיעה ע"י ד"א ואפילו את"ל דר"ל כגון להקימו ולהשכיבו ולסומכו ומשום דלאו מילי דחבה ניגהו כהרחצת פניו והצעת המטה בפניו אלא מילי דעבדות ניגהו מ"מ אין ללמוד היתר לנדון דידן די"ל דוקא כשהוא חולה והיא בריאה שרי כיון דחולה הוא ליכא למיחש להרגל עבירה דאין יצרו מתגבר עליו מפני תשש כחו אבל כשהיא חולה והוא בריאה איכא למיחש להרגל עבירה שמא יתגבר יצרו עליו ויפייסנה (ו) רבי' ירוחם כתב בשם הגאונים מי שהוא חולה ואשתו נדה לא תרחץ פניו ידיו ורגליו ולא תציע לו את המטה ושאר המלאכות מותרת לעשות עכ"ל . ומשמע דהני ב' מלאכות לא משתרו בשום גוונא כלל אפי' אין לו מי שישמשנו ומ"מ מ"ש ושאר המלאכות מותרות איני יודע מה בא ללמד דהא אפילו הוא בריא הוו שרו שאר מלאכות דאם להתיר מזיגת הכוס לא הול"ל שאר המלאכות בלשון רבים :

וכתב עוד בתה"ד בשם גדול אחד דאשה חולה ובעלה רופא אסור למשש לה הדפק ונראה מדבריו שאפי' באין רופא זולתו אסור וגם בתשובות להרמב"ן סימן קכ"ז אסור לבעל למשש דפק אשתו נדה ואע"פ שלשון השאלה היה בשיש שם רופאים אחרים אלא דבעלה ניחא לה משום דמזומן תדיר נראה דלמאי דאסר ל"ש לן בין יש שם רופאים אחרים לאינם ומיהו אם החולי מסוכן ואין שם רופאים משמע קצת מדבריו דשרי משום פיקוח נפש אלא דאיכא למימר דלטעמיה אזיל דסבר דנגיעת נדה אינה אסורה אלא מדרבנן אבל להרמב"ם דנגיעת ערוה אסורה מן התורה הכא אע"פ שיש בו פיקוח נפש איפשר דאסור משום דהוי אביזרא דג"ע וכ"ע (ז) : **ולא** יסתכל בעקבה ולא במקומות המכוסות ממנה בפרק ב' דנדרים (כ·) המסתכל בעקבה של אשה הויין ליה בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה ואע"ג דאמר ר"ל התם מאי עקבה מקום התורף כלומר שהעקב מכוון כנגד מקום התורף משמע לרבינו דכל מקומות המכוסים שבה הוו בכלל מקום התורף וכ"כ הרשב"א בת"ה דמן העקב נלמוד לכל מקום מכוסה שבה ומ"מ משמע דבשאר מקומות שאין דרך לכסותן מותר להסתכל בהן וכן נראה ממה שהתירו לה להתקשט בימי נדותה כדי שלא תתגנה על בעלה וממ"ש הרמב"ם בפכ"א מהא"ב מותר אדם להביט באשתו נדה ואע"פ שהיא ערוה ואע"פ שיש לו הנאת לב ממנה בראייה הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן אינו בא לידי מכשול אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה שמא ירגיל לעבירה ע"כ : **וראוי** לה שתייחד בגדים לימי נדותה וכו' כן נראה ממה שפירש"י בפרק המדיר (עב·) ובפרק י' יוחסין (פ·) הא דאמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדות : **ומ"ש** ובקושי התירו לה להתקשט בימי נדותה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה בפ' במה אשה (סד:) תניא והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונים עד שבא ר"ע ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה אלא מה"ל והדוה בנדתה תהא עד שתבא במים וכתבה הרי"ף בפ"ב דשבועות וכ"פ הרמב"ם בפי"א מהא"ב : **כל** מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס וכו' בפרק אע"פ (דף סא·) אמר רב הונא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו

כיון דייהוד איסורא דאורייתא הוא כדדרשינן מכי יסיתך אחיך אמאי שרינן לייחד עם נדה ולא אסרינן ליה מהיקשא דאשת רעהו וכדאמרי' בפרק א' ד"מ [דף ל"ז] סוגה בשושנים התורה העידה עליהו שאפי' בסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות והוא בבגדו והיא בבגדה דלא הוי אפי' באשת איש אלא מדרבנן היכא דליכא ייחוד כגון דהפתח פתוח לר"ה אסרינן בנדה מהיקשא דאשת איש איפוך אנא וי"ל דמסתבר טפי לאסור הוא בבגדו והיא בבגדה לפי שמתקרבים ונהנין ומתחממין זה מזה ואפי' היכא דליכא ייחוד אסור עכ"ל וע"ש פ"ק דשבת ופרק אחד ד"מ . ולפ"ז מ"ש רבינו אפי' כ"א ואחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה היינו לומר שאין נוגעין בקירוב בשר זה בזה אבל ודאי נוגעין זה בזה בבגדיהם ומתקרבין יחד ומתחממין זה בזה ולפיכך אסור אבל אם המטה רחבה ואינן מתקרבין זה לזה ודאי מותר מדינא וכמ"ש הר"ר ירוחם ומביאו ב"י מיהו לפי מ"ש המרדכי ע"ש הר"ם דאפי' בב' מטות צריך הפסקה ביניהם כ"ש דיש להחמיר במטה אחת רחבה אפי' יש לכ"א מלא מיוחד וכ"כ ב"י וכ"פ בש"ע והכי נקטינן : **כתב** א"א הרא"ש דתשובה שאם הוא חולה וכו' נראה דה"ק דכל מה שנדה אסורה לעשות לבעלה כגון להושיט לו חפץ מידו לידה או לשמשו לכל תשמישי גופו הערת מנעל והנעלת מנעל ושאר תשמישים שהוא צריך מותרת לשמשו כשהוא חולה רק שתזהר ביותר מהרחצת פניו ידיו ורגליו פי' שתהיה זהירה שלא תשפוך על ידיו אפי' הוא רוחץ והיא מוצקת וכן אפי' אינה מוצקת על ידיו אלא נותנת מים חמין בספל והוא רוחץ בספל תזהר שלא לעשות בפניו אם אפשר דומיא דהצעת מטה בפניו דאסור אע"פ שאינה נוגעת בו ותימה למה לא כתב הרא"ש תזהר ביותר במזיגת הכוס בפניו וי"ל דמזיגת הכוס יש לו היתר בקלת שינוי כגון להניח לפניו ביד שמאל או על הכר וכיוצא בו אבל הצעת המטה ורחיצת פניו אין להם היתר בשעושה בפניו ולכך כתב שתזהר מהם ביותר שתוכל להזהר ועי"ל דס"ל להרא"ש כמ"ש בהגהות מיי' בשם רא"ם דלא בעינן שינוי אלא כשניהם יחד מזיגה והושטה אבל מזיגה או הושטה כ"א בלבד שרי אפי' בלא שינוי ועוד כתב שם דוקא מזיגה במים אבל מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים אין נראה בזה קירוב דעת וכו' . ועוד כתב הרשב"א דדוקא מזיגת היין אסור אבל שאר המשקים חוץ מן היין שרי ומפורש כל זה בב"י ולכך לא כתב הרא"ש שתזהר ביותר רק מהצעת מטה בפניו והרחצת פניו ידיו ורגליו דאילו מזיגת הכוס אשכחן ליה היתירא טובא כדפרישית : כתב בסדר אליהו רבה דא"ל לאשתו של אותו תלמיד שמא הבאת לו את הפך שמא הבאת לו את השמן ונגע ביך א"ל ח"ו שלא היה מקפיד כ"א במאכל ומשתה ע"כ ומביאו בסה"ת סימן פ"ט וז"ל בקצר אסור ליגע באשתו כל ימי נדתה אפי' באצבע קטנה ויש נזהרין אפי' להושיט לה שום דבר ולכל הפחות דבר מאכל ומשתה וטוב ונכון ליזהר שלא יושיט מידו לידה עכ"ל . ולפי זה נראה נכון דהרא"ש בתשובה ה"ק אע"ג דבבריא במאכל ומשתה נכון ליזהר כמו בהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה מ"מ בחולה מותרת לשמשו בכל הושטת הדברים שהוא צריך ובכל תשמישין ואפי' במאכל ומשתה רק שתזהר ביותר מהרחצת פניו וכו' דכיון שהזכירו אותם בגמרא בהדיא לאיסור יש להזהר בהם ביותר : **ולא** יסתכל אפי' בעקבה וכו' סוף פ"ב דנדרים כל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנים א"ר יוסף ובאשתו נדה ארשב"ל עקבה דקתני במקום הטינופת שהוא מכוון כנגד העקב ונראה דקשיא ליה לרשב"ל אמאי נקט עקבה טפי משאר מקומות המכוסים בה . ותו דאמאי נענש כ"כ דהויין לו בנים שאינן מהוגנים ולכך קאמר דעקבה דקתני אינו עקבה ממש אלא מקום הטנופת היא ולכן הויין לו בנים שאינן מהוגנים אבל לענין איסורא אפי' עקבה ממש אסור להסתכל בו וכ"ש שאר מקומות המכוסים בה דההסתכלות בהם מביא לידי הרגל עבירה טפי מעקבה וזהו שכתב רבינו ולא יסתכל אפי' בעקבה וכו' ודו"ק : **כל** מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' . בפרק אע"פ (דף ס"א) מצאתי כתוב בדרשות

דרכי משה

כדלעיל וכתב בקונטרס של הל' נדה ה"ה באכילה דינא נמי הכי וכתב שם דאם הלכה האשה לאחר ששתתה או אכלה מותר הבעל לאכול או לשתות ממותר דאין כאן חיבה עכ"ל : (ה) ומשמע מדברי ת"ה דלא התיר אלא בשאינם נוגעים זה בזה אלא אחד יושב בפנים ואחד יושב לאחור מיהו לטייל אפי' בכה"ג אסור ובספר אגודה פרק התינוקת מצאתי בתשובה דבזמן הזה יכול האיש לישב עם האשה בקרון או בספינה ואפי' בספינה הנודדת רק שיפסיק אדם ביניהם או תיבה או שום דבר אחר עכ"ל : (ו) אמנם בשערי הדורא בהג"ה כתב דיש מתירין אפי' היא חולה עכ"ל ואני מצאתי ההג"ה במרדכי פ"ק דשבת שכתבה וז"ל כתב הר"ם אותן שנזהרין ליגע בנשותיהן נדות כשהן חולות שזהו חסידות של שטות מפי הר"ר טוביה מפראג עכ"ל ההג"ה שם : (ז) ע"ל סימן קנ"ז מדין זה :

פרישה

נוגעות זו בזו (מרדכי פ"ק דשבת) רמ"א : (ח) מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר בהרחצת פניו כו' ומ"מ מכו מותרת כשהיא אסורה באלו וי"ל כגון מזיגת הכוס וגם שושטה מיד ליד ועיין בת"ה דמשמע משם דשרי גם כן להקימו ולהשכיבו ולסמכו ושמיר יותר כשהיא חולה שאישה ושמשה שילר האיש תקפו עליו מכשהוא חולה עי' בב"י שמביאו (ובד"מ אמנם בש"ד בהג"ה כתב דיש מתירין אפי' כיא חולה . והג"ה במרדכי פ"ק דשבת כתב ז"ל כתב הר"ם אותן שנזהרים מליגע בנשותיהן נדות כשהן חולות שזהו חסידות של שטות מפי ה"ר טוביה עכ"ה וכתב רמ"א בש"ע וכן נוהגין אם אין לה מי שישמשנה וצריכה הרבה לכך מותר עכ"ה) ורבי' כתב לקמן בסימן של"ס דאיש חולה מעיס משמשתו אשה אבל לא איפכא ובסימן שכ"ב כתב אשה כורכת איש אבל לא איפכא ע"ש : (ט) ולא יסתכל אפי' בעקבה ולא בכל המקומות כו' עבד"ר או

דרישה

ממנו כיון שנשתנה כשהורק מכלי אל כלי ואם שתה שלא בפניו אינה צריכה להגיד לו אלא מניחתו לשתות שאין כאן חיבה מהר"ס . נמצא בשם רש"י שאסורין לישב יחד בספסל א' כתלוש מ"ק . ובתוספות בהלכות נדה ומומרא בעלמא הוא . אשה בימי נדתה אין לה ללבוש בגדים נאים ולא לפרוק שערה ולא למתוך לפרניה וגם אין לה להזכיר השם בימי נדתה . אמר הר"ח שבימי נדותה (דהיינו בימי ראייתה כ"כ רמ"א עכ"ה) אין לה לילך לב"כ אלא תעמוד מבחוץ ותתפלל מבחוץ (ומהרא"י בפסקיו סימן קל"ב התיר לילך לבה"כ בימים נוראים וכה"ג שרבות מתאספות לבה"כ לשמוע תפלה וקריאה כי הוא עצבון גדול שהכל מתאספין והן יעמדו בחוץ וכ"כ רמ"א . ע"ל סימן רפ"ב שם כתב רבינו דאפי' נדות מותרין לאחוז בס"ת ולקרות בו והוא שלא יהיו ידיהן מטונפות או מלוכלכות ובהג"ה ס"ד דיש נשים נמנעות ויפה הן עושות עכ"ה) . רבים נוהגין ומקילין בימי ליבונה ושותין בכלי אחד שטות ואיסור גמור עושין גם שאלתי פי הר"ח אם יש למצא שום היתר והשיב שאין נדנוד ושום היתר להסתפק בזה דהר"ח מ"ו . עוד ראיתי שטות גדול מזה כשמנתחים בשר לחתיכות קטנות אוכלין בקערה אחת הוא נוטל חתיכה אחת והיא נוטלת אחת עד גמר אכילה ושיבוש גדול הוא דפשיטא דחשיב אכילה . והאנשים שאוכלין עם נשותיהן בימי ליבונה שלא ירגישו בני הבית שיבוש הוא לעבור על דברי חכמים ונתקבלו כל הקהילות וכתבו חרם על זה דהר"ם מ"ו . [ג] ולא יסתכל אפי' בעקיבה ולא בכל המקומות כו' סא דכתב אפי' בעקיבה גם האריך בלשונו דהו"ל למכתב בקיצור ולא יסתכל בכל המקומות המכוסים בה נלע"ד דרבינו ובבר

חדושי הגהות

ע"ג מטתה אע"פ שאינה בבית עכ"ל ופוק חזי מאן גברא דמסייעו והרבה פעמים מצינו שהטור דרך בעקבות הספר הזה (עיין בא"ח בב"י ס"ס ג' ד"ה ואחר וכו') ולכן הדין עם הב"י : ובספר ד כלל כ"ם דין ו' : ה סימן רנ"ב :

מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לו [ג] חוץ ממזיגת כוס שאסורה למזוג לו הכוס ולהניחו לפניו על השלחן אא"כ תעשה שום היכר כגון שתניחנו על השלחן ביד שמאל (י) או תניחנו על הכר או הכסת אפילו ביד ימינה ואסור להציע מטתו בפניו ודוקא פריסת סדינין והמכסה שהוא דרך חבה אבל הצעת הכרים והכסתות שיש בו טורח ואינו דרך חיבה שרי ושלא בפניו הכל מותר אפי' הוא יודע שהיא מצעת אותה [ד] ואסורה ליצוק לו מים לרחוץ הוא פניו ידיו ורגליו אפי' אינה נוגעת בו וכשם שאסורה למזוג לו כך הוא אסור למזוג לה ולא עוד אלא אפילו לשלוח לה כוס של יין אסור לא שנא כוס של ברכה (יא) לא שנא כוס אחר אם הוא מיוחד לה [ה] וכל אלו הרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה ממש בין בימי ליבונה (ח) שהן ימי ספירתה ואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאה כתם :

קצו שבעת ימים שהזבה סופרת מתחלת ממחרת יום שפוסקת בו וכך משפטה (א) אם תראה א שני ימים או שלשה ופסקה לראות בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה

בדרשות מהר"ש אוסטרייך וז"ל דשלא כדין עושין הבעלי בתים שמניחין נשותיהן ליטול הקערות וכיוצא בהן על השלחן מידי דהוה אמזיגת הכוס עכ"ל מיהו למ"ש בשם רא"ש דמזיגה בלא הושטה או הושטה בלא מזיגה מותר אפי' בלא שינוי ה"נ בקערה דליכא אלא הושטה שרי : וכן למ"ש הרשב"א דמזיגת יין במים דוקא אסור אבל שאר משקים מותר אי נמי מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים שרי הוא הדין בקערה אין קפידא . ועוד נראה אפילו את"ל דנתינת קערה על השלחן הויא לה כמזיגת הכוס מ"מ אף במזיגת הכוס אין איסור אלא בכוס המיוחד לבעלה וה"נ נכון להזהר בקערה המיוחדת לבעלה בלבד דאיכא חיבה טפי . אבל להביא הקערה על השלחן שכל בני בית אוכלים ממנו אין קפידא כלל אע"פ שגם בעלה אוכל עם בני ביתו מאותה קערה דליכא הכא חיבה והכי נקטינן דלהביא הקערה על השלחן שכל בני בית אוכלין ממנו שרי אבל להביא הקערה המיוחדת לבעלה אסורה להביא וכדמוכח מדתנא דבי אליהו וממ"ש סה"ת דלעיל דאף בהושטה בלבד כשאין בו שינוי אסור במאכל ובמשתה . כתב ב"י נראה דמזיגת הכוס שלא בפניו שרי וכו' מיהו נראה דאע"פ דהמזיגה שלא בפניו אם מניחו על השלחן בפניו אסור והכי משמע מל' רבינו שאמר שאסורה למזוג לו הכוס ולהניחו לפניו על השלחן שהיה לו לומר שאסורה למזוג לו הכוס בפניו ולהניחו לפניו על השלחן מדלא אמר הכי אלא סתם למזוג לו הכוס אלמא דאפי' מוגה שלא בפניו אם הניחה לפניו על השלחן אסור ואף להגהת מיימוני דדוקא בדאיכא תרווייהו מזיגה והושטה הוא דאסור מודה הוא דבהניחה על השלחן לפניו אע"ג דמזיגה שלא בפניו אסור כיון דאיכא מזיגה והושטה בפניו ואין צ"ל כשהוא יודע שהיא מוגה את הכוס אע"פ שמוגה שלא בפניו מ"מ כיון שהניחה על השלחן בפניו חשוב כאילו מוגה בפניו והניחה גם על השלחן בפניו ואסור :

קצו שבעת ימים וכו' הכי איתא בר"פ בנות כותים (ד' ל"ג) ופ' תינוקת (דף ס"ט) ונתבאר לעיל בסימן קפ"ג . ומ"ש וכך משפטה אם

ורגליו ומזוגת הכוס שמואל מחלפא ליה דביתהו בידא שמאלא אביי מנחא ליה אפומא דכובא רבא אבי סדיא רב פפא אסרטיפא וכתב סמ"ג אפי' ליתן מידו לידה מפתח או חפץ אחר היה רש"י נזהר אע"פ שמתוך ההלכה לא למדנו אלא הושטת כוס של יין שהוא דבר של חיבה שאסור מיד ליד כדאמרינן רבא מנחא ליה אבי סדיא רב פפא אסרטיפא אמר רב הונא כל המלאכות נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס כשהכוס בידו ובסדר אליהו שכתוב שמא הבאת לו את הפך שמא הבאת לו את השמן ונגע ביך פי' שע"י כך נגע ביך כדמשמע הלשון גם שמן לסיכה הוא דבר חיבה ע"כ וכ"כ בסה"ת ומ"מ כתב שהמתע"כ אבל הרא"ש כתב פרק אף על פי וז"ל רבינו שמעיה כתב שרש"י היה נזהר שלא לקבל מפתח מיד אשתו נדה ומכאן אין ראיה דדוקא מזיגת הכוס שהוא דרך חיבה לא היתה נותנת לידו אלא דרך שינוי אבל שאר דברים אין נראה שיהא אסור ול"נ דהכא במזיגת הכוס לא היתה נותנת הכוס לידו אפי' דרך שינוי דלא איירי הכא כמו הושטת הכוס לידו אלא מוזגת לו הכוס כדרך שנותנים מים בתוך הכוס של יין ומניחין על השלחן ומגביה את הכוס ושותה כשהוא צמא ומזיגה זו דרך חיבה הוא כשהאשה מוזגת לבעלה ודביתהו דשמואל היתה מוזגת המים ביין ביד שמאל ומנחת הכוס על השלחן ואיכך היו מוזגות במים ולא היו נותנות הכוס על השלחן אבל להושיט חפץ לידו מיזהר זהיר כ"ע עכ"ל . וכ"כ הרשב"א בת"ה והרמב"ם כתב סתם בפי"א דמזיגת הכוס אסור ולא חילק בין ע"י שינוי לשלא ע"י שינוי ואיפשר שטעמו משום דמשמע ליה שלא התירו ע"י שינוי אלא לאדם גדול דומיא דהנך רבנן שהיו זכורים וחרדים לדבר ה' ביותר ולא יבואו לחטוא אבל לא לשאר כל אדם : **כתבו** הגהות מיי' כתב רא"ש דלא בעי שינוי אלא כשעושים יחד מזיגה והושטה אבל מזיגה בלא הושטה או הושטה בלא מזיגה שרי אפי' בלא שינוי : וכתבו עוד נראה דמזיגה האמורה בגמרא היינו דוקא מזיגה במים אבל מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים אין נראה בזה קירוב דעת ומיהו על השלחן נראה דאסור אם לא על ידי שינוי כדשמואל דמחלפא ליה ומיהו ר"ת פי' מוזגת ואח"כ מחלפא ליה ולפ"ז היה מותר

עכ"ל : כתב הרשב"א בת"ה הקצר מזיגת הכוס בכוס של יין שהוא המרגיל לדבר ערוה ונראה מדבריו שכל המשקים מותרין חוץ מן היין ואע"פ שכתב ה"ה בפרק י"א מזיגת הכוס של יין דוקא אבל של מים מותר דאיפשר למידק מינה דלא שרי אלא של מים דוקא אבל לא של שאר משקים הא איכא למידק איפכא מרישא דנקט כוס של יין ולמימר דלא אסר אלא של יין ולא של שאר משקים ומים דנקט סיפא לאו דוקא דה"ה לשאר משקין חוץ מן היין והאי דיוקא עדיף טפי כיון דבהכי דבריו מכוונים עם דברי הרשב"א : נראה דמזיגת הכוס שלא בפניו שרי כדאמרינן גבי הצעת המטה ולרבותא נקטו בגמרא שלא בפניו גבי הצעת המטה דהוי חיבה טובא ואפ"ה שרי וכ"ש דמזיגת הכוס שרי ועוד דלא גרע שלא בפניו מע"י שינוי דשרי אפי' בפניו וכ"כ מל' המרדכי במס' שבועות וכתבתיו אבל לא יאכל עמה :

ואסור להציע מטתו בפניו שם בפרק אע"פ הצעת המטה אמר רבא לא אמרן אלא בפניו אבל שלא בפניו לית לן בה : ומ"ש ודוקא פריסת הסדינים והמכסה שהוא דרך חיבה אבל הצעת הכרים והכסתות שיש בו טורח ואינו דרך חיבה שרי כ"כ התוס' בריש כתובות (ד :) והביאו ראיה מפרק אע"פ ואע"ג דכתבו דלגירסת קצת ספרים אין משם ראיה הרא"ש כתב דבריהם סתם ולא חש לגירסת אותם ספרים וכ"כ המרדכי בשבועות וכ"פ רבינו ירוחם וכ"כ הגהות מיי' בשם ר"ת ורש"י : ומ"ש ושלא בפניו הכל מותר פשוט הוא במימרא דרבא שכתבתי בסמוך : ומ"ש אפי' הוא יודע שהיא מצעת אותה כ"כ הרשב"א שכל שאינו בפניו אין בכך הרגל דבר : **ואסורה** ליצוק לו מים לרחוץ הוא פניו ידיו ורגליו אפי' אינה נוגעת בו כ"כ סמ"ג וסמ"ק והגמיי' וכ"כ הרשב"א בת"ה דהרחצת פניו ידיו ורגליו שאמרו אפילו הוא רוחץ והיא מוצקת דאילו ליגע היא בידיה אפי' בלא רחיצה אסור דהא איכא קירוב בשר ואסור ליגע בה אפי' באצבע קטנה וכתב עוד והרחצה זו אפי' בצונן קאמר ו ובספר היראה כתוב : וכשם שאסורה למזוג לו כך הוא אסור למזוג לה ולא עוד אלא אפי' לשלוח לה כוס של יין אסור וכו' עד אם הוא מיוחד לה הכל ל' הרשב"א בת"ה הקצר : ומ"ש דגם הוא אסור למזוג לה טעמא דמסתבר הוא דכי מזיג איהו נמי איכא למיחש להרגל דבר : ומ"ש דלשלוח לה כוס של יין אסור נתבאר בת"ה הארוך וז"ל כתב הר"א מדברי ז רב אחא דנדה אסירא למישתי מכסא דגברא וכתב הוא ז"ל לא ידענא מ"ט ואי איתא להא מילתא בכה"ג בלחוד הוא דאיתא במיחד לה כסא וקא משדר ליה ניהלה משום דקא יהיב דעתיה עליה ח והכי תניא במס' נדה המשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה מפני שדעתו רבה עליה ד"א ט מפני שילא דבה עליה ונדה לבעלה נמי להא מילתא דמיא ומסתברא דל"ש כוס של ברכה ול"ש כוס אחר היכא דקא מיחד לה ומשדר ניהלה אסור דהא מעייל דעתיה עילוה מיהו היכא י דקא שתו מההוא כסא ושתיא איהי בתרייהו לית לן בה עכ"ל : **וכל** אלו הרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה ממש בין בימי לבונה שהם ימי ספירתה וכבר נתבאר בתחלת סימן זה : ומ"ש ואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאה כתם כ"כ הרשב"א בת"ה הקצר והטעם משום דבעלת כתמים עשאוה כרואה לרוב דבר חוץ מלענין קביעות וסת כמו שנתבאר בסימן ק"צ :

קצו שבעת ימים שהזבה סופרת מתחלת ממחרת יום שפסקה בו בר"פ בנות כותים (לג :) אמרינן דטעמא דבנות כותיים טמאות נדה משום דיום שפוסקת בו סופרות למנין שבעה ואע"ג דאתקיף עלה רמי בר חמא אנן נמי נספריה דמקצת היום ככולו הא אהדר ליה רבא דאי אפשר לומר כן מדילפינן מקרא בריש המפלת דשכבת זרע סותר יום א' מימי ספירת ז' נקיים דזב ואי מקצת היום ככולו לא הו"ל למיסתר ואע"ג דרמי אהדר ליה דקרא לא מיירי בחזא פלגא דיומא אלא בדחזיא בין השמשות כבר כתב הר"ש דדיחויא בעלמא הוא דדחיק לאוקמיה תיובתיה ולאו עיקר הוא ואיהו גופיה לא ס"ל הכי אלא דמתמה ואנן נמי נספריה ולא היה יודע טעמו של התנא ובפרק בתרא (סט ·) אמרינן בהדיא אטו בכותאי אמרה רב לשמעתיה ואיצטריך לשנויי דלאו בכותאי אמרה וכן הסכימו כל הפוסקים דיום שפוסקת בו אינה סופרתו למנין ז' : **ומ"ש** וכך משפטה אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה לראות בודקת ביום שפסקה כדי

דרכי משה

(ח) וכבר כתבתי כן ריש סימן זה אמנם מצאתי החג"ה בשם אבי"ה וז"ל אחר ימי ליבון ליכא הרגל עבירה וטוב לאבול עמה כדי שתרצה לטבול אם יכולה לטבול עכ"ל וע"ז ראיתי מקילין

דרישה

דרבינו קאי אפ"ב דנדרים דאמרינן התם המסתכל בעקבה של אשה הויין ליה בנים שאינן מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה אמר ר"ל מאי עקבה מקום התורף וכתב ב"י ז"ל כלומר שהעקב מכוון כנגד מקום התורף ומשמע ליה לרבינו דכל המקומות המכוסים הוו בכלל מקום התורף וכ"כ הרשב"א בת"ה דמן העקב נלמד לכל מקום מכוסה שבה עכ"ל ב"י . ולע"ד דהרשב"א ורבי' ס"ל דמ"ש בגמ' מאי עקבה מקום התורף אינו ר"ל שהוא מכוון נגד מקום התורף אלא כל דבר מכוסה נקרא תורפה וכמ"ש בס"פ מי שמתו טפח באשה ערוה וכמ"ש רבי' וב"י בא"ח סימן פ"ה והשתא א"ש דגמרא לרבותא נקט עקבה אע"פ שהוא קצת מגולה הכי כוונת רבי' ג"כ שכתב אפי' עקיבה וא"כ ממילא יש איסור בשאר אברים המכוסים במכ"ש וזהו שמסיק וכתב ולא בכל המקומות המכוסים ולפ"ז צ"ל דרבותא דעקיבה היא מפני שהיא סוף הרגל וכמעט מגולה ואפ"ה שימסבא מקום מכוסה ואסור וכמ"ש ועי' בב"י : [ג] חוץ ממזיגת הכוס שאסורה למזוג לו כו' כתב הרשב"א דוקא של יין שהוא מרגיל לדבר עבירה . ובסג"ה מיימוני כתב דהיינו דוקא מזיגה והושטה (ור"ל כהושטה לפניו ע"ג השלחן דאילו מיד ליד אפי' כל דבר אסור וכמ"ש לפני זה) אבל הושטה בלא מזיגה או מזיגה בלא הושטה שרי בלא שינוי ודוקא מזיגה במים אבל מזיגה מהכלי כמו שאנו עושין אין נראה בזה קירוב דעת ומיהו על השלחן אסור בלא שינוי ועי' בב"י שהביא לכל זה אבל בש"ע לא הזכיר לא הוא ולא רמ"א : [ד] ואסורה ליצוק לו מים לרחוץ בו פניו ידיו ורגליו אפי' אינה נוגעת בו ז"ל ב"י סמ"ג וסמ"ק והרשב"א דמיירי שהוא רחוק והוא מוצקת דאילו ליגע היא בידה אפי' בלי רחיצה אסור דהא איכא קירוב בשר ואסור ליגע בה ואפילו באצבע קטנה עכ"ל ומוכח בהדיא מזה דבשעה שהוא רוחץ היא מוצקת מרחוק על ידיו וכן מוכח מדברי רבי' שלא מיעט אלא שנגיעה ולאפוקי מי"מ שאמרו שבכה"ג נמי לא איצטריך למימר דאסור דהא אפי' שאר דברים אסור להשליך מידו לידה אפי' בלי נגיעה אלא מיירי הכא שאסורה ליצוק לו מים תוך משיכלא ושהוא ירחץ בו וז"א דרבינו לא איירי בהכי וי"ל דבכה"ג ס"ל דמותר ומ"ש בס"פ וב"י הביאו דאפי' בלא רחיצה אסור להשליך מיד ליד אפשר שהאחרונים שמחמירו בזה והוא לא החמיר כ"כ א"כ מיירי הכא דמקטף קטף למיא דלא נגעה אפי' על ידי ניצוק ואפ"ה אסור משום סיבת שימוש דרחיצה : [ה] וכל אלו הרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה כו' ואין לחלק כלל בין ימי נדות לימי ליבון ואין להקל בזה ומה שהקל אותו חסיד אמר ר"ת לפי שהיו רגילין

פרישה

(י) או תניחנו על הכר או הכסת פירוש בימיהם היו רגילין לאכול ולישב על המטות :
(יא) ל"ש כוס אחר אם הוא מיוחד לה פי' לאפוקי היכא דקא שתה איהו מהוא כסא ושתיא איהי בתרה ל"ל בה רשב"א ומשמע שם דה"ה דמותרת לשתות ג"כ מיד אחר בעלה ואפי' אין לו בני בית שישתו ג"כ מאותו כוס ולא אסור אא"כ מיחד לה כוס דאז נותן דעתו עליה (ובכל מקום שהשוה אשתו עם בני ביתו לשתות מכוס של ברכה או מכוס אחר מותר לשתות אחריו עכ"ה) :
סי' קצו (א) אם תראה ב' ימים או ג' כו' ק"ק הא אין נעשים זבה בב' ימים ואי מיירי בזמן הזה דמחזיקין אותה בזבה אפי' בראייה אחת הו"ל למנקט יום אחד ודוחק

חדושי הגהות

ו ובספר היראה כתב וז"ל ואסור לחת בפני בעלה קיתון של מים וכלים שירחוץ בהן רגליו אע"פ שאינה נוגעת בו מפני שהוא דרך חיבה ע"כ כצ"ל לענ"ד : ז בשאלתות פ' אחרי סי' צ"ו ברם צריך ג' : ח והכי תניא במס' כלה כצ"ל : ט ד"א מפני שיצרו רבה עליו כצ"ל : י דקא שתו כולהו מההוא כסא כצ"ל :
קצו א ק"ק הא אין נעשית זבה בב' ימים ואי מיירי בזמה"ז דמחזקינן אותה בזבה אפי' בראית אחת הו"ל למינקט יום א' וי"ל דנקט ב' ימים משום דכתב ע"ז והרשב"א בדקה עצמה

בטהרה וכתב הרשב"א בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה אע"פ שלא בדקה בין השמשות הרי זו בחזקת טהורה (ג) ראתה יום אחד בלבד ופסקה ובדקה עצמה ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טהורה ויש שמחמירין בזה מספק הואיל ומעיינה פתוח (ג) [א] ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות שכתב וזה לשונו ואחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה יפה (ד) ובדיקה זו תהיה בין השמשות ביום שתפסוק בו מלראות ותלבוש חלוק

כדי שתפסוק בטהרה כן כתבו הפוסקים וזה לשון הרא"ש בפרק תינוקת הילכך נשים האידנא שהן ספק זבות צריכות להפסיק בטהרה לבדוק עצמן ב שידעו שנסתם מעיינה כדאמר רב שצריכה להפסיק בטוהר בשלישי שלה ולמחרתו תתחיל למנות ז' נקיים ע"כ וכן משמע ממתניתין שאכתוב בסמוך שאף על פי שהרגישה שפסקו דמיה לעולם היא בחזקת טומאה עד שתבדוק ותמצא טהורה וכיון דקי"ל דיום שפוסקת בו אינה סופרתו למנין ז' אם רוצה להתחיל למנות הז' נקיים ממחרת יום שפסקה בו צריכה לבדוק ביום שפסקה בו כדי שתפסוק בטהרה ולא תתחיל לספור הז' נקיים מיום המחרת אא"כ קדמה לבדוק ביום שפסקה בו ומצאה טהור: בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה אע"פ שלא בדקה בין השמשות הרי זו טהורה וכו' עד הואיל ומעינה פתוח הכל לשון הרשב"א בת"ה הקצר אלא שכתוב בו בבבא שנית ראתה יום אחד בלבד ופסקה בו ביום ורבינו השמיט בו ביום משום דממילא משמע וטעמן של דברים משום דתנן בפ' תינוקת (סח.) נדה שבדקה עצמה ביום הז' שחרית ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה לאחר ימים בדקה ומצאה טמאה הרי זו בחזקת טהורה כלומר וכל טהרות שנגעה בהן אחר טבילת ליל ח' טהורות דאמרי' השתא הוא דחזאי רבי יהודה אומר כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה הרי היא בחזקת טמאה וחכ"א אפילו בשנייה לנדתה בדקה עצמה ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה לאחר ימים בדקה ומצאה טמאה ה"ז בחזקת טהורה ובגמרא (שם) תניא א"ל לר' יהודה ג אלמלא ידיה מונחות בעיניה כל בין השמשות יפה אתה אומר עכשיו אימור עם סילוק ידיה ראתה מה לי הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה מה לי הפרישה בראשון ופריך בראשון מי איכא למ"ד כלומר דאפילו רבנן בתראי דמתניתין בשנים לנדתה הוא דקאמרי אבל בראשון לא דהוחזק מעין פתוח ומשני אין והתניא ד אמר ר' יוסי שאלתי את ר' יוסי ור"ש נדה שבדקה עצמה ביום הז' שחרית ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה לאחר ימים בדקה ומצאה טמאה מהו א"ל ה"ז בחזקת טהרה ששי חמישי רביעי שלישי שני מהו א"ל בחזקת טהורה וראשון לא שאלתי וטעיתי שלא שאלתי אטו כולהו לאו בחזקת טומאה קיימי וכיון דפסק פסק ראשון נמי כיון דפסק פסק ומעיקרא מאי סבר הואיל והוחזקה מעין פתוח. וכתב בת"ה הארוך אע"ג דרבי לא שאל בראשון דקסבר בראשון לא עלתה לה בדיקה אא"כ הפרישה בטהרה בין השמשות הואיל והוחזק מעין פתוח ולבסוף נמי לא אשכחן דפשיטא ליה לגמרי דהא טעיתי שלא שאלתי קאמר מ"מ כיון דאיהו קאמר טעיתי שלא שאלתי וקא יהיב טעמא דמסתבר דטהור בראשון כבשאר הימים ואשכחן בברייתא דתיפסטא בהדיא מ"ל הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה בז' מה לי בראשון ש"מ דראשון כשני דכיון דפסק פסק ולפיכך אף על פי שכל הנשים עכשיו ספק נדות ספק זבות ואיפשר שהיא נדה ומעיינה פתוח אפ"ה כל שהפרישה טהורה ואפילו ביום ראשון ה"ז בחזקת טהורה ויש מחמירים בדבר עכ"ל ונראה מדבריו שהמחמירים היינו היכא דבדקה ביום ראשון קודם בין השמשות דאילו בדקה בין השמשות אף בראשון טהורה לדברי הכל וכן משמע דהא אמתני' דבדקה שחרית קיימי חכמים דאמרי בשנים לנדתה כלומר אבל לא בראשון ודוקא שחרית דיומיה דשני דאיירי ביה מתני' ממעטי ליה אבל מבין השמשות דלא איירי ביה מתניתין לא ממעטי ליה אבל הרמב"ם בפ"ו מהא"ב פסק להחמיר כחכמים דמתני' דסברי דבדיקת ראשון לאו בדיקה היא ולא חילק בין שחרית לבין השמשות כלל ומיהו ה"ה הביא דברי הרמב"ן שכתב בדברי המחמירים כלשון הזה ראתה בזמן הזה יום אחד בשחרית ופסקה בו ביום אינה מונה מיום המחרת עד שתחזור לבדוק ויהיו ידיה בין עיניה כל בין השמשות שחזקת היום הראשון כולו טמא שהוחזק מעין פתוח ודמיה חוזרין לה אף על פי שפסקה בשחרית ויש מיקל בדבר מכיון שבדקה ופסק הדם ולאחר זמן מצאה טהור ה"ז בחזקת טהורה עכ"ל ואם היה סובר ה"ה שדעת הרמב"ם לאסור בבדקה ביום א' אפילו בבדקה בין השמשות לא היה שותק מלפרושי דדעת הרמב"ם היא מחלוקת מהשתי סברות שכתב הרמב"ן הילכך נ"ל דלהרמב"ם לא אסר בראשון אלא בשלא בדקה בבין השמשות אבל אם בדקה בין השמשות ומצאה טהורה טהור דתו ליכא למיחש למידי ומה שלא כתב כן בפירוש היינו לפי שאין דרכו ברוב המקומות אלא להעתיק לשון המשנה או הגמרא כמו שהוא: ומ"ש רבינו ומלשון א"א ז"ל יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות שכתב וז"ל ואחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה יפה ובדיקה זו תהיה בין השמשות וכו' נראה מדברי רבינו שהרא"ש סובר דבאיזה יום שתפסוק צריכה לבדוק בין השמשות וכרב יהודה דמתניתין דאמר כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה הרי זו בחזקת טמאה דהא לא חילק הרא"ש בין יום ראשון לשאר הימים וא"כ הוא קשה למה פסק כיחידאה לכן נ"ל דהרא"ש לא כתב כן לפסק הלכה אלא לרווחא דמילתא דאפילו מאן דסבר דבהפסיקה ביום הא' נמי סגי בבדיקת שחרית מודה דבאי זה יום שתפסוק עדיף טפי לבדוק בין השמשות דמרחק נפשה מידי נדנוד ספק וכל שכן לסוברים דבהפסיקה ביום הראשון צריכה בדיקה בין השמשות דלכתחילה אית לן לאורויי דכשהפסיקה בשאר ימים נמי תבדוק בין השמשות כי היכי דלא ליחלף להו יום ראשון בשאר ימים ותדע שדברי הרא"ש הם בהלכות נדה בקוצר שסידר בסוף מסכת נדה להורות לבנות ישראל את המעשה אשר יעשון ולכן כתב דבאיזה יום שתפסוק תבדוק בין השמשות לצאת ידי כל ספק מיהו היכא דבדקה שחרית ולא בדקה בין השמשות בהא לא איירי ואפשר דס"ל כחכמים בתראי או כת"ק דמתניתין דסבר דוקא כשפסקה ביום ז' לא בעיא בדיקת בין השמשות אבל פסקה בשאר ימים בעיא בדיקה בין השמשות וזה נראה יותר דמש"ה מסתים לה סתומי אי משום דרוב נשים פוסקות קודם הז' ואי משום דכיון דבפוסקת בכולהו יומי בעיא בדיקה בין השמשות בר מפוסקת ביום הז' לית לן לאורויי היתירא ביום הז' כי היכי דלא ליחלפו שאר יומי ביה אבל לומר דסבר דהלכה כרבי יהודה דבאי זה יום שתפסוק מצריך בדיקת בין השמשות ואפילו בדיעבד כדמשמע מדברי רבינו זה דבר שאין להעלותו על הדעת בשום פנים ורבינו ירוחם כתב סתם כדברי הרשב"א נראה שסובר שאין חולק בדבר וגם זה סעד לדברי דאם איתא דהוה ס"ד דפליג הרא"ש במילתא לא הוה שתיק מיניה: ובין השמשות דקא אמרן משמע ודאי דלאו דוקא דהא בין השמשות ספק מן היום ספק מן הלילה הוא ואם לא בדקה קודם לכן אין ראוי שתעלה לה

אם תראה ב' ימים או ג' וכו': וכתב הרשב"א וכו'. פי' אם תראה ב' ימים או ג' לדברי הכל אם בדקה שחרית ומצאה טהור ה"ז בחזקת טהורה אע"פ שלא בדקה ב"ה אבל בראתה יום א' בלבד איכא פלוגתא דיש מחמירים היכא דבדקה שחרית ומצאה טהור ושוב לא בדקה באותו יום דחיישינן שמא ראתה לאחר בדיקת שחרית דכיון שהיום התחילה לראות הוחזק מעיינה פתוח כל אותו יום ובחזקת טמאה היא וצריך לחזור ולהפסיק בטהרה ביום שלאחריו ומחלוקת זה תלוי בסוגיא דמשנה וגמ' פרק התינוקת (דף ס"ח) מיהו אף ביום ראשון אם בדקה בין השמשות ומצאה טהור ה"ה טהורה ומונה ז' מיום המחרת ואין בזה מחלוקת בין הפוסקים וב"י האריך בזה והדבר פשוט: **ומ"ש** ומל' א"א הרא"ש יראה שצריכה שתפסוק בטהרה וכו'. לכאורה משמע דרצה לומר דאפילו בדיעבד לא מהניא בדיקה של שחרית להרא"ש והא ודאי ליתא דא"כ הוא פוסק כיחידאה כרבי יהודה בפרק התינוקת וכ"כ ב"י אלא כך פירושו דלפי דהרשב"א לא כתב דצריכה בדיקה ב"ה שהרי בתחלת שער החמישי בקצר כתב וז"ל האשה שראתה ב' או ג' ימים והרגישה שפסקו דמים שלה אם לא בדקה עצמה וכו' ה"ז בחזקת טמאה בדקה עצמה שחרית וכו' עד הואיל ומעיינה פתוח לעולם יהא אדם מלמד בתוך ביתו שתהא האשה בודקת עצמה יום הפסק טהרה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות שזו בדיקה מוציאה מידי כל ספק עכ"ל. מדלא כתב הרשב"א שצריכה לבדוק ב"ה משמע דס"ל דאף לכתחלה לא אצרכוה לבדוק ב"ה וז"ש לעולם יהא אדם מלמד וכו' אינו אלא עצה טובה אבל חכמים לא הטילו עליה חיוב זה שצריכה לבדוק ב"ה אלא לכתחלה יכולה לבדוק שחרית לכך קאמר רבינו ומלשון א"א הרא"ש יראה שצריכה שתפסוק בטהרה ב"ה וכו' פי' שחכמים הצריכוה לכתחילה לבדוק ב"ה והיא נקראת עוברת על דברי חכמים אם לא בדקה ב"ה אבל ודאי מודה הרא"ש דבדיקת שחרית הויא בדיקה דיעבד: **ומ"ש** ובדיקה זו תהיה ב"ה וכו' הדבר פשוט דלאו דוקא ב"ה קאמר שהוא ספק יום ספק לילה אלא סמוך לב"ה קאמר דעדיין יום גמור הוא. וז"ש רבינו ובדיקה זו תהיה בין השמשות ביום שתפסוק בו אלמא דצריך שתפסוק ביום ממש ואם כן סמוך לב"ה קאמר דלכתחילה תבדוק היותר סמוך ללילה שאפשר כדי לצאת מידי ספק ראייה. וכן

פי'

דרכי משה

מקילין בימי ליבונה ואין נראה לסמוך ע"ז וראבי"ה יחיד הוא בדבר זה כתב בהגמי"י פ"ד דתפלה כתב ראבי"ה הנשים נהגו טהרה ופרישות בעצמן בעת נדותן שאין הולכין לבה"כ ואף כשמתפללה אין עומדות בפני חבירותיהן וכן ראיתי דברי הגאונים וכשר המנהג ע"כ זה לשון שערי דורא וגם אין לה להחמיר ולהזכיר את השם כל ימי נדותה ולא ליכנס לבה"כ כל ימי ראייתה עד שתתלבן ורש"י מתיר ליכנס לבה"כ עכ"ל ובהגהות שם והא"ז כתב דיש נשים נמנעו מלילך לב"ה ומליגע בספר כל ימי נדתה ויש שאין מתפללין כשהן אחורי נדות ויפה הן עושות ע"כ: וז"ל מהרא"י בפסקיו סימן קל"ב ועל הנשים בשעת נידתן אמת התרתי להם בימים נוראים וכה"ג שרבות מתאספות לב"ה לשמוע תפלה וקריאה שילכו לבהכ"נ וסמכתי על רש"י שמתיר משום נחת רוח לנשים כי היה להן לעצבון רוח שהכל מתאספים להיות בצבור והמה יעמדו חוץ עכ"ל ובאגור ואני מחבר ראיתי במדינות נוהגים ליכנס לבהכ"נ ומתפללים ועונים כל דבר שבקדושה רק נזהרות שלא לראות בס"ת בשעה שהחזן מראה לעם עכ"ל וכ"ה בזאב סימן רנ"ג והאידנא במדינותינו המנהג כדברי שערי דורא אבל ב"י כתב בא"ח סימן פ"ח והשתא נשי דידן לא נהיג להמנע כלל מלכנס לבהכ"נ וכתב רבינו ירוחם בנתיב כ' ח"ג שראה אנשים ונשים טועים לומר שהיולדת צריכה ליזהר מליכנס לב"ה עד שיעברו מ' לזכר ופ' לנקבה ומנהג בטעות הוא וצריך למחות בידם עכ"ל ולקמן סימן רפ"ג מתיר לנדה לקרות בתורה וכ"כ הרי"ף והרא"ש סוף מי שמתו נדות חייבות בתפלה אבל המנהג במדינות אלו כאשר כתבתי:

פרישה

דוחק לומר דנקט ב' ימים משום דזב בשני ראיות וי"ל דנקט ב' ימים משום דכתב אחר כך פ"ז וכתב הרשב"א בדקה עצמה שחרית ומצאה טהור כו' דמיירי דוקא ביום שני והלאה דביום ראשון איכא פלוגתא כמ"ש הרשב"א אחר זה א"כ הו"א דבראתה ב' או ג' ימים אפילו לא בדקה ופסקה בטהרה הו"א דמהניא לה בודאי פסקה קמ"ל דאפ"ה עכ"פ צריכה לבדוק ביום שפסקה מיהו בענין בדיקתה שחרית או קודם בין השמשות בזה פליגי וכמו שמסיק בשם הרשב"א: **(ב)** ראתה יום אחד בלבד כו' פי' ראתה ב' או ג' ימים כ"ע סוברים דאם לא בדקה אלא שחרית דטהורה אבל אם לא ראתה אלא יום אחד בלבד כו' יש מחמירין מספק ומצריכין נ"כ בדיקה בין השמשות שחזקת יום הראשון כולו טמא שהוחזק מעיין פתוח ודמים חוזרין לה אע"פ שפסקה בשחרית: (ג) ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות כו' ק"ק דלמא גם הרשב"א מודה להרא"ש דאיירי בלכתחילה והרשב"א בדקה עצמה שחרית כו' דמשמע דמיירי בדיעבד. וכמ"ש בסמוך דהרא"ש מצריך שיהא בדוק כל בין השמשות נתיישב קצת נ"כ זה דודאי מדהחמיר כולי האי א"כ לעיכוב קאמר דעכ"פ בעינן הבדיקה בין השמשות א"כ לא לאפלוגי כתב ל' הרא"ש אלא לאשמועינן דבעינן בדוק כל בין השמשות ודו"ק. ואע"ג דגם הרשב"א כ"כ בהדיא בת"ה הקצר והביאו ב"י מ"מ הלא הב"י תמה על רבינו על שלא כ"כ בשם הרשב"א וצ"ל דבנוסח ת"ה שהיה ביד רבינו לא היה כ"כ ומש"ה כתבו בשם הרא"ש ובלי פלוגתא וק"ל: (ד) ובדיקה זו תהיה בין השמשות כו' ל"ד דהא ספק לילה הוא אלא סמוך לבין השמשות

דרישה

רגילין לטבול אחר ז'. והורה הר"ם ב' מטות שרגליהם זו כנגד זו לא ישכב הוא בא' ואשתו מיד באחרת אם לא שישימו שום הפסק בנתיים מ"ק בפ"ק דשבת מ"ו. ומ"ש שרגליהם זו כנגד א לכאורה נראה דדוקא קאמר שרגליהם זו כנגד זו דאז פניהם דאיש ואשה זה כנגד זה ואיכא לך חיבה משא"כ כשראשי המטות זה כנגד זה אבל לא משמע כן מדברי רמ"א דכתב סתם ב' מטות נוגעת זא"ז וצ"ל דהוא פי' רגליהם ל"ד לד מרגלותיו אלא כל ראש כרעי המטה נקרא רגלי המטה והשתא א"ש דצריכי דוקא ליגע דאילו לטעמא דפניהם זה כנגד זה קשה אפי' בלי נגיעה נמי אסור: **סי' קצו (א) ומלשון** א"א הרא"ש ז"ל יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות כתוב בת"ה שאם שהתחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול י"א שיכולה לבדוק באותה שעה ותתחיל למנות מיום המחרת והוא ז"ל חולק בדבר משום דכיון שהתחילו הקהל להתפלל ערבית כבר עשו אותה שעה לילה הלכך חשבינן כאילו הוא מיום המחרת והלכך אין יום המחרת מן המנין דיום שפוסקת בו אינה סופרתו למנין ז' והאגור כתב מהר"י מולין השיב כסברא הראשונה דאחר תפלת ערבית נחשב כיום לענין הפסקה ואפי' בע"ש אחר תפילת ערבית וקבלת שבת כי היא תוספת לא שייך לענין נדה. ולעולם ילמד אדם בתוך ביתו להזהיר לכתחילה שתהא בודקת ביום הפסק טהרתו במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות שזו הבדיקה מוציאה מידי ספק רשב"א ר"ל דאם אח"כ כשתוציאנו לא ימצא בו דם מובטחת היא שלא ראתה דם בתחילת כניסת הלילה השייך ליום ראשון של הז' ואם תראה דם אין נ"מ אם הדם יוצא

ממנה

חידושי הגהות

עצמה שחרית ומצאה טהורה וכו' דמיירי דוקא ביום שני דביום ראשון איכא פלוגתא כמ"ש הרשב"א אחר זה (פרישה): ב שידוע שנסתם מעיינה: ג אלמלי ידיה. בצ"ל עיין תוס' מגילה (כא.) ד"ה אלמלא מערה וכו': ד א"ר שאלתי בצ"ל:

לספור

חלוק הבדוק לה שאין בו כתם (ס) ומיום המחרת תתחיל ה לספור שבעה נקיים לא בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות ובדקה לאחר ג' או ד' ימים ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טמאה עד שפסקה בטהרה שלעולם אינה סופרת עד שתבדוק אם פסקה ואז מונה למחרתו ובכל ז' ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה פ"א ביום ובספר המצות כתב פעמים אחת שחרית ואחת ערבית ומיהו אפילו לא בדקה בכל הז' אלא פ"א ל"ש בדקה ביום ראשון של השבעה או באחרון [ג] או באחד מן האמצעיים סגי לא בדקה בכל השבעה עד יום השמיני ובדקה ומצאה טהור אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו אע"פ שהפסיקה בטהרה כיון שלא בדקה כלל בתוך השבעה כל בדיקות אלו בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל הז' לא תבדוק לא בבגד שחור ולא באדום ולא בבגד פשתן חדש אפילו

כו' ב"י ועיין שם והכי נקטינן דאפי' ראתה ב' או ג' ימים צריכה שתבדוק ביום היותר סמוך ללילה שאפשר ודלא כמשמעות הס"ע שהשמיט מלה צריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות שכתב רבינו ע"ש הרא"ש אלא צריכה ומחוייבת היא בכך ודוקא בעוד יום היותר סמוך ללילה שאפשר ולכן נלפע"ד דתיקן כשמתפללים הקהל ערבית בעוד היום גדול דיותר נכון היה שתבדוק עצמה לאחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום סמוך ללילה שהוא כמו שעה או יותר או פחות לאחר תפלת ערבית אלא הואיל ונפק מפומיה דמהרא"י דאין להפסיק בטהרה אלא קודם תפלת ערבית כמ"ש בת"ה סימן רמ"ח צריך ליזהר לכתחלה להפסיק קודם תפלת ערבית מיהו לכתחלה צריכה עוד לבדוק עצמה גם אחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום היותר סמוך ללילה שאפשר שזאת היא עיקר ההפסקה בטהרה אבל דיעבד אם לא חזרה ובדקה אחר תפלת ערבית א"נ דיעבד אם לא בדקה קודם תפלת ערבית מורין לה שתהא בודקת עצמה לאחר תפלת ערבית לכתחילה תתחיל למנות מיום המחרת שזו היא עיקר ההפסקה בטה' ה ביום שהוא היותר סמוך ללילה שאפשר כנ"ל ולפ"ז מ"ש בהגהות ש"ע דאם נתקלקלה תוך ימי ספירתה סמוך לערב שראתה דם או מלאה כתם אחר ברכו דמפסיקין בטהרה אף לאחר ברכו דחשבינן ליה דיעבד דמשמע דוקא חוץ ימי ספירתה אבל בתחלת ספירתה אם ראתה דם אחר ברכו אע"פ שעוד היום גדול אינה מפסקת בטהרה היום אלא ביום המחרת ליתא אלא אף בתחלת ספירתה מפסקת בטהרה אפי' אם ראתה דם סמוך לערב כיון שעדיין יום גמור הוא ואדרבה זו היא עיקר ההפסקה בטהרה כדפרישית ואם לא ראתה שום דבר לא דם ולא כתם אלא שלא הפסיקה קודם ברכו אף בעל ההגהות ש"ע מודה דמפסקת בטהרה לאחר ברכו אפילו עשו הקהל שבת כדכתב האגור ע"ש מהר"י מולין ומפורש כך בהגה"ה להדיא: **ובכל** שבעה ימי הספירה צריכה להיות בודקת וכו'. הכי משמע מדלא פליגי תנאי במתני' פרק התינוקות (סוף דף ס"ח) אלא היכא דלא בדקה אלא יום ראשון ויום שביעי והלכה כר"א דה"ה בחזקת טהורה אבל לכתחלה הכל מודים לר"ע דצריכה לבדוק לכתחלה פעם אחת ב"ס וכ"כ התוספות פ"ק דנדה (דף ז' דד"ה רבי אליעזר) וכ"פ הרא"ש פרק התינוקות וכ"פ שאר פוסקים: ומ"ש ובספר המצות כתב פעמיים וכו' טעמו דהכי תנן בפ"ק (דף י"א) ואע"ג דאסיקנא התם דלא אמרו אלא לטהרות אבל לבעלה לא בעיא בדיקה וכדלעיל בסימן קפ"ו היינו דוקא לאחר שטבלה שהרי היא בחזקת טהורה לבעלה אבל בספירת ז' נקיים דהיא בחזקת טמאה צריכה בדיקה פעמיים שחרית וערבית שחרית להוציאה מידי ספק שמא ראתה בלילה שלפניו וערבית להוציאה מידי ספק שרא ראתה ביום דבספירת ז' נקיים לבעלה צריכה בדיקה כמו לטהרות לאחר שטבלה: ומ"ש ומיהו אפילו לא בדקה וכו' עד בתיך הז' כך הוא מסקנת הרא"ש בפרק תינוקת דהכי מוכחת הסוגיא לשם (דף ס"ט) והוא דעת הראב"ד דהלכה כרב לגבי רבי חנינא וכ"פ הרשב"א בת"ה אבל הסמ"ג כתב כיון דלא נתברר הלכה כדברי מי ראוי להחמיר כרבי חנינא דצריכה לבדוק יום א' ויום ז' אבל אם לא בדקה אלא יום א' או יום ז' בלבד לא עלתה לה בדיקה דתחלתן בלא סופן וסופן בלא תחלתן לא מהני אלא בעינן תחלתן וסופן והכי נקטינן וכ"פ ב"י וכן נראה מסקנת הס"ע דאין להקל: **בכל** בדיקות אלו וכו'. בפרק כל היד (דף י"ז) אוקימנא לא קשיא הא בכיתנא הא במאני דכיתנא ואיבעית אימא הא והא במאני דכיתנא הא בחדתי הא

לא דכיון דמספקא לן שמא מן הלילה הוא נמצא שיום שפוסקת בו מופרתו למנין ז' ועוד דהא רבי יהודה דמחמיר לא אמר אלא מן המנחה ולמעלה ומשמע דממנחה קטנה ולמעלה קאמר ומ"מ דבר פשוט הוא דקודם זמן בין השמשות טובא הוא ואף קודם בין השמשות דר"ת דההוא לא הוי אלא קודם הלילה וזמן מנחה קטנה ב' שעות וחצי קודם הלילה הילכך בין השמשות דקאמר הרא"ש היינו בין השמשות דר"ת שעדיין הוא יום גמור וא"כ סמוך לבין השמשות האחרון דאע"ג דמן המנחה ולמעלה סגי מ"מ לכתחלה רצה להורות שתבדוק היותר סמוך ללילה שאפשר כדי לצאת מידי ספק ואילו היה אפשר לה להיות ידיה בין עיניה כל בין השמשות כך היה מורה כדי לצאת ידי כל ספק אבל לפי שא"א לה לעשות כן לא הורה כך אבל מ"מ מה שאיפשר לתקן דהיינו לבדוק סמוך לבין השמשות הורה שתעשה כן ולי מה יקרו דברי הרשב"א שכתב בת"ה הקצר וז"ל לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא האשה בודקת יום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות שזו בדיקה מוציאה מידי כל ספק עכ"ל: ורבינו שהעתיק דבריו לא ידעתי למה השמיט תיקון זה שהוא כאילו ידיה בין עיניה כל בין השמשות דתו ליכא לספוקי כלל ונראה שלתיקון זה קורא בדברי הרמב"ן שהביא ה"ה ידיה בין עיניה כל בין השמשות דא"ל דידיה בין עיניה ממש כל בין השמשות קאמר דזה דבר שא"א לעשות כן: **כתב** י בתרומות הדשן שאם התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול י"א שיכולה לבדוק באותה שעה ותתחיל מיום המחרת והוא ז"ל חולק בדבר משום דכיון דהתחילו הקהל להתפלל ערבית כבר עשו אותה שעה לילה הילכך חשבינן כאילו הוא מיום המחרת והלכך אין יום המחרת עולה לה מן המנין דיום שפוסקת בו אינה סופרתו למנין שבעה והאגור כתב שמהר"י מולון השיב כסברא ראשונה דאחר תפלת ערבית נחשב יום לענין הפסקה ואפי' בע"ש אחר תפלת ערבית וקבלת שבת כי היא תוספת לא שייכא לענין נדה: **כתב** המרדכי בשם הרוקח דיום שפוסקת מלראות תבדוק עצמה לערב ותלבש חלוק לבן שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלוקה ובלילה תשים סדינים לבנים במטתה או נקיים מכתמים מנהג כשר הוא כשהאשה מפסקת בטהרה לרחוץ וללבוש לבנים אמנם אם אינה רוחצת אלא פניה שלמטה דיה בכך עכ"ל וז"ל האגור אשה ההולכת בדרך ואין לה בגדים נקיים ללבוש תספור שבעה נקיים רק שהחלוק נקי מדם ויש חולקים שערי מדורא עכ"ל: **לא** בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות ובדקה לאחר ג' ימים ומצאה טהורה ה"ז בחזקת טמאה עד שפסקה בטהרה שלעולם אינה סופרת עד שתבדוק וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה ופשוט הוא מהמשנה שכתבתי בסמוך: **ובכל** שבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעם אחת ביום כ"כ הרמב"ן והרשב"א והרא"ש דלכתחלה מיהא צריך לעשות כן וכ"כ הגהמ"י פ"ו בשם התוספות ומדכתבו סתם תבדוק בכל יום משמע דלכתחילה א"צ לבדוק יותר מפ"א ביום: ומ"ש רבינו שבסה"מ כתב פעמיים וכו' כן הוא בסמ"ג וכמ"ק וסה"ת והמרדכי בשם הרוקח שבודקת פעמיים בכל יום מימי הספירה פ"א בשחרית כשעומדת ממטתה ופעם אחת כשהולכת לערבית ונ"ל שלמדו כן מדתנן בפ"ק דנדה (יא.) פעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות: **ומ"ש** ומיהו אפילו לא בדקה בכל הז' אלא פ"א ל"ש בדקה ביום הא' של הז' או באחרון או באחד מן האמצעיים סגי לא בדקה כל הז' עד היום הח' ובדקה ומצאה טהור אין לה אלא יום ח' בלבד וכו' בפרק תינוקת (סח:) תנן הזב והזבה שבדקו עצמן ביום הא' ומצאו טהור ביום הז' ומצאו טהור ושאר כל הימים לא בדקו רבי אליעזר אומר הרי אלו בחזקת טהורה רבי יהושע אומר אין להם אלא יום הראשון ויום השביעי בלבד רבי עקיבא אומר אין להם אלא יום הז' בלבד ואיפסיקא התם ובפ"ק הלכה כר"א ובגמרא (שם) איבעיא להו זב וזבה שבדקו עצמן ביום א' ויום ח' ומצאו טהור ושאר הימים לא בדקו לר"א מהו תחלתן וסופן בעינן והכא תחלתן איכא סופן ליכא או דילמא תחלתן אף ע"פ שאין סופן רב אמר היא היא תחלתן אע"פ שאין סופן ורבי חנינא אמר תחלתן וסופן בעינן והכא תחלתן איכא סופן ליכא ואמרינן בגמרא דלרב אם לא בדקה ביום הראשון ולא בשאר ימים אלא ביום הז' לבדו בדקה ומצאה טהור ה"ז בחזקת טהורה דכי היכי דתחלתן בלא סופן סגי ה"נ סגי בסופן אע"פ שאין תחלתן והוא שהפסיקה בטהרה כלומר שבדקה קודם הז' ומצאה טהורה וכתב הרא"ש שפסק הראב"ד הלכה כרב והביא ראיות לדבריו וכן הסכים הוא ז"ל וכתב אם בדיעבד לא בדקה אלא יום הא' או ביום הז' קרינן ההו נקיים כרב דאמר תחלתן אף על פי שאין סופן וסופן אע"פ שאין תחלתן אבל אם לא בדקה עד יום הח' לא מיקרי ספורין לדבריה תוך שבעה בעינן וכתב עוד שאם בדקה עצמה באמצע השבעה ולא בדקה לא בתחלתן ולא בסופן כתב הראב"ד לא שמעתי ומסתברא לקולא והביא ראיה לדבר ושהרז"ה דחה ראייתו והוא ז"ל כתב איני רואה כאן ספק דמסתבר דעדיף האמצע יותר מן הסוף דאיתחזק בטהרה כל הימים שאחר בדיקה וגם הרמב"ם פסק כרב בפרק ו' מהא"ב וכ"פ הרשב"א ז"ל והיכא דלא בדקה אלא באמצען כתב בשם הראב"ד דמסתברא לקולא וכמו ששנינו בהפסקת הנדה נדה שבדקה עצמה ביום הז' שחרית וכו' וחכ"א אפילו בדקה בשנים לנדתה ומצאה טהור הרי היא בחזקת טהורה והרז"ה נחלק עליו ואמר דאין ראיה מבדיקת נדה הקלה שאינה צריכה אלא הפרשת טהרה בין השמשות בלבד וזו צריכה שבעה נקיים ובודאי דלכאורה נראין דבריו שאין ללמוד בדיקת זבה החמורה מבדיקת נדה הקלה אלא שאני תמה למה לא למדוה מבדיקת הסוף הסתא הפסיקה בטהרה ולא בדקה עד ז' טהורה בדקה באמצע לא כ"ש ומ"מ יש לחוש ולהחמיר וצריכה בדיקה בתחלתן או בסופן עכ"ל. וסמ"ג כתב וז"ל הלכה למעשה הוא שהאשה ביום שפוסקת מלראות תלבש בגדים לבנים נקיים מכתמים קודם שיהיה לילה ותתחיל לספור למחרת ז' ימי ספירתה וכל ז' ימי ספירתה צריך ליקח בגד פשתן נקי ולבן או מוך ולהכניס באותו מקום בעומק ולחורין ולסדקין ולהוציא ולראות אם ניכר בו שום אדמומית שחרית וערבית בשחר כשעומדת ממטתה וערבית כשהולכת לב"ה קודם שיהיה לילה ואם שכחה ולא בדקה עצמה כי אם ביום שפסקה בו לערב ולמחרת שהוא יום א' של ספירה בדקה עצמה שחרית וערבית ולא בדקה עצמה עד יום השביעי כמו כן שחרית וערבית מותרת וטובלת בלילה וטהורה דתנן זב וזבה שבדקו עצמן ביום הא' ומצאו טהור ביום הז' ומצאו טהור ושאר הימים לא בדקו ר"א אומר הרי אלו בחזקת טהרה ובפ"ק (ז:) פוסק כר"א אבל אם בדקה יום א' ויום ח' בלבד ולא ביום הז' בזה נחלקו רב ור' חנינא שרב מתיר הואיל ובדקה בתחלתו של ז' אע"פ שלא בדקה בסופן ור"ח אוסר הואיל ולא בדקה בסופן ואומר שם שכמו שמתיר רב תחילתן אף על פי שאין סופן כך מתיר סופן אף ע"פ שאין תחלתן כלומר שבדקה עצמה יום ז' ולא בדקה יום א' והואיל ולא נתברר הלכה כדברי מי ראוי להחמיר כדברי ר"ח שלא יהא יותר מה' ימים בין בדיקה לבדיקה מלבד יום שפסקה בו שצריכה לבדוק לערב כדי להפריש בטהרה ואם בדקה עצמה לערב של יום שפוסקת בו כדי להפסיק בטהרה ולמחרת שהוא יום א' לא בדקה וגם ביום הז' לא בדקה עד יום הח' אפילו רב מודה שאינו מועיל כלום שהרי אין כאן לא תחלתן ולא סופן ובספר חפץ פוסק רב ור"ח הלכה כרב ומ"מ מאחר שאין זה פסק מבורר ראוי להחמיר בדבר עכ"ל וסמ"ק נמגס קלת על מסקנא זו דסמ"ג ובסה"ת האריך בדבר והעלה כדברי סמ"ג: **כתב** האגור בשם התוספות פ"ק דבילה בדקה עצמה יום א' ויום ז' ומצאה טהורה חשוב ספירה רק שבדקה עצמה יום שפסקה בו לערב והפסיקה בטהרה ודוקא יום ז' אבל ליל ז' לא. והגמיי' בשם סה"ת ובשם רבינו שמחה כתבו כדברי סמ"ג וכיון דכל הני רבוותא מספקא להו אין להקל בדבר שהוא ספק איסור כרת: כל בדיקות אלו בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל הז' לא תבדוק בבגד שחור אלא בצמר נקי ורך או בצמר גפן או בבגד פשתן ישן שהוא נקי

דרישה

מנחה בתחלת בין השמשות או בסופה הא עכ"פ יום של מחר לא תספור מספק משא"כ כשתבדוק בתחילת בין השמשות אף שלא תמצא דם על המוך דלמא עדיין אינו לילה ובעת שתחלת לילה פרלה דם ואין זה הפסק בטהרה ואם תבדוק סוף בין השמשות אזי יש לספק אם היתה בדקה כפסק מתחילת בין השמשות דלמא ראתה דם ודלמא שתחלת לילה היה וק"ל: [ג] (או באחד מן

פרישה

השמשות ב"י וע"ש שכתב עוד מזה ולעד"נ דר"ל שתהא ההפסק גם בין השמשות שמא הוא עדיין יום והיינו שתכניס מוך באותו מקום ויהיה שם כל בין השמשות כמ"ש הרשב"א ואזי תצא מידי ספק ויהיה שבדיקה בודאי קודם לילה ובודאי סמוך ללילה: (ה) ומיום המחרת תתחיל לספור ז' נקיים עכ"ל כנ"ל והוא בקיצור דיני נדה שלו בסוף מסכת נדה: (אין לה אלא יום ח' בלבד דשמא

הדרושי הגהות

ה לספור ז' נקיים עכ"ל כצ"ל (עיין פרישה): ו סימן רמ"ח:

לשבח

אפילו שהוא נקי ולבן מפני שהוא קשה אלא בצמר נקי ורך או בצמר גפן או בבגד פשתן ישן שהוא נקי ורך ותכניסהו להורין ולסדקין [ג] עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי

נקי ורך בפ' כל היד (יז.) אמרי' של בית מונבז המלך היו בודקין מטותיהן במילא פרהבא ומזכירים אותם לשבח מסייע ליה לשמואל דאמר אין בודקים את המטה אלא בפיקולין או בצמר נקי ורך אמר רבא האי שחקי דכיתנא מעלו לבדיקה איני והא תנא דבי מנשה אין בודקין את המטה לא בעד אדום ולא בעד שחור ולא בפשתן אלא בפיקולין או בצמר נקי ורך ל"ק הא בכיתנא הא במאני דכיתנא אב"א הא והא במאני דכיתנא הא בחדתי והא בשחקי. פירש"י במילא פרהבא קוטו"ן מתוך שהוא לבן נראית בו טפה כחרדל ל"א צמר נקי ורך: פוקולין. קוטון: שחקי דכיתנא. בגדי' של פשתן: ולא בפשתן. שאינו לבן שאין דם ניכר יפה אלא בעד לבן. שחקים לבנים יותר מן החדשים ופסק רבינו כלישנא בתרא דלא מכשר במנא דכיתנא אלא בשחקי: והרמב"ם כתב בפ"ד מהא"ב בגדים אלו שמקנחים בהם צריכין שיהיו של פשתן שחקים ולבנים ע"כ ולכאורה משמע דכל הני דנקט בבגד של פשתן שחוק לבן בדוקא נקטינהו לומר דדוקא בבגד ולא במידי דלאו בגד הוא ואפילו בבגד דקה של פשתן ולא של מינים אחרים ובבגד של פשתן נמי דוקא שחוק ולא בשאינו שחוק ושחוק נמי דוקא לבן ולא צבוע אבל קשה דלפ"ז הוא ממעט פיקולין וצמר נקי ואמאי הא של בית מונבז מזכירין אותן לשבח על כך ושמואל נמי אמר הכי ושמא י"ל דהרמב"ם סבר דרבא פליג אדשמואל ואותם שהיו מזכירין של בית מונבז לשבח הוי סברי כשמואל ולא קי"ל הכי אלא כרבא דבתרא הוא ועי"ל דלעולם סבר הרמב"ם דרבא ושמואל לא פליגי ולאו למעוטי פיקולין וצמר נקי ורך נתכוין אלא הוא ז"ל אתא למימר דבדיקה במטלית שהזכיר שם באותו פרק לא תהא אלא במטלית של פשתן שחוק ולבן לפי שהוא דבר רך וממילא נשמע לכל דבר שהוא לבן ונקי ורך כמו דשחקי בגד פשתן לבנים דמהני לבדיקה והרי פיקולין וצמר נקי ורך בכלל וכתבו הגמיי' שם שחקים דנקט לאפוקי קודם ליבון ואם לא דקדקה בכך נראה שלא הפסידה מדקאמר בגמרא של בית מונבז היו מזכירין אותם ז לשבח על כל אלמא לא חובה ולא עיכוב הוא ע"כ:

ומ"ש הרמב"ם בגדים. אלו שמקנחים בהם צריכים שיהיו לבנים נראה שהוא סובר אע"פ שרבא לא מיעט אלא אדום ושחור לאו דוקא הני אלא ה"ה לכל הצבעים שאין מראה אדמומית ניכר בהן כמו בלבן ומדברי סמ"ג נראה כדברי הרמב"ם וגם הרא"ש בהל' נדה בקוצר כתב שהבגד שבודקת בו יהיה לבן: ומ"ש ותכניסהו לחורין ולסדקין ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קינוח בעלמא כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת וכ"כ הרשב"א בת"ה ולמדו כן מדאמרינן בשילהי פ"ק דנדה (יב.) בעא מיניה ר' אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה בתוך שיעור וסת ח והתניא איזהו שיעור וסת משל לשמש ועד שעומדין על המשקוף ביציאת השמש נכנס העד הוי וסת פי' זרו לקינוח אבל לא לבדיקה אלמא בדיקה בלא חורין וסדקין אינה נקראת בדיקה אלא קינוח ואנן בדיקת ז' תניא בהו דאלמא בדיקת חורין וסדקין היא וכן הדעת מכרעת ע"כ והראב"ד כתב בספר בעלי הנפש מצינו ג' בדיקות חלוקות זו מזו הראשונה בדיקת קינוח הויא בדיקה למציאת הכתם לג' נשים שהיו ישנות במטה ונמצא עליה דם שאם בדקה עצמה כשיעור וסת למציאת הכתם אם מצאה טמא טהרה את חברותיה וכו' והשנית בדיקת בית החיצון והוא עד מקום שהשמש דש והוא בדיקה לנדה ולזבה וליום ההפסקה ולבדיקת הז' והג' בדיקת חורין וסדקין בבית החיצון והוא בדיקת הטהרות כמו שאמרנו בגמרא (שם ה.) עד שלפני תשמיש אינו ממעט בפקידה מ"ט מפני שמהומה לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין הנה ראינו מכאן שאע"פ שתקנו חכמים בדיקה לתשמיש ולטהרות עד שלפני תשמיש בדיקה הוא לתשמיש ואינו בדיקה לטהרות מפני שאינה מכניסתו לחורין ולסדקין עכ"ל. והרשב"א כתב בת"ה דיש מי שדקדק מדאמרינן בפ"ק דנדה מתוך שמהומה לביתה אינה מכניסתו לחורין ולסדקין דלבעלה לא בעי בדיקת חורין וסדקין והוא ז"ל סתר דבריו וכתב עוד שהרמב"ן הכריע בדבר ואמר דבדיקת ההפסקה שהיא להעלותה מטומאה לטהרה צריכה חורין וסדקין אבל בדיקת הז' דבחזקת טהרה עומדת בבדיקה כל דהו סגי והוא ז"ל חלק עליו והעלה דבין זו ובין זו צריכות בדיקות חורין וסדקין וכ"כ סמ"ג וז"ל וכל ז' ימי ספירתה צריך ליקח בגד פשתן נקי ולבן או מוך ולהכניסו באותו מקום בעומק ולחורין ולסדקין שכן מוכיח בפ"ק דנדה שאומר כשהיא ממהרת אינה מכניסו לחורין ולסדקין ע"כ וכ"פ סמ"ג וכ"כ הרא"ש בהלכות נדה בקוצר אחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה בבגד פשתן לבן או בצמר גפן לבן ותכניסהו באותו מקום לחורין ולסדקין ומיום המחרת תתחיל לספור ז' נקיים ובאותן ז' ימים תבדוק בכל יום עצמה וחלוקה בבדיקה יפה להכניס לחורין ולסדקין ולא לקנוח בעלמא:

ומ"ש שתכניסהו עד מקום שאבר התשמיש מגיע כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת וז"ל ובדיקה שאמרנו היינו שתכניס בגד או צמר גפן לחורין ולסדקין עד מקום שהשמש דש ולא שתכניסהו מעט לקנח את עצמה דההוא קינוח מקרי ולא בדיקה כדמשמע בשילהי פ"ק בעא מיניה רבי אבא מרב הונא וכו' הוי וסת שאמרו לקינוח ולא לבדיקה אלמא בלא הכנסה לחורין ולסדקין קינוח מיקרי ולא בדיקה ובדיקה הוזכרה אבל זב וזבה עכ"ל וכ"כ הגמיי' בפ"ו וז"ל צריכה ליקח בגד רך לבן או מוך ולהכניסו בעומק כל בין השינים דהיינו מקום דישת השמש ומקנחת עצמה יפה בחורין ובסדקין וכ"כ רבינו ירוחם וז"ל והבדיקה תהיה יפה שתכניס בגד לבן רך או צמר גפן לחורין ולסדקין עד מקום שהשמש דש שם דאל"כ אין זו בדיקה אלא קינוח ולפיכך צריך שתבדוק בפנים עכ"ל ודברים אלו קשים בעיני שא"א לאשה להכניס העד כ"כ בעומק ואם תדחוק להכניסו כ"כ בעומק ע"י התבולות תקלקל עצמה שיסרט המקום בפנים ע"י הבדיקה ויוצא דם ויצא העד אדום ואינו מן המקור אלא מחמת דוחק הבדיקה וכך אומרות הפקחות שבהן. וזכורני כי בנערותי ראיתי זקנים שהיו מגמגמים על בדיקה זו שכתב רבינו לומר שהוא

דבר

הא בשחקי ופירש"י שחקים לבנים יותר מחדשים עכ"ל ורבינו כתב תחלה ולא בבגד פשתן חדש אפילו שהוא נקי ולבן מפני שהוא קשה נראה שבא לומר דלא תיבעיא בפשתן כמות שהוא שאינו בגד כיון שאינו לבן אין דם ניכר יפה אלא בעד לבן אלא אפי' בבגד אע"פ שהוא נקי ולבן ביותר אפ"ה לא תבדוק בו מפני שהוא קשה ומסרט בבשר ואח"כ כתב אלא בצמר נקי ורך או בצמר גפן או בבגד פשתן ישן שהוא נקי ורך דכל הני כיון שהן רכין אין מסרטין בבשר אבל לבן א"צ לפרש דפשיטא דלבן בעינן דאל"כ פשתן סרוק ורך אמאי לא תבדוק בו ואיכא לתמוה מפני מה לא כתב רבינו כפירש"י דשחקים לבנים יותר מחדשים וכתב טעם אחר מפני שהוא קשה ונראה דטעמו דלפי' רפ"י קשה וכי מפני שהחדשים אינן כ"כ לבנים כישנים יהיו נפסלין מלבדוק בהן הא ודאי דבשחקים נמי איכא לבן בחד טפי מבאידך וכולן כשרים לבדיקה ועכ"ל עיקר דהוה קשיא ליה הא דאיתא בפ"ק דשבועות גבי שאת כצמר לבן שנייה לה כקרום ביצה דמפרש כמו גלימא דכתנא ושחקיה משמע דהחדש לבן מן הישן ולכן פי' רבינו דודאי החדש לבן יותר ומזהיר לבנוניתו טפי מבישן אלא דהחדש מסרט בבשר מפני שהוא קשה ולכן כתב רבינו אבל בגד פשתן חדש אפילו שהוא נקי ולבן ולא הזכיר שם לבן אבל בגד פשתן ישן אלא כתב שהוא נקי ורך וכוונתו לומר דבחדש אע"פ שהוא נקי ולבן יותר מבישן אפ"ה לא תבדוק בו מפני שהוא קשה אלא תבדוק בבגד פשתן ישן שהוא נקי ורך אע"פ שאינו לבן כמו חדש מיהו ודאי לבן בעינן כדפרישית ואע"פ שהתוס' פרק כל היד תירצו קושיא זו בתרתי שינויי ע"ש רבינו נראה לו עיקר כדפירש הוא שוב ראיתי בת"ה הקצר סוף שער ה' כתב כדברי רבינו וממנו למד רבינו להורות כך אלא דאיכא לתמוה דבת"ה הארוך לא הזכיר דין זה כלל: ומ"ש ותכניסהו לחורין ולסדקין עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קינוח בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה כיוצא בזה כתב הרא"ש בפרק תינוקת וז"ל ובדיקה שאמרנו היינו שתכניס בגד או צמר גפן לחורין ולסדקין עד מקום שהשמש דש ולא שתכניסהו מעט לקנח את עצמה דההוא קינוח מקרי ולא בדיקה כדמשמע שילהי פ"ק (תחלת דף י"ב) בעא מיניה רבי אבא מרב הונא וכו' הוי וסת שאמרו לקינוח ולא לבדיקה אלמא בלא הכנסה לחורין ולסדקין קינוח מקרי ולא בדיקה ובדיקה הוזכרה אבל זב וזבה עכ"ל נראה מסוף לשונו דדוקא בקינוח גרידא בלא חורין וסדקין לא מקרי בדיקה דבדיקה אינה אלא בחורין וסדקין ובזה יצא י"ח אע"פ שאינה מכנסת עד מקום שהשמש דש ומה שהזכיר בתחלת דבריו עד מקום שהשמש דש הוא למצוה מן המובחר שתטריח עצמה להכניס המוך עד מקום שהשמש דש אם אפשר אבל ודאי דבדיקה לחורין ולסדקין הויא בדיקה אפילו אינו עד מקום שהשמש דש גם רש"י ז"ל פ"ק דנדה גבי הך דבעא מיניה רבי אבא מרב הונא כתב וז"ל בדיקה לחורין ולסדקין עכ"ל ולא כתב עד מקום שהשמש דש. ותו בפ"ק (דף ה') אמרו גבי בדיקה לטהרות כשהיא בודקת עצמה לשמש את ביתה משום טהרות דמתוך שמהומה לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין משם למדינן לבדיקת זבה בין בהפסק טהרה בין בבדיקת ז' נקיים דבעינן חורין וסדקין אבל עד מקום שהשמש דש לא שמענו וכך הוא משמעות שאר הפוסקים וא"כ צ"ל דגם הרא"ש לא כתב עד מקום שהשמש דש לעיכובא אלא למצוה מן המובחר וטעמא דמלתא דהצריך הרא"ש למצוה לבדוק עד מקום שהשמש דש נראה שהוא מדאמר ר"פ יוצא דופן דכל הנשים מיטמאות בבית החיצון ובגמרא (דף מ"א) אמרו הי ניהו בית החיצון ואסיקנא עד בין השיניים ובין השיניים כלפנים במתניתא תנא מקום שהשמש דש השתא אם נמצא דם במקום שהשמש דש הו"ל בית החיצון וטמאה ולפיכך הצריכוהו למצוה מן המובחר לבדוק עד שם שאם תמצא דם לשם והיא טמאה אבל אינו מעכב אלא יוצאה ידי בדיקה כשמכנסת לחורין ולסדקין כדפרישית דלא חייבוה חכמים יותר מזה גם דברי רבינו מיפרשן הכי דתחלה כתב ותכניסהו לחורין ולסדקין עד מקום שאבר התשמיש מגיע דכך הוא למצוה מן המובחר: ומ"ש ואם לא עשתה כן וכו' פי' ואם לא תכניסהו לחורין ולסדקין לא הוי אלא קינוח בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה ותדע דהכי הוא שהרי בפ"ק דנדה מפורש דדוקא בשיעור וסת משל לשמש ועד וכו' הוא דהוי לקינוח ולא לבדיקה אבל לחורין ולסדקין אין זה קינוח וא"כ בע"כ מ"ש רבינו ואם לא עשתה כן אינו ר"ל אם לא הכניסתו עד מקום שהשמש דש לא הוי אלא קינוח בעלמא אפילו הכניסתו לחורין ולסדקין דזה אינו אמת דפשיטא דבדיקה היא אם הכניסתו לחורין ולסדקין אלא בע"כ דה"ק אם לא הכניסתו לחורין ולסדקין אינו אלא קינוח בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה: ומ"ש תחילה ותכניסהו לחורין ולסדקין עד מקום שהאבר התשמיש אינו אלא למצוה כל מאי דאפשר כדי שלא לזלזל בבדיקה ומשום הכי לא אמר וצריכה שתכניסהו וכו' אלא ותכניסהו אלמא דאין זה אלא לכתחילה אם אפשר אבל לא לעיכובא דכל שהכניסתו לחורין ולסדקין יצאה ידי בדיקה אפילו לא הכניסתו עד מקום שאבר התשמיש מגיע ועל דרך זה הם דברי הרבי' ירוחם שכתב והבדיקה תהיה וכו' לחורין ולסדקין עד מקום שהשמש דש שם דאל"כ אין זו בדיקה אלא קינוח ולפיכך צריכה שתבדוק בפנים עכ"ל דפי' מ"ש דאל"כ היינו דאם לא תהא בודקת לפנים לחורין ולסדקין אין זו בדיקה אלא קינוח ולפיכך צריכה שתבדוק בפנים לחורין ולסדקין ומ"ש עד מקום שהשמש דש אינו אלא למצוה וכדפרישית לדברי רבינו שהם כדברי הרא"ש וכך הם פירוש דברי הר"י שניהם נמשכין בדין זה אחרי רבם הרא"ש. גם מ"ש בהג"ה מיי' ספ"ו דביאה כך פירושם שהרי כתב וז"ל ומכניסה באותו מקום בעומק כל בין השיניים דהיינו מקום דישה ומקנחת עצמה בפנים יפה בחורין ובסדקין כן פר"י מהא דפ"ק דנדה דמתוך שמהומה לביתה אין מכניסתו לחורין ולסדקין מכלל דבעיא להכניסו לחורין ולסדקים עכ"ל אלמא דלא בעיא אלא להכניסו לחורין ולסדקים כדמוכח בפ"ק דנדה וא"כ הא דכתב תחלה ומכניסה באותו מקום בעומק כל בין השיניים דהיינו מקום דישה אינו אלא למצוה ולא לעיכוב והב"י כתב וז"ל ומ"מ מדברי הר"ר ירוחם נראה שעכ"פ צריך לבדוק עד מקום שהשמש דש ואם לא עשתה כן לא עלתה לה טבילה עכ"ל. ותמהתי למה לו לפרש כך בדברי הר"ר ירוחם יותר מבדברי הרא"ש ורבינו והגהות מיימוני אבל הדבר ברור לפע"ד ופשיט כביעתא בכותחא

דרישה

מן האמצעים כו' הוא דברי הרא"ש מדברי הראב"ד אבל שאר המחברים לא סקילו: כ"כ אלא פסקו כרב שדוקא בדקה תחלתה או סופה וכ"כ הרשב"א שראוי להחמיר בזה והס"ת וסמ"ג כתבו שראוי לחוש לדברי ר' חנינא שאין להתיר אלא בבדיקה תחילתה וסופה ע"ש רש"ל עכ"ה):

[ו] עד מקום שאבר התשמיש מגיע כו' כ"כ א"א הרא"ש ורבי' ירוחם והגהות מיימוני וכתב ב"י וזכורני בימי נערותי ראיתי זקנים שהיו מגמגמים על בדיקה זו שכתב רבינו לומר שהוא דבר שא"א לעשות אמר כך בא לידי כתבי מהר"ר איסרלן וכתב בסימן ע"ז כבר שמעתי מדקדקין בזה אך בשאר סבורים אינו וכיון דא"א לצנים כולי האי אין להחמיר עליהם ביותר והנח להם לישראל כו' וב"י עשה פשרה בין הפוסקים כתב שיש לבדוק ביום הפסקה ועוד פ"א בז' נקיים ואז יצאה ידי כל הפוסקים (ר"ל הבדיקה שתהיה עד מקום שהשמש דש ביום הפסקה וז' נקיים. ושאר הבדיקות אף אם לא יגיע שם לית לן בה. וכתב רמ"א מיהו בדיעבד אם בדקה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה סגי והוא מדברי מהרא"י סימן י"ג ע"ז עכ"ה) וטוב להיות אותה בדיקה ביום ב' שאם ישכח מלבדוק בענין זה יש לפניה ימים הרבה לתשלומים תוך ו' נקיים אם

חדושי הגהות

ילשבח על כך : א א"ל מי משבחת לה לבדיקה כשיעור וסת ותתניא איזהו וכו' בצ"ל:

הוי אלא קינוה בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה הסומא בודקת עצמה ומראה לחבירתה השוטה והחרשת שאינה (ו) לא שומעת ולא מדברת (ז) ושנטרפה דעתה מחמת חולי צריכות פקחות לבדוק אותן ולקבוע להן וסתות ולאח"כ יהיו מותרות לבעליהן הוקבע להן וסת הרי הן כשאר כל הנשים (ח) לא הוקבע להן (ט) חוששות מל' יום לל' יום ובודקות ע"י פקחות שזו הוא עונת ראייה לרוב הנשים : האשה שמרבה לבדוק בין בימי ספירתה בין בימים שלא ראתה בהן הרי זו משובחת אע"פ שיש לה וסת קבוע אפשר שיבא לה דם שלא בשעת וסתה (י) ישבה ולא בדקה בין באונס בין ברצון הרי זו בחזקת טהורה (יא) חוץ מאחר וסת הקבוע כל ספירת הז' צריך שיהא רצופין שלא תהא ראיית דם ביניהם שאפי' ראתה (א) בשביעי סמוך

בכוונה דכולם לא נתכוונו אלא לומר דלמצוה מן המובחר תטריח עצמה לבדוק עד מקום שהשמש דש כל מאי דאפשר אבל לא לעיכובא דפשיטא דיצאה ידי בדיקה בשתכניס יפה לחורין ולסדקין אע"פ שלא תכניסנו עד מקום שהשמש דש וכדפרישית ועדיין צריכין אנחנו למודעי דמאי שכתבו מהרא"י בכתביו סימן ל"ח וגם הב"י האריך בזה שאי אפשר לאשה להכניס עד כ"כ בעומק עד המקום שהשמש דש א"כ קשה לאיזה צורך כתבו דלמצוה צריך שיכנים המוך עד מקום שהשמש דש כיון שא"א להכניסו עד שם ואין לפרש דאף ע"פ דבדיקה זו קשה הוא מכל מקום הוא תחת יד האפשר שהרי רפ"ה דביאה כתב הרמב"ם דבשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור הוא צואר הרחם ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות וכתב עוד שם דכל הנשים מיטמאות בבית החיצון והואיל ויצא מבין השינים ה"ז טמאה ועד היכן הוא בין השיניים עד מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה ובין השיניים עצמו כלפנים . ואי איתא דצריך בדיקה עד מקום שהשמש דש א"כ צריך בדיקה בפרוזדור עצמו באותו צואר עד סמוך לבין השיניים שהוא בראשו הפנימי של הצואר וכיון שראש אותו הצואר נסתם מאד היאך תוכל לבדוק שם במוך באצבע וגם היאך תוכל לכוין אותו הפתח שבראש צואר הרחם שנכנס שם האבר הלא היא תלוי ועומד ומתנדנד כמו שאומרות הנשים הפקחות שבהן ונראה ליישב ולומר דודאי כשבאה האשה להכניס אצבעה עם המוך כ"כ בעומק הוא דבר נמנע מחמת גודל דוחק הסתימה לפנים אבל אם דוחקת מוך הרבה זה על זה עד שנכנס בעומק עד מקום שהשמש דש אינו נמנע שכל מוך שדוחקת זה אחר זה בעומק האחד דוחק את חבירו השני דוחק להראשון שלפניו והשלישי דוחק להשני וכן כולם זה אחר זה עד שנכנס למקום בין השיניים שהוא מקום שהשמש דש ותדע שהרי הדמיסיונאים דרך שם בשפיכה לפעמים וכן האבר נכנס לשם בגמר ביאה וא"כ נ"כ אפשר שיכנס לשם המוך ע"י שדוחקים אותו בעומד כדפרישי' ועוד דכמו שאין כל האצבעות שוות כך אין כל הרחמים שוות יש שרחמה צר ויש שרחמה רחב ואפשר הוא שיגיע המוך לשם ואם עם כל זה לא יגיע המוך עד מקום שהשמש דש הנה כיון שבדקה היטב בחורין ובסדקין תו לא חיישינן דילמא איכא דם בפרוזדור עצמו והרי היא מעמאה בבית החיצון דלא חיישינן להכי . ועוד דאפי' היה הדם בפרוזדור בבית החיצון אין ספיקו טמא אלא כשיצא לחוץ אבל כשנשאר בפרוזדור אינו טמא כדכתבו התוספות בפ' יוצא דופן (דף מ"ב) וז"ל שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור אבל בפרוזדור עצמו טהורה דלא חשיב כבחוץ וא"ת והא אמרינן לעיל בפ"ק דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא וי"ל התם ספיקו טמא כשיצא לחוץ ועוד יש לחלק בין דם לידה לדם נדה עכ"ל. הרי דלשיטתייהו קמא אפילו היה דם בפרוזדור אינו טמא כשנשאר שם ולא יצא לחוץ הלכך מספיקא לא מטרחינן למבדק גם בפרוזדור עצמו ולא כתבו הרא"ש ורבינו והר"ר ירוחם והג"ה מיימוני דתכניסהו עד מקום שהשמש דש אלא למצוה ולא לעיכובא כלל ועוד הארכתי בתשובה בס"ד :

הסומא וכו' משנה וגמרא ר"פ כל היד (סוף דף י"ג) ומ"ש לא הוקבע להן חוששת מל' יום לל' יום וכו' כבר נתבאר בסימן קפ"ט שזהו משפט הנשים שאין להם וסת קבוע דחוששות ליום שלשים : **האשה** שמרבה לבדוק וכו' ר"פ כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת וכתב רבינו דלא מיבעיא בימי ספירתה אלא אפילו בימים שלא ראתה בהן דהיינו לאחר טבילה בין וסת לוסת שבאותן ימים לא ראתה מעולם בהם אפ"ה אם בודקת בהן הרי זו משובחת וכו' וזהו שאמר אחר זה ישבה ולא בדקה וכו' דכיון שהיא בחזקת טהורה אפי' ישבה ולא בדקה וכו'. הרי זו לעולם בחזקת טהורה והוא משנה ס"פ בנות כותים . וזה שאמר חוץ מאחר וסת הקבוע כלומר חוץ מהגיעה שעת וסתה ולא בדקה ה"ז טמאה עד שתבדוק ותמצא טהורה כמו שנתבאר לעיל סימן קפ"ט וכן כשאין לה וסת אסורה לאחר ל' יום לראייתה עד שתבדוק ותמצא טהורה דיום ל' נמי שאין לה וסת חשוב כוסת קבוע כדלעיל בסימן קפ"ד : כל ספירת הז' צריך שיהא רצופין וכו'. בפרק בנות כותים (דף ל"ג) ואחר תטהר אחר אחר לכולם שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם והכי איתא בפרק תינוקת (דף ס"ז) ומ"ש שאם ראתה בז' סמוך לשקיעת החמה אע"פ שהוא ספק יום סותרת כל המנין וכו' נראה

דבר שא"א לעשות אח"כ באו לידי כתבי מה"ר איסרלן וכתוב שם בסימן ע"ז בלשון הזה הא דבדיקת אשה בז' נקיים עד מקום שהשמש דש כבר שמעתי מדקדקים בזה אך בשאר חיבורים לא כתבו רק בדיקה יפה לחורין ולסדקין וכיון דא"א לנשים כולי האי אין להחמיר עליהן ביותר והנח להן לישראל וכו' עכ"ל הרי שהרגיש בקושי שיש בבדיקה בענין זה . ומ"ש דבשאר חבורים לא כ"כ אף ע"פ שלא היה לו לכתוב כך סתם מאחר שהרא"ש והגמיי' כ"כ מ"מ נראה דטענה קלת היא שהרי סמ"ג וסמ"ק וסה"ת והרמב"ן בהלכותיו כתבו שתכניסנו בעומק לחורין ולסדקין ע"כ ולא נתנו שיעור לעומק הזה וגם הרא"ש בהל' נדה בקוצר כתב ותכניסהו באותו מקום לחורין ולסדקין ע"כ וכך הם דברי הרשב"א בת"ה ולא נתנו גבול עד איזה מקום שתכניסנו ואם כן יש לנו לומר שמ"ש הרא"ש בפרק תינוקת עד מקום שהשמש דש לאו דוקא אלא לומר שתכניסנו בעומק כל מה שתוכל ולא ליסגי לה שתכניסנו מעט דאם איתא דעד מקום שהשמש דש בעינן בדוקא לא הוה שתיק מיניה בהלכות נדה אע"ג דאיכא למימר דבכלל לחורין ולסדקין הוא מ"מ אם איתא דיש עיכוב בדבר לא הוה סתים ליה סתומי אלא בהדיא הוה מפרש אותו כמו שפירשו בפרק תינוקת אבל מ"ש והנח להן לישראל וכו' אם נתכוון על מה שאמרו (פסחים סו.) הנח להן לישראל אם אינן נביאים הן בני נביאים בעל נפש נמי יכול לסמוך על החיבורים שלא כתבו שבדיקה תהיה עד מקום שהשמש דש אבל אם נתכוון על מה שאמרו (שבת קמח:) הנח להן לישראל מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין א"כ בעל נפש צריך ליזהר ומ"מ דברי רבי' ירוחם נראה שעכ"פ צריך לבדוק עד מקום שהשמש דש ואם לא עשתה כן לא עלתה לה טבילה . ויש לשאול למצריכין לבדוק עד מקום שהשמש מגיע מנין להם כן ואין לומר שלמדו כן ממ"ש הרמב"ם פ"ד מהא"ב גבי בדיקת אשה הרואה דם מחמת תשמיש שצריכה להכניס המכחול עד צואר הרחם דהיינו מקום שהשמש דש דאי מהא לא איריא דשאני התם שאנו חוששין שמא מחמת פגיעת השמש בצואר הרחם בא הדם מן המקור ולפיכך אנו צריכין שהמכחול יכנס עד שם ואם מצא לבן נודע שהדם שהיא רואה בשעת תשמיש אינו מפגיעת האבר בצואר הרחם אלא מן הצדדין הוא בא וטהורה ואין זה ענין לבדיקה דהכא ואפשר שטעמם משום דכיון דקי"ל דנשים מטמאות ביציאת הדם לבית החיצון אף על פי שעדיין לא יצא לחוץ כמו שנתבאר בסימן קפ"ג צריך לבדוק כל בית החיצון ועד מקום שהשמש דש הוא בית החיצון ומפני כך צריך לבדוק עד שם ואע"פ שכתב הרמב"ם בפ"ה מהא"ב שבשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות ע"כ דלפ"ז אפילו הכניס העד עד מקום שהשמש דש עדיין לא יצאו ידי חובת בדיקת הפרוזדור כולו י"ל דסבירא ליה דמאי דאפשר למיבדק בבית החיצון בדקינן אי נמי שאינן סוברים בזה כהרמב"ם דהא בפרק יוצא דופן (דף מא:) בעו הי ניהו בית החיצון במתניתא תנא מקום שהשמש דש והרמב"ם מפרש דעד מקום שהשמש דש הוא בית החיצון אבל עדיין נשאר מבית החיצון קצת לצד פנים והם מפרשים ששם נגמר הבית החיצון . והנ"ל לבעל נפש דכיון דהרא"ש ורבינו ירוחם והגהות מיימוני הצריכו שהבדיקה תהיה בענין זה שיצא את כולם ויצוה בביתו דבדיקה שבודקת בהפסקה ובדיקה א' מבדיקות שבתוך הז' תהיה בענין שיגיע עד מקום שהשמש דש ושאר הבדיקות אף אם לא יגיע שם לית לן בה שמאחר שרוב הפוסקים פשיטא להו דהלכה כרב סגי ליה בבדיקה אחת מתוך ז' אע"פ שלכתחלה הצריכו לבדוק בכל יום לענין בדיקה בענין זה שהוא דבר קשה וגם כי רוב הפוסקים אין מצריכים לבדוק בענין זה דיינו לעשות כדברי המצריכים לבדוק בענין זה בבדיקות המוכרחים שהם בדיקת יום ההפסקה ובדיקה א' בתוך ז' או בתחלתן או בסופן או באמצען ואע"פ שקצת פוסקים סוברים שצריכה לבדוק בכל יום הלא הם סמ"ג וסה"ת והם לא הצריכו להכניס עד מקום שהשמש דש הלכך בבדיקות שעושה בשאר הימים כמו שרגילות שאינן מגיעות עד מקום שהשמש דש סגי לדברי הכל ומטעם זה אע"פ שסמ"ג וסה"ת והמרדכי בשם הרוקח מצריכים לבדוק פעמים ביום נראה דבבדיקה זו הקשה סגי בפעם אחת שתבדוק ביום שהיא בודקת בה והפעם השנית תהיה כשאר בדיקות שהרי המצריכים לבדוק פעמים ביום לא הצריכו בדיקה עד מקום שהשמש דש הלכך בהכי סגי לכ"ע ואמנם נ"ל שצריך לייחד יום א' בתוך הז' כדי שיהיה יום מיוחד לבדיקה זו שתדע שתמיד צריכה לבדוק באותו יום באותו ענין ונ"ל שהיום היותר ראוי לייחד הוא היום הב' כדי שאם תשכח באותו יום מלבדוק בענין זה יהיו לפניה ימים הרבה לתשלומין בעודה תוך ז' : **כתב** הרשב"א בת"ה הקלר אור היום יפה לבדיקה שכן של בית מונבז אין בודקין מטותיהן אלא ביום ומזכירין אותן לשבח ע"כ וכתבו רבינו ירוחם ז"ל ההיא של בית מונבז היא בפרק כל היד ולפי שאינו מעכב כלל לא הזכירוהו הרמב"ם ורבינו ז"ל: הסומא בודקת עצמה ומראה להברתה השוטה והחרשת שאינה לא שומעת ולא מדברת וכו' ושנטרפה דעתה מחמת חולי וכו' בפרק כל היד (דף יג:) תנן החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן והן אוכלות בתרומה ובגמרא (שם) חרשת איהי תבדוק נפשה דתניא אמר רבי חרשת היתה בשכונתינו לא דיה שבודקת לעצמה אלא שחברותיה רואות ומראות לה התם במדברת ואינה שומעת הכא בשאינה מדברת ואינה שומעת ותשמע דה"ה שומעת ואינה מדברת דהויא כפקחת וכ"כ מדברי ה"ה בפ"ח וגם מדברי רבינו נראה כן ואמאי דתנן סומא פריך איהי תבדוק נפשה ותחזי לחבירתה א"ר בר חנינא סומא אינה משנה ואמאי דתנן ושנטרפה דעתה פריך היינו שוטה ומשני שנטרפה דעתה מחמת חולי : ומ"ש הוקבע להן וסת הרי הן כשאר כל הנשים כ"כ הרמב"ן בהלכותיו ופשוט הוא : ומ"ש לא הוקבע להן חוששות מל' יום לל' יום וכו' ג"ז כתב הרמב"ן שם ופשוט שזהו משפט כל הנשים כמ"ש סימן קפ"ט : האשה שמרבה לבדוק בין בימי ספירתה בין בימים שלא ראתה בהם כלומר שלא ראתה מעולם בהם ה"ז משובחת וכו' פשוט במשנה דפ"ב דנדה (שם.) כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת : ומ"ש ישבה ולא בדקה בין באונס בין ברצון ה"ז בחזקת טהורה חוץ מאחר וסת הקבוע משנה בס"פ בנות כותים (לט:) ישבה לה ולא בדקה שגגה נאנסה הזידה ולא בדקה טהורה הגיע שעת וסתה ולא בדקה ה"ז טמאה פירוש טמאה עד שתבדוק וכמו שנתבאר בסימן קפ"ד :

כל ספירת הז' צריך שיהיו רצופין שלא תהא ראיית דם ביניהם שאפילו ראתה בז' סמוך לשקיעת החמה וכו' פשוט בפרק בנות כותים (דף לז:) ובפרק תינוקת

דרכי משה

קצו (א) במרדכי הה"נ דף כ"ב ע"ג נ"ם סופרת תוך ז' ימים נקיים מסתברא מג' ימים ואילך הכתמים טהורים אם יש במה לתלות במכה או בחבורה או בציפור ואינה סותרת אבל

פרישה

דשמא ראתה בנקיים וסתרו ספירתן הראשונה וצריכה לספור מחדש דבדיקה תוך ז' בעינן עכ"ה) : (ו) לא שומעת ולא מדברת כו' הא בכיר חדא מינייהו דינה כפקחין ב"י: (ז) ושנטרפה דעתה מחמת חולי אבל נטרפה מחמת עצמה היינו שוטה גמרא: (ח) לא הוקבע להן כו' שלא ראו הלא פ"א או ב': (ט) חוששת מל' יום לל' יום ובודקת ע"י פקחות אבל א"ל לחוש ולבדוק [illegible]

דהאי לא בדקה דקאמר כל אחד לפי דינו קאמר והיינו בימי ספירתה לא בדקה כל יום אבל עכ"פ בדקה פ"א כמ"ש והא דסתם רבינו משום דקאי אמ"ש לפני זה כאשה שמרבה לבדוק כו' אזה כתב ואם ישבה ולא בדקה ר"ל שלא הרבה לבדוק . אבל אימים שלא ראתה בהן דהיינו ימים שאחר טבילתה אזה ר"ל כפשוטו שלא בדקה בהן כלל ומש"ה מסיק וכתב חוץ מאחר וסת הקבוע [illegible]

תינוקת [סז:] ואחר תטהר אמר רחמנא אחר אחר לכולם שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם: **ומ״ש** או בין השמשות שהוא ספק יום סותרת כל המנין וכו׳ דמשמע דאם לא היה עדיין ספק יום לא היתה סותרת לדין התלמוד איצטריך שאחר שספרה ז׳ נקיים חוזרת לימי נדה והלכך אם בין השמשות היה ודאי לילה לא היתה צריכה לשמור אלא ז׳ ימים ואפי׳ שופעת בהם רק שתפסוק בטהרה ביום הז׳ קודם בין השמשות אבל השתא שהוא ספק יום מספקינן דילמא אכתי בימי זיבה קיימא וסתרה ספירה דילה וצריכה לספור ז׳ נקיים אבל לדידן בתר חומרת ר׳ זירא לא נפקא לן מידי דבין אם הוא עדיין ספק יום או אם הוא לילה ממש צריכה לישב עוד שבעה נקיים: כתוב ט בת״ה הא דכתב כ׳ התרומה ובמרדכי ובהגמי׳ פ״ט מייתי לה דכל הג׳ ימים של ספירת ז׳ נקיים צריכים להיות טהורים לגמרי ואם מצאה בהם כתם אף על פי שיכול לתלות במכה או חבורה אינה תולה ירצה דדוקא בכתם כגרים ועוד אמרו כן אבל פחות מכאן דאין צורך לתלותו בחבורה או מכה אלא בדם מאכולת ודאי תלינן לעולם דאל״כ אין שום אשה יכולה להטהר וכדתניא בפ׳ הרואה כתם (נח:) דאין לך מטה שאין עליה כמה טיפי דם מאכולת וכבר כתבתי זה בסימן ק״צ:

נראה דמיירי בטבלה ביום השביעי דד״ת יכולה לטבול ביום ז׳ מיד אחר הנץ החמה והשתא קאמר דאי לא ראתה ב״ה אם כן מסתמא בא עליה מיד לאחר כלות ב״ה והועיל לה מניינה שנטהרה מטומאתה כיון שבא עליה בהיתר ביאה אמם ואם ראתה אח״כ או היא תחילת זבה מחומרא דרבי זירא אבל אם ראתה בין השמשות דהשתא עדיין לא בא עליה שהרי אסור לבא עליה פן תראה ב״ה שהוא ספק יום ותסתור מניינה כדלקמן בכיון קל״ז השתא ודאי אם ראתה ב״ה סותרת כל המניין דזה נקרא סותרת מניינה כיון שלא הועיל לה כלום מניינה שהרי חוזר׳ וראתה מקמי שבא עליה וב״י פירש לדין התלמוד איצטריך דאילו היה ודאי לילה וחזרה לימי נדה לא היתה צריכה לשמור אלא ששה ימים רק שתפסוק בטהרה ביום הז׳ קודם ב״ה אבל כיון שהוא ספק יום מספקינן דלמא אכתי בימי זיבה קיימי וסתרה וצריכה לספור שבעה נקיים אבל לדידן בתר חומרא דר׳ זירא לא נפקא לן מידי דבין הוא יום ובין הוא לילה צריכה לישב שבעה נקיים. ולפע״ד נראה דוחק

סמוך לשקיעת החמה או בין השמשות שהוא ספק יום (יג) סותרת כל המנין וחוזרת למניינה עד שיהא להם ז׳ רצופין לגמרי: הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה [ג] (יג) אם הוא תוך ו׳ עונות לשמושה סותרת אותו יום לפיכך המשמשת מטתה וראתה ופסקה בו ביום אינה מתחלת לספור ז׳ נקיים עד שיעברו עליה ו׳ עונות שלימות (יד) שמא תפלוט לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה׳ לשמושה כגון אם שמשה במוצאי שבת אינה מתחלת לספור עד יום ה׳ דקיימא לן אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו ששה עונות שלימות מעת לעת ואם שמשה במוצאי שבת ופלטה ליל ארבע קודם עת שימושה במוצאי שבת עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשמושה וסותרת הלכך יום החמישי יהיה ראשון לספירתה אמנם

הפולטת ש״ז בימי ספירתה אם הוא תוך ששה עונות לשמושה סותרת אותו יום לפיכך המשמשת מטתה וראתה ופסקה בו ביום אינה מתחלת לספור ז׳ נקיים עד שיעברו עליה ששה עונות שלימות שמא תפלוט לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה׳ לשמושה וכו׳ בפרק בנות כותים (לג.) בעי רמי בר חמא פולטת ש״ז מהו שתסתור בזיבה רואה הויא וסתרה או דילמא נוגעת הויא ולא סתרה כלומר הא דקי״ל דפולטת טמאה משום רואה היא וסתרה או דלמא משום נוגעת ונוגע לא סותר ולא איפשיטא וכתב הרא״ש הילכך יש להחמיר בפולטת וסותרת יום א׳ וכן בפרק יוצא דופן (מב.) בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא מאביי פולטת ש״ז רואה הויא או נוגעת הויא למאי כ״מ לסתור בזיבה ולטמא במשהו א״ל רואה הויא אתא ושייליה לרבא וא״ל רואה הויא ולרב יוסף וא״ל רואה הויא ואפי׳ לר״ש ולרבנן פשיטא להו דרואה היא הלכך כל אשה צריכה שלא תתחיל לספור ז׳ נקיים עד יום ה׳ לשמושה כגון אם שמשה במ״ש אינה מתחלת לספור אלא ביום ה׳ דקי״ל כרבנן דאמרי בפרק ר״ע (פו.) דשש עונות שלימות בעי׳ לפליטה שאין ש״ז מסרחת אלא לאחר ו׳ עונות שלימות הלכך כששמשה במ״ש אם תפלוט בליל ד׳ קודם עת שמושה דמ״ש עדיין הוא עומדת בתוך ו׳ עונות לשמושה ואם פלטה סותרת הילכך יום ה׳ יהיה ראשון לספירתה ע״כ לשונו וכתב שהראב״ד כתב בתשובה שלא אמרו פולטת ש״ז אלא לטהרות בלבד אבל לבעלה אינה סותרת והביא ראיות לדבר והרא״ש ז״ל סתר ראיותיו וכו׳ שכן תלה בשם הר״ר יונה ז״ל והעלה ככון להחמיר כדברי ר״י וכן נוהגים בצרפת ובאשכנז ע״כ וכ״פ סמ״ג וסמ״ק וסה״ת והגמי׳ בפ״ו: כתב סמ״ק וכן אם טעתה במנין יום א׳ וטבלה ושמשה צריכה להמתין ששה עונות שלימות וזהו ד׳ ימים ואחר תמנה יום א׳ נקי ותטבול אך סתירה של אחר ז׳ כגון שלא טבלה כראוי ושמשה ה״ז טובלת בכל עת זה פשוט מאד שאינה סותרת אלא יום אחד והיינו לומר שאותו יום שפלטה בו אינה עולה לה וזו שסבר ספרה ז׳ נקיים לא שייך בה סתירה וגדולה מזו מבואר בדברי הרא״ש פרק בנות כותים שאחת מהראיות שהביא הראב״ד שפולטת שכבת זרע אינה סותרת מדתניא רש״א ואחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק נדה אלמא אי לאו חששא דשמא תראה דם לאחר תשמיש משמשת והולכת ואינה חוששת שמא תפלוט ש״ז והוא ז״ל כתב עליו כ״ל שאינה ראיה דפולטת אינה סותרת יום אחרון דודאי דם בזבה וזב שסותרין כל המנין סותרת עד ערב יום ז׳ אבל פולטת ש״ז שאינה סותרת אלא יום א׳ אם פלטה אחר שספרה מקצת היום שוב אינה סותרת דעיקר סתירת ש״ז הוא משום דלא מיקרי נקיים וכיון שספרה מקצת יום וטהורה לבעלה כבר שלמו הנקיים ושוב אין ש״ז סותרת והביא ראיה לדבר ואפשר שלזה נתכוון סמ״ק וספירה דלאחר ז׳ דקאמר ביום ז׳ ממש הוא אלא דכיון דאמרי׳ מקצת היום ככולו הוי כאילו הוא לאחר ז׳. ומ״ש שאם טעתה במנין יום א׳ וטבלה ושמשה צריכה להמתין ארבעה ימים ואחר תמנה יום א׳ נקי ותטבול אם באנו להסכים דברים אלו עם דברי הרא״ש כמו שכתבתי בסמוך נראה לכאורה דהיינו לומר שאם טבלה בששי ושמשה בתחילת ליל ז׳ דלא עלתה לה טבילה עד שתספור היום הז׳ ג״כ וכיון שאינה יכולה לספור בד׳ ימים אלו משום דחיישינן בהו שמא תפלוט ש״ז ותסתור אותו יום נמצא שכשיעברו ד׳ ימים אלו צריכה למנות יום א׳ שחסר לה ממנין הז׳ ואח״כ תטבול דאי בטבלה ליל ז׳ למה צריכה להמתין כ״כ מלטבול הרי כיון שנכנס כבר הז׳ הו״ל פולטת ביום אחרון ואינה סותרתו כמו שקדם ויותר נראה לומר דבטבלה ליל ז׳ נמי מיירי ולא מיקריא פולטת ביום אחרון אלא בשפלטה אחר שהאיר היום אבל קודם שהאיר היום לא אמרי׳ ביה מקצת היום ככולו דהא זבה טובלת ביום ז׳ מן התורה כמו שיבא בסימן שאחר זה אבל בליל ז׳ ודאי לא עלתה לה טבילה ומ״מ איכא למידק היאך יצטרף יום ז׳ עם הששה הראשונים הא בעינן שיהיו כל הז׳ נקיים רצופים מדכתיב אחר תטהר אחר אחר לכולן וי״ל דהכיא לומר שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהם שאם ראתה ביניהם פ״א אע״פ שלא היתה צריכה לשמור משום דם זה אלא יום א׳ סותרת כל מה שספרה קודם לכן וצריכה לספור מחדש ז׳ נקיים אבל בהפסק פליטת ש״ז לא איכפת לן והכי אמרינן בפרק בנות כותים: והרשב״א בת״ה הארוך האריך בדין זה הרבה ואע״פ שנטה לדעת הראב״ד שלא אמרו פולטת ש״ז סותרת אלא לטהרות אבל לא לבעלה וכתב שכן נראית סברת רבותינו הגאונים שלא חששו להזכיר ענין זה וגם הרי״ף לא כתבו בהלכות כתב בסוף דבריו מ״מ בעל נפש יחוש לעצמו כדברי ר״י ול״נ דממה שהשמיטו הגאונים והרי״ף דבר זה אין ראיה לומר דס״ל דאינה סותרת לבעלה שהרי כמה דינים השמיט הרי״ף מדיני נדה דאע״פ שודאי הלכתא נינהו אלא לפי שאינם מצויים כל כך השמיטם והא נמי לא שכיחא כולי האי שרוב הנשים נמשכים ימי ראייתן ה׳ או ו׳ ימים ואינן צריכות לדין זה דבלאו הכי אינן מתחילות לספור קודם לזמן זה. ור״ת מפרש דלא בעא רמי בר חמא אלא באשה שבא עליה זב דוקא וכבר סתר הרא״ש דבריו: **והרמב״ם** ז״ל סובר דפולטת ש״ז סותרת אף לבעלה שהרי כתב בפ״ו מהא״ב פלטה ש״ז בתוך ימי הספירה סותרת יום אחד מפני שהיא כזב שראה קרי שסותר יום א׳ ומיהו סובר ז״ל שאין פליטת ש״ז סותרת אלא כשנפלטה תוך

לפרש דברי רבי׳ שכתב בסתם שלא יהא בהם נפקותא לדידן אלא לדין התלמוד ולמאי דפרישית ניחא דאיכא נפקותא לדידן: **הפולטת** ש״ז וכו׳. כ״כ התוס׳ בפרק בנות כותים (דף ל״ג) אהא דבעי רמי בר חמא פולטת ש״ז מהו שתסתור בזיבה וכן פסק ר״ח וכ״כ הרא״ש לשם. ועכשיו נהגו שלא תתחיל למנות אלא ביום ששי לשמושה כשאח״כ בו ביום ראתה דם או כתם כגון ששמשה ביום א׳ אינה מתחלת למנות אלא מיום ו׳ והטעם שאם תתיר לה למנות מיום ה׳ איכא למיחש דזימנין תשמש ב״ה במוצאי שבת והיא תסבור דעדיין יום הוא ונמצא יכולה להתחיל לספור מיום ד׳ שהוא ה׳ לשמושה ואינו כן אלא לילה היה כששמשה ונמצא דעדיין פלטה בתחילת ליל ד׳ דששה עונות שלמים בעינן ולכך מחמירין עד יום ו׳ לשמושה ותו ליכא למיחש למידי כמ״ש בת״ה סי׳ רמ״ה עוד כתב דרוב נשים באוסטרייי״ך נוהגין שלא להתחיל ז׳ נקיים רק כשכלו ככר ז׳ ימים מתחלת ראייתה אפי׳ לא ראתה אלא יום א׳ או מצאה כתם ביום אחר ולא שמעתי טעם בדבר וכו׳ ע״ש וכבר כתבתי טעם לדבר זה בסוף סימן קפ״ג ואין לפרוץ גדר ולשנות במקום שנוהגים כך להחמיר עוד כתב בת״ה דיש לגזור גם לא שמשה אטו שמשה וכן נוהגין ואין לשנות מיהו נראה דדוקא כשבעלה עמה בעיר איכא לגזור לא שמשה אטו שמשה אבל אין בעלה בעיר יש להקל דמיד שתפסוק בטהרה סמוך לב״ה תמנה למחרת דכיון דמורין לה שהיתר זה אינו אלא לפי שאין בעלה בעיר לא תבא להקל גם כשבעלה בעיר ואע״פ דבת״ה משמע מלשון השאלה שהיה שואל להחמיר אף כשאין בעלה בעיר מ״מ מלשון התשובה שלא

תוך

דרכי משה

אבל צריכה לידע בודאי שפסק דם המקור לגמרי לכך צריך שיהא שלשה ימים הראשונים של ספירת נקיים טהורים לגמרי עכ״ל. וכ״ה פ״ט דא״ב בהגה״מ והא דכתב שם במרדכי דף של״א ע״א דאם מצאה כתם ביום ז׳ סותרת הכל היינו דליכא למיתלי במידי וג״ל דהא דלא תלינן במכה ג׳ ימים הראשונים דוקא במכה שאינו ידוע שמוציא דם דתלינן בה שאר כתם כמבואר לעיל סימן קפ״ז וע״ז קאמר המרדכי והגהות דלא תלינן בספירת ג׳ ימים הראשונים וכ״מ ל׳ המרדכי דע״ז קאי אבל במכה שידוע שמוציא דם נ״ל דתלינן בה אף ג׳ ימים הראשונים דהא אפי׳ רואות ממש תלינן במכה שידוע שמוציא דם כדלעיל סימן קפ״ז כ״ש כתמים דרבנן וא״ל שאני ברואה ממש דהוה תחילת ראייה ולכך תלינן במכתה ואמרינן דמעיינה סתום עדיין ולא ראתה מעולם אבל תוך ספירתה שמעיינה פתוח כבר דלמא לא תלינן במכה כלל דזה אינו דהרי כתבתי לעיל סימן קפ״ז דיש סוברים בשעת וסתה תלינן במכה הואיל וסתות דרבנן א״כ בכתמים נמי שהן דרבנן תלינן במכה ואפילו למאן דמחמיר בשעת וסתה היינו דהואיל ואיכא למ״ד וסתות דאורייתא אבל בכתמים שהן דרבנן לכ״ע תלינן במכה שידוע שמוציא דם כן נ״ל לצדד להקל משום דלא חילקו שאר הפוסקים בין כתם שרואה בימי ספירה לשאר כתם א״כ משמע דס״ל דאפי׳ תוך ג׳ ימים תלינן כתם לכל מקום שיש לתלות וכן כתבתי לעיל סימן ק״צ בשם ב״י שכתב כן בשם הרשב״א דאין לחלק לענין כתם בין בימי טהרתה לימי ספירתה דבכל מקום דאיכא למיתלי תלינן ואפשר דסה״ת והמרדכי לא החמירו אלא לחומרא בעלמא דהא כתב בת״ה סימן רמ״ט דטעם דלא תלינן בג׳ ימים הראשונים הואיל ואפשר ליזהר כו׳ ואם היה אסור מדינא לא שייך לחלק משום דאפשר ליזהר אלא ודאי שסה״ת החמיר משום דאפשר ליזהר אבל במקום דא״א ליזהר אין להחמיר ולכן התירו בכתם בפחות מגריס שתלינן בכינה ע״כ נ״ל דאין להחמיר במכה שידוע שמוציא דם כנ״ל להלכה אבל למעשה יש להחמיר לכתחילה במכה עוברת בימים מועטים דאפשר ליזהר מקרי:

ע״ל

דרישה

וסת קבוע דומה למי שיש לה וסת קבוע וזה נתבאר לעיל כמה פעמים: (יב) סותרת כל המנין נראה דלא כ״כ אלא לימים קדמונים ומשס״כ כתב שאפי׳ ראתה בשביעי ולא כתב אפי׳ ראתה בשמיני קודם טבילה דבימיהן אחר שכבר ספרה ז׳ נקיים אף שלא טבלה אם עדיין הוא בי״א ימים שבין נדה לנדה אינה סותרת וכגון שמתחילת י״א ימים ראתה ג׳ ימים רצופים ואח״כ ספרה ז׳ נקיים וביום י״א מורה וראתה וע״ל סימן קפ״ג. אבל לנשי דידן דנוהגין בחומרא דרבי זירא אין כ״מ דאפי׳ אינה סותרת מ״מ צריכה ז׳ נקיים אחרים מחדש בשביל ראיית דם שראתה פתח ק״ל: (יג) אם הוא תוך עונה ששית לאחר ששה עונות הוא מסרחת כמ״ש בסמוך לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה׳ לשמושה ועד״ר: (יד) שמא תפלוט ולא חששו כן בשומרת יום כנגד

פרישה

[ג] אם הוא תוך ששה עונות לשמושה כו׳ בת״ה סימן רמ״ה כתב דיש להוסיף עוד יום אחד ולא תתחיל למנות עד יום ששי לשמושה דאיכא למיחש זימנין כששמשה בין השמשות במ״ש ותסבור דעדיין יום הוא ונמצא שיכולה להתחיל ביום ד׳ שהוא ה׳ לשמושה ואינו כן אלא לילה היה כששמשה וכן נוהגין בכל אשכנז וגם בספר ש״ד משמע כן וכתוב באגור שכן השיב מהר״י מולין. וכתב עוד בת״ה יש נוהגין וכן נוהגין באוסטרייי״ך להמתין ז׳ ימים קודם ספירתן וכ״כ המנהיג בת״ז גדול ושם לא הוזכרו כ״כ וכ״כ הרמב״ם ז״ל תמצא במקצת מקומות שהאשה שראתה דם יושבת ז׳ ימי נדה ואח״כ סופרת ז׳ ימים נקיים ואפי׳ לא ראתה אלא פ״א וטעות הוא ביד מי שהורה לסם כך גו׳ ע״ש שכתב שלא למחות ביד המקילין. וכתב עוד שם בת״ה וכ״כ רמ״א דאין לסלק בין

חדושי הגהות

ט סימן רמ״ט:

כימן

אלא הזכיר להדיא להחמיר אף כשאין בעלה בעיר משמע קצת דדוקא כשבעלה עמה בעיר גזרינן לא שמשה אטו שמשה אבל אין בעלה בעיר לא גזרינן. והכי משמע מלשון הרב בהגה"ת ש"ע שלא כתב אלא שאין חילוק בין שמשה ללא שמשה ולא כתב להחמיר אף כשאין בעלה בעיר והכי נקטינן שלא להחמיר כ"כ בחומרות יתירות אלא יש להקל כשאין בעלה בעיר:

ומ"ש אמנם אם תרצה לספור וכו'. כ"כ הרא"ש בפ' בנות כותים והסמ"ק כתב על הרחיצה וליתא דאין אנו בקיאין בזה עכ"ל ונראה דאפי' הרחיצה שרחצה היטב במים חמין באותו מקום קאמר דאין לסמוך כ"ש דאין לסמוך אקינוח וה"ה דאין לסמוך על שניהם יחד כיון דאין אנו בקיאין. ועוד נראה מדבריו דאף בבתולה כשבועל בעילת מצוה דהחמירו בה שתמתין גם כן שש עונות שלימות ותתחיל לספור ז' נקיים אין לסמוך על מה שרחצה היטב במים חמין. וכ"ש ברואה דם או כתם ע"ש והכי יקטינן: והרמב"ן כתב דה"ה אם הלכה ברגליה וכו' טעמו דבפרק יוצא דופן (סוף דף מ"א) גרים בגמרא מכלל דכי קאמר רבא דאזלא איהו בכרעא וטבלה אי דאזלא בכרעא בהדי דאזלא שדיתיה משמע דודאי הוא דבהלכה ברגליה פלטה כל הזרע אבל הרא"ש היה מפרש דה"ק אי דאזלא בכרעא ניחוש דילמא בהדי דאזלא שדיתיה ופלטיה וכך הוא הגירסא בספרים שלנו דילמא בהדי דקא אזלא שדיתיה: גרסינן בפרק בנות כותים דפולטת ש"ז תוך ז' נקיים אינה חשובה אלא כזב המונה ז' נקיים וראה קרי דאינו סותר אלא יום א' הכא נמי אינה סותרת אלא יום אחד ואח"כ חוזרת ומשלים יום אחד ותטבול והא דדרשינן ואחר תטהר אחר אחר לכולן שיהיו ז' נקיים רצופין שלא טהא טומאה מפסקת ביניהם אינו אלא לומר שלא תהא זיבה מפסקת ביניהם ולכן פסק בסמ"ק שאם טעתה במנין יום אחד וטבלה ושמשה צריכה להמתין שש עונות שלימות וזהו ד' ימים ואח"כ תמנה יום אחד נקי ותטבול אך סתירה דלאחר שבעה כגון שלא טבלה כראוי ושמשה ה"ז טובלת בכל עת ומביאו ב"י והאריך ודבר פשוט הוא וכן ספק בש"ע:

תוך שלש עונות אבל כשנפלט אחר שלש עונות אינו סותר שכתב בפרק ה' מהלכות שאר אבות הטומאה האשה שפלטה ש"ז אם פלטה אותה בתוך ג' עונות הרי היא טמאה כרואה קרי לפיכך סותרת יום א' אם היתה זבה ואם פלטה אחר ג' עונות הרי האשה טהורה וכן ש"ז שנפלטה טהורה שהרי נפסדה צורתה וכמה היא עונה יום או לילה ואין העונה שנבעלה בה מן המנין כיצד נבעלה בליל שבת ג' עונות שלה יום שבת וליל אחד בשבת ואחד בשבת אם פלטה בתוך זמן זה טמאה פלטה מליל שני והלאה טהורה עכ"ל. וטעמו מפני שהוא פוסק כרבי אלעזר בן עזריה דאיתא בפרק ר"ע (פו.) ולא כמו שפי' רש"י שם דבריו אלא כמו שפירשם הרמב"ם עצמו בפ"ח ממסכת מקואות ששם נשנו דברי ר' אלעזר בן עזריה ודברי החולקים עליו וכתוב בתרומת הדשן י בא"ז גדול נמי פסק כר' אלעזר בן עזריה דפולטת ש"ז ביום שלישי טהורה דאפי' אי ליכא אלא שתי

אמנם אם תרצה לספור מיום מחרת ראייתה [ז] תקנח יפה באותו מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע והרמב"ן כתב דה"ה נמי אם הלכה ברגליה פלטה כל הזרע ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל והראב"ד כתב דפולטת שכבת זרע (טו) אינה סותרת אלא לטהרות ולא לבעלה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל:

הלכות טבילה

קצז (א) **אין** האשה עולה מטומאתה עד שתטבול כראוי במקום הראוי

קצז אין האשה עולה מטומאתה וכו' פי' אע"ג דלא כתיב קרא גבי נדה וזבה שטהרתן תלויה בטבילה למדנום מכלי מדין שנא' שם אך במי נדה יתחטא ודרשינן בסוף ע"ז מים שהנדה טובלת בהם כך פי' ר"ת ס"פ החולץ ע"ש בתוס' ובמ"ש הרא"ש סוף נדה ועיין עוד בתוספות פרק בתרא דיומא דף ע"ח:

ור"ח

עונות שלימות כדפירש"י והתוספות התם אבל הוא ז"ל כתב דלא קי"ל הכי אלא כהכמים דאמרי שש עונות שלימות בעינן: ומאחר דכל הני רבוותא כתבו בהדיא דאף לבעלה סותרת וגם מאחר שכולם זולתי הרמב"ם וא"ז פוסקים כר"ע דעד שש עונות לא מסרחא ש"ז הכי נקטינן וכן ראיתי למורי הרב כמהור"ר יעקב בי רב זלה"ה דורש ברבים: כתוב יא בתה"ד דיש להוסיף עוד יום אחד ולא תתחיל לספור עד יום ששי לשמושה כגון ממוצאי שבת עד יום ששי שאם תתיר לה שתתחיל ימי הספירה מיום ה' שכבר כלו שש עונות שלימות איכא למיחש דזמנין תשמש בין השמשות במ"ש ותסבור דעדיין יום הוא ונמצאת שיכולה להתחיל ליום ד' שהוא חמשה לשמושה ואינו כן אלא לילה היה כששמשה וכתוב באגור שכך השיב מה"ר רבי' יעקב מולין ז"ל דודאי צריכה להמתין עד מוצאי יום ה' מטעם זה וכן מורין בבי מדרשא וכן מנהג בכל אשכנז אף כי לא נמצא בשום ספר אלא בספר השערים מדורא משמע כן וכתב עוד ובארץ אשכנז נוהגים להוסיף יום אחד ומתחילות ששה ימים ויש שבעה ימים וכ"כ מהרי"ח אף כי הרמב"ם הרחיק מאד דעות אלו מ"מ איכא דנהיגי הכי ויש להם קצת טעמים רחוקים אבל מנהגא דעלמא חמשה ימים עכ"ל (ג) ובת"ה כתב ג"כ מנהג זה שנהגו להמתין ז' ימים ונמגס אם יש למחות ביד המקילים במקום שנהגו להמתין ז' ימים וגם מהר"י קולין כתב בשרש ל"ה דנשי דידהו מחמרי טובא בפולטת ש"ז שהחמירו לא שמשה אטו שמשה אפי' אין בעלה בעיר וגם הוסיפו חמשה עונות ועשו חמשה או ז' ימים וכתוב עוד בת"ה דאיתא בא"ז דהא דמצרכינן להמתין כך ימים קודם שתתחיל לספור בין שמשה בין לא שמשה צריכה להמתין כן דלא פלוג רבנן וגזרינן לא שמשה אטו שמשה וכתב הוא ז"ל על זה ונראה קצת דאפי' לפי מה ששמעתי שמוסיפין עוד יום אחד משום חששא דבין השמשות בהך חומרא נמי יש לומר דאין לחלק בין שמשה ללא שמשה משום דחששא דבין השמשות חששא פשוטה היא וחשו בה רבנן טובא בכמה דוכתי עד כאן. וכל דברים אלו חומרות יתירות הן ואין להם סמך בגמרא לגבי הדין ולפיכך לא נהגו העולם בכל מקומותינו אלא להמתין ארבעה ימים ולהתחיל לספור מיום ה' ואילך ודוקא אם שמשה אבל אם לא שמשה אינה ממתנת כלל ואם שמשה יום או ימים קודם ראייתה משלמת עליהם ארבעה ימים מיום שמושה וב' לשמושה מתחלת לספור: **ומ"ש** רבינו אמנם אם תרצה לספור מיום מחרת ראייתה תקנח יפה באותה מקום במוך או בבגד וכו' כ"כ הרא"ש בפרק בנות כותים וז"ל אם תרצה להתחיל ספירתה מיום מחרת ראייתה תקנח יפה במוך או בבגד דק להפליט כל הזרע או תרחץ במים חמין ויפלוט המים חמין כל הזרע וכן תנן בפ"ח דמקואות האשה ששמשה וירדה וטבלה ולא כבדה את הבית כאילו לא טבלה ומשמע הא אם כבדה הבית קודם טבילה לא חיישינן תו לפליטה עד כאן והביא עוד ראיות לדבר וכ"כ גם כן הרשב"א בת"ה. ומ"ש רבי' שהרמב"ן כתב שה"ה אם הלכה ברגליה פלטה כל הזרע כ"כ הרשב"א והגמיי' בשמו וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו וטעמא מדאמרינן בפרק יוצא דופן (מא:) אי דאזלא בכרעא בהדי דאזלא שדיתיה וכתב הרשב"א דהשיא דתנן בפ"ח דמקואות דקתני טבלה ולא כבדה את הבית כאילו לא טבלה תפתר בשלא הלכה אעפ"כ אם כבדה הבית טהורה דמסתמא נתכבד כולה וכבדה את הבית י"מ לשון נקי וי"מ כבוד בית ממש שבשעה שהוא שוחה לכבד ומרחלת ירכותיה פולטת הכל א"כ הביא דמסכת מקואות בשהלכה דפלטתו בבית החיצון וכותלי בית הרחם העמידוהו ומש"ה צריכה כבוד לטהרות משום נגיעה דש"ז אלא דלית לה דין פולטת לבעליה. ומ"ש ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל בפרק בנות כותים כתב וז"ל אין להקל מהא דאמרינן בפרק יוצא דופן אי דאזלא בכרעא בהדי דאזלא שדיתיה ויסמכו על זה שהולכות מעט תשמיש עד הלילה כדי שיפליטו דה"פ דילמא בהדי דאזלא שדיתיה ופלטה ואמאי אמר רבא א"א שלא תפלוט חיישינן איבחי ליה למימר ומוקי לה בשהטבילה במטה ולא הלכה הילכך לא פלטה אבל אינו ברור שתפלוט הכל ע"י הילוך עכ"ל וכך הם דברי סמ"ג וסה"ת ומ"ת בכבדה הבית או רחילה בחמין כבר נתבאר שדעת הרא"ש להתיר והרשב"א כתב בת"ה הקצר הלכה ברגליה חזקה דרך הלוכה פלטה הכל ויש מי שמורה גם בזו להחמיר שתקנח יפה יפה או שתכבד את הבית לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא מכבדת בית התורף יפה יפה ורוחלת בחמין כדי שלא תבא לידי ספיקות הללו עד כאן נראה מדבריו דתרתי בעי כבוד ורחילה כדי לצאת ידי כל ספק וכ"כ בספר התרומה וז"ל אם תרצה להתחיל לספור ממחרת הראיה יכולה בזה הענין שתכניס מוך או בגד רך באותו מקום ותקנח יפה יפה להסיר השכבת זרע ואם דואגת שלא תדע לקנח יפה תרחץ בחמין גם תקנח עצמה ולא חיישינן שתפלוט עוד אח"כ בלא הרגשה ואז תוכל להתחיל ולספור מיום המחרת אבל סמ"ק כתב י"א שאם רחצה היטב במים חמין אותו מקום שמתחלת למנות למחרתו וליתא דאין אנו בקיאים בזה ע"כ ואין לומר דלא ממעט אלא רחילת חמין אבל לא הכנסת מוך שהרי בהגהות מיי' פ"ו מהא"ב כתוב בשם סמ"ק דאין לנו עתה לסמוך על בדיקת מוך שתכניס באותו מקום דאין אנו בקיאין בזה ולעולם צריכות להמתין שש עונות שלימות ע"כ משמע דאפי' בדיעבד תרווייהו קינוח ורחילה לא מהני דכיון דאין אנו בקיאים בהם כי עבוד תרווייהו מאי הוי אף ע"פ שבקצת הגהות מיימון לא נמצא לשון זה מ"מ מדברי סמ"ק עצמו נלמוד דכשם שאין אנו בקיאים ברחילת חמין כך אין אנו בקיאים בקינוח כלומר שאין אנו יודעים עד איזה מקום צריך להגיע המים בחמין או הבגד שמקנחת בו כדי שנדע ודאי שנפלט הש"ז כולו מ"מ כיון ששום אחד מהפוסקים לא כתב כן שפיר דמי להתיר על ידי קינוח או רחילת חמין:

קצז אין האשה עולה מטומאתה עד שתטבול כראוי במקום הראוי ואחר ימי ספירתה מה שכתב כראוי הוא לאפוקי אם טבלה לחצאין או שהיה בה דבר חוצץ: ומ"ש במקום הראוי מבואר שהוא לאפוקי אם לא היה במקום שטובלת בו שיעור המים הצריכים למקוה או שהיה אחד מהדברים הפוסלים את המקוה המתבארים בסימן ר"א. ומ"ש ואחר ימי ספירתה מבואר הוא שקודם ימי ספירתה אפילו טבלה בכל מימות שבעולם לא עלתה לה טבילה כלל דכיון שעדיין היא צריכה לספור ימים נקיים הוי כטובל ושרץ בידו: **כתב** הרמב"ם בפ"ד מהא"ב במה דברים אמורים שהטומאה תלויה בימים כשטבלה במי מקוה אחר הימים הספורים אבל נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה הבא על אחת מהן אפילו אחר כמה שנים חייב כרת שבימים וטבילה תלה הכתוב שנאמר ורחצו במים זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול וכתב ה"ה שזה הבנין אב הוא בספרא ועוד דרשו רבותינו בפ' במה אשה (סד:) שבעת ימים תהיה בנדתה בנדתה תהא עד שתבא במים וכתב סמ"ג על זה מכאן לטבילת נדה מן התורה ורב האי פירש שלמדנו טבילה לנדה מן התורה בק"ו ממגעה שנאמר והנוגע במשכבה ירחץ במים ורבינו יעקב מפרש שלמדנו מכלי מדין שנאמר שם אך במי נדה יתחטא ודורש בסוף ע"ז (דף עה:) במים שהנדה טובלת בהם ובדברי קבלה כתוב (זכריה יג) ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה עכ"ל דברי התוספות בס"פ החולץ (מז:) וכתבו הרא"ש

דרכי משה

(ב) וע"ל סימן קפ"ג בדברי הרמב"ם:

דרישה

בין שמשה ללא שמשה ואפי' מלאה כתם ואם רואה אחר שהתפללו ערבית ועדיין הוא יום כתב מ"ו בתשובה סימן פ"ב דפשיטא דלדידן דאינה מתחלת למנות עד יום ו' לראייתה דיום ראייה וה הוא בכלל כיון דנשאר ג' עונות אפי' למתחילין ביום ה' לראייתה אם היא עדיין לא התפללה ערבית אע"פ שהציבור כבר התפללו מונה יום זה בכלל ע"ש: [ד] תקנח יפה באותו מקום במוך או בבגד כו' בהגהות מיימוני כתב בשם סמ"ק דאין לנו עתה לסמוך על בדיקת מוך דאין אנו בקיאין וגם חרחיצת חמין משמע דאין לסמוך ועיין מ"ש ב"י (וכ"כ רש"ל דה"א בקיאין ואין להקל דמ"א מסיים וכל הפורץ גדר בדברים אלו שנהגו להחמיר ישכנו נחש עכ"ה). ושמעתי ממורי דהאשה לא תכנס תוך ג' ימים אחר טבילתה למרחץ וכ"ל דהוא מה"ט דהא אמרו אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או אחר טבילתה והמרחץ מפליט הזרע. ולפ"ז צריך ליזהר שג"כ לא תהלך הרבה אחר התשמיש כסברת הרמב"ן וגם הרא"ש ל"פ בסברה שלא שכתב שאין לסמוך ע"ז:

ור"מ

פרישה

נגד יום ונראה דדוקא לאחר שנהגו במורא דרבי זירא חששו גם לחומרא זו. ואשה דעלמא אף אם תפלוט ש"ז מ"מ היא מותרת לבעלה דלא גרע מאילו נגעה במת או בשאר טומאה דמש"ה אינה אסורה לבעלה רק בימי הספירה אם תפלוט לא הוי ז' נקיים: (הלכך יום ה' יהיה ראשון לספירתה ותפסוק עד יום ד' לעת ערב ויום ה' עולה לה למנות ו' ופר"ר יש שכתבו שיש להמתין עוד יום א' עד יום ששי והוא יהיה ראשון לספירתה עכ"ה): (טו) אינה סותרת אלא לטהרות ולא לבעלה כאן לא שייך להקשות הא לעיל סימן ק"ץ כתב ולבעלה שייך לאסמורי טפי מטהרות די"ל דדוקא לענין טהרות הקפידו אפליטת ש"ז דהא ש"ז נמי מטמא ואין כאן ז' ימי טהרה משא"כ לענין בעלה דאין כ"מ בטומאה ולא הקפידה התורה אלא אדם נדה והרי לא סתרה נקיות דם וק"ל:

סי' קצז (א) אין האשה עולה מטומאתה עד שתטבול כראוי לאפוקי לחצאין או שהיה בה דבר

חדושי הגהות

סימן רפ"ה: יא שם:

הראוי ואחר ימי ספירתה (ג) [א] ור"ח פסק טבילה בזמנה מצוה הלכך מצוה שתטבול מיד אחר שיכלו ימי ספירתה ורבינו תם פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה ובירושלמי איתא כדברי ר"ח דגרסינן על הא דקאמר אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה הדא אמרת שאסור לאשה לעמוד בטומאת (ג) נדה דאורייתא

הרא"ש בסוף נדה: ור"ח פסק טבילה בזמנה מצוה כ"כ התוספות בס"פ המפלת (ל.) ובפ"ק דיומא (ח.) ומ"ש הלכך מצוה שתטבול מיד אחר שיכלו ימי ספירתה איכא למידק מאי הילכך הלא זו בעצמו הוא מה שאומר ר"ח טבילה בזמנה מצוה פשוט הוא שר"ל שמיד אחר שיכלו ימי ספירתה תטבול וכיון שכן לא שייך למימר הלכך וי"ל דרבינו מיירי בנשי דידן דאפי' רואות טיפת דם יושבות עליו ז' נקיים ואיכא למימר דטבילה דידהו לאו בזמנה היא דהא דלמא אותה ראייה בזמן נדות היתה ולא היה צריך מן התורה לספור אלא ו' וכן סופרות ז' נקיים או בזמן זיבות ולא היתה צריכה לשמור יום כנגד יום ואפילו כשראתה ג' ימים רצופים איכא למימר דמן התורה היה לה לטבול ביום ז' והשתא אינן טובלות עד ליל ח' כדלקמן וכיון דלאו בזמן מן התורה הוא לא הויא מצוה לכך כתב דליתא אלא כיון שאינן מתעכבות מלטבול אלא מפני תקנת חכמים כשיגיע זמן שקבעו להן חכמים טבילה בזמנה מיקרי ומצוה הוא וכ"כ בסמ"ג על הירושלמי דבפרק כל היד שכתב רבי' בסמוך כן ראיתי גיסי ר"ש ב"ר שמעון שהיה מנהיג לבתו לטבול אף בחורף בזמנה אף ע"פ שאין בעלה בעיר ע"כ וכתבוהו הגמיי' בפ"ד מהא"ב והמרדכי בריש שבועות אלמא דמאן דסבר דטבילה בזמנה מצוה אף בזמן הזה קאמר שהוא מצוה: ומ"ש בשם ר"ת דטבילה בזמנה לאו מצוה כ"כ התוספות בשמו בפ"ק דיומא וז"ל המרדכי בסוף הלכות נדה פסק ר"ת דטבילה בזמנה אינה מצוה שהרי כל נשים שלנו אינן טובלות למוצאי שביעי דראיה ומתוך כך אסור לטבול בשבת ובי"ה ור"ח ורבי' אליהו פסקו דטבילה בזמנה מצוה וכ"כ לר"י א"ז וכן בה"ג ובתשובת הגאונים ובסה"ת וכן עמא דבר דנשים טובלות בשבת עכ"ל (א) וכבר כתבתי בהלכות ט"ב ובהלכות י"ה שמהרי"ק כתב שלא נהגו לטבול אפי' בימי אבלה וכ"ש בט"ב וי"ה ואני אומר דלאו הכי סוגיין דעלמא אלא כמ"ד טבילה בזמנה אינה מצוה שהרי אין לך אשה טובלת כשאין בעלה בעיר ומכל מקום נראה שאם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שהרי מצינו ביהושע שנענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחת ואם היא מתאחרת מלטבול כדי לצער את בעלה עבירה הוא בידה וכתוב בספר הזוהר בענין סודות ההוא סבא שהאשה שעושה כן גורמת כמה רעות בעולם בר אי איהו לא חייש ולא אשגח לדין: כתוב באגור נשאל מורי אבי מהר"י לנדא על אשה שאירע זמן טבילתה בליל חמישי ונאנסה שלא טבלה אם יכולה לטבול בליל שבת והשיב דאינה יכולה לטבול הואיל ואידחי זמן טבילה וכ"כ ר"י הלוי שהיה מוחה לטבול ליל שבת רק בזמנה ממש ע"כ וכ"פ מהר"י מולין ז"ל וכן אין לטבול במ"ש דלפירש"י לא התירו לחוף בלילה אלא בדלא אפשר עכ"ל (ב) ואין דבריהם נראין לי דכיון דכל נשי דידן אין טובלות בז' לראייתן אין חילוק בין נדחה יום טבילתה ללא נדחה לעולם יכולה לטבול בשבת וכן עמא דבר ואף על פי שכתבתי בסמוך דסוגיין דעלמא דטבילה בזמנה אינה מצוה אפשר לומר דס"ל דטבילת אדם בשבת מישרא שריא כדאיתא בפ"ב דביצה (יז:) ואדרבה על מ"ש המרדכי בשם ר"ת שאסור לטבול בשבת משום דטבילה בזמנה אינה מצוה יש לתמוה דההיא דפ"ב דביצה הויא תיובתיה (ג) וכן מ"ש בשם מהר"י מולין דכי אידחי ליל טבילתה לא תטבול במ"ש משום דלפירש"י לא התירו לחוף בלילה אלא בדלא אפשר אין דבריו נראין דכיון שהיא רוצה לטבול אז כלא אפשר דמי (ד):

נדה דאורייתא אינה טובלת עד ליל ח' בפ"ק דיומא (ו:) ובפסחים בפרק האשה (צ:) כל חייבי טבילות טובלין ביום הנדה והיולדת טבילתן בלילה כלומר אם רוצות לטבול בזמן אינן יכולות לטבול קודם הלילה מפני שנאמר בנדה ז' ימים תהיה בנדתה משמע שכל הז' כולן הוא בנדתה וביולדת הוא אומר כימי נדת דותה תטמא וטמאה שבועיים כנדתה הלכך עד שיעברו ז' לזכר וי"ד לנקבה אינה יכולה לטבול הלכך אם באו לטבול בזמנן אינן טובלות אלא בלילה אבל שלא בזמנן טובלות בין ביום בין בלילה מיהו היינו מדאורייתא אבל רבנן גזרו בה דאפי' שלא בזמנן לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה שתבא לטבול ביום אפי' בזמנה ואתיא לידי כרת כדאיתא פרק תינוקת (סז:): ומ"ש רבינו נדה דאורייתא אינה טובלת עד ליל ח' נראה דהכי קאמר נדה אף מדאורייתא
אינה

ור"ח פסק טבילה בזמנה מצוה כ"כ התוס' בשמו פרק המפלת (דף ל') והקשו עליו ממעשים בכל יום שאין לך אשה טובלת בזמנה ע"ש ולפעד"נ דאין זו קושיא לפר"ח כיון דהאידנא לבתר חומרא דרבי זירא זהו זמנה לאחר שתראה טיפת דם כחרדל ותפסוק בטהרה כניהוג המקום ותספור ז' נקיים אם כן השתא הוא דרמיא עליה שתטבול מיד ואם אינה טובלת מיד לאחר ספירתה עוברת היא על המצוה וז"ש רבי' הלכך מצוה שתטבול מיד כו' כלומר לר"ח לא יפה עושין הנשים שאינן טובלין בזמנן אלא מצוה רמיא עלייהו שתטבול מיד אחר שיכלו ימי ספירתה ואפי' אין בעלה בעיר דזאת היא זמנה לאחר שכלו ימי ספירתה כיון שלא היה אפשר לה לטבול מקודם: **ומ"ש** ור"ת פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה כ"כ התוס' בשמו פ"ק דיומא (ד' ח') וכ"כ המרדכי בפרק מי שמתו ובמסכת יומא וסוף הלכות נדה שכך השי' ר"ת דקי"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה ומה שהביא רבי' ראיה לר"ח מהירושלמי נלפע"ד דאין משם קושיא כלל לר"ת דאע"ג דליכא מצוה לטבול בזמנה מ"מ אסור לאשה לעמוד בימי טומאתה מטעם זה דשמא הבעל סומך עליה דודאי תטבול כל היכא דאפשר לה לטבול שמא יבא הבעל פתאום לביתו ויהא מחשב ימי וסת ויבא עליה: כתב המרדכי סוף נדה דמתוך כך שפסק ר"ת דטבילה בזמנה אינה מצוה אוסר ג"כ לטבול בשבת. ותימא דלעיל מיניה כתב המרדכי בה' נדה דרבי' משולם התיר לחוף בע"ש ולטבול בח' ביום השבת ור"ת אוסר דתרתי קולי לא אשכחן לטבול ביום ולהרחיק החפיפה מהטבילה וכ"כ התוס' בפ' תינוקת (דף ס"ז) בד"ה משום סרך בתה ומביאו ב"י בסוף סימן קצ"ט ע"ש אלמא דלר"ת אין שום איסור לטבול בשבת שהרי לא אסרו אלא משום דטבלה ביום ושמרחקת החפיפה מטבילה אבל משום שבת לא אסרו והכי משמע מלישנא דסמ"ק שכתב היכא דאיכא אונסא דגנבי או פריצים טובלת ביום ח' מיהו אומר ר"ת דאין לחוף בע"ש ולטבול ביום שבת משום דהוי תרי קולי עכ"ל. אלמא להדיא דלר"ת גופיה שרי לטבול ביום ח' אפי' הוא שבת היכא דליכא אלא קולא חדא שהרי לא הביא הסמ"ק דברי רבי' משולם אלא דברי ר"ת אלמא דר"ת גופיה ס"ל הכי וי"ל דלא אסר ר"ת לטבול בשבת אלא כשאין בעלה בעיר אבל כשיש בעלה בעיר מותרת לטבול בשבת אף ע"ג דטבילה בזמנה אינה מצוה מ"מ איכא מצות פריה ורביה ומצות קיום עונה וכ"כ בתרומת הדשן סימן רנ"ה. ומסיק שם דהאידנא אזיל ליה טעמא דאמר פ"ב דביצה (דף י"ח) דאדם טמא מותר לטבול בשבת משום דנראה כמיקר ואפי' ביה"ג דהא נזהרים האידנא להקיר אפי' ביה"ח ומוכחא מילתא דלטבול קא מכוין ונראה כמתקן ומה"ט נהגו שלא לטבול בשבת כלל אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם דבכה"ג הוי טבילת מצוה משום עונה עכ"ל ונראה מלשונו דדוקא כשבעלה בעיר והיה אפשר קודם אסורה לטבול בשבת אבל כשאין בעלה בעיר ובא בע"ש אע"ג דהיה אפשר קודם מ"מ כיון שלא פשעה במה שלא טבלה מקודם שהרי כל הנשים אינן טובלין כשאין בעלה בעיר שרי לטבול בשבת. אכן מהרי"ו בדינים והלכות שבסוף הספר פסק לאיסור וז"ל אם נשים מותרות לטבול בליל שבת בליל ט' או י' לספירתה היכא דבא בעלה מן הדרך נראה דאסור לה לטבול כדכתב במרדכי שילהי ה' נדה דמשמע דאי לאו דהוי טבילה בזמנה מצוה לא היו יכולות לטבול בשבת אפי' לאחר ז' של ספירתה והכא נמי הוי שלא בזמנה עכ"ל. נראה דס"ל דלר"ת דטבילה בזמנה אינה מצוה אסור לטבול בשבת לגמרי אפי' לאחר ז' של ספירה אפי' בעלה בעיר ונשי דידן דנהיגי לטבול בשבת ס"ל כמ"ד טבילה בזמנה מצוה וטבילה זו שלא היה אפשר מקודם נקראת טבילה בזמנה ולכן טובלות אפי' בשבת כשבעלה בעיר ולפ"ז לא יפה עושין הנשים שאין טובלין בחול בזמנן כשאין בעלה בעיר ונמשך לפ"ז דכשבא בעלה מן הדרך בע"ש אסור לה לטבול בשבת כיון שהיה אפשר מקודם הוי שלא בזמנה וכך הוא משמעות הפשט במרדכי סוף הלכות נדה וצריך ליישב לפ"ז הא דכתב ר"ת להר"ר משולם דתרתי קולי לא אשכחן לטבול ביום ולהרחיק חפיפה מטבילה ולא הזכיר בדבריו האיסור לטבול בשבת ונראה דאין זה אלא לפי דהחכמים שבדורו חלקו עליו וס"ל דטבילה בזמנה מצוה שרי לטבול בשבת ולכך לא השיב להר"ר משולם אלא לפי סברתו דמתיר לטבול בשבת משום דטבילה בזמנה מצוה אפ"ה תרתי קולי לא אשכחן וליכא מאן דמתיר בהא וכך כתב האגור בשם כמה גדולים דכשאירע טבילתה בליל ה' ונאנסה שלא טבלה דאסורה לטבול בליל שבת אא"כ דהוי בזמנה ממש וצ"ל דס"ל כדפרישית לדעת מהרי"ו והכי נקטינן והב"י חלק על זה וכתב דאפי' נדחה יום טבילתה לעולם יכולה לטבול בשבת וכן עמא דבר וכו' עכ"ל. כתב כך לפי מנהג מקומו אבל אנו בני אשכנז נמשכין אחרי גדולי האחרונים שהיו לפנינו וכתבו לאיסורא ודלא כמ"ש הרב בהג"ה ס"ע דאין להחמיר בחומרא זו אם לא במקום שכבר נהגו להחמיר דליתא אלא חומרא זו מדינא הוא עפ"י הפשט שבמרדכי וכדפרישית. מיהו מ"ש עוד האגור דג"כ אין לטבול במ"ש דלפירש"י לא התירו לחוף בלילה אלא היכא דלא אפשר נראין דברי ב"י שכתב דכיון שהוא רוצה לטבול אז כלא אפשר דמי ולכן אין להחמיר בזה כלל אם לא במקום שכבר נהגו בחומרא זו שלא לטבול במ"ש כשאינו בזמנה ממש לשון הרב בהג"ה ס"ע ובמקום שנהגו להחמיר שלא לטבול בשבת היכא דאפשר מקודם גם במ"ש לא תטבול דמאחר שהיה אפשר לה לטבול קודם לכן אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה עכ"ל ותימא הלא במ"ש יכולה היא לחוף ולטבול דכיון שהוא יומות החול תסיק את המרחץ ותרחוץ בחמין ותחוף ראשה וגופה ותטבול הכל במ"ש ובאגור לא כתב טעם זה אלא משום דלפירש"י לא תחוף בלילה אלא היכא דלא אפשר כלומר דחיישינן דמתוך שהיא מהומה לביתה לא תהא חופפת כראוי ואפשר לייש' דה"ק דאפילו אם אתה בא לתקן חששא זו שלא תהא חופפת במ"ש מתוך שמהומה לביתה אלא תהא רוחצת וחופפת בע"ש ולמ"ש לא תעשה דבר כי אם שתהא טובלת אכתי איכא הרחקת טבילה מן החפיפה ואם כן ממה נפשך לא תטבול במ"ש: **נדה** דאורייתא אינה טובלת עד ליל שמנה וכו'. ברייתא הובאה בפסחים (סוף דף צ') ובפ"ק דיומא (דף ו') כתב ב"י ומ"ש רבינו נדה דאורייתא וכו' נראה דהכי קאמר נדה אף
מדאורייתא

דרכי משה

קצז (א) וכתב מהרי"ק שורש ל"ה דבזה"ז אין טבילה בזמנה מצוה דהא השתא מחמירין טובא שלא להתחיל לספור ז' נקיים אלא אחר ו' ימים או ז' ימים ואין כאן טבילה בזמנה ע"כ וכ"כ ב"י: (ב) כ"ה בפסקי מהרי"ו (סי' מ"ח) שאסור לאשה לטבול בליל שבת בליל ט' או י' לספירתה היכא דבא בעלה מן הדרך ולא היה בביתו בעת שהיה לה לטבול בזמנה: (ג) וכ"כ מהרא"י ז"ל בת"ה סימן רנ"ה וז"ל אשה שרוצה לטבול אחר לידתה בשבת והיתה יכולה לטבול קודם לכן אפי' לר"ת דפסק דהואיל ואין טבילה בזמנה מצוה אסור לטבול בשבת היינו דוקא כשאין בעלה בעיר אלא שרוצה לטבול משום טבילה בזמנה אבל כשבעלה בעיר מותר לטבול בשבת אפי' שלא בזמנה משום מצות פריה ורביה או מצות עונה דאין איסור טבילה בשבת דאדם נראה כמיקר מ"מ כשהיתה יכולה לטבול בחול אלא שהמתינה על שבת משום דיותר קל תוכל לרחוץ לא שרי דהאידנא בזמנינו כ"ע זהירי שלא לרחוץ בשבת אפי' להקר בין בנהר בין במקוה ומטעם זה נראה דנהגו הנשים ליזהר שלא לטבול בשבת כלל אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם לכן וכ"ל דאע"ג דדברי הב"י נראים בטעמן מ"מ אין להקשות מההיא דפ"ט דביצה אדברי המרדכי דאפשר לומר דאע"ג דמתיר התם לטבול בשבת משום דנראה כמיקר דוקא טבילה בזמנה אבל שלא בזמנה לא מ"מ מאחר דנהיגי לטבול בשבת א"כ ש"מ דלא קי"ל כדברי המרדכי בהא א"כ הוי לן למישרי בכל ענין אפי' היתה יכולה לטבול קודם לכן ומ"מ נראה ליישב המנהג ולומר דכל שלא היתה יכולה לטבול קודם לכן אפי' ע"י חומרא שנהגו אנשים בעצמן מקרי טבילה בזמנה וטובלת בשבת אבל במקום דאפשר לא ומ"מ לא נ"ל להחמיר בזה במקום דלא נהגו להחמיר כנ"ל: (ד) אמנם במהרי"ל פסק כדברי אגור וזה לשונו אלמנה שנשאת ואירע ליל טבילתה בשבת מאחר דלא מצי לבא עליה ביאה ראשונה בשבת דאין חופה קונה באלמנה דלא מצי טבלה בשבת אלא דוחין טבילתה עד ליל ב' דאף במ"ש לא תטבול והורה כן הלכה למעשה עכ"ל כתוב מהרי"ו ובפסקיו (סימן נ"ד) על מי שהלך מאשתו והיה ד' שנים ותוך שנה ראשונה ילדה אשתו וקודם שחזר פסקה מלהניק וכשחזר אירע לה ליל טבילתה בשבת התרתי לה לטבול אע"ג דהנשים נהגו שלא לטבול בליל שבת אחר הלידה משום דהוי טבילה בלא זמנה היינו דוקא כשטובלת אחר לידה ולא ראתה דם טמא אז הוי טבילה שלא בזמנה אבל האשה הזאת כיון שראתה דם טמא וזמן טבילתה בליל

פרישה

דבר המוצץ. במקום הראוי במקום שיש בה ארבעים סאין. ואחר ימי ספירתה דקודם לכן הוי כטובל ושרץ בידו: (ב) ור"ח פסק טבילה בזמנה מצוה ר"ל ויכולה לטבול בשבת ויום כפור ותשעה באב רק שאין אנו נוהגין כן והשתא שפיר כתב הלכך מצוה שתטבול מיד כו' ועד"ר: (ג) (נדה דאורייתא ר"ל אף מדאורייתא אינה טובלת כו' ב"י עכ"ה) אינה טובלת עד ליל שמנה שנאמר שבעת ימים תהיה בנדתה משמע כל הז' תהא בנדתה אבל זבה ד"ת טובלת ביום הז' מיד אחר הנץ החמה דכתיב וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר ומקצת יום ככולו ונראה דמדכתיב וספרה דייק דזמן ספירה הוא בתחילת הלילה דכל יום ויום וקאמר וספרה ואח"כ מיד
תטבל

דרישה

סימן קצז [א] ור"ח פסק טבילה בזמנה מצוה הלכך מצוה כו' וא"ת מאי זה הלכך דכתב רבינו הלא זה הוא בעצמו כתב ר"ח וי"ל דאתא לאשמועי' דאפי' לנשי דידן דאיכא למימר דטבילתן בזמנה לאו מצוה כיון דמדאורייתא א"צ לישב בימי נדותה אלא ז' והוא לכך כתב כיון שאינן מתעכבות אלא מפני תקנות חכמים מקרי בזמנה ומצוה הוא ב"י ונ"ל לפי' אף שרבינו לא הזכיר זה כלל דאיירי מנשי דידן מ"מ רימז זה באמרו הלכך מצוה לטבול מיד אחר ימי ספירתה דהא איירי מנדה וכתב ימי ספירתה והיינו דוקא נשי דידן שסופרין ז' נקיים ג"כ לנדתן אבל ל"כ כפשוט וכמ"ש בפרישה ולפי' ב"י לשון הלכך עדיין לא נתיישב דממ"כ אם קינו
פשוט

דאורייתא אינה טובלת עד ליל שמונה אבל זבה דבר תורה טובלת ביום ז' מיד אחר הנץ החמה אבל חכמים אסרוה לטבול ביום ז' (ה) (ד) גזירה שמא יבא עליה אחר טבילתה ותראה ותסתור מנינה ונמצא שבעל זבה הלכך האידנא (ס) אע"ג דנשי דידן ספק זבות נינהו וראויות לטבול ביום ז' אפילו הכי אסורות לטבול ביום ז' כדפי' משום גזירה ולא עוד אלא אפילו רוצה להמתין עד יום שמיני או יום ט' לטבול אינה יכולה משום סרך בתה פי' שסבורה שאמה טבלה ביום ז' ותעשה כן גם היא [ג] ור"ת היה אומר שאין צריך להחמיר כל כך ולהמתין עד שתחשך ביום ה' רק שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משתחשך דתו ליכא סרך בתה ורשב"ם היה אומר שצריכה להמתין עד שתחשך דאע"פ שאינה באה לביתה אלא משתחשך אכתי איכא סרך בתה כי היא תשער מהליכה מבית הטבילה

מדאורייתא אינה יכולה לטבול עד ליל ח' משא"כ בזבה עכ"ל . ובהגס דחק שהרי הרי"ף בשבועות כתב וז"ל כללא דנקטינן מהני מתנייתא דנדה דאורייתא היכא דאתחלה וחזיא דמא וכו' . גם הרא"ש בפרק תינוקת כתב בלשון זה ורצונו לומר דאם היא רואה דם בימי נדתה אזי היא נקראת בשם נדה דאורייתא אבל ברואה בתוך י"א יום שבין נדה לנדה אע"ג דבלשון בני אדם היא נקראת בשם נדה אינה נדה דאורייתא . וזו היא כוונת רבינו שכתב נדה דאורייתא פי' הרואה בתוך ימי נדתה אינה טובלת עד ליל ח' ופשוט הוא : **ומ"ש** אבל זבה וכו' בפ' תינוקת (ס"ז) דהכי קאמרי ליה אביי ורבא לרב פפא וכבר נתבאר בסימן קפ"ג בס"ד . ומ"ש הילכך האידנא אף ע"ג דנשי דידן ספק זבות וכו' איכא למידק מאי אע"ג דקאמר אדרבה משום דספק זבות נינהו וספק נדות מש"ה אינן ראויות לטבול ביום ז' דשמא נדה היא וצריכה לטבול בלילה וי"ל דה"ק אע"ג דספק זבות נינהו וא"כ מה נפשך ליטבלה בימתא אם נדה היא הרי יום טבילתה יותר מז' לראייתה דבנדה יום שפסקה בטהרה עולה לה למנין וכבר עברו ז' ימי נדה ואם זבה היא הרי זבה טובלת ביום ואפ"ה אסורות לטבול ביום וכו' ועי' בפי' רש"י פ' תינוקת ד' ס"ז בד"ה ליטבלה בימתא : **ומ"ש** ולא עוד וכו' . שם ואף רב הדר ביה לגבי רבי יוחנן ואמר נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה שנוהג' אחריה לטבול ביום ואפי' בזמנה ואתיא לידי כרת ולא ידעה דאמה בשמיני הוא דטבלה ביום עכ"ל . וכתבו התוס' דליכא לפרושי דדוקא בנדה דאיכא כרת אבל זבה דליכא אלא גזירה דרבנן שמא יבא עליה לאחר טבילתה וכו' לא אסרו לה משום סרך בתה כדמוכחת הסוגיא ע"ש הלכך אף בזמן היא אסורה לטבול בין בח' בין בט' ביום משום סרך בתה . וכ"כ הרא"ש סוף נדה ונראה שמה שכתבו בין בח' בין בט' דלכאורה לא איצטריך לרבותא נקטו הכי דל"ת בח' דלא פשיטא דבתה סבורה דהוא יום שביעי וטועה ביום ח' אלא אפילו בט' דרחוק הוא דטועה בשני ימים אפ"ה חששו חכמים ואסרוה לטבול ביום אפילו ביום ט' וה"ה ביום י' ויותר דלא פלוג רבנן וז"ש רבי' עד יום ח' או יום ט' וכו' נמשך אחר דברי התוס' והר"ר ירוחם כתב להדיא ואפי' בח' ובט' או ביותר אסרו חכמים : **ור"ת** היה אומר וכו' . כ"כ הרא"ש סוף נדה אלא דהרא"ש כתב תחילה דרשב"ס היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך ואח"כ כתב דברי ר"ת באריכות נראה מדבריו דמסקנתו דהלכה כר"ת דלא כרשב"ס דמחמיר אבל רבי' כתב דברי ר"ת תחלה . ואח"כ דברי רשב"ס באריכות נראה דדעתו ומסקנתו להורות כרשב"ס וכמ"ש סמ"ג בשם מורו דנכון להחמיר כרשב"ס ומביאו ב"י . וכתב ב"י ונראה דתטבול סמוך לחשכה דקאמר ר"ת לאו דוקא דקודם לכן נמי יכולה לטבול אם אינה באה לביתה עד שחשכה אלא אורחא דמילתא נקט וכן נראה ממ"ש המרדכי והסמ"ג דלר"ת לא קפדינן אלא שכשתשוב תהיה חשכה אבל אם טובלת מבע"י לית לן בה . ולרשב"ס לא תצא מביתה ללכת לבית הטבילה עד שתחשך ולא כהרא"ש דכתב לרשב"ס דלא קפיד אלא שלא תטבול עד שתחשך אבל בזמן יציאה מביתה לא קפיד עד כאן . ולא נהירא אלא ר"ת דוקא סמוך לחשכה קאמר ומשום דלפעמים בית הטבילה הוא רחוק דרך מיל או יותר ואם היתה טובלת בעוד יום גדול השתא ודאי אף אם לא תשוב לביתה עד שחשכה יודעת הבת שטבלה בעוד היום גדול אלא ששהתה בדרך חזרתה לפי מהלך הרב ממקום הטבילה ותעשה כן גם היא ביום השביעי גם כשבית הטבילה יהיה קרוב לביתה ותשמש ביום אבל כשטובלת סמוך לחשכה גם הבת תשער שלא טבלה אלא סמוך לחשכה השתא אפי' כשיהיה לבת בית הטבילה קרוב לביתה ותהא טובלת סמוך לחשכה מכל מקום לא תבא לביתה אלא משחשכה וכ"כ התוס' בפרק תינוקת (דף ס"ז) בד"ה משום סרך בתה דלר"ת אין קפידא רק כשתשוב לביתה שיהיה לילה וא"ל שתצא בלילה מביתה דשוב לא יבא לידי ספק דליכא למיחש אם תטבול היא ביום סמוך לחשכה תטבול בתה בעוד היום גדול דמרגשת הבת בכך שתטבול סמוך לחשכה כאמה עכ"ל . אלמא להדיא דלר"ת אסור לטבול קודם סמוך לחשכה משום דמרגשת הבת שטבלה בעוד היום גדול ותעשה כן גם היא ביום השביעי אפי' בית הטבילה קרוב ותשמש ביום אבל כשאינה טובלת אלא סמוך לחשכה השתא אם תטבול הבת סמוך לחשכה כאמה לית לן בה אפי' בית הטבילה קרוב דמ"מ לא תבא לביתה אלא משחשכה ודברי הסמ"ג והמרדכי ג"כ כך מפורשים דלרשב"ס קפדינן דתטבול משחשכה אבל סמוך לחשכה אסור דחיישינן שמא תחשוב הבת מה לי סמוך לחשכה מה לי בעוד היום גדול ותטבול הבת בעוד היום גדול ביום השביעי ותשמש ביום ומשום הכי הצריך עוד שלא תלך מביתה אלא בשעה שמרגישין שכשתגיע למקום טבילתה כבר חשך היום ונמשך שמרגשת הבת שלא טבלה אלא משחשכה אבל ר"ת לא היה מקפיד על ההליכה מביתה כמ"ש התוס' להדיא אלא היה מקפיד שלא תטבול אלא סמוך לחשכה בענין שלא תשוב לביתה עד שתחשך דהשתא גם הבת מרגשת מביאתה לביתה שלא טבלה אלא סמוך לחשכה ומה שקיצר הרא"ש ורבינו בדברי רשב"ס הוא מבואר בדברי הסמ"ג והמרדכי ומה שקיצר המרדכי והסמ"ג בדברי ר"ת הוא מפורש בדברי הרא"ש ורבינו ואע"פ שגם לרשב"ס א"צ שתצא מביתה לאחר חשכה אלא שתצא מביתה בענין שלא תגיע למקום טבילה אלא משחשכה מ"מ כשבית הטבילה במקום קרוב וסמוך לביתה צריכה שתצא מביתה בלילה שלא תחשוב הבת אם תצא ביום שגם טבילתה ביום ולכך לא רצה רשב"ס לחלק וכתב שלעולם תצא מביתה משחשכה אבל העיקר כ"ל דמ"ש המרדכי והסמ"ג רשב"ס היה מצריך ללכת לטבול אחר חשכה הכי קאמר היה מצריך ללכת מביתה בעניין שתשער שכשתגיע לבית הטבילה תהא חשכה ותטבול אחר חשכה וזהו דקאמר ללכת לטבול אחר חשכה כלומר ההליכה היא בענין דצריך לטבול אחר חשיכה אלא דמדברי התוס' שכתבו דר"ת אמר שאין קפידא רק כשתשוב לביתה שיהיה לילה וא"צ שתצא בלילה מביתה עכ"ל משמע שבא להוציא מהרשב"ס דמצריך שתצא מביתה בלילה וא"כ צריך לפרש כמ"ש תחלה דרשב"ס לא הצריכה לכך אלא כדי שלא לחלק בין מקום קרוב לרחוק ונראה דכל זה מיירי כשהאשה רוחצת וחופפת בביתה והולכת למקום טבילה התם הוא דאיכא משום סרך בתה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל כשיש מרחץ ובית הטבילה במקום אחד והאשה הולכת מבע"י למרחץ שעה או שתים קודם חשכה ובאה לביתה אחר חשכה אע"פ שהמרחץ

אינה יכולה לטבול על ליל שמיני משא"כ בזבה : ומ"ש אבל זבה ד"ת טובלת ביום שבעה מיד אחר הנץ החמה כבר נתבאר בסימן קפ"ג : ומ"ש אבל חכמים אסרוה לטבול ביום שבעה גזירה שמא יבא עליה אחר טבילתה ותראה ותסתור ונמצא שבעל זבה הילכך האידנא אף על גב דנשי דידן ספק זבות נינהו וראויות לטבול ביום שביעי אפ"ה אסורות לטבול ביום ז' כדפרישי' בפ' תינוקת (שם) א"ל רב פפא לרבא ואביי מכדי האידנא כולהו נשי ספק זבות שוינהו רבנן לטבלינהו בימתא דז' משום דר"ש דתניא ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר פי' כיון שספרה מקצת יום שביעי תטהר ע"י טבילה אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק : וכתב הרשב"א מאימתי זמן טבילה כל הנשים עכשיו כזבות הן ואימתי הזבה טובלת מיום שביעי של ספירה משתנץ החמה דכתיב וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר ומקצת היום ככולו ומותרת לבעלה מיד אלא שחכמים אסרו לעשות כן שמא לאחר שתשמש ביום ז' תראה בו ביום ותסתור כל ז' ונמצאת זבה למפרע בשעת תשמיש וכיון שאסורה לשמש אסורה לטבול שאם תחזיק עצמה בטהורה שמא תשמש ואסור לעשות כן כמו שביארנו ואע"פ שגזירה לגזירה היא זו החמירו עליה מפני כרת שבה ולא עוד אלא אף בשמיני לא תטבול ביום משום סרך יום שביעי אא"כ יש חשש סכנה או מניעה בטבילת הלילה כסכנת ליסטים או משום גנבים וכיוצא כדגרסינן בפרק תינוקת ויש מקילין לטבול אפילו ביום ז' דר"ש לא אמר אסור לעשות כן אלא לשמש אבל לטבול לא ועיקר בעיא דרב פפי לא על הטבילה היתה אלא על הביאה ומאי ליטבלן תשמיש וליסבא מעליא נקט כדאמרינן בעלמא יום טבילה הוה ואינו נכון דרב יהודה ורבא דאתקינו בימתא דתמניא משום ליסטים ומשום אבולאי בתר חומרא דרבי זירא ורב פפי דבעא מרבא לכאורה על מה דאתקין איהו בתמניא ומשום אבולאי הוא דבעי מיניה למה לי ועלה הוא דאהדר רבא דאסור לעשות דאלמא אף הטבילה עצמה אסורה לעשות ביום ואם עברה וטבלה ביום שביעי כתב הר"א ז"ל בשם רב אחא משבחא דלא עלתה לה טבילה ואין מחוור דכולי האי לא נחמיר שעיקר גזירה דבר רחוק הוא ויש כמה ספיקות שמא זבה היתה ושמא תשמש מיד לאחר טבילה ושמא תראה ביום ותסתור ספירתה למפרע ומתוך חששות רחוקות לא נחמיר דיעבד והרז"ה מן המתירין לטבול ביום השביעי ואפי' לכתחילה וכתב כי מדברי רב אחא אין ראיה שהוא דאורייתא קאמר ונראין דבריו לפי הלשון שכתב הגאון אלא שכבר אמרנו כי לטבול בשביעי ואפי' בשמיני לכתחילה אינו נראה אבל בדיעבד נראין הדברים ולד"ה בטובלת בשמיני בדיעבד עלתה לה טבילה דהא שרינן אפי' לכתחילה משום ליסטים ע"כ וכבר כתבתי בסימן קפ"ג שדעת כל הפוסקים שאסור לטבול ביום ז' לכתחילה ולא ראיתי חולק בדבר אלא הרז"ה וכבר דחה הרשב"א דבריו : ומ"ש ולא עוד אלא אפילו רוצה להמתין עד יום שמיני או יום תשיעי לטבול אינה יכולה משום סרך בתה כלומר אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה כבר נתבאר בסמוך דבגמרא אמרינן דגזרינן הכי בנדה שלא בזמנה וסובר רבינו דבנשי דידן נמי דספק זבות שוינהו רבנן גזרינן הכי וכ"כ התוס' והרא"ש והביאו ראיה לדבר וכן דעת הרשב"א בת"ה . וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי"א וכ"כ שם הגהות בשם סה"ת והמצות וכן דעת הר"ן בפ"ב דשבועות וכ"כ רבינו ירוחם וז"ל ואפילו בשמיני ובתשיעי או ביותר אסרו חכמים שלא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה . ודלא כראבי"ה ורבינו שמחה שכתבו ההגהות בשמם דאין שייך לחוש האידנא משום סרך בתה שהרי אפי' תטעה בתה לטבול ביום סלקא לה טבילה : **ומ"ש** רבינו בשם ר"ת וכן מ"ש בשם רשב"ס כ"כ הרא"ש בסוף מסכת נדה וז"ל רשב"ס היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך ור"ת היה אומר שא"ל להחמיר כ"כ רק שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משחשכה ואז ליכא למיחש לסרך בתה עכ"ל וכן כתב רבינו ירוחם ונראה דתטבול סמוך לחשכה דקאמר לאו דוקא דקודם לכן נמי יכולה לטבול אם אינה באה לביתה עד שחשכה אלא אורחא דמילתא נקט שאחר טבילה מיד היא באה לביתה וכ"כ ממ"ש המרדכי בפרק שני דשבועות רשב"ס היה מצריך ללכת לטבול לאחר חשכה ור"ת לא היה מצריך רק כשתשוב תהיה חשכה עכ"ל כ"כ סמ"ג משמע דלר"ת לא קפדינן אלא שכשתשוב יהיה חשכה אבל אם טובלת מבע"י לית לן בה כיון שאינה באה לביתה עד שתחשך ליכא למיחש לסרך בתה לדברי רשב"ס נראה מדברי המרדכי וסמ"ג שצריך שלא תצא מביתה ללכת לבית הטבילה עד שתחשך שאם היא יוצאה סמוך לחשכה אע"פ שכשתבא לטבול כבר חשכה חיישינן שמא הבת תחשוב שבמקרה הוא זה שבית הטבילה רחוק אבל אה"נ שאפי' היתה לה טבילה בתוך ביתה היתה טובלת בשעה זו אע"פ שהוא יום שתסבור שטבילה ביום כשרה אבל מדברי הרא"ש נראה דלא קפיד רשב"ס אלא שלא תטבול עד שתחשך אבל בזמן יציאה מביתה לא קפיד . וכתב סמ"ג ומורי כתב שנכון להחמיר

דרכי משה

בליל שבת מותרת לטבול משום דהוי טבילה בזמנה עכ"ל : (ה) וכתב מהרי"ל ז"ל הכלה בשעת חופתה יכולה לטבול ביום דהא אינה באה אצל החתן עד הלילה ודוקא שקודם החופה

דרישה

פשוט ממה שאמר לא נופל עליו ל' הלכך אלא הול"ל וגם נשי דידן צריכין לטבול מיד וק"ל : [ב] (ור"ת היה אומר כו' ובשבת אסרה ר"ת לטבול ביום משום דתרי קולי לא עבדינן להרמיק [illegible]

פרישה

תטהר והיינו בתחילת היום : (ד) גזירה שמא יבא עליה אחר טבילתה ותראה ותסתור כו' פירוש שמא תראה ותסתור ושמא שכתב שמא יבא עליה כו' נמשך גם כן אמה שאמרו (ואע"ג [illegible]

הטבילה לביתה (ו) ונמצא שטבלה ביום והיכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצא בו או שסוגרים שער העיר (ז) יכולה לטבול בח' מבעוד יום אבל בז' לא תטבול מבעוד יום אע"ג דאיכא אונס ואם עברה וטבלה ביום ח' בלא אונס עלתה לה טבילה עברה וטבלה ביום ז' כתב הרשב"א יש מגדולי המורים שהורו שלא עלתה לה טבילה (ח) ויש מי שהורה להקל אחר שטבילתה דבר תורה ונראין דבריו ע"כ :

קצח (א) **צריכה** שתטבול כל גופה בפעם אחת (ב) לפיכך צריך שלא יהא עליה שום דבר החוצץ ואפי' כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו חוצץ אפי' אם

להחמיר כרבי' שמואל ע"כ : **והיכא** דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצא בו וכו' בפ' תינוקת (סס) אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא תמינאה משום אריותא רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי רב יהודה בפומבדיתא משום צינה רבא במחוזא משום אבולאי פירוש שוערי העיר שהיו סוגרים הדלתות בתחילת הלילה : כתב האגור פסק מה"ר שלמה אותן נשים שטובלות ביום צריכות להסתיר טבילתן מבעליהן שלא ישמשו עמה ביום ויבואו לידי ספק דאורייתא עכ"ל ואיני יודע מאי קאמר דהא בנשי דידן דיתבן ז' נקיים ואם טובלות ביום מפני האונס ביום השמיני טובלות א"א לכן לבא לידי ספיקא דאורייתא וע"כ צ"ל דטובלות ביום ז' קאמר וכך הו"ל לכתוב אם עברה וטבלה בז' אע"פ שעלתה לה טבילה צריכה להסתירה מבעלה וכו' ומיהו איפשר דאפי' בטובלת בשמיני קאמר שצריכה להסתיר טבילתה וכו' משום דבטובלת בז' היה איפשר לבא לידי ספיקא דאורייתא ואם זאת היתה כוונתו חומרא יתירה היא : **ומ"ש** רבינו אבל בז' לא תטבול מבע"י אע"ג דאיכא אונס זה פשוט דהא הני אמוראי אע"ג דהו"ל אונס לא תיקון למיטבל ביממא אלא בח' ולא בז' : **ומ"ש** ואם עברה וטבלה ביום שמיני בלא אונס עלתה לה טבילה כן כתב הרשב"א דלד"ה בדיעבד עלתה לה טבילה דהא שרי אפי' לכתחלה משום צינה וכ"כ רבי' ירוחם שהכל מודים שאם עברה וטבלה בשמיני ביום בלא אונס יראה דעלתה לה טבילה : **עברה** וטבלה ביום ז' כתב הרשב"א יש מגדולי המורים שהורו שלא עלתה לה טבילתה ז"ל בת"ה הקצר טבלה ביום הז' יש מגדולי המורים שהורו שלא עלתה לה טבילה ויש מי שהורה להקל אחר שטבילתה טבילה ד"ת ואין בטבילתה אלא חשש רחוק ונראין דבריו עכ"ל וכבר כתבתי לעיל לשונו בת"ה הארוך ומשמע דהני גדולי המורים דקאמר על רב אחא משבחא ואליבא דמה שסבר הר"א בפי' דברי רב אחא בתחילה דאילו למ"ש אח"כ כי מדברי רב אחא אין ראיה שהוא דאורייתא קאמר כלומר בנדה דאורייתא ולדינא דאורייתא קאמר שאם ראתה יום א' מונה ו' והוא ב' מונה חמשה והוא וכולי שתמיד מונה ז' ימים ומי הראיה מן המנין וטובלת בליל שמיני ואם הקדימה לטבול ביום ז' פשיטא דלא עלתה לה טבילה דהכתי לא מטא זימנא עד ליל ח' אבל לדידן דמשוינן לכולי נשי ספק זבות ומצריכין להו לספור ז' נקיים ודאי עלתה לה טבילה שהרי זבה גמורה טובלת מן התורה בז' השתא לפ"ז ליכא למ"ד דלא עלתה לה טבילה ומיהו מדברי הגמיי' נראה שהיו מפרשים דברי רב אחא כמו שפירשם הר"א בתחילה דאף בזמן הזה איירי ומ"מ הם הסכימו להתיר אלא שהר"ס החמיר שכתבו בפי"א בשם ראבי"ה להקל ונתן טעם משום דממ"נ עלתה לה טבילה שאם זבה היא הרי בדין טבלה ואם נדה היא הרי הוא לה יום ח' או יותר שלא היתה צריכה לספור אלא ז' ימים בין טמאים בין טהורים והיא ספרה ז' טהורים מלבד הטמאים. וכן פי' הרמב"ן ורבי' שמחה דלא כשאלתות שפסקו דלא סלקא לה טבילה והר"ס הורה להחמיר והצריכה טבילה אחרת בלילה עכ"ל. וגם רבי' ירוחם כתב אם עברה וטבלה בז' ביום י"א דלא עלתה לה טבילה ורוב הפוסקים כתבו דעלתה לה טבילה וכן עיקר עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפי"א שכתב וז"ל כל ז' ימים נקיים שבזמן הזה אע"פ שהן ספק אם טבלה בהן כאילו לא טבלה ואם טבלה בז' אע"פ שאסור לעשות כן לכתחילה שמא יבא לבעול בז' אחר הטבילה הואיל וטבלה בזמנה אפי' היתה זבה ודאית ה"ז עלתה לה טבילה ע"כ וכתב ה"ה כך הסכימו הרמב"ן והרשב"א ועיקר (ו) ע"כ והר"ן כתב בפ"ב דשבועות י"א שאם טבלה בז' לא עלתה לה טבילה ומיהו בשמיני כיון דלא מיתסר אלא משום סרך בתה עלתה לה טבילה זו דעת הראב"ד ז"ל אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דאפי' בז' עלתה לה טבילה ובדיעבד עכ"ל ויש לתמוה עמ"ש בשם הראב"ד שהרי כתבתי בסמוך שכתב הרשב"א שהר"א מן המתירים לטבול בז' אפילו לכתחילה וצ"ל דתרי תנאי נינהו דר"א לחוד והראב"ד לחוד :

קצח צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת. כ"כ הרמב"ם בפ"א דהל' מקואות וז"ל כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת אחת ואם היה בעל שער יטביל כל שער ראשו שהרי הוא כגופו ד"ת ע"כ. וכתבו הראב"ד בספר בעלי הנפש והרשב"א בת"ה והרא"ש בפרק תינוקת והמרדכי בשבועות וסמ"ג דבספרא יליף הכי מדכתיב כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כא' אף ביאתו במים כולו כאחת : **ומ"ש** לפיכך צריך שלא יהא עליה שום דבר חוצץ כלומר שאילו לא היתה צריכה לטבול כל גופה בפעם אחת אע"פ שהיה עליה דבר חוצץ בשעה שטבלה לא היתה נפסלת אותה טבילה לגמרי שאחר טבילת גופה היתה מעברת אותו דבר החוצץ מעל האבר שהוא בו וטובלת אותו אבר אבל השתא דצריכה שתטבול כל גופה בפ"א צריך שלא יהא עליה שום דבר החוצץ שאל"כ לא עלתה לה טבילה כלל דאין לה תקנה עד שאחר שתסיר דבר החוצץ מעליה תחזור ותטבול כל גופה בפעם אחת : ומ"ש ואפי' כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו חוצץ וכו' בפרק תינוקת (סז ·) ובריש עירובין (ד :) ובריש סוכה (ו ·) אמר רבי
יצחק

שהמרחץ ומקום הטבילה קרוב וסמוך לביתה אין כאן משום סרך בתה דהבת יודעת שהיא שוהה ברחילה וחפיפה במרחץ ואינה טובלת אלא משחשכה ואף לרמב"ם אין קפידא כלל ופשוט הוא : **והיכא** דאיכא אונס וכו' בפ' תינוקת (דף ס"ז) ומ"ש אמרי' דהכי אתקינו אמוראי. ומ"ש או פחד גנבים וכיוצא בו פי' כגון פחד אריות וזאבים שמצויין בלילה אי נמי פחד בניים של מערות בדרך בית הטבילה ואם תפול שם תסתכן : כתוב באגור פסק מהרא"ש אותן הנשים הטובלות ביום צריכה להסתירן טבילתן מבעליהן שלא ישמשו עמהם ביום ויבואו לידי ספק דאורייתא הגה"ה בשערים עכ"ל* וז"ל הגה"ה ומיהו אם טבלה בדיעבד טהורה אך לא תשמש עד הלילה כך מצאתי לראבי"ה ולמהר"ס לא נראה להתיר אפילו בדיעבד וכך העיד בשם הר"י שהצריך לאשה לטבול פעם שנייה וכ"כ בהגה"ת מיי' פי"א דביאה עכ"ל ובע"כ דהגה"ה זו לא איירי אלא בנשים שטובלות בז' ביום דאי בטובלות בח' ביום הא ודאי דליכא מאן דפליג דלא עלתה לה טבילה דכיון דאפי' לכתחילה שרי משום צינה כ"ש דבדיעבד עלתה לה טבילה אף בלא שום אונס וכדכתב הרשב"א וה"ר ירוחם ומביאו ב"י וא"כ היאך כתב בשם מהר"ס והר"י דהצריך לטבול פעם שנייה אלא בע"כ דמיירי בנשים שטובלות ביום בז' קאמר ולאו ברשיעי עסקינן אלא מיירי כגון דח' וט' וויותר איכא אונס דאפי' ביום אינן יכולות לטבול כגון שהוא יום איד עכו"ם או כיוצא בזה מפני פריצים ובז' יכולות לטבול ביום אבל לא בלילה מפני שסוגרים שערי העיר ובזו קאמר בשם ראבי"ה דעלתה לה טבילה אך לא תשמש עד הלילה וקאמר באגור בשם מהר"ש דצריכה להסתיר טבילתה מבעלה שלא ישמשו עמהם ביום ויבואו לידי ספק דאורייתא שמא תראה ביום ז' אחר התשמיש ותהא סותרת למפרע כל הז' וה"ה באיסור כרת ובזה נתיישב מה שהיה קשה לב"י . וכך מפורש בהגה"מ פי"א דביאה דהך פלוגתא דראבי"ה ומהר"ס בטבלה ביום ז' הוא ע"ש. מיהו נכון דאף בטובלת ביום השמיני תסתיר טבילתה משום לא פלוג דשמא פעם אחר תהיה טובלת ביום ז' ותשמש עמה ביום ויבואו לידי ספק דאורייתא וכן נראה מסקנת ב"י אלא שכתב דחומרא יתירה היא וכ"כ בהגהות ש"ע דאף בטובלת ביום ח' לא תשמש עד הלילה ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה : **עברה** וטבלה ביום ז' וכו' עד סוף הסימן . וא"ת לדידן דספק זבות וספק נדות הן א"כ אין טבילתה ביום ד"ת דשמא נדה היא ואין לנו להקל וי"ל דאע"ג דספק נדה היא מ"מ טבילתה ביום דבר תורה היא דמאחר שספרה ז' נקיים חוץ מיום שפסקה בו השתא אפי' את"ל דנדה היתה סוף סוף האי ז' הוא יום ח' לנדתה כדפרישית אבל מ"ש הילכך האידנא אע"ג דנשי דידן וכו' וכ"פ בש"ע . מיהו במהרי"ל כתב דאפי' בדיעבד דטבלה ביום ז' לא עלתה לה טבילה אלא מחמרינן עלה דצריכה לטבול שנית בלילה וכדכתב בהג"מ ובהגהת ש"ד ע"ש מהר"ס וכדפרי' והכי נקטינן דלא כש"ע שפסק להקל בזה :

קצח צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת וכו'. בת"כ פ' אמור פרק ד' יליף לה מדכתיב כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר יכול יהא מרחיץ אבר אבר . (כי כן דרך הרחילה) ת"ל ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כאחת אף ביאת בשרו במים כולו כאחד ופי' סמ"ג בעשה רמ"ח דמדלא כתיב וטמא עד הערב כמו בשאר מקומות ללמד מה ביאת שמשו וכו'. ומשם נלמוד לכל הרחיצות שבתורה שיהיו כאחד וכ"כ התוס' פרק אין דורשין וז"ל אין טבילה מועלת אלא במכוסה כולה כאחד עכ"ל וכ"כ הפוסקים: ומ"ש לפיכך צריך וכו'. כלומר השתא ניחא הא דקי"ל דאם יש עליה דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה ואמאי לא תהא מעברת אותו דבר החוצץ מעל האבר שהוא בו וטובלת אותו אבר אבל השתא דצריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת פי' ברגע אחת כמו ביאת השמש ניחא. ואפי' כל שהוא וכו' בעירובין פ"ק (דף ד') ובפ' תינוקת (דף ס"ז) א"ר יצחק דבר תורה (כלומר הל"מ) דוקא רובו ומקפיד עליו חוצץ אלא דגזרו חכמים על מיעוטו המקפיד אטו רובו המקפיד וכן רובו שאינו מקפיד אטו רובו המקפיד אבל מיעוטו ואינו מקפיד לא גזרו דהו"ל גזירה לגזירה : ומ"ש רבי' אם דרך בני אדם וכו' נראה דרבותא קאמר דאפי' היא אינה מקפדת אלא רוב בני אדם מקפידים בטלה דעתה אצל כל בני אדם ואצ"ל אם היא מקפדת ורוב ב"א אינן מקפידות דחוצץ דבדידה תליא טפי . ומ"ש לפעמים טעמו כיון דאיכא זימנא דמקפדת חוצץ לעולם אע"פ דרוב פעמים אינה מקפדת וכ"כ הרא"ש להדיא בפרק תינוקת ומביאו ב"י ותדע שהרי רובו ומקפיד עליו דחוצץ ד"ת אין חילוק בין שדרך ב"א להקפיד והיא אינה מקפדת ובין שהיא מקפדת ורוב בני אדם מקפידין בכל ענין חוצץ ד"ת דהא סתמא קאמר ד"ת רובו ומקפיד עליו חוצץ א"כ אף מה שגזרו חכמים מיעוטו ומקפיד עליו בכל ענין גזרו אטו רובו ומקפיד ואין כאן ספק כמ"ש ב"י דמספקא ליה ותו דבדברי הרמב"ם ורבינו משמע להדיא דחוצץ כמ"ש ב"י ובדברי הרשב"א נמי ליכא ספק דמ"ש שדרך האשה להקפיד בכך לרבותא נקט הכי דאפי' היא אינה מקפדת אלא רוב נשים מקפידות חוצץ כ"ש כשהיא מקפדת אע"פ שרוב נשים אינן מקפידין . והכי משמע להדיא לקמן בסימן זה אבל מ"ש צואה שתחת הציפורן ע"ש . גם בדברי הרמב"ם אין ספק דהכי ס"ל דכי היכי דרובו ומקפיד בכל ענין חוצץ ד"ת בין שהוא לבדו מקפיד בין שרוב בני אדם מקפידין אע"פ שהוא אינו מקפיד הכא נמי מיעוטו ומקפיד דגזרו חכמים בכל ענין גזרו משום רובו ומקפיד כדפרישית כנ"ל :

ומ"ש

דרכי משה

החופה אבל אם הטבילה אירע לאחר הנישואין דינה כשאר נשים עכ"ל : (ו) אמנם בהגה"מ פי"א דמהר"ם החמיר להצריכה טבילה אחרת בלילה עכ"ל כתוב בתא"ו נתיב כ' ח"ה נדה שטבלה באונס רב אמר טהורה ורבי יוחנן אמר טמאה יש מי שפוסק כרב ויש מי שפוסק כר' יוחנן וכן עיקר ופשוט הוא בפ"ב דחולין (לא ·) עכ"ל וב"י כתב סוף סימן קצ"ח בשם הרמב"ם ובשם הר"ן להקל ובשם הרשב"א והג"א להחמיר כתב באגודה פרק כיצד מעברין והוא שם בהג"א יושבי צריפין כיושבי קברים ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם בהמה שמרגישין זה בזה בטבילה ונראה דבשביל זה נהגו נשים להיות צנועות בליל טבילתן שלא לילך במהומה עכ"ל וזה לשון שערי מדורא ואשה היוצאת מן הטבילה חבירתה תפגע בה פן יפגע בה עכו"ם או חזיר או כלבים כי בספר המקצועות כתב ואם טבלה ופגעה בכל דבר טמא אם האשה יראת שמים לא תשמש עם בעלה עד שתחזור ותטבול כדי שיהיה לה בנים ראויים עכ"ל :

ולקמן

פרישה

והכי קאמר אע"ג דמספק נותנין לכל הנשים דין זבות ואינן טובלות ביום ז' אפי' הכי אסורין לטבול ביום : (עד שתחשך ביום השמונה כו' דוקא בשמונה מותר דגזרת סרך בתה אינה חמור כ"כ אבל בשביעי אסור לעשות כן דגזירה שמא יבא עליה בעלה חמור ביותר וק"ל עכ"ה) : (ו) ונמצא שטבלה ביום פירוש והיא אינה מבחנת חילוק בין לא בא לביתה עד שתחשך ותטבול בעוד היום גדול : (ז) יכולה לטבול מבעוד יום ולא תשמש עד הלילה גם תסתור טבילה מבעלה עד הלילה כ"כ האגור : (ח) ויש מי שהורה להקל אחר שטבילתה דבר תורה ואין באיסור טבילתה אלא משום ריחוק ונראה דל"ד זבה אלא (ובכתבי רש"ל שבידי כתוב ז"ל ל"ד ודאי זבה אלא אף האידנא אע"ג דנשי דידן כו' עכ"ה) אף נדה אע"ג דנשי דידן ספק זבות הן ואיכא ספיקא נמי דלמא נדה היא מ"מ טבילתה דבר תורה מאחר שספרה ז' ימים חוץ מיום שפסקה א"כ את"ל נדה היתה סוף סוף הוי יום ח' לנדות מ"ו : ומהרי"ל פסק להחמיר אף בדיעבד עכ"ה) :

סי' קצח (א) **צריכה** שתטבול כל גופה בפ"א בספרי (וכן איתא בתוס' בפרק אין דורשין עכ"ה) אמרינן ורחץ בשרו במים ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כאחת אף רחילתו כולו כאחת : (ב) לפיכך צריך שלא יהא עליה שום דבר החוצץ דאם
יהיה

אם אינה מקפדת עליו עתה או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם (ג) כיון שדרך רוב בני האדם להקפיד בכך חוצץ ואם הוא חופה רוב הגוף אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך חוצץ ואלו הדברים שחוצצין חוטי צמר ופשתן ורצועין (ד) שכורכין בהן השער בראש (ה) או אם הם בשאר מקום בגוף חוץ מהחוטין שסביב הצואר שאותן אינן חוצצין לפי שאינן מהודקין (ו) וקטלא שסביב הצואר חוצצת והא דחוטי צמר ופשתן חוצצין דוקא כשהן מעשה גדיל
שהם

ילחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד וליגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה ואע"ג דפירש"י רובו רוב שערו קשור אחד אחד ונראה מדבריו דבשערו דוקא הוא דמפלגינן בהכי אבל בבשרו אפי' מיעוט שאינו מקפיד חוצץ כבר כתבו התוספות שר"ת הקשה ע"ז מכמה דוכתי ומשמע בהו דרבי יצחק בבשרו נמי איתמר וכ"כ הרא"ש בפרק כל הבשר אע"פ שפי' רש"י דוקא בשער ולא בבשר א"א לומר כן כמו שהוכיח ר"ת וכן דעת הרמב"ם בפ"א מהל' מקואות וכן נראה שהוא דעת הרשב"א ודין חצילת שערו עד כמה פוסלת יתבאר לקמן אבל מה שכתב רבינו רוב השער שנקשר נימא נימא לבדה חוצץ: **ומ"ש** דאפי' אינה מקפדת עליו עתה בשעת טבילה כיון שדרך ב"א לפעמים להקפיד עליו חוצץ כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת בשם הראב"ד וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות בשמו : ומ"ש או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך ב"א להקפיד בכך חוצץ כלומר דבטלה דעתה אצל כל אדם דאל"כ נתת דבריך לשיעורין וכן פסק הרשב"א בת"ה שכל שרובן מקפידות חוצץ אפי' במי שאינה מקפדת ע"כ וכ"פ רבי' ירוחם ובסמוך אכתוב מה שיש לספק בסברת הרמב"ם בזה. והיכא דרובן אינן מקפידות וזו מקפדת מספקא לי ונראה דהוא פלוגתא דהרמב"ם והרשב"א שהרמב"ם כתב בפ"ב מהל' מקואות שערה א' שנקשרה חוצצת והוא שיהא מקפיד עליה ע"כ והדבר ידוע שאין דרך העולם להקפיד בקשירת שער אחת ואפ"ה כתב דאם זו מקפדת חוצץ וכ"כ שהוא דעת רבינו שכתב גבי צואה ובצק שתחת הציפורן ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד בכך הילכך מי שאינו מקפיד אינו חוצץ עכ"ל משמע מדבריו בהדיא שמי שמקפיד עליו חוצץ ואע"פ שדרך ב"א שלא להקפיד בכך אבל מדברי הרשב"א אינו נראה כן שכתב בת"ה היו שערות ראשה קשורות זו בזו אם הן קשורות אחת אל אחת ויש בה הרבה קשורים כן עד שדרך האשה להקפיד בכך הרי אלו חוצצין ע"כ. הרי שתלה הדבר בדרך האשה להקפיד ולא תלה הדבר בקפידתה של זו ובדברי הרמב"ם שכתבתי יש לדון דמשמע דלא תלה הדבר אלא בקפידתה של זו אבל אם אינה מקפדת אע"פ שדרך שאר נשים להקפיד לא חייץ דבתר דידה אזלינן בין להקל בין להחמיר ושלא כדברי הרשב"א ורבי' ירוחם שכתבתי בסמוך וצ"ע (א) :

ואלו הדברים שחוצצין חוטי צמר ופשתן ורצועות שכורכין בהן השער בראש משנה פ"ט דמקואות אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשי הבנות ובר"פ במה אשה (נז.) תנן לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועה שבראשה ולא תטבול בהן עד שתרפם ופי' רש"י בחוטין שבקליעת שערה והתוס' והרא"ש הקשו על דבריו ופירשו דלא בשהם בקליעת שערה מיירי אלא בחוטין הנותנים על שערות ראשם וכתב הרא"ש וכן מוכח לישנא דמתני' דקתני ולא תטבול בהם עד שתרפם ובחוטין של שערותיה מועיל בהם רפיון שלא יהיו מהודקין על ראשה אבל בחוטין שבתוך קליעותיה אין מועיל בהן רפיון כ"כ כיון דאין המים נכנסים בתוך הקליעה עד שתסתור אותו לגמרי עכ"ל ורבי' כתב שכורכין בהם השער בראש והוא כפי' התוס' והרא"ש לומר שאע"פ שאינן בקליעות השער אלא כרוכין עליו בלבד חוצצין ומ"מ קיצר במה שלא כתב דבכרוכין על השער מועיל רפיון אבל אם הם בתוך הקליעה אינו מועיל רפיון (ב) :

כתב הרא"ש בפרק תינוקת חוטי צמר וחוטי פשתן לא הוי מיעוטו שאינו מקפיד לפי שמקפדת להסירו בשעת חפיפה וכיון דאיכא זימנא דמקפדת חוצץ לעולם : ומ"ש או אם הם בשאר מקום בגוף חוץ מהחוטין שסביב הצואר שם בר"פ במה אשה (נז.) מייתי מתני' דאלו חוצצין באדם חוטי צמר וכו' וקאמר עלה אמר רב הונא וכולן בראשי הבנות שנינו כלומר לא תימא דבראשי הבנות דקתני מתניתין ארצועות לחודייהו קאי אלא אחוטין נמי קאי מתקיף לה רב יוסף למעוטי מאי אילימא למעוטי דצואר ודמאי אילימא למעוטי דצמר השתא רך ע"ג קשה חוצץ רך ע"ג רך מיבעיא ואלא למעוטי דחוטי פשתן השתא קשה ע"ג קשה חוצץ ע"ג רך מיבעיא אלא א"ר יוסף היינו טעמא דרב הונא לפי שאין אשה חונקת את עצמה כלומר אינה מהדקת חוטין שבצוארה וקושרתן בריוח שיהיו רפוים ומש"ה אמר רב הונא דכל הני ששנינו במשנה זו שחוצצין דוקא בכרוכין בראש הוא אבל אם הם כרוכין בצואר אינם חוצצין לפי שאינם מהודקין משום דאין אשה חונקת את עצמה וממילא משמע דבכרוכין בשאר מקומות הגוף כיון דלא שייך בהו טעמא דאין אשה חונקת את עצמה חוצצין וק"ו מכרוכין בשער שאם ע"ג קשה חוצצין ע"ג רך מיבעיא : **ומ"ש** וקטלא שסביב הצואר חוצצת שם איתיביה אבל לא בחבקים שבצואריהן ואי אמרת אין הבנות יוצאו' בחוטין שבאזניהן אשה חונקת את עצמה חבקים שבצואריהן אמאי לא אמר רבינא הכא בקטלא עסקינן דאשה חונקת את עצמה דניחא לה כדי שתראה בעלת בשר ופירש"י קטלא בגד חשוב לתלות בצוארה כנגד לבה ויש לו מקום שנצין כעין שעושים למכנסים ותוחבת בו רצועה ומוללתו סביב הרצועה וקושרת הרצועה סביב צוארה וחונקת עצמה בחוזק כדי שיהא בשרה בולט ותראה בעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה : **והא** דחוטי צמר ופשתן חוצצין דוקא כשהן מעשה גדיל וכו' שם בעא מיניה רב כהנא מרב תיכי חלילתא מאי א"ל ארוג קאמרת כל שהוא ארוג לא גזרו איתמר נמי אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל שהוא ארוג לא גזרו וא"ד אמר רב הונא חזינא לאחוותי דלא קפדן עלייהו מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא איכא בינייהו דטניפן להך לישנא דאמרת כל שהוא ארוג לא הני נמי ארוג ולהך לישנא דאמרת משום קפידא כיון דטניפן מיקפד קפדא עלייהו ופי' רש"י תיכי חלילתא. שרשרות של חוטין חלולות ועגולות ואינה יכולה למתחן ולהדקן על השער בחזקה והמים הנכנסין בהם ומיבעיא ליה מי הוי חציצה ולא תצא בהם בשבת משום גזירת טבילת מצוה או לא הויא חציצה : כל שהוא ארוג לא גזרו. לצאת בו בשבת דלענין חציצה לא חייץ דלא מצי לאהדוקי שפיר : לאחוותי דלא קפדן עלייהו. ליטלן מראשן כשהן רוחצות בחמין אלמא עיילי בהו מיא שפיר
אפי'

ומ"ש ואם הוא חופה רוב הגוף וכו' נראה שרבי' דקדק לבאר דלא כפי' רש"י שפי' רובו ומקפיד בשערו ומשמע אבל בבשרו אפי' מיעוטו שאינו מקפיד חוצץ דליתא אלא בגופו נמי אינו חוצץ באינו מקפיד אלא בחופה רוב הגוף. וכ"כ התוס' בעירובין בשם ר"ת והסמ"ג בעשה רמ"ח ע"ש רבינו חננאל :

ואלו הדברים שחוצצין חוטי צמר ופשתן ורצועין שכורכין בהן השער בראש וכו' כלומר או חוטי צמר או פשתן או רצועות וכו' והוא משנה ומסקנא דגמ' ריש במה אשה וכפי פי' התוס' לשם בדבור ראשון וכ"כ הרא"ש לשם דמיירי בחוטין שכורכין בהן השער וכל השערות נכרכין בחוטין שמסביב דאלו איכא לחלק בין חוטי צמר או פשתן דחוצצין ובין חוטי שער דאין חוצצין וכן בין מעשה גדיל למעשה אריג אבל בחוטין שקולעת בהן שערה לעולם חוצצין אפילו בחוטי שער ומעשה אריג ודלא כפי' רש"י שפי' דמיירי בחוטין שקולעת בהן שערה וכתב ב"י ומ"מ קיצר רבי' במה שלא כתב דבכרוכין על השער מועיל רפיון אבל אם הם בתוך הקליעה אינו מועיל רפיון עכ"ל. ואפשר דכיון דבסימן קנ"ט כתב דאין טבילתה טבילה אא"כ חופפת שער ראשה במסרק השתא ממילא שמעינן דאם היו שערות ראשה קלועין דצריכה להתירם מקליעתם ולחפף במסרק והיכא דכבר חפפה שערותיה במסרק אלא שכרוכין מסביב בחוטין דמועיל כשתרפה אותם נמי שמעינן לה מהך דהשירין והנזמים וכו' דאם הם רפויים אינן חוצצין : ומ"ש או אם הם בשאר מקום שבגוף וכו' הכי משמע להדיא ריש במה אשה דלא אתא רב הונא למעוטי אלא חוטין הקשורין סביב צוארה שאינן חוצצין לפי שאין אשה חונקת את עצמה להדק חוטין בצוארה וקושרתן בריוח שיהיו רפין אלמא דבשאר מקום שבגוף דלא שייך בהו טעמא דאין אשה חונקת ומהדקה לחוטין חוצצין : ומ"ש וקטלא וכו' ה"א התם דדוקא חוטין שבצואר אין אשה מהדקן אבל קטלא מהדקת דאשה חונקת את עצמה דניחא לה כדי שתראה כבעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה : **והא** דחוטי צמר ופשתן חוצצין וכו' שם בלישנא קמא דרב הונא בריה דרב יהושע קאמרינן כל שהוא אריג לא גזרו ומותרת האשה לצאת בהן בשבת לר"ה דאפי' מתרמי לה טבילה של מצוה אינה צריכה להתיר אותם חוטין דכיון שהוא אריג אינה יכולה למתחן ולדחקן על השער בחוזקה והמים נכנסין בהן ולא חייץ ושריא לטבול בעוד שהחוטין כרוכין על שערותיה וא"כ ליכא למיחש דילמא שריא להו מקמי טבילה ואתא לאיתויינהו ד' אמות בר"ה ובלישנא בתרא קאמר כיון דלא קפדי עלייהו ליטלן מראשן כשהן רוחצות בחמין אלמא דעיילי בהו מיא שפיר אפילו להנאת רחיצה וכל שכן דלענין טבילה לא צריכות להתירן ומותר לצאת בהן בשבת וקאמר דאיכא בינייהו דטניפן בטיט להך לישנא דאמר כל שהוא אריג לא גזרו הני נמי אריג ולהך לישנא דאמר משום קפידא כיון דטניפן מקפד קפדי עלייהו פי' ללישנא קמא דכל שהוא אריג כיון דלא חייץ לא גזרו א"כ היכא דטניפן נמי כיון דלא חייץ דהא עיילי בהו מיא לא גזרו שלא לצאת ואע"ג דקפדי עלייהו ליטלן מראשן בשעת טבילה מפני שהמים ממחין את הטיט ויללכלכו את בשרן אפ"ה מותר לצאת בהן לר"ה כיון שאינה צריכה להסירן משום חציצה אבל ללישנא בתרא כיון דקפדי להסירן שלא ילכלכו את בשרן בעלייתן מן הטבילה חיישינן דילמא אתא לאייתינהו בר"ה ואסור לצאת בהן בשבת אע"ג דליכא משום חציצה כך פירש"י אבל רבותיו של רש"י פירשו דללישנא בתרא כיון דקפדי להסירן שלא ילכלכו את בשרן השתא ודאי אם לא יטלום מראשן איכא נמי חציצה מדקי"ל הל"מ רובו ומקפיד עליו חוצץ וגזרו חכמים על מיעוטו ומקפיד משום רובו ומקפיד השתא לפ"ז אע"פ שהוא אריג ועיילי בהו מיא מ"מ כיון דקפדי להסירן משום דמטנפי אית בהו משום חציצה ואסור לצאת בהן בשבת דילמא אתיא לאתויינהו בר"ה ולפ"ז צ"ל דללישנא קמא דמותר לצאת בהן לר"ה אע"פ דאית בהו משום חציצה כיון דמיטנפי ומקפיד עלייהו אפ"ה כיון דלא שכיחא דמיטנפי לא גזרו בהן שלא לצאת בר"ה שהרי כל שהוא אריג עיילי בהו מיא וליכא חציצה ואע"פ דהיכא דמטנפא איכא חציצה משום דקפדי מ"מ כיון דלא שכיחא לא גזרו משום האי מיעוטא דלא שכיחא שלא לצאת בחוטין שהן אריג בשבת כנ"ל לפי פי' רבותיו של רש"י ונתיישבה הקושיא שהקשה רש"י על פי' זה בטוב טעם וז"ל הרא"ש פירש"י דטניפן החוטין שהן מלוכלכין בטיט ומקפידות להסירן בשעת טבילה לפי שהמים ממחין הטיט ובעלותן מן הטבילה ירד הטיט על בשרה ומתלכלך וי"מ דטניפן כגון שהחוטין מוזהבים ויפין ומיטנפין מחמת המים ולכך מקפידות להסירן בשעת טבילה שלא יתלכלכו עכ"ל ומשמע לרבינו שדבר פשוט הוא דכיון דמקפידות להסירן כדי שלא יתלכלך בשר בטיט א"כ שלא יתלכלכו חוטין המוזהבין איכא משום חציצה לדברי הכל כיון דמקפידות ואע"פ דלא מיהדק וכמו שפי' רבותיו של רש"י ולא פליגי לישני אלא לגבי שבת דללישנא קמא כל שהוא אריג לא גזרו ומותר לצאת בהן בשבת וללישנא בתרא אסור לצאת בהן אבל הכל מודים דכיון דמקפידות להסירן אם לא הסירן אית בהו משום חציצה אם טובלות בהן וז"ש רבינו כאן ובלבד שלא יהו מוזהבים ולא יהו מטונפים דכל שהן מוזהבים או מטונפים אע"ג דעיילי בהו מיא אית בהו משום חציצה כיון דמקפידות להסירן ולא הסירן. וכ"כ רבי' בא"ח בסימן ש"ג. ובלבד שלא יהו מטונפים שאז צריך להסירם מפני הטיט שחוצץ עכ"ל ואין כוונתו לומר שהטיט שבחוטין כשיתמחה וירד על בשרן הוי חציצה דהא פשיטא דהציצה לא הוי כיון דעיילי בהו מיא כדפי' רש"י להדיא אלא הכי קאמר דבמטונפים שאז צריך להסירם מפני הטיט השתא
כיון

דרכי משה

קצח (א) ולקמן בסימן זה כתבתי דברי המרדכי שכתב בהדיא שחוצץ (ב) וכתב בהגש"ד אף דברים שאינם חוצצין לא תטבול בהן לכתחילה גזירה אטו דברים שחוצצין : וכ"ה

פרישה

יהיה עליה שום דבר לא יהיה לה תקנה להסירו אחר שטבלה לגופה ולטבול אותו מקום פ"א דהא צריכה לטבול כל גופה בפ"א בב"י : (ג) כיון שדרך רוב ב"א להקפיד בכך דבטלה דעתה אצל כל אדם דא"כ נתת דבריך לשיעורין : (ד) שכורכין בהן השער בראש הלי שכורכין קאי ג"כ אחוטי צמר כו' וכתבו התוס' והרא"ש דמיירי אפי' בכרוכים ע"ג שערה ומכ"ש הקלועים בשער והקלועים בשער לא מועיל בהן רפיון ע"ש וב"י הביאם : (ה) או אם הם בשאר מקום שבגוף ולא הוי כמיעוט שאינו מקפיד דאינו חוצץ לפי שמקפדת להסירו בשעת חפיפה משום הכנת רמילה דלעיילי מיא במקום שצריכה וכיון דאיכא זימנא דמקפדת חוצץ לעולם אבל אם הם ארוגים המים נכנס בהן בשעת חפיפה ואינה מקפדת להסירם לעולם לכך אינה חוצצת א"ל כשהם מוזהבים או מטונפים אסר"י ועי' בב"י : (ו) וקטלא סביב הצואר כו' קטלא (בל"א שלו בגד) פירוש רש"י בגד חשוב תלוי בצוארה נגד לבה ויש לו מקום שנצים כעין שעושין למכנסים ותוחבת בו רצועה ומוללתו סביב הרצועה וקושרת הרצועה סביב צוארה וחונקת עצמה בחוזק כדי שיהא בשרה בולט ותראה בעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה עכ"ל ועי' בטור א"ח סימן ש"ג

שהם מהודקין אבל אם ארוגים רפויין הם ואינם חוצצין [א](ז) ובלבד שלא יהו מוזהבין ולא יהו מטונפין והראב"ד אסר גם בארוגים ולא התיר (ח) אלא בחלולין עשוי מעשה רשת חוטין של שער אינן חוצצ' (ט) בד"א בזמן ד שהן כשני שערות קשורין ביחד או יותר אבל אם

אפי' להנאת רחילה וכיון שכן לענין טבילה נמי לא צריכי להתירן ומותר לצאת בהם בשבת דהא אי מיתרמי טבילה לא שרי להו לא משום חציצה ולא משום קפידא: דמיטנפי. שנטנפו הכך תיכי בטיט: הא נמי ארוג הוא. ולא קאמר דלא גזרו כלל לצאת. ולהאי ליסנא דלא קפדי משמע דאי קפדי לגעלן מראשן כשהן רוחצות אסור לצאת בהן בשבת ואע"ג דלענין איהדוקי לא חיילי ומותר לטבול בהן הילכך הני כיון דמיטנפי מיקפד קפדן להיות בראשן בשעת טבילתן מפני שהמים ממחין את הטיט ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה ואע"ג דחציצה לא הוי דהא עיילי בהו מיא כיון דשקלו להו משום טינוף אתו לאיתווייהו ואסור לצאת בהם בשבת ולליסנא קמא לא גזרו אלא במידי דחייץ לטבילה ורבותי מפרשים הך קפידא לענין חציצה כדקי"ל רובו ומקפיד עליו חוצץ וקשיא לי בגוה טובא חדא דכי איתמר ההיא במידי דמיהדק איתמר ואשמעינן דאע"ג דלא עיילי ביה מיא כיון דלא קפיד חשיב כגופיה ובטל לגבי שערו אבל במידי דלא מיהדק ועיילי ביה מיא מאי חוצץ איכא למימר הא לאו חוצץ הוא ואי אתיא למימר דההוא חוצץ דהתם לא דק בלישניה ומיהו כל מידי דקפיד עלייהו אסור היכי אמרינן הכא ארוג הוא ומותר כיון דפשיטא לן דהיכא דמיטנפי מיקפד קפדן ע"כ חייץ דהא רב הונא בריה דרב יהושע אהלכה למשה מסיני לא אתא לאיפלוגי עכ"ל: כתב הרא"ש פירש"י דטניפן. החוטין שהן מלוכלכין בטיט ומקפידות להסירן בשעת טבילה: לפי שהמים ממחין הטיט. ובעלותן מן הטבילה ירד הטיט על בשרם ומתלכלך ויש מפרשים דטניפן כגון שהחוטין מוזהבים ויפים ומיטנפים מחמת המים ולכך מקפידות להסירן בשעת טבילה שלא יתלכלכו עכ"ל. ורבי' שכתב ובלבד שלא יהיו מוזהבים ולא יהיו מטונפים תפס כשני הפירושים שנאמרו בדטניפן וגם תופס פי' רבותיו של רש"י עיקר שפירשו הך קפידא לענין חציצה ולפי דבריהם נראה דהא דקאמר איכא בינייהו דטניפן להך ליסנא דאמרת כל שהוא ארוג ולא גזרו הא נמי ארוג היינו לומר דהך ליסנא סבר דההיא דמקפיד עליו חוצץ במידי דמיהדק איתמר אבל במידי דלא מיהדק ועיילי ביה מיא לא שייך למימר חוצץ ולא מיתסר לא מדאורייתא ולא מגזירה דרבנן ולהך ליסנא דאמרת משום קפידא כיון דטניפן מיקפד קפדא עלייהו כלומר הך ליסנא סבר דההיא דמקפיד עליו חוצץ אפי' במידי דלא מיהדק איתמר דליסנא דחוצץ לאו דוקא הוא ובזה נסתלק מעליהם ומה שהקשה רש"י היכי אמרי' האי נמי ארוג הוא ומותר וכו' דהיינו דאיכא בין ליסנא קמא ללישנא בתרא וכדפרישית:

ואפשר לפרש עוד בענין אחר לפי דברי רבותיו איכא בינייהו דטניפן כלומר דאע"ג דתיכי חלילתא לא מיהדקי על השאר ה"מ כשהן של צמר ושל פשתן בלבד וגם אינם מלוכלכות אבל כשהם מוזהבות או כשהם מלוכלכות ע"י הזהב או הלכלוך הם מתהדקות טובא וחייצי ללישנא בתרא א וה"ה דקאמר כיון דטניפן מיקפד קפדא עלייהו פי' דרך הרוחצות ראשן להקפיד עליהן ומסירין אותן בשעת רחיצה לפי שכיון שהן מהודקות ע"י הזהב או ע"י הלכלוך לא עיילי מיא שפיר בשער והילכך לענין טבילה נמי חייצי אבל לליסנא קמא כיון דשער הוי מיעוט הגוף ומיעוטו ומקפיד עליו לא מיתסר אלא מגזירה דרבנן וכיון דאמרינן כל שהוא ארוג לא גזרו מדנקט ליסנא דכל וגם מליסנא דלא גזרו משמע שאף על כי שהיה ראוי לגזור בהן מפני שע"י הזהב או הלכלוך הן מתהדקות מ"מ כיון דארוג הוא לא גזרו ביה רבנן כלל דלא פלוג רבנן במילתייהו אלא דלפ"ז צ"ל שמ"ש רש"י כדקי"ל רובו ומקפיד עליו חוצץ לא מדברי רבותיו הוא דאינהו לא אמור אלא אהך קפידא לענין חציצה הוא ודעתם כדעת הרמב"ם שסובר שאין השער נידון לעצמו אלא עם הגוף הוא נדון שאע"פ שיש חציצה ברוב השערות או בכולן מיעוטו מיקרי ורש"י עלה על דעתו שרבותיו היו סוברים כשיטת הגאונים שחולקים על הרמב"ם ואומרים שהשער נדון לעצמו ואי איכא חציצה על רוב השער אע"פ שאין על הגוף חציצה כלל הוי חציצה וא"כ רבינו א"א לומר שפי' השמועה ב בלשון שני שכתבתי לדעת רבותיו של רש"י דמשמע דאיהו ז"ל סובר כשיטת הגאונים שחולקים על הרמב"ם כמו שאכתוב לקמן בסימן זה אבל מ"מ איפשר לקיים פי' זה לרבותיו של רש"י אפי' את"ל דס"ל כשיטת הגאונים דפליגי אהרמב"ם אלא דסברי דהכא בשאין חוטין אלו קשורים אלא על מיעוט השער עסקינן והשתא בהאי זה משני פירושים אלו אפשר לפרש לדעת רבינו. אבל לדעת רבי' ירוחם שכתב כלשון הזה אפי' תיכי חלילתא אם הם מטונפין בטיט חוצצין שמקפדת עליהם שיחזור אחר הטבילה לטנף בשרה פי' או אם הם מוזהבים שהיא יראה שנטנפם המים ומקפדת עליהם ומסירה אותם ע"כ שנראה מדבריו שאין הטעם מפני שהזהב או הלכלוך מהדקים יותר אלא מפני שהיא מקפדת עליהם ומסירתן צ"ל שהוא מפרש כמו שפירשתי תחלה דלליסנא בתרא ההיא דמקפיד עליו חוצץ אפי' במידי דלא מיהדק הוא דליסנא דחוצץ לאו דוקא הוא אלא דכי לא טניפן כיון דלא קפדא עלייהו לא חיילי דמיעוטו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ ולא דמי לחוטי צמר ופשתן ורצועות דאע"ג דלא טניפן חייצי דהני כיון דלא עיילי בהו מיא קפדי עלייהו ומסירין אותן בשעת רחילת ראשן והילכך אע"פ שבשעת טבילה אינה מקפדת עליהן חייצי אבל תיכי חלילתא לא קפדי עלייהו אפי' בשעת רחילת ראשן משום דעיילי בהו מיא שפיר הילכך לא חייצי כל היכא דלא טניפן: **ואע"ג** דפלוגתא דהני תרי ליסני במידי דרבנן הוא דהא מיעוטו ומקפיד עליו לא חייץ אלא מדרבנן פסקו רבינו ורבי' ירוחם להחמיר משום דליסנא בתרא הוא דמחמיר וכליסנא בתרא קי"ל אפי' בדרבנן ואע"ג דרב פסע דכל שהוא משום ארוג לא גזרו לא פסקו כמותו משום דרב הונא בריה דרב יהושע בתראה הוא והלכה כבתראי: ומ"ש והראב"ד אסר גם בארוגים וכו' ז"ל בספר בעלי הנפש כתב ג רב אחא לא תכריך עלוי מזיא בשעת טבילה לא חוטי דעמרא ולא חוטי דכיתנא ולא תיכי דקמטי והוי חציצה והני תיכי דכתב רב אחא אפשר בתיכי דטניפן קאמר כדאיתא במסכת שבת אי נמי שאני תיכי שהן מעשה עבות כי הן מהודקות מאד אבל החלולות הן מעשה אורג והמים נכנסין בהן והקשר מתרפה וכשאסר רב אחא לא אסר אלא באותן שהן גדילות מעשה עבות עוד צ"ל כי החלולות יותר מרופות מן הארוגות כי הארוגות מפני שהן שתי וערב מהודקות הן מאד אבל אלו החלולות שהן מעשה רשת רפוי מרפו טובא ולא מהדקים שפיר ועיילי מיא תותייהו הילכך לא שרינן אלא בחלולות לבד מעשה רשת והוא שיהיו נקיות מן הטיט יפה יפה עכ"ל וז"ל הר"ן בפרק במה אשה אהא דתיכי חלילתא איכא מאן דאמר דוקא ארוג כי האי שהוא חלול וה"ה שלא יכנסו שם המים אבל ארוג שאינו חלול חייץ: והרמב"ם שלא כתב דין זה כלל בהלכות מקואות שהוא מפרש בעיא זו ואמאי דאיתמר עלה כפירוש רש"י דלענין שבת בלבד הוא דאילו לענין חציצה כיון דחלילתא ניינהו פשיטא דלא חייצי דהא עיילי בהו מיא שפיר ונראה דבארוג נמי סובר הוא ז"ל דלא חייץ שהרי פסק בפי"ט מהלכות שבת דכל שהוא ארוג לא גזרו לצאת בו בשבת ולא חלק בין חלול לשאינו חלול משמע דבכל גווני שרי ואי איתא דבשאינו חלול חייץ אמאי שרי לצאת בהן בשבת טפי משאר חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשה ואע"פ שיש לדחות דהרמב"ם ליסנא דגמרא נקט כי אורחיה י"ל דשאני הכא דתיכי חלילתא הוי נמי ליסנא דגמרא ואם איתא דמפליג בין חלול לשאינו חלול הו"ל למינקט האי ליסנא מדנקט ליסנא דכל שהוא ארוג משמע שפיר דלא מפליג בינייהו: **חוטין** של שער אינן חוצצות בפרק ט' דמקואות במתניתין שכתבתי בסמוך מסיים בה רבי יהודה אומר של צמר ושל שער אינם חוצצים מפני שהמים באים בהם ואמרינן בר"פ במה אשה (שם) דמודים חכמים לרבי יהודה בחוטי שער: **ומ"ש** בד"א שהן בשני שערות קשורים ביחד או יותר וכו' טעמו מדגרסינן בפרק תינוקת (סז') אמר ה רבה בר בר חנה נימא אחת קשורה חוצצת ג' אינם חוצצות ב' איני יודע ורבי יוחנן אמר אין לנו אלא אחת ונראה דהלכה כר"י וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה' מקואות וכ"פ סמ"ג וכ"כ שהוא דעת רבי'. וכתב הרא"ש בסוף נדה ור"י אמר אין לנו אלא אחת פי' אם היו רוב שערותיה קשורות

כיון שמקפיד להסיר החוט חוצץ החוט אם אינו מסירו כדקי"ל דרובו ומקפיד חוצץ הל"מ. וגזרו חכמים במיעוטו ומקפיד משום רובו ומקפיד. ואע"פ שלפי זה אינו מתוקן מ"ש הרא"ש פי' רש"י דטניפן החוטין וכו' דהלא פי' זה אינו אלא לרבותיו ורש"י גופיה חולק עליהם איכא למימר דס"ל לרבי' דהרא"ש כתב פי' רש"י בכאן אלא דמבחוץ תופס דהאמת הוא כרבותיו דרש"י דכל שצריך להסירן מפני הטינוף אם כן חציצה היא אם לא הסירן כיון דמקפידות עליהן להסירן ואע"פ דלא מיהדק והרב ב"י האריך וכתב שני יישובים לקושיית רש"י על רבותיו ולא נהירא וכאשר יראה המעיין אבל מ"ש ביישוב הקושיא הוא הנכון ודו"ק: **ומ"ש** והראב"ד אסר גם באהוגים וכו' טעמו מדקאמר התם בעא מיניה רב כהנא מרב תיכי חלילתא מאי א"ל אריג קאמרת כל שהוא אריג לא גזרו וס"ל להראב"ד דלא התירו אלא החלולות שהן מעשה רשת ועיין בב"י: **חוטין** של שער אינן חוצצות מסקנא דגמרא שם דהכל מודים בחוטי שער דאינן חוצצין דאף על גב דפליגי בחוטי צמר ופשתן מ"מ בחוטי שער הכל מודים דחוטי שער לא מיהדק ע"ג שער הראש כשכרך עליהם הוטי שער: ומ"ש בד"א שהן בשני שערות קשורין ביחד או יותר כצ"ל ולא כספרים שכתוב בהן בד"א שהן כשני בכ"ף אלא בשני בבי"ת ובספר ישן כתוב בד"א בזמן שהן של שני שערות קשורין ביחד ואיך שתהיה הנוסחא משתי נוסחאות האלו הכי פירושו דהא דחוטי שער שכרכן על שער הראש אינו חוצץ אין זה אלא כשהחוט נעשה משני שערות או יותר דהשתא כשקשר שני הראשים של כל א' עם שני הראשים של כל שני אפי' עשה שני קשרים וע"ז אינו מיהדק אבל אם הם של אחת אחת מיהדק פי' אם החוט נעשה משער אחד בלבד שכרך סביב שער הראש וקשר שני ראשיו של שער יחד זה עם זה ב' קשרים זע"ז וכן כרך הרבה שערות ע"ג שער הראש כל שער ושער בפני עצמה קשר ב' ראשיו זה עם זה בלבד מיהדק הוא וחוצץ וכ"כ הר"ן וז"ל אבל לקשור נימא אחת בעצמה או נימא בחבירתה מתהדקות הן בענין שאין המים נכנסים שם וכו' עכ"ל פי' נימא אחת בעצמה קשר שני ראשיה זו עם זו או ראש נימא זו בראש נימא אחרת מתהדקות הן והא דשני שערות אין חוצצין ה"פ בין שקשרן בפני עצמן כגון שקשר שני ראשי שערות של כל זה עם שני ראשי שערות של כל השני א"נ שקשר שני ראשי שערות אלו עם שני ראשי שערות אחרות דמה לי קשר שני שערות בפני עצמן דאיכא ד' ראשים ומה לי דקשורין שני שערות אלו עם שני שערות אחרות דאיכא נמי ד' ראשים אין חילוק בכל ענין אין חוצצין ואין בזה מחלוקת בין הפוסקים דלא כב"י ע"ש וז"ש רבינו אח"כ וז"ל רוב השער שנקשר נימא נימא לבדה חוצץ נקשר שתים שתים או יותר אינו חוצץ דלא מיהדק עכ"ל נראה דאין פירושו לשם כדהכא שקשר הראשים זה עם זה אלא בשערות המחוברים בגופה קאמר כשקשורים בעצמן כעין עניבה דאם ראש נימא אחת קשורה כעין עניבה וכן רוב שערותיה כל נימא ונימא לבדה קשורה בראשה האחר בעצמה כעין עניבה חוצץ דמיהדק שפיר ואין המים נכנסין בקשר אבל אם שתי שערות ביחד קשורים בעצמם בראשם האחד כעין עניבה לא מיהדק הילכך אינו חוצץ דהמים נכנסין בקשר וכן פירש"י פ"ק דעירובין (דף ד') ומ"ש הרמב"ם פ"ב דמקואות וז"ל שתי שערות או יותר שהיו קשורים כאחד קשר אחד אינן חוצצין ושערה אחת שנקשרת חוצצת והוא שיהא מקפיד עליה עכ"ל. נראה דמיירי ג"כ בקשורים כעין עניבה כדפרישית שזהו פי' קשורים כאחד קשר אחד וכשהן שתים או יותר לא מיהדק והמים נכנסים בקשר ואינו חוצץ אבל באחד דמיהדק אין המים נכנסין בקשר וחוצץ. ולפי דעת כל הפוסקים דוקא נימא אחת חוצצת אבל שתים או יותר אינם חוצצין וכך מבואר בדברי הר"ן דבריכת חוטין בשערותיה שרי לפי שא"א לחוטי שער הללו שלא יהיו יותר מנימא

פרישה

ס"ג וגם מ"ש בסמוך: (ז) ובלבד שלא יהיו מוזהבים ולא יהיו מטונפים נלפ"ד דטעמא דמוזהבין לאו משום חציצה אלא משום איידי דמרתת דלא יתקלקל לא תטבול ראשה במים כדבעי וכן במטונפין כיון דמרתתה שלא ימחה המים הטינוף ויבא על גופה לא תטבול יפה ועד"ר: (ח) אלא בחלולין עשוי מעשה רשת כי הארוגות מפני שהן שתי וערב מהודקות הן מאוד אבל אלו החלולות שהן מעשה רשת רפוי מרפו טובא ולא מהדקי: (ט) בד"א בזמן שהן כשתי שערות כו' ואין חילוק בין אם קשר שתי שערות עם שתי שערות או שקשר שתי שערות בפני עצמן והכא קאי אחוטי שער שסביב צוארה או שערה ובא לאשמועינן דאם קשורין שתים שתים אינן

דרישה

סי' קצח [א] ובלבד שלא יהו מוזהבים ולא יהו כו' כתב ב"י דכשהן מוזהבין מקפדת עליהן להסירן וכשאינן מסירן איכא חציצה וי"מ לא יבאו ידי טבילתה כשהן עליה אע"ג דלא חוצץ וכן כשהן מטונפין מקפידין להסירן מפני שהמים ממחין הטיט שבחוטין ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה ועוד פי' בע"א כשהן מוזהבין או מטונפין אז חוצצין מלעבור שם המים דע"י הזהב והלכלוך מהודקין ולא עיילי מיא שפיר בשער עכ"ל וע"ש דהביא גמרא ול' רש"י וכתב דרבינו תפס ל' רבותיו של רש"י ומתרץ מה שהקשה רש"י על ל' רבותיו ע"ש ולאחתי לכותבו ולהעתיקו ול"נ כב"ח בפרישה דאין טעם נכון בחציצה אלא שלא יטבלנה יפה וכדפריך רש"י על

חדושי הגהות

קצח א והא דקאמר: ב בלשון שני: ג פרשת אחרי מות סי' נ"ו: ד שהן בשני שערות כצ"ל בבי"ת ולא בכ"ף (ב"ח): ה רבה בר רב הונא כ"ה בגמרא שם ובסוכה (ו:).

אם הם של אחת אחת מיהדק : שער שכנגד הלב ובזקן [ג] הנדבק זה בזה מחמת זיעה חוצץ (י) שבראש ובבית השחי אינו חוצץ ושבאותו מקום באיש אינו חוצץ (יא) ובאשה בנשואה חוצץ ובפנויה אינו חוצץ ליפלוף שבעין אינו חוצץ ושחוץ לעין כל שהוא לח אינו חוצץ יבש עד שהתחיל להיות ירוק חוצץ (יב) והרמב"ם חילק על שבתוך העין בין בתוך ג' ימים ולאחר ג' ושחוץ לעין כתב סתם חוצץ

תנימא אחת אלמא דבשתים נמי אינן חוצצין וכר' יוחנן דאמר אין לנו אלא אחת . ומה שכתב הר"ן דברי רבה בר רב הונא ולא הביא דברי ר' יוחנן נראה דס"ל דלא פליגי דאע"ג דרבה ב"ר הונא קאמר שתים איני יודע אין דעתו לומר דב' חוצצין אלא ספיקא היא ולכתחילה לא אבל אם טבלה דיעבד עלתה לה טבילה וכרבי יוחנן דאמר בהדיא אנו אין לנו דחוצצין אלא אחת אבל ב' פשיטא לן דאינן חוצצין אלא דהרשב"א היה מפרש בת"ה כארוך דלרבה בר רב הונא שתים נמי כיון דאינו יודע קאמר אזלינן לחומרא וחוצצין אפילו דיעבד ופסק כמותו וז"ל ולחומרא אזלינן כדברי רבה בר רב הונא עכ"ל. ונלע"ד קצת ראייה לדבריו מדאזלא סוגיא דפ"ק דעירובין כרבה ב"ר הונא דקאמר התם כי אצטריך הלכתא לשערו וכדרבה בר רב הונא דאמר נימא אחת קשורה חוצצת ג' אינן חוצצות שתים איני יודע מדלא אייתי הלמודא נמי דברי ר' יוחנן אלמא דהלכתא כרבה ב"ר הונא מיהו יחיד הוא הרשב"א כנגד כל הפוסקים הילכך נקטינן נימא אחת חוצצת שתים או יותר אינן חוצצין והב"י האריך ופי' דהר"ן נמי פסק כרבה ב"ר הונא גם דברי הרמב"ם פי' בדרך אחר ולא נהירא אלא כדפרישית :

שער שכנגד הלב וזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה חוצץ משנה פ"ט דמקואות קלקי הלב והזקן חוצצין ופירשו המפרשים כמ"ש רבינו ודקדקו לומר מחמת זיעה להוציא אותן שערות הנדבקות בלילה ע"י שד וסכנות נפשות לגלחו לא הויי כדכתב המרדכי בהל' נדה ע"ש ראבי"ה : ומ"ש שבראש ובבית השחי אינן חוצצין משנה שם והטעם לפי שאין אדם מקפיד עליהם כמו כנגד הלב וזקן : ומ"ש ושבאותו מקום וכו' שם במשנה וכתב ב"י ולא היה צריך רבינו לכתוב דין האיש וגם לא דין הפנויה אלא שנמשך אחר דברי המשנה עכ"ל ואפשר דרבינו אתא לאשמועינן דאפילו באשה דומיא דאיש ודפנויה שאינה מקפדת דלבה בטוח הוא בבעלה שלא תתגנה עליו אפי' הכי חוצץ כיון דדרך רוב הנשים להקפיד בכך וכמו שנתבאר בתחילת סימן זה : **ליפלוף** שבעין אינו חוצץ וכו' משנה פ"ט דמקואות ליפלוף שחוץ לעין חוצץ ליפלוף שבעין אינו חוצץ . ובפרק תינוקת (דף ס"ז) אמר מר עוקבא ליפלוף שבעין לא אינו חוצץ יבש חוצץ משמע דמר עוקבא אתא לפרש דליפלוף שבעין דתנן אינו חוצץ אינו אלא בלח אבל יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק מכלל דחוץ לעין אפי' לח חוצץ וכן פירשו התוס' לשם וכתבו עוד דהטעם הוא דהלא שבתוך העין הדמעה שבעין מלחלחתו ואינה מניחתו להיות יבש אבל שחוץ לעין אפי' לח חוצץ לפי שהוא מתייבש והולך תמיד כל שעה . וכן מבואר מדברי הרמב"ם ובסמ"ג הל' נדה והל' מקואות כתב כך בשם רבי' יעקב תם . וכתב עוד פי' אחר דאין חילוק בין חוץ לעין לבתוך העין אלא בין לח ליבש ומה ששנינו במסכת מקואות דחוץ לעין חוצץ ובתוך העין אינו חוצץ היינו משום דחוץ לעין סתמו יבש ובתוך העין סתמו לח ולא הוצרך לפרש זה בגוף המשנה אבל ודאי אי הוה לח חוץ לעין נמי אינו חוצץ ואי הוה יבש תוך העין נמי חוצץ וכ"כ במרדכי הל' נדה . וז"ל הרא"ש ליפלוף שבעין הייט דאמר מר עוקבא ליפלוף שבעין לא אינו חוצץ יבש חוצץ והיינו כי הך דתנן שחוץ לעין חוצץ שבתוך העין אינו חוצץ כי אותו שחוץ העין הוא לח ושחוץ לעין הוא יבש ומפרש מר עוקבא שער יבשותו משיתחיל לירק עכ"ל ולכאורה נראה שדעתו כדעת התוס' ורבי' תם והרמב"ם כי אותו שתוך העין הוא לח ושחוץ לעין אפילו לח הוא חוצץ לפי שמתייבש והולך כל שעה אבל אם הוא יבש ממש אפילו תוך העין הוא חוצץ ועל זה מפרש שיעור יבשותו בתוך העין משהתחיל לירק אבל חוץ לעין אפי' לח חוצץ אלא דלפי זה קשה דא"כ רבינו דכתב דבתוך העין אינו חוצץ כלל דלא שייך ביה יבשות ומר עוקבא דאמר יבש חוצץ בחוץ לעין דוקא קאמר דלא כמאן . ולכן נ"ל דרבינו דקדק בלשון הרא"ש שכתב ושחוץ לעין הוא יבש ומפרש מר עוקבא שיעור יבשותו וכו' דאלמא דמר עוקבא אתא לפרש הא דחוצץ לעין הוא יבש וחוצץ דשיעור יבשותו משהתחיל לירק דאלמא דבתוך העין לא שייך ביה יבשות כלל ולעולם אינו חוצץ ומר עוקבא לא אתא אלא לפרש הא דתנן חוץ לעין חוצץ אינו אלא ביבש משהתחיל לירק אבל לח אינו חוצץ אפי' חוץ לעין אבל תוך העין לא שייך יבשות כלל אף על פי שהוא יבש הרבה מפני שהדמעה מלחלחתו במקום דבוקו . ולענין הלכה נקטינן לחומרא כפירוש רבינו תם והרמב"ם דחוץ לעין אפילו לח חוצץ ובתוך העין אינו חוצץ אא"כ כשהוא יבש דהתחיל להוריק וכן פסק בש"ע : **והרמב"ם** חולק על שבתוך העין וכו' הב"י השיג על זה והכריח דאי אפשר לומר שזו דעת הרמב"ם ונוסחא משובשת נזדמנה לו לרבינו בדברי הרמב"ם ע"ש ואפשר לומר שט"ס הוא וצריך לומר והרמב"ן חולק וכך

קשורות כל אחד ואחד לבדה ע"כ וכך הם דברי רבי' שכתב לקמן נקשר נימא נימא לבדה חוצץ . והר"ן כתב בר"פ במה אשה מודים חכמים לר' יהודה בחוטי שיער שאינם חוצצים פי' דוקא בראשי הבנות הוא שאין שיער חוצץ לפי שאי אפשר להדקו יפה אבל לקשור נימא אחת בעצמה או נימא בחבירתה מתהדקות הן בענין שאין המים נכנסים שם דהא אמרינן בפרק בתרא דנדה נימא אחת קשורה חוצצת ג' אינן חוצצות ב' איני יודע ואפי' לכרוך חוטין אלו בשערותיה נמי שרי לפי שא"א להוטי שיער הללו שלא יהיו יותר מנימא אחת ואמרינן בהדיא בירושלמי שאם קשר שני נימין בג' דינייהו כג' ולא חייצי עכ"ל והיה נראה לומר שלא היה גורס אהביא דרבה בר בר חנא ור"י אמר אין לנו אלא אחת דא"כ לא היה תופס דלא כר"י אלא שמדבריו בפ"ב דשבועות נראה דגרים ליה ואפשר דאע"ג דהלכה כר' יוחנן רלה לייסב גם אליבא דרבה בר בר חנא . אבל אין פשט לשונו מורה כן אלא נראה שהוא פוסק כרבב"ח וכ"פ הרשב"א בת"ה וכן פסק רבי' ירוחם והוא תימה היאך פסקו כרבב"ח במקום ר"י ואיפשר שהטעם משום דמשמע להו דלא פליג בהדיא על רבה בב"ח דא"כ הול"ל ור"י אמר שתים נמי אינן חוצצות ומדקאמר אין לנו אלא אחת נראה שר"ל לא שמעת אלא דין של אחת בלבד דהוי חציצה אבל דין שתים לא פירשו לי אי הוי ספיקא או אי פשיטא להו דאינה חוצצת וצ"ע בת"ה הארוך :

ובענין פי' נימא אחת או שתים כתב הרמב"ם בפ"ב דהל' מקואות וז"ל ב' שערות או יותר שהיו קשורים כאחד קשר א' אינן חוצצין ושערה אחת שנקשרה חוצצת והוא שיהא מקפיד עליה עד כאן נראה מדבריו דנימא אחת קשורה היא בעצמה הוא דמיקריא א' ושתים מקושרות יחד הן בעצמן מקרי שתים ואם שתים מקושרות זו עם זו אחת אל אחת יש לדון בדבריו ולומר דכשתים חשיבי ויותר נראה לומר דכחד חשיבא דמה לי נימא הקשורה בעצמה לקשורה עם חבירתה וכ"כ הרשב"א בתה"א שאם הן קשורות אחת אל אחת חוצץ ומבואר בדבריו שהוא מטעם נימא אחת קשורה דאמר רבה בר בר חנא וכך הם דברי הר"ן שכתבתי דלקמן. נימא אחת בעצמה או נימא בחבירתה חוצצין ונראה דמטעם נימא אחת קשורה קאמר דהוי חציצה . ולענין שתים נראה מדברי הרמב"ם דכשהן קשורות בעצמן מיקרי שתים אבל כשהן קשורות עם שתים אחרות ואפילו עם אחד שלשה מיקרי ולרבב"ח נמי לא הוי חציצה אבל מדברי הרשב"א בת"ה נראה דשתים דאמרינן היינו שתים קשורות עם שתים ושלשה דאמרינן היינו ג' קשורות עם ג' וכ"כ מדברי הר"ן דבסמוך לענין שתים אבל לענין ג' כבר ביאר ז"ל דאפי' ב' ע"ג ג' לא חייצי לד"ה וצ"ע בת"ה הארוך : **הא** דשערות קשורות נימא נימא חוצצת לד"ה ובשתים מחלוקת הפוסקי' דבר פשוט הוא דבמקפדת עליו הוא או שהם הרבה כל כך השערות הקשורים באותו ענין שדרך האשה להקפיד בכל כזה אבל אם אינם כ"כ שדרך האשה להקפיד עליהם אינם חוצצים ומיהו היכא דהיא מקפדת ואין דרך שאר נשים להקפיד בכך כבר כתבתי דספוקי מספקא לי ושנראה שהוא פלוגתא דהרמב"ם והרשב"א ז"ל : **ואם** רוב שערה קשור נימא נימא ואינה מקפדת עליו וגם אין דרך הנשים להקפיד עליו יתבאר לקמן דמחלוקת הפוסקים הוא די"א דכיון (דליסנא) [דלאו] רוב הגוף אינו חוצץ ורוב הפוסקים הסכימו שהשיער נדון לעצמו וכיון דאיכא רוב שיער אע"ג דליכא רוב גוף חוצץ :

כתב המרדכי במסכת שבועות בשם ראבי"ה אותם נשים שיש להן וולקסטר"ש בשערות שנעשה להם בלילות מחמת שד וסכנת נפשות לגלחו לא הויי וכו' (ג) : שער שכנגד הלב וזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה חוצץ בפ"ט דמקואות תנן קלקי הלב והזקן חוצצין ופירשו המפרשים שקלקי הוא כמו קלקי וחבק בפרק במה אשה (סד :) שהוא דבר ארוג משיער עזים כך אדם שיש לו שער על לבו ונקשר זה בזה מחמת הזיעה וכן בזקן : ומ"ש שבראש ובבית השחי אינו חוצץ ג"ז שם במשנה וכתבו המפרשים שהטעם שאינו חוצץ לפי שאין אדם מקפיד עליו וכן משמע במשנה עצמה : ומ"ש ושבאותו מקום באיש אינו חוצץ באשה בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ שם במשנה שקלקי בית הסתרים באיש אינו חוצץ ובאשה חוצץ ואיתא בתוספתא דהיינו בנשואה דוקא אבל בפנויה אינו חוצץ והטעם פשוט שהוא משום דנשואה מקפדת כדי שלא תתגנה על בעלה אבל פנויה וכן האיש אינם מקפידים . וכ"כ ר"ש בספ"ח דמקואות ולא היה צריך רבי' לכתוב דין האיש וגם לא דין הפנויה אלא שנמשך אחר דברי המשנה : **ליפלוף** שבעין אינו חוצץ משנה בפ"ט דמסכת מקואות : ומ"ש ושחוץ לעין כל שהוא לח אינו חוצץ וכו' שם תנן דליפלוף שחוץ לעין חוצץ ובפרק תינוקת (סז .) אמר מר עוקבא ליפלוף שבעין לא אינו חוצץ יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משהתחיל לירק וכתבו התוס' לא אינו חוצץ דוקא שבתוך העין מפני שבליחה שבעין מלחלחתו ואינו מניחתו להיות יבש אבל ליפלוף שחוץ לעין אפי' לח חוצץ והכי משמע בפ"ט דמקואות דגבי אלו חוצצין קתני ליפלוף שחוץ לעין וגבי שאין חוצצין קתני ליפלוף שבעין לא מפליג בין לח ליבש אלא בין חוץ לעין לתוך העין והיינו בלח דיבש שבתוך העין נמי חוצץ ע"כ וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ב מה' מקואות שכתב תחלה דליפלוף שחוץ לעין חוצץ וליפלוף שבעין אינו חוצץ ואח"כ כתב ליפלוף שבעין אם היה יבש והוא שהתחיל להוריק חוצץ בנדה עכ"ל משמע בהדיא דברישא מיירי בלח ומש"ה מפליג בין בעין לחוץ לעין דאילו יבש אפי' בתוך העין נמי חוצץ אבל הרא"ש כתב בפרק תינוקת הא דמר עוקבא והיינו כי הך דתנן שחוץ לעין חוצץ שבתוך העין אינו חוצץ כי אותו שתוך העין הוא לח ושחוץ לעין הוא יבש ומפרש מר עוקבא שיעור יבשות משהתחיל לירק עכ"ל. נראה מדבריו שהוא סובר שבתוך העין לא שייך ביה יבשות ואע"פ שהוא יבש הרבה מפני שדמעה מלחלחתו במקום דיבוקו ואינו חוצץ ומר עוקבא דאמר יבש חוצץ בחוץ לעין דוקא קאמר וכך הם דברי רבינו וכן נראה מדברי רבינו ירוחם ולפ"ז מתניתין דמפלגא בין בעין לחוץ לעין ביבש הוא דאילו בלח חוץ לעין נמי אינו חוצץ . וסמ"ג כתב אמר מר עוקבא ליפלוף שבעין ששנינו במסכת מקואות שאינו חוצץ דוקא בלח אבל אם היה יבש חוצץ ומה ששנינו שחוץ לעין זהו מפני שסתמו יבש אבל אותו שבתוך העין סתמו לח ולא הוצרך לפרש זה בגוף המשנה ורבינו יעקב מפרש שחוץ לעין חוצץ בין לח בין יבש עכ"ל. ודברי המרדכי כסברא ראשונה שכתב סמ"ג :

ומ"ש רבינו והרמב"ם חולק על שבתוך העין בין בתוך שלשה ימים ולאחר שלשה ושחוץ לעין כתב סתם חוצץ אפילו תוך שלשה נראה שכתב כן רבינו מפני שמצא להרמב"ם שכתב בפרק ב' מהלכות מקואות שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה בתוך שלשה ימים אין מקום השריטות חוצץ לאחר ג' ימים חוצץ מפני שהדם קופה שם כגלד שעל גבי מכה וכן ליפלוף שבעין אם היה יבש והוא שהתחיל להוריק חוצץ בנדה ועלה על דעת רבינו דכיון דעל מאי דמפליג בשריטות בין תוך שלשה לאחר שלשה כתב וכן ליפלוף שבעין שהוא להשוות ליפלוף שבעין לשריטה גם לענין לחלק בין תוך שלשה לאחר שלשה ואם זו היתה דעת רבינו יש לתמוה על הרמב"ם איך נתן סימן ליבשותו שהתחיל להוריק דאם הוא תוך שלשה ימים אפילו הוריק נמי אינו חוצץ ואם הוא לאחר ג' ימים אפילו לא הוריק נמי חוצץ וא"ת דתוך ג' ימים אינו חוצץ אפילו הוריק ואחר שלשה ימים נמי אינו חוצץ עד שיוריק דתרתי בעינן לשיהוי שיהיה אחר שלשה וגם כן שיוריק או תאמר איפכא דלאחר

דרכי משה

(ג) וכ"ה באגור ובהגש"ד :

וכתב

דרישה

פל ל' רבותיו : [ג] הנדבק זה בזה מחמת זיעה ואותן קליפות שערות הנקרא בל"א מור לקי"ן שדבוקות זו בזו ונעשין על ידי שד וסכנה להסירן לא הויי' מרדכי בשם ראבי"ה בהלכות נדה :
פי'

פרישה

אינן חוצצין אבל אם נקשר אחד אחד סופסין בכל ענין דמיהדק ואין מים יכול ליכנס שם ובתוספ' לא שייך לומר אם מקפיד עליו או לא אבל דיני שער שבגופה ורמ... אם נקשרים דין זה כתב רבי' לקמן ושם שייך חילוק דהקפדה דבשער א' אם מקפדת עליה או אם רוב שערה נקשר אחד אחד

לא עלתה לה טבילה יכמ"ש ב"י : (י) שבראש ובבית השחי אינו חוצץ שאין דרך להקפיד בכך כמו שכנגד הלב וזקן : (באיש אינו חוצץ לא היה לרבינו לכתוב דין האיש ודין של פנויה אלא שנמשך אחר לשון המשנה ב"י עכ"ס) : (יא) ובאשה בנשואה חוצץ שמקפדת מפני אישה שלא תתגנה עליו . (ליפלוף פי' צואת העין עכ"ס) : (יב) והרמב"ם חולק על שבתוך העין כו' וב"י כתב שגם הרמב"ם לא חילק בין תוך ג' לאחר ג' אלא בכתחיל להוריק תלוים ... ע"ש שתמה על רבינו (ולפי גירסת ס"א והרמב"ן) כתב לקמן אם לא שנאמר שהוא לב"י שגם הרמב"ן
כ"ב

הוצץ אפילו תוך ג' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה: כחול שבעין אינו הוצץ ושחוץ לעין חוצץ היו עיניה פורחות אף שחוץ לעין אינו חוצץ (יג) [ג] פי' פורחות דומעות וי"מ נפתחות ונסגרות תמיד והרמב"ם כתב היו עיניה פתוחות אף שחוץ לעין אינו חוצץ: דם יבש שעל המכה חוצץ וריר שבתוכה אינו חוצץ יצא מתוכה כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ לאחר מכאן יבש הוא והוצץ לפיכך אשה בעלת חטטין צריכה לחוף במים עד שיתרככו: והראב"ד כתב דגליד שעל גבי המכה אפילו אחר ג' ימים אינו הוצץ

דאחר שלשה אע"ג דלא הוריק חוצץ ותוך ג' אם הוריק חוצץ לא הוריק אינו חוצץ א"כ יקשה מאי וכן דהא בשריטה לא תלוי אלא בימים ובלפלוף תלוי גם בהורקה וכיון שמה שהכריחו לרבינו לפרש בדברי הרמב"ם דבלפלוף נמי מחלק בין תוך שלשה לאחר שלשה אינו אלא משום דמתיבת וכן משמע שמשוה אותם לגמרי ומאחר שאינו משוה אותם לגמרי אזל ליה ההכרח ועוד דלפי זה אין אחד משני הפירושים מבואר בדברי הרמב"ם וכיון דשקולים הם הי מינייהו נקטת ועוד שלא מצינו בתלמוד מי שעלה על דעתו לחלק בלפלוף שבעין בין תוך ג' לאחר שלשה [illegible] תיתי ליה להרמב"ם לפלוגי [illegible] ועל שהביא דברי הרמב"ם בסגנון זה יש לדקדק מה היה סבור בדבריו דאין לומר שהיה סבור שאינו מחלק בלפלוף אלא בין שלשה לאחר ג' ולא בין הוריק ללא הוריק שהרי כתב בהדיא אם היה יבש והוא שהתחיל להוריק חוצץ ואם היה סובר דבתרווייהו מפליג בין תוך ג' לאחר ג' ובין הוריק ללא הוריק וכפי אי זה מב' הפירושים שכתבתי לעיל הו"ל לפרש ולכתוב כן בשמו ולא לסתום כמו שעשה וכ"ש שכבר הוכחתי שאין לאחד מאותם הפירושים קיום. לכך נ"ל שהוא פשוט דלא מפליג הרמב"ם בלפלוף בין תוך ג' לאחר ג' כלל אלא בהתחיל להוריק בלבד תליא מילתא כמבואר בדבריו: ומ"ש על שרטה בבשרה וכו' וכן לפלוף שבעין לא להשוותם לחלק ביניהם בין תוך ג' לאחר ג' כתב כן אלא לומר דכשם שדם היוצא משריטות אלו משכחת לה דחוצצין אף על פי שהדם הזה מהגוף יצא וגם אינו עומד אלא על פי השריטה בלבד מפני שאנו חוששין שנתפשט חוץ למקום השריטה אף על פי שאינו נראה כך לפלוף שבעין ואע"פ שיצא מהגוף וגם אינו אלא בתוך העין ולא חוצה לו חוצץ אם הוא יבש דהיינו שהתחיל להוריק. א"כ דה"ק כשם שדם זה כשנתייבש חוצץ כך לפלוף שבעין כשנתייבש חוצץ אלא שייבשות של זה תלוי בג' ימים ושל זה תלוי בשיתחיל להוריק. וללמוד זכות על דברי רבינו איני מוצא מקום אא"כ נאמר שנוסחא משובשת נזדמנה לו בדברי הרמב"ם: כחול שבעין אינו חוצץ ושחוץ לעין חוצץ היו עיניה פורחות אף שחוץ לעין אינו חוצץ מימרא דשמואל בפרק תינוקת (סס) ופירש"י פורחות פותחת ועוצמת תדיר: בין כך ובין כך אינו חוצץ. לפי שפירחתה מעבירתו ואינו עב על גבי העין ואין בו ממש ל"א דומעות שהדמעה מלחלחת את הכחול ואינו חוצץ: ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב היו עיניה פתוחות אף שחוץ לעין חוצץ זה מבואר בעצמו שהיא נסחא משובשת דהיאך אפשר לומר אף שחוץ לעין חוצץ דמשמע דאצ"ל דתוך העין חוצץ והא ודאי ליתא דודאי טפי איכא למימר דחוצץ כשהוא חוץ לעין מכשהוא תוך העין אלא הנסחא האמיתית היא אף שחוץ לעין אינו חוצץ וכ"כ בספרי הרמב"ם שבידינו בפ"ב מהלכות מקואות והדברים מבוארים דההיא דאמרינן אם היו עיניה פורחות אפי' ע"ג העין אינו חוצץ קאי וצ"ל שהוא מפרש פורחות פתוחות ולא פתוחות יותר מדאי קאמר דאם כן לא עלתה לה טבילה אף ע"פ שאין בה כחול כמו שכתב הוא ז"ל שם אלא היינו לומר שאינם סגורות תמיד אלא שפותחתן וסוגרתן וכלישנא קמא דפירש"י: דם יבש שעל המכה חוצץ תוספתא כתבה הרא"ש בפרק תינוקת: ומ"ש וריר שבתוכה אינו חוצץ יצא מתוכה כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ וכו' בפ"ט דמקואות תנן דגליד שחוץ למכה חוצץ ושבמכה אינו חוצץ ויש שגורסים שעל המכה במקום שבמכה ופירש ר"ש גליד שחוץ למכה ריר היוצא מן המכה מתייבש ונעשה גליד וגרסינן בפרק תינוקת (סז.) אמר רמי בר אבא הני רבדי דכוסילתא עד ג' יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי ופירש"י דרכן של מכות של הקזת הדם להראות גלד ג' יומי גלדן רך ומחובר והוי כגוף הבשר ולא חייצי והמרדכי כתב במסכת שבועות בשם ר"י ריבדא דכוסילתא פירוש קיבוץ דם שעל ניקבי ההיקז והוא כעין חטטין תוך ג' יומי שהקיז לא חייץ דלח הוא הדם שעל גבו ונכנס בו מים מכאן ואילך חייצי שנעשה יבש ונדבק בדוחק על הבשר ואפילו אם יצטער אם יסיר הגלד מע"ג המכה או אבעבועות שחין שאין דעתו להסיר עתה וקרוי אינו מקפיד מ"מ רגילות הוא להסיר הכל או תמתין עד שתתרפא ותוכל להסיר וכ"פ סמ"ג וסה"ת וכך הם דברי הרא"ש שהביא בפרק תינוקת מתני' ואלו חוצצין גליד שחוץ למכה וכתב עליה ריר היוצא מן המכה ומתייבש ונעשה גליד והיינו דאמר רמי בר אבא הני ריבדא דכוסילתא עד ג' יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי כי הוא חוץ למכה ונקרש ונעשה עב אבל מה שבתוך המכה הוא רך תמיד הלכך אשה שהיא בעלת חטטין צריכה לרחוץ במים עד שיתרככו עכ"ל וסמ"ק כתב וז"ל הרגילו הנשים להסיר מעליהן כל גרב וכל שחין אע"פ שמן הדין לא היה צריך לפ"ז אין לאסור מלטבול אשה שיש לה חטטין בראשה (ז) והרמב"ם כתב בפ"ט דמסכת מקואות גליד שע"ג המכה הקליפה אשר תעלה על החבורה ובפרק ב' מהלכות מקואות כתב גבי אלו חוצצין גלד שעל גבי המכה והדם יבש שעל גבי המכה וגבי שאין חוצצין כתב גלד שהעלתה המכה ואחר כן כתב שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה בתוך ג' ימים אין מקום השריטות חוצץ לאחר ג' ימים חוצץ מפני שהדם קופה שם כגלד שע"ג המכה ע"כ וכתב עליו הראב"ד מפני שהדם קופה כגלד שעל המכה זה שיבוש שהרי שנינו שעל המכה אינו חוצץ ועוד שלשה ימים למה הלא דבר הנראה לעינים הוא נראה עם הגלידה אם לא הגלידה שלא אמרו במחט שלשה ימים אלא לפי שאינו נראה לעינים ואין הדבר ברור אלא עד שלשה ימים אבל כאן שנראה הולכין אחר ראיה ואולי שריטות כריבדא דכוסילתא דאמרינן עד שלשה יומי לא חייצי וכו' ומאן לימא לן שהשריטות דומות לריבדא שמושך הדם וכל ג' ימים שופע דם אבל שריטה אחרת תוך ג' ימים מגליד וחוצץ ודוקא חוץ למכה אבל ע"ג מכה אינו מקפיד עכ"ל. ומ"ש עליו שהוא שיבוש הוא לפי הנוסחא שנזדמנה לו שהיה כתוב בה ז לגלד שעל המכה אבל לנוסחא האמיתית שהוא כגלד שע"ג המכה וכך הוא בספרים שלנו אין כאן שיבוש דלשון שע"ג היינו ע"ג המכה מבחוץ. ומ"ש הלא דבר הנראה לעינים הוא וכו' זה פשוט שהטעם שלא רצה לתלות אלא בשלשה ימים הוא מהאי דאיתמר גבי ריבדא דכוסילתא ומ"ש דמאן לימא שהשריטות דומות לריבדא וכו' אפשר לומר שהרמב"ם אינו מפרש ריבדא וינטוס"א כדמשמע דמפרש הראב"ד אלא מפרש דריבדא ר"ל שריטה ואפי' את"ל דמפרש ריבדא וינטוס"א לא משמע ליה לפלוגי בין שריטות הללו לשריטות אחרות דהא חזינן שאין דם שופע משריטות הנעשות ע"י וינטוס"א ג' ימים ולא אפי' חד יומא הלכך אין לחלק בין שריטות לשריטות ותלמודא דנקט ריבדא לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט: ומ"מ מדברי הרמב"ם והראב"ד למדנו שהגירסא הנכונה במתניתין דאין חוצצין הוא כספרים דגרסינן שעל המכה ור"ל הגליד שהוא מכוון כנגד פי המכה ואינו מתפשט לא לכאן ולא לכאן דזהו גליד שהעלתה המכה שכתב הרמב"ם דאינו חוצץ כלומר שהעלתה המכה כנגדה בכיון דאילו נתפשטה חוץ לכנגד פיה היינו גלד שע"ג המכה דחוצץ: כתב הרמב"ם בפ"ב מה' מקואות דם שנסרך בבשר אפי' לח חוצץ וכ"כ רבינו ירוחם ולקמן גבי הדיו והדבש והחלב וכו' אכתוב דברי סמ"ג בזה: **והראב"ד** כתב דגליד שע"ג המכה אפי' אחר ג' ימים אינו חוצץ וכן לפלוף שבעין אפי' יבש והכחול אפי' שע"ג העין אינו חוצץ ז"ל בספר בעלי הנפש גרסינן בגמרא אמר רמי בר

אבא

וכך נמצא במקצת דפוסים אלא שצ"ע מנ"ל להרמב"ן לחלק בכך גבי לפלוף ונראה דס"ל דכיון דתנן אלו חוצצין באדם לפלוף שחוץ לעין וגלד שחוץ למכה וכו' אלו שאין חוצצין לפלוף שבעין וגלד שעל המכה אלמא דסבירא ליה לתנא דמתניתין דלפלוף וגלד דין אחד להם אם כן נמשך כי היכי דבגלד שעל המכה דאינו חוצץ דוקא תוך שלשה ימים דכלא הוא חשוב אבל לאחר שלשה ימים חוצץ כדמוכח מהך דריבדא דכוסילתא כמו שיתבאר בסמוך בס"ד אף לפלוף שבעין דאינו חוצץ אפי' יבש דוקא תוך שלשה ימים ומר עוקבא דאמר לפלוף שבעין לח חוצץ וכו' לא קאי אלא על שחוץ לעין דתנן דחוצץ אפי' תוך שלשה אין זה אלא ביבש ושיעור יבשותו משהתחיל לירק אבל כשהוא ודאי לח אינו חוצץ כל תוך ג' ימים אפי' חוץ לעין ולפי זה נראה דאנן נקטינן לחומרא דבחוץ לעין אפי' לח ודאי חוצץ אפי' תוך שלשה ימים כסברא ראשונה אבל בתוך העין אפי' לח דלא התחיל להוריק לא שרינן ליה אלא תוך ג' ימים אבל לאחר ג' ימים חוצץ אפי' לח ודאי. וכן כשהתחיל להוריק נמי חוצץ אפי' בתוך ג' אפי' תוך העין: **כחול** שבעין וכו' מימרא דשמואל בפרק תינוקת (דף ס"ז) ומה שכתב פירוש פורחות דומעות וכו' שני הפירושים כתבם רש"י וטעמא דדומעות שהדמעה מלחלחת את הכחול ואינו חוצץ וטעמא דנפתחות ונסגרות תמיד הוא לפי שפריחתה מעבירתו ואינו עב על גבי העין ואין בו ממש ומשמע לי מדברי רבינו שכתב נפתחות ונסגרות תמיד דמיירי דכך דרכה של האשה בתולדתה שעיניה פורחות תמיד כעוף הפורח בכנפיו אבל אם אינה כך בתולדתה אפי' היא פותחת ועוצמת עיניה בכוונה אינו מועיל וחוצץ. אבל מלשון הרמב"ם שכתב היו עיניה פתוחות אף שחוץ לעין אינו חוצץ משמע שהוא ז"ל מפרש כשהיו עיניה פתוחות בשעת טבילה הפתיחה בלבדה בלא סגירה הוא המעברת את הכחול שחוץ לעין דאינו מיהדק ואינו חוצץ וב"י כתב שהרמב"ם רצונו לומר שפותחתן וסוגרתן תמיד וכלישנא קמא דפירש רש"י וזה אין נכון דאם כן הוה ליה לומר וכן כתב הרמב"ם מלאמר והרמב"ם כתב אלמא דהרמב"ם מפרש פירוש אחר דלא כשני הפירושים הראשונים ולענין הלכה נקטינן ככל אחד מהשלשה פירושים דבין כך ובין כך אינו חוצץ: **דם** יבש שעל המכה חוצץ פירוש הקליפה אשר תעלה על החבורה והוא שנעשה מדם המכה ונתייבש חוצץ מיד אפילו תוך ג' ימים אבל הריר שבתוכה אם הסיר הקליפה קודם טבילה ונשאר הריר בתוכה אינו חוצץ יצא הריר מתוכה לאחר שהסיר הקליפה כל ג' ימים לח הוא וכו'. וכתב רבינו כך על פי דברי הרא"ש שהביא תוספתא דתני בה דם יבש שעל המכה חוצץ דמדתני סתמא משמע דאפי' תוך ג' חוצצין ובהא דתנן פ"ט דמקואות הגלד שחוץ למכה חוצץ כתב הרא"ש פי' ריר היוצא מן המכה ומתייבש ונעשה גליד והיינו דאמר רמי בר אבא האי ריבדא דכוסילתא עד ג' יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי כי הוא חוץ למכה ונקרש ונעשה עב אבל מה שבתוך המכה הוא רך תמיד הלכך אשה שהיא בעלת חטטין צריכה לחוף במים עד שיתרככו עכ"ל וכן פי' הר"ש במשנה גליד שחוץ למכה ריר היוצא מן המכה מתייבש ונעשה גליד עכ"ל אבל מדברי הרמב"ם פ"ב דמקואות נראה מבואר דאין מחלק בין דם לריר אלא בין דם בין ריר אם יש לה מכה והוא מכוון כנגד פי המכה ואינו מתפשט לא לכאן ולא לכאן אפילו הוא יבש ונקרא גליד שנעשה קליפה זהו גליד שהעלתה המכה ואינו חוצץ אבל אם נתפשטה חוץ לכנגד פיה זהו גלד שעל גבי המכה וחוצץ ואין חילוק במכה ממש בין תוך ג' ימים לאחר ג' ימים אבל אם שרטה בבשרה והוציאה דם הוה ליה כאילו הקיזה דם דמחלק תלמודא בריבדא דכוסילתא בין תוך ג' לאחר ג' ולענין הלכה למעשה נראה דאין אנו בקיאין בין נתפשט חוץ לכנגד פי המכה ובין כנגד פי המכה גם אין לחלק בין מכה ממש ובין שרטה שריטות או יש לה חטטין בראשה ובגופה בכל ענין צריכה לחוף במים עד שיתרככו כמ"ש הרא"ש ורבינו ואין לחלק בין תוך ג' לאחר ג' אלא בריבדא דכוסילתא ממש. וז"ל הגה"ה וגרב לגבי טבילה צריך להסיר אע"פ שכואב לה הרבה ואשתו של מהר"ק היתה צריכה לעמוד לפניו ערומה שהיה רואה שלא היה גרב עליה שלא היה מאמין לה שהיתה מסירה שהיתה נערה והיה כואב לה דהר"ח וכן עשה השר מקוצי לפי שאשתו היתה ילדה והיה חושש שלא תכיר גלדי השחין עכ"ה:

ומ"ש והראב"ד כתב דאפי' גליד שע"ג מכה אפי' אחר ג' ימים אינו חוצץ וכן לפלוף וכו'. הוא ע"פ הגירסא דגרס בפק תינוקת ולית הלכתא

ככל

דרכי משה

(ד) וכתב הרוקח נראה מין כינים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר שצריך להסירן ע"י חמין ולגוררן בציפורן למטה בעת הטבילה אבל אם אינה יכולה להסירן הוי כטיט שתחת הציפורן או בצק מועט שאינו מקפיד ואינו חוצץ אבל בטבילה הם מחמירין משום חומרא עכ"ל סי' שע"ו:

המרדכי

פרישה

כ"כ היה לו להביא ג"כ דעתו עכ"ס): (יג) פירוש פורחות דומעות בהדמעה מלחלח הכחל ואינו חוצץ וגם בפתיחה וסגירה מעבירתו ואינו עב ע"ג העין ואין בו ממש רש"י וזה פירוש של הרמב"ם:

כגלד

דרישה

[ג] פירוש פורחות דומעות שהדמעה כו' וזהו פי' של הרמב"ם ב"י וצ"ע מה מידע רבינו ברמב"ם כתב כו' וצ"ל דלרבינו לא היה ברור פי' פתוחות שכתב הרמב"ם לכך הביאו דיכול להיות די'

לו

חדושי הגהות

ז ואולי למד שריטות מריבדא דכוסילתא כצ"ל: ז כגלד שעל המכה:

והרא"ש

חוצץ וכן לפלוף שבעין והכחול אפילו יבש שע"ג העין אינו חוצץ וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן: רטייה שעל המכה חוצצת חץ או קוץ התחוב בבשר אם נראה מבחוץ חוצץ ואם אינו נראה אינו חוצץ ואם יש עליו קרום של בשר בכל ענין אינו חוצץ לכלובי

בכל הני שמעתתא וכו' עיין בב"י וע"ל בסימן זה אבל ולא תטבול בקומה זקופה וכמ"ש לשם בס"ד: **חץ** או קוץ וכו' משנה סוף מקואות חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו ובתוספתא שנינו הנכנס לו חץ בירכו רבי אומר אינו חוצץ וחכמים אומרים ה"ז חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ ה"ז חוצץ ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ והביאה ר"ש סוף מקואות ופירושא כשהחץ נראה ולא קרם עליו עור מלמעלה פליגי דרבי אומר בשל מתכת דעיילי ביה מיא דאינו נדבק כ"כ עם הבשר אינו חוצץ אבל בשל עץ דנדבק טפי חוצץ וחכ"א בין כך ובין כך חוצץ אבל אם קרם עליו עור אפי' נראה מבחוץ תחת העור הכל מודים שאינו חוצץ וא"כ מתניתין בדלא קרם עליו העור מלמעלה מיירי הלכך אם נראה חוצץ ואין חילוק בין מתכת לשל עץ וכחכמים ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו והאי אם אינו נראה דאינו חוצץ נ"ע אם רצונו לומר דמשוקע החץ בתוך הבשר בעומק עד שאינו נראה כל עיקר או ר"ל דאינו נראה מבחוץ על הבשר אלא משוקע בבשר ואע"פ שנראה אינו נראה קרי ליה ואינו חוצץ אלא א"כ דנראה מבחוץ על הבשר ומפני הספק יש להחמיר דחוצץ לעולם אא"כ דמשוקע בעומק ואינו נראה כלל והכי משמע מדברי הסמ"ג וסה"ת והמרדכי שכך הם מפרשים ועל פי פירוש זה כתב רבינו דבנראה מבחוץ חוצץ ואם אינו נראה אינו חוצץ ולא חילק בין מתכת לעץ וכחכמים דתוספתא וכסתם משנה אבל אם יש עליו קרום בכל ענין אינו חוצץ אפי' נראה מבחוץ

אבל האי רידבא דכוסילתא עד ג' יומי לא חיילא מכאן ואילך חיילא ואחר מר עוקבא לפלוף לח אינו חוצץ אומתי נקרא יבש משהתחיל לירוק ואמר שמואל כחול שבעין אינו חוצץ שע"ג העין חוצץ ואם היו עיניה פורחות ע"ג כמי אינו חוצץ פי' פורחות דומעות וא"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה ובתר הכך שמעתתא אמרינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה וס"ר יצחק הוסיף עוד על לשון הגמ' וכתב הכי ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דלא איתמר כל הני אלא לטהרות אבל לבעלה ס"ד כי הא דאמר ר"ל וכו' ואין הפירוש מתיישב עלי בזה הלשון שאין ראיה מדברי ר"ל לדחות כל הני שמעתתא ועוד כי דברי ר"ל להחמיר הם שהרי אמרו אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ואיהו קאמר לקולא והלשון הא' נראה בעיני והוא מתפרש יפה על דברי ר"ל וכך פירושו ולית הלכתא ככל הני שמעתתא על ג' שמעתתא קמייתא קאמר דאיכון רידבא דכוסילתא לפלוף שבעין וכחול שחוץ לעין דאיכהו אמרו חוצצין באשה ולית הלכתא כוותייהו אלא כסתמא דמתני' דגלד שעל המכה אינו חוצץ כלל ל"ש דכוסילתא ול"ש דשאר מכה ול"ש בגו תלתא ול"ש לבתר תלתא ולפלוף שבעין כמי סתמא קתני לה במתני' ל"ש לח ול"ש יבש אינו חוצץ וכן הכחול אינו חוצץ דבלפלוף קא קפיד בין חוץ לעין לתוך העין אבל בכחול בכולהו לא חייץ והנך ג' שמעתתא קא דחי להו מהלכתא אלא כי הא קאי אדרבי יוחנן דשמעתיה דרבי יוחנן הלכתא הוא מדר"ל דאמר אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ואם שינתה מדרך גדילתה וטבלה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר לא כלום הוא מפני שמסתתרים בה מקומות הסמוכים לבית הסתרים שאין המים יכולים לבא בהם וכן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר אין זה דרך גדילתה זה הפירוש נכון בעיני עוד נ"ל כי ג' שמועות הראשונות סתם נאמרו והשומע טעה והזכיר אותן על טבילת האשה ובאו בעלי הגמרא ואמרו דלית הלכתא ככל הני שמעתתא לענין אשה אלא כי הא דרבי יוחנן דלא איתמר כל הני אלא לטהרות אבל הא דרבי יוחנן לענין אשה איתמר והלכתא כוותיה מדר"ל הלא תראה כי כולם אמרו חוצץ ואינו חוצץ ורבי יוחנן אמר עלתה לה טבילה אלמא איהו באשה לבעלה כמי קא מיירי ועוד מ"ש עצמה עיניה ביותר מקרלת שפתותיה שכתב הרב בהלכותיו שהוא חוצץ וא"ת גם הוא ידחה תכה המימרא הזאת א"כ למה כתב אותה הרב ובאמת נ"ל כי כוונת הרב היתה כך ולכך הביא סתם המשנה כפשטה לומר כי ג' השמועות הנוספות להחמיר על דברי המשנה אינם הלכה כי אם לענין טהרות אלא כי הא דרבי יוחנן דדמיא לר"ל ואף על לשון הרב יכול להתפרש זה הפי' דכל הני שמעתתא אתלת קמייתא קאי דהא מ"מ דרך גדילתה קא טבלה דלא אתמרו הני ג' שמעתתא אלא לענין טהרות אבל לבעלה ס"ד כי הא דר"ל וממילא הא דרבי יוחנן מיתוקמא מדר"ל עכ"ל וכ"פ הרשב"א בת"ה הקצר וז"ל לפלוף שבעין ואפי' שעל גב העין ורידבא דכוסילתא ואפי' לאחר שלשה ימים אינן חוצצין וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' מקואות אחר שכ' דינים דלעיל בד"א לענין טהרות אבל להתירה לבעלה ה"ז מותרת אע"פ שנתנה תבשיל לבנה או שהיה בה שרט ישן או שהיה על גבי עינה כחול ובין פתחה עיניה או עצמתן ה"ז מותרת לבעלה שכל הדברים האלו אינו חוצץ אלא מדבריהם ולענין טהרות גזרו לענין נדה לא גזרו עכ"ל ומ"מ נראה שיש חילוק בינו להרמב"ן והרשב"א דלדידהו קאי ולית הלכתא כהני שמעתתא גם למאי דאמר מר עוקבא בלפלוף שבעין ולדידיה לא קאי אלפלוף שבעין שהרי לא הזכירו גבי בד"א אלא שמתוך שאינו מוצא לו ז"ל טעם להוציאו מן הכלל אני אומר שגם הוא סובר דלפלוף שבתוך העין דאמר מר עוקבא יבש חוצץ לא אמר אלא לטהרות ולא לבעלה ומה שלא הזכירו גבי בד"א משום דמדין שרט ישן משתמע שפיר שהרי השוה אותם לעיל בלשון וכן לומר דכשם שזה חוצץ יבש כך זה חוצץ יבש זה בשיעור יבשותו וזה בשיעור יבשותו וכדפ"ל וכיון דאשמועינן בחד מינייהו דאפילו יבש שיעור יבשותו אינו חוצץ אלא לטהרות אבל לא לבעלה ממילא נשמע דה"ה לאידך אפי' יבש שיעור יבשותו אינו חוצץ אלא לטהרות ולא לבעלה ומיהו כל זה לפלוף שבתוך העין דאילו שחוץ לעין לא איירי ביה מר עוקבא ואף לבעלה חוצץ לד"ה וע"פ הפירושים דלעיל: ומ"מ מ"ש רבינו בשם הרמב"ד דגליד שע"ג מכה אינו חוצץ נראה שאין כן דעת הרמב"ם שלא כתב גבי בד"א אלא שרט ולא גליד נראה שמ"ש קודם לכן דגליד שע"ג מכה חוצץ אף להתיר לבעלה הוא וכ"כ מדברי הרשב"א דגבי הא דלפלוף וכחול אינן חוצצין כתב דרידבא דכוסילתא אפי' אחר שלשה ימים אינו חוצץ וכן גליד שעל המכה אינו חוצץ וקודם לכן כתב דגליד שחוץ למכה חוצץ ע"כ וכבר נתבאר דגליד שע"ג מכה פירושו שחוץ למכה: ב"ה כתב בא"ח הורגלו הנשים להסיר מעליהן כל גרב יבל שחין אע"פ שמן הדין לא היה צריך וכתב ר"פ ולפ"ז אין לאסור לטבול לאשה שיש לה הטטין של גרדנים בראשה עכ"ל: **ודע** שמדברי רש"י שכתבו והתוס' (ח) והר"ש והמרדכי להקשות על הגורסים ולית הלכתא ככל הני שמעתתא נראה שהוא סובר שהם מפרשים דקאי גם להא דאיתא התם אשה לא תטבול ע"ג כלי חרס ולא תטבול בנמל וכ"כ התוספות בהדיא גבי אם סמוך לחפיפה טבלה כו' שר"ת שהוא גרים אותה גירסא ומפרש דלית הלכתא ככל הני שמעתתא קאי אלא תטבול ע"ג חרס ואמימרות דמשם ואילך וכ"כ סמ"ג בשם הערוך דלית הלכתא ככל הני שמעתתא קאי אההיא דאשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ואריבדא דכוסילתא ואנתנה תבשיל לבנה ואפתחה עיניה ביותר וכן גבי כלי חרס ונמל ע"כ אבל הרמב"ם והרשב"א אע"פ שנראה שגורסין ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כתבו דלא תטבול ע"ג כלי חרס ולא בנמל ולא חילקו בין טהרות לבעלה משמע ודאי דלא קאי אלא מנתנה תבשיל לבנה ואילך ולא לשמועות הכתובות קודם לכן: וכתב המרדכי בפ"ב דשבועות בשם הרא"ם דהא דמסקינן ה"מ לטהרות אבל לבעלה לא ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה אפי' לבעלה צריכה כל הני חומרות וכ"כ סמ"ג וקצת נראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל: **וכתב** הרמב"ם כל החוצץ באדם לטהרות חוצץ בגר בשעת טבילה ותמה עליו הרמב"ד למה הקישו לטבילת טהרות. ונ"ל שטעמו של הרמב"ם משום דתניא בתוספתא כל החוצצין בכלים חוצצין בנדה ובגר בשעת טבילה ובחולין אין חוצצין והביאה ר"ש בפ"ט דמסכת מקואות ודאי דכל לבעלה לחולין הוא אם כן הרי דמאי דלא חיין בנדה לבעלה אי חייץ בה לטהרות חייץ נמי בגר: **וא"א** הרא"ש ז"ל לא כתב כן בפרק תינוקת גבי ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כן וכתב הרא"ש וכתבו התוס' והרא"ש והמרדכי דרש"י ל"ג ליה והקשה כמה קושיות על הגורסים וכן להחמיר כגירסת רש"י ע"כ וגם מדברי התוספות נראה שסוברים כרש"י דל"ג ליה וסמ"ג כתב אבל רבינו יעקב אומר שאותה גירסא הוא בחיבור רב סעדיה ובה"ג וגם רבינו משה כתבה ואין לטעות וכן מצינו במסכת מקואות דקאמר ואלו חוצצין באדם וקא חשיב בית הסתרים משמע דבעינן ביאת מים וע"כ היינו לטהרות דאילו לבעלה לא בעינן ביאת מים ממש אלא ראוי לביאת מים אמנם רואה בזה את דברי ה"ר אליעזר שאמר דאף לגירסא זו אינו אומר לית הלכתא אלא בדיעבד אבל לכתחלה צריך ליזהר בכולן עכ"ל והראיה שהביא ממסכת מקואות איני יודע מה הוא שאם היה דבר חוצץ בבית הסתרים הרי אינו ראוי לביאת מים ולבעלה כמי מעכב וצ"ע: ורבינו ירוחם כתב לפלוף יבש חוצץ וזהו שהוא חוץ לעין ושיעור משמתחיל להיות ירוק כחול שבעין אינו חוצץ ואפי' שע"ג העין ואע"ג דבתוספתא משמע שחוצץ וכן בתלמוד דוקא לטהרות אבל לבעלה לא ופ"כ הרמב"ם וכן עיקר וכן הסכימו רוב הפוסקים דגרסינן ולית הלכתא וכו' עכ"ל נראה שהוא סובר דהא דקאמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אכחול שבעין בלבד קאי ולא אלפלוף שבעין ולא אריבדא דכוסילתא ואיני יודע מי הכריחו לפרש כך דהא ודאי משמע דאם איתא להאי גירסא אכולהו קאי כמו שנתבאר לעיל:

הקשה הר"ן לדברי הגורסים לית הלכתא ככל הני שמעתתא אמאי עצמה עיניה ביותר עלתה לה טבילה מ"ש מקרלה שפתותיה דתנן כאילו לא טבלה ותירץ דכי עצמה עיניה לא מהדקי קמטיה כולי האי שיהיו מעכבים מלבא בהם המים: רטייה שעל המכה חוצצת משנה בפ"ט דמסכת מקואות:

חץ או קוץ התחוב בבשר אם נראה מבחוץ חוצץ וכו' משנה בסוף מקואות חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו פירש הר"ש בזמן שהוא נראה מבחוץ א"א שלא יהיה מקלתו על הבשר וחוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו ואפי' החץ טמא ע"כ: ומ"ש ואם יש עליו קרום של בשר בכל ענין אינו חוצץ נראה שכתב כן מדתניא בתוספתא הנכנס לו חץ בירכו ר' אומר אינו חוצץ וחכ"א ה"ז חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ ה"ז חוצץ ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ והביאה ר"ש בסוף מסכת מקואות ופירש בשל מתכת עיילי מיא טפי משל עץ שאינו נדבק כ"כ עם הבשר א"נ בשל מתכת איכא סכנה טפי כשמוציאו ודבר שאינו מקפיד אינו חוצץ עכ"ל (ה) ומשמע דהאי אפשר לפרש דתוספתא באינו נראה מבחוץ הוא דא"כ קמה ליה מתניתין כיהודה דהא לא מפלגה בין של מתכת לשל עץ ט והיינו כרבי דבכולהו לא חייץ כשאינו נראה מבחוץ ועוד דאין טעם לדברי חכמים שאומרים חוצץ דכיון שאינו נראה למה יחוץ אלא ע"כ בנראה מבחוץ איירי תוספתא דהשתא מתניתין דלא מפלגה בין של עץ לשל מתכת אתיא כרבנן ולפ"ז צ"ל דנראה מבחוץ אינו ר"ל שיהיה בולט לחוץ או שיהא שוה לבשר דא"כ מ"ט דמ"ד אינו חוצץ אלא כשהוא משוקע מיירי וסברי רבנן דכל שהוא נראה אע"פ שהוא משוקע גזרו בו גזירה אטו כשאינו משוקע ורבי לא גזר וכשקרם עליו עור מלמעלה אע"פ שאלולי העור היה נראה לא גזרו ביה רבנן א"כ דלשוה לבשר קרינן נראה מבחוץ וביה פליגי דרבנן סברי א"א שלא יהא מקלתו על הבשר ורבי סבר כיון שאינו בולט אין מקלתו על הבשר ואם קרם עור מלמעלה מודו רבנן דאינו חוצץ דכיון שקרם עור מלמעלה אין מקפידין להוציאו

דרכי משה

(ח) המרדכי כתב דף של"ג ע"ג בה"ג ופי' טעמו משום ׀ של מתכת אינו נדבק כ"כ ועיילי ביה מיא טפי מבשל עץ א"נ בשל מתכת איכא סכנה טפי כשמוציאו והו"ל דבר שאינו מקפיד ואינו חוצץ וא"כ למה לא חילקו הרא"ש והרמב"ם בזו לפי מה שפי' ב"י דבריהם שלהם ס"ל דתוספתא זו מיירי באינו נראה וא"כ ע"כ ס"ל דהלכתא כרבי דהא כתבו באינו נראה אינו

דרישה

כו פי' בפני עצמו מפורשת אלא שהב"י כתב שגם הרמב"ם ר"ל פתוחות נפתחות ונסגרות כפי' הראשון (פי' ראשון של רש"י ור"ל שאינם סגורות תמיד אלא פעמים נפתחות ונסגרות עכ"ל) ועוד היה נראה לומר דפתוחות שכתב הרמב"ם ר"ל פתוחות ולא נסגרות ושלא כו"פ אבל מ"מ לא פתוחות ביותר כמ"ש רבינו בשם זה: (סג"ס וגרב גבי טבילה צריך להסיר אף ע"פ שכותב לה שרבה ואמת: של מהרר"ק היתה צריכה לעמוד לפניו כשהיא פרושה שהיה רואה שלא היה גרב עליה שלא האמין לה שאמרה שפותה נערה והיה כותב לה הגרי"ם רע"ל. ומ"כ בשם ר"מ מקולי שעשה כן

חדושי הגהות

ח והרא"ש: פ דברי הרב"י תמוהים מאוד לעין כל רואה וכבר האריך עליהם הש"כ בספרו א"ק י"ז וכתב שגם הר"מ שכתב שדברי הב"י מגומגמים כיון לדבריו ע"ש. והנה חפשתי ומצאתי במרדכי שהעתיק לשון התוספתא להיפך שכתב שם בהל' נדה וז"ל ותניא בתוספתא ואם קרם עליו העור ד"ה אינו חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ חוצץ ע"כ. ולולי דמסתפינא הוי אמינא למען הציל הרב"י מהשגה גדולה כזו כי שגגת המעתיקים יש כאן שהעתיקו תוספתא זו להיפך וכמו שמצאוה בתוספתא שלפנינו ובהר"ש אבל לפני הרב"י אשר שתה נוסחת התוספתא כמ"ש במרדכי ובזה יבואו דברי הרב"י על נכון דלפי נוסחא זו ס"ל לרבי דבכל ענין אינו חוצץ ולא חילק כלל בין של מתכת לשל עץ רק החכמים חילקו

לבלובי צואה שעל הבשר מחמת זיעה אינן חוצצין (יד) נגלד כגליד חוצץ מלמולין שעל הבשר חוצצין פירוש כשאדם לש עיסה או מגבל טיט ומשפשף ידיו זו בזו נופל מהן כמו חוטין אם נופלין על בשרו חוצצין טיט הבורות וטיט היוצרים וטיט של דרכים אם הם נדבקים בבשר (טו) והם יבשים חוצצין אבל שאר טיטין אפילו יבש אינו חוצץ הדיו החלב והדבש שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה (טז) הנוטפות מהאילן על הבשר יבשין חוצצין ולחין אינן חוצצין ולכאורה נראה דשרף שאר האילנות אפי' יבשין אינן חוצצין והרמב"ם כתב (יז) דאפילו לחין חוצצין (יח) צבע שצובעות הנשים על פניהם ושער ראשם אינו חוצץ (יט) וכן מי שאומנתו

להוציאו ומיעוטו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וזה נראה מפני שהוא מסכים עם מה שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש שנתן טעם דא"א שלא יהא מקצתו על הבשר דטעם זה לא שייך אלא בבולט או בשוה לבשר אבל לא במשוקע אבל המרדכי כתב בפ"ב דשבועות דהא דקתני בתוספתא אם קרם עליו העור אינו חוצץ לד"ה פר"י דוקא בנראה חוצץ אם לא קרם עליו העור אבל אם כ"כ בעומק שאינו נראה אינו חוצץ אפי' בלא קרימת עור כדמשמע בסוף המשנה עכ"ל וכ"כ סמ"ג וסה"ת ונראה שדברים אלו כפירוש ראשון הם ובין כך ובין כך כדין עשה רבינו שכתב הא דאם יש עליו קרום של בשר וכו' אבל הרמב"ם י בפ"ג מהל' מקואות והרא"ש בפרק תינוקת ורבינו ירוחם לא כתבו אלא לשון המשנה בלבד ולפי דעתם נראה דתוספתא בשאינו נראה מבחוץ איירי ואפ"ה גזרו רבנן אטו כשהוא נראה מבחוץ ורבי לא גזר ומתניתין כרבי ואע"ג דאתיא כיחידאה אין בכך כלום דכמה משניות אשכחן דאתו כיחידאה ולפ"ז הא דקתני ואם קרם עליו העור מלמעלה וכו' לא נפקא לן מיניה מידי דהא לא איצטריך אלא לחכמים דלא קי"ל כוותייהו אלא כרבי דסתם מתני' כוותיה קי"ל ולדידיה מאי איריא קרם עליו עור אפילו לא קרם נמי אינו חוצץ ולפיכך לא כתבו הא דאם קרם עליו עור וכו' וכתב רבי' דקוץ דינו כחץ וכ"כ הרא"ש בפ' תינוקת ורבינו ירוחם ופשוט הוא וז"ל הרשב"א בת"ה אשה שנכנס לה קוץ לא תטבול עד שתעקור אותו בכדי שלא יראה ממנו בחוץ כלום או שלא תרגיש בו ותקפיד עליו: **לבלובי** צואה שעל הבשר וכו' מחמת זיעה אינן חוצצין בפ"ט דמסכת מקואות והא דתנן דגלדי צואה שעל בשרו חוצצין פירשו ר"ש והרא"ש גילדי צואה שעל בשרו כשיש זיעה מרובה על בשרו מתייבשת ונעשית כמין גליד. ומ"ש מלמולין שעל הבשר חוצצין ג"ז משנה בפ"ט דמסכת מקואות: טיט הבורות וטיט היוצרים וטיט של דרכים אם הם נדבקים בבשר והם יבשים חוצצין בפ"ט דמסכת מקואות תנן גבי אלו חוצצין טיט היון וטיט היוצרים וגץ היוני איזהו טיט היון זהו טיט הבורות טיט היוצרים כמשמעו גץ היוני אלו יתדות הדרכים ומשמע לרבינו דהא דחוצצין היינו כשנדבקו בבשר ויבשו שם דאם לא יבשו ודאי הם עוברים כשהיא נכנסת במים לטבול וסובר רבי' דמינה נשמע דשאר טיטין אפי' יבשו בבשר אינם חוצצין לפי שהם עוברין בשעה שהיא נכנסת למים לטבול דאל"כ מאי איכא בין הני ג' טיטין לשאר טיטין אבל הרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות מקואות טיט היון וטיט של דרכים הנמצא שם תמיד אפי' בימות החמה כל אלו חוצצין ושאר כל הטיט כשהוא לח אינו חוצץ שהרי הוא נמחה במים וכשהוא יבש חוצץ עכ"ל וכ"כ סמ"ג והכי מסתבר דכל טיט שנתייבש על הבשר פשיטא שהוא חוצץ דבכניסתו במים אינו נמחה ונעקר מהם עד שישפשפנו וג' טיטין הללו אפי' עודם לחים הם מדובקין מאד שאף ע"י שפשוף עם המים אינם עוברין עד שישפשפם הרבה וכך אנו רואים שיש מיני טיטים שהם נדבקין בענין זה ואיני יודע מי דחקו לרבינו להניח דברי הרמב"ם ולבנות לו דרך לעצמו וצ"ע: **תנן** בפ"ט דמקואות במתניתין דבסמוך רבי יוסי מטהר בשל יוצרים ומטמא בשל מרקא וכתבו המפרשים בשם הערוך דשל מרקא הוא טיט שמערבים בו דברים אחרים לחזקו כדכתיב תמרוקי הנשים והוא שיער של צאן ויש אומרים טיט מתוקן לעושי כלי חרס שרוי בלובן ביצה לתקן בו כלים שנסדקו ואין מים ממחהו והרשב"א פסק בת"ה בדיני נט"י דטיט שמערבין בו לובן ביצה חוצץ ולכאורה יש לתמוה דנראה דפסק כיחידאה וי"ל שהוא ז"ל סובר דבהא כ"ע ל"פ שהרי הוא דבר הנראה לעינים שהוא נדבק יותר מכל טיטין שבעולם אלא שת"ק לא היה מונה אותו בכלל הג' טיטים ור"י היה מונה אותו ומוציא תחתיו טיט היוצרים: הדיו החלב והדבש ושרף התאנה שרף החרוב ושרף השקמה הנוטפות מהאילן כלומר שהשרפים דרכן לינטף מהאילן ואם א' מכל אלו נדבק בבשר יבשים חוצצין לחים אינם חוצצין וכל זה שנוי בתוספתא כתבה הרא"ש בפרק תינוקת אלא שכתוב שם היין במקום הדיו ונראה שהוא ט"ס דהא יין אינו נדבק בבשר הילכך דיו גרסינן וכך הוא גירסת ר"ש שכתבה לתוספתא זו בפ"ט דמסכת מקואות וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' מקואות וכ"כ רבינו ירוחם ז"ל: **ודע** שהרמב"ם בפ' הנזכר מוסיף על שרפים אלו שרף התות וכ"כ רבינו ירוחם וסמ"ג וכ"ה בנוסחת תוספתא שבידינו אבל אינו לא בגירסת הרא"ש ולא בגירסת ר"ש: ועוד כתב הרמב"ם עם אלו הדם ואח"כ כתב ודם שנסרך בבשר אפי' לח חוצץ וכ"כ רבינו ירוחם וז"ל סמ"ג בסימן רמ"ח כל השרפים בין לחים בין יבשים חוצצין מפני שהן לכלוך הפירות פי' ודרך בני אדם להקפיד עליהם וה"ה בדם שנסרך בבשר שאפי' לח חוצץ מטעם זה וכ"כ רבי' משה אמנם בפ' כל הפסולים (לה.) אומר סבה הוא לבני אהרן שיהלכו עד ארכובותיהם בדם והא הוי חציצה לח הוא ולא הוי חציצה אלמא אף בבשר לח אינו חוצץ עכ"ל: ומ"ש רבי' ולכאורה נראה דשרף שאר האילנות אפי' יבשים אינם חוצצין והרמב"ם כתב דאפי' לחים חוצצין איני יודע מה הכרח היה לפרש כן לכאורה דכיון דתוספתא קתני אהני שרפים יבשים חוצצין לחין אין חוצצין כי היכי דאפשר לפרש דיבשים אתא לאשמועינן דדוקא הני חוצצין אבל שאר שרפים אינם חוצצין ה"נ איכא למימר דלחים אתא לאשמועי' דדוקא הני אינן חוצצין אבל שאר שרפים אפי' לחים חוצצים ומ"מ מתוך דבריו ניכר שלא ראה אלא מה שהביא הרא"ש מתוספתא זו בפרק תינוקת שלא הזכיר שם שאר שרפים שאילו ראה דברי ר"ש שהעתיק כל התוספתא בפ"ט דמסכת מקואות היה רואה שהרמב"ם לא כתב מ"ש מדעתו אלא מדעת התוספתא דהכי מסיימא התוספתא ושאר כל השרפים בין לחים בין יבשים חוצצין מפני שהן שטף לכלוכי פירות ע"כ וכ"כ רבינו ירוחם בשם התוספתא דשאר שרפים אפי' לחים חוצצין: **כתב** המרדכי בשבועות וז"ל כתב הרא"ש הא דתנן הדם והדיו והחלב יבשים חוצצין לחים אין חוצצין מטעם הקפדה הוא שעל יבש דרך. בני אדם להקפיד ועל לחין אין מקפידים אבל אי מקפיד אפי' לח חוצץ ואם היא טובלת בטיט צלול שפרק שוחה ושותה אע"פ שהטיט דבוק בבשרה והיא אינה מקפדת אינו חוצץ ואם היא מקפדת חוצץ אף במיעוט וכן מצאתי בתשובת ה"ר אליעזר מורדון והוא ברוקח והמפרש טעמא דברייתא משום שהמים נכנסים בלא טועה שאין לא יותר מיין ואמרינן בפ"ק דחולין (כו:) מיא יקירי ושכני תתאי ופירי קפי מלעיל ולא סלקא להו הסקה למים ע"כ: **צבע** שצובעות הנשים על פניהם ושער ראשם אינו חוצץ וכן מי שאומנתו צבע וידיו צבועות אינו חוצץ כ"כ הרא"ש בפ' תינוקת וז"ל נשים הצובעות עצמן נראה שאינו חוצץ כי הוא נוי להן ואינן מקפידות אלא עשאוהו במתכוין ועוד שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא וכל אשה שאומנתה לצבוע כיון שדרכה בכך אינה מקפדת כדאמרינן בזבחים פרק דם החטאת (לה:)

רבב

מבחוץ תחת העור והכי נקטינן ועיין בב"י: **לבלובי** צואה וכו' משנה פ"ט דמקואות ופירשו דלבלובי צואה כשאינו יבש אלא בעודו לח והלכלוך דבוק על בשרו אינו חוצץ דעיילי ביה מיא אבל כשנעשה יבש כגליד שעל פי המכה לא עיילי ביה מיא וחוצץ וכן פי' הרא"ש. מלמולין שעל הבשר חוצצים פי' וכו' כ"כ הרא"ש פי' המשנה: **טיט** הבורות וכו' משנה שם והרא"ש הביאו ולא פי' בו דבר ורבי' פי' בו דמיירי כשהם יבשים ולפיכך חוצצין אבל שאר טיטין אפי' יבש אינו חוצץ ונראה דפי' כך משום דתנן התם טיט היון וטיט היוצרים וגץ היוני חוצצין איזהו טיט היון טיט הבורות טיט היוצרים כמשמעו וגץ יוני אלו יתידות דרכים כו'. ויתידות דרכי' פירוש הטיט שבדרכים שנתייבש ומשופין כיתידות וקשין לבני אדם המהלכין עליהן כדמוכח בסוף מרובה בעובדא דיהודה בן נקוסא ואם כן נשמע דה"ה טיט היון וטיט היוצרים נמי ביבשים מיירי דומיא דגץ יוני אבל שאר טיטים אפי' יבש אינו חוצץ וטובלין בהם ומשום הכי תנן התם ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח דאלמא דוקא לענין מים טמאין לטהרן במקוה בהשקה לא סלקא להו השקה אא"כ כשהוא לח אבל אדם יכול לטבול בשאר טיט שנדבק בו אפי' הוא יבש כנ"ל דעת רבי' אבל הרמב"ם פירש איפכא דג' טיטים אלו חוצצין אפילו כשהן לחין ושאר טיטין לחין אינן חוצצים יבשים חוצצים ומפרש המשנה בפירוש אחר וכך כתב הסמ"ג והכי נקטינן לחומרא וכן פסק בש"ע וכ' במרדכי הל' נדה דאפי' בשאר טיטין והוא לח נמי חוצץ אם היא מקפדת ומביאו הרב בהג"ה ש"ע. ולפע"ד נראה דאפי' אינה מקפדת כל טיט אפי' לח חוצץ דאין אנו בקיאין במיני טיטין ושמא טועין הן: **הדין** וכו' תוספתא הביאה הרא"ש. ומ"ש ולכאורה נראה דשרף שאר האילנות אפי' יבשין אינן חוצצין נראה דכיון דרבי' לא ראה גוף התוספתא אלא מה שהביא הרא"ש מתוספתא זו וכמ"ש הב"י להכי דייק רבינו דכי היכי דלגבי טיט קאמר דג' טיטים חמירי דחוצצין יבשין אבל שאר טיטים קילי דאפי' יבשין אינן חוצצין וכמ"ש רבי' בסמוך הכא נמי גבי שרף משמע דהכי קאמר דהני שרפים חמירי דביבשים חוצצין אבל שאר שרפים קילי דאפי' יבשים אינן חוצצין דאל"כ אלא תאמר דשאר שרפים חמירי טובא דאפי' לחים נמי חוצצין לא הוו שתקי מינייהו בתוספתא זו אלא הו"ל למתני איפכא כל השרפים חוצצין אפי' לחים חוץ משרף התאנה וכו' יבשים חוצצין לחין אינן חוצצין זאת היתה דעת רבי'. אבל הב"י כתב דבתוספתא איתא להדיא כדברי הרמב"ם: **צבע** שצובעות הנשים וכו' כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת והרשב"א בת"ה ולא דמי לכחול שחוץ לעין דחוצץ דשאני התם דאיכא ממשות הכחול אבל גבי צבע אין שם ממשות אלא מראיתו של צבע בלבד וכמ"ש הרא"ש והרשב"א וכיון דאינה מקפדת בכך אלא אדרבה עושות תמיד בכוונה הו"ל מיעוטו ואינו מקפיד דאינו חוצץ וז"ש וכן מי שאומנתו כו' כלומר וכן בזו אע"ג דאינו לנוי אלא אדרבה מתגנים בצבע זו אפ"ה כיון דאומנתו בכך אינה מקפדת בכך הו"ל מיעוטו

מיעוטו

פרישה

(יד) נגלד כגליד חוצץ פי' כשיש זיעה מרובה על בשרו מתיבשת ונעשית כמין גליד אשר"י: (טו) והם יבשים חוצצין אבל כשהן לחים המים מעבירתן אבל שאר טיטי שאינם מהודקין כ"כ אפילו יבשים אינם חוצצין דהמים מעברתן (וטיט היון הנזכר בגמרא דחוצץ היינו טיט הבורות ועמ"ש בסעיף ל"ד) אבל הרמב"ם והסמ"ג כתב דאלו הג' אפילו בלחין חוצצין ושאר טיט חוצצין ביבשין ותמה ב"י על רבינו שלקח שיטה לנפשו בפני עצמו: (טז) הנוטפות מהאילן על הבשר ז"ל ב"י כלומר שהשרפין דרכן לנטוף מהאילן ואם אחד מכל אלו נדבק בבשר יבשין חוצצין כו': (יז) דאפילו לחין חוצצין והכי איתא בהדיא בתוספתא ורבינו לא ראה אלא מה שהביא הרא"ש רישא מהתוספתא בית יוסף: (יח) צבע שצובעות הנשים על פניהם כו' אינו חוצץ אין להקשות מ"ש מכחול שחוץ לעין שכתב לעיל דחוצץ אע"ג שג"כ מתכשיטי הנשים היו לכחול סביב העין וכדאמרינן לא כחל ולא פרק כו' די"ל משום דכחול יש בו ממש לחוץ משא"כ צבע שאינו אלא שותא בעלמא ואפ"ה נקט דוקא שצובעות הנשים דאל"כ הוי חוצץ בכל דהו כיון דמקפדת עליו. גם י"ל דלא כתב רבינו דכחול חוצץ אלא בכחול שבפניה שנעשה לכחול בו העין לא ליפות בו הפנים וק"ל: (יט) וכן מי שאומנתו צבע כו' ה"ל אמאי אינו חוצץ הא כל שאחרים מקפידים אף אם הוא אינו מקפיד חוצץ שאני הכא דאם היה לאחרים ג"כ הך אומנות ג"כ לא היו מקפידים

ב"י

חדושי הגהות

חילקו בין מתכת לעץ היכא דקרם עליו העור מלמעלה מעתה שפיר כתב הרב"י דאי באינו נראה מבחוץ מיירי פלוגתייהו וס"ל להכמים דאף באינו נראה חוצץ א"כ אתיא מתני' דלא מפלגה וכו' כרבי דס"ל בכולהו לא חייץ באינו נראה אלא ע"כ פלוגתייהו בנראה מבחוץ אבל באינו נראה ד"ה אינו חוצץ ואתיא מתניתין כחכמים דלא חילקו כלל גבי נראה ואינו נראה בין של מתכת לשל עץ . ואין לתמוה כיון דלא חלקו הכמים גבי אינו נראה מבחוץ היאך חילקו בקרם עליו העור י"ל דס"ל דנראה מבחוץ וקרם עליו העור גרע יותר מאינו נראה מבחוץ שזה לא איתחזי כלל לחציצה משא"כ בקרם עליו דאיתחזי לחציצה אלא שהעור הוא שמחפה עליו עכשיו בהא אמרינן דדוקא במתכת דראוי לביאת מים או שאינו מקפיד עליו כדלעיל אבל לא בשל עץ . וע"ז סובבים ג"כ סוף דברי הב"י דלהרמב"ם ורא"ש דס"ל דתוספתא באינו נראה ואתיא מתני' כיחידאה דהיינו כר' ע"ז שפיר כתב דלא איצטריך הך דאם קרם עליו אלא להכמים אבל לר' אפי' בלא קרם אינו חוצץ בכל ענין וא"ת דהכא משמע דאינו נראה גרע מקרם עליו העור וזה סותר למ"ש לעיל דקרם עליו העור גרע י"ל כיון דיש סברא לשני הצדדין א"כ לעיל דמוקי פלוגתייהו בנראה מבחוץ אבל באינו נראה אף החכמים ס"ל דאינו חוצץ בהא מסתבר לומר דאינו נראה עדיף משא"כ הכא דמוקי פלוגתייהו באינו נראה הא קא חזינן גריעותייהו דאינו נראה דהחכמים ס"ל דחוצץ בכל ענין. או אפשר לומר בפשיטות יותר דלעולם אינו נראה גרע מאם קרם עליו ואפ"ה מתניתין דלא חילקה באינו נראה בין של מתכת לשל עץ שפיר אתיא כחכמים דהך אינו נראה דמתני' אפשר לפרש דר"ל שהוא משוקע מבפנים וגם עור קרום עליו מלמעלה ועל זה אינה נראה ובזה ודאי מודים חכמים דאין לחלק בין מתכת לעץ ודברים אלו אין לאומרם אלא אי מוקי פלוגתייהו בנראה מבחוץ והך סיפא דאם קרם וכו' מיירי ג"כ בנראה מבחוץ בהא שייך לומר דדוקא בכה"ג שנראה בחוץ מחלקינן אבל אם קרם ואינו נראה לא מחלקינן משא"כ אי מוקי פלוגתייהו באינו נראה ע"כ סיפא דקאי עלה מיירי ג"כ באינו נראה ואפ"ה מחלקינן בין מתכת לעץ א"כ קמה לה מתני' דלא חילקה כרבי ולא כחכמים מעתה עולין דברי הב"י כהוגן ואף שיש קצת לפקפק בזה מדברי המרדכי שהביא הב"י שסיים כדמשמע בסוף המשנה וכו' ע"ש מ"מ הב"י בעצמו י"ל דס"ל הכי כנלענ"ד: י צ"ל בפ"ב:

כאילו

שאומנותו צבע וידיו צבועות אינו חוצץ צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר חוצץ כנגד הבשר אינו חוצץ (כ) ובצק שתחת הציפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ (כא) [ד] ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד

מיעוטו ואינו מקפיד: **צואה** שתחת הציפורן וכו' בפ"ט דמקואות תנן גבי אלו חוצצין בצק שתחת הציפורן וגבי אלו שאינן חוצצין צואה שתחת הציפורן והרא"ש כתב בפ' תינוקת לאחר שהביא משנה זו כתב תוספתא צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר והבצק שתחת הציפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ע"כ נראה דס"ל דלתוספתא הא דתנן בסתם בצק שתחת הציפורן חוצץ אפי' כנגד הבשר חוצץ וצואה שתחת הציפורן אינה חוצצת דוקא כשהוא כנגד הבשר אבל שלא כנגד הבשר אפי' צואה חוצצת וכך הם דברי רבינו אבל קשה דא"כ לא הוי סיפא דומיא דרישא דברישא תנן דבצק לעולם חוצץ אפי' כנגד הבשר וסיפא דצואה אינו חוצץ לא מיירי אלא כנגד הבשר ותו דהו"ל לתנא דמתני' לחלק מיניה וביה בצואה בין כנגד הבשר לשאינו כנגד הבשר. וזאת היא דעת הרמב"ם שפסק כסתם מתני' דלא מחלק אלא בין בצק וטיט דחוצץ ובין צואה דאינה חוצצת ולא חילק בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר ודחה תוספתא זו מהלכתא אבל למאי שכתב הסמ"ג בשם ר"ת התיישב זה וז"ל תניא בתוספתא דמקואות הצואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הציפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ופי' ר"ת בתשובה אחת שמדבר בטיט הדומה לבצק שנדבק מאוד כגון טיט של יוצרים אבל לא בטיט אחר וצואה תדע שהרי תנן במסכת מקואות אלו שאין חוצצין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הציפורן עכ"ל. ויש לדקדק אדבריו שבא לפרש הסיפא דטיט ובצק דטיט דומיא דבצק וסיים אבל לא בטיט אחר וצואה דלאיזה צורך הזכיר כאן צואה ותו דקאמר תדע וכו' ומביא ראיה מצואה למה שפירש בטיט ונראה דעיקר ראיית ר"ת במה שפי' בטיט הוא מתאי דקשה מצואה אצואה דבמתניתין תנן לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הציפורן אינן חוצצין ומדתנא סתם אלמא דאפי' שלא כנגד הבשר אינו חוצץ דומיא דרישא דבצק לעולם חוצץ אפי' כנגד הבשר ותו דמדתני לכלוכי צואה שעל בשרו אינו חוצץ אע"ג דדרך להקפיד עליו כ"ש צואה שתחת הציפורן אפי' שלא כנגד הבשר דאין דרך להקפיד עליו דפשיטא דאינו חוצץ ובתוספתא תני דבצואה שלא כנגד הבשר חוצץ ולפיכך צריך לפרש דמשנתינו מדברת בצואה לחה שאינה נדבקת דומיא דלכלוכי צואה שעל בשרו כדפרישית לעיל ולהכי תחת הציפורן אינה חוצצת אפי' שלא כנגד הבשר אבל התוספתא איירי בצואה שאינה לחה הנדבקת ולהכי שלא כנגד הבשר חוצצת והשתא סיפא דתוספתא דטיט ובצק חוצץ אפי' כנגד הבשר איירי דוקא כגון טיט של יוצרים שנדבק מאוד דומיא דבצק ואפי' הכי צואה קיל טפי מטיט ובצק משום דדרך כל אדם להיות צואה תחת צפרנו כנגד הבשר ואינן מקפידין ולפיכך אפי' צואה הנדבקת אינה חוצצת כנגד הבשר וז"ש ר"ת אבל לא בטיט אחר וצואה פי' שאם הטיט והצואה אינם נדבקים אינו חוצץ כלל אפי' שלא כנגד הבשר בין בטיט ובין בצואה. ועל זה כתב תדע וכו' כלומר דאי איתא דאין חילוק בין נדבק לשאינו נדבק אלא בין צואה לטיט ובצק אם כן קשיא צואה אצואה וכו' וכדפרישית ומה שכתב הסמ"ג בשם ר"ת בתשובה כתוב במרדכי הלכות נדה בשם ר"י שהשיב כך בתשובה וחסר במרדכי שלנו ועיין בסמ"ק הלכות נדה כתב גם כן בשם ר"ת לתרץ הקושיא דקשיא מצואה אצואה דבתוספתא תני דחוצץ שלא כנגד הבשר ובמשנה תנן דלכלוכי הצואה וצואה שתחת הציפורן אינן חוצצין ותירץ רבינו תם ומחלק בין צואה נדבקת לשאינה נדבקת וכל מה שכתב הסמ"ג על שם ר"ת בדין טבילת זבה ונדה בלאוין סימן קי"א כתב גם כן בעשה סימן כ"ז גבי דין נטילת ידים. אבל הרשב"א בחידושיו פרק כל הבשר כתב דאין חילוק בין טיט וצואה כלל וטעמא דטיט ובצק משום דמהדק ודבוק הרבה אבל צואה כל שעה אדם נוטלה ואינה מהודקת הלכך אינה חוצצת אבל אם היה הצואה נדבק כדביקות טיט ובצק היה דינו כמותם שחוצץ אפי' כנגד הבשר אבל לרבי' תם אפי' הצואה נדבק כמו טיט ובצק אינו חוצץ כנגד הבשר. ולענין הלכה נקטינן לחומרא דאפי' צואה כנגד הבשר חוצצת דאין אנו בקיאין בין צואה נדבקת לאינה נדבקת ולהרשב"א צואה נדבקת דינה כדין טיט ובצק הנדבק דאפי' כנגד הבשר חוצץ וכל שכן דאין לנו להקל בטיט שאינו נדבק דאין אנו בקיאין כדפרישית לעיל: ומ"ש ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד וכו' נראה דאף אבצק קאמר דאין דרך להקפיד וכו' והכי כתב סמ"ג בהלכות נדה ובהלכות נ"י לאחר שכתב בשם ר"ת דפירש בתשובה אחת וכו' כתב וז"ל עוד אומר רבינו יעקב דאפי' בטיט ובצק אם יש ממנו כל כך מעט שאין מקפיד מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ עכ"ל. ונראה דרצונו לומר דלא מיבעיא בצואה כנגד הבשר דמותר לפי שאין דרך בני אדם להקפיד בצואה שכנגד הבשר כדפרישית אלא אפי' בטיט ובצק אם יש ממנו כל כך מעט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו אינו חוצץ כנגד הבשר אבל שלא כנגד הבשר משמע דדרך בני אדם להקפיד וחוצץ אפי' בצואה כ"ש בבצק. ומ"ש הלכך מי שאינו מקפיד אינו חוצץ כלומר הא פשיטא הוא דאע"פ שאין דרך בני אדם להקפיד אפי' בבצק כשהוא כ"כ מעט כנגד הבשר אפ"ה אם היא מקפדת בכך חוצץ לדידה והלכך אם אשה זו ג"כ אינה מקפדת בכך אינו חוצץ וכדפרישית לעיל בתחילת סימן זה דבדידה תליא

ודע שכתב הרשב"א בפרק כל הבשר וז"ל הא דאמרינן לעיל כל דבר שחוצץ בטבילת הגוף חוצץ בטבילת ידים לחולין יש מי שאמר דצואה שתחת הציפורן חוצצת בין בטבילה בין בנטילת ידים ומביאים ראיה לדבריהם מדתניא בתוספתא דמסכת מקואות בפרק ארץ הכותים הטיט והבצק שתחת הציפורן הרי אלו חוצצין אבל רבותינו בעלי התוספות אמרו דלעולם אינו חוצץ לא בטבילת הגוף ולא בנטילת ידים וטעות הוא ביד מי שאמר כן דהכי תנן בפ"ט דמקואות אלו חוצצין באדם וכו' עד ובצק שתחת הציפורן וטעמא דבצק מפני שמהודק ודבק הרבה אבל צואה כל שעה אדם נוטלה לפי שהוא מסרחת וכשהיא שם אינה מהודקת וא"א לה לחוץ ותוספתא דקתני הטיט והבצק היינו טיט של יוצרין או של בנאין שנדבק יפה כמו בצק ודומיא דבצק דקתני אבל צואה שאינה מהודקת לא עכ"ל וכן פסק בת"ה אבל דיני נטילת ידים וז"ל צואה שתחת הציפורן אינה חוצצת שאין

רבב על בגדו חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ עכ"ל וכ"כ הרשב"א בת"ה וז"ל לבעים שעל ידי הנשים או שעל השער לנוי נראה לי שאינן חוצצין לפי שאינן מקפידות בכן לעולם אדרבא חוזרות כן ומחדשות אותן תמיד לנוי אע"פ שלבע זה פושט בכל השער ורובו אע"פ שאינו מקפיד עליו חוצץ כאן אינה מקפדת ורוצה להיות שם והרי הוא יא כאילו הוא מגופו של שער ובבגד לבוע שאין הלבע כדבר נוסף חוצץ הלא בעקרו של בגד אינו חוצץ שהרי מצינו טביל' לפרכת אע"פ שיש בו תכלת וארגמן ותולעת שני. ועוד יראה שאין ממשו של לבע בשיער ועל הידים אלא מראיתו של לבע ולפיכך אינו חוצץ ואינו דומה לכתם שחוצץ שממש הדיו בכתב וכן הנשים שמלאכתן ללבוע יראה לי שאין אותו לבע שעל ידיהן חוצץ מן הטעם הזה שאין ממשו של לבע אלא מראיתו ועוד שכל שמלאכתה בכך אינה מקפדת למה הדבר דומה לדם שעל בגדיו של טבח ורבב יב שעל בגדי רבב שאינו חוצץ שכל הדברים בהקפדה הם תלוים ע"כ כלומר כדר' יצחק דאמר גזרו רבנן על מיעוטו המקפיד ועל רובו שאינו מקפיד אבל על מיעוטו שאינו מקפיד לא גזרו ואע"ג דבשאר נשים דאינן לובעות דרכן להקפיד ולעיל כתבתי דכל שדרך הנשים להקפיד בו אע"פ שזו אינה מקפדת חוצץ י"ל דשאני הכא דגם שאר נשים שהם בני אותה אומנות אינם מקפידות וה"ה והוא הטעם לטבח ורבב דאף ע"ג דשאר אנשים קפדי אדם והרבב כיון שכל בני אותם אומנות לא קפדי לא חוצץ. ודבריו אלה שכתב בת"ה העתיק בתשובות שאלה וכתב אחר כן וזכור אני שדנתי בזה לפני מורי הרב הגדול הרמב"ן ז"ל והודה לדברי הלכה למעשה ע"כ ובתשובות להרמב"ם סי' קכ"ד יג תמצא בתשובה זו וכ"פ רבי' ירוחם וז"ל לבע שע"י הנשים או שעל השיער לנוי אינו חוצץ דאינן מקפידות אדרבא חוזרות ללבוע אותן תמיד אע"פ שחופה רוב השיער או כולו והרי הוא כגופו של שיער שאינו חוצץ והשיער הוא כגופו של אדם ועוד שהמראה מן הלבע אין בו ממש ואינו דומה לכתב שחוצץ שהתם ממשות הדיו וכן הנשים שלובעות שמלאכתן בכך ויש מהלבע על ידיהן או על בשרן אינו חוצץ וכן אשה שטוחטת תמיד כמו טבח ויש עליה דם וכן כל שמלאכתה בכך אינה מקפדת כך הסכימו המפרשים ע"כ:

צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר חוצץ וכו' בפ"ט דמסכת מקואות שם תנן גבי אלו חוצצין בצק שתחת הציפורן וגבי אלו שאינן חוצצין צואה שתחת הציפורן וכתבו ר"ש והרא"ש דאיתא בתוספתא צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר והבצק שתחת הציפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין וכ"פ הרא"ש בפרק תינוקת והרשב"א בת"ה וכ"פ רבי' ירוחם אבל הרמב"ם בפ"ב מה' מקואות כתב גבי אלו חוצצין בצק או טיט שתחת הציפורן וגבי אלו שאין חוצצין צואה שתחת הציפורן ולא חילק בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר כלל ועיקר וצריך טעם למה דחה תוספתא זו מהלכתא ואפשר שטעמו משום דמשמע ליה דתוספתא זו פליגא אמתני' דהא מתניתין לא חילקה בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר אלא בין בצק לצואה בלחוד הוא דמפלגה וכוותה נקטינן ולא חיישי' לתוספתא והפוסקים שפסקוה סוברים דמתני' סברה דאיכא לפלוגי בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר ומאי דסייר מלפרושי במתני' פי' בתוספתא והמרדכי כתב בשבועות וז"ל כלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הציפורן סיפא מיירי בלח דהי ביבש היינו בגילדי צואה ובצק שחוצצין ע"כ והוא מדברי התוספות בפרק תינוקת ואכתוב דבריהם בסמוך: וסמ"ק כתב צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר שנינו בתוספתא דחוצצין ואע"ג דבמשנה אמרי' אלו שאין חוצצין לכלוכי צואה וצואה שתחת הציפורן מחלק ר"ת בין הנדבקת לשאינה נדבקת עכ"ל: **ומ"ש** רבי' ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד בכך הילכך מי שאינו מקפיד אינו חוצץ נראה דבין אצואה בין אבצק קאמר דאין דרך בני אדם להקפיד בכך והוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ ומיהו קשיא לי דא"כ לא הוו מתני' ותוספתא מיתנו סתמא לאיסורא לכך נ"ל שדרך הכלות וכן כל זמן שהנשים הנשואות הולכים לבית המרחץ להקפיד דלא יהא שום צואה תחת הציפורן שלא כנגד הבשר מיהא כדי שלא יתגנו באמרם שמצואתן לא רוחצו אפי' במקומות הגלוים דהיינו שלא כנגד הבשר הלכך חייש לעולם ואפי' אם זו אינה מקפדת בטלה דעתה כמו שנתבאר לעיל (ו) ובצק שתחת הציפורן היינו טעמא דאפי' שלא כנגד הבשר חוצץ משום דבאי זה מקום שימלא הבצק בצפורנים איכא למיחש שתתגנה על בעלה באמרו שמאכילתו זוהמת צפרניה שבשעת לישה מטלת זוהמתה בעיסה וע"כ נכנס בצק בצפרניה ולפיכך דרכן להקפיד להסיר כל בצק בצפרניה הילכך אף על פי שזו אינה מקפדת בטלה דעתה כדלעיל: וכתב סמ"ג בשם ר"ת דאפי' בטיט ובצק אם יש ממנו כ"כ מעט טו שאין מקפיד מיעוטו אינו מקפיד אינו חוצץ עד כאן ונ"ל דה"ק אם הוא כל כך מעט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו שאינו חוצץ אבל אם דרך בני אדם להקפיד אף על פי שזו אינה מקפדת בטלה דעתה כמו שנתבאר לעיל ולפי מה שכתבתי בסמוך נ"ל דלא איירי ר"ת אלא במועט כל כך שאפי' הנשים הנשואות או הכלות אין דרך להקפיד עליו ובענין זה צריך לפרש מה שכתב סמ"ג בשם ר"ת על צואה שתחת הציפורן שאפי' בנדבקת אם אינה מקפדת אין לו לחוש:

דרכי משה

אינו חוצץ ואם כן היו להן לחלק בזו אבל לדברי רבינו והסמ"ג וסה"ת ס"ל דתוספתא מיירי בגראה לא קשה מידי דאז הלכתא כרבנן ודברי ב"י מגומגמים בכאן וצ"ע: (ו) יד משמע מלשונו שהולך אדברי הטור אמנם לי נ' דדברי הטור הם הסמ"ג וסמ"ק שכתבו בשם ר"ת דאפי' בטיט ובצק אם יש ממנו כ"כ מעט שאין מקפיד מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ עכ"ל וכתב ב"י אדבריהם ונ"ל דה"ק אם הוא כ"כ מעט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו אינו חוצץ אבל אם דרך בני אדם להקפיד בכך כו' ר"ל אם הוא כ"כ מעט שאין דרך בני אדם להקפיד הלכך מי שאינה מקפידה אינה חוצץ כלל כנ"ל ליישב דבריו וב"י כתב עוד בשם התוספות והמרדכי והסמ"ק דס"ל דצואה שתחת הציפורן אינה חוצצת כלל אלא ביבש אבל

דרישה

כן לפי באשתו היתה ילדה וחשש שלא תסיר גילדי הסמין עכ"ס): [ד] ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד בכך כו' ז"ל ב"י נראה דבין אצואה בין אבצק קאי ומיהו ק"ל דא"כ לא הוו מתני' ותוספתא מתנו סתמא לאיסורא כו' וכתב עליו רמ"א ז"ל משמע מדבריו שחולק על דברי הטור אמנם לי נראה דברי הטור הם כדברי הסמ"ג וסמ"ק שכתבו בשם ר"ת דאפילו בטיט ובצק אם יש ממנו כ"כ מעט שאין מקפיד מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ עכ"ל וכתב ב"י אדבריהם ונ"ל דה"ק אם הוא כ"כ מעט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו אינו חוצץ אבל אם דרך בני אדם להקפיד

פרישה

ב"י: (כ) ובצק שתחת הציפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ בבצק חוצץ יותר משום דבאיזה מקום שימלא הבצק בציפורניה איכא למיחש שתתגנה על בעלה באמרו שמאכילתו זוהמת ציפורניה שבשעת לישה מטלת זוהמתה בעיסה וע"כ נכנס בצק בצפרניה ולפיכך דרכן להקפיד להסיר כל בצק מצפרניה ב"י ור"ל בשלמא כשנמלא זוהמא בצפורניה יכולה להתגלגל לפני בעלה ולומר דלא לשה בצפורניה אבל כשנמלא הבצק בין צפורניה הוי מוכח דלשה בגודל ציפורניה ובא הזוהמא בבצק: (כא) ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד בכך כו' קאי אבצק הואיל שאין דרך בני אדם להקפיד. בכך

חידושי הגהות

יא כאילו הוא מגופו של שיער למה הדבר דומה לבגד צבוע שאין הצבע כדבר הנוסף והוצץ אלא בעיקרו של בגד ואינו חוצץ שהרי מצינו כצ"ל: יב שעל בגדי מוכרי רבב כצ"ל: יג תמצא תשובה זו: יד משמע מלשונו שחולק אדברי הטור: טו שאין מקפיד מיעוטו אינו מקפיד כצ"ל:

פי'

להקפיד בכך הילכך מי שאינו מקפיד אינו חוצץ ואיזהו שלא כנגד הבשר זה שהציפורן עודף על הבשר ולפי שאינן יכולות לכוין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילתם (ז) ציפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה חוצצת פירשה רובה אינה הוצצת (כג) [ס] אבר ובשר המדולדלים חוצצין רוב

ב"י

שאין אדם מקפיד ועוד שאינה מהודקת כ"כ ותנן במקואות אלו שאינם חוצצין באדם צואה שתחת הציפורן שאין חוצץ אלא הדברים שמדבקים ביותר שמונעים ביאת המים כטיט היון וכיוצא עכ"ל אבל בדיני טבילה כתב בת"ה הקצר כלשון הזה הטיט והבצק שתחת הציפורן אפי' כנגד הבשר וצואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר הרי אלו חוצצין עכ"ל וזה תימה דממה שכתב בפ' כל הבשר ובת"ה גבי נטילת ידים נראה דצואה שתחת הציפורן אינה חוצצת כלל אפי' שלא כנגד הבשר ולגבי טבילה כתב דכנגד הבשר מיהא חוצץ ושמא י"ל דבנטילת ידים דרבנן היקל אבל בטבילה דאורייתא החמיר אלא דאכתי קשה דמאי זה טעם להחמיר בטבילה ע"כ מפני התוספתא שכתבתי לעיל שהביאו ר"ש והרא"ש דקתני בה צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר חוצץ ומאותו טעם הו"ל לפסוק שחוצץ גם בנטילת ידים דכלל גדול אמרו כל החוצץ בטבילת הגוף חוצץ בנטילת ידים ולפי מה שכתבתי דטעמא דחוצץ צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר אף על פי שהוא מיעוט היינו לפי שדרך הנשים כשהולכות למרחץ להקפיד עליו שלא יתגנו על בעליהן שיאמרו שהלכו למרחץ ומצואתן לא רוחצו אפשר לומר שזאת החששא שייך בטבילה שגם שם רוחצת כל גופה במים שטובלת בהם והילכך חוצץ בטבילה אבל כשנוטלת ידיה אע"פ שלא תסיר צואה שתחת הציפורן אינה מתגנה בכך על בעלה הלכך לא קפדה לגבי נטילת ידים והוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ ועוד דאפי' את"ל דנטילת ידים נמי קפדא עלה כדי שלא תתגנה כיון דמצות נט"י אאנשים רמיא ואינהו לא קפדי לא חייץ וכיון דלאנשים לא חייץ לנשים נמי לא חייץ דלא חילקו חכמים בין איש לאשה בזה והא דאמרינן כל שחוצץ בטבילת הגוף חוצץ בנטילת ידים היינו לומר שהדברים שאמרו עליהם שנדבקים בחוזק בבשר עד שאין המים נוגעים בבשר מחמת דביקותם בו כשם שחוצצין לטבילה כך חוצצין לנטילת ידים אבל במה שלענין טבילת הגוף דרך להקפיד עליו ולענין נטילת ידים אין דרך להקפיד עליו זה אינו בכלל זה אלא דאכתי קשה דכיון דכתב גבי נטילת ידים שאין צואה שתחת הציפורן מהודקת היכי כתב גבי טבילה דחייצא הא דבר שאינו מהודק לא חייץ ומטעם זה מנו חכמים כמה דברים שאינן חוצצין לפי שאינם מהודקים וכן דעת רש"י בר"פ במה אשה וכמו שנתבאר ברא"ש סי' זה ודוחק לומר דהרשב"א סובר דכל שהוא מקפיד עליו חוצץ אע"פ שאינו מהודק וכמו שכתבתי לעיל לדעת רבותיו של רש"י לחד לישנא וצ"ע בת"ה הארוך: והתוספות כתבו בפרק תינוקת (סז.) צואה שתחת הציפורן יבשה חוצצת והא דתנן בפ"ט דמקואות גבי אלו שאינם חוצצין צואה שתחת הציפורן מיירי בלחה דומיא דלכלוכי צואה שעל הבשר דקתני התם דאי ביבשה אמאי לא חייצא ועוד דגבי אלו חוצצין קתני גלדי צואה שעל הבשר. כתב המרדכי בפרק ב' דשבועות דאשה שיש לה נפח על מקום הציפורן ולא היתה יכולה לא לחתוך ולא לחטט אם נפוחה כל כך שאין הטיט נראה שתחת הציפורן אינו חוצץ ואם לאו חוצץ ולמד כן מדתניא גבי חץ התחוב באדם שאם אינו נראה אינו חוצץ וכמו שנתבאר בסימן זה:

כתב עוד שם המרדכי שכתב ראבי"ה בשם הגאונים דוקא בצק שתחת הציפורן חוצץ אבל הציפורן עצמה אין חוצץ ואפי' אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הבשר אינה חוצצת וטעמא משום דהציפורן הוי מגוף אדם עכ"ל וכ"כ בסה"ת ע"כ: ומ"ש רבי' אי זהו שלא כנגד הבשר זה שהציפורן עודף על הבשר כ"כ הרשב"א בת"ה וכ"כ רבי' ירוחם: ומ"ש ולפי שאינן יכולות לכוין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו נהגו הנשים ליטול צפורניהם בשעת טבילתם גם אלה דברי הרשב"א בת"ה וכ"כ הרא"ש בפרק תינוקת והר"ן בפ"ב דשבועות וכן כתב רבי' ירוחם. וגם הרא"ש כתב בסוף נדה נהגו הנשים ליטול צפורניהם שלא יהא תחתיהם דבר חוצץ וכתבו סמ"ג וסה"ת נהגו הנשים לחתוך צפרניהם קודם טבילה מפני חששא של טיט ובצק תחת הציפורן ואם אירע לה טבילה בחול המועד תחתכם בשיניה דרך שינוי דאין לגלחם במספרים ושמא ה"ה בסכין הילכך נכון שספחה נכרית תגלחם דאע"ג דאמירה לנכרי שבות במקום מצוה מותר ואם אין לה נכרית תנקר בעצמה בטוב הטיט שתחת הציפורן ודיה אמנם רב אלפס פסק דבח"ה מותר אף בגנוסטרי עכ"ל וכ"כ במרדכי דשבועות: כתב סמ"ג תניא בתוספתא דמקואות הצואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הציפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ופי' ר"ת בתשובה שמדבר בטיט הדומה לבצק שנדבק מאד כגון טיט של יוצרים אבל לא בטיט אחר טז וצואה תדע שהרי תנן במסכת מקואות אלו שאינם חוצצין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הציפורן עכ"ל: ציפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה וכו' אבר ובשר המדולדלין חוצצין תוספתא כתבה ר"ש בפ"ט דמסכת מקואות והרא"ש בפרק תינוקת וז"ל האבר והבשר המדולדלים באדם הרי אלו חוצצין רבי יונתן בן יוסף אומר ציפורן שפירשה רובה ה"ז אינה חוצצת ובמשנה פ"ט דמקואות תנן גבי אלו שאינן חוצצין ציפורן המדולדלת ונראה מדברי רבינו שהוא סובר דהלכה כר' יונתן בן יוסף כיון דלא חזינן מאן דפליג עליה ומפרש דרובה אינה חוצצת דקתני דוקא הוא לומר אבל פירשה מיעוטה חוצצת דר' יונתן בן יוסף ללמד על ציפורן המדולדלת במתניתין אתא לומר דהא דתנן דאינה חוצצת היינו דוקא בפירשה רובה אבל לא בפירשה מיעוטה אבל הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות כתב גבי אלו שאינן חוצצין ציפורן המדולדלת וכלישנא דמתניתין ולא חילק בין פירשה רובה לפירשה מיעוטה ואיפשר דאיהו נמי סבר דהלכה כרבי יונתן בן יוסף אלא שהוא ז"ל מפרש דפירשה רובה דנקט לאו למעוטי פירשה מיעוטה אלא לרבותא נקט פירשה רובה דלא הוי חציצה וכ"ש פירשה מיעוטה ואיפשר שגם הוא ז"ל מפרש דבדוקא נקט רבי יונתן ב"י פירשה רובה אינה חוצצת לומר אבל פירשה מיעוטה חוצצת אלא מדחזינן דמשמע דיחידאה קאמר לה משמע דרבנן פליגי עליה ואמרי דבין כך ובין כך אינה חוצצת והלכתא כוותייהו ואין לומר דרבנן דפליגי עליה סברי דבין כך ובין כך חוצצת דא"כ לא היה שתיק מסדר התוספ' מיניה כי היכי דלא נטעה להקל ולומר דבין כך ובין כך אינה חוצצת ס"ל ורבינו ירוחם סתם דבריו כדברי הרמב"ם ז"ל: וצריך לתת טעם למה אבר ובשר המדולדלים באדם חוצצים וכן לדעת רבי' למה ציפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה חוצץ דמאי זה טעם יחוצו אי משום דכיון דאינם חשובים מהגוף הוו כדבר שנדבק בגוף דחייץ הא לא דמיא דדבר הנדבק בגוף הוא נדבק על העור שהוא מקום מגולה וראוי לבא שם מים ולפיכך דין הוא שיחוץ אבל הכא מקום חיבור אבר ובשר זה לא היה מגולה מעולם ואינו ראוי לבא שם מים למה יחוצו ומיהו בהא איכא למימר שאע"פ שלא היה מגולה מעולם מ"מ מעת שנדלדלו אבר ובשר זה ואינם יונקים מן הגוף אינם חשובין מן הגוף אלא הם חשובים כקטועים והוי כאילו נתגלה מקום חיבורם ונראה לבא שם מים דהא ליקטע עומדים ועכשיו כשזו באה לטבול נמצאו אבר ובשר זה חופים על מקום חיבורם ומונעים אותו מלבא במים והו"ל כבית הסתרים שאם יש עליהם דבר חוצץ מעכב בטבילה ויש ללמוד כן מדתנן בפ"י דמסכת מקואות כל ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקוץ מטביל עד מקום המדה ומפרש טעמא בפרק

ב"ח

תליא טפי. ומ"ש ואיזה שלא כנגד הבשר וכו' כ"כ הרשב"א בת"ה:

ומ"ש ולפי שאינן יכולות לכוין וכו'. כלומר אין הטעם דכיון דהציפורן גדול יותר מדאי ועומד לקוצצו הוא חוצץ שהרי שערות ראשה אע"פ שעומדין ליקצץ אין חוצצין וה"א במסכת מקואות ומייתי לה בפרק במה המקשה כל ידות הכלים שעומדין לקוצצן מטבילן עד מקום המדה וחכ"א עד שיטבול כולו אלמא אין העודף חוצץ אלא טעם המנהג שחותכין הצפורנים בשעת טבילה אינו אלא לפי שאינן יכולות לכוין וכו'. וה"א בסה"ת סימן ק"ד וע"ש דעיקר הטעם משום דדמי לשערות הראש: הגה"ה ואם לא הסירה צפרנים וטבלה עלתה לה טבילה ובלבד שבדקה תחילה תחת הציפורן ולא היה שם טיט וצואה וכן הורה ר' יהודה מקורבי"ל ז"ל בין תשובות מוהר"ם עכ"ה. אבל בהגהות שערי דורא כתב וזה לשונו ואם שכחה ולא נטלה ציפרניה קודם טבילה אינה חוצצת ובלבד שלא יהא בתוכם טיט ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנייה משום דאי אפשר שלא תהא בתוכם טיט עכ"ל התוס' עכ"ה ולפעד"נ אפי' ברי לה שלא היה שם טיט כלל יש להחמיר שתטבול פעם שנייה שהרי איכא למ"ד דאם הציפורן עומד ליקצץ הוא חוצץ ומהאי טעמא לא נהגו הנשים הטובלות בחש"מ לנקר תחת הצפרנים אם אין לה גויה אלא שתחתוך אותם ע"י שינוי משום דחוששין לאותו טעם דכל העומד ליקצץ חוצץ ולא דמי לשערות הראש דרוב נשים אין דרכן לקצצן משא"כ צפרנים דכולם קוצצים אותן והויא חציצה אם לא תקוץ אותם ודו"ק:

ציפורן המדולדלת וכו'. תוספתא הביאוה הפוסקים רבי יונתן בן יוסף אומר ציפורן שפירשה רובה ה"ז אינה חוצצת וז"ל המרדכי ר"י בן יוסף אומר ציפורן שפירשה רובה אינה חוצצת משמע דוקא רובה דרובה ככולה אבל פירשה מיעוטה חוצצת כיון דעומדת לפרוש וכבר התחילה לפרוש אבל ציפורן גדולה יותר מדאי אע"פ שעתיד לקצצה אינה חוצצת כל כמה שלא פירשה כלל עכ"ל: ופסק רבי' כהך תוספתא ולפי זה הא דתנן פ"ט דמקואות דציפורן המדולדלת אינה חוצצת היינו דוקא בשפירשה רובה אבל הרמב"ם פסק כסתם מתני' שלא חילקה בין שפירשה רובה לפירשה מיעוטה ודחה לתוספתא מהילכתא:

אבר ובשר המדולדלים חוצצין תוספתא כתבה הרא"ש בפרק תינוקת וכן פסק הרמב"ם פ"ב דה' מקואות וצ"ל להרא"ש דמה שאינו מחלק באבר ובשר בין פירשה רובה לפירשה מיעוטה כמו בציפורן היינו טעמא דבאבר ובשר אפי' פירשה רובה וג"כ עומד ליקטע לאו כמקוטע דמי כיון דצריך אומן לקטעו דאינו נוח שיקטע הוא בעצמו או אחר שאינו אומן הלכך חוצצין לעולם אכן בסמ"ג הלכות מקואות כתב וז"ל השיב ר"י בתשובה אחת כי יבלת בכל מקום שתהיה בגוף ותבלול בעין אינן חוצצין שהן בטלין בגוף וכן תלתולין של בשר וכיוצא בהן ויתרת אפי' עומדת ליחתך ואבר ובשר המדולדלין באדם שנינו שאין חוצצין ונראה אפי' עומדין ליחתך עכ"ל. וכן כתב הר"ש בפ"ט דמקואות דבתוספתא תניא האבר והבשר המדולדלים באדם הרי אלו אין חוצצין כ"ל דלא דמי לציפורן דפירשה מיעוטה דחוצץ דשאני התם דאיכא תרתי דהיתה עומדת לפרוש אע"פ שלא התחילה לפרוש וגם התחילה לפרוש וכדכתב המרדכי אבל אבר ובשר שאינן עומדין לפרוש אע"פ שהתחילו לפרוש ועומדין ליחתך אינן חוצצין דחשובין כגוף האדם אפי' לא פירש אלא מיעוטו מיהו אנן לא קי"ל הכי אלא כמ"ש הרמב"ם והרא"ש

דרכי משה

אבל לא בלח דאין דרך להקפיד בכך וא"כ (י"ל) דגם זה כוונת הטור דמה שכתב דאין דרך להקפיד בלח מיירי: (ז) כתבו התוספות והביאו בהגש"ד ואם שכחה ולא נטלה ציפרניה קודם טבילתה אינו חוצץ רק שלא יהיה בתוכן טיט ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנייה משום דא"א שלא יהיה בתוכן טיט עכ"ל ודין אשה שאירע טבילתה בחול המועד אם תחתוך ציפורן

פרישה

בכך והוי מיעוטו שאין מקפיד עליו ואינו חוצץ ועיין דרישה: (כג) אבר ובשר המדולדלים חוצצין פי' אם נמצא עליהם שום דבר חוצץ דכיון שהם מחוברים לגוף אע"פ שהם מדולדלים כגוף הם חשובים וה"ה לציפורן שפרשה מיעוטה כיון שרובה מחובר לגוף כגוף היא חשובה ואם נמצא עליה ח"כ אבל כשפירשה רובה אינה נחשבת מן הגוף ב"י ועד"ר (ורמ"י בלבוש פי' דכשפירשו הציפורן מיעוטו אין המים נכנסין בין הציפורן והבשר מאחר שאינו מעלה ארוכה בעינן שיכנס

דרישה

להקפיד אע"פ שזו אינה מקפדת בטל דעתה עכ"ל ומעתה גם דברי הטור דכתב ומיהו אין דרך בני אדם להקפיד כו' נראה דר"ל אם הוא כ"כ מעט שאין דרך בני אדם להקפיד עליו הלכך מי שאינו מקפיד אינו חוצץ כנ"ל ליישב דבריו עכ"ל רמ"א נראה דר"ל אע"ג דאמרינן דבבצק יש קפידא אין דרך להקפיד בכל ענין והיינו כשנשאר בה דבר מועט. וע"ז מסיק וקאמר הלכך מי שאינו מקפיד כלומר אם הוא כ"כ דבר מועט שאין רגילין להקפיד עליו אינו חוצץ: (אם לא הסירה ציפרניה וטבלה עלתה לה טבילה ובלבד שבודקת תחת ציפרניה קודם טבילה ואין שם טיט וצואה וכן הורה רבי יודא מקורבי"ל מתשובת מהר"ם רש"ל ובהג"ה ש"ד בשם התוס' מסיק ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנייה דא"א שלא יהא בתוכן טיט ר"מ עכ"ה): [ס] אבר ובשר המדולדלין חוצצין טעם רבינו נראה דכיון שאינם יונקים מן הגוף אינם חשובין מן הגוף אלא חשובין כמקוטעים והוי כאילו נתגלה מקום חיבורם ונראה לבא שם מים בעינן דהא ליקטע עומדים והו"ל כבית הסתרים שאם יש עליהם דבר חוצץ מעכב בטבילה וטעם ציפורן שפירשה רובה שאינה חוצצת דכיון שיכולה להסירתה (בידה) ואינה מסירתה אינה מקפדת עליה והו"ל מיעוטא שאינו מקפיד שאינו חוצץ אבל כשפירשה מיעוטא איכא למימר דקפדא אלא אינה יכולה להסירתה בידה ופי"ל והוא הנכון הא דאבר ובשר מדולדלים חוצצין היינו לומר שאם נמצא עליהם כו' כמ"ש בפרישה אבל הרמב"ם לא חילק בין פירש רובא לפירש מיעוט ב"י ע"ש והד"מ כתב ע"ז ז"ל ובעיני הפי' הב' שכתב ב"י הוא דחוק ואין כלשון מורה עליו כלל והמרדכי יכריע דפי' הראשון הוא עיקר עכ"ל גם בעיני נראה הפי' השני דחוק דבאבר ובשר חוצצין דקאמר לאו פירוש נמי מיירי בדיש עליה דבר דוקא וקשה ממ"כ אי משום שאבר כתלוש א"כ אפילו יש עליה דבר לא יחוצץ ואי לא חשיב כתלוש

חידושי הגהות

כו פי' דבריו אלו נתבארו היטב בב"ח א"ק י"ז:

(כג) רוב השער שנקשר נימא נימא לבדה חוצץ נקשר שתים שתים או יותר אינו חוצץ דלא מיהדק השירים והנזמים והטבעות (כד) והקטלאות שבה אם הם רפויים אינן חוצצין (כה) ואם הם מהודקין חוצצין וכן הדין באגד של המכה וקשקשין שעל גבי השבר (כו) צריכה לחוץ שיניה שלא יהא שום דבר דבוק בה שאם טבלה

ב"ח

והרא"ש ורבי' לחומרא דחוצצין והב"י האריך וכתב טעמים מדעתו וחלק על המרדכי בחנם ושארי ליה מאריה: **רוב** השער שנקשר נימא נימא וכו' מימרא דרבי יוחנן בפ' תינוקת דלא כרבה בר בר חנה דאמר שתים איני יודע וכבר נתבאר לעיל בתחילת סימן זה אלא מ"ש רבי' דחוטים של שער אינן חוצצין: השירים וכו' בתוספתא שנינו השירים והנזמים והקטלאות והטבעות אם היו מהודקין חוצצין רפויין אין חוצצין ורבי' שינה וכתב הקטלאות לבסוף ועוד שינה דכתב תחילה רפויין אינם חוצצין ואח"כ כתב ואם הם מהודקין חוצצין ונראה דכונתו לומר דלא מיבעיא דשירים ונזמים מהודקין דחוצצין אלא אפי' קטלאות מהודקין נמי חוצצין ולא אמרינן דמסתמא אין הקטלאות שסביב צוארה מהודקין לגמרי דאין אשה חונקת את עצמה אלא אמרינן דחונקת את עצמה בחוזק כדי שיהא בשרה בולט ותיראה בעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה כמו שנתבאר לעיל בתחילת סימן זה ולפיכך אף קטלאות מהודקין חוצצין. ומ"ש וכן הדין באגד של מכה וקשקשין שעל השבר גם זה שנוי בתוספתא בריש' אלא לפי דנראה מדברי הרא"ש בפ' תינוקת ומדברי הרשב"א בתורת הבית והר"ש בפי' המשניות והסמ"ג בה' מקואות דלא תני להו בתוספתא לענין חציצה אלא לענין טומאה והרמב"ם חולק עליהם וס"ל דהני נמי תני להו לענין חציצה לכך כתב וכן הדין באגד של המכה וקשקשין שעל השבר דנראה לו עיקר כדברי הרמב"ם ומשמע לי דלהרא"ש והרשב"א והר"ש והסמ"ג באגד וקשקשין אפי' רפויין חוצצין דלא עיילי בהו מיא שפיר אפי' רפויין והכי נקטינן לחומרא באיסור כרת ודלא כמ"ש בש"ע כלשון רבי' שכן הדין באגד וקשקשין מיהו בשירים ונזמים וטבעות וקטלאות ליכא למ"ד דרפויים אסור ובסמוך יתבאר היאך נוהגין: **צריכה** לחוץ שיניה בפ"ק דקידושין (דף כ"ה) ובפ' תינוקת (דף ס"ו) מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. וכתב סמ"ג בהלכות נדה ל"ת דף ל"ח ע"ב דלאו דוקא עצם דה"ה פירורים או בשר או שום דבר וכדאיתא לשם בגמרא דאע"פ שא"צ ביאת מים בשיניה מ"מ ראוייה לביאת מים בעינן מדאמר רבי זירא כל הראוי לבילה וכו' וא"ת מנ"ל לרבי' דצריכה לחוץ שיניה וכו' דלא שמעינן מהאי עובדא אלא שאם נמצא בין שיניה דבר חוצץ דצריכה טבילה אחרת אבל שיחייבוה לחצות שיניה קודם טבילה ושתהא עוברת על דברי חכמים אם לא חצצה לא שמענו ואע"פ שלשון זה לקחו רבי' מלשון הרא"ש ס"פ תינוקות. וכ"כ הראב"ד לשון זה בספר בעלי הנפש ומביאו ב"י הנה גם על דבריהם קשיא למה כתבו צריכה לחוץ שיניה דמשמע דחייבוה חכמים בכך והא ליתא. וי"ל דהאי צריכה לחוץ שיניה דקאמר רבי' אין רצונו לומר דמשום דחובה הוא אלא צריכה היא לכך לטובתה כדי שלא תצטרך לחזור ולטבול והכי דייק מסיומא דלישנא דרבי' שאמר שאם טבלה וכו' דאי צריכה לחוץ שיניה מטעם חובה שחייבוה חכמים היה לו לומר ואם טבלה ונמצא שום

דבר

ב"י

בפרק בהמה המקשה (עג:) משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי וכתב רבי' שמשון ודבר תימה הוא דמ"מ ליהוי חציצה למקום החתך ותירץ דבתוספתא משמע דאבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה וכ"כ הרא"ש בפרק תינוקות משמע בהזיה דכל כה"ג דין בית הסתרים יש לו וגבי אדם ודאי אם יש דבר חוצץ בבית הסתרים שלו מעכב כדאי' בפ"ק דקידושין (כה.) ובפ' תינוקת (סו:) גבי שפחתו של בית רבי שטבלה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת וציפורן דלא חיילא להרמב"ם בין נדלדל רובה בין נדלדל מיעוטה היינו משום דאפי' כשהיא מחוברת לגוף עומדת ליקצץ ואפ"ה לא חיילא הלכך כי נדלדלה נמי לא חיילא אבל רבי' משמע דלית ליה האי טעמא מדאמר בפירשה מיעוטה חוצצת וקשה אמאי בפירשה רובה אינה חוצצת מ"ש משאר דברים החוצצין שאפי' בכגרעין חרדל שיהיה בגוף הם חוצצין ושמא יש לומר דטעמיה משום דכיון דפירשה רובה הרי יכולה להסירה בידה וכיון דאינה מסירתה אינה מקפדת עליהם והו"ל מיעוטו שאינו מקפיד דאינו חוצץ אבל כשפירשה מיעוטה איכא למימר דקפדה ומה שאינה מסירתה ביד היינו משום דכיון שלא פירשה אלא מיעוטה אינה נוחה ליתלש ביד הילכך כיון דקפדה עלה חוצצת ולהרמב"ם נמי י"ל דסובר דגם בפירשה מיעוטה יכולה היא לתלוש ביד מה שפירש ומדלא תלשה אלמא לא קפדה וכל שכן דפירשה רובה שהוא יותר נוח לתלוש ביד דאמרינן ביה מדלא תלשה לא קפדה. ומיהו לפי הדרך הראשון שכתבתי לדעת הרמב"ם דפירשה רובה לרבותא נקט וכ"ש לפירשה מיעוטה לא שייך טעם זה וצ"ל כמו שכתבתי תחילה דטעמא משום דאפי' כשהיא מחוברת בגוף עומדת ליקצץ ואפי' הכי לא חיילא הלכך כי נדלדלה נמי לא חיילא אלא דאכתי קשה דלא דמי דכשהיא בגוף היינו טעמא דלא חייץ משום דאינו מקפיד אבל כשפירשה מסתמא מקפיד עליה וצ"ל דכפירשה נמי אינה מקפדת עליה בין שפירש רובה בין שפירש מיעוטה וגם לטעם שכתבתי לדעת רבינו צ"ל ע"כ דכל שפירשה בין רובה בין מיעוטה אין דרך הנשים להקפיד עליהם ולפיכך אנו תולין הדבר בדעתה של זו שאילו היה דרכן כי לא קפדה האי מאי הוי וכמו שנתבאר לעיל. ועוד י"ל והוא הנכון דהא דאבר ובשר המדולדלים חוצצין היינו לומר שאם נמצא בהם שום דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה דכיון שהם מחוברים לגוף אף ע"פ שהם מדולדלים כגוף הם חשובים וה"ה לציפורן שפירשה מיעוטה לדעת רבי' דכיון שרובה מחובר לגוף הרי היא כגוף ואם נמצא עליה דבר חוצץ מעכב כדרך שהוא מעכב בשאר מקומות הגוף אבל כדפירש רובה כבר אינה נחשבת מהגוף ולפיכך אם נמצא עליה דבר חוצץ אין בכך כלום ונראה דאפי' נמצא במיעוטה המחובר נמי אינו חוצץ דמיעוטא בתר רובא גריר והרמב"ם סבר דכיון דציפורן עומדת ליקצץ כיון שפירש מיעוטה כל מה שכנגד אותו מיעוט ברוחב האצבע עומדת ליקצץ הילכך כקצץ דמי ולפיכך אם נמצא עליו דבר חוצץ אינו מעכב ומיהו לפי זה הדרך הראשון שפירשתי לדעתו ז"ל דרבי יוחנן בן יוסף נקט פירשה רובה לרבותא דאפי' הכי אינה חוצצת וכ"ש פירשה מיעוטה אי אפשר לפרשו דהא רבותא הוא בפירשה מיעוטה דאינה חוצצת טפי מבפירשה רובה לפיכך נ"ל כדרך שני שכתבתי דרבי יוחנן בן יוסף בדוקא נקט רובה אינה חוצצת לומר אבל מיעוטה חוצץ אלא דמשמע להרמב"ם דרבנן פליגי עליה ואמרו בין כך ובין כך אינו חוצץ ופסק כוותייהו והיכא דנעקרה הציפורן עצמה ממקום הבורה באצבע נראה דלהרמב"ם נמי מפליג בין פירשה רובה לפירשה מיעוטה דכל שפירשה רובה אינה עשויה להתרפאות וכאילו נתלשה כולה דמי הילכך אם נמצא עליה דבר חוצץ אינו חוצץ אבל אם פירשה מיעוטה כיון שעשויה להתרפאות מהגוף היא חשובה והילכך כל שנמצא בה דבר חוצץ אפי' אם הוא על המקום שפירש בלבד הוא מעכב לדברי הכל כנ"ל: ובדברי הפירוש השני דחוצצין ואין חוצצין דאמרינן גבי אבר ובשר המדולדלים גבי ציפורן נראה בעיני אע"פ שמדברי המרדכי בפ"ב דשבועות משמע כפירוש הראשון שכתב רבי יוחנן בן יוסף אומר ציפורן שפירשה רובה אינה חוצצת משמע דוקא רובה דרובה ככולה אבל פירשה מיעוטה חוצצת כיון דעומד לפרוש וכבר התחילה לפרוש אבל ציפורן גדולה יותר מדאי אע"פ שעתידה לקוצה אינה חוצצת כיון דלא פירשה כלל עכ"ל (ח): וסמ"ג בסימן רמ"ח כתב כלשון הזה הטיב ר"י כי יבלת בכל מקום שתהיה בגוף והבלול בעין אינם חוצצים שהם בטלים בגוף וכן תלתולים של בשר וכיוצא בהם ויתרת אפי' עומדת ליחתך ואבר ובשר המדולדלים באדם שנינו שאין חוצצין ואפי' עומדין ליחתך עכ"ל. נראה שהיה גורס בתוספתא אבר ובשר המדולדלים באדם אינם חוצצים: **רוב** השער שנקשר נימא נימא לבדה חוצץ נקשר שתים שתים או יותר אינו חוצץ דלא מיהדק כבר נתבאר בסימן זה אלא מה שכתב רבי' דחוטים של שער אינן חוצצות: ודע שכתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות מקואות שתי שערות או יותר שהיו קשורות כאחת קשר אחד אינם חוצצים מפני שהמים באים ושערה אחת שנקשרה חוצצת והוא שיהיה מקפיד עליה אבל אם אינו מקפיד עליה עלתה לו טבילה עד שיהיה רוב שערו קשור נימא נימא בפני עצמה כזה הורו הגאונים ויראה לי ששערו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה ואינו כגוף בפני עצמו כדי שנאמר רוב השער אלא אע"פ שכל שיער ראשו קשור נימא נימא אם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה אא"כ נצטרף לחוצץ אחר על גופו ונמצא הכל רוב גופו שכיארנו עכ"ל. והראב"ד כתב בהשגות שכדברי הגאונים הוא העיקר וגם רבי' ירוחם כתב שכשיטת הגאונים נראה מדין התלמוד וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב בפרק תינוקת אמר רבה בר בר חנה נימא אחת קשורה חוצצת ג' אינה חוצצת ב' איני יודע ורבי יוחנן אמר אין לנו אלא אחת פירוש אם היו רוב שערותיה קשורות כל אחת ואחת לבדה עכ"ל. וכתב הר"ן בפרק ב' דשבועות שטעמן של גאונים דס"ל דאית לן תרי קראי חד לשערו וחד לבשרו כל חד וחד באפי נפשיה הוא ורוב בשרו או רוב שערו ואע"פ שאינו רוב גופו חוצץ ע"כ (ט): **השירים** והנזמים והטבעות וכו' וכן הדין באגד שעל המכה וקשקשים שעל גבי השבר תוספתא כתבה ר"ש בפ"ט דמקואות וז"ל ושאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאין ולא מיטמאין חוץ ממקום שעל גבי המכה והאגד שע"ג המכה והקשקשים שעל גבי השבר והשירים והנזמים והקטלאות והטבעות אולין חוצצין רפין אין חוצצין ונראה מדברי הרמב"ם דלא מפיק בחוץ אלא קרוס שע"ג מכה בלבד וכל אינך מאגד שע"ג מכה ואילך כולהו אסיפא קיימי דקתני אולין חוצצין רפין אין חוצצין אבל ר"ש פירש ולא מטמאין. שאין מוציאין טומאה אם הוא זב ונגע בהם הטהור: ולא מיטמאין. שאין מכניסין טומאה אם הוא טהור ונגע בהם הזב: חוץ מקרוס. כלומר חוץ מקרוס ואגד וקשקשין כל הני אחוץ קיימי שכולם דינם כקרוס: השירים. מכאן ואילך איירי בדין חציצה: אולין. דחוקין על הבשר כמו בתר אולאה דפרק חבית מלשון אזן ברגלים עכ"ל. והרא"ש נראה שתופס עיקר כפי' ר"ש שהרי בפרק תינוקת גבי חציצה לא הביא אלא הביא דהשירים והטבעות וכו' והשמיט ההיא דאגד וקשקשין וכו' כן כתב הרשב"א בת"ה וכך הם דברי רבי' ירוחם ז"ל. אבל רבי' כתב הכל ולא כתבם כסדר השנוי בתוספתא וגם לא כתב שיש מחלוקת בדבר כלל ונראה שרבינו לא ראה אלא דברי הרא"ש והרשב"א ודברי הרמב"ם או התוספתא עצמה אבל פי' ר"ש לא בא לידו וגם לא עלה על דעתו ולפיכך כתב ההיא דהשירים וכו' שהיא מוסכמת לדעת הכל ואח"כ כתב מה שמצא בדברי הרמב"ם או התוספתא באגד וקשקשין ואולי הוא סבר שלא השמיטוהו הרא"ש והרשב"א בכוונה ולפיכך לא כתב שהם חלוקין בו. ויותר נכון לומר שאע"פ שראה פי' ר"ש ודעת דהרא"ש והרשב"א תפסו עיקר כמותו כתב ההוא דאגד וקשקשין סתם בלא מחלוקת משום דמשמע ליה דליכא נפקותא בינייהו לענין דינא שאפי' לדברי האומרים שלא הוזכרו אגד וקשקשין בתוספתא לענין חציצה מ"מ כלמדים הם מדין שירים וטבעות דמ"ש: **כתב** הרא"ש בסוף נדה וא"ת טבעת דחוק אמאי חוצץ והלא מיעוטו שאינו מקפיד הוא ופי' הראב"ד ז"ל לפי שמקפדת לסלקו בשעת לישה וכיון שמקפדת בשום פעם אף על פי שאינה מקפדת בשעת טבילה הוי חציצה וכ"כ הרשב"א בת"ה וז"ל אע"ג שתכשיטים אלו אין האשה מקפדת בהם אדרבה נוי הוא לה ורוצה היא בתכשיטים פעמים יש שמקפדת ומסירתן בשעת לישה וכיוצא בו וכן הטעם לחוטין ורצועות שבראשי הבנות עכ"ל:

צריכה לחוץ שיניה שלא יהא שום דבר דבוק בהן שאם טבלה ונמצא שום דבר ביניהן לא עלתה לה טבילה בפרק קמא דקידושין [דף כה:] ובפרק תינוקת [דף סו.]

מעשה

דרכי משה

ציפורן עיין בא"ה הל' חת"מ: (ח) ובעיני פירוש השני דחוק ואין הלשון מורה עליו כלל והמרדכי הכריע שפירוש הראשון הוא עיקר: (ט) עוד כתב בשם הרמב"ם פ"א דהלכות מקואות היתה בו שער א' או שתים חוץ למכה ראשו מודבק למכה או שהיה ב' שערות בריסי עיניו ראשם מודבק בטיט או בצואה או שהיה ב' שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן והוציאן בריסי עיניו מלמעלה הרי אלו חוצצין והוא בתוספתא בלא מחלוקת וכל בו כתב היו בו שערות ריסי עיניו שלמטה מודבקים בריסי עיניו שלמעלה הרי אלו חוצצין עכ"ל (והובא בב"י ס"ס זה) ונ"ל דדברים אלו במקפיד ואז חוצצים לדעת מקצת ובגוונא כמו שנתבאר ריש סימן זה דאי לאו הכי הוי מיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ או אפשר דכה"ג רוב בני אדם מקפידין והוה מיעוט המקפיד עליו וחוצץ לכ"ע וזה הנראה לי עיקר:

כתב

פרישה

שיכנס שם המים וכשפירשה רובה ודאי נכנסין שם המים בריוח ובאבר ובשר מדולדלין דסמוך לחבורן אין המים נכנסין כלל ע"ש סכ"ס): (כג) רוב השער שנקשר עיין בב"י ובגמרא אי ר"ל רוב שער דבכל הגוף ואי ר"ל רוב השער של אותו מקום שנקשר שם דהיינו ברוב שער שבראש או ברוב שער שבגוף במקום שנקשר שם השערות: (כד) והקטלאות שבה אע"ג דכתיב לעיל דין קטלא חור וכתב כאן לפי שיש קטלא העשוי לנוי ומזה איירי הכא ולכך מנאו עם השירים והנזמים ודו שייך לחלק בין רפוי ובין שאינו רפוי אבל לעיל מיירי בקטלא שאינה נושאין לנוי כ"א להראות שהיא בעלת בשר ואותה היא מהודקת לעולם ולכך מנאו לעיל עם המוטין שכורכין ע"ג השער וכ"כ התוספות בשבת דף נ"ז ורשמתיהו בטור א"ח סימן ש"ג ע"ש (וקשקשין שע"ג השבר היינו לוחות שעושין שרופאין ע"ג מכה סכ"ס:) (כה) ואם הם מהודקים חוצצין וא"ת אמאי חוצצין הלא נוי הוא לה ואינה מקפדת והו"ל כגופה ובטל אצלה י"ל שלפעמים מקפדת ומסירן בשעת לישה וכיוצא בו וכן הטעם לחוטין ורצועות שבראשי הבנות רשב"א ורא"ש: (כו) צריכה לחוץ שיניה שלא יהא שום דבר כו' אע"פ שא"צ ביאת שם מים דכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי

טבלה ונמצא שום דבר ביניהם לא עלתה לה טבילה (כז) נתנה שערה בפיה או קרצה (יא) שפתותיה או קפצה ידה בענין שלא באו להם המים לא עלתה לה טבילה (כח) נתנה מעות בפיה וטבלה עלתה לה טבילה לא תאחוז בה חבירתה בידיה בשעת טבילה לפי שאין המים באים במקום אחיזת ידיה [ו] ואם הדיחה ידיה במים תחילה שרי שמשקה טופח שעל ידיה חיבור למי המקוה ואם מרפה ידיה עד שבאים בה המים שרי והרמב״ם אסר ברפתה ידה דגזרו אטו לא רפתה והרשב״א מתיר והכי מסתבר: ואינה צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אע״פ שדורסת על הרצפה אין בו משום

מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת וכתב סמ״ג דה״ה אם נמצא ביניהן בשר או פירורין חוצצין וה״ה לכל הנמצא ביניהם וכמ״ש רבינו. ומפרש בפ״ק דקידושין דטעמא משום דאע״ג דלא בעינן שיכנסו מים לתוך הפה משום דכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי מ״מ בעינן שיהא הפה ראוי להכניס בו מים וכדר׳ זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו וכתב ר״ש יז בפ״ז דמסכת מקואות דשפחה זו כשואה היתה וכל שהיא כשואה היא מקפדת על בית הסתרים דילה כדי שלא תתגנה על בעלה א״כ אעצם בין שיניה כ״ע קפדי ע״כ וכתב הרא״ש בפרק תינוקת צריכה האשה לחצוץ בשיניה שלא יהא בהם דבר חוצץ ע״כ וכן בדין שהרי שינים עשויים לימצא ביניהם שיורי מאכל וראיתי נשים כשרות שנוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה מפני שהוא נכנס בין השינים יותר ממאכל אחר ואע״פ שבודקות וחוללת השינים חוששות דילמא משתייר מיניה ולאו אדעתא ומנהג יפה הוא וגם רבי׳ ירוחם הזכיר מנהג זה וכתב שהוא מנהג יפה וכתב הרא״ש בהל׳ נדה בקוצר מנהג יפה נהגו הנשים שאין טועמות כלום בין הרחיצה ובין הטבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בין שיניה ע״כ (י):

כתב הראב״ד בספר בעלי הנפש גבי עובדא דשפחת בית רבי מהא שמעינן שאם לא הדיחה בית הקמטים ובית הסתרים שלה ונמצא בהן דבר חוצץ שלא עלתה לה טבילה ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ אע״פ שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה ואינו דומה לבדיקת הגוף ולחפיפת הראש והא שפחתו של רבי לא בדקה את שיניה קודם טבילה ואפ״ה טעמא דנמצא עצם בין שיניה הצריכה טבילה אחרת הא לאו הכי לא ותו שמעינן משפחה של רבי שצריכה אשה לבדוק בין שיניה משום עצם או משום בשר מהודק או שום דבר אחר והיכא דלא בדקה קודם טבילה בין שיניה ולא בית הסתרים שלה ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שאכלה או שנתעסקה בכתמים ובתבשילים ואח״כ בדקה ומצאה עצם או דבר חוצץ בין סתריה מסתברא דכה״ג לקולא תלינן בהו ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה הואיל ואין צריכין שיבא בהן מים עכ״ל וכתבו רבי׳ בסימן קצ״ט: **נתנה** שערה בפיה או קפצה שפתותיה או קפצה ידה וכו׳ משנה בפ״ח דמס׳ מקואות נתנה שערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה וכתבה הרא״ש בפ׳ תינוקת ופי׳ ר״ש נתנה שערה בפיה ולא באו המים בשערה קפצה ידה הוי חציצה. קרצה שפתותיה מלשון כדי לקרוץ בציפורן שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה וגבי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן וקצת היה נראה דקרצה היא ל׳ דוחקת שדוחקת שפתותיה ביותר כמו פתחה עיניה ביותר או שעצמה עיניה ביותר דפרק תינוקת עכ״ל והרא״ש כתב שם כדברי ר״ש האחרונים דקרצה שפתותיה היינו שדחקתן זו על זו ביותר וכ״כ ג״כ בהל׳ נדה בקוצר וכתבו רבי׳ בסוף סימן זה וגם רבי׳ שמשון עצמו בסוף מסכת מקואות הסכים לדבריו האחרונים עיקר: נתנה מעות בפיה וטבלה עלתה לה טבילה משנה שם ואע״פ שדבר פשוט הוא שהרי המעות אינם מהודקים במקום הנחתן וא״כ לא שייכי בהו חציצה נ״ל דמתני׳ סיפא איצטריכא ליה דמסיים בה אבל טמאה ע״ג רוקה כלומר שהיא טמאה ע״ג רוקה שנתלש (על המעות) קודם שטבלה וטמאה מתורת מגע דרוקה מטמא במגע ובמשא ומשום דלדידן השתא לא נפקא לן מיניה מידי דהא בעונותינו שרבו לית לן טומאה וטהרה לפיכך לא כתבו הפוסקים האחרונים אלא הרישא בלבד: **לא** תאחוז בה חבירתה בידיה בשעת טבילה לפי שאין המים באים במקום אחיזת ידיה ואם הדיחה ידיה במים תחילה שרי וכו׳ ג״ז משנה שם האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאים ואם הדיח ידיו במים טהורין ר״ש אומר ירפה כדי שיבואו בהם המים ופי׳ ר״ש טמאים כאילו לא הוטבלו דלא באו מים למקום אחיזתו ואם הדיח ידיו במים קודם אחיזתו טהורים לפי שמשקה שעל ידיו מתחבר למי המקוה ואין כאן חציצה וכך הם דברי הרשב״א בת״ה וכתב הרמב״ם בפ״ב מהל׳ מקואות האוחז באדם ובכלים ומטבילן הרי הן בטומאתן ואע״פ שריפה ידיו עד שבאו המים בהם גזירה שמא לא ירפה ואם הדיח ידיו במים עלתה להן טבילה ע״כ וטעמו משום דת״ק ור״ש בהכי פליגי והלכה כת״ק וכן כתב בהדיא בפי׳ המשנה אבל הרשב״א כתב בת״ה היתה חבירתה אוחזת בה בשעת טבילה לא עלתה לה טבילה ואם הדיחה ידיה במים עלתה לה טבילה שמשקה טופח שעל ידיה חיבור למים שבמקוה רפתה ידיה עד שבאו המים יראה לי דכל שכן דעלתה לה טבילה ויש מרבותי שהורו שלא עלתה לה טבילה גזירה שמא לא תרפה ולא יראה לי כן שלא גזרו בטבעות הרפויים משום דחוקין ובטבילת העבדים אמרו בקולר שבצואר שהרפוי אינו חוצץ עכ״ל ואיפשר שהוא מפרש דר״ש אהדיחה ידיה במים פליג דת״ק מטהר אפי׳ לא רפתה ידיה ור״ש מטמא אלא א״כ רפתה ידיה ולית הלכתא כוותיה אבל בלא הדיחה ידיה לא איירי ר״ש ומסתברא דטהורה במכ״ש דהדיחה ידיה שהיא טהורה אפי׳ הדקה ידיה כנ״ל לדעת הרשב״א דדוחק לומר שהוא סובר ג״כ דר״ש אלא הדיח ידיו קאי ופוסק הלכה כר״ש כדמשמע מדברי רבי׳ ירוחם שבעלי סברת הרשב״א סוברים כן וצ״ע בת״ה הארוך:

כתב הרמב״ם בפ״א מהל׳ מקואות האומר לחבירו כבוש ידך עלי במקוה ה״ז מגונה והוא תוספתא בפ״ה דמקואות ונראה דמיירי במקוה שאין בו אלא מ׳ סאה מלומלמים דכשזה מכניס ידו במקוה לכבוש עליו חיישינן שמא יוציאנה קודם שיטבול זה ונמצא טובל במקוה חסר שהרי חסרו ממנה המים שטפחו בידו של זה שהכניסה לכבוש עליו וכההיא דהקופץ לתוך המקוה והטובל פעמים במקוה שכתב רבי׳ בסימן ר״א וכך הם שנויים בתוספתא ובדברי הרמב״ם סמוכים לדין זה משמע דכולהו בחד גוונא מיירי ומחד טעמא איתמר בהו דהוי מגונה ובלשון הזה היא שנויה במסכת דרך ארץ זוטא פ״ז אל יאמר אדם דרום ידך עלי בבית המרחץ והאומר דרום ידך עלי בבית המרחץ אינו יוצא כשהוא שלם בד״א במים מועטים אבל במים מרובים הרי זה משובח ע״כ: **ואינה** צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אע״פ שדורסת על הרצפה אין בו משום חציצה וכו׳ כ״כ הראב״ד בספר בעלי הנפש וכ״כ הרשב״א בת״ה על ההיא דלא תטבול בגמל דבסמוך וז״ל לא היה שם טיט א״כ

דבר ביניהם וכו׳ דבלשון זה הוי משמע שפיר דחללת שיניה חובה הן עליה מדלא קאמר הכי אלא קאמר שאם טבלה כו׳ משמע שאינו חובה אלא צריכה לחוץ לטובתה שאם טבלה ונמצא שום דבר ביניהם לא עלתה לה טבילה וכיוצא בזה כתב מהרא״י בת״ה סימן קפ״ד גבי שחיטה וכנה יסודו על דקדוק לשון זה ע״ש בסוף התשובה: **נתנה** שערה בפיה וכו׳ משנה פ״ח דמקואות. פירוש נתנה שערה בפיה ולא באו המים בשערה קפצה ידה הוי חציצה קרצה שפתותיה שדחקה שפתותיה ביותר זו בזו כאילו לא טבלה ורבי׳ שינה והסמיך קרצה שפתותיה לנתנה שערה בפיה לפי שהן מענין אחד דהחציצה הגיע ע״י פיה או שפתותיה: **נתנה** מעות בפיה וטבלה עלתה לה טבילה משנה שם ואיצטריך ליה לתנא לחלק בין נתנה שערה בפיה לנתנה מעות בפיה ודלא כפי׳ ב״י דמשנה שאינה צריכה היא: **לא** תאחוז בה חבירתה וכו׳ משנה בפ׳ ח׳ האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאין ואם הדיח את ידיו במים טהורים (פי׳ בדאיכא טופח ע״מ להטפיח לפי שהמשקה שעל ידיו מתחבר למי המקוה ושוב אין כאן חציצה) ר״ש אומר ירפה כדי שיבואו בהם מים (פי׳ א״צ שידיח את ידיו אלא ירפה וכו׳ ות״ק גזר שמא ירפה ולפיכך צריך שידיח את ידיו והלכה כת״ק זו היא דעת הרמב״ם אבל הרשב״א מפרש דבמרפה ידיה ת״ק נמי מודה אלא דאפי׳ במהדקן נמי שרי ת״ק בהדיחה את ידיה ור״ש לא שרי אלא במרפה את ידיה ואין הלכה כר״ש הילכך בין בזו ובין בזו שרי) והרשב״א הביא ראיה מהך תוספתא דהשירים והנזמים וכו׳ דרפויין אינן חוצצין דלעיל בסמוך ולא גזרינן אטו שאינן רפויים ומטבילת עבדים דאמרינן בפ׳ החולץ (דף מ״ו) דמטבילין אותן בקולר שבצואריהן ברפוי שאינו חוצץ ולא גזרינן רפוי אטו שאינו רפוי. וא״ת היאך יתיישב קושיא זו להרמב״ם דבשירים ונזמים וכו׳ פסק איהו גופיה דרפויין אינו חוצצין ולא גזרינן אטו שאינו רפוי והכא גזור רפוי אטו שאינו רפוי וי״ל דבשירים ונזמים וכו׳ דצריך לסלקן קודם טבילה אם הם מהודקין לא גזרינן רפוי אטו שאינו רפוי דלאו ברשיעי עסקינן דקא עברי על דברי חכמים במזיד שלא להסירן קודם טבילה כשהם מהודקין וכן בטבילת עבדים נמי לא גזרו מהאי טעמא דפרישי׳ אבל באוחז באדם ובכלים שרגילות הוא שידחוק אותן פתאום בידיו כדי שלא יפלו לתוך המים בשעת טבילה לפיכך גזרינן רפתה אטו לא רפתה דאע״פ שירפה ידיו מקמי טבילה בשעת אחיזה מ״מ חיישינן שמא בשעת טבילה מתוך שהוא בהול ומתפחד פן ישמט מידיו ויפול למים ויטבע הוא דוחק את ידיו עליו שלא במתכוין ולאו אדעתיה והרשב״א בת״ה הארוך כתב שגם הרמב״ן ס״ל כהרמב״ם ואיכא לתמוה טובא על הרב בש״ע שפסק להקל ברפתה כהרשב״א ורבי׳ דכתב דהכי מסתבר ולא חשש לדברי הרמב״ם והרמב״ן דמפרשים לת״ק דהלכה כמותו דגזרו רפתה אטו לא רפתה ולכן נראה לפע״ד שלא להקל להתיר מה שאוסרין הני אשלי רברבי שכל בית ישראל נשענין עליהן בהוראותיהן ולכן אפי׳ רפתה ידה אם לא הדיחה ידיה אסורה לבעלה כאילו לא טבלה עד שתחזור ותטבול וצ״ע בנזמים דדילמא לא שרינן ברפויין אלא בנזמי האף אבל בנזמי האוזן דטריחא לה מילתא להסירם אי שרית לה ברפוי אתיא להתיר בשאינו רפוי תדע דבהל׳ נדה מדורא כתוב בהגה״ה דחוטין שבצואר שתולין בהם הקמיעות אם אינן מהודקין אין חוצצין והמלבנות שיש להם לבטיטים לובשין אותו אם נעשים חלולים מעשה רשת אינה חוצצת ואם טבלה בה עלתה לה טבילה אבל לכתחילה לא תטבול בהן גזירה אטו אותן שאינן חלולין וכן בחוטין שאין מהודקין אטו חוטין מהודקין עכ״ל. ואיכא לתמוה דהא תלמוד ערוך הוא בר״פ במה אשה דחוטי צואר אין חוצצין לפי שאין אשה חונקת את עצמה ונראה ליישב דס״ל דחוטין דקמיעים שאני כיון דאפי׳ רגע אחת אין הולכין בלא קמיע אם כן טריחא לה מילתא ליטלם מעל צואריהם איכא למיגזר בהו לכתחילה חוטין רפויין אטו שאינן רפויין אע״ג דלא שכיח כלל שאינן רפויין וכן מלבנות חלולה אטו שאינה חלולה לפי שאותן נשים צנועות אין מגלין את שערן לעולם דאפי׳ בשעת טבילה מעימים מלבנות בראשיהן א״כ טריחא להו מילתא ליטלה מעל ראשה לפיכך יש לגזור ולא דמי לשירים ונזמים וכו׳ דהני לא טריחא להו ליטלם לפיכך לא גזרו רפוי אטו שאינו רפוי ובהכי מתיישב דלא קשיא הך הגה״ה דס״ד אהידך הגה״ה דמייתי הך דהשירים והנזמים וכו׳ דרפויים אינן חוצצין ותו איתא התם השיב מורי על הנשים הלובשות בגדים אחר החפיפה וטובלות בהם וכו׳ ומסיק וכנים ופרעושים אין נדבקים בגוף והמים נכנסים ולא חיילי כמו טבעות שהן רפויים שאין חיילי ע״כ ולעיל בחוטין דקמיעין ומלבנות חלולין כתב דגזרינן רפויין אטו שאינו רפוי אלא בע״כ כדפרי׳ דלא גזרינן אלא היכא דטריחא לה מילתא להסירן ודכוותא יש להחמיר בנזמי האוזן רפויין אטו שאינן רפויין כיון דטריחא לה ליטלם משם וכדאיתא בפרק במה אשה דכתבו התוס׳ לחלק בין נזמי האף לנזמי האוזן ע״ש בד״ה נזמי האף ומיהו דוקא לכתחילה יש להסירן אפי׳ רפויין אבל דיעבד א״צ לחזור ולטבול אם הן רפויין וכן בחוטין שתולין בהן הקמיעין וכן במלבנות החלולין בכולן עלתה לה טבילה דיעבד אלא דלכתחילה צריך להסירן קודם טבילה אפי׳ הם רפויין והכי נקטינן ובתשובה הארכתי בס״ד: **ואינה** צריכה להגביה רגליה וכו׳. פי׳ כיון שרגליה כבר הם לחות ממי המקוה מקמי

דרכי משה

(י) כתב עוד הואיל ובית הסתרים צריכין לביאת מים על כן כתב הרמב״ם נכנסו צרורות וקסמים ברגלה ובסדקי רגליה מלמטה חוצצין ואיספלנית מלוגמא ורטייה שעל בית הסתרים חוצצין עכ״ל כתב בשערי דורא אשה לא תתקן נרות של שעוה ולא תתעסק בבצק בערב יום טבילתן פן תדביק בה עכ״ל: (יא) בהגש״ד וצריכה לכתחילה לפתוח פיה מעט כדי שיהיה ראוי לביאת מים עכ״ל ולא משמע כן לקמן ס״ס זה: וכ״כ

פרישה

אף כל מאבראי. מכל מקום בעינן שיהא ראוי לביאת מים שכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת: (כז) נתנה שערה בפיה כו׳ ולא באו המים על השער או שדוחקת שפתותיה ביותר וקרצה ל׳ דוחק רש״י: (כח) נתנה מעות בפיה כו׳ שהרי המעות אינם מהודקין במקום הנחתן עי׳ בב״י אע״ג

דרישה

כתלוש אפי׳ לית עליו דבר חוצץ וז״ל דסבירא ליה דאף דלא חשיב כתלוש מ״מ לא בעינן שיהא ראוי לביאת מים במקום שהוא במחובר וק״ל: [ו] ואם הדיחה ידיה במים תחילה שרי מכאן שיש היתר גמור שבשעה שהאשה טובלת וחבירתה דספה אותה במים שיכולה לאוחזה בידה בשעת דסיכה

חדושי הגהות

מקמי שדורסת על הרצפה ויש באותו לחות להגיע עוד לחות למקום אחר דהיינו טופח כדי להטפיח והיינו דאמר מלוחלחות דמשמע לחות טובא דבזה הוי חיבור למי מקוה ואין כאן חציצה וכדתנן האוחז באדם ובכלים ומטבילן אם הדיח ידיו במים טהורים שנתבאר בסמוך ודין זה כתבו הראב"ד בספר בעלי הנפש והרשב"א בת"ה והרא"ש סוף נדה ומביאו ב"י :

א"צ להגביה רגליה מן הקרקע ולשוט באמצע המים ואע"פ שדורסת על הרצפה אין כאן חציצה לפי שהמים מקדימין לרגליה ולא עוד אלא שיש שם טופח על מנת להטפיח שהוא חבור עם שאר המים לטומאה ולטהרה עכ"ל וכ"כ הרא"ש בסוף נדה אהא דתנן הטביל בו את המטה אע"פ שרגלי המטה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדימין כלומר דכשתחב רגלי המטה בטיט כבר קדמו המים ונגעו ברגלי המטה קודם שהגיעו לטיט ואותם המים מחוברים למקוה הילכך לא הוי חציצה כדתנן האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאים ואם הדיח ידיו במים טהורים ומטעם זה א"צ להגביה רגליה בשעת טבילה מפני שהמים מקדימים עכ"ל : דיני חציצה אכתוב עוד בס"ס זה :

משום הציצה (כט) כיון שמלוחלחות: לא תעמוד על גבי כלי או חתיכת עץ ותטבול שמא תירא מפני שמתהפך תחתיה ולא תטבול יפה ולפ"ז אם בדיעבד עמדה וטבלה עלתה לה טבילה (ז) והראב"ד כתב שאם עמדה על גבי כלי עץ שמקבל טומאה וטבלה לא עלתה

לא תעמוד ע"ג כלי וכו' · בפ' תינוקת (סוף דף ס"ו) אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כ"ח ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחלאות הא ע"ג סילתא שפיר דמי א"ל רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעיתא סילתא נמי בעיתא ופירש"י גזירת מרחלאו' שדרך מרחלאות ליסב ע"ג אצטבעות של אדמה דדמי לכ"ח ואתו למימר טבילה עולה בהן סילתא בקעת עבה דבעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר עכ"ל גם התוס' כתבו ע"ג כ"ח גרסינן דשייך ביה גזירת מרחלאות שרגילה להיות ומצוי שם כ"ח לצורך חמין עכ"ל ונראה דס"ל לרש"י ותוס' דלמסקנא נמי ע"ג כ"ח אפילו ליכא משום ביעתותא כגון שרחבה ד' ומיחברה בארעא אפ"ה אסור משום גזירת מרחלאות ואפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה אלא דרב כהנא קס"ד דמשום גזירת מרחלאות גרידא אסור הא סילתא ש"ד וא"ל רב חנן דליתא אלא התם טעמא מאי משום ביעתותא כלומר תרתי טעמי אית בה לאיסורא חדא משום גזירת מרחלאות אידך משום ביעתותא השתא לפ"ז סילתא נמי בעיתא ולכתחילה אסור על סילתא ובדיעבד עלתה לה טבילה אבל הרא"ש כתב ס"פ תינוקת אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי או על בקעת של עץ ותטבול משום דבעיתא ולא טבלה שפיר נראה דלא היה גורס ע"ג כלי חרס אלא ע"ג כלי ורב כהנא קס"ד דבכ"ח קאמר ומשום גזירת מרחלאות הא סילתא ש"ד וקא"ל רב חנן דליתא אלא טעמא משום דבעיתא וסילתא נמי בעיתא אבל משום גזירת מרחלאות לא אסרוה והילכך דיעבד עלתה לה טבילה והיכא דליכא ביעתותא אפי' לכתחילה שרי וכך הם דברי רבי' שכתב לא תעמוד ע"ג כלי או חתיכת עץ וכו' דבכל כלי בין כ"ח בין כלי עץ אין בו איסור אלא משום דבעיתא ולפ"ז בדיעבד עלתה לה טבילה ומש"ה נקט רבא ע"ג כלי סתם אבל א"א לומר להרא"ש ורבי' דגרסי ע"ג כ"ח דא"כ למסקנא דלא אסרו אלא משום ביעתותא אמאי נקט רבא כ"ח דמ"ש כלי עץ מכ"ח : ומ"ש רבי' דהראב"ד חולק דבעמדה ע"ג כלי עץ אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה טעמו דהיה גורס כפי' רש"י ותוס' ע"ג כ"ח ואם כן למסקנא דלא אסרו אלא משום ביעתותא ובדיעבד עלתה לה טבילה דלא גזרו משום מרחלאות א"כ קשה אמאי נקט רבא כ"ח ומש"ה פי' דכיון דרבא לא בא לומר אלא דלכתחילה אסורה לעמוד ע"ג כלי אבל בדיעבד עלתה לה טבילה כדמשמע לישנא לא תעמוד ע"ג כ"ח דאינו אלא אזהרה דלכתחילה לא תעמוד להכי נקט כ"ח לאורויי דיוקא דדוקא ע"ג כ"ח שאינו מקבל טומאה מגבו וה"ה ע"ג חתיכת עץ התם הוא דליכא אלא איסורא לכתחילה משום דבעיתא ובדיעבד עלתה לה טבילה אבל ע"ג כלי עץ דמקבל טומאה אף מגבו אפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה והר"ן כתב בשבועות דראיית הראב"ד לדין זה הוא מדתנן פ"ה דמקוואות העבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה (פי' מעיין שהעבירו ע"ג דופני כלים מבחוץ לא נתבטל שם מעיין מהזוחלין מע"ג הכלים ולמטה ומטהרין הן בזוחלין בכל שהוא כדין מעיין) ר' יוסי אומר ה"ה כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל (פי' דבהעברת המים ע"ג דופני הכלים מבחוץ נתבטל שם מעיין מן המים הזוחלין ממנו ולמטה שלא יקראו עוד המים בשם מעיין אלא בשם מקוה שאין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן ובמ' סאה ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל) והלכה כר' יוסי אלמא דכל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן שאר כלים המקבלים טומאה לא מהניא בהו טבילה משום גזירת מרחלאות וא"ת היאך פסקו הרא"ש ורבי' דאפי' ע"ג כלי עץ עלתה לה טבילה דא"כ קשיא מהך משנה דלא יטביל ע"ג ספסל וי"ל דהרא"ש מפרש דלהו משום גזירת מרחלאות נגעו באיסור זה אלא דאסרו לטבול ע"ג אחורי הכלי שאין לו תוך גזירה אטו תוך כלי ודוקא במעביר המעיין ע"ג אחורי הכלי גזרו לטבול עליו אטו תוך כלי אבל בכלי שמניח במקוה תחת רגליו שאינו מעביר עליו לא גזרו אטו תוך כלי דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו וז"ש רבי' וא"א הרא"ש לא חילק בזה כלומר בדבר זה כשעמדה ע"ג כלי במקוה לא חילק בין כ"ח לכלי עץ דבשניהם לכתחילה אסור ובדיעבד עלתה לה טבילה . וכן נראה מתשובת הרא"ש גבי סילון דכתב רבינו בסמוך . וכך נראה דעת הרמב"ם דבפ"א מהל' מקואות כתב להך דרבא בפרק תינוקת ומשמע מלשונו דבין כ"ח או כלי עץ כמו סל לא תטבול על גביהם משום דבעיתא ואם כן משמע דבדיעבד עלתה לה טבילה ואח"כ בפ"ט כתב משנה זו דהעבירו ע"ג כלים וכו' עד ובלבד שלא יטביל ע"ג כלים אלמא משמע דמחלק בין מניח כלי במקוה תחת רגליו ובין מעביר המעיין ע"ג כלים כדפרישית והב"י האריך בקושיות ופירוקין ע"ש ומ"ש הוא הנכון . ולענין הלכה נקטינן לחומרא כהראב"ד וכ"כ הרשב"א בת"ה דבטבלה ע"ג כלי עץ אפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה וכן פסק בש"ע . אבל במה שפסקו הראב"ד והרשב"א דע"ג כ"ח עלתה לה טבילה בדיעבד וכן פסק בש"ע אין נראה להקל כיון דלפירש"י והתוספות לא עלתה לה טבילה וסבירא להו דבכ"ח איכא טפי גזירת מרחלאות שרגיל שם כ"ח לצורך חמין ואף למסקנא דרב חנן מנהרדעא איכא בכ"ח משום גזירת מרחלאות אם כן לדידן קיימא לן השתא בין ע"ג כ"ח בין ע"ג כלי עץ לא עלתה לה טבילה בדיעבד

לא תעמוד ע"ג כלי או חתיכת עץ ותטבול שמא תירא וכו' בפ' תינוקת (סו:) אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחלאות פי' שדרך מרחלאות שלהן ליסב על גבי אצטבעות של אדמה דדמי לכלי חרס ואתי למימר טבילה עולה בהן הא ע"ג סילתא שפיר דמי כלומר ע"ג בקעת עבה א"ל יה רב נחמן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעיתא סילתא נמי בעיתא ופירש רש"י בעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר : ומ"ש רבינו בשם הראב"ד כתבו הר"ן בפ"ב דשבועות וז"ל גרסינן בגמרא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול ולא ע"ג סילתא דהיינו בקעת עבה משום דבעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר וכתב הראב"ד ז"ל דבדיעבד אם טבלה עלתה לה טבילה ומיהו כתב דדוקא בכ"ח דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת מרחלאות וסילתא נמי לאו בר קבולי טומאה הוא אבל בכלי עץ אפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה ודייק לה מדתנן בפ"ה דמסכת מקואות מעיין שהעבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל הרי הוא כמו שהיה ד"ר יהודה ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן שאר כלים שמקבלים טומאה לא מהניא בהו טבילה משום גזירת מרחלאות דליכא למימר דטעמא משום דבעיתא דהא לאו באדם עסקינן אלא בכלים ולפ"ז הא דעבד אבוה דשמואל מפני לבנתיה [שם סז:] למחילות עבדינהו משום לניעותא וכמו שפירש"י שהרי מקבלות טומאה וכדתנן בפ"ק דסוכה ואיכא גזירת מרחלאות עכ"ל . ודברי הראב"ד כתבם רבי' ירוחם וכן פסק הרשב"א בת"ה וז"ל אין טובלין בכלים שלא אמרה תורה אלא מעיין ומקוה מים לפיכך היה טיט ורפש במקום שהיא טובלת לא תעמוד ע"ג כלי עץ שמקבלים טומאה מגבן ולא ע"ג נסרים שראוים למדרסות ולא על שום כלי הראוי למדרס ותטבול מפני גזירת מרחלאות של כלים עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה אבל נותנת היא חבילי זמורות תחת רגליה מפני הטיט ואינה חוששת וכן לא תעמוד ע"ג כלי חרס ולא ע"ג בקעת ותטבול ואע"פ שאין כ"ח מטמא מגבו ולא ראוי למדרס חשש חכמים הוא שמא תפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי עברה וטבלה ע"ג אלו עלתה לה טבילה עכ"ל : וכתב יש בתשובה (יב) שנשאל על מקוה שיורדים בו דרך שליבות של עץ מהו לטבול ע"ג השליבות והשיב הראב"ד כתב דע"ג כלי עץ אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ואפי' ע"ג פשוטי כלי עץ ואע"פ שקבעו בכותלי המקוה ויש לחוש לזה ולעשות במקומו מדרגה של אבנים ותהיה המדרגה רחב ד' מקום הנחת הרגל כדי שיהיה בה שיעור מקוה לבל תפחד ליפול ממנה עכ"ל (יג) : והר"ש סתם וכתב אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי או ע"ג בקעת של עץ ותטבול משום דבעיתא ולא טבלה שפיר והרמב"ם כתב בפ"א מהל' מקואות לא תטבול ע"ג כלי חרס או סל וכיוצא בהן מפני שמפחדת ולא תעלה לה טבילה ע"כ ומשמע שדעתו לומר שאם טבלה לא עלתה לה טבילה מדקאמר ולא תעלה לה טבילה ולא קאמר שמא לא תטבול יפה ומיהו איכא למידחי משום דא"כ הול"ל הכי אם טבלה ע"ג כ"ח או סל לא עלתה לה טבילה מפני שמפחדת ואינה טובלת כהוגן ומדלא קאמר הכי משמע דלכתחילה הוא דאסר אבל לא בדיעבד והדבר מוכרח ומ"מ הרמב"ם והרא"ש לא זכרו את גזירת מרחלאות שהזכירו הראב"ד והרשב"א והר"ן נראה שהם סוברים דכי א"ל משום דבעיתא בטל ליה טעמא דגזירת מרחלאות דהוה ס"ד דרב כהנא ואגמריה דלא גזרו חכמים בכך מעולם והיא מתני' דפ"ה דמסכת מקואות דמייתי הראב"ד מינה כתב הרא"ש בפרק תינוקת ופי' ע"ג כלים ע"ג אחורי כלים וטעם דרבי יוסי משום דגזר אטו תוך כלי וי"מ דטעמא דאסור כדאמרינן אשה לא תעמוד על כ"ח ותטבול ולא נהירא דהתם הוי טעמא משום דבעיתא ואפי' אסילתא נמי לא אבל הכא לא יטביל קתני דמשמע אפי' כלים דלא שייך בהו טעמא דביעותא עכ"ל ורבי' שמשון כתב אההיא מתני' שיש לתמוה על מתני' דמעיין שהעביר ע"ג השוקת פסול וגם על תוספתא דתלמי שהביאה שם דכיון דמחוברים למעיין הם לתכשרו דאפי' מעיין שריבה עליו מים שאובים מטהר בכל שהוא כ כדתנן בפ"ג ואפי' בתוך הכלי עצמו שרי לטבול כדאיתא בפ' חומר בקדש (כב ·) שמטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד ונראה לפרש שיש לחלק בין כלים התלושים דכשרי' להטביל בתוכם (כשמחוברין למקוה) לכלים הקבועי' (שהמעיין נגרר עליהם) דחיישי' דילמא אתי בהו לידי תקלה דפעמים שקובעים אותה במקום חוצה המים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצאו כל המים העוברים על גביו פסולים ויתכן דהיינו טעמא נמי דר' יוסי דאמר במתני' ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל וניחא נמי השתא הא דאמר רבא בפ"ב דנדה אשה לא תעמוד ע"ג כ"ח ותטבול דאמרינן סבר רב כהנא למימר משום גזירת מרחלאות היכי סלקא דעתך למימר הכי הא שרינן להטביל כלי בתוך כלי אלא בהרס הקבוע שם לעמוד על גביו מפני הטיט איירי ואסרוהו מטעמא דפרישית

דרכי משה

(יב) וכ"כ בתשובות מהר"ם פאדוו"ה סימן ל"א : (יג) ועיין בתשובות הרשב"א סימן תתכ"ח

ול"צ

דרישה

דמיפה אם הדיחה ידיה במים תחילה וא"צ להפריד ידיה ממנה ולא כמו שנוהגין נשים דידן שמפרידין ידיהם ממנה בשעת דמיפה וסבורין שאין שום צד היתר שיכולה לאוחזה בידה : [ז] והראב"ד כתב שאם עמדה ע"ג כלי עץ שמקבל טומאה וטבלה לא עלתה לה טבילה מפני גזירת מרחלאות מטעם זה אוסר הרשב"א לעמוד על גבי נסרים שראויה למדרסות כו' עיין בבית יוסף שהביאה וכתב עוד הרשב"א והביאו ב"י שנשאל על מקוה שיורדין בו דרך שליבה של עץ מהו לטבול ע"ג השליבה והשיבו הראב"ד כתב דע"ג כלי עץ אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ואפי' ע"ג פשוטי כלי עץ ואע"פ שקובעו בכותלי המקוה ויש לחוש לזה ולעשות במקומו מדיגה של אבנים ותהיה המדריגה רחבה ד' מקום הנחת רגל כדי שיהיה בו שיעור מקוה לבל תפחד ליפול ממנו עכ"ל ע"ש וכ"כ בש"ע דאפי' בדיעבד לא עלתה טבילה ע"ש ובפנים שכתב שגם להרא"ש יש לפרש שס"ל הכי והרמב"ם בפ"ב ממסכת כלים כתב בהדיא כלי עץ הראוי למדרס שקבעו בכותל ולא בנה עליו או שבנה עליו ולא קבעו עדיין מטמא במדרס כשהיה כו' ע"ש

פרישה

ע"ג דכתב לעיל דאסור ליתן מעות בפיו מיירי הכא בעברה ונתנה : (כט) כיון שהן מלוחלחות פי' שהם טופח ע"מ להטפיח שהוא חיבור עם שאר המים שבמקוה שהרי המים מקדימין לרגליה : עמדה

הדושי הגהות

יה רב חנן מנהרדעא כ"ה בגמרא : יט סימן תתכ"ח : כ כדתנן פ"ק :

עלתה לה טבילה (ל) עמדה ע"ג כלי חרס שאינו מקבל טומאה או על גבי התיבת עץ עלתה לה טבילה (לא) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה : וסילון המחובר בקרקעית המקוה שהמים עוברים בו (לב) כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שלכתחלה עומדת עליו וטובלת

דפרישית כמו שאסרו ע"ג ספסל וטעמא דספסל אין לומר משום דבעיתא דובלבד שלא יטביל קתני משמע אפילו כלים דליכא בעיתותא עכ"ל והרא"ש בפרק תינוקת כתב על דברי ר"ש נ"ל דלא קשה מידי כיון דכלי מפסיק בין מים שיצאו חוץ לשוקת ובין המעיין וכן התלמי מפסיק בין המעיין לבריכה לא מיקרי מחוברים ולא דמי למעיין שנתן לתוכו מים שאובים דשם מעיין לא בטיל מיניה מידי דהוה אמקוה שיש בו מ' סאה שאינו נפסל אפילו נתן לתוכו אלף סאין מים שאובין ומ"ש דאפי' בכלי עצמו מטבילין לא דמי דהתם הכלי הפנימי עצמו הוא נטבל תוך המקוה כיון דפי החיצון כשפופרת הנוד אבל כלי המחובר למעיין או למקוה שיש בו מ' סאה אין להטביל בתוכן דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור ע"כ נראה מדבריו שהוא חולק על רבינו שמשון ופוסק שאסור לטבול בכלים בין שהם מחוברים בין שהם תלושים בין בתוכם בין על גבן בתוכם לדברי הכל ועל גבן לרבי יוסי דגזר אטו תוכם ואע"פ שבתשובת שאלה כא אם יכולים לעמוד על סילונות שבקרקעית המקוה הביא דברי ר"ש לאו משום דס"ל כוותיה אלא לומר דגזירה דרבינו שמשון לא שייכי התם אבל לעולם איהו ז"ל לית ליה דר"ש אלא אפי' כלים תלושים פסולים לטבול בתוכם לכ"ע וע"ג לר' יוסי משום גזירה כדמשמע בפסקיו בפרק תינוקת כמ"ש בסמוך וכן נראה ממ"ש רבינו עצמו בסימן ר"א וז"ל מעיין שהעבירו ע"ג אחורי כלים והמשיכו למקום אחר חזר להיות בה דין מקוה ובלבד שלא יטבול על אחורי כלי ממש עכ"ל ומדסתם דבריו משמע דבין ע"ג אחורי כלים תלושים בין ע"ג אחורי כלים מחוברים קאמר דלא תטבול על אחורי כלי ממש ומשמע דאם טבלה לא עלתה לה טבילה משום דגזרינן אטו תוך כלי ולפ"ז נ"ל דהא דאמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול בכלי מכוקב איצטריך ליה לאשמועינן ומשום דבעיתא כדמפרש טעמא דאילו כלי חרס שלם מתניתין היא ובלבד שלא יטבול ע"ג הספסל :

והשתא משמע דהרא"ש מסכים לדברי הראב"ד שאם טבלה ע"ג אחורי כלי עץ לא עלתה לה טבילה ומחמיר טפי מיניה דעל גבי אחורי כלי חרס לדעת הראב"ד בדיעבד עלתה לה טבילה כיון דלא מטמא מדרס ולדעת הרא"ש לא עלתה לה טבילה דהא שייך ביה גזירה אטו תוך כלי כי היכי דשייך בשאר כלים ולפי זה אין דברי רבינו מכוונים שכתב לא תעמוד אשה ע"ג כלי או אתיכת עץ ותטבול וכו' ולפי זה אם בדיעבד עמדה וטבלה עלתה לה טבילה ואח"כ כתב וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה שנראה מדבריו שהרא"ש אינו מחלק בין עמדה ע"ג כלי עץ לעמדה ע"ג כלי חרס דבין בזה ובין בזה עלתה לה טבילה בדיעבד כמו שכתב בתחלה להכשיר בדיעבד בעמדה ע"ג כלי סתם ולפי מה שהוכחתי הוי איפכא דהרא"ש מחמיר טפי מהראב"ד ופוסלה אפילו בעל גבי כלי חרס ואפילו בדיעבד ומיהו אפשר לומר דרבינו שכתב דהרא"ש לא חילק בזה לאו למימרא דהרא"ש סבר כסברא קמייתא דשריא בדיעבד ולא מפלגא בין כלי לכלי דאם כן הכי הול"ל ודעת א"א הרא"ש ז"ל כסברא ראשונה אלא היינו לומר דאיהו משוה כל גבי הכלים לאסור בדיעבד אבל קשה דהעיקר חסר מן הספר דהו"ל למיכתב בהדיא דלא חילק ואסר בכולהו כי היכי דלא ניטעי דלא חילק והתיר בכולהו קאמר ואיפשר שרבינו נסתפק בההיא דלא יטביל על גבי ספסל אם הוא דוקא לכתחלה אבל בדיעבד כשרה או אי אפילו בדיעבד נמי פסולה וז"ש וא"א ז"ל לא חילק בזה דאי ס"ל דבדיעבד כשירה אפי' ע"ג כלי עץ נמי מכשיר ואי ס"ל פסולה אפילו ע"ג כלי חרס נמי פסל . ועוד אכתוב זה בסמוך ליישב דברי רבינו :

והרמב"ם כתבה להאי דרבא בפ"א מהלכות מקואות כמו שהעתקתי לשונו בסמוך ולא חילק בין כלי חרס לכלי עץ שהרי כתב על גבי כלי חרס או סל דמשמע ליה דסילתא דאמרינן בגמרא הוא סל וסל כלי עץ הוא . והוא משוה אותו לכלי חרס : ובפ"ט כתב מעיין שמימיו נמשכים ע"ג כלים שאין להם בית קיבול כגון שולחן וספסל וכיוצא בהן הרי זה כמקוה ובלבד שלא יטביל על גבי הכלים עד כאן לשונו : ואיכא למידק עליה מאי אתא רבא לאשמועינן דלא תעמוד על כלי חרס או כילתא ותטבול הא מתני' היא ועוד דיהיב טעמא משום דבעיתא דמשמע שאם הם קבועים בענין דלא בעיתא מותר לטבול והא מתני' בטבילת כלים מיירי דלא שייך בהו ביעתותא ועוד דאפילו היה מיירי באדם הרי אסרה ע"ג ספסל אע"ג דמסתמא מאן דקאים ע"ג ספסל לא מיבעיא וי"ל דמתני' מיירי בשכל מי המעיין עוברים על הספסל שאילו היה כלי שיש לו בית קיבול היו נפסלים מלטבול אפילו במים שנמשכים מן הכלי וכדתנן מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול והשתא שכלי זה אין לו בית קיבול אינו נפסל ומ"מ גזור שלא יטבילו על הכלי עצמו אע"פ שאין לו בית קיבול גזירה אטו כלי שיש לו בית קיבול ובמים הנמשכים ממנו נמי גזרו קלת ואמרו דלא יטהרו אלא באשבורן כמקוה אבל אם לא היו כל מי המעיין עוברים על הספסל ליכא למיגזר כלל דהא אפילו היה כלי שיש לו בית קיבול כיון שקלת המים אינם עוברים עליו לא נתבטל דין מעיין מהמים הנמשכים וכדתנן גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת העבירו ע"ג שפה כ"ש כשר וכמו שיתבאר בסימן ר"א בס"ד הילכך כשהוא כלי שאין לו בית קיבול כספסל וכיוצא בו א"כ כלי שיש לו בית קיבול אלא שאין המים עוברים מתוכו כי אם מאחוריו כגון שהוא כפוי על פיו מותר לטבול על גביו ואתא רבא למימר דהיכא דכלי חרס מונח בקרקעות המעיין ואין כל המים עוברין עליו דודאי מדינא מותרת לעמוד על גביו ולטבול אפ"ה לא תעשה כן משום דבעיתא וכדמסיק בגמרא דטעמיה משום ביעתותא ומש"ה ע"ג סילתא נמי לא תעמוד ותטבול : **והשתא** ניחא מ"ש רבינו וא"א ז"ל לא חילק בזה דהיינו לומר דבין בכלי חרס בין בכלי עץ לא מיתסר אלא משום ביעתותא והילכך בדיעבד עלתה לה טבילה דלא דמו להעבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל דמדמי להו הראב"ד אהדדי דהתם מיירי שהעביר כל המים ע"ג אחורי כלים או הספסל ומש"ה אפילו בדיעבד פסולה אבל היכא דלא העביר כל המים ע"ג אחורי הכלים או ע"ג הספסל אלא מקלת המים עוברים עליהם או שהם מונחים בתוך המים והם מוקפות מים מכל צד פשיטא שמטבילין על גבן אלא דאתא רבא ואמר דע"ג אחורי כלים גזרו משום דבעיתא וכך עלו דברי רבינו לדעת הרא"ש כהוגן ועי"ל לדעת הרמב"ם דהא דתנן שלא יטבילן ע"ג ספסל דוקא הוא לומר דע"ג כלים שאין להם בית קיבול אין מטבילין גזירה אטו כלים שיש להם בית קיבול שיבואו להטביל בתוכם דלא יחלקו בין כלים לכלים אבל ע"ג אחורי כלים שיש להם בית קיבול לא גזרינן דכיון דדרך הכלים שיש להם קיבול להעמידן ופיהם למעלה ואלו כפויים על פיהם מידע ידיע לרואים שאינו להניחם כך מפני שאם היו מונחים כדרכן היה אסור לטבול בהן ואתא רבא למימר דאע"ג דלא שייך למיגזר בהו אטו כשהם מונחים כדרכן מ"מ לא תעמוד עליהם ותטבול

בדיעבד אבל על גבי בקעת עלתה לה טבילה דיעבד : כתב בתשובת הרשב"א סימן תתכ"ח שאלת מקוה מים חיים ויורדים בו דרך שליבות של סולם של עץ וגשמים מתגברים וא"א לו לירד ולטבול בקרקעיתו של מקוה מהו לטבול ע"ג השליבות תשובה הא ודאי צריכה רבה לפי שאמרו סוף נדה אמר רבא אשה לא תעמוד וכו' עד משום דבעיתא והראב"ד ז"ל כתב דע"ג כ"ח או אפי' ע"ג סילתא לא תטבול לכתחלה אבל אם עברה וטבלה עלתה לה טבילה וכו' אבל על גבי כלי עץ אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ואפי' ע"ג פשוטי כלי עץ וכו' . אע"פ שקבעוהו בכותל המקוה שהכלים אינם יוצאין מתורת כלים מחמת שקובעין לאחר שנעשו כלים קודם קביעותם וכו' עכ"ל . מבואר מתשובה זו דמיירי בסולם שנעשה מקמי שקבעוהו במקוה דהוי כלי מתחלה ומקבל טומאה דיריכותיו נקובין כי ובין לקבל ראשי השליבות ובית קיבול העשוי למלאות הוי בית קיבול כמ"ש הרשב"א גופיה בתשובה בסי' קנ"ה ולפיכך כשהעמידו סולם זו אח"כ במקוה אסור לו לטבול ע"ג השליבות להראב"ד ודוקא כשהיה מתחלה כלי ואח"כ קבעוהו במקוה לא נתבטל ממנו שם כלי ואסור לעמוד עליו ולטבול להראב"ד והרשב"א אבל הני נסרים שלא היו כלים מעולם ולא נתייחדו להיות כלים אלא קונים אותם לבנין אם חברו אותם וקבעום בכותלי המקוה ורחבים ד' דליכא משום ביעתותא אין שם כלל איסור לעמוד עליהם ולטבול דאין כאן משום גזירת מרחצאות לומר שאם אתה מתיר לה לעמוד עליהם ולטבול תבא לטבול במרחץ בכלים דהלא אי אתה מתיר לטבול בכלים כיון דאין בנסרים אלו שם כלי ולא ייחדן להיות כלים אלא שם בנין נקרא עליו . וכן אם בונים כמין סולם במקוה לירד עליו ולטבול אין זה נקרא כלי אלא בנין ושרי לעמוד על המדרגות . וכ"כ הרב הגדול מהר"מ פאדוו"י בתשובתו בסימן ל"א וכל דבריו בנויים על אדני אמת וצדק וכך נהגו בני אשכנז וכל הגדולים שמעולם במלכות זה לתקן המקוה ג' נסרים רחבים והנסרים קבועים במסמרות מכותל לכותל לעמוד עליהם ולטבול כשהמקוה עמוקה ושארי ליה מאריה למהר"ם יפה שהתרעם על זה בדברים דחויים ולא ירד לחלק בין כשהיו הנסרים כלים או מיוחדים לכלים מקמי שקבעום במקוה ובין כשלא היו כלים מעולם והדבר פשוט כביעתא בכותחא דליכא חששא דאיסורא אלא בטובל ע"ג כלי לא על מה שלא היה כלי מעולם וראיה ברורה מדתנן בפ"ד דמקואות דשוקת שבסלע אינה פוסלת את המקוה היתה כלי וחברה בסיד פוסלת את המקוה וכ"כ רבינו בסימן ר"א וז"ל לפיכך גיגית שקבעוה בארץ ונתמלאה ממי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה וכו' עכ"ל אלמא להדיא דדוקא כשהיה עליו שם כלי מקמי שקבעוה בארץ אבל אם לקחו נסרים ובנו ד' מחיצות בארץ מסביב גם מלמטה עשו שולים וצורתו כמו כלי אין שם ספק דפשיטא דשרי לטבול בתוכו כיון שלא היה עליהם שם כלי קודם שקבעוה אלא נסרים בעלמא ואין בזה מחלוקת כ"ש כשקובעים נסרים במסמרות מכותל לכותל או עושין שליבות כדי לעמוד עליהם בשעת טבילה כשהמים עמוקים דפשיטא דשרי . ולפ"ז מ"ש בש"ע וז"ל לפ"ז מקוה שיש בו שליבות של עץ אם טבלה ע"ג השליבות אפי' הם מחוברים לכותלי המקוה לא עלתה לה טבילה דפשוטי כלי עץ הם וכו' עכ"ל . אין איסור זה צודק אא"כ שהיה זה סולם מקמי שקבעוהו במקוה דהוי עליה שם כלי מתחלה ומקבל טומאה דאורייתא או דרבנן לפי דעת הפוסקים ואח"כ קבעוה במקוה התם הוא דלא נתבטל ממנו שם כלי ולא עלתה לה טבילה אבל אם מתחלה עשו במקוה מדרגות זו על זו לעלות ולירד עליהם כמו שעולין ויורדין בסולם אין זה כלי אלא בנין ואפילו לכתחלה שרי לעמוד על אותן שליבות אם הן רחבין ד' וליכא ביעתותא מיהו לעמוד על נסרים אפי' הם רחבים ד' אם אינם מחוברים וקבועים במסמרות אסור לעמוד עליהם ולטבול כיון דראויים למדרסות ואף בדיעבד לא עלתה לה טבילה וכן פסק הרשב"א בת"ה וכן כתב בש"ע והדברים ברורים כשמש :

וסילון וכו' טעמו מפורש בתשובה דהכא ליכא משום דבעיתא כיון דהסילון קבוע בקרקע לא יתהפך וליכא ביעתותא ואי משום דתנן ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל שאני התם שהעביר המעיין למקוה ע"ג ספסל איכא למיגזר טפי מדהכא דליכא העברה אלא העמדה גרידא ע"ש וכדפרישית בסמוך דליכא לדמות

פרישה

(ל) עמדה ע"ג כלי חרס שאינו מקבל טומאה שכלי חרס אינו מטמא אלא מתוכו ופשוטי כלי עץ אינו מקבל טומאה : (לא) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק ז"ל ב"י אע"ג דכתב רבינו דהרא"ש לא חילק בזה ואפי' בכלי המקבל טומאה עלתה לה טבילה בדיעבד מ"מ מסא דכתב רבינו לקמן סי' ר"א מעיין שהעבירו ע"ג אחורי כלי והמשיכו למקום אחר חזר להיות בה דין מקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג אחורי כלי ממש עכ"ל שם ומדסתם דבריו ולא חילק בין דיעבד לכתחילה משמע דאפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה אפילו כשהוא תלוש מ"מ נראה דהתם מיירי שהעביר כל המים ע"ג אחורי הכלי ומש"ה אפי' בדיעבד פסול אבל היכא דלא העביר כל המים אחורי כלי אלא מקלת המים עוברין עליהם או שהם מונחים במקוה בתוך המים והם מוקפים מים מכל צד דכה"ג לא נתבטל דין המעיין כמו שיתבאר בסימן ר"א פשיטא דמטבלת ע"ג אלא אם הם תלושין לא תטבול עליהן משום שמתירא ליפול ולכן אינו אוסר רק לכתחילה עכ"ל : (לב) כתב א"א בתשובה שלכתחילה עומדת עליו וטובלת דליכא טעמא דבעיתא כיון שהוא קבוע בקרקע וגם אינו מקבל טומאה דסתם סילונות אין בהן לבוזין והוי פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה (ואינן פוסלין בשאיבה וליכא למיחש למידי כן מסיק האסו"י הביאו הב"י ועיין בתשובת מהר"ם פדו"א וזה שהאריך

דרישה

ע"ש והוא מגמרא דמסכת כלים . ועיין מ"ש רבינו בסימן ר"א ז"ל וכן סילון של אבר או של מתכות אסור להמשיך בו מים למקוה שמקבל טומאה ואם הוא מחובר לקרקע שפיר דמי שאז אינו מקבל טומאה לפי שבטל אגב קרקע . שוב ראיתי בת"ה בסימן ל' גבי דין סוכה דסולם לא מטמא משום מדרס אע"פ שעולין ויורדין בהן דכן כתבו התוס' בפרק בכל מערבין ובפ' המוכר את הבית ובפ' הקומץ רבה והטעם משום דאין עשוין להנחת מדרס אלא כדי לעלות ולירד בהן ואפי' לפירוש ר"י דמשמע דמטמא מדרס היינו מדרבנן וכיון דלא אשכחן במקבל טומאה מדרבנן דאסור לסכך בו ליכא למיגזר נמי בהא כו' ומסיק דאפילו לר"י י"ל דאין מטמא כלל כו' ע"ש א"כ לפ"ז י"ל דגבי טבילה שרי ולא גזרו בה . ועיין בתשובת רמב"ן בסימן רט"ו דשקיל וטרי בה לאסור ולסכך בה . ועיין בתשובת מהר"ם פדו"א סימן ל"א שהאריך בזה ומיישב מנהג אשכנז שנוהגין לטבול ע"ג קרשים שמשימים במקוה להבדיל בין מים עליונים למים תחתונים (וגם מיישב דברי הרשב"א דלעיל ע"ש ומסיק דבהא פליגי ובהא כמתיבתא דמותרין לטבול עליהן עכ"ה) וגם עיין בתשובת מהרו"ך מקראקא שכתב היתר בזה וגם מהר"ר ליב מפראג השיב להתיר (ע"כ מי ירום ראשו לחלוק על דברי הגאונים הללו ובפרט נגד המנהג שנהגו קדמונינו ז"ל ונמצא שוטלין ומבוטלין

חדושי הגהות
בא כלל ל"א סימן ג' :

וטובלת: (לג) לא תטבול בנמל פירש"י מפני שמעלה טיט וחוצץ ברגליה ולפ"ז אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה (לד) ולא נהירא ור"ת פירש מפני שרוב בני אדם מצויין שם והיא בושה וממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה ולפ"ז בדיעבד עלתה לה טבילה ואם עשתה כמין גדר סביבה טובלת לכתחלה ולא תטבול בקומה זקופה מפני שיש מקומות שמסתרים בה ולא תשחה הרבה עד שידבקו סתריה

לאמות גזירות חכמים זו לזו: **לא** תטבול בנמל מימרא דרב שמואל בר רב יצחק (תחלת דף ס"ו) ומ"ש ולפ"ז אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה הכי משמע מדקאמר בתר הכי אע"ג דהשתא ליכא אימור ברדיוני נפל ופי' רש"י אימור שמא כשכבה רגליה במים ונפל הטיט מבין אצבעותיה. ומ"ש ולא נהירא הוא מדכתב בסימן ר"א דמותר לטבול בטיט וכ"כ לעיל בסי' זה דאפי' ג' טיטין אינן חוצצין אלא ביבש וז"ל הרא"ש בפרק תינוקת וקשה אפירש"י מדתנן פ"ז דמקואות הטביל בו את המטה אף ע"ג שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמים ויש מחלקים בין אדם לכלים לפי שהוא כבד ומכביד בעובי הטיט ומיהו לפי הטעם שהמים מקדמים אין לחלק ור"ת פי' בשם ר"ח משום דבנמל שכיחי אינשי וכו'. ולא גרסינן הכא אע"ג דהשתא ליכא אימור ברדיוני נפל עכ"ל. ומ"ש ולפ"ז בדיעבד עלתה לה טבילה פשוט הוא דכיון דטעמא משום דבעיתא וממהרת לטבול אם היא יודעת בעצמה שטבלה כהוגן טבילתה טבילה כדלעיל גבי סילתא דהוי טעמא משום דבעיתא ובדיעבד עלתה לה טבילה וכ"כ התוס'. ומ"ש ואם עשתה כמין גדר סביבה טובלת לכתחלה שם אבוה דשמואל עבד מפצי לברתיה ביומי דתשרי ופי' התוס' והרא"ש לר"ח ור"ת עבד מחצלאות כמין גדר שלא יראוה העוברים ושבים ומשמע מדברי רבינו דלא חשש כלל לפירש"י אפי' לכתחלה שהרי פסק דאם עשתה כמין גדר סביבה טובלת לכתחלה ואינה חוששת לחציצה דטיט שבנמל שידבק בין אצבעות רגליה מיהו אנן חוששין לפירש"י ולקצת פוסקים שהביאו פירושו וכתבו ייסוב למה שקשה עליו מהמשנה דפ"ז דמקואות ולכן כתב הרשב"א בת"ה דלא תטבול בנמל משום טיט ואם טבלה לא עלתה לה טבילה וכן פסק בש"ע ולאו דוקא בנמל אלא כל מקום שיש טיט בקרקע המים שטובלת בהם אם לא שתתן שם זמורות וכיוצא בהם דבר שאינו מקבל טומאה ותעמוד עליו ותטבול אבל אם עמדה על דבר המקבל טומאה אפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה כדקבעינן פסק הלכה בס"ס וך כהראב"ד והרשב"א בזה: ולא תטבול בקומה זקופה וכו' מימרא דר"ל בפרק תינוקת האשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה כדתנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים אשה נראית כאורגת וכמניקה את בנה ופירש"י כאורגת בבית השחי ואם בבית הערוה היא כופפת עצמה כמניקה את בנה אבל התוס' חלקו על פי' והביאו ראיה מתורת כהנים דכמניקה את בנה תני לה לענין הגבהת הדד מעל החזה ולענין בית הסתרים דערוה תני התם כעורכת את הפת שתפסוק ירכותיה במקלת כדי להתחזק לערוך את הפת בחוזק וכ"כ הרא"ש והסמ"ג. וכך הם דברי רבינו דלענין בית הערוה צריך שיהיו נראין בית סתריה כעורכת ותחת דדיה כמניקה אלא שבתחת בית השחי קשה כיון דר"ל קאמר כאורגת למה כתב רבינו כמוסקת את הזיתים ותו דבמשנה פ"ב דנגעים קתני נמי גבי איש כעודר וכמוסק זיתים והאשה תני כעורכת וכמניקה את בנה וכאורגת בעומדין לשחי ליד הימנית ר' יהודה אומר אף כטווה בפשתן לשמאלית ופירשו לשם הרמב"ם ורבינו שמשון דלענין בית השחי דאשה דינה בימנית כאורגת מעומד שמגבהת יד ימנית לארוג. ובשמאלית כטווה בפשתן שמגבהת יד שמאלית לטוות החוט ולא פליגי ת"ק ור' יהודה אלא ת"ק תני שיעורא דהגבהת יד ימנית ור' יהודה נקט שיעורא דהגבהת שמאלית וי"ל דרבינו לא הוה קים ליה אי שיעורא דהגבהת יד ימנית לאריגה הוי טפי מהגבהת יד שמאלית לטוייה או איפכא לכך נקט שיעורא דהגבהת שתי ידיה בשעה שמוסקת את הזיתים דמילתא דפסיקא היא וגם אין ספק דהגבהת ידים למסוק זיתים הוי טפי מהגבהת ידים דאשה לארוג ולטוות פשתן דעינינו רואות דכשאדם מגביה ידיו לנער את האילן להסיר את הזיתים הוא מגביה ידיו טפי ממה שמגביה ידיו לאריגה ולטוייה והשתא הוי שיעורא דכמוסקת

ותטבול משום דבעיתא ומתני' דייקא כשיטה זו דקתני רישא העבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל ובסיפא תני ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל ושבקינהו לכלים לומר דע"ג כלים שיש להם בית קיבול מותרת להטביל דלא גזרינן בגבן אטו תוכן מטעמא דפרישית ומיהו היינו דוקא לענין להטביל על גבן אבל לענין מים הנמשכים מהם משמע דגזרו בכן שלא יטהרו אלא באשבורן כמקוה כשם שגזרו בכלים שאין בכן בית קיבול וטעמא איכא במילתא דבשלמא להטביל על גבן שרי משום דבשעה שמטביל רואה שהוא מונח בשינוי ולא אתי לאחלופי במונח כדרכו אבל כשמטביל במים הנמשכים ממנו אינו ניכר שהכלי מונחת שלא כדרכו שהרי אין הכלי לפניו במקום שמטביל בו אלא למעלה ממנו הילכך גזרו ביה שמא יאמרו כלי היה מונח למעלה ממקוה שהטבילו בו ולא יבחינו אם היה מונח בשינוי אם לא א"כ י"ל דע"ג ספסל דסיפא אכולה אילתא דר"י קאי לומר דהא דקא"ר יוסי הרי הוא כמקוה וכן מאי דקאמר שלא יטביל על גבן היינו דוקא ע"ג ספסל וכיוצא בו כלים שאין להם בית קיבול אבל ע"ג אחורי כלים שיש להם בית קיבול הרי הוא כמות שהיה וגם מטבילין על גבן ומטעם דפרישית וריש' נקט ע"ג כלים לומר דר' יהודה משוה ע"ג כלים לעל גבי ספסל אבל לר' יוסי לא איצטריך למינקט ע"ג כלים לגבי ספסל דהא מוחלקים הם לגמרי ולשיטה זו ניחא שלא כתב הרמב"ם דין העבירו ע"ג כלים שיש להם בית קיבול לענין דהרי הוא כמקוה כמו שכתב בע"ג ספסל כנ"ל לדעת הרמב"ם: וסילון המחובר בקרקעית המקוה שהמים עוברים בו כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שלכתחלה עומדת עליו וטובלת כ"כ על ששאלוהו אם מותר לעמוד על סילונות שהם בקרקעית המקוה והמים עוברים דרך סילונות למקום אחר והשיב איני רואה בית מיחוש אי משום שהיא דלא תעמוד ע"ג כלי חרס או סילתא התם משום דבעיתא אבל הכא ליכא טעמא דבעיתא כיון שהסילונות קבועים בקרקע ואי משום ההיא דא"ר יוסי ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל התם מיירי שהעביר מים למקוה ע"ג ספסל ופי' ר"ש שגזרו בכלים הקבועים שהמים נגררים ע"ג שלא יטבילו בהם משום דלפעמים קובעים אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצאו כל המים העוברים ע"ג פסולים והאי גזירה לא שייכא הכא ועוד דסתם סילונות העשויות להוליך מים אין להם לבזבזין והוי פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה ואינם פוסלים בשאיבה הילכך נ"ל דלא למיחש למידי עד כאן לשונו: ב"ה ונראה דאפילו להראב"ד והרשב"א דפסלי בפשוטי כלי עץ שקבען בקרקע התם בנסרי' וכיוצא בה שראוים למדרס אבל סילונות אינם ראויים למדרס שרי:

לא תטבול בנמל מימרא בפרק תינוקת (סו: סז.) ומסיים בה בגירסת רש"י ואע"ג דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל. ופירש"י נמל. מקום שהספינות נקבעות שמעלות טיט וחוצץ: ברדיוני נפל. הטיט מעליה ברדיוני איני יודע לשונו ונראה שהוא לשון שכשוך שכששכשכה רגליה במים בנאתה נפל עכ"ל וכתב הרא"ש וקשה דבמסכת מקואות משמע דבכה"ג לא הוי חציצה דתנן בפ"ז הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדימים ויש מחלקים בין אדם לכלי לפי שהוא כבד ומכביד בעובי הטיט ומיהו לפי הטעם שהמים מקדימין אין לחלק ע"כ כלומר דכיון דיהיב טעמא מפני שהמים מקדימין דהיינו לומר דכיון שהמים מקדימין לידבק ברגלי המטה קודם שהגיעו לטיט ואותן מים מחוברים למקוה והילכך לא הוי חציצה וכדתנן האוחז באדם ובכלים אם הדיח ידיו במים טהורים והשתא לפי טעם זה כי הוי אדם כבד מאי הוי דאע"פ שהטיט עב מאד מ"מ קלת לחות יש בו שע"י מתחברים מים שברגליו למי המקוה והר"ן בפרק במה אשה תירץ דמטה שאני דליכא סדקים אבל באדם חוצץ לפי שהטיט נכנס לו בין האצבעות ונדחק שם ע"כ וגם עליו יקשה דלפי הטעם שהמים מקדמין אין לחלק. ור"ש פירש אההיא דהטביל בו את המטה. בטיט העבה שאינו נרוק ואין מטבילין בו: שהמים מקדימין. לאותם גומות של כרעי המטה ובמים הוטבלה ואין כאן חציצה דאין חוצץ אלא טיט היון וטיט היוצרים ע"כ נראה מדבריו דבטיט היון ושל יוצרים לא מהני קדימת המים וטיט העבה אינו נדבק כטיט יון ושל יוצרים ומש"ה קתני דמהני ביה קדימת מים ולפ"ז איפשר ליישב דברי רש"י דקסבר דבנמל שכיח טיט היון דלא מהני ביה קדימת המים וכ"כ שם הר"ן אהא דאבוה דשמואל עביד מפצי ביומי תשרי פירש"י מפני טיט הנהרות שלא יחוץ ולפירוש זה יצטרך לומר שהיא עבה ביותר דהא תנן בפ"ט דמקואות דאין טיט חוצץ אלא טיט היון דהיינו טיט הבורות וטיט היוצרים ומ"מ כתב שמה שפירש"י דלא תטבול בנמל מפני שהטיט חוצץ לא מחוור שאין בנמל טיט יותר משאר נהרות והראב"ד כתב בספר בעלי הנפש אההיא דהטביל בה את המטה כו' י"א דה"ה לאדם והא דלא תטבול בנמל אינו מקפיד אלא על טיט שבשפת הנהר שהוא שוה למים וי"א שאין זה אלא במטה אבל רגלי האדם כיון שנכנס לו הטיט בין אצבעותיו והוא מקום דחוק איפשר שיהא חוצץ ונראין דבריו עכ"ל ודברי המרדכי והרוקח אכתוב בסימן ר"א גבי מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט: **ומ"ש** רבינו דלפי פי' רש"י אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה מבואר הוא בדברי הגמרא לפי גירסתו. ומ"ש שר"ת פי' מפני שרוב בני אדם מצויים שם וכו' כ"כ התוספות והרא"ש בפרק תינוקת בשמו ובשם ר"ח ול"ג הכא אף ע"ג דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל אלא גבי נתנה תבשיל לבנה דאיתא התם בסמוך וכבר כתב הר"ן פירוש זה בפרק במה אשה ונראה שדעתו נוטה אליו וכן פי' הרי"ף בפ"ב דשבועות וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מקואות וכ"כ הרשב"א בת"ה: וכתב רבינו ירוחם מכאן יש למחות בנשים שטובלות בנהרות או בשפת הים במקום שיראאות מן הנכרים ע"כ ואיני יודע למה כתב מן הנכרים אפילו בדאיכא חשש שמא יראו אותם ישראלים יש למחות בידן מלטבול שמחמת יראתן מלהתבייש ימהרו ולא יטבלו כהוגן (יד): ומ"ש ולפ"ז בדיעבד עלתה לה טבילה כ"כ הרשב"א בת"ה וכ"כ רבינו ירוחם ז"ל כלומר שאם היא יודעת בעצמה שטבלה כהוגן טבילתה כשרה בדיעבד ולא חיישינן דילמא אגב בעיתותא לא טבלה שפיר ולאו אדעתה: **ומ"ש** ואם עשתה כמין גדר סביבה טובלת לכתחלה כן פירשו התוס' והרא"ש בפרק תינוקת בההיא דאבוה דשמואל עביד מפצי לברתיה ביומי דתשרי לפר"ח ור"ת וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מקואות: ולא תטבול בקומה זקופה מפני שיש מקומות שמסתתרים בה ולא תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרים בית הערוה נראין כדרך שנראין בשעה שהיא עומדת וכו' בפ' תינוקת (סז.) אמר ר"ל האשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה כדתנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים אשה נראית כאורגת וכמניקה את בנה ופי' רש"י לא תטבול אלא כדרך גדילתה כלומר לא תדחוק זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הלוכה ושמושה תמיד ומה שנכנסה וקמוט ואין מים באין בו לא איכפת לן וא"צ לפשט בית קמטים וסתריה אלא כדרכן תמיד כדתנן גבי ראיית נגעים שטיהר בה הכתוב בית הסתרים כדכתיב לכל מראה עיני הכהן ותנן האיש מראה נגעו לכהן כעודר וכמוסק זיתים כעודר בבית השחי וכמוסק זיתים בבית הערוה דאם יש לו נגע בבית השחי א"צ להגביה זרועותיו יותר מדאי להראותו אלא כעודר שמגביה ואינו מאנס עצמו ומה שיוכל כהן לראות יראה ואם לא יוכל לראות טהור ובבית הערוה אינו צריך לכוף ולשוח יותר מדאי אלא כמוסק זיתים אחר שנשרו מן האילן ומלקטן על הארץ. והאשה נראית לכהן בנגעה כאורגת אם הוא בבית השחי ואם בבית הערוה היא כופפת עצמה כמניקה את בנה עכ"ל והתוס' חלקו עליו במ"ש כמניקה את בנה לענין בית

דרכי משה

(יד) ול"נ דרבינו ירוחם לא מחמת הבושה קאמר דאם כן פשיטא דאין לחלק בין נכרים לישראל אלא כל שירא כב מן הנכרים לא (יקילו כנ"ל): ועיין

דרישה

זמבוטלין דברי רמ"י בש"ע שלו שהאריך בזה הרבה לאסור עכ"ה: (בנות ישראל הולכין לטבול בביכעא פן ירגישו בהן מבני העיר כדאמרינן גבי יושבי צריפין שמרגישין זו בזו בטבילה ועל בנותיהן אמר הכתוב ארור שוכב עם בהמה רוקח הקופץ במקוה הרי זה מגונה. הטובל במקוה פעמיים ה"ז מגונה והקפדה שייך בדבר שרוב העולם מקפידין רוקח רש"ל עכ"ה): מדיסה

פרישה

שהאריך לייסב לשון זה עכ"ה) אסר"י: (לג) לא תטבול בנמל כו' פירש"י מקום שהספינות נקבעו שמעלות טיט: (לד) ולא נהירא דאף אם יש שם טיט כיון דרגליה מקדימין למים קודם שיגיעו בטיט גם א"כ לא הוי כפסק וטעמו של רש"י הוא משום דחייש שיש שם טיט היון דבזה לא מועיל קדימת המים משום שהוא דבוק מאוד ור"ת והרא"ש לא חיישי לסכי ב"י. ואע"ג דכבר כתבתי לעיל דהטיט הבורות היינו טיט היון ואפ"ה כתב רבינו לעיל שם דבלא מותר וה"כ לא הוא הא ג"כ כתבתי שם דלהרמב"ם והסמ"ג טיט היון שהוא טיט הבורות ואיכך דקשיב שם אפי' בלאין אסור ואפשר דרש"י ס"ל כוותייהו ורבינו כתב עליו ולא נהירא לטעמיה אזיל דמתיר גם באלו בלאין. והוא ג"כ טעם ר"ת והרא"ש וא"כ למ"ש הב"י כאן דר"ת והרא"ש לא חיישי לה כו' א"כ גם אם נאמר דרש"י ס"ל כרבינו דלאין מותרין מ"מ שאני הכא דבשעת כניסתה למקוה היא דורסת בתוך הטיט והטיט נכנס לתוך אצבעות רגליה ואין המים יכול להעבירו אפי' בלא משא"כ כשהוא

חדושי הגהות

כב מן הנכרים שלא יזיקו לה כנ"ל כצ"ל (א"מ):

סתריה זה בזה אלא שוהה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראין (לה) כדרך שנראין בשעה שהיא עורכת ויהיה תחת דדיה נראה כדרך שנראית בשעה שמניקה את בנה ויהיה תחת בית השחי נראית כדרך שנראית בשעה שמוסקת בזיתים ואינה צריכה להרחיב ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם (לו) לא להגביה זרועותיה יותר מדאי אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה ואינה

בית הערוה דבת"כ תני לה גבי הדד כלומר דכמניקה את בנה היינו לענין הגבהת הדד קצת מעל החזה ובפ"ב דנגעים תניא נמי כעורכת פירוש כעורכת פת לענין בית הסתרים וכ"כ סמ"ג וז"ל צריכה להרחיב ירכותיה שלא יגעו זה לזה ולא לגופה ולפשוט זרועותיה מעל גופה כדי שיכנסו המים בכל מקום כדאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה פירוש כמו שרגילה להיות כשהיא הולכת כדמפרש והולך ומפרש בת"כ האיש נראה כעודר וכו' והאשה כעורכת פת לפשוט זרועותיה ולפסוק ירכיה במקצת כדי להתחזק לערוך את הפת בחוזק וכמניקה את בנה לענין להגביה הדד כאורגת בעומדין שמגבהת יד ימינה עד שמגלה בית השחי יתר ע"כ הוא בית הסתרים ואין קפידא אם אין מים באין שם ע"כ והרא"ש כתב כדרך גדילתה פי' שאינה צריכה להרחיב ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא להגביה זרועותיה יותר מדאי אלא כמו שרגילה להיות תמיד שלא תפתח עיניה ביותר ולא תעצים עיניה ביותר ולא תקפוץ פיה ותרחיב ירכותיה ותגביה זרועותיה כדרך הילוכה עכ"ל : והרשב"א כתב בת"ה הקצר האשה לא תטבול זקופה ממש ולא שוחה ממש אלא דרך גדילתה האשה נראית כעורכת וכמניקה את בנה כעורכת לבית הסתרים וכמניקה את בנה לתחת הדד כדי שלא יכתש בה מקום הגלוי עכ"ל והר"ן כתב בפ"ב דשבועות גבי ראיית נגעים תנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה כעורכת וכמניקה את בנה כאורגת בעומדין לשחי ליד ימנית ומפרש בת"כ דעודר היינו לענין בית הסתרים לפי שהעודר מפסיק רגליו קצת ומוסק לענין בית השחי לפי שדרך המוסק להגביה זרועותיו קצת כדי לנער האילן ואשה כעורכת לבית הסתרים שדרכה לפסוק רגליה ומניקה את בנה היינו לענין תחת הדד שמה שנראה באותה שעה ממה שהוא תחת הדד אין לו דין בית הסתרים וכאורגת בעומדין לבית השחי כלומר שכשאורגת מעומד מגבהת יד הימנית לארוג ולא פירש"י ז"ל כך עכ"ל. ובפ"ב דנגעים תנן כיצד ראיית הנגע האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה כעורכת ומניקה את בנה כאורגת בעומדין לשחי ליד הימנית רבי יהודה אומר אף כטווה פשתן לשמאלית ופר"ת בת"כ דרשינן לכל מראה עיני הכהן פרט לבית הסתרים וקתני בתרה האיש נראה כעודר וכו' כדתנן הכא דמה שמתגלה באותה שעה אינו נחשב בית הסתרים : כעודר. דרך העודר מפסיק את רגליו ודרך המוסק מגביה זרועותיו: כעורכת. שמפסקת את רגליה וכמניקה את בנה לענין מה שתחת הדד : כאורגת. בעומדין שמגבהת ידה ימנית לארוג : כטוה בפשתן. שדרך טווה להגביה ידה שמאלית ומה שאין נראה נחשב בית הסתרים עכ"ל . וכן פירש הרא"ש שם וזהו כפירוש הר"ן אלא שהר"ן השמיט הא דר"י משום דס"ל דלאיפלוגי אתא ולא קי"ל כוותיה וכן הרמב"ם בפ"ט מהלכות נגעים השמיט הא דר"י ומדהביא הר"ן עורכת ומניקה את בנה ואורגת דאיתמר בנגעים נראה שהוא סובר שכך צריכה לעמוד בשעת טבילה ולפ"ז הא דלא נקט ר"ל אלא כאורגת וכמניקה את בנה ושבק לעורכת לאו דוקא אלא תרי מינייהו נקט וה"ה לאידך וכן בדין דכיון דמדמינן בית הסתרים דטבילה לבית הסתרים דנגעים לגמרי מדמינן להו וכ"כ קצת מדברי הרא"ש ורבינו ירוחם שכתבו שא"צ להרחיב ירכותיה זו מזו יותר מדאי דמשמע דקצת צריכה להרחיבם והיינו כעורכת ופירשו כן על כדרך גדילתה דהר"ל . והתוס' כתבו צריכה להרחיב ירכותיה קצת כדאיתא בסמוך כאורגת וכמניקה את בנה לענין הגבהת הדד מעל החזה קצת ע"כ ואפשר שהם מפרשים דאורגת דרכה להרחיב ירכותיה קצת או שדעתם לומר כי היכי דקפדינן אשחי ואמקום הדד הכי אית לן למיקפד אחיבור ירכות שלא יהיו מדובקים ביותר דמ"ש מאידך וגם כ"כ הא דתנן בפ"ב דנגעים האשה כעורכת וגם סמ"ג הזכירו וכתבתי בסמוך אבל הרמב"ם בפ"א מהלכות מקואות והרשב"א בת"ה לא הזכירו אלא כאורגת וכמניקה את בנה בלבד משמע דס"ל דדוקא נקט ר"ל הני תרי אבל לכעורכת לא חייש וצריך טעם למה נשתנית בעורכת משארא וצ"ע בת"ה הארוך : **ואיכא** למידק להר"ן דנקט כאורגת בעומדין לשחי דיד ימנית כלישנא דמתניתין דנגעים והשמיטה לרבי יהודה משמע דא"צ להגביה שחי שמאלו ואמאי וי"ל דכיון דאין האשה טובלת אלא כדרך גדילתה מה שדרכו ליגלות בעת מלאכתה אינו חשוב כבית הסתרים וצריך ליגלות גם בשעת טבילה אבל מה שאין דרכו ליגלות בעת מלאכתה הוי בית הסתרים וא"צ ליגלות בשעת טבילה הילכך זרוע שמאלי שאין דרכו ליגלות בעת מלאכתה א"צ ליגלות בשעת טבילה וכ"כ דעת הפוסקים שסתמו וכתבו כאורגת לומר שמה שדרכו ליגלות מהשחי בעת אריגה הוא שצריך ליגלות בעת טבילה ולא יותר וכיון שדרך האורגת שאינו מתגלה ממנה אלא השחי הימני ולא השמאלי ממילא משמע שיש חילוק בה בין שחי ימין לשחי שמאלי ולפ"ז חלוק ג"כ האיש מהאשה לפי מה שפירשו רבינו שמשון והרא"ש והר"ן דהאי כמוסק זיתים היינו שהוא מגביה זרועותיו לנער דמכתמא ב' זרועותיו מגביה בשוה וכך צריך להגביהם בין לראיית נגעים בין לטבילה והאשה א"צ להגביה אלא היד ימנית בלבד וטעמא דמילתא דלכל חד משערינן במה שעשוי ליגלות דרך מלאכתו הלכך האיש שדרכו למסוק זיתים כל מה שדרכו ליגלות בשעה שמוסק לאו בית הסתרים הוא אבל האשה שאין דרכה למסוק אלא לארוג מה שדרכו ליגלות בשעת אריגה לאו בית הסתרים ומה שאין דרכו ליגלות בשעת אריגה הוי בית הסתרים דאף ע"ג דלגבי האיש לא הוי בית הסתרים לגבי אשה הוי בית הסתרים כיון דאין דרכה ליגלות בעת מלאכתה ואף ע"ג דטווה בפשתן מגבהת יד שמאלי טפי עדיף לן לאחשובי מלאכה שעיקרה בימין מלאחשובי מלאכה שעיקר עשייתה בשמאל וליכא למימר כיון דבחד מלאכה מיגלי דימין ובחד מלאכה מיגלי דשמאל נימא דתרוייהו לאו בית הסתרים נינהו דאיכא למימר דסבר ת"ק דכיון דאין דרך לעשות שני מלאכות בבת אחת לא חשיב גילוי אלא מה שמתגלה בשעת מלאכה אחת ומשתי המלאכות הא אמרינן דבתר מלאכה שעיקר עשייתה בימין אית לן למיזל ומכל מקום איכא למידק למה כתבו הפוסקים סתם כאורגת ולא כתבו כאורגת בעומדין כדקתני מתניתין דנגעים וי"ל שהעתיקו דברי ריש לקיש שלא אמר אלא כאורגת אלא דאריש לקיש גופיה איכא למידק אמאי לא אמר כאורגת לעומדים ויש לומר דלא איצטריך לפרושי דכיון דאמר כדתנן האשה כאורגת ממילא משמע דבגוונא דמיתניא לענין נגעים קא דהיינו אורגת בעומדין אלא שלפ"ז לא הו"ל לפוסקים למישתק מלפרושי דהאי כאורגת בעומדין קאמרינן ואפשר לומר דסתם אורגת בעומדין הוא ולהכי לא איצטריך לא ר"ל ולא הפוסקים לפרושי ומתניתין דנקט בעומדין כדי נסבה : **והשתא** מ"ש רבינו לא תטבול בקומה זקופה וכן מ"ש ולא תשחה הרבה פשוט הוא כדברי הרשב"א ומ"ש אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראין כדרך שנראין בשעה שהיא עורכת ויהיה תחת דדיה נראה כדרך שנראה בשעה שמניקה את בנה זה מבואר שהוא שלא כדעת רש"י שפירש דכמניקה את בנה לענין בית הערוה איתמר אלא כדברי התוספות ור"ש והרא"ש והרשב"א והר"ן ז"ל דכולהו סברי דלענין תחת הדד איתמר וכדמפרש בהדיא בת"כ ומ"ש דבעינן שתהא כשעה שעורכת כבר כתבתי לעיל שאף על פי שלא נזכר בהדיא בדברי ר"ל בכלל דבריו הוא לדעת רוב הפוסקים וכבר כתבתי פי' המפרשים על כעורכת השנוי במשנת נגעים דלענין סתרי בית הערוה איתמר אבל מ"ש ויהיה תחת בית השחי נראית כדרך שנראית בשעה שמוסקת זיתים איני יודע לו טעם הא כיון דלפירש"י הא דתנן האיש כמוסק זיתים היינו כשהוא מלקטן מן הארץ אחר שנשרו ולר"ש והרא"ש הוי מגביה זרועותיו ה"ל לפרושי באיזהו ענין ממוסק מיירי ומיהו בהא י"ל דכיון דלענין גילוי השחי נקטיה ממילא משמע דבמוסק דנקט מגביה זרועותיה מיירי דאילו מלקט מן הארץ אחר שנשרו טפי שייך לבית הערוה וכדפירש רש"י מלבית השחי ועוד דלישנא דמוסק לא משתמע אלא אמשיר מן האילן ולא במלקט מן הארץ אבל קשה דהא שיעורא דכמוסק לא איתמר אלא באיש אבל באשה איתמר בה בהדיא כאורגת ואמאי שבקיה לשיעורא דכאורגת דאיתמר באשה ונקט שיעורא דכמוסק דאיתמר באיש ושמא י"ל דאיהו ז"ל סבר דשיעור גילויא דבית השחי דיד ימין כאורגת בעומדין הוי כשיעורא דגילוי דמוסק לב' ידים והא דקאמר באורגת ליד ימין לאו למימרא דיד ימין חשבינן כגילוי ושחי דיד שמאל הוי בית הסתרים דאין זה סברא אלא היינו לומר שכל מה שמתגלה משחי של יד ימין בשעת אריגה בעומדין אינו חשוב בית הסתרים בין בשחי ימין בין בשחי שמאל ובדין הוא דהו"ל למיתני באשה נמי כמוסקת זיתים כיון דאידי ואידי חד שיעורא הוא אלא דבעא למיהב טעמא דנקטינן בה האי שיעורא דהיינו משום דבמלאכה המיוחדת לה מתגלה שחייה כ"כ ולפ"ז הא דא"ר יהודה אף כטווה בפשתן לשמאלית היינו לומר דשחי שמאלי לא חשיב גילוי מיניה אלא מה שמתגלה ממנו כשטווה פשתן שמגביהה ידה שמאלית ומה שאינו נראה באותה שעה הוי בית הסתרים וליסנא דאף דנקט היינו לומר כי היכי דביד ימין אזלינן בתר אריגה שהוא המלאכה שמתגלה בה שחי ימין הרבה הכי אית לן למיזל בשחי שמאלי בתר טויית פשתן שהוא המלאכה שהיא מתגלה בה הרבה אבל יותר מה שמתגלה לא אמרינן דהוי כגילוי בשביל שמתגלה בשחי ימין וקצת נראה לפרש כן בדברי ר"ש שכתב על דברי ר"י דאמר כטווה לפשתן ומה שאין נראה נחשב בית הסתרים דמשמע דלת"ק אינו נחשב כבית הסתרים והיינו כמ"ש ובכך דברי רבינו עולים יפה שפסק כת"ק דסבר דכל מה שמתגלה בשעת אריגה משחי ימין הוי כגילוי בין בשחי ימין בין בשחי שמאל וכיון דהאי שיעור הוי כשיעורא דמוסק זיתים נקט כמוסק דמשמע שפיר דשיעורא דשני השחיות שוה : ומ"ש וא"צ להרחיב ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא להגביה זרועותיה יותר מדאי אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה מבואר בדברי הרא"ש שפירש כך על אין אשה טובלת אלא כדרך גדילתה וגם רש"י כתב א"צ לפשט בית קמטיה וסתריה אלא כדרכן תמיד ומיהו

דכמוסקת זיתים לחומרא : **ומ"ש** ואינה צריכה להרחיב ירכותיה וכו' פי' אף על פי דצריכה להרחיב ירכותיה כעורכת את הפת ותגביה ידיה כמוסקת את הזיתים אפ"ה אינה צריכה להרחיב ירכותיה יותר מדאי אלא קצת הרחבה וגם אין לה להגביה זרועותיה יותר מדאי בכאן הזהיר שאין להגביה הזרועות יותר מדאי כי אז יהיו נעשית קמטיה למעלה מזרועותיה כשהאשה בעלת בשר אבל בירכותיה לא הזהיר אלא אמר שאינה צריכה ומ"ש אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה הוא לומר שלא תגביה ידיה יותר מדרך שהיא רגילה בעת הילוכה והוא שדרך נשים שחצניות בעת הילוכה בשוק שכופפת ידיה ומשימה אצבעותיה על צידיה למעלה מהחגור בענין שתגביה זרועותיה מן הגוף בכל צד ויהיה תחת בית השחי נראה להדיא וכך תגביה ידיה בשעה שטובלת לא יותר ואם תאמר דתחילה אמר שתגביה ידיה כמוסקת זיתים ואח"כ נתן גבול אחר כדרך שהיא רגילה בעת הילוכה וי"ל דתחילה אמר כשתפשוט ידיה מן הגוף ושוחה לטבול יהיה תחת בית השחי נראה כמוסקת זיתים דאינה מגביה ידיה כל כך אלא שוחה קצת ופושטת ידיה לנער את האילן ואח"כ אמר שאם בשעה שהיא פושטת ידיה תגביה את ידיה בגובה תהיה נזהרת שלא תגביה אותם יותר ממה שמגבהת ידיה בעת הילוכה בשוק ומשימה אצבעותיה על צידיה למעלה מן החגור כדכרישית כנ"ל פשוט מלשון רבינו אלא דלא ידענו ממה למד להורות כך אבל ב"י כתב דמ"ש רבינו וגם לא להגביה זרועותיה וכו' לישנא דהגבהה דנקט לאו דוקא אלא להרחקת הזרוע מן הגוף לגלות השחי קרי הגבהת זרועותיה וכו'. וע"פ זה כתב בש"ע וגם לא להרחיק זרועותיה מן הגוף יותר מדאי אלא כדרך שהם בעת הילוכה גם שינה דברי רבינו דבמקום שכתב רבינו כדרך שנראית בשעה שמוסקת בזיתים כתב בש"ע כדרך שנראה כשאורגת בעומדין ולפעד"נ דאין לשנות מדברי רבינו שהלא ראה מ"ש במשנה כאורגת בעומדין וכו' ואף על פי כן שינה וטעמו כי טוב הוא עמו כדפרי'. עוד כתב בש"ע ואם שינתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר עלתה לה טבילה ויש מי שאומר שלא עלתה עכ"ל. ומחלוקת זו תליא בגירסא דגרסינן בתר מימרא דר' יוחנן פתחה עיניה ביותר וכו' ולית הילכתא ככל הני שמעתתא דכי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה טהורה כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה ופירושה דכי היכי דבעינן כשהיא בודקת מנגעה ה"נ בעינן שתטבול כדרך גדילתה לטהרות אבל לבעלה לא משמע דקאי ההיא דאשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה וכו'. וכ"כ הסמ"ג בשם הערוך ומביאו ב"י וכתב שכך הוא דעת הרמב"ם פ"ב מה' מקוואות ולכן כתב הרב בש"ע בתחילה בכתם דעלתה לה טבילה דס"ל דעת הרמב"ם עיקר אלא דאח"כ כתב ויש מי שאומר שלא עלתה לה טבילה והוא לחוש לפירש"י והראב"ד והרשב"א ולפעד"נ דהעיקר דאם לא טבלה כדרך גדילתה לא עלתה לה טבילה שהרי בתוס' בד"ה פתחה עיניה (בדף ס"ז) מוכח להדיא מדכתבו לר"ת שנראה לו כגירסת הספרים דגרסי ולית הילכתא ככל הני שמעתתא וכו' ובכל הנך חומרי לית הילכתא כוותייהו אלא כהך חומרא דריש לקיש דאיתא אפי' לבעלה עכ"ל אלמא דלר"ת הכי גרסינן ולית הילכתא ככל הני שמעתתא דכי איתמר הכי

פרישה

כפשוט נדבק באחר כל המקומות שבגוף . ומ"ש דאשונה נראה בעיני עיקר : (לה) כדרך שנראים בשעת שהיא עורכת נראה דבכל אלו צ"ל כשיעור שאותו האבר רגיל להיות מגולה לפעמים דאילו לא היה רגיל להיות מגולה כלל אזי בשעת טבילה לא היו צריכין להגביה כלל ומש"ה קאמרי' כיון דבשעה שהיא עורכת רגילה לגלות קצת מקום סתריה מש"ה גם בשעת טבילה צריכין שיהיו מגולין באותו השיעור : (לו) ולא תגביה ידיה יותר מדאי אלא כדרך שרגילה לעשות בעת הילוכה כתב ב"י ז"ל וק' הא כתב רבינו לפני זה דתחת בית השחי יהיה נראה כדרך שנראה בשעה שהיא מוסקת

ואינה צריכה לפתוח פיה ולא תקפוץ אותו יותר מדאי אלא תשיק שפתיה זו בזו דיבוק בינוני ולא תעצים עיניה ביותר ולא תפתחם ביותר (א) ויש מתירין בזה וא"א ז"ל כתב ונכון להחמיר וכתב א"א הרא"ש ז"ל ותעמיד אשה על גבה בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים והראב"ד כתב

הכי לטהרות אבל לבעלה טהורה אלא כי הא דאמר ר"ל וכו'. דאלמא דסך חומרא דר"ל דלא תטבול אלא דרך גדילתה איתא אפי' לבעלה ואי לא טבלה דרך גדילתה לא עלתה לה טבילה וכך היא גירסת הראב"ד כר"ת כמו שהביא ב"י מספר בעלי הנפש לעיל אלל דם יבש שעל המכה וכו'. ושכ"כ הרשב"א וע"ש והכי נקטינן :

ואינה צריכה לפתוח פיה וכו'. כמבאר לעיל דבית הסתרים לא בעינן ביאת מים אלא ראוי לביאת מים בעינן כדאמרינן בפ' תינוקת (דף ס"ו) :

ולא תעצים עיניה ביותר וכו'. מימרא דר' יוחנן פ' תינוקת דלא עלתה לה טבילה ופי' רש"י פתחה עיניה ביותר הויא חגילה למעלה עצמה עיניה ביותר הויא חגילה למטה ומ"ש ויש מתירין בזה טעמם משום דגרסינן בתר הך מימרא דר' יוחנן ולית הילכתא ככל הני שמעתתא וכו' אלא דהרא"ש כתב דנכון להחמיר כרש"י דלא גרס ולית הלכתא וכו' ור"ל דיש להחמיר דאפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה לבעלה דאילו לכתחילה אף לגאונים דגורסים ולית הלכתא ככל הני שמעתתא וכו' מודים דאף לבעלה צריכה כל הני חומרות כמ"ש התוס' להדיא מיהו כל זה בעצמה עיניה או פתחה עיניה ביותר אבל קרצה שפתותיה מדינא לא עלתה לה טבילה לבעלה כדתנן פ"ח דמקוואות ולמאי דקבעינן הלכה כר"ת והראב"ד והרשב"א דגרסי ולית הלכתא ככל הני שמעתתא וכו' אלא כי הא דאמר ריש לקיש אף בעצמה עיניה או פתחה עיניה לא עלתה לה טבילה דיעבד כמפורש בספר בעלי הנפש שהביא ב"י לעיל בסימן זה אלל דם יבש וכו' : וכתב הרא"ש ותעמוד אשה ע"ג וכו' והראב"ד כתב וכו' נראה מלשון רבינו דהראב"ד חולק הוא אדברי הרא"ש והוא לפי שכתב הרא"ש ותעמוד אשה ע"ג וכו' דאלמא דכשאפשר שתעמוד אשה ע"ג אין לה לסמוך על כריכת שער ראשה לכתחלה ואפשר דאם עברה על אזהרה זו צריכה לטבול שנייה אבל להראב"ד אם כורכת שערה וכו' עלתה לה טבילה אף ע"ג דאפשר היה לה להעמיד אשה ע"ג ולא העמידה אין להחמיר עליה לחזור ולטבול שנית. אבל אם אי אפשר לה באשה שתעמוד ע"ג כגון שהיא דרה יחידה בעיר או כמי אין חבירתה רוצה לילך עמה א"כ שיעמוד בעלה ע"ג אם היא חוששת פן תתגנה עליו כשיראה אותה ערומה ואף הרא"ש מודה בזה ומ"ש הכל בו דצריכה להוליך עמה בעלה היינו אם אינה חוששת שתתגנה עליו. ועיין במ"ש ב"י ע"ש הראב"ד בספר בעלי הנפש וז"ל צריכה שתעמוד אשה אחרת ע"ג ותראה שלא נשאר משערותיה על פני המים או שתכרוך שערה על ראשה וכו'. אלמא דס"ל דאפי' לכתחילה די לה בשתכרוך שערה וא"צ אשה אחרת אבל להרא"ש צריכה אשה אחרת וכדפרי' ודלא כב"י דכתב דהראב"ד והרא"ש מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דליתא אלא כדפרי' והכי נקטינן כהרא"ש וכן פסק בש"ע וכתב עוד דה"ה כשהוא לילה ואי אפשר לעמוד בנר אבל הנהר תכרוך שערה וכו' והוא תשובת הרשב"א שהביא ב"י : כתב בס' נדה דשערי דורא ואשה צריכה להטיל מים קודם שטבלה אם היא צריכה כדמסיק ביומא דופן (דף מ"ד) גבי זבה שנעקרו מי רגליה וכו' וירדה וטבלה מהו תיקו וגם יש לבדוק ולנסות את עצמה במקום גדולים ובמקום קטנים ולהסיר הצואה שבחוטם עכ"ל ובהגה"ה כתב רבי עובדיה בלפנת פענח בשם ראב"ן האשה שטבלה ולא הטילה מים תחילה לא עלתה לה טבילה דבעי רבא זבה שנעקרו מי רגליה וטבלה מהו ולא איפשיטא וספיקא דאורייתא לחומרא וכתבתי לו תמיה בעיני אם יצא זה מפי גאונים מעולם דבעיא היא לענין טהרות משום מעיינות הזב אבל אינה נאסרת לבעלה ואי משום שצריכה לעצור עצמה ולא יהא אותו מקום ראוי לביאת מים אין ראיה מקמצה שפתיה עכ"ה מתשובת מהר"ן : כדה שגילתה לפרניה ודרס עליהם בעלה או אדם אחר לוקין עליה בשחין

ומיהו איכא למידק שהרי כתב רבינו דתחת בית השחי יהיה נראה כדרך שנראה בשעת שהיא מוסקת בזיתים ופריסנא דכמגביה ידיו למסוק קאמר ומשמע שהמגביה ידיו למסוק הוא מגביהן יותר מכדרך שהוא רגיל לעשות בעת הילוכו וגם על הלשון בעצמו קשה דמדכתב לא תגביה זרועותיה יותר מדאי משמע דקצת היא מגביהתן ובשעת הילוכה אינה מגביהתן והיאך כתב אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה ודוחק לומר דכדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה לא קאי אלא להרחקת ירכותיה ולא להגבהת זרועותיה ושמא י"ל דלישנא דהגבהה דנקט לאו דוקא אלא להרחקת הזרוע מן הגוף לגלות השחי קרי הגבהת זרועותיה וקאמר דאינה צריכה להרחיק זרועותיה מן הגוף אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה שהזרועות מרוחקים קצת ואינם מרוחקים יותר מדאי ולפ"ז צ"ל דמוסק זיתים אף על פי שהוא מגביה ידיו בשעה שמוסק אינו מרחיק זרועותיו מן הגוף יותר ממה שמתרחקים בעת הילוכו דהא כדי לנער את האילן בהגבהת זרועותיו קצת סגי ואף ע"ג דשיעור דמוסק הוי כמו שהוא רגיל לעשות בדרך הילוכו אילטריך תנא למיתני באיש כמוסק זיתים לומר שלא ידביק זרועותיו לגופו ביותר וכן אתה אומר בכעודר ובאורגת וגם ריש לקיש דאמר אין האשה טובלת אלא כדרך גדילתה הא אתא למעוטי שלא תדחוק זרועותיה על בשרה וכן לא תדחוק רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הילוכה ושמושה תמיד וכן פירש"י ז"ל :

כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מקוואות הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים אם נכנסו מים דרך כולו טהור והוא תוספתא בפ"ח דמקוואות ונראה דהייכו לומר דהיכא דלא טבל כדרך גדילתו בודקים אותו ואם נכנסו המים בכל המקומות שהיה נכנס אילו טבל כדרך גדילתו עלתה לו טבילה ואם לאו לא עלתה לו טבילה (טו) : כתב סמ"ג בשם הערוך דהא דבעינן שתטבול האשה כדרך גדילתה היינו דוקא לטהרות אבל לבעלה לא צריכה וטעמו מפני שהוא גורס ולית הילכתא ככל הני שמעתתא כי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה לא כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ופירש כי היכי דבעינן כשהיא בודקת מנגעה ה"נ בעינן שתטבול דרך גדילתה לטהרות אבל לבעלה לא משמע דקאי אההיא דאשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ואדיבדא דכוסילתא וכו' וכתב הר"ש בר צמח כג בתשובה אם שינתה מדרך גדילתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר כתב הראב"ד שאינה טבילה ומדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות מקואות שלא נאמרו דברים אלו כד אלא מדבריהם עכ"ל והרשב"א בתשובה (סימן ת"ת י"ט) שהגירסא היותר נכונה בעיניו הוא שלא תטבול אלא כדרך גדילתה בין לטהרות בין לבעלה :

כתב הרשב"א בתשובה ולא עוד אלא אפי' היה אורך המקוה ורחבו י' אמות על י' אמות אם אינו גבוה לפחות עד חצי החזה אין טובלין בו אא"כ שוטח כל גופו בקרקע לפי שאם אינו שוטח יצטרך עכ"פ לכוף קומתו הרבה וירכו הקמטים בבטנו ובירכותיו וכבר אמרו אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה כאורגת וכמניקה את בנה ומזה מה שאמרו במקוואות במקוה שמימיו מרודדין שכובשין אותו באגנים או בחבילי זמורות כדי שיתפחו מימיו לפי שאין דרך להשתטח במקוה ולטבול בפישוט ידים ורגלים עכ"ל ובתשובה אחרת (סימן ת"ת י"ח) כתב מה שאמרו אמה על אמה ברום ג' אמות לאו דוקא ושיעורו שתכיל מ' סאה כדי שיעלו בהם כל גופו ואף על פי שמימיו מרודדין אם הוא בענין שתוכל להעלות כל גופה בבת אחת שלא תצטרך להתהפך כבינייתא עלתה לה טבילה ואפילו נשתטחה וטבלה מותר אלא שיש לחוש לכתחילה שמא לא תשתטח יפה כל שהמים מרודדין ביותר עכ"ל וכתב עוד (סימן ת"ת י"ט) מ"מ במקום ותיקין אין (ראוי) לסמוך על מקוה כזה שמא לא תטבול בו יפה יפה עד שיהיה בו ממש לטבורה זרת לפחות עכ"ל וכתב הר"ש בר צמח שכך דעתו מסכתת ז"ל רבינו ירוחם שיעור מקוה אינו פחות ממ' סאה ושיעורן אמה על אמה ברום ג' אמות פי' וה"ה אם יהיה רחב ואינו גבוה כ"כ יועיל אם יתכסה במים פעם אחת וכן כתבו הגאונים ואמת המים אף על פי שמימיו רדופים צריך שיהיה בו מ' סאה היו המים רדופים ואשה יכולה לטבול בהם כדג זה שהוא במים ומים חופין מלמעלה וכן עולין עליה בזמן שמקיימה את עצמה כדג עולה לה טבילה בין מכונסין בין רדופין בזמן שיש בהן מ' סאה כ"כ רב נטרונאי ז"ל בתשובה עכ"ל וגם הר"ן ז"ל כתב בתשובה כה ומ"ש עוד האוסר כי כשנמדד אותו מקוה ברום מימיו א"א שכל גופו עולה בהם אא"כ פניה וגופה כבושים בקרקע ואמרינן התם לא תטבול אלא דרך גדילתה תנ"ה האיש נראה כעודר וכו' לאפוקי שלא תהא כבושה בקרקע הא ליתיה כלל דלא איתמר הכי אלא לאפוקי שלא תקפל עצמה קצתה על קצתה דומיא דמאי דאיתמר עלה דהכיא פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר אבל אם היא מתפשטת לגמרי אין לחוש כלל עכ"ל :

ומ"ש ואינה צריכה לפתוח פיה כבר נתבאר דהכי איתא בפ"ק דקידושין : ומ"ש ולא תקפוץ אותו יותר מדאי כבר נתבאר דבפ"ח דמסכת מקואות תנן שאם קרצה שפתותיה לא עלתה לה טבילה וכבר כתבתי מה שפי' רבינו שמשון והרא"ש ז"ל בה : ומ"ש אלא תשיק שפתותיה זו בזו דיבוק בינוני הוא לשון הרא"ש בהלכות נדה בקוצר ופשוט הוא ומ"ש ולא תעצים עיניה ביותר ולא תפתחם ביותר בפ' תינוקת (סז.) א"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה ופירש"י פתחה עיניה ביותר הויא חגילה למעלה עצמה עיניה ביותר הויא חגילה למטה : **ומ"ש** ויש מתירין בזה וא"א הרא"ש ז"ל כבר וכנון להחמיר כתב כתבתי בסימן זה על גליד שעל גבי מכה ולפלוף וכחול שבעין שהרבה פוסקים גורסים אחר אותן שמועות ואחר הא דאמר רבי יוחנן פתחה עיניה ביותר וכו' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לטהרות אבל לבעלה טהורה כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה וכו' וגם כתבתי שהתוס' והרא"ש והמרדכי כתבו שרש"י אינו גורס כן והקשה כמה קושיות על הגורסים כן וכתב הרא"ש ונכון להחמיר כגירסת רש"י וכ"כ שהוא דעת התוס' וכתבתי עוד שם שאפי' לדברי הגורסים כן דלבעלה טהורה היינו בדיעבד אבל לכתחילה אפי' לבעלה צריכה כל הני חומרות ומזה נלמוד לדברי האוסרים בדיעבד נמי סברי דחייץ וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב כו בתשובה נדה שעצמה עיניה ביותר הוי חגילה להתירה לבעלה וז"ל רבינו ירוחם אם פתחה עיניה ביותר או סתמתה ביותר י"מ דהוי כמו קרצה שפתותיה וי"מ להתם דהוי כקמטין במקום שדרכן להיות שם וכ"כ הרמב"ן דלבעלה מותרת אבל לא לטהרות עכ"ל : **כתב** הרא"ש בהלכות נדה בקוצר לא תעצים עיניה ביותר ולא תפתחם ביותר אלא תסגור עיניה ברפיון ע"כ ונראה דלאו למימרא שצריכה לסוגרם דאפי' פתוחים קצת ספיר דמי דהא דרך גדילתה הוא אלא לפתוחים קצת קרי להו סגורים ברפיון ואפשר דלשופרא דמילתא כתב כן דכשהם בענין זה לא תבא לפתחם ולהעצים יותר מדאי :

וכתב א"א הרא"ש ז"ל ותעמיד אשה על גבה בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה וכו' בפרק תינוקת כתב כן וכן כתב הרשב"א בת"ה : ומ"ש רבינו בשם הראב"ד כתב גם ־ן הרשב"א בת"ה וכ"כ רבינו ירוחם ואף על פי שמתוך לשון רבינו נראה לכאורה דלחלוק על דברי הרא"ש הביא דברי הראב"ד אין לפרש כן דהא בהדיא אמרינן בריש פרק במה אשה (דף נז:) מודים חכמים לרבי יהודה בחוטי שער שאינם חוללים וכתבו הרא"ש עצמו בפרק תינוקת וכיון שאינם חוצצים אם כרכה שערותיה בהן יפה עד שלא נשאר שום שער חוץ לכריכה למה לא תעלה לה טבילה הילכך נ"ל שלא הביא רבינו דברי הראב"ד לחלוק על דברי הרא"ש אלא ללמדנו תיקון לטבול בלא אשה עומדת על גבה דהרא"ש והראב"ד מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וז"ל הראב"ד בספר בעלי

דרכי משה

(טו) ועיין לקמן סימן ר"א כמה הוא שיעור המקוה שתוכל לטבול בה כדרך גדילתה : וכ"כ

פרישה

מוסקת בזיתים ופירושו דבמגביה ידיה למסוק קאמר ומשמע שהמגביה ידיו למסוק מגביה יותר ממה שהוא מגביה דרך הילוכו (ונראה דלא קאי אלא להרחקת ירכותיה ולא להגבהת זרועותיה וא"א צריכין למ"ש ב"י וק"ל עכ"ה) וגם על הל' בעצמו ק' דמדכתב לא תגביה יותר מדאי משמע דקצת צריך להגביהתן עכ"פ ואיך כתב אח"כ כדרך שעושה בהליכה ואז אינה מגביהתן. וצ"ל דלישנא דהגבהה דנקט ל"ד אלא להרחקת הזרוע מהגוף לגלות השחי קרוי הגבהה ובעת הלוכה ג"כ הזרועות מרוחקין קצת ולפ"ז צ"ל דמוסק זיתים אע"פ שהוא מגביה ידיו בשעה שמוסק אינו מרחיק זרועותיו מן הגוף יותר ממה שמתרחקין בעת הלוכו דהא כדי לנער את האילן בהגבהת זרועות קצת סגי ואע"ג דשיעור דמוסק הוי כמות שהוא רגיל לעשות בעת הלוכו אילטריך תנא למתני כמוסק זיתים לומר שלא ידביק זרועותיו לגופו ביותר עכ"ל : (לז) ויש מתירין בזה בזה ל"ד קאמר דעל כל הנ"ל קאי שטעם המתירין הוא מפני שיש גורסין אחר כל דינים אלו דגליד שע"ג מכה ולפלוף וכחול שבעין ואמר פתחה עיניה ביותר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא ואלא כי איתמר הא לטהרות אבל לבעלה טהורה (אע"ג דמבואר לעיל סימן קפ"ט דמחמרי' יותר גבי בעלה היינו היכא שיש לנו ספק מחמרי' יותר גבי בעלה לאיסורה מאור איסור כרת אבל לגבי טהרות צריכה לסיות טהורה יותר מלגבי בעלה ונלמד מימי טוהר שאחר לידה דלגבי בעלה טהורה ובכל

הדרושי הגהות

כג ח"א סימן י"ז : כד אלא לטהרות אבל לבעלה יש להקל בדברים אלו כו' כ"ה שם בתשב"ץ : כה סימן ס"ו : כו כלל כ"ט דין ב' :

בעלי הנפש וכשהאשה טובלת צריכה שתעמיד אחרת ע"ג ותראה שלא נשאר משערותי' ע"פ המים או שתכרוך שערה על ראשה בדבר שאינו חוצץ כגון תיכי חלילתא שאינם מלוכלכים א"כ בחוטי שיער שאינם חוצצים ואף על פי שהם מהודקים מ"מ אגב דאשוני לא מהדקי שפיר ועיילי בהו מיא ויש שמואלין הלא תפיפת הראש משום חלילת קשר השיער הוא אלמא קשר השיער חייץ ואיכא מאן דמתרץ שאני קשר מכריכה דקשר שיער חייץ אבל כריכת שיער על ראשה לא חייץ דאגב דאשון משתריק ועיילי ביה מיא ואיכא נמי מאן דמספקא ליה מילתא ואמר דבכריכה נמי לא שריא אלא בקליעת ג' חוטין כדאמרינן בגמ' גימא אחת קשורה חוצצת ג' אינן חוצצות ומסתברא כי האי לישנא בתרא דגרסינן בפ' במה אשה ירושלמי תמן תנינן אלו חוצצין באדם וכו' מן הגירסא הזו נראה דבכריכה נמי איכא קפידא בשיער ומדרב יהודה נמי דלא שרא להו עובדא אלא בזנב הסוס שהוא עב וקשה אבל שיער אשה לא עכ"ל. וז"ל הרשב"א בתשובה שאלת איך יכולה האשה העומדת על גבה לראות בלילה אם יצאו שערותיה ואין דרך להוליך עמהן לנהר נר תשובה יכולה היא לטבול בחוטי שיער שאינם חוצצין או בחוטי צמר או ברצועות שבראשה ובלבד שתרפם כדאיתא בפרק במה אשה או בתיכי חלילתא ואפי' בלילי שבת אי לא מיטנפן כדאיתא התם עד כאן ומה שכתב מחוטי צמר ורצועות שבראשה שאינם חוצצין אם הם רפוים וגם מ"ש מחוטי שיער ותיכי חלילתא כבר נתבאר בסימן זה והראב"ד אף על פי שלא

בשחין רוק"ח: בנות ישראל הולכות לטבול בלי"צא פן ירגישו בהן מפני העין כדאמר גבי יוסבי צריפין שמרגישין זו בזו בטבילה ועל נשותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה רוק"ח הקופץ למקוה ה"ז מגונה הטובל במקוה פעמיים ה"ז מגונה והקפדה שייך בדבר שרוב העולם מקפידין רוק"ח אבל לקמן בסוף סימן ר"א מפורש דמיירי במקוה שאין שם אלא מ' סאה מצומצמות וכשיקפוץ לתוכו יחסרו המים בקפילתו בתוכו וכן בטובל פעמיים ע"ש: הב"י הביא כאן פלוגתא דרב ור' יוחנן בפ"ב דחולין (דף לא) בנדה שנפלה מן הגשר למים או טבלה עצמה להקר ולא נתכוונה

כתב אם כרכה שער ראשה (לח) בדבר שאינה חוצץ בחוטי שער וטבלה בינה בין עצמה עלתה לה טבילה:

קצט (א) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה

לשם טבילה ושפסק הרמב"ם כרב דעלתה לה טבילה לבעלה דחולין הוא וכן פסק בש"ע אבל הרב בהגהות ש"ע כתב כיון דיש פוסקין כר' יוחנן דלא עלתה לה טבילה לבעלה יש להחמיר לכתחלה שתחזור ותטבול בכוונה וע"ל בסימן ר"א אבל גל שנתלש מיהו אף לר' יוחנן קאמרי' התם דאי אנסה חבירתה ואטבלה כוונה מעלייתא היא ועלתה לה טבילה ואף בנפלה מן הגשר אין לה לברך כשתחזור ותטבול וכן כתבתי סוף סימן ק"כ גבי טבילת כלי שלא בכוונה עיין שם:

קצט לעולם ילמד וכו' בפ' תינוקת (דף ס"ו) אמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים פירש"י

הזכיר אלא תיקון דחוטי שיער חד מתרי תלת תיקוני נקט ולאו דוקא שהרי הרשב"א עצמו לא כתב בת"ה אלא תיקון דחוטי שיער בלבד ואין לומר דדבריו בתשובה פליג על מ"ש בת"ה ועוד אין טעם ברור לחלק ביניהם שאף ע"פ שחוטי צמר ורצועות שבראשה צריכים להרפותם מהי תיתי לן לגזור בהם אטו שמא לא תרפם דבר שאינו בגמ' ולא בפוסקים לגזור בכך הילכך נראה דהראב"ד נמי סבר כדברי הרשב"א בתשובה ומשמע שכן דעת כל הפוסקים וליכא מאן דפליג במילתא:

כתבו הכלבו והאגור בשם הר"מ אשה שטובלת צריכה להוליך עמה אשה יהודית או בעלה או נערה שהיא גדולה יותר מי"ב שנים ויום אחד לראות אם טבלה כדין אבל לא נכרית הואיל ואיתחזק איסורא וכתב עוד הכלבו טהורה שטבלה עם טמאה או לאחריה אין קפידא וטהורה לבעלה (טז): כתב הרמב"ם בפ"ב מה' מקוואות המפשלת בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק בחמו בשעת טבילה וחצץ ואחר שעלתה כפל עכ"ל וטעמו מפני שהוא גורס בפרק תינוקת (סז.) מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה ואף ע"ג דחזי לה השתא דליכא מידי עליה חיישינן דילמא בדרדוני נפל וכבר כתבו התוספות גירסא זו בשם ר"ת וכתב יש לפרש מפשלת את בנה לאחוריה והיא ערומה וטבלה דחיישינן שמא היה עליה דיגוקא טיט וכיוצא בו ונדבק בחמו וחוצץ בטבילתה ובעלייתה מן הטבילה הוחלק ונפל וכתבו עוד וי"ל שהיתה מפשלת בנה אפי' לפני טבילתה בסמוך ולאו דוקא בטבילתה עכ"ל ומכל מקום כתבו שאותה גירסא אינה כתובה בספרים שלנו אבל הרא"ש כתבה ולכן יש לתמוה למה לא כתב רבינו דין זה דאין לומר שהשמיטה משום דסבר דבכלל ההוא דאיתמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא איתמר ליה הא שהרי הרא"ש כתב דנכון להחמיר כדברי רש"י דל"ג לית הלכתא ככל הני שמעתתא:

ואיכא למידק על הרמב"ם שנראה מדבריו שהוא גורס ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כדאמר ר"ל אין האשה טובלת אלא כדרך גדילתה ומבואר בדבריו שנתנה תבשיל לבנה לטהרות הוא דלא עלתה לה טבילה אבל לבעלה עלתה לה טבילה ונראה שטעמו מפני שהוא סובר דהא דאמרינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא קאי אשמעתתא דמנתנה תבשיל לבנה ואילך ולפי מה שכתבו התוספות והרא"ש בגירסא זו הא דמפשלת את בנה אחר נתנה תבשיל לבנה הוא והשתא הו"ל לפרש דהא דחיישינן במפשלת את בנה לטהרות הוא אבל לא לבעלה כמו שכתב בנתנה תבשיל לבנה וכל אינך שמעתתא דבתרא ולמה הוציא זו מכלל אותן שמועות כיון דלית הלכתא ככל הני שמעתתא קאי גם לשמועה שקודם זה וצריך לומר שגירסת הרמב"ם היה כתוב מפשלת בנה קודם נתנה תבשיל לבנה אלא שצריך לתת טעם מ"ש נתנה תבשיל לבנה ממפשלת בנה שזו עלתה לה טבילה לבעלה וזו לא עלתה ושמא י"ל שהטעם משום דנותנת תבשיל לבנה יודעת שדרך התבשיל לידבק ובודאי נזהרה ולפיכך מותרת לבעלה אלא דלטהרות החמירו אבל מפשלת את בנה אינה עשויה ליתן אל לבה שיש טיט בידי התינוק או ברגליו ולפיכך חשו לה לבעלה:

כתב עוד הרמב"ם בפרק הנזכר נכנסו צרורות וקסמין בסדקי רגליו מלמטה חוצצין ויש לתמוה דהא תניא בתוספתא דמקוואות פ"ח נכנסו צרורות וקסמין בסדקי רגליו מלמטה ר"ע אומר אינו חוצץ מפני שהוא כבית הסתרים וכיון דלא חזינן מאן דפליג אדר' עקיבא הוה ליה למיפסק כוותיה ויש לומר דכיון דנקיט ליה תנא משמא דיחידאה משמע דכולהו רבנן הוו פליגי עליה ועוד אכתוב בזה בסמוך בס"ד:

וכתב עוד שם אספלנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים חוצצים אף על פי שאינו צריך שיכנסו בהם המים צריכים שיהיו ראויים ולא יהא בהם דבר חוצץ כמו שביארנו והוא מדתניא בתוספתא בפרק הנזכר אספלנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים רבי אומר חוצץ ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חוצץ ופסק כר' משום דהא טעמא דר' יוסי בר' יהודה לאו משום דס"ל דאספלנית מלוגמא ורטיה לא מהדקו דאם כן מ"ט דרבי ודוחק לומר דבהכי פליגי דמ"ס מהדק ומ"ס לא מהדק אלא ודאי תרוייהו סברי דמהדק וטעמא דר"י ברבי יהודה היינו משום דכיון דבית הסתרים לא בעו ביאת מים ה"נ לא בעו שיהיו ראויים לביאת מים ורבי סבר דבעינן שיהיו ראויים לביאת מים וכדרבי זירא בכל הראוי לבילה כדאיתא בפ"ק דקידושין (כה.) ובפרק תינוקת (סו:) ומשמע התם דהלכה כוותיה ובהדיא תנן בפ"ט דמקוואות דרטיה שע"ג המכה חוצצת והשתא הא איכריך דר"ע דאמר בההיא דנכנסו צרורות וקיסמין בסדקי רגליו דאינו חוצץ מפני שהוא כבית הסתרים בשיטת רבי יוסי בר' יהודה אמרה דסבר דלא בעינן שיהיו ראויים לביאת מים ולא קי"ל כוותיה אלא כרבי דסבר שצריך שיהיו ראויים לביאת מים וכמו שכתבתי:

וכתב ע"ש היתה בשערה אחת או שתים חוץ למכה ראשו מודבק למכה או שהיו ג' שערות ראשם מודבק בטיט או בצואה או שהיו ג' שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן והוציאן בריסי עיניו מלמעלה הרי אלו חוצצין ודברים אלו שנויים בתוספתא בפרק הנזכר בלא מחלוקת ובכלבו כתב היו ג' שערות בריסי עיניו שלמטה מדובקים בריסי עיניו שלמעלה הרי אלו חוצצין: וכתב עוד שם לא יטבול אדם בעפר שעל רגליו ואם טבל אינו חוצץ וגם זה שנוי בתוספתא בפרק הנזכר היו רגליו מליאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה טהור ע"כ ומדקתני לה בלישנא דדיעבד איכא למשמע דלכתחילה לא יעשה כן ובהדיא תנן בפ"ט דמקוואות לא יטבול באבק שעל רגליו ומיהו ר"ש כתב תוספתא זו בפ"י וכתב בה גירסא אחרת וז"ל היו רגליו מליאים אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה טמא ספק או שטבל בחמין טהור ומשמע דכשאינם חמין ולא ספק בדיעבד נמי טמא ומשמע דטעמא משום דקסבר דכשהרגלים מליאות אבק ומטבילתם במים האבק שעל רגליו נעשה טיט וחוצץ ומש"ה כשספק טהור שהרי עבר האבק מרגליו ע"י השפשוף וכן כשטבל בחמין שהחמין מעבירין את הלכלוך כאילו שפשף ולגירסא דהרמב"ם איכא למימר דנהי דלכתחלה יש ליזהר מלטבול באבק שעל רגליו מפני חששא זו מ"מ היכא דעבר וטבל טהור דסתם מים מעבירין את האבק ואף על פי שאינן חמין:

וכתב עוד הרמב"ם בפ"א מהלכות מקוואות כל הטמאין שנטבלו בבגדיהן עלתה להם טבילה מפני שהמים באים בהן ואינם חוצצין וכן נדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה ע"כ וכ"כ הרא"ש בפרק תינוקת והוא מדאמרינן (ביצה יח.) נדה מערמת וטובלת בבגדיה: כתב הרוקח נראה מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר שצריך להסיר ע"י חמין ולגוררן בצפורן למטה בשעת טבילה אבל אם אינו יכול להסירן הוי כטיט שתחת הצפורן או בצק מועט שאינו מקפיד (ואינו חוצץ) אבל בטבילה הם מסירים משום חומרא פר"ח גם בטבילה אינו חוצץ דבר תורה:

וכתב עוד נראה אם אשה נגעה ביורה או בקדירה ונתפחמה בבשר מעט זה אינו קפידא אע"פ שמעט נדבק בבשר (יז): כתב עוד הרמב"ם בפרק הנזכר כל הטובל צריך להתכוון לטבילה ואם לא נתכוון עלתה לו טבילה לחולין אפי' נדה שטבלה בלא כוונה כגון שנפלה לתוך המים או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה וטעמו מדגרסינן בפרק ב' דחולין (לא:) איתמר נדה שנאנסה וטבלה א"ר יהודה א"ר טהורה לביתה כלומר לבעלה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה א"ל רבא לר"נ לרב דאמר טהורה לביתה וכו' עון כרת הותרה איסור מיתה מיבעיא א"ל בעלה חולין הוא וחולין לא בעי כוונה ומנא תימרא דתנן גל שנתלש וכו' ופסק כרב ואמרינן תו בגמרא ה"ד נדה שנאנסה וטבלה אילימא דאנסה חבירתה וטבלה כוונת חבירתה כוונה מעלייתא היא א"ר פפא לרבי נתן שנפלה מן הגשר לרבנן שירדה להקר פירוש פלוגתא דרבי נתן ורבנן לענין שחיטה דרבנן בעו כוונה לחתיכה מיהא ורבי נתן לא בעי אלא אפי' זרק סכין ונעצה והלכה ושחטה כדרכה כשרה וקי"ל כרבי נתן לענין שחיטה ולפיכך פסק דאפי' נפלה לתוך המים מותרת לבעלה ומ"ש או ירדה להקר פשוט שהוא כאילו אמר ואצ"ל אם ירדה להקר וכתב הר"ן דשפיר עבד דפסק כרב משום דמשמע בגמרא דרב נחמן בר יצחק סבר כוותיה ועוד דבפרק אין דורשין (יט.) סוגיין כרב דאמר חולין לא בעו כוונה ולא מדכרינן התם דר' יוחנן כלל וכ"פ סמ"ג וכתב שכ"פ ר"ח והרשב"א כתב נראה לי דקי"ל כר' יוחנן דס"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כו ורבה כוותיה ס"ל לכאורה מדמקשי וחזיל אף ע"ג דרב נחמן מתרץ ליה מ"מ הוה ליה ר"י לגבי דרב ורבה לגבי ר"נ וקי"ל כר"י ועוד דבשל תורה הלך אחר המחמיר ור"י דבר תורה קאמר אבל ראיתי להרמב"ם שפסק כרב ושמא הוא מפרש דמה שאמרו ומנא תימרא דחולין לא בעו כוונה דתנן גל שנתלש לישנא דגמרא הוא ולא סיומא דמילתא דרב נחמן דאלמא מסקנא דגמרא כרב ע"כ והג"א כתב דנראה לכאורה דהלכה כר' יוחנן וכ"פ הרוקח משום דבירושלמי פ"ב דמגילה משמע דר' חנינא ס"ל כרבי יוחנן והוה ליה רב יחיד לגבייהו וגם רבינו ירוחם כתב שכדברי הפוסקים כר"י עיקר: ב"ה ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם ורבוותא דסברי כוותיה:

קצט לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה קמטיה וכל בית סתריה במים בפרק תינוקת (סו:) אמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים ופירש"י קמטיה בית השחי ובית הסתרים שלה ע"כ ולשון רבינו אינו מדוקדק דנקט קמטיה ובית סתריה בפרשה

דרכי משה

(טז) וכ"כ בש"ד: (יז) עיין לקמן סימן ר"א אם אשה מותרת ליכנס למרחץ או לרחוץ בחמין אחר טבילה:

פרישה

ובכל קודש לא תגע לכן צריכה לשמור בטהרת יותר בחציצה כל דהו מלגבי בעלה עכ"ה) אבל התוס' והרא"ש והמרדכי כתבו שרש"י אינו גורס כן והקשו כמה קושיות על הגורסים כן וכתב הרא"ש וכבר להחמיר כגירסת רש"י ב"י: (לח) בדבר שאינו חוצץ כתב ב"י דגם הרא"ש מודה בזה דכיון דכורכת יסה בדבר שאינו חוצץ ותו ליכא למיחש שישאר שום שער שלא יטבול מותרת לטבול בינה לבין עצמה וא"צ לאחרת לעמוד ע"ג:

סי' קצט (א) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו כו' ושתהא מופפת כו' לשון רבינו שכתב לעולם ילמד כו' נמשך ג"כ למטה אמ"ש ושתהא מופפת כולי שכן משמעות לשון ושתהא ותרי מימרות הן בגמרא דבפרק תינוקת אמרינן אמר רבא לעולם ילמד אדם

דרושי הגהות

בז ורבא:

[א] (ב) מדיחה קמטיה וכל בית סתריה במים ושתהא חופפת שער ראשה ושתהא סורקת יפה במסרק שלא יהיו נדבקין זה בזה שזו היא מתקנת עזרא (ג) שתהא הופפת בשעת טבילה ופירש ה"ר שמעיה בשם רש"י שצריכה לעיין כל גופה יפה ולחוף אותו במים ולשוטפו דהפיפה שייכא בכל הגוף (ד) ור"ת פירש שאינה צריכה דלא שייך הפיפה אלא בשער שבראש וכתב א"א הרא"ש ז"ל ונהגו בנות ישראל לרחוץ ולחוף כל גופן במים ומנהג כשר הוא ע"כ לשון הרמב"ן דין תורה שתהא הטובלת מעיינת בעצמה סמוך לטבילה ובודקת כל גופה שמא יש בה דבר שחוצץ בטבילה

(פירש"י קמטיה בית השחי ובית הסתרים שלה) מותיבי בית הקמטים ובית הסתרים אינן צריכין לביאת מים נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן כדר' זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכו' ויש להקשות דבפ"ט דמקואות תנן ואלו חוצצין וקא חשיב בית הסתרים שבאשה ואלו אין חוצצין וקא חשיב בית הסתרים שבאיש והשתא היכא לאוקמי הא דתני בית הסתרים אינן צריכין לביאת מים באיש קאמר ולא קשיא ונראה דדוקא בבית הערוה מחלקין בין אשה לאיש ובאשה נשואה דוקא דמקפדת שלא תתגנה על בעלה ומו שפי' לשם הר"ש והרמב"ם אבל בית הקמטים דשאר הגוף בבעל בשר איש ואשה שוין והשתא קא מותבינן אדרבא מבית הקמטים אבית הקמטים ורש"י ז"ל הוה קשיא ליה אמאי קאמר רבא דבית קמטיה צריכה להדיה במים ולא נקט נמי בית סתריה ולכן פירש דבכלל בית קמטיה הוי נמי בית השחי ובית הסתרים שלה אבל פשיטא דאין משמעות בית קמטיה יוצא מידי פשוטו דאיירי בקמטיה דכריסה ותחת החזה ושאר הגוף כשהיא בעלת בשר ומש"ה קא מותיב מבית קמטיה אבית קמטיה וזהו שכתב רבינו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה וכל בית סתריה דבית קמטיה פי' קמטיה שבגוף מתוך שהיא בעלת בשר ומ"ש וכל בית סתריה כולל בית השחי ותחת הדדין ובית הערוה והחוטם והאזנים ובין שיניה ובין אצבעות רגליה וכיוצא בהם וב"י כתב דלשון רבינו אינו מדוקדק דנקט קמטיה ובית סתריה וכו' עכ"ל והרי מבואר למאי דפרי' דלשונו מדוקדק וכתב מהרי"ק בשורש קנ"ט דמדלא נקט שתהא אשה מדחת קמטיה בשתם נראה דבמים דוקא קאמר ולא בשאר משקין ול פעד"כ פשוט דלגופיה איצטריך שלא נבין דבקנוח בבגד פשתן להסיר הלכלוך והזיעה כמי יצאת י"ח כמו בהדחה לכך נקט במים לאורויי דלא סגיא בקינוח אלא בהדחה במים אבל לא בא להוציא שאר משקים ומ"מ לא מלאכי לבי להקל כנגד הרב במקום איסור כרת :

ושתהא חופפת שער ראשה וכו' ברייתא ס"פ מרובה עזרא תיקן שתהא אשה חופפת וטובלת ומ"ש רבינו שתהא חופפת שער ראשה וכו' כתב כן לפי שבזה הכל מודים ואח"כ כתב דרבינו שמעיה בשם רש"י פי' דבכלל תקנה זו הוי נמי שתהא חופפת במים כל גופה יפה וכו' ושר"ת חולק דלא תיקן עזרא חפיפה אלא בשער שבראש ומדברי כל הפוסקים נראה דמדינא לתקנת עזרא אשה אינה צריכה חפיפה אלא בשערת ראשה כר"ת ונראה דה"ה כל מקום שער כבית השחי ובית הערוה דילמא מיקטר קטירי השערות אי נמי איכא מאוס מידי ואיכא חציצה וכן פי' הר"ן אלא דאף על פי כן צריך לחוף גם כל הגוף דנכון להחמיר כהר"ש בשם רש"י וכן מנהג כל ישראל :

לשון הרמב"ן דין תורה וכו' ירא"ה מדבריו שיותר מחמיר בעיון הגוף מבעיון הראש מפני שזה דין תורה וזה אינו אלא תקנת עזרא ואיכא להקשות דלאיזה דבר קאמר דמחמיר יותר בעיון הגוף ונראה דה"פ דכיון דהרמב"ן דקדק לומר שזה דין תורה וזה תקנת עזרא אלמא דבא להורות דכיון דהחפיפה אינה אלא דרבנן מתקנת עזרא אם כן אם לא חפפה כראוי או לא חפפה כלל אם עיינה בעצמה כל גופה בעיונא בעלמא בלא רחיצה כדין תורה בין שלא במקום שער וכדדרשינן ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער כדאיתא סוף מרובה דאורייתא לעיוני דילמא מיקטר א"נ מאוס מידי משום חציצה השתא כיון דעיינה כל גופה כדין תורה עלתה לה טבילה וא"צ לחזור ולטבול אבל אם לא עיינה כל גופה אף ע"פ שחפפה וסרקה את ראשה והתירה

נראה מלשונו שהם שני דברים וליתא . אלא בית הסתרים הוי פירושא דקמטיה וכפירש"י (א) : וכתב מהר"י קולון בשורש קנ"ט דנראה דבמים דוקא קאמר מדלא קאמר שתהא אשה מדחת קמטיה כהם ולמה ליה למינקט במים אלא נראה דיין ושאר משקין דשאר לכלוכיתו בתוך הקמט ישאר גם כהם היין או המשקה ההוא ומש"ה נקט במים (ב) : ומ"ש ושתהא חופפת שער ראשה וכו' בס"פ מרובה (דף פב .) תניא דחד מי' תקנות שתיקן עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת ומקשה עלה דאורייתא הוא דתניא ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שיער ומשני כי אמרינן דאורייתא לעיוני דילמא נויקטר א"נ מאוס מידי משום חציצה ואתא איהו תיקן חפיפה ופירש"י תיקן חפיפה במסרק להדחקה דמילתא : ומ"ש שה"ר שמעיה פי' בשם רש"י שצריכה לעיין כל גופה יפה ולחוף אותו במים וכו' ור"ת פי' שאינה צריכה וכו' התוספות והרא"ש בפ' תינוקת כתבו שה"ר שמעיה מפרש דהא דתיקן עזרא שתהא אשה חופפת אכל הגוף קאי דבכל הגוף שייך חפיפה והביא ראיות לדבריו ומשמע ודאי דה"ר שמעיה מצריך חפיפה בראש כדמשמע ליטנא דגמרא דמיירי בשיער וכדפירש"י שם ועוד דאין טעם להחמיר בגוף יותר מבשיער דיליבא בארעא וכו' דשיער עשוי להיות בו דבר חוצץ יותר מבגוף הוא שהרי עשוי להכהב ולהתקשר וגם זוהמא וזיעה מצויים בו יותר אלא שרצה ז"ל להוסיף דבכל הגוף נמי בעי חפיפה דמשמע ליה דלישנא דחפיפה שייך בין במקום שיער בין שלא במקום שיער ולא הייתי צריך לכתוב כן אלא להוציא ממה שירא"ה קצת מדברי רבינו כאן וגם בכמוך אבל דברי הרמב"ם דכשמזכירים כל גופה בענין זה אין הראש במשמע ואין הדבר כן אלא כמו שכתבתי ואכתוב עוד שם בס"ד והתוספות והרא"ש דחו ראיותיו וכתבו שר"ת פירש דחפיפה לא שייכא אלא בראש והביא ראיות לדבריו וכתב הרא"ש שאחד מראיותיו מדקאמר רבא שתהא אשה מדיחה קמטיה במים מכלל דשאר הגוף לא בעי הדחה דאי קמטיה לרבותא קאמר דאף על פי דא"צ ביאת מים משום דבית הסתרים נינהו אפ"ה צריך הדחה וה"ה לשאר הגוף א"כ הול"ל אפילו קמטיה ונראה מדברי התוספות והרא"ש שדברי ר"ת נראים בעיניהם וכן הוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"ט מהלכות מקואות תקנת עזרא היא שתהא אשה חופפת את שערה ואח"כ תטבול וגם התוספות כתבו בסוף דבריהם כלשון הזה הילכך אין לנו ראיה שיצטרך חפיפה בגוף אלא לעיוני בעלמא כמו בראש מדאורייתא ואף על פי שאנו מדמין אין לעשות מעשה אלא צריך להוף כל הגוף וכן מנהג כל הנשים לרחוץ כל הגוף עכשיו עכ"ל וגם המרדכי כתב בפ"ב דשבועות אחר דברי ר"ת וה"ר שמעיה מכל מקום נכון להחמיר לעשות חפיפה בכל הגוף ולסרוק שערה במסרק פן נתקשרו השערות עכ"ל וכ"כ כמ"ג והרא"ש כתב בסוף נדה אחר מחלוקת ר"ת וה"ר שמעיה נהגו בנות ישראל לרחוץ כל גופן ומנהג כשר הוא ע"כ . והר"ן כתב בפ"ב דשבועות גבי הא דאמר רבא אשה לא תחוף אלא בחמין פי' רש"י הך חפיפה חפיפת שערה כלומר שער ראשה ושאר מקומות שבגוף כבית השחי והכי מוכחי דהפיפה בשיער הוא דתנן (נזיר מב :) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק והכי נמי מוכח בפרק מרובה (פב :) דאמרינן התם דעזרא תיקן שתהא אשה חוכפת וטובלת ואקשינן הא דאורייתא הוא דכתיב את כל בשרו זה הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו מדכריך הכי אלמא חפיפה בשיער הוא ופרקינן התם בעיוני בעלמא כגי דילמא מיקטר וכו' אתא איהו ותיקן חפיפה ומדאמרינן הכי משמע דבעיא עיוני בכולי גופה דלגבי חציצה מקום שיער ושאר הגוף שוים הם אלא דאתא עזרא ותיקן דלא ליכגי במקום שיער עיוני משום דשכיחי בה קיטרי והצריך חפיפה ומשום דהפיפה מדרבנן בעלמא הוא מקילים בה כדאמרינן לקמן האשה חופפת בע"ש וטובלת במ"ש ואפילו למוצאי י"ט שאחר השבת אבל בעיוני דמדאורייתא הוא לא מקילינן וראיה לדבר מדאמרינן בסמוך כתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה ובודאי א"א שלא נתנה תבשיל וכיוצא בו מע"ש עד מוצאי י"ט שאחר השבת והיאך עלתה לה טבילה אלא ודאי כי מקילינן בחפיפה דוקא בשהזרה ועיינה בשעת טבילה הילכך במקום שיער בעיא חפיפה ומקילים בה כדכתיבנא ובכולי גופה בעי עיוני סמוך לטבילה ודאמרינן לקמן טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם כמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול עליה כל גופה א משמע ולאו למימרא דחפיפה בכולה גופא אלא משום דמכתמא עיינה בעצמה בשעת חפיפה וכ"ת אי בעי עיוני סמוך לטבילה אפילו לא חפפה כמוך לטבילה אמאי ב צריכה לחוף ולטבול והרי עיינה בכל גופה סמוך לטבילה איכא למימר שמא לא עיינה יפה יפה אבל בחפיפה ליכא למיחש להכי והך עיוני דמדאורייתא משמע דבלא מים הוא דלא אשכחן אלא גבי חפיפה ומיהו הני נשי דילן נהוג למישטף כל גופייהו בשעת טבילה בחמימי ושפיר דמי ואף בזמן התלמוד נראה שהיו נוהגות כן מדאמרינן בגמרא (סח .) דודי חסות עבדי חסרת טשטקי חסרת ומדאצרכה כולי האי משמע שדרכן לשטוף בחמין וכן נ"ל מדאמרינן ואם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם איתא דלא הוו עבדי חפיפה אלא במקום שיער אמאי לא חיישינן שמא לא עיינה יפה יפה בשאר מקומות הגוף כי היכי דחיישינן כשלא היתה חפיפה כמוך לטבילה ג כל שאר מקומות שבגוף דא ודא אחת היא אלא דרכן היה לשטף כל גופן בחמין ומש"ה בסמוך לטבילה ליכא למיחש למידי ומעתה האי ונמצא עליה אתי כפשטיה דנהי דחפיפה מדינא אינה אלא במקום שיער הנהיגוה בכל הגוף עכ"ל וכדברי הר"ן כך הם דברי הרשב"א בת"ה הארוך וז"ל בת"ה הקצר צריכה האשה לעיין בעצמה ובבשרה סמוך לטבילתה שלא יהא עליה שום דבר מיאום או נימא קשורה במקום שיער שבה עזרא ובית דינו תקנו שתהא האשה חופפת כל מקום שיער שבה וסורקת במסרק או מספספת בידיה היטב כדי שלא יהיו שערותיה קשורים זה בזה כבר נהגו בנות ישראל לחוף כל גופן ותשטוף במים חמין בשעת חפיפה ומנהג יפה הוא לכן וכן ראוי להנהיגן כדי שתהא לכן שמירה יפה לכל גופן וכתב עוד חפיפה זו צריכים לכתחילה להיות כמוך לטבילתה נזדמנה לה טבילה בשבת ואלו שני ימים טובים לפני השבת ה"ז חופפת בד' בשבת וטובלת בשבת שלא דחו זמנה של טבילה מפני חפיפה שתהא כמוך לטבילה כיון שא"א ובלבד שתהא מעיינת ובודקת בשעת טבילה כל גופה ושערות ראשה שלא יהא דבר חוצץ עד כאן לשונו ומ"ש ר"י שנראה שסברת הרשב"א כה"ר שמעיה איני יודע מהיכן ראה ר"י לומר שנראה לו כן :

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן דמדין תורה צריכה שתהא הטובלת מעיינת בעצמה סמוך לטבילה ובודקת כל גופה וכו' וכתב עליו ירא"ה מדבריו שיותר מחמיר בעיון הגוף מבעיון הראש מפני שזה דין תורה וזה אינו אלא תקנת עזרא דבר תמוה הוא בעיני וחס ליה להרמב"ן שיעלה על דעתו לומר כן שהדבר ידוע שיותר עשוי

דרכי משה

קצט (א) ול"נ דדברי רבינו וכוונתו על פי הרא"ם שכתב המרדכי בה"ג דף של"ג ע"ב וזה לשונו כתב הרא"ם קמטיה פירוש תחת אצילי ידיה ותחת שוקיה שלא יהיה דבר חוצץ ובית הסתרים היינו לפנים כגון נקבי החוטם ואזנים ולפנים מן השפה עכ"ל : (ב) כתוב בש"ד ואשה צריכה להטיל מים קודם שטובלת אם היא צריכה כדמסיק פרק יוצא דופן גבי זבה

פרישה

סי' קצט [א] **מדיחה** קמטיה במים כתב מהרי"ק והביאו ב"י ר"ס זה דנראה דמים דוקא קאמר מדלא נקט בגמ' שתהא אשה מדחת סתם ולמה ליה למינקט במים אלא נראה דיין ושאר משקין בהשאר לכלוכותיה בתוך הקמט ישאר גם כתם היין או המשקה ההוא ומש"ה נקט במים ועי' מ"ש מהרי"ק עוד והביאו ב"י בסי' זה ריש דף רכ"ו דנדה שהוכרה ע"פ הרופאים שלא לרחוץ ראשה במים שמותרת לחפוף ביין דלא קאמרי רבנן כללא לא תחוף אלא

דרישה

אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים . ובס"פ מרובה אמרינן דחד מי' תקנות עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת ופירש"י חפיפה במסוק . ומ"ש רבינו חופפת שער ראשה נראה דכ"כ לפי האמת למאי דמסיק דר"ת סתר פירוש רבי שמעיה דאילו לפירוש רבי שמעיה חפיפה המוכרת בס"פ מרובה איירי בכל הגוף וק"ל והכי כלעת דברי רבינו דקאמר שצריך ג"כ ללמד שתהא חופפת שער ראשה שהרי עזרא תיקן חפיפה ואף שרבי שמעיה פירש דהיינו בכל הגוף ר"ת סתר דבריו ופי' דמיירי דוקא בשער ראשה ומסיק בשם הרא"ש דנהגו בנות ישראל לרחוץ ולחוף כל גופן : (ב) מדיחה קמטיה וכל בית סתריה דע שרש"י פי' קמטיה בית השחי ובית סתריה וכתב ב"י דל' רבינו אינו מדוקדק דנקט קמטיה ובית סתריה דמשמע שהן ב' דברים וליתא אלא בית הסתרים הוי פירושו דקמטיה וכדפירש"י וז"ל ד"מ ול"נ דדברי רבינו מכוונים ע"פ שכתב המרדכי בה"ג דף של"ג ע"ב בשם רא"ם וז"ל כתב רא"ם קמטיה פירוש כגון תחת אצילי ידיה ותחת שוקיה שלא יהא דבר חוצץ ובית הסתרים היינו לפנים כגון נקבי החוטם ואזנים ולפנים מן השפה עכ"ל : (ובמקואות סוף פ"ח תנן בית הקמטים ובית הסתרים א"צ ביאת מים וכן בנדה דף ס"ו ע"ב ומסיק שם דראוי לביאת מים מיהא בעינן והיינו ממש כל' רבינו ואין כאן שום תמיה כלל עכ"ס) : (ג) שתהא חופפת שער ראשה ושתהא סורקת ק"ק פרש"י פי' על חפיפה סורק במסרק נ"ל שרש"י ל"ד קאמר דודאי עיקר חפיפה היא הרחיצה ולהעביר זוהמא ממנו ועיין מ"ש בסמוך ראיית ר"ת לסתור דברי רבי שמעיה : (ד) ור"ת פי' כו' אלא בשער שבראש ל"ד שער שבראש דס"ס

חדושי הגהות

קצט א משמע לאו למימרא : ב צריכה לחזור ולהוף : ג לעניו כל שאר מקומות כצ"ל :

בג הרא"ש

עב"ו להיות דבר חוצץ במקום שאין בו שיער והיאך יתכן דמדאורייתא צריכה לעיין בגופה ולא בראשה שהוא מקום שיער אטו יליבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ועוד דכיון דמאת בשרו מרבינן שערו מהי תיתי לשום אדם לפלוגי ביניהו אבל דברי הרמב"ן מבוארים דהכתב דדין תורה שתהא מעיינת בעצמה ובודקת כל גופה אף ראשה במשמע דהא ודאי ראשה בכלל כל גופה הוא ותקנת עזרא לא לעיין היה שזה מדין תורה היתה חייבת אלא לחפוף שערה במים חמין ולסורקו או לפספסו היה שמדין תורה בעיוני בעלמא הוה סגי לה והוא הצריכה שתהא חופפת וסובר הרמב"ן דחפיפה אינה אלא במקום שיער דוקא וכ"פ ר"ת וכולהו רבוותא בר מהר"ר שמעיה וזו מבואר מאד בדבריו שכתב ועזרא ובית דינו תקנו שתהא חופפת בכ"מ שער שבה במים חמין וסורקת אותן וכו' הרי בהדיא שלא חילק בין מקום שיער לשלא במקום שיער אלא לענין חפיפה בלבד לא לענין עיון כדקס"ד דרבינו : ומ"ש הרמב"ן דמדין תורה צריכה לעיין ולבדוק כל גופה כלומר בין מקום שיש בו שיער בין מקום שאין בו שיער מבואר בדברי התוספות והרשב"א והר"ן שכתבתי בסמוך : **חפיפה** שבמקום שער לא תהא במים קרים וכו' בפרק תינוקת (סו:) אמר אמימר משמיה דרבא אשה לא תחוף אלא בחמין אבל לא בצונן ואפילו בחמי חמה צונן מ"ט לא משום דקרירי ומשרו מיזיא. ופירש"י ואפילו חמי חמה. די לה בחמין שהוחמו בשמש: דמשרו מיזיא. מקשין השיער ואין לכלוכו עובר והרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות מקואות שהצונן מקלקלין ומקבלין את השיער ומתקשה ע"כ וכך הם דברי רבינו שכתב שמסבכין את השיער ודע שכתב הרא"ש בפר"ח גרים לא תחוף בקרירי ואפי' בחמי חמה פירוש אסור לחוף וכפ' כל שעה (מב.) אמרינן ד לא תלוש בחמין ולא בחמי חמה אלמא מדמי חמי חמה לחמין וכ"כ הרמב"ן והרשב"א דבחמי חמה יכולה לחוף : ומ"ש ולא תחוף בנתר וכו' ולא באהל וכו' שם אמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל בנתר משום דמקטף ובאהל משום דמסרך כך הוא גירסת הפוסקים ולאפוקי מספרים דידן דגרסי חול במקום אוהל. ופירש"י מקטף נותק שיער ומתבלבל ואהל. מסרך מדביק השיער וחוצץ והראב"ד כתב בספר בעלי הנפש בשם רב אחא ואי אמרת כי מקטיף מזיא מאי הוי דילמא איידי דקטיני מסתבכי ביני אריכי ומיקטר חד מינייהו ולא עיילי ביה מיא :

ודע שבפ"ב ממס' כלים פירש הרמב"ם שנתר הוא הנקרא בלשון ערב טפל והוא נקרא בלשון לעז גריד"א וסתר דברי המפרשים שהוא אלו"ם ולפ"ז הנשים שנוהגות להוליך גרידא למרחץ לטפול בו ראשן יש למחות בהן שלא יעשו כן ביום טבילה וכ"כ הריב"ש ז"ל בתשובה שהוא מיחה ביד הנשים הנוהגות לחוף ראשן בגריד"א מהטעם הנזכר אע"פ שה"ר דוראן ז"ל היה אומר שנתר אינו גריד"א הוא ז"ל הכריע שהוא גריד"א : **וכתב** מהר"י קולון בשורש קנ"ט שהדעת מכרעת דחפיפה דנתר ואהל ומים קרים שאסרו אינו אלא לרווחא דמילתא אבל בדיעבד אם חפף בנתר או באהל או במים קרים ורחה ועיין יפה בשערו שאינו נקשר ולא מסובך זה בזה גם לא נקטף סברא דבדיעבד שרי :

ומ"ש ולא בכל דברים שמסבכים השיער טעמו משום דאע"ג דבגמרא לא הוזכרו אלא אלו איכא למימר דמהם כלמוד לכל הדברים שמסבכים את השיער אבל מהר"י קולון כתב בשורש קנ"ט שהדעת מכרעת דאין לנו אלא מה שאמרו חכמים ומתוך כך התיר לאשה שהוזהרה מפי הרופאים שלא תחוף ראשה במים שיכולה לחוף ביין ולא חיישינן לסבוך או משרו מיזיא ועוד דכן הוא לכאורה דאם דוקא מים ולא שאר משקים א"כ הול"ל אשה לא תחוף אלא במיא חמימי הלכך משמע קצת דה"ה בשאר משקים הללולים כגון יין וכיוצא בו ומיהו כתב עוד ומ"מ נכון והגון הוא שמקודם שתבא האשה לידי מעשה שתבדוק ותנסה לחוף ראשה ביין ותראה האם יסתבך או ישתבר או יתקשה השיער ע"י רחיצת היין יותר ממה שרגיל לעשות על ידי רחיצת המים ואם תנסה ג"פ ותרגיש ותראה שאין היין גורם אחד מכל אלו יותר מן המים אז תוכל לסמוך ולעשות מעשה וגם נכון הוא שתשאל לאותם הרופאים שהזהירו על רחיצת ראשה במים האם טבע היין הם לסבך או לשבר או להקשות השיער יותר מטבע המים החמים וכ"מ מצינו שסמכו חכמים על דברי הרופאים לענין נדה וגם לענין חולה בי"ה ומעשים בכל יום שאנו סומכים על דברי רופאים נכרים להאכילה ע"כ (ג) : חפיפה זו פי' רש"י מוטב שתהיה ביום שלפני טבילתה מבליל טבילתה וכו' בפ' תינוקת (סח.) שלח רבין באגרתיה אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במ"ש ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעינן תיכף לחפיפה טבילה וליכא והילכתא אשה לא תחוף אלא בלילה והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דאיפשר הא דלא איפשר. ופירש"י ותמה על עצמך היאך אשה וכו'. שהרי בקושי התירו להרחיק חפיפתה מטבילתה כ"כ אלא משום דאי חפפה בליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר משום דממהרת לטבילתה מתוך שמהומה לביתה הא דלא איפשר לחוף ביום כגון מוצאי יום טוב לא תחוף אלא בלילה וכתבו התום'

דלפי

בטבילה ועזרא ובית דינו תקנו שתהא חופפת בכ"מ שער שבה במים חמין וסורקת אותן או מפספסת אותן בידיה יפה יפה כדי שתתיר שערותיה אם יש בהם קשר ע"ב (ה) יראה מדבריו שיותר מחמיר בעיון הגוף מבעיון הראש מפני שזה דין תורה וזה אינו אלא תקנת עזרא חפיפה שבמקום שער לא תהיה במים קרים לפי שמסבכין השער אלא במים חמין (ו) ומיהו אפילו בחמי חמה סגי (ז) ולא תחוף בנתר לפי שמתחך השער וחוזר ומסתבך [ב] ולא באהל לפי שמסבך השער ולא בכל הדברים המסבכין השער החפיפה זו פירש"י מוטב שתהיה ביום שלפני טבילתה מבליל טבילתה לפי שממהרת

והתירה שערותיה יפה ועיינה בשערות ראשה שאין שם חלילה ושום קשירה אפ"ה לא עלתה לה טבילה כיון שלא עיינה בכל גופה כי אם בעיון הראש בלבד וקורא עיון הראש מה שמיוחד לראש כתקנת עזרא דהיינו החפיפה והפספוס והסריקה שכל זה קרוי עיון הראש ועיון הגוף הוא מה שמיוחד לעיין בכל הגוף אם יש דבר חוצץ בין במקום שער בין שלא במקום שער כדין תורה ולפי דעת רבינו כנראה לו מדברי הרמב"ן ז"ל דחולק הוא אמ"ש רבינו בסוף סימן זה ע"ש הרשב"א דאם לא חפפה כלל אפילו עיינה כל גופה לא עלתה לה טבילה וע"ש ודברי רבינו בזה פשוטים ואין קושיא בדברים אלו אבל הב"י הבין דרבינו רצונו לומר עיון הגוף בלא עיון הראש והתרעם על דבריו ואחרי ליה מאריה . ועמ"ש בסוף סימן זה אבל מ"ש בשם הרשב"א :

חפיפה שבמקום שער לא תהיה במים קרים מימרא דאמימר משמיה דרבא בפרק תינוקת (דף ס"ו) אשה לא תחוף אלא בחמין ואפי' בחמי חמה אבל לא בצונן אבל בקרירי לא דמשרו מזיא כך הוא גירסת הרא"ש דלא כגירסת ספרים דגרסי אבל לא בצונן ואפי' בחמי חמה דמשמע חמי חמה אסור וזהו שדקדק רבינו וכתב ומיהו אפי' בחמי חמה סגי כלומר אף על פי דמים צוננין אסורין לא תימא דמים שהוחמו בשמש דין צוננין להם ואסורין כמו שגורס ר"ח הביאו הרא"ש דליתא אלא אף ע"פ דצוננין אסורין מיהו מים שהוחמו בשמש מותרין וכן פירש"י אלא דקשה אמאי שינה רבינו לתת טעם אחר לצוננין ממ"ש בגמרא דמשרו מיא דפי' מקשין השער ואין לכלוכו עובר כפירש"י ונראה דרבינו נמשך אחר מ"ש הרשב"א בת"ה הקצר שכתב כך להדיא וטעמו מפורש בת"ה הארוך דהיה גורס אשה לא תחוף אלא בחמין ואפי' בחמי חמה מ"ט חמימי משרו מזיא קרירי מסבכי מזיא ופירוש משרו מזיא מתירין השערות וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ב דמקואות שכך היה גורס שהרי כתב וז"ל מפני שהחמין משירין את השיער ומסלסלין אותו אבל הצונן מקלקלין ומקבלין את השיער ומתקשר עכ"ל :

ולא תחוף בנתר וכו' מימרא דרבא שם ומ"ש ולא בכל הדברים המסבכים השער כ"כ הרשב"א בת"ה הקצר ודבר פשוט הוא דכל שידוע שדברים אלו מסבכים השער דינן כנתר ואהל ולא קאמר מהרי"ק בשורש קנ"ח דאין לנו אלא מ"ש חכמים נתר ואהל אלא דאין לנו לחוש מספק שמא דבר אחר גם כן מסבך או משרו מזיא ונאסור לחוף ראשה כיון דאין לנו לאסור אלא מ"ש חכמים אבל בידוע לנו דמסבך כמו נתר ואהל מודה מהרי"ק לאסור והב"י הבין דדברי מהרי"ק הם חולקים על דברי רבינו ושגגה יצאה מלפני השליט בזה :

חפיפה זו פירש"י מוטב שתהיה ביום וכו' ובשאלתות פי' שמוטב שתהיה בלילה וכו' פי' לרש"י דמפרש הסוגיא בפרק תינוקת (דף ס"ח) מוטב הוא שתכנס ביום למרחץ ותהא חופפת יפה יפה בנחת ואח"כ תצא מן המרחץ בעוד יום גדול ותהא טובלת בלילה אבל לא תהא חופפת וטובלת לכתחילה בלילה אע"פ שטוב הוא להסמיך חפיפה לטבילה כדי שלא יתקשר שום דבר על שערה משעת חפיפה עד שעת טבילה מכל מקום מוטב זה מזה לפי שזה קרוב לודאי דכיון שמהומה לביתה ממהרת לחוף בלילה ולא תחוף יפה אבל חששת שמא יתקשר שערה בין חפיפה לטבילה הוא ספק רחוק דכל אשה נזהרת לכרוך שערה היטב. אבל בשאלתות פירש איפכא דמוטב שתהיה חופפת וטובלת בלילה שתהא חפיפה סמוך לטבילה ואף ע"פ דאיכא לחוש שתהא ממהרת ולא תחוף יפה דלפי פירושא בסוגיא לא חששו חכמים לדבר זה כל כך ולפיכך מוטב זה מזה והב"י הבין מדברי התוספות ושאר פוסקים דלרש"י דמותר לחוף ולטבול בלילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום ולטבול בלילה אם כן ניחא לישנא דמוטב שתהיה החפיפה ביום דכתב רבינו לרש"י אבל לשאלתות דאסור לחוף ביום ולטבול בלילה היכא דאפשר לחוף ולטבול בלילה קשה אלשון רבינו שכתב לשאלתות דמוטב שתהיה בלילה דלא הו"ל לומר מוטב אלא הו"ל לומר דלשאלתות צריך שתהיה החפיפה בלילה ולפעד"נ דלא קשיא ולא מידי דאף ע"ג דמדינא אף לרש"י היה מותר לחוף ולטבול בלילה מ"מ מדאיפסיקא הילכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה היכא דאפשר לה לחוף ביום השתא איכא איסורא לחוף ולטבול בלילה כיון דאפשר לה לחוף ביום ומוטב זה מזה א"כ חל על האשה שמא דאיסורא כי היכי דלשאלתות היכא דאפשר לה לחוף ולטבול בלילה חל על האשה שמא דאיסורא שלא לחוף ביום ולהרחיק חפיפה מטבילה ה"כ לרש"י איפכא אבל היכא דלא איפשר שרי לשאלתות להרחיק חפיפה מטבילה כי היכי דשרי לרש"י היכא דלא אפשר לחוף ולטבול בלילה ותדע שהרי הרא"ש שכתב דלרש"י אם חל י"ט במ"ש שאסור לחוף בע"ש ביום ולטבול במ"ש בלילה ומוטב שתדחה הטבילה ולשאלתות שרי אלמא דרש"י מחמיר טפי מהשאלתות בחד צד ואוסר להרחיק החפיפה

דרכי משה

זבה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה מהו תיקו וגם יש לבדוק ולנקות עצמה במקום גדולים וקטנים ולהסיר הצואה שבחוטם ובאזנים עכ"ל ובהג"ה שם כתב רבי עובדיה בצפנת פענח בשם ראב"ן אשה שטבלה ולא הטילה מי רגליה לא עלתה לה טבילה וראייה מזבה שנעקרה מי רגליה וכו' וכתבתי לו ואני תמה בעיני אם יצא זה מפי הגאונים מעולם דבעיא היא משום מעיינות הזב ולענין טהרות אבל אינה נאסרת משום זה לבעלה ואי משום צריכה לעצור עצמה ולא יהיה אותו מקום ראוי לביאת מים אין ראיה מקמצה שפתיה עכ"ל הגה"ה כך מצאתי בהגה"ה אך נראה דמוטעה וכך יש להיות הגירסא א"כ אין ראיה מזבה שנעקרה מי רגליה אלא מקמצה שפתיה : (ג) ואע"ג דכתב לעיל בשם מהרי"ק דאסור להדית

קמטיה

פרישה

דה"כ כל מקום שער לאפוקי מקום אלא שבגוף ודוק בב"י וכן דעת הרשב"א וכמ"ש רבינו בסמוך שכתב וז"ל וא"ל אם מפפה במקום שער ולא עיינה בשאר הגוף הרי שכתב סתמא במקום שער וכ"כ הר"ן בהדיא והביאו ב"י מיהו לשון רבינו שכתב ב"פ דלא שייך חפיפה אלא בשער שבראש לא משמע הכי לכך נראה דדוקא קאמר וה"פ דל"ת לחוף אותו במים דקאמר רבי שמעיה היינו משום שער שבגופה לכך קאמר דאפילו שבגופה לא שייך חפיפה אלא בשער שבראש שהם ארוכים ואדוקים זה לזה וכן מוכח קצת שהביא ר"ת ראיה לדבריו לסתור דברי רבי שמעיה מדאמרו צריך להדיח קמטיה משמע דשאר הגוף א"צ הדחה מזה נשמע כמי דבשאר הגוף אפילו במקום שערות א"צ הדחה וחפיפה שהרי מקום קמטיה יש בו שערות תחת השחי וכל מקום קמטים יש בו זיעה לזוהמא ובו גדלו שערות ויש לדקדק דדוקא בהני מקומות צריך הדחה הא בשאר מקומות אפי' במקום שער א"צ וק"ל : (ה) יראה מדבריו שיותר מחמיר בעיון הגוף כו' צ"ע במאי מחמיר בזה יותר מבזה ונראה דר"ל מדכתב בעיון הגוף ובודקת כל גופה כו' ובחפיפה לא אמר כן ש"מ דבזה בעי ג"כ בדיקה ובזה לא בעי בדיקה והיינו ע"כ מטעם דזהו מן התורה וזהו מתקנת עזרא כנ"ל לדעת רבינו וב"י תמה על זה שיהא זה עולה על דעת הרמב"ן שא"צ עיון בראש שהרי בשער הראש שמסתבך עיקר הטבילה וגם שם מצוי הזוהמא בשערות (ואפשר לומר דרבינו פי' דברי הרמב"ן מ"ש חופפת שערה ר"ל השערות שארוכות של אשה הן הן א"צ עיון ובדיקה כ"כ ובודאי מקום שערות שבראש ובגוף בכלל כל גופה דמי אבל בשערות עצמן קאמר דא"צ להחמיר כ"כ) וכי יליבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ועוד כיון דמאת בשרו מרבינן לשערו מהיכי תיתי לפלוגי בינייהו אלא דעתו של הרמב"ן שכתב ובודקת כל גופה גם על הראש אלא שמן התורה בבדיקה סגי ועזרא הצריך שתהיה חופפת חמין מקום שער לפי שמסבכין השער שמתקשין ומתקבלין עכ"ל ב"י. והיותר נראה דזהו החומרא דבעיון מצריך סמוך לטבילה משא"כ בחפיפה דלא הזכיר סמוך לטבילה ומ"ש שהחמיר יותר בעיון הגוף נראה דבזה כולל גם הראש ומ"ש מבעיון הראש ר"ל החפיפה שתקנו בראש ובודאי בכלל חפיפה הוא ג"כ עיון אלא שבאם לא תסמוך החפיפה לטבילה א"צ לעיין גם בראש סמוך לטבילה : (ו) ומיהו אפילו בחמי חמה סגי פי' שנתחממו בשמש : (ז) ולא בנתר פי' הרמב"ם גרייטא י"מ שהוא מה שאנו קורין אותו קרייט ושהוא מעביר זוהמא וכתם. וטעות הוא בידם אלא נתר מין אחר הוא והוא מין עפר שורפין אותו בכבשן ונעשה ממנו כמו אבני הסיד וכשמניחין אותו במים נימח ושפין בו הראש לאמר

שראשם

דרישה

אלא במים : [ב] ולא באהל לפי שמסבך השער וכתב מהרי"ק שבדיעבד אם חפף בנתר ואהל או

חדושי הגהות

ד הרא"ש הביא ראיה לפי גירסתו אבל הגי' שלפנינו בגמרא לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה וא"כ אין ראיה משם :

ורב

שממהרת בלילה ולא תחוף יפה [ג] ובשאלתות פרשה אחרי סימן צ"ו פי' שמוטב שתהיה בלילה בדי שתהיה סמיך לטבילתה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ונוהגות הנשים שמתחילות לחוף מבעוד יום ועוסקות בחפיפה עד שתחשך ואז טובלות ועוד מהם יש על עצמן שאע"פ שחפפו נושאות עמהם מסרק וסורקות בבית הטבילה ע"ב (ה) [ד] חל טבילתה במ"ש שא"א לה לחוף מבעוד יום די לה בחפיפת ליל טבילתה ומ"מ מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בע"ש ובמ"ש תחוף מעט ותסרוק שערותיה נזדמנה לה טבילה בליל שבת שאי אפשר לה לחוף בלילה די לה בחפיפת יום ואפילו אם חלו שני י"ט ביום ה'

החפיפה מגילה מע"ש למ"ש ובחול מחמיר טפי השאלתות מרש"י ואוסר להרחיק החפיפה מטבילה אלא בע"כ צריך לפרש דלשאלתות בחול לכתחלה מוטב זה מזה ולרש"י איפכא לכתחלה מוטב לחוף ביום בנחת וכו': ומ"ש וכתב א"א הרא"ש ונוהגות הנשים וכו' כלומר דבזה יוצאים ידי שניהם דאף השאלתות לא אסר לכתחלה לחוף ביום היכא דאפשר לחוף בלילה אלא היכא שיוצאה מן המרחץ בעוד יום גדול דמרחיקין החפיפה מן הטבילה אבל אם מתחילין לרחוץ מבע"י וחופפת מבע"י ואינה יוצאה מן המרחץ עד שטובלת בלילה פשיטא דאף השאלתות מודה דמוטב זה ממה שתהא חופפת וטובלת הכל בלילה דאיכא חששא דמהומה לביתה :

הך טבילתה במ"ש וכו' נלפע"ד דרבינו כתב זה על פי מ"ש קודם זה שנוהגות הנשים לחוף מבע"י וכו' כדי לצאת ידי חובתם לרש"י ולהשאלתות על צד היותר טוב וקאמר השתא דכשחל טבילתה במ"ש די לה בחפיפת ליל טבילתה כיון דאי אפשר לה לחוף מבע"י אלא כיון דלפירש"י חששו חכמים שמתוך שמהומה לביתה לא תחוף יפה אמר רבינו ומ"מ מנהג יפה וכו' שבזה ודאי מתוקן דליכא חששא דלא תחוף יפה וכך צריך להגיה בדברי רבינו ומ"מ מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בערב שבת במתון ובמוצאי שבת תחוף מעט במתון ותסרוק שערותיה וכן הוא בנוסחאות המדוייקות . וכן מה שכתב רבינו נזדמנה לה טבילה בליל שבת שאי אפשר לה לחוף בלילה די לה בחפיפת יום אינו אלא לפי מה שנוהגות הנשים ליכנס למרחץ מבע"י ולחוף ביום ואינן יוצאות מן המרחץ אלא עוסקות בחפיפה עד שטובלת בלילה כדי לצאת י"ח לרש"י ולהשאלתות וקאמר רבינו השתא נזדמנה לה טבילה בליל שבת שאי אפשר לה שתהא עסוקה בחפיפה עד שתחשך ובע"כ לא תהא חפיפה סמוכה לטבילה די לה בחפיפת יום כיון דלא אפשר והב"י האריך להקשות ולפרש דברי רבינו ע"ש אבל מ"ש הוא הנכון ודו"ק : **ומ"ש** רבינו ואפי' אם חלו ב' י"ט ביום ה"ו וכו' אע"ג דהרא"ש כת' דלפי פירש"י אם חל י"ט במ"ש אין להרחיק החפיפה מהטבילה כולי האי מע"ש למ"ש ומוטב שתדחה טבילתה אע"פ שאין כאן הרחקה אלא יום א' ומכ"ש כשחלו ב' י"ט ביום ה"ו דאיכא הרחקה ב' ימים דתדחה הטבילה לפירש"י אפ"ה הכריע רבינו להיתירא מתרי טעמי חדא דהלא הרא"ש גופיה דלשאלתות חופפת בד' היכא דחלו שני י"ט ביום ה"ו וחל טבילתה בליל שבת והתוספות כתבו ג"כ כך לר"ת היכא דחלו שני י"ט ביום א"ב וטבילתה ליל ג' דחופפת בע"ש וטובלת בליל ג' ואע"פ דבאשיר"י לא כתב כך לר"ת מ"מ כיון שאין מפורש בדבריו בהיפך מסתמא לא נחלק הרא"ש בזה אמ"ש התוס' לר"ת השתא כיון דהשאלתות ור"ת מתירין בפירוש דחה רבי' מ"ש הרא"ש דלפירש"י משמע דאסור להרחיק כולי האי . ותו דהלא התוס' כתבו להדיא דלפירש"י דאוסר לחוף מע"ש ולטבול במ"ש מ"מ היכא דחל י"ט במ"ש שרי לחוף בע"ש ולטבול במ"ש ואיתא לפסקא דפסקינן בגמרא הלכתא כרב חסדא ודלא כהרא"ש דלפירש"י אידחיא הך פסקא וזהו דוחק הלכך פסק רבינו נכון להתיר אפי' בהרחקת ב' ימים ותו דכך נהגו הנשים מקדמונים ומנהג ישראל תורה היא :
ומ"ש

דלפי פירושה נראה שמותר לחוף בליל טבילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום מפני שמהומה לביתה והביאו ראיה לדבר וכתבו עוד דבשאלתות פי' הא ד[illegible] לחוף בליל טבילה שהוא חול לא תרחיק חפיפה מטבילה כלל ואפילו אם היום כמו כן חול לא תחוף אלא בלילה הא דלא איפשר כגון שליל טבילה י"ט או שבת או היום ביום שלפני הטבילה אפילו אם יום שלפני הטבילה כמו כן י"ט או שבת אז תחוף מע"ש או מעי"ט כדפסק הלכתא התם חדימר ולדברי השאלתות כ"ז שתוכל אין לחוף אלא בלילה וכתב הרא"ש וסוגיא דתלמודא לא משמע כפירושם דקא מיבעי' ליה נדה מהו שתחוף בלילה ותטבול בלילה אלמא משמע דיותר טוב הוא לחוף ביום דחיישינן שמא לא תחוף כהוגן בלילה דמתוך שמהומה לביתה לא חייפא שפיר וכן כתב המרדכי בשבועות בשם סה"ת דטוב ונכון שתכנס במרחץ בעוד היום גדול ותחוף עצמה בנחת ולא בחפזון ולא תצא עד לערב דאף בשאלתות דאסרינן לחוף ביום היינו כי יוצאת בעוד היום גדול אבל אם היתה שם עד הערב מודה הוא דשרי ע"כ וכ"כ כמ"ג וכ"כ התוס' והרא"ש דלפי מנהג נשים של עכשיו ששוהות במרחץ עד הלילה מותר לחוף ביום אף לפי השאלתות ואינו אסור אלא לחוף מבע"י ולצאת מן המרחץ קודם הלילה אבל כששוהה שם עד הלילה חפיפה אריכתא היא שכל שעה עוסקת בחפיפת גופה ושערה ועוד יש שמחמירות אף על פי שחופפות נושאות עמהן מסרק וסורקות עצמן בבית הטבילה וכתבו עוד התוספות שר"ת פי' הלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה פי' בע"ש וטובלת במ"ש והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה פי' במ"ש ולא תמהר לחוף מע"ש הא דאיפשר לחוף במ"ש שהוא חול תחוף בו ולא תמהר לחוף מע"ש והא דלא איפשר לחוף במ"ש ליל טבילתה כגון שהוא י"ט חופפת מע"ש אף על פי שטבילתה למ"ש או ליל שני בשבת והם שני ימים טובים אחר השבת ולא איירי כלל תלמודא באיסור חפיפה שחרית וטבילה ערבית בלא הפסקת יום וכן לא איירי באיסור חפיפת לילה ע"כ ורבינו לא חשש לכתוב פה דברי ר"ת דאינו מקפיד בין יום ללילה והביא דברי רש"י ודברי השאלתות שהם הפוכים אלו מאלו ושנוהגות הנשים לצאת ידי שניהם ומ"מ אין דברי רבינו מדוקדקין שכתב בדברי השאלתות מוטב שתהיה בלילה כמו שכתב לרש"י מוטב שתהיה ביום שנראה מדבריו דיום לשאלתות כלילה לרש"י והא ליתא שכבר נתבאר דלרש"י מותר לחוף בלילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום וביה שייך שפיר לשון מוטב שכתב רבינו אבל לשאלתות כל זמן שתוכל אין לחוף אלא בליל טבילה וכן משמע מדקאמר לא תחוף אלא בלילה ואם כן לא הוה למכתב ביה לישנא דמוטב אלא הכי הוה ליה למימר ובשאלתות פירש שצריכה להיות בלילה כדי שתהיה סמוך לטבילתה ואין לומר שהוא סובר דלרש"י אין מותר לחפוף בלילה אלא בשעת הדחק ושלא כדברי התוספות דהשתא הוי לילה לרש"י כיום לשאלתות אלא דלפ"ז לשון מוטב לא יצא מוכב לשום אחד מהם : **וכתב** הראב"ד בספר בעלי הנפש בשם רב אחא אפילו איתרמי ה' וע"ש י"ט דלא אפשר למיחף בהו וזמן טבילתה ליל שבת חייפא בד' וטבלה בבי שמשי משום דטבילה בזמנה מצוה וכי גדלה למזיא לא תקטרינהו לרישי דצוליתא דילמא מקטרא חדא ביניתא מינייהו והויא חציצה משמע מדבריו שהאשה צריכה לשמור עצמה בינתיים מכל דבר החוצץ כמו שמצריכה לשמור מקשירת שערה וי"ל שאינה צריכה לכך הואיל ויכולה לבדוק עצמה בשעת טבילה אבל תיקון השיער דלא איפשר לה ביום טוב צריכה לשמור עצמה בינתיים מיהו מדפרש טעמא משום דטבילה בזמנה מצוה ש"מ דהשתא דליכא טבילה בזמנה לא מיבעי לה למיטבל בליל שבת וי"ט דלא איפשר למיהוי סמוך לחפיפה טבילה ואי עבדה עבדה ובלבד שתבדוק עצמה בשעת טבילה לפי שא"א לה שלא נתנה תבשיל לבנה ולא האכילתו ולא נתעסקה בכמה עניינים ואם לא שמרה את עצמה מכל אלה ולא בדקה עצמה בשעת טבילה לא עלתה לה טבילה עכ"ל ומ"ש דהשתא דליכא טבילה בזמנה לא מיבעיא למיטבל בליל שבת וי"ט אין נראה כן דעת הפוסקים שכתבו שטובלת בליל שבת וי"ט ולזמן הזה הוא שכתבו ומטעם זה אני תמה על מה שדקדק הראב"ד מדברי רב אחא שהרי בימי רב אחא כבר שוינהו לכולהו נשי ספק זבות דהא מסקנא דגמרא היא בפרק תינוקת וכל טבילה לאו בזמנה היא ואין לומר דרב אחא כתב לפי מה שהיה קודם התקנה והניח מה שהיה לפי מנהג זמנו לכך נראה שמ"ש רב אחא טבילה בזמנה מצוה היינו משום דכל לבעלה מצוה איכא והכי נמי כבזמנה (ז) : ודע שהרשב"א פסק בת"ה כדברי השאלתות וז"ל חפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילתה לפיכך לא תחוף אשה ביום ותטבול בלילה אלא חופפת בלילה וטובלת כדי שלא יתקשר שום דבר על שערה משעת חפיפה עד שעת טבילה וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות מקואות אם איפשר לה לחוף בלילה ולטבול מיד תכף לחפיפה ה"ז משובח ובשעת הדחק או מפני חולה חופפת אפי' בע"ש וטובלת למ"ש וכתב הר"ן בפ"ב דשבועות שגם הרי"ף סובר כן שאינה חופפת אלא בליל טבילה :

הך טבילתה במ"ש שא"א לה לחוף מבע"י די לה בחפיפת ליל טבילתה דברי רבינו כתומים דנראה שאליבא דכ"ע בא להשמיענו כן וליתא דהא לדברי השאלתות עיקר דין חפיפה לכתחלה כך הוא להיות בלילה ומאי די לה בחפיפת ליל טבילתה דקאמר אלא לרש"י שסובר דעיקר חפיפה ביום הוא דאיצטריך לאשמועינן דכשחל טבילתה במ"ש די לה בחפיפת ליל טבילתה דהא אמרינן בגמרא לדעתו הא דלא איפשר ומ"ש ומ"מ מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בע"ש ובמ"ש תחוף מעט ותסרוק שערותיה גם זה מבואר שהוא על דעת רש"י שעיקר החפיפה הוא קודם ליל טבילתה דאילו לדברי השאלתות שעיקר חפיפה הוא בליל טבילתה למה צריך לחוף מע"ש ועוד מאי ובמ"ש תחוף מעט דקאמר הא כיון דעיקר חפיפה הוא באותה שעה תחוף אז יפה ואפי' לדברי רש"י יש לתמוה למה כתב שתרחוץ ותחוף מע"ש הא כיון דלדעת רש"י מותר לחוף בלילה אפי' לכתחלה כדמשמע מדברי התוספות מה צורך לרחוץ ולחוף בע"ש ואפילו מנהג יפה אין כאן כיון דלכתחלה בלא שום אונס יכולה לחוף בלילה השתא דאיכא אונס אין טעם במנהג הזה אא"כ נאמר דלטעמיה אזיל דסבר דלרש"י אינה יכולה לחוף בלילה אלא מתוך הדוחק וכמו שכתבתי לעיל בסמוך דהשתא הוי מנהג יפה דאפילו בשעת הדחק יש לתקן כל מאי דאפשר שלא לסמוך על חפיפת לילה לבדה : ומ"ש נזדמנה לה טבילה בליל שבת שא"א לחוף בלילה די לה בחפיפת יום גם בזה דבריו סתומים דלדברי השאלתות הוא דאיצטריך להשמיענו שאף על פי שעיקר חפיפה בלילה היכא דלא איפשר כגון שהוא ליל שבת או י"ט חופפת ביום דהכא אמרינן בגמרא לדעתו הא דלא אפשר שאילו לדעת רש"י מאי די לה בחפיפת יום דקאמר הא עיקר חפיפה לכתחלה כך הוא להיות ביום והשתא קשה דבבין חל טבילתה במ"ש ובבין נזדמנה לה טבילתה בליל שבת כתבם סתם כאילו לכ"ע איצטריכו וליתא כמו שהוכחתי ועוד קשה דהדא נקט אליבא דרש"י וחד אליבא דשאלתות איפשר היה לומר דאתא לאשמועינן דבין בחל טבילתה במ"ש בין בנזדמנה לה טבילתה בליל שבת חופפת בשעת החול בין שהוא בלילה כמו בחל טבילתה במ"ש בין שהוא ביום כמו בנזדמנה לה טבילה בליל שבת ושפיר דמי אליבא דכ"ע ולמר הוי רבותא ברישא ולפיכך כתב בה לישנא דדי וכן בסיפא משום דהוי רבותא למר כתב בה לישנא דדי אלא דאם כן לא הו"ל להפסיק בין הדבקים בומ"מ מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בע"ש וכו' דההיא ליתא אלא לרש"י ולא לשאלתות: ומ"ש רבינו ואפי' אם חלו שני ימים טובים ביום ה' ו' וכו' שם (סז :) אמר רב הונא אשה חופפת בא'

דרכי משה

קמטיה ביין רק במים כבר הילק מהרי"ק באותה תשובה בין חפיפה לחדיח קמטיה והאריך בזו וקצרתי : (ד) וכבר נתבאר דין זה לעיל סימן קצ"ז באריכות : ועיין

דרישה

או במים קרים ובדקה שלא נדבקו השערות שרי : [ג] (ובשאלתות פירש שמוטב שתהיה בלילה כו' האי לשון שמוטב אינו מדוקדק דמשמע שגם ביום יכולה לחוף אם תרצה וז"א אלא כל זמן שתוכל לחוף בלילה אין לחוף ביום אבל לדעת רש"י שפירש הוא דכבר כתבו התוס' דלרש"י מותר לה לחוף בלילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום ב"י ע"ש עכ"ה) : [ד] חל ליל טבילתה במ"ש שא"א לחוף ביום וכו' או שחל ליל טבילתה בליל שבת וכו' ותמה ב"י דהדא נקט אליבא דרש"י והדא נקט אליבא דשאלתות ולענ"ד דבא לאשמעינן אליבא דכ"ע דהא ע"כ לא התיר רש"י לרחוץ ביום אלא כשרוחץ סמוך ללילה משא"כ כשחל הטבילה בליל שבת דאסור לה לרחוץ עד עם חשיכה ועי"כ לא התיר שאילתות בלילה אלא כשרוחצת תחילת הלילה משא"כ כשחל ליל טבילתה במ"ש דא"א לה לרחוץ ולחוף בתחילת הלילה שמא יום הוא עדיין דבכה"ג פשיטא דשאילתות מודה לרש"י דאיכא למיחש שמא תמהר לביתה ולא תחוף כפשה יפה ובחל בע"ש מודה רש"י דלא מקרי סמוך לטבילתה ואסור לטבול בב' לילות כ"א בחול קמ"ל דאפ"ה די לה בחפיפת לילה זו או יום זה ודו"ק: ואשה צריכה להטיל מים קודם שטבלה ע"כ מהלכות נדה ס"ד וכתב בהג"ה כתב לי הרב שראה בלפנת כענת משום ראב"ן כאשה שטבלה ולא הטילה מים לא עלתה לה טבילה דבעי רבא כו' וכתבתי לו תמוה לי אם יצא מפי הגאונים לעולם דאותו איבעיא הוא לטהרות מתשובת מהרי"ק אך קצרתי בראיות מ"ו : כל אשה שטבלה צריכה להזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה וגם שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילתה רוקח ופי' אחר טבילתה כל היום כגון שטבלה ביום ח' לא תכנס לבית המרחץ ביום ח' וכן כמנהג מרש"ל . ולאחר שטבלה כדינו כתב המרדכי בשם ראבי"ה שמותרת ליכנס למרחץ כדי שתתחמם עצמה אבל לשוור ולרחוץ עצמה שם אסורה וכתב עוד בהגהת מרדכי דמותר להטיל חמין במקום כדי לחממה ור"ש אוסר וכתב רמ"א דיש להחמיר אל במקום שנהגו להקל או אין בידינו למחות . כתב בהג"ה
דמותר

פרישה

שרואה במא"ן וכן שמעתי מלועז א' שכן נוהגין גם בזמנינו בארץ ישמעאל והוא הנקרא גרייטא בלשונם ומה שאנו קורין קרייט יש לו שם אחר וכמ"ש ג"כ לעיל בסימן קל"ה בדין כלי יין נסך ע"ש : (ה) חל ליל טבילתה במ"ש שא"א לה לחוף ביום וזהו לפירש"י דעדיף ביום ומ"ש אחר כך שא"א לחוף בלילה משמע דלילה עדיף מיום וזהו לפירוש השאלתות ותמה ב"י ע"ז היאך נקט חדא אליבא דרש"י וחדא אליבא דשאלתות כיון דכתב סתמא משמע דאליבא דכ"ע נקט ונלע"ד דרבינו
קאי

ה' ו' חופפת ברביעי וטובלת בליל שבת (ט) [ה] או אם חל י"ט במ"ש רוחצת וחופפת בע"ש (י) ובלבד שתזהר אחר רחיצה וחפיפה מליתן תבשיל לבנה ומלהתעסק בדבר שתבא לידי הציצה וגם תקשור שערותיה שלא יתבלבלו ואם טבלה ולא עיינה עצמה מקודם לכן

באחד וטובלת בשלישי בשבת שכן אשה חופפת בע"ש וטובלת במ"ש אשה חופפת באחד בשבת וטובלת ברביעי בשבת שכן אשה חופפת בע"ש וטובלת במוצאי י"ט שחל להיות אחר השבת אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בה' בשבת שכן אשה חופפת בע"ש וטובלת במוצאי שני י"ט של ר"ה שחל להיות אחר השבת ורב חסדא ה אמר שכן לא אמרינן היכא דאיפשר איפשר היכא דלא דאפשר לא איפשר ורב ייומר אמר אפי' שכן נמי אמרינן לבר מאשה חופפת באחד בשבת וטובלת בה' בשבת דלמוצאי שני י"ט של ר"ה שלאחר השבת ליתא דאיפשר דחופפת בלילה וטובלת בלילה דרש מרימר הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב ייומר ופירש"י הלכתא כרב חסדא לחומרא דאמר שכן לא אמרינן דהיכא דטבלה יום חול לא תחוף מאתמול ובמאי דאמר רב חסדא כולהו אמרינן דהיכא דטבלה במוצאי שני ימים אחר השבת חופפת בע"ש לית הלכתא כוותיה אלא כדמתרץ רב ייומר חפייא בליליא וטבלה בליליא ע"כ: ועל מאי דאסיקנא הלכתא חופפת ביום והלכתא לא תחוף אלא בלילה הא דאפשר הא דלא אפשר כתבו התוס' ולדברי השאלתות הא דלא אפשר כגון שליל טבילה י"ט או שבת או תחוף מע"ש או מעי"ט כפסק של מעלה דדרש מרימר דהלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב ייומר ועל מה שפירש"י הא דלא איפשר לחוף ביום כגון שאירע טבילתה במ"ש ואם תחוף בע"ש תרחיק יותר מדאי מטבילתה חופפת בליל טבילתה במ"ש כתבו וא"ת הא דפסקינן לעיל הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב ייומר לא קאי דהכא אמרינן דאינה חופפת בע"ש וטובלת למ"ש וי"ל דאיכא לאוקמי פסק דלעיל שליל טבילתה במ"ש והוא י"ט או ודאי תחוף מע"ש ולא תפסיד עונתה הואיל ואינה יכולה לחוף בליל טבילתה ולא ביום שלפני טבילתה ואע"ג דלכאורה לא אמרו התוס' להרחיק חפיפה מן הטבילה בין לדעת השאלתות בין לדעת רש"י אלא כשאין מפסיק בין יום דחפיפה ליום דטבילה אלא יום אחד בלבד אבל כשמפסיקין ב' ימים כגון שחלו שני ימים טובים בה' ו' וטבילתה בליל שבת אין מתירין לה לחפוף ביום ד' דא"כ נמצאת חפיפה מרוחקת מטבילה טובא מ"מ מאחר שתלו טעמם בשלא יסתר פיסקא דלעיל כיון דלהוא פיסקא כל שהטבילה בליל י"ט או שבת אפי' מפסיק בין יום החפיפה ליום הטבילה שני ימים שפיר דמי כגון שחלו שני ימים טובים בה' ו' וליל טבילה בשבת חופפת בד' וכן אם חלו ב' ימים טובים בא' ב' וליל טבילה ליל שני חופפת בע"ש וכ"פ הרשב"א בפ"ה וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות בין לדעת הרי"ף שהוא כדברי השאלתות בין לדעת רש"י וכך הם דברי רבינו שכתב סתם שאפי' חלו שני י"ט ביום ה' ו' חופפת בד' ואע"ג דבגמרא לא אמרו כך אלא על שני י"ט של ר"ה לא חילק רבינו בין של גליות לשל ר"ה משום דמשמע ליה דלא אמרו בגמרא של ר"ה אלא לדידהו שהיו מקדשין ע"פ הראיה דלא משכחת שני ימים טובים רצופים אלא בשל ר"ה בלבד אבל לדידן דכולהו ימים טובים עבדי תרי יומי מספק אין לחלק בין ראש השנה לשאר ימים טובים וזהו טעמו של הרשב"א שכתב בדין זה בפירוש שאם חלו שני ימים טובים של ר"ה או של גליות ביום ה' ו' חופפת בד': ומשמע שזה שכתב רבינו שאם חלו שני י"ט ביום ה' ו' חופפת בד' וטובלת בליל שבת בין לדעת השאלתות בין לדעת רש"י קאמר ליה וכדכתב הר"ן וכמו שהוכחתי לדברי התוס' ואין צריך לומר שאם חל י"ט במ"ש שחופפת בע"ש וטובלת במ"ש וכמו שכתבו התוס' בהדיא גם לדעת רש"י ולא כדכתב הרא"ש דלפי פירש"י אם חל י"ט במ"ש נראה שלא התיר לחוף בע"ש ולטבול במ"ש שהרי פירש דבקושי התירו לחוף ביום ולטבול בלילה אלא דהכי עדיף טפי משום דמהומה לביתה אבל להרחיק כולי האי מע"ש למ"ש אסור אף אם חל י"ט במ"ש ומוטב שתדחה טבילתה עכ"ל ונמשך אחריו רבינו ירוחם ולפ"ז צריך לומר דסבר רש"י דלמסקנא דהלכתא חופפת והלכתא אינה חופפת וכו' ליתא לפסקא דפסיקנא לעיל הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב ייומר וזה דוחק ולכן כתם רבינו דבריו דלא כוותיה:

ומ"מ איכא למידק בדברי רבינו שכתב או אם חל י"ט במ"ש וכו' דהא במכ"ש דחלו שני י"ט ביום ה' ו' וכו' שכתב ברישא אתיא וי"ל דמשום דהתוס' לא כתבו אלא הא דחל י"ט במ"ש וכו' בלבד ורבינו למד מדבריהם דה"ה דחלו שני י"ט ביום ה' ו' וכו' וכמו שהוכחתי לעיל ומשום דשאינה מפורשת בדבריהם חביבא ליה ואקדמה ואח"כ כתב חבירתה שהיא מפורשת בדבריהם א"נ דמשום דהרא"ש פליג אף בבתרייתא אליבא דרש"י לכך כתבה לומר דאף זו הוי חידוש הרחקת חפיפתה אף ע"פ שאין ההרחקה מרובה דהא הרא"ש פליג בה לד:ת רש"י ולא רצה להקדימה משום דהו"א לא זו אף זו קתני אבל השתא דלא צריך למיתנייא להא משום דאתיא לה במכ"ש מקמייתא שמעינן שפיר דללמד דאיכא מאן דפליג בה כתבה: ודע שהרמב"ם כתב בפרק ב' מהלכות מקואות אם אפשר לה לחוף בלילה ולטבול מיד תכף לחפיפה הרי זו משובחת ובשעת הדחק או מפני החולי חופפת אפי' בע"ש וטובלת למ"ש עכ"ל נראה שהוא ז"ל סובר דלמאי דאסיקנא הלכתא אשה חופפת וכו' הא דאיפשר הא דלא איפשר ליתא לפיסקא דפסק מרימר הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב ייומר אלא לעולם לא תפסיק בין יום החפיפה ליום דטבילה יותר מיום אחד והוא ז"ל מפרש הא דאפשר הא דלא אפשר דהיינו לומר דהיכא דא"א לחוף בליל טבילה מפני הדחק שא"א למצוא מים חמין בליל הטבילה מפני שיושבין בשיירא או מפרשים בים ולא ימצאו להם מים חמין באותה לילה או שהנכרים יש להם באותה לילה חג שאינם מניחים להדליק אש בשום בית או אי זה אונס אחר או מפני החולי כלומר שיש לה חולי שהמים הח:ין מזיקין לה בעת עונת התעוררות החולי ויודעים שבליל טבילתה הוא העונה דכיון דאי אפשר לעשות בענין אחר יכולה להקדים קודם ליל הטבילה ואפי' אם יכריחה הדוחק או החולי להקדים לחוף מיום ראשון והטבילה אינה אלא עד ליל שלישי רשאי להקדים לחוף מיום א' אבל להרחיק יותר לא דהא אמאי דשלא רבין באגרתיה אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת אמרינן דהיינו בדאפשר אבל בדלא אפשר שפיר דמי ודוקא כשיעור הרחקה זו אבל להרחיק טפי לא דלא לחנם נקט רבין האי שיעורא אלא לומר אף על גב דבכי האי שיעורא שרי להרחיק היינו דוקא בדלא אפשר אבל בדאפשר לא וצריך לומר שהוא סובר דע"ש ומ"ש דנקט לדוגמא נקטינהו ולאו דווקא אלא ה"ה לחוף ביום א' ולטבול בליל ג' וכן כיוצא בזה בשאר הימים דהא לפי פירוש זה אין טעם לתלות היתר הזה בע"ש ומ"ש יותר מבשאר הימים (ה): ומ"ש רבינו ובלבד שתזהר אחר רחיצה וחפיפה מליתן תבשיל לבנה וכו' כ"כ שם הרא"ש על דברי ר"ת שפירש הא דאיפשר לחוף במ"ש תחוף בלילה הא דלא אפשר תחוף מע"ש כגון שחל י"ט במ"ש או חופפת ביום בע"ש וכך

נוהגות

ומ"ש רבינו או אם חל י"ט במ"ש רוחצת וחופפת בע"ש נראה מדכתב בסתם אם חל י"ט דר"ל ג"כ אפי' אם חלו שני י"ט ביום א"ב וטבילתה ליל ב' דומיא דחלוקה הראשונה היכא דחלו ב' י"ט ביום ה"ו ולא זו אף זו קאמר ל"מ היכא דחלו שני י"ט ביום ה"ו דרוחצת וחופפת ברביעי סמוך לב"ה ממש אלא אפי' חלו ב' י"ט ביום א"ב רוחצת וחופפת בע"ש ואף ע"ג דצריכה להפסיק קודם ב"ה טובא דאף מרחילה צריכה להפסיק דחמיר שבת לענין רחילה טפי מבי"ט כדאיתא בפרק כירה וא"כ איכא הרחקת חפיפה מטבילה טפי כשחל י"ט במ"ש אפ"ה שרי ובסמוך כתבתי יישוב אחר נכון יותר והב"י כתב מה שכתב בזה ולא נהירא: ומ"ש ובלבד שתזהר אחר רחילה וחפיפה מליתן תבשיל לבנה וכו' כ"כ הרא"ש בסוף נדה. והב"י הרבה קושיות והויות על דברי רבינו חדא דאפי' תזהר מלתת לבנה מ"מ היא עצמה נוגעת בתבשיל שאוכלת ואפי' תזהר מליגע בתבשיל אלא ע"י כף משא"כ כשנותנת לבנה דא"א לה שלא תגע בידה מ"מ אי אפשר לה שלא תסיח דעתה ותגע ולאו אדעתה. ועוד דלמה לן להזהיר אותה שלא תגע יותר נכון היה שתגע אלא שידקו ידיהן וכל גופן בשעת טבילה ועוד שאמר ואם טבלה ולא עיינה וכו'. מה ענין עיון ובדיקה זו אצל חפיפה ולמה לא תבדוק בשעת טבילה ועוד דהלא הרמב"ן כתב דין תורה שתעיינה כל גופה ותבדוק סמוך לטבילה כדכתב רבינו לעיל בשמו ואם כן למה הקילו חכמים כאן שתהא מעיינה בשעת חפיפה ולהרחיק העיון מהטבילה שלא כדין תורה ועוד האריך להשיג על זה ותירץ בדרכים רחוקים עיין עליו ולפע"ד הדברים פשוטים דלא הזהירוה אלא מליתן תבשיל לבנה הקטן מתבשילי דייסא וכיוצא מיני דגן דברים הנדבקים ולא יסור בקלות וכן שלא תתעסק היא בעיסה ושעוה וכיוצא בדבר שתבא לידי חלילה שנדבק בחוזק ולא יסור מן האצבעות וכפות ידיה אלא ע"י טורח אבל שאר מאכלים ודאי נוטלת בידה ואוכלת ולא היתה כוונת הרא"ש ורבינו שכשתהא נזהרת בכך דשוב אינה צריכה לעיין בגופה חלילה שחכמים יבטלו דין תורה ופשיטא שצריכה לעיין כל גופה סמוך לטבילה בין במקום שער בין שלא במקום שער כדפרי' לעיל אלא דאפ"ה הזהירוה מליתן תבשיל לבנה וכו' שאם לא תהיה נזהרת בכך הנה כשתהיה בודקת כל גופה סמוך לטבילה יגיע לה טורח להסירו ומתוך שמהומה לביתה איכא לחוש שלא תסיר דברים הנדבקים יפה יפה אבל כ:תהיה נזהרת בכך הנה לא יגיע לה שום טורח כשתבדוק ותעיין כל גופה סמוך לטבילה שהרי ידיה נקיות מדברים שהם נדבקים בחוזק כגון דייסא ועיסה ושעוה וכיוצא בהם: ומ"ש ואם טבלה ולא עיינה וכו' האי לא עיינה דקאמר הכא לא איירי בעיון כל גופה שחייבת בה מדין תורה סמוך לטבילה אלא בעיון המיוחד לראש בשעת חפיפה דהיינו חפיפת שער ופספוסו וסריקתו שזהו עיון המיוחד לראש כתקנת עזרא וה"ק דאף על פי שעיון הגוף ודאי מעכב אם לא עיינה כל גופה סמוך לטבילה ופשיטא דצריכה לעיין כל גופה סמוך לטבילה דאם לא כן לא עלתה לה טבילה אפי' הכי צריכה עוד לעיין בפרט בשערות ראשה שהיו מקושרים היטב דצריכה לעיין בהם עכשיו בשעת טבילה שלא נתבלבלו ולא נתלכלכו וכן צריכה לעיין בין אצבעות ידיה וצפרניה וכפות ידיה אם נדבק בהם מדברים הנדבקים בחוזק שלא יסורו עד אחר הטורח וקאמר שאם טבלה ולא עיינה עצמה עיון זה מקודם אף על פי שעיינה כל גופה סמוך לטבילה כדין תורה מ"מ אם לא עיינה בפרט על מה שמיוחד לעיון שער הראש וידיה כדפרי' הנה אם נזהרה מלהתעסק בדבר החוצץ עלתה לה טבילה ואם לאו לא עלתה לה טבילה אף על פי שעיינה כל גופה כדין תורה סמוך לטבילה. אח"כ אומר רבינו דכל זה אינו אלא היכא דחלו ב' י"ט ביום ה' ו' דחופפת בד' וטובלת בליל שבת אבל אם חלו שני י"ט ביום א"ב דחופפת בע"ש וטובלת בי"ט ליל ג' אז יכולה להחם קיתון של מים להדיח קמטיה ובית סתריה דבכלל זה גם כפות ידיה ובין אצבעותיה ויסורו הדברים הנדבקים בקלות על ידי חמין ומיהו

אין

דרכי משה

(ה) ועיין בדברי הרמב"ם פ"ב דמקוואות:

כתב

פרישה

קאי אמ"ש לפני זה דהמנהג הוא לאתחיל ביום ומושכין עד הלילה וק"ל ועד"ר: (ט) או אם חל י"ט במ"ש רוחלת ומופפת בע"ש וא"ת הא כ"ש הוא מדין שכתב שאם חל י"ט ביום ה"ו וי"ל שכתבו לאשמעינן שגם זה מידוש הוא ושגם בזה חולקין ואוסרין ואם היה כתב דין זה תחלה הו"א שלא זו אף זו קתני אבל השתא לא איצטריך לכותבה שמעינן שפיר דללמד דאיכא מאן דפליג כתבה ב"י ע"ש ול"נ דמשום ובלבד כו' דבסמוך נקט לה וק"ל ועד"ר: (י) ובלבד שתזהר אחר רחילה כו' ז"ל ב"י ואיני מבין בזהירה זו והרי ע"כ נוגעת בתבשיל שאוכלת ואף אם תזהר מליגע כגון שתאכל בכף ולא תיגע בתבשיל כלל כמו ששמעתי שיש מורין כן מ"מ כיון דידים עסקניות הן א"א שלא תסיח דעתה רגע א' ותיגע ולאו אדעתה ועוד שיותר נכון היה להזהירן שתבדוק ידיה וכל גופה בשעת טבילה ואם ימצאו בה דבר חוצץ יסירוהו שהרי זה מותר לעשות בי"ט וי"ל שהנהיגו כן מפני שדרך הנשים לחפוף ולבדוק הגוף ביחד ועכשיו מתוך שאינה חופפת סמוך לטבילה אשכחו מלבדוק גופן ונמצא שלא עלתה להן טבילה וז"ש ר:.. בסמוך ואם טבלה ולא עיינה עצמה

דרישה

דמותר לטבול בשבת דטבילה בזמנה מצוה וכן בתשובת הגאונים וכן עמא דבר דנשים טובלות בשבת מרדכי. מי שמודר הנאה מן המקוה מותר לטבול בו טבילת מצוה עכ"ל מהר"ס: [ה] או אם חל י"ט במ"ש ב"י הקשה הא כ"ש הוא מדין שכתב שאם חל י"ט ביום ה"ו וכו' ול"נ שר"ל שאם חל י"ט במ"ש וביום א' וביום ב' וחל ליל טבילתה במוצאי י"ט הראשון והוא דומיא דחל י"ט יום ה"ו וק"ל. גם י"ל אפי' אי ר"ל שהטבילה היא במ"ש אפ"ה אינו כ"ש דהו"א דוקא כשחל י"ט ה"ו והטבילה בליל שבת מותר לטבול כיון דבי"ט יכולה להחם קיתון מים להדיח קמטיה ובית סתריה וכמ"ש רבינו בסמוך משא"כ כשחל טבילתה במ"ש דבשבת אסורה להדיח וגם הוא י"ט דעכ"פ אינה יכולה להדיח כל גופה ובמ"ש היא מהומה לבית קמ"ל דאפ"ה מותר וב:ה נתיישב דברישא כתב רבינו חופפת ברביעי כו' ולא הזכיר רחילה משום דאפשר לה לרחוץ בי"ט משא"כ בסיפא ומש"ה כתב שם ג"כ רחילה ודוק ובזה נתיישב ג"כ דהתב אחר בבא שני' ה"ל ובלבד שתזהר כו' ולא כ"כ בבבא דרישא משום דברישא אפשר לה לרחוץ בי"ט וק"ל ועיין ב:א שם:

בס"פ

חרושי הגהות

ה ורב חסדא אמר כולהו אמרינן שכן לא אמרינן בצ"ל:

דכיון

לכן אם נזהרה מלהתעסק בדבר החוצץ עלתה לה טבילה ואם לאו לא עלתה לה טבילה: ובי"ט יכולה להחם קיתון של מים להדיח קמטיה ובית סתריה אבל לא לכל הגוף כתב הרשב"א חפפה ועיינה עצמה בחול ביום וטבלה בערב או למחרתו שלא טבלה סמוך להפיפ' עלתה לה טבילה בדיעבד (יא) אף ע"פ שלא היתה סמוך להפיפה אבל אם לא חפפה כלל לא עלתה לה טבילה אע"פ שעיינה בעצמה בגופה

אין לה לכתחלה לסמוך על שתהא מדיחה בקיתון של חמין אלא עכ"פ צריכה ליזהר מליתן תבשיל לבנה וכו'. ובזה התיישב בטוב טעם מה שכתב רבינו ואפי' אם חלו ב' י"ט ביום ה"ו חופפת בד' וטובלת בליל שבת או אם חל י"ט במ"ש וכו'. דלאויה צורך כתב האי או אם חל י"ט במ"ש דמשמע דמיירי דחל יום ראשון של י"ט במ"ש הלא כלמדנו במכ"ש ממ"ש תחילה אם חלו ב' י"ט ביום ה"ו וכמו שהקשה ב"י אבל למאי דפרי' ניחא דכוונת רבינו הוא להורות דאף על פי דחל י"ט במ"ש ויכולה להחם קיתון של מים כו' אפ"ה צריכה שתזהר מליתן תבשיל לבנה וכו'. ואף ע"פ דליכא הרחקה אלא יום אחד בין חפיפה לטבילה אפ"ה צריכה להזהר ולא תסמוך על קיתון של מים חמין שמא יגיע לה אונס שלא תוכל להכינו במ"ש וכן בא להורות דאם חלו שני י"ט ביום ה"ו דאפ"ה אם טבלה ולא עיינה אם נזהרת מלהתעסק בדבר החוצץ עלתה לה טבילה ואף ע"פ דאיכא הרחקה ב' ימים בין חפיפה לטבילה ולעיל בסמוך כתבתי ישוב אחר אבל זה היישוב הוא העיקר: כתב הרשב"א חפפה ועיינה וכו' האי עיינה מיירי בעיון ובדיקת כל הגוף בין במקום שער בין שלא במקום שער שחייבת בו האשה קודם טבילה מדין תורה וחכמים הצריכוה שתהא עיון זה ובדיקה זו סמוך לטבילה דאפי' במקום שהתירו להרחיק החפיפה מן הטבילה כגון בי"ט שחל במ"ש בחפיפה דרבנן שהיא תקנת עזרא הקילו כי היכי דלא נדחיא טבילה בזמנה כיון דלא אפשר אבל עיוני ובדיקת כל גופה דמדאורייתא היא לא מקילינן בה להרחיק עיון ובדיקה מהטבילה אף ע"ג דבי"ט הוה האי עיונא בעלמא בלא רחיצה כלל אפי' בקרירי כיון דמסבכין השער ובחמימי נמי לא אפשר דאסור לרחוץ כל גופו בי"ט בחמין אפי' אבר אבר לית לן בה דמדאורייתא סגי בעיונא בעלמא בלא רחיצה כלל לדעת הרשב"א דלא כהראב"ד דסביר ליה דעיונא דשאר הגוף דוקא ברחיצה אלא דסגי בצונן כדכתב בת"ה הארוך ועל פי זה אמר הרשב"א חפפה ועיינה עצמה בחול ביום עיון כל גופה כדין תורה במקום שער ושלא במקום שער וטבלה בערב או למחרתו אף על פי שלא היתה החפיפה והבדיקה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה בדיעבד והביא ראייה לדין זה בת"ה הארוך מדאמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול דבעל כרחך הא דקאמר ואם לאו צריכה לחוף ולטבול היינו שלא חפפה ולא עיינה בסמוך לטבילה אף ע"פ שחפפה ועיינה קודם טבילה דאי אומר בשעת טבילה היה שם ולאו אדעתה דאי עיינה סמוך לטבילה אף ע"פ שלא חפפה סמוך לטבילה ודאי דאני אומר דלאחר טבילה נדבק בה ולאו אדעתא שהרי עיינה בשעת טבילה ולא היה עליה דבר חוצץ וא"כ השתא שמעינן דע"כ לא קאמר רבא דלא עלתה לה טבילה כשלא עיינה סמוך לטבילה אלא בנמצא עליה דבר חוצץ הא לא נמצא עליה דבר חוצץ עלתה לה טבילה ואף ע"פ שלא עיינה סמוך לטבילה דלא החמירו עליה חכמים לחזור ולטבול בדיעבד: **ומ"ש** אבל אם לא חפפה כלל וכו'. בת"ה הארוך הביא דברי הראב"ד שכתב כך וז"ל אפי' עיינה נפשה בשעת טבילה בלא חפיפת הראש לא סגי לה בעיוני דהא מתקנת עזרא היא ואפי' שדיא מסרקא בתר טבילה ולא משכחת מידי דסריך במזיא חיישינן דלמא בהדי דמסרקא רישא השתא משתרי מזיא א"כ הוה דהוה קטיר בשעת טבילה מנתר בהדי מסריקותא ולא ידעה ומש"ה כי טבלה בלא בדיקת הגוף אי נמי בלא חפיפה לא עלתה לה טבילה כלל עכ"ל. וז"ש בקצר ואצ"ל אם חפפה וכו' דכיון דאפי' חפיפה שאינה אלא דרבנן מתקנת עזרא אם לא חפפה כלל לא עלתה לה טבילה. א"כ אצ"ל אם לא עיינה שאר הגוף כלל דמחוייבת בה מדין תורה דלא עלתה לה טבילה כלל וא"ת אם כן הא דכתב רבינו לעיל על דברי הרמב"ן יראה מדבריו שיותר מחמיר בעיון

נוהגות הנשים האידנא ונזהרות בשבת מליתן תבשיל ולהתעסק בדבר שיבא לידי חציצה ומחממות קיתון של מים להדיח בית הסתרים ובית הקמטים כב"ה דמתירים להחם חמין בי"ט לרגליו אבל לא כל גופו וגם קושרות שערותיהן יפה שלא יתלכלכו עכ"ל כלומר קושרות שערותיהן בע"ש אחר שחפפו כדי שלא יתלכלכו או יתבלבלו קודם טבילה וזהירות דנתינת תבשיל לבנה איני מכיר דאטו אם תגע בתבשיל ולא יהיה לצורך בנה מי לא חיישינן והרי על כרחך נוגעת בתבשיל שאוכלת ואף אם תזהר מליגע בו כגון שתאכל בכף ולא תגע בתבשיל כלל כמו ששמעתי שיש מורין כן מ"מ כיון דידים עסקניות הן א"א שלא תסיח דעתה שעה א' או רגע א' ותגע ולאו אדעתה ועוד שיותר נכון היה להזהירן שיבדקו ידיהם וכל גופן בשעת טבילה ואם ימצאו בו דבר חוצץ יסירוהו ולא יהיה ידיהם אסורות בשבת מליתן תבשיל לבנה ומלאכול כדרכן דמה ענין עיון ובדיקה זו אצל חפיפה דדוקא חפיפה שא"א לעשותו בי"ט התירו להרחיק ולעשותה מע"ש אבל עיון ובדיקה שאיפשר לעשותו בי"ט למה תסמוך על מה שבדקה בע"ש ולא תבדוק בשעת טבילה ואפי' לה"ר שמעיה שסובר שחפיפה היא אף בגוף במקום שתמצא עליו דבר חוצץ יכולה היא לחופפו במים חמין וכיון שצריכה לבדוק ידיה וגופה בשעת טבילה למה לא תגע בתבשיל ובכל מה שתרצה עד שעת בדיקה סמוך לטבילה ועוד דלפי מה שכתבתי לעיל בשם התוס' והרמב"ן והרשב"א והר"ן דבדיקה זו היא מדאורייתא לא היו חכמים מקילים בה להקדימה קודם טבילה הרבה אפי' היכא דלא איפשר וכ"ש בדאיפשר כגון זו שיכולה לבדוק ולעיין גופה סמוך לטבילה וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות אהא דקדימת אשה לחוף מע"ש או מעי"ט וז"ל ולכולהו פירושי בחפיפה שהוא תקנת עזרא בלבד הוא דמקילין אבל לעיוני אי איכא מידי דהייץ בגופה דהוא מדאורייתא לא מקילין וכתב עוד שם גבי הא דאמר רבא אשה לא תחוף בנתר וכולי משום דחפיפה דרבנן בעלמא הוא מקילין בה כדאמרינן לקמן האשה חופפת בע"ש וטובלת למ"ש ואפי' למוצאי י"ט שאחר השבת אבל בעיוני דמדאורייתא הוא לא מקילין וראיה לדבר מדאמרינן בסמוך נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה וודאי אי אפשר שלא נתנה תבשיל לבנה וכיוצא בו מע"ש עד מוצאי י"ט שאחר השבת והיאך עלתה לה טבילה אלא ודאי כי מקילין בחפיפה דוקא בשחורה ועיינה בשעת טבילה הילכך במקום שיער בעי חפיפה ומקילין בה כדכתיבנא ובכולי גופא בעי עיונא סמוך לטבילה עכ"ל וכבר כתבתיה בתחילת סימן זה. וכן דעת הרשב"א שכתב בת"ה וז"ל נזדמנה לה טבילה שא"א לחוף בלילה ה"ז חופפת ביום ושומרת שערות ראשה וטובלת בלילה ואף אם נזדמנה לה טבילה בשבת וחלו ב' י"ט של ר"ה או של גליות בה' בשבת ה"ז חופפת בד' בשבת וטובלת בשבת שלא דחו זמנה של טבילה מפני חפיפה שתהא סמוך לטבילה כיון שא"א ובלבד שתהא מעיינת ובודקת היטב בשעת טבילה כל גופה ושערות ראשה שלא יהא דבר חוצץ עכ"ל וכיון שעכ"פ היא צריכה לעיין ולבדוק כל גופה בשעת טבילה למה נחמיר בזו יותר מבשאר נשים שהם מותרות להתעסק כל מה שירצו עד סמוך לטבילה שאז בודקות ומעיינות עצמן ועוד דהומרא זו חומרא דאתיא לידי קולא היא שתסמוך על זהירותה מליתן תבשיל לבנה ומלהתעסק בדברים החוצצין ולא תחזור לבדוק ולעיין גופה בשעת טבילה וחכמים לא הקילו להרחיק בדיקתה מטבילתה כמו שנתבאר לכן אני אומר שמנהג אותן נשים היה ע"פ הסוברים דעיון ובדיקה אינה מדאורייתא אלא בכלל תקנת עזרא הוא וכדמשמע מתוך דברי רבינו בתחלת סימן זה וא"כ בשעה שנעשית החפיפה נעשית הבדיקה והעיון ואין להפרידם זה מזה ולפיכך צריכה ליזהר מליתן תבשיל וכו' כדי שתוכל לסמוך על אותה בדיקה שעשתה בעת חפיפה ואם נתעסקה בנתינת תבשיל לבנה או בשאר דברים החוצצים אז ע"כ צריכה להפריד הבדיקה מן החפיפה כיון דא"א בע"א הלכך תבדוק בשעת טבילה ושפיר דמי א"כ היו נוהגות לעשות כן מפני שדרך הנשים לחפוף ולבדוק הגוף ביחד ועכשיו מתוך שאינן חופפות סמוך לטבילה ישכחו מלבדוק גופן ונמצא שלא עלתה להן טבילה ולכן הנהיגו להיות להן זהירות מליגע בשום דבר חוצץ מעת בדיקה ראשונה שהיתה בשעת חפיפה וז"ש רבינו בסמוך ואם טבלה ולא עיינה עצמה מקודם לכן אם נזהרה מלהתעסק בדבר החוצץ עלתה לה טבילה וכו' כלומר הא דאמרינן דתזהר מליתן תבשיל לבנה וכו' כ"מ להיכא דטבלה ולא עיינה עצמה שאם לא נזהרה לא עלתה לה טבילה ואפשר עוד שהטעם שהנוהגות מפני שחוששות שמא מתוך שדרך לסמוך חפיפה ובדיקת הגוף יחד אם אתה מצריכן לבדוק גופן שמא יבואו לחפוף ולסרוק ראשן בי"ט אלא שזו חששא רחוקה היא וגם לפי הטעם הראשון כבר כתבתי שאין מנהג זה נראה בעיני אלא כיון דעכ"פ צריכה לבדוק בשעת טבילה אין להנהיגה ליזהר בכך פן תבא לזלזל בבדיקה דסמוך לטבילה ואפי' לדעת מי שיסבור דבדיקה ועיון הגוף לא הוי דאורייתא מכל מקום הוא דבר שא"א לעמוד בו שלא ליגע בתבשיל ולא בשום דבר חוצץ הלכך שלא להזהירם ליזהר בכך עדיף טפי אלא מזהירין אותה שבשעת טבילה תבדוק כל גופה ושערותיה שלא יהיה עליה דבר חוצץ וגם מלמדין אותה לקשור שערותיה מעת חפיפה עד עת טבילה ולא מפני שלא יתלכלכו כמו שכתבו הרא"ש ורבינו ירוחם שאם יתלכלכו תמצאנו בשעת בדיקה ותסיר הלכלוך אלא כדי שלא יסתבכו זה בזה צריך לקשור אותם בודאי וכ"כ מדברי הרשב"א שכתבתי בסמוך דמטעם זה צריכה לקשרם ולשמרם ולא מפני שלא יתלכלכו וכדפרישית כנ"ל ונראה שמטעם זה לא הזכירו הרשב"א והר"ן זהירות מליתן תבשיל לבנה כלל. וז"ל הרשב"א בת"ה ל"ק הא דאפשר הא דלא אפשר כלומר היכא דאתרמי לה טבילה בשבת או בי"ט דא"א לחוף בלילה חופפת ביום וטובלת בלילה ואפי' לחוף בע"ש ולטבול במוצאי י"ט דהא א"א לחוף בליל טבילה וכדרב חסדא ודוקא בשעיינה בגופה וראשה בשעת טבילה דחפיפה דרבנן הקילו כי היכי דלא לדחי טבילה בזמנה אבל עיוני דמדאורייתא לא אפשר בלאו הכי ולא עוד אלא אפי' היכא דעיינה קודם טבילה ונתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה כ"ש זו שיש כמה עונות בין חפיפתה לטבילתה ונתעסקה בכמה תבשילין ומיני אכילה שלא עלתה לה טבילה אא"כ עיינה בשעת טבילה ממש עכ"ל. וסמ"ג וסה"ת כתבו אם הוא י"ט במ"ש או חל טבילתה ליל ב' בשבת והרי ב' י"ט אירעו באחד בשבת שאינה יכולה לרחוץ בחמין כלל ולא לסרוק כלל ראשה אז תרחוץ בחמין מע"ש ותחוף ותסרוק ותשמור עצמה ביום שבינתיים בכל היכולת מכל טינוף ובליל טבילתה תנקר ותחצוץ שיניה בטוב מפני המאכל שאכלה בימים שבינתים שלא ישארו פירורין ולא בשר ולא מאכל עכ"ל ואף ע"פ שלא כתבו דתבדוק גופה בשעת טבילה וכתבו שתשמור עצמה ביום שבינתים מפני הטינוף וכמנהג אותם נשים מ"מ הרי כתבו בכל היכולת דזהירות מליגע בתבשיל הוא דבר שא"א וכמו שכתבתי: ומ"ש ובי"ט יכולה להחם קיתון של מים להדיח קמטיה ובית סתריה וכו' כבר כתבתי דמדברי הרא"ש ז"ל היא ולרחוץ כל הגוף במים שהוחמו מעי"ט נתבאר בטור א"ח שיש אוסרין ויש מתירין והרא"ש ז"ל מן האוסרים ומפני כך לא הזכיר היתר זה. ונראה דה"ה לחל טבילתה בליל שבת שמותרת להדיח קמטיה ובית סתריה בחמין שהוחמו מבע"י דהא בפרק כירה [מ:] אמרינן דמותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין שהוחמו מע"ש ומשמע דלאו דוקא איברים אלו דה"ה לאיברים אחרים ולא נקט הרא"ש הכא י"ט לאפוקי שלא ירחץ בשבת בית הסתרים אלא לאשמועינן דבי"ט עצמו מותר להחם מים לכך ומיהו בטור א"ח סימן שכ"ה כתבתי דמדברי רש"י משמע קצת דדוקא פניו ידיו ורגליו התירו אבל לא שאר איברים: **כתב** הכלבו אני תמה היאך אשה יכולה לטבול בליל שבת וי"ט היאך תנצל מסחיטת שיער ולכך אני אומר שראויה הטבילה לדחות עד מוצאי שבת וי"ט ע"כ ואף ע"פ שכן דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש אין לדחות דברי כל הני רבוותא דשרו לטבול בי"ט ושבת ועוד דהכי משמע בהדיא בר"פ במה אשה יוצאה [נז.] וחששא דסחיטת שער אינה כלום שהרי פסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות שבת שאין סחיטה בשיער וכתבתי טעמו בטור א"ח סימן ש"ל: כתבו התוס' והרא"ש בפרק תינוקת שרבינו משולם התיר בעירו לחוף בע"ש ולטבול ביום שבת כי היה יראות לטבול בלילה ושלח לו ר"ת דהרי קולי בהדי הדדי לא מקילינן קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה ע"כ וכתבו המרדכי בשבועות וגם סמ"ג וסמ"ק וסה"ת ורבינו ירוחם ז"ל כתבוהו ולא ידעתי למה השמיטו רבינו: **כתב** הרשב"א חפפה ועיינה עצמה בחול ביום וטבלה בערב או למחרתו וכו' בת"ה הקצר: ומ"ש עלתה לה טבילה בדיעבד אף ע"פ שלא היתה סמוך לחפיפה בת"ה כתוב כלשון הזה אף ע"פ שלא היתה חפיפה ובדיקה סמוך לטבילה ע"כ ורבינו השמיט תיבת בדיקה ואין להשמיטה דהא טובא קמ"ל דאף ע"ג דבדיקה היא דאורייתא אם לא היתה סמוכה לטבילה עלתה לה טבילה בדיעבד ומ"ש ואצ"ל אם חפפה במקום שיער ולא עיינה שאר הגוף שלא עלתה לה טבילה מבואר ממה שקדם שחפיפת מקום שיער הוא תקנת עזרא ובדיקת כל הגוף הוא דאורייתא ומטעם זה הוציא באצ"ל וכן מבואר בדברי הרשב"א עצמו שכך הוא לשונו ואצ"ל אם חפפה במקום שיער ולא עיינה בשאר גופה שלא עלתה לה טבילה שזו צריכה לעיין דבר תורה עכ"ל ורבינו קיצר לשונו ולא ידעתי

פרישה

עצמה וכו' ל"מר הא דאמרינן שתזהר מליתן תבשיל לבנה כ' כ"מ להיכא דטבלה ולא עיינה עצמה (או אם נזהרה עלתה לה טבילה ואם לא נזהרה לא עלתה לה טבילה עכ"ס) עיין בב"י שהאריך וקצרתיו: (יא) אע"פ שלא היתה סמוך לחפיפה בת"ה כתב בלשון הזה אע"פ שלא היתה חפיפה ובדיקה סמוך לטבילה ורבינו שהשמיט תיבת ובדיקה איני יודע למה ואין להשמיטה דהא טובא קמ"ל

בנופה (יג) ואפילו חפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום נימא קשורה אפ"ה לא עלתה לה טבילה שאני אומר שמא בשעת טבילה היה קשור ועכשיו ניתר או נישר עם המסרק (יג) ואין צריך לומר אם חפפה מקום שער ולא עיינה שאר הגוף שלא עלתה לה טבילה אע"פ שלא מצאה עליה דבר החוצץ עד כאן: והראב"ד כתב דוקא בשאר כל הגוף אבל בבית הסתרים כיון שאין צריכים לביאת מים אם לא עיינה אותם קודם לכן ואח"כ עיינה אותם ולא מצאה בהן שום דבר עלתה לה טבילה וכן (יד) אם לא עיינה אותם קודם טבילה ואחר טבילה נ"כ לא עיינה אותם עד שנתעסקה בתבשיל ומצאה עליה מאותו תבשיל תולין להקל אע"פ שבשאר הגוף אין תולין להקל בכה"ג חפפה ועיינה גופה וטבלה (טו) ובעלייתה נמצא עליה דבר החוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה טבילה אחרת ואם לאו צריכה טבילה אחרת וכמה היא סמוך כתב הרשב"א עונה שבאותה (ו) עונה שחפפה טבלה בד"א שלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה אבל נתעסקה בו בין טבילה לבדיקה

ידעתי למה: ומ"ש ואפילו חפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום נימא קשורה וכו' כ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש ובשמו כתבו הרשב"א בת"ה הארוך ופסק כן בקצר: **גרסינן** בפרק תנוקת (סו:) אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול א"ד אם באותו יום שחפפה טבלה א"צ לחוף ולטבול אם לאו צריכה לחוף ולטבול מאי בינייהו למיסמך לחפיפה טבילה למיחף ביממא ולמיטבל בליליא ופירש"י איכא בינייהו וכו' ללישנא קמא בעינן סמוך לחפיפה טבילה ע"כ ונראה מתוך גירסא שכתבתי דהו איכא בינייהו כשחפפה בסוף היום וטבלה תכף בלילה דללישנא קמא הרי סמוך הוא וללישנא בתרא לא באותו יום הוא אבל הרי"ף והר"ן לא גרסי אלא איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה בלבד וכ"כ שהיה גורס רש"י והתוס' כתבו איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה לא מיירי הכא מידי בהלכת סמוך לחפיפה טבילה אלא לענין לתלות אחר הטבילה אם נמצא עליה דבר חוצץ הוא דפליגי אם צריך לענין זה סמוך לחפיפה טבילה. והרי"ף והר"ן גורסים הלשונות מהופכין דבלישנא קמא גרסינן אם באותו היום ובלישנא בתרא גרסינן אם סמוך. וכתב הר"ן וכ"ל כלישנא בתרא דסמוך לחפיפה טבילה כדאיפסיקא הלכתא בסמוך דצריך לחוף בלילה כלומר סמוך לטבילה. ויתר דברי הר"ן הנוגעים לדין זה כתבתי בתחלת הסי' וכתב עוד הר"ן ואיכא דגרסי איכא בינייהו מיחף ביממא ומיטבל בליליא כלומר דללישנא דאמר אם באותו יום שחפפה טבלה אם נופפה ביום וטבלה בליליא אינה צריכה לחוף דהא אמרינן ואם לאו צריכה לחוף ולטבול כלומר מפני שנמצא עליה דבר חוצץ משמע דהא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אע"פ שחפפה ביום וטבלה בלילה ולפי גירסא זו למדנו דללישנא בתרא אשה שחפפה ביום וטבלה בלילה צריכה לחזור ולטבול אע"ג דבדלא אפשר שרינן לקמן ע"כ לשונו וז"ל הרשב"א בת"ה הארוך הא דאמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול מהא שמעינן דלכתחלה הוא דבעינן עיוני סמוך לטבילה הא עיינה שלא בסמוך לטבילה וטבלה עלתה לה טבילה דעד כאן לא קאמר רבא הכא בנמצא עליה דבר חוצץ דלא עלתה לה טבילה אלא בשלא חפפה סמוך לטבילה אלמא דוקא נמצא עליה ולא חפפה ולא עיינה הוא דלא עלתה לה טבילה הא לא נמצא עליה דבר חוצץ עלתה לה טבילה ואע"פ שלא עיינה סמוך לטבילה וכ"ש בחפיפה עכ"ל וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות:

והראב"ד כתב דוקא בשאר כל הגוף. אבל בבית הסתרים כיון שאין צריכין לביאת מים וכו' בספר בעלי הנפש כתב כן והעתקתי לשונו בסי' קצ"ח: חפפה ועיינה גופה וטבלה ובעלייתה נמצא עליה דבר החוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ טבילה אחרת וכו' מימרא דרבא בפרק תנוקת כתבתיה בסמוך טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול: ומ"ש וכמה הוא סמוך כתב הרשב"א עונה וכו' בת"ה הקצר וז"ל בארוך ומאי סמוך בו ביום שע"י כן נזהרת בחפיפתה יותר כ"כ הרז"ה עכ"ל:

ומ"ש בד"א בשלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה אבל נתעסקה בו בין טבילה לבדיקה א"צ טבילה אחרת וכו' גם זה מדברי הרשב"א בת"ה וטעמו מדתניא בפ"ק דחולין (י.) טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף על פי שנתעסק באותו המין כל היום כולו כלומר אחר טבילה לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן והקשו התוספות מברייתא זו אהא דאמר רבא אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול ותירצו דהיא דחולין בשלא טבל סמוך לחפיפה ואע"פ שתירצו תירוצים אחרים הרשב"א תפס תירוץ זה עיקר ולפיכך כתב פ"ק דחולין על אותה ברייתא ומיירי כגון שחפף קודם טבילה דאי לא חפף אפילו לא נמצא עליו דבר חוצץ לא עלתה לו טבילה ומיירי כמי בשלא חפף סמוך לטבילה דאי בשחפף סמוך לטבילה אפילו נמצא עליו דבר חוצץ אינו חוזר וטובל כדגרסינן בפרק תנוקת טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול עכ"ל: אבל הרמב"ם כתב בפ"ב מה' מקואות טבלה ועלתה אם באותו היום שחפפה טבלה א"צ לחוף פעם שנית אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד ואם לאו צריכה לחוף פעם שנית ולטבול ואח"כ כתב מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו הרי הוא בטומאתו עד שיאמר יודע אני בודאי שלא היה זה עלי קודם הטבילה הואיל והוחזק טמא העמד טמא על טומאתו עד שתדע בודאי שטהר עכ"ל נראה שהוא מפרש ההיא ברייתא דחולין כפשטה דלא מפלגת בין אם סמוך לחפיפה טבלה לאם לא טבלה סמוך לחפיפה בכל גוונא לא עלתה לה טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם טבילה ורבא דפרק תנוקת דמפליג בין טבלה סמוך לחפיפה ללא טבלה סמוך לחפיפה לא לפטרה מטבילה שניה אתא אלא לפטרה מחפיפה שנייה בלבד הוא דאתא. ונראה שמ"ש הרשב"א בת"ה בגמר דבריו ויש מן הגדולים שהורו אף בזה להחמיר עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה ע"כ נראה שעל הרמב"ם נתכוון: ודע שכתב הראב"ד על דברי הרמב"ם אם באותו היום שחפפה טבלה א"א הא קי"ל כלישנא בתרא דאמר אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לא לחוף ולא לטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול ומ"ש הוא אינו כלום ז דהא לא בעינן סמוך לכתחלה השתא דאשתכח ריעותא חיישינן אלא אם כן סמוך לחפיפה טבלה עכ"ל. טעמו מפני שהוא גורס כהרי"ף והר"ן דבלישנא בתרא גרסינן אם סמוך לחפיפה טבלה ולפי גירסתו הלכה

בעיון הגוף מבעיון הראש דמאי חומרא כיון דאפי' בחפיפה לא עלתה לה טבילה אם לא חפפה כי היכי דלא עלתה לה טבילה אם לא עיינה בשאר הגוף וי"ל דהיינו דקאמר רבינו יראה מדבריו שיותר מחמיר וכו' כלומר ואם כן חולק הוא אמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד בלא חפפה דלא עלתה לה טבילה דלהרמב"ן עלתה לה טבילה ומיהו אנן נקטינן לחומרא כהראב"ד והרשב"א ותו דהאי יראה מדבריו אינו מוכרח דאע"פ דס"ל להרמב"ן דאין להחמיר בזה יותר מבזה מ"מ לא קשה דאמר שזה דין תורה וזה תקנת עזרא דהאמת נקט והו דכדי שלא נטעה לומר דבין חפיפה ובין עיון הגוף אינם אלא חומרא דרבנן בעלמא או מנהג בלבד לכך פירש שזה ד"ת וזה תקנת עזרא הנביא וכית דינו ולכן יש להחמיר בשניהם דאפי' דיעבד לא עלתה טבילה וכן הוא העיקר לפע"ד דלא כמו שכתב רבי' יראה מדבריו דמחמיר בעיון הגוף יותר מבעיון הראש דליתא: **ומ"ש** והראב"ד כתב וכו' עיין בב"י סי' קצ"ח אבל מ"ש רבינו צריכה לחוץ שניה מ"ש הראב"ד בזה בס' בעלי הנפש ומ"ש הראב"ד אף על פי שבשאר הגוף אין תולין להקל בכה"ג קאי גם כן אמ"ש תחלה אם לא עיינה אותה קודם לכן ואח"כ עיינה אותה ולא מצאה בכן שום דבר דבשאר הגוף אין תולין להקל אף בזו ולא עלתה לה טבילה ופשוט הוא: **חפפה** ועיינה וכו' מימרא דרבא בפ' תנוקת כתבתיה בסמוך היא ופירושה: ומ"ש אבל אם לא חפפה קודם טבילה אין תולין בו אע"פ שנתעסקה בו אחר טבילה תימה גדולה דמשמע דבנמצא עליה דבר החוצץ לאחר טבילה אע"פ שנתעסקה בו לאחר הטבילה אין תולין בו כיון שלא חפפה הא אם לא נמצא עליה דבר עלתה לה טבילה אף ע"פ שלא חפפה ולעיל כתב ע"ש הרשב"א והוא מדברי הראב"ד דבלא חפפה לא עלתה לה טבילה אפילו לא נמצא עליה דבר ואפשר שזה שכתב רבינו כאן הוא להרמב"ן דיראה מדבריו שיותר מחמיר בעיון הגוף מבעיון הראש ובלא חפפה עלתה לה טבילה דיעבד ודלא כהרשב"א אפי' הכי בזו שנמצא עליה דבר חוצץ לא תלינן במין שנתעסקה בו כיון שלא חפפה. ועוד נראה לפע"ד לייש דלא אמר הרשב"א בלא חפפה דלא עלתה לה טבילה אלא בדלא חפפה כלל דאפי' שער ראשה לא חפפה והכי משמע מלישנא דהרשב"א דלעיל שכתב אבל אם לא חפפה כלל אבל כאן כתב רבינו אבל אם לא חפפה קודם טבילה ומיירי דראשה ודאי חפפה כתקנת עזרא דאל"כ לא עלתה לה טבילה כלל אפי' לא נמצא עליה דבר חוצץ אלא כיון דאע"פ דעזרא לא תיקן אלא לחפוף שער ראשה בלחוד וה"ה שאר כל מקום שער אבל לא שאר גופה דלא כהר"ר שמעיה בשם רש"י וכך הוא דעת ר"ת והרשב"א וכל הפוסקים מכל מקום כבר נהגו בנות ישראל לחוף כל גופן בשעת חפיפת הראש כדלעיל א"כ לפי זה קאמר רבינו דבזו שחפפה ראשה ולא חפפה שאר גופה כמנהג בנות ישראל אם לא היה נמצא עליה דבר חוצץ ודאי דעלתה לה טבילה אף ע"פ שלא חפפה שאר הגוף כיון שאינו אלא מנהג אבל עכשיו שנמצא על שאר גופה דבר חוצץ ולא חפפה את גופה וגם לא היתה הטבילה סמוך לחפיפה ועיון גופה דאיכא תרתי לריעותא אע"פ שנתעסקה באותו מין בין טבילה למציאה אינה תולה באותו מין שנתעסקה בו אלא תלינן לחומרא ואמרינן דכיון דלא חפפה שאר הגוף כבר היה עליה קודם טבילה זה הדבר החוצץ ולא ראו אותו בשעה שעיינה את גופה א"כ נדבק עליה קודם טבילה לאחר עיון גופה דרגלים לדבר כיון שלא חפפה גופה בשעת חפיפת הראש ועכשיו נמצא על גופה דבר חוצץ ועוד שלא היתה הטבילה סמוך לחפיפה ועיון גופה כנ"ל ליישב לשון רבינו זה. אכן צ"ע אם איננו ט"ס דכל מ"ש רבינו כאן הוא מדברי הרשב"א וזה הלשון דאבל אם לא חפפה וכו' לא נמצא לא בקצר ולא בארוך והקרוב כיישוב הראשון שכתבתי דרבינו כתב כך לדעתו דלהרמב"ן עלתה לה טבילה דיעבד אם לא חפפה דמ"מ כאן בנמצא עליה דבר חוצץ מודה דלא עלתה לה טבילה אע"פ שנתעסקה בו אחר טבילה אבל ממה שפסק בש"ע דבדיעבד נמי אם לא חפפה לא עלתה לה טבילה כהרשב"א וכתב נמי [?]אי אבל אם לא חפפה וכו' בע"כ צריך לפרש כיישוב השני דפרישית. ואיכא לתמוה אמה דכתב רבינו דבנתעסקה באותו מין עלתה לה טבילה דאני תולה אותו במין שנתעסקה בו דנמשך אחר מה שכך פסק הרשב"א בת"ה והלא הרשב"א גופיה כתב אחר כך במסקנתו וז"ל ויש מן הגדולים שהורו גם בזה להחמיר עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה עכ"ל אלמא דאיהו גופיה חושש שלא להקל כנגד הגדולים ועוד דהלא בת"ה הארוך הביא מ"ש הראב"ד דאפי' נתעסקה כל אותו היום באותו מין לאחר טבילה לא עלתה לה טבילה עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה עכ"ל וכלשון הזה פסק גם הרמב"ם ספ"ב דמקואות ומביאו ב"י אם כן מי הוא שיבא אחרי גדולי העולם האלו להקל באיסור כרת ולסמוך אמ"ש הרשב"א ואיהו גופיה היה חושש להחמיר הלכך נראה לי ברור דנקטינן להחמיר עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה ודלא כמה שפסק בש"ע בסתם לקולא על פי

דברי

דרכי משה

(ו) כתב ב"י ומשמע מדבריו אבל אם היה ב' עונות כגון שחפפה סוף היום וטבלה תיכף בלילה לא הוי טבילה ו דכיון דחפיפה להטביל לא היה בעונה אחד ויש פוסקים דבעינן סמוך ממש טבילה לחפיפה ואין חילוק בין עונה אחת לב' עונות ותלוי מחלוקת בגירסת הגמרא:

בהגש"ד

פרישה

קמ"ל דאע"ג דבדיקה הוי דאורייתא אפ"ה עלתה לה טבילה בדיעבד ב"י ולעד"נ משום דרבינו ס"ל כהרמב"ן הנ"ל דמצריך בדיקה ועיון סמוך לטבילה ומ"ש חפפה ועיינה בתול ר"ל חפפה בתול ולא העיון שהוא דאורייתא שצריך לעשות ומ"ש בתול אחפיפה קאי והיותר נראה שבדיקה בכלל חפיפה היא שהרי כתב חפפה ועיינה ומסיק בלאם סמוך לחפיפה לחוד וק"ל: (יב) ואפילו חפפה מיד פי' בדקה ועיינה: (יג) ואצ"ל אם חפפה וכו' אע"פ שלא מצאה עליה דבר חוצץ וזו צריכה לעיין ד"ת וס"ל כרמב"ן הנ"ל שחפיפה היא מתקנת עזרא ועיון ד"ת. ואל"ל הוא בשעיינה כל גופה וראשה דקיימא דבר תורה לא עלתה לה טבילה משום חפיפה מכ"ש להיפך וק"ל ומ"ש לעיל אע"פ שעיינה בעלמא בגופה ר"ל כל גופה עם ראשה וכדפרישית לדברי הרמב"ן הנ"ל ולהבנת הטור גם כאן הוא כפשוטו כמו בדברי הרמב"ן וק"ל: (יד) אם לא עיינה אותם ר"ל בית הסתרים: (טו) ובעלייתה נמצא עליה דבר החוצץ כו' עד ואם לאו צריכה טבילה אחרת ל"ד טבילה לחוד אלא

חדושי הגהות

ו דכיון דחפיפה וטבילה לא היה כצ"ל: ז דאפילו לא בעינן סצ"ל:

לבדיקה אינה צריכה טבילה אחרת ח (טו) שאני תולה אותו במין שנתעסקה בו (יז) אבל אם ט לא חפפה קודם טבילה אין תולין בו אע"פ שנתעסקה בו אחר טבילה: חפפה קודם טבילה ובין חפיפה לטבילה נתעסקה בדברים החוצצין או שנתנה לבנה (ז) תבשיל העשוי לירבק בה לא עלתה לה טבילה ואפי' אם בדקה מיד אחר טבילה ולא מצאה עליה שום דבר חוצץ שאני אומר בעלייתה מן המים נפל ממנה וצריכה טבילה אחרת:

ר **בברכת** הטבילה כתב בה"ג לאחר שתעלה מן הטבילה תברך אקב"ו על הטבילה (א) וכן פר"י דאגב טבילת גר

דברי רבינו: **חפפה** קודס טבילה וכו' מימרא דרב גידל אמר רב בפרק תנוקת (דף ס"ז) והיינו בדלא עיינה גופה בתר הכי אבל עיינה בגופה לאחר נתינת התבשיל או לאחר עסק הדברים החוצצים עלתה לה טבילה וכן כתב הרשב"א והוא דבר פשוט ומשמע דדוקא בנתנה תבשיל העשוי לידבק אבל אם אינו עשוי לידבק תלינן דמיד כשבאתה למקוה נשטף מעליה ואין צריך לומר אם לא נתנה שום תבשיל לבנה אלא היתה מפשלת את בנה לאחוריה ערומה ואח"כ טבלה דעלתה לה טבילה ולא חיישינן שמא הוה עליה דינוקא טיט וכיוצא בו ונדבק באמו וחוצץ בטבילתה ולא ידעה ודלא כר"ח שכתבו התוס' בשמו שהיה גורס מימרא זו מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה וכך הוא משמעות כל הפוסקים שלא הביאו בפסקיהם הך מימרא ותו דהלא מימרא דרב גידל אמר רב משמע דלא ס"ל הך מימרא דלא חיישי' אלא בנתנה תבשיל לבנה מיהו לכתחלה יש ליזהר דלא תקח בנה על ידה ערומה. ותו נראה דהיכא דהיה ביד בנה תבשיל העשוי לידבק א"כ היה מלוכלך בטיט ולקחה בנה על ידה ערומה ואח"כ טבלה ולא עיינה נפשה בתר הכי דלא עלתה לה טבילה דדמיא הא מילתא לנתנה תבשיל לבנה:

ר **בברכת** הטבילה כתב בה"ג לאחר שתעלה מן הטבילה תברך אקב"ו על הטבילה וכן פר"י פי' לאחר שתעלה ותלבש חלוקה תברך מיד דבעוד שהיא ערומה אסורה לברך אבל לא תמתין עד שתלביש כל מלבושיה דא"כ הויא הפסקה בין טבילה לברכה ויותר נכון דלאחר שטבלה ועודה במים תברך. וכן כתב הרב בהגהות ש"ע וז"ל וכן נוהגים שלאחר הטבילה בעודה עומדת תוך המים מכסות עצמה בבגדה או בחלוקה ומברכת עכ"ל. ואף על גב דתניא בפרק קמא דפסחים כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן הא אמר רב חסדא עלה חוץ מן הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי ומפרש בה"ג ור"י משום דבטבילת גר אי אפשר לו לברך עד אחר הטבילה תקנו כך בכל הטבילות שלא לחלק וז"ש רבינו דאגב טבילת גר וכו' דבא רבינו לפרש הטעם למ"ש בה"ג ור"י: ומ"ש

הלכה כלישנא בתרא דתלי מילתא באם סמוך לחפיפה טבלה שהוא זמן מועט מאם ביום שחפפה טבלה דמשמע אפילו חפפה בבוקר וטבלה בערב נמי ולפיכך משיג על הרמב"ם למה פסק כלישנא קמא דתלי מילתא באם ביום שחפפה טבלה דלא הו"ל למיפסק אלא כלישנא בתרא דתלי מילתא שאם סמוך לחפיפה טבלה שהוא זמן מועט ונראה עוד דבגירסת הראב"ד היה כתוב בל"ק א"צ לחוף ולטבול ובלישנא בתרא היה כתוב אינה צריכה לא לחוף ולא לטבול ומשיג על הרמב"ם למה פסק כלישנא קמא דמשמע שאינה פוטרת אלא מחפיפה ולא מטבילה הו"ל למיפסק כלישנא בתרא דפטר לה אף מטבילה והשיג עוד עליו ממה שלא כתב דין זה אלא דין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ כו' וכתבו אלא דין דתכף לחפיפה טבילה דמשמע דמש"ה אמרינן כשנמצא עליה דבר חוצץ אי לא טבלה סמוך לחפיפה צריכה לחוף ולטבול אבל אם לא היה צריך לסמוך טבילה לחפיפה לא הוה אמרינן דצריכה לחוף ולטבול וכתב שזה אינו דאפי' אי לא הוה בעינן לכתחלה למיסמך טבילה לחפיפה היכא דאשתכח ריעותא הוה חיישינן כל שלא סמכה טבילה לחפיפה כנ"ל ביאור דברי הראב"ד ולייסב דעת הרמב"ם יש לומר דאיהו ז"ל גרים כגירסא דידן דלישנא בתרא הוא אם ביום שחפפה טבלה וגם גרים ביה אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול והוא מפרש דהיינו לומר דא"צ תרתי חפיפה וטבילה דטבילה להודה סגי לה אבל טבילה מיהא בעיא בכל גוונא וכמו שכתבתי לעיל ובזה נסתלקו מעליו ב' השגות הראשונות ובהכי ניחא נמי ההשגה השלישית דכיון דחפיפה אינה אלא תקנת עזרא אי לא הוה מתקן לסמוך טבילה לחפיפה אפילו לא טבלה סמוך לחפיפה ונמצא עליה אחר טבילה דבר החוצץ לא היתה צריכה לחזור ולחוף אבל מאחר שהתקין לסמוך טבילה לחפיפה כשנמצא עליה דבר חוצץ אם לא טבלה סמוך לחפיפה הצריכוה לחזור ולחוף. והר"ן כתב בפ"ב דשבועות הרמב"ם כתב בפ"ה מה' מקוואות אם ביום שחפפה טבלה וכו' משום דלמקלת נוסחאות לישנא בתרא הוא ומיהו לאו למימרא דלהוא לישנא כל שחפפה באותו יום אע"פ שלא היה סמוך לטבילה דלא חיישינן ואע"פ (שלא) שנמצא עליה דבר החוצץ דהיכי אפשר אע"ג דאיתיליד ריעותא לא נחוש ואע"פ שהרחיקה טבילתה מחפיפתה אלא להכי נקט וס י לאשמועינן דנמצא עליה דבר חוצץ הא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אף ע"פ שלא חפפה ביום שטבלה וזה לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם וכבר השיגו הראב"ד ז"ל עכ"ל נראה שהוא מפרש שהראב"ד סובר כדברי הרמב"ם שדעתו לומר דכל שחפפה באותו יום ואע"פ שלא היה סמוך לטבילה לא חיישינן אע"פ שנמצא עליה דבר חוצץ והשיגו משום דהיכי אפשר דאע"ג דאיתיליד ריעותא לא נחוש אע"פ שהרחיקה טבילתה מחפיפתה דלא אשמועינן האי לישנא אלא היכא דלא נמצא עליה דבר החוצץ א"כ לחוף ולטבול אע"פ שלא חפפה ביום שטבלה וז"ש הראב"ד דאפי' לא בעינן סמוך לכתחלה השתא דאשתכח ריעותא חיישינן וכו' ואיני יורד לסוף דעתו של הר"ן בזה חדא שכתב וזה לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם שמבואר מאד הוא בדבריו דבנמצא עליה דבר החוצץ קאמר אם ביום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף פעם שנית שהרי תחילת לשונו הוא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר החוצץ ודוחק לומר שהיה חסר תחלת לשון זה בנוסחת הרמב"ם שהיתה ביד הר"ן כדמשמע קצת ממה שדברי הרמב"ם שהביא יא מתחלה אם ביום שחפפה טבלה וכו' ועוד דאם לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם למה השיגו הראב"ד לומר דמ"ש אינו כלום וכו' לא הו"ל לכתוב אלא אין הדברים מבוארים יפה שהוה ליה לפרש דהיינו דוקא בשלא נמצא עליה דבר חוצץ אבל אם נמצא עליה חוצץ צריכה לחוף וכו' כיון דאשתכח ריעותא ועוד דהאי דקאמר הר"ן דלאו למימרא דכל שחפפה באותו יום אף על פי שלא היה סמוך לטבילה דלא חיישינן אף על פי שנמצא עליה וכו' ע"כ היינו לומר דלא תימא דלא חיישינן כלל ולא תצטרך לחזור ולטבול דהא הוא דאיכא לאתמוהי היכי אפשר דאף על גב דאיתיליד ריעותא לא נחוש אבל אם היינו אומרים דצריכה לטבול אלא שא"צ לחזור ולחוף ודאי דלא הוי שייך לאתמוהי הכי וכיון דהרמב"ם קאמר בהדיא דאפילו חפפה באותו יום צריכה לטבול שנית ולא הצילה חפיפה באותו יום אלא מלחזור ולחוף שנית אין כאן תמיהא כלל ודוחק לומר שהיה להם נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם שהיה פוטרת חפיפה באותו יום מטבילה שנייה וצ"ע:

חפפה קודם טבילה ובין חפיפה לטבילה נתעסקה בדברים החוצצים או שנתנה לבנה תבשיל העשוי לידבק בה וכו' בפרק תנוקת (סו.) אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה אע"ג דהשתא ליכא אימור בדרדוני נפל כלומר חיישינן שמא בעלייתה מן הטבילה נפל וסובר רבינו דהא דחיישינן בנתנה תבשיל לבנה דוקא כשהוא תבשיל העשוי לידבק כלומר שהוא גריס של פול או רבב וכיוצא בזה מדברים העשוים חציצה וכך הם דברי הרשב"א בת"ה וסיים הרשב"א בדין זה לפיכך לא עלתה לה טבילה אא"כ עיינה בנפשה לאחר נתינת התבשיל או לאחר עסק הדברים החוצצים והרמב"ם כתב בפ"ב מהל' מקוואות נדה שנתנה תבשיל לבנה לא עלתה לה טבילה מפני השמנונית שעל ידיה ואח"כ כתב בד"א לענין טהרות אבל להתירה לבעלה הרי זו מותרת אע"פ שנתנה תבשיל לבנה או שהיה בה שרטיטין וכו' שכל הדברים האלו וכיוצא בהם אינם חוצצין אלא מדבריהם ולענין טהרות גזרו לענין ביאה לא גזרו עכ"ל נראה מדבריו דרב גידל אמר רב בתבשיל שאינו נדבק לגמרי מיירי אלא כיון דסתם תבשיל אית ביה שמנונית חיישינן שמא נדבק בידיה וחייש מדרבנן לטהרות אבל לא לבעלה ולפי זה אם היה התבשיל מדברים הנדבקים שעושים חציצה מדאורייתא אף לבעלה חיישינן שמא נדבקו בה וצריכה לטבול ואם לכך נתכוון הרמב"ם נמצא דאין חילוק בין הרמב"ם להרשב"א לענין הדין כלל ומיהו איפשר שמ"ש הרמב"ם שאינם חוצצים אלא מדבריהם לא משום דשמנונית אינו מהדברים יב החוצצים מ"מ קאמר הכי דשמנונית דהרמב"ם היינו רבב וחייץ דבר תורה אף לבעלה אלא משום דכיון דאין אותו הרבב על רוב גופה אפי' אם מקפיד עליו לא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן דמדאורייתא תרתי בעינן רובו ושיהיה מקפיד עליו וכיון דלא מיתסר אלא מדבריהם לא גזרו אלא לטהרות ולא לבעלה אבל קשה ע"ז דא"כ כשכתב בפ"א מד"ס שכל דבר החוצץ אם היה מקפיד עליו לא עלתה לה טבילה אע"פ שהוא על מיעוטו גזירה משום רובו שם הו"ל לכתוב דהיינו לטהרות אבל לבעלה לא גזרו ועוד דמאי שנא ממפשלת בנה לאחוריה וטבלה שכתב דלא עלתה לה טבילה משום דחיישינן שמא היה טיט ברגלי התינוק ונדבק באמו ולא חילק בין טהרות לבעלה לפיכך נראה דפירוש ראשון עיקר (ח):

ר **בברכת** הטבילה כתב בה"ג לאחר שתעלה מן הטבילה תברך וכו' בפ"ק דפסחים (דף ז:) הא דתניא כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי ותניא כוותיה ופי' רש"י כיון דאיכא טבילה דאכתי גברא לא חזי כגון טבילת בעל

דרכי משה

(ז) בהגש"ד בשם אשר"י והמרדכי מ"מ אם אמרה בדקתי עצמי אחר הנתינה שלא נדבק בי כלום אינה צריכה טבילה אחרת עכ"ל: (ח) כתב יג בהגש"ד משום מורי אשר כתבת על הנשים שלובשות בגדים אחר חפיפה ודמיתה לנתנה תבשיל לבנה ויש לחלק בבגדים למאי ניחוש שאין רגילות להיות על הבגדים דבר לח לדבוקי משם בגוף האשה וכנים ופרעושים אין נדבקין בגוף והמים נכנסין בהם ולא חייצי כמו טבעות שהן רפויים שלא חייצי עכ"ל:

ואין

דרישה

סימן ר בס"פ מי שמתו מימרא דרב הונא בהיתה טליתו מגורה לו על מתניו יכול לקרות ק"ש אע"פ שאסור להתפלל עד שיכסה לבו ותניא שם כוותיה וכתבוהו הטור א"ח ס"ס ע"ד והוא מוסכם מכל הפוסקים ופירש רש"י מגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום קורא ק"ש אבל לתפלה צריך הוא לראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה אבל ק"ש אינו מדבר לפני המלך עכ"ל. ונראה דבתפלה דוקא דיכא הכי אבל בשאר הברכות אע"פ שמדבר עם השם באומרו ברוך אתה ה' כו' מ"מ אף ע"פ שאינו מכוסה על לבו יכול לברך וראייה ממ"ש רבינו בהל' חלה סימן שכ"ח וז"ל אם אסור להפריש חלה ערום לפי שא"א לו לברך אפילו פניו שלמטה טוחות בקרקע מפני שערותו בולטת אבל אשה שפניה טוחות בקרקע יכולה להפריש ערומה שערותה מכוסה עכ"ל. והוא משנה במס' דחלה וגמ' ס"פ מי שמתו וכ"כ הטור א"ח סי' ר"ן ז"ל ולא יברך כשהוא ערום עד שיכסה ערותו בד"א איש אבל באשה יושבת ופניה טוחות בקרקע מברכת כי בזה מתכסה ערותה עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות סי' ט' ע"ש. מבואר מזה דלענין ברכות אין קפידא בברכתו ערום רק שיהא ערותו מכוסה. ודע דקי"ל כמ"ד לבו רואה את הערוה אסור לברך וכ"ש שאסור לראות בעיניו את ערותו בשעת ברכה כמבואר בפוסקים וכתבו רבינו בא"ח סי' ע"ד ע"ש מ"מ הא דהצריכו חכמים באשה להיות פניה שלמטה טוחות בקרקע לאו מטעם שעיניה ולבה יראו את ערותה דבאשה לא שייך ה"ט כמ"ש בא"ח והביאו הב"י שם סי' ע"ד וז"ל נראה שהנשים יכולות לברך

פרישה

אלא גם חפיפה אחרת שהמים קרים סבכו שערות ראשה וכ"כ ב"י ע"ש: (טו) שאני תולה אותי במין שנתעסקה בה כ"ע דדינים אלו כתבם הרשב"א והרשב"א כתב בהדיא דאין תולין אא"כ אמרה ברי לי שהוא ממין שנתעסקה בו אחר טבילה וכן הוא לשון ברייתא דתולין בהדיא והביאה ב"י ע"ש ודוחק לומר שס"ל כשאר תירוצים שכתבו התוס' ע"ש ובב"י. ואפשר לומר דמ"ש שאני תולה אותו ר"ל שא"צ טבילה עכ"פ אלא יכולין לתלות והיינו דוקא כשאמרה ברי לי. ובזה נתיישב קצת קושיא הנ"ל ומש"ה אמר (אא"כ) אין תולין ללמדינו דבכה"ג דנמצא עליו אפילו אומר ברי לי אפ"ה אין תולין (ועיין בת"ה דף ע"א שכתב שם ממש כל' רבינו רק שאח"כ כתב ויש מן הגדולים שהורו גם בזה להחמיר עד שתאמר ברי שלא היו עלי בשעת טבילה עכ"ל. ופשוט דכל זה מסר בב"י ועל היש מן הגדולים בא ליתן טעם מסברייתא וצ"ל דמשמע ליה לב"י דהרשב"א סובר כיש מן הגדולים ולכך כתב סתם דרשב"א תפס תירוץ זה עיקר כו' ע"ש ודו"ק עכ"ה):
(יז) אבל אם לא חפפה קודם טבילה אין תולין כו' ק"ק מדנקט אין תולין משמע דדוקא אם יש ריעותא בפנינו הא אם לא מצאה כלום אחר טבילה לא חיישינן אע"ג דלא חפפה ולעיל כתב הרשב"א בהדיא דבשלא חפפה אע"ג דבדקה אחר טבילה ולא מצאה כלום לא עלתה לה טבילה וצ"ל דנקט אין תולין בו איידי דתולין דרישא ולא לדיוקא כלל ודו"ק:
סי' ר (א) ובן (פר"י דאגב טבילת סגר ב"י כתב דגם ר"י לא כתב אלא שלא לגעור בנשים המברכים אחר טבילה מכ"ט ע"ש עכ"ה):

קודס

חדושי הגהות

ח צ"ע דדינים אלו כתבם הרשב"א והרשב"א בהדיא כתב דאין תולין אא"כ אמרה ברי לי שהוא ממין שנתעסקה בו אחר טבילה וכמ"ש הב"י בשמו ואפשר לומר דמה שאמר שאני תולה אותו ר"ל שא"צ טבילה עכ"פ אלא יכולין לתלות והיינו דוקא כשאומרת ברי לי (פרישה) ועיין ב"ח וש"ך א"ק ט"ז: ט מה שיש לתמוה בזה ממ"ש לעיל דבדלא חפפה אפי' לא נמצא עליה כלל לא עלתה לה טבילה כבר נתיישב היטיב בדרישה וב"ה והביאם הש"ך א"ק י"ז: י לאשמועינן דטעמא דנמצא עליה וכו': יא מתחילין אם ביום כצ"ל: (יב) החוצצים בכ"מ: יג בהגש"ד השיב מורי (א"מ):

לא

בעל קרי ומשמשת שפלטה ש"ז וטבילת גר תקנו בכולן שיברך לאחר טבילה וכ"כ שהרי בכולן מברך על מפני שהוא לאחר עשייתן וכ"כ ג"כ בפרק שלשה שאכלו (נא.) אבל הרי"ף כתב בשם הגאונים דלא אמר רב חסדא אלא בטבילת גר בלבד שאינו יכול לומר אקב"ו עד שיטבול דמל ולא טבל כאילו לא מל אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלים דנדה שלא פלטה ש"ז וזב שלא ראה קרי קורין ומתפללים והר"ן והתוס' בשם הגאונים כתבו עוד דאפי' רואה קרי קי"ל דבטלוה לטבילה דידיה כדאיתא בפרק מי שמתו (דף כב:) וא"כ יכול הוא לברך עד שלא יטבול וה"ה לפולטת ש"ז וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהל' ברכות שכתב חייבי טבילות מברכין עובר לעשייתן חוץ מן הגר וכתב הר"ן דלפי דבריהם מה שאינם מברכים בשאר חייבי טבילות (לברך) [לטבול] בלמ"ד שהוא נוסח הברכה שמברכין עובר לעשייתן היינו מפני שלא רצה להתקין לה ב' מטבעות וכיון שבטבילת גר צריך לברך בעל' אף כשמברכין לפני הטבילה קבעוה בעל' והתוס' והרא"ש הביאו דברי הגאונים וכתבו עליהם אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו ומשמע דר"י לא בא לומר אלא שאין למחות ביד הנוהגות לברך אחר הטבילה כיון דאיכא למימר דלא חילקו בין טבילת גר לשאר חייבי טבילות אבל הכא לימלך נראה דמודה הוא דמורין לו כדברי הגאונים לברך לפני טבילה ונראה שזהו טעמו של הרא"ש שבהלכות נדה בקצר פסק שתברך לפני טבילה וכמו שכתב רבינו בסמוך בשמו דלאורויי מודה ר"י דלברך קודם טבילה מורינן וא"כ לא הוה ליה לרבינו לכתוב וכן פר"י דאגב טבילת גר וכו' דמשמע דלעיקר הדין אומר כן ר"י להורות לכא לימלך שתברך אחר טבילה וליתא כמו שהוכחתי אלא כך ה"ל לכתוב ור"י אומר שאין למחות ביד הנוהגות לברך אחר טבילה דכיון דאיכא טבילת גר וכו' אפשר שלא חילקו ואין לומר שרבינו סמך עמ"ש בתוס' עד וי"מ דבכל טבילות קאמר דגברא לא חזי דקודם שירד למים א"נ לברך דילמא משום ביעתותא דמיא מימנע ולא טביל ואחר שיורד הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה ע"כ שהרי רבי' לא הזכיר טעם זה ועוד דלאו מדברי ר"י הוא אותו פירוש ועוד שאין הפירוש ההוא נכון כלל דגברא לא חזי לאו משום ביעתותא דמיא משתמע: ומ"ש הראב"ד והרא"ש שתברך קודם שתפשוט חלוקה פשוט שהוא משום דכשהיא ערומה אסורה לברך: ומ"ש הראב"ד ואם לא ברכה קודם שפשטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים ואם הם צלולים עוכרתן ברגליה ומברכת בס"פ מי שמתו [כב:] תנן ירד לטבול אם יכול לעלות להתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא ופריך בגמרא [כה:] והלא לבו רואה את הערוה ומשני במים עכורים שנו דדמו כארעא סמיכתא וקתני תו התם שאם היו צלולים מעכרן ברגלו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה:

ומ"ש והראב"ד כתב וכו' טעמו דס"ל כמ"ש הרי"ף בשם בשם הגאונים דלא אמר רב חסדא אלא בטבילת גר בלבד שאינו יכול לומר אקב"ו עד שיטבול ומה שלא הביא רבינו דברי הרי"ף והגאונים שקדמו להראב"ד הוא לפי שבדברי הראב"ד מפורש היאך תתנהג האשה בברכה זו לפני הטבילה שזה לא כתבו הרי"ף. והקשה ב"י דבתוס' בשם ר"י לא כתב אלא דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילת גר לא חילקו משמע דמודה ר"י דלכתחילה מורין לברך קודם טבילה דכך הוא עיקר הדין אלא שאין לגעור וכו'. ונראה לייסב דדעת רבינו היא דאי איתא דעיקר הדין לר"י לברך קודם טבילה אמאי כתב דלא לגעור בנשים. ועוד דלמה לו לר"י לומר דאין לגעור בנשים וכו' הו"ל לפסוק כמו שהוא עיקר הדין לדעתו אלא ודאי דלפי שהיה בזמנו בעלי הוראה שהיו גוערים בנשים שמברכים אחר הטבילה על כן להשיב עליהם אמר דאין לגעור בנשים דכיון דאיכא טבילת גר לא חילקו וכדין הם עושים כדעת בה"ג אלמא דלר"י עיקר הדין כבה"ג דאל"כ לא היה חולק כנגד הגוערין בנשים להתנהג ע"פ עיקר הדין ועוד שמעינן דסבירא ליה לר"י כיון דכך היה מנהג הנשים מעשים קדמוניות ע"פ בה"ג אין לשנות אם כן דברי רבינו נכונים במ"ש וכן פר"י כבה"ג:

גר שאי אפשר לו לברך אלא אחר הטבילה תקנו בכל הטבילות לברך אחריהם והראב"ד כתב שתברך לפניה (ג) קודם שתפשוט (ג) בגדיה ואם לא ברכה קודם שפשטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים (ד) ואם הם צלולין עוכרתן ברגליה ומברכת וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל כשפושטת מלבושיה (ה) כשעומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול:

הלכות מעיין ומקוה

רא

(א) **צריכה** שתטבול במי מקוה [א] שיש בו ארבעים סאה

רא צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו ארבעים סאה זה פשוט בת"כ וילפינן לה מדכתיב ורחץ במים את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם

רא צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו ארבעים סאה זה פשוט במסכת מקואות ובכמה מקומות בתלמוד מהם בסוף ע"ז (עה:) במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת

פרישה

(ג) קודם שתפשוט שאסור לברך ערום: (ג) בגדיה שהרי הטמאים קורין ומתפללין ואפי' זב שראה קרי יכול לברך דהא קי"ל דבטלוה לטבילה בעל קרי וה"ה לפולטת שכבת זרע. וא"ת כיון שמברכין קודם טבילה אמאי לא מברכין לטבול בלמד שהוא נוסח ברכה שמברכין עובר לעשייתן היינו מפני שלא רצו לתקן שני מטבעות כיון שגבי גר צריכין לברך בעל תוס' ור"ן ועד"ר: (ד) ואם הם צלולין עוכרתן ונעשין כארעא סמיכתא: (ה) כשעומדת בחלוקה תברך וכ"כ הטוקם:

סי' רא (א) **צריכה** שתטבול במי מקוה שיש בו מ' סאה ואז אפי' כו' כצ"ל ספ"ק דחגיגה אמרינן ורחץ בשרו במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם

דרישה

לברך ולהתפלל כשהן לבושות בחלוקה אע"פ שאינן מפסיקות למטה מן החזה לפי שערותן למטה מאוד ואין לבן רואה את הערוה ולא בעי טוחות בקרקע אלא כשהן ערומות כדי שתתכסה ערותה עכ"ל. ומוכח מדבריו דלא שייך באשה שעיניה ולבה ירא את ערותה. ונראה דהצריכו לכסות ערותה אינו אלא משום כבוד השכינה דלאו אורח ארעא שתזכיר השם וערותה מגולה. ומה"ט נמי למדנו מזה באיש שאף אם יוכל לכסות לבו בבגד דהו לא יראה לבו ערותו מ"מ לא מהני לברך כשעומד ערום דהא מ"מ ערותו מגולה ובעי שילבש חלוקו ויפסק או בידו בחלוקו על לבו ויברך וה"ה בישן בטליתו מכוסה בטליתו אמרו חז"ל דחוצץ לבו בבגדו ומברך וכמ"ש רבינו בא"ח סי' ע"ג דוקא בכה"ג ולא כשהוא עומד ערום. ואם רוחץ ויושב במים צלולים באיש אסור לברך מטעם דלבו רואה את הערוה אם לא שהם עכורים כדאיתא ס"פ מי שמתו וכתב רבי' בא"ח סימן ע"ד. ובאשה כה"ג ביושבת במים אפי' צלולין מותר דלא יהא (בלא) מים כדלעיל אבל כשהיא עומדת במים שערותה מגולה אסורה לברך אם לא שהיה המים עכורין אף שליכא טעם באשה דלבה או עיניה יראו ערותה מ"מ מפני כבוד שכינה אסור דמים צלולין כעומדת ערום דמי וכמ"ש. והשתא א"ש מש"כ כאן בברכת הטבילה דאשה ז"ל והראב"ד כתב שתברך לפניה קודם שתפשט בגדיה ואם לא ברכה קודם שפשטה תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים ואם הם צלולים עוכרתן ברגליה ומברכת וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כשפושטת מלבושיה כשעומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול עכ"ל. דוק בלשונם ותמצא כל אשר כתבתי שהרא"ש כתב כשעומדת בחלוקה תברך ולא הצריכה שתעשה הפסק בין לבה לערותה וה"ט משום דאשה אינה צריכה לזה וכמ"ש בשם א"ח הנ"ל. ומ"מ הצריכה שתעמוד לבושה עדיין בחלוקה משום כבוד השכינה והוא עצמו טעם הראב"ד שהצריכה לברך קודם שתפשוט בגדיה וכתב פשטה בגדיה קודם שברכה צריכה לעכור המים ולברך טעמו כמ"ש דמים צלולים חשיבין כאינם וערותה עדיין מגולה נגד שכינה וק"ל. ומזה למדנו מ"ש רבינו לפני זה בשם בה"ג ז"ל לאחר שתעלה מן הטבילה תברך לא שיהא מותר לה לברך כשהיא ערומה בעוד המים צלולים אלא ר"ל כשתעלה מן המים ותלבש חלוקה או תעכור המים ברגליה ולא הוצרך לכתבו כאן דאין דין זה שייך בברכת טבילה לחוד כ"א בכל הברכות דרך כלל אמרו שאסור לברך ערום ולא בא בה"ג ללמדינו כאן אלא דין ברכה השייך בטבילה דאע"פ שכל הברכות מברך עובר לעשייתן ברכת הטבילה תקנו לאחר טבילתה ומטעמא שכתב ר"י משום כדי שתהא טהורה בשעת ברכה וק"ל. וכן כתב בעל ס"ד בס' נדה ריש ד' ס"א כל זה מבואר ז"ל ואחי מצוה לנשים לברך לאחר הטבילה אשר קב"ו על הטבילה כשהיא עומדת עדיין במים אם הם עכורין ואם הם צלולין עוכרן ברגליה ואם אינה יכולה לעוכרן ברגליה תלבש חלוקה בעוד רגליה במים כדי שתהא ברכה סמוכה לטבילה וקודם הטבילה לא תברך דאמרינן בפ"ק דפסחים דוקא כל הברכות עובר לעשייתן חוץ מטבילה. ומסתמא איירי בכל חייבי טבילות ולא נאמר בטבילת גר דוקא מיירי ואע"ג דהלכה כר"י בן בתירא דטמא קורא ומברך כי אורחיה גבי טבילה שאני כיון שלאחר טבילה מברך בטהרה שפיר טפי שתמתין מעט עד אחר הטבילה היכא דאפשר לעשות בטהרה עבדי והיכא דלא אפשר כ"פ ראב"ן ושאר גאונים עכ"ל ס"ד. ונראה הא דכתב הראב"ד לאחר שתכנס עד צוארה במים ובעל ס"ד כתב אם הם עמוקים שמכסה לבה לא שהם מצריכין זה לעיכוב ולמובה דהא כבר כתבתי דדוקא בתפלה הצריכו שיהא לבו מכוסה ולא בשאר ברכות אלא לכתחלה טוב ליזהר גם בשאר ברכות שיהא מכוסה במים ויברך כמו בתפלה. וראייה לזה דבק"ש כבר כתבתי ל' ברייתא וגמ' דבסגור טליתו ממתניו ולמעלה אפ"ה תניא בס"פ מי שמתו ז"ל ת"ר מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא ק"ש וי"א עוכרן ברגליו ופריך והרי לבו רואה את הערוה ומשני קסבר לבו רואה את הערוה מותר כו' ע"ש. הרי לפניך דלכתחלה טוב לישב אפי' לק"ש במים עכורין עד צוארו. והא דבעל ס"ד כתב שיכסה לבו ולא עד צוארו היינו סמוך לצוארו ועיקר קפידא הוא עבור לבו והא ראיה דגם לבו לא הצריכו אלא טליתו מגור על לבו שיכסהו כמ"ש לעיל וכמו שסיים בעל ס"ד בטעם שהצריכו לברך אחר טבילה שהוא לא לעיכוב אלא שטוב לעשותו בטהרה היכא דאפשר והיכא דלא אפשר לא אפשר ה"ט מ"ש שיכסה צוארו היינו דוקא היכא דאפשר ותדע דלאו לחיוב הצריך בעל ס"ד שיכסה לבו שהרי סיים וכתב ואם אינה יכולה לעכרן ברגליה תלביש חלוקה כו' ולא כתב נמי והיכא שאין המים מכסין לבה תלביש חלוקה כו' אלא ש"מ דלענין זה לא הצריכו לה להלביש חלוקה וק"ל. וכן הוא דעת רמ"א בהגהותיו בש"ע שכתב ז"ל וי"א שלא תברך עד אחר הטבילה וכן נוהגין שלאחר הטבילה בעוד עומדו תוך המים היינו שלא עקרה רגליה לגמרי מהמים וכמ"ש בעל ס"ד הנ"ל ז"ל תלביש חלוקה בעוד רגליה במים כדי שתהא ברכה סמוכה לטבילה וק"ל. ונראה דמה"ט לא מהני לאשה שתחבוק בזרועותיה על גופה ולברך בעודה ערומה ואף שכתב ר' יונה בפרק מי שמתו בשם רבני צרפת ז"ל אם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינינן ליה כהפסקה מבגד ומותר עכ"ל והביאו ב"י בא"ח סימן ע"ד וכתב ע"ז ז"ל ואפי' לפי מ"ש בשם א"ז ותרומת הדשן שלא מהני כיסוי ביד כיון דלב ויד גופה אינון אין הגוף יכול לכסות את עצמו אבל לענין הפסק אפשר דמפסק אע"ג דחד גופא אינון עכ"ל ב"י נראה דלא כתב רבינו יונה אלא היכא שכל גופה מכוסה כגון התם שקאי אמי שישן ומכסה בטליתו על לבו ע"ז כתב רבינו יונה דאם מובק בזרועותיו על גופו סגי בהכי אבל בעומד ערום דצריך להיות גם ערותו מכוסה משום כבוד השכינה בין איש בין אשה כמ"ש מאי מהני חיבוק זרועותיו על גופו להפסיק בין לב לערוה והלא הערוה עדיין מגולה ועומדת וק"ל. ואע"פ שרבי' יונה כתב זה אהא דאתמר שם בגמ' ירד לטבול ולא יכול לעלות ולהתכסות במים קודם שתנץ החמה יתכסה במים ויקרא ופריך בגמ' והא לבו רואה את הערוה ומשני ר"א משם רבו במים עכורין שנו דדמו כארעא סמיכתא וע"ז כתב ר' יונה שם דף י"ט ע"א דאם המים צלולין יעשה הפסקה מבגד ואמרו רבני צרפת שאם האדם מובק בזרועותיו על גופו מהני כמו הפסק בגד ומותר עכ"ל הרי משמע מהענין דקאי ארוחץ בנהר וטובל שם אפ"ה מהני חיבוק זרועותיו על גופו. כלע"ד דע"כ א"א לומר כן דא"כ קשה למאי ס"ד דמקשן דקשה שם והלא לבו רואה את הערוה וכי לא עלתה על דעתו הדין שיכול לעשות חיבוק בזרועותיו ואם הגמרא לא ס"ל האי דינא לרבני צרפת מנא להו וגם ר' אליעזר בשם רבו דחק נפשו לאוקים המשנה בעוכרו ברגליו משמע דוולת זה לית שום תקנתא והלא יש תקנה בחיבוק זרועותיו על גופו אלא מוכרחא דגם רבני צרפת לא אמרו דין זה אלא בישן בטליתו או רוחץ נפשו בכלי וכה"ג באופן שכל גופו מכוסה וליכא אלא משום שעדיין לבו רואה את הערוה אבל בכה"ג דרוחץ נפשו בנהר ודאי דלא מהני חיבוק זרועותיו אגופו מטעם שכתבתי דעדיין הערוה מגולה ועומדת לפני השכינה ורבינו יונה לא הביאו שם לענין הדין ההוא דירד לטבול בנהר אלא ללמדינו שחיבוק זרועותיו מחשב הפסק וכ"מ דאם רוחץ נפשו בכלי או ישן בטליתו ע"ד שכתבתי ודוק וזה כלע"ד ברור. ועי"ד זה ג"ל דברי ב"י שהביא דברי רבינו יונה ורבני צרפת הנ"ל שם סימן ע"ד אדין מי שרוחץ נפשו במים כו' דלא כתבו אלא ללמדינו אם רוחץ נפשו בכלי. וכן ע"ז יתפרשו ג"כ דברי רמ"א ז"ל שם בש"ע בהג"ה ס"ב שכתב ואם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולין שרי עכ"ל. ור"ל שכמו שכתב הרשב"א שם אהא דגמ' הנ"ל והלא לבו רואה את הערוה ולא פריך נמי והלא עיניו רואין את הערוה דה"ט משום דעיניו חוץ למים ברשות [אחר] משא"כ לבו שהוא רואה את הערוה במים ברשות א' ע"ש והביאו רבינו יונה שם וגם ב"י. ועד"ז כתב רמ"א דה"ה אם אירע שלבו אינו בתוך המים עם הערוה דמותר אפי' במים צלולים. צריכין נמי לפרש ולומר דלא כ"כ אלא היכא שרוחץ נפשו בכלי דליכא ערותו מגולה משום כבוד השכינה וק"ל. ואין להקשות נמי והא ערותו מגולה ועומדת וליכא כבוד שכינה י"ל חדא מינייהו נקט ועדיפא מינה קפריך. ואין להקשות ממ"ש הרא"ש שם שר"ת היה נוהג כשהיה רוחץ בחמין צלולין והיה רוצה לשתות מכסה בבגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה עכ"ל מאי מהני זה שלא ערותו עדיין היתה מגולה די"ל דשאני התם דהיה רוחץ בכלי שאין ערותו מקרית מגולה שהרי הכלי כיסה כל בשרו סביב וליכא למיחש אלא משום לבו רואה את הערוה. וראיה לדבר קלת במה שדקדק וכתב שהיה רוחץ במים חמין שדרכו של חמין להיות בכלי. אף שי"ל מש"ה כתב חמין משום שהחמין מחליסין והולך לשתות משא"כ במים קרים מ"מ זכר לדבר מיהא איתא וכ"ל מ"ש הרא"ש הנ"ל בשם ר"ת שהיה מכסה בבגד ממטה ללבו לא שהיה הכיסוי למטה מלבו דא"כ בגד ל"ל והלא בחיבוק זרועותיו סגי ונראה דלאו דוקא חיבוק זרועותיו אלא כשמדבק ידו בכח למטה מלבו על גופו מחשב הפסק שלא יהא בו משום לבו רואה את ערותו לפי טעם שכתב בשם רבני צרפת וכמ"ש בשם ב"י דמחלק בין כיסוי ביד על לבו דלא הוי כיסוי ובין למטה מלבו דטעמו משום הפסק אלא הכא קאמר שהיה מכסה לבו בבגד למטה במים שר"ל שר"ת היה יושב מכוסה במים עד למעלה מלבו והיה מכסים הבגד תוך המים והיה מכסה את לבו למטה במים. תדע שהרי מהרמ"י בת"ה ס"י הביא דין דרבינו תם הנ"ל וכתב ז"ל רבינו תם כשהיה רוחץ בחמין והיה שותה היה מתכסה בבגד כנגד לבו שלא יהא לבו רואה את הערוה עכ"ל ש"מ שפי' דברי הרא"ש בשם רבינו תם שהיה מכסה נגד לבו לא למטה מלבו וכן דייק בלשון דהרא"ש הנ"ל שכתב שהיה מכסה ממטה ללבו והיה לו לכתוב למטה מלבו ודו"ק. והשתא א"ש שהראב"ד ובעל ס"ד כולן כתבו שצריך להעכיר המים ולא כתבו שיחבק זרועותיו על גופו אלא מסוורתא דכה"ג דטובל בנהר ובמקום לא מהני. ומעתה באתי לדון על מנהג נשים שלנו שמברכות על הטבילה בעודן עומדות ערומות בתוך המים ולא מעכרי המים דלאו שפיר עבדי אף שהן מחבקין זרועותם על גופן וכמ"ש. פשיטא לפי מ"ש מהרמ"י בש"ע שלנו הטעם שכ"ל עכורין כדי שלא יהו לבן רואות את ערותן היה מהני חיבוק זרועותן וכמ"ש אבל י"א דבאשה ליכא לבה רואות את ערותה וכמ"ש בשם א"ח הנ"ל דהואיל וערותה עומד מאוד למטה אין לבן ועיניהן רואות את ערותן ואי משום האי טעמא לא היו צריכין לא עכירת מים ולא חיבוק זרועותן ולא לבישת חלוקים אלא האי טעמא דהצריכו לבישת חלוק או עכירת מים משום כבוד השכינה וכמ"ש. וגם על ב"י יש תיובתא קצת הא דמצריך הראב"ד עכירת מים הביא הגמרא דפרק מי שמתו הנ"ל דפריך והא לבו רואה את הערוה ומשני כשעכר למים. ומשמע קצת מדברי ב"י דהיינו נמי טעמא דהראב"ד וזה ליתא כמ"ש. מיהו יש לייסב דברי ב"י שלא הביא הגמרא אלא ללמדינו דהראב"ד דכתב דמהני עכירת מים למד זה מגמרא דמי שמתו וק"ל מיהו קשה דא"כ לא הו"ל לסתום דבריו אלא לפרש. גם בטור א"מ שהביא דברי רבינו יונה בשם רבני צרפת הנ"ל קיצר בפירושו ע"ד שכתבתי גם בש"ע שם וגם רמ"א בהג"ה הנ"ל כולם קצרו ונתנו מכשול וטעות להמעיינים בקיצור דבריהם אם כוונו למ"ש. גם ראיה למ"ש שכמה פעמים נזכר בגמרא ובפוסקים שלא יבוך ערום ולא כתבו הטעם משום שלבו רואה את הערוה קשה הא איכא תקנה בכיסוי את לבו או בחיבוק זרועותיו כמ"ש. והנלע"ד מוכרח כתבתי ודו"ק:

בי' רא [א] **שיש** בו ארבעים סאה סוף פרק קמא דחגיגה כו' וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות וכתב הרשב"א על זה בתשובה והביאו בית יוסף בסימן קלא דף רכ"ה ע"ב שוס

סאה ואפילו אינן מים חיים שאין צריך מים חיים (ב) אלא לזב ולא לנדה וזבה (ג) [ב] ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אף על גב דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים (ד) אבל אדם אפילו אם הוא קטן שכל גופו מתכסה בפחות ממ' סאה אין טבילה עולה בו אא"כ יהא מ' סאה והרמב"ם (ה) והראב"ד כתבו דאף אדם מטהר במעיין כל שהוא ור"י כתב כסברא ראשונה ולזה

בהס בבת אחת ולא בחלאין וכמה הם ארבעים סאה דהיינו אמה על אמה מרובעת ברום ג' אמות אפי' חסר כל שהוא פסול ואפי' היא גולא וכל גופה עולה בשאה לא עלתה לה טבילה עד שתטבול במקוה של מ' סאה : **ומ"ש** ואפי' אינן מים חיים וכו'. בפ' במה אשה (דף ס"ה) אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקואות ביומי דניסן סבר שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים פי' לפי שהנהרות גדולין ממימי הגשמים ומהפשרת שלגים ושמא ניתוספו בנהר מי הגשמים על הזוחלים החיים ובטלו הזוחלין בנוטפין וכתב לשם רש"י ואני קבלתי מרבינו הלוי משום דספק זבות נינהו וזבה טעונה מים חיים ואי אפשר להעמיד שמועתו משום דאמר בת"כ חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים כו' עכ"ל. ואין ספק שהרב הלוי לא הורה כך מדעתו אלא מפי השמועה שקבל כך מרבותיו וכדמשמע מלישנא דרש"י שכתב ואני קבלתי מרבינו הלוי וכו' כתב עוד ואי אפשר להעמיד שמועתו וכו'. גם רב פלטוי גאון כתב כדברי רבינו הלוי ונראה דס"ל לרבוותא מהך עובדא דאבוה דשמואל שמעינן דאע"ג דלאורייתא אין זבה טעונה מים חיים מ"מ מדרבנן טעונה מים חיים כמו זב ולהכי עבוד להו מקואות פי' שחפר בארות מקום מוצא מים חיים לטבול בהן ביומי ניסן דאל"כ למה ליה לטרוח כולי האי לעשות מקוואות כבר נמלאים בורות מלאים מימי שלגים ביומי ניסן בכל המקומות שבבבל אלא בע"כ דלפי דזבה טעונה מים חיים לא היו טובלין כל השנה אלא בנהרות מים חיים וביומי ניסן עבוד להו מקואות מים חיים. וכן פירש"י בפ' בתרא דבכורות (דף נ"ה) בלישנא קמא עבוד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן מקוה מים חיים נובעים בבית ולא היה מניחן לטבול בנהרות שביה"ג ירדו גשמים הרבה וכו' עד משום דהו"ל ספק זבות ובזב כתיב מים חיים ולפי מ"ש ליכא קושיא על שמועתו של הרב הלוי מההיא דת"כ דפשיטא דד"ת לא בעינן בזבה מים חיים אלא מדרבנן בעינן מים חיים וכדחזינן מהך עובדא דאבוה דשמואל ואפשר דמפי שמועה זו נהגו בכל הקהלות שיכינו לנשים מקוה מים חיים נובעים לטבול בהם אכן כל הגאונים פה אחד דליתא להך שמועה דרבינו הלוי וזבה אינה צריכה מים חיים כלל אפילו מדרבנן והכי נקטינן : ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה וכו' טעם מחלוקת זו כתב הרשב"א בת"ה הארוך תחלת שער שביעי והכריע כדברי ר"י והרא"ש להחמיר בדבר שאיסורו כרת ע"ש גם בב"י מבואר מחלוקת זה ועיין במ"ש לעיל תחלת סימן ק"כ. ונקטינן דאף מעיין דמטהר בזוחלין אין טבילה עולה בו אלא א"כ יהא בו מ' סאה ופי' ב"י כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה טובלות בכל מקום

טובלת בהם הוי אומר ארבעים סאה ובפרק קמא דחגיגה (דף יא.) תניא ורחץ את בשרו במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום ג' אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. ומשמע בפרק א עושין פסין דהני אמה על אמה ברום ג' אמות במרובע היא ולא בעגול וכתב רבינו ירוחם על שיעור דאמה על אמה ברום ג' אמות דה"ה אם יהיה רחב ואינו גבוה כ"כ יועיל אם יתכסה במים בפעם אחת ע"כ וצריך שיעלה בתשבורת למ"ח אלף ותע"ב אצבעות שכך עולה אמה על אמה ברום ג' אמות מרובעות (א) : ב"ה ובסמוך אכתוב שכפי חשבון מדוקדק כמה אצבעות היו בתשבורת המקוה : וכבר כתבתי בסוף סימן קצ"ח כמה צריך להיות שיעור גובה המים. אמרינן בפרק הגוזל (קד). ובכמה דוכתי במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול וכתב הר"ש בר צמח בשם אחד מהמחברים ששיעור קורטוב משקל דינר ויצא לו ממה שאמרו בבתרא [צ:] שקרטוב א' משמונה בשמינית בלוג עכ"ל. ול"נ ב דקרטוב לאו דוקא אלא אפי' פחות מקרטוב כל שחסרו מ' סאה אפי' כל שהוא פסול וכתב עוד שיעור אמה על אמה ברום ג' אמות צריך שיהיו המים במקוה יותר גדולה משיעור זה שכשיכנס הטובל ויפחתו המים שישארו במקוה מ' סאה וכ"כ רבינו יהונתן עכ"ל ופשוט הוא : וכתב עוד בשם הראב"ד דבאמה בת ששה טפחים משערינן למקוה. וכתב עוד דבעינן אמה שוחקת וכן מוכח בפ"ק דעירובין [ג:] שכל שיעורי תורה להחמיר וכתב הרשב"א דשוחקת יתירה על האצבע חצי אצבע ולמדה מדאמרינן בפרק על אלו מומין (מ.) שתי אמות היו במקדש אחת יתירה על של משה חצי אצבע וכן אמרינן בפרק שתי הלחם (צז.) ובפרק כיצד צולין (פו:) והוא במשנה בפי"ז דכלים : ב"ה ולפ"ז צריך שיהיה בתשבורת המקוה ארבעים וארבעה אלף וקי"ח אצבעות וחצי אצבע :

ומ"ש ואפי' אינם מים חיים שא"צ מים חיים אלא לזב ולא לנדה וזבה פשוט בפ"ק דמקואות וטעמא משום דלא כתיב מים חיים בטבילת שום אחד מהטמאים אלא בזב ואע"ג דבפרק בתרא דבכורות (נה:) גבי אבוה דשמואל עבוד לבנתיה מקואות פירש"י בחד לישנא דזבה טעונה מים חיים ליתיה כבר סתרו אותו פי' התוספות בפרק במה אשה והביאו ברייתא דת"כ דקתני בהדיא חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וכ"פ הרמב"ם בפ"א ובפ"ט מהלכות מקואות וכ"פ הרשב"א וכך הם דברי כל הפוסקים : **ומ"ש** ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אף ע"ג דמעיין מטהר בכל שהו היינו דוקא לכלים אבל לאדם אפי' הוא קטן וכו' אין טבילה עולה בו אא"כ יהיה בו מ' סאה בת"כ ת"א אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים או מה מעיין מטהר בכל שהו אף מקוה מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה או מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן ובפ' ג' מינים (לח.) אמרינן רביעית דמקוה בטולי בטלוה משמע דמקוה נמי מטהר ברביעית אם כל גוף הדבר הנטבל בו יכול להתכסות בו בבת אחת וכדקאמר בפ"ק דפסחים [דף יז:] רביעית חזי להטביל בו מחטין וצנורות וא"כ האי ברייתא דקתני דבמקוה בעי' מ' סאה מדרבנן היא ובתר דבטלוה לרביעית דמקוה ואף ע"ג דדריש ליה מקרא אסמכתא בעלמא הוא וכיון דגבי מקוה במ' סאה קתני מעיין בכל שהוא משמע דכי בטלו רביעית דמקוה כל שהוא דמעיין לא בטלו. וכ"מ מדתנן בפ"ק דמקואות למעלה מהם מי מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין פי' טובלין אדם ומטבילין כלים דאף הן בעו מ' סאה כמו שנתבאר דבטלוה לרביעית דמקוה למעלה מהן מי מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכל שהוא נראה דאטובלין ומטבילין דקתני גבי מקוה קאי דהנך כיון דמי מעיין נינהו טובלין בהם אדם וכלים בכל שהן כלומר בשיעור שכל גופו יהא עולה בהם בבת אחת דאי לאו הכי לא עלתה להם טבילה כמו שנתבאר בסימן קצ"ט. זהו טעמם של הרמב"ם והראב"ד שכתבו דאף אדם מטהר במעיין בכל שהוא לאו כל שהוא דוקא קאמרי אלא כל מקום שכל גופו עולה בבת אחת וכ"כ הרא"ש בסוף נדה כדברי הראב"ד וכ"כ הרשב"א בתשובה על דברי הראב"ד וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות וז"ל אי מה מעיין מטהר בכל שהוא לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי ארבעים סאה קאמר שא"צ כמקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחצאין אלא דכיון דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו סגי דבמעיין ליכא יתורא לאפוקי מהכי משא"כ במקוה דאפילו גוץ וכל גופו עולה בסאה לא עלתה לו טבילה עד שתטבול במקוה של ארבעים סאה מדכתיב ורחץ את כל בשרו במים דרשינן מים שכל גופו עולה בהם דהיינו מ' סאה עכ"ל (ג) וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם וכמה הוא אמה על אמה ברום ג' אמות וה"מ במי מקוה דכתיב את כל בשרו אבל במים חיים לא דכתיב גבי זב ורחץ בשרו במים חיים ולא כתיב כל בשרו הילכך כל היכא דמכסי בהו בבת אחת עלתה לה טבילה. ורבינו לא חשש לפרש מפני שסמך עמ"ש בסימן קצ"ח צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת דממילא משמע דכל שהוא לאו דוקא הוא אלא כדי שיעלה גופה בבת אחת קאמר דאם לא כן לא עלתה לה טבילה והרמב"ם אף על פי שלא כ"כ בפי' שמעיין מטהר אדם בכל שהוא שהרי ז"ל בפ"ט למעלה מזה המעיין שמימיו מועטים והרבו עליו מים שאובים שוה למקוה וכו' ושוה למעיין שהוא מטהר בכל שהוא שהמעיין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרים ע"כ וכבר היה אפשר לפרש דבריו דלכלים דוקא קאמר וכדפר"י מ"מ מדכתב קודם לכן דמקוה שיש בו ארבעים סאה טובל בו כל אדם טמא חוץ מן הזב ובו מטבילים כלים כשכתב אח"כ למעלה מזה המעיין שמימיו מועטין וכו' שהמעיין אין למימיו שיעור וכו' גם לטבילת אדם כתב לעיל בסמוך קאי ואף ע"ג דהרמב"ם סידרא ולישנא דמתניתין נקיט ואתי ליכא למימר דכי היכי דדחיק ר"י בפירושא דמתניתין הכי נדחוק אנן בפירוש דברי הרמב"ם דבתראה הוא ואם איתא דסבר הכי הוה ליה לפרש ולא לסתום דבריו כסתימת המשנה אבל ר"י סובר דהא דקתני שהמעיין מטהר בכל שהוא לא קאי אלא לטבילת כלים אבל לטבילת אדם בעינן ארבעים סאה לעולם אפי' בקטן שכל גופו עולה בפחות מכאן והביא ראיה מדאמרינן בפרק חומר בקודש [דף כג.] דהא רעא חלחולי מחלחלא ובעיא מ' סאה ובמקוה לא שייך לומר חלחולי מחלחלא אלא במעיין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע וקאמר דבעינן מ' סאה וכתב הרא"ש סוף נדה שנראין דבריו כי אין להשיב על הראיה שהביא וגם מסתבר הואיל ושיערו חכמים מי מקוה אמה על אמה ברום ג' אמות מים שכל גופו עולה בהם לא פלוג באדם לשער בכל אחד לפי גופו ע"כ וכ"פ הרשב"א שכתב על זה דלמחמירין שומעין בדבר שאיסורו בכרת ובתשובה כתב דדברי האומרים דלאדם בעינן מ' סאה אפי' במעיין נראין עיקר והר"ן כתב בתשובה סימן ס"ו וז"ל אף ע"פ שהדברים נראים דאפילו לאדם לא בעי מ' סאה בטובל במעיין אלא שיהא גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אף על פי כן באיסור כרת ראוי לחוש לדברי המחמירים עד כאן לשונו : **ומשמע** שאם המים משוכים כגון מעיין שהוא זוחל ואין שום מקום ממנו מ' סאה אבל כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מכסה בו בין שיהא אדם בין שיהא כלי לדברי הכל וראיה מדתניא בתוספתא ומייתי לה ר"ש בפ"ה דמסכת מקואות אי זו היא חרדלית מי גשמים הבאים מדרון רואין אותם אם יש מתחלתן ועד סופן צירוף מ' סאה מטבילין בהן ואם לאו אין מטבילין בהם דברי ב"ש ב"ה אומרים אין מטבילין בהן עד שיהא לפניו עוגל מ' סאה הרי שאף על פי שאין בה ארבעים סאה אלא בצירוף מתחלתן ועד סופן מטבילין בה לב"ש וע"כ לא פליגי ב"ה עלייהו אלא משום דקטפרס לא הוי חיבור או משום דאין הנוטפין מטהרין אלא באשבורן

דרכי משה

רא (א) ואין החשבון נכון אלא הוא מ"ד אלף קי"ח אצבעות : (ב) וכ"ה במרדכי בה"נ דף של"ב ע"א וכ"כ ב"י בשם הרא"ש והרשב"א שכתבו כך בשם הראב"ד עכ"ל ע"כ המרדכי דלעיל

דרישה

ל"ד אלא שיעורו שמכיל מ' סאה ואף ע"פ שהמים מרודדים אם הם בענין שתוכל להעלות כל גופה בבת אחת שלא תצטרך להתהפך עלתה לה טבילה ואפי' צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים ומכל מקום מנהג ותיקין הוא שאין לסמוך על מקוה כזו שמא לא תטבול בו יפה עד שיהיה בו מים ממעל לטיבורה זרת לפחות ע"כ לשונו וכ"כ רמ"א לכתחלה ש סעיף ו' עכ"ה : [ב] ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בה מ' סאה כו' עד לזה הסכים הרא"ש עיין מ"ש ב"י ע"ז ריש סימן ק"ך ומ"ש שם דאף דסבירא ליה דטהרות אדם צריך שיהא ם במעיין מ' סאה מכל מקום אינו מוכרח שיהא כן הדין בטבילת כלים הנקחין מן הנכרים ף שנאמר בו במי נדה יתחטא בגעולי נכרים דכלי מדין ע"ש : מעשה בא' שאנס את אשתו הטביל אותה בשלג שאינו מפשר ומשויק ארבעים סאה והורה ר' שמריה דעלתה לה טבילה והר"ם

פרישה

בהם וכמה הם אמה על אמה ברום ג' אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה ונפקא לן כמו מאך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה : (ב) אלא לזב שביה כתיב בקרא ולא בשום אחת משאר טמאים ובזה חמור הזב מהזבה : (ג) ואף אם תטבול במעיין צריך מ' סאה ר"ל אף ע"פ שרמז את בשרו במים שמיניה גמרו מ' סאה במקוה כתיב חכמים תקנו אף במעיין כו' (אע"ג דמעיין מטהר בכל שהוא והו"א דאין לחלק בין כלים לאדם כדעת הרמב"ם והראב"ד קמ"ל רבינו דלא עכ"ה) : (ד) אבל לאדם אפי קטן כו' שלא חלקו באדם לשער לכל אחד לפי גופו כ"כ האשיר"י : (ה) והראב"ד כתב דאף אדם מטהר במעיין כל שהוא ל"ד כל שהוא אלא במעיין שיהא כל גופו עולה בבת אחת ולא חצאין אבל לא בעינן מ' סאה וכ"כ הרא"ש בהדיא בדברי הראב"ד ורבינו לא חשש להאריך שסמך על מ"ש בסימן קצ"ח

חדושי הגהות

רא א לא אדע לפי שעה שום משמעות שם באותו פרק אפשר שכוונתו אמאי דתנן שם (כג.) ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים והתם ע"כ בריבוע הוא כדמשמע בגמרא ורוחב חמשים בחמשים וכו'. וס"ל כיון דמצינו שתיבת על מורה על ריבוע ה"ה על דקאמר באמה על אמה היינו בריבוע או אפשר שהמוסיפים החליפו בחשבם ע"פ היא ר"ת עושין פסין ובאמת הוא ר"ת ערבי פסחים (קי:) דקאמר התם אמתא באמתא היכא יתיב ואי ס"ד דהך אמה דמקוה היינו בעגולא ל"ל למימר הכי נהי דאמתא באמתא יתיב מ"מ לא היו יכולין לטבול השולחן שהיה אמה מרובע בגו אמה דמקוה שהיא בעגול : ב כבר כ"כ התוס' בר"ה (יג.) (ותוי"ט פ"ג דמקואות) :

ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (ו) אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה ויש בה כרת עד שתטבול במקוה או במעיין וטבילה בנהרות בהא איכא פלוגתא דרבוותא ר"ת התיר לטבול בנהרות כל השנה ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף (ז) עד אחר זמן הפשרת שלגים וכן כתב הר"ם מרוטנבורק שאין לטבול בהן בשעת הגשמים ולא בשעה שהם גדולות

באשבורן וכ"כ ממ"ש רבינו שמשון בפ"ה דמקואות משנה שניה דאיצא לאוקומי הך דתלמי לאדם וכגון שאין מ' סאה ממקום מולא המים עד התלמי אלא עד הבריכה יש מ' סאה ע"כ: **כתב** מהרי"ק בסימן ל"ו דבארות העשויים בידי אדם שמים נובעים מהם אף ע"פ שאין מימיהם יוצאין לחוץ דין מעיין גמור יש לו אע"ג דבת"כ מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים והני בארות הם עשויים בידי אדם האי בידי אדם לא קאי אחפירת קרקע אלא אהויית המים שנתהוו שם בידי שמים לאפוקי מילא בכתף והביא כמה ראיות לדבר וכ"כ מבעל ת"ה סימן רנ"ח ומדברי תשובות להרמב"ן סימן רל"א:

ומ"ש רבינו אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה עד שתטבול במקוה או במעיין כ"כ הרמב"ם בפי"ו מהא"ב ופשוט הוא: וכתב בספר בעלי הנפש לטבילת הכלים די במה שהן כדי שיוכלו להטבילן כולן כאחד ואפילו ברביעית לבד מטבילין בו מחטין וצנורות מן הלכה אלא שבטלו אותן חכמים ואמרו שאין טבילה עולה לכל (לשום) דבר בפחות ממ' סאה והכי איתא בנזיר (לח.) מיהו לא בטלו אותו אלא כשהוא בפני עצמו אבל מקוה שלם וקדח ממנו רביעית לעוקה שבלדו על שפת המקוה אם יש בפרצה רוחב כשפופרת הנוד על גובה כקליפת השום מטבילין בו כלים קטנים ודוקא ברביעית אבל פחות מרביעית לא דלא חשיב כלל ובעינן שיעור מקוה קטן במקום טבילה דהיינו רביעית דהוה שיעור טהרה מן התורה וכן הוא שיעור טהרה לידים ואף על פי שעשינו לאותו רביעית שקדח כמקוה שלם אם נתן בו שאובים ונטל ממנו כנגדן פסול משא"כ במקוה גדול שהכשרנו בענין זה עד רובו ודוקא בשקדחו לאותו רביעית ואח"כ ערבו בשאובים דפסול אבל אם עד שלא קדחו נתן שאובים במקוה כענין נתן סאה ונטל סאה ואח"כ קדחו ומשך ממנו רביעית לעוקה שבלדו אע"פ שהשאובין מעורבין בו כשר להטביל בו מחטין וצנורות מ"ט מהכשירא דמקוה קא אתו והכי איתא בזבחים פ"ב (כב.) עכ"ל:

וטבילה בנהרות בהא איכא פלוגתא דרבוותא וכו' בפרק בתרא דבכורות (נה.) תניא למה נקרא שמו פרת שמימיו פרים ורבים מסייע ליה לשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך ופליגא דרב דאמר מיטרא במערבא סהדא רבא פרת אבוה דשמואל עבוד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי מקואות סבר לה כרב דאמר מיטרא במערבא סהדא רבא פרת ופליגא דידיה אדידיה כלומר דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי ואיתא להני מימרי בפרק במה אשה (דף סה:) ובפרק אין בין המודר (מ.) וה"פ אבוה דשמואל הוה עבוד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ולא היה מניחם לטבול בנהר משום דחייש שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין נמלא שאין מטהרין אלא באשבורן וכדתניא בברייתא דת"כ שהבאתי בסימן זה מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן כלומר שאין מי גשמים מטהרין אלא דוקא דקוו וקיימי הלכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו הנוטפים שהן מי גשמים או הפשרת שלגים על הזוחלין שהן המים הנמשכין ובאים מנביעותו ומקורו של מעיין אסור וקסבר כרב דאמר מיטרא במערבא וכו' כלומר דס"ל לרב שהנהר ממי גשמים הוא מתרבה ולא מכיפיה והא דקאמר דהוה עבוד להו מקואות ביומי ניסן לאו דוקא דבכל השנה היו טובלות במקואות בר מיומי תשרי וכאידך דשמואל דאמר אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד ולא נקט יומי ניסן אלא לאפוקי יומי תשרי ושמואל דאמר מכיפיה מיבריך סבר שאע"פ שאנו רואין שכשהגשמים יורדים הנהרות מתברכין עיקר ריבויין ממקורן הוא כדאמרינן בפרק סדר תעניות (סה:) אין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ונמלא שלעולם זוחלים רבים על הנוטפים דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין הלכך לשמואל ע"פ מימרא זו מותר לטבול בנהרות לעולם אפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר וכתבו התוספות שר"ת פסק כההיא דשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך אע"ג דרב פליג עליה והלכה כרב באיסורי ועוד דאבוה דשמואל ס"ל כרב ואידך דשמואל נמי פליגא עליה אפ"ה נקטינן כמימרא דמכיפיה מיבריך כיון דברייתא מסייעא ליה ונמלא לפי דעתו שלעולם טובלים בנהרות אפילו כשמתרבין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמטה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים כן כתב הר"ן בפרק במה אשה ובפרק אין בין המודר וגם התוספות כתבו בפרק במה אשה על פסק זה דר"ת ועל זה אנו סומכין לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאד. וכ"כ מדברי הרא"ש בפרק אין בין המודר וכ"כ מדברי מהרי"ק בשורש קט"ו וכ"כ הרא"ש בפי' בתשובות כלל ל"א סימן י"א דלמאי דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך מותר לטבול בנהרות אע"פ שיש בנהר עשר ידות מים ממה שהיה בתחלה ולא חיישינן שמא רבו הנוטפים על הזוחלין לפי שרוב תגבורת המים הוא מקום נביעתו שכשיורדין גשמים והאויר העולם מתלחלה ונעשה רטוב גם מקור הנהר מימיו מקבלים שפע מלחלוחית האויר ומוליאין מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו ופשט דברי המרדכי בפרק במה אשה הכי משתמעי ודלא כדכתב רבינו ירוחם דאפילו לר"ת אותם נהרות שגדלים לפעמים הרבה ממי גשמים צריך להמתין ב' או ג' ימים שיחזור הנהר לדרכו מאחר שאנו רואים שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כ"כ מירידת גשמים עכ"ל ומ"מ כתב הר"ן בפרק במה אשה ובפרק אין בין המודר כ"ל שאף ר"ת לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל במכזבין ליכא למימר בהו דמיברכי מכיפייהו וכן כתב המרדכי בפ"ק דשבועות בשם רא"ס ואי זה נהרות הם מכזבים יתבאר בסמוך אבל ר"מ כתבו הרא"ש בסוף נדה שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי דלא קי"ל כשמואל בהא דאמר נהרא מכיפיה מיבריך כיון דפליגי דידיה אדידיה שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרים אלא פרת ביומי תשרי דהני דנהרא מכיפיה מיבריך לא עבדינן בה עובדא גזירה משום חרדלית של גשמים דאי שרינן לטבול בנהרות יאמרו העולם מטהרין מזוחלין דסברי דרובין נוטפין ולא ידעי דנהרא מכיפיה מיבריך ואתו למישרי למיטבל בחרדלית של גשמים דהיינו זרם מי גשמים הזוחלים מדליו של הר והנהו לא מטהרי בזוחלין דכולהו נוטפים נינהו. וכה"ג אשכחן לשמואל דאמר לרב יהודה בפ"ק דכתובות (יד.) הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלה וכן איתא נמי בהמפלת (כה:) ובפרק במה בהמה (כד.) נמי אמרינן בכה"ג השתא דאמר שמואל טפח ותני דבי שמואל טפחיים שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן וה"נ אמרינן בפרק א"נ (כט:) ותלמודא לא איצטריך למימר הכא הכי כיון דאבוה דשמואל ורב ס"ל כמימרא דמחמרא פשיטא דעבדינן הכי וכתב עוד הרא"ש שכ"כ הרמב"ן בשם ר"ת ז"ל. וכן נראה שהוא דעת הרי"ף שלא הביא אלא מאי דהוה עבוד אבוה דשמואל בלבד. וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ט מהלכות מקואות אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינם מטהרין בזוחלין אלא באשבורן לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהם עכ"ל ומתוך דבריו למדנו פירוש מחודש במאי דעבד אבוה דשמואל לבנתיה מפצי ביומי תשרי מצטרף לפירוש שפירשו המפרשים דמשום צניעות הוה עביד להו שנראה מדבריו בפרק א' מהלכות מקואות שגם הוא ז"ל היה מפרש כן: **ומ"ש** רבינו שר"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף עד אחר זמן הפשרת שלגים הוא מ"ש שמואל אין המים מטהרים אלא פרת ביומי תשרי לומר דבשכלה זמן החום הגדול שכבר נפשרו כל שלגים שבעולם וגם אין גשמים יורדים כל

מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו בבת אחת וע"ש: **וטבילה** בנהרות איכא פלוגתא דרבוותא ר"ת התיר וכו' טעמו דפסק כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך דאף ע"פ שהנהר מתרבה ממי גשמים עיקר ריבויין ממקורן הוא ולעולם זוחלין רבים על הנוטפין: ומ"ש ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף וכו' נראה שר"ל דמזמן הרביעה בחשוון התחלת ימות הגשמים עד אחר ניסן שהוא אחר זמן הפשרת שלגים היה אסור לטבול בהן וטעמו דפסק כרב וכאידך דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי ונקט תשרי לאפוקי אחר תשרי דאין מטהרין בזוחלין כל ימות הגשמים עד אחר ניסן התחלת ימות החמה אבל קודם תשרי המים מטהרין בזוחלין כל ימות החמה: ומ"ש וכ"כ הר"ם מרוטנבורק וכו' מבואר בדברי הרא"ש שכתב בסתם ורבינו מאיר היה אוסר וז"ל ולי נראה דאסור לטבול בנהרות דלא קי"ל כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך וכו' דשמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי וכו'. ותמיה לי במ"ש ב"י על דברי רבינו דשינה לשון ר"ת שכתב שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי וכו'. טעות נזדקר לפניו דזה הלשון לא כתבו ר"מ שהוא אוסר כל השנה אלא סתמא כתב הלכה למעשה אתא לאשמועינן בההיא דאמר אין המים מטהרין וכו' ופירושא דהך מימרא איכא אלו כדפרי' דלא נקט יומי תשרי אלא לאפוקי אחר תשרי כל ימות החורף עד אחר ניסן אבל קודם תשרי כל ימות החמה שרי לטבול בנהרות כמו שכתב ר"י אלא דהרב ב"י נמשך למה שפי' הוא קודם זה דמאי דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי היינו לומר דכל השנה הם אסורין לבר מיומי תשרי בלחוד וליתא אלא כדפרי' עוד האריך ב"י וכתב פירושים שונים בההיא מימרא דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי ע"ש אבל מ"ש לדעת ר"י ור"מ הוא הנכון אין ספק בו. עוד פי' הר"ן בפרק במה אשה פי' נכון הביאו ב"י. כתב המרדכי בה' נדה לאחר שהביא פסק ר"ת וראייתו בקולר וז"ל ופסק רא"ס בס"י דלנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפין אסברא וממתני' דמסכת פרה המים המכזבים פוסלין ואלו הן המים המכזבים פעם אחת לשבוע הלכך צריך לתת לב אם הנהר כ"כ קטן שאם היה בא"י מקום שאין שם גשמים מצויים היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים עכ"ל. וכתב ב"י דאינו יודע למה רצה לשער בארץ ישראל ולא שיער בכל מקום לפי מה שהוא דאף במקום שהגשמים מצויים איכא למימר נהרא מכיפיה מבריך לר"ת אא"כ תאמר דס"ל כרבינו ירוחם דהיכא דמינכר דגדל ממי גשמים אין טובלין בו אפילו לר"ת דהא ליכא למימר מכיפיה מבריך וכו' עכ"ל. ונראה ליישב דטעמא דמתני' דמכזבין פעם אחת בשבוע פסול אינו אלא משום דאין לו מקור שממנו נובעים מים בשפע ומיירי בא"י דתנא בארץ ישראל קאי והלכך גם בחוץ לארץ אם הנהר קטן שאם היה בארץ ישראל היה מכזב פעם אחת בשבוע בודאי שאין לו מקור נובע מים בשפע ואע"פ דבחוץ לארץ אינו מכזב ה"ט דכיון דגשמים מצויים איכא רביית נוטפים אבל לא דמיברך מכיפיה ומקורו כיון דאין לו מקור טוב ודברי ה"ר ירוחם אינן ענין למים המכזבים דאף בנהר שלא היה מכזב לעולם אף בארץ ישראל קאמר דבחוץ לארץ אם גדל הרבה ממי גשמים צריך להמתין ב' או ג' ימים שיחזור הנהר לדרכו אפילו לר"ת דלא ככולהו רבוואתא דסבירא להו דלרבינו תם אפי' גדל הרבה ביותר מכיפיה מתברך ואין לפרש דה"ר ירוחם סבירא ליה נמי ככולהו רבוואתא לרבינו תם ולא קאמר הר"ר ירוחם אלא בנהר דאית ביה ספיקא דילמא אין לו מקור טוב דאם כן אפי' אחר שלשה ימים נמי מימיו פסולין אלא כדפרישית. ונראה לאורה דעיר שאצר מזרחה נמשך נהר גדול ואנשי העיר חפרו העומק סביבות כל העיר עד שנמשכו המים מן הנהר הגדול בתוך החפירה מקצה אל הקצה אע"פ דמי החפירה מכזבים פעם אחת בשבוע כשיש יובש בעולם אין להם דין מים מכזבים ושרי לטבול בחפירה זו בזוחלין לרבינו תם כיון דנמשכים המים מן הנהר הגדול וממקורו של הנהר הגדול נתברכו גם המים שבחפירה שנמשכו מן הנהר הגדול ועיין בתשובת מהרי"ק שורש קט"ו נראה מבואר כך אכן ממה שכתב המרדכי הלכות נדה בשם ר"מ בסוף תשובתו וז"ל ובתוספתא תניא מעיין שמימיו מועטים וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך מתחלתו פי' שריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלא מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה אותם מקואות אינם כשרים אלא באשבורן אבל ודאי ארבעים סאה לא בעינן כדתנן במתני' ובמקום שהיה מהלך מתחלתו טהור אפילו בזוחלין עכ"ל משמע לפ"ז דאסור לטבול בחפירה שסביב העיר בזוחלין אבל הר"ן פירש בתוספתא

פרישה

קצ"ת שצריכה לטבול כל גופה בבת אחת ב"י: (ו) אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם כו' צ"ע מאי או עלו עליה דקאמר ואי משום פסול שאובין קאמר לא היה לו למסתם כל מימות ובמיימוני פי"א שהעתיק רבינו לשון זה ממנו כמ"ש ב"י ראיתי שלא כתב האי או אלא ז"ל אבל אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם וכ"כ בש"ע ונראה לי לגרוס הכי ג"כ בדברי רבינו ואם באנו ליישב נ"ל דמ"ש אם רחצה במרחץ ר"ל במרחץ של זיעה ורחצה ג"כ גופה מכלי אבר אבר ומ"ש או אפילו עלו עליה כל מימות שבעולם ר"ל שרחצה באמבטי קר או חם וזה דוחק גדול גם יש ליישב בדוחק ולומר דקאמר אקרא שנא' ורחץ בשרו במים וטהר וקאמר דלא תלה טהרה לא ברחילה הנזכר בקרא ולא במים הנזכר בקרא אלא שיהיו מים מיוחדים דהיינו מעיין או מקוה וק"ל: (ז) עד אחר זמן הפשרת שלגים דתניא בת"כ מעיין מטהר בזוחלין מקוה מטהר באשבורן כלומר שאין מי גשמים מטהרין אלא דוקא דקוו וקיימי

דרישה

והר"מ מפרי"ש דאם שם ראייתו והמרדכי מסיק והיהודים נוהרים מזה עכ"ל מור"ש: (יש ליזהר כשמנקרין המקוה לזרוק במים לחוץ שלא יחזור וימלאנה בחזרה אך ימתינו שיתמלא המקוה מנביעתו או ממי גשמים או ימשכו ממקוה אחר בלא שום דילוג אגודה פ' הכל ממירין וריש תמורה

בהוספתא זו פירוש אחר מביאו ב"י וצ"ע: ומ"ש וכן הוא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב ב"י אע"ג שהרא"ש לא הכריע בפירוש בפסקיו כמאן סבירא ליה מ"מ מתוך דבריו ניכר דכרבינו מאיר סבירא ליה וכן כתב בתשובה בפירוש וכו' עכ"ל. ותימה לי הלא זה הוא דרכו של רבינו בדברי הרא"ש כשכותב דיעות הגדולים החולקים בפסק שמה שכתב באחרונה הוא מסקנתו. ויש להקשות לר"י ור"ת ומסקנת הרא"ש דחוששין שמא ירדו הנוטפים על הזוחלין ומה בכך שירבו

נדולות מהפשרות שלגים וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ואלו

הלא בפ"ק דמקואות שנינו דמעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים יש עליהם דין מעיין לטהר בכל שהוא וה"ה דמטהרין בזוחלין וכ"כ רבינו בסימן זה דאם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו תוך הכלי אסור לטבול וחולה לו מותר אפי' אם המים שבתוכו יתרובין וכתב עוד מקוה שיש לו מ' סאה ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אף ע"פ שהם רבים על המים שהיו בתוכם תחלה עכ"ל. ומשמע דכשרים לגמרי במעיין דמטהרין בזוחלין ומטהרין בכל שהוא והא ודאי דשאובים פסלי טפי מנוטפים דהא נוטפים כשרים כשיש מ' סאה באשבורן ושאובים פוסלין המקוה ואפ"ה יכול לשאוב לתוך המעיין אפי' לכתחלה כ"ש דבדיעבד לא נפסל המעיין כשרבה השאוב ואם כן למה יפסול המעיין כשרבו נוטפין על הזוחלין שלא לטהר אלא באשבורן ובת"ה סימן רנ"ד הקשה קושיא זו אבל לא הוה ק"ל על מעיין משום דהיה תופס פי' הרא"ש דלא אמרו במעיין שרבו עליהן שאובין דיהא מטהר בזוחלין הכי נמי דודאי אינו מטהר בזוחלין כי היכי דבמעיין כשרבו נוטפין על הזוחלין דאינו מטהר בזוחלין כשרבו שאובין אינו מטהר בזוחלין אלא דהקילו לענין שיהא שוה למעיין לטהר בכל שהוא אע"פ שרבו שאובין וקושייתו לשם אינו אלא אמקוה דאע"פ דשאובין פוסלין לגמרי המקוה אם היה חסר אפ"ה אם היה כבר מקוה שלם של מ' סאה ונפלו לתוכו אפי' אלף סאין שאובין בבת אחת לא יפסלוהו ומאי שנא דנוטפין דפוסלין זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין וע"ז תירץ דשאובין במקוה שלם נכשרים ע"י זריעה דכשיפלו לתוכו נחשבים כולם מחוברין אבל לפסול דנוטפין לא מהני זריעה דזריעה לא מהני אלא לשוויה שאוב שהוא תלוש כמחובר כך הוא שיטת מהרא"י ליישב קושייתו אבל לשאר פוסקים דס"ל דאין חילוק דכל היכא דכשרבו שאובין על המעיין מטהרין בכל שהו ה"ה נמי דמטהרין בזוחלין וכמ"ש הר"ן ומביאו ב"י השתא ודאי קשיא ומ"ש מנוטפים דכשרבו על הזוחלין נפסלו מלטהר בזוחלין ובשאובין לא נפסלו אמנם מדברי הר"ן בפ' במה אשה ומביאו ב"י נשמע יישוב לקושיא זו והוא שאין הנוטפין שרבו על הזוחלין פוסלין למעיין אלא במקום שלא היה מהלך בו המעיין בתחלתו כגון דנתרחב המעיין מחמת הנוטפין על גדותיו אבל במקום שהיה מהלך בו בתחלתו מטהר אפי' בזוחלין אף ע"פ שרבו הנוטפים ובכה"ג מיירי הא דתנן בפ"ק דכשרבו מים שאובים דמטהר בכל שהו דהיינו במקום שהיה מהלך בתחילתו וה"ה דמטהר בזוחלין אבל אם רבו הזוחלין על הנוטפים טובל אף במקום שנתרחב שלא היה מהלך לשם בתחלה ומטהר בין בכל שהו בין בזוחלין. ולפע"ד נראה ליישב ברווחא דליכא להקשות משאובין אנוטפין דאע"ג דשאובין פסלי טפי מנוטפין בחד לד כדפרישית מ"מ נוטפין פוסלים מדאורייתא בזוחלין דילפינן מקרא כדכתב מהרי"ק בשורש קט"ו ובת"ה סימן רנ"ד ומביאו ב"י ומשמע לי דכל הפוסקים ס"ל הכי ומ"ש המרדכי בפ' במה אשה אטובלין בנהרות כר"ת וז"ל וכ"ש הכא דעלתה לה טבילה מדאורייתא אלא דגזירה דרבנן היא לכתחלה אטו חרדלית של גשמים כדפרי' וכו' עכ"ל. אין פי' מ"ש וכ"ש הכא דעלתה לה טבילה מדאורייתא כשטבלה בזוחלין דנוטפין אלא ה"פ וכ"ש הכא דעלתה ה טבילה בנהרות בזוחלין מדאורייתא משום דקי"ל דנהרא מכיפיה מיבריך אלא דגזירה דרבנן היא לכתחילה משום שיסברו העולם דטובלין במי גשמים וכשיהיה יורד זרם של מי גשמים מן ההר ג"כ יהיו טובלים בו ולשם פסולים הם מדאורייתא דאין נוטפין מטהרין בזוחלים אלא באשבורן מדאורייתא וכדכתב הרא"ש ע"ש רבינו מאיר דמטעם גזירה זו אסור לטבול בנהרות אע"ג דמדאורייתא שרי דנהרא מכיפיה מיברך אבל לטבול בזוחלין דנוטפין הא פשיטא דמדאורייתא אסור לד"ה וכיון דשאובין כשרים מדאורייתא לפחות כשרובו בהכשר אף לר"ש דמחמיר בכולו שאוב א"כ שאובין קילי טפי השתא ניחא ול"ק מידי דאע"ג דמעיין אינן מטהרין בזוחלין דבדאיכא רובא נוטפין פוסלים מדרבנן מ"מ ברובן שאובין לא פסלו למעיין כנ"ל והכ"י הבין מדברי המרדכי דלטבול בזוחלין דנוטפין שרי מדאורייתא ואינו פסול אלא דרבנן ושארי ליה מאריה דלא עלה זה ע"ד המרדכי ולא ע"ד שום פוסק וכ"כ הרב בהגהות ש"ע דמי גשמים סתולים

כל אותו זמן עד שיתחילו ימות הגשמים ולפי זה אפשר דבחדש אלול טובלין שכבר כלו ימי החום הגדול של תמוז ואב ומה שלא נפשר ע"י חום הזדשים ההם לא יפשור ע"י חום חדש אלול ודייקינן כמי דנקט יומי תשרי לרבות חדש אלול הסמוך וטפל לחדש תשרי דאל"כ לא הו"ל למינקט אלא חדש תשרי ומיהו מדאמור רבנן (תענית כט.) דשילהי קייטא קשה מקייט' איכא למימר דחום של אלול תקיף טובא וחיישינן ביה להפשרת שלגים ואפשר דאלול בקצת שנים חמים ובקצת שנים קריר והכל לפי מה שהוא שנה דאי חמים אסור לטבול בו ואי קריר מותר אבל תשרי לעולם לית ביה חומא להפשיר שלגים ולהכי נקט יומי תשרי לכלול אלול עם תשרי בשנים דיהא קריר ולא כתב בהדיא אלול משום דקצת שנים חמים ואז אין טובלין ואפשר שזו היתה כוונת רבינו שסתם וכתב עד אחר זמן הפשרת שלגים ולא כתב יומי תשרי כלישנא דשמואל ואף ע"ג דאיכא למידחי ולמימר דליכא למיסמך אקרירותא דאלול אע"ג דקריר לן הכא לעילא מהאי דוכתא במקום דאיכא שלגים חמים וע"י החום נפשרים השלגים אפשר דלא חשו רבנן בהכי ואפשר דמרחשון אתא לרבויי במאי דאמר יומי תשרי ולומר דאי חזינן שלא ירדו גשמים עדיין טובלין בו כמו בחדש תשרי אלא דבהא כמי איכא לספוקי דלמא אע"ג דלא נחת מיטרא הכא לעיל מהכא נחת וגם על מ"ש בשם הר"ס מרוטנבורק שאין לטבול בהן בשעת הגשמים וכו' איכא למידק שינה לשונו שהרי כבר כתבתי לשונו של ר"מ שהביא הרא"ש בפסקיו ואין כתוב בו אלא שהיה אוסר לטבול בנהרות כל השנה לבר מיומי תשרי וכן נראה שכתב רבי' הל' הזה שהוא כדי ללמדנו דיומי תשרי דנקט שמואל לאו דוקא דה"ה בכל השנה כל שאנו רואים שלא נתרבה הנהר יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי טובלין בו וכן אם בשנה אחד נתרבה הנהר ביומי תשרי יותר משיעורו הרגיל באותו זמן תלינן ריבוי בגשמים או בחום רב שהיה בו שלא כמנהג ועל ידו הופשרו השלגים ולא נקט שמואל יומי תשרי אלא משום דברוב השנים אין בו רבוי גשמים ולא הפשרת שלגים ולפיכך מן הסתם טובלין בו דמסתמא אין בו ריבוי יותר על מקורו אבל כל שאנו רואים שנתרבה ביומי תשרי יותר מבשאר שנים באותו זמן אין טובלין בו וכן אם בכל השנה אנו רואים שלא נתרבה יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי טובלין בו כל השנה וזהו שלא הזכיר רבינו יומי תשרי כלל ולא תלה הדבר אלא בשעת גשמים דמסתמא או הם מתרבים וכן בשעה שהן גדולות מהפשרת שלגים והטעם הזה בעצמו לא נקט בדברי ר"י יומי תשרי כלשון הגמרא וזהו דעת הר"ן ואכתוב לשונו בסמוך בס"ד: ומ"ש וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל אף ע"פ שהרא"ש לא הכריע בפי' בפסקיו כמאן ס"ל מ"מ מתוך דבריו ניכר דכהר"מ ס"ל וכ"כ בתשובות כלל ל"א סימן ר' בפירוש דאע"ג דר"ת התיר לטבול בנהרות בכל עת ובכל זמן אף ע"פ שרבו הנוטפים על הזוחלים וכדבריו כתבו רבינו שמשון ובעל התרומה ובעל ספר המצות אבל רבים חולקים עליו ר"ח והרמב"ם והרמב"ן וכן היה ר"מ אוסר ע"כ אין להקל בדבר ויש למנוע לנשים שלא יטבלו אלא בזמן שנהרות קטנים ולא רבו כלל ממי הגשמים ע"כ וגם הריב"ש בתשובה סי' קכ"ה כתב שראוי להחמיר וגם מהרי"ק כתב בשורש קט"ו דיש מקומות שנהגו לטבול בנהרות אף בימות הגשמים משום דסמ"ג וגם סמ"ק דבתרא הוא פסקו כר"ת וכתב דאדרבה הוה לן למיזל בתר ר"מ והרא"ש דהוו בתראי טובא ואסרו וכ"ש באיסור נדה שהיא בכרת וכתב שבמקום שהיה דר אביו ז"ל היה מנהגם לטבול בנהרות תמיד וקרא עליהם תגר עד שבטלו מנהגם מ"מ הוא ז"ל כתב אם נתפשט המנהג ביניכם להתיר לא באתי למשכן נפשי על המנהגות דהא נהרא נהרא ופשטיה ע"כ ובת"ה סימן רנ"ח חזר לקיים מנהג המתירים ולא יכול וסוף דבריו שלא מיחו הקדמונים בדבר משום דחשו לכמה עיירות שנתפזרו שם היהודים לא' לב' לג' ואין ספק בידם לחפור להם מקואות ואי הוו אסרי להו לטבול בנהרות אתו לזלזולי בטבילה לגמרי (ג):

כתב המרדכי בפרק במה אשה שיש קורין תגר על דברי ר"מ שאוסר לטבול בנהרות שבא לעשות ממזרים למפרע כל הנולדים מטבילת הנהרות וטועים הם דאפילו בנולד מן הנדה בלא שום טבילה אין הולד ממזר כדאמר בס"פ החולץ (סט:) כ"ש הכא דעלתה לה טבילה מדאורייתא אלא דגזירה דרבנן היא לכתחלה אטו חרדלית של גשמים כדפרישית וא"כ אף הנולדים דמעיקרא כשרים גמורים בלא שום פגם בעולם אף לדברי ר"מ עכ"ל:

וכתב הר"ן על הא דאמר שמואל אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד אין המים מטהרים בזוחלין דאיכא למיחש לריבוי הנוטפים אלא פרת ביומי תשרי בלבד לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולאו למיסר כל נהרות אתא ולאו למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא דכיון דכולה חששא משום שמא ירדו נוטפים על הזוחלין הוא כל שאנו בקיאין בפרת ביומי תשרי כמה עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעים אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפילו בשעת יובש גדול כל שאין אנו רואין כ"א אותו השיעור למה נחוש אלא שמואל תרתי קמ"ל חדא דנהרות שהן מכזבין מימיהן אין טובלין בהם לעולם דכיון שפעמים מכזבין לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדתנן במסכת פרה (פ"ח) המים המכזבים פסולים אלו הם המים המכזבים אחד בשבוע והמכזבים בפלמסיות ובשנת בצורת כשרים וה"פ דכל שמכזבים בלא טענה אף על פי שאין מכזבין אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולים דחיישינן שמא גשמים הם ואין מטהרין בזוחלין אבל מכזבין מחמת טענה כמו בפלמסיות ובשני בצורת כשרים ומש"ה קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכזב לעולם ולמעוטי מים המכזבין הוא דקאמר פרת ופרת וכיוצא בו קאמר וקאמר נמי דפרת וכיוצא בו שאינו מכזב אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו אלא ביומי תשרי בלבד לפי שאז אינו עת גשמים ולא עת הפשרת שלגים ולפיכך אפילו מי שאינו בקי אין לו לחוש שמא ירדו עליו נוטפים אבל אה"כ דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לריבוי הנוטפים טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כ"כ עד שאפשר לו לחוש שמא רבו הנוטפים אפילו בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפילו בנהרות שאינם מכזבים יש לו לחוש בכל השנה ברבייתן וביומי תשרי אין לו לחוש כנ"ל ויש מי שכתב בהיפך ולא נראו לי דבריו עכ"ל. וכבר כתבתי שכן נראה מדברי רבינו שהוא סובר כהר"ן וכן יש לדקדק מדברי הרא"ש בתשובה שכתבתי בסמוך: ובהא דנהרות המכזבים כתב המרדכי בפ"ב דשבועות בשם רא"ם לנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפים מסברא וממתני' דתנן במסכת פרה המים המכזבין פוסלין ואלו הם המים המכזבין פעם אחת לשבוע הילכך צריך לתת לב אם הנהר כ"כ קטן שאם היה בא"י שאין שם גשמים מצויים היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים עכ"ל ומשמע דעל פסק דר"ת דנהרא מכיפיה מיבריך כ"כ ומכל מקום אינו יודע למה רצה לשער בא"י ולא שיער בכל מקום לפי מה שהוא דאפילו במקום שגשמים מצויים איכא למימר לר"ת נהרא מכיפיה מיבריך דאין לך טפח יורד למעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים כמו שנתבאר לעיל אא"כ תאמר דרבינו מאיר ס"ל כדברי ר"י דאמר דאפילו לרבינו תם היכא שמיכר שגדל ממי גשמים אין טובלין בו אפילו לר"ת דהא ליכא למימר ביה מכיפיה מיבריך וכבר נתבאר לעיל דכולהו רבוותא לא פירשו כן: תניא בתוספתא מעיין שהוא יוצא בשנה זו מלד זה ובשנה זו מלד זה או שהיה רבה בימות הגשמים ומתמעט בימות החמה כשרה עד כאן. וכתבה רבינו שמשון בפרק ח' דמסכת מקואות: וכתב עוד הר"ן על דברי הפוסקים כאבוה דשמואל מיהו איכא מ"ד דכי חיישינן לריבוי נוטפים על הזוחלין דוקא לטבול בהם במקום שלא היתה בהם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחלה אף על פי שעכשיו רבו נוטפים על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפרק קמא דמקואות מעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכל שהוא מדקתני שוה למקוה לטהר באשבורן אלמא מקום יש בו שאינו מטהר בזוחלין שאין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן והדר קתני ולמעיין להטביל בכל שהוא ובודאי מדקתני

דרכי משה

דלעיל דאין מעיין מטהר פחות מרביעית אבל רבי' שמחה כתב אפי' פחות מרביעית עכ"ל: (ג) וכ"כ מהרי"ו בתשובותיו סימן ע' דאנו נוהגין בכ"מ דליכא מקוה טובלין בנהר סומכים אדברי

פרישה

וקיימי (והכוונה שהמים נקיים בו נקרא אשבורן עכ"ה) הלכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו הנוטפים שהם מי גשמים או הפשרת שלגים על הזוחלין שהם המים הנמשכים ובאין מנביעותן ומקורו של מעיין אסור ורבינו תם סבר דאין לך טפח היורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים נמצא שלעולם זוחלין רבים על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים

(ה) [ג] ואלו ארבעים סאין צריכין שיהיו נקוין ועומדין במקום אחד וגם

הה קתני דשוה למעיין להטביל בכל שהוא ה"נ דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו וקשיא רישא אסיפא אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו המים שאובין מקומות יש בו שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת ריבוי הנוטפים ולא היה אזל בו מתחלה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהוא אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהו היינו אותו מקום שאפי' מתחילה היה זוחל בו למדנו מזו שיש מקום במעיין שאפי' נתרבה מחמת נוטפין תורת

פסולים ע"י זחילה מן התורה אם הם לחוד בלא מעיין עכ"ל: ומ"ש ואלו מ' סאין צריכין שיהיו נקוים וכו' אתחילת הסימן קאי שאמר צריכה שתטבול במקוה שיש בו מ' סאה וכו' וקאמר עכשיו דאם הוא מקוה שאינו מים חיים נובעים אלא כגון מי גשמים צריכין שיהיו נקוין ולא זוחלין דאין נוטפין מטהרין אלא באשבורן ואם יש סדק במקוה והמים זוחלין בו אסור לטבול בו כל זמן שזוחל אלא צריך לסותמו ועיין

מעיין עליו והיינו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו והכי איתא בתוספתא דקתני התם מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחלתו והיינו נמי דתנן בפ"ה דמסכת מקואות מעיין שהיה מושך כנדל וריבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא וה"פ מעיין שהוא מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה הרגלים ועכשיו המשיכו בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו הרי הוא כמות שהוא וסיפא קתני דאם היה עומד כלומר שלא היה נמשך כלל וריבה עליו והמשיכו שני דינים יש בו דבמקום שלא היה מהלך מתחלתו שוה למקוה שצריך אשבורן ה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחילה שוה למעיין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר בזוחלין כנלע"ד לפי דעת זה שאפי' בזמן גשמים שהנהרות רבים אדם טובל בנהרות שאין מכוונין באותן מקומות שכן נמשכים והולכין אפי' ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכין ומתרחבין יותר מחמת הגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו הנוטפין על הזוחלין אין טובלין בהן אבל היכא שרבו זוחלין על הנוטפין אף באותן מקומות שלא היה מהלך שם מתחלתו טובלין והיינו הסיוע דר' צדוק (בעדיות פ"ז) שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין ומטהרין בזוחלין וכודאי אפי' במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום שהיה מהלך מתחלתו מאי אסהדותיה פשיטא דהיכא תיסק אדעתין ששנים או שלשה טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראב"ד ז"ל אבל דעת הרמב"ם ז"ל דכי קתני בכל הני דאף על פי שרבו עליו הנוטפים דינו כמעיין דוקא בשריבה המים בגומת המעיין עצמו שסם הוא חשיבות מימיו ומבטלין כל המים הבאין עליהן אבל ריבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרים בזוחלין אפי' באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי וכפי מה שפירשנו בו למעלה ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב ללא נתרחב נ"ל דאריבה בגומת המעיין קאי ואפ"ה כל שרבו נוטפים אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל במקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן ואף ע"ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעיין אפי' נתרחב כשר מנקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוספתא אגוונא דמתניתין קיימא מיהו סהדותא דרבי צדוק אפי' לפי שיטה זו ודאי משמע דאפי' אמקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין דליכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי ואשמעינן שאף על פי שלא ריבה במקום גומת המעיין אלא במה שנמשך ממנו כשר דאכתי פשיטא וכי שלשה טיפין יפסלו פרת זה נ"ל עכ"ל ודברי הראב"ד שכתב הר"ן בתשובות להרמב"ן סימן רל"א כתוב לשון הראב"ד עצמו וכתב דהכי מפורש בתוספתא דמקואות מעיין שמימיו מועטין ריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שיכול להלך מתחלתו ולקמן בסימן זה גבי מקוה שיש לו מ' סאה ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וכו' אכתוב בס"ד מה שנ"ל בדעת הרמב"ם ז"ל: **ומדברי** הר"ן ותשובות להרמב"ן נלמוד דליתנהו לדברי מהרי"ק שכתב בשורש קט"ו דהא דתניא מעיין שמימיו מועטים וריבה עליהם והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו אין לפרשה דוקא בשרבו הנוטפים דא"כ מאי איריא במקום שאין יכולין להלך מתחלתן אפי' יכולין נמי אין מטהרין בזוחלין דאלת"ה למה הוצרך אבוה דשמואל למעבד לבנתיה מקואות משום שמא ירדו וכו' יטבילם במקום שהיו המים יכולים להלך מתחלתן ואפי' בריה לא פליג עליה אלא משום דמכיפיה מיבריך ואין הנוטפים רבים אלא ודאי נ"ל דהא דקתני מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו וכו' דהאי ריבה לאו היינו שרבו שאר המים על המעיין אלא כלומר שהוסיף מים על המים הראשונים שבמעיין ואפ"ה אין מטהרין אלא במקום שיכולין להלך שם וכן מדומה אני שפסק הראב"ד בהלכות מקוה שייסד ושמא הרשב"א מביאו בת"ה אבל מה אעשה שהיותי חולה על פני השדה מקום אשר אין ספרים כמצאים עכ"ל והנך רואה בעיניך שהר"ן כתב בשם הראב"ד להיפך מדברי מהרי"ק וכך הם דברי תשובות להרמב"ן (ד) והרשב"א בספר ת"ה כתב שלא רצה לשלוח יד בדיני מקואות לפי שסמך על מ"ש הראב"ד ז"ל ומ"מ מצינו בקצת ספרי ת"ה אחר גמר הבית הז' כתובים דיני מקואות ונקובים בשם שער המים וז"ל מעיין שהיה מושך וזוחל ורבו עליו מים נוטפים או שאובים מטהר בזוחל כמות שהיה בד"א עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו נמשכו מימיו יותר הטובל שם לא עלתה לו טבילה והרי הוא כמקוה שאינו מטהר שם אלא באשבורן כיצד היה מושך מתחלתו ק' אמה באורך וחמשים ברוחב ורבו עליו נוטפים והרי הוא מושך כק"ק אמה וכמאה רוחב טבל במקום הק' אורך וחמשים רוחב שהיה מהלך שם בתחלה עלתה לו טבילה טבל חוץ ממקומות אלו לא עלתה להם טבילה אלא באשבורן ויראה לי שאף במקומות אלו אם רבו מי המעיין על הנוטפין שמטהר אפי' שם בזוחלין שלא אמרו אלא בשרבו הנוטפין על הזוחלין וראוי להחמיר עד כאן. וכתב עוד כבר ביארנו שהמעיין המושך אם רבו עליו מים נוטפין אינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו ולפיכך אין לטבול בנהרות לפי שאין אנו יכולים לעמוד על בירור מקום זחילתן בעצמן בלי תערובת הנוטפין וחוששין שמא רבו הנוטפין על הזוחלין עכ"ל. ובמה שרצה מהרי"ק להכריע פירושו משום דאלת"ה למה הוצרך אבוה דשמואל לעשות מקואות יטבילם במקום שהיו המים יכולים להלך מתחלתן נ"ל די"ל דאה"נ דהוה מצי אלא דעריחא ליה מילתא לפי שבהתפשטות חוץ למקום שהיה מהלך מתחלה היה עכשיו גדול ומפני כך אילו היו באות לטבול במקום שהיה מהלך בו מתחלה היו צריכות להכנס בספינה ולילך עד אמצע הנהר ולטבול שם וזה טורח גדול בכל פעם ונוח להם לעשות מקואות והילך לשון הראב"ד בספר בעלי הנפש הא דאמרינן על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים איכא לאקשויי מינה על ההוא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקואות וכו' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא מחצה על מחצה לא בעי אשבורן והכא אמריק על הנוטפין הא מחצה למחצה בעי אשבורן ואיכא למימר דהא דרבי צדוק משום דהוי אפשר לאמצם הוא ומספיקא בעינן רובא אי נמי איכא למימר דהא דרבי צדוק לאו לענין אשבורן הוא אלא להכשירן לטבילת זבין ומצורעין וכו' דבעי מים חיים אבל לענין אשבורן אפי' מחצה על מחצה נמי לא בעו וכן עיקר דתנן בפ' קמא דמקואות למעלה מהן מעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא ש"מ והא דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי לאו למעוטי שאר נהרות אתא אלא למעוטי אגמים שבבבל שדומים לנהרות והם מי גשמים וק"ל דתנן במסכת מקואות פרק ה' מעיין שהוא מושך כנדל ריבה עליו מים והמשיכו: ב"ה הרי הוא כמות שהיה היה עומד וריבה עליו מים והמשיכו: שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהו והכא אמרינן מי פרת שמא רבו נוטפין על הזוחלין ובעו אשבורן והלא פרת מעיין המשוך הוא וי"ל כי נהר פרת כשהוא מגיע לבבל הוא כלה שם ביומי הקיץ והרי הוא שם כמעיין העומד וביומות הגשמים רבין עליו וממשיכין אותו וכל הנהרות שהם דומים לפרת שמכזבין ביומי הקיץ ונפסקין לגמרי ממקום שנפסקין ולמטה לא תעלה בהם טבילה ביומות הגשמים אלא באשבורן אף על פי שהם מושכים וגדולים הרבה לפי שאותה המשכה אינה אלא מן הנוטפין ולא עוד אלא כיון שבימות הקיץ הם מתמעטין ואינם עושים ידים לכאן ולכאן וביומות הגשמים מושכים זרועותיהם ועושים נחלים אילך ואילך אותן הזרועות והנחלים אני נותן בהם דין מעיין העומד לטהר באשבורן הואיל וביומות החמה הם נפסקין לגמרי שהרי שנינו מעיין שהוא מושך כנדל וכו' טעמא שהוא מושך קימעא אבל אם נפסק לגמרי ממקום שנפסק דינו כעומד ובתוספתא דמקואות מפרש להא דאמרינן ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה דוקא עד מקום שהיה מושך מתחלה אבל משם ואילך דינו כעומד לטהר באשבורן ש"מ עכ"ל וכתב עוד שם אהא דתנן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן וכו' הא דבעינן אשבורן דוקא למה שהלכו המים מפני הריבוי אבל עד מקום שהיו מהלכין לא בעינן אשבורן והכי איתא בתוספתא עכ"ל:

ומדברי רבינו שמשון והרא"ש בפ"ה דמקואות ומדברי המרדכי בפ"ב דשבועות יש להוכיח גם כן דכהר"ן ס"ל ודלא כמהרי"ק שהרי כתבו דהא דהעיד רבי צדוק בזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים דאיצטריך לאשמעינן אפי' במקום שאין בו כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימין בהם דאם לא כן מאי אשמעינן פשיטא דאם כן יפסלו כל הנהרות אפי' למאי דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך עכ"ל ואי הוה ס"ל כדברי מהרי"ק מנא להו לאוקומי בכה"ג דילמא לעולם בשיש מ' סאה בזוחלין עסקינן ואפי' הכי איצטריך לאשמועינן דכשרים לומר דאפי' במקום שלא היו מהלכין בתחלה מטהרין משום דזוחלין רבו שאילו היו הנוטפין רבים לא היו מטהרין אלא במקום שהיה מהלך בתחלה בלבד אבל אי כהר"ן ס"ל דאפי' במקום שלא היה מהלך מתחלה הוא מטהר אתי שפיר דאם כן חשיב כאילו אין כאן נוטפים כלל שנתבטלו בזוחלין שרבו עליהם ואם כן דין הוא שישלימו לשיעור מ' סאה דכיון שרבו זוחלין עליהם הו"ל כזוחלין ואף על פי שר"י סובר כסברת מהרי"ק שכתב וז"ל רוב הפוסקים הסכימו כרב וכאבוה דשמואל אם כן אסור לטבול בנהרות כל השנה זולתי ביומי תשרי וכ"כ הרמב"ן משום ר"ח והרמ"ה זולתי אם נודע בודאי מקום הנהר ושרבו הזוחלין על הנוטפין ומ"מ יש לחוש לאותן הנהרות שרבים מימי גשמים ורבים כל כך שיוצאים המים לגדותיו שלא תטבול האשה באותן גדותיו ואפי' שבכל מרוצת המים יודע בודאי שרבו הזוחלין על הנוטפין מ"מ מילוי גדותיו הוא מן הנוטפין ואסור לטבול בהן בדרך מרוצתן הנקרא מוזילה עכ"ל נראה שאין לדחות מאי דמשמע מכל הני רבוותא מקמי רבינו ירוחם ומהרי"ק ז"ל (ה): **כתב** מהרי"ק בשורש קט"ו על דבר נהר המתהוה מחמת ירידת גשמים וכשעבר הגשם יכזבו מימיו ואומרים היהודים שחרדלית יורדת מן ההרים ושופכת לתוך נהר אחד עד כי נתמלא על כל גדותיו ומאותן המים הלפין על שפת הנהר הראשון מתהוה השני דיש לאוסרו מפני מראית העין דמאן דחזי שבימות הגשמים מתהוה בהכלא הגשם יבש לגמרי סבר שאינו אלא ממי גשמים דוקא ולא שבא מנהר אחר ואם נתיר לטבול בו דרך זחילתו אתי למיטבל במי גשמים ממש כשהן זוחלין עד כאן ודבר פשוט הוא דלדעת ר"ת דשרי לטבול בנהרות תמיד הוצרך לכתוב כן דאילו לדעת האוסרים לטבול בנהרות בלא טעם זה היה אסור לטבול בו (ו): **ואלו** מ' סאין צריכין שיהיו נקוין ועומדים במקום אחד דבר פשוט הוא דלא קאי אמעיין שהרי נתבאר שמעיין מטהר אף בזוחלין אלא אמי גשמים קאי וכדמסיים אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת ובהדיא כתב לקמן בסמוך

דרכי משה

אדברי ר"ת וכ"פ בנימין זאב דבמקום שיש מקוה אין לטבול בנהר כלל משמע הא במקום דליכא מקוה שרי עכ"ל: (ד) ואני תמה בזו דהואיל ודברי מהרי"ק הם כסברת הרמב"ם מה שייך לומר דליתנהו מכח דברי הר"ן והרמב"ן ואפשר דלא כיון ב"י במאי דקאמר דליתנהו אלא אמה שכתב שכן דעת הראב"ד אבל לא על עיקר דבריו הואיל ומהרי"ק יכול לתלות עצמו באילן גדול הוא הרמב"ם ז"ל וגם רבינו ירוחם כתב בהדיא כדברי מהרי"ק שבמקום שלא היה מהלך בתחלה אסור לטבול שם אף ע"ג דלא רבו הנוטפים אבל אי רבו הנוטפין אף במקום שהלך מתחילה לטבול שם אסור: (ה) ואני אומר דכל מעיין בס' ב"י יראה ויבין דמה שהוכיח מדברי הרא"ש וממרדכי ורבינו שמשון אינו מוכרח כלל וכל אדם יכול לקעקענו ולסותרו אלא שאין רצוני להאריך ולהעתיק דבריו ולדחותן ולכן נ"ל דאין לדחות כלל דברי מהרי"ק ורבינו ירוחם המבוארים מכח משמעות שרצה להוכיח ב"י מדברי האשיר"י והמרדכי ורבינו שמשון ואי משום דברי הראב"ד שהביא הר"ן הרי הרמב"ם חולק עליו ולכן טוב להחמיר כתוב במרדכי פ"ב דף של"ג בה"ג באירות ומעיינות שאין זחילת הארץ זוהלות בו לא חיישינן לרביית נוטפין עכ"ל: (ו) וכתב ב"י סוף סימן בשם המרדכי הקשה ראבי"ה אמאי טובלין בנהרות והלא קטפרס דרך ירידתן ואינו חיבור וי"ל דהא דאמרינן

פרישה

עפמיים דמעיין (וכן בהפסקת טלגים שלו ג"כ הנולם והאויר מלומלמין ולכך גם סתמום מתלחלת ונובעין יותר ממה שדרכן לנבוע עכ"ס): (ה) ואלו מ' סאה צריך כו' דכתיב אך מעיין וכו' מקוה

דרישה

ואלו מ' סאה צריכין שיהיו נקוים כו' ק"ק למה סתם לכתוב תמורה רש"ל עכ"ס): [ג] אלו מ' סאה דמשמע דקאי אכל הנ"ל וי"ל דהא כתב לנני זה בשם ר"י ורא"ש דגם במעיין צריך

ועיין דין זה בסוף סימן זה : **ומ"ש** וגם לא יהיו שאובין וכו' עד וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש הכי נקטינן להחמיר כר"ש והרא"ש דכולו שאוב פסול מן התורה וספיקא לחומרא אבל אם רובו בהכשר ומיעוטו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן וספיקו להקל וכן פסק הרב בהגהת ש"ע :

בסמוך מעיין מטהר אפי' דרך זחילתו : ודין מים הנוטפים מן המעיין אם יש להם דין נוטפין או דין מעיין כתב רבי' בסימן זה לקמן : **ומ"ש** וגם לא יהיו שאובין אבל אם נשאבו פסולים הוא פשוט בכל התלמוד וכבר כתבתי דבת"כ יליף לה מדכתיב אך מעיין ובור מקוה מים מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים :

וגם לא יהיו שאובין אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת אבל אם נשאבו או אפי' לא נשאבו ואינם עומדים במקום אחד אלא זוחלין על הארץ פסול (ט) ומיהו פר"י דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן שמן התורה אפי' כולו שאוב כשר הילכך כל ספק שאירע בו אפי' ספק אם היא כולו שאוב אם לאו כשר (י) [ז] אבל הרבי' שמשון פירש שכולו שאוב פסול מן התורה עד שיהיה רובו בהכשר אבל לאחר שיהיה רובו בהכשר משם ואילך אין שאיבה פוסלת בו אלא מדרבנן הלכך כל ספיקא שיארע בו קודם שיהיה רוב בלא שאיבה אזלינן ביה לחומרא אבל משידוע שנעשה רובו בהכשר מקילינן בספיקא שיארע בו וכ"ה מסקנת א"א הרא"ש ז"ל : כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה על מקוה העומד בבית הנכרי (יא) ומשכירו לישראל שיתן לו כל הטובל בו דבר ידוע בכל פעם שאין להאמינו לנכרי דחיישינן

כתב א"א הרא"ש בתשובה על מקוה העומד בבית הנכרים וכו' אף ע"ג דבתשובתו בכלל י"ח סימן מ"ח מפורש דאפי' אין בו אלא כ"א סאה אינו נפסל אם שפך נכרי מים על גגו ונמשכו למקוה דשאובה מטהרת ברביה והמשכה אפ"ה כתב רבינו בסתם אין להאמינו לנכרי וכו' משום דס"ל לרבינו דדוקא בהך עובדא שנשאל עליו הרא"ש דהמקוה היה נעול במפתח והמפתח ביד ישראל וליכא למיחש אלא שהנכרי ישליך מים מהגג למקוה הלכך אין לאסרה אא"כ פסקו מימיו עד שלא נשאר כ"א סאין אבל כל זמן שיש במקוה כ"א סאין אינו נפסל אם שפך מים על גגו ונמשכו למקוה וכו' אבל מקוה העומד בבית נכרי ואינו נעול במפתח של ישראל כיון דהנכרים יכולין ליכנס לתוכו וליטול מים משם כל צרכן ולחזור ולמלאות אותה בכתף אין להאמינו לנכרי אפי' המקוה שלם דחיישינן שמא יחסר וימלאנו פי' דיחסר על ידי שאיבה שישאבו משם בני ביתו של נכרי כיון שאינו נעול ויחזור הנכרי וימלאנו כדי שלא יפסיד שכרו ולפ"ז אפי' היה המקוה שלם אסור לטבול בו והכי נקטינן ודלא כמ"ש בש"ע וז"ל מקום שהוא של נכרי ומקבל ממנו שכר אין להאמין לנכרי עליו אא"כ יש תמיד במקוה כ"א סאה עכ"ל דמשמע דבדאיכא כ"א סאה אפי' אינו נעול במפתח של ישראל שרי לטבול בו והא ליתא לפע"ד אלא אסור לטבול בו לדעת

ומ"ש או אפי' לא נשאבו ואינם עומדים במקום אחד אלא זוחלין על הארץ פסול מבואר בברייתא דת"כ שכתבתי דקתני אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן פירוש הנוטפין מטהרין באשבורן דוקא ולא בזוחלין : וכתב מהרי"ק בשורש קט"ו דפיסול דזחילה בנוטפין הוי מדאורייתא דדריש לה בת"כ מקרא וכיון שכן פשיטא שיש להחמיר בספיקו (ז) וגם ממקומו הוא מוכרע מדקאמר שמואל עביד לבנתיה מקואות וכו' שמא ירבו הנוטפים וכו' וזה פשוט ע"כ וגם בתרומת הדשן סימן רנ"ח כתב דפיסול זה מדאורייתא הוא ועיין בדברי המרדכי שכתבתי לעיל בסמוך שיהא חולק על זה וסו"ר שהוא מדרבנן :

ומיהו פר"י דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן שמן התורה אפי' כולו שאוב כשר כ"כ התוס' בשמו בספ"ק דפסחים (יז .) והביא ראיה מדקאמר התם דמשקה בית מטבחייא חזו להטביל בהם מחטים ולינורות ומשמע התם דמשקה בית מטבחייא הן שאובין ועוד דתניא בתוספתא דמקואות מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר והיינו משום דספיקא דרבנן לקולא וריקן משמע שלא היה בו כלום מדלא קאמר שהניחו חסר והא דתניא בת"כ אך מעיין ובור יכול אפי' מילא בכתף ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים צ"ל דאסמכתא בעלמא הוא וטעמא דאסרו רבנן שאובה גזירה דילמא אתי לאטבולי במנא דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול

דאורייתא דכיון דומיא דמעיין שיהא בקרקע עד כאן וכן משמע מדאמרינן בפרק מרובה (סו.) ובפרק המוכר את הבית (סו :) דשאובה דרבנן ומיהו רש"י פי' בפרק מרובה שאובה מה שהמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא ע"כ משמע דס"ל דכולו שאוב מדאורייתא פסול וכ"כ רשב"ם בפרק המוכר את הבית דכולו שאוב פסול מדאורייתא וכתבו התוס' שכן דעת ר"ת ורשב"א וכתבו שהביאו ראיות לדבריהם ושדחו ראיות ר"י ורבינו שמשון בפ"ב דמסכת מקואות כתב בתחלה דכולו שאוב דרבנן וכתב הראיות שהביא ר"י ואחר כך כתב דה"א לומר כן מכח כמה ראיות שהביא ודחה ראיות ר"י וסמ"ג כתב מחלוקת זה בארוך . והרא"ש כתב מחלוקת זה בפרק מרובה ובסוף נדה . ונראה מתוך דבריו שדברי האומרים שכולו שאוב פסול מדאורייתא נראין בעיניו : **אבל** דעת הרמב"ם כדברי ר"י שכתב בפ"ד דין תורה שכל מים מכונסים טובלים בהם שנאמר מקוה מים מ"מ בין שאובים בין שאינם שאובים מדברי סופרים שהמים השאובים פסולים לטבילה ולא עוד אלא מקוה מים שאובים שנפל לתוכן ג' לוגין מים שאובים פסלו הכל עכ"ל . וכ"כ שהוא דעת ה רשב"א ז"ל בתשובה וכ"כ בתשובות להרמב"ן סימן ר"ל והר"ן כתב בפרק המוכר את הבית ובפ"ב דשבועות יש מי שאומר שאין לך שאובה שתהא פוסלת אלא מדרבנן שאפי' מילא כל המקוה בכתף כשר מדאורייתא אבל ר"ת סובר דאיכא שאובה דאורייתא ג דכולה שאובה אי נמי ג' לוגין בתחלה פוסלים את המקוה מדאורייתא אבל ג' לוגין ע"פ המים הוי מדרבנן ד והביא ראייה מדתנן בפ"ב דמקואות ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובים בתחלה פוסלים את המקוה וג' לוגין ע"פ המים וכו' לאו ראיה הוא דלעולם אפי' בתחלה מדרבנן הוא וכו' וכן דעת ר"י וכ"כ מדברי הריב"ן מיגש ז"ל . ומדברי הרמב"ם תלמידו בפ"ד מהל' מקואות וכן דעת הגאונים ז"ל . אבל הראב"ד כתב דכי אמרינן שאובה דרבנן ה"מ בשאובה ע"י כלים מאליהם כגון בצינור זה שאין בו תפיסת ידי אדם שמאליהם נתמלאו ולא נשאבו אבל מילא בכתף פסול מדאורייתא והיינו דתניא בתוספתא יכול אפי' מילא בכתף וכו' . ורבינו שמשון כתב בריחותיו ובפרק שני דמקואות דודאי איכא שאובה דאורייתא כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דכה"ג כולו שאוב מדאורייתא ומיהו שאובה דע"י כלי גללים וכלי אדמה פסולים כדמוכח בפרק קמא דשבת (דף טז :) משמע דאפי' כולו שאוב אינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן דהא קוייתן על ידי טהרה הוא דאין מקבלין טומאה והביא ראיות לדבריו . והרמב"ן כתב שם סברת ר"ת וסברת ר"י וסברת הראב"ד וכתב אח"כ ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא אבל הגאונים ז"ל לא הכשירו אלא ברביה והמשכה ואפי' לדבריהם משמע דשאובה דרבנן הוא לגמרי אפי' לטבול בה עכ"ל . ולענין מ"ש לדעת רבינו הגדול בשאובה שהמשיכוה אכתוב בו לקמן בס"ד . והמרדכי במסכת שבועות כתב סברת ר"ת וסברת ר"י וכתב שריב"א פירש דמים שאובין ומי פירות פסול מדרבנן ולא ... לר"י דודאי כולו מי פירות פסול מדאורייתא :

כתב א"א הרא"ש בתשובה על מקוה העומד בבית הנכרי וכו' דברי רבינו באו סתומים בזה דמשמע מדבריו שאף על פי שאנו רואין אותו שהוא מלא סובר הרא"ש דחיישינן שמא יחסר וימלאנו ואין הדבר כן דאפי' אין בו אלא כ"א סאה סובר הרא"ש להכשיר שהרי דברי תשובה זו כך הם ששאלת מקוה שהמים נמשכין לו מן הגגין והמקוה נעול במפתח והמפתח ביד ישראל והמקוה של נכרי עם הגגין שיורדין מהן גשמים למקוה והנכרי משכיר המקוה לכל מי שטובל בו בפרוטה ויש ימים רבים שלא ירדו גשמים מי חיישינן שהנכרי ישליך מים מהגג למקוה או אפי' בזמן הגשמים מי אמרינן דנכרי אינו מתכוין להעביר או לא . תשובה על המקוה שהוא של נכרי ומקבל ממנו שכר אין להאמין לנכרי עליו כי בודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו אמנם כל זמן שיש במקוה כ"א סאה אינו נפסל אם שפך מים על גגו ונמשכו למקוה דשאובה מטהרת ברביה והמשכה כדאיתא בפ"ק דתמורה (דף יב .) ומקוה שטובלים בו תדיר בקל יכול להיות בו כ"א סאין אבל אם פסקו מימיו לגמרי ולא נשאר כ"א סאין יש לחוש שהנכרי ימשיך לתוכו מים שאובין עכ"ל בכלל י"ח סימן ה' והרשב"א ח"ג סימן רכ"ד כתב שנשאל על מקוה שהוא בבית המרחץ וכשיורדים גשמים נופלים משפת גג המרחץ דרך צינור ונמשך ויורד דרך נקב אחד לאותו מקוה מלבד אותו הנקב אין מקום להכנס מים אלא דרך נקב פתח המקוה והדלת פתח המקוה נעול בשני מנעולים שאין נעילתן שוה ולכל מנעול מפתח הראוי לו וכשבאו לטהרו ניקו אותו עד שלא נשאר בו לחלוחית ונתמלא ממי גשמים וסגרוהו בב' מפתחות וסגרו הנקב הנזכר ותתמוה בשעוה ויש חוששים לאסור משום ה דשמא יחליף הנכרי מים אלו במים שאובים מפני שיחוש שאם לא יחליפם יסרחו המים ולא ירדו הנשים לטבול : **והשיב** דאין להוש לטענת הפוסל דשאובה אפי' כולה נראה דכשרה מדאורייתא ועוד שהמפתחות סימן לזה ולא בעי שני חותמות אלא באיסורי תורה כדאמרינן פרק אין מעמידין (לט :) או ליין מפני דניסוך חשיב להו וגם אנו בעירנו יש לנו כיוצא בו ובלא ב' מפתחות אלא שהיהודית שוכרת מהנכרי לשנה ובזה תסתלק טענת החושש וטוען שמא יחליפהו הנכרי כדי שלא יסרחו מימיו ומדעתי חתימת הנקב מלמעלה היה יותר טוב שלא תחתמוהו לפי שאילו לא היה חתום יהיה יותר קרוב לנכרי למלא בגלגל והמים יבואו במקוה דרך המשכה ואותם המים הבאים על המקוה מלמעלה יוציאו במילואו מהמים שבמקוה ואפי' ימשוך במילואו של מקוה כשר לדעת הרי"ף ז"ל שיראה מדבריו ששאובה שהמשיכוה כולה כשרה ועוד שהגשמים יורדים תמיד דרך אותו צינור ודרך הנקב ולא יצטרך הנכרי לטרוח ולמלא בגלגל עכ"ל :

ובתשובה אחרת כתב ששאלת גמחיות שבבית כביברין הללו ויש בהם מ' סאה יש לחוש שמא קודם שנתמלאו היו בהם מים שאובים ואין טובלין בהם או חזקתם שהם כשרים וטובלין בהם תשובה ראיתי רבים מגדולי המפרשים וכולם מסכימים דכולה שאובה מדרבנן וכדאמרינן בפרק המוכר את הבית וכן בפסחים ותניא בתוספתא מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר מפני שספק מים שאובים כשרים ומדקתני ריקן משמע שלא היה בו מים כשהניחו ואפי' הכי כשבא ומצאו מלא כשר לפי שהשאובה אפי' כולה אינה אלא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא אלא שאני רואה לרבינו שמשון שכתב שכולה שאובה מדאורייתא עד שיהיה שם רוב שאינו שאוב . ויש לו קצת ראיות ואין כח בידינו להשיב את האורי ומיהו אם אין דרכן למלאות בכתף ולעשות ביברין אלא במקבץ שם מי גשמים או מי אגמים ועוד שהנכרי מסיח לפי תומו אפשר לומר שסומכים עליו שבדאי הם המתירים לסמוך עליהם בכיוצא בזה והמחמיר תבא עליו ברכה (ח) עכ"ל :

לקמן

דרכי משה

דאמרינן קטפרס אינו חיבור וכו' עד אלא כשהוא משופע ביותר עכ"ל ודבריו צ"ע והם בהיפוך ממ"ש ריש סימן זה דהמעיין מצרף מתחילתו לסופו למ' סאה והביא כן התוספתא ראיה לדבריו וכמו שכתבתי לעיל וא"כ מוכרח הוא כדברי ראבי"ה וכיהו אפשר לומר הא דמעיין דמצרף היינו דוקא במקום שאינו משופע וצ"ע : (ז) ודע שדבריהן אינו אלא בנוטפין ודאי שזוחלין על הארץ והם פסולין מדאורייתא אבל איסור טבילה בנהרות שמא ירבו הנוטפין אינו אלא חששא דרבנן וכמו שכתב המרדכי פרק במה אשה והוא פשוט לכל מעיין ולא כתבתי אלא לאפוקי מדברי ב"י שכתב המרדכי סובר שפסול זחילה הוא מדרבנן ואינו נכון כלל שהרי בת"כ לומד דין זחילה מהקרא בהדיא וכדברי מהרי"ק : (ח) אמנם בתוספתא פ"ה דמקואות משמע דחוששין שמא נכרים מלאוה מים כדי לרחוץ בה ואע"ג דברי הרא"ש בר צנה מיירי בענין דליכא למיחש

דרישה

צריך מ' סאה לטבילת אדם ובמעיין א"צ שיהא נקוין וכ"ל כיון דמה שהצריכו מ' סאה במעיין ז"א אלא מכח לא כלום. משא"כ במקום שמכח דינא צריך מ' סאה מש"ה סתם וכתב ואלו מ' סאה וכ"ל דמקוה כדינו ואפ"כ כתב דין ממעיין ז"ל מעיין מטהר דרך זחילתו כו' :

[ז] אבל ה"ר שמשון פי' דכולו שאוב פסול מן התורה ועיין בב"י שכתב מתחלה בשמו שהם בפ"ב דמקואות וכ"פ דאפ"כ באותו עמוד דף רל"א ע"ג הביא דברי ר"ש שכתב בפ"ב דמקואות דדוקא שיהא נשאב בדבר המקבל טומאה פסול מן התורה אבל נשאב בכלי גללים

פרישה

מקוה מים יהיה טהור מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים או מה מעיין בכ"ש אף מקוה בכ"ש ת"ל אך מעיין מעיין דוקא בכ"ש או מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין מעיין בזוחלין ומקוה דוקא באשבורן ועד"ר : (ט) ומיהו פר"י שסקרא אסמכתא בעלמא הוא ורבנן גזרוהו בשאובין גזירה דלמא אתו לטבול במנא שהוא אסור מדאורייתא ב"י :

(י) אבל ה"ר שמשון פי' דכולו שאוב כו' עיין בדרישה : (יא) ומשבירו לישראל שיתן לו כו' מש"ה כתב זה דאל"כ לא היינו חוששין שמא יחסר וימלאנו דמה לו ולטירחא זו וק"ע : דחיישינן

חדושי הגהות

ג דכולה שאובה או רובא או רביעית בתחלה מדאורייתא אבל ג' לוגין ע"פ המים וכו' כ"ה בנוסחא שלנו וכוונתו של רביעית בתחלה היינו שהיה שם רביעית שאובין קודם שהיה מים כשרים כלל אבל ג' לוגין ע"פ המים ר"ל שכבר היו שם מים כשרים ונפלו עליו ג' לוגין שאובין פסול רק מדרבנן : ד ר"ל ראיה שמצינו שיש חילוק בין בתחלה לבין בסוף : ה ר"ל שמא יש בידו מפתחות אשר עש... ויפתח הפתח ויחליף ... ים ואח"כ ינעול :

(יב) דהיישינן שמא יחסר וימלאנה מעיין מטהר אפילו דרך זחילתו וכל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה (יג) [ס] הלכך גל שנתלש מהים ובו מ' סאה ונפל על האדם או י על הכלים עלתה להם טבילה (יד) אבל זרק כלים לאויר הגל לא עלתה להם טבילה צריך

ולקמן גבי מקוה שיש בו כ"א כאין דמכשירין בהמשיך לתוכו י"ט כאין מים שאובין אכתוב דברי הר"ש בר צמח בתשובה בדינים אלו (ע): תניא בתוספתא פ"ח דמקואות א"ר יהודה מעשה במקוה שבין אושא לשפרעם והיה רבי דוסא מושיב בו שני תלמידי חכמים כדי שיקוו בו המים מ' סאה שוב מעשה ברוס בית ענת שקוות יותר מאלפים כור ובאו ושאלו את רבי חנינא בן תרדיון ופסל שאני אומר נכרים נכנסו וזלפוה בלילה וחזרו ומילאו אותה בקילון ומעשה ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו באשקלון וטבל ר"ג במרחץ ואונקלוס בים אמר ר"ש בן קפוסאי עמהן הייתי ולא טבל ר"ג אלא בים מרחץ שבלניה נכרים וישראל נכנס לשחרית ומשיקה אף על פי שזה נכנס וזה יוצא טהורה נעלם או שנתייחד לרשותו טמאה נמצאת אומר בימים טהורה בלילות טמאה מרחץ שבלניה נכרים בזמן שמטהרת שלה פתוחה לר"ה טהורה לרה"י טמאה ע"כ ותימא במאי חששא שמא טרחו הנכרים לזלפה בכדי ונראה דשמא זילפוה כדי להריקה מן המים המלוכלכים קאמר ומילאוה מים נקיים לרחוץ בהם גופם: **כמה** דיני ספק מים שאובין כתב רבינו איסורם בסימן זה לקמן: מעיין מטהר אפי' דרך זחילתו כלומר דהא דקתני בת"כ מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן לאו למימרא דכי היכי דמקוה אינו מטהר אלא באשבורן ה"נ מעיין אינו מטהר אלא בזוחלין אלא ה"ק מעיין מטהר אף בזוחלין דבין בזוחלין בין באשבורן מטהר המעיין אבל מקוה דהיינו מי גשמים הנקראים נוטפים אינו מטהר אלא באשבורן דוקא ולא בזוחלין וכן פי' הר"ן בפרק במה אשה והביא כמה ראיות מכמה משניות המוכיחות כפי' כן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן רכ"ח וכ"כ סמ"ג וכתב שהביא ר"י כמה ראיות לדבר וכ"כ מרדכי במס' שבועות וכתב דטעמא דמילתא משום דמעיין נקרא בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן אבל מקוה אינו נקרא אלא באשבורן כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד ע"כ כלומר וכהאי גוונא מפרשינן מקוה דכתיב בקרא: ודין מים היורדין מן המעיין טיפין טיפין אם דינם כנוטפין שאין מטהרין אלא באשבורן כתב רבינו לקמן בסמוך: ודין נוטפים רבין על הזוחלים או זוחלין רבין על הנוטפין נתבאר לעיל:

וכל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה משנה בפ"ח דפרה ובפ"ה דמקואות כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים ד"ר מאיר רבי יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת ומשמע דהלכה כרבי יוסי וכ"פ הרמב"ם והרא"ש ז"ל. ופירש"י בפרק ח' שרצים (קט.) רבי יוסי אומר כל הימים ויס הגדול תורת מעיין עליהם לענין שהם מטהרין בזוחלין. וכן פי' רבינו שמשון אבל הרמב"ם פי' אר' יוסי שאר הימים זולת הים הגדול נחשבים כמעיין לענין שיטהרו בזוחלין ושהמימות הנגרים הנזולים מכולם יטהרו בכל שהוא כמעיין ונחשבים כמקוה לענין שהן פסולין למי חטאת ולטהרת מצורע ולטבילת הזב עד כאן לשונו. ונראה מתוך דבריו שהוא מפרש דמודה רבי יוסי בים הגדול שהוא כמקוה ואינו מטהר בזוחלין אבל בפ"ט מה' מקואות פסק סתם כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת ולא חילק בין הים הגדול לשאר ימים ובפ"ז מהלכות פרה כתב הים הגדול כמקוה ואינו כמעיין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש וכל הנהרות פסולים לקדש מהם מי חטאת ושאר הימים כמעיין והמים הנגררים משאר הימים הם הנקראים זוחלין פסולין והזוחלין מן המעיין הרי הן כמעין כשרים ע"כ. ומתוך כך נראה דהרמב"ם סובר דלכולהו תנאי לענין טבילת שאר טמאים כל הימים דינם כמעיין לטהר בין באשבורן בין בזוחלין ולא איפליגו אלא לטבילת זבים ומצורעים וקידוש מי חטאת דכתיב בהו מים חיים דר"מ סבר כולהו ימים כמקוה ופסולים להנך ג' מילי דבעו מים חיים ורבי יהודה סבר דים הגדול הוא דמיפסיל להני ג' מילי אבל שאר ימים כשרים אף להנך ג' מילי בין בזוחלין בין באשבורן כדין מעיין ואתא רבי יוסי למימר לרבי יהודה שפיר קא עבדת למיפלג בין ים הגדול לשאר ימים ומיהו לאו לאכשורי שאר ימים להנך ג' מילי בין באשבורן בין בזוחלין כדקא אמרת דלא מתכשרו להנך ג' מילי אלא כשהן באשבורן אבל כשהן זוחלין אע"פ שהן מטהרים לכל הטמאים אף בזוחלין מ"מ פסולים להני ג' מילי דבעינן בהו מים חיים ואפשר דטעמיה משום דכשהם זוחלין דמי לנהרות וכיון דכל הנהרות פסולים למידי דבעי מים חיים גזרינן בזוחלין דשאר הימים אטו נהרות אבל בזוחלין מן המעיין לא גזרו לפי שעל הרוב הם מים מועטים ולא אתו לאיחלופי בנהרות ואפשר שמפני כך הפסיק הרמב"ם בין ים הגדול לשאר ימים בדין כל הנהרות שרצה להקדים דין פיסול הנהרות לדין פיסול שאר ימים בזוחלין להודיענו דמשום גזירה אטו נהרות נפסלו. ומה שיש לדקדק על זה מדברי הרמב"ם עצמו בסוף פ"ט איסב בסמוך בס"ד. וא"ת היאך מכשיר שאר ימים באשבורן להנך ג' מילי הא תנן בפ"ח דפרה דמים המוכין דהיינו שהם מרים או מלוחים פסולים ואין לומר דבימים מתוקים איירי מדמפלגי בינייהו לים הגדול אלמא דבמלוחים דומיא דים הגדול איירי ואיפשר דמים מלוחים דפסילי היינו שמחמת הארץ שעוברים עליה נעשו מלוחים אבל היכא שמתחלת ברייתו הן מלוחים כגון מי הים כשרים כנ"ל לפרש לדעת הרמב"ם ז"ל. וככן למדנו לדברי הכל דבין ים הגדול בין שאר הימים כשרים לטבילת טמאים בין בזוחלין בין באשבורן חוץ מן הזב הזכר: **ומ"ש** הלכך גל שנתלש מהים וכו' ובו מ' סאה ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה אבל זרק כלים לאויר הגל לא עלתה להם טבילה משנה בפ"ה ממסכת מקואות גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם או על הכלים טהורים. וכתב הרא"ש בסוף נדה דהאי סתמא כר' יוסי דגל שנתלש משמע אף מן הים אלמא דמטהר בזוחלין לפי מה שכתבתי בדברי הרמב"ם כך"ע נמי אתיא. ולדידיה אתי שפיר הא דבפ"ב דחולין (לא.) אליבא דמאן דבעי כוונה בחולין דמוקי להא מתניתין ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל אמרינן וכ"ת אי ביושב ומצפה מאי למימרא מהו דתימא ליגזר משום הרדלית של גשמים וכו' דאילו לדברי הרא"ש אפי' ביושב ומצפה טובא אשמועינן למיסתם מתני' כר' יוסי למימרא דהלכתא כותיה ולמה ליה לאהדורי אשינויי אחריני:

ומ"ש אבל זרק כלים לאויר הגל לא עלתה להם טבילה תוספתא כתבה ר"ש פ"ד דמקואות והובא פ"ב דחולין מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילין באויר ופירש"י מטבילין בראש הגל הנתלש מן הים והלך למרחוק ובא לארץ נכנס אדם תחת ראשו ומקבלו דהוי טבילה זו במחובר לקרקע. ואין מטבילין בכיפין שלא יזרוק כלים בכיפוי הגל דהיינו באמצעית שהוא עשוי ככיפה וטעמא כדמפרש שהוא טבילת אויר ואין מטבילין באויר עכ"ל ולא נתברר לי מתוך דבריו אם למה אין מטבילין באויר והתוספות כתבו דמדאורייתא הוא ורש"י כתב בפ"ב דחגיגה (דף יט.) שאין מטבילין באויר שלא אמרה תורה מקוה של אויר להטבילה ע"כ. ומשמע

מעיין לדעת הרא"ש ורבינו ודו"ק: **מעיין** מטהר אפילו דרך זחילתו וכו' אתחילת הסימן קאי דקאמר לדעת הרא"ש דבין מקוה בין מעיין בעינן מ' סאה לאדם ובמקוה כשאינו מעיין נובע מים חיים אלא מי גשמים אינו מטהר אלא באשבורן פי' שיהיו נקוין ועומדים במקום א' ולא זוחלין על הארץ וקאמר השתא אבל מעיין מטהר אפי' דרך זחילתו כשיש בו מ' סאה מתחילתו ועד סופו וא"צ לומר דמטהר באשבורן: **וכל** הימים יש להם דין מעיין וכו' פלוגת' דתנאי במשנה פ"ה דמקואות ופסקו הרמב"ם והרא"ש כרבי יוסי דאמר כל הימים מטהרים בזוחלין: **ומ"ש** הלכך גל שנתלש וכו' משנה פ"ה דמקואות וצריך שתדע דלפוסקים לאומרא כרבי יוחנן דנדה שנאנסה וטבלה כגון שנפלה מן הגשר או אפי' שירדה להקר לא נטהרה לבעלה והכי נקטינן לאומרא וכדלעיל סוף סימן קצ"ח קאמר בגמרא פ"ב דחולין (דף ל"א) דלפ"ז צריך לאוקמא דהא דתנן גל שנתלש וכו' דעלתה טבילה לאדם ולכלים אינו אלא ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה אף כלים נמי דקא מיכוון להו אדם וכ"ת ביושב ומצפה מאי למימרא מה"ד לגזור משום חרדלית של גשמים אי נמי ליגזור ראשין אטו כיפין קמ"ל דלא גזרינן. וב"י דקדק להקשות להרא"ש דכתב בסוף נדה דהאי סתמא דגל שנתלש דמשמע אף מן הים דמטהר אדם וכלים סתמא כרבי יוסי דכל הימים מטהרים בזוחלין דאם כן מאי קאמר וכ"ת ביושב ומצפה מאי למימרא הא טובא אשמועינן למסתם מתניתין כרבי יוסי ואין זה קושיא דא"כ גל שנתלש לגופיה לא איצטריך אלא לאשמועינן דהלכה כרבי יוסי ואין זה דרך משנה דהו"ל למיסתם כרבי יוסי במאי דפליגי אבל גל שנתלש לא איצטריך ולפיכך צ"ל דאיצטריך גל שנתלש לאשמועינן דאפי' מדרבנן עלתה להם טבילה ולא גזרינן: ומ"ש אבל זרק כלים לאויר הגל וכו' ברייתא פ"ב דחולין מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילין באויר ופירש"י מטבילין כלים בראש הגל הנתלש מן הים והלך למרחוק ובא לארץ נכנס אדם תחת ראשו ומקבלו דהוי טבילה זו במחובר לקרקע ואין מטבילין בכיפין שלא יזרוק כלים בכיפי הגל דהיינו באמצעית שהוא עשוי ככיפה וטעמא כדמפרש מפני שהוא טבילת אויר ואין מטבילין באויר עכ"ל. וכתבו התוספות הא דאין מטבילין בכיפין הוי דאורייתא וכתב ב"י ומשמע דנפקא להו מדכתיב אך מעיין ובור מקוה מים דהנך אין דרכן להיות באויר עכ"ל. וא"ת כיון דכל הימים יש להם דין מעיין ולהרמב"ם והראב"ד אף אדם מטהר בכל שהוא במעיין כדכתב רבינו בתחילת סי' זה א"כ גל שנתלש מן הים למה הצריכו מ' סאה. וי"ל דלא אמרו חכמים דכל הימים יש להם דין מעיין אלא לטהר בזוחלין אבל אין שוה למעיין לגמרי שיהא מטהר אף בכל שהוא אלא צריך מ' סאה בין לאדם בין לכלים. והכי משמע מלישנא דרבי יוסי במשנה דאמר כל הימים מטהרין בזוחלין אלמא דלענין זוחלין דוקא שוה למעיין אבל לא לטהר בכל שהוא וכן דייק לשון רבינו שכתב וכל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזוחלין הלכך גל שנתלש מהים ובו מ' סאה וכו' אבל לא בפחות ממ' סאה. וז"ל הרמב"ם בפ"ט ממקואות אין מטבילין בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ ואפי' שיש בו מ' סאה לפי שאין מטבילין בזוחלין ק"ו באויר עכ"ל. ונראה דה"ק דלא עשאוהו חכמים לגל שנתלש מן הים שיהא לו דין מעיין לטהר בזוחלין כשיש בו מ' סאה אלא היכא שב' ראשי הגל נוגעים בארץ אבל כשהוא באויר הרי הוא כשאר מי גשמים שנשאבו בעבים מן הים וכיון דשאר מי גשמים אפי' כשבאו על הארץ אין מטבילין בהם בזוחלין אע"פ שיש בהם מ' סאה ק"ו באויר וגל זה שנתלש מן הים ועודו באויר לא עדיף ממי גשמים שגם המה באים מן הים ואינן מטהרין באויר ואפי' בזוחלין על הארץ אינן מטהרין כ"ש באויר כנ"ל פשט דבריו והב"י האריך בזה ופי' דלהרמב"ם אין פסול אויר אלא מטעם גזירה דרבנן ואם כן לפ"ז חולק הרמב"ם עם מ"ש התוס' דפסול אויר הוא דאורייתא ולא נהירא אלא כדפרישית וגם הרמב"ם תופס דפסול אויר דאורייתא כמו נוטפין דפסולין

דרכי משה

למיחש להא כגון דיודעין שנתמלא לשם מקוה ולכן אמרינן דבודאי נעשה בהכשר וכנ"ל ועיין לקמן סוף סי' זה בדין ספק שאובים אימת אזלינן להקל ומהרי"ק כתב שורש קט"ו דאין עד א' נאמן לומר שהמקוה תקנה בכשרות ואם עדים יהודים אומרים שתקנה בכשרות ונכרים אומרים שלא נתקנה בכשרות לפי תומם אלא שנתקנה בפיסול פשיטא דיש להאמין בישראל דאין נכרי במל"ת נאמן אלא בעדות אשה עכ"ל וע"ש דבמקומות שבידם לתקנו עד אחד נאמן: (ט) ועיין לקמן באריכות:

בב"י

פרישה

(יב) דהיישינן שמא יחזור וימלאנו ומסיים שם בתשובת הרא"ש אמנם כל זמן שיש במקוה כ"א סאה אינו נפסל שוב בהמשכת מים לתוכם וספיקה להקל ע"ש ורבינו קיצר ב"י ולפ"ז פי' דברי רבינו הוא כאילו אמר שמא כיון שחסר ימלאנו: (יג) הלכך גל שנתלש כו' פי' הלכך כיון דלימים יש דין מעיין א"כ גל זה מטהר דרך זחילתו משא"כ אם היה לו דין מקוה וק"ל: (יד) אבל אם זרק כלים לאויר וכו' דצריך שיהא דומיא דמעיין ומקוה מים והנך אין דרכן להיות

דרישה

גללים אינו אלא מדרבנן שוב עיינתי בפר"ס ומצאתי דלא קשיא מידי דשם כתב כל הדברים מתחילה ראיות ר"י דאפילו כולו שאוב הוה מדרבנן ואח"כ סוכים דא"א לומר כן וכתב מיהו הע"ג דמוכח דכולו שאוב פסול מדאורייתא מיהו כולו שאוב בכלי גללים אפשר לומר דאינו פסול אלא מדרבנן ושם כתב ג"כ ייסודים להוכחת ר"י שהוכיח שבכל ענין הוא מדרבנן ורבינו שכתב לקמן דשאוב בכלי הראוי לקבל אין חילוק בין כלי אבנים בין כלי גללים משמע דלא חלק כלל בינייהו ואפשר דל"ק אלא לענין פסול מדרבנן הן שווין ודו"ק: [ה] הלכך גל שנתלש מסיק ויש בו מ' סאה כו' לשון זה דיש בו מ' סאה ג"כ מל' המשנה הוא וצ"ע למ"ד דס"ל דבמעיין א"צ מ' סאה כא גל ג"כ מעיין שהוא נובע הוא כמ"ש שכל ימים דין מעיין יש להם וא"ל כיון שנתלש דין מקוה יש לו שכרי כתב הלכך גל כו' וי"ל דס"ל דמ"ש ובו מ' סאה ל"ד קאמר אלא כאילו אמר שיעור שכל גופו עולה בו בפעם א' והוא דהצריך לומר כן בגל ה"ט משום דהייתי אומר כיון דהמים אלו למעלה מראשו וירדו ממנו דרך מטה הו"א ליהוי סגי אפי' לא הוי בו שיעור שכל גופו עולה בו כיון דמ"מ דרך עמידתו נטבל תוך הגל בפעם א' ממעלה למטה קמ"ל דלא דעכ"פ שיעור כל גופו

הדושי הגהות

ואע"ג דמעיין מהני לכלים טמאים בכל שהו היינו במקום חיבור המעיין אבל הכא שנתלש הגל צריך מ' סאה דכל שאינו מעיין ממש אינו מטהר בכל שהו (ש"ב):

צריך שלא יהיו מ' סאה בתוך הכלי שאין טובלין בכלים (טו) לפיכך גיגית

דפסולין בזוחלין דאורייתא ק"ו אויר ודו"ק: **צריך** שלא יהיו מ' סאין וכו' משנה פ"ד דמקואות היתה כלי וחברה בסיד פוסל את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהו כשרה וכמה יהא בנקב כשפופרת הנוד א"ר יהודה ב"ב מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל טהרות שבירושלים נעשית על גבה וכו' אלמא דכשפ"ה שרי לטבול בתוכה לכתחילה מדנעשו כל טהרות ע"ג אבל בפחות מכשפ"ה פוסל אפי' דיעבד וכ"כ הרמב"ם בפ"ו דבכשפ"ה כשירה ואינה פוסלת את המקוה מדאמר תרתי לישני כשירה ואינה פוסלת אלמא דס"ל לא מיבעיא דאינה פוסלת דיעבד אלא אף כשירה לכתחילה ואי לא אמר אלא כשירה הו"א דוקא דיעבד כשירה. ומ"ש אח"כ הלוקח כלי גדול כגון חבית גדול או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה ה"ז כשר דמשמע אף בכ"ח דנקב המטהרו הוי כמוציא זית פחות מכשפ"ה ה"ז כשר אף לכתחילה התם שאני דתחילה נקבו ובטלו מתורת כלי ואח"כ קבעו בארץ ועשהו מקוה אבל אם קבעו בארץ תחלה ואח"כ קבעו לא בטל מתורת כלי עד שינקב בכשפ"ה וכן פירש ב"י וכך הוא דעת רבינו שכתב לפיכך גיגית שקבע בארץ וכו' דמיירי בקבעוה בארץ ואח"כ נקבוה דלא שרי לכתחילה לטבול בה אא"כ דנקבוה בשוליה כשפ"ה ולא חילק בין בשל עץ בין בשל חרס ונתיישב מה שהיה קשה לב"י דאם רבינו ס"ל כהרמב"ם אמאי לא חילק בין של עץ לשל חרס וק"ל ומה שקשה ממ"ש הרא"ש בסוף נדה דלפי הסוגיא דפ"ק דיבמות מפורש דלא בעינן כשפ"ה אלא לגבי עירוב מקואות אבל לבטלו מתורת כלי אפי' נקוב כל שהו כמחט אינו פוסל את המקוה ושכן פסק ר"מ ורבינו שמחה ורבינו שמשון ס"ל לרבינו דדוקא לענין שאינו פוסל את המקוה בדיעבד קאמר דסגי בנקב כל שהו דהכי משמע בתוספתא דפליגי בה תנאי שהביא הרא"ש לשם דלא מיירי אלא לענין דיעבד דלא קאמר אלא דאינו פוסל או פוסל וראב"י דאמר הלכה זו הורתי ברומי לטהרה נמי לא מיירי אלא לטהרה דיעבד אבל לכתחילה ליכא מאן דפליג דבעינן כשפ"ה. והא דמסיק הרא"ש לשם ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית כו'. ויעשה למטה נקב כל שהו ויושיבנה על הארץ וימשיך לתוכה מים ויטבול בה עכ"ל. ס"ל לרבינו דאע"ג דדינא הכי הוא להקל בכך אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה שהרי כל מ"ש הרא"ש כאן בפסקיו כתב ג"כ בתשובה כלל ל"א סימן א' ומסיק בסוף התשובה וז"ל אזלינן בתר סוגיית תלמודא דפ"ק דיבמות ומכשרינן בנקב כל שהוא כעובדא דתוספתא דמעשה רב ומים שבתוכה אינן שאובין לפסול המקוה אבל בתוכה אין טובלין כדתנן רפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו וכו' כשר חוצה לה אבל בתוכה אין טובלין עכ"ל ואף ע"ג דכל שפסקיו סותרין לתשובה פסקיו עיקר שהן אחרונים כאן חשש רבינו לאיסור כרת ודעתו נוטה כפשטא דפלוגתא דתנאי דתוספתא דל"פ אלא לענין דיעבד אם פוסל את המקוה אם אינו פוסל אבל לכתחילה יש להחמיר שאין טובלין בתוכה דכי היכי דגזרינן במעיין שנופל לתוך השוקת וגם על גבי הספה דכשר חוצה לה ואסור לטבול בתוכו דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור כמ"ש רבינו שמשון באורך ומביאו הרא"ש בסוף נדה בקולר הכא נמי איכא למיגזר שלא לטבול בו לכתחילה בשלא ניקב אלא כל שהו כיון דלא מינכר דילמא אתא לטבול בו בלא נקב כלל וכ"כ ב"י טעם זה לדעת הרא"ש בתשובה זו ונראה דלפ"ז דדעת הרא"ש בחומרא זו מטעם גזירה זו לאו מדינא הוא דודאי דאפי' בנקב כל שהוא משוליה טובלין בתוכו מדינא כמו שהוכיח ממעשה רב דר' אלעזר בר' יוסי בתוספתא ומסוגיא דיבמות אלא לפי דהרמב"ם פסק כפשטא דמתני' דמקואות דלא בטיל מתורת כלי שיהיו טובלין בתוכו אא"כ דניקב כשפ"ה ע"כ אמר הרא"ש דהוא חושש לחומרא כהרמב"ם שהרי איכא טעמא להחמיר בנקב כל שהוא דאיכא טעמא למימר בנקב כל שהוא כיון דאיכא למיגזר נקוב אטו שאינו נקוב כלל כיון דלא מינכר וכדאשכחן דגזרו רבנן בהעביר המעיין לתוך השוקת וגם על הספה דכשר חוצה לה ואסור להטביל בתוכו אע"ג דמדינא היה כשר לטבול אף בתוכו הכא נמי איכא טעמא לגזירה אע"ג דלא אשכחן דחכמים גזרו גזירה זו אלא דהרא"ש מדעתו ומסברתו כתב דאיכא לחוש לגזירה זו ושלכך נכון להחמיר בזו כדעת הרמב"ם ומטעם חומרא ולא מדינא והוא האמת לדעת הרא"ש בתשובה ורבינו הכריע כמותו בתשובה לחומרא דלא כמ"ש בפסקיו שחזר בו להורות לקולא ולכך לא הזכיר כאן דעת הרא"ש אלא כתב בסתם כדי לתלות הוראה זו בעצמו מיהו כשניקב בכשפ"ה פשיטא דשרי לטבול בו לכתחילה כפשטא דמתני' דנעשו עליו כל טהרות שבידו שבירושלים וכמו שפסק הרמב"ם ובהא ליכא מאן דפליג זולתי הראב"ד והב"י האריך ופי' דברי הרא"ש וגם דברי רבינו בדרכים אחרים אבל מ"ש הוא הנכון והברור גם הוא נלמד קלתו מתוך מ"ש ב"י אבל לא כמסקנתו ומה שיש עוד לעיין בדין זה יתבאר בס"ד לקמן אבל מ"ש רבינו כלי
שניקב

גיגית

ומשמע דנפקא להו מדכתיב אך מעין ובור מקוה מים דהכך אין דרכן להיות באויר. והרמב"ם כתב בספ"ט מהל' מקואות גל שנתלש מן הים ונפל על האדם או על הכלים אם יש בו מ' סאה הרי אלו טהורים לחולין שאין הטובל להם צריך כוונה אין מטבילין בגל שהוא באויר קודם שיפול על הארץ ואע"פ שיש בו מ' סאה לפי שאין מטבילין בזוחלין. ק"ו באויר היו ב' ראשי הגל נוגעין בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא כאויר עד כאן לשונו ודבריו תמוהים מכמה אנפי חדא דממ"ש לפי שאין מטבילין בזוחלין משמע דים אינו מטהר בזוחלין והוא כתב בפ' ההוא כל הימים מטהרים באשבורן ואין לומר דהתם בשאר ימים שמטהרים בזוחלין וכדרבי יוסי והכא בים הגדול וכדמשמע מפשט דבריו בפירוש המשנה דלא קאמר ר' יוסי דמטהר בזוחלין אלא שאר ימים אבל ים הגדול לא דא"כ לא הו"ל למיסתם ולמיכתב כל הימים מטהרים בזוחלין אלא הו"ל לאפוקי ים הגדול מכללם ואפילו אם תמצא לומר שסמך עמ"ש בדין גל שנתלש מן הים דמשמע הים הידוע שהוא הים הגדול וקאמר ביה דאינו מטהר בזוחלין דא"כ הו"ל למסמכיה לדין כל הימים מטהרין בזוחלים שכתב ועוד דא"כ הו"ל לאקדומי דאין ים הגדול מטהר בזוחלין ובתר הכי נימא שהטעם שאין מטבילין באויר היינו משום דאתי בק"ו מזוחלין או לימא לפי שאינו מטהר בזוחלין או לפי שאין מטבילין בו בזוחלין דלישתמא דגריעותא דאין מטבילין בזוחלים משום דים הגדול הוא דלפי מ"ש משמע דאזוחלין דעלמא קאי ועוד מדכתב היו ב' ראשי הגל נוגעים בארץ מטבילין בו וכן ממ"ש גל שנתלש מן הים ונפל על האדם ועל הכלים הרי אלו טהורין משמע בהדיא שגל זה מטהר בזוחלין דאין לומר דמה שכתב היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ כשהם במקום אשבורן הוי דא"כ הו"ל לפרושי ועוד דרישא דקתני גל שנתלש מן הים ונפל על האדם ועל הכלים ע"כ דרך זחילה נפל עליהם ואפ"ה טהורים לכ"ל דלעולם להרמב"ם ז"ל ים הגדול מטהר בזוחלין ומ"ש לפי שאין מטבילין בזוחלין לא בים הגדול קאמר אלא ה"פ אויר יותר גרוע מזוחלין ומאן דחזי דמטביל באויר בגל הנתלש מן הים אתי להטביל בזוחלין דנוטפים דאמרינן מסתייה לגרועי נוטפין ממעין חד דרגא לומר דאין מטבילין באויר נוטפין אבל בזוחלין דנוטפין שפיר דמי ולפיכך גזרו שלא יטביל באויר דגל שנתלש מן הים כדי שיהא היכר בדבר דהשתא ליכא למיחש לטעותא כלל דכ"ע ידעי דנוטפין גריעי ממעיין וכי גרעי ליה חד דרגא ממילא משמע להו דאין מטבילין בזוחלין ואע"פ שאין זה מבואר יפה בדברי הרמב"ם מ"מ כיון שאם באנו לומר שהוא ז"ל מחלק בין ים הגדול לשאר ימים לענין טבילת טמאים אינו מבואר בדבר וגם יש בו כמה דוחקים וקושיות כמו שכתבתי אפילו אם היינו יכולים ליישבם בדוחק נראה לי דמוטב לאחוז בדרך זו להשוות דעתו עם דעת הפוסקים מלאחוז בדרך האחרת דמשוינן ליה חולק עלייהו. ועוד דכיון דאיהו ז"ל סבר דכולו שאוב כשר מן התורה למה יגזרו חכמים על ים הגדול שלא יטהר בזוחלין דהא לא שייך למגזר ביה אטו חרדלית של גשמים כדכתב ר"ת דמהאי טעמא אסרו לטבול בנהרות בר מיומי תשרי ועוד דבים הגדול לא משכחת לעולם שירבו נוטפין על המעיין ואף על גב דרחמנא קרייה מקוה היינו לענין דברים שהצריכה התורה מי מעיין קאמר דים זה דינו לאותן דברים כמקוה אבל חכמים מה להם בכך כיון שלפי האמת הוא מעיין אלא שהתורה גזרה לפסלו לאותן דברים לפיכך דעתי מסכמת לדעת הרמב"ם בין ים הגדול בין שאר ימים מטהרין בזוחלין וכמו שכתבתי לעיל: צריך שלא יהיו מ' סאה בתוך הכלי שאין טובלים בכלים לפיכך גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים אין טובלים בה וכו' בפ"ד דמקואות תנן השוקת שבסלע אינה פוסלת את המקוה היתה כלי וחברה בסיד פוסלת את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא כשירה וכמה יהא בנקב כשפופרת הנוד א"ר יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל טהרות שבירושלים נעשית על גבה ושלחו ב"ש ופחתוה שבש"א עד שיפחת רובה והביא הרא"ש משנה זו בסוף נדה וכתב עליה פי' השוקת שבסלע שחקקוה בסלע ואינה חשובה כלי הואיל ומתחלה נחקקה בסלע וה"ה נמי אם קבע האבן וחברו בקרקע ואח"כ חקקו כדאיתא בפרק המוכר את הבית (סה:) אבל אם היתה כלי ואחר כך חיברה חשובה כלי ופוסלת את המקוה. כמה יהיה בנקב פשטא דמתניתין קאי אמאי דסליק מינה כמה יהא בנקב לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מחמת שאובה ומייתי עובדא דשוקת יהוא שהיתה נקובה כשפופרת הנוד כדי שלא יפסלו המים המקלחים בתוכה אבל בפ"ק דיבמות (טו.) מייתי הך דשוקת יהוא על ענין עירוב מקואות כשפופרת הנוד ומשמע שלא היו מ' סאה בשוקת והיה מחובר למקוה שלם בנקב לשפופרת הנוד ומילתא באפי נפשה היא ולא קאי ארישא אבל ניקבה דרישא לא בעי כשפופרת הנוד כיון דהנקב הוא למטה

בשוקת ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא בנקב כ"ש נתבטלה מתורת כלי ובתוס' פליגי תנאי בהא דתניא קסטלון המקלח מים בכרכים אם היה נקוב כשפופרת אינו פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה הלכה זו עלו בני אסיא ג' רגלים ביבנה ולרגל הג' הכשירו להם אפילו נקוב כמחט א"ר אלעזר ב"ר יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה כשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית בד"א מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה פי' כל זה מדברי חביריו שאמרו לו יפה הורית דבד"א דבעינן כשפופרת הנוד מן הצד אבל אם ניקב בשוליו אינו פוסל אפי' אם ניקב כמלא מחט ואם היה מקבל כל שהוא פי' שנקוב מן הצד כשפופרת וגבוה מעט מן השולים ומקבל מן הנקב ולמטה מים כל שהו פוסל את המקוה. וסוגיא דיבמות דמוקמא ההיא דשוקת יהוא בעירוב מקואות ס"ל כתנא דסבר מלמטה מהני נקב כל שהוא הלכך צריכה לשנות פשטא דמתניתין ולומר דמילתא באפי נפשה היא ולא קאי ארישא וכתב ר"מ נראה דהלכה כרבי אליעזר ב"ר יוסי דמעשה רב וחביריו נמי הודו לו דיפה הורה וסתמא דתלמודא מייתי להאי דשוקת יהוא בפ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות אלמא לא קיימא אניקבה מלמטה לענין לפסול כלי המקוה דהתם לא בעינן כשפופרת אלא כמלא מחט וכרבי אליעזר ב"ר יוסי וכן בפסקי רבינו שמחה דנקבה למטה בשוליה שאין יכול לקבל מים כל שהוא לא בעינן כשפופרת הנוד וכן הביא רבינו שמשון ראיה מן התוספתא דלמטה בשוליה סגי בנקב כל שהוא ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כל שהוא ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה עכ"ל. וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאונים דגיגית של אבן או של עץ שנתמלאת מי גשמים אין טובלין בה ופוסלת משום שאובה אבל אם ניקבה מלמטה כל שהוא או מן הצד כשפופרת הנוד אינה פוסלת. ומ"ש הרא"ש ויושיבנה על הארץ כך מפורש בתוספתא דקתני עלה דהיא דר"א ב"ר יוסי פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסים פוסל את המקוה ע"ג הארץ או על גב סיד וגפסים או שמרחו בטיט מן הלדדין אינו פוסל את המקוה. ופירשו ר"ש והרא"ש בסיד ובבנין שהביא סיד ולרורות ופקק בו הנקב לא חשיבא סתימה אבל בסיד וגפסים יחד חשיבא סתימה מעלייתא וחשיב כלי הושיבו ע"ג הארץ כלומר לא סתם הנקב אלא הושיבו על ארץ כדי שלא יצאו המים או ע"ג סיד וגפסים או שמירח הנקב מן הלדדין אכתי לא הוי כלי ואינו פוסל את המקוה. ובשער המים שבסוף ת"ה כתוב סתמו בסיד לבדו או בגפסים לבדו אין זו סתימה יפה ואינו פוסל את המקוה ובסמוך אכתוב פירוש הרמב"ם בתוספתא זו. והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות מקואות השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי אבל כלי שחברו בסלע פוסל המקוה אף על פי שחיברו בסיד נקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשירה ואינה פוסלת את המקוה הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשו מקוה ה"ז כשר וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין אינו פוסל ובמים הנקווים בתוכו מקוה כשר סתמו בסיד או בגפסים עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה ואם הוליכו ע"ג הארץ ועג"ה הסיד ומירח בטיט מן הלדדין ה"ז כשר עכ"ל. ומשמע לי מתוך דבריו שהוא ז"ל מפרש מתניתין כפשטא דכמה יהא בנקב קאי למאי דסליק מינה דהיינו לענין לבטלו מתורת כלי שלא יפסול המקוה מחמת שאובה קאמר כמה יהא בנקב כשפופרת הנוד ולפי זה צ"ל בההיא דפרק קמא דיבמות דתרי שוקת יהוא היו בירושלים חדא שהיו מטבילין בתוכה ולא היו בה מ' סאה אבל מקוה שלם היה בלדה ונתערבים מים שבשוקת עם מי המקוה דרך הנקב והיינו ההיא דהתם ובריותא היא בשום דוכתא ועוד שוקת יהוא אחרת היתה שהיו המים נמשכים

בה

פרישה

היות באויר רפ"ו: (טו) לפיכך גיגית שקבעוה כו' עד כיון שהיה שם כלי קודם שקבעוה כו' עיין בבית יוסף שמביא דיעות חלוקים אם קבעוה ואחר כך עשה נקב תוכה אם מועיל אך
לא

גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה (יז) ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנוד שרי

בה וורדים למקוה ועשו לה נקב כדי לבטל: מתורת כלי והיינו הך דתניא במסכת מקואות ושיעורא דנקב דעירוב מקואות ושיעורא דלבטלו מתורת כלי שוה הם דבתרווייהו הוי כשפופרת הנוד ואע"ג דבתרווייהו קתני כל טהרות שהיו בירושלים נעשות על גבה אין בכך כלום דהא קי"ל דאין למדין מן הכללות וקצת הטהרות היו נעשות בשוקת זו וקצת בשוקת זו א"נ שבזמן אח' היו כל הטהרות נעשות בשוקת זו ובזמן אחר היו כל הטהרות נעשות על חבירתה. ויש הוכחה לפי' זה דהתם לא מייתי לה בשם ר' יהודה בן בתירא כמו שהיא שנויה כאן. ועוד דהתם קתני בהדיא שהיתה נקובה למקוה וכיון דהכא לא קתני בה הכי מוכחא מילתא דמשנה זו לחוד ואותה ברייתא לחוד ועוד דהכא קתני ופחתוה והתם קתני והרחיבוה ואע"ג דפחת והרחבה ענין אחת הוא מ"מ מדחזינן שהן משנות בלשונותן איכא לאוכוחי דתרי נינהו ואת"ל דהאי והיתה נקובה למקוה דכתיב בההיא דיבמות ט"ס הוא ואיך שנויים אינם כדאי להוכיח דהאי לחוד והאי לחוד איכא למימר דאה"נ דדא ודא אחת היא ובין הכא ובין התם לא לענין עירובי מקואות מיתניא אלא לענין נקב המבטלה מתורת כלי ופשטא דמתני' דהכא והאי דקאמר עלה התם ותנן עירוב מקואות כשפופרת הנוד ובהללה כב' אצבעות חוזרות למקומן לא מייתי לה אלא ללמד ממנה שיעורא דכשפופרת הנוד כמה הוי ולא לומר דההיא דשוקת הוא מיתניא לענין עירוב מקואות כלל. ומ"ש הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה וכו' נראה שטעמו מההיא דתניא בתוספתא קסטילון המקלה מים בכרכים והוא ז"ל מפרש דקסטילון היינו שדרך כרכים להניח במקום מולא המים חבית גדולה או עריבה גדולה של חרס ושם מתכנסים כל המים הבאים לכרך ומשם יפרדו לקלח לכל מעיינות הכרך וסובר ז"ל דהלכה כרבי אליעזר ב"ר יוסי כיון שהודו לו חבריו והוא ז"ל סובר דמאי דא"ר אליעזר ב"ר יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה פירושו הוריתי דשיעור נקב דקסטילון להכשירו למקוה יהא כשיעורו לטהרה דהיינו כמוציא זית שזהו שיעור המטהר לכלי חרס מידי טומאה לגמרי כמבואר דבריו פי"ט מהלכות כלים ומה ששנינו בתוספתא בד"א מן הצד וכו' סיומא דמילתא דת"ק הוא ואינו ענין לדברי רבי אליעזר ב"ר יוסי ומשמע ליה ז"ל דלענין לטבול בתוכו איתניא תוספתא ולהכי נקט קסטילון שהוא כלי שתמו מחזיק מים מרובים שיש בהם כדי לטבול בתוכו ולפיכך כתב ה"ז כשר ללמדנו דלהטביל ולטבול בתוכו נמי כשר וגבי סתמו בסיד או בגפסים כתב עדיין הוא פוסל את המקוה כלישנא דתוספתא לאשמועינן דל"מ דאין טובלין בתוכו אלא מפסל נמי פסיל את המקוה דכיון דאכתי כלי הוא הו"ל מים שאובים ופוסלים את המקוה וכל היכא דאין מימיו פוסלין את המקוה משום דלא חשיב כלי כשר לטבול בה וכן מ"ש בסמוך אבל כלי שחברו בסלע פוסל את המקוה נקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשירה ואינה פוסלת את המקוה היינו לומר דכיון דניקבה כשפופרת הנוד לא חשיב כלי כלל וכשר לטבול בו ואין צ"ל שאינו פוסל את המקוה וא"ת הרי שם כתב כלי סתם ואף כלי חרס במשמע והוצרך בו שיהא בנקב כשפופרת הנוד והיכי מכשר ביה הכא בנקב המטהרו דהיינו כמוציא זית וי"ל דהתם שאני שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם כדמשמע מדבריו דכיון שהיה שלם בשעה שחברו בסלע לא נתבטל שלימותו עד שינקב נקב גדול כשפופרת הנוד אבל הכא שנקבו ואחר כך קבעו וכדקתני ונקבו וקבעו בארץ כיון שניקב נקב המטהרו מידי טומאה ובטל ליה שם כלי מיניה קודם שקבעו שפיר דמי א"נ דכלי שחיברו בסלע דקאמר בכלי אבנים היא דומיא דשוקת דנקט ברישא ומשום דכלי אבנים אינן מקבלין טומאה לא שייך לשעורי בהו בכדי טהרה הלכך משערי' בהו כשפופרת הנוד א"נ אפילו את"ל דכלי שחיברו בסלע כל כלי במשמע ואפי' כלי חרס איכא למיחש דגזרו ביה משום דשוקת שבסלע כשירה בלא שום נקב איכא למיחש דאתו למעוטי ולאכשורי בכלי שחברו בסלע בלא שום נקב ולפיכך מצריכו בכלי שחברו בסלע לעשות נקב גדול כשפופרת הנוד כי היכי דליהוי היכירא במילתא ומ"ש אא"כ השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד והיא משנה בפ"ו דמסכת מקואות הטעם שלא הצריכו בהן נקב המטהרן כמו שאמרו בכלי חרס נראה דהיינו משום דכלי חרס שאני דשיעור המטהרן הוי בציר משפופרת הנוד הלכך כיון דבטל שם כלי מינייהו בנקב כמוציא זית בהכי סגי אבל בשידה תיבה שהן כלי עץ ושיעור המטהרן הוא גדול מאד שהוא בכמוציא רימון ראו חכמים דלבטלו מתורת כלי לענין מקוה דליסגי ליה בכשפופרת הנוד שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות דאע"ג דלבטלו מכלי לענין טומאה צריך שיהיה יותר גדול שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד. ומ"ש וכן אם פקק את הנקב בסיד ובבנין אינו פוסל וכו' מבואר שכל זה הוא מהתוספת' שהבאתי לעיל אלא שהוא ז"ל מפרש דתוספתא אשמועינן דלאכשורי מים שבחבית או עריבה של חרס הללו תרתי בעינן חדא שיהא ניקב נקב המטהר דהיינו כמוציא זית ועוד צריך שיקבע בארץ דומיא דקסטילון או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שיורי כלי ומש"ה קתני שאם פקקו בסיד ובבנין כלו' בצרורות וכיוצא בהם כעין בנין לא חשיב כלי כלל ולפיכך אינו פוסל את המקוה וה"ה דכשר לטבול בו אלא איידי דבעי למינקט סיפא פוסל נקט רישא אינו פוסל אבל כשסתמו בסיד או בגפסים לבד כיון דאין דרך בנין באלו לבדם בלא אבנים או צרורות כמלא שחיסר א' מהתנאים הצריכים לבנין הלכך עדיין שם כלי או שיורי כלי עליו ופוסל את המקוה כמו שהיה פוסל קודם שסתמו ובתר הכי קתני דאע"פ שלא קבעו בארץ דהיינו קבורה בארץ כדרך הקסטילון וגם לא בנאו בצרורות אלא שהושיבו על הארץ ומירח מן הצדדים בטיט להדיק הכלי לארץ כשר ול"מ אם הושיבו על הארץ אלא אפילו הושיבו ע"ג סיד וגפסים ומירח בטיט מן הצדדין להדביקו לסיד ולגפסים כשר דכיון שהסיד וגפסים על הארץ הם עומדים כארעא סמיכתא נינהו וכל שמירח הצדדין בטיט חשיב כקבוע וכשר ואף על פי שכתוב בתוספת' או שמרחו מפרש ליה ז"ל כאילו היה כתב ומרחו ואפשר שכך היתה גירסתו בתוספתא ומ"מ איכא למידק אמאי כתב והוליכו ע"ג הארץ וכו' ולא כתב והניחו ע"ג הארץ ולפיכך נראה שאפשר לפרש דה"ק אם גררו ע"ג הארץ או ע"ג הסיד וגסתם הנקב מחמת מה שנדבק בו באותה גרירה ואח"כ מירח בטיט מן הצדדין כלומר סביבות הנקב כדי להעמיד מה שנדבק בו בשעת גרירה כשר דהשתא הוי שפיר כבנין דמה שנדבק בו ע"י הגרירה הוי כצרורות ומירוח דטיט הוי במקום סיד שטחין בבנין ומש"ה כשר כנ"ל לפרש לדעת הרמב"ם ז"ל:

והראב"ד כתב על דברי הרמב"ם ועשהו מקוה ה"ז כשר א"א דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהיו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפופרת הנוד ר' יהודה אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברובו הרי רבי יהודה שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיבעיא כשפופרת הנוד בעו ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס דראוי לקבל טומאה ע"י יחודו להשתמש בו ונמצאת טבילה זו בכלים עכ"ל. ומ"ש רבי יהודה אומר בכלי גדול ד' טפחים וכו' הוא במשנת השידה והתיבה שבים ואתא לאיפלוגי את"ק דאמר דכשפופרת הנוד ומ"ש דהשידה והתיבה בכלי מנוקב כדי טהרתו הוא איני יודע לו טעם דהא סתם שידה ותיבה דעץ נינהו וכלי עץ שיעור טהרתן בכמוציא רימון והוא טפי טובא מכשפופרת הנוד דמכשר ביה ת"ק. ומ"ש איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנות חרס הראוי לקבל טומאה וכו' ונמצאת טבילה זו בכלים יש לתמוה עליו אם טענה זו הספיק לשוויה כלי לענין דטבילה בתוכו הויא טבילה בכלים למה לא תועיל לפסול המקוה דמים היוצאים ממנו דחשיבי מים היוצאים מכלים וכיון דחזינן דלפסול את המקוה ע"כ לא חשיבי כלים ה"ה דלטבול בתוכו לא חשיבי כלים דמהי תיתי לן לפלוגי בינייהו מיהו בהא איכא למימר דלטעמיה אזיל דסובר שהמים העוברים בכלים ויוצאים חוצה להן אע"פ שפסולים לטבול בהן אם נפלו למקוה לא פסלוהו וכמו שאכתוב בסמוך בשמו. אבל לא היה לו להקשות מסברתו להרמב"ם ועוד דלפי דבריו כי ניקב כשפופרת נמי לא הוה לן למישרי למיטביל בגויה מההיא טעמא גופיה דאיך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה ע"י יחודו אלא ודאי אף על פי שאילו יחדו להשתמש בו היה בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה כיון שלא יחדו להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל: **והשתא** איכא למידק על דברי רבינו דמיהזי דאתי דלא כמאן דאי כהרא"ש משמע דאיהו סבר דבניקב בשולים נקב כל שהוא כשירה לטבול בה כלומר בתוכה ואילו רבינו מצריך בשפופרת הנוד ואי כהרמב"ם ז"ל הא איהו סבר דבכלי חרס כיון שניקב כשיעור טהרתו דהיינו כמוציא זית טובלין בתוכה ואילו רבי' מצריך כשפופרת הנוד לגיגית סתם וא"כ הו"ל לפרושי דהיינו בשל עץ דוקא אבל של חרס בכדי טהרתו סגי ליה ואי כהראב"ד הא משמע דאיהו מודה להרמב"ם דלענין שלא יהיו מימיו פוסלים את המקוה וצריך בכלי חרס שיהא הנקב בכדי טהרתו ואילו רבי' כתב לקמן כלי שניקב בשוליו אפי' כל שהו אינו חשוב עוד כלי לפסול את המקוה. ועוד דאפילו בניקב כשפופרת הנוד לא התיר. הראב"ד לטבול בתוכו אא"כ הוא מעורב למקוה ורבינו התיר סתם ומשמע דאפילו אינו מעורב למקוה נמי שרי:

ולכן היה נראה לומר דדברי רבינו הם כמו שכתבתי לדעת הרא"ש ומ"ש כאן דבעי כשפופרת הנוד בניקב מלידו איירי ומשום דבעינן שיהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה מש"ה קרי ליה שוליה ולא חשש לבאר פה דבניקב בשוליה ממש סגי בנקב כל שהוא לפי שסמך עמ"ש לקמן כלי שניקב בשוליו אפי' כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפסול המקוה דכיון דאינו פוסל המקוה אם כן לא חשיב כלי וטובלין בתוכו ויותר נכון לומר דכיון דכתב לקמן על הא דכלי שניקב בשוליו כל שהוא שכתב הרא"ש מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה א"כ מכ"ש שאין לטבול בתוכו לכתחלה מיהא ולפיכך לא הזכיר פה דמהני בשוליו ממש נקב כל שהוא ואע"פ שבתשובת הרא"ש שבידי לא מצאתי שכ"כ אפשר שחסר בהן אותה תשובה שהביא רבינו אלא שק"ל על אותה תשובה דכיון שהוא ז"ל פסק בפסקיו להתיר וכתב שכן פסקו ר"ת ורבינו שמחה ורבינו שמשון שהוכיחו והכריחו כן מסוגיית התלמוד ומהתוספתא מאי זה טעם כתב בתשובה שאין להקל בכך ומצאתי בתשובת הרא"ש כלל ל"א סימן א' על גיגית של אבן או של עץ שחברה בארץ ונתמלאת מי גשמים שאין טובלין בתוכה ופוסלת משום שאוכה דתנן השוקת שבסלע וכו' היתה כלי וחברה בסיד פוסלת את המקוה אבל אם ניקבה הגיגית מלמטה ואינה מקבלת מים כל שהוא אין פוסל את המקוה כדתנן בסיפא ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כ"ש כשירה ואע"ג דתנן בתר הכי וכמה יהא בנקב כשפופרת הנוד לפי סוגיית התלמוד בפ"ק דיבמות לא קאי לעיל אלא מילתא באפי נפשה היא וקיימא אעירוב מקואות ובתר סוגיא דתלמודא אזלינן ומכשרי' בנקב כ"ש כעובדא דתוספתא דר"א ב"ר יוסי דמעשה רב ומים שבתוכה אינם שאובין לפסול את המקוה אבל בתוכה אין טובלין כדתנן פ"ה דמקואות מעין שהעבירו וכו' כשר חוצה לה אבל בתוכה אין טובלין ע"כ ומשמע דלא קאמר שאין טובלין בתוכה אלא בנקב כ"ש אבל כשפופרת הנוד טובלין בתוכה וזה מכוון עם דברי רבינו שלא התיר לטבול בתוכה אלא ע"י נקב כשפופרת הנוד אבל ק"ל מניין לו להרא"ש לחלק בין נקב כל שהוא לנקב כשפופרת הנוד דאי טעמא דקאמר בנקב כ"ש לא מהני אלא לענין שלא יפסול המקוה בלבד הוא משום דבתוספתא קתני אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה ומשמע ליה דדוקא נקט אינו פוסל את המקוה אבל לטבול בתוכה לא הא גם בנקוב כשפופרת הנוד קתני אינו פוסל את המקוה וע"ק דבפסקיו לא חילק בכך בין נקב כל דהו לנקב דשפופרת הנוד ומשמע בהדיא שהוא משוה לגמרי דין נקב כל שהוא למטה לנקב כשפופרת הנוד ואם איתא שבתשובה הוא מחלק ביניהם כדאמרן נמצא שדבריו סותרים אלו את אלו ועוד דכיון דמאי דקאמר בתשו[בה] ... היא ההיא משנה דמקואות קאמר ליה אם איתא שיש לו ראיה משם נמצאת [א]ותה משנה תיובתא על דבריו בפסקים ובודאי לא נעלמה ממנו אותה משנה כשכתב הפסקים שהרי כתבה שם בפסקים סמוך לדין שוקת דבסמוך ועוד דמשמע שאין לו ראיה מאותה משנה כלל דהא לשון המשנה הכי איתיה מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג. שפה כ"ש כשר חוצה לה שהמעיין מטהר בכל שהוא וכתב הרא"ש בפסקיו פירוש שמי המעיין נופלים לתוך השוקת ומשם נמשכים ויוצאים לחוץ והשוקת הוא כלי פסול ואין מטבילין לא בשוקת ולא במים הנמשכים לחוץ העבירו ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לה כגון שהיו מי המעיין נופלים מקלחן ע"ג שפת השוקת ומקלחן לתוך השוקת כשרים המים היוצאים מן השוקת אף ע"פ שאסור להטביל בתוכו לפי שהמעיין שנופל על שפת השוקת מטהר כל המים בכל שהוא אע"פ שמי השוקת מרובין מהן מ"מ כל המים מחוברים למעיין ע"י המים המעוטין הנופלים על השוקת ונטהרים אע"פ שכבר נפסלו בשאיבה כשעברו דרך השוקת עכ"ל והשתא מה ענין זה לזה דהתם השוקת שלם ואין בו נקב כלל ומים הנכנסים לתוכו הם שאובים ולפיכך כשכל מי המעיין עוברים בשוקת פסולים בין בעודם בתוכו בין אחר שיצאו ממנו אבל כשקלת מי המעיין אין נכנסין בתוך השוקת אלא עוברים דרך שפתו הרי הם מכשירין את המים היוצאים מן השוקת לפי שהן מתערבין עמהם אע"פ שהמים היוצאים מן השוקת הם שאובים גמורים מ"מ מים

מועטים

ואני

פרישה

לא ע"ש: (טז) ואם יש בשוליה נקב כשפופרת הנוד שרי ע"ל בסי' זה ואע"ג דלקמן כתב בסימן זה דאפילו בנקב כל שהוא בשולים אינו חשוב עוד כלי לטבול המקוה הא כתב הרא"ש דלכתחלה

אין

שניקב בשוליו ע"ש : ומ"ש ובדבר זה שוה מעיין למקוה אם מעיין וכו' כלומר כי היכי דמקוה מ' סאה פסולה אם הוא בכלי כך אסור לטבול במעיין אם הוא עובר תוך הכלי וחזר רבינו ופי' כיצד אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאין ממנו לחוץ פסולין לטבול בהן לא מיבעיא תוך הכלי דפסול אלא אף במה שיוצא ממנו ג"כ פסול דמיד שעברו על תוך כלי נעשו שאובין ול"ש כשהכלי שלם בלא שום נקב והמעיין מקלח לתוך הכלי וכשנתמלא הכלי יוצאין אח"כ מפה הכלי ולחוץ ול"ש שיש נקב בצדו של כלי וממנו מקלחין לחוץ נקראו בשם שאובין דלא נתבטל שם כלי מחמת הנקב שבצידו כיון שמקבל מים מן הנקב ולמטה אבל אם [illegible] ב בשולי הכלי כשפופרת הנוד או דאי דנתבטל שם כלי ושרי לטבול אף בתוך הכלי כמ"ש קודם זה במקוה דבדבר זה שוה מעיין למקוה והכי תנן רפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו ע"ג

(י) שרי (יז) ובדבר זה שוה מעיין למקוה (יח) אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאין ממנו לחוץ פסולין לטבול בהן לא שנא בתוך הכלי

מועטים הללו שנמשכים בכשרות מן המעיין מכשירין אותם דמי מעיין מועטין מכשירין מים שאובים המרובים אבל בתוך הכלי עצמו ודאי אסור לטבול ובדקדקתי רישא בהדיא ואע"פ שהוא מחובר למעיין כבר נתן טעם הרא"ש ז"ל דגזרו שלא להטביל בו גזירה משום דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור ומשמע דכל זה אינו אלא בכלי שלם לגמרי ואינו מנוקב כלל ולפיכך בין בתוכו בין חוצה לו פסולים משום שאובין אלא דכשקלחת המעיין עובר על שפתו הוא מעלה את מים היוצאים ממנו משאיבתן וכדאמרן אבל אם היה מנוקב מצידו כשפופרת הנוד או מלמטה בכל שהוא בטל ליה מתורת כלי לענין זה ואין כאן זכר למים שאובים כלל והילכך אפי' בתוכו טובלין ואיפשר לומר דטעמו בתשובה הוא לומר דכי היכי דגזרו שלא לטבול בתוך כלי המחובר למקוה או מעיין גזירה דילמא אתי למיטבל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור ה"נ איכא למיגזר שלא יטבול בתוך הכלי ע"י נקב כל שהוא מלמטה דכיון דלא מינכר חיישינן דילמא אתי למיטבל ביה בלא נקב כלל אבל בנקב כשפופרת הנוד דמינכר שפיר ליכא למיגזר מידי ולפיכך טובלין בתוכו ומיהו נהי דבהאי תירוצא תרצנא דבריו בתשובה אבל אכתי קשו כל איכך קושיות : ולכך נ"ל דמ"ש בתשובה אבל בתוכו אין טובלין אף אניקבה כשפופרת הנוד קאי דבין בזו ובין בזו אין טובלין בתוכו ולא הזכיר שם נקב כ"ש אלא לומר דבהכי סגי שלא יפסול את המקוה וכן יש להוכיח מדכתב באותה תשובה דלפי סוגיא דיבמות ע"כ מיפרשא הכי דשוקת יהוא היתה חקוקה בסלע ועומדת תחת הכיור המקלח מים מן ההר וכל טהרות שבירושלים נעשים על גבה שמטבילין כליהן לתוכה לעשות טהרות ולא היה בשוקת מ' סאה אבל מקוה שלם היה בצידה ונקב ביניהם כשפופרת הנוד ומטבילין בשוקת ע"י חיבורה למקוה שלם ולפי שיטת מתניתין דקאי אניקבה דלעיל מיפרשא הכי שהמים מקלחים מן ההר לשוקת ומן השוקת לבית המקוה וראשונים ראשונים היו נשאבים לבית המקוה לב"ה עד שינקב כשפופרת הנוד ולב"ש עד שיפחת רובה ע"כ ומדהיכא דקאי אניקבה דלעיל נקט שהמים מקלחים מן השוקת לבית המקוה ולא נקטה לענין להטביל בשוקת עצמה כדנקט אליבא דסוגיא דיבמות משמע דכל שהוא כלי לעולם אין טובלין בתוכה אפילו אם ניקבה כשפופרת הנוד ולפיכך גבי סוגיא דיבמות כתב דשוקת יהוא היתה חקוקה בסלע לומר שלא היתה כלי שא"כ לא היו יכולים לטבול בתוכה אע"פ שניקבה כשפופרת הנוד וכ"כ שהוא דעת רבי' שמשון שגם הוא כתב אמתני' דשוקת דלפי שיטת מתני' משמע דאיירי בשוקת שהיה מקלח מים למקוה וראשונים ראשונים היו נשאבים ולפי סוגיא דיבמות כל טהרות שבירושלים נעשים על גבה שמטבילין בתוכה ועושין טהרות ולא היתה בשוקת מ' סאה וכו' וכ"כ לדקדק עוד ממ"ש הרא"ש בפ"ה דמקואות אההיא דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת וכו' דמים שבכלי אע"פ שמחוברין למעיין נפסלו משום שאובין והא דתנן בפ"ו השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד שאני התם שהים מקיפן אבל אם היו עומדים על שפת הים ומחוברים לים כשפופרת הנוד לא עכ"ל ואם איתא הו"ל דהתם בנקובים כשפופרת הנוד למטה סמוך לשולים דתו לא חשיב כלי וטובלין בתוכן בין כשהן בתוך הים בין כשהן חוץ לים ומיהו הא איכא למידחי דעדיף ליה לפרושי בגוונא דיהא לישנא דמתני' מדוייק דקתני בתוך הים דמשמע דחוץ לים אין מטבילין בהם ולהכי לא אוקמה שהנקב סמוך לשולים אבל מה שדייקתי מדברי הרא"ש בתשובה וגם מדברי רבי' שמשון נראה דדיוקים נכוחים הם ולפי"ז נ"ל דמ"ש בפסקים למדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או של שוקת אבן ויעשה למטה בשולים נקב כ"ש ויושיבה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה נ"ל דהאי יטבול בה דקאמר לא לטבול לתוכה הוא אלא ה"ק יטבול על ידה כלומר שהמים היורדים ממנה למקוה לא נפסלו ומותר לטבול בהן אבל לטבול בתוך הגיגית כלל לא אפי' נקובה כשפופרת הנוד ובהכי ניחא כל מה שהקשיתי לעיל בדברי הרא"ש והוסכמו דבריו בתשובה עם דבריו בפסקים :

אבל רבי' אע"פ שלא כתב לישנא דטבילה בתוכה אלא לישנא דבה נראה ודאי דלענין לטבול בתוכה מיירי וכל שניקבה כשפופרת הנוד שרי דאי לענין שלא יפסלו המים הנמשכים ממנה לקמן כתב דין זה בהדיא ולדעתו א"א להסכים דברי הרא"ש בפסקים עם דבריו בתשובה זו כמו שכתבתי דא"כ היאך כתב בנקובה כשפופרת הנוד טובלין בתוכה שזה אינו לא כדברי הפסקים ולא כדברי התשובה אלא נ"ל שהוא סובר דדברי הפסקים ודברי התשובה פליגי אהדדי ואין לומר שהוא סובר דבפסקים לא שרי להטביל בתוכה כלל דא"כ לישנא דבה בעי למימר בתוכה ואמאי נקט איהו לישנא דבה במקום בתוכה לכך נראה לומר שהוא סובר שהרא"ש בפסקים השוה נקב כ"ש לכשפופרת הנוד לומר דבין בזה ובין בזה טובלין בתוכה ומ"ש בתשובה דאין טובלין בתוכה אנקב כ"ש קאי אבל כשפופרת הנוד אה"נ דטובלין בתוכה ודבריו בתשובה סותרים את דבריו בפסקים ותפס רבינו דבריו בתשובה עיקר אבל קשה שהרי משמע מדבריו בח"מ סימן ע"ב דכדברי הרא"ש בפסקים נקיטינן נגד דבריו בתשובה שכתב וז"ל אע"פ שבתשובה כתב שהמלוה על המשכון שומר שכר בפסקיו כתב שהוא ש"ח כדפרישית לעיל ולא כתבתי תשובה זו אלא ללמוד ממנה חילוק זה למי שהוא פוסק שהוא ש"ש עכ"ל ואפשר לומר דהתם לאו כללא כייל לכל מקום שדבריו בתשובה יסתרו דבריו בפסקים דנקטינן דבריו שבפסקים עיקר אלא בההיא תשובה דוקא קאמר שהיה ידוע לו דדבריו בפסקים היו אחרונים לה שכבר השיב אותה תשובה כשכתב אותו דין בפסקים :

ורבינו ירוחם כתב דין זה דגיגית שקבעה בארץ לענין פיסול המים הנמשכים ממנו והכשרם ולא הזכיר אם טובלין בתוכו כשהוא נקוב משמע שהוא מפרש דברי הרא"ש כמו שפירשתיה במסקנת דבריו דאפי' ניקבה כשפופרת הנוד אין טובלין בתוכה דאם איתא דהוה מפרש דברי הרא"ש דשרי לטבול בתוכה ע"י נקב לא הוה שתיק מיניה : ודעת רבי' כבר נתבאר שהוא להתיר לטבול בתוכה כשנקובה כשפופרת הנוד דוקא ושיהיה הנקב בשולים או מן הצד סמוך לשולים בענין שלא יוכל לקבל מים כלל :

כ"ה והריטב"א כתב בפ"ק דמכות לענין להטביל בתוך חבית או כלי אחר שבתוך הנהר או בתוך המקוה י"ל שעלתה לו טבילה כל שיש שם כשפופרת הנוד כדין השוקת וכ"כ בתוס' והביאו ראיה מדאמרינן בחומר בקודש (כב.) מטבילין כלי בתוך כלי שיש בו כשפופרת הנוד ואפי' לתרומה ולקדש ותנן בפ"ו דמקואות מטבילין בשידה תיבה ומגדל שהם נקובים כשפופרת הנוד ואין הפרש בזה בין שהם שאובים מן הנהר עצמו בין שנשאבו מבחוץ דסוף סוף שאובים הם וכ"כ הרמב"ן ונ"ל ראיה לדבר מדאמרינן בפ"ב די"ט (יז:) ושוין שמשיקין מים בכלי אבן לטהרם ואין מטבילין כלי אגב מימיו הטמאים ובי"ט הוא דלא משום תיקון כלי הא בחול מטבילין ועלתה לכלי טבילה אגב מים טמאים שמטבילים בו והא התם שהמים שבתוך הכלי הוצצים הם שאין מימי המקוה והנהר נכנסים בתוכו ואם עדיין תורת שאובים עליהם היאך עלתה לו טבילה אלא ודאי שמימי המקוה או הנהר שיש ביניהם כשפופרת הנוד והשיקם בו עלתה אותה משאיבתה וזו נראית ראיה ברורה לדבריהם וכן התירו בפירוש לטבול לכתחלה כלים בתוך הנוד או בתוך מעיין שיש בו כשפופרת הנוד שאין הפרש בזה בין טבילת כלים לטבילת אדם אלא שהוקשה להם הא דאמרינן בירושלמי דיומא גבי ים שעשה שלמה שהיו כהנים טובלים בו ולא כלי הוא ומתרץ רגלי השוורים היו פתוחים כלומר נקובים כמוציא רמון וכל שנקוב כמוציא רמון יוצא מתורת כלי ותירצו בהם לרווחא דמילתא עשו כן ותדע דהא ברגל אחד נקוב מוציא רמון סגי ורגלי כל השוורים למה לי וה"ר אלחנן תירץ שלכך הוצרך שם כמוציא רימון להוציא מתורת כלי לפי שמעיין עיטם הנכנס שם פעמים היה קטן וכל שפע המעיין היה נכנס לתוך אותו ים והיה נראה כטובל לתוך כלי גמור ולפיכך נקבוהו כמוציא רימון והוציאו מתורת כלי עוד הוקשה להם מדתנן בפ"ג דמקואות בור שהוא מלא שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשון ג' לוגין ותנן נמי התם מעיין שהעבירוהו ע"ג השוקת של מים שאובים לעולם הוא בפיסולו וכו' ותירצו התוספות בשלא היו מימי האמה ולא המעיין מ' סאה קודם נשיקתן לבור או לשוקת דכיון דלית להו מ' סאה לא מכשירי להו לשאובים השקתן לטבול בו אדם ואע"פ ששנינו שהמעיין מטהר בכל שהוא לא לאדם אמרו אלא לכלים אבל אדם בעי מ' סאה ובודאי דמשניות אלו דאמה ושוקת מתפרשים בדוחק ויותר נראים דברי הרא"ה מורי שהיה אומר בשם רבותיו ובשמו שלא אמרו שהמים שאובים נטהרו כשפופרת הנוד אלא כשהם בתוך מקוה או הים שמטהרים באשבורן דוקא כמותן דהו"ל כמין אחד אבל לגבי מעיין שהוא מטהרן בזוחלין משא"כ המים שבכלי אין יוצאים מידי שאיבה כשפופרת הנוד ואין מטבילין בו לא אדם ולא כלים עד שיהא נקוב כמוציא רימון שיצא מתורת כלי והיינו ההיא דים שעשה שלמה שרגלי השוורים פתוחים כמוציא רימון ועשו כן בכל רגלי השוורים כדי שיהיה נראה לכל כשהוא נקוב מכל צד ובהא מיתרץ שפיר מתני' דשוקת ואמה העוברת ומיהו בנקוב כמוציא רימון מטבילין בו לדברי הכל ואפי' לכתחלה אלא שאין להתיר זה בכל מקום משום גזירה עכ"ל :

ומ"ש ובדבר זה שוה מעיין למקוה כלומר בדבר זה שאמרנו שצריך שארבעים סאה לא יהיו בתוך הכלי שוה מעיין למקוה : ומ"ש אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאים ממנו לחוץ וכו' היינו מתניתין שכתבתי בסמוך מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול : ומ"ש ויוצאין ממנו לחוץ פשוט הוא דלרבותא נקט הכי לומר דאפי' במים היוצאים ממנו אין טובלין דמעת שהיו בתוך הכלי נפסלו משום שאובין והכי משמעותא דמתניתין דקתני שהעבירו ע"ג השוקת דלישנא דהעביר הוי שהעביר מי המעיין על השוקת שנכנסין לו מצד אחד ויוצאין מצד אחר וכן כתבתי בסמוך שפירש הרא"ש ז"ל ופשוט הוא ותניא נמי בתוספתא מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה ראשונים פסולים מפני שהן נשאבים פירוש תלמי כלי שכך שמו : ודע שרבינו שמשון בפ"ה דמקואות תמה על תוספתא דמעיין היוצא לתלמי דבסמוך דלתכשרי כולהו דכיון דמחוברין למעיין דאפי' מעיין שרבה עליו מים שאובים מטהר בכל שהוא כדתנן בפ"ק ועוד דמשמע התם בתוספתא דיש בפי התלמי כשפופרת הנוד ואם כן אפי' בתוך התלמי עצמו היה מותר לטבול וכן תמה על מתני' דקתני מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול אמאי פסול כיון דמי השוקת מחוברים למעיין דמטהר בכל שהוא וכתב דנ"ל דיש לחלק בין כלים התלושים דכשרים להטביל בתוכם לכלים הקבועים שהמעיין נגרר על גבם דגזרו בהו רבנן להטביל בתוכם דילמא אתו בהו לידי תקלה דפעמים שקובעים אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצא כל המים העוברים על גביו פסולים והרא"ש הביא תמיהות רבינו שמשון בסוף נדה וכתב עליהם ונ"ל דל"ק מידי כיון דכלי מפסיק בין מים שיצאו חוץ לשוקת ובין המעיין וכן ההיא דתלמי כיון שהתלמי מפסיק בין המעיין לבריכה לא מיקרו מחוברים ולא דמי למעיין שנתן לתוכו מים שאובין דשם מעיין לא בטיל מיניה אע"פ שנתנו לתוכו מים שאובים הרבה מידי דהוה אמקוה שיש בו מ' סאה שאינו נפסל אפי' נתן לתוכו אלף סאין מים שאובים . ומ"ש דאפי' בכלי עצמה מטבילין לא דמי דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה כיון דפי החיצון כשפופרת הנוד אבל כלי המחובר למעיין או למקוה שיש בו מ' סאה אין להטביל בתוכן גזירה דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור הלכך אסור להטביל בשוקת ובמים הנמשכים ממנו וכן מי הבריכה נפסלים בשאובה כיון דאסור להטבילו בתלמי המחובר למעיין עכ"ל וכ"כ בפירוש המשנה פ"ה דמקואות וכתב שם עוד והא דתנא בפ"ו השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד שאני התם שהים מקיפם אבל אם היו עומדים על שפת המים ומחוברים לים כשפופרת הנוד לא : אהא דתנן בפ"ד דמקואות מעיין שהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו שהמעיין מטהר בכל שהוא העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מכן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש למדנו שהמעיין שהעבירו בתוך הדלי אע"פ שנמשך ויוצא ממנו ועדיין המעיין מושך כתחילתו דינו כשאוב לגמרי ממאי מדקתני פסול ולא קתני הרי הוא כמקוה כדקתני בסיפא אלמא פסול לגמרי קאמר והנה ג"ז חיזוק לדברי רב אחא ז"ל שאין שאיבה מטהרת בהמשכה כדי להטביל בה ומאי פסול פסול להטביל בו אבל אינו פוסל את הכשר ולמדנו עוד מכאן שהמים שנמשכו מן המעיין ונפלו לגומא אם נפסק מהם המעיין הרי מי הגומא כמי הגשמים לגמרי ונפסלו בשאובים ובשינוי מראה כמקוה ואם חזר והמשיך לתוכן המעיין אף ע"פ שנפסלו מי הגומא בשאובים או בשינוי מראה המעיין מכשירו מיד ולא בעינן שיחזור למראה

דרכי משה

(י) כב"י ואיכא למידק אדברי רבינו דכמאן ס"ל דלסברת הרא"ש לא בעינן כשפופרת הנוד לבטל מן הכלי תורת כלי אלא דוקא נקוב מן הצד סמוך לשוליה שעדיין יכול לקבל מים מנקב

פרישה

אין להקל לעשות מקוה בענין זה לכן כתב כאן דלכתחילה בעינן כשפופרת הנוד ב"י ע"ש ולקמן כתב שינקבנו רוחב ב' אצבעות על ב' אצבעות : (יז) ובדבר זה שוה כו' פי' זה שאמרנו שמ' סאה לא יהיה בתוך כלי : (יח) אם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאים ממנו לחוץ (זהו ענין בפני עצמו בטור עכ"ס) פי' כשהוא מלא או שיש נקב בצידו אבל כשהוא נקב כשפופרת הנוד בשולים

מפס

למראה המים לא שנא שבאו השאובים על המעיין ולא שנא שבא המעיין על השאובים המעיין מטהר אותם וכן לענין שינוי המראה עכ"ל וז"ל הרשב"א בשער המים שבסוף ת"ה פעמים שאדם טובל בתוך הכלים כיצד היה כלי מונח בתוך מים שבמקוה אפי' שפת הכלי למעלה מן המים אם היה בכלי נקוב כשפופרת הנוד ואפי' מלאו נעשו המים שבכלי חיבור למים שבמקוה והטובל בו כטובל במקוה היה פי הכלי נתון בתוך מי המקוה אפי' היה כלי שוכב על צדו אם היה פי הכלי רחב כשפופרת הנוד ה"ז טובל בתוכו אף ע"פ שהכלי כולו שלם היה הכלי יושב על שוליו ופיו למעלה והמים צפין על פיו ה"ז חיבור אף על פי שאין בפיו כשפופרת הנוד דברים אלו שאמרנו בשהיה במקוה מ' סאה מלבד המים שבתוך הכלי פחות מכאן לא יטבול שאין המים שבכלי מחוברים אל מי המקוה שאין מקוה פחות ממ' סאה בד"א במקוה אבל אם נתנה במי מעיין אפי' אין במים שבמעיין חוץ לכלי מ' סאה ושאין פי הכלי כשפופרת הנוד טובלין בתוכו לפי שהמעיין מטהר בפחות ממ' סאה ובאי כלי אמרו בכלי שאינו קבוע בקרקע היה קבוע בקרקע בין כך ובין כך אין טובלין בו גזירה שמא יבא לטבול במרחצאות של כלים עכ"ל:

ודע שכתב הרשב"א ח"ג סימן רכ"ח שאלת מעיין הנובע והמים הולכים בצינורות תחת הקרקע ומתקבצים בחפירה אחת ובחפירה כלי שמתקבצין שם המים ומשם יפרד לכמה דרכים ודרך אחד הולך אל המקוה מהו:

תשובה בין שהכלי שבתוך החפירה מחזיק מ' סאה בין פחות כל שהמים מחוברים למעיין כל שחוץ לכלי טובלים ומטבילים בו לפי שהכל כמעיין ואף על פי שנפלו לתוך הכלי אינן נפסלים מחמת שאובין כיון שעדיין הן מחוברין למעיין ולא עוד אלא שאיפשר לומר שפעמים שמותר לטבול אפי' בתוך החפירה וכגון שהיו מ' סאה במים שבין המעיין לכלי שהרי המים שבתוך הכלי העומד בתוך המים מחוברים הם למי המעיין וכל שהוא כן איפשר שטובלין אפי' בתוך אותו כלי והוא שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד כדאיתא בספ"ק דיבמות וכדאמרינן בפרק בתרא דחגיגה מטבילים כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד מפני שהמים שבתוך הכלי מחוברים למים שהוא חוצה להן והיינו נמי דאמרינן בפ"ב דיום טוב שמטבילין כלי טמא אגב מימיו שהמים שבתוך הכלי כל שמשיקן עם המים שבנהר הרי הן נזרעין בתוך מי הנהר והם בעצמן מטהרין תוכו של כלי אף ע"פ שהיו שאובים מתחלתם ואם אין מ' סאה במים שמן המעיין לכלי אין טובלין ומטבילין לתוך הכלי אף על פי שהמעיין נמשך ועובר על גביו ולחוץ טובלין וכמו ששנינו בפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו על גב השוקת פסול העבירו על גב שפה כל שהוא כשר חוצה לה שהמעיין מטהר בכל שהוא פי' השוקת כלים שמניחים סמוך למעיין כדי שיכנסו שם מי המעיין פסול לטבול ולהטביל בתוך השוקת וכשאין מ' סאה במים שבין המעיין לשוקת כמו שכתבנו אבל מן השפה לחוץ אפי' במים כל שהוא שחוץ לשפה מטבילין בו מחטין וצינורות וה"ה לאדם אם יש במה שחוץ לשפה שיעור לטבול ואם הכלי נקוב כשפופרת הנוד ונכנסין מי המעיין שיש בו מ' סאה דרך אותו נקב אף ע"פ שאין בכלי מ' סאה טובלים ומטבילין בתוך הכלי שהרי נתערבו עם המים שבמעיין די שיעור מקואות כשפופרת הנוד וכדתנן עוד במקואות כשפופרת הנוד בעביה וכו' ותנן מעשה בשוקת יהוא וכו' פירוש שוקת יהוא אבן חלולה וכלי היה והיה בצדה מעיין או מקוה שלם שלא היה בשוקת מ' סאה ואפ"ה היו עושים כל טהרות שבירושלים ע"י הכלים שהיו מטבילין באותו השוקת ומשום עירוב מקואות והנה הים שעשה שלמה שטובלים בו כלי היה אלא שהיו המים שבתוכו מתערבין אל מי המעיין ובירושלמי דמסכת יומא הקשו היאך טובלים בו ולאו כלי הוא ומתרץ רגלי השוורים היו נקובים כמוציא רימון שיעור מוציא רימון לאו שיהא צריך בכל כך דכשפופרת הנאד סגי אלא שמעשה שהיה כך היה כדי שיכנסו המים יותר בשפע ואם הכלי שאמרת נקוב בשוליו ממש שאינו יכול לקבל מים כל שכן אם אינו מקבל טומאה ככלי אבנים או אדמה אע"פ שנמשך כל המקוה ע"י קילוח אותו הכלי אינו פוסל את המקוה ואפי' המים יוצאים ממנו למקוה ממש ואע"פ שהושיבו על הקרקע והקרקע סותם הנקב עד שאינו מוציא מים וכדתנן בפ"ד דמקואות השוקת אין ממלאין ממנה וכו' היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה וכו' ופוסלת את המקוה וכו' ניקבה מלמטה או מן הצד וכו' ובתוספתא שנו דדוקא כשניקבה מן הצד בעינן כשפופרת הנאד ואף ע"פ שניקבה סמוך לשוליה ממש ואינה מקבלת אפי' מים כל שהוא אבל ניקבה בשוליה ממש אפי' לא ניקבה אלא נקב כמחט אינו פוסל דתניא בתוספתא קסטילון המקלח מים בכרכים וכו' א"ר אלעזר הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכו' בד"א מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה פי' אמרו לו חביריו בד"א כלומר מה שאמרו במשנתינו וכמה יהא בנקב כשפופרת הנאד לא אמרו אלא כשניקבה מן הצד אבל אם ניקבה למטה בשוליה ממש אפי' היה נקב כמחט אינו פוסל את המקוה ואיפשר שאין הלכה כן אלא כסתם מתני' ששנינו כמה יהא בנקב כשפופרת הנוד ואפי' בתוספתא נמי איכא מאן דבעי כשפופרת הנוד וגרסינן באותה תוספתא פקקו בסיד ובבעץ וכו' פירוש אם הביא סיד וצרורות ופקק בהם הנקב או שהושיבו על גבי קרקע או ע"ג סיד וגפסים או שמירח מן הצדדין אין זו סתימה מעליא ועדיין אין לו תורת כלי ואינו פוסל את המקוה אבל אם פקקו בסיד וגפסים ה"ז סתימה מעליא וכלי גמור הוא כאילו לא ניקב ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי יפרד לכמה דרכים והדרך האחד הולך למקוה דע שאפי' היו מים שבכלי שאובים ממש ע"י אדם אם היה במקוה קצת מים שאינם שאובים כשרה משום דהויא לה שאובה שהמשיכוה ולפי דעת הרי"ף אפי' המשיכוה כולה כשרה אלא שהגאון רב אחא לא הכשיר אלא ברובה ואנו אין לנו אלא כרב אחא ז"ל עכ"ל וכ"ל שהוא ז"ל מפרש מתני' דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לה וכו' ה"ק מעיין שהעבירו על גב השוקת כלומר שהיה מתכנס לתוך השוקת פסול לטבול בשוקת דשוקת זה כלי הוא והו"ל מים שאובים ואם העבירו על גב שפה כלומר שהמים הנכנסים בשוקת אינם נשארים בתוכו אלא מקלחים ממנו לחוץ והיינו העבירו ע"ג שפה שהמים יוצאים מתוך השוקת ועוברים ע"ג שפת השוקת יוצאין לחוץ אף על פי שאין המים היוצאים לחוץ אלא כל שהן טובלין בהן מחטין וצנורות דדין מעין עליהם לטהר בכל שהוא כיון שהם מחוברים למעיין ואף ע"פ שהשוקת שהוא כלי מפסיק בין מים אלו למעיין וגם מים אלו נכנסו לתוכו כיון שהיו מחוברים למעיין ועדיין הם מחוברים לו כשרים אחר שיצאו מהכלי ומטהרים בכל שהוא כדין מעיין והיינו דקתני שהמעיין מטהר בכל שהוא כלומר ומפני כך שנינו כל שהוא כשר דדין מעיין על אותם מים מאחר שהם מחוברים למעיין וכ"כ מדברי ר"ש שפירש ז"ל כשר חוצה לה כל שהוא שחוץ לשוקת על שפתה כשר להטביל בו מחטין וצנורות עכ"ל נראה מלשונו דלא קאי למים המקלחים מהמעיין חוץ לכלי אלא אמים היוצאים מהשוקת קאי דמותר בכל שהן להטביל בהם כלים ומשמע דאפי' כל מי המעיין מקלחים לתוך השוקת ואין טיפה נופלת חוץ כשר להטביל במים היוצאים ממנה וה"ה דכשר להטביל בהם אדם אם יש בהם מ' סאה וכ"כ ממ"ש שם על מעיין היוצא לתלמי דאפי' כל מי המעיין מקלחים לתוך השוקת עכ"ז כשיוצאים חוצה לה טובלין בהם כיון שלא נפסק קילוח המעיין וכ"כ ממ"ש בשער המים שבסוף ת"ה כלים העשויים לקבל את המים אם ניקבו בשוליהם אפי' נקב כל שהוא אם עברו בהם מים ונפלו מים מעצמם למקוה אינם נחשבות כלום לפסול את המקוה ואם ניקבו מן הצדדים פוסלים את המקוה עד שיהא בנקב כשפופרת הנאד ויראה לי שכל שיש בנקב כשפופרת הנאד אינו כלי לפסול את המקוה ע"כ ואף על פי שסיים וכתב אלא שראיתי לאחד מגדולי המורים שכתב שאפי' יש בצדו נקב כשפופרת הנאד אם יכול לקבל מים כל שהוא למטה מן הנקב פוסל את המקוה ולו שומעין שאמר להחמיר עכ"ל. מ"מ י"ל שדברי הרשב"א בתשובה הם על פי מה שנראה לבעל שער המים מדעת עצמו. ומהר"ר יוסף טאיטאצ"ק ז"ל כתב לי שפי' זה שכתבתי לדעת ר"ש אי אפשר לפרשו במשנה בשום צד דאם כן לא איכפת לן אם עברו על השפה אם לא אלא שבתוך השוקת פסול וחוצה לה כשר א"כ הכי הו"ל למיתני מעיין שהעבירו ע"ג השוקת תוך השוקת פסול חוצה לה כשר ועוד דלא הו"ל למיתני לישנא דפסול אלא תוך השוקת אין מטבילין חוצה לה מטבילין דפסול משמע דכל מה שעבר בשוקת פסול אף על פי שיצא חוצה ועוד מה העבירו ע"ג שפה דקתני וכ"ל שלא יוכל שום אדם להכחיש פי' הרמב"ם והרא"ש במשנה דהעבירו ע"ג שפה ר"ל שיהיו מימיו שופעים על שפת השוקת באופן שיתערבו המים שחוץ לשוקת עם שבשוקת ע"י המים שלא נכנסו לתוך השוקת ואם היה ר"ש מבין פירוש המשנה כאשר כתב רום תורתו איך אפשר שהרא"ש שהביא כל דברי ר"ש בתשובותיו גם בפסקים גם בפי' המשנה לא חלק עליו כלל בזה בהיות ההבדל ביניהם לפי דעת זו כרחוק מזרח ממערב ועתה הקושי' עצום אחר שפי' הרא"ש והרמב"ם והנמשכים אחריהם מוכרח במשנה על מה סמך הרשב"א להכשיר גם על מה סמכו הנוהגים היתר במקואות דידן שהוא מעיין שהעבירו ע"ג כלים ולא ע"ג שפה ואגיד דעתי דרך כלל בדברי הרשב"א ואחר כך אוכיח סברתו ואכריח אותה ואבאר שהוא אינו סותר דברי הרמב"ם והרא"ש אבל מודה בהם ר"ל במה שפירשו בהעבירו ע"ג שפה כי פירושם בזה מוכרח מתוך לשון המשנה כאשר כתבתי כלע"ד שדעת הרשב"א שמעיין שהעבירו ע"ג השוקת מתכשר אפי' לטבילת אדם בחד מתרי גווני או שהעבירו על גבי שפה וכמו שפירשו הרמב"ם והרא"ש ז"ל או שנכנסים המים לשוקת דרך נקב כשפופרת הנאד אם יש במים שבשוקת עם מי המעיין מ' סאה משום עירוב מקואות דעירוב מקואות כשפופרת הנוד והוא הדין והוא הטעם אם יוצאים מתוך השוקת ג"כ דרך נקב כשפופרת הנוד והולכים למקוה ובלבד שלא יפסקו אלא שיהיו תמיד מחוברים למי המעיין ולכן באותה התשובה הנה השואל לא פירש אם אותו המעיין עובר על שפת הכלי או אם נכנסים ויוצאים המים דרך נקב כשפופרת הנאד או קטן ממנו ולכן פירש לו כל הצדדים וראשון גלה לו שאם המים עוברים ע"ג השפה כיון שהמים מחוברים למעיין אם יש מ' סאה במים שבין המעיין לכלי מטבילין אפי' בתוך הכלי וכמו ששנינו מעיין שהעבירו ע"ג השוקת וכו' ואח"כ כתב ואם הכלי נקוב כשפופרת הנאד ונכנסין מי המעיין שיש בו מ' סאה דרך הנקב אף על פי שאין בתוך הכלי מ' סאה טובלין ומטבילין וכו' הנה דעתו מבוארת ומבוררת כאשר כתבתי ועתה אגיד יסוד ועיקר סברתו לע"ד. לא נכחד מכ"ת מ"ש הרא"ש על ההיא מתני' בספ"ד דמקואות וכמה יהא בנקב לכאורה משמע דארישא קאי וכו' אבל אי אפשר לומר כן מדמייתי עלה ההיא דשוקת יהוא דמייתי לה ספ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות וכו' אלו דברי הרא"ש בפסקיו ותשובותיו והם הם דברי ר"ש ועיני כל רואה תראינה כמה יש מהדוחק לומר שמה שאומר במשנה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהו כשרה וכמה יהא בנקב כשפופרת הנאד שיהיה וכמה יהא בנקב מילתא באפי נפשה ולא יחזור לניקבה דלעיל כי ברור הוא דלפי פשט דמתני' יותר שייכות וקשר יש למ"ש וכמה יהא בנקב עם מ"ש למעלה ניקבה מלמטה או מן הצד ממה שיש למ"ש רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא עם מ"ש למעלה וכמה יהא בנקב ואף על פי שהוכיחו מהתוספתא דניקב למטה בשוליה בנקב כמחט סגי בניקב מן הצד אף ע"פ שאין הכלי יכול לקבל מים כל שהוא צריך שיהא בנקב כשפופרת הנאד וכמו שהוכיח הרא"ש מההיא דקסטלין המקלח מים בכרכים וא"כ למה תהיה מילתא באפי נפשה ולא נאמר דקאי אנקב מן הצד דאף ע"ג דבניקב למטה בשוליה סגי בנקב כמחט מן הצד אף על פי שאינו מקבל מים כל שהוא צריך כשפופרת הנאד ועלה מייתי ההיא דשוקת יהוא דנקב שבה מן הצד היה ובעי כשפופרת הנאד אבל האמת דנקב דבעינן לבטולי מתורת כלי שלא יפסול את המקוה בעינן שיהא הנקב בשולים ממש ואז סגי בכל שהוא או מן הצד כשפופרת הנאד. ובלבד שלא יהיה הכלי יכול לקבל מים כ"ש כגון שהנקב סמוך לשולים אמנם נקב דלענין עירוב מקואות כשפופרת הנוד בעי אבל שלא יכול לקבל מים כ"ש לא בעי וכיון דההיא דשוקת שהוא בעירוב מקואות איירי וא"כ שיהיה הנקב למטה בשולים באופן שלא יהיה יכול לקבל מים כ"ש אלא בכל מקום שיהיה סגי ובלבד שיהא כשפופרת הנאד א"כ לא שייכא ההוא דשוקת יהוא הכא כלל א"כ הרי לנו הוכחה גמורה דשוקת יהוא לא היתה נקובה סמוך לשוליה בענין שאינה יכולה לקבל מים כ"ש רק בכל מקום שהיתה נקובה כשפופרת הנאד וסמוכה למעיין ולא נפסקו המים מטבילין אפי' בתוכה וכ"ש חוצה לה דכיון דלענין עירוב מקואות מיתוקמא ספ"ק דיבמות דלענין עירוב מקואות לא בעינן נקב סמוך לשולים כמו שביארתי וזהו יסוד ועיקר המנהג שלנו ויסוד ושורש דעת הרשב"א ז"ל אמנם הרמב"ם והרא"ש שלא התירו בענין זה ראוי לחקור מה כוונתם ובמאי פליגי עם הרשב"א והנ"ל בזה מוכרח כי מחלוקתם תלוי בזה כי לדעת הרשב"א שוקת יהוא היתה כלי ואף על פי שהיתה כלי שייך בה עירוב מקואות כשפופרת הנוד מבלי שיצטרך שיהא הנקב סמוך לשולים כמו שפירשתי והרמב"ם והרא"ש סוברים דשוקת יהוא לא היתה כלי רק כמו שוקת שבסלע ולכן שייך בה עירוב מקואות אמנם אם היתה כלי היו המים נפסלים משום שאיבה אם לא שיהא הנקב סמוך לשוליה וכשפופרת הנוד וכ"כ הרשב"א באותה תשובה פי' שוקת יהוא אבן חלולה וכלי היה והיה בצד המעיין וכו' הרי גלה יסוד דעתו שסובר ששוקת יהוא כלי היה ואפ"ה מביאו בפ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות משמע דבכלי נמי שייך דין עירוב מקואות והרא"ש כתב בתשובה וז"ל אבל לפי סוגיא דפ"ק דיבמות דמייתי לענין עירוב מקואות ע"כ איירי בשוקת שבסלע שאינו כלי ע"כ הרי שגם הרא"ש גלה

דרכי משה

בנקב ולמטה אבל אם נקב שוליו ממש אפילו כחודו של מחט נתבטל מתורת כלי שהרי אינו יכול לקבל מים וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאונים ואי ס"ל בדברי הרמב"ם לא בעינן כשפופרת הנוד אלא בכלי עץ אבל בכלי חרס די לו במוציא מים ונראה דס"ל דעת הרא"ש ודאי בנקוב למטה כל שהוא נתבטל מתורת כלי שאין המים שבתוכו נקראים עוד שאובין ואם נפלו למקוה אין פוסלין אבל מ"מ לטבול בו אסור עד שיהא נקוב כשפופרת הנוד כמו שמשמע מדברי תשובות הרא"ש שכתב רבינו למטה שאין עושין למקוה לכתחילה ע"י כלי נקוב למטה כ"ש לטבול בתוכו לא מהני נקוב מיהו בנקוב כשפופרת הנוד סגי ומדכתב רבינו ירוחם נראה לטבול בתוכו לא מהני נקוב כשפופרת הנוד לסברת הרא"ש וכנ"ל סברת הרא"ש עכ"ל:

ומשמע

ע"ג השוקת פסול וכו' : **ומ"ש** אבל המכניס כלי וכו' כלומר אע"ג דאין טובלין במקוה שיש בה מ' סאה כשהוא בתוך הכלי אפ"ה הטבילה עולה לכלי שהוא בתוך הכלי כיון שהכלי החיצון הוא בתוך המקוה הכשר וה"ט דחשבינן דגם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה ממה נפשך דאם שניהם טמאים חשבינן להו כאילו היה הכל כלי אחד החיצון והפנימי אפי' אם פי החיצון צר ואם החיצון טהור והפנימי טמא דאינו נחשב ככלי אחד אפ"ה אם פי החיצון כשפופרת הנוד הרי נתערבו המים שהם בכלי עם המים שבמקוה והו"ל הפנימי נטבל ג"כ במקוה גופה וה"א ר"פ חומר בקודש מימרא דרבא ורבינו דכתב דין זה במקוה לאו דוקא מקוה דה"ה מעיין וכדכתב רבי' בתחלת דיבורו זה דבדבר זה שוה מעיין למקוה : **ומ"ש** ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו וכו' פי' רוב המעיין עובר ומקלח לתוך הכלי וקצת של מעיין עובר ומקלח אצל שפת הכלי מבחוץ דהשתא המים המקלחים לתוך הכלי שהם רבים נפסלו משעה שנפלו לתוך הכלי ונעשו שאובים ואפי' חוזרים אח"כ ועוברים מעל גבי שפת הכלי לחוץ כבר נפסלו משום שאובין מיד כשנפלו לתוך הכלי ואפי' הכי המים מועטים שעברו אצל שפת הכלי ולא עברו בתוך הכלי כלל דלא נפסלו הן מעלין את המים המרובים שנפסלו לפי שנפלו לתוך הכלי ואח"כ נתערבו עם אותן שהיו עוברים אצל שפת הכלי וכולן יש להם דין מעיין משום דקי"ל דמי מים מועטים מכשירין מים שאובין המרובים והא דאמר בתחלה דאם מעיין מקלח לתוך כלי ויוצאין ממנו ולחוץ פסולין וכו' היינו דוקא שכל המעיין עובר ומקלח לתוך הכלי ויוצאין ממנו ולחוץ ואפי' טיפה אחת מן המעיין אינה עוברת אצל שפת הכלי דהשתא כל המעיין שנפל לתוך הכלי וממנו לחוץ כולן נעשה שאובין ואין להם דבר שיהיו נכשרין על ידו וה"א רפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו על גב השוקת פסול העבירו על גב השפה כל שהוא כשר חוצה לה שהמעיין מטהר בכל שהו פי' שאם העביר קצתו של מעיין על גב השפה של שוקת כלומר אצל השוקת ולא עברו לתוך השוקת הנה כל המים שחוץ לשוקת כשרים לטבול בהן לפי שהמעיין מטהר בכל שהו כלומר אפי' מים מועטים של מעיין שלא נפסלו מעלין ומטהרין המים מרובים שכבר נפסלו ועכשיו נכשרו על ידי שנתערבו עם המים מועטין שלא נפסלו וכך פירשו כל המפרשים
אבל

הכלי לא שנא לאחר שיצא ממנו אבל המכניס כלי לתוך המקוה ובתוכו כלי אחר אם גם החיצון צריך טבילה עלתה טבילה לשתיהן (יט) אפי' אם פי החיצון צר הרבה ואם החיצון אין צריך טבילה אז לא עלתה טבילה לפנימי אלא א"כ יהא בפי החיצון כשפופרת הנוד ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו תוך הכלי אסור לטבול

גלה יסוד סברתו שבוקת יהוא לא היתה כלי עכ"ל . ועוד כתב הרב הנזכר להכריח דשוקת יהוא היתה כלי כדעת הרשב"א ולא כתבתיו שלא להטריח על המעיין : **ואני** על משמרתי אעמודה להחזיק בפירושי לדעת הרשב"א ז"ל בההיא דהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לה וכו' משום דלא נמצא בדברי הרשב"א זכר כלל לשצריך שיבאו המים מהמעיין על שפת הכלי אדרבה לשונו מוכיח דאפי' כל מי המעיין נכנסים לשוקת וחוזרין ויוצאין ממנה חוצה לה כשר כיון שהם מחוברים למי המעיין שהרי כתב וז"ל ואף על פי שנפלו לתוך הכלי אינם נפסלים מחמת שאובין כיון שעדיין הם מחוברים למעיין ע"כ שאם כדברי הרב הנזכר הכי הול"ל אף ע"פ שכשנפלו לתוך הכלי נפסלו משום שאובין כשיצאו מהכלי ונתערבו עם מי המעיין חזרו להיות כמעיין ועוד שכתב ואם אין מ' סאה במים שמן המעיין לכלי אין טובלין מטבילין תוך הכלי אף ע"פ שהמעיין נמשך ועובר ע"ג ולחוץ טובלין וכמו ששנינו בפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לה שהמעיין מטהר בכל שהוא פי' השוקת כלי שמניחין סמוך למעיין כדי שיכנסו שם מי המעיין פסול לטבול ולהטביל בתוך השוקת וכשאין מ' סאה במים שבין המעיין ולשוקת אבל מן השפה ולחוץ אפי' במים כל שהוא שחוץ לשפה מטבילין בו מחטין וצנורות וה"ה לא"ס אם יש במה שחוץ לשפה שיעור לטבול לטבול ע"כ. ודברים אלו מבוארים דלא תלי מילתא אלא בין תוכו לחוצה לו בלבד ולא נחית לפלוגי בין אם קצת מי המעיין עוברים חוץ לשוקת לאין עוברים ועוד שכתב ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי יפרד לכמה דרכים והדרך האחד הולך למקוה דע שאפי' היו המים שבכלי שאובין ממש ע"י אדם אם היה במקוה קצת מים שאינם שאובים כשרה כו' משמע דכל המים הבאים למקוה נמשכו מהכלי למקוה בלי תערובת מים נמשכים מהמעיין ואפ"ה שרי לטבול חוץ דכיון שלא נשאבו ממש ע"י אדם לא נפסלו מפני שעברו בתוך הכלי והיכא שהיו שאובים ממש בידי אדם לא הכשיר אלא ברביה והמשכה כדברי רב האי ז"ל ומה שהקשה הרב הנזכר על פירושי דא"כ לא איכפת לן אם עברו על השפה אם לא אלא שבתוך השוקת פסול וחוצה לה כשר א"כ הכי הו"ל למיתני וכו' עד ועוד מאי העבירו ע"ג שפה דקתני כי מעיינת בפי' שכתבתי במשנה זו לדעת הרשב"א תמצא שהכל מיושב ומה שהקשה עוד דאיך איפשר שהרא"ש שהביא כל דברי ר"ש בתשובותיו גם בפסקיו גם בפי' המשנה לא חלק עליו בזה מה זו קושיא שהרי הרא"ש בהעבירו ע"ג שפה כל שהוא שבק ליסנא דר"ש ונקט ליסנא דהרמב"ם משום דס"ל דהרמב"ם ור"ש פליגי ואיהו סובר לה כרמב"ם ולהכי נקט ליסניה ולא רצה להביא דברי ר"ש ולהשיב עליו כדי שלא להאריך וכדעת הרשב"א כתב המרדכי בשם חד מרבוותא וז"ל בהגהות קידושין כתב ה"ר חיים נראה דאפי' יש לכיור לבזבז מד' רוחות והוא כלי גמור שהמקוה כשר כיון דבשעת הטבילה מים שבמקוה מחוברים לנהר ואם לאו נראה דאפי' היה הכיור נקוב כמוציא זית שהמקוה פסול דהווייתן ע"י טהרה בעינן וכדי להציל מכל ספיקא צוה לחבר מי המקוה למעיין ע"כ (יח) : וסמ"ג כתב בשם שמועלת השקה למים טמאים לטהרם ובת"כ דורשו מן המקראות כך מועלת השקה למים שאובים להכשירם דתנן בפ"ד דמקואות שלשה מקואות בכל אחת עשרים סאה והמקוה השלישי מים שאובים אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בשלשתן ועלו המים מכולם ונתערבו מלמעלה המקואות כשרים עוד שנינו באותו פרק השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ היו נקובים כשפופרת הנאד משמע שאם היו נקובים כשפופרת הנאד מטבילין בהם ועוד שנינו בפ"ב דביצה אין מטבילין כלי טמא ע"ג מימיו שצריכים השקה לטהרם והא דאמרינן בפ"ק דמכות (ד .) חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה גורס שם רבינו יעקב חבית מליאה יין ומה ששנינו בפ"ג דמקואות בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתחשוב שלא נשאר מן השאובים שהיו בבור ג' לוגין ובענין זה אומר שם גבי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת צריך לומר שמה שאין הבור טהור שם ע"י השקת האמה זה הוא לפי שאין מעיין מטהר בכל שהוא לטבילת אדם והואיל ואין מי האמה מרובין שם שיהיו ראויים לטבילת אדם אין מועלת השקתו להכשיר מי הבור וכתב עוד גרסינן בירושלמי פרק אמר להם הממונה הים היה בית הטבילה לכהנים ומקשה ולאו כלי הוא מתרץ בההיא דאמר ריב"ל אמת המים מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים ומה שעשו כן זהו שיהיו מוציאין ומביאין המים מעין עיטם בריוח כי להכשירו ע"י חיבור המעיין היה די כשפופרת הנאד ומורי כתב בשם ה"ר אלחנן לפי שכל שפע המעיין נכנס בתוך הים והם טובלין בו לכך צריך מוציא רימון שדומה כלי לגמרי ותניא נמי בתוספתא מעיין היוצא לתלמי ומתלמי לבריכה ראשונה הרי אלו פסולים מפני שהם כשאובים משמע שתלמי הוא כלי ואפי' יש ר'עיין מ' סאה מתחלה מ"מ הואיל ועיקר הקילוח של מעיין לתלמי הוא נכנס נחשבין שאובים ואף על פי שאומר שם בסיפא דברייתא כיצד יעשה נוקבו כל שהוא התם שאני שאין טובלין בתלמי אלא בבריכה ואין לחוש כ"כ למראית העין וכל שהוא לאו דוקא וצריך כשפופרת הנאד או בכונס משקה עכ"ל :

כתב המרדכי במסכת שבועות בשם רבינו יואל דאמת המים שהמשיכוה דרך חריץ בקרקע אל גיגית גדולה מחזקת יותר מארבעים סאה וקבעו הגיגית בקרקע אסור לטבול בתוך הגיגית אף על פי שאינה מקבלת טומאה כיון שמחזקת מ' סאה בלא אפ"ה המים שבתוכה נעשו שאובין (יג) דתניא בת"כ מקוה מים יכול מילא בכתף ועשה מקוה בתחילה יהא טהור תלמוד לומר מעיין מה מעיין בידי שמים וכו' אי מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם וכו' ת"ל ובור ובור יש בו תפיסת ידי אדם אי בור יכול אפי' בור ספינה יהא טהור ת"ל מעיין מה מעיין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע פי' אילו נאמר בור ולא מעיין הו"א אפי' בור ספינה שיש לו שולים וכו מי גשמים מ' סאה יכול יהא כשר לטבול בו דאילו בפחות מ' סאה לא איצטריך קרא אלא במחזיק מ' סאה איירי ואפ"ה ממעט ליה מדכתיב מעיין מה מעיין שעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע לאפוקי בתוך הכלי דלא עיקרו בקרקע שהרי יש לו שולים הרי שבור ספינה מחזיק מ' סאה ואפ"ה אינו טובל בו משום מים שאובים ובמתלא על כתיפו ליכא לפרושי דהא תיעטה ברישא דברייתא ובמסכת מקואות תנן בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתחשוב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין אלמא אף על פי שהוא מחובר לאמת המים אינם כשרים עד שילכו המים השאובים וכן אף על פי שמי הגיגית שהן שאובין מחוברים אל האמה פסולים ע"כ וכ"כ ג"כ הרוקח והביא ראיה לדבר מדאיצטריך לתרץ בירושלמי דים שעשה שלמה נקובים היו רגלי השוורים ואם איתא אמאי איצטריך לתרוצי הכי תיפוק לי דהוה גדול טובא ולא מקבל טומאה :

ומ"ש רבינו אבל המכניס כלי לתוך המקוה ובתוכו כלי אחר אם גם החיצון צריך טבילה עלתה טבילה לשניהם וכו' בריש פ' חומר בקדש (כב .) אמר רבא שהמטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנאד לא עלתה לו טבילה וה"מ בכלי טהור כלומר שהחיצון טהור אבל בכלי טמא כלומר שהחיצון טמא מגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו נמי לכלים דאית ביה דתנן כלים שמילאן כלים והטבילן הרי אלו טהורים ואם לא הטבילו המים המעורבים עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנאד ופירש"י ואם אין צריך להטבילו המים המעורבים למקוה ואתה בא לטהר על ידיהם כל כלים שבתוכו עד שיהיו מעורבים דרך פה רחב כשפופרת הנאד וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מהלכות מקואות אלא דהיכא דכלי חיצון ופנימי טמאים כתב שאם הטהו על צידו והטביל לא עלתה להם טבילה עד שיהא פיו רחב כשפופרת הנאד עד כאן : וטעמו מדתניא בתוספתא דמקואות פ"ה קומקומוס שהוא מלא כלים והשיקו למקוה אף על פי שפיו צר כל שהוא כלים שבתוכו טהורים הטהו על צידו עד שיהא בפיו כשפופרת הנאד וכתבה ר"ש בפ"ו ופירש בה אף על פי שפיו צר כל שהוא כיון דפיו למעלה והמים צפין על גביו הוי חיבור בכל שהו אבל כשמטהו על צידו אין מתחבר למעלה אלא מן הצד לכך בעי כשפופרת הנאד עכ"ל ומשמע ודאי דהא דקומקומוס כשהקומקומוס גם כן טמא הוא דאל"ה לא היו כלים שבתוכו טהורים כל שלא היה פיו כשפופרת הנאד : ודע דתניא תו בתוספתא עריבה שהיא מליאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנאד ובמעיין כל שהוא וכתבה רבינו שמשון בפרק הנזכר ופירש ובמעיין כל שהוא אם עריבה זו במעיין סגי בנקב כל שהוא עד כאן ומתוך שלא ראיתי להרמב"ם והרא"ש ורבינו שחילקו בין מעיין למקוה נראה שהם סוברים דהאי תוספתא ליתא משום דפליגא אמתני' דקתני סתמא השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנאד ויש לא ס"ל לרבי יוסי דהלכתא כוותיה דהויא בזוחלין וא"כ מטהר בכל שהוא ואם איתא לא הוי שתיק תנא מלמימר רבי יוסי אומר כל שהוא או איפשר שהם מפרשים ובמעיין כל שהוא כלומר אף במעיין שהוא מטהר בכל שהוא צריך כשפופרת הנאד : כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' מקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילים בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנאד ואם היה שק או קופה מטבילין בהם עד כאן והוא משנה בפרק ו' דמקואות אם היה שק או קופה מטבילין בהם כמה שהן מפני שהמים מעורבים וכתב ר"ש שק או קופה לא בעי נקובה כשפופרת הנאד וכן בסל וגרגותני לא בעינן שיתערבו המים דרך פיו אלא אפי' אין מתערבין אלא דרך הנקבים שבתוכו בטלים מים שבתוכו אגב מי מקוה כיון דמלא נקבים ואין מחזיק מים כלל וכן מוכח בפ' חומר בקדש (שם) :

ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו תוך הכלי אסור לטבול וחוצה לו מותר אפי' אם המים שבתוכו מרובין היינו מתניתא שכתבתי בסמוך העבירו ע"ג שפה
כל

דרכי משה

(יא) ומשמע מדבריו שנהגו במדינתו כדעת הרשב"א : (יב) וזהו כדברי הרמב"ם והרא"ש דס"ל דלא מהני חיבור לטבול בתוך הכלי וכתב הרא"ש פ"ה דמקואות הא דתנן פ"ו דמקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד שאני התם דהים מקיפן אבל אם היו עומדין על שפת הים ומחוברות לים כשפופרת הנוד לא עכ"ל ונראה לי שכל זה מיירי כשאין הכלי נקוב בשוליו כשפופרת הנוד אבל ניקב למטה כשפופרת הנוד אין לו דין כלי ומטבילין בתוכו לדעת רבינו כמו שנתבאר ואפי' עומד בשפת הים ואפי' לדעת רבינו ירוחם וב"י דהולקים וס"ל דלא מהני שפופרת הנוד לטבול בתוכו לדעת הרא"ש כמו שכתבתי לעיל מכל מקום אם ניקב כמוציא רימון ודאי מהני וראיה מים שעשה שלמה ועיין בסמ"ג שהאריך בזה כתב הרשב"א בסימן ת"ת על מקוה הנעשה בגג כשירה דאין חילוק בין היא בארץ או על הגג ואם היא תוך אבן אחת וחקקו ולבסוף קבעו מ"מ פסולה ואם אינ
אבן

פרישה

נראה דאינה פסולה (דאז אינה נקראת כלי כמ"ש לעיל בב"י דף ול"ג פ"ג מבואר דו"א איירי ג"כ בכד הכלי והיינו כשהוא הולך על שפת הכלי דאז יורד לתוך הכלי וג"פ בכד הכלי אז כל אלא כשהמעיין אינו הולך אלא לתוך הכלי לבדו וכשהוא מתמלא יוצא לחוץ אבל כשהוא הולך מה שחוץ לכלי כשר וכמש"ר אח"כ עכ"ה) מור"ש : (יט) אפי' אם פי החיצון צר הרבה שהמים
שנכנסים

על שהוא כשר חולה לה שהמעיין מטהר בכל שהוא וכבר כתבתי פירוש הרא"ש בה וכך הם דברי רבינו והדין דין אמת הוא לדברי הכל: **מעיין** שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוין ועומדין יש לה כל דין מעין וכו' בפ"ה דמקוואות תנן גבי מעיין העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שילאו הראשונים והביאו הרא"ש פ' תנוקת ופירש בה הרי הוא כמקוה ומטהר באשבורן וצריך ארבעים סאה חזר והמשיכו פסול לזבין וכו' אבל דין מעיין יש לה לטהר בכל שהוא ע"כ ורבי' שמשון כתב והפסיקו שאין מי המקוה מחוברים למעיין הרי הוא כמקוה ואין מטהר בכל שהוא פסול לזבים וכו' דכבר פסק חיותן וזבין וכו' כתיב בהו מים חיים ע"כ

אבל הרב ב"י כתב שמדעת הרשב"א בתשובה נראה שהוא מפרש דאפי' כל המעיין כפל לתוך השוקת וממנו יצא לחוץ דהיינו שעברו מע"ג השפה ולחוץ מה שהוא תוך השוקת פסול ומה שחולה לה כשר ויש לו דין מעיין כיון שמתחלה היו מחוברין למעיין וגם עתה מחוברין ושארי ליה אחריה שהרי במשנה השנייה קי"ל כר' יוסי דמעיין שהעבירו ע"ג אחורי הכלי אין לו דין מעיין לטהר בכל שהוא ובזוחלין אלא יש לו דין מקוה וא"כ כ"ש כשהעבירו לתוך הכלי דנתבטל ממנו שם מעיין וכבר השיג הרב הגדול מהר"ר יוסף טייטאצק על פירושו כאשר מבואר בב"י שהביא דבריו מיוסדים על אדני פז והרב ב"י חזר והחזיק דבריו מלשון התשובה שכתב הרשב"א וז"ל ואם אין מ' סאה במים שמן המעיין לכלי אין טובלין ומטבילין לתוך

לטבול (כ) וחוצה לו מותר אפי' אם המים שבתוכו מרובין מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוים ועומדין (כא) יש לה כל דין מעיין ואם הפסיק ראש הקילוח (כב) חזר להיות לה דין מקוה שאינה מטהרת אלא במ' סאה ובאשבורן ואם חזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה חזרה לדין מעיין מעיין שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקוה אחר חזר להיות בה דין מקוה ז ובלבד שלא יטביל על

ומשמע לי ע"פ דבריהם דבריכה זו מלאה גשמים שאין מטהרין אלא באשבורן ובארבעים סאה וכשהעביר עליה מי מעיין חזרו מי הבריכה כאילו הם מי מעיין לטהר אף בזוחלין ובכל שהוא דע"י חיבורם למעיין הו"ל כמעיין וכשהפסיק מי המעיין מלקלח בבריכה כיון שאינה מחוברת עכשיו למעיין חזרה למשפטה הראשון שדינה כמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן ובארבעים סאה ואם חזר והמשיך מי המעיין לתוכה אע"פ שיש להם דין מעיין לטהר אף בזוחלים ובכל שהוא מ"מ עדיין הם פסולים לזבים וכו' דבעו מים חיים עד שידע שילאו המים הראשונים שאינם מים חיים וכך הם דברי רבינו ולפי דבריהם אם היתה בריכה זו ריקנית והמשיך לתוכה מי מעיין אע"פ שהפסיק הקילוח הנמשך מהמעיין איפשר שמים הללו הנקוין בבריכה עדיין דין מעיין עליהם וצ"ע והרמב"ם כתב בפ"ט מהלכות מקוואות היו מימיו נמשכים לתוך בריכה שהיא מלאה מים ונקוין שם הרי אותה הבריכה כמקוה היה יוצא חוץ לבריכה ה"ז פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת עד שידע שילאו כל מי המקוה שהיו בתוך הבריכה עכ"ל נראה מדבריו שהוא מפרש דמתני' בבריכה מליאה מי מקוה עסקינן והא דקתני מתני' והפסיקו היינו לומר שמי המעיין היו יורדים לבריכה ולא היו יוצאים חולה לה ולפיכך הרי הוא כמקוה דכיון דאין מי המעיין נמשכים ויוצאין ממנה אע"פ שעדיין קילוח מי המעיין יורדים לתוכה אינם מעלים את המים שבתוך הבריכה מדין מקוה ואם אח"כ המשיכו כלומר שעשה שימשוך ויצא מהצד האחר פסול לזבים וכו' עד שידע שילאו המים הראשונים שירדו מהמעיין לתוך הבריכה דכיון שנקוו בבריכה פסק מינייהו שם מים חיים ולפיכך פסולים לזבים וכו' ומ"מ דינם כמעיין לענין טבילה דכיון שמי המעיין נכנסים לה ויוצאים ממנה מעלים הם את המים שבבריכה להיות כמעיין והיכא דאין בבריכה מים כלל והמשיך מי המעיין לתוך הבריכה והם נקוין שם ואינם נמשכים לחוץ איכא לספוקי אי ס"ל להרמב"ם דהוו כמקוה כיון דאינם נמשכים או אי הוו כמעיין כיון דאין מים אחרים בבריכה וכ"כ מהרי"ק בשורש קנ"ו דמשמע מתוך לשון הרמב"ם שהוא מפרש משנה זו כשהיתה הבריכה מליאה מים אחרים שאינם מן המעיין ע"כ (יג): ומיהו מדברי הרמב"ם בפי' המשנה משמע דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעיין עליו מיירי ואם באנו להשכים דבריו אלו עם אלו איפשר שמה שכתב שהיא מליאה מים ונקוין לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעיין עליה אלא היינו לומר שע"י העברת המעיין עליה היא מליאה מים וצ"ע. וכתב מהרי"ק בשורש קנ"ו שהראב"ד בספר בעלי הנפש פירשה להא דהעבירו על גבי בריכה בריכה ריקנית שמלאה ממי המעיין ואפ"ה קאמר דאם הפסיקו הרי הוא כמקוה ע"כ (יד): **וכתב** שם ובשורש קט"ו נלע"ד דאע"ג דקאמר מתני' דמעיין שהפסיקו הרי הוא כמקוה היינו דוקא היכא שנחו המים במקוה וכבר נעשו אשבורן אלא שאתה בא להחשיבו כמעיין ע"י חיבורו למעיין ומש"ה דין הוא כשהופסק ממנו שחוזר לדין מקוה אבל היכא דאכתי לא נייחי מיא באשבורן אלא עדיין חיים וזוחלין מכח נביעות המעיין אע"פ שהופסקו מהמעיין מ"מ שם מעיין עליהם עדיין מלד עצמם כיון דאכתי חיים וזוחלים הם ולא פקע חיותן מינייהו והביא ראיה מההיא דתנן (מקוואות פ"ה) גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים ופשיטא שאין לך הפסקה מן המעיין גדולה מזו שנתלשה הגל מן הים והולך למרחוק וכן אין לך זחילה גדולה מזו שאין כאן אשבורן כלל וכי היכי דלא יקשה מההיא דמעיין שהפסיקו צריך לחלק דטעמא דגל משום דאכתי לא נייחי מיא דגל כדפרישית לעיל (טו): **וז"ל** שער המים שבסוף ת"ה המעיין מטהר אפילו בזוחלים בד"א בזמן שלא הפסיק זחילתו מן המעיין הפסיקוהו מן המעיין הרי הוא כמים הנוטפים לכל דבריו מעיין שהיו מימיו נקוין ועומדים במקום א' והיו מימיו מועטים וירדו עליו מי גשמים או שמילא בכתף ונתן אע"פ שרבו עליו הנוטפים או שאובים שוה למעיין ולמקוה כילד שוה למעיין לטהר בכל שהוא כמות שהיה ושוה למקוה שאינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן כמקוה ולא עוד אלא מקוה מים שאובין שהמשיכו עליו מי מעיין אפילו מי המעיין מועטין של מעיין מטהרים את השאובים המרובין ואין מחלקין בין קדמו מי מעיין לנוטפין בין קדמו נוטפין למעיין עכ"ל:

הכלי אף ע"פ שהמעיין נמשך ועובר ע"ג ולחוץ טובלין וכמו ששנינו בפ"ה דמקוואות מעיין שהעבירו ע"ג שוקת וכו' ותימה גדולה היאך אפשר להבין לשון זה בלא הגה"ה שהרי כתב ואם אין מ' סאה וכו' אין טובלין וכו' ואח"כ כתב אע"פ שהמעיין נמשך ועובר ע"ג ולחוץ טובלין וכו' אלא הדבר פשוט וברור שט"ס הוא וצריך להגיה אף על פי שהמעיין נמשך ועובר ע"ג ולחוץ אין טובלין בו וכמו ששנינו וכו'. וכך הוא הלעת דבריו מתחילה כתב דלפעמים מותר לטבול אפילו בתוך הכלי שהוא בתוך החפירה וכגון שהיו מ' סאה במים שבין המעיין לכלי ומטעם עירוב מקוואות שהרי המים שבתוך הכלי העומד בתוך המים מחוברים הם למי המעיין וכו' מפורש בדבריו דכיון שהכלי עומד בתוך המים והמים מקלחים ע"פ הכלי אם כן המים שבכלי נתערבו עם מימי המעיין שבחוץ לכלי וכיון דאיכא מ' סאה ביניהם שרי לטבול אף בתוך הכלי אבל אם אין מ' סאה במים שמן המעיין לכלי אין טובלין ומטבילין לתוך הכלי אף על פי שהמעיין נמשך על גביו ולחוץ והכל מעורב אפ"ה אין טובלין בו וכמו ששנינו מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג השפה כל שהו כשר חולה לה שהמעיין מטהר בכל שהו אלמא דאע"ג דחולה לה הכל כשר לפי שהמים מועטים מעלין את המרובים שנפסלו ונתערבו יחד אפ"ה בתוך השוקת פסול אע"פ שנתערבו וצריך לפרש בע"כ דהיינו טעמא דמיירי באין מ' סאה במים שבין המעיין לשוקת דאם היה מ' סאה ביניהם אף בתוך השוקת כשר לטבול וכמו שהביא ראייה בתחילה מפ"ק דחגיגה ומפרק שני די"ט דשרי לטבול אף בתוך הכלי וא"כ בע"כ כדי שלא תקשה אהדדי צריך לתרץ כאן דאיכא מ' סאה ביניהם כאן דליכא מ' סאה ביניהם. אבל פי' המשנה מודה בה הרשב"א לכל המפרשים וכמ"ש מהרי"ט אין בזה ספק ודלא כמ"ש ב"י ומיהו מה שמתיר הרשב"א לטבול תוך הכלי כשיש מ' סאה ביניהם הוא דין חדש לא נזכר בדברי הראשונים ופשטא דמשנת המעיין שהעבירו ע"ג שוקת פסול כמו משמע דאין חילוק אלא תוך הכלי לעולם פסול אם לא נקב בשוליו אפילו אם יש מ' סאה בין המעיין לכלי והכי משמע פשט דברי הרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים דאין דין עירוב מקוואות אלא במה שאינו כלי ושוקת יהוא דכל טהרות נעשו ע"ג בירושלים מטעם עירוב מקוואות כדאיתא ספ"ק דיבמות האי שוקת יהוא לא היה כלי כמו שעלה ע"ד הרשב"א ותו נראה דהרשב"א גופיה לא פסיקא ליה האי דינא שהרי כתב באותה תשובה וז"ל ולא עוד אלא שאפשר לומר שפעמים שמותר לטבול אפי' בכלי שבתוך החפירה וכו' הרי שלא כתב אלא שאפשר לומר דמותר וכו' ולא שבקינן מאי דפשיטא להו לשאר פוסקים דאסור מקמי אפשר דמותר להרשב"א והכי נקטינן לאסור הטבילה תוך הכלי שלא ניקב בכל ענין: **מעיין** שהמשיכו לבריכת מים וכו' משנה פ"ה דמקוואות העבירו (המעיין) ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין וכו' פי' בריכה זו מליאה מי גשמים וכשהעבירו המעיין ע"ג בריכה חזר להיות לו דין מעיין לטהר בזוחלין ובכל שהו וכדלעיל דמי מעיין מועטים מכשירין אף מים שאובין מרובין שכבר נפסלו כ"ש דמכשירין מי גשמים ע"י חיבורם והו"ל מעיין וכשהפסיק מלקלח בבריכה חזרה למשפטה הראשון והרי היא כמקוה ואם חזר והמשיך מי המעיין לבריכה אע"פ שחזרה הבריכה להיות לה דין מעיין לטהר בזוחלין ובכל שהו מ"מ עדיין פסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שילאו הראשונים ולפי שאין דין מים חיים נוהג עכשיו כתב רבינו בסתם דאם חזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה חזרה לדין מעיין אבל הרמב"ם יש לו דרך אחרת בפי' משנה זו ומבואר בב"י ע"ש: **מעיין** שהעבירו ע"ג אחורי הכלים וכו' משנה פ"ה דמקוואות העבירו (המעיין) ע"ג כלים או ע"ג ספסל ר"י אומר ה"ה כמו שהיה (פי' לטהר בזוחלין ובכל שהו) ר' יוסי אומר ה"ה כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל (פי' גזרינן שלא

מעיין שהעבירו ע"ג אחורי כלים והמשיכו למקוה אחר וכולי משנה בפ"ה דמקוואות העבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל רבי יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל ופי' ר"ש ע"ג כלים נקובים דאי לאו הכי מ"ש משוקת אבל הרמב"ם והרא"ש פירשו ע"ג

דרכי משה

אבן אחד אלא שנעשה בבית כנוס ממים מבנין אבנים כשר עכ"ל: (יג) וסיים שם אבל אם הומשכו המים לתוכה מן המעיין אע"ג דהופסקו כן המעיין ואינה זוחלת אפ"ה יש לה דין מעיין הואיל ותחלת עשייתה בא מן המעיין עכ"ל: (יד) וכ"ה בריב"ש סי' רצ"ב: (טו) וכ"כ בשורש קנ"ו וכתב שם מיהו אם עמד שם פ"א מזחילתו אף על גב דהזר אח"כ לזחול אפ"ה

פרישה

הנכנסים לכלי המילון מחשבין מי מקוה שהרי הם מטהרין תוך של כלי מילון: (כ) וחוצה לה מותר עיין בב"י (שכתב החילוק בין זה למש"ר בתחילה אם המעיין מקלח לתוך הכלי כו' מבואר שם באורך וכלל דבריו יתבארו כמ"ש לעיל בסעיף י"ח עכ"ס: (כא) יש לה כל דין מעיין לטהר בכ"ש ובזוחלין וטובלין בו זבין מצורעין ומש"ה כתב כאן כל דין מעיין ובסמוך לא כתב כל אלא ואם מוזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה מורה לדין מעיין ז"ל המשנה מעיין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקה הרי הוא כמקוה חזר והמשיכוהו פסול לזבין ולמצורעין עד שידע שילאו הראשונים ע"כ פירוש משום דזבין ומצורעין בעי לטבילתן מים חיים והוא מדאורייתא משא"כ לענין זוחלין וכ"ש אינו אלא מדרבנן. וכתב הרא"ש אבל דין מעיין יש להו לטהר בכ"ש ע"כ הרי שבא הרא"ש לאשמעינן שיש לו דין מעיין שלא תאמר הואיל ושנינו שם דאפסול מזבין אפסול גם לכל דבר ודין מעיין וכן הם ג"כ דברי רבי' שבא לאשמועי' שלא לכל אמרה מתני' פוסל אלא לענין זבין דוקא משום דבעי מים חיים וק"ל. ואפשר דהטע' דנפסל מטביל' זבין כיון שראינו שדרכו לפסוק ממנו קילוח של מעיין. וצריך ליתן טעם מ"ש מטביל' בנהרות בעת הגשמים דפוסל ר"י הא גם שם נמשך המעיין עם המי מקוה ולמה לא יהיה למי הגשמים תורת מקוה כמו כאן ואפשר דשאני התם דמי מעיין הוא מעורב ואינו בעין גרע טפי. גם משום דשם הוא ידוע דלסוף יתפרדו המי גשמים מהמעיין משא"כ כאן דיכול לקיום דוקים מצורפין מכאן ולהבא לעולם. כן נלע"ד לפרש לפי מ"ש ב"י

דדעת הר"ש והרא"ש ורבינו דבריכה זו היתה תחילה מליאה מים מכונסים ואח"כ העביר עליה המעיין כו' ע"ש וכן משמע מדכתב רבינו לבריכת מים שהן נקווין ועומדין כו' וגם מדכתב חזר להיות דין מקוה דמשמע שגם קודם שהעביר עליה המעיין היה עליה תורת מקוה וא"כ צ"ל שהיתה תחילה מליאה מים מכונסים אלא שק"ל דא"כ מ"ש תחילה דהיה לה תורת מעיין אף לענין טבילת זבין ומצורעין ולא אח"כ כשחזר והעביר עליה וסברתי מה שכתבתי לעיל שהרי ראינו שדרכו לפסוק ממנו קלוח של מעין דחוק הוא וע"ק למה שינה במשנה מעיין שהעבירו ע"ג מקוה והפסיקו ה"ז כמקוה הו"ל למימר איט אלא כמקוה ולא מעיין דהא מה שיש דין מקוה והו פשיטא וע"ק דהו"ל לאשמועינן תחילה דבשעת העברה ראשונה יש לו דין מעיין ולפי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות א"ש הכל דמשמע מדבריו דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעיין עליו מיירי וא"כ והו פשוט מתחילה כשהעביר המעיין על הבריכה דהיינו מפירש בלא מים ונתמלא מים מהמעיין דיש לו דין מעיין אלא איצטריך לאשמעינן דכשהפסיק אח"כ המעיין דיש עליו תורת מקוה דהו"א עדיין תורת מעיין עליו כיון שנאסף שם מהמעיין וא"ש נמי הא דבסוף תורת מקוה עליו לענין זבין כיון שהופסק ממנו פעם אחת המעיין והיה על המים שבבריכה שם מקוה תו לא מקרי מעיין עד שילאו ממנו כל אותן מים ראשונים וא"ש נמי דאיצטריך רבינו לאשמועינן דסורס להיות דין מעיין דהו"א דוקא בראשונה שנאסף כל המים מהמעיין משא"כ

חידושי הגהות

ז ר"ל שלא יטביל כלים על אחוריו גזירה שמא יטביל בתוכו (ב"ח) ועיין ש"ך:

על (כג) אחורי כלי ממש מעיין שיורד מן ההר טפין טפין בהפסק יש לו דין מקוה אא"כ יורד בקילוח בלא הפסק (כד) מקוה שיש לו מ'

שלא לטבול ע"ג אחורי כלי או ע"ג ספסל שאין לו תוך אטו תוך כלי) והלכה כר' יוסי דמה שנמשך המעיין מאחורי הכלים והספסל למטה למקום אחר אין לו דין מעיין אלא דין מקוה ובלבד שלא יטביל על אחורי כלי ממש ואיכא למידק דבמשנה תנן ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל דפירושו דלא יטביל כלים קאמר ורבותא קמ"ל אע"ג דליכא בכלי משום ביעתותא אפ"ה לא יטביל מטעם גזירה אטו טבילה בתוך הכלי ולפ"ז אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ורבינו כתב ובלבד שלא יטבול דמשמע שהאדם לא יהא טובל ואפשר לפרש פי' טעות דמשום ביעתותא הוא ובדיעבד עלתה לה טבילה וכדלעיל בסימן קצ"ח וקרוב לומר דט"ס הוא וצ"ל ובלבד שלא יטביל ותו איכא למידק אמאי לא תנן הכא לחלק בין כשכל המעיין העבירו על גבי אחורי הכלים דחזר להיות בה דין מקוה ובין כשקצתו של מעיין מקלח אצל שפת הכלי דחזר הכל לדין מעיין ומעלין כל המים להכשירם כשנתערבו יחד ויש לומר דכיון דשנינו דאף בהעבירו אל תוך השוקת אם העביר מקצתו גם כן ע"ג שפה ואפילו כל שהו ונתערבו יחד דנתכשרו כולן אם כן כ"ש בהעבירו על אחורי הכלים ולא איצטריך ליה לחזור ולמתנייה הכא: **מעיין** שיורד מן ההר וכו' משנה בפ"ה דמקואות הנוטפין כמקוה ועל פי מה שפי' בו הרמב"ם שהנוטפין מן המעיין שעל ההר לשפולי ההר טפין טפין כיון שאינו זוחל אלא יורדין בהפסק יש להם דין מקוה וע"ל אצל הכא להמשיך מים למקוה כתב רבינו דין אחר דנלמד ממה שפירש הרא"ש במשנה זו: **מקוה** שיש לו מ' סאה וכו' פי' בין מקוה שיש לו מ' סאה ובין מעיין כל שהוא ל"מ דאם נפלו למקוה אח"כ אלף סאין שאובין ממילא דהמקוה כשירה וכן ל"מ דנפלו בתוכו שאובין רבים על המעיין דכשר דמי מעיין המועטין מעלין ומכשירין המים שנפסלו כשנתערבו יחד שיהא לכל המים דין מעיין וכמו שנתבאר לעיל אלא אפילו יכול לשאוב לכתחילה כמו שירצה וכו'. ודין זה כתבו הרא"ש בפ' תנוקת וז"ל וכן מקוה שיש בו מ' סאה אינו נפסל במים שאובין אפילו נתן לתוכו אלף סאין כדתנן פ"ו דמקואות היו בעליון מ' סאה ובתחתון אין בו כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה ע"כ צריך ליתן בו יותר ממ' סאה אלמא שאינו נפסל אפי' אם רבו שאובין על הכשרים ועוד תנן בפ"ז נפל לתוכו יין או מוהל ושינה מראיו פסול כיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה מים ואם יש בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה מים וכו' והא דמייתי בפרק הערל מקוה שיש בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו אבל טפי מרובו לא ר"ת מוקי לה במי פירות וכו' אבל במים שאובין אינו נפסל לעולם עכ"ל. ודין מעיין מבואר בפ"ק דמקואות במשנה למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהו ופי' הרא"ש בפרק תנוקת שרבו עליו מים שאובים שמילא בכתף ונתן לתוכו דאינו נפסל במים שאובים עכ"ל. וז"ש רבינו מקוה שיש לו מ' סאה ומעיין כ"ש יכול לשאוב לומר דאפילו לכתחילה יכול למלא בכתף ולשאוב והא דנקט רבינו ומעיין כל שהוא ולא נקט ומעיין בסתם כדנקט לעיל מיניה בסתם מעיין בכל דוכתא נראה דנקט כל שהו לאשמועינן רבותא דלא זו אף זו וה"ק ל"מ מקוה שיש בו מ' סאה שכל גופו היה עולה בכן קודם שאיבה אלא אפילו מעיין כל שהו שלא היה כל גופו עולה בכן אלא לאחר שאיבה נמי שרי ועוד נראה עיקר דנקט כל שהו לאורויי דמה שיכול לשאוב כמו שירצה וליתן לתוך המעיין והוא כשר אינו אלא לענין זה שיהא עליו דין מעיין ליטהר בכל שהו אבל דין זוחלין נתבטל ממנו דאין מטהרין אלא באשבורן וכדתנן להדיא בפ"ק למעלה מהן מעיין וכו' ובזה נתיישב דהיה קשה לב"י דהו"ל לרבינו

ע"ג כלים היינו ע"ג אחורי הכלים ואפ"ה קאמר רבי יוסי דהרי כן במקוה כלומר שנפסלו מלטהר בזוחלין ובכל שהוא וכן פוסל טבילה ע"ג ספסל גזירה אטו תוך כלי וכבר הארכתי בביאור משנה זו בסימן קצ"ח אבל לא תעמוד ע"ג כלי או חתיכת עץ ותטבול: **מעיין** שיורד מן ההר טפין טפין בהפסק יש לו דין מקוה וכו' בפ"ה דמקואות תנן הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפי' קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו ופירש הרמב"ם הזוחלין היינו הנהרות והיאורות המושכים מן המעיינות יש להם דין מעיין לכל דבר והנוטפין כירוש מעיין שעל ההר ומימיו נופלים טפה טפה למטה בשפולי ההר אף ע"פ שאותן טיפות יורדות במרוצה תיכף זו אחר זו כיון שאינו זוחל אלא יורדים בהפסק יש להם דין מקוה וצעו ארבעים סאה ואינם מטהרים בזחילה ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת והעיד רבי צדוק שאם ירבה הזוחלין על הנוטפין שחזרו לדין מעיין נוטפין שעשאן זוחלין כלומר אם ירצה לעשותן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה שהן כלים כדי שירדו המים דרך המקל והקנה בלי הפסק ואז יטבלו בו אפילו זב וזבה דמים חיים ניכהו ואגב זב נקט זבה דזבה לא בעינן מים חיים ועוד השמיענו רבי יהודה דלאו לענין טומאה וטהרה בלבד אנו מכשירים אלו אלא אף לענין איסור והיתר אפילו הזבה שהיא ערוה עד שתטבול טובלת בו ומותרת לבעלה וכבר ידעת שהמקל מקבל טומאה מדרבנן לפי שהוא פשוטי כלי עץ וחלק רבי יוסי ואמר לא יסמוך מקל או כל דבר שמקבל טומאה אפילו מדרבנן והלכה כרבי יוסי וכך הם דבריו בפ"ט מהלכות מקואות ורבינו שמשון פירש דנוטפין הם מי גשמים ונוטפין שעשאן זוחלין הוא כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלין סומך אפילו מקל או קנה או זב או זבה סומכים ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים ונעשים אשבורן ויורד השתא וטובל והרא"ש בפירוש המשנה הקשה על פירוש ר"ש וכתב שפי' הרמב"ם הוא הנכון וגם בפרק תנוקת כתב גם כן שפירוש הרמב"ם במשנה זו הוא נאה ומקובל ולפיכך פסקה רבינו סתם וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות נוטפין שעשאן זוחלין כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה הרי הן כשרין וכל דבר שמקבל טומאה ואפילו מד"ס אין מזחילין בו וכתב עוד זוחלין שקלחן בעלי אגוז כשרים שאין ח עלה האגוז אלא שהוא נובע חשוב ככלים ע"כ ודין זה מבואר במשנה פ"ז דמסכת עדיות:

מקוה שיש לו ארבעים סאה ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כל מה שירצה וליתן בתוכה והן כשרים וכו' דין המקוה מבואר בדברי הרמב"ם והרא"ש וכ"מ בכמה דוכתי כמו שיתבאר לקמן. ודין המעיין גם הוא מבואר בדברי הרמב"ם והרא"ש דבפ"ק דמקואות תנן למעלה מהם מעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא ופי' הרמב"ם הנה אלה המים משותפי המשפט דין המקוה והמעיין כי הוא מטהר בכל שהוא כדין מעיין ואינו מטהר אלא באשבורן כדין מקוה וכ"פ בפ"ט מהלכות מקואות וכתב המרדכי בפ"ב דשבועות בשם הר"מ דלכתחלה נמי יכול לרבות עליו מים שאובין וכ"כ הרא"ש בתשובה וז"ש רבינו יכול לשאוב לומר דלכתחלה נמי שרי ורבותא קמ"ל דאע"פ שאין כל גופו עולה אלא במים השאובים שהמעיין לא היה אלא כל שהוא אפ"ה מותר לכתחלה לרבות מים שאובין עליו וכ"ש מקוה שיש בו מ' סאה שכבר היה במים שיעור לעלות בהם כל גופו שמותר לכתחלה לרבות עליו מים שאובין ובפ"ה דמקואות תנן מעיין שהיה מושך כנדל ריבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא פי' הרא"ש כנדל שרץ שיש לו רגלים מרובין ודקים כך היה מעיין זה נמשכים ממנו נחלים מרובים ודקים וריבה לתוכו מים שאובים עד שנתחזקו הנחלים ונתרבית משיכתן מטהרין בזוחלין כבתחלה כיון דבלא"ה היו זוחלין באותן המקומות אלא שעתה נתרבין זחילתן אבל היה עומד וריבה לו מים שאובין עד שהמשיכו אינו מטהר במקום זחילתן והיינו הא דתנן בפ"ק למעלה מהם מעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים וכו' ע"כ וכך הם דברי הרמב"ם בפירוש המשנה וגם בחיבורו כתב כן בפרק ט' מהלכות מקואות וז"ל מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו וריבה עליו מים שאובים לתוך המעיין עד שגברו המים שבאמות ושטפו הרי הן כמעיין לכל דבר. היו מימי המעיין עומדין ואין נמשכין וריבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים הרי המים שמשוכים שוים למקוה לטהר באשבורן בלבד ושוין למעיין לטהר בכל שהוא עכ"ל. אבל רבינו שמשון פי' מעיין שהוא מושך כנדל ריבה עליו לא שריבה לו מים שאובין דאם כן לא היה מטהר בזוחלין כדתנן בפרק קמא אלא ריבה עליו היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך ונתמלאת כל אחת מים הרי הוא כמות שהיה דבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהן והרחיבן שם מטהר בזוחלין ומן הלדדין אינו מטהר אלא באשבורן ובסוף פ"ק הבאתי ברייתא מתוספתא כיוצא בזו דקתני מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו דריבה עליו היינו שעשה בריכה לפניו ונתמלאת מים וה"כ קתני בתוספתא מעיין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו: היה עומד. כלומר שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדין: וריבה עליו. שהרחיב מקום עמידתו: והמשיכו. שבמקום הרחבתו עשה זוחלין: שוה למקוה. לטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין מאחר דעיקר מקום המעיין אינם זוחלין עכ"ל ובסימן זה כתבתי שהר"ן פירש משניות הללו דבריבה עליהן מים שאובים איירי אלא שהוא מפרש דהכי קתני בפ"ק שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכל שהוא ה"ק מקומות יש בו שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת ריבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו מתחלה וה"ה דאינו מטהר אלא בארבעים סאה כיון שדינו כמקוה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהוא אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקום שאפילו מתחלה היה זוחל בו והוא הדין דמטהר בין באשבורן בין בזוחלין כיון שדינו כמעיין והכי איתא בתוספתא מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו וכו' וכך פירש ההיא דמעיין שהיה מושך כנדל וריבה עליו מים והמשיכו כלומר בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו הרי הוא כמות שהיה וסיפא קתני שאם היה עומד כלומר שאינו נמשך כנדל וריבה עליו והמשיכו במקום שלא היה מהלך מתחלתו שוה למקוה שצריך אשבורן וה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחלה שוה למעיין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר בזוחלין כיון שדין מעיין עליו וכתב שזה דעת הראב"ד ז"ל אבל הרמב"ם והרא"ש שפירשו המשניות בריבה מים שאובים ולא חילקו בין מקום שהיה זוחל בו מתחלתו למקום שנתרחב נ"ל שהם מפרשים דההיא תוספתא דמפלגא ביניהו פליגא אמתניתין דלא מיפלגא ביניהו לפי פירושם ז"ל שהוא כפשט לשון המשניות הילכך לא קי"ל כההיא תוספתא כנ"ל אבל מדברי הר"ן משמע שגם הרמב"ם סובר שהלכה כאותה תוספתא דמפלגא ביניהו ואיני יודע מהיכן יש מקום לומר שהרמב"ם מחלק בכך דכיון שסתם ולא חילק משמע דאין חילוק אלו בין מקום שנתרחב למקום שהיה זוחל בו מתחלתו דאם איתא דהוה סבור לחלק ביניהם כדברי התוספתא לא הוה שתיק מיניה ומדברי הרמב"ם ז"ל שכתבתי איכא למשמע דהא דתנן גבי מעיין שהוא מושך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה דבמרבה בגומות המעיין דוקא היא ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם. אבל ריבה במקום משך מי המעיין למטה אם רבו נוטפין עליו נפסל מלטהר בזוחלין ואם רבו שאובים עליו נפסל מלטהר אפילו באשבורן דכיון דרובו שאובין הו"ל כאילו כולן שאובין שהרי מדכתב וריבה עליו מים שאובים לתוך המעיין משמע דבריבה לתוך גומת המעיין דוקא איירי וכ"כ גם מלשונו בפי' המשנה שכתב על מתניתין דמעיין שהוא מושך כנדל וריבה עליו ששפך מים שאובים בעיקר המעיין וכ"כ הר"ן בפשיטות שזהו דעת הרמב"ם וכתבתי לשונו בסימן זה אבל קשה לי שמאחר שמים הנוזלים מן המעיין מטהרים בכל שהוא ואפילו בזוחלין לא גרעי ממקוה שיש בו מ' סאה וכיון דבמקוה שיש בו ארבעים סאה אפילו נפלו בו כל מים שאובים שבעולם לא פסלו ה"ה למים הנוזלים מן המעיין שאפילו נפלו בו כל מים שאובים שבעולם לא פסלוהו לכך נ"ל דלתוך המעיין שכתב: ב"ח כאן ובעיקר המעיין שכתב: בפירוש המשנה לא אגומות המעיין דוקא קאי דמים הנמשכים ונגררים מן

פרישה

בסוף שכבר הופסק ודו"ק. ואע"פ שלשון רבינו לא משמע הכי וכמ"ש לעיל מ"מ נלע"ד לדחוק ולפרש כן שהרי גם הרמב"ם כתב לתוך בריכה שהוא מליאה מים ומהרי"ק בשורש קנ"ו כתב גם דהרמב"ם משמע שמפרש היה בה מים מקודם לכן ואפ"ה כתב ב"י כיון שבפירוש המשנה משמע דאיירי באין בהן מים תחלה יש להשוות דברי הרמב"ם עם פי' המשנה ולפרש מ"ש שהיא מליאה מים ר"ל שע"י המשכת המעיין עליה היא מליאה מים וה"נ נראה לפרש דברי רבינו שהמים הנמשכים שם מהמעיין נקוין ועומדין תוך הבריכות ומ"ש סוף להיות לה דין מקוה ר"ל סוף שנפסק ממנה שם מעיין ונעשה מקוה וכתב שצ"ל במש"ר מיד אחר זה במעיין שהעבירו ע"ג כלי כר' סוף להיות בה דין מקוה ודו"ק: (ומעיין שהעבירו ע"ג אחורי כלים צ"ל דנפסק הקילוח מהמעיין דאל"כ לא היה לה דין מקוה אלא דין מעיין וק"ל עכ"ס): חזר להיות בה דין מקוה פירוש פסק ממנו דין מעיין להיות דין מקוה: (כג) אחורי כלי ממש גזירה אטו תוך כלי ואטו מה שהקשה ב"י לעיל בסי' קצ"ח עוס: (כד) מקוה שיש בה ארבעים סאה ומעיין כל שהוא ר"ל

חדושי הגהות

ח ר"ל הקליפה הירוקה שעל האגוז (ר"ע [illegible]):

מ' סאה ומעיין כל שהוא (כה) [ו] יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אע"פ שהן רבים על המים שהיו בתוכם תחלה [ז] אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה אפילו אם חסר כל שהוא אם נפלו לתוכה ג' לוגין מים שאובין פסלוה ל"ש שאבן בכלי (כו) ל"ש סוחט

מן המעיין נמי שייך למימר בהו הני ליסני דתוך המעיין ועיקר המעיין ואפשר דכתב הני ליסני למעוטי היכא דריבה המים שאובין מחוץ למים הנגררים מהמעיין ונתפשטו השאובים ונגעו במים הנגררים מהמעיין דבכל כה"ג אפילו נוגעין בגומת המעיין עצמו לא נתבטלו במי המעיין ואפשר שנאמר דהני ליסני לאו בדוקא נקטינהו אבל לומר דלמימרא דבריבה בתוך גומת המעיין דוקא הוא דהרי הוא במות שהיה ולא בריבה במים הנגררים מן המעיין זה דבר שאינו נראה בעיני מהטעם שכתבתי: **וכתב** הרא"ש בפרק תנוקת על מתני' דפ"ק דמקואות דקתני למעלה מהם מי מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכל שהוא שרבו עליו מים שאובין שמילא בכתף ונתן לתוכו דאינו נפסל במים שאובים וכן מקוה שיש בו מ' סאה אינו נפסל במים שאובים אפילו נתן לתוכו אלף סאין כדתנן בפ"ו דמקואות היו בעליון מ' סאה ובתחתון אין בו כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה ע"כ צריך ליתן בו יותר מארבעים סאה אלמא אינו נפסל אפילו אם רבו השאובין על הכשרים ועוד דתנן בפרק ז' נפל לתוכו יין או מוהל ושינה מראיו פסול כילד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה מים ואם יש בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה מים ותנן נמי בתוספתא פ"ב דמקואות ב' מקואות ואחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו ונפלו שלשה לוגין מים שאובין לאחד מהן אני אומר לתוך של מ' נפלו וכן מוכיחות כמה משניות במסכת מקואות ואין צריך להביא כולם דאף בלא ראיה סברא היא דהא בהשקה נעשו זרועים ליטהר מטומאתן וה"ה להטביל בהם עכ"ל וכ"כ רבינו שמשון בכמה משניות דמסכת מקואות דמשמע מינייהו הכי וכ"פ הרי"ף בפ"ב דשבועות מדתנן היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מקואות ומיהו דבריו בפ"ה נראה שסותרין זה את זה וכמו שאכתוב בסמוך וגם הראב"ד מצאתי שמקוה שלם נפסל בשאובין אם נפלו בו למחצה וכ"ש אם נפלו בו רוב פסולים ע"כ ונראה דבנתן סאה ונטל סאה קאמר דעד רובן כשר וכדעת הרמב"ם אבל בנתן ולא נטל אפילו באלף סאין אינו נפסל לד"ה ודע דמדברי רבינו שמואל בפרק המוכר את הבית (סו.) נראה שסובר דמקוה שלם נמי נפסל במים שאובים והנך רואה שכל הפוסקים חלוקים עליו וכבר כ"כ רבינו ירוחם וגם הרמב"ן והר"ן נחלקו שם עם רשב"ה וכתבו דכל שהוא מקוה שלם אינו נפסל בשאיבה והביא הרמב"ן כמה ראיות לדבר וכתב הר"ן שכן הלכה למעשה ולא חיישינן לדברי הרשב"ם וכתב עוד וז"ל ועוד אור"ת דאפילו מקוה שאין בו ארבעים סאה מכונסים אלא בהשקה [illegible] שיש כאן ב' גומות עשרים עשרים ולול פתוח מזה לזה ונושקין זה את זה בכשפופרת הנוד שהיא עירוב המקואות מקוה שלם מיקרי ולא מיפסיל בשאיבה ומביא ראיה לדבריו דתנן בפרק חומר בקדש שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה ואיתמר התם דוקא בכלי שיש בפיו כשפופרת הנוד ותנן נמי בפרק ו' דמקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד והרי אותן שבכלי שאובים הם ואעפ"כ כיון שמחוברים למקוה טהורים ויש שדוחים דהתם כיון שלא נתלשו ולא נשאבו מעולם כשרים אבל משנתלשו ונשאבו ממש אין השקה מועלת לטבול בהן כשפופרת הנוד ואין זה נכון ובתוספתא דמסכתא מקואות הכי משמע כדאמרן ואיכא דקשיא ליה הא דגרסינן בגמרא דבני מערבא בפרק אמר להם הממונה ים שעשה שלמה בית טבילה לכהנים היא וקשיא להו ולאו כלי הוא ומפרקינן כההיא דאריב"ל אמת המים מושכת לו מעין עיטם והיו רגלי שוורים פתוחים כרמונים משמע דוקא כמוליא רמון דנפק ליה מתורת כלי ואמאי בנקב כשפופרת הנוד סגי איכא למימר שלא כיון לכך אלא כדי שיכנסו המים בשפע וה"ה דבנקב כשפופרת הנוד סגי וי"א דהתם שרוב המים נכנסים ונאספים לתוך הכלי צריך מוליא רמון להוציא מדין כלי לגמרי א"כ שלא יטמא הכלי בטומאה הנכנס לתוכו קודם טבילה עכ"ל ודין נתן סאה מים שאובים לתוך מקוה שלם וחזר ונטל סאה עד כמה הוא כשר כתב רבי' לקמן ושם אכתוב דעת הרמב"ם: ורבינו סתם וכתב דמעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וליתן בתוכה ולא פירש אם עדיין דין מעיין עליו לגמרי לטהר בזוחלין ובכל שהוא או נתבטל ממנו דין מעיין לגמרי בשני הדברים יחד או לא נתבטל אלא באחד מהם (טז) וזה ודאי קיצר במקום שאמרו להאריך ומכל מקום כבר נתבארו הדברים במה שכתבתי: והמרדכי בפרק ב' דשבועות אחר שכתב תשובת ר"מ שאומר דמעיין כל שהוא אינו נפסל במים שאובים כלל כתב כבר היה מעשה ברעגנשפורג שהיו מנקים המקוה וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסלו ה"ר משה בר חסדאי ולא נודע הראיה מנין שהרי מקוה שברעגנשפורק מעיין הוא ע"כ ודעת אחרת יש שם במרדכי שסובר דבמעיין נמי פוסלין ג' לוגין מים שאובין וכתב מהרי"ק בשורש כ"ו דלפי דעתם צ"ל דמתני' דקתני למעלה מי מעיין שרבו עליהם מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן לענין טבילת כלים מיירי שמעיין כל שהוא מטהרן וכיון דמעיין כל שהוא מטהרן הוי כמקוה שלם ואין כל מים שאובים פוסלים אותו לטבילתם אבל לאדם דבעי מ' סאה כדברי ר"י כל שהוא חסר אין שם מקוה עליו לגבי אדם אע"פ שהוא מעיין הלכך מים שאובים פוסלים אותו לאדם וכתב דבודאי הרמב"ם והראב"ד סברי דמעיין כל שהוא אין מים שאובים פוסלים אותו אפילו לאדם (יז) שהרי הם סוברים דאדם נמי מטהר במעיין כל שהוא וכתב דלא כלמוד מדבריו שכל הסוברים דאדם נמי בעי מ' סאה יסברו שמעיין חסר יפסל במים שאובים לאדם שהרי הרשב"א והרא"ש סוברים דאדם בעי מ' סאה אפילו במעיין ואפ"ה כתבו דמעיין אינו נפסל במים שאובים (יח) ואע"פ שהרשב"א לא כתב בהדיא דלאדם נמי אינו נפסל במים שאובים מדסתם ולא חילק משמע דאף לאדם קאמר ובתשובות להרמב"ן סימן רל"א כתוב בהדיא דמעיין אע"פ שהוא עומד כגון מקואות אלו שמימיהם ממקורות של מעיין אע"פ שמימיו מועטים אינו נפסל ברביי' מים שאובים וכדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל אלא שכתב דאפשר שיש הפרש בין קדמו שאובין למעיין ובין קדם מעיין לשאובין ואע"פ שנראה יותר שאין הפרש בין קדם המעיין ובין קדמו השאובין טוב ליזהר לכתחלה ע"כ: **כתב** רבינו ירוחם שה"ר דוד הכהן כתב דמעיין כל שהוא ר"ל שיש בו מים כמו רביעית הלוג והשליכו עליו מים שאובים עד מ' סאה מותר לטבול מדתנן מעיין שמימיו מועטים ורבו עליו מים שאובים וכולי אם הלכו אותם המים שהשליכו במעיין למקוה חסר שלא היו בו כלום יש מתירים ג"כ לטבול בו עכ"ל: ומ"ש רבינו אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה אפילו אם חסר כל שהוא אם נפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין פסלוהו משנה בפרק קמא דעדיות שהעידו משום שמעיה ואבטליון שלשה לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם ובפרק ב' דמקואות תנן ר"א אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה וג' לוגין ע"פ המים וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו בשלשה לוגין ופסק הרמב"ם כחכמים וכ"נ מדבריו בפ"ה מהלכות מקואות וכן פסק הרשב"א בשער המים וכ"נ שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם: **ומ"ש** ל"ש שאבן בכלי ל"ש סוחט כסותו לתוכו משנה פ"ג דמסכת מקואות הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה רבי עקיבא מכשיר וחכמים פוסלים וידוע דהלכה כחכמים וכ"פ הרמב"ם והרא"ש וז"ל הרמב"ם בפ"ה מה' מקואות שנים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה והסוחט כסותו והגביהה והמים שבה נופלים ממקומות הרבה וכן המערה מן הכרכור ומטיל ממקומות הרבה הרי אלו פוסלין וכל זה הוא במשנה הנזכר ואשמועינן שאף על פי שממקומות הרבה נופלים עכ"ז פוסלים ודלא כר"ע דמכשר ומ"ש והגביהה הוא מדתנן בפ"ז גבי מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות הטביל בו את הסגוס והעלהו ומקצתו נוגע במים טהור פי' סגוס בגד עב של צמר והרבה מים נבלעים בו וכל זמן שמקצתו במים אין המים שבתוכו נחשבים שאובים כל זמן שלא העלהו לגמרי מן המים וטהור המקוה אבל אם העלהו כולו מים שלתוכו שאובים והמקוה נחסר והמים שמתמצים מתוכו למקוה פוסלים אותו הרי שכל זמן שמקצתו נוגע במים אין המים שבתוכו נחשבים שאובים: תניא בתוספתא פ"ג דמסכת מקואות היה ברדסו ג' לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה כשר סחטו לתוך המקוה פסול וכתבה הרא"ש בפרק תנוקת ונראה דבגוונא דההוא דסגוס דבסמוך מיתפרשא דביש בו מ' סאה מכוונות מיירי ומש"ה כשטבל ואח"כ סחט נפסל המקוה משום דע"י שנכלל מגופו במים כשטבל חסרו להו מ' סאה וכשסחט שער ראשו שיש בו ג' לוגין מים פסלוהו דהא מקוה

לרבינו לפרש דנתבטל דין זוחלין ממנו: אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה וכו' משנה בפ"ק דעדיות שהעידו משום שמעיה ואבטליון שג' לוגין מים שאובין פוסלים את המקוה וקיימו חכמים את דבריהם ובפ"ב דמקואות איכא פלוגתא דתנאי דר' אלעזר אומר דאפילו רביעית הלוג מים שאובין פוסלים את המקוה כשנפלו לתוכו בתחילה וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו בג' לוגין ופסק הרמב"ם והרשב"א כחכמים וכן נראה מדקדוק לשון רבינו שאמר אם נפל לתוכו דאי דווקא בסוף הו"ל למימר אם נפלו לתוכו דהוי פירושו לתוך המים שהם חסרים כל שהוא מדקאמר לתוכו פירושו לתוך המקוה בין בסוף בין בתחלה ואע"פ דבתחלה לא היו שם מים לא נפסלו אלא בג' לוגין ולא בפחות מג' לוגין: ומ"ש ל"ש שאבן בכלי ל"ש סוחט כסותו לתוכו משנה פ"ג דמקואות וחכמים דלא כר"ע דמכשיר בסוחט כסותו משום דהמים נופלין בין הכסות במקומות הרבה והוא קבל מרבותיו וכלי המטיל ג' לוגין מים למקוה פוסל את המקוה דלא גזרו אלא במטיל ממקום אחד וא"ל חכמים לר"ע לא מטיל אמרו ולא מטילין אמרו אלא כך אמרו שנפלו לו ג' לוגין וז"ש רבינו ל"ש שאבן בכלי דהיינו מטיל ממקום אחד ל"ש סוחט כסותו לתוכו שאינו ממקום אחד אלא ממקומות הרבה נמי פוסל ועיין בסוף סימן זה דכתב רבינו דין טובל כסותו במקוה מצומצם מ' סאה: כתב בתשובה להרמב"ן סימן רל"א ע"ש הראב"ד דאפילו ניקב הכלי נקב שאין עליו עוד תורת כלי כל שנופל מתוך ידו של אדם הדולהו למקוה פסול את המקוה ולא אמרו שאם ניקב הכלי בשוליו שאינו פוסל את המקוה אלא כשנופלים ממילא מכלי נקוב למקוה התם הוא דאינו פוסל ע"כ ומביאו ב"י. ונ"ל מדקדוק לשונו דדוקא כשהאדם מכוין לדלותו להפילו למקוה התם הוא דפוסל אבל נפלו מידו שלא בכוונה הוי ליה כאילו נפלו ממילא שלא ע"י אדם ואינן פוסלין ומש"ה שנינו הסוחט את כסותו דהאדם סוחטו בכוונה לתוך המקוה אבל אם נסחט ממילא אינן פוסלין דהכסות יש עליו דין כלי נקוב כמבואר בתשובה להרמב"ן הנזכרת: וא"ת א"כ הא דתנן בפ"ב המסנק את הטיט לצדדין ומשכו ממנו ג' לוגין כשר היה תלוש ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול דפירושו כמו שכתב הרמב"ם בפי' המשנה ובפ"ה דהלכות מקואות דאם סילק את הטיט מקרקעית המקוה ושמהו לצדדין ונמשכו מן הטיט ג' לוגין למקוה החסר כשר דהמים שהיו בטיט לא נקראו בשם שאובין כיון שלא הסיר הטיט מן המקוה אלא סלקו לצדדין בלבד ועודנו במקוה אבל אם היה תולש את הטיט והגביהו בידיו והבדילו מן המקוה לצדה דהשתא נעשו המים שבטיט שאובין בידי אדם ושוב נמשכו מן הטיט ג' לוגין ונפלו למקוה החסר פוסלין את המקוה והשתא קשה למה יהא פוסל בתלוש הלא נמשכו השאובין ממילא מן הטיט למקוה וי"ל כיון דתלש את הטיט והבדילו מן המקוה והניחו בצד המקוה בענין שיהיו נמשכין ג' לוגין מן הטיט למקוה הרי זה כאילו בכוונה הפיל מידו הג' לוגין למקוה ופוסל: ומ"ש

דרכי משה

אפ"ה הוי דינו כמקוה וע"ש אמנם ב"י כתב בשם] תה"ד המעיין מטהר אפי' בזוחלין בד"א בזמן שלא הפסיק זחילתו מן המעיין הפסיקה מן המעיין הרי הוא כמים הנוטפים לכל דבריו עכ"ל משמע דאם הופסק מן המעיין אע"ג דזוחל עדיין אפ"ה דינו כמקוה דלא כדברי מהרי"ק: (טז) ולא ידעתי מה היה לו לרבינו לכתוב עוד אי מטהר בזוחלין שזה מבואר לעיל שמעיין שרבו עליה גשמים אין מטהר ע"י זחילה ולכן אין לטבול בנהרות לדעת ר"י כל זמן הפשרת שלגים ואפי' לר"ת אינו מותר אלא מטעם דנהרא מכיפיה מיברך אבל אם היו מי הגשמים הרוב לכ"ע אין מטבילין בו דרך זחילתו כ"ש כשמרבה עליו שאובים שאסור לטבול בו דרך זחילתן ופשוט הוא: (יז) וכ"כ בתה"ד סי' רנ"ח: (יח) עי' במהרי"ק שורש קנ"ו במרדכי

פרישה

או מעיין אבל מהרא"י ומהרי"ק כתב דגם מעיין נפסל בשאובין: (כה) יכול לשאוב עיין מ"ש ב"י: (כו) לא שנא סוחט כסותו ונופלין מים ממקומות הרבה ב"י גם נלע"ד דקמ"ל דגם בהא מקרי שאובין אף על גב דלכסות אין בו בית קיבול דהא המים חוזרין וזבין ממנו וע"ל בס"ם זה

דרישה

גופו בעינן וק"ל: [ו] יכול לשאוב כמו שירצה כתב ב"י ורבינו סתם הדברים וכתב דמעיין כ"ש יכול לשאוב כמו שירצה וליתן בתוכו ולא פירש אם עדיין דין מעיין עליו לגמרי לטהר בזוחלין ובכל שהו או נתבטל ממנו דין מעיין לגמרי עכ"ל ולא ידעתי מה היה לרבינו לכתוב עוד שלא זה מבואר לעיל שמעיין שרבו עליו שגשמים אין מטהר ע"י זחילה ולכן אין לטבול בנהרות לדעת ר"י כל זמן הפשרת שלגים ואפילו ר"ת מודה הכא דאם מי גשמים הרוב לכ"ע אין מטבילין דרך זחילתו כ"ש כשמרבה עליו שאובין ופשוט הוא ד"מ עכ"ה): [ז] אבל כל זמן שאין במקום מ' סאה אפילו חסר כל שהוא אם נפל לתוכו ג' לוגין מים שאובין פסלוהו מכאן נראה פשוט דהמקום פחות כל שהוא ממ' סאה נפסלת ומ"ש אח"כ בסמוך ז"ל אבל שאר כל המשקין כו' עד אין פוסלין המקוה בפחות מג' לוגין פשיט דה"ק אין פוסלין בג' לוגין המקוה החסר וכתבתי זה מפני הטועין וק"ל. ועיין בש"ע שכתב גם כן כלשון רבינו ולא כתב ברישא כל דין מעיין וצ"ע כיון דבסיפא בהדיא שנינו דפסול לזבין ולמצורעין א"כ ברישא אי ליכא מים בתוכה למה לא יהיה כשר לזבין ואם הוא כשר לא הו"ל למסתם לשונו בסיפא כמו ברישא וסתם יש לו די מעיין

סוחט כסותו לתוכו או שורקם בחפניו ואפילו נפלו בו מב' כלים או מג' מזה מעט ומזה מעט מצטרפין בד"א שמתחיל מכלי השני עד שלא הפסיק מהראשון אבל אם פסק מהראשון קודם שהתחיל השני אין מצטרפין ואפילו אם התחיל השני עד שלא הפסיק מהראשון דוקא מג' כלים [ח] אבל מד' אין מצטרפין בד"א שמד' אין מצטרפין

ומ"ש או שורק בחפניו כתב ב"י דזה נלמד מתני' דהמסכך את הטיט ולא ביאר דבריו היאך נלמד ממנו ולמאי דפרישית בסמוך אפשר דס"ל לרבינו דכיון דחשבינן ליה מאי דתלש והניח את הטיט בענין שיהיו נמשכין ממנו הג' לוגין למקוה כאילו הפיל בידיו הג' לוגין וזרקן למקוה השתא שפיר איכא למישמע דכשזורקה בחפניו פוסל את המקוה ועוד כתב ב"י דה"א בתוספתא וכן היה אומר רבי יוסי זולף בידיו או ברגליו ג' לוגין למקוה פסול הוליכו עם הקרקע כשר עד כאן אלא דלפ"ז היה ראוי שיכתוב רבינו או שורקם בחפניו או ברגליו והב"י הביא דברי הרא"ב"ד בספר בעלי הנפש דאיכא מ"ד דכל היכא דשקיל להו ורמי להו למקוה ל"ש במנא ול"ש בחפניו ואפי' ברגליו בכולהו גזרו רבנן משום שאובין ופוסל בג' לוגין וכו' והביא ראייה מהך דר"י דבתוספתא ועוד האריך בדינים ע"ש:

ומ"ש ואפילו נפלו בו משני כלים או מג' בפ"ג דמקואות מכלי אחד מב' וג' מצטרפין ומד' אין מצטרפין ובפ"ק דתמורה (דף י"ב) תנן אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ואסיקנא דה"ק אלא לפי חשבון כלים יוסף בן חוני היא דשנים ושלשה כלים פוסלים את המקוה בד' וה' אין פוסלין ולפי חשבון דקתני מתני' ה"ק דנפלו מכלים לפי חשבון הלוגין שפוסלין המקוה דהיינו ג' לוגין בג' כלים אבל אם נפלו הג' לוגין בד' וה' פעמים לא פסלו:

ומ"ש בד"א שהתחיל מכלי שני וכו' במשנה הנזכר פ"ג דמקואות בד"א שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון ובד"א בזמן שלא נתכוין לרבות אבל נתכוין לרבות אפי' קורטוב בכל השנה מצטרפין לג' לוגין ודעת רבינו דפירש שלא נתכוין לרבות כמו שפי' הרא"ב"ד בס' בעלי הנפש מביאו ב"י וז"ל פי' אם בשעה שהתחיל להטיל הראשון לא היה בדעתו לרבות ונמלך והטיל אח"כ אם עד שלא פסק כלי הראשון נמלך והתחיל להטיל השני וכן השלישי מצטרפין לג' לוגין וכו' וז"ש רבינו בד"א שמארבע אין מצטרפין שלא היה דעתו ליתן כל הג' לוגין דהיינו שבשעה שהתחיל להטיל קלת מים מכלי אחד למקוה כגון לוג או פחות או יותר לא היה בדעתו להרבות עוד וליתן כל הג' לוגין ויש פירושים אחרים דה"ר עובדיה כתב שיש לפרש נתכוון לרבות בכלים וב"י כתב להרמב"ם ה"פ דנתכוון לרבות מים בספע

מקוה חסר הוא ולפיכך פסלוהו הג' לוגין שנפלו לתוכו אבל קשה לי דכיון שטבל אין דין מים שאובין על ג' לוגין שהיו בראשו שהרי הושקו לארבעים סאה והו"ל זרועים וטהורים ונראה דעכשיו כשעולה מן המים הו"ל שאובים בעלייתו אלא דא"כ לא הוה צריך למימר שהיו בראשו קודם טבילה דאפילו בשעת טבילה נבללו בראשו ג' לוגין ואחר עלייתו סחטן פסול ויש לומר דנקט הכי לאשמועינן דאפ"ה כשר ברישא ואחר שכתבתי זה מצאתי לר"ש שכתב תוספתא זו בפ"ב דמקואות ופי' תחלה כמו שפירשתי וכתב דעוד יש לפרש דהא דקתני ויש בו מ' סאה היינו עם ג' לוגין שבראשו דמים שבשערו אין פוסלין את המקוה אלא אדרבה מצטרפין להשלימו למ' כדאשכחן ברפ"ב דגיטין (טז.) ובספ"ב דחגיגה [יט.] אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור ומיהו לא דמי כלל דהתם בשלא נעקר מן המקוה ע"כ: וכתוב בתשובות להרמב"ן סימן רל"א שהוקשה לו דמשמע בתוספתא דמקואות גבי קסטילון שאם ניקב הכלי בקרקעיתו אפילו נקב קטן כמחט יצא מתורת כלי שלא לפסול את המקוה וגבי סגום משמע שאם העלהו לגמרי המים המתמצים ממנו נחשבים כשאובים לפסול את המקוה וכדתניא בהדיא בתוספתא פ"ג הטביל בו את הסגום וזב ממנו שלשה לוגין במקוה כשר עקרו מתוכו פסול אע"פ שאין לך כלי נקוב בשוליו יותר ממנו וראיתי להרא"ב"ד ז"ל שכתב שכל מה שבא מיד אדם למקוה שלא בהמשכה בין מכלי מנוקב בין אינו מנוקב בין בחפניו בין ברגליו פוסל המקוה כשאובים וכדתניא היו בשערו ג' לוגין מים וירד וטבל במקוה שיש לו מ' סאה כשר סחטו לתוכו פסול ורבי שמעון מכשיר עד שיתכוין ויתלוש והא ודאי שערו אינו עושה שאובה וכי סחטו לתוכו לאחר שחסרו וטובל פסול ועוד תניא רבי יוסי אומר זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה כיון שהמים יורדין למקוה מתוך ידיו פוסלים המקוה וכיון שכן אף הכלי הנקוב כל שנופל מתוך ידו של אדם הדולהו למקוה פסל את המקוה ולא אמרו שאינו פוסל אלא כשנופלים ממילא מכלי נקוב למקוה דכיון שילא מנקיבתו מתורת כלי ונופלים ממנו ממילא למקוה כשר עד כאן לשונו:

ומ"ש רבינו או שורקם בחפניו בפ"ב דמקואות תנן המסכך את הטיט לצדדין ומשכו ממנו ג' לוגין כשר היה תולש ומשכו ממנו ג' לוגין פסול פי' המסכך המסלק את הטיט לצד אחד ולא תלש הטיט מן המים אלא בתוך המקוה סלקו לצד אחד אבל אם תלשו מן המקוה בידיו הוי שאוב ואם משכו ממנו לוגין פסול המקוה אם לא היו בו ארבעים סאה ותניא נמי בתוספתא וכן היה אומר רבי יוסי זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול הוליכו עם הקרקע כשר:

ומ"ש ואפילו נפלו בו משני כלים או מג' מזה מעט ומזה מעט מצטרפים. בד"א שמתחיל מכלי הב' עד שלא הפסיק מהראשון אבל אם פסק מהראשון קודם שהתחיל אין מצטרפין ואפילו התחיל השני עד שלא הפסיק מהראשון דוקא מג' כלים אבל מד' אין מצטרפין משנה בפ"ג דמקואות ואע"ג דר"ע פליג התם למימר דאין ג' לוגין פוסלין את המקוה אלא אם כן מטילין למקוה מכלי אחד ובפ"ק דתמורה [יב] איכא תנא דסבר דאפילו מד' וה' כלים פוסלין את המקוה כבר כתבו שם התוספות שהרא"ב"ד פסק כתנא דאמר מג' מצטרפין מד' אין מצטרפין וכן דעת הרא"ש בפ' תנוקת וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' מקואות: ודע שכתב רש"י בפ"ק דתמורה דב' או ג' כלים שנפל לוג שלם מכל כלי פסול אבל מד' או ה' כלים דאין לוג שלם נופל כאחד לא פסלוהו ע"כ משמע מדבריו שאם נפל מכלי אחד ב' לוגים ומשני כלים לוג אחד אינם פוסלין דבעינן דמכל כלי לא יפול פחות מלוג אבל לא ראיתי לא' מהפוסקים המצויים אצלינו שכתב כן ואפשר שהוא ז"ל ה"ק מג' כלים מצטרפין משום דמטי לוג לכל כלי וכשהם יותר מג' מטי לכל כלי פחות מלוג ולא חשיבי לאיצטרופי אבל כל שאינם יותר מג' כלים אפילו נפל מא' או ב' מהם פחות מלוג מצטרפים אח"כ מצאתי להרא"ב"ד שכתב בספר בעלי הנפש ושלשה לוגין שהם פוסלים במקוה חסר ל"ש שנפלו בבת אחת ול"ש שנפלו לוג לוג אבל פחות מלוג לוג לא אם היה בדעתו מתחלה להטיל שם ג' לוגין ואפילו לא הטיל בו אלא קורטוב בכל שנה מצטרפין לג' לוגין ובנמלך הוא דבעינן לוג לוג ואפילו לוג לוג נמי בנמלך לא אמרן אלא שנמלך והתחיל השני עד שלא פסק הראשון אבל אם משפסק נמלך שוב אין מצטרף עמו עכ"ל: **כתב** עוד הרא"ב"ד בספר בעלי הנפש איכא מ"ד דכל היכא דשקיל להו ורמי להו למקוה ל"ש במנא ול"ש בחפניו ואפילו ברגליו כולהו גזרו רבנן משום שאובין ופוסל בג' לוגין וכבר פסקו זה הדין במשנה ובתוספתא דתנן פרק ג' דמקואות הסוחט כסותו ומטיל מים ממקומות הרבה וכו' והא כסות לאו כלי הוא לענין שאובים ואפ"ה כיון שבאים למקוה מתוך ידיו פוסלין את המקוה בג' לוגין ותניא בתוספתא דמקואות פ"ק היו בראשו ג' לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה כשר סחטו לתוכו פסול והא שערו אינו עושה שאובין וכי סחטו לתוכו אחר שטבל בו וחסרו פסול אלמא כיון דאתי למקוה מתוך ידיו פסול ועוד תניא וכן היה ר"י אומר זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול הוליכן עם הקרקע כשר לגיון העובר ממקום למקום וכן הבהמה העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפילו מקוה בתחלה כשר פי' לגיון מקוה אדם חשוב הולך בסוסים ופרדים וחיילותיו עמו עוברים בנהרות ומוליכים מים ברגלי הבהמות או אפילו ברגליהם ובידיהם עצמם כיון שלא זלפו בכוונה למקוה כשר וכן היה רבי יוסי פוסל כגון שהוא זולף למקוה בכוונה וכן שנינו בפ"ב המסכך את הטיט לצדדין וכו'. היה תולש ומשכו ממנו ג' לוגין פסול הכא סתמא קתני לה ל"ש בכלי ול"ש ביד כי תלש והניח במקוה פסול בג' לוגין ואי קשיא לך מ"ש מטיט הנרוק שאינו פוסל את המקוה ואפילו בכלי התם טיט הנרוק הכא טיט העבה שהמים שבו אינם מעורבים עמו והם נמשכים לצד א' והרי הן כאילו הן בפני עצמן ומש"ה פוסלים בג' לוגין ע"כ דעת הסובר הזה ואינם דברים רחוקים אלא שיש במשנה מקואות שהוא סותר את דבריו דתנן פ"ו מטהרין מקואות התחתון מן העליון וכו' הנה מפני שאין הסילון הזה כלי לפסול את המקוה אין חוששין לירידת המים למקוה מתוך ידיו וכל הראיות שהביא יש לדחותן דכולהו בשאובין בכלי קא מיירי וא"ת א"כ מאי קמ"ל דילמא הא קמ"ל דאע"ג דלא אתו מן הכלי למקוה פוסלים אותו ולא חשבינן להו כשאובין הנמשכים דרך הקרקע למקוה שהם כשרים אלא כיון דאתו מתוך ידיו למקוה פוסלים אותו כאילו בא לתוכו מתוך הכלי ומכאן נלמוד עוד לכל אותם הכלים שאינם פוסלים את המקוה שאע"פ שאינם פוסלים אינם מכשירים את השאובים לחשב אותם כמשכים למקוה ואין השאובה מטהרת בהמשכה אלא או דרך הקרקע או דרך צינור שקבעו לבסוף חקקו הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש וכך נ"ל אלא דק"ל דהא בטיל ליה מדרש חכמים מה מעיין בידי שמים דהא כלי לא כתוב באורייתא ומש"ה מסתברא הך מתניתא דלגיון העובר דקתני ולא עוד אלא אפילו מקוה לכתחלה כשר ארישא קאי דקתני הולכים עם הקרקע כשר והא אתא לאשמועינן דאע"ג דשאובה שהמשיכוה כולה אין טובלין בה הכא כיון דלא היו שאובין מעיקרא שהרי ברגליהם ובידיהם הביאום מן הנהר דרך עברתן עושים מהן מקוה בתחלה פסקו של דבר כל שלא נתקבל בכלי אע"פ שבאו מתוך ידיו למקוה מטבילין בו עד מחצה ממתני' דסילון ומחצה ואילך אין מטבילין בו אא"כ הולכים עם הקרקע דאהניא בהו אפי' רובא כדאמרן ממתני' דלגיון עכ"ל ולקמן אכתוב דברי הרשב"א בת"ה בזה: עוד שם בספר בעלי הנפש תנן בפ"ג בור שבחצר ונפלו לתוכו ג' לוגין לעולם הוא בפיסולו עד שיצאו ממנו מילואו ועוד מדקתני מילואו משמע מלא שיעור המים שהיו בבור קודם שנפלו בו הג' לוגין ועוד דבר מועט כדי שיתמעטו הג' לוגין כל שכן ואע"פ שהמים הצפין ויוצאין מן הבור מעורבים הם יוצאים וכשיצאו ארבעים סאה יש בהן מן הראשונים שנפסלו ויש בהן מן הכשרים היורדים בסוף אפ"ה כשיצאו משם מ' סאה ועוד כשר הואיל ולא נפסלו אלא מחמת ג' לוגין מים שאובין עכ"ל כתב עוד תנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין נראה כי האמה הזאת מי גשמים הוא אבל אם היתה מן המעיין אין צריך לחשב ומדקתני עד שיתחשב ולא קתני עד שיצאו מילואיהן כדקתני לעיל משמע שהמים הצפים ויוצאים משם לא נחשוב אותם כולם מן הראשונים כמו שחשבנו בפיסקא הראשונה אלא לפי חשבון המים שהיו בבור והמים היורדים בתוכו הם יוצאים א"כ מחצה על מחצה מפני שהמים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור וכן שנינו בפ"ו היו בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד לתחתון ארבעים סאה והא ודאי לאכשורי תרוייהו עליון ותחתון קא בעי ואי ס"ד דלא נפקי כי הדדי או האי פסול או האי פסול שהרי כנתן סאה ונטל סאה דמי ואמרינן עד רובו אלמא ש"מ דכהדדי נפקי וש"מ דלא קפדינן בכה"ג אלא דלא נשקל רובו דמקוה כתירוצא דתירץ בפרק הערל ומש"ה תרווייהו מתכשרי אם תאמר ומ"ש הכא דחשבינן למים הצפין ויוצאין לפי חשבון ובפיסקא דלעיל חשבינן לכל הפוסקים שהם צפין ויוצאין תחלה התם כולהו כשרים ובג' לוגין שאובין הוא איפסלי להו אבל הכא כולהו פסולים ומש"ה אזלינן בהו לפי חשבון עכ"ל ועוד אכתוב משניות אלו לקמן בדברי הרמב"ם: עוד כתוב שם אמתניתין דמכלי א' וב' וג' מצטרפין וכו' בד"א שלא נתכוון לרבות וכו' פירוש אם בשעה שהתחיל להטיל הראשון לא היה בדעתו לרבות ונמלך והטיל אח"כ אם עד שלא פסק הכלי הראשון נמלך והתחיל להטיל השני וכן הג' מצטרפין לג' לוגין אבל אם לא התחיל השני עד שפסק הראשון אפילו מב' ומג' אין מצטרפין ונ"ל דווקא מב' וג' כלים הוא דאמרינן הכי אבל מכלי אחד בין כך ובין כך מצטרפין עד כאן לשונו: **עוד** שם תנן כל המעורב למקוה כמקוה חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהם כמה שהם וכו' למדנו מכאן שיש הפרש בין חורי המערה לעוקה שבלידה דבחורים לא בעינן כשפופרת הנוד ובעוקה שבלדה בעינן ומסתברא דבחורי המערה לא בעינן נמי רביעית משום דהויא כמקוה בצד מקוה אבל בעוקה בעינן רביעית מ"ט חד מקוה הוא דאין מקוה פחות מרביעית אפילו ע"י עירוב: ומ"ש רבינו בד"א שמד' אין מצטרפין שלא היה בדעתו מתחלה ליתן כל הג' לוגין אבל אם בתחלה היה דעתו ליתן כל השלשה לוגין אפילו לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים ג' לוגין פסול בפ"ג דמקואות במשנה הנזכרת בד"א שלא נתכוון לרבות אבל נתכוון אפילו קורטוב בכל השנה מצטרפין לג' לוגין

פי'

דרישה

ועיין גם [illegible] בשם [illegible] בלשון כרמב"ם שלא משמע מדברי הרמב"ם [illegible] שפירשתי: [ח] אבל אין מצטרפין דבעינן שיפול לוג כאחד מכל כלי דפחות מד' [illegible] לאיצטרופי [illegible] בב"י

חדושי הגהות

פי' המסכך [illegible] שסלק את הטיט לצדדין: י פי' הדברים אלו עיין בש"ך [illegible]

מצטרפין שלא היה דעתו מתחילה ליתן כל הג' לוגין אבל אם בתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין פסול (כז) ואם העביר בו ג' לוגין בידיו על גבי קרקע או שנתזו בו מכה רגלי בהמה כשר ואפי' נתקבצו

פי' קורטוב מדה מועטת מאד וקאמר שאם בכל השנה לא הטיל בבת אחת כי אם קורטוב עד שבכמה פעמים השלים ג' לוגין מצטרפין ופוסלין את המקוה ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דנתכוון לרבות היינו שמשעה ראשונה שהתחיל להטיל בו מים היה בדעתו להטיל ג' לוגין וכך הם דברי רבינו ירוחם אבל פשט לישנא דמתניתין משמע לי דנתכוון לרבות היינו שכשהוא מטיל אותם מים שאובים למקוה הם על דעת לרבות מי המקוה שיהיו בו מים בשפע ולא יחסר על ידי טבילות שיטבלו בו או מצטרפין אפילו קורטוב בכל השנה אבל אם לא הטילם על דעת זו בהכי הוא דאמרי' מג' כלים מצטרפין מד' אין מצטרפין ולזה נוטים דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות מקואות ואיני אדע למה הניחו רבינו ורבינו ירוחם פי' זה שהוא פשטא דמתני' ותפסו הפי' שכתבו וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר בד"א בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבות את מי המקוה אפילו נפל משקל דינר בכל שנה מצטרף לג' לוגין בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או שנפלו שתיהן כאחד כיון שנפלו ג' לוגין מים שאובים לתוך מ' סאה או לפחות ממ' נפסל הכל ונעשה שאוב עד כאן לשונו ומ"ש. שאם נפלו ג' לוגין מים שאובים לתוך מ' סאה נפסל הכל ונעשה שאוב ﬠראה שהוא סותר למ"ש בפ"ד מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינם שאובים ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כולו כשר ותשמע מתוך דבריו שם דאפילו בשאב ושפך על דעת לרבות מי המקוה קא מכשר וצ"ע ושמא י"ל דלתוך ארבעים סאה דנקט הכא כשהם ארבעים סאה עם השלשה לוגין שאובים שנפלו איירי אבל אם היו ארבעים סאה שלימים מים כשרים כולם לא נפסלו במים שאובים שנפלו לתוכן :

ב"ה וכיוצא בזה פי' רבינו שמשון התוספתא ב' בריכות של מ' מ' סאה זו ע"ג זו ונפלו ג' לוגין מים יא ונפתקו ובאו לתחתונים כשרים שאני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו ג' לוגין וכיוצא בזה כתבו ר"ש והרא"ש שפירש הירושלמי מתני' דפ"ב דערלה דקתני התרומה מעלה את הערלה וכו' סאה תרומה שנפלה לק' הערלה מעלה את הכלאים כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים וגם הרמב"ם עצמו פירש כן שם בשם הירושלמי :

וז"ל שער המים שבסוף ת"ה מד' וה' אין מצטרפים בד"א בשנפלו שם שלא במתכוין אבל אם נתנה שם במתכוין אפילו מי' כלים ואפילו זמן מרובה מצטרפין ופסלוהו :

כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות מקואות גיסטרא טמאה שהוא בתוך המקוה ושפתה למעלה מן המים והטביל בה הכלים טהרו מטומאתן והוא משנה בפ"ו ממסכת מקואות וכתב רבינו שמשון שפתה למעלה מן המים ואפ"ה כיון דשבר כלי הוא בטלו מימיה אגב מקוה וכשר להטביל בה כלים והרא"ש כתב גיסטרא שבר כלי והיא טמאה ושפתה חוץ למים אלא שיש בה כגימות בשפתה כמו כלי חרס שנשבר שאין מקום השבר שוה ונכנסים המים לגיסטרא דרך אותם

בספק למקוה והרשב"א פי' שנפלו מידו במתכוין למקוה לאפוקי בשנפלו מידו שלא במתכוין כתב בסמ"ק אבל ד' או יותר כשר כדאיתא פ"ק דתמורה ולפ"ז אין צריך לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו שמה שנופל מן הדלי אינו כ"א מעט בכל פעם והוי כמו בד' וה' כלים ומכל מקום טוב הוא לנקוב אותם מלמטה בכונס משקה עכ"ל מספר מדוייק והוא מדברי התוס' פ"ק דתמורה (סוף דף י"ב בד"ה יוסף) ע"ש ומביאו ב"י לקמן סעיף מ"ה אבל מ"ש הלכך הרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו ע"ש במ"ש ב"י למה כתבו בכונס משקה ולא בעינן כשפ"ה :

ואם העביר בו שלשת לוגין בידיו ע"ג קרקע וכו' תוספתא הביאוה הפוסקים והמפרשים ר"י אומר זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול הוליכן עם הקרקע כשר לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר ובתחלה כתב רבינו היכא דזרקם בחפניו פסול דהיינו דא"ר יוסי זולף בידיו וברגליו פסול וכאן כתב היכא דהוליכן עם הקרקע כשר דמפרש רבינו שהעביר ג' לוגין בידיו על גבי הקרקע ושוב מן הקרקע ירדו ונפלו למקוה כשר דהיינו המשכה שמערה המים חוץ למקוה והם נמשכים למקוה וכתב בסמ"ק ושיעור המשכה פי' ר"י בתשובה שלשה טפחים עכ"ל. ונראה דטעמו דכל פחות מג' טפחים מן המקוה כלבוד דמי וכאילו הפילה להדיא למקוה ורש"י כתב בפ"ק דתמורה וז"ל ממלא בכתף מים שאובין י"ט סאה ופותקן למקוה שלא יערה מן הדלי לתוך המקוה דאפי' ג' לוגין מפסיל מקוה בכה"ג אבל יעשה חריץ וגומא למרחוק ויערה מן הדלי לתוך הגומא ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקוה והיינו המשכה עכ"ל נראה מדכתב למרחוק דלא סגי בג"ט אלא צריך שכשישפוך הדלי כולו לחריץ עדיין לא התחילו השאובין ליפול למקוה : וכתב עוד רבינו או שנתזו בו מכח רגלי בהמה כשר והיינו דתני לגיון וכו' ומפרש דמ"ש וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר אין רצונו לומר ידיהם ורגליהם של האנשים עצמם שבלגיון ובשיירא דהתם פסול הוא אלא ר"ל לגיון או שיירא רוכבות סוסים וגמלים ונתזו בו שלשה לוגין ברגלי בהמה כשר וכן מ"ש ולא עוד אלא אפי' עשו מקוה בתחלה כשר לא קאי אלא ארגלי בהמה אבל לא קאי כמי אהוליכן בקרקע דהא קי"ל דשאיבה אינה מטהרת אלא ברבייה והמשכה פי' דוקא בדאיכא כ"א סאה מים והמשיך בקרקע תשעה עשר סאין שאובין אבל מחלה על מחלה לא מהני המשכה וכאן אמר דאפילו עשו מקוה בתחילה דאפילו כולו שאוב כשר אלא לא קאי אלא ארגלי

פגימות והכלים שהטביל בה טהרו מטומאתן כי מי המקוה מחוברים למים שבתוכה : תניא בתוספתא פ"ג דמקואות גיסטרא שהיא משוקעת בקרקע בור של גת וירדו גשמים ונתמלאת הרי אלו פסולים מפני שהן גרורין ע"ג כלים ורבי אליעזר מכשיר שאין המים שאובים פוסלים את המקוה עד שיפלו לתוכו. וכתבה ר"ש בפרק ב' ופירש בור של גת ואין הסיד שבשוליו מחזקת מים אלא הגיסטרא שהיא משוקעת בקרקעיתו ומצאו כל המים גרורין ומחזיקין מחמת הגיסטרא שהיא כלי ומתוך כך חשיבי ליה רבנן כשאוב ור"א מכשיר כיון דבנפילתן למקוה לא היו שאובין : כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות מקואות מקוה שיש בו ג' גומות ממים שאובין לוג בכל גומא ונפלו לתוכו מים כשרים אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית כשר ואם לאו פסול. והוא משנה בפרק ב' דמקואות ואע"ג דר"ש מכשיר התם פסק כת"ק. וכתב הרא"ש בתחלת הלכות מקואות על משנה זו תשמע דדוקא ידוע הא מספק פסול מדלא קתני אם ידוע שלא נפלו ארבעים סאה עד שלא הגיע לגומא הג' פסול ואם לאו כשר: תנן בפ"ו דמקואות הספוג והדלי שהיה בהם ג' לוגין מים ונפלו למקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו. ופירש רבינו שמשון הספוג והדלי כשאין בהן ג' לוגין בעין אא"כ תצרף עמהם המים הדבוקים בהם וכיון שאין הג' לוגין בעין לא מיקרי נפלו ולא גזור רבנן וכשר להקוות עליו. והרא"ש פירש הספוג שבלועים בו ג' לוגין מים וכשנפלו למקוה נתערבו המים הבלועים בו עם מי המקוה וכן דלי שפיו צר ובו ג' לוגין מים שאובין ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה לא פסלוהו שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו ונתערבו כולן עם מי המקוה עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל :

עוד תנן בפרק הנזכר מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפי' כשערה ודיו ופירש רבינו שמשון העליון כגון ב' מקואות בשיפועו של הר העליון אין בו ארבעים סאה או יותר מביא סילון ונותן ראשו אחד בעליון וראשו אחד בתחתון וצריך להעמיק ראשו העליון בתוך המקוה החסר עד שירדו למטה שיהיו מושקים למטה למקוה השלם כחוט השערה ליחשב כמקוה אחד וטובל אפילו בעליון ופעמים שלמעלה מגיעים המים עד שפת הסילון וראשו של מטה מועטים כחוט השערה ולכך נקט מניח ידו תחתיו שלא יצאו מים לחוץ כשמתמלא עד שעה שישק ולכך נקט הרחוק מן הקרוב דלא חיישינן שמא בא אדם והפסיק השקתו דלא עלתה לו טבילה וקשיא היאך מתחברים ע"י כחוט השערה הא לכל הפחות אפילו רבי יהודה דמיקל בריש פ"ב דגיטין (טז :) טופח ע"מ להטפיח בעי ולא מסתבר למימר שיהא חד שיעורא ובגי כותל קתני הכא סיפא כשפופרת או כקליפת השום ונראה לפרש דלא איירי הכא בחסר אלא בשלם אלא שהוא שאוב ומשיקו לכשר להכשירו וסגי בכחוט השערה דהקילו בשאיבה דרבנן כדאמרינן בפרק המוכר את הבית (דף סו.) ושמא מטעם זה לא חיישינן בסילון אפילו יהא קטפרס עכ"ל. והרמב"ם בפ"ו מהלכות מקואות סתם דבריו כלשון המשנה ולא פירש ולקמן גבי מקוה שיש בו מ' סאה מלומצמות אכתוב טעמא דסגי הכא בחיבור כשערה : כתב רבינו שמשון על משנה זו תניא בתוספתא מטהרין את המקוה העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של עץ ושל עצם ושל זכוכית ומניח ידו תחתיו עד שתתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו בכשערה ודיו ואם נכפף הסילון כל שהו פסול בד"א בזמן שהיו זה ע"ג זה אבל אם היו זה בצד זה מביא סילון של רכובה מכאן וסילון של רכובה מכאן וסילון אחד באמצע ומשיק ויורד וטובל. פי' ואם נכפף נפסל משום בית קיבול ונעשו שאובין. של רכובה ייאזור של אילן כמו רכובה שבגפן מכאן כלומר סילון אחד בצד מקוה החסר וסילון אחד בצד מקוה השלם וסילון אחד באמצע אם אין די באלו השנים לחברם ומדקדק רכובה משמע דבזה בצד זה לא חייש לכפוף וצריך לדקדק מאי שנא עכ"ל :

כתב הרמב"ם בפרק ו' מהלכות מקואות מים שאובין שהיו בצד המקוה אף ע"פ שהמים נוגעים במי המקוה לא פסלוהו מפני שהם כמקוה סמוך למקוה היו השאובים באמצע פוסלים את המקוה ונראה שכתב כן מדתנן בפ"ו דמקואות האביק שמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה ואע"ג דמסיים במתני' וחכ"א אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיע לאביק כשר ואם לאו פסול ר"א ב"ר צדוק אומר מקבל האביק כל שהוא פסול לא חש הרמב"ם לדבריהם משום דס"ל דהלכה כת"ק :

וכתב עוד הרמב"ם בפרק הנזכר שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן והעליונה מליאה מים כשרים והתחתונה מליאה מים שאובים ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה אם יש כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובין נפסלת העליונה מפני שהנקב כאילו הוא באמצע העליונה לא בצידה כמה יהא בנקב ויהיה בו ג' לוגין הכל לפי הבריכה אם היתה הבריכה התחתונה מ' סאה צריך שיהיה הנקב א' מג' מאות ועשרים לבריכה היו עשרים סאה צריך להיות הנקב אחד מק"ס לבריכה ולא וחשוב לפי חשבון זה שהסאה ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים עכ"ל וטעמו מדתנן בפ"ו דמקואות המטהרת שבמרחץ התחתונה מליאה שאובים והעליונה כשרים אם יש כנגד הנקב ג' לוגין פסול כמה יהא בנקב ויהא בו ג' לוגין אחד מג' מאות ועשרים בבריכה דברי רבי יוסי רבי אליעזר אומר אפילו התחתונה מליאה כשרים והעליונה מליאה שאובים אם יש כנגד הנקב ג' לוגין כשר שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו ופסק כרבי יוסי ודבר פשוט הוא דלרבותא נקט ר' יוסי שהתחתונה מים שאובין ואפילו הכי פוסלת וכ"ש היכא דהעליונה שאובים והתחתונה כשרים ומתוך מה שכתבתי לעיל יתבאר לך שאין כל דברים הללו אמורים אלא כשאין מים הכשרים מ' סאה אבל אם היו שם מ' סאה כל מים שאובים שבעולם לא יפסלוהו : ודע דבההיא דאביק שבמרחץ פירשו רבינו שמשון והרא"ש פי' אחר וז"ל הרא"ש אביק הוא כלי מתכות ועומד באמצע האמבטי ויש בו נקב וכשנמאסין מי האמבטי פותחין נקב האביק ויוצאין כל מי האמבטי לחוץ וסותמים הנקב וממשיכין מים אחרים לתוך האמבטי וכזמן שהוא באמצע פוסל כי המים שבתוכו שאובין וכל מי האמבטי גרורין על גבו כדתניא בתוספתא גיסטרא שהיא משוקעת בקרקע בור של גת וירדו גשמים ונתמלאת הרי אלו פסולין מפני שהן גרורין ע"ג כלים אבל אם האביק מן הצד לא פסל מפני שאין מי האמבטי גרורין על גביו ומה שבתוכו לבד הוא שאוב ומי האמבטי כמקוה כשר סמוך למקוה שאוב ורבנן טברי דאם מקבל האמבטי רביעית קודם שיגיעו לאביק כאילו מקבלת מ' סאה דמי משום דרביעית הוא שיעור מקוה דאורייתא כדאיתא בפ"ק דפסחים (יז :) ושוב אין האביק פוסלו. ור"א ב"ר צדוק אמר דאם האביק מקבל כל שהוא פוסל כי' בין מן הצד בין מאמצע ואפילו מקבל האמבטי רביעית קודם שיגיע לאביק עכ"ל : ומ"ש רבינו ואם העביר בו ג' לוגין בידיו על גבי קרקע או שנתזו מכח רגלי בהמה כשר ואפילו נקבצו כל מ' סאה בכה"ג ע"י רגלי בהמה כשר תוספתא כתבה ר"ש בפרק ב' דמקואות והרא"ש בפרק תנוקת ר' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול הוליכו עם הקרקע כשר לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפי' עשו מקוה בתחלה

פרישה

דרישה

[illegible] (כז) ואם העביר בו ג' [illegible]

חדושי הגהות

[illegible]

נתקבצו כל מ' סאה בבה"ג ע"י רגלי בהמה כשר וכל זמן שלא יפלו במקוה החסר ג' לוגין ישאר כמו שהיה ולכשישלים ממי גשמים כשר

א רגלי הבהמה וז"ש רבינו ואפי' נתקבצו כל ארבעים סאה בבה"ג מכח רגלי הבהמה כשר ונמשך רבינו בכל זה אחר דברי הרא"ש בפ' תנוקת אבל הראב"ד בס' בעלי נפש ומביאו ב"י כתב דאפי' עשו מקוה בתחילה בידיהם וברגליהם עצמם דהיינו דהוליכן עם הקרקע כיון שלא זלפו בכוונה למקוה ולא היו שאובין מעיקרא שהרי דרך עברתן בנהר עשו מכן מקוה בתחלה כשר . וכך נראה מדברי רבינו שמשון שמפרש כך והרב ב"י כתב עליו וז"ל ולפ"ז הא דתניא ולא עוד אלא אפי' עשו מקוה בתחלה כשר כמ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשרה אתיא אבל למאן דלא מכשר אלא בהמשיך רובה ליתא להאי תוספתא עכ"ל . ושגגה יצאה מלפני השליט דאף למאן דלא מכשר אלא בהמשיך את רובה הני מילי בהמשיך בכוונה אבל הכא דלא המשיך בכוונה אלא דרך העברתן אפי' המשיך כולה כשירה וכמ"ש הראב"ד ומיהו להלכה נקטינן לחומרא כהרא"ש ורבינו :

ומ"ש רבינו וכל זמן וכו' נראה דרבינו אתא לאשמועינן דלא תימא היכא דנפלו פחות מג' לוגין שאובין למקוה החסר כיון שלא פסלוהו למקוה א"כ נתבטלו הפחות מג' לוגין המועטין בתוך רוב מים הכשרים שבמקוה ונעשה מקוה שלם כשיהיה בין הכל מ' סאה ואם עדיין הוא חסר ישלימו מי גשמים כשיפלו לתוכו מה שהוא חסר עכשיו מארבעים סאה וקאמר רבינו דליתא אלא אע"פ שלא פסלוהו מ"מ אין פחות מג' לוגים אלו מצטרפין להכשיר המקוה אלא ישאר כמו שהיה מקודם שנפלו בתוכו ולכשישלים ממי גשמים מה שהיה חסר תחלה כשר דחשבינן לאלו הפחות מג' לוגין כמאן דליתנהו וכאילו לא נפלו למקוה וצריכין מי גשמים להשלים מה שחסר מקמי נפילת אלו הפחות מג' לוגין והכי תנן פ"ז דמקוואות אלו פוסלין ולא מעלין המים פי' אם הם שאובין ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין מקוה שיש בו מ' סאה חסר קורטוב ונפל מהם קורטוב לתוכו לא העלהו ופוסלו בג' לוגין אלמא דבמקוה חסר שנפלו לתוכו פחות מג' לוגין אף ע"ג דאינו פוסלו אינו מעלהו וישאר כמו שהיה ולכשישלים ממי גשמים מה שהיה חסר מתחילה כשר ופשוט הוא דזאת היא דעת רבינו בזה אבל הב"י לא הבין כך מדברי רבינו וכתב וז"ל ומ"ש רבינו וכל זמן שלא יפלו במקוה החסר ג' לוגין ישאר כמו שהיה וכו' זה פשוט דג' לוגין פוסלין את המקוה תנן הא פחות מג' לא עכ"ל ולא דק ועיין

בתחלה כשר ופי' הרא"ש לגיון הוא חיל רוכבי סוסים וגמלים וכן שיירא ואם עשו מקוה ברגלי בהמות כשר אבל אדם שזולף בידיו או ברגליו ג' לוגין למקוה חסר פסלו ע"כ . אבל מדברי ר"ש נראה שאינו מחלק בין אדם לבהמה שכתב וזולפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר עם הקרקע קאמר ובמה ששנינו הוליכו עם הקרקע פי' דהיינו המשכה שמערה חוץ למקוה והם נמשכים למקוה ע"כ ולפ"ז הא דתניא ולא עוד אלא אפי' עשו מקוה בתחלה כשר כמ"ד שאובה שהמשיכוה כולה כשירה אתיא אבל למאן דלא מכשר אלא בהמשיך רובה ליתא להאי תוספתא וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות מקואות גיים העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה ה"ז כשר ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחילה ה"ז כשר עכ"ל ומשמע לי שהוא ז"ל מפרש דתוספתא שהעבירו ע"ג קרקע או שניתזו ע"י דריסת רגלי אדם או בהמה כשר דאין חילוק בין אדם לבהמה לענין זה וצ"ל דהא דא"ר יוסי זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול מפרש הוא ז"ל דלא ע"י נתיזה היא אלא שנטל בידיו וברגליו ג' לוגין והטילן למקוה ולפי שהיה מפרש כן לא הוצרך לכתוב דברי ר"י דמדין המסלק את הטיט וט' הוא נלמד ולעיל בסמוך כתבתי דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש בדינים אלו :
ב"ה ולקמן אכתוב בדברי הרשב"א ז"ל בזה :

ומ"ש רבינו וכל זמן שלא יפלו במקוה החסר ג' לוגין ישאר כמו שהיה ולכשישלי' ממי גשמים כשר זה פשוט דג' לוגין פוסלין את המקוה תנן הא פחות מג' לא : כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' מקואות שני מקואות ואין בכל אחד מהם מ' סאה ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו שתי המקואות הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול אבל מקוה שאין בו מ' סאה שנפל לתוכו ג' לוגין מים שאובין ואח"כ נחלק לשנים וריבה מים כשרים על כל אחד מהן הרי אלו פסולין שכל המקוה כולו שנפל כמים שאובין הוא חשוב וכאילו כל מימיו כשאבו בכלי בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשארו מן השאובים שהיו בבור ג' לוגין מקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסלו ואח"כ ריבה עליו מים כשרים עד שנמלאו הכשרים מ' סאה הרי הוא בפיסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים מג' לוגין כיצד מקוה שיש בו כ' סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובים ואח"כ הרבה עליו מים כשרים ה"ז בפיסולו עד שיצאו ממנו כ' סאה שהיו בו וה' קבין ויותר מרביע הקב ולא נשאר מן הכל שנפסל חוץ מפחות מג' לוגין וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים ועירבו עם המקוה הזה הפסול טהרו אלו את אלו עכ"ל . וטעמו מדתנן ברפ"ג דמקואות ר"י אומר שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהם שם פיסול אבל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו בו ג' לוגין ונחלק לשנים פסול מפני שנקרא עליו שם פיסול ור' יהושע מכשיר שהיה ר' יהושע אומר כל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו בו ג' לוגין וחסר אפי' קורטוב כשר מפני שחסר לו ג' לוגין וחכמים אומרים לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד ופסק כר"י וחכמים ודלא כר' יהושע ופי' מילואו ועוד מים שהיו בו תחלה ועוד דבר מועט למעט מג' לוגין : **ואמאי** דתנן כיצד בור שבחצר ונפלו בו ג' לוגין לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים ר"א בן עזריה פוסל אלא א"כ פקק פי' ר"ש שיעמיד בחצר מ' סאה מקוה כשר למטה מן הפסול ופותחו לכשר כדי שיחברו ויטהר העליון הפסול מן התחתון הכשר כר"מ בסוף פ"ב דחגיגה (דף יט :) דאית ליה גוד אסיק וכ"ש אם הכשר למעלה ור"א בן עזריה פוסל דלית ליה גוד אסיק ואפשר שאפי' גוד אחית נמי לית ליה כרבנן דאמרי בתוספתא אין מטבילין לא בתחתונה ולא בעליונה אא"כ פקק שפסקו מימיו ויצאו ממנו מילואו ועוד עכ"ל והרמב"ם נראה שסובר דהלכה כרבנן דל"ל אפילו גוד אחית לענין מקואות ולפיכך סתם וכתב וכן אם עשה מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרין ועירבו עם המקוה הזה פסול טהרו אלו את אלו ולא כתב שאפי' הוא עליון או תחתון כשר ואף ע"פ שיש לדחות דסתם דבריו לומר דבכל ענין כשר בין שני המקואות שוין בין שאחד עליון ואחד תחתון בסוף סימן זה יתבאר דלית ליה גוד אחית גבי מקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות וטבלו שנים זה אחר זה : ואמאי דתנן והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו ופירש ר"ש דהיינו חרדלית של גשמים כלומר דאילו היתה אמת המים נובעים אפי' אינה אלא כל שהוא היתה מטהרת את המים השאובים שבבור וכבר כתבתי במשניות אלו בשם הראב"ד : תניא בתוספתא שתי בריכות של מ' מ' סאה זו ע"ג זו ונפלו ג' לוגין מים לעליונה ונפתקו ובאו לתחתונה כשרים שאני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו ג' לוגין ב' מקואות של כ' כ' סאה זה בצד זה ונפלו ג' לוגין לתוך אחת מהן ונפתקו ובאו לחבירו כשר רבי יוסי אומר ניטלה מחילה פסול אבל רואה אני את דברי רבי יהושע במקוה שיש בו מ' סאה ונפלו בו ג' לוגין וחלקו לשנים שזה כשר להקוות עליו ע"כ וכתבה ר"ש בפ"ג ופי' ב' בריכות של מ' מ' סאה היינו עם הג' לוגין שנפלו דמקוה שלם אין מים שאובין פוסלין אותו ואפי' ריבה לו מים שאובין כדמוכח במכילתין דברייתא בדוכתי טובא מתני' ובריית' אלא כל א' ואחד חסירה ג' לוגין ומ' סאה דקתני היינו עם הג' לוגין שנפלו : ונפתקו . מלשון פותקין למקוה דספ"ק דתמורה (יב .) שאני אומר שלמו כלומר כשנפלו ג' לוגין לעליונה וירדו מיד לתחתונה ולא אמרינן דהיינו אותן שלשה לוגין עצמן השאובין הן ניניהו דירדו לתחתונה דה"א שלא יתערבו מעט במי הבריכה העליונה ונמצא שהשלימו מ' סאה של תחתונה קודם שירדו לה כל הג' לוגין הלכך ב' המקואות כשרים תחתונה כשירה כדפרשינן ועליונה משום דמחוברת לתחתונה וכר"מ דאמר בספ"ב דחגיגה (יט .) מטבילין בין בעליונה בין בתחתונה אי נמי אפילו כרבי יהודה וכגון דלא גבהיה כולי האי דלאחר שמתערבין נעשה הכל אשבורן : ונפתקו ובאו לחבירו כשר . כרבי יהושע דמתני' אם ניטלה כמחילה . כותל המפסיק בין שניהם פסול דר"י לטעמיה דקאמר במתניתין מפני שנקרא עליו שם פיסול אבל מקוה שיש בו מ' סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונחלק הואיל ולא נקרא עליו שם פיסול כשר כל אחד להקוות עליו בהכשר ולהשלים למ' סאה כל אחד ואחד עכ"ל :

יכתב הרמב"ם בסוף פ"ה מהלכות מקוואות מקוה שאין בו מ' סאה ונפל לתוכו פחות מג' לוגין מים טמאין שאובין הרי זה כשר לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהם ירדו עליהם גשמים ורבו עליהם הרי אלו כשרים להקוות עליהם נפל לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאין ה"ז פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסול להקוות עליו ירדו גשמים ורבו עליהן הרי הן כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהן עד שיצאו כל המים הראשונים שנעשו כולן שאובין ולא ישאר מהן אלא פחות מג' לוגין וכן מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר דינר ונפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאים ה"ז פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסולין להקוות עליהן נפל לתוכו פחות משלשה לוגין מים אפילו כולם טמאים ואח"כ נפל לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו כשר כשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר עכ"ל . וכתבו עליו הראב"ד ופסולים להקוות עליהם א"א זה שיבוש אלא כשרים להקוות עליהן וכו' . ובאמת שכדברי הראב"ד כתב ר"ש בתוספתא דמקואות פ"א כי שם הוא מקום דינים אלו דקתני גבי שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו פחות מג' לוגין מים טמאין פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים וכשרים להקוות עליהם ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי ב"ש וב"ה אומרים רבו אף ע"פ שלא שטפו כדברי ר"ש שטפו אף ע"פ שלא רבו כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים וכשרים להקוות עליהן וכיצד רבו אף ע"פ שלא שטפו כדברי ב"ה מקוה שהוא מחזיק מ' סאה ובתוכו י"ט סאה ונפל לתוכו פחות מג' לוגין מים שאובין טמאים כיון שנפל לתוכו כ' ואחד סאה של מימי גשמים טהורים מפני שרבו . וכיצד שטפו אף ע"פ שלא רבו כדברי ר"ש מקוה שהוא מחזיק כ' סאה ובתוכו י"ט סאה ונפלו לתוכו פחות מג' לוגין מים שאובין טמאים כיון שנפל לתוכו סאה אחת של מימי גשמים טהורין מפני ששטפו וכמה שטפו כל שהן נפל לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאין פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהם ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי ב"ש וכדברי ב"ה רבו אף ע"פ שלא שטפו וכדברי ר"ש שטפו אף ע"פ שלא רבו כשרים לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהן עד שיצא ממנו מלואו ועוד ואי זה מלואו ועוד מקוה שהוא מחזיק כ' סאה ובתוכו י"ט סאה ונפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין טמאין ירדו מי גשמים ונתמלאו לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד דבר מועט למעט ג' לוגין מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין טמאין פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים ופסולין להקוות עליהן פחות משלשה לוגין אפילו כולו טמאין כיון שנפל לתוכו קורטוב אחד של מימי גשמים טהורים וכשם שטהורים לטבילה כך טהורים לכל דבר עכ"ל התוספתא . והרמב"ם נראה שהיה גורס בבבא דרישא נמי פסולין להקוות עליהן ואף ע"פ שפחות מג' לוגין מים שאובים אינם פוסלים את המקוה וכמבואר בדבריו שם בתחלת הפ' וא"כ כשרים להקוות עליהן שאני הכא דהכי פחות מג' לוגין מים שאובין הוי טמאין לפיכך הם פסולים להקוות עליהם ומיהו ה"מ בשלא רבו הכשרים הנקוים עליהם כגון שהיו במקוה כ' סאה או יותר מים כשרים שנפלו הפחות מג' לוגין מים שאובין טמאין דכיון דכי מקוה עלייהו להשלימה לשיעור מקוה אין מים האחרונים רבים על הראשונים נפסלו ואפי' מרבה מים טובא מאחי דצריך לשיעור מקוה דלא חשיבא רבייה אלא במאי דצריך לשיעור מקוה אבל אם מים כשרים שהיו במקוה בעת שנפלו הפחות מג' לוגין הללו היו פחותים מכ' סאה דהשתא כי מקוה עלייהו להשלימה לשיעור מקוה הוו מים בתראי רבים על מים דהוו ברישא כשר וה"פ דהרמב"ם מקוה שאין בו מ' סאה וכו' כלומר יש בו מים כשרים שיעור חצי מקוה או יותר ונפל לתוכם פחות מג' לוגין מים טמאין שאובין פסולים להקוות עליהם ירדו עליהם גשמים ורבו עליהם כלומר אבל אם שיעור המים הראשונים היה מועט עד שכשירדו גשמים ושלימו למ' סאה נמצא שמים אחרונים רבים על הראשונים כשרים כצ"ל לפרש למימר דדוקא נקטה תוספתא מקוה שהוא מחזיק מ' סאה אלא דאי הוה ס"ל להרמב"ם הכי לא היה סותם דבריו לפיכך נראה דבכל ענין שרבו מים אחרונים על מים הראשונים הוכשרו ודין כך ודין כך לישנא דנקט הרמב"ם גבי ירדו עליהם גשמים וכו' כשרין להקוות עליהן אינו מיושב לי דמאי להקוות עליהן דקאמר הכי הול"ל כשרים לטבול בהם ואפשר דמשום דלא פסיקא ליה מילתא שיהא בהם מ' סאה דהא אפשר דמים קמאי הוו מועטין דאפי' עם מים בתראי שרבו עליהם אין שם מ' סאה ולפיכך כתב כשרים להקוות עליהם לומר דמים טמאים שנפלו בו נתבטלו וממילא משמע שאם יש שם מ' סאה כשר לטבול בו :

ומ"מ קשה דקתני סיפא דמקוה שיש בו מ' סאה חסר קורטוב ונפלו לתוכו פחות מג' לוגין אפילו כולן טמאים כיון שנפל לתוכה קורטוב של מי גשמים טהורין לטבילה ולכל דבר והא קתני רישא דכל שלא רבו מים אחרונים על הראשונים פסולים וצ"ל דהרמב"ם מפרש דשאני לן בין מקוה שאין בו מ' סאה כלומר שאין בו אלא ל"ט או פחות למקוה שיש בו

מ'

כשר אין ג' לוגין פוסלין (כח) אא"כ יהיו שלמים ומראיהן מים לפיכך (כט) ג' לוגין מים שנפל לתוכו יין וחזרו למראה יין ונפלו למקוה חסר לא פסלוהו וכן ג' לוגין חסרין כל שהוא שנפל לתוכו מעט חלב והשלימוה לג' לוגין ונפלו למקוה חסר לא פסלוהו כיון שאין הג' לוגין שלמים אבל כשהן שלמים ומראיהן מים פוסלין אפי' הם מי כבשין ומי שלקות ותמד עד שלא החמיץ אבל שאר כל המשקין ומי פירות ומורייס ותמד משהחמיץ אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימין אותו להכשירו שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה א' מאלו אין משלימין אותו אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו ונטל מתוכו סאה אחרת כשר (ל) אפילו עשה כן עד י"ט פעמים אבל טפי לא ואם עשה כן במים שאובין אפילו עד עולם כשר : מי צבע יש להם דין שאר מים

מ' סאה קורטוב דכיון שיש עליו שם מ' סאה לא פסלוהו כלל פחות מג' לוגין מים טמאים . וז"ל שער המים שבסוף ת"ה היה המקוה חסר ג' לוגין ונפלו לו ג' לוגין מים שאובין לעולם הוא בפיסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפל עליו במילואו הראשון ועוד שהמים הבאים עליו דוחים את המים שבתוכו ומוציאין אותן היה המקוה פחות ואפי' קורטוב ונפלו עליו מים שאובין פחות משלשה לוגין והשלימוהו לא הכשירוהו ולא פסלוהו כיצד הרי הוא בפיסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר נפלו עליו מי גשמים כשיעורן ה"ז כשר היה חסר אפי' קורטוב ונפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים פסלוהו והרי הוא בפיסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד וכמו שכתבנו עכ"ל . נתן סאה שאובים ונטל סאה ברובו או יותר יתבאר דינו בסמוך : ומ"ש רבינו אין שלשה לוגין פוסלין אא"כ יהיו שלמים ומראיהן מים לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין וחזרו למראה יין ונפל למקוה חסר לא פסלוהו וכן שלשה לוגין חסרים כל שהוא שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין וכו' . בפ"ז דמקואות תנן שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה היין שנפלו למקוה לא פסלוהו ג' לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב והרי מראיהן כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו רבי יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה . וכתב הרא"ש בסוף נדה רבנן בעו חזותא ושיעורא והלכך לא פסלוהו בין ברישא בין בסיפא ור"י בן נורי פליג בסיפא והלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהלכות מקואות והראב"ד בספר בעלי הנפש . ומפורש בדברי הרא"ש דהא דתנן ג' לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה היין שנפלו למקוה לא פסלוהו היינו דוקא כשלא שינו מראה המקוה אבל אם שינו מראיו פסלוהו ופשוט הוא :

ומ"ש אבל כשהן שלימים ומראיהן מים פוסלים אפי' הם מי כבשים ומי שלקות ותמד עד שלא החמיץ אבל שאר כל המשקים ומי פירות וכו' אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימין אותו וכו' ג"ז בפ"ז דמקואות (שם) אלו פוסלין ולא מעלין המים פי' אם הם שאובין ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין מקוה שיש בו מ' סאה חסר קורטוב ונפל מהם קורטוב לתוכו לא העלוהו ופוסלות בג' לוגין אבל שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים אין מעלין כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת נפל מהם סאה לתוכו לא העלוהו היו בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה כשר והרמב"ם בפ"ז מהל' מקואות כתב השכר בהדי הנך דפוסלין ולא מעלין . ופירש רש"י פעמים מעלין כדמפרש כשיש בו סאה מים כשרים ונתן בו סאה מי פירות ואח"כ נטל ממנו סאה בתערובת מים ומי פירות ביחד דהרי כל הסאה של מי פירות משלים את המקוה לא נחסר ממנו כי אם א' ממ"א לפי חשבון וכס"פ הערל (פב :) אמרינן דכשר עד רובו פעמים אין מעלין כדקתני במקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת בזה שאר המשקין חלוקין מן המים דאילו מים היו פוסלים ושאר משקין לא פוסלין ולא מעלין כה"ג אבל בפעמים מעלין אין שאר המשקים חלוקין מן המים דמקוה שיש בו ארבעים סאה של מים נתן סאה מים שאובין ונטל סאה כשר ואפי' יותר מרובו משא"כ במי פירות עכ"ל . וכן דעת הרא"ש בסוף נדה דהא דאמרינן בהערל עד רובו במי פירות דוקא הוא אבל במים שאובין אפי' אלף סאין אינם פוסלין את המקוה השלם שיש בו מ' סאה וכן פירש"י בפרק הערל דהא דקאמר התם עד רובו אמי פירות קאי וכתב דדוקא נתן סאה ברישא דמכי יהביה לגביה בטל ליה והו"ל מ"א כולם ראויים וכי שקל חד סאה פשו מ' אבל איפכא לא דכי נטל סאה ברישא חסר ליה וכי הדר מלייה הו"ל מקוה חסר דמשקין הללו אין משלימין את המקוה . אבל הרמב"ם בפ"ז מה' מקואות גבי מי פירות כתב פעמים שאלו מעלים את המקוה . מקוה שיש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו וחזר ולקח סאה ממנו הרי המ' שנשארו מקוה כשר ובפ"ד גבי מים שאובין כתב מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ונתן לתוכו סאה מים שאובין ונטל אחר כך ממנו סאה ה"ז כשר וכן נותן סאה ונוטל סאה עד רובו ע"כ נראה שהוא סובר דהא דאמרינן בפרק הערל עד רובו במים שאובין דוקא הוא אבל במי פירות לא מכשרינן אלא בנתן סאה אחת ונטל אחת כדקתני מתני' אבל טפי לא והרא"ש כתב בסוף נדה שדברי הרמב"ם תמוהים שמתחלה כתב כיון שיש בו מ' סאה ממלא בכתף ושופך כל היום אע"פ שרבים עליו מים שאובין כשר ולמה יפסול בנותן סאה ונוטל סאה ביותר מרובו ואין לומר הא דמכשר ברישא משום דיש במקוה מ' סאה מים כשרים הלכך אינו נפסל ברביית מים פסולים אבל בנותן סאה ונוטל סאה שלא נשארו במקוה מ' סאה מים כשרים א"א שלא יטול גם מן הכשרים הילכך אינו כשר אלא עד רובו דהא איהו גופיה כתב מקוה העליון שיש בו מ' סאה מים כשרים והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירדו המים וירדו לתחתון מ' סאה הרי התחתון כשר וגם העליון הוא כשר אף ע"פ שכל אחת מהם רוב מים שאובים ואין בשניהם מ' סאה מים כשרים אלא ודאי היא דנתן סאה ונטל סאה במי פירות כמו שפר"ת והחמירו חכמים במי פירות דלא חזו לטבילתה כלל דמקוה מים כתיב הילכך פסלי ברובא עכ"ל ונראה דאפשר לומר שטעמו של הרמב"ם ז"ל דמדינא מישרא שרי בכל גוונא אלא דהיכא דנתן סאה ונטל סאה כי הוה רובו או חציו הכי מיחזי להו לאינשי שנטלו הכשרים ונכנסו תחתם השאובים ויבואו להכשיר בכולם שאובים לגמרי ולפיכך גזרו בו מפני מראית העין אבל בהנך דמקוה העליון ומקוה התחתון כיון דלא ניטלו ביד ליכא למיחש למראית העין (יט) וסבר הזכיר חילוק זה הרמב"ן בפרק המוכר את הבית ורבינו ירוחם כתב כדברי הרא"ש דנתן סאה ונטל סאה בשאובים כשר אפי' יותר מרובו וקודם לכן הרבה גבי מים שאובים ג"כ כתב אם נתן סאה ונטל סאה עד רובו פסול מדרבנן מפני מראית העין ואיני מבין דבריו דאם לומר דמדאורייתא כשר אלא שחכמים פסלוהו לא הו"ל לאקדומי פיסולא לכשרותו ועוד דמנין לו לומר כן והר"ש בר צמח כתב בתשובה ח"א סימן י"ז יש לחוש לדברי הראב"ד שכתב בספר בעלי הנפש דהיכא דאיכא במקוה שיעור כהכשרו תו לא הייגו פוסלים בשאובים מ"מ אי חסרו מיא אהני פסולין דהו"ל כנתן סאה ונטל סאה דאמרינן בפרק הערל דטפי מרובו פסול והאריך בזה שם ואף על פי שהאחרונים הסכימו דאפי' בכה"ג כשר שהמים השאובים הם נזרעים במקוה והיא דפרק הערל במי פירות מכל מקום אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת עכ"ל : **כתב** הרמב"ם בפ"ז מהלכות מקואות אין המקוה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח אלא בשינוי מראה בלבד וכתב עוד מקוה שיש בו כ' סאה מים כשרים או פחות מזה ונפלו לתוכו סאה יין או מי פירות ולא שינו את מראיו הרי אלו כשרים כשהיו ואין הסאה שנפלה עולה למדת המקוה ואם נוסף על העשרים עשרים אחרים מים כשרים ה"ז המקוה כשר עכ"ל ונראה שטעמו משום דבמשנה פ"ז דמקואות לא משכחת שיעלו מי פירות את המקוה אלא כשהיה בו ארבעים סאה ונתן סאה ונטל סאה ולקמן אכתוב בשם הראב"ד דאיכא גוונא דמי פירות יעלו את המקוה : **מי** צבע יש להם דין שאר מים לפסול את המקוה החסר בג' לוגין אף ע"פ שמשונים ממראה מים אבל אם המקוה שלם אף ע"פ שנפלו בו צבע ושינו את מראיו לא נפסל משנה בפ"ז דמקואות רבי יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בג' לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה וכתב ר"ש דטעמא משום דציבעא לית ביה ממשא ומשמע דהלכה כרבי יוסי דהא ליכא מאן דפליג עליה וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות מקואות ובפ"ק דמכות [ג :] פריך מהכא להא דאמרי לעיל ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו ומשני התם מיא דציבעא מיקרי הכא חמרא מזיגא מיקרי :

כתב הראב"ד בס' בעלי הנפש המקוה השלם אף ע"פ שאינו נפסל בשאובין נפסל בשינוי מראה אבל בדין המעיין שמענו שאינו נפסל בשאובין אבל בשינוי מראה לא שמענו אלא אין לנו אלא כלשון משנתינו שלא מצינו דין המעיין משתנה אלא בב' דברים שאם עשאו כולו שאוב נפסל לגמרי ואם ריבה עליו מים שאובין נפסל

ועיין בסמוך אבל מ"ש אין ג' לוגין פוסלין אא"כ יהיו של מים וכו' :

אין ג' לוגין פוסלין אא"כ יהיו של מים ומראיהן מים במשנה פ"ז דמקוואות פליגי ת"ק ור"י בן נורי ורבי יוחנן בן נורי ס"ל דהכל הולך אחר המראה ולפ"ז ג' לוגין חסרין כ"ש שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין והרי מראיהן מראה מים פוסלין את המקוה ולית הלכתא כותיה אלא כת"ק דתרוייהו בעינן חזותא ושיעורא אבל אי ליכא אלא חדא חזותא בלא שיעורא א"נ שיעורא בלא חזותא לא פסלוהו מיהו ג"כ אינן מעלין אותו אלא ישאר כמו שהיה כדלעיל סס"ז בפחות משלשה לוגין שאובין : **ומ"ש** אבל שאר כל המשקים וכו' שם במשנה אבל שאר המשקין וכו' פעמים מעלין פעמים אין מעלין כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת נפל מהן סאה לתוכו לא העלהו היה בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה כשרה ואיכא למידק אמאי נקט הכא חסר סאה הלא אפי' לא חסר אלא קורטוב נמי אינו מעלה וי"ל דודאי כך הוא דלאו דוקא חסר סאה אחת דה"ה אם לא חסר אלא כל שהו נמי אין משלימין וכדין מים שאובין דאין מעלין כלל אלא נקט התנא חסר סאה אחת לבאר במה שחלוקין שאר משקים מן המים דאילו במים שאובין בחסר סאה אחת ונפל מהן סאה לתוכו פוסלין את המקוה דאפי' ג' לוגין פוסלין כ"ש סאה אחת ובשאר משקים אף סאה אחת לא פוסלין ולא מעלין והכי משמע מדברי רבינו שמשון ותו נ"ל דנקט סאה אחת לאשמעינן דפעמים מעלין כגון כשהיה בו מ' סאה נתן א' ונטל א' ועד רובו אבל טפי לא אבל אם עשה כן במים שאובין אפי' עד עולם כשר וכ"כ התוס' וכל הפוסקים ע"ש ר"ת דפי' דאותה משנה דנתן סאה ונטל סאה דמפרש רבי יוחנן בפרק הערל (דף פ"ב) עד רובו אינו אלא במי פירות אבל מים לא היו פוסלין אותו אפי' בכולו כיון שהמקוה שלם וכתב הרא"ש בסוף נדה דבזו החמירו חכמים במי פירות טפי כיון דלא חזו לטבילה כלל דמקוה מים כתיב הלכך פסלי ברובא עכ"ל וכתב ב"י ע"ש הרא"ש הא דתנן ג' לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה יין שנפלו למקוה לא פסלוהו היינו דוקא כשלא שינו מראה המקוה אבל אם שינו מראיו פסלוהו עכ"ל ולא ראיתי כתוב דבר זה בהרא"ש בדוקא אבל מקוה חסר דאפי' במקוה שלם נמי פסול כששינה למראה יין ויתבאר בסמוך : **ומ"ש** צבע וכו' משנה פ"ז דמקוואות רבי יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בג' לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה ובפ"ק דמכות פריך מהכא להא דלעיל ג' לוגין מים שנפל לתוכו יין וחזרו למראה יין דאין פוסלין למקוה חסר כיון שאין להם מראה מים . ומ"ש מי צבע דפוסלין אף ע"פ שנשתנו מראיו ומשני התם מיא דציבעא מקרי הכא חמרא מזיגא מקרי ופי' הראב"ד ומביאו ב"י שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו אבל מי צבע אין בהם כי אם שריית סמנים בלבד ופוסלין בג' לוגין משום דמיא דציבעא מקרי וכך הם דברי רבינו שכתב מי צבע יש להם דין שאר מים וכו' אע"פ שמשונים ממראה מים כלומר דלא דמי לדלעיל דנקראו בשם משקה דחמרא מזיגא מקרי אבל הכא מיא דציבעא מקרי דמים הם ומים שמם אלא שמשונים ממראה מים ולפיכך אין להם דין משקה שאינו פוסל המקוה בשינוי מראה אלא פוסל כדין מים ומ"ש רבינו אבל אם המקוה שלם כו' לכאורה אין לשון אבל מתוקן דהלא הך טעמא דקאמר דפוסל מקוה חסר מהך טעמא גופיה אינו פוסל מקוה שלם דכיון דאינו משקה אין שינוי מראה דמים פוסל את המקוה אלא דרבינו נמשך אחר לשון המשנה דתנן מי הצבע

דרכי משה

(יט) במרדכי דף של"ב ע"ב פי' ריב"א דמי פירות הוי מדרבנן ולא נראה לר"י דודאי כולה מי פירות פסול מדאורייתא אע"פ שבולה שאוב מדרבנן עכ"ל : ולקמן

פרישה

ג' לוגין בדו ע"ג קרקע למקוה ולא שהגביה המים מע"ג הקרקע אלא המשיכה ע"ג קרקע ממקום זה למקום זה עד המקוה : (וכל זמן שלא יפלו ג' לוגין רק פחות מג' לוגין ונתמלא אח"כ ממי גשמים כשר עכ"ה) : (כח) אא"כ יהיו שלימין ומראיהן מים דדוקא מקוה מים איתקש למעיין ופוסלין בשאיבה ולא שאר משקין וזהו ג"כ טעם דשלג וברד שכתב בסמוך שלא מקרי מים . ואיכא דגרסי של מים ואם אח"כ גרסו הכי והיא היא דשלימין ג"כ פירושו שיהו שלימים של מים לאפוקי אם חסר קורטוב והשלימו חלב או מין אחר : (כט) ג' לוגין מים לא פסלוהו רבותא נקט דאפי' בג' לוגין לא מיפסל כיון דהמראה היה של יין וכ"ש אם ג' לוגין מים שחסר כל שהוא והיין נפלם לג' דאי' פוסל כמו בחלב וק"ל : (ל) אפילו עשה כן עד י"ט פעמים אבל

כ״ים לפסול מקוה החסר בג׳ לוגין (לא) אע״פ שמשונים (לב) ממראה מים יב (לג) אבל אם המקוה שלם אף ע״פ שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו לא נפסל וכן אם (לד) הדיח בו כלי ונשתנו מראיו לא נפסל אבל אם נפל לתוכו יין (לה) או [ט] מוחל ושינו מראיו נפסל (לו) כיצד יעשה אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים ואם יש בו מ׳ סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה ימלאנו בכתף עד שיחזרו מראיו למראה מים [י] היה בו מ׳ סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו אפילו הטובל במקום שלא נשתנה לא עלתה לו טבילה אין שאיבה פוסלת אלא במים

הצבע פוסלין אותו בג׳ לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה פי׳ בג׳ לוגין הוא דפוסל אבל בשינוי מראה אינו פוסל : ומ״ש וכן אם הדיח בו כלים וכו׳ פי׳ ל״מ מי צבע דאין בהם שום משקה אלא אפי׳ כלים שהיה בהן משקה והדיחם במים ונשתנו מראיו לא נפסל והכי תנן פ״ז דמקואות הדיח בו סלי זיתים וענבים ונשתנו מראיו כשר דאף ע״פ שנשתנו מראיו מפני הזיתים והענבים שהיו בסלים מ״מ כיון שלא נתערב בו גוף הזיתים והענבים המשנה את מראיו כשר וכפי׳ הראב״ד :

ומ״ש אבל אם נפל לתוכו יין או מוחל ושינו מראיו נפסל כיצד יעשה וכו׳ משנה שם ופירוש מוחל מים היוצאין מן הזיתים ובשבת פרק חבית (דף קמ״ד) איתא דג׳ מיני מוהל יש בו בתחילת טעינתה זב מהן מוהל צלול כמים ולאח״כ כששהו ימים דוחקים זה את זה חוזר מוהל לצאת מהן והוא קרוב להיות כשמן ולאחר שעצרן והוציא שמנן בבית הבד חוזר מוהל וזב מהן ומשמע דלרבא דהלכתא כוותיה לגבי אביי כל הני ג׳ מיני מוהל פוסלין את המקוה משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה (פירש״י שאינו מים או שלג או ברד) פוסל את המקוה בשינוי מראה וה״נ קאמר רב פפא התם : כתב ב״י ע״ש הראב״ד דבת״כ ממעטינן מקרא דשינוי מראה דכל משקים פוסל אפי׳ שלא בשאובין כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוחל מבית הבד שלא מתוך כלים ע״ש :

היה בו מ׳ סאה וכו׳ תוספתא כתבה הרא״ש ותימה דלמה לא הביאו הרא״ש ורבינו הא דתנן בפ״ז דמקוואות דאם יש באותה מקוה מ׳ סאה מים שלא נשתנו יכול לטבול במקום שלא נשתנו וכן כתב הרמב״ם ומביאו ב״י וי״ל דנסמכו על מה ששנינו היה בו מ׳ סאה וכו׳ דלאיזה צורך אמר היה בו מ׳ סאה דפשיטא דבמקוה שלם קמיירי דאי חסר אפי׳ לא נפל שם יין ולא נשתנו מראיו לא עלתה לו טבילה כיון דחסר אלא בע״כ לדיוקא תני הכי לאורויי דדוקא בשאין במקוה אלא מ׳ סאה התם הוא דלא עלתה לו טבילה אפי׳ במקום שלא נשתנה אבל במקוה גדולה דאיכא מ׳ סאה במקום שלא נשתנה עלתה בו טבילה :

אין שאיבה פוסלת אלא במים אבל השלג וכו׳ בפ״ז דמקואות תנן אלו מעלים ולא פוסלים השלג והברד והכפור והגליד והמלח והטיט הנרוק א״ר עקיבא היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שא״ל צא והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה ר״י בן נורי אומר אבן הברד כמים כלומר כמים השאובים הפוסלים ואינם מעלים והלכה כר״ע . וכתב הרא״ש דאף ע״פ שהן שאובים לא פוסלין ואפי׳ עשה כל המקוה מאלו והביאן לתוך מקוה בכלי כשר ותניא בתוספתא עגולי שלג המשוקעין בבור הרי אלו מעלין משמע דשלג אף ע״פ שלא נימוח מעלה דחשיב כמים אף ע״פ דלכשנימוח יחסר ממנו ונראה דלהכי תנא עיגולי שלג דצריך שיהא נכבש יחד וקשה כדי שלא יחסר ממנו כשיהיה נימוח עכ״ל . וכל זה מדברי הראב״ד בס׳ בעלי הנפש ומביאו ב״י אלא דהבא חולק אדברי הרא״ש שכתב ואפי׳ עשה כל המקוה מאלו והביאן לתוך המקוה בכלי כשר ולהראב״ד אצטרופי בלחוד הוא דמצטרפי לרובא דכשרים ואנשי מידבא משום רבי ישמעאל שעשו מקוה מן השלג בתחלה בידים התם לכשיתפשר קאמר דממילא קא הוי מקוה לכשיתפשר . אבל דעת הרא״ש הוא דאנשי מידבא עשו מן השלג מקוה בתחילה וטבלו בו בעודו שלג דהכי משמע מפשוטו ומיניה ילפינן לאינך דקחשיב בהדי שלג דעושין ממנו כמי מקוה בידים ובכלי וכשר וסובר רבינו דלא אמר הרא״ש אלא בכל הני דקא חשיב חוץ מטיט הנרוק דאינו כשר אלא לאצטרופי לרובו דכשרים אבל לא לעשות ממנו בתחילה כדאיתא ספ״ק דסוכה דף י״ט וכ״כ ב״י דזו היא דעת רבינו . והרמב״ם תופס דרך ג׳ דדוקא בשלג הוא דמכשרינן

ובן אם הדיח בו כלים : נפסל מלטהר בזוחלין אבל פסול מראה אין בו עכ״ל ועגבים ושינו את וגשתנו מראיו לא נפסל משנה שם הדיח בו סלי זיתים מראיו כשר וכתב ר״ש דהדחת כלים לא חשיב שינוי מראה :

והראב״ד כתב בספר בעלי הנפש למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו אבל אם שרה בו סמנין או אוכלין ונשתנו מראיו כשר שהרי הדיח בו סלי זיתים וענבים אינם פוסלים בשינוי מראה מפני שאין בהן מגוף הדבר המשנה את מראיו וכן מי הצבע אין בהם כי אם שריית סמנין בלבד ופוסלים בשלשה לוגין משום דמיא דליבעא מיקרי עוד למדנו מכאן שאין לשינוי מראה שיעור אלא אפי׳ אם מלוג אחד נשתנה מראיו פוסל עכ״ל :

אבל אם נפל לתוכו יין או מוחל ושינו את מראיו נפסל כיצד יעשה אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים ואם יש בו מ׳ סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה ימלאנו בכתף עד שיחזרו מראיו למראה מים הכל משנה שם :

וכתב הראב״ד בספר בעלי הנפש על משנה זו למדנו מכאן כי המקוה השלם נפסל בשינוי מראה ואין נפסל בשאובים כלל ולמדנו עוד כי פיסול מראה חוזר להכשירו משא״כ בשאיבה עוד נראה כי שינוי מראה אין לו שיעור אלא כל שנשתנה מראיו מכמות שהיה פסול מדלא קאמר ושינו מראיו למראה יין ועוד הא קתני בסיפא עד שיחזרו מראיהן למראה המים עוד יש הפרש בין פסול ג׳ לוגין לשינוי מראה כי הג׳ לוגין אין פוסלין אלא בשאובין ושינוי מראה פוסל אפי׳ שלא בשאובין כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוחל מבית הבד שלא מתוך כלים ממאי דתניא בת״כ מקוה מים ולא מקוה כל משקים פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו מראיו ודייקינן מינה מקוה כל משקין דומיא דמקוה מים מה התם שלא בשאובין אף הכא שלא בשאובין ואפ״ה מיעטינהו קרא עכ״ל : כתב הרמב״ם בסוף פ״ז מה׳ מקואות מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר ה״ז כשר לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר ע״כ ונראה שהוא כלמד בק״ו ממי צבע והדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו מראיו שהוא כשר : וז״ל שער המים שבסוף ת״ה שינוי זה שאמרנו אינו פוסל אלא כשנתן למקוה מגוף הדבר ששינוהו ואם אין שם מגוף הדבר המשנה אף ע״פ שנשתנו מראיו אינו פוסל שלר זיתים וענבים שנפלו למקוה ושינו מראיו לא פסלוהו שאין כאן מגוף הזיתים והענבים אלא מראיהן לבד וכן הדין וכן הטעם למים ששרו בתוכו סמנין וקבלו מראית הסמנים ונפלו למקוה שלם ושינו מראיו לא פסלוהו נפלו למקוה חסר אם נפלו ג׳ לוגין אף ע״פ שלא פסלוהו בשינוי מראה פסלוהו משום מים שאובין דמים שאובין נקראים וכבר נתבאר למעלה שג׳ לוגין שנפלו ל[...]ה חסר לעולם הוא בפיסולו עד שילא ממנו כמלואו ועוד שינוי מראה חוזר להכשרו ואין המים השאובין חוזרין להכשרן . ויראה לי שכן הדין לג׳ לוגין שנפלו למקוה ע״י דבר המקבל טומאה וכתוב עוד בשער המים המעיין מטהר בכל שהוא ומטהר אפי׳ נשתנו מראיו כיצד נפל שם יין או ציר או מוחל ושינוי מראיו כשם שאינו נפסל במים שאובים כך אינו נפסל בשינוי מראה ולא עוד אלא אפי׳ המקוה שנפסל אם המשיך אליו מי מעיין המעיין מטהר אותו אפי׳ לא חזרו למראיהן כשם שמטהר אותו מפיסול השאובין כמו שביארנו ע״כ :

היה בו מ׳ סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו אפי׳ הטובל במקום שלא נשתנו לא עלתה לו טבילה תוספתא כתבה הרא״ש בפרק תינוקת ולכאורה משמע מינה דבכל גוונא לא עלתה לו טבילה אבל במשנה פ״ז דמקואות תנן נפל לתוכו יין או מוחל ושינו את מקצת מראיו אם אין בו מראה מים מ׳ סאה ה״ז לא יטבול בו משמע בהדיא שאם יש בו שיעור מ׳ סאה מים שלא נשתנו יכול לטבול במקום שלא נשתנה וכך הם דברי הרמב״ם בפ״ו מהלכות מקואות וא״כ התוספתא אף ע״ג דמיתניא סתם צריך לפרשה דבשאין בה מראה מים מ׳ סאה מיתניא אבל אם יש בו מ׳ סאה מראה מים טובל במקום המים וכן פירשוה הראב״ד ורבינו שמשון ז״ל והתוספתא גופה הוא מוכרח לפרש כן דקתני חבית שנשברה בים הגדול ומראה אותו המקום כמראה אותו היין הטובל באותו מקום כאילו לא טבל הרי בהדיא דלא פסלה אלא אותו מקום שנשתנה בלבד אבל במקום שלא נשתנה כיון דאית ביה מ׳ סאה כשר :

תניא בתוספתא נפלו לו ג׳ לוגין יין כאילו לא נפל בין במקום היין בין במקום המים היה שאוב והסיקו הסיק במקום היין זה וזה לא טהר הסיק במקום המים מקום המים טהר מקום היין לא טהר וכתבה ר״ש בפ״ז דמקואות ופי׳ נפלו לו ג׳ לוגין יין שלא שינה מראיהן כאילו לא נפל וטובל בין במקום היין היה שאוב והיה בו שיעור ב׳ מקואות או ג׳ והסיקו למקוה כשר כדי להכשירו לטבילה הסיק במקום היין זה וזה לא טהר ואף ע״פ שיש במקום המים שיעור מקוה דשאובין נינהו ולא סלקא להו השקה שבמקום היין עכ״ל :

גרסינן בפ״ק דמכות (דף ד.) אמר רב יהודה אמר רב חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לג׳ לוגין שלא יהיו במקום א׳ ודוקא לים הגדול דקאי וקיימא אבל נהרא בעלמא לא ופי׳ רש״י הטובל שם באותו מקום לא עלתה לו טבילה שמא כל מים שבחבית עומדות יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין וזה אחד מן הפוסלין את התרומה והתוס׳ כתבו דגרסינן חבית מליאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה דמי הים קוו וקיימי ושמא עדיין הוא צבור ועומד במקומו ואיסור ניכר וטובל ביין אבל נהרא בעלמא לא דודאי מתערב במים ואינו בעין ומיירי ביין לבן שאינו משנה מראית המים דאי באדום נחזי אם שינה מראית המים אם לא עד כאן והפוסקים שלא כתבו דין זה משמע שהם גורסין חבית מליאה מים ולענין פיסול תרומה וכדכתב רש״י ולא נפקא לן מינה מידי ומיהו הרמב״ם כתבה סתם בפרק ו׳ מהלכות מקואות וז״ל חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה א״א לג׳ לוגין שלא יהיו במקום אחד ע״כ ומשמע דלענין עליה מטומאתה ע״י טבילה זו קאמר וקשה שהרי כתב בפ״ד מקוה שיש בו ארבעים סאה אפי׳ שאב ונפל לתוכו כל היום כולו כשר וסתם מקואות קוו וקיימי דומיא דים ואפ״ה מכשר ולכן נראה לומר דמשום הבא ראשו ורובו במים שאובים קאמר דלא עלתה לו טבילה ולענין פיסול תרומה כדפירש״י :

(ב״ה) ויותר נכון לומר דלענין עליה מטומאה ע״י טבילה זו קאמר ושאני ההיא דפ״ד שמתוך שבאו השאובים דרך שפיכה הם מעורבים בכל מי המקוה ואין שם שלשה לוגין שאובים במקום אחד מה שאין כן בחבית שנפל דלא דרך שפיכה אתאי :

תניא בתוספתא מקוה שאין בו מים מ׳ סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בג׳ לוגין ולא עוד אלא אפי׳ חזרו מימיה לכמות שהיו כשר וכתבה הראב״ד בפרק ז׳ מהלכות מקואות וכתב עליה פירוש כיון שחזר למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בג׳ לוגין מים נפקא מינה שאם חזרו למראה מים כשר ולא עוד אלא שהיין עולה לו לארבעים סאה מתוך שהמים שחזרו יין מטהרין אף היין שנפל בהם מטהר שזה מושך את זה וזה מושך את זה כב״ל ולפי שהיתה בחידוש כתבתיה ופרשתיה עכ״ל אבל ר״ש פירש ולא עוד אלא אפי׳ חזר אח״כ למראיו כשר להקוות עליו ע״כ נראה מדבריו דבשהקוה עליו להשלימו לארבעים סאה מים הוא דכשר אבל היין אינו מעלה אותו כדעת הראב״ד ז״ל וגם הרמב״ם נראה שלא היה מפרש כפירוש הראב״ד דא״כ לא הוה שתיק מיניה ורבינו ירוחם כתב לשון התוספתא ולא פירש בה דבר וגם לשונה כתוב בטעות שכתוב שיש במקום שאין :

אין שאיבה פוסלת א״ש במים אבל השלג והברד והכפור והטיט וכו׳ בפרק ז׳ דמקואות תנן אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור

פרישה

למטה כבוגת משקה עכ״ל סמ״ק מ״ו רס״ל : [ט] מוחל בערוך פי׳ [...]ל המים היוצאין מעקל בית הבד שנותן קורות בית הבד על הזיתים הטעונים והוא מי זיתים ויש [...]הן שאומרים שמן וצ״ע דלשון מוחל לא מצינו כ״א מוהל והוא שייך בכל דבר והוב מבשר ג״כ נקרא מוהל ו[...]ך מוהל בית הבד פי׳ כן : [י] היה בו מ׳ סאה ו[...] אם היה בו יותר ממ׳ [...]אם ונשאר במקום שלא נשתנה

דרישה

אבל טפי לא צ[...] היה סברת ר״ת דמוקי מתני׳ בהכי אבל בשאובין מכשיר לעולם עיין באשר״י מ״ו : (לא) אע״פ שמשונים ממראה מים דליבעא לית בה ממשא ולא דמי לקורטוב יין דלעיל דהתם המראה מוגלא מיקרי והכי מיא דליבעא איקרי : (לב) ממראה מים פי׳ א״כ כו״א דלא הוי דינייהו כדין שאר מי[...] אלא כשאר משקים מ״ו : (לג) אבל אם המקוה כו׳ אינו מדוקדק דהא היא הנותנת דכיון דיש להם דין שאר מים ממילא אין המקוה נפסל מהצבע ונלפ״ד דה״ק דבא להורות שהטעם שפוסלין המקוה אע״פ שנשתנה מראיתן והו״ל למותן ליין משום ד׳צבע לא מעלה ולא מוריד ואל תאמר אדרבא דצבע גורם הפסול דזה אינו דהא בשביל המקוה בלבע אינה נפסלת וק״ל (גם י״ל דבא להשמיענו דהו״א לומר במקוה חסר שיש לו דין מים לפסול בג׳ לוגין שאובין למוחרא ובמקוה שלם לפסול כשנשתנו מראיהן מחמת שצבע קמ״ל דצבע לא מעלה ולא מוריד ולא נפסל בכך עכ״ה) : (לד) הדיח בו כלים פי׳ אע״פ שנפסלים [...]ים מליטול בהן הידים כמ״ש בא״ח סימן ק״ס : (לה) או מוחל ושינו מראיו נפסל ג״ע הא [...] אמרינן דלית ביה ממש ודוקא ביין אסרינן משום דנקרא יין מו[...] א״ש לעיל ועד״ר : (לו) כיצד [...] אם הוא חסר ימתין כו׳ אין להקשות פשיטא הא בלא [...] ג״כ היה צריך להמתין די״ל דהכי הלעת דבריך דלל

חרושי הגהות

יב יישוב ל׳ אבל דקאמר עיין בדרישה ובט״ז א״ק ל״ו :

במים אבל השלג והברד והכפור והטיט שהוא עב קצת אפילו יש
בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי אין שאיבה פוסלת בהן שאם
שאב מאלו למקוה חסר לא פסלוהו ולא עוד אלא [יח] שאפי' עשה
כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי (יט) ועשה ממנו
מקוה כשר מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט שראוי להריקו אם
המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט אין המים צפים
ע"ג

הכפור והגליד והמלח והשיט הנרוק אמר ר"ע היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר
השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם לאו והביאו
שלג ועשו מקוה בתחלה רבי יוחנן בן נורי אומר אבן הברד כמים כלומר כמים
השאובים שפוסלים ואינם מעלים וידוע דלית הלכתא כוותיה אלא כת"ק וכ"פ
הרמב"ם ז"ל. וגליד הם המים הנקרשים.
ותנן תו כילד מעלין ולא פוסלין אם יש
במקוה ארבעים סאה חסר אחת נפל
מהם סאה לתוכו העלוה נמצאו מעלין
ולא פוסלין. וכתב הרא"ש בפרק תינוקת
לא פוסלים אע"פ שהן שאובין דלא שייך
פיסול שאובין אלא במים ואפילו עשה כל
המקוה מאלה והביאן לתוך המקוה בכלי
כשר: ותניא בתוספתא עיגולי שלג
המשוקעים בבור הרי אלו מעלין ר' יהודה
אומר אין מעלין ומודה רבי יהודה שהוא מביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק ויורד
וטובל משמע דשלג אף על פי שלא נמוח סאה אחת ממנו משלמת למקוה שיש בו
ארבעים סאה חסר אחת דחשיב כמים אע"פ דלכשנמוח יחסר ממנו ונראה דלהכי
תניא בתוספתא עיגולי שלג דצריך שיהא נכבש יחד וקשה כדי שלא יחסר ממנו
כשיהיה נמוח עכ"ל. וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש על משנה זו למדנו מכאן
שהשלג אע"פ שנתנו למקוה בידים לא דיו שאינו פוסל אלא שהוא משלים ארבעים
סאה ומאי לא פוסלין דקאמר ה"ק א"צ לומר שאין פוסלים ובתוספתא דמקואות
נמי תניא מודה רבי יהודה שמביא טיט הנרוק בעריבה ומשיקו ויורד וטובל בה
אבל לא נתברר אם נחשוב אותה סאה של שלג כמות שהוא או לכשיתפשר נחשוב
המים היוצאים ממנו כי המים היוצאים הם פחות ממה שהיה השלג ונראה דכיון
דברד וגליד וטיט הנרוק דכמות שהן משלימין נראה כי השלג נמי משלים כמות
שהוא ועוד מדקאמר השלג והברד ולא קאמר מי השלג והברד אלמא בכמות שהן
קאמר מיהו נ"ל שהוא צריך למעכו כדי שיהא כעין הכפור והברד אבל התפוח
וחלול כמות שהיא לא וא"ת הנך כולהו דקא מעלין ולא פוסלין כיון דחשיב להו
מיא לאשלומי מ"ט לא פסלי בשאובין התם משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה
בתחלה אלא אצטרופי בלחוד הוא דמצטרפי לרובא דכשרים ומש"ה אין פוסלים
בשאיבה מ"ט מקוה מים הוא דאיתקש למעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי
שמים אבל שאר משקין לא איתקוש הילכך שאר משקין בשינוי מראה הוא דפסלי
משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין אבל משום שאובין לא והנך כולהו כיון
דליכא בהו שינוי מראה פיסול שאיבה נמי ליכא ואם תאמר לאנשי מידבא משום
ר' ישמעאל הרי עושין מן השלג מקוה לכתחלה ואפ"ה כי נותנו בידים כשר התם
לכשיתפשר קאמר וכשנפשר מילתא אחריתא הוא וממילא קא הוי מקוה עכ"ל.

דמכשרינן לעשות מקוה בתחלה אפי' לא נימוח אבל בכל היכא דאינן כשרין אלא
אצטרופי והמרדכי תופס דרך הראב"ד דבכולן אף בשלג אשלומי אין בפני עצמן
לא וכן פירש"י ספ"ק דסוכה וכ"כ ב"י דהכי משמע מפי' רש"י לשם ולפ"ז נראה
לע"ד דה"פ דמתני' דר"ע הוא דקא תמה עליה דרבי ישמעאל דהיה דן כנגדו לומר
דהשלג אינו מעלה את המקוה ואנשי
מידבא העידו משמו דעושין מקוה בתחלה
מן השלג וזה וזה אינו אלא אצטרופי הוא
דמצטרפי לרובו דכשרים אבל בפני עצמן
לא ודברי המרדכי הללו הם נשמטים
מהספרים דפ' במה טומנין וכתבו בהגהות
לשם אחר דברי ה"ר שמריה ור"ב ממגנצ"א
דמתירין לטבול בשלג ואחר דברי הר"א
מביה' והר"ש מבונבר"ק דחולקים ואוסרין
בשלג שלא נימוח וכתב א"כ המרדכי
להשיג על המתירין מפירש"י דסוכה ובהגהות בפנים כתב עוד דהר"ר שמחה התיר
בתחלתו ולבסוף חזר בו והכי נקטינן לחומרא כפירש"י והראב"ד והמרדכי והר"א
מביה' והר"ש מבונבר"ק והר"ר שמחה ומסתבר טעמייהו ודלא כמ"ש ב"י כדעת
המקילין: מקוה שיש בו מ' סאה וכו' משנה פ"ב דמקואות פליגי בה ר"א ורבי
יהושע ופסק כרבי יהושע דמטבילין בטיט ובמים שצפין ע"ג הטיט אבל אם היו
המים מצד אחד מודה רבי יהושע שאין מטבילין בטיט אלא במים ומיהו אצטרופי
מצטרף הטיט למ' סאה. ותימא דלמה לא כתב רבינו שיעור רכות הטיט שנצטרף
עם המים כדמשמע בפ"ב דזבחים דשיערו כשהפרה שותה ושותה הימנו וכן כתב
הרמב"ם בפ"ח מה' מקואות והסמ"ג בה' מקואות וכן פי' רבינו שמשון בפי' המשנה
והוא מדברי התוספות ספ"ק דסוכה ונראה דרבינו ראה דבמשנה פליגי תנאי טובא
בהאי שיעור דרכות הטיט וליכא מאן דנקט שיעורא דפרה שותה ושותה ממנו
וכתבו התוס' ור"ש ז"ל ושמא כל הנך שיעורי דהני תנאי בהנך תלוי טעמייהו דמ"ם
דבהאי שותה ובהאי אינה שותה ואין שייך לומר נחזי אנן דאין כל הפרות שוות
עכ"ל דהשתא הדר נפלה כרסא בבירא דכיון דאין כל הפרות שוות לא ידעינן שיעורא
דהאי רכות טיט מאי הוא ולפיכך נקט רבינו בסתם כלשון פירש"י שהוא רך שראוי
להריקו מכלי אל כלי: הב"י הביא דברי המרדכי בה' נדה מ"ש על פירש"י אבה
לא תטבול בנהל מפני שיש שם טיט וכו' וכתב עליו וצ"ע והוא לפי שכתב דבפ"ב
דזבחים אמרינן ה"ד אי דפרה שותה ושותה ממנו אפי' לרביעית נמי וכו' והדבר
פשוט דטעות נפל בדפוס שלו וצריך להגיה ה"ד אי דאין פרה שותה ושותה ממנו
אפי' למקוה נמי לא ואי פרה שותה ושותה ממנו אפי' לרביעית נמי וכו' וכן הוא
נדפס

והרז"ה כתב על זה אנו תמהים מהיכן למד שבמידבא עשו אנשי מידבא את המקוה או שהביאו את השלג בכלים שמא בידיהם משכו והוליכוהו עם הקרקע עכ"ל ולבסוף
דבריו כתב הילכך אין לנו מאותו מעשה שום ראיה לומר שאין השאובה פוסלת כשלג וכ"ל שדינו כדין המים בין לפסול בין להכשיר עד כאן ורבינו השמיט גליד משום דמדין
ברד וכפור הוא נלמד אבל מלח איני יודע למה השמיטו: ומה שחילק בין טיט הנרוק לאינך לענין עשה מהם מקוה שלם אף ע"ג דבדברי הרא"ש נראה דאף בעשה
כל המקוה מטיט הנרוק מכשיר דהא סתם וכתב ואפי' עשה כל המקוה מאלו כשר משמע לרבינו דא"א לומר כן מדאמרינן בסוף פ"ק דסוכה (יט:) טיט הנרוק יוכיח
שמצטרף למ' סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה הלכך ודאי לא על הטיט הנרוק נתכוון הרא"ש ז"ל אלא אאינך דאע"ג דלא אשכחן דשרו לעשות כל המקוה מהם אלא
בשלג מיניה ילפינן לאינך דמ"ש והרמב"ם כתב בפ"ז כלשון הזה אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר
אחת ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו ה"ז עולה למדתו והרי המקוה שלם וכשר נמצאו מעלין ולא פוסלין אפי' הביא מ' סאה שלג בתחלה והניחן בעוקא וריסקן שם הרי זו
מקוה שלם וכשר עכ"ל והדעת נוטה לומר שהוא סובר דבשלג דחזינן שהכשיר רבי ישמעאל לעשות מקוה בתחלה הוא דמכשרינן ולא גמרינן מינה לאינך דאם איתא לא
הוו שתקי תנאי מינה במשנה ובתוספתא אבל מדברי רש"י נראה דאף שלג אם עשה ממנו מקוה בתחלה שהוא פסול שכתב בספ"ק דסוכה אהא דאמרינן שהטובל בטיט
הנרוק לא עלתה לו טבילה הטובל במ' סאה שכולו טיט הנרוק לא עלתה לו טבילה דהכי תנן במסכת מקואות אלו מעלין ולא פוסלים השלג והגליד והכפור וטיט הנרוק
מעלין היינו משלימין אשלומי אין בפני עצמו לא ע"כ. וא"כ ת"ק דאמר מעלין דמשמע דבפני עצמו לא אף בשלג פסל ופליג אדרבי ישמעאל וקי"ל כת"ק ומיהו אפשר
למידחי ולמימר דכרבי ישמעאל נקיטינן משום דעבד בה מעשה ומעשה רב א"כ דת"ק נמי מכשר בשלג ומשום אינך נקט לישנא דמעלין: ז"ל הראב"ד בספר בעלי
הנפש בקילור שער המים וכולן משתערין כמות שהן חוץ מן השלג שהוא צריך למעך את חללו עד שיהא כמו הכפור וכל אלו אפי' מדדן בכלי ונתנן למקוה ולא לעשות
מהן מקוה בתחלה אלא שהן מצטרפין לשיעור מקוה שהרי שנינו ואלו מעלין ולא פוסלין השלג והכפור וכו' ומסתברא דבעינן רוב מקוה מים כשרים עכ"ל וכבר כתבתי
לשונו באורך בסמוך מבואר בדבריו שאם עשה כל המקוה מהם פסל אפי' בשלג אי מדדו בכלי משום שאוב: ומ"ש ובלבד שיתמעך חלל השלג שיהא ככפור כבר כתבתי
כן בשם הרא"ש וכ"כ גם מדברי הרמב"ם שכתב וריסקן ואיני יודע למה השמיטו רבי': כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"א סי' ב' דתניא בתוספתא דטהרות מקוה שאוב
שהגליד טהור משום מים שאובין נימוחו כשר להקוות ומשמע מדבריו דכשר להקוות דקתני פירושו כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר וכן פירש סמ"ג וכתב שכן לשון התוספתא
בכמה מקומות וגם בתוספתא דשקלים מקוה שיש בו מ' סאה כשר להקוות עליו. וכ"כ רבי' ירוחם ז"ל נראה דאע"פ דלא נמוח סאה אחת משלמת למקוה שחסר סאה
ומ"מ צריך שיהיה בענין שכשיהיה נמוח שיהיה שם סאה עכ"ל:

וכתב עוד סמ"ג על דברי השאלתות שסוברים שאם היה כל המקוה מים שאובין שהומשכו ולא פוסלין ולא מטבילין בהם עד שירדו עליהם מי גשמים מ' סאה
אבל אם לא הומשכו אפי' ג' לוגין מים שאובין בתחלה פוסלים את המקוה אפי' היה אח"כ מ' סאה כשרים לפי זה אומר אני דהביא תוספתא דמקוה שהגליד
ונימוח כשר להקוות עליו שמדבר בענין זה להוסיף אח"כ מ' סאה גשמים וחושב הגליד ונימוח כמו שאובה שהמשיכה עכ"ל (כ):

כתב המרדכי בס"פ במה טומנין (כא) שרבינו שמריה הורה שהטובל בשלג שאינו מפושר ומחזיק מ' סאה שעלתה לו טבילה מדתנן השלג והברד מעלין את המקוה ובלא
הופשרו הוא דאי בהופשרו פשיטא דהוי כמו שאר מים וה"ר אליעזר מפרש מתניתין בשהופשרו והא קמ"ל דאין דין שאובין עליהם וגם רבינו שמחה התיר בתחלתו
ולבסוף חזר בו כי א"א שכל השלג העולה למ' סאה יגע בבשרה ועוד דאמרינן אין מטבילין בכיפין עכ"ל. ומשמע לי דפשטא דמתניתין ודברי הפוסקים לא מוכחי כלל דברי
ה"ר אליעזר דודאי בלא הופשרו מיירי דאי הופשרו פשיטא דהוי כשאר מים ופוסלין את המקוה אי שאובין נינהו דדוחק לומר שאחר שנתנן במקוה הופשרו ובהדיא תניא בתוספתא
עיגול שלגים המשוקעים בבור הרי אלו מעלין ומשמע ודאי דבעודם עיגולים קאמר דמעלין ואף ע"פ שלא הופשרו ומהכא נשמע שא"צ שכל מי מ' סאה יגעו בבשרה ודלא
כרבינו שמחה שמצריך כן וגם מ"ש דאין מטבילין בכיפין נראה שאין ענין לכאן דהתם שאני שהכיפין עומדין באויר אבל הכא שהשלג בקרקע ועליו שלג אחר וכן עד כמה אמות
גובה מאי שיטא דדמיון דכיפין איכא הכא הא לא דמיא אלא ליס או בריכה העמוקים מאה אמה שטובלין במים העליונים או בתחתונים ושלג נמי דכותייהו הילכך דברי רבינו
שמריה נראים בעיני ומ"מ אין להקל לעשות מעשה באיסורא דאורייתא נגד ה"ר אליעזר ורבינו שמחה. ומיהו לטבול ידיו בשלג לאכול לחם אם אין לו מים כיון דנטילת ידים
דרבנן נראה דשפיר יש לסמוך על דברי ה"ר שמריה כיון דפשט המשנה ודברי הפוסקים מסייעים ליה:

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט שראוי להריקו אם המים
צפין על הטיט יכולים לטבול אפי' במים וכו' בפ"ב דמקואות תנן מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רבי אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ורבי
יהושע אומר בטיט ובמים באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין על גביו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט וכתב רבינו שמשון
מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט ומיהו אצטרופי מצטרף להשלים למ' סאה כדאמרינן ספ"ק דסוכה טיט הנרוק מצטרף למ' סאה והטובל בו לא
עלתה לו טבילה עכ"ל. וכ"כ התוספות בספ"ק דסוכה והרא"ש בסוף נדה וידוע דר"א ורבי יהושע הלכה כר' יהושע וכ"פ הרמב"ם במשנה זו וכך הם דברי רבי':
ודע דבההיא משנה תנן תו באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו דר"מ ר' יהודה אומר מקום שאין קנה המדה עומד אבא אלעזר בן דלעאי אומר במקום שהמשקולת
יורדת ר"א אומר היורד בפי חבית ר"ש אומר הנכנס בשפופרת הנוד ר"א ברבי צדוק אומר הנמדד בלוג. והקשה רבי' שמשון דבפ"ב דזבחים (כב.) אמר ר"ל כל המשלים
למי מקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים וקאמר למעוטי מאי אי למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דפרה שותה ושותה ממנו אפי' לרביעית נמי ואי דאין פרה
שותה ושותה ממנו אפי' למקוה נמי אין משלים והשתא היכי שביק כל הני שיעורי דמתניתין ונקט שיעורא דפרה שותה ושותה דלא תנן ושמא כל הני שיעורי דהני
תנאי

דרכי משה

(כ) ולקמן סימן זה כתב ב"י דאין נראה מדברי הרמב"ם ולא מדברי שאר הפוסקים כדברי השאלתות אלא ס"ל דהמקואות שהמשיכו כולה פסולה כמו שיתבאר לקמן ולא מהני
לה אח"כ רביית מי גשמים ולכן נראה דפירוש הראשון בתוספתא נראה שהוא עיקר אליבא דהלכתא כנ"ל: (כא) וז"ל שם מעשה בא לפני רבי שמריה משפיר"א באדם אחד שאנס
אשתו

פרישה

דאל תאמר מ"ש לפני זה ושינוי מראה נפסל דנפסל לגמרי וצריכין לשאוב ולשפוך כל המים
מתוכו קמ"ל דו"א אלא אם חסר א"צ טורחא כלל דהא בלאו הכי צריך להמתין עד שירדו
גשמים למלאות השיעור ואז ירדו גשמים ודאי כ"כ עד שיחזרו למראיו וק"ל: (שאינו נפסל עוד
בשאיבה ר"ל שאינו נפסל עתה בשאיבה עכ"ס): (לו) ועשה ממנו מקוה כשר ואפי' לא נפשר
השלג

דרישה

נשתנה מ' סאה מותר לטבול בו ב"י: [יח] אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד
אבל לא מטיט (וכ"כ רבינו בסמוך עכ"ס) עיין בב"י: כתב השאלתות כשמנקין המקוה לאחר
שטובלים כל המים פוקקין את נקבי הנביעה ואין משיירין בה מאומה מן המים הראשונים
כ"ל אני הדיוט מדקאמר פוקקין את נקבי הנביעה דאפי' בניקור מעיין קאמר ודלא כדברי רבינו
ירוחם

ע"ג הטיט אין טובלין במקום הטיט אבל במים טובלין אפילו אם אין בו מ' סאה אלא ע"י הטיט: (לח) אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה אא"כ יהיה ראוי לקבל קודם שיקבענו לקרקע ושיתמלא לדעת וכשיהא כל זה אז פוסל (לט) אחד גדול ואחד קטן אחד כלי אבנים וא' כלי גללים לפיכך המניח טבלא אצל המקוה כדי שיפלו המים ממנה למקוה אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים פוסלת ואם לאו אינה פוסלת זקפה על צדה לידוה אפי' יש לה שפות אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל ובגון שהמים ראויין לבא למקוה זולתה (מ) אבל אם אין המים ראויין לבא למקוה זולתה [יג] אפילו אין לה שפה כלל פוסלת כיון שמקבלת טומאה:

צינור

נדפס בדפוסים האחרונים: אין הכלי חשוב וכו' תנא והדר מפרש. ואחד גדול ואחד קטן וכו' משנה פ"ד דמקואות והכי פירושו אע"ג דלא חשוב כלי לענין קבלת טומאה מתוך שהוא גדול כגון כלי עץ שהן יתירין על מ' סאה דלא הוי דומיא דשק דמיטלטל מלא וריקן וכן קטן פחות מכדי סיכת קטן ככלי חרס דאפי' ע"י יחוד אינו מקבל טומאה כדתנן פ"ב דכלים ואפי' כלי אבנים וכלי גללים דאין מקבלין טומאה כלל לא גדול ולא קטן אפ"ה לפסול המקוה חשיבי כלי וכך פי' התוס' פ"ק דשבת (דף י"ו) ורש"י פי' שם דאחד קטן אפי' בכלי עץ קאמר דאע"ג דבכלי עץ חשיב כלי לקבל טומאה בכל שהו אפי' הכי סד"א דלענין פסול שאיבה לא חשיבי כלים קטנים לפסול המקוה קמ"ל:

ומ"ש לפיכך המניח טבלא פרק ד' דמקואות תנן המניח טבלא תחת הצינור אם יש לה ליזבז פוסלת את המקוה זקפה לידוח בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה ופירש"י אם יש ליזבז מד' רוחותיה דאי מג' רוחות אין זה בית קיבול וכן כתבו שאר פוסקים אלא דברוקח כתב ומביאו ב"י דמשמע דוקא בב' רוחות הוא דכשר אבל אם יש לו ליזבז מג' רוחות פסול ויחיד הוא נגד כל רבוותא ורבינו שינה לשון משנה חדא דכתב במקום המניח טבלא אצל המקוה ולא כתב המניח טבלא תחת הצינור והוא לפי שצריך לחלק דמיירי בצינור שקבעו ולבסוף חקקו דאי חקקו ולבסוף קבעו בלא טבלא פסולה משום צינור לכך כתב בסתם דמוכן שהגשמים נופלין על הטבלא בלא צינור. עוד שינה דכתב זקפה על צדה לידוח לבאר דהאי זקפה לידוח רצונו לומר שהעמידה בענין שהמים עוברים על צדה השני שאין שם לבזבז דכיון דאינה עומדת בענין שראויה לקבל כיון שאין שם לבזבז אינה פוסלת אבל אם זקפה בגובה בלבד והמים עוברין על אותו הצד שיש שם לבזבז אע"פ שאינה מקבלת עכשיו מים פוסלת את המקוה וס"ל לרבינו דמ"ש ר"ש והרא"ש זקפה לידוח אינה פוסלת כיון דאינה עומדת דרך קבלתה רצונם לומר דזקפה על צדה שאין שם לבזבז וכן כתב הרמב"ם בפי' המשנה להדיא וז"ל וענין זקפה לידוח שתטה על צדה להדיח עכ"ל הנה שפי' דזקפה דנקט לאו דוקא זקפה בגובה אלא אפי' הניחה בשפוע אלא דהניחה בענין שיהא המים עוברין על הצד שאין שם לבזבז. וכן מ"ש לידוח מפני הטינופת לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט דכל שזקפה על צידה לידוח זקפה: ומ"ש וכגון שהמים ראויין לבא למקוה זולתה וכו' כ"כ הרא"ש דאי אין המים ראויין לבא למקוה זולתה נפסלים משום דהויא ע"י טהרה בעינן ולא ע"י דבר המקבל טומאה והקשה ב"י אם אין לה שפה כלל הו"ל פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה ותירץ דרצונו לומר אפי' כפאה על פיה דעוברים במקום שאין לה שפה כלל ולא נהירא דא"כ לא היה צריך לומר אפי' אין לה שפה כלל דהא בהכי איירי שזקפה על צידה מקום שאין לה שפה כלל ועוד דהלשון לא משמע הכי אלא ודאי דרבינו אתא לאשמועינן אפילו אין לה שפה כלל בשום צד ומיירי בניטלו שפתותיה דכיון דלא נשברה עדיין מקבלת טומאה כיון דהו"ל שפה מעיקרא וכפי' השני שכתב ב"י. ועוד תירץ מהרש"ל דה"ק אפי' לא היה שפה כלל מעולם ומקבלת טומאה כגון אם היה של מתכת. ועוד נראה לתרץ דאע"ג דפשוטי כלי עץ אינו מקבל טומאה מדאורייתא מקבל טומאה מדרבנן וכ"כ הר"ן בפ"ק דסוכה וכן כתב גם הרמב"ם דפשוטי כלי עץ מקבל טומאה מדרבנן ומביאו ב"י לעיל אבל דין מעיין שיורד מן ההר טיפין טיפין וכו' ע"ש. והעיקר נראה לי דמיירי בכא בדף שעורכת עליה האשה פת אי נמי ייחדה למלאכה דפשתא אפילו אין לה שפה כלל מקבלת טומאה ומש"ה קרי לה טבלא ולא קרי לה דף ועי' לקמן אבל הבא להמשיך מים במקוה ובמ"ש לשם בס"ד. וצריך שתדע דהך טבלא מיירי דמניחה תחת מי גשמים כדי שיפלו ממנה למקוה החסר להשלימה וז"ש רבינו כדי שיפלו ממנה דלשון זה משמעו דבמי גשמים איירי אבל במניח טבלא כדי שתקבל מים מן המעיין או מן המקוה ולירד ממנה אל המקוה החסר כתב רבינו לקמן דשרי מטעם השקה אפי' על ידי דבר המקבל טומאה ולשם יתבאר בס"ד דלענין מעשה קי"ל דאין

תנאי בהכי תלוי טעמייהו דמר סבר בהאי שוחה ובהאי אינה שותה והא דמשמע בפרק כל הבשר (קו.) דמים שנפסלו משתיית בהמה טובל בהם כל גופו לא בנפסלים מחמת טיט איירי אלא בגלילי ומשום דמסרחי ונמאסים לא חזו לשתיית בהמה ע"כ וכל זה כתבו תוספות בספ"ק דסוכה וכ"כ הרא"ש בסוף נדה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"ח מהל' מקואות טיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו ה"ז נמדד עם המקוה היה עבה עד שאין הפרה שוחה ושותה אינו נמדד עמו מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט מטבילין בטיט ובמים באיזה טיט מטבילין בטיט הרך שהמים לפין ע"ג היו המים מצד אחד והטיט הרך מצד אחר מטבילין במים ולא בטיט עד כאן לשונו ודבריו מבוארים שבתחלה כתב שיעור וכו' הטיט שנמדד עם המקוה שהוא בכדי שהפרה שוחה ושותה ואחר כך כתב שאע"פ שכשהוא ברכות זה הוא נמדד עם המקוה אין מטבילין בו אלא כשהמים לפין על גבו אבל אם הם סמוכים לו מצדו אין מטבילין בטיט וכן פסק סמ"ג ודלא כסמ"ק שלא הזכיר פרה שוחה ושותה אלא הביא פלוגתא דתנאי דמתניתין וכתב עליה והלכה כדברי כולם להחמיר: כתב המרדכי בשבועות על מאי דפירש"י אשה לא תטבול בנמל מפני שיש שם טיט והוא נכנס בין אצבעות רגליה וחוצץ וכן פי' עוד גבי אבוה דשמואל עביד מפני לבנתיה הילכך כל מקום שהטיט מעורב כ"כ במים שאין פרה שוחה ושותה מהם אין עליהם תורת מים והכי נמי אמרינן פרק שני דזבחים איצטריך אילימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דפרה שוחה ושותה ממנו אפילו לרביעית נמי ואי דאין פרה שוחה ושותה ממנו אפי' למקוה נמי לא ואף על פי שיש מים מרובים שיעור טבילה לבד הטיט כיון שהטיט עבה שאין פרה שותה ממנו אם כן הו"ל יבשה גמורה עד כאן לשונו וצ"ע וכ"כ ברוקח על מתניתין שכתבתי בסמוך וז"ל בפ"ב דזבחים משמע טיט שאין פרה שותה ממנו אף למקוה פסולה ע"כ אין לאשה לטבול במי אגמים שלא תכניס רגליה בטיט ואם הטיט צלול אפילו דבוק בבשרה אינה מקפדת אינו חוצץ אבל אם מקפדת חוצץ אף במיעוטה. וכתב עוד אהא דתנן הטביל בו את המטה אף על פי שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמים פירוש כבר עלתה לה טבילה למטה במים מכאן אשה צריכה ליזהר שלא תטבול באגמים או במקוה שיש בו טיט עב פן תשקע רגלה בטיט עב שאין פרה שוחה ושותה מהם כדמשמע בפ"ב דזבחים ולא עלתה לה טבילה שהאשה מקפדת ע"כ ובסימן קצ"ח נתבאר דין טיט לענין חציצה כי שם ביתו: תניא בתוספתא לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפרין וכתבה ר"ש בספ"ג ופירוש צפרין אצבעועות של מים ובמקוה אינם נחשבים כמים לטבול בהם ומיהו בפ"ב דזבחים (כב.) תניא כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו ומי מקוה שכולו יבחושין אדומים מטבילים ואטו מי גרעי צפרין מיבחושין אדומין וברוב ספרים כתוב צרופין עכ"ל:

כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות מקואות כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין מטבילין בו ומטבילים בעינו של דג עכ"ל והוא בפ"ב דזבחים ואמרינן בגמרא אפילו בעינייהו נמי ופירש"י אפילו אם כל המקוה נעשה מהם כשר ובעינו של דג פירש"י דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו:

אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה אא"כ יהיה ראוי לקבל קודם שיקבענו בקרקע בפרק המוכר את הבית (סה:) ופרק מרובה (סז.) תניא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה: ומ"ש ושיתמלא לדעת בפ"ד דמקואות גבי המניח כלי תחת הצינור ויתבאר לקמן בס"ד ומ"ש ואחד גדול ואחד קטן אחד כלי אבנים כלי גללים פשוט במשנה פ"ד דמקואות וכתב ר"ש והרא"ש דרבותא קמ"ל דאע"ג דכלי גללים לא חשיבי כלים לענין קבלת טומאה לפסול את המקוה חשיבי ובספ"ק דשבת (טז:) מייתי לה וכתבו שם התוס' אחד כלים גדולים שמרוב גדלם אינם מקבלים טומאה כגון כלי עץ שהם יתירים על מ' סאה שאינם מטלטלים מלא וריקם אפ"ה מיקרי שאיבה ואחד כלים קטנים כדתנן במסכת כלים ומייתי לה בפרק אלו טרפות (כד:) הדקים שבכלי חרס הן וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא מסומכים שיעורן מכדי סיכת קטן ועד לוג אבל בציר מהכי טהורים עכ"ל. אבל הרא"ש כתב בסוף נדה גדולים המחזיקים מ' סאה בלא קטנים פחות מכדי סיכת קטן ובמשנה קאמר אחד כלי אדמה ופירש"י כלי אדמה דלאו ע"י גיבול הוא ככלי נתר וכלי חרס:

ומ"ש לפיכך המניח טבלא אצל המקוה וכו' משנה שם המניח טבלא תחת הצינור אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה זקפה לידוח בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה ופירש ר"ש תחת הצינור שהוא כשר שקבעו ולבסוף חקקו והניח את הטבלא תחתיו להמשיך המים למקוה פוסלת את המקוה דהו"ל מים שאובין והוא שיהא לה לבזבז מד' רוחותיה דאי מג' אין זה בית קבול. זקפה לידוח. כדי שתדוח מטינופת שבה אינה פוסלת את המקוה כיון דלא קיימא כדרך קבלתה וכן כתב הרא"ש בפרק תינוקת וכ"כ סמ"ג דיש לה לבזבז פירוש שפה מד' רוחותיה וגבי אין לה לבזבז דקאמר אינה פוסלת כתב אפילו הניחה כדרך שנשארו בה מים מצד אחד כיון דאין לה ד' לבזבזין ולא נעשית לקבלה וכן כתב רבינו ירוחם ז"ל:

ומ"ש וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה וכו' כ"כ הרא"ש שם על הא דזקפה לידוח וז"ל מיירי כגון דבלאו הטבלא היו המים נמשכים למקוה דאי לאו הכי אע"פ דאין המים נפסלים מחמת שאיבה מ"מ נפסלים משום דהויא ע"י טהרה בעינן כדאיתא בפ"ה דמקואות עכ"ל ומ"ש דהויא ע"י טהרה בעינן יתבאר לקמן גבי הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה וכו': ומ"מ מ"ש רבינו אפילו אין לה שפה כלל פוסלת לאו למימרא שאין לטבלא שפה כלל דא"כ היאך כתב שמקבל טומאה הא קי"ל דפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה אלא ביש לה ד' שפות עסקינן אלא שכפאה על פיה ונמצא שהמים עוברים במקום שאין שם שפה כלל ואפ"ה פוסלת מפני שהויית המקוה ע"י דבר המקבל טומאה ואפשר דבניטלו כל שפתותיה איירי ואפ"ה מקבלת טומאה כיון שמתחלה היתה מקבלת ועכשיו לא נשברה לגמרי והא דפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה היינו דוקא כשמעולם לא היה להם בית קיבול וצ"ע: (ב"ה) ואפשר שבאין לה שפה כלל מיירי ואפ"ה פסלה משום דפשוטי כלי עץ אע"ג שאינן מקבלין טומאה מן התורה מקבלין טומאה מדרבנן:

כתב הרמב"ם בפרק ו' מהלכות מקואות המניח שק או קופה תחת הצינור אין המים הנמשכים מהם פוסלים את המקוה והוא משנה בפרק ו' דמקואות:

כתוב בשער המים שבסוף ת"ה אפילו עברו מים מעצמן בכלים העשויים לקבל את המים אם נתכן לקבל המים ונפלו מתוכן למקוה פסלוהו ולמה אמר צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה שכן דרך הצינורות לחקוק באמצען חקק העשוי לקבל צרורות הבאות עם המים כדי שיעברו לבור מים צלולים אלא חקק באמצען חקק לקבל צרורות אינו פוסל את המקוה לפיכך רעפים שמכסים בהם את הגגות אע"פ שיש בהן גומות וחקקין אינם פוסלים את המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהם עכ"ל: וכתוב עוד שם דברים אלו שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן

דרישה

שמחה וא"ז מרדכי מור"ם: [יב] (אפילו אין לה שפה כלל פוסלת כו' וצ"ע שאין לה שפה כלל היאך מקבל טומאה כו' עפ"ר ובבדק הבית תירץ אע"ג דפשוטי כלי עץ אינה מק' טומאה ד"ת מ"מ מקבל טומאה מדרבנן ופסלה את המקוה ואיירי באין לה שפה כלל ותימה לומר לפסול המקוה מאסר שאינו מקבל טומאה ד"ת דאל"כ תימא למה התיר לקמן בסימן זה כשמחבר צינור קטן של עץ לפי צינור של אבר גם לא אסר לקמן אלא סילון של אבר או של מתכת דפשוטי כלי מקבל מים נפסל אע"ג שלא כיון למלאות המקוה ומ"ש אח"כ בסמוך ז"ל המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שנפלו ממקוה כו' עד חשובין לדעת כ"ל דמשום רבותא דהיתירא כ"כ דאם הנימן עד שלא נתקשר בעבים אפילו הנימן כדי לשפוך אפ"ה מותר: (לט) אחד גדול ואחד קטן פי' גדול המחזיק יותר ממ' סאה שאינו מקבל טומאה כיון שאינו יכול לטלטלו מלא וריקן וקטן הוא פחות מכדי סיכת קטן (כ"כ הרא"ש אבל התוס' דפ"ק דשבת כתבו דפחות מכדי סיכת קטן לא מקרי כלי עכ"ה) וכן כלי גללים אע"פ שאינן מקבלים טומאה לענין לפסול מקוה חשיבא כלי: (מ) אבל אם אין המים ראויין לבא זולתה אפילו אין לה שפה כלל פסול כיון שמקבל טומאה ואכן הויה (ר"ל הויית המקוה) ע"י טהרה בעינן וצ"ע פיוז שאין לה שפה כלל היאך

פרישה

השלג והכפור וכן פי' ר' שמריה ולעיל הביאו מור"ם אבל ר"א אסרו אפילו הופשר דאל"כ לא מקרי מ' סאה מחובר ימד מרדכי ס"פ במה טומנין וב"י פסק להתיר אלא שיש להחמיר כדברי ר"א אבל בנטילת ידים לאכול לחם שהוא מדרבנן שרי לטבול בשלג: (וטיט שראוי לסוריקו כו' שהפרה שוחה ושותה ממנו תו' עכ"ה): (לח) אין הכלי חשוב לפסול כו' עד ושיתמלא לדעת ר"ל שיתמלא לצרכיו אבל לא בענין שיתמלא לדעת לשופכו למקוה דהא בסמוך בזקפה על צדה לירד קאמר דאינה פוסלת מטעם שאינה עומדת בענין שיכולה לקבל מים משמע ומוכח הא היה

ציור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה (מא) (ואם) חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעוהו אם הוא של עץ אע"פ אם אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא (מב) נעשה כולה על ידה כלי ויבל המים שעיברין עליו חשובים שאובין ואם הוא של חרס אין התקיקה פוסלתו אלא אם כן תהא מחזקת רביעית (מג) [יג] ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אא"כ יהיו מהודקין לתוכה (מד) סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו חשוב קבלה לפסול בו את המקוה: כלי שנקב בשוליו אפי' כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפס ולהמקוה וכתב

מעלמן אבל אם נתנן אדם למקוה ה, פסול שכל ע"י אדם אפי' דילף בידיו וברגליו ואפי' עובר במים ונזלפו מאליהן ברגליו למקוה פסלוהו בד"א כשנזלפו ברגליו אבל היה רוכב ע"ג בהמה ונזלפו מים ברגלי הבהמה למקוה לא פסלו: אף על פי שע"י בהמה שהוא רוכב עליה נזלפו אין זה כמולף ברגליו עכ"ל וכבר כתבתי לעיל בזה בשם הראב"ד:

ציבור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא ע"י מים למקוה וחקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעוהו וכו' משנה בפ"ד דמקואות החוטט ציור לקבל צרורות בשל עץ כל שהן ובשל חרס רביעית וכתב הרא"ש בפרק תינוקת פי' ציור שאין לו ד' לבזבזין ומקלח מים למקוה וחקק בו גומא שיתקבץ לתוכה עפר וצרורות שעוברים עם המים וחשוב כלי ע"י אותה גומא והמים העוברים על הגומא הוו שאובים והא דתניא ציור שחקקו ולבסוף קבעו היינו שחקק בו גומא ואפי' קבעו אחר שחקקו פוסל את המקוה והיה שם כלי עליו בתלוש אבל אם קבעו בתחלה ואח"כ חקקו הו"ל כחוקק בקרקע ואינו פוסל את המקוה ע"כ וכן פי' ר"ש ז"ל וכ"כ סמ"ג אבל הרמב"ם כתב בפי' משנה זו חוטט הוא חופר ואמר שאם לקח ציור של עץ וחקק בו ואפי' היה קבוע מקוה יתחברו בו אבנים קטנות ויגרו המים הזכים הנה מה שיגר על הציור הם מים שאובים לפי שזה המקום החקוק כלי הוא עכ"ל: וצ"ע הטוא דציור שקבעו ולבסוף חקקו כשר במאי מוקי לה כי מדבריו בסוף פי' משנה זו נראה שדעתו לומר דהקקו דקתני היינו שחקק בעץ לעשות ציור וזה דבר שאין מתיישב אבל בפ"ו מהל' מקואות באו דבריו מבוארים כדברי הרא"ש ור"ש ז"ל וכך הם דברי הר"ן בפ' המוכר את הבית שכתב וז"ל ציור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה מדברי רבינו שמואל נראה דהאי ציור פרוץ הוא כעין חלון ואין עשוי לקבלה ולא מחוור דכל כה"ג אינו פוסל את המקוה דתנן בפ"ג דמקואות סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה אלמא דכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל אלא ודאי האי ציור כגון שהוא חקוק לקבל לו צרורות שכך היה דרכן לעשות לו בית קיבול באמצע כדי שיתעכבו שם הצרורות וכיון שיש לו בית קיבול צרורות פוסל את המקוה עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם שם וכ"כ עוד הר"ן בפ"ב דשבועות: ומ"ש ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה וכו' גם זה שם במשנה היו צרורות מתחלחלין לתוכה פוסלין את המקוה ירד לתוכו עפר ונכבש כשר ופי' ר"ש והרא"ש כל מידי דלא מיהדק שייך ביה לשון חלחול ירד לתוכה עפר ונכבש ונדבק העפר ונתקשה אז נתבטל מתורת כלי והרמב"ם והראב"ד גורסים ונגפס כלומר שנעשה חזק וקשה כגפסים כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת והרמב"ן כתב בפרק המוכר את הבית ונכבש פי' שנכבש מאליו ונתבטל שם עד שאין המים יכולין לשטוף אותו עפר ובספר הירואים מפרש שכבשו ברגל ונתבטל קיבולו וקשיא ליה מהא דגרסינן בפרק חלון (עח.) חריץ עמוק י' ורחב ד' מערבין ב' ואין מערבין א' מלא עפר או צרורות מערבין א' ולא מצרכינן כבישות ותירץ גבי חריץ שאני דהכא מבטל ליה מתורת קיבול עכ"ל: כתוב בסמ"ק חטטוהו באמצע לקבל צרורות בין של עץ בין של חרס נאסר בכל שהוא עכ"ל ואיני יודע למה פסק בשל חרס היפך המשנה וכבר כתב עליו בהג"ה שצ"ע: ומ"ש סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע וכו' גם זה שם במשנה סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה ופי' ר"ש צר מכאן ומכאן במקום יציאת המים הוא צר דהיינו במקום פיו ורחב באמצע אפי' הכי לא חשיב קבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות וז"ל הרמב"ם בפי' משנה זו הנה הוא כשר אף על פי שיתקבצו המים בזה החלל והוא מקבל שיעור רב לפי שלא יכוין לזה החלל שיהיה כלי קיבול ואמנם היה הכוונה שיצא המים מן המקום הצר בחוזק ואמנם אמרנו בציור הקודם שהוא אם יהיה בו מקום מכוער פוסל את המקוה להיותו עשוי לקבלה כלומר לקבל צרורות וכבר קדם יג בשני מכלים שמכלל הע וריס בכלי חרס הסלונות כפופים אף על פי שמקבלים לפי שהם לא נעשו לקבלה והנה יצא לך עיקר גדול מאד והוא שאין כל המקבלים פוסלים את המקוה וישובו המים ההולכים בהם מים שאובים אלא כל מה שעשוי לקבלה ע"כ והראב"ד כתב בהל' מקואות א"ז בתוספתא ואם היה הסילון כפוף כל שהוא פוסלין וקשיא לי שהרי אמרו במסכת כלים הטהורים שבכלי חרס הסלונות אף על פי שכפופים ואף על פי שמקבלים ואולי אף על פי שהם טהורים לעצמם מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלים פסולים למקוה מידי דהוי אכלי גללים וכיוצא בהן מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול עכ"ל ולדעת הרמב"ם צ"ל דהא דקתני אם היה סילון כפוף היינו כשהוא עשוי על דעת קיבול וכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' מקואות דסילון זה בין שהוא של מתכת בין שהוא של חרס אינו פוסל את המקוה כיון שלא נעשה לקבלה. ורבינו כתב לקמן דסילון של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה אלא א"כ הוא מחובר לקרקע ושם יתבאר בס"ד:

כתוב בהגהת מרדכי דקידושין על מקוה שהמשיכוהו דרך ציור אף על גב דאין לו לבזבז מד' רוחותיו והוי כמו סילון שהוא פתוח מב' ראשיו מ"מ מיפסיל מפני השם חטטין שבתוכו כדאיתא במסכת מקואות החוטט בציור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא ואם היו המים מתחלחלים והרקיב בתוכו פסול בכל שהוא (כב) ע"כ וכתב מהרי"ק בשורש כ"ו שפשט המנהג בכל ישראל לעשות מקוואות על ידי מרזבות המקלחים מים מן הגגות ואולי כי גם זה הדעת שמחמיר כ"כ לא דבר מהמרזבות הדבוקות לגגות דשליט בהו אוירא טובא ולא שכיח שיתלחלחו וירקיבו עד שתתהוה שם גומא אלא דוקא בציור הקבוע בקרקע ואיפשר מתחת לארץ דלא שליט ביה אוירא ונרקב בקל על ידי לחלוחית הקרקע התם הוא דחיישינן להכי ומ"מ אני נוהג שלא לעשות המרזבות על ידי חטיטה פן תשאר בו אי זה גומא שיתעכבו שם המים אלא אני נוהג ליקח שני נסרים משופים היטב ולהדביקם זו לזו כמין חומה גם אני אומר להגביה ראש הציור האחר אינו שאינו לצד המקוה ולהשפיל הראש שבצד המקוה כדי שירדו המים בשטף גדול ובמרוצה גדולה למקוה בציור ולא יבא להתלחלח ולהרקיב ע"כ ויש לתמוה על הרב המחמיר הזה דאפי' היו בו הטעים כיון שלא נעשה ע"ד לקבל צרורות כשר דהיינו מתניתין דסילון שהוא צר מכאן ומכאן וכו' אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה וכל שכן דכשהרקיב בתוכו כשר כיון שלא חלו בחטיטה ההיא ידים וכל שכן להפריז על המדה לחוש שמא יתלחלח וירקיב ומהרי"ק שהיה נוהג לעשות כאותו רב לא מטעם דסבר לה דדינא הכי כדכתב בהדיא שם דלא ס"ל הכי ולא היה נוהג לעשות כן אלא משום ירא שמים יצא ידי כולם במידי דליכא טירחא כלל ותיהו איפשר שהוא ז"ל היה מפרש דמפני שלא נעשה לקבלה היינו שאין דרך קבלת צרורות בכך שאינם מתעכבים באותו מקום רחב אבל אם היו מתעכבים שם אף על פי שלא נעשה לדעת כך נעשה לקבלה מיקרי ואפי' אם נעשה מאליו כגון שהרקיבה ודע דבהגהת מרדכי גופייהו מייתי רב אחר דפליג וכתב וז"ל והיא דמקוה או החוטט בציור לקבל בו צרורות בשל עץ בכל שהוא וכו' היינו דוקא כשהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא ליה שיהא בית קיבול והמים יתחלחלו עד שיתרחב לקבל רביעית אבל אם לא חטט בו מאהו אפי' ניחא ליה במה שנעשה ממילא לא חשוב כלי ובכדון זה שתי הנהר באין דרך ציור לעיר ומשם ע"ג קרקע זוחל ועל ידי ציור של אבנים המשיכוהו לבור העשוי מלוחים מד' לצדדין ולמטה רצוף באבנים כדי להצ"ל מרקק וטינופת לא ידעתי שום פיסול כי הציור אינו חוטט לקבל צרורות והציור של עץ אינו פוסל כי הד' לוחין מחוברים יחד ואין מחזיר ממנו ודוקא בשל עץ גזרינן ללחלוח ולא בשל אבן ושל נחושת עכ"ל וגם במרדכי עצמו בשבועות כתוב דמכיון מגולה תחת הציור דפסלה מתניתין פי' ר"ת דיש לה לבזבז מד' רוחותיה דאי מג' אין זה בית קיבול וכתב עוד דאפי' יש לה לבזבז מד' רוחותיה כיון דאינה מקבלת מים כל שהוא מן הנקב ולמטה אינה פוסלת את המקוה. והרוקח כתב משמע דדוקא בב' רוחות הוא דכשר אבל אם יש לו לבזבז מג' רוחות פסולה: בלי שניקב בשוליו אפי' כל

דאין חילוק ובכל ענין אסור: ציור שאין לו ד' שפות וכו' בפ"ד דמקואות תנן החוטט בציור לקבל צרורות בשל עץ כל שהוא ובשל חרס רביעית פי' סתם ציור אין לו אלא ב' שפות ופתוח הוא מב' ראשיו בראשו האחד נכנסים בו המים ונראה השני יורדין למקוה וכשר ואפי' היה לו שפה גם בראשה האחד ופתוח בראש השני בלבד נמי כשר דכל שאין לו ד' שפות אינו עשוי לקבל ואינו פוסל בשאיבה וקאמר דאם חטט בציור זה תקום לקבל בו הצרורות המתגלגלין במים כדי שלא ירדו עם המים אם היה הציור של עץ וחפר בו כל שהוא פוסל שהרי כל המים שיורדין באין מתוך כלי שנעשה לקבלה ואפי' קבעוה אחר שחקק בו הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה שאוב אבל קבעוה ואח"כ חקק בה הו"ל כחוקק בקרקע ואינו פוסל את המקוה: ומ"ש נעשה כולה על ידה כלי כ"כ הרא"ש בפרק תינוקת וצריך לי עיון דלפ"ז משמע דאפי' הציור מושך מים מן המעיין אין המים הנמשכין בצדדי הגומא מעלין את המים שעברו בגומא כדאמרינן לעיל גבי מעיין המקלח על שפת הכלי ולתוכו דהכא שאני שכל הציור נעשה כלי וכל המים שאובין הן או שמא לא כתב הרא"ש ורבי' כך אלא במושך מי גשמים אבל לא במושך מן המעיין אלא אפי' מי מעיין מועטין מעלין את השאובים המרובין כ"ש כשמי המעיין מרובין:

ומ"ש ואם הוא של חרס כו' הקשה רבינו שמשון מדתנן בפ"ה דכלים הדקין שבכלי חרס חשיב בכדי סיכת קטן כדפרישית לעיל בסמוך אצל ואחד קטן. וי"ל דדקין שאני כיון בתחילתן לא היה אלא לוג ומש"ה לא חילקו חכמים בין שהן עצמן אין מחזיקין אלא בכדי סיכת קטן בין שנשברו אבל כל שתחלתן יותר מלוג בעינן רביעית וגם חילקו בין עצמן ובין שנשברו ע"ש בפ"ב דכלים:

ומ"ש ואם נפלו צרורות וכו' בע"ד דמקואות היו צרורות מתחלחלות (פי' לשון חילול שאינו דבוק ולא מיהדק) פוסלין את המקוה ירד לתוכו עפר ונכבש כשר דכיון דנכבש העפר שאין המים שוטפים אותו נתבטל מתורת כלי: סילון שהוא צר מכאן ומכאן וכו' שם במשנה תנא מפני שלא נעשה לקבלה ופירש הרמב"ם דר"ל דאף ע"פ שמתקבלים המים במקום הרחב באמצע והוא בית קיבול למים אפ"ה כיון שלא נעשה הרוחב לשם קבלה אלא נעשה כדי שיצאו רמים בחוזק מן המקום הצר ואין כלי שיש לו בית קיבול פוסל אלא אם כן נעשה לקבלה: **בלי** שניקב בשוליו וכו' תוספתא הביאה הרא"ש סוף תינוקת קסטלין המקלח מים בכרכים אם היה

דרכי משה

אשתו והטביל אותה בשלג שאינו מופשר ומחזיק מ' סאה והורה שעלתה לה טבילה: (כב) וה"ר שמעיה כתב דאין להוש שמא המים התחלחלו ועשאו גומא דאינו אסור אלא כשהוא חקק בעצמו

פרישה

שאיך יקבל טומאה הא פשוטי כלי עץ הוא ואין מקבל טומאה ואפשר דהיינו דוקא כשמעולם לא היה לה בית קיבול אבל הכא מיירי שהיה לה שפות אלא שניטלו וכיון דלא נשבר לגמרי מקבל טומאה כו' ב"י ע"ש עוד שמפרש דמ"ש ואפי' אין לה שפה כלל ר"ל מצד זה (שוקפה על צדה ור"ל שכפאה על פיה עכ"ס) אבל מצד השני (שמונח ע"ג קרקע) יש לה מכל ד' צדדיו וכל זה דוחק ויותר נראה לומר דכאן איירי בטבלא המקבלת טומאה דהא דף פשוט שנעשה למדרס או לוח המשופה לעשות עליו מלאכתו מקבל טומאה וקמ"ל דאף דאין בו פסול משום שאיבה יש בו פסול משום דהוייה ע"י עסרה בעי והא לך ראייה שכתב רבינו כאן טבלא ודומה לזה תמצא בתשובת מהר"ם מפדווא סימן ל"ח ודוקא בממשיך מי גשמים אבל בממשיך ממעיין או ממקוה מבואר לקמן שאינו פסול אא"כ ממשיך בכלי שיש בו בית קיבול ומשום שאובין: (ובזה מיושב מ"ש לעיל במעיין שהעבירו ע"ג אמורי כלי שיש להמים דין מקוה אע"ג שבכלי מקבל טומאה עכ"ס): (מא) ואם חקק בה גומא כו' כל"ע ור"ל דכדי שיתקבץ לתוכה עפר וצרורות שעוברין עם המים תסיר"י: (מב) נעשה כולה ע"י כלי שאני שיש לה בית קיבול ולע"ד הטעם דסגי בכ"ש בכלי עץ משום דאפשר בו לסתקו וכשתקנו דמי מעתה"כ נגלה הוא של מים וק"ל: (מג) ואם נפל בו צרורות עד אא"כ יהיו מהודקין בתוכו א"ל מ"ם מטבלא הנ"ל דאף ע"ג דאין לו שפה כלל עתה מ"מ כיון שהיה לה מתחלה משפט שם כלי ואסיר א"כ ב"כ אף"פ שמהדקין נמי בתר תחילתו דשאני התם דהיה תחלה כלי גמור ועדיין שם כלי עליו משא"כ כאן דמעולם לא היה לו שם כלי גמור והיותר יאמר כאם דגם עתה הוא כלי אלא נתהפך וכל כלי עומד פעמים כך ופעמים כך משא"כ כאן דבשפה שניקב שהם אין שם כלי עליו עד שיטלין הצרורות מתוכו וגם מס"ט א"ל מ"ם דהשיב סתימה עפר וצרורות ומ"ש מכלי שניקב שכתב אחר כך בסמוך דאף אם סתמו בסיד וצרורות לא חשיב סתימה דהתם הכא דלא היה עליו שם כלי גם מתחלה ועד"ר: (מד) סילון שהוא צר מכאן ומכאן במקום יציאת מים הוא צר דהיינו במקום פיו (וכשהם יוצאין מב' צדדים ונכנסין לתוכו באמצעו נרחבו ומקלחין משני

דרישה

כלי עץ לא מקבלי טומאה אבל סילון של עץ מקבל טומאה ווי"ק עכ"ס): [יג] אם נפל בה צרורות כו' א"ל מ"מ מכלי שניקב דבסמוך דאע"ג שסתמו בעפר וצרורות לא חשיב סתימה דשאני הכא

וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה [יד] ולהביא מים בכלי מנוקב כזה ובצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב (מה) ב' אצבעות על ב' אצבעות ואין צריך שיהא מרובע ב' אצבעות על ב' אצבעות אלא אפי' עגול ויהא מרווח עד שב' אצבעות בינוניות שה' מהם בטפח מתהפכות בתוכו סביב ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה אבל אם מקבל שום מים למטה ממנה לא נתבטל מתורת כלי ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהן הנקב לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי או אם הושיבו על גבי הארץ אפי' על גבי סיד ונפסים לא השיב סתימה אבל אם עירב סיד ונפסים וסתמו חשיב סתימה הלכך הרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו וירא שמא יחזרו מן הכלי שמוציאין בו המים שלשה לוגין למקוה אחר שחסר מ' סאה ויפסלוה [טו] יקוב הכלי בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבו

היה נקוב בכשפ"ה אינו פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה הלכה זו עלו בני אסיא ג' רגלים ביבנה ולרגל הג' הכשירו להם אפי' נקוב כמחט וכו' ופליגי בה תנאי איכא מאן דבעי כשפ"ה לבטלו מתורת כלי ואיכא מאן דסגי ליה בנקב כל שהו כרבי אליעזר ב"ר יוסי דעביד מעשה לטהר בנקב כל שהוא וא"ל חביריו יפה הורית והלכה כר' אליעזר וכך הוא מסקנת הרא"ש בשם כמה גדולים דבשוליו מהני נקב כל שהו לבטלו מתורת כלי ואינו פוסל את המקוה דלא כמ"ד דבעינן כשפ"ה ע"ש פרק תינוקת ולכן כתב רבי' כאן בדין מים שאובים שנפלו מן הכלי אל המקוה הכשר שאינן פוסלין אא"כ לא נקבו בשוליו כלל אבל ניקב כל שהו אינו חשוב עוד כלי לפסול את המקוה . וא"ת לעיל סעיף י"ב פסק רבינו ע"פ החומרא דבתשובת הרא"ש דבעינן נקב כשפ"ה שהרי כתב לפיכך גיגית שקבעוה בארץ וכו' עד ואם יש בשולים נקב כשפ"ה שרי וכאן פסק דנקב כל שהו מהני וא"כ פסקיו סותרין זא"ז . ונראה דלעיל מיירי לענין שיהא טובלין בתוך הכלי לכתחילה ולכך פסק רבינו להחמיר שלא יהא טובל בו לכתחילה אא"כ ירחיב הנקב קודם טבילה עד שיהא גדול כשפופרת הנוד וכדברי הרא"ש בתשובה אבל כאן לענין שיהא פוסל אם נפלו שלשה לוגין במקוה חסר שאינו כלי קאמר דאינו פוסל דיעבד אם נקב אפי' כל שהו כיון דמדינא מהני אפי' כל שהו לא מחמרי' לפוסלו בדיעבד וז"ש רבינו אח"כ ע"ש הרא"ש בתשובה מ"מ אין להקל וכו' דלכתחלה ודאי אין להקל להביא מים בכלי מנוקב כזה פי' בשאינו ניקב אלא כל שהו וז"ש כזה כלומר כנקב הזה שאנו עוסקין בו דהיינו נקב כל שהו ומדיוקא נשמע דכשניקב כשפופרת הנוד יכול להביא אפי' לכתחלה דמה שאוסר לכתחלה אינו אלא חומרא שלא מן הדין כשאינו ניקב אלא כל שהו כיון שאינו ניכר ונראה להדיא יש לגזור אטו לא ניקב כלל משא"כ בניקב כשפופרת הנוד דשרי אף לכתחילה וליכא למ"ד דאוסר דע"כ לא פליגי תנאי בתוספתא אלא דלמר סגי בכל שהו ולמר בעינן כשפ"ה אבל טפי מכשפ"ה לא בעינן לד"ה : והב"י תמה שלא מצא תשובה זו בתשובת הרא"ש ולפעד"נ דרבי' כתב כך ע"פ התשובה (כלל ל"א סימן א') בדין לטבול בתוך הגיגית שכתב לשם בסוף התשובה דכשר בנקב כל שהוא אבל בתוכה אין טובלין כו' דכיון דמחמיר שלא לטבול לכתחלה בתוך הגיגית בניקב כל שהו מטעם גזירה ניקב אטו לא ניקב ממנו יש ללמוד דה"ה בנפלו שלשה לוגין למקוה חסר דאף על פי דבניקב הכלי בכל שהו כשר מכל מקום אין להקל להביא מים לכתחלה בכלי מנוקב כזה שלא ניקב אלא כל שהו אלא בעינן דניקב כשפופרת הנוד דכשר לדברי הכל כנ"ל ודלא כמו שכתב ב"י כאן ולמעלה אצל גיגית שקבעוה בארץ וכו' סעיף י"ב ועיין במה שכתבתי לשם בס"ד :

ומ"ש ובצדדין וכו' עד וסתמו חשיב סתימה כל זה מבואר במ"ש הרא"ש לשם על פי התוספתא . ואיכא להקשות דכאן גבי קסטלון נקב כל שהו מהני לבטלו מתורת כלי ובתוספתא תני הטביל בו את הסגום (פי' בגד עבה) וזבו ממנו שלשה לוגין במקוה כשר עקרו מתוכו פסול אף על פי שאין לך כלי ניקב בשוליו יותר ממנו כתב הרמב"ן ע"ש הראב"ד שתירץ שכל מה שבא מיד אדם למקוה שלא בהמשכה בין בכ"מ בין בכש"מ בין בחפניו בין ברגליו פוסל המקוה כשאובין וכו' עד כיון שהמים יורדים למקוה מתוך ידיו פוסלים המקוה וכיון שכן אף הכלי הנקוב כל שנופל מתוך ידיו של אדם הדולהו למקוה פסל את המקוה ולא אמרו שאינו פוסל אלא כשנופלים ממילא מכלי נקוב למקוה דכיון שיצא בנקיבתו מתורת כלי ונופלים ממנו ממילא למקוה כשר עכ"ל בתשובות להרמב"ן סימן רל"א ומביאו ב"י לעיל . והשתא קשה על מה שכתב רבינו ע"ש הרא"ש ומכל מקום אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה דאלמא דבנקב כשפופרת הנוד יכול להביא מים וכדפרישית והשתא מאי מהני נקב כשפ"ה כיון שבא מיד אדם למקוה כדמשמע מלשון לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכ"מ דמשמע שהאדם מביא המים בכונה . וי"ל דהאי ולהביא מים בכלי מנוקב דקאמר רבינו ע"ש הרא"ש לא מיירי אלא בהבאה דהיתירא כגון להמשיכם על גבי החריץ שבקרקע עד המקוה ואף ע"ג דלא שריא שאיבה אלא ברבייה והמשכה כמו שיתבאר בסמוך דהיינו שהיו כבר במקוה מים כשרים כ"א סאה וממשיך לתוכה שאובים י"ט סאה וכאן מיירי שלא היו שם מים כלל אלא עכשיו עושה מקוה בתחלה אפי' הכי כיון דברבייה והמשכה שרינן אף בשאובין בכלי שאינו נקוב השתא דהכלי נקוב ונתבטל מתורת כלי שרינן לעשות מקוה בתחילה בכלי זה על ידי המשכה כיון דאין כאן איסור ירידת מים למקוה לא מתוך ידיו ולא מתוך כלי שהרי נתבטל מתורת כלי ואפי' הכי בנקב כל שהו אין להקל לעשות מקוה בתחילה אפי' על ידי המשכה מטעמא דפירש רש"י ודו"ק כן נראה לי ברור ופשוט : ומ"ש אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו לא נתבטל מתורת כלי איכא למידק דלעיל בסימן ק"כ כתב דכל שאינו מחזיק רביעית נתבטל מתורת כלי אף על פי שמקבל שום דבר . ויש לפרש דאף על פי שאם מקבל שום דבר עדיין שם כלי עליו מכל מקום לגבי דין טבילה כל שאינו מחזיק רביעית והנכרי תקנו חשבינן ליה דעיקר הכלי הוי של נכרי וצריך טבילה למ"ד הכל הולך אחר המעמיד והכי משמע במ"ש ה"ר פרץ בסמ"ק : ומ"ש הילכך הרוצה להוציא מים מן המקוה וכו' שם כתב הרא"ש כך ולעיל כתבתי דברי הסמ"ק ותוספות פ"ק

כל שהוא אינו חשוב עוד כלי לפסול המקוה כבר נתבאר לעיל בגיגית שקבעוהו באר ונתמלאה ממי גשמים דהכי איתא בתוספתא לפי פי' ר"ש והרא"ש ודברי תשובות להרמב"ן בדין זה כתבתי לעיל בסי' זה אבל פיסול מקוה בג' לוגין ששחט מכסותו :

ומ"ש בשם הרא"ש בתשובה שאין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה כבר כתבתי שלא מצאתי תשובה זו בתשובת הרא"ש שבידי :

ומ"ש ובצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב שתי אצבעות על ב' אצבעות כבר נתבאר לעיל דאיתא בתוספתא בד"א דבעי כשפופרת הנוד מן הצד ובפ"ו דמקואות תנן דשיעור כשפופרת הנוד הוי כשתי אצבעות חוזרות למקומן כלומר מתהפכות בחלל הנקב בריוח ותניא בתוספתא שתי אצבעות שאמרו בבינונית של כל אדם ולא מד' בטפח כלומר דאמרינן טפח ד' בגודל שית בזוטרתי חמש באצבע ואצבע הוא הבינוני וביה משערי' הכא כ"כ ר"ש והרא"ש ז"ל וכך הם דברי רבינו ומשמע מדבריהם דאצבע דהכא היינו אצבע הסמוך לגודל וכל שב' אצבעות מהם חוזרות בתוך הנקב הוי כשפופרת הנוד אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מהל' מקואות שהם ב' אצבעות ראשונים מן הד' שבפס היד :

ומ"ש רבינו שא"צ שיהיה מרובע אלא אפי' עגול כ"כ ר"ש בפשיטות בספ"ח דטהרות : ומ"ש ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו לא נתבטל מתורת כלי ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהם הנקב לא חשיב סתימה וכו' עד אבל אם עירב סיד ונפסים חשוב כבר נתבאר לעיל דהכי איתא בתוספתא אם יש הרבה נקבים דקין אם הם מצטרפים לשפופרת הנוד יתבאר ממה שאכתוב לקמן בשם המרדכי :

ומ"ש הלכך הרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו וירא שמא יחזרו מן הכלי שמוציאין בו המים שלשה לוגין למקוה אחר שחסר מ' סאה ויפסלוה כלומר דאילו קודם שחסר ממ' סאה אין מים שאובין פוסלים אותו יקוב הכלי בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבו שאובים ואם המקוה נובע א"צ לכך כי אין המעיין נפסל בשאיבה כל זה כתב הרא"ש בפרק תינוקת והמרדכי בפ"ב דשבועות והוא כלמד בפשיטות ממה שנתבאר לעיל וכתב עוד הרא"ש בתשובה כלל ל' סימן ד' כשלמדתי מסכת מקואות לפני הר"מ ז"ל אמרתי . לו תמהני ששמעתי שכמה גדולים נצטערו לנקות מקוה שמימיו נובעים כי נ"ל שהשומעים מפי הגדולים טעו כי הגדולים דקדקו איך יטהרו מקוה שמימיו מכונסים והשומעים טעו אף במקוה נובע ולא כן הוא דמקוה שהוא נובע ואין בו כי אם רביעית ממלא בכתף לכתחילה וטובל בו ואינו נפסל בשביל השאיבה והודה מורי עד כאן והאריך להביא ראיות לדבר . וכן פסק רבינו ירוחם ז"ל וכן כתב הרשב"א בשער המים שבסוף ת"ה . וסמ"ק כתב כל צירוף שלשה לוגין מים שאובים דוקא מב' וג' כלים וכ"ש מכלי א' אבל בד' או יותר כשר ולפ"ז א"צ לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו שמה שנופל מן הכלי אין עולה כי אם מעט בכל פעם והוי כמו מד' או ה' כלים ומ"מ טוב לנקוב אותה למטה בכונס משקה עכ"ל וכך הם דברי התוס' בפ"ק דתמורה (יג :) ואיפשר דבמקוה הוא דקאמר אבל במעיין כיון דאין מים שאובין פוסלים אותו כלל א"צ לנקוב הדלי אפי' לכתחלה : וכבר כתבתי לעיל שיש מי שנראה מדבריו שמעיין נמי נפסל בשאיבה כל זמן שאין בו מ' סאה ומהרי"ק בתשובה חושש לדבריו ולפיכך כתב בשורש כ"ה על מקוה הנובע ממעיין שרצו להוציא מימיו מתוכו ודלו מתוכו עד שלא נשאר כסאה מים ולא ניקבו הדליים שדלו בהם ויש להסתפק שמא חזרו ונפלו שלשה לוגין מהמים שאובים מדליים לתוך המקוה שנחסר משיעורו דהיינו מ' סאה נלע"ד שאם יש תקנה לנקותו ולהוציא מימיו מכל וכל עד שלא ישארו שם שלשה לוגין מים טוב ויושר הוא וינקבו הדליים בשוליהם בכונס משקה דהיינו נקב רחב כמו עדשה א' או אם יהיה איפשר לעשות חפירה בצד המקוה סמוך לו ולהמשיך כל מי המקוה בתוך אותה החפירה ומ"מ כתב שאם א"א בשום א' מב' צדדים הללו נ"ל שאם לא סתמו נקבי הנביעה כשדלו מימיו א"כ תמיד היה לו שם מעיין ואינו נפסל בנפילת מים שאובים לתוכו ואף על פי שיש פוסקים שנוטים להחמיר מ"מ כדאי הם הפוסקים המתירים לסמוך עליהם וכ"ש בשעת הדחק ועוד שאין כאן אלא ספק דרבנן דאפי' למ"ד כולו שאוב דאורייתא מודו ברובו שאין שאוב אמנם אם סתמו נקב הנביעה בשעה שדלו המים א"כ נפסל המעיין וירד לו דין מי גשמים ואין להתיר אם לא שיוציאו כל מימיו על ידי דליים נקובים כדלעיל או על ידי חפירה אחרת כדפרישית לעיל ע"כ ובשורש כ"ו האריך הרבה על זה ובסוף דבריו כתב סוף דבר מכל הלין טעמי דלעיל אומר אני דודאי אם איפשר בקל לנקות הבאר בדרך שלא ישארו שם שלשה לוגין כלל של מים הראשונים נכון הוא לעשות כך דמהיות טוב אל תקרי רע אבל אם יש בדבר שום דוחק עד שיבא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד עת שתתעכב ותדחה טבילתה אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול משום חששא רחוקה שיש בה כמה ספיקות ולבטל בנות ישראל מפריה ורביה וכל המרבה חומרות באיסור דרבנן שהקלו בו חכמים כ"כ כדי לבטל בנות ישראל מפריה ורביה אומר אני דאינו אלא מן המתמיהין ולא מנא ידיו ורגליו בבית המדרש ע"כ ולענ"ד היה נראה דעיקר דינא חומרא יתירה היא לחוש למים שאובים במעיין כיון שהפוסקים המפורסמים כתבו דמעיין כל שהוא אינו נפסל בשאיבה כלל ופשטא דמתניתין הכי משתמע עלייהו סמכינן ואפי' לכתחילה ואיפשר שמהרי"ק גם הוא זאת עמו אלא שלהוציא מלב המתמיהים ההם שרצו לפוסלו אפי' בדיעבד כ"כ להוכיח על פניהם דאפי' אי יהבינן להו כל טעותייהו אין לפוסלו בדיעבד ובתרומת הדשן סימן רנ"ח כתב אחר דברי האומרים שאין מים שאובים פוסלים במעיין כל שהוא אמנם המנהג הוא בכל המקומות שראיתי דקפידי אפי' במקוה שהוא מעיין אם חזרו מן השאובים לתוכו ונראה דמש"ה מחמרינן ולא סמכינן אדברי רוב הגאונים שהזכרתי לעיל דמרדכי כתב יד מדברי השאלתות דרגילים כשמתקנין המקוה לפקוק כל נקבי הנביעה לאחר שהוציא כל

דרישה

שכא דנעשה לקבל עפר וצרורות וכיון דנעשה לזה כיון שנסתם ממנו ואין ראוי לעשות עוד מלאכתו חשיב סתימה משא"כ התם דהכלי נעשה להיות בו מים וא"א לעמוד בסתימה זו לכן בה מיחשב סתימה וק"ל ועפ"ר : [יד] ולהביא מים בכלי מנוקב בזה כו' אם מים באים אל הצינור ע"י כלים הקבועים בגלגל והן נקובין בדרך שלא מקרי כלי מותר אם יש מ' סאה במקוה אבל אם אין בה מ' סאה אין לטבול שם דלא מקרי חיבור לנהר ע"י זה (כ"כ המרדכי בס"כ דף של"ב ע"ב בשם הרוקח והביאו הב"י ע"ש עכ"ה) ועיין בא"ח סימן קנ"ט רמ"א : [טו] יקוב הכלי בשוליה כל שהוא אבל בסמ"ק כתב בכונס משקה וכ"כ מהרי"ק בתשובותיו וכן המנהג מ"ו וכ"כ מהר"ס בתשובה ולא בעינן כשפופרת הנוד אלא בנקב שהוא מן הצד ושיעור כונס משקה כתב מהרי"ק

פרישה

מפני בצדדין עכ"ה) אפי' הכי לא חשיב לקבלה לפי שלא יכוון לזה המלא שיהיה כלי קיבול ואמנם שהיה הכוונה שילא המים מן המקום הצר בחוזק רמב"ם עיין בב"י :

(מה) שני אצבעות על שני אצבעות ראשונים מהד' שבפס יד כ"כ בש"ע סעיף מ' וזהו כשפופרת הנוד

חדושי הגהות

יד פרשת אחרי סימן צ"ו בד"ה ברם צריך חושין וכו'

שבו שאובין ואם המקוה נובע אז אין צריך לכך [טו] כי המעיין אינו נפסל (כג) בשאיבה. המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו

כל המים ולנקותו לגמרי מפני שיש לחוש שמא חזרו מן הכלים ששאבו בהם ג' לוגין לתוכו ושוב לא יטהר עד שיוציאם ע"כ ודקדק המרדכי מדברי השאלתות מדקאמר פוקקים נקבי הנביעה אלמא במעיין איירי ואפ"ה פוסלים השאובים בו והיינו דלא כרבינו שמחה וא"ז ומהר"ם מעתה כיון דדברי השאלתות דברי קבלה הם וקדמון היה אין לזוז מדבריהם ע"כ ונ"פ זה כתב שבא מעשה לידו במקוה נובע שניקוה בכלים שאינם מנוקבים וחזרו ג' לוגין מים מן הכלים לתוך המקוה לאחר שנחסר ממ' סאה ולא היה אפשר להם לנקותו כולו מפני רדיפת ותגבורת הנביעה והורה לשפוך עפר על כל נקבי הנביעה בעובי ב' או ג' טפחים וכסתמו כל הנקבים ונתייבשו על פני קרקעית המקוה כמו יום ולילה עד שדחקו מי הנביעה ונקבו למעלה מן העפר ששפכו ובזמן מועט אחר כך חזרו המים על פני כל המקוה כשיעור העומק שהיה בתחלה וכהאי גוונא ש"ד הדא דלפי הנראה השאובים שנשארו במקוה קודם ששפכו העפר לא חזרו ובלבלו ונקבו עד למעלה מן העפר ששפכו אלא נבלעו בעפר ואח"ל דמי הנביעה העלו אותם מ"מ נמשכים דרך הקרקע ובודאי מי הנביעה רבו עליהם וקי"ל דשאובה מיטהרת ברביה והמשכה ואין המשכה טובה יותר מזו שהמים נבלעים לגמרי בקרקע וחוזרות ומבלבלים ממנה עכ"ל ול"נ דמריהטא דלישנא דמרדכי לא משמע דמלשון השאלתות הוא מדקדק כן שהרי ז"ל המרדכי בפ"ק דשבועות תנן בפ"ק דתמורה (שם.) מים שאובים אין פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון ומפרש בגמרא לפי חשבון כלים וכו' ובשאלתות מפרש דבג' פוסלו והוא כגון שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון הלכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים פוקקים נקבי הנביעה ואין משיירים ממים הראשונים כי יש לחוש לאחר שהוציא מן המים ונחסר המקוה ממ' סאה שמא חזר ונפל מן הדלי או מב' וג' כלים ג' לוגין לתוך המקוה והכי תנן במסכת מקואות פ"ג בור שבחצר שנפל בו ג' לוגין לעולם הוא בפיסולו וכו' כ"ל אני הדיוט מדקאמר פוקקין את נקבי הנביעה דאפילו במעיין קאמר ע"כ ולא משמע שיהא מדברי השאלתות אלא מ"ש דבג' פוסלו והוא כגון שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון בלבד אבל מ"ש הלכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים פוקקין נקבי הנביעה וכו' אינו מדברי השאלתות אלא לשון המחבר שכתב ובשאלתות מפרש וכו' ודברי עצמו הם שסובר כן ואין לשאלתות חלק ונחלה באותה סברא כלל וכ"כ שהיה סובר מהר"י קולין דהאי הלכך רגילים כשמנקים המקוה וכו' דלאו מדברי השאלתות הוא דא"כ לא הוה שתיק מלכתוב כן ומעתה אין מכאן ראיה למה שנהגו להקפיד אפי' במקוה שהוא מעיין אלא טעם הנוהגים כן היה כמ"ש הרא"ש שאמר לפני מהר"ם ששומעים מפי הגדולים טעו

פ"ק דתמורה שאין צריך לזה ע"ש בסעיף כ"ד : ומ"ש ואם המקוה נובע אז אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה מ"מ כתב מהרי"ק בשורש כ"ה דאם סתמו נקבי הנביעה בשעה שדלו המים א"כ נפסק המעיין וירד לו דין מי גשמים ואין להתיר אם לא שיוציאו כל מימיו ע"י דליים נקובים וכ"כ גם בתשובה להרמב"ן סימן ר"ל ומביאו ב"י : ולענין מעשה נהגו קדמונים כשמנקין המקוה אפילו המים נובעים אין מנקין אלא על ידי שמנקבין הדליים שמנקרין בהם לפחות ככונס משקה למטה בשוליו ודלא כמ"ש רבי' כל שהו גם לא כמ"ש דבמקוה נובע א"צ לכך אלא כדמשמע במרדכי בהל' מקואות שכתב הלכך רגילין כשמנקרין את המקוה וכו' פוקקים נקבי הנביעה וכו' אלמא דבמעיין איירי ואפ"ה פוסלין השאובין בו ועיין במ"ש מהרא"י בת"ה סימן רנ"ח דנתן קצת טעם לזה מיהו מה שהבין מהרא"י לשם דהאי הלכך רגילין וכו' מדברי השאלתות הוא ליתא אלא מדברי איזה גדול שכתב כך הוא והמרדכי הוא מדייק מלשון הגדול מדכתב פוקקים נקבי הנביעה אלמא דבמעיין איירי אבל השאלתות לא כתב כך עיין עליו פ' אחרי מות ועיין עוד בסמ"ג ה' מקואות הביא דבריהם גם הב"י השיג על דברי מהרא"י בזה : פסק כשפוקקים נקבי הנביעה שרי לפוקקו במטלנית המקבל טומאה וכן הוא בתשובת הרא"ש ואין בזה מחלוקת דאפילו לרבינו שמשון בסוף סימן זה דאוסר לסתום הסדק שבמקוה בדבר המקבל טומאה כדי שלא יזחלו המים מן המקוה ולא יהא בהם מ' סאה שאני התם כיון שע"י סתימה זו הוא טובל במקוה אבל הכא אין הסתימה באה אלא לנגד המקוה ושלא יבואו המים לתוכה וכשחוזרין ומסירין המטלניות אז יבאו המים ונובעין וטובלין בהן אין כאן בית מיחוש ע"כ :

המניח כלים תחת הצינור וכו' משנה פ"ד דמקואות המניח כלים תחת הצינור פוסלין את המקוה אחד המניח ואחד השוכח כדברי ב"ש וב"ה מטהרין בשוכח א"ר מאיר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור ורבי יוסי אומר עדיין מחלוקת במקומה עומדת וקי"ל כרבי יוסי לגבי ר"מ דעדיין מחלוקת במקומה עומדת והלכה כב"ה ובפ"ק דשבת (דף י"ו) מייתי לה להך משנה ומייתי עלה הא דאמר רב משרשיא אמרי בי רב הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים טמאים בשעת פיזור עבים ד"ה טהורים לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מ"ס בטלה מחשבתו (פירש"י דכי נתפזרו אסח דעתיה דסבר לא ירדו גשמים עוד) ומ"ס לא בטלה מחשבתו והיינו שוכח דפליגי בהו וס"ל לב"ה דבטלה מחשבתו ושכוח ממנו בהיסח הדעת ולא הוי שאובים אפילו הניחם בשעת קישור העננים ונתפזרו ואצ"ל אם הניחם בשעת פיזור עבים אפילו ב"ש

ולא חילקו בין מקוה נובע לשאינו נובע ומכאן עוד ראיה דהכי"א דכתב המרדכי הלכך רגילים כשמנקים המקוה פוקקין נקבי הנביעה וכו' לא מדברי השאלתות הוא דאל"כ לא הו"ל לתלות הדבר בטעות אלא הו"ל שסוברים כדברי השאלתות וכן מהר"ם לא היה לו להודות להרא"ש אלא הוה ליה למימר יש להם על מה שיסמוכו דהיינו השאלתות הילכך משמע ודאי דלאו מדברי השאלתות הוא וכ"כ מדברי סמ"ג והתוספות שהעתיקו לשון השאלתות ולא כתבו אלא עד מד' אין מצטרפין בלבד : ב"ה אח"כ בא לידי הספר של השאלתות ובדקתי בו בפרשת אחרי מות ומצאתי כדברי שהלשון שכתב במרדכי הלכך רגילים כשמנקים המקוה לאחר שהוציאו כל המים פוקקין נקבי הנביעה וכו' אינו שם כלל : והרשב"א כתב וז"ל שאלת מקוה שרצו לנקותו והוציאו כל המים בכלי וכידוע שנפלו מן הכלים מן המים שבה לתוך המקוה ונגבו אותה היטב ולא נשאר בו גומא אלא שנשאר הקרקע לח וטופח ע"מ להטפיח ואח"כ פתחו אותו ונתמלאו מים אי פסול מחמת שנשאר טופח ע"מ להטפיח או לא תשובה איני רואה שום פיסול מכמה טעמים חדא שאין מים שאובים פוסלים את המקוה בין בתחלתו בין בסופו בפחות מג' לוגין ולפיכך בידוע שאין בטופח זה ג' לוגין ועוד דמן הסתם יש בטופח זה מן המים הנשארים במקוה ואין הכל שאובים ועוד דמן הסתם לא נפלו שם ג' לוגין מכלי אחד ולא מב' וג' וכל שנפלו שם ביותר מג' כלים נראה שאין פוסל דקי"ל כיוסף בן חוני וכיון שכן הו"ל ספק ספיקא ואפי' בדאורייתא אזלינן לקולא וכ"ש בשאובה דרבנן דאיפשר דאפילו כולה שאובה אינה אלא מדרבנן וכדדייקי שמעתתא טובא ע"כ ותשובה זו היא בתשובות להרמב"ן סי' ר"ל וכתב עוד בתשובות להרמב"ן סימן רל"א שהמעיין שעומד כגון מקואות אלו שמימיהן מן מקורות של מעיין אע"פ שמימיהן מועטים אין נפסלים ברביית מים שאובים ולפיכך כל שמנקים אותו ומוציאין מים בכלים אע"פ שמי הכלי חוזרין ונוטפים שם אין המעיין נפסל מלטהר באשבורן ואף ע"פ שרבו הנוטפים מן הכלי על המעיין שנשארים במקום עמידתו ומ"מ נראה שטוב ליזהר שלא יסתמו עין המקורים הנובעים שא"כ היו המים שבמקוה נפסקים מן המעיין ושוב אין להם דין מעיין אלא דין מקוה ואם נפלו שם מים שאובין יפסלו אותו כמקוה דעלמא אע"פ שנפתחו המעיינות עד שילאו משם אותם המים ראשונים ואף ע"פ שאין המעיין נפסל בשאובה כמו שאמרנו טוב ליזהר דאיפשר שיש הפרש בין קדמו שאובין למעיין ובין קדם מעיין לשאובין ולפיכך נראה שהלכה למעשה טוב ליזהר שלא יפסק המעיין דתנן בפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו ע"ג השוקת וכו' חזר והמשיכו פסול לזבים וכו' עד שילאו הראשונים ואע"פ שנראה יותר שאין הפרש בין קדם המעיין ובין קדמו השאובין טוב ליזהר לכתחלה :

ומ"ש מקום שיעור כונס משקה שכתבו התוספות וסמ"ק יש לתמוה מנין להם שכבר נתבאר דבתוספתא משמע דנקב בשוליו כמלא מחט ומן הצד כשפופרת הנוד והוא שלא יקבל מים מן הנקב ולמטה שמא י"ל שהם ז"ל היו מפרשים דהא דאמר רבי אלעזר ברבי יוסי הלכה זו הוריתי לטהרה היינו לומר שהורה ששיעור הנקב לבטלו מתורת כלי לענין שאוב הוא שיעור נקב המטהרו מטומאתו וכדפרישית לעיל לדעת הרמב"ם אלא שהתוספות וסמ"ק סוברים כדברי ר"י שכתבו התוספות עצמם בס"פ המצניע (דף צו.) דכלי חרס המיוחד למשקין כשניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב שיעור כלי הוי שיעור טהרתו בכונס משקה ולפ"ז צ"ל דבדליים של חרס איירי אבל אם הם של מין אחר שיעורם בכדי טהרתם וכן צ"ל דשוליהם דקאמר סמ"ק לאו תחתיתו דוקא אלא כל שאין נשאר מן הנקב ולמטה שיעור כלי שוליו קרי ליה ומיהו איפשר דאף ע"ג דסבר סמ"ק דדינא הכי החמיר להצריך שיהא הנקב בתחתיתו ממש כי היכי דלא ליתו למיטעי : ומ"ש מהרי"ק דשיעור כונס משקה הוא נקב רחב כעדשה איני יודע מנין לו :

המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה אם הניחם בשעת קישור עבים וכו' משנה בפ"ד דמקואות המניח כלים תחת הצינור פוסלים את המקוה אחד המניח ואחד השוכח כדברי ב"ש וב"ה מטהרים בשוכח א"ר מאיר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור ר' יוסי אומר עדיין מחלוקת במקומה עומדת ומייתי לה בספ"ק דשבת (טז:) ואיתמר עלה אמר רב משרשיא דבי רב אמרי הכל מודים בשהניחם בשעת קישור עבים טמאים בשעת פיזור עבים טהורים לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונקשרו מר סבר בטלה מחשבתו ומר סבר לא בטלה מחשבתו. ופירש"י תחת הצינור שקבעו ולבסוף חקקו להמשיך מים למקוה אבל הכלים פוסלין משום שאיבה : מטהרים. דשוכח לא חשיבא שאיבה הואיל ולא נתכוון לכך : בחצר. שלא תחת הצינור ונתמלא מן הנוטפין ונפלו למקוה שהוא טהור דבמניח תחת הצינור ובשהניחן תחת קישור עבים ואח"כ נתפזרו ושכחן כדמוקי לה לקמן הוא דפליגי ביה דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכו ומשום פיזור עבים לא בטלה מחשבתו ראשונה אבל במניח בחצר ואפי' בשעת קישור עבים ונתפזרו לא מוכחא מחשבה קמייתא שפיר מעיקרא הילכך בטלה : במקומה עומדת. במניח תחת הצינור בקישור עבים לא נמנו ורבו עליהם לבטל דברי ב"ה דלא חזרו בהם : הניחן תחת הצינור. בשעת קישור עבים ואיחרו גשמים לבא וילא למלאכתו ושכחן דברי הכל הואיל ומתחלה נתכוון לכך לא בטלה מחשבתו בשכחתו : ד"ה טהורים. דליכא גלוי דעתיה : בטלה מחשבתו. דכי נתפזרו אסח דעתיה דסבר לא ירדו גשמים עוד עכ"ל : ובפ"ב דמקואות תנן המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים רבי אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא אם יש כמעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה הסייד ששכח עליון בבור ונתמלא מים אם היו המים צפין ע"ג כל שהוא ישבר ואם לאו לא ישבר ד"ר אליעזר רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אע"פ שבלע הבור את מימיו ה"ז ישבר ותניא בתוספתא ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר רבי יוסי אומר משום ר' יהושע אף יטה ובלבד שלא יטול ויערה פירוש יטה היינו יכפה דמתני' ובלבד שלא יטול כלומר שלא יטול בידיו ויערה ופירש הרא"ש שם בפרק ב' דמקואות גרסינן בת"כ אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחלה יהיה טהור ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אי מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם יצא המניח קנקנים בראש הגג ונתמלאו מים ת"ל בור ופליגי ר"א ור' יהושע ר"א סבר הא דמכשר במניח קנקנים ואע"פ שיש בו קצת תפיסת ידי אדם היינו דוקא ע"י תערובת מים אחרים דוקא שישברו הקנקנים שלא ישים ידיו בהם אף לכפותם דאז חשיב תפיסת ידי אדם לפסול ורבי יהושע סבר דמכשר אפילו עשה כל המקוה מהם ואפילו שלא

דרכי משה

בעצמו דגילה בדעתו דניחא ליה בגומא זו עכ"ל וכדעת ה"ר שמעיה משמע בהר"ן דה"ג ד' ש"א ע"ב ובתשובת הרא"ש כלל ל"א סימן ז' והוא דעת רבינו והרמב"ם ושאר פוסקים וכ"ם מדברי ב"י : (כג) וכ"פ המרדכי בה"ג ד' שר"ג ע"א בשם מהר"ם וראבי"ה וריא"ז ז"ל וכתב וכבר היה מעשה ברעגנשפור"ג שהיו מנקים המקוה וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסלו ה"ר משה בר חסדאי וצוה להוציא כל המים לחוץ לנקותו ולא נודע ראיה מנין שהרי מקוה שברעגנשפור"ג מעיין הוא עכ"ל ושם בע"ג בשם השאלתות דפליגי וס"ל דאף במעיין צריך ליזהר ולכן אם רוצה לנקות את המקוה פוקקים נקבי המעיין עד שאין מצויים ממים הראשונים כי יש לחוש לאחר שהוציא כל המים ונחסר ממ' סאה שלא יפול שם מן הכלי ג' לוגין ופוסל המקוה וכו' וכבר כתבתי לעיל בשם ב"י דרוב הפוסקים ס"ל דאין שאובין פוסלים במעיין :

ובתה"ד

פרישה

[טו] : (המניח כלים תחת הצינור כו' ר"ל שאין לו ד' שפת דאם לא כן יכול שאובין ממש [illegible] הצינור

דרישה

מהרי"ק שהוא כעדשה וכתב ב"י ע"ז ואיני יודע מנין לו זה (ובא"ח סימן הכ"ט כתב הב"י [illegible] סמך לדברי מהרי"ק ע"ש ע"כ) : [טו] כי המעיין אינו נפסל בשאיבה אבל מהרי"ק ומהרא"י [illegible] כתבו שנהגו לחמור גם במעיין ע"ש וב"י שכתבם (ואיפשר דטעמם משום דקי"ל דגם במעיין צריכין מ' סאה לטבילת אדם א"כ יש לו בזה דין מקוה לענין טבילת אדם אבל לענין כלים

שיפלו מהם לתוך המקוה אם הניחן בשעת קישור העבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו חשובין לדעת והוי שאובין אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחן ואח"כ נתקשרו ונתמלאו או אפילו הניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו לא חשיבי לדעת ואינן פוסלין (מו) ובלבד שישבר הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהו מעל

ב"ש מודו דלא הוי שאובים. אבל הניחם בשעת קישור העבים ולא נתפזרו אפי' ב"ה מודו דהוי שאובים: ומ"ש ובלבד שישבר הכלי או יהפכנו וכו' כ"כ הרא"ש בפ' תינוקת וכדתנן פ"ב דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה ותניא בתוספתא ובלבד שלא יטול כלומר שלא יטול ויערה.

והרמב"ם כתב בפ"ד מה' מקואות המניח כלים תחת הצינור וכו' ואפי' שכח הכלי תחת הצינור פסולים גזרו על השוכח מפני המניח טעמו דפסק כר"מ דאמר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה ואף ע"ג דר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי הני מילי היכא דפליגי אליבא דנפשייהו אבל הכא פליגי אם נמנו ורבו ב"ש על ב"ה או מחלוקת במקומה עומדת טפי מסתברא דנימא דלא פליגי מדנימא דפליגי עוד כתב הרמב"ם וכן המניח את הכלים בחצר בשעת קישור העבים וכו' טעמו דמפרש דבי רב קאי על הא דאמר ר"מ מודים ב"ש בשוכח בחצר שהוא טהור דקשה מדקאמר מודים מכלל דפליגי והא קאמר ר"מ נמנו ורבו ב"ש על ב"ה אלמא דלא פליגי ומשום הכי מפרשי בי רב ואמרי הכל מודים כשהניחה בחצר בשעת קישור העבים טמאים בשעת פיזור העבים ד"ה טהורים לא נחלקו אלא בשהניחה בחצר בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מ"ס בטלה מחשבתו ומ"ס לא בטלה מחשבתו וכיון דב"ש פליגי הכא בחצר הלכה כב"ה ולפ"ז הא דקאמר ר"מ מודים ב"ש בשוכח בחצר שהוא טהור היינו כלומר בשעת פיזור העבים ולפי שקצת קשה מפני מה לא חילקו במניח תחת הצינור בין בשעת קישור העבים ובין שעת פיזור העבים כמו שחילקו בחצר לכך האריך הרמב"ם וכתב שחזקת הצינור לקלח מים וכו'. והב"י האריך לבאר דעת הרמב"ם בדרך רחוק ומ"ש הוא פשוט לפע"ד. שוב ראיתי בסמ"ג הלכות מקואות שתפס שיטת הרמב"ם דבי רב קאי אמאי דאמר ר"מ ומודו ב"ש בשוכח בחצר וכו' אלא דשינה קצת משיטת הרמב"ם ומפרש דר"מ ה"ק דמודים כולן בשכח בחצר אפי' בשעת קישור העבים שלא גזרו שם משום מניח אע"פ שבהניח פסולין הניח כלים בחצר בשעת פיזור העבים ובאו העבים ונתמלאו הרי אלו כשרים כמו שהניחן בראש הגג לנגבן וכן אם הניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו וכו'

שלא בהם יד לכפותם ובלבד שלא יגביהם לערותם: הסייד. שסד את הבור בטיט והביא הטיט בעציץ ושכח העציץ בבור ונתמלא מים אם היו המים צפין ע"ג העציץ לא חשיבי המים שבתוכו שאובין כיון שמחוברים למקוה ישבור את העציץ אבל אם הגביה ועירה המים למקוה נעשו שאובים ואם לא היו צפין נעשו שאובים: ורבי יהושע סבר אפילו אין המים צפין ע"ג לא חשיבי המים שבתוכו שאובין כיון שמחוברים למקוה וישבר אבל לא יכפה דחשיב תפיסת ידי אדם יותר ממניח קנקנים לנגבן דהתם לא חישב עליהם לקבלה מעולם דלא העלם אלא לנגבם: המסדר קנקנים בתוך הבור שהוא מלא מים כדי שיבלעו המים בתוך דופני הקנקנים ולא יבלעו היין שיתן לתוכן ונתמלאו מים שנבלעו המים בדופנותיהם וגם עברו לתוכן עד שנתמלאו מים אע"פ שבלע הבור מימיו ישבר הקנקנים דהמים שבתוכן לא חשיבי שאובין שלא כיון שיכנסו המים לתוכן עכ"ל. וכן פי' הרמב"ם משניות אלו ורבי' שמשון הפליג פירוש משניות אלו לענין אחר והיא ברייתא דת"כ מוכחא שפיר על פירוש הרמב"ם והרא"ש ז"ל: **ומשמע** קצת מדברי הרא"ש מההיא דסייד ששכח עציץ בבור לא דמיא למניח קנקנים בראש הגג ומסדר קנקנים בתוך הבור דהנהו אפי' אין שום מים בבור אלא מה שבקנקנים כשר ואילו ההיא דסייד ששכח עציץ בבור צריך שיהיו מים בבור זולת מים שבעציץ שהרי לא הכשיר בהם אפי' לרבי יהושע אלא מפני שהם מחוברים למקוה ומשמע דביש מים במקוה מיירי וקאמר שאע"פ שאין מי המקוה צפין ע"ג כגון שהוא מחובר למי המקוה כלומר שמי המקוה מקיפין אותו מלמטה ומן הצדדין ישבר וכ"כ נ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ' ד' מהלכות מקואות בדין זה הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלא מים אע"פ שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה ה"ז ישבור את העציץ במקומו ונמלא המקוה כולו כשר ע"כ משמע בהדיא שאם לא היו מים במקוה זולת מי העציץ לא וטעמא דמילתא משום דחשיב תפיסת ידי אדם יותר מהנחת קנקנים בראש הגג וכדכתב הרא"ש לענין שישבר ולא יכפה בעציץ כי היכי דשרית לכפות במניח קנקנים בראש הגג: **ואיכא** למידק אמסדר קנקנים בבור דמדקתני ליה סתמא איכא במשמע דמודה ביה ר' אליעזר דאע"ג דליכא מים בבור שרי מאי אולמיה ממניח קנקנים בראש הגג דהתם אסר והכא מודה

אדרבה מסדר קנקנים בתוך הבור משמע דגרע טפי שהרי מתחלה כשסדרן במקוה לדעת שישאבו ממי המקוה סדרן ואע"פ שלא כיון שיכנסו המים לתוכן מ"מ לא חשיב מניח קנקנים בראש הגג דלא היה בדעתו שישאבו מים כלל אדרבה כדי לנגב העלם שם לככ"ל דהאי סתמא אליבא דרבי יהושע הוא אבל ר' אליעזר פליג עליה בק"ו ממניח קנקנים בראש הגג ואכתי איכא למידק דבמסדר קנקנים בתוך הבור לא קתני או יכפה כדקתני גבי מניח קנקנים בראש הגג וגם הרמב"ם לא כתב במסדר קנקנים בבור אלא ישבר ולא כתב או יכפה ונראה דטעמא כדפרישית דע"כ לא קאמר ר' יהושע יכפה אלא במניח קנקנים בראש הגג לנגבן שלא היתה שם דעת שאיבה כלל. אבל במסדר קנקנים בתוך הבור שהיתה שם דעת שאיבה קצת כמו שכתבתי ישבר אבל לא יכפה ומ"מ כיון שלא כיון שיכנסו המים לתוכן אע"פ שבלע הבור את מימיו כלומר שכל מי המקוה נבלעו בקנקנים ולא נשאר שם מים כלל זולת מי הקנקנים ישבר ועציץ מתוך שכשהכניסו בבור היה על דעת קבלה שהרי היה בו טיט הילכך צריך שיהיו מים במקוה זולת מים שבו וכמו שנתבאר ואפ"ה לא יכפה אלא ישבר כנ"ל והרא"ש כתב בפרק תינוקת המניח כלים תחת הצינור פוסלים את המקוה א' המניח וא' השוכח כדברי ב"ש וב"ה מתירים בשוכח בפ"ק דשבת מוקי פלוגתייהו בשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ב"ה סברי בטלה מחשבתו כשנתפזרו העבים ולא חשיבי שאובין לפסול את המקוה אלא כשנשאבו בכוונה כדתנן לעיל המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים דלא חשיבי כשאובים וכן הסייד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים וב"ש סברי לא בטלה מחשבתו והא דמטהרי ב"ה דוקא כששיבר הכלי או כפאו על פיו בלא הגבהה ואם הגביהן ועירן נעשו שאובין כדתנן גבי המניח קנקנים בראש הגג וכו' ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה עכ"ל ולא הזכיר דין שוכח בחצר ונראה מתוך דבריו ז"ל שהוא פוסק כב"ה ואליבא דר' יוסי דאמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת ולפיכך לא הוצרך לכתוב דשוכח בחצר טהור דמאי איריא בחצר אפילו תחת הצינור נמי ומ"ש דהא דמטהר בית הילל דוקא בששבר הכלי או כפאו על פיו בלא הגבהה לא תיקשי למה שכתבתי לעיל דמסדר קנקנים לתוך הבור ישבר אבל לא יכפה לפי שהיה דעתו שישאבו ממי המקוה והכא אף על פי שהיה דעתו שיקבלו מי הצינור כשימשכו ממנו ואפילו הכי שרי לכפות דאיכא למימר שאני הכא דבשעה שנתפזרו העבים בטלה לה מחשבה קמייתא לגמרי ואין כאן לדעת וכ"ש בהניחם בשעת פיזור עבים דמוכחא מילתא שלא היתה שם מחשבה כלל הילכך שרי לכפות ורבינו כתב כדמשמע מדברי הרא"ש שפוסק כב"ה וכך הם דברי רבינו ירוחם ז"ל אבל קשה לי שלא כתבו דהא דשרי לשבור או לכפות דוקא בשוכח וכדתנן וב"ה מטהרין בשוכח דמשמע דוקא שוכח אבל לא במניח ואפשר לומר שהם סוברים דלמאי דאוקימנא בפ"ק דשבת פלוגתייהו בהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו שוכח לאו שוכח ממש קאמר אלא אע"פ שהוא זכור הוי כשוכח דכיון שנתפזרו העבים הסיח הדעת מנפילת מים בהם והוי כשוכח ומ"מ יש לתמוה למה השמיטו דין מניח קנקנים בראש הגג ודין סייד ששכח עציץ בבור ומסדר קנקנים בתוך הבור: והרמב"ם כתב בפרק ד' מהל' מקואות המניח כלים תחת הצינור תמיד בכל עת ובכל זמן ונתמלאו מי גשמים הרי אלו פסולים ואם כפאן על פיהן או שברן המים הנקוין מהן כשאובים לכל דבר שהרי לדעתו נתמלאו שחזקת הצינור לקלח מים ואפילו שכח הכלים תחת הצינור פסולים גזרו על השוכח מפני המניח וכן המניח את הכלים בחצר בשעת קישור העבים ונתמלאו המים שבהם פסולים שהרי לדעתו נתמלאו וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קישור עבים משום מניח הניחן בחצר בעת פיזור עבים ובאו עבים ונתמלאו הרי אלו כשרים כמו שהניחן בראש הגג לנגבן וכן אם הניחן בעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו הרי אלו כשרים ואם שברן או כפאן המים הנקוין מהם כשרים עד כאן לשונו וגם כן כתב דין מניח קנקנים בראש הגג לנגבן ודין סייד ששכח עציץ במקוה ודין מסדר קנקנים בתוך הבור וכו' כמו ששנויה במשנה ואליבא דר' יהושע דהלכתא כוותיה לגבי דרבי אליעזר ודבריו התמוהים מכמה פנים חדא דמשמע שפסק כב"ש דפסלי במניח תחת הצינור אף בשוכח ואמאי שבק בית הלל ופסק כבית שמאי ואף על גב דרבי מאיר אמר נמנו ורבו בית שמאי על ב"ה הא ר' יוסי אמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת וכל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כרבי יוסי ועוד שכתב דמניח כלים תחת הצינור בכל עת ובכל זמן פסולים כלומר בין שהניחן בשעת קישור עבים בין שהניחן בשעת פיזור עבים פסולים וזה היפך ממאי דאוקימנא בפ"ק דשבת דהכל מודים בשהניחן בשעת פיזור עבים שהם טהורים ועוד שכתב שגזרו על השוכח בחצר והא בהדיא תנן דמודים בית שמאי בשוכח בחצר שהוא טהור ועוד שהוא מניח חילוק דבשעת קישור העבים ושעת פיזור העבים בחצר ולא בצינור ולפי זה משמע דכי אמרינן לא נחלקו אלא שהניחן בשעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מר סבר בטלה מחשבתו ומר סבר לא בטלה דהיינו לומר דב"ה סברי בטלה מחשבתו וב"ש סברי לא בטלה וכיון שהוא ז"ל פוסק כב"ש כמו שקדים הו"ל ליה לפסוק נ"ס בזה דפסולין כב"ש דאמרינן לא בטלה מחשבתו ועוד דלפי מה שהוא ז"ל מניח חילוק דקישור עבים ופיזורם בחצר מיירי כשכתב וכן אם הניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו כשרים למה לא כתב דין השוכח: ונראה לומר שהוא ז"ל מפרש דכי א"ר יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת פליג בין אמאי דא"ר מאיר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה בין אמאי דאמר מודה בשוכח בחצר שהוא טהור דסבר ר' יוסי דבין במניח בין בשוכח בין בחצר סברי ב"ש דפסול וב"ה מטהרין בשוכח תחת הצינור וכ"ש בשוכח בחצר ומשום דאיכא למיתמה אסברת רבי יוסי דנהי דתחת הצינור גזרו ב"ש שוכח אטו מניח משום דדרך להניח כלים תחת הצינור לקבל מים הלכך שייך למיגזר ביה אבל בחצר דאינו מצוי כ"כ להניח בו כלים לקבל מים נהי דאסרו במניח לא הו"ל לגזור בשוכח ולהכי אוקי רב משרשיא דבין לר"מ בין לר' יוסי אליבא דב"ש בקישור עבים ופיזור עבים תליא מילתא דבשהניחן בשעת קישור עבים אע"פ שהוא בחצר ד"ה טמאים כלומר בין לר"מ בין לר' יוסי כיון שהוא שעת קישור עבים כך עשוי לירד מים בחצר כמו שעשוי לקלח הצינור ולב"ש גזרי בצינור שוכח אטו מניח ה"נ גזרי בהניח בחצר בשעת קישור עבים שוכח אטו מניח וב"ה דלא גזרי בצינור ה"נ לא גזרי ובהניחן בשעת פיזור עבים ד"ה טהורים כלומר דבין לר"מ בין לר' יוסי מודו ב"ש דטהור ואפילו במניח וכ"ש בשוכח לא נחלקו אלא בשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וכו' מר סבר בטלה מחשבתו וכולי כלומר לא נחלקו ר"מ ור' יוסי אליבא דב"ש אלא בשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וכו' מ"ס בטלה מחשבתו כלומר דר"מ סבר דמודו ב"ש דבטלה מחשבתו ואפילו במניח טהורים דכיון דנתפזרו העבים אסח דעתיה והילכך אף ע"פ שלא שכח טהורים והא דקאמר ר"מ דמודים בשוכח לאו משום דליבעי שישכח ממש אלא לנתפזרו העבים הוי שוכח דכשם שהשוכח הוא מסיח דעתו מהדבר כך כשנתפזרו העבים הסיח דעתו מהמים ומ"ס לא בטלה כלומר ר' יוסי דאמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת סבר דלב"ש כיון שהניח בשעת קישור עבים אע"פ שנתפזרו לא בטלה מחשבתו והלכך הם פסולין וסובר עוד הרמב"ם ז"ל דהלכה כר"מ משום דבגמרא אמרינן דר"ט ס"ל כוותיה והשתא ניחא כל דבריו דמ"ש בתחת הצינור דבכל עת ובכל זמן פסולים היינו משום דסבר דמאי דאוקי רב משרשיא דבשעת פיזור עבים ד"ה טהורים וכו' לא קאי אלא למניח בחצר דוקא אבל במניח תחת הצינור לא מפלגינן בהכי כלל:

מ"ש אפי' שכח הכלים תחת הצינור פסולים פשוט דהיינו כב"ש דהלכתא כוותייהו לדעתו ז"ל כר"מ דאמר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה: ומ"ש וכן המניח הכלים בחצר בשעת קישור עבים פסולים וכן גזרו בשוכח וכו' מבואר ע"פ דעתו ז"ל דמפרש דהאי דאמר רב משרשיא הכל מודים בשהניחם בשעת קישור עבים טמאים וכו' אמניח או שוכח בחצר קאי דשעת קישור עבים לחצר כצינור בכל זמן דמי וכי היכי דבצינור גזרו ב"ש דהלכתא כוותייהו ה"נ גזרו בחצר בשעת קישור עבים:

מ"ש הניחן בחצר בשעת פיזור עבים כשרים מבואר ע"פ זה דהיינו דאמר רב משרשיא בשעת פיזור עבים ד"ה טהורים דאפילו לא שכח כלל נמי טהורים דכיון דחצר הוא ובשעת פיזור עבים הוי כמי שהניחן בראש הגג לנגבן דבכל גווני טהורים:

ומ"ש

דרישה

כלים לא מיפסל כ"ע ודו"ק עכ"ס) ועיין מ"ש רמ"א ע"ז סעיף מ': (ובלבד שישבור הכלי או יכפנו כו' אין להקשות למה פסלינן לעיל סעיף י"ח גבי מעיין אפילו היוצאים מן הכלי מעצמן ולכאורה

פרישה

הצינור אבל שכח הכלי אינו חשוב לשאובין כמ"ש בסמוך עכ"ס): (מו) ובלבד שישבר הכלי פירוש ואז נופלין מאליהן למקוה וכן אם מנער הכלי בידו על הארץ שמשם ילכו למקוה ובלבד שלא יגביה

מעל הארץ שאם מגביהו מן הארץ עם המים חשובים שאובים ופוסלים : מקוה שיש בו כ"א סאין (מז) אף ע"פ שאינו יכול לשאוב י"ט סאין בכלים ולשופכו לתוכו יכול לשופכו על שפתו והם נמשכין והוא כשר כיון שהרוב אינו שאוב וגם המיעוט ששופך לתוכו אינו שופך לתוכו להדיא [יז] אלא ממשיכו לתוכו (מח) אבל אם אין בו אלא כ' סאין ושאב בו כ' סאין אפי' ע"י המשכה פסול :

כתב

ומ"ש וכן אם הניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו כשרים גם זה מבואר ע"פ דעתו דרב מפרשיא אמניח בחצר קאי ור"מ סבר דכשנתפזרו העבים מודו ב"ש דבטלה מחשבתו והוי כהניחם בשעת פיזור העבים דטהורים בכל גווני ובכך עלו דברי הרמב"ם כהוגן וכבר גלה דעתו זה בפירוש המשנה אכן דבריו סתומים וחתומים בביאור שיטת ההלכה ולכן הארכתי להוציא לאור משפטם לדעתו ז"ל ולהר"ן פירוש מחודש דהא דקתני אם יש כמעט מים בבור ישבור ואכתבנו לקמן וכדבריו פירש הריב"ש בתשובה וכתב שכן פי' הרשב"א וז"ל בשער המים הניח כלים לנגבן בראש הגג וירדו גשמים ונתמלאו מים לא יטלם וימשכם למקוה אלא שופכן למקוה אחר סמוך למקוה או ישברם והם נמשכים למקוה וכשרים בהמשכה :

מקוה שיש בו כ"א סאין אף על פי שאינו יכול לשאוב י"ט סאין בכלי ולשופכו על שפתו והם נמשכים והוא כשר וכו' בפרק ד' דמקואות תנן מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה היו מקלחים בתוך המים אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו שלשה לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול ופירש ר"ש אם היה רוב מן הכשר כשר כיון שנתערבו בחצר ודרך המשכה ירדו ונתערבו במקוה : היו מקלחים לתוך המים . שלא נתערבו בחצר אלא מהלכין בפני עצמן למקוה השאובים וכן המי גשמים בפני עצמן : ואם לאו פסול . אף על פי שדרך המשכה ירדו אותן שלשה לוגין מים שאובין למקוה ואף על פי שירדו לבסוף שהשלימו המ' סאה דקסבר המשכה אינה מטהרת כלל אפי' שלשה לוגין לבסוף ודלא כראב"י דספ"ק דתמורה (יב :) דקאמר שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה ותניא בתוספתא ראב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה של מימי גשמים ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאה ופותקן ומערבן בחצר פי' ונותן לתוכו לתוך הגג ופותקן ומערבן בחצר לא שיתערב בחצר ואח"כ ירדו למקוה דבספ"ק דתמורה שמעינן לראב"י מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ופותקן למקוה והם טהורים שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה אלמא לא בעו שיתערבו חוץ למקוה והכא כשמתאספין בחצר למקום אחד איירי וטובלים שם ומדלא מפליג במילתא משמע דלא חייש בין נתקבצו בחצר של מי גשמים תחילה ואח"כ שאובין בין שאובין תחילה ואח"כ מי גשמים דבכל ענין מטהר ברבייה ובהמשכה עכ"ל אבל הרא"ש הביא משנה זו בפרק תינוקת וכתב עליה פירוש שנתערבו בחצר ונכנסו ביחד לתוך העוקה או על מעלות המערה ונכנסו ביחד לתוך המערה אם רוב מן הכשר כשר כראב"י דאמר בפ"ק דתמורה מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה וכן טהורים שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה אלא דהכא משמע דבעינן שיתערבו הכשרים והפסולים קודם שירדו למקוה מדקתני סיפא היו מקלחין לתוך המים וכו' וקאמר דאפי' שלשה לוגין שירדו דרך המשכה בלא תערובת פסולים ובכה"ג קתני במילתיה דראב"י בתוספתא ראב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה של מי גשמים ממלא בכתף ונותן לתוכו י"ט סאין פותקן ומערבן בחצר משמע דבעי תערובת בחצר קודם שירדו למקוה הלכך נראה דהך משנה כראב"י דתוספתא דבעי תערובת בחצר ושוב הוסיף להקל דלא בעי תערובת בחצר והיא דאחריתי מדמייתי ליה תלמודא לאוקומי מתניתין דתמורה בהכי וה"מ נמי לאוקומה כר' אליעזר דתוספתא וכן הילכתא השאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה אף על פי שלא נתערבו חוץ למקוה עכ"ל וכן כתב רבינו ירוחם וכן פסק הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד מה' מקואות אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה אינן פוסלין את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר כיצד מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלים את המקוה הרי הוא כשר ואפי' השלימו לאלף סאין שהשאיבה שהמשיכוה כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתיפו ונתן לתוכו פחות מכ' שנמצא הכל פסול ופתח הצינור ונמשכו הכל למקום אחד הרי זו מקוה כשר שהשאיבה שהמשיכוה כולה כשרה הואיל והיה שם רוב מן הכשר עכ"ל הרי שהכשיר בין נתערבו קודם שירדו למקוה ובין לא נתערבו וכדברי הרא"ש וכדברי הרמב"ם כתוב בתוס' פ"ק דתמורה בשם השאלתות וכ"כ סמ"ג והמרדכי בפ"ב דשבועות אלא שכתבו שהשאלתות סוברים דשאיבה שהמשיכוה כולה דקאמר רבי יוחנן היינו לומר שאם היה כל המקוה מים שאובים שהומשכו לא פסלוהו ולא מטבילין בהם עד שירדו עליהם מ' סאה מי גשמים אבל אם לא נמשכה אפי' שלשה לוגין מים שאובים פוסלים אותו ואפי' בתו אח"כ מ' סאה מי גשמים עד כאן ואין נראה כן מדברי הרמב"ם ולא מדברי הפוסקים ז"ל וכתב עוד הרמב"ם הורו מקצת חכמי מערב ואמרו הואיל ואמרו חכמים שאובה שהמשיכוה כולה טהורה אין אנו צריכים שיהיה שם רוב מים כשרים וזה שהצריך רוב והמשכה דברי יחיד הן וכבר נדחו דבריו שהרי אמרו בסוף שאובה שהמשיכוה כולה לפי דברי זה אם היה ממלא בכלי ושופך והמים נזחלין והולכין למקום אחד ה"ז מקוה כשר וכן כל אמבטי שבמדינאות שלנו מקוואות כשרים שהרי כל המים שבהם שאוב ושנמשך הוא ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה כענין זה עכ"ל . וכתב עוד מי גשמים ומים שאובין שהיו מתערבין בחצר ונמשכין ויורדין לעוקה שבחצר או שמתערבין על מעלות המערה ויורדין למערה אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכים ויורדין אבל אם הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקוה אם ידוע שנפלו לתוך מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול והוא לשון המשנה שכתבתי בסמוך ויש לתמוה עליו דמהך משנה משמע דלא מכשרינן בשאובה שהמשיכוה אלא דוקא כשנתערבו קודם שירדו למקוה אבל לא נתערבו לא כדליף הרא"ש מדקתני סיפא היו מקלחין לתוך המים וכו' והילו הוא ז"ל כתב לעיל מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה הרי הוא כשר הרי שאפי' בלא נתערבו קודם שירדו למקוה מכשר וצ"ל שהוא ז"ל מפרש דהא דקתני היו מקלחין לתוך המים היינו לומר שלא היו נמשכים אלא המים השאובים היו מקלחים ממקום שאיבתן לתוך המקוה בלי המשכה כלל ומשום הכי קתני שאם לא היו מ' סאה מים כשרים במקוה כשנפלו בג' לוגין מים שאובין שנפלו בו אבל אם היו השאובים נמשכים אף על פי שלא היו במקוה מ' סאה מים כשרים היו השאובים משלימין שיעורו כדלעיל וכפירוש הזה נראה מדבריו בפירוש המשנה אבל אכתי קשה מדקתני רישא אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה דמשמע מפני שנתערבו קודם הוא דמכשרינן הא לאו הכי לא וצ"ל דהא דקתני שמתערבין היינו לאפוקי היכא דלא נפלו רוב כשרים ברישא דהיכא דהיה במקוה פחות מכ' סאה ומשהו מים כשרים הוא נפסל בג' לוגין מים שאובין אף על פי שנפלו בו בדרך המשכה אבל כשהם מתערבין קודם שירדו והם נמשכים ויורדין אף על פי שאין רוב כשרים ניכר ועומד לעצמו כיון שגם השאובים שאינם יורדין למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים והכי משמע מדבריו ז"ל שכתב אין המים שאובין פוסלין את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מן הכלי אבל אם נגררו המים השאובים וכו' אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היה רוב מן הכשרים הרי המקוה כשר כיצד מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב וכו' שהשאובה שהמשיכוה כשרה אם היה רוב מ' סאה מן הכשר כלומר דדוקא כשקדם במקוה רוב מ' סאה מן הכשר הוא דמכשרינן כשנפלו בו מים שאובין על ידי המשכה הא לאו הכי לא ואחר כך כתב וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים וכו' מבואר דהיינו לומר שאפי' שאב ונתן לתוך המקוה בלא המשכה כלל שכבר נפסל המקוה בג' לוגין מים שאובים שנפלו לתוכו אם היה רוב כשרים למקוה כשר על ידי המשכה שימשכם כולם למקום אחר ואחר כך כתב מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ונמשכים ויורדים וכו' לומר דאפי' לא היה רוב מים כשרים ניכר ועומד לעצמו כשנתערבו בו המים השאובים כיון שגם השאובים אינם יורדים למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים ובדרך המשכה כשרים והיינו דכתב אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה כלומר שאם לא היו מתערבין ויורדין אם לא היו במקוה רוב מ' סאה מן הכשרים קודם שיתערבו עמהם השאובים פסול ואח"כ כתב אבל אם היו הכשרים והפסולים מקלחין לתוך המקוה וכו' כלומר וכל זה הוא דוקא כשהיו השאובים נמשכים ויורדין אבל אם היו מקלחין כלומר שהיו השאובין יורדים למקוה בלא המשכה אפי' היו כשרים בתוך המקוה מ' סאה חסר קורטוב נפסלו כולם מעת שנפלו בהם ג' לוגין מים שאובין ואין להם תקנה אלא ע"י שימשכם כדלעיל ומה שהפסיק הרמב"ם בהוראת מקצת חכמי המערב באמצע דבריו הוא מפני שאותן חכמי המערב והוא ז"ל חולקים בפי' מה שאמרו בגמרא שאובה שהמשיכוה כולה כשירה לפיכך סמך ענין לו ועוד מפני שמשנה זו הויא תיובתא להנהו חכמי המערב כמ"ש הוא ז"ל בפי' המשנה לפיכך אחר הוראתם כתב דברי המשנה דמינה נשמע דליתא להאי הוראה כנ"ל : וטעם הוראת הנך חכמי המערב נראה שהיתה מדגרסינן בפ"ק דתמורה אמתניתין דאין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון מאן תנא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראב"י היא דתניא ראב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ופותקן למקוה והן טהורים שהשאיבה מטהרת ברבייה והמשכה מכלל דרבנן סברי ברבייה ובהמשכה לא אלא דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני לא רבנן ולא ר' אליעזר אלא אמר רבה לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני הוא וכו' ומשמע להנהו חכמי מערב דראב"י בעו רבייה דכשרים והמשכה דשאובין ורבנן לא בעו רבייה דכשרים אלא כל מ' סאה שאובים שהומשכו כשר ואפי' אין בהם תערובת כשרים כלל וכן פי' רש"י וסוברים דקי"ל כרבנן דרבים ניהו והרמב"ם כתב בפי' המשנה שהם

טעו

וכו' כהרמב"ם : מקוה שיש בו כ"א סאין וכו' בפ"ק דתמורה (דף י"ב) מייתי ברייתא ראב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה וכן טהורין שהשאיבה מטהרתה ברבייה ובהמשכה וכתב הרא"ש בתשובה כלל ל"א סימן י"א דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי והילכתא כוותיה וגם ר' יוחנן מוקי סתם מתניתין כוותיה ולית הילכתא כרבנן דאמרי שאובה שהמשיכוה כולה טהורה . ומבואר מלשון ראב"י דס"ל דאפי' לא נתערבו מי גשמים ומים שאובים קודם שירדו למקוה נמי כשר וכ"פ הרא"ש פרק תינוקת והרמב"ם פ"ד ע"ש ומביאו ב"י וז"ל פירש"י מי גשמים כשרים לטבילה דלא בעינן מים חיים אלא לזב בלבד . ממלא בכתף מים שאובין י"ט סאה ופותקן למקוה שלא יערה מן הדלי לתוך המקוה דאפי' בשלשה לוגין מיפסל מקוה בכה"ג אבל יעשה חריץ וגומא למרחוק ויערה מן הדלי לתוך הגומא ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקוה והיינו המשכה וכן טהורין כלומר כשרים לטבול בהן מטהרת ברבייה ובהמשכה כשהרוב מי גשמים שנפלו מעצמן לתוכו והמשיך מיעוט של שאיבה לתוכו דרך חריץ מטהרת השאיבה עכ"ל . ונראה לפע"ד מלשון רש"י שכתב אבל יעשה חריץ וגומא למרחוק וכו' דשיעור ההמשכה צריך שכששופך מן הדלי לחריץ לא יתחילו המים לקלח למקוה עד אחר שעירה הדלי לחריץ והגביהו והפסיק כחו דאז אם אח"כ יתחילו לקלח למקוה מיחזי כאילו המים נמשכין מעצמן ויורדין למקוה כיון שכבר סילק את ידיו מקודם שירדו מן החריץ למקוה וסמ"ק בשם ר"י בתשובה כתב שצריך שלשה טפחים ואין נלפע"ד להקל כ"כ דהא קי"ל כחו כגופו דמי וה"נ בג' טפחים מכחו ממש נופלין למקוה ורבינו שכתב יכול לשופכו על שפתו וכו' נמי לאו דוקא סמוך על שפתו קאמר אלא ברחוק ממנו בענין שכשיסלק ידיו מן השפיכה עדיין לא התחילו המים לירד למקוה כדפרישית ונראה עוד מתוך דברי רבינו שכתב לשופכו על שפתו משמע שאינו יכול לשופכו לצינור של עץ וכיוצא בו אלא דוקא ע"ג הקרקע על שפת המקוה דנחשב כאילו היו המים באים מתחתית הקרקע וכ"כ במרדכי

פרישה

יגביה הכלי בידו באויר וישפכנו דסיפא דיכול לשפוך על שפתו נקטה ועד"ר : (מז) אף על פי שאין יכול לשאוב י"ט סאין אפי' שלשה סאין אין יכול לשאוב אלא רבותא דסיפא נקט דיכול לשפוך על שפתו : (מח) אבל אם אין בו אלא כ' סאין כו' פסול אפי' ע"י המשכה ר"ל כל זמן שלא מקווין לתוכו מי גשמים אבל אם מקווין לתוכו מי גשמים פשיטא דמהני המשכה אע"ג שגם מים שאובין בתוכו כדלקמן דג' מקואות קאמר דאם השאוב באמצע כו' עד אלא נשארו כמו שהיה בתחילה ואע"ג דנתערב שם השאובין במקואות שבצידו שבכל א' אין בו כ"א עשרים סאה

דרישה

ולכאורה היה נראה לומר דשאני התם דגזרינן אטו תוך הכלי מאחר שבכלי נשארו מים הרבה. אך שהב"י דף רל"ג כתב דמטעם שאובין נפסלו וכ"כ ג"כ בסמוך . (ואפשר לחלק דלעיל איירי שהכלי נתמלא לדעת וחשיב שאובין אפי' כשילאו מעצמן לחוץ לכלי אפי' נשבר הכלי אח"כ הואיל והיה מילוי לדעת דגם כאן לא היה מועיל אם היה המילוי לדעת וק"ל עכ"ה) : [יז] אלא ממשיכו לתוכו ושיעור המשכה זו כתב הכלבו וריב"ש לריך שיהא ג"ט דפחות מכאן הוי כלבוד ואע"ג דלא שייך לבוד (והוי לו למימר דסגי בכל שהוא עכ"ס) אלא גבי מחילה כבר הורה זקן ר"י כ

כתב

טעו בהוראה זו בסבת מיעוט שמירת המשנה והחקירה למה שבה כלומר שנעלמה
מהם מתניתין דמים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה וכו' שכתבתי לעיל
דמשמע מינה בהדיא דבלא רוב מים כשרים לא מתכשרי מים שאובים על ידי המשכה
ואני אומר שאין מאותה הוראה הוכחה שנעלמה אותה משנה מהם דאפשר דהוו
ידעי לה ולא פסקו כמותה משום דהוו מפרשי לה כפי' ר"ש דאתיא דלא כראב"י
ודלא כרבנן דפליגי עליה כדמשמע בספ"ק דתמורה ואפי' אי הוו סברי דראב"י
הוא היכא למימר דלא פסקו כמותה משום דס"ל דלא קי"ל כותיה ואף ע"ג דסתם
לן תנא כותיה לא קי"ל כההיא סתמא מדחזינן דכי אתא רבין א"ר יוחן שאובה
שהמשיכוה כולה כשירה וכיון דסתמא הוה אמר הכי משמע דקסבר דהכי הילכתא
ולא כסתם מתניתין : ועדיין יש לדקדק בדברי הרמב"ם שכתב כיצד מקוה שיש
בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים
ויורדים וכו' הרי הוא כשר ואפי' השלימו לאלף סאה שהשאיבה שהמשיכוה כשרה
אם היה רוב מ' סאה מן הכשר ומשמע דהא כראב"י אתיא דאמר מקוה שיש בו כ"א
סאה וכו' ופותקן למקוה ואחר כך כתב וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו
מי גשמים וכו' שהשאיבה שהמשיכוה כולה כשירה ומשמע דהיינו כרבנן כדאמר
רבין שאובה שהמשיכוה כולה כשירה והיאך הרב ז"ל מזכה שטרא לבי תרי דמעיקרא
פסק כראב"י והדר פסק כרבנן ונ"ל דהרמב"ם סבר דה"פ דשמעתא התם מדקאמר
מאן תנא דסבר אין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון ראב"י הוא
משמע דאיכא רבנן דפליגי עליה דראב"י ואמרו דמים שאובים פוסלין את המקוה
שלא לפי חשבון כלומר דאפי' קדם רוב כשרים והמשיך לתוכן י"ט סאין שאובין

פסלי א"כ הא דאמר רבין שאובה שהמשיכוה כולה כשירה כלו' שאם היו כ"א סאין
מי גשמים ועירה י"ט סאין שאובין בלא המשכה שנפסלו כולם ואח"כ המשיכם
כולם למקוה אחת כשירה כמאן דלא כרבנן דהא רבנן לא מכשרי ש.ובה על ידי
המשכה כלל ודלא כר"א דאם איתא דהוה מכשר בה אם איתא דרבנן פליגי עליה
לא הוי שתיק מינה כי היכי דלא נימא דעד כאן לא מכשר אלא בשהמשיך הי"ט
שאובין לתוך הכ"א כשרים שלעולם היו הכשרים בכשרותם אבל היכא שעירה
השאובין לתוך הכשרה בלא המשכה שנפסלו הכשרים מודה לרבנן דפסלי הילכך ע"כ
לומר דליכא מאן דפליג על ראב"י ואף ע"ג דמשמע דיחידאה איתמר אשכחן דכותה
בפ"ד מיתות (סז .) והשתא רבין אגמרן דאף ע"ג דמדברי ראב"י לא משמע דשרי
אלא בהמשיך י"ט שאובין לתוך כ"א כשרים ה"ה דשרי בעירה הי"ט שאובין בלא
המשכה ואח"כ המשיך את כולם דהא איכא למימר דאף על פי שבשעה שעירה הי"ט
שאובין בלא המשכה נפסל הכל מ"מ כיון שהמשיך הכל כשרים ופסולים יחד עדיף
טפי מהיכא דלא המשיך אלא הי"ט שאובים בלבד הלכך שני דינים הללו שקולים
ונקט חד מינייהו ולא חש למינקט אידך משום דכיון דליכא מאן דפליג עליה שפיר
ילפינן חד דינא מחבריה א"כ ה"פ הא ואי דרבנן פליגי אראב"י מדנקט לה בלישנא
דיחידאה ואי כדקאמרת מאן תנא דאמר אין מים שאובים פוסלים את המקוה
אלא לפי חשבון ראב"י משמע דרבנן דפליגי אראב"י לחומרא פליגי וכמו שכתבתי
לעיל ואם כן דרבין כמאן דלא כראב"י דהא ע"כ לא שרי ראב"י אלא בשעירה הי"ט
שאובין לתוך הכ"א כשרים בדרך המשכה ולא בשעירה אותם שלא בדרך המשכה
שכבר נפסלו ושוב לא תועיל בהם המשכה הילכך ע"כ לומר דרבנן פליגי אראב"י
לקולא פליגי ושרי אפי' בשעירה הי"ט שאובין בלי המשכה אף על פי שנפסלו כ:לם
כיון שחזר והמשיכן הוכשרו מאחר דאיכא רבייה והמשכה . ופוסק הרמב"ם כרבנן
דרבים נינהו וגם דרבין א"ר יוחנן אתי כותייהו ולפיכך כתב תחלה דהיכא דהמשיך
הי"ט שאובין דכשר דכ"ע מכשר בה ואח"כ כתב שאפי' עירה הי"ט שאובין בלא
המשכה שנפסל הכל אם חזר והמשיך הכל הוכשר כרבנן דפליגי אראב"י וכדרבין
וזה נראה עיקר והרי"ף כתב בפ"ב דשבועות והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים
שאובין ואמשכינון מאבראי ש"ד דכי אתא רבין אמר שאובה שהמשיכוה טהורה
וכתב עליו הר"ן מדברי הרי"ף נראה דשאובה שהמשיכוה אפי' נתמלא ממנה כשרה
ואחרים חלוקים ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק שני דמקואות המניח קנקנים
בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר' אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא או אם יש בו
מעט מים ישבור ואם לאו לא ישבור ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבור או יכפה
אבל לא יערה וה"פ אם עונת גשמים הוא כדונין משום שאובין כל שהניחן בעת
קישור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים ומש"ה אם יש
במקוה כמעט מים כלומר שיש קצת מים כשרים ישבור וימשכו המים מן הקנקנים
השבורים למקוה וכמעט דקאמר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א
וכדראב"י וכשאין בו מ' סאה קרי ליה מעט מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר
ר' אליעזר דשאובה שהמשיכוה כולה או רובה פסולה ור' יהושע אומר בין כך ובין
כך כלומר אפי' אין במקוה מים ישבור או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא
המשכה דקסבר ר' יהושע דשאובה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר ור' יהושע הלכה
כר' יהושע ובפ"ק דתמורה נמי אמרינן דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן שאובה
שהמשיכוה טהור ומדלא יהיב שיעורא ש"מ דאפי' כולה ואיכא נוסחא נמי דגרסי
התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכ"כ דעת הרי"ף וכ"ד רבינו שמשון ז"ל אבל רב
אחא משבחא פסק כראב"י דמשנתו קב ונקי וכ"פ הראב"ד והרז"ה ז"ל וראוי
להחמיר עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה בח"ג בסימן רכ"ח דאפי' המשיך במילואו של
מקוה כשר לדעת הרי"ף ז"ל שיראה מדבריו ששאובה שהמשיכוה כולה כשירה וגם
הרמב"ן ז"ל כתב בפרק המוכר את הבית כלשון הזה ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר
כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא ע"כ ואני תמה מי הכריחם לפרש
דברי הרי"ף כן דהא איפשר דהרי"ף נמי סבר דלא מכשרינן שאובה אלא ברבייה
והמשכה ואף על פי שכתב ההיא דרב דימי הא לא כתב בה כולה ואפי' את"ל שהיו
גורסים בדברי הרי"ף שהמשיכוה כולה הרי איפשר להעמידה בשהיו כ"א סאין כשרים
בגג ועירה לתוכן י"ט כאין בלא המשכה דהשתא הוי להו כולם שאובים ואפי' הכי
אם המשיכם אח"כ למקוה כשרים אבל בשכל המ' סאה או רובם שאובים לא עלה
על דעת הרב ז"ל להתיר בזה כלל ולישניה דייק דבהכי מיירי שכתב והיכא דלית
ביה מ' סאה ואייתי מים שאובים ואמשכינון מאבראי וכו' ואם כדבריהם ז"ל הכי
הו"ל למכתב והיכא שהמקוה ריקן ואייתי מ' סאה מים שאובין ואמשכינון מאבראי
ומדכתב והיכא דלית ביה מ' סאה דמשמע ודאי דביש מים כשרים במקוה מיירי
משמע דרובא דמ' סאה אית ביה מדכתב היכא דלית ביה מ' סאה דמשמע דאית
ביה חשיבות מ' סאה אלא שאינם שלימים והיינו דאית ביה רובן דהוי ככולן וקאמר
דכי אייתי מים שאובין והריקן לתוך המקוה הזה בלא המשכה דהו"ל כולו שאוב
ואמשכינהו מאבראי כלומר ואח"כ התשיך כל המקוה הפסול הזה לחוץ ש"ד דכיון
דאיכא רבייה והמשכה וכרב דימי דאמר שאובה שהמשיכוה כולה כשרה וסעד מצאתי
לדברי במ"ש המרדכי בפ"ב דשבועות נראה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה
פי' שרוב מי מקוה כשר דהיינו כ"א סאין ושוב ממשיך עליהם י"ט סאין עד כאן
ובכך עלו דברי הרי"ף כדברי הרמב"ם ז"ל ומ"מ אפי' למה שפירש הר"ן דברי הרי"ף
להקל כבר העלה בסוף דבריו שראוי להחמיר וכן הסכים הראב"ד בספר בעלי הנפש
וגם הרשב"א כתב שם באותה תשובה וז"ל ולענין מה שאמרת שמתוך אותו הכלי
יפרד לכמה דרכים בדרך האחד הולך למקוה היו המים שבכלי שאובים ממש על ידי
אדם אם היה במקוה קצת מים שאינם שאובים כשרה משום דהו"ל שאובה שהמשיכוה
ולפי דעת הרי"ף אפי' שאובה שהמשיכוה כולה כשירה אלא שהגאון רב אחא משבחא
לא הכשיר אלא ברובא ואנו אין לנו אלא כרב אחא ז"ל עכ"ל וכתב עוד בתשובה
אחרת וז"ל סוף דבר כל גדולים האחרונים מסכימים לאסור כדברי הגאון רב אחא
ז"ל ולא שמענו בארצנו מי שהורה להקל הלכה למעשה בדבר זה עכ"ל וכ"כ בתשובות
להרמב"ן סימן רכ"ו ועוד שהרמב"ם והראב"ד והרז"ה והרא"ד ז"ל הסכימו לאסור וגם
התוס' בספ"ק דתמורה הסכימו לאסור ומי יקל ראשו להקל בדבר זה כלל ח"ו וכ"ש
אחר עדותו של הרמב"ם ז"ל שכתב מעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בענין זה וגם
אנחנו לא שמענו מי שעלה על לבו לעשות מעשה להקל בדבר הזה :

כתב הריב"ש בתשובה סימן קכ"ה טוב להמשיך מים למקוה כל שיש בו רוב
מים כשרים שזהו יותר מעשרים סאה משהו ואין לגזור שמא יעשה שלא
בהמשכה או שלא ברבייה שאין לנו לגזור מעצמנו יותר ממה שגזרו חכמים ואפי'
כשאינם בני תורה לפי שהכשר המקוה לא לכל מסור כי אם לזריזים ולחכמים עכ"ל
וגם הר"ש בר צמח כתב בתשובה ח"א סימן י"ז אין להחמיר בהמשכה ורבייה לומר
שמא ימלאנו שלא בהמשכה כלל כשחסר דכיון שהיה בחזקת טהרה אין לך לפסלו
מספק דדוקא היכא דנמדד ונמצא חסר אמרינן בפ"ב דמקואות דכל טהרות שנעשו
למפרע טמאות וגם מקוה שהיה ידוע שהיה חסר בפנינו ונתמלא אין לחוש שנתמלא
באיסור שלא על ידי המשכה שאם נתמלא בידי שמים ה"ז כשר שאין שם כלי מצוייה
לשנחוש שיפסלו משום שאובים כמו שנראה מתוספתא דמקואות דקתני צינור
המקלח מים למקוה והמכתשת נראה בצידה ספק מן הצינור ספק מן המכתש
פסול משמע שאם אין פיסול מוכיח אין חוששין לו ואם נתמלא מקוה זה שהיה
חסר אין לחוש שאם ידענו מי מלאו נשאל את פיו דעד אחד נאמן באיסורין אפי'
היכא דאיתחזק איסורא ואפי' אין בידו לתקן כדאיתא בחולין (י :) ובגיטין (כד :)
ובדוכתי טובא ואם לא ידענו מי מלאו רוב מצויין אצל מקוה מומחים הם ואין
לחוש לעכו"ם שאינו מצוי אצל מקואות וכ"ש שיטרחו להשלימה אם כן י"ל בודאי
שישראל ה.לימה בכשרות וכ"ש בענין שאובה דהוי מדרבנן ומה"ט אמרינן בתוספתא
מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר שהוא ספק מים שאובים ובדרבנן אזלינן
לקולא ואפי' נאמר דשאובה כולה מדאורייתא מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר
משום טעמא דיהיב שחזקת מקואות כשר ופי' דחזקה העושה מקוה עשאו בכשרות
עכ"ל . ודברי תשובות הרא"ש והרשב"א בזה נתבאר לעיל בסימן זה אצל מקוה
העומד בבית העכו"ם :

גרסינן בפרק ג' מינים (לה .) אהא דא"ר אליעזר י' רביעית הן והא איכא
מקוה בר מהניא דבטלו רבנן ופירש"י בו כמה פירושים ואחד מהם
והא איכא מקוה כדתנן שהשאובה מטהרת ברביעית ברבייה ובהמשכה שאם יש
עשרים סאה ורביעית ממי גשמים הולך וממלא כ' סאין חסר רביעית וזורקן לפני
אותו מקוה כדי שימשכו המים לתוך המקוה בר מהניא דבטלוה רבנן דהא קתני רישא
שיש בה כ"א סאה ממי גשמים עכ"ל ואין כן דעת הרמב"ם שהרי כתב דבכ' סאה
ומשהו סגי . וכתב הרשב"ץ ויש להחמיר כיון שהזכיר בפשיטות כ"א סאה נראה
דדוקא נקטוה עכ"ל . ואני אומר שאין לפוסלו אם היה בו כ' ומשהו דכדאי הוא
הרמב"ם לסמוך עליו וכ"ש במקוה שיש פוסקים דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וכך
הם דברי הריב"ש שכתבתי בסמוך דבעשרים ומשהו סגי :

שיעור המשכה זו שאמרנו כתוב בכלבו פר"י בתשובה ג' טפחים וכ"כ בהגהות
סמ"ק וז"ל הריב"ש בתשובה דע ששיעור המשכה הוא משלשה טפחים
ולמעלה וכן דנתי בסרקסט"א אף על פי שהרשב"א כתב דאין לה שיעור ואפי' כל
שהוא לא כ"ל דהרי כל פחות מג' כלבוד דמי אח"כ מצאתי בספר עמודי גולה שכך
השיב ר"י בתשובה שצריך שלשה טפחים עכ"ל וז"ל הר"ש בר צמח בתשובה ח"א
סימן מ"ט שיעור המשכה נראה אפי' שיעור מועט כל שאינו ממלא בכתף ושופך
להדיא לתוך המקוה וכ"כ פי' הר"ש דמקואות שלש מקואות בזה עשרים סאה וכו'
והשאובה באמצע וכו' ופירשו דכשר משום המשכה אף ע"פ שהוא בלדו בלא הרחקה
אבל הר"ף כתב בשם ר"י דבעינן שלשה טפחים דפחות מג' הוי לבוד ואף ע"ג דלא
שייך לבוד אלא אבל מחיצות כבר הורה זקן וספר המנהגות כתב ששיעור ההמשכה
ממקום רחוק כדי שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיע המים למקוה והיא חומרא
יתירה ואין לה ראיה עכ"ל ולעיל בסימן זה כתבתי בשם הראב"ד שכלים שאינם
פוסלים את המקואות אף על פי שאינם פוסלים אינם מכשירים את השאובים לחשב
אותם כנמשכים ואין השאובה מטהרת אלא דרך קרקע או צינור שלא היה עליו
שם כלי בתלוש כתב המרדכי בפ"ב דשבועות כתב הרא"ם בס"י וז"ל שמעתי הל"מ
הוא ל"ש המשכה על גבי קרקע או על ראויות להבליע בקרקע ואז המים נתבטלו אגב
קרקע וכשזוחלת לגומא נעשית כאילו באו מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם
שאובין אבל המשיכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאינם ראויים להבליע הוי כמו
שמונחות בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו שהרי אינו יכול לדונם כאילו באו
מתמצית קודם שהמשיכוה עליו שהרי אינם ראויים לבלוע להתמצית וכן מצאתי בתשו'
ה"ר אליעזר מורדון ספר רוקח עכ"ל . ואח"כ כתב המרדכי עוד וז"ל ומה שפסק
הר"מ דאם המשיכה על רצפת אבנים או נסרים דלא הויא המשכה בהא פליגי עליה
השאלתות ופסקו דאם המשיכו ע"ג צינור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרים עכ"ל . וכבר
נתבאר בדברי הרמב"ם שדעתו כדעת השאלתות (כד) :

כתב

דרכי משה

(כד) ובתה"ד סימן רנ"ח הביא דברי רוקח :

וכ"מ

פרישה

סאה מיהו לפי מ"ש ר"ש וסביאו ב"י שם אין ראיה שכתב וז"ל ומה שנתערב ממנו עם כל א'
נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה ומים שאובין שמתבטלין חוץ למקוה אין פוסלין אותו כדתנן
בפ"ד גבי מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ע"כ וא"כ לפ"ז כאן דליתא תערובת קודם
נפילתן משמע דלא מועיל המשכתן לסוף מיהו בראיים שהביא הר"ש שם עיינתי בפי' ר' עובדיה
דתולה הסיפור בהמשכה ולא בבטולתן ע"ש גם ר"ש לפני זה כתב כהיתר כיון שנמשכו ולכאורה
היה נראה לפ"ד דתרתי קאמר ר"ש חדא מכח המשכתן ועוד מכח שנתערבו ג"כ ודברי ר"ש
הנ"ל צריכין ביאור גמ"ש דנתערב ברוב קודם שירדו דמאי פסקה הא כיון דשאוב באמצע
וטבלו בו ג' בני בני אדם יצא מהן שוה בשוה תו לא הוי רוב בכשרים ונראה דה"ק דהא המים
יוצאין מכל אחד בשוה והמים שאובין שיוצאים מאמצעי שולקת לשנים ונתערב חציה לכאן מצד
זה וחציה השני בצד יציאה דמקוה אחרת נמצא דמאי יציאה מהשאובין נתערב בכל יציאה
דמקוה

כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה על מקוה שנובע ונתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו כמו ארבע בתים (מט) ומלאוהו מים מכונסין (נ) ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותן מים מכונסין שהמקוה כשר אע"פ שנתייבש כולו דלא חשיב זה אלא כאילו חוזר ונובע: הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה (נא) לא יאחוז בידו דף ויעבירם עליו אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו (נב) וכן הסילון של אבר או של מתכת אסור להמשיך בו מים למקוה שמקבל טומאה [יח] ואם הוא מחובר לקרקע ש"ד שאז אינו מקבל טומאה (נג) לפי שהוא בטל אגב קרקע בד"א בממשיך מי גשמים בעלמא אבל אם ממשיך מים ממעיין

כתב א"א ז"ל בתשובה על מקוה שנובע ונתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו כמו ד' בתים ומלאוהו מים מכונסים כלומר שאובים ונתמלא המקוה מתחת לקרקע מאותם מים מכונסים שהמקוה כשר וכו' טעמו מפורש בתשובה כלל ל"א סימן י' שהוא מדאמר שמואל בפרק בתרא דבכורות (דף נה:) נהרא מכיפיה מיבריך כלומר כשהוא זמן שרב וחום הנהרות מתמעטים כי מבוע הנהר ומקורו מתייבש ברוב השרב והחום ומי הנהר מתמעטים וכשיורדים גשמים ואויר העולם מתלחלח ונעשה רטוב גם מקור הנהר ותולאות מימיו מקדלים שפע מלחלוחית האויר ומוציאין מים בשפע והנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו ולא הכל ממי גשמים אלא רוב תגבורת המים הוא מקום נביעתו וכן באר מים נביעתו הוא מגידי האדמה המתפשטים לכאן ולכאן דרך הקרקע ואף זאת החום והשרב שגידיהן נצמתין ואין במימיהם מספיק למלאות הבור מ"מ לא אפס לחלוחי' הגידי' ומים נשאר בהם אלא שהם מועטים ואינם מספיקים למלאות הבור מ"מ כשבאים עליהם מים הן ממי גשמים הן ממים שנשפכו לתוך באר אחרת נתלחלחו גידי האדמה ממים שנשפכו לתוך הבאר ההיא והוסיפו הם מעצמם נמלא שנטהרה אותה שאיבה ברבייה והמשכה ועוד שהוא דבר ידוע שא"א שלא ישארו אותם הגידין בלא מים כלל וכיון שיש בהם קלת מים יש עליהם תורת מעיין ושמעי' מפ"ק דמקואות דמעיין נובע שבו מים כל שהוא יכול למלאות בכתף וליתן בתוכו עד שיהא ראוי לטבילה הלכך לא נפסל המקוה במים שאובים שנכנסו דרך גידי האדמה לתוכו: הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה לא יאחוז בידו דף ויעבירם עליו אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו בפ"ה דמקואות תנן נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפי' זב אפי' זבה יורד וטובל ד"ר יהודה רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו ופי' הרא"ש שם ובסוף נדה כלומר נוטפין שנקוו למקום אחד והזחילן להוליכו לתוך גומא אחת לעשות מקוה סומך אפילו מקל אפי' קנה וכן פשוטי כלי עץ והא דקאמר אפילו משום דתנן בפ"ו דפרה נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה פסול דבר שאינו מקבל טומאה כשר וקאמר לא מיבעיא עלי קנים ועלי אגוזים דאינם ראויים לקבל טומאה כלל אלא אפי' מקל וקנה שאם עשה להם בית קיבול מקבלים טומאה מזחילין בו ואפילו הזב והזבה סומכים המקל והקנה ולא פוסלים אלא היכא דנתן ידו או רגלו והמים עוברים דרך גופו אבל אם הוא סומך המקל והקנה שהמים עוברים דרך עליהם אין בכך כלום מידי דהוי אעלי קני ועלי אגוזים שהוא סומך שם והמים עוברים עליהם ורבי יוסי קאמר ל"מ זב וזבה אלא אפילו טהור כיון דבר קבול טומאה הוא לא יסמוך במקל והיא דעלי קנים ועלי אגוזים מיירי שנתנן שם טרם באו המים ולא היו בידו כשעברו המים עכ"ל. וידוע דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי וגם רבינו שמשון פי' כיוצא בו כדברי הרא"ש. והרמב"ם פירשה בע"א ויושר בעיני הרא"ש וכתבתי לעיל גבי מעיין שיורד מן ההר טיפין טיפין אף ע"פ שכתב שיושר בעיניו פירוש הרמב"ם בתשובה סימן ד' לא כתב אלא פירושו ורבי' כתב לעיל ההיא דמעיין שיורד מן ההר טיפין טיפין שהיא ע"פ פי' הרמב"ם וכאן כתב דלא יאחוז דף בידו ויעבירם עליו שהוא ע"פ פירוש הרא"ש ולכאורה יש לתמוה עליו שנראה כאילו הוא מזכה שטרא לבי תרי אבל טעמא משום דשני הפירושים באו להחמיר זה לענין מעיין היורד טיפין טיפין בהפסק שאין לו דין מעיין וזה לענין שלא יאחוז דף בידו להמשיך על הדף מים למקוה נקט כחומרי שניהם דבמילתא דאיסורא פסקו להחמיר וכ"כ מדברי הרא"ש בתשובה סימן ז' שכתב שעלה על לבו לפרש משנה זו דנוטפים שעשאן זוחלין קאי ארישא דקתני הזוחלין כמעיין הנוטפים כמקוה וראיתי עתה בספר הרמב"ם שהוא נוטה לפי' הזה שכתב המים הזוחלין מן המעיין הרי הן כמעיין וכו' וגבי מקוה כל כלי שלא נעשה לקבלה אע"פ שהוא מקבל אינו פוסל כגון הסילונות וכו' אין פוסלים את המקוה בין שהן של מתכת או של חרס מ"מ לא הייתי רשאי לעשות מעשה ע"כ הרי שלא מלאו לבו להקל בדבר שהווייתו ע"י דבר המקבל (טומאה) אע"פ שהוכשר בעיניו פירושו של הרמב"ם ז"ל: ומ"ש וכן הסילון של אבר או של מתכת אסור להעביר בו מים למקוה שמקבל טומאה כלומר אע"פ שהסילון אין לו בית קיבול אם הוא של מתכת מקבל טומאה דפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה וזה ע"פ מה שנתבאר בסמוך שדעת הרא"ש לפסול מקוה שהווייתו ע"י דבר המקבל טומאה וכן כתב הרשב"א בתשובה וז"ל ועל ענין שאמרת אם חוששין לכלי שמקבל טומאה בודאי אילו היה כל שיעור המקוה על ידי דבר המקבל טומאה כגון שלא המשיכו אלא שהיה זוחל למקוה פסול כמו ששנינו פ"ה דמקואות רבי יוסי אומר כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו ושנינו פ"ו דמסכת פרה נתן ידיו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים דדבר המקבל טומאה הוא ומפרש טעמא בפ"ב דזבחים (כה:) דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור הווייתו ע"י מים יהיה ולפיכך אם הכינור של מתכות שמקבל טומאה אע"פ שאין לו בית קבול פסול וכ"כ גם בתשובות להרמב"ן סימן רכ"ז והמרדכי כתב בשבועות וז"ל כתב הרא"ש בס"י צריך ליזהר שלא לטבול ושלא להטביל במעיינות המקלחים דרך סילונות של מתכות דרך זחילה כדין מעיין אלא באשבורן של מ' סאה כדין מקוה שהסילון של מתכות מקבל טומאה אע"פ שאין לו בית קיבול והמים העוברים בו יצאו מתורת מים חיים מדין מעיין דתנן במסכת פרה ומייתי לה בפ"ב דזבחים נתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית פסולה וכו' זה הכלל דבר המקבל טומאה פסול כו' מה"מ וכו' הווייתו ע"י טהרה תהא ואין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות דמעיין דהא מקרא דכתיב גבי מעיין מייתי ראייה וכתב הרב ר' שמואל בר"ב אע"פ שמורי מכשיר לטבול באשבורן שנעשה ע"י דבר המקבל טומאה מיהו רש"י פי' בזבחים וגורם הווייתן של מים המטהרים ע"י טהרה תהא כשאתה מהוה אותם להיות מקוה או קדוש הוי מהוה אותם על ידי דבר שאין מקבל טומאה מכלל דבכולהו פסול וצ"ע עכ"ל: ומ"ש ואם הוא מחובר לקרקע ש"ד שאז אינו מקבל טומאה וכו' כן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ל"א סימן כ' ובסוף נדה והביא ראייה מדתנן בפ"י דכלים כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת והנגר והמנעול וכו' שנעשו לקרקע וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מונחים שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה וביאר בתשובה דבין שנתחברו בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע נתבטלו עם הקרקע וטהורים וכן דעת הרשב"א שכתב בסוף תשובה שכתבתי בסמוך בד"א כשאינו מחובר לקרקע אבל היה מחובר לקרקע בטל הוא לגבי הקרקע ואינו מקבל טומאה ולא עוד אלא אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת אינו מקבל טומאה וכדאיתא בברייתא ומייתי לה בפ' במה אשה (ד' נח:) ותנן במסכת כלים כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת והמנעול וכו' שנעשו לקרקע עכ"ל וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן רכ"ז ומדלא מפליג בין טמונים כולם לאינם טמונים משמע דבכל שהן מחוברים לקרקע מכשר בין טמונים בין שאינם טמונים וכדברי הרא"ש ז"ל: ומ"ש בד"א בממשיך מי גשמים בעלמא אבל אם ממשיך מים ממעיין או ממקוה שרי אפילו על ידי דבר המקבל טומאה גם זה מדברי הרא"ש בסוף נדה

במרדכי בשם הרוקח וספר יראים שצריך להמשיך ע"ג הקרקע דראויין המים לבבליעה שם ואז נתבטל שם שאובים מהן אגב הקרקע דבבליעה אליה הילא וכן כתב מהרא"י בת"ה סוף סימן רנ"ח והכי נקטינן דלא כהרמב"ם שכתב בפ"ד דמשכה כשרה בין ע"ג קרקע בין בתוך הסילון וגוולא בו מדברים שאין אוסלין אם המקוה דלא נהגינן הכי: כתב א"א הרא"ש בתשובה וכו' פי' אף על גב דמקוה זו נתמלאת כולה ממים מכונסין שהן מים שאובים שבלדה וקי"ל כרשב"י דשאובה שהמשיכוה כולה פסולה אפ"ה כיון שמקוה זו מימיה מתחלה היו נובעין אלא דמתוך החום והשרב נתייבשה הנביעה עכשיו שמלאה אצלה לחלוחית מים מכונסים חזרו ונתלחלחו הגידים מעצמם והוסיפו רוב מים מעצמם וראייה מדאמר שמואל נהרא מכיפא מיברך וא"כ לא חשיב זה אלא כאילו חוזר ונובע ועוד שאי אפשר שישארו הגידים בלא מים כלל וא"כ יש עליהם תורת מעיין ושנינו בפ"ק דמקואות מעיין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובים מטהר בכל שהוא. והאריך שם ומביאו ב"י. ונראה ודאי דאם לא היה מקוה נובע מים חיים אלא מקוה שנתמלאת מימי גשמים ונתייבש בקיץ וחזר ונתמלא מאותן מים מכונסים שבלדה דהמקוה פסולה דהו"ל שאובה שהמשיכוה כולה ולפ"ז נראה דלדידן דנקטינן להחמיר דג' לוגין שאובין פוסלין אף במעיין כדקבעינן מנהגא דילן בסמוך סעיף מ"ה גם במעשה זה דהרא"ש דמקוה שנובע ונתייבש בקיץ וכו' המקוה פסולה כי היכי דפסלינן במקוה של מי גשמים והרא"ש דהכשיר במעשה זה נמשך לדעתו וכדכתב רבינו לעיל בסמוך ואם המקוה נובע אז א"ל לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה אבל לדידן אין חילוק בין מקוה נובע מים חיים למקוה של מי גשמים בכל ענין פסולה בנדון דידן ולכן מה שפסק בש"ע כאן כדברי הרא"ש בתשובה זו הוא לפי שנמשך אחר מה שפסק תחלה דמעיין אינו נפסל בשאיבה אבל להרב בהג"ה לשם דנהגו להחמיר גם במעיין אם כן כאן נמי יש להחמיר ודו"ק: הבא להמשיך מים במקוה וכו' פי' אם הוא בענין שאין המים ראויין לבא למקוה זולת המשכה זו בדבר המקבל טומאה פוסלת דדרשינן מדכתיב מקוה מים יהיה טהור הווייתו ע"י טהרה בעינן ולא בדבר המקבל טומאה וכשהוא אוחז בידו דף אף ע"ג דהדף הוא נסר בין הנסרים שלא יחדו למלאכה וא"כ אינו מקבל טומאה כדין פשוטי כלי עץ אפ"ה כיון שהאדם מקבל טומאה ואוחז בידו הדף הווייתו ע"י אדם הוא ופוסלת אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו עליו דעכשיו המים עוברים על הדף שאינו מקבל טומאה ולאו דווקא יניח הדף בקרקע דה"ה זקפה או הניחה שלא ע"ג קרקע אינה פוסלת והא דכתב רבינו לעיל גבי טבלא דאם אין המים ראויין לבא למקוה זולתה פוסלת אפי' אין לה שפה כלל התם מיירי בייחדה למלאכה ומש"ה קרי ליה טבלא והכא מיירי בלא ייחדה למלאכה ומש"ה קרי ליה דף דאינו אלא נסר שמוכרים בשוק לבנין ודף שמה ואינו מקבל טומאה ודין זה נלמד מהא דתנן פ"ה דמקואות נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב אפי' זבה יורד וטובל ד"ר יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו והלכה כרבי יוסי לגבי ר' יהודה ופירושו לדעת הרא"ש בפ' תינוקת דלרבי יוסי דאין מזחילין בדבר המקבל טומאה אפילו אדם טהור לא יסמוך מקל או קנה על ידי שיאחזנו בידו כדי להמשיך מי גשמים עליהם למקוה שהרי אדם בר קבולי טומאה הוא ופוסל: ומ"ש וכן סילון של אבר וכו' פי' וכן אפי' סילון שהניחו על הקרקע והסיר ידו משם בטרם יעברו המים בו למקוה כיון שהוא של מתכות דמקבל טומאה אע"פ שאינו מקבל כלום בתוכו אסור להמשיך בו מי גשמים למקוה החסר דהווייתו ע"י טהרה בעינן ואע"פ שהמרדכי בשם הרא"ש לא אסר סילונות של מתכות מטעם הווייתו ע"י מקבל טומאה אלא שלא לטבול בהם דרך זחילה אע"פ שנמשכו מן המעיין אבל באשבורן הכשיר לא קי"ל הכי אלא כדברי רבינו ע"פ מ"ש הרא"ש בתשובה וכ"כ הרשב"א בתשובה גם במרדכי גופיה כתב דהרב רבינו שמואל ב"ר ברוך הקשה על הרא"ש רבו מפירש"י דפ"ב דזבחים ומביאו ב"י: ומ"ש בד"א בממשיך מי גשמים

פרישה

למקוה והיינו ברוב וק"ל: (מט) ומלאוהו מים מכונסים כלומר שאובין: (נ) ונתמלא המקוה מתחת הקרקע כו' טעמו אף על פי שגידיהם נצמתים ואין במימיהם מספיק למלאות הבור מ"מ לא אפס לחלוחית הגידין ומים נשאר בה אלא שהם מועטין ואינן מספיקין למלאות הבור מ"מ כשבאין עליהן מים הן ממי גשמים הן ממים שנשפכו לתוך באר אחרת נתלחלחו גידי האדמה מאותן המים והוסיפו הם מעצמן וזה נלמד ממימרא דשמואל פ"ק דבכורות נהרא מכיפיה מיבריך נמלא שנטהרה אותן שאובין ברבייה והמשכה ועוד שהוא דבר ידוע שא"א שישארו אותן הגידין בלא מים כלל וכיון שיש בהן קלת מים יש עליהם תורת מעיין דמעיין נובע שיש בו מים כ"ש יכול למלאות בכתף וליתן בתוכו עד שיהא ראוי לטבילה הלכך לא נפסל המקוה במים שאובין שנכנסו דרך גידי האדמה לתוכו עכ"ל ב"י והא דפי' בשאובין משום דהל"ה פשיטא דנקרא מעיין וק"ל: (נא) לא יאחוז בידו דף ויעבירם עליו כיון שהאדם מקבל טומאה אבל הדף פשוטי כלי עץ הוא ואין מקבל טומאה: (נב) וכן סילון של אבר או מתכות מקבל טומאה: (נג) לפי שהוא בטל אגב קרקע ואפילו שהוא מגולה:

דרישה

כתב רשב"ץ: [יח] (ואם הוא מחובר לקרקע כו' בתשובת הרמב"ן סי' רכ"ז אפי' אינו מחובר לקרקע עצמה דפשטינן

ממעיין או ממקוה שרי אפי' ע"י דבר המקבל טומאה (כד) דחשבינן לזה המקוה שממשיך המים לתוכו כאילו היא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם אפי' בממשיך מי גשמים ע"י דבר המקבל טומאה אינו פוסל אא"כ המים נופלין להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה אבל אם נופלין על שפתו בחוץ ונמשכים לתוכו (כה) או שמחבר לפי הסילון של אבר צינור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחים ממנו למקוה כשר מקוה שנסדק אחד מכותליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותם אפי' יש בו כמה סאין בענין שישארו בה מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שמים העליונים ננערין לצאת חשוב כולו כזוחלין וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן דרך הסדק כשר אבל אם לא ישארו בו מ' סאין פסול ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו

ב"ח

גשמים וכו' כ"כ הרא"ש סוף נדה וטעמא דהמעיין א"כ המקוה שלם בממשיך מים מהם למקוה החסר בסילונות של אבר אפילו הן תלושין מכשיר את החסר מטעם השקה דאפי' מקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה אם השיקו למקוה כשר כדתנן פ"ו דמקוואות מטהרין המקוואות העליון מן התחתון וכו' כיצד מביא סילון של חרס או של אבר וכו' וס"ל להרא"ש דמיירי בסילון תלוש אבל הרשב"א מפרש משנה זו בסילון המחובר לקרקע אבל בתלוש פסול דאין חילוק בין ממשיך מי גשמים לממשיך מן מעיין או ממקוה שלם וכך מבואר מדברי הר"ש והרב רשב"ץ שבמרדכי שהבאתי בסמוך דאין חילוק והכי נקטינן לחומרא. ובש"ע כתב תחלה כדברי רבינו ואח"כ כת' ויש מי שאינו מחלק בכך עכ"ל. נראה שדעתו ג"כ דיש להחמיר:

ומ"ש ואפי' בממשיך וכו' כ"כ הרא"ש בתשובה ובסוף נדה והביא ראייה מפ"ב דזבחים ע"ש. וכתב ב"י דאף ע"ג דהרמב"ם מכשיר אף בסילונות של מתכות אפי' אינו מחובר לקרקע וגם אינו מחלק בין מקלא לאויר המקוה לאינו מקלא כיון שאין להן בית קיבול כשר אין להקל בדבר אלא נקטינן כמ"ש הרא"ש ורבינו הלכה למעשה וכן פסק בש"ע. ונראה דלפי מה שכתב כאן דאם נופלין על שפתו בחוץ וכו' כשר אם כן הא דכתב תחילה באוחז דף בידו שיסיר ידו מהם בטרם יעברו המים עליו אין צריך להסיר ידו אלא בשעה שנופלין על שפתו כי אז יהיו נמשכים לתוך המקוה מעצמן ואסור לו לאחוז בדף בשעה שנמשכים לתוכו אבל מקודם שנפלו על שפתו יכול לאחוז בדף דבגדולה מזו מותר לו להעביר המים בכוונה אפי' בידיו ממש על גבי קרקע עד שיגיע לשפתו ואח"כ יהיו נמשכים מעצמן ויפלו למקוה כמ"ש רבינו למעלה בסעיף כ"ה וכדפרי' לשם בס"ד:

מקוה שנסדק וכו' יש פוסלין אותו וכו' כ"כ הרא"ש דיש פוסלין וטעמא כיון דשנערו להיות זוחלין אם כן טובל הוא במי גשמים בזוחלין דכל המים שבמקוה אפי' מה שהוא מן הסדק ולמטה חשוב כזוחלין וע"ז חולק הרא"ש והאריך בזה בסוף נדה ובתשובה הביאו ב"י וכתב מהרי"ק בשורש קנ"ז דמחלוקת זו אינו אלא במקוה שנעשה ממי גשמים אבל במקוה נובע כשר לטבול בו מ"מ דיכול לטבול במים בין בזחילה בין באשבורן וע"ש כי האריך ולענין מעשה נקטינן כיש פוסלין דכן כתב המרדכי וכ"כ ב"י ע"ש הרשב"א בת"ה שער המים ודלא כמ"ש בש"ע להקל בהרא"ש וכ"כ בהגה"ת ש"ע להחמיר שלא לטבול בהם לכתחילה עד שיסתום הסדק מיהו אם המקוה בא ממעיין אין לחוש וכמ"ש מהרי"ק:

ומ"ש ואם בא לסתום וכו' מבואר בדברי הרא"ש טעם מחלוקת זה דלר"ש דמפרש המשנה פ"ה דמקוואות נוטפין שעשאן זוחלין וכו' היינו כגון מקוה שנפרץ על שפתו דאסור לטבול בו כיון דמימיו יוצאין וזוחלין אם כן רבי יוסי דהלכה כמותו דקאמר עלה כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו פי' אין סותמין זחילתו כדי שישאר בו מ' סאה בדבר המקבל טומאה אבל הרא"ש הביא ראייה מדתנן בפ"ב דמקוואות בש"א מטבילין בחרדלית וכו' דשרי לבטל הזחילה ע"י כלים טמאים דיש לחלק בין הבאת המים למקוה למניעת המים מן המקוה הך מתניתין דפ"ה נוטפין שעשאן זוחלין פירשה הרא"ש לענין הבאת מים למקוה כגון שהמשיך

ב"י

כדה וז"ל ועוד אני אומר אם הסילון של מתכות מביא את המים ממעיין או ממקוה אחר למקוה זה אף ע"ג דהוייתן ע"י טומאה כשר כיון דמי מקוה מהדרים למעיין או למקוה אחר שהוא כשר דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה אם השיקו לחבירו למקוה כשר כדתנן בפרק ו' דמקוואות מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפי' כשערה ודיו עכ"ל ואף ע"ג דממשיך מים מן המעיין לכלי נפסלו אפי' מים היוצאים מן הכלי משום שאובים ולא מהניא להו חיבור למעיין כמו שנתבאר לעיל בדברי הרמב"ם והרא"ש שאני התם דהוי כלי שיש לו בית קיבול ונפסלו משום שאובין אבל הכא דאין בו בית קיבול אף על פי שהוא מקבל טומאה שפיר הויא השקה אף על פי שהמים נמשכים עליו. אבל מדברי הרשב"א נראה שאינו מחלק בין ממשיך מי גשמים בעלמא לממשיך מי מעיין או מקוה שכתב בסוף תשובה שכתבתי בסמוך וז"ל עוד שנינו במסכת מקוואות מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכה ומשיקה אפי' כשערה ודיו מכל אלו שמענו שאפילו כלי מתכות העשוייה לקרקע או לדבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ואינו פוסל את המקוה עכ"ל הרי שפירשה להאיא מתניתין כשהסילון מחובר לקרקע דוקא וכן מפורש בהדיא בתשובה להרמב"ן סימן רכ"ז (כה) ולא כדמשמע מדברי הרא"ש דמפרש דבסילון תלוש איירי:

ומ"ש אפי' בממשיך מי גשמים ע"י דבר המקבל טומאה אינו פוסל אא"כ היו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה וכו' ג"ז מדברי הרא"ש בתשובה ובסוף נדה והביא ראייה מפ"ב דזבחים (כה:) דבעי אויר שסופו לנוח כמונח דמי או לא ופשיט ליה דאויר כלי ככלי דמי ומייתי בתר הכי תנן נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים ועלי גפנים כשרים זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה פסולים ושאינו מקבל טומאה כשרים מנה"מ א"ר יוחנן אמר קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור הוייתו ע"י טהרה תהא א"ר חייא בר אבא זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי פי' דאי לאו ככלי דמי אמאי פסולים והלא לא נפלו מידו לחבית אלא היו מקלחים מהנהר לידו ומידו לאויר ואח"כ נפלו מן האויר לחבית ולא באו לחבית מדבר המקבל טומאה אלא ודאי אויר כלי ככלי דמי והוי כנפלו מתחת ידו לחבית א"ל רבי זירא ודילמא בשותת ולא תפשוט מכאן דאויר כלי ככלי דמי דמיירי שהמים שותתים מתחת ידו לחבית ואינם עוברים באויר א"ל תרדא כדי שיעברו המים לחבית תנן משמע שעוברין בקילוח מוכח בהדיא דאפי' העביר המים עד החבית ע"י דבר המקבל טומאה לא מיפסלו אם לא שיגיע אותו דבר המקבל טומאה עד אויר הכלי ע"כ לשונו וכבר נתבאר דהיינו דוקא במידי דלית ליה בית קיבול אבל אם יש לו בית קיבול המים הנמשכים ממנו פסולים בכל זה:

והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות מקוואות כל כלי שלא נעשה לקבלה אף על פי שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה כגון הסילונות שהמים נמשכים מהן בין שהיו של מתכות או של חרס וכ"כ גם דפי' המשנה פ"ד ולא חילק בו בין אם הוא מחובר לקרקע לאם אינו מחובר ובין אם הוא מקלא לאויר המקוה או לאו משמע שסובר שאף על פי שמקבל טומאה כיון שאין לו בית קיבול כשר וטעמו מפני שהוא מפרש מתניתין דנוטפין שעשאן זוחלין דקתני אריסא דקתני הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה וכו' וכמו שכתבתי לעיל גבי מעיין היורד מן ההר טיפין טיפין בהפסק ולא איירי לענין הוייתו ע"י טהרה דלא בעינן הוייתו ע"י טהרה אלא לזב ומצורע וקידוש מי חטאת דבעינן בהו מים חיים אבל לטבילת שאר טמאים דלא בעינן מים חיים אפילו הוייתן ע"י דבר המקבל טומאה כשר והוא שלא יהיה לו בית קיבול העשוי לקבלה ויש הוכחה לדעתו מדקתני במסכת פרה ההיא דנתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים וכו' ולא קתני לה במסכת מקוואות ומ"מ כיון שהרא"ש כתב שאינו רשאי לעשות מעשה להקל וגם כתב בתשובה שגדולים החמירו לפסול וגם ר"ש פי' דמזחיל ע"ג דבר המקבל טומאה פסול אף לטבילת הטמאים אין להקל בדבר אלא נקטינן כדברי הרא"ש הלכה למעשה:

כתב הרא"ש בתשובה שהוקשה לו לפי שיטתו תוספתא דפ"ב דמקוואות דקתני לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העובר ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר ולא עוד אלא אפי' עשו מקוה בתחלה ומ"ש מקוה הנעשה בזילוף ידיהם ורגליהם מנתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית ע"כ ובמה שכתבתי לעיל בשם הראב"ד בפי' תוספתא זו יתיישב זה:

מקוה שנסדק אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותו אפי' יש בו כמה סאין וכו' כן דעת המרדכי בשבועות וז"ל הטובל במקוה אפי' יש בו אלף סאין יזהר שלא יצאו המים מהמקוה בשעת טבילה דאם כן הוה ליה זוחלין ואם הוא מעכב זחילתו בדבר המקבל טומאה כגון שנתן שם כלי או ידו או רגלו לעכב זחילתו אינו מועיל והכי תניא בפרק ה' דמקוואות נוטפין שעשאן זוחלין פירוש כגון מקוה שפרץ על שפתו וכו' והרא"ש הביא בסוף נדה משנה זו דקתני נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב וזבה יורד וטובל דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו ופי' ר"ש נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלין אסור לטבול בו דכיון שמי המקוה ננערו והתחילו לצאת הרי הוא טובל במקוה זוחל ואפי' ישאר במקוה מ' סאה אחר שיצאו הזוחלין מ"מ השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלין והנכון יותר לפרש דמיירי שלא ישאר במקוה מ' סאה אם לא שיסתום הזחילה והשתא ניחא דפוסל רבי יוסי משום דשיעור הכשר מקוה נעשה על ידי המקבל טומאה אבל אם ישאר במקוה מ' סאה ואינו סותם אלא כדי להרבות מים לא מיקרי הוייתו על ידי טומאה ולכך פירושא אם ישאר במקוה מ' סאה לכ"ע מותר לטבול בו אף כשהוא זוחל מלמעלה כיון דעיקר המקוה אינו זוחל ולא פליגי אלא במקוה שלא ישאר בו מ' סאה אחר שיצאו הזוחלין דר' יוסי סבר דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו כלומר אין מעמידים בו הזחילה כיון דסתימה זו גורם הכשר המקוה וטעמא כדתנן בפ"ו דפרה נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסול ומפרש טעמא בפ"ב דזבחים דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור הוייתן על ידי טהרה יהא ורבי יהודה סבר דיכול לסמוך במקל ובקנה אפי' הם כלים וטמאים וכן זב וזבה סותמין ביד או ברגל לעכב הזחילה וראיתי אחד מהמחברים האחרונים שכתב מתוך משנה זו שאם נסדק אחד מכותלי המקוה והמים מנטפים דרך הנקב יצאו מתורת אשבורן ונקראו זוחלין ופסול ולישנא דנוטפין שעשאן זוחלין לא משתמע כפי' ר"ש כי לא עשאן זוחלין אלא מעצמו נפרץ המקוה על שפתו וגם אין מזחילין בו קשה לפרשו מניעת זחילה ועוד טעמא דרבי יוסי לא מסתבר כלל ועוד דתנן בפ"ב דמקוואות בש"א מטבילין בחרדלית ובה"א אין מטבילין ומודים שגודר כלים וטובל בהם וכלים שגדר לא הוטבלו. פי' חרדלית. שטף מים היורדים מדליו של הרים ב"ש סברי דנוטפים מטהרים בזוחלים וקטפרס הוי חיבור וב"ה סברי דלא הוי חיבור גם אין מטהרים בזוחלין אבל כשגדר בכלים לא הוי זוחלין ואם יש באשבורן מ' סאה מטבילין בהם אבל כלים שגדר בהם לא הוטבלו לפי שלא הגיע בהם המים אלא מצד אחד אלמא דמבטלין הזחילה על ידי כלים טמאים ועוד בגודר בכלים אי אפשר להדק כל כך הכלים זה לזה שלא יצא מן המים שביניהם כי לא הוזכר במשנה שצריך לטוחן בטיט וכן בת"כ דקאמר אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין משמע שלא בא למעט אלא דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך וכן ב"ש וב"ה לא נחלקו אלא בחרדלית שהם המים הנגררים מדליו של הר וכן משמע בתוספתא דאם יש לפניו עוגל מ' סאה אף על פי שחרדלית של גשמים עוברת דרך אותו עוגל נכנסת מצד אחד ויוצאת מצד אחר מטבילים בו דאין נוטפים פסולים אלא בטובל בהם דרך זחילתן כמו נהרות שרבו עליהם מי גשמים וכן משמע מדתנן בפ"א דמקוואות בור שמלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו וכו' ע"כ וכל זה כתב גם כן בתשובה כלל ל"א סימן ד' וז"ל בסוף התשובה

ואל

דרכי משה

(כד) וכ"ם במרדכי דף של"ב ע"ד דה"נ דאין חילוק בין ממשיך ממי המקוה או מן המעיין או ממשיך ממי גשמים דרך דבר המקבל טומאה פסולים ודלא כרא"מ שסובר דמותר לעשות מקוה ע"י דבר המקבל טומאה אלא אם נמשך ממעיין אין לו דין מעיין אבל יש לו דין מקוה לטהר באשבורן עכ"ל:

ובמרדכי

פרישה

(כד) **דחשבינן** לזה המקוה שהמים ממשיכים לתוכה כאילו הוא מחובר למעיין או למקוה כו' דאז פשיטא דכשר דמקוה שכולה שאובה נטהר בהשקה אם השיקו לחבירו למקוה כשר (ודוקא בעודה מחוברת למעיין או למקוה הכשרה אבל אם נפסק קלוח המושך בסילון פסולה אא"כ ד"מ עכ"ס) ולא דמי לממשיך מים מן המעיין לכלי שנפסלו אפי' המים היוצאין מן הכלי משום שאובין ולא מהני להו חבורים כמ"ש לעיל בדברי הרמב"ם והרא"ש שאני התם דהוי כלי שיש לו בית קיבול ונפסלו משום שאובין אבל הכא דאין לו בית קיבול אע"ג שהוא מקבל טומאה שפיר הוה השקה אע"ג שהמים נמשכין עליו: (כה) **או שמחבר** לפי הסילון של אבר צינור קטן של עץ שאין לו בית קיבול (שאין לו ד' שפות הבל צינור עכ"ס):

ולאחר

זאל יעלה על לב אדם לפסול המקוה אם מימיו זבין קלת לחוץ ואף טו רבינו לא פי' אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלים ומשמע שנפרץ כ"כ עד שכל מימיו זוחלין ומתנועעים לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו ע"כ וכדברי הרא"ש פסק ר"י בשם הגאונים ז"ל (כו) :

שהמשיך מי גשמים שהם נוטפים כדי שיוחלו למקוה ע"י מקל או קנה או ע"י אדם וקאמר ר' יוסי דאין מזחילין להביא מים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה כמו שנתבאר בסמוך אבל הבא להמשיך מים למקוה וכו' ולענין הלכה יש להחמיר באיסור דאורייתא שלא לסתום בדבר המקבל טומאה והכי משמע בש"ע שכתב ב' הסברות ולא הכריע.

שישארו בו מ' סאין לפי' ה"ר שמשון לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיכול לסותמו בדבר המקבל טומאה דודאי הבאת המים למקוה צריך שיהא ע"י טהרה אבל מניעת המים שלא יצאו ממנו א"צ שיהא ע"י טהרה לפיכך נקב העשוי להוציא בו המים מהמקוה [יט] יכולים לסותמו במטלניות שיש בהם ג' על ג' הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם צריך שיהא נקב שביניהם [כ] רחב ב' אצבעות בינוניות בעגול ויהיה מרווח כדי שיוכל להפכם בנקב סביב (טז) ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר אפי' רגע נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ: כותל שבין שתי מקואות שנסדק מצד זה לצד זה ברוחב

וכתב מהר"י קולון בשורש קנ"ו שאפי' לדעת הראשון שפוסל אפי' ישארו שם ארבעים סאה אחר שיצאו דרך הסדק מ"מ יש לחלק ולומר דדוקא במקוה מים מכונסים הוא שאמרו לפסול בכה"ג אבל היכא שמקוה זה בא מן המעיין שדינו לטהר בזוחלין י"ל דיש להכשירו ממ"נ שאם אתה מחשיב כל המים כזוחלין א"כ עדיין שם מעיין עליו ודינו הוא ליטהר בזוחלין שהרי לעולם מקלח הוא וזוחל מצד הקילוח כדרך מעיין שהוא תמיד זוחל ואף ע"ג שהוא נפסק ממקום המעיין מ"מ כיון שלא נח באשבורן כדרך מקוה אלא זוחל ויורד דרך הצד האחר נראה דעדיין שם מעיין עליו וראיה ממה ששנינו בפ"ה דמקואות ומייתי לה בפ"ק דחולין (לא.) גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים ועוד תנן ומייתי לה התם מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילין באויר ופירש רש"י מטבילין בראשי גלים הנתלש מן הים והולך למרחוק ובא על הארץ וכו' דש"מ שאף ע"פ שנפסק ממקום כביעתו מ"מ כיון שלא נח במקום אשבורן אלא תמיד היה נע ונד לא פסק ממנו שם מעיין ומטהר בזוחלין ה"כ ל"ש שהרי לא נחו המים אלא נכנסים בזו ויוצאים בזו ול"מ שהמים שהם יוצאים מנקב ולמעלה שהם מעיין עליהם שהרי לא נחו כדפרישית אלא אפי' המים שהם מנקב ולמטה כשרים ממ"נ אי חשיבי זוחלין מחמת שנגערו לצאת א"כ הו"ל מי מעיין ואי לא חשיבי זוחלין א"כ הו"ל מקוה ומטהרים במ' סאה ומ"מ מטעם זה אין ראוי להכשיר כל כך המקוה דיש לחוש שמא תפסוק הזחילה משני הצדדים הן ממוצאו הן ממובאו וכגון שכלו המים תחלה מצד מובאו ושוב נחסר המקוה ונבלעו המים בקרקע עד שגם מצד מוצאו אין המים יוצאים כלל שאין המים מגיעים עד כנגד נקב המוצא דהשתא פשיטא דפסק ממנו שם מעיין ושוב כשיחזרו המים לקלח מצד הנהר דרך מובאו ויתמלא המקוה מים על כל גדותיו עד שילא דרך מוצאיו כאשר בתחלה נמצא שנגערו המים לצאת וחשיבי כזוחלין ולא יטהרו שהרי פסק מהם שם מעיין כשנחסר המקוה כדפרישית ועוד נראה לחלק ולומר דהא דכתב בי"ד דיש פוסלין בנסדק וכו' וכן במרדכי דכתב דאפי' יש במקוה אלף סאין דיש ליזהר שלא יעלו המים על שפת המקוה משום דהו"ל זוחלין וכו' דהיינו דוקא במי מקוה דאין מעיין אבל במי מעיין י"ל דמודו כ"ע דכשר דאלת"ה תקשה להו ממה ששנינו ג' מקואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה וכו' וירדו ג' וטבלו בהם ונתערבו המקואות טהורים והטובלים טהורים הרי בהדיא שאף ע"פ שילאו על שפת המקוה אפ"ה הטובלים טהורים וא"כ דס"ל דמודו דבמי מעיין אע"פ שנפסק המקוה לעולם דין מעיין יש לו ומטהר אפי' בזוחלין נוכל לומר דאיירי במקוה הבא מן המעיין ונפסק א"ה דבכל ענין פסלי תקשה להו הביא משנה דמשמע בהדיא דאף ע"פ שעלו המים על שפת המקוה אפ"ה טהורים הטובלים ע"כ :

ומ"ש רבינו לפיכך נקב העשוי להוציא בו המים מהמקוה יכולים לסותמו במטלניות שיש בהן ג' על ג' כ"כ הרא"ש בתשובה מההיא דחרדלית של גשמים שכתבתי בסמוך שגודר אפי' בכלים טמאים מדקתני וכלים שגודר בהם לא הוטבלו דדוקא הוייתן דהיינו שמזחיל המים למקוה בעינן ע"י טהרה דומיא דהך מתני' דפרה דקתני כדי שיעברו המים לתוך החבית אבל מניעת המים שלא יצאו מן המקוה יכול לעשות אפי' בדבר טמא עכ"ל :

ומיהו כשבאים לנקות המקוה ופוקקים נקבי הנביעה יכול לסתום בדבר המקבל טומאה וכבר כתבתי אבל הרוצה להוציא מים מן המקוה וכו' בסעיף מ"ה : הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו וכו' בפ"ו דמקואות תנן עירוב מקואות כשפופרת הנוד וכו' ופי' הרא"ש בסוף תיובתת כדברי רבינו ואיכא לתמוה דלהכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם אע"פ שאין משיקו אלא כשערה כשר כדתנן פ"ו מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון וכו' ומשיקו אפי' כשערה ודיו והרא"ש הביא ראייה ממשנה זו להכשיר אם הסילון של מתכות מביא את המים ממעיין או ממקוה אחר למקוה זה אף ע"ג דהוייתן על ידי טומאה כשר וכדכתב רבינו לעיל בסמוך סעיף כ"ב ומשמע דאין לו שיעור אלא אפי' השקה כשערה דיו אפי' ע"י סילון כ"ש השקה בלא סילון וא"כ למה הצריך כאן נקב כשפופרת הנוד ונראה דס"ל להרא"ש אע"ג דמדינא ודאי סגי בכשערה אפ"ה יש להחמיר גזירה עירוב שאוב עם כשר אטו עירוב חסר עם שלם או עירוב שני חסרים וכמו שכתב בתשובה גבי דין טבילה בגיגית וכן בדין כלי שניקב בשוליו כל שהוא שיהא פוסל למקוה ואע"ג דלשם חזר בו הרא"ש בפסקיו דסגי בנקב בכל שהו התם לא ראה לגזור נקוב אטו שאינו נקוב אבל הכא ראה לגזור עירוב שאוב עם כשר אטו עירוב חסר עם שלם ולמאי שהסכים רבינו לדעת הרא"ש בתשובה לגזור אף בנקוב בכל שהו אטו שאינו נקוב כלל כ"ש דיש לגזור הכא והכי נקטינן בכולהו תלתא דבעינן נקב כשפופרת הנוד וכן נראה דעת הרב בהג"ה ש"ע ועיין במ"ש למעלה בזה בס"ד אבל דין טבילה בגיגית סעיף י"ב ודין נקב כלי בשוליו כל שהוא סעיף מ"ב אבל דעת הב"י בש"ע הוא תימה דברוצה לטבול בכלי גדול פסק כדברי הרמב"ם דלא סגי בנקב כל שהו ולא צריך כשפופרת הנוד אלא צריך נקב המטהרו מידי טומאתו דהיינו במוציא זית ובדין כלי שפוסל את המקוה בג' לוגין פסק כדברי רבינו דבניקב בשוליו בכל שהו אינו חשוב כלי לפסול המקוה ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחילה כזה וכו' דמשמע אלא צריך נקב כשפופרת הנוד ולא סגי בנקב המטהרו מידי טומאה וכאן בעירוב שאוב עם כשר פסק אפי' שאינו משיקו אלא כשערה כשר ומכשירו כך לכתחילה וכדעת הרשב"א בת"ה בשער המים הביאו ב"י והשתא מוכח שטרא לבי תרי ותלתא וצ"ע : ומ"ש ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר אפי' רגע נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל"א דין ב' ומבואר לשם מלשון השאלה והתשובה והראיות שהביא דדוקא בעירוב פסול השאוב עם שאינו שאוב דנשאר בהכשרו לעולם אבל בעירוב החסר עם השלם כיון שנסתם הנקב והרי הוא חסר לפנינו מה מועיל לו מה שהיה מעורב מתחילה עם השלם כיון שהוא עכשיו חסר דלא עדיף מקוה זו שלא היתה הכשרה אלא ע"י עירוב מאילו היתה מליאה מתחלה וכשרה בעצמה ואח"כ נמצא חסר דאסור לטבול בו. וכך מוכח מלשון רבינו דברישא הזכיר פסול וחסר וכאן לא הזכיר אלא פסול אלמא דדוקא בפסול נשאר בהכשרו לעולם אבל לא במקוה חסר ופשוט הוא :

כותל שבין ב' מקואות וכו' משנה פ"ו דמקואות כותל שבין ב' מקואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד

כתוב בשער המים שבסוף ת"ה וז"ל נפרץ המקוה ומימיו יוצאים ונעשו זוחלין ואין טובלין בו לפי שנעשו כל המים זוחלין ויראה לי שאף על פי שניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעין בקרקע מעט מעט כשר לפי שאין זחילתן ניכרת ואם אי אתה אומר כן אין לך מקוה מים כשר שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט עכ"ל : **הבא** לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם ולהכשירם צריך שיהא נקב שביניהם רחב ב' אצבעות בינונית וכו' משנה בפ"ו דמקואות עירוב מקואות כשפופרת הנוד בעוביה ובחללה כב' אצבעות חוזרות למקומן וכתב הרא"ש בסוף נדה פי' עירוב מקואות שאוב בצד מקוה כשר או חסר בצד שלם או ב' חסרים להכשירם צריך שיהא הנקב רחב כשפופרת הנוד אבל בשער המים שבסוף ת"ה כתוב דהא דבעינן כשפופרת הנוד היינו דוקא להכשיר מקוה חסר מן השלם אבל להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב אף ע"ג שאינו משיקן אלא כשערה כשר לפי ששאוב אינו פוסל אלא מדבריהם הם הקילו בו בכך שאע"פ שמי ההשקה אינם רואים פני האויר ואע"פ שאין משיקות אלא כשערה ותניא בתוספתא ב' אצבעות שאמרו בבינונית של כל אדם ולא מד' בטפח וכבר כתבתי לעיל דעת (פי') ר"ש והרא"ש והרמב"ם ז"ל בזה ובסוף הסימן גבי אם נפרץ הכותל למעלה זה לזה אכתוב אי בעינן שיעור המים העוברים דרך הנקב כשיעור רוחב הנקב או לא : תנן בפ"ו דמקואות ספק שהיא כשפופרת הנאד ספק שאינה כשפופרת הנאד פסולה מפני שהיא מן התורה כלומר שעיקר טבילה היא מן התורה ותנן תו כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה רשב"ג אומר כל שהוא מבריית המים טהור וכתב הרמב"ם דאין הלכה כרשב"ג וכ"פ בפ"ח מהלכות מקואות ואע"ג דאמרינן בפ"ב דזבחים דכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו ופסקה הוא ז"ל בפרק הנזכר משמע דס"ל דלת"ק דרשב"ג אע"פ שכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו מ"מ ממעט בנקב כשפופרת ופסק כמותו וכ"נ שפוסק הרא"ש דממעט שלא הביא אלא דברי ת"ק בלבד :

כתב המרדכי בשבועות נראה לראבי"ה דאם יש נקבים הרבה דקים מצטרפין לשפופרת הנוד דתנן בפ"ו דמקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ נקובים כשפופרת הנוד וכו' עד אם היה שק או קופה מטבילין כמו שהן מפני שהמים מעורבים בהם והא דאמר רבא פ' חומר בקדש (כב.) מקוה שחלקו בסל ובגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינא עד דאיכא מ' סאה אלמא לא מהני נקבים להיות חיבור וי"ל דהתם מיירי שאין באחד מהם מקוה שלם לבדו דאז אפי' כשפופרת הנוד לא מהני נקבים אבל כשהאחד שלם והשני חסר אז אפי' נקבים דקים מצטרפין לשפופרת הנוד והיינו דארעא חלחולי מחלחלא ה"פ כשחופר בסמוך זה לזה ב' או ג' חפירות שכולם חסרים ואין באחד מהם מ' סאה אף ע"פ שניכר דארעא חלחולי מחלחלא והחלחול מפעפע מזה לזה אפ"ה לא הוי חיבור אבל אם חופר אצל הנהר או אצל המקוה שלם בכדי שאנו רואים את החלחול כה"ג נראה דהוי החלחול חיבור וראיה משק וקופה כדפירש ר"י עכ"ל : ומ"ש רבינו ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר אפי' רגע נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ כן כתב הרא"ש בתשובה והביא ראיה מדין ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד מהם כ' סאין מים כשרים ובאחד מהם כ' סאה מים שאובים וכו' שכתב רבינו בסמוך ועוד הביא ראיות ממקומות אחרים . ור"י כתב וז"ל ב' מקואות א' שאוב וא' כשר ונקובים זה לזה כשפופרת הנוד ונסתם הנקב נסתפקו המפרשים אם נשאר השאוב בהכשרו או כיון שנסתם הנקב חוזר לפיסולו כבתחלה קודם שנתערב וי"מ דכיון דהוכשר פעם אחד שוב אינו חוזר לפיסולו : **כותל** שבין ב' מקואות שנסדק מצד זה לצד זה ברוחב ואפי' כ"ש מצטרף וכו' ואם נסדק תלמעלה למטה אינו מצטרף וכו' ואם נפרץ הכותל למעלה וכו' בפ"ו דמקואות תנן כותל שבין שני מקואות שנסדק

דרכי משה

(כו) ובמרדכי דף של"ג ע"ב פסק לאסור וכתב האגור בשם אביו דיש לחוש לדבריו ובתשובת ריב"ש סימן רצ"ב הא דפסול דוקא דלאחר שיצאו המים מן המקוה אינם חוזרים לשם

פרישה

(טז) ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר כו' נראה דדוקא במקום פסול מור"ש ר"ל לאפוקי מקוה חסירה דאין מועיל לה מה שהיתה מצורף לשלימה אם לא שנתמלא אח"כ ממי גשמים דלא כפסלה אף שהיה בה שאובים תחלה וכן נ"ל דנ"ל כמ"ש אחר זה בג' מקואות שיש בכל א' כ' סאין ועומד הפסול מן הצד דנכשרו שלשתן אף ע"ג דאין בכל אחד אלא כ' סאין דמיירי כמי אם בא אח"כ מים לתוכן כדי שיעורן וקמ"ל דאף הפסול נכשרת על ידי השקה דפעם אחת בשעה

דרישה

עצמה אלא לדבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה והמקוה כשרה עכ"ה) : [יט] ויכולין לסותמו במטלניות שיש בהם ג' על ג' וכ"ש הבא לנקות המקוה שיכול לסתום הנקבים במטלניות בגדים שלא יהא נובע (שאפי' העמדת המים אין כאן ולאפוקי מן הטועין והפוקקים כ"כ בכתבין עכ"ה) שוב מצאתי כן להדיא בתשובת הרא"ש דשרי לסותמו בבגדים ויתר כתב לשם דאפי' לעשות מחילה של מקוה ע"י בגדים שרי כ"ש מור"ש : [כ] רחב ב' אצבעות בינונית והקילום ג"כ יהא כשיעור

חדושי הגהות

טו הך רבינו כוונתו על הר"ש

ברוחב ואפי' כל שהוא מצטרף (יז) לערב שתי המקואות להכשירם ואם נסדק מלמעלה למטה אינו מצטרף אא"כ יהא במקום אחד רוחב ב' אצבעות (יח) ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה ברוחב ב' אצבעות אפי' אין המים מתערבין אלא כעובי (יט) קליפת השום מצטרפים ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד כ' סאין מים כשרים ובאחד מהם כ' סאין מים שאובין ועומדים זה בצד זה אם השאוב

הנוד רבי יהודה אומר חילוף הדברים והלכה כת"ק וכתב הרא"ש סוף נדה דפי' לשתי מצד זה לצד זה ברוחב לערב מלמעלה למטה וכדברי רבינו וכן פי' ר"ש דברוחב אפי' נסדק בנקב כל שהוא רק שהמים הולכין מזו לזו מצטרף לערב ב' המקואות יחד להכשירם פסול עם כשר וחסר עם שלם ומלמעלה למטה צריך שהנקב יהא כשפופרת הנוד ולא סגי בהצטרפות כל הסדק לשפ"נ אלא צריך שיהא במקום אחד כשפ"נ אבל הרמב"ם בפי' המשנה והראב"ד בספר בעלי הנפש פירשו בהפך דברוחב בעינן כשפ"נ במקום א' ומלמעלה למטה סגי בנקב כל שהוא ולענין מעשה אין להם הכשר אא"כ דאיכא נקב כשפ"נ בין בזו ובין בזו:

ומ"ש ואם נפרץ הכותל למעלה וכו' שם במשנה וטעמו כיון שהפרצה רואה את האויר והכל רואין שנתערבו המקואות סגי בתערובת כל דהו כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד. וא"ע היכא דלא נפרץ הכותל אלא שהמים הולכין מזה לזה למעלה מן הכותל ומשמע דבכיר שיעוריה דאפי' כקליפת השום לא צריך אלא סגי בטופח ע"מ להטפיח וכ"כ הריב"ש שזו דעת רבינו שמשון ורוב המחברים ומיהו מסיק דדעת הרמ"ה וספר המצות דלעולם בעינן למעלה כקליפת השום ולא חילקו בין ע"י פירלה לכותל שלם וכן הרמב"ם לא חילק עכ"ל וכתב ב"י ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והנך רבוותא דסברי כוותיה עכ"ל:

שרש מקואות וכו' משנה פ"ו דמקואות ואם תאמר היאך הוכשרו שלשתן דאף ע"פ דהשאוב הוכשר בהשקה דשוב אין עליו פסול שם שאוב אלא מים כשרים נקראו מ"מ אין בו אלא כ' סאה וחסר הוא וכן השנים שהיו כשרים כבר לאיזה ענין קאמר דהוכשרו שהרי אסור לטבול בכל אחד ואחד כיון שאין בו אלא כ' סאה ואין לפרש דרצונו לומר דכשרים לטבול יחד ג' אנשים כמשפט הראשון וכמ"ש הריב"ש בסימן רכ"ה ומביאו ב"י דאם כן אפי' לא הוכשר השאוב בטבילה הראשונה יכולים לחזור ולטבול ג' אנשים כמשפט הראשון. אבל מ"ש עוד הריב"ש דר"ל הוכשרו שלשתן דאף מי המקוה השאוב הוכשרו וכל שיוסיפו בו מים כשרים כשיעור כשר וטובלין בו וכן האחרים הוא הנכון ועכ"ל עיקר דה"ק הוכשרו שלשתן דשוב א"ל לטבול בהם ג' אנשים ביחד אלא סגי בב' אנשים אפי' א' נכנס בשאוב ואחד נכנס באינו שאוב שאלל זה השאוב ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד אלו השנים שהם זה בצד זה נטהרו הטובלין בתוכה דכבר הוכשר השאוב בטבילה הראשונה. אי נמי ה"ק הוכשר גם השאוב שאם יתערב עם שאינו שאוב שבצדו דרך נקב כשפ"נ הוכשרו שניהם לטבול איש אחד בלבד בזה או בזה. וא"ת אפי' אם ת"ל דהשאוב הוא מן הצד אמאי הוכשרו שלשתן הלא מיד כשנכנסו שלשה אנשים בתוך אלו ג' מקואות וטובלין בהן יוצאים המים כנגדה ויתפשטו חוץ למקוה ושוב לא יחזרו למקוה וא"ת כל אחת נחסרה משיעור כ' סאה. תירץ הריב"ש בסימן רכ"ב דהיא בשלא יצאו המים מגומות המקואות לחוץ כגון שכותלי

שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד ר' יהודה אומר חילוף הדברים וכתב הרא"ש בסוף נדה פי' לשתי מצד זה לצד זה לערב מלמעלה למטה והלכה כת"ק וכ"פ ר"ש וכ"כ רבינו ירוחם ז"ל אבל הראב"ד פי' בספר בעלי הנפש לשתי מלמעלה למטה לערב מצד זה לצד זה וכ"פ הרמב"ם שתי הוא האורך וכמוהו בכותל מלמעלה למטה וערב הרוחב וכמוהו בכותל מימין לשמאל וכוונת מצטרף שנצטרפו השני מקואות וישלם השיעור יחד ובפ"ח מהלכות מקואות סתם דבריו וכתב כלשון המשנה וז"ל כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי מצטרפין ואם היה בשניהם ארבעים סאה מטבילין בכל אחד מהן ואם נסדק לערב אין מצטרפין עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנוד ע"כ ובפי' מצטרף דקתני מתני' נראה מדברי הרמב"ם דהיינו דכל שנסדק לשתי מצטרפים יחד המקואות כיון שכל הכותל נסדק לשתי ואפי' כי מצרפת לכוליה סדק לא יהא בו כשפופרת הנוד אבל ר"י כתב נסדק לשתי מצטרף כל הסדק לשפופרת הנוד משמע מדבריו דאי כי מצרפת לכוליה סדק לא יהא כשפופרת הנוד אף ע"פ שנסדק לשתי אינו עירוב וכי נסדק לערב אף ע"ג דכי מצרפת לכוליה סדק אית ביה כשפופרת הנוד אינו עירוב עד שיהא כשפופרת הנוד במקום אחד וכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש איכא מ"ד דאף ע"ג דבעינן נקב כשפופרת הנוד לא בעינן שיכנסו המים מזה לזה כמלא הנקב אלא ברוס כקליפת השום סגיא דתנן כותל שבין ב' מקואות שנסדק לשתי מצטרף וכו' פירוש נפרצו זה לתוך זה שחסר הכותל מלמעלה אלמא הא בעינן שיכנסו המים מזה לזה אלא ברוס כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנוד ש"מ עכ"ל: ומ"ש ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה ברוחב ב' אצבעות אפי' אין המים מתערבים אלא כעובי קליפת השום מצטרפין שם במשנה נפרצו זה בתוך זה על רוס כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנוד פירוש נפרץ הכותל בראשו והמים מתחברים שם כיון שהפרצה רואה את האויר סגי בתערובת כל דהו כרוחב שפופרת הנוד כך פירשו הרמב"ם ור"ש והרא"ש ז"ל ובפ"ח דטהרות אהא דתנן הניצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה כתב ר"ש הקשה ר"ת דהכא משמע דטופח ע"מ להטפיח חיבור ובפ"ו דמקואות תנן עירוב מקואות כשפופר' הנוד כב' אצבעות חוזרות למקומן ודחק ר"ת לפרש דנקב בעי כשפופרת אבל במים סגי בטופח להטפיח וא"ת לפר"ת בנקב עגול כשפופרת היכי סגי בטופח להטפיח והלא הנקב עגול הוא ועד שיתמלא חציו אין ברוחב המים כשפופרת ורוחב המים בעינן כשפופרת כדתנן בפ"ו דמקואות גבי כותל שבין ב' מקואות שנסדק דקתני לשתי מצטרף לערב אינו מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד וגבי נפרץ זה לתוך זה כגון מלמעלה שהפרצה רואה את האויר דתניא על רוס כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנוד וי"ל דהתם נמי לא איירי במים אלא כשיעור הפרצה והביא כמה ראיות ובסוף כתב אלא ודאי גבי מקוה איירי בשיעור הפרצה ומים המתערבים דרך הפרצה לא בעינן ברוחב חיבור המים כשפופרת וחיבור המים לר' יהודה כדאית ליה ולרבנן כדאית להו וקרי ליה כל שהוא וא"ת ומאי ניהו שיעורא דרבנן כיון דטופח ע"מ להטפיח אינו חיבור למקוה וי"ל דלרבנן בעינן כקליפת השום מים בין בנקב כשפופרת בין בפרצה העליונה ועוד יש לפרש דכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרצה של מעלה שיעור המים כשיעור הפרצה בין לכשפופרת בין לקליפת השום בין לר' יהודה בין לרבנן ומתיישבת בכך מתני' דכותל וכי פליגי במים לפים למעלה מן הכותל בלא פרצה או כי ההיא דקומקומוס דרבנן בעו כקליפת השום ולר' יהודה סגי בטופח להטפיח וניחא השתא הא דתניא בר"פ אומר בקדש המים המעורבים עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנוד משמע דזהו שיעור המים והא דתנן התם גבי סילון שמשיקו אפי' כשערה ודיו התם לאו בחסר אלא בשלם שאוב ומשיקו לכשר וסגי בכשערה משום דשאיבה דרבנן עכ"ל ורוב דברים אלו כתבו התוס' בר"פ אומר בקדש ומדברי הפוסקים שסתמו דבריהם נראה כפירושא בתרא דכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או דרך פרצה של מעלה שיעור המים כשיעור הפרצה שהצריכו בה דאל"כ הו"ל לפרש וכ"כ שהוא דעת סמ"ג שכתב סברת ר"י שהביא המרדכי כמו שכתוב בסמוך ודלא כסמ"ק שכתב עירוב מקואות כשפופרת הנוד ופירשו התוס' שאין צריך שיהיו המים לפים בתוך הנקב רק טופח על מנת להטפיח ע"כ וז"ל שער המים שבסוף ת"ה היה אחד מהם חסר ומשיק זה לזה אם היה משיקן דרך נקב צריך שיתערבו בנקב כשפופרת הנוד ושיהו במים כמילוי הנקב ואם דרך פרצה הפרוצה למעלה באויר אפי' אין בגובה הפרצה רק כקליפת השום הרי אלו מצטרפין ובלבד שימלאו המים הפרצה היו המים לפין מלמעלה מן הכותל בלא פרצה צריך שיהיו במים כקליפת השום עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה סימן רכ"ב איברא שר"ת סובר דטופח להטפיח הוי עירוב למקוה וכי בעינן כשפופרת הנוד היינו שהנקב יהיה כשפופרת הנוד אבל כל שיש בנקב מים טופח להטפיח וקליפת השום טופח להטפיח ולמעלה דבעינן כקליפת השום חד שיעורא הוא וכן נמי בשיעורא דהשקת שאובין ע"י סילון חד שיעורא הוא או דלא בעינן כקליפת השום אלא בשיעור גובה הפרצה וברחב שפופרת הנוד אבל המים בטופח להטפיח סגי אבל דעת רבינו שמשון ורוב המחברים ששיעור המים הוא כשפופרת הנוד ע"י נקב וע"י פרצה מלמעלה שיעור המים הוא כקליפת השום ושלא ע"י פרצה אלא שלפין המים על כותל המקוה בהא סגי טופח להטפיח דבכיר שיעוריה אבל דעת הרמ"ה וכן בסה"מ דלעולם בעינן למעלה כקליפת השום ולא חילקו בין ע"י פירלה לכותל שלם וכן הרמב"ם לא חילק עכ"ל: ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והנך רבוותא דסברי כוותיה:

כתב המרדכי בשבועות בשם תוס' גיטין (טז.) דהא דתנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה פר"ת דהיינו דוקא מי גשמים דעתידין לפסוק אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק הוי חיבור טופח ע"מ להטפיח מיהו צריך שיהא הנקב כשפופרת הנוד ע"כ נראה שזו היא הסברא הראשונה שכתבתי בסמוך לדעת ר"ת וכבר נתבאר שאין נראה כן מדעת הפוסקים ז"ל:

עוד כתב שם המרדכי סברא זו דר"ת בפי' וכתב עליה ור"י אומר דטופח ע"מ להטפיח לא הוי חיבור דבפרק ב' דגיטין מוקי להאי דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור כר' יהודה אבל חכמים פליגי עליה מיהו ודאי זה נראה לר"י דהיכי שיש ב' מקואות וכותל אחד מפסיק בינתים אז ודאי צריך נקב כשפופרת הנוד ושיהיו המים כמלוא כל הנקב אבל אם היו כל המקואות במקום שאין ביניהם כי אם גל של עפר א"ל כי אם שמשוה הקרקע כדי שילכו המים מזו לזו אפי' כקליפת השום והכי מוכח בפ"ה דמסכת פרה דתנן שתי שקתות באבן אחד קדש אחד מהן וכו' אם היו נקובות כשפופרת הנוד מזו לזו או שהיו המים לפין על גביהן כקליפת השום קדש אחד מהן המים שבשנייה מקודשים ה"ל לענין מקוה נראה היכא שהן נקובות בעינן כשפופרת הנוד והיכא שהמים לפין כקליפת השום הוי חיבור עכ"ל וסמ"ג כתב דברי ר"י לבד ודברים אלו הם בעצמם מה שפירשו הרמב"ם ור"ש במתני' דנפרצו זה בתוך זה על רוס כקליפת השום וכו':

כתב עוד שם המרדכי ראבי"ה הקשה היאך טובלין בנהר הא והלא קטפרס דרך ירידתן וי"ל דהא דאמרינן קטפרס אינו חיבור היינו לטבול למעלה מן הקטפרס אבל למטה ש"ד כדאמרינן פ' אין דורשין (יט.) ג' גממיות בנחל התחתונה והעליונה של כ' סאין והאמצעית של מ' סאין וחרדנית של מים עוברת ביניהם וכו' ומשמע התם דבין ר"מ בין ר' יהודה מודים דטובלין בתחתונה אבל בעליונה פליגי וטעמא משום דסוף המים לרדת עכ"ל ודבר זה כתבוהו התוס' בפ"ב דגיטין בשם ר"ת ומיהו אין זה עולה לפסק הלכה דהא חכמים פליגי אדר"מ ואדר' יהודה ואומרים דאין טובלין אלא באמצעית בלבד ומשמע ודאי דהלכה כחכמים וכן פסק הרמב"ם וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד. ומה שהקשה ראבי"ה היאך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו י"ל דנהר שאני דלמטה מהקטפרס לבד יש מ' סאה וכן למעלה מן הקטפרס יש מ' סאה אבל היכא דבחד מינייהו ליכא מ' סאה בלא צירוף דאידך א"כ דאין טובלין בו ואין לומר דכל הנהר הוי קטפרס מראשו ועד סופו ומש"ה יורדין מצד זה לצד זה דאפי' לא יהא קטפרס אלא במקום אחד סגי למיעבד הכי ועוד דאפי' את"ל דכולו משופע קצת י"ל שאין אותו שיפוע נקרא קטפרס אלא כשהוא משופע ביותר:

שרש מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאין מים כשרים ובאחד מהן

דרישה

בשיעור הנקב כיון שהפסול דאורייתא רמ"א כש"ע (והוא מריב"ש סימן רכ"ב וכ"כ ב"י עכ"ה). ומ"ש מה שמסיק וכתב ואם נפרץ למעלה אפי' אין המים מתערבים כו' דקשה מים מאן דכר שמיה והו"ל אפי' אין בנקב אלא כעובי קליפת השום ולפי מ"ש דבעינן שקילוס יהיה כמלא נקב א"ש דהדא באידך תליא ועפ"ר. כתב המרדכי בשם ר"ש שכתב בפי' צריך להזהיר שלא להטביל במעיינות המקלחים דרך זחילה כדין מעיין אלא באשבורן כו' ואף שאין בו בית קיבול כו' כדתנן כלי מתכות פשוטיהן טמאים כו' שוב כתב שיש ליזהר אף באשבורן ע"י

דס"ל לעיל כהרמב"ם דאפי' אין כאן שיעור ב' אצבעות אפי' אם נצרף אעפ"כ כשר ודו"ק: (כח) ואם נפרץ למעלה אפי' אם אין המים מתערבים לכאורה יש להקשות מים מאן דכר שמיה והו"ל אפי' אין בנקב אלא כקליפת השום ונראה ליישב משום דשם לנקב אין שייך ליתן שיעור דשא האויר למעלה מהמקואות מחברן והאין וא"ו ויהא טפי משפופרת ובקליפת השום דקאמר היינו בגובה אבל ברוב אפשר דעל כל פנים צריך כשפופרת הנוד ועיין בדרישה: (כט) קליפת השום מצטרפין דלא בעינן כשפופרת הנוד אלא דוקא בנסדק או ניקב והכותל שלם למעלה ואין הנקב רואה את

פרישה

בשעה שטבלו בה השלשה ואז כאילו היה בכל אחת מ' סאה: (כז) לערב ב' המקואות להכשירה כו' ודוקא אם לאחר שתצטרף לכולה סדק יהיה יחד כשפופרת הנוד אבל אי לא לא כ"כ רבינו ירוחם וכן נראה לדקדק מלשון רבינו דכתב ואפי' כ"ש מצטרף לערב כו' דמשמע שמצטרף כשיעור ב' אצבעות כדי לערב המקוה דאי אמים קאי כפל דבריו יש כאן דהיינו מצטרף היינו לערב אך מה"ש א"כ אינו משמע כן שכתב אינו מצטרף אלא א"כ יהא במקום אחד רוחב כו' ואי מצטרף אצירוף שיעור קאי מאי אלא א"כ דמשמע שאז מצטרף ואף אם נדחק לומר דהכי קאמר הוכי מצטרף שיהיו המקואות כשרים אלא א"כ יהא כו' דאז כשר בלא צירוף אכתי הא כתב אא"כ אפי' אין המים כו' מצטרפין משמע דצירוף אמים קאי לכן אין להוכיח דס"ל לרבינו הא דר"י. ואפשר

חרושי הגהות

טז פירוש ותנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור (מע"ב):

השאוב מן הצד וירדו בהם ג' וטבלו ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתה ונתערבו יחד (ס) הוכשרו שלשתן כיון שפעם אחת היו מחוברין ביחד מ' סאה מים כשרים ואם השאוב באמצע שאין השנים הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו לא הוכשרו (סא) אלא נשארו כמו שהיו תהילה והטובלין בתוכה ג"כ לא נטהרו: מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים מקפיצתו בתוכו ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה דשמא בראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה ובשנייה שמא חסרו המים בראשונה אבל כשאינו טובל בו אלא פעם אחת נזהר לטבול

אכן עשרים שאין מים שאובין וכו' משנה בפרק ו' דמקואות. וכתב הרא"ש בסוף נדה פי' הא דקתני רישא המקואות טהורין ואפי' השאוב לפי שכשנתערבו שנים הכשרים נעשו כמקוה א' של מ' סאה והוכשר השאוב שנתחבר להם אפילו נתחבר האמצעי לשאוב שאלו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובים לתוכן ותדע שהוא כך שהרי אף כשהשאוב באמצע לא נפסלו הכשרים במה שנתחברו לשאוב על שפתו ושוב ירדו מן השאובים לתוכו דהא קתני המקואות כמות שהיו וכשרים להקוות עליה להשלים מ' סאה מים כשרים והיינו טעמא לפי שע"י תערובת והמשכה ירדו לתוכן היה שאוב באמצע כיון שמפסיק בין הכשרים אינם מתערבים יחד ונשארו כמו שהיו עכ"ל וכ"כ ר"ש והא דכתב הרא"ש גבי שאוב באמצע נתבאר יפה בדברי ר"ש וז"ל כמות שהיו כלומר שהכשרים כשרים להקוות עליהם להשלים מ' סאה מים כשרים והשאוב אינו כשר להקוות עליו ואע"פ שמימי השאוב מתערבין עם כל אחד ואחד לא מיפסלי להקוות עליהן דדרך המשכן נתערבו ולא נפלו מן הכלים לכשרים ומה שנתערב ממנו עם כל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה ומים שאובים המתבטלים חוץ למקוה אין פוסלין אותו כדתנן בפ"ד גבי מים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ע"כ. וז"ל הריב"ש בתשובה סימן רנ"ד בשאובה מן הצד אף אם אפשר שנתערבו המים השאובים על העשרים סאה שבלידן טרם שיתערבו בהם העשרים סאה האחרים הכשרים הולכים להקל בספק שאובים וגם שאין המים השאובין פוסלין מן הצד וכשנתערבו כשרים בכשרים הסמיכין להם נצטרפו והוכשרו השאובים ולזה הטובלים טהורים והמקואות כשרים ר"ל שהמים שבהן כשרים שאף מי השאוב הוכשרו וכל שהוסיפו בו מים כשרים כשיעור כשר וטובלין בו וכן האחרים או שכשרים לטבול יחד ג' אנשים כמשפט הראשון אבל אם השאוב באמצע לא נתערבו הכשרים זה עם זה אלא השאוב נתערב עם כל אחד מהם ולזה לא עלתה טבילה לשום אחד מהם והמקואות לא הוכשרו כי השאוב לא הוכשר בהשקה כיון שלא נתחברו הכשרים הפסיקן אמנם הכשרים לא נפסלו בשאובין המתערבין בהן לפי שאין השאובה פוסלת מן הצד עכ"ל ועוד יבא ביאור משנה זו בסמוך בשם הריב"ש גם כן: וכתב הרא"ש בתשובה כלל ל"א סימן ו' אהא דתנן בשאוב מן הצד המקואות טהורין דכיון שנתערב השאוב והושק למעלה עם מקוה שלם דהיינו ב' הכשרים שנתערבו יחד כשר לטבול אף בשאוב וה"ה אם יש מחילה ביניהם ומעורבים המים דרך נקב כשפופרת הנוד ע"כ: תניא בתוספתא ב' מקואות של כ' כ' סאה אחד שאוב ואחד כשר ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימום המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו וכתבה ר"ש בפ"ו דמקואות ופירש והשיקום דמחמת שירדו הטובלים לתוכם עלו המים וצפו על גביהם אפי' אדומים המים של כשר והלבינום המים של שאוב שהיו לבנים המקואות כמות שהיו שהכשר כשר להקוות עליו אע"פ שנתערבו בו מים שאובים דכבר נתבטלו ברוב הכשרים קודם שבאו למקוה כדפריבית במתניתין עד כאן לשונו: **תנן** בפ"ה דמקואות מטבילין בחרילין ובעילין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה ופירש הרא"ש פרסת חמור כשבהמה דורכת בארץ עושה גומא ונתקבלו בבקעה מ' סאה ופרסה זו מעורבת להן כשפופרת הנוד. ומדברי ר"ש נראה שהוא מפרש דפרסת החמור דקתני היינו לומר שהוא טובל בתוך הפרסה. ודברי הרמב"ם בחיבור פ"ח מה' מקואות כדברי הרא"ש שכתב כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו גומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד מטבילין בהן ע"כ:

תנן בפ"ו דמקואות כל המעורב למקוה כמקוה חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן כמה שהן עוקת המערה אין מטבילין בה אלא א"כ היתה נקובה כשפופרת הנוד א"ר יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת את עצמה וכו'. ופירש הרא"ש כל המעורב למקוה דינו כמקוה ושיעור תערובתו כמו שמפרש יש בכל שהוא ויש כשפופרת הנוד. החורין והסדקין אשר במערה היינו מקוואות. ויש מקוה שמכנהו בשם בור או שיח או מערה וכולם שם מקוה. וחורין וסדקין שבו אפי' אינם מעורבין כשפופרת הנוד מטבילין בהם: עוקת המערה היינו שוקת שבסלע שעומד אצל המקוה דתנן לעיל שאינה פוסלת את המקוה כיון שחקקה בסלע או שקבעה ולבסוף חקקה והוי דלאו כלי הוא מ"מ אינו נחשב כמקוה להטביל בתוכו אלא א"כ מימיו מחוברין למקוה כשפופרת הנוד. שהיא מעמדת את עצמה כלומר שחלוקה לעצמה מן המקוה שפעמים שיש במקוה מ' סאה ואין המים מגיעין עד העוקה הלכך כיון שנקרא עליו שם מקוה בשלא יגיע לעוקה כשמגיע לעוקה אין העוקה מתחברת למקוה בפחות משפופרת הנוד. אבל אם אינה מעמדת מים לעצמה לעולם כשיש במקוה מ' סאה מגיעים המים עד העוקה הרי היא כחורי וסדקי המערה ומטבילין בה כמה שהיא. וכן פירש ר"ש והרמב"ם פירש ידוע שבעת שיאמר בזאת הכוונה מערה ר"ל מקוה שבמערות וכוונת אמר כמה שהן אע"פ שיהיה החיבור בין זה המקום ובין המקוה היותר מעט שבדברים ואפי' היו המים אשר בין אלה המים אשר במקוה ובין המים אשר בסדק כחוט השערה ואפי' היו המים ג"כ אשר בהם כל שהוא לפי שהוא מכלל המקוה יחשב ועוקת המערה היא החפירה תחת שטח המקוה יז בקבוק ולכן יצטרך שיהיה פי זה המחבר כשפופרת הנוד ואז ימשכו המים אשר תוכן עם המים אשר למעלה מהם אשר הם מי מערה וכבר ביאר רבי יהודה שזה אמנם הוא אם תהיה מעמדת זאת העוקה מוחזקת מלד שתמנע עצמה מן התחברות במקוה אמנם אם היה הנבדל בין המקוה והעוקה גשם דק מן העפר עד שאילו טבל בו נפל ונתחברו המים במים הנה הוא יחשב מכלל המקוה ולא תצטרך התחברות כשפופרת הנוד ודברי רבי יהודה אמת ע"ש וכ"כ בחיבור פ"ח מה' מקואות חררי המערה וסידקי המערה מטבילין בהן אע"פ שאין המים מעורבים עם המקוה אלא בכל שהוא עוקה שבתוך המקוה אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבים עם המקוה כשפופרת הנוד ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה אפי' אינם מעורבים אלא בכל שהוא מטבילין בהם:

כתב הרמב"ם בפ"ח מה' מקואות ג' גומות שבנחל התחתונה והעליונה של כ' סאה והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אף ע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית שאין המים הזוחלין מערבין אלא א"כ עמדו עכ"ל וטעמו מדתניא בתוספתא פ"ז דמקואות ג' גממיות שבנחל העליונה והתחתונה של כ' כ' סאה וכו' ופסק כחכמים ונראה דבריו שאינו מפרש מחלוקתם בגוד אחית וגוד אסיק כדמשמע בפרק אין דורשין (דף יט.) אלא באם המים הזוחלין מערבין את מקוואות וצריך טעם למה שינה ממאי דמשמע בתלמודא דמפרש פלוגתייהו וכתב הריב"ש בסימן רנ"ב וז"ל והא דמשמע בפרק אין דורשין דבגוד אחית לא פליגי דלכ"ע אמרינן היינו ר"מ ורבי יהודה אבל רבנן דפליגי עלייהו בתוספתא ס"ל דאין קטפרס לעולם חיבור אפי' ע"י גוד אחית: קצת דיני עירוב מקוואות כתבתי לעיל גבי פיסול ג' לוגין מים שאובין: **מקוה** שיש בו מ' סאה מצומצמות האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים בקפיצתו לתוכו תוספתא כתבה רבינו שמשון בפרק ז' דמקואות הקופץ למקוה ה"ז מגונה וכתב הרא"ש בסוף נדה אמקוה מצומצמות קאי כי המים ניתזים לחוץ ונמצא טובל במקוה חסר: ומ"ש לא יטבול בו פעמים זה אחר זה וכו' ג"ז בתוספתא הטובל פעמים במקוה ה"ז מגונה וכתב הרא"ש בסוף נדה דגם זה במקוה מצומצם איירי שמא בפעם ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה ושמא חסרו המים אבל כשאינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן ואף שאם יצאו המים מן המקוה מחוברים הם למים שבמקוה בשעת טבילה ע"כ. וכתב הריב"ש בסימן רנ"ג ביאור דבריו כי הקופץ במקוה מצומצם ר"ל שאין בו אלא מ' סאה מכוונות אבל חללו גדול ומחזיק עוד כל גוף האדם ולא יותר המים ניתזין לחוץ מכח הקפילה טרם שיתכסה במים כל גופו ונמצא שטבל במקוה חסר ומפני שאינו ודאי וגם דאי הוה איהו הוה חזי ומרגיש הוא מגונה בלבד דילמא מתרמי ולאו אדעתיה וכן הטובל פעמים במקוה זה שמא בטבילה ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השנייה ר"ל שלא נכסה כל גופו ונמצא חסרו המים בטבילה ראשונה לפי שכיון שהוא מצומצם גם בחללו שאינו מכיל רק מ' סאה והגוף שמא בשעה שנתכסה גופו יצאו המים מהמקוה מחמת תנועתם ונמצא בטבילה שנייה המקוה חסר אלא שהוא חששא בעלמא אבל כשאינו טובל אלא פ"א נזהר לטבול כהוגן שהרי אין דעתו על שנייה ומתכסה כל גופו ואף אם יצאו ממנו מים לפעמים שם מן המקוה מחמת תנועתם בשעה שמתכסה כל גופו לוין שהמקוה מצומצם שאינו מכיל כ"א מים מצומצמים וגוף האדם מ"מ טבילה כשרה היא שהרי כיון שהוא טובל בנחת ולא בקפילה יכוסו כל גופו במים קודם ליציאת המים ולזה אמר שאף אם יצאו המים מהמקוה בשעת טבילתו מחוברים הם בשעת טבילה והרי הן כגל המקוה שנתלש ועדיין מחובר למקוה והטעם שפירשה במקום מצומצם מפני שהיא שנויה בתוספתא על ההיא דמקוה שיש בו מ' סאה מכוונות דפליגי בה רבי יהודה ורבנן באם היו רגליו של ראשון נוגעות במים דקתני עלה הטביל בו יורה גדולה ה"ז טמאה מפני שהמים מקלחין כיצד הוא עושה מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה הקופץ למקוה ה"ז מגונה הטובל פעמים במקוה ה"ז מגונה אמנם נראה שלא פירשה לזו הרמב"ם במקוה מצומצם שהביא רישא דהטביל בו יורה גדולה וכו' בפ"ח מהלכות מקוואות גבי מקוה מצומצם ופירשה מפני חסרון המים וסיפא דהקופץ למקוה הביא בפ"א גבי כוונה לטבילה ונראה שדקדק זה מדקתני בתוספתא ברישא הטביל בו דמשמע דקאי אמקוה מצומצם דסליק מיניה ובהא דקופץ קתני הקופץ למקוה ולא קתני הקופץ בו משמע דבכל מקוה קאמר ונראה יח שהביא הרב בפי' לפי שהקופץ למקוה אף אם מתכוין לטבול הרואים סבורים שאינו מתכוין אלא להקר וכן הטובל פעמים כיון שטבל כראוי למה חוזר וטובל יחשבו שאינו טובל אלא להקר ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו סבורים דלא בעי כוונה עד כאן לשונו: ב"ה ועיין במ"ש בסימן קצ"ח בשם מסכת דרך ארץ זוטא (כו): כתב עוד שנשאל על

שכותלי המקואות מחוץ גבוהים אלא שגני הכותלים המפסיקים הם נמוכים וכשנפחתו המים בשעה שטובלין בהם ובתנועתם נתערבו המקואות כקליפת השום או יותר בשעה שוה ולא אבדו טיפה עכ"ל: **מקוה** שיש בו מ' סאה מצומצמות הקופץ למקוה ה"ז מגונה. וכו' תוספתא כתבה הרא"ש בסוף נדה הטובל פעמיים במקוה הוי זה מגונה ופירשה דמיירי במקוה מצומצם. וא"ת בטובל פעמיים למה יש לנו לחוש שמא חסרו המי' בראשונה דמאיזה סבה יחסרו. ונראה דרצונו לומר דשמא בעלייתו מן המים בראשונה מתנועתו בראשו ובידיו היה מנתז ניצוצין מחוץ למקוה וחסרו וזהו דבקופץ למקוה אמר לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים בקפיצתו לא אמר שמא יחסרו אלא שלא יחסרו דחשבינן להו כוודאי נחסרו על ידי ניצוצות שמנתזין בשעה שקופץ ובטובל פעמיים אמר שמא חסרו המים בראשונה דאינו כוודאי שחסרו אלא חיישינן ע"י הטבילה ניתזו ניצוצות חוץ למקוה והריב"ש בסימן רנ"ג האריך בזה ולפעד"כ דבחנם האריך דמה שכתבנו הוא פשוט והא דתניא באלו ה"ז מגונה נראה דלפי דאמרו רז"ל לא ראו לאסור דברים

דרכי משה

לשם אלא זוהלין אבל אם המקוה במקום נמוך שהמים יוצאים לחוץ ושבין אח"כ למקוה מקרי אשבורן ולא זחילה ומותר לטבול בה אפי' בשה שיצא לחוץ דהוי כעודה במקוה עכ"ל:

(כו) ומ"מ בזה"ז אין לנו תרומה וקדשים אין מקום לגזירה זו:

ובהגהת

פרישה

את האויר בעי כשפופרת אבל היכא שנפרץ הכותל בראשו כיון שפירלם רואם את האויר עד לרקיע והמים מתחברין שם סגי ברום בקליפת השום וק"ל ר"ש פ"ו דמקוואות:

(ס) הוכשרו שלשתן כיון שפעם אחת כו' ואפילו נתחבר האמצעי לשאוב שאלו קודם שנתחבר לכשר לא נפסל בכך שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובין לתוכו (וצריך להגיה גם שכשר במקום גם לכשר וכמ"ש הריב"ש הביאו ב"י דכמו שהפסול נתערב בכשר כך הכשר נתערב בפסול שהרי הם יורדין על הקרקע דרך המשכה מזו לזו ולא חשיב כמו שנופלי' הפסולין לתוך הכשר עכ"ה) ולא נפסלו מיד משאובין כיון שעל ידי התערובות והמשכה נתערבו אחר"י: (סא) אלא נשארו כמו שהיו תחילה פירוש שאם יקוו המים להשלימן לשיעורן כשר ולא נפסלו

חדושי הגהות

יז לשון קובה ואוהל הנעשה בשפוע כמו כיפה (ת"ש): יח ונראה שהבין בפי' בצ"ל לענ"ד:

לטבול כהוגן טבלו בו שנים הראשון עלתה לו טבילה אבל לא לשני (סב) אלא א"כ טבל השני [כח] בעוד שרגלי הראשון נוגעים במים דאז חשבינן לכל המים שעל גופו כאילו הן עדיין במקוה המטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו כל זמן שהבגד נוגע במקוה הוא כשר העלהו ממנה פסול שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו (סג) ואם מטביל בו יורה או שאר כלים מורידים לתוכו דרך פיהן שלא

דברים אלו על האדם מתששא זו אלא שהאדם העושה כך הוא מגונה שאינו חושש על עצמו פן לא יהא טבילתו טבילה ומשום הכי נזהר גם רבינו שלא כתב אסור לקפוץ אסור לטבול פעמיים אלא כתב לא יקפוץ לתוכו וכו' ולא יטבול בו פעמיים וכו': טבלו בו שנים וכו' פי' שטבלו זה אחר זה דלאחר שעלה הראשון מן המים נכנס השני לתוכו הכא ודאי חסרו המים בטבילה הראשונה השיעור שעל גופו כשעלה ונסתפק באלונטי' ולכך לא עלתה לו טבילה לשני אא"כ טבל השני בעוד שרגלי הראשון נוגעים במים וכו' והוא משנה פ"ז דמקואות מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא ר' יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעים במים אף השני טהור ופסק רבינו כרבי יהודה ואין תימה שפסק כיחיד נגד רבים משום דבתר הכי סתם לן תנא כרבי יהודה דתנן הטביל בה את הסגוס והעלהו מקצתו נוגע במים טהור וכתבו רבינו בסמוך אלמא דכל שלא העלהו לגמרי מן המים חשבינן להו כאילו הן עדיין במקוה הכא נמי בטבלו בו שנים דמאי שנא ואף ע"ג דהרמב"ם פסק כת"ק דרבי יהודה דהשני טמא אלמא דלא חשבינן לה כאילו הן עדיין במקוה וס"ל דלא דמי לסגוס דחשבינן להו כאילו הן עדיין במקוה וטעם החילוק בין זה לזה כתבו הריב"ש בסי' רנ"ב דלא דמי המים שעל שטח גוף האדם ואין המים בלועים בגופו דטופח ע"מ להטפיח אינו חיבור למים שנבלעים בגוף הסגוס דהוי חיבור ומביאו ב"י מכל מקום דעת רבינו דאין לחלק ככ"ל והב"י כתב דרך רחוק לתת טעם למה שפסק רבינו כרבי יהודה אע"פ שהוא יחיד כנגד רבים ולא נתקבל לעיני עצמו אבל מה שכתבנו הוא נראה נכון ודו"ק ולענין הלכה נקטינן לחומרא כהרמב"ם דאע"פ דרגליו של ראשון נוגעות במים השני בטומאתו וכן פסק בש"ע:

המטביל בו בגד עבה וכו' משנה שם הטביל בה את הסגוס וכו' שהבאתי בסמוך וסתמא כרבי יהודה: ואם מטביל בו יורה וכו'. תוספתא כתבה ר"ש פ"ז דמקואות הטביל בו יורה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין כיצד הוא עושה מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליים ומפרש בה רבינו דמ"ש מפני שהמים מקלחין כלומר מפני שהמים נתזין מקלחין חוץ למקוה אם יכניסנה דרך שוליה וכך פי' הרמב"ם בפ"ח אלא מורידה דרך פיה עד שמגיעים המים לשוליה וחוזר ומהפכה בתוך המקוה ומטבילה בעוד פיה למעלה ואחר שטבלה חוזר ומהפכה ומעלה אותה דרך שוליה והטעם שצריך להפוך פיה למעלה קודם טבילה הוא לפי שלא יגיעו המים לשוליה אפילו אם מכניסו כולו למים כמו שכתב רבינו בסימן שאחר זה. ומה שצריך לחזור ולהפכה להעלה אותה דרך שוליה כתב רבינו דהטעם הוא כדי שלא ישאר בהם מהמים ויחסר מהמקוה אבל הרמב"ם לא כתב כך וז"ל ומעלה אותה דרך שוליה כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוהו עכ"ל. והוקשה לו לב"י למה שינה מדברי הרמב"ם ז"ל ולפע"ד נראה דלא שינה אלא הוסיף וליישב בא דלא עלה על דעת הטובל שיעלהו דרך פיו ויהא נזהר שלא יחזרו המים שביורה למקוה ויפסלוהו דמ"מ מקלקל הוא שהרי המים שנשארו בכלי יחסרו מהמקוה ויבואו לטבול במקוה חסר וא"כ ממה נפשך מקלקל הוא דאם יחזרו למקוה הרי הוא מקוה פסול ואם לא יחזרו הרי הוא נקוה חסר. עוד הקשה ב"י לדברי רבינו דאפי' מעלהו דרך שוליו הרי נחסר מהמקוה המים שטופחין ביורה מבית ומחוץ כתב וצריך לדחוק לפי דעתו ולומר דמקוה מצומצם דאמרינן לא שהוא מצומצם לגמרי אלא אע"פ שיש בו מעט מזער מים יותר ממ' סאה מצומצם מקרי עכ"ל ותימה דהלא בלא דברי רבינו נמי קשיא כיון דטבלו בו שנים השני בטומאתו לפי שנחסרו המים כשיעור שהן טופחין על גופו של ראשון א"כ בטובל בו יורה נמי נחסרו המים שטופחין ביורה מבית ומבחוץ ואם תתרץ דלא מיירי במצומצם לגמרי א"כ איכנו חסר הדרא קשיא לדוכתא בטבלו בו שנים נמי השני יהא טהור אלא נראה באין ספק דבמקוה מצומצם לגמרי קאמרינן וכדתנן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה וכו' ואין ספק דהמקוה חסר כשיעור המים הטופחין על גופו של ראשון ולכך השני טמא ודאי אלא דאין אנו חוששין לזה

על מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות מכוונות ולא יעדיפו דפנותיו כתלא נימא מהו לטבול בו והשיב נראה שאם שטח החצר שהמקוה בתוכו הוא משופע קצת בענין שבעליית הטובל מהמקוה ישובו המים לאיתנם אל המקוה מותר לטבול בו שהרי הוא כאילו כולם בגומת המקוה שהרי מחוברים הם בו כשיעור עירוב מקואות מלמעלה דהיינו כקליפת השום ולא נתלשו ממנו בשעת טבילה והרי המים שחוץ לגומת המקוה כאילו הם במקוה ואף חוץ לגומת המקוה במקום שמגיעים המים יכולים להטביל כלים שגוף הנטבל יעלה בהם ואין נקראים זוחלין אף על פי שלא ישארו המים שם במקוה שמטביל בו הרי הוא נקרא אשבורן כיון שמן המקוה באו ואליו הם שבים אלא שנפחתו בהכרח מחמת אדם או דבר אחר שבתוך המקוה והביאו ראיות לדבר. אבל אם שטח החצר אינו בענין שישובו המים למקוה אחר עלייתו של טובל אלא הולכין ומתפזרין מאליהם חוץ למקוה אסור לטבול במקוה כזה שהרי בשעת טבילה שזהו כשכל גופו מתכסה יחד במים או המקוה חסר ואין המים שחוצה לו מצטרפין ואף אם יהיה עודי המים יותר מכדי שיעור עירוב מקואות שהרי זוחלין הן ואינם באשבורן וידוע שאין המקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן וגם שעירוב מקואות צריך שהמים המערבים שני המקואות הם מערבים אותם כהשקט בעמדם במקומם הטבעי שזהו אשבורן לא בהיותם זוחלין שזהו הנקרא קטפרס דהכי תנן בפ"ה ממסכת טהרות הנילוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והיא דג' מקואות זה בצד זה וכו' ירדו ג' וטבלו בהם ונתערבו וכו' כשלא יצאו המים מגומות המקואות לחוץ שכותלי המקואות מחוץ גבוהים אלא ששני הכתלים המפסיקים הם נמוכים וכשנפחתו בסיבת הטובלים ובתנועתם נתערבו המקואות כקליפת השום או יותר בשטח שוה ולא אבדו טיפה עכ"ל: ומ"ש טבלו בו שנים הראשון עלתה לו טבילה אבל לא לשני אלא א"כ טבל השני בעוד שרגלי הראשון נוגעים במים וכו' כ"כ רבינו ירוחם ג"כ והוא מדתנן בפרק שביעי דמקואות מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות ירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא רבי יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור ובפרק אין דורשין (יט.) מייתי לה ופירש ר"ש השני טמא שהרי חסר שיעור המים שעל הראשון והתם מפרש טעמא דרבי יהודה משום דאית ליה גוד אחית מים שעליו כאילו הם במקוה ורבנן לית להו גוד אחית ובריש פ"ב דגיטין (יו.) משמע דטעמא דרבנן משום דטופח להטפיח אינו חיבור ומדברי רבינו ורבינו ירוחם נראה שפוסקים כר' יהודה וא"כ הוא תימה למה פסקו כיחיד במקום רבים ואיפשר שטעמם מדגרסינן בפ' אין דורשין (יט.) אהא דתניא עודהו רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור מאן תנא עודהו רגלו אחת במים אמר רבי פדת רבי יהודה הוא דתנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו וכו' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת במעלות דרבנן אבל מטומאה לטהרה דברי הכל השני טמא והיינו דרבי פדת א"ד רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת מטומאה לטהרה אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור ופליגא דרבי פדת וסוברים ז"ל דכיון דאשכחן קצת דברים דלא החמירו בהם אלא לטהרות ולא לבעלה בהא נמי לא מחמרינן לבעלה טפי מבמעלות דרבנן וכיון דלישנא בתרא במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור ה"ה דבנדה לבעלה אף השני טהור לדברי הכל והלכה כלישנא בתרא ואע"ג דאמרינן ביה ופליגא דרבי פדת היינו לומר דרבי פדת סבר דבמעלות דרבנן נמי מחלוקת ומיהו איפשר דאיהו נמי סבר דפסקא דהלכתא דאף השני טהור דהלכה כרבי יהודה כיון דסתם לן בברייתא כוותיה אבל הרמב"ם בפי' המשנה פסק כת"ק וכלישנא קמא דאמר מחלוקת במעלות דרבנן אבל מטומאה לטהרה ד"ה טמא וכ"כ בפ"ח מה' מקואות סתם השני טמא והכי מסתבר דאילג למה שכתבתי לדעת רבינו קשה דהא להקל בנדה לבעלה יותר מלטהרות יש פוסקים חולקים בדבר והרא"ש מכללם כמו שנתבאר ואפילו לדברי המקילים איכא למימר דלא דמי כיון דלא אמור רבנן בהדיא דמקילים בהאי מילתא בנדה לבעלה היכי מצינן למילף בנדה לבעלה שהוא איסור תורה ממה שהקילו במעלות דרבנן ואף ע"ב דאיכא למימר דכיון דכל מאי דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון אמרינן דבמעלות דרבנן אוקמוה אדין תורה ובנדה לבעלה כיון דגלו לן רבנן שאין דעתם להחמיר עליה מוקמינן לה אדין תורה מ"מ אין זה כדאי להקל וכן דעת הראב"ד ז"ל שכתב בספר בעלי הנפש על האי פלוגתא דת"ק ורבי יהודה אסיקנא במסכת חגיגה מחלוקת במעלות דרבנן אבל מטומאה לטהרה ד"ה השני טמא דלא אמרינן גוד אחית ובתוספתא דמקואות תניא כל זמן שרגליו של ראשון נוגעות במים אחד ממלא בכתף ונותן לתוכו טהור ומסתברא דכה"ג אפי' מטומאה לטהרה ודברי הכל לפי שאין עושין מקוה לחצאין משום תקלה וא"ת כיון דלרבנן לית להו גוד אחית כי ממלא בכתף ונותן לתוכו אמאי אינו נפסל בשאובין והלא מקוה חסר הוא התם משום דשאיבה דרבנן הוא ומשום הכי אמרינן ביה גוד אחית וחשבינן ליה מקוה שלם אבל לענין הטבילה הא קי"ל דמ' סאה מן התורה הם הלכך אפילו למעלות דרבנן אמרי רבנן דלא אמרינן גוד אחית עכ"ל וא"ת כיון שפסק הרמב"ם כת"ק דשני טמא אע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים היאך פסק בהטביל בו סגוס עבה והגביהו אם היה מקצת הסגוס נוגע במים הטובל באחרונה טהור שהרי כולן מעורבין ומ"ש מרגליו של ראשון נוגעות במים תירץ הריב"ש בסימן רנ"ב שהסגוס עבה הוא בולע את המים ואינו כמו האדם שאין המים בלועים בעצם חלקיו אלא בשטח גופו וכיון שטופח להטפיח שעל גופו אינו חיבור הרי נחסרו המים אבל הסגוס העבה הוא בולע הרבה מן המים ולזה כשקצתו הוא במים הרי הוא כאילו כל המים הבלועים בכנגד בקצתו של מעלה נוגעים במים שבקצתו שבתוך המים והרי כל המים מעורבין למקוה עכ"ל (כח):

המטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בו וכו' גם זה משנה בפ"ו דמקואות הטביל בו את הסגוס והעלהו אם מקצתו נוגע במים טהור פירוש הטביל במקוה מצומצם סגוס שהוא בגד עב והעלהו אם מקצתו נוגע במים הטובל שם טהור שהמים שבו כמחוברות למקוה ואם העלהו פסול מפני שנחסר משיעור המקוה המים שבסגוס כך פי' הרמב"ם ז"ל וכן פירש הרא"ש ז"ל מקצתו נוגע במים טהור ואין מים המתמצים נחשבים כשאובים כל זמן שלא העלהו לגמרי מן המים וטהור המקוה אבל כשהעלהו כולו נחסר המקוה והמים המתמצים שאובין הן ופוסלין את המקוה וכיוצא בזה הם דברי רבינו שמשון וכ"כ רבינו ירוחם וכך הם דברי רבינו וכבר כתבתי בדין זה דהטביל בו את הסגוס וכו' גבי פיסול שלשה לוגין מים שאובין במקוה מה שמצאתי בתשובות להרמב"ן:

כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות מקואות המטביל כר או כסת במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות כיון שהגביה שפתותיהם מן המים נמצאו המים שבתוכן שאובים כיצד יעשה מטבילן ומעלן דרך שוליהן והוא משנה בפרק ז' דמקואות: וכתב עוד אבל הקופה והשק מטבילן ומעלן כדרכן ואינו חושש ג"ז משנה בפרק ו' דמקואות:

תניא בתוספתא הטביל את הסגוס וזבו ממנו ג' לוגין למקוה כשר עקרו מתוכו פסול ומשמע דעקרו היינו שהעלהו מתוכו אבל הרוקח כתב עקרו מתוכו פי' סחט בידים ממנו ע"כ נראה מדבריו שאף על פי שלא העלהו כיון שיצאו המים ממנו ע"י סחיטה פוסלים המקוה:

ואם מטביל בו יורה או שאר כלים מורידין לתוכו דרך פיהן וכו' תוספתא כתבה ר"ש בפ"ו דמקואות הטביל בו יורה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחים כיצד

דרכי משה

(כח) ע"ל סימן קצ"ח בב"י מ"ש בשם הרשב"א האומר לחבירו כבוש ידך וכו':

דרישה

[illegible] דבר שמקבל טומאה פ"ט אבל זהו לשון הרמב"ם בפ"י דמקואות כל כלי שלא נעשה לקבלה אע"פ שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה (כגון הסילונות שהמים נמשכין מהם ואע"פ שהן רחבים באמצע ומקבלין אין פוסלין את המקוה עכ"ה) בין שהיו של מתכות או של חרס ע"כ ולקמן כתב שמסבר לאסור בסילון של אבר או של מתכות ע"ש: [כח] (בעוד שרגלי הראשון נוגעין כו' אבל [illegible] בית קיבול כן משמע בב"י. ומ"ש כאן פסול ה"מ דאם אינו מתמלא המים שבבגד למקום פשיטא דפסול שהמקוה נתחסר אלא אפילו ממלא הבגד שפיר עד שיפלו כל המים שנבלעו בתוכו [illegible] במקום שש"ב פסול משום שאובין וק"ל עכ"ה: (סג) ואם מטביל בו יורה או שאר כלי פירוש שפין רסב או שכינו על צדו דאל"כ לא יגיעו המים לשוליו וכמ"ש רבינו בסימן שאחר זה:

פרישה

נפסלו הסילונין משאובים של פנימית כיון שדרך המשכה ועל ידי תערובת (עיין מ"ש לעיל בסעיף מ"מ עכ"ה) ירדו לתוכן אסר"י: (סב) אלא אם כן טבל בו שני קודם הסרת רגל הראשון נלע"ד ה"ה א' יכול לטבול בו פעמיים אם בפעם הראשונה לא הסיר רגלו לפי טעם שכתב רבינו שמא נחסרו המים אלא דמוה לא איירי בדין ראשון אלא שתא לאשמועינן דיש איסור לטבול אדם א' במקוה מצומצמת ב' פעמים אבל לפי טעם הרמב"ם שכ"פ אסור ע"ש (שנעשה שאוב מהמים כו' ר"ל מהמים הנבלעים תוך הבגד אבל מה שעל הבגד לא חשוב שאוב דהא

שלא יתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר (סד) ומעלן דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו נותן בו (סה) מצד אחד חבילי עצים כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו בענין שיוכל להתכסות בו (סו) מחט שמונח בצד המקוה מנענע בידו במקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על המחט (סז) ועולה לה הטבילה (סח) ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו אלא יהא מחובר למקוה:

אלו

כיצד הוא עושה מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה פירש ר"ש מפני שהמים מקלחים ועושים מים שבתוכה שאובין עכ"ל נראה מדבריו דאתא למעוטי שלא יורידנה דרך שוליה ויקלחו המים לתוכה עד שתתמלא ויטבילנה מפני שהמים המקלחים בתוכה נעשים שאובים וכיון שהמקוה הוא מצומצם כשמשקיע אח"כ בתוכו ונתערבו המים שבתוך הכלי עם מי המקוה פסלוהו וא"ת למה מים המקלחים בתוכה נעשו שאובים הרי הם מחוברים למי המקוה י"ל דחיישינן שמא יפסוק הקילוח רגע אחד ונמצאו מים שבתוך הכלי שאובים ולפי זה איפשר שאם מורידה דרך לדה ש"ד ובכלל מורידה דרך פיה הוא ועי"ל דאף ע"פ שלא פסק הקילוח הוו שאובים דכל שהמים בתוך הכלי לא מהני חיבור דמעיין או דמקוה וכמו שכתבתי בשם הרא"ש גבי מעיין המקלח לתוך כלי ולפ"ז מורידה דרך לדה נמי איכא למימר דמיפסל משום שאובים דלא מתכשר אלא במורידה דרך פיה בדוקא אבל הרמב"ם כתב בפרק ח' מהלכות מקואות הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה כשהיתה מפני שהמים ניתזים ויוצאים חוץ למקוה ונמצא חסר ממ' סאה כיצד יעשה מורידה דרך פיה והופכה במקוה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוה ע"כ ונראה מדבריו דכל שהמים שבכלי מחוברים למקוה בענין זה לא חיישינן למים שאובים וא"כ במורידה דרך לדה ש"ד ובכלל מורידה דרך פיה הוא ורבינו אבל מפני שהמים מקלחים כתב כדברי הרמב"ם ז"ל וגבי מעלה אותה דרך שוליה כתב כדי שלא ישאר בו מים ויחסר מהמקוה ולא ידעתי למה שינה מדברי הרמב"ם ז"ל דלמה שכתב הוא ז"ל קשה דאפי' מעלהו דרך שוליו הרי נחסר מהמקוה המים שטופחין ביורה מבית ומחוץ וצריך לדחוק לפי דעתו ולומר דמקוה מצומצם דאמרינן לא שהוא מצומצם לגמרי אלא אע"פ שיש בו מעט מוער מים יותר מארבעים סאה מצומצם מיקרי: כתב הר"ן סימן ס"ו שנשאל על מקוה שהוחזק להיות בו מ' סאה וטבלו נשים בתוכו ולמחרת נמדד ונמצא כשיעור מכוון והשיב כפי מה שהונחה השאלה הדבר פשוט שא"צ לחזור ולטבול דהעמד מקוה על חזקתו כיון דלא איתיליד ביה ריעותא אבל אני נושא ונותן בטענות האוסר יש וכתוב בהם שאותו המקוה פעמים שמימיה עולים פעמים מתמעטים ואני מסתפק בדבריו כי לא ידעתי אם הוא ר"ל שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה ואם הוא מוחזק בכך קרוב הדבר שאין לסמוך על חזקתו הראשונה אע"פ שעכשיו ג"כ נמצא שלם וצריכה לחזור ולטבול וראיה מדגרסינן פרק עשרה יוחסין [עט.] איתמר קדשה אביה בדרך וקדשה היא עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חיישינן לקידושי שניהם ואמרינן עלה נימא כתנאי מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידם בלא ראיה והן אין מוציאין מידו בלא ראיה דברי רבי יעקב רבי נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה שהיה ש"מ ואם שכיב מרע הוא עליהם להביא ראיה שבריא היה נימא רב דאמר כר' נתן ושמואל דאמר כר' יעקב אמר לך רב אנא דאמרי כר' יעקב עד כאן לא קאמר ר' יעקב התם דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו אבל הכא מי נימא העמד גוף על חזקתו וקי"ל כר' יעקב וטעמא דמילתא משום דכיון דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו לא אמרינן העמד אדם זה בחזקת בריא כמו שהיה מתחלה ואע"פ שעכשיו ג"כ הוא בריא לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות שהרי החולי מצוי ולפיכך אע"פ שעכשיו גם כן נמצא בריא אין אומרים חזקה מבטלת חזקת ממון והכא נמי אם מקוה זה הוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה אין חזקתו הראשונה שהוחזק להיות בו מ' סאה מוציאה הטמא מחזקתו ואיכא למימר העמד הטמא על חזקתו ואימר לא טבל ולפיכך אם הוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היו בו מ' סאה אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כל כך שיעמדו פחות ממ' סאה אע"פ שפעמים שמימיו עולים ופעמים מתמעטים אינה צריכה לחזור ולטבול דהא איכא למימר אוקמיה אחזקתיה שהוחזק שהיו בו מ' סאה והא לא איתילידא ריעותא כלל ואף על פי שפעמים מימיו עולים ופעמים מתמעטים מה בכך ומ"מ כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו מ' סאה אם לאו שאין סומכין על החזקות במקום שאפשר להתברר מדאמרינן בפ"ק דפסחים (ז.) גבי משכיר בית לחבירו בי"ד דליתיה קמן דנשייליה אלמא כל היכא דאיתיה קמן שיילינן ליה ע"כ: מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו נותן מצד אחד חבילי עצים וכו' משנה בפ"ז דמקואות ופי' רבינו שמשון שאין המים עמוקים מחמת שהמקוה רחב והמים מתפשטים בכולו ואף על פי שיש בו מ' סאה אין כל גופו מתכסה במים בבת אחת וכתב עוד דלרבותא נקט חבילי עצים לומר דלא מיבעיא אבנים אלא אפילו חבילי עצים וקנים שהמים ביניהם לא חשיב הפסק ומצטרפין למ' סאה ובלבד שלא יחלקו כל המקוה דא"כ הו"ל מקוה שחלקו בסל וגרגותני דהטובל שם לא עלתה לו טבילה כדאיתא בריש פ' חומר בקדש: (ב"ה) ע"ל גבי מקוה שנסדק: וכתב הר"ש בר צמח בתשובה ח"ג סי' ל"ד דוקא בעצים או אבנים אבל בכלים פסול כדאיתא בפ' חומר בקדש:

מחט שמונח בצד המקוה מנענע בידו במקוה וכו' ג"ז במשנה שם: ומ"ש ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו אלא יהא מחובר למקוה כ"כ הרא"ש בסוף נדה וז"ל ובלבד שלא יתלש הגל דאז לא היה מטהר אם אין בו ארבעים סאה אלא מצד אחד מחובר למי המקוה: אם במציאות המקוה נפל מחלוקת בין היהודים והנכרים הללו אומרים בענין זה נתקנה והללו אומרים בענין זה נתקנה כתב מהר"י קולון בשורש קט"ו פשוט הוא שעל עדות היהודי יש לסמוך ולא על הנכרים המל"ת שאין נכרי מל"ת נאמן אלא לעדות אשה בלבד אבל ישראל אפי' בעד אחד פשיטא דעדיף טפי מנכרי המל"ת אמנם נלע"ד דבר פשוט דבהא אפי' עד אחד ישראל אינו נאמן אלא היכא דבידו כדאיתא בההיא דר"פ האשה רבה (פח.) אבל היכא דאין בידו כי הכא פשיטא דאין עד אחד נאמן ק"ו נכרי מל"ת ולעיל כתבתי בשם הר"ש בר צמח דעד אחד נאמן אפילו אין בידו לתקן: כתב הרמב"ם בפרק י' מהלכות מקואות ספק מים שאובין שטהרו חכמים כיצד מקוה שנסתפק לו אם נפלו לתוכו מים שאובין או לא נפלו ואפי' ידע בודאי שנפלו ספק יש בהם שלשה לוגין ספק אין בהם ואפילו ידע בודאי שיש בהם שלשה לוגין ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה הרי זה כשר שני מקואות אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו ונפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה אם לזה נפלו נפסל ואם לזה נפלו נפסל והוא משנה בפ"ב דמקואות: **וכתב** עוד מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקוה זה כיור שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הכיור למקוה ספק מן המכתשת למקוה הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח ואם יש במקוה רובו מים כשרים הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים הוא שהרי יש שם מקוה כשר קבוע והוא תוספתא בפ"ב דמקואות וז"ל כיור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הכיור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקוה ולעיל כתבתי בשם הר"ש בר צמח בדינים שבתוספתא זו: וכתב עוד הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק יש בו מ' סאה ספק אין בו שני מקואות אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו וטבל באחד מהם ואין ידוע באי זה מהם טבל ספיקו טמא לפי שהטמא בחזקתו עד שידע שטבל כראוי וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברה"י כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות עד שיודע זמן שנמדד בו והיה שלם והוא משנה בפ"ב דמקואות ופסק כר' יוסי: תניא בתוספתא פ"ב דמקואות שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו ואח"כ נפלו שניים ואין ידוע לאי זה מהם נפלו הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים נפלו ג' לוגין לתוך אחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו ואח"כ נפלו שניים וידוע לאיזה מהם נפלו אין יכול לתלות לומר למקום שנפלו שניים נפלו ראשונים אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו הריני אומר לתוך של מ' נפלו אחד שאוב ואחד שאינו שאוב הריני אומר לתוך של שאוב נפלו שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהם ואין ידוע לתוך איזה מהם נפלו ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו ר' יוסי אומר אומרים לו שלא יטבול בא' מהם ואם טבל בא' מהם ועשה טהרות טהורות מפני שזה ספק מים שאובים למקוה למה זה דומה למי שנטמאת אחת מידיו ואין ידוע אי זו היא אומרים לו שלא יעשה טהרות באחת מידיו ואם עשה טהרות טהורות מפני שזה ספק ידים:

כתב הרמב"ם בפ"י מהלכות מקואות כל המקואות הנמצאות בארץ העמים פסולים שחזקתן שאובין וכל המקומות הנמצאות בארץ ישראל במדינות לפנים מן המפתח

לזה שהמקוה יהא חסר דפשיטא שיהיו הכל נזהרים שלא יטבלו בו עד שיבואו גשמים ויחזור לשלימותו מה שנחסר בטבילה בין טבל בה אדם בין הטבילו בו יורה ושאר כלים אלא שרבינו הזהיר שלא יעלה היורה דרך פיה דאע"פ שיהא נזהר שלא יחזרו המים שבכלים שנעשו שאובים למקוה ויפסלוהו מ"מ יהא חסר מהמקוה יותר ממה שחסר כשמעלהו דרך שוליו שאז אינו חסר כי אם דבר מועט כשיעור המים הטופחים עליו מבית ומבחוץ אבל כשמעלהו דרך פיו ישאר שם הרבה ושמא לא ישימו לב שחסר ממנו הרבה וכשיבואו מי גשמים מעטים למקוה כשיעור המים הטופחים על הכלי שטבלו בו יחזיקוהו בשלם ויטבלו בו ועדיין הוא חסר הרבה ולפיכך יהיו נזהרים שלא יעלוה אלא דרך שוליה כי אז לא יגיע לידי שום תקלה כי אין ספק שלא יטבלו בו עד שידעו כי חזרו מי גשמים ומילאו המקוה יותר ממה שנחסר בטבילת הכלי שיעור שהיו טופחין עליו:

מקוה שמימיו מתפשטין וכו' משנה פ"ז דמקואות כובשה אפי' חבילי עצים וכו' ופי' ר"ש דלרבותא נקט חבילי עצים אע"פ שהמים ביניהם לא חשיב הפסק ואצ"ל אבנים וכתב הרשב"ץ ומיהו בכלים פסול ומ"ש רבינו ונותן בו מצד אחד חבילי עצים וכו' כוונתו שיהא נזהר שלא יחלוק כל המקוה דא"כ הו"ל כמקוה שחלקו בסל וגרגותני דהטובל שם לא עלתה לו טבילה כדאיתא בר"פ חומר בקודש וכ"כ ר"ש וכובש חבילי עצים לצד אחד של מקוה ונקט לשון כובש מפני שהעצים והקנים לפין ע"פ המים וכובש אבנים עליהם כדי שיכנסו במים עכ"ל:

מחט שמונח בצד המקוה וכו' פי' מחט שהיא טמאה וכוונתו לטהרה מנענע בידו וכו' ואמר ובלבד שלא יעקר הגל וכו' דאם נעקר הגל לא היה מטהר המחט דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן ואם נעקר לא הוי באשבורן מיהו דוקא במקוה שאין נובע אלא נקוו מי גשמים בגומא אבל מקוה שנובע מים חיים וקי"ל דמעיין מטהר בזוחלין ובכל שהוא אם כן אפי' נעקר הגל היה מטהר המחט בכל שהו לדברי הכל דלכלים לא בעינן מ' סאה כמבואר בתחלת סי' זה

ולא

פרישה

(סד) ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר המקוה ז"ל ב"י לדברי רבינו קשה דאפילו מעלהו דרך שוליו יחסר מהמקוה המים הטופחין ביורה מבית ומחוץ (פירוש דאין לומר דס"ל דכל המים הטופחין ינטפו לתוך המים דאם כן גם דרך פיהו יהא מותר דהא לית ליה לרבינו טעמא דשאובין דא"כ היה נותן זה הטעם וק"ל) וצריך לדחוק וליישב ולומר דמקוה מצומצם דאמרינן לא שיהיה מצומצם לגמרי אלא שיש בו מעט מוער יותר ממ' סאה ואפ"ה מצומצם מקרי ע"כ ע"ש שכתב אבל לדברי הרמב"ם א"ש טפי שמפרש שמעלהו דרך שוליו כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובין ויחזרו למקוה ויפסלוהו עכ"ל ב"י והרמב"ם איירי שפיר במקוה מצומצם ומשנה דמקואות קתני בהדיא מצומצמת ועלה קתני בתוספתא הטביל בו יורה כו' ונלע"ד שגם הטור ס"ל כן אלא שקיצר בלשונו והא דכתב ויחסר מהמקוה ה"ט דכ"כ דאל"כ אף שיחזרו לתוכו לא מיפסל המקוה בשאובין ודו"ק: (סה) מצד אחד חבילי עצים פירש ר"ש אפי' אלו אף ע"פ שהמים נכנס ביניהן לא חשיב הפסק וכל שכן אם נתן בתוכה אבנים ועפר ובלבד שלא יחלקו המקוה: (סו) מחט שמונח בצד המקוה כו' פירוש שהיא טמאה וכוונה לטהרה מור"ם: (סז) ועולה לה הטבילה אין להקשות להוי זה כזוחלין דאפשר כיון דמשם יורד מיד למקוה לא הוי כזוחל אלא בטל אגב המקוה שעומדת במקומה באשבורן: (סח) ובלבד שלא יעקר הגל ממקומו דאז לא היה מטהר אם אין בו מ' סאה ואפשר לומר דאפי' היה בו מ' סאה לא נטהר דכיון שבא על ידו הו"ל הוייה על ידי טומאה כמו לא יאחוז בידו דף ויעבירם הכ"ל ואע"ג דבמשוך ממקוה ומעיין שרי אפילו ע"י דבר המקבל טומאה שאני התם כדכתב טעמא דהו"ל כמחובר למקום:

אלו

דרישה

אבל הרמב"ם והראב"ד פסקו אפי' בפס"ג שרגלי הראשון נוגעין במקום השני עמא דלא אמרינן כלי עוד אחית במקוה והכי מסתבר ב"י עכ"ה):

חדושי הגהות

יש ר"ל שבדברי האוסר כתוב שאותו המקוה וכו':

ולא דמי לגל שנתלש מן הים דבעינן מ' סאה אף לכלים משום דהים לא חשיב כמעיין אלא כדי לטהר בזוחלין אבל לא לטהר בכל שהו כדפי' לשם אבל מעיין ממש דמטהר בכל שהו בכלים אפי' נעקר הגל מן המעיין ונפל על הכלים מטהר בכל שהוא כיון דלא זרק הכלים לאויר הגל נ"ל פשוט :

המפתח בחזקת פסולים שאנשי המדינה מכבסין בהם ומטילין לתוכן מים שאובין תמיד וכל המקואות הנמצאות בארץ ישראל חוץ למפתח בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים וזה משנה בפ"ח דמקואות ותוספתא פ"ו ופי' מפתח שער העיר ומיהו משמע דאין זה אלא בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם אבל האידנא דין א"י שוה לארץ העמים בזה וכן משמע בתוספתא :

תניא בתוספתא דמקואות ארץ הכותים טהורים וכתב רבינו שמשון בפ"ח דמקואות דאיתא בירושלמי הדא דאת אמר להאמינו שאינם שאובים הא למדת מ' לא דאינון דרשין אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא ומשמע מהם דשאובה דאורייתא מדמודו בה כותאי ומיהו יש לומר דלעולם לא מודו ומכל מקום מטהרים מספק משום דשאיבה דרבנן כדאמרינן במרובה (סז :) ובפרק המוכר את הבית (סו :) ומיהו השתא לא נפקא לן מינה מידי דהא קי"ל דגזרו על הכותים שיהיו כעכו"ם לכל דבריהם כדאיתא בפרק קמא דחולין (ו :) :

כתב המרדכי בשבועות זאת אשר השיב רבינו שמשון לר"י אחיו אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמין ולחברו אל הנהר כשפופרת הנוד ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות דאמרי' פרק בתרא דנדה (סו) : אמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סלתא שפיר דמי וכל שכן שראוי כאן לגזור ולאסור ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה א' שהיו מחממות הנשים יורה מליאה מים ומטילין למקוה לחממו בימות החורף ואסר להם ר"ת והטעם לא נאמר ושמא מטעם זה אסור ואל תשיבני מחמי טבריה שיש הפרש וספ"ק דתענית (יג .) נמי אמרינן במאי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין פי' דכשאובין חשיבי וכן בברכות פ' מי שמתו (כב :) א"ל רבא וכי יש טבילה במים חמין ואע"ג דתנן פ' אמר להם (לא :) אם היה כ"ג איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתן יש לומר כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן ובהגהות מרדכי בסוף שבועות כתוב שמותר לשום חמין למקוה

הלכות חציצת כלים

רב (א) **אלו** דברים חוצצין בטבילת כלים הזפת והמור בכלי זכוכית לפי שהוא חלק מאד אין דברים אחרים חוצצין בו (ב) שאין נדבקין בו אבל בשאר הכלים כל דבר נדבק והוציץ ידות הכלים שאינם עומדין להיות קבועין (ג) כגון שהכניסן שלא

רב אלו דברים חוצצין בטבילת כלים הזפת והמור בכלי זכוכית וכו' משנה פ"ט דמקואות אלו חוצצין בכלים הזפת והמור בכלי זכוכית בין מבפנים בין מבחוץ על השלחן ועל הטבלא ועל הדרגש על הנקיים חוצצין ועל הבלוסים (פי' מלוכלכים) אינם חוצצין וכו' ופי' הר"ש כל הני תלויים בקפידא כדקתני סיפא דדבר המקפיד חוצץ וכולהו מדרבנן בין באדם בין בכלים וכו' נקיים קפדי עלייהו בלוסים לא קפדי עלייהו עכ"ל ורבינו לא כתב רק דין תחילה בכלי זכוכית דרישא אבל דין חגילה דשלחן וכו' דסיפא דכלי עץ נינהו וטבילתה משום טומאה איכו נוהג בזמן הזה אבל טבילת כלי זכוכית דינן ככלי מתכות דצריכין טבילה כשקונין מן הנכרים כדאמר בסוף ע"ז דהואיל וכי נשברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות ובהך טבילה קאמר רבינו דאלו דברים חוצצין וכו' וז"ל רש"י פ"ק דשבת סוף (דף ט"ו) הזפת והמור דגרסינן (כלומר דלא כספרים שכתב בהן והחמר) וכתב עוד בכלי זכוכית שהן חלקין ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהן לפי שנופל מאליו והני הוא דמידבקי טובא וקפיד עלייהו ואין חוצץ אלא דבר המקפיד עליו עכ"ל וכך הם דברי רבינו מיהו הסמ"ג ע"ש ר"י פי' דה"ק אפי' זפת ומור שאין חוצצין בשאר כלים שדרך לזופתן בכלי זכוכית חוצצין וכ"ש שאר דברים דחוצצין בכל הכלים דפשיטא דחוצצין בכלי זכוכית והכי נהוגי עלמא להחמיר בכלי זכוכית דכל הדברים חוצצין : **ידות** הכלים וכו' משנה ר"פ עשירי דמקואות ורצה לומר שכשהכניסן שלא כדרכן א"כ צריך הוא להוציאו ולחזור ולהכניס כדרכו וכן כשלא הכנים הידות כולו צריך הוא לגמור הכנסתו

מדתניא בתוספתא שפשף או שטבל בחמין וכו' ושמא יש לדחות ולאוקומי בחמי טבריא אך יש להביא ראיה מפרק בתרא דנדה (סח .) דאמר ר"כ דודי חסרת וכו' (כט) :

וכתב עוד המרדכי שם בשם ראבי"ה שמעתי קורין תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה . וראייתם משמונה עשר דבר (שבת יד .) שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טיבול משום שהיו אומרים לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים ורש"י זכרונו לברכה פירש התם הבא ראשו ורובו במים שאובין בו ביום של טבילה ובעניותי נראה לי דלא נפסל הטבילה וקרוב הדבר בעיני דאפילו לכתחילה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר דההיא גזירה ליתא אלא דגזרו טומאה על המים שפוסלים אדם שטבל בכבר (ל) וכ"פ רש"י ז"ל משמע מכאן דעלתה לה טבילה דכי גזרו על אדם שקבל טומאה אע"פ שאין משקה מטמאה אדם לענין לפסול התרומה ובעלה חולין הוא כדאמר פרק שני דשחיטת חולין (לא .) גבי נדה שנאנסה וטבלה עכ"ל הרב והוא האריך וכן שמעתי ממהר"ם להיתר עכ"ל : **כתוב** בהגהות מרדכי בסוף שבועות שמוהר לטבול בחמי טבריה הנובעים מן הקרקע ולא גזרינן בהו גזירת מרחצאות וראיה מדאמרינן פ"ק דתענית (דף יג :) כל שהוא משום אבל וכו' עד לא נצרכה אלא לחמי טבריה : כתב המרדכי עוד שם בשם הרוקח בתשובת ה"ר אליעזר מוורדינא על גלגל המגלגל במי נהר ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים בכונס משקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים הכלים קטנים ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל ומורידים המים לבנין המחובר בקרקע והולכים המים במרזב בתוך עובי המרחץ של אבנים וכלי אבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת אותם מים העולים ווצאים הסילונות שתים באבן שהן יכולים לרחוץ ג' בני אדם שהיא כקובה גדולה והתיר לטבול בהם והרב האריך מאד בתשובתו אך זאת נ"ל ראייתו מדאמרינן פרק כל הבשר (קז .) האי אריתא דדלאי אין מטבילין בו את הידים דהוו להו שאובים ואין נוטלין ממנה לידים דלא אתו מכח גברא ואי מקרב לגבי דוולא דקאתי מכח אדם נוטלים ממנה לידים ואי בזיע דוולא בכונס משקה אילף לייפי מטבילין בהם הידים (משמע) דוקא הידים אבל לא הכלים וקשה מתוספתא דפ"א דמקואות כ"מ שאדם טובל בהם ידים וכלים טובלין בהם ע"כ נ"ל הא דאמר רבא אי בזיע דוולא בכונס משקה מטבילין בו את הידים ה"ה לכל הטבילה והא דקאמר מילף לייפי ליה י"ל אפי' (אין) באריתא שיעור מקוה ומי נהר משלימים לפי שמחוברים למי הנהר אע"ג דאין ניצוק חיבור היכא שתמיד עולים המים הוי חיבור וכן מים העולים מן הנהר ע"י הדלי וורדין לאריתא ומילף לייפי וכיון דבזיע דוולא בכונס משקה בטל ליה מתורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה והמים שבתוך הדלי כשרים להטביל בהם כי אין צורך כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקואות שהמים לפין על פי הדלי מכאן ומכאן הייני חיבור כיון דבזיע דוולא עכ"ל ולבי מהסס ודע שגדולי המפרשים והפוסקים חולקים על היתר זה שהרי רש"י כתב בפרק כל הבשר ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייפי הצינור עם היאור ע"י דלי ומטבילין בצינור את הידים דלאו טבילה חמורה היא ודיה בחיבור זה ולא בעי' כשפופרת הנוד כדין עירוב מקואות דעלמא וגם התוספות כתבו ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייפי ואע"ג דלענין טבילת כל גופו לא מהני מתרי טעמי דניצוק אינו חיבור וגם בעינן כשפופרת הנוד לענין עירוב מקואות גבי רביעית ידים לא החמירו וכ"כ רבינו יונה בפרק שמיני דברכות גבי חמי טבריא וכ"כ סמ"ג במ"ע סי' כ"ז וכ"כ בטוא"ח סי' קנ"ט ודעת הרי"ף דאפי' הידים אין טובלין ע"י ביזעא דכונס משקה שהרי כתב כלשון הזה ואי בזיע דוולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים וכתב הרא"ש בפרק כל הבשר ולגירסתו גם אין מטבילין בו דלא חשיב ליה חיבור גם בכונס משקה והריב"ש כתב בתשובה סימן רצ"ב מעולם לא שמענו מי שיאמר שהניצוק יהיה חיבור למקוה והכריח לומר שאי אפשר להיות ניצוק חיבור למקוה ומאחר שכל הגדולים האלו שמפיהם אנו חיים הסכימו לפסול מי הוא אשר יקל ראש כנגדם להתיר ולכן יש לתמוה ולהפלא הפלא ופלא על האגור שכתב דין זה להיתר בשם המרדכי והרוקח ולא כתב חולק בדבר ונתן אבן נגף וצור מכשול לפני המעיינים בספרו להתיר את האסור בחשבם שדין זה מוסכם להיתר ומי יתן שהיה מביא דברי המרדכי או דברי הרוקח כמו שהם שהרי המרדכי כתב ולבי מהסס והרוקח כתב תשובה על דברי ה"ר אליעזר מוורדינא שאז היו רואים המעיינים שלא היה הדבר ברור להיתר והיו מושכים ידיהם ממנו ומה שהקשה ה"ר אליעזר מוורדינא למאן דמפרש דדוקא לידים קאמר דמהני חיבור דנקב בכונס משקה אבל לא לטבילת כל הגוף מדתניא כל מקום שאדם טובל בו ידים וכלים טובלים בו וכו' יכילנא לשנויי דאין למדין מן הכללות ומיהו שינוייא דחיקא לא משנינן ליה אלא דאין דברי התוספתא ההיא אמורים אלא לענין מן המים שטובלים בהם דשאובים גמורים או מי תמציות וכיוצא בהם דכי היכי דפסילי לטבילת כל הגוף ה"נ פסילי להטביל ידים וכלים אבל מה שהחמירו חכמים בעירוב מקואות או להוציא המים מידי שאובים להצריך לטבילת הגוף כשפופרת הנוד אינו ענין שיהיה הדין כן לטבילת ידים מכח תוספתא זו ותדע דהא לגבי מי תמציות מיתניא האי תוספתא בפ"ק דמקואות ותדע עוד דהא טבילת כלים נמי שוה לטבילת אדם וע"כ לאו לגמרי משוה להו לדברי הפוסקים דלאדם אפי' במעיין בעי מ' סאה ולכלים סגי בכל דהו ולא אשכחן מאן דאקשי עלייהו מהאי תוספתא הילכך ודאי מיפרשא כדאמרן :

כתב הרשב"א בתשובה (סי' ת"ת) המקוה העשוי על הגג כהלכתו כשר ופשוט הוא ז"ל בשער המים שבסוף ת"ה המים העולים מאליהן בגלגל פוסלים את המקוה אבל העולים בגלים שאין נתלשין מהנהר אלא מחוברים אל המים יראה לי שאין אלו שאובים שבכל עת מחוברים הם אל מי נהר ויש להחמיר ולאסור עכ"ל :

רב אלו דברים חוצצים בטבילת כלים הזפת והמור בכלי זכוכית משנה בפ"ט דמקואות ומייתי לה בפ"ק דשבת (טו :) ופירש"י בכלי זכוכית שהם חלקים ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהם ולפי שנופל מאליו והני הוא דמדבק טובא וקפיד עלייהו ואין חוצץ אלא דבר המקפיד וסמ"ג כתב דאינו נראה לר"י לומר כן אלא מפרש דכ"ש שאר דברים דחוצצים בכל הכלים אפילו זפת ומור שאין חוצצין בשאר כלים שדרך לזופתן בכלי זכוכית חוצצין עד כאן :

ודע דבמתניתין אהא דהזפת והמור בכלי זכוכית תנן דחוצצין בין מבחוץ בין מבפנים ותניא בתוספתא גפת שבכוס ושבצלוחית מתוכו חוצצת מאחריו אינה חוצצת בד"א מבית האומן אבל מבית בעל הבית בין מתוכו בין מאחריו ה"ז חוצצת בתמחוי ובקערה בין מתוכה בין מאחריה בין מבית האומן בין מבית ב"ה ה"ז חוצצת המור והקומוס בין בכוס בין בצלוחית בין בקערה בין בתמחוי בין מתוכן בין מאחריהם בין מבית האומן בין מבית ב"ה הרי אלו חוצצין :

תניא תו בתוספתא לכלוכי שמרים שבכוס ושבצלוחית והטיט והבלק שע"י קרדום ועל"י מגריפה אינם חוצצים הגלידי הרי אלו חוצצים וכל זה כתב הרמב"ם מפרק ג' מהלכות מקואות : וכתב דבר ברור הוא שכל מקום שאמרנו בזפת ובחמר (ובהמור) וכיוצא בהם שאינם חוצצים בכלים מפני שאינו מקפיד הוא לפיכך אם היה רוב הכלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצא בהם לא עלתה לו טבילה כמו שביארנו אע"פ שאינו מקפיד עכ"ל ופשוט הוא ע"פ מה שנתבאר בתחלת סי' קצ"ח : ידות הכלים שאינם עומדים להיות קבועים כגון שהכניסן שלא כדרכן וכו' משנה בפ"י דמקואות כל ידות הכלים שהכניסן שלא כדרכן או שהכניסן כדרכן ולא

דרכי משה

(כט) ובהגהות מרדכי דף ש"ס ע"ב בשם ראבי"ה וריב"א דמותר להטיל מים חמין למקוה מפני החורף וכתב בנימין זאב בסימן קכ"ח בשם האגור דטוב להחמיר הואיל ור"ת אוסר ומ"מ המקילים לא מפסידים ואין למחות במקום שנהגו היתר עכ"ל ובסמ"ג הל' נדה משמע דמותר : (ל) וכתב האגור דר"י מטרוני כתב ג"כ להתיר וכ"כ הש"ד בהלכות נדה להתיר והמנהג להחמיר ובסמ"ג דהלכות נדה משמע דמותר וכתב הגהות מרדכי ולי ההדיוט נראה דבמרחצאות שלנו של זיעה בהא ליכא מאן דפליג דהוא מותר לכתחלה דאפילו לתרומה לא גזרו עכ"ל :

כתב

פרישה

סי' רב (א) **אלו** דברים חוצצין בטבילת כלים הזפת והמור (פירש בערוך ל' מור ואהלות וי"מ שגורסים והחמר מל' והחמר היה לחומר עכ"ה) פי' שנטמא הכלי קודם ופיתה מור"ב (אבל [illegible]) היה דבוק מתחלה בזכוכית קודם שנטמא א"צ להסיר דכמו שנכנס הטומאה לדופן הזכוכית תחת הזפת גם כן יוצא משם עכ"ה): (ב) שאין נדבקין כו' פירושו לא מקפידים עליהם שהרי יפול מאליו ובטבילה בהקפדה תליא מילתא ר"ס: (ג) כגון שהכניסן שלא כדרכן וצריך להוציאו ולהכניסן כדרכו :

כן

שלא כדרכן או שלא הכניסן כולן (ד) או שנשבר לתוך הקתא הוציץ [א] כלי שהטבילו דרך פיו פי' שכפה פיו למטה והכניסו כך למים לא עלתה לו טבילה (ס) לפי שלא יגיעו המים לשוליו (ו) אפילו אם מכניסן כולן למים וכן כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע אין המים באין לו לכל צד עד שיטהו על צדו וכל כלי שפיו צר צריך להשהותו במים עד שיתמלא או ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקוצצן (ז) מטבילן עד מקום שעתיד לקוצצן ודיין :

הלכות נדרים

רג תניא לעולם אל תהא רגיל בנדרים (א) שסופך למעול בשבועות אמר שמואל (ב) [א] כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע וכן תנא רב דימי אחוה דרב ספרא כל הנודר אף על פי שמקיימו (ג) נקרא חוטא ירושלמי (ד) מוקש אדם ילע קדש [ב] ואחר נדרים לבקר (ה) מתחיל אדם לנדור פנקסו מתבקשת ד"א

זלא נוירקן או שמירקן ונשברו הרי אלו חוצצים ופירש ר"ש והרא"ש כל ידות הכלים כגון יד קרדום וכיוצא בו שהכניסו בברזל בעיקוס שלא כדרכו וצריך להוציאו ולהכניסו כדרכו : ולא מירקן . שלא גמר הכנסתן מלשון ומירק אחר שחיטה ע"י או שגמר הכנסתן ונשברו וצריך לעשות בית יד אחר ע"כ וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם פי' שלא מירקן הוא לקוח מן ומורק ושוטף במים (בויקרא ו') והכוונה שיניח ידו ביד הכלי עד שיכנים המים בו כי רוב הידות הם חלולות ואמרו או שמירקן ונשברו רומז אל כלי המתכות לבד אם תשבר היד ולא יבנה אבל נתמעך קצתו אשר אי אפשר למים ליכנס לאלה המקומות הפחותים וכן ביאר בתוס' שהדיבוק בידות החלולות וכאשר איפשר בהם שיפתחו עכ"ל וכ"כ בפ"ג מה' מקואות וז"ל כל ידות הכלי' שהן חלולים שהכניסן שלא כדרכן או שהכניסן כדרכן ולא מירקן או שהיו של מתכת ונשברו לא עלתה להם טבילה : תניא בתוספתא כל ידות הכלים שהכניסן כדרכן הרי אלו אין חוצצין כגון הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הנלוק הרי אלו אין חוצצין הכניסן שלא כדרכן הרי אלו חוצצים כגון הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הנלוק הרי אלו חוצצים כל ידות הכלים שנשתברו כגון יד המגל והסכין אם משמשין מעין מלאכתן ראשון אין חוצצין ואם לאו חוצצין (א) מגל שנשברה ידה מן הסיטה ולפנים אינה חוצצת מפני שהיא כבית הסתרים מן הסיטה ולחוץ אם משמשת מעין מלאכתו ראשון אינה חוצצת ואם לאו חוצצת סירגה בגמי או במשיחה הרי זו חוצצת שירפה בשרף הרי זו אינה חוצצת ופי' ר"ש בין במקום הנקב . שדרך האומנין למלאתו : בין במקום הנלוק . מלשון וילוק לו שדרך אומנים משימים על היד כמין טבעת ותחתיה זפת ושעוה להדביקה היטב : מן הסיטה ולפנים . כך כתוב בספרים ושמא תשפה ולפנים הוא : סירגה . כמו סירגו החלונות : שירפה . דבקה בשרף ע"כ : כלי שהטבילו דרך פיו פי' שכפה פיו למטה והכניסו כך למים לא עלתה לו טבילה וכו' ג"ז משנה שם כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל וכתב ר"ש אין לפרש מפני שהמים נשאבים בתוכו דהא תינח במקוה מצומצם אבל במקוה שמימיו מרובים מאי נפקא מינה הרי אח"כ כשהכניסו כולו במים מים שבתוכו מושקין למי המקוה ועלתה לו טבילה אלא היינו טעמא משום דכל כלי שבתחלת הכנסתו במים כופהו על פיו אין המים נכנסים בתוכו לעולם אפי' מכניסו כולו ע"כ וכך הם דברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל ונראה דהיינו דוקא בכלי שפיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים אבל אם פיו רחב או שהפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים ודאי המים נכנסים לתוכו : וכן כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע וכו' שם במשנה . ומ"ש וכל כלי שפיו צר צריך להשהותן במים עד שיתמלא או ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה כן למד הרא"ש בסוף נדה מהא דתנן כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל והרוקח כתב וז"ל מן המשנה משמע שיש להטביל זכוכית בצואר ארוך שפיהו צר שיכנסו בו המים ויוציאנו דרך שוליו שלא יהיו כמים שאובים עכ"ל : ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקוצצן מטבילן עד מקום שעתיד לקוצצן ודיין ג"ז בפ"י דמקואות במשנה כל ידות הכלים שהן ארוכים ועתידין לקוץ מטביל עד מקום המדה רבי יהודה אומר עד שיטביל את כולן ופסק כת"ק ובסה"ת גרים כל ידות הכלים וכו' מטביל עד תקום המדה ד"ר מאיר וחכמים אומרים עד שיטביל את כולו ומפרש בפרק בהמה המקשה (עג.) דטעמא משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי וכתב הרא"ש בסוף נדה והא דלא הוי מקום החתך חציצה כדמפרש בתוספתא דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה וכ"כ ר"ש וכתב בסה"ת על משנה זו אלמא אין העודף חוצץ ומיהו מורי רבינו מוקי לה בידות הכלים שהי' כחליות כגון שלשלת ברזל שהוא כטבעות קטנות משום דקשיא ליה מ"ט דר"מ דאמר עד מקום המדה והלא העודף שאינו מטביל הוא לעיקר כלי ולא באו שם מים אבל א בחליות מיירי שפיר : והא דתנן התם בסיפא שלשלת דלי גדול ד' טפחים ושל קטן י' מטביל עד מקום המדה ר' טרפון אומר עד שיטביל לכל הטבעות מכלל דת"ק סבר א"צ להטביל עד חצי הטבעות עד מקום שעתיד לקוצצו ומפרש מורי רבינו בטבעת של דלי שקושרין בו החבל להורידו לבור ואותו טבעת עשוי בחליות מטבעות קטנות עכ"ל :

(ב"ה) כתוב בא"ה כלי מתכת שהעלה חלודה ואינם יכולים להעבירה לא ע"י שפשוף ולא ע"י גחלים שלא ישאר בה מעט הוי ליה מיעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ בטבילה עכ"ל :

רג הלכות נדרים תניא לעולם אל תהא רגיל בנדרים וכו' ספ"ב דנדרים (כ.) ופי' התוס' והר"ן שסופך למעול בשבועות דחמירי טפי דכתיב בהו לא ינקה ויש ספרים שגורסים שסופך למעול בנדרים כלומר אם תרבה לנדור סופך למעול בהם : **אמר** שמואל כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע בפ"ג דנדרים (כב.) ויליף לה מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף חדלה חדלה כתיב הכא וכי תחדל לנדור וכתיב התם שם רשעים חדלו רוגז ופי' הרא"ש וכי תחדל לנדור אע"ג דהאי חדלה דכתיב באינו נודר מ"מ כיון דכתיב גבי נדר חדלה ילפינן ג"ש וע"כ הא דנקרא רשע בנודר איירי : **וכן** תנא רב דימי אחוה דרב ספרא כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא חוטא בפרק נערה המאורסה (דף עו.) ויליף לה מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא הא לא חדלת איכא חטא : **ירושלמי** מוקש אדם ילע קדש וכולי עד וטבעה ספינתו בים וכו' בפרק קמא דנדרים בתלמודא

ב"ח

הכנסתו ולפיכך הוי חציצה : ומ"ש או שנשבר לתוך הקתא איכא למידק דבמשנה שנינו בסתם או שמירקן ונשברו דמשמעו כפשוטו שגמר הכנסתו כדרכו אלא שנשבר וצריך לעשות בית יד אחר וכיון שאינו עומד להיות קבוע דינו כמו הכנסתו שלא כדרכו או לא הכניסו כולו דהוי חציצה וא"כ למה כתב רבינו שנשבר לתוך הקתא הול"ל שנשבר הקתא . ונראה דרצונו לומר דהקתא הוא חלול כסתם קתא ואם נשבר לתוך הקתא כלומר לתוך החלל שלדדיו נדבק זו בזו ואין ראוי לביאת מים בין הלדדים כשטובל אותו הוי חציצה ואתא לאשמועינן דאף ע"פ שאינו עומד לעשות בית יד אחר אפ"ה הוי חציצה מטעם שאין ראוי לביאת מים בין הלדדים שנדבקו וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי' המשנה ומביאו ב"י : **כלי** שהטבילו דרך פיו וכו' משנה שם כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל ופירש רש"י כל כלי כשבתחלת הכנסתו במים כופהו על פיו אין המים נכנסין לתוכו לעולם אפילו מכניסו כולו עכ"ל . וטעמא דמילתא דהאויר שהוא מתחלה בכלי אינו מניח למים שיגיעו עד שוליו כשכופהו על פיו בתחילת הכנסתו דכך הוא דרך הטבע בדוק ומנוסה ודלא כמ"ש ב"י דהיינו דוקא בכלי שפיו צר קצת וכו' וכ"פ בש"ע ושארי ליה מאריה אלא אפילו בכלי רחב וכמבואר בלשון ר"ש וכל הפוסקים : ידות הכלים שהם ארוכים וכו' משנה שם כל ידות הכלים שהם ארוכים ועתידים לקוץ מטביל עד מקום המדה רבי יהודה אומר עד שיטביל את כולו כך הוא גירסת הספרים והלכה כת"ק דעד מקום המדה ומפרש בפרק בהמה המקשה דטעמא משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי וכתב רבינו שמשון והא דלא הוו מקום חתך חציצה ה"ט דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה והביא ראייה מתוספתא וכ"כ הרא"ש בסוף נדה :

רג תניא לעולם אל תהא רגיל בנדרים וכו' ספ"ב דנדרים (דף כ') ופי' רש"י שסופך למעול בנדרים אם תרבה לנדור . וז"ל התוספתא שסופך למעול בנדרים ויש ספרים דגרסי שסופך למעול בשבועות פי' אף בשבועות החמורות שכתוב בהן לא ינקה ויש ספרים דגרסי בהדיא אף בשבועות והא דאמרינן נדרים סיג לפרישות מפרש ר"ת כגון שנדר לקיים המצוה כמו אשנה פרק זה או אעשה מצוה זו עכ"ל ונראה דמשום הכי תניא האי לישנא אל תהא רגיל בנדרים כלומר אע"פ שהנדרים סיג לפרישות אל תהא רגיל בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר וכן נראה מדברי הרמב"ם בסוף ה' נדרים שמפרש כך ומביאו ב"י : **אמר** שמואל כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע בפ"ג דנדרים (דף כ"ב) ויליף לה מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף חדלה חדלה כתיב הכא וכי תחדל לנדור וכתיב התם שם רשעים חדלו רוגז ואע"ג דהאי חדלה כתיב הכא באינו נודר מ"מ כיון דילפינן ג"ש ע"כ קרא תרתי משתמעי מיניה וה"ק וכי תחדל מרוגז וכעס לידור כנדרי רשעים אז לא יהיה בך חטא ומכללא שמעינן דאם תהיה כועס ותנדור כמנהג בני אדם שנודרים מתוך כעסם אז יהיה בך חטא שנקראת רשע . וכן תנא רב דימי וכו' פירוש גם הוא מפרש קרא דכי תחדל לנדור דאע"פ דמקיימו נקרא חוטא וה"א פ"י דנדרים (ד' ע"ז) : **ירושלמי** מוקש אדם ילע קדש וכו' ואע"ג דבתלמודא דידן נמי אמרינן רפ"ג (ריש דף כ"ב) דא"ל ר' ינאי רבא אילו הוה ידעת דפתחין פנקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת א"ל לא ושרייה

(ב"ה) כתוב בא"ה כלי מתכת שהעלה חלודה ואינם יכולים להעבירה לא ע"י שפשוף ולא ע"י גחלים שלא ישאר בה מעט הוי ליה מיעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ בטבילה עכ"ל :

דרכי משה

רב (א) עיין בפ"ט דמקואות בפי' הרא"ש הביא תתוספתא שמחלק עוד בדין זה :

בתא"ו

פרישה

(ד) או שנשבר לתוך הקתא חוצץ פירוש וצריך לעשות בית יד אחר נמצא שאותה חתיכה שבתוך הקתא מפסיק : (ה) ולפי שלא יגיע המים לשוליו נראה דהיינו דוקא כלי שפיו צר ולא הפכו פיו למעלה כשהוא בתוך המים אבל אם פיו רחב או שהפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים ודאי המים נכנסים לתוכו ב"י ועיין בדרישה : (וכן כלי שצר מכאן ומכאן והמשקה נכנס בתוכו באמצע מקום הרחב והוא מקלא מב' צדדים ודו"ק עכ"ה) : (ו) אפילו מכניסן כולן למים דאויר נשאר בו ודוחה המים רמב"ם : (ז) מטבילן עד מקום שעתיד לקצוץ ודיין דכל העומד לקצוץ כקצוץ דמי וכתב הרא"ש בסוף נדה והא דלא הוי מקום המיתוך חציצה כדמפרש בתוספתא דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה וכ"כ ר"ש :

סי' רג (א) **שסופך** למעול בשבועות פירשו התוס' והר"ן דחמירי טפי דכתיב בהו לא ינקה (אע"ג דכתיב ביה אשר ישא את שמו לשוא דמשמע דוקא כשהוא בשעת שבועה שוא ה"נ קאמר סופו למעול בשבועות שיהא בשעת שבועה שוא) וי"ס שגורסים שסופך למעול בנדרים כלומר אם תרבה לידור סופך למעול בהם ב"י : (ב) כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע דכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף חדלה חדלה ממ"ש שם רשעים חדלו רוגז ועד"ר : (ג) נקרא חוטא דכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא הא לא חדלת איכא חטא ועד"ר : (ד) מוקש אדם ילע קודש וגו' פסוק הוא במשלי סי' ך' ופירש"י כשאדם יכשל ומוקש בעבירות מקלקל את קדושתו ואחר נדרים לבקר ר"ל כשיחטא צריך למזיר אחר קרבנות לנדור ולהביא ולבקש על נפשו אבל הירושלמי דורש מן ואחר נדרים לבקר דרשה אחרת כמ"ש רבינו : (ה) מתחיל אדם לנדור כו' שדורש ואחר נדרים לבקר ר"ל תכף אחר שנדר מבקרין על מעשיו ולפי הנ"א דורש לשון ואחר מלשון ואיחור וה"פ פנקסו מתבקשת ר"ל שהוא ממויק

דרישה

סי' רב [א] **כלי** שהטבילו דרך פיו כו' כתב ב"י בשם הרא"ש דהטעם הוא ע"כ לפי שלא יגיעו המים לשוליו כו' אבל מטעם שאובין ליכא למפסל דתינח אם היה המקוה מצומצם אם אינו מצומצם מאי איכא למימר עכ"ל ואיכא למידק דמשמע מדבריו דאם היה המקוה מצומצם שפיר יש לחוש משום שאובין וקשה דהא בס"ם ר"א כתב גבי יורה דמורידין אותו והפה למטה ולא חיישינן לשאובין וצ"ל דלעיל מיירי בפיו רחב או בפיו קצר והופכו למעלה וכדפרישית לעיל דאז לית ביה משום שאובין אף כשהפה למטה דהוה כאילו המים מרובין דליכא משום שאובין דהמים נושקין למי המקוה ועלתה לו טבילה משא"כ כשפיו לצד והוא למטה דא"א שהמים נושקין זה לזה ודו"ק :

סי' רג [א] **כל** שנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע דכתיב וכי תחדל וגומר ויליף חדלה חדלה כו' וכתב הרא"ש אע"ג דהאי חדלה כתיב באינו נודר מ"מ כיון דכתיב גבי נדר חדלה ילפינן ג"ש וע"כ הא דנקרא רשע בנודר איירי עכ"ל ויש לדקדק על דברי רבינו שמביא מתחילה דברי שמואל שנקרא רשע ואח"כ כתב וכן תנא רב דימי כו' שלא נקרא אלא חוטא ואם כן מאי וכן שכתב ועוד דמאחר דתנינן כן בברייתא למה מייתי מתחילה דברי שמואל וי"ל דמייתי לשמואל ללמדינו דנקרא רשע דהוא טפי מחוטא אלא משום שמשפסוק של וכי תחדל וגומר שיליף מיניה ג"ש לא איירי במקיים הנדר ושמואל אמר שאע"פ שמקיימו נקרא רשע משום שמשמע ליה דדוקא כי תחדל דלא תידור כלל הוא דלא יהיה בך חטא ואינך רשע הא אם אתה עושה נדר בכל ענין אע"פ שתקיים הנדר תקרא רשע . וכדי שלא ת"ל מנ"ל הא לכן מביא הברייתא דקתני כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא חוטא ויליף לה מקרא דכי תחדל וגומר ש"מ דשפיר נוכל למילף מהאי קרא במקיים הנדר ואע"פ שהברייתא לא אמרה אלא שנקרא חוטא מ"מ שמואל בא להוסיף שיש ללמוד מהאי קרא שנקרא רשע ג"כ מכח ג"ש וגם הברייתא אפשר שסברה כן אלא שברייתא לא אתיא לאשמועינן אלא שעשה עבירה אע"פ שמקיימו וממילא אם תרצה ללמוד מכח מ"ש שנקרא רשע יש לך ללמוד ואין זה נגד הברייתא וק"ל : [ב] ואחר נדרים לבקר ז"ל גמרא דיין

(ו) ד"א ואחר נדרים לבקר איחר אדם נדרו פנקסו נפתחת מעשה באדם אחד שנדר עולה ואיחר עליה וטבעה ספינתו בים תניא רבי נתן אומר כל הנודר (ז) כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות (ח) והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן שטוב לו יותר לשאול על נדרו. [יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא]. אמר ר"ג כל הבוטה פי' מבטא בשפתיו לדור ראוי לדוקרו בהרב (ט) [ג] אלא שלשון חכמים מרפא שיתירו לו על כן צריך כל אדם להתרחק מן הנדרים [ד] שלא ידור שום דבר עד שיעשנו ואפילו צדקה וכיוצא בזה אין טוב לידור אלא אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו ואם פוסקין צדקה (י) וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר (יא) ומיהו אם (א) מצוה דגופיה

ושרייה א"ר אבא מאי קרא ואחר נדרים לבקר ואע"פ דפתח ר' ינאי ליה אנן לא פתחין ליה בהאי מ"מ כיון דבירושלמי דרש עוד ואיחור נדרים לבקר וכו' ומביא מעשה ע"ז ניחא ליה טפי להביא הירושלמי ועוד נראה עיקר דאי מתלמודא דידן ליכא למימר דאין פנקסו נפתחת אלא היכא דנודר ואינו מקיים אבל מתוך הירושלמי דדרש ד"א ואיחור נדרים לבקר וכו' מכלל דדרשא הראשונה אפילו לא איחר את נדרו אלא מקיימו בזמנו אפ"ה פנקסו מתבקשת בשביל שהוא מרשיע לידור : תניא ר' נתן אומר וכו' אין זה לשון הברייתא דהכי איתא רפ"ג דנדרים (כ"ב) תניא רבי נתן אומר הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן וה"א ספ"ו (דף נ"ט וריש פ"ז) דף ס' אלא דלפי שהרא"ש פירש כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות לכן כתב רבי' בלשון הברייתא כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות וכ"פ הר"ן והאריך בנתינת טעם מפני מה הו"ל כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות ומביאו ב"י אבל רש"י פי' כאילו בנה במה לע"ז והכי איתא בירושלמי ומקשה עלה ע"ז בסקילה והנדרים בל"ת ומתרץ אלא כדאמר ר' ינאי דכל השומע לנדרו כאילו עובד ע"ז ומביאו ב"י : יש בוטה כמדקרות חרב לשון חכמים מרפא אר"ג כל הבוטה וכו' ברפ"ג דנדרים (ד' כ"ב) ומ"ש על כן צריך כל אדם וכו' הם דברי רבינו והוא חוזר על כל המאמרים שהביא מתחילת הסי' שכולם פה אחד שנקרא חוטא אם נודר אפי' מקיימו מיד ואם איחר את נדרו ג"כ נענש מיד ואפי' לא איחרו פינקסו מתבקשת ומצוה להתיר את נדרו שלא יהא עליו עונש מרשיע לנדור ועל כן נמשך דצריך כל אדם להתרחק מן הנדרים והוא שלא ידור שום דבר עד שיעשנו כלומר כדי שיעשנו אחר זמן ואפי' צדקה וכו' אלא אם ישנו בידו יתן מיד בלא שום נדר ואם אין בידו במזומן לא ידור עד שיהיה לו כלומר לא ידור עכשיו שיתן כך וכך כשיהיה לו והאי עד שיהיה לו הוה פירושו כמו עד שיעשנו שכתב בתחלת דבריו וכדפרי' והטעם הוא שמא יכשל בנדרו שלא יכול לקיימו אא"כ והב"י הבין מלשון עד שיהיה לו דמשמעו דכשיהיה לו מצוה לנדור כלומר מצוה לנדוב אלא דלא דק וכו' ולפעד"נ דב"י לא דק אלא פי' לשון זה כדפרי' ושוב אין צורך במה שהאריך עוד ב"י בפי' לשון זה : ומיהו אם מצוה דגופיה וכו' פי' הא דאמרי' דאפילו מצות צדקה אין טוב לנדור בה אלא יקיימנה בלא נדר דוקא במצות צדקה וכיוצא בה מצוה התלויה בממון דשמא תמוט ידו ולא יהא ספק בידו לקיים הנדר אבל מצוה דגופיה כגון אשנה פרק זה או מצות ל"ת דנודר שלא לעשות כך וכך שרי ליה למנדר וה"א פ"ק דנדרים ריש (דף ח') וכתב סמ"ג

בתלמודא דידן ריש פ"ג דנדרים (דף כב.) אמרי' אילו הוה ידעת דפתחין פנקסך וממשמשי בעובדך מי נדרת א"ר אבא מאי קראה ואחר נדרים לבקר ופי' דפתחי פנקסך וכו' מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקים בהם בשביל שהוא מרשיע לידור א"כ שהוא מחזיק עצמו לצדיק ובוטח שיוכל לקיים נדרו ולא יכשל ולכן מדקדקים במעשיו : תניא ר' נתן אומר כל הנודר כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן בפ"ג דנדרים (שם) ופירש רש"י כאילו בנה במה לע"ז וכדבריו משמע בירושלמי פרק רבי אליעזר אומר פותחים דגרסי' עלה התם דהא דרבי נתן וקשיא ע"ז בסקילה והנדרים בל"ת ואת אמר כן לית לך אלא כדאמר ר' ינאי כל השומע לנדרו כאילו עובד ע"ז אבל הרא"ש והר"ן פירשו כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות וכתב הר"ן נראה בעיני דלהכי מדמינן ליה לבונה במה משום דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד דרחמנא אסריה במילי דאיסורא ואיהו נמי אסר אנפשיה וקאמר דטעי דאדרבה לבונה במה דמי דנהי דרחמנא אזהריה לאקרובי קרבנות בפנים אזהריה דלא לוסיף עלה לבנות במה ולהקריב בחוץ ה"נ נהי דרבנן אסר עליה דברים האסורים כי מוסיף איהו במאי דאסר רחמנא פשע כענין שאמרו בירושלמי רבי אליעזר אומר פותחין לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים ושייך ביה נמי האי לישנא משום דנודר מתפיס בקרבן וכיון שאין קרבנו רצוי נמצא כבונה במה ומקריב בחוץ והמקיימו כלומר שאינו נשאל עליו כאילו הקריב על אותה במה קרבן וחייב משום שחוטי חוץ :

כתב סמ"ג אם נדר מצוה להשאל על נדרו פן יבא לידי מכשול אמנם אם נדר לצדקה או להקדש מצוה לקיימו ולא ישאל עליהם אלא מדוחק שנאמר (תהלים קט"ז) נדרי לה' אשלם וזהו שאמרו חכמים (אבות פ"ג) סיג לפרישה נדרים וזהו שנודר לפי שעה דבר שאיפשר לקיים כגון שיאמר לא אשתה היום יין אם לא אעשה מצוה זו בבקר או לא אוכל עד שאשלים הלכה זו עכ"ל בפ"ג דשבועות הביא המרדכי תשובת מהר"ם דהא דאמרינן המקיימו כאילו הקריב עליה קרבן ה"מ בנדר אבל שבועה מצוה שלא לישאל עליה כדמשמע בכמה דוכתי : כתב הרמב"ם בסוף ה' נדרים מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולכוון מעשיו ה"ז זריז ומשובח כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר וכו' וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו כולם דרך עבודה לשם הם בנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים נדרים סיג לפרישות ואע"פ שהם עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר אמרו חכמים כל הנודר כאילו בנה במה ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו בד"א בנדרי איסור אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק שנאמר נדרי לה' אשלם . ומ"ש שאם נדר כדי לכונן דעותיו ה"ז זריז ומשובח למדה מההיא דתניא בפ"ק דנדרים (דף ט:) שמעון הצדיק אומר מימי לא אכלתי אלא אשם נזיר טמא א' וכו' וז"ש וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר :

אר"ג כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב אלא שלשון חכמים מרפא בפ"ג דנדרים (כב.) ובעירובין פרק הדר (ס"ד:) : על כן צריך כל אדם להתרחק מן הנדרים שלא ידור שום דבר עד שיעשנו כלומר לא ידור כלל לעשות שום מעשה אלא יעשה מה שהוא חפץ לעשות ולא ידור כך נראה לפרש דברי רבינו אע"פ שאין לשונו מדוקדק בפי' זה וכבר היה איפשר לפרש דה"ק לא ידור שום דבר עד שיהיה מזומן לפניו לעשותה בענין שתיכף לנדרו יעשנו . ולא יהיה שהות לבא לידי תקלה וכדאיתא בפ"ק דנדרים (דף ט:) אמרו על הלל הזקן שלא מעל אדם בעולתו כל ימיו מביאה כשהיא חולין לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה אלא היכא למידק עליה דתנן התם (שם.) כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה כנדרי כשרים לא אמר כלום כנדבתם נדר בנזיר ובקרבן וקאמר עלה מאן תנא דשני ליה בין נדר לנדבה לימא לא ר"מ ולא רבי יהודה דתניא טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר דברי ר"מ ר"י אומר טוב מזה ומזה נודר ומקיים אפילו תימא ר"מ כי קאמר ר' מאיר בנדר בנדבה לא קאמר ואיבעית אימא אפילו תימא ר' יהודה כי קאמר רבי יהודה בנדבה בנדר לא אמר והא קתני טוב מזה ומזה נודר ומקיים תני נודב ומקיים מ"ש נודר דלא דלמא אתי בה לידי תקלה נדבה נמי דילמא אתי בה לידי תקלה רבי יהודה לטעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה ופי' הר"ן תני נודב ומקיים ורבי יהודה דריש להו לקרא כר"מ דטוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר ומיהו בהא פליג עליה דר"מ דלר"מ קרא דקתני נודר וה"ה לנודב ולדידיה דוקא נודר אבל נודב טוב מזה ומזה ופסק הרא"ש כלישנא בתרא וא"כ הו"ל לרבינו לפרש דדוקא בנודב הוא דשרי כשמזומן לפניו אבל בנדר כלל כלל לא לכך נראה לפרש כמו שפירשתי ראשונה ואין להקשות על אותו פירוש למה לא כתב רבינו שטוב לנדור בשעת מעשה וכדרבי יהודה די"ל דסבר רבינו דע"כ לא קא"ר יהודה אלא בנדבת קדשים דא"א בלא קריאת שם קודם שיכניס לעזרה אבל בנדבת צדקה אין צורך לקריאת שם כלל . ומ"מ כבר אפשר לקיים הפי' השני שלא הוצרך רבינו לפרש דדוקא בנודב אבל בנודר לא דכיון שהוא מזומן לפניו מסתמא אינו אומר אלא בלשון ה"ז ולא בלשון הרי עלי : **אפילו** צדקה וכיוצא בה אין טוב לידור וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ק דנדרים אההיא דרבי יהודה שכתבתי בסמוך וז"ל ושמעינן מהא דלא מיבעיא ליה לכשר למנדר או לאשתבועי במידי אלא כדבעי למיעבד מידי או אפילו למיתב זוזי לעניים ואפילו לפדיון שבויים וכיוצא בזה אם איתא להווא מידי בידיה ליתיב ליה מיד ואי לא לישתוק עד דהוי בידיה ויהיב ליה ואם פוסקים לצדקה והוא צריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר עד כאן לשונו והעתיקו רבינו אלא ששינה וכתב לא ידור עד שיהיה לו דמשמע דכשיהיה לו מצוה לנדור בשעת מעשה וכדברי רבי יהודה כלומר מצוה לנדוב אלא דלא דק ומתחלה משמע דלנדוב קאמר וכדבסמוך : כתבו התוספות בריש חולין (ב:) על הא ברייתא דברי ר' מאיר ורבי יהודה וא"ת והא כתיב וידר יעקב נדר וכתיב אשר נדרתי אשלמה וי"ל דבשעת צרה שרי כדאמר בבראשית רבה וידר יעקב נדר לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה וכתבו סמ"ג במל"ת סימן ער"ב : ומיהו אם מצוה דגופיה ומיחייב ורמי עליה וכו' וירא שמא יתרשל בדבר וכו' עד סוף הסימן ג"ז דברי הרא"ש שם :

עיקר

דרכי משה

רג (א) בתא"ו נתיב י"ד ח"ג דאפילו בדיבור בעלמא דאמר אשנה פרק זה הרי נדר כמו גבי צדקה ובסמ"ג אינו כן וי"מ דבעי' שבועה ולא נראה עכ"ל עוד כתב שם הא דמצות לנדור לקיים מצוה היינו שיודע שיכול לקיימה אלא שמתירא שיתרשל מותר לנדור ולשבע וכ"ש במצות לא תעשה עכ"ל :

כתב

דרישה

דידן רפ"ג דנדרים דף כ"ב הסוא דאתא לקמיה דרבי ינאי א"ל אילו הוה ידעת דפתחין פנקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת כו' ופי' הרא"ש דפתחין פנקסך כו' מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקין בהם בשביל שהוא מרשיע לידור א"כ שהוא מחזיק עצמו לצדיק ובוטח שיוכל לקיים נדרו ולא יכשל ולכן מדקדקין במעשיו עכ"ל וגם ב"י מביא זה ונראה לכאורה דהירושלמי שמביא רבי' מ"ש בתחילה פנקסו מתבקשת פירושו כמו פי' שני שכתב הרא"ש והד"א שאמר פנקסו נפתחת פירושו כפי פירוש ראשון שכתב הרא"ש כמ"ש בפרישה שאם איחר את נדרו לא שייך לומר שהוא מחזיק עצמו לצדיק כו' דהא כבר עבר עבירה . ול' הד"א שהביא רבינו היה נראה לפרש כפשוטו שהאומר נדרו כבר חטא וע"ז אמר פנקסו נפתחת ר"ל פותחין אותו וכותבין לתוכו איך שהוא חוטא ורשע וע"ד שאמרו הפנקס פתוח כו' משא"כ לדרש הראשון שדורש שמיד שנדר מבקרין ר"ל פנקסו מתבקשת ר"ל מבקשין תוכו על מעשיו וכמ"ש לעיל ול' גמרא דנדרים הנ"ל שקאמר אילו הוה ידעת דפתחין פנקסך וממשמשין בעובדך נ"ל לפ"ז דמיירי דמיד שנדר בא ומתחרט ורוצה שיתירו לו ומש"ה קאמר ממשמשין במעשיו ואף שקאמר פותחין פנקסך מהא לק"מ דהא א"א למשמש אא"כ פתחו תחילה הפנקס וק"ל ולפ"ז נראה דגמרא דילן ס"ל כפירוש קמא דהירושלמי: [ג] אלא שלשון חכמים מרפא שיתירו לו (דוקא נדר עכ"ה) אבל אם נשבע על איזה דבר לא יתירו לו אלא מדוחק מרדכי וכ"כ רמ"א : [ד] שלא ידור שום דבר עד שיעשנו מדקדוק לשון זה משמע שר"ל שלא ידור

עד

פרישה

מחזיק עצמו לצדיק ובוטח שיוכל לקיים נדרו ולא יכשל ולכן מדקדקים במעשיו כלומר נראה אם הוא אדם גדול ויש לו זכיות כמו שמחזיק את עצמו : (ו) ד"א ואחר נדרים כו' פנקסו נפתחת ר"ל מאחר שהרשיע ואיחר את נדרו פותחין את פנקסו ומפשפשין אחר מעשיו אם זכיותיו מכריעין על חובותיו זו שאיחר נדרו וזהו פנקסו נפתחת ר"ל שפותחין הפנקס שכתובים בו זכיותיו ורואין אם מכריעין את העבירה זו שעשה באיחור נדרו לאפוקי לפירוש הראשון שמיד שנדר עדיין לא איחר ולא חטא עדיין אלא שמדקדקין אחריו על שהוא מחזיק עצמו לצדיק ובטוח או שייך לומר פנקסו מתבקשת שמפשפשין בכל הפנקס אחר זכות וחובה שעשה ורואין אם בדאי הוא להיות סמוך ובטוח דאילו לא יבקשו גם כן אחר חובתו אפי' במצוה אחת שעשה יכול להיות בטוח כיון שלא חטא עדיין משא"כ לפי הד"א שם"ל שאין מדקדקין עליו אם הוא צדיק ויש לו בידו להיות סמוך ובטוח אלא אם יש בידו מכה שיגינו עליו וק"ל ועיין בדרישה : (ז) כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות דסלקא אדעתיה דמצוה קעביד ואדרבה עבירה הוא במה שהוסיף על הקרבנות שציוה הש"י להקריב בב"ה ה"נ די לנו במה שאסרה תורה ר"ן ור"ל לפי הירושלמי הנודר אינו עושה איסור מצד עצמו רק משום דלמא לא יוכל לקיימו אבל רבי נתן סבר שעושה איסור מצד עצמו ואף ע"ג שמצוה הוא ליתן צדקה מ"מ כשהוא נודר ומחייב את עצמו בנדר נראה כאילו הוא מוסיף על מצות הש"י כאילו אין הש"י השלים חקיו במה שציוה אותנו : (ח) והמקיימו כלומר שאינו נשאל עליו כאילו הקריב על אותה במה קרבן וחייב משום שחוטי חוץ ב"י. וא"ת הא כתיב טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם דמשמע הא אם משלם דבר טוב הוא י"ל דקרא מיירי במצוה דגופיה וכדמסיק רבינו בסימן זה דלפעמים מצוה ומותר לידור : (ט) שלא ידור שום נדר עד שיעשנו ס"א משום שמא לא יעשנו ועיין בב"י שפירש לפי גירסתינו שר"ל שלא ידור כלל שלא ימתין עד שיבא זמן העשייה ואז יעשנו בלא נדר . ופירוש זה עיקר וכן משמע ממ"ש רבינו אחר זה ואפילו צדקה כו' אלא אם ישנו בידו יתן מיד (פי' בלא נדר) ואם לאו לא ידור פי' כלל אלא ימתין עד שיהיה לו ואז יתנהו בלא נדר (אבל לא שידור לו וק"ל ולא כב"י שכתב דרבינו לא דק בזה ע"ש מ"ש בזה עכ"ה) ועוד פירש הב"י שר"ל שלא ידור שום דבר עד שיהיה מזומן לפניו לעשותו בענין שתיכף לנדרו יעשנו ולא יהיה שהות לבא לידי תקלה ואע"ג דדוקא בנודב מהני לעשות אבל לא בנודר לא הוצרך רבינו לפרש דדוקא בנודב דכיון שהוא מזומן לפניו מסתמא אינו אומר אלא בלשון ה"ז דהיינו נדבה ולא בלשון הרי עלי עכ"ל ופ"ש ועד"ר : (י) וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר ר"ל שיאמר בפירוש בלא נדר אבל אין פירושו שיפסוק סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר דאף אם פוסק סתם הוי נדר גמור וק"ל : (יא) ומיהו אם מצוה דגופיה כו' ר"ל מצוה שרמי עליה ותלוי בגופו כגון אשנה פרק זה וכיוצא בזה לאפוקי צדקה דאע"ג שהוא מצוה שרמי עליה מ"מ אין תלוי בגופו אלא בדבר אחר

דהיינו

דגופיה ומיחייב ביה ורמי עליה כההיא דאמר אשנה פרק זה ואשנה מסכתא זו וירא שמא יתרשל בדבר ויש בידו לקיים הדבר שרי ליה למינדר לזרוזי נפשיה דאמר רב גידל מנין שנשבעין לקיים המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וכ"ש היכא דרגיל דמשתלי ועבר על אחת ממצות לא תעשה או מתרשל בקיום מצות עשה דשרי ליה למנדר ולאשתבועי להחמיר על עצמו לשמור ולקיים המצות ועל זה אמרו חכמים [אבות פ"ה] נדרים סיג לפרישות אבל מכל שאר נדרים צריך האדם להתרחק מאד:

רד עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפיס בדבר הנדור כגון שאומר ככר זה עלי כקרבן (א) [א] או שאומר אסור עלי ככר זה דהוי נמי נדר וכן נמי אם אסר עליו (ב) ככר א' שתלאו בדבר הנדור ואומר על אחר יהא כזה אסור ואפילו עד ק' כולן אסורין או שנדר על יום אחד להתענות בו או שלא לאכול בו בשר ואומר על יום אחר יהא כזה אסור ולאו דוקא מתפיש בעיקר הקרבן אלא ה"ה נמי בכל דבר הקדוש בקדושת הפה כגון שאומר (ג) ככר זה כאימרא [ב] (ד) כדירים כמזבח כהיכל (ה) כירושלים או כאחד מכל משמשי המזבח הרי זה נדר: (ו) אמר הקרבן שאוכל לך בפתח או העולה החטאת התודה והשלמים שאוכל לך בפתח אסור וכן אם אמר (ז) לקרבן לא אוכל לך בשב"א אסור אבל אם

בית יוסף

רד עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפיס בדבר הנדור כגון שאומר ככר זה עלי כקרבן פשוט בפ"ק (יא:) ובפ"ב דנדרים (יד.) וכתבו הרא"ש בריש נדרים בפירושו ומ"ש או שאומר יאסר עלי ככר זה פשוט הוא וכתבו הר"ן ברפ"ב דנדרים וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות נדרים האומר פירות אלו עלי איסור הרי אלו אסורים אע"פ שאין שם הזכרת שם ולא כינוי עד כאן לשונו. ומ"ש רבינו גבי אמר יאסר עלי ככר זה דהוי נמי נדר היינו לומר שג"ז עיקר נדר הוא ומ"מ לשון נמי אינו מדוקדק דאדרבה יותר עיקר נדר הוא זה שיאמר דבר זה אסור עלי ולא יתפסנו בדבר דכשהוא מתפיסו בדבר אחר צריך שיתפיסנו בדבר הנדור ואם התפיסו בדבר האסור שלא מחמת נדר הוא מותר: ומ"ש וכן נמי אם אסר עליו ככר אחד שתלאו בדבר הנדור ואומר על אחר יהא כזה אסור ואפי' עד ק' כולן אסורין כ"כ הרא"ש בריש פ"ב דנדרים והביא כמה ראיות לדבר:

ומ"ש או שנדר על יום א' להתענות בו או שלא לאכול בו בשר ואמר על יום אחר יהא כזה אסור ג"ז מדברי הרא"ש שהביא שם הא דתניא בפ"ק דנדרים (יב.) ופ"ג דשבועות (כ.) אי זהו איסור האמור בתורה אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראיתי ירושלים בחורבנה אמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום וכתב עליה בפשיטות דה"ה אם אמר הרי יום זה כיום שמת בו אביו ולא הזכיר אכילת בשר ושתיית יין. והכי תניא בתוספתא דנדרים הרי הוא עלי אף על פי שלא הזכיר קרבן ה"ז נדר בקרבן בפ"ק דנדרים איבעיא לן אי הוה א מחית קמיה היתירא ובשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים ואמר ה"ז כזה מהו בעיקרו מתפיס ואסור או בדהשתא מתפיס ושרי ובעי לאפשוטה מהא דתניא כיום שמת בו אביו וכו' ואמר שמואל והוא שנדור באותו היום ס"ד לאו כגון דקאי בחד בשבא דמת בו אבוה ואע"ג דאיכא טובא חד בשבת דהיתירא וקתני אסור ש"מ בעיקרא הוא מתפיס ודחו דשמואל הכי איתמר והוא שנדור ובא מאותו היום ואילך ופי' הר"ן דקאי בחד בשבת דמית ביה אבוה וכו' שאומר כיום א' בשבת שהוא כיום שמת בו אביו למנין חדשים כגון א' בשבת ראשון של ניסן והיה יום זה עלי כיום א' בשבת ראשון של ניסן ואף ע"ג דאיכא טובא חד בשבת דהתירא וקתני אסור ש"מ בעיקרא מתפיס. והוא שנדור ובא מאותו היום ואילך כלומר שכל ימי אחד בשבת שעברו עליו שהן כיום שמת בו אביו נאסר עליו בנדר ופסק הרמב"ם בפ"א מהלכות נדרים דבעיקרו הוא מתפיס וכ"כ הרא"ש בריש שבועות ולפ"ז אף ע"פ דאיכא חד בשבת טובא דהיתרא אסור ומיהו כתב ר' ירוחם שיש פוסקים שכתבו דבעיין איפשיטא בנזיר דדוקא בנדור ובא מאותו היום ואילך דליכא חד בשבת דהיתרא או אסור אבל אם לא היה נדור אלא באותו היום ואיכא חד בשבת טובא דהיתרא מותר דבהיתר מתפיס ומ"מ כתב דראשון נראה עיקר וכ"פ רבינו בסימן רע"ו. והא דמתפיס כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם יתבאר בסימן הנזכר בס"ד:

ודין דדוקא במתפיס בנדר הוא דאמרו דהוי כנדר אבל במתפיס בשבועה לא הוי כשבועה ממש וכמו שנתבאר בסימן רל"ט בסוף סימן זה אכתוב לשון הרמב"ם בדיני התפסה בנדר: ולאו דוקא מתפיס בעיקר הקרבן אלא ה"ה נמי מכל דבר הקדוש בקדושת הפה כגון שאומר ככר זה וכו' משנה בפ"א דנדרים (י:) דאהא דתנן כירושלים פי' הרא"ש ז"ל קסבר חומת העיר ומגדלותיה משיורי הלשכה אתו והר"ן פירש כירושלים כקרבנות שבירושלים ואהא דתנן כאימרא פי' הר"ן כשה של קרבן דסתם נדרים להחמיר ועוד דמשמע דכשה הידוע קאמר (ה): אמר הקרבן שאוכל לך בפתח או העולה החטאת התודה השלמים שאוכל לך בפתח אסור בספ"ק דנדרים (יג.) תנן הקרבן כקרבן קרבן שאוכל לך אסור ובגמרא והתניא מודים חכמים לר' יהודה באומר הא קרבן הא עולה הא מנחה הא חטאת שאוכל לך שמותר שלא נדר זה אלא בחיי קרבן ל"ק הא דאמר הקרבן והא דאמר הי קרבן מ"ט בחיי קרבן קאמר כלומר דכשאומר הי קרבן הה"א משמע כנשבע בחיי הקרבן אלא שהחליף החי"ת בה"א אבל כשאומר הקרבן בה"א משמע דהאי ליהוי קרבן קאמר כלומר שמה שיאכל משלו יהיה אסור עליו כקרבן: ומ"ש וכן אם אמר לקרבן לא אוכל לך בשב"א אסור שם תנן לקרבן לא

בית חדש

סמ"ג דאם נדר לצדקה אסור לשאל על נדרו שנאמר נדרי לה' אשלם ומביאו ב"י:

רד עיקר נדר וכו' בפ"ק ובפ"ב דנדרים דעיקר נדר הוא שמתפיסו בדבר הנדור וכ"כ התוס' בפ"ק (דף ב' ע"א בד"ה שאני אוכל) דליכא למימר שנדר עצמו הוא עיקר הנדר כשאומר ככר זה עלי נדר דא"כ הא דקאמר קונם קונח קונס ה"ז כינוי לקרבן הול"ל כינוי לנדרים לכן נראה לפרש דעיקר הנדר הוא כשהוא ככר זה עלי קרבן וכי ידור נדר אתי למימר דבעינן שידור בדבר הנדור עכ"ל. ורבי' סובר דבאומר אסור עלי ככר זה אינו אלא כמו יד ואפי' התחיל בחפץ שאמר ככר זה אסור עלי דאין זה נדר אלא בכלל איסור שאסרו על נפשו כמו שיתבאר בסוף סי' ר"ו ולכן כתב דזה הוי נמי נדר וכ"כ הר"ן בפרק שבועות שתים בתרא דעיקר הנדר אינו אלא בהתפסה בנדרים ואף על פי דבדלא התפיסו נמי חייל הואיל מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר ה"ז אסור עלי אנו גומרין דבריו כקרבן מ"מ עיקר הנדר מתפיס הוא וכו' והאריך ויש לתמוה אמ"ש ב"י דלשון נמי אינו מדוקדק דאדרבה יותר עיקר נדר הוא זה וכו' עכ"ל דמהפך העיקר לעשותו ענף:

ולאו דוקא מתפיס בעיקר הקרבן וכו' משנה פרק קמא דנדרים (סוף דף י') ופי' הר"ן כאימרא כשה של קרבן דסתם נדרים להחמיר. ועוד דמשמע דשה הידוע קאמר: כדירים פי' רש"י כדיר בהמות של קרבן ואית דאמרי כדיר העצים וכן פי' הרא"ש וכתבו התוס' ולפי שב' ענייני דירין הן לפיכך נקט לשון רבים כדירים: כירושלים פי' הרא"ש דקסבר חומות העיר ומגדלותיה משיורי הלשכה אתו והר"ן פי' כקרבנות ירושלים. ונראה דקשיא להו דירושלים עצמה ודאי אין בו דבר הקדש כי אם מקום מקדש ובתי כנסיות ובתי ירושלים דאף למ"ד לא נתחלקה לשבטים לא היו משכירין בתים לעולי רגלים אלא מפני שאינן שלהן אלא של כל ישראל ולמ"ד נתחלקה לשבטים היו משכירין להם בתים אלא דאינו קדש וכדאיתא ר"פ בני העיר (דף כ"ו):

אמר הקרבן שאוכל לך בפת"ח וכו' משנה ספ"ק דנדרים הקרבן כקרבן קרבן שאוכל לך אסור ובגמרא מוקמינן סתמא כר"מ דאילו לרבי יהודה אינו אסור אלא באומר כקרבן ור"מ נמי מחלק בין הקרבן בפת"ח דאסור ובין הקרבן בציר"י דמותר שלא נדר זה אלא בחיי קרבן: ומ"ש וכן אם אמר לקרבן לא אוכל בשב"א אסור שם במשנה לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר ובגמרא מקשינן והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן פי' רש"י קס"ד דלקרבן משמעו לא קרבן לא אוכל לך אבל שאוכל לך הוי קרבן להכי אוסר ר"מ ואית דאמרי הכי משמע לקרבן בשביל קרבן לא אוכל לך שאם אוכל לך יהא אסור עלי כקרבן ומקשינן והא לית לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן ומשני רבי אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך פי' הב"ע דאמר בשב"א הלמ"ד דמשמעו לקרבן יהא אם אוכל משלך לפיכך לא אוכל לך. ואיכא לתמוה אדברי רבינו שכתב תחלה ככר זה עלי כקרבן הוי עיקר הנדר ואח"כ כתב הקרבן שאוכל לך נמי אסור וכר"מ דלא כרבי יהודה דמתיר והשמיט מה ששנינו קרבן אוכל לך דאסור ג"כ לר"מ ודלא כרבי יהודה דמתיר וכן השמיט אם אמר לקרבן שאוכל בפת"ח הלמ"ד או בשב"א הלמ"ד מה דינן. ובחלוקה השנייה אבל לא אוכל לך כתב לחלק בין בשב"א הלמ"ד דאסור ובפת"ח הלמ"ד דמותר וכתב ג"כ קרבן לא אוכל לך מותר דהכי תנן בפ"ב סוף דף ט"ו. ונראה ליישב דכשכתב רבינו דהקרבן שאוכל לך בציר"י מותר דהוי כנשבע בחיי קרבן ואפ"ה הקרבן שאוכל לך בפת"ח אסור דאינו נשמע כ"כ דנשבע בחיי קרבן כמו בציר"י אלא משמעו הא ליהוי קרבן מה שאוכל לך וכר"מ ודלא כרבי יהודה דאינו אוסר אלא דוקא באומר כקרבן בכ"ף א"כ מכלל זה נלמד בכל שכן כשאמר קרבן שאוכל לך בלא ה"א דפשיטא דאסור דאין לו שום משמעות רמז שבועה בלא ה"א כלל א"כ פשיטא דה"ק קרבן ליהוי מאי שאוכל לך אבל בחלוקה השנית אשמועינן רבותא איפכא דאפי' באומר קרבן לא אוכל לך בלא ה"א דלא משמע רמז שבועה אפ"ה מותר כ"ש באומר הקרבן לא אוכל לך אפי' אומר בפת"ח הה"א וכ"ש בציר"י דאיכא רמז שבועה חיי קרבן לא אוכל לך דפשיטא דמותר וא"צ"ל אם משמעו הא הוא קרבן מה שלא אוכל לך והוא הדין באומר כקרבן לא אוכל לך דמשמעו נמי מה שלא יאכל ממנו יהא כקרבן ועוד נראה עיקר דקרבן שאוכל לך פשיטא דאסור דאין כאן רמז שבועה כדפרי' אלא הקרבן

דרכי משה

רד (א) כתב הגהות מרדכי דשבועות דף ש"מ ע"ד שאלו למהר"ם מי שנשבע בשולחן הקודש או באחד מכלי הקודש או (בשולחן) סתם אי צריך לקיימן והשיב אם אמר ככר זה עלי כשלחן של מקדש או כשאר הוי נדר גמור אבל כה"ג ג שנדר בשולחן לא אמר כלום ומ"מ ראוי לקונסו שלא יהא רגיל בנדרים עכ"ל:

ומ"ש

פרישה

דסינו בממון. ועי"ל מצוה דגופיה נקרא גם מצות סוכה ולולב והכנסת ציצית ותפילין דאף שנעשה ע"י כלי המעשה מ"מ המצוה היא לגופו ולעצמו משא"כ לצדקה וכיוצא בו שהמצוה היא בשביל עני ושמא העני לא ירצה לקבל ממנו וכיוצא בו:

סי' רד (א) **או** שאמר אסור עלי ככר זה דהוי כמי נדר פי' אע"פ שאין שם לא הזכרת השם ולא כינוי ולשון נמי דכתב רבינו נלע"ד דה"ק דאע"ג דפשיטא הוא אם אמר דבר זה עלי קונם וזהו פשוט טפי ממה שאומר דבר זה עלי כקונם כהקדש אבל כאן שלא הזכיר בדבריו אלא לשון אסור וסו"א דר"ל שיהא אסור כמזיר או כבשר טמא וכיוצא בו שאינו דבר הנדור ולא הוי נדר קמ"ל דבלשון נדרים אזלינן לחומרא ומפרשים ל' אסור דקאמר דר"ל קונם ועיין בדרישה: (ב) ככר א' שתלאו בדבר הנדור רבותא קאמר דאע"ג דדבר שנדור בו אינו כ"א שייך בנדר ומכ"ש דאם אמר על ככר הראשון שיהא קונם: (ג) ככר זה כאימרא פי' הר"ן כשה של קרבן דסתם נדרים להחמיר ועוד משמע דאשה הידוע קאמר: (ד) כדירין פירש"י כדיר בהמות של קרבן וא"ד כדיר של עצים: (ה) כירושלים כתב הרא"ש דס"ל חומות העיר ומגדלותיה משיורי הלשכה אתו והר"ן פי' כירושלים כקרבנות שבירושלים: (ו) אמר הקרבן שאוכל לך דמשמע דהאי ליהוי קרבן כלומר שמה שיאכל משלו יהיה אסור עליו כקרבן ומכ"ש אם הקרבן בפתח לא אוכל לך כמו שמשמע בסמוך (בסעיף י"א דבשאומר שאוכל לך אין לו משמעות כ"כ לאסור כמו לא אוכל עכ"ה): (ז) לקרבן לא אוכל לך בשבא דמשמע לקרבן יהא אם

דרישה

עד שיהא מוכן לפניו ליתן ואז ידור וכן משמע ממ"ש בסמוך ואם לאו לא ידור עד שיסיס לו אבל ממ"ש ואפי' לצדקה כו' אין טוב לידור אלא אם ישנו בידו יתן מיד משמע לא ידור כלל ולפ"ז צ"ל שמ"ש עד שיעשנו כלומר לא ידור כלל לעשות שום מעשה אלא יעשה מה שהוא חפץ לעשות ולא ידור כמו שפירש הב"י ג"כ אבל מ"מ יוכל לומר שמ"ש אם ישנו בידו יתן מיד פי' כמו עד שיעשנו דכיון שהוא אומר בל' נדבה מיקרי יתן מיד ולכן נראה כמו שפירשתי בפרישה. וכתב ב"י בשם התוספות וז"ל וא"ת הא כתיב וידר יעקב נדר וכתיב אשר נדרתי אשלמה וי"ל דבשעת צרה שרי והביאו ראיה לדבריהם (ובמרדכי פ"ק דחולין דהרי זו נודרים דדוקא נדר אסור אבל לא נדבה ובעת צרה אפי' הרי עלי נודרין עכ"ה):

סי' רד [א] **או** שאמר אסור עלי ככר זה דהוי נמי נדר וכתב ב"י ז"ל לשון נמי דקאמר רבינו אינו מדוקדק דאדרבה יותר עיקר נדר הוא זה שאמר דבר זה אסור עלי ולא יתפיסנו בדבר אחר דכשהוא מתפיסו בדבר אחר צריך שיתפיסנו בדבר הנדור ואם התפיסו בדבר האסור שלא מחמת הנדר הוא מותר עכ"ל ולעד"נ כמו שכתבתי בפרישה וכמ"ש שם נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שהביא הטור ס"ס ר"ו שכתב וכן אם אמר ה"ז עלי איסור אסורין דקשה לכאורה מקמ"ל הא כבר כתב האומר פירות פלוני כו' אלא נ"ל דמתחילה אשמועינן דיכול לאסור עליו בכל לשון ר"ל בין בלשון נדר או שבועה וכ"ש לפי' ב"י שם שפי' בכל לשון ר"ל אפילו ל' הקדש וכגון שאמר בסליא שיהיה אסורין עליו כקונם כקרבן ואח"כ אשמועינן דאפי' בלשון איסור סתם אינו

חדושי הגהות

רד א פי' שהיה עומד לפניו בשר של היתר ובשר של שלמים שלאחר זריקת דמים שאז הבשר מותר לבעלים ומבעיא ליה אם אמר זה כזה האם נאמר דבעיקרו קא מתפיס שאז קודם זריקת דמים היה אסור או כדהשתא כמו שהיא עכשיו שהיא מותרת אחר זריקת הדם: ב פירש"י כדיר בהמות של קרבן וא"ד כדיר של עצים: ג ביאור דברים אלו עיין

אם אמר (ח) לקרבן לא אוכל לך בפתח (ט) או קרבן לא אוכל לך (י) או הקרבן העולה המנחה החטאת השלמים שאוכל לך בצירי מותר אמר לא חולין שאוכל לך אסור (יא) דהכי קאמר לא חולין יהא אלא קרבן מה שאוכל לך וכן נמי אם אמר להולין לא אוכל לך בפתח (יב) וכן נמי אמר לא כשר לא טהור לא דכי שאוכל לך או לכשר לטהור לדכי בפתח לא אוכל לך אסור (יג) [ג] ואצ"ל אם אומר

הקרבן שאוכל לך איצטריך ליה לחלק בין פת"ח דאסור ובין ציר"י דמותר וקרבן לא אוכל לך דמותר איצטריך ליה לחלק בינו ובין לא חולין לא אוכל לך דאסור דאפי' לחולין לא אוכל לך בפתח הלמ"ד קאמר דאסור כ"ש באומר לא חולין בפירוש כמו שיתבאר בסמוך ואפ"ה קרבן לא אוכל לך מותר וטעמא דמילתא יתבאר בסמוך. ומה שקשה אמאי לא כתב רבי' דין לקרבן שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד או בשב"א הלמ"ד מה דינו נראה ליישב דכשכתב רבינו לקרבן לא אוכל לך בשב"א הלמ"ד אסור דנעשה כאומר לקרבן יהא אם אוכל לך לפיכך לא אוכל לך א"כ כ"ש באומר לקרבן שאוכל לך בשב"א הלמ"ד דמשמעו כפשוטו דאמר לקרבן יהא מה שאוכל לך ואסור וכשכתב רבינו לקרבן לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד דמותר דמפרשים אותו כמשמעו לקרבן מה שלא אוכל לך ונשמע דחולין הוא מה שאוכל ומותר דאין לפרשו לחומרא לא קרבן יהא אלא חולין מה שלא אוכל אבל מה שאוכל אסור כקרבן משום דקי"ל כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן ואפי' אמר בפירוש לא קרבן לא אוכל לך נמי מותר מה"ט דלית לן מכלל לאו אתה שומע הן השתא ודאי נשמע מדברי רבינו דכשאומר לקרבן שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד דאסור דמשמעו ניחא טפי לקרבן יהא מה שאוכל לך כמו חט"ף פת"ח מדכפרש לקרבן בפת"ח כמו לא קרבן יהא מה שאוכל לך והכי מוכח להדיא בגמרא (דף י"ג) דהך ברייתא דתנא אימרא לאימרא כאימרא שאוכל לך אסור לא אוכל לך מותר ר"מ היא ולא אמר ר"מ בלא אוכל לך מותר אלא בדאמר לאימרא בפת"ח ואפ"ה באמר שאוכל לך אסור וא"כ ה"ה לקרבן שאוכל לך בפת"ח דאסור להרא"ש ורבינו מיהו ודאי אם אמר בפירוש לא קרבן שאוכל לך מותר דמשמעו בהדיא לא קרבן אלא חולין מה שאוכל לך שמעינן השתא היכא דאמר כקרבן הקרבן קרבן לקרבן שאוכל לך אסור ואם אמר לא אוכל לך מותר אלא דבאומר לקרבן בשב"א הלמ"ד אפי' אמר לא אוכל לך נמי אסור וז"ל הר"ן בפ"ק והאי דלא עריב בהדי הני דרישא דלתני הקרבן כקרבן קרבן לקרבן שאוכל לך אסור משום דהנהו תלתא דהיינו כקרבן הקרבן קרבן דוקא כשאמר שאוכל אסור אבל אמר לא אוכל שרי אבל כי אמר לקרבן אפי' אמר לא אוכל אסור עכ"ל ורצונו לומר כשאומר לקרבן לא אוכל לך בשב"א הלמ"ד דאסור ודו"ק: **אמר** לא חולין שאוכל לך אסור וכו' משנה פ"ק דנדרים (סוף דף י') האומר לחולין שאוכל לך לא כשר ולא דכי טהור וטמא ונותר ופיגול אסור ופירש"י לא חולין ליהוי מה שאוכל אלא קרבן ליהוי אסור או שאמר לא כשר שאוכל לך לא טהור שאוכל לך או שאמר טמא שאוכל לך או נותר או פיגול בכל הני לשונות הוי נדר ואסור עכ"ל ולפ"ז נ"ל דמאי דתנן לא דכי האי לא הוא נמשך גם לאחריו כאילו אמר לא דכי לא טהור ולא חש למתנייה בטהור דמילתא דפשיטא הוא דדכי וטהור ענין אחד דתרגומו של טהור הוא דכי וכך הם דברי רבינו שכתב לא כשר לא טהור לא דכי כפי' הרא"ש ומביאו ב"י וכך פי' הרמב"ם והר"ן כדברי רבינו ואע"ג דרישא לחולין שאוכל לך דאסור מוקמינן לה כר' יהודה דאילו לר"מ אפי' אמר לחולין שאוכל לך בפת"ח נמי שרי כיון דאתיא ליה מכללא ולית ליה מכלל לאו אתה שומע הן מ"מ סיפא היכא דאמר לא כשר וכו' כיון דאמר בפירוש לא כשר אפי' לר"מ אסור וה"ה באמר בפירוש לא חולין שאוכל לך נמי אסור לר"מ והכי הילכתא לדעת הרא"ש וכך כתב רבינו:

ומ"ש וכן נמי אם אמר לחולין לא אוכל לך בפת"ח כלומר דאע"פ דלא אמר בפירוש לא חולין אלא לחולין אנו מפרשים אותו כאילו אמר לא חולין יהא אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך ודינו כאילו אמר לא חולין לא אוכל לך דפשיטא דאסור דאיכא תרתי חדא דמשמע שפיר דלאסור עליו בא מדאמר בפירוש לא אוכל לך ועוד דגם אמר בפירוש לא חולין כלומר אלא קרבן יהא אלא אפי' ליכא אלא חדא כגון דאמר לחולין לא אוכל לך בפת"ח אע"ג דלא אמר לא חולין בפירוש מ"מ אמר בפי' לא אוכל לך אי נמי דאמר לא חולין שאוכל לך דלא אמר הנדר בפי' לא אוכל לך אפ"ה כיון דאמר בפי' לא חולין כלומר אלא קרבן אמרי' דדבוק הוא עם שאוכל לך כאילו אמר קרבן הוא מה שאוכל לך ואסור אבל אם אמר לחולין שאוכל לך בפת"ח מותר כיון דליכא אפי' חדא שהרי אמר לחולין בפת"ח ולא אמר בפירוש לא חולין ועוד דלא אמר הנדר שלא אוכל לך אלא אמר לחולין שאוכל לך והוי דינו כאילו אמרינן מכלל לאו א"ש הן וכיון דקי"ל כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן אנו מפרשים אותו שהוא דבוק לחולין יהא מה שאוכל לך ומותר וה"ט דאם אתה מפרש לחולין כמו לא חולין אלא קרבן יהא מה שאוכל לך א"כ הו"ל דיוקא דאינו מפורש בהדיא אלא נשמע מכללא ועוד דעיקר הנדר הוא שלא יאכל עמו וזה לא אמרו בפירוש אלא גם זה נשמע מכללא הו"ל כולו מכלל לאו אתה שומע הן ולית לן אבל כשה"א לחולין לא אוכל לך אין כאן אלא חד דיוק דלחולין נשמע ממנו לא חולין אלא קרבן אבל הנדר אמרו בפירוש לא אוכל לך. א"כ באומר לא חולין בפירוש אין כאן אלא חד דיוק דמה שאוכל לך יהא קרבן א"כ נשמע מכללא אני נודר שלא אוכל עמך הלכך לא הו"ל מכלל לאו אתה שומע הן ונדר גמור הוא ואסור וכל זה יתבאר בסמוך מתוך הסוגיא ע"פ דעת הרא"ש ועד"ז באומר לא כשר וכו' שאוכל לך או לכשר לא אוכל לך אסור אבל אמר לכשר שאוכל לך מותר דהו"ל כולו מכללא ולית לן: ומ"ש ואצ"ל אם אומר מה שאוכל לך טמא או נותר או פיגול שהוא אסור פי' כיון דאפי' באומר לא כשר אלא פסול ולא טהור ולא דכי אלא טמא שאוכל לך דאיכא מכללא במקצת ואפ"ה אסור אם כן אצ"ל אם אמר בפירוש טמא או נותר או פיגול דאסור והב"י קשיא ליה אמאי קאמר ואצ"ל הא איצטריך לאשמועינן דלאו בטומאה דחולין קאמר אלא בטומאה דקדשים דסתם נדרים להחמיר ולא הוי קשיא כלל דכבר אשמועינן לה להדיא ממה שכתב תחלה לא כשר לא טהור לא דכי שאוכל לך אסור אלמא דהא דלא מפרשינן דבריו בטומאה וטהרה דחולין אינו אלא משום דסתם נדרים אינן אלא להחמיר וא"כ אצ"ל אם אמר בפירוש טמא שאוכל לך. עוד קשיא ליה לב"י דנותר ופיגול נמי לא אתי באצ"ל דאיצטריך לאשמועינן דאף ע"ג דלא אמר כנותר כפיגול בכ"ף נמי אסור דלא כרבי יהודה והא נמי לא הוי קשיא כלל דכבר אשמועינן בתחלת דבריו באומר הקרבן שאוכל

לא אוכל לך ר"מ אוסר ובגמ' והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כלומר דהוה ס"ד דבאומר לא קרבן בפתח הלמ"ד עסקינן ומיתסר משום דמשמע מה שלא אוכל לך לא יהא קרבן הא מה שאוכל לך יהא קרבן ושני ר' אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך פי' הכ"ע בדאמר לקרבן בשב"א הלמ"ד דמשמע לקרבן יהא אם אוכל לך לפיכך לא אוכל לך ועוד אכתוב בזה בסוף הסימן בס"ד: ומ"ש אבל אם אמר לקרבן לא אוכל בפתח מותר כבר נתבאר בסמוך דדינא הכי לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן אבל לרבי יהודה דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן אסור וכן כתב הרא"ש והר"ן בפרק ב' דנדרים אמתני' דקתני לא קרבן לא אוכל לך מותר ורבי' סתם דבריו כר"מ שפסקו ר"י והרא"ש כוותיה כדבסמוך ודלא כהרי"ף דפסק כר"י:

ומ"ש או קרבן לא אוכל לך משנה בפ"ב דנדרים (שם:) וכתב הרא"ש דמילתא דפשיטא הוא אלא משום אידך דקתני בהדיה נקטיה:

ומ"ש או הקרבן העולה המנחה החטאת השלמים שאוכל לך בצירי מותר כבר נתבאר בסמוך דטעמא משום דלא משתמע לשון נדר אלא כנשבע בחיי הקרבן ולאו כלום הוא: **אמר** לא חולין שאוכל לך אסור דה"ק לא חולין יהא אלא קרבן מה שאוכל לך וכן נמי אם אמר לא כשר לא טהור וכו' או לכשר לטהור לדכי בפתח וכו' ואצ"ל אם אומר מה שאוכל לך טמא או נותר או פיגול שהוא אסור בפ"ק דנדרים (י:) תנן באומר לחולין שאוכל לך לא כשר לא דכי טהור וטמא נותר ופיגול אסור כך היא גירסת הרא"ש והר"ן וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"א מה' נדרים אע"פ שמדבריו בפי' המשנה נראה שהיה גורס לא אוכל לך וכגי' הירושלמי אתי דמשמע מדבריו בחיבור הוא עיקר ופי' הרא"ש ז"ל לחולין שאוכל לך הלמ"ד נקוד בפת"ח והוי כמו לא חולין ומשמע לא חולין אלא קרבן ליהוי מה שאוכל: לא כשר. משמע לא כשר אלא פסול והיינו קדשים דשייך בהו כשרות ופסלות: לא דכי. לא מותר כמו (פסחים טז.) איל קמצא דכן משמע לא מותר אלא אסור והיינו קדשים אע"ג דנבילה וטריפה נמי אסורין הא תנן בפ"ה סתם נדרים להחמיר דכיון דדעתו להתפיסו בנדר אמרי' לדבר הנדור נתכוון: טהור טמא נותר ופיגול אסור. אם אמר טהור או טמא שאוכל לך דהיינו קדשים שנוהג בהן טומאה וטהרה ואע"ג דתרומה נמי שייך בה טומאה וטהרה סתם נדרים להחמיר והר"ן כתב לחולין שאוכל לך לכשר לדכי כולהו בפתחות הלמ"ד קרי להו ומש"ה אסור דמשתמעי לא חולין אלא קרבן לא כשר אלא אסור לא דכי אלא אסור דאשכחן נמי הכי גבי היתר איל קמצא דכן וקרא נמי כתיב כל צפור טהורה תאכלו כלומר מותרת עכ"ל ובסמוך יתבאר דבדוקא פי' הרא"ש דמתני' דלא חולין בפתחות הלמ"ד ומש"ה אוקמוה בגמרא דלא כר"מ אבל אם אמר לא חולין בחולם הלמ"ד מודה ר"מ דאסור ושם יתבאר מ"ש רבינו וכן אם אמר לחולין לא אוכל לך בפתח וכ"כ אמר לא כשר לא טהור לא דכי וכו'. וכתב הר"ן טהור טמא פיגול נותר אסור כך הוא הגירסא בנסחאות וקשה בעיני מאי איכא בין טהור לדכי דכיון דתנא דכי בלמ"ד מכלל דבדלא למ"ד לא מיתסר וכיון שכן כי אמר טהור בלא למ"ד למה יאסר והלא דכי תרגומו של טהור הוא ומצאתי להרמב"ם ז"ל שכתב טהור בלמ"ד וטמא פיגול נותר בלא למ"ד וכנ"ל עיקר ואי גרסינן במתני' לטהור בלמ"ד ניחא ואי לא גרסינן ליה נ"ל משום דתנא למ"ד בדכי לא חש למתנייה בטהור דמילתא דפשיטא הוא דדכי וטהור שוו להדדי דחד ענייני הוא עכ"ל ודברי רבי' בזה הם כדברי הרמב"ם והר"ן ודלא כהרא"ש ז"ל: **ומ"ש** רבינו ואצ"ל אם אומר מה שאוכל לך טמא או נותר או פיגול שהוא אסור לענין טמא לא אתי באצ"ל דהא איצטריך לאשמועינן דאע"ג דטומאה שייכא בחולין מטילין אותו לחומרא ואמרינן דאקדשים קאמר וכמו שכתבו הרא"ש והר"ן ולא דמי ללא דכי ולא טהור דהנהו משתמעי לא מותר וכמו שנתבאר והוי כאומר אסור יהא ונותר ופיגול נמי לא אתי באצ"ל דהא איצטריך לאשמועינן דאע"ג דלא אמר בהו כ"ף הדמיון מיתסרי ולא דמי לאימרא ודירים ומזבח וכו' דא"ר יהודה התם במתני' דלא מיתסרי אא"כ אמר בהם כ"ף הדמיון וכבר כתב הר"ן ז"ל טעם חילוק זה ואין להאריך וגם התוספות כתבו דאיצטריך לאשמועינן דאם אמר טמא נותר ופיגול אסור:

אמר

דרישה

אינו יכול לאכול לאיסורו ואפי' אסרו עליו בכל לשון ושל הנדר וק"ל: [ג] ואצ"ל אם אומר מה שאוכל לך טמא כו' וכתב ב"י ז"ל לענין טמאה לא אתי באצ"ל דהא איצטריך לאשמועינן דאע"ג דטומאה שייכא בחולין מטילין אותו לחומרא ולא דמי לאומר לא דכי ולא טהור דהנהו משתמע לא מותר והוי כאומר אסור יהא ונותר ופיגול נמי לא אתי באצ"ל דהא איצטריך לאשמועינן דאע"ג דלא אמר בהו כף הדמיון מתסרי ול"ד לאימרא ודירין ומזבח דלא מתסרי אלא א"כ אמר בכף הדמיון והר"ן כתב מה שיש חילוק ביניהן עכ"ל ב"י ואין לתרץ ולומר כיון דכבר אשמועינן בלא טהור דאסור מכ"ש אם אמר טמא בהדיא דהא כבר כתבתי בפרישה דדיוקו דלא טהור אינו ר"ל שלא טמא אלא ר"ל אלא אסור וכן פי' דלא דכי ע"ש. ומיהו אפשר לומר דרבינו פירשו כפשוטו ומש"ה א"ש מ"ש ואצ"ל כו' וק"ל:

האומר

פרישה

אם אוכל לך לפיכך לא אוכל לך וכ"ה אם אמר לקרבן שאוכל לך שהוא אסור אלא שנקט לא אוכל משום הדיוק שאם אמר לקרבן בפתח אפי' אם אמר לא אוכל לך אינו כלום:

(ח) לקרבן לא אוכל לך בפתח דלקרבן בפתח הוי כמו לא קרבן דומיא מ"ש בא"ח בסימן תקפ"ב לחיים בפתח הוה כמו לא חיים ומביא ראיה מהא דאמרו בנדרים דלחולין בפתח הוה כמו לא חולין ע"ש ומכ"ש לא קרבן כו' ואע"ג דמשמע מה שלא אוכל לך לא יהא קרבן הא מה שאוכל לך יהא קרבן מ"מ קי"ל כר"מ דלא אמרינן בנדרים מכלל לאו אתה שומע הן בדבר שצריך ב' דברים להיות נשמע מכלל לאו (כגון הכא דמשמע לא יהא כקרבן מה שלא אוכל ממילא מה שאוכל יהא כקרבן ואסור ר"י עכ"ה) לאפוקי אם אמר לא חולין שאוכל שאין צריכין לישמע מכלל לאו אלא דבר אחד כדבסמוך אמרינן מכלל לאו הן והא דאמר הכא לקרבן לא אוכל לך דאינו כלום הוא פלוגתא דהרי"ף והרא"ש דבס"ס זה ורבינו סתם דבריו כאן דלא כהרי"ף וכ"כ ב"י והא דלא כתב רבינו הפלוגתא כאן לפי שבגמרא נשנית הפלוגתא על חולין המולין כו' ומשם למדו לאומר לקרבן ע"ש בגמרא: (ט) או קרבן כו' ואע"ג דיכול לומר דר"ל קרבן יהא ומש"ה לא אוכל (ומ"ש דכשאמר לא חולין לא אוכל לך דקי"ל דאסור כמ"ש רבינו בסמוך עכ"ה) וסתם נדרים להחמיר מ"מ טפי משמע שהוא ל' שבועה שנשבע בקרבן שלא אוכל ר"ן: (והביאו הכסף משנה פ"א דנדרים עכ"ה): (י) או הקרבן כו' שאוכל לך בצירי מותר דמשמע בנשבע בחיי קרבן אלא שהםליף המי"ת בה"א (וה"ה כשאומר לא אוכל לך דמותר ולא אמר שאוכל לך אלא משום היפך דרישא דאמר הקרבן בפתח דאסור אפי' באמר שאוכל לך ודו"ק עכ"ה): (יא) דה"ק לא חולין יהא כו' ז"ל מ"ו דוקא כשהוא אומר בהדיא לא חולין הוא דמפרשים הכי אבל כשהוא אומר לחולין בפתח שאינו אומר להדיא לא מפרשים כך אלא צ"ל להדיא אם"כ לא אוכל לך וק"ל עכ"ל ר"ל כשאומר לא אוכל לך מוכח טפי שבא לאסור. וכללא דמילתא דכשמסיים שאוכל לך צריך שיאמר לא חולין לא כשר לא דכי כו' דכל כי האי גוונא מודה ר"מ דאסור דמשמע שאמר מה שאוכל לך לא יהא כשר או דכי אלא קרבן אבל אם היה אומר לכשר לדכי בפתח לר"מ דלית ליה מכלל לאו כו' מותר ואי מסיים לא אוכל לך מודה ר"מ דאסור דמוכח טפי שבא לאסור ב"י: (יב) ובן נמי אם אמר לא כשר לא טהור לא דכי פי' הר"ן לא כשר אלא אסור והרא"ש כתב שלא פסול. לא טהור לא דכי ר"ל לא מותר כמו איל קמצא דכן ור"ל לא מותר שלא אסור ואע"ג דנבילה וטריפה נמי אסורין (כלומר ולא הוי כדבר הנדור) מ"מ אמרינן סתם נדרים להחמיר דכיון דדעתו להתפיסו בנדר לדבר הנדור מתכוון: (יג) ואצ"ל אם אומר מה שאוכל לך טמא או נותר או פיגול כו' ר"ל יהיה אסור כקדשים ששייך בהו פיגול ונותר וטמא עיין בב"י ועיין בדרישה

אומר מה שאוכל לך טמא או נותר או פיגול שהוא אסור (יד) אמר חולין החולין כחולין שאוכל לך מותר לדברי הכל אבל אם אמר חולין החולין כחולין שלא אוכל לך או לחולין לא אוכל לך בשב"א (טו) או לחולין שאוכל לך בפת"ח (טז) בכל אלו אסר רב אלפס: ור"י מתיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

המתפיש

אבל חולין כחולין מותר וכו' בפ"ק דנדרים (יא:) תניא חולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר לחולין שאוכל לך אסור לחולין לא אוכל לך מותר רישא מני ר"מ הוא דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן כלומר דאילו לרבנן כיון דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן חולין החולין כחולין שלא אוכל לך אסור דמשמע מה שלא אוכל לך יהא חולין הא מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן אימא סיפא לחולין לא אוכל לך מותר והתנן ד לא קרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר וקשה לן הא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וא"ר אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך ה"נ ה"ק ליה לא חולין יהא לפיכך לא אוכל לך ושני רב אשי הא דאמר לחולין הא דאמר לא חולין דמשמע לא ליהוי חולין אלא כקרבן ופי' הרא"ש נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך ואע"ג דאמר לקרבן בפת"ח מפרשינן ליה כאילו אמר בחטף ה"נ נימא לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך ואע"ג דלר"מ כי אמר לחולין בפת"ח לא אמרינן מכלל לאו ה"מ כי קא מסיים שאוכל לך אבל הכא דסיים למילתיה לא אוכל לך משמע שפיר דלאסור בא מכלל לאו כי האי דמוכח אית ליה שפיר לר"מ אמר רב אשי הא דאמר לחולין בחטף הא דאמר לחולין בפת"ח כלומר אי הוה אמר לחולין בפת"ח היה ר"מ אוסר דמשמע לא חולין ליהוי אלא קרבן ולפיכך לא אוכל לך עכ"ל. וכתב בפסקיו הרי"ף ז"ל כתב בתשובה דהלכה כרבנן דלא בעי תנאי כפול לחולין בפת"ח שאוכל לך אסור דמשמע לא חולין יהא אלא קרבן מה שאוכל לך וכן חולין החולין כחולין שלא אוכל לך אסור דמשמע מה שלא אוכל לך יהא חולין הא מה שאוכל לך יהא קרבן ובה"ג ור"י פסקו דהלכה כר"מ דבעי תנאי כפול וכן עמא דבר הלכך לחולין שאוכל לך מותר וכן חולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר אבל לא חולין שאוכל לך אסור אף לר"מ דהוי כאילו אמר קרבן מה שאוכל לך וכן לקרבן אם אוכל לך דאסור דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך וכן לחולין בפת"ח לא אוכל לך אסור עכ"ל והא דתניא לחולין שאוכל לך אסור כתב הר"ן קשיא טובא למה אסור והא משום מכלל לאו אתה שומע הן צריכין למיתי בה ולר"מ לית ליה וכ"ת לא צריכי למכלל לאו דכיון דאמר לא חולין ע"כ קרבן הוי ליתא דהא מש"ה אוקימנא לעיל מתני' דלא כר"מ אלמא אפילו בכי הא צריכין למכלל לאו אתה שומע הן לפיכך יש מי שאומר דל"ג ליה הכא כלל ואחרים אמרו לקיים הגירסא בשם הראב"ד ז"ל דלחלין גרסינן בלא וי"ו ומש"ה מיתסר דכהלות תודה קאמר עכ"ל אבל הרא"ש ז"ל גרים לחולין בוי"ו וכתב בפירושו בגמרא לא הולין שאוכל לך אסור דמשמע לא חולין ליהוי אלא קרבן מה שאוכל לך וכר"מ אתיא מדפריך מרישא לסיפא ולא פריך ממציעתא ואע"ג דמתני' לחולין שאוכל לך אוקימנא כרבי יהודה שאני הכא כיון דאמר לא חולין כאילו אמר קרבן יהא ומתניתין לחולין בפת"ח קתני דאי הוי אמרינן לא חולין ליהוי אלא קרבן הוה משמע מכלל לאו וכו' עכ"ל נמצא דלפי דעת הרא"ש אומר לא חולין שאוכל לך בחול"ס הלמ"ד משמע בהדיא כאומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן ואין אנו צריכין ללמוד כן במכלל לאו וכו' הלכך לר"מ נמי אסור אבל כשאומר לחולין שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד לא משמע כאומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן אלא ע"י מכלל לאו וכו' הלכך לר"מ דלית ליה מותר וכ"כ ג"כ התוספות כדי לתרץ הקושיא שכתבתי בשם הר"ן דמתני' בדאמר לחולין בפת"ח שאם בא לאסור צריך אתה לפרש דיבורו לחולין כמו לא חולין וכיון דצריך לפרוש כולי האי חשוב מכלל לאו וכו' אבל הכא שאמר בפי' לא חולין הוי כאילו פירש דבריו בהדיא לא חולין אלא קרבן והואיל ואין כאן חסרון פתרון מהני אפי' לר"מ ולא חשיב מכלל לאו וכו' הרי בהדיא כמו שפירש הרא"ש וכך מתפרשין דבריו בפסקים והדברים מבוארין שכשכתב רבינו לעיל סתם לא חולין שאוכל לך אסור לדברי הרא"ש כשאמר בחולם הלמ"ד הוא דאילו בפת"ח הלמ"ד לדידיה מישרא שרי ולהרי"ף אפי' בפת"ח הלמ"ד נמי אסור וכמו שכתב בפירוש בסוף דבריו דאומר לחולין שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד להרי"ף אסור לר"י ולהרא"ש מותר ומ"מ מתוך דבריו משמע דלעיל האומר לא חולין בחול"ס הלמ"ד מיירי וסתם דבריו אם לדעת הרא"ש: ומ"ש וכן נמי אם אמר לחולין לא אוכל לך בפת"ח כבר נתבאר במה שכתבתי בסמוך בפי' הרא"ש ז"ל על מאי דקיל וטרי תלמודא על מאי דתניא לחולין לא אוכל לך מותר דאף ע"ג דר"מ לית ליה מכלל לאו וכו' כשאומר לחולין בפת"ח הלמ"ד ה"מ כי סיים מילתיה שאוכל לך אבל היכא דסיים מילתיה בלא אוכל דמוכח שפיר דלאסור בא מכלל לאו וכו' אית ליה שפיר: ומעתה מ"ש גבי לא כשר לא טהור ולא דכי הוא פשוט דכשמסיים שאוכל לך צריך שיאמר לא כשר לא דכי וכו' בחולם הלמ"ד דכל כה"ג מודה ר"מ דאסור דמשמע שפיר מה שאוכל לך לא יהא כשר או דכי וכו' אלא קרבן אבל אם היה אומר לא כשר לא דכי וכו' בפת"ח הלמ"ד לר"מ דלית ליה מכלל לאו וכו' מותר ואם מסיים לא אוכל לך אפי' אומר לא כשר לא דכי וכו' בפתח הלמ"ד אסור אף לר"מ דכל שמסיים לא אוכל מודה ר' מאיר דאפי' אומר לא כשר וכו' בפתח הלמ"ד אמרינן מכלל לאו וכו' וכמו שנתבארו כל דברים אלו אבל חולין שאוכל לך או שלא אוכל לך: ומ"ש דלחולין לא אוכל לך בשב"א הלמ"ד הוי פלוגתא דהרי"ף והרא"ש ז"ל פשוט הוא דהא שני רב אשי אליבא דר"מ הא דאמר לחולין בשב"א הא דאמר לחולין בפת"ח וא"כ כי אמר לחולין לא אוכל לך בשב"א הלמ"ד מותר והיינו דתניא לחולין לא אוכל לך מותר וטעמא משום דלית ליה מכלל לאו וכו' אבל לרבנן דאית להו ודאי אסור דהא משמע חולין יהא מה שלא אוכל לך אבל מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן הלכך להרי"ף דפסק כרבי יהודה אסור ולהרא"ש דפסק כר"מ שרי וממ"ש בסמוך שפי' הרא"ש גבי הא דאמר ר' אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך משמע דאפילו לקרבן לא אוכל לך בפתח הלמ"ד אסור דמפרשי ליה כאילו אמר בשב"א הלמ"ד דהוה כאומר לקרבן יהא מה שאוכל לך לפיכך לא אוכל לך וליסנא דנעשה כאומר לקרבן הכי משמע שאע"פ שאמר בפתח הלמ"ד נעשה כאומר בשב"א הלמ"ד ואם כן קשה על מה שפסק

שאוכל לך בפת"ח דאסור דלא בעינן לומר כקרבן בכ"ק כרבי יהודה אלא כר"מ וכדפרי' לעיל וא"כ שפיר קאמר רבינו כאן ואצ"ל: **אמר** חולין החולין כחולין שאוכל לך מותר לד"ה וכו' בפ"ק דנדרים (דף י"א) תני חולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר לחולין שאוכל לך אסור לחולין לא אוכל לך מותר ופירש רש"י חולין החולין כחולין שאוכל לך ודאי מותר אלא חולין החולין כחולין שלא אוכל לך דמשמע דיוקא אבל מה שאוכל לך לא ליהוי חולין אלא קרבן אע"ה מותר דהא ברייתא ר"מ הוא דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן ופרכינן רישא מני ר"מ הוא דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וכדאמרן אימא סיפא לחולין לא אוכל לך מותר והתנן לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר וקשיא לן הא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וא"ר אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך ה"נ ה"ק ליה לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך ופי' הרא"ש דהכי פריך דכי היכי דבאומר לקרבן בפת"ח קא"ר אבא דנעשה כאילו אמר בחט"ף ה"נ נימא לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך אמר רב אשי הא דאמר לחולין בחטף הא דאמר לחולין בפת"ח כלומר אי הוי אמר לחולין בפת"ח היה ר"מ אוסר דמשמע לא חולין ליהוי אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך עכ"ל. א"כ להך אוקימתא דרב אשי דהוא מסקנא דגמרא לחולין לא אוכל לך בחטף דהיינו בשב"א לר"מ נמי מותר דמשמעו לחולין יהא מה שלא אוכל לך אבל מה שאוכל לך יהא קרבן ולית לן מכלל לאו אתה שומע הן וברייתא דקתני לחולין שאוכל לך אסור לר"מ איננו אלא היכא דאמר בפי' לא חולין שאוכל לך דמשמעו לא חולין אלא קרבן והו"ל כאילו אמר קרבן שאוכל לך ואסור ואינו מכללא אלא נדר בפירוש והשתא ניחא הא דתנן (סוף דף י') לחולין שאוכל לך אסור ומוקמינן לה כרבי יהודה דאילו לר"מ מותר כיון דנשמע מכללא ולית לן מכלל לאו אתה שומע הן דאין זה אלא באומר לחולין בפת"ח ולא אמר בפירוש לא חולין והשתא למאי דכתב הרא"ש בפסקיו דרב אלפס פסק כרבי יהודה דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן א"כ לרב אלפס חולין החולין כחולין שלא אוכל לך או לחולין לא אוכל לך בשבא או לחולין שאוכל לך בפת"ח אסור אבל ר"י ובה"ג פסקו כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן בכל הני לא הוי נדר ושרי וא"כ מ"ש רבינו למעלה דלקרבן לא אוכל לך בפת"ח מותר סתם דבריו ע"פ דעת הרא"ש שפסק כר"מ דאילו לרבי יהודה ולרב אלפס דפסק כמותו מפרשים דבריו דכך אמר לא קרבן מה שלא אוכל לך אבל מה שאוכל לך יהא כקרבן ואסור דמכלל לאו אתה שומע הן וכדפרישית לעיל. ויש להקשות לדעת הרא"ש ורבי' דבאומר לא חולין לא אוכל לך פשיטא לן דאסור דהו"ל כאילו אמר לא חולין יהא אלא קרבן ולפיכך לא אוכל לך וא"כ כשאומר קרבן לא אוכל לך אמאי מותר הלא כ"ש שנפרש קרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. והב"י תירץ קושיא זו בסוף הסימן לדברי הרמב"ם דבאומר קרבן לא אוכל לך מפרשים אותו דנשבע בקרבן שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום אי נמי שנדר שלא יאכל לו קרבן כדכתב הרב להדיא טעם זה בפ"ק דנדרים אבל באומר לא חולין לא אוכל לך ליכא לפרושי ביה שנשבע בקרבן או שנדר שלא יאכל לו קרבן אבל להרא"ש ורבינו דלא ס"ל טעם זה קשיא ונראה דקרבן לא אוכל לך משמעו טפי שהוא דבוק והכל דבור אחד קרבן הוא מה שלא אוכל לך אבל לא חולין לא אוכל לך משמעו טפי שהוא מוכרת ושני דבורים הם תחלה אומר לא חולין יהא אלא קרבן ואח"כ אומר לפיכך לא אוכל לך דבאומר לא חולין לשון קצר הוא וחסר מלת יהא משא"כ באומר קרבן ודו"ק: עוד יש להקשות לפי' הרא"ש בברייתא חולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר לחולין שאוכל לך אסור לחולין לא אוכל לך מותר דפריך בגמרא רישא מני ר"מ הוא אימא סיפא לחולין לא אוכל לך מותר וכו' ופי' הרא"ש דפריך הכי כיון דס"ל לר"מ באומר לקרבן לא אוכל לך אע"ג דאמר לקרבן בפת"ח הלמ"ד דמפרשינן ליה כאילו אמר בחט"ף הכי נמי באומר לחולין לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד נימא דה"ק לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך וכו' והיכא לתמוה דלא דמיין ליסנא להדדי אלא כי אוכלא לדנא התם מפרשים לקרבן בפת"ח הלמ"ד לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך והכא רוצה לפרש לחולין בפת"ח הלמ"ד לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך ונ"ל דה"פ כיון דטפי משמע ליסנא לקרבן בפת"ח דה"ק לא קרבן לא אוכל לך ומותר וכדתנן בפ"ב (סוף דף ט"ו) ואפ"ה אמרינן סתם נדרים להחמיר ומפרשים אותו בדוחק לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך ואסור כ"ש שנפרש לחולין בפת"ח כמשמעו ולחומרא לא חולין ליהוי לפיכך לא אוכל לך ואסור ומשני רב אשי אי הוי אמר לחולין בפת"ח היה ר"מ אוסר כדקאמרת אלא דברייתא דתנא לחולין לא אוכל לך מותר מיירי בדאמר לחולין בחטף דמשמעו לחולין הוא מה שלא אוכל לך הא מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן דהיינו מכלל לאו אתה שומע הן ור"מ לית ליה אך קשה דלפ"ז משמע להדיא דרב אשי נמי ס"ל דלקרבן לא אוכל לך בפת"ח מפרשינן ליה להחמיר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך כדקאמר המקשה וא"כ למה פסק רבינו דמותר וכך הקשה ב"י ותירץ דבסוגיא דתלמודא בתר הכי דפריך נמי דר"מ אדרבי מאיר דבברייתא תנא לאימרא לא אוכל לך מותר ותנן לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך ואסור ומשני ל"ק הא דאמר לא אימרא מותר הא דאמר לאימרא בשב"א אסור דמשמעו לאימרא יהא לפיכך לא אוכל לך אלמא דאינו אסור אלא באומר לאימרא בשב"א אבל לאימרא בפת"ח מותר וה"ה לקרבן לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד נמי מותר ורב אשי נמי ודאי הכי משני לעיל ועיין בב"י כי האריך ביישוב זה אלא דקשיא לי היא גופיה מנ"ל ודילמא הא דקאמר תלמודא ל"ק הא דאמר לא אימרא הא דאמר לאימרא הכי פירושו הא דאסור דאמר לאימרא בפת"ח דמפרשינן ליה לאימרא יהא לפיכך לא אוכל לך כפשטא דאוקימתא דרב אשי דלעיל והא דמותר דאמר לא אימרא דאין לפרשו לאימרא יהא אלא ה"ק לא אימרא הוא לא אוכל לך הא מה שאוכל לך יהא אימרא דהיינו מכלל לאו אתה שומע הן ור"מ לית ליה ויש ליישב דא"כ דהך דקתני לאימרא לא אוכל לך דמותר בדאמר לא אימרא בפי' א"כ הא דקתני נמי בהך ברייתא לאימרא שאוכל לך אסור מיירי נמי באומר לא אימרא בפי' וקשה דאמאי אסיר הלא כיון דאין לפרשו לאימרא יהא אם כן ה"ק לא קרבן הוא שאוכל לך דפשיטא דמותר לד"ה אלא בע"כ צריך לפרש דהא דתני אסור דאמר לאימרא בשב"א לאימרא יהא לפיכך לא אוכל לך והא דקתני מותר דאמר לאימרא בפת"ח כלומר לא אימרא מה שלא אוכל אבל מה שאוכל יהא אימרא דהיינו מכלל לאו אתה שומע הן ור"מ לית ליה ומותר

פרישה

[illegible]: (יד) אמר חולין החולין כחולין שאוכל לך מותר לד"ה אף על גב דזה הוי פשיטא מ"מ רבינו לשון משנה נקט [illegible] בלשון בין וז"ל חולין החולין כחולין בין שאוכל לך ובין שלא אוכל לך מותר וזה אתיא אליבא דר"מ: (טו) או לחולין שאוכל לך בפתח כו' כבר כתבתי לעיל אליבא דר"מ כשאומר לחולין בפתח צריך לסיים לא אוכל אבל אם אמר להדיא לא חולין אע"ג שמסיים שאוכל לך מהני שפיר: (טז) בכל אלו אסר רב אלפס והיינו כר"י וק"ל ועיין מ"ש בדרישה לעיל בסמוך:

כגון

חדושי הגהות

עיין בש"ך א"ק ח' ובט"ז א"ק ח': ה לקרבן לא אוכל כצ"ל גם בסמוך:

אע"ג

ומותר אבל לאומרא שאוכל לך בפת"ח ניחא לן טפי לפרשו להוראה לאימרא יהא מה שאוכל לך ואסור כנ"ל ליישב לדעת הרא"ש ורבינו אבל הרמב"ם כתב בפ"א דנדרים האומר לחבירו לא יהא חולין מה שאוכל לך או לא יהא כשר וכו' אסור ואח"כ כתב חולין לא אוכל לך החולין כחולין ה"ז מותר והשיג עליו הראב"ד דתחלה פסק כחכמים דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן ואסור ואח"כ פסק כר"מ דלית ליה ומותר וב"י האריך ע"ז ובסמוך נדקדק על פירושו ותמוה לי למה לא נפרש דדעת הרמב"ם כהרא"ש ורבי' דבאומר לא חולין בפירוש אפי' אמר שאוכל לך מודה ר"מ דאסור כיון דאמר בפי' לא חולין אין זה מכלל לאו אתה שומע הן ולא אמרו בגמרא דמתני' רבי יהודה הוא ולא ר"מ אלא היכא דאמר לחולין שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד דהיינו מכללא אבל באומר לא חולין בפירוש אין זה מכללא כמו שנתבאר לעיל באורך אבל חולין לא אוכל לך דמשמעו אבל מה שאוכל לך אינו חולין אלא קרבן היינו מכלל לאו ור"מ לית ליה וי"ל דא"כ היה לו להרמב"ם לבאר החילוק בין אמר בפירוש לא חולין שאוכל לך דאסור ובין לחולין שאוכל לך בפת"ח הלמ"ד דמותר תדלא כתב הרב חילוק זה בספרו אלמא דס"ל דאין חילוק ונראין דברי ב"י במ"ש דמ"ש בגמרא דמתני' דלחולין שאוכל לך אסור סברוה מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא קרבן לאו ר"מ הוא דלית ליה מכלל לאו וכו' אלא רבי יהודה לא קאי במסקנא אלא ר"מ נמי הוא דממילא משמע ולאו מכללא נפקא לן הכי ע"ש אבל במ"ש ב"י לפרש דעת הרמב"ם במ"ש אבל האומר הקרבן לא אוכל לך מותר דטעמו משום דכך היה גורס במשנה פ"ב דנדרים (סוף דף ט"ו) וככך היא גירסת הר"ן הם דברים תמוהים שהרי הר"ן כתב להדיא במשנה הא קרבן שאוכל לך גרסינן ושרי משום דחי קרבן קאמר דעביד איניש דמשתבע ביה ולאו מידי קאמר גם הרמב"ם בפי' המשנה כתב קרבן לא אוכל לך קרבן שאוכל לך מותר ואין ספק דצ"ל הא קרבן שאוכל לך וכמו שהוא גירסת כל הספרים ומיירי באומר הא קרבן בציר"י ואין לנו לבדות גירסא מדעתינו אלא נראה דעתו של הרמב"ם דמדתנן בפ"ק (דף י"ג) הקרבן כקרבן שאוכל לך אסור אלמא משמע דבאומר בכל הני לישני שלא אוכל לך מותר וכ"כ הר"ן שם להדיא ולעיל העתקתי לשונו גם הב"י בעצמו פי' כך דברי הרמב"ם במ"ש כקרבן לא אוכל לך מותר משום דהכי משמע מדתנן כקרבן שאוכל לך אסור אלמא דכקרבן שלא אוכל לך מותר וא"כ ככה נפרש גם באומר הקרבן דמאי שנא. עוד כתב ב"י ומ"ש דבאומר לקרבן לא אוכל לך כלומר בשב"א הלמ"ד דשרי פשוט הוא דהא אע"ג דאסר ר"מ בפת"ח הלמ"ד שרי בשב"א הלמ"ד עכ"ל והוא תמיה רבה דבפ"ב ריש (דף י"ו) מתרץ בגמרא לא קשיא הא דאמר לקרבן הא דאמר לא קרבן דלא הוי קרבן קאמר ופירושו כל המחברים דבשב"א אסור ובפת"ח מותר וכך נראה לפרש דברי הרמב"ם דבאומר לקרבן לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד הוא דשרי אבל בשב"א אסור דה"ק לקרבן ליהוי לפיכך לא אוכל לך והא דכתב הרמב"ם אח"כ לא קרבן לא אוכל לך דשרי אין להקשות הלא כבר כתב לקרבן לא אוכל לך דהיינו בפת"ח הלמ"ד דשרי משום דמשמע לא קרבן א"כ תרתי ל"ל י"ל דבא הרמב"ם לבאר דאין לחלק בין אומר לקרבן בפת"ח ובין אומר לא קרבן בפירוש דבין בזו ובין בזו כשאומר לא אוכל לך שרי דנשמע הנדר מכללא ור"מ לית ליה משא"כ באומר לחולין לא אוכל לך א"כ לא חולין לא אוכל לך בכל ענין אסור דלא הוי מכללא אלא ממילא משמע דלא ליהוי חולין אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך מיהו נלפע"ד דלהרמב"ם באומר לא קרבן שאוכל לך דאסור כמו לא היכל שאוכל לך. וטעמו משום דמשמעו דרך תימה וכי לא קרבן הוא שאוכל לך וכי לא היכל הוא שאוכל ומשמעו שהוא נודר שלא יאכל עמו: עיין במ"ש המגיה למיימוני גדול שכתב כן על לא טמא שאוכל לך וכולי והוא נכון ונראה שכך מפרש הרב הא דמשני תלמודא הא דאמר לאימרא בשב"א לא אוכל לך אסור הא דאמר לא אימרא לא אוכל לך מותר ובדאמר לא אימרא שאוכל לך תניא דאסור משום דמשמעו לשון תימה וכי לא אימרא הוא מה שאוכל לך ומכאן למדנו דה"ה לא היכל לא קרבן לא טמא לא ירושלים לא פיגול לא נותר בכולן שאוכל לך אסור דמשמעו לשון תימה:

רה המתפים

בדבר האסור וכו' משנה ר"פ שני ואלו מותרין כחולין כבשר חזיר כע"ז וכו' הכי אוקמה רבינא בגמרא וה"פ אלו מותרין כחולין דחולין גמורין נינהו וא"ל שאלה כגון דאמר ככר זה כע"ז כחזיר וכו'

רה המתפים

בדבר האסור (א) כגון דאמר ככר זה יהא כע"ז או כנבלה וטריפה (ב) או כיין נסך אינו נדר

ספסק רבינו לעיל שאם אמר לקרבן לא אוכל לך בפתח מותר ונראה לומר שרבינו סובר שמה שפי' הרא"ש כן היינו לדעת רבי אבא אבל כי אתי רב אשי ושני הא דאמר לחולין בשב"א הא דאמר לחולין בפתח אתא לאפוקי מאי דקס"ד דנעשה דקא"ר אבא היינו לומר דאומר בפתח הלמ"ד מפרשינן ליה כאומר בשב"א הלמ"ד דליתא דנעשה דקא"ר אבא לאו דוקא אלא היינו לומר דבאומר לקרבן בשב"א הלמ"ד ומש"ה אסר ר"מ אבל אם היה אומר לקרבן בפת"ח הלמ"ד מישרא שרי דכיון דבפת"ח הלמ"ד קאמר לא שייך לפרושי לקרבן יהא ולפיכך לא אוכל לך א"כ אתא למימר דודאי רבי אבא לא מפליג בין אומר בפתח הלמ"ד לאומר בשב"א הלמ"ד אבל קושטא לאו הכי אלא שאני לן בין אומר בפתח הלמ"ד לאומר בשב"א הלמ"ד הלכך בהאי דלקרבן לא אמר נעשה כאומר כדקא"ר אבא אלא הכ"ע באומר לקרבן לא אוכל לך בשב"א הלמ"ד ומש"ה אסר ר"מ אבל אם היה אומר לקרבן לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד משרי שרי מטעמא דפרישית וקי"ל כרב אשי דבתרא הוא ויש להוכיח כן מדגרסינן בפ"ק דנדרים (יג.) גופיה תנא אימרא לאימרא כאימרא שאוכל לך אסור לא אוכל לך מותר מאן שמעית ליה אימרא לאימרא כאימרא ר"מ אימא סיפא לא אוכל לך מותר והתנן לא קרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר וא"ר אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך לא קשיא הא דאמר לאימרא הא דאמר לא אימרא ופירש הרא"ש הא דאמר להימרא בשב"א הא דאמר דאמר לאימרא בפת"ח ע"כ משמע בהדיא דבאומר לאימרא בשבא הלמד אסור אבל אומר לא אימרא בפתח הלמד מותר ובודאי דאומר לקרבן לא אוכל לך דינו כאומר לאימרא לא אוכל וא"כ ע"כ לומר דשאני לן בין אומר לקרבן לא אוכל לך בשבא הלמד לאומר בפתח הלמ"ד ומכאן יש להוכיח כלשון ראשון שכתבתי דרב אשי לפרש דברי ר' אבא אתא ולא לסתור דבריו דהא הכא כיון דסתם תלמודא הוא דמפליג בין לאימרא בשבא לאימרא בפתח משמע דלפרש דברי רבי אבא אתא ולא לסתרם וכרב אשי נמי דכוותה ודע שהר"ן כתב דהלכה כר"י דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וכמ"ש הרי"ף ז"ל וכתב שכן דעת הרמב"ן:

והרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מה' נדרים האומר לחבירו מה שאוכל עמך לא יהא חולין וכו' עד כחולין שלא אוכל לך הרי זה מותר וכתב עליו הראב"ד ז"ל זה המחבר מזכה שטרא לבי תרי הוא וכו' עד והא קי"ל כר"מ דבעי תנאי כפול ובעל מ"ע ירד להציל והעתיק לשון הגמרא לומר שפסק הרמב"ם ז"ל מבואר בגמרא והדבר ברור לכל מעיין דבעל מ"ע שותא דמרן הראב"ד ז"ל לא גמר ודבריו לא יועילו ולא יצילו והנלע"ד בדעת הרמב"ם הוא שהוא פוסק כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן ומפני כך פסק כברייתא דחולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר ואעפ"כ לא נמנע מלפסוק כסתם מתני' דקתני לא חולין שאוכל לך אסור משום דס"ל ז"ל דההיא לר"מ נמי אסור דכיון דלא הוה מה שיאכל חולין ממילא הוי קרבן דכך לי אומר לא חולין יהא כאומר קרבן יהא שהאומר דבר זה אינו מותר ממילא משמע שהוא אסור וכן האומר דבר זה אינו אסור ממילא משמע שהוא מותר ואין אנו צריכין לבא עליו מטעם מכלל לאו אתה שומע הן ואע"ג דמש"ה אוקימנא למתני' דלא חולין שאוכל אסור דלא כר"מ וכמו שהקשה הר"ן ז"ל י"ל דאה"נ דמעיקרא סברו כן בני הישיבה דמתני' נמי מטעם מכלל לאו אתה שומע הן הוא דקתני אסור ומש"ה הוה קשיא להו מתני' מני ואיצטריכו לאוקמא כר"י אבל לפום קושטא דמלתא לא צריכין לאוקמא כר"י דכר"מ נמי אתי דכי קתני אסור לא מטעם מכלל לאו אתה שומע הן הוא אלא משום דממילא משמע וכדאשכחן בברייתא דחולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר דאתיא כר"מ וקתני בה לחולין שאוכל לך אסור כלומר שאמר לחולין בפתח הלמ"ד והיינו ודאי משום דממילא משמע ולא צריכין למיתי עלה משום מכלל לאו אתה שומע הן ובהכי ניחא שלא נצטרך לדחוק ולומר שהסברה הזו משונה מכל סברה שבתלמוד דלא קיימי במסקנא והאי במסקנא נמי קאי דליתא אלא האי נמי לא קאי במסקנא ואע"פ שאינו מפורש בגמרא בהדיא סתירת הסברה כיון דמייתי בתר הכי בסמוך ברייתא דחולין החולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר דאתיא כר"מ וקתני בה לחולין שאוכל לך אסור ממילא משמע דליתא לסברת הסברה ויש ידים מוכיחות לפי' זה מדשני רב אשי הא דאמר לחולין הא דאמר לא חולין דמשמע לא ליהוי חולין אלא כקרבן כלומר דהא דקתני ר"מ לחולין לא אוכל לך מותר ה"מ באומר לחולין בשבא הלמ"ד דא"א לאסור בו אא"כ תאמר הא מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן דהיינו מכלל לאו אתה שומע הן ור"מ לית ליה אבל כשאומר לא חולין לא אוכל לך בפת"ח הלמ"ד משמע כמי שאומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך הרי בהדיא דאליבא דר"מ נמי כשאומר לחולין בפת"ח הלמ"ד משמע לא חולין יהא אלא קרבן והיינו ודאי משום דממילא משמע ולא צריכין למיתי בה מטעם מכלל לאו אתה שומע הן וזה ברור ומרווח ולא כמ"ש לעיל שנדחק הרא"ש לחלק בין לא חולין בחול"ם לבפת"ח בין כשהוא סמוך לאוכל לך לכשהוא סמוך ללא אוכל לך ובזה נסתלקה השגת הראב"ד ועלו דברי הרמב"ם כהוגן ומ"ש האומר לחבירו לא חולין לא אוכל לך וכו' היינו שיטייא דרב אשי שכתבתי בסמוך ומ"ש וכן אם אמר הקרבן שאוכל לך קרבן שאוכל לך וכו' כבר כתבתי שהיא משנה בפ"ק דנדרים. ומ"ש אבל האומר הקרבן לא אוכל לך וכו' כל אלו מותרין וכו' בפ"ב דנדרים תנן קרבן לא אוכל לך הקרבן לא אוכל לך לא קרבן לא אוכל לך מותר כך נראה שהיא גירסת הרמב"ם והר"ן ודלא כגירסת הספרים דגבי הקרבן גרסינן שאוכל לך ומשמע ליה ז"ל דטעמא דשריותא דהני הוי משום שאין משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן שלא יאכל לזה או שנדר שלא יאכל לו קרבן ואע"ג דתנן בפ"ק דנדרים לא קרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר פסק ז"ל כסתם מתניתין דפ"ב דנדרים ולא חש לההיא ומ"ש דבאומר לקרבן לא אוכל לך כלומר בפת"ח הלמ"ד דבר פשוט הוא אע"ג דהא דאסר ר"מ בשבא הלמד שרי בפתח הלמד ומ"ש קרבן לא אוכל לך הכי משמע מדתנן כקרבן שאוכל לך אסור משמע הא כקרבן לא אוכל לך מותר וא"ת כיון דבאומר לא חולין לא אוכל לך קי"ל דאסור משום דהוי כאומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך כשאומר קרבן לא אוכל לך נמי נימא הכי וליתסר וי"ל דלא חולין לא אוכל לך שאני דליכא לפרושי ביה שנשבע בקרבן שלא יאכל ליה או שנדר שלא יאכל לו כקרבן אבל באומר קרבן לא אוכל לך וכל אינך לישני כיון דאיכא לפרושינהו הכי אע"ג דסתם נדרים להחמיר מאחר דפירושא דלקולא משתמעי טפי בלישנא הכי מפרשינן להו ולא לחומרא. ואיכא למידק למה פסק סתם דהאומר הקרבן שאוכל לך אסור ולא חילק בין הקרבן בפת"ח הה"א להקרבן בצירי כדמפליג בגמרא וי"ל דמשמע ליה ז"ל דמילתא דפשיטא הוא דכי קאמר הקרבן בצירי לאו נדר הוא אלא בחיי קרבן משתבע ולכן לא חש לכתבו כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים כיצד המתפים בנדרים חייב שמע חבירו שנדר ואמר ואני כמותך בתוך כדי דיבור ה"ז אסור במה שנאסר בו חבירו שמע השלישי זה שאמר ואני ואמר ואני אפי' הן ק' וכל אחד מהם אומר ואני בתוך כדי דיבורו של חבירו הרי כולם אסורים וכן האומר הרי הבשר הזה עלי אסור וחזר ואמר אפילו אחר כמה ימים והפת הזאת כבשר הזה הרי הפת נתפסה ונאסרה חזר ואמר ודבש זה כפת הזאת ויין זה כדבש זה אפילו הן ק' כולם אסורים עכ"ל ודבריו הראשונים הם משנה וגמרא בפ"ד דנזיר (כ: כא.): ומ"ש וכן האומר הרי הבשר עלי אסור וכו' נתבאר בראש סימן זה כתב הרשב"א בתשובה אדם אוסר ע"ע דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם:

(ב"ה) כתוב בתשובות להרמב"ן סי' ע"ר מה שהשבת שאין נדר אלא בהזכרת שם או כנוי זה אינו שאין צריך כלום אלא כל שאמר ככר זה עלי או קונם עלי ה"ז נדר גמור וכן בשבועה האומר שבועה שלא אוכל ככר זה אסור:

רה המתפים

בדבר האסור כגון שאמר ככר זה יהא כע"ז או כנבילה וטריפה או כיי"נ אינו נדר רפ"ב דנדרים (יג.) משנה ויליף לה בגמרא (יד.) מדכתיב או כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות נדרים האומר פירות אלו קרבן או שאמר הרי הם כקרבן או שאמר לחבירו כל מה שאוכל עמך עלי קרבן או כקרבן או הרי הן עלי קרבן הרי אלו אסורים עליו מפני שאפשר שידור אדם קרבן ויעשה בהמה שהיתה חול קרבן ותאסר אבל האומר פירות אלו עלי או מין פלוני עלי או מה שאוכל עם פלוני עלי כבשר חזיר או כע"ז או כנבילות וטריפות וכיוצא באלו הרי אלו מותרים ואין כאן נדר שא"א שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר זה הכלל כל המתפיס דברים המותרים כדברים האסורים אם אותו דבר האסור יכול לעשות בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשות בנדר

פרישה

ס"י רה (א) **כגון** דאמר ככר זה יהא כאליל כו' דכתיב כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור ר"ל בדבר שבא איסורו ע"י נדר והקדש שאדם מקדישו או אסרו בפיו והרמב"ם כתב שא"א שיתפס אדם דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר זה הכלל כו' עיין בב"י: (ב) **או כיין נסך** ר"ל שאומר בפי' כיין נסך של אליל כדמוכח לקמן בסימן ר"ח וכן מ"ש בשם הרא"ש

נדר ואין צריך שאלה אפי' בעם הארץ אבל האומר לאשתו הרי את עלי כאימא כאחותי כערלה ככלאים אע"פ שאינו נדר שהרי תלאו בדבר האסור אם הוא ע"ה צריך שאלה כדי שלא יהא רגיל בכך (ג) ולפעמים יבא לאוסרה עליו בדבר הנדור מחמירין עליו שאין די לו בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר והרמב"ם כתב שאף התולה דבר בדבר האסור שצריך שאלה בע"ה וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ כ' א"א הרא"ש בתשובה (ד) [א] האומר ייני י"נ אם אעשה דבר פלוני ועשאו ב לא נאסר כיון שלא התפישו בדבר הנדור:

רו (א) **ידות** נדרים בנדרים והוא שיהיו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך שאני אוכל

בנדר הרי אלו מותרים החטאת והאשם אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה אפשר לנודר להביא אותם מחמת נדרו וכו' עד שכל דברים אלו ענינם כאומר הרי הן עלי קרבן:

ומ"ש וא"צ שאלה אפילו בעם הארץ יתבאר בסמוך. ומ"ש אבל האומר לאשתו הרי את עלי כאימא כאחותי כערלה וככלאים כו' שם במשנה האומר לאשתו הרי את עלי כאימא פותחין לו פתח ממ"א שלא יקל ראשו לכך ובגמר' ורמינהו הרי את עלי כבשר אימא כבשר אחותי כערלה ככלאי הכרם לא אמר כלום אמר אביי לא אמר כלום מדאורייתא וצריך שאלה מדרבנן רבא אמר הא והא בת"ח הא בע"ה וקי"ל כרבא ועוד דבגמרא מייתי סיוע ליה וכתב הרא"ש בפסקיו ודוקא המדיר אשתו ומתפיס הנאתו בדבר האסור צריך שאלה שלא יקל ראשו לכך ושמא יאסור אשתו עליו אבל מתפיס אכילתו והנאתו בדבר האסור לא בעי שאלה מדקתני סיפא דמתני' הכי מכלל דרישא לא בעי שאלה ע"כ אבל הרמב"ם כתב בהלכות נדרים פ"ב דאף באומר פירות אלו עלי כבשר חזיר או כע"ז וכו' אם הוא ע"ה צריך שאלה ופותחים לו פתח ממקום אחר כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ונראה שטעמו ז"ל מפני שהוא סובר דהא דקתני בסיפא פותחין לו פתח ממקום אחר וכו' ה"ה לרישא ומ"ש רבינו ומחמירים עליו שאין די לו בחרטה כך פי' הרא"ש אהא דתנן פותחין לו פתח ממ"א החמירו עליו לפתוח לו פתח ממקום אחר לבקש לו פתח וטעם לחרטתו שאילו היה יודע שכן הוא לא היה נודר ולא סגי בכדו תהית או לבך עלך וכל זה כדי שלא יקל ראשו לכך כתב הר"ש בר צמח בתשובה ח"א סי' קנ"ה על מי שנאנס לאסור אשה אחת והתפיסה בדבר האסור י"ל דבמקום אונס לא אחמור רבנן להצריך שאלה: **כתב** א"א הרא"ש בתשובה האומר ייני י"נ אם אעשה דבר פלוני ועשאו לא נאסר וכו' בכלל י"ב וז"ל מי שאמר יאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו א אינו נאסר שאינו יכול לאסור אם לא שאסרו בקונם או בדבר הנדור וכתב עוד שם שאלת ראובן שנדר שלא ישחוק ואם ישחוק יהא פתו פת נכרי ויינו י"נ ועבר ושחק דע שא"צ התרה שאין לשון זה מורה על אסור ולא כל כמיניה לעשות יינו י"נ כל זמן שלא נתנסך לע"ז וגם לשון נדר אין כאן כיון שלא התפיסו בדבר הנדור וכ"כ רבינו ירוחם בשם ה"ר דוד הכהן וז"ל הרשב"א ח"ג סי' שי"ד ז"ל שאלת אלו בני אדם שקונסין על עצמם ואומרים אם אעשה כך או אעבור על כך יהיה פתי פת כותי ויינו י"נ אם עבר ועשה היש בדבריו כלום לאסור פתו ויינו מחמת כך או לא תשובה תחלת כל דבר אני אומר שאין זה משום אותה שבמשנתינו שאותם אינם אלא משום התפסה ואין התפסה אלא בדבר הנדור אבל כאן אינו מדין התפסה אלא מדין איסור שאוסר ממש עכשיו פתו ויינו והצבור יכולין לקנוס העוברים והפושעים ולהבדילם מקהל ישראל ולעשות פתם כפת כותי ויינם כי"נ וכמ"ש (עזרא י) יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה אבל מה שצריך לדעת הוא אם היחיד העומד בקהל ישראל ונוהג בדת משה ויהודית האוסר פתו ויינו אם נוהגים בו איסור ולא מצאתי בשורש הדין שיהא נאסר בדיבורו אא"כ התפיסו בדבר הנדור או אפילו בדבר האסור לע"ה אלא שאני חוכך דשמא ג"ז אסור לעם הארץ כדי שלא יקל ראשו לכך וכ"ע השתא כעם הארץ שרובם אינם בני תורה ועוד אני חושש לזה לפי שאנו רואים שנוהגים בו איסור וכבר אמרו בירושלמי כל הלכה שהיא רופפת בידך לא וראה מה שהצבור נוהג ונהוג כן עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה שלפנינו בסי' תל"ב אם נודע לכם שעבר על שבועתו במזיד יש לקהל להתנהג עמו באותן חומרות שהוא קבל ע"ע כגון פתו פת כותי ויינו י"נ שלא יזדמן בג' ולא יצטרף בי' ואע"פ שאין אלו הרחקה מן הדין לכל מנודה ומוחרם מ"מ יכול הוא לקבל על עצמו שכמו שב"ד יכולים לענוש ולהחמיר לפעמים יותר מדינו כפי צורך השעה הוא ע"ע כמו ב"ד ויכול לקבל עליו כל אותם החומרות עכ"ל:

כתב עוד הרבי' ירוחם בשם ה"ר דוד הכהן האומר יאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשה הוא מתיר לעצמו ואם לאו צריך י' שיתירוהו עכ"ל ונראה לי שטעות סופר יש בו: המתפיס בדבר שאינו אסור אלא מדרבנן כגון גבינה של נכרים וסתם יינם ושמנו של גיד משמע דאינו נדר דאיסור דרבנן הוא בתורת נדר נאסר והר"ן כתב בפ"ק דנדרים ממסקנא דסוגייא דשבועות ומעינן לנודר מגבינה של נכרים וסתם יינם ושמנו של נכרים והתפיס בהם דמתפיס בנדר הוי ואסור וכך הם דברי רבי' בסי' רט"ו ושם יתבאר בס"ד:

רו ידות נדרים כנדרים והוא שיהיו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך שאני אוכל לך וכו' בריש נדרים (ג.) תנן האומר

וכו' וז"ש רבינו וא"צ שאלה אפי' בע"ה כלומר אע"ג דסיפא באומר לאשתו הרי את עלי כאימא וכו' צריך שאלה בע"ה כמו שיתבאר אבל הכא תנן להדיא דמותרין כחולין וא"צ שאלה אפי' בע"ה ואף למאי דמסיק בגמ' דחולין כדי נסבא מכל מקום קאמרינן התם להדיא דמדקתני סיפא באומר לאשתו הרי את עלי כאימא פותחין לו פתח מכלל דרישא לא בעיא שאלה. ובגמרא מנה"מ אמר קרא איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור והטעם כיון דבאומר ככר זה עלי אסור הוי נדר א"כ כשמתפיס ואומר ככר זה עלי כקרבן שנאסר ע"י נדר נמי הוי נדר אבל במתפיס בדבר האיסור כבשר חזיר וע"ז דרחמנא אסריה והוא לא אסריה אינו ענין לנדר שאדם אוסר על עצמו כ"כ הר"ן לשם והוא מדברי הרמב"ם בפ"א:

ומ"ש אבל האומר לאשתו וכו' שם בסיפא תנן האומר לאשתו הרי את עלי כאימא פותחין לו פתח ממקום אחר שלא יקל ראשו לכך ובגמרא מקשינן מברייתא דתניא כאימא כאחותי כערלה וככלאי הכרם לא אמר כלום (אלמא אפי' שאלה לא צריך) אמר אביי לא אמר כלום מדאורייתא וצריך שאלה מדרבנן רבא אמר הא בת"ח הא בע"ה והתניא (בניחותא) הנודר בתורה לא אמר כלום וא"ר יוחנן וצריך שאלה לחכם וא"ר נחמן ות"ח א"צ שאלה כלומר כי היכי דבנודר בתורה מפלגינן בין ת"ח לע"ה ה"ה באומר לאשתו הרי את עלי כאימא וכו' מיהו באוסר אכילתו בדבר האסור כבשר חזיר א"צ שאלה אפי' בע"ה. והטעם כתב הר"ן דדוקא באשתו שדרכו לאסור אשתו מתוך הקפדה ואי שרית ליה במתפיס בדבר האיסור בלא פתח אתי למישרי נמי במתפיס בדבר הנדור אבל שאר נדרים מתוך שאינן מצויין כ"כ לא גזרו בהן וא"צ שאלה ונודר בתורה דצריך שאלה בע"ה טעמא אחרינא אית ביה דכיון דבאוחזה בידו א"צ אפי' אינה אוחזה בידו ונדר במה שכתוב בה צריך שאלה מדינא וע"ה איננו בקי בכל זה ואתי לזלזולי אפי' כי משתבע במה שכתוב בה ואפי' באוחזה בידו הלכך החמירו שצריך שאלה בע"ה וכדלקמן סי' רי"ב:

ומ"ש ומחמירין עליו וכו' משנה שם פותחין לו פתח ממקום אחר ופירושו דאע"ג דמתחרט מעיקרו שלא היה חפץ בנדר זה מעולם אין פותחין לו בחרטה לבדה כלומר בכדו תהית לבך עלך אלא צריך לבקש לו פתח ממקום אחר דלא דמי לנודר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' דסגי בחרטה מעיקרו כדלקמן בסימן ר"ח הלא דהם אינו מתחרט מעיקרו או צריך לבקש לו פתח כדלקמן בסימן רכ"ח אבל כאן מחמירין עליו דאפי' מתחרט מעיקרו לא סגי בחרטה וכו': ומ"ש והרמב"ם כתב וכו' כך מפורש בפ"ב דנדרים וז"ל האומר לאשתו הרי את עלי כאימא או האומר פירות אלו עלי כבשר חזיר אם היה אומר ת"ח א"צ שאלה ואם היה ע"ה צריך שאלה לחכם וכו' ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים עכ"ל ותימא דבגמרא מפורש בין לרבינא בין למסקנא דגמרא מבתר רבינא דרישא באוסר אכילתו או דבר אחר עליו ומתפיסו בדבר האסור א"צ שאלה כלל אפי' בע"ה אלא דוקא באוסר אשתו עליו שלא יקל ראשו לכך. ואפשר ליישב דקשיא ליה להרמב"ם דאם כן מאי מייתי תלמודא ראייה לאוקימתא דרבא באוסר אשתו בדבר האסור דאיכא לחלק בין ת"ח לע"ה מנודר בתורה הלא בנודר אשתו דצריך שאלה כדי שלא יקל ראשו לכך משמע ודאי דאפי' בת"ח צריך שאלה מדרבנן וכאביי ולא דמי לנודר בתורה דטעמא הוה משום דת"ח בקי לאפלוגי בין נודר בתורה ובין נודר במ"ש בה או אוחזה בידו משא"כ בע"ה דאינו בקי בכל זה וכדפרי' אלא בע"כ מהך ראייה דנודר בתורה לרבא בנודר באשתו שמעינן דמסקנא דתלמודא דאין לחלק אלא בכל דבר שאוסר עליו בדבר האסור יש להחמיר בע"ה דצריך שאלה כדי שלא יקל ראשו לכך וכדאשכחן בנודר בתורה וס"ל להרמב"ם דטעמא דהחמירו בע"ה בנודר בתורה הוי נמי טעמא שלא יקל ראשו לכך לנדור בתורה כמפורש בדבריו ספ"א דנדרים והשתא הדר ביה תלמודא ממאי דקאמר מעיקרא דבאוסר דבר בדבר האסור א"צ שאלה אפי' בע"ה דליתא אלא צריך שאלה ופותחין לו פתח ממקום אחר כמו באוסר אשתו ומתפיסה בדבר האיסור וכן בנודר בתורה לא הוי הטעם דע"ה איננו בקי אלא טעמא דכולהו כדי שלא יבא ע"ה להקל ראשו לכך זו היא דעת הרמב"ם אבל הרא"ש ס"ל דלא אמרינן שלא יקל ראשו לכך אלא באוסר אשתו בדבר האסור אבל באוסר דבר אחר א"צ שאלה אפי' בע"ה וטעמא דנודר בתורה משום דאיננו בקי כדפרי' וכך הוא דעת הר"ן ובש"ע פסק לחומרא כדעת הרמב"ם וכך ראוי לנהוג דלא כהרב בהגה"ה ש"ע שהביא דעת רבינו להקל בזה. ולהרמב"ם בזמן הזה לכ"ע דיינינן ליה כדין ע"ה לפי שרובן אינן בני תורה כמו שכתב הרשב"א בתשובה ומביאו ב"י והרב בהג"ה ש"ע:

כתב א"א הרא"ש בתשובה האומר ייני יין נסך וכו' קצת קשה מה היה דעת רבינו להביא תשובה זו דלא נשמע ממנה חידוש אלא הדין המפורש במשנה דבגמרא דמתפיס בדבר האסור אינו כלום שזה כבר כתבו רבי' בתחלת סימן זה וי"ל דאתא לאשמועינן אף על גב דלדינא דגמרא האומר פירות אלו כיין נסך אמרינ' להחמיר דביין נסך לשתים קאמר ואסור כדלקמן בסימן ר"ח אפ"ה כאן דאמר יהא ייני יין נסך אם אעשה דבר פלוני אין דברים אלו מובנים אלא שיינו יהא כיין נסך לעכו"ם דעכשיו בזמן הזה קורין ליין נסך לעכו"ם יין נסך בסתם ועוד נראה דאשמועינן דאע"פ שהוא בעצמו קנס את נפשו אם יעבור על דבר איסור פלוני או התקשר כנגד חבירו בקנס זה אם לא יקיים התנאי אין דינו כדין ב"ד שהחמירו עליו לקיים כך וכך בקנס שיהא יינו יין נסך. מיהו הריב"ש סימן ע"ג חולק על זה וסבירא ליה דדין יחיד במה שקבל על עצמו לאסור בחומרות כדין בית דין הוא ומביאו ב"י. ואיכא למידק בלשון הרא"ש שכתב כלל י"ב דין ד' מי שאמר יאסור ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועשאו לא נאסר דמאי שנא מאומר ככר זה אסור עלי דהוי כמי נדר אע"ג דלא התפיסו בדבר הנדור אלא אמר סתם אסור והכא גם כן לא אמר אלא סתם יאסר ייני על כל ישראל ויש לומר דשאני התם כיון דאמר ככר זה עלי הוי לשון נדר והכא כמי אינו נאסר אלא אם כן דאמר בלשון נדר קונם ייני על כל ישראל אם אעשה כך וכך אבל יאסר ייני על כל ישראל וכו' אין זה לשון נדר. מיהו מלשון רבינו משמע דלא התירו הרא"ש אלא משום דהזכיר נסך וצ"ע:

רו ידות נדרים כנדרים והוא שיהיו מוכיחות קצת וכו' משנה וגמרא ריש נדרים וע"פ פסקי הרא"ש דגרסינן בגמרא (דף ד') איתמר ידים שאין מוכיחות

פרישה

הרא"ש בסמוך שאומר ייני י"נ כו' מיירי בכה"ג: (ג) **ולפעמים** יבא לאוסרה עליו כו' וכיון שבא לבטל מפריה ורביה החמירו: (ד) **האומר** ייני יין נסך אם אעשה כו' ואע"ג שכבר כתב רבינו אם אמר ככר זה יהא כיין נסך שאינו כלום אתא לאשמועינן בתשובה זו אע"פ שאומר על היין עצמו שיהא יין נסך (והו"א שיועילו דבריו כמו שיש כח לב"ד לגזור על איש שיהא יינו י"נ כן יהא כח בידו לאסור על עצמו קמ"ל דלא עד"ר עכ"ה) אינו כלום ולעיל לא שמעינן אלא שאם תלה דבר אחר ביין נסך שאינו כלום וק"ל ועיין בדרישה:

סי' רו (א) **ידות** נדרים כו' כיצד האומר לחבירו מודרני ממך כו' מפרש בגמרא דהכי ידות ניהו כלומר שהתחיל לנדור ולא גמר הדיבור לומר כקרבן או לא אסר בהדיא ואע"פ כן הוא נאסר כאילו גמר כל הדיבור וזה דומה לאדם שאוחז ביד הכלי וע"י כך שמשמש בכלי כאילו אחז בו בעצמו: (שאני אוכל לך כתב הר"ן שיש גורסין שאני ביו"ד וי"ג שאני

דרישה

סי' רה [א] האומר ייני יין נסך אם אעשה כו' ז"ל הרא"ש וב"י הביאו שאין לשון זה מורה על איסור ולאו כל כמיניה לעשות יינו י"נ כל זמן שלא נתנסך לאליל וגם לשון נדר אין כאן כיון שלא שתפיסו בדבר הנדור וכ"כ הרשב"א בתשובה על האומר כך ז"ל שאלת אלו בני אדם שמקנסין על עצמן ואומרים אם אעשה כך או אעבור על כך יהיה פתי כפת כותי ויינו י"נ אם עבר ועשה היש בדבריו צד איסור והשיב ציבור בודאי יכולין לקנוס העוברים והפושעים לעשות יינם י"נ אבל יחיד כו' לא עכ"ל והריב"ש כתב וגם ב"י הביאו דאף שאין אלו הרחקות מן הדין מ"מ יכול הוא לקבלן על עצמו שכמו שב"ד יכולין לענוש ולהחמיר לפעמים יותר מדינו כפי צורך שעה כן הוא על עצמו יכול לאסור כמו ב"ד ויכול לקבל עליו כל אותן החומרות. ע"ל וקמ"ל רבינו דהרא"ש לא ס"ל הכי דכיון דמן הדין אינו אסור כיון שלא התפיס בדבר הנדור וק"ל:

אבל

חדושי הגהות

רה א אע"ג דלעיל גבי ככר זה אסור עלי קא חשיב ליה שפיר נדר אף שאינו מתפיסו בשום דבר י"ל היינו דוקא לעצמו אבל לאחרים אינו מועיל לשון איסור לחוד (ט"ז וש"ך) ב עיין ט"ז וש"ך בזה

בגמרא

אוכל לך או מופרשני ממך שאני אוכל לך או מרוחקני ממך שאני אוכל לך אסור לאכול עמו אבל אם אומר שאני אוכל לך לבד או שאומר מודרני ממך או מופרשני ממך או מרוחקני ממך ולא סיים דבריו שאיני אוכל לך אינו כלום ומותר לאכול עמו ולדבר עמו ולישא וליתן עמו ולעמוד בד' אמותיו: [א] (ב) אבל הרמב"ם כתב האומר לחבירו מודרני ממך משמע שלא ידבר עמו מופרשני ממך משמע שלא ישא ויתן עמו מרוחקני ממך שלא יעמוד בד' אמותיו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה אמר לחבירו (ג) מודר אני לך מאכילה או מהנאה שניהם אסורים לאכול או ליהנות זה מזה אמר מודר אני ממך מאכילה או מהנאה הוא אסור בחבירו וחבירו מותר בו ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה (ד) לא הוי נדר כלל אמר לחבירו (ה) מנודה אני לך משמתינא ממך אפילו סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל (ו) [ב] אבל אם אומר נדירנא ממך וסיים בדבריו שאני אוכל לך אסור לאכול עמו לא סיים דבריו שאני אוכל לך אינו כלום והרמב"ם כתב מנודה אני לך או שמתינא ממך ולא אמר שאני אוכל לך (ז) לא ישב בד' אמותיו ובנדירנא ממך ולא אמר שאני אוכל לך אסור ליהנות ממנו מנודה שלא אוכל לך אסור לאכול עמו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה

האומר

אביי אמר הויין ידים ורבא אמר לא הויין ידים והילכתא כרבא אף על גב דבשלהי נזיר גרסינן איפכא גירסא דהכא עיקר הלכך לא הוי יד עד דאמר מודרני ממך שאני אוכל לך וכו' עכ"ל וכן פסק בש"ע מיהו נראה לפע"ד שאין להקל בדבר התלוי בגרסאות וכמו שקבעתי ההלכה בא"ע סי' כ"ז היכא דא"ל הרי את מקודשת ולא אמר לי דאזלינן לחומרא דידים דאינן מוכיחות הויין ידים והכא בנדרים אזלינן נמי לחומרא דידות נדרים כנדרים דאורייתא' ואפי' למלקות וכדכתב הרא"ש בפסקיו פ"ק בס"ב והלכך אע"פ שלא אמר שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אלא שאיני אוכל שאיני טועם נמי אסור לאכול עמו מיהו ודאי אינו אסור עד שיאמר מודרני ממך שאני אוכל או מופרשני וכו' דהא ודאי דבר פשוט הוא דבאומר שאיני אוכל או שאיני טועם גרידא אפי' יד לא הוי ולפי הוראת חומרא זו לא קי"ל נמי להא דכתב רבינו ומותר לאכול עמו ולדבר עמו וכו' דנמשך אחר מ"ש הרא"ש ז"ל וכיון דמספקא לן דילמא מודרני ממך דלא משתעינא בהדך וכו' או דילמא לאיסור הנאה קאמר הלכך אינו אסור לא בזה ולא בזה דאין הלשון מוכח לזה יותר מלזה והוי לתרוייהו ידים שאין מוכיחות וקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים וכו' עכ"ל שהרי למאי דפרי' כל ידים דלא מוכיחות הויין ידים לחומרא והלכך אם אמר שאיני אוכל לך לבד אסור לאכול עמו וה"ה אם אמר מודרני ממך שאיני אוכל נמי אינו אסור אלא לאכול עמו בין אם אומר לך בין אינו אומר לך אבל אם אמר מודרני ממך אסור לאכול עמו ולדבר עמו מופרשני ממך אסור לאכול עמו ולישא וליתן עמו מרוחקני ממך אסור לאכול עמו ולעמוד בד' אמותיו דכיון דספק הוא דהוי לתרוייהו ידים שאין מוכיחות דהויין ידים לרבא לגירסא דנזיר אזלינן להחמיר באיסורא דאורייתא ואי הוה תפסינן גירסא דנדרים עיקר להקל לגבי נדרים וגירסא דנזיר עיקר להחמיר גבי קידושין הו"ל תרתי דסתרן אהדדי:

ומ"ש אבל הרמב"ם כתב וכו' טעם מחלוקת זו הוא מדתנן ריש מכילתין האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור בכולן ואמר שמואל עלה עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך ומותבינן עלה דשמואל מברייתא דתניא מודר אני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך ה"ז אסור ואסקינן אלא הכי אתמר דשמואל טעמא דאמר שאני אוכל לך ושאני טועם לך הוא דאסור פי' אסור באכילה. אבל אמר מודרני ממך לא משמע דאמר אסור פי' אסור באכילה אלא מודר אני ממך לא משתעינא בהדך משמע וכו' פשטא דליגנא דתלמודא משמע הכי כדפרי' וכדברי הרמב"ם דברייתא דתני בה ה"ז אסור הכי מיפרשא מודרני ממך דלא משתעינא בהדך וכו' ומודה בה שמואל דהרי זה אסור להנך מילי אבל לאכילה אינו אסור עד שיאמר שאיני אוכל לך אבל הרא"ש פי' דה"ק תלמודא אלא הכי איתמר דשמואל טעמא דאמר שאני אוכל לך הוא דאסור אבל אמר מודרני ממך מותר דהו"ל ידים שאין מוכיחות דדילמא מודרני ממך דלא משתעינא בהדך קאמר ואינו אסור לא בזה ולא בזה ותנא דברייתא דתנא ה"ז אסור ס"ל דידים שאינן מוכיחות הויין ידים ושמואל דייק ממתני' דלא הויין ידים ונראה מדברי הרא"ש דגרים בגמ' דילמא מודרני ממך דלא משתעינא בהדך וכו' וכן פירש הר"ן אבל הרמב"ם לא היה גורס דילמא וכגירסת ספרים שלנו גם הר"ן הביא סברא זו דכתב הרמב"ם דאיכא מ"ד הכי וכבר כתבתי הלכה למעשה להחמיר בכל זה:

אמר לחבירו מודר אני לך וכו' שם אר"י בר חנינא מודר אני לך שניהם אסורים מודרני הימך הוא אסור וחבירו מותר וכתב הרא"ש והוא שאמר מודר אני לך מאכילה או מהנאה אבל בסתם הויין ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים עכ"ל. וכך הם דברי רבינו ולמאי שכתבתי דנקטינן לחומרא אפי' בסתם נמי אסור מספק דסתם ידים שאין מוכיחות הויין ידים. ודע שאם אמר מודר אתה הימני הוא מותר בשל חבירו וחבירו אסור בשלו אלא דאינו לוקה וכתבו רבינו בסי' רכ"ד: ומ"ש ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה לא הוי נדר כלל פירוש מותר לאכול עמו ולדבר עמו וסתם רבינו דבריו כאן לדעת הרא"ש דלעיל כהרמב"ם דאסור לדבר עמו:

אמר לחבירו מנודה אני לך משנה ריש מכילתין מנודה אני לך רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר ופסק הרא"ש דלית הלכתא כרבי עקיבא מדקאמר בגמרא

האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אסור ומפרש בגמרא דהני ידות נינהו כלומר שהתחיל לנדור ולא גמר הדיבור ואעפ"כ הוא נאסר כאילו גמר כל הדיבור וזה דומה לאדם שאוחז ביד הכלי וע"י כך משתמש בכלי כאילו אחז בו בעצמו ואיתא תו בגמרא (ה.) אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך ומסיק דה"ק טעמא דאמר שאני אוכל לך ושאני טועם לך הוא דאסור אבל אמר מודרני ממך לא משמע דאמר אסור מ"ט מודר אני ממך לא משתעינא בהדך משמע מופרשני ממך דלא עבידנא עמך משא ומתן משמע מרוחקני ממך דלא קאימנא בד' אמות דילך משמע לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים אין שמואל מוקים מתני' כר"י דאמר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ואמאי דחיק שמואל לאוקמא מתני' כר"י לוקמא כרבנן אמר רבא מתני' קשיתיה אמאי תנא שאני אוכל לך שאני טועם לך ליתני שאני אוכל שאני טועם ש"מ בעינן ידים מוכיחות וכתב הרא"ש הא דאמרינן מודר אני ממך דלא משתעינא בהדך משמע וכו' וכיון דמספקא לן אי לאיסור הנאה קאמר או להנך מילי דפריש' הלכך אינו אוסר לא בזה ולא בזה דאין הלשון מוכיח לזה יותר מלזה והוו לתרוייהו ידים שאין מוכיחות וקסבר שמואל דלא הויין ידים ודייק רבא להא דשמואל ממתניתין ואיתמר נמי ידים שאין מוכיחות אביי אמר הויין ידים רבא אמר לא הויין ידים והלכתא כרבא אע"ג דבשלהי נזיר גרים איפכא גירסא דהכא עיקר הלכך לא הויא יד עד דאמר מודרני ממך שאני אוכל לך ואם אמר שאני אוכל לך בלא מודרני ממך נראה דלא הויא יד דמודרני ממך הוא במקום קונם שאני אוכל לך אבל כשאומר שאני אוכל לך לחוד לאו כלום הוא עכ"ל וכ"פ הר"ן כשמואל וכרבא דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים וכ"פ הרמב"ם ג"כ וא"ת כיון דלא מיתסר עד דאמר מודרני ממך שאני אוכל אמאי מיקרי יד כבר כתב הר"ן דטעמא משום דלא מסיק דיבוריה למימר כקרבן א"נ דלא אמר אסור בהדיא ומ"ש רבי' בשם הרמב"ם הוא בפ"א והר"ן כתב ג' הסברות ודבריו נוטים לסברת הרא"ש וכתב הר"ן אהא דאמר רבא מתני' קשיתיה וכו' ליתני שאני אוכל ושאני טועם פירוש ואי הוה תני הכי בלא לך הוה שמעינן דידים שאין מוכיחות הויין ידים דאע"ג דכבר אמר מודרני ממך דהא ס"ל לשמואל דמתני' חדא קתני אפ"ה שאני אוכל בלא לך ידים שאין מוכיחות נינהו דאיכא למימר ה"ק מודרני ממך דלא משתעינא בהדך אי אכילנא היום או עד יום פלוני ומש"ה תנא במתניתין לך לאשמועינן דטעמא דאמר לך הא אמר מודרני ממך שאני אוכל לא חייל נדרא כלל דהויין להו ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים: וכתב הר"ן גבי מנודה אני לך דאומר מודרני מנכסים הוי שפיר ידים מוכיחות כמי שאומר מודרני ממך שאני אוכל לך והא דתנן שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור כתב דאית דגרסי הכי בלא יו"ד ואית דגרסי שאיני ביו"ד ומדברי הרמב"ם בפ"א נראה שהוא גורס שאיני ביו"ד שכתב בכולן שלא אוכל לך:

אמר לחבירו מודר אני לך מאכילה או מהנאה וכו' שם אר"י בר חנינא מודר אני לך שניהם אסורים מודרני הימך הוא אסור וחבירו מותר ופי' הר"ן מודרני לך שניהם אסורים דילך משמע לך כלומר נכסי אסורים לך ומשמע משלך משא"כ בהימך דלא משמע הכי וכתב הרא"ש הא דר"י בר חנינא והוא שאמר מודר אני לך מאכילה או מהנאה אבל אם בסתם הויין ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים ופשוט הוא מהא דשמואל דבסמוך וכ"כ הר"ן וכתב שכן דעת הרמב"ן ז"ל והרמב"ם השמיט הא דר"י בר חנינא ולא ידעתי למה:

אמר לחבירו מנודה אני לך וכו' שם במשנה (ג.) מנודה אני לך ר"ע היה חוכך בזה להחמיר ובגמרא (ז:) א"ר פפא א בנדירנא ממך דכ"ע ל"פ דאסור משמיתנא מינך כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי במנודה אני לך דר"ע סבר ליסנא דנידויא הוא והרא"ש גורס ליסנא דנדינא והוא הגירסא הנכונה ורבנן סברי ליסנא דמשמתינא הוא ופליגא דרב חסדא דההוא גברא דאמר משמיתנא בניכסיה דבריה דרב ירמיה בר אבא אתא לקמיה דרב חסדא אמר לית דחש להא דר"ע קסבר במשמיתנא פליגי וכתבו הרא"ש והר"ן דלא קי"ל כר"ע מדאמר דלית דחש ליה ועוד דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו ושכן פסק הרמב"ן ודלא כהרמב"ם שפסק בפ"א כר"ע ונראה שטעמו של הרמב"ם מדגרסינן בגמרא אמר אביי מודה ר"ע לענין מלקות דאינו לוקה דאם כן ניתני ר"ע מחמיר ומדמפרש אביי מילתיה משמע דס"ל כוותיה והרמב"ן והרא"ש והר"ן סברי דלא מכרעת מילתא דהא אשכחן בכמה דוכתי דמפרשי אמוראי מילתא דמאן דלא קי"ל כוותיה וכתבו הרא"ש והר"ן דהא דאמרינן נדינא מינך דכ"ע אסור דוקא בדקאמר שאני אוכל לך כדאמר שמואל גבי מודרני ממך מופרשני ממך וכו' ונדינא נמי דכוותייהו שהוא לשון הרחקה וכתבו שכן דעת הרמב"ן ז"ל:

ומ"ש רבי' בשם הרמב"ם הוא בפ"א וז"ל האומר לחבירו מודר אני ממך וכו' מרוחק אני ממך משמעו שלא ישב עמו בד' אמות וכן אם א"ל מנודה אני לך או משמתינא ממך א"ל מנודה אני לך שלא אוכל לך אינו אוכל לו ואם אכל אינו לוקה א"ל נדינא ממך ה"ז אסור ליהנות עכ"ל: ומ"ש דכשאמר מנודה אני לך או שמתינא מינך ולא אמר שאני אוכל לך לא ישב בד' אמותיו לטעמיה אזיל שפסק במרוחקני ממך ולא אמר שאני אוכל לך משמע שלא

דרישה

סי' רו [א] **אבל** הרמב"ם כתב האומר לחבירו מודרני כו' וסברת מחלוקת הוא בפי' הגמרא וכך הוא לשון הגמרא על המשנה האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך כו' אסור אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך כו' ומסיק בגמרא דה"ק טעמא דאמר שאני אוכל כו' הוא דאסור אבל אמר מודרני ממך לא משמע דאסור מ"ט מודר אני ממך לא משתעינא בהדך משמע מופרשני ממך דלא עבידנא עמך משא ומתן משמע כו' וסבר הרמב"ם שפי' כמשמעו כשאומר מודרני או מופרשני בלחוד משמע דוקא הני מילי ולא איסור הנאה והרא"ש סבר שה"ק שהני מילי נמי משמע ר"ל איסור הנאה והני מילי במ"ש בפרישה ומוכח מל' הגמר' שא"א לפרשו כמו שפירשו הרמב"ם וע"ש בפ"ק דנדרים דף ה' ע"א : [ב] אבל אם אמר נדירנא ממך כו' כנ"ל כמ"ש בפרישה ובאשיר"י לנדרים דף ק"ג ריש ע"ד איתא שם נדירנא אבל מסיק שם

פרישה

שאני בלא יו"ד וברמב"ם כתב בכולם שאיני ביו"ד ב"י עכ"ה) : (ב) אבל הרמב"ם כתב האומר לחבירו מודרני ממך משמע כו' אבל הרא"ש סבר דבהני ליסני יש להסתפק אי לאיסור הנאה קאמר או להנך מילי דמפרש הרמב"ם הלכך אינו אסור לא בזה ולא בזה דאין הלשון מוכיח לזה יותר מלזה והוי לתרוייהו ידים שאין מוכיחות ועיין בדרישה: (ג) מודר אני לך מאכילה כו' דלך משמע לך כלומר נכסי אסורים לך ומשמע משלך משא"כ בהימך ר"ן (ואין זה ידים שאינן מוכיחות דפשוט דר"ל תרוייהו דהא יכול לומר מודר אני ממך או תהא מודר ממני אלא אמר ליסנא דמשמע תרוייהו עכ"ה) והא דאמר לעיל מודרני ממך שאני אוכל לך כו' אסור לאכול עמו משמע הא חבירו מותר לאכול עמו שאני התם שאומר שאני אוכל משמע שה"ק שאני אוכל ממך: (ד) לא הוי נדר כלל כדעת הרא"ש דלעיל : (ה) מנודה אני לך משמתינא ממך (ר"ל מנודה יותר משמע דקאי אהנאה או אדיבור מל' מודרני ולכן אם סיים שאני אוכל לך ס"ל דר"ל תרתי ליסני למנודה ועוד שאני אוכל לך הוי לן ידים שאין מוכיחות עכ"ה) נראה דלהכי שינה הלשון ולא כתב ג"כ משמתינא לך משום דבמנודה שהוא לשון נידה וגיעול שייך לומר לך כלומר בעיניך אהא כדין מנודה אבל לשון משמתין אינו שייך אלא כשאמר משמתי' לכן שייך לומר משמתין ממך : (ו) אבל אם אמר נדירנא ממך כו' עיין בגמרא פ"ק דנדרים דף ז' סוף ע"א דגרסינן נדינא ממך וכן איתא שם ברש"י ור"ן ופירש"י נדינא דמשמע בפי' אהא מנודה לך וכן מ"ש אח"כ בשם הרמב"ם ובנדירנא מינך טעות הוא וצ"ל ג"כ נדינא ממך וכן הוא בהדיא במיימוני ספ"ק ועד"ר (דנדינא הוא קלת מל' מנודה וגם לשון הרחקה וכשסיים דבריו שאני אוכל לך הוי כמו מודרני כו' דלעיל עכ"ה): (ז) לא ישב בד' אמותיו אבל מותר לאכול ממנו ב"י :

האומר

חדושי הגהות

רו א בגמרא איתא בנדינא ממך וכו' וכ"ה בר"אש בפירושו אבל הרא"ש בפסקיו איתא הגירסא בנדירנא וכפי הענין נראה שאין פילוג שהרי הרא"ש בעצמו שם התחיל בנדירנא וסיים

שלא ישב בד' אמותיו ומנודה אני לך או משמיתנא לך לא גרעי ממרוחקני ימך וסובר
דכיון דמנודה אני לך בהדי מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך איתניא לדידהו
דמי וכי היכי דבהנהו אמר שמואל דלא מיתסר באכילה עד שאמר שאני אוכל לך
ה"ה במנוד[ה א]ני לך לר"ע לא מיתסר באכילה עד שאמר שאני אוכל לך וככר נתבאר
שהוא ז"ל פוסק הלכה כר"ע וסובר ז"ל דכי
א"ר פפא בנדינא ממך כ"ע ל"פ דאסור
היינו באומר נדינא ממך סתם כלומר ואינו
אומר שאני אוכל לך ואם כן ע"כ אסור
דקאמר בהנאה הוא דאי באכילה לחוד מהי
תשתמע ומדנקט גבי שלא אוכל לך מנודה
לך ושבקינן למשמיתנא לך דהוא בר זוגיה
משמע שסובר דכי אמרי' בגמר' משמיתנא
מינך לכ"ע שרי היינו לומר דאם אמר
משמיתנא מינך שאני אוכל מותר בהנאה
דלאו לשון יד נדר הוא אלא לשון שמתא
אבל הראב"ד השוה דין האומר משמיתנא
מינך שלא אוכל לך לאומר מנודה אני
לך שלא אוכל לך ונראה מדבריו קצת שגם
דעת הרמב"ם לומר דשוים הם לכל דבריהם
וגבי שלא אוכל נקט מנודה אני לך ומיניה
ניליף לאומר משמיתנא לך וסמך על מה שהשוה אותם בתחלה היכא דלא אמר שלא
אוכל לך ולפי זה פסק כרב חסדא דאמר במשמיתנא פליגי ודלא כרב פפא דאמר
במשמיתנא כ"ע לא פליגי דשרי והא דכתב הרמב"ם מנודה אני לך שלא אוכל לך
אינו אוכל לו כתב הראב"ד פירוש אסור לאכול בד' אמותיו וכן משמיתנא מינך שלא
אוכל לך עד כאן נראה מדבריו שהרמב"ם מפרש כן דמנודה אני לך שלא אוכל לך
שהיה חוכך בה רבי עקיבא להחמיר לענין לאכול בארבע אמותיו הוא ולא לענין
לאכול משלו ואין פירוש זה מוכרח במשנה דאדרבה איכא למימר דלענין
לאכול משלו איתניא דומיא דמודרני מופרשני מרוחקני ממך שלא אוכל לך
דאיתנו בהדה ולזה מטים דברי הרמב"ם ז"ל כפשטן ומדברי רבינו שכתב
בדעת הרמב"ם מנודה שלא אוכל לך אסור לאכול עמו נראה שהיה מפרש דברי
הרמב"ם כפירוש הראב"ד ז"ל: **האומר** כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן
אמר כנדרי רשעים ככר זה עלי אסור בו וכו' בפ"ק דנדרים (ט .)
תנן כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה כנדרי כשרים לא אמר כלום
כנדבותם נדר בנזיר ובקרבן ופירש הרא"ש כנדרי רשעים. ידות קא מפרש שאם
אמר כנדרי רשעים נדר בנזיר בקרבן ובשבועה ובגמרא מפרש היכי משמע
כולהו ורשעים רגילים לידור בכל הני: כנדרי כשרים לא אמר כלום. אפילו
כנדרי כשרים ככר זה קונם עלי לא אמר כלום דמה שתלה בכשרים בטל את
הקונם דכשרים לא נדרי כלל: כנדבותם של כשרים נדר בנזיר ובקרבן · שהכשרים
דרכם לנדוב דלא אתי לידי תקלת בל תאחר דנדבה היינו שאמר ה"ז אבל נדר
דאמר עלי אתי לידי תקלת בל תאחר אבל שבועה לא דלענין שבועה לא שייך
למימר נדבה הלכך כשרים אינם נשבעים כלל אע"ג דאמרינן לעיל דנשבעים
לקיים את המצוה היא לאו שבועה הוא אלא לזרוזי נפשיה בעלמא עכ"ל וגרסי'
בגמרא (שם) עלה דמתני' ודילמא ה"ק כנדרי רשעים לא נדרנא אמר שמואל באומר כנדרי רשעים הריני עלי והימנו הריני בנזירות עלי בקרבן הימנו בשבועה
כלומר שאם אמר כנדרי רשעים הריני והיה נזיר עובר לפניו כדמוקי לה בגמרא ה"ז נזיר ואם אמר כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן ואם אמר כנדרי רשעים הימנו
והיה ככר מונח לפניו הרי הוא בשבועה שלא יאכלנו ומיירי כשאמר כנדרי רשעים לא אוכל כ[ד]מוקי לה בגמרא וקמ"ל דאף על גב דלא אפיק שבועה מפומיה מיחייב
דאם לא אמר שלא אוכל לא משתמע כלל דאיכא למימר דילמא הימנו דאכילנא קאמר כדאיתא בגמרא ומשום דהכא בענין אוסר ככר בנדר עסקינן לא כתב
אלא אומר כנדרי רשעים או כשרים ככר זה עלי או אומר כנדרי רשעים עלי ולא חש לכתוב אומר הריני או הימנו משום דאינו ענין לאיסור ככר בנדר (ואיכא)
[והאה] דאמרי' דכנדרי רשעים עלי חייב בקרבן כתב מסתברא נמי דדוקא כשהיתה בהמה מונחת לפניו ורבינו סתם דבריו משמע דאפילו כשאין בהמה מונחת לפניו
מיחייב ואפשר דאיהו נמי לא מיחייב אלא כשבהמה מונחת לפניו דטעמא דמסתבר הוא אלא דמשום דלא נפקא לן מידי לענין איסור ככר בנדר לא חש לכתוב כ[ן]
והרמב"ם בפ"א ג"כ סתם דבריו ואין בדבריו הכרע: **כתב** א"א ז"ל הנודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך אפילו יד לא הוי וכו' ז"ל הרא"ש בפסקיו פ"ק
דנדרים אם אמר אני נודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך לכאורה אפילו יד לא הוי דדוקא באומר מודרני ממך אסר על עצמו הנאת חבירו ואע"פ שלא
התפיס בדבר הנדור יד מיהא הוי אבל אם אמר אני נודר זה הלשון לשון שבועה הוא שאוסר את עצמו בשבועה ולא לשון נדר אם לא שנדר לעשות מצוה דבפיך זו
צדקה ומיהו כיון דהאידנא מרגלא בפומיה דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל להם וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות בנדרים עכ"ל והר"ן כתב בריש נדרים שדעת
ר"ת ור"י מגא"ש והרשב"א ז"ל דאין נדר בלשון שבועה ולא שבועה בלשון נדר וכן משמע בירושלמי אבל הרמב"ן כתב דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון
נדר מהני מיהו לאו מעיקר נדר ועיקר שבועה אלא מדין ידות הוא דמהני ע"כ ועוד א[כת]וב בזה בסימן רל"ט בס"ד: ב"ה ובנזירות דעת הרא"ש בריש נדרים גבי הא
דקאמר לאפוקי שבועה דאסר נפשיה מחפצא שאם הוציאו בלשון שבועה אסור ונראה שהוא [מ]כרח שם בגמ' ובתשובות להרמב"ן ז"ל סימן ע"ד על א' שאמר אני מקבל בנדר על
דעת המקום ועל דעת רבים שלא אבא עם אשתי בבית אחד עד סוכות מסתברא שנשאל ומתירין [לו] אע"פ שנשבע על דעת רבים שאין זה עיקר נדר שהרי הוציאו בלשון שבועה שהרי
אמר שלא אבא עמה בבית אחד וכל אעשה ולא אעשה הרי הוא כדבר שאין בו ממש שאינו [א]סור אלא משום בל ומדרבנן וכיון שאין זה נדר אלא דרבנן משום מצוה כזו פותחין
לו פתחים ומתירין לו ואפי' לר"ת דאמר שלא בכל דבר מצוה מתירין אלא בגוונא דההוא מקרי דרדקי דטעמא דהתם דאנן סהדי דדעת הרבים ג"כ מסכמת בפתחיהם שלא נדרו האבות
אלא על דעת שיועילו לתינוקות וכאן אנן סהדי שמסכימין לפתחו של זה שלא עשה כן אלא [מ]חמת כעסו ועוד שהדבר קרוב להיות כתשמישי עליך אע"פ שיש לחלק קצת עכ"ל (תשובה
זו שייך לסימן רכ"ח וכן נמצ[א] מכתב יד הרב זלה"ה):
והרמב"ם ז"ל כתב האומר פירות פלוני אסורים עלי בכל לשון שיאסור עליו וכו' וכן אם אומר הרי הן עלי איסר אסורים בפ"א ונראה מדברי רבינו שהוא
סובר דלשון זה חולק עמ"ש הרא"ש דנדר שהוציאו בלשון שבועה כגון שאמר הריני נודר שאוכל לך לאו כלום הוא מדינא ואילו הרמב"ם כתב
האומר פירות פלוני אסורין עלי בכל לשון שיאסור עליו הרי ה[ן] אסורין עליו ומשמע ליה דבכל לשון שיאסור עליו שכתב היינו לומר דבין שהוציאו בלשון נדר
כדקתני בין שהוציאו בלשון שבועה כגון שאמר הריני אסור בפירות פלוני הרי הן אסורין עליו ועוד שכתב אע"פ שאין שם שבועה כלל משמע שאם היה מזכיר
שבועה

בגמרא לית דחש להא דרבי עקיבא ומפרש בגמרא דבמשמתינא ממך אפילו רבי
עקיבא מודה דשרי ובנדינא ממך אפי' רבנן מודה דאסור וזהו שכתב רבינו במנודה
אני לך ובמשמתינא ממך אינו נדר וסתם דבריו כדעת הרא"ש לעיל דבדלא הזכיר
הנאה או אכילה פשיטא דאינו נדר כלל אפי' אמר נדינא ממך או אפי' מודרני
ממך דידים שאין מוכיחות לא הויין
ידים ואינו אסור לא בזה ולא בזה אלא
מיירי הכא בסיים דבריו שאני אוכל לך
ואפי' הכי אינו לשון נדר כלל באומר
מנודה אני לך או משמתינא ממך אא"כ
דאמר נדינא הוי לשון נדר וכשסיים דבריו
שאני אוכל לך הויין ידים מוכיחו' והרמב"ם
ז"ל לשיטתו אזיל דאפי' לא אמר אלא
מנודה או משמתינא ולא אמר שאני אוכל
אסור לישב בארבע אמותיו כמו מרוחקני
ממך דגם המנודה הוא מרוחק וה"ה
במשמתינא אבל בנדינא ממך אסור ליהנות
ממנו ואם אמר מנודה שלא אוכל לך
אסור לאכול עמו כלומר אסור לאכול משלו
דיש לפרש מנודה מרוחק והיינו דאמר
מרוחק אני ממך שלא אוכל עמך ואע"ג
שלא הזכיר לא קרבן ולא קונם יד מיהא הוי מיהו באומר משמתינא שלא אוכל
לך אפי' יד לא הוי דאינו אלא לשון שמתא כן נראה דעת הרמב"ם דלא כהראב"ד
ע"ש. כתב הרב בש"ע ס"ג אמר מנודה אני לך וכו' פסק כהרמב"ם ובהג"ה כתב
וז"ל. וכבר נתבאר דיש חולקין וס"ל דכל שלא אמר שאיני אוכל לך או שאני אוכל
לך לאו כלום הוא עכ"ל ולא הבנתי דבריו הלא בס"א פסק גם כן כהרמב"ם
במודרני ממך אסור לדבר עמו וכו' וא"כ בנדינא ממך נמי איכא למימר משמע
שלא יהנה ממנו כלומר שיהא נדור ממנו מכל הנאה שבעולם: האומר כנדרי רשעי'
עלי וכו' משנה וגמרא פ"ק (דף ט) פי' גם זה מדין ידות הוא כלומר שהתחיל
לנדור ולא גמר הדיבור דהו"ל כאילו אמר כנדרי רשעים שרגילין לידור כך אני נודר
ומקבל עלי להתחייב בקרבן או לאסור ככר זה עלי אבל כנדרי כשרים משמע
דנדרו יהא בטל דכשרים לא נדרי ולהכי כתב הרא"ש דאפי' אמר ככר זה עלי
קונם לא אמר כלום וכדכתב רבינו: כתב א"א הרא"ש הנודר שלא אוכל עמך
וכו' בפ"ק כתב הרא"ש וז"ל אם אמר אני נודר שלא אוכל עמך וכו' פירוש דכיון
שאומר אני נודר לשון שבועה הוא דלא דמי לאומר מודרני דאף על פי שמשמעו
מודר אני מ"מ כיון דלא אמר להדיא אני נודר הוי יד לנדר אבל באומר אני נודר
אוסר עליו בשבועה ושבועה נמי לא הוי מאחר שלא נשבע בלשון שבועה אלא בלשון
נדר: ומ"ש אם לא שנדר לעשות מצוה כו' כלומר דבאיזה לשון שיהיה חייב לקיים
מוצא שפתיו דכתיב זו צדקה וכן כתב הר"ן (בדף ח') עיין שם מבואר היטב:
והרמב"ם כתב האומר פירות פלוני אסורין עלי בכל לשון שיאסור עליו ה"ה
אסורין עליו פי' אפי' לא אמר בלשון הקודש ואמר עוד אע"פ
שאין שם שבועה וכו' כלומר אע"פ שלא הזכיר כלל לא שבועה ולא נדר וכדלעיל
בסימן

(ח) **האומר** (ט) כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן אמר כנדרי רשעים ככר זה עלי אסור בו (י) אבל אם אומר (יא) בנדרי כשרים עלי או בנדרי כשרים ככר זה עלי אינו כלום ואפי' אמר כנדרי כשרים ככר זה עלי קונם (יב) אבל אמר כנדבת כשרים עלי או כנדבת כשרים ככר זה עלי הוי נדר (יג) כתב א"א הרא"ש ז"ל הנודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך אפילו יד לא הוי דלשון זה (יד) לשון שבועה הוא ולא לשון נדר (טו) אם לא שנדר לעשות מצוה כדפרישית (טז) בפיך זו צדקה ומיהו כיון דהאידנא מרגלא בפומיה דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (יז) והרמב"ם כתב האומר פירות פלוני אסורים עלי בכל לשון שיאסור עליו הרי הם אסורין עליו אע"פ שאין שם שבועה

פרישה

(ח) האומר כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן כך הוא ל' הגמ' והרמב"ם וכ' שם הרא"[ש] בפ"ק דע"ז חייב
להביא עולה ונראה דנקט עולה הואיל שקיבל עליו קרבן סתם ולא פי' מה כוונתו אי שלמים
או עולה מסתמא אקרבן ראשון שנכתב בפרשת הקרבנות קאמר דהיינו עולה שנכתב בתחילת פ'
ויקרא ומסתמא ג"כ כוונתו אבקר שהוא קרבן ראשון בפ' ויקרא מדסתם רבינו ולא כתב שבהמה
עוברת לפניו משמע שסבר רבינו שאע"פ שאין בהמה עוברת לפניו חייב בקרבן וכ"כ ב"י וכ"ל
הואיל שאמר כנדרי רשעים עלי ס"ל מסתמא לקרבן נתכוון דסתם לשון נדר כאמר אקרבן כדאמרי'
בכל מקום נדרים ונדבות וכוונתו אקרבנות ועיין בדרישה: (ט) האומר כנדרי רשעים עלי שהרשעים
דרכן לידור: (י) אבל אם אמר כנדרי כשרים עלי כו' דכשרים אין דרכן לידור שלא יבואו לידי בל
תאחר: (יא) בנדרי כשרים ככר זה (המונח לפניו עכ"ה) עלי קונם דמה שתלה בכשרים בטל
את הקונם דכשרים אין מנדרין כלל אסיר"י: (יב) אבל אם אמר כנדבת כשרים כו' דכשרים
דרכן להתנדב דלא אתי לידי תקלת בל תאחר דנדבה היינו שאמר ה"ז אבל נדר זה שאמר הרי
עלי אתי לידי תקלת בל תאחר אסר"י: (יג) כתב א"א הרא"ש ז"ל הנודר שלא אוכל כו' ר"ל
שאומר אני נודר שלא אוכל כו' אפי' יד לא הוי דדוקא באומר מודרני ממך אסר על עצמו הנאת
חבירו ואע"פ שלא התפיס בדבר הנדור יד מיהא הוי (אבל אם אמר להדיא אני נודר אסר עליו
בשבועה מאחר שאין מצוה א"כ אין לשון נדר נופל ושבועה נמי לא הוי מאחר שלא נשבע בל' שבועה
אלא בל' נדר וק"ל רש"ל עכ"ה): (יד) דלשון שבועה הוא ולא לשון נדר דלשון נדר היינו האוסר
החפץ או הככר עליו ולשון שבועה היינו שאוסר את עצמו על החפץ או על הככר וגם אם אומר
נודר אני שלא אוכל משמע שאוסר את עצמו על האכילה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון
שבועה: (טו) אם לא שנדר לעשות מצוה כדפרישנא כל"ל: (טז) בפיך זו צדקה בפרשת כי תצא
כתיב מוצא שפתיך תשמור נדבה אשר דברת בפיך ודרז"ל שמיד שהוציא מפיו לצדקה חייב בדיבור
בעלמא וע"ל בב"י סימן רנ"ז ורנ"ח שהביאו: (יז) והרמב"ם כתב האומר פירות פלוני אסורין
עלי בכל לשון כו' וכתב ב"י דמשמע ליה לרבינו דר"ל אפי' אסרה בלשון שבועה שאמר הריני אסור
בפירות

דרישה

בה בלבונו נדינא ע"ש ונראה דדרישא ט"ס הוא וצ"ל נדינא במקום נדירנא: [ג.] האומר כנדרי
רשעים עלי חייב בקרבן כך הוא לשון הגמ' והרמב"ם מדסתם רבינו דבריו משמע שמיירי באין
בהמה עוברת לפניו וכ"כ ב"י וכתב עוד ב"י דהר"ן מפרש הגמרא דמיירי כשהבהמה עוברת לפניו
ואפשר דאיהו נמי (ר"ל רבינו) לא מחייב אלא כשהבהמה מונחת לפניו דטעמא דמסתבר הוא
עכ"ל ר"ל כמו שהוכיח שם הר"ן דאיירי בבהמה מונחת לפניו דומיא דרישא דאמר כנדרי רשעים
הריני דקאמר שם דחייב בנזירות ופריך בגמרא דילמא הריני בתענית קאמר ומשני כשהיה נזיר
עובר לפניו וא"כ ה"נ באומרו כנדרי רשעים עלי אינו ידוע אם כוונתו אקרבן או כמנחה או נדר
אחר או לאו או בקר או תורים ובני יונה ומש"ה כתב דמסתבר דמיירי בבהמה עוברת לפניו ואותו
מין בהמה שעוברת לפניו הוא מחויב להביא וכתב ב"י דגם דעת רבינו ר"ל כן ומ"ש בפרישה
דבסתמא כוונתו אקרבן ראשון הוא דוחק בעיניו וגם הרא"ש בעצמו שהבאתי ראייה מדבריו
מדכתב שחייב בקרבן עולה לא ס"ל כן שהרי הוא (פי' הב"י) פירש האי כנדרי רשעים עלי דמיירי
בעולה ככר המונח לפניו כנדרי רשעים וכמ"ש בסמוך ורש"י פי' דמיירי דככר מונח לפניו ואומר
אם אוכלנו יהא עלי כנדרי רשעים וקמ"ל דאם אכלו חייב בקרבן גם הרא"ש משמע מדבריו בגמ'
שפי' כן והביאו ב"י ע"ש וכמ"ש עוד בב"י אדברי הר"ן הנ"ל דפי' כשהבהמה עוברת לפניו ש"ל
שגם דעת רבינו כן הוא מסיק וכתב ז"ל אלא משום דלא נ"מ מידי לענין איסור ככר בנדר לא
חשש לכתוב כן וכ"כ לעיל מיניה וז"ל ומשום דהכא בענין אוסר ככר בנדר עסיקי' לא כתב כו'
משום דאינו ענין לאסור ככר בנדר עכ"ל צ"ע מה כוונתו של ב"י אי סבר שדברי רבינו הם כפשוטו
שאין תולה הקרבן בככר כפי' הר"ן ומ"ש משום דהכא בענין אוסר ככר בנדר עסיקי' ר"ל שרבינו
לא אתא לאשמועינן אלא ענין זה דסיפא כנדרי רשעים ככר זה עלי קונם ולא מקפיד באיזה
ענין מיירי ברישא דאין דיני קרבן נהיגין לע"ע קשה הא משמע מדברי רבינו שכתב ג"כ הדין
כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן דגם דין קרבן בעי ללמדינו ואי מפרש דברי רבינו כפירש"י בתולה
הקרבן בככר ולאשמועינן בדין ראשון בתולה איסור כפר בקרבן דאין הככר נאסר עליו אלא אם
יאכלנו

בסימן ר"ד דכתב רבינו דבאומר ככר זה אסור עלי הוי כמי נדר וכדפרישית לשם דהיינו מ"ש הכתוב לאסור איסר על נפשו ומשמע לרבינו מדלא חילק הרמב"ם מכלל דס"ל דמדינא אפילו אמר אני נודר שלא אוכל עמך הוי יד ואסור בו מדאורייתא דלא כהרא"ש :

רז כינויי נדרים וכו' משנה ריש נדרים כל כינויי נדרים כנדרים האומר קונם קונח קונס הרי אלו כינויין לקרבן ובגמרא איתמר ר' יוחנן אמר לשון נכרים הוא שקורין לקרבן קונם וכו' ור"ל אמר לשון שבדו להם חכמים להיות נודר בו וכ"כ הרמב"ם בפ"א וכ"כ הסמ"ג כלשונו . ומ"ש אבל כנויי כינויים וכו' מפרש בגמרא ה"ד דאמר מקנמנא מקנחנא מקנסנא :

רח סתם נדרים להחמיר וכו' משנה פ"ב (דף י"ח) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כלומר אע"פ דבנודר סתם אזלינן להחמי' אעפ"כ אם אמר הנודר לכך או לכך הייתי מכוין יכול לפרש נדרו להקל וז"ש רבינו ואם הוא אומר שדעתו כבשר מליח ויי"נ לע"ז נאמן דהיינו דתנן ופירושם להקל ומה שאמר ואם רוב אנשי המקום קורין וכו' הכי משמע התם באותה משנה בדברי רבי יהודה דהלכה כמותו לגבי ר"מ דהולכין אחר משמעות הלשון שבני המקום מכירין בו . ומה שהקשה ב"י אמ"ש רבינו בסימן רי"ז יתבאר בס"ד לשם ובסימן ר"כ . וא"צ שאלה אפי' בע"ה כ"כ הרא"ש בפסקים והוא מדתנן בסיפא בנדר בחרם דצריך שאלה בע"ה מכלל דברישא בבשר מליח וי"נ א"צ שאלה אפי' בע"ה והטעם דבסיפא דאין דרך לקרוא חרם של ים חרם סתם ולא קרבנות מלכים קרבנות סתם א"כ משמע הלשון להחמיר טפי מלהקל הלכך אם פירשו להקל צריך שאלה בע"ה שלא יקל ראשו בנדרים אבל בבשר מליח וי"נ משמעו להקל כמו להחמיר וזהו שדקדק רבינו בלשונו שאבל בשר מליח וי"נ כתב שיש במשמעו מליח של קדשים או י"נ לשמים ויש עוד במשמעו בשר מליח וי"נ לע"ז כלומר דהמשמעות שקולין זה כמו זה הלכך פירושו להקל וא"צ שאלה אפי' בע"ה אבל אבל נדר בחרם כתב נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' ולא כתב תחלה דמשמעו להקל כמו להחמיר כדכתב גבי בשר מליח וי"נ אלא ודאי דסתם חרם משמעו לפי פשוטו להחמיר ולא להקל והכי משמע להדיא באשיר"י וברבינו ירוחם והריב"ש סימן מ"ח ומביאו ב"י והרשב"א כתב דבסיפא כיון שנתכוון להערים ולהוציא דבריו בלשון שיטעו השומעים לפיכך החמירו עליו גם זה מביאו בית יוסף . מיהו נראה דלהרמב"ם דפסק בנודר בדבר האסור צריך שאלה בע"ה כדלעיל בסי' ר"ה א"כ בנודר בבשר מליח וי"נ אפי' נתכוין לע"ז צריך שאלה בע"ה ודברי רבינו כאן בסתם אינן אלא לדעת הרא"ש אמנם איכא לתמוה אמה שפסק הרב בש"ע כאן כדברי רבינו דבבשר מליח וי"נ נאמן וא"צ שאלה אפילו בע"ה ובסימן ר"ה פסק כדברי הרמב"ם דצריך שאלה בע"ה וצ"ע מיהו יש להחמיר כהרמב"ם דכאן נמי צריך שאלה

שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי ועל זה נאמר לאסור איסר על נפשו שיאסר על נפשו דברים המותרין וכן אם אומר (יח) ה"ז עלי איסר אסורין :

רז כינויי נדרים כנדרים [א] (א) כיצד קונם קונח קונס שאם אמר קונם או קונס ככר זה עלי אסור בו וכן בב"מ ומקום הולכין אחר הלשון שרגילין בו שאם יש להם כינוי לנדור ונדר בו הוי נדר אבל כינויי כינוים פירוש כינוי שרחוק הרבה מן זה הלשון אינה כנדר :

רח סתם נדרים להחמיר כיצד אומר הרי פירות אלו כבשר מליח (א) או כיין נסך שיש במשמעו מליח של קדשים או י"נ לשמים שהוא נדר שהרי מתפיש בדבר הנדור ויש עוד במשמעו בשר מליח וי"נ לע"ז שאינו נדר שהרי מתפיש בדבר האסור אנו תולין אותו להחמיר ואם הוא אומר שדעתו כבשר מליח וי"נ לע"ז נאמן וא"צ שאלה אפי' בעם הארץ [א] (ב) ואם רוב אנשי

שבועה כגון שהיה אומר פירות פלוני אסורין עלי בשבועה היה חייב משום שבועה אלמא ס"ל דנדר שהוציאו בלשון שבועה ושבועה שהוציאו בלשון נדר אסור ולי נראה שאין בלשון זה הכרע דאיכא למימר דכל לשון דקאמר היינו לומר דאפילו לא אמר בלשון הקדש ומ"ש אע"פ שאין שם שבועה הוא גופא קמ"ל דאפ"ה אסור ולא למידק מיניה דאם הוציא בלשון שבועה יהא נדר :

כתב הר"ש בר צמח בתשובה : ב"ה ח"א סימן צ"א : על מי שנאנס לאסור אשה אחת עליו ואמר קונם עלי שלא אשא אשה זו שאין זה נדר שהרי לא אסר האשה אלא אסר עצמו שלא ישאנה ב ואין בדברים אלו כלום אלא שחכמים החמירו לפתוח לו פתח ממקום אחר כדאיתא בפ"ב דנדרים וכיון דאינו חל אלא מדרבנן היכא דאיכא אונס א"צ שאלה והוא הדין אם אמר אסור עלי אשה זו דינו שוה לאומר קונם עלי שלא אשא מדאמרינן בפ"ג דשבועות (כ.) איסרו של איסר אמרו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה וזה כיון שאמר עלי הוי נדר והול"ל אסורה אשה זו עלי אלא שלשון איסר צ"ע בהרי"ף פ"ג דשבועות ובהלכות נדרים פ"ב דמשמע דשבועה בלשון עלי הלה ואיפשר דדוקא מדרבנן עכ"ל ובתשובה אחרת כתב שמתא נראה שהוא נדון כאיסר שאם אמר בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה ואיפשר נמי דבכל ענין יהבינן לה חומר נדר לחול על דבר מצוה וחומר שבועה לחול על דבר שאין בו ממש אבל מה שנראה ודאי בזה שדין שבעה ויש לו שהרי מיתסר גברא הוא וכן נראה להרשב"א בתשובה ועוד דבילמדנו פרשה ויצא אר"ע החרם הוא השבועה עכ"ל :

רז כינויי נדרים כנדרים כיצד קונם קונח קונס וכו' משנה בריש נדרים (ב.) כל כינויי נדרים כנדרים ושם בפירקין (י:) במשנה האומר קונם קונח קונס הרי אלו כינויין לקרבן ופירש הרא"ש כל שאינו עיקר השם נקרא כינוי ובגמרא איתמר כינוי ר' יוחנן אמר לשון נכרים ור"ל אמר לשון שבדו להם חכמים להיות נודר בו ופירש הרא"ש לשון נכרים בלשונם קורין לקרבן קונם או קונח או קונס והקשה הר"ן לרבי יוחנן דאמר לשון נכרים הם מ"ש דפריש הני לישני טפי משאר לישני לימא הנודר בכל לשון ה"ז נדר ותירץ דרבותא אשמועינן דל"ת בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים שהנודר בהם נדרו נדר אלא שאפי' בלשונות שאינם גמורים שהרי לשון הקדש ה א אלא שנשתבש סד"א שהנודר בהם לא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו קמ"ל וכ"כ מתוך דברי הרמב"ם בפ"א : ומ"ש אבל כינויי כינויין מותרין (שם :) בש"א כינויי כינויין אסורים ובה"א כינויי כינויין מותרים וידוע דהלכה כוותייהו ומפרש התם דטעמייהו אי משום דסברי לא משתעו נכרים הכי או משום דסברי לא גזרינן כינויי כינויין אטו כינויים ומפרש התם היכי דמי כינויי כינויין מקנמנא מקנחנא מקנסנא ומשמע דכינויים אלו הכל לפי המקום והזמן אם יש באותו מקום ובאותו זמן בני אדם שקורין לאותן השמות וכינויים אע"פ שלא הזכירום חכמים הנודר בהם אסור ואם באותו מקום ובאותו זמן אין שום אדם מעם הארץ מכיר בלשון הכינויין שאמרו חכמים הנודר בהם לאו כלום הוא וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות נדרים ופ"א מהלכות נזיר ופ"ב מהלכות שבועות :

רח סתם נדרים להחמיר כיצד אומר הרי פירות אלו כבשר מליח וכיין נסך וכו' משנה פרק ב' דנדרים (יח :) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כיצד הרי הוא עלי כבשר מליח וכי"כ אם של שמים נדר אסור אם משל ע"ז נדר מותר אם סתם אסור ופירשו הרא"ש והר"ן דבשר מליח משמע קרבנות דכתיב בהו על כל קרבנך תקריב מלח ומשמע נמי של ע"ז וכתב הרא"ש י"מ אף ע"פ שפירושם להקל אם לא פירש אזלינן לחומרא ולא נהירא דמה הוצרך ופירושן להקל ועוד מה קולא שייך כשפירש כיון שביאר היאך נדר לא שייך להזכיר קולא וחומרא בכל היוצא מפיו יעשה וי"מ אע"פ שסתם נדרים להחמיר היינו כשלא פירש מה היה בלבו אלא אמר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים אנו מפרשים לחומרא אבל אם אמר בלבי היה כבשר מליח של ע"ז אזלינן בתר פירושו להקל עכ"ל ודברי רבינו נראה שהם כדברי פירוש אחרון שתפס הרא"ש עיקר וכ"כ מדברי הרשב"א שכתב בתשובה סימן תרל"ט אם סתם אסור כלומר אם סתם ולא ידע על מה נתכוון אסור אבל דברי הרמב"ם בפ"ב כדברי הפירוש הראשון : ומ"ש וא"צ שאלה אפילו בע"ה כן משמע ודאי מדלא תנן בהו דבעו שאלה כדתנן גבי נדר בחרם ואיך דבסמוך וכ"כ הרא"ש בפשיטות :

ומ"ש ואם רוב אנשי המקום קורין לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם וכו' למד כן מדתנן שם במתני' גבי אומר הרי עלי כחרם אם כחרם של שמים אסור אם של כהנים מותר אם סתם אסור וכן האומר הרי עלי כתרומה אם כתרומת הלשכה אסור אם כתרומת דגן מותר אם סתם אסור דברי ר"מ רבי יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה ובגליל מותרת שאין אנשי גליל מכירים בתרומת הלשכה ומשמע דהלכתא כרבי יהודה דהולך אחר משמעות שבני אותו

דרישה

יאכלנו יהיה חייב קרבן ובסיפא אשמועינן בקונם ככר זה עלי דהככר גופה נאסר עליו קשה דלשונו שכתב אוסר ככר בנדר לא משמע הכי דהלשון משמע שאוסר הככר ולפי דברי רש"י הככר לא נאסר אלא שאמר שאם יאכלנו יהא חייב בקרבן ועיין מ"ש עוד בק"ס :

ס"י רז [א] **כיצד** קונם או קונח או קונס כו' בגמרא ר"י אומר לשון נכרים והקשה בגמרא לפי דבריו מ"ש דפריש הני לישני טפי משאר לישני ותירץ דרבותא קאמר דל"מ לשונות של נכרים שהן לשונות גמורין שהנודר בהם נדרו נדר אלא שאפי' בלשונות שאינם גמורין שהרי לשון הקודש הוא אלא שנשתבש וסד"א שהנודר בהם לא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו קמ"ל :

ס"י רח [א] **ואם** רוב אנשי המקום קורין לבשר מליח כו' וכתב ב"י ויש להקשות אמ"ש בסי' רי"ז גבי הנודר מן הכבוש כו' וא"ל דשאני התם דאזלינן לחומרא ולהכי חיישינן גם למיעוט משא"כ הכא דאם נחשוש למיעוט מקילין בדבר ולהכי אזלינן בתר רובא דוקא דאכתי קשה מהכא למאי דכתב רבינו לקמן בסימן ר"ך גבי קציר דאם רוב המקום קציר שעורים הולכין אחריו אע"ג דקולא הוא ואמאי לא אמרינן שימתין עד קציר חטין ועוד מדברי רבינו הכא נמי משמע דלא אזלינן בתר מיעוטא אפי' לחומרא מדקאמר ואם רוב אנשי המקום כו' משמע הא אם המיעוט קורין אותו הכי ואפי' מהלה הכי ומאה הכי נאמן לומר שכוונתו למולין או לי"נ של אליל אלא מוורתא כדפרישית בפרישה אכן צ"ע למ"ש בש"ע בסימן רי"ז סס"ג נדר מהכבוש כו' דמסיק שם דאין הולכין אחר הרוב ע"ש ואפשר דבש"ע כ"כ כשיטת הרמב"ם דס"ל היכא שאין מנהג ידוע אלא מקצת קורין אותו כך והוא לחומרא אזלינן בתרייהו אע"ג דרובן אין קורין אותו כך ורבינו לא ס"ל בהא כוותיה וכמ"ש ב"י בסימן רי"ז אמ"ש רבינו אדברי הרמב"ם דהיינו דוקא בשיש מנהג ידוע אבל אם אין מנהג ידוע בכולן הולכין אחר הלשון כדפרישית . ור"ל אחר הלשון שרגילין לקרות רוב בני אדם :

פרישה

בפירות פלוני הרי הן אסורין עליו ועוד שכתב אע"פ שאין שם שבועה כלל משמע שאם היה מזכיר שבועה כגון שהיה אומר פירות פלוני אסורין עלי בשבועה היה חייב משום שבועה אלמא סבירא ליה כו' ולי נראה שאין בלשון זה הכרע דאיכא למימר דכל לשון דקאמר היינו לומר דאפי' לא אמרו בלשון הקודש ומ"ש אע"פ שאין שם כו' עכ"ל ולעד"נ דרבינו דייק שפיר מדבריו שסבר שנדר שהוציא בלשון שבועה שאסור דאי הוי כוונת הרמב"ם כמו שפירשו הב"י לא הוה ליה למימר בכל לשון שיאסור אלא היה לו לומר בכל לשון שיאמר כיון דהרבותא אינו על האיסור אלא על הלשון של האיסור שיכול לדברו בכל לשון מדקאמר בכל לשון שיאסור משמע שכוונתו לאשמועינן רבותא שהאיסור הוא בכל לשון (ר"ל בין בלשון נדר או שבועה) : שיאסור עליו ועוד לפי פירוש של ב"י הוה ליה למימר ואע"פ שאין שם שבועה כלל בוי"ו שהרי לפי פירושו לא מיירי לפני זה בענין שבועה כלל אבל לפי הבנת רבינו בדבריו אתי שפיר שמתחילה קאמר בכל לשון שיאסור עליו ר"ל בין לשון נדר או איסור או שבועה וע"ז קאמר אע"פ שאין שם שבועה כלל : (יח) ה"ז עלי איסר אסורין עיין מ"ש לעיל בדרישה ר"ס ר"ד :

ס"י רז (א) **כיצד** קונם קונח קונס וכן הוא לשון המשנה וכן כתב גם כן הרא"ש (כל שאינו עיקר השם נקרא כינוי עכ"ה) משמע בהדיא שקונס נמי לא הוי אלא כינוי ואם כן צ"ל שמ"ש רבינו אחר זה שאם אמר קונם או קונח כו' ה"ה קונס אלא שמקצר דבריו אלא שקשה לומר כן שיקצר לשונו ולא ינקט הראשון שהתחיל בו וגם בלשון הגמרא ופוסקים אלא מלשון קונס נקטוה דבר שמתפיס בו לכן היה נראה לומר דהכי קאמר כיצד כינוי נדרים כגון קונס שהוא לשון נדר ומכנהו מלשון קונס ללשון קונח או קונם וה"ה כל דכוותיה וראייה לזה דבנוסח כל נדרי אנו אומרים וקונמי וכינויי ש"מ דקונמי לאו כינוי מקרי אבל אין ראייה כ"כ שהרי לעיל בא"ח סימן תרי"ט אינו מזכיר שניהן ועוד שבנוסחותינו ג"כ אומרים וקנסי והוא ודאי ל' כינוי כמש"ר כאן. אבל צ"ע דלשון הגמרא והביאו ב"י לא משמע הכי כ"א בדוחק . ובגמרא אתמר כינויים ר"י אמר ל' נכרים ופירש הרא"ש שהנכרים קורין לקרבן קונם או קונס ור"ל אמר ל' שבדו חכמים להיות נודר בו ונלע"ד שנ"מ בין ר"י לר"ל היינו לר"י אם יש איזה מדינה שאין הנכרים קורין לקרבן הכי לא הוי כלום וק"ל ועיין בדרישה : (שרחוק הרבה מן הלשון כגון דאמר מקנמנא מקנסנא גמרא עכ"ה) :

אבל

ס"י רח (א) **או** כיין נסך כו' א"ל הא כתב לעיל ר"ס ר"ה דאם אמר כיין נסך דר"ל לע"א דהא קראו דבר האסור די"ל התם איירי כששואלין אותו הוא אומר שר"ל יי"נ לע"א דמאמינים לו כמ"ש בסמוך (או שאיירי דהמנהג שכולן קורין לי"נ דע"א יין נסך סתם דהא תלוי במנהג כמ"ש בסמוך עכ"ה) : (ב) ואם רוב אנשי המקום קורין לבשר מליח של קדשים

חידושי הגהות

עסים בנדינא אבל בדרישה מצאתי שהגיה כאן בטור תיבת נדירנא וכתב שצ"ל נדינא ע"ש ובש"ע כתב ג"כ הגירסא נדינא וצ"ע בט"ז א"ק ג' ע"ש : ב ובתשובה שם מבוארים הדברים יותר והוא שהנדר אינו מיתסר גברא אלא מיתסר חפצא ולכן נדר היה אומר קונם אשה זו עלי היה הנדר שפיר חל על האשה אבל אמר קונם עלי שהוא לשון נדר ומסיים שלא אשא וכו' שהוא מיתסר גברא אין בדבריו כלום :

אנשי המקום קורין לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם ולי"נ לשמים (ג) יין נסך סתם אינו נאמן נדר בחרם ואמר לא נדרתי (ד) אלא בחרמו של ים בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי ראשונה שגרשתי אם הוא ת"ח נאמן וא"צ התרה ואם הוא עם הארץ צריך שאלה (ה) שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (ו) ומי שמורה לו שאינו צריך שאלה משמתינן ליה ומיהו בחרטה סגי וא"צ לפתוח לו פתח ואם עבר על הנדר אין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר על הנדר ונהג בו היתר ודוקא בנדרים אלו שאינן אלא דרבנן אבל הנודר נדר דאורייתא ועובר עליו קונסין אותו ואין מתירין לו אא"כ ינהג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר מדבר שאינו יכול ליזהר בו כגון שאסר עליו כל פירות שבעולם (ז) חוץ מדגן ועבר עליו מתירין לו מיד ואין קונסין אותו לנהוג בו איסור כימים שעבר עליו כדי שלא יבא לידי מכשול :

אחד

ב"י

אותו מקום מכירים בו וכ"כ הרמב"ם בפ"ב על מה שפסק כסתם מתני' דסתם נדרים להחמיר ופירושם להקל ולהחמיר בד"א במקום שמשמע כל אחד מאלו שם ב' ענינים אבל מקום שדרכן שאין קורין חרם סתם אלא לחרמי בדק הבית בלבד ואמר שם הרי הן עלי חרם ה"ז אסור וכן אם היה דרכן שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי כהנים ה"ז מותר וכן כל כיוצא בזה שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן עכ"ל ומשמע ודאי דה"ה לאומר כבשר מליח וכי"ב שאם אין בני המקום קורין כן בסתם אלא לשל שמים שהוא אסור ואע"פ שהוא מפרש שלא נתכוון אלא לשל ע"ז ומשמע לרבינו דבתר רוב בני המקום אזלינן ולא חיישינן למיעוטא כדקי"ל בכל דוכתא אזלינן בתר רוב ויש להקשות עליו מ"ש בסי' רי"ז גבי הנודר מן השמן ואם מסתפקין בשניהם אסור בשניהם אע"פ שרוב סיפוקן מאחד מהם ואיפשר דהתם כולם מסתפקים משניהם אלא שרוב סיפוקם מאחד מהם הילכך כיון שכולם מסתפקים משניהם אסור בשניהם : **נדר** בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' עד לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגירשתי משנה שם (כ') ותנן בה על כולן אין נשאלין להם ואם נשאלין עונשין אותם ומחמירין עליהם דר"מ וחכ"א פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ובגמרא (שם) הא גופא קשיא אמרת אין נשאלין להם והדר תני אם נשאלו עונשים אותם ומחמירים עליהם א"ר יהודה הכי קתני וכולן אין צריכין שאלה בד"א בת"ח אבל בע"ה שבא לישאל עונשין אותו ומחמירין עליו בשלמא מחמירין דלא פתחינן ליה בחרטה כלומר בכדו תהית או לבך עלך אלא עונשין אותו היכי דמי כדתניא מי שנזר ועבר על נזירתו אין נזקקין לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר א"ר יוסף הואיל ואמרו רבנן אין נזקקים לו ב"ד דמזדקקי ליה לא עבוד שפיר ורב אחא בר יעקב אמר משמתינן ליה וכל זה לר"מ אבל חכמים דפליגי עליה סברי דאין עונשים אותו ואין מחמירין עליו אלא פותחים לו פתח ממקום אחר בין בפתח בין בחרטה ומלמדין אותן שלא ינהגו קלות ראש בנדרים דכי ענשינן בשל תורה בנדרים אלו אין עונשין וכ"כ הרא"ש ומשמע ודאי דהלכה כחכמים וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ב וכתב ובין שהיה ת"ח או ע"ה גוערים בהם ומלמדין אותם שלא ינהגו מנהג זה בנדרים ולא יהיו נודרים דרך שחוק והתול נראה דהוא ז"ל סובר שמה שאמרו חכמים ומלמדין אותם שלא ינהגו קלות ראש בנדרים את"ח נמי קאי : כתב הרשב"א בתשובה שם בסי' הנ"ל דטעמא דמחמירין טפי בהני מבהנך דרישא דהרי הוא עלי כבשר מליח וכי"ב דבהנך סמכינן על פירושו ובהני מחמירין לר"מ כדאית ליה ולחכמים כדאית להו היינו משום דבהני דסיפא גלה לנו שנתכוין להערים ולהוציא דבריו בלשון שיטעו השומעים ולפיכך החמירו עליו ובהכי ניחא נמי האומר לא נתכוונתי אלא לקרבנות מלכים שהלשון כולל אותו והלא אפי' נתכוון ההיפך ממה שאומר כאן וכדאמרינן נתכוון להוציא בשפתיו פת חטים והוציא פת שעורים מותר ולא חלקו בין ת"ח לע"ה אלא היינו טעמא משום דנתכוון להערים החמירו עליו ור"י כתב שהטעם מפני שאלו הם לשון משונה שאין דרך לקרות חרם של ים חרם סתם ולא קרבנות מלכים קרבן סתם וכ"כ הריב"ש בח"א סימן מ"א דטעמא משום דהנך דסיפא משמע להחמיר טפי מלהקל :

ומ"ש רבינו ומי שמורה לו שא"צ שאלה משמתינן ליה כ"כ הרא"ש שם דמדמי ליה להיכא דאמור רבנן אין נזקקין לו דבי דינא דמזדקקין ליה משמתינן ליה לרב אחא בר יעקב : ומ"ש אבל הנודר נדר דאורייתא ועובר עליו קונסין אותו וכו' מבואר בברייתא שכתבתי בסמוך מי שנזר ועבר על נזירתו וכו' וכתב רבי' ירוחם שי"א דאפי' בנדרים אלו שאינם צריכין היתר אלא כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר : ומ"ש ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר מדבר שאינו יכול ליזהר בו וכו' כ"כ שם הרא"ש וכ"כ שם הר"ן בשם התוס' וסיים בה הר"ן ועוד שאם לא יהנה מפירות שבעולם יסיר כחו מעליו ולא יוכל להתעסק במלאכת שמים לכך נזקקין לו מיד אך צריך להחמיר עליו כיון שעבר על נדרו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח : כתב הרשב"א בתשובה על מי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה אח"כ הוסיף לאסור פירות ודברים אחרים אם יעבור עוד ועבר ועכשיו בא ואמר שהוא מתחרט אני חוכך על היתר נדרו עד שינהוג איסור כימים שנהג היתר ומיהו מצאתי למקצת רבותי הצרפתים שכתבו מעשה באחד שנדר מכל הפירות חוץ מן הדגן ועבר על נדרו והורה שנזקקין לו מיד כיון שענינו של זה שאינו יכול לקיים עכ"ל והוא בתשובות להרמב"ן סימן רל"ה :

כתב הרשב"א שאלת מה שאמרו עונשין אותו כדתניא מי שנזר ועבר על נזירתו אין נזקקין לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר בד"א בנזירות מועטת אבל בנזירות מרובה דיו ל' יום ופסק הרמב"ם בנזירות כר' יוסי ובנדרים לא גלה דעתו נ"ל דהיינו נזירות היינו נדרים וכ"כ בתשובות להרמב"ן סימן רל"ה שאם נהג היתר בנדרו ימים רבים ינהוג איסור ל' יום ודיו ובקונדרים משפטי החרם והנדוי והנזיפה כתוב וז"ל כתבו בשם הראב"ד דהא דאמרינן דבנזירות מרובה דיו ל' יום דוקא בנזירות שסתמו כשיעור הזה אבל נדרים אפי' נכשל כמה צריך שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר ויש חולקין עליו שאין מחמירין יותר בנדרים שאין בהם קרבן מנזירות שיש בו קרבן וכנ"ל דודאי כיון שהביאו בגמרא גבי נדרים ש"מ חד דינא אית להו וכן נהגנו עכ"ל ובתשובת הריב"ש שלפנינו סי' שנ"ה כתוב כלשון הזה ה"ר משה ן' חלאוה הוסיף לו שאין מתירין לו עד שינהוג נידוי כימים שעבר על נידויו ולא סגי בל' יום כנזירות דשאני נזירות דסתמיה ל' יום ורואה אני את דבריו בזה שא"צ שינהוג נידוי כלל אפי' שעה אחת משום דקי"ל כרבנן דפליגי עליה דר"מ באותם דברים שצריכין שאלה לע"ה וס"ל דאין עונשין אותם שלא ליזקק להם עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר והיינו משום דלאו נדרים ניהו מדאורייתא אלא דרבנן אחמור בהו בע"ה ה"נ הדברים שהמנודה חייב לנהוג בהם לאו מדאורייתא ניהו ולכן פסק בהו הרי"ף לקולא בכל הנך בעיא דפ' אלו מגלחין (דף טו') ואע"פ שהיה איפשר לחלק דהיא דפ' אלו מותרים אינם נדרים כללים כי אם משום חומר לבד מ"מ כיון שלא מצינו קנס זה כי אם בדאורייתא נקל בו בדרבנן אבל להתיר לו דבר שנשבע עליו וקבל עליו בנידויו בחרם דבר ברור הוא שאף אם היה ראוי להתירו אין מתירין לו עד שינהוג איסור בדבר ההוא כימים שנהג בהם היתר ואין די בל' יום מטעמו של ה"ר משה ן' חלאוה עכ"ל. ולענין הלכה נקיטינן ככל הנך רבוותא דשרו בל' יום . וכתב הר"ש בר צמח על ראובן שנשבע שלא ישא אשה תוך ג' שנים ועבר ונשא אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין עמה הו"ל כנשבע על הככר ואכלה דנשאל ומתירין לו אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו אין מתירין לו עד שיגרשנה כימים שנהג בהן קלות ראש בנדרו ואח"כ ישאלנה ומתירין לו עכ"ל :

כתב הר"ן בתשובה סימן ס"ה על אחד שקבל עליו חרם שלא יזוז מברצלונ"א כי אם לשוק למיזר"ק ועבר ויצא למקום אחר מה שאמרת אם צריך שיעמוד בברצלונ"א וינהג שם איסור כימים שנהג בהם היתר מסתברא דלא צריך לפי שלא נשבע שיעמוד בברצלונ"א אלא שלא יזוז משם ובשעה שזז משם בלבד הוא שעבר אבל מ"מ יש לספק ולומר שלא להתיר נידויו עד שינהוג נדוי ל' יום כיון שהקל בו ועבר עליו אח"כ יראה למתירים שהיה שוגג בזה ולא היה סבור שיהיה חייב לנהוג כדין מנודה וא"כ אם יקבל עליו נידוי ראוי להתירו לאלתר עכ"ל (א) :

אחד

ב"ח

שאלה בע"ה : **נדר** בחרם ואמר לא נדרתי וכו' משנה שם (ריש דף כ') ופירש"י חרמו של ים שם הרשת שצדין בו את הדגים ולא בחרם ממש . קרבנות מלכים דורונות שמקריבין לפני מלכים : הרי עצמי קרבן דמשמע שהקדיש את עצמו ושוב אמר לא נדרתי אלא בעצם אחד שיש לי בתוך ביתי שהנחתיו להיות נודר בו ולא מעצמי ממש עכ"ל : ומ"ש אם הוא ת"ח וכו' שם במשנה אין נשאלין להן ואם נשאלו עונשין אותן ומחמירין עליהן דר"מ ובגמרא הא גופא קשיא אמרת אין נשאלין והדר תני אם נשאלו עונשין אותן ומחמירין עליהן א"ר יהודה הכי קתני וכולן א"צ שאלה בד"א בת"ח אבל בע"ה שבא לישאל עונשין אותו ומחמירין עליו. בשלמא מחמירין דלא פתחין ליה בחרטה אלא עונשין אותו ה"ד כדתניא מי שנזר ועבר על נזירותו וכו'. עוד שנינו וחכ"א פותחין להן פתח ממקום אחר ומלמדין אותן כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים והלכה כחכמים וכתב הר"ן דבתרתי פליגי חדא דאין עונשין אותן אם עברו נדרן ועוד פליגי דר"מ קאמר מחמירין עליהן דלא פתחין ליה בחרטה לומר לו כדו תהית או לבך עלך וחכמים קאמרי פותחין להם בחרטה וקרי ליה מקום אחר משום דלא הוי פתח מגופו של נדר עכ"ל וכ"כ הרא"ש וז"ל ורבנן סברי אין עונשין אותו ואין מחמירין עליו אלא פותחין לו פתח ממקום אחר בין בפתח בין בחרטה עכ"ל ולפ"ז צ"ל דאין פי' פותחין לו פתח ממקום אחר דקאמר כאן כפי' פותחין לו ממקום פתח אחר באומר לאשתו הרי את עלי כאימא דלעיל בסימן ר"ה וז"ש רבינו כאן ומיהו בחרטה סגי כו' מיהו הרמב"ם בפ"ד משוינהו להדדי נראה דס"ל דרבנן לא פליגי עלה דר"מ אלא בחדא דאין עונשין אותו אלא מלמדין אותו וגוערין בו וכו' אבל במ"ש ר"מ דמחמירין עליו שלא די לו בחרטה מודו ליה חכמים ולהכי קאמרינן פותחין לו פתח ממ"א כלומר בהא מודינא לר"מ ולפעד"נ דנקטינן כהרמב"ם דהכי משמע פשוטה של משנתינו ודלא כהרא"ש והר"ן שנדחקו בלשון פותחין לו פתח ממקום אחר ששנינו כאן ושינו פירושו ממה שהוא אצל האומר לאשתו הרי את עלי כאימא ואיכא לתמוה טובא על הרב ב"י שבכל יום מחבב נוא את דברי הרמב"ם וכאן כתב בש"ע כדברי רבינו ע"פ דברי הרא"ש ודחה את דברי הרמב"ם ולע"ד דברי הרמב"ם עיקר והכי נקטינן לחומרא דלא סגי בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר : ומ"ש ומי שמורה לו שא"צ שאלה משמתינן ליה ואם עבר על הנדר וכו' עד סוף הסימן הכל מדברי הרא"ש ספ"ב לפי מה שעולה מן הסוגיא והוי יודע שמה שפסק בש"ע דבנדוי אם עבר א"צ לנהוג איסור כלל הוא סותר למה שפסק בש"ע סימן של"ד דצריך לנהוג איסור ולשם הארכתי בסוף הסימן ונתיישב בריוח ע"ש :

אחד

דרכי משה

רח (א) ומ"ש דאם עבר על חרם אין מתירין לו עד שינהוג איסור ל' יום חולק בזה הריב"ש משום דנידוי הוא דרבנן ולא החמירו לקונסם רק בנדרים דאורייתא אבל לא בנדרים דרבנן ועיין לקמן סי' של"ד בדינים אלו בדיני נדוי ובמרדכי ריש שבועות שתים פסק אדם שנדר שלא לשתות יין ועבר ובא לשאול עליו אין נזקקין להתיר נדרו עד שינהג איסור כימים

פרישה

קדשים כו' וכתב ב"י ז"ל ומשמע לרבינו דבתר רוב בני המקום אזלינן ולא חיישינן למיעוטא [illegible]

[illegible]

רט אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו (א) ואומר אמן או דבר שענינו כעניית אמן שהוא קבלת דברים אסור (ב) ומיהו כשחבירו מדירו משלו א"צ לקבל דבריו :

רי אין הנדר חל (א) עד שיוציא בשפתיו (ב) ויהיה פיו ולבו שוין לפיכך היה בלבו לידור מפת החטין והוציא בשפתיו פת שעורין מותר בשניהם (ג) [א] אבל אם היה בלבו פת החטין והוציא בשפתיו פת סתם אסור בשל חטין לבד שהוא נקרא פת סתם וי"א דהיינו דוקא ת"ח אבל עם הארץ אסור בכל וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ (ד) ואם נודר על דעת אחרים אז אינו תלוי בלבו אלא כפי שיאמרו האחרים שהוא דעתם כך יחול הנדר והנודר בחלום (ה) [ב] כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו כלום ואינו צריך שאלה הנודר.

רט אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו ואומר אמן וכו' בספ"ג דשבועות (כט:) אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן : ומ"ש או דבר שענינו כעניית אמן שהוא קבלת דברים אסור כן כתב הרמב"ם בפ' ב' מהלכות שבועות ובפ"ב מהלכות נדרים : ומ"ש כשחבירו מדירו משלו א"צ לקבל דבריו זה פשוט שה"ז יכול לאסור נכסיו עליו בע"כ וא"כ מה צורך שיקבל דבריו :

רי אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין וכולי בספ"ג דשבועות (כו:) אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים ומייתי התם בברייתא ומתרץ לה הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם וכתב הרא"ש אם גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחטין ולא בשעורין אין אסור בחטין שהרי לא הוציא בשפתיו ולא בשעורין שהרי לא נתכוון לומר שעורין דבעינן שיהא פיו ולבו שוים אבל גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם אסור בפת חטים דפת חטים פת שמיה . וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' שבועות ובפ"ב מה' נדרים כתב שדין הנדר שוה לדין השבועה בדברים אלו וכ"כ הרא"ש ג"כ : ב"ה ועיין בדברי המרדכי בפרק הנזכר ובפ"ק דקידושין ובפרק אלמנה ובמהרי"ק סימן ק' : וכתב הרמב"ם בפ"ב מה"כ דה"ה למתכוון לנדור בנזיר ונדר בקרבן בקרבן ונדר בנזיר בשבועות ונדר או שנתכוון לנדור ונשבע שהוא מותר וכתב עוד על זה אם נשבע בפנינו שלא יאכל היום ואכל והתרו בו ואמר אני לא היה בלבי אלא שלא אוכל אלא היום וטעה לשונו והוציא אכילה שלא היה בלבו ה"ז אינו לוקה עד שיודה בפני עדים קודם שיאכל שעל אכילה נשבע או שקבל עליו התראה ולא טען שטעה בעת התראה אע"פ שטען אח"כ אין שומעין לו וכן אם התרו בו ואמר מעולם לא נשבעתי או לא נדרתי על דבר זה ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר אמר כן היה אבל לא הי' פי ולבי שוים או תנאי היה בלבי על הנדר אין שומעין לו ולוקה עכ"ל :

ומ"ש רבינו וי"א דהיינו דוקא ת"ח כלומר משום דמהימנינן ליה במאי דאמר שלא היה בלבו אלא פת חטין אבל ע"ה אסור בכל דכיון דאמר פת סתם כל מין פת במשמע ולא מהימנינן ליה במאי דאמר שלא היה בלבו אלא פת חטין כ"כ שם התוס' לחד שינויא וכ"כ סמ"ג אבל אין כן דעת הרשב"א כמ"ש לעיל בסימן ר"ח ונראה דדוקא בגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם הוא דאמרינן שלא מיתסר אלא בפת חטין משום דסתם פת דחטין הוא אבל גמר בלבו להוציא פת שעורין והוציא פת סתם לא אמרינן דלא מיתסר אלא בפת שעורין דהא סתם פת לאו דשעורין הוא דאל"כ לאשמועינן ברייתא בגמר בלבו להוציא פת שעורין וכו' וכ"ש בגמר להוציא פת חטין אבל לא משמע הכי מדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל שהרי לא נתנו טעם משום דסתם פת דחטין הוא אלא משום דפת חטין פת שמיה והאי טעמא שייך בכל מינים שנעשה מהם פת ול"ע (א) כתב המרדכי על ברייתא זו פי' אבי"ה והוציא פת סתם וכסבור פת חטין אמר מנין שחלה שבועה על פת חטין ולא נאמר דחלה על פת סתם ת"ל לכל אשר יבטא ואין לפרש והוציא פת סתם כגון שיודע שפת חטין (לא) אמר ומתכוון שלא להוציא פת חטין בשפתים אלא לחשוב בלבו דא"כ תחול על פת סתם דדברים שבלב אינם דברים עכ"ל . ואינו נראה כן מפשטא דגמרא . דינים דשייכי לסימן זה כתוב בתשובות להרמב"ן סימן רע"ג וכתבתים בס"ס רכ"ח : **ואם** נודר על דעת אחרים אז אינו תלוי בלבו אלא כפי שיאמרו האחרים שהוא דעתם כך יחול הנדר כ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' שבועות וז"ל מי שנשבע ואמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שוים שנשבע על דעתם חייב מפני שלבם של אלו במקום לבו הם . וכתב מהרר"י קולין בשורש קי"ב על ראובן שנשבע לפרוע לשמעון בעיר פלוני שדר שם שמעון וביום פלוני וארע אונס שמחמתו הוצרך שמעון לצאת מהעיר נראה שאם העיר שעומד בה עתה שמעון רחוקה ממקום עמידת ראובן יותר מאשר היתה העיר האחרת פשיטא שלא יתחייב ראובן להוליך שם מעותיו אבל אם הוא ממקום עמידת ראובן כראשונה חייב ראובן ללכת שם לפרוע לשמעון אע"פ שלא הזכיר בשבועתו כי אם העיר שהיה עומד שם שמעון בעת ההיא ואם"ת היאך תחול השבועה על מה שלא הוציא מפיו דבעינן לבטא בשפתים היינו בשבועות איסר ונדרי איסר אבל שבועה שאדם עושה לחבירו לקיים לו תנאו שהתנה עמו השבועה תלוי בתנאי ובכל מה שיחול התנאי תחול גם השבועה לפי הנלע"ד (ג) : **והנודר** בחלום כתב א"א ז"ל שאינו כלום ואינו צריך שאלה כ"כ בתשובה כלל ח' ונתן טעם דהא אפי' הנשבע בהקיץ בעינן פיו ולבו שוים כ"ש בחלום שאין כאן לא פה ולא לב ולא דמי לנדוהו בחלום דסימן קללה הוא בעלמא שהרחיקוהו וצריך קירוב עכ"ל וכ"כ בסוף ספר הכלבו שהשיב הגאון הלכה שסיים בה אלא אם רצה לעשות מדה יתירה הכם מתיר לו כענין נדוהו בחלום שמביאין י' בני אדם ומתירין לו אף על פי שאינו צריך דקי"ל (גיטין נב.) דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין עכ"ל והרשב"א בתשובה סימן תרמ"ח כתב וז"ל שאלת מי שנדר בחלום על דעת רבים שלא יאכל בבית פלוני עד זמן פלוני אם צריך להתירו כשאר נדרים שנדר בהקיץ ואם צריך להתירו כיון שנדר על דעת רבים אם יכול להתירו אפי' שלא על דבר מצוה ובג' כשאר נדרים או לא תשובה לא נאמרו דברים בגמרא אלא בנדוהו בחלום אבל לחשש בעלמא חושש אני לרווחא דמלתא אפי' בשבועות ונדרים ומ"מ בהיתר בעלמא בפני ג' כנדרים בעלמא סגי והראיה ממה ששנינו (ברכות נה:) הרואה חלום ואינו יודע מה הוא ונפשו עגומה עליו ילך ויפתרנו בפני ג' דמרחמי ליה וראיתי בתשובת הגאונים ששאל על מי שנשבע או נדר בחלום והשיבו מביאין י' בני אדם דידעי למקרי ומרחמי ליה

רט אחד הנודר מעצמו וכו' מימרא דשמואל ספ"ג דשבועות כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן ומיניה נילף לנדרים דבענין זה וכיוצא בו דין הנדרים והשבועות אחד וכן בדין פת חטין ושעורין בסימן שאח"ז דין הנדרים והשבועות אחד וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג כאן בדין העונה אמן ובדין פת חטין ושעורין :

רי אין הנדר חל וכו' פ"ג דשבועות (דף כ"ו) אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים ומייתי עלה ברייתא ומתרץ לה הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם אלמא משמע אי לאו ריבוייא דקרא הו"א דלא חלה שבועה כלל לא על פת חטין הואיל ולא הוציאו בשפתיו ולא על פת סתם שהרי בשוגג הוציא בשפתיו פת סתם ולא נתכוון לאסור עליו פת סתם א"כ לא תחול השבועה כלל לא על פת חטין ולא על פת סתם ת"ל לכל אשר יבטא האדם דאזלינן בתר מחשבתו כיון שפיו אינו מכחיש מחשבתו דפת חטין נמי פת שמיה וכ"כ הרא"ש ומשמע לפ"ז דאם הוציא פת סתם בכוונה ומתכוון שלא להוציא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו פת חטין אסור בכל פת דדברים שבלב אינן דברים אלא הולכין אחר מה שהוציא בשפתיו בכוונה והכי אמרינן בפ' ד' נדרים אההיא דנודרים להרגין ולמוכסין דבאומר יאסרו פירות עולם עלי אע"פ דמחשב בלבו היום אסור בפירות עולם לעולם כאשר נתכוון להוציא בפיו בסתם ואע"פ דמחשב בלבו היום לא אזלינן בתר מחשבת הלב אלא אחר מה שהוציא בפיו בכוונה בסתם אם לא דאיכא אונסא דהרגין וחרמין וכמו שיתבאר בס"ד בסימן רל"ב וכ"כ הרא"ש ע"ש הרמב"ן פ"ג דשבועות והר"ן פ' ד' נדרים וכתבו עוד דלא דמי להא דאזלינן הכא בתר מחשבת הלב ואינו אסור אלא בפת חטין משום דהכא לא הוציא פת סתם בשפתיו בכוונה אלא נכשל בלשונו הרי פיו ולבו שוין ולפיכך אינו אסור אלא בפת חטין וכך הוא דעת המרדכי ע"ש ראבי"ה ריש פ"ג דשבועות והכי נקטינן והב"י הביא לשון המרדכי שנדפס בטעות וכתב עליו ואינו נראה כן מפשטא דגמרא עכ"ל ולא אבין אל מה נתכוון שהרי למאי דפריך כך הוא מובן מפשטא דגמרא והוא דעת הרמב"ן והרא"ש והר"ן וכך הוא מובן מדעת כל הפוסקים : ומ"ש וי"א דהיינו דוקא ת"ח וכו' כ"כ התוס' בפ"ג דשבועות סוף (דף כ"ו) בד"ה גמר בלבו לחלק דההיא דנודרים להרגין וכו' דלא אזלינן בתר מחשבת הלב שאומר בלבו היום אי לאו אונסא דהרגין וחרמין אינו אלא בע"ה והך הכא דאזלינן בתר מחשבת הלב שהיה בלבו פת חטין איירי בת"ח דמהימנינן ליה דכך היתה מחשבת לבו . וכ"כ סמ"ג לאוין סימן רמ"א ומשמע להדיא דאף לפ"ז בהוציא בשפתיו פת שעורין דמותר בשניהם אף בע"ה מותר בשניהם דדוקא בהוציא פת סתם דכל פת במשמע ואיהו בעי לאפוקי ממשמעות כל פת ואומר דלא היה בלבו אלא פת חטין איכא למימר דלאו קושטא קאמר ואינו נאמן אבל בהוציא בשפתיו פת שעורין דלא אסיק אדעתיה דיפטר משניהם דמסתמא ודאי דאסור באחת מהן או בחטין או בשעורין א"כ מה לו לשקר במאי דקאמר לפת חטין נתכוונתי בלבי דמה לו פת חטין ומה לו פת שעורין הלכך נאמן ומותר בשניהם . אבל הרא"ש לא כתב כן לתרץ הקושיא בהך שינויא דתוס' אלא מתרץ כדפרי' לחלק בין הוציא בכוונה בשפתיו בסתם היפך מחשבת לבו ובין נכשל לשונו להוציא בשפתיו בסתם ואין חילוק בין ע"ה לת"ח והכי נקטינן וכ"כ הרשב"א דאין חילוק בין ת"ח לע"ה בדין זה הביאו ב"י בסימן ר"ח : כתב ב"י דנראה לו דאם חישב בלבו פת שעורין והוציא פת סתם דלא מתסר אף בפת שעורין דהא סתם פת לאו דשעורין הוא אבל לא משמע הכי מדברי הרמב"ם והרא"ש ול"ע עכ"ל . ולפעד"נ דאין כאן ספק אלא ברור ופשוט הוא דאסור בפת שעורין כיון שפיו אינו מכחיש מחשבתו וכ"פ הרב בהג"ה ש"ע והכי נקטינן :

והנודר בחלום כתב הרא"ש דאינו כלום וא"צ שאלה אבל בתשובות הרמב"ן והרשב"א כתוב דמחמירין ומביאים י' בני אדם דידעי למקרי ומרחמי ליה ויתירו לו את נדרו ובחרטה כמי שנדר ונשבע בהקיץ ויאמרו מחול לך ג"פ ושכך הוא בתשובת הגאונים וראוי להתנהג על פיהם וכתב בש"ע ויש לחוש לדבריהם והכי נהוג . ולפעד"נ שה"ה באשה שנדרה בחלום שצריכה י' כמו האיש

דרכי משה

ימים שנהג היתר ומיהו אם לא יוכל לעמוד עליו מותר ומוטב שיתירו לו ולא יבא לידי איסור דאורייתא וכ"ה בתשובת הרמב"ן סימן רנ"ה ע"ש :

רי (א) ולקמן סימן רי"ח מבואר דפת שעורין נמי פת סתם מקרי ודינו כשל חטים : (ב) וע"ל סימן רל"ב :

דרישה

סי' רי [א] **אבל** אם היה בלבו פת חטין כו' וכתב הרמ"א דה"ה אם היה בלבו כו' וכן משמע ממ"ש היה בלבו לידור מפת חטין והוציא כו' מותר בשניהן מדלא סילק בהיה בלבו פת שעורין והוציא בשפתיו פת סתם דמותר משמע דאסור בפת שעורין וכן לקמן סי' רי"ז כתב רבי' הנודר מהפת אסור בפת חטין ושעורין כו' והוא מדברי הירושלמי כמ"ש ב"י שם וא"כ צ"ע על הב"י שכתב כאן בצ"ע אם דעתו על פת שעורין והוציא פת סתם אם אינו אסור אלא בפת שעורין שהוא נקרא פת סתם (גם בתשובת בן לב חלק א' דף ע"א ובחלק ג' דף קי"ח ע"א כתב דנראה מדברי הטור דאם היה בלבו פת שעורין והוציא מפיו פת סתם דאסור בכל מיני פת ומותיב ומפרק ע"ש ומסיק ומהתימה איך הניח סברת אביו הרא"ש וסברת כולהו רבוותא ולא הזכירם ולפי מה שכתב א"א ז"ל בפרישה ודרישה לק"מ עכ"ה) : [ב] כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו כלום והרשב"א כתב בתשובה דיש לחוש וז"ל וראיתי בתשובת הגאונים שנשאל על מי שנשבע או נדר בחלום והשיבו מביאין י' בני אדם דידעי למקרי ומרחמי ליה ומתירין לו את נדרו ובחרטה כמו שנדר ונשבע בהקיץ ע"ש בב"י וכ"כ מ"ן שהרמב"ן מחמיר

פרישה

שם מלשון שלוקין עליו שנקרא נדר שוא ע"ש :

סי' רט (א) **ואומר** אמן נפקא לן מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן : (ב) ומיהו כשחבירו מדירו משלו א"צ כו' שהרי זה יכול לאסור נכסיו בע"כ וא"כ מה צריך שיקבל דבריו ב"י :

סי' רי (א) **עד** שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים וכן לקמן בענין צדקה ובח"מ ס"ס רי"ב : (ב) ויהיה פיו ולבו שוין עי' מ"ש בסימן רי"א ובס"ס רל"ב : (ג) אבל אם היה בלבו פת חטין והוציא בשפתיו פת סתם כו' וכתב הרמ"א דה"ה אם היה בלבו פת שעורין והוציא פת סתם דאסור בשל שעורין לבד ולפי דבריו צ"ל שמ"ש רבינו כאן אפת חטין שהוא נקרא פת סתם ר"ל שנקרא גם פת סתם מדלא כתב דסתם פת הוא חטים וכן מוכח מל' הרא"ש ופד"ר : (וי"א דהיינו דוקא ת"ח דמהימנינן ליה במאי דאמר שלא היה בלבו אלא פת חטין אבל לע"ה אסור דלא מהימנינן כו' ב"י עכ"ה) : (ד) ואם נודר ע"ד אחרים כו' כי כן השביע משה לישראל ע"ד הקב"ה ועל דעתו : (ה) כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו כלום כו'

הנודר וחזר בו (ו) תוך כדי דיבור [ג] או שמיחו בו אחרים תכ"ד וקבל דבריהם לא הוה נדר והוא שאומר כך בפירוש (ז) אבל אם אומר חזרתי בלבי אינו כלום :

ריא האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר (א) ונדר ודאי אינו נדר בד"א שהוציא תחלה בשפתיו לומר שלא יהא נדר (ב) אבל אם חשב כך בלבו או שאומר בלחש הוי דברים שבלב ואינם מבטלים הנדר שהוציא בשפתיו ומי שהתנה ואמר כל נדרים שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים ונדר בתוך הזמן אם

ליה ויתירו לו את נדרו ובחרטה כמי שנדר ונשבע בהקיץ ומייתי ראיה מהא דאמרינן (יומא פז י) החוטא לחבירו ומת מביא י' בני אדם ומעמידם על קברו ואומר לה' אלהים חטאתי ולך ויענו כולם ויאמרו מחול לך ג"פ וראוי להתנהג על פיהם עכ"ל ותשובה זו כתובה בסוף ספר הכלבו וגם בתשובה להרמב"ן סימן רס"ה כתוב אע"פ שלא נאמר בגמרא אלא כמי שנדוהו בחלום אבל בנודר לא נתפרש בגמרא אעפ"כ אני חושש לו . והר"ן כת' בפ"ק דנדרים מסתבר לי דאע"ג דאמרינן הכא דמי שנדוהו בחלומו צריך היתר אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום שיהא צריך היתר דהכא היינו טעמא משום דאיכא למימר שמן השמים נדוהו מה שאין כן בנדר אלא שראיתי להרשב"א בתשובה שמעשה בא לפניו והצריכו היתר עכ"ל : **הנודר** וחזר בו תכ"ד או שמיחו בו אחרים תכ"ד וקבל דבריהם לא הוי נדר וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות מי שנשבע והיו פיו ולבו שוים בשבועה ואחר שנאסר חזר בו מיד תכ"ד ואמר אין זו שבועה או ניחמתי או חזרתי בי וכיוצא בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר ה"ז מותר ונעקרה השבועה שזה דומה לטועה וכן אם אמרו לו אחרים חוזר בך או מותר לך וכיוצא בדברים אלו וקבל מהם בתוך כדי דיבור ואמר הן או חזרתי בי וכיוצא בזה הרי זה מותר ואם אחר כדי דיבור אינו יכול לחזור בו נשבע וחזר בו תוך כדי דיבור בלבו אין זה כלום וכן אם אמרו לו אחרים חוזר בך או מותר לך או מחול לך וקבל דבריהם בלבו בתכ"ד אין זה כלום עד שיוציא החזרה מפיו כמו השבועה עכ"ל וטעמו במה שכתב דתכ"ד יכול לחזור בו מדאמר בפרק י"כ (קכט :) ובפ"ב דנדרים (פז י) דבכל התורה כולה תכ"ד כדיבור דמי בר ממגדף ומקדש ומגרש ומ"ש דחזרה בלבו אינו כלום היינו מדקי"ל בכמה דוכתי דדברים שבלב אינם דברים וגבי שבועה גופה אמרינן גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו . ועל מ"ש שאם אמרו לו אחרים חוזר בך או מותר לך וכו' ה"ז מותר כתב הראב"ד דבר זה אינו מחוור שאין אחרים מזדקקין לנדרו שתהא מחאה שלהם סומכת נדרו לחזרתו עכ"ל (ג) ואיני יודע למה כתב שאינו מחוור שהרי לא מפי דברי האחרים הוא מתיר אלא מפני שקבל דבריהם :

ריא האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר ונדר ודאי אינו נדר בד"א שהוציא תחלה בשפתיו וכו' בפ"ד דנדרים (דף כג י) תנן ראב"י אומר אף הרוצה לידור את חבירו שיאכל אצלו יאמר לו כל נדר שאני עתיד לידור הוא בטל ובלבד שיהיה זכור בשעת הנדר ובגמרא וכיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל לא שמע ליה ולא אתי בהדיה חסורי מיחסרא והכי קתני הרוצה שיאכל אצלו חבירו מסרב בו ומדירו נדרי זרוזין הוא והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר אי זכור עקריה לתנאיה וקיים לנדריה אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר רבא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא הכ"ע כגון שהתנה בר"ה ולא ידע במה התנה והשתא קא נדר אי זכור בשעת הנדר ואמר על דעת הראשונה אני נודר נדריה לית ביה מששא לא אמר על דעת הראשונה אני נודר עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה וכתב הרא"ש בפסקיו אהא דאמרינן כיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור הרי הוא בטל לא שמע ליה ולא אתי בהדיה וא"ת מאי קשיא ליה לימא שביטל בלחש כדי שלא ישמע חבירו ופי' הרא"מ שאם ביטל בחשאי אין ביטולו ביטול דכיון דנדר בסתם אע"פ שחשב בלבו שנדר על דעת תנאו הוו דברים שבלב ולא מוכחי ולא הוו דברים אבל אם ביטל בפרהסיא הוו דברים שבלב דמוכחי ומועלת מחשבתו לבטל הנדר הילכך פריך התלמודא ולא אכיל בהדיה עכ"ל אבל הר"ן פי' דכי פריך לא שמע ליה ולא אתי בהדיה בדין דהו"מ לשנויי דאמר מדיר בחשאי שלא ישמע המודר אלא משום דאכתי לא אתי ליה מתני' שפיר לא שני הכי : **מי** שהתנה ואמר כל נדרים שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים ונדר בתוך הזמן אם הוא זוכר לתנאי בשעת הנדר נדרו קיים וכו' היינו מאי דאמרינן אי זכור עקריה לתנאיה וקיים לנדריה אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר . ופי' הרא"ש עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה שאם אין בדעתו שיהא נדרו קיים למה הוא נודר : תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר . וכיון שאינו זוכר לתנאו נמצא תנאו קיים ונדרו בטל וכתב עוד רבא לא פליג עליה דאביי במ"ש שאם התנה ולא היה זכור התנאי בשעת הנדר שהנדר בטל אלא כדי שלא להגיה המשנה אוקמה בששכח מקצת התנאי וכ"כ הר"ן ז"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שפסקה להא דאביי בפ"ב מהל' נדרים וכתב הגה"מ שכ"פ ר"ת וכ"כ סמ"ק ודלא כריב"ם וראבי"ה שפירשו דרבא פליג אאביי והלכה כרבא ואיכא למידק אהא דאמרינן אי זכור עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה מ"ש מהא דאמרינן בסמוך כיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל לא שמע ליה ולא אתי בהדיה דאלמא אין תנאו בטל שכשהוא נודר על דעת הראשונה הוא תירץ הר"ן דהתם היינו טעמא לפי שאמר התנאי בשעת הנדר וכיון שהוא אומר בפירוש שע"ד תנאו הוא נודר אי אפשר לומר דעקריה לתנאיה אבל כאן שהתנאי והנדר אינם באים כאחד שייך למימר עקריה ועוד דבשלמא לעיל איכא למימר שאע"פ שהוא יודע שאין בנדרו ממש הוא נודר לזרז את חבירו אבל כאן שהן נדרי עצמו אי לאו דעקריה לתנאיה למה הוא נודר וזה ברור ושלא כדברי הרשב"א שכתב דהא דאמר עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה דוקא בעם הארץ ומש"ה חששא בעלמא הוא דחיישינן להו שמא בטליה לתנאו והזקיקו לכך משום דקשיא ליה הסיא דאמרינן בסמוך לא שמע ליה

האיש ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כחלום כדין נדוי בחלום דמן השמים הוא לפי דעת הגאונים : **הנודר** וחזר בו תכ"ד או שמיחו בו אחרים תכ"ד וכו' כ"כ הרמב"ם ספ"ב דשבועות וז"ל וכן אם א"ל אחרים חוזר בך או מותר לך וכיוצא בדברים אלו וקבל מהן בתכ"ד ואמר הן או חזרתי בי וכיוצא בזה ה"ז מותר וכולי עכ"ל והראב"ד השיג וכתב וז"ל דבר זה אינו מחוור שאין אחרים מזדקקין לנדרו שתהא מחאה שלהן סומכת נדרו לחזרתו עכ"ל נראה מדבריו שהבין מדברי הרמב"ם שמ"ש וקבל מהן בתכ"ד ואמר הן וכו' היינו לומר דבתכ"ד למחאתן קבל מהן ואמר הן ואע"פ שהוא לאחר כ"ד לנדרו שנדר אפ"ה ה"ז מותר ועל זה השיג ואמר כי הלא אין אחרים מזדקקין לנדרו עד שתהא מחאה שלהן סומכת נדרו לחזרתו ושתהא חזרתו חזרה לאחר כ"ד לנדרו מאחר כשהוא תכ"ד למחאה שלהן הא ודאי ליתא . ומיהו אפשר לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש וקבל מהן בתכ"ד מאמר בתכ"ד אינו חוזר על הקבלה בלבד אלא חוזר גם אתחלת דבריו שאמר וכן אם א"ל אחרים חוזר בך וכו' וקבל מהן שכל זה דהיינו אמירת אחרים וקבלתו מהן הכל היה תכ"ד לנדרו והכי משמע מדברי רבינו והכי נקטינן דלא מהני קבלתו מהן אלא בתכ"ד לנדרו . וכך מבואר בהגה"ת הרב בש"ע והוא הנכון ודלא כפי' ב"י ודו"ק :

ריא האומר נדר שאני רוצה לידור וכו' משנה ואוקימתא דתלמודא פ"ג דנדרים (דף כ"ג) ומ"ש רבינו ונדר ודאי אינו נדר לשונו זה קצת קשה לאיזה צורך אמר ודאי אינו נדר דלא היה לו לומר אלא אינו נדר ונראה דה"ק אע"ג דהיכא שהתנה כבר כל נדרים שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים ואח"כ נדר בתוך הזמן איכא לחלק דאם זוכר הוא לתנאו בשעת הנדר נדרו קיים שהרי מבטל תנאו דאי לא עקריה לתנאו למה הוא נודר ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל וכמ"ש רבינו עצמו אח"כ בחלוקה השנייה ובאוקימתא דגמרא לשם אפ"ה כאן כיון דנדר מיד לאחר שהתנו ואמר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר א"כ הוא אומר בפירוש שעל דעת תנאו הוא נודר וליכא למימר דעקריה לתנאיה הילכך ודאי הוא דאינו נדר והשתא תחלת דברי רבינו מקושרים עם סופם וכך חילק הר"ן בין אמר התנאי בשעת הנדר דהנדר בטל ובין כשהתנאי והנדר אינן באין כאחד דאם זוכר הוא לתנאו הנדר קיים דעקריה לתנאיה והכי נקטינן : **בד"א** שהוציא תחלה בשפתיו וכו' כ"כ הרא"ש ע"ש הר"א ממי"ץ מוכח מסוגיא דתלמודא לשם מיהו נראה דלא אמרינן אמירה בלחש הוי דברים שבלב אלא היכא דאינו משמיע לאזניו אבל במשמיע לאזניו שפיר חשובה אמירתו הוציא בשפתיו לבטל הנדר והכי נקטינן בדין ק"ש ותפלה ומיהו כתב הרא"ש לשם אפי' כדאמר תחלה בפרהסיא שלא יהא נדר אינו מועיל כשנודר אח"כ בסתם אא"כ דמחשב ג"כ בשעה שנודר לבטל הנדר וה"ה אפי' לא חשב בלבו בשעה שנודר אלא שאחר הנדר מיד מבטל בשפתיו בלחש הוי כמי ביטול גמור וכ"כ התוס' בפרק הגוזל בתרא (דף קיג) בד"ה נודרין להרגין דהיכא דאיכא אונסא יכולין לישבע בסתם ולחשוב בלבו שום תנאי ואם מבטל בשפתיו בלחש כל שכן שהוא יותר טוב דהוי ביטול גמור עכ"ל א"כ ה"ה בדליכא אונסא והוציא תחלה בשפתיו שלא יהא נדר ואח"כ נדר בסתם ולא היה מחשב בלבו בשעת נדר לבטל הנדר דאם מבטל בשפתיו בלחש אחר הנדר כ"ש שהוא יותר טוב ודו"ק : **מי** שהתנה ואמר וכו' שם מוקמינן למתני' דהכי קתני הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל והא דתנן ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר פריך תלמודא אי זכור עקריה לתנאיה וקיים ליה לנדריה ופריך אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר וכתב הרא"ש דבר מסויים נקט תחלת השנה וה"ה בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע

וכ"כ

דרכי משה

(ג) כוונת הראב"ד שאם הפסיקו אחרים במחאתן יותר מכדי דיבור בין הנדר והחזרה שוב אינו יכול לחזור ולא נאמר מאחר שחזר תכ"ד ממחאתן והן מיחו בו תכ"ד לנדרו דזה יחשב תכ"ד וכה"ג אמרינן פרק שבועת העדות (לב׳) לענין חזרת וכפירת העדים וכאן אינו כן מאחר דאין אחרים שייכים לנדרו ואיך יחברו נדרו להזרתו שיחשב תכ"ד ואפשר שאף הרמב"ם ורבינו לא כיונו שיוכל לחזור אלא כשהוא תכ"ד לנדרו וכ"מ מדברי הרמב"ם אלא שהראב"ד הבין דבריו בכל ענין ולכן השיגו וכל זה שלא כדברי ב"י והבנתו דברי הראב"ד וכתב עליהן שלא ידע להם טעם :

פרישה

כו' ונתן טעם לדבר שהרי אפי' הנשבע בהקיץ בעינן פיו ולבו שוין וכ"ש בחלום שאין כאן לא פה ולא לב ול"ד לנדוהו בחלום דסימן קללה הוא בעלמא שהרמיקוהו וצריך קירוב וא"ל ולחלק בלא"ה דשאני נדר בחלום דלנדר בעינן דעתו ולבו והרי בחלום אין דעתו עליו משא"כ בנידוהו בחלום דנדוי אין תלוי בדעתו דו"א דהא בנדר בחלום לפי החלום היה דעתו ולבו שוין אלא דלא מחשבי' דברי החלום לכלום וה"ה לנידוהו בחלום וק"ל ועד"ר : (ו) תוך כדי דיבור היינו שלום עליך רבי : (ז) אבל אם אמר חזרתי בלבי אינו כלום דדברים שבלב אינו דברים . ונראה דחשב בלבו דוקא קאמר דלא מהני הא אם דיבר כן בפיו אפי' בלחש מבטל נדרו ול"ד למ"ש רבי' בסי' רי"א דאם אמר בלחש הוי כדברים שבלב דשאני התם דנודר אחר שדיבר בלחש מש"ה אתי הנדר ומבטל מה שדיבר בלחש אבל כאן נדר תחילה וחזר בו תכ"ד אתי ביטול כל דהוא ומבטלו :

סי' ריא (א) ונדר ודאי אינו נדר ר"ל אע"פ שמסתבר לומר כיון שזוכר התנאי בשעת נדר עקריה לתנאיה מ"מ ודאי אינו נדר כמ"ש בסמוך הטעם : (ב) אבל אם חשב כך בלבו או שאמר בלחש כו' הוא דברי הרא"ש בשם הר"ס וכתב הטעם דלא מהני מאמר שנודר אח"כ סתם א"כ הוי נדר אע"פ שי"ל מאמר שזוכר לתנאי ומחשב בלבו שלא יהא נדר מ"מ לא הוי אלא דברים שבלב אבל היכא שאומר בפרהסיא א"כ הוי דברים מוכחים שלא יהא נדר וא"כ במחשבה שמחשב סגי ודוק . ולפ"ז היכא שמבטל בשפתיו אחר שנדר אפי' בחשאי הוי ביטול לגמרי לכ"ע וכ"כ התוס' בפרק בתרא דב"ק גבי נודרים לחורגים ולמוכסים כו' ע"ש מ"ו פי' דא"כ שיהא פיו ולבו שוין אא"כ כמ"ש לעיל שכיון לבו לומר פת חטים והוציא מפיו פת שעורים שטעה (ועי' בב"י שכתב חילוק זה בשם המרדכי שכ"כ בשם ראבי"ה וכתב עליו שלא משמע כן בגמרא וד"מ הביאו ג"כ בסימן ר"י ס"ב ע"ש) אבל לא טעה ובכוונה אומר מה שאומר אוליה:

דרישה

בנודר בחלום וגם ב"י הביא דברי רמב"ן וכ"פ ב"י בש"ע ורמ"א כתב ומיהו אי לית ליה בקנות עשרה דידעי למקרי יתירנו בג' בשאר נדרים וכ"כ הרשב"א : [ג] או שמיחו בו אחרים תכ"ד וקיבל דבריהם לא הוי נדר עיין בש"ע שהגיה רמ"א וכתב ז"ל וקיבל דבריהם תכ"ד לנדרו . ובד"מ ביאר דבריו שכתב ז"ל הראב"ד השיג על דברי הרמב"ם (פ"ב דהל' שבועות) בזה וכתב ז"ל דבר זה אינו מחוור שאין אחרים מזדקקין לנדרו שתהא מחאה שלהם סומכת נדרו לחזרתו עכ"ל וכתב ב"י עליו ז"ל ואיני יודע טעם למה כתב שאינו מחוור שהרי לא מפני דברי האחרים הוא מתיר אלא מפני שקיבל דבריהם עכ"ל ב"י וכתב עליו רמ"א ז"ל בד"מ ז"ל ול"נ דכוונת הראב"ד הוא שהוא הבין דברי הרמב"ם שמתיר כשהמחאה מהאחרים תכ"ד לנדרו ואע"פ שחזרתו לא הוי תכ"ד לנדרו כ"א תב"ד להמחאה אפ"ה בטל הנדר ומש"ה השיג וכתב דאינו מחוור דכיון דהפסיקו האחרים במחאתן יותר מכדי דיבור בין הנדר והחזרה שוב אינו יכול לחזור ולא אמרינן מאחר שחזר תכ"ד למחאתן והם מיחו בו תכ"ד לנדרו דזה יחשב תכ"ד . וכה"ג אמרינן פרק שבועת העדות לענין חזרת וכפירת העדים לזה אמר הראב"ד שכאן אינו כן מאחר שאין אחרים שייכין לנדרו ואיך יסמיכו נדרו לחזרתו שיחשב תכ"ד . ואפשר שאף הרמב"ם ורבינו לא כיוונו שיכול לחזור אלא כשהוא תכ"ד לנדרו וכן משמע מדברי הרמב"ם אלא שהראב"ד הבין דבריו בכל ענין ולכן השיגו עכ"ל ד"מ :

סי' ריא (כתב בתא"ו נתיב י"ד ח"ג הא דמהני מי שהתנה ואמר כל נדרים שאדור כו' היינו כשנודר מעצמו אבל אם אחרים משביעים אותו או שהקבל נתנו הרם לא מהני כלום עכ"ל וכ"כ סמ"ג בשם רש"י וב"י בשם ר"ן ותשובת רמב"ן וכן כתב בטור ח"מ סי' תרו"ט ד"מ עכ"ה) :

(ג) אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר נדרו קיים (ד) שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר התנאי קיים והנדר בטל וכתב הרמב"ם י"א שאין התנאי קיים לבטל הנדר (ה) אא"כ יזכרנו תוך כדי דבור לנדר וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה התנה על מקצת דברים שיהא נדרו בטל בהן (ו) ואינו יודע על מה התנה אם על אכילת בשר או שתיית יין אם אומר בשעת הנדר על דעת ראשונה אני נודר שאם אזכור על מה שהתנתי שאלך אחר התנאי ונזכר על מה התנה התנאי קיים והנדר בטל (ז) ואם לא אמר על דעת ראשונה אני נודר התנאי בטל והנדר קיים :

ריב הנודר בתורה (א) והיא מונחת ע"ג קרקע ולא אמר במה שכתוב בה (ב) אם הוא ת"ח אין צריך שאלה ואם הוא ע"ה צריך שאלה (ג) ואם הוא אוחזה בידו ונדר בה אפילו לא אמר במה שכתוב בה או אומר במה שכתוב בה אפילו אינו אוחזה בידו הוי נדר וצריך שאלה אף בת"ח (ד) והאי נודר לאו דוקא אלא נשבע בה שאין זה לשון נדר (ה) והרמב"ם מפרש בנודר ממש ובמתפיש שכתב וזה לשונו הנודר בתורה כגון שאומר פירות אלו עלי כזו לא אמר כלום וא"צ שאלה לחכם אלא בע"ה שלא ינהיג קלות ראש בנדרים נדר במה שכתוב בה אסור שהרי כתוב בתורה איסור נטלה בידו ונדר בה כמי שנדר במה שכתוב בה דמי :

נדרים

וכ"כ הרמב"ם וכך הם דברי רבינו : **ומ"ש** וכתב הרמב"ם י"א שאין התנאי קיים לבטל הנדר אא"כ יזכרנו תכ"ד ונראה דהוציאו דין זה מדאמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר דלשון תני משמע דאינו מגיה אלא מפרש ומשנתינו הכי קתני ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר כלומר דבשעה שהוציא הנדר בשפתיו ודאי לא היה זכור התנאי אלא אח"כ מיד לאחר שנדר תכ"ד דהיינו בשעת הנדר היה זכור לתנאי וקיבלו וקיימו לתנאי והיינו דתנן ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר דהיינו תכ"ד לנדרו וזכור הוא לתנאו וקיימו בלבו התם הוא דהנדר בטל הא לאו הכי הנדר קיים וכך מבואר לפע"ד מדברי הרמב"ם בפי' המשניות שכך הוא כוונתו בפירושו ע"ש אלא דבחבורו תלה הוראה זו בי"א שהורה כך להחמיר וכו' והכי נקטינן : **התנה** על מקצת דברים וכו' הכי אוקמ' רבא למשנתינו והסכימו רוב הפוסקי' והמפרשים דאביי ורבא לא פליגי ותרתי אוקימתי הלכתא נינהו וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ורבי' : **ריב הנודר** בתורה וכו' ברייתא ר"פ שני (דף י"ד) הנודר בתורה לא אמר כלום אמר ר' יוחנן וצריך שאלה לחכם א"ר נחמן ות"ח א"צ שאלה ומפרש תלמודא דבמנחה אארעא כלומר שאינו אוחזה בידו כשנודר בה והיינו שנשבע בתורה ולא נשבע במה שכתוב בה לא אמר כלום דדעתיה אגוילין שאין בהם קדושת השם ולא הוי כנשבע בשם אבל אוחזה בידו דעתיה אאזכרות שבה והוי נשבע בשם. וכן אם נודר במה שכתוב בה אפילו אינו אוחזה בידו הוי נשבע בשם ואף על גב דאיכא אוקימתא אחריתא פסק רבינו כהך אוקימתא וכמו שכתב הרא"ש : ומ"ש והרמב"ם מפרש בנודר ממש כלומר לסברא הראשונה לא מפרשים לה בנודר כלל אלא בנשבע כדאמר תלמודא להדיא דעתיה על אזכרות שבה אבל הרמב"ם מפרש לה בנודר ממש וכו' אבל ודאי דגם הרמב"ם מפרש בנשבע כדקאמר תלמודא וכ"כ בפי"ב משבועות אלא דמפרש לה גם בנודר ממש וכדאיתא בירושלמי : ומ"ש שהרי כתוב בתורה איסור ונדר כצ"ל וה"פ דאם מתפיס בתורה

ליה ואין צורך לכך וכמו שכתבנו עכ"ל ודע שלשון הרמב"ם בפ"ב מה' נדרים כך הוא מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר שאדור מכאן עד י' שנים הריני חוזר בהם או הרי הם בטלים וכיוצא בדברים אלו ואח"כ נדר אם היה זוכר התנאי בשעה שנדר הרי נדר קיים שהרי בטל התנאי בנדר זה ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר אע"פ שקבל התנאי בלבו וקיימו הרי הנדר בטל ואע"פ שלא הוציא עתה החזרה בפיו כבר הקדים החזרה לנדר והוציאה בפיו מקודם עכ"ל כלומר אע"פ שקבל התנאי בלבו ולא הוציאו בפיו הרי הנדר בטל ולפ"ז אם בשעה שזוכר התנאי בטלו הנדר קיים : **וכתב** הרמב"ם י"א שאין התנאי קיים לבטל הנדר אא"כ יזכרנו תכ"ד לנדר בפ"ב מה' נדרים וכתב עליו הראב"ד יפה הורה זה ולא בזכירת התנאי כמו שהוא סובר אלא בקבלתו וקיומו שאם שהה כדי דיבור אחר שזכר אותו ולא קיימו כבר בטל נדרו את תנאו לפי שצ"ל בלבו על התנאי אני סומך והיה צ"ל והוא שקבל התנאי תכ"ד אחר שזכר אותו עכ"ל : התנה על מקצת דברים שיהא נדרו בטל בהם ואינו יודע על מה התנה וכו' היינו אוקימתא דרבא שכתבתי בסמוך ופי' הרא"ש כגון שהתנה בר"ה שיהיו מקצת נדרים שידור בזאת השנה בטלים ולא ידע ממאי התנה על אי זה נדר התנה לבטל אכילת בשר או שתיית יין או מדברים שבינו לבין חבירו או לדברים של עצמו וקא נדר ואמר על דעת הראשונה אני עושה שאם אהיה זכור על מה שהתנתי אלך אחר התנאי ושוב נזכר שלדבר זה התנה ההוא נדרא לית ליה משמע וה"ק מתני' ובלבד שיהא זכור מקצת תנאו או צריך שיזכור תנאו בפיו ויאמר ע"ד הראשונה אני עושה דאל"כ שיזכור תנאו בטליה לתנאו וקיימיה לנדריה אבל אם היה זוכר הכל אפי' אמר ע"ד הראשונה אני עושה בטליה לתנאיה וקיימיה לנדריה כי דבריו סותרים זה את זה דאם הוא רוצה לקיים תנאו למה הוא נדר הילכך אזלינן בנדרים להחמיר ואומרים שנדרו עיקר ומה שאומר על דעת הראשונה אני עושה דברים בטלים הם אבל כשהוא זכור מקצת אפשר שהוא נודר ע"ד הראשונה שמא ימצא שלא התנה על נדר זה ומתני' לרבא הכי מיפרשא הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה עומד בר"ה ויאמר כל נדרים שאדור בשנה זו יהיו בטלים בין שיכח התנאי לגמרי בין שיכח מקצתו ובלבד שיהיה או זכור לתלות בדעתו ראשונה עכ"ל וכן פירש הר"ן ז"ל . בסימן רל"ט כתב רבינו שכל דברים אלו דין השבועה שוה בהם לדין הנדר . כתב הר"ן בשם התוס' על דינים אלו דוקא בשבועות ונדרים שנשבע ונדר לעצמו אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו אין ביטול זה מועיל לו כלום שע"ד חבירו הוא נשבע ונודר כמי שמבטל תנאו לגמרי דמי דהא אסיקנא דלא מישתבע אדעתיה דנפשיה אלא ע"ד משביעו כדאמרינן בסמוך בשמעתא דנדרי הבאי עכ"ל וכ"כ בתשובות להרמב"ן סי' רמ"ח וסי' ר"פ וכ"כ רבינו ירוחם בנתיב ז' ובנתיב י"ד והאריך בדבר וכ"כ רבינו בסי' תרי"ט בטא"ח (א) :

ריב הנודר בתורה והיא מונחת על גבי קרקע וכו' בפ"ב דנדרים (יד·) תניא הנודר בתורה לא אמר כלום א"ר יוחנן וצריך שאלה לחכם אמר רב נחמן ות"ח א"צ שאלה ובתר הכי גרסינן תניא הנודר בתורה לא אמר כלום · במ"ש בה דבריו קיימין . בה ובמ"ש בה דבריו קיימין . קתני במ"ש בה דבריו קיימין בה ובמה שכתוב בה צריכא למימר א"ר נחמן ל"ק הא דמחתא אורייתא אארעא הא דנקיט לה בידיה מחתא אארעא דעתיה אגוילי נקיט לה בידיה דעתיה על האזכרות שבה ופירשו הרא"ש והר"ן רישא במה שכתוב בה דבריו קיימין בדנקיט לה בידיה דכיון דנקיט לה בידיה ואמר במה שכתוב בה דעתו אאזכרות שבה ואפ"ה אי אמר בה דעתיה אגויל סיפא במנחא אארעא הילכך אפי' אמר במה שכתוב בה דעתיה אגויל וה"ק במה שכתוב בה התורה והיינו הקלפים אבל כי אמר בה יבמה שכתוב בה בה קאי אגוילי ובמה שכתוב בה קאי ע"כ על אזכרות שבה ואמרינן בתר הכי תרי ואיבע"א ובאיבעית אימא בתרא כתב הרא"ש ה"ג ואבע"א רישא דמחתא אארעא והא קמ"ל דאע"ג דמחתא אארעא ואמר במ"ש בה מהני סיפא דנקיט לה בידיה אע"ג דלא אמר אלא בה כמ"ד במ"ש בה והיינו דקתני במ"ש בה ה"פ אמר בה או במ"ש בה א"כ אמר בה כאילו אמר במ"ש בה ע"כ. והר"ן גורס ואי בעית אימא סיפא הא קמ"ל דכיון דנקיט לה בידיה אף על גב דלא אמר אלא בה כמ"ד במ"ש בה דמי וגירסא זו מפורשת כדברי הרא"ש ופסק הרא"ש בפסקיו כדשנינו בואיבעית אימא בתרא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהל' נדרים ובפרק י"ב מהל' שבועות וכתבו הרא"ש והר"ן דטעמא דמפלגינן בין ת"ח לעם הארץ היינו משום דת"ח יודע דכיון דלא אמר במ"ש בה בגווילים קא מישתבע אבל עם הארץ אינו בקי בכל זה ואתי לזלזולי אפי' כי קא מישתבע במ"ש בה : וכתבו עוד הנודר בתורה כלומר שנשבע בתורה דקרי תנא לנשבע נודר וכדכתיב לעיל : **והרמב"ם** מפרש בנודר ממש ובמתפיס שכתב וז"ל הנודר בתורה כגון שאומר פירות אלו עלי כזו לא אמר כלום וכו' בפ"א מה' נדרים וכך פי' הראב"ד בפ' י"ב מהל' שבועות והביא ראיה מן הירושלמי והשיג על הרמב"ם שכתב גם לענין נשבע בפי"ב : ב"ה ואינה השגה דבתוס' פ"ב שנויה לענין שבועה : ורבינו לא נזכר מ"ש הרמב"ם בפי"ב לענין נשבע וחשב שאין דעתו לפרשה אלא לענין נודר בלבד שאל"כ הו"ל לכתוב והרמב"ם מפרש גם בנודר ממש ומתפיס והר"ן ז"ל כתב הרמב"ם הביא דין זה בנשבע ובנודר שסבור הרב ז"ל דשמעתין בנשבע עסקינן מדאמרינן דעתיה אאזכרות שבה ובירושלמי עסקינן במתפיס בנדר ושניהם אמת עכ"ל . ודע שהרא"ש הביא בפסקיו הירושלמי הזה ונראה שדעתו לומר דבנודר נמי חיישינן כדמשמע מן הירושלמי כדעת הרמב"ם ולפי זה כשכתב הרא"ש הנודר בתורה כלומר שנשבע בתורה לאו משום דאין זה לשון נדר כמ"ש רבינו אלא משום דאורחיה דתנא מידי דאיתיה בנדר ובשבועה מפיק ליה בלשון נדר וכדתנן (שם כ:) ד' נדרים התירו חכמים ואמרינן א בגמרא דה"ה לשבועות וע"כ לומר שמפרש כן מדהביא הירושלמי ועוד דאם איתא שדין זה ליתיה בנדר היה התנא מוציאו בלשון שבועה ולא בלשון נדר : ב"ה כתוב בתוך תשובות הרשב"א סימן תתנ"ד תשובת רבינו האי על מי שנטל ספר תחנונים ותפלות ושאר כתבי הקודש ונשבע באותו ספר שבועה זו כשבועת ס"ת היא שהרי ספר תפילות יש בו שמות הקב"ה ופסוקים ולא עוד אלא כיון שכתובים בו כל אותיות שבא' ב' הרי מצטרפים לכמה שמות לכמה גופי תורה : ולענין מעשה נראה שבזמן הזה אין להקל בנשבע בתורה דבין נקיט לה בידיה בין לא נקיט לה ובין אמר בה בין אמר במ"ש בה בין ת"ח בין עם הארץ לעולם

דרכי משה

ריא (א) וכ"כ סמ"ג בשם רש"י וכתב מהרי"ו בתשובה סימן ב' לא חזינא מרבני קשישאי להתיר נדרים ושבועות בלא התרת חרם מטעם כל נדרי שאומרים בליל י"כ ושמא טעמייהו דלא מהני זה אלא בדיעבד היכא דאיכא צורך גדול אבל לכתחלה לא ובשבועות בנקיטת חפץ לא אתברר לי דמהני כל נדרי וכ"מ במיי' עכ"ל ובנימין זאב כתב סי' רע"ז דאין חילוק בין נדרים ושבועות וכ"כ ב"י וכמו שנתבאר לקמן סימן רל"ד :

כתב

דרישה

סי' ריב כתב ב"י ולענין מעשה נראה שבזמה"ז אין להקל בנשבע בתורה בין נקיט לה בידיה בין לא נקיט לה בין אמר בה בין אמר במ"ש בה בין ת"ח בין ע"ה לעולם צריך התרה ולאפוקי מאשר ראיתי חכמים בעיניהם נשבעין בתורה לשוא ולשקר וכשמוכיחין אותן הין טוענים שלא ימצאו להם עון אשר חטאו מהא דתניא הנודר בתורה לא אמר כלום ואלה מחללי ש"ש גורמים להשניא לומדי תורה בעיני ע"ה ולומר שהם מתירין מה שרוצים וגורמים לזלזל בשבועות ונדרים (וקורא אני עליהם חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו עכ"ל עכ"ה) : כיצד

פרישה

אחר דיבורו שאמר בפיו ולא משגיחין במחשבתו דהוי דברים שבלב אם לא שגילה דעתו בפרהסיא או בנדרי אונסים וכמ"ש לקמן סימן רל"ב ע"ש : (ג) אם הוא זוכר התנאי בשעת הנדר כו' נדרו קיים ז"ל הר"ן ול"ד להא דרישא דאמרינן ודאי אינו נדר דהתם היינו טעמא לפי שהוא אומר בפירוש בשעת הנדר שע"ד תנאי הוא נודר הילכך א"א לומר דעקריה לתנאו אבל הכא שהתנאי והנדר אינן באים כאחד שייך למימר עקריה . ולכאורה נראה דאין הדבר תלוי באם מתנה עתה בשעת הנדר או קודם לכן אלא העיקר הוא שבאם מתנה ואומר בפירוש לאמר או לאמר שנה אני מנדר שלא לאכול בשר והרי אני מבטלו מעתה הרי זה בטל דהרי הוא התנה בפירוש ע"ז הנדר משא"כ כשהתנה סתם ואומר אם אנדר וק"ל : (ד) שהרי מבטל תנאו בשפה שנודר דאל"כ כמה נודר כיון שהתנה שלא יהיה נדר : (ה) אא"כ יזכירנו תכ"ד פי' שהוא מפרש התלמוד מה שאמרו אי לא זכרו בשעת הנדר תנאו קיים ה"מ שזוכר התנאי אחר הנדר בתכ"ד ואז בטל הנדר אפי' לא דיבר כלום אלא זכר הנדר בלבו . דאל"כ קשה תנאי הראשון למה לי כיון דצריך אח"כ לחזור ולבטלו תכ"ד אבל לא זכרו אח"כ בתכ"ד אף שלא זוכרו בעת הנדר אין התנאים קיימים ודו"ק : (ו) ואינו יודע על מה כו' אבל מ"מ זוכר התנאי בשעת הנדר דאל"כ כבר נתבאר שהנדר בטל והתנאי קיים : (ז) ואם לא אמר ע"ד ראשונה אני נודר כו' מאחר שזוכר שהתנה תנאי לא הו"ל לנדור סתם אלא הו"ל לומר ע"ד ראשונה ומדלא אמר הכי בטלים כל התנאים :

סי' ריב (א) והיא מונחת ע"ג קרקע ר"ל לאפוקי שאוחזה בידו ול"ד ע"ג קרקע : (ב) אם הוא ת"ח א"צ שאלה דדעתיה היה אגויל של תורה : (ג) ואם הוא אוחזה בידו ונדר בה כו' דאז מסתמא דעתיה על האזכרות שבתוכה : (ד) והאי נדר ל"ד אלא נשבע והאי דקתני הנודר בתורה ר"ל נשבע שקוראים לשבועה בל' נדר וב"י כתב בשם הר"ן דשפיר מיירי בנדר אבל נשבע בכל ענין צריך התרה וכ"פ רמ"א ע"ש : (ה) והרמב"ם מפרש בנודר ממש ובמתפיס ר"ל מתפיס איסור פירות עלין באיסורים שכתובים בתורה שמתפיס בהן דהוי שפיר

לשון

חידושי הגהות

ריב א בגמרא (כד ·) לחד גירסא וכן בגמרא שם (כה:) :

פירש"י

ריג נדרים

ריג נדרים אין הלין על דבר שאין בו ממש [א] כיצד (א) אומר קונם שאיני מדבר עמך שאיני עושה לך שאיני מהלך לך שאיני ישן עמך אינו נדר וכן אם אמר דבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך ושינה אסורה עלי אינו נדר ומיהו מדרבנן צריך שאלה (ב) אבל אמר קונם פי מדבר עמך קונם ידי עושות לך קונם רגלי מהלכות לך קונם עיני בשינה הוי נדר גמור מן התורה וכ"ש שאם אומר יאסר עליך פי לדיבורי וידי לעשייתי ורגלי להלוכי (ג) האומר אשנה פרק זה הוי נדר גמור כיון שנדר דבר מצוה (ד) אמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא ישן היום שמא למחר ישבה תנאו ויישן ונמצא שעבר למפרע אומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום יכול לישן היום (ה) ולא חיישינן שמא למחר ישבה נדרו ויישן:

ריד דברים

ריד דברים המותרים ואחרים היודעים שהם מותרים נוהגים בהם איסור הוי כאילו קבלום עליהם בנדר ואסור

לעולם צריך התרה שהרי הגאונים החמירו לומר שאין לה התרה כמ"ש רבינו בשמם בסימן ר"ל והרשב"א בתשובה שם ואף על פי שעכשיו נהגו להתיר כל שבועה בשאלה לחכם ע"פ האחרונים מ"מ להוציא שבועה זו הלקה בלא התרה א"א ולאפוקי מאשר ראיתי חכמים בעיניהם נשבעין בתורה לשוא ולשקר וכשהיו מוכיחי' אותם היו טוענים שלא ימצאו להם עון אשר חטא מהא דתניא הנודר בתורה לא אמר כלום ואלה מחללין ש"ש וגורמים להסניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ לומר שהם מתירין מה שרוצים וגורמים לזלזל בנדרים ושבועות וקורא אני עליהם חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו (א): דין הנשבע בשאר כתבי הקודש יתבאר בסימן רל"ו בס"ד:

ריג נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש כיצד אמר קונם שאיני מדבר עמך וכו' בפרק ב' דנדרים (יד.) איתמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אמר רב יהודה א"ר אל יישן היום שמא יישן למחר ורב נחמן אמר יישן היום ולא חיישינן שמא יישן למחר ומודה רב יהודה באומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום שיישן היום כי לא מזהיר בתנאה אבל באיסור מוזהר תנן קונם שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך אסור ה"ד אילימא כדקתני שאני ישן מי הוי נדר והתנן חומר בשבועה שהשבועה חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש משא"כ בנדרים ושינה דבר שאין בו ממש הוא אלא דאמר קונם עיני בשינה ואי דלא יהיב שיעורא מי שבקי' ליה עד דעבר איסור בל יחל והא"ר יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו ויישן לאלתר אלא דאמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום הא אמרת כל באיסור מוזהר אלא פשיטא דאמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר ואי לא נאים היום כי נייס למחר א אלא לאו בדנייס מאי בל יחל דברו איכא אלמא איתיה דנייס ותיובתא דרב יהודה כי קתני דאי נייס רבינא אמר לעולם כדקתני ומאי בל יחל מדרבנן פי' לעולם כדקתני שאני ישן ולא קאמר עיני בשינה דאע"ג דשינה אין בה ממש איכא בל יחל מדרבנן ופסק הרא"ש כרבינא דנודר בדבר שאין בו ממש אסור בבל יחל מדרבנן וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מה' נדרים וז"ל הנודר בדברים שאין בהם ממש ואסרו אע"פ שאין הנדר חל עליהם אין מורין לו שינהוג בהם היתר הואיל ואסר עצמו בהם ובדעתו שהנדר חל עליהן אלא פותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו אע"פ שלא נאסר כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ע"כ לשונו. וכן דעת הרשב"א זכרונו לברכה בתשובה שכתב שהאוסר עליו שמיעת תפלת שמעון דבר שאין בו ממש הוא ואסור מדרבנן: ומ"ש רבינו אבל אומר קונם פי מדבר עמך וכו' בספ"ק דנדרים (יג.) תנן האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך ידי עושות לך רגלי מהלכות לך אסור ובגמרא ורמינהי חומר בשבועה שהשבועה חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש משא"כ בנדרים א"ר יהודה באומר יאסר פי לדבורי ידי למעשיהם רגלי להילוכם וכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו שאומר יאסר פי לדיבורי וכו' כלומר נעשה כאומר דכיון שדעתו לאסור נעשה כאומר ומפרש כך. וכך פי' הר"ן ונתן טעם לדבר משום דהא דאמר קונם פי מדבר עמך משמע דקונם קאי אדיבור ומשמע נמי דקאי אפה הלכך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרינן דאפה קאי ופיו דבר שיש בו ממש הוא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים שהאומר קונם פי מלדבר עמך וידי מלעשות לך ורגלי מלהלך עמך ה"ז אסור כתב הרשב"א בתשובה שהאומר לחבירו אני אוסרך ביתי שלא תדור בו הוי שפיר דבר שיש בו ממש כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים האומר הרי עלי קרבן אם אדבר עם פלוני או אם לא אדבר עמו חייב בקרבן וכן אם נדר דברתי או לא דברתי וכיוצא בהם שאין אלו נדרי איסור שאנו מבארים משפטיהם אלא נדר הקדש: האומר אשנה פרק זה הוי נדר גמור בפ"ק דנדרים (ח.) א"ר גידל א"ר האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל ופי' הרא"ש נדר גדול נדר לאלהי ישראל לאו היינו נדר ממש דלא איקרי נדר אלא שמתפים בדבר הנדור אלא מחשבינן ליה כאילו נדר לצדקה דאמרינן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו צדקה עכ"ל וז"ש רבינו כיון שנדר דבר מצוה וכ"כ הר"ן שם גבי האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים ולשנות ופריך בגמרא אהא דרב גידל והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה ומשני כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית מש"ה חייל שבועה עליה וכתב הר"ן מסתברא לי דלאו דוקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו אלא מכאן נראה דכל מידי דאתי מדרשא אף על פי שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו וה"ק כיון דאי בעי פטר נפשיה מאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דיניו כדבר הרשות ע"כ ולטעמיה אזיל שכתב והלא מושבע ועומד הוא כלומר ודאי אף ע"ג דאמרת נדר גדול שבועה קא אמרת דאמר בהדיא בשבועה אשנה פרק זה שהרי נדר כיון שהוא מיתסר חפצא אנפשיה ליתיה לעולם במעשה אלא ודאי שבועה קא אמרת כדאשכחן בדוכתי טובא דקרי לשבועה נדר ע"כ: אומר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום וכו' כבר כתבתי שהוא פלוגתא דר"י ור"נ ופסקו הרא"ש והר"ן הלכה כר"י וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מה' נדרים: אומר קונם עיני למחר אם אישן היום יכול ליישן היום וכו' כבר נתבאר דמודה רב יהודה בהא דשרי ודע דכל נדר שינה דאמרינן דחייל מדאורייתא או מדרבנן היינו בנודר משינה פחות משלשה ימים אבל אם נדר שלא יישן שלשה ימים הוי נדר שוא ולא חל כמו שיתבאר בסימן רל"ו. וכ"כ רבינו ירוחם דנודר סתם משינה ולא פירש כמה ימים הוי כנודר לעולם דהוי נדר שוא (א):

ריד דברים המותרים ואחרים היודעים שהם מותרים נוהגים בהם איסור הוי כאילו קבלום עליהם בנדר וכו' בפ"ב דנדרים [דף טו:] תניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם שנאמר לא יחל דברו ובר"פ מקום שנהגו [נ:] מייתי לה ומשמע דלנהוג היתר

בתורה בסתם ואמר פירות אלו עלי כזו לא אמר כלום דדעתו אגוילין ולא על מה שכתוב בה אבל אם אמר פירות אלו עלי במה שכתוב בתורה א"כ הו"ל כמו נודר בקרבן שהרי כתוב נ"כ איסור ונדר וכאילו אסר עליו פירות אלו בדבר הנודר:

ריג נדרים אין חלין וכו' משנה וגמרא ר"פ שני (דף י"ד וט"ו) והתוס' ריש פרק קמא דנדרים (דף ח') הקשו דאם אמר קרבן שאיני אוכל לך אמאי יהא נדר הא דבר שאין בו ממש הוא ותירצו דשמא איירי דמסרבין בו לאכול ואמר שאיני אוכל לך והו"ל כאילו אמר קונם המאכל שאני אוכל עמך ועוד אר"י דלא דמי שאיני אוכל לך לאיני ישן ולאיני מדבר עמך דהתם אין ממש לא בשינה ולא בדבור אבל הכא מ"מ במאכל שהוא מזכיר יש בו ממש והוא קונס המאכל עצמו ענין זה הוי כמו שאני אוכל עכ"ד ולפי זה צריך לייסב הא דשאני עושה לך דקאמרינן דהו"ל דבר שאין בו ממש ואף ע"ג דהדברים שנעשה מלאכה עמהם הוא דבר שיש בו ממש מכל מקום המלאכה עצמה שהוא נודר ממנה אין בה ממש ודו"ק · וז"ל התוס' בפ"ב דע"ו (דף כ"ז) ה"ג קונם שאני נהנה מן הערלים ולא גרסינן שאיני ביו"ד דאם כן הוי דברים שאין בהן ממש ואינו חל כדאמרי' בנדרים וכו' שאני ישן עכ"ל ותימה מ"ש שאיני נהנה משאיני אוכל הלכך נראה דאין להקל אלא העיקר כמ"ש ר"י דהוי דבר שיש בו ממש ואסור וע"ל בסימן רט"ו במ"ש בשם הר"ן שהביא דעת התוספות בזה: אבל אמר קונם כי מדבר עמך וכו' הוי נדר גמור מן התורה משנה ספ"ק דנדרים קונם פי מדבר עמך ידי עושה עמך רגלי מהלכות עמך אסור ובגמרא רמינן מדתנן דנדרים אינן חלין על דבר שאין בו ממש ופריק רב יהודה באומר יאסר פי לדבורי ידי למעשיהם רגלי להילוכן וכו' וכתב הרא"ש כלומר נעשה כאומר דכיון שדעתו לאסור נעשה כמפרש כך וכן פי' הר"ן וכתב עוד ובדין הוא דהו"מ לשנויי ליה דאפי' אי קאי קונס אדבור אסור מדרבנן שהנדרים חלין מדרבנן אפי' על דבר שאין בו ממש אלא קושטא דמילתא מתרץ ליה דאפי' מדאורייתא נמי אסור עכ"ל וכך הוא דעת רבינו שכתב אבל אמר קונם פי מדבר עמך וכו' הוי נדר גמור מן התורה דנעשה כאומר יאסר פי לדבורי וכו' ואע"ג דאפשר לומר דקונס קאי אדבור אפ"ה כיון דסתם נדרים להחמיר דאפה קאי ונעשה כאומר יאסר פי לדבורי וכו' וכ"ש באומר בפירוש יאסר עליך כי לדבורי וכו' ונפקא מינה בין כשאינו אסור אלא מדרבנן ובין כשהוא נדר גמור מן התורה הוא דבנדר שהוא אסור מדאורייתא צריך לנהוג איסור כימים שעבר עליהן כדלעיל בסימן ר"ח: האומר אשנה פרק זה הוי נדר גמור פ"ק דנדרים א"ר גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מס' זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל וכתב הרא"ש לאו היינו נדר ממש דלא אקרי נדר אלא כשמתפים בדבר הנדור אלא מחשבינן ליה כאילו נדר לצדקה דאמרינן בפ"ק דר"ה בפיך זו לצדקה עכ"ל משמע דס"ל להרא"ש דלא איירי באומר בפי' בשבועה אשנה פרק זה אלא דאמר אשנה פרק זה בלבד וקרי ליה נדר משום דנדר דבר מצוה וכך כתב רבינו הוי נדר גמור כיון שנדר דבר מצוה פי' חייב לקיים הנדר מדאורייתא כמי שנדר לצדקה או לעשות שאר מצות ונדרו קיים אבל התוס' לשם כתבו וז"ל משמע שאמר לשון זה ולא הזכיר שבועה וקמ"ל דיש יד לשבועה. א"כ כדפי' ה"ר אליעזר דהוי נדר כמו נדר דלצדקה. וקשה דא"כ מאי פריך וכו' לכן נ"ל לפרש דאיירי שהזכיר שבועה מפיו שאמר שבועה שאשנה פרק זה וכו' עכ"ל. וכ"כ הר"ן מיהו אנן נקטינן בכי האי גוונא הוי נדר גמור בין הזכיר שבועה בין לא הזכיר שבועה: אמר קונם עיני בשינה היום וכו' רפ"ב פליגי בה רב יהודה אמר רב ור"נ והלכה כרב יהודה אמר רב כי לא מיזהר איניש בתנאיה לא מיזהר אבל באיסורא מיזדהר:

ריד דברים המותרים וכו' בפ"ב (דף ט"ו) תניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם שנאמר לא יחל

דרכי משה

ריב (א) כתב הכלבו הנודר בשמים וכוכבים או בנביאים וכתובים אינו נדר מיהו צריך התרה שלא יקילו בנדרים וכ"ה בסמ"ג ועיין בסימן רל"ז בדינים אלו:

ריג (א) וכתב רבינו ירוחם בתא"ו נתיב י"ד ח"ג האומר נטילת אבן עלי יש מי שכתב דהוי כנדר ואסור ואע"ג דנטילה לית בה ממש כיון שהזכיר החפץ חל הנדר עד כאן לשונו: ועי"ל

פרישה

לשון נדר ודעת רבינו הוא שאינו מדבר במתפים אלא בשבועה שאומר לא אוכל פירות בתורה או במה שכתוב בה. ונראה דודאי דגם הרמב"ם מודה בנשבע במ"ש בה דהוי שבועה וכמ"ש הרמב"ם בהדיא והביא הב"י אלא שהרא"ש דפירשו בל' שבועה ס"ל דבמתפים במ"ש בה לא הוה נדר ומש"ה כתב רבינו והרמב"ם מפרש כו' בל' פלוגתא וק"ל:

סי' ריג (א) (אמר קונם שאיני מדבר עמך שאיני עושה לך כו' ז"ל הר"ן בכולהו גרסי' שאני בלא יו"ד משום דנדרים מתנים מפלא אנפשי' תני בלשון שאני כו' והביאו בכ"מ בפ"ג דנדרים ומסיק וכן יש להגיה בכל הני שאני בלא יו"ד עכ"ל ולעיל בסימן ר"י שאמר מודרני ממך או מופרשני ממך ה"ש גם ל' שאיני אוכל דשם הגוף הוא המפך אשר אוסר ושרי. אומר מודרני או מופרשני על הגוף שהוא יהא מופרש או מודר ממנו שלא יאכל הוא עמו ודו"ק עכ"ה): (ב) אבל אמר קונם פי מדבר עמך כ"כ הרא"ש והר"ן ואע"ג דקונם פיו מדבר משמע דקונם קאי אדיבור ומשמע נמי דקאי אפה וכיון דסתם נדרים להחמיר אמרינן דאפה קאי ופיו הוי דבר שיש בו ממש וכ"ש שאם אומר יאסר עליך פי כו' דאיסור קאי בודאי אפה: (ג) האומר אשנה פרק זה הוי נדר גמור ז"ל הרא"ש לאו היינו נדר ממש דלא מקרי נדר אלא שמתפים בדבר הנדור אלא מחשבין ליה כאילו נדר לצדקה דאמרינן בפ"ק דר"ה בפיך זו לצדקה עכ"ל וה"ה שאר מצות כ"כ רמ"א וז"ל מ"ו לכאורה משמע בלא שבועה וכן הרא"ש לא הזכיר שבועה אכן התוס' פירשו דבשבועה מיירי ע"ש וכן בר"ן עכ"ל: (ד) אמר קונם עיני בשינה כו' ע"ל בסימן רל"ו: (ה) ולא חיישינן שמא למחר ישבח נדרו ויישן כי איכא מוזהר באיסור נדר ותינו מוזהר בתנאי וק"ל:

דרישה

סי' ריג [א] ביצד אמר קונם שאני מדבר עמך שאני עושה לך כו' אף ע"פ שדברים אלו אינן בעולם בשעת שנדר שלא כתב הרשב"א והביאו ב"י וגם בש"ע בס"ס ר"ד דאדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא בעולם. ובמ"מ סימן ר"ט ס"מ כתב רמ"א ז"ל בהג"ה ז"ל וכן יכול לסלק עצמו וכמו מדבר שלא בא לעולם הואיל ועדיין לא זכה בה: ומכל ואסור

חדושי הגהות

ריג א פירש"י כיון דלא ישן היום אם הוא ישן למחר מאי איסורא איכא ואמאי קתני במתני' שעובר בבל יחל אלא ע"כ דמיירי כשישן היום הרי הזינן דמגיחין לישן: ובאמת

(א) ואסור להתירם להם (ב) הלכך מי שנהג שלא לאכול בשר או להתענות בזמן ידוע ושוב רצה לאכול בשר או שלא להתענות באותו הזמן צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג בו לשם נדר אבל דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור מחמת טעות שסוברין שהן אסורין לא הוי כאילו קבלום בנדר:
נדרים

יהא דברו ומשמע התם דליכא איסור דאורייתא אלא איכא משום בל יחל מדרבנן וז"ש רבי' הוי כאילו קבלום עליהם בנדר כלומר אבל נדר גמור מדאורייתא לא הוי וכן פי' רש"י וז"ל אי אתה רשאי לנהוג בהן היתר לפניהם לבטל מנהגם דעובר משום בל יחל ומן התורה אינו בבל יחל אלא מדרבנן עכ"ל. ומה שפי' אי אתה רשאי לנהוג בהן היתר לפניהם לבטל מנהגם הכי משמע ריש פרק מקום שנהגו דקאמרינן בני חוזאי נהגו דמפרשו חלה מארוזא אתו וא"ל לרב יוסף א"ל ניכלה זר באפייהו איתיביה אביי דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם אלמא דס"ל לאביי דפירושו הכי הוא אי אתה רשאי לנהוג היתר בפניהם לבטל מנהגם ומשום הכי קא מותיב לרב יוסף דקאמר ניכלה זר באפייהו דהיינו דקאמר לנהוג היתר בפניהם ולבטל מנהגם ופריק רב יוסף דברייתא דתני אי אתה רשאי להתירה בפניהם איירי כשאינן בני תורה משום שיבואו להקל ומזלזלין יותר אבל בפני ת"ח רשאי לנהוג היתר בפניו דת"ח לא יבא לזלזל מיהו ודאי אף לת"ח עצמו אסור לומר להם מותרין אתם. אבל התוס' כתבו ר"פ מקום שנהגו דר"י היה מסתפק בדין זה אי שרי לומר לת"ח מותרים אתם או אסור לומר להם מותרים אתם ע"ש ואיכא לתמוה למה לא כתב רבינו חילוק זה בין כשאינן בני תורה ובין ת"ח דהוא תלמוד ערוך ופסקו כך האלפסי והרא"ש פ' מקום שנהגו. ונראה דרבינו ראה דר"י מסתפק אי רשאי לומר לת"ח מותרים אתם א"כ מספק ודאי אסור ולכן שינה רבינו לשון הברייתא דתני בה אי אתה רשאי להתירן בפניהם וכתב בהם ואסור להתירן להם ורצונו לומר אסור לומר להם מותרים אתם שזה אסור אף לתלמידי חכמים ולא קשה דסוף סוף היה לו לרבינו לחלק בדין זה לנהוג היתר בפניהם בין ת"ח לשאינן בני תורה די"ל דכיון דהתוס' והרא"ש הקשו בפרק מקום שנהגו אמאי קאמר בגמרא דבפני ת"ח שרי לנהוג היתר בפניהם ובמתניתין תנן נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם ואור"י דמתני' מיירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח והכא מיירי במנהג שנהגו בני המדינה מעצמם עכ"ל. השתא ודאי כיון דהדבר ניתן לשיעורין איזה מנהג הוא חשוב ואיזה אינו חשוב אזלינן לחומרא ובכל מנהגים שנוהגים בהם איסור אין לנהוג היתר בפניהם לבטל מנהגם וכדכתב רבינו בא"ח בסימן תס"ח דין זה בסתם דאסור לנהוג מנהג אחר בפניהם ואין חילוק בין בפני ת"ח ובין בפני שאינן בני תורה. ומ"ש רבינו לחלק בין יודעים שהם מותרים ונוהגים בהם איסור מטעם סייג ופרישות דאסור ובין אינם יודעים שהם מותרים ונוהגים בהם איסור מחמת טעות דמותר כתבוהו התוס' והרא"ש ע"ש רבינו נסים גאון דהוכיח כך מסוגיא דתלמודא ע"ש ומביאו ב"י וכבר נתבאר לדעת רבינו דאין חילוק בין בני תורה לאינן בני תורה אלא היכא שיודעים שהם מותרים ונוהגים בהם איסור מטעם סייג ופרישות התם הוא דלפני בני תורה רשאי לנהוג היתר בפניהם ולפי שאינן בני תורה אסור אבל לומר להם מותרים אתם אסור אפי' לבני תורה וב"י האריך בזה ונראה שכתב חילוק זה מדעתו וכבר הוא גלמד מדברי ר"י שבתוס' פרק מקום שנהגו כדפרי':

ומ"ש רבינו צריך התרה ויפתח בחרטה כו' כ"כ הרא"ש בפרק מקום שנהגו וז"ל אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה כמו שאר נדרים ויפתח בחרטה שהוא מתחרט שנהג כן לשם נדר עכ"ל ר"ל שא"צ שיפתחו לו פתח ממקום אחר לומר לו אילו באו עשרה בני אדם ופייסוך בשעה שנדרת מי היית נודר וכיוצא בו אלא בעיקר נדר מעיקרו שאומר לא הייתי חפץ בנדר זה מעולם סגי אלא שצ"ד פותחין לו בחרטה לומר לו בתחילה כדו תהית או לבך עלך וכן כתב רבינו בא"ח סימן תי"ח יחיד שקבל עליו תענית ופגע בו ר"ח צריך התרת חכם ויפתח לו בחרטה שיאמר לו אילו נתת אל לבך ר"ח לא היית נודר וכ"כ עוד רבי' בא"ח סי' תק"ע ע"ש וכל זה למאי דקי"ל כמ"ד פותחין בחרטה וכפר"ת בפרק הדר (סוף דף ס"ד) דפתחין בחרטה קולא הוא דלא כפירש"י לשם דפי' איפכא ויתבאר בסי' רכ"ח בס"ד:
נדרים

היתר בפניהם כמי אסור ומוקי לה התם בכותאי או במקום שאינם בני תורה משום דמסרכי ומדמו מילתא למילתא ואתו למישרי איסורא דאורייתא כתבו התוס' והרא"ש וקשה היאך התיר ר' בית שאן בפ"ק דחולין [ו:] משום דהעידו על ר"מ שאכל שם עלה ירק בלא מעשר מ"מ המקום נהגו בו איסור ופירש הר"ן במגלת סתרים דוקא דברים שידוע להם שהם מותרים ונוהגים בהם איסור לפי שרוצים להחמיר על עצמם אבל אם נוהגים מחמת טעות שסבורים שהוא אסור והוא מותר יכול להתירן בפניהם ולפ"ז ניחא הך עובדא דבית שאן דטעות היה שהיו סבורין שהיה ארץ ישראל והכי איתא בהדיא בירושלמי רבי יוסי בר בון אומר כל דבר שאין יודע בו שהוא מותר והוא טועה ונוהג בו איסור נשאל ומתירים לו וכל דבר שיודע בו שהוא מותר ונוהג בו איסור נשאל ואין מתירים לו כלומר אם בא לחכם לישאל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו אבותיו לא יתיר לו החכם וכן נמי אדם שנהג איסור בדבר המותר לסייג ולפרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא דהוי כמו נדר כדאיתא בפ"ב דנדרים אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה כמו שאר דברים ויפתח בחרטה שהוא מתחרט שנהג כן לשם נדר עכ"ל הרא"ש ז"ל: **ומ"ש** רבינו הילכך מי שנהג שלא לאכול בשר או להתענות בזמן ידוע וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ב דנדרים והר"ן בפרק בתרא דנדרים בשם ה"ר יהודה הכהן וכ"כ המרדכי פרק מקום שנהגו והגהות מיימוניות בסוף הל' שבועות שהשיב הר"מ בשם ה"ר יהודה הכהן כל מי שרגיל להתענות תענית שלפני ר"ה ובין ר"ה לי"כ ומי שרגיל שלא לאכול בשר ולשתות יין מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך שלשה שיתירו לו וראייתו מפ"ב דנדרים דברים המותרים וכו' וכן משמע בירושלמי ריש פרק מקום שנהגו דהוי כמו נדר ונשאל לחכם ומתירים לו וכגון שבשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם דומיא דאחרים נהגו בו איסור דהוי לעולם ואפילו בפעם אחת אם נהג בענין זה צריך היתר עכ"ל וגם סמ"ק כתב פסק זה דהר"מ: ומ"ש אבל דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור מחמת טעות וכו' לא הוי כאילו קבלום בנדר כבר נתבאר שכן כתב רבינו ניסים במגילת סתרים והכי איתא בהדיא בירושלמי: **נמצא** דדברים המותרים ואחרים יודעים שהם מותרים ואעפ"כ נהגו בהם איסור משום סייג ופרישות אי אתה רשאי להתירם אם לא שיבואו וישאלו על נדרם ויתירו להם כדין התרת שאר נדרים ואם הם נוהגים בה איסור מחמת טעות שהם סבורים שמן הדין הוא אסור אתה רשאי להתיר להם בלא שום התרת נדר אלא לומר להם טועים אתם בדין ומותרים אתם וככה"ג הוה הויא דבית שאן שהתיר רבי ולכי זה הכי פי' דירושלמי כל דבר שאין יודע בו שהוא מותר והוא טועה ונוהג בו איסור נשאל ומתירין לו כלומר שאומרים לו טועה אתה בדין ומותר אתה וא"צ התרת נדר כלל דטעות היה זה ולא נדר וכל דבר שיודע בו שהוא מותר ונוהג בו איסור נשאל ואין מתירין כלומר אין החכם אומר מותר אתה ממילא אלא צריך לפתוח לו בחרטה ולהתירו לו כמו שמתירין שאר נדרים ולפי זה צ"ל דהא דאמרינן בפרק מקום שנהגו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן דהיינו דוקא בכותאי ובמקום שאינם בני תורה היינו דוקא כשהיו יודעים שהם מותרים ואסרו עצמם בהם א"נ שאבותיהם היו יודעים שהיו מותרים ואסרו עצמם בהם ובניהם החזיקו במנהג אבותיהם וסוברים דמדינא אסירי כההיא דבני בישן דאיתא התם אי אתה רשאי להתירם להם ממילא בלא התרת נדר ומיהו ע"י שאלת חכם ופתח דחרטה מתירים להם כשאר נדרים ולא חיישי' דמסרכי ומדמו מילתא למילתא כיון שאין מתירין להם אלא ע"י פתח דחרטה והתרת נדר אבל אם תחלת מנהג זה היה בטעות שהיו סוברים דמדינא אסורים משמע דאפי' לכותאי ומקום שאינם בני תורה מתירין להם ממילא בלא התרת נדר אלא שאומרים להם טועים אתם בדין ומותרין אתם והשתא ק"ל מאי איכא בין מקום שהם בני תורה למקום שאינם בני תורה שאם היו יודעים בו שהוא מותר ואף עפ"כ נהגו בו איסור אף לבני תורה אין מתירין להם אלא ע"י התרת נדר ואם היו טועים וסוברים דמדינא אסור אף לכותאי למקום שאינם בני תורה מתירין להן ממילא בלא התרת נדר וי"ל שאין בין מקום שהם בני תורה למקום שאינם בני תורה אלא לענין לנהוג היתר בפניהם בדברים המותרים ותחלת המנהג לא היה בטעות אלא משום סייג ופרישות שאם הם בני תורה מי שאינו מבני מקומם רשאי לנהוג היתר לעצמו בפניהם ואם אינם בני תורה אינו רשאי לנהוג לעצמו היתר בפניהם משום דמסרכי ומדמו מילתא למילתא אבל בשאר כל הדברים אין חילוק בין מקום שהם בני תורה למקום שאינם בני תורה ומטעם זה סתם רבינו דבריו ולא חילק בין מקום שהם בני תורה למקום שאינם בני תורה דבמאי דאיירי בסימן זה ליכא פלוגתא בינייהו. וכתב הרא"ש בפרק מקום שנהגו הא דאמרי' דדוקא בכותאי או מקום שאינם בני תורה אי אתה רשאי להתירם בפניהם אבל שלא בפניהם או בפני ת"ח אתה רשאי לנהוג בו היתר קשיא אמאי והתנן נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וי"ל שיש חילוק במנהגים דמתניתין איירי במנהג חשוב שנהגו בני המקום ות"ח נהג עמהם אבל מנהג גרוע של בני המדינה שנהגו מעצמם דבר אחד מותר להתירם שלא בפניהם ע"כ. אבל הר"ן כתב בפ' מקום שנהגו הא דתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' הך ברייתא לאו כגוונא דמתני' הוא דמתני' עסקינן במנהג שנהגו בני העיר שאסרו עצמם במותר להם אע"פ שיודעים שהוא מותר כדי ליזהר מן העבירה ובההיא גוונא תנן חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם אבל הכא עסקינן בדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וסוברים הם שהן אסורים מן הדין ובכה"ג אמרינן שאין אדם רשאי להתירם לפני מי שאינן בני תורה אבל ת"ח השרוי באותה העיר נוהג היתר בצינעא בתוך ביתו ויש בכלל זה ג"כ שאם נהגו אבות איסור בדבר שהוא מותר משום מיגדר איסורא ובניהם שאינם בני תורה סוברים שהן אסורים בו שאין לגלות ולומר להם שאינו אסור אלא משום מנהג עכ"ל ועל הירושלמי כתב נראה דבמאי דאמרינן נשאל ומתירין לו אפי' בכותאי אמרינן הכי דכיון שבאין לישאל מתירין לו ואין לחוש לסירכא שכבר הדבר מסופק בידם שהרי באים לישאל עליו ומלמדין אותם כל עיקרי הדרכים שלא יסרכו ויסתפכו בהם שאין לך לומר דאבני תורה קאמר דאם כן מאי איריא נשאל כי לא נשאל נמי אלא משמע דאפי' בכותאי וכיוצא בהן אם נשאלו מתירין להם ומיהו לפום גמרין משמע דדוקא בבני תורה אבל בכותאי לא אפי' בא לישאל דהא בכמה דוכתי (שבת קל"ט.) אשכחן שאף כשהיו שואלין לא היו מתירין לפי שאינם בני תורה עוד אפשר לומר דבירושלמי נמי בבני תורה ונשאל דקאמר נשאל לחכם כעין היתר נדרים שכל שנהג איסור בדבר כעין נדר הוא ובכהוא רוצה לנהוג בו היתר צריך שאלה והכי מוכח בפ"ב דנדרים והיינו ליסנא דנשאל ולא אמר ישאל עכ"ל: והרשב"א כתב בתשובה כל מי שנוהג איסור בדבר המותר בגדר אפשר שהוא חמור מן הנדר והשבועה שהנדרים והשבועות נשאלין עליהן ומתירין להם ואלו שנהגו איסור בדבר המותרים כדי לעשות גדר בפני האיסור קבלו על עצמן כאיסורין שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם ולפיכך אמרו דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור נשאל ואין מתירין לו עכ"ל ודברי הר"ן בפירוש שני בדברי הירושלמי נראה שהוא כדברי הרשב"א וה"ק כל דבר שאינו יודע בו שהוא מותר וטועה בו באיסור ונשאל מתירין לו בג' כעין התרת נדרים וכל דבר שיודע בו שמותר ונהג בו איסור ונשאל אין מתירין לו כלל ואפי' כעין התרת נדרים דחמור הוא מן הנדרים והשבועות דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורין שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם. והרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים סייג ופרישות יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן לעולם אלא בפעם ההוא או בפעמיים שירצה ולא לעולם: כתב הריב"ש בתשובה שלפנינו סימן רמ"ט בשם הרמב"ן במשפט החרם שכל קבלת סרכים חלה עליהם ועל זרעם ואפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים באותו הגדר כדמוכח עובדא דבני בישן וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם הרי הם כאנשי העיר וחייבין לעשות כתקנתן ואף בדברים שהיו אסורין בהם בעירם מפני מנהגם הותרו בהם אם אין דעתם לחזור ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור כדאמרינן בפ"ק דחולין (יח.) עכ"ל (א):
נדרים

דרכי משה

ריד (א) ועי"ל סי' רכ"ח בדיני החרם סי' שיצא ממקום שנהגו שלא לישא ב' נשים או שאר איסור למקום שמקילין מה דינו:
כתב

פרישה

סי' ריד (א) ואסור להתירם להם פי' בלא חרטה ופתח אבל בשבא להתיר לו בפתח בחרטה שהוא מתחרט שנהג כן לשם נדר מתירין לו כשאר נדר אסר"י וכ"כ רבינו בסמוך: (ב) הלכך מי שנהג שלא לאכול בשר כו' עיין בש"ע שהאריך בזה. ואתי נהג במאי איירי אי נהג כן ג"פ או איירי שאמר הואיל ונעשה לי נס בזה היום לא אוכל בשר
דמשמעותו

רטו (א) נדרים חלים על דבר מצוה כיצד אומר קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל אסור לישב בסוכה וליטול לולב (ב) וכן אם נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט וחנוכה ופורים חל הנדר גם עליהם (ג) [א] ומ"מ לא יצום בהם אלא מתירין לו נדרו ופותחין לו בהם שאומרין לו אילו שמת ללבך שיפגעו בתוך הזמן אלו הימים לא היית נודר והותר כל הנדר (ד) וכתב הרמב"ן דוקא שהוציאו בלשון נדר ממש (ב) כגון שאומר קונם אכילת יום פלוני עלי לכך צריך שאלה אבל אם לא הוציאו בלשון נדר ממש אלא בלשון קבלת תענית אינו דוחה לא שבת וי"ט ולא חנוכה ופורים וא"צ שאלה כלל (ה) וכתב בס"ה (ו) ודוקא שלא נדר בפירוש להתענות בשבת וי"ט אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות בו אבל אם נדר להתענות בהן בפירוש צריך להתענות בהן והרמב"ם חילק בין חנוכה ופורים לשבת וי"ט ור"ח שכתב

בית יוסף

רטו נדרים חלים על דבר מצוה כיצד אומר קונם סוכה כו' משנה פ"ב דנדרים (טו.) וזה חומר בנדרים מבשבועות שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצות ויהיב טעמא בגמרא דנדר כיון שהוא איסור חפצא שהוא אומר קונם ישיבת סוכה עלי הילכך אינו כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קבל על עצמו כלום אלא אסר את החפץ עליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל שבועה הוא אסר עצמו מלעשות הדבר וכיון שהוא מחוייב לעשות לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה. ודעת הר"ן בזה אכתוב בסימן רל"ט. כתב הר"ש בר צמח דשמתא דין שבועה יש לה דהא מיתסר גברא (א):

ומ"ש וכן אם נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט חנוכה ופורים חל הנדר גם עליהם זה פשוט כיון דנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ואפילו נדר לצום בשבתות וי"ט לבד חל מטעם זה וכמ"ש רבינו בסמוך בשם הרמב"ם ונראה שלא כתב רבי' נדר להתענות זמן ידוע ואירעו בו שבתות וי"ט אלא כדי לכתוב שמתירין לו נדרו ופותחין לו בהם וכו' והותר כל הנדר דאי בנודר להתענות בהם לבדם לא שייך למימר הכי: והכלבו כתב מה שאמרו שהנדרים חלים על דבר מצוה זהו שמתכוין לנדור שיתענה בי"ט אבל אם נדר ב' וה' סתם ואמר אילו הייתי יודע שהי"ט חל בהם לא הייתי נודר בטל נדרו וגם בימים הכתובים במגילת תענית והר"ף כתב מיהו מדקאמר במסכת נדרים פותחין לאדם בשבתות וי"ט משמע דצריך התרה: ומ"ש ומ"מ לא יצום בהם אלא מתירין לו נדרו ופותחין לו בהן וכו' משנה בנדרים פרק ר' אליעזר (סו.) פותחין בשבתות וי"ט בראשונה היו אומרים אותן הימים מותרים ושאר כל הימים אסורים עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו. כתב המרדכי בפ"ג דשבועות בשם ראבי"ה שאם נשבע לעבור על המצוה א"צ התרת חכם לישאל על שבועתו אך לוקה משום שבועת שוא ואם בלשון נדר נדר צריך התרת חכם ואינו לוקה ומיהו כתב שבמקום אחר מצא דבנדר נמי לוקה: וכתב הרמב"ן דוקא שהוציאו בלשון נדר ממש וכו' כ"כ שם הרא"ש בשמו וכן דעת הר"ן בפ"ק דתענית וכ"כ הראב"ד בפ"ג מה' נדרים וכ"כ ה"ה בפ"א מה' תענית וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ג מה' נדרים ובפ"א מה' תענית כתבתי כל זה בארוכה בטוא"ח סימן ת"ח: וכתב בספר המצות ודוקא שלא נדר בפירוש להתענות בשבת וי"ט אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות אבל אם נדר בפירוש צריך להתענות בהן וז"ל סמ"ג בסימן רמ"ב מל"ת הנודר שיצום בשבת או בי"ט חייב לצום שהנדרים חלים על דבר מצוה וכן הנודר שיצום ב' וה' כל ימיו ופגעו בימים אלו י"ט חייב לצום פגעו בו חנוכה ופורים ידחה נדרו מפני שהימים האלו הואיל ואיסור הצום בהם מד"ס הרי הן צריכין חיזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים עכ"ל ודבריו מבוארים שדין נדר בפי' להתענות בשבת וי"ט שוה לדין אירעו בתוך הזמן להתענות בו ולפיכך א תמהני על רבי' שכתב שהוא מחלק ביניהם (ג):

והרמב"ם חילק בין חנוכה ופורים לשבת וי"ט ור"ח שכתב הנודר לצום בשבת וי"ט חייב לצום בהם וכו' בפ"ג מה' נדרים ובטוא"ח סימן תי"ח העתקתי כל דברי הרמב"ם ודקדקתי בהם ובארתים יפה: נדר

בית חדש

רטו נדרים חלים ע"ד מצוה וכו' משנה פ"ב (דף ט"ו) חומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצוה ומפרש אביי כגון דאמר הנאת סוכה עלי פי' דהשתא קאסר חפצא עליה ואינו נראה כנודר לבטל מצוה שהרי לא קבל על עצמו כלום אלא אסר את החפץ עליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו והו"ל כסוכה גזולה דאסורה עליו ה"נ כאסר החפץ עליו מחמת נדר זה ואקשי ליה רבא וכי מצוה ליהנות ניתנו אלא אמר רבא דאמר ישיבת סוכה עלי וכתב הר"ן רבא לאו אטעמיה דאביי מקשה דודאי שפיר קאמר אלא אלישנא מקשה דאי אמר הנאת סוכה עלי מותר לישב בה ישיבה של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו אלא הכא בדאמר ישיבת סוכה עלי אסור לישב בסוכה וא"ת וכי אמר ישיבת סוכה עלי מאי הוי הא דבר שאין בו ממש הוא י"ל דהכ"ע כגון דאמר קונם סוכה לישיבתה עלי אבל בתוס' אמרו שאפילו אמר קונם ישיבת סוכה עלי אסור לישב בסוכה דכיון דמזכיר שם החפץ הנאסר דבר שיש בו ממש הוא ולא מיקרי דבר שאין בו ממש אלא בשאינו מזכיר שם החפץ שאוסר עליו כגון שאני ישן שאני מדבר עכ"ל פי' שאינו מזכיר העין והפה ולעיל בתחילת סי' רי"ג כתבתי לשון התוס' בזה ע"ש ורבינו דקדק שכתב קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל וכו' להורות אם אמר קונם סוכה שאני נהנה דהזכיר לשון הנאה מותר לישב בסוכה דמצוה לאו ליהנות ניתנו וכדרבא אלא דהו"ל לרבינו לומר קונם סוכה עלי שאני יושב כדקאמר רבא להדיא דמיירי בדאמר עלי ונראה דרבינו מפרש דבאומר קונם סוכה שאני יושב אין צריך שיאמר ג"כ עלי וכן באומר ישיבת סוכה עלי א"צ שיאמר ג"כ קונם דלא גרע מידות נדרים כנדרים וכתב הר"ן בפרק ראוהו ב"ד דה"ה בשופר כשאמר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה שהנדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות ולא אמר רבא לשם דמותר אלא דוקא במודר הנאה משופר דכיון דהזכיר הנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו שרי:

וכן אם נדר להתענות זמן ידוע וכו' נראה דה"ק לא מיבעיא אם נדר בפירוש להתענות בשבת וי"ט דצריך שאלה דנדרים חלין על דבר מצוה כדפרי' אלא אפי' לא נדר בפירוש אלא שנדר להתענות לזמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט וכו'. והב"י כתב איפכא וז"ל זה פשוט כיון דנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ואפילו נדר לצום בשבתות וי"ט לבד חל מטעם זה וכו' עכ"ל ולאו דק ויתבאר בסמוך: ומה שכתב ומ"מ לא יצום בהם וכו' משנה ס"פ רבי אליעזר (ריש דף ס"ו) פותחין לאדם בכבוד שבתות וי"ט. ומ"ש בשם הרמב"ן הביאו לשם הרא"ש בפסקיו וכתבו רבינו גם בא"ח בסימן ת"ח ותק"ע וע"ש: **וכתב** בספר המצות וכו' הב"י הביא לשון הסמ"ג מל"ת סימן רמ"ב ומפורש בדבריו דשוין הן בדין זה ולפיכך תמה על רבינו שכתב בשמו שמחלק ביניהם. אמנם רבינו לא הביא דעת הסמ"ג בזה לפי שהוא תופס כסברא הראשונה שכתב רבינו וכן אם נדר להתענות זמן ידוע וכו' אלא הביא דעת הסמ"ק שכתב בסי' פ"ז לחלק ביניהם וז"ל ומה שאמרו חכמים שנדרים חלים ע"ד מצוה זהו במתכוין לנדור בי"ט אבל אם נדר סתמא ב' וה' ואמר אילו הייתי יודע שהיה חל י"ט בהן לא הייתי נודר בטל נדרו כדאמר לקמן עכ"ל ומ"ש הוא מ"ש אח"כ בסי' ל"ז וז"ל

דרכי משה

רטו (א) כתב המרדכי ריש שבועות ע"ג וע"ד כתב ר"ח מי שנדר להתענות כל ב' וה' ולא נזכר בעת נדרו חוץ מי"ט ילך אצל ב"ד וילקה בפניהם על שנשבע לעבור על המצוה והם יתירו לו נדרו ואם אינו עושה כן קאי באיסור וראבי"ה כתב שאם נשבע לבטל המצות א"צ התרה לשאול עליו אך לוקה משום שבועת שוא ואם בלשון נדר צריך התרת חכם ואינו לוקה כ"ה בס' ראבי"ה אבל במקומות אחרים מצאתי בשם ראבי"ה דבנדר נמי לוקה שצוה להלקות את שנדר שלא יחזיר ההלכה לאחיו והתירו בפתח והרטה וצוה להלקות לאחר שהתיר נדרו עכ"ל ודעת הרא"ש והר"ן פ"ק דנדרים דלא שייך איסור בנדר שוא וע"ש גבי קונם שאני ישן: (ב) ועיין בטוא"ח סימן ת"ח: (ג) כתב הראב"ד בתשובה סימן

פרישה

דמשמעותן דלא יאכלנו כל שנה באותו יום אבל עכ"פ אינו נדר גמור:

סי' רטו (א) נדרים חלים על דבר מצוה כו' משא"כ בשבועות (ע"ל סימן רל"ט שכתב הרשב"ץ דשמתא דין שבועה יש לה דהא מתסר גברא ע"כ ב"י עכ"ה) והטעם מפרש בגמרא דנדר כיון שהוא אוסר חפצא עליו שאומר קונם ישיבת סוכה עלי אינו כנודר לבטל המצוה שהרי לא קיבל על עצמו כלום אלא אסר החפץ עליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל שבועות אוסר עצמו מלעשות הדבר ולאו כל כמיניה להפקיע את עצמו מחיוב המצוה. ואף שמצוה לאו ליהנות נתנו ומה"ט איתא בגמרא וכתבו רבי' בטא"ח ר"ס סי' תקפ"ו דהמודר משופר מותר לתקוע תקיעה של מצוה הא כתב הר"ן שם דהיינו דוקא במודר הנאה מהשופר דלא אסר אנפשו בקונם אלא ההנאה ובמצוה לאו הנאה אבל אם לא הזכיר בנדרו הנאה אלא אומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה והביאו ב"י שם. עוד כתב שם שכלנו דדוקא אדם אחר מותר לתקוע בו אבל הוא עצמו אסור לתקוע מפני שיש בני אדם שנהנין בתקיעתן כו' ע"ש וה"נ י"ל שנהנה בישיבת סוכה ובנטילת לולב הוא בעצמו:

(ב) וכן אם נדר להתענות כו' ז"ל ב"י ה"ה אם נדר לצום בשבתות וי"ט לבד חל מטעם זה כמ"ש רבינו בסמוך בשם הרמב"ם ולא כתב רבינו נדר להתענות זמן ידוע כו' אלא כדי לכתוב שמתירין לו נדרו ופותחין לו כו' והותר כל הנדר דאי בנודר להתענות בהם לבדם לא שייך למימר הכי עכ"ל ור"ל לא שייך לומר הותר כל הנדר או לא שייך התרה וק"ל:

(ג) ומ"מ לא יצום בהן אלא שמתירין כו' משמע דאם אמר קונם סוכה שאני יושב כו' שאין לו התרה מדלא כתב גם ברישא בסוכה שמתירין לו (ודוחק לומר דה"ה בסוכה ולולב ואף דלא שייך בו פתח שייך בו חרטה ולא כתב רבינו דוקא אצום אלא כדי לכתוב עליו דהותר כל הנדר וזה אינו שייך בסוכה ולולב) וכן משמע מדכתב שאומרים לו אילו שמת ללבך שיפגעו בתוך הזמן אלו הימים כו' משמע נמי משום דיש לו פתח כה"ג מתירין לו אבל אם נדר בפירוש להתענות בשבתות דלא שייך התם פתח בכה"ג אין מתירין לו כסברת הסמ"ג שכתב בסמוך וסוכה נמי הוי כנודר בפירוש להתענות בשבתות ועיין בדרישה: (ד) וכתב הרמב"ן דוקא שהוציאו כו' פירוש הא דאמרינן בגמרא נדרים חלים ע"ד מצוה הייני דוקא בנדר ממש כגון קונם אכילת יום פלוני אבל אם לא הוציאו בלשון נדר ממש כו' אינו דוחה לא שבת וי"ט ולא חנוכה ופורים. ומדכתב בקבלת תענית בעלמא ולא חנוכה ופורים משמע דבנדר ממש חל הנדר אפילו בחנוכה ופורים ולא אמרינן כיון דמדבריהם הם צריכין חיזוק ומזה דייק רבינו אח"כ דמסקנת הרא"ש כהרמב"ן דלא ס"ל כהרמב"ם. והרמב"ן שכתב כגון שאומר קונם אכילת יום פלוני עלי כו' י"ל שהוא סבר ג"כ כהסמ"ג שזה הוי כנודר לזמן ידוע ולכן יש לו התרה ופתח לומר לא ידעתי שיום פלוני יהיה שבת או י"ט כל כמה דלא אומר בהדיא קונם אכילת שבת עלי: (ה) וכתב בספר המצות כו' עיין בב"י שתמה שהסמ"ג מל"ת מצוה רמ"ב ד' ע"א לא הזכיר שום חילוק ואדרבה שם כתב אות באות כדברי הרמב"ם שכתב רבינו בסמוך וצ"ע (ובאמת דברי רבינו תמוהים דרבינו ר"ל הסמ"ק שכתב כן בכוונה בסימן פ"ז ע"ש עכ"ה) ועיין בא"ח סימן ת"ח מה שתמה שם ב"י על מ"ש רבינו כאן בשם הסמ"ג ושם כתבתי דלק"מ ע"ש: (ו) ודוקא שלא נדר בפי' [illegible]

דרישה

סי' רטו [א] ומכל מקום לא יצום בהן אלא שמתירין כו' ר"מ כתב בד"מ וז"ל מ"ש רבינו אסור לישב בסוכה וליטול לולב ז"ל וי"א שמלקין אותו על שנדר לבטל המצוה ומתירין לו נדרו ומקיים המצוה וי"א דאין מלקין רק גבי שבועת שוא וכן עיקר עכ"ל והוא מדברי המרדכי שכתב דעות אלו אבל לא כתבו אדין סוכה ולולב רק אדין מי שנדר להתענות ב' וה' ופגע בהן שבתות וי"ט והרמ"א שכתב דבריו אלו אדין סוכה ולולב משמע שסובר שאפי' בסוכה או שנדר בפירוש להתענות בשבת וי"ט מתירין לו ולא כסברת הטור שמשמע שסובר שבכה"ג אין לו התרה וכסברת הסמ"ג וכמ"ש בפרישה וצ"ל שהרמ"א נמשך אחר הב"י שלא כתב דברי הסמ"ג דמחלק בין נדר בפירוש לנדר שלא בפירוש רק הביא דברי הרמב"ם שכתב בשניהם שחייב לצום בהם ומשמע שכמו בשלא נדר בפירוש יש לו התרה וחייב לצום דנקט ר"ל כל זמן שלא הותר הנדר ה"ה בשנדר בפירוש נמי יש לו התרה ואדרבה הב"י תמה על דברי רבינו שכתב שהסמ"ג מחלק בין נדר בפירוש לנדר שלא בפירוש וכתב שספרי סמ"ג שלפנינו כתב בשניהן בשוה כדברי הרמב"ם משמע שסובר שאין הדין עם רבינו בזה שיהא חילוק ביניהן וגם הר"ן בפ"ט דנדרים אמשנה פותחין בי"ט ובשבתות כתב ז"ל שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להתענות בשבת היית נודר כו' משמע שבמשנה מיירי בכל ענין אפי' נדר בפירוש להתענות בי"ט ובשבתות אפ"ה יש לו התרה ולא כסברת הסמ"ג (ר"ל לדברי סמ"ג ורבינו עכ"ה) צ"ל שהמשנה מיירי דוקא כגון שנדר להתענות זמן ידוע ופגע בו י"ט או שבת או נדר להתענות יום אחד או ב' ידוע כך וכך לחודש כל ימיו ופגע בהן י"ט או שבת וכה"ג: אחד נדר לתת מעשר מן הריוח שיהיה בא"ה ממונו וכן נהג כמה ימים ואח"כ מטה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ואין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כדפרי' בפ' שור שנגח ד' וה' ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן ממנו מעשר חל ההקדש כיון שהכסף בעולם וכן אם היה מלו' לנכרי ב' זהו' בעד ג' לשנה והקף עמו מיד ונתן לו כתב שנכתב בערכאותיהם אפשר דמזה אין יכול לחזור בו מ"כ במהר"ר פינחס מיץ מ"ו: פותחין בשבת וי"ט נדר אדם להתענות אדם אומרים לו הרי בזה החודש שנדרת יש י"ט ושבתות א"ל לא נתכוונתי להם אפי' להתיר א"צ דברים שבלב כי הני שמוכיחים הוי דברים ע"כ מפירוש הרב רבי אלעזר ממיץ פ' ד' נדרים מ"ו: מעשה בא לידי באשה אחת שקבלה עליה לפני פסח להתענות בה"ב עד ר"ה ולאחר הפסח שאלה ממני אם יש לה להתחיל ולהתענות מיד או תמתין עד ר"ח אייר (ר"ל שהרי אין מתענין בכל ניסן כמ"ש הטור בהל' פסח) נראה כיון שאל נדרה לאחר פסח הרי קדמה גזירתינו לנדרה אע"ג דבטלה מגילת תענית דבר זה לא בטל אם מנהג בכל המקומות שאין אומרים תחינות בכל ימי ניסן מתשובת מהרמ"ס מ"ו: מי שנדר שלא לשחק בקוביא אם יכול אחר לשחק בעבורו הוי יודע כי מהר"מ כתב דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם יש לחקור אם לשון בני אדם שכל האומר כן ר"ל לא הוא ולא אחר בעבורו אם לאו ואם לא יוכל להתברר נלך

חדושי הגהות

טו א ובאמת דברי הב"י תמוהים דרבינו הטור ר"ל הסמ"ק שכ"כ בהדיא בסימן פ"ז וע"ש הגהות פרישה:

שכתב הנודר לצום בשבת וי"ט חייב לצום בהן (ז) וכן הנודר לצום יום ראשון או יום ב' כל ימיו ופגע בהן י"ט או ערב יוה"כ חייב לצום (ה) ואצ"ל ר"ח (ד) פגע בהן הנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהן מפני (ט) שהם מדבריהם וצריכין חיזוק (י) ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כדעת הרמב"ן (יא) נדר מדברים האסורים כגון נבלות וטרפות חל הנדר ואם אוכל מהן (יב) עובר משום בל יחל ומיהו אם התפיס בהן דבר אחר (ה) אין נתפס שאין דעתו (יג) אלא בעיקר האיסור דהו"ל מתפיש בדבר האיסור אבל דבר שאסור מדרבנן ואסרו עליו בלשון נדר והתפיש בו ד"א (יד) נתפש בנדר ואסור:

רטז כל הנדרים הולכין אחר הלשון אם הוא לשון תורה כפי מה שיצא ממשמעותו ואם לשון בני אדם כפי מה שידברו

ב"ח

ז"ל אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח ובחנוכה ובפורים ובחה"מ ואם התחילו אין מפסיקין אבל יחיד שקבל עליו תענית ופגעו בו י"ט של תורה מפסיק ימים הכתובים במגילת תענית אינו מפסיק עכ"ל מפורש מדבריו דס"ל דמתני' דפ"ב דתענית דאם התחילו אין מפסיקין אינו אלא בצבור אבל יחיד שקבל עליו ופגעו בו י"ט של תורה מפסיק וא"צ שאלה דלא כסמ"ג והא דתנן בפ' ד' נדרים (דף כ"ה) ראה אותן אוכלים תאנים ואמר הרי עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו ביניהם ב"ה אומר אלו ואלו מותרין כדלקמן בסימן רל"ב ואפי' התרה א"צ הוא ראיה לדעת הסמ"ק והא דתנן ס"פ ר"א פותחין לאדם בכבוד שבתות וי"ט דמשמע דהתרה מיהא בעינן אפשר דהיינו דוקא בכגון שנתן ללבו השבתות וי"ט בשעה שנדר אלא שלא עלה על דעתו שיש איסור במתענה בשבת וי"ט התם הוא דצריך התרה ודברי הסמ"ק הם בלא עלה על דעתו בשעה שנדר שיחולו י"ט בתוך אותו הזמן ועי"ל דס"ל לסמ"ק בההוא דפותחין כמ"ש הר"ר אליעזר ממי"ץ ז"ל שכתב וז"ל פותחין בשבתות וי"ט פי' כגון שנדר להתענות חדש א"ל הרי בזה החדש שנדרת יש י"ט ושבתות א"ל לא נתכוונתי להן ואפי' התרה א"צ דדברים שבלב כי האי דמוכחי הוי דברים ע"כ מפרישת הר"א ממי"ץ פ' ד' נדרים עכ"ל והיינו כמ"ש הסמ"ק ממש דאפי' התרה א"צ. מיהו כבר כתב הר"פ בהגהות סמ"ק לחלוק עליו וז"ל מיהו מדאמר פותחין לו לאדם בשבתות וי"ט משמע דצריך התרה כו' עכ"ל והכל בו הביא לשון הסמ"ק ומ"ש הר"פ עליו ומביאו ב"י שוב ראיתי בתוס' פ"ד נדרים (דף כ"ה) אהא דמייתי התם מתני' דפותחין לאדם בכבוד שבתות וי"ט לפרושי פלוגתייהו דב"ש וב"ה בראה אותן אוכלים תאנים וכו' דכתבו וז"ל ולא דמי להך דראה דלא צריך שאלה דהתם הנדר בטעות וכו' אבל הכא אינו טעות הכל יודעים דאי אפשר לשנה אחת בלא שבתות וי"ט ואפ"ה נדר אלא דעכשיו הוא מתחרט שלא הוציאם מן הכלל הלכך צריך שאלה והתרה גמורה עכ"ל נדרים עכ"ל וכיוצא בזה כתב הר"ן והכי נקטינן דצריך שאלה דלא כהסמ"ק הקשה הב"י בא"ח סימן תי"ח על מ"ש רבינו כאן בשם ספר המצות דבשלא נדר בפי' להתענות בשבת וי"ט אלא אירעו בתוך הזמן שנדר א"צ להתענות בהן אבל אם נדר להתענות בהן בפי' צריך להתענות בהן דהסברא הפוכה וכדמשמע מדברי ה' המגיד בפ"א מה' תענית ומדברי הראב"ד פ"ג דנדרים וע"ש כי האריך ונראה דלא דק כלל דהא מפורש בדברי ה"ה והראב"ד דמיירי בקבלת תענית בעלמא דאינו חמור כשאר נדר גמור והתם הוא דאפי' יקבל עליו להתענות ב' וה' כל השנה והתחיל להתענות ופגעו בהם שבתות וי"ט ור"ח אינו מתענה בהם ומכ"ש שאם קבל בפירוש עליו להתענות בשבתות וי"ט דאין רשאי להתענות בהם אבל ספר המצות איירי בנדר גמור דקאמר הרי עלי כמבואר בדברי הסמ"ק שהבאתי ובנדר גמור ודאי הסברא דכשנדר בפי' להתענות בשבת וי"ט צריך להתענות בהן דנדרים חלין ע"ד מצוה אבל בנודר לזמן ואירעו בהן י"ט ולא עלה על דעתו שיחולו י"ט בתוך אותו הזמן התם הנדר בטל ממילא ולא צריך שאלה כדפרי' בסמוך ולפ"ז הא דכתב רבינו בספר המצות ודוקא וכו' לא קאי אדברי הרמב"ן במה שכתב דבלשון קבלת תענית א"צ שאלה ושיהא מחלק ספר המצות בזה בין נדר בפירוש ובין לא נדר בפירוש דהא ודאי ליתא אלא קאי אמ"ש תחלה דבנדר נדר גמור להתענות זמן ידוע דחל הנדר גם על י"ט ומ"מ לא יצום בהם אלא מתירין לו נדרו עלה קאי רבינו ואמר בספר המצות הא דלא יצום וכו' דוקא שלא נדר בפי' וכו' אבל אם נדר להתענות בהן בפירוש צריך להתענות בהן כנ"ל ובש"ע כתב וז"ל דאם נדר להתענות זמן ידוע ולא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית אינו דוחה שבת וי"ט ור"ח וא"צ התרה ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת וי"ט בלבד עכ"ל גם בכאן קשה תרתי חדא דכתב ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת וי"ט בלבד דמאי אפי' אדרבה כל שכן הוא דאין בקבלה זו ממש שקיבל על עצמו להתענות בשבת וי"ט ועוד שהוא סותר דברי עצמו שכתב בספרו הארוך דמדברי ה' המגיד והראב"ד נראה דכשקבל עליו לזמן אין נדרו דוחה י"ט כ"ש כשקבל עליו להתענות באותו יום בפי' וכאן כתב ואפי' ולא דק דלפי האמת כ"ש הוא. כתב בהגה"ה מעשה בא לידי באשה אחת שקבלה עליה לפני פסח להתענות שני וחמישי עד ר"ה ולאחר הפסח שאלה ממני אם יש לה להתחיל ולהתענות מיד או תמתין עד אחר ר"ח אייר נראה כיון שחל נדרה אחר הפסח הרי קודמת גזירתינו לנדרה אף ע"ג דבטלה מגילת תענית דבר זה לא בטל שכן מנהג בכל המקומות שאין אומרים תחינות כל ימי ניסן מתשובת מהר"ם עכ"ה ומשמע דלא הצריכה התרה כלל ואפשר דהמעשה היה שלא היה נדר גמור אלא בלשון קבלת תענית בלבד וכהוראת הרמב"ן והרא"ש דאילו בנדר גמור ליכא למאן דאמר דלא צריך התרה שהרי נדרה בפי' להתענות אחר הפסח דאפי' נדרה להתענות בשבת וי"ט בלבד צריך להתענות כ"ש בנדרה להתענות בימים שאין אומרים בהם תחינות כשנדרה נדר גמור:

נדר מדברים האסורים כגון נבלות וטרפות וכו' פי' שאמר קונם נבלות וטרפות עלי חל הנדר וכו' ודבר זה אינו מפורש בתלמוד וב"י פי' שכן נראה מפי' רש"י בריש נזיר ולא הבנתי היאך נראה כך מפירושו בריש נזיר ולפעד"נ דט"ס הוא בב"י וצ"ל בריש פ"ג דשבועות (דף כ) וזה לשון פירש"י ולא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור בל יחל דהא אי נמי מדאורייתא הוא הא אמרינן הנדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות עכ"ל אלמא דאף בנדר לקיים מצות לא חל הנדר והכי מוכח נמי בתוס' לשם בד"ה דכי לא נדר כתבו וז"ל ועוד דהא דנדרים חלין ע"ד מצוה בביטול מצוה איירי קונם שאיני נוטל לולב. אבל אם לקיים מצוה כגון שאמר שלא אוכל ביום הכיפורים או שלא אוכל נבלות וטרפות לא חייל דאין איסור חל על איסור ומיהו לרבי יהודה בן בתירא דאית ליה דנשבע לקיים את המצוה חייב כ"ש נדרים שחלין לבטל שיחולו לקיים עכ"ל וס"ל לרבינו עיקר כהאי מיהו שכתבו התוס' לבסוף ואף ע"ג דלא קי"ל כר"י ב"ב דנשבע לקיים מצוה חייב מ"מ מאי דנשמע מדבריו דכ"ש נדרים שחלין לבטל שיחולו לקיים אף רבנן מודו ליה דהא לא פליגי עליה אלא בנשבע לקיים המצוה מדכתיב להרע או להטיב מה הטבה רשות וכו' אבל בנדרים דלא אשכחן דפליגי רבנן עליה ודאי דליכא פלוגתא בהא ואיכא לתמוה דבש"ע פסק בתחילה בסתם דלא חל הנדר וכדעת הרשב"א בתשובה ואח"כ כתב וי"א דחל הנדר ולפעד"נ עיקר כפירש"י והתוס' ורבינו והכי מוכח נמי לשם מדברי הרא"ש להדיא כשהשיג על רש"י שכתב דאי נמי מדאורייתא הוא הא אמרינן דהנדרים חלים ע"ד מצוה דכתב הרא"ש וז"ל ונראה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים חלים ע"ד מצוה להתחייב שתים משום איסור הראשון ומשום בל יחל מיהו כי מתפיס ביה בעיקרו קמתפיס וכו' עכ"ל אלמא דס"ל להרא"ש דאף בנדר באיסור דאורייתא חייל נדרא להתחייב שתים והכי נקטינן דלא כהרשב"א: ומ"ש ומיהו אם התפיס בהן ד"א וכו' כ"כ לשם הרא"ש והבאתי מקצת לשונו בסמוך והוא מדברי ר"י שכתבו התוס' בדבור הנזכר:

רטז כל הנדרים וכו' הולך ומבאר כל זה בסימן זה ובג' סימנים שאחריו:

ב"י

נדר מדברים האסורים כגון נבלות וטרפות חל הנדר וכו' כן משמע מדקי"ל דנדרים חלים על דבר מצוה וכ"כ מדברי רש"י בריש נזיר אף על פי שהרשב"א כתב שכל הפוסקים חולקים בזה כמו שאכתוב בסמוך דברי רבי' כדעת רש"י: ומ"ש אם התפיס בהם דבר אחר אין נתפס שאין דעתו אלא בעיקר האיסור וכו' כבר כתבתי בסימן ר"ד דבפ"ק דנדרים (יא:) איבעיא לן אי בעיקרא מתפיס אי בהשתא מתפיס ופסקו הפוסקי' דבעיקרא מתפיס ובפ"ג דשבועות (כ.) מייתי הא דתניא אי זהו איסר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם ותהי בה כיום שמת בו אביו פשיטא ומשני כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריכא ליה סלקא ד"א כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור והאי לאו מתפיס בנדר הוא קמ"ל כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסורא דאורייתא וכי מתפיס קאי עליה בבל יחל דברו וכתב הרא"ש כ"כ בספרים ורש"י לא גרים ליה דא"כ דאורייתא הוי אמרינן לקמן דחלין על דבר מצוה ונראה דגרסינן ליה שפיר דנהי דנדרים חלין על דבר מצוה להתחייב שתים משום איסור הראשון ומשום בל יחל מיהו כי מתפיס ביה אעיקרא קא מתפיס ולא מיקרי דבר הנדור אבל אי מעיקרא לא הוה ביה אלא איסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הנדור. ולענין נדרים חלים על דבר מצוה כתב הרשב"א בתשובה דוקא במ"ע בין שיש בה עשה גרידא בין שיש עשה בקיומה ול"ת בביטולה ואין הפרש בזה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא מעצמו אבל על מל"ת דעלמא אינו חל בין בביטולו בין בקיומו כיצד הרי שאמר אכילת נבלה עלי אין הנדר חל עליו ואין זה הפרש בין נדרים לשבועות וה"ה לאיסור הבא מעצמו כגון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר ככר זה עלי אינו חייב אלא אחת דהיינו משום בל יחל דשבועה וכן שאמר שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר ושתה אינו חייב אלא אחת דהיינו בל יחל דשבועה אבל דנזירות לא אא"כ נשאל על השבועה דאז חל הנזירות עליו ודעת מקצת רבותי לחלק בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא מעצמו שבאיסור הבא מאיליו כולם מודים שאין איסור הנדר חל על איסור בנדרים כבשבועות אבל באיסור הבא מעצמו סבורים שהוא חל וכן נראה גם מדברי ר"ת ואין דעתי נוחה בזה לפי שיש בו כמה קושיות וללשון ראשון יש ראיות לפי דעתי חזקים כראי מוצק מן הגמרא ומן הירושלמי וכן מצאתי דעת מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל ומ"ת מה שאמרת אחת שהנדר חל על מי שנשבע שישן או שישתה ואף ע"פ שיש בביטולו ל"ת ומן הצד הזה היה אותה של האומר הנאת תשמיש עלי שהבאת אתה עכ"ל ודעת הר"ן בזה אכתוב בסוף סימן רל"ט:

רטז כל הנדרים הולכין אחר הלשון אם הוא לשון תורה וכו' ואם לשון בני אדם וכו' ואחר כוונת הנודרים הכל מתבאר מהדינים שנתבארו בסי' זה

לשון

דרכי משה

סימן תרצ"ט מי שנדר להתענות ואמר חוץ מי"ט אין חנוכה ופורים בכלל אבל אם אמר גם בדעתי היה על חנוכה ופורים נאמן עכ"ל: (ד) כתב ב"י בא"ח סימן תי"ח דאף ע"ג דר"ח ועי"כ נמי אינן אסורין רק מדרבנן מ"מ מאחר שיש בהן אסמכתא מן המקרא לא הוצרכו לעשות בהן חיזוק: (ה) וכ"ה בהר"ן פ' שבועות שתים דף ש"פ ע"א כב"י סימן רכ"ח וז"ל כתב בסוף הדינים שבסוף ספר חזה התנופה מי שנשא אשה שאינה בת בנים ונשבע לה שלא ישא אשה אחרת עליה אין יכול להתיר שבועתו שלא מדעתה כדי לקיים מצות פריה ורביה מאחר שכבר ידע בה שפסקה מלדת ונשאה כ"ש אם מחמת רוב ממון נשאה שלא נשאה למצות פריה ורביה וז"ל הריב"ש לא נסתפק לי אם יש חלות לשבועה זו אפי' זקנה היא

דרישה

[illegible] ל' התורה ובכל מקום שלומו של אדם כמותו ואע"ג דלרב ספא דאמר סיכה דאי בעי [illegible] דאי בעי לא עביד לא מחייב שלומו לית הילכתא כמותו אלא כרבנן ולפי שאני יודע [illegible] אני רוצה לסתיר סיכה מותר [illegible] אבל אתה יש לך למנוע [illegible] ע"ל בהגה"ה סימן רכ"ח. ובתשב"ץ [illegible] וכתב דאפי' גורלות אסור להטיל [illegible] לשון בני אדם גורלות אינם בכלל ואפי' הוא עצמו שרי עכ"ל כ"כ מ"ו:

אמר [illegible]

פרישה

קאי אנדר ממש ור"ל דוקא שלא נדר בפירוש כו' יש התרה הא אם נדר להתענות בהן בפירוש צריך להתענות ואין לו התרה שהסמ"ג סבר שאין לו פתח הואיל שאין יוכל לומר לו אילו שמת ללבך כו' כמ"ש לעיל שהרי בהדיא נדר לצום בשבת: (ז) וכן הנודר לצום יום ראשון או יום ב' כו' ואין זה זו ואצ"ל זו ר"ל דהא דהכא א"צ להתענות דהנדר בטל דהוי כמו נדר בטעות כמ"ש הכלבו וב"י הביאו ולכן כתב שפיר וכן הנודר לצום כו' לאשמעינן דחייב להתענות ועיין מ"ש בדרישה בתחלת הסימן. והאי וכן לא יצום ל"ד למ"ש לפני זה דהנודר לצום בשבת כו' דשם [illegible]

[illegible]

אמר

שידברו אנשי המקום ההוא בזמן ההוא ואחר כוונת הנודרים לשון תורה כיצד (א) [א] אמר קונם פירות האלו עלי (ב) [ב] אסור בחילופיהם ובגידוליהם וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונם הם עלי ואם אמר (ג) קונם מה שאני אוכל או טועם מהם אם הוא דבר שזרעו כלה כגון חטין וכיוצא בהן [ג] (ד) מותר בחילופיהן ובגידוליהם (ה) [ד] ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כשזורעין אותן כגון שומין ובצלים (ו) אפי' גידולי גידולים אסורין (ז) וכן אם אמר קונם פירות האלו על פלוני אסור בחילופיהן ובגידוליהן :

אמר

זה ובג' סימנין שאחריו : **לשון תורה** כיצד קונס פירות האלו עלי אסור בחילופיהן ובגידוליהן משנה בפרק הנודר מן הירק (נז.) ופירש הרא"ש אם החליפן לכתחלה אסור המחליף בדמיהן מדרבנן אסרו דמי כל איסורי הנאה וגידולי קונס אסור כגידולי הקדש ע"כ נראה מדבריו דלא מיתסרי חילופין אלא היכא דהחליפן הנודר עצמו לכתחלה אבל אם החליפן אחר מותרין לנודר כדין שאר איסורי הנאה שלא קנסו אלא למחליף עצמו בלבד וכדתניא פ"ק דחולין (ד:) חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין וכ"כ סמ"ג בשם ר"י ולהכתוב דבריו לקמן בסמוך אבל הר"ן כתב שם ובפרק השותפין (מז.) אהא דבעי רמי בר חמא קונס פירות האלו על פלוני מהו דפשיטא ליה לרמי דמתני' אפי' החליפן אחר אסור בחילופיהן דכיון שפרט ואמר אלו שויכהו עליה כהקדש דלא דמי לנודר סתם מן התאנים ומן הענבים שכיון שלא פרט ואסר עליו כל המין לא עשאם עליו הקדש שלא נתכוון אלא מאכילת אותו מין ומש"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן אלא בפורט כי הכא דאמר פירות האלו וה"ה נמי דאי אמר פירות מקום פלוני או פירותיו של פלוני דכיון שייחד הרי הוא כפורט ואסור בחילופיהן ובגידוליהן עכ"ל . ונראה מדבריו דמדאורייתא הוא אסור בחילופיהן ובגידוליהן דהו"ל כחילופי וגידולי הקדש : וכתב עוד הר"ן דהא דאסרינן ליה בגידולין דמשמע אבל גידולי גידולין שרי דומיא דחליפין דמוכח בהשותפין דדוקא חליפין אסורים אבל חלופי חליפין שרי ה"מ בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסור דמאי דקתני התם במתני' על שאני אוכל שאני טועם לפלוגי בין זרעו כלה לאין זרעו כלה ארישא נמי קאמר דאמר קונס פירות האלו עלי דביה נמי מפלגא בהכי וכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים מהא דתנן אסור בחילופיהן ובגידוליהן וא"ל במשקין היוצאין מהם (א) וכתב הראב"ד בפ"ה מהלכות נדרים ק"ל כל היכא דאמרינן אסור בגידוליהן אפילו בדבר שזרעו כלה אמאי הא קי"ל זה וזה גורם מותר ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירותיה עכ"ל ולפמ"ש בשם הר"ן ניחא דמדמי ליה להקדש דחמיר טובא ואפשר דלא שרינן ביה זה וזה גורם א"נ שאני נדרים דדבר שיש לו מתירין הן ולהכי לא שרי בהו זה וזה גורם :

ומ"ש רבינו וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונס הם עלי כ"כ שם הרא"ש ונראה דבכה"ג לא הוי פורט ומיתסר בכל המין וא"כ הוי הא דלא כהר"ן שכבר נתבאר שהוא ז"ל סובר דכל שאינו פורט לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן ומ"מ מדבריו בפרק השותפין נראה שהוא חוכך בדבר להחמיר לפי מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים גבי מדיר את חבירו ומיהו אפשר דהיו לפניו ואמר קונס הם עלי הוי שפיר פורט :

ואם אמר קונס מה שאני אוכל או טועם מהם אם הוא דבר שזרעו כלה וכו' שם במשנה שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסור וכתב הר"ן דטעמא דשרי בדבר שזרעו כלה בחילופיהן ובגידוליהן היינו משום דכי אכיל חילופין וגידולין לא טעים הנהו פירות דאסר עליה וכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים אהא דתנן דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין ולמה לא יבטל העיקר האסור בגידולין שרבו עליו שהרי הן דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ברוב :

ומ"ש דדבר שזרעו כלה הוי כגון חטין ודבר שאין זרעו כלה הוי כגון שומין ובצלים כ"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים והכי תנן בפרק ד' דתרומות לת"ק דקי"ל כוותיה כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים דבין כך ובין כך משקין היוצאין מהם ספק לפיכך אם שתה מהם אינו לוקה וכבר כתבתי בסמוך דבאומר פירות האלו עלי כתב אסור בחילופיהן ובגידוליהן וא"ל

במשקין

לשון תורה כיצד וכו' משנה פ' הנודר מן הירק (ד' נ"ז) קונס פירות האלו עלי קונס הן על פי קונס הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן שאיני אוכל שאיני טועס מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין . וזהו שכתב רבינו תחלה קונס פירות האלו עלי כמו ששנינו ברישא ואח"כ כתב וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונס הם עלי שזהו ששנינו קונס הן על פי וכו' כלומר שהיו לפניו ואמר קונס הם לפי וכו' ואח"כ כתב ואם אמר קונס מה שאני אוכל וכו' וזהו ששנינו שאיני אוכל וכו' דהכא כשאוכל חילופיהן וגידוליהן לא טעים הנהו פירות דאסר עליה כיון שזרעו כלה בקרקע אבל כשאין זרעו כלה בקרקע אלא שרבה וגדל בגופו אפילו גידולי גידולין אסורין דכגופייהו דמי והרי הוא טועס הנהו פירות דאסר עליה אבל באומר פירות האלו או קונס הם לפי אין חילוק בין זרעו כלה לאינו כלה אלא בכל גווני חילופיהן וגידוליהן אסורין אבל גידולי גידוליהן מותרין והטעם לכל זה הוא דבאומר האלו או קונס הם אע"ג דמדאורייתא כל איסורי הנאה אסור למוכרם או להחליפם באחר לכתחלה דאם לא כן מאינו דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל דיכול למכרו לנכרים מיהו בדיעבד מותרין דמיהן מן התורה כדאמר ספ"ב דקידושין ופ"ב דע"ז דשביעית וע"ז תופסין דמיהן והו"ל ב' כתובין הבאין כאחד ואין שאר איסורין למדין מהן אלא דמ"מ מדרבנן אם אמר האלו או קונס הם אסורין אפי' דיעבד חילופיהן וגידוליהן אפי' בדבר שזרעו כלה דשויכהו רבנן עליה כהקדש אבל גידולי גידולין לא אחמור רבנן כולי האי ושרי אפי' אין זרעו כלה אבל אם אמר שאני אוכל שאני טועס גלי אדעתיה שלא אסר עליו אלא מאי דטעים מינייהו והלכך אין איסור אלא בגופייהו אבל חילופיהן וגידוליהן מותרין בדבר שזרעו כלה אבל בשאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין דהא טעים מינייהו כדפרי' והכי משמע מדברי הרא"ש בפסקיו פ' הנודר מן הירק ומדברי הר"ן בפרק השותפין (דף מ"ו) ופ' הנודר מן הירק (דף נ"ז) אלא דבזה חולק הר"ן דאף באומר קונס פירות האלו עלי או קונס הם עלי אם אין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין אבל דעת הרמב"ם ספ"ה דהלכות נדרים כדעת הרא"ש ורבינו והכי נקטינן דלא כהס"ע דפסק כהר"ן דהוא יחיד כנגד הרמב"ם והרא"ש ורבינו וכתב הרמב"ם הא דגידולי גידולין אסורין בדבר שאין זרעו כלה ולא אמרינן דנתבטל העיקר האסור בגידולין שרבו עליו היינו טעמא שהרי הן דבר שיש לו מתירין עד כאן . ועוד נ"ל עיקר דמה ששנינו קונס פירות האלו עלי קונס הן על פי וכו' דכולה מתני' באומר פירות האלו אלא שבא ללמד דאין חילוק בין אמר קונס פירות האלו עלי ובין לא אמר עלי אלא אמר קונס פירות האלו על פי ובין קונס פירות האלו לפי בכל ענין אסור בחילופיהן ובגידוליהן כיון שלא אמר בפירוש שאני אוכל שאני טועס ואע"ג דלשון על פי או לפי הו"ל כאילו אמר שאני אוכל או שאני טועס בפי' אפ"ה כל שלא אמר כך בפירוש אסורין : ומ"ש רבינו וכן הדין אם לא אמר האלו אלא היו לפניו ואמר קונס הם עלי אינו שנוי במשנתינו אלא שרבינו הוסיף על המשנה להורות שאין לחלק בין אומר פירות האלו עלי ובין קונס הם עלי ולמד כך ממה שכתב הרא"ש בפירושו פ' הנודר מן הירק ולא העתקתי לשונו מפני שנראה מתוכו דהשמיט הסופר כמה דברים ע"ש . כתב ב"י דנראה מדברי הר"ן דמדאורייתא הוא דאסור בחילופיהן ובגידוליהן דהו"ל כחליפי וגידולי הקדש עכ"ל ולא נהירא אלא אדרבה משמע מדבריו שכתב בסמוך בבעיא דרמי ב"ח דלקולא נקטינן בספיקא דרבנן אלמא דאיסור חילופיהן וגידוליהן אינו אלא איסור מדרבנן וכמ"ש הרא"ש : כתב הרא"ש בפ' הנודר מן הירק דחילופיהן אינן אסורין אלא לאותו שהחליפן אבל לאדם אחר פשיטא דשרי וכ"כ סמ"ג בשם ר"י והכי נקטינן דלא כהר"ן דאפי' לאחר אסורין : כתב הרמב"ם דהיכא דחילופיהן אסורין א"ל במשקין היוצאין מהן והכי הוה אוקימתא דתלמודא פ' הנודר מן המבושל (דף כ"ב) : הקשה הראב"ד אמאי אסרינן גידוליהן הא קי"ל זה וזה גורם מותר ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירותיה . ותירץ במגדל עוז דכיון דדשיל"מ הוא לא שרינן בהו זה וזה גורם דלא עדיף זה וזה גורם משיעורא דששים דקמבטלי איסורא ודשיל"מ לא בטל בס' גם ב"י כתב תירוץ זה כתב הר"ן היכא דאוסר עליו כל המין לא עשאה עליו כהקדש שלא נתכוון אלא מאכילת אותו המין ומש"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן אלא דווקא כשפורט ואמר האלו או קונס הם עלי וכן נראה מדברי הרא"ש : ומ"ש וכן אומר

קונס

דרכי משה

היא בשעת השבועה ונתחייב לישא אשה כיון שאין לו אלא בן אחד אעפ"כ השבועה חלה עליו שהרי כלל בשבועתו דברים אחרים שנתחייב שלא יגרשנה כו' וכתב עוד בשבועות הנשים לבד כלל בהן הנשים שאינו מצווה בהן משום פריה ורביה כגון קטנה זקינה ואילונית עכ"ל . ואע"פ שהרשב"ץ חולק בזה נ"ל דברי ריב"ש עכ"ל ב"י ע"ל סי' רכ"ח מדין הנשבע שלא לישא על אשתו ועבר ונשא וע"ש עוד סימן רל"ו מדינים אלו :

רטז (א) כתב הרשב"א קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויבנו בהכ"נ מהמעות שיגבו ברבית מסתברא שמחצה לזה ומחצה לזה כההיא (יומא יז:) דמחצה לאהרן ומחצה לבניו ואפי'

לא

פרישה

סי' רטז (א) אמר קונס פירות האלו עלי כו' וכן הדין אם לא אמר האלו אלא כו' כצ"ל וכן הוא לשון המשנה ר"פ הנודר מן הירק ועד"ר : (ב) אסור בחילופיהן כו' פי' אם חלפן באחרים או נטען והגדילו רש"י . ודווקא החליפן הוא בעצמו כ"כ ב"י בשם הרא"ש וה"ה אם מכרן אסורים הדמים למחליף מדרבנן וגם הגידולין אסורים דבלשון קונס עשאם כהקדש וגידולי הקדש אסור וכן חילופי חילופין אבל חילופי חילופין מותר משא"כ בגידולי גידולין דאסור בדבר שאין זרעו כלה וכ"כ ר"ן ועד"ר : (ג) קונם מה שאני אוכל או טועם מהם כו' משום דמהם קאמר וכי אכיל חילופין וגידולים לא טעים הנהו פירות דאסר עליה ר"ן וז"ל הרא"ש דלא אסר עליו אלא אכילה וטעימה מהם עכ"ל וכתב עוד הר"ן וז"ל אף על גב דשאני טועם שאני אוכל מפרש איסורא (ר"ל כמ"ש רבי' אח"כ בסמוך בקונס בשר שאני טועם דאסור אפילו בתבשיל) אפ"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן דהא כי אכיל חילופיהן וגידוליהן לא טעים הנהו פירות דאסר עליה בדבר שזרעו כלה עכ"ל ונלע"ד דאף דרבינו כתב דה"ה באומר קונס הם עלי דאסור בחילופין ובגידולין ולא אמרי' דהם עצמן קאמר דווקא ה"ט דל' קונס הם קאי אפירות ור"ל הפירות הם קונס ולא אכ"ע אלא עלי וכיון שעשאם קונס עלי, אסורין כהקדש עליו לענין גידולים וחליפין כמ"ש משא"כ כשאומר קונס שאני טועם מהם דלא קאי אפירות לעשותם כהקדש כ"א אטעימה שהטעימה מהם יהיה הקדש ומש"ה מהם דווקא קאמר כיון דגופו לא נעשה הקדש וק"ל : (אם הוא דבר שזרעו כלה כגון חטין כו' וה"ה פירות האילן רש"ל עכ"ה) : (ד) מותר בחילופיהן ובגידוליהן לענין חילופיו אין חילוק בין זרעו כלה או אינו כלה לעולם חילופיו מותר כן הוא בהדיא בש"ע וכן מוכח ברא"ש ור"ן שם ולא כתב הכא שמותר בחליפין אלא לאפוקי מרישא באומר קונס פירות האלו או הם עלי דחילופין אסורין אפילו בזרעו כלה ועיין בדרישה : (ה) ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כו' וה"ה באומר קונס פירות האלו או הם עלי דלעיל דאסור בגידולי גידולין ועיין בדרישה : (ו) אפילו בגידולי גידולין אסורין דדבר שיש לו מתירין אינו בטל בגידולין שרבו עליו רמב"ם פי' כיון שיש לו מתירין בהתרת נדר ומש"ט בדבר שזרעו כלה לאסור גידולין באומר קונס פירות האלו כו' ולא אמרינן הא זה וזה גורם מותר אלא כיון שיש לו מתירין החמירו ב"י : (ז) וכן אם אמר קונס פירות

האלו

דרישה

סי' רטז [א] אמר קונס פירות האלו עלי כו' וכן לא אמר האלו אלא כו' כצ"ל ולא כספרים דגרסינן פירות האילן ואע"ג דממ"ש רבינו אם לא אמר האלו אלא היו לפניו כו' משמע דעד השתא ברישא לא איירי בהיו לפניו וא"כ אין שייך לומר האלו כשאינם לפניו ולפי ספרים דגרסינן האילן א"ש זה טפי מ"מ ע"כ ז"א כוונת רבינו וכן מוכח מדברי הרא"ש וז"ל הרא"ש בפי' המשנה ריש דף נ"ז קונס פירות האלו כו' עד וה"ה אפי' לא אמר האלו דכיון דקאמר קונס ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בחילופיהן וגידוליהן והא דקאמר האלו משום דבעי למימר ובגידוליהן דאי אסר עצמו בכל הפירות מכ"מ בגידולין של אלו בלא"ה אסר עצמו בכל הפירות שבעולם אם לא שנאמר דכ"מ בגידולין קודם שהגיעו נכלל פירות עכ"ל הרא"ש הרי לפנינו שלא כתב תיבת לפניו אלא שרבינו כתב תיבת לפניו לאשמעינן דדין זה ג"כ באוסר פירות עליו בקונס ולא אמר האלו ואפ"ה צריך לאשמעינן דגם גידוליהן אסור כגון שאמר קונס הם עלי וכיון שאמר הם ודאי אמוכחין לפניו לבד כיון ולא על כל המין ומש"ה אשמעינן דאף שאר פירות מותרין עליו . חילופין וגידולין דאותן פירות המוכחין לפניו אסורים מלשון קונס ומ"ה כתב תיבת לפניו לאשמעי' דקונס הם עלי אמוכחין לפניו לבד דווקא קאי ודו"ק : [ב] אסור בחילופיהן ובגידוליהן ז"ל הרא"ש אם החליפן לכתחילה אסור המחליף בדמיהן מדרבנן דאסרו דמי כל איסורי הנאה . וכתב ב"י ע"ז נראה מדבריו דלא מתסרי חילופין אלא היכא דהחליפן הנודר לכתחילה אבל אם החליפן אחר מותרין לנודר מן הדין כדין שאר איסורי הנאה שלא קנסו אלא למחליף עצמו בלבד וכדתניא בפ"ק דחולין חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין אבל הר"ן כתב דכיון דפרט ואמר האלו שויכהו עליה כהקדש כו' וס"ל דאסורין עליו מדאורייתא אפי' החליפן אחר ע"ש בב"י אבל רבינו נ"ל דבפשיטות ... אבין אזיל שהרי כתב דל"ד האומר האלו אלא ה"ה באומר קונס הם והוא ממש לשון הרא"ש שכתבתי דלא כמ"ש הר"ן וכמ"ש ב"י עצמו בד"ה ומ"ש רבינו וכן אם לא אמר האלו : [ג] מותר בחילופיהן ובגידוליהן לענין חילופיו אין חילוק בין זרעו כלה לאין כלה כו' ואף שמל' רבינו לכאורה לא משמע הכי מדכתב אם הוא דבר שזרעו כלה כו' מותר בחילופיהן ובגידוליהן כו' משמע דהיתר חילופין תליא באשר זרעו כלה (וכן ראיתי כתוב בביאורים אחרים שהאריכו כן בסברות דקות ואינו נכון והעיקר כמ"ש א"א ז"ל עכ"ה) וכן משמע ממ"ש אחר כך באומר קונס שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופין ובגידולין בדבר שזרעו כלה ואסור בדבר שאין זרעו כלה מדכתב סתם אסור משמע דגם אחליפין קאי מ"מ א"א לומר כן דזיל בתר טעמא דלא אסר עליו הכא אלא מהפירות עצמן ובזה אין שייך לחלק בין כלה לאינו כלה ומש"ה לא הוצרך רבינו לפרש בהדיא וגם הוא מבורר בדבריו למי שמעיין היטב בדבריו שהרי ברישא כתב ואם הוא דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסור ולא הזכיר חילופין ובסיפא דכתב סתם היינו משום דקאי אגידולין דסיים מיניה לפני זה וסמך על מ"ש לעיל דלא אסר בדבר שאין זרעו כלה אלא בגידולין וכמשנה שם וז"ל המשנה שאני אוכל שאני טעם מותר בחילופין ובגידולין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אסור אפי' גידולי גידולין עכ"ל הרי לפנינו שלא כתב שהבדל דזרעו כלה אלא אגידולין דסמיך ליה : [ד] ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כו' וה"ה בפירות האלו דלעיל כו' וכ"כ הר"ן שם בהדיא דהאי בבא דאם אין זרעו כלה אסור אפי' בגידולי גידולין אכולה מתניתין קאי וה"ק מ"ש ברישא אסור בגידוליהן דמשמע

הם

אמר לאשתו (ס) [ה] קונם מעשה ידיך עלי אסור בחילופיהן ובגידוליהן אמר קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשה ידיך מותר בחילופיהן בדבר שזרעו כלה (ט) ואסור בדבר שאין זרעו כלה : אמר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח כל זמן שהוא ברשותו אסור ואפי' נפל וחזר ובנה אותו אסור בו מת או שמכרו לאחר מותר בו שאינו נקרא עוד ביתו אמר (י) קונם לבית זה שאני נכנס אסור בו לעולם אפי' מת או נתנו לאחר או מכרו וכן אם אמר שתי הלשונות קונם (יא) שאני נכנס לביתך זה אסור בו לעולם

ב"ה ומותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה ואסור בדבר שאין זרעו כלה אפילו בגידולי גידוליהן :

יבן

ב"ח

קונם פירות האלו על פלוני אסור בחילופיהן ובגידוליהן בעיא דרמי בר חמא בפ' השותפין (דף מ"ז) ומייתי לה הרא"ש בפ' הנודר מן הירק ופירש דקמיבעיא ליה אם אסורין למחליף בדיעבד מדרבנן דקנסינן ליה אבל לאדם אחר פשיטא דשרי ומשמע לרבינו דכיון דלא איפשיטא אסורין מספק לכתחלה וכ"כ הרמב"ם ספ"ה וז"ל הרי גידוליהן וחילופיהן ספק לפיכך חבירו אסור בגידולי פירות אלו ובחילופיהן ואם עבר ונהנה נהנה עכ"ל ודלא כהר"ן דכתב דלקולא נקטינן בספיקא דרבנן דליתא וכן פסק בש"ע : אמר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי וכו' פירש"י ונתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה . ומ"ש ואסור בדבר שאין זרעו כלה במשנה פ' הנודר מן הירק מפורש דאסור בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין ורבי' קיצר וסמך על מ"ש תחלה : וכתב הר"ן אשמועינן בהך בבא דאע"ג דלא אמר אלו כיון דמייחד פירותיו של פלוני כי הכא דייחד מעשה אשתו כאומר אלו דמי ובהך בבא דשאני אוכל ושאני טועם אשמועינן רבותא דאע"ג דאמר אלו דהא מעשה ידי אשתו כאמר אלו דמי אפ"ה קתני עלה שאני אוכל שאני טועם מותר וה"ט דלא מיבעיא דהאי לישנא לא מפיש איסורא אלא אתא למשריגהו דאינו אסור אלא מאי דטעים מינייהו . וכתב עוד לא תקשי לך מעשה ידי אשתו דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקומי באומר קונם ידיך למעשיהם א"כ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא : **אמר** לחבירו קונם לביתך שאני נכנס וכו' משנה ר"פ השותפין (דף מ"ו) ומ"ש ואפי' נפל וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש שם בפסקיו ביתך זה משום מה אתה תופסו משום ביתך או משום זה נפל ובני לית הוא כשמעינה מן הדא האומר ליורשו תנו בית חתנות לבני או בית ארמלות לבתי ונפל היורשים חייבים לבנותו ובעיא הראשונה לא פשטה ונראה דתלי בפלוגתא דתפוס לשון ראשון עכ"ל פירוש תרתי קמיבעיא ליה חדא היכא דאמר תרתי ביתך זה משום מה אתה תופסו משום ביתך ואם מת ומכרו לאחר מותר בו או משום זה ואם מת ומכרו לאחר אסור בו אידך קמיבעיא ליה בדאמר חדא בין באומר ביתך בין באומר בית זה אי נפל ובני לית הוא כלומר כיון דאין שם הבית שנדר עליו מי שרי או אסור ופשטה ליה דבין בזו ובין בזו אם נפל ובנה אסור אבל בעיא ראשונה בדאמר תרתי ביתך זה לא פשטה משום מה אתה תופסו ולכן פסק דתלוי בפלוגתא דתפוס לשון ראשון בס"פ השואל דמספקא לן וא"כ בנדרים דאיסורא דאורייתא נקטינן לחומרא דאפי' היכא דמת ומכרו לאחר אתה תופסו משום זה ואסור וכך הם דברי רבינו שכתב בדאמר ביתך אפי' נפל ובנה אותו אסור מת וכו' מותר ובדאמר זה אסור בו לעולם אפי' מת וכו' פי' וכל שכן אם נפל ובנה דאסור אח"כ אמר וכן אם אמר ב' הלשונות כו' אמר וכן לאשמועינן רבותא דאע"פ שאמר ג"כ ביתך אפ"ה אסור בו לעולם אפי' מת או מכרו ואצ"ל דאסור בו אם נפל ובנאו שהרי בין שאמר ביתך או שאמר בית זה בלחוד אסור בו אם נפל ובנאו א"כ ודאי ה"ה כשאמר ב' הלשונות אלא איצטריך לאשמועינן דאפי' מת או מכרו אסור בו לעולם כדפרי' והא דכתב רבינו ברישא מת או שמכרו וכו' ה"ה נתנו לאחר מותר בו והא דנקט מכרו לאחר אתא לאשמועינן דיוקא דוקא מכרו לאחר אבל למודר אסור אפי' מכרו לו ואצ"ל דאסור אם נתנו לו ואי הוה נקט רבינו מכרו או נתנו דלאחר שרי שרי בתרווייהו הוי משמע דיוקא דלאחר דוקא תרווייהו שרי אבל למודר לא שרי תרווייהו מכרו או נתנו לו אלא נתינה הוא דאסור כיון דנהנה ממדירו אבל מכירה שרי אפי' למודר דאינו נהנה ממנו כלום דבדמי קנייה ליה השתא דלא נקט אלא מכרו בע"כ דדייקינן מהא דלמודר אפי' מכרו לו נמי אסור אבל בסיפא בדאמר בית זה דלא אשמועינן דיוקא כתב אסור בו לעולם אפי' מת או נתנו לאחר או מכרו . והר"ן היה גורס בירושלמי כשמעינה מן הדא האומר ליורשיו תנו בית חתנות לבני או בית ארמלות לבתי ונפל היורשים חייבים לבנותו בית זה ונפל אין חייבים לבנותו גם היה מפרש שאין כאן אלא בעיא אחת והאריך בזה ומביאו ב"י ולפי שעלה ע"ד ב"י שגם הרא"ש היה גורס כך היה מפרש בדברי רבינו שמה שכתב בבית זה אסור בו לעולם אפי' מת וכו' דרצונו לומר דאינו אסור לעולם אלא להנך מילי ולא לענין נפל וחזר ובנאו אבל היכא דאמר ב' לשונות אסור לעולם אף לענין נפל וחזר ובנאו עכ"ל ושרי ליה מהריה דא"כ מאי אפי' מת וכו' דקאמר רבינו הלא דוקא מת קאמר אבל לא בנפל ותו דמאי קאמר וכן אם אמר ב' הלשונות וכו' הלא דיניהם חלוקים דבאומר בית זה אינו אסור אלא במת ומכרו אבל בנפל וחזר ובנאו שרי ובאמר ב' הלשונות אסור בשניהם ולא יתכן לומר וכן אם אמר ב' הלשונות אבל למאי דפרישית ניחא דס"ל לרבינו לגירסת הרא"ש קא פשיט בירושלמי בעיא השנייה דבין בדאמר ביתך בין בדאמר בית זה בכל ענין אם נפל ובנאו אסור וכדתניא האומר ליורשיו תנו בית חתנות לבני ובית ארמלות לבתי ונפל יורשין חייבים לבנותו ואין מחלק בין אמר תנו ביתי ובין אמר תנו בית זה בכל ענין חייבים לבנותו וה"ה לענין נדרים בכל ענין אסור לכנוס בו וכך היא גירסתינו בירושלמי כגירסת הרא"ש והשתא ניחא דכתב רבינו דבאמר בית זה דאסור אפילו מת ומכרו ומכ"ש דאסור בנפל ובנאו וכתב ג"כ וכן אם אמר ב' הלשונות דמשמע לא זו אף זו דאפי' אמר ביתך אפ"ה אסור במת ומכרו ואצ"ל דאסור בנפל ובנאו וכדפרישית

ב"י

במשקין היוצאים מהן ומשמע ודאי דלוקה על משקין היוצאין מהם והטעם מדתנן בפרק הנודר מן המבושל (נג:) אמר קונם זיתים וענבים שאיני טועם אסור בהם וביוצא מהם כלומר במשקין היוצאים מהם ובגמרא בעי רמי בר חמא אלו דוקא או שאיני טועם דוקא ואסיקנא דבאלו לא קא מיבעיא לן דדוקא הוא כלומר וכל שאמר פירות אלו עלי אע"פ שלא אמר שאיני טועם אסור במשקין היוצאין מהם כי קא מיבעיא לן באומר שאיני טועם ולא אמר אלו וטעמא דפשיטא לן באומר אלו דאסור במשקין היוצאים מהם היינו משום דכיון דאסור בחילופיהן ובגידוליהן שאינם עצם אותם הפירות כ"ש שאסור במשקין היוצאין מהם שהם יוצאין מעצם הפירות אבל באומר שאיני טועם דמותר בחילופיהן ובגידוליהן איכא לספוקי במשקין היוצאין מהם אי מדמינן להו כחילופין וגידולין כיון שאינם עצם הפרי ממש וגם טעמם משונה מעצם הפרי או דילמא כיון שיוצאין מעצם הפרי חשיבי כפרי עצמו ואסירי ובעיין לא איפשיטא הלכך נקיטינן לחומרא ואסור לשתותם ואם שתה אינו לוקה דאין מלקין מספק וכן אומר קונם פירות האלו על פלוני אסור בחילופיהן ובגידוליהן בעיא בפרק השותפין (מז.) ולא איפשיטא והביאו הרמב"ן והרא"ש בפרק הנודר מן הירק ולא פסקו בה כלום והר"ן כתב בפרק השותפין דמסתבר ליה ספיקא דרבנן הוא ולקולא נקטינן אבל הרמב"ם כתב בפ"ה מהלכות נדרים הרי גידוליהן וחילופיהן ספק לפיכך חבירו אסור בגידולי פירות אלו ובחילופיהן אם עבר ונהנה נהנה עכ"ל והראב"ד כתב עליו לפי הגמרא אינם ספק הגידולין אלא ודאי אסורין הילכך אם קדש בגידולי איסור צריך לחזור ולקדש וכתב סמ"ג בשם ר"י דלא איבעיא ליה אלא כשהחליפן המודר עצמו אבל אם החליפן אדם אחר או אפילו המדיר עצמו מותרים למודר כמו שמצינו בחליפי חמץ שמותרים לאותם שלא החליפו בפ"ק דחולין וכבר כתבתי ברא"ש סימן זה שאין דעת הר"ן כן אלא שאפילו החליפן אחר אסור : **אמר** לאשתו קונם מעשה ידיך עלי וכו' עד ואסור בדבר שאין זרעו כלה משנה בפ' הנודר מן הירק (נז.) ופירש הרא"ש קונם מעשה ידיך עלי אסר כל מה שהיא עושה ומכינה לו לאכול ואם נטעה אילן הגידולין אסורין ורש"י פי' מעשה ידיך עלי ונתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה הואיל ואמר עלי אסור בחילופיהן וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות נדרים והר"ן כתב קונם מעשה ידיך עלי וכו' לא תיקשי לך מעשה ידיה דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקומה באומר קונם ידיך למעשיהן א"כ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו כתב ה"ר יונה דלא מיתסר אלא בכנגד מעשה ידיה שאם אשתו טחנה ואפתה ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפייה שלה ודכנגד חטים שלו עכ"ל :

אמר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס וכו' משנה בפרק השותפין שנדרו (מו.) האומר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר לבית זה שאני נכנס שדה זו שאני לוקח מת או שמכרן לאחר אסור ופי' הר"ן ז"ל קונם לביתך שאני נכנס כלומר למה שאני נכנס בו שדך שאני לוקח כלומר אם אקחנה מת או מכרן לאחר מותר דהשתא לאו ביתיה הוא וה"ה דאם נתן לאחר נמי שרי קונם לבית זה שאני נכנס וכו' אסור דכיון דבית זה קאמר שוייה ליה מתיכה דאיסורא הלכך אפילו מכרו לאחר אסור וכתב הריב"ש בתשובה סימן שנ"ו דאומר קונם לביתך שאיני נכנס ומכרו וחזר וקנאו אסור :

ומ"ש רבינו לביתך שאני נכנס שאפילו נפל וחזר ובנה אותו אסור בו ירושלמי הביאו הרא"ש והר"ן ז"ל וז"ל הר"ן והוי יודע דכי היכי דבית זה חמור מביתך לענין מכרן לאחר ה"נ ביתך חמור מבית זה לענין נפלה דאי אמר ביתך שאני נכנס ונפל ובנאו אסור ליכנס בו דכל שהוא ביתך משמע ואי אמר בית זה ונפל אף ע"פ שחזר ובנאו מותר בו דכיון דנפל אודא ואי אמר בית זה משום זה אתה תופסו בין לחומרא דמכירה בין לקולא דנפילה והכי איתא בירושלמי בית זה משום מה אתה תופסו א משום ביתך משום זה נפל ובני הא לית הוא כשמעינה מן הדא האומר ליורשו תנו בית חתנות לבני או בית ארמלות לבתי וכל היורשים חייבים לבנותו בית זה ונפל אין חייבים לבנותו ומסתברא דכי אמרינן בביתך שאני נכנס דאי נפל ובני ליה אסור לאו דוקא נפל ובני ליה במקומו דה"ה אם בונהו במקום אחר אסור דכל שהוא ביתך קאמר והאי דנקט נפל ובני לרבותא נקטיה דבאומר בית זה אע"פ שחזר במקומו ובמדתו הראשונה מותר עד כאן לשונו :

ומ"ש וכן אם אמר ב' הלשונות קונם שאני נכנס לביתך זה אסור בו לעולם כבר כתבתי בסמוך דברי הר"ן בשם הירושלמי ומשמע שהוא ז"ל מפרש דהכי בעי משום מה אתה תופסו וכו' וכ"ת לאי נפל ובני ליה דאם אתה תופסו משום ביתך אסור ואם אתה תופסו משום זה מותר ופשט דמשום זה אתה תופסו וכדתניא בית זה ונפל אין חייבין לבנותו אבל הרא"ש ז"ל כתב על הירושלמי ובעיא ראשונה לא פשטה ונראה דתלי בפלוגתא דתפיס לשון ראשון עכ"ל נראה שהוא ז"ל מפרש דתרי בעיא נינהו חדא אי אמר ביתך זה משום מה אתה תופסו וכו' וכ"ת להיכא דמת או מכרו לאחר ותו מיבעיא באומר לבית זה אם נפל ובני ליה אי שרי דלית הוא או דילמא כיון דבמקומו של ראשון בנאו אסור ופשט לבעי' בתרייתא דכשמעינה מן הדא וכו' דבאומר זה נפל ובני ליה מותר וכשאינו אומר זה נפל ובני ליה אסור ומיהו בעיא קמייתא לא איפשיטא ונראה דתליא בפלוגתא דתפוס לשון ראשון כלומר דאיפליגו בה אמוראי בס"פ השואל (קב.) ופסקו שם הרי"ף והרא"ש דמספקא לן אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון וא"כ לגבי נדרים דאיסור דאורייתא הוא נקטינן לחומרא היכא דמת או מכרו לאחר אתה תופסו משום זה ואסור והיכא דנפל ובני ליה אתה תופסו משום ביתך ואסור וכ"כ מדברי רבינו שכתב סתם אסור בו לעולם דמשמע דאפילו נפל ובנאו אסור מדלא סיים בה אפילו מת או נתנו לאחר או מכרו כדסיים גבי אומר לבית זה משמע דבהיא שוה דאינו אסור לעולם אלא להנך מילי ולא לענין נפל וחזר ובנאו אבל היכא דאמר שתי לשונות אסור לעולם אף לענין נפל וחזר ובנאו ולמאי דמשמע מדברי הר"ן שהוא מפרש בדברי הירושלמי תמיהא לי טובא היכי פשט דכשמעינה מן הדא דשאני התם דאמר בית זה אבל היכא דאמר ביתך זה אימא דמשום ביתך אתה

דרישה

אם בגידולי גידולין מותר כ"מ בדבר שזרעו כלה דבכה"ג נמי דבגידולין ראשונים מתסרי אע"ג דזרעו כלה וליכא שום דבר מדבר האיסור דמ"מ לא גרע ממליפין דחליפין נמי אע"ג דליכא שום דבר ממאי דאסר עליה אפ"ה אסורין אבל גידולי גידולין מותר כמו חליפי חליפין אבל בדבר שאין זרעו כלה בין ברישא בין בסיפא אפי' גידולי גידולין אסור כו' ע"ש : [ה] קונם מעשה ידיך עלי ולא תקשי לך מעשה ידיה דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקמי באומר קונם ידיך למעשיהן אי נמי מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה שיש בו ממש הוא ר"ן (וכתב הר"ר יונה דלא מתסר אלא בכנגד מעשה ידיה שאם טחנה ואפתה לחם המעות שכנגד טחינה ואפייה שלה וכנגד

פרישה

האלו על פלוני כצ"ל : (ס) קונם מעשה ידיך עלי פירוש ונתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה רש"י וז"ל הרא"ש קונם מעשה ידיך עלי אסור כל מה שהוא עושה ומכינה לו לאכול ואם נטעה אילן שגידולין אסורין ועד"ר : (ט) ואסור בדבר שאין זרעו כלה פי' אסור אפי' בגידולי גידולין ומותר אפילו בחילופין הראשונים כדלעיל (קונם לביתך שאני נכנס ר"ל למה שאני נכנס בו ושדך שאני לוקח אם אקחנו . ולא גרסינן שורך שאני כו' עכ"ה) : (י) קונם לבית זה כו' אסור לעולם דכיון דבית זה קאמר שויא ליה מתיכה דאיסורא הלכך אפילו מכרו לאחר אסור עכ"ה) אפילו מת כתב הב"י אבל נפל וחזר ובנאו מותר : (יא) שאני נכנס לביתך זה כו' דמספקא לן אי תפס

חדושי הגהות

רמ"ז ג' פשוט ביתך זה נפל ובני וכו' כ"ה הגירסא בירושלמי שלפנינו אבל הרשב"א העתיק הירושלמי כגי' הב"י וכן הגיה ג"כ בעל קרבן העדה וסי' דברי הירושלמי אלו מבוארים היטב

וכן אם אמר ראובן לשמעון קונם בית זה שאתה נכנס בו ומת או מכרו לאחר אסור שאדם יכול לאסור על חבירו דבר שהוא ברשותו לכשיצא מרשותו (יב) וכגון שפירש בחיי ובמותי: (יג) קונם לביתי שאתה נכנס מת או מכרו לאחר מותר אמר לבנו קונם שאתה נהנה לי (יד) אם מת ירשנו [ו] אמר בחיי ובמותי אם מת לא ירשנו

אתה תופסו ואפשר ליישב דהכי קא מיבעיא ליה משום ביתך אתה תופסו דזה דקאמר לאו לרבויי מת או מכרו לאחר אלא לאפוקי בתים אחרים דידיה או דילמא משום זה אתה תופסו דזה לרבויי מת או מכרו לאחר אתא וביתך דקאמר למיסר היכא דנפל ובנאו אתא ופשט ליה דכשמעינה מן הדא האומר ליורשיו וכו' בית זה נפל אין חייבין לבנותו הא קמן דאף על גב דאיכא לפרושי דזה דקאמר לא למיפטרינהו מלבנות היכא דנפל אלא לייחד בית זה לאפוקי בתים אחרים דידיה אפילו הכי מפרשינן דזה דוקא לגמרי קאמר ולמיפטרינהו מלבנותו היכא דנפל משמע ה"נ זה דוקא לגמרי משמע ולאפוקי היכא דנפל ובנאו דאומר תנו בית חתנות לבני ממילא משמע דמבתי' דידיה קאמר ולא מבתים דאינשי אחרינא וא"כ כשאומר בית זה הוי כאומר בית שלי זה ודמי לאומר לביתך זה שאיני נכנס וכי היכי דהתם אתה תופסו משום זה ה"נ אתה תופסו משום זה ואפילו להקל: ומדברי הרמב"ם שאכתוב בסמוך נראה דאומר לביתך זה מת או מכרו לאחר מותר דמשום ביתך אתה תופסו בין להקל בין להחמיר:

וכן אם אמר ראובן לשמעון קונס בית זה שאתה נכנס בו ומת או מכרו לאחר אסור וכו'. בפרק השותפין שנדרו (מז.) בעי אביי קונס לבית זה שאתה נכנס מת או שמכרה לאחר מהו אמר רבא ת"ש האומר לבנו קונס שאי אתה נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו ש"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ש"מ וכתב הרא"ש על זה ומיירי כגון דאמר לבית זה שאתה נכנס בחיי ובמותי ולהכי לא דחי ליה כדלעיל שאני הכא דקאמר בחיי ובמותי עכ"ל אבל הר"ן כתב בעי אביי קונס לבית זה שאתה נכנס וכו' כלומר דנהי דאמרינן במתני' דבאומר בית זה מכרו לאחר אסור ה"מ באוסר על עצמו דמאי אסר אנפשיה בית זה בין שהוא שלו או שימכרנו לאחר אבל אחבריה נהי דבית זה לעולם משמע כדמוכחא מתני' מיהו לאו כל הימנו לאוסרו לכשיצא מרשותו דהו"ל נכסי חבירו על חבירו וה"ה דמיבעיא ליה במפרש בית זה שאתה נכנס אפי' לאחר שיצא מרשותי דאפשר דלא מהני דאיהו לא מסתפק בלישנא דודאי פשיטא ליה דזה לעולם משמע כדמוכחא מתני' אבל עיקר בעיא אפילו כי בעי למעבד הכי אי מצי עביד כיון דנכסי השתא ברשותיה נינהו או לא כיון דלאחר מכאן נפקי מרשותיה והו"ל כנכסי חבירו על חבירו ומש"ה מייתי לה רבא ת"ש מדתנן בחייו ובמותו מת לא יירשנו דאלמא כי פריש מצי למיסר אפילו לאחר שיצאו מרשותו כיון דהשתא ברשותיה נינהו וכיון דכי פריש חייל איסורא פשיטא ליה דזה כמפרש דמי דמתני' נמי הכי מוכחא ואף ע"ג דלעיל דחינן שאני התם דאמר בחיי ובמותי כלומר דאע"ג דזה לגבי נודר עצמו לעולם משמע לגבי מדיר לא משמע הכי הכא לא ניחא לו בההוא דחיא ואמסקנא דלעיל סמכינן עכ"ל כלומר דלעיל בפרק אין בין המודר אמרינן לימא בהא קא מיפלגי דרב ושמואל סברי אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו ור"י ור"ל סברי אין אדם אוסר ותסברא מי איכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו א"כ נפלגו בנכסים אלו וכל שכן בנכסי ועוד הא תניא אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו דתנן האומר לבנו קונס שאתה נהנה לי אם מת יירשנו וכו' שאני הכא דקא א"ל בחייו ובמותו מ"מ קשיא כלומר קשיא כדאמרן אי בהאי טעמא פליגי לפלגו בנכסים אלו ואסיקנא אלא כי אמרי ר' יוחנן ור"ל בנכסי ורב ושמואל בנכסים אלו ולא פליגי וסובר הר"ן ז"ל דכיון דמשום דקשיא לן ותסברא מי איכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו וכו' אסיקנא דכי אמרי ר"י ור"ל בנכסי ורב ושמואל בנכסים אלו ולא פליגי משמע דקושטא דמילתא הכי הוא דליכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו וא"כ הא דקאמר שאני הכא דקא"ל בחייו ובמותו דיחויא בעלמא הוא וליתיה אלא אפילו בלאו בחייו ובמותו נמי והרא"ש סבר דאע"ג דאמרינן ותסברא וכו' לא מכרעת מלתא דליהוי הכי קושטא דמלתא דהכי דרב ושמואל ור"י ור"ל א"א לומר דסברי הכי משום דא"כ נפלגו בנכסים אלו מ"מ כבר אפשר דקושטא דמילתא הוי דאין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אא"כ פירש וכפשטא דמתני' דהאומר לבנו קונס שאת נהנה לי אם מת יירשנו וכו' ורבי' משמע ודאי דכהרא"ש ס"ל (ג) שהרי כתב וכגון שפירש בחיי ובמותי ואם כן יש לתמוה על מ"ש קונס לביתי שאתה נכנס מת או מכרו לאחר מותר וע"כ אפי' בדפריש ואמר בחיי ובמותי מיירי דאי בדלא פריש מאי איריא לביתי אפילו לבית זה נמי מותר וכיון דבדפריש מיירי אמאי שרי הא אע"ג דמלישנא דביתי לא מיתסר היכא דמת או מכרו מ"מ כיון דפריש ואמר בחיי ובמותי הו"ל תרי לישני דסתרן אהדדי והו"ל למינקט לחומרא כדנקט באומר לביתך זה ב וצ"ע. ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת הר"ן ז"ל שכתב בפ"ה מה' נדרים וז"ל האומר לחבירו ככרי זו אסורה עליך אע"פ שנתנה לו במתנה ה"ז אסורה עליו מת ונפלה בירושה או שנתנה לו אחר במתנה ה"ז מותרת שלא אמר לו אלא ככרי והרי עתה אינה שלו א"ל פירות אלו אסורין עליך ולא א"ל פירותי אע"פ שמכרן או שמת ונפלו לאחר הרי אלו אסורין עליו שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו אף ע"פ שיצא מרשותו הרי הוא באיסורו עומד אא"כ אמר נכסי או ביתי או פירותי וכיוצא בלשונות אלו שהרי לא אסרן אלא כל זמן שהן ברשותו עכ"ל הרי בהדיא שכל שאמר פירות אלו או נכסים אלו או בית זה מת או מכרן לאחר אסור אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי ומתני' דהאומר לבנו קונס שאי אתה נהנה לי כבר יישבה הרב ז"ל שכתב שם כלשון הזה האומר לבנו הרי אתה אסור בהנייתי או שנשבע שלא יהנה בו אם מת יירשנו שזה כאומר נכסי אסורין עליך אסר עליו הנייתם ופי' בין בחיי בין במותי אם מת לא יירשנו שזה כמי שאמר לו נכסים אלו אסורים עליך עכ"ל ולמדנו עוד מדברי הרמב"ם ז"ל דבאומר לביתך זה משום ביתך אתה תופסו בין להקל בין להחמיר שהרי כתב דבאומר ככרי זה או נכסי אלו או ביתי זה או פירותי אלו מת או מכרן לאחר מותר ושלא כדעת הר"ן והרא"ש ורבי' ז"ל:

אמר לבנו קונס שאתה נהנה לי משנה הובאה במסכת נדרים (מו.) וכתבתיה בסמוך ועיקרה בפ' הגוזל עצים (קח. קט.) והכי איתא התם האומר לבנו קונס שאתה נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו ויתן לבניו ולאחיו ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נדרים ורבינו שלא כתב אלא מה שהובא ממשנה זו במסכת נדרים נראה שלא נזכר שעיקרה בפרק הגוזל עצים שאל"כ לא היה משמיט סיומא דידה וזה גרם לו לתמוה על דברי הרמב"ם בסימן רכ"ג אבל הר"ן נזכר ממנו וכתב בפ' השותפין שנדרו וז"ל והוי יודע דכי תנן אם מת לא יירשנו לאו למימרא דכיון דנכסי אסורין לו בהנאה לא יזכה בהם דהא קתני בסיפא דההיא מתני' בפרק הגוזל קמא ויתן לבניו ולאחיו ואם אין לו לוה וב"ח באים ונפרעין אם לא זכה בגוף הנכסים היאך נותנה לבניו או לאחיו והיאך ב"ח באין ונפרעין אלא ודאי נכסיה דידיה נינהו אלא שאינו רשאי ליהנות מהם ואיידי דתנא רישא יירשנו לומר שמותר ליהנות מהן כשאר היורשים תנא סיפא נמי לא יירשנו ולאו דוקא וכ"ת היכי קתני נותנו לאחיו בשלמא לוה וב"ח באים ונפרעין שפיר דב"ח לאו מדעתיה קא מיפרעי דליהוי פורע חובו מאיסורי הנאה דבכה"ג ודאי אסור דהכי דאמרינן לעיל דמבריח ארי מנכסי חבירו הוא היינו כשאתה פורע שלא מדעתו אבל מדעתו ודאי אסור

וכדפרישית: **וכן** אם אמר ראובן לשמעון קונס בית זה שאתה נכנס בו ומת וכו' בפרק השותפין (דף מ"ז) בעי אביי קונס לבית זה שאתה נכנס מת או שמכרו לאחר מהו אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו (ואפי' לאחר שמת או מכרו לאחר הוי נמי אסור או לא) אמר רבא ת"ש האומר לבנו קונס שאי אתה נהנה לי ומת יירשנו בחיי ובמותי לא ירשנו ש"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ש"מ וכתב הרא"ש ע"ז בפסקיו ומיירי כגון דאמר לבית זה שאתה נכנס בחיי ובמותי להכי לא דחי ליה כדלעיל שאני הכא דקאמר בחיי ובמותי עכ"ל (פי' בפ' אין בין המודר דף מ"ב דחי תלמודא וקאמר שאני הכא דקאמר ליה בחיי ובמותי) ומדלא דחי ליה הכא הכי אלמא דלא קאמר תלמודא הכא דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אלא היכא דאמר קונס לבית זה שאתה נכנס בחיי ובמותי ורבינו נמשך אחר דברי הרא"ש ולכן כתב וכן אם אמר ראובן לשמעון קונס בית זה וכו' ולשון הכי פירושו לא מיבעיא באוסר על עצמו דמאי אסר אנפשיה בית זה אפי' ימות או ימכרנו בעל הבית לאחר אלא אפי' אחבריה נמי מצי אסר ליה לכשיצא מרשותו אע"ג דהו"ל כמו נכסי חבירו על חבירו ודוקא כשמתחיל האיסור בעודנו ברשותו אבל אם אמר קונס לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסרס והר"ן לא פי' כך ומביאו ב"י ע"ש והקשה ב"י על מ"ש רבינו דבאמר קונס לביתי שאתה נכנס מת או מכרו לאחר מותר דע"כ אפי' בדפריש ואמר בחיי ובמותי מיירי דאי בדלא פריש מאי איריא לביתי אפי' לבית זה נמי מותר וכיון דבדפריש מיירי אמאי שרי הא אע"ג דמלישנא דביתי לא מיתסר היכא דמת או מכרו מ"מ כיון דפריש ואמר בחיי ובמותי הו"ל תרי לישני דסתרן אהדדי והו"ל למינקט לחומרא כדנקט באומר לביתך זה וצ"ע עכ"ל. ולפעד"נ ליישב דס"ל לרבינו לפי' הרא"ש דבעיא דאביי מיירי בדאמר לבית זה בחיי ובמותי אלמא מדלא קא מיבעיא ליה נמי היכא דאמר לביתי בחיי ובמותי דפשיטא ליה בהא דמותר דתפוס לשון ראשון ואף על גב דבאומר קונס לביתך זה שאני נכנס לדעת הרא"ש לא אפשיט אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון איכא לחלק דדוקא בדאמר נודר דאפשר דלא ניחא ליה ליכנס בההוא ביתא לעולם אף על פי שימות הבעל בית או ימכרנו לאחר אבל היכא דמדיר אומר לשמעון קונס לביתו שאתה נכנס בו מאי איכפת ליה לאחר שיצא מרשותו ולפיכך מותר שמעון כשמת המדיר או מכרו לאחר אפילו אמר לביתי בחיי ובמותי וסברא זו כתבה הריב"ש בתשובה סי' שכ"ז ואין ספק שכך הוא דעת רבינו לשיטת הרא"ש שוב ראיתי במ"ש ה"ר ירוחם ני"ד ח"ה פסק להדיא כדפרי' לדעת רבינו: כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' נדרים האומר לחבירו ככרי זו אסורה עליך אף על פי שנתנה לו במתנה ה"ז אסורה עליו מת ונפלה לו בירושה או שנתנה לו אחר במתנה ה"ז מותרת שלא א"ל אלא ככרי והרי אינה עתה שלו וכו' ומבואר מדבריו לשם דכן הדין כשאומר נכסי אלו אסורין עליך או ביתי זה או פירותי אלו אסורין לך מת ומכרו לאחר מותר וכתב ב"י דלמדנו מדבריו דבאומר לביתך זה משום ביתך אתה תופסו בין להקל בין להחמיר ושלא כדברי הר"ן והרא"ש ורבינו ז"ל עכ"ל כלומר דלהר"ן משום זה אתה תופסו ולהרא"ש ורבינו משום שניהם אתה תופסו להחמיר כאן וכאן ולהרמב"ם משום ביתך אתה תופסו ולעד"נ דלמאי שכתבתי בסמוך אין ללמוד מדברי הרמב"ם כלל דלא אמר הרב אלא במדיר את חבירו וא"ל ככרי זו אסורה עליך ביתי זה נכסי אלו פירותי אלו אסורים לך התם הוא דמאי איכפת ליה למדיר לאחר שיצא מרשותו ולפיכך מותר אבל לביתך זה שאני נכנס דאוסר על נפשו אפשר דאוסר על עצמו לעולם כדפרי' לדעת רבינו: **אמר** לבנו קונס שאתה נהנה לי וכו' משנה בפרק הגוזל עצים ותמה ב"י למה לא כתב סיומא. דתנן ונותן לבניו וכו'

דרכי משה

לא גבו שיהיה להם די לשניהי יתנו מחצה לזה ומחצה לזה עכ"ל: (ב) עיין במרדכי סוף פרק ב' דגיטין אם נדר דלא ילך לבית אביה או אמר לה קונם בית אביך עלי אסור לו אף

פרישה

תפוס ל' ראשון או אחרון ובנדרים אזלינן לחומרא ואם נפל ובנאו ג"כ אסור מכח שאמר ביתך: (יב) וכגון שפירש בחיי ובמותי ר"ל דלא מהני גם למכירה ומתנה דר"ל בין ברשותי בין שלא ברשותי ככ"ל לפום ריהטא אבל לקמן בסימן רכ"ו מוכח דלענין מכר אפילו לא אמר בחיי ובמותי ה"ז אסור שהרי כתב שם ז"ל אבל אם אמר כו' עד שהרי אסר בו אף לאחר שימכור והתם איירי במודר לחבירו מחלקו כדמוכח שם ושמא יש לומר דגם שם מיירי שאמר בחיי ובמותי וסמיך אהכא שלשון זה לא מהני למודיה ולא נקט שם אלא לשון גמרא דהא הכא כתב גם כן אמר זה קונס לביתי שאתה כו' שמיירי גם כן שאמר בחיי ובמותי כמו שאכתוב ולא נקט אלא לשון הגמרא וסומך שמיירי הכי מדפירש פעם אחת וכמ"ש בס"ם זה גם כן: (יג) קונם לביתי שאתה נכנס כו' פירוש ואמר גם כן בחיי ובמותי ודו"ק מ"ו וכתב כן ב"י וז"ל ע"כ כדפריש ואמר בחיי ובמותי דאל"כ מאי איריא לביתי דנקט אפילו לבית זה נמי מותר ואם כן יש לתמוה עליו אמאי שרי כיון דתרי לישני דסתרי אהדדי הו"ל לנקוט לחומרא כדנקט באומר זה וצ"ע עכ"ל ולפע"ד דלק"מ דכי היכי כשאמר לביתך זה לא מהני כשלא אמר בחיי ובמותי אף על גב דהוי ב' לישני דסתרי אהדדי הוא הדין נמי כשאומר לביתי בחיי ובמותי ולא אמר זה דלא מהני: (יד) אם מת יירשנו שזה כאומר נכסי עליך אסורים והרי עכשיו אינם נכסיו

דרישה

וכנגד הקטין שלו עכ"ה): [ו] אמר בחיי ובמותי אם מת לא יירשני כתב ב"י ומיהו איתא בגמרא פ' הגוזל עצים ויתן לבניו ולאחיו ואם אין לו לוה וב"ח באין ונפרעין ממנו וכתב הר"ן משום דהממון הוא שלו אלא שאסור ליהנות ממנו ולכך נותן לבניו ונותן לבניו ל"ד דא"כ מתהני בטובת הנאה אלא אומר נכסי אלו אוסר עלי אבא ואיני יודע מה אעשה בהן טלו לעצמכם ועשו בהן מה שתרצו כו' והאריך מאוד בב"י וע"ש ורבינו שסתם לטעמיה אזיל דלא סבירא ליה

חדושי הגהות

היטיב בב"י בסמוך: ב ולענ"ד דלק"מ דכי היכי כשאמר לביתך זה לא מהני כשלא אמר בחיי ובמותי אע"ג דהוי ב' לישני דסתרי אהדדי ה"ה נמי בשאמר לביתי בחיי ובמותי ולא אמר זה דלא מהני (פרישה):

(טו) [ו] אמר לחבירו ככרי זו אסורה עליך אפילו נתנה לו במתנה אסורה לו מת ונפלה לו בירושה או שנתנו לאחר והוא נתנו לו מותרת לו שלא אמר אלא ככרי ועתה אינה שלו (טז) אמר קונם בשר ויין עלי מותר בתבשיל שיש בו בשר ויין אע"פ שנותנין בו טעם (יז) ואם אומר קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל או שאמר קונם בשר או יין זה עלי אסור בתבשיל שיש בו טעם יין ובשר : אמר קונם זיתים וענבים עלי מותר בשמן ויין היוצא מהן (יח) אפי' הוא חדש ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם או שאמר קונם (יט) זיתים וענבים אלו עלי אסור אף במשקין היוצא מהן ובתבשיל שנותנין בהם טעם :

אחר

וכו' ולקמן בסימן רכ"ג יתבאר בס"ד דלא קשה מידי : **אמר** לחבירו ככרי זו אסורה עליך וכו' עד ועתה אינה שלו הוא לשון הרמב"ם פ"ב דנדרים וכתבתיו בסמוך אבל בפרק אין בין המודר (דף ל"ד) איתא הכי בעא מיניה רב חייא בר אבין מרבא ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו ככרי א"ל כי איתיה ברשותיה הוא דאסור א"ד עליך א"ל עילויה שויתיה הקדש א"ל פשיטא דאף ע"ג דיהיבא ליה במתנה אסור והכי דייק רב אשי מברייתא היכא למידק כיון דבגמרא קאמר דאף באומר ככרי עליך בלא זו אסורה עליו שנתנה לו במתנה למה כתב הרמב"ם ורבינו ככרי זו ולהרמב"ם אפשר לומר דאתא לאשמועינן דאע"ג דאמר זו אפ"ה מת או מכרו לאחר מותר שלא אמר אלא ככרי אבל אם אמר ככר זו עליך אסור אפי' מת או מכרו לאחר אבל רבינו דס"ל באמר בית זה אינו אסור אא"כ דאמר בחיי ובמותי א"כ ה"ה אפי' באומר ככר זה נמי אינו אסור אא"כ בדאמר בחיי ובמותי קשיא הא דכתב רבינו מת וכו' מותרת לו שלא אמר אלא ככרי ועתה אינה שלו דמאי איריא דאמר ככרי אפי' אמר ככר זו נמי אינו אסור כיון דלא אמר בחיי ובמותי וב"י כתב דרבינו לא כתב ככרי זו אלא שלא לשנות מלישנא דגמ' נקט ככרי ותימה היאך יתיישב מה שנתן טעם לדבר שלא אמר אלא ככרי ועתה אינה שלו הלא אפי' אמר ככר זו נמי מותרת לו כדפרי' א"כ אין טעם זה צודק כלל הכא מיהו בספרי רבינו המדוייקים לא כתוב בהם ככרי זו אלא אמר לחבירו ככרי אסורה עליך וכו' והשתא ניחא דאתא לאשמועינן אע"פ דלא אמר זו אלא ככרי אפ"ה אסורה עליו אפי' נתנו לו במתנה וכפשיטותא דרבא ולפ"ז לא היה צריך לרבינו לאשמועינן הכא במת וכו' דמותרת לו כיון דאפי' אמר ככרי אסורה עליך בחיי ובמותי נמי מותרת לו כי היכי דמותר באמר קונם לביתי שאתה נכנס בחיי ובמותי כדלעיל אלא דלעיל גבי בית זה כתב הך דפ' אין בין המודר וכאן כתב הך דפ' השותפין דתני בסיומא דברייתא השאילני קרדומך וכו' בחייו אסור במותו או שניתנה לו במתנה מותר ודייק רב אשי מדקתני שניתנה לו ולא קתני שנתנה לו אלמא דה"ק שניתנה לו ע"י אחר שהמדיר נתנו לאחר ואותו אחר נתנו למודר התם הוא דמותר אבל נתנה המדיר למודר אסורה עליו. ומיהו תימה הא דפסק רבינו בסימן רכ"ו דבאומר חצירי אסור עליך מותר בו לאחר שימכור אבל אמר חצר זו לעולם אסור והוא מדברי הרא"ש בר"פ השותפין ולא למד הרא"ש להורות כך בחצר אלא ממה שאמרו כך באותו פ' גבי בית וא"כ קשה דזה סותר מה שפסק רבינו והרא"ש דבאומר בית זה אינו אסור אלא בדפריש בחיי ובמותי ואפשר לייסב דרבינו דכתב בסימן רכ"ו דבאמר חצר זו לעולם אסור היינו בדפריש בחיי ובמותי וקיצר רבינו לשם מפני שנסמך על מ"ש מקודם בסימן זה דאינו אסור באמר בית זה אלא בדפריש בחיי ובמותי דהשתא ממילא נשמע דכך הדין באמר חצר זו דנלמד מהך דאמר בית זה ואין ביישוב זה ספק לדעת רבינו ולענין הלכה כיון דהרמב"ם פסק דבית זה או ככרי זה אסור אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי וכך הוא דעת הר"ן הכי נקטינן לחומרא וכן פסק בש"ע דלא כהרא"ש ורבינו ותו דבדברי הרא"ש אפשר לומר דס"ל כהרמב"ם והר"ן כדמשמע ממ"ש בר"פ השותפין בסתם דבאמר חצר זו לעולם אסור ומ"ש אח"כ באותו פרק גבי בית זה ומיירי כגון דאמר לבית זה שאתה נכנס בחיי ובמותי ולהכי לא דחי ליה וכו' אפשר דלא בא אלא לייסב למה לא דחי ליה תלמודא הכא כדלעיל שאני הכא דאמר בחיי ובמותי ומיישב הרא"ש דהך בעיא דאבימי מיירי נמי בכגון דאמר בחיי ובמותי אבל ודאי מדקא מיבעיא ליה בסתמא דאף בדלא אמר בחיי ובמותי נמי קמיבעיא ליה ואפ"ה אסור בדא"ל בית זה וא"כ לענין דינא לא נחלק הרא"ש אהרמב"ם והר"ן אלא דמדברי רבינו מוכח להדיא דלא היה מפרש כך לדברי הרא"ש ומ"מ לענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והר"ן המפורשים לאיסור ואפשר נמי דגם הרא"ש ס"ל הכי כדפרי' ודלא כרבינו כ"ל :

אמר קונם בשר ויין עלי וכו' משנה פ' הנודר מן המבושל (דף נ"ג) הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה (ופירש"י מותר ברוטב מרק קיפה מקפה עבה תבלין) וכ"פ הרמב"ם דקיפה היינו תבלין ומביאו ב"י אבל הרא"ש והר"ן פי' קיפה היינו דק דק של בשר הנקפה בשולי קדרה דלא אסר עליו אלא בשר דמשמע דוקא מה שנקרא בשר) ור' יהודה אוסר א"ר יהודה מעשה ואסר עלינו ר' טרפון ביצים שנתבשלו עמו (פי' דאסרן בשביל רוטב שנכנס בביצה שהיה בו טעם בשר) א"ל וכן הדבר אימתי בזמן שאמר בשר זה עלי שהנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנ"ט אסור ותו תנן הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין אמר קונם יין זה שאני טועם ונפל לתבשיל אם יש בו בנ"ט ה"ז אסור ותו קמיבעיא לן בגמרא בדאמר שאיני טועם אם אסור ביוצא מהן ולא אפשיטא וקי"ל כרבנן דדוקא בקונם בשר ויין זה אסור אפי' בתבשיל שאין בו אלא בנ"ט וכן באומר שלא יאכל בשר עד זמן פלוני אסור ברוטב ובכל מה שיש בו טעם בשר דכיון דהזכיר לשון אכילה או טעימה גרידא אסור במה שנותן בו טעם וא"ל ביוצא מהן דכיון דלא אפשיטא אזלינן לחומרא בשל תורה אבל בדלא הזכיר אכילה וטעימה אלא קונם בשר ויין עלי אינו אסור אלא בבשר ויין ממש:

אמר קונם זיתים וענבים עלי וכו' משנה שם. ומ"ש אפילו הוא חדש כלומר אף על פי שטעם החדש כטעם הענבים הולכים אחר לשון בני אדם וכיון שלא אסר עליו אלא ענבים מותר ביין וכן כתב הרמב"ם בפרק תשיעי והוא כלמד מדאיתא פרק בתרא דע"ז (דף ס"ו) חמרא חדתא בענבי דלאביי בתר טעמא אזלינן והוי מין במינו ולרבא בתר שמא אזלינן והלכה כרבא ובנדרים ודאי אף אביי מודה : **ומ"ש** ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם לאו דוקא שאני טועם דהוא הדין שאני אוכל אלא שנסמך מ"ש בסמוך דאין חילוק : ומ"ש או שאמר קונם זיתים וענבים אלו וכו' שם באלו לא קמיבעיא לן דדוקא הוא פי' דכדאמר

אסור דהוי מוציאין מרשות לרשות ומצאה מועיל אלא בע"כ צ"ל מגבין להם ואף ע"ג דאיהו ממילא מתהני לא איכפת לן אבל נותן לבניו או לאחיו היכי שרי והא מתהני מטובת הנאה דידהו ואסור כדאמרינן לעיל גבי תורם משלו על של חבירו י"ל דלאו למימרא שיתנם להם ממש אלא שמראה להם מקומם ואומר להם נכסי אלו אסר אבא ואיני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתירצו וכה"ג לאו מתנה הוא אלא גוונא דהפקר וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מה' נדרים שצריך להודיעם אלו נכסי אבי שאסר עלי אבא עשאם הרמב"ם ז"ל כההיא דתנן לעיל מינה הגוזל את אביו ומת וכו' לוה וב"ח באים ונפרעין ואמרינן עלה בגמ' וצריך שיאמר זה גזל אבא עכ"ל ולע"ד נראה דאף על פי שיתנם להם ממש מותר דלא דמי לתורם משלו על של חבירו דקא מתהני מטובת הנאה דידיה דשאני התם שהוא מהנה את חבירו ממונו המותר לו הלכך אית ביה טובת הנאה אבל הכא שהוא מודיעה שממון זה אסור לו ומפני כך נותנו להם והם ג"כ בניו ואחיו שיש להם שייכות בממון זה הילכך אין לו עליהם טובת הנאה ומש"ה שרי : **אמר** לחבירו ככר זה אסורה עליך וכו' בפרק אין בין המודר (לד:) בעא מיניה רב חייא בר אבין מרבא ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו ככרי אמר ליה כי איתיה ברשותיה הוא דאסור או דלמא עליך אמר ליה עילויה שויתיה הקדש אמר ליה פשיטא דאף ע"ג דיהבה ליה במתנה אסור איתיביה א"ל השאילני פרתך וכו' קונם נכסי עליך אם יש לי פרה אלא זו ונמצא שיש לו בחייו אסור מת או שניתנה לו במתנה מותר אמר רב אחא בריה דרב איקא שניתנה לו ע"י אחר אמר רב אשי דיקא נמי דקתני שניתנה לו ולא קתני שנתנה לו וכתב הרא"ש כיון דדייק רב אשי ממתני' כרבא הלכתא כותיה וכ"כ הר"ן ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' נדרים וכתב הר"ן בשם הרשב"א ז"ל דכי היכי דיהבה במתנה אסור ה"ה אם לקחו מודר ממנו דחד טעמא הוא וכתב רבינו זה באומר ככרי זו לאשמועינן דאע"ג דאמר זו מת או מכרן לאחר מותר כיון דלא פריש אמר בחיי ובמותי ומתוך מ"ש רבינו לעיל בסמוך יתבאר לך דאפי' באומר ככר זו סובר ז"ל דמת או מכרו לאחר מותר כל דלא פירש בחיי ובמותי ולא כתב ככרי זו אלא שלא לשנות מלישנא דגמרא דנקט ככרי וכבר נתבאר בסמוך דעתי ודעת החולקים עליו : אמר קונם בשר ויין עלי מותר בתבשיל שיש בו בשר ויין אע"פ שנותנים בו טעם משנה בפרק הנודר מן המבושל (נג: נג.) הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה ר' יהודה אוסר וקי"ל כת"ק ומשמע התם בהדיא דאף בשיש ברוטב טעם בשר שרי והכי נמי תנן התם גבי יין דהנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין וקיפה פירשו הרא"ש והר"ן דהיינו דק דק של בשר שיורד בשולי קדרה וכתב הרא"ש דטעמא משום דבשר משמע דוקא מה שנקרא בשר אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות נדרים שלא התיר אלא מרק וירקות שנתבשלו עם הבשר אע"פ שיש בהם טעם בשר ולא הזכיר דק דק של בשר ונראה מדבריו שם דקיפה היינו תבלין דבמקום הא דתניא הנודר מן הרוטב מותר בקיפה כתב הנודר מן הרוטב מותר בתבלין וגם בפי' המשנה פירש דקיפה היינו תבלין : ומ"ש ואם אמר קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל או שאמר בשר או יין זה עלי אסור בתבשיל שיש בו טעם יין ובשר זה פשוט שם במשנה תנן שהאומר בשר זה או יין זה עלי ונפל לתבשיל אם יש בנ"ט ה"ז אסור וטעמא דמילתא משום דכשאמר זה שוייה להאי בשר ויין חתיכה דאיסורא ואסור בנ"ט כשאר איסורין אבל כשלא אמר זה לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין : **ומ"ש** דאומר קונם בשר ויין שאני טועם שאני אוכל אסור בתבשיל שיש בו טעם יין ובשר וטעמו מדתנן בפרק הנודר מן המבושל (שם) הנודר מן הענבים מותר ביין מן הזיתים מותר בשמן קונם זיתים וענבים אלו שאיני טועם אסור בהם וביוצא מהם ובגמרא (שם) בעי רמי בר חמא אלו דוקא או שאיני טועם דוקא ת"ש א"ר יהודה מעשה ואסר עלינו ר' טרפון ביצים שנתבשלו עמו ואמרו לו כן הדבר אימתי בזמן שאמר בשר זה עלי וכתבו התוספות והרא"ש בשר זה עלי אסור בנ"ט ומדמינן יוצא מהם לנ"ט דכי היכי דאסר אנפשיה כי אמר בשר זה עלי נ"ט ה"נ אסור יוצא מהם וזה היינו כמו אלו אלמא דבאלו מיתסר יוצא מהם עכ"ל ואסיקנא באלו לא קא מיבעיא לן דדוקא הוא כי קא מיבעיא לן בשאיני טועם כלומר אי אמר שאיני טועם או שאיני אוכל ולא אמר אלו אי אסור במשקין היוצאין מהם או לא ולא איפשיטא וכתבו התוס' הילכך בשל תורה הלך לחומרא ובשאיני טועם גרידא אסור ביוצא מהן ועוד נשמע שאם אדם אוסר שלא יאכל בשר עד זמן פלוני שאסור ברוטב דהא בהא תליא דאי יוצא מהם אסור ה"נ נתינת טעם אסור דמדמה להו אהדדי וכ"פ הרא"ש ג"כ וסיים בה והא דאמרינן במתני' הנודר מן הבשר מותר ברוטב היינו באומר קונם בשר עלי שלא כיון אלא במה שנקרא בשר : אמר קונם זיתים וענבים עלי מותר בשמן ויין היוצא מהם משנה הזכרתיה בסמוך . ומ"ש אפי' הוא חדש כ"כ הרמב"ם בפ"ט . ומ"ש ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם או שאמר קונם זיתים וענבים אלו עלי אסור אף במשקין

דרישה

ליס כל הנך מילי כמו שביאר בסימן רכ"ג ומכח זה תמה שם על הרמב"ם וכבר תמה עליו מהוד ב"י בסימן זה ובסי' רכ"ג ולפי מ"ש שם גם רבינו ס"ל דין הגמרא אלא שמחולק עם הרמב"ם במה שמתיר למודר עצמו ליתן לב"מ ע"ש : [ז] אמר לחבירו ככרי אסורה כו' כך הוא הגירסא בדפוס בפרי י"ד הישנים וב"י גורס ככרי זו וכתב וזה לשונו כתב רבינו דין זה באומר ככרי זו לאשמועינן דאע"ג דאמר זו מת או מכרו לאחר מותר כיון דלא אמר ופריש בחיי ובמותי ומתוך מה שכתב רבינו לעיל בסמוך יתבאר לך דין זה דאפילו באומר ככר זו כל כמה דלא פריש בחיי ובמותי מותר בו [illegible]

פרישה

נכסי : (טו) אמר לחבירו ככרי כו' דכיון דאמר עלי עלויה שויה הקדש וב"ס גורסין ככרי זו ועיין בדרישה : (טז) אומר קונם בשר עלי כו' מותר בתבשיל כו' ולפי מה שכתב מ"ו בסמוך בסימן רי"; על הנודר מהבשר מותר ברוטב ובקיפה ז"ל והאידנא אסור בשניהם דאזלינן אחר לשון בני אדם כו' ע"ש לפ"ז נלע"ד דהוא הדין בזה גם כן אסור בזמן הזה ועד"ר : (יז) ואם אמר קונם בשר כו' או שאמר קונם בשר כו' כצ"ל כתב הר"ן דהטעם משום דהלשון בעצמו מוכיח כן דלשון שאני אוכל שאני טועם משמע שאוסר כל אכילה וטעימה הבאה מהם ולפ"ז אין חילוק בין נדר לשבועה נדרים [illegible]

במשקין היוצאין מהן ובתבשיל שנותנין בהם טעם כבר נתבאר בסמוך :

כתב הרמב"ם דפ"ה מהל' נדרים נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר אפי' טיפה בחבית נאסר הכל מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו כתב הרשב"א בתשובה האוסר על עצמו יינו של איש פלוני או של מקום פלוני דינו כדין האוסר על עצמו יין זה שאסור בתבשיל שנפל ויש בו טעם יין וה"ה אם אותו יין נעשה חומץ אחר הנדר שהוא אסור עליו אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר מותר דיין אסר עליו ולא חומץ (ג) עכ"ל :

ריז אחר לשון בני אדם כיצד הנודר מן המבושל וכו' ר"פ (מ"ט.) הנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק ובגמ' (שם) תנא ר' יאשיה אוסר בצלי ואסיקנא דכ"ע בנדרים הלך אחר ל' בני אדם מר כי אתריה ומר כי אתריה באתרא דתנא דידן לצלי קרו ליה צלי ולמבושל קרו ליה מבושל באתריה דרבי

ריז אחר לשון בני אדם כיצד הנודר מן המבושל בין שאומר קונם תבשיל עלי בין שאומר קונם תבשיל שאני טועם (א) אם הוא במקום שקורין לצלי ושלוק מבושל (ב) אסור א בו ושלוק ואם לאו מותר בהן ואסור בכל מיני תבשיל שמלפתין בו הפת אפי' בביצה מגולגלת ובירושלמי מיבעיא אם הוא אסור במעושן שנאכל בלא בישול ובמטונן ובמבושל בחמי טבריא ותו מיבעיא בנודר מהמעושן אם הוא אסור במבושל ולא איפשיטא ולחומרא (ג) והרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם לפי המקום והזמן והתיר ביצה מגולגלת ולא נהירא דבירושלמי אסר אותה בהדיא

דבדאמר אלו פשיטא דאסור באלו וביוצא מהן כי מיבעיא לן בשאיני טועם דוקא או לאו דוקא וכיון דלא אפשיטא אזלינן לחומרא בשל תורה ובשאיני טועם או שאיני אוכל נמי אסור במשקין היוצא מהן ובתבשיל שנותנין בהם טעם והקשה הר"ן דאפי' אין נותנין בהם טעם ליתסר דהא נדרים דבר שיש לו מתירין הוא ואפי' באלף לא בטיל ותירץ דדוקא מין במינו אבל במין בשא"מ בס"ט ובהכי נמי איירי הכא וכתב עוד די"א דכל שנותנים זה בזה לתקן זה את זה כגון מים ומלח בעיסה מקרי מין במינו והוא ז"ל כתב דכל דשיל"מ דגם עכשיו יש לו שעת הכושר יש להחמיר בבישולו שלא יתבטל אפי' בשאינו מינו כגון פת שאפאה עם הצלי שעכשיו יש לו שעת הכושר לאכלו שלא בכותח מחמירין ביה טפי אבל נדרים שאין להן שעת הכושר אלא לאחר שישאל עליו מקילינן ביה דבטל בשאינו מינו . וע"ל סימן ק"ב : מי שנדר שלא לשחוק בקוביא אם יכול אחר לשחוק עבורו הוי יודע כי מהר"ס כתב כי בנדרים

יאשיה אפי' לצלי קרו ליה מבושל ושלוק פי' הרא"ש דהיינו שנתבשל יותר מסתם בישול כדאיתא בפרק כ"ה (קי.) והר"ן כתב שלוק בשיל ולא בשיל דנהי דשלוק משמע נמי מבושל יותר מדאי כדאיתא בפ' כ"ה שלוק דהכא בשיל ולא בשיל הוא דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ותבשיל שנתבשל יותר מדאי בכלל מבושל הוא :

(ב"ה) כתב רבי' ירוחם בנדרים אחר לשון בני אדם ואם אין לשון בני אדם כגון שנדר בל"ה ובאותו מקום אין מדברים בל"ה הלך אחר לשון תורה כך פשוט בפ' השותפין עכ"ל ולקמן בסימן זה אצל הנודר מן התירוש אכתוב דברי הר"ן ז"ל בזה כתב ר"י בני"ד ח"ד נדר ביום שאעשה דבר פלוני לא אוכל כל היום לחם ומחרתו וכו' כתב רבי' ירוחם בנתיב י"ד נשבע שלא יעשה כך מטעם שהיה סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כ"כ לא חלה השבועה כלל כי היתה בטעות כתב רבי' ירוחם המודר הנאה מחבירו אסור ליהנות מגחלתו ומותר ליהנות משלהבת וכל שאין בה ממש כגון להדליק ממנה נר וכיוצא בו והיא ברייתא בפרק משילין (לט.) :

ומ"ש ואסור בכל מיני תבשיל שמלפתין בו הפת שם במשנה אמר קונם תבשיל שאיני טועם אסור במעשה קדרה רך ומותר בעבה ובגמרא (שם) והא מתבשיל נדר אמר אביי האי תנא כל מידי דמתאכיל ביה ריפתא תבשיל קרי ליה כלומר ומעשה קדרה עבה באפי נפשיה אכלי ליה בלא פת והתניא הנודר מן התבשיל אסור בכל מיני תבשיל ואסור בצלי ובשלוק ובמבושל ואסור בפטריות רכות שהחולים אוכלים בהם פתם ופירש הרא"ש והא מתבשיל נדר · וכיון דרך הוא כמו מים בעלמא לא מיקרי תבשיל : דמתאכיל ביה ריפתא . ששורין בו הפת ואוכלין אותו : והתניא . בניחותא ומייתי ראיה מפטריות רכות שהחולין אוכלין בהם פתם כלומר ומדקא יהיב טעמא לאיסורא מפני שהחולין אוכלין בהם פתם ש"מ דכל מידי דמתאכיל ביה ריפתא תבשיל מיקרי :

ומ"ש רבינו בין שאומר קונם תבשיל עלי ובין שאומר קונם תבשיל שאני טועם כן משמע מדלא מפלגינן בהא בגמרא בין אומר עלי לאומר שאני טועם וכ"כ הר"ן וכי קתני שאני טועם לאו דוקא דאמר הכי אלא לרבותא נקטה לומר דאפי' אמר שאני טועם מותר בעבה . גרסינן בירושלמי דבעי הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר בעבה ב נישמעינה מן הדא אסור במעשה קדרה רך ומותר בעבה מה אם תבשיל שהוא נאסר בצלי ובשלוק מותר בעבה מבושל שהוא מותר בצלי ובשלוק אינו דין שהוא מותר בעבה ויש ק"ו בנדרים אלא כיני תבשיל שאסור בצלוי ובשלוק מותר בעבה מבושל מותר בצלוי ובשלוק מותר בעבה והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות נדרים לא חילק בין קונם מבושל לקונם תבשיל שכתב וז"ל נדר או נשבע מן המבושל אם דרך אותו מקום באותו לשון באותו זמן שקוראין מבושל אפי' לצלי ולשלוק הר"ז אסור בכל ואם אין דרכן לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין ה"ז מותר בצלי ובשלוק ע"כ : ומ"ש רבינו שאסור אפי' בביצה מגולגלת ירושלמי בפרק הנודר מן המבושל וכתבוהו הרא"ש והר"ן שם רב חסדא אסר בביצה מגולגלת שכן דרך החולה לאכול בה פתו ומ"ש ובירושלמי מיבעיא אם הוא אסור במעושן וכו' עד אם הוא אסור במבושל בפרק הנזכר וכתבו הרא"ש ז"ל בפסקיו והרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם לפי המקום והזמן בפ"ט על נודר מן המבושל דאסור בצלי ובשלוק כתב אם דרך בני אדם באותו מקום לקרות מבושל לצלי ולשלוק ואם לאו מותר בהם וכן המעושן והמבושל בחמי טבריה וכיוצא בהם הולכין בו אחר הלשון של בני העיר ורבינו נראה לכאורה שמשיג עליו למה תלה הדבר בלשון בני אדם והו"ל לאסור סתם דכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא ואין זו קושיא דהא קי"ל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וגם הוא ז"ל כ"כ בסימן זה אין לומר דקשיא ליה דהו"ל לפרש דהיכא דליכא לשון ידוע דאסור וכעין מה שהשיג עליו לקמן בסימן זה גבי נודר מן הכבוש ומן המליח שהרי כתב שם הרמב"ם היו מקצת בני אדם קורין לו כך ומקצתם אין קורין אין הולכין אחר הרוב אלא ה"ז ספק וכל ספק נדרים להחמיר ואיפשר לומר דה"ק הרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם ובהא לא פליגנא עליו דודאי קושטא הכי הוה אבל מה שמתיר ביצה מגולגלת לא נהירא . ומ"ש והתיר ביצה מגולגלת ול"נ דבירושלמי אסר אותה בהדיא י"ל שטעמו של הרמב"ם מדתכן אמר

הלך אחר לשון בני אדם ויש לחקור אם כל בני אדם שכל האומר כן רצונו לומר לא הוא ולא אחר בעבורו או לא ואם לא נוכל לברר נלך אחר לשון של תורה בכל מקום בלוחו של אדם כמותו אף ע"ג דרב סמא הוא דאמר היכא דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד לא מיחייב שולחו לית הלכתא כותיה אלא כרבינא ולפי שאיני יודע מעמדך ועניינך אני רוצה להתיר שתהא מותרת זוגתך לשחק בקוביא אבל אתה יש לך למנוע מנחם בן כהר"פ . ובתשב"ץ החמיר וכתב דאפי' להטיל גורלות בעבורו אסור ולמורה נראה דאזלינן אחר לשון בני אדם וגורלות אינו בכלל שחוק ואפי' הוא בעצמו שרי נראה לי מהרש"ל . וז"ל התשב"ץ מי שנשבע שלא לשחוק בשום שחוק שבעולם עבור מעות אסור לו להפיל גורלות ולא שום אדם בשבילו כדאיתא במי שמת (דף קמ"ט) אין מטילים חלשים בשבת משום קוביא ונראה דוקא מנה קטנה כנגד מנה גדולה כדמוכח פרק השואל עכ"ל . ולפעד"נ דיש להחמיר בין בגורלות ובין לשחוק עבורו וכ"ש דאין לזוגתו לשחוק עבורו כי עיקר השבועה היתה לימנע מכל שחוק כי הוא מביא לידי הפסד ממון ועיין בב"י סוף סימן רי"ז ועיין עוד במ"ש בסימן רכ"ח בס"ד ובב"י לשם : אחד נדר לתת מעשר מן הריוח שהיה בא ממונו וכן נהג כמה ימים ואח"כ מטה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום שהריוח לא בא לעולם ואין אדם מקדיש דשלב"ל כדפרי' פרק שור שנגח ד' וה' ומיהו אם אמר כסף זה כל הריוח הבא ממנו יותן ממנו מעשר חל ההקדש כיון שהכסף הוא בעולם וכן אם היה מלוה לנכרי ב' זהובים בעד ג' לשנה וזקף עמו מיד ונתן לו כתב שנכתב בערכאותיהן אפשר דמזה אין יכול לחזור בו מנחם בכהר"ר פנחס מ"ן :

ריז אחר לשון בני אדם וכו' משנה ר"פ הנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק . אמר קונם תבשיל שאני טועם אסור במעשה קדרה רך ומותר בעבה ומותר בבילה טורמוטא ובדלעת הרמוצה ובגמ' תנא רבי יאשיה אוסר בצלי ואסיקנא דכ"ע בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובאתרא דתנא דילן לצלי קרו ליה צלי ולמבושל קרי ליה מבושל ובאתרא דרבי יאשיה אפי' צלי קרו ליה מבושל . ותו מותבינן אהא דתנן ומותר בעבה והא מתבשיל נדר אמר אביי האי תנא כל מידי דמתאכלא ביה ריפתא תבשיל קרו ליה פי' ועבה דלא מתאכלא ביה ריפתא לא מקרי תבשיל . והתניא (בניחותא) הנודר מן התבשיל אסור בכל מיני תבשיל ואסור בצלי ובשלוק ובמבושל ואסור בפטריות (דלועים) רכות שהחולים אוכלין פתם פי' מדקא יהיב טעמא לאיסורא מפני שהחולין אוכלין בהם פתם ש"מ כל מידי דמתאכיל ביה רפתא תבשיל מקרי והא דאוסר בברייתא צלי ושלוק ומתני' מתירן וקשיין אהדדי צריך לפרש דמתני' בנודר מן המבושל והלכך צלי ושלוק אינו בכלל מבושל באתרא דתנא דילן אבל ברייתא בנודר מן התבשיל והלכך אסור בצלי ובשלוק בכל מקום דכל דמתאכיל ביה ריפתא בכלל תבשיל הוא והכי משמע מפשטא דמתני' דמחלק בין נודר מן המבושל לאמר קונם תבשיל שאני טועם ולהכי פלגינהו לתרתי בבי והכי משמע מפי' הר"ן במתני' ע"ש וה"א להדיא בירושלמי ומביאו ב"י אבל בדברי רבינו קשה דמפורש בדבריו שאינו מחלק בין נודר מן המבושל לנודר מן התבשיל וא"כ קשיא ברייתא אמתניתין וצ"ל דרבינו מפרש ברייתא באתרא דקרו לצלי ולשלוק תבשיל וה"ה אם נדר מן המבושל דאסור בכל דמתאכיל ביה ריפתא והיינו נמי סיפא דמתניתין דאיירי באתרא דקרי ליה לצלי ולשלוק מבושל ולהכי פלגינהו לתרתי בבי א"כ סיפא דמתני' אתא לאשמועינן דאע"פ שאמר קונם תבשיל שאני טועם לא אמרינן דאוסר עליו הכל והכי משמע לשון רבינו שכתב בין שאמר קונם תבשיל עלי דהיינו רישא דתנן הנודר מן המבושל דר"ל שאמר קונם תבשיל עלי בין שאומר קונם תבשיל שאני טועם דהיינו סיפא אם הוא במקום וכו' ואכתי איכא להקשות אמאי לא כתב רבינו דמותר בעבה ואפשר דמדכתב דאסור בכל מידי דמלפתין בו את הפת ממילא נשמע דמעשה קדרה עבה דאכלין לה באפיה נפשיה אינו בכלל תבשיל ומבושל ומותר . וא"ת מפני מה לא כתב רבינו דמותר בבילת טורמוטא ובדלעת הרמוצה י"ל דהך דבילה טורמוטא מפרש בגמ' דמעייל לה אלפא זומני במיא חמימי וכו' ולא נהגו בה עכשיו ודלעת הרמוצה שם מקום הוא ולא ידיע לנו לכך לא כתבו רבינו :

ובירושלמי מיבעיא אם הוא אסור במעושן וכו' ולא איפשיטא ולחומרא והרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם וכו' פי' הרמב"ם חולק הוא אמ"ש ולא איפשיטא ולחומרא דמשמע דאין הולכין בזו אחר לשון בני אדם דאם כן מאי קמיבעיא ליה הא פשיטא דהולכין אחר לשון בני אדם בע"כ מדקא מיבעיא ליה אלמא דלא הוי ברירא להו לחכמים בהא לשון בני אדם והילכך אזלינן לחומרא בכל הזמנים דלית לן למימר השתא ברירא לן ואיפשיטא לן מאי דלא איפשיטא להו לקמאי אבל הרמב"ם דאית לן למימר השתא איפשיטא לן דכל מה שהוא תלוי בלשון בני אדם הכל הוא לפי הזמן ולפי המקום ולכן כתב בפ' ט' וכן המעושן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהן הולכין אחר הלשון של בני העיר ובית יוסף לא פי' כך ע"ש : **ומ"ש** והתיר ביצה מגולגלת ולא נהירא דבירושלמי אסר

דרכי משה

(א) לאחר שמת האב דכל יוצאי חלציו קרויין בית אב אף לאחר שמת כך משמע שם וכ"ה בתוס' פרק המגרש וכן באה"ע סימן קמ"ג : (ג) ועיין בתשובת הרשב"א סימן תשנ"א היא תשובה זו ועי"ל סימן ק"ב מי שנדר מיין זה ונתערב ביין אחר אינו בטל בתשובת הרשב"א וכתבו הב"י בסימן רכ"ה ראובן שצוה לחנוך בנו שלא ילוה לשום אדם ממונו יותר מסך

פרישה

סי' ריז (א) ה"ג אם הוא במקום שקורין לצלי ולשלוק מבושל כו' וכ"כ בש"ע ובגמרא דלא קאמר אלא צלי שם קאי אברייתא דלא כתב בה לאיסור אלא צלי · אבל מדכתב רבי' אסור בו ובשלוק וא"כ כתב מותר בהן דמ"ש בהן ר"ל בצלי ובשלוק ומ"ש אסור בו ר"ל בצלי וקשה למה לא כתב גם ברייתא בקיצור אסור בהן אלא ודאי לא גרסינן ברישא ולשלוק וה"ק אם קורין לצלי מבושל אסור בו ומש"ה אסור ג"כ בשלוק אף ע"פ שאינו בכלל מבושל מסתמא מ"מ מדקורין במקום זה אפי' לצלי מבושל מסתבר לומר דגם שלוק בכלל מבושל ואם אין קורין צלי מבושל או גם בשלוק מותר וק"ל : (ב) אסור בו ובשלוק פרש"י והרא"ש מבושל יותר מדאי והר"ן כירש דכאן ר"ל בשיל ולא בשיל אבל מבושל יותר מדאי בכלל מבושל הוא בלשון בני אדם אף ע"ג דבעלמא בלישנא דגמרא קרי לסו שלוק : (ג) והרמב"ם כתב שהולכין אחר לשון בני אדם כו' נראה דלהכי הביא הך רישא דמילתא דהרמב"ם כדי לדייק ממנה דהאי

חדושי הגהות

ריז א בו ובשלוק כצ"ל ועיין פרישה וט"ז : ב נשמעינה מן הדא ה"א כמו תא שמע ורצה להוכיח מק"ו שמותר בעבה ופריך אח"כ וכי יש ק"ו בנדרים אלא יליף לה בבנה מצינו כיני הבשיל

בהדיא. הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא בדבר שנגמר ונרתחה בקדרה (ד) כגון ריפות ולבבות וכיוצא בהן ואם אמר קונם היורד לתוך קדרה עלי אסור בכל המתבשלין בקדרה אפי' אינו נגמר בתוכה נדר מהיורד לתוך קדרה אסור ביורד לתוך האלפס (ה) שכבר ירד לתוך הקדרה קודם שירד לתוך האלפס נדר מהיורד לתוך האלפס (ו) מותר ביורד לתוך הקדרה נדר מהנגמר בקדרה מותר בנגמר באלפס מהנגמר באלפס (ז) מותר בנגמר בקדרה מהיורד לתוך התנור אינו אסור אלא בפת ואם אמר כל מעשה תנור עלי אסור בכל הנעשה בתנור אמר קונם כבוש עלי אינו אסור אלא

ב"ח

אסר אותה בהדיא כתב בית יוסף דלא התיר הרמב"ם אלא ביצת טורמוטא וכן פי' מה"ר לוי חביב בתשובה סימן ע' ומיהו פי' זה נראה דוחק כמ"ש ב"י גופא דבגמרא מפרש ביצת טרמיטא דמעייל לה אלפי זימנא במיא חמימי וכולי והרמב"ם לא כתב כך ולפע"ד קרוב ליישב ולומר דהרמב"ם לא התיר ביצה מגולגלת אלא בנודר מן המבושל דאינה בכלל מבושל ואפי' באתרא דקורין לצלי ולשלוק מבושל אפ"ה ביצה מגולגלת אינו קרוי מבושל אלא דבכלל תבשיל היא והירושלמי דאוסר ביצה מגולגלת בנודר מן התבשיל היא והכי איתא, התם אמר רב חסדא אסור בביצה מגולגלת שכן דרך החולה לאכול פתו זה הלשון שנוי בברייתא בנודר מן התבשיל דמייתי תלמודא מינה סייעתא לאוקימתא דאביי וכן משמע כפי' הר"ן ובפסקי הרא"ש דהירושלמי איירי בנודר מן התבשיל ולא היה צריך להרמב"ם לכתוב בפי' דבנודר מן התבשיל אסור בביצה מגולגלת דמכלל מה שכתב בנודר מן המבושל דמותר בביצה מגולגלת אכתי שומעים דבנודר מן המבושל אסור במגולגלת. ועוד נראה דהרמב"ם ז"ל מפרש מתניתין דה"ק הנודר מן המבושל מותר אף בביצה טורמוטא אף ע"ג דמעיילי לה אלפי זימנא במיא חמימי וכו' וא"כ נתבשלה יותר בדרך בישול אפ"ה אינו בכלל מבושל בסתם וא"צ ל ביצה מגולגלת בלבד ולא נתבשלה עד שקפאה דפשיטא דאינה בכלל מבושל והשתא כשכתב הרב דביצה מגולגלת מותרת הוא מה שכינו דמותר בביצת טורמוטא דמינה שמעינן דמותר נמי בביצה מגולגלת במכל שכן והא דלא כתב הרב בפי' דמותר אף בביצת טורמוטא הוא לפי שלא נהגו בה עכשיו ולפ"ז לא כתב הרב בחיבורו אלא מה ששנינו במשנה בנודר מן המבושל וזהו שהרמב"ם ז"ל לא הזכיר באותו פי' כלל שם תבשיל אלא שם מבושל והוא שכל הדינים המפורשים לשם אינן אלא בנודר מן המבושל דפי' לשון מבושל הוא הבשר שכבר הוא מבושל כל צרכו ואח"כ מתבלין אותו בתבלין וז"ש לשם ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין וכו' עכ"ל וכך פי' מהר"ל חביב דמ"ש הרמב"ם ובתבלין הוא לומר שכשמתבלין הבשר בתבלין אז הוא אות שכבר הבשר ההוא מבושל כדרכו עכ"ל ולכן כתב הרמב"ם וז"ל הנודר מן המבושל מותר בביצה שלא נתבשלה עד שקפאה אלא נתגלגלה בלבד עכ"ל כלומר כיון דאינה מבושלת כל צרכה אינה בכלל מבושל אלמא מכללא דביצה מגולגלת בלבד הו"ל בכלל תבשיל דאף מה שאינו מבושל כל צרכו הו"ל בכלל תבשיל ואסור בה וזאת היא דעת הרמב"ם אבל רבינו דלא ס"ל דאיכא לחלק בין נודר מן המבושל לנודר מן התבשיל כדפרישית השיג על דברי הרמב"ם ואמר עליו ולא נהירא וכו'. ולענין הלכה נראין דברי הרמב"ם עיקר וע"פ הפי' דאמרן דביצה מגולגלת בלבד אינה בכלל מבושל ולפ"ז נמשך דשלוק פי' בשיל ולא בשיל והתם הוא דמותר באתרא דאין קורין לשלוק מבושל אבל נתבשל יותר מדאי בכלל מבושל הוא ואסור וכמ"ש התוס' והר"ן וכן הוא העיקר ודלא כפי' הרא"ש דבנתבשל יותר מסתם בישול נמי שרי דליתא: הנודר ממעשה קדרה וכו' משנה שם הנודר במעשה קדרה אין אסור אלא במעשה רתיחתא ופי' רש"י היינו דבר שנגמר בישולו בקדרה ואינו אלא מה' המינין לאפוקי דבר שאין גמר בישולו בקדרה עד שמבשלין אותו באלפס עכ"ל נראה דס"ל דמעשה רתיחתא משמעו שא"צ בישול הרבה אלא ברתיחה פעם ושתים נגמר בישולו ואינו אלא מה' המינין כדאיתא בירושלמי כגון חילקא וטרגיס וכו' דהם חטים נחלקים לב' ולג' ולד' וכך הוא דעת הרמב"ם שכתב אינו אסור אלא מדברים שמרתיחין אותן בקדרה כגון ריפות ולבבות וכיוצא בהן עכ"ל דר"ל קמח או עיסה שאינן צריכין רתיחה ובישול הרבה אלא ברתיחה בעלמא הוא נגמר וכך הוא דעת רבינו שכתב שנגמר ונרתח בקדרה כגון ריפות ולבבות וכיוצא בהן שכתב כפירש"י והרמב"ם ודלא כהר"ן שכתב בהיפך שנקראת רתיחתא ע"ש שצריך להרתיח ולבשל הרבה. וכן פי' מהר"ל חביב לדברי הרמב"ם דלא כהר"ן וכל זה שלא כפי' ב"י ע"ש:

ומ"ש ואם אמר קונם היורד לתוך הקדרה וכו' שם אמר קונם היורד לקדרה שאני טועם אסור בכל המתבשלים בקדרה ואית נוסחי אסור בכל הנעשה בקדרה ופי' רבינו דלשון זה משמעו בין מה שנגמר בקדרה ברתיחה בעלמא ובין מה שאינו נגמר בתוכה אלא מבשלו אח"כ באלפס ונגמר באלפס אסור בכל וקשה דא"כ לאיזה צורך כתב רבינו אח"כ נדר מהיורד לתוך הקדרה אסור ביורד לתוך האלפס וכו' כדתני בברייתא דהיינו מ"ש תחלה ואם אמר קונם היורד לתוך הקדרה וכו' דהיינו דאסור ממה שנגמר בתוך האלפס כדתנן במשנה ותרתי ל"ל ונראה דבתחלה אתא לאשמעינן דמתני' דתני בה קונם היורד לקדרה שאני טועם אסור דלאו דוקא בדאמר שאני טועם דאפי' לא אמר שאני טועם נמי אסור ולכן לא כתב רבינו בבא דשאני טועם כדתנא במתניתין לאורויי דלאו דוקא בדאמר שאני טועם. ועוד כי היכי דלא תימא מדתנן אסור בכל הנעשה בקדרה משמעו דנגמר בקדרה אבל אינו נגמר בתוכה לא להכי אשמעינן דאסור בכל ואפי' אינו נגמר בתוכה וכדי שלא נבין דאע"פ כן אינו אסור אלא במה שנעשה בקדרה דהיינו בנתבשל יפה יותר מתחלי בישולו דמש"ה שנינו אסור בכל הנעשה בקדרה שצריך שיתבשל רובו אע"פ שלא נגמר בישולו אבל בישול מקצתו לא להכי כתב הך בבא שנייה ללמד דאפי' נדר מהיורד לתוך הקדרה אסור ביורד לתוך האלפס דמשמעו אפי' בנתבשל מקצתו בלבד בקדרה נמי אסור ואף לגי' הספרים דבסיפא שנינו אסור בכל המתבשלים בקדרה וכדכתב הרמב"ם בפ"ט וה"מ מדברי רבינו ג"כ איכא למימר דרבינו נקט תרתי בבי כדאמרן בקמייתא אתא לאורויי דאפי' לא אמר שאני טועם אסור ובבתרייתא אתא לאורויי דאפי' לא נתבשל היטב אלא ירד לתוך הקדרה ולא נתבשל אלא קצתו ג"כ אסור: **נדר** מהיורד לתוך האלפס וכו' כתב הר"ן דקמ"ל דלא תימא דאפי' ברתיחה קלה כדי שירד לאלפס יורד לאלפס מקרי מפני שמוכן לכך אע"פ שעדיין לא ירד קמ"ל דלא עכ"ל:

נדר מהנגמר בקדרה וכו' קמ"ל דלא תימא נגמר לאו דוקא אלא כל שנתבשל בקדרה נגמר קרי ליה קמ"ל דלא: **נדר** מהנגמר באלפס וכו' קמ"ל דלא תימא דכל שהוא מוכן להיות נגמר באלפס קרו ליה נגמר באלפס אף על פי שלא ירד לאלפס קמ"ל דלא: **אמר** קונם כבוש עלי וכו' משנה שם (דף נ"א) מן הכבוש אינו אסור אלא בכבוש של ירק כבוש שאיני טועם אסור בכל הכבושים מן השלוק אינו אסור אלא בשלוק של ירק דר"י שלוק שאני טועם

ב"י

אמר קונם תבשיל שאיני טועם אסור במעשה קדרה רך ומותר בעבה ובביצה טרמיטא ופירש הוא ז"ל בפירוש המשנה ביצה טרמיטא ביצה מבושלת במים המין ומשמרין אותה שיעור גדול שלא יקפא וקורין אותה הרופאים כמרשת עכ"ל ולפי זה ביצה זו אינה קרושה כלל אלא מחוממת בלבד ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת ולפיכך מותר בה וביצה מגולגלת דאסר רב חסדא בירושלמי היינו שהיא קרושה כדרך ביצים צלויות או מבושלות רכות והיינו דקאמר שכן דרך החולה לאכול בה פתו שדרך החולים לאוכלן כשהן רכות מפני שהוא מאכל קל ומ"מ קרושות קצת הן ולא דמו לביצת טרמיטא שאינו קרושה כלל והכי דייק לישנא דהרמב"ם בפ"ט מהלכות נדרים שכתב הנודר מן המבושל מותר בביצה שלא נתבשלה עד שקפאה אלא נתגלגלה בלבד ע"כ משמע דבשלא קפאה כל עיקר איירי אבל קפאה קצת אסורה וכדאמר רב חסדא בירושלמי ומיהו יש לתמוה על פי' הרמב"ם בפירוש ביצת טרמיטא דהא בגמרא (נ.) מפרש דהיינו דמעייל לה אלפי זמני במיא חמימי ואלפא זמני במיא קרירי ג עד דמתזוטרא כי היכי דבלעיתא ואי אית כיבא סריך עלה ד וכד נפיק ואתיא ידע אסיא מאי סמא מתבעי ליה ובמאי מתסי והיה אפשר לומר שסובר הרמב"ם דמעייל ליה אלפא זמני במיא חמימי ואלפא זמני במיא קרירי לאו דוקא אלא היינו לומר שהיו משמרין אותה ביותר שלא תקרוש ודמי כאילו מעיילי לה כמה זמני בחמימי וכמה זמני בקרירי אלא דמאי דקאמר עד דמתזוטרא כי היכי דבלעיתא וכו' משמע שהיו מבשלים אותה ביותר ולכן נראה לומר דסובר הרמב"ם ז"ל דההוא גוונא דמפרש בגמרא לאו דוקא אלא בכל גוונא דעבדי לה לרפואה ואין דרך לאכול עמה פת מיקרי ביצת טרמיטא ולפי שבזמן הזה לא נהגו הרופאים לעשות ביצה בגוונא דאיתא בגמרא לא כתבה הרמב"ם וכתב במקומה ביצה שנהגו הרופאים לעשות בזמנו שהיתה רכה ביותר: הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא בדבר שנגמר ונרתח בקדרה וכו' משנה בפרק הנודר מן המבושל (מט.) הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא ממעשה רתיחתא אמר קונם היורד לקדרה שאיני טועם אסור בכל המתבשלים בקדרה וכתב הר"ן מפרש בירושלמי אי זהו מעשה רתיחתא כגון חילקא טרגיז וטיסני אורז זריז וערסן והיינו דקאמר אינו אסור אלא ממעשה רתיחתא ונקרא רתיחתא ע"ש שצריך להרתיח ולבשל הרבה ע"כ ולפי זה משמע דמתניתין הכי מיפרשא הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא במעשה רתיחתא דהיינו חילקא וטרגיז וכו' בלבד שדברים אלו נקראים מעשה קדרה ולא דברים אחרים אמר קונם היורד לקדרה שאיני טועם אסור בכל המתבשלין בקדרה דכולהו בכלל היורד לקדרה וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות נדרים וכ"כ מדברי רבינו ירוחם אבל מדברי רבינו נראה שהוא מפרש דמעשה קדרה ומעשה רתיחתא היינו דברים שבישולם נגמר בקדרה אמר היורד לקדרה אסור בכל המתבשלים בקדרה אף על פי שלא נגמר בישולם בקדרה אלא באלפס או בכלי אחר וכדקתני בברייתא בסמוך. נדר מהיורד לתוך קדרה אסור ביורד לתוך האלפס וכו' עד אסור בכל הנעשה בתנור ברייתא (שם נא.) ופירש הרא"ש שכבר ירד לקדרה קודם שירד לאלפס שמבשלים אותו קצת תחילה קודם שמטגנין אותו באלפס: מן היורד באלפס מותר ביורד לקדרה. כי היורד לקדרה אין דרך לתתו באלפס וי"מ אפי' אם אח"כ נתנוהו באלפס כיון שירד תחלה לקדרה כי היורד לאלפס משמע שתחילת ירידתו לאלפס: מן הנעשה בקדרה מותר בנעשה באלפס. אף ע"פ שירד לקדרה תחילה כי הנעשה בקדרה משמע שנגמר בקדרה: מותר בנעשה בקדרה. אפי' ירד לאלפס תחלה עכ"ל: והרמב"ם השמיט דברי ברייתא זו ונראה שהיה מפרש מן היורד באלפס מותר ביורד לקדרה לפי שהיורד לקדרה אין דרך לתתו באלפס דהשתא כל דברי ברייתא זו פשוטים ולא הוצרך לכתבם (א): אמר קונם כבוש עלי אינו אסור אלא בכבוש של ירק וכו' עד אסור בכל מיני מלוחים משנה שם וכתב הר"ן מן הכבוש אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק משום דכיון דאמר הכבוש משמע הידוע וסתמא דירק הוא: כבוש שאיני טועם. אסור בכל הכבושין דכיון שהזכירו בלא ידיעת ה"א כל כבוש במשמע

דרכי משה

ספק פלוני כ"א ברשות שמעון וכו' עוד כתב ב"י שם בשם תשובת הרשב"א אחד שנשבע למשורכת **שלא ישא אחרת בחיית ובתוך הזמן נפלה לו יבמה** וכו' ע"ש:

ריז (א) ובתא"ו נתיב ט"ו ח"ה האריך בזה ע"ש: **בהר"ן**

פרישה

דכתב הרמב"ם דביצה מגולגלת מותר ע"כ בסתם איירי דלא ידוע לשון בני אדם בו דאי ס"ד בידוע לנו שביצה מגולגלת לא מקרי תבשיל בלשון בני אדם וקמ"ל דהולכין אחר לשון בני אדם הא כבר כתבו שהולכין אחר לשון בני אדם ומדהוצרך למכתב ביצה מגולגלת מותרת שמע מינה דסבירא ליה ביצה מן הסתם היכא דלא ידוע לשון בני אדם גם כן מותרת לכך כתב דבירושלמי אסר אותה בהדיא והיינו בסתמא היכא דלא ידוע לנו לשון בני אדם וק"ל ועיין בב"י שתמה על רבינו למה השיא דדברי הרמב"ם ומסיק ואפשר דהכי קאמר הרמב"ם דהולכין אחר ל' בני אדם כו' בזה לא פליגנא דקושטא הכי הוא אבל מה שהתיר ביצה מגולגלת זה לא נהירא עכ"ל ואשר כתבתי הוא הנכון בעיני וב"י כתב דהרמב"ם איירי בביצה שנתגלגלה מעט ואינה קרושה אלא מחוממת בלבד ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת ולפיכך מותר בה והירושלמי איירי כשהיא קרושה כדרך ביצים צלויות או מבושלות והכי דייק לשון הרמב"ם עכ"ל: (ד) כגון ריפות היינו חטין כתושין שכתשו (ולבבות הוא לשון הפסוק בשמואל ב' י"ג גבי אמנון ותמר ותלבב לעיני שתי לבבות ופי' רש"י הוא מעשה מרחשת עכ"ה): (ה) שכבר ירד לתוך הקדרה קודם שירד לתוך האלפס שמבשלין אותו קצת תחלה קודם שמטגנין אותו באלפס: (ו) מותר ביורד לתוך הקדרה כי היורד לקדרה אין דרך לתתו באלפס וי"מ אפי' אם אחר כך נתנוהו באלפס מותר כיון שירד תחלה לקדרה כי היורד לאלפס משמע שתחלת ירידתו לאלפס אסר"י: (ז) מותר בנגמר בקדרה אף ע"פ שהיה תחלה באלפס אסר"י

חידושי הגהות

תבשיל רצה לומר כמו תבשיל וכו': ג עד דמתזוטרא כי היכי דבלעיתא כצ"ל גם כן בסמוך פירש"י שהוא קטן כ"כ שיכול לבולעו בפעם א' וכיון שהביצה כשהיא שלימה הולכת דרך כל הבני מעים אי אית בבני מעים כיבא דהיינו ליחה הוא מסריך באותו ביצה: ד וכד נפיק ואתיא כצ"ל ר"ל כשיוצא הביצה מבני מעיו והרופא רואה מה מסרך ביה הוא ידע

(ח) אלא בכבוש של ירק קונם (ט) כבוש שאני טועם אסור בכל מיני כבשים קונם שלוק עלי אינו אסור אלא בשלוק של ירק קונם שלוק שאני טועם אסור בכל מיני שלקות קונם צלי עלי אינו אסור אלא בצלי של בשר קונם צלי שאני טועם אסור בכל מיני צלי קונם מליח עלי אינו אסור אלא במליח של דג קונם מליח שאני טועם אסור בכל מיני מלוחין אפי' אינו מליח אלא להתקיים לשעה והרמב"ם כתב בכולם שהולכין אחר הלשון אם קורא כבוש לכל הכבושים ומליח לכל המלוחין אם לאו וכ"ה ודאי כדבריו אם יש מנהג ידוע ואם אין מנהג ידוע הולכין בכולן אחר הלשון כדפירשתי אמר קונם ירק עלי אינו אסור אלא בנאכלין חיין ואם אמר ירקי קדרה עלי (י) אסור אף בנכבשין בה ואם אמר ירק המתבשל בקדרה עלי אינו אסור אלא במתבשל בה ומיהו בכל המתבשל בה אסור

במשמע ודקתני שאני טועם לאו משום דאי לא אמר שאני טועם לא מיתסר בכל הכבושין דודאי כיון דאמר כבוש מיתסר בכולהו אלא לרבותא נקטיה דאפי' אמר שאני טועם אי אמר כבוש אין ואי לא לא וכולה מתני' בהכ"ג מיפרשא ברישא מן הצלי דמשמע הידוע ובסיפא צלי דמשמע כל צלוי ברישא המליח דמשמע הידוע ובסיפא מליח משמע כל המלוחים ואית דמפרשי דלא הוי הפרישא דמתניתין בין הכבוש לכבוש אלא סיפא דקתני בכל הכבושים משום דקאמר שאני טועם הוא ובהכ"ג כמי באינך כולהו עכ"ל. והרא"ש ז"ל פירש כפי' אחרון והרמב"ם ז"ל פי' המשנה כפירוש ראשון והראב"ד ז"ל כתב בהשגות פ"ט מהל' נדרים שהחילוק הוא בין שלק לשלוק ובין כבש לכבוש ובין מלח למליח א"כ בין שאני אוכל לשאני טועם :

ומ"ש רבינו גבי אסור בכל מיני מלוחים אפי' אינו מליח אלא להתקיים לשעה ירושלמי שם וכתבוה הרא"ש והר"ן ז"ל והרמב"ם כתב בכולם שהולכין אחר הלשון וכו' בפ"ט מהל' נדרים נדר או נשבע מן המליח אם דרכן לקרות מליח לכל המלוחים הרי זה אסור בכל המלוחים ואם אין דרכן לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד אינו אסור אלא בדג מליח עכ"ל וכיוצא בזה כתב לענין נודר מן הכבוש והשמיט דין נודר מן השלוק לפי שהוא נלמד מדין מליח וכבוש :

ומ"ש רבינו וכן הוא ודאי כדבריו אם יש מנהג ידוע ואם אין מנהג ידוע הולכין בכולן אחר הלשון כדפירשתי טעמו לומר דמתני' ודאי בשאין מנהג ידוע מיתניא וא"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב משפט המקום שאין להם מנהג ידוע ובאמת שהיא השגה על הרמב"ם מיהו איפשר לומר שהרמב"ם סובר דמתני' הכי מיפרשא הנודר מן הכבוש זימנין אינו אסור אלא בכבוש של ירק וזימנין אסור בכל הכבושין והיינו כפי מה שדרך בני המקום לקרות לכבוש וה"נ מיפרשי נודר מן המליח ומן השלוק דקתני מתני' והיכא דליכא מנהג ידוע לא איתפריש במתני' ומ"מ הרמב"ם הביא משפטו שכתב שם היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתם אין קורין אין הולכין אחר הרוב אלא ה"ז ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר ואם עבר אינו לוקה ואע"פ שבפי' המשנה נראה מדבריו שהיה מפרש מתני' דמפלגא בין הכבוש בה"א לכבוש בלא ה"א אפשר דכשכתב החיבור חזר בו ופי' כמו שכתבתי :

אמר קונם ירק עלי אינו אסור אלא בנאכלים חיים וכו' ר"פ (נד.) הנודר מן הירק מותר בדלועים ור"ע אוסר א"ל לר"ע הלא אדם אומר לשלוחו קח לנו ירק והוא אומר לא מצאתי ד אלא דלועין אמר להן כן הדבר או שמא הוא אומר לא מצאתי אלא קטנית אלא שהדלועין בכלל ירק ובגמרא (שם) פריך לרבי עקיבא והא מן ירק נדר אמר עולא באומר ירקי קדרה עלי ודילמא ירק הנאכל בקדרה קאמר באומר ירק המתבשל בקדרה עלי ופי' הרא"ש והא מן ירק נדר סתם ירק בלשון בני אדם הוא ירק הנאכל ודילמא ירק בקדרה ירק הנאכל ע"י כבישת קדרה ובלשון בני אדם יותר נקרא ירק מירק המתבשל בקדרה עכ"ל וכך הם דברי רבינו והר"ן ז"ל פי' בפנים אחרים ואיני מאריך להביא דבריו משום דלא נפקא לן מידי דהכל הולך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן ונראה שמטעם זה השמיט הרמב"ם דינים אלו :

ומ"ש רבינו ומיהו בכל המתבשל בה אסור אפי' בדלועין שכל דבר שהשליח נמלך עליו הוא בכלל המין ההוא וכו' מבואר דהיינו כר"ע וכ"פ הרי"ף והרא"ש והר"ן ז"ל הלכה כמותו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' נדרים דכל מידי דמימלך עליה שליח מיניה הוא ומיהו אמרינן בגמ' דמודה ר"ע לענין מלקות שאינו לוקה ופי' הר"ן דטעמא משום דכיון דלא משתמע בהדיא אלא מריבויא דלישניה אף ע"ג דמימליך שליחא עליה לא מיתסר בודאי אלא מספיקא הילכך לא לקי ע"כ ויש לתמוה על הרמב"ם שסתם לאסור בכל מידי דמימליך שליחא עליה ולא כתב דאין לוקין עליו וכן יש לתמוה עליו שסתם וכתב הנודר מן הירק מותר בדלועין והשמיט דין הנודר מירק המתבשל בקדרה שהוא אסור בדלועין לר"ע דהלכה כמותו ומיהו בהא איכא למימר שסמך על מ"ש גבי נודר מן הבשר דכל מידי דמימליך עליה שליח מיניה הוא כתב ר"י בשם הירושלמי הנודר מן הירק אסור אפי' ביבש מאחר שאין לו גורן ומותר בפולים יבשים מאחר שיש לו גורן ואינם נקראים ירק אלא הלחים בירושלמי נסתפק בנודר מן הירק אם הוא אסור ה בקלוקס גרסינן תו בירושלמי הכל מודים בנודר מן הדלועים שמותר בירק כבדא דתני הנודר מן העיקר אסור בטפילה מן הטפילה מותר בעיקר הנודר מן המתבשל בקדרה וכך הם דברי רבינו וקשיא לי כיון דבגמ' קאמר ודילמא ירק הנכבש בקדרה קאמר וא"כ אין דלועים בכלל הנדר אלמא דלא קשיא ליה אלא מפני מה אוסר ר"ע בודאי דילמא אין דלועין בכלל ואיכא ספק איסור לפ"ז לא הו"ל לרבינו לפסוק דבאומר ירקי קדרה עלי אסור אף בנכבשין בה דמשמע דבדלועין שרי וכדמסיק דאם אמר בפי' ירק המתבשל בה אסור אף בדלועין מכלל דבאמר ירקי קדרה עלי אינו אסור בדלועין הלא לפי משמעות לישנא דתלמודא מדקאמר ודילמא איכא ספק איסורא בדלועין ואסור מספק ונראה דרבינו דקדק בלשון הרא"ש דכתב ודילמא ירק הנאכל בקדרה ע"י כבישת קדרה קאמר ובלשון בני אדם יותר נקרא ירק מירק המתבשל בקדרה מדהאריך לפרש ובלשון בני אדם יותר נקרא ירק וכו' אלמא דס"ל דהכי פריך כיון דאיכא לפרושי בכבושים בקדרה יותר מסתבר לומר דלא נדר מהדלועים כיון שאמר ירק בסתם והכריח הרא"ש לפרש כך דאל"כ מאי פריך ודילמא ירק הנאכל בקדרה קאמר אלא אפי' את"ל דאיכא למימר דירק הנאכל בקדרה קאמר אפ"ה אוסר ר"ע בדלועין משום דסתם נדרים להחמיר ואה"נ דר"ע לא קאמר אלא דאסור בדלועין בספק אלא בע"כ דהאי ודילמא לאו דוקא אלא ה"פ כיון דאיכא לפרושי דבכבושים קאמר יותר מסתבר לפרש בכבושים מבירק המתבשל בקדרה דהכי משמע לשון ירק סתם דנאכל בלא בישול וא"כ מותר בדלועין ומשני באומר בפירוש ירק המתבשל בקדרה השתא למאי דמסיק שמעינן דבדלא אמר אלא ירק הנאכל בקדרה דבכבושין קאמר ומותר בדלועין וקלת קשה לפ"ז ממה דכתב הרא"ש בפסקיו וז"ל והא מן ירק נדר אמר עולא באומר ירק המתבשל בקדרה עלי ע"כ והשמיט אוקימתא קמא באומר ירקי קדרה עלי ומאי דפריך עלה ודילמא ירק הנאכל בקדרה קאמר דהילכתא

היא

טועם אסור בכל השלוקין מן הצלי אינו אסור אלא מן הצלי של בשר דר"י צלוי שאני טועם אסור בכל הצלויין מן המלוח אינו אסור אלא מן המליח של דג מליח שאני טועם אסור בכל המלוחין כך הוא הגירסא בפסקי הרא"ש וכך הוא גירסת התוס' ומפרש רבינו דהחילוק הוא בין אמר קונם כבוש עלי ולא אמר שאני טועם ובין אמר כבוש שאני טועם וכן בכולם אבל הרמב"ם בפי' המשנה כתב דהחילוק הוא בין אמר הכבוש בה"א ובין אמר כבוש בלא ה"א וכן בכולם והר"ן כתב שני הפירושים ודע שבסדר המשנה גרסינן מן השלוק אינו אסור אלא בשלוק של בשר וכך היא גירסת ספרינו ופירש"י דסתם שלוק שלהן אינו אלא בשר ודעתיה לא הוי אלא אבשר דדרכו להתבשל ולהשלק עכ"ל אבל רבינו נמשך אחר גירסת התוס' והרא"ש ואיכא לתמוה בדברי הרמב"ם שלא כתב בפ"ט אלא דין כבוש מלוח והשמיט דין צלי ושלוק וי"ל דהרב מפרש דרבי יהודה הוא דמחלק בין הצלי והשלוק בה"א ובין צלי ושלוק בלא ה"א אבל רבנן פליגי עליה דאף באמר הצלי השלוק בה"א אסור בכל הצלוים והשלוקים דכל שנצלה ושנשלק קוראים אותם בה"א והלכה כרבנן וכ"כ הרב בפי' המשנה ואין הלכה כרבי יהודה ונראה דהכריח הרמב"ם ז"ל לפרש כך מדתנן הנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק משמע אבל במבושל אסור בכל דבר מבושל ואף ע"ג דנדר ואמר המבושל בה"א אפ"ה כל מה שהוא מבושל בכלל המבושל הוא א"כ ה"ה צלוי ושלוק וטעמא דמילתא דדוקא כבוש ומליח דדרך הוא לכבוש ולמלוח הרבה ביחד למוכרו אחת אחת וסתם כבוש הוא ירק וסתם מליח הוא דג א"כ הכבוש המליח בה"א מורה על סתם כבוש וסתם מליח אבל צלי ושלוק אין דרך לצלות ולשלוק הרבה ביחד ולמוכרו אחת אחת אלא כ"א צולה ושולק מה שצריך לו לפי שעה א"כ לכל דבר צלוי קורין אותו הצלי בה"א וכן השלוק בה"א וזהו שלא הזכיר הרמב"ם דין צלוי ושלוק והניחו על מ"ש דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם דהשתא ידעינן דבנודר מן הצלוי ומן השלוק אסור בכל דבר הצלוי והשלוק :

ומ"ש והרמב"ם כתב בכולם שהולכין אחר הלשון וכו' אף ע"ג דהרב לא כתב כך אלא לגבי כבוש ומליח היה מפרש רבינו דמדין מליח וכבוש נלמד ג"כ לדין צלי ושלוק דמאי שנא אבל למאי דפרישית משמע ודאי דהרב מפרש דלרבנן דפליגי ארבי יהודה בצלי ושלוק ס"ל דהכל בכלל צלי ושלוק וכל הזמנים שוים בזה ואינו תלוי במנהג אלא כבוש ומליח דבהני לא פליגי ר"י ורבנן וכ"ע מודו דאיכא לפלוגי בין כבוש לכבוש ובין מליח למליח אבל בצלי ושלוק ליכא לפלוגי כלל לרבנן דהלכה כותייהו אלא דקשה אחד דמשכתנו מחלק בין אמר הכבוש המליח בה"א לכבוש ומליח בלא ה"א וכמו שפי' הרב בפי' המשנה ובחיבורו לא חילק בין אמר בה"א לאמר בלא ה"א אלא מחלק בין קוראין כבוש לכל הכבושים ומליח לכל המלוחים אם לאו ונלפע"ד דס"ל להרמב"ם דכי היכי דרישא דהנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק אוקימנא בגמ' באתרא דתנא דילן לצלי קרי ליה צלי ולמבושל קרי מבושל ה"נ סיפא דמפליג בין אמר הכבוש המליח בה"א לאמר בלא ה"א באתרא דתנא דילן היה כך המנהג אבל במקום שקורין לכל מליח בשם מליח בסתם הרי הוא אסור בכל המלוחים ואין חילוק בין אמר בה"א לאמר בלא ה"א וכן הדין בכבוש דאין חילוק אלא בין אם קוראין כבוש לכל הכבושים ומליח לכל המלוחים אם לאו דבהא לא פליגי רבנן אלא דוקא בצלי ושלוק פליגי וס"ל דכל הזמנים שוין בזה דקוראין לכל הצלויין ולכל השלוקין בשם צלי ושלוק סתם בין בה"א בין בלא ה"א וכדפרישית כנלפע"ד נכון ודלא כפי' ב"י ע"ש. וע"ל מ"ש רבינו כבוש שאני טועם אסור בכל מיני כבושים וכו': כתב הרב מהרש"ל וז"ל אי מהני נמי שאני אוכל כמו שאני טועם כדלעיל בסימן ר"ו גבי בשר ויין וכו' או נימא דוקא לענין היוצא מהן מהני שאני אוכל כמו שאני טועם אבל לענין לאסור מין אחר אפשר דלא מהני שאני אוכל אלא שאני טועם כלשון המשנה ונראה שאין לחלק ביניהם דבמתני' לא הזכיר בשום מקום שאני אוכל והכל אחד הוא עכ"ל :

אמר קונם ירק עלי וכו' משנה ר"פ הנודר מן הירק מותר בדלועין ור"ע אוסר א"ל לר"ע והלא אומר אדם לשלוחו קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין (מכלל דלאו מיניה הוא דאי מין ירק הוא למה לא לקחו) א"ל כן הדבר או שמא הוא א"ל לא מצאתי אלא קטנית אלא שהדלועין בכלל ירק והקטנית אינו בכלל ירק (פי' על הדלועין צריך לימלך אלמא מין ירק הוא) ובגמ' פריך לר"ע והא מן ירק נדר פי' הרא"ש וסתם ירק בלשון בני אדם הוא ירק הנאכל חי אמר עולא באומר ירקי קדרה עלי ופריך ודילמא ירק הנאכל בקדרה קאמר פי' הרא"ש ע"י כבישת קדרה ובלשון בני אדם יותר נקרא ירק מירק המתבשל בקדרה ומשני באומר ירק

פרישה

(ח) אלא בכבוש של ירק דסתם כבוש של ירק הוא : (ט) כבוש שאני טועם כו' (וטעם דכשאומר שאני טועם שאסור בכל מיני כבשים משום שאני טועם הוא ריבוי ובמ"ש הוא אוסר כבוש של ירק ובמה שכתב שאני טועם הוא מרבה שאר דברים שדומין לכבשים וכן בכולם עכ"ה). ז"ל מ"ו צ"ע אי מהני נמי שאני אוכל כמו שאני טועם כדלעיל גבי בשר או נימא דוקא לענין היוצא מהן מהני אני אוכל כמו אני טועם אבל לענין לאסור מן אחר לא מהני שאני אוכל אלא שאני טועם כלשון המשנה ודו"ק ונראה שאין לחלק שהמתני' לא הזכיר בשום מקום שאני אוכל והכל אחד הוא וק"ל עכ"ל וכן משמע מב"י שכתב בשם הראב"ד דהחילוק הוא בין טועם לאוכל משמע דלרבינו לא סבירא ליה כן : (י) אסור אף בנכבשים בה וכ"ש במבושל בין נאכל חי או אינו נאכל חי מ"מ ירק הוא מותר לאכול כ"ל מ"ו. וצ"ע דמלשון הגמרא לא משמע הכי דבר"פ הנודר מן הירק אמר ר"ע דהנודר מן הירק אסור בדילועין ופריך בגמרא עלה והא מן ירק נדר (דמשמע ירק הנאכלת) ומשני כדאמר ירקי קדרה עלי ודילמא ירק הנאכל בקדרה (פירוש ירק הנאכל ע"י כבישת קדרה הנקרא בל' בני אדם יותר

ירק

הדושי הגהות

פי' לאיזה סם הוא צריך לרפואתו : ד פי' וכיון דלא לקחם וקאמר לא מצאתי וכו' משמע שהדילועים לאו מכלל ירק הן ור"ע השיב דאדרבה משם ראיה להיפך כיון דלא נקט בדבריו לא מצאתי אלא קטניות או אחד משאר מינים אע"כ דדילועין מין ירק הוא וע"כ בא לימלך עליה אם לקנותם : ה בקלוקס הוא מין עשב שהצביים אוכלין :

מסובר

(יא) [א] אסור אפי' בדלועין שכל דבר שהשליח נמלך עליו הוא בכלל המין ההוא ואם אמר לשלוחו קנה לי ירק ואין מוצא אלא דלועין הוא נמלך בו לומר תרצה דלועין: הנודר מהבשר אסור בכל מיני בשר (יב) בראש וברגלים בקנה ובלב ובקרנים ובבשר עופות ואפי' בבשר דגים משום דממליך עלייהו שליח ואינו מותר אלא בבשר חגבים ואם נדר בזמן שדגים רעים לו (יג) כגון [ב] בימי הקזה אז אינם בכלל שבלאו הכי לא היה אוכל אותם ולא הוצרך לידור מהם וכ"נ אם נראין הדברים שלא נדר אלא מבשר בהמה מותר בשאר מיני בשר והרמב"ם כתב שבשר דגים אינו בכלל בשר סתם אלא במקום שהשליח נמלך עליו ובודאי כן הוא שהנדרים תלויין בלשון בני אדם לפי המקום (יד) ותנא דקאמר דהוי בכלל בשר סתם במקומו היה השליח נמלך עליו הנודר מהקיפה פירוש פירורין דקין שנקפין בשולי הקדרה מותר ברוטב פירוש במרק

היא כדפריך עלה וכמ"ש רבינו דלא היה לו להשמיטו לדעת רבינו כיון דהילכתא היא אבל למאי דמשמע לכאורה מלשון ודילמא דאינו אלא ספק אם כן אסור בדלועין מספק וכדפריסית הוה ניחא דהשמיטו לאורויי דאינו אסור בדלועין בודאי אלא באומר ירק המתבשל בקדרה עלי אבל לרבינו קשה וי"ל דאף ע"ג דהילכתא היא כדפריך עלה מ"מ לאוקימתא דמתניתין דר"ע אוסר בדלועים לא היה צריך להביא בפסקיו אלא מסקנא דתלמודא דאוקמוה באומר בפי' ירק המתבשל בקדרה עלי וזאת היא דרכן של הרי"ף והרא"ש בפסקיהם שאין כותבין אלא המסקנא ואע"ג דכמה הלכות פסוקות גלמדים מקלא וטריא דתלמודא מקמי המסקנא: כתב מהרש"ל דמ"ש רבי' ואם אמר ירקי קדרה עלי אסור אף בכבשין בה פי' וכ"ש דאסור בירקות המבושלין בין שהן נאכלין כמות שהן חיין בין אינן נאכלין חיין אבל ירק חי ודאי מותר לאכול כ"ל עכ"ל ופשוט הוא: **הנודר** מהבשר וכו' ברייתא פ' הנודר מן הירק דפליגי בה ת"ק ורשב"ג ופסק הלכה כת"ק ותימא דאמאי לא כתב רבינו ג"כ כבד דפליגי בה ת"ק אוסר בכבד ורשב"ג מתיר ונראה דלא היה כתוב בגירסתו הכבד בברייתא והכי משמע מדברי הרא"ש בפסקיו בפ' הנודר מן הירק דהביא הברייתא ולא כתוב בה כבד וז"ל הרמב"ם ובכל מקום הנודר מן הבשר אסור בבשר עופות ובקרביים ומותר בחגבים ע"כ נראה שלא היה צריך לפרש כל הני דקחשיב בברייתא ראש ורגלים כו' דמסתמא הכל בשר קרינן ליה בלשון בני אדם אלא דקרביים איצטריך ליה דאף ע"ג דאוכליהן לאו בר איניש הוא ובלשון בני אדם לאו שמיה בשר אפ"ה לדינא דתלמודא הוי בכלל בשר לנדרים ובשר עופות נמי איצטריך ליה דאע"ג דלא נקרא בשם בשר בסתם אלא יש לו שם לווי בשר עוף אפ"ה דינו כבשר בהמה לנדרים בכ"מ ויתבאר עוד בס"ד:

ומ"ש רבי' בראש וברגלים וכו' עד ובבשר עופות ואפי' בבשר דגים משום דמימלך עלייהו שליח נראה מדברי רבינו שתופס סברת הרמב"ם דבשר עופות דינו כבשר בהמה לנדרים בכל מקום ולכן כתב בסתם ובבשר עופות אבל בדגים כתב ואפי' בבשר דגים משום דמימלך עלייהו שליח כלומר דוקא במקום דמימלך עלייהו שליח אסור אף בדגים אבל במקום דלא מימלך אינו אסור בדגים:

ומ"ש ואם נדר בזמן שהדגים רעים וכו' הכי אוקמא אביי בפ' הנודר מן הירק (דף כ"ד) ותימא דהא רבא אוקמה כמי דנדר בזמן דכייבין ליה עיניה ובתחלת החולי דהדגים רעים לו ואמאי לא כתבו רבי' כאן והרי"ף והרא"ש בריש פ' כל הבשר כתבו הני תרתי אוקימתא דאביי ורבא לפסק הלכה ונראה דרבינו דקדק בלישנא דתלמודא דאביי קאמר כגון שהקיז דם דלא אכיל דגים ורבא קאמר כגון דכייבין ליה עיניה דדגים קשין לעינים אלמא דיותר קשה הן דגים לכאב העינים מביומא דהקזה דהא לא אשכחן דקאמר דקשין הן להקזת דמים כדאמר לגבי כאב העינים השתא ניחא דלא קשיא דפשיטא דכיון דכתב רבי' דבנודר ביומא דהקזה אין דגים בכלל הנדר שמעינן מדבריו במכ"ש בנודר בשעת כאב העינים דאין דגים בכלל הנודר ולא הוצרך לפרש: כתב הר"ן ע"ש הרשב"א דוקא בנודר ליום הקזה בלבד אין הדגים בכלל אבל בנודר מן הבשר ח' ימים או יותר דגים בכלל דאיצטריך למיסרינהו משום אינך יומי שאחר יום הקזה ומביאו ב"י: ומ"ש והרמב"ם כתב שבשר דגים אינו בכלל בשר סתם וכו' פי' לפי משמעות התלמוד משמע דכל המקומות וכל הזמנים שוים דכיון דמימלך עלייהו שליח הו"ל בכלל בשר סתם אבל הרמב"ם כתב דאינו בכלל בשר סתם אלא במקום שהשליח נמלך עליו והא מודינא ליה דבודאי כן הוא וכו' ותנא דקאמר דהוי בכלל בשר סתם במקומו היה השליח נמלך עליו ואיכא לתמוה דמשמע דרבינו מודה להרמב"ם דדוקא בדגים אינו אסור אלא במקום שדרך השליח לימלך עליו אבל בעופות אסור בכל מקום וכדפרישית בסמוך ובסוגיא משמע דעופות ודגים שוים בדין דבתרווייהו מימלך השליח ומהרי"ק בשורש נ"ט וקע"ז האריך ע"ז אבל העיקר הוא דדרכו של הרמב"ם לפסוק כסתם משנה ובר"פ כ"ה שנינו בסתם הנודר מן הבשר מותר בבשר דגים וחגבים משמע אבל כל שאר בשר אפי' בשר עוף אסור בו ואע"ג דבדגים היכא דמימלך עלייהו שליח נמי אסור בהן מ"מ בשר עוף אסור בו בכ"מ משא"כ בשר דגים דאיכא דוכתא דמותר בהן ותו דמלישנא דתלמודא גבי המלכה משמע להדיא דהמלכה דדגים לא דמיא להמלכה דעופות וכ"כ ב"י וכן נמצא ג"כ בתשובת מהרי"ק ובתשובת מהרי"ל חביב עיין עליהם: **הנודר** מהקיפה וכו' ברייתא פ' הנודר מן המבושל (דף כ"ב):

ומ"ש פי' פירורין דקים וכו' כ"כ הרא"ש והר"ן אבל רש"י והרמב"ם בפ"ט פי' דקיפה הוא תבלין שנתבשלו בתוכו וכ"ל דתבלין ר"ל שומים ובצלים וכיוצא בהם דשייך בהו לישנא דקיפה וכתב מהרש"ל כ"ל דהאידנא אסור בשניהם דאזלינן אחר לשון בני אדם ומשום הכי שרינן בסתם בדגים עכ"ל מבואר מדבריו דס"ל דהאידנא הנודר מן הבשר בסתם מותר בדגים דאין דרך האידנא דמימלך שליח עילויה

מן הבשר אסור בגידים מן, הגידים מותר בבשר: הנודר מהבשר אסור בכל מיני בשר בראש וברגלים וכו' בפרק כל הבשר (קד.) תנן הנודר מן הבשר מותר בבשר דגים וחגבים ואוקימנא לה כר"ע ובפ' הנודר מן הירק (כד:) על מאי דאסר ר"ע בדלועין אמרינן מאן תנא דפליג עליה דר"ע רשב"ג היא דתניא הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ואסור בראש וברגלים ובקנה ובלב ובעופות ומותר בבשר דגים וחגבים רשב"ג אומר הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ומותר בראש וברגלים ובקנה ובלב ובעופות ואצ"ל בשר דגים וחגבים ודייק עלה בגמ' מה שאמר בשר עוף לת"ק דאסור דעביד שליחא דמימליך עליה בשר דגים נמי עביד שליח דכי לא משכח בישרא מימלך דאמר אי לא משכחנא בישרא אייתי דגים ולתסרו אמר אביי כגון שהקיז דם דלא אכל דגים א"נ דכייבין ליה עיניה דדגים קשים לעינים בתחלת אוכלא וכבר נתבאר בסמוך דהלכה כר"ע וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל בריש כל הבשר וז"ל הילכך הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ואינו מותר אלא בחגבים בלבד אבל בבשר דגים אסור משום דמימליך עלייהו שליח והא דקתני הכא מותר בבשר דגים אוקימנא בפ' הנודר מן הירק בשהקיז דם או כייבן ליה עיניה בתחלת אוכלא דקשים ליה דגים הא לאו הכי אסור אפי' בבשר דגים משום דמימלך עלייהו שליח עכ"ל: **וכתב** הר"ן בפ' הנודר מן הירק מיהו כי אמרינן דמותר בדגים כשהקיז דם וכייבין ליה עיניה לא שוו אהדדי דכשהקיז דם לא שרי בדגים אלא דוקא באוסר בשר על עצמו ליום הקזה בלבד דבה"ג אין דגים בכלל דבלא"ה לא אכיל מינייהו ההוא יומא אבל אי אסר עליה בשר ח' ימים או יותר דגים בכלל דאע"ג דלא איצטריך למיסרינהו לההוא יומא משום אינך יומי אסרינהו וכדכייבין ליה עיניה אינו כן דאפי' באוסר לשלשים או יותר אין דגים בכלל שאין לומר שמפני הימים האחרים נדר שהרי אינו ידוע מתי יתרפא שיצטרך לאסור דגים עליו הרשב"א ז"ל ולי נראה [דלא] שרי בדגים אלא אי נדר ביומו דמוכחי לפום מאי דכייבי ליה עיניה דבלאו נדריה לא אכיל מינייהו וכתב עוד ומסתברא דבשר מליח אפי' ביומא דהקזה אסור דאף ע"ג דאמר שמואל אין מקיזין על בשר מליח כיון דבשר ממש הוא ולא צריך שליח לאימלוכי עליה כדגים מיתסר דיומא דהקזה לאו הוכחה מעליא היא הלכך לא מהני אלא למידי דצריך שליחא מיהא לאמלוכי עליה כדגים אבל לגבי בשר מליח דבשר ממש לא הוי הוכחה דהלת"ה אדקתני ומותר בבשר דגים ליתא נמי ובבשר מליח דהוי רבותא טפי אלא ודאי כדאמרן וכתב עוד ולענין חגבים בכל דוכתי שרו דלא מימלך עלייהו שליח מדאמרינן דגים נמי עביד שליח דמימליך עלייהו ולא אמרינן דגים וחגבים וכ"כ הרמב"ם בפ"ט שבכל מקום מותר בחגבים עכ"ל ועוד כתב דהא דמיתסר בדגים דוקא באתרא דמימליך עלייהו שליח אבל באתרא דלא מימלך עלייהו שליח לא דכל מידי דלא מימלך עליה שליח לאו מינייהו הוא וכמ"ש הרמב"ם והסכים עמו רבינו ז"ל ולענין עופות כתב הרמב"ם דבכל מקום הנודר מן הבשר אסור מהם אבל הר"ן כתב דבעופות נמי לא מיתסר אלא באתרא דמימליך עלייהו שליח אבל באתרא דלא מימליך עלייהו מותר דומיא דדגים ותמה על הרמב"ם ז"ל שחילק ביניהם דהא בגמ' משוינן להו ולע"ד נראה שטעמו של הרמב"ם ז"ל הוא משום דאע"ג דאמרינן בגמ' מ"ש בשר עוף לת"ק דאסור דעביד שליח דמימליך עליה בשר דגים נמי וכו' לאו למימרא דהמלכה דעופות הויא כי המלכה דדגים דהמלכה דעופות היינו דכי אמר לשלוחיה אייתי לי בשר א"ל שליחא מאי בישרא בעית בשר בהמה או בשר עוף והשתא לא מיגרעי עופות בהכי דה"נ א"ל בריש מאי בישרא בעית בשר בהמה או בשר חיה ואת"ל בשר בהמה בשר בקר או בשר צאן אבל אדגים לא מימליך בריש שליחותיה אלא כי אזיל ולא אשכח שום מינא דבישרא אמר לא אשכחנא בישרא בעית דאייתי דגים ואפי' את"ל דמימליך עלייהו נמי ברישא דשליחותיה מ"מ לא מימליך עלייהו בלישנא דמימליך אעופות דאדגים מימליך ואמר הכי אי לא אשכחנא בישרא אייתי דגים אבל אעופות מימליך ואמר הכי מאי בישרא בעית דבהמה או דעופות והכי דייק לישנא דגמרא דגבי דגים פריש לישנא דהמלכה דידהו וגבי עופות לא פריש וא"ת א"כ היכי פריך מ"ש עופות וכו' דגים נמי וכו' הא איכא בינייהו טובא י"ל דשם המלכה בעלמא קשיא ליה ושני ליה דאה"נ דאסור בבשר דגים ומתניתין בשהקיז דם או כייבין ליה עיניה וה"ה דהוי מצי לשנויי ליה דלעולם מותר בבשר דגים דשאני המלכה דידהו מהמלכה דעופות אלא משום דבעא לאוקומא ת"ק דרשב"ג כר"ע וכדאמר מאן תנא דפליג עליה דר"ע רשב"ג הוא דתניא וכו' שני ליה דאה"נ דאסור בבשר דגים והכ"ע בשהקיז דם או דכייבין ליה עיניה כך נראה לי ליישב דברי הרמב"ם ז"ל אחר שכתבתי זה מצאתי שמהרי"ק ז"ל בסימן נ"ט ובסימן קע"ז האריך ליישב דברי הרמב"ם ולא העתקתי דבריו פה כדי שלא להאריך ודע דהא דאוקי אביי שריותא דדגים כשהקיז פריך א"ה אפי' עופות נמי לא אכיל דאמר שמואל ו מסוכר ואכיל ליפוא פרח ליביה וכולי ומשני שאני עופות דאיפשר על ידי שליקה פי' שאני עופות דאיפשר להו בתקנתא להקזה דאיפשר לאוכלן ע"י שליקה אע"פ שהקיז ומידי דמצי למיכל בשום ענין כדר ומימליך עליה ואסור: כתב הר"ן בפ' כל הבשר בשם הרמב"ן ז"ל דמדאוקימנא דהא דמותר בדגים כשהקיז דם או כייבין ליה עיניה שמעינן דכל כה"ג אזלינן בתר דעתיה דנודר ולא הוי בכלל נדר סתם אלא מידי דחזי ליה אבל מידי דלא חזי ליה לפום שעתיה ליתיה בכלל סתם נדר אא"כ משתמע כמי בהדיא אבל מכללא לא אתי שאין לנודר אלא מקומו ושעתו עכ"ל: הנודר מהקיפה וכו' ברייתא בפ' הנודר מן המבושל מן

דרישה

סי' ריז [א] **אסור** אפי' בדלועין צ"ע למה תלה דין דילועין באומרו ירק שמתבשל בקדרה כו' ולא בסתם אמר קונם ירק עלי שאסור גם בדילועין מטעם שהשליח נמלך עליו וכן המשנה ריש פ' הנודר מן הירק מותר בדילועין ור"ע אוסר מטעם שהשלים נמלך עליו אלא שהגמ' שם פריך למה אסור בדילועין והא מן ירק נדר (ועיין הרא"ש ושתם ירק בל' בני אדם הוא ירק הנאכל חי ומסיק באומר ירק המתבשל בקדירה עלי וכ"ל הטעם דאינו בכלל סתם ירק שמשמע בנאכלין חיין ודילועין לא חזיא לכוס חי כמ"ש התו"ס בפ"ק דחולין דף ט"ו בד"ה כגון שקלן לו דלעת כו' והביא ראיה מדקאמר במס' תמיד כל מידי לא תפלוט קמי רבך בר מקרא סיה דכפתילה של אבר דמיא וכן משמע מפי' הרא"ש שם ולא כפי' הר"ן ע"ש): [ב] בימי הקזה כו' ע"ש בגמ' דפריך אם הקיז דם בשר עופות נמי לא אכיל דאמר שמואל דמסוכר ואכיל ציפורא

פרישה

ירק מירק המתבשל) ומשני באומר ירק המתבשל בקדרה עלי עכ"ל הגמרא עם פירוש הרא"ש הרי לפנינו דכאומר ירק קדירה עלי אינו נאסר בדבר שמתבשל ומותר בדילועין הצריכין בישול לכן נראה דמ"ש רבינו דאסור אף בנכבשין בה ר"ל וכ"ש בהנאכלין חי אלא שק"ק מנ"ל לרבינו הא: (י) אסור אפי' בדילועין עיין בדרישה: (יב) בראש וברגלים ובקנה כו' פירוש אף ע"ג דכל הני אינן נקראין סתם בשר אלא בשר ראש וכן כולן כל אחד שמו עליו: (יג) כגון בימי הקזה כו' כתב הר"ן דהיינו דוקא באוסר על עצמו בשר ליום הקזה בלבד אבל אי אסר עליו הבשר ח' ימים או יותר דגים בכלל דאף על גב דלא איצטריך למיסריכהו משום ההוא יומא משום אינך יומי אסריכהו וב"י הביאו ועד"ר: (יד) ותנא דקאמר כו' ר"ל רבי עקיבא ועיין בב"י

פרח ליביה ומשני שאני עופות דאפשר ע"י שליקה פירוש עופות דאפשר להו בתקנתא להקזה דאפשר לאוכלן ע"י שליקה וכיון דאפשר למיכל לה בשום ענין נדר ומימלך עלה ואסור עכ"ל הר"ן. ומיהו פסם דהאי בשר עופות ר"ל של ציפורין דנקראין ג"כ עוף ולא של תרנגולים סדא מדסתמו בטור ובשאר פוסקים ועוד הוי אלו עמא דבר שאוכלין בפרט בשר תרנגולין ביום ההקזה והשתא א"ש דנקט שמואל

ו מסוכר פי' שהקיז דם :

במרק מהרוטב מותר בקיפה [ג] (טו) מהבשר מותר בשניהם אם לא שאמר קינם בשר זה עלי או שאני טועם או שאני אוכל כדפרי' לעיל הנודר מהגריסין (טז) אסור במקפה של גריסין מן המקפה מותר בגריסין מהמקפה אסור בשום מהשום מותר במקפה מהתבלין [ד] אסור בחיין ומותר במבושלים ואם אמר קונם תבלין שאני טועם אסור בחיין ומבושלין מהכרוב אסור באספרגוס מאספרגוס מותר בכרוב ואספרגוס (יז) פירש"י מין כרוב והרמב"ם (יח) פירש מי שלקות של כרוב. מהכרישין מותר בקפלוטות מהירקות מותר בירקות שדה (יט) ואינו אסור אלא בגדלים בגנות הנודר מהחלב (כ) אם קורין לקום על שם החלב אסור בו ואם לאו מותר בו פירוש קום מי חלב הנבדלין ממנו. (כא) נדר מן הקום מותר בחלב מן החלב מותר בגבינה מהגבינה מותר בחלב ואסור בה בין לחה בין יבשה

(נג:) מן הרוטב מותר בקיפה מן הקיפה מותר ברוטב : ומ"ש מן הבשר מותר בשניהם אי לא שאמר קונם בשר עלי או שאני טועם או שאני אוכל כדפרישית הוא בסוף סימן שקודם זה ושם נתבאר שרש"י והר"ן והרא"ש חולקים עם הרמב"ם ז"ל בפירוש קיפה: הנודר מהגריסין אסור במקפה של גריסין וכו' משנה בס"פ הנודר מן המבושל (דף נג:) מן הגריסין אסור מן המקפה ורבי יוסי מתיר מן המקפה מותר בגריסין מן המקפה אסור בשום ור"י מתיר מן השום מותר במקפה וידוע דהלכה כת"ק ופי' הר"ן מן המקפה תבשיל עב של גריסין ואסור משום דקרו ליה מקפה דגריסין : מן המקפה אסור בשום משום דמקפה כולל כל דבר קפוי ועבה ושום נמי קרוי מקפה ע"ש שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך : **מהתבלין** אסור בחיין ומותר במבושלין ואם אמר קונם תבלין שאני טועם אסור בחיין ומבושלין תוספתא כתבה הרא"ש בפ' הנודר מן הירק ודע שכל דבר הבא ליתן טעם בקדרה כגון שומים ובצלים וביוצא בהם נקראים תבלין וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה פ"א ממסכת ערלה ובהני הוא דשייך לפלוגי בין חיין למבושלין דאילו בפלפלין וביוצא בהם אין לחלק בהם בין חיין למבושלין :

מהכרוב מותר באספרגוס וכו' עד מותר בירקות השדה משנה בס"פ הנודר מן המבושל (שם.) ויהיב טעמא במתניתין למותר בירקות השדה מפני שהוא שם לווי כלומר דבלשון בני אדם ירקות סתם הם ירקות גינה וכרישין וקפלוטות נראה שהם שני מיני כרתי ואין הקפלוטות בכלל הכרישין בלשון בני אדם : הנודר מן החלב אם קורין לקום ע"ש החלב אסור בו וכו' שם במשנה (נא.) הנודר מן החלב מותר בקום רבי יוסי אוסר מן הקום מותר בחלב ובגמ' (נב:) ורמינהו מן העדשים אסור באשישים ורבי יוסי מתיר ל"ק מר כי אתריה ומר כי אתריה באתרא דת"ק קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא באתריה דרבי יוסי לקומא נמי קרו ליה קומא דחלבא וכתב הר"ן מן הקום מותר בחלב לפום לישנא דמתניתין משמע דרבי יוסי נמי מודה ומיהו בברייתא בגמרא פליג והא דאמרינן באתריה דרבי יוסי לקומא נמי קרי ליה קומא דחלבא כתב וא"ת תינח דנודר מן החלב אסור בקום לפי שעדיין שם חלב עליו דקומא דחלבא קרו ליה אלא נודר מן הקום אמאי אסור בחלב הא לא קרו ליה חלבא דקומא י"ל דכיון דקרו לקומא קומא דחלבא הו"ל קום וחלב דבר אחד עכ"ל. ואני לא מצאתי בגמרא דבנודר מן הקום יאסור ר' יוסי בחלב וגם רבינו נראה שלא היתה אותה ברייתא כתובה בספרו ולפיכך סתם וכתב דנודר מן הקום מותר בחלב ומשמע דאפילו באתרא דקרו לקומא קומא דחלבא נמי שרי וכדמשמע מפשטא דמתניתין והרמב"ם סתם וכתב בפ"ט הנודר מן החלב מותר בקום מן הקום מותר בחלב ולא חילק בין אתרא לאתרא ויש לתמוה עליו דהא משמע בגמרא דילן דלת"ק דרבי יוסי באתרא דקרו לקומא קומא דחלבא אסור ואם כן הוי ליה לכתוב דבאתרא דקרו ליה קומא דחלבא אסור ואפשר שטעמו משום דבירושלמי משמע דפליגי רבי יוסי ות"ק דקאמר מאי טעמא דר"י שם אביו קרוי עליו משמע דת"ק סבר שאף על פי שאביו קרוי עליו מותר וסובר ז"ל שכיון שכן יש לפרש דגם תלמודא דידן סבר דפליגי דכל טצדקי דאיפשר למיעבד דלא לשווי פלוגתא בין הגמרא דידן לירושלמי עבדינן הלכך ע"כ לומר דהא דקאמר בגמרא באתרא דרבנן קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא לאו דוקא דהא לרבנן לא איצטריך למימר הכי דהא לדידהו לא קשה מידי וכמו שפירש הר"ן ז"ל אלא איידי דאיצטריך לומר לרבי יוסי דבאתריה קרו ליה קומא דחלבא אמר דבאתרייהו דרבנן קרו ליה קומא ולאו דוקא דלרבנן אפי' קרו ליה קומא דחלבא נמי שרי אי נמי הכי קאמר רבנן סברי דאע"ג דקרו ליה קומא דחלבא שרי דכיון דחלבא גופיה קרו חלבא סתם ולקומא קרו קומא אפי' קרו ליה קומא דחלבא שרי דכיון דקרו ליה בשמא חדתא דלא מיקרי ביה חלבא שרי ורבי יוסי סבר כיון דמדכרי בהדי ההוא שמא חלבא אסור ולהאי פירושא דייקא נמי דנקט במילתייהו דרבנן קרו לחלבא חלבא דלא איצטריך אלא לכדאמרן ומיהו לישנא דבאתרייהו דרבנן וכן לישנא דמר כי אתריה ומר כי אתריה קשה להאי פירושא לכן נראה לומר דס"ל ז"ל דכיון דאשכחן דירושלמי סבר דפליגי רבי יוסי ות"ק איכא למימר דתלמודא דידן סבר נמי הכי אלא דמשום דחזא דרמי ליה דרבנן אדרבנן ודרבי יוסי אדרבי יוסי וכדפירש"י אהדר ליה לפום שיטתיה דרמי דרבנן אדרבנן דאיכא למימר דל"ק מר כי אתריה ומר כי אתריה אבל לפום קושטא דמילתא רבנן פליגי אדרבי יוסי וסברי דאפילו קרו ליה קומא דחלבא נמי שרי ואפילו הכי לא רמי דידהו אדידהו וכדכתב הר"ן דלא דמו דקום לאו חלב הוא אבל אשישים עדשים נינהו ומ"ש רבינו פי' קום מי חלב הנבדלים ממנו כן פירשו רש"י והרא"ש והר"ן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ובהלכות נדרים פ"ט וכתב עליו הראב"ד אנו מפרשים חלב הקפוי עד כאן ונראה המפרשים כן הוא משום דאיתא בירושלמי קום חלב מקטרא ויש לדחות ולומר דה"ק כשהחלב קפוי נבדלים ממנו אותם מים והם נקראים בשם החלב הקפוי : **מן** החלב מותר בגבינה מהגבינה מותר בחלב ברייתא

עילויה: מהבשר מותר בשניהם משנה שם הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה. ומ"ש אם לא שאמר קונם זה עלי או שאני טועם או שאני אוכל כדפרי' לעיל כך היא הגירסא הנכונה בספרי רבינו והכי תניא התם אם אמר בשר זה עלי אסור בו וברוטבו ובקיפו ומ"ש או שאני טועם או שאני אוכל מפורש לעיל בסוף סי' הקודם : **הנודר** מהגריסין אסור במקפה של גריסין וכו' משנה ס"פ הנודר מן המבושל ופירש"י והרא"ש דאפי' כי נתקן במקפה עדיין שם גריסין עליהם נדר מן המקפה מותר בגריסין פי' רש"י דאין גריסין בכלל מקפה. וכתב הרא"ש דקמ"ל דלא תימא כי היכי דנודר מן המקפה אסור בשום משום שדרך ליתן שום במקפה ה"ה נמי כי נדר מן המקפה יהא אסור בגריסין משום שדרך לעשות הגריסין מקפה קמ"ל דלא דמי משום דשום רגילין ליתן בכל מיני מקפה כי נותן טעם והשום הוא המקפה אבל אין עושין מן הגריסין לבדן מקפה אלא מכמה מינים עושין מקפה. מהשום מותר במקפה פי' רש"י דאין מקפה בכלל שום ומ"ש הרא"ש דאפי' כי נתקן במקפה עדיין שם גריסין עליהן כוונתו דעיקר השום הוא גריסין אלא שנתוסף עליהן מקפה אבל הר"ן כתב וז"ל אסור מן המקפה תבשיל עב של גריסין ואסור משום דקרו ליה מקפה דגריסין ורבי יוסי מתיר דבאתריה קרי למקפה מקפה ולגריסין גריסין. אסור בשום משום דמקפה כולל כל דבר קפוי ועבה ושום נמי קרוי מקפה ע"ש שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך עכ"ל ויש להקשות על מ"ש דאסור משום דקרו ליה מקפה של גריסין ומ"ש מהנודר מן הירק דמותר בירקות השדה מפני שהוא שם לווי ירקות שדה ולא ירק סתם ה"נ נקרא מקפה של גריסין ולא גריסין סתם וי"ל התם שם ירק יש לו שם לווי אבל הכא שם גרים לא נשתנה אלא מקפה יש לו שם לווי ועי"ל דשאני מקפה דגריסין דקודם שנעשה מקפה היה נקרא גרים סתם ולפיכך אף עתה שנעשה מקפה דגריסין הוא בכלל גריסין סתם משא"כ גבי ירק דירקות שדה מין אחר הוא ואינו בכלל ירק סתם שהוא גם כן מין אחר ירקות גינה וכן הנודר מן היין מותר ביין תפוחים וכו' דכולהו מיני אחריני נינהו וכ"כ הר"ן אנודר מן היין דאסור בחמרא מבשלא וכן כתב הרמב"ן ולא דמי לירקות השדה דהני מינא אחרינא נינהו אבל הכא חד מינא הוא ומפני שנתבשל לא הפסיד שמו עכ"ל ועיין בסמוך אבל הנודר מן היין מ"ש לשם בס"ד מדין קומא דחלבא: **מהתבלין** אסור בחיין וכולי תוספתא כתבה הרא"ש בפ' הנודר מן הירק ותבלין פי' שומים ובצלים וכיוצא בהן דאיכא לפלוגי בהו בין חיין למבושלין וכ"כ ב"י וכדפרי' לעיל גבי מקפה. ומ"ש ואם אמר תבלין שאני טועם וכו' פי' וה"ה שאני אוכל כדפרי' לעיל אלא כבוש שאני טועם: מהכרוב וכו' עד ירקות השדה משנה פ' הנודר מן המבושל פי' לפירש"י אספרגוס הוי בכלל כרוב דמין כרוב הוא אבל אין כרוב בכלל אספרגוס ולהרמב"ם נמי מי שלקות של כרוב הוי בכלל כרוב אבל אין כרוב בכלל מי שלקות: מהכרישין מותר בקפלוטות כתב הרמב"ם בפי' המשנה כרשינין כרתי קפלוטות שם הכרתי שבא"י וכתב ב"י שני מיני כרתי ואין הקפלוטות בכלל הכרישין בלשון בני אדם ומשמע דמהקפלוטות כ"ש דמותר בכרישין דפשיטא דאין שם הכרתי הכולל כל מין כרתי בכלל קפלוטות שהוא שם פרטי למין אחד של כרתי : **מהירקות** מותר בירקות שדה וכו' לאו דוקא שאמר ירקות אלא ה"ה אם אמר קונם ירק וכן הוא במשנה מן הירק מותר בירקות שדה שהוא שם לווי אלא לרבותא נקט ירקות דל"ת כיון שאמר ירקות משמעו כל ירקות אפי' ירקות שדה קמ"ל דלא אלא משמעו ירקות סתם שאין לו שם לווי ולפ"ז ודאי לעיל בדאמר קונם ירק עלי דאינו אסור אלא בנאכלים חיים דוקא בירק גינה קאמר שנאכל חי. אבל באומר ירקי קדרה דבכבושים קאמר או ירק המתבשל בקדרה צ"ע דכיון דתלה הנדר במה שניתן בקדרה בכבוש או בבישול שמא אף מירקות שדה שדרכן לכבשן ולבשלן נדר או שמא כיון שהוא שם לווי לא נדר אלא מירק סתם שהן ירקי גינה: **הנודר** מהחלב וכו' שם במשנה (סוף דף נ"א) הנודר מן החלב מותר בקום ורבי יוסי אוסר מן הקום מותר בחלב. ובגמ' מותבינן ממתני' דסוף הפרק מן העדשים אסור באשישים ורבי יוסי מתיר פי' אשישים לחם שמעורב בו עדשים דמי לקומא שמעורב בו נהלוחי חלב לא קשיא מר כי אתריה ומר כי אתריה באתרא דרבנן קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא באתרא דרבי יוסי לקומא נמי קרו ליה קומא דחלבא וכך הם דברי רבינו ומשמע להדיא דאף באתרא דקרו לקומא קומא דחלבא והנודר מן החלב אסור בקום דקום הוי בכלל חלב מ"מ בנודר מן הקום מותר בחלב דחלב אינו בכלל קום ודלא כהר"ן וכן כתב ב"י והרמב"ם כתב הנודר מהחלב מותר בקום מן הקום מותר בחלב ולא חילק בין אתרא לאתרא נמשך אחר הירושלמי דס"ל דפליגי ת"ק ור' יוסי והלכה כת"ק וגם הרא"ש בפסקיו הביא הירושלמי אלא דס"ל דאוקימתא דתלמודא דידן עיקר דמר כי אתריה וכו' ולא פליגי אבל הרמב"ם מפרש דאוקימתא דתלמודא דידן לרווחא דמילתא אוקמוה בהכי כלומר אפי' למאי דקס"ד דמקשה ל"ק דמר כי אתריה ומר כי אתריה אבל קושטא דמילתא לאו הכי הוא ול"ק מעדשים ואשישים דקום ודאי לאו חלב הוא אבל אשישים עדשים נינהו ועיין בב"י כי האריך ואני קצרתי. וא"ת כיון דכתב הרא"ש דנסיובי דחלבא אסור מן התורה לבשלו בחלב כדכתב רבינו לעיל סוף סימן פ"ז א"כ אפי' לא נקרא הקום ע"ש החלב למה יהא מותר הלא חלב גמור הוא כיון שלא הוציאו ממנו כל האוכל ואע"ג דנקרא קום לפי שע"י שמעמידין החלב הוא נפרד לצד אחד כדכתב הרא"ש מ"מ דין חלב יש לו. וצ"ל דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם הלכך אע"ג דיש לו דין חלב מן התורה מ"מ בשעה שנדר מן החלב לא היה דעתו אלא על מה שנקרא חלב בלשון בני אדם וכיון דמי חלב הנבדלין לא נקראו ע"ש החלב אינן בכלל הנדר ומותר בקום : מן החלב מותר בגבינה וכו' משנה שם ופי' הרא"ש דקמ"ל דלא

פרישה

בב"י שביאר פלוגתת התנאים הוס : (טו) מהבשר מותר בשניהם עיין בדרישה : (אם לא שאומר קונם בשר עלי שאני טועם כו' ובס"א ראיתי מוגה אם לא שאמר קונם זה בשר עלי או שאני טועם כו' והוא נכון עכ"ה : (טז) אסור במקפה של גריסין מקפה הוא תבשיל עב של גריסין ומקפה כולל כל דבר קפוי ועבה ושום נמי קרוי מקפה ע"ש שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך ר"ן : (תבלין שאני טועם וה"ה שאני אוכל רש"ל עכ"ה) : (יז) פירש רש"י מין כרוב עיין בפירוש רשב"ם בע"פ דף ק"י ע"ב : (יח) פירש מי שלקות של כרוב ואף על גב דאמרינן לעיל בסימן ר"ו האומר קונם בשר עלי מותר בתבשיל של בשר ואם כן הכא כשנודר מהכרוב למה אסור במי שלקות דהיינו דומיא דתבשיל של בשר וצ"ל דהעיקר מהכרוב הוא כמי מי שלקותיה שהכרוב אינו טוב לאכילה בעין אלא העיקר שנאכל מהן הוא שלקות משא"כ בבשר : (יט) ואינו אסור אלא בגדלים בגינה דבלשון בני אדם שם ירקות סתם הם ירקות גינה : (כ) אם קורין לקום על שם החלב ר"ל שקורין אותה קומא דחלבא אסור בו והעיקר לעיל בסימן פ"ז ומשם יראה שהנודר מחלב אסור בנסיובי דחלבא שמי חלב הוא אמר שנתבשל שהוציא כל האוכל וכנ"ל עכ"ל מ"ו וע"ל בסי' פ"ח דשם כתב רבינו בשם רבי אליעזר דלא התיר הכתוב אלא החלב מבהמות הטהורים ולא מי חלב והיינו הקום משום דכל היוצא מן המי ולא נתפרש בתורה אסור. אפשר לומר דכוונתו כאן דאסור גם משום נדר כשנדר מחלב וכמו דאמרינן לעיל בס"ס רע"ו בנודר מן נבילה וטריפה : (כא) נדר מן הקום מותר בחלב פי' אפי' בכל מקום ואפי' במתרא שקורין לקום קומא

דרישה

שמואל בלשונו לשון ציפורי : [ג] מהבשר מותר בשניהם ז"ל מ"ו נ"ל דהאידנא אסור בשניהן דאזלינן בתר לשון בני אדם ומש"ה שרינן סתם בדגים עכ"ל ונלע"ד דבלא"ה אסורין עתה דרגילין לנדור שלא לאכול בשר ואז אסור אפילו ברוטב וכמ"ש לעיל סימן ר"ו ומ"מ צריכי לומר היכא שלא הזכיר שם אכילה אלא אמר אסור עלי בשר זה : [ד] (אסור בחיין ומותר במבושלין כו' כתב ב"י שכל דבר שבא ליתן טעם בקדירה כגון שומין ובצלין וכיוצא בהן נקרא תבלין וכן כתב

יבשה טפלה ומלוחה: דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים וחילוק איזהו גדול או קטן תלוי במה שרגילין לקרות גדול במקום ההוא (כב) דגים שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים מלוחין ותפלים חיין ומבושלים ומותר בטרית טרופה פירוש מין דג שמחתכין אותו לחתיכות דקות (כג) ובציר ומוריים היוצא מהדגים הנודר מהצחנה פירוש מיני דגים התוכין מעורבין אסור בטרית טרופה ומותר בציר ומוריים מטרית טרופה אסור בציר ומוריים (כד) הנודר מהתמרים מותר בדבש תמרים מדבש תמרים מותר בתמרים מהסיתוניות

דלא תימא הגבינה המיוחדת שבגבינה משמע ואין דרך לאכלה בלא מלח ולהר"ן אפי' לא אמר הגבינה אלא גבינה בלא ה"א לא תימא כיון דרוב גבינות מלוחות הן סתמא מלוחה משמע קמ"ל עכ"ל . ומ"ש בין לחה בין יבישה נ"ל ג"כ דקמ"ל דלא תימא סתמא לחה משמע דאילו יבישה קשה לגוף ובלאו נדר לא היה אוכל אותה כי היכי דאמרינן בנודר מן הבשר ביומי דהקזה דמותר בדגים אלא דקשה מהיכן למד רבינו דין זה דליתיה לא במשנה ולא בגמ': דג שאני טועם וכו' שם תניא רשב"א אומר דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים דג דגה שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים ואסיקנא בגמ' דלשון תורה דגה משמע גדולים ומשמע קטנים ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם שקורין דג לגדול ודגה לקטנים. ולא היה צריך לרבינו לפרש דדג דגה שניהן במשמע דהא ממילא ידעינן דכיון דדג גדול משמע ודגה קטנים משמע כשנדר ואמר דג דגה עלי פשיטא דאסור הוא בשניהן אבל כשאמר דגים לא שמעינן לה מברייתא אלא ממתני' דתנן דג דגים שאני טועם אסור בהן בין גדולים בין קטנים בין מלוחים בין תפלים בין חיין בין מבושלין ומותר בטרית טרופה ובציר ובמוריים ופי' הרא"ש דג דגים או דג או דגים ופליג אדרשב"א דאמר דדג דוקא גדול משמע וי"מ כשאמר שניהם דג משמע גדול ודגים קטנים ולי נראה דבדגים לחודיה סגי דמשמע כל מיני דגים וס"ל לרבינו דאף ע"ג דפליג רשב"א אתנא דמתני' באמר דג לחודיה והלכה כרשב"א דלא משמע אלא גדולים מ"מ במאי דקאמר תנא דמתני' דדגים בין גדולים בין קטנים במשמע לא אשכחן דפליג עליה ומודה רשב"א בהא דשניהן במשמע והא דפסק כרשב"א לגבי תנא דמתני' ה"ט מדשקלי וטרי אביי ורב פפא לפרושי מילתא דרשב"א משמע דהלכתא כוותיה וכן כתב ב"י ובמקצת ספרי רבינו כתוב דג דגה שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים וכו' וכן עיקר: ומ"ש וחילוק איזהו גדול וכו' כ"כ הרא"ש דהכי מסתברא ולא כהירושלמי עד ליטרא: ומ"ש ומותר בטרית טרופה פי' מין דג וכו' רצונו לומר כיון דמין דג גדול הוא דיש לו שם בפני עצמו אינו לא בכלל סתם דג ולא בכלל דגים א"כ כיון דחתוך לחתיכות לא היה דעתו לנדור כ"א על דגים שלמים וכ"כ הרא"ש להדיא בפירושו אבל רש"י בפ"ב דע"ז (דף ל"ה) כתב וז"ל טרית מין דגים קטנים מלוחים טרופה שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין עכ"ל וכ"כ בתורת הבית ונראה דמטעם פירש"י זה כתב הרא"ש אי נמי לא היה דעתו כ"א על דגים הנמכרים שלמים כלומר אע"פ שטרית הן מיני דגים קטנים ובכלל דגים נינהו אפ"ה מותר בהן לפי שלא היה דעתו אלא על שלמים: ומ"ש דמותר בציר ומוריים מפורש בגמ' (סוף דף כ"ב) דהא דקתני מותר בציר ומוריים היינו דוקא מה שכבר יצא מהן קודם שנדר דלא חל הנדר עליהן אבל מה שיצא מהן לאחר שנדר אסור ביוצא מהן היכא דאמר דג שאיני טועם או דגים שאיני טועם ותימה למה לא כתב כך רבינו ואפשר שנסמך על מ"ש לעיל גבי בשר וויתים וענבים בסוף סימן רי"ו דמינייהו נלמד לכאן: הנודר מהצחנה פי' מיני דגים חתוכים וכו' משנה שם וכפי' הרא"ש וקמ"ל דלא תימא דאין בכלל צחנה אלא כשיש שם כמה מינים מחותכים אבל טרית טרופה אין שם אלא דג אחד גדול חתוך ולפי' השני דטרית הוא מין דגים קטנים מלוחים שנטרפו ונשברו כו' ג"כ אין שם אלא מין אחד של דגים קטנים וסד"א דאינן בכלל צחנה קמ"ל דכל שהוא חתוך הוא בכלל צחנה אבל אין ציר ומוריים בכלל צחנה כיון דאין עיקר ממשות הדג מעורב בציר ומוריים. וב"י כתב דלא איצטריך מתני' לאסור בטרית טרופה דפשיטא היא אלא איצטריך דמותר בציר ומוריים ולא נהירא דלא כדפרי' ומ"ש מטרית טרופה אסור בציר ומוריים כך הוא גירסת הרא"ש דלא כהר"ן דגריס מותר בציר ומוריים אלא אסור והטעם כיון שהזכיר טרופה משמעו כל דבר שמעורב בו ממין הדג אבל אין בכלל צחנה אלא דג ממש וצ"ע בנודר מטרית טרופה אם אסור מהצחנה ולפעד"נ דלדעת הרא"ש מותר בצחנה דלא נדר אלא מדג גדול חתוך ששמו טרית או ממין דגים קטנים ששמן טרית ואין צחנה בכלל טרית והר"ן תפס לו שיטה אחרת ומביאו ב"י: **הנודר** מהתמרים וכו' משנה שם פליגי בה ת"ק ורבי יהודה בן בתירא וחכמים ופסק הלכה כת"ק דאמר הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים מהסיתוניות מותר בחומץ סיתוניות ולא היה צריך לרבינו לומר בפי' מדבש תמרים מותר בתמרים כשם שלא נשנית במשנה והיינו טעמא דלא נשנית דממילא ידעינן לה דמותר במכל שכן אלא לפי דבברייתא קתני דרשב"א אמר כל שדרכו ליאכל כגון תמרים ודבש תמרים נודר בו אסור ביוצא ממנו נודר ביוצא ממנו אסור בו לכך קאמר רבינו דאין הלכה כמותו אלא נודר בו מותר ביוצא ממנו נדר ביוצא ממנו מותר בו אבל בסיתוניות שאין דרכו ליאכל ליכא מאן דפליג דפשיטא דבנדר ביוצא ממנו מותר בו אלא דבנודר בו פליגי אם אסור גם ביוצא ממנו (או אינו אסור אלא ביוצא ממנו) או אינו אסור אלא בו ולכך היה צריך לרבינו לומר דבנודר מהסיתוניות מותר בחומץ כת"ק אבל בנודר מחומץ דמותר בסיתוניות א"צ לאומרו כיון דליכא מאן דאסור כדפרי'. והקשה הר"ן כי היכי דבאתרא דקרינן לקומא קומא דחלבא אמרינן בנודר מן החלב אסור בקומא דחלבא ה"נ נימא הכי בתמרים ודבש תמרים דמאי שנא. ותי' דלא דמי דשאני קומא דלא נשתנה מצורה לצורה אבל הכא הרי נשתנה הגוף כן כתב ממנו לאכול כגון תמרים ודבש תמרים נודר בו אסור ביוצא ממנו נדר ביוצא ממנו הוא למד דכיון דבנודר מהתמרים מותר בדבש תמרים פשיטא שהנודר מדבש תמרים

בברייתא שם ומה שכתב שאסור בה בטפלה ומלוחה שם במשנה (דף נא:) אבא שאול אומר הנודר מן הגבינה אסור בה בין מלוחה בין טפלה ומה שכתב ז שאסור בה בין לחה בין יבשה: דג דגים שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים וכו' שם במשנה (נא:) דג דגים שאני טועם אסור בהם בין גדולים בין קטנים בין מלוחים בין תפלים בין חיין בין מבושלים ומותר בטרית טרופה ובציר ובגמרא (שם) תניא רשב"א אומר דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים דג דגה שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים ופי' הר"ן דג דגים שאני טועם אסור בהם וכו' משום דאמר תרי לישני דג דגים דדג משמע גדול משום דנמכר בפני עצמו ודגים משמע קטנים לפי שאין נמכרים אלא ביחד ומותר בטרית טרופה דג גדול טרוף דק דק ומש"ה שרי דדג דגים שלמים משמע ולא טרופים וכ"ש שהוא מותר בציר של דגים שהוא שומן היוצא מהם וקרבי דגים מעורבים בו וכל שכן שהוא מותר במוריים שהוא שמנו של דג בלבד וזו ואצ"ל זו קתני עכ"ל אבל הרא"ש פי' דג דגים שאני טועם או דג או דגים ופליג אדר"ש דאמר בגמרא דדג דוקא גדול משמע וי"מ שאמר שניהם דג משמע גדול ודגים קטנים ול"נ דבדגים לחודיה סגי דמשמע כל מיני דגים עכ"ל. ובפסקיו כתב על דברי רשב"א דבלשון בני אדם דג גדול משמע דגה משמע הקטנים ע"כ וכיון שהביא דברי רשב"א ונתן להם טעם נראה שהוא פוסק כמותו וכך הם דברי רבינו. ומ"ש דגים שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים וכו'. הוא מבואר במשנה ע"פ הפירוש שתפס הרא"ש עיקר דמתני' או דג או דגים קאמר ואע"ג דבמאי דקתני דאמר דג שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים משמע מדברי הרא"ש דלא קי"ל כמתני' התם שאני דרשב"א פליג עלה ומדשקיל וטרי תלמודא לפרושי מילתיה דרשב"א משמע דסבר דהלכתא כותיה אבל באומר דגים דליכא מאן דפליג אמתניתין פשיטא דהכי קי"ל ויש נוסחאות בספרי רבינו שכתוב בהם דג דגים שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים ונוסחא זו היא ע"פ פירוש הר"ן דדג דגים דקתני היינו שאמר שתי הלשונות יחד ולפיכך אסור בכולם דדג משמע גדול ודגים משמע קטנים אלא דא"כ הו"ל לכתוב דאמר דגים שאיני טועם אינו אסור אלא בקטנים ועוד שלא היה לו לסתום דבריו נגד דעת הרא"ש ולפיכך נראה שהנוסחא שאין כתוב בה אלא דגים שאיני טועם היא עיקר בספרי רבינו ורבינו ירוחם נראה שתופס עיקר כפירוש הר"ן ז"ל שפסק כדברי רשב"א והביא משנתינו כצורתה דג דגים שאני טועם וכו' ורמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כתב בלשונו כשיתחבר שם האחד עם הרבים ה"ז מורה על הכלל ועל הפלגה ברבוי כגון הבל הבלים שיר השירים ואם אמר דג דגים כלל המין כולו באיזה ענין שיהיה עכ"ל. ובפ"ט מהלכות נדרים לא הביא דברי הרשב"א וגם לא הביא משנה זו אלא הנודר מן הדגים מותר בציר ומוריים וכל השאר השמיט ונראה שטעמו משום דכיון דכל הני מילי בתר לשון בני אדם גרירי וכדאמרינן בגמרא עליה דרשב"א דאע"ג דדגה בלשון תורה משמע גדולים ומשמע קטנים אמר רשב"א דהנודר מן הדגה אסור בקטנים ומותר בגדולים משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכיון שכתב הרב ז"ל בראש אותו פרק בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן שוב לא הוצרך לפרש דיני נודר מדג או מדגה או מדגים אימתי אסור בגדולים או בקטנים או אם מותר בטרית טרופה דכיון שהוא תלוי בלשון בני אדם באותו מקום לא פסיקא ליה למיתני טרית טרופה נמי כיון דדג הוא אלא שהוא מחותך איפשר דאיכא דוכתא דקרו ליה דג אבל ציר או מוריים פסיקא ליה דליכא דוכתא דמשתמע להו דליהוי בכלל לישנא דדג ולפיכך כתב הנודר מן הדגים מותר בציר ומוריים: ומ"ש רבינו וחילוק איזהו גדול או קטן תלוי במה שרגילין לקרות גדול במקום ההוא כ"כ שם הרא"ש והר"ן ז"ל: הנודר מהצחנה וכו' עד אסור בציר ומוריים שם במשנה אלא שבנוסחת המשנה שבידי כתוב גם בסיפא מותר בציר ומוריים וכך הוא גירסת הר"ן מה שפירש רבינו צחנה מיני דגים חתוכים מעורבים כן פירש הרא"ש ז"ל ולפי דבריו הא דקתני אסור בטרית טרופה מילתא דפשיטא היא דהא בכלל צחנה הוא ולא איצטריך מתניתין לאשמועינן אלא דמותר בציר ומוריים כיון שאין עיקר ממשות הדג מעורבים בהם ומיהא נודר מטרית טרופה אסור בציר ומוריים דכיון שהזכיר טרופה מכל דבר שמעורבים בו ממין דג משמע אבל הר"ן פירש צחנה דגים קטנים הרבה מלוחים ויש מהם טרופים אלא שרובם שלמים וקתני דכיון שיש להם מהם טרופים אסור בטרית טרופה ומיהו בציר ומוריים מותר לפי שאין בהם חתיכות של דג אלא שמנו וקרביו: הנודר מטרית טרופה מותר בציר ומוריים נ"ל דלא שייך למיתני הכא לא אסור בצחנה ולא מותר בה משום דמקלתה מותר ובמקלתה אסור דכיון דבצחנה איכא שלמים וטרופים בשלמים שרי ובטרופים אסור ומש"ה לא תני הכא צחנה כלל ומותר בציר ומוריים איצטריכא ליה למיתני דסד"א כיון דנדר מטרית שהוא טרופה דק דק יאסר אף בציר ומוריים קמ"ל עכ"ל והרמב"ם ז"ל השמיט דינים אלו משום דתלוי בלשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן שנדר:

הנודר מהתמרים מותר בדבש תמרים מהסיתוניות מותר בחומץ היוצא מהן משנה שם (נג.) ואע"ג דרבי יהודה בן בתירא פליג ואסר קי"ל הלכה כת"ק וכ"פ הר"ן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט: ומ"ש רבינו מדבש תמרים מותר בתמרים שם בברייתא תניא דרשב"א סבר כל שדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו אסור בו משמע דת"ק דקי"ל כותיה שרי בתרווייהו ובלאו הכי ממקומו תמרים מותר מתמרים במכ"ש וכתב הר"ן ז"ל איכא למידק ת"ק מני לא רבי יוסי

פרישה

קומא דחלבא דקוס ודאי לאו חלב וכ"כ ב"י: (כב) דגים שאני טועם כו' כן הוא גיר' מ"ו וכתב וז"ל בי"ס דג דגה שאני טועם כו' ואמת הוא שהאוסר עליו דג דגה אסור בשניהם דדג משמע גדול ודגה משמע קטנים בלשון בני אדם אבל דגים לבד נ"ל דלא צריך דג דגים (ובב"י מבואר שהוא ככון ע"פ פי' הר"ן ורבינו ירוחם ומסיק שרבינו אינו סובר כן ע"ש עכ"ה) שאף בדגים לבד נאסר הכל כי דגים משמעותו בין גדולים בין קטנים וכ"כ הרא"ש להדיא אבל בדגה לבד לכ"ע אינו נאסר אלא בקטנים ובדג דגה נאסר אף בשניהן לכ"ע עכ"ל. ומיהו יש לומר דלרבותא נקט דג דגה דאע"פ דמל' זה קצת משמע שלא נאסר עליו אלא הגדולים והקטנים ולא הבינונים קמ"ל דכולם אסר אלא דלפ"ז הול"ל בהדיא דגם בינונים אסורין וק"ל: (כג) ובציר ומוריים היוצא מהדגים ז"ל מ"ו דוקא בציר ומוריים היוצא מהן קודם שנדר אבל היוצא מהן לאחר שנדר פשיטא דאסור כמו ציר של בשר לפי מה דאסרינן לעיל באומר בשר שאני טועם וכן הוא בגמרא סוף דף כ"ב . אבל קשה למה סתם כאן וכתב דמותר בציר ומוריים ולעיל סתם וכתב דאסר בציר של בשר והיה נ"ל לומר דשאני ציר ומוריים דהן באין מכבישת דגים במייהן ולית בהן טעם דג כ"כ כמו ברוטב של בשר שנכנס טעם הבשר בתוך הרוטב ע"י בישול. ולדמות זה למ"ש רבינו בשם הרא"ש בא"ח סימן ר"ב ור"ה דאם בישל פירות מברך על המרק כמו שמברכין על הפרי וכששוחטין סירקות אינו מברך על מה שזב מהם אלא שהכל ע"ש בסימן ר"ה ור"ב: (כד) הנודר מהתמרים מותר בדבש תמרים ז"ל רמ"א בש"ע אע"ג דשם תמרים עליו ונקרא דבש תמרים מ"מ הואיל שנשתנה צורתן ממה שהיה תחילה מותר בו משא"כ בקומא דחלבא ועוד דמה שנקרא דבש תמרים אינו אלא להבדיל משאר דבש והוא מדברי הרשב"א והר"ן

חדושי הגהות

ז"ל הב"ח ומ"ש הטור בין לחה בין יבשה צ"ל ג"כ דקמ"ל דלא תימא דסתמא לחה משמע דאילו יבשה קשה לגוף ובלאו הכי לא היה אוכל אותה כמו דאמרינן לעיל בנודר מן הבשר

מהסיתוניות פירוש סופי ענבים שאינם מתבשלין מותר בהומץ היוצא מהן נדר מדבש סתם מותר בדבש תמרים שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים מן החומץ סתם מותר בהומץ סיתוניות [ס] (כה) הנודר מהיין אסור בקינדיטון פירוש יין מבושל במיני בשמים ובמבושל ומותר ביין תפוחים נדר מהתירוש מותר ביין ואסור בכל מיני מתיקה. [ו] הנודר מהשמן אם הוא במקום שמסתפקין בשמן זית אסור בו ומותר בשמן שומשמין ואם הוא במקום שמסתפקין בשמן שומשמין אסור בו ומותר בשמן זית ואם מסתפקין בשניהן אסור בשניהן (כו) אע"פ שרוב סיפוקם מאחד מהן

יוסי ולא רבנן דהא אמרינן לעיל בפלוגתא דקוס והלכתא דכל היכא דקרו ליה קומא דחלבא אסור אפילו לרבנן ודבש תמרים וחומץ סיתוניות ליתסר מה"ט וי"ל דלא דמי דאילו גבי קוס דהלב הקוס לא נשתנה מצורה לצורה דמעיקרא נמי כשהיה מעורב בחלב באותה צורה עצמה היה אבל הכא הרי נשתנה הגוף כ"כ הרשב"א ז"ל ועוד דבקוס כי קרו ליה קומא דחלבא מפני שעדיין תורת חלב קרו ליה ולא להפריש בין זה לאחר שאין נקרא קוס אלא זה אבל הכא כי אמרן דבש תמרים וחומץ סיתוניות לא שיהא עדיין תורת תמרים וסתוניות עליהם אלא להפריש בין דבש תמרים לדבש אחר ובין חומץ סתוניות לחומץ אחר עד כאן לשונו ובירושלמי גרסינן מ"ט דרבי יוסי שם אביו קרוי עליו מ"ט דר"י בן בתירא שם בנו קרוי עליו מסתברא ר"י בן בתירא יודה לרבי יוסי ורבי יוסי לא יודה לר"י בן בתירא ר"י בן בתירא יודה לר' יוסי שם בנו לא כ"ש אביו רבי יוסי לא יודה לרבי יהודה לא אמר אלא שם אביו אבל שם בנו לא עכ"ל ודבר תימה הוא דהא דבש תמרים וחומץ סתוניות שם אביהם קרוי עליהם ואמאי קרי ליה שם בנו ויש לפרש דתמרים כשהם נעשים דבש וסתוניות כשהן נעשים חומץ לא נשאר מהתמרים ומהסתוניות דבר בפני עצמו שיהיה עליו שם תמרים או שם סתוניות כמלא ששם הבן שהוא הדבש והחומץ חל על אביהם שהרי לא נשאר מאביהם דבר שיהיה שמו הראשון עליו משא"כ בחלב שאע"פ שיוצא הקוס ממנו החלב עצמו שהוא אביו עודנו עומד ונקרא בשמו הראשון הילכך כי קרי לקומא קומא דחלבא שפיר מיגרר בתר אביו כיון דאביו אכתי שמו הראשון עליו מה שא"כ בדבש תמרים וחומץ סתוניות והא דקאמר מ"ט דרבי יהודה ב"ב שם בנו קרוי עליו ה"פ אף ע"פ שאין שם אביו קרוי עליו מ"מ כיון דשם בנו קרוי עליו אסור ועי"ל דירושלמי אזדא לטעמיה שפירש קוס חלבא מקטרא כלומר שהחלב הקרוש עצמו נקרא קוס וכדברי הראב"ד דהשתא ודאי שם אביו קרוי עליה דמעיקרא חלבא קרו ליה והשתא נמי חלבא קרו ליה אלא דמוספי עליה מקטרא אבל בדר' יהודה בן בתירא הוי איפכא דמעיקרא קרו ליה תמרים והשתא קרו ליה דבש אלא דמוספי עליה תמרים כמלא דשם בנו דהיינו דבש קרו עליו בשם העצם אלא דמוספי עליה תמרים להבדיל בינו לדבש אחר וכן אתה אומר בחומץ סתוניות ופי' זה נראה עיקר כתב רבינו ירוחם דרבותא דסתוניות הוי משום דאין דרך לאכול הסתוניות עצמן סד"א כי נדר מינייהו הוי כנודר מהיוצא מהם קמ"ל :

נדר מדבש סתם מותר בדבש תמרים וכו' עד מותר בחומץ סתוניות שם במשנה : הנודר מן היין אסור בקונדיטון ובמבושל בירושלמי הא דנודר מן החלב מותר בקוס ר"י אוסר מ"ט דר"י שם אביו קרוי עליה על דעתיה דר' יוסי הנודר מן היין אסור ביין מבושל חמרא מבשלא קרו ליה כך הוא גירסת הרא"ש וכך מצאתי בירושלמי כתיבת יד ולאפוקי מנוסחת הדפוס שכתוב בה מותר ביין מבושל וכתב הרא"ש על הירושלמי זה כלשון הזה ובגמרא איתמר דרבי יוסי ורבנן מר כי אתריה ומר כי אתריה וכו' וש"מ דאפילו לרבנן הנודר מן היין אסור ביין מבושל דחמרא מבשלא קרו ליה ואע"ג דתנן ר"י בן בתירא אומר כל ששם תולדתו קרויה עליו אסור אף ביוצא ממנו ופליגי רבנן עליה התם שם בנו הכא שם אביו הכי פירש לה בירושלמי עכ"ל וכ"פ הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל וכתב דלא דמי לנודר מן הירקות שהוא מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לווי דשאני התם דמינא אחרינא נינהו אבל חמרא וחמרא מבשלא חד מינא הוא ומפני שנתבשל לא הפסיד וגרסינן תו בירושלמי מ"ט דרבי יוסי שם אביו קרוי עליו על דעתיה דרבי יוסי הנודר מן היין מותר בקונדיטון כך הוא הגירסא בספרי הדפוס ובספר כתיבת יד וכן הדין שמאחר שאין שם אביו קרוי עליו שהרי אין קורין אותו בשם אביו כלל מודה רבי יוסי שהוא מותר בו וכ"ש דלרבנן שרי ולפ"ז יש לתמוה על רבינו שכתב שהוא אסור בו אבל הרא"ש ז"ל כתב ירושלמי זה אהא דתנן הנודר מן הגריסין אסור במקפה ורבי יוסי מתיר וכתב עליו אלמא דרבנן אסור בקונדיטון עכ"ל ולפי דבריו ה"פ מ"ט דרבי יוסי דשרי הכא ומהדר משום דאיהו לא אסר גבי קוס אלא משום דשם אביו קרוי עליו אבל גבי מקפה דאין שם אביו קרוי עליו לא ורבנן סברי דשם אביו קרוי עליו או אינו קרוי עליו אינו מעלה ולא מוריד אלא מקפה כיון שגוף הגריסין בו אע"פ שנשתנה שמו הנודר מן הגריסין אסור בו אבל קוס אינו עצם החלב הילכך הנודר מן החלב מותר בו וקאמר דהנודר מן היין מותר בקונדיטון כיון שנשתנה שמו דהוי דומיא דנדר מן הגריסין דשרי רבי יוסי במקפה ומינה דלרבנן דבנודר מן הגריסין אסרינן במקפה נודר מן היין אסור בקונדיטון דהא הני תרי דמיין אהדדי דבתרוייהו עצם הדבר הראשון הם ונשתנה שמם הראשון ומאן דאסר בהא אסר בהא : **ומ"ש** ומותר ביין תפוחים משנה בסוף פרק הנודר מן המבושל (נג.) ויהיב טעמא מפני שהוא שם לווי כלומר דיין סתם לא מיקרי אלא יין ענבים : נדר מהתירוש מותר ביין ואסור בכל מיני מתיקה תוספתא כתבה הרא"ש ז"ל בפרק הנודר מן הירק וגם הר"ן ז"ל כתבה שם ומיהו כתב עליה כלשון הזה גרסינן עלה בירושלמי כמ"ד הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם כלומר שדרכן לקרות תירוש לדבריהם מתוקים ולא ליין ח ברם כמ"ד לא הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם התורה קראה אותו תירוש תירושך זה יין הילכך אנן דמשתעין בלשון לע"ז אם נדר מן התירוש בלשון הקדש אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה דאנן לא קרינן תירוש אלא ליין כלשון תורה עכ"ל : הנודר מהשמן אם הוא במקום שמסתפקין בשמן זית אסור בו וכולי עד אע"פ שרוב סיפוקן מאחד מהם ברייתא וגמרא בס"פ הנודר מן המבושל (נג.) ויהיב

כתב הרשב"א ועוד דקומא דחלבא קרינן ליה מפני שעדיין תורת חלב עליו אבל דבש תמרים לא קרינן לה הכי אלא להפריש בין דבש תמרים לדבש אחר ובין חומץ סתוניות לחומץ אחר ע"כ ובתירוצים אלו יתיישב גם כן דלא קשיא מ"ש מנודר מגריסין דאסור במקפה של גריסין ובנודר מתמרים מותר בדבש של תמרים וק"ל ויש לעיין אמאי לא קניא נמי כשאמר תמרים אלו או שאיני טועם תמרים דאסור ביוצא מהם כדתנא בזיתים וענבים וכדלעיל סוף סימן ר"ו וכן גבי ירק אם אמר ירק שאני טועם הו"ל למתני דאסור אף בירקות השדה ובדלועין כי היכי דתנא בכבוש שאני טועם דאסור בכל הכבושים וכן בצלי ושלוק ומליח תנא דבאמר שאני טועם דאסור בכל דבר צלי ושלוק ומלוח ומ"ש הכא דלא תני הכי :

הנודר מהיין אסור בקונדיטון פי' יין מבושל במיני בשמים ובמבושל בס"פ הנודר מהמבושל הא דתנן מן הגריסין אסור במקפה ור"י מתיר הביא הרא"ש ירושלמי מ"ט דרבי יוסי שם אביו עליו על דעתיה דרבי יוסי הנודר מן היין מותר בקונדיטון אלמא דלרבנן אסור בקונדיטון עכ"ל וכך פי' הירושלמי לדעת הרא"ש מ"ט דרבי יוסי דמתיר במקפה של גריסין בנודר מן הגריסין ומאי שנא מהנודר מהחלב דאוסר רבי יוסי בקוס ומשני קוס דשם אביו עליו דקורין אותו קומא דחלבא משא"כ במקפה דקורין אותו מקפה בסתם השתא לרבי יוסי הנודר מן היין מותר בקונדיטון כיון דאין קורין אותו ע"ש אביו אלא קונדיטון בסתם ודייק הרא"ש אלמא דלרבנן דאוסרין במקפה אף על פי שקורין מקפה בסתם כיון שגוף הגריסין בתוכו ה"ה בנודר מן היין אסור בקונדיטון כיון שגוף היין בתוכו אע"פ שנקרא קונדיטון בסתם ואין שם אביו קרוי עליו ומ"ש דאסור במבושל גם זה בירושלמי הביאו הרא"ש מ"ט דרבי יוסי בקוס שם אביו קרוי עליו ע"ד דרבי יוסי הנודר מן היין אסור ביין מבושל חמרא מבשלא קרו ליה ובגמ' איתמר דר"י ורבנן מר כי אתריה ומר כי אתריה באתרא דרבנן קרו ליה לחלבא חלבא לקומא קומא באתרא דר' יוסי לקומא נמי קרו קומא דחלבא ושמעינן מינה דאפי' לרבנן הנודר מן היין אסור ביין מבושל דחמרא מבשלא קרו ליה ואע"ג דתנן ר"י בן בתירא אומר כל ששם תולדתו קרויה עליו אסור אף ביוצא ממנו ופליגי רבנן עליה התם שם בנו הכא שם אביו הכי פריש לה בירושלמי עכ"ל ונתבארו דברי רבינו ומה שנמצא בירושלמי שבידינו בדפוס אמתני' דהנודר מן החלב מותר בקוס וכו' מ"ט דרבי יוסי שם אביו קרוי עליה ע"ד דר"י הנודר מן היין מותר ביין מבושל חמרא מבשלא עכ"ל טעות הוא שהשמיט המדפיס כמה תיבות וכך צריך להגיה ע"ד דר"י הנודר מן היין מותר בקונדיטון ואסור ביין מבושל חמרא מבשלא קרו ליה . ומיהו קשיא לי על מה שפי' הרא"ש אמתני' דרבי יוסי מתיר במקפה וז"ל קסבר לא מקרי גריסין אלא מקפה של גריסין והוא מן גריסין נדר עכ"ל דלפ"ז שם אביו קרוי עליו מקפה של גריסין כמו קומא דחלבא להירושלמי ואמאי מתיר רבי יוסי במקפה ואוסר בקוס וי"ל דהירושלמי מפרש מהו קוס חלבא מקטרא פי' החלב עצמו הקרוש נקרא קוס וכמ"ש הראב"ד בהשגות פ"ט וז"ל אנו מפרשים חלב הקפוי עכ"ל ובזו ודאי שם אביו קרוי עליו דמעיקרא חלבא והשתא נמי חלבא אלא דמתוספי עליה קומא אבל במקפה אינו כן דמעיקרא גריסין והשתא מקפה אלא דמתוספי עליה גריסין וזה אינו שם אביו קרוי עליה ומש"ה מתיר רבי יוסי במקפה ואוסר בקוס ורבנן דאוסרים במקפה ומתירין בקוס סברי איפכא דמקפה כיון שגוף הגריסין מעורבים בו וחשוב נמי אוכל כמתחלה הו"ל כאילו הגריסין הן בעין אבל חלב הקפוי אינו חשוב כחלב עצמו דהקפוי נעשה אוכל והחלב הוא משקה וכן קונדיטון מעיקרא משקה והשתא נמי משקה ולרבנן אין לחלק בין שם אביו קרוי עליו לאינו קרוי עליו אלא בין כשנשתנה ממה שהיה בתחלה לגמרי ללא נשתנה לגמרי . ומש"ה הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים אף לרבנן כיון שאין גוף התמרים בתוך הדבש ונשתנה לגמרי כך הוא לפי הירושלמי אבל לתלמודא דידן דמפרש דלא פליגי רבי יוסי ורבנן בקוס אלא מר כי אתריה וכו' צ"ל דקוס היינו מי חלב שאין שם גוף החלב וכמו שפי' הרמב"ם פ"ט וכל המפרשים דאם היה פי' חלב קפוי אפי' באתרא דקורין לקוס קומא הוי אסור כיון שהוא גוף החלב ממש ודו"ק . ורבינו פסק בקוס שהוא מי חלב באתרא דקורין לקומא קומא דמותר כיון שאין שם גוף החלב כדמסיק בתלמודא דידן ובנודר מן היין פסק דאסור בקונדיטון כיון שיש שם גוף היין אע"פ שאין נקרא ע"ש היין וה"ה בחלב הקפוי נמי אסור אע"פ שאינו נקרא אלא קוס כיון שיש שם גוף החלב וכדינא דקונדיטון לדעת הרא"ש בפי' הירושלמי ודלא כדעת הר"ן דמתיר בקונדיטון לפי פירושו בירושלמי ומביאו ב"י : **נדר** מהתירוש מותר ביין וכו' תוספתא כתבה הרא"ש פ' הנודר מן הירק והר"ן כתב דלדידן דמשתעינא בלשון לע"ז לא קרינן תירוש אלא ליין בלשון תורה וכן פסק בש"ע : **הנודר** מהשמן וכולי ברייתא וגמ' ס"פ הנודר מן המבושל פי' ס"ל לתלמודא דאותו שמן שמסתפקין בו קורין אותו שמן סתם וכיון שנדר בסתם מן השמן ודאי מאותו שמסתפקין ממנו נדר שהוא שמן סתם ואם מסתפקין משניהם אמרינן כיון שאותן שמסתפקין משמן זית קורין אותו שמן סתם ואותן שמסתפקין משמן שומשמין קורין אותו

פרישה

(כה) **הנודר** מהיין אסור בקונדיטון כו' (ומבושל ר"ל במבושל לבד בלא בשמים כי זהו ל' המשנה הנודר מהיין אסור בקונדיטון ובמבושל עכ"ה) עיין בדרישה :

(כו) **אע"פ** שרוב סיפוקו מאחד מהן ויהיב בגמרא טעמא דלא אזלינן בתר רובא משום דספק איסורא לחומרא כלומר כיון דאיכא דמסתפקי מינייהו אע"ג דמיעוטא נינהו איכא לספוקי

דרישה

כתב הרמב"ם בפירוש המשנה ובהכי הוא דשייך לפלוגי בין חיין למבושלין דאילו בפלפלין וכיוצא בהן אין חילוק בין חיין למבושלין עכ"ה : [ה] הנודר מהיין אסור בקונדיטון כו' ובמבושל ק"ק דהו"ל איפכא במבושל ובקונדיטון דהו"ל לא זו אף זו משא"כ עכשיו דהוה זו ואצ"ל זו דהא קונדיטון מבושל הוא ועוד דהא ב"י מייתי הירושלמי דלר' יוסי מותר בקונדיטון ואסור במבושל דבמבושל שם יין עליו משא"כ בקונדיטון וכ"פ הרא"ש אלא שמסיק וכתב דהרא"ש ס"ל דרבנן פליגי עליה וס"ל דאין נ"מ בשם אביו הבא ממנו עליו אלא הכל תליא באם עצם הדבר שבא ממנו הוא בו אסור . ועכ"פ מסתבר טפי לאסור המבושל מהקונדיטון דנראה ליישב משום דהקונדיטון אינו מבושל הכל אלא שמבשלין יורה יין עם בשמים ומערין אותה היורה לתוך כמה חביות יין חי ושם קונדיטון על כולו כך שמעתי שעושין אותו ולפי זה נתיישב דהוה לא זו אף זו וק"ל . ועיין בב"י דכתב בשם הר"ן אהא דאמרינן הנודר מן היין אסור ביין מבושל דל"ד לנודר מן הירקות שהוא מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לווי דשאני התם דמיני אחריני נינהו אבל חמרא וחמרא מבושל חד מינא הוא ומפני שנתבשל לא הפסיד : ומ"ש רבינו הנודר מהתירוש מותר ביין ואסור בכל מיני מתיקה תוספתא כתבה הרא"ש והר"ן מיהו כתב עלה בירושלמי כמ"ד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם ודרכן לקרות תירוש לדברים מתוקין ולא ליין ברם כמ"ד (ור"ל אבל למ"ד) לא הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם התורה קרא אותו תירוש תירושך זה יין הלכך אנן דמשתעי בלשון לע"ז אם נדר מן התירוש בלשון הקודש אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה דאנן לא קרינן תירוש אלא ליין כלשון תורה עכ"ל : [ו] הנודר מן השמן אם הוא

חדושי הגהות

תבשר ביומי דהקיה דמותר בדגים אלא דקשה מהיכן למד רבינו דין זה דליתיה לא במשנה ולא בגמ' עכ"ל : ח ברם כמ"ד הוא כמו אבל למ"ד :

לפניו

מהן: הנודר מתבואה (כז) או שאומר עללתא אינו אסור אלא בחמשת המינין מהדגן קאמר ר"מ שאסור בכל מיני קטניות (כח) חוץ מחילקא טרגים וטסני שהן חטין נפרכין אחת לשנים ולשלשה (כט) והכ"א שאינו אסור אלא בחמשת המינין ויראה מדברי א"א הרא"ש ז"ל שפסק כר"מ ומדברי הרמב"ן יראה שפוסק כחכמים והכי מסתבר וכ"כ הרמב"ם הנודר מהפת (ב) סתם אינו אסיר אלא בפת חטין ושעורין ובמקום שרגילין לעשות פת מכל דבר ונדר מהפת או מהמזון אסור בחמשת המינין (ל) ואם אמר כל הזן עלי אסור בכל (לא) חוץ ממים ומלח: (לב) קונם חטה שאני טועם אסור לאפותה ומותר לאוכלה חיה חטים שאני טועם אסור לאוכלה חיה ומותר לאפותה חטה חטים שאני טועם אסור לאפותה ולאוכלה חיה (לג) גרים שאני טועם אסור לבשל ומותר לאכול חי גריסין שאני טועם אסור לאכול חי ומותר לבשל גרים גריסין שאני טועם אסור

אותו שמן סתם הסתא איכא ספק דילמא מזה ומזה נדר בסתם ואע"פ שרוב סיפוקן מאחד מהן לא אזלינן בתר רובא כיון דספק איסורא לחומרא:

הנודר מתבואה או שאמר עללתא אינו אסור אלא בחמשת המינין כלומר עללתא הוא תרגום של תבואה ואין חילוק בין נודר בל"ה מהתבואה או בלשון תרגום מהעללתא אינו אסור אלא בה' המינין והוא משנה פ' הנודר מן הירק (ריש דף נה.) דהכל מודים הנודר מן התבואה אינו אסור אלא בה' המינין ובגמ' בר מר שמואל פקיד דליתנון תליסר אלפי זוזא לרבא מן עללתא דנהר פניה שלחה רבא לקמיה דרב יוסף עללתא היכי מקריא אמר רב יוסף מתני' היא ושוין בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מה' מינין א"ל אביי מי דמי תבואה לא משמע אלא ה' המינין עללתא כל מילי משמע אהדרוה לקמיה דרבא אמר הא לא מיבעיא דעללתא כל מילי משמע הדא מיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי וכו' אמרוה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן איקפד רב יוסף וכתב הרא"ש ומסתברא לי טעמיה דרב יוסף כיון דמתרגמינן תבואה עללתא והוא בלשון תרגום לזה הוי כאילו בלשון עברי לזה והזכיר תבואה ולמה נשתנה הלשון לעשות מסם העלם פעולה כדי להוציא ממון עכ"ל והקשה ב"י דלמה פסק רבינו לגבי נדרים דבעללתא אינו אלא מה' המינין הלא משמע ממ"ש הרא"ש דלהוציא ממון דוקא הוא דלא נשנה הלשון אבל לגבי איסורא דספיקא לחומרא נשנה הלשון כדי להחמיר וכן פי' הר"ן להדיא עכ"ל הקושיא אבל מה שתירץ ב"י ע"ז אינו מתיישב ע"ש ולפעד"נ דכיון דכתב הרא"ש ומסתבר לי טעמיה דרב יוסף ורב יוסף הביא ראייה מדין נדרים לדין הוצאת הממון משמע דס"ל דאין חילוק בין דין נדרים לדין הוצאת ממון: ומ"ש הרא"ש ולמה נשנה הלשון וכו' חדא ועוד קאמר חדא דמסתברא טעמיה דרב יוסף דכיון דעללתא הוי תרגום של תבואה הו"ל כאילו לזה בלשון עברי והזכיר תבואה ועוד דאף לרבא ואביי דעללתא כל מילי דמעולה ומשובח משמע מ"מ למה נשנה הלשון לעשות מסם העלם פעולה לגבי הוצאת ממון אבל לרב יוסף בלאו הוצאת ממון אינו גובה אלא מה' מינין דתבואה ועללתא הכל אחד אלא שזה ל"ה וזה לשון תרגום. והכי דייק ליסנא דהרא"ש דכתב ולמה בוי"ו דאי לא קאמר אלא חדא היה לו לומר דלמה בדלי"ת אלא חדא ועוד קאמר כדפרי' והאי ולמה בוי"ו דקאמר הו"ל כאילו אמר ועוד למה נשנה הלשון וכו' והשתא ודאי האי ועוד אינו אלא לרווחא דמילתא דאפי' לרבא אין הדין נותן לפרש הלשון בשינוי כדי להוציא ממון אבל לרב יוסף בלאו הכי תבואה ועללתא הכל לשון אחד בין לגבי נדרים בין לגבי הוצאת ממון ואע"ג דאביי ורבא לא ס"ל הכי מ"מ כיון דחזינן דאיקפיד רב יוסף ארבא וקאמר מאחר דלא צ"ל אמאי שלח לן אלמא דלא ס"ל לרב יוסף להא דרבא ואביי תלמידיו א"כ ודאי דלית הלכתא כותייהו אלא כרב יוסף דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ואע"ג דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי מ"מ קודם אביי ורבא הלכה כרב במקום תלמיד וזה פשוט:

מהדגן קאמר ר"מ וכו' משנה שם פלוגתא דר"מ וחכמים ומ"ש ויראה מדברי הרא"ש וכו' הוא מדהביא בפסקיו סתם ברייתא דר"מ תני לה הנודר מן הדגן אסור אף בפול המצרי יבש ומותר בלח ומותר באורז בחילקא בטרגיז ובטיסני וכתב ב"י ודבר תימה הוא מה ראה לפסוק כיחיד במקום רבים ועוד האריך ע"ש. ולפעד"נ דטעמו של הרא"ש דכיון דרבא ס"ל דעללתא כל מילי משמע א"כ בע"כ דס"ל כר"מ דבנודר מן הדגן אסור בכל מיני דמידגן דאי הוי ס"ל כרבנן דאפי' דגן אינו אלא ה' מינין איכי קס"ד דעללתא משמע טפי כל מילי מדגן דהא פשיטא דלשון דגן כולל טפי כל מיני דמידגן מלשון עללתא דאינו אלא תרגום של תבואה אלא בע"כ דדגן כל מיני דמידגן משמע כר"מ אלמא דהלכה כר"מ ובהא לא אשכחן דפליג עליה רב יוסף: וכתב הרא"ש והר"ן חילקא חטה אחת נחלקת לב' טרגיז א' לג' טיסני אחד לד' הכי אמרינן בפ' מי שהפך וכתב הרא"ש דאע"פ שקודם שנחלקו היה אסור בחטים עתה שנחלקו ליתנהו בכלל דגן ולא אסר עצמו אלא במה שנקראת חטה א"כ הא דקאמר מותר שנחלק קודם נדרו וילא כבר מכלל דגן עכ"ל ולפעד"נ דה"ט דלא הוי בכלל דגן כיון שאין עושין ממנו כרי וה"ט דאורז דמותר אע"ג דמידגן כיון דאין עושין ממנו כרי ולא ידעתי מפני מה השמיט רבינו היתירו וכתב בסתם קאמר ר"מ שאסור בכל מיני קיטניות דמשמע אף אורז והא ליתא וצ"ע:

הנודר מהפת וכו' ירושלמי כתבו הרא"ש בפ' הנודר מן הירק. ומ"ש ובמקום שרגילין לעשות פת מכל דבר ונדר מהפת או מהמזון וכו' פי' או אפי' במקום שאין עושין פת אלא מחטין וסעורין והוא לא נדר מפת סתם אלא נדר מהמזון אסור בה' המינין וה"ט דלא מקרי מזון אלא ה' המינים דהוי מין דגן דזייני וסעדי ליבא אבל כל הזן משמע כל דבר המשביע וכל מידי משביע חוץ ממים ומלח אבל לא סעדי ליבא ולא מקרי מזון וה"א ר"פ בכל מערבין. וא"ת באומר כל הזן עלי למה יחול הנדר הלא לר"ת באומר קונם כל פירות שבעולם עלי אינו נדר כדלקמן בסימן רל"ב וי"ל דמיירי כאן בשלא אסרן עליו אלא לזמן שיוכל לעמוד בו ועיין בסמוך אצל הנודר מפירות השנה:

קונם חטה שאני טועם וכו' ברייתא ס"פ הנודר מן המבושל שנויה כלשון זה אסור לאפות ומותר לאפות וכך הוא בפסקי הרא"ש ור"ל דאסור בפת ומותר בפת ואילו אמר אסור באפויה הוי משמע דחטה כמו שהיא אסורה באפויה אבל

ויהיב בגמרא טעמא דלא אזלי' בתר רובא משום דספק איסורא לחומרא כלומר דכיון דאיכא דמסתפקי מיניה אף ע"ג דמיעוטא ניהו איכא לספוקי דילמא אף ממנו נתכוין לנדור וכתב הרמב"ם ז"ל שאין לוקין על אותו מין שהמיעוט מסתפקין ממנו ודבר פשוט הוא דכיון דלא מיתסר אלא מספיקא אין לוקין על הספיקות:

הנודר מהתבואה אינו אסור אלא בה' המינין מהדגן קאמר ר"מ שאסור בכל מיני קטניות וכו' וחכ"א שאינו אסור אלא בה' המינין משנה וברייתא בפרק הנודר מן הירק (נה.): ומ"ש ויראה מדברי א"א ז"ל שפסק כר"מ נראה שטעמו מדכתב אבל הנודר מן הדגן אסור בכל תניא מותר באורז בחילקא בטרגיז ובטיסני ודבר תמוה הוא מה ראה לפסוק כיחיד במקום רבים דאף ע"ג דהאי ברייתא סתמא כוותיה הא קי"ל מחלוקת במתני' וסתם בברייתא אין הלכה כסתם משום דאם רבי לא שנה ר"ח מנא ליה ואיפשר שלא כתב הרא"ש ברייתא זו משום דתיהוי הלכתא כר"מ אלא ללמוד ממנה לרבנן דנודר מן הדגן אפי' לר"מ מותר בחילקא וטרגיז וטיסני וכ"ש לרבנן וה"ה לנודר מן התבואה שאינו אסור בחילקא וטרגיז וטיסני ור"י פסק כר"מ וכתב שיש להסתפק בנודר מן הדגן אם מותר בקמח בפת ובמבושל: ומ"ש דנודר מעללתא אינו אסור אלא בה' המינים איכא למידק עליה מדגרסינן התם (נה) בר מר שמואל פקיד דליתנון תליסר אלפי זוזי לרבא מעללתא דנהר פניא שלחה רבא קמיה דרב יוסף עללתא היכי מיקריא אמר רב יוסף מתני' היא ושוין בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מה' המינין א"ל אביי מי דמי עללתא כל מילי משמע אהדרוה לקמיה דרבא אמר הא לא מיבעיא לי דעללתא כל מילי משמע הלא הוא דאיבעיא לי שכר בתים וספינות מאי וכו' ופירש הר"ן כל מילי משמע דעללתא לשון ביאה והכנסה ושבח והרא"ש פירש כל מילי משמע דעללתא משמע כל דבר מעולה ומשובח וכתב בפסקיו מסתבר לי טעמיה דרב יוסף כיון דמתרגמינן תבואה עללתא והוא בלשון תרגום לזה הוי כאילו בלשון עברי לזה והזכיר תבואה ולמה נשנה הלשון לעשות מסם העלם פעולה כדי להוציא ממון עכ"ל וכיון דאביי סתר דברי רב יוסף ושתק ליה משמע דאודויי אודי ליה וגם רבא סבר כותיה ואפי' למאי דהוה ס"ד דרב יוסף כבר כתב הרא"ש שטעמו משום דלמה נשנה הלשון לעשות מסם העלם פעולה כדי להוציא ממון משמע דלהוציא ממון דוקא הוא דלא נשנה הלשון אבל לגבי איסורא דספיקא לחומרא נשנה הלשון כדי להחמיר וכ"פ הר"ן דכיון דבעיא דרבא לא איפשיטא הלכך לא גבי מסכר בתים דיד בעל השטר על התחתונה אבל לגבי נדרים נקטינן לחומרא וכולן בכלל וי"ל דדוקא גבי צוואה הוא דאמרינן דעללתא כל מילי משמע דאיכא למימר שהוא מצוה שיתנו לו י"ג אלפא זוזי מהמעולה שבנכסיו או מכל הכנסה ושבח שבנכסיו דנותן בעין יפה נותן אבל נודר מעללתא דלא שייך לפרושי הכי ע"כ לפרש דהוי כנודר מן התבואה אלא שנדר בלשון תרגום:

הנודר מהפת סתם אינו אסור אלא בפת חטים ושעורים ובמקום שרגילין לעשות פת מכל דבר ונדר מהפת אסור בה' המינים ירושלמי דמסכת חלה כתבו הרא"ש בפרק הנודר מן הירק: ב"ה ומסיים בה דאין לך קרוי פת סתם אלא מחמשת המינים בלבד: ומ"ש דנודר מהמזון אסור בה' המינים ואם אמר כל הזן עלי אסור בכל חוץ ממים ומלח בפ' בכל מערבין (ל:) תנן הנודר מהמזון מותר במים ומלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא איקרי מזון הא כל מידי איקרי מזון לימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מברכין במ"ת אלא על ה' המינים בלבד ט אמר רב יוסף באומר כל הזן עלי כלומר דבכה"ג אסור בכל דבר חוץ ממים ומלח אבל הנודר מן המזון אינו אסור אלא בה' המינים ופירש"י דלא מיקרי מזון אלא ה' המינים דהוי מין דגן דזייני וסעדי ליבא אבל כל הזן משמע כל דבר המשביע דכל מילי זייני חוץ ממים ומלח אבל לא סעדי ולא מיקרו מזון: קונם חטה שאני טועם אסור לאפותה ומותר לאוכלה חיה וכו' עד אסור לאכול חי ותבושל ברייתא בס"פ הנודר מן המבושל (נג:): ב"ה ופירש הר"ן חטה שאיני טועם אסור לאכול דפת חטה מיקריא דחד גופא נמי הוא אבל חטים משמע לכוס מפני שאדם כוסס חטים חלוקים ביחד: ומ"ש רבינו אסור לאפותה ומותר לאפותה אינו מדוקדק וכן הו"ל לכתוב אסור באפוי ומותר באפוי וכן הוא לשון הברייתא והרמב"ם בפ"ט כתב חילוקי חטה וחטים וחטה חטים השנויים בברייתא זו ולא הזכיר חילוקי גריסין השנויים בה משום דמחילוקי חטין נשמע לחילוקי גריסין ובספרי הרמב"ם דידן כתב חטים שאיני טועם מותר באפוי ומותר לכוס ט"ס הוא וצ"ל ולכתוב מותר באפוי ואסור לכוס תנן התם חטה חטים שאני טועם אסור בהם בין קמח ובין פת וכתב הרמב"ם בפ"ט ואיני יודע למה השמיטו רבינו

דרכי משה

(ב) בהר"ן פ' שבועות שתים דף ש"ה ע"ב מי שנדר ואמר פת חיטין וכוסמין עלי אינו אסור אלא בפת חיטין פת כוסמין דפת ראשון קאי על הכל והרמב"ם כתב שדינו כסתם נדרים שדינן להחמיר דאסור בכוסמין לגמרי אבל אי אמר לא נתכוונתי אלא לפת חטים נאמן ומיהו אם לשון ב"א ידוע כלל גדול אמרו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם עכ"ל: וכ"ה

פרישה

לספוקי דלמא אף ממנו נתכוון לנדור ב"י ועיין מ"ש לעיל סימן ר"מ ועיין בדרישה: (כו) או שאמר עללתא הוא תרגום של תבואה: (כח) חוץ מחילקא וטרגים וטיסני פי' חילקא אחד לב'. טרגים א' לג'. וטיסני אחד לארבע רש"י. וצ"ע דהב"י מייתי הברייתא דכתב בה נמי חוץ מאורז בדברי רבי מאיר ולמה השמיטה רבינו: (כט) וחכמים אומרים שאינו אסור אלא בחמשת המינים וצ"ל דלחכמים נמי מודים בחילקא וטרגים וטיסני וצ"ע כי הרמב"ם לא הזכיר בספרו מ"ו. והיה נלע"ד דדוקא לר"מ דס"ל דבכלל דגן ר"ל גם מיני קטניות ס"ל חוץ מחילקא כו' דאל"כ למה דקדק בנדר ולומר דגן אם לא למעט חילקא ור"ל כל זמן שהוא שלם בדגנו משא"כ כשהוא נפרך דאין עוד שם הראשון דגן עליו. אבל לחכמים דס"ל דהנודר מהדגן לה' מינים דוקא כיון ששם דגן נקרא עליהם א"כ מהיכא תיתי למעוטי חילקא וק"ל: (או מהמזון או אסור בה' מינים אע"פ שאין רגילין לעשות פת מכל דבר מאחר שלא אמר לשון פת וק"ל עכ"ה):

(ל) ואם אמר כל הזן עלי אסור בכל וכתב הר"ן דהיינו דוקא כשאוסר עליו זמן מועט דיוכל לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדרו נדר כלל שא"א לקיימו ודוקא מי שאמר כל הזן עלי שכל הדברים זייני קצת אבל אי לא נדר אלא מן המזון אינו אסור אלא בה' מינים משום דזייני וסעדי ליבא: (לא) חוץ ממים ומלח משום דלא זייני כלל: (לב) קונם חטה שאני טועם אסור לאפות ז"ל ב"י לשון רבינו אינו מדוקדק דהו"ל אסור באפויה ובסמוך מותר באפויה כי כן הוא לשון הברייתא עכ"ל ויש לתמוה עליו דברייתא זו היא ס"פ הנודר מן המבושל ושם הוא בהדיא בל' הזה אסור לאפות ומותר לאפות ופי' הר"ן אסור לאפות דאדעתיה דהכי אמר חטה כדי לאפות דחטה גרגיר א' משמע וז"ל רש"י שם פת חטה מקרי דחד גופא נמי הוא אבל חטים משמע לכוס מפני שאדם כוסס חטים חלוקין ביחד עכ"ל. אבל באמת גם שם אינו מדוקדק דאף לטעם הר"ן לא אסר עליו האפויה אלא שאני טועם: (לג) גרים שאני טועם כו' כטעם כמו בחטה הנזכר

חדושי הגהות

ט לפנינו בגמ' איתא א"ר הונא וכ"ה בברכות (לה.):

בריתא

אסור לאכול חי ומבושל: [ז] הנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה (לד) ומותר בגדיים וטלאים בחלב וביצים ובגוזלות (לה) ואם אמר גדולי שנה עלי אסור בכולם מפירות הארץ אסור בכל פירות הארץ ובפרי העץ ומותר בכמהין ופטריות ואם אמר גדולי קרקע עלי אסור בכולן הנודר מהקיץ אינו אסור אלא בתאנים הנודר מהמים הנמשכין ממעיין פלוני אסור בכל הנהרות היונקות ממנו ואצ"ל מהנמשכין ממנו אע"פ שנשתנה שמו ואין קורין אותו אלא נהר פלוני ומעיין פלוני ואם אמר מנהר פלוני או ממעיין פלוני אינו אסור אלא בנקראין על שמו: הנודר מהכסות מותר בשק יריעה והמילה מיני בגדים גסים הם (לו) הנודר מהבית אסור בעלייה מעלייה מותר בבית: הנודר מהעיר מותר ליכנס בתחומה (לז) ואסור ליכנס לעיבורה מהבית אינו אסור (לח) אלא מן האגף ולפנים: נדר מיושבי העיר אסור במי שישב שם ל' יום מבני העיר אינו אסור אלא במי שישב שם י"ב חדש: נדר מיורדי הים אסור בכל יורדי הים

רבינו וכתב עוד הרמב"ם הנודר מן החטים אסור בה בין חיין בין מבושלין: הנודר מפירות השנה וכו' עד אסור בכולן ברייתא פרק הנודר מן הירק (נה:) וכתב הר"ן ואם אמר גידולי שנה עלי אסור בכולן מיהו דוקא בשלא אסרן עליו אלא זמן שהוא יכול לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדר כלל שא"א לו לקיימה: מפירות הארץ אסור בכל פירות הארץ ומותר בכמהין ופטריות ואם אמר גידולי קרקע עלי אסור בכולן שם בברייתא ופי' הרא"ש אסור בכל פירות הארץ פרי העץ ופרי האדמה ע"כ ופשוט הוא מדלא שרי אלא בכמהין ופטריות תניא בתוספתא הנודר מן הפרי אסור בקשואין ודלועין ומלפפונות ומותר בפירות אילן ודבר תימה הוא למה לא יאסר בפירות האילן: הנודר מהקיץ אינו אסור אלא בתאנים י ברייתא כתבה הרא"ש בפ' קונם יין: הנודר מהמים הנמשכים ממעיין פלוני אסור בכל הנהרות היונקות ממנו וכו' עד אינו אסור אלא בנקראים על שמו בפ' בתרא דבכורות (דף נה.) וכרותא דמיא כלומר עיקר המים שבעולם פרת דא"ר יהודה א"ר הנודר ממי פרת אסור בכל מימות שבעולם ה"ד אילימא דאמר לא שתינא ממיא דפרת מי פרת הוא דלא שתינא הא מנהרא אחרינא שתינא אלא דלא שתינא ממיא דאתו מפרת דא"ר יהודה א"ר כל הנהרות למטה מג' נהרות וג' נהרות למטה מפרת גרסינן בפרק ראוהו ב"ד (כח.) המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה כלומר משום דבימות החמה איכא הנאת הגוף (ג): הנודר מהכסות מותר בשק ובירעה ובחמילה משנה בפרק הנודר מן הירק (נה:): הנודר מהבית אסור בעלייה וכו' עד מן האגף ולפנים גם זה משנה שם (נו.) וכתב הרא"ש ז"ל דאף על גב דעלייה בכלל בית חדר ולוע לא הוו בכלל בית דהמוכר את הבית לא מכר את החדר ולא את היציע אלמא לא הוו בכלל בית ומותר ליכנס לתחומה פירוש תוך אלפים אמה ואסור ליכנס לעיבורה פי' תוך ע' אמה ושירים מן האגף ולפנים פירוש אגף כמו הגפת הדלתות ומסתימת הדלת ולפנים אסור אבל מסתימת הדלת ולחוץ על עובי המפתן מותר וכתב הר"ן ז"ל ומכאן לאותם שנשבעים לעמוד בבית א' דמן האגף ולפנים מותרין מן האגף ולחוץ אסורין: נדר מיושבי העיר אסור במי שישב שם ל' יום כו' עד אלא במי שישב שם י"ב חדש ברייתא בס"פ חלק (קיב.) ובפ"ק דב"ב (ח.) וכתבה הרא"ש בסוף פ' ד' נדרים כתב בתשובה להרמב"ן סי' רס"ז שאלה נשבעתי ע"ד רבים שמעפשת הבא ראשון עד שנה תמימה שלא אהיה מהדרים בלירידא אני עם כל מה שאוכל להוציא משם מסיעת ביתי אשר ירצו ללכת אחרי אח"כ יצאתי מלירידא ולא יכולתי להוציא כ"א א' מבני כי עכבם מושל העיר העמידני על נכון אם אוכל עוד לצאת ולבא בפתי לאכול שם ולעשות בעניני שני שלישי החדש מחדשי השנה כיון שאיני דר שם חדש שלם. תשובה דע כי הדין הזה מוחלק כפי לשון הנשבע אם נשבע שלא יהיה מיושבי העיר או מבני העיר או מן הדרים בעיר לפי שיושב נקרא מתעכב בעיר שלשים יום ובן עיר לא נקרא עד שיתעכב שנה תמימה ודינים אלו מפורשים בתלמוד אבל דר לא נתפרש דינה בהדיא אבל מדעתי שאינו לא כיושב ולא כבן עיר ודע שכל שבועה ונדר אין הולכין אלא אחר לשון ב"א של כל מקום שהוא עומד ולכן לא ולמד מלשון העם שאני מדמה שאתה לא נשבעת אלא בלשון העם שלא אהא אשטנט די לירידא אני רואה שאין קורין אשטנט אלא למי שקובע דירה במקום שאלו הסוחרים הבאים משם לכאן וכשמתעכבים בסחורתם אפי' שנה תמימה ודעתם לחזור למקום קביעות אין קורין אותו אשטנט די ברצלוני אלא אשטנט די לירידא כיון שמקום קביעות נשאר בלירידא ולא בא לכאן להשתקע וכיון שכן יש בדבר להקל ולהחמיר שאילו היה מקום קביעתו באושקא ובכוו ואשתו שם ונשבע שלא יהיה מדרי לירדא נראה בעיני שיכול להתעכב אפי' יותר מחדש דרך סחורה או דרך ערלי לא דרך קבע וזה להקל ולהחמיר שאם עקר דירתו מאושקא לבא לירדא וקבע שם דירה ה"ז עובר אפי' בפחות מחדש שהרי הוא דר בלירידא ואשתך ובני ביתך שם והנך מצפה ומתי תעבור השנה תחזור גם אתה למקומך הראשון א"כ כל זמן שאתה מתעכב בלירידא וסר אל ביתך ואל מקום קביעותך הראשון במקום אשתך ובני ביתך מיד אתה נקרא מן הדרים בלירידא שאתה כשאתה חוזר אל ביתך שבלירידא אין דעתך לשוב יום א' באושקא למקום קביעות אלא למקום ערלי שאם תכלה תחזור למקומך ונמצאת עמידתך באושקא ערלי ועמידתך בלירדא קבע ע"כ צריך אתה ליזהר שלא תבא בלירדא כ"ז שאשתך ובני ביתך שם שכל זמן שהם דרים בעיר אתה חוזר למקום קביעותך (ד): נדר מיורדי הים אסור בכל יורדי

הנודר מהבית וכו' משנה שם (דף נו.) פליגי בה ר"מ וחכמים והלכה כחכמים דעלייה בכלל בית אבל בית אינו בכלל עלייה: הנודר מן העיר וכו' משנה שם ומפרש בגמ' טעמא מקראי דבתחומה כתיב ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה אלמא תחומה איקרי חוץ לעיר וכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו מאי ביריחו אילימא ביריחו ממש והכתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא ש"מ בעיבורה דהיינו ע' אמה ושיריים שנותנים אותם עיבור לעיר והם והלאה מודדין תחום שבת ופי' אגף סתימת הבית כמו הגפת הדלתות מסתימת הדלת ולפנים אסור אבל מסתימת הדלת ולחוץ על עובי המפתן מותר: נדר מיושבי העיר וכו' ברייתא ס"פ חלק ופ"ק דבתרא כתבה הרא"ש ס"פ ד' נדרים אלא דתני בה לשון נשתהה שם י"ב חדש וכ"כ הרמב"ם בפ"ט לשון שהה ונשתהה דמשמע אפילו יוצא ונכנס ורבינו דכתב שישב שם ל' יום שישב שם י"ב חדש לאו דוקא ישיבה ממש בקבע אלא ר"ל נתעכב שם כמו ותשבו בקדש דהיינו לשון נשתהה יוצא ונכנס. ואם נדר בלשון דירה עיין בתשובות להרמב"ן שכתבה ב"י בסימן זה ובתשובת הרשב"א שכתבה ב"י בסוף סימן שאחר זה: נדר מיורדי הים וכו' משנה פ' ד' נדרים (דף ל') וכלישנא דתלמודא

אבל אינו אסור בפת הסתם דאמר אסור לאפות משמעו אסור לעשות מתנו פת כלומר דאסור בפת וכ"כ הר"ן וז"ל חטה שאני טועם אסור לאפות דפת חטה מקרי דחד גופא נמי הוא אבל חטים משמע לכוס מפני שאדם כוסס חטים חלוקים ביחד עכ"ל ובמשנה רבי יהודה אומר קונם גרים או חטה שאני טועם מותר לכוס חיים ופי' הר"ן הטעם שהכוסס אינו כוסס אחת אח' בפני עצמה אבל פת כיון שהוא גוף אחד חטה מקרי וה"א בירושלמי דגרסינן התם חטה ואת אמר כן בתמיה אמר רבי אורחא דבר נש מחמי פתא נקטה ומימר בריך דברא הדא חיטתא עכ"ל ולפ"ז התיישב הא דתנן התם חטה חטים שאני טועם אסור בהן בין קמח בין פת דכתב ב"י איני יודע למה השמיטו רבינו אבל לפעד"כ דלא היה צריך לכתבו דכיון דכתב חטה חטים שאני טועם אסור לאפותה ולאוכלה חיה הרי אמר דאסור בפת כדפרישית וממילא נשמע דאסור ג"כ בקמח דמה לי כוסס חטים או אוכל קמח דקמח נמי בכלל חטים הוא עוד כתב ב"י דמ"ש רבי' אסור לאפות אינו מדוקדק וכך הו"ל לכתוב אסור באפויה וכן הוא הלשון ברמב"ם ולא נהירא אלא לשון לאפות הוא מדוקדק כדפרישית: **הנודר** מפירות השנה וכו' ברייתא פ' הנודר מן הירק (נה:) פי' דאסור בכל פירות השנה עד תשרי בין של אילן בין של הארץ ומ"ש ומותר בגדיים וכו' כלומר בין שכן ב"ח או דאין מב"ח אינן בכלל פירות השנה אבל הם בכלל גידולי שנה וכתב הר"ן דלא אסר עליו גידולי שנה אלא לזמן שיוכל לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדרא כלל שאי אפשר לו לקיימו ע"כ וכך צריך לפרש אבל כל הזן עלי כדפרי' בסמוך למעלה: **מפירות** הארץ וכו' וטעמו שבכלל פירות הארץ הוי נמי פרי העץ וכדתנן פ"ו דברכות בירך על פירות האילן בפה"א יצא ועל פירות הארץ ב"פ העץ לא יצא. ומותר בכמהין ופטריות לפי שאינו נקרא בשם פרי הארץ אבל בכלל גידולי קרקע הוא להו נמי כמהין ופטריות דאע"ג דאין להם שרשים בארץ מ"מ נתגדלו מלחלוחית הארץ וכדאמר בגמ' דמאוירא קא רבו ונראה דאם אמר גידולי שנה עלי כל שכן דהו"ל כמהין ופטריות בכלל כיון שלא הזכיר קרקע ואם אמר גידולי קרקע עלי נראה דבעלי חיים נמי הו"ל בכלל גידולי קרקע כדאיתא בפ' הפועלים ואיכא לתמוה דכאן קאמר דבעלי חיים אינן בכלל פירות ולמעלה סוף סימן קע"ו כתב רבינו דב"ח הוי נמי בכלל פירות ואפשר לחלק בין סתם פירות דהוי ב"ח בכלל ובין פירות השנה או פירות הארץ דלא הוי ב"ח בכלל ועיין בסימן רל"ב: הנודר מהקיץ אינו אסור אלא בתאנים ברייתא בפ' קונם יין (סוף דף ס"א) תניא הנודר מפירות הקיץ אינו אסור אלא בתאנים רשב"ג אומר ענבים בכלל תאנים וכתב הרא"ש לשון קיץ משמע דבר הנלקט ביד ותאנים נלקטים ביד אבל ענבים צריכין סכין ואינם בכלל קיץ ורשב"ג סבר ענבים נמי כשהם מבושלים ועומדים לירדות מחיבורן אף הם נקלגין ביד מקרי ואין הלכה כרשב"ג ומשמע לכאורה דדוקא בנודר מפירות קיץ קאמר רשב"ג דגם ענבים בכלל דמשמעו דנודר מכל פירות שקוצלין ביד אף ענבים שלפעמים קוצלין ביד כשהם מבושלין אבל בנודר מקיץ אף רשב"ג מודה דפירוש קיץ אינו אלא תאנים דתאנים נקראים בשם קיץ ולא ענבים כדאיתא פ' אלו מציאות מצא קציעות בדרך ובפ"ט דמקואות ר' יהודה אומר אף של קיילין כיוצא בהן ובפ' ח"ה כנס את קייצו וא"כ איכא לתמוה למה כתב רבינו הנודר מהקיץ ולא כתב הנודר מפירות הקיץ כלישנא דברייתא וכ"כ הרמב"ם הנודר מפירות הקיץ. ונראה דרבינו דקדק מדקאמר רשב"ג ענבים בכלל תאנים דהו"ל לומר ענבים בכלל פירות קיץ אלמא דאפילו לא נדר אלא מהקיץ דפירושו תאנים אפי' הכי ענבים בכלל תאנים הסתא לפי זה אין לחלק כלל בין נודר מפירות קיץ ובין נודר מהקיץ וק"ל: **הנודר** מהמים הנמשכין ממעיין פלוני וכו' עד בנקראין על שמו כך הוא לשון הרמב"ם פ' ט' ולמדו הרב מהא דאיתא בפ' בתרא דבכורות גבי פרת והוא הדין לשאר נהרות והכי פירושו דאע"פ דנדר מהמים הנמשכין ממעיין פלוני לא תימא דוקא מה שאנו רואים שנמשך ממנו ולמטה אלא אסור אף בכל הנהרות היונקות ממנו דהיינו הנהרות שהם גבוהים מהמעיין שנדר עליו ויונקות ממנו ג"כ אסור בהם ואצ"ל מהנמשכין ממנו ולמטה שאנו רואים שנמשכין ממנו דפשיטא דאסור בהם אע"פ שנשתנה שמו וכו' ואם אמר מנהר פלוני וכו' השתא ודאי כיון שלא אמר הנמשכין ממנו אינו אסור אלא בנקראין על שמו ואסור בכל מקום שהן אבל בנשתנה שמו מותר בהן: הנודר מן הכסות וכו' משנה פרק הנודר מן הירק (דף נה:) והטעם דמותר בשק וכו' דלא מקרי כסות:

דרכי משה

(ג) וכ"ה בתו"ו נתיב כ"ו: (ד) ובתשובת הרשב"א סימן תרצ"ו מי שנדר שלא לידור עם חבירו אסור לידור אפי' דירת עראי דהולכים אחר לשון ב"א ודירת עראי מקרי דירה עכ"ל וצ"ל

פרישה

הנזכר: (לד) ומותר בגדיים וטלאים בחלב כו' וקשה דאמרינן לעיל ס"ס קפ"ז הנותן מעות לחבירו לקנות בהן פירות כו' דשאי ליקח בהן כל מה שירצה אפי' בעלי חיים ובלבד שלא יקנה לא כסות ולא כלים משמע דכל מידי הוא בכלל פירות חוץ מכסות וכלים ושמא יש לחלק בין נדרים לענין מקח וממכר דבנדרים דהולכין אחר ל' בני אדם הני לאו בכלל פירות ניינהו גם י"ל דשאני כשאומר פירות השנה דמשמעותו שפירות של שנה זו אינם מתקיימין לשנה אחרת כגון פירות האילן והאדמה ומתחדשים בכל שנה ושנה משא"כ בגדיים וטלאים שמתקיימים גם לשנה האחרת. גם נולדים לה' מדשים ואינם מיוחדים בכלל פירות השנה הגדלים בשנה פעם א' והם גדלים ב"פ בשנה וכ"ש חלב וביצים וגוזלות. וכסות וכלים ג"כ אינן מהנולדים בשנה שנה: (לה) ואם אמר גדולי שנה עלי אסור בכולן וכתב הר"ן דוקא שלא אסרן עליו אלא זמן שהוא יכול לעמוד בו כדלעיל ועיין בדרישה: (ומותר בכמהין ופטריות ז"ל רבי יונה בפרק כיצד מברכין כמהין נקראין אותן שמצוין על הקרקע ונבראים משומן הארץ. ופטריות הן מין אחר שגדילים לפעמים בעצים ע"כ אם אמר מנהר פלוני כו' אלא אמר סתם הני כודר מנהר פלוני או ממעיין פלוני וק"ל עכ"ה): (לו) הנודר מהבית אסור בעלייה כו' וכן הוא לקמן בח"מ ס"ס רי"ד לענין מקח וממכר ועמ"ש שם לייטב הגמרא אהדדי והטעם לפי שעלייה הוא בכלל בית ובית אינה בכלל עלייה: (לז) ואסור ליכנס לעיבורה פי' התוס' תוך ע' אמות ושיריים (ושיריים הוא ד' טפחים עכ"ה) ועמ"ש בח"מ סימן שכ"ט: (לח) אלא מן האגף ולפנים פי'

דרישה

הוא במקום שמסתפקין כו' בזין אינו מחלק בזה אם מסתפקין יין מבושל או חי דלפעמים יין ר"ל עכ"פ חי אלא שכולל ג"כ אפילו אמתני משא"כ בשם שמן שפעמים ר"ל האי או האי לפי דרך הסתפקותו ממנו: [ז] הנודר מפירות השנה אסור כו' עד ואם אמר גידולי השנה עלי אסור

חדושי הגהות

י ברייתא פ' קונם יין (סא:) פלוגתא דת"ק ורשב"ג ופסק הרא"ש כת"ק כצ"ל לענ"ד:

דתלמודא דמתמר אפילו באותן שאין הולכין אלא מעכו ליפו שאין בינייהו אלא מהלך יום א' ובאין מהרה ליבשה נקראו ג"כ יורדי הים ומיהו כתבו התוס' דאדם שעובר פעם אחת לזמן מרובה ואינו רגיל לעבור שם (לא) מקרי יורדי הים וכו' ע"ש וכ"כ הר"ן ע"ש הרשב"א ומביאו ב"י והכי משמע מלשון רבינו:

יורדי הים וכו' פ' ד' נדרים (ל.) הנודר מיורדי הים מותר ביושבי יבשה מיושבי יבשה אסור ביורדי הים שיורדי הים בכלל יושבי יבשה לא כאלו ההולכים מעכו ליפו אלא אפילו במי שדרכו לפרש. ופירש הר"ן מותר ביושבי יבשה באותן שאין רגילים להיות יורדי הים בספינות: מיושבי יבשה אסור ביורדי הים. אפי' הם עכשיו בים שסופם לעלות ליבשה והא דתנן לא כאלו ההולכים מעכו ליפו וכו' איכא תרי לישני בגמרא ובלישנא בתרא אמרינן דאסיפא קאי הנודר מיושבי יבשה אסור ביורדי הים ולא באלו ההולכים מעכו ליפו בלבד אלא אפילו במי שדרכו לפרש הואיל וסופו ליבשה סליק ופסקו הרא"ש והר"ן ז"ל הלכה כלישנא בתרא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט וכתב הר"ן ז"ל דלהאי לישנא נודר מיורדי הים אפילו ההולכים מעכו ליפו בכלל מדלא פירש תידי ארישא ומיהו כתב בשם הרשב"א דמסתבר דאינו אסור בכל מי שירד פעם אחת מעכו ליפו אלא במי שרגיל לירד שם תדיר או נמי במי שהיה יורד בשעת נדרו מעכו ליפו:

ומ"ש ואפילו באותם שיורדים לטייל בירושלמי נסתפקו בזה וכתב הר"ן ז"ל דנקטינן לחומרא וכן בדין דספיקא דאורייתא הוא ולחומרא וכ"פ רבי' ירוחם וכך הם דברי רבינו: ומ"ש ואם אמר יורדי הים לאחר ל' יום עלי וכו' בירושלמי איבעיא להו הנודר מיורדי הים לאחר

נדר מרואי החמה וכו' משנה וגמרא פ' ד' נדרים שם פי' מדלא קאמר מן הרואים דאילו אמר הכי היה מותר מן הסומין ומדאמר מרואי החמה משמע מתי שהחמה זורחת עליו לאפוקי דגים שבמים ועוברין שבמעי אמם שאין החמה רואה אותן שמותר בהן ולכאורה משמע דאין חילוק בין נדר מרואי החמה ובין נדר מרואים החמה דמדמדבר החמה אלמא דנדר ממי שהחמה זורחת עליהם דאם לא כן הו"ל למימר מן הרואים בלחוד שהרי כל הרואים הם רואים ג"כ החמה וכ"כ הר"ן להדיא וא"כ יש לתמוה אמ"ש רבינו ואם נדר מרואים החמה מותר בסומין וצ"ל שע"פ הוא בדברי רבינו וצ"ל מרואים את החמה ולמד כך מדברי התוס' שכתבו וז"ל מדלא קאמר מן הרואים כלומר מדלא קאמר האיש הנודר שהוא נודר מן הרואים את החמה שאז ודאי הוי משמע למעוטי סומין עכ"ל מבואר מדבריהם דבנדר מן הרואים בלחוד אפשר נמי לפרש שהחמה רואה אותן ואסור בסומין מספק ואינו מותר בסומין אלא בנודר מן הרואים את החמה שאז ודאי משמע למעוטי סומין והכי נקטינן ובש"ע כתב ואם נדר מרואים החמה מותר בסומין ולפעד"נ דאסור דרואיה החמה אפשר לפרש ג"כ שנקראים רואים לפי שהחמה רואה אותם כלומר שרחה עליהן כדפרי' ודו"ק:

נדר משחורי הראש וכו' משנה וגמרא שם פירוש נשים שראשם מכוסים ומעומות כל שעה במכוסי הראש מתאר אותם והנשים לעולם מיגלו במגולי הראש אדם מתאר אותן אבל אנשים דזימנין מיכסו רישייהו וזימנין דמיגלו רישייהו אינן נקראים אלא שחורי הראש לפי דרובן ראשם שחור והא דאסור בקרחים ובבעלי שיבות היינו טעמא משום דשחורי הראש משמע שהיו שחורי הראש פעם אחת אע"פ שעכשיו הוא קרח ובעל שיבה אפ"ה הוי בכלל שחורי הראש דאל"כ אלא בא להוציא קרחין מבעלי שער הוה ליה למימר אלא בע"כ דר"ל מאותו שהיו שחורי הראש קאמר א"כ בכלל זה תרוייהו משמע קרחין ובעל שיבה: הנודר מן הילודים וכו' משנה שם פליגי בה ר"מ וחכמים ופסק כחכמים דאמרו לא נתכוין זה אלא במי שדרכו להוולד פי' דבקרא אשכחן ועתה שני בניך הנולדים דפי' שכבר נולדו וכתיב הנה בן נולד לבית דוד יאשיה שמו דעתיד להוולד ואשכחן נמי כל העם הילודים במדבר דפי' שכבר נולדו וכתיב כל הבן הילוד דעתיד להוולד אלמא משמע הכי ומשמע הכי הלכך הנודר מן הילודים אסור בשניהם דבלשון בני אדם נמי תרווייהו משמע כמו בלשון תורה ולא נתכוין זה בנדרו כשהזכיר לשון לידה אלא לאפוקי דגים ועופות שמטילין ביצים דמותר בהן: נדר משובתי שבת משנה שם (דף ל"א) מאוכלי שום אסור בישראל ואסור בכותיים כך הוא גירסת כל הספרים וכ"כ הרא"ש וכ"כ התוס' וז"ל פירוש שהם מצווין לאכול שום מתקנת עזרא בע"ש וגם הכותיים שומרים תקנה דאכילת שום בע"ש עכ"ל וכך הם דברי רבינו ודלא כב"י שכתב דהנוסחאות שכתוב בהן ומותר בכותיים הוא עיקר דליתא אלא איפכא הוא העיקר דאסור נמי בכותיים והכי

שלשים יום וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה אי בתר אמירת הנודר אזלינן והשתא יורדי הים נינהו או בתר חלות הנדר אזלינן דהו"ל יושבי יבשה ויהא מותר בהם ותלי ליה בפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע דפליגי בפרק בתרא (פט.) באשה שאמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום דרבי ישמעאל סבר בתר חלות הנדר אזלינן ובעל מיפר ור' עקיבא סבר בתר אמירה אזלינן ואין הבעל מיפר בקודמין ופסק הרא"ש הלכה כר"ע וכ"פ הרמב"ם פי"ג וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר ודלא כקצת מרבותיו שכתבו שמי שהוא בשעת הנדר מיורדי הים ועכשיו נעשה מיושבי יבשה דלא הוי בכלל יורדי הים וכתב הר"ן ז"ל הילכך אסור באותן שהם יורדי הים עכשיו אע"פ שבשעת חלות הנדר נעשו יושבי יבשה דבתר השתא אזלינן והאי ירושלמי איכא למיפשט נמי היכא דהוי איפכא להיתירא אבל נראה לי שאין הדין כן ויתבאר בפ"ב בס"ד עכ"ל: נדר מרואי החמה אסור אף בסומין וכו' עד מותר בסומין משנה וגמרא בפ' ד' נדרים (שם:) וכ' הרא"ש אהא דתנן שלא נתכוין זה אלא ממי שהחמה רואה אותו ובגמ' מפרש טעמא מדלא קאמר מן הרואים ואפילו אמר מן הרואים נתכוונתי לא מיתקין ליה דלא נדר אינש אדעתא דנפשיה היכא דאיכא שינויא כדאמרי' לעיל גבי אסקונדרי: וכתבו התוס' הא דאמרי' לאפוקי דגים ועוברים דאין חמה רואה אותם אבל שאר ב"ח אסורין ומיהו בתבואה ופירות וכל דבר שאין בו רוח חיים שרי אע"ג דחמה רואה אותם (ה) דכיון שהזכיר רואי החמה משמע דוקא בע"ח שעשויים לראות החמה: נדר משחורי הראש כו' ג"ז משנה שם הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש אלא האנשים ובגמרא שם מ"ט מדלא קאמר מבעלי שער ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש אלא האנשים מאי טעמא אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמיגלו אבל נשים לעולם מיכסו וקטנים לעולם מיגלו ופירש הר"ן ז"ל מדלא קתני מבעלי שער אלמא אפילו קרחים בכלל וכיון דשחורי הראש לגבי קרחין לאו דוקא לגבי בעלי שיבות נמי לאו דוקא ומשום הכי אמר דהכי קאמר שחורי הראש לאותם שאדם מתאר אותם בשחורי הראש נתכוון דהיינו אנשים דמשום דזמנין מיכסו רישייהו וזמנין מיגלו אי אפשר לתאר אותם לא במכוסי הראש ולא במגולי הראש ונקראין שחורי הראש לפי שרובן של אנשים ראשן שחור אבל נשים כיון דלעולם מיכסו במכוסי הראש אדם מתאר אותם עכ"ל ופי' הרא"ש מדלא קתני הנודר בבעלי שער ה"ה לקרחים ובעלי שיבות כבר היו שחורי הראש וה"ה למי שסערו לבן מפני שסופו משחיר ובדברי רבינו כתוב מותר בקרחים ובעלי שיבות והדבר ברור שהוא ט"ס וצ"ל אסור בקרחים ובעלי שיבות:

ומ"ש בשם הרמב"ם ואם דרכן לקרות שחורי הראש לכל אסור בכל בפ"ט ופשוט הוא מהכלל שבידינו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן:

הנודר מן הילודים או מן הנולדים אסור בין באותם שנולדו כבר וכו' גם זה במשנה שם הנודר מן הילודים מותר בנולדים מן הנולדים אסור בילודים רבי מאיר מתיר אף בילודים וחכ"א לא נתכוון זה אלא ממין שדרכו להוולד ומסיק בגמרא דחסורי מחסרא והכי קתני ר"מ אומר אף הנודר מן הנולדים מותר בילודים כי היכי דנודר מן הילודים מותר בנולדים א"ל רב פפא לאביי למימרא דנולדים דמתיילדן משמע אלא מעתה שני בניך הנולדים לך ה"נ דמתיילדן הוא אלא מאי דיילידו משמע אלא מעתה דכתיב הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו הכי נמי דהוה אלא משמע הכי ומשמע הכי ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם וחכ"א לא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד לאפוקי דגים ועופות. ופי' הרא"ש ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. רבנן סברי דבלשון בני אדם לכולהו קרי נולדים ור"מ סבר דוקא בעתידים להוולד: לא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד. ופליג אתרווייהו ואף מן הילודים אסור בשניהם אבל הר"ן פי' הכי פליגי ר"מ ורבנן דרבנן סברי כי היכי דנולדים בלשון תורה כולל נולדים כבר ועתידין להוולד ה"נ בלשון ב"א והיינו דהדרי רבנן למימר בסיפא דמתני' לא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד ולא דעת שלישי הוא אלא לפרש טעמייהו דאמר דהנודר מן הנולדים אסור בכל וקא יהיב טעמא למלתייהו שלא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד בין להבא בין לשעבר לפי שאין במשמעות לשון זה כוונה אחת מיוחדת לשעבר דוקא או להבא דוקא ור"מ סבר דבלשון ב"א לא מיקרו נולדים אלא עתידים להוולד ובילודים דתרווייהו מודו דמותר באותם שעתידים להוולד טעמייהו משום לשון בני אדם דאילו בלשון תורה כי היכי דמשמע נולדים כבר כדכתיב כל העם הילודים במדבר ה"נ משמע עתידים להוולד כדכתיב כל הבן הילוד עכ"ל. ורבינו נראה שמפרש כשיטת הרא"ש דחכמים דסיפא דמתני' דעת שלישי הוא ופסק כוותייהו לחומרא אבל הרמב"ם ז"ל השמיט כל זה משום דכיון דבלשון בני אדם פליגי לא שייך למיפסק הלכה כחד מינייהו שהכל הולך אחר לשון ב"א באותו מקום ובאותו זמן:

נדר משובתי שבת כו' מאוכלי השום אסור בישראל ואסור בכותיים נדר מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותיים גם זה משנה שם (לא.) אלא שיש

דרכי משה

(ת"ל סימן רי"ח הנודר מדירת פלוני כיצד דנין כתב המרדכי כ' המקבל דף קס"ו ע"ב תשובה שגזרת הקהל שלא לקנות בתים מן העכו"ם דפסק מהר"ם דחילוף בתים בבתים זבינ מיקרי ואסור להחליף עמהן עכ"ל. כתב הרשב"א בתשובה והביאה הב"י סימן רכ"ח מי שנשבע לדור בשכונת יהודים אע"ג דשלשה בתים מיקרי שכונה מ"מ בלשון ב"א אינו מיקר שכונה רק שכונה גדולה שנוהגין הכל לקרות שכונה עכ"ל: (ה) כתב הר"ן ד' קצ"ח פ' המוכר את הספינה הנודר מן האדום אסור ליהנות מן החמה דהחמה נמי אדום היא עכ"ל ובתשובה.

דרישה

אסור בכולם כלפ"ד דמ"ש אסור בכולם ל"ד קאמר הא אין הנדר של בכס"ג וכ"ש רבינו בסימן רל"ב ע"ש אלא ה"ק הכל בכלל גידולי השנה ומה היה ר"ל כ' הוה אסור בכולם ולכך היה דינו כמו שנדר מכל פירות שבעולם שדינו מבואר במקום אחר ואין כאן מקומו וק"ל (ולפי מ"ש בפרישה בשם ר"ן דר"ל דלא אסרם עליו אלא זמן מועט לק"מ). ומיהו מה שכתב ברישא בפירות השנה דאסור בכל פירות השנה ומותר בבגדיים כו' בכס"ג של הנדר ל"מ לסברת רבינו שכתב בס"ם ר"מ שבנודר מכל פירות שבעולם מוץ מדגן שהנדר של פשיטא שהל ג"כ בכס"ג אלא אפילו לתשובת מיימוני שכתב שהנודר מכל פירות מוץ מטין דאין הנדר של אפילו הכי מסיק שם דבאם אסר עליו כל הפירות מוץ מבשר הנדר של משום דבשר שמן מייטב דעתו של אדם ע"ש והביאו ב"י ור"מ בסימן רל"ב ע"ש: [ס] (אלא מעכו ליפו וכתב הר"ן דמסתברא דאינו אסור אלא במי

במכוסי הראש (וקטנים לעולם מגולי הראש עכ"ס) אדם מתאר אותם עכ"ל: (מד) הנודר מן הילודים או מן כו' דאמרינן דעתו הוה אמי שדרכו להוולד: (מה) בין באותן שיולדו אח"כ פי' ואפ"ג דהוה דבר שלא בא לעולם וכתבתי לעיל בסימן רט"ו בדרישה לענין מי שנדר ליתן מעשר מן הריוח דיכול לחזור בו מן הריוח כיון שלא בא לעולם ואפשר דזה נקרא יותר בא לעולם כיון דודאי יבא דדרך העולם בכך: (מו) אסור בישראל ובכותיים שגם הם מצווים ונזהרין בשמירת שבת:

פרישה

פי' מסגירת הפתח ולפנים ואגף כמו סגירת דלתות אבל על האגף דהיינו עובי המפתן אינו אסור רש"י: (לט) ואם אמר מיורדי הים לאחר ל' יום עלי כו' ר"ל שלאחר ל' יום לא אהנה ממי שהוא עתה מיורדי הים: (מ) אע"פ שלאחר ל' יום כשחל הנדר הוא מיורדי הים דבתר השתא אזלינן והר"ן חולק על דין זה ועיין בב"י: (מא) נדר מרואי החמה בין באדם בין בבהמה מ"ו. (מב) נדר משחורי הראש אסור בקרחין כו' כצ"ל וכן הוא בהדיא במשנה וכתב ב"י שט"ס הוא בספרים שכתוב בהן מותר ע"ש: (מג) שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים וכתב הר"ן מדלא קאמר מבעלי שער אלמא אפי' קרחין בכלל ולגבי בעלי שיבה נמי ל"ד קאמר כיון דהוי להו שערות שחורות ומש"ה אמר דכי קאמר שחורי ראש לאותם שאדם מתאר אותם בשחורי הראש נתכוון דהיינו אנשים דמשום דזימנין מיכסו ראשיהון וזימני מיגלו א"א לתאר אותם לא במכוסי ראש ולא במגולי ראש ונקראין שחורי הראש לפי שרובן של אנשים ראשן שחור אבל נשים כיון שלעולם מיכסו

(מז) נדר מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותיים (מח) נדר מבני נח אסור בנכרים ומותר בישראל נדר מזרע אברהם אסור בישראל ובגרים (מט) ומותר בנכרים אפי' מבני ישמעאל ועשו נדר מערלים (נ) אסור במולי עכו"ם ומותר בערלי ישראל נדר מהמולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי נכרים נדר מישראל אסור בגרים מהגרים מותר בישראל מישראל אסור בכהנים ולוים מהכהנים ולוים מותר בישראל מהכהנים מותר בלוים מהלוים מותר בכהנים נדר מהבנים מותר בבני בנים :

ריח אחר כוונת הנודר כיצד היה טעון צמר או פשתן (א) [א] והיה ריחו קשה עליו ונדר קונם צמר ופשתן עולין

שיש נוסחאות דגורסים גבי אוכלי השום מותר בכותיים וכן עיקר דמשמע ודאי דכותים לא הוו אכלי שום בע"ש שהוא תקנת עזרא ובגמרא מאי שובתי שבת אילימא ממקיימי שבת מאי איריא כותים אפי' עכו"ם נמי כלומר אם יש עכו"ם משמרי שבת יהא אסור בהן ואסיק אביי מצווה ועושה קתני בתרתי בבי קמייתא ישראל וכותיים מצווים ועושים עכו"ם הוא דעבדי עושים ואינם מצווים עולי ירושלים ישראל מצווים ועושים כותיים מצווים ואינם עושים פי' שהכותיים מצווים במצות שהרי הם גרים ואינם עולים לירושלים ברגל שהוא מצוה ובמקום עלייתם לירושלים הולכין להר גריזים והרמב"ם בפ"ט כתב משנה זו כצורתה ובסוף כתב שלא נתכוון זה אלא למי שמצוה עליו לעלות לירושלים והוא תימה דהא בגמרא אמרינן דכותיים נמי מצווים הם אלא שאינם עושים וכך הו"ל לכתוב שלא נתכוון זה אלא למי שמצוה עליו לעלות לירושלים ועולה: **נדר** מבני נח אסור בנכרים ג"ז משנה שם ובגמרא וישראל מי נפיק מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם אתקרו על שמיה כלומר ולא על שם נח: **ומ"ש** נדר מזרע אברהם וכו' ג"ז משנה שם ובגמרא (שם) והאיכא ישמעאל כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב והאיכא עשו ביצחק ולא כל יצחק והרמב"ם בפ"ט כתב דעשו נתמעט מדאמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם: **ומ"ש** דנודר מזרע אברהם אסור בגרים הוי טעמא דגרים נקראים על שם אברהם דכתיב כי אב המון גוים נתתיך: **נדר** מהערלים אסור במולי עכו"ם כו' עד מותר במולי עכו"ם ג"ז משנה שם ויהיב טעמא במתני' מפני שאין הערלה קרויה אלא לשם עכו"ם ומייתי לה מכמה קראי וכתב רש"י ערלי ישראל בכלל מולין הן כגון שמתו אחיו מחמת מילה ע"כ נראה מדבריו דמומר לערלות אינו בכלל מולים אע"פ שהוא מקיים כל שאר מצות:

נדר מישראל אסור בגרים וכו' עד סוף הסימן תוספתא כתבה הרא"ש בס"פ ד' נדרים ופסקה הרמב"ם בפ"ט כתב הרמב"ם בספ"ט אחר שכתב כל דינים הכתובים בסימן זה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהם דין הנודר והנשבע אחד הוא כתב הרשב"א סימן תרל"ט שאלת מי שנדר או נשבע על דבר חוץ ממועדות וי"ט אם חנוכה ופורים בכלל י"ט או לא דמשמע דאינם בכלל כדאמרינן במגילה (ה:) משתה ושמחה קבילו עלייהו וי"ט לא קבילו עלייהו או דילמא לנהוג בו איסור מלאכה כי"ט לא קבילו עלייהו הא י"ט מיקרי כדמעיקרא שכל יום שיש בו תוספת שמחה ומשתה נקרא י"ט כדאמרינן (שבת קיט:) עבידנא יומא טבא לרבנן ובמקרא (שמואל א' י"ט) כי על י"ט באנו תשובה אם אינו יודע במה נתכוון מחמירין עליו שאין הימים האלו מבוררין בלשון בני אדם לקרותן י"ט ולא מועדים אבל אם פירש ואמר שאף עליהם היה בדעתו להוציא נאמן וכההיא דתנן (נדרים יח:) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ולהחמיר. וכתב א"נ סימן ש"ה שאלת מי שנשבע סתם שלא יצחק בשום צחוק אלא פירות בפירות מהו לצחוק בביצים תשובה פירות שם השותף הוא לכמה ענינים ונדרים ושבועות הולכים אחר דעת הנודר והנשבע כמו ששנינו סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ולפיכך שואלין הנודר במה היתה כוונתו וכל שיאמר סומכים על פירושו אבל אם אינו יודע למה נתכוון אלא שנדר סתם הולכין בנדרו להחמיר שסתמן של בני אדם עכשיו אין קוראין בשר ודגים וביצים פירות וכל כיוצא בזה הולכין אחר לשון בני אדם שבכל מקום ומקום:

כתב רבינו ירוחם בשם ר"פ הנודר או הנשבע שלא יצחק שום צחוק אסור להטיל גורלות ולא שום אדם בשבילו ודוקא מנה גדולה כנגד קטנה כדאמרינן בפ' שואל (קמט:) אין מטילין חלשים בשבת משום קוביא עכ"ל ובתשובה שבסוף חזה התנופה כתוב הנשבע שלא ישחוק בשום שחוק השחוק הנקרא בלע"ז אפוסטא"ר בכלל ועיקר השבועה היתה כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון כדאיתא בפרק זה בורר (כה:) עכ"ל (ו):

ריח אחר כוונת הנודר כיצד היה טעון צמר ופשתן וכו' בפרק הנודר מן הירק (כה:) תנן אמר קונם צמר עולה עלי מותר להתכסות בגיזי צמר פשתן עולה עלי מותר להתכסות באניצי פשתן רבי יהודה אומר הכל לפי הנודר טען והזיע והיה ריחו קשה אמר קונם צמר ופשתים עולה עלי מותר להתכסות ואסור להפשיל לאחוריו ובגמ' תניא כיצד א"ר יהודה הכל לפי הנדר היה לבוש צמר והצר כלומר שהיה המלבוש צר ונצטער בו ואמר קונם צמר עולה עלי אסור ללבוש ומותר לטעון היה טעון פשתן והזיע ואמר קונם פשתן עולה עלי מותר ללבוש ואסור לטעון וכתב הרא"ש ז"ל כתב הרמב"ן ז"ל קא פסיק חד מרבוותא כרבי יהודה וכן מסתבר אע"ג דתני לה ביחידאה לית לן ראיה דפליגי רבנן עליה ועוד הא סתם תנא הכל לפי הנודר דתנן באידך פירקא שלא נתכוון זה אלא לשם אכילה ושתייה עכ"ל. וגם הרמב"ם ז"ל פסק כרבי יהודה בפ"ח מה' נדרים אבל הר"ן כתב מסתברא לי דברייתא פליגא אמתני' בסבריה דרבי יהודה דתנא דמתני' ס"ל דרבי יהודה מודה לת"ק דכל היכא דליכא הוכחה לבישה משמע ולא טעינה ורבי יהודה דברייתא משמע דס"ל דלמישרי טעינה נמי בעי הוכחה אבל כל היכא דליכא הוכחה אסור אפי' בטעינה ומסתברא דכמתני' קי"ל הילכך סתמא לבישה משמע ולא טעינה אבל היה טעון ומתוך כך נדר אסור בטעינה ומותר בלבישה זהו מה שנ"ל ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן בפרק ח' מהל' נדרים עכ"ל כלומר שהרמב"ם כתב דברי רבי יהודה במשנה ודבריו בברייתא כצורתם משמע דס"ל ז"ל דלא פליגי תנא דמתני' ותנא דברייתא אלא לדברי שניהם בין למישרי לבישה בין למישרי טעינה בעי רבי יהודה הוכחה ואי ליכא הוכחה כלל אסור בשניהם והרא"ש אף על פי שאינו סובר דברייתא פליגי אמתני' כהר"ן שהרי כתב בפסקיו

והכי נקטינן. ואיכא למידק דבגמרא קאמר דבנכרים מותר אפי' היה משמר שבת דלא נדר אלא במצווין ועושין ונכרים המשמרים שבת עושין ואינם מצווים ולמה לא כתבו רבינו וי"ל כיון דמתני' לא תנן אלא דאסור בישראל ובכותיים ממילא שמעינן דמותר בנכרים לפיכך גם רבינו לא האריך בזה כיון דמדיוקא שמעינן שפיר דמותר בנכרים: **נדר** מעולי ירושלים וכו' ג"ז משנה שם וה"ט דכותיים דאע"ג דמצווין לעלות מ"מ כיון דאינן עושין כי הן אינן עולין לירושלים אלא להר גריזים והוא לא נדר אלא ממצווין ועושין כדפרישית בסמוך בנדר משובתי שבת: **נדר** מבני נח וכו' גם זה משנה שם ובגמרא וישראל מי נפיק מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם אתקרו על שמיה: **נדר** מזרע אברהם וכו' משנה שם ובגמ' והאיכא ישמעאל כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב והא איכא עשו ביצחק ולא כל יצחק ומ"ש דאסור בגרים כתב ב"י דה"ט דגרים נקראין על שם אברהם דכתיב כי אב המון גוים נתתיך עכ"ל: ומ"ש יש לתמוה כיון שלא נזכר זה בגמרא וגם הפוסקים לא כתבוה מנ"ל לרבינו להורות כך: **נדר** מהערלים וכו' משנה שם שאין הערלה קרויה אלא לשום נכרים שנאמר כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב וכו' וכתבו התוס' בפ"ב דע"ז (דף כ"ו) דאע"ג דבנדרים הלך אחר ל' בני אדם מפיק ליה מקרא כי לא נתברר לנו ל' בני אדם אם לא מן הפסוק וכיוצא בזה איתא בפ"ק דפסחים והא קמ"ל דאור כוכבים אור הוא ונפקא מיניה לנודר:

נדר מישראל אסור בגרים וכו' תוספתא כתבה הרא"ש ס"פ ד' נדרים וה"ט דגרים בכלל ישראל אבל אין ישראל בכלל גרים וכן הכהנים והלוים בכלל ישראל ואין ישראל בכלל הכהנים והלוים וכהן איתו בכלל לוי והלוי אינו בכלל כהן אע"ג דכתיב הכהנים הלוים מ"מ בל' בני אדם אין כהן בכלל לוי ולא לוי בכלל כהן עוד כתב הרמב"ם ספ"ט הנודר מבניו מותר בבני בניו ואע"ג דבני בנים ה"ה כבנים אלא לפי שבל' בני אדם אין בני בניו בכלל בניו. דין נשבע שלא יצחוק כתב ב"י כאן וע"ל ס"ס רי"ו. מי שנדר לילך לבית הקברות או למקוה ואירע לו שבת ע"י עסק שם יצא ידי נדרו תשובת מהרי"ל סי' קי"ח ומביאו הרב בהגה"ה ס"ע עוד ראיתי תשובה ע"ש מהר"ר חיים פלטיאל על הנודרים לילך לבה"ק קצת היה נראה כדורש אל המתים דכלב שנשתטח על קברי אבות התפלל לשם במקום קדושה כדי שתהא תפילתו נשמעת וכדכתיב באברהם אל המקום אשר עמד שם אלמא שהמקום גורם. א"כ מי שביזה את המת ולכבודו משתטח על קברו זה מצינו אך נשים ובני אדם שאינן יודעין זה לא ידעתי הליכתן למה ואני רגיל לפתוח בכן בחרטה ויתירו להם הנדר ויתן לצדקה מה שהיה מוציא על הדרך ואח"כ יתן מה שנצטער כפי שהיה טרחו והילוכו וזה יתן לצדקה וינצל מצעקה ע"כ מיהו כבר החזיקו במנהג זה ואין מוחה ויש לזה סמך בספר הזוהר ודוקא להשתטח על קברי אבות ולהתפלל לפניו יתברך על כל צרה שלא תבא בזכות אבותיו הנקברים פה וכיוצא בזה וכבר נתקנו סדר התפלה למשתטחים על קברי אבות ואין לשום מורה למנוע ולבטל מנהג זה. דין נדר שלא לשחוק בקוביא ע"ל ס"ס רי"ו וסי' רכ"ח:

ריח אחר כוונת הנודר כיצד וכו' בפ' הנודר מן הירק (סוף דף כ"ה) תניא כיצד א"ר יהודה הכל לפי הנדר היה לבוש צמר והצר (פי' היה מצטער מהמלבוש) ואמר קונם צמר עולה עלי אסור ללבוש ומותר לטעון היה טעון פשתן והזיע ואמר קונם פשתן עולה עלי מותר ללבוש ואסור לטעון וכ"כ הרמב"ם בפ"ח כלשון ברייתא זו אבל הרא"ש כתב לשם וז"ל הא דקתני ברישא דברייתא היה לבוש צמר והצר לאו דוקא דה"ה בנודר סתם שאין במשמע אלא ללבוש ומתני' נמי דייק דלא פליג רבי יהודה ארישא עכ"ל פי' דבמשנה תנן אמר קונם צמר עולה עלי מותר להתכסות בגיזי צמר פשתן עולה עלי מותר להתכסות באניצי פשתן (פי' דאינו אסור אלא במלבוש צמר ופשתים דבנודר סתם אין במשמע אלא במלבוש) רבי יהודה אומר הכל לפי הנודר טען והזיע והיה ריחו קשה אמר קונם צמר ופשתן עולה עלי מותר להתכסות ואסור להפשיל לאחוריו והשתא מדלא קאמר ר"י אלא טען והזיע ולא קאמר נמי היה לבוש והצר אלמא דר"י לא פליג את"ק בהא אלא מודה דלמיסר לבישה לא בעינן הוכחה דהיה לבוש והצר אלא אף בנודר סתם לבישה משמע ולא טעינה אלא דלמיסר טעינה ולא לבישה בעינן הוכחה דהיה טעון והזיע וא"כ הא דקתני בברייתא היה לבוש והצר לאו דוקא. ואיכא למידק אדברי רבינו שכתב היה לבוש בהן וכו' דמאי איריא שהיה לבוש בהן אפי' לא לבוש ולא טעון נמי בנודר סתם צמר ופשתן עלי אין במשמע אלא לבישה ולא טעינה וה"ה ודאי כשהיה לבוש וטעון ולא הצר ולא הזיע נמי מסתמא מלבישה נדר ולא מטעינה וא"כ הו"ל לרבינו להזכיר לבוש וטעון או שלא להזכיר לא לבוש ולא טעון אלא לומר סתם נדר צמר ופשתן עולה עלי אסור ללבוש ומותר להפשילן לאחוריו דעכשיו דכתב היה לבוש בהן איכא למשמע דלפי שהיה לבוש ולא טעון לפיכך אסור בלבישה ומותר בטעינה והא ליתא לדעת הרא"ש כדפרישית ואפשר דרבינו מפרש בדברי הרא"ש שמה שכתב היה לבוש והצר לאו דוקא אינו אלא לומר דהצר לאו דוקא אבל היה לבוש דוקא ואיידי דתנא בסיפא היה טעון והזיע תני נמי ברישא היה לבוש והצר דאל"כ אלא היה לבוש נמי לאו דוקא לא הוה ליה לומר כלל היה לבוש והצר אלא הו"ל למיתני ברישא אמר קונם צמר עולה עלי אסור ללבוש ומותר לטעון אלא בע"כ היה לבוש דוקא דאם לא לבוש ולא טעון אסור בשניהן והוא הדין כי לבוש וטעון ולא הצר ולא הזיע אי נמי הצר והזיע נמי אסור בשניהם מספק אם לא ידע למה נתכוון אלא שנדר סתם דהולכין בנדרים להחמיר דאילו אמר ללבישה לחוד נתכוון או לטעינה לחוד נתכוון פשיטא דשומכין על

דרכי משה

(ו) ובתשובת הרא"ש כלל ג' ס"ט קהל שהסכימו חרם שלא להתפלל במנין עבור איזה ענין אסורים לקרות בס"ת בשבת ולומר קדיש אחריה דכל דבר דבעי מנין מקרי תפלה ואפי' סדר קדושה עכ"ל כתב מהרי"ל מי שנדר שלא לקבל פקדונות אסור להלוות על משכון ישראל עכ"ל :

ומדבר

פרישה

(מז) נדר מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותיים דמצווים ואינם עושין כלומר שהכותיים גרים ומצווים לעלות אבל אינם עולים ועולים להר גריזים ברגל במקום ירושלים (מזה משמע דאם נדר מעולי רגלים אסור גם בכותים ולא אמעוט אלא מעולי ירושלים וק"ל עכ"ה) גם באוכלי השום כתב ב"י דיש נוסחאות שגורסים שמותר בכותיים שאינן מקיימין תקנת עזרא ועיקר ע"כ: (מח) נדר מבני נח אסור בנכרים כו' דכיון דאיקדש אברהם אתקרו על שמיה כלומר ולא ע"ש נח גמרא: (מט) ומותר בנכרים אפי' בבני ישמעאל ועשו דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע (ולא בישמעאל ומדלא כתב יצחק אלא עכ"ס) ביצחק ולא כל יצחק (נ) אסור במולי נכרים דאין שם הערלה קרויה אלא לנכרים ומייתי לה בגמרא מקראי: (אסור בערלי ישראל ר"ל כגון שמתו אחיו מחמת מילה עכ"ס) :

סי' ריח (א) והיה ריחו קשה עליו ונדר והרמב"ם כתב והזיע והיה ריחו קשה ועד"ר :

דרישה

במי שרגיל לירד שם תדיר ולא במי שירד פעם אחת א"כ במי שהיה יורד בשעת נדרו מעכו לים ומותר ביושבי היבשה פי' באותן שאין רגילים להיות יורדי הים באניות ד"מ עכ"ס) :

סי' ריח [א] והיה ריחו קשה עליו והרמב"ם כתב והזיע והיה ריחו קשה עליו ונראה דהרמב"ם ורבינו לא מפלגי בענין זה דהרמב"ם או זה או זה קתני וכן מוכח בהדיא

הוס

עולין עלי מותר לכסות וללבוש בהן ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו (ב) היה לבוש בהן ונדר שלא יעלו עליו אסור ללבוש ולכסות בהן ומותר להפשילן לאחוריו (ג) היו מפצירין בו ליקח בת אחותו ואומר קונם שהיא נהנית לי לעולם או שגירש את אשתו ואומר קונם שהיא נהנית לי לעולם מותר ליהנות לו שלא נתכוין אלא לשם אישות היה חבירו מפציר בו שיאכל עמו ואמר קונם ביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם עמך מותר ליכנס לביתו ולשתות עמו טיפת צונן שלא נתכוין אלא לשם אכילה ושתייה [ב] (ד) ומותר גם באכילה ושתייה כיון שלא הוציאו בפיו : ראובן ששאל פרה משמעון לחרוש בה ולא רצה להשאילה לו (ה) ואסר ראובן הנאת החרישתה עליו אם דרכו לחרוש הוא בעצמו (ו) הוא אסור ושאר כל העם מותר לחרוש לו בה (ז) ואם אין דרכו לחרוש בעצמו הוא מותר לחרוש בה ושאר כל אדם אסורין לחרוש לו בה :

ריט (א) **מי** שנדר או נשבע לישא אשה או לקנות בית וכיוצא בו ולא קבע זמן (ב) אין מחייבין אותו לישא או לקנות

ב"ח

על פירושו כדתנן סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל אלא היכא דלא ידע לפרש אסור משניהן מספק היכא דאיכא הוכחה לשניהן א"כ ליכא הוכחה לא ללבישה ולא לטעינה וחומרא דלבישה אינה אלא בהיה לבוש ולא הצר ולא טעון דאסור בלבישה ומותר בטעינה אבל היה טעון ולא הזיע ולא לבוש אינו אסור בטעינה יותר מלבישה אלא שניהם שוין כאילו לא לבוש ולא טעון או כאילו לבוש וטעון והו"ל כדין סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כדפרישית ולא משכחת ליה דאסור בטעינה ומותר בלבישה אלא בהיה טעון והזיע. ומיהו קשה התם הוא דאסור בטעינה ולא בלבישה כלל אפי' היה גם כן לבוש כיון שלא הצר בלבישה ואצ"ל כשהיה טעון והזיע ולא לבוש כלל דפשיטא דאין אסור אלא בטעינה ולא בלבישה ועוד אפשר ליישב דרבינו שכתב היה לבוש בהן לאו דוקא לבוש דה"ה לא לבוש ולא טעון או לבוש וטעון ולא הצר ולא הזיע א"כ הצר והזיע א"כ אפי' טען ולא הזיע ולא לבש כלל אסור בלבישה ומותר בטעינה והא דכתב היה לבוש בהן לישנא דברייתא נקט ולא נתכוין אלא לפרש דבהיה טעון דוקא קאמרינן דאינו אסור בטעינה ומותר בלבישה אלא א"כ בדהיה ומיהו קשה עליו בטעינה אבל בהיה לבוש אסור בלבישה ומותר בטעינה אפילו לא הצר בלבישה וראשון עיקר . והכי נקטינן לחומרא : **היין** מפצירין בו וכו' משנה ס"פ קונם יין ומשמע מדקאמר שלא נתכוון זה אלא לשם אישות חל הנדר ואסורה לו ולא דמי לטיפת צונן דבסיפא דמותר אפי' באכילה ושתייה כיון שלא הוציאו בפיו דשאני הכא גבי אישות דבכלל הנאה היא ושפיר הוציאו בפיו כ"כ הרא"ש לשם אבל מדברי הרמב"ם מבואר שאין לחלק אלא דגם באומר טיפת צונן דסיפא אסור באכילה ושתייה והכי איתא בתוספתא וכתבה הר"ר ירוחם ומביאו ב"י וכ"פ בש"ע והכי נקטינן לחומרא דלא כהרא"ש ורבינו המקילים בזה : ומ"ש שלא נתכוון אלא לשם אכילה ושתייה כלומר לא נתכוין אלא להנאה מרובה : **ראובן** ששאל פרה וכו' משנה פ' אין בין המודר [דף מ"ג] וגי' הרא"ש היא ואם אין דרכו לחרוש הוא מותר וכל אדם אסורין וטעמא דמילתא דלא נתכוין לאסור אלא על אותו שדרכו לחרוש שדהו ולפיכך כשאין דרכו לחרוש בעצמו לא נדר אלא על מי שדרכו לחרוש שדהו דהיינו כל אדם דאסורים אבל הוא בעצמו מותר וכן נראה מדברי התוס' וכך הם דברי רבינו אבל גירסת הרמב"ם והר"ן וגירסת הספרים דאם אין דרכו לחרוש הוא והם אסורין וכתב ב"י שכן עיקר וכן פסק בש"ע והכי נקטינן לחומרא : **ריט מי** שנדר וכו' ברייתא ס"פ מרובה :

ומי

ב"י

בפסקי המשנה והברייתא מ"מ לענין הדין הוא סובר כמותו שהרי כתב וז"ל הא דקתני ברישא דברי, תא היה לבוש צמר והצר לו לאו דוקא דה"ה בנודר סתם שאין במשמע אלא ללבוש ומתניתין נמי דייק דלא פליג רבי יהודה ארישא עכ"ל ודברי רבינו כדעת הרא"ש שכתב דין היה לבוש בהן וכו' והשמיט והצר לו : כתב הר"ש בר צמח על מי שנשבע שלא יעשה יין למכור לא ליהודי ולא לארמאי מפני שהעלילו עליו שמכר לישמעאלים ויש לו עכשיו קצת יין שהתחיל להקריס ועשאו קודם שישבע נראה שאסור למוכרו אע"פ שלא נשבע אלא שלא יעשה יין למכור וזה היה עשוי משום דאזלינן בתר דעת הנודר שנדר מחמת העלילה וכאותה ששנינו קונם צמר עולה עלי וכו' ר' יהודה אומר הכל לפי הנדר וכו' : **היין** מפצירין בו ליקח את בת אחותו וכו' עד שלא נתכוון אלא לשם אכילה ושתייה משנה בס"פ קונם יין (סג) : ומ"ש ומותר גם באכילה ושתייה כיון שלא הוציאו בפיו וכו' כ"כ שם הרא"ש וכתב ולא דמי לרישא דאישות בכלל הנאה היא ומיהו בתוספתא דנדרים פ"ד תניא מותר ליכנס ולרחוץ עמו בצונן ואסור לאכול ולשתות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה ה"ז מותר ליכנס לביתו ולשתות לו צונן שלא נתכוון זה אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעודה זו ע"כ נראה מדבריו דאסור באכילה ושתייה ומיהו אינו אסור אלא באותה סעודה בלבד שעליה היה מסרב : **תניא** תו בתוספתא היה מסרב שיאכל אצלו במשתה ואמר קונם ביתך שאני נכנס תוך המשתה אסור אחר המשתה מותר וכתבה רבינו ירוחם ונראה דלענין אכילה ושתייה קאמר ולטעמיה אזלא דסבירא דאסור לאכול ולשתות וקאמר דהיינו דוקא באותו משתה שעליו היה מסרב עמו שיאכל אצלו וכמו שפירשתי לדעת הרמב"ם במה שכתב בסעודה זו : כתב הריב"ש בסימן קנ"ח על ענין לשון הסכמה אחת ולא דמי לההיא דתנן טען והזיע וכו' דהתם הלבישה והטעינה הם שני ענינים חלוקים וכיון שיש הוכחה גדולה על אי מהם נתכוין הולכים אחריו אלא שמפני שנדר בצערו ולא נתן אל לבו לדקדק ולפרש ומ"מ בהיה לבוש צמר והצר אסור בכל לבישה לא שנאמר לא יהיה אסור אלא במלבוש צר וכן בהיה טעון פשתן והזיע אסור בכל טעינה לא שנאמר לא יהיה אסור אלא במשא גדול שיזיע מחמת כובדו אבל במי ששואל מחבירו איזה דבר והוא הודה לו בנדר ביותר משאלתו לא נאמר כן דאיפשר שזה שואל ממנו מעט משום דתפסת מעט תפסת והנותן נתן לו הרבה דנותן בעין יפה נותן ועוד דכל הני הוו בנדרים שם שנדר בינו לבין עצמו והולכין אחר כוונתו משום דבעינן שיהיו פיו ולבו שוים אבל במי שנותן מתנה לחבירו כל שלשון המתנה כולל הולכים אחריו ואין הולכים בזה אחר אומדנא אא"כ הוא אומדנא דמוכח כההיא דמי שהלך בנו למדה"י דפרק מי שמת (קמו:) וכגון זה כתב הרמב"ן בפרק יש נוחלין דבנדר שנדר אדם בינו לבין עצמו לא בעינן תנאי כפול ולא שאר דקדוקי התנאים אע"ג דבעינן הכי בתנאי שבין אדם לחבירו דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן עכ"ל וכתב עוד אבל מה שנראה ברור הוא שנתלה מתנתם בהיות הסופרים הגונים ונאמנים במלאכתם דודאי לא עלה על הדעת שיתנו הסופרים לחשודים בעבירות וזו היא אומדנא דמוכח עכ"ל : **ראובן** ששאל פרה משמעון לחרוש בה וכו' משנה בפרק אין בין המודר (מג.) א"ל השאילני פרתך אמר לו אינה פנויה אמר קונם שדי שאני חורש בה לעולם אם היה דרכו לחרוש הוא אסור וכל אדם מותרין ואם אין דרכו לחרוש הוא וכל אדם אסורין פירוש אינה פנויה דמלאכה היא עושה ונתעצב השואל כנגד המשאיל ואמר הואיל וסרבת להשאילה קונם שדי שאני חורש בה שלא אחרוש שדי בפרתך עולמית ואח"כ השאילה לו רואין אם הוא פרזי ודרכו לחרוש שדהו הוא אסור לחרוש שדהו באותה פרה וכל אדם מותר דודאי כי נדר אדעתא דנפשיה נדר ולא אדעתא דעלמא וכל אדם מותרין לחרוש לו שדהו באותה פרה. ואם אין דרכו לחרוש שיש לו אריסין החורשין בשבילו הוא וכל אדם אסורין דכיון דאין דרכו לחרוש לא לחרישתו נתכוין אלא שלא יהנה בחרישתה קאמר ומש"ה הוא וכל אדם אסורין לחרוש בשבילו כדי שלא יהנה בחרישתה ובספרי רבינו כתוב ואם אין דרכו לחרוש בעצמו הוא מותר לחרוש בה ושאר כל אדם אסורין לחרוש בה והיא גירסת הרא"ש אבל גירסת הספרים והרמב"ם והר"ן כגירסא קמייתא וכן עיקר : ב"ה כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ג שנשאל על צבור שהטילו חרם שכל מי שיש בידו מעות שמתעסק בהם הן שלו הן של אחרים יתן כך וכך לקופה של צדקה וראובן הקדיש מעות לת"ת ומתעסק בהם לצורך ת"ת ואינו נהנה מהם לעצמו והשיב יראה לי כי מעות שהוקצו למצוה אינם בכלל של אחרים כי דעת הקהל הוא על מעות של אחרים שחייבים ליתן מס מהם אבל מעות של מצוה אינם בכלל כי פטורים הם מהמס עכ"ל : כתוב בתשובה להרמב"ן סימן רנ"ז שאלה הקהל החרימו שלא ידור איש פלוני במגרש פלוני עד זמן ידוע ובתוך הזמן שכר שם בית לחנות למכור שם לחם ולעשיית מלאכתו וטוען שלא החרימו אלא שלא ידור שם ואינו נקרא דירה אלא במקום שאוכל ושותה ועושה שם אבל הוא אינו אוכל שם. תשובה לשון דירה נופל על ענינים רבים יש שהוא כענין ישיבה במקום וכו' ויש שהוא כמו עיכוב במקום וכו' ונופל גם כן למי שדר במקום אחד יום אחד כדאמרינן בפ' חזקת (מא:) וכו' ולפיכך הכל לפי מה שהוא הענין אם מה שהחרימו על ענין שחשו שלא יהא שייך עמהם אפילו לישב עמהם בחנותם בכלל ואם מחמת שלא יקבע דירה עמהם הדין עמו שאין עיקר דירה אלא במקום פיתא שאוכל שם תדיר ואע"פ ששוכב במקום אחר כדשנינו (עירובין עג:) לענין עירוב וכל הנדרים והחרמות נדונין לפי מה שהוא הענין וכמו ששנינו רבי יהודה אומר הכל לפי הנדר טען והזיע והיה ריחו נודף ואמר קונם צמר ופשתים עולה עלי וכו' וכתב הרשב"א סי' תרס"ז שנשאל על מי שנשבע שלא ידור עם שמעון ואשתו לעולם אם מותר לדור עמו אחר ל' יום או עד ל' יום והשיב לא מצאתי זמן לדור דיושב נקרא כל ששהה ל' יום כדאיתא בפ"ק דב"ב (ח.) ודר הוא תרגום לשון גירות עם לבן גרתי הגרים עמכם גור בארץ הזאת וכאילו יראה שהוא זמן מרובה ואפי' דירת עראי קרויה דירה כדאמרי' (סוכה ב:) דירת עראי בעינן ואיפשר דאין פחות משבעה כדירת עראי של סוכה ומ"מ בנדון שלפנינו נחזור אל מה שאמרנו בנדרים הלך אחר ל' ב"א וצא וראה מה בני אדם שומעים בל' נודר שלא ידור עם פלוני ונהוג כן ואפשר שכיון שאמר לעולם ולעולם אין לו הפסק מכאן ולהבא גם בתחילתו נמנע שלא ידור עכ"ל. וע"ל סי' רי"ז הנודר שלא ידור במקום אחד מה דינו : כתוב בת"ה סי' רע"ו על מי שחלה בנו ונדר שלא לשתות יין כל ימי החול עד שיהיה הבן בר מצוה ועמד הבן והבריא שנה או שנתים ואח"כ נפטר מחולי אחר ולא מלאו לו עדיין י"א שנה דאיכא לאיסתפוקי אי צריך להמתין עד שיגיע י"ג שנה שהיו ראויים לנער (וע"ל ס"ס ר"כ בב"ה) וכתב עוד בסי' קע"א על קהל שעשו תקנה בחרם שלא למכור בשר ביוקר מן הערך שקצבו להם והיה לאחד בשר ששחט כדי למכור קודם התקנה שהוא מסופק אם מותר למכור ביותר מן הערך הואיל והיה בידו קודם התקנה (א) כתב הריב"ש בח"א סי' ס"ג על הסכמה שצוה הגיזבר שלא לקיים קצתה אין ההסכמה בטלה מפני ציווי הגיזבר ולזה אם הברורים רוצים לנהוג במינויים הקהל יתחייבו לתת להם שכרם כפי ההסכמה ואם אינם נותנין להם שכרם אינם מחוייבין מכח החרם שהרי לא קבלו עליהם החרם אלא ע"ד השכר ההוא ולא בפחות ואף אם נשבעו בפרט על דעת ההסכמה נשבעו עכ"ל :

ריט מי שנדר או נשבע לישא אשה או לקנות בית וכיוצא בו וכו' ברייתא בס"פ מרובה (פ:) ומסיים בה מעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו לא נתכוונה זו אלא להגון לה : כתב הרשב"א

בתשובה

דרכי משה

ריח (א) ומדברי רשב"ץ שכתב ב"י לעיל על מי שנשבע שלא יעשה יין וכו' נראה בודאי שאסור למכור מה שהיה לו קודם התקנה :

בהגהות

פרישה

[illegible] מתני' וברייתא דמתני' איתא שניהם כמו שכתבם הרמב"ם ובברייתא לא קתני בדברי ר"י אלא הזיע בלבד והשתא אי מתני' בדוקא קתני סתרי דברי ר"י דמתני' וברייתא אהדדי אלא ודאי או או קתני ודכוותיה י"ל ג"כ בדברי הרמב"ם ורבינו חדא מנייהו נקט וה"ה לאידך : [ב] ומותר גם באכילה ושתייה וכ"כ הרא"ש ומשמע אפי' באותה סעודה שעליה היה מסרב וכן דייק ל' ב"י שכתב ז"ל והרמב"ם כתב מותר לכנוס לביתו ולשתות בו צונן שלא נתכוון זה אלא שלא יאכל וישתה באותה סעודה ע"כ נראה מדבריו דאסור באכילה ושתייה ומיהו אינו אסור אלא באותה סעודה בלבד שעליה היה מסרב עכ"ל ב"י משמע בהדיא דלהרא"ש דפליג עמו אפי' באותה סעודה מותר ולפ"ז הא דפסק בש"ע דבאותה סעודה אסור היינו כהרמב"ם ולא כהרא"ש :

ומי

דרישה

(ב) היה לבוש בהן כו' והרמב"ם כתב היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו ונדר כו' והוא מל' רבי יודא בברייתא דאמר היה לבוש צמר והצר כלומר שהיה המלבוש צר ונצטער (בלבישתו) בו ופסק הרמב"ם כוותיה אבל אם לא היה הוכחה דמלבוש שעליו צר היה אסור אפי' בטעינה אבל הרא"ש כתב דל"ד קאמר ר"י וס"ל דה"ה בנודר סתם אין במשמע אלא ללבוש דכל היכא דליכא הוכחה דריחו רע או זיע לבישה במשמע ולא טעינה וכ"פ הר"ן וב"י הביאו ע"ש : (ג) היו מפצירין בו ליקח בת אחותו נקט בת אחותו משום דמצוה הוא כדאמרינן הנושא את בת אחותו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה עכ"ל ר"ן ס"פ הכונס ומפרשים בתוס' דטעמא משום דרוב בנים אחר אחי האם נמצאת היא בת גילו : (אלא לשם אכילה ושתייה פי' הנאה מרובה עכ"ה) : (ד) ומותר גם באכילה ושתייה כ"כ הרא"ש וכתב ול"ד לרישא דאישות בכלל הנאה היא עכ"ל ב"י ומ"ו ר"ל בכלל מה שנדר קונם שהיא נהנית לי ועד"ר :

(ה) ואסר ראובן הנאת חרישתה כו' ר"ל הואיל וסירב להשאילה לו : (ו) הוא אסור ושאר כל העם מותר כו' דודאי כי נדר אדעתא דנפשיה נדר ולא אדעתא דעלמא : (ז) ואם אין דרכו לחרוש בעצמו הוא מותר לחרוש בה כו' והוא גירסת הרא"ש אבל גי' הספרים והרמב"ם והר"ן דהוא וכל אדם אסורין כשאין דרכו לחרוש בעצמו ועיין בב"י שכתב שכן הוא העיקר :

סי' ריט (א) מי שנדר כו' לישא אשה כו' ר"ל שהתפיס בדבר אחר שאמר דבר פ' יהא אסור עלי אם לא אשא אשה דאל"כ הוי לשון שבועה ואינו נדר כלל : (ב) אין מחייבין אותו לישא כו' לענין

בתשובה על הנשבע לשכור מלמד לבנו עד י' ליטרין דעתי נוטה שמלד שבועתו הוא פטור כל זמן שישכור מלמד הגון לו שלא נשבע זה לשכור מלמד החכם יותר שיוכל לשכור וכל הנדרים אינם הולכין אלא אחר כוונת הלב וכיון שבתחילת הלימוד כ"כ ראוי והגון מי שלא הגיע למדרגת הרבנות כמו אחד מגדולי הרבנים ולא נתכוון זה אלא לראוי לו דומה למה שאמרו בתרומה לא נתכוונה זו אלא לראוי לה ומיהו אם משלה המלמד שסכר לו קודם שיבא השני אפשר שהוא אסור מפני שהוא מחוייב בדבר מיד דהא האי דומה לדרבא (בר"ה ו') דאמר ולדקה מיחייב עליה לאלתר דקיימי עניים וכ"ש בענין הלימוד שהביטול בו הוי פסידא דלא הדר :

ומי שאסר עליו שום דבר בלא זמן אסור בו לעולם כ"כ הרא"ש בסוף פרק שבועות שתים דכל שאסר עליו בסתם ולא הזכיר לעולם כיון שלא קבע לו זמן ממילא נאסר עליו לעולם דאיזה זמן אתן לו ולא מסתבר שלא יאסר אלא רגע א' :

רב קונם יין שאני טועם יום אחד וכו' ר"פ קונם (ס ') קונם יין שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך שבת זו אסור בכל השבת והשבת לשעבר חדש זה אסור בכל החדש ור"ח להבא שנה זו אסור בכל השנה ור"ה לעתיד לבא שבוע זו אסור בכל השבוע והשביעית לשעבר ואם אמר יום אחד שבת אחד חדש אחד שנה אחת שבוע אחד אסור מיום ליום . ופי' הר"ן ז"ל אינו אסור אלא עד שתחשך . דכיון שאמר היום לא משמע אלא עד שיגמור אותו יום דהיינו עד שתחשך : שבת זו . אם נדר באחד מימי השבוע אסור בכל ימי השבוע ויום שבת עלמו בכלל איסור של שבוע שעבר דכי אמרי אינשי שבת זו דעתייהו על ימי ה"ול הבאים ועל יום השבת : חדש זה . אם נדר באחד מימי החדש אסור בכל החדש ור"ח להבא שאין ר"ח שאחר ימי החדש מכלל האיסור אלא להבא הוא נמנה ומותר : שנה זו . אסור בכל השנה דהיינו עד ר"ח תשרי אבל ר"ה לע"ל אינו מכלל האיסור : שבוע זו. שני שמיטה זו: אסור עד שישלימו שש שנים של שמיטה ואסור ג"כ בשנה השביעית שדינה כשל שעבר : ואם אמר יום א' שבת א' וכו' אסור מיום ליום כלומר הקף אחד וביום אחד אסור מעת לעת עכ"ל וכן פי' הרא"ש ז"ל ולכאורה נראה מדבריהם דאומר שבת אחד חודש אחד וכו' אינו אסור אלא עד שיגיע יום ההקף וא"כ להמתין מעת לעת אבל רבינו ירוחם ורבינו כתבו בכולן דאסור מעת לעת וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן תר"ן וכך הם דברי הרמב"ם בפ"י מה' נדרים ודברי הרא"ש והר"ן ג"כ אפשר לפרשם כן ובגמרא איבעיא להו קונם יין שאני טועם יום מה דיניה כהיום או כיום אחד ולא איפשיטא וכתבו הרא"ש והר"ן דנקטינן לחומרא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי' ומיהו כתב שאם אכל אחר שחשכה אינו לוקה ופשוט הוא דכיון דלא נאסר אלא מספק אין מלקין על הספיקות והא דתנן אינו אסור אלא עד שתחשך איתא בגמרא אמר רב ירמיה לכשתחשך צ"יד שאלה לחכם מ"ט אמר רב יוסף גזירה היום משום יום אחד פי' שאם באומר קונם היום תתיר לכשתחשך בלא שאלה אתי לאיחלופי בנדר קונם יום אחד להתירו כשתחשך דלא תשמע ליה דאיכא מידי בין אומר היום לאומר יום אחד :

וכתב הר"ן ומה שנהגו עכשיו בתענית יחיד דלא הוי אלא מצפרא ועד פניא ואפי' הכי לכשתחשך שריא ליה בלא שאלה ולא גזרינן משום יום אחד היינו משום שהדבר ידוע שדינו של תענית כך הוא שאין איסורו כשאר נדרים שכבר קבעו לו חכמים זמן הילכך אפי' שרית ליה לכשתחשך לא אתי לאיחלופי בנודר יום אחד בדיני תעניות ונדרים חלוקין הם ולא אתי לאחלופי זה כ"ל וראיתי להרשב"א ז"ל שכתב כאן מה שלא נראה לעני שהוא ז"ל כתב דס"ט דגזרינן בהיום משום שמקלת אותו יום הותר לו מתחלתו באומר יום אחד וכיון דדמיין להדדי אתי לאיחלופי אבל תענית דמיתסר מתחלת היום לא דמי ליום אחד דמימר אמר להכי שרינן לכשתחשך לפי שאסרתי בתחילת היום אבל ביום א' שלא חל איסורו מתחילתו אינו בדין שאהא מותר לכשתחשך והאי פירושא לא סגי לי דהא באומר היום שהצריכוהו לכשתחשך שאלה מי לא עסקינן דקאי בשעת הנדר קודם שעלה עמוד השחר שנאסר מתחילתו כתענית יחיד אלא ודאי כדאמרן ומה"ט נמי המקבל עליו להתענות יום אחד בשבת אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות דודאי לתענית שאמרו חכמים נתכוון דהיינו מקודם שיעלה עמוד השחר עד שתחשך עכ"ל . ולע"ד נראה שמה שדחה דברי הרשב"א משום דבאומר היום שהצריכוהו לכשתחשך שאלה מי לא עסקינן דקאי בשעת הנדר קודם שעלה עמוד השחר וכו' . איכא למימר דהה"נ דאפי' קאי בשעת הנדר קודם שעלה עמוד השחר צריך שאלה לכשתחשך . ומ"מ כיון דכי קאי בשעת הנדר בתוך היום משום דדמי ליום אחד שהותר לו מקלת היום הולרכו להצריכו שאלה אף כדקאי בשעת הנדר קודם שעלה עמוד השחר הצריכוהו שאלה דלא פלוג רבנן במילתייהו אבל בתענית דלא משכחת ביה כלל שמקלת תחילת היום יהא מותר ליכא לאיחלופי כלל באומר יום אחד כנ"ל :

לקנות מיד עד שימצא הראוי לו . (ג) [א] ומי שאסר עליו שום דבר בלא זמן אסור בו לעולם (א) :

רב קונם יין שאני טועם יום אחד או קונם יין שאני טועם יום אסור בו מעת לעת (א) שאני טועם היום אינו אסור מעת לעת אלא עד שתחשך בין אם עומד בתחילת היום או בסופו וצריך שאלה לחכם גזירה שמא פעם אחר יאסור עליו יום אחד ולא ידע להפריש בין היום ליום אחד ויבא לשתות בלילה ומיהו אם היה הנדר של מצוה (ב) כגון ללמוד או לקיים שום מצוה א"צ התרה ואם אמר ביום שאעשה דבר פלוני לא איכל אותו היום (ג) דינו כהיום שמותר בלילה ואם אומר אותו היום ולמחרתו אסור אותו היום ומחרתו (ד) ולילה שבינתיים וליל שאחר המחרת מותר היה

ומי שאסר עליו שום דבר בלא זמן אסור בו לעולם כ"כ הרא"ש ס"פ שבועות שתים מסברא ולפעד"נ דדין זה מבואר פ"ק דנדרים (דף ד') דפריך תלמודא למה לי היקשא תיתי נזירות במה מלינו מנדרים ומשני דילמא גבי נדרים הוא דמיפר דלא אית ליה קיצותא אבל גבי נזירות דאית ליה קיצותא דסתם נזירות ל' יום אימא לא קמ"ל ופי' הר"ן דלית ליה קיצותא הילכך דין הוא שיפר האב או הבעל שלא תצטער בניתו עולמית וכי תימא כיון דנזירות אית ליה קיצותא נקיש נמי נדרים לנזירות ונימא סתם נדרים ל' יום ליתא דלשון נדר כולל נדרי הקדש ונדרי איסור וכיון דנדרי הקדש לית להו קיצותא שהמקדיש בהמה למזבח קדשה עולמית נדרי איסור נמי דכוותייהו דשפיר דמי לאקושי נדרים להדדי עכ"ל . ובהגהות מרדכי דשבועות כתב טעם אחר דגבי נזיר איתסר מן חפצא הילכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפצא עליה הלכך לא גמרינן מנזירות עכ"ל :

רב קונם יין שאני טועם יום אחד וכו' ר"פ קונם יין שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך וסיפא תנן דאם אמר יום אחד אסור מיום ליום כלומר מעת לעת ומ"ש בקונם יין שאני טועם יום שדינו כיום אחד שם איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם יום מאי דיניה כהיום או כיום אחד ולא איפשיטא ולחומרא : ומ"ש בין אם עומד בתחילת היום או בסופו כלומר דאפי' עומד בסוף היום לא אמרינן שנתכוין ליום המחרת שהוא יום שלם ולא ליום זה שעומד בו בסופו שהרי רובו עבר קמ"ל דלא אלא כיון שאמר היום אינו אסור בו אלא עד שתחשך ונראה שלמד רבינו להורות כך מהא דתניא בפ"ק דר"ה גבי שנה דאם אמר שנה זו אפי' לא עמד אלא בכ"ט באלול עלתה לו שנה דמינה נלמד ליום זה נמי דאפי' לא עמד אלא בסוף היום עלה לו ליום ויום זה דיניה כהיום והסמ"ק היה גורס במשנה יום זה אינו אסור אלא עד שתחשך ובסמוך העתקתי לשונו :

וצריך שאלה וכו' שם אמר רב ירמיה בר אבא לכשתחשך צריך שאלה לחכם מ"ט א"ר יוסף גזירה היום משום יום אחד פירוש שמא פעם אחרת כשנדר יום אחד נמי יתיר לעצמו לכשתחשך אבל כשצריך שאלה לחכם חכם חוקר כילד נדר ולא יבא לידי חילול נדר אמר רבינא א"ל מרימר הכי אמר אבוך משמיה דרב יוסף כמאן אזלא הא שמעתתא דרב ירמיה בר אבא כר' נתן דתניא ר"נ אומר כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימה כאילו מקטיר עליה וכתב הרא"ש לאו מה"ט לחודיה קאמר דא"כ בכל הנדרים נמי אחר שקיימם נקנסיה להצריכו שאלה אלא להוסיף על טעמו של רב יוסף בא דמשום גזירה לחודיה לא הוה מצרכינן שאלה אלא כיון דאיכא נמי הא דר"נ קנסינן ליה :כ"ת שאם היה נדר של מצוה כגון ללמוד ולקיים מצוה לא צריך שאלה עכ"ל וזהו מדברי התוס' לשם וכן הוא דעת רבינו אלא שקיצר דהו"ל להביא האי טעמא דר"נ לאורויי טעמא דשריותא דדבר מצוה דא"ל התירו הוי משום דלא עבר אדרבי נתן מיהו רש"י פי' דרבינא לא ס"ל דרב יוסף אלא כל היכא דאיכא לאוקומי ביה שאלה כגון הכא דאחר היום דאיכא למימר מע"ל קאמר הילכך לכשתחשך צריך שאלה אבל כל היכא דודאי לא משמע טפי א"נ שאלה עכ"ל ומשמע לפי פי' רש"י דבין לרב יוסף דטעמא משום גזירה ובין לרבינא דטעמא משום דאיכא לאוקומי ביה שאלה דאיכא למימר מעת לעת קאמר אין חילוק בין נדר לדבר מצוה ובין נדר לשאין שם דבר מצוה בכל גוונא צריך שאלה דלא כהרא"ש . וכ"נ ממ"ש הרמב"ם רפ"י שכתב בחיבורו טעמא דרב יוסף ולא חילק בין דבר מצוה לשאינו דבר מצוה וכ"כ הסמ"ג אות באות כמ"ש הרמב"ם והכי נקטינן לחומרא והכי משמע בש"ע שכתב תחלה בסתם דצריך שאלה לחכם לכשתחשך גזירה וכו' ואח"כ כתב וי"א דלדבר מצוה א"צ התרה משמע דהעיקר כסברא הראשונה שכתבה בסתם :

ואם אמר ביום שאעשה דבר פלוני וכו' כ"כ הרא"ש בתשובה כלל י"ב סימן א' ומביאו ב"י ומשמע מדבריו לשם שבמקום שכינו ואם אמר יום אחד וכו' דאסור מעת לעת היה גורס ואם אמר יום זה אבל בפי' הרא"ש ובפסקיו מפורש דהיתה גירסתו ג"כ יום אחד ולכן נראה דט"ס הוא בתשובה וצריך להגיה יום אחד במקום שכתב יום זה אבל יום זה דינו כאילו אמר היום ואינו אסור אלא עד שתחשך וכן כתב בסמ"ק להדיא בספרי הדפוס וכ"כ הר"ר לוי חביב בתשובה (דף כ' ע"ב וע"ש) . וכתב עוד בסוף אותה תשובה וז"ל ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שנייה וביום שלאחריו עכ"ל ומביאו ב"י אלא שלא היה כתוב לפניו לבסוף וביום שלאחריו פעם שנייה והוא טעות שהשמיטו המדפיס וקשה מפני מה לא כתבו רבינו ואפשר לפי שדבר פשוט הוא דלפי מ"ש תחלה בהתחיל הנדר ביום דכיון שהתחיל נדרו לא פקע עד עבור היום זמנו א"כ ממילא נמי דה"ה התחיל בלילה דמאי שנא :

והשתא מ"ש רבינו קונם יין שאני טועם יום אחד אסור בו מעת לעת מתני' היא : ומ"ש או אמר קונם יין שאני טועם יום כבר נתבאר שהוא בעיא דלא איפשיטא ולחומרא : ומ"ש שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך מתני' היא : ומ"ש בין אם עומד בתחילת היום או בסופו צריך שאלה לחכם כבר נתבאר כן בדברי הר"ן ז"ל וכתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"ו) דדוקא בנודר היום דלריך שאלה אבל בשבת וחדש ושנה ושבוע לא אלא מיד שעבר זמן איסורו מותר בלא שאלת חכם ופשוט הוא : **ומ"ש** ומיהו אם היה הנדר של מצוה וכו' א"צ התרה שם בגמרא אמרינן כמאן אזלא שמעתתיה דרב ירמיה דמצריך שאלה לכשתחשך לאומר קונם היום כרבי נתן דאמר כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקטיר עליה וכתב הרא"ש כרבי נתן וכו' נראה דלאו מהאי טעמא לחודיה קאמר דא"כ בכל הנדרים נמי אחר שקיימם נקנסיה להצריכו שאלה אלא להוסיף על טעמו של רב יוסף בא דמשום גזירה לחודא לא הוה מצרכינן שאלה אלא כיון דאיכא נמי הא דר' נתן קנסינן ליה וכ"מ שאם היה נדר של מצוה כגון לשנות או לטרוח במצות אחרות לא צריך שאלה עכ"ל וכ"כ הר"ן ז"ל : **ואם** אמר ביום שאעשה דבר פלוני לא אוכל אותו היום דינו כהיום שמותר בלילה כלומר לכשתחשך ואם אומר אותו היום ולמחרתו אסור אותו היום ומחרתו ולילה שבנתי' וליל שלאחר המחרת

דרכי משה

(א) בהגהות מרדכי דשבועות דף ש"ס ע"ד הקשה וא"ת מ"ש מנזירות דאמרינן סתם נזירות ל' יום ומשני י"ל דגבי נזירות איתסר מן חפצא הילכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא בפחות שיוכל אבל נדרים שאסר הפצא עליו הילכך לא גמרינן מנזירות עכ"ל ולפ"ז אוסר את עצמו בשבועה בדבר אחד למידים מנזירות דלא ליתסר אלא ל' יום ומדברי

פרישה

לענין נדר ר"ל אין מחייבין אותו ליקח או שיקח אסור באותו דבר שמסתפים בו עד שימצא הראויה לו : (ג) מי שאסר עליו שום דבר כו' עיין בדרישה :

סו' רב (א) שאני (טועם היום כו' דהיום כו' לא משמע אלא עד שיגמור אותו יום דהיינו עד שתחשך ר"ן בב"י עכ"ס) : וצריך שאלה לחכם אבל א"צ כתם משמע"כ בנודר יום א' וק"ל עכ"ס) : (ב) כגון ללמוד או לקיים שום מצוה כו' דשם בגמרא מסיק דלא משום האי טעמא לחוד צריך שאלה אלא גם משום דקנסינן ליה כיון שנדר והנודר כאילו בונה במה כו' וכתב הרא"ש וממילא אם היה לנדרו לדבר מצוה דלא שייך לקונסו א"כ של"ה מה"ט דגזירה לחוד . ומיהו רבינו דלא כתב מזה כלום נ"ל דס"ל דבמקום מצוה לא גזרו : (ג) דינו כהיום שמותר בלילה ר"ל אם יתחיל לעשות ביום שמותר בלילה של אחריו וק"ל : (ד) ולילה שבינתיים ר"ל שאסור ג"כ בלילה שבינתיים דכיון שהתחיל נדרו לא פקע עד עבור זמנו ואם עמד בלילה והתחיל

דרישה

סי' רים [א] ומי שאסר עליו שום דבר בלא זמן כו' בהגהות מרדכי דשבועות דף ש"ס פ"ד הקשה וא"ת מ"ש מנזירות דאמרינן סתם נזירות ל' יום ומשני י"ל דגבי נזירות איתסר מן חפצא הילכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא בפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפצא עליו הילכך לא גמרינן מנזיר עכ"ל וכ"ע לפ"ז אם אוסר עצמו בשבועה בדבר אחד אם לומדים מנזירות דלא ליתסר רק ל' יום עכ"ל רמ"א בד"מ : אסור

(ס) היה עומד באמצע השבוע ואומר קונם יין שאני טועם שבת זו אסור עד תשלום כל השבוע ויום שבת הבא ג״כ אסיר ואם אמר שבוע אחת (ו) או שבוע סתם אסור מעת לעת (ז) היה עומד בתוך החדש ואמר חדש זה אסיר עד תשלום (א) החדש ומותר ביום ר״ח אפי׳ אם ר״ח ב׳ ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר (ח) אפ״ה מותר בו כיון שלשון ב״א קורין אותו ר״ח היה עומד בתוך השנה ואומר שנה זו אסור עד תשלום השנה מותר ביום ראש השנה (ט) ושנה זו מונין מתשרי שאפי׳ אם עומד בכ״ט באלול כיון שהגיע תשרי מותר אמר שנה אחת או שנה סתם אסור מעל״ע ואם השנה מעוברת (י) [א] אסור י״ג חדשים מיום ליום ואם עומד בחורף ואמר שנה זו והיא מעוברת אסור עד תשרי ולא אמרינן שאדר שני יעלה לו במקום

היה עומד באמצע השבוע וכו׳ משנה שם ואם אמר שבוע אחת או שבוע סתם שם במשנה שנינו שבת אחד שבוע אחת ופירוש שבוע אחת היא שמיטה אחת ורבינו כתבו אח״כ וז״ל אמר שמיטה אחת וכו׳ וכאן כתב שבוע אחת כלומר שבת אחת, מלשון שבעה שבועות תספר לך ומ״מ צריך להגיה שבוע׳ אחד דשבוע לשון זכר הוא ונראה דמה ששינה רבינו ל׳ המשנה הוא לפי שתפס הלשון המבואר יותר בפי הכל כי שבוע ודאי משמעו בפי הכל אינו אלא שבעה ימים כמו מלא שבוע זאת שבעה שבועות תספר לך אבל כשרוצין לומר על השמיטה אין אומרים שבוע זו אלא שמיטה זו כך הוא רגיל בפי הכל דלא כלשון המשנה אבל לענין הדין ודאי כשאמר שבת אחת הוה לאומר שבוע אחד וכשאמר שבוע אחת הוה לאומר שמיטה אחת כנ״ל לדעת רבינו אבל הרמב״ם בפ״י דקדק וכתב כל׳ המשנה. ומ״ש רבי׳ דשבוע סתם דינו כשבוע אחת טעמו דכיון דקמיבעיא ליה לתלמודא באומר יום מאי דינה כהיום או כיום אחד ולא איפשיטא ולחומרא ה״נ ודאי קמיבעיא לן בשבת וחודש ושמיטה היכא דאמר שבת או חדש או שמיטה מאי דיניה דמאי שנא וכיון דלא איפשיטא אזלינן לחומרא אלא דתלמודא נקט יום דתנא ליה ברישא וה״ה לאינך וכ״כ הרמב״ם בפ״י בפירוש דבכל הני קמיבעיא לן ונקטינן לחומרא וכן כתב הסמ״ג בל״ת סימן רמ״ב וכ״כ הסמ״ק וז״ל והנודר שלא יאכל (יום זה) ובס״א (היום) מותר לאכול משתחשך מן הדין אך צריך שאלה לחכם גזירה אטו יום אחד נדר יום אחד אסור מע״ל יום סתמא אסור מספק עד מע״ל וכן הדין מחדש ושבת ושנה אך יום שבת כלשעבר ואסור ור״ח ור״ה כלהבא ומותר עכ״ל ולכאורה נראה דמ״ש וכן הדין מחדש וכו׳ דרצונו לומר דגם לשם יש חילוק בין שבת זו וחדש זה ושנה זו דאינו אסור אלא עד שתחשך יום אחרון של שבת או של חדש או של שנה ובין אמר שבת אחת וחדש אחד ושנה אחת דאסור מעת לעת ועוד ר״ל דגם לשם אם אמר שבת סתם או חדש סתם או שנה סתם אסור מספק מעת לעת כאילו אמר בפירוש שבת אחת חדש אחד שנה אחת אבל לא אמר דגזרינן בשבת זו או חדש זה או שנה זו דצריך שאלה אטו שבת אחת או חדש אחד או שנה אחת ולכן יש לתמוה על מ״ש בהגהת סמ״ק לפרש מ״ש בפנים וכן הדין וכו׳ וז״ל פי׳ אם אמר שבת זו או חדש זה מותר מן הדין משתחשך יום אחרון של שבת או של חדש מיהו גזרינן אטו היכא שאמר שבת אחת או חדש אחד וכן השנה עכ״ל דהיה מפרש דהאי וכן הדין דכתב בפנים קאי כמי אמ״ש תחלה דגזרינן ביום זה דצריך שאלה משתחשך גזירה אטו יום א׳ דה״ה דגזרינן דצריך שאלה גם בשבת זו וחדש זה ושנה זו משתחשך יום אחרון אטו שבת אחת וחדש אחד ושנה אחת וזו מנין לו וי״ל דס״ל כי היכי דהרמב״ם מפרש דהך בעיא דתלמודא היכא דאמר יום סתם קאי כמי אשבת וחדש ושנה אלא דתלמודא נקט יום דתנא ברישא וה״ה לאינך ה״נ כמי הא דנקט תלמודא דצריך שאלה׳ דאמר יום זה גזירה משום יום א׳ ה״ה בשבת וחדש ושנה כמי איכא למיגזר הך גזירה דמאי שנא אלא דתלמודא נקט יום דתנא ברישא וה״ה לאינך וכדמשמע מל׳ הסמ״ק בפנים שאמר בסתם וכן הדין בחדש ושבת ושנה דמשמע דקאי אכל חלוקי דינים שכתב תחלה בדין יום זה ויום א׳ דכן הדין באמר שבת זו ושבת א׳ או חדש זה וחדש א׳ או שנה זו ושנה אחת ולפעד״נ דהכי נקטינן כהגהת הסמ״ק שכן מהרב הגדול מהר״ר פרץ דכהגינן בתריה בפרט בדוכתא דאיכא חומרא באיסורא דאורייתא ודלא כמ״ש הר״ר ירוחם להקל דדוקא בנודר היום הוא דצריך שאלה אבל בשבת וחדש ושנה ושבוע לא אלא מיד שעבר זמן איסורו מותר בלא שאלת חכם ואפי׳ לא אמר אלא חדש זה או שבת זו דלא גזרו אלא ביום עכ״ל וגם ב״י כתב על דבריו ופשוט הוא והרב בהגהת ש״פ גם הוא נמשך אחריהם ופסק כן דבשבת זו מותר אח״כ בלא שאלת חכם ואין ספק שאילו היו רואין מ״ש הר״פ להחמיר לא היו מורין להקל כנגד הוראתו הילכך אין להקל כ״ל. שוב ראיתי בפרישת ר״ע מברטנורא במשנה שפסק כך להדיא ע״ש:

היה עומד בתוך החדש וכו׳ משנה שם ומ״ש אפי׳ אם ר״ח ב׳ ימים וכו׳ גמרא שם ותמה ב״י מפני מה השמיט רבינו דין אמר חדש א׳ או חדש סתם דאסור בו מיום ליום וכמו שכתב גבי שבת ושמיטה וכן הרמב״ם כתבה גם בחדש וכ״כ הסמ״ג ונראה בעיני דלפי שראה רבי׳ מחלוקת בפירוש מיום ליום היכא דנדר מחדש אחד דבפי׳ הרא״ש כתב וז״ל וכן אם עמד בא׳ בחדש ואמר חדש אחד עלי אסור עד ה׳ לחודש הבא והרמב״ם לא כתב כן אלא כתב נדר חדש אחד אסור ל׳ יום נמורים מעת לעת וכ״כ סמ״ג ואילו להרא״ש לא בעינן ל׳ יום אלא מה׳ להדש לה׳ בחדש בין מלא בין חסר ומפני הספק בזה השמיטו ולא כתבו כלל כנ״ל ליישב אם אינו טעות סופר:

היה עומד בתוך השנה וכו׳ משנה שם ושנה זו מונין מתשרי וכו׳ ברייתא פ״ק דר״ה וכתב הר״ל חביב דמכאן למדנו דבעמד ביום שבת ונדר משבת זו דאינו אסור אלא ביום השבת בלבד וכן העומד בשמיטה ואמר שמיטה זו אינו אסור אלא באותה שנה ולא כפי׳ השני במשנה ר״פ קונס יין וכ״כ הר״ן:

אמר שנה אחת וכו׳ משנה שם והא דשנה סתם נמי אסור מע״ל טעמו משום דלמאי דלא איפשיטא בעיא דיום סתם ואזלינן להומרא ודיניה כיום אחד דאסור מע״ל ה״ה שנה סתם נמי דינו כשנה אחת ואסור מע״ל וכבר נתבאר זה אצל שבת סתם דדינו כשבת אחת ואסור מע״ל:

ואם השנה מעוברת וכו׳ משנה פ׳ קונס יין (דף ס״ג) קונס יין שאני טועם השנה ונתעברה השנה אסור בה ובעיבורה ופי׳ הרא״ש דמיירי באומר שנה אח׳ וכן פי׳ הרמב״ם פ״י וכך הם דברי רבינו ונראה דכ״ש באומר שנה זו ודלא כי״א דדוקא באמר שנה זו אסור בה ובעיבורה אבל לא באמר שנה אחת דליתא וכבר האריך הר״ן בזה וב״י מביא קלתו ע״ש וטעם דין זה דמסתמא לא נדר אלא בשנה זו הילכך אם עמד בר״ה בין אמר שנה אחת או שנה סתם או השנה אסור י״ג חדש אבל עמד בחורף ואמר שנה זו אינו אסור אלא עד תשרי ואסור ג״כ בחדש העיבור ואם עמד בניסן פשיטא דכיון שעבר חדש העיבור בשעה שנדר אין חילוק בין שנה מעוברת לאינו מעוברת ובין אמר שנה אחת או השנה או שנה אינו אסור אלא יב״ח:

ואם עמד בחורף ואמר שנה זו וכו׳ בירושלמי ונראה דאיצטריך פירוש אין אומרים יעלה לו אדר שני במקום אלול וכי תימא זמן ראש חדש אלול לישתרי קמ״ל דלא כן כתב הרא״ש דה״א היכא דבשעה שנדר לא היה יודע שהשנה מעוברת וכד״א דהלך אחר רוב שנים ורוב שנים לאו מעוברות נינהו דאילו ידע פשיטא הוא דשנה זו משמעו עד תשרי מיהו משמע ודאי דכשעמד בחורף ואמר שנה אחת או השנה או שנה אסור י״ג חודש אפי׳ לא ידע שהיא מעוברת דמסתמא לא נדר אלא בשנה כמות שהיא וכיון שהיא מעוברת ושני

המחרת מותר כל זה כתב הרא״ש ז״ל בתשובה כלל י״ב על מי שנדר ביום ש״פ דבר פלוני לא אוכל לחם אותו היום ומחרתו וז״ל השתא דקאמר אותו יום לאו א ליום זה דמיא וליום סתם נמי דמיבעיא ולא איפשיטא לא דמיא דכיון דאמר אותו היום הוו כמו היום דמ״ע דהיום דכיון דעמד בו ואמר היום משמע היום שאני עומד בו עד שיפנה ה״ה אותו היום נמי הכי משמע אותו היום שאעשה בו דבר פלוני לא אוכל לחם עד שיפנה הילכך אסור בו ביום ובמחרתו וליל המחרת מותר אבל ליה הרא״שונה שבינתיים אסור כיון שהתחיל נדרו לא פקע עד עבור זמנו ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה יום שלאחריו ב ובלילה שנייה עכ״ל. וכ״כ ר״י בשם ה״ר דוד הכהן:

היה עומד באמצע השבוע ואמר קונם יין שאני טועם שבת זו וכו׳ ואם אמר שבוע אחד אסור מע״ל כבר נתבאר דמתני׳ היא: **ומ״ש** דשבוע סתם דיני כשבוע אחד כבר נתבאר דבעיא היא באומר יום סתם ונקטינן לחומרא ומינה נילף לאומר שבוע סתם: ומ״ש אסור מעת לעת כבר נתבאר ומה שכתבתי לעיל בשם הר״ן יש ללמוד דהיה עומד באמצע השבוע ובתוך החדש ובתוך השנה ובשמיטה לאו דוקא אלא ה״ה לעומד קודם להם בשעת הנדר וכ״נ מתשובת הרא״ש שכתבתי בסמוך:

היה עומד בתוך החדש ואמר חדש זה וכולי כבר נתבאר דמתניתין היא: ומ״ש שאפי׳ אם ר״ח ב׳ ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר אפ״ה מותר בו וכו׳ הכי מפרשינן בגמ׳ מתני׳ **והנה** רבי׳ השמיט פה דין אומר חדש א׳ או חדש סתם אסור מיום ליו׳ ולא ידעתי למה דהא תנן בהדיא שאם אמר חדש א׳ אסור מיום ליום ובעיא אומר יום סתם באומר חדש סתם נמי שייכי כי היכי דשייכי בכל אינך והרמב״ם כתב דברים אלו בפ״י: **היה** עומד בתוך השנה ואומר שנה זו אסיר עד תשלום השנה ומותר ביום ר״ה השנה מבואר במשנה שכתבתי: ומ״ש ושנה זו מונין מתשרי שאפי׳ אם עומד בכ״ט באלול כיון שהגיע תשרי מותר בפ״ק דר״ה (יב ׳) תניא באחד בתשרי ר״ה לנדרים ובעי בגמרא למאי הלכתא ומהדר לכדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י״ב חדש מיום ליום ואם אמר שנה זו אפי׳ לא עמד אלא בכ״ט באלול עלתה לו שנה ופריד ואימא בניסן הוי ר״ה לנדרים ומשני בנדרים הלך אחר ל׳ ב״א ומ״ש אמר שנה אחד אסור מעת לעת מבואר במשנה שכתבתי. ומ״ש דה״ה לאומר שנה סתם נתבאר דבאומר יום סתם איבעיא לן ולא איפשיטא ולחומרא ומינה נילף דה״ה לאומר שנה סתם: ומ״ש ואם השנה מעוברת אסור י״ג חדשים מיום ליום בפ׳ קונס יין (סג ׳) תנן קונס יין שאיני טועם השנה ונתעברה השנה אסור בה ובעיבורה וכתב הרא״ש עלה דהיינו לומר שאם אמר שנה אחת אסור י״ג חדש ולא אמרינן לא היתה דעתו על שנה מעוברת אלא כסתם השנים שהם י״ב חדש אלא בנדרים הלך אחר ל׳ ב״א ובין פשוטה ובין מעוברת קרויה שנה עכ״ל וכ״פ הרמב״ם ז״ל בפ״י וז״ל שאיני אוכל שנה אחת ה״ז אסור שנה תמימה מיום ליום ואם נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה והר״ן ז״ל כתב כ״ל דרבותא דמתני׳ דמיתסר בעיבורה לנודר מתחילת השנה איצטריך דאי בנודר בר״ח שבט פשיטא דהשנה עד ר״ה משמע אלא ודאי בנודר מתחלת השנה אתא לאשמועינן דמיתסר בעיבורה מיהו דוקא באומר השנה או שנה זו אבל באומר שנה אחת סתם אין חדש העיבור בכלל אע״פ שאותו שנה שנדר בה מעוברת שהרי אם לא נהג באיסורו שנה זו מעלם לשנה הבאה הפשוטה ואע״פ שאסור לעשות כן בתחילה דאיכא בל תאחר כיון שאם איחר משלם בשנה אחרת הרי לא הוקבעו נדרו בשנה זו שהיא מעוברת הילכך אין חדש העיבור בכלל והוסיף עוד הרשב״א ז״ל דאפי׳ באומר שנה אחת מיום זה אין חדש העיבור בכלל ואינו כ״ל אלא כל שקדם נדר לחדש העיבור ואמר שנה אחת מיום זה מונין י״ג חדש ואני מוכך עוד לומר דאפילו בנדר שנה אחת סתם אסור בעיבורה דמסתמא שנה זו משמע ואי פשע כמי קרוב אני לומר דאין לו תשלומין דמסתמא חייל נדריה ע״כ:

ואם עמד בחורף ואמר שנה זו והיא מעוברת אסור עד תשרי ולא אמרינן שאדר שני יעלה לו במקום אלול ירושלמי כתבו הרא״ש ז״ל בפרק קונס יין היה

דרכי משה

ומדברי הרא״ש פרק שבועות שתים משמע דאין לחלק בין נדר לשבועה והקושיא מנזירות אינו כלום דשאני נזירות דיש לו קצבה דסתם נזירות ל׳ יום משא״כ בשבועה ונדר

רכ (א) כתב ב״י בשם הריב״ש מי שנשבע לפרוע ב״ח צריך לפרוע ביום ראשון של ר״ח דבלשון ב״א יום ראשון הוא עיקר ר״ה:

דרישה

סי׳ רכ [א] **אסור** שלשה עשר חדשים עיין בח״מ סי׳ סי״ב סי״ו שכתב רבינו בשם הרשב״א דכשעומד בר״ה ואמר שנה זו אין חדש העיבור בכלל, שם ביארתי בפ״ס בטוב

פרישה

(ס) היה עומד באמצ׳ השבוע וכו׳ מ״ו: (ס) והתחיל הנדר אסור ובלילה וביום שלאחריו ובלילה שנייה הסבועה וה״ה קודם לכן: (ויום שבת הבא ג״כ אסור ר״ל יום שבת ממש והיינו משום שקודם בכלל השבוע ואח״כ מותר בלא שאלה דכולי עלמא ידעי שפיר להפרים בין שבוע זו לשבוע אחת. כ״כ רבי׳ ירוחם עכ״ס: (ו) או שבוע סתם אסור מע״ל פי׳ ז׳ ימים מע״ל: (ז) היה עומד בתוך החדש ואמר חדש זה וכו׳ וכתב ב״י ז״ל רבינו השמיט דין אמר חדש או חדש סתם אסור מיום ליום ולא ידעתי למה דהא תנן כו׳: (ח) אפ״ה מותר בו כיון שלשון כו׳ וכ״ש אם נדר לעשות קודם ר״ח שצריך לקיימו קודם יום ראשון דר״ח: (ט) ושנה זו מונין מתשרי דכך הוא לשון בני אדם דהא קורין אותו ר״ה: (י) אסור שלשה עשר חדשים דוקא אם קדם הנדר לחדש העיבור אבל אם עמד בניסן של שנה מעוברת ואמר שנה אחת פשוט שאינו אסור אלא עד י״ב חדש

חדושי הגהות

רכ א הב״ח כתב דט״ס הוא וה״צ״ל לאו ליום אחד דמי דאילו יום זה הוי כמו היום: ב בלילה שנייה וביום שלאחריו כצ״ל (ב״ח) אבל בתשובת הרא״ש שלפנינו לא מצאתי כן רק

במקום אלול היה עומד בחורף ואמר עד ר"ח אדר (יא) עד ר"ה אדר ראשון עד סוף אדר עד סוף אדר שני (יב) והרמב"ם חילק דהיינו דוקא שאינו יודע שהשנה מעוברת אבל אם יודע שהיא מעוברת ואומר עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר שני וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה: היה עומד בשמיטה ואמר שמיטה זו אסור עד סוף השמיטה ובשנה שביעית ג"כ אסור אמר שמיטה אחת או שמיטה סתם אסור ז' שנים מעת לעת. ד נדר מדבר אחד ואומר עד הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע פסח עד שיהא הפסח (יג) או עד פני הפסח אסור עד שיצא והרמב"ם כתב דעד פני הפסח דינו כעד הפסח שאינו אסור אלא עד שיגיע וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ: נדר (יד) עד הקציר או עד הבציר או עד המסיק בין אומר עד או עד שיהא אינו אסור אלא עד שיגיע שכל דבר שאין זמנו ידוע בכל לשון שיאמר אינו אסור אלא עד (ב) שיהא ובכל מקום זמן הנדר לפי מה שממהרין או מאחרין לקצור בו ואנו הולכים אחר המקום שעומד בו הנודר בשעת הנדר אפי' אם הולך אחר כן הנודר אל מקום אחר בין (טו) להחמיר כגון שהולך למקום שממהרים הקצירה או להקל כגון שהולך למקום שמאחרין אותו וקציר סתם הוה קציר חטים ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו (טז) [ג] ובירוש' מיבעיא אם קבע זמן למשתה בנו ונדר עד זמן משתה בנו (יז) אם חשוב

היה עומד בחורף ואמר עד ר"ח אדר ראשון וכו' משנה בפרק קונם יין (סס) עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר א' עד סוף אדר עד סוף אדר שני כך היא גי' הרמב"ם והרא"ש וכתב הרא"ש טעמא דלב' אדרים ג חשיב חד ירחא וי"ג עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר א' עד סוף אדר עד סוף אדר א' זו היא גירסת הראב"ד והר"ן ז"ל וכתב הר"ן דטעמא משום דאדר סתמא ראשון משמע ודברי רבי' כגי' הרמב"ם והרא"ש: ומ"ש והרמב"ם חילק דהיינו דוקא שאינו יודע וכו' הוא בפ"י וטעמו משום דדייקינן עלה דמתניתין בגמרא (סס) לימא רבי יהודה היא דתניא אדר א' כותב אדר א' אדר שני כותב אדר סתם דברי ר"מ רבי יהודה אומר אדר א' כותב אדר סתם אדר ב' כותב תנין אמר אביי אפי' תימא ר"מ הא דידע דמעברא שתא הא דלא ידע והתני' עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר א' אם היתה שנה מעוברת עד ר"ח אדר שני מכלל דרישא לאו במעוברת עסקינן ש"מ הא דפשיטא ליה דמעברא שתא הא דלא ידע פי' דכי לא ידע דמעברא שתא כי אמר אדר סתם הראשון משמע ולא השני שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט וכי ידוע דמעברא כי אמר אדר סתם משמע השני ופסקו הרא"ש והר"ן ז"ל הלכה כרבי יהודה כדקי"ל בכל דוכתא דהלכה כר"י לגבי ר"מ ולפי זה לא שאני לן בין ידע שהשנה מעוברת ללא ידע אבל הרמב"ם ז"ל נראה שפוסק כר"מ ומפני כך מחלק בין ידע שהיא מעוברת ללא ידע וטעמו דמדקאמר תלמודא עלה דמתניתין לימא רבי יהודה היא משמע דדחיקא מילתא לאוקומא דלא כר"מ משום דסתם מתניתין ר"מ וכל היכא דאיתיה דלא כוותיה הוי דוחקא וכיון דבאוקימתא דאביי אתיא כר"מ נקטינן כוותיה כדקי"ל הלכה כסתם משנה ועוד דברייתא דמייתי לסיועי לאביי מיתניא סתמא כר' מאיר כוותיה נקטינן: היה עומד בשמיטה ואחר שמיטה זו וכו' אמר שמיטה א' אסור ז' שני' וכו' כבר נתבאר במשנה שכתבתי ומ"ש האומר שמיטה סתם אסור ז' שנים מע"ל כבר נתבאר שהיא בעיה דלא איפשיטא ולחומרא: **נדר** מדבר אחד ואומר עד הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע פסח עד שיהיה הפסח אסור עד שילא משנה פ' קונם יין (ס.): ומ"ש עד פני הפסח שם במשנה עד פני הפסח רבי מאיר אומר עד שיגיע רבי יוסי אומר עד שילא ובגמרא (סב:) למימרא דרבי מאיר סבר לא מעייל איניש נפשיה לספיקא ורבי יוסי סבר מעייל איניש נפשיה לספיקא כלומר דעד פני יש במשמעותו ג' ענינים איכא למימר עד שני ימים הראשונים דהיינו עד שיגיע ואיכא למימר עד פני ימים האחרונים ואיכא למימר עד דפני פיסחא והיינו עד שילא וקאמר ר"מ עד שיגיע דלא מעייל איניש נפשיה לספיקא ודבר המבורר לקרות פני הפסח קאמר והיינו עד שיגיע ורבי יוסי סבר מעייל איניש ליאסר בכל מה שיוכל להסתפק ורמינהו מי שיש לו ב' כתי בנות מב' נשים וכו' א"ר חיננא בר אבדימי אמר רב מוחלפת השיטה והתניא כל שזמנו קבוע ואמר עד לפני ר"מ אומר עד שילא ורבי יוסי אומר עד שיגיע וכתב הר"ן ולענין הלכה כיון דמפכינן להו וקי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י נקטינן באומר עד פני הפסח שאינו אסור אלא עד שיגיע ואע"ג דבפרק האומר דקידושין רמינן הני מתניתין אהדדי ומסקינן התם לעולם לא תיפוך דמתני' לא במעייל נפשיה לספיקא פליגי אלא בלישנא בעלמא פליגי דר"מ סבר עד פני עד קמי פסחא משמע ור"י סבר עד דמתפני פסחא משמע ולפום ההוא סוגיא מתני' כדקיימא קיימא ורבי יוסי סבר עד שילא אפ"ה כיון דהך סוגיא איתמר בסוגיא דנדרים משמע דאיכא למיסמך עלה טפי מההיא סוגיא דהתם דלא בדוכתא אתמר ועוד דהא תניא כי הך סוגיא והוא דעת הרמב"ם ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל פסק כסוגיא דהתם דלא תיפוך ורבי יוסי אמר בעד פני אסור עד שילא ונקיטינן כוותיה ע"כ לשונו והרא"ש פסק כדברי הרמב"ן ז"ל: נדר עד הקציר או עד הבציר וכו' שכל דבר שאין זמנו ידוע בכל לשון שיאמר אינו אסור אלא עד שיהא פי' עד שיגיע כך מפורש שם במשנה (סא:) ורבינו דנקט עד שיהא במקום עד שיגיע לא דק: **ובכל** מקום זמן הנדר לפי מה שממהרים או מאחרים לקצור בו במשנה שם: ומ"ש ואנו הולכים אחר המקום שעומד בו הנודר בשעת הנדר כו' ברייתא שם (סב:) ומ"ש וקציר סתם הוא קציר חטים ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים הולכים אחריו שם במשנה עד הקציר עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים אבל לא קציר שעורים הכל לפי מקום נדרו אם היה בהר בהר ואם היה בבקעה בבקעה: ופירש הר"ן עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים דהא הוא דחשיב להו לאינשי וקרו ליה קציר סתם: הכל לפי מקום נדרו. כלומר אם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם הכל לפי מקום נדרו וכן נמי אם היה בהר אף בזה הולכין אחר מקום נדרו שאם היה בהר שאע"פ שאח"כ ירד לבקעה והגיע קציר של בקעה כיון שעדיין לא הגיע קציר של הר אסור עד שיגיע קציר של הר וכדאיתא בגמרא עד כאן לשונו: **ובירושלמי** מיבעיא אם קבע זמן למשתה בנו וכו' ולא איפשיטא ולחומרא הרא"ש והר"ן ז"ל הביאוהו בפרק קונם יין ופסק הרא"ש ז"ל דכיון

ושני אדרים חשובים כחדש אחד א"כ אסור י"ג חדש כ"ל: היה עומד בחורף ואמר עד ר"ח אדר וכו' משנה שם וכגירסת הרא"ש ואפי' ידע שהיא מעוברת סתם אדר אדר הראשון משמע כר"י ואפ"ה כדאמר עד סוף אדר משמעו עד סוף אדר השני דלב' האדרים חשבינן חד ירחא מיהו כאומר עד חצי אדר אינו אסור אלא עד חצי אדר הראשון דסתם אדר אדר הראשון משמע וחצי אדר נמי משמעו חצי אדר הראשון אבל אין חצי אדר משמעו ר"ח אדר השני בלשון בני אדם דדוקא באומר עד סוף אדר משמעו עד סוף כל מה שנקרא אדר דהיינו עד סוף אדר השני: ומ"ש והרמב"ם חילק וכו' טעמו דסתם אדר הוא הסמוך לשבט ואם כן כשלא ידע שהיא מעוברת לא נתכוין אלא לאדר הסמוך לשבט אבל כשידע שהיא מעוברת כי אמר אדר סתם משמעו אדר השני כר"מ ומה שקשה למה פסק הרמב"ם כר"מ הלא קי"ל ר"מ ור"י הלכה כרבי יהודה תי' ב"י משום דבגמ' מייתי ברייתא דמיתניא סתמא דאיכא חילוק בין ידע שהיא מעוברת ללא ידע והויא כר"מ מיתניא אלמא דבזו הלכה כר"מ: **היה** עומד בשמטה וכו' משנה שם ודין שמטה סתם נלמד מדין יום סתם כדלעיל: נדר מדבר אחד ואומר עד הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע פסח עד שיהא הפסח או עד פני הפסח אסור עד שילא כצ"ל וכס"א השמיטו הך בבא עד שיהא הפסח והוא טעות סופר וה"א במשנה ריש פ' קונם יין עד הפסח אסור עד שיגיע עד שיהא אסור עד שילא עד לפני הפסח ר"מ אומר אסור עד שיגיע רבי יוסי אומר אסור עד שילא ור"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי וכדמפרש בפ' האומר בקידושין דלא תיפוך דבלישנא בעלמא קמיפלגי מ"ס עד פני הפסח עד קמי פיסחא ומ"ס עד דמפני פיסחא זו היא דעת הרמב"ן והרא"ש אבל הרמב"ם פסק כאוקימתא דפרק קונם יין דמוחלפת השיטה ר"מ אומר עד שילא רבי יוסי אומר עד שיגיע והלכה כרבי יוסי. ודקדק רבינו וכתב נדר מדבר אחד ואומר עד הפסח וכו' והו"ל לומר בקוצר נדר עד הפסח וכו' אלא לפי דבתחילת הסימן אמר קונם יין שאני טועם וכו'. היה עומד באמצע השבוע ואומר קונם יין וכו' וכל חלוקי הדינים שכתב רבינו מתחילת הסימן עד כאן הם בנודר מן היין אבל דין זה אינו בנודר מן היין אלא מדברים אחרים דוקא דבנודר מן היין אף באומר עד שיהא הפסח או עד פני הפסח גם כן אינו אסור אלא עד שיגיע דהלכה כרבי יהודה דבמשנה ס"פ קונם יין דלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין וכדפסק הרא"ש ויתבאר בסמוך וא"כ הא דקתני הכא עד שיהא הפסח עד שילא לא קאי ארישא באומר קונם יין אלא בנודר מדברים אחרים ולכך כתב רבינו נדר מדבר אחד ולפע"ד נראה דמ"ש מדבר אחד בדלי"ת הוא ט"ס וצ"ל מדבר אחר בריש כלומר מדבר אחר שאיננו יין שהזכיר מקודם כגון קונם שאיני אוכל או שאיני הולך עד שיהא הפסח: נדר עד הקציר וכו' שכל דבר שאין זמנו ידוע וכו' אינו אסור אלא עד שיגיע כצ"ל והוא משנה שם (דף ס"א) עד הקציר עד שיתחיל העם לקצור קציר חטים אבל לא קציר שעורים ופי' עד שיגיע שכתב רבינו היינו עד שיגיע הקצירה בפועל לא עד שיגיע זמן הקצירה אף ע"פ שאין קוצרין שהרי שנינו עד שיתחיל העם לקצור ועיין במ"ש בסמוך אבל עד הגשם: ובכל מקום זמן הנדר לפי מה שממהרין וכו' שם (דף ס"ב) תניא הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אע"פ שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל וכתב הרא"ש עלה הטעם דבתר מקום הנדר אזלינן ומסתברא דה"ה לקולא אם נדר בעמקים וכו' עכ"ל. ובלשון רבינו איכא ט"ס וכצ"ל בין להחמיר כגון שהולך למקום שממהרין הקציר או להקל כגון שהולך למקום שמאחרין אותו וכך הוא בדפוס קרימונא והרב בש"ע העתיק הלשון המוטעה וצריך להגיהו כמו שכתבתי: וקציר סתם הוא קציר חטים וכו' משנה שם פי' דאע"פ דקציר שעורים הוא קודם קציר חטים אסור עד שיגיע קציר חטים דסתם קציר הוא קציר חטים אבל לקציר שעורים אין קורין קציר סתם אלא יש לו שם לווי קציר שעורים. ומ"ש ואם המקום וכו' שם במשנה הכל לפי מקום נדרו כלומר אם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם מפני שרובו קציר שעורים הולכין אחריו. וקשיא לי מ"ש מהנודר מהשמן דבמקום שמסתפקים משניהם דאסור בשניהם אע"פ שרוב סיפוקו מאחד מהן כדלעיל בסימן רי"ו דהתם שאני דהמסתפק משמן זית קורא אותו שמן סתם והמסתפק משמן שומשמין קורא אותו שמן סתם הלכך איכא ספק מאיזה מהן נדר בסתם ואסור בשניהם אבל כאן גם אותן שיש להם חטים אין קורין אותו קציר סתם אלא קציר חטים ולשעורים קורין אותו קציר סתם כיון שרוב המקום קוצרין שעורים אזלינן בתר רובו. וכן לגבי בשר מליח בסימן ר"ח דאזלינן בתר רוב אנשי המקום התם ה"ט דהרוב קורין לשל קדשים בשר מליח סתם ולשל ע"ז אינן קורין בשר מליח בסתם אלא בשר מליח של ע"ז והמיעוט שקורין לשל ע"ז בשר מליח בסתם קורין גם כן לשל קדשים בסתם בשר מליח הולכין אחר הרוב דלא דמי לשמן דזה וזה קרוי שמן בסתם למסתפק בו וממה שאין מסתפקין בו אין קורין אותו שמן בסתם א"כ שניהם שווין ושקולין הלכך שניהם אסורים ודו"ק: ובירושלמי מיבעיא וכו' פי' מיבעיא ליה אם אמר קונם יין שאני טועם עד שיהא משתה

דרכי משה

(ב) כתב בא"ז מי שנדר להתענות או נדר צדקה בעבור חולה ומת החולה או נתרפא צריך לקיים נדרו וכ"ה מבואר במסכת תענית (י.) וכ"ה בא"ח סימן תקס"ט ונ"ל דבל זה לא מיירי

פרישה

חדש ועיין בדרישה: (יא) עד ר"ח אדר הראשון דעד משמע מהתחלה: (עד סוף אדר כו' כתב הרא"ש דטעמא דלשני אדרים חשיב חד ירחא ב"י עכ"ס): (יב) והרמב"ם חילק דהיינו דוקא שאינו יודע כו' פי' דכשאינו יודע ודאי כוונתו היה עד ר"ח הראשון ולא של הנדר כלל אמדם אדר משא"כ כשאומר עד סוף אדר דאף שג"כ לא ידע שהשנה מעוברת מ"מ כיון שהנדר התחיל לאול אר"ח אדר שוב אינו פוסק עד כלות אדר השני: (יג) או עד פני הפסח דמפרש פני הפסח דמתפני פסחא: (יד) עד הקציר בתבואה עד הבציר שייך בענבים עד המסיק שייך בזיתים: (טו) להחמיר כגון שהלך למקום שממהרין הקציר או להקל כו' למקום שמאחרים אותו כצ"ל וכן עיקר וכן משמע מלשון הרא"ש דנדרים דף ס"ב ע"ב וס"פ להחמיר כגון שבמקום שנדר מאחרין נמצא כשהוא הולך אחר מקומו הוא חומרא דהא במקום שהולך שמה ממהרין: (טז) ובירושלמי מיבעיא רצה לומר אם אמר עד שיהא משתה בני או עד פני: (יז) אם חשוב זמנו קבוע

דרישה

בטוב טעם וכ"ע: [ג] ובירושלמי מיבעיא אם קבע זמן למשתה בנו ונדר עד זמן כו' ואפי' אם מת

הדרושי הגהות

רק בנוסחת הרב"י: ג ואם יקשה לך לפ"ז מאי דמקשה בגמ' בסמוך לימא ר' יהודה היא וכו הא כר' יהודה נמי לא אתיא כיון דחשבינן לב' אדרים חד ירחא ע"ש בר"ן במקומו מבוארים הדברים היטיב: ד ר"ל שנדר מדבר אחר שאינו יין דאילו נדר מיין אין לחלק באיזה לשון שנדר אינו אסור רק עד ליל א' של פסח כמבואר בטור בסמוך (ב"ח)

חשוב זמנו קבוע או כיון שבידו לאחרו לא ולא איפשיטא ולחומרא עד הקיץ עד שיכנסו בכלכלות פירות לא שיקוצו עראי אלא שיקוצו הרבה ומכניסים התאנים בכלכלות עד שיעבור הקיץ עד שישמרו הסכינים שקוצצין בהן התאינים לשנה הבאה פי' שכבר עבר כל זמן קציצתו: האוסר עצמו מדבר עד הגשם אסור עד זמן הגשם וכשיגיע זמן הגשם שהוא בא"י ז' במרחשון (יח) ובגולה ס' יום לתקופה מותר אפי' לא ירדו גשמים ואם אומר עד שירדו גשמים או עד הגשמים אסור עד שתרד רביעה שנייה שהיא בא"י י"ז במרחשון ובגולה ע' יום לתקופה ואם אמר עד שיפסקו גשמים אסור

משתה בני מי נימא כיון שקבע זמן למשתה בנו כמי שזמנו קבוע דמי ואסור עד שיעבור משתה בנו כמו בנדר עד שיהא הפסח דזמנו קבוע ואסור עד שילא או דילמא כיון שיכול לדחותו ולעשותו לאחר זמן כמי שאין זמנו קבוע דמי ואינו אסור אלא עד שיגיע ולא אפשיטא ואזלינן לחומרא וכ"כ הרא"ש להדיא ולפ"ז צריך להגיה בדברי רבינו אם חשוב אין זמנו קבוע כיון שבידו לאחרו או לא אלא דקשיא לי מ"ש משתה בנו מנודר מיין עד שיהא הפסח דפסק הרא"ש כרבי יהודה להקל שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין ה"נ גבי משתה בנו נימא לא נתכוין אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין וי"ל דלא אמרינן הך סברא דלא נתכוין וכו' אלא גבי שתיית יין בפסח לד' כוסות ואכילת בשר בעיה"כ ובאכילת שום בע"ש פמ"ש רבינו בסמוך דכל הני תלתא קיום מצוה היא אמרינן ודאי לא נתכוין וכו' אבל שתיית יין במשתה בנו אין בה מצוה טפי משאר משקים לא אמרינן בזו לא נתכוין וכו' מיהו הר"ן פירש בהך ירושלמי פי' אחר ע"ש בסוף (דף ס"ב):

עד הקיץ וכו' משנה שם עד הקיץ עד שיהא הקיץ עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות ואיכא למידק למה לא כתב רבינו כאן דעד שיהא הקיץ ג"כ דינו כמו עד הקיץ דזמנו עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות כדקתני במשנה. ואפשר דכיון דכתב תחילה בדין נדר עד הבציר וכו' דהיא הישא דעד שיהא הקציר דינו שוה לעד הקציר שכל דבר שאין זמנו ידוע וכו' א"כ ממילא ה"ה בנדר עד הקיץ דג"כ זמנו אינו ידוע דינן שוה והו נראה דכ"ש הוא שהרי בפי' הרא"ש הביא שהר"א ממי"ץ כתב דבבציר וקציר ומסיק זמנו ידוע כמו חג הפסח ואי אמר עד שיהא עד שיעבור קאמר ולא דמי לקיץ דאין לקיטת התאנים כא' ואין קצב לזמן הקיץ ודחה הרא"ש דבריו ואמר דגם ימי בציר וקציר לפעמים מועטים ולפעמים מרובים לפי ברכת השנים ועוד דמשמע דזה הכלל כל שזמנו קבוע קאי אדברים השנויים במשנה וכו' עכ"ל הטת ודאי כשכתב רבינו גבי קציר ובציר דעד שיהא דינו כמו עד הקציר כל שכן גבי קיץ גם הרמב"ם בפ"י כתב תחילה גבי קציר ובציר דעד שיהא דינו שוה לעד הקציר דזה הכלל וכו' ואח"כ אבל קיץ לא כתב אלא עד הקיץ עד שיתחילו העם וכו' ואחריו נמשך רבינו ומטעמא דאמרן. ותו איכא למידק דבברייתא תניא עד שיקפלו רוב המקלעות וכ"כ הרמב"ם בפ"י והרא"ש בפסקיו ולמה השמיטו רבינו. ונראה דלפי שקשה הדבר להתברר אימתי הגיע הזמן שנכנסין רוב הסכינים לקתיהם ולכך נקט רבינו מילתא דפסיקא ואמר עד שישמרו הסכינים וכו' פי' שכבר עבר זמן קצילתו דזה ודאי ידוע ומבורר אימתי עבר זמן קצילתו דאז ודאי כבר נכנסין רוב הסכינים לקתיהם ולכך האריך רבינו וכתב עד שישמרו הסכינים וכו' פי' שכבר עבר וכו' ומפי' הרא"ש למד כך רבי' ומביאו ב"י ע"ש ונראה דמש"ה לא כתב רבי' כפי' השני שכתב הרא"ש די"מ היינו מחצלאות שמייבשים עליהם התאנים ולאחר שמכניסים התאנים מקפלין המחצלאות לשומרם אע"ג דזה הפי' הוי חומרא וכ"כ הרמב"ם בפ"י אלא לפי שקשה הדבר להתברר אימתי הגיע זמן רוב המקלעות לכך כתב כפי' הראשון דהוי מילתא דפסיקא אף ע"פ שהוא לקולא ועוד נראה דלפי שפי' הראשון כתבו הרא"ש בסתם ופי' השני כתב על שם יש מפרשים משמע לרבינו דפי' הראשון הוא שהסכים עליו הרא"ש ולכך לא כתב אלא פי' הראשון וזה עיקר: **האוסר** עצמו מדבר עד הגשם וכו' משנה שם עד הגשמים עד שיהיו הגשמים עד שתרד רביע' שנייה רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה ובגמ' א"ר זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר פירוש דבדאמר עד הגשם מודה ת"ק לרשב"ג דעד שיגיע זמנה קאמר ומשמע מדברי זירא דהכא הלכה כת"ק דאי הלכה כרשב"ג במתניתין א"כ ליכא נפקותא במאי דמודה ליה ת"ק דאפי' את"ל דפליג עליה אף באמר עד הגשם מ"מ הלכה כרשב"ג אלא ודאי הלכה כת"ק ולהכי איצטריך לאשמועינן דבדאמר עד הגשם מודה ת"ק לרשב"ג דעד שיגיע זמנה קאמר וכן פי' ב"י בקצרה וטעמא דת"ק הוא דעד הגשם משמעו עד שיגיע זמן הגשם מדלא הזכיר ירידת גשם ומשמעו נמי מסתמא עד רביעה ראשונה שהוא התחלת זמן הגשם דגשם חדא רביעה משמע אבל אם אמר עד הגשמים תרתי רביעה משמע ולא תלתא רביעה דמיעוט רבים שנים ומשמע נמי ירידת גשמים בפועל אבל עד הגשם לשון זמן גשם הוא. ואיכא למידק כיון דאמר גשמים להורות דנדר עד רביעה שנייה מנ"ל לומר דדעתו ג"כ עד ירידת גשמים וי"ל דא"כ הו"ל לומר עד הגשם הסני מדקאמר גשמים אלמא עד שירדו גשמים וליכא למימר נמי איפכא דלא נתכוון אלא עד שירדו גשמים בלחוד ברביעה הראשונה דאם כן הו"ל לומר עד ירידת הגשם מדקאמר עד הגשמים ש"מ תרתי ועי"ל דכיון דאיכא לפרש דלא נתכוין אלא עד זמן רביעה שנייה ואיכא נמי לפרש דעד ירידת גשמים ברביעה ראשונה מספק אזלינן לחומרא הכא והכא ואסור עד שירדו הגשמים ברביעה שנייה. ואיכא למידק בהא דקאמר רבינו ואם אומר עד שירדו גשמים או עד הגשמים וכו' הוה ליה לאשמועינן נמי דאפילו אמר עד שיהיו הגשמים אינו אסור אלא עד שירדו גשמים ולא אמרינן דעד שיהיו הגשמים עד שיפסקו הגשמים משמע כמו עד שיהא הפסח עד שילא וכדתנן בהדיא עד שיהיו הגשמים עד שתרד רביעה שנייה גם על הרמב"ם קשה דלא כתב חלוקה זו עד שיהיו הגשמים ששנינו במשנתינו וי"ל דהרמב"ם ורבינו נסמכו על מ"ש לעיל אבל קציר ובציר דכל שאין זמנו ידוע בכל לשון שיאמר אינו אסור אלא עד שיגיע ואע"ג דידוע זמן התחלת הרביעה מ"מ כיון דאין ידוע זמן המשכתן מקרי אין זמנו קבוע והו"ל ממש כמו קציר ובציר דזמן התחלתן ידוע אלא דאין ידוע זמן המשכתן כדלעיל ותו נראה דהרמב"ם ורבינו נסמכו על מ"ש בסיפא דאם אמר עד שיפסקו הגשמים אסור עד שיעבור הפסח דמשמע דיוקא דוקא דאמר עד שיפסקו הא לא אמר בפי' עד שיפסקו אין לחלק דבכל לשון שיאמר אינו אסור אלא עד התחלת ירידת הגשמים ודכוותיה ודאי באומר עד הגשם דעד זמן הגשם קאמר דה"ה באומר עד שיהא הגשם דעד שיגיע זמן הגשם קאמר כיון דאין זמנו קבוע והכי משמע מדברי הר"ן וכתב עוד דאיכא להקשות בקציר ובציר אמאי מיתסר עד שיתחילו העם לקצור הו"ל עד שיגיע זמן הקציר אף ע"פ שאין קוצרין עדיין ותירץ דבגשם דידעינן זמנה של רביעה אזלינן בתריה אבל קציר לא ידעינן זמניה שהכל לפי הארצות יש מבכרות ויש מאחרות

הלכך

דכיון דספיקא היא נקיטינן לחומרא: עד הקיץ עד שיכנסו בכלכלות פירות לא שיקוצו עראי אלא שיקוצו הרבה ומכניסים התאנים בכלכלות שם במשנה (סא:) עד הקיץ עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות ופי' הרא"ש ז"ל לא שיקוצו עראי אלא עד שיקוצו הרבה ומכניסין בכלכלות: כתב ר"י עד הקיץ עד שיתחילו העם להכניס כלכלות של תאנים ולא של ענבים: עד שיעבור הקיץ עד שישמרו הסכינים וכו' שם במשנה עד שיעבור הקיץ עד שיקפלו המקלעות ופי' הרא"ש היינו סכינים שנקפלין ונכנסין לתוך קתיהן כגון תער ולאחר שעבר הקיץ מקפלין אותם ונכנסין לתוך הקתא ומצניעין אותם לשנה הבאה וי"מ מקלעות היינו מחצלאות שמייבשים עליהם התאנים בשדה ולאחר שמכניסין התאנים מקפלין המחצלאות לשמרם: **האוסר** עצמו מדבר עד הגשמים אסור עד זמן הגשם וכו' שם במשנה (דף סב:) עד הגשמים עד שיהיו הגשמים עד שתרד רביעה שנייה רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה ובגמרא (שם) א"ר זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר ופירש הרא"ש עד הגשמים או עד שיהיו הגשמים בהאי זה לשון שאמר מותר כיון שהתחילו הגשמים לירד ברביעה שנייה לפי שאין זמן קבוע למשך ירידתן ורשב"ג מיקל טפי ואמר עד זמן רביעה אע"פ שלא ירדו גשמים: מחלוקת עד הגשמים. דגשמים משמע לת"ק ירידת גשמים וגם משמע לשון רבים ומיעוטו שנים אבל עד הגשם לשון זמן גשם וגם משמע לשון זמן רביעה ראשונה ואיפליגו אמוראי בזמן הרביעה ונראה מדברי הרא"ש שפסק כר' יהודה דאמר רביעה ראשונה בג' במרחשון ושנייה בי"ז בו וגם נראה מדבריו דהלכ' כת"ק דמתני' שכתב וז"ל א"ר זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשם עד זמן הגשמים קאמר והיינו עד שיגיע זמנה של רביעה ראשונה בא"י דהיינו ז' במרחשון ובגולה ס' בתקופה ושנייה בא"י עד י"ז ובגולה עד ע' בתקופה הכל לפי מקום נדרו אבל הרמב"ם פסק בפ"י מהלכות נדרים האוסר עצמו בדבר עד הגשם ה"ז אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסליו הגיע זמן הגשמים ה"ז מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו ואם ירדו גשמים מי"ז במרחשון ה"ז מותר ואם אמר עד הגשמים ה"ז אסור עד שירדו הגשמים והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בא"י ומקומות הסמוך לה מכ"ג במרחשון ואילך עכ"ל נראה שהוא ז"ל פוסק כרבי יוסי דאמר רביעה ראשונה היא בי"ז במרחשון ושנייה בכ"ג בו ושלישית בר"ח כסליו ומפרש דר' זירא ה"ק מחלוקת דאמר עד הגשמים דמשמע עד שירדו גשמים ממש וגם משמע שירדו מרביעה שנייה ואילך דגשמים ל' רבים הוא ומיעוטן שנים אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר כלומר דלשון דעד הגשם משמע עד שיגיע זמן הגשם ואע"פ שלא ירדו וזמן הגשם דתהניא אפילו לא ירדו היינו שהגיע זמן האחרון שלהם דהיינו זמן רביעה שלישית ומיהו אם ירדו גשמים אפילו ברביעה ראשונה סגי דבכך חשוב ירדו מרביעה ראשונה ואילך כמו הגיע זמן רביעה ג' ולא ירדו והראב"ד השיג עליו וכתב יראה לי שיש כאן שיבוש הו"ל לומר עד הגשם זמן הגשם שהוא י"ז במרחשון כרבי יוסי בין ירדו בין לא ירדו ואי אמר עד הגשמים אסור עד שירדו גשמים מזמן רביעה שנייה שהיא מכ"ג במרחשון עכ"ל ובעל מ"ע כתב שספר מוטעה בא ליד הראב"ד ואילו באה לידו הנוסחא הנכונה שהיא כמו שהעתקתי לא היה משיגו וכתב כן לפי שחשב שלא היה משיגו הראב"ד אלא על סוף דבריו ולא על התחלתן והדבר ברור שאם היה מבין בעל מ"ע דברי הראב"ד לא היה כותב כן כי דבר פשוט הוא שעל תחילת דבריו הוא משיגו משום דהא דא"ר זירא אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר משמע ליה ז"ל דהיינו לומר דעד הגשם משמע עד זמן הגשם בין ירד בין לא ירד וגם משמע עד זמן הגשם הראשון דהיינו רביעה ראשונה וכמו שפירשנו לדעת הרא"ש והר"ן ז"ל ואילו הרמב"ם ז"ל כתב דבדלא ירדו גשמים אסור עד ר"ח כסליו שהיא רביעה שלישית לרבי יוסי ובהגיע רביעה ראשונה אסור אא"כ ירדו גשמים ולכן כתב עליו דיש כאן שיבוש דמן הראוי הו"ל להתיר בהגיע זמן רביעה ראשונה בין ירדו גשמים בין לא ירדו ומה שסיים הראב"ד ואם אמר עד הגשמים אסורים עד שירדו גשמים וכו' סיומא דלישנא נקט ואזיל ולא להשיג עליו בא א"כ אפשר שהוא משיג עליו למה כתב והוא שירדו מזמן רביעה שנייה שהיא בא"י ומקומות הסמוכים לה וכו' דמשמע דבנודר בא"י דווקא קאמר אבל לא בנודר בח"ל וכדעת הרא"ש ז"ל והראב"ד סובר דבכל מקום הולכין אחר זמן רביעה דא"י ומ"מ שוים הראב"ד והרמב"ם ז"ל דהלכה כרבי יוסי בזמן הרביעות וכן בדין דהא הלכתא כוותיה לגבי רבי יהודה ויש לתמוה על הרא"ש למה פסק כרבי יהודה לגבי רבי יוסי ולדברי כולם קשה למה פסקו הלכה כת"ק והא א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ואין לומר דס"ל ז"ל דלא קי"ל כי האי כללא דהא פליג עליה שסרי גבי הרבה מקומות כגון בכתובות (כט:) וכיוצא בזה פסקו כרשב"ג משום האי כללא דרבי יוחנן לכך נ"ל שטעמו מדא"ר זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים וכו' והיא לת"ק איצטריך וכיון דרבי זירא פירש דברי ת"ק אלמא הלכתא כוותיה:

ואם אמר עד שיפסקו הגשמים אסור עד שיעבור הפסח בפרק קונם יין (שם)

פלוגתא

דרכי משה

מיירי אלא בנודר כתם אבל אם אמר בפירוש אם יהיה אתענה או אתן צדקה ודאי פטור מנדרו דהא לא גרע מכותת הנודר דאזלינן אחריו כדלעיל סימן רי"ח ועוד דלא בעינן תנאי כפול בנדרים כדלעיל סימן רי"ח ואין מזה ג"כ משום לא תנסון לה' (דברים ו.) אלא דוקא באמר אתענה כדי שיחיה בני דהוא דרך נסיון ולכן אמרו דאסור אבל אם אמר דרך נדרו ותלאו בתנאי ודאי שרי דהרי יעקב אמר אם יהיה אלקים עמדי וגומר ועיין לעיל סימן רכ"ש בדין העובד ע"מ לקבל פרס ונודר דרך תנאי אם צריך לקיימו:

כתב

דרישה

מה הכן קודם שיגיע משתה שלו לריך להמתין עד אותו זמן וכן אם נדר לעשות דבר עד שיהא בנו בר מצוה ומת לריך להמתין עד שיהיה ראוי להיות בר מצוה. ועיין בא"ח סי' תקס"ט יחיד או רבים שקבלו עליהם תענית מחמת איזה לרה ועברה אם לריכין להשלים התענית וס"ס בנדר נדר לעשות לדקה או שאר נדרים ונ"ל דכל זה מיירי בקבלו עליהם סתם אבל אם פירש ואמר כגון מי שנדר ואמר אם יחיה פלוני החולה אתענה כך וכך או אתן כך וכך לצדקה אם

מת

פרישה

קבוע או כיון שבידו לאחרו לא כולי כן הגיה מ"ו וכתב כאשר הגהתי כן הוא בירושלמי וכן הוא מוכרע עד כאן לשונו ור"ל אם חשיב זמנו קבוע ואסור עד שיעבור משתה בנו או כיון שבידו לאחרו לא חשיב קבוע ואינו אסור אלא עד שיתחיל משתה בנו כדאמרי' לעיל בסמוך גבי קציר: (עד שיכנסו בכלכלות פירות לא שיקוצו' כו' כנ"ל עכ"ס): (יח) ובגולה ששים יום פירוש אם נדר בא"י אסור עד ז' במרחשון וס' בח"ל. וכן אם אמר עד שירדו הגשמים כו' י"ז במרחשון

וע'

אסור עד שיעבור הפסח (יט) רבי יהודה אומר קונם יין שאני טועם עד הפסח אינו אסור אלא עד ליל הפסח שלא נתכוון אלא לשעה שדרך ב"א לשתות יין שהכל שותין ארבע כוסות בליל פסח קונם בשר שאני טועם עד הצום (כ) אינו אסור אלא עד ליל הצום שלא נתכוון אלא עד שעה שדרך ב"א לאכול בשר רבי יוסי אומר קונם שום שאני אוכל עד שתהא שבת אינו אסור אלא עד ליל שבת שלא נתכוון אלא לשעה שדרך ב"א לאכול שום והיינו בליל שבת מתקנת עזרא כתב הרמב"ן (כא) דרבנן פליגי בזה על ר' יהודה ורבי יוסי והלכה כרבנן וא"א הרא"ש ז"ל פסק כרבי יהודה ורבי יוסי ירושלמי אמר קונם יין שאני טועם בחג (כב) אסור בי"ט האחרון: אמר לאשתו מה שאת עושה קונם שאני נהנה ממנו עד הפסח (כג) עשתה לפני הפסח מותר ליהנות בו אחר הפסח שלא אסר עצמו אלא עד הפסח אמר מה שאת עושה עד הפסח קונם שאני נהנה ממנו (כד) אסור ליהנות לו לעולם במה שעשתה לפני הפסח ומותר ליהנות במה שתעשה אחריו היה עומד במרחשון ואומר לאשתו קונם שאתה נהנית לי מכאן ועד פסח אם תלכי לבית אביך עד החג הלכה לפני הפסח אסורה ליהנות ממנו עד הפסח (כה) [ג] ואם נהנית לו לוקה (כו) ואפי' לא הלכה אסורה ליהנות ממנו עד הפסח (כז) שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע כתב הרמב"ם ז"ל עבר הפסח (כח) אע"פ שעבר התנאי ה"ז אסור לנהוג חולין בנדרו ולהניחה שתלך ותהנה אלא נוהג איסור עד החג כמו שנדר אע"פ שתלה הנדר באיסור זמן שעבר ע"כ [ד] ואיני מבין דבריו שהרי לא נדר אלא עד הפסח (כט) הלכך אחר הפסח מותר ליהנות לו

אמר

ב"י

פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה במתניתין ופסק כרבי יהודה: רבי יהודה אומר קונם יין שאני טועם עד שיהא הפסח אינו אסור אלא עד ליל הפסח וכו' שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך ב"א לאכול שום משנה שם (סג:) כלומר דאע"ג דנודר ואומר עד שיהא הפסח אסור עד שילא וכן באומר עד שיהא הכוס או השבת אסור עד שילא וכמו שנתבאר בסימן זה נודר מן היין עד שיהא הפסח ומן הבשר עד שיהא הכוס כלומר י"ה ומן השום עד שתהא השבת אינו אסור אלא עד שיגיע דאומדן דעתא שלא נתכוון זה לבטל מצות ארבע כוסות בליל פסח או סעודת בשר בעי"ה במקום שדרכן לאכול בו בשר כדאיתא בפ' אותו ואת בנו (דף פ"ג.) רבי יוסי אומר אף עי"ה בגליל דכיון דמצוה לאכול ולשתות בעי"ה במקום שנהגו לאכול בו בשר מצוה בבשר ומש"ה בהאי מותר קודם שיגיע הכוס דאמדינן דעתיה דעד סעודה דלילי הכוס קאמר וכן אמדינן דעתיה שלא נתכוון לבטל אכילת שום דליל שבת שהוא מצוה מתקנת עזרא אבל בנודר מכל שאר דברים חוץ מן היין בפסח והבשר בכוס והשום בשבת ואמר עד שיהא אסור עד שילא וכמו שנתבאר דאומר עד שיהא בדבר שזמנו קבוע אסור עד שילא ומתוך דברי תלמוד שהגירסא הנכונה במשנה היא עד שיהא הפסח עד שיהא הכוס עד שתהא שבת ושלא ככתוב בספרי רבי' עד הפסח עד הכוס ואין כתוב בהן עד שיהא וכן מ"ש בספריו גבי פסח ושבת אלא לשעה אינו מיושב ויש לגרוס אלא עד שעה וכך היא גירסת המשנה: ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן ובשם הרא"ש ז"ל הרא"ש והרמב"ן כתב דאין הלכה כרבי יהודה וחילק בין לא נתכוון דהכא ללא נתכוון זה אלא לשום אכילה ושתייה דסוף פרקין ובין לא נתכוון דלעיל דטען והזיע ובעיני נראה שאין לחלק דגבי ביחך שאיני נכנס וטיפת לונך שאיני טועם אנו סותרין דבריו מפני כוונתו והנדר בטל לגמרי כ"ש שנלך אחר כוונתו לזמן נדרו וכוונה זו בריאה וטובה שאינו רוצה להיות נמנע מהמצוה עכ"ל: והר"ן הביא דברי הרמב"ן וכתב שהרא"ה חולק עליהם והרמב"ם בפירוש המשנה פסק שאין הלכה כר' יהודה ולא כר' יוסי ולכן בחיבורו בה' נדרים השמיט דבריהם:

ירושלמי אמר קונם יין שאיני טועם בחג אסור בי"ט האחרון ונראה דאתי לאשמועינן דאע"ג דשמיני חג עצרת הוא רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב בלשון בני אדם בכלל החג הוא ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם: אמר לאשתו מה שאת עושה קונם שאני נהנה ממנו עד הפסח וכו' עד ומותר ליהנות במה שתעשה אחריו משנה בפרק הנודר מן הירק (נז.):

היה עומד במרחשון ואמר לאשתו קונם שאת נהנית לי מכאן ועד פסח וכו' משנה בפ' הנודר מן הירק (דף נז.) שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח לאחר הפסח בלא יחל דברו שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ומותרת לילך אחר הפסח ופי' הרא"ש לאחר הפסח בלא יחל דברו אם הלכה לאחר הפסח עוברת בבל יחל למפרע על מה שנהנית ממנו קודם הפסח ובפ' אלו מותרין (טו.) אהא דאמר רב יהודה קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אל ייזן היום שמא ייזן למחר מותיב מרישא דמתניתין דקתני הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח הלכה אין לא הלכה לא ומשני הלכה לפני הפסח אסור ולוקה לא הלכה איסורא בעלמא והדר מותיב מדקתני סיפא אחר הפסח בלא יחל דברו ואי דלא אתהני לפני הפסח מי איכא בל יחל אלא פשיטא דאתהני אלמא מתהני כלומר אלמא מותר ליהנות. ומשני דאי איתהני ה"ז בבל יחל דברו כלומר אם עברה ונהנית לפני הפסח ועברה והלכה לאחר הפסח ה"ז בבל יחל ופסקו הפוסקים הלכה כרבי יהודה וא"כ נקטינן מתני' כדאוקימנא לה אליביה וכ"כ הרא"ש בפ' הנודר מן הירק עלה דמתני' תריצנא לרישא דמתני' בפ"ב הלכה אסורה בהנייתו ולוקה וכו' וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהל' נדרים וכך הם דברי רבינו שכתב הלכה לפני הפסח וכו' ואם נהנית לו לוקה ואפילו לא הלכה אסורה ליהנות וכו' היינו מאי דשנינן אליבא דרב יהודה הלכה לפני הפסח אסור ולוקה לא הלכה איסורא בעלמא:

ומ"ש בשם הרמב"ם ז"ל עבר הפסח אע"פ שעבר התנאי ה"ז אסור לנהוג חולין בנדרו וכו' וכתב עליו ואיני מבין דבריו שהרי לא נדר אלא עד הפסח וכו' כלומר וכיון שלא נהנית קודם הפסח מותרת אחר הפסח לילך וליהנות לו

ב"ח

הלכך כיון דלא ידעינן זמנה ע"כ אית לן למיזל אחר קציר ממש עד כאן לשונו. ולהרמב"ם סטה אחרת בפסק זה ועיין בב"י ובש"ע פסק כמותו: רבי יהודה אומר קונם יין שאני טועם עד שיהא הפסח וכו' שלא נתכוון אלא עד שעה וכו' קונם בשר שאני טועם עד שיהא הכוס וכו' שלא נתכוון אלא עד שעה וכו' קונם שום שאני טועם עד שתהא שבת וכו' שלא נתכוין אלא עד שעה וכו' כצ"ל וכך הוא במשנה ס"פ קונם יין והכי פי' דאף ע"ג דבנודר מדברי' אחרי' ואמר עד שיהא הפסח עד שילא קאמר מ"מ ביין עד שיגיע קאמר דלא נתכוין זה לבטל מצות שתיית ארבע כוסות וכן בנודר מבשר עד הכוס ומשום עד השבת ונראה ודאי דלאו דוקא בנודר מבשר עד הכוס דה"ה בנודר מבשר עד השבת או עד י"ט ואמר עד שיהא דאמרינן לא נתכוין זה לבטל מצות אכילת בשר בשבת ויו"ט ולא נקט עד הכוס אלא לאשמועי' דאע"ג דאין איסורו מגיע עד הכוס כיון שאוכל בעי"ה אפ"ה אמדי' דעתיה שלא נתכוין לנדור אלא עד עי"ה וכן הא דקתני ביין עד שיהא פסח לאו דוקא דה"ה בנודר ביין עד שיהא השבת או עד שיהא י"ט דאינו אסור אלא עד שיגיע דלא נתכוין זה לנדור שלא לקדש על היין בשבת וי"ט אלא רבותא אשמועינן לגבי שבת דאפי' בשום דאינו אלא תקנת עזרא ואצ"ל בנודר מן היין עד שיהא שבת וה"ה בי"ט: ומ"ש ע"ש הרמב"ן דלית הלכתא כרבי יהודה ורבי יוסי כ"כ הרא"ש והר"ן בשמו ואע"ג דהרא"ש חולק עליו וגם הר"ן כתב דהר"א חולק עליו אפ"ה נראה דיש לנו לתפוס לחומרא כהרמב"ן שהסכים עמו הרמב"ם שגם הוא כתב בפי' המשנה דלית הלכתא לא כר' יהודה ולא כרבי יוסי ומטעם זה השמיט דבריהם בחיבורו וכמ"ש ב"י ולכן בש"ע ג"כ לא כתב להא דרבי יהודה ור' יוסי אלא פסק בסתם האוסר עצמו בדבר עד הפסח אם אמר עד שיהא הפסח אסור עד שילא הפסח דמשמע דאף ביין אסור עד שילא הפסח והכי נקטינן: פסק ונראה דכל היכא דאינו אסור אלא עד שיגיע כגון עד הפסח לד"ה ובעד פני הפסח להרמב"ם וכן עד הגשם שאינו אסור אלא עד זמן הגשם בכל אלה צריך שאלה לחכם דהא איכא למיחש דילמא לא ידע להפריש בין עד הפסח או עד פני הפסח ובין עד שיהא הפסח וכן לא ידע להפריש בין עד הגשם ובין עד הגשמים תדע דהא לרשב"ג לפי האמת אין הפרש וכתב הר"ן דטעמו משום דלא דייקי אינשי בין גשם לגשמים אם כן פשיטא דלרבנן איכא למיגזר דילמא לא ידע להפריש וצריך שאלה ותו שהרי להר"פ אף בשבת וחדש ושנה ושמיטה צריך שאלה דס"ל דתלמודא דנקט דצריך שאלה גבי היום רישא דמתני' נקט וה"ה לכל איכך א"כ פשיטא דה"ה דצריך שאלה גם בכל אלה וכדפרי' לעיל דהכי נקטינן כהר"פ ור"ע ברטנורא ע"כ הפסק: ירושלמי אמר קונם יין שאני טועם בחג אסור ביו"ט האחרון נראה דאיצטריך דלא תימא סתם חג הוא חג הסכות אבל יו"ט האחרון לא נקרא אלא שמיני עצרת קמ"ל דבלשון בני אדם גם ש"ע הוי בכלל סתם חג: אמר לאשתו וכולי משנה בפרק הנודר מן הירק (דף נ"ז) וא"ת הא פשיטא הוא ולא איצטריך לאשמועינן וי"ל דאיצטריך דלא תימא דילמא הא דקאמר מה שאת עושה קונם שאני נהנה ממנו כוונתו שההנאה תהיה אסורה עליו לעולם ומה שאמר בסוף עד הפסח לא קאי כי אם על שאת עושה דמפרש מה שאת עושה עד הפסח אוסר עליו עד עולם קמ"ל דלא דא"כ הכי הו"ל למימר שאת עושה עד הפסח קונם שאני נהנה ממנו מדלא אמר הכי משמע דעד הפסח אהנאה קאי וכך פי' הרא"ש והר"ן:

היה עומד במרחשון וכו' משנה שם וכדאוקמה תלמודא בפרק שני (דף טו) ומביאו ב"י. כתב מהרש"ל דמ"ש שמא תלך אחר כך ותעבור למפרע וכו' היינו משום דבתנאיה לא מוזהר איניש כדאוקמה תלמודא בפרק שני ודוקא בנדרים דקילי להו לאינשי הוא דאמר דלא מוזהר בתנאיה אבל גבי גיטין פסק הרא"ש בפרק המגרש דכל תנאי שיש בידה לקיימו מותרת להנשא מיד ולא חיישינן שמא תעבור על תנאה עכ"ל: **כתב** הרמב"ם עבר הפסח וכו' בסוף פ"י כתב כן ומ"ש אע"פ שעבר התנאי כלומר אע"פ שהלך התנאי דאין כאן שוב שום תנאי שאם תלכי לבית אביה שתהא אסורה ליהנות לו עד הפסח שהרי כבר עבר הפסח וברמב"ם כתוב אע"פ שהלך התנאי ומ"ש רבינו ואיני מבין דבריו וכו' כך השיג עליו גם הראב"ד ואפשר ליישב ולומר דגם הרמב"ם מודה דכשלא נהנית קודם פסח דמותרת אחר הפסח לילך וליהנות לו וכ"כ להדיא בסוף דבריו וז"ל ואם הלכה אחר הפסח אינה אסורה מליהנות לו: ומ"ש אסור לנהוג חולין בנדרו ולהניחה

פרישה

בגולה כך פירושו: (עד הגשמים כו' דמשמע ירידת הגשמים ומשמע לשון רבים ומיעוטן שנים מש"ה אסור עד שתרד רביעה שנייה אבל עד הגשם משמע לשון זמן גשם ולשון זמן רביעה ראשונה ב"י עכ"ה): (יט) רבי יהודה אומר קונם יין שאני טועם עד שיהא הפסח כצ"ל כן הגיהו ב"י ומ"ו (וכן מוכרח דאל"ה פשיטא דאינו אסור אלא עד שיגיע וכן פירש הר"ן עכ"ה) ור"ל אף על גב דלעיל אמרינן דבנודר עד שיהא פסח עד שילא קאמר והוא הדין לשבת ולצום ולכל שזמנו קבוע ה"מ משאר דברים אבל אומדין דעתו שלא רצה לבטל בנדרו מצות ד' כוסות ומצות אכילה ושתיה בעי"ה וכן מצות אכילת שום בליל שבת מתקנת עזרא כו' ע"ש: (שלא נתכוין אלא עד שעה כו' כצ"ל): (כ) אינו אסור אלא עד ליל הצום (דהיינו יום כיפורים עכ"ה) ז"ל הר"ן כי קתני עד לילי צום ל"ד שהרי אוכל הוא מבערב אלא עד סעודה שלילי צום ע"ש בד' ס"ג: (כא) דרבנן פליגי בזה על כו' ר"ל דרבנן ס"ל שאין חלוק בשאר דברים לדברים הללו אלא שאם אמר עד שיהא צריך להמתין עד שהזמן עבר: (כב) אסור בי"ט האחרון ר"ל (אסור נמי ביום שמיני עצרת עכ"ה) אע"פ שהוא רגל בפני עצמו ואינו בכלל החג קמ"ל שהוא בכלל: (כג) עשתה לפני הפסח מותר כו' ולא אמרינן שה"ק מה שאת עושה עד הפסח יהא קונם עלי לעולם: (כד) אסור ליהנות לו לעולם כו' ולא אמרי' שה"ק מה שאת עושה יהא קונם עלי עד הפסח: (כה) ואם נהנית לו לוקה פי' המשנה ר"ן והרמב"ם פי' שהבעל לוקה ועד"ר: (כו) ואפילו לא הלכה פי' שאינה רוצה לילך: (כז) שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע ז"ל מ"ו נ"ל דוקא בנדרים דקילי הוא דאמרינן בתנאיה לא מודהרי אינשי כדאיתא בפרק אלו מותרין אבל גבי גיטין פסק הרא"ש בריש המגרש דכל תנאי שיש בידה לקיימם מותרת להנשא מיד ולא חיישינן שמא תעבור על התנאי ודו"ק וע"ל בא"ה בסימן קמ"ג: (כח) אע"פ שעבר התנאי ר"ל אף על פי שהלך האיסור שבא מחמת התנאי: (כט) הלכך אחר הפסח מותרת ליהנות לו כלומר כיון שלא נהנית קודם הפסח מותרת אחר הפסח לילך וליהנות לו ועיין בדרישה

דרישה

מת אותו פלוני פטור מנדרו דהרי התנה בפירוש ולא בעינן תנאי כפול בנדרים דלא גרע דיבורו מכוונת הנודר כדלעיל בסימן רי"ח וכן יתבאר לקמן ס"ס רל"ב וכ"ש האומר סלע לצדקה כדי שיחיה בני ואם לא יחיה לא אתן אע"ג דעובד על מנת לקבל פרס מ"מ פטור אם לא יחיה: [ג] ואם נהנית לו לוקה פי' המשנה אע"ג דכתיב לא יחל דברו והיא לא דברה כלום ה"פ לא יחל הדבר של נדר וכיון שאדם יכול לאסור שלו על אחר הרי האחר בלא יחל אותו הדבר שנדר עליו אבל הרמב"ם פי' לוקה הוא אם מהנה אותה ולא היא שלא היא נדרה והר"ן סתר את דבריו ועיין בב"י שהביאו: [ד] ואיני מבין דבריו שהרי לא נדר כו' הלכך אחר הפסח כו' ז"ל ב"י נ"ל דהרמב"ם ג"כ מודה לזה אלא שמיירי כשנהנית קודם פסח וה"ק אף ע"פ שעבר התנאי הרי זה אסור לנהוג חולין בנדרו ולהניח שתלך ותהנה פירוש אסור להניחה שתלך ותאסר בהנאתה שנהנית קודם הפסח דנמצא שעובר למפרע כולי עד כצ"ל לדחוק וליישב דבריו עד כאן לשונו ועיין שם. ולא נראה לפרש שכך יהיה פירוש דבריו שאם כן העיקר חסר מן הספר שמיירי שעברה הנדר (רצה לומר דבות ייסף מפרש שעבר התנאי רצה לומר שהיא עברה התנאי ונהנית קודם פסח אם כן עיקר חסר כולי ועוד מאי אף על פי שעבר כולי דקאמר דהא דוקא בעברה הדין כן כמבואר בדבריו ועוד דבהדיא משמע שפירש ועבר והלך התנאי עיין שם עד כאן הגהות) ונלע"ד ליישב דעת הרמב"ם דס"ל גם כי עבר הפסח ולא נהנית מ"מ בעלה מכח החשש שמא תלך אחר כך ותעבור למפרע דמכח זה אסר לה ודאי המורה אחר שמשמע השמיעה מנדרה זו אבל מכל מקום מסתמא מתחילה כשהדירה הבעל שלא תלך או לא תהנה היא קבלה עליה לעשות רצון בעלה שלא תלך ואם כן מאחר שקבלה עליה שלא תלך אף על פי שאדעתה שתהנה מבעלה קבלה וכשהמירה אסר לה ליהנות מטעם החשש הנ"ל וגם אפילו עבר הפסח היה לן לומר בודאי היא מותרת לילך אפי' הכי אסורה כדי שלא ינהוג חולין (פעם אחר ע"כ הגהות) בנדרו לכך אסור לבעל להניחה שתלך

אמר שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג (ו) ומותרת לילך וליהנות אחר הפסח :

רכא

ראובן שאסר נכסיו על שמעון או שאסר עצמו מנכסי שמעון הנאסר אסור לעבור על שדה האחר אפי' בבקעה בימות החמה שאין ב"א מקפידין (א) על דריסת רגל שבה ואסור לישאל ממנו כל כלים שבעולם ואם לא נדר ממנו אלא מאכל אינו אסור אלא לאכול משלו ואם נדר ממנו הנאה המביאה לידי מאכל אסור ליהנות ממנו (ה) בכל דבר שמשכירין כיוצא בו ומה שאין משכירין כיוצא בו מותר בד"א כשאין בו שייכות מאכל אבל אם יש בו שייכות מאכל (ב) כגון נפה וכברה או (ג) אפי' שק להביא בו פירות והמור להביא פירות וסוס לרכוב עליו לבית המשתה (ד) וטבעת להראות בו בבית המשתה ולעבור דרך שדהו לבית המשתה אע"פ שאין משכירין כיוצא בו אסור בירושלמי מיבעיא אם מותר

להניחה שתלך ותהנה לא איירי אלא בשנהנית קודס פסח וה"ק אסור להניחה שתלך ותהנה כלומר דאחר שנהנית כבר קודם פסח אין להניחה שתלך וגם תהנה ומדברי הרמב"ם שכתב וז"ל ואם הלכה לפני הפסח והרי הוא מהנה אותה לפני הפסח ה"ז לוקה עבר הפסח אע"פ שעבר התנאי ה"ז אסור לנהוג חולין וכו' משמע להדיא דמ"ש עבר הפסח וכו' קאי אהיכא דהיה מהנה אותה לפני הפסח ומחלק בין הליכה דלפני הפסח להליכה דלאחר הפסח דעל הליכה דלפני הפסח ה"ז לוקה אבל על הליכה דלאחר הפסח אינו לוקה אלא דאסור לנהוג חולין כיון שנהנית לפני הפסח ואין ספק בפירוש זה בדברי הרמב"ם ודלא כב"י שכתב שהוא דוחק :

אמר שאת נהנית לי עד החג וכו' משנה שם וכתב ב"י דבפ"ב (טו) מוקמינן לה הכי הלכה לפני הפסח אסורה ליהנות ולוקה לא הלכה אסורה ליהנות בעלמא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו ורבי' דקיצר כאן מפני שסמך על מ"ש קודם זה ברישא דאסורה ליהנות ממנו לפני פסח שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע דה"ה נמי כאן בסיפא דאסורה ליהנות מיד שמא תלך אח"כ . עוד כתב ב"י בשם הר"ן דהא דאמרינן אסורה ולוקה היא לוקה אבל הוא אינו לוקה ודלא כהרמב"ם דכתב איפכא הוא לוקה אבל היא אינה לוקה דליתא :

רבא ראובן שאסר נכסיו וכו' משנה ר"פ אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש ובגמרא מאן תנא ר"א הוא דתניא ר"א אומר אפילו ויתור אסור במודר הנאה : ופי' רבינו דמודר הנאה היינו שאסר נכסיו על חבירו או שאסר עצמו מנכסי חבירו שלא יהנה ממנו בשום הנאה . ומ"ש אפי' בבקעה ביה"ח כ"כ הרא"ש לשם והביא ראייה לדבר וכתב לשם הר"ן דבדריסת הרגל בעלמא עסקינן דהיינו לעבור דרך חצירו ולא להתעכב ולישב שם דאילו להתעכב שם אפי' לרבנן אסור והביא ראייה לדבר . ומיהו נראה דאם אינו מקצר דרכו ליכא הנאה ושרי דלא גרע מפורע חובו דבסמוך : ואם לא נדר ממנו אלא מאכל אינו אסור אלא לאכול משלו וכו' עד וחמור להביא פירות שם משנה וגמרא ומ"ש וסוס לרכוב וכו' וטבעת וכו' ולעבור דרך שדהו וכו' שם בעיא דרב פפא ולא איפשיטא ולחומרא וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש ומפי' רש"י והר"ן משמע דדוקא לקצר דרכו ולעבור דרך שדהו לבית המשתה אסור הא לאו הכי ליכא הנאה המביאה לידי מאכל וכתב עוד הרא"ש דכל הני דקחשיב איירי בשאין משכירין כיוצא בו כגון אוהבים שמשאילין בחנם זה לזה בחנם וכן טבעת לירא‌ות בו בע"כ איירי דאין משכירין דאי משכירין כיוצא

לו גם הראב"ד ז"ל השיג כן וז"ל חיי ראשי לורת ההלכה אינו כן דאפילו רב יהודה דמחמיר ועליה מקשינן ממתניתין מתרץ להאי בל יחל דאי איתהני קודם הפסח קאמר אבל לאוסרה בהנאתו בדלא הלכה לא קאמר אלא ודאי אי נהנית לו קודם הפסח חייב למונעה מלילך לבית אביה עד החג כדי שלא יחול עליו בל יחל למפרע עכ"ל כלומר דאוקימנא בגמרא דהא דתנן עבר הפסח בלא יחל דברו וכו' דוקא בשעברה ונהנית קודם הפסח דאז אם הלך אחר הפסח בל יחל דברו הא אם לא נהנית קודם הפסח מותרת לילך אחר הפסח והיה נ"ל דאה"נ שדעת הרמב"ם ז"ל שאפילו לא נהנית קודם הפסח אסורה לילך וליהנות אחר הפסח והיינו דתנן עבר הפסח בלא יחל דברו וכ"כ מדבריו בפירוש המשנה וטעמא משום דכיון דזמן משך השבועה שלא תלך לבית אביה הוי עד החג בכל ההוא זימנא אסורה לילך וליהנות והא דמוקי לה בגמרא דאי איתהני לפום מאי דס"ד דמקשה דכל היכא דלא איתהני מקמי פיסחא לא מיתסר אהדר ליה אבל קושטא דמילתא דאפי' לא אתהני מקמי פיסחא נמי אסורה אחר הפסח לילך וליהנות אבל קשה מי דחקו להרמב"ם ז"ל לפרש כן ולא פירש דקושטא דפירושא דמתניתין הוא כדמשמע בגמרא דכל דלא איתהני מקמי פיסחא ליכא משום בל יחל ותו דא"כ מאי האי דמסיים בה הרמב"ם בחיבורו ואם הלכה אחר הפסח אינה אסורה מליהנות לו ולכן נ"ל דהרמב"ם ז"ל מודה ודאי דהיכא דלא נהנית קודם הפסח מותרת לילך אחר הפסח והכא בשנהנית קודם הפסח עסקינן וה"ק עבר הפסח אע"פ שהלך התנאי ה"ז אסור לנהוג חולין בנדרו ולהניחה שתלך ותהנה פירוש אסור להניחה שתלך ותשאר בהנאתה שנהנית קודם הפסח דנמצא שעובר למפרע אבל ליהנות אחר הפסח מותר אפילו נהנית קודם הפסח והלכה אחר הפסח שנמצא שעבר על לא יחל מכל מקום מותרת ליהנות אחר הפסח דהנאה זו כיון דלא מצי מתיא לידי איסור כלל דהא לא הדירה אלא עד הפסח מותר וזהו שכתב ואם הלכה אחר הפסח אינה אסורה מליהנות לו כן נראה לי לדחוק ליישב דבריו : **שאת** נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח וכו' שם במשנה וכתבתיה בסמוך ובפרק אלו מותרין (טו :) מותיב מינה לרב יהודה דאמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום שמא יישן למחר ומתני' קתני הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו הא לא הלכה לא כלום ואף לפני הפסח מותר ליהנות ומשני ה"ה דאפי' לא הלכה אסורה הלכה אסורה ולוקה לא הלכה איסורא בעלמא וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכות נדרים וז"ל א"ל שאין את נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח אסורה ליהנות מיד ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה ה"ז לוקה ואסורה בהנייתו עד החג ומותרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח עכ"ל . ויש לתמוה על רבינו וגם על הרא"ש שכתבו סיפא זו כצורתה ולא כתבו הא דתריצו בה דבפרק ואלו מותרין ואיפשר שסמכו על מה שכתבו מהא דתריצו בה ברישׁ מתני' דמינה ניליף דסיפא נמי מיתרצא בההוא גוונא : **ודע** דהא דאמרינן הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו ולוקה כתב הר"ן ולוקה היא אבל הוא אינו לוקה שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה אבל הרמב"ם כתב לוקה הוא שהדירה אם מהנה אותה אבל היא אינה לוקה דכיון דלא נדרה כלל לא שייך בה לא יחל דברו וליתא דודאי הוא אינו לוקה מדאמרינן בפרק אין בין המודר [דף לה.] גבי יש מעילה בקונמות ככרי עליך ונתנה לו במתנה מי מעל לימעול נותן הא לא אסיר עליה אלמא אין האוסר עובר כלל והמודר נמי עבר דאף על גב דכתיב לא יחל דברו לא יחל הדבר קאמר וראיה מדאמרינן בפרק יוצא דופן [מו :] לפי שמצינו שהשוה הכתוב את הקטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ובל יחל ומפרש התם לאיסור בל יחל קאמר וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים שהאחרים לוקים על הקדישים משום בל יחל אלמא מודר לוקה אע"ג דלא אמר מידי הלכך הכא כי אמרינן ולוקה אאשה קאי עכ"ל :

(ב"ה) כתוב בת"ה סימן רע"ז שנשאל על ראובן שחלה בנו ונדר שלא לשתות יין כל ימי החול עד שיהיה הבן בר מצוה ועמד הבן מאותו חולי והבריא ואח"כ נפטר מחולי אחר ולא מלו לו עדיין י"א שנה אם מותר לשתות יין מיד אחר מיתת בנו השיב דצריך להתיישב אם אסור לשתות עד שיגיע זמן י"ג שנה שהיו ראוים לנער דמתדמה ליה למגרש ואומר מעכשיו אם לא בארי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש ולי משרא שרי לשתות יין מיד אחר מיתת בנו והתם שאני דאיכא למיגזר אטו לא מת כמו שכתבו שם התוספות (גיטין עו) :

(ב"ה) והר"ן כתב שה"ר שמואל הנגיד בשם ר"ע פסק כשמואל וכ"כ הרמב"ן וכתב הר"ן עוד מה מפרש הרמב"ם בדברי שמואל ובפרק קמא דקידושין כתב שהרי"ף פסק כשמואל : (זה שייך לסוף סימן רכ"ב בב"י) :

רבא ראובן שאסר נכסיו על שמעון או שאסר עצמו מנכסי שמעון הנאסר אסור לעבור על שדה האחר וכו' ר"פ (לג :) אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושים בהן אוכל נפש ובגמרא מאן תנא ר"א היא דאמר אפילו ויתור אסור במודר הנאה. ופי' הרא"ש דריסת הרגל לעבור דרך ארצו : אפילו ויתור. מה שאדם מוותר משלו ואינו מקפיד עליו וכתב בפסקיו דהאי דריסת הרגל דמתניתין אומר ר"ת דמיירי אף בבקעה בימות החמה דלא קפדי אינשי והכריח לפרש כן מדמשמע הכא דלרבנן לא קפדי אינשי אדריסת הרגל ובפרק השותפין שנדרו (מה .) משמע דאף רבי אליעזר בן יעקב לא שרי ליכנס לחצר המודר אלא בשותף ומטעם ברירה דכל א' נכנס בשלו אבל לחצר של אחר אסור לכ"ע הילכך ע"כ לומר דהכא איירי בבקעה בימות החמה דלא קפדי אינשי וכתב עוד הרא"ש דהלכה כר"א הואיל וסתם לן תנא כוותיה . והר"ן כתב שכך פסק הרמב"ן אבל ר"ח פסק בפרק חזקת הבתים (דף נז :) שאין הלכה כמותו וכן דעת ר"ת ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שהוא פוסק כר"א שסתם וכתב משנתינו כצורתה : ומ"ש רבינו ואם לא נדר ממנו אלא מאכל וכו' שם במשנה המודר הנאה מחבירו לא ישאילנו נפה וכברה רחיים ותנור אבל משאילו חלוק וטלית נזמים וטבעות וכל דבר שאין עושין בו אוכל נפש מקום שמשכירין כיוצא בהם אסור ובגמרא (לג.) והא מן מאכל נדר אמר ר"ל באומר הנאת מאכל עלי אימא שלא ילעוס חטים ויתן על גב מכתו אמר רבא באומר הנאה המביאה לידי מאכלך עלי ופירש הרא"ש מקום שמשכירין כיוצא בהם אסור דכיון דדרך להשכיר כיוצא בהם והוא מוחל לו השכירות באותם הדמים הוא יכול לקנות אוכל נפש והוא הדירו מהנאה המביאה לידי מאכל : והא מן מאכל נדר . דמשמע דוקא אוכל נפש : הנאת מאכלך . משמע שהוא הנאה מגוף המאכל בלא אכילה : הנאה המביאה לידי מאכל . היינו תיקון או דבר שיוכל לקנות בו מאכל : ומ"ש רבינו אבל אם יש בו שייכות מאכל וכו' או אפילו שק להביא בו פירות וחמור להביא פירות שם בגמרא וכתבו הרא"ש והר"ן דאיצטריך לאשמועינן דלא תימא דלא מיקרי הנאה המביאה לידי מאכל אלא לתקן המאכל כנפה וכברה אבל להביא אליו המאכל בלבד כשק וחמור שרי קמ"ל : **ומ"ש** וסוס לרכוב עליו לבית המשתה וטבעת להראות בו בבית המשתה ולעבור דרך שדהו לבית המשתה וכו' שם בעיין דאיכא למימר אע"ג דהקרבת המאכל אליו מיקרי הנאה המביאה לידי מאכל להקריב עצמו למאכל א במפסק ומיזל בארעיה כדי שיהא שם מהרה לאו הנאה המביאה לידי מאכל הוא דשאני התם שעשה במאכל עצמו וכן נמי סוס לרכוב עליו וטבעת לירא‌ות בה כדי שיראה כאדם חשוב ע"י רכיבת הסוס או טבעת שבידו ובשביל זה יתנו לו מנה יפה כה"ג גרמא בעלמא הוא ולא איפשיטא ולחומרא וכ"פ הרמב"ם והרא"ש וכיון דמשום ספיקא אסרינן להו אין לוקין עליהם וכן פסק הרמב"ם בפ' ו' : **ובירושלמי** מיבעיא אם מותר לקנות לו צרכי סעודה או לא בפרק הנוכר ורבינו ירוחם כתב עוד דבירושלמי איבעיא אם משאילו קרדום לבקע עצים לצורך מאכל ולא איפשיטא ולחומרא אבל קרדום לכנס

כו

דרכי משה

רכא (א) כתוב בתשובת מיימון השייכה להלכות נדרים שאם אסר ספרו על חבירו אסור לנאסר ללמוד בו וכ"כ הכלבו בשם הר"ן

ומ"ש

דרישה

שתלך ותהנה ר"ל שתעשה מה שתרצה בהילוכה ובהנאה לא כמו תחילה שאסר עליה זה או זה (ר"ל שלא אסריעליה בהליכה ובהנאה אלא באחד לבד או הליכה או הנאה אבל עכשיו אינה יכולה לומר שלא תהנה ותלך לאביה אלא אסורה לילך מ"מ וק"ל עכ"ה) ונ"ל שגם רבינו הבין שכך כוונת הרמב"ם רק שהבין שתיבת ותהנה היא כפשוטו ולכן תמה עליו למה לא תהנה ובזה מיושב מ"ש הלכך אחר הפסח מותרת ליהנות ממנו דלפי פשוטו קשה למה מסיים דבריו בליהנות לחוד והל"ל מותרת לילך וליהנות לו אבל לפי מה שפירשתי א"ש :

פרישה

בדרישה : (ו) ומותרת לילך ולהנות אחר הפסח פירוש אם לא הלכה לפני הפסח. וכאן לא אמר שאסורה לילך לפני הפסח שמא תהנה ממנו אחר הפסח דההליכה הוא התנאי וההנאה הוא הנדר ואדם נודר ועומד לקיים נדרו אבל לפני זה קאמר שפיר ואפילו לא הלכה אסורה ליהנות שמא תלך שההליכה הוא התנאי ואינה נזהרת בתנאי נדר :

סי' רכא (א) **בבל** דבר שמשכירין כיוצא בו כו' דכיון דדרך להשכיר כיוצא בהם והוא מוחל לו השכירות באותן הדמים הוא יכול לקנות אוכל נפש והוא הדירו מהנאה המביאה לידי מאכל' אסר"י : (ב) כגון נפה וכברה שמתקן על ידן המאכל : ואפילו (ג) אפילו שק להביא בו פירות ר"ל שאין המאכל מתוקן בכך אלא להביא אליו בלבד אפ"ה אסור : (ד) וטבעת להראות בו כו' כדי שיהא נראה חשוב ויתנו לו מנה יפה וכתב ב"י שגם פ"ו

חידושי הגהות

רכא א במפסק ומיזל כצ"ל ר"ל שמקצר דרכו ועולה דרך שדהו :

מותר לקנות לו צרכי סעודה אי לא ולא איפשיטא ולחומרא ראובן שמודר הנאה משמעון יכול שמעון לפרוע חובו של ראובן ומיהו פר"ת דוקא מזונות אשתו ובניו כגון שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנסה שאינו חוב ברור (ה) שאפשר שהיתה מצמצמת אם לא שפרנסה אבל שאר כל חוב אינו יכול לפרוע בשבילו (ו) ורש"י פי' שכל חוב יכול לפרוע בשבילו (ז) [א] ואפי' היה לו משכון ביד המלוה והלך ופרע בשבילו ונטל המשכון מיד המלוה צריך להחזירו ללוה הנאסר וכ"כ הרמב"ם פורע חובו שעליו סתם (ח) ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כר"ת ויכול לזון אשתו ובניו (ט) ועבדיו הכנענים

בו פשוט בירושלמי דמותר להשאילו וגרסינן תו בירושלמי תני אבל משאילו כוסות קערות ותמחויין ב שאינם מהנין את האוכל אבל מכנסין את האוכל ג לפסין וקדרות אסור לטחון ולדרוס אסור ד לקצור צריכה ולבצור צריכה :

אהא דאמר רבא באומר הנאה המביאה לידי מאכל עלי וכו' כתב הר"ן איכא מ"ד דהכה"ג אסור בין בלעיסת חטים על גב מכתו בין בכפה וכברה ואין נוח לי דבכלל הנאה הבאה לידי מאכל לא משמע נתינת חטים לעוסים על גבי מכתו אלא הכי פסקא דמילתא דאי נדר ממאכל אינו אסור אלא באכילה בלבד ומותר בכל דבר אחר. אמר הנאת מאכל עלי אסור באכילה ואסור ללעוס חטים ע"ג מכתו אבל לשאול ממנו כפה וכברה שרי אמר הנאה המביאה לידי מאכל עלי אסור באכילה ואסור לשאול כפה וכברה מיהו ללעוס חטים וליתן ע"ג מכתו שרי כך נראה בעיני עכ"ל. בירוש' בעי נדר מן הככר מהו לחמם בו ידיו ולא איפשיטא ולחומרא (ג) : ראובן שמודר הנאה משמעון יכול שמעון לפרוע חובו של ראובן ומיהו פי' ר"ת דדוקא מזונות אשתו ובניו וכו' בפרק אין בין המודר (לג.) תנן המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו ופורע לו את חובו ומוקי לה רב הושעיא בגמרא כחנן דאמר בפרק בתרא דכתובות (קז:) מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו אבד מעותיו וכתבו התוספות בפרק בתרא דכתובות (קז.) אהא דמוקי לה כחנן הואיל וכן אינו יכול לתובעו ממנו אע"פ שמ"מ מהנהו שא"צ לשלם חובו מש"ה לא מיתסר שאינו אלא גרמא בעלמא שע"י שפורע זה לבעל חובו מיפטר ור"ת מפרש דאיירי דוקא במזונות אשתו ומש"ה פטור דאין הדבר ברור שיהא מתחייב זה הבעל מזונות שמא היה יכול לפטור שהאשה עצמה היתה מצמצמת אם לא היתה מוצאה מי שימציא לה מעות אע"ג דפסקו לה ב"ד איירי מ"מ היתה מצמצמת דלא ליקרו לה רעבתנותא אבל גבי שטר חוב אפילו חנן מודה דלא איבד מעותיו דהנאה גמורה הוא הואיל ולא היה יכול ליפטר בשום ענין וה"פ הא מני חנן הוא כלומר האי פורע איירי באותו חוב דאיירי בה חנן דהיינו במזון האשה דוקא וחנן הוא וכן פר"ת וריב"א הביא ראיה מהירושלמי דה"ה בשאר חובות ור"ת אומר דעל כרחך הירושלמי פליג אגמרא דילן ודעת רש"י כדעת ריב"א שכתב שם בפ"ב דכתובות הא מני חנן הוא דאמר אבד מעותיו זה שפירנס אשת חבירו וה"ה נמי לכל חוב שעליו ועמד זה ופרען וזה לא אמר לו הלויני אינו חייב לו כלומר וכיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה הוא כי פרעיה לשם מחילה לאו מידי יהיב ליה עכ"ל וקאמר בירושלמי דאפילו אם המלוה היה דוחקו לפרוע ואפילו היה משכון ביד המלוה קאמר חנן דזה שפרעו אבד מעותיו ומשום דא"ל הוינא מפייס ליה ומחיל לי ויהיב לי משכונאי ומדברי הרי"ף ז"ל נראה שפוסק כדברי רש"י וריב"א וכ"פ הרמב"ם בפכ"ו מהלכות מלוה והרא"ש כתב מחלוקת ר"ת וריב"א ולא הכריע ורבינו כתב בח"מ סימן קכ"ח שמסקנת הרא"ש כר"ת וכך הם דבריו גם פה ותמהני עליו דבהדיא נראה מדברי הרא"ש שהוא סובר דאין הלכה כר"ת שהרי בפרק אין בין המודר כתב בפירושיו עליה דחנן דה"ה לכל חוב שעליו ובפסקיו פרק בתרא דכתובות אהא דקאמר התם ב' דברים דאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו כ' כיוצא בו דחנן דאמר לעיל כו' הא מני חנן הוא דאמר אבד מעותיו והא דאיצטריך למיפסק הלכה כיוצא בו טפי משאר פסקי הלכה שבתלמוד דממילא מדמינן מילתא למלתא היינו דחנן איצטריך דלא תימא דוקא בפורע מזון אשתו שאינו חוב גמור כ"כ הוא דפטור קמ"ל דאף כיוצא בו בשאר חובות נמי הלכה כמותו עד כאן לשונו והרי זה מבואר כדברי רש"י וריב"א והרי"ף והרמב"ם דסברי דחנן אף בשאר חובות איירי : ויכול לזון אשתו ובניו וכו' שם במשנה (לח.) המודר הנאה מחבירו זן את אשתו ואת בניו אע"פ שחייב במזונותם ובגמרא תני יהושע איש עוזא אומר זן עבדיו ושפחותיו הכנענים פי' אפילו עבדיו הכנענים וכ"ש העברים וכתב הרא"ש וזן את אשתו משמע דאתיא אפילו כרבנן מדלא קאמר הא מני חנן כדקאמר לעיל ואומר ר"ת דמיירי בשזן את אשתו בפניו וכו' עד והוא מענגה במזונות יתירים ורבי' תמה עליו למה הביא דברים אלו בפסקיו שהרי אין דברים אלו אמורים אלא לרבנן אבל לחנן בין בפניו בין שלא בפניו בין שהבעל נותן לה וזה מענגה במזונות יתירים בין שזה נותן לה כל מזונותיה מותר וכיון דאיפסיקא הלכה כחנן בפ' בתרא דכתובות לא הו"ל להרא"ש להביא בפסקיו דברי המפרשים דברי רבנן ואני אומר דעדיפא מינה איכא למיתמה על הרא"ש דגבי מתני' דפורע לו חובו השמיט אוקימתא דרבי הושעיא דמוקי לה כחנן ולא כתב אלא אוקימתא דרבא דאמר אפילו תימא דברי הכל גבי מודר הנאה על מנת שלא לפרוע כלומר דאפילו לרבנן דאמרי שחייב לוה להחזיר לזה דמי החוב שפרע בשבילו גבי מודר הנאה דהיינו מתניתין דיהיב ליה על מנת שלא לפרוע עסקינן כלומר דכשהלוהו התנה עמו שלא יהא כח בחבירו לכופו אלא כשירצה הלוה יפרענו מדעתו הילכך כי פרע ליה מדיר לאותו חוב אף על גב דאפשר דמודר משום כיסופא פרע ליה אפילו הכי כיון דאי בעי לא פרע ליה לא מידי יהיב ליה למודר והשתא למה השמיט אוקימתא דרב הושעיא דמוקי לה כחנן דהלכתא כוותיה לכך נראה לי שסובר הרא"ש דנהי דהלכה כחנן דפורע חובו של חבירו אבד מעותיו מ"מ גבי מודר הנאה חשיב ליה רבא כמהנהו ואסור ולהכי לא בעא לאוקומי מתני' כחנן אע"ג דהלכה כוותיה ואוקמה בדיהיב ליה ע"מ שלא לפרוע והלכה כרבא דבתרא הוא ומפני כך השמיט אוקימתא דרבי הושעיא ומזה הטעם איצטריך לאוקומי מתניתין דזן את אשתו ואת בניו אפילו כרבנן כי
היכי

כיוצא בו אפי' שלא לראות חנן דאסורין עכ"ל ופשוט הוא : **ראובן** שמודר הנאה משמעון יכול שמעון לפרוע חובו של ראובן וכו' משנה ר"פ אין בין המודר. ומ"ש ומיהו פר"ת דוקא מזונות אשתו ובניו כו' שם מוקי לה רב הושעיא להא מתניתין כחנן דאמר בסוף כתובות מי שהלך למד"ה ועמד אחד ופירנס את אשתו איבד את מעותיו וכתבו התוספות לשם בשם ר"ת דלא אמר חנן אלא דוקא במזונות אשתו וכו' והך משנה דמודר הנאה מחבירו דפורע לו חובו איירי נמי דוקא במזונות אשתו וא"ת אמאי נקט רבינו אשתו ובניו הלא מתניתין דפורע לו חובו לא איירי אלא באשתו שהוא חייב במזונותיה אבל בניו אינו חוב אלא מצוה כדאיתא בפרק נערה (מ"ט) וי"ל דכיון דבתר הכי תקנת אושא הוא שיהא זן אדם את בניו קטני קטנים א"כ חוב הוא עליו לזון את בניו כמו אשתו להכי נקט רבינו אשתו ובניו אע"ג דבניו לאו מתני' היא מ"מ השתא קי"ל הלכתא דגם בניו הם חוב עליו ועיין במ"ש בסמוך אבל ויכול לזון : ומ"ש ורש"י פי' שכל חוב יכול לפרוע כו' כך מבואר בפי' בכתובות וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו ממלוה. ומ"ש ומסקנת הרא"ש כר"ת כך מבואר בפסקיו סוף כתובות שכתב פר"ת ושכך פי' ר"ח דדוקא בחוב אשתו וריב"א הביא ראייה מהירושלמי דפליגי בשאר חובות ואומר ר"ת דע"כ פליגא ירושלמי אגמרא דידן וכו' אלמא דמסקנתו כר"ת ומה שתמה עליו ב"י דהא הרא"ש בפירושו פרק אין בין המודר כתב עליה דחנן דה"ה לכל חוב שעליו עכ"ל אין זו קושיא דאפילו את"ל דכך כתב בפי' ההלכה כפירש"י מכל מקום לענין פסק הלכה החמיר וכתב בכתובות דברי ר"ת במסקנתו לאורויי דכך יש לתפוס לחומרא ותו דאיכא למימר דגם בפירושו לא היתה דעתו אלא לכל חוב שעליו כיוצא דחוב אשתו שאינו חוב ברור אבל לא כל חוב ברור כגון ש"ח עוד הקשה ב"י ממ"ש הרא"ש בפסקיו בכתובות דכיוצא בו דחנן איצטריך דלא תימא דוקא בפורע מזון אשתו שאינו חיוב גמור כ"כ הוא דפטור קמ"ל דאף כיוצא בו בשאר חובות נמי הלכה כמותו עכ"ל וה"ז מבואר כדברי רש"י וריב"א והרי"ף והרמב"ם דסברי דחנן אף בשאר חובות איירי עכ"ל ב"י גם מזה ליכא קושיא דלא אמר ר"ת בשאר חובות דחייב לשלם אלא בשט"ח שהחוב הוא חוב ברור שאין לו טענה להפטר ממנו וכ"כ בתוספות והשיר"י בפי' בדברי ר"ת וז"ל אבל גבי שטר חוב אפי' חנן מודה דלא אבד מעותיו וכו' ומביאו ב"י אבל בשאר חובות אפי' היה חיוב גמור ועדיף ממזונות אשתו שאינו חיוב גמור לפי שהיתה מצמצמת מ"מ כיון שאין החוב בשטר אלא בע"פ דאינו חוב ברור כיון שיכול לפטור עצמו בטענת פרעתיך א"כ יש לי בידך כנגד זה כסות או כלים א"כ מחלת לי מודה ר"ת דאבד מעותיו דהיינו כיוצא בו דחנן א"כ כגון חוב דעבדיו ושפחותיו הכנענים כשאין הבעלים מעלים להם מזונות כל צרכן דהוה כמי חוב שאינו ברור כיוצא בו דחנן : **ויכול** לזון את אשתו וכו' משנה שם (דף ל"ח) וזן את אשתו ואת בניו אע"פ שהוא חייב במזונותם ופי' הרא"ש חייב באשתו קאי אבל בניו מצוה הוא דאיכא ולא חיובא כדתנן בכתובות בפ' נערה (דף מ"ט) ובקטנים ליכא לאוקמי דתקנת אושא הוא שיהא אדם זן את בניו קטני קטנים ולאו מתני' היא ור"ת מוקי לה בגירש את אשתו והדירה ופסקה עמו לזון את בניו עכ"ל ולפ"ז ניחא לר"ת דל"ק לרב הושעיא דמוקי לרישא דפורע לו את חובו בחוב מזונות אשתו וחנן הוא דא"כ לאיזה צורך חזר ושנה וזן את אשתו ואת בניו אלא לא זו אף זו קתני דל"ת דפורע את חוב אשתו דאינו חוב ברור לפי שיכולה לצמצם במזונותיה אלא אפי' חוב ברור כגון שפסק' עמו לזון את בניו כמי יכול לזון ואיידי דתנא בניו תנא נמי אשתו אף ע"ג דלא איצטריך אבל הרא"ש בפסקיו לא כתב כך לר"ת וז"ל וזן את אשתו משמע דאתיא אפילו כרבנן מדלא קאמר הא מני חנן הוא כדקאמר לעיל ואומר ר"ת דמיירי כשזן את אשתו בפניו וכו' וי"מ דמיירי כשהבעל זן אותה כראוי וזה מענגה במזונות יתירים עכ"ל. ואיכא למידק לר"ת שכתב דלרבנן בפניו לא הוי הנאה דהיתה מצמצמת א"כ שלא בפניו נמי אמאי חייב לשלם לרבנן כיון שאפשר שהיתה מצמצמת וכדס"ל לר"ת גופיה אליבא דחנן ויש לומר דשלא בפניו כיון דפורע חובו שפיר הויא הנאה לרבנן כיון דאפשר שלא היתה מצמצמת והיה החוב עליו אבל בפניו דאינו פורע חובו אלא דרך מתנה הוא מהני האי טעמא דאפשר שהיתה מצמצמת לענין זה דלא הויא
הך

דרכי משה

(ב) עוד כתב סוף פ' משילין (לט.) המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו פי' מותר לו להדליק נר בשלהבת חבירו עכ"ל :

ודברים

פרישה

ע"י רכיבת הסוס יראה לאדם חשוב ע"ש אבל לכאורה נראה דע"י רכיבת סוס ימהר לבא שם דומיא לעבור דרך שדהו וב"י דוחק זה ע"ש : (ועמד אחד ופרנסה כו' ר"ל ובא המדיר ופרע לאותו אחר אבל אם המדיר רוצה לזונה זה יתבאר בסמוך בשם ר"ת דלאסור אם לא בפניו עכ"ה) :
(ה) שאפשר שהיתה מצמצמת אם לא היתה מוצאה מי שימציא לה מעות אף ע"ג דבפסקו לה ב"ד איירי מ"מ היתה מצמצמת דלא ליקרו לה רעבתנותא אבל גבי ש"ח אפילו חנן מודה דלא איבד מעותיו דהנאה גמורה היא הואיל ולא היה יכול לפטר בשום ענין כ"כ התוס' בפ"ב דכתובות בשם ר"ת : (ו) ורש"י פי' שכל חוב יכול לפרוע בשבילו שאע"פ שע"י שפרע זה מיפטר הוא מחובו מכל מקום מ"מ לא מיתסר שאינו אלא גרמא בעלמא ואין זה מחשב הנאה הואיל שאינו מחויב לחזור ולשלם לו מה שפרע בשבילו : (ז) ואפילו היה לו משכון ביד המלוה ר"ל והשתא הוי הנאה גמורה ואין זה גרמא בעלמא שהרי הוא זכה עכשיו במשכונו שהרי הוא חייב להחזיר המשכון ליד הלוה מטעם דא"ל הוינא מפייס ליה ומחיל ויהיב לי משכוני מ"מ לא מיחשב ג"כ הנאה מטעם זה דא"ל הוינא מפייס כו' ועיין מ"ש עוד בדרישה:
(ח) ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כר"ת עיין בב"י שכתב שאדרבה מדברי הרא"ש יראה שאינו סובר כר"ת ואני הוכחתי בס"ד בק"ש בח"מ סימן קכ"ח דס"ל כר"ת מפסקיו לנדרים וב"י לא הביאו ונדחק ב"י בשיטת סוגיא דגמרא ולפי מ"ש שם א"ש שכל ע"ש : (ט) ועבדיו הכנענים
כ"ש

דרישה

סי' רבא [א] **ואפילו** היה לו משכון ביד המלוה האי אפילו הי"ל משכון אתיא כמי לשיטת רבינו תס דמיירי במזונות אשתו וכמו שהוכחתי בק"ש שם בח"מ ריש סימן קכ"ח דפורע חובו דקתני במשנה סתם ומוקי לה בגמרא חנן הוא ופירש ר"ת דר"ל כחנן דאיירי במזונות אשתו ר"ל כמו שחנן פוטר הבעל מלשלם למי שפרנס אשתו כן נמי פוטר מלשלם למי שפרע אותו חוב כגון ראובן שזן אשת שמעון ולקח ממנה משכון ובא לוי ופרע לראובן ולקח מידו המשכון ואמר כך חזר לוי על שמעון אין שמעון חייב לפרוע לו החוב שבא מכח מזונות אשתו ומחוייב להחזיר לו משכונו בחנם משום דא"ל לא עדיפת מראובן דלא הייתי פורע לו וכחנן והשתא א"ש נמי דל"ת מ"ש בסמוך דברי ר"ת והרא"ש אהדדי דנוכל לחלק ולומר דאינו מתירין אלא לפרוע חובו דהיינו ללוי שפרע לראובן אבל לא לפרנס אשתו של המודר בעצמו דאית ביה משום מראית עין טפי ואפשר דס"ט דהרא"ש במה שמתמה רבינו עליו בסמוך במה שהביא המפרשים בפסקיו כו' דס"ל דאע"ג דקי"ל כחנן מכל מקום איכא משום מראית עין
לפרנס

חדושי הגהות

ב שאינם מהנין את האוכל כ"ה בירושלמי עיין בשיורי קרבן מה שתמה על הרב"י : ג לפסין כמו אילפסין והן קערות גדולות שמבשלין בהם : ד לקצור צריכה ולבצור צריכה פי'
לקצור

הכנענים ופי' ר"ת ה דוקא כשזן אותם לפניו והוא במדינה (י) דכיון שזן אותם לפניו ואינו אומר כלום דרך מתנה הוא ואינו חייב לפרוע ולא הויא הנאה כיון שאם לא היה זונה היתה מצמצמת ומתפרנסת ממעשה ידיה וי"מ דמיירי כשבעל נותן לה צרכה והיא מענגת ממזונות יתירים (יא) אבל בע"א לא וא"א הרא"ש ז"ל הביא כל אלו המפרשים בפסקיו ואני תמה דכל זה א"צ אלא לרבנן (יב) אבל לחנן מותר בכל ענין והלכתא כוותיה וכ"כ הרמב"ם (יג) אבל אסור לזון בהמתו בין טמאה בין טהורה ואסור ללמדו מקרא (יד) דכיון שמותר ליתן שכר עליה והוא מלמדו הנם נמצא שמהנהו אבל מלמדו מדרש

לפי

בד מתנה הנאה למודר ודו"ק. ומה שתמה רבינו דכל זה א"צ אלא לרבנן וכו' לפע"ד יש ליישב ברווחא דהא ודאי מפורש בדברי הרא"ש דכל זה א"צ אלא לרבנן אלא דמכל מקום מדרבנן נשמע לחנן והיינו דלר"ת נשמע לחנן דמותר אפי' שלא בפניו והוא במדינה דלא תימא דמתני' דפורע את חובו מיירי כשהוא במד"ה דכיון שאינו במדינה ליכא למימר דסומכת על בעלה וא"כ ודאי מצמצמת והלכך לחנן איבד מעותיו ובמודר נמי שרי אע"פ שזנה שלא בפניו ומתני' דזן את אשתו אתיא נמי כחנן ומיירי כשהוא במדינה וזנה בפניו א"כ הוי דרך מתנה ושרי במודר אבל שלא בפניו והוא במדינה הו"א דמודה חנן דאסור במודר דכיון שבעלה במדינה סומכת עליו ואינה מצמצמת ואיכא הנאה אבל מדפי' ר"ת דלרבנן דוקא בפניו והוא במדינה מכלל דלחנן אפי' שלא בפניו והוא במדינה נמי שרי במודר וליש מפרשים נמי מדרבנן נשמע לחנן דלא תימא דהך לחנן לא איבד מעותיו אלא כשמעגנה במזונות יתירים ובכה"ג במודר פורע את חובו ורבנן פליגי עליה דאף במזונות יתירים חייב לשלם אם היתה רגילה בהן אבל במזונות הצריכים לה להחיות את נפשה מודה חנן דחייב לשלם ובכה"ג נמי במודר אסור לפרוע את חובו אבל מדכתבו יש מפרשים דלרבנן דוקא במעגנה במזונות יתירים הוא דיכול לזון אבל במזונות הצריכים לה אסור מכלל דלחנן בכל ענין יכול לזון והשתא ניחא דהביא הרא"ש הך מתני' דאתיא אפי' לרבנן ומה שפירשו המפרשים דלרבנן אינו אסור במודר אלא שלא בפניו והוא במדינה א"כ במזונות הצריכים דהשתא נשמע דלחנן שרי במודר אפי' שלא בפניו והוא במדינה ואפי' במזונות הצריכים אבל ב"י פי' לדעת הרא"ש דאע"ג דהלכה כחנן בעלמא דאיבד מעותיו מ"מ במודר הנאה מודה חנן דאסור דהויא הנאה ואף לחנן צריך לאוקמא מתני' דפורע לו את חובו כרבא דוקא בחוב דהתנה עמו המודר שלא לפרוע לו אלא ברצונו הטוב ומתני' דזן את אשתו ואת בניו דוקא בפניו או במעגנה במזונות יתירים וקשה ליה מריה דא"כ למה כתב הרא"ש וזן את אשתו משמע דאתיא אפי' כרבנן מדלא קאמר הא מני חנן הוא כדקאמר לעיל וכו' אלמא דהרא"ש בא ליישב לאוקימתא דרב הושעיא דקאמר לעיל הא מני חנן הוא והכא לא קאמר הא מני חנן משמע דהך מתני' אתיא אפי' כרבנן ומיירי כשזן את אשתו בפניו כר"ת א"כ במעגנה במזונות יתירים כי"מ אבל לחנן מותר בכל ענין ולדברי ב"י איפכא הו"ל להרא"ש לפרש דמתני' אליבא דרבא הוא ולא מיירי אלא כשזן את אשתו בפניו א"כ במעגנה במזונות יתירים ואף לחנן לא שרי במזונות הצריכים ועוד דלפירוש ב"י מוליא הוא משמעות מסוגיא מפשוטה דקאמר רבא לא אמר כרב הושעיא דמוקי' לה מתני' כד"ה אלמא דרבא מודה דמתניתין אתיא לחנן דבמודר שרי לפרוע לו חובו אלא דכרבנן לא אתיא מתניתין ואיהו ז"ל דחיק לפרש הסוגיא ע"ד רבה לחדודי לאביי ע"כ נראה דבר פשוט וברור דלהרא"ש במודר שרי בכל ענין לחנן דהלכתא כוותיה והכי נקטינן וכך הוא דעת כל הגאונים ומה שהביא הרא"ש מה שפי' המפרשים לרבנן כבר התיישב בטוב טעם דמדרבנן נשמע לחנן ומה שהיה קשה לב"י למה הביא הרא"ש בפסקיו אוקימתא דרבא והשמיט אוקימתא דרב הושעיא ומתוך קושיא זו רצה להכריח פירושו בדעת הרא"ש כמפורש בארוכות בספרו לפע"ד נראה דליכא הכא קושיא כלל אלא דעת הרא"ש היה להוציא ממה שאמרו בגמ' רב הושעיא לא אמר כרבא גזירה שלא ליפרע משום ליפרע ולכך הביא להא דרבא לאורויי דלית הלכתא כרב הושעיא בהך גזירה אלא כרבא קי"ל דבשלא לפרוע פורע את חובו אפילו הוא חוב ברור בשטר שאין עליו טענה אפ"ה מותר ולא גזרינן אבל במאי דמוקי רב הושעיא מתניתין כחנן דשרי במודר בהא לא פליג עליה רבא ופשיטא דלמאי דקי"ל כחנן פורע את חובו במודר וליכא מאן דפליג אהא ואם אין לדקדק ולהקשות אמאי לא הביא הרא"ש בפסקיו גם אוקימתא דרב הושעיא כיון דהלכתא היא דכיון דכבר האריך בסוף כתובות כלפי דהך דרב הושעיא וכתב מאי דפי' רבינו תם ור"ח ושריב"א חלק על פירושם ומסקנתו כר"ת תו לא היה צריך לחזור ולהאריך בזה בפרק אין בין המודר ולא הביא הא דרבא אלא כדי להורות דהלכה כרבא דלא גזרינן שלא לפרוע משום לפרוע כדפרישית ותו לא מידי: כתב הר"ן וז"ל וזן את אשתו ואת בניו אפי' כרבנן אתיא דבתורת מצוה עסיקינן ולא בתורת פרעון של בעל דחייב במזונותיהם ואע"ג דמודר מתהני שא"צ לתת להם מזונות ההוא הנאה דממילא הוא עכ"ל. ונראה לפ"ז דאפי' במזונות דצריכי לה ס"ל לרבנן דיכול לזון דלא דמי לפורע חובו לנותן לאשתו בתורת פרעון של בעל דאסור במזוני דצריכי לה אבל לזונם מתורת צדקה מותר ואע"ג דנהנה המודר הנאה כיון דממילא הוא שרי מיהו ודאי אף להר"ן אפי' בזן בתורת פרעון אם הוא בפניו ואינו אומר כלום כיון דאינו חייב לפרוע דדרך מתנה הוא שרי במודר דלאו הנאה הוא כדכתב ר"ת: ולענין הלכה נראה כיון דדברי ר"ח דברי קבלה ניהו ועמו הסכים ר"ת והרא"ש ורבינו אסור במודר לפרוע חובו כשהוא בשטר או במשכון כיון שהוא חוב ברור דלא אמר חנן אלא בחוב אשתו ובניו וכיוצא בו בחוב בעל פה ודלא כמה שפסק בש"ע כאן ובח"מ סי' קכ"ח ועיין במ"ש לשם בס"ד מיהו כשהחוב הוא שלא יכוף אותו לפרוע אלא כשירצה הלוה יפרענו מדעתו אפי' היה לו ש"ה או משכון יכול לפרוע במודר כרבא ולא גזרינן: ומ"ש אבל אסור לזון בהמתו וכו' שם במשנה ור"ל דאפי' במזונות יתירים כדי לפטמה נמי אסור דלא מיבעיא טהורה דלאכילה קיימא והרי הוא מהנהו הנאה מרובה אלא אפילו טמאה דכיון דמוכרה לנכרים ניחא לה בפיטומה מיהו בני עבדים ושפחות מותר לזונם מזונות יתירים אם בעלים מעלים להם מזונות כדי צרכם אבל לזונם לגמרי לא דא"כ נמצא זה מהנהו כ"כ הר"ן אבל מדברי שאר כל הפוסקים נראה דבעבדים ושפחות בכל ענין מותר והטעם דיכולין לבקש על הפתחים א"כ מצמצמין וניזונין מהעדפת מעשה ידיהם: ואסור ללמדו מקרא וכו' שם במשנה ואיכא למידק אמאי לא כתב רבינו דמלמדו נמי הלכות ואגדות כמו ששנינו במשנה ומלמדו מדרש הלכות ואגדות ונראה דלפי דשם מדרש כולל הכל נקט מדרש לחוד ותדע שהרי לענין ברכת התורה קאמר רב הונא דאינו מברך אלא למקרא ורבי יוחנן אמר דלמשנה נמי צריך לברך ורבי אלעזר אמר אף לתלמוד ורבא אמר אפי' למדרש ואילו הלכות ואגדות לא הזכירום אלמא דבכלל מדרש הוי נמי הלכות ואגדות ולכן נקט רבינו בקצרה ותדע שהרי לא הזכיר משנה ותלמוד אלא ע"כ דשם מדרש כולל גם משנה ותלמוד וכ"כ רבינו בא"ח סימן מ' שהמדרש כתלמוד ובסמ"ק כתב מותר ללמדו תלמוד וכתב בהגה"ה והטעם הוא לפי שמפרש הטעמים וא"כ צריך ללמדו בחנם ולא עשה לו שום הנאה עכ"ל ונראה דכך פירושו דכיון דאיסור נטילת שכר אינו אלא מדכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא לאמר לכם

וכתיב

היכי דתיקום ליה אליבא דהלכתא דאי לא הוה מיתוקמא אלא בחנן לא הוה מיתוקמא מתני' דגבי מודר הנאה אליבא דהלכתא וכדפרישית אליבא דרבא ואפשר דלישנא דרבא דייק הכי דקאמר אפילו תימא ר"ה גבי מודר הנאה דיהיב ליה וכו' כלומר אע"ג דהלכה כחנן צריכין לאוקמי מתני' בגוונא אחרינא משום דבמתני' דבמודר הנאה מיתניא מודה חנן דהויא הנאה ואסור ולפיכך צריך לאוקומה דיהיב ליה ע"מ שלא לפרוע וד"ה ואין להקשות על זה מדאמר בגמרא רבא לא אמר כרב הושעיא דקא מוקי למתני' כד"ה ולמה לי האי טעמא תיפוק לי דרבא סבר דבמודר הנאה מודה חנן דאסור די"ל דעדיפא מינה קאמר דאפי' אי הוה סבר רבא כרב הושעיא דשרי חנן במודר הנאה עדיף ליה לאוקמה כד"ה אבל לפום קושטא דמילתא משמע דרבא סבר דמודה חנן במודר הנאה כדפרישית א"נ ה"ק כי היכי דתיקום מתני' כד"ה סבר רבא הכי דבמודר הנאה מודה חנן דאסור ואי לאו האי רווחא דאוקמא מתני' כד"ה אפשר דהוה מודה רבא לרב הושעיא דלחנן מודר הנאה שרי ; והשתא אודא לה תמיהת רבינו על הרא"ש שהביא דברי מפרשים הללו בפסקיו דלפי סברתו דבמודר הנאה לחנן נמי אסור אם כן לד"ה צריך לאוקומי מתני' כדמפרש להו ר"ח או כדברי הי"מ ולפיכך הוצרך הרא"ש ז"ל לכתוב בפסקיו דברי המפרשים הללו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהלכות נדרים דמותר לו לפרוע שהרי לא הגיע לידו כלום אלא מנע ממנו התביעה ומניעת התביעה אינו בכלל איסור הנייה לפיכך מותר לו לזון את אשתו ואת בניו ואת עבדיו אפילו הכנענים אף על פי שהוא חייב במזונותם והיינו כדאוקי רב הושעיא מתני' כחנן ונראה מדברי הרב ז"ל דהא דלא אוקי בגמרא מתניתין דזן את אשתו ואת בניו כחנן משום דלא איצטריך הוא דממילא משמע דבגוונא דאוקימנא לה דקתני פורע את חובו מיתוקם נמי הא דקתני זן את אשתו ואת בניו: **כתב** הר"ן הא דתניא זן את אשתו ושפחותיו הכנענים קאמר ואדר"א קאי וה"ק ההוא שריותא דר"א נ"ל דבמזונות יתירים בבהמה טמאה דהיינו מזונות יתירים ליתיה דאפילו בהמה טמאה לפטמא עבידא ולמוכרה לעכו"ם אבל בעבדיו ושפחותיו מיהא איתיה שהרי אין עומדין לאכילה ע"כ כלומר דלא שרי לזון עבדיו ושפחותיו אלא כשהבעלים מעלים להם מזונות כדי צרכם וזה נותן לה מזונות יתירים אבל לזונם לגמרי לא דא"כ נמצא זה מהנהו: **אבל** אסור לזון בהמתו בין טמאה בין טהורה שם במשנה ואע"ג דפליג ר' אליעזר ואמר זן את הטמאה לית הלכתא כותיה אלא כת"ק דאסר אף בטמאה: ואסור ללמדו מקרא אבל מלמדו מדרש שם במשנה (לה:) ומסיים בה מלמדו מדרש הלכות ואגדות ופירש הרא"ש מדרש. ספרא וסיפרי שהוא מדרש הפסוקים: הלכות. הלכה למשה מסיני: אגדות. שהסמיכום על הפסוקים ובגמרא מקרא מ"ט לא ילמדנו משום דמהני ליה מדרש נמי קא מהני ליה אמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש מאי פסקא הא קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למיסקל על המדרש לא שרי למיסקל מ"ט מדרש דכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא וכו' כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם מקרא נמי רב אמר שכר שימור כלומר דסתם לומדי מקרא קטנים הם וצריכין שימור ור"י אמר שכר פיסוק טעמי' כלומר שכר שמלמדים להם הטעמים שרי דטעמים לאו דאורייתא ניהו. וכתב הר"ן ז"ל ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמוד מקרא לגדול דלא בעי שימור דלרב אסור דפיסוק טעמים דאורייתא ולרבי יוחנן שרי משום פיסוק טעמים הלכך לענין הלכה כיון דקי"ל רב ור"י הלכה כר"י נקטינן דאפילו בגדול שרי ליטול שכר על המקרא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות נדרים:

ומ"ש

פרישה

כ"ש העבריות: (י) דכיון שזן אותם לפניו ואינו אומר ר"ל הואיל שזן אותם בפני הבעל והבעל לא אומר לי שיזון אותם ודאי כוונתו שזנם דרך מתנה דאילו היה בדעתו שהבעל ישלם לו לא היה זנם בלא ליווי הואיל שהוא בפניו: (יא) אבל בענין אחר לא דאז הוי הלואה והבעל מחויב לחזור ולשלם לו והוי הנאה ואין להקשות דהכא קאמר בשם ר"ת שאם אין הבעל לפניו הוי דרך הלואה ואסור לזונם ולעיל בסמוך כתב בשם ר"ת שיכול לפרוע חוב של מזונות ואין איסור בדבר וכן קשה דברי הרא"ש אהדדי שלעיל כתב רבינו שסבר כר"ת והכא הביא אלו מפרשים בפסקיו וי"ל דהכא מחשב הנאה שהבעל היה מחויב לשלם לו מה שהלוה להם אילו לא היה הבעל לפניו שהזונם יכול לומר אני ראיתי בדקה שדיקה את עצמה יודע אני בבירור שא"א שהיתה מצמצמת והבעל א"א להכחישו שהרי לא היה לפניו אבל לעיל כשהוא פורע לאותו שהלוה אינו יכול לטעון בודאי שא"א שהיתה מצמצמת שהרי הוא לא הלוה לה כלום ויכול הבעל לטעון איני מחויב לשלם לך כלום שאם לא הכרעת לאותו שהלוה לה אני לא הייתי מסויב לשלם לו כלום שהייתי אומר לו לא היה לך ללוות לה שאם לא הלוית לה אפשר שהיתה מצמצמת את עצמה והא דקאמר הכא ולא הוי הנאה כיון שאם לא היה זונה היתה מצמצמת כו' היינו דוקא בצירוף מ"ש תחלה כיון שהיה בפניו ולא אמר כלום למוכח מינה דבמתנה זנם וקאמר שמטעם זה לא מחשב הנאה אם נותן לה דרך מתנה הואיל שיש שום צד שהיה הבעל פטור ממזונותיה ודו"ק: (יב) אבל לחנן ר"ל דאמר הפורע חובו של חבירו אפי' בעקפיו מותר בכל ענין פירוש אפי' אם לא היה הבעל לפניו ואין הבעל נותן לה צרכה וב"י תירץ דחנן לא אמר הכי אלא בפורע חובו אבל במודר הנאה הרי מ"מ מהנהו אי לא משום הני טעמי שזן אותם בפניו כו' עיין שם שהאריך: (יג) אבל אסור לזון בהמתו בין טמאה כו' פי' הר"ן אפילו זונה יותר משדי פיטומה דגרע לה דהא אינה עומדת לאכילה אלא למלאכה וכיון דמיפטמ' טפי לא עבדא שפיר ונמצא דאין הבעל נהנה כ"כ אפ"ה אסרו רבנן ע"ש דף ל"ח ע"ב: (יד) דכיון דמותר ליטול שכר עליה ואע"ג דכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא וגומר כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם מכל מקום על מקרא מותר לקבל שכר שנוטל שכר פיסוק טעמים כלומר שכר שמלמדים להם הטעמים דטעמים לאו דאורייתא ניהו וקטנים שדרכם ללמוד מקרא יש עוד היתר אחר דנוטל מהם שכר שימור: (אבל מלמדו מדרש ובגמ' מסיים אבל מלמדו מדרש הלכות ואגדות עכ"ל ופירש הרא"ש מדרש ספרא ספרי הלכות הלכה למשה מסיני אגדות שהסמיכום על הפסוקים עכ"ל

חדושי הגהות

לקצור ולבצור הוא בעיא דלא איפשיטא: ה אע"ג דלעיל בסמוך כתב בשם ר"ת דהפורע חובו של מזונות אשתו ולא חילק בין זן לפניו או לא י"ל דלעיל דמיירי שאין שמעון הזן בעצמו אלא שמעון שילם ללוי שזן אשת ראובן שפיר יכול ראובן לומר לשמעון אף אם לא פרעת אני הייתי פורע ללוי בטענה זו לפי שבלעדי פרנסתו היא היתה מצמצמת ולא היתה צריכה יותר ושמעון אינו יכול להכחישו כיון שהוא לא זנה בעצמו משא"כ כאן ששמעון בעצמו זן אותה אילו לא היה לפניו שפיר יכול שמעון להכחישו כי הוא ראה את עניה ועוצם דחקה לכן בעינן לפניו דוקא (דרישה) עיין ט"ז: ו והשתא אזדא לה תמיהת רבינו על הרא"ש וכו' כצ"ל והתיבות שבינתיים מיותר:

לפי שאסור ליטול עליה שכר הילך אפילו אם הנאסר אמר לו לאוסר שילמדנו מותר והרמב"ן כתב שאם הנאסר אומר לו שילמדנו אסור שאז הוא כשלוחו ואינו מותר אא"כ ילמדנו מעצמו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה (טו) והאידנא שנוטלין שכר גם על המדרש הכל אסור ומותר ללמוד את בנו ולהשקותו כוס תנחומין (טז) וכוס ששותין כשיוצאין מבית המרחץ שאין בו הנאה כל כך והראב"ד כתב ודאי הנאה יש בו ואסור להשקותו משל המדיר ולא קאמר שמותר להשקותו אלא משל המודר בעצמו אע"פ שמהנהו במה שמשקהו מותר כיון שיש בו מצוה דכוס של בית המרחץ [ב] יש בו משום חיי נפש ומצוה ראובן שאסר נכסיו על שמעון אסור להשיאו בתו קטנה או נערה לפי שעדיין היא ברשותו והרי מוסר לו שפחה לשמשו ומותר להשיאו (יז) בתו בוגרת ומדעתה ואם נכסי שמעון אסורין עליו (יח) מותר לישא בתו אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיה שחייב לפרנסה ומחזיר אבדתו (יט) [ג] בין שנכסי בעל

ומ"ש רבינו הילך אפי' אם הנאסר אומר לו לאוסר שילמדנו מותר כ"כ הרא"ש שם דהא דקתני מלמדו היינו אפי' אם בקש ממנו שילמדו מותר ואע"ג דאוקימנא להא דתורם תרומתו באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום הא אם אמר תרום אסור אלמא דאסור למיעבד שליחותיה אפי' במידי דלא עבידי למישקל עליה אגרא כגון קריאת שם תרומה וכן משמע לעיל גבי ומקריב קרבנותיו היינו דוקא בדבר שצריך דעת ושליחות כגון תרומה וקרבן אבל מחזיר אבידתו ומלמדו מקרא ומרפאו רפואת נפש כיון דא"צ דעת ושליחות אפי' אם מצוה לעשות מותר דאין איסור שליחות אלא בדבר שצריך שליחות והרמב"ן פי' בע"א ואינו נראה ע"כ : ומ"ש והאידנא שנוטל שכר גם על המדרש הכל אסור כ"כ שם הרא"ש ז"ל והאידנא שנוטלין שכר אף על המדרש כמ"ש בבכורות פרק עד כמה (דף כט') בשם ר"י דמותר אף מדרש אסור ע"כ : ומ"ש ומותר ללמוד את בנו שם במשנה (לה') :

ומ"ש ולהשקות כוס תנחומין וכוס ששותין כשיוצאין מבית המרחץ שם (לח:) א"ר ירמיה א"ר יוחנן המודר הנאה מחבירו מותר להשקותו כוס של שלום מאי כוס של שלום הכא תרגימו כוס של בית האבל במערבא אמרי כוס של בית המרחץ ופי' הרא"ש כוס של בית המרחץ מים חמין כדאמרינן בפרק כירה (מא') רחץ ולא שתה מים חמין דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא מבפנים והנאה מועטת הוא והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו ומותר ראובן לשתות כוס של תנחומין מידו של שמעון ומשל ראובן וכן כוס של בית המרחץ שאין בזה הנייה וכתב עליו הראב"ד ואיך אין בה הנייה אלא שיש בה חיי נפש . ואולי משל עצמו קאמר שאינו מהנהו אלא ההשקאה בלבד והוא מצוה ע"כ . ופשוט הוא דבהכי איירי הרמב"ם בסיפא שאינו מהנהו אלא השימוש לבד דומיא דכוס תנחומין דרישא שפירש שלא התיר אלא בשהכוס של ראובן . וכך הם דברי הר"ן שכתב מותר להשקות לו כוס של שלום כלומר מותר לשמשו בכוס של בית האבל א"נ של בית המרחץ מפני דרכי שלום שהיה דרכן בכך ומיהו דוקא האי כוס של המודר דלשמשו בכגון זה בלבד התירו דומיא דאידך דמדיר את בנו לת"ת שהתירו למלאות לאביו מים משל אב :

ראובן שאסר נכסיו על שמעון אסור להשיאו בתו קטנה או נערה כו' עד אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיו מימרא בפרק אין בין המודר (לה') והא דקאמר מותר להשיאו בתו בוגרת מדעתה כתב הר"ן טעמא קא יהיב למלתיה כלומר מש"ה שרי דהא מדעתה הוא דכיון שבגרה אין לאביה רשות בה א"כ כי קאמר מדעתה למעוטי דעתו דמתן שאם עשאו שליח לדבר עמה על עסקי נישואין אסור דהא קא מהני ליה והרא"ש פי' בתו בוגרת מדעתה ואע"פ שמשיאה ואינה עוברת על דעתו שרי והא דהיכא דנכסי שמעון אסורין עליו מותר לישא בתו אע"פ שפטרו מחיוב מזונותיה ומייתי לה בגמרא מק"ו דגדולה מזו אמרו זן את אשתו ואת בניו כלומר ואע"פ שעודה ברשות האב כ"ש שיכול לזונה אחר שנתחייב במזונותיה : ומחזיר לו אבידתו בין שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר וכו' משנה שם (לג:) המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו ופורע לו את חובו ומחזיר לו את אבידתו מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש ובגמרא פליגי בה ר' אמי ורבי אסי חד אמר ל"ש אלא כשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה דכי מהדר ליה מדעתא דנפשיה קא מהדר ליה אבל נכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר לא קא מהדר ליה דקא מהני ליה * פרוטה דרב יוסף וחד אמר אפי' נכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר מהדר ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח איכא דמתני לה בהאי לישנא ר' אמי ור' אסי ח"א ל"ש אלא כשנכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח אבל נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה לא מהדר

וכתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם כדאיתא התם אם כן לפ"ז תלמוד שהוא עיקר לימוד החוקים והמשפטים שמפרש הסתום ואי לאו לימוד התלמוד לא היינו מבינין שום מצוה לעשותה כמאמרה צריך ללמדו בחנם אבל מקרא שהוא פיסוק הטעמים כרבי יוחנן שאין יוצא מזה הוראה ויכול ללמדו בשכר כיון שאינו בכלל ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם הילכך במודר אסור ללמדו מקרא :

ומ"ש הילכך אפי' אם הנאסר וכו' פי' כיון דאסור ללמדו בשכר יכול לומר לו שילמדנו דאין איסור שליחות אלא בדבר שצריך שליחות כמו לתרום תרומה דצריך דעת ושליחות כ"כ הרא"ש ולשון הילכך ה"פ כיון דסתמא תנן ומלמדו מדרש אבל לא ילמדנו מקרא ואינו מחלק במדרש מיניה וביה בין אומר לו שילמדנו לאינו אומר הילכך אפילו אומר לו מותר מיהו מקרא ודאי אפי' אינו אומר לו אסור שהרי נהנה ממנו : ומ"ש והרמב"ן כתב וכו' טעמו דמשמעות הסוגיא היא דכל שהמודר אומר למדיר שיעשה כך וכך וקא עביד שליחותו הרי הוא מהנה למודר דקעביד שליחותיה ואין לך הנאה גדולה מזו שעושה ציוויו ושליחותו ולא נזכר בסוגיא החילוק בין דבר שצריך שליחות ללא צריך אלמא אין חילוק ומאי דלא מפליג במשנה במדרש גופיה בין אומר לו לאינו אומר לו ה"ט לפי שהוא דבר פשוט דאסור באומר לו ועושה שליחותו ואין בזה חידוש אבל במאי דמפליג בין מדרש למקרא אשמועינן חידוש דאף באינו אומר נמי אסור במקרא וכן פסק בש"ע לחומרא כהרמב"ן דבאומר לו אסור והכי משמע לי מלשון הרמב"ם שכתב ותורם שמעון תרומת ראובן ומפריש לו מעשרותיו מדעתו כיצד כגון שאמר ראובן כל הרוצה לתרום יבא ויתרום אבל לא יאמר לשמעון לתרום לו שהרי עושה אותו שליח וזה הנייה לו עכ"ל . אלמא דטעמו של איסור אינו משום שהוא דבר שצריך שליחות אלא טעמו שזה הנייה לו שנעשה שליחותו אבל באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום לא משוי ליה שליח בהדיא דאינו אלא גילוי דעת בלחוד דניחא ליה ומהני לגבי תרומה ולגבי מודר שרי אע"ג דנהנה הנאה דממילא הוא ואינו אלא גרמא בעלמא וכתב הר"ן דאי אמר כל השומע קולי יתרום שליחות מעליא הוי אסור במודר והביא ראיה לדבר והשתא לפ"ז להרמב"ן דאסר באומר לו שילמדנו לאו דוקא באומר בפירוש אלא אפי' באומר כל השומע קולי יבא וילמדנו נמי אסור דשליחותיה קעביד ולא שרי אלא באומר כל הרוצה ללמדנו יבא וילמדנו שאין זה שליחות והדבר פשוט דלאו דוקא במלמדו מדרש כך הדין אלא בכל מילי דהתירו חכמים למדיר לעשות למודר כדלעיל מתחילת סימן זה ע"כ אין זה אלא בשהמדיר עושה מעצמו א"נ שהמודר אמר כל הרוצה לעשות כך וכך יבא ויעשה אבל לעשותו שלוחו דפי' א"נ לומר לו כל השומע קולי וכו' אסור : ומותר ללמוד את בנו שם במשנה . ומ"ש ולהשקותו כוס תנחומין וכו' שם מימרא דרב ירמיה א"ר יוחנן (דף ל"ח) ומ"ש בשם הראב"ד כ"כ בהשגות פ"ו ומשמע שהבין מדברי הרמב"ם שאף משל המדיר התיר בכוס של בית המרחץ שהרי כתב בפרק ששי וז"ל ומותר ראובן לשתות כוס תנחומין מידו של שמעון משל ראובן וכן כוס של בית המרחץ שאין בזה הנייה עכ"ל והבין הראב"ד מלשון וכן דמשמע דלא זו אף זו קאמר דלא זו של תנחומין דהוי משל ראובן דפשיטא דשרי אלא אפי' של בית המרחץ משל שמעון נמי שרי שאין בזה הנייה לפי שאינו אלא של מים חמין ולא חשיב הנאה וז"ש לשון יחיד שאין בזה הנייה דקאי אכוס בית המרחץ ולכן השיג עליו הראב"ד וכתב ואיך אין בו הנאה אלא שיש בו חיי הנפש ואולי משל עצמו קאמר שאינו מהנהו אלא ההשקאה בלבד עכ"ל . ולכן כתב רבינו תחלה ולהשקותו כוס תנחומין וכוס ששותין כשיוצאין מבית המרחץ שאין בו הנאה כ"כ מדלא קאמר שאין בכן הנאה אלמא דלא קאי אלא אכוס של בית המרחץ דאין בו הנאה כיון שאינו אלא של מים חמין וכדכתב הרא"ש להדיא ואפי' הוי הכוס משל מדיר נמי מותר אבל כוס של תנחומין שהוא יין לא שרי אלא משל מודר וכיון שאין כאן אלא הנאה של שימוש ויש בו מצוה פשיטא דמותר אלא אפי' של בית המרחץ דמשל מדיר הוא נמי שרי כיון דאין בו הנאה כל כך שאינו אלא של מים חמין ואח"כ כתב והראב"ד כתב ודאי הנאה וכו' דנחלק על סברא זו שכתב רבינו שאין בו הנאה כ"כ והוא דעת הרמב"ם והרא"ש כדפרישית אבל הראב"ד חולק וכתב שהיא הנאה גמורה ואסור להשקותו משל מדיר וכו' וכל זה דלא כפי' ב"י ע"ש . ומשמע ודאי דלדעת הרמב"ן דאוסר גבי לימוד מדרש לומר לו שילמדנו הכי נמי הכא אסור לומר לו להושיט לו הכוס דכיון דקעביד שליחותיה הוי מהנה ואסור אבל בשאינו אומר לו השתא לאו כדי לעשות לו הנאה עושה לו שימוש אלא לקיום המצוה והנאה ממילא הוי : ראובן שאסר נכסיו וכו' והרי הוא כמוסר לו שפחה לשמשו כצ"ל וכך הוא ל' הרמב"ם בפ"ו . ומ"ש ומותר להשיאו בוגרת ומדעתה פי' הרא"ש דה"ק ואף על פי שמשיאה עלה ואינה עוברת על דעתו שרי עכ"ל כלומר כיון דמ"מ מדעתה הוא דשומעת לעצתו ומסכמת ליגשא לו מדעתה שרי והר"ן כתב פי' אחר וב"י הביאו ולי נראין דברי הרא"ש וכל זה הוא אוקימתא דתלמודא שם (דף ל"ה) למימרא דרב הונא : ומ"ש ואם נכסי שמעון אסורין עליו וכו' שם קאמר תלמודא דפשיטא הוא דכיון שהינו וזן את אשתו ואת בניו אע"פ שהוא חייב במזונותן אלמא דיכול לזונן בעודן ברשותו כל שכן כשנשאה דחייב במזונות אשתו כך פירשו הרא"ש והר"ן וא"כ מ"ש רבינו אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיה שחייב לפרנסה הכי פי' שהיה חייב האב לפרנס בתו קטנה או נערה כענין שפי' ר"ת דגירסא ואהדרה ופסקה עמו לזון את בנותיו והחתן פוטרו מחיוב זה לאחר שנשאה ושרי וקצת קשה כיון דתלמודא לא קאמר הכי אלא לדחוי דלא נפרש דרב הונא אתא לאשמועינן הך היתירא דהא פשיטא היא דגדולה מזאת אמרו וזן את אשתו ואת בניו וכו' א"כ לאיזה צורך כתבו רבינו ומהאי טעמא לא כתבו הרמב"ם ולא שום פוסק ולכן נראה דמ"ש רבינו אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיה שחייב לפרנסה ה"ק דאף בעודה בבית אביה מקמי שנכנסה לחופה שהאב חייב לפרנסה מקמי שהגיע הזמן אפ"ה יכול הבעל לפרנסה וליתן לה מזונות בבית אביה שאין זה הנאה שהרי אפי' לא השיא לו בתו יכול לזונה והשתא ניחא דאיצטריך לאשמועינן דלא תימא דבלא השיא לו בתו אינו רשאי לזונה אלא בתורת צדקה אבל הכא שפוטרו מחיוב מזונותיה שהאב חייב לפרנסה והחתן פורע את חובו וקס"ד אמינא דאסור וכרבנן קמ"ל דשרי דהלכה כחנן וכדפרישית ר"ת דחוב זה דאשתו ובניו אינו חוב ברור דאפשר שהיו מצמצמים כו' וכמו שנתבאר לעיל בסימן זה ס"ד :

ומ"ש ומחזיר לו אבידתו וכו' שם (דף ל"ג) פליגי בה רבי אמי ורבי אסי ופסק הרמב"ם ריש פ"ו דב' שמודרים הנאה זה מזה מחזירין אבידה זה לזה מפני שהוא מצוה

פרישה

עכ"ה) : (טו) והאידנא שנוטלין שכר גם על המדרש כמ"ש הרא"ש בבכורות בשם ר"י מותר ולקמן בסימן רמ"ו הביאו משום שכר ביטול דמוכח משום כדי חייו : (טז) וכוס ששותין כשיוצאין מב"ה פי' הרא"ש שם מים חמין כדאמרינן בפרק כירה רחץ ולא שתה מים חמין דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא מבפנים והנאה מועטת הוא עכ"ל : (יז) בתו בוגרת ומדעתה כתב הר"ן טעמא קא יהיב למילתיה כלומר מש"ה שרי דהא מדעתה הוא דכיון דבגרה אין לאביה רשות בה א"כ כי אמר מדעתה למעוטי דעתו דמתן שאם עשאו שליח לדבר עמה על עסקי נשואיה אסור דהא קא מהני ליה : (יח) מותר לישא בתו ר"ל (שישא שמעון בתו של ראובן עכ"ה) אפי' קטנה . אע"פ שפוטרו מחיוב מזונותיה כו' (כמבואר בא"ה סימן ע"א שכל אדם חייב לזון בניו ובנותיו עכ"ה) שהרי גדולה מזו אמרו שמותר למדיר לזון בניו של מודר אע"פ שעודם ברשותו כ"ש שיכול לפרנסה אחר שניסאת שחייב במזונותיה גמרא ופירושו דמותר לישא בתו הוא שמעון מותר לישא בתו של ראובן אע"פ שמהנה לראובן בזה מנכסיו במה שמפרנס לבת אשתו . ולא הוה צריך למנקט בבא בפני עצמו לאמר ואם נכסי שמעון אסורין עליו אראובן קאי אלא ברישא דקאמר דאם נכסי ראובן אסורין על שמעון הו"ל דאסור להשיא בתו לשמעון והוא מותר לישא בתו דשמעון אע"פ שמהנה לשמעון מנכסיו במה שפטר לבתו שלו ממזונות אלא כיון שהתחיל באיסור השאת בתו לשמעון רצה לסיים בה דבכה"ג מותר להשיא בתו לשמעון וק"ל : (יט) בין שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר אע"ג דמהני ליה פרוטה דרב יוסף :

אלא

דרישה

לפרנס המודר אשתו בעצמו ודו"ק : [ב] (יש בו משום חיי נפש גם זה מדברי הראב"ד וכתב בכסף משנה בפ"ו דנדרים ואיני יודע מאי חיי נפש יש בכוס של בית המרחץ עכ"ל ונראה דהראב"ד מפרש דהיינו כוס אלונתית דבשבת דף ק"ה ע"א דפירש"י שאינה למשקה אלא אחר מרחץ לרפואה לצנן וע"ש עכ"ה) : [ג] (בין שנכסי בעל אבידה כו' כתב בב"י ובד"מ שלפי דברי הרא"ש הנ"ל ולרבי' ירוחם אפי' אם בעל אבידה אמר לו בפירוש להחזירה אין איסור שליחות בדבר מצוה אבל להרמב"ם שחילק דאם צוה לו שילמדנו שאסור ה"ה כאן עכ"ה) :

היו

חדושי הגהות

* פירוש דרב יוסף אמר ב"ק (נו:) דשומר אבידה הוי כשומר שכר משום דאית ליה הנאה מיניה כיון דקי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה וא"כ בשעה שמחזיר לו אבידתו פטור מלתת

בעל אבדה אסורין למחזיר או שנכסי מחזיר אסורין לבעל האבדה ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבדה אם נכסי בעל האבדה אסורין למחזיר אסור לו לקבלו (כ) אלא מחזיר לו בחנם ואם נכסי מחזיר אסורין (כא) על בעל אבדה צריך לקבלו ואינו רשאי להחזיר לו בחנם ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה אינו יכול לקבל השכר שאם כן הוא נהנה ולא להניחו שאם כן הוא מהנה אלא יפול השכר להקדש : ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ראובן ליכנס לו לבקרו ובמקום שנותנין שכר למי שיושב אצל החולה לצוות לו לא ישב אצלו (כב) אלא מבקרו מעומד ואם אין דרך ליתן שכר לרופא יכול לרפאותו אפי' בידים (כג) אפי' יש רופא אחר שירפאנו אבל אם דרך ליתן שכר לרופא לא ירפאנו בחנם ולא ירפא לבהמתו (כד) ואפילו אם אין דרך ליתן שכר לרופא (כה) אבל יכול לומר לו סם פלוני יפה לה והוא יעשנו ואם אינו יודע לעשותו (כו) והיא תמות אם לא יעשנו זה המדיר מותר לעשותו (כז) ואם מת יכול להביא לו ארון ותכריכין ואם חלה בן שמעון (כח) יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו (כט) אם נכסי שמעון אסורין על ראובן וחלה

מצוה וכ"כ הרא"ש והר"ן שכך עולה מן הסוגיא ולפי דעת הרמב"ן גבי מלמדו מדרש צריך לפרש כאן נמי דוקא דמחזיר מעצמו אבל אם אמר מודר שיחזירנה לו אסור והכי קי"ל דלא כהרא"ש והר"ר ירוחם כמו שנתבאר לעיל : **ומ"ש** ובמקום שנוטלין שכר וכו' כל זה פשוט וכ"כ הרא"ש ור"ל דהיכא דאין שניהם אסורין זה על זה אלא אחד לבד אסור והשני מותר אז איכא תקנתא דלא צריך שיפול השכר להקדש שהרי אם נכסי בעל האבידה אסורין למחזיר אפשר דמחזיר לו בחנם וכו' לאפוקי היכא דשניהם אסורים זה על זה ליכא תקנתא אלא דיפול השכר להקדש :

ראובן שאסר הנאתו וכו' שם משנה וגמר' (ד' ל"ט) והתם פרכינן מאי פסקא דעל ישיבה נוטלין שכר ולא על עמידה ופרקינן הא קמ"ל דאף במקום שנוטלין שכר על הישיבה בעי למישקל על העמידה לא בעי למישקל פירוש דכיון דהעמידה ארעי הוא דכך הוא המנהג בכל מקום לא בעי למישקל והא דעמידה שרי ה"ט דהחולי מתהני ממילא והמבקר לא נתכוין להנאתו אלא מצוה דנפשיה קעביד ומזה הטעם נמי שרי לרפאותו כשאין דרך ליתן שכר לרופא אפי' אם יש רופא אחר כדאמר בירושלמי דלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות אבל לבהמתו דליכא מצוה לא כיון אלא להנהו ואסור אבל אם היא תמות ה"ה מחזיר אבידתו ומצוה קעביד ולא נתכוין להנאתו ושרי בחנם ואם מת וכו' דאין הנאה למתים תוספו' : **ואם** חלה בן שמעון וכו' מבואר דה"ע דכיון דנכסי מבקר אינן אסורין לבן שמעון מיושב נמי שרי אע"פ שנותנין שכר על הישיבה : ומ"ש ואם נכסי שמעון אסורין על ראובן וכו' פי' ולא חיישינן להנאת דריסת הרגל דמסתמא מחיותיה לא אדריה שמעון דהמבקר את החולה גורם לו שיחיה ואע"פ כן אסור בישיבה כיון דאפשר לבקרו בעמידה ומיהו כשהמבקר אסר עליו נכסיו של חולה כתב הר"ן דלא יכנס לביתו כלל דבכה"ג ליכא אומדנא ודבר

מהדר ליה משום דקא מהני ליה וא"ת אפי' נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה מותר דכי מהדר ליה מידי דנפשיה הא מהדר ליה ואותיבנא למ"ד בשנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה לא מהדר ואסיקנא בהשיא ולפיכך פסק הרא"ש כמ"ד אפי' נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה מהדר וכתב וה"ה שניהם אסורין זע"ז וכן דעת הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהל' נדרים וכתב רבי' ירוחם דאפי' אומר לו בפירוש שיחזירנה לו דאין איסור שליחות אלא בדבר שצריך שליחות כגון תרומה אבל דבר שיכול לעשותו בלא דעת בעלים כגון מחזיר אבידתו אפי' שיאמר לו בפירוש תחזירנה לי אין בו איסור שליחות ודוקא בדבר מצוה עכ"ל וכבר נתבאר בסמוך אבל מלמדו מדרש שהרמב"ם אסר והרא"ש חלק עליו והתיר : **ומ"ש** רבינו ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבידה אם נכסי בעל אבידה אסורין למחזיר אסור לו לקבלו זה נראה שהוא פשוט וכך הם דברי הרא"ש שם וכ"כ הר"ן ז"ל בשם רבותיו ואע"פ שהוא ז"ל כתב דנ"ל דמותר לו לקבלו דכיון דמקום שנוטלין עליה שכר היינו כבטל מן הסלע אע"ג דיהיב ליה כי ההוא אגרא בעל אבידה למחזיר לא מיתהני מחזיר מיניה דבעל אבידה כלל שאותו שכר כבר היה מצוי בידו דברי רבי' כדעת הרא"ש ודעת רבותיו של הר"ן דאפי' כה"ג חשיבא להו הנאה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל : **ומ"ש** אלא מחזיר לו בחנם היינו לומר דבכה"ג א"נ שתפול הנאה להקדש דשפיר יכול להחזיר לו בחנם כיון דנכסי מחזיר מותרין לבעל אבידה אבל אה"נ שאם בעל אבידה אינו רוצה לקבל בחנם שתפול הנאה להקדש : **ומ"ש** ואם נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה אינו רשאי להחזיר לו בחנם פשוט הוא משום דא"כ הא מהני ליה : ומ"ש צריך לקבלו היינו לומר דבכה"ג א"נ שתפול הנאה להקדש דשפיר יכול לקבלו כיון דנכסי בעל אבידה מותרין למחזיר ואסור להניחו ביד בעל אבידה כדי שלא יהנה מנכסי מחזיר אבל אה"נ שאם המחזיר אינו רוצה לקבלו שתפול הנאה להקדש : ומ"ש ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה אינו יכול לקבל השכר שא"כ הוא נהנה ולא להניחו וכו' כלומר בכה"ג ליכא תקנתא אחרינא אלא דתפול הנאה להקדש ולפ"ז מתני' דקתני תפול הנאה להקדש מיתוקמא בכה"ג דליכא תקנתא אחרינא א"נ בשנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר ואין בעל אבידה רוצה לקבל הנס או כשנכסי מחזיר אסורין לבעל אבידה ואין מחזיר רוצה לקבלו . ולדעת הר"ן לא מיתוקמא אלא כשנכסי מחזיר אסורים לבעל אבידה ואין המחזיר רוצה לקבלו שאילו היה רוצה לקבלו אפילו נכסי שניהם אסורים זה על זה אין צורך ליפול הנאה להקדש דהא יכול הוא לקבל שכרו כפועל בטל לדעתו ז"ל ומיהו כבר כתבתי דכולהו רבוותא פליגי עליה וסברי כמ"ש רבי' :

ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ראובן ליכנס לו לבקרו וכו' משנה שם (דף לח :) המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו עומד אבל לא יושב ובגמ' (דף לט ·) במאי עסקינן אי בשנכסי מבקר אסורין על החולה אפי' יושב נמי אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפי' עומד נמי לא אמר שמואל לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה קמ"ל דאפי' במקום שנוטלים שכר על הישיבה בעי למישקל על העמידה לא בעי למישקל אבע"א גזירה שמא ישהא בישיבה עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר ומחיותיה לא אדריה א"ה אפי' יושב נמי הא אפשר בעמידה פי' אפי' יושב דעומד מ"ט שרית משום דמבקר מצוה דנפשיה קא עביד ונהי דחולה מתהני ממילא שרי וכיון שכן אפי' יושב אית לך למישרי מה"ט . ואי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפי' עומד לא . שהרי נהנה בדריסת הרגל ומשום מצוה לית לן לאתהנויי מאיסורא . עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר . וכ"ת אפי' עומד ליתסר משום דלא אדריה מחיותיה כלומר דמסתמא חולה כי אדריה למבקר לא אדריה במילתא דצריכא ליה כי הכא שהחולה נהנה ממנו בביקורו ואיכא נסחי דגרסי וכגון דלא אדריה מן חיותיה ולהך נסחא כמי לאו דבעינן דאמר הכי בפירוש אלא דסתמא דמילתא הכי איתא והכי מוכח הך מיתיבי דמייתי בסמוך עכ"ל הר"ן ז"ל . ותנן תו במתניתין ומרפאו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון ומפרש בגמרא רפואת נפש גופו רפואת ממון בהמתו אמר רב זוטרא בר טוביה אמר ר"כ אבל א"ל סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה וכתב הרא"ש רפואת נפש גופו ובמקום שאין נוטלין עליה שכר . רפואת ממון . בהמתו אע"ג דאין נוטלין עליה שכר מ"מ הוא מהנהו אבל גופו מצוה עביד ירושלמי רבי יודן ורבי יוסי חד אמר כאן במדירו מגופו כאן במדירו מנכסיו וח"א כאן בשיש לו מי ירפאנו כאן בשאין לו מי ירפאנו אם יש לו מי שירפאנו אפי' רפואת הנפש לא ירפאנו לא מכל אדם זוכה להתרפאות והא דמרפא בהמתו בשאין מי ירפאנה משום דהוי כמחזיר לו אבידתו דמצוה קא עביד והלא במידי דנפשיה קא מיתהני וגמרא דילן נמי סברה הכי דקאמר רב אומר לו סם פלוני יפה לה ואיפשר דבעלים עבדי לה אבל אם רואה שבהמתו אחוזה דם ואם לא יקיז לה דם תמות מותר להקיז לה דם אבל תלמודא דידן לא מפליג בין מדירו מגופו למדירו מנכסיו עכ"ל :

והשתא דברי רבינו מבוארים שמ"ש ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ראובן ליכנס לבקרו ובמקום שנוטלין שכר וכו' לא ישב אצלו אלא מבקרו מעומד היינו כאוקימתא דשמואל דאוקי מתניתין כשנכסי מבקר אסורים על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה וכו' והר"ן פסק דאפי' במקום שאין נוטלין שכר על הישיבה אסור לבקרו מיושב גזירה שמא ישהא בישיבה והיינו כשינויא דאב"א ורבי' לא חש להאי שינויא וגם הרמב"ם בפ"ו מה' נדרים לא הזכירו : **ומ"ש** ואם אין דרך ליתן שכר לרופא יכול לרפאותו אפי' בידים אבל אם דרך ליתן שכר לרופא לא ירפאנו בחנם היינו מתני' דמרפאו רפואת נפש ופריכנא בגמרא דהיינו רפואת גופו ואוקמה הרא"ש במקום שאין נוטלין עליה שכר ומשמע דאם נוטלין עליה שכר לא ירפאנו בידו משום דמהני ליה אבל הרמב"ם ז"ל כתב סתם מותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא ולא חילק בין מקום שנוטלין עליה שכר למקום שאין נוטלין ומיהו אפשר שגם הוא ז"ל מחלק ביניהם והא דסתים לה סתומי משום דמילתא דפשיטא הוא דהיכא דנוטלין עליה שכר לא ירפאנו בחנם : ומ"ש אפי' אם יש רופא אחר שירפאנו מבואר בירושלמי שהביא הרא"ש וכדקא יהיב טעמא שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות וגם הר"ן ז"ל הביא הירושלמי הזה . ומ"ש ולא ירפא לבהמתו ואפי' אם אין דרך ליתן שכר לרופא היינו מתני' דקתני אבל לא רפואת ממון ופירשה הרא"ש אפי' אם אין דרך ליתן שכר לרופא : ומ"ש אבל יכול לומר לו סם פלוני יפה לה וכו' היינו מימרא דרב וכתב הר"ן ז"ל דהיינו טעמא דכיון דאיהו לא יהיב ההוא סם עלה שרי דהנאה דממילא אתיא עכ"ל ומשמע דדוקא במקום שאין נוטלין עליה שכר הוא דשרי אבל אם נוטלין עליה שכר אסור דהא מהני לו : ומ"ש ואם אינו יודע לעשותו כו' מותר לעשותו מבואר בדברי הרא"ש שהבאתי ויהיב טעמא משום דהוי כמחזיר אבידתו וכ"כ ג"כ הר"ן כתב רבי' ירוחם י"מ אפי' אין שם רופא אחר אין מרפא לבהמתו וי"מ דהא דאין מרפא לבהמתו דוקא שיש שם רופא אחר אבל אין שם רופא אחר מרפא אף לבהמתו דהו"ל כמחזיר אבידתו והא עביד מצוה וכן נראה עיקר וכן נראה מהירושלמי וזה כדברי הרא"ש שכתבתי בסמוך : ואהא דאמרינן אבל אומר לו סם פלוני יפה לה וכו' כתב הר"ן דכיון דאיהו לא יהיב ההוא סם עלה שרי ומינה דברפואת גופו אפי' לשום הסם בידו שרי ומיהו דוקא שיהא משל מודר אבל משל מדיר לא דאפילו דהיכא דאין לו למודר ממה שירפא דמצוה קא עביד אפ"ה כיון דיהיב ליה דיליה מיד ליד אסור כי ההוא דמודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ומיהו היכא דחולה אסר על עצמו נכסיו של רופא איפשר דאפי' הסם של רופא שרי דמן חיותיה לא אדריה עכ"ל : **ומ"ש** רבי' ואם מת יביא לו ארון ותכריכין תוספתא כתבה הרא"ש שם ומסיים טעמא בתוספתא מפני שאין הנאה למתים : ומ"ש ואם חלה בן שמעון וכו' ואם נכסי שמעון אסורין וכו' וחלה שמעון נכנס ראובן וכו' חלה בנו אינו נכנס כלל וכו' שם (דף לט ·) אפלוגתא דשמואל ועולא באוקימתא דמתניתין אתיביה לשמואל מדתניא חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו שואלו בשוק בשלמא לעולא דאמר בשנכסי חולה אסורים על המבקר ומחיותיה לא אדריה שפיר אלא לשמואל דאמר בשנכסי מבקר אסורים על החולה מ"ש הוא ומ"ש בנו אמר לך מתני' בשנכסי מבקר אסורים על החולה ברייתא בשנכסי חולה אסורים על המבקר מאי פסקא אמר רבא שמואל מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב ופי' הרא"ש מתני' קשיתיה אמאי תני עומד אבל לא יושב דבתרווייהו חיותיה נינהו וטעמא דעולא דקאמר משום דאיפשר בעמידה לית ליה לשמואל עכ"ל הרי בהדיא דבין לשמואל בין לעולא היכא דנכסי חולה אסורים על המבקר חלה הוא נכנס לבקרו משום דמסתמא מחיותיה לא אדריה חלה בנו שואלו בשוק אבל אינו מותר ליכנס לביתו דאיפשר דאפי' מחיותא דבריה אדריה וכשנכסי מבקר אסורים על החולה חלה בנו נכנס לבקרו במכ"ש דחלה הוא ומיהו משמע דכי היכי דבחלה הוא לא שרי לבקרו אלא עומד אבל לא יושב ה"ה לחלה בנו ולישנא דמ"ש הוא ומ"ש בנו לכאורה הכי משמע וכ"כ מדברי הרא"ש והר"ן אבל רבי' כתב דחלה בנו נכנס ומבקרו אפי'

פרישה

(כ) אלא מחזיר לו בחנם ר"ל בדין זה א"נ שיפול הנאה להקדש הלא יכול להחזירו בחנם (אבל אה"נ שאם בעל אבידה אינו רוצה לקבל בחנם שתפול הנאה להקדש עכ"ה) לכך חזר וכתב מחזיר לו בחנם ב"י : (כא) על בעל אבידה צריך לקבלו היינו לומר דבכה"ג א"נ שתפול הנאה להקדש דשפיר יכול לקבלו ואסור להניחו ביד בעל האבידה כדי שלא יהנה מנכסי מחזיר אבל אה"נ שאם המחזיר אינו רוצה לקבלו שתפול הנאה להקדש : (לצוות לו מלשון כל העולם לא נראה אלא לצוות לזה או פירוש לחבר לו כמו צוותא בעלמא עכ"ה) : (כב) אלא מבקרו מעומד דארעי הוא והולך לו במהרה : (כג) אפי' אם יש רופא אחר כו' דלא מכל אדם זוכה להתרפאות : (כד) ואפי' אם אין דרך ליתן שכר לרופא דמ"מ מהנהו אבל גופו מצוה קעביד גמרא : (כה) אבל יכול לומר סם פלוני כו' דהנאה ממילא אתיא ובלבד שיהא הסם שבעל הבהמה ב"י : (כו) והיא תמות אם לא יעשנו משום דהוי כמחזיר לו אבידתו : (כז) ואם מת יכול להביא כו' משום דאין הנאה למתים וע"ל סימן שנ"א דתכריכי מתים מותר לעשותן מכלאים : (כח) יכול ראובן שיכנס לו ולישב כו' דלא אסר הנאתו אלא על שמעון ולא על בריה ולא אמרינן שמה שעושה לבנו הוי הנאה לאביו : (כט) ואם נכסי שמעון אסורין פי' שמעון הדיר לראובן :

אבל

והלה שמעון נכנס ראובן לבקרו מעומד (נ) אבל לא מיושב (נא) חלה בנו אינו נכנס כלל אלא שואל עליו בשוק : ראובן יכול להעיד לשמעון הנאסר בין עדות ממון בין עדות נפשות ראובן שאסר הנאותיו על שמעון יכול לישן עמו במטה גדולה בימות הגשמים (נב) בקטנה בימות החמה אבל איפכא לא מפני שמהנהו ורוחץ עמו באמבטי גדולה ולא בקטנה מפני שמהנהו שמגביה עליו המים (נג) ומזיע עמו אף בקטנה (נד) ומיסב עמו במטה ואוכל עמו על השלחן אבל לא בקערה אחת שמא יאכל מחלקו (נה) ואם דרך שב"ה חוזר וממלא הקערה לאחר שאכלו כל מה שהיה בה מותר היו שניהם חופרים בכרם ביחד לא יחפור בשורה הקרובה לו מפני שמהנהו שמרפה הקרקע לפניו אבל ברחוק ממנו מותר (נו) ולא ימכור לו ולא יקנה ממנו (נז) ולא ישאילנו ולא ילונו ולא ישאל ולא ילוה ממנו ראובן שאסר נכסיו על שמעון ויש לראובן מרחץ מושכר בעיר אם נשאר לו בו תפיסת יד שמעון אסור בו שהוא בכלל נכסיו ואם נשאר לו בו תפיסת יד שהשוכר (נח) פורע עליו ואפי' המס אינו בכלל נכסיו וכשהוא אסר נכסיו על שמעון לא היה דעתו על זה המרחץ אבל אם אסרו עליו בפירוש חל האיסור גם עליו ולכך היה אומר ר"ת המשכיר בית לחבירו ואח"כ הדיר השוכר מנכסיו לא חל האיסור על הבית שהשכיר לו ואם פירש הבית בפירוש חל גם האיסור עליו (נט) וי"א שאפילו אם פירשו בפירוש אינו יכול לאוסרו בלשון קונם אם לא בלשון הקדש ממש וכן הוא מסקנת א"א

ב"י

אפי' מיושב והדין עמו דאע"פ שנוטלים שכר על הישיבה שרי דכיון דנכסי המבקר הם האסורים על שמעון מאחר שלא נאסר מבקר זה מלהכנות את בן שמעון מיושב נמי שרי אבל כשנכסי חולה אסורים ביה שרי מטעמא דמחיותיה לא אדריה אבל בבריה דלא שייך האי טעמא אסור ליכנס לבקרו אפי' מעומד משום דקא מתהני מדריסת הרגל והא דאמרינן בגמרא מ"ש הוא ומ"ש בנו נ"ל דלא אמרינן הכי לאשוויגהו לגמרי אלא לומר דא"א שיהא בנו חמור ממנו וכיון דבחלה הוא שרי ליכנס כ"ש דשרי היכא דחלה בנו ואדרבה עדיף חלה בנו מחלה הוא דבחלה הוא לא שרי לבקרו אלא מעומד וחלה בנו שרי אפי' מיושב ותלמודא לא חש לפרושי הכי משום דלא נחת השתא אלא לומר דכיון דבחלה הוא שרי א"א דבחלה בנו אסור וליסנא דהרא"ש והר"ן ז"ל לאו ליסנא דייקא הוא מה"ט דאינהו נמי לא נחתי אלא לומר דא"א שיהא בנו חמור ממנו ולא לפרושי מאי איכא בין חלה הוא לחלה בנו . והיכא דנכסי חולה אסורים על המבקר דשרי בחלה הוא כתב רבינו דלא שרי ליכנס ולבקרו אלא מעומד אבל לא מיושב והיינו כעולא דאוקי מתניתין דקתני נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב בשנכסי חולה אסורים על המבקר ומשום דמחיותיה לא אדריה שרי לבקרו ואפילו הכי מיושב אסור כיון דאפשר בעמידה אבל לשמואל אפי' מיושב שרי ופסק רבינו כעולא משום דמסתבר טעמיה דכיון דאיפשר בעמידה לא שרינן ליה בישיבה אבל הר"ן ז"ל כתב דכיון דרבא מפרש מילתיה דשמואל ואמר דמתניתין דייק ליה הכי הילכתא כוותיה הילכך בשנכסי חולה אסורים על המבקר נכנס ומבקרו אפי' יושב דישיבה נמי חיותיה הוא ולא אדריה מחיותיה והא דבנכסי חולה אסורים על המבקר שרינן ליכנס ולבקרו כתב הר"ן ז"ל דוקא היכא דאדריה חולה למבקר דאומדן דעתא הוא דמחיותיה לא אדריה אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנס לביתו כלל דבכה"ג ליכא אומדנא עכ"ל ודברים ברורים הם . והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהל' נדרים ראובן שנאסרה עליו הניית שמעון חלה ראובן נכנס שמעון לבקרו ובמקום שנוטל שכר מי שישב עם החולה לצוות לו לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד ומותר לו לרפאותו שזו מצוה היא עכ"ל פסק כשמואל דאוקי מתניתין בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה ויש לתמוה למה השמיט הא דתניא חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו אינו נכנס ואוקימנא לד"ה בשנכסי חולה אסורין על המבקר ואיפשר שהוא ז"ל היה גורס בדעולא וכגון דלא אדריה מן חיותיה והיה הוא ז"ל מפרשו כפשוטו דהב"ע בשפירש שאינו מדירו מחיותו דלפי זה מילתא דפסיטא הוא ולא איצטריך ליה לאשמועינן וברייתא אגב שיטפה דמילי אחריני דקתני בהדה נקט : **ראובן** יכול להעיד לשמעון הנאסר בין עדות ממון בין עדות נפשות תוספתא כתבה הרא"ש שם : ראובן שאסר הנאותיו על שמעון יכול לישן עמו במטה גדולה בימות הגשמים וכו' עד ולא ישאל ולא ילוה ממנו משנה שם (מא : מב ·) חוץ ממ"ש ומזיע עמו אף בקטנה שהוא ברייתא שם ופי' הרא"ש משום דבזיעה בעלמא ליכא תוספות חום : ומ"ש יכול לישן עמו במטה גדולה וכו' אבל איפכא לא היינו דוקא קטנה בימות הגשמים הוא דאסור כדקתני טעמא מפני שהוא מהנהו אבל גדולה בימות החמה נמי מישרא שרי דהא לא מהני ליה . ומ"ש ומיסב עמו על המטה וכו' כתב הרא"ש דאשמועינן דלא חיישינן שמא יישן אצלו . ומ"ש ואוכל עמו על השלחן בהא נמי כתב הרא"ש דאשמועינן דלא חיישינן שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא שונאים זה את זה טפי מב' אכסנאים שאוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה . ומ"ש אבל לא בקערה אחת שמא יאכל מחלקו ואם דרך שבעל הבית חוזר וממלא הקערה וכו' ליסנא דמתני' הכי איתיה אוכל עמו על השלחן אבל לא מן התמחוי אבל אוכל הוא מן התמחוי החוזר ובגמרא מן התמחוי החוזר א"ר יוסי בר חנינא מן התמחוי החוזר לבע"ה ופי' הרא"ש התמחוי החוזר לבע"ה לאחר שאכלו מה שבקערה מחזירין אותה לב"ה וממלא אותה עד שיאכלו כל שבעם הילכך אפי' אוכל יותר מחבירו אינו נהנה משל חבירו דבלא"ה נותנין להם כל שבעם . והר"ן פי' אבל לא מן התמחוי שאוכלים בקערה אחת וחוששין שמא ימשוך ידו מלאכול לכבוד חבירו ונמצא מהנהו : החוזר לב"ה . שיש בו כ"כ שמותרו חוזר לב"ה : והרמב"ם כתב בפ"ו מהל' נדרים אוכלין על השלחן אחד אבל לא מקערה אחת שמא יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן או יקרב אותה לפניו ונמצא מהנהו אבל אם אכל שמעון מקערה שהוא יודע שכשיחזירנה לב"ה יחזור ב"ה ויניחנה לפני ראובן ה"ז מותר ואין חוששין שמא יניח נתח טוב בשבילו והראב"ד פי' כפי' הר"ן ז"ל וכתב כל זה אינו משל מדיר אלא אם אחר משקה אותם מותרים לשתות מכוס גדול או מתמחוי גדול ע"כ ופשוט הוא והא דתנן לא ישאלנו ולא ילונו ולא ישאיל ולא ילוה ממנו פריש אביי (מג ·) גזירה לשאול אטו להשאיל וללוות אטו להלוותו ולא ימכור לו אטו ליקח ממנו :

ראובן שאסר נכסיו על שמעון ויש לראובן מרחץ מושכר בעיר וכו' משנה בפרק השותפין שנדרו (מז ·) המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרין בעיר אם יש לו בהם תפיסת יד אסור ובגמרא וכמה תפיסת יד א"ר נחמן למחצה לג' ולד' אבל בבליר לא אביי אמר אפי' בבליר אסיר היכי דמי דשדי דמקבל בעסקא וכתב הרא"ש בפסקיו דהיינו שהשוכר נותן המס של המרחץ ובית הבד והר"ן פי' דמקבל בעסקא היינו שאין המשכיר נוטל חלק ידוע ברווח המרחץ אלא השוכר נותן לו דבר קצוב לשנה וכל כה"ג אסתלק ליה בעל המרחץ ממרחצו לגמרי והרמב"ם כתב בפ"ו מהל' נדרים ראובן שנאסר עליו הניית שמעון היה לשמעון מרחץ או בית הבד מושכרין בעיר אם היה לשמעון בהם תפיסת יד כגון שהניח מהם כל שהוא לעצמו ולא שכרו אפי' הניח במרחץ אמבטי אחד ובבית הבד עקל אחד אסור לראובן להכנס לאותה מרחץ ולדרוך בגת ואם לא הניח לעצמו כלום אלא שכר הכל הרי זה מותר עכ"ל וכ"כ סמ"ג נראה שהוא ז"ל מפרש דרב נחמן ה"ק אם שייר בעל המרחץ לעצמו חצי המרחץ או שליש או רביע מיקרי תפיסת יד אבל אם מה ששייר לעצמו הוא בליר מהכי אין לו בהם תפיסת יד מיקרי אביי אומר אפי' בבליר מהכי אסור דבכל שהוא ששייר לעצמו בגוף המרחץ או בית הבד אסור ה"ד דשדי דמקבל בעסקא כלומר שאין למשכיר אלא דמי השכירות בלבד ולא נשאר לו בגוף המרחץ ובית הבד שום שיור כלל ופסק כאביי : **ומ"ש** רבינו אבל אם אסרו בפירוש חל האיסור גם עליו ולכך היה אומר ר"ת המשכיר בית לחבירו ואח"כ הדיר השוכר מנכסיו לא חל האיסור על הבית שהשכיר לו וכו' שם על משנה זו דקתני אם יש לו בהם תפיסת יד אסור וכו' כתב הרא"ש מכאן הורה ר"ת שהמשכיר בית לחבירו אינו יכול לאוסרו עליו דכיון שלא נשאר למשכיר תפיסת יד בבית אינו יכול לאוסרו עליו וכן משמע בכתובות פרק אע"פ (נט :) ולקמן בפרק בתרא (סו ·) שדה זו שמשכנתי לכשאפדנה ממך תקדוש דקדשה דמשמע עד שיפדנה אין לו כח להקדישה וקשה דאמרינן בפרק האומר משקלי (כא ·) המשכיר בית לחבירו והקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש ופריך היכי דייר ביה הא במעילה קאי אלמא יכול המשכיר להקדיש אחר שהשכירו הילכך נראה שיכול להקדיש מה שהבית שוה יותר על דמי השכירות והא דאמרינן הכא אין לו בהם תפיסת יד מותר לפי שאין דעתו על מה שהשכיר ונסתלק ממנו אבל אם אסרו בפירוש אסור א"כ יש לחלק דבהקדש ממש מצי להקדיש כי ההיא דערכין והא דקאמר הכא דמותר משום דאסרו בקונם בעלמא ואלומי אלמוה לשיעבודא דשוכר והא דפרק אע"פ מיירי בב"ח וקדושת דמים לא מפקיע מידי שיעבוד והא דערכין מצי משכיר להקדיש משום דסופו לחזור אליו אבל גבי חוב שלא תחזיר לו עד שיפרע חובו לא מצי מקדיש עכ"ל . ובפרק שור שנגח את הפרה (נב ·) כתב עוד בזה ובסוף דבריו כתב מתוך זה נ"ל דבהקדש שחל על גוף הקרקע אע"פ שמשכנו או משכירה יכול לאסור חלק שיש בו

אבל

ב"ח

ודבר פשוט הוא : ומ"ש חלה בנו אינו נכנס כלל טעמו משום דאפשר דמחיותיה דבריה נמי אדריה שמעון ונהנה ראובן המבקר בדריסת הרגל ואסור : **ראובן** יכול להעיד וכו' דמלוה קעביד ולא נתכוין להנאתו תוספתא : ראובן שאסר וכו' משנה שם (סוף דף מ"א) פי' ביה"ג אסור בקטנה אבל בגדולה שרי בין ביה"ח בין ביה"ג והא דתני. דבקטנה ביה"ח שרי אף על גב דבגדולה נמי שרי ביה"ח נקט קטנה דלא תימא דנגזור בקטנה ביה"ח אטו ביה"ג קמ"ל דלא גזרינן : ומזיע עמו ברייתא שם ופי' הרא"ש דבזיעה בעלמא ליכא תוספות חום ובמיסב עמו במטה אשמועינן דלא חיישינן שמא יישן אצלו ובאוכל עמו על השלחן אשמועינן דלא חיישינן שמא יאכל עמו : ומ"ש אבל לא מקערה אחת וכו' עד כל מה שהיה בה מותר שם במשנה אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר וא"ר יוסי מן התמחוי החוזר לבעל הבית וע"פ פי' הרא"ש ויש עוד פירושים הביאם ב"י והיו שניהם חופרים וכו' משנה שם פליגי בה ר"מ וחכמים והלכה כחכמים דברחוק ממנו מותר ולא גזרינן רחוק אטו קרוב : **ולא** ימכור לו וכו' משנה (סוף ד' מ"ב) וקאמר בגמרא אביי אמר גזירה לשאול אטו להשאיל וללוות אטו להלוותו ולמכור אטו ליקח והא דליקח ממנו אסור טפי היינו בזבינא חריפא דרבים קופצים עליה דהנאת הלוקח הוא ולא הנאת המוכר אבל בזבינא דרמי על אפיה פי' שאין רבים קופצים עליה איפכא הוי דאסור למכור דהנאת המוכר הוא ולא הנאת הלוקח ואפ"ה אסור ליקח גזירה אטו למכור ובסחורה בינונית דהנאת שניהם הוא הלוקח והמוכר אסור ליקח ולמכור מדינא בלא גזירה וכל זה כשמוכר ולוקח שוה בשוה וה"ה כשלוקח או מוכר בפחות ממה שהוא שוה או ביותר ממה שהוא שוה נמי אסור משום גזירה וע"ל בסימן רכ"ד ובסי' רכ"ו : **ראובן** שאסר נכסיו על שמעון ויש לראובן מרחץ וכו' משנה וגמרא פרק השותפין (מ"ו) . ומ"ש אבל אם אסרו עליו בפירוש וכו' ולכך היה אומר ר"ת וכו' כל זה מבואר בפסקי הרא"ש פרק השותפין ומביאו ב"י וע"ש . ומ"ש וי"א מחלקין בין אוסרו בל' קונם לאוסרו בל' הקדש ממש ג"ז כתוב שם בפסקי הרא"ש והטעם דבמקדיש את הבית ממש אלים כח הקדש להפקיע מידי שיעבוד דשוכר דהקדש חמץ ושיחרור מפקיעים מידי שיעבוד משא"כ באיסור קונם בעלמא דאינו הקדש ממש דלא מפקיע מידי שיעבוד דשוכר :

ראובן

פרישה

(ל) אבל לא מיושב כיון דאפשר לקיים הביקור בעמידה לא יתהנה ראובן מנכסי שמעון בישיבה גמרא אבל מעומד מותר דמחיותיה לא אדריה והיכא דמבקר אסר אנכסיה נכסי החולה אסור לכנוס אצלו כלל אפי' לעמוד עליו ר"ן דהא לא שייך כאן טעמא דמחיותיה כו' : (לא) חלה בנו אינו נכנס כלל לפי שביתו של שמעון אסור בהנאה על ראובן וקמתהני בדריסת הרגל ונהי דמחיותיה לא אדריה אבל מחיותיה דבריה אפשר דאדריה ובמיותיה פירש רש"י דבר שחיות תלוי בה כגון ביקור חולים (וכמו שאחז"ל כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה עכ"ה) ע"ש דף ל"ט : (לב) ובקטנה בימות החמה ר"ל אף בקטנה לאפוקי בימות הגשמים דקטנה לא והא דקאמר אבל לא איפכא היינו לומר דקטנה בימות הגשמים הוא דאסור מפני שמהנהו אבל גדולה בימות החמה שרי דהא לא מהנהו ליה : (לג) ומזיע עמו אף בקטנה דבזיעה בעלמא ליכא תוספת חום : (לד) ומיסב עמו במטה כו' פי' ולא חיישינן שמא יישן עמו במטה או יאכל עמו בשלחן אחד : (לה) ואם דרך שב"ה חוזר וממלא הקערה לאחר כו' וה"ה אם היה בתחילה כ"כ בקערה שמותר חוזר לב"ה מותר ר"ן והטעם שהרי אינו נהנה אף שיאכל משל חבירו שהרי בלא"ה נותנין להם כל צורכם לאכול אשר"י : (לו) ולא ימכור לו ולא יקנה ממנו ר"ל זבינא מילתא ע"ד שנתבאר בריש סי' רכ"ז : (לז) ולא ישאילנו ולא ילונו ולא ישאל כו' ואפי' אם אמר מודר מחבירו נמי אסורין זה בזה בכל הני דגזרינן לשאול אטו להשאיל וללוות אטו להלוותו כו' גמר' (אם נשאר לו בו תפיסת יד ר"ל ששייר לעצמו כל שהוא בגוף המרחץ עכ"ה) : (לח) פורע עליו אפי' המס כנ"ל : (לט) וי"א שאפי' אם פירשו בפירוש אינו יכול כו' דכיון שאינו ל' הקדש ממש הוא אלמוהו כח דשוכר אבל בבבא קמייתא שאינו אוסר המרחץ על השוכר אלא על שמעון דעלמא

גם

א"א הרא"ש ז"ל: ראובן שאסר נכסיו על שמעון ואין לו לשמעון מה יאכל יכול ראובן לומר לחנוני שמעון מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו וההנוני יתן לו וחוזר ונוטל מראובן אם ירצה ליתן לו אבל אינו חייב ליתן לחנוני מה שנתן לשמעון בשביל שאמר לו כן דא"כ הו"ל שלוחו והיה שמעון אסור בו (מ) וה"ה נמי אם יש לשמעון הרבה לאכול דשרי: היה ביתו לבנות וגדרו לגדור ושדהו לקצור הולך אצל פועלים ואומר להם איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו והן עושין אצלו (מא) וחוזרים ונוטלין שכרם מזה וכן מותר לומר (מב) כל הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד אבל אסור לומר (מג) כל השומע קולי יזון לפלוני דכיון שהוא לשון צווי הוי כשלוחו ורשב"ם כתב דאפילו אם אמר אם תזון לפלוני לא תפסיד נמי אסור אע"פ שאינו לשון צווי דכיון שאומר ליחיד נראה כשלוחו אבל כשאומר כל הזן לרבים אינו מייחד שום אדם להיות שלוחו [ד] היו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בו ואם אין עמו אחר מניחו על הסלע ואומר הרי הוא מופקר לכל מי שירצה והלה נוטל ואוכל ודוקא בכה"ג שנותן לאחר בסתם אבל היכא שניכר שיש ערמה בדבר כההיא דבית הורון באחד שהיה אביו מודר הנאה ממנו (מד) והיה משיא לבנו ואמר להבירו הרי החצר והסעודה נתונין לך במתנה ויבא אבא ויאכל אסור אע"פ שלא אמר כדי שיבא אבא ויאכל (מה) אלא אמר יבא ויאכל אם תרצה אפ"ה אסור כיון שניכר הדבר שלא כיון אלא לכך וכל כיוצא בזה כתב הרמב"ם מי שנשבע (מו) או נדר שלא לדבר עם חבירו יכול לכתוב לו כתב או לדבר עם אחר והוא שומע וכזה התירו הגאונים:

מי

ראובן שאסר נכסיו וכו' ס"פ אין בין המודר (דף מ"ג) שנינו המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל החנוני ואומר איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה והוא נותן לו ובא ונוטל מזה היה ביתו לבנות וכו'. ומ"ש אם ירצה ליתן לו וכו' כ"כ הרא"ש כלומר וכיון שאינו חייב ליתן לו הו"ל כפורע חובו של חבירו דחוב שבע"פ דשרי גם מ"ש וה"ה נמי אם יש לשמעון הרבה וכו' כ"כ הרא"ש דהא דתנן ואין לו מה יאכל אורחא דמילתא נקט וה"ה אם יש לו הרבה וכו' והא דנקט חנוני נמי איכא למימר אורחא דמילתא נקט ובפרק המדיר קאמר תלמודא דאתא לאשמועינן דאע"ג דרגיל אצלו וכמאן דא"ל זיל הב ליה את דמי קמ"ל. וכ"ל דמש"ה תנן הולך אצל החנוני בה"א לאורויי דהולך אצל החנוני הרגיל אצלו ואפ"ה שרי וה"א בברייתא פרק המדיר (דף ע) ילך אצל חנוני הרגיל אצלו וכו': ומ"ש וכן מותר לומר לו כל הזן וכו' בפ' המדיר (דף ע) אסיקנא דהא דתני ילך אצל החנוני לאו למידק מיניה אבל כל הזן אינו מפסיד לא אלא אדרבה ל"מ קאמר לא מיבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר אבל האי כיון דרגיל אצלו וקאזיל וקאמר ליה כמאן דא"ל זיל הב ליה את דמי קמ"ל ואיכא למידק אלישנא דרבינו שכתב וכן מותר לומר כל הזן דמשמע דלאו זו אף זו קאמר דהכי משמע מלישנא דוכן והא ליתא דאדרבה זו ואצ"ל זו קאמר כדאסיקנא בפרק המדיר שהבאתי וי"ל דעיקר חידושיה דרבינו לאורויי איסורא באומר כל השומע קולי וכו' וה"ק וכן מותר לומר כל הזן וכו' דכי היכי דשרי לילך אצל חנוני ה"נ שרי לומר כל הזן לא יפסיד במכל שכן אבל אסור לומר כל השומע קולי יזון וכו' דהוי כשלוחו ומ"ש בשם רשב"ם כ"כ התוספות והרא"ש לשם בשמו ולכאורה קשה לפי' רשב"ם דהו"ל לתלמודא לפלוגי מיניה וביה ולמימר לא מיבעיא כל הזן דלעלמא קאמר אבל האי דליחיד קאמר אימא לא קמ"ל. וי"ל דלא מפליג תלמודא אלא בין היכא דאמר בל' רבים ובין היכא דאמר בלשון יחיד וא"כ דאפילו אמר ליחיד כל הזן אינו מפסיד דשרי כיון דלא אמר בל' יחיד אם תזון וכו' וכך מפורש במ"ש רבי' באבן העזר סימן ע"ב ז"ל יפרנסנה באלו הדברים הקטנים ע"י פרנס שיאמר לו כל הזן אינו מפסיד אלמא דאף ליחיד שרי לומר לו כל הזן אינו מפסיד כיון דלא אמר בל' יחיד אלא בל' רבים: היו מהלכין בדרך וכו' משנה ס"פ אין בין המודר והא דתנן נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בו דוקא לאחר אבל לאשתו של מודר אסור דכיון דהבעל זוכה בפירות המתנה שנותנין לאשתו הוי כאילו נתן לבעל וכן כתב הרא"ש בפרק בתרא דנדרים ויתבאר בסי' רכ"ב בס"ד: ומ"ש ודוקא בכה"ג וכו' כההיא דבית חורון וכו' ועיין בסוף סימן רכ"ג מ"ש בס"ד בפירוש ההיא דבית חורון והוא משנה ס"פ השותפין ואיכא למידק למאי דקי"ל בס"פ אין בין המודר דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה וכמ"ש בח"מ סימן רע"ג א"כ

אבל איסור הנאה שאין חל על גוף הקרקע אלא אוסר הנאתו על הדר בו כל זמן שהוא שכור ביד אחרים אין ההנאה שלו דשכירות ליומיה ממכר הוא והרי מכר הנאתו אבל בית של ב' שותפין אע"פ שאין בו שיעור חלוקה ואינו יכול למונעו ליכנס בו מ"מ ההנאה שלו הוא ויכול לאוסרה עליו כך נ"ל הלכה למעשה עכ"ל. כתב עוד הרא"ש על זה בפרק השותפין שנדרו בירושלמי מחלק בין הקדיש שכרו ללא הקדיש דכשהקדיש שכרו אינו ברשות המשכיר אלל ותמיהא לי מה תלוי בהקדמת השכירות דשכירות קרקע נקנה בשטר ובחזקה וזוזי הוא דמסיק ביה עכ"ל והר"ן כתב הרבה בזה וגם הריב"ש כתב בזה בתשובה ואין להאריך כתוב בהגה"מ בפ"ג מה' נדרים מכאן דקדק ר"ת שבית האול אין המשאיל יכול לאוסרו כל ימי שאלתו והורה רבינו שמשון על קהל שהיה להם תיבה שמניחין בה העישור ואסר א' מהם חלקו והתיר להם עכ"ל והרשב"א כתב בתשובה על המשכיר בית לחבירו ר"ת ומורי ה"ר יונה והרב בעל העיטור נראה הסכמתם שאינו יכול לאסור ודעתי גם כן נוטה לזה אלא שמגדולי המורים יש שאסרו וראוי להחמיר כדברי האוסרין ע"כ ובתשובה להרמב"ן סי' רמ"ב כתוב שדעתו נוטה לדעת ר"ת וכתב עוד אבל שוכר נ"ל דיכול לאסור דהא פירות שלו הם ואוסר פירותיו על אחרים וכתב עוד שם דממשכ' דינו כמשכיר ונראה מדבריו דבעל משכונא דינו כשוכר כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ב הנותן טבלא לאומן לצייר ציורים שוחקים עליהן ואסרה על בעלה אחר שציירה קודם שפרעו כיון דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי הרי אין לו בגוף כלום ואין לו כח לאסור הכלי ואפי' אם היה האומן קונה בשבח כלי היינו שיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותיקן כלי אבל הכא לא עשה האומן אלא נוי בסמנים ואין בהם ממש:

ראובן שאסר נכסיו על שמעון ואין לשמעון מה יאכל יכול ראובן לומר לחנוני וכו' עד וחוזר ונוטל מראובן משנה ס"פ אין בין המודר (מג.):

ומ"ש אם ירצה ליתן לו אבל אינו חייב ליתן לחנוני מה שנתן לשמעון וכו' עד והיה שמעון אסור בו כ"כ שם הרא"ש והר"ן דמתני' דקתני חוזר ונוטל מזה ע"כ לאו למימרא שיהא חייב לשלם לו דא"כ הו"ל שלוחו ואסור אלא היינו לומר שנוטל ממנו אם ירצה לתת לו וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו מה' נדרים שנתן טעם מפני שנמצא זה שפרע חובו לו וכבר ביארנו שזה מותר לפרוע חובו:

ומ"ש וה"ה אם יש לשמעון הרבה לאכול דשרי כ"כ שם הרא"ש דהא דקתני המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני וכו' אורחא דמילתא נקט: ומ"ש היה ביתו לבנות וכו' עד וחוזרים ונוטלין שכרם מזה שם במשנה: ומ"ש וכן מותר לומר כל הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד הכי אסיקנא בר"פ המדיר (ע:) דמתניתין דקתני הולך אצל חנוני לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר אבל חנוני כיון דרגיל אצלו והא אזיל קא"ל כמאן דא"ל זיל הב ליה את דמי קמ"ל: ומ"ש אבל אסור לומר כל השומע קולי יזון לפלוני וכו' כן משמע שם בגמרא: ומ"ש בשם רשב"ם דאפי' אומר אם תזון לפלוני לא תפסיד נמי אסור וכו' כ"כ שם התוס' והרא"ש והר"ן ז"ל בשמו:

היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשם מתנה וכו' עד והלה נוטל ואוכל משנה בס"פ אין בין המודר (מג.). ומ"ש ודוקא בכה"ג שנותן לאחר בסתם אבל היכא שניכר שיש ערמה בדבר כההיא דבית חורון שהיה אביו מודר ממנו משנה בס"פ השותפין שנדרו (מח.) המודר הנאה מחבירו נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה ומעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר הנאה ממנו והיה משיא את בנו ואמר להבירו הרי החצר והסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמי בסעודה א"ל אם שלי הם הרי הם מוקדשין לשמים א"ל לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים א"ל לא נתתי לי את שלך אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה בסעודה ויהיה עון תלוי בראשו אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה ה אינה מקודשת אינה מתנה ובגמרא מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו אסור ומעשה בבית חורון באחד שהיה סופו מוכיח על תחילתו ופי' הר"ן אם הוכיח סופו על תחילתו שהוכיחו סוף דבריו על התחלתן שאינו אלא הערמה וכגון מתנת בית חורון דאסיק למילתא ואמר ואינן לפניך אבל כל שלא אמר בפירוש אע"פ שהענין מוכיח בעצמו דלא יהיב ליה אלא כי היכי דליתהני מודר אפ"ה הויא מתנה עכ"ל. וכ"כ רבי' ירוחם בשם הרשב"א ובסמוך אכתוב דעת הרמב"ם בזה. ואיכא בגמרא תרי לישני עלה דמתניתין ולישנא בתרא הכי איתיה אמר רבא לא תימא טעמא דא"ל ואינן לפניך הוא דאסור אבל א"ל הן לפניך יבא אבא ויאכל: ב"ה מותר אלא אפי' א"ל הן לפניך יבא אבא ויאכל: אסור [מ"ט] סעודתו מוכחת עליו ופי' הר"ן ז"ל דהכי דבעלמא ויבא לאו תנאי הוא הכא שאני משום דאכן סהדי שאין אדם מכין לנשואי בנו ונותנה לאחר הילכך סעודתו מוכחת עליו דמאי דאמר ויבא אבא דתנאי גמור קאמר מיהו כתב הרשב"א ז"ל דדוקא כשאומר כן בשעת מתנה אבל לאחר מכן לא כיון דבשעת מתנה לא אמר מידי אבל הרמב"ם ז"ל כתב דאפי' לאחר שעה אסור ואינה מתנה עכ"ל וז"ל הרמב"ם בפ"ו נתן לאחר מתנה וכולי ולא עוד אלא אם נתן לו סתם וחזר וא"ל רצונך שיבא פלוני ויאכל עמנו אם הוכיח סופו על תחילתו שלא נתן אלא ע"מ שיבא פלוני ויאכל אסור כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיהא אביו או רבו וכיוצא בהן לאכול מסעודתו שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. ומדברי רבי' ירוחם נראה שהוא סובר דלהרמב"ם אע"פ שלא א"ל ואינם לפניך או והן לפניך כיון שסעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות אסור:

כתב הרמב"ם מי שנשבע או נדר שלא לדבר עם חבירו יכול לכתוב לו כתב וכו' בפרק ; מהל' נדרים וז"ל תשובת הגאונים אם יש שם אדם אחד לפני ראובן

דרישה

[ד] היו מהלכים בדרך ' עד ואם אין עמו אחר מניחו על הסלע ואומר ה"ז מופקר לכל מי שירצה. ע"ל בח"מ סי' רע"ג דכתב דמדברי סופרים בעי' שלא יפקירנו כ"א בפני ג' ומד"ת להרמב"ם בעינן שיפקירנו בפני האחד ולהרא"ש אפי' בינו לבין עצמו. וצ"ל דס"ל כיון דאין למודר מה יאכל הקילו והעמידו על ד"ת. אלא שצ"ע שהתוס' והרא"ש כתבו כ"מ למ"ש שמד"ת הפקר אפי' בינו לבין עצמו או בפני א' כיון דמד"ס אין הפקר פחות מג'. וכתבו דכ"מ לענין אם השכיר בהמתו לנכרי כו' ע"ש וב"י הביאו שם בסימן רע"ג והוה להו למכתב ג"כ כ"מ זה לענין המדיר שהולך עם המודר בדרך לבדו אלא שי"ל דכאן הוא מפקיר לכל הפחות בפני האחד הוא המודר משא"כ כ"מ דידהו דודאי אינו מפקירנו אלא בינו לבין עצמו כדי שלא ילך אותו שמפקירנו בפניו ויזכה אע"פ שמן הדין אינו מועיל כמבואר בח"מ סי' רמ"ו ע"ש: כתב בתשובת מהרי' שאם אסר ספרו על חבירו אסור לנאסר ללמוד בו וכ"כ הכלבו וכן תשובת מהר"ס כתוב וקשה דבפרק ראוהו ב"ד גרסינן הנודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעת מצוה וצ"ע עכ"ס) ורוכס

פרישה

גם הי"א והרא"ש מודים כ"ל וכן משמע בש"ע: (שמעון מודר הנאה ממני האי מודר צריך לנקוד במלאפו"ם ור"ל שמעון נידר ממנו עכ"ס): (מ) וה"ה נמי אם יש לשמעון הרבה כו' והא דקתני ואין לו מה לאכול אורחא דמילתא קתני אשר"י: (מא) וחוזרים ונטלן שכרן מזה פי' אם ירצה: (מב) כל הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד נראה דהוא צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו דלא שייך ל' שליחות בל' רבים דאמר כל הזן כו' ודוקא אם אמר נגד חנוני או פועל שהוא יחיד שייך לומר שכיון שיהיה שלוחו וכ"כ הוכחתי לקמן סימן רל"ה: (מג) כל השומע קולי יזון לפלוני כ"ל דג"כ מסיים לומר ולא יפסיד וק"ל: (מד) והיה הבן משיאו לבנו כנ"ל: (מה) אלא אמר יבא אבא ויאכל אם תרצה פי' אם אמר כדי שיבא ויאכל דמשמע כמו תנאי דאינו נותן לו אלא כדי שיבא ואם לא ירצה להזמין אביו לא יהא המתנה מתנה פשיטא דאסור אלא אפי' אם לא אמר כדי אלא תלה הדבר בהדיא ברצונו וא"ל אם תרצה אפי' הכי אסור והיינו כלישנא בתרא דרבא שם סוף פרק השותפין דף מ"ח סוף ע"א וע"ד שפירשו הר"ן ע"ש והרמב"ם הוסיף לאסור דאפי' נתנו לו סתם ולאחר זמן א"ל רצונך שיבא אבא כו' אסור אבל רבינו לא כיון לזה מדלא

הכיר לאסר זמן וק"ל : (מו) או נדר שלא לדבר עם חבירו (אע"ג דנדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש י"ל דאיירי בכגון שאמר קונם פי לדיבורי שאדבר עם פלוני וכמבואר בסימן ר"ב ע"ש עכ"ס) פי' שתולה הדיבור בדבר אחר כגון שאומר אם אעשה דבר פלוני איני אדבר עמו דאל"כ הוי לשון שבועה ולא הוי נדר עכ"ל:

הדושי הגהות

באתת פרושה לעני נמצא נהגה : ח כ'. גירסת רש"י והר"ן וט"ש בפירושם אבל לפנינו בגמרא כל מתנה שאינה שאם הדרישה מכורשה

רכב (א) **מי** שחתנו מודר הנאה ממנו [א] ורוצה ליתן מעות לבתו צריך שיאמר לה הרי המעות הללו נתונים לך ע"מ שאין לבעליך רשות בהם אלא שאת תהא אוכלת או לובשת בהן אבל אם לא אמר כן הבעל זכה בפירותיהם (ב) ואסור אפי' אומר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהם ומה שתרצי תעשי בהם (ג) כיון שאינו מפרש בפירוש לצורך מה נותנה לה והרמב"ם כתב דמהני (ד) אם א"ל ע"מ שאין לבעליך רשות בה ומה שתרצי תעשי בהם וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה:

המדיר

דאובן והוא מדבר עמו דברי' שיש בהם תשובת שמעון מותר כגון שאומר דבר לשמעון כך וכך והשליח שהוא בינתיים מדבר לשמעון מה שאומר ראובן ולא יסמוך ראובן כי שמע דבריו ויש מהאומרים שהיו מחמירין ואומרים ילחוש ראובן לשליח התשובה כדי שיתבאר שאין ראובן סומך על לחישת שמעון ואם עושה כן ה"ז מתרחק מגלגול עבירה ואם שמע שמעון את דברי ראובן כיון שלא נתכוון ראובן להשמיעו אין על ראובן כלום אבל אם נתכוון להשמיעו אע"פ שיש אחר בינתיים שדבריו כלפי אותו האיש לא יפה עשה ראובן וכל שכן אם אין אדם אחר ודבר ראובן על פי הכותל כדי שישמע שמעון אסור לעשות כן אבל כיון שיש שם שינוי אין מחזיקין את ראובן דנשבע לשקר על זאת ועל ידי כתב מותר בכך כלומר לפי שאינו דבור ע"כ לשונו. כתוב בתשובת דהגהות מיימוניות שאם אסר ספרו על חבירו אסור לאסר ללמוד בו ולא אמרינן לא יאסור עליו משום מצות קריאה: ב"ה ועיין במה שכתבתי בסימן רכ"ד: גרסינן בס"פ תשלין (לט.) המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו פירוש מותר לו להדליק נר בשלהבת חבירו: מודרים הנאה זה מזה אם מצטרפין לזימון נתבאר בטור א"ח סימן ק"פ. גרסינן בפרק ראוהו ב"ד (כח.) אמר רבא המודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מצוה והמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה והמודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. כתב הרשב"א בתשובה סימן תשמ"ו הנודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו ע"מ שיחזירנו ביום שני ודאי יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל ביום ראשון לא יצא דבעינן ולקחתם לכם ולא משל איסורי הנאה וה"נ כל שבא מידו אסור וכדמשמע בנדרים (לה.) ככרי עליך ונתנה לו במתנה אסור ואינו קנוי לו כלל לשום דבר עד כאן לשונו: **כתב** הרא"ש בתשובה כלל ט' על שר איש אל רעהו והלך ראובן קודם שבא שבא לעיר וממשכן כאשר ימצא לכן לשמעון שהוא פטור מן המס ונתן לו כל אשר לו במתנה גמורה אם יוכלו שניהן לישבע זה שאין לו וזה שהוא שלו כל מה שבביתו אע"פ שידוע שלא עשה כ"א להבריחן ולבסוף יחזור לו מ"מ במתנה גמורה נתן והחזרה תלויה בדעתו. תשובה קשה מאד הדבר ומעולם החמרתי בו מאד שלא יזלזלו בו ואע"פ שהוא אמת כמו שכתבת ואפילו מתנה ע"מ להחזיר היא מתנה לשעתה וכ"ש מתנה זו שהיה בלי חזרה אם ירצה מ"מ יש ליזהר מפני חילול ה' אם ירגיש בדבר וגם שלא יקלו ע"ה בדבר אחר אם לורך שעה הוא ומשכנהו בשביל חבירו ויכול לעשות בהתם יש היתר בדבר ע"כ. והריב"ש כתב בח"ג סימן ב' על מי שהיו שולחים לו פקדונות והיו נותנים אותם לו במתנה כדי שיוכל להשבע שהם שלו אם השבועה היא בפני דייני ישראל או מפני המס או מפני הברחת מכס שהוא מחק המלה אין ספק שמתנה כזו אינה מועילה דדמיא למתנת בית חורון אבל כשהדבר הוא מחמת אונסים או שהעכו"ם מעליל שלא כדין מותר להערי' אם בנדר אם בשבועה ואף אם בפיו אומר סתם יכוין לבו לדבר אחר שכל מה שאיפשר לעשות בכל ענין ואפי' במכס כו' שיתנו לך במתנה ע"מ להחזיר שהיא מתנה גמורה לכ"ע כדאמרי' בפ"ק דקידושין (ו:) דאע"פ שאינו יכול להקדישה לא קפדינן בהכי כיון שאינה בהערמה כמתנת בית חורון דמתנה ע"מ להחזיר הוא מתנה גמורה לשעתה והמקבל אוכל פירות אלא שצריך לקיים תנאו להחזירה ומכח התנאי הוא שאינו יכול להקדישה לא שהמתנה עצמה תהיה בהערמה עכ"ל. וכתב עוד הרא"ש בכלל הנזכר על צבור שממשמשים ובאים להטיל חרם שכל מי שיש לו מעות במזומן שילווס לעכו"ם פלוני והלך מיד ונתן מה שהיה במזומן במתנה גמורה לשמעון שלא היה בכלל התקנה דע לך דלא שייכא הערמה והברחה בחרם שעושים הקהל ע"ד המקום ב"ה ועל דעתם ודבר ידוע שזה לא כיון ליתן אלא להבריח בעלמא ואומדנא דמוכח הוא אפילו להוציא ממון אמנם שוגג היה כי לא סבור לעבור על החרם וכי היכי דאומדנא דמוכח מפקא מכלל מתנה מפקא נמי מהלואה ולא מועיל ערמתו כלל וחייב להלוותו. כתב הרשב"א שאלת ראובן משכן בית לשמעון ושמעון השאילו ללוי ולוי אסרו על יהודה אם יש ממש באיסורו תשובה כל שהשאילו שמעון ללוי כל שנמשך זמן השאלה הרי הבית של לוי והרי יד לוי באותו בית שמעון כל אותו זמן השאלה. כתב הרשב"א שאלת בני אדם שהיו להם שני מקומות בב"ה משותפין ביניהם והקדיש אחד מהם חלקו לחבירו מהו תשובה אם הספק אם חלקו הקדש לעניים או לא ודאי אינו הקדש דהא לך קאמר דמשמע דלא הקדישו אלא לו ואין הקדש זוכה בו ואם הספק אם נאסר לזה בהקדש יראה לי שאם אמר כן במקום מוחלט שלו שאין לאחר שותפות בו ה"ז אסור לישב בו שהרי עשאו לו הקדש גמור כהקדש ב"ה דאילו נתכוון לומר כהקדש לעניים בזה כ"ע ידעי דבמקום מוקדש לעניים אין אסור לישב בו וא"כ מה אמר ומה הועיל אלא לא נתכוין אלא לאוסרו עליו כהקדש ב"ה ואע"ג דאין מעילה במחובר מ"מ איסורא איכא ועוד דאיפשר דתלוש וחיברו ובטלו לענין הקדש כתלוש דמי אבל במקום זה שהוא משותף לא אמר כלום שהרי אין בו דין חלוקה וכל שאין בו דין חלוקה אינו יכול לאסור עליו דלא בתוך של חבירו הוא יושב אלא בשל עצמו וכדאיתא בפ' השותפין שנדרו (דף מה:) ואפי' איניש דעלמא איפשר שהוא יכול לישב בו מדעת חבירו וכדאמר התם לא לתוך שלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך אלא שלא מדעת חבירו מסתברא לי שהוא אסור דהתם טעמא משום דאמרינן ברירה כלומר כיון שאין בו דין חלוקה בודאי ע"ד כן נשתתפו בו שבכל זמן שזה נכנס או יוצא כשיסתלק זה ויכנס השני בו יהא שלו לגמרי באותה שעה וכענין בור של שותפין בב"ק (נא.) וכיון שכן אם כ"א גומר ונותן מתחילת השיתוף לחבירו אי איפשר שגמרו שיהא לכל מי שיבא להכנס בו וכי עשאוהו הפקר לכל וע"כ אני מפרש היא דשנינו לא לשלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך דוקא כשהוא נכנס לצורך חבירו אבל בלא"ה כלל וכלל לא ואם עשאן הקדש ונתכוון להקדש ולא אמר לך הרי חלקו הקדש לעניים שאין מכירין עכשיו בהקדש ב"ה ומכל מקום אם פירש הוא עכשיו למה נתכוון אם להקדש עניים או להקדש ב"ה הכל לפי פירושו וכמו ששנינו סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ולהחמיר: כתב הר"ן בפ' אף על פי איכא מ"ד שאין הלוה יכול לאסור למלוה נכסיו המשועבדים לחובות ומוכחי לה מדאמרינן בירושלמי פ' המדיר גבי המדיר את אשתו מליהנות לו וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמ"ד אין מזונות לאשה ד"ת אלמא דמי שהוא גובה מן התורה כב"ח לא מפקע שעבודיה משום קונם ודאמרינן בשמעתין דהקדש מפקיע מידי שיעבוד דוקא הקדש דלפי שאין אדם מצוי להקדיש נכסיו לא חשו חכמים לאלומיה שעבודיה דב"ח אבל בקונם שהוא מצוי אלומי אלמוה ומיהו אפשר דבירושלמי לא ס"ל דקונמות כקדושת הגוף דמיין כי היכי דלא ס"ל הכי בשמעתין עד דאתא רב אשי ופרקה אבל למסקנא דרב אשי דוקא שעבודיה דבעל הוא דאלמוה אבל שעבודיה דמלוה לא ומאי דאסרינהו ליה לנכסיה עליה דמלוה ומיהו נראה הדברים דמשמתינן ליה עד דמתשיל אנדריה עכ"ל והרא"ש כתב אהא דאמר רב אשי קונמות קאמרת וכו' וה"ת א"כ ע"י קונם יפקיע אדם כל ב"ח לאסור עליהם אסר לו בקונם וי"ל שיכולים ב"ח ללוות מאחרים ויפרעו ממנו מדרבי נתן אע"פ שיכול לאסור גם עליהם זה לא יעשה שיהא מודר הנאה לכל העולם. ותימה דהא פריך ברים המדיר וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה ואמאי לא משני בשהדירה ע"י קונם וי"ל דסברא הוא דכי היכי דאלמוה לשיעבודא דבעל אלמוה נמי לשיעבודא דאשה וכן נמי י"ל בב"ח דמשום נעילת דלת אלמוה רבנן לשעבודיה שלא יכול לאסור נכסיו על ב"ח אפי' בקונם עכ"ל וכתוב בספר אהל מועד מדאמרי' בפ"ק דחולין (ד' ח.) שאם שחט בהמה בריאה בסכין של ע"ז לא חשיבא הנאה כלע"ד שיש ללמוד מכאן שהמודר הנאה מחבירו שוחט לו לכתחילה עכ"ל:

רכב מי שחתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לבתו וכו' משנה בפ' ב' דנדרים (דף פח.) המודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך ובגמרא אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת בפיך אבל אמר מה שתרצי עשי קני יתהון בעל ושמואל אמר אפי' אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל. ופי' הרא"ש הרי המעות האלו נתונים לך במתנה. ואע"פ שחתנו נהנה מהם שזן את אשתו הא תנן המודר הנאה מחבירו זן את אשתו. ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם. הא לאו הכי אסור אף על פי שנותנן לאשתו ולעיל תנן דנותן מתנה לאחר מותר המודר ליהנות ממנו שאני הכא שהבעל זוכה בפירות המתנה שנותנים לאשתו והוי

א"כ מאי מועיל הכא להניחו ע"ג הסלע ולומר ה"ה מופקר הלא אינו רשאי ליטלו כיון שלא נעשה הפקר וי"ל דכאן דאין לו למודר מה יאכל העמידו חכמים על דין תורה דאפי' באחד הוי הפקר כדי שיהא המודר נוטל ואוכל ועי"ל דאף מד"ס לא אמרו דאינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר ולומר החזיר לי את שלי דכיון שלא היו שם ג' מגינא למיהדר אבל כאן כל כוונתו כדי שיבא המודר ויטלנו ויאכל ורוצה בהפקרו זה הלכך אין כאן איסור אע"פ שלא היו ג'. כתב בתשובת מיימוני על אחד שאסר ספרו על חבירו דאסור לנאסר ללמוד ממנו דהא אין חובה לאדם להשאיל ספרו לחבירו שלא לדעתו כמי שאין חובה עליו ליתנו שהרי מקלקלו בכך ומותר להשכירו ונמצא מהנהו השכר שיכול לקבל עליו כשמניחו ללמוד בו בחנם כך השיב ר"י בר שמואל ז"ל. ומהר"ם הקשה דהא בפ' ראוהו ב"ד גרסינן המודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מצוה המודר הנאה משופר תוקע לו בו תקיעה של מצוה מ"ט מצות לאו ליהנות ניתנו אלמא שאינו קרוי נהנה במה שעושה המצוה בדבר האסור ליהנות ממנו וצ"ע עכ"ל ובש"ע פסק לאיסור כתשובת ר"י וכן נ"ל עיקר דלא דמי לתקיעת שופר בר"ה דשרי דאין משכירין כיוצא בו ותו דאף איסורא איכא ליטול שכר על התקיעה כדכתב בא"ח סימן תקפ"ה אבל ספר דמשכירין כיוצא בו ושרי ליטול שכר עליה פשיטא דאסור במודר דהרי הוא נהנה:

רכב מי שחתנו מודר הנאה ממנו וכו' משנה פ' בתרא דנדרים (דף פ"ח) ובגמרא אמר רב ל"ש אלא דא"ל מה שאת נושאת ונותנת בפיך אבל אמר מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל ושמואל אמר אפי' אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל. ופסק הרא"ש הלכה כרב דהא איסורא הוא והלכה כרב באיסורי ושכן פסק ר"ת והראב"ד ובמרדכי פ"ק דקידושין כתב דכך פסקו ר"ת ור"י וראבי"ה וכ"כ מהר"ם אע"ג דפלוגתייהו שייכא נמי לענין דינא אם יזכה בממון והלכה כשמואל בדיני כי אתשיל לענין איסורא אתשיל דקיימא אמתניתין דנדרים דמיירי לענין איסורא וכ"כ בתוס' להדיא הלכתא כרב כיון דלענין איסורא אתשיל עכ"ל אבל דעת הרמב"ם דהלכה כשמואל דדיני ניהו וכתב ה' המגיד בפ"ג מה' זכייה דכך פסק רבינו סעדיה ורבינו שמואל הנגיד והאריך בזה הר"ן פרק בתרא דנדרים ע"ש וכאן כתב רבינו ב' הסברות אבל בא"ע כתב בסתם כדברי הרא"ש ע"ש בסימן פ"ה ובב"י. ולענין הלכה כתב בש"ע כאן ב' הסברות ולא הכריע אבל א"כ סתם דבריו בא"ע כדברי הרמב"ם. ומיהו נ"ל בפלוגתא דרבוותא לגבי נדרים הולכים לחומרא ואי לא אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהם אלא שאת תהא לובשת או אוכלת אסור ולגבי ממונא קולא לנתבע וחומרא לתובע וכשהאשה מוחזקת אפי' לא א"ל אלא שאת תהא לובשת או אוכלת אין הבעל אוכל פירות. כתב הר"ן הא דתנן והוא רוצה לתת לבתו מעות דוקא מעות להוציא אותן בחפציה דאי יהיב לה מזונות א"צ לומר לה כלום לפי שאין לבעל זכייה בהן וכדתנן

סי' רכב (א) (מי שחתנו מודר הנאה ממנו גם בכאן צריך לנקוד אותו במלאפ"ם צריכין לפרש המשנה המודר הנאה מחתנו כו' עכ"ם) ורוצה ליתן מעות לבתו כו' עיין בדרישה: (ב) ואסור אפי' כו' פשי' ואסור קאי ארוצה ליתן דהתחיל בה וקאמר דבכה"ג אסור ליתן לבתו דכיון דע"י נתינה זו יתהנה בעלה בפירות מן הדין והרי הוא אדי"ה ונראה ודאי דאם הבעל הדיר הנאה מאותו פירות דמותר ליתן לבתו אלא דלא איירי רבינו מזה וק"ל:

(ג) כיון שאינו מפרש בפי' לצורך מה נותנן לה פי' וא"כ הוה מתני לכל דבר ותו לא מהני ע"מ שאין לבעליך רשות בהן שהבר קנה אותה הבעל דיד אשה כיד בעלה כיון שנתן לה במתנה גמורה משא"כ כשהתנה ג"כ ע"מ שלא תהנה מהם אלא לאכילה או לבישה דכיון דמהני הפי' לענין זה מהני נמי לענין מה שאמר שלא יהא לבעלה רשות בהן אשיר"י וצ"ע אי לא אמר לה אלא המעות הללו נתונים לך שתהיה אוכלת ולובשת בהן או שא"ל ע"מ שתהיה אוכלת ולובשת בהן ולא אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן: (ד) אם א"ל ע"מ שאין לבעליך רשות בהן ומה שתרצי תעשה בהן כולי משום דהרמב"ם פסק כשמואל דס"ל הכי דכיון שא"ל ומה שתרצי תעשי בהם גילה דעתיה דלדידה נמי לא יהיב לגמרי דנימא לאלתר זכה בהן בעל אלא הרי הוא כאילו אמר לה הרי הם שלך לאותו דבר שתרצי לעשות בו בכל שעה ושעה וס"ל לשמואל דכי היכי דכי מיחד המתנה לדבר מיוחד מהני ה"נ כיון דמיחד לה לאותו דבר שרצונה כל שעה ושעה מהני שאין קנין אלא באותה שעה שתרצי לעשות איזה דבר לאותה דבר בלמוד כ"כ בס"מ:

סי' רכב [א] ורוצה ליתן מעות לבתו כו' כתב הר"ן דוקא ברוצה ליתן לה מעות צ"ל כן אבל אם רוצה ליתן לה מזונות א"צ לה כלום לפי שאין לבעלה זכייה בהם והיינו דתנן וזן את אשתו ולא הצריכוהו לומר לה ע"מ שאין לבעליך כו' שהרי אפילו אם בעלה נתן לה מזונות הקצובים לה ולמצמצם והותירה אין לבעל באותו מותר כלום: וכן

מותר

רכג המדיר

בנו לת"ת יכול למלאות לו הבית של מים ולהדליק לו נר ולצלות לו דג קטן פירש הרמב"ם שאסר הנייתו על הבן מפני שאינו עוסק בתורה (א) ומותר האב לעשות לבן דברים הללו והרמב"ן פירש שהאב הדיר עצמו מהנאת בנו כדי שלא יבטל בשבילו מלמודו (ב) ומותר הבן לעשות לו הדברים הללו (ג) [א] וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. (ד) [ב] וכן מותר לקנות לו מן השוק מה שצריך אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה כתב הרמב"ם אסר בנו מהנאתו

כדתנן בפ' אין בין המודר וזן את אשתו וכו' וכדלעיל בסימן רכ"א ועיין בב"י הניח דברי הר"ן באורך וכתב הרא"ש דאי לא אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן אסור ואע"ג דתנן נותן מתנה לאחר והמודר מותר בה שאני הכא שהבעל זוכה בפירות המתנה שנותנין לאשתו והוי כאילו נתן לבעל וכבר הזכרתי זה בסי' רכ"א:

רכג המדיר בנו לתלמוד תורה יכול למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו נר מימרא דר' יעקב פ' אין בין המודר (דף ל"ח). ומ"ש וללצות לו דג קטן מימרא דרבי יצחק שם וס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: ומ"ש פי' הרמב"ם שאסר הנייתו על הבן וכו' הוא בפ"ו ונתן טעם משום דמסתמא אין כוונתו אלא להנאה גדולה ודברים אלו לגבי בן אינן חשובים וכן פי' רש"י: ומ"ש בשם הרמב"ן כ"כ הרא"ש בשמו והאריך להכריע כי קך פירושא בתרא גם הראב"ד בהשגות פ"ו הכריע כקך פירושא בתרא: ומ"ש וכן מותר לו לקנות מן השוק וכו' פי' אם האב או האם הדירה את בנה שלא יתבטל מת"ת מותר לו בהשמישין אלו שאין בהם ביטול תורה אי נמי אגן סהדי דאדעתא דהכי לא אדריה ודין זה הביאו הרא"ש והר"ן ע"ס הירושלמי דבכורים ותימה דכאן מבואר כפי' הרמב"ן ומה יאמרו בזה הרמב"ם ורש"י ואפשר דס"ל מדלא הזכירו בתלמודא דידן אלא חבית של מים והדלקת נר וצליית דג קטן ולא הזכירו דין קנייתו מן השוק בהשה אלמא דלא ס"ל לתלמודא דידן הך פירושא דירושלמי אלא כפי' הרמב"ם ודו"ק. וצריך לבאר מאי איכא בין הני תרתי פירושים ונראה דלפי' הרמב"ם אמרינן דוקא הני הנאות שהן שמוש בעלמא ואינן חשובים שרינן ליה לאב לעשות לבנו שמודר ממנו בשביל ת"ת דמסתמא המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה אין כוונתו אלא להנאה גדולה אבל שאר מדיר את בנו אסור בכל הנאות אף בשמוש בעלמא כהלה אסור אבל שאר שמושים גדולים ואצ"ל הנאת ממון גמור אע"פ שאין האב עושה שום מעשה אלא הבן נהנה מנכסיו אסור אף במדיר אותו לת"ת כיון דאיכא הנאה גדולה לבן אבל לפי' הרמב"ם אמרינן הכי דרבאי האב ליהנות מנכסי הבן אפי' הנאה גדולה מנכסיו כל שאין בהן ביטול תורה דלא אדריה אלא שלא ישמש אותו בשימוש גדול שיש בהן ביטול תורה והילכך במילי זוטי כי הני דלית בהו ביטול תורה שרי וכן מותר לו לקנות מן השוק מה שצריך דאין בזה ביטול תורה ולענין הלכה נקטינן להחמיר בנדרים דבמדיר את בנו שלא יתבטל מלמודו אין כוונתו אלא שלא יהנה ממנו כשיבא לשמשו בדברים שיש בהם ביטול תורה אבל למלאות לו חבית מים ולהדליק את הנר ולצלות דג קטן ולקנות לו מן השוק אין בהן ביטול ת"ת מותר ליהנות ממנו דהכי מפורש בירושלמי אבל במדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה אסור לאב לעשות לבנו שום שימוש אפי' דברים אלו וכיוצא בהן שאינן חשובין וכדין מדיר את בנו מנכסיו סתם ולא הזכיר מפני שאינו עוסק בתורה דלא כהרמב"ם וכו' ומבואר מדעת הש"ע ע"ש: **כתב** הרמב"ם אסר בנו מהנאתו וכו' בפ"ה מנדרים וטעמו דבס"פ השותפין בעובדא דההוא גברא דהו"ל בריה דהוה שמיט כיפי וכו' קאמר ר"כ קני ע"מ להקנות קנה דהא סודרא קני ע"מ להקנות הוא וקנה ולהכי כי אמר יקנה בני זה נכסי להקנותם לבנו קנה בן הבן דקני ע"מ להקנות הוא וקנה כרב נחמן ואע"ג דרב אשי דחי וקאמר דשאני סודרא דקני מן השתא הלין נכסין אבל הכא לכי הוה בן הבן ת"ח הדרא סודרא למריה אין זה אלא דחייה בעלמא אבל קושטא הכי הוא כדר"כ דכיון דלא אמר בהדיא דלא ליקני עד דהוי צורבא מרבנן אלא סתמא אמר כמ"ד מעכשיו ולכי הוי ת"ח דמי אבל הרא"ש מפרש דרב אשי לא בדרך דחייה קאמר לה אלא לאפלוגי עליה דרב נחמן והלכתא כרב אשי דדוקא במפרש מעכשיו ולכי הוי ת"ח אבל בסתמא אפי' הקנה לו בק"ס וא"ל לבנו שיקנה הנכסים ע"מ שיקנה לבנו לא קנה בן הבן דלאימת יהא קונה לכי הוי בן הבן ת"ח לכי הוי הדרא סודרא למריה פי' דודאי לא הקנהו מסתמא עד אותה שעה שיהיה בן הבן ת"ח דמאי לעביד בהו בנכסים והויא שעתא כלתה אותה ההקנאה דהדרא סודרא למרא ודמי למי שמקנה לחבירו בק"ס לאחר ל' ולא אמר מעכשיו דלא קני אחר ל' דכבר הדרא סודרא למריה ובדברי הרא"ש יראה דמיירי דוקא בדהקנה לבנו בק"ס אבל הר"ן פי' לאו דוקא בק"ס אלא כלומר כבר כלתה ההקנאה ומיירי נמי אף בחזקה ומשיכה דלא קנה כיון דלכי הוה בן הבן ת"ח כלתה ההקנאה ומיהו בשטר קנה מאחר שהשטר קיים ועומד לכי הוה בן הבן ת"ח והתוספות כתבו דאף בשטר לא קני וצ"ע. ויש להקשות במ"ש הרמב"ם וכן הבן מותר בהן אם יהא ת"ח כמו שהתנה הלא כיון שלא הדיר מנכסיו אלא את בנו אם כן בן הבן מותר בהן אפי' לא יהא ת"ח ותו קשה דכתב אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו כו' דלכאורה לא איצטריך לומר אם נתן דמשמע דוקא דיעבד דלכתחלה נמי שרי דכיון דאין לו הנאה נותן לאחיו ולבנו וב' קושיות הללו נזכרו בהשגת הראב"ד ותו קשה מ"ש הרא"ש ומ"מ בן הבן מותר ליהנות מהם וכו' דבר פשוט הוא ולא איצטריך וכך הקשה ב"י דאינו יודע מה מלמדינו ונראה לתרץ דס"ל להרמב"ם דאי לא אמר ההוא גברא אלא דלא יהנה בנו מנכסיו ותו לא פשיטא דבן הבן מותר בהן אבל כיון שאמר אם יהיה בן בני ת"ח יקנה בני זה נכסי להקנותם לבנו השתא הו"ל כאילו פירש שאם לא יהא בן בנו ת"ח שגם הוא יהא מודר מנכסיו כמו הבן ולכן כתבה בן הבן מותר בהן אם יהיה ת"ח כמו שהתנה דחשבינן לזה תנאי

והוי כאילו נתן לבעל. ל"ש אלא דא"ל מה שאת נושאת ונותנת לפיך. הרי פירש מ"ש בתחילה המעות הללו נתונים לך במתנה דלא הוי מתנה לכל דבר אלא למה שפירש הילכך אהני נמי מ"ש על מנת שאין לבעליך רשות בהם אבל א"ל מה שתרצי עשי כיון דהויא מתנה לכל דבר קנה יתהון בעל ותו לא אהני מ"ש ע"מ שאין לבעליך רשות בהם והר"ן פי' והוא רוצה לתת לבתו מעות הא דתני מעות משום דאי יהיב לה מזונות א"צ לומר לה כלום לפי שאין לבעל זכייה בהם. והיינו דתנן וזן את אשתו ולא הצריכוהו לומר ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם משום דכיון דאיהו זכה במקום הבעל לית ליה לבעל שום זכות באותם מזונות שהרי אפי' נתן לה הבעל מזונות הקצובים לה ומצמצמה והותירה אין לו לבעל באותו מותר כלום כדאמרי' בפ' מי שאמר הריני נזיר (ד' כד:) ומש"ה תני והוא רוצה לתת לבתו מעות שיהיו מצויים לה להוציא אותם בחפצים ובכה"ג יש לו לבעל זכות בהם ונמצא זה נהנה מחמיו שהדירו הנאה לפיכך צריך שיאמר לה הרי המעות הללו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך ודוקא דא"ל הני תרי לישני אבל אמר אין לבעליך רשות בהם בלחוד לא מהני דמתניתא ר"מ הוא דאמר יד אשה כיד בעלה כדמוקי לה בגמרא וכ"ת א"כ כי אמר נמי אלא מה שאת נותנת לפיך אמאי מהני היינו טעמא משום דכיון דאין אשה זוכה בנכסים כלל עד שתתן אותם לתוך פיה הרי באותה שעה אין הבעל יכול לזכות בהם ולפי זה דוקא כי א"ל מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל אי אמר לה אלא מה שאת מתכסי וכיוצא בו לא מהני וקנה יתהון בעל ואיכא מ"ד דה"ה בשיחדן לה לאיזה דבר שיהיה דלא קנה יתהון בעל כיון שאף לה לא הקנה לגמרי אלא לאותו דבר בלבד עכ"ל ודברי רבינו כסברא אחרונה דה"ה בשיחדן לה לאיזה דבר שיהיה לא קנה יתהון בעל שהרי כתב על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא שאת אוכלת או לובשת בהם ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות נדרים כשמואל שכתב נותן לה ואומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם אלא יהיו למה שאת נותנת לפיך או למה שתלבשי וכיוצא בזה ואפי' א"ל על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שתרצי עשי בהם לא קנה הבעל ומה שתרצה תעשה בהם אבל אם נתן לה מתנה ואומר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהם ולא פירש שתהיה המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרצה תעשה בהם הרי יקנה אותם הבעל לקנות פירותיהם ודבר זה אסור שהרי אסור בהניית חותנו עכ"ל והתוס' והרא"ש פסקוה בפ"ק דקידושין כרב וכ"פ הראב"ד ז"ל א:

רכג המדיר בנו לת"ת יכול למלאות לו חבית של מים וכו' מימרא פ' אין בין המודר [לח.]: ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ו ונתן טעם משום דמסתמא אין כוונתו אלא להנאה גדולה ודברים אלו לגבי הבן אינם חשובים: ומ"ש בשם הרמב"ן והרא"ש בפסקיו בפ' הנזכר כתב שני הפירושים ושהרמב"ן הכריע כדברי המפרשים שהאב א הדיר את בנו וכן דעת הראב"ד והר"ן והכי מוכח בתוספתא דבכורות וטעמא משום דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דליכא בהו ביטול ת"ת לא אדריה: ומ"ש וכן מותר לקנות לו מן השוק מה שצריך אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה ירושלמי במסכת בכורים כתבוהו הרא"ש והר"ן בפ' אין בין המודר וטעמא משום דאשה וכן איש שאין דרכו לקנות מן השוק אגן סהדי דאדעתא דהכי לא אדריה אבל איש שדרכו לקנות לו מן השוק אפי' בהכי אדריה:

כתב הרמב"ם אסר בנו בהנאתו ואמר אם יהיה בן בני ת"ח וכו' בפ"ה מה' נדרים ועיקרא דמילתא איתא בס"פ השותפין שנדרו דגרסינן התם [מ"ח:] ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כיפי כלומר שהיה גוזל אגודות של פשתן אסרינהו לנכסיה עליה אמרו ליה ואי הוי בר ברך צורבא מרבנן מאי א"ל ליקני הדין ואי הוי בר בראי צורבא מרבנן לקנייה מאי אמרי פומבדיתאי הני ע"מ להקנות הוא: ב"ה וכל קני ע"מ להקנות לא קני ורב נחמן אומר קני דהא סודרא קני ע"מ להקנות הוא: אמר רב אשי ומאן לימא לן דסודר' אי מתפיס ליה לא מיתפיס ליה ועוד סודרא קני ע"מ להקנות וקני מן השתא הני נכסי דהדין לאימתי קני לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן לכי הוי הדר סודרא למאריה ופסקו הרא"ש והר"ן כרב נחמן דסודר קני ע"מ להקנות הוא ולא מצי מקנה לעכובי דאע"ג דאמר רב אשי מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מיתפיס דיחוייא בעלמא הוא דהא איהו גופיה סבר בפ"ק דקידושין [ד' ו':] כרב נחמן בהא ומ"מ בהאי עובדא דשמיט כיפי נראה דלא קני מאידך טעמא דיהיב רב אשי לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן הדר סודרא למאריה אבל הרמב"ם פוסק גם בזו כרב נחמן וכתב הר"ן ז"ל דמשמע דס"ל ז"ל דכיון דפירכא קמייתא דרב אשי דרך דחייה הוא כדכתיבנא

דרישה

סי' רכג [א] וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (הכסף משנה בפ' ו' לנדרים הסליק ליישב דברי הרמב"ם וכתב דברים אלו כו' עכ"ה) בפ' אין בין המודר כתב שני הפירושים ושהרמב"ן הכריע כפי' הראב"ד משום דהנך מילי שימוש נינהו ודברים שהבן עושה לאב ואין במשמע שיתן לו כלום אלא שימלא וידליק ויצלה לו דג משלו ועוד דליכא דמדיר בנו לת"ת הכי משמע במדירו בשביל שילמוד ועוד בשאב מדיר את בנו מ"ש הני ואי אמרינן מקיומיה לא אדריך הו"ל שיתן לו מזונות שהוא צריך להם בלמקום עכ"ל וכ"פ הר"ן וכתב דהכי מוכח בתוספתא ד[illegible]ות וטעמא משום דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דלית בהו ביטול תורה לא אדריה עד כאן לשונו. ולענין מה שהכריע משום דהנך מילי שימוש נינהו ודברים שהבן עושה לאב י"ל לדעת רבינו (ר"ל לדעת הרא"ש עכ"ה) שגם האב עושה כן לבנו לפעמים ומ"ש ואין במשמע שיתן לו כלום כו' גם דברי רבינו כן הם שאינו נותן לו כלום ומ"ש ועוד דמדיר את בנו לת"ת הכי משמע כבר כתבתי דלדעת רבינו הלמ"ד היא למ"ד של בעבור (ר"ל למ"ד של לתלמוד תורה וכמו תחת אשר קנא לאלהיו בפ' פנחס שפירושו בשביל אלהיו עכ"ה) ואדרבה משם ראיה לפי' רבינו דליכא דמדיר את בנו משמע שמדיר הנאתו על בנו לא שהדיר הנאת בנו עליו דא"כ הו"ל המודר מבנו ולפי ע"ד זו היא ראיה שאין עליה תשובה ומ"ש ועוד אי כשהאב מדיר את בנו מ"ש הני כבר נתבאר דדברי רבינו שדברים אלו לגבי הבן אינם חשובין ואם דעתו ז"ל לומר מה נשתנו אלו מאחרים י"ל דבדברים אלו נצטרפו שלשה דברים חדא דקיומיה נינהו ועוד שאינן חשובים הנאה לגבי הבן ועוד דלית בהו חסרון כיס ומה שרצו להכריע מהתוספתא דבכורות אינה ראיה דבתוספתא הכי איתא מעשה באחד שהדירה את בנו ללמוד תורה והדירו מלעשות מלאכה והתירו לו ר' יוסי ורבי למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר דאיכא למימר דהתם מילתא אחריתא היא שהדירו מנכסיו אם יעשה שום מלאכה וקתני שאין באלו משום מלאכה ואין ענין זה לנדון דידן עכ"ל כסף משנה: [ב] וכן מותר לקנות לו מן השוק כו' וכתב כ"מ והוא ירושלמי בשלהי בכורים וז"ל הירושלמי שם ת"ק ס"ל מותר

פרישה

סי' רכג (א) ומותר לאב לעשות לבן דברים הללו דמסתמא לדברים גדולים נתכוון: (ב) ומותר הבן לעשות לו הדברים הללו דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דליכא בהו ביטול ת"ת לא אדריה אבל אם האב מדיר את בנו שלא יהנה ממנו מפני שאינו עוסק בתורה אפשר שהאב אסור לעשות לו אפי' דברים הללו: (ג) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ועיין בדרישה: (ד) וכן מותר לקנות לו מן השוק כו' ז"ל כ"מ בפ"ו דנדרים שהביא דברי הטור וכתב עליהם והוא ירושלמי בשלהי בכורים וכתבוהו הרא"ש והר"ן פרק אין בין המודר הנאה וטעמא משום דאשה וכן איש שאין דרכו לקנות מן השוק אגן סהדי דאדעתיה דהכי לא אדריה עכ"ל

חידושי הגהות

רכב א והר"ן כתב שרבי שמואל הנגיד בשם ר"ע פסק כשמואל וכ"פ הרמב"ן וכתב עוד הר"ן מה שפירש הרמב"ם בדברי שמואל בפ"ק דקידושין כתב שהרי"ף פסק כשמואל (הרב"י בבדק הבית)

רכג א הדיר את עצמו מהנאת בנו כצ"ל (הרב"י בבד"ה):

מהנאתו ואמר (ה) אם יהיה בן בני ת"ח יקח בני נכסי להקנותם לבנו הבן אסור בנכסיו ובן הבן (ו) [ג] מותר בהן אם יהיה ת"ח כמו שהתנה וא"א ז"ל כתב שלא קנה בן הבן כיון שלא הקנה לבן כלום אלא לאחר שיהיה בן בנו ת"ה וכשיהיה ת"ח חזר סודרא למריה ונתבטל הקנין ומ"מ בן הבן מותר ליהנות מהם אע"פ שלא קנה: וכתב עוד הרמב"ם וזה הבן אסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו הרי זה מותר וכן אם פרע בחובו או בכתובת אשתו וצריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עלי (ז) [ד] ואיני מבין דבריו היאך יהא מותר לו לפרוע חוביו מנכסים האסורין עליו הרי הוא נהנה מהם שלא אמרו אלא ופורע חובו פירוש שהמדיר פורע מעצמו וגם מאי נ"מ שמודיען שאלו הן נכסי אביו:

רבד ראובן שאומר לשמעון (א) הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנאתי (ב) ראובן מותר בהנאת שמעון ושמעון אסור בהנאת ראובן (ג) וכתב הרמב"ם ואם נהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום ואם אומר לשמעון הרי את עלי

כדכתיבנא כל מאי דקא"ל לדחויי מכוין ולאו לאיפלוגי עליה עכ"ל:

ומ"ש ומ"מ בן הבן מותר ליהנות מהם אע"פ שלא קנה פשוט הוא ב ואיני יודע מה מלמדנו: וכתב עוד הרמב"ם וזה הבן אסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו ה"ז מותר וכן אם פרע בחובו וכו' ג"ז שם בפ"ה מה' נדרים: **ומ"ש** ואיני מבין דבריו היאך יהא מותר לו לפרוע חובו מנכסים האסורים לו וכו' לא על הרמב"ם תלונתו אלא על מתניתין דהגוזל קמא [קט.] דקתני הכי בהדיא ומשום ג דאישתמיטתיה לרבינו ההיא מתני' תמה על הרמב"ם וכבר נתבארו הדברים יפה בסימן רי"ו בשם הר"ן ושם נתבאר גם כן למה צריך שיודיעם שהם נכסי אביו:

רבד ראובן שאמר הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנאתי וכו' כל סימן זה משנה בפ' השותפים שנדרו (מז: מח.) ופי' הר"ן הריני עליך חרם שתהא הנאתו עליו כחרם של ב"ה מותרים בדבר של עולי בבל שהפקירוה לכל ישראל ואסורים בדבר של אותה העיר שהם דרים בה מפני שאין לאנשי העיר אחר חלק בהם שהרי יכולים למכרם ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר והו"ל כשותפין שאוסרים זה על זה מה תקנתן יכתבו חלקן לאחרים דהככי שרי כדתנן נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה: כתב רבינו ירוחם לעולם מותרים בכל הדברים של בני העיר שהוא הפקר לכל אפי' למי שאינו מן העיר וזהו מה שפי' הר"ן על מותרים בדבר של עולי בבל וכתב הר"ן קשה לי לדברי חכמים דלא מפלגי בין כותב לנשיא לכותב להדיוט מאי קמ"ל מתני' הא תנן לה תרי זימני נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה ונראה בעיני דקמ"ל דאע"ג דאין הלה מסתלק ממה שנתן שעדיין משתמש בה"ה כבתחילה שרי דלא תימא הערמה בעלמא הוא ואסור: וכתב עוד מתני' דקתני אסורים בדבר של אותה העיר רבנן היא ולא ראב"י דכ"ה הוא כחצר שאין בה דין חלוקה דמי הילכך כיון דאיפסיקא הלכתא כראב"י ליתא למתניתין ויש לתמוה על הרמב"ם שפסק בפ"ז מהלכות נדרים כראב"י ופסק נמי למתניתין וכבר השיגו הרמב"ן ז"ל בהלכותיו א היכי מזכי שטרא לבי תרי עכ"ל. וכתב רבי' ירוחם יש מי שפסק דאין אסורים בשום א' מהדברים שכל בני העיר יש להם חלק בהם דהא קי"ל כר"א דמותרים ליכנס בחצר שאין בה דין חלוקה: ומ"ש בשם הרמב"ם דבאומר הריני עליך חרם אם נהנה אינו לוקה בפ"ה מה' נדרים וממה שכתבתי בסוף סימן ר"כ בשם הר"ן ז"ל יתבאר

תנאי שהתנה שאם לא יהא בן הבן ת"ח שיהא גם הוא מודר מנכסיו ולכן כתב רבינו דהרא"ש נחלק על הרמב"ם בתרתי חדא דלא קנה בן הבן אפי' יהיה ת"ח דלא דמי לקני על מנת להקנות דק"ם כדפרי' בסמוך אידך חולק עליו במ"ש דאם לא יהא בן הבן ת"ח דאסור בכן ליתא אלא אף על פי דלא קנה מ"מ בן הבן מותר בכן אפילו לא יהא ת"ח דלא חשבינן דבריו אלו לתנאי דאם לא יהא בן הבן ת"ח דהוא אסור בכן:

ומ"ש הרמב"ם אח"כ וזה הבן אסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבניו ה"ז מותר לא קאי למ"ש קודם זה אם אמר אם יהא בן בני ת"ח אלא השתא איירי במדיר את בנו סתם מנכסיו ולא הזכיר את בן בנו כלל ולא כתב הרב אם נתן אלא להורות שכשנותן לאחיו או לבנו צריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עלי דאם לא יהא מודיען ויהיו מחזיקין לו טובת הנאה בעד מה שנתן להם מתנה זו אם כן הוי נהנה מנכסי אביו למ"ד טובת הנאה ממון ואסור אבל כשהודיען לא יהיו מחזיקין לו טובה ליכא איסורא ומש"ה דוקא אם נתן אבל לכתחילה לא יתן דשמא לא יודיעו' אי נמי שמא אף אם יודיען יגיע לו מכן איזה טובת הנאה ובסמוך כתבתי פירוש אחר והוא עיקר:

ומ"ש ואיני מבין דבריו וכו' הר"ן ז"ל בפרק השותפין פירש דברי הרמב"ם שר"ל ב"ד באין ומגבין לב"ח בע"כ וכן מ"ש אם נתן לאחיו או לבנו לא שיתן להם ממש אלא שמראה להם מקום וא"ל נכסי אלו אסר עלי אבא טלו לעצמכם וכו' ומביאו ב"י בסימן רי"ו אכן לא נתקבל יישוב זה לרבינו דלשון הרמב"ם משמע שהמודר בעצמו נותן לאחיו ולבנו ופורע בחובו או בכתובת אשתו מיהו לא היה קשה לרבינו הא דנותן לאחיו או לבנו כמו שהיה קשה להר"ן דכיון שמודיען שאלו נכסי אביו שאסרן עלי ליכא חששא דנהנה מטובת הנאה דידה וכ"כ ב"י לעיל בסימן רי"ו אלא דעל מ"ש וכן אם פרעה בחובו וכו' קאמר דאינו מבין דבריו ואפשר ליישב דגם בזה לא היה דעת הרמב"ם אלא לומר דאם פרעה בחובו או בכתובת אשתו אינו חייב לחזור ולפרוע משלו ולהוציא מה שפרע מנכסי אביו כדי שלא יהנה בהם דדיעבד כיון דפרע הוי ספיר פרעון ואינו עומד באיסור נדר והטעם מפורש בדבריו שכתב וז"ל וצריך להודיען שאלו נכסי אבא שאסרן עלי שהנשבע שלא יהנה בו חבירו מותר לו לפרוע את חובו כמו שיתבאר עכ"ל נראה דר"ל דכיון דאביו שהדיר את בנו מנכסיו היה מותר לו לפרוע את חובו אמדינן דעתיה דמתחלה לא אדריה (אלא) כדי שלא יהנה בנו מנכסיו ויבזבזם ויהא נשאר עליו חוב בעלי חובות וכתובת אשתו שאין זה כבוד אביו אלא יהיו ב"ח וכתובת אשתו נפרעין מירושתו ולכן אם פרעה בחובו או בכתובת אשתו אין עליו איסור נדר ומש"ה צריך להודיען שאלו נכסי אבא וכו' כדי שיתכוונו הב"ח שהם נפרעין מנכסי אביו כאילו קבלו הפרעון מאביו עצמו ולא ממנו כדי להקל עליו האיסור וכן בנותן לאחיו או לבנו צריך להודיע מה"ט דאמדינן דעתיה דאביו דמתחילה לא הדירו מנכסיו אלא כדי שלא יבזבזם וילכו לאיבוד אלא יהיו נשארים לאחיו או לבנו ומש"ה לא שרי אלא לאחיו או לבנו שהם יורשים ירושתו אבל לא בנותן לאחרים ומש"ה צריך להודיען כדי שיתכוונו אחיו ובנו כאילו קבלו מתנה זו מידו של אביו עצמו ולא ממנו דהשתא אין המודר נהנה כלל לא ממתנה שנותן לאחיו או לבנו ולא ממה שפורע חובו ואע"פ כן לא שרי אלא דיעבד אבל לא לכתחילה כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם והוא העיקר לפע"ד ודו"ק ודע דאמרינן בס"פ השותפין א"ל רבא לר"נ הא מתנת בית חורון דקני ע"מ להקנות הוא ולא קא קני א"ל משום דסעודה מוכחת עליו וכתב הר"ן וקשה וכי מוכחת סעודתו יותר ממאי דאמר בהדיא ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל ואפ"ה אקשינן דכי היכי דקני בר בריה מבריה ה"נ לקני אבוה מאחר כיון דאפסקיה אחר ומאי משני ליה וכ"ל ה"ק סעודתו מוכחת עליו דבעי מדיר דליתהני אבוה מסעודתו דלאיתהנויי מסעודה דאינש אחרינא מאי נפקא ליה מיניה הלכך אסור אבל הכא אדרבה ניחא ליה להאי גברא דליתהני בר מאבוה שכך סדר נחלות ולא שתקפוץ נחלה ממנו לבן בנו עכ"ל משמע לפי פי' הר"ן דבמתנת בית חורון אינו אסור אלא כשאביו מודר הנאה ממנו אבל באיש אחר שרי אבל הרמב"ם בפ"ז לא הזכיר אביו אלא סתם כתב ויבא פלוני שהוא אסור בהנייתי וכו' וכ"כ הסמ"ג אבל פי' סעודתו מוכחת עליו לדעתם הוא כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהן לאכול מסעודתו ומחלק בין סעודה גדולה לקטנה דבגדולה אפי' נתן לו סתם ואח"כ אמר רצונך שיבא פלוני ויאכל אסור אבל בקטנה אינו אסור אלא במפרש בשעה שנתן הסעודה ויבא פלוני ויאכל מיהו אפשר דאף להר"ן לאו דוקא אביו אלא ה"ה רבו וכיוצא בו וכמ"ש הרמב"ם והסמ"ג אלא דהר"ן אינו מחלק בין גדולה לקטנה גם הסמ"ק לא חילק בין גדולה לקטנה ומשמע מלשונו דדוקא סעודה שאין דרך לטרוח ולהכין סעודה וליתנה לאחר במתנה לפיכך אמרינן סעודתו מוכחת עליו אבל בשאר דברים שאינו סעודה כגון מעות או מטלטלין אפי' אמר בשעה שנתן לו ויבא פלוני ויטלנו מותר דקני ע"מ להקנות הוא וקנה כר"נ וכדפסק הרמב"ם:

רבד ראובן שאומר לשמעון הריני עליך חרם וכו' עד סוף הסימן הכל משנה פרק השותפין סוף (דף מ"ז) ופירש הריני עליך חרם נכסי עליך כחרם של בדק הבית דתלה אותם בדבר הנדור והקשה הר"ן בפ' אין בין המודר ריש (דף מ"ג) דאפילו באומר הריני חרם עליך ליתסרו שניהם משום גזירה כי

פרישה

פכ"ל ועד"ר: (ה) אם יהיה בן בני ת"ח כו' ומיירי שהקנה לבן בנו ע"י בנו עכשיו בק"ם וכה"ג במ"מ סימן ר"י ע"ש: (ו) מותר בהן אם יהיה ת"ח כמו שהתנה ר"ל וכן קנויין לו (ולא יוכל אביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים והוי כאילו אמר ובן הבן יזכה בהן כ"כ בכ"מ פ"ה דנדרים ע"ש פכ"ה) ולהכי סיים אם יהיה ת"ח כמו שהתנה דלענין היתר הנאה בלבד אף אם לא יהיה ת"ח שהרי לא הדיר בן בנו אלא בנו והא דנקט לשון מותר איידי דנקט גבי בנו אסור נקט בבן בנו מותר ועיין בדרישה: (כיון שלא הקנהו לבן כלום ז"ל רש"ל פי' מאחר שלא כיון זה אלא כדי שיקנה לבנו ודאי לא הקנהו עד אותה שעה שיהיה ת"מ דמאי ליעביד בהו בנתיים והאי שעתא כלתה אותה הקנאה וחזר סודרא למריה ומדברי הרא"ש יראה דאיירי דוקא בק"ם אבל הר"ן פי' דל"ד בק"ם איירי אלא כלומר כבר כלתה ההקנאה ואיירי נמי במשיכה ובחזקה ומ"מ בשטר קני דכי הוי בר בריה ת"ח מאחר שהשטר קיים ועומד והתוס' פי' דאף בשטר לא קני וצ"ע עכ"ל פכ"ה): (ז) ואיני מבין דבריו היאך יהא מותר לו לפרוע חובו מנכסיו כו' וכתב ב"י לא על הרמב"ם תלונתו כ"א על מתניתין דהגוזל קמא דתנן בה כן בהדיא וז"ל האומר לבנו קונם שאת נהנית לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו ויחזור ויתן לבניו ולאחיו ואם אין לו לווה וב"ח באים ונפרעים ממנו ע"כ ועיין בדרישה:

פי' רבד (א) הריני עליך חרם רצה לומר שתהא הנאתי עליך כחרם של בדק הבית ר"ן:
(ב) ראובן מותר בשמעון משום שיפא נקטה א"כ קמ"ל דלא גזרינן אם יהנה ממנו ראובן שיהנה ג"כ שמעון מראובן כדלקמן: (ג) וכתב הרמב"ם ואם נהנה ממנו אינו לוקה הרמב"ם אזיל לשיטתו דאינו נלקה אלא הנודר ולא המתנדר אבל הר"ן סתר דבריו

דרישה

מותר למלאות לו חבית כו' ר' יעקב בר אידי אמר אף ליקח לו מפליו מן השוק ול"פ כאן באיש כאן באשה וכן הביאו הרא"ש ופי' אותה דר"ל שהאשה הדירה את בנה או איש שהדיר את בנו שלא יהנו מן הבן כדי שלא יבטל מת"ת וכן פירשו הרמב"ן כמ"ש רבינו בשמם וה"ק אם אשה שהדירה את בנה שלא תהנה ממנו ואין דרכה לילך בשוק וה"ה אם אב המדיר הוא אדם חשוב מותר לבן לקנות לו או לה בשוק דאכן שהדי דאדעתיה דהכי לא אדריה אבל אם הוא איש שדרכו לקנות מן השוק אפילו בהכי אדריה וכסף משנה כתב ז"ל ורבינו השמיטו נראה שהוא סובר דגמרא דידן פליג דאל"כ לא הוי שתיק מינה עכ"ל וע"כ שהרמב"ם א"א לפרש הירושלמי כמו שפירשוהו הרא"ש והרמב"ן שהרי הרמב"ם סובר שהבן הוא המודר ולא האב וא"כ מה זה שכתב כ"מ ורבינו השמיטו עדיפא מיניה הו"ל להקשות הא הירושלמי הזה הוה סתירה לפירושו לכן נלע"ד שכ"מ סובר שהרמב"ם מפרש דברי הירושלמי לפי שיטתו ור"ל שהאיש והאשה שנקט הירושלמי הם מודרים מן האב ומיירי שהאיש והאשה הם רעים במעשיהם והאב מדירם שלא יהנו ממנו ולכן מקשה שהיה לו להביאו ולהשמיענו שאם האב מדיר את בנו מכח מעשיה הרעים שיכול ליקח לו מן השוק: [ה] מותר בהן אם יהיה ת"מ כמו שהתנה וכתב כ"מ בפ"ה מהל' נדרים שפירוש דברי הרמב"ם כמ"ש בפרישה ולעד"ד דבזה נתיישב מ"ש ב"י אדברי רבינו שכתב ומ"מ בן הבן מותר ז"ל פשוט הוא ואיני יודע מה מלמדנו עכ"ל וה"פ דקאי אדלעיל אדברי הרמב"ם שכתב מותר בהן אם יהיה ת"ח כמו שהתנה וקאמר ממ"כ אי פי' של כמו שהתנה ר"ל שזוכה בהן מכח התנאי שהתנה בקנין וכמ"ש בפרישה ז"א כיון שלא הקנה לבן כלום אלא לאחר שיהיה בן בנו ת"ח כו' ואי אין פי' של כמו שהתנה כאשר כתבתי בפרישה אלא ר"ל שבן הבן מותר בו בהנאה מכח התנאי ולא נאסר בהן ע"ז כתב ומ"מ בן הבן מותר ליהנות מהן אע"פ שלא קנהו וא"כ למה אמר כמו שהתנה וק"ל. ואע"ג דהאי ומ"מ כו' אינו מדברי הרא"ש מ"מ רבינו כתבו אדברי הרמב"ם כדי להגדיל הקושיא בדרך ממ"נ. ומ"ש ב"י דהרמב"ם פסק דלא כרב אשי בכולה וס"ל דאף דהדר סודר למריה מ"מ קונה ע"כ ז"א פשוט בדברי הרמב"ם דא"כ לא הו"ל לרבינו לסתום הדברים במ"מ בסימן קל"ה ור"י ולמה כתב דאם הדר סודר למריה דלא קנה בלא פלוגתת הרמב"ם וגם ב"י לא הביא פלוגתא אלא שדעת המ"מ הוא שלדברי הרמב"ם שקנה ע"ש בסימן קל"ה: [ז] ואיני מבין דבריו היאך יהא מותר לו לפרוע חובו כו' וכתב ב"י ז"ל לא על הרמב"ם תלונתו כ"א על מתניתין דהגוזל קמא דתנן בה כן בהדיא וז"ל האומר בנו כו' עפ"ר. ונראה דב"י לא הקשה כלום ואביא לך דברי הר"ן שכתב על משנה זו וב"י הביאה בסימן רי"ו ומתוכם יתבארו דברי הרמב"ם ורבינו וז"ל הא דקתני בסיפא לא יירשנו לאו למימרא דאסור לזכות בהן דא"כ היאך נותנין לבניו ולאחיו ולב"מ אלא שאינו רשאי ליהנות מהם אבל נכסים ודאי

חדושי הגהות

ב בספרו כסף משנה על הרמב"ם כתב וז"ל וצריך לדחוק ולומר שמ"ש הרמב"ם אם יהיה ת"ח כמו שהתנה לאו למימרא שאם לא יהיה ת"ח יהא אסור בהם אלא היינו לומר שאם יהיה ת"ח יזכה בהם הוא ולא יוכל אביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים או לפרעם בחובו והוי כאילו אמר ובן הבן זכה בהם אם יהיה ת"ח כמו שהתנה אלא איידי דנקט גבי בן אסור בהם נקט גבי בן הבן מותר בהם ולאו דוקא אלא חוי כאומר ובן הבן זוכה בהם עכ"ל: ג עיין בלחם משנה שמצדיק דעת הטור ועיין ט"ז:
רבד א עיין בלחם משנה ישוב על הרמב"ם:

הך

עלי חרם ראובן אסור בהנאת שמעון ואם נהנה לוקה שהרי חילל דבריו ושמעון מותר בהנאת ראובן הריני עליך חרם ואתה עלי שניהם אסורין ליהנות זה מזה (ד) ומותרין בדבר שהוא בשותפות לכל ישראל כמו הר הבית והעזרות ואסורין בדבר שהוא בשותפות לבני אותה העיר כמו ב"ה והתיבה והספרים וזה תקנתם שיקנו חלקם שיש להם בו לאחר ונמצא שאין אחד מהן נהנה משל חבירו:

רכה ראובן שאומר לשמעון הרי פירותיו של פלוני אסורין עליך אינו כלום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו אא"כ יענה הנאסר אמן:

רכו שנים שהן שותפין בחצר ונדרו הנאה זה מזה (א) אם יש בו דין חלוקה חל הנדר ואסורין ליכנס בו (ב) עד שיחלקו

ב"ח

כי היכי דגזרינן לשאול משום להשאיל וכן בכולהו גזירה כדלעיל בסי' רכ"א וי"ל דבלשאול וכן בכולהו דלא משמע להו לאינשי דליתסרו במודר איכא למיגזר אבל בהנאה גמורה כאכילת פירות וכיולא בהן ליכא למיגזר עד כאן לשונו וא"ת דבפ' השותפין (דף מ"ד) איתא א"ל רב יוסף הרי בית הכנסת דכמי שאין בו כדי חלוקה דמי וכו' וקי"ל הלכה כראב"י דבחצר שאין בו דין חלוקה לא חל הנדר ומותרים ליכנס בו וכדלקמן בסי' רכ"ו וכאן פסק דבב"ה אסורין ואם כן הפסקים סותרים זא"ז וכבר התעוררו על קושיא זו הרמב"ן והר"ן בדף מ"ה ומביאו ב"י ולא ראינו יישובו במחברים ולפעד"נ ליישב דכיון דאיפסיקא הלכה כראב"י וקי"ל נמי הלכה כסתם משנה ותנן הכא בפירוש דאסורים בב"ה אלמא דצריך לחלק ולומר דראב"י מודה בב"ה דכיון דאפשר לתקן ע"י שיקנו חלקם לאחר אסורים עד שיתקנו וכי היכי דאמרינן בחצר שיש בו דין חלוקה דאע"ג דקי"ל יש ברירה אפ"ה אסור כיון דאפשר לתקן בחלוקה ה"נ דכוותה בב"ה והא דקא פריך רב יוסף הרי ב"ה דכמי שאין בו דין חלוקה דמי ותניא שניהם אסורים בדבר של אותה העיר לא הוה ס"ל חילוק זה בין יש לו תיקון לאין לו תיקון דאי הוי ס"ל האי חילוק לא הוי פריך מידי מ"מ אנן ס"ל למסקנא לחלק בכך כי היכי דלא תקשה הילכתא אהילכתא ובזה יש ליישב מה שהקשה הר"ן מאי קמ"ל מתני' הא תנן לה נותן לאחר משום מתנה והלה זוכה בו דאיכא למימר דקמ"ל דאע"ג דמדינא לא היה צריך תיקון בב"ה דלא חל הנדר כיון דאין בו דין חלוקה וכראב"י אפ"ה כיון דיש לו תיקון צריך לתקן ומש"ה הצריך הרמב"ם וכתב וכיצד יעשו כדי שיהיו מותרים בדברים אלו כ"א ואחד כותב חלקו לנשיא או לאחד משאר העם וכו' כדי לבאר שבקל נוכל לתקן שכ"א יהא מותר בהם במה שכ"א כותב חלקו וכו' וכיון דהמרחץ או ב"ה הוא לכל אנשי העיר לא מחזי הערמה אע"ג דמשתמש בתוכו לאחר שכתב חלקו כיון שרבים נכנסים בתוכו אף למי שאין לו חלק בתוכו משא"כ בחצר של שני שותפין שאם יקנה חלקו לאחר ואח"כ חוזר ומשתמש בתוכו מחזי הערמה ונראה דלמה שכתב הרא"ש בשותפין שנדרו וכו' דדוקא בשאמר חצירי אבל אמר חצר זו לא מהני כפייה ה"נ בב"ה אם אמר ב"ה זו לא מהני שיקנה לאחר דהלא נאסר חלקו מב"ה אף לאחר שילא מידו כיון שאמר ב"ה זו מיהו כל זה מדינא אבל מצד התקנה כתב ב"י בשם א"ח שהורה הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מן הספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכתב עוד ע"ש תקנת ר"ג מי שהשאיל ביתו לב"ה אינו רשאי לאוסרה על יחיד אלא אם כן יאסור אותה לכל הקהל:

רכה ראובן שאומר לשמעון הרי פירות של פלוני אסורין עליך אינו כלום וכו' בפ' השותפין (דף מ"ז) בעי רמי בר חמא אמר קונם פירות האלו על פלוני מהו בחילופיהם מי אמרינן גבי דיליה הואיל ואדם אוסר פירות חבירו על עצמו אדם אוסר דשלב"ל על עצמו גבי חבירו הואיל ואין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו אין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו א"ד משום דחליפין כגידולין דמי ל"ש הוא ול"ש חבירו אלמא דפשיטא ליה דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו דאי אמר קונם פירות של פלוני עליך לא הוי כלום: ומ"ש אלא א"כ יענה הנאסר אמן דאלמא דבעונה אמן כאסרו עליו פירות חבירו הוא נלמד מדין שבועות ספ"ג דשבועות דאם השביעו אחר וענה אמן או אמר הן הוי כאילו נשבע בעצמו ויתבאר בסימן רל"ז ודין נדר בזה כדין שבועה דאם קבל נדרו של חבירו הוי כאילו נדר בעצמו:

רכו שנים שהן שותפין בחצר וכו' רפ"ה השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס בחצר ראב"י אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו ושניהם אסורין להעמיד רחיים ותנור ולגדל תרנגולים. היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו לא יכנס לחצר ראב"י אומר יכול הוא לומר לו לתוך שלי אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך וכופין את הנודר למכור את חלקו. היה אחד מן השוק מודר באחד מהם הנאה לא יכנס לחצר ראב"י אומר יכול לומר לו לתוך של חבירך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך. ובגמרא א"ר יוסף אמר זעירי מחלוקת שאין בה כדי חלוקה אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסור ופי' רש"י וסגי ליה בחלוקה וכ"כ הרמב"ם בפ"ז וכך הם דברי רבינו דלאחר חלוקה שרי והכי נקטינן דלא כמ"ש הר"ן ע"ש הרשב"א דאפי' לאחר חלוקה נמי אסורין. ואיתא תו בגמ' א"ר הונא הלכה כראב"י וכן א"ר אלעזר הלכה כראב"י וכתב הרא"ש הלכה כראב"י דשרי כשאין בה כדי חלוקה משום ברירה ואפ"ה כשיש בה כדי חלוקה לא סמכינן אברירה כיון דיש לתקן בחלוקה. וקשה דהכא פסק כראב"י ובשילהי מסכת י"ט פסיק תלמודא כרבי אושעיא דאמר בדרבנן יש ברירה בדאורייתא אין ברירה וכו' והיה אומר ר"ת הא דפסקינן הכא כראב"י לאו מטעמיה דאיהו סבר יש ברירה כדאיתא בפ' הפרה אלא משום דחשבינן ליה ויתור כדאיתא בפ' ח"ה ויתור מותר במודר הנאה וכו' ולפי הך פיסקא אם הדירו זה את זה מדריסת הרגל אסורים ליכנס

ב"י

יתבאר לך שהוא ז"ל חלוק בזה כתוב בספר א"ח שהורה הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מן הספרים ואם אסר אין איסורו איסור. וכתב ע"ש שבתקנות ר"ג יש איש שהשאיל ביתו לב"ה ויש לו מריבה עם אחד מהקהל שאינו רשאי לאוסרה א"כ יאסור אותה לכל הקהל:

ב"ה ב אסורים בדברים שהם בשותפות אנשי אותה העיר כגון הרחבה שבעיר והמרחץ וב"ה והתיבה והספרים כ"כ הרמב"ם והתוס' והרמב"ן כתב מותרין ליכנס בבית הכנסת לפי שהוא כחצר שאין בו דין חלוקה עכ"ל. ונראה נמי שמותרים בס"ת קריאה של מצוה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ומזה הטעם אין שום אחד מהקהל יכול לאסור לקהל הספר וכן פסק הרשב"א שאין אדם יכול לאסור ספרים והוא ז"ל לא גרים במשנה הספרים עכ"ל:

רכה ראובן שאומר לשמעון הרי פירותיו של פלוני אסורים עליך וכו' פשוט בפ' השותפין שנדרו (דף מז.) בבעיא דרמי בר חמא קונם פירות אלו על פלוני מהו בחילופיהן גבי עצמו וכו' אבל גבי חבירו הואיל ואין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו פירש"י דאי אמר לחבירו קונם פירות של פלוני עליך לא אמר כלום ע"כ: ומ"ש רבי' אא"כ יענה הנאסר אמן הוא נלמד ממימרא דשמואל פ' שבועות שתים (דף כט:) כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא מפיו דמי:

רכו שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה אם יש בו דין חלוקה חל הנדר וכו' ר"פ (מה:) השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס בחצר ראב"י אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו ושניהם אסורים מלהעמיד שם ריחיים ותנור ומלגדל תרנגולים היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו אסור ליכנס לחצר ראב"י אומר יכול הוא שיאמר לתוך שלי אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך וכופין את הנודר למכור את חלקו היה אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהם אסור ליכנס לחצר ראב"י אומר יכול לומר לו לתוך של חבירך אני נכנס ולא לתוך שלך ובגמרא מחלוקת בשאין בה כדי חלוקה אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסור אמר רב הונא הלכה כראב"י ואיבעיא לן בגמ' (שם) בנדרו פליגי רבנן עליה דראב"י אבל בהדירו זה את זה מודה לראב"י דכאנוסים דמו או דילמא אפי' בהדירו זה את זה פליגי רבנן ואתי למיפשטא מדתנן היה א' מהם מודר מחבירו ופליגי רבנן ודחיא תני נודר הנאה מחבירו ה"נ מסתברא דקתני סיפא וכופין את הנודר למכור את חלקו אא"ב דנודר הוא היינו דקתני כופין אא"א דאדריה אמאי כופין אותו הא מינס אניס. ופי' הר"ן אסורין ליכנס לחצר דקסבר האי תנא ויתור אסור במודר הנאה: ראב"י אומר זה נכנס לתוך שלו וכו' בפ' שור שנגח את הפרה אוקימנא פלוגתייהו ביש ברירה או אין ברירה דראב"י סבר יש ברירה והאי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה עייל: ושניהם אסורים מלהעמיד ריחיים ותנור ולגדל תרנגולים דאף על גב דאמר בפ' חזקת דשותפים אהעמדה כדי לא קפדי מ"מ אי קפדי יכולין לעכב זה על זה ואע"פ שדרכן לוותר ויתור אסור במודר הנאה: וכופין את הנודר למכור את חלקו דוקא כשנדר אחד מהם משום דכיון דאיהו אסור וחבירו מותר חיישינן שמא יתקנא בחבירו וישתמש בה אף הוא ולפיכך כדי שלא יכשל כופין אותו למכור אבל כשנדרו הנאה זה מזה דשניהם אסורים לא חיישינן דכל חד וחד מזדהר באיסוריה וכן באוסר נכסיו על עצמו מהאי טעמא גופיה אין כופין אותו למכור וכ"ת בנדר אחד מהשותפין נמי אמאי כופין אותו אליבא דראב"י הא בדריסת הרגל איהו נמי שרי ואי מיקני בחבריה בהעמדת ריחיים ליעכב עליה י"ל דכיון דשותפים כה"ג לא קפדי זילא ביה מילתא לעכובי דהא הך סיפא בנדר אוקימנא לה בגמרא וכיון שחבירו לא גרם לו איסור למה יעכבנו מדבר שאין השותפין מקפידין בו הילכך כסיפא ליה מילתא לעכובי ומתוך שחבירו מעמיד ריחיים יתקנא בו לומר אעשה כן גם אני: היה אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהם וכו' ראב"י אומר יכול הוא לומר לו לתוך של חבירך אני נכנס וכו' כתב הרשב"א ז"ל דדוקא כשהיה נכנס לצורך השותף בין שהוא צריך לשותף או שהשותף צריך לו לפי שהחצר קנוי לכל אחד מהם ולכל מי שהוא צריך להם אבל ליכנס בתוכו אחד מן השוק לעצמו שלא לצורך השותף אסור אבל הרא"ה כתב דבכל ענין שרי ולא נראה לי דבריו א"נ דנדר הוא היינו דכופין לפי שהוא גרם לעצמו א"א דלא נדר הוא אמאי כופין הא מינס אניס וא"ת לימא לעולם בהדירו חבירו עסקינן וכי קתני כופין את הנודר את המדיר קאמר י"ל דלא ס"ל שיהא בדין לכוף אדם למכור את שלו מפני שאסר נכסיו על חבירו אבל לנודר עצמו ראוי לכוף דמה הנאה יש לו לאסור על עצמו נכסיו ואיכא למיחש שמא יכשל ויש לתמוה על הרמב"ם שכתב דלמדיר הוא שכופין שאף ע"פ שזה הוא דרך הירושלמי אין זה דרך הגמרא שלנו וכבר השיגו הראב"ד ז"ל ומיהו אם היה רגיל להדיר כופין אותו למכור והכי תניא בתוספתא ומפרש בירושלמי דבתרי זימני מיקרי רגיל: מחלוקת שאין בה כדי חלוקה. דראב"י סבר דכיון שא"א לאחד מן השותפין לעכב את חבירו מלהשתמש בו לעולם ולא לכופו לחלוק

דרישה

ודאי דידיה הם ואיידי דתנא רישא יירשנו לומר שמותר ליהנות מהם כשאר יורשים תנא סיפא נמי לא יירשנו ול"ד וכ"ת ה"כי נותנן לבניו או לאחיו בשלמא ב"ח נפרע מהם ל"ק דב"ח לאו מדעתיה מתפרע דליקוי פורע חובו מאיסורי הנאה אלא ב"ד מגבין להם ואע"ג דאיסור ממילא אתהני לא איכפת לן אבל נותן לבניו ולאחיו היאך שרי הא מתהני מטובת הנאה דידהו י"ל דלא נתנם להם ממש אלא שמראה להם מקום ואמר להם נכסי אלו אסר עלי אבא ואיני יודע מה אעשה בהן טלו לעצמכם ועשו בהם מה שתרצו וכה"ג לאו מתנה הוא אלא גוונא דהפקר הכ"ל והנה על המשנה אין תלונה כלל דרבינו סבר שהמשנה מיירי שב"ד מגבין לב"ח כמ"ש הר"ן וגם דברי הרמב"ם יש לפרש כן אלא מדסתם דבריו הבין רבינו שמיירי בכל ענין שאפי' הוא בעצמו פורע חובו. אלא שיש לדקדק שהרמב"ם השוה הנתינה לאחיו ובניו לפריעת חוב דכתבן במד ליסנא אם נתן אם פרע וא"כ הו"ל לרבינו לתמוה על הרמב"ם גם במ"ש אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו היאך נותן לכן בעצמו הא נהנה בזה בנתינתו. וצ"ל דס"ל דכיון דיש לכן קלת שייכות בזה הממון מכח המוריש זולתו מש"ה מותר גם אין זה הנאה כ"כ כיון שהוא עצמו לא נהנה בגופו בנתינה זו משא"כ בפורע חובו שהוא עצמו נהנה מאותו חוב. ואפשר דמש"ה הקדים רבינו לכתוב גם ריש דברי הרמב"ם דנותן לבנו ואחיו אף דלא השיג עליה כדי לדייק מיניה דמדכתבם הרמב"ם במד ליסנא ש"מ דס"ל דכמו שהנתינה לבנו ואחיו מיירי דהוא בעצמו נותן להן מטעם שכתבתי כן ס"ל נמי דהוא עצמו פורע לב"ח ולכן תמה עליו היאך יהא מותר כו'. מיהו גם בזה אין קושיא כ"כ דהא הרמב"ם כתב אם נתן כו' דר"ל אם נתן בדיעבד וכן אם פירע שבדיעבד פרע מה שעשה עשוי וגם הוא מודה שלכתחילה אסור וי"ל ג"כ איפכא דרבינו דייק מדכתב הרמב"ם ל' דיעבד פרע נתן ש"מ דמיירי דהוא בעצמו פרע או נתן דאי ב"ד או ע"י מראה מקום אפילו לכתחילה נמי ומש"ה מתמה עליו דא"כ אפילו בדיעבד אין נתינתו נתינה מדלא אמרו אלא שהמדיר פורע כו' משמע אבל המודר בכל ענין לא. וע"ל בח"מ סימן שס"ז דכתב כיולא בזה בגזל לאביו דקתני באותו משנה יחד בהגזל קמא ושם פי' רבינו דאחיו ר"ל אחי אביו ובניו ר"ל אחיו והרמב"ם לא פי' כן וכתב עליו שאין ל' המשנה משמע כדבריו וכאן לא הזכירו מזה כלום. וכן מה שהקשה רבינו עוד מכ"מ שמודיעין כו' קשה דוקא אהרמב"ם דאילו להר"ן ההודעה היא המראה מקום משא"כ להרמב"ם כשהמודר נתנן מעצמו וק"ל. ותלונה זו איכה על המשנה שבמשנה לא כתבה דצריך להודיעו אלא שהרמב"ם מפרש כן המשנה מדעתו ומסברא ובאמת שגם על הרמב"ם לק"מ שהוא סבר שכל זמן שאינו מודיעם שממון זה אסור לו אסור אפי' בגוונא שכתב הר"ן מפני שהן מחזיקין לו טובה ע"ז שסוברין שהממון הוא שלו לכך צריך להודיעם שאז אינם מחזיקין לו טובה כ"כ ואין לו עליהם אפי' טובת הנאה כך הוא סברת הרמב"ם אלא שסברא זאת לא נראה בעיני רבינו ולכן כתב עליו מכ"מ שמודיעם כולי:

אם

פרישה

דבריו והביא ב"י דבריהם בסימן ר"כ וכמ"ש שם ע"ש: (ד) ומותרין בדבר שהוא בשותפות לכל ישראל כו' שזהו הפקר לכל ישראל ואין נקרא שם של א' עליו משא"כ בענין המיוחד לאותו העיר שיכולין למוכרו אם ירצו נמצא ששמן עלייהו והוי כשותפין שאוסרים זע"ז. ומי שהשאיל ביתו לב"ה יש בתקנות ר"ג שאינו רשאי לאוסרה על אחד מבני הקהל א"כ יאסרם על כולם רמ"א (וכ"כ ב"י בשם א"מ עכ"ה):

סי' רכו (א) **אם** יש בו דין חלוקה פירוש דהיינו ארבע אמות על ד' אמות לכל א' כמבואר בח"מ סימן קע"א: (ב) עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו והיינו כהרמב"ם דס"ל

חדושי הגהות

ב הך אסורים בדברים הוא מציין דברי הטור ובאילו אמר ומ"ש רבינו אסורים בדברים שהם בשותפות וכו' עד והספרים כן כתב הרמב"ם וכו' ותיבת עכ"ל שסיים שנית אין לו הבנה:

ב"ה

שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו וכ"ש אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק מנכסיו שאסור ליכנס בו לצרכו (ג) [א] אם לא לצורך אחד מהשותפין בחצר (ד) ואם אין בו דין חלוקה (ה) לא חל הנדר ומותרין ליכנס

לחלוק מתחלה ע"מ כן קנאוה שתהא גופה קנויה לגמרי לכל אחד לתשמישו בשעת תשמישו וכשמשתמש בה אמרינן הוברר הדבר למפרע שמתחלה היתה קנויה לו לשעה זו. וס"ל לר"א דאע"ג דבעלמא אין ברירה בכי הא יש ברירה לפי שעיקר הקנייה נתבררה משעה ראשונה. אבל יש בה דין חלוקה דברי הכל אסור. משום דכיון שחצר זו לחלוקה עומדת א"א לומר שמתחלה קנאוה כולה כל אחד לתשמישו דשמא האחד יכוף את חבירו הילכך אפי' לרא"ב"י אסורים וכתב הרשב"א דל"מ קודם חלוקה דאסורים אלא אפי' אחר חלוקה נמי אסורים דל"ל כיון שחלקו הוברר הדבר למפרע שיהא חלקו המגיעו משעה ראשונה דאי הכי הו"ל הך ברירה כשאר ברירות דעלמא וקיי"ל בדאורייתא אין ברירה וכי תימא מ"מ הא קיי"ל כשמואל דאמר האחין שחלקו לקוחות הן וה"ז כאילו לקחה ממנו ליתא דאפי' לקחה ממנו אסורה כדאמרינן לעיל גבי ככרי עליך (לה.) דאע"ג דיהבה ניהליה במתנה כל היכא דלא אפקיה אחר אסור ומכירה הרי הוא כמתנה וכדתנן קונם לביתך שאיני נכנס שדך שאיני לוקח מת או שמכרן לאחר מותר הא מכרו לו אסור אבל הרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות נדרים היו שניהם שותפין בחצר אם יש בה דין חלוקה הרי אלו אסורים ליכנס בה עד שיחלקו ויכנס כל אחד ואחד לחלקו אלמא ס"ל ז"ל דלאחר חלוקה שרי וצ"ל בטעמו ז"ל דאף ע"ג דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה אפ"ה אנן סהדי שעל מנת כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חבירו בענין שתהא נאסרת עליו לאחר חלוקה דא"ה אסר עליה נכסי דידיה ואינו בדין עכ"ל והרא"ש כתב כופין את הנודר למכור את חלקו משמע דקאי אף אדרא"ב"י דאף על גב דשרי למודר ליכנס מכל מקום חיישינן שמא ישתמש בו תשמיש של איסור כגון העמדת ריחיים ותנור וגידול תרנגולים הילכך כופין את הנודר למכור את חלקו ונאסר משום דפשע בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר את חבירו מחלקו והא דאוקמא תלמודא לעיל בנדור מחבירו הנאה אבל במודר הנאה לא היינו כדי לדחות הא דבעי למפשט דבהדירו נמי פליגי ולא קי"ל כהאי דיחוייא אלא כרבינא דאמר בפ' הפרה (נא:) דפליגי בברירה הילכך בשהדירו נמי פליגי ואין אנו צריכים להגיה המשנה אלא כמו שהיא שנויה היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו כגון שהדירו חבירו שלא יכנס לרשותו כופין את הנודר למכור את חלקו משום דפשע וכדי שלא יכשל חבירו על ידו כייפינן ליה כי היכי דאם אסר חלק חבירו עליו דכייפינן ליה כדי שלא יכשל הוא כך חשו למכשול חבירו בפשיעתו וכ"מ בירושלמי שיותר ראוי לקנוס הנותן לפני חבירו מכשול מהמביא עצמו לידי מכשול דגרסינן בירושלמי כופין את הנודר למכור חלקו באומר הנייתי עליך אבל באומר הנייתך עלי לא אלמא דחיישינן טפי למכשול חבירו ממה שיכשל הוא עצמו בפשיעתו אלא דבהא פליג אגמ' דידן דגמרא דידן חיישא לתרוייהו והרמב"ם ז"ל כתב בחיבור ע"ד הירושלמי והרמב"ן ז"ל כתב דלא אסרינן אלא לנדור והוא נודר דאסר הניית חבירו עליו אבל לא המדיר את חבירו דחיישינן למכשול עצמו ולא למכשול חבירו וכאשר כתבתי כך נ"ל דיש לחוש למכשול חבירו בפשיעתו כמו למכשול עצמו ובתוספתא שנינו היה אחד מהם רגיל להדיר אחרים הנאה על חלקו כופין את הרגיל למכור את חלקו פירוש שניהם הדירו זה את זה ואחד מהם רגיל כופין את הרגיל והאי כפיה כשאמר חצרי אבל אמר חצר זה לעולם אסור עכ"ל. והשתא מ"ש רבינו שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה אם יש בו דין חלוקה חל הנדר ואסורים ליכנס בו היינו דאמרינן אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסורים ומ"ש עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו היינו כדברי הרמב"ם ז"ל שאילו לדעת הרשב"א אפילו אחר חלוקה אסורים: **ומ"ש** וכ"ש אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק שאסור ליכנס בו לצורכו נראה שזה פשוט דכי אמרינן אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסור אכולהו בבי דמתניתין קאי אבל מ"ש אם לא לצורך אחד מהשותפין בחצר תמיה לי דכיון דיש בו דין חלוקה חל הנדר וכי נכנס לצורך השותפין מאי הוי הא מ"מ נהנה הוא מדריסת הרגל וכדאמרינן גבי מודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו וכ"כ מדברי רבינו ירוחם וצ"ע: ומ"ש ואם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר ומותרין ליכנס בו בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו היינו כרא"ב"י דאיפסיקא בגמרא הלכתא כוותיה ומיהו בהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו כבר נתבאר שכתב הר"ן בשם הרשב"א דכל שהוא נכנס לצורך השותף בין שהוא צריך לשותף בין שהשותף צריך לו מותר ואינו אסור אלא ליכנס בתוכו שלא לצורך השותף ורבינו שלא חילק פה כן איפשר שהוא סובר כדעת הרא"ה דבכל ענין שרי ואע"פ שלא נראו דבריו להר"ן נראו לרבינו ואפשר שרבי' בא לכתוב דברי הרשב"א ונתחלף לו מקום במקום שהו"ל לכתוב פה דמותר לאותו אחד מן השוק ליכנס לצורך השותף כתבו לעיל גבי יש בו דין חלוקה

ליכנס לחצר כיון דגלי אדעתייהו דקפדי אדריסת הרגל ואם הדיר בעל החצר את אחד מן השוק מותר ליכנס לחצר דויתור מותר במודר הנאה. ורבינו שמשון בשם ב"י כתב בסוף השולח דהילכתא דבדאורייתא יש ברירה כדמוכח הכא וכו' ולפום הך פיסקא שותפין שהדירו זה את זה מדריסת הרגל מותרים ליכנס לחצר ואם הדיר את אחד מן השוק אסור ליכנס לחצר דטובא סתמות איכא לעיל דויתור אסור ומשום ברירה אין להתיר בשותפין בשיש בו דין חלוקה דלא שרי רא"ב"י משום ברירה כיון שיש תקנה בחלוקה וכל שכן איניש דעלמא דלמה יכנס בחצר והא דשרי ר"א במתני' לאיניש דעלמא צריך לומר דאיירי לצורך עסק אחד מבני חצר ומ"כ בשם הרשב"א הצרפתי ז"ל דהך ברירה לאו כברירה דעלמא הוא דנימא לבתר דפלגי איגלאי מילתא למפרע שזהו חלקו הראוי ליפול בגורלו כדאמר גבי כתב גט לב' נשיו לאיזה שירצה יגרש בו וכו' אלא הכא ה"ט דשרי רא"ב"י כשאין בה דין חלוקה דכיון דבע"כ של חבירו קנוי לו החצר ללכת בכולו אין כח בידו לאסרו עליו דהוי כאוסר על חבירו את שלו והיינו יש ברירה דקאמר דכל עידן דעייל בחצר רואין כאילו מקום דריסתו קנוי לו לבדו וכו' אבל כשיש בו דין חלוקה אסור דכיון דיכול לכופו מהניא ליה הלה במה שאינו כופהו לחלק ומניחו להשתמש בכל החצר עכ"ל. ומשמע ודאי דמסקנת הרא"ש כדעת ר"י שהביאו לבסוף וע"פ פירוש הרשב"א הצרפתי ותו דבראש הפרק כתב הרא"ש אבל כופין את הנודר דקי"ל כרבינא בפ' הפרה דפליגי בברירה הילכך בהדירו נמי פליגי וכו' ואם כן איכא לתמוה אמ"ש רבינו דבאין בו דין חלוקה לא חל הנדר ומותרים ליכנס בו בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהן לאחד מן השוק מנכסיו שזה דלא כדעת ר"י ומסקנת הרא"ש דבאיניש דעלמא אסור אם לא לצורך עסק אחד מבני חצר דכיון דהחצר אינו שלו לא שייך לגביה יש ברירה וקי"ל נמי ויתור אסור במודר הנאה ואין לפרש דרבינו פוסק כר"ת דטעמא משום דקי"ל ויתור מותר במודר הנאה דאם כן אפי' ביש בו דין חלוקה מותרין ליכנס לחצר לר"ת בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק וכן כתב הר"ן להדיא דלרבינו תם אפילו יש בה דין חלוקה נמי שרי והרי רבינו כתב דביש בה כדי חלוקה אסורים בין שהדירו זה את זה או שהדיר אחד מהן לאחד מן השוק וכך פסק רבינו בסימן רכ"א אלא בע"כ דרבינו פסק כר"י וכמסקנת הרא"ש דויתור אסור במודר הנאה ואם כן הדרא קושיא לדוכתא והב"י כתב אפשר שמ"ש רבינו לעיל שמותר לאחד מן השוק ליכנס לצורך א' מהשותפין בחצר היה לו לכתוב פה ונתחלף לו מקום במקום ושרי ליה מאריה שחשב על רבינו טועה וגרם לו לב"י לכתוב כך על רבינו מפני שהוקשה לו מ"ש לעיל שמותר לו ליכנס לצורך אחד מהשותפין ובסמוך יתבאר דלא קשיא ליה ולא מידי. עוד כתב ב"י אפשר שרבינו סובר כמ"ש הר"ן ע"ש הרא"ה דבהדיר את אחד מן השוק יכול ליכנס אפי' לצורך עצמו דלא כהרשב"א ואף על פי שלא נראו דבריו להר"ן נראו לרבינו ולפע"ד נראה דלהרא"ה ודאי אף ביש בו דין חלוקה מתיר לאחר ליכנס מטעמא דהרא"ב"י לא לשלך אני נכנס אלא לתוך חבירך דאין לחלק גבי אחר דאין לו כלום בחצר בין שיש בו כדי חלוקה לאין בו אבל רבינו שמחלק גבי אחר בין יש בו דין חלוקה לאין בו בע"כ דלא ס"ל כהרא"ה אכן נראה לפע"ד דבר פשוט דמה שכתב רבינו כאן דשרי נמי בהדיר אחד מהן לאחד מן השוק מנכסיו אינו אלא בנכנס לצורך אחד מן השותפין וכמו שכתב בסמוך אבל חצר שיש בו דין חלוקה וה"ה הכא דמאי שנא ולכן כתב כאן בסתם משום דנסמך על מה שכתב תחלה ופירוש דברי רבינו כאן אינן אלא לפי שמתחלה כתב בדיש בה כדי חלוקה דאיכא חילוק דבהדירו זה את זה חל הנדר ואסורין ליכנס וכו' ובהדיר לאחד מן השוק ונכנס לצורך אחד מן השותפין לא חל הנדר ומותר ליכנס מ"מ דאי נכנס לצורך המדירו ודאי מצרכו לא אדריה ואי נכנס לצורך השותף השני דלא אדריה כל שכן שמותר ליכנס דהו"ל כאילו השותף השני בעצמו נכנס כיון שהוא לצרכו של שותף דלא אדריה הלה לאחד מן השוק אלא שלא יכנס לצורך עצמו אבל באין בו דין חלוקה אין חילוק דכי היכי דבהדיר לאחד מן השוק לא חל הנדר ושרי כשנכנס לצורך אחד מן השותפין הכי נמי בשהדירו זה את זה לא חל הנדר כיון שאין בו דין חלוקה ושרי להו ליכנס: **כתב** ב"י דמה שכתב אם יש בו דין חלוקה חל הנדר וכו' וכ"ש אם אחד מהן הדיר לא' מן השוק מנכסיו שאסור ליכנס בו לצרכו אם לא לצורך אחד מן השותפין בחצר תמיהה לי דכיון דיש בו דין חלוקה חל הנדר וכי נכנס לצורך השותפין מאי הוי מכל מקום נהנה הוא מדריסת הרגל וכדאמר גבי מודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו וכ"כ מדברי ה"ר ירוחם וצ"ע עד כאן לשונו. ואני שמעתי ולא אבין דכיון דסבירא ליה לבית יוסף בדאין בו כדי חלוקה דשרי ליכנס לאחד מן השוק לצורך אחד מן השותפין כמו שכתב ע"ש הרשב"א אם כן למה יגרע ביש בו כדי חלוקה שלא יכנס לצורך אחד מן השותפין ולא דמי למודר הנאה מחבירו דאסור לו ליכנס אלא לבקרו משום דהתם בנכנס לצרכו וקי"ל ויתור אסור במודר הנאה. אבל כאן אין שם איסור כיון שלא הדירו אלא שלא יכנס לצרכי עצמו וכדפרישית ואפשר שהבית יוסף הבין דמה שכתב רבינו וכל שכן אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק וכו' קאי אמה שכתב תחלה שותפין שנדרו הנאה זה מזה וכו' דאם אחר כן הדיר אחד מהם לאחד מן השוק דכל שכן שאסור ליכנס בו לצרכו וכו' ולכן בדין תמה לפ"ז דכי נכנס לצורך השותפין מאי הוי דכיון דיש בו דין חלוקה לא עדיף אחד מן השוק משותפין עצמן דאסור ליכנס אבל הבנה זו ליתא דדבר פשוט הוא דהאי כ"ש לא איירי בשותפין שנדרו הנאה זה מזה אלא בלא נדרו זה מזה איירי אלא שאחד מהם הדיר לאחד מן השוק והכי קאמר דאפי' בשותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין אף ע"ג דיש ברירה אפי' הכי כיון דאית בה כדי חלוקה ואפשר לתקן לא סמכינן אברירה כל שכן אם הדירו אחד מהן לאחד מן השוק דאין לו חלק בחצר ולא שייך לומר יש ברירה ולמה יכנס בחצר כיון שהדירוהו דפשיטא דאסור אם לא לצורך אחד מן השותפין וכך הוא לשון הרא"ש בסוף דברי ר"י שהבאתי בסמוך וז"ל ומשום ברירה אין להתיר בשותפין בשיש בו דין חלוקה דלא שרי רא"ב"י משום ברירה כיון שיש תקנה בחלוקה וכל שכן איניש דעלמא דלמה יכנס בחצר והא דשרי רא"ב"י במתני' לאיניש דעלמא צריך לומר דמיירי לצורך אחד מבני חצר עכ"ל ומדברי הרא"ש הללו מוכח נמי להדיא דלאיניש דעלמא אף באין בו דין חלוקה לא שרי אלא לצורך אחד מבני חצר דאי שרי בכל ענין הוה ליה לתרץ דמתני' מיירי באין בו דין חלוקה ומשום הכי שרי לאיניש דעלמא וכדמוקי לה רב יוסף להדיא אלא ודאי דאין חילוק כלל דבין יש בו דין חלוקה בין אין בו דין חלוקה כשהדיר אחד מהם לאחד מן השוק אסור ליכנס לצרכי עצמו אבל לצורך השותפין שרי בין בזו ובין בזו ודלא בבית יוסף שנמשך לדעתו בשלחן ערוך שכתב דבדיש בו דין חלוקה אסורים בנדרו זה מזה וכל שכן אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק וכו' ובאין בו דין חלוקה כתב דלא

פרישה

דס"ל יש ברירה לאפוקי מהרשב"א דסבר דאפילו לאחר חלוקה אסורין דאין ברירה ועיין בב"י שמביא סברת מחלוקתם: (ג) אם לא לצורך אחד מהשותפין (ר"ל בין שהוא צריך לשותף או השותף צריך לו רשב"א עכ"ה) בחצר שהחצר קנוי לכל אחד מהם לכל מה שהוא צריך להם ועיין בדרישה: (ד) ואם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר כו' ול"ד להא שכתב רבינו בסימן רכ"ד דאם אמר הריני חרם עליך ואתה עלי שניהם אסורים וע"ז כו' וזה תקנתם שיתנו חלקם לאחר כו' א"כ ה"נ יתנו חלקם לאחר דהכא שאני שהרי א"א להם לדור כלל בלא חצר א"כ הואיל שהחצר נקרא על שמם אם יתנו אותו לאחר מימוי כערמה וק"ל: (ה) לא חל הנדר ומותרין ליכנס בו כו' או שהדיר אחד לאחד מן השוק כו' כבר כתבתי בשם ב"י שר"ל דוקא כשנכנס בו החצר לצורך אחד

דרישה

סי' רכו [א] אם לא לצורך אחד מהשותפין בחצר כו' ז"ל ב"י תמיה לי דכיון דיש בו דין חלוקה חל הנדר וכי נכנס לצורך השותפין מאי הוה הא מ"מ נהנה הוא מדריסת הרגל וכדאמרינן גבי המודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו כו' נראה דמייתי ראייה מהא נכסי שמעון אסורים על ראובן דקאמרינן דראובן נכנס אליו לבקרו מטעם דממיתותיה לא אדרי' משמע הא בלא"ה אסור אע"פ שהוא לצורך המדיר גם יש ראייה מהא דצריך לבקרו דוקא מעומד ולא מיושב ודוקא לשמעון עצמו ולא לבנו אע"פ שבכל אלו אין הנאה להמודר מהביקור. וא"ל דהכא שרי טפי דמיירי דנכנס לצורך השותף דלא אדריה וכיון דאין להמודר מן השוק הנאה מהכניסה והוא לצורך השותף שמותר לילך בחצר דהא בזה איירי דלא הדירו זה מזה דמ"מ אין טעם לחלק דלא עדיף האי דנכנס לצורך השותף מהשותף עצמו וכשם שיכול להדיר להשותף מרשותו כ"ש וכ"ש שיכול להדיר להנכנס מחמתו מרשותו אע"ג דלא הדיר להשותף עצמו ועוד דרבינו כתב לצורך אחד מהשותפין דמשמע דאפי' ליכנס לצורך המודר מותר. ומסיק הב"י וכתב ואפשר שרבינו בא לכתוב דברי הרשב"א ונתחלף לו מקום במקום שהרשב"א כתב דין זה אסיפא דאם אין בו דין חלוקה והדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו דמותר לו לכנוס לצורך אחד מהשותפין דוקא וכ"כ הר"ן ע"כ וזהו דוחק גדול ויש לדחוק וליישב דמ"ש רבינו אם לא לצורך אחד מהשותפין כאילו אמר אם לא לצורך דבר אחד מהשותפות ור"ל דאם נכנס לכנוס ולתקן החצר שהוא של שניהן מותר ולפ"ז יתיישב נמי שפיר דמ"ש רבינו אח"כ באין בו דין חלוקה דמותר ליכנס לאחד שהדירו מן השוק דר"ל דנכנס אפי' לצרכו דיכול לומר לאו בחלקך אני נכנס וכמ"ש הרא"ש

וסימנו

דלא חל הנדר ומותרין בנדרו זה מזה וכן בהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מותר כשנכנס לצורך אחד מן השותפין וכו' דאלמא דיש בו דין חלוקה אסור אפילו נכנס לצורך אחד מן השותפין וליתא אלא אין חילוק כדפרישית ונראה דגם הרמב"ם והסמ"ג שכתבו בסתם בהיה אחד מהן מן השוק אסור בהנאת אחד משניהם ה"ז מותר ליכנס בחצר זו מפני שהוא אומר לו לתוך של חבירך אני נכנס איני נכנס לתוך שלך עכ"ל רצונם לומר דמותר ליכנס לחצר זו של השותפין לצורך אחד מן השותפין ואין חילוק בין יש בו דין חלוקה לאין בו דין חלוקה אבל לצרכי עצמו אסור בין בזו ובין בזו וכדפרישית אלא שקיצרו אכן מדברי ה"ר ירוחם ני"ד ח"ה משמע דגם לגבי אחד מן השוק לא התיר אלא בשאין בו דין חלוקה אבל בשיש בו דין חלוקה אסור נראה דס"ל דכיש בו דין חלוקה לא יכול לומר לו לתוך חבירך אני נכנס איני נכנס לתוך שלך דכיון שיכולין לחלוק הו"ל נכנס לתוך שלו ועליו סמך ב"י בהוראתו ולא נהירא חדא דאין שומעין למשמעות שאינו מפורש בדברי הר"י במקום שסותר דברי הרא"ש ורבי' המפורשים ותו דאפי' את"ל דהו"ל נכנס בתוך שלו מ"מ אין כאן איסור כיון דנכנס לצורך אחד מן השותפים מכח ממ"נ כדפרישית לעיל ותו דבאין בו דין חלוקה משמע דמתיר ה"ר ירוחם אפי' לא נכנס לצורך אחד מן השותפין אלא לצרכי עצמו והרי אף ב"י גופיה כתב דבאין בו דין חלוקה לא שרי אלא בנכנס לצורך א' מן השותפין הלכך ליתא להך דהר"י אלא כהרא"ש ורבינו נקטינן הלכה למעשה וכדפרישית : ומ"ש אבל שניהם אסורין וכו' כלומר אף ע"פ דלגבי דריסת הרגל בכל ענין שרי כאין בו דין חלוקה מ"מ לגבי העמדת תנור וכו' איכא לחלק דאם הדירו זא"ז שניהם אסורים להעמיד וכו' ואם אחד מהם היה מודר מחבירו הוא לבדו אסור וטעם איסור העמדת תנור וכו' טפי מדריסת הרגל נראה דבדריסת הרגל כיון דא"א שלא ילך בתוכו ואין בו דין חלוקה אמרינן ודאי מתחלה קנאו שתהא קנויה לכל אחד לתשמישו וכשמשתמש בה אמרינן הוברר הדבר למפרע שמתחלה היתה קנויה לו לשעה זו אבל בהעמדת תנור וכו' דסגי בלאו הכי לא אמרינן הוברר הדבר למפרע וכו' ואסור והרא"ש כתב טעמים אחרים ע"ש : ומ"ש ואסור ליכנס בו וכו' כלומר כאין בו דין חלוקה אינו אסור אלא בהעמדת תנור וכו' אבל ביש בו דין חלוקה אסור בו אף ליכנס מיהו בין ביש בו דין חלוקה בין אין בו דין חלוקה כופין את הנודר למכור חלקו וכו' והטעם דחיישינן דמתוך שיראה את חבירו נכנס או מעמיד רחיים וכו' והוא לא נכנס וכו' יתקנא בו לומר אעשה כן גם אני משא"כ בהדירו שניהם זה מזה דאין שם קנאה וכן באוסר נכסיו על עצמו אין כופין אותו למכור כיון דאין שם קנאה ואיכא למידק לאי דמשמע מדברי הרמב"ם דאף ביש בו דין חלוקה כופין הנודר למכור אמאי כופין למכור כיון דאיכא תקנה שיחלקו וי"ל דהה"כ שאין כופין למכור אלא א"כ כשאין רוצין לחלוק אבל כשאחד מהן רוצה לחלוק כופין את השני לחלוק ואין כופין את הנודר למכור כ"ל : ומ"ש בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר את חבירו מחלקו כלומר לא מיבעיא בהדיר עצמו מחלק חבירו דלהכי כופין דאיהו הוא דאסר אנפשיה ונתן מכשול לפניו אלא אפילו שהדיר את חבירו מחלקו אפ"ה יש לחוש למכשול חבירו בפסיעותו כמו למכשול עצמו וכך הוא מסקנת הרא"ש דלא כהרמב"ן ודלא כהרמב"ם וע"ש :

ליכנס בו בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו (ו) אבל שניהם אסורין להעמיד בו תנור וכירים ריחיים ותרנגולים היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו הוא אסור בהעמדת תנור וריחיים ותרנגולים ואסור ליכנס בו אם יש בו דין חלוקה (ז) וחבירו מותר בכל (ח) וכופין הנודר למכור חלקו בין שהדיר עצמו מחלק חבירו (ט) בין שהדיר חבירו מחלקו (י) והאי כפיה כשנאסר בלשון חצרי שמותר בו לאחר שימכר (יא) אבל אם אמר חצר זו לא מהניא כפיה שהרי אסור בו אף לאחר שימכר וכתב הרמב"ן דלא כפינן ליה אלא כשהדיר עצמו מחבירו אבל אם הדיר חבירו עליו לא כפינן ליה והרמב"ם כתב להפך כשאסר חבירו עליו כופין אותו ואם אוסר על חבירו אין כופין אותו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה :

רכז מי שאסר עצמו מכל ישראל אסור לקנות מהם ולמכור להם זבינא מיצעא דאית ביה הנאה ללוקח ולמוכר אלא לוקח ביותר ומוכר בפחות ואם אסר הנאתו עליהם לוקח מהם בפחות (א) ומוכר להם ביותר אם ישמעו לו (ב) וזבינא חריפא הוא הנאת הלוקח ולא המוכר הלכך אם אסר עצמו מהם יקננו מהם ביותר ומוכר להם שוה בשוה ואם אסרם עליו ימכרנו להם ביותר אם ישמעו לו ויקננו מהם שוה בשוה (ג) וזבינא דרמי באפיה הוי הנאת המוכר ולא הלוקח הלכך אם אסר את עצמו ימכרנו להם בפחות ויקננו מהם שוה בשוה ואם אסרם עליו יקננו מהם בפחות אם

חלוקה : ומ"ש אבל שניהם אסורים להעמיד בו תנור וכירים וכו' פשוט הוא דלא קאי אלא אהדירו זה את זה ומבואר הוא במשנה : ומ"ש היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו הוא אסור בהעמדת תנור וכירים ותרנגולים כלומר אע"פ שאין בה דין חלוקה דשרי ראב"י ליכנס לחצר מ"מ הוא אסור בהעמדת דברים אלו וכדתנן גבי היו שניהם נודרים זה מזה : ומ"ש ואסור ליכנס בו אם יש בו דין חלוקה היינו מאי דאמרינן אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסור והכולהו בבי דמתני' קאי לומר דכל היכא דשרי ראב"י במתניתין ליכנס דוקא בשאין בה כדי חלוקה הוא דשרי אבל היש בה כדי חלוקה מודה דאסור ומ"ש וחבירו מותר בכל פשוט הוא ואיפשר דאשמועינן דלא נימא ניגזור ביה אטו חבירו . ומ"ש וכופין את הנודר למכור חלקו מתניתין היא ומ"ש בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר חבירו מחלקו כבר נתבאר שזהו דעת הרא"ש ז"ל דיש לחוש למכשול חבירו בפסיעתו כמו למכשול עצמו : ומ"ש והאי כפיה כשנאסר בלשון חצרי וכו' כבר נתבאר בדברי הרא"ש ז"ל ופשוט הוא ומ"ש בשם הרמב"ן דלא כפינן ליה אלא בשהדיר עצמו מחבירו שיכול הנודר לבא לידי מכשול אבל אם הדיר חבירו עליו כלומר שאסר נכסיו על חבירו לא כפינן ליה כבר נתבאר שזהו דעתו דחיישינן למכשול עצמו ולא למכשול חבירו ונתבאר שכן דעת הראב"ד והר"ן ז"ל ופשטא דגמרא מסייעם : ומ"ש בשם הרמב"ם שכתב בהיפך וכו' כבר נתבאר שהוא ז"ל סובר דחיישינן טפי למכשול חבירו ממה שיכשל הוא עצמו בפסיעתו ונתבאר שכן הוא דעת הירושלמי ונראה שהטעם הוא מפני שמי שהוא נודר מסתמא זכור הוא לנדרו והילכך לא חיישינן ביה דליתי לידי מכשול אבל מי שהדירו חבירו כיון שהוא לא הוציא נדר מפיו איפשר דמישתלי ולא מידכר ולפיכך חשו ביה דלא ליתי לידי מכשול ומה שסמך הרמב"ם על הירושלמי ולא על גמ' דידן נראה דהיינו משום דגמרא דידן איפשר דדיחוייא בעלמא הוא וכמ"ש הרא"ש ואפי' סמך לו על הירושלמי דקאמר מילתא פסיקתא ואפשר דתלמודא דידן ה"נ ס"ל אלא דלא נחת לפרושי קושטא דמילתא מה היא : (ב"ה) דינים הללו שנאם רבינו בטור ח"מ סימן ק"פ עיין שם : כתוב בתשובה להרמב"ם סימן רמ"ב דבעל שאסר הנאתו על אחרים אסורים ליכנס בנכסי מלוג של אשתו ואין דומה לשותף שהדיר את אחד מן השוק דשותף היינו טעמא משום ברירה ולא שייכא ברירה זו בנכסי מלוג :

רכז מי שאסר עצמו מכל ישראל אסור לקנות מהם ולמכור להם וכו' עד וימכרנו להם שוה בשוה משנה וגמרא בס"פ ד' נדרים (לא.) וקארו של דבר כך הוא דזבינא דרמי על אפיה הנאת מוכר ולא לוקח זבינא חריפא הנאת לוקח ולא מוכר וזבינא מציעא הנאת שניהם וה"מ כשנמכר שוה בשוה אבל כי נמכר ביותר אפי' זבינא חריפא הנאת מוכר ולא לוקח וכי נמכר בפחות אפילו זבינא דרמי על אפיה הנאת לוקח ולא מוכר וע"פ הקדמה זו הדברים מבוארים : ומ"ש אם ישמעו לו היינו לומר שדבר רחוק הוא שימצא מי שירצה להפסיד מעותיו בשביל

ומ"ש והך כפיה וכו' כ"כ הרא"ש שם ונראה דדוקא במוכר לאחר אבל לשותף אסור למכור אע"פ שלא אמר אלא חצירי וכ"כ הריב"ש בתשובה סי' שכ"ז דלנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו וכו' . אלא דקשה לפי זה הא דכתב ביש בו דין חלוקה דאסורין ליכנס בו עד שיחלקו דהא קי"ל כשמואל דהאחין שחלקו לקוחות הן והו"ל כאילו לקחו ממנו ואסור ואע"פ שהר"ן תירץ קושיא זו אליבא דהרמב"ם דאע"ג דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה אפ"ה אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חבירו בענין שתהא נאסרה עליו לאחר חלוקה דאי הכי אסר עליה נכסי דידיה ואינו בדין עכ"ל ומביאו ב"י מכל מקום ודאי דלהרא"ש לא ס"ל האי טעמא דאי ס"ל האי טעמא אפילו אמר חצר זו יהא מותר מיהו אפשר דדוקא כשחלקו אמרינן האי טעמא ומותר בחלקו אבל שיהא מותר גם בחלק חבירו כשאומר חצר זו לא ועדיין צ"ע ועיין לעיל בסי' רי"ו הלכה למעשה דלא כדעת רבינו לשם :

ומ"ש בשם הרמב"ן טעמו דאינו בדין לכוף אדם למכור את שלו מפני שאסר נכסיו על חבירו דכיון דאינו נוח לו אינו רוצה שיהנה ממנו אבל לנודר מחבירו ראוי לכופו דאע"פ שאינו נוח לו מה הנאה יש לו לאסור על עצמו נכסי חבירו וכן כתב הר"ן וטעמו של הרמב"ם הוא דמי שנודר זכור הוא לנדרו ולא יבא לידי מכשול אבל מי שנדר מחבירו כיון שלא הוציא הנדר מפיו אפשר דישכח ויבא לידי מכשול לכך כופין אותו למכור והרא"ש ס"ל דיש לחוש למכשול שניהם וע"ש ובמ"ש הראב"ד בהשגות פ"ז. עוד דין אחר כתב הרא"ש בנדרו זה מזה דכופין את הרגיל ולא כתבו רבינו כאן אבל בח"מ בסימן ק"פ כתבו ועיין במ"ש לשם בס"ד בכל חלוקי הדינים השייכים כאן :

רכז מי שאסר עצמו מכל ישראל וכו' משנה וגמרא ס"פ ד' נדרים (דף ל"א) ופירש"י זבינא דרמי על אפיה עיסקא בישא דלא קפיץ עליה זבינא ודומה לו כמי שמונחת על פניו ועכשיו כשמוכרים אותו שוה בשוה הנאת מוכר היא ולא הנאת לוקח נמי איכא דסחורה כזו מצוייה היא ואין הלוקח נהנה במקחו הלכך מוכר בפחות אבל שוה בשוה לא. זבינא חריפא סחורה דקפיץ עליה זבינא דשוה בשוה הוי הנאת לוקח ולא הנאת מוכר הלכך מוכר ביוקר דהו"ל הנאת המוכר ולא הנאת לוקח וזבינא מיצעא שאינה מצוייה כ"כ וכשמוכרת שוה בשוה זימנין דהוי הנאת המוכר וזימנין דהוי הנאת לוקח וכשנמכר ביותר הו"ל הנאת המוכר לעולם ולא הלוקח וכשנמכר בפחות הו"ל הנאת הלוקח לעולם ולא המוכר וא"כ כמ"ש רבינו אסור לקנות מהם ולמכור להם זבינא מיצעא וכו' ר"ל דאסור שוה בשוה דהו"ל הנאה למוכר וללוקח וזבינא דהוי הנאת לוקח ולא הנאת המוכר היינו נמי בשוה בשוה וכן בזבינא דרמי על אפיה דהוי הנאת המוכר ולא הלוקח איירי בשוה בשוה וק"ל : כתב הר"ן לשם וז"ל וכי אמרינן דבפחות ויתר שרי דוקא כשאסר על עצמו שלא יהנה מישראל דבכה"ג לא מתהני מינייהו אבל אם אסר על עצמו נכסיהם אפילו לוקח שוה מנה בר' אסור ליהנות ממקחו שנדרו כבר חל על נכסיהם . וכתב עוד דבאוסר הנאתו עליהם אסור למכור להם בפחות או שוה בשוה בזבינא חריפא אפי' בנכסים שקנה לאחר נדרו דאע"ג דקי"ל אין אדם אוסר דשלב"ל שאני הכא דאיסורא בהנאה דידיה תליא ואיהו הא איתיה בעולם וכ"ע בשם הרא"ה

דרישה

וסביאו ב"י ואכ"ל דמיירי דוקא כשנכנס לצורך שותף השני וכמ"ש הר"ן . ועיין בח"מ סימן ק"פ דשם לא כתב בהאי רישא דין הדיר לאחד מן השוק דנכנס לצורך אחד מהשותפין : ראובן קיבל נדר עליו ושוב אמר אם אשאל על נדר זה איני יהודי אוי אסור לשאול פן יכפור ואם נשאל בדיעבד טעון כפרה וכ"כ רמ"א בסימן רכ"ט ס"ד ומסיק אבל אם אמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי אפי' שיתר א"ל (כ"כ מהרא"י סימן קנ"ב עכ"ה) ומ"מ נ"ל דלא טוב עשה מי שנשבע כן ויש להוכיחו ע"ז עכ"ל . ואם כך אמר אם ישאל יהא בנידוי בעולם הזה ובעולם הבא חל עליו וצריך להתיר הנידוי ורבינו פרץ אמר שנידוי של עולם הזה יש לו התרה ושל עוה"ב אין לו התרה וי"מ משום דאכתי לא חל הנדר וי"מ הטעם משום דנידוי של עה"ב הוא נידוי של מקום תלוי בהיתר של מקום הלכך אין מתירין מ"ק פ' השוכר את הפועלים מ"ו (ובמהר"ם פד"ו סימן ס"ו משמע דנדר שנדר ע"ד המקום הוי כנדר ע"ד רבים דמתירין על דבר מצוה וה"ה בנדר זה שיש להתירו לדבר מצוה דודאי דעת הקב"ה מסכמת לזו עכ"ה) : וסוף

פרישה

אחד מהשותפין ועד"ר : (ו) אבל שניהם אסורין להעמיד בו תנור וכירים וכן הוא בח"מ סימן קס"א ואע"ג דאמרינן שותפין אהעמדה כדי לא קפדי מ"מ אי קפדי יכולין לעכב וע"ז (וכאן שהדירו זא"ז ממילא ראינו דקפדי לפיכך אסורין עכ"ה) : (ז) וחבירו מותר בכל ולא גזרינן ביה אטו חבירו ב"י : (ח) וכופין הנודר למכור חלקו כיון דאחד אסור וחבירו מותר חיישינן שמא יתקנא בחבירו וישתמש גם הוא ולפיכך כדי שלא יכשל כופין אותו למכור משא"כ בששניהן הדירו ששניהן אסורין דכל חד מוזהר באיסורא ר"ן וע"ל בח"מ סימן ק"פ שכתב רבינו דה"ה אם שניהם הדירו זא"ז כופין למכור את הרגיל בנדרים (ומפורש בירושלמי דבתרי זמני מקרי רגיל עכ"ה) גם בלא רגיל אחד בנדרים שיש ראוי לקונסו יותר מחבירו כשאמר אני אסור בחלקך וגם אתה בחלקי כיון דהוא גרם האיסור לשניהן : (ט) בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר חבירו מחלקו דחיישינן נמי שיכשיל חבירו ע"י נדרו ורמב"ן ס"ל דלא חיישינן למכשול חבירו אלא למכשול הנודר והרמב"ם ס"ל אדרבה שנודר יזכור שנדר ויזהר משא"כ הנידר כיון שלא הוציא שנדר מפיו אפשר דמשתלי ולא אדכר ולפיכך קנסו אותו למכור כיון דאתסר לבא לידי מכשול ע"י : (י) והאי כפייה כשנאסר ר"ל כשהדיר את חבירו מחלקו וכן מוכח מלשון רבי' שכתב חצרי וק"ל : (יא) אבל אם אמר חצר זו לא מהני כפייה שהרי אסור בו אף לאחר שימכור כבר כתבתי לעיל בסי' רי"ו דר"ל שאמר ג"כ בחיי ובמותי דהיינו כמו שאמר הן יהיה בידי או לא דאל"כ היה מותר בו לאחר שימכור אע"פ שאמר חצר זו אבל אם אמר חצירי אף שאמר בחיי ובמותי אינו מועיל כמ"ש לעיל בסי' רי"ו ע"ש :

סי' רכז (א) ומוכר להם ביותר אם ישמעו לו דמסתמא לא ישמעו לו לכך קאמר אם ישמעו ב"י ואריסא שלוקח מהם בפחות כמי קאי : (ב) וזבינא חריפא ר"ל בסחורה שהכל קופצים עליה לקנותה : (ג) חבינא דרמי על אפיה כצ"ל ר"ל עיסקא בישא דלא קפיץ עליה זבינא ודומה לו כמו שמונחת על פניו :

אם ישמעו לו וימכרנו להם שוה בשוה כתב הרמב"ם לא גזרינן ליקח מהם אטו למכור להם כי היכי דגזרינן באוסר עצמו מאיש אחר דהתם אם לא ישא ויתן עם זה ישא ויתן עם איש אחר אבל הכא א"א לו הלכך אם אסר הנייתן עליו (ד) ה"ז משאילן ומלוה אותן (ה) אבל הוא לא ישאל ולא ילוה מהם אסר הנייתו עליהם והנאתן עליו לא ישא ויתן עמהן והן לא ישאו ויתנו עמו ולא ישאל ולא ילוה להם ולא הם ממנו מי שאסר הנאותיו על הכהנים והלוים באין (ו) ונוטלין תרומותיו ומעשרותיו בע"כ אם אמר לכהנים וללוים אלו הרי אלו אסורין ויתנם לכהנים וללוים אחרים וכן הדין (ז) במתנות עניים:

רכח

רבה מי שנדר ונתחרט יש תקנה ע"י חרטה (א) ואפילו נדר באלהי ישראל ביצד יעשה ילך אצל חכם מומחה דגמיר וסביר ואם אין יחיד מומחה ילך אצל ג' הדיוטות (ב) [א] והוא דגמרי להו וסברי (ג) וידעו לפתוח לו פתח ויתירו לו [ב] והאידנא אין מומחה שיהא ראוי להתיר ביחיד בפחות מג': ואין לו לאדם להתיר במקום רבו ובמקום שיש גדול ממנו אא"כ יתן לו רשות וביצד

בשביל נדרו וישמע לו למכור לו בפחות או ליקח מ... היוקר: כתב הרמב"ם לא גזרינן ליקח מהם אטו למכור להם וכו' עד לא ישאל ולא ילוה להם וכולי בפ"ז מה' נדרים: מי שאסר הנאותיו על הכהנים והלוים וכו' עד ויתנם לכהנים וללוים אחרים משנה בפ' בתרא דנדרים (פג:): ומ"ש וכן הדין במתנות עניים כ"כ הרמב"ם בפ' ז' הנזכר ומפשט דברי הרמב"ם נראה דלא איירי אלא בלקט שכחה ופאה ומעשר עני דהוו דומיא דמתנות כהנים ולוים אבל רבינו ירוחם בנתיב י"ט כתב לענין צדקה וצ"ל דהיינו אם יש לו צדקה מופרשת הא לאו הכי אין לנו עסק עמו ומיהו אפשר דכיון דקי"ל כופין על הצדקה אף על פי שלא הפריש מוציאין ממנו ע"כ ונותנין לעניים:

רבה מי שנדר ונתחרט יש תקנה ע"י חרטה ואפילו נדר באלהי ישראל בפ' ד' נדרים (כב:) א"ר אסי אין נזקקין לאלהי ישראל חוץ מקונם אשתי נהנית לי כלומר כדי להטיל שלום בין איש לאשתו אמר רבא אמר רב נחמן הלכתא פותחין בחרטה ונזקקין לאלהי ישראל ופסק הרא"ש כי הא דרב נחמן וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה' שבועות שנזקקין לאלהי ישראל והא דפותחים בחרטה נתבאר בסימן זה והוי יודע שיש פוסקים שסוברים שאין מתירין בזמן הזה נדרים ושבועות וכתבה רבינו בסימן ר"ל:

ביצד יעשה ילך אצל חכם מומחה דגמיר וסביר ואם אין יחיד מומחה ילך אצל שלשה הדיוטות וכו' בפרק כל פסולי המוקדשין (לו:) והביאו הרא"ש בפ' ד' נדרים א"ר א חייא בר אבא אמר רב עמרם ג' מתירים את הנדר במקום שאין חכם לאפוקי מדרבי יהודה דתניא הפרת נדרים בג' רבי יהודה אומר אחד מהם חכם במקום שאין חכם כגון מאן אמר ר"כ כגון אנא רבי יהודה אומר אחד מהם חכם מכלל דהנך כל דהו אמר רבינא דמסברו להו וסברי ופירש"י דמסברו להו טעמי הלכות וסברי ואותו חכם ילמד את השנים וכתב הרא"ש ש"מ דבמקום שאין מומחה כגון ר"כ דגמיר וסביר אפי' תלתא דלא גמרי ולא סברי שרו נידרא והוא דמסברו להו וסברי עכ"ל. וכתב עוד ירושלמי שהן יודעין לפתוח מתירין כזקן ונראה שכתב הירושלמי הזה ללמד דהני תלתא לא סגי להו דמסברו וסברי אלא בעינן נמי שיהיו יודעין לפתוח את הנדר וזהו שכתב רבינו והוא דגמרי להו וסברי וידעי לפתוח לו פתח כלומר דתרתי בעינן סברי וידעי לפתוח לו פתח והרמב"ם בפ"ו מה' שבועות סתם וכתב כילד מתירין יבא הנשבע לחכם המובהק או לג' הדיוטות אם אין שם מומחה וכן בפי' המשנה ממסכת נדרים שכתב ענין התרת נדרים סתם וכתב ג' הדיוטות ולא הוצרך שהג' הדיוטות מסברו להו וסברי ונראה שטעמו משום דמשמע ליה ז"ל דרבי יהודה דסבר דבעינן חד מינייהו חכם הוא דמתמהינן מכלל דהנך כל דהו דהיאך אפשר שחכם מובהק יצטרף עם שני עמי הארץ ומה יועיל לו צירופם ומש"ה פירש רבינא דמסברו להו וסברי אבל לת"ק דין הפרת נדרים היכא דליכא חכם הוו בג' הדיוטות ואפי' מסברו להו ולא סברי ולא מידי ופשטא דסוגיין דס"פ נערה המאורסה (עח.) מסייע ליה דמכשרינן ג' הדיוטות בהתרת נדרים מדאיתקש פרשת נדרים לשחוטי חוץ וגבי שחוטי חוץ הדיוטות גמורים שוים לשאינם גמורים א"כ בהתרת נדרים בג' הדיוטות גמורים נמי שרי וטעמו של הרא"ש שהצריך דמסברו להו נראה דהיינו מפני שהוא סובר דליכא בין ת"ק לרבי יהודה פלוגתא אלא בשלישי אם צריך שיהיה חכם אם לאו אבל בשנים האחרים ליכא פלוגתא בינייהו הלכך כיון דאשכחן דרבי יהודה בעי דמסברו להו וסברי ממילא משמע דת"ק נמי בעי הכי שאילו לדברי הרמב"ם משוינן פלוגתא טובא בין רבי יהודה לת"ק וכל מה שאנו יכולין למעט במחלוקת יש לנו למעט והשוא דמקיש התרת נדרים בג' הדיוטות לשחוטי חוץ כבר כתב הר"ן עלה דממילא משמע דהאי כדיניה והאי כדיניה דהדיוטות דמסברו להו ולא סברי סגי דבהתי ניכהו ופשיטא דלא חזו להתיר נדרים דכשהם מתירין אינם יודעים מה מתירין והגהות מיימון כתבו על דברי הרמב"ם לא הדיוטות גמורים אלא דמסברו להו וסברי עכ"ל ואינו במשמע דבריו דא"כ לא הוה שתיק מיניה אלא ודאי סבר דלא בעינן מסברו להו וסברי ומהטעם שכתבתי ומ"ש והאידנא אין ראוי שיהא ראוי להתיר ביחיד בפחות מג' כ"כ הרא"ש בפרק ד' נדרים והטעם משום דכיון דר"כ אמר חכם כגון אנא דגמירנא וסבירנא מי הוא בדורות הללו דגמיר וסביר כרב נחמן ולדעת הרמב"ן סובר דמומחה שמתיר נדרים ביחיד דוקא שהוא סמוך הא לאו הכי אינו מתיר ביחיד ואפילו גמיר וסביר טפי מר"כ וכמו שכתב הר"ן ז"ל בשמו האידנא ודאי ליכא סמוך אבל הרמב"ם סתם וכתב יבא הנשבע לחכם המובהק או לג' הדיוטות אם אין שם מומחה נראה דחכם מובהק בדורו מתיר נדרים ביחיד דרב נחמן דאמר כגון אנא לאו למימרא שצריך שיהיה גמיר וסביר כוותיה ואי בגיר מיניה פורתא לא אלא היינו לומר שיהיה חכם מובהק בדורו כעין שהיה רב נחמן מובהק בדורו שהיה אחד מהחכמים גדולים שבדורו ואין לדחות ולומר דהרמב"ם. לישנא דברייתא נקט דקתני חכם והוסיף תיבת מובהק ללמד דבעינן שיהיה גמיר וסביר כרב נחמן דאין זה במשמע דבריו ורבינו ירוחם כתב בשם הרמ"ה יחיד מומחה בעינן סמוך או ג' הדיוטות בעינן דגמירי וסבירי אבל לא גמירי ולא סבירי אפילו י' אין מפירין וכן מוכח ביבמות פרק כילד (כה:) עכ"ל: ומ"ש רבינו ואין לו לאדם להתיר במקום רבו ובמקום שיש גדול ממנו אלא אם כן יתן לו רשות במקום רבו בפ"ק דנדרים (ח:) אעובדא דרבינא הו"ל נידרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי ומסיק תלמודא שמע מינה לא שרי למישרא נידרא באתרא דרביה:

ומ"ש במקום שיש גדול ממנו כ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבועות ונראה דמהאי עובדא נמי משתמע דהא רבינא לא הוה תלמיד מובהק דרב אשי אלא תלמיד חבר כדאיתא בפרק הדר (דף סג.) הלכך אין לו דין רבו ממש אלא דין מי שגדול ממנו ואפ"ה אתא לקמיה ולא שרא איהו

הרא"ה דבאוסר הנאתו עליהם והנאתן עליו דנדרו קיים ולא דמי לנודר שלא איכן שלשה ימים דאי אפשר לעמוד בו דשאני הכא כיון דאיכא תקנתא באומות (כדתנן שאיני נהנה לכן והן לי יהנה לאומות) אף על פי שהיא תקנה רחוקה לו אפ"ה אסור: כתב הרמב"ם לא גזרינן כו' עד סוף הסימן הכל הוא מדברי הרמב"ם בפ"ז ומ"ש אבל הכא אי אפשר וכו' לפי לשון זה ודאי קשה דמאי קאמר אבל הכא אי אפשר לו דהא אפשר באומות כדתנן להדיא יהנה לאומות אבל בספרי הרמב"ם שבידינו לא כתוב לשון זה מיהו יש לייחב לשון זה דר"ל דאי אפשר בנקל וכמ"ש הר"ן ע"ש הרא"ה שהיא תקנה רחוקה לו ומ"ש וכן הדין במתנות עניים ל' הרמב"ם וכן במתנות עניים מן העניים כלומר שאם נדר מן העניים דהיינו שאסר הנאתו על העניים באין ונוטלין מתנותיהן דהיינו לקט שכחה ופאה ומעשר עני בעל כרחו א"כ אם יש לו לצדקה מופרשת א"כ אפי' אין לו לצדקה מופרשת ב"ד שולחין שלוחין וממשכנין אותו על הצדקה בע"כ ונותנים לעניים מה שמוציאין ממנו ועי' ב"י:

רבה מי שנדר ונתחרט וכו' בפ' ד' נדרים (דף כ"ב) א"ר יוסי אין נזקקין לאלהי ישראל (פי' אין נזקקין להתיר לו נדרו לפי שנדר חמור הוא) ואע"ג דלכס (בדף כ"ח) אסיקנא דלב"ש אין שאלה בשבועה ולב"ה יש שאלה בשבועה והלכה כב"ה היינו דוקא בשבועה גרידא בלא הזכרת השם אבל כשהזכיר השם חמיר טפי והכי משמע מלשון הרא"ש שכתב אין נזקקין לאלהי ישראל כיון שהחליף פניו להזכיר השם ובתר הכי אסיקנא אמר רבא א"ר נחמן הלכתא נזקקין לאלהי ישראל והא דקאמר נדר באלהי ישראל לאו דוקא נדר דהא באלהי ישראל שבועה היא ולא נדר וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבועות אחד הנשבע וכו' ואפילו נשבע בשם המיוחד בה' אלהי ישראל ונחם ה"ז נשאל על שבועתו וכ"כ הסמ"ג:

ביצד יעשה ילך אצל חכם מומחה דגמיר וסביר וכו' בבכורות ס"פ פסולי המוקדשין (דף ל"ז) א"ר חייא בר אבא א"ר עמרם ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם כגון מאן א"ר נחמן כגון אנא ומפרש רבינו דר"ל כגון אנא דגמירנא וסבירנא כדקאמר ר"כ גופיה בפ' קמא דסנהדרין דגמיר וסביר אע"ג דלא סמוך מתיר ביחיד ובמקום שאין חכם דגמיר וסביר שלשה הדיוטות מתירין את הנדר או את השבועה וכ"כ הרמב"ם רפ"ו דשבועות וכ"כ הרא"ש פ' ד' נדרים דלא כמ"ש הר"ן שם ע"ש הרמב"ן דיחיד מומחה אינו מתיר אלא א"כ הוא סמוך ע"ש (בדף כ"ג) ודלא כה"ר ירוחם ע"ש הרמ"ה דיחיד מומחה בעינן סמוך ומביאו ב"י: ומ"ש ואם אין יחיד מומחה וכו' הכי איתא בבכורות אליבא דרבי יהודה דאמר דבעינן אחד מהם חכם והנך דמצטרפי בהדיה בעינן דמסברו להו טעמי הלכות וסברי וס"ל להרא"ש דלרבנן דפליגי עליה דג' מתירין במקום שאין חכם וקי"ל כוותייהו נמי ס"ל דבעינן דמסברו להו וסברי דבהא לא פליגי וכ"כ בהגהות מיימוני והכי נקטינן דלא כדמשמע מדברי הרמב"ם דבג' הדיוטות כל דהו סגי לרבנן אע"ג דלא סברי כד מסברי להו דליתא אלא בעינן דמסברו להו וסברי וכן פסק בש"ע: ומ"ש וידעי לפתוח לו פתח פי' תרתי בעינן דגמרי להו וסברי וגם יודעים לפתוח לו פתח וכ"כ הרא"ש שם דהכי איתא בירושלמי:

ומ"ש והאידנא אין מומחה וכו' כ"כ הרא"ש שם וטעמו מדאמר ר"כ כגון אנא דגמירנא וסבירנא משמע דוקא דגמיר וסביר כמו ר"כ הא לאו הכי לא וכ"כ האגודה בס"פ כל פסולי המוקדשין פר"י בזמן הזה אין נראה שיש שום אדם מומחה להתיר בכור ונדר ולדון דיני ממונות ביחידי עכ"ל והכי נקטינן ועיין בח"מ סימן ג' ובמ"ש לשם בס"ד. ומ"ש רבינו ביחיד בפחות מג' אפשר שבא להורות דלישנא יתירא שלא נכון דדוקא ביחיד לא אבל כשצירף אליו עוד ב' אע"ג דלא ידעי מאי דמסברי להו סגי בצירוף כל דהו לכך כתב לישנא יתירא ביחיד בפחות מג' כלומר בפחות מג' שהזכיר קודם זה ילך אצל ג' הדיוטות והוא דגמרי להו וסברי דאם איגן במדה זו אין צירופן כלום וכמאן דליתנהו דמי:

ואין לו לאדם להתיר במקום רבו כו' בפ"ק דנדרים (דף ח') ומ"ש במקום שיש גדול ממנו הכי משמע מדאמר ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם משמע הא במקום שיש חכם אין להתיר אע"פ שאינו רבו אלא גדול ממנו בלבד וכתב

פרישה

(ד) הרי זה משאילן ומלוה אותן ולא גזרינן שגם הוא ישאל וילוה מהן והטעם כמ"ש משום דלא רצו חז"ל לגזור בדבר זה שע"י לא יהיה לו עסק בשאלה והלואה עם שום אחד מישראל מש"ה לא אסרו אלא מה שאסר הוא עצמו אנפשו דהיינו שלא ליהנות מהן ובכללו הוא שאלה והלואה מכ"ש דלא גזרו כשנדר איפכא דהן לא יהנו ממנו דלא נאסר שלא ישאל מהן דנלמד בק"ו מדין זה שכתב רבינו דמה בזה שאסר נפשו ליהנות מישראל לא גזרו ומותר לשאל וללוות לכן אף שכן יכולין להיות זולתו ולשאל וללוות אחר מחבירו זולתו אפ"ה כדי שלא יהא כבדל מהן לא רצו לגזור ק"ו באסר הנייתו עליהן דבאם יגזרו שגם הוא לא ישאל וילוה מהן יהיה אסר עליו שאילתו הלוואה דכל ישראל דלא יגזרו ומש"ה לא כתבו רבינו וק"ל: (ה) אבל הוא לא ישאל מהן קמ"ל בזה דלא תימא כיון שגם הוא משאילן אין זה הנאה: (ו) ונוטלין תרומותיו ומעשרותיו בע"כ דלאו כל כמיניה להפסיד מהם מה שזכה להן התורה: (ז) במתנות עניים לאו דוקא לקט שכחה כו' אלא ה"ה בצדקה מופרשת או אפי' אין לו מופרשת לפי מאי דקי"ל כופין על הצדקה מוציאין מידו ונותנין לעניים ב"י:

סי' רכח (א) ואפילו נדר באלהי ישראל לאפוקי מרבי אסי דאמר אין נזקקין לאלהי ישראל: (ב) והוא דגמרי להו וסברי פי' אם ילמדו עמהם סברי וביינו מה שלמדו גמרא ורש"י פ"ס ועיין בדרישה: (ג) וידעי לפתוח פתח אף ע"ג דלא בעי פתח בכל הנדרים מ"מ אינן ראוים להתיר אפילו ע"י חרטה אם לא שיכולין ג"כ להתיר ע"י פתח דשמא יבא

דרישה

סי' רכח [א] והוא דגמרי להו וסברי פי' אם ילמדו עמהם כו' ואין זה גמיר וסביר שאמר בגמ' דהוא מומחה גמור משום דפירוש גמיר וסביר בכל ענינים משא"כ אלו דאינו סברי אלא מה שגמרי להו דינים פרטיים וכמ"ש בח"מ בר"ס ג' והא דלא קאמר רבינו כן בהדיא אלא קאמר סתם דסגי לסתרה ג' נראה שאול בשיטת הרא"ש אביו שכתב לקמן בח"מ סימן ג' בשמו לענין הדיינים בג' דא"א דליתא בהו חד דגמיר ולכן א"צ לפרש הכא דמסתמא איכא בהם חד דגמיר והוא אומר ג"כ לאחרים שידעו אבל מ"מ אי ליכא בהו אפי' חד דגמיר שילמד עם השנים פסולין כמו גבי דין אבל א"א לומר שמ"ש רבינו והוא דגמרי להו וסברי הוא כמשמעו דא"כ מאי איכא בין ג' הדיוטות ליחיד מומחה דהא במומחה נמי לא קאמר אלא שיהא גמיר וסביר: [ב] והאידנא אין מומחה כו' באגודה פר"י דבזמן הזה אין נראה דיש שום אדם מומחה להתיר

חדושי הגהות

רכח א כ"ה ג' הרא"ש אבל בגמרא איתא רב חייא בר עמרם ועיין יבמות (כה:):

[ג] וביצד הוא ההתרה יאמר לו (ד) ג"פ מותר לך (ה) ואפילו מעומד ובקרובים ובלילה ובשבת (ו) אפילו אם היה אפשר לו מאתמול לישאל עליו [ד] ובלבד שיהא לצורך השבת כגון שנדר שלא לאכול או לבטל מעונג שבת. והא דנשאלים מעומד דוקא כשמתירין בחרטה בלא פתח אבל מי שאינו מתחרט מעיקרו וצריך למצוא לו פתח צריך להתיישב בדבר וצריך עיון גדול דמה שאינו מתחרט מעיקרו היינו משום שהיה לו תועלת בנדר כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמהם או שישיא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה עדיין שלא נדר הילכך צריך למצוא לו פתח שאילו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלידור אע"פ שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו (ז) ולעבור על דעתו אם הוא משקר לחכם אין התרתו כלום וכיון שצריך ישוב הדעת (ח) צריך שיהא מיושב: מי שאמר (ט) [ה] קונם הנאתי

וכתב הרא"ש וגיהו [illegible] מומחה כמי כי שרו הדיוטות אישתרי ליה כנדרא דלא אמרו אלא משום כבודו של מומחה עכ"ל כלומר וכיון דמשום כבודו הוא סגי בנטילת רשות אפי' לכתחלה אבל דיעבד אפי' לא נטל רשות אישתרי ליה כנדרא מיהו נ"ל דאם יחיד מומחה התיר הנדר בזמן הזה אפילו דיעבד אינו מותר וצריך לחזור ולהתיר לו בג' דידעי מאי דמסברי להו ואע"ג דלהרמב"ם יכול כל חכם מובהק בדורו להתיר נדרים ביחיד ומביאו ב"י מ"מ משמעות שאר הפוסקים אינו כן והרמב"ן והרמ"ה הוסיפו להחמיר דבעינן יחיד מומחה דסמיך הלכך נראה ודאי דאין לסמוך על התרת יחיד מומחה בזמן הזה אפי' דיעבד וצריך לחזור ולהתיר לו בג' כ"ל: וביצד הוא ההתרה וכו' בס"פ נערה המאורסה (דף ע"ז) אסיקנא סבר רב יוסף למימר נשאלין נדרים בשבת לצורך שבת ביחיד מומחה אין בשלשה הדיוטות לא משום דמתחזי כדינא א"ל אביי כיון דס"ל אפי' מעומד אפי' בקרובים ואפילו בלילה לא מתחזי כדינא ומייתי נמי עובדא דנזקקין אפילו לנדרים שהיה להם פנאי מבע"י והא דצ"ל ג' פעמים מותר לך הטעם משום דכל לשון כך הוא כדתנן מגל זו מגל זו ומה"ט אומרים כל נדרי ג' פעמים אבל ברמב"ם משמע דבחדא זימנא סגי שכתב בפ"ו מה"ש וז"ל א"ל או מותר לך או שרי לך או מחול לך וכל כיוצא בענין זה בכל לשון אבל אם א"ל מופר לך או נעקרה שבועתך וכל כיוצא בענין זה לא אמר כלום שאין מיפר אלא הבעל והאב אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ומחילה עכ"ל והטעם כתב הגהות מיימוני שם ע"ש פירשב"א כי הפרה בלא שום טעם כמו בריתי הפר אבל בלשון התרה צריך טעם עכ"ה והרמב"ן בתשובה סימן רס"ב כתב דלשון התרה כמתיר הקשר שחוזר הענין כאילו לא היה וז"ש חכם עוקר את הנדר מעיקרו ולשון הפרה כדבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו ולפיכך אמרו בעל מיגז גייז ע"כ ולל"ע כיון דהחכם דוקא בלשון התרה ובעל דוקא בלשון הפרה וכדא"ר יוחנן ס"פ נערה חכם שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם לא אמר כלום א"כ אמאי קאמר תלמודא התם לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי כדרך שאומר לה בחול אלא א"ל טלי ואכלי טלי ושתי והנדר בטל מאליו ואמר רבי יוחנן וצריך שיבטל בלבו וכמ"ש רבינו בסימן רל"ד ואמאי לא קאמר נמי בחכם שמתיר בשבת דא"ל טול ואכול וכו' וצריך שיתיר בלבו ואפשר דבעל שאני דכיון דמיגז גייז באומר טלי ואכלי שפיר הוי גייז אבל חכם שצריך שיתיר הקשר כאילו לא היה צ"ל בשפתיו מותר לך או לשון כיוצא בענין זה אבל לא טול ואכול דאינו אלא גייז ואינו עוקר נדר מעיקרו כאילו לא היה: ומ"ש והא דנשאלין מעומד דוקא כשמתירין בחרטה וכו' עד צריך שיהא מיושב הוא מדברי הרא"ש ס"פ נערה ור"ל שכשצריך למצוא לו פתח צריך שיהא החכם יושב ולא עומד ומ"ש בסוף ואם הוא משקר לחכם אין התרתו כלום וכו' אינו אלא להוסיף טעם וסברא שצריך שיהא החכם יושב והוא לפי שצריך יישוב הדעת טובא לחכם שיבין מדברי המודר שאינו משקר דאם הוא משקר לחכם אין התרתו כלום הלכך צריך שיהא החכם יושב כדי שיהא מיושב בדעתו אבל המודר א"צ שיהא יושב כלל מיהו ודאי א"צ שיהא עומד כיון דלאו דין הוא והכי משמע להדיא מעובדא דר"ג ר"פ הנדר (דף ס"ד) דלא למדינן מיניה אלא שהחכם יהא יושב ולא למדינן שהמודר יהא עומד: מי שאמר קונם הנאתי על בני עירי וכו' ירושלמי פרק השותפין קונם הנייתי על בני עירי אינו נשאל לזקן שיש שם הניית בני עירי עלי נשאל לזקן שיש שם אית תנויי תני אפי' על קדמיתא נשאל שאינו כמיפר נדרי עצמו ומ"ש בשם הרמב"ם בפ"ז כתב וז"ל אסר על עצמו הניית בני העיר אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר ההיא ואם נשאל והתיר לו הרי נדרו מותר כמו שביארנו עכ"ל ולפי הבנת רבינו יהיה פי' אסר על עצמו הנאת בני העיר היינו שקבל על עצמו שלא יהנו בני עירו מנכסיו כגון שאמר קונם נכסי על בני עירי דהשתא הם נהנים בהיתירו וכיון שההיתר הוא לתועלתם הו"ל כמתיר נדרי עצמו ואסור מדרבנן דאף ע"ג דאינם עצמן הנודרים ומדאורייתא ודאי יכול להתיר מ"מ איסור דרבנן איכא ומש"ה פסק דבדיעבד נדרו מותר דהא לאית תנויי נשאל אפי' לכתחלה שאינו כמופר נדרי עצמו א"כ מסתמא ודאי ת"ק לא פליג עליה אלא דלכתחלה אסור אבל דיעבד שרי מטעמא דפרי' כיון דלא מיתסר מדאורייתא אבל אם אסר הנאת בני עירו עליו כגון קונם נכסי בני עירי עלי ליכא מאן דפליג דאפי' לת"ק נשאל לזקן שיש שם וכ"ש לאית תנויי דפשיטא דאין בזה כמיפר

איהו וכן נראה מהא דאמרינן ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם משמע הא במקום שיש חכם אין מתירין ומיהו כתבו הרא"ש והר"ן שאם התירוהו הדיוטות אישתרי ליה דלא אמרו אין מתירין אלא מפני כבודו של חכם ולכתחלה דוקא אבל בדיעבד אישתרי כתב רבינו בסימן של"ד בשם הרמב"ם תלמיד מתיר החרם והנדוי אפילו במקום הרב וכתב עוד בסימן הנזכר דמי שאינו ת"ח שנדה עצמו צריך י' שיתירו: וביצד הוא ההתרה יאמר לו ג"פ מותר לך הרמב"ם בפ"ו מה"ש כתב אומר לו או מותר לך או שרוי לך או מחול לך וכל כיוצא בענין זה בכל לשון ונראה מדבריו דבחדא זימנא סגי ב ורבינו שהצריך ג' וכתוב בתשובה להרמב"ן סימן רס"ב כי לשון מחול לך הוא מלשון לא יחל ומחילה ויחל הכל ענין אחד שלשון לא יחל לא יתיר והענין כמתיר הקשר שחוזר הענין כאילו לא היה כאדם שמצא חבל קשור והתירו והרי הוא כאילו לא היה וזהו שאמרו חכם עוקר הנדר מעיקרו ומחילה שעושה את החוב או החטאת כאילו לא היה משא"כ בלשון הפרה שהוא כדבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו כמו (איוב ה) מיפר מחשבות ערומים להפר ברית (יחזקאל טז) ולפיכך אמרו (נזיר כא:) דבעל מיגז גייז ואמרו (נדרים עז:) חכם שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בל' חכם לא אמר כלום עד כאן לשונו: ומ"ש ואפי' מעומד ובקרובים ובלילה ובשבת אפי' אם היה אפשר לו מאתמול לישאל עליו וכו' מסקנא דגמרא בס"פ נערה המאורסה (עז:) וקמ"ל דאע"ג דבדין בעינן שיהיו הדיינין יושבים ושלא יהיו קרובים ושלא ידור בלילה אלא ביום ואין דנין בשבת התרת נדרים מותר בכולהו דלאו דין הוא וכתב רבינו ירוחם דהא דאין מתירין בשבת אלא נדרים שהם לצורך השבת ה"מ נדרי יחיד אבל חרמי ציבור נהגו להתיר בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת מפני שבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתירן (א):

ומ"ש והא דנשאלין מעומד דוקא כשמתירין בחרטה בלא פתח וכו' עד צריך שיהיה מיושב הכל דברי הרא"ש שם וטעמא משום דבגמרא מותיב לרב נחמן דאמר התרת נדרים מעומד מדתניא ירד רבן גמליאל מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו נדרו ומשני רבן גמליאל סבר אין פותחים בחרטה מיעקר נדרא בעינן ובעו עיונא אהכי ישב ור"נ סבר פותחין בחרטה ואפי' מעומד ולפיכך כתב ז"ל דאליבא דהילכתא נמי דקי"ל פותחין בחרטה היכא שאינו מתחרט מעיקרו וצריך למצוא לו פתח צריך לישב והר"ן כתב בשם הרשב"א דלדידן דקי"ל פותחין בחרטה אפי' לא נתחרט ואנו צריכין לחזור אחר פתח להתירו לא בעינן יושב דכיון דעיקר דינא מעומד סוף דינא מעומד ומיהו כתב עליו ולפי שלא ירדתי לטעמו איני אומר כן: מי שאמר קונם הנאתי על בני עירי וכו' עד הנאת בני עירי עלי נשאל לחכם שבה: (ב"ה) הירושלמי פ"ה: והטעם משום דכשאמר הנייתי על בני עירו הם נהנים בהיתרו שעי"כ יהיה מותר להם ליהנות ממנו וכיון שהתרה היא לתועלתם הרי הם נוגעים בדבר ואינם יכולים להתיר דהו"ל כנדרי עצמו ותנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ולפיכך אינו נשאל לחכם שבה אבל כשאמר קונם הנאת בני עירי עלי שהוא נאסר מלהנות משלהם אין בני העיר נוגעים בדבר דמה הנאה יש להם כשהוא יהנה משלהם כך פירש הריב"ש בתשובה סימן ת"ו ות"א ותקי"א ויש לתמוה על טעמו דמה ענין נדרי עצמו לכאן דנדרי עצמו שאני דכתיב בהו לא יחל דברו אבל הכא שאינם עצמם הנודרים למה לא יתירו לו אע"פ שיש להם הנאה בהיתרו וכן יש לתמוה על מ"ש גבי קונם הנאת בני עירי עלי שהוא נאסר מליהנות משלהם אין בני העיר נוגעים בדבר וכו' דכיון שהוא נהנה בהיתר זה שעל ידי כך מותר לו ליהנות מהם היאך מותר לו לישאל לחכם שבעיר והלא הוא נהנה מאותו חכם בהיתר ההוא לכך נ"ל לפרש בהיפך ירושלמי ותוספתא דאומר קונם הנאתי על בני עירי היינו שהוא אוסר עצמו מליהנות מבני העיר ולפיכך אינו נשאל לחכם שבאותה העיר לפי שהוא נהנה מאותו חכם שבעיר ואומר קונם הניית בני עירי עלי היינו שאוסר בני עירו ליהנות ממנו ולפיכך נשאל לחכם שבה מפני שאף על פי שהיה לו הנאה בהיתר זה היה מותר שהוא לא נאסר ליהנות מהם ומילתא דפשיטא הוא ולא איצטריך למתנייה אלא אגב רישא נקטיה ואף ע"פ שפשט הלשון מורה על פירוש הריב"ש כיון שהענין אינו מתיישב לפירושו מוטב לדחוק הלשון ולכוונו עם הענין ולשון הירושלמי משונה לפעמים וכ"ש בדבר פשוט שהוא סומך על המבין (ג) וכמו שפירשתי מוכיח מסוף דברי הרשב"א בתשובה שאכתוב בסמוך וכן מבואר בדברי הרמב"ם שכתב בפ"ז הלשון הזה אסר על עצמו הניית בני העיר אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר:

(ב"ה) ומיהו בירושלמי עצמו משמע כפי' הריב"ש דגרסינן התם אית תנויי תני אפי' על קדמייתא נשאל שאינו כמיפר נדרי עצמו אלמא דמ"ד אינו נשאל הוי משום דהוי כמיפר נדרי עצמו ויש לדחוק ולומר דאע"ג דטעמא דמ"ד אינו נשאל לא הוה מהאי טעמא אלא מטעמא אחרינא אתא האי תנא למימר דלא תיסק אדעתין למיפר משום נדרי עצמו: וכתב הריב"ש בסימנים

דרכי משה

רכח (א) ודברים אלו הן בנתיב י"ד ח"ז וכתב עוד דמתירין בשבת אפי' בג' הדיוטות ולא מיתחזי כבי דינא ופשוט הוא כ"ל: (ב) ועיין בתשובת בר ששת סימן רנ"ד שהאריך בזה

דרישה

להתיר בכור ונדר ולדון דיני ממונות ביחיד: [ג] וביצד היא ההתרה כו' ומתירין ב' ג' נדרים ביחד וכן ב' ג' נודרין יחד ואומר מותר לכם כ"כ בתשובת רמב"ן והביאה הב"י ומסיק וכתב ע"ז ז"ל ומיהו משמע דהיינו בשנים או ג' נדרים מחולפים אבל מי שנדר או נשבע על דבר אחד פעמיים ושלש צריך שיתר לכל אחד דהא כל שלא הותרה הראשונה לא חלה השנייה ואין מתירין נדר עד שיחול ולכן צריך שיתר לכל אחד ואחד וכן נראה מתשובת הר"ן עכ"ל. ונלע"ד דמ"ש דגם בנדר לא חל השנייה כו' היינו דוקא לסברת רשב"א הביאה ב"י לעיל בסימן רע"ו דאין נדר חל על נבילות וטריפות וה"ה על שאסר עליו ככר בנדר. אבל לסברת רש"י והרא"ש והטור דנתבאר שם דנדר חל על נדר א"כ מה"ט דכתב ב"י לא היה צריך אלא היתר א' אף למי שנדר פעמיים ושלש על דבר אחד ועיין בש"ע סעיף מ"ז דכתב שם המחבר ג"כ ז"ל וה"מ בנדרים מחולפים אבל מי שנשבע כו' דוק בלשונו דמתחיל בנדרים וסיים בשבועה דנראה משום דאיכא פלוגתא בין רשב"א ורש"י והרא"ש בנדרים אי חלים וע"ז מש"ה לא סיים בנדרים אלא בשבועה דהכל מודים וע"ל סימן רכ"ט שכתב שאם אסר עליו הככר ב"פ אע"פ שנשאל עליו והתירו אסור עד שישאל עליו פעם שנית משמע דאינו ניתר בהתרה אחת: [ד] ובלבד שיהא לצורך שבת וחרמי צבור נוהגין להתיר אפי' אינם לצורך השבת ב"י והוא מדברי רבינו ירוחם (בנתיב י"ד ח"ד) והטעם שבשבת מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתירו אבל לא להכריז אותם בחרם: [ה] קונם הנאתי על בני עירי כו' משום דכשאומר הנייתי על בני עירי הם נהנים בהתירו שע"י כן יהיה מותר להם ליהנות ממנו וכיון שההתרה היא לתועלתם הרי הם נוגעין בדבר ואינם

פרישה

יבא לפניהם נדר שצריך כתא ולא ידעו להבדיל בין נדר לנדר: (ואין לו לאדם להתיר במקום רבו פי' לכתחלה אבל בדיעבד אם התירו מותר עכ"ה): (ד) ג' פעמים מותר לך וה"ה שרוי לך וה"ה מחול לך מלשון לא יחל דברו רמב"ן עוד כתב כי מותר לך הוא מל' מתיר הקשר שחוזר הענין כאילו לא היה וזהו שאמרו חכם בל' התרה ובעל בל' הפרה כי חכם עוקר הנדר מעיקרו משא"כ בעל ומש"ה דוקא בל' הפרה כי הוא דבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו כענין מפר מחשבות ערומים להפר ברית עכ"ל ונ"ל דגם שרוי לך מל' מותר הוא וכמ"ש שרי המייניה דפי' מתיר אזור החגורה: (ה) ואפי' מעומד ובקרובים ובלילה ובשבת ר"ל אע"ג דבדין בעינן דוקא ישיבה ולא בקרובים ולא בלילה ולא בשבת אבל הכא בכולם שרי: (ו) אפי' אם היה אפשר כו' אשבת קאי: (ז) ולעבור על דעתו ואם הוא כו' פירוש כיון שכך קרוב הדבר שישקר שיאמר שלא היה נודר אילו היה יודע והאמת הוא שהיה נודר כדי שלא לשמוע לקול אוהביו ואם הוא משקר אין התרתו כלום ע"כ צריך ישוב הדעת בדבר: (ח) צריך שיהא מיושב פירוש שלשה המתירין: (ט) קונם הנאתי על בני עירי אין נשאל כו' ר"ל שהוא אוסר את עצמו מליהנות מבני העיר ולפיכך אין נשאל לחכם שבאותה העיר לפי שהוא נהנה מאותו חכם שבעיר ואם אמר קונם הנאת בני עירי עלי היינו שאוסר בני עירו ליהנות ממנו ולפיכך נשאל לחכם שאף ע"פ שהיה לו הנאה בהיתר זה הרי הוא מותר שהוא לא נאסר ליהנות ממנו ומילתא דפשיטא הוא ולא איצטריך למיתנייה אלא אגב רישא נקטיה עכ"ל ב"י ור"ל אף על גב מכח ההתרה שיתירו לו את נדרו הם באים לכלל הנאה

חדושי הגהות

ב ורבינו שהצריך ג' נראה שלמד כן מדברי הרא"ש סוף יומא שכתבו ולשון כל נדרי מוכח שניתקן על הנדרים ולכן אמרינן אותו ג"פ וכו' ומבואר יותר במרדכי שם כנלע"ד: והתירו

בסיונים הנכרים ע"פ פירושו דה"ה לנשבע ואין לחלק דהתם שאני שמחמת נדרו נאסרו הם מלקבל הנאה ממנו וא"כ כשיתירוהו מבני העיר הנה יתירו עצמם במה שהיה אסורין בו וא"ל כנדרי עצמו אבל בנשבע שלא יהנה מבני עיר שהוא נאסר ואין בני העיר נאסרים מחמת שבועתו מתירין לו מבני העיר אף ע"פ שנהנין מן ההיתר הא ליתא דגרסינן בירושלמי :

(ב"ה פ"ה נערה :) נדרה אשה ושמע בעלה ולא הפר לה פשיטא שאינו מיפר לה לענין הבעל מהו שיפר לה לענין הזקן וכו' : (ב"ה) מה אנן קיימים אם בדברים שבינו לבינה נדרי עצמו הן : ולכן בנדון דידן צריך שיהיו המתירין שלא מן הקהל ההוא ואף על פי שגם שיהיו מקהל אחר אפשר שיהיו נהנים מהיתר זה שאולי באותה העיר יהנו מספרות הסופר ההוא מילתא דלא שכיחא היא ולא מיקריא הנאה וכדאמרינן פרוטה דרב יוסף לא שכיח ע"כ. וכתב עוד בתשובה סימן ת"ו דהא דאין נשאל לחכם שבעיר דוקא להתיר לו ביחיד אבל מצטרף הוא עם שנים מן השוק ומתירין לו כיון שלא היה הוא הנודר דבכה"ג דאיכא אחריני דלא חשידי לא חשבינן ליה כנדרי עצמו מפני שהוא כנוגע בדבר כדאיתא בס"פ עד כמה (לא.) גבי כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו וזה על פי פירושו דאילו לפי' האחר אפילו ע"י צירוף אינו מתיר לו שא"כ נמצא מהנה כתב הרשב"א בתשובה על אחד שנשבע שלא יהיה גבאי או נאמן מהעיר נ"ל שהוא נהנה בשררותא דמתא שהוא מן הדברים שאין מתמנין עליהם הנכרים והגרים וגם הצבור נהנין ממנו שמלאכתן נעשית על ידו וכיון שהוא נהנה : ב"ה והם נהנין : אינו נשאל לחכם שבעיר (ג) :

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם שאם נשאל והתיר לו הויא התרה בפ"ד ובפ"ז מה' נדרים : מי שנתחרט מעיקר הנדר א"צ פתח וכו' בפרק ד' נדרים (כא:) איפליגו אמוראי אי פותחין בחרטה או אין פותחין ומסקנא דהלכתא שם ובסוף פרק נערה המאורסה (עז:) דפותחין בחרטה ופירשו התוספות בפרק הדר (סד:) דפותחין בחרטה היינו ששואלין אותו אם הוא מתחרט על מה שנדר ושרינן ליה בהכי ומ"ד אין פותחין בחרטה סבר שאין פותחין להתיר לו בחרטה לחוד שמתחרט על מה שנדר אלא צריך למצוא פתח לנדרו כגון אילו באו עשרה בני אדם שיפייסוך וכדפתח ר"ג לההוא טייעא ששואלין אותו אדעתא דהכי נדרת וכן פירש הרא"ש והר"ן בס"פ נערה המאורסה ובפ' ד' נדרים דה"ט דעדיף פתח מחרטה דבפתח שרי לכ"ע ובחרטה פליגי שכל נדר שהוא ניתר בפתח הרי הנודר אומר שאפילו בתחלה כשנדר אילו היה נותן אל לבו אותו פתח לא היה נודר ונמצא נדרו טעות אבל נדר שהוא ניתר בחרטה אינו מוצא עם עצמו שום ענין שאילו היה נותנו אל לבו מעיקרא שלא היה נודר אלא שהוא אומר עכשיו מתוך הכעס או מתוך מהירות נדרתי ועכשיו אני מתחרט על שנדרתי מעולם עכ"ל. וגרסינן בגמרא פ"ג דנדרים (כא:) ההוא דאתא לקמיה דרב הונא א"ל לבך עלך אמר לו לא ושרייה ההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל אילו הוו י' בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת א"ל לא ג והתירו ההוא דאתא לקמיה דרב אסי וא"ל כדי תהית א"ל ולא ושרייה ההוא דאתא לקמיה דר' אליעזר א"ל בעית נדור א"ל אילו לא מרגזן לי לא בעינא כלום א"ל תהא כד בעית ופי' הר"ן א"ל לבך עלך. כלומר היה לבך מיושב עלך וגם עכשיו אינך תוהא בנדרך עד היום אלא שמיום זה ואילך אתה רוצה לעקרו ;אי הוי כה"ג לאו חרטה מיקריא דחרטה מעיקרא בעינן או לא היה לבך מיושב עליך שמתוך הכעס נדרת ועכשיו אתה תוהא על הראשונות א"כ לבך שהיה עליך בשעה שנדרת הוא עליך עדיין שרוצה אתה בנדרך עד עכשיו אלא שמיום זה ואילך אתה מתחרט בו : א"ל לא. כלומר שלא מתוך ייטוב הדעת נדרתי בתחלה ולפיכך אני מתחרט כשנדרתי מעולם ומש"ה שרייה ומיהו דוקא בחרטה דמעיקרא כה"ג אבל בחרטה דהשתא לא ואפילו למ"ד פותחין בחרטה דאלת"ה מאי לישנא דפותחין דמשמע דב"ד פותחין לו ורב הונא למה ליה למשאל מידי מההוא דאתא קמיה דודאי כיון שהיה שואל היתר מתחרט היה על נדרו מיהא מכאן ואילך ולמה ליה למשאל מיניה לבך עלך אלא ודאי משום דלא סגי בחרטה דהשתא אלא בחרטה דמעיקרא הוה שאיל מיניה וכדפרישית עכ"ל וכ"כ התוס' והרא"ש ז"ל כתב עוד הר"ן אילו היו י' בני אדם שיפייסוך וכו' קסבר אין פותחין בחרטה ואיכא דגריס קסבר פותחין בחרטה והכל עולה לענין אחד לפי שענין זה דאילו היו י' בני אדם גרע מפתח ועדיף מחרטה גריעא מפתח לפי שלא היו. עכשיו י' ב"א שפייסוהו דנימא פתח מעליא הוא שאילו היה יודע כן לא היה נודר ועדיף מחרטה משום דבחרטה גרידא אינו מוצא שום ענין בעצמו שמחמתו לא היה נודר באותה שעה וזה היה יודע בעצמו שאילו היו מפייסין אותו באותה שעה לא היה נודר ונמצא מתברר יותר שמתוך המהירות נדר. כדי תהית כלומר אתה מתחרט חרטה דמעיקרא מל' תוהא על הראשונות : א"ל ולא בתמיה : ושרייה קסבר פותחין בחרטה : בעית נודר. רוצה אתה עד עכשיו בנדרך אלא שמכאן ואילך אתה מתחרט ואם כן אין לך היתר : א"ל ואי לא מרגזן לי וכו'. כלומר אם לא הרגיזוני מתחילה כלום הייתי נודר לא בודאי אלא על ידי כעס נדרתי ולפיכך אני מתחרט על שנדרתי מעולם : א"ל תהא כד בעית. כלומר שיהא הנדר מותר כרצונך. וגרסינן תו התם (כב:) רב סחורה הוה ליה נידרא למישרי אתי לקמיה דר"כ א"ל נדרת אדעתא דהכי א"ל אין אדעתא דהכי אין כמה זימנין איקפד ר"כ נפק רב סחורה ופתח פיתחא לנפשיה אמר השתא דאיקפד רב נחמן אדעתא דהכי לא נדרי. ר"ש ברבי הוה ליה נידרא למישרא אתא לקמייהו דרבנן א"ל נדרת אדעתא דהכי אמר אין אדעתא דהכי אמר אין והוו מצטערי רבנן משמשא לטולא ומטולא לשמשא א"ל בטנית בריה דאבא שאול בן בטנית מי נדרת אדעתא דמצטערי רבנן משמשא לטולא ומטולא לשמשא א"ל לא ושרייה רבי ישמעאל ב"ר יוסי הו"ל נדרא למישרא אתא לקמייהו דרבנן א"ל נדרת אדעתא דהכי א"ל אין נדרת אדעתא דהכי א"ל אין כמה זימנין כיון דחזא ההוא קצרא דמצטערי רבנן מחייה באוכלי דקצריה אמר אדעתא דמחי לי קצרא לא נדרנא ופריך התם האי נולד הוא דלא מסיק אדעתא דמחי ליה קצרא ואסיקנא דלאו נולד הוא דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן וכתב הר"ן על עובדא דרב סחורה עם רב נחמן האי דלא פתח ליה בחרטה לפי שר"כ היה מכיר ברב סחורה שהיה מחמיר על עצמו שלא להיות ניתר בחרטה וי"מ שאותו נדר היה כעין דבר מצוה כגון שנדר להתענות זמן ידוע והתענה מקצת אותו זמן ואילו היה מתחרט על עיקר הנדר יאבד שכר תעניותיו שהתענה אם היה תוהא על הראשונות לפיכך לא היה מתחרט : אדעתא דאיקפד רב נחמן לא נדרי. וכה"ג לא מיקרי נולד דשכיח דלירתח גברא רבה על נדר חזק כ"כ אדעתא דכל הני מילי :

תניא בתוספתא דנדרים פ"ה רבי ישמעאל בר' יוסי אומר אומרים לו אילו היה אחד שפייסוך היית נודר אם אמר לאו ה"ז מותר ר"י בן בתירא אומר אומרים לו אילו היה לך לב זה היית נודר אם אמר לאו ה"ז מותר וגרסי' בירושלמי פרק פותחין ר' מנא נדר מן חמרא דאבוהי אתא אבוהי סליק לגביה אמר אילו היית יודע דאנא מצטער נודר היית א"ל לא ושרי ליה והשתא מ"ש רבינו מי שנתחרט בעיקר הנדר אין צריך פתח וכו' היינו כדאסיקנא פותחין בחרטה : **ומ"ש ומיהו** צריך שיתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם וכו' כבר נתבאר שכך כתבו הרא"ש והר"ן והכריחו כן מהגמרא :

ומ"ש בשם הרא"ש ויזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו אלא אם כן הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם שאם לא כן אין ההתרה התרה וכו' בפ'

הנאתי על בני עירי אין נשאל לחכם ששם וכתב הרמב"ם אם נשאל לו והתיר לו הוי התרה ואם אמר קונם הנאת בני עירי עלי נשאל לחכם ששם מי שנתחרט מעיקר הנדר א"צ פתח אלא שישאלנו החכם אתה חפץ בנדר זה והוא אומר איני חפץ בו ומתחרט אני שנדרתי ומתיר לו ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם אבל אם אמר עתה הוא מתחרט ועד עתה הוא חפץ במה שנדר לא הויא חרטה שצריך שיעקור הנדר מעיקרו וכתב א"א הרא"ש ז"ל (י) ויזהר הנודר שלא יאמר

כמיפר נדרי עצמו כיון שאין בהיתר לתועלתם וכך פי' הריב"ש בירושלמי הנזכ' בתשובה סימן ת"ו ומ"ש הרמב"ם כמו שבארנו הוא לפי שכתב בפ' ד' נדרים וז"ל הנודר מאנשי העיר ונשאל לחכם שבעיר או שנדר מישראל וה"ה נשאל לחכם שבישראל הרי נדרו מותר עכ"ל דכתב בסתם הנודר מאנשי העיר דמשמע בין שנדר שלא יהנה הוא מאנשי עירו בין שנדר שלא יהנו אנשי עירו מנכסיו וכדאיתא בתוספתא פ"ה ולכן בפ"ז בא לפרש דבנדר שלא יהנו אנשי עירו ממנו אסור לכתחלה. וממילא משמע דבנדר שלא יהנה הוא מאנשי עירו שרי אף לכתחלה דאל"כ הו"ל להרמב"ם לפרש דגם בזה אסור לכתחלה והב"י הקשה על פי' הריב"ש ורבינו וז"ל ויש לתמוה דמה ענין נדרי עצמו לכאן דנדרי עצמו שאני דכתיב בהו לא יחל דברו אבל הכא שאינם עצמם הנודרים למה לא יתירו לו אף ע"פ שיש להם הנאה בהיתירו עכ"ל ואין זו קושיא דהלא אין איסור זה מד"ת אלא מדרבנן דאע"ג דלא הוי נדרי עצמו ממש מ"מ הוא נראה כאילו היה נדרי עצמו כיון שהוא לתועלתם ואסור משום מראית העין וכדמוכח להדיא בירושלמי מדקאמר דאית תנויי דאפי' על קדמייתא נשאל שאינו כמיפר נדרי עצמו אלמא דלת"ק הוי הטעם שנראה כמיפר נדרי עצמו עוד כתב ב"י וכן יש לתמוה על מ"ש גבי קונם הנאת בני עירי עלי שהוא נאסר מליהנות משלהם אין בני העיר נוגעים בדבר דמה הנאה יש להם כשהוא יהנה משלהם דקשה דכיון שהוא נהנה בהיתר זה שע"י כך מותר ליהנות מהם היאך מותר לו לשאול לחכם שבעיר והלא הוא נהנה מאותו חכם בהיתר ההוא עכ"ל גם זו אינה קושיא דהא פשיטא דאין זה מקרי נהנה דמי יימר שיהא נהנה מבני העיר עכ"פ ושמא לא יגיע לידי הנאה מהם לעולם ולפ"ז נדחה פירוש ב"י שכתב איפכא ממה שפי' הריב"ש ורבינו גם מהר"ל חביב בתשובה סימן כ"ו כ"ח כתב איפכא ואין שומעין להן במקום שהריב"ש ורבינו מפרשים בהיפך ומהר"ל חביב גופיה כתב שגם הרמב"ן ושאר כל הפוסקים כתבו הירושלמי כאשר הוא בידינו ופירשוהו כהריב"ש ורבינו והכי נקטינן וגם דעת הרמב"ם כך הוא כדמוכח מדברי רבינו וכדפרי' ודלא כמה שהבינו הב"י ומהרל"ח מדבריו ומה שקשה מעובדא דכלבא שבוע בפרק אע"פ (דף ס"ג) דמשמע דר' עקיבא התיר הנדר לכלבא שבוע אע"ג דהוי לתועלתו תירץ הריב"ש בתשובה הנז' דאע"ג שר"ע היה פותח לו פתח לא היה הוא המתיר אלא נתן רשות לתלמידיו להתיר א"כ לא היה מתיר ביחיד אלא ע"י צירוף וע"ש : מי שנתחרט מעיקר הנדר וכו' בפ' ד' נדרים (דף כ"ב) אסיקנא הילכתא פותחין בחרטה פי' פותחין למודר לשאול אותו אם הוא מתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם ומתירין לו דבמתחרט לחוד סגי ולא צריך למצוא פתח לנדרו ולומר לו אילו באו י' בני אדם וכו' ואע"פ שהוא בא לב"ד ומבקש להתיר לו נדרו כי הוא מתחרט על מה שנדר אפ"ה צריך לפתוח ולשאול לו אם הוא מתחרט בעיקר הנדר דשמא עד עתה היה חפץ במה שנדר אלא שאינו רוצה בו מעתה והלאה ולזה אין היתר לנדרו כדמוכח בעובדי טובא דמייתי תלמודא ומביאו ב"י והאריך בזה ע"ש : **ומ"ש** וכתב הרא"ש ויזהר הנודר וכו' בפ' ד' נדרים כ"כ ומיהו דוקא היכא דאפשר דמתחרט מעיקרו אנו סומכין עליו אם אמר דמתחרט מעיקרו אבל היכא דאנן סהדי דאינו מתחרט מעיקרו כגון שנדר בחליו שלא יאכל דבר פלוני לעולם מפני שרעה לחליו ועתה כשהבריא מתחרט זה ודאי צריך היה לאוסרו על עצמו מפני שהיא רעה לו אלא שעכשיו מתאוה לה אין לו היתר במה שאמר שמתחרט מעיקרו דאנן סהדי דמשקר

דרכי משה

בזה וחילק בחילוקים ואין להאריך בזה בדבריו כי עיקר נ"ל כדעת ב"י ולפי דבריו אין מקום לחלוקים בר ששת : (ג) ונ"ל דבריו בדברי תשובה זו מיירי שנשבע נמי שלא יהנה מן העיר ולכך אם נשבע על הנדר אין נשאל לחכם על הנדר שנשבע אא"כ שלא יהיה מחכם שבעיר דהרי נהנה בהתרתו שיהא גבאי צדקה וזה לו הנאה אבל אם נשבע בלחוד שלא

פרישה

הנאה שיוכלו ליהנות ממנו אחר כך מכל מקום אין זה ממשב הנאה הואיל שבשעת ההתרה אין להם הנאה ממנו ועיין בדרישה : (י) ויזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט פי' ע"כ נכון שלא להתיר נדר ע"י חרטה שאין הכל בקיאין בחרטה וגם לפעמים שהנודר אומר ואינו מתחרט כי אם מכאן ולהבא אך ע"י פתח נכון להתיר שפותחין לו ואומרים לו אדעתא דהכי מי נדרת ע"כ הג"ה בסמ"ק וכן כתב המרדכי בס"פ שבועות שתים דף של"ה והביאו ב"י בסי' זה :

ולא

דרישה

ואינם יכולין להתיר דהו"ל כנדרי עצמו ותנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ולפיכך אינו נשאל לחכם ששם אבל כשאמר קונם הנאת בני עירי עלי שהוא נאסר מליהנות משלהם אין בני העיר נוגעין בדבר דמה הנאה יש להם כשהוא יהנה משלהם כך פירש הריב"ש בתשובה בס"מ סימן ק"ב וקל"ב ויש לתמוה על טעמו דמה ענין נדרי עצמו לכאן דנדרי עצמו שאני דכתיב בהו לא יחל דברו אבל הכא שאינם עצמם הנודרים למה לא יתירו לו אף על פי שיש להם הנאה

בהיתרו

חדושי הגהות

ג והתירו קסבר אין פותחין בחרטה כ"ה גי' רש"י וכ"ה גי' הר"ן כמבואר בסמוך

ותהית

יאמר שמתחרט מעיקרו אלא א"כ הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם שאם לא כן אין ההתרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו ואם אינו מתחרט צריך לבקש לו פתח לומר לו אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר ונמצא הנדר נעקר מעיקרו : וביצד הוא הפתח כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה שישאל עליו אומרים לו אילו ידעת שיפצירו בך כל כך (יא) ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר והוא אומר כן ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי

דמשקר אלא צריך לבקש לו פתח כ"כ הרמב"ן בתשובה סימן רנ"ג ומביאו ב"י וכ"א בסימן רנ"ה וכ"כ הרשב"א בתשובה דאם אסר על עצמו איזה דבר שלא מחמת עצמו של דבר הנדור אלא קנס בעלמא כגון אם יעבור עבירה פלוני לא יאכל בשר ויין ועכשיו מתחרט יש לו התרה אפילו בחרטה דהשתא דהיינו דמתחרט מכאן ולהבא ואינו מתחרט מעיקרו נמי סגי לפי שאין תכלית כוונת הנדר מחמת עצמו ומביאו ב"י ומשמע בב"י דהר"ש בר צמח בנה ע"ז יסוד פסקו דבכה"ג סגי בחרטה דהשתא וקשיא לי טובא ע"ז דבתלמודא פ' ד' נדרים מוכחא להדיא בתרתי עובדא דדביתהו דאביי ודאדם אחד שבא לפני רבי יוסי דאפילו בכה"ג לא סגי בחרטה דהשתא כמ"ש בסמוך ותו דהרי כבר כתב הר"פ בסמ"ק סימן ע"ב שאין להתיר נדר בחרטה גרידא וז"ל נכון להחמיר שלא להתיר נדר ע"י חרטה לפי שאין הכל בקיאין בחרטה זו שלא היה חפץ בנדר זה מעולם וגם פעמים שהנודר אומר שהוא מתחרט מעיקרו אף כי אינו מתחרט כ"א מכאן ולהבא אך ע"י פתח נכון להתיר שפותחין ואומרים לו אדעתא דהכי מי נדרת עכ"ל והב"י כ"כ ע"ש הכל בו שכתב כן בשם הר"פ וזו היא דעת רב אלפס שהביא רבינו ריש סימן ר"ל ע"ש ובמרדכי החמיר עוד שאחר שמצאו לו פתח חוזרין ושואלין אותו אם הוא מתחרט והוא אומר כן אז מתירין לו והכי נקטינן מיהו הרב בהגהת ש"ע כתב וז"ל ונהגו להחמיר ולעשות מן החרטה פתח שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרו א"ל אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת והוא אומר לא ואז מתירים לו עכ"ל ורצונו לומר דאף בלא פתח אחר אלא בחרטה גרידא מתירים לו כשעושין מן החרטה פתח והטעם דהשתא אין לחוש שמא אינו בקי בחרטה זו ושמא היה חפץ בנדרו עד עתה אע"פ שאומר שמתחרט מעיקרו אינו אמת דהלא אמרו ליה אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת והוא אומר לא השתא ודאי אפילו את"ל שיהיה חפץ בנדר זה עד עתה מ"מ כיון שאומר אילו ידע שיתחרט אח"כ לא היה נודר א"כ נעקר הנדר מעיקרו וא"צ פתח אחר דבהכי סגי ודו"ק . ועיין במ"ש בס"ד ריש סימן ר"ל : **ומ"ש** ואם אינו מתחרט וכו' כ"כ התוס' בפרק הנדר (דף ס"ד) וכ"כ הרא"ש ס"פ נערה המאורסה והר"ן ביארו יפה ומביאו ב"י . ומ"ש וכיצד הוא הפתח וכו' בפ' ד' נדרים (דף כ"א) ההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת א"ל לא והתירו ופי' הרא"ש שיפייסוך כלומר שמפייסין אותך עתה וכך הם דברי רבינו שכתב ומפצירין בו הרבה שישאל עליו וא"ל אילו ידעת שיפצירו בך וכו' כלומר שאילו היה מעלה כך על לבו בשעה שנדר לא היה נודר וכתב הרא"ש שם דפתח זה לא הוי נולד כי מצוי הוא שיקפידו אוהביו וקרובים של אדם על מה שנדר עכ"ל . אבל אי לא הפצירו בו עכשיו שישאל על נדרו אין מקום לפתח זה לומר לו אילו היה י' בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת כדמשמע מפשטא דהך עובדא דהא כיון דלא פייסוך עכשיו א"כ לגבי דידיה ודאי נולד הוא דכיון שלא הקפידו קרוביו ואוהביו על מה שנדר ולא פייסוהו א"כ אימנו מצוי אללו שיקפידו קרוביו וכו' . אבל הסמ"ק כתב וז"ל וגם פותחין לו וא"ל אילו באו בני אדם ופייסוך בשעת כעסך מי היית נודר או כיוצא בו עכ"ל משמע דמפרש כפשטא דהך עובדא דלא כהרא"ש אלא אפילו לא פייסוהו עכשיו כלל נמי הוי פתח וס"ל דאפ"ה הותר הנדר מטעם תנאי נולד כדלקמן בסימן זה וב"י כתב לפי דעת הרא"ש ורבינו כדפרישית דצ"ל שהיו אותם י' בני אדם מפייסין אותו עכשיו אלא שכתב ופתח לו פתח שאם היו מפייסין אותו בשעת הנדר לא היה נודר עכ"ל וכ"ל דאינו נכון שהרי הפתח עושה את הנדר כנדר טעות ובכה"ג ליכא טעות דהא כיון שלא פייסוהו בשעה שנדר נתן את לבו לנדור אלא צריך לפתוח לו ולומר אילו היה מעלה בלבו שיפצירו בו כל כך לא היה נודר אלא כיון שלא עלה על לבו כך לפיכך היה נודר וא"כ נדר זה הוי כנדר טעות דכיון דשכיח הוא ומצוי טובא שיקפידו בו קרובים ויפצירו בו היה לו לעלות על לבו שיפצירו בו וכיון שלא עלה על לבו כך הוי כנדר טעות : **ומ"ש** ואפילו פתח שמגוף הנדר וכו' שם (דף כ"ג) כעובדא דדביתהו דאביי דאתא לקמיה דרב יוסף ועובדא דאדם אחד דאתא לקמיה דרב יוסף מפורש כדכתב רבינו וכתב ב"י ואשמועינן רבותא דאע"ג דאדעתא דהכי נדר שאם יעבור שיאסר בנכסיו אפ"ה פתחינן ליה בגוף הנדר עכ"ל ונראה דצריך לפרש שזה מצוי הוא שיהא המודר עובר על דעת הנודר דאל"כ הו"ל נולד ואין פתח זה עושה אותה כנדר טעות ויש להקשות למ"ש בתשובה להרמב"ן והרשב"א שכתבתי בסמוך דנדר שאין עיקרו מחמת עצמו אלא קנסא בעלמא א"צ שיתחרט מעיקרו אלא סגי בחרטה דהשתא דא"כ הנך תרתי עובדי הוין תיובתיה שהרי אביי לא היתה עיקר כוונתו לאסור דביתהו מהנאתו אלא דרך קנסא בעלמא כדי שאם תהא עוברת על דעתו להשיא את בתו לקריבה תיתסר בהנאתו וכן אותו אדם שהדיר אשתו מהנאתו אם תעלה לרגל לא היתה עיקר כוונתו לאסור את אשתו בהנאה וא"כ לדידהו לא היה צריך לא פתח ולא חרטה מעיקרו דהוי סגי בחרטה דהשתא והכי משמע להדיא מדברי רבינו שכתב ואם אינו מתחרט צריך לבקש לו פתח וכו' ואפילו פתח שמגוף הנדר וכו' אלמא דס"ל דאם אינו מתחרט מעיקרו צריך לבקש לו פתח אף בכה"ג דאין עיקר הנדר מחמת עצמו אלא דרך קנס ולא סגי בחרטה דהשתא מיהו יש ליישב דעת הרמב"ן והרשב"א דהנך תרתי עובדי ודאי עיקר הנדר מחמת עצמו הוי דמפני היראה שלא תשיא אשתו את בתו למי שאינו חביב לו או כדי שלא תזוז מביתו לילך לרגל הוא חפץ בנדר זה ומדירה מנכסיו דהו"ל כנודר מן הבצל מפני

וכו' בפרק ד' נדרים כתב וכ"כ הכלבו בשם הר"ף וכתב עוד בשמו ע"כ נכון שלא להתיר נדר ע"י חרטה שאין הכל בקיאין בחרטה זו וגם פעמים שהנודר אומר שמתחרט מעיקרו ואינו מתחרט אלא מכאן ולהבא אך אם יש לו פתח נכון להתיר שפותחין לו ואומר אדעתא דהכי מי נדרת והרשב"א כתב בתשובה על קהל קשטיליא שנידו איש א' וקבלו עליהם לנהוג בו נידוי עד זמן פלוני ונשבע כל א' מהקהל ע"ז ואח"כ רצו רוב הקהל להתירו נראה שלא הסכימו לנדותו אלא מפני שהיה רגיל להזיק לציבור ועכשיו חזר בו ואח"כ אותם אנשים מבני הקהל שנסכמין להתירו יתנו להם כל הקהל רשות ביום הקהל להתיר עצמם וישאלו על נדרם בפני ג' מבני הקהל שיודעים לפתוח הנדר ויתירו להם בפתחים ואם אלה הניתרים יודעים בעצמם שמתחרטים יסכימו על זה דהא קיי"ל כמאן דאמר פותחין בחרטה ובלבד שיתחרטו חרטה גמורה חרטה דמעיקרא ר"ל שיגמרו בדעתם שלא היו רוצים מעיקרא בנידויו אבל אם יאמרו טוב בעינינו שנידוהו אבל כיון שחזר בו אנו מתחרטים אין זו חרטה שמתירים עליה שזה נולד הוא ואין פותחין בנולד ואם דעתם לומר שאם היו מפייסים אותם בשעת הנידוי אנשים נכבדים כאלה שמפייסים אותם עכשיו לא היה מנדין אותם ג"ז פתח ובלבד שיהא לבם כפיהם לדבר זה ע"כ . ובתשובה להרמב"ן סימן רנ"ג על מי שהיה חולק ונדר שלא יאכל לעולם גבינה מפני שהיה רע לחליו ועכשיו מתחרט איני יודע לו היתר בחרטה לפי שאין פותחין בחרטה אלא אם היא חרטה דמעיקרא וזה ודאי בשעה שנדר צריך היה לאסור הגבינה על עצמו מפני שהיא רעה לו אלא שעכשיו מתאוה לה ורוצה להתירה ולפיכך אין לו היתר אלא בפתחים אחרים עכ"ל (ד) :

ובסימן רנ"ה כתב על מי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועכשיו בא ואמר שהוא מתחרט מעיקרא אלא שאינו מתחרט אלא מחמת שעבר העבירה ונאסר עליו ואילו לא עבר היה רוצה בקיומו נ"ל שכל כיוצא בזה פותחין לו מן הנדר עצמו ומתירין לו כלומר אם היית יודע שיהיה היצר תוקפך כלום היית נודר וכמעשה דביתהו דאביי דפתח ליה רב יוסף מן הנדר עצמו וא"ל אילו ידעת דעברת על דעתך מי נדרת וכן ר' יוסי לאותו שהדיר אשתו מלעלות לרגל ואע"פ שיש קצת לחלק דהתם תולה בדעת אחרים וזה תולה בדעת עצמו אפ"ה פותחין לו ממנו שאף זה כתולה עצמו בדעת אחרים שהיצר עשוי לתקוף וכ"ש למי שמורגל בדבר ומן הטעם הזה יראה ג"כ שאין זה כנולד דדבר מצוי הוא כמורגלין ונולד מצוי הוא שהרי בדביתהו דאביי לא הקשה והא נולד הוא דשכיחי נשים לעבור על דעת בעליהם וחרטה נמי נולד הוא ופותחין בה מפני שהוא מצוייה אבל ב"א וכדגרסינן בירושלמי ד דתהית לאו נולד הוא אמר רבי לא התהית מצוייה ועוד שקרוב אני לומר שבזה וכיוצא בו שפותחין אפילו בחרטה דהשתא דלא בעינן חרטה דמעיקרא אלא בדבר שעיקרו מחמת עצמו כנודר מן היין שרוצה לגדור ממנו וכיוצא בזה א"כ שרוצה לאסור דבר מחמת נזקו כנודר מן הבצל מפני שהוא רע ללב וכיוצא בזה וא"כ מחמת שרוצה להתרחק מדבר מפני היראה כנודר מן האשה שלא ישאנה מפני שאביה רע וכן בכל שאר הנדרים שנודר מחמת הדבר עצמו שנדר ממנו שכל נדרים אלו חזקים הם ולולא שמתחרט מנדרו מעיקרו אין זו חרטה גמורה לבטל הנדר אבל כל דבר שאסר ע"ע שלא מחמת עצמו של דבר הנדור אלא קנס בעלמא קיל משאר נדרים לפי שאין תכלית כוונת הנודר מחמת עצמו ואפילו בחרטה דהשתא סגי להו לומר שמעכשיו מתחרט על מה שאסר על עצמו עכ"ל והוא בתשובת הרשב"א סי' תנ"א :

וכתב הר"ש בר צמח על מי שתפסה אשתו כל נכסיו והבריחתם ולא רצתה להחזירם לו עד שיגרש אשתו שנייה ואסר אותה עליו וכן עשה ובא לישאל לחכם שיתיר לו יש לעיין שאינו יכול להתחרט מעיקרא כי היה חפץ בנדרו עד שתחזיר לו נכסיו וכיון שחל אפילו שעה אחת אינה חרטה אלא מאותה שעה ואילך כבר האריך הרשב"א בתשובה וכתב דלא בעינן חרטה מעיקרא אלא בנדר שעיקרו מחמת עצמו כנודר מן היין שרוצה לגדור עצמו וכו' אם כן בנדון זה בחרטה דהשתא (סגי) עד כאן לשונו : **ומ"ש** ואם אינו מתחרט צריך לבקש לו פתח לומר לו אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר ונמצא הנדר נעקר מעיקרו כבר נתבאר יפה בדברי הר"ן שכתבתי ברא"ש סימן זה וכך הם דברי התוספות והרא"ש ז"ל : **ומ"ש** וכיצד הוא הפתח כגון שנדר על דבר א' ומפצירין בו הרבה שישאל עליו וכו' נראה דהיינו עובדא דההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל אילו היו י' ב"א שיפייסוך וכו' ובספרים דגרסי' קסבר אין פותחין בחרטה וכן פי' הרא"ש דקסבר רבה בר רב הונא דאין פותחין בחרטה ולכך הוצרך לבקש לו פתח זה ולפ"ז נ"ל שהיו אותם י' ב"א מפייסין אותו עכשיו ופתח לו פתח שאם היו מפייסין אותו בשעת הנדר לא היה נודר כן נראה מדברי הרא"ש ז"ל בפירושיו שם וכך הם דברי רבינו וכתב הרא"ש דפתח זה לא הוי נולד כי מצוי הוא שיקפידו קרוביו ואוהביו של אדם על מה שנדר : **ומ"ש** ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי פתח כגון שהדיר פלוני מעכשיו אם יעשה דבר פלוני וכו' פשוט בגמרא פרק ארבעה נדרים (כג .) ואשמועינן

דרכי משה

שלא יהיה גבאי למה לא ישאל מחכם שבעיר הואיל והוא נהנה מה בכך שיהא נהנה הלא לא נדר הנאת בני עיר עליו אלא דוקא שלא יהיה גבאי מיהו אפשר לומר דלעולם מיירי בלא נדר אלא זה הנדר בלחוד שלא יהיה גבאי או נאמן לבני העיר ואפ"ה לא ישאל לחכם שבעיר דהרי אסר עליו הגבאות או הנאמנות הבאה לו הנאה מהעיר וכוונתו על הנאת הגבאות ועל הנאת הנאמנות והואיל וע"י התרת חכם באה לו הנאה זו הרי עבר על נדרו וכן נ"ל עיקר : (ד) ואיכא למידק טעמא דגבינה היא רעה לו הא לאו הכי היה מתירו ע"י חרטה ואפי' בנדר גבינה עליו כתב דיש להתירו ע"י פתח משמע שיש היתר לנדר בעת צרה דהא נדר זה בעת צרה היה שהרי נדר בחליו אמנם סוגיא דעלמא אזלא שלא להתירו אם לא

דרישה

בהתירו וכן יש לתמוה על מ"ש גבי קונס הנאת בני עירי עלי שהוא כאסר מליהנות משלהם אין בני העיר נוגעין בדבר כו' דכיון שהוא נהנה בהיתר זה שע"י כן מותר לו ליהנות מהם היאך מותר לו לשאל לחכם שבעיר והלא הוא נהנה מאותו חכם בהיתר ההוא לכך נראה לי לפרש בהיפך (כמו שכתוב בפרישה) כל זה כתב ב"י וכתב עוד אע"פ שפשט הלשון מורה על פי' הריב"ש כיון שהענין אינו מתיישב לפירושו מוטב לדחוק הלשון ולכוונו עם הענין שדברים הללו הם מהירושלמי ולפעמים לשון הירושלמי הוא משונה וכ"ש בדבר פשוט שהוא סומך על המבין והביא עוד ראיות לפירושו ע"ש . ועיין בש"ע דהשמיט דין דקונס בני עירי עלי ואפשר לומר דהאי טעמא משום דסבירא

פרישה

(יא) ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר ואין זה נקרא נולד משום דשכיח למיהוי כן אסר"י (מיתה לא שכיח וחשיב כנולד (ואפילו היה חולה ביותר חשיב נולד דרוב חולים לחיים) תשובת הרמב"ן עכ"ה) עניות שכיח ופותחין כו' ועיין בב"י דף רס"ה ע"ב ובש"ע) ועיין באסו"י וב"י הביאו דכתב ז"ל אילו היה מפצירין בך כמו שמפצירים בך עתה לא היית נודר ורבינו שינה וכתב אילו ידעת שיפצירו בך וכו' וגירסת רבינו נראה עיקר דמדהוצרך הרא"ש לתרץ דלא הוה ליה דין נולד כיון דהוא שכיח ואם גורסים אילו הפצירו בך אין זה מקרי נולד אלא תנאי נולד כמ"ש רבינו בסמוך ז"ל אבל פותחין בתנאי נולד כו' עד והיה אומר שבאותה שעה הרב

חדושי הגהות

ד ותהית לאו נולד הוא (לשון קושיא הוא והא החרטה בעצמה נמי נולד הוא) א"ר לא (הוא שם חכם כמו ר' אילא) התהות מצוייה (פי' החרטה מצוייה וכיון דשכיח לא הוי בנולד

הוי פתח כגון שהדיר (יב) פלוני מנכסיו אם יעשה דבר פלוני ועבר ועשאו פותחין לו אילו ידעת שהיית עובר על דבריך לא היית נודר והוא אומר כן (יג) ופותחין לאדם בכבוד עצמו כגון שנדר לגרש

ב"י

ולשמעינן רבותא דסד"א דכיון דהאי אדעתא דהכי נדר שאם יעבור הלה על תנאי יאסר בנכסיו קמ"ל דאפי' הכי פתחינן ליה אילו היית יודע שהיית עובר על תנאיך כלום היית נודר ואם אמר לאו הוי פתח מעליא :

תניא בתוספתא דנדרים פ"ה הנודר מן הבית ומן העלייה וקודם לנדרו נודע שנפלו לו בירושה או שניתנו לו במתנה אמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ה"ז מותר וליסנא דקודם לנדרו נודר אינו מכוון דאם כן היאך יאמר אילו הייתי יודע שכן וצריך לפרש נודע שקודם נדרו נפלו לו בירושה וכו' ודע שרש"י פי' בפ' הדר פותחין בחרטה צריך לחכם למצוא פתח לשואל שיהיה לו פתחון פה לומר לדעת כך לא נדרתי ואילו הייתי יודע ש״ הוא לא הייתי נודר ונמצא נדר נעקר מאליו ומ"ד אין פותחין סבר דאין צריך לפתוח לו בחרטה אלא החכם עוקרו אף ע"פ שאינו מוצא לו טעם עקירה וכיוצא בזה פי' בפרק נערה המאורסה והוא ז"ל גורס ר"ג סבר פותחין בחרטה ור"כ סבר אין פותחין ובפרק ד' נדרים כתב קסבר אין פותחין בחרטה שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לו נדרת אדעתא דהכי אלא הנודר הוא יתחרט תחילה יפתח ויאמר לו לא לדעת כן נדרתי והוא פותח תחילה בחרטה : א"ל לבך עלך . כלומר ועומד אתה על דעת ראשונה שרצונך עדיין באותו נדר א"ל לא כלומר מתחרט אני אלמא דקסבר פותחין בחרטה : אם היו י' ב"א כו' שאם פתחו לך בחרטה כשרצית לנדור כלום נדרת א"ל לאו קסבר אין פותחין בחרטה . ולכך א"ל כה"ג דכיון דאמר אילו היו י' ב"א וכו' דמיעקר עקר לנדריה ולא הוי נדר כלל ולכך פותח בחרטה הוא אבל בעלמא אין פותחין והתוס' בפ' הדר חלקו על גירסתו ועל פירושו וכתבו דגרסינן ר"ג סבר אין פותחין בחרטה ור"כ סבר פותחין ופירושו כמ"ש לעיל והמרדכי כתב בסוף פ' שבועות שתים בתרא בשם ר"ת מסקינן בפ' ד' נדרים פותחין תחילה בחרטה ומוכחא כולה שמעתא התם דהוא בחרטה בעלמא כלומר כדו תהית או לבך עלך וא"צ למצוא לו פתח שיתחרט וכן מוכח ה בסוף פ"ב דנדרים (כ.) ולא כמו שפירש"י בפרק הדר ור"י בכור שור פי' ג' חרטות הן אחד שנולד דבר שלא היה בעולם ואף לא מסיק אדעתיה דאינש שיבא וכיון דאינו מצוי אנן סהדי דאפי' הזכירו לו בשעת הנדר היה עושהו ולפיכך אין פותחין בנולד כזה דאפי' אמר אילו הייתי יודע לא הייתי נודר אין בכך כלום ויש חרטה שהדבר בא לעולם בשעת הנדר אבל לא היה יודע שהיה בעולם וכשידע אמר אילו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר מתירין לו שלא היה אדם (יודע) בשעת הנדר ואדעתא דהכי לא נדר אבל הוא ישמור עצמו שיאמר אמת שאם היה יודע שכן לא היה נודר שאם ישקר ומתיר לו אין ההתרה היתר ועובר על בל יחל ולכך היו אומרים לו חכמים כדו תהית כלומר ברור הוא שאתה תוהא על הנדר והשלישי דבר שאינו בעולם אבל רגיל לבא ובהא פליגי אמוראי איכא מ"ד אין פותחין [בזו דחשיב ליה נולד] כיון דלא היה בעולם ואיכא מ"ד פותחין בזו דכיון דהוי ליה לאסוקי אדעתיה כמאן דאיתיה בעולם דמי ולא הוי נולד . ראיתי גדולים שאומרים שא"צ לומר אלא מתחרט אני והוא אומר כן ומתירין לו משום דאמרי' דא"ל לבך עלך ושרייה קסבר פותחין בחרטה ואומר שלא א"ל יותר ול"נ שאחר שמצא פתח החרטה א"ל לבך עלך כלומר הזהר שלא תשקר וא"ל לא ושרייה ודייק התלמודא מן הלשון דמשמע נהפך לבך לאחר שעת הנדר [ממה] שאירע הדבר אחר הנדר אלמא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה ומש"ה דייק קסבר פותחין בחרטה והאריך שם המרדכי בראיות שהביא ר"י בכור שור לדבריו ואחר כך כתב בשם ר"מ כלשון הזה אף ע"פ שיטת התוס' וסוגיא דעלמא להתיר נדרים בלא פתח אלא בחרטה בעלמא כדו תהית ותו לא גם ראיתי רבותי נוהגים כן ונהגתי אחריהם כן עד עתה חוזרני כדברי רבינו יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה והרבה גימגומים מתיישבין לפי דבריו והמחמיר תע"ב עכ"ל :

והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מה"ש (ה) כיצד מתירים יבא הנשבע לחכם או לג' הדיוטות ואומר אני נשבעתי על כך וכך ונחמתי ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד כה או שאירע לי כך וכך לא הייתי נשבע ואילו היתה דעתי בעת השבועה כמו שהיא עתה לא הייתי נשבע והחכם או גדול הג' אומר לו וכבר נחמת והוא אומר לו הן חוזר ואומר לו שרוי לך וכו' (ו) ואחר כך כתב (ז) מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו ובא לב"ד לקיים שבועתו אם ראו ב"ד שהיתר שבועה זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו וקיום שבועה זו גורם לעבירה ולקטטה פותחין לו פתח ונושאין ונותנין עמו בדבר ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו עד שיתנחם אם ניחם בדבריהם מתירין לו ואם לא ניחם ועמד במריו ה"ז יקיים שבועתו כיצד נשבע שיגרש את אשתו וכו' אם אמר אילו הייתי יודע לא הייתי נשבע מתירין לו ואם אמר אף על פי כן לא נחמתי ורוצה אני בכל זה אין מתירין לו עכ"ל ומתוך דבריו הלה משמע לי שהוא ז"ל מפרש כדפירש"י בפ' ד' נדרים דמ"ד אין פותחין בחרטה היינו לומר שאין חכם רשאי לפתוח ולומר נדרת אדעתא דהכי אלא הנודר הוא יתחרט תחילה ויאמר לו לא לדעת כן נדרתי והוא פותח תחילה בחרטה וזה שכתב יבא הנשבע ואומר אני נשבעתי וכו' ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה וכו' שנראה בהדיא שהנשבע או הנודר בעצמו יפתח פתח לעצמו אבל החכם אינו פותח לו פתח בתחילה דקי"ל כמ"ד אין פותחין בחרטה ומשום דאשכחן מתני' מובא דתני דפותחין בחרטה דתנן (סו:) פותחין לאדם בכבוד עצמו ובניו וכו' פותחין בימים טובים ובשבתות פותחין לו מן הכתוב שבתורה לפיכך פי' דהנך שאני שיש בהם דבר מצוה ומש"ה אף על פי שהיה רוצה לקיים שבועתו ב"ד פותחין לו כדי שיתחרט ויתירו כנ"ל לדעת הרמב"ם כתב הר"ש בר צמח קב' עליו חרם ונידוי לעשות דבר פלוני בלי שום פתח היתר וחרטה מתירין לו שאין החרם צריך לא פתח ולא חרטה וכ"כ הרמב"ן במשפטי החרם והרשב"א בתשובה וראיה מדאמרינן בפ"ק דנדרים (ז:) שמעה להההיא איתתא דאפקא הזכרת ה' לבטלה שמתה ושריא לאלתר והרי לא היה שם לא פתח ולא חרטה ומה שצריך לזה היתר שאמר בלי שום פתח היתר וחרטה אינם ג' דברים אלא פתח היתר חד וחרטה חד ואת"ל שלשה הם ישאל תחילה על שקיבל עליו שלא יתיר חרמו ואח"כ יתירו לו החרם עכ"ל וראיה זו שהביא מההיא איתתא איני מכיר דמה ענין המנדה לאחר על שעבר עבירה למי שמקבל עליו נידוי לעשות דבר פלוני :

ופותחין לאדם בכבוד עצמו כגון שנדר לגרש את אשתו וכו' עד ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו הכל משנה בפרק ר"א אומר פותחין (דף סו.) וגרסינן בירושלמי בפרק הנזכר ר' מנא נדר וסליק לגבי רבי שרי אמר אילו היית יודע שהבריות רחקין מינך דאת נדרא נדר היית א"ל לא ושרא ליה וטעמא

דאין

ב"ח

מפני שהוא רע ללב ונודר באשה שלא ישאנה מפני שאביה רע שהוא חפץ בנדר **זה** מפני נזקו ואינו אוסר על עצמו שום דבר שאינו חפץ בו ולא אמרינן דלא הוי **נדר** מחמת אותו דבר עצמו שנדר אלא כגון שנדר על עצמו שיאסר עליו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית וכן נודר לאשתו הראשונה קונם בשר ויין עלי אם לא יגרש אשתו השנייה דאינו חפץ בנדר זה **כלל** לאסור על עצמו שום דבר ואינו נודר מדבר זה על עצמו אלא מפני דבר אחר **דרך** קנס ודו"ק :

ופותחין לאדם בכבוד עצמו וכו' **כל** זה משנה ר"פ ר"א אומר פותחין וז"ל המשנה (דף ס"ו) פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו אומרים לו אילו היית יודע שלמחר אומרים עליך כך הוא ווסתו של פלוני מגרש את נשיו ועל בנותיך יהיו אומרים בנות גרושות הן מה ראה באימן של אלו להתגרש ואמר אילו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר ה"ז מותר ורבינו קיצר : וכתב ב"י וטעמא דאין פותחין לו בכבוד המקום ופותחין לו **באילו** ידעת שהיית עובר על לא תקום וכו' כתב הרא"ש והר"ן דהיינו משום דמצוה **זו** כי הנך לא חמיר להו לאינשי כולי האי ואי אפי' אדעתא דהכי היה נודר לא ישקר לומר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר אבל היכא שמזכירין לו כבוד המקום אין לך שיעיז פניו לומר שאפי' היה יודע שהוא מיקל בכבוד המקום היה נודר ולפי מ"ש רבינו אין פותחין בכבוד המקום לומר אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר אינו מכוון דאם כן אמאי פותחין באילו ידעת שהיית עובר על לא תקום וכו' והא הנך עבירה נינהו אלא כך נ"ל דאין פותחין בכבוד המקום לומר אילו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום וכו' עכ"ל והנה מ"ש בשם הרא"ש אגב שיטפיה כתב כך כי לא נמצא כך בדבריו אלא הר"ן כתב לחלק בין מצוה אחת לכבוד המקום בסתם גם מ"ש דאין דברי רבינו מכוונים לפע"ד נראה דדברי רבינו מכוונים והוא דלא בחנם שנינו ועוד אר"מ פותחין לו מן הכתוב שבתורה וא"ל אילו היית יודע שאתה עובר על לא תקום וכו' דלאיזה צורך אמר מן הכתוב בתורה אלא בע"כ דה"ק דבכתוב בתורה בפי' לא תקום וגו' לא תטור לא תשנא את אחיך ואהבת לרעך כמוך וחי אחיך עמך כ"ע ידעי מה שכתוב בתורה ואפ"ה החליף פניו בשעת הנדר להדיר את חבירו שלא ישאיל לו כליו ולא לישאל בשלומו א"כ גם בשעת חרטה יחליף פניו ויאמר שלא היה מונע בשביל זה אבל במה שאינו כתוב בתורה בפי' כגון שפותחין לומר אילו היית יודע שאתה עושה עבירה בנדרך פי' דזולת מ"ש בתורה לא תקום וגו' עשית עבירה במה שנדרת כדר דאין הש"י חפץ בבני אדם שיהיו נודרים שזה אינו ידוע לכל השתא ודאי כיון דמסתמא בשעת הנדר לא אסיק אדעתיה שעובר עבירה כנגדו ית' במה שנודר כיון שאינו כתוב בתורה שזאת עבירה היא לא מחזקינן איניש בחציפא שיאמר שאפ"ה היה נודר והוא אומר שהיה נמנע מלידור אפי' אם אינו אמת וה"ט קאמר בגמ' לאביי הא דפותחין בנדרים שבין אביו ובין אמו דכיון דאיהפך ליה כולי האי מעיקרא דאדריה לאביו ולאמו מנכסיו ואף על פי שהיה יודע דחייב בכבוד ככתוב בתורה מפורש בודאי יחליף עוד פניו בשעת חרטה ועומד בחוצפו כדמעיקרא ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודם והב"י גם כן הביאו ואם כן מה המונע שלא לפרש כך אבל לא תקום וכו' והרב ב"י בש"ע נמשך לסברתו ודחה דברי רבינו שכתב וז"ל אבל אין פותחין בכבוד המקום לומר אילו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום שהנדר הוא כאילו נודר בחיי המלך או שיאמר לו אילו היית יודע שהנודר רע בעיני המקום שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך וכו' עכ"ל דאלמא דרשאי לפתוח ולומר לו אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר כי היכי דפותחין בלא תקום וכו' ולא נהירא אלא העיקר כדברי רבינו דאין פותחין אף בלשון זה לומר לו אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדרך וכו' ומטעמא דפרישית כנ"ל . והקשה ב"י כיון דה"ט דכתב רבינו דהא דאין פותחין בכבוד המקום היינו לפי שאין אדם חצוף וכו' ורבא קאמר טעמא אחרינא משום דאם כן אין נדרים נשאלין לחכם דבכל הנדרים יפתח לעצמו לומר דכיון שהנדר הוא כנגד רצונו ית' הריני מתחרט ולא יבא לחכם להתיר לו והתורה אמרה לא יחל הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו אם כן למה לא הביא רבינו

טעמא

דרכי משה

לא לדבר מצוה כמ"ש למטה ס"ס זה : (ה) וכ"כ המרדכי **פרק** שבועות שתים דף ל"ה ע"ב : (ו) וכתב עוד שם המרדכי פרק **שבועות שתים דף של"ה ע"ג שלאחר שמצא לו פתח להתחרט** צריך לחזור ולשאול אם מתחרט כלומר אינך עוקר אלא מתחרט עכ"ל ומ"ש או הדיוטות אומרים לו לאו דוקא אלא הגדול שבהדיוטות אומר כן וכ"ה בכלבו בהדיא גם **ברמב"ם** פ"ו מה"ש (שהביא ב"י) וכן נהגו ומשמע גם כן מדברי המרדכי דאין להתיר נדר אלא בפתח וחרטה אבל אין מתירין בחרטה בלבד וכן כיוצא בזה כתוב שם בהדיא ע"ג ע"ש **סוף** הפרק בשם הר"י בכור שור ולבסוף כתב בשם מהר"ם וז"ל אף ע"פ ששיטת התוס' וסוגיא דעלמא להתיר הנדר בלא פתח אלא בחרטה בעלמא כדו תהית ותו לא גם ראיתי רבותינו **הנהיגו** כן ונהגתי אחריהן עד עתה חוזרני כדברי הר"י יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה והרבה גימגומים מתיישבים לפי דבריו והמחמיר תע"ב הועתק מפי הר"ם **פ' הדר** עכ"ל מיהו לענין הלכה דעת הר"ן והרא"ש כדעת התוספות דמתירין בחרטה בלא פתח וכמ"ש רבינו בעל הטור וכ"ה דעת הרשב"א והרמב"ן ובלבד שיתחרט מעיקרא עוד משמע **שם** ע"ב במרדכי דפותחין לו בחרטה ושואלין לו אם מתחרט אף ע"פ שאינו אומר מתחלה להתחרט ובב"י משמע דכן דעת התוס' והרא"ש והר"ן אמנם מדברי הרמב"ם פ"ו מה"ש משמע שאין חכם רשאי לפתוח ולומר נדרת אדעתא דהכי אלא הנודר הוא יתחרט תחלה ויאמר לו לא לדעת כן נדרתי והוא פותח תחלה ומשמע בב"י דכ"ד רש"י : (ז) וכ"כ במרדכי שם :

וכ"כ

פרישה

פרב סבית וכו' וק"ל : (יב) פלוני מנכסיו אם יעשה דבר פלוני ר"ל אם יעשה אותו פלוני : (יג) ופותחין לאדם בכבוד עצמו כו' פרק רבי אליעזר פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו אומרים לו אילו היית יודע שלמחר אומרים עליך כך הוא מדתו של פלוני מגרש את נשיו כו'

ועל

דרישה

דסבירא ליה דפשיטא הוא . גם י"ל דלענין פסק הלכה לא רצה לסמוך ב"י אסברתו להתיר מאחר דלהריב"ש כה"ג אסור וכדמשמע מתשובת רשב"א בנשבע שלא יהא גבאי או נאמן שעיר שכתבנו שם בש"ע בסעיף שאחריו ורשמתי כל זה בש"ע שלי ע"ש ובאמת שדברי ב"י צ"ע כי אין דבריו

מוכרחין

חדושי הגהות

כנולד) : ה"ר"ל דמוכח שם דהך פותחין בחרטה קולא היא מדקאמר ות"ב בשלמא מחמירין דלא פתחינן ליה וכו' :

בתשובה

לגרש את אשתו ופותחין לו אילו ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו אלא שמצא עליה שם רע ונמצאת פוגם בניך או שיאמר לו אילו ידעת שאתה צריך לפרוע לה כתובתה לא היית נודר והוא אומר כן: נדר שלא להשאיל כליו לחבירו או שלא לשאול בשלומו פותחין לו (יד) אילו ידעת שאתה עובר על לא תקום או על לא תשנא את אחיך בלבבך לא היית נודר אבל אין פותחין בכבוד המקום לומר אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר (טו) שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל זה והוא אומר שהיה נמנע אפילו אם אינו אמת ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו ומטעם זה נמי אין פותחין בההיא (טז) דאילו ידעת שהיו ממשמשין בפנקסך לא היית נודר ולא בההיא דכל הבוטה פירוש נודר ראוי לדקרו בחרב ולא בההיא דכל הנודר כאילו בנה במה ולא בההיא דכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן ואין פותחין בכבוד אביו ואמו לומר אילו ידעת שיאמרו לאביך ולאמך ראו גדולים שגדלתם כמה בנכם קל בנדרים ונמצאת מזלזל בכבוד אביך ואמך מה"ט נמי שאינו חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך ומה"ט אין פותחין לו בכבוד רבו אבל פותחין בדברים שבין אביו ואמו כגון אם הדירן מנכסיו שפותחין לו לומר (יז) אילו ידעת שאתה חייב במזונותיהן לא היית נודר: (יח) ואין פותחין אלא בדבר ההווה שיאמר לו אילו ידעת שיארע דבר זה לא היית נודר אבל אין פותחין בדבר הנולד ומתחדש אחר כך כגון אומר קונם שאני נהנה לפלוני או שאני נכנס לבית פלוני ונעשה אותו פלוני ת"ח שהכל צריכין לו או אותו בית ב"ה אין פותחין לו לומר (יט) אילו ידעת שיעשה פלוני ת"ח או אותו בית ב"ה לא היית נודר (כ) לפי שעל ידי פתח נעקר הנדר מעיקרו כדפרישית ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו

טעמא דרבא ומה שתירץ על זה דטעמיה דאביי מסתבר טפי וכו' אינו מתיישב כלל דאף ע"ג דתלמודא מקשי אטעמא דרבא ממתניתין הדר ופריק לה ולא מסתבר האי טעמא טפי מאידך וכן הרא"ש בפסקיו הביא תרווייהו אבל מה שנראה אמת הוא דרבא מודה לטעמיה דאביי דהא מטעמא דאביי אין פותחין בההוא דאילו ידעת שהיו ממשמשין בפנקסך וכו' וכל הני דקא חשיב רבינו כמ"ש רבינו להדיא ומטעם זה נמי אין פותחין וכו' עד ומה"ט אין פותחין לו בכבוד רבו דבדידהו לא שייכי טעמא דרבא ומודה רבא דהא דאין פותחין בכל הני אינו אלא מטעמא דאביי אלא דרבא מוסיף וה"ק ליה לאביי אין בכבוד המקום קושטא קאמרת דאיכא למיחש לאין נדרים ניתרין יפה ומש"ה כ"ע מודו דאין פותחין בו אבל בכבוד אביו ואמו אפי' רבנן לא חיישי ביה לאין נדרים ניתרין יפה דהא שכן לכבוד מצוה אחת פותחין וה"ה כבוד אביו ואמו דמ"ש אלא טעמייהו דרבנן דאסרי בכבוד אביו ואמו משום דאם איתא דפותחין אין נדרים נשאלין לחכם ור"א לא חייש לה"ט כלל וכ"כ הר"ן בפירושא בתרא והכי עיקר ומש"ה לא הביא רבינו טעמא דרבא משום דאביי לא מודה לטעמא דרבא ורבא מודה לטעמא דאביי דמטעמא דידיה אמר בכל הני דאין פותחין כדפרישית: ומ"ש ומטעם זה נמי אין פותחין בההוא דאילו ידעת וכו' הטעם משום דכל הני לא כתוב בתורה בפירוש ומסתמא לא ידע וכו' ואם כן לא חצוף לומר שאפי' הכי היה נודר משא"כ בלא תקום וכו' שכתבו בתורה בפי' דודאי חצוף כדפרישית בסמוך ודלא כמה שפי' ב"י דמחלק בין מצוה דחמירי עליה למצוה דקילי עליה:

ומ"ש ואין פותחין בכבוד אביו ואמו וכו' אבל פותחין בדברים שבין אביו ואמו כבר נתבאר טעם ההבדל דבכבוד אביו ואמו לא חצוף וכו' ובדברים שבין אביו ואמו כבר החציף בשעת הנדר וגם עכשיו יחציף ולא דמי להנהו דאילו ידעת וכו' דכיון דלאו כ"ע גמירי במה שאינו כתוב בתורה אדרבה סברי מצוה קעביד לנדור אם כן בשעת הנדר לא הוי חצוף גם עתה לא יהיה חצוף ומשקר במ"ש שהיה נמנע לפיכך אין פותחין בהם:

ואין פותחין אלא בדבר ההווה וכו' שם במשנה ועוד א"ר א"א פותחין בנולד וחכמים אוסרין ופי' הרא"ש דטעמא דחכמים משום דע"י חרטה נעקר הנדר מעיקרו ובדבר שאינו מצוי אינו נעשה נדר טעות מעיקרו כי בשביל זה לא היה מניח מלידור כי היה סבור שלא יבא לעולם עכ"ל כלומר דדוקא בדבר ההווה ושכיח טובא שראוי היה שיעלה על לבו בשעת הנדר שכך יהיה והיה נמנע מלידור כיון שלא נדר אלא לפי שלא העלה דבר זה על לבו באותה שעה שנדר הו"ל כנדר טעות אבל כשאין הנולד שכיח טובא אפי' היה מעלה על לבו אותו נדר לא היה נמנע מלידור בשביל כך דהיה סבור דלא יבא לעולם לידי כך ועיין בב"י וא"ת בדבר ההווה ושכיח טובא דהוה ליה כנדר טעות אם כן לא צריך למישאל עליו כדין נדרי שגגות כדלקמן בסימן רל"ב תירץ בתשובה להרמב"ן דכנדר טעות הוי ולא נדרי טעות ממש וכו' ומביאו ב"י:

ומ"ש לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו וכו' פי' דאילו לא היה ע"י פתח אלא שמתחרט מעיקרו שלא היה חפץ בנדר זה מעולם הותר הנדר בכל ענין ואף על פי שהחרטה אינה אלא מפני הנולד הויא חרטה ומתירין לו אבל ע"י פתח צריך שיהא הנולד שכיח ומצוי טובא כדפרישית ופשוט הוא ומפורש כך במרדכי פרק שבועות שתים בתרא בשם הר"א ממי"ץ והוא מדברי הסמ"ג ומביאו ב"י וכן פסק הרב בהגהות ש"ע: וכתב עוד שם עניות שכיחא טובא מיתה

דאין פותחין לו בכבוד המקום ופותחין לו באילו ידעת שהיית עובר על לא תקום וכו' כתבו הרא"ש והר"ן דהיינו משום דמצוה אחת כי הנך לא חמור להו לאינשי כולי האי ואי אפי' אדעתא דהכי היה נודר לא ישקר לומר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר אבל היכא שמזכירין לו כבוד המקום אין לך שיעיז פניו לומר שאפי' היה יודע שהוא מיקל בכבוד המקום היה נודר ולפיכך מ"ש רבינו אין פותחין בכבוד המקום לומר אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר אינו מכוון דאם כן אמאי פותחין באילו ידעת שהיית עובר על לא תקום וכו' והא הנך עבירה נינהו אלא כך נ"ל דאין פותחין בכבוד המקום לומר אילו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום כדאמרינן בספרים שהוא כנודר בחיי המלך כלום היה נודר או שאומרים אילו היית רע בעיני המקום כלום היית נודר שהנודר נקרא רע לפני המקום מהטעם הנזכר. ודע דבטעמא דמתניתין איפליגו אמוראי בגמרא אביי אמר דטעמא משום דאם כן אין נדרים ניתרים יפה ורבא אמר דטעמא משום דאם כן אין נדרים נשאלים לחכם כלומר דפתיחה דכבוד המקום שייכא בכל הנדרים ואם יפתחו לו בכבוד המקום כשידור פעם אחרת לא יבא לחכם להתיר לו אלא יפתח זה הפתח לעצמו והתורה אמרה לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו ויש לתמוה על רבינו שכתב טעמו של אביי והשמיט טעמו של רבא דהא קי"ל הלכה כרבא לגבי אביי וי"ל דכללא דהלכה כרבא לא איתמר אלא כי פליגי לענין דינא אבל היכא דלא פליגי אלא בטעמא דמילתא כי הכא לא ומשום דטעמא דאביי מסתבר טפי ומתניתין נמי מתיישבא לדידיה שפיר טפי מלרבא כדמוכח בגמ' מש"ה נקטיה:

ומ"ש ומטעם זה נמי אין פותחין בההיא דאילו ידעת שהיו ממשמשין בפנקסך וכו' עד ולא בההיא דכל המקיימו כאילו הקריב עליו בפ"ד ולישנא דגמ' (כב.) הכי איתיה אילו ידעת דפותחין פנקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת ופי' הרא"ש מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקים בהם בשביל שהוא מרשיע לידור א"כ שהוא מחזיק עצמו צדיק ובוטח שיוכל לקיים נדרו ולא יכשל בו: כל הבוטה. מלשון לבטא בשפתים: כאילו הקריב עליו קרבן. על הבמה. והטעם משום דהנך עבירות חמירי טובא ולא חצוף לומר שאפי' ע"ד כן היה נודר אבל לא תקום וכו' לא חמירי כולי האי ומפני כך לא נמנע מלומר האמת אפי' אם היה נודר ע"ד כן ואיתא תו בגמ' לא פתחינא בהא דאמר שמואל כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע ולא חשש רבינו לכתבה משום דמהנך דכתב משתמע: ומ"ש ואין פותחין בכבוד אביו ואמו מה"ט נמי שאינו חצוף וכו' משנה בפרק רבי אליעזר דנדרים (סד.): ומ"ש ומה"ט אין פותחין לו בכבוד רבו ירושלמי כתבוהו שם הרא"ש והר"ן ז"ל. ומ"ש אבל פותחין בדברים שבין אביו ואמו משנה שם ומפורש בגמרא (שם) טעמא אליבא דאביי משום דכיון שהחציף פניו להדיר אביו ואמו גם בשעת חרטה אם אין לו חרטה גמורה יחציף פניו ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודם: ואין פותחין אלא בדבר ההווה וכו' אבל אין פותחין בדבר הנולד וכו' שם במשנה ועוד א"ר א"א פותחין בנולד וחכמים אוסרים כיצד אמר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר וכו' קונם לבית זה שאני נכנס ונעשה ב"ה אמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה ב"ה לא הייתי נודר ר"א מתיר וחכמים אוסרים ופי' הרא"ש וחכמים אוסרים דטעמא דחרטה משום שע"י חרטה נעקר הנדר מעיקרו ובדבר שאינו מצוי אינו נעשה נדר טעות מעיקרו כי בשביל זה לא היה מניח מלידור כי היה סבור שלא יבא לעולם שיעשה סופר ת"ח שהכל צריכים לו ובגמרא מ"ט דר"א דאמר קרא כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך פי' שמשה נדר לשבת במדין ושלא לשוב למצרים ופתח לו הקב"ה פתח שאם היה יודע שימותו שונאיו לא היה נודר והא מיתה נולד הוא מכאן שפותחין בנולד ורבנן סברי הנהו מי מייתי והא אמר רבי יוחנן וכו' אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהם ופי' הרא"ש ועניות לאו נולד הוא דשכיח וכן אמרו בירושלמי משמע דהא דאמרו רבנן אין פותחין בנולד היינו דוקא דלא שכיח אבל בנולד דשכיח פותחים וכ"כ הראב"ד בהשגות וכן כתבתי לעיל בשם המרדכי וכ"כ סמ"ג דעת התוספות שכתבו בפ' אף על פי (דף סג:) אהא דאמר ר"ע לבן כלבא שבוע אדעתא דגברא רבה מי נדרת וא"ת והלא אסור לפתוח בנולד דאמרינן בפ' רבי אליעזר דנדרים כיצד אמר קונם שאיני נהנה לפלוני ונעשה סופר כו' וי"ל דהכא לא חשיב נולד כיון שהלך

דרישה

מוכרחין. ויש ליישב דלק"מ על הריב"ש דקושיא ראשונה דדוקא נדרי עצמו קאמר י"ל דהריב"ש סובר דמה טעם אין אדם מתיר נדרי עצמו משום דמאחר שהוא נדר הייטינן שיתירנו אף שלא לעצמו לא פתח ולא חרטה ממש ונמצא שהוא נוגע בדבר א"כ ה"ה נמי אם יש לת"מ הנאה זה שהוא פסול. וקושיא הב' איך רשאי ליהנות מת"מ מאחר שנאסר בני עירו י"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו ובזה שמתיר נדרו עושה מצוה ואף שעושה גם משום הנאתו מ"מ מאחר שעושה מצוה בתרתו ודאי לא היה מתהלם דעתי שלא יהנה מהם בדבר מצוה כמש"ר בסימן רכ"א שאם אסר אדם הנאתו על אחד שיכול הנודר לילך ולבקר את המדיר דממצוה ודאי לא נדר וק"ל עכ"ה): הש"י יענה שלום אהובי רבי' אליקים הוי יודע כי מאוד אני נפלא על בני אדם הנודרים על בית הקברות כי קלת היה דומה לדורש אל המתים דלא מצינו כן רק לגבי כלב שנשתטח על קברי אבות היינו שמתפללין להש"י במקום קדושה כדי שתהא שם תפילתו נשמעת כדאשכחן לגבי אברהם אל המקום אשר עמד שם מלמד שהמקום גורם וכן אדם שבזה את המת לכבודו משתטח על קברו וזה מצינו אך נשים ובני אדם שאינם יודעים זה לא ידעתי שליכתם למה ואני רגיל לכל הבאים אולי לפתוח להם בחרטה ויתירו להם הנדר ליתן לצדקה מה שיהיה מוציא על דרך ואח"כ יתן מה שנשער כפי שהיה טרחו והילוכו וזה יתן לצדקה ויגלגל מצעקה חיים פלטיאל תולעת מ"ו: אחד שנדר בעת הרעש לעלות לא"י ויש לו אשה ואינה רוצית לעלות עמו שהיא מלושה ואינה רוצה להתגרש לכאורה נראה שיש לו התרה ואף כי מורי הרב רבי מוקים כתב ששמע בשם הר"ר יודא מה שנודר אדם בעת צרה אין לו התרה נראה דהיינו בשאר דברים אבל משום מצוה רבה בנדון דידן מודה וגם יש תקנה לנדרו מכמת כל נדרי כתיקון ר"ת ועוד נראה דאין יכול ענין שהרי משועבד לה למצוה רבה כזאת נראה דיש לו התרה אפי' היה נודר ע"ד רבים ופסק רב אלפס הנודר בעת צרתו ואיכא מצות עשה לעשות וא"א לקיים שניהם יבא עשה וידחה לא תעשה דלא יחל ה"נ בנדון זה שמשועבד לה מדאורייתא והוי לה מ"ע הלכך יבואו ג' ויפתחו לו

פרישה

ועכ בניך יהיו אומרים בני גרושה הן ומה ראתה אמן של אלו להתגרש ואומרים אינו היית יודע שהוא כן לא היית נודר עכ"ה) ובעל הטור קיצר ודילג עד כאן לשונו מ"ו: (יד) אילו ידעת שאתה עובר על לא תקום כו' והא דלא קאמר שאתה משים על עצמך שם רע בשבועתך משום שרבותא קמ"ל בזה שסד"א שזה לא מיקרי פתח שדומה למה שאמר אחר כך אין פותחין בכבוד המקום כו': (טו) שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל זה אבל מה שפותחין אילו ידעת שאתה עובר על לא תקום כו' שאני התם דלא חמירי לאינשי כולי האי ר"ן ורא"ש וכתב ב"י ולפ"ז מה שכתב רבינו אין פותחין בכבוד המקום כו' עושה עבירה בנדרך כו' אינו מכוון דהכי לא תקום כו' גם כן עבירות נינהו אלא כך צריך לומר אילו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום כדאמרינן בספרי שהוא כנודר בחיי המלך כלום היית נודר כו' ע"ש. ונראה דכי קאמר שאתה עושה עבירות שבינך לבין המקום דהיינו נדרים וכיוצא בו משא"כ נקימה ונטירה שהיא עבירה שבין אדם לחבירו וק"ל: (טז) דאילו ידעת שהיו ממשמשין בפנקסך כו' ועיין מ"ש בריש סימן ר"ג ורבינו נקט כאן לשון גמרא דידן: (יז) אילו ידעת שאתה חייב במזונותיהן ומפרש טעמא דכיון דהחציף פניו להדיר אביו ואמו גם בשעת חרטה אם אין לו חרטה גמורה יחציף פניו ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודם ב"י (היינו שחייב לזונם בשביל שחייב בכבודם עכ"ה): (יח) ואין פותחין אלא בדבר ההווה כו' ז"ל ב"י כלומר בדבר ההווה ורגיל דהיינו דשכיח טובא דכל כה"ג אין שם נולד עליו אבל אין פותחין בדבר הנולד ומתחדש אחר כך כלומר אין פותחין במילתא דלא שכיח טובא אלא שנולד ונתחדש אח"כ כלומר שהוא דבר חידוש שאינו רגיל והווה לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו כו' לא ימנע מלידור משום דמימר אמר שמא לא יבא עכ"ל ר"ל לאפוקי בתנאי נולד דאומרים לו אילו בא אדם בשעת הנדר והיה מספר לך כו' מיחשב פתח דאם אדם היה אומר לו כך בשעת הנדר היה מאמין לו ולא היה נודר אבל כשאין אדם אומר לו כלום אף אם היה עולה על לבו לא היה מאמין מה שעלה כך על לבו והיה אומר שלא יבא כך

ואיל והוא דבר דלא שכיח: (יט) אילו ידעת שיעשה פלוני ת"ח כו' ל' ידעת שיעשה ל"ד הוא דהא מסיק וכתב כיון שאינו מצוי משמע הא ידע דבודאי יהיה היה נשוע אלא ר"ל אילו שמת אל לבך שמא תצטרך לו כשיהיה ת"ח וק"ל: (כ) לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו כו' כתב ב"י ז"ל דקדק רבינו לכתוב לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו לומר בנדר שניתר ע"י פתח עסקינן

לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור כיון שאינו מצוי כזה (כא) ואע"פ שאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד ומפרש במסכת נזיר כגון נזיר שנדר קודם שחרב הבית וחרב אין פותחין לו לומר אילו ידעת שיחרב הבית כלום היית נודר אבל פותחין בתנאי נולד לומר לו אילו בא אדם בשעת הנדר יהיה משקר לך והיה אומר שבאותה שעה הרב הבית כלום היית נודר וכל כיוצא בזה : (כב) [ו] צריך הנודר לפרט הנדר קודם שיתירנו לו החכם

כתב

שהלך לבי רב דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול עכ"ל ומיהו בעינן שיהא שכיח טובא כדי שיפתחו בו דהא מיתה אף על פי שהיא מצויה קא אמרי רבנן דאין פותחין בה משום דמשמע להו דלא שכיחא טובא ולא אמרו דפותחין אלא בעניות משום דשכיח טובא טפי ממיתה וטעמא דמילתא דכיון דאותו נולד שכיח טובא אמדי' דעתיה שאילו היה מעלה בלבו נולד זה היה נמנע מלידור וכיון שלא נדר אלא מפני שלא העלה דבר זה באותה שעה הו"ל כנדר טעות אבל כשאין הנולד שכיח טובא אפי' אם היה מעלה על לבו אותו נולד לא היה נמנע מלידור בשביל כך דכיון דלא שכיח טובא היה אומר בלבו שמא לא יבא לעולם ותמיהא לי מילתא דהא חזינן דמיתה מצויה בכל יום ואין לך מילתא דשכיח טפי מינה והיכי חשוב לה תלמודא מילתא דלא שכיח טובא וי"ל דנהי דשכיחא מ"מ למות שונאיו בחייו לא שכיח טובא דהא אשכחן דוד המלך צווח ואומר (תהלים לח) ואויבי חיים עצמו א"כ כ"כ שכיח שימות זה בחייו של זה כמו איפכא דאף על פי שזה בחור וזה זקן הא כמה גמלי סבי טעיני ממשכי דהוגני (סנהדרין נב.) וכיון דשקולים הם לא חשבינן מיתה דאידך בחיי זה שכיחא וכתוב בתשובות להרמב"ן דהא דקי"ל דמיתה הוי נולד אפי' היה חולה ביותר חשיב נולד משום דרוב חולים לחיים. וא"ת כיון דטעמא דפותחין בנולד דשכיח היינו משום דהוי כנדר טעות אם כן לא הוי מצרכי לישאל לחכם עליו דהא חד מד' נדרים שהתירו חכמים הוא נדרי שגגות י"ל דכנדר טעות הוי אבל לא נדר טעות ממש דנדרי שגגות דתנן היינו שיש בעיקר הנדר שגגה גמורה כאומר שאין אשתי נהנית לי שהכתה את בני או שגנבה כיסי ונמצא שלא הכתה ושלא גנבה א"נ שיש אונס גמור כגון שהפסיקו נהר או חלה בנו דזה מן הסתם כמתנה בנדרו אבל כל שאין בעיקרו שום שגגה ושום אונס אלא שנדר משופי הלב אם יש לו פתח של אונס ושל שגגה הרי נדר זה חל שאין כאן שגגה גמורה ולא אונס גמור ומ"מ יש לו היתר בשאלה לחכם הואיל ויש לו עכשיו טעות אונס שהוא מתחרט מחמת אונס קצת שהיה לו ועכשיו עבר והיינו דפותחין לו בחרטה דלבך עלך או בפתח שגגה דאילו היית יודע כך כתוב בתשובה להרמב"ן סימן רע"ג ועפ"ז יתבארו דברי רבינו שמ"ש ואין פותחין אלא בדבר ההווה כלומר בדבר ההווה ורגיל דהיינו דשכיח טובא דבכל כה"ג אין שם נולד עליו אבל אין פותחין בדבר הנולד ומתחדש אח"כ כלומר אין פותחין במילתא דלא שכיח טובא אלא שנולד ונתחדש אח"כ כלומר שהוא דבר חידוש שאינו דבר רגיל והווה כגון אומר שאיני נהנה לפלוני וכו' לפי שעל ידי פתח נעקר הנדר מעיקרו כדפרישית ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור כיון שאינו מצוי כלומר דכיון דלא שכיח טובא לא ימנע מלידור אף על פי שיעלה על לבו משום דמימר אמר שמא לא יבא מה שאין לומר כן היכא דהוא שכיח טובא וכמו שכתבתי הלכך הו"ל נדר טעות ושרי ודקדק רבינו לכתוב לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו וכו' לומר בנדר שהוא ניתר ע"י פתח עסקינן כלומר

מיתה לא שכיחא טובא וכן הריון אשה שכיח ולא מקרי נולד ע"כ :

ואע"פ שאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד וכו' אין פותחין לו לומר אילו ידעת שיחרב הבית וכו' כלומר אילו עלה על לבך שיחרב דנולד כזה ודאי לא שכיח דאפי' עלה לבו כך לא היה נמנע מפני כך שלא לנדור דהיה אומר בלבו שמא לא יחרב לעולם אבל בתנאי נולד פותחין הטעם דכיון דהאמת כך הוא דעכשיו בשעת היתירו של נדר הוא חרב אם כן אם היה אדם משקר לו כו' לא היה נודר חשבינן ליה כנדר טעות ולפי זה ודאי דאין פותחין בתנאי נולד אלא היכא שאותו נולד יצא לפועל כגון נזיר שנדר קודם שחרב הבית וחרב הבית אבל אם לא יצא לפועל כגון שאומרים לו אילו היו י' בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת והוא אומר לא אין מתירין לו מטעם תנאי נולד דכיון דעכשיו בשעת התרת הנדר לא פייסוהו אם כן אף בתנאי נולד אינו מותר ומש"ה כתב רבינו לעיל כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה וכו' ועיין במ"ש למעלה. שנינו בסוף בנזיר (דף ל"ב) כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש נזיר ומשחרב ב"ה אינו נזיר ופירש"י כל שנזר עד שלא חרב ואף על פי שלאח"כ חרב ה"ז נזיר דאין פותחין לו לאדם בנולד ומשחרב בית המקדש אינו נזיר שיכול לומר אילו היית יודע שסבר חרב לא היית נודר וכה"ג לא הוי נולד שהרי כבר חרב עכ"ל כלומר כיון שנזר משחרב והוא לא ידע נזירות בטעות היה וכיוצא בזה איתא בתוספתא ומביאו ב"י לעיל בסימן זה הנודר מהבית או מהעלייה וקודם לנדרו נודע שנפלו לו בירושה או ניתנה לו במתנה ואמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ה"ז מותר ונראה דבכה"ג אפי' התרה א"צ אלא הנדר הותר ממילא כיון דנדר טעות הוא ודמי לרואה בני אדם אוכלים פירותיו והיה אביו ביניהם ולאומר קונם אשתי עלי שהכתה את בני דלא חל הנדר מיהו במרדכי בשם ר"י בכור שור סוף שבועות שתים בתרא כתב דכשאירע דבר בשעת הנדר ואילו היה יודע שהיה בעולם לא היה נודר מתירין לו שהרי לא היה אדם בשעת הנדר ואדעתא דהכי לא נדר אלמא דצריך התרה ולא חשבינן ליה לנדר טעות וצ"ל דלא דמי לקונם אשתי עלי שהכתה את בני שפירש בשעת הנדר על מה נדר וה"ז כתולה נדרו באותו דבר ולא דמי נמי לאביו ביניהם דאביו לא הוי בכלל הנדר כלל הא למה הדבר דומה לנדר להתענות זמן ידוע ואירעו בו שבתות וי"ט דאף ע"ג דנודר שיבואו השבתות וי"ט בתוך הזמן צריך התרה ועיין במ"ש בסימן רע"ו בס"ד : צריך הנודר לפרט הנדר פלוגתא דאמוראי בפרק השולח (ל"ה) ופסקו הפוסקים כרב פפא דאמר צריך לפרט הנדר משום מילתא דאיסורא ופירש"י דשמא נדר שיהא אסור בכל פירות שבעולם אם יעבור עבירה פלונית ובא להתיר את נדרו סתם ורוצה לעבור העבירה ומש"ה כתב רבינו דצריך לפרט הנדר קודם שיתירנו לו החכם דאין החכם מתיר לו כדי שיעבור העבירה ומש"ה צריך לפרש הסיבה

שאינו מתחרט מנדרו אלא ע"י פתח ואילולי הפתח לא היה מתחרט ובהא הוא דאמרינן אין פותחים בנולד שאינו מצוי הרבה לפי שע"י פתח זה אתה בא לעקור הנדר מעיקרו ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור כיון שאינו מצוי אבל כשהוא מתחרט מעצמו אין מדקדקין בדבר שהרי הוא עוקרו מעיקרו שאומר כעס היה בלבי באותה שעה ועכשיו עבר ממני ואני מתחרט וכמו שכתב הוא ז"ל בסימן זה וכתבתי שכן דעת המפרשים וכ"כ הראב"ד גבי הא דפותחין בנולד בפ"ו מה"ש והרמב"ם ז"ל כתב פ"ו מה"ש כלשון הזה אין פותחין בנולד כיצד נשבע שלא יהנה מפלוני ונעשה סופר העיר הואיל ולא ניחם על שבועתו אין פותחין לו בדבר זה אפי' אמר הוא מעצמו אילו הייתי יודע לא הייתי נשבע אין מתירין לו הואיל ועדיין לא ניחם אלא רצונו שלא יהנה לו ושלא יעשה זה סופר אבל אם ניחם הוא מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו מתירים לו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל (ח) ונראה שכתב כן מפני שהוקשה לו מההיא דפרק אף על פי דא"ל ר"ע לבן כלבא שבוע אדעתא דגברא רבה מי נדרת והא התם נולד הוה ואין פותחין לו לכך תירץ דשאני התם שניחם הנודר ונהפכה דעתו דהא ודאי ניחא ליה לבן כלבא שבוע שנעשה ר"ע גברא רבה וליתהני מיניה ומש"ה אהני ליה פתחא דנולד וכי תנן אין פותחין בנולד היינו דוקא היכא שעדיין לא ניחם אלא רצונו שלא יהנה ושלא יעשה זה סופר ונראה שהוא ז"ל אינו מחלק בין נולד מצוי לשאינו מצוי דאם כן לא הוה שתיק מיניה וצ"ל שהוא ז"ל מפרש דכי אמרינן בגמרא ורבנן סברי הנהו מי מייתי וכו' אלא שירדו מנכסיהם לאו למימרא דפתחא דנולד דעניות פתח ליה אלא היינו לומר דנדרא מעיקרא ליתיה כי בשעה שנדר כבר מתו אותם האנשים כלומר שירדו מנכסיהם וכן פי' הקונטרס ומיהו תמיהה לי על שיטה זו דמפליג בין היכא דניחא ליה להיכא דלא ניחא ליה אם כן מאי מייתי ר"א ממשה הא איהו היה ניחא ליה דלימותו הנך גברי וליהדר איהו למצרים ודמי לההיא דר"ע עם בן כלבא שבוע ושמא י"ל דר"א לא מייתי אלא לומר דכיון דאשכחן שם נולד בעלמא דפותחין בו מיניה ילפינן לכל נולד דמ"ל לפלוגי בינייהו ורבנן אהדרי ליה דאין משם ראיה דהתם לא הוה נולד אלא נדר בטעות וכדפרישית . וסמ"ג כתב אחר דברי הרמב"ם ז"ל ודוקא בנולד שאינו מצוי ותדיר אבל בנולד המצוי ותדיר מסיק בפרק ד' נדרים דפותחין וכמו שכתבתי פסק רבינו משה וגם רא"ש פסק דההיא דאין פותחין בנולד זהו כשאינו מתחרט אלא מנולד ואילך אבל אם מתחרט מעיקרו אפי' בנולד דלא אסיק אדעתיה בטל הנדר וראיה מההיא דכדו תהית ולבך עלך שלא חקר אם חוזר בו מחמת נולד שאינו מצוי ומטעם זה אינו מקשה בפרק ד' נדרים בכמה מקומות והא אין פותחין בנולד עכ"ל ונראה שסמ"ג מפרש כשאינו מתחרט אלא מנולד ואילך דקאמר רא"ש לאו למימרא שאינו מתחרט מעיקרו כלל דאם כן מאי איריא נולד אפי' אינו נולד נמי כל שאינו מתחרט מעיקרו אין מתירין לו וכמו שנתבאר לעיל אלא היינו לומר דאף ע"ג דהשתא שנולד דבר זה הוא מתחרט מעיקרו אילו היה יודע שיולד דבר זה לא היה נודר מ"מ כיון שרצונו היה שלא יולד הדבר ושיתקיים נדרו אינו מתחרט אלא מנולד ואילך מיקרי ואין פותחין בו וכדברי הרמב"ם ז"ל . ולפיכך כתב וגם רא"ש פסק וכו' . כתוב בתשובה להרמב"ן סימן רע"ג אפשר לומר דאף על פי שאין פותחין בנולד פתחים הוא דאין פותחין אבל פותחין בחרטה מחמת נולד ובברוני שגם מורי ה"ר יונה היה אומר כן עכ"ל . וממה שכתבתי לעיל בשם ר"י בכור שור והר"מ יתבאר לך שהן חולקין על כל הני רבוותא וסוברים דאין פותחין כלל בחרטה דמחמת נולד (ט) :

ואע"פ שאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד ומפרש במסכת נזיר כגון נזיר שנדר קודם שחרב הבית וכו' מימרא דרבא בפרק ב"ש דנזיר (לב :) ופסקו סמ"ג ואיני יודע למה השמיט הרמב"ם דין זה דהא משמע דליכא מאן דפליג עליה דרבא בהא : צריך הנודר לפרט הנדר קודם שיתירנו לו החכם פלוגתא דאמוראי בפרק השולח (דף לה :) ופסקו התוספות והרשב"א והר"ן והמרדכי כמ"ד צריך לפרט הנדר וכתבו דכן משמע בירושלמי דנדרים פרק השותפין דגרסינן התם ההוא דאתא לקמיה דרבי יודן א"ל התר לי נדר א"ל מאי נדרת א"ל נדרית דלא מרווחנא א"ל וכי עבדין כדין א"ל לצחק בקוביא קאמינא א"ל ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרט הנדר דאי לאו דפרטת לנדר התרתיהו לך ע"כ ומשמע דלא מסתייה שיפרט הנדר שנדר אלא שיפרט גם כן על מה נדר וכ"כ רש"י בפרק השולח צריך לפרט הנדר הנשאל לחכם על נדרו צריך לפרט היאך נדר נדר הזה וכי מפרשה קמיה דליתומים נדרה וכן נדרה אם נהניתי

דרכי משה

(ח) וכ"כ המרדכי בדף של"ה ע"ב : (ט) וכל דברי ר"י הם במרדכי פ' שבועות שתים וכדעת הר"י הוא דעת רבינו ודעת הרא"ש והתוספות והוא דעת הרמב"ם והסמ"ג ולכן לא ידעתי למה כתב ב"י שהם חולקים על כל הני רבוותא כו' כי אין מחלוקת בדבר זה וכל הפוסקים שווין דאין פותחין בנולד אפילו אם מתחרט מחמת הנולד רק שאין מתחרט מעיקרא כדרך שביאר הב"י דברי הסמ"ג והמרדכי שהביא דברי הרמב"ם ודלא כתשובת הרמב"ן דס"ל דפותחין בכה"ג וזה שנקרא בחרטה מחמת נולד ונראה מדברי ב"י דס"ל דדעת הרמב"ן ודעת רבינו יונה שהביא בתשובה כדעת הרא"ם והסמ"ג וס"ל דדברי ר"י בכור שור ומהר"ם חולק בזה ואינו נראה רק כאשר כתבתי וכ"נ מדברי המרדכי שהביא הדברים בלא מחלוקת וכנ"ל כתוב בהגמיי' פ"ו תשובת הרשב"א אם א' נודר לעלות לא"י ונעשה אשתו מעוברת והוי סכנה לתינוק להוליכה בדרך פותחין בנולד זה דרגילות לאשה להתעבר עכ"ל כב"י בשם הרמב"ם

נדר

פרישה

עסקינן בהא אין פותחין בנולד דאילולי הפתח לא היה מתחרט ופתח כזה אינו עוקרו אבל כשהוא מתחרט מעצמו אין מדקדקין בדבר שהרי הוא עוקרו מעיקרא ע"ש : (כא) ואע"פ שאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד ונראה דכ"מ דאין פותחין בנולד כיון דעכ"פ יכולין לפתוח בתנאי נולד דלפעמים אין יכולין לשקר לפניו כגון בדבר שנודע לו בודאי שאינו כך הוא כגון מי שדר בירושלים אין יכולין לפתוח לו בתנאי נולד שאם באו בני אדם ושקרו לפניו וא"ל שחרב המקדש כו' שודאי שקר כזה א"א לאומרו לפניו שלא יאמין לו וכל כיוצא בזה : (כב) צריך הנודר לפרט הנדר כו' משום דיש נדרים שאין מתירין אותם כגון הנודר שלא לשחק בקוביא וכיוצא בהן (ולכל דבר איסור אפי' מדרבנן אין מתירין לו ריב"ש עכ"ה) ועד"ר . ורש"י ורשב"א כתבו וב"י הביאו דצריך לפרט גם הסיבה שבשבילה נדר (ואפי' פרט לא' מן ג' המתירין לו די לו בכן רשב"א ז"ל [illegible]

דרישה

לו בחרטה ויתירו לו ויתן לדקה ויסלח לו מנחם בהר"ר פנחס מי"ץ מ"ו : [ו] צריך הנודר לפרט הנדר כו' בתוס' בפ' השולח איתא ההוא דאתא לקמיה דרבי בון א"ל התיר לי נדר א"ל מה נדרת א"ל נדרתי דלא מרווחנא א"ל וכי עבדין כדין א"ל לשחוק בקוביא קאמינא א"ל ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרט את הנדר דאי לא דפרטת את הנדר התרתיהו לך במרדכי פ' השולח מכאן ראיה דאין להתיר הנדר של קוביאות עכ"ל תוס' שנ"ץ בגיטין פ' השולח והיה אומר הר"ר טוביה כל נדר קוביא עתה יש להתיר כי השוגים אינם יכולין להתאפק ולמשול ברוחם שג"כ בתשב"ץ משום מהר"ם דוקא משחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת והוא פסול לעדות מחמת כן אין להתיר לו נדרו של שחוק אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולין להתיר וכ"פ מהר"ם מעיל צדק הלכה למעשה להתיר לו . ומי שנדר שלא לשחוק לא [illegible]

סג"כ

הלא

כתב הרמב"ם שצריך הנודר לבא לפני החכם כשיתיר לו (כג) ואינו עושה שליח לישאל על נדרו (כד) וא"א ז"ל כתב שיכול להתיר לו שלא בפניו כגון שישלח לחכם בכתב את נדרו והוא יודע שמתחרט ומתיר לו אין מתירין את נדרו עד שיחול שאם אמר קונם עלי ככר

הסיבה שנדר בשבילה : **כתב** הרמב"ם שצריך הנודר לבא לפני החכם וכו' הכי משמע מעובדא דרבינא פ"ק דנדרים (דף ח') דהו"ל נידרא לדביתהו ואתא לקמיה דרב אשי וכו' וקאמר תלמודא ש"מ בעל נעשה שליח לחרטת אשתו אלמא משמע דוקא בעל דאשתו כגופו אבל אדם אחר פשיטא לן שאינו נעשה שליח דצריך שיהא הנודר בפני המתירין והרא"ש ס"ל כדעת ר"ש בעל התוס' דפי' איפכא דאיניש דעלמא פשיטא לן דנעשה שליח אלא אפי' בעל דס"ד דמתוך שנדרי אשתו קשין עליו יוסיף מדעתו בחרטתה וע"ל בסימן רל"ד . וכ"ע ר"ש ששולח אדם חרטת נדרו בכתב לב"ד והם מתירין לו ושיעור דברי רבינו כך הוא הרמב"ם כתב אינו עושה שליח אף על פי שבכל התורה שלוחו של אדם כמותו ואם כן כ"ש דע"י כתב אין לו התרה אבל הרא"ש כתב שע"י כתב יכול להתיר אם כן כל שכן ע"י שליח והכי משמע בפסקי הרא"ש דיכול להתיר בין ע"י כתב בין ע"י שליח וכ"כ ברמזים בהדיא ככ"ל מדברי רבינו אבל הריב"ש בתשובה ומביאו ב"י כתוב דלדעת האומר ע"י שליח לא בכ"י שרי דכ"י עדיף ומיהו מסיק שראוי לחוש לדברי הרמב"ם ועובדא דבת יפתח יוכיח ע"כ ואם כן אין להתיר לו ע"י שליח ולא ע"י כ"י אלא צריך שיבוא לפני המתירין וכן פסק בש"ע ומיהו כשיבא לפני המתירין יכולין להתיר לו ע"י מתורגמן כדכתב הר"ן בשם הירושלמי ומביאו ב"י : אין מתירין את נדרו עד שיחול וכו' סוף הנדרים (דף נ) קאמר תלמודא רב פפי אמר מחלוקת בהפרה אבל בשאלה ד"ה אין חכם מתיר כלום אא"כ חל הנדר דכתיב לא יחל דברו פי' מדכתיב לישנא דיחל שמעינן דאין אחרים מוחלין אלא היכא דחל הנדר . ומ"ש רבינו שאם אמר קונם עלי ככר זה אם לא אעשה דבר פלוני לזמן פלוני וכו' נקט משל זה לפי דפלוגתא דרבי נתן וחכמים במשנה בהפרה בתולה נדרו באם הוא כגון שאמרה שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לפיך ובכה"ג קאמר רב פפי דבשאלה ד"ה אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר דהא אפשר שלא יחול הנדר לעולם אבל תולה נדרו בימים כגון שאומר קונם עלי דבר פלוני לאחר שלשים יום חל הנדר מיקרי כיון שסוף איסורו לחול ואף על פי שעדיין לא חל וחכם מתיר גם הר"ן שם לאחר שהביא מאן דאמר דאפי' בתולה נדרו בימים כיון שמ"מ עדיין אינו נאסר אין חכם מתיר הסכים לסברא קמא דתרילא ליה טפי וכדברי רבינו וכ"כ בתשובה סימן כ' והאריך ומביאו ב"י אבל בש"ע פסק כסברא בתרא שכתב וז"ל אין מתירין הנדר עד שיחול כיצד הרי שנשבע שלא יאכל בשר שלשים יום מר"ח אייר וניחם אינו נשאל עד שיכנס ר"ח אייר וכו' ובהגה"ה כתב וכ"ש נודר על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול ע"כ נמשך הרב בהוראה זו לחומרא אחר דברי הרמב"ם שכתב כך ספ"ו דה' שבועות ועיין בב"י הביא בשם הרשב"א והראב"ד שכך הורו ואף על פי שהרבה גדולים הורו לקולא כסברא קמא וכתבו שכן עמא דבר אפ"ה מסקנת ב"י כהרמב"ם ודעימיה והכי נקטינן . ודע דכיון דבשאלה בעינן שיחול הנדר ה"ה במנדה עצמו על תנאי אין מתירין לו עד שיחול הנידוי דכל שצריך חכם להתירו נפקא לן מלא יחל דברו עד שיחול הנדר וה"ה נידוי אבל הפרת הבעל אפי' לא חל מיפר וכ"כ רבינו בסימן רל"ד וה"ה בהתרת חרמי ציבור דא"צ חכם בהתירו לישאל עליו אלא הציבור בעצמם מתירין כשהסכימו בהתירו גם כן א"צ שיחול וכ"כ ב"י ע"ש הרשב"א ופסק כך בש"ע :

נדר

נהניתי מכתובתי כלום לא שרי לה וגם מה דיהיב בגמ' טעמא דצריך לפרט הנדר משום מילתא דאיסורא כתב שמא על דבר איסור נדר כגון על גיבוי כתובה וכגון יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אעבור עבירה פלונית ובא להתיר את נדרו סתם ורוצה לעבור העבירה וכ"כ הרשב"א בתשובה שצריך לפרוט הסיבה שנדר בשבילה והוא העיקר בדבר שאין עיקר הפרט אלא כדי שלא יתירו לו מה שנדר להתרחק מן האיסור או מן הגזל כההיא דפרק השולח וכההיא דירושלמי דנדר דלא מרווחנא וכתב עוד מסתברא שאפי' פרט לאחד משלשה המתירים די לו שצורך הפרט אינו ד"ת עד שנא' גזירת הכתוב הוא שיפרוט בפני ג' המתירין אלא חששא דרבנן הוא ליזהר ברמאין וכל שמקצת המתירין יודעין באמתו של ענין די בכך וכ"ש אם אותו היחיד חוזר ופורט בשמו להם כמו שפרט הוא לפניו דלא גרע ממתורגמן שמתירין על ידו כמו שאמרו בירושלמי ע"כ : כתב הריב"ש בתשובה סימן תכ"ב דלדבר איסור אפי' דרבנן אין מתירין לו וראיה מהירושלמי הנזכר שהרי שחוק הקוביא נראה בפרק זה בורר (כד :) דאפי' איסור דרבנן אין בו אלא לפי שאינו עוסק בישובו של עולם ואפ"ה לא התיר לו כתב הרא"ש שם בפסקיו אהא דקאמר קסבר צריך לפרט הנדר שאם לא פרט הנדר אין התרתו התרה וכ"כ הרשב"א גם כן שם דכל שלא פרט הנדר אפי' בדיעבד אינו מותר . וכך הם דברי ריב"ש בסימן ש"ע (י) : וכתב בתשובת הר"ר דוד כהן דאפשר שאם לא הודיע למתירין שנשבעו ע"ד חבירו והתירו לו מותר : (ב"ה) ואין כן דעת הריב"ש וכמו שאכתוב בסי' זה :

כתב הרמב"ם שצריך הנודר לבא לפני החכם כשיתיר לו ואינו עושה שליח לישאל על נדרו בפ"ו מהלכות שבועות וטעמו מדגרסינן בפ"ק דנדרים (ח :) רבינא הו"ל נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי א"ל בעל מהו שיעשה שליח להתרת אשתו א"ל אי מיכנפין אין אי לא מיכנפין לא וסובר הרב ז"ל דבבעל דוקא הוא דאיבעיא לן מפני שהבעל כאשתו אבל אדם אחר פשיטא לן דאינו נעשה שליח והכי מוכח בירושלמי בפרק נערה המאורסה דגרסינן התם מהו להתיר ע"י תורגמן ומסיק דמתירין ע"י תורגמן ומדבעינן אי מתירין ע"י תורגמן מכלל דפשיטא לן דע"י שליח אין מתירין ואפי' למאי דמסקינן דע"י תורגמן שרי דוקא תורגמן משום דבעל דבר נמי תמן קאי אבל ע"י שליח לא : וכתב הריב"ש בתשובה סימן ש"ע שכן הכריע הרא"ה וכ"כ הגהות מיימון בפ"ו מה' שבועות וכ"כ בהגהות מרדכי דקידושין שהשיב מהר"ם לא אוכל להתיר לך אם לא תבא בעצמך כי ע"י שליח אין להתיר כדאמרינן פ"ק דנדרים והרא"ש כתב בשם רא"ם דאפי' שליח א"צ רק שידע החכם שהנודר מתחרט יכול להתיר לו אפי' בלא דעת הנודר דהתרת חכם הויא כהפרת בעל ותניא בסוף קידושין (פח :) אישה הפרם וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ולא מצינו חילוק בין הפרת בעל להתרת חכם אלא בלשון והאי עובדא דרבינא הכי הוה שאשתו אמרה לו שיתיר נדרה והוא הלך לפני רב אשי ושאל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו להביא הדברים לפניו שלא מדעתה וכן הורה רבינו שמשון דאם שלח חרטת נדרו לחכם דמתיר שלא בפניו והביא ראיה מההיא דהפרת בעל דסוף קידושין עכ"ד הרא"ש ז"ל והר"ן כתב דעת הרמב"ם ודעת רבינו שמשון ולא הכריע והרשב"א כתב בתשובה סימן תקכ"ד מסתברא לן שמתירין ע"י שליח כי מה שהתירו בפ"ק דנדרים בבעל לרבותא נקטוה לומר לך שאפי' ע"י הבעל שיש לחוש שמא יוסיף מדעתו מפני שהיא אשתו ולפיכך אסור בדכנפינהו איהו ואפ"ה אי מיכנפי שרי וכ"ש באיניש דעלמא ולא עוד אלא כנפינהו איהו שרי דודאי לא יוסיף דבר מדעתו עכ"ל וז"ל הריב"ש בח"א ו סימן י"א במה שכתב רבינו שמשון ששולח אדם חרטתו בכתב ידו לב"ד והם מתירים לו וכן הסכים הרשב"א נוכל לומר דאף אם נאמר דע"י שליח לא בכתב ידו שרי משום דכיון דכתב ידו הוא עדיף מע"י שליח (יא) ועוד דאיתי בשם רבינו שמשון דכל שהחכם יודע שהנודר מתחרט וחפץ בהיתר החכם מתירו שלא מדעת הנודר ומותר אבל מדברי הרמב"ם נראה שלעולם אין מתירין שלא בפני הנודר וצ"ל שראוי לחוש לדבריו ז ועובדא דבת יפתח יוכיח עכ"ל :

אין מתירין את נדרו עד שיחול וכו' בסוף נדרים פלוגתא דתנאי לענין הפרת הבעל (פט.) ופלוגתא דאמוראי לענין התרת חכם (צ.) ופסקו הרא"ש והר"ן כרב פפא דאמר מחלוקת בהפרה אבל בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר כלום אא"כ חל הנדר וכן כתב הרשב"א בתשובה שהנשבע שלא ידבר עם אחותו אם תנשא לפלוני שאין החכם יכול להתיר עד שתנשא לאותו פלוני ויחול הנדר (יב) וכתבתי תשובה זו לקמן גבי נדר ע"ד רבים ויש מצוה בהתרתו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ש וז"ל מי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועה זו וניחם ה"ז נשאל על השבועה האחרונה תחלה שנשבע שלא יתירו לו ואח"כ ישאל על הראשונה נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע אח"כ שאם ישאל על שבועה זו ויתירה יהיה אסור לשתות יין לעולם וניחם ה"ז נשאל על השבועה הראשונה ומתירה ואח"כ ישאל על השנייה שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל בשר ל' יום מר"ח אייר וניחם אינו נשאל עד שיכנס אייר נשבע שלא יהנה לפלוני ושלא יהנה לחכם שישאל לו שבועה זו ישאל על הראשונה ואח"כ ישאל על השנייה נשבע שלא יהנה לפלוני והרי הוא נזיר אם ישאל על שבועה זו ישאל על שבועתו תחילה ואח"כ על נזירותו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל . וכתב רבינו כל זה בס"ס רכ"ט : **ומ"ש** נשבע שלא יהנה לפלוני שלא יהנה לחכם שישאל לו וכו' וכן מ"ש נשבע שלא יהנה לפלוני והרי הוא נזיר אם ישאל על שבועה זו ברייתא בסוף נדרים [צ.] וכתב הרשב"א בתשובה סימן תר"ח דבהפרת הבעל וכן בהתרת חרמי ציבור אינו צריך שיחול הנדר שלא אמר אלא בהיתר זקן כמו שמפורש בשילהי נדרים וכ"כ הריב"ש סימן קפ"ה וקפ"ו בשמו ורבינו ירוחם כתב בשם ה"ר יונה דדוקא בתולה בזמן משום דממילא חייל והר"ן חולק בע"א וכתבתי בס"ס רל"ד אבל אמרה קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך : ובמנדה עצמו על תנאי כתב הרשב"א סימן תר"ח שאין מתירין לו עד שיחול הנידוי : (ב"ה) והרא"ש כתב בתשובה נידוי שנידה על תנאי יכול להתירו אף על פי שלא חל : כתב הריב"ש בסימן רפ"ב על מי שקבל עליו בחרם לעשות דבר פלוני תוך שנה ה"ז כמי שנשבע שמכאן ועד זמן פלוני יעשה דבר פלוני שמעתה חלה השבועה ומחוייב לעשות הדבר ההוא שנשבע עליו אלא שאינו עובר על השבועה עד שיעבור הזמן ובכגון זה מתירין קודם הגעת הזמן ואין ממתינין עד שיגיע הזמן ויעבור על השבועה כתוב בתשובה להרמב"ן סימן רע"א על אחד שנדר שאם לא יפרענו חמיו קודם פסח שלא יהיה חג העצרת בעיר והגיע פסח ולא פרעו ונתחרט אין מתירין לו נדרו עד העצרת דלא חשיב חל הנדר עד שיגיע זמן איסורו וכתב דמעיקרא היה סבור דכיון שהגיע הפסח ולא פרעו חל הנדר מיקרי ומתירין לו אף על פי שלא הגיע זמן איסורו אלא שאחר כך חשש שמא לא מיקרי חל הנדר עד שיגיע העצרת שהוא זמן איסורו והאריך בפי' הסוגיא דבפרק אלו נדרים שדין זה תלוי בה ותמיהא לי דכיון דמשום חששא הוא דאמר הכי הא איכא למיחש דילמא משהגיע

פסח

דרכי משה

נדר בנזיר בקרבן ובהקדש ובשבועה או שנדר באחד מהן ולא ידע באיזה פתח אחד לכולו עכ"ל : (י) כב"י בשם תשובת הרא"ש כלל י"ב מי שנדר ללכת לא"י יש לאותו נדר התרה כמו לשאר נדר וכ"ה בהג"מ פ"ו מה"ש כתב המרדכי ריש שבועות שתים ע"ג שלא להתיר נדר של משחקים בקוביא וכ"ה במרדכי פרק השולח וכ"פ תוספות וכ"ה בתשובת הריב"ש סימן תל"ב בשם הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הב"י בשם סמ"ק והג"מ פ"ו מה"ש ובהגהות מרדכי דשבועות דף ש"ס ע"ד ב"כ בתשובת ריב"א אמנם רבי' טוביה כתב דעתה בזה"ז יש להן היתר נדר של קוביא כי כמו שגגה היא שאין יכולין להתאפק ולמשול ברוחם עכ"ל המרדכי : (יא) אמנם הר"ן פ"ו דנדרים משמע דכ"ש ע"י שליח דשרי וכ"כ בתשובת הרשב"א סימן תקנ"ד דיוכל להתיר ע"י שליח והשליח יכול לכנוף ג' כדי להתיר לו ובמרדכי ס"פ השולח בשם ר"ת דמותר ובשם הרשב"א לאסור בתשובת מהרי"ו לא הביא רק דברי הרמב"ם ורשב"ם וכ"ה בתשובת הריב"ש דלעיל דראוי לחוש לדברי הרמב"ם וכתב הר"ן פ"ק דנדרים דף ט' דלכ"ע מתירין ע"י מתורגמן וכ"כ ב"י בשם הירושלמי : (יב) וכתב בתא"ו נ"ד דכ"ה סברת הראב"ד אבל הר"מ חולק ואומר דכיון שאינו תולה נדרו בד"א אלא בזמן מתירין אותו מיד שהרי חל מעתה כשיבא הזמן ורבנן קשישי הכי עבדי וכן עמא דבר אבל אם תלה נדרו בתנאי אין מתירין עד שיחול הנדר עכ"ל וכב"י מחלוקת זו הובא גם בספר הכלבו והסמ"ק כתב בשם הר"ם דכל נדר דאתי ממילא יכולים להתיר קודם שיגיע יום הנדר

ודעת

פרישה

אלא כדי שלא יתירו לו מה שנדר כדי להתרחק מן האיסור או מן הגזל עכ"ל וכ"פ בש"ע סעיף י"ד ומהתימה דלא ראיתי נוהגין כן אפי' מרבנן דייקי ובאמת שבגמרא ובדברי פוסקים לא נזכר שצריך שיפרט הסיבה וגם אפשר לחלק דלא הצריכו פירוט הסיבה כ"א בנדר הסתום כגון ההוא דלא מרווחנא אבל בנדר נדר ההווה לא חיישינן לדבר איסור מיהו רש"י ורשב"א כתבו סתמא גם ראייתן מוכיח דבכל ענין קאמרי ולכן אין לסור מדבריהן בפרט מאחר שהב"י ורמ"א ג"כ סתם דבריהן כוותייהו . ונראה משום דרוב הנדרים שבאים לפני חכם להתירן הן שנדר להתענות או שלא לאכול בשר ולשתות יין וכיוצא בהן דברים שהן לסגף את נפשו וסיבתן מסתמא ידוע שנדרן בשביל להצדיק נפשו ומש"ה אין רגילין לשאול על סיבתן משא"כ בנדר אדברים אחרים כגון שלא יהנה לחבירו דבאלו צריך שידע סיבתן : (כג) ואינו עושה שליח לישאל על נדרו הריב"ש מסיק דיש לחוש לדבריו ועובדא דבת יפתח יוכיח עכ"ל (וכ"כ מהרי"ו שהמנהג להחמיר כהרמב"ם עכ"ה) : (כד) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיכול להתיר לו שלא בפניו כו' והוא יודע שמתחרט ומתיר לו ואפילו בלא דעת הנודר רק שיודע החכם שמתחרט כן כתב הרא"ש בשם רא"ם דיכול להתיר ומביא ראיה מהפרת הבעל דכתיב וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ולא מצינו חילוק בין הפרה להתרה

חדושי הגהות

ו בתשובה שלפני. הוא בסימן ש"ע : ז עובדא דבת יפתח הוא בשופטים (יא.) וכוונת הריב"ש מבואר שם בתשובה שהוא למ"ש בב"ר פרשת חיי שרה והובא דברים אלו ברש"י ותוס'

ככר זה אם לא אעשה דבר פלוני לזמן פלוני אין לו התרה עד שיבא הזמן ויחול הנדר נדר על דעת חבירו אי לו התרה (כס) אלא מדעת

פסח מיקרי חל הנדר וטפי עדיף למישרי ליה בההוא עידנא מלהמתין עד עצרת שכבר עבר על נדרו ומשום ספיקא הו"ל למימר דליסרו ליה תרי זימני חד בתר פסח וחד בתר עצרת ושמא י"ל דכיון דקי"ל דחכם עוקר הנדר אפי' לא שרי ליה עד שהגיע זמן איסורו לא הוי עובר על נדרו . אחר שכתבתי זה מצאתי כן בתשובת הרשב"א וז"ל לכן איני רואה בעניינו רק שיכנס ביום קודם שבועות אחר שמפרש שדעתו היה לילך בא' מהאיים או בחג השבועות ואז יתירו לו את נדרו ואפשר שמותר להשיאו עצה שיתאחר עד שבועות ואז יחול הנדר ויתירוהו נדרו ומשיאין לו עצה זו מפני שלום הבית וכשיתירו נדרו לא ישא עליו עונש הנדר לפי שהחכם עוקר נדר מעיקרו ודמי להאוא גברא דאמר תאסר הנייית דעלמא עלי אי נסיבנא אתתא אי לא תנינא וכו' אתא רב אחא שבשיה ואנסביה איתתא וכו' בסוף נדרים (פט :) וכתב הר"ן בתשובה סימן כ' שאין לחכם להתיר נדר שלא חל מפני חשש מכשול הנודר דכיון דלא נתנה תורה לחכם רשות להתיר אלא אם כן חל הנדר מאן אמר לן שבשביל מכשול הנודר יהא רשאי להתירו ושאם התירו יהא מותר כתב הר"ן בתשובה סימן כ' על אחד שנשבע ביום ו' בבקר שלא יהא בשבת הבאה תוך עיר פרפניא"ן ובעוד יום ו' סמוך לשקיעת החמה נתחרט על שבועתו ובא לישאל עליה יראה לי דבכה"ג אל הנדר מיקרי ורשאי חכם להתירו לפי שדעתי נוטה לדעת האומר דכי אמרינן דאין חכם מתיר אא"כ חל הנדר ה"מ בתולה נדרו באם כפלוגתייהו דרבי נתן ורבנן בסוף נדרים בקונם שאני נהנית לך אם עושה אני ע"פ אבא וע"פ אביך וכן נמי קונם שאיני נהנית לפלוני למי שאשאל עליו כיון דאפשר שלא יחול אסור נדרו לעולם אבל תולה נדרו בימים אף על פי שעדיין לא הגיע זמן נדרו אפ"ה הל הנדר מיקרי דנדרא השתא מיהא חייל אלא דמחוסר זמן ואף על פי שהרמב"ם בה"ש כתב דאפי' תולה נדרו בימים כל שלא הגיע זמן לא מיקרי חל הנדר אין דבריו נראין דאם איתא א"א דלא לישתמיט תנא למינקט דאין חכם מתיר כה"ג דהוי רבותא טפי מיהו אפילו לדברי הרמב"ם אפשר לומר דבנדון זה חל הנדר מיקרי לפי שכיון שנשבע שלא יהא שבת הבאה בעיר פרפניא"ן שיש בכלל שבועתו שיצא משם קודם השבת וזה תלוי במחלוקת של ראשונים בהא דאמרינן בריש פסחים [ד :] דכ"ע חמץ מו' שעות ולמעלה אסור מנ"ל אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו' ופי' רש"י תרי קראי כתיבי דקשו אהדדי וכו' ה ולפי דבריו זה שנשבע שלא יהא שבת תוך עיר פרפניא"ן מכלל שבועתו הוא מחוייב שיצא מעיר פרפניא"ן קודם השבת ולפיכך ע"ש עם חשיכה חל הנדר מיקרי אבל המפרשים פירשו בע"א ואמרו דמיתורא פריך ולא תיקשי תרי קראי אהדדי וכו' ולפי דבריהם בנדון זה לא מיקרי חל הנדר דכיון שהם אומרים דמקרא דז' ימים משמע שיבערנו ביום א' של ז' ה"נ אין בכלל שבועתו של זה שיצא מן העיר קודם השבת אלא בתחלת השבת ולפי זה לא מיקרי חל הנדר ולפיכך כיון שהדבר שקול ותלוי במחלוקתן של ראשונים אף על פי שהדבר ברור שמן הספק יש לו לצאת מן העיר קודם השבת כדקי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר אפ"ה איכא למימר דלא מצי חכם להתיר דנהי דאנן מחמרינן עליה דילמא קושטא דמילתא הוא דלא מחייב ואין חכם מתיר אא"כ חל הנדר ומסתברא דהא מילתא תליא במאי דאמרינן דספיקא דאורייתא לחומרא אי הוי דאורייתא אי דרבנן שהרמב"ם כתב דמדרבנן בעלמא הוא אלא שכבר הקשו על דברי הרמב"ם מדאיבעיא לן בפ"ק דחולין (יא :) וכיון שכן בנדון זה שהוא מחוייב לצאת מן העיר קודם השבת לפי מחלוקת של ראשונים בסוגיא דפ"ק דפסחים הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא וכיון שמן התורה הוא מחוייב לצאת מן העיר מחמת חיוב נדרו ודאי דחל הנדר מיקרי ואף על פי שאפשר עדיין לפקפק קצת בזה אפ"ה כיון שאפי' אינו מחוייב לצאת מן העיר קודם שבת הנדרים מטים דחל הנדר מיקרי ושלא כדברי הרמב"ם כמו שכתבתי למעלה וכן נמי אפי' לדברי הרמב"ם איכא למימר דהכא חל הנדר מיקרי לפי שהוא מחוייב לצאת מן העיר קודם השבת כמו שמוכחת סוגיא דפ"ק דפסחים לפי דברי רש"י ועוד שאפי' הדבר ספק הדברים מטין ונראין דכיון דמדאורייתא הוא דמחוייב חל הנדר מיקרי לפי-דעתי בנדון זה שיכול חכם להתיר נדר זה ע"ש עם חשיכה עכ"ל ור"י כתב בשם הראב"ד כדברי הרמב"ם ושהר"מ בר יצחק חולק ואומר דכיון שאינו תולה נדרו בדבר אחר אלא בזמן מתירין אותו מיד שהרי חל מעתה כשיגא הזמן ורבנן קשיא הכי הוו עבדי וכן עמא דבר עכ"ל ומחלוקת זה דהראב"ד והר"מ בר יצחק הובא גם כן בסוף ספר הכלבו וסמ"ק כתב בשם הר"מ דכל נדר דאתי ממילא יכולין להתיר קודם שיגיע יום הנדר וכתב הר"ש בר צמח שדעת הרשב"א בתשובה כדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל ומדברי רבינו ירוחם גבי הפרת אב ובעל ראה שכן דעת ה"ר יונה והכי נקיטינן : נדר על דעת חבירו אין לו התרה אלא מדעת אותו שנדר על דעתו כר"פ רבי אליעזר לנדרים (סה.) תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מנה"מ אר"נ דכתיב ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרימה א"ל במדין נדרת לך והתר נדרך במדין דכתיב ויואל משה ואין אלה מאלה שבועה דכתיב ויבא אותו באלה וגם במלך נבוכד נאצר מרד אשר השביעו באלהים מאי מרדותיה אשכחיה לצדקיהו לכ"כ דהוה קא אכיל ארנבא חייא א"ל אשתבע לי דלא מגלית אשתבע ליה לסוף הוה מצטער לצדקיהו ואתשיל אשבועתיה ואמר . שמע כ"כ דהוו מבזין יתיה שלח ואייתי סנהדרין ולצדקיהו אמר חזיתון מאי עביד לצדקיהו א"ל איתשלי אשבועתא אמר להו בפניו או שלא בפניו אמרו ליה בפניו אמר להו ואתון מ"ט לא אמרתון לצדקיהו וכתב הרא"ש בפירושו המודר הנאה מחבירו פירש רבי אליעזר ממי"ץ שנדר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו פירוש מדעתו כמו אין אבין לו לאדם שלא בפניו מיהו אם התירו שלא בפניו מותר כדאזינן בצדקיהו שהיה צדיק גמור שהתיר נדרו שלא בפני נ"כ ואסור לחכם להתירו והם הוצרכו לעשות מפני אימת המלך ולישנא דהמודר הנאה לא משמע כפירושו אלא משמע שנדר ממנו הנאה בפניו וצריך שיתירו לו לכתחלה בפניו ומפרש טעמא בירושלמי מפני החשד ומפני הבושה כלומר כדי שלא יחשדנו שמזלזל בנדרו וגם צריך שיתייבש בפניו בהתרה וכשהוא בפניו מתירו בע"כ ואין צריך דעתו עכ"ל וכיוצא בזה כתבו התוס' שם אבל בפסקיו שם כתב פירוש רא"מ וכתב עליו ומקשים מהא דפריך בפרק השולח (לה :) גבי אלמנה וליחוש דילמא .אזלא קמי חכם ושרי לה והא אין מתירין אלא בפניו והיא נדרה ליתומים ומתרגינא דבדיעבד הויא התרה ועוד היה אומר ר"ת דא"ל בפניו היכא שהנודר עשה מדעתו ולא מחמת טובה שעשה לו אלא דוקא דומיא דמשה דמחמת הנדר נתן לו יתרו בתו וכן לצדקיהו היה מסור ביד נ"כ להרגו כדי שלא יתגלה קלונו וע"י השבועה הניחו ודוקא כה"ג בעי בפניו וכן מוכיח בפ' אלו נאמרים (לו :) דא"ל פרעה ליוסף זיל אתשיל אשבועתך ולישנא דהמודר הנאה מחבירו לא משמע כפירוש זה מיהו צריך לפרש כן מדמייתי עלה ההיא דצדקיהו ובירושלמי פ' השותפין איכא המודר הנאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו מפני החשד או מפני הבושה והיא משמע כפשטיה שנדר ממנו הנאה בפניו : **וכתוב** בתשובות הריב"ש בח"א בסי' קפ"ו על טעמי הירושלמי איכא ביניייהו דלישנא דמפני הבושה כל שאין הנדר לתועלת חבירו אלא שנדר בפניו מתירין לו שלא בפניו ולאידך לישנא דכל שלא בפניו איכא חשדא וכן נמי לטעמא דמפני הבושה אין מתירין לו שלא בפניו אף אם יודיעו ההיתר לחבירו ולטעמא דמפני החשד די בכך ולכ"ע כל שאין הנדר להנאת חבירו אלא בפניו לבד מתירין לו שלא בפניו ויודיעוהו ההיתר וכן נמי בפניו מתירין לו אפי' בע"כ ובתשובה להרמב"ן סימן רמ"ח כתוב מסתברא לי דבכ"מ שאמרו בפניו לא בפניו ממש ובמעמדו אמרו אלא בידיעתו וכטעמא דירושלמי שאמרו משום חשד ובסימן ר"כ כתוב מה שאמרו שנשאלין שלא בפניו כל שמת כדין אמר ולא עוד אלא אפי' נייס כל שהודיעוהו הרי הוא בפניו שאין הטעם אלא מפני החשד כמו שאמרו בירושלמי וזה שמת לא יחשדוהו שאינו ובסימן רמ"ט כתוב על ראובן שנשבע ע"ד שמעון שלא יתעסק בסחורה שלא ברשותו ונפטר שמעון אם הממון שמתעסק בו ראובן הוא של שמעון או שיש לו שותפין או זכו האחר ואינו פטור כשנפטר שמעון עד שישאל על שבועתו מדעת באי כח שמעון לתועלת שמעון וממונו היתה ואף על פי שנפטר שמעון לא עלה על דעתו שיהא זה אסור לעולם אבל אם אין זכות לשמעון באותו ממון ולא היתה השבועה לתועלתו נשאל ואפי' שלא בפניו ובלבד שיודיענו כדי שלא יחשדוהו והוא בתשובת הרשב"א ז"ל וכתב ריב"ש בתשובה דלטעמא דמפני הבושה הוא דאין מתירין אלא בפניו דוקא בנדר שהוא לתועלת חבירו ולהנאתו דאז שייך האי טעמא אבל נדון דידן שאין השבועה לתועלת הקהל לא ומדברי הרשב"א בפרק השולח נראה שהיה גורם הנודר לחבירו אין מתירין לו אלא בפניו והקשה מתנה על הא דפריך גבי אלמנה ליחוש דילמא שרי חכם וכתב שיש מתרצים דבדיעבד מותר ותדע מדסמך לצדקיהו על מה שהתירו לו סנהדרין וכטעמא דפירשו בירושלמי מפני חשד או מפני הבושה ואם כן לכתחילה צריך אבל בדיעבד לא זו היא דעת ר"ת והראב"ד השיב עליו מדאמרינן בנדרים גבי צדקיהו אם לא אלתי אשר בזה ובריתי אשר הפר ואם בדיעבד מותר הרי לא בזה ולא הפר וי"ל דכיון שיש חילול ה' הוא והם פשעו ויש מי שתירץ דלא אמרו אלא במודר הנאה מחבירו או שנשבע להנאתו כגון שבועתו של צדקיהו ושל משה אבל כאן מה הנאה יש ליתומים דהא מכיון שנשבעת נשבעת ואפי' באה להחזיר להם הממון איסורא במקומה עומד לפיכך מתירין לה שלא בפניהם וכתב הרמב"ן נראה דיש מי שגורס המודר הנאה מחבירו בפניו והכי איתא בתוספתא ובירושלמי ולפי גירסא זו ל"ק הכא דפעמים שהיתומים קטנים או שאינם שם אבל בתוספות הקשו כיון דאין מתירין אלא בפניו היכי דייק רבי יהודה לקמן דנדר שהודר ברבים אין לו הפרה מדכתיב ולא הכום כי נשבעו להם נשיאי העדה דדילמא התם משום דאין מתירין אלא בפניו הוא כלומר בפניו וברצונו ותירץ ר"ת דלא אמרו אין מתירין אלא בנדר שנדר מחמת טובה שעשה לו דומיא דמשה ולצדקיהו ודייק לה מדא"ל פרעה ליוסף איתשיל אשבועתך אלמא יכול היה להתירו שלא בפני יעקב עכ"ל הרשב"א ז"ל והר"ן כתב רוב דברים אלו בפרק השולח ובנדרים פרק ר"א ובתשובה הסכים לגירסת המודר הנאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו כלומר אבל אם הדירו שלא בפניו מתירין לו אפי' שלא בפניו ואכתוב התשובה בס"ס זה והמרדכי בפרק השולח אהא דאמרו דנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה דמשמע אבל על דעת יחיד יש לו הפרה כתב ואף ע"ג דאין מתירין לו אלא בפניו כדאשכחן גבי משה ולצדקיהו הני מילי כשנודר בשבילו כשהוא מכריחו כמו יתרו למשה שלא רצה לתת לו בתו עד שנדר וכן נ"כ דחק לצדקיהו והשתא א"ש דקאמר לקמן מ"ט דר' יהודה דכתיב כי לא הכום בני ישראל כי נשבעו להם וכו' ותימא דילמא טעמא דלא נשאלו על שבועתם משום דלדעתם של גבעונים נדרו ולא מצו להתירם כ"א מדעתם אלא כדפרישית הא דלא מצי להתיר אלא בפניו ה"מ כשאותו הכריחו ונדר לדעתו בין מחמת אהבה בין מחמת יראה אבל הגבעונים לא הכריחו ישראל לידור אלא מרצונם נדרו עכ"ל ודברי רבינו כפירוש רא"ס ואף על פי שכתב הרא"ש דלישנא דהמודר הנאה מחבירו לא משמע כפי' זה כבר כתב דמדמייתי עלה ההיא דצדקיהו צריך לפרש כן ואף על פי שכתב דבירושלמי משמע שנדר ממנו הנאה בפניו מ"מ כיון שכתב דבתלמודא דידן משמע כפירוש רא"ס

נדר ע"ד חבירו וכו' בפרק ר"א דנדרים (דף ס"ה) תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מנה"מ א"ר נחמן דכתיב ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרימה א"ל במדין נדרת לך התר נדרך במדין ומייתי עלה נמי הא דהשביע נ"כ לצדקיהו והתירו לו סנהדרין שלא בפני נ"כ ונענשו הוא והם וכתב הרא"ש בפסקיו פי' הר"א ממי"ץ שנדר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו פירוש מדעתו כמו אין אבין לו לאדם אלא בפניו דהיינו מדעתו וכיון דלדעתו נדר אין להתיר לו אלא מדעתו מיהו אם התירו לו שלא מדעתו הויא התרה כדחזינא בצדקיהו וכו' ואסור לחכם להתירו וכו' ועוד היה אומר ר"ת דא"ל בפניו היכא שהנודר עשה מדעתו ולא מחמת טובה שעשה לו אלא דוקא דומיא דמשה דמחמת הנדר נתן לו יתרו בתו וכו' ולישנא דהמודר הנאה מחבירו לא משמע כפירוש זה מיהו צריך לפרש כן מדמייתי עלה ההיא דצדקיהו וכו' .עד כאן לשונו משמע מדכתב ועוד היה אומר ר"ת וכו' דר"ת נמי מפרש כפי' הר"א ממי"ץ אלא שהוסיף עוד דדוקא בדעשה לו טובה וכו' וכך הם דברי רבינו שכתב נדר ע"ד חבירו אין לו התרה אלא מדעת אותו שנדר על דעתו דהיינו כפי' הר"א ממי"ץ ואח"כ כתב ודוקא שנדר ע"ד בשביל שום טובה וכו' שזהו מה שהוסיף ר"ת וכן פסק סמ"ג וכן פסק בהג"ה סמ"ק סימן פ"ב דבדבר שעשה לו טובה כדי שישבע לו או ידור לו אין מתירין לו אלא בפניו אבל אם מעצמו נדר ע"ד יחיד יכולין להתיר לו אפילו בלא רשותו של יחיד כיון שאין הדבר נוגע לחבירו ולתועלתו :

ומ"ש

פרישה

לסתרה אלא בלשון . אלא שהבעל והאב מפירין בע"כ של הנודרין מש"ס א"ל שם לידע אם יתחרטו משא"כ בחכם : (כס) אלא מדעת אותו שנדר על דעתו (במסרי"ק שורש כ"ם דאפילו שוריו)

חדושי הגהות

ותוס' (תענית ד .) ע"ש ואי ס"ד דבכתב שרי הו"ל לפנחס להתיר ליפתח בכתב אלא ע"כ דבעי בפני הנודר דוקא : ח ר"ל לפי דברי רש"י דמפרש דמכלל קרא דשבעת הימים ר"א

מדעת אותו שנדר על דעתו [ז] ודוקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה שעשה לו כמו משה שנדר על דעת יתרו בשביל שהשיא לו בתו (כו) אבל אם מעצמו נדר על דעת חבירו יכולין להתיר לו בלא דעתו ואפי' נדר על דעתו בשביל טובה שעשה לו (כז) אם בדיעבד התירו לו בלא דעתו הויא התרה (כח) והרמב"ם לא חילק שכתב ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן אין מתירין לשמעון אלא בפני ראובן וכן אם נשבע ראובן או

ומ"ש והרמב"ם לא חילק וכו' הרב ב"י האריך בפירוש דברי הרמב"ם ולע"ד אינו מתקבל אבל נראה פשוט דהכי פירוש מדכתב בסתם אין מתירין לשמעון אלא בפני ראובן ותו מדכתב בסוף דבריו כדי שידע הנודר וכו' אלמא דפוסק כמ"ד משום חסד כמו שיתבאר אלמא משמע דגם בדבר שאינו נוגע לראובן ואינו תועלתו אפ"ה אין מתירין לשמעון אלא בפני ראובן שהשביעו משום חסד: ומ"ש וכן אם נשבע ראובן וכו' פירוש ל"ת היכא שהשביע ראובן לשמעון ואף על פי שלא השביעו לצרכו של ראובן ואינו נוגע אליו כלל כגון שהשביעו שלא יהנה שמעון מלוי וענה אמן וכדלעיל בסימן רכ"ה התם ודאי איכא חשדא מראובן שהשביעו כשיעבור שמעון על השבועה ע"פ ההתרה שיתירו לשמעון שלא בפני

רא"ש מדמייתי עלה הסיא דלדקיהו משמע דס"ל דהכי נקטינן ולמאי דמשמע דגרים הרשב"א הנודר לחבירו לישנא כמי אתי שפיר לפי' זה וכתב הר"ן סימן ס"ה בתשובה שמי שנשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני ועבר וילא מתירין לו אפי' שלא מדעתו כיון שאין הנאה שוב למשביע בדבר והביא ראיה מדברי התוספות בפרק השולח אהא דקאמר וליחוש דילמא אזלא לגבי חכם ושרי לה וכתבתי בסמוך בדברי הרשב"א וכ"כ הרשב"א בתשובה שאכתוב בסימן זה:

ומ"ש רבינו ודוקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה שעשה לו וכו' הם דברי ר"ת שכתבו המרדכי והרא"ש והרשב"א והר"ן ז"ל וכן פסק סמ"ג ומשמע דהכי ס"ל להרא"ש ז"ל מדהביא דבריו בפסקיו ולא חלק עליהם:

ומ"ש ואפי' נדר על דעתו בשביל טובה שעשה לו אם בדיעבד התירו לו

בלא דעתו הויא התרה כבר נתבאר שזה דעת ר"ת ואף על פי שהראב"ד חלק עליו מפני שהכתוב לוח עליו ומעניש בדבר ולא וראה מה עלתה בו ובהם וכמ"ש הר"ן בשמו מ"מ הרא"ש לא הביא אלא דברי ר"ת אלמא דהכי ס"ל וכ"פ סמ"ג מיהו היינו לענין דינא אבל היכא דאיפשר למיתי לידי חילול השם יש לאסור מפני חילול השם שאין דבר חמור ממנו וכדאשכחן בלדקיהו שנענש הוא והסנהדרין שהתירו לו אף על פי שהיתה מצוה באותה התרה וכמ"ש התוס' והר"ן בפרק רבי אליעזר דנדרים שהטעם שהתירו לו הסנהדרין היה לפי שלדקיהו היה מלטער ביותר על שלא היה מגלה הדבר והיה מתבטל ממלאכת שמים ועוד דמצוה על החכמים לעשות רצון המלך ולדבר מצוה עכ"ל ועל כ"ז נענש הוא והם מפני שהיה חילול השם בדבר והרשב"א כתב בתשובה אם נדר או שבועה הוא לתועלת מי שנשבע או נדר לו אין מתירין לו אלא מרצונו ואפי' התירו שלא מדעתו ורצונו אינו מותר שהרי לדקיהו שהתירו לו הנביא מקנטרו וגם ר"ת מודה בכך כל שכן מקובל טובה מחמת נדרו כמשה ולדקיהו עכ"ל ואין נראה כן מדברי המפרשים אלא דאפי' אם קיבל טובה מחמת נדרו סובר ר"ת שאם התירו לו מותר ומהרי"ק בסימן כ"ב הביא כמה רברבי דס"ל כהראב"ד והרשב"א דאף בדיעבד אינו מותר וז"ל הריב"ש בתא"ה סימן ש"ע כל שנשבע לתועלת חבירו אין מתירין לו לכתחילה בשום צד שלא מדעתו וכל ב"ד שנזקק לכך ראוי ליסרו ולהוכיחו אבל מ"מ אם התירוהו מותר כדברי ר"ת והוא שפרט הנדר וידע החכם שלתועלת חבירו נעשה אבל אם העלים מן החכם אין התירו היתר דהא קי"ל צריך לפרוט הנדר ובהא אפי' בדיעבד לא מהני ומה שכתבתי בשם ר"ת דדוקא בנודר מחמת טובה שעשה לו וכו' אין חילוק של הרב מבואר כל הצורך ולא הסכימו בו כל האחרונים וכתב עוד ואם מפני שהטיב לו מצד אחר הנה לפי דעת ר"ת לא נקרא בשביל זה מקבל טובה כיון שלא היתה בעבור השבועה דאל"כ מאי מייתי ראיה מיוסף ליעקב שנשבע לו הרי אין מקובל טובה כמו הבן מן האב אלא שלפי דעתו צריך שיקבל טובה מן המשביע בעת השבועה ובעבור הטובה ההיא יעשנה ואז אין מתירין לו אלא בפניו עכ"ל וכתוב עוד שם אף לדברי ר"ת הנה אתה מקובל טובה מהם ואף על פי שהטובה ההיא אינה נערך מה שאתה מטיב להם וגם שאתה מפסיד מצד אחר שיתנו לך יותר מהמה אין להשגיח בזה והביא ראיה לדבר ובסימן תנ"ג כתב על אשה שנשבעה שלא תנשא כי אם ברצון אחיה ואמה בהסכמה אחת ועתה אחיה מסכים שתנשא לשמעון ואמה אינה מודה בדבר בפרסום מפני יראת קרובה אבל בהחבא אומרת כי כשר הדבר בעיניה כיון שנדרה לתועלת אמה אין מתירין לה אלא בפניה ומרצונה אלא שיש להקל בנדון זה מפני שכתב הרשב"א בפרק השולח בשם ר"ת דדוקא בנדר לתועלת חבירו מפני טובה שעשה לו וכו' והביא ראיה מדא"ל פרעה ליוסף אתשיל אשבועתך ואף על פי שאין זו ראיה גמורה ויש לי לדון עליה וגם שלא הסכימו בדין זה כל האחרונים מ"מ כדאי הם ר"ת והרשב"א לסמוך עליהם בנדון זה שהאם עצמה חפצה בדבר אלא שיראה לומר כן בפרסום גם שיש כאן לד מצוה וכמ"ש התוס' דלדבר מצוה מתירים ואף על פי שזו קולא יתירא מ"מ בהתאסף יחד שלשת הטעמים מתירים לה וקרוב אני לומר שאף היתר אינה צריכה שהרי בנדר שנדרה לא הזכירה שתסכים אמה בנישואים בפרסום רק שתסכים בהם מרצונה אלא שטוב לעשות בזה היתר ע"י ג' עכ"ל ובסימן תס"א כתב ואם יאמר האומר הרי א"ה שלא יהיה בקהל איזה יחיד שדרך ההודאות תועלת לו מאשר דרכים ואם כן הרי אלו כמי שנשבע לתועלת חבירו שאין מתירין לו אלא מדעתו ואם כן היה לנו לומר שלא יתירום אלא מרצון כל הקהל כאחד הא ליתא שלא נאמר זה אלא במי שנשבע שבועתו ונתכוון לתועלת חבירו כמשה ולדקיהו אבל אלו הנגררים לא נתכוונו לתועלת יחיד אחד בפרט אלא לתועלת כל הקהל וכיון שעתה נתגלה שאין בזה תועלת לקהל הרי אין צריכים דעת אחד בהיתרא ועוד שבנדון זה לא השביעום הקהל ולא שום יחיד מהם אלא הם נשבעו מאליהם ובכגון זה אפי' יהיה תועלת לאחרים בשבועתם אין צריך דעת אותם אחרים בהיתרא דלא דמי לשבועת משה ולדקיהו שאותם המקבלים תועלת בשבועתם השביעום (יג) ונוכף על זה כתב הרשב"א בשם ר"ת דדוקא בנודר מחמת טובה שעשה חבירו וכו' והביא קלת ראיות בזה ואף על פי שאינן מכרעות מ"מ בנדון זה לא סוף דבר שלא קבלו טובה בעד השבועה אלא גם שלא השביעם כלל אלא הם נשבעו מעלמם עכ"ל: כתב הר"ש בר למח בתשובה שאכתוב לקמן בסימן זה בנדון זה לא עשתה עמו טובה בהחזרת ממונו כיון דבגזילה בא לידה כתב הר"ש פועל יכול לחזור בו בתוך זמנו ואף על פי שקבל חרם ונידוי לעשות מלאכה כל הזמן יכול לישאל על קבלתו שלא מרצון בעלי המלאכה דהא דהמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו פר"ת דהיינו דוקא שנשבע מחמת טובה שעשה עמו וכן הסכים הרמב"ן והרשב"א והרא"ש עכ"ל: (ב"ה) הלכך כיון שלא עשה בעל המלאכה שום טובה לפועל שמחמתה קיבל עליו בחרם מתירים לו אפי' שלא מרצונו ואע"פ שיש להם הנאה בקבלת החרם מתירים לו וכ"כ הרשב"א בתשובה אלא שצריך להודיעו שהתירוהו לו ואע"פ שאמר בלי שום פתח היתר והרטה מתירין לו שאין החרם צריך לא פתח ולא חרטה וכ"כ הרמב"ן במשפט החרם והרשב"א בתשובה וראיה מדאמרינן בפ"ק דנדרים (ז:) שמעה להויא אתתא דאפקה הזכרת ה' לבטלה שמתה ובריא לאלתר והרי לא היה כאן לא פתח ולא חרטה ומה שצריך לזה היתר שאמר בלי שום פתח היתר והרטה אינם שלשה דברים אלא פתח היתר חד והרטה חד ואת"ל ששלשה הם ישאל תחילה על שקבל עליו שלא יתיר חרמו ואח"כ יתירו לו החרם עכ"ל: ואין דבריו נכונים דאפי' לר"ת כתם פועל עושה לו טובה בעל הבית שנותן לו מלאכה שירויח בה פרנסתו (יד): **כתב** מהרי"ק בסימן כ"ג אשר התבת שהאשה שהשבועה נוגעת אליה לא בפניה נשבע נראה לע"ד דמאחר דשלוחו של אדם כמותו בכל התורה כולה פשיטא דבפני שלוחו חשוב כבפני עצמו של משלח. וגם מ"ש שלא עשה לו אותו יהודי שום טובה וכו' אין נלע"ד דכיון דע"י שבועה זו קבלו קידושין עבור האשה פשיטא שלפי שעה היה נחשב לו טובה. וכתב עוד דכי היכי דהנשבע לחבירו אין מתירין לו אלא בפניו ה"ה בנשבע לפני שלוחו שאין מתירין לו אלא מדעת (שלוחו) [משלחו] או מדעת השליח עצמו וכתב עוד בסוף אותה תשובה הנודר או הנשבע שיעשה לחבירו דבר פלוני פשיטא דבזה שוו כל הפוסקים לפי הנראה לע"ד דאפי' נדר או נשבע שלא בפני חבירו שהנדר או השבועה תלוים בדעת חבירו ואין מתירין לו אלא מדעת חבירו כמ"ש רבינו יעקב עכ"ל (טו): כתב הרשב"א בתשובה על שאלוהו ראובן שהשביע את חנוך בנו שלא ילוה מממונו יותר על סך פלוני כ"א ברשות לוי אם בא חנוך לישאל שלא בפני לוי אם יתירו לו והשיב כל בפניו ושלא בפניו שמענו בכ"מ אינו אלא בפני המשביע כמשה ליתרו ולדקיהו לנבוכד נאצר וי"א שאינו אלא דוקא כשעשה המדיר טובה לנודר ושבועה זו להנאת מדיר כיתרו למשה שעשה לו טובה ושבועה זו להנאתו שלא ירחיק בתו ממנו וכן כ"כ לצדקיהו הא בעלמא לא ואי כמי המדיר את חבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו ונחלקו בירושלמי בטעמא דמילתא חד אמר משום בושה וח"א משום חסד וטוב הדבר להודיע ללוי כדי שלא יחשדוהו כעובר על שבועתו עכ"ל: (ב"ה) וכתב בא"ח בשם הרשב"א בתשובה יש מי שאומר שכל שיש הנאה למשביע אע"פ שלא קבל הנשבע הנאה אין לו היתר וליתא אלא אפי' בשיש הנאה למשביע כיון שלא קבל הנשבע הנאה בשעת שבועתו יש לו היתר אפי' שלא ברצונו והביא ראיה לדבר: וכתב עוד מהרי"ק בסימן הנזכר שיש ג' חילוקים בענין הנשבע או הנודר לחבירו בפניו האחד שאין לחבירו שום הנאה במה שנדר זה כגון שהדירו בהנאתו או איפכא שאין הלה הסכים באותו נדר כלום ואין לו עסק בו ובזה אפי' לכתחלה נשאל עליו שלא מדעת חבירו רק שצריך שיודיעו שנשאל על שבועתו מפני החשד וכו' לדברי הרשב"א והשני הוא היכא שחבירו נהנה בנדרו ומסכים בו ואף גם משביעו כגון נדר או נשבע ליתן לו מתנה או לפורעו לזמן פלוני ומ"מ זה הנשבע או הנודר לא קבל שום טובה מזה שבגללה נשבע וזהו שאמרו עליו דבדיעבד אין לכתחלה לא וכן השיב הרשב"א על ראובן שנשבע ע"ד שמעון שלא יתעסק בסחורה שלא ברשותו כפטר שמעון וכו' ועוד יש חילוק שלישי והוא היכא שחבירו נהנה באותו נדר או שבועה ומסכים בה וגם עשה טובה עם הנודר או נשבע על כך ובזה הוא שהסכימו הראב"ד והרשב"א דאפי' בדיעבד לא הותר עכ"ל (טז) וכ' לבאר הירושלמי ומה בינו לתלמודא דידן לדעת הרשב"א והרא"ש ז"ל: **והרמב"ם** לא חילק שכתב ראובן שהשביע

דרכי משה

ודעת הרמב"ם לאסור וכן דעת ה"ר יונה והכי נקטינן: (יג) וזהו כדעת המרדכי שכתבתי לעיל דבעינן שהכריחם לכך אבל לא נראה כן דעת הפוסקים אחרים: (יד) כתב המרדכי בהגהות דשבועות דף ש"מ ע"ג בשם מוהר"ם דאיש ואשה שקיבלו בחרם לישא זה את זה ובאה האשה להתיר לה החרם אין מתירין לה אלא בפניו או שלא בפניו ומדעתו הואיל ועושה לה טובה שקיבל בהרם לקחתה עד כאן לשונו הר"ם כתב מהרי"ק שורש נ"ב על אשה שקבלה קדושין ט לאשה אחרת ונדר לה המקדיש דבר מה עשתה לו טובה לאיש ולכך גם האיש צריך להתיר בפניה דליכא למימר דמשום טב למיתב טן דו (יבמות קיח:) לא היה טובה לגבי האיש דאם כן אזלה לה טובה שעשה יתרו למשה בתתו לו בתו על סמך שבועה דהא פשיטא דהיה טובה גדולה ליתרו ולבתו להזדווג עם משה עכ"ל ומהר"ם פדו"ה כתב אדברי מהר"ם דלעיל דלא אמרינן האיש שקיבל לקחת אשה דמקרי טובה אלא שקיבל עליו בחרם אבל אם היא נשבעת לו והוא לא נשבע לה לא מיקרי הטבה דאינה סמכה דעתה עליו ויכולה להתיר שלא בפניו וכן מצאתי בשם הרשב"א בתשובה ישנים דאשה ששידך אותה אביה לאיש ואח"כ נשבע לה שיכול להתיר האיש שבועתו אפי' שלא בפניה דהיא לא עשתה לו טובה ע"כ תשובת הרשב"א ואם כן קשיא אתשובת מהר"ם אלא ע"כ צריך לחלק כמו שכתבתי דלא מיקרי הטבה אלא כשיקבל עליו בחרם אז בשבועה או יש להלק דדוקא איש עושה טובה לאשה כי לזכר מצווית נשים הרבה דטב למיתב טן דו כו' ולאשה אינם מצווים אנשים ולכך היא צריכה היתר לפניו אבל לא הוא בפניה ובזו מקיימין ב' התשובות עכ"ל: (טו) וע"ל סימן רל"ב כתבתי מי שנשבע לחבירו אם חבירו יוכל להתיר לו בלא התרת חכם עיין בסימן רל"א ומי שנשבע ותלה נדרו באחר אם יוכל להתיר לו בלא התרת חכם: (טז) וכ"כ בתא"ו נ"ד ח"ג וכ"פ הר"ן פרק השולח דף תתקע"ב ע"א דיש פוסקין כן והריב"ש פסק

דרישה

סג"ס וו לעיל בסימן רי"ו בדריסה ע"ס: [ז] ודוקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה שעשה לו כו' עד והרמב"ם לא חילק שכתב כו' ויש להתעורר מאי מייתי ראיה שלא חילק דלמא לא דיבר משום טובה וגם לא הו"ל למכתב שלא חילק אלא עדיפא הו"ל שהרמב"ם חולק וס"ל דלא בעינן

פרישה

בידיעו אין מתירין אלא מדעתו ומרצונו עכ"ה) דכתיב ויואל משה לשבת את האיש וגו' ואין אלה אלא שבועה וכתיב ויאמר ס' אל משה במדין לך שוב מצרימה א"ל במדין נדרת לך והתר נדרך במדין: (כו) אבל אם מעצמו נדר ע"ד חבירו יכולין להתיר כו' והא דאמרינן לקמן בסימן רל"א אם תלאו בדעת אחר וקיימו כו' משמע דוקא אם קיימו האחר הא אם לא קיימו אפילו התרה א"צ הכא מיירי כגון שאמר אני נודר על דעתו כל זמן שלא ימחה ולכן אפילו אם לא קיימו האמר הוי נדר כל זמן שלא יאמר האחר שאינו רוצה בנדרו והכלל דאין ענין זה לזה דכאן איירי בנודר דומיא דמשה דנדר שלא יזוז ממדיא אם לא מדעת יתרו אלא ששם הכא סטובה שקיבל מיתרו נדר וכאן איירי שנדר כן בלי קבלת טובה ומש"ס אל שנדר וקאמר דיכול להתירו בלא דעת אותו שתלה הנדר ברשותו משא"כ לקמן דאיירי דאמר אני נודר שלא אוכל בשר באם יתרצה אבי לזה ואם לא יתרצה לא יהיה נדר כלל דבזה אין שנדר של כלל בלי הסכמת אביו והוא קיימו: (כז) אם בדיעבד התירו לו בלא דעתו הוי התרה וראיה מלדקיהו שהתירו לו הסנהדרין ועיין בדריסה: (כח) והרמב"ם לא חילק כו' ר"ל שהרמב"ם אינו מחלק

חדושי הגהות

לא יוכא שצריך להשביעהו קודם לו' הימיר ואף הכא בכלל שבועתו הוא מחייב וכו': ט לאשה אחרת ונתן לה המקדש דבר מה היא עשתה לו טו י שקבלה קידושין עבור

או נדר שלא יהנה ממנו שמעון וניחם ונשאל לחכם אין מתירין לו אלא בפני שמעון (כט) **ואפי' היה שמעון קטן או נכרי כדי שידע הנידר שהתיר זה נדרו ולכך יהנה : ונדר שעל דעת רבים אין לו התרה בלא דעתם אלא אם כן יש מצוה בהתרתו ואין**

שהשביע לשמעון וענה אמן וכו' בפ"ו מה"ש איכא למידק בדברי הרמב"ם דמרישא דלישניה משמע דהא דתני המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מיירי בנודר לחבירו ומסיפא דלישניה משמע דמיירי במודר הנאה מחבירו וכ"ל שהרב ז"ל משמע ליה דפשטא דברייתא איירי בנודר לחבירו מדמייתי עלה דמשה ולדקיהו ולישנא דהמודר הנאה מחבירו משמע שהוא מודר הנאה מחבירו ומפני כך פי' דשניהם שוים ובין בזו ובין בזו אין מתירין לו אלא בפניו ומש"ה נקט תנא דברייתא כה"ג כי היכי דלישתמעי ביה תרווייהו ונראה שהוא ז"ל מפרש דנודר לחבירו דאין מתירים לו אלא בפניו דוקא כשחבירו משביעו אבל אם אין חבירו משביעו אלא שזה נשבע בפני חבירו מתירין לו אפי' שלא בפניו ועובדא דמשה ולדקיהו נמי הכי הוה שהשביעוס ומש"ה לא היה להם היתר אלא בפני המשביעים אותם אבל אם היו נשבעים מעצמם אין ה"נ שהיו יכולין להתיר שלא בפני יתרו ונבוכד נצר אף על פי שהיו במעמד בשעת השבועה. ותפס הרב ז"ל ברישא דין מי שהשביעו חבירו דהוי כגוונא דמשה ולדקיהו ומשום דמיניה ילפינן למודר הנאה מחבירו דאין מתירין לו אלא בפניו ונראה שמה שכתב בסיפא דמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו כשנדר הנאה בפניו מיירי דומיא דרישא שהוא דבר התלוי בחבירו דינו כאילו השביעו חבירו אבל אם הדיר שלא בפניו מתירין לו אפי' שלא בפניו נמצא כללן של דברים שמי שהשביע את חבירו בין שיהיה בדבר הנוגע למשביע בין שיהיה בדבר שאינו נוגע לו וכן הנשבע או נודר מעצמו בפני חבירו בדבר הנוגע לחבירו שהוא נשבע בפניו אין מתירים לו אלא בפניו אבל הנשבע או נודר מעצמו בפני חבירו בדבר שאינו נוגע לו מתירין לו שלא בפניו כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל :

ומ"ש ואפי' היה שמעון קטן או נכרי פשוט הוא דהא יתרו וכ"נ נכרים הוו ואפ"ה אמרינן שלא היו יכולין להתיר שלא בפניהם וקטן לא גרע מנכרי : ומ"ש כדי שידע הנידר וכו' פשוט הוא דהיינו כמ"ד בירושלמי דטעמא מפני החשד. ומדקדוק ל' הרמב"ם דגבי מודר הנאה מחבירו נתן טעם זה וגבי נודר חבירו לא נתן טעם זה נראה דדוקא גבי מודר הנאה איתמר בירושלמי טעם זה למימרא דכש יה בפניו מתירין לו אפי' בעל כרחו וכן כל שהודיעו מתירין לו א"כ להתירו בפניו אבל בנודר לחבירו דאין מתירין לו אלא בפניו היינו לומר דאין מתירין לו אלא מדעתו וכמו שפי' רא"מ דכיון שזה השביעו אין לו התרה אלא מדעתו ואף על פי שכתבתי דמההוא דמשה ולדקיהו דהוו נודר לחבירו ילפינן למודר הנאה מחבירו דאין מתירין לו אלא בפניו איכא למימר דשם בפניו בעלמא הוא דילפינן מיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דאף ע"ג דנודר לחבירו אין מתירין לו אלא מדעתו במודר הנאה מחבירו אין טעם לומר דנצטרך שיהיה מדעתו מאחר שלא נדר על דעתו ומ"מ בידיעתו צריך מפני החשד והכי ילפינן כיון דבנודר לחבירו צריך דעתו במודר הנאה מחבירו צריך ידיעתו וכיון דבפניו מתפרש מדעתו ומתפרש בידיעתו נקט בתרווייהו לישנא דבפניו הא כדאיתיה והא כדאיתיה : ודע שלשון הרמב"ם שהעתיק רבינו אינו מכוון וכך הוא הגירסא הנכונה ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן או קבל השבועה וניחם שמעון וכו' וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה משמעון או שלא יהנה בו שמעון וניחם וכו' כדי שידע הנודר שהתיר זה נדרו או שבועתו ולפיכך יהנה ממנו או יהנה לו : **כתב** מהר"י ווייל"א בתשובה סימן קפ"ו אשה שתקעה כף להנשא לפלוני ואח"כ לבשה חרטה מחמת שנאה אותו מתירין לה תקיעת כפה אם היתה נותנת טעם ואמתלא לדבריה שניכר שיש ממש בדבריה דאפי' אשה היושבת תחת בעלה וטוענת מאיס עלי כ' המיימוני דכופין להוציא :

כתוב בס"ה דינים שבסוף ספר חזה התנופה מי שנשא אשה שיודע שאינה בת בנים ונשבע לה שלא ישא אשה אחרת עליה אין יכול להתיר שבועתו שלא מדעתה כדי לקיים מצות פריה ורביה מאחר שכבר ידע שפסקה מלדת ונשאה וכ"ש אם מחמת רוב ממון נשאה שלא חש בעת ההיא למצות פריה ורביה דאיתא בנדרים (סה.) עכ"ל. וז"ל הריב"ש בח"א סימן שנ"ה לא נסתפק לי אם יש חלות לשבועה זו אפילו היא זקנה בשעת השבועה ונתחייב לישא אשה כיון שאין לו אלא בן אחד אף על פי כן השבועה חלה עליו שהרי כלל בשבועתו זו דברים אחרים שנתחייב שלא יגרשנה ול' השבועה הוא שנשבע לקיים כל הכתוב לעיל וכתב עוד שבשבועת הנשים לבד כלל בהם נשים שאינו מצווה עליהם משום פריה ורביה כגון זקנה וקטנה ואילונית ואף על פי שהר"ש בר צמח חלק בזה כמו שאכתוב בסימן **רל"ב** נראין דברי הריב"ש בטעמא ואח"כ מצאתי תשובה אחרת להר"ש **בר** צמח וכתוב בה כדברי הריב"ש ובח"ג סימן ל"ט על מי שלא קיים פריה ורביה וקבל חרם ונידוי שלא לישא אשה על אשתו כי אם ברצונה ועבר ונשא אשה אחרת **כתב לפי** התנאי שהתנה שלא ישא כי אם ברצונה כבר נראה שהיתה כוונתו לרצותה שתתן לו רשות לישא אשה שכבר נראין מענין אשה זו שהיתה קלה בעיניו להתרצות בזה שכבר נשאת לו מתחילה בהיותו נשוי אחרת שהיו לו אז בנים ממנה ע"ד לשמש ולא ע"ד לפרות ולרבות כי לא היתה ראויה לכך וא"כ כל שפיים אותה בדברים שאשה שכמותה היתה מתרצית בכך ולא נתרצית לו י"ל שהוא אנוס דומיא דמאי דאמרינן בפרק כל הגט (ל.) גבי ההוא דאמר אי לא מפייסנא ליהוי גיטא וכו' אבל אם לא פיים אותה כראוי לפי מראה עיני הב"ד ועבר ונשא שלא ברצונה חל עליו נידוי וחייב לנהוג בו ואין מתירין לו אלא ברצון רבקה כיון שקבלה היתה לתועלתה כדא"ל קב"ה **למשה** במדין נדרת וכו' ומיהו אם הוא רוצה לגרש את רבקה ולפרוע לה כתובתה אז אחר שגירשה נראה שמתירין לו אפי' שלא מרצונה :

כתב ה"ר דוד כהן בתשובה על אשה שהשביעה בעלה סמוך למיתתו שלא תנשא לאיש **לאחר** מותו ואח"כ נתחרטה ונשאלה למתירים והתירו **לה בלי שתודיע** להם שבעלה השביעה דמותרת והאריך מאד בכמה חילוקים בדיני התרת נדר ושבועה ולא העתקתים להיותם ארוכה וגם לפי שהיא מצויה ביד כל אדם שכבר הודפסו תשובת הרב הנזכר ז"ל וגם כי יש בה קצת דברים שלא ישרו בעיני : ונדר שעד"ר אין לו התרה בלא דעתם אא"כ יש מצוה בהתרתו בפרק השולח (לו.) אמר אמימר הילכתא אפילו למ"ד **נדר** שהודר ברבים יש לו הפרה עד"ר אין **לו הפרה** וה"מ לדבר הרשות **אבל לדבר** מצוה יש לו הפרה כי ההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא דהוה פשע בינוקי ואהדריה רבינא דלא אישתכח דדייק כוותיה ופירש"י דאדריה **שלא ילמד** עוד תינוקות : דהוה פשע בינוקי. חובטן יותר מדאי וכתבו התוספות והרא"ש בשם ר"ת דטעמא דלדבר מצוה אית ליה הפרה היינו משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה וכ"כ סמ"ג אבל הרשב"א כתב שר"ת ור"ח גורסים כי הא דההוא מקרי דרדקי ודקדק ממנה רבינו תם דדוקא **לדבר** מצוה שיהא כעין אביהם של תינוקות דשייכי בנדר ומצות דחרטתן שוה דאנן סהדי דכל האבות שלדעתן הודר כולם נתחרטו משום לימוד בניהם דשבשתא כיון **דעאל עאל** (ב"ב כא.) אבל בנדר שאין אותם הרבים שייכי ביה ולא בחרטתו אין לו התרה ואפי' לדבר מצוה לפי שאין חרטת הרבים החורטים שוה להתחרט בענין אחד ופתחו של זה אינו כפתחו של זה וחכם מה דשמע מיפר וחרטה בעי שיתחרט מתחלתו שאם היה יודע פתחו היה מניח מלישבע והילכך רבים שאינם בכלל השבועה איך ישאלו על דבר שאינם **מושבעין עליו** אלא שלדעתם נדר הנודר ועוד דלמיסר שויוהו ולא למישרי ועוד היאך יתחרטו הם לומר אילו נתגלה פתח זה בשעת הנדר לא היינו מניחין **אותו** לידור ומאין להן שהיה מניח מלידור בשביל חרטתם וראיה לדבר דלאו כל דבר מצוה אמרו מעשה דגבעונין **שהרי אין לך מצוה גדולה כזו (יהושע ט) לא תחיה כל נשמה** ואפ"ה

בפני ראובן שהשביעו אלא אפי' נשבע ראובן שלא יהנה ממנו שמעון דסד"א **דיכול** ראובן הנשבע להתירו שלא בפני שמעון הא דר כיון דליכא חשדא מראובן הנשבע קמ"ל דאפ"ה איכא חשדא משמעון הנידר והלוקה הראשונה שכתב הרמב"ם **ראובן** שהשביע לשמעון וענה אמן וכו' למדו ממה שהשביע יתרו למשה וכ"כ לנדקיהו והלוקה השנייה אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה משמעון וכו' למדו מדתניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו דפי' כפשוטו אין מתירין לו לנודר אלא בפניו של מודר ופירש הרמב"ם הטעם כדי שידע הנידר וכו' כלומר שלא יחשדנו כדאיתא בירושלמי מפני החשד ואף ע"ג דאיכא מ"ד התם טעמא מפני הבושה לא הביא אותו הרמב"ם מפני דלהך טעמא דמפני הבושה א"כ בפניו אלא בדבר שנוגע לראובן שהוא לתועלתו הא לאו הכי מתירין אותו אפי' שלא בפניו אבל לטעמא דחשד אפי' נדר שהוא שלא להנאת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו וכדכתב הר"ן וכיון שהרמב"ם לא חילק אם כן פסק כמ"ד מפני החשד כדפרישית ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא ואיסורא דאורייתא נקטינן לחומרא כהרמב"ם ולכתחילה אף בנודר ע"ד יחיד מעלמו אפי' לא עשה לו טובה כדי שישבע לו אין להתיר בלא רשותו של יחיד מיהו בדיעבד הוי התרה אפי' היכא דעשה לו טובה כדי שישבע לו או ידור לו ואף על פי שמהרי"ק בשורש נ"ב הביא כמה רברבי דס"ל כהראב"ד והרשב"א דאף בדיעבד אינו מותר לפעד"נ דכדאי הם ר"ת והגדולים הראשונים והאחרונים שהסכימו לפירושו לסמוך עליהם בדיעבד אפילו היכא דעשה לו טובה כדי שישבע לו וכתב הריב"ש והוא שפרט הנדר וידע החכם שלתועלת חבירו נדר אבל העלים מן החכם אין היתרו היתר דהא קי"ל צריך לפרוט הנדר ובהא אפי' בדיעבד לא מהני. וכ"כ הריב"ש כל שנשבע לתועלת חבירו אין מתירין לו לכתחילה בשום צד שלא לדעתו וכל ב"ד שנזקק לכך ראוי ליסרו ולהוכיחו עכ"ל ולמאי דקבענו ההלכה דאפילו בנשבע מדעתו ע"ד יחיד אף על פי שלא עשה לו טובה אין להתיר בלי רשותו של יחיד כהרמב"ם מ"מ אם עברו והתירו לו אין ליסרם ולהוכיחם דכיון דרוב גדולים פסקו דאפילו לכתחילה יכולין להתיר לו בלא דעתו כיון שלא עשה לו טובה אף על פי שלכתחילה יש להחמיר כשאר גדולים מ"מ אין ראוי ליסרם ולהוכיחם על כך והריב"ש נמי לא קאמר ליסרם אלא היכא שנשבע או נדר בשביל טובה שעשה לו התם ודאי כיון שלכל הגדולים אין להתיר לכתחילה ראוי ליסרם ולהוכיחם על מה שעברו והתירו מה שאסור להתיר אליבא דכ"ע : כתב במרדכי דשבועות בשם ר"י דבדיעבד הויא התרה ובירושלמי משמע שצריך להודיעו שהתירו לו מפני החשד עכ"ל והכי נקטינן :

ונדר שע"ד רבים וכו' פרק השולח ריש (דף ל"ו) אמר אמימר הילכתא אפי' למ"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה עד"ר אין לו הפרה וה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי ההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא דהוי פשע בינוקא ואהדריה רבינא דלא אישתכח דדייק כוותיה ופירש"י עד"ר כך יאמרו לו הרי אנו מדירין אותך על דעתינו עכ"ל ונראה ודאי דלאו דוקא היכא שרבים נדרו ואמרו כך בפירוש אלא ה"ה אחד שנדר ואמר שהוא נודר עד"ר וגם הרבים אינם בפניו ואינם יודעים מזה שנדר נדר זה על דעתם אפ"ה אנו דנין כך בנדר זה שעד"ר כאילו אמרו הרבים כך הרי אנו מדירין אותך על דעתינו ומיהו בהא דאדריה רב אחא להאי מקרי דרדקי הוי בכה"ג דאמרו ליה בני עירו הרי אנו מדירין אותך מכנסינו על דעתינו אלא דתלמודא הזכיר רב אחא לפי שהיה גדול בעיר ואהדריה רבינא כיון דלדבר מצוה הוא וכתבו התוס' והרא"ש דהא דלדבר מצוה יש לו הפרה אומר ר"ת משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה עכ"ל פי' קשיא ליה לר"ת כיון דהדירו אותו עד"ר ודאי דאין לו התרה אלא כשאותן הרבים נותנים דעתם להיתר זה אם כן קשה מ"ש דבר הרשות מדבר מצוה דאי נותנים דעתם להיתר זה אפילו לדבר הרשות הויא התרה ואי אין נותנים דעתם אפילו לדבר מצוה לא הויא התרה ותירץ ר"ת דמיירי במן הסתם דלדבר מצוה אפילו לא שאלו את פי אותן הרבים אמרינן דמסתמא ודאי ניחא להו וכאילו אמרו בפי' אנו נותנים דעתינו בהיתר זה ומתירין אותו ובכה"ג הוה הך עובדא דמקרי דרדקי דאהדריה **רבינא ולא**

דרכי משה

פסק דאם התירו בדיעבד כותר כר"ת והוא שפרט הנדר וידע החכם הנדר ושנעשה ע"ד **חבירו אבל אם העלים מן החכם אין התירו היתר דהא** קי"ל דצריך לפרוט הנדר ובהא **אפי'** בדיעבד לא מהני עכ"ל וכתב במרדכי פרק השולח בשם ר"ב ובשבועות דף של"ה ע"ב בשם ר"י **דבדיעבד מותר** ומ"ש הריב"ש אם לא פרט הנדר דאפי' בדיעבד לא הותר אם **נדר** ע"ד

פרישה

מחלק בין אם נדר ע"ד **בשביל** טובה שעשה לו או בלא טובה שהרי כתב סתם ראובן שהשביע לשמעון כו' משמע בכל ענין בין שהוא משום טובה שעשה **לו או לא** וכתב ב"י **שמ"ש** ברישא אין מתירין לשמעון **אלא** בפני ראובן ר"ל בפניו ומדעתו ומ"ש בסיפא **אלא** בפני שמעון ר"ל בפניו אפי' **בלא** ידיעתו ובפניו צריך מפני החשד **שאם** ראובן יהנה לשמעון שלא ימשדוהו שמעון שהוא נדרו ועכשיו הוא מהנהו ועובר **על** נדרו וכתב עוד ב"י דמיירי דוקא בשנדר ראובן הנאה בפניו מיירי דומיא דרישא שהשביע לשמעון **אבל** אם הדירו **שלא** בפניו מתירין אפילו שלא בפניו ע"ש ועד"ר : (כט) ואפי' היה **שמעון קטן או** נכרי **דיתרו** ונבוכד נצר נכרים היו

דרישה

בפניו **דעתו** ורצונו דסבירו **אלא** שיתירו **לפניו** משום חשד. **לכן** העתיק דברי ב"י **בביאור** **פשט זה** ומתוכן יתבארו **לך** דברי רבינו. נדר ע"ד חבירו אין **לו** התרה **אלא** מדעת אותו שנדר **על דעתו** בר"פ ר' **אליעזר** דנדרים תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מנה"מ א"ר נחמן דכתיב ויאמר ה' אל משה במדין **לך** שוב מצרימה א"ל במדין נדרת לך והתר נדרך במדין **דכתיב** ויואל משה ואין אלה **אלא** שבועה דכתיב ויבא אותו באלה. וגם במלך נ"כ מרד **אשר השביעו** באלהים מאי מרדותיה אשכחיה לצדקיהו **דנבוכד נצר** דהוה קאכיל **ארנבא חייא** א"ל **אשתבע לי** דלא מגלית אשתבע **ליה לסוף** הוה מצטער **לדקיהו** (בגופיה **אביה** רוצה **לגלות הדבר שיהיו**

וקטן

אבוה

ולא שאל את פי בני העיר ולא את רב אחא דאדריה אבל לדבר הרשות אין מתירין מן הסתם אא"כ אמרו בפירוש אנו נותנין דעתינו להיתר זה וזהו שכתב רבינו ונדר שעד"ר אין לו התרה בלא דעתם אא"כ יש מצוה בהתרתם דבדאיכא מצוה מסתמא מתירין אף ע"פ שלא נודע מה הוא דעתם דמסתמא ניחא להו בדבר מצוה אבל בלא דבר מצוה צריכין שיאמרו דעתם בפי' דנותנים דעתם להיתר זה וכ"כ במרדכי פרק השולח ע"ש ר"ת דלדבר הרשות אם היו הרבים לפניו והיה דעתם שוה להתיר הנדר יתירו לו . והב"י הביא דעת הרשב"א והסמ"ג בשם ר"י שחולקים דאפילו עם דעתם לא הוי התרה משום דאינו ניתר אלא ע"י פתחים ועד"ר אין לו פתחים משום דפתחו של זה אינו כפתחו של זה ר"ל דכיון שלכל אחד ואחד מאותן הרבים נראה לו שהפתח של חבירו אינו פתח כלל אם כן לפי דעתו זאת אינו נדר טעות ואינו מותר אבל לדבר מצוה כולם מסכימים ונחרטים בדעת אחת והו"ל כנדר טעות והויא התרה וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן רפ"ח ע"ש ר"ת ותימא שזהו סותר מ"ש המרדכי ע"ש ר"ת ומיהו להלכה כתב הרב בהגהת ש"ע דנכון להחמיר לכתחלה שאין להתיר לדבר הרשות אפילו הם נותנים כולם את דעתם להתירו אבל דיעבד הויא התרה ונראה שאין ראוי לייסר ולהוכיח למי שנזקק לכך כיון דאיכא גדולים דמתירין להתיר לכתחלה וכדפרי' לעיל בדין הנשבע לחבירו מפני הטובה שעשה עמו ותו דלפע"ד נראה עיקר כהני גדולים דמתירין לכתחלה אף לדבר הרשות כשהרבים כולם נותנים דעתם בהיתר זה וכמבואר בדברי רבינו אלא שיש ליזהר לכתחלה לצאת ידי חובתו ככל הגדולים . וכתב הרשב"א בחידושיו פרק השולח ע"ש ר"ת דיש לחלק בנודר ע"ד רבים דדוקא בנדר לדבר מצוה כי ההוא מקרי דרדקי דכל בני העיר שייכי בנדר ובמצוה וחרטתם שוה התם הוא דאמרינן מסתמא ניחא להו לכל בני העיר היתר זה ואנן סהדי דכל האבות שלדעתן הודר כולם נתחרטו משום למוד בניהם אבל בנדר שאין אותן הרבים שייכים ביה ולא בחרטתו אין לו הפרה ואפילו לדבר מצוה לפי שאין חרטת הרבים החורטים שוה וכו' עכ"ל . ונראה דמ"ש כולם נתחרטו וכן מ"ש לפי שאין חרטת הרבים החורטים שוה וכו' לאו דוקא חרטה ממש דהא לא איירי הרשב"א לשם אלא היכא שאין הרבים הם הנודרים בעצמם אלא איש אחר הוא הנודר עד"ר וחשוב כאילו היו הרבים אומרים למודר הרי אנו מדירין אותך על דעתינו כדפרישית לעיל . אלא מאחר שחשוב כאילו א"ל הרבים הרי אנו מדירים אותך על דעתינו חשוב גם כן כאילו היו הם הנודרים בעצמם וכשיסכימו הרבים בהיתר זה חשוב כאילו נתחרטו לכך כתב לשון חרטה בדידיה וכשהרבים שייכים בנדר ובמצוה אמרינן שפיר דהסכמתם בהיתר זה חשוב כאילו נתחרטו וחרטתן שוה אבל אם אין אותן הרבים שייכים ביה אם כן כשאתה מחשיב אותם כאילו היו הם הנודרים אין לו התרה לפי שאין חרטת הרבים שוה להתחרט בענין אחד וכו' ולא הוי כנדר טעות כדפרישית בסמוך אלא מיהו כתוב בתשובה להרמב"ן בסימן דלרבים מתירין לכל אחד כפי פתחו וחרטתו ומביאו ב"י ולפ"ז אין מקום למה שתמה ב"י על מ"ש הרשב"א ע"ש ר"ת ע"ש ודוק היטב . ולענין הלכה נקטינן דאין חילוק ולכל מצוה דעלמא מתירין לכתחלה נדר שעד"ר והכי משמע כמ"ש בליקוטי הסמ"ק בשם מהר"ם מרוטנבור"ק סוף סימן פ"ב וכן כתב ב"י בשם כל הגדולים שכולם דחו דברי ר"ת בזה אלא אין חילוק ולכל מצוה מתירין מן הסתם מיהו אם אותן הרבים כולם (שלשתן) או אפי' אחד מהם אומר בפי' שאין דעתו מסכמת בהיתירו של זה לא הוה התרה אפי' בדיעבד וכ"כ ב"י בשם הריב"ש . הב"י הביא תשובה להרמב"ן בסימן רע"ג שכתב בסופה דין דבר מצוה איני רואה כאן וכו' ואף ע"פ שהיתה חולה ביותר ואף ע"פ שאין פותחין לעולם לא בפתחים ולא בחרטה וכו' עד גמר התשובה ואין תשובה זו מובנת כלל לפי מה שהועתק בב"י וגם השמיט בה המדפים דבר שלם שכך צריך להיות ואף ע"פ שהיתה חולה ביותר אלא שאפשר לומר דאף ע"פ שאין פותחין בנולד פתחים הוא דאין פותחין אבל פותחין בחרטה מחמת נולד וסבורני שגם מורי ה"ר יונה היה אומר כן ואע"פ שאין פותחין לעולם וכו' ועם כל זה אינו מובן מה שאמר מ"מ במקום הזה ראוי לעשותו סניף וכו' אם לא ידעת תחילת התשובה והוא כי בתחלה כתב הרב דנדר זה בטל מעיקרו ואינו נדר כלל לפי שאנוס היה בעיקר הנדר וכו' ואח"כ כתב דין דבר מצוה איני רואה כאן וכו' כלומר דבלאו טעמא דאנוס היה בעיקר הנדר אין לנו להורות בנדר זה שנדר ונשבע ע"ד המקום ועד"ר שלא לישא משודכתו להתיר לו שבועה זו שעד"ר לפי דאיכא הכא דבר מצוה לישא משודכתו ולקיים שבועה ראשונה שנשבע למשודכתו וקאמר דכיון דאין כאן פתחים וכו' אם כן אין לו התרה אח"כ כתב הרב דאפשר דיש לו התרה ע"י חרטה מעיקרו בלא שום פתח והשתא ודאי יש להורות לפ"ז להצריך לו התרה ולפתוח לו בחרטה מעיקרו מחמת הנולד וכמ"ש הר"ר יונה רבו דבזה הויא התרה . וע"ז חזר ואמר ואף ע"פ שאין פותחין אפי' בחרטה לר"ת אפי' לדבר מצוה אלא דוקא בכי הך עובדא דמקרי דרדקי דהוו שייכי ביה מ"מ במקום הזה ראוי לעשותו סניף וכו' פירוש דהא מדינא א"צ כאן התרה כלל דבטל הנדר מעיקרו כיון שאנוס היה בעיקר הנדר כמ"ש בתחלת התשובה אם כן התרה זו אינה אלא סניף בעלמא דלא היה צריך להתרה כלל אלא משום דחיישינן דאם נתיר לו בלי שום התרה ילמדו הרבים לטעון כן בכל נדריהם לומר שאנוסים היו בעיקר הנדר וינהגו קלות ראש בנדרים ע"כ מצריכים אותו להתירו ולפתוח לו בחרטה מעיקרו שנתחרט מחמת הנולד וכמו שאמרו חכמים בכל אלו שפותחין לו פתח וכו' כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים . ואח"כ כתב ואפי' נשאל על שבועתו הראשונה שנשבע למשודכתו ואם כן תאמר שיקיים השבועה השנייה דנשבע עד"ר שהרי אין כאן דבר מצוה אפ"ה יתירו לו השנייה שהרי עכ"פ איכא מצוה בהתרת שבועה השנייה כדי שיתקיים מה שהבטיח למשודכתו דשארית ישראל וגומר וגם שלא לעשות עבירה לבייש בנות ישראל ואין לך מצוה גדולה מזו להתיר שבועה השנייה שנשבע לאחותו עד"ר זו היא דעת הרמב"ן

ואפ"ה לא התירוהו לדעת רבי יהודה (בגיטין מו .) מפני שהודר ברבים כ"ש על דעת רבים ומיהו במסכתא מכות (טז .) בשמעתא דקיימו ולא קיימו משמע לכאורה דאפי' בכל מצוה דעלמא אמרו כן וצ"ע עכ"ל ולע"ד נראה שיש לתמוה על אותה קושיא שדקדק ר"ת כן מחמתה דמשמע מתוך דבריו שהרבים שנשבע על דעתם הם צריכים להשאל על חרטתה ועפ"ז הקשה מה שהקשה וזה ודאי לא עלה על הדעת אלא כי אמרינן דיש לה הפרה לדבר מצוה היינו לומר שאף על פי שזה נדר ע"ד רבים לדבר מצוה אית ליה התרה שהנודר בא ונשאל ומתירין לו והכי הוה עובדא דמקרי דרדקי שהדירוהו בני העיר עד"ר מלהקרות בניהם ואף על פי כן הורה להם רבינא שישאלו על נדרם ולכאורה משמע שהרבים שנדרו על דעתם הסכימו שישאלו על נדרם ואפ"ה אי לאו דלדבר מצוה הוא לא היו הנודרים רשאים לישאל על נדרם משום דנדר על דעת רבים אלים טובא ולית ליה הפרה אף על פי שהרבים שנדרו על דעתם מיתרצים שהנודרים ישאלו עליו אבל לדבר מצוה מהני ריצוי דידהו אבל כל שלא ידענו דעת י הרבים שע"ד כן נדרו ואפי' לדבר מצוה לית ליה הפרה אלא שמדברי התוספות והרא"ש שכתבתי נראה שאף על פי שלא שאלנו פי אותם הרבים שנדר על דעתם מתירין לו ולא אמרינן שמא אותם הרבים שנדר על דעתם לא יתרצו בהתרה זו אף על פי שהיא לדבר מצוה וכיון שהוא תלה בדעתם נמצא שאין כאן התרה דאנן סהדי דכל לדבר מצוה ניחא להו לרבים משום מצוה ומייתינן לה מההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא דהיינו שעשה לבני העיר (פי' שכפה לבני העיר מלשון עשו דדי בתוליה) (יחזקאל כ"ג) שהיה להם בנים שידירוהו מלהקרות בניהם וכל אחד מבני העיר הדירו על דעת כל בני העיר בין אותם שהיה להם בנים בין אותם שלא היה להם וכי אהדריה רבינא באו לפניו כל אותם שנדרו ונתחרטו והתיר להם ולא הצריכם שישאלו את כל שאר בני העיר שנדרו על דעתם אי ניחא להו משום דכיון דלדבר מצוה הוא מסתמא ניחא להו והר"ן ז"ל כתב דברים אלו שכתב הרשב"א בשם ר"ת בסגנון אחד ודחה ראייתו וז"ל ר"ת גורס כי ההוא מקרי (דרדקי) ואומר דלא אמרינן דלדבר מצוה יש לו הפרה אלא כעין ההוא עובדא דהו"ל כעין נדרי טעות שהיו סבורים שהתינוקות ילמדו יותר בלימודם במקרי דרדקי אחר ונמצא בהיפך אבל בשביל מצוה אחרת שאין הנדר טעות מחמתה אין לו הפרה והביא ראיה מדמוכח רבי יהודה דכל נדר שידעו בו רבים לא יחזור מדכתיב גבי גבעונים ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם וכו' אלמא לא היתה הפרה לשבועתייהו ואף על פי שהיה מצוה בהריגתן וברבים לר' יהודה כעל דעת רבים לרבנן ולאו ראיה הוא דכיון שחזרו בתשובה לא הוה מצוה בהריגתן כדתניא בפרק אלו נאמרין (לה :) ולפיכך נראה דכל לדבר מצוה אפי' ע"ד רבים יש לו הפרה עכ"ל . וכ"כ מתשובת ר"י שכתבו הגה"מ בפ"ח מהל' תפלה וכתוב בסמ"ג על אחד שהדיר את חבירו מליכנס בביתו על דעת רבים וב"ה בביתו דבר מצוה הוא ויכולין להתיר יא ואפי' לא היה מנין לפרקים מצוה הוא שישתפנו לתפלה ובית אלהים יהלכו ברגש כיון שכבר קבעו מקום לתפלתן וכתב מהרי"ק בסימן כ"ב וכתב הר"ש בר צמח שכן נראה דעת הרא"ש ובנו שלא הביאו סברא זו שאמרו בשם ר"ת וגם הריב"ש כתב בתשובה סימן קפ"ח ותקי"א שהאחרונים דחו דברי ר"ת בזה מההיא דאונס שגירש דאמרינן התם דכיון דדבר מצוה הוא יש לו הפרה אף על פי שנדר על דעת רבים והתם לא שייכי אותם הרבים בנדרו ואין להם ענין בו כלל אלא בכל נדר שיהיה מצוה בהפרתו מתירין אותו אף על פי שהוא עד"ר וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו מה' שבועות דלכל דבר מצוה יש התרה לנדר שהודר עד"ר וכ"כ מדברי הראב"ד שם וכ"כ מתשובת הגהות מיימון שבסוף ספר הפלאה שכתבו בשם מהר"ם דבלא דעת הרבים שנשבע על דעתם היה אפשר להתיר לו לדבר מצוה לעשות שלום בין איש לאשתו וחמיו כי חקרתי שבע"א א"א להיות שלום ביניהם : (ב"ה) וכ"כ הריטב"א פרק השולח והלכתא דע"ד רבים יש לו הפרה ואפי' במצוה של דבריהם עכ"ל : וכתב הריב"ש בתשובה סימן תס"א ותקי"א דלצרכי רבים דבר מצוה הוא והביא כמה ראיות וכתב עוד ואין לך מצוה גדולה מהסיר מכשול שבועות ונזקין מדרך הרבים וכתב הר"ש בר צמח על מי שנשבע על דעת רבים שלא למכור יין ונתחרט שמתירין לו דלדבר מצוה הוא כיון שהוא צורך פרנסתו כדאמרינן בפרק אלו מגלחין (יד .) למזונות כ"ע לא פליגי דשרי כתב מהרי"ק בשורש כ"ב אשר כתבת דחשיב דבר מצוה להשקיט הקטטה אין נלע"ד כלל להחשיב דבר מצוה אלא היכא שא"א למצוה לעשות אותה אם לא בהפרת שבועה אבל בנדון זה שאפשר להתפייס ולקיים השבועה בלא ביטול מצוה מי יימר דרבים יסכימו בחרטה זו עכ"ל וכתב עוד בנודר עד"ר שתלה נדרו בדעתן אין אנו יכולין להתיר אם לא במצוה גדולה ומפורסמת שנדע בודאי שדעת הרבים מסכמת להתיר עכ"ל וכתב עוד די"ל דע"כ לא קאמר ר"ת אלא משום דדלמא לא היה דעתו להתחרט משום מצוה זו וכמ"ש הרמב"ן משמו אבל אם יבא אליהו ויאמר שכך היתה דעתו משעה ראשונה להתחרט משום זו הו"ל הפרה בכל דבר מצוה אפי' נשבע עד"ר עכ"ל . ומדלא הזכירו הפוסקים אם צריך שהרבים שנדר על דעתם יסכימו שישאל הנודר על נדרו נראה דס"ל דא"צ לשאול את פיהם וטעמם כדכתבו התו' והרא"ש בשם ר"ת דטעמא משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה ואיכא למיבעי היכא דקיימי הנך רבים וצווחי דלא ניחא להו בהתרה זו אף על פי שהוא לדבר מצוה והיה נ"ל דאפ"ה נשאל ומתירין לו דהא ודאי חזקה על כל איש ישראל דניחא ליה בעשיית מצוה והני דאמרי דלא ניחא להו יצרם תוקפם וכמ"ש הרמב"ם (בספ"ב מהל' גירושין) הטעם שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני בגיטין לאותם שכופין ואל"כ לא הוו שרי להתיר בלי ידיעת דעת הרבים דהוה לן למיחש שמא לא יסכימו שישאל על נדרו ונמצאת ההתרה בטלה והנדר קיים . אלא שהריב"ש כתב בח"א סימן תקי"א בתשובה על אחד שנשבע ע"ד הקהל גדולים וקטנים והיה בהתרתו דבר מצוה שאם יש מוחים בהתרתו אין

דרישה

מבזין אותו בני העולם רש"י) אתשיל אשבועתיה ואמר שמא נבוכד נצר דהוו מבזין יתיה שלא ואייתי סנהדרין וצדקיהו אמר חזיתון מאי קא עביד לצדקיהו א"ל איתשל אשבועתיה אמר להו בפניו או שלא בפניו אמרו ליה בפניו אמרו להו ואתון מ"ט לא אמריתון לצדקיהו וכתב הרא"ש בפירושו המודר הנאה מחבירו פירש רבי אליעזר ממי"ץ שנדר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו פי' מדעתו כמו אין מבין לאדם שלא בפניו מיהו אם התירו שלא בפניו מותר כדאיכא בצדקיה שהיה צדיק גמור שהתירו נדרו שלא בפני נבוכד נצר ואסור לחכם להתירו והם הוצרכו לעשות מפני אימת המלך . ולישנא דהמודר הנאה לא משמע כפירושו אלא משמע שנדר ממנו הנאה בפניו וצריך שיתירו לו לכתחלה בפניו ומפרש טעמא בירושלמי מפני החשד ומפני הבושה כלומר כדי שלא יחשדנו שמזלזל בנדרו וגם צריך שיתבייש בפניו בהתרה וכשהוא בפניו מתירו בע"כ וא"ל דעתו עכ"ל . וכיוצא בזה כתבו התוס' שם אבל בפסקיו שם כתב פירש רא"מ וכתב עליו ומקשינן מהא דפריך בפרק השולח גבי אלמנה וליחוש דלמא אזלא קמיה חכם ושרי לה והא אין מתירין אלא בפניו והיא נדרה ליתומים ומתרצין דבדיעבד הויא התרה ועוד היה אומר ר"ת דא"צ בפניו היכא שהנודר עשה מדעתו ולא מחמת טובה שעשה לו אלא דוקא דומיא דמשה דמחמת הנדר נתן לו יתרו בתו וכן צדקיהו היה מסור ביד נ"נ לסורגו כדי שלא יתגלה קלונו ועל ידי השבועה הניחו ודוקא כה"ג בעי בפניו וכן מוכח בפ' אלו נאמרים דא"ל פרעה ליוסף זיל אתשיל אשבועתך ולישנא דהמודר הנאה מחבירו לא משמע כפי' זה מיהו צריך לפרש כן מדמייתי עלה ההוא דצדקיה ובירושלמי פ' השותפין איכא המודר הנאה מחבירו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו מפני החשד או מפני הבושה וההוא משמע כפשטיה שנדר ממנו הנאה בפניו . וכתוב בתשובת ריב"ש בח"מ סימן י"א על טעמי הירושלמי איכא בינייהו דללישנא דמפני הבושה כל שאין הנדר לתועלת חבירו אלא שנדר בפניו מתירין לו שלא בפניו ולאידך לישנא כל שלא בפניו איכא חשדא וכן נמי לטעמא דמפני הבושה אין מתירין לו שלא בפניו אף אם יודיעו ההיתר לחבירו ולטעמא דמפני החשד די בכך ולכ"ע כל שאין הנדר להנאת חבירו אלא בפניו לבד מתירין לו שלא בפניו ויודיעוהו ההיתר וכן נמי בפניו מתירין לו אפי' בעל כרחו . ומ"ש והרמב"ם לא חילק שכתב ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן כו' בפ"ו מה"ש ואיכא למידק בדברי הרמב"ם דמרישא דלישנא משמע דהא דתניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו איירי בנודר לחבירו ומסיפא דלישניה משמע דאיירי במודר הנאה מחבירו ונראה לי שהרב ז"ל משמע ליה דפשטא דברייתא איירי בנודר לחבירו מדמייתי עלה דמשה וצדקיהו ולישנא דהמודר הנאה מחבירו משמע שהוא מודר הנאה מחבירו ומפני כך פירש דשניהם שוים ובין בזו ובין בזו אין מתירין לו אלא בפניו ומש"ה נקט תנא דברייתא כה"ג

חדושי הגהות

אשה זו וכתב שם דאף אשה עשתה לו טובה לאיש וכו' כ"ה בס"א (א"מ) : י הרבים שעל דעתם נדרו אמרינן שע"ד כן נדרו ואפי' לדבר מצוה בצ"ל לענ"ד : יא ור"ל לא מיבעיא בשיש

אין מתירין לו שהרי הוא אמר שע"ד כל הקהל הוא נשבע ואין לומר דאף על פי כן אם יסכימו רוב הקהל אין משגיחין על המיעוט שהרי הנודר פירש ואמר גדולים וקטנים שנראה שלא ע"ד רוב הקהל הוא סומך ומש"ה אם הנודר אומר עתה שכוונתו היתה משעה ראשונה לכך יעשו כרצונו אם הוא ת"ח ואף על פי שמפרש דבריו בדבר זו שאין נראה מפשט לשונו נאמן הוא בזה כמו שביארנו במתני' דנדר בחרם וכו' עכ"ל (יז) כתב הרשב"א ח"ג סימן שי"ב שאלת ראובן נשא אשה וילדה לו בנים ומתה והבנים קטנים ואם ישא אשה אחרת נכריה לא תגדל הבנים יפה ולפיכך רצה לישא את לאה אחות שמעון ושמעון זה נשבע עד"ר שלא ידבר לעולם אל לאה אחותו אם תנשא לראובן ובזה נפלה מחלוקת בינו לבין קרובי הבנים הודיעני אם יכול להתיר נדרו לדבר מצוה גדולה כזו לתקנת הילדים ולבטל המחלוקת כ"ש שלא פרט הרבים וכדעת ר"ת . תשובה נדר זה אין להתיר לפי שאין נדר זה חל עד שתנשא אחותו לראובן וקי"ל דאין חכם מתיר עד שיחול הנדר ולפיכך א"א לחכם להתיר נדר זה אלא לאחר שתנשא ואח"כ אפשר שיש לו היתר לדבר מצוה כזו לתקנת

ואין נקראין רבים בפחות מג' וכגון שיפרוט אותם ע"ד פלוני ופלוני ופלוני

הרמב"ן בתשובה זו : ואין נקראים רבים בפחות מג' בפרק השולח (דף מ"ו) וכמה רבים ר"נ אמר ג' רבי יצחק אמר עשרה ופסקו הפוסקים כר"נ ומשום דאיכא לפרש דבנודר ע"ד רבים מודה ר"נ דלא בעי אלא ב' כדאמר בפ' הדיינים שא"ל משה לישראל הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי ופירש"י התם דהיינו ע"ד רבים כמ"ש התוס' והרא"ש שיש רוצים לומר כך ודחו ואמרו שלא אמר משה כך אלא שלא יערימו ומסיק הרא"ש ונראה דפחות מג' לא מיקרי רבים כי הכא עכ"ל כלומר דכי היכי דהא דאמר רבי יהודה כל נדר שידעו בו רבים לא יחזור קאמר ר"נ דרבים הוי ג' ה"נ בנדר עד"ר לא הוי בשנים אלא בג' וז"ש רבינו ואין נקראים רבים בפחות מג' כלומר דבשום ענין לא נקראים רבים בשנים אפי' בנודר ע"ד רבים דלא כיש רוצים לומר לחלק בכך כדאמרן : ומ"ש וכגון שיפרוט אותם וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בפרק השולח דף

הקטנים ולבטל המחלוקת דגדול השלום ולסמוך בשעת הדחק כזה ע"ד הגדולים שהתירו לדבר מצוה ויש להם על מה שיסמוכו במכות (טז.) בשמועת קיימו ולא קיימו ובלבד שלא ילמדו מזה למקום אחר שאין מצוה כ"כ עכ"ל . ובתשובה אחרת כתב על מי שנדר עד"ר שלא יהנה מאביו ועכשיו מתחרט מסתברא כי בזה נשאל ומתירין לו ואפי' לדברי ר"ת דזו מצוה הידועה לכל הוא שהכעס גרם להחליף עצמו לכעוס ולנדור מאביו ובמקום כזה ראוי להתיר שיש לסמוך בשעת הדחק על הגדולים המתירין . ובתשובה להרמב"ן סימן רס"ז על אחד שנשבע עד"ר שלא להיות מהדרים בעיר ליריאה ומושל העיר עיכב את אשתו ובניו ולא נתנן לצאת ואסר לו הרב ז"ל לבא אל ליריאה אפי' דרך עראי כל זמן שאשתו ובניו שם ובסוף התשובה כתב כלשון הזה ואל התר כנדרך אל תתן לבך כי נדר שהודר ברבים עד"ר אין לו הפרה וכ"ש שבועה עכ"ל . ויש לתמוה אמאי לא חשיב דבר מצוה שלא יהיה נפרד מאשתו ויהיה לו התרה ואפשר שטעמו משום דחשש לדברי ר"ת דאמר דלא לכל דבר מצוה התירו אלא כגון ההוא עובדא : ובתשובה הנזכר סימן קק"ע כתוב על אחד שאמר אני מקבל בנדר ע"ד המקום ועד"ר בלא שום היתר ופתח וחרטה ובלא שום הפרה בעולם שלא אבא עם אשתי בבית אחד עד אחר סוכות הבא ואחר כך נתחרט ובא לישאל על נדרו מסתברא שנשאל ומתירין ואף על פי שנשבע על דעת רבים הוא שאין זה עיקר נדר שהרי הוציאו בלשון שבועה שהרי אמר שלא אכנס עמה בבית אחד וכל אעשה ולא אעשה הרי הוא כדבר שאין בו ממש כמו אישן ולא אישן אלא שאסור משום בל יחל מדרבנן כדאיתא בפ"ב דנדרים (דף טו .) וכיון שאין זה נדר אלא מדרבנן משום מצות פריה ורביה פותחין לו פתח ומתירין לו ואפי' לדברי ר"ת דאמר שלא בכל דבר מצוה מתירין אלא בכי ההוא עובדא דלא איסתכח דדייק כותיה בכאן מותר דטעמא התם היינו משום דאנן סהדי דדעת הרבים גם כן מסכמת בפתחים וכולי וכאן אנן סהדי דמסכימין לפתחו של זה שלא עשה אלא מחמת כעסו וכיוצא בזה ועוד שהדבר קרוב להיות כתשמישי עליך אף על פי שיש לחלק קצת עכ"ל ובסימן רע"ג כתוב על אחד שמחמת האונס הוכרח לישבע שלא לישא את משודכתו שהיתה אחותו חולה ובקשה ממנו לישבע כן ומסר מודעה בשעת שבועה שמפני שלא תטרף דעת אחותו הוא נשבע כן דין דבר מצוה איני רואה כאן שאין כאן פתחים שכל הפתחים שיש לו כולם בטלים דאדעתא דהכי והכי נדר באותו שעה כדי שלא תטרף דעתה ואפי' ת"ל שימצא פתח לנדרו מחמת שמתה שיאמר אילו הייתי יודע שמתה לבסוף בין הכי ובין הכי לא הייתי נודר . לא היא חדא דאנן סהדי דאפי' להוי שעה היה חושש והדין עמו ועוד דהא קי"ל דמיתה נולד הוא ואף על פי שהיתה חולה ביותר : (ב"ה) אלא שאפשר לומר דאף ע"ג דאין פותחין בנולד פתוחי הוא דלא פתחינן אבל פותחין בחרטה מחמת נולד וסבורני שגם מורי ה"ר יונה היה אומר כן : ואף על פי שאין פותחין לעולם לא בפתחים ולא בחרטה בנדר שהודר עד"ר ואפי' לדבר מצוה אלא ממש בכענין ההוא מקרי דרדקי וכדעת ר"ת מ"מ במקום הזה ראוי לעשותו סניף וכדי שלא ילמדו הרבים לטעון כן בכל נדריהם וכאילו שאמרו חכמים פותחין להם פתח ממקום אחר וכולי כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים יב ואפי' נשאל על שבועתו הראשונה לא אזלא מצוה דמצוה היא לשארית ישראל שלא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגם שלא לבייש בנות ישראל בתכלית ההכלמות שהוא יותר מש"ד ואין לך מצוה גדולה מזו ושלא לשים דמי מלחמה בשלום ושלא יהיו משפחות מתגרים זו בזו ע"כ וכבר כתבתי בסמוך שהרמב"ם והראב"ד והר"ן סוברים דלכל דבר מצוה יש התרה : ותשלים תשובה זו אכתוב לקמן בסימן זה . כתב הר"ש בר צמח בשם הרשב"א נדרים שלא אלו אין דעת הרבים מעלה ולא מוריד להחמיר עליהם ונתבאר כן בתשובת הרשב"א שכתבתי לקמן בסימן זה וכתב הרשב"א דה"ה לעל דעת המקום וכל זה פשוט . כתב הר"ן בפרק השולח שהראב"ד כתב דכי אמרינן עד"ר אין לו הפרה לא אמרו אלא בנשבע לדבר מצוה אבל לדבר הרשות יש לו הפרה וחזר בו מסוגיא דפרק אלו הן הלוקין (דף טז .) והא דנדר שהודר עד"ר לית ליה התרה לדברי הרשות נראה בהדיא מדברי רבינו דהיינו דוקא בלא דעתם אבל אם הם מסכימין שישאל על נדרו ה"ז נשאל ומתירין לו אף על פי שאין מצוה בדבר וכ"כ מדברי המרדכי שכתב על האי מימרא דאמימר וז"ל כיון דהיא תליא דעתה בדעת הרבים לא מצי מיפר לה חכם אם לא שהרבים נמי נתחרטו וכתב עוד דעד"ר אין לו הפרה משום דצריך דעת רבים להפר הואיל ונדר על דעתם וסתמא אין דעתם להפר עכ"ל משמע הא אם אמרו בפי' שדעתם להפר אית ליה הפרה . וכתב עוד בפי' והיינו כשאומר לרבים על דעתכם אני נודר וכו' ואם היה לפניו והיתה דעתם שוה להפר יפר אלא לא משמע כן מדברי הרשב"א ז"ל שכתב שם דטעמא דעד"ר אין לו הפרה היינו משום דהיתר שע"י חכם אינו ניתר אלא ע"י פתחים ועד"ר אין לו פתחים משום דפתחו של זה אינו כפתחו של זה עכ"ל וגם סמ"ק כתב בשם ר"י מה טעם נדר עד"ר אין לו הפרה מפני שאין חכם מתיר אלא על ידי חרטה או פתח של נדר טעות ועד"ר אין לומר כן מפני שאין חרטתם שוה אבל לדבר מצוה כולם מסכימין ונתחרטו בדעת אחד עכ"ל משמע מדבריהם שאף על פי שהרבים מסכימים שישאל על נדרו אינו נשאל כל שאינו לדבר מצוה מפני שאין חרטתם שוה דזה מתחרט מטעם זה וזה אינו מתחרט מאותו הטעם אלא מטעם אחר . וכן כתב בתשובה להרמב"ן סימן רפ"ח ובתשובת הגה"מ דסוף ספר הפלאה כתב שיש להסתפק בדבר וז"ל הריב"ש בח"א סימן של"ה מה שכתבת בעל ד"ר שצריך שיפרוט הרבים הכם כמ"ש בשם ר"ת יש חולקים ואומרים דדוקא כשאינו מזכירם אז אין מתירין לדבר הרשות כי אם לדבר מצוה דמסתמא מסכימין הם בהיתר אבל כשמזכירם אז מתירין אפי' לדבר הרשות כל שהם מסכימין בהיתר ובודאי שאין דברים אלו נכונים כמ"ש הרמב"ן במשפט החרם אבל היה אפשר לומר דבכל ענין אין מתירין ורש"י לא בא אלא לומר דאף כשמזכירם וידענו מי הם והם נסכמים בהיתר אין מתירים וכ"ש סתם וכ"כ ממה שנהגו הציבור להזכיר בחרמיהם על ד"ר סתם ומ"מ אף לדברי ר"ת בנדון זה כיון דעל דעת רבים האמור בגמרא ר"ל כשמזכירם אף ע"ד רבים המוזכר בשטר זה ר"ל שהזכירם בעת שבועתו עכ"ל :

(ב"ה) ובתשובה אחרת ח"ג סימן שי"ט כתב הרשב"א חכם שנדר לתלמיד ללמדו הלכה ג"פ ואם יעבור יאסור בבשר ויין ומצא התלמיד קשה לשמוע ונפרד ממנו ונהג איסור בבשר ויין לפי שהנדר היה על דעת רבים והשיב שר"ת אמר שלא לכל דבר מצוה אמרו להתיר נדר על דעת רבים אלא על מצוה שהכל מסכימים שלא על דעת כך נדר והיינו דקאמר כי הא דההוא מקרי דרדקי אבל אחרים אומרים דה"ה לכל דבר מצוה ומ"מ ה"נ מצוה שהכל מסכימים בה הוא שאין המסגף עצמו יכול לעמוד על התורה ועל הסברא והכא לפי טבעי בני אדם יש אוכל פת במלח ומתעדן כדניאל וחביריו שאמרה תנה לנו מן הזרעונים ונהיה טובים ויש מתמוגגים כשאינם יושבים על כיר הבשר וכל אחד יעשה לפי מה שימצא בטבעו ומה שאמר שהתנאי היה שלא יוכל לפטור זה את זה כדין אמרת שאין הנדר תלוי בכתיבת השטר אלא במה שגמרו בלבם והוציאו בפיהם אלא שאין באותו לשון אלא שלא יוכלו להתיר זה את זה אבל ע"פ חכם יכול להתיר ובלבד שיתרצה חבירו בפניו או בידיעתו : ואין דבריו אלו מוכרחים לומר שלשון השטר יתפרש כלשון הגמרא :

כתב הר"ן בפ' השולח דהא דנדר שהודר על ד"ר אין לו התרה היינו לומר שאין חכם מתירו כל שאינו לדבר מצוה אבל בעל מיפר נדר שהדירו אשתו על דעת רבים ואפי' לדבר הרשות וטעמא משום דכיון דאינו תלוי בדעתה שהרי הבעל מיפר אפי' בלא חרטה דידה כשם שאין דעתה מעכבתו להפר כך דעת הרבים אינה מעכבתו וכ"כ התוס' והרא"ש והרשב"א והמרדכי שם וכ"כ סמ"ג וכתבו רבינו בסימן רל"ד וכתב עוד הרא"ש דאפשר שאפי' אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור ע"ד אחרים אינו כיון דסתם אשה ע"ד בעלה היא נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות : ואין נקראים רבים בפחות מג' בפרק השולח (מו .) אהא דאמר רב יהודה כל נדר שידעו בו רבים יחזיר בעיא בגמרא וכמה רבים רב נחמן אמר ג' רבי יצחק אמר עשרה ונראה מדברי התוס' והרא"ש והר"ן דהלכה כרב נחמן לענין נדר שהודר ע"ד רבים דהוי בג' וכ"כ הרא"ש בפי' בפ' שבועות שתים בתרא ואכתוב לשונו בסמוך בס"ד ושם אכתוב דיש סוברים דע"ד שנים מיקרי עד"ר ודעת הרשב"א בתשובה כדעת הרא"ש דעד"ר הוי ג' : **ומ"ש** וכגון שיפרוט אותם ע"ד פלוני ופלוני ופלוני וכו' כ"כ התוס' והרא"ש והרשב"א בפרק השולח בשם ר"ת וכתבו דכל שמפרט אותם אפי' שלא בפניהם נמי הוי עד"ר אבל הר"ן כתב רבים היינו ג' ובין שנשבע לפניהם ואמר להם על דעתכם או שאמר ע"ד פלוני ופלוני או שאמר סתם עד"ר כולהו הני גווני עד"ר מיקרי ואין לו הפרה וכ"ד הרמב"ם בפ"ו מה"ש אבל רש"י כתב דע"ד רבים כך יאמרו הרי אנו מדירים אותך על דעתינו וכ"כ רבינו האי בתשובה ובתוס' כתבו בשם ר"ת דעד"ר היינו ע"ד פלוני ופלוני אפי' שלא בפניהם אבל עד"ר סתם לאו כלום הוא וכל זה אינו במשמע

דרכי משה

ע"ד חבירו הוא דלא כתשובת ה"ר דוד שכתב דבדיעבד אע"ג דלא הודיע למתירים שנשבע על דעת חבירו אפשר דהותר הנדר : (יז) ומהר"מ פדו"ה סימן ס"ח כתב ג"כ דאם רבים אומרים שלא להתיר אין מתירין לדבר מצוה . בב"י בשם תשובת הרשב"א באחד שנדר ע"ד רבים שלא ליהנות מאביו ונתחרט ופסק דזה מיקרי דבר מצוה ומתירין לו עכ"ל :
וכתוב

דרישה

כס"ג כי היכי דליסתמעי ביה תרוייהו ונראה שהוא ז"ל מפרש דנודר לחבירו דאין מתירין לו בפניו דוקא כשחבירו משביעו אבל אם אין חבירו משביעו אלא שהוא נשבע בפני חבירו מתירין לו אפי' שלא בפניו ועובדא דמשה ולדקיהו נמי הכי הוה שהשביעום ומש"ה לא היה להם היתר אלא בפני המשביעים אותם אבל אם היו נשבעים מעצמם אין הכי נמי שהיו יכולין להתיר שלא בפני יתרו וכ"כ אע"פ שהיו במעמד בשעת שבועה . ותפס הרב ז"ל ברישא דין מי שהשביעו חבירו דהוי כגוונא דמשה ולדהיהו משום דמיניה ילפינן למודר הנאה מחבירו דאין מתירין לו אלא בפניו ונראה שמ"ש בסיפא דמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו כשנדר הנאה בפניו איירי דומיא דרישא אלא דמשום דהוא דבר התלוי בחבירו דינו כאילו השביעו חבירו אבל אם הדירו שלא בפניו מתירין לו אפי' שלא בפניו נמצא כללן של דברים שמי שהשביעו את חבירו בין שהיה בדבר הנוגע למשביע בין שהיה בדבר שאינו נוגע לו וכן הנשבע או נודר מעצמו בפני חבירו בדבר הנוגע לחבירו שהוא נשבע בפניו אין מתירין לו אלא בפניו אבל הנשבע או נודר מעצמו בפני חבירו בדבר שאינו נוגע לו מתירין לו שלא בפניו כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל . ומ"ש כדי שידע הנודר כו' פשוט הוא דהיינו כמ"ד בירושלמי דטעמא מפני החשד . ומדקדוק לשון הרמב"ם דגבי מודר הנאה מחבירו נתן טעם זה וגבי נודר לחבירו לא נתן טעם זה נראה דדוקא גבי מודר הנאה איתמר בירושלמי טעם זה למימרא דכשהוא בפניו מתירין לו אפי' בע"כ וכן כל שהודיעו שמתירין לו א"צ להתירו בפניו אבל בנודר לחבירו דאין מתירין לו אלא בפניו היינו לומר דאין מתירין לו אלא מדעתו כמו שפי' רא"ש דכיון שהשביעו אין לו התרה אלא מדעתו ואף ע"פ שכתבתי דמהכא דמשה ולדקיהו דהוה נודר לחבירו ילפינן למודר הנאה מחבירו דאין מתירין לו אלא

חדושי הגהות

בשיש שם מנין לפרקים צריך להתירו כדי לצרפו למנין לפעמים אלא אפילו אין שם מנין בשום פעם אפ"ה צריך להתירו כדי שישתפנו וכו' : יב ר"ל שבתחלה היה נשבע שם להמשורכת

ופלוני אבל אם אומר בכלל ע"ד רבים יש לו התרה (ל) וכתב בסמ"ה בשם ר"ת שאם נדר בפני שלשה אפילו לא פרט אותם אלא אמר סתם ע"ד רבים אין לו התרה דמסתמא על דעת אותם רבים שעומדין לפניו קאמר: (לא) ונדר שנדר מעצמו על דעת שנים יש לו

(דף ל"ו) ע"ש ר"ת ובתשובה כלל י' כתב כך הרא"ש הלכה למעשה: ומ"ש כתב בספר המצות בשם ר"ת וכו' כ"כ בסמ"ק סימן פ"ב שכך היה מעשה באדם אחד שנדר בב"ה של ר"ת ואמר עד"ר סתמא ולא רצה שיתירו לו וכו': כתב הר"ן שנשאל על ראובן שנשבע לשמעון ולוי ע"ד המקום ועד"ר לקבוע דירה בא"י ואשתו מסרבת ללכת ומסקנתו דיש להתיר משום דהוי דבר מצוה שלא להפריד בין איש לאשתו והאריך ומביאו ב"י גם הביא תשובת הרא"ש כלל י"ב אחד שנדר לעלות לא"י יש לו היתר כשאר נדרים ובהג"ה מיימוני פ"ו דשבועות דאפי' נדר לילך לא"י עד"ר יש לו התרה אחרי שאשתך הרה דאיכא פיקוח נפש וכו' ע"ש ובתשובת מהר"ם מעיל צדק אחד שנדר בעת צרה לעלות לא"י ויש לו אשה ואינה רוצה ללכת עמו שהיא חלושה ואינה רוצה להתגרש לכאורה נראה שיש לו התרה ואף כי מורי הרב רבי' חזקיה כתב בשם ה"ר רבינו יהודה מה שנודר אדם בעת צרה אין לו התרה נראה דהיינו בשאר דברים אבל משום מצוה רבה כעי"ז מותר וגם יש לו תקנה לנדרו מחמת כל נדרי כתיקון ר"ת ועוד נראה דאין יכול לענגה שהרי משועבד לה ולמצוה רבה כזאת נראה דיש לו התרה אפילו נדר עד"ר ופסק ר"ף בנודר בעת צרתו ואיכא מ"ע לעשותה ואי אפשר לקיים שניהם יבא עשה וידחה לא תעשה דלא יחל ה"כ בנדון זה שמשועבד לה מדאורייתא הו"ל מ"ע הלכך יבואו ג' ויפתחו לו בחרטה ויתירו לו נדרו ויתן צדקה ויסלח לו עכ"ל. ובקובץ ראיתי תשובת הרא"ש וז"ל וע"ל הנודר בעת צרה קבלתי שאין לו התרה ואם נדר להתענות ומבטלו מלמודו מותר להתיר אותו נדר כי ת"ת כנגד כולם ואסור להתענות ולגרום הביטול וגם לשחוט ולבדוק ולהורות יכול להתיר כי בכולם יש מצוה אם אין מצוי אחר עכ"ל: עוד כתוב בקובץ תשובת מהר"י קולין ז"ל על אחד שנדר בים באניה שהיה בסכנה גדולה מפני הסער הגדול שהיה בים עד כי האניה חשבה להשבר ואז נדר לה' שאם יצילו מצרה עלה יעלה לעיר הקודש ושם יודה לה' חסדו וישמע ה' את נאקתו ויקם סערה לדממה ויעמוד הים מזעפו אני הצעיר בראותי שנדר בעת צרה גדולה כזו לא ראיתי להתיר לו נדרו כלל. יוסף קולו"ן בן מהר"ו שלמה ז"ל עד כאן לשונו:

ונדר שנדר מעצמו ע"ד שנים וכו' כבר נתבאר בסמוך דאין רבים בפחות מג' וחזר וכתבו רבינו לפרש דדוקא בנדר מעצמו אבל כשחבירו הכריחו לישבע מפני הטובה שעשה לו אין לו התרה בלי דעתו כדלעיל ואפילו אינן ג' אלא שנים או

במשמע אלא אפי' עד"ר סתם אין לו הפרה וטעמא משום דכל שנשבע ע"ד רבים אלימא מילתא וא"א לה שתהא ניתרת עד כאן לשונו. וכן כתב הרשב"א בתשובה וז"ל אע"פ שכתבנו בשם ר"ת שאין דעת רבים אלא בפורטם אין אנו עושים מעשה על זה כדבריו והרא"ש כתב בתשובה כלל י' דברי ר"ת הלכה למעשה דלא מיקרי עד"ר אלא בשמפרט אותם אבל אם אמר עד"ר ולא פרט אותם יש לו התרה: וכתב מהרי"ק בסימן קפ"ב חוששני לזה משום נשבע עד"ר שהרי כל אחד מארבעתן ע"ד חביריו שהיו ג' נשבע כי כשהסכימו כולם לישבע איש אל אחיו וכל אחד נעשה כעושה טובה לחבירו כדפרישית אלא שמעט אני חוכך בדבר ממ"ש הרמב"ן בחרמי צבור שלו וכולי: וכתב בספר המצות בשם ר"ת שאם נדר בפני ג' אפילו לא פרט אותם וכולי כ"כ בכלבו שכתב הר"פ בשם ר"ת וכו' וכ"כ מהרי"ק בסימן כ"ב שמצא גם בתוספות שיטה פרק השולח בשם ר"ת וכתב דמשמע שאינו מחלק בין נשבע מעצמו להיכא שהשביעוהו ג' דבכל ענין כשאמר בפני ג' עד"ר סתם אמרינן דע"ד אותם רבים שהם בפניו קאמר ומיהו כתב שרבינו האי והמרדכי חולקים בדבר ומצריכין שיאמר על דעתכם אני נודר ומיהו כתב מ"מ מודה אני בזה דשמא יש לומר דע"כ לא פליגי רבינו האי והמרדכי על ר"ת אלא בנדר דלא שייכי הני רבים בגויה ולא קבלו שבועתו או נדרו אבל היכא שמשביעים אותו ג' כי הכא והאחד נעשה שליש לאשר הדברים נוהגים אליו והשנים קבלו השבועה ונעשו עדים איכא למימר דבהא מודו כ"ע דהמזכיר רבים אע"פ שלא פירש שמותר מסתמא הנך דשייכי בגויה קאמר ומ"מ אף כי אין אנו מדמים שמא אין לעשות מעשה להתיר שבועה שנייה מצורף הני טעמי דלעיל עד כאן לשונו וכתב עוד בתשובה הנזכר מ"כ בשם ה"ר אביגדור דהא דע"ד רבים אין לו הפרה היינו לכתחלה אבל אם התירוהו מותר ואף כי זה שלא כשיטת רוב הפוסקים מכל מקום ראוי לעשותו סניף לדעת הנזכר לעיל לחזק שבועה שנייה ולבטל ראשונה מאחר שהתירו לו עד כאן לשונו וכ"כ הרשב"א בתשובה דנדר שהודר עד"ר אם התירוהו מותר בדיעבד ואף על פי שיש מגדולי המורים חולקים עליו כדאי ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק. כתב ריב"ש בתשובה סימן תקי"א על מי שהזכיר בשבועתו ע"ד כל הקהל גדולים וקטנים היינו עד"ר דאפילו הסכימו בהיתירו כל אותם הרבים אין לו הפרה ואף לר"ת שאין עד"ר מעלה ומוריד אלא דוקא כשהזכיר הרבים שנשבע על דעתם אין הכוונה שיהיה צריך להזכיר שמותם בפרט אלא לומר שצריך שיבאר מי הם רבים שנדר ע"ד לא שיאמר סתם אני נודר ע"ד רבים אבל כל שיבאר מהם אף אם לא הזכיר שמותם מהני והכא כשאמר ע"ד כל הקהל גדולים וקטנים כבר ביאר ע"ד מי נשבע ומה לי אם ביאר אותם בשמם או בענין אחר אף שיש חולקים על ר"ת בזה ואומרים דאדרבה הוא דכשאין מזכיר הרבים אין לו הפרה לדבר הרשות שהרי לא ידענו ע"ד מי נדר ושמא אין אותם הרבים נסכמים בהתרה אא"כ הוא לדבר מצוה דמסתמא מסכימים בהיתר לדבר מצוה אבל כשמזכירים וידענו מי הם יש לו היתר כל שהם מסכימים בהיתר ולדבר מצוה אפילו לא ידענו הסכמתם ואף על פי שהרמב"ן במשפט החרם דחה זה שאפילו נתרצו הם לא מהני מכל מקום ממה שפשט המנהג שהקהלות מזכירים בחרמי תקנותיהם עד"ר נראה שבכל ענין בין באומר כן סתם בין כשפרט אותם כל שתלה נדרו בדעת הרבים חמור ואין לו הפרה אלא לדבר מצוה ועוד שאמר ע"ד ג' רבני טוליטולה הוי ודאי עד"ר אף על פי שלא הזכיר בשם העצם הרי הזכירם בשם התואר ובשם מקומם כל שידענו שאין שם אלא ג' ואם יש שם יותר מג' לר"ת שצריך להזכירם הרי כיון שיש יותר מג' הרי לא הזכירם שלא נתבאר על מי ועל מי היתה כוונתו עכ"ל ובסימן ע"ג כתב אף לדעת האומר שצריך שיפרט אותם הכא זה האיש כבר פרט בשבועתו שלשה והוא מה שהזכיר ע"ד המקום יתברך וע"ד המשביע אותו וע"ד דר' יהודה ן' דהיר: (ב"ה) כתב הריטב"א בפ' הלוקין על דעת רבים אין לו הפרה פי' הרמ"ה כגון שנדר לרבים ואמר על דעתכם אני נודר וכ"כ רש"י בגיטין (לו.) כגון שמדיר ע"ד רבים ואמרו על דעתינו אנו מדירים אותך וכתב הרמב"ן ומשמע מדבריו שאין נדר ע"ד רבים אלא על דעת שיהא ע"ד רבים ודרבים שם אבל אם אינם שם אינו כלום וכ"כ רבינו האי בתשובה וכן דעת רבינו אלפסי והרמב"ן אבל יש מרבותי שהחמירו שכל שנדר עד"ר אפי' שלא בפניהם אין לו התרה לדבר הרשות ומורי הרא"ה היה חושש לפי' זה להחמיר אבל רוב רבותינו כפי' הראשון והוא הנראה עיקר עכ"ל:

כתב הר"ן סימן ל"ח שנשאל על ראובן שנשבע לשמעון ולוי ע"ד המקום וע"ד רבים ללכת לגיפר"י ולקבוע דירה בא"י או בסביבותיה ועתה רואה אשתו מסרבת ללכת והשיב מיראתי הוראה אני וכ"ש בהיתר שבועה חמורה כזו שראוי לכל בעל נפש לברוח מזה כבורח מן הנחש אבל מה אעשה לפני ב' דברים שכל אחד חמור מאד חומר השבועה וחומר עגון האשה ולפיכך אני מוכרח לכתוב דעתי והוא שקרוב אני לומר ששבועה זו אינה צריכה היתר חכם דהו"ל נשבע לעבור על המצוה לפי שאין האיש רשאי להניח אשתו ולילך לו וגם לא להוציאה ממקומה וכ"ת הכל מעלין לארץ ישראל שאני הכא שעל מנת כן נשבע שיכול לדור בדמשק או באלכסנדרי וכיון שאינו רשאי לצאת משם אלא ע"מ לעלות לא"י לא חיילא שבועה וכ"ת יגרשנה יש חרם שלא לגרש וכיון שכן יכולים אנו לסמוך בהיתר שבועה זו על דברי המתירים ולא נחוש לחומר מיעוט האוסרים שזה דבר מצוה הוא שלא להפריד בין איש לאשתו ועוד שאיפשר שאין שבועה זו על דעת רבים שרבינו האי כתב דלא מיקרי ע"ד רבים עד שתהא על דעת רבים וברבים וכן דעת רש"י ורבים ג' וזה לא נשבע אלא בפני שנים ועוד שדברי רש"י מוכיחין בפ' בתרא דמכות (טז.) דאין נדר על דעת רבים כלום אלא כשנדר לקיים מצוה אבל לדבר הרשות לא ואע"פ שיש מי שחלק עליו מ"מ מודים הם שאין דעת הרבים חל בדבר איסור וזה דבר איסור הוא מהטעמים שכתבתי ואע"פ שנשבע ע"ד המקום אין דעתו של מקום מצורף בדבר שיש בו נדנוד עבירה ולפיכך דעתי מסכמת להתיר שבועה זו ואם קבל טובה משמעון ולוי בשביל שבועה זו צריך שיעשה יכלתו בכל מאמצי כחו שיתרצו הם בהיתר שבועה זו עד כאן לשונו: (ב"ה) כתב הריב"ש בתשובה שלפנינו בסימן קצ"ח נראה שזה הנשבע להזמין בהו לנישואין ולא קבע זמן שמיד חל עליו חיוב שבועתו ומעתה הוא חייב להשתדל לקיים שבועתו ושלא יתרשל בה כדי שלא יבוא זמן שלא יוכל לקיימה ואז יעבור או ימות ולא יוכל לקיימו דומיא דמאי דאמרינן בריש נדרים (לג:) האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר:

ונדר שנדר מעצמו ע"ד שנים יש לו היתר אפילו בלא דעתם התוספות כתבו בפרק השולח (מו.) נראה אפילו שנים דבפ' שבועות שתים בתרא (כט.) כשאמר להם משה לישראל הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא ע"ד המקום ועל דעתי כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו ופי' שם בקונדרים דהיינו ע"ד רבים ומיהו לפי זה לא היה היתר לחרמות בזמן הזה ונראה דלא אמר משה כן אלא שלא יערימו כדמפרש התם משום קניא דרבא וכן עתה אינם עושים אלא בשביל כך ואם תאמר על דעת יחיד נמי לא יהא לו הפרה כיון דתלה בו נדרו וי"ל דמבטל דעתו משום רבים ולא משום יחיד עכ"ל. ובפרק שבועת שתים בתרא כתבו כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו הא דאמרינן נדר שהודר עד"ר אין לו הפרה אין ללמוד מכאן דהיינו ב' לחוד דדילמא דעת הקב"ה שאני וכ"כ שם הרא"ש כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו יש רוצים לדקדק מכאן דנדר על דעת רבים היינו ע"ד ב' כי הכא על דעת הקב"ה ומשה וליתא דרבים בכל מקום הם ג' כדאמרינן ימים שנים רבים ג' ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפרק שני נזירים (דף נז.) איכהו תרי והאי דקאי גבייהו הו"ל ג' והו"ל דעת רבים אלמא לא הוי רבים בלא תלתא אלא ע"ד המקום שאני דמצות המקום להשביע על דעתו כדי שלא תהיה להם התרה הילכך חרמות שאנו מחרימים אע"פ שאנו אומרים על דעת המקום יש להם התרה ואין אנו אומרים ע"ד המקום אלא כדי שינהגו בהם חומר יותר עכ"ל. וגם בפרק השולח כתב וז"ל ע"ד יחיד או ע"ד שנים יש לו התרה בלא דעתם דהא אשה ע"ד בעלה היא נודרת ויכול החכם להתיר את נדרה בלא דעת בעל והר"ן בפרק שבועת שתים בתרא כתב דברי הרא"ש ממש וכתב עוד וי"א דכי אמרינן ע"ד המקום אין לו הפרה בתורה ובמצות לפי שאין הקב"ה נסכם להתירם לעולם אבל בדבר הרשות אפילו ע"ד המקום יש לו הפרה (יח): כתב בתשובה להרמב"ן סימן רמ"ח שהנשבע ע"ד חבירו שלא בפניו מתירין לו שלא בפניו וטוב להודיעו כדי שלא יחשדהו על שבועתו: (ב"ה) כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אפי' בשבועות לפיכך אם נשבע ליתן שום מתנה יכול ליתנה כך: כתב הר"ש בר צמח על מי שתפסה אשתו הראשונה כל נכסיו והבריחתם ולא רצתה לו להחזירם לו עד שיגרש אשתו שנייה שנשא לפרות ולרבות וישבע על דעת המקום וע"ד רבים שלא להחזירה עולמית אף לדעת ר"ת דאין הפרה לנדר עד"ר לדבר מצוה אלא כגון ההוא מקרי דרדקי אבל למצוה אחרת לא הרי הוא מיקל מצד אחר שכל שלא פרט אותם אפי' שלא לדבר מצוה יש לו הפרה והראב"ד ורוב אחרונים לא חלקו בזה ואפי' פרט אותם דלרבינו תם אין הפרה אפי' לדבר מצוה אלא בכגון ההוא מקרי דרדקי דאנן סהדי שדעת רבים מסכמת בפתח זה שלא נדרו האבות אלא ע"ד שימלאו דדייק כוותיה כאן נמי אנן סהדי שרבים מסכימים בפתחו של זה שלא אסרו אלא מפני האונס ושאחר שתחזיר לו ממונו ישאל על נדרו וכיוצא בזה השיב הרשב"א דמי שנדר ע"ד המקום וע"ד רבים שלא ליכנס עם אשתו בבית אחד דנשאל ומתירין לו מטעם זה וע"ד המקום כבר פירש"י שהטעם שאין לו הפרה הוא משום דהוי כנדר ע"ד רבים והרי אמרנו דע"ד רבים בנדון זה יש לו הפרה

דרכי משה

(יח) וכתוב בתשובת הריב"ש סי' תל"ב דע"ד המקום אין לו התרה כלל לדעת הרמב"ן והרשב"א אבל דעת התוספות כדעת הי"א שכתב הר"ן וע"ל סי' רכ"ט וכתב הב"י בשם הרשב"ץ דכתב בשם רש"י דע"ד המקום דאין לו התרה היינו משום שהוא כעל דעת הרבים ובמקום דאיכא בע"ד הרבים התרה יש ג"כ התרה בעל דעת המקום והאריך בתשובה עוד וכתב בתשובת הרמב"ן בסימן ר"ן על אשה שנשבעה לבעלה שלא תנשא אחריו ועכשיו מתחרטת ופסק דהואיל דנשבעת על דעת המקום אין להתיר דזה לא מיקרי לדבר מצוה הואיל ונשבעת ע"ד דבר עצמו ולא הוי כנשבע לבטל המצוה וכ"מ המיקל לא הפסיד עד כאן לשונו ולעיל גבי מי שנשבע שלא ליהנות מאביו משמע דאפילו נשבע על המצוה עצמה מתירין

פרישה

אלא בפניו איכא למימר דשם בפניו בעלמא הוא דילפינן מיכו הא כדאיתא והא כדאיתא דאב"ג דנודר לחבירו אין מתירין אלא מדעתו במודר הנאה מחבירו אין טעם לומר דנצטרך שיהיה מדעתו אמאי שלא נדר על דעתו וא"מ בידיעתו צריך מפני החשד והכי ילפינן כיון דבנודר לחבירו צריך דעתו

דרישה

וקטן לא גרע מהם: (ל) וכתב בספר המצות בשם ר"ת כו' אלא אמר סתם ע"ד רבים כו' ר"ל דוקא אם אינם בפניו צריך לפרט אותם אבל אם הם בפניו א"צ לפרטם: (לא) ונדר שנדר מעצמו ע"ד שנים דקדק לכתוב מעצמו ר"ל לא משום טובה שעשו לו דבשנים דינם כיסוד וכמ"ש

לו התרה אפי' בלא דעתם (לב) ונדר שהודר ברבים יש לו התרה ונדרים וחרמים שמטילין הקהל לא מקרי על דעת רבים (לג) אע"פ שאמר על דעת המקום ויש להם התרה בלא פתח וחרטה וא"צ לא יחיד

הפרה וי"א שלא הוזכר ע"ד המקום אלא בקבלת התורה אבל לדבר הרשות כשהם מתחרטים אף הוא מסכים עמהם ולא אמרו ע"ד המקום אלא כדי שלא תהא הערמה בשבועה ובנדון זה נוכל לומר שע"ד המקום הוא בהיפך שלא ע"ד אשתו האונסה אותו הוא נשבע אלא על דעת המקום שיודע דעתו כלומר שהוא אנוס ואף על פי שאסרה בפני הראשונה א"צ להתירו בפניה רק שיודיעוהו מפני החשד וא"צ שתסכים היא בהיתר שהרי כתב ר"ת שאין מתירין שלא מדעת המשביע אלא בשעשה לו טובה ובנדון זה לא עשתה עמו טובה בהחזרת ממונו כיון דבגזילה באה לידה ולא דמי לטובת נבוכד נאצר עם צדקיהו שהיה יכול להרגו בדין אם היה חושש שיגלה סודו עכ"ל : נדר שהודר ברבים יש לו התרה כ"כ התוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק השולח על האי מימרא דאמימר וכ"פ סמ"ג בשם הגאונים וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שכתב דין נדר שהודר ע"ד רבים יג ולא כתב דין נדר שהודר ברבים וכתב הרשב"א בתשובה דנדר שהודר ברבים א"צ להתירו בפניהם ודקדק כן מכמה מקומות בפרק השולח וכתב שכך אמרו בתוס' ומשמע מדבריו שם דאפי' שלא בידיעת אותם רבים התירו לו דדוקא בנודר ע"ד חבירו הוא שאמרו כן אבל במי שלא נדר ע"ד אחר לא : ונדרים וחרמים שמטילין הציבור לא מיקרי עד"ר אף על פי שאומרים ע"ד המקום כבר נתבאר בדברי הרא"ש דלא דמי לשבועת קבלת התורה דהתם הקב"ה צוה להשביע כן כדי שלא תהיה להם התרה אבל בחרמי הקהל אין דעתם לכך אלא כדי שינהגו בהם חומר יותר והכל תלוי בדעת הקהל לחוד וכ"כ שם התוס' ג"כ וכתבו דמטעם זה אף ע"פ שאומר ע"ד הקהל שהם רבים יש להם התרה וז"ל הריב"ש בח"א סימן ר"כ ומ"ש שאין לחוש למה שנשבע ע"ד המקום כיון שאינה מצות ה' כשבועת משה שהשביע את ישראל איברא שכ"כ בתוס' אבל הרמב"ן לא הסכים בזה גם הרשב"א כתב בתשובה על דברי התוס' איני רואה לדברים אלו עיקר כלל כ"ש לסמוך על זה להתיר עכ"ל ובסימן תל"ב כתב אף לדברי התוס' אפשר לומר דכל לדבר מצוה או למניעת עבירה הוי כשבועת התורה שהרי הקב"ה חפץ בשבועה זו והמרדכי כתב שם כשאנו גוזרין חרמות אף ע"פ שאנו אומרים ע"ד המקום כיון שאנו אומרים וע"ד הקהל הן שיתירו אותו וכשיראו שיש צורך :

ב"ה כתוב בתשובה להרמב"ן סי' ר"ן על אשה שנשבעת לבעלה בשעת פטירתו שלא תנשא אחריו ועכשיו מתחרטת אני הוכך להחמיר לפי שנשבעת על דעת המקום ועל דעת הבעל גם על דבר מצוה שאמר ה"ר דן הנני מסופק כי על אותו דבר בעצמו נשבעין ואין זה כנשבע לבטל את המצוה עכ"ל :

ומ"ש ויש להם התרה בלא פתח וחרטה וא"צ לא יחיד ולא ג' הדיוטות וכו' כל זה כתבו שם התוס' והרא"ש וגם בתשובת הרא"ש כלל ה' סימן ד' וכלל ה' סימן ט' וכלל י' שמה שפשט המנהג להתיר חרמי ציבור בלא פתח וחרטה ובלא שאלת חכם היינו משום דבודאי אין הקהל מתכוונים לחרם ולשבועה אלא מנדין ומחרימין כל מי שיעבור על גזירתם כחרמו של עכן (יהושע ז) וכההיא (דעזרא י) יחרם כל רכושו ואפי' אם הזכירו הצבור לשון שבועה אין דעתם אלא להחרים ולנדות כל מי שיעבור על גזירתם וכתב מהרי"ק בסימן כ"א שכן דעת סמ"ג והמרדכי . וגם הר"ן ז"ל כתב בפרק שבועת שתים בתרא שמה שמתירין חרמות ונדרים שהחרימו ע"ד רבים עיקר טעמו של דבר שכיון שנהגו בכך הרי הם כמתנים להיות אסורים בדבר עד שיסכימו להתיר והו"ל חרמי ציבור כדאמר גבי נדרי נשים כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת עכ"ל . וכ"כ בתשובת הרשב"א ז"ל בח"א סימן תרל"ה ובח"ג סימן ש"ג וכתב על זה לכן נ"ל שאין נדרי הציבור ניתרים אלא מכאן ולהבא אבל מה שעבר אינו ניתר דהיתר ציבור מיגז גייז לה וכהפרת בעל וכתבו מהרי"ק בסי' כ"א . וכתב עוד הרשב"א שם שאין אנשים צריכים להיות במעמד בשעת התרת החרם ולא אפי' מקצת הנועדים שם בשעת החרם וכתב עוד בתשובה אחרת דלפי טעם זה שנהגו להתיר חרמי ציבור משום דע"ד כן נודרים אפי' לא בטלה הסיבה שבשבילה תקנו והחרימו אם רצו להתיר מתירים ואפי' בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה שהרי הם כאילו התנו לעשות כך וכתב עוד שאפי' לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר יכולין להתירו מפני שחרמים אלו כאילו יש בהם תנאי שיוכלו להתיר כ"ז שירצו הם וכענין הפרת הבעל ממש שהפרת הבעל א"צ שיחול שלא אמרו אלא בהיתר זקן כמו שמפרש בשיטת נדרים עכ"ל : (ב"ה) וכתוב יד בתשובה להרמב"ן שאע"פ שמקצת הקהל אינן יודעין בטיב של דבר זה שאמרנו שכיון שהורגלו בכך הוי כאילו התנו מתחלה שיהיה קיים עד זמן שרצו אדרבה תמיהים ביום שמעם שחרם יש לו היתר מ"מ בכל מקום מחרימין על דרך הנהוג וכיון שנהגו הנח להם לישראל עכ"ל :

והר"ש בר צמח כתב דעכשיו גם מן הדין הוא מותר לפי שאין נוהגין עכשיו לומר אנו משביעים ומחרימים ולענות אמן אחר ש"צ כמו שהיו מנהג הראשונים כמו שפירשו בתשובותיהם ואינם מזכירים רק בכח חרם א"כ שאלת חכם דבשבועה הוא שאנו צריכין לאותם תנאים אלמלא המנהג אבל בחרם לא שהרי מצינו שהשבטים התירו עצמם מחרם מכירת יוסף בלא שאלה כמ"ש בהגדה (בתנחומא פרשת וישב) וכשמצאו יוסף חי התירו החרם . וכתב הריב"ש בח"ג סימן קע"ח (תר"ב תס"ד) אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה אין רשאים להתיר אפי' יסכימו כולם כדאמרינן בירושלמי (פ"ו דנדרים) בההוא דאישתבע דלא מרווחנא ולכן ההסכמה שהסכימו שלא לטעון חטים בנמל מפני שהצבור היה בסכנה מפני הישמעאלים שהיו מעלילים שהיו עושים זה לעזור הנכרים עתה שעברה הסכנה ההוא דומה לחרם דשבטים על מכירת יוסף שהתירוהו הם עצמם כשמצאו יוסף חי אמנם עדיין נשאר בהיתר זה סכנה אחרת אם מפני טעינת החיטים יתייקר השער וזה יהיה סבה להעיר הישמעאלים על בני עמנו ואין לך עון גדול מזה להביא בני עמנו בסכנה מלבד גם הנזק המגיע להם בממון מחמת היוקר עכ"ל : כתב ה"ר דוד כהן בתשובה שאם בני עיר אחת עשו הסכמה בחרם *) למיגדר מילתא והלכו קצתם לעיר אחרת לדור ואין דעתם לחזור אם הפרצה ההוא מצויה שם חייבים להתנהג בגדר שקבלו עליהם בעירם הראשונה ואם עברו הרי הם עבריינים : וכתב הר"ן בסימן מ"ח שנשאל על מי שנשא אשה במקום שנהגו שלא לישא ב' נשים מפני חרם רבינו גרשום והלך למקום שנהגו לישא ב' נשים ורוצה לישא אשה על אשתו והשיב ב"ד הגדול שהחרים על דבר אחד על כל אנשי גלילותיו עליהם ועל זרעם קבלוהו עליהם איני רואה שאחד מבני בניהם מאותם שהיה החרם חל עליו בעודו במקומו שנאמר שמפני שיצא ממקומו יהא מסולק החרם מעליו לפי שחרם זה אינו המקום גורם אותו אלא אקרקפתא דגברי רמי ולפיכך איני רואה היתר לחרם זה שלא מדעת האשה אבל מדעת האשה אפשר שיש לו היתר ולא עוד אלא שאפשר לדון שאפי' היתר א"צ שכיון שחרם זה לתקנת האשה נעשה והיא אומרת אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לה כדתנן כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי אלא שאני מפקפק בזה כי שמא חרם זה אף לתקנת האנשים נעשה כדי שלא יכניס מריבה לתוך ביתם . וכתב עוד הר"ן שם ומ"מ שכל שהתנו בפי' שלא יוכלו להתירו או שאמרו ע"ד הקהלות הרחוקים וכיוצא בזה שמחשבתם ניכרת מתוך דבריהם שהם מוציאין אותו מכלל מנהגם חזר אותו חרם לדינו וכל שהוחרם או הודר ע"ד רבים אין לו הפרה עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן תרל"ה כל שמחמירין לעתים להחרים על דעת הקהילות וכיוצא בזה שמגלים דעתם שלא יהא להם היתר א"א להתירו וכן מצאתי בשיטת הר"י ן' מיגיר ז"ל וז"ל אם הוסיפו ואמרו שלא יוכלו להתיר דינו כדין נדר ושבועה שאינו ניתר אלא על ידי חכם ובפתח היתר כראוי

או אפי' אחד בלבד כיתרו למשה וצדקיהו לנ"נ :

ונדר שהודר ברבים יש לו התרה כ"פ התוס' בפרק השולח ריש (דף ל"ו) בד"ה אמר אמימר דלשתי הגרסאות הילכתא דנדר שהודר ברבים יש לו התרה וכן כתב הרא"ש לשם : **ונדרים** וחרמים וכו' כ"כ הרא"ש בסוף שבועת שתים בתרא והוא מדברי התוס' לשם (דף כ"ט) בדברי המתחיל כי היכי ועיין בתשובת הרא"ש כלל ה' דין ד'. הב"י הביא סוף סימן זה תשובה להרמב"ן סימן רע"ד שכתב דמתירין כמה נדרים לאיש אחד וסגי בהיתר אחד וכתב ב"י עלה ותימה משמע דהיינו בב' או ג' נדרים על דברים מחולפין אבל מי שנדר או נשבע על דבר אחד פעמיים ושלשה צריך היתר לכל אחד ואחד דהא כל שלא התיר הראשונה לא חלה השנייה ואין מתירין הנדר עד שיחול הילכך צריך היתר לכ"א ואחד וכ"כ מתשובת הר"ן שכתבתי לעיל עכ"ל וכך פסק בש"ע אבל לפעד"נ דשגגה הוא שיצאה מלפני השליט ב"י דאף על פי דאין שבועה חלה על שבועה ואינו חייב על שתיהן או על שלשתן אלא אחת אפ"ה ישנם לכל השבועות בעולם ויכול להתיר השלישית או השנייה אף על פי שלא התיר הראשונה וה"ה דיכול להתיר כולם בבת אחת וכך מפורש ברמב"ם ספ"ו דהל' שבועות ועיין במ"ש סוף סימן רכ"ט באורך בס"ד כי שם מקומו . כתב בסמ"ק סוף סימן פ"ב בלקוטי מהר"ם מרוטנבור"ק ירושלמי דנדרים ההוא דאתא לקמיה דריב"ל א"ל כדרנא דלא ארווחי א"ל עבדין כדין א"ל בקוביוסטוס קאמינא אמר ברוך שבחר בהם ובדבריהם שאמרו צריך לפרט הנדר ולא שרא ליה מכאן פסק ר"מ שאין מתירין שבועה לשחק בקוביא עכ"ל וכ"כ המרדכי בפרק השולח משמו ובפרק שבועת שתים בתרא בשם ר"ת ובהג"ה מרדכי פ' שבועת העדות בשם ריב"א וכ"ע שה"ר טוביה אומר דעתה בזמן הזה יש להתיר נדר של קוביא כי כמו שגגה היא שאינם יכולין להתאפק למשול ברוחם ע"כ ובתשב"ץ משום מהר"ם ודוקא משחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת והוא פסול לעדות מחמת כן אין להתיר לו נדרו אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים שוחק יכולין להתיר לו וכן פסק מהר"מ מ"ץ הלכה למעשה דיש להתיר לו ומי שנדר שלא לשחוק לא ישחוק אחר עבורו דשלוחו של אדם כמותו ע"כ ומהר"ם מ"ץ התיר קצת ע"ל סוף סימן רי"ו וב"י הביא כאן תשובת הרשב"א שהחמיר מאוד שלא להתיר נדר קוביא אפי' יש לחוש שיתקפנו יצרו לעבור על שבועתו אין אומרים לאלו שיזדקקו לעבירה קטנה כדי שלא יעשה זה עבירה גדולה וכ"ע היה נראה להרשב"א אם התירו מותר והרב' שם טוב אומר שלא הותר בדיעבד והוכיח בראיות גם בש"ע כתב ב' סברות ותימה היאך אפשר שלא הותר בדיעבד דאם כן קשיא לרב נחמן דאמר פרק השולח אין צריך לפרט הנדר אמאי לא חייש משום מילתא דאיסורא אלא ודאי דהותר בדיעבד ולכך לא חייש לה כיון דסוף סוף הותר לא חייש לה לכתחלה מטעם דקאמר דזימנין דגייז ליה לדיבוריה והכא מאי דשמע מיפר כדאיתא פרק השולח סוף (דף ל"ה) וע"ש וכ"ע ב"י ע"ש הרשב"א דמי שנדר בקוביא ונשתטה וחזר ונשתפה ואם ישחוק בקוביא ימצא מנוח ורפא לו יש להתיר לו נדרו משום פיקוח נפש אפי' הוא ספק נפשות להקל עיין שם כ"ע על קהל אחד שהסכימו והחרימו שלא לשחוק בקוביא וכו' והאריך . וע"ל בב"י סוף סימן רי"ז ובמ"ש בס"ד סוף סימן רי"ו . כתב בתשובת אור זרוע קטן אחד שא"ל לאשתו תנה לי תקיעת כף שלא תנשא עוד לבעל אחרי מותי גם אני אדיר לך שלא אשא אשה אחרת אחרי מותך אין נדרו חל ואפי' כבר קיים פריה ורביה בשעת תקיעת כף ומעתה גם נדרה אינו חל ומותרת לינשא אחרי מותו ות"כ יש לו התרה דלא עדיף מנשבע באלהי ישראל שיש לו התרה ודלא כפר"ת שכתב שאין לו התרה ולרווחא דמילתא יתירו לו עכ"ל פי' כיון דנדרו אינו חל משום דנשבע לבטל את המצוה שנלטוה בה מן התורה דאף על פי שקיים פריה ורביה עדיין חייב לישא אשה ומצוה ד"ת הוא משום בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך אם כן גם שבועתה בתקעה כפה שלא תנשא עוד לבעל אף ע"ג דהיה חל משום דאין אשה מצווה על פריה ורביה ואף ע"ג דגם היא מצוה קעבדה שתנשא לאיש כדכתב הר"ן והביא ראייה מר"פ האיש מקדש דקאמר מצוה בה יותר מבשלוחה אפ"ה אינה נקראת מה"ט נשבעת לבטל את המצוה כיון דאינה מצווה מן התורה ואם כן מצד זה היה חל תקיעת כף אפ"ה כיון דשלו אינו חל גם תקיעת כפה אינו חל כי לא נדרה היא אלא אדעתא דהכי שגם הוא לא ישא אחרת וכיון דשבועתו בטלה גם שבועתה בטלה כמ"ש הרא"ש כלל ח' בשנים שנדרו ללכת יחד לא"י תוך ב' שנים וכו' ומביאו ב"י כאן גם בסוף סימן רל"ו הביא הסכמת הגדולים בדין זה ע"ש :

נדר

*) והאידנא החרמים אינם נוהגין עוד ואין להם כח כמצווה מחוק הממשלה כידוע:

פרישה

וכמ"ש לעיל עכ"ה) ר"ל לאפוקי אם נדר מדעת חבירו אפי' הוא יחיד אין לו התרה אלא מדעתו כדלעיל : (לב) ונדר שהודר ברבים ר"ל שלא אמר ע"ד רבים אלא שעשה הנדר במעמד רבים יש לו התרה דדוקא אם הודר על דעת רבים אין לו התרה אבל ברבים ולא על דעתם יש לו התרה רשב"א : (לג) אף על פי שאמר ע"ד המקום כו' דאין דעתם אלא כדי שינהגו חומר ביותר והכל תלוי בדעת הקהל אסיר"י ול"ד לשבועת קבלת התורה דהתם הקב"ה צוה להשביע

דרישה

דעתו במודר הנאה מחבירו צריך ידיעתו וכיון דבפניו מתפרש בדעתו ומתפרש בידיעתו נקט בתרוייהו לישנא דבפניו הא כדאיתיה והא כדאיתיה עכ"ל ב"י בביאור פשטי. הנה מל' מבואר דהרמב"ם ג"כ מצריך בנדר למחבירו דעת חבירו ורצונו אף שלא פי' כן כדבריו י"ל דל' הגמרא נקט כאשר מפורש לשון בפניו המוזכר בגמרא דר"ל רצונו כן מפורש ל' הרמב"ם כדרכו שתפס בלשונו לשון הגמרא וק"ל :

וכן

חדושי הגהות

להמשודכת לישא אותה ואח"כ נשבע לאהותו שלא לישא אותה וע"ז קאמר שאפילו אם יהא נשאל על שבועתו הראשונה וכו' : יג ולא כתב דין נדר שהודר ברבים וכתב דנדר שהודר לרבים יש לו התרה ובספר מוגה מצאתי ברבים במקום לרבים כצ"ל (ב"ה) : יד בסימן רמ"א עיינתי שם ומצאתי כי הדברים מהופכים וכצ"ל ובתשובות להרמב"ן שכיון שהורגלו בכך ר"ל שאותן המחרימין דם עצמם המתירין הוי כאילו התנו מתהלה שיהיה קיים עד זמן שרצו ואף ע"פ שמקצת הקהל אינם יודעים בטיבן של התנאי אדרבא תמיהים ביום

שומעם

ברשוי והוסיף הרא"ה כי כל שהוסיפו חומרא בחרם על מנהגם הראשון כגון התרועות או נאדות נפוחים או כיבו נרות וכיוצא באלו גלו אדעתייהו דלהחמיר באו ואינו ניתר כשאר החרמות אלא ע"י שאלה עכ"ל (יט) וז"ל תשובת הרשב"א על צבור שהחרימו ע"ד רבים להתנהג בחלוק המס בענין פלוני ואח"כ נתחרטו כיון שהחרימו ע"ד רבים הרי גילו בדעתם שלא על דעת המנהג הנהוג בקהלות החרימו אלא ע"ד דין התורה ולפיכך איני מוצא היתר לחרם זה אבל מצד אחר אפשר למצוא תקנה שאם היתה ההסכמה להטיל המס על כל ראש בשוה ועכשיו אתם רוצים לעזור לדלים תקנו שיחזרו להם הנאמנים לאחר פרעון מה שגבו מהם שהרי זה פורע ומוחזר עכ"ל ובתשובה אחרת ח"ג סימן ש"ד כתב בנדון שלפנינו אני אומר כי מדעתי יש להתיר כדרך שנהגו להתיר נדרים ושבועות שנדרו ע"ד רבים לבד לפי שדעת הקהילות הרחוקות שהוסיף ש"צ בחרם לא היה מדעת הברורים והצבור לא קבלו ושתקו אלא מתוך שגגה שחשבו שכך הסכימו הברורים והצבור לא כן עשו ומקצת הברורים שהיו שם ושתקו שתיקתם זו לא מעלה ולא מוריד לפי שאפי' הסכימו בכך לא היה מועיל כלום שאין ההסכמה הולכת אלא אחר מה שהסכימו כולם ולא מה שיסכימו מקצתם ואפי' היתה הולכת אחר הרוב אין ההסכמת הרוב אלא כשהיתה במעמד כולם כענין בדינין דעלמא עכ"ל. והרמב"ן ז"ל האריך בדין התרת חרמי צבור וכתב דעת המתירים ודעתו וחילק בהם כמה חילוקים והנם כתובים בסוף ספר הכלבו ובסוף תשובה להרמב"ן ז"ל (כ): ובתשובה הנזכר סימן ר"כ כתוב דע"ד המקום לית ליה הפרה אלא שבנדרים אמרו דכשהשביעם משה וכו' היינו משום דא"ל רחמנא דליתשבעינהו טפי והלכך איכא למימר דבעלמא לא חמיר כולי האי ואית ליה הפרה ואיני רואה לדברים אלו עיקר כלל ע"כ ובסימן רע"ז כתוב שאם יסכימו להתיר חרמי הצבור מותר כההיא דאמרינן (שבת מו.) כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת וכן דעת הקהל מתחילה אא"כ התנו שלא להתירו ולשון ההתרה יאמר ש"צ הסכמת הקהל להתיר החרם ומותר הוא ובסימן רמ"א כתוב שאף על פי שמסורת הדין אין חרמי הקהל נתרים אלא ע"פ אחרים ובפתחים אלא שכבר נהגו בכל המקומות ששמענו שמעם וישראל אף על פי שאינם נביאים בני נביאים הם וכבר חקרו הראשונים לדעת סבה לענין זה ומצאו טענה דכיון שהורגלו בכך הרי הם כאילו התנו מתחילה שיהיה קיים עד זמן שירצו וכענין שאמרו בהפרת בעלה כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת ואף שאין הקהל יודעין בטיבו של תנאי זה אדרבא תמהים כששומעין שיש היתר לחרם מ"מ בכל מקום ומקום נודרים ומחרימים ע"ד הנהוג וכיון שנהגו הנח להם לישראל והרשב"א כתב בתשובה בח"א סימן תתכ"ד שכל שלא נהגו להתירה הרי הדבר שם נשאר על הדין ואין לו היתר לעולם בלתי אם ישאל כל א' וא' מהקהל בפני ג' הראויים להתיר וע"י פתחים כנדרים ושבועות דעלמא ושיהיו המתירים שלא מכלל האנשים שנכנסו באותה שבועה וכתב בתשובות להרמב"ן על צבור שהסכימו על ענין א' ונשבע כל איש מהם עליו ואחר כן רצו להתיר אין להן תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועתם כשאר שבועות דעלמא ויתירו להם ג' אנשים שאינם מבני העיר ואם פתחם וחרטתם שוה א' לכולם יכולים המתירין להתיר לכולם יחד ואם לאו מתירין לכל א' כפי פתחו וחרטתו. וז"ל הריב"ש בח"ג סימן קע"ח בהסכמת כולם יכולין להתיר החרם אבל השבועה שקבלו עליהם שהסכימו והחרימו באלה ובשבועה צריכין הם לשאלת חכם ונשאלים אפי' לחכמין שהרי הן כיחידים וכ"כ הרמב"ן במשפט החרם אמנם הוא ז"ל כתב שמי שלא ענה אמן אחר השבועה אין השבועה חלה עליו כלל וא"צ כלל להיתר והראב"ד מחמיר דשבועה שמשביעים ש"ץ אפי' לא ענה אמן להצריך שאלת חכם לפי שהוא משביעם לדעתם וברצונם וביאר הוא ז"ל שאיפשר שיתקבצו כולם ויבחרו שלשה מהמומחים שבהם ויפרטו לפניהם נדרם ושבועתם והם יתירו ע"פ חרטתם ואחר כן אלו המתירין יבחרו ג' אחרים מהנותרים והם יתירו להם ויצוו שלוחם להתיר החרם ואני אומר שהטעם שסמכו עליו להתיר חרמי הקהל בלשון שאלת חכם דהואיל וכך נהגו ע"ד מנהגם הם מחרימין אותו הטעם בעצמו מספיק לשבועות הקהל שאף אם יאמרו בכח האלה והשבועה או מחרימים ומשביעין אנו יכולים הם עצמם להתיר הכל משום דע"ד כן השביעו (כא) ומה שחילק הרמב"ם בין חרם לשבועה להצריך בשבועה שאלת חכם זהו מפני שלא נהגו הראשונים להזכיר בחרמיהם לשון שבועה ולזה בני עירו שהיו נוהגים להשביע ולהחרים וכשנמלכים להתיר אומר ש"צ הותר החרם נוח עליהם לפי שהראשונים לא נהגו כן עכ"ל וכתוב בתשובת הרשב"א סימן תתט"ו (כב) שנהגו בכל המקומות שאפי' אחד מן הצבור יכול לעכב מלהתיר ההסכמה וכיון שכן כל שיש מוחה א"א להתירו ודבריו אלה במקומות שנהגו להתיר חרמי צבור בלא פתח ושאלה כלל דאילו במקומות שנהגו שלא להתיר כבר כתבתי שדעתו שא"א להתיר אפי' אם יסכימו כולם בהיתר אבל הרא"ש כתב בכלל ה' סימן ד' דבכל עת שיסכימו רוב הקהל או טובי העיר שנבררו מדעת הקהל להיות כל צרכי העיר נחתכים על פיהם להתיר החרם יש להן כח להתירו (כג) וכתב בכלל ז' סימן ה' על קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם וראובן מוחה בידם יראה לי שהסכמת הקהל תלויה ברוב דעות הילכך הקהל ראויים להתיר לעצמן בלא הסכמת ראובן ומי שלא הסכים בהתרה לדידיה לא הותר. ונראה דהרשב"א נמי מנהג מקומותיו הוא דכתב אבל במקום שנהגו להתיר בהסכמת הרוב שפיר דמי להתיר וע"פ הסכמת הרוב וכ"כ מדבריו בתשובה אחרת סימן תתכ"ד וז"ל הריב"ש בח"א סימן תס"ו אם היה מנהג הקהל ההוא להתיר חרמיהם ע"פ הרוב אף אם המיעוט מוחים יעשו כמנהגם אבל אם לא נהגו כזה אין מתירין אותו בלתי הסכמת כולם ובסימן תכ"ב על הסכמה שהיה כתוב בה אם הקצב לא ישחוט בש"י די ספוקם למראית עיני המוקדמים אז יהיו הקהל נקיים מהחרם השיב אם רוב המוקדמים הסכימו בהיתר מצד שנראה להם שלא קיים הקצב תנאו אין צריכין בזה להסכמת הקהל כלל וברוב המוקדמים סגי אף אם המיעוט אינם מסכימים שכיון שכתוב בהסכמה למראית עיניהם הרי תלוי הדבר באומדן דעתם וכל דבר שתלוי באומד הולכים אחר הרוב כדאמרינן בפרק בתרא דע"ז (עב.)

כדשייתי בי תלתא אפי' תרי מגו תלתא וכו' וכתב במשפטי החרם להרמב"ן אין מקצת הצבור מתירין אפי' רובם עד שיהיו כל המחרימין או כנגדן וחשובים כמותם כמו שאמרו (מ"ק טז.) חלקו אינו מופר וכ"כ הראב"ד בתשובה והר"ש בר צמח כתב בתשובה על דבריהם ודאי אם ח"ו עבר על החרם צריך שיסכימו בהיתרו כל אותם שהיו עומדים שם שא"א להתיר חלקו של יחיד שלא ברצונו כמו שמפורש במ"ק ועל זה אמר הרמב"ן שאין מקצת צבור ולא רובם מתירים אותם ובכך הם דברי הראב"ד גם כן אבל בנדון זה שאין מתירין למי שעבר אלא לשיהיו הכל מותרים מעתה לא יעלה על הדעת שאחד יכריע דעת רבים לקיים עליהם הסכמות שלא מרצונם ולא שייך הכא חלקו אינו מופר אבל מצד המנהג שכתב הרשב"א שנהגו שאפי' א' מהצבור יכול לעכב יש לספק אלא שנאבד עדותו שאינו אלא בזמנו ובדורו אבל המנהגים משתנים מדור לדור ומעולם לא נשמע במקומותינו שבביטול שום הסכמה תועיל מחאת יחיד כי ע"ד כן מסכימים מתחלה שכשיסכימו רובם או מנהיגי הקהל לבטלה שיבטלו אותה והיחיד המוחה יהיה בטל וגם מן הדין הוא מותר כיון שלא נהגו עכשיו לומר אנו משביעים ומחרימים ולענות אמן אחר ש"צ ואינם מזכירים רק בכח חרם אפי' אם היתה מחאת היחיד מעכבת היינו יכולים לישאל לחכם להתיר וכיון שכן אין היחיד המוחה יכול למחות לבטל התירו שהחכם עוקר הנדר מעיקרו וכיון שנעקר אצל המרובים הו"ל היחידים המוחים כיחידים המנדים ומחרימים שאין חרמם כלום ואם מחזיקים במחאתם איפשר שיש להם דין מנדה מי שאינו חייב נידוי ואם קודם שאלה עבר אדם על גזירתם וחל עליו החרם מחאת היחיד עומדת כנגד עקירת הנדר מעיקרו וחלקו אינו מופר כדאמרינן לעיל ובלשון חרם מצינו לשון ארור ואז"ל (שבועות לו.) שמתא בו ארור בו נידוי וכו' וכן בנידוי שהיחיד מנדה ממנו (כתובות סט.) ובשמתא מאן דלא לימא ליה ובפ' הזרוע (קלב.) דלא מפרשא מתניתא ליהוי בשמתא ובדברי האחרונים כל הפורץ גדר ישכנו נחש או אנו מחרימים מי שיעשה כך העובר על החרם ההוא מאליו הוא מוחרם ואין צריך להחרימו וחייב לנהוג תיכף בדברים שחייב המוחרם ומעתה ההסכמות שלא אמרו להם לשון שמוכיח מתוכו שמעכשיו הם מחרימים הפורץ גדרן נראה שאינו מכלל חרמי צבור שטרחו הראשונים בענין התירן האיך הוא שהרי לא החרימו כלל אלא שקבלו אותם תקנות בכח חרם וכן שמעתי שיש בתשובת להרשב"א שאין דין המקבל עליו בכח חרם כדין המחרים אם יעשה כך כיון שכן מכיון שגילו רוב הקהל דעתם שרצונם לבטל אותן ההסכמות אין היחיד יכול למחות שאין כאן לא חלקו ולא חלק יחיד להתיר שהרי לא החרימו כלל אלא שרצונם להחרים לעובר על תקנתם ורשאים הם בכך ואסור לעבור על תקנתם והעובר עליה פסול לעדות וכיון שכן אינה צריכה שאלה ולא הפרה אלא שיסכימו רובם לומר אין אנו חפצים שיתקיימו יותר הסכמות הללו ואין לשון בכך חרם אלא כאומר בהמה זו בכח עולה או שלמים שאינה לא עולה ולא שלמים ואינו מורגל זה הלשון אלא לאיים על העובר על ציווים שיחרימו אותו אחר כן והרי כך ההסכמות אלו כמי שקבל על עצמו לפרוע לחבירו תוך זמן פלוני שאם עבר הזמן יש רשות ביד ב"ד בתביעת בעל דינו להחרימו אבל אם קודם בואו לפני ב"ד פייסו אינו צריך התרה כלל שחבירו יכול למחול לו מה שקבל ולהתיר חרמו שלא ע"פ חכם שהרי עדיין לא חל עליו משא"כ אם אמר אם לא יפרעני תוך זמן זה יהא מוחרם דבההוא ודאי הוי מוחרם ממילא וצריך חקירת חכם להתירו ואף בהסכמות אלו אם הסכימו הרוב לבטלן ואף למחול העובר הרשות בידם בלי היתר והפרה שהרי לא חל החרם עד שיעבור העובר ויחרימוהו הצבור עכ"ל וגם הר"ן כתב בתשובה סימן ס"ה כיון שלא נהגו לנהוג עם העובר על הסכמת הקהל כדין מוחרם ולא עוד אלא שבמקצת הרמין שלהם הם מפרשים שכל העובר יהא מוחרם ומנודה הרי הם כמפרשים שכל שלא פירשו כן אין מתכוונין אלא לאסור אותו דבר אבל לא שיהיו חייבים לנהוג עמו כדין מוחרם והריב"ש סימן ס"ב כתב שנשאל על מי שעבר על תקנת הקהל שכתוב בה וכל העובר יהיה מוחרם ומנודה והשיב אין ספק שמן הדין שינהוג בו דין מנודה כל מי שיודע בו שעבר אבל אחרים שלא נהגו בכך מעתה י"ל שעל דעת המנהג הם מתקנים שהעובר עונו ישא אבל הקהל או היודעים לא יתפשו במכשול עונו עד שיכריזו עליו והרי כאילו כתבו כן בפירוש בתקנה עכ"ל ובתשובה אחרת סימן רמ"ט כ"כ בשם הרשב"א וכתב סמ"ג סימן רל"ה שהורה גאון שהנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל הוי שבועת שוא:

(ב"ה) עיין בתשובת הרא"ש כלל ה' סימן ד' ובכלל ו' סימן ד' וז' וסוף כלל נ"ה (ק"ח) ובכלל כ' וכלל ו' סימן ח':

(כד) וכן ראיתי בתשובת רבי יוסף ט"ע ובתשובת הגאונים ור"י ברבי יהודה ורש"י עכ"ל ותשובת רש"י בזה כתב המרדכי בפ"ג דשבועות ובתשובות להרמב"ן סימן ר"פ פסק שהנשבע שלא יכנס בתקנת הקהל ע"כ חל עליו תקנת הקהל ואם אינו נוהג כמותם נכשל בחרם תקנתם וצריך הוא לישאל על שבועתו ולקבל עליו חרמי הצבור ותקנתם וכתב ע"ש אותם ב"א שלא היו בעיר בשעת הנידוי והחרם אפ"ה חייבים לנהוג בתקנת הצבור ואם עברו נכשלו ואין אדם צריך לענות אמן במה שהצבור מנדים או מחרימים או משביעין וכן אם מקצת הקהל מוחים בחרם כיון שהם מיעוט אינו מועיל המחאה כיון שרוב הצבור מסכימים ואפי' יהא הדבר שלא כדין כיון שיראה להם כדין רשאין ובלבד בהסכמת אדם חשוב (כה) ודע שזה שכתב דמיעוט הצבור נגרר אחר הרוב בעל כרחן ביאר יפה הרשב"א בתשובה וז"ל כל ענייני הצבור אין למקצת הצבור רשות לעשותם בלתי הסכמת הצבור כולו:

(ב"ה) אא"כ הם אנשים ממונים על ענייני הצבור בכלל וכן נהגו בכל הקהלות ששמענו שומעם ויש מקומות שבוררים להם מוקדמים ונותנים להם כח ורוב המקומות גדולי הקהל בעצה בהסכמה עושים כל עניני הצבור לפי שא"א לנשים ולקטנים ולחלושי הדעת להסבים בצרכיהם ויחידים בעלי העצה מן הסתם כאפוטרופסים עליהם לפקח על כל ענינים הצריכים ומ"מ אם קצת הקהל אפילו מאותן האדרים שאינם בעלי העצה מוחין מחאתן מחאה כל שלא קבלום עליהם בפי' וכ"ש אם קצת מאותם בעלי העצה מוחים במה שעושין קצת שאין במה שעשו כלום ואין להרם דין חרם דהא ליכא הגוי כולו: וכו' עיין בסמ"ק סימן ע"ט ובהרשב"ץ קי"ד ותשובת הרשב"א שבסוף סימן זה וכתב בתשובה אחרת שאלת אנשים העושים

דרכי משה

מתירין: (יט) אמנם הרא"ש כתב כלל ז' סימן ט' דאפי' התנה בהדיא שלא יהא לחרם זה התרה ולא התרה להתרה עד סוף כל העולם מכל מקום לא הוי אלא כנדוי וגזירה לבד ונמצא שהקהל החרימו וגזרו שלא יעשה התרה ויתירו החרם האחרון שהחרימו שלא להתיר ואח"כ יתירו החרם ואין מכשול בהתרה זו עכ"ל: (כ) וכ"ה ברבינו ירוחם נ"ז ח"ב: (כא) וכתב המרדכי פרק השותפים דף רמ"ד דא"צ לענות אמן אחר הרם הקהל ועוד כתב בתשובת הריב"ש סימן תס"א הקהל שנשבעין יחד ולא נשבעין ע"ד רבים כל אחד יכול להתיר שבועתו לפני חכם כשאר נדר אף על פי שאין חביריו מתחרטין אבל בשאר חרמות צבור אין יהיד יכול להתחרט לפי שהחרם של קהל כולל את אשר ישנו ואשר איננו ואם כן אין התרת יחיד כלום ובמקום שהתיר שבועה זו לתועלת הקהל אין מתירין לו באותה העיר עד כאן לשונו. ולעיל סימן זה כתבתי דמהרי"ק חולק וס"ל כה"ג מקרי עד"ר ומה שכתב שאין מתירין באותה העיר ע"ל סימן רכ"ו הב"י חולק בזה: (כב) וכ"כ בשם הריב"ש סימן קע"ה: (כג) וכ"כ במרדכי פרק השותפין דף תמ"ז ע"ד: (כד) אמנם ס"ס זה כתב ב"י בשם בר ששת (דלא כ"כ) וז"ל בתשובה והקהל שמסכימים לברר אנשים נאמנים על המס והחרימו עליהם ובשעת החרם מסר אחד מהם מודעא שאינו נכנס באותו הסכמה ולא מקבל החרם כו': (כה) מיהו בתשובת הרמב"ן סימן נ"ט וס"ה כתב בהקהל שהכריזו שכל מי שלא יבא בזמן כך וכך לב"ד יאבד זכיותיו שורת הדין שכל מי שאומר שלא היה בעיר ולא שמע הכרזה לא יפסיד אבל אי הכריזו הקהל שאף מי שלא שמע יפסיד הרשות בידן דהפקר ב"ד הפקר. כתב המרדכי פ' לא יחפור דף רמ"ז ע"ג קהל שעשו חרם ותקנה על עצמן יכולין לגזור שכל מי שיבא בלא רשותם שלא ישאו ויתנו עמו ואם יש רב בעיר יכול לגזור אף על הבא בעיר לגור וחלה עליו גזירתו אם הוא תלמידו ואם טו התירו החרם על השנה

חדושי הגהות

שבועם שחרם יש לו היתר מכל מקום בכל מקום כו' בצ"ל וכבר הוזכר דברי תשובה זו לקמן בב"י על נכון: טו מ"ש והתירו החרם על השנה ר"ל שהתירו לראובן לגור שם שנה אחת ואח"כ

כיון דריש ירחא קרו ליה או דילמא אינו חייב לפרוע עד יום החדש השני דהא שני כמי ר״ח והוא העיקר תשובה מסתברא לי שהוא חייב לפרוע ביום החדש הראשון דכל בשבועה או נדר הולכים ביום אחר לשון ב״א ואינו דומה לנשבע לפרוע בר״ח ניסן שהוא חודש מלא שאי אתה מחייבו לפרוע בתחלת היום דשאני הכא שהימים מוחלקים וב׳ ימים ואנו תופסין את היום הראשון בר״ח בפני עצמו וכיון שכן יש לחוש להחמיר דהו״ל כספיקא דאורי׳ ולהומרא כתב הרשב״א שם סי׳ שט״ז שאלת קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויבנו ב״ה מהמעו׳ שיגבו מהרבי׳ שיחזירו להם העכו״ם ועכשיו כשגבו הרבית מהעכו״ם אין בהם כדי לכרוע חובותיהם הודיענו אם יוכלו לפרוע לבעלי חובותיהם כל אותם המעות או יוליאו מהליאתם לב״ה ומהליאתם לפרעון החובות כההיא (ב״ב קמג:) דמחלה לאהרן ומחלה לבניו תשובה מסתברא שמחלה לזה ומחלה לזה כההיא דמחלה לאהרן ומחלה לבניו שאמרת: כתב הריב״ש סימן תמ״ז על הסכמה שהסכימו בני החברה בחרם שלא יוכל שום אחד מהם להתפלל כי אם במדרש שלהן ועתה יש מתחרטים וכדי שלא יכשלו בחרם הוליאו עלמם מהחברה ונתן כ״א ג׳ דינרים להברה מפני שבשטר החברה היה כתוב שכל מי שירלה ללאת מהחברה יתן ג׳ דינרים נראה שהם פטורים מהחרם ואינם לריכין התרה אחרת שהרי מכיון שילאו מכלל בני החבורה בנתינת הג׳ דינרים כפי מה שכתוב בשטר החברה ילאו ג״כ מהחרם וה״ז כאחד מבני העיר שילא מן העיר והעתיק דירתו משם שאינו חייב לנהוג כמנהג׳ וכתיקוניהם כדאמרינן בפ״ק דחולין (יח:) והאריך בדבר: ב״ה כתב הרא״ש בתשובה כלל ג׳ שנשאל על קהל שלוו מעות והסכימו הקהל בחרם כשתובעים אלו האנשים מעותיהם שלא יתפללו במנין עד שיהיו פרועים אם יכולים לקרות בשבת בס״ת ולומר אחריו קדיש והשיב לשון בני אדם כל דבר שצריך מנין נקרא תפלה ואפי׳ סדר קדושה עכ״ל וכתב עוד הרא״ש בסוף כלל י׳ על קהל שהטילו חרם והתנו על דעת פלוני כלומר ע״מ שירצה ובא ונתרצה ונתקיימה ואח״כ נמלך היוכל לבטל החרם והשיב שמן הדין כיון שחלה הנדר אין שום תנאי מועיל לבטלו אלא שנהגו להתירה בלא פתח וחרטה ובלא ג׳ הדיוטות ע״ד לומר שאינם מכוונים לחרם או לשבועה אלא מנדין ומחרימין כל מי שיעבור על גזרתם אפי׳ הזכירו לשום שבועה אין דעתם אלא לנדור ולהחרים כל מי שיעבור על גזרתם הלכך יש להם כח להתיר החרם ולבטל הנדוי וגם מי שעבר על גדויין מתירין לו הנדוי וגם יש להם כח לתלות הנדוי וקיומו והתרתו וכל מה שירצו עכ״ל ועיין עוד כלל י״ג

יחיד ולא ג׳ הדיוטות שאינו אלא כעין גזרה ונידוי כל מי שיעברו על גזרתם הלכך נודרין ומתירין הם בעצמם:

רכט (א) נדר

שהותר מקצתו הותר כולו (ג) כגון שנדר להתענות זמן ידוע ואירעו בו שבתות וי״ט אומרים לו אילו נתת ללבך שיארעו בו שבתות וי״ט לא היית נודר והותר הכל (ג) [א] וכן אם אמר לחבורות אנשים קונם שאני נהנה לכולכם

רכט נדר

שהותר מקלתו הותר כולו פלוגתא דתנאי במשנה בפר״א דנדרים (דף ס״ו) והלכה כר״ע שבא ולימד שהנדר שהותר מקלתו הותר כולו וכתב הר״ן דבירושלמי יליף לה מדכתיב ככל היולא מפיו יעשה דמשמע דוקא בשכולו קיים עכ״ל וניחא השתא הא דקתני שבא ולימד דמשמע דמקרא נלמד לה: ומ״ש כגון שנדר להתענות וכו׳ משנה שם פותחין בי״ט ובשבתות ופי׳ רבינו כגון שנדר להתענות וכו׳ ונראה דלאו דוקא להתענו׳ דה״ה בנדר שלא לאכול בשר ולשתות יין לזמן א׳ דפותחין בי״ט ובשבתות לומר אילו היית יודע שאסור להלטער בשבת וי״ט בבשר ויין כלום היית נודר אי אמר לאו מתירין אותו וכ״כ כל המפרשים אלא רבותא נקט רבינו שלא תאמר בנדר להתענות לא היו שבתות וי״ט בכלל הנדר כלל וכאילו מתחלה לא נדר להתענות אלא בימות החול וא״כ לא הותר ימות החול קמ״ל דהוו שבתות וי״ט בכלל הנדר וכיון דהותרו שבתות וי״ט הותר כולו ואצ״ל בנדר מבשר ויין לזמן אחד דשבתות וי״ט הוי בכלל הנדר כיון דבלא בשר יכול לענג את השבת אפי׳ בכסא דהרסנא דפשיטא דבהותר מקלתו הותר כולו אבל הב״י כתב אפשר דס״ל לרבינו דנדר שלא לאכול בשר אין פותחין לו בי״ט ושבתות כיון דיכול לענגו אפי׳ בכסא דהרסנא עכ״ל ושאני ליה מאריה דהא פשיטא היא דפת׳ מיהא הוי במה שאינו יכול לענגו גם בעונג בשר ויין ומלטער הוא ותו דדריש סי׳ שכ״ח כתב רבינו דמתירין נדר בשבת ובלבד שיהא לצורך השבת כגון שנדר שלא לאכול או לבטל מעונג שבת ומשמע ודאי דפותחין לו בכבוד שבת אלמא דאפי׳ לא נדר להתענות אלא נדר מאיזה עונג בשבת כגון אכילה פירות בלחוד כמי פותחין לו ומתירין אפי׳ בשב׳:

ומ״ש

וכן אם אמר לחבורת אנשים קונם שאני נהנה לכולכם וכו׳ שם במשנה עד שבא ר״ע ולמד שהנדר שהותר מקלתו הותר כולו כילד אמר קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד מהן הותרו כולם שאיני נהנה לזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורים הותר האמלעי הימנו

כלל ו׳ סימן י״א וכלל ז׳ סימן ד׳ וסימן ז׳ וכלל ה׳ סימן ד׳ ובסוף כלל ג״ה: כתב הרשב״א מי שהלך למלכות אחרת להתעסק יתרו בו שלא יתעסק בגבולם או יפרע במס עמהם ואם אינו שומע ראשים להחרים שאם יתעסק שם יפרע עמהם והוא יפרע אחד מהם· וכתב עוד ח״ג סימן תמ״ג על קהל שעשו תקנה שלא יהיו ראשים הברורים להוציא מב׳ דינרין ולמעלה כי אם בהסכמת ה׳ אנשים ידועים אח״כ הסכימו הברורים עם עצת מחצית הקהל לתקן בית הכנסת לזמן ידוע והחרימו על כך ומחצית הקהל ומקצת החמשה אנשים לא נמצאו שם ועכשיו רוצים הקהל להתיר חרם זה לפי שעול המס כבד עליהם י״א שא״צ התרה והשיב עניני הקהל מסורים לגדולים ולמקצת הקהל שהם כאפטרופסים לשאר הקהל וכיון שהיו שם מגדולי המס וד׳ מחמשה האנשים מה שהחרימו והסכימו קיים· וכתב עוד ב׳ אומרים הותר הנדר וב׳ אומרים לא הותר הו״ל כו ספיקא דרבנן והעמד חרם על חזקתו: כתוב בתשובה להרמב״ן סוף סי׳ רע״ט קהל שמינו ברורין לבעל עבירות וכתוב בתיקוני ההסכמה שיוכלו ליסר ולענוש בממון לפי ראות עיניהם ויש להם עדים קרובים או עד מפי עד כיוצא בהם שנראה להם שהענין אמת יכולין לדון ולקנוס ועיין עוד סי׳ רע״ח במהרי״ק ק״י וקי״ב: כתב הריב״ש סימן מ׳ שתקנת בני העיר קיימת אף על הקטנים לכשיגדילו שכן הדין דכל קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפי׳ בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים לנהוג באותו גדר כדאשכחן (פסחים נ:) בעובדא דבני בישן דלא הוו אזלי מצור לציד׳ן וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתם והרי הם כאילו קבלו עליהם כפי כל תקנות העיר בעוד בואם כל שאין דעתם לחזור · בן שנשבע לאביו שלא ישא אשה בלי רשותו ומסר מודעה על אותו שבועה בפני עדים כתב מהרי״ק בשורש קס״ז עיין עליו: וכתב עוד הרשב״א סי׳ תרנ״ו שנשאל על אחד שהיה הולך מבלאנסי״א למורשי״א והפקיד תיבתו ביד ב׳ אנשים ואמר הרי הולך לדרכו ומתיירא פן יקראנו מות בדרך הזה היו אתם עדים שהוא מקדיש התיבה והספרים והמעות והבגדים שבתוכה והבן טוען שבתוך הכעס עשה כן אביו ושאח״כ חזר בו · והשיב אין טענת הבן טענה אע״פ שחזר בו המקדיש אינו כלום אלא א״כ נשאל בפתח וחרטה כשאמר נדוי ועוד שבענין זה אפי׳ נתחרט ונשאל על הקדשו אינו כלום לפי שכבר מסר ההקדש ביד אחד והו״ל כתרומה ביד כהן שאינו נשאל עליה כדאיתא פרק הנודר מן הירק (נט·) ואם היו בתיבה שטרי חוב או כלי זהב וכסף ותכשיטין אינם בכלל הקדש שכל אלו אינם נכללים בכלל ספרים ובגדים ומ״מ חוכך אני בעקר הדין לפי שזה אמר מתירא אני שמא אמות בדרך הזה ובלשון הזה יש ב׳ פנים הא׳ שמתירא שמא ימות במהלך הזה קודם שובו לבאלינס״א ואפי׳ מת במורסיא רוצה הוא בקיומו של נדר או שתהיה עקר כונתו ללכת שם וכיון שלא מת עד שהגיע למורסיא נתבטל תנאו ומ״מ נ״ל שאם היתה כוונתו ללכת למורסיא ואין דעתי לחזור כוונת הלשון אם ימות בדרך הזה שהוא הולך קודם הגיעו למורסיא אבל אם היה דעתו לחזור הקדשו הקדש עד שובו ממורס״א לאלינס״א או למקום דירתו ואם נסתפק אם היה דעתו אם לא מסתבר שהולכים בו להקל ונתן טעם לדבר . ואפי׳ לדברי מי שפוסק לחומרא בענין דהקדיש כל נכסיו מהו (ב״ב קמח:) בענין ש״מ שעמד שחוזר במתנתו מסתברא דהכא לקולא דהתם הוא שהקדש הקדש בודאי אלא שאנו מסופקים לכשיעמוד אם חוזר בו אבל כאן דמסופק אם חל ההקדש כלל מספק אין מוציאין ממון מיד בעליו והאריך בטעמים ראיות דבריו אלו· וכתב בתשובה אחרת סימן תש״ד על מי שלא היה לו כי אם בת א׳ וצוה שאם תמות בתו שיחזרו הנכסים להקדיש עניים והשיב שלא זכה ההקדש משום דירושה אין לה הפסק והאריך בדבר לפי שנמצא מי שהלק עליו ועמדו דבריהם לפני רבני צרפת והודו לו להרשב״א כמ״ש בתשובה אחרת ונסתפק בבריא המקדיש אחר ל׳ יום אם יכול לחזור בו תוך ל׳:

וכתב

בח״א סימן תכ״ז מה שהזכירו על דעת המחמיר שבקהל נראה שאין הכונה לומר שיהיה ל׳ החרם לדון ע״פ המחמיר ושילכו הקהל אחר כונתו אלא דעתם להוליא מידי כל הערמה והקהל יכולין לפרש מה שהיתה כונתם בלשון זה ויעשו כפירושן ובסי׳ של״א כתב כיון שרוב הקהל אומרים שלא היתה כוונתם אלא על בתי היחידים לבד אין ספק שיכולין לבאר כוונתם והולכים אחר כונת הרוב שאין הנדר חל אלא על מה שהיתה כונת הרוב אף אם המיעוט היתה כוונתם לכל לפי שלא נתקיימה ההסכמה והחרם שהחרימו עליה על כונתם אלא על כונת הרוב ונמצא כולם מותרים ואף המיעוט מותרים מיהו לריך שיבארו אותו הרוב שלא היתה כוונתם לאסור הכל וגם לא לומר הלשון הכולל ההוא כאשר נכתב אבל כוונתם היתה לבתי היחידים לבד אלא שנתבלבל לשונם אבל אם היתה כוונתם לומר לשון שכולל הכל אף אם כוונתם שלא לאסור אלא הקלת הולכין אחר הלשון ולא אחר הכונה דדברים שבלב אינם דברים עכ״ל: ובתב בח״ב סימן ט׳ אם היה בלשון ההסכמה ספק ראוי להחמיר מפני חומר הנידוי והחרם שקבלו על ההסכמה ההיא שהולכין בו לחומרא כמו בשאר נדרים דתנן סתם נדרים להחמיר וכ״כ גם בסימן רס״א וכתב שם שהכודרים יכולין לבאר כוונתם מה היתה מתחלה אם להחמיר אם להקל· וכתב עוד שם שראוי לומר שכונת הקהל בהסכמתם לא היתה להעניש השוגגים: כתב הריב״ש בח״ג סימן רפ״ב מה שראוי לחוש בהיתר זה שהתירו הקהל הוא מה שהתירו במלות הגזבר שאם לא התירו ברלון גמור אלא במלות הגזבר הנה היתר זה נעשה באונס ואינו מועיל כלום ולריך הקהל שיתירוהו שנית ברלון פשוט אם ראו שיש לורך לקהל להתירו או שיש בהיתר תועלת או שימת שלום והסרת מחלוקת ומריבה מביניהם ואף אם נהג הגזבר לשפוט ולדון בענין הסכמותיהם עכ״ז לריך שיהיה ההיתר שלא מתוך אונס כוויו שהרי אין לומר שיהיה דעת הקהל כשהחרימו ברלון גמור שיהיה ניתר כשיתירוהו מתוך האונס אבל אם הגזבר לא לוה להתיר החרם אלא שלוה להקהל בלא יפרעו החוב אז הקהל אנוסים בפרעון החוב ולא בהתרת החרם ויכולין הקהל להתיר החרם מרלונם מאחר שאין יכולין לקיים ההסכמה עכ״ל ועוד יתבאר דיני שלטון האונס לעשות הפך מה שהסכימו הקהל בסימן רל״ב:

רכט נדר

שהותר מקלתו הותר כולו כילד כגון שנדר להתענות זמן ידוע ואירעו בו שבתות וי״ט וכו׳ משנה בפרק ר״א דנדרים (דף סו·) פותחין בי״ט ובשבתות בראשונה היו אומרים אותן הימים מותרין ושאר ימים אסורין עד שבא ר״ע ולימד שהנדר שהותר מקלתו הותר כולו וכתב הרא״ש דטעמא משום דמעיקרא לא נדר אלא ע״ד שיתקיים כולם נמלא התרת מקלתו פתח לכולו והר״ן כתב דבירושלמי יליף לה מדכתיב ככל היולא מפיו יעשה דמשמע דוקא בשכולו קיים ובהא דפותחין בשבתות ובי״ט פירש הרא״ש אם נדר להתענות או שלא לאכול בשר לזמן אחד ואומרים לו אילו שמת אל לבך שבתות וי״ט שבתוך הזמן כלום היית נודר ורבינו שלא כתב אלא נדר להתענות איפשר דס״ל דנדר שלא לאכול בשר אין פותחין לו בשבתות וי״ט דהא בלא בשר יכול לענג את השבת אפי׳ בכסא דהרסנא אבל מדברי הרמב״ם בפ״ו מהל׳ שבועות נראה דאפי׳ לא נדר אלא שלא לאכול בשר או שלא לשתות יין פותחין בשבתות וי״ט וכדברי הרא״ש דתניא בתוספתא דנדרים פ״ה רבי נתן אומר יש נדר שמקלתו מותר ומקלתו אסור כילד נדר מן הכלכלה שהיו בנות שבע בתוכה אמר אילו הייתי יודע שהיו בנות שבע בתוכה לא הייתי נודר אלא לשאר כלכלה הותר בבנות שבע ואסור בשאר הכלכלה נדר מן הבללים אמר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב לא הייתי נודר אלא בשאר בללים הותר בכופרי ואסור בשאר בללים עד שבא ר״ע ולימד שהנדר שהותר מקלתו הותר כולו והא דנודר מן הבללים מתני׳ היא בפרק פותחין (שם):

וכן

אם אמר לחבורות אנשים קונם שאני נהנה לכולכם וכו׳ שם במשנה שהנדר שהותר מקלתו הותר כולו כילד אמר קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד מהן הותרו כולם שאני נהנה לזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורין שאני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן לריך פתח לכל אחד וא׳ ובגמרא מאן

פרישה

להשביע כן כדי שלא תהיה להם התרה וכתבו התוס׳ שאע״פ שאומרים ע״ד הקהל שכן רבים יש לה התרה מהאי טעמא ע׳ בב״י: (לא יהיד מומחה עכ״ס):

סי׳ רכט (א) נדר שהותר מקלתו הותר כולו והטעם דמעיקרא לא נדר אלא ע״ד שיתקיים כולו נמלא התרת מקלתו התרה לכולו (ובב״י בתוס׳ פתח לכולו עכ״ס) אסר״י והר״ן כתב בשם הירושלמי משום דכתיב ככל היולא מפיו יעשה דמשמע דוקא כשכולו קיים. ודוקא בהתרת חכם הוי דינא הכי אבל לא בהפרת הבעל כמ״ש לקמן בסימן רל״ד: (ב) כגון שנדר להתענות זמן ידוע ואירעו בו כו׳ וכתב ב״י דמשמע דרבינו ס״ל דנדר שלא לאכול בשר אין פותחין לו בשבתות וי״ט דהא בלא בשר יכול לענג את השבת אפי׳ בכסא דהרסנא אבל מדברי הרמב״ם נראה דאפי׳ לא נדר אלא שלא לאכול בשר כו׳ וכ״כ הרא״ש בהדיא · וגם מדברי רבינו אין הוכחה כלל די״ל כיון דאין כאן מקום במאי אסור לענות ובמאי מענגין בשבת נקט כקיצור מילתא דפשוטו דאם נדר להתענות: (ג) וכן אם אמר לחבורת אנשים כו׳ ע׳ בדרישה:

דרישה

סי׳ רכט [א] וכן אם אמר לחבורת אנשים כו׳ כתב הר״ן דדוקא בהתרת חכם הוא דאמרינן נדר שהותר מקלתו הותר כולו לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו אבל בהיתר חרם או נידוי אם החרים או נידה י׳ בני אדם והותר א׳ מהם הוא מותר וכולם אסורים וכן בהפרת בעל שאיני

חדושי הגהות

כו הכנה״ג תמה ע״ז דהא הרשב״א בעצמו פסק בסימן תקצ״א דספק חרם הוי ספיקא דאורייתא לכן כתב דט״ס הוא וצ״ל והו״ל ספיקא דאורייתא וכו׳: בתשובה

לכולכם או אפי' אמר קונם (ד) שאני נהנה לך ולך ולך הוי כלל ואם הותר א' הותרו כולם אבל אם אמר קונם שאני נהנה לך קונם שאני נהנה לך הוי כל אחד נדר בפני עצמו ואם הותר אחד לא הותרו האחרים ואפי' היכא שכולל לא אמרי' שהותר כולו ע"י שהותר מקצתו (ה) אלא כשהותר ע"י פתח (ו) שנעקר הנדר מעיקרו אבל אם הותר קצתו ע"י חרטה לא הותר כולו ואם נדר מאחד ואמר על אחר יהא כפלוני כולן אסורין אפי' עד מאה הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון הוא מותר והשאר אסורין (ז) הותר האמצעי ממנו ולמטה מותרין [ג] וממנו ולמעלה אסורין וכן במי שנדר ושמע חבירו בתכ"ד ואומר ואני ושמע שלישי ואומר ואני או שנדר מבשר והתפים פת בבשר (ח) והתפים דבש בפת הותר הראשון

הימנו ולמטה מותר הימנו ולמעלה אסור ובגמרא מאן תנא ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ופי' גבי שבועות הפקדון אם היו ה' תובעים אותו וכפר ונשבע והודה דאינו חייב על כל אחד ואחד קרבן עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד אבל רבנן קאמרי אם אמר שבועה ולא לך ולא לך הוי פרטא וחייב עכא"ו וה"ה הכא אם אמר לא לזה ולא לזה כ"א הוי נדר בפני עצמו וא"כ הכא דקתני לזה קרבן ולזה קרבן צריך פתח לכ"א ואחד משמע דלא הוי פרטא אלא כי מדכר קרבן אכל חד וחד הא לאו הכי ל"ש אמר לזה ולזה בוי"ו או לזה לזה בלא וי"ו כללא הוי וכר"ש ואם הותר אחד הותרו כולם והא דתנא הכא שאיני נהנה לזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם וכו' מפרש בפ"ד נדרים (דף כ"ו) שתלאן זה בזה כגון שנדר מאחד ואמר על האחר יהא כפלוני וכו' כמו שכתב רבינו בסמוך אבל בלא תלאן כללא הוי ואם הותר אחד מהן בין ראשון בין אחרון הותרו כולם והא דכתב רבינו או אפילו אמר קונם שאני נהנה לך ולך ולך הוי כלל וכו' לאו דוקא בווי"ן דהא אפי' בלא ווי"ן הוי כלל כדפי' וכדמוכח מסוף דבריו דכתב אבל אם אמר קונם שאני נהנה לך קונם שאני נהנה לך הוי כ"א נדר בפני עצמו דמחלק בין אמר קונם לכל א' ואחד ובין אמר קונם אחד לכולם ולא מחלק בין אמר בווי"ן ובין לא אמר בווי"ן אלא הא דנקט רבינו בווי"ן ה"ט משום דאיכא לחלק בווי"ן בין לא תלאן זה בזה לתלאן זה בזה וכדתנן שאיני נהנה לזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם וכו' דמוקי לה בתלאן זה בזה ומש"ה קאמר רבינו או אפי' אמר קונם שאני נהנה לך ולך ולך וכו' דהוי כלל בלא תלאן זה בזה אבל אם אמר קונם שאני נהנה לך ולך ולך ותלאן זה בזה דהיינו שאמר ולא לך כפלוני הראשון ולא לך כפלוני השני התם דינא אחרינא הוי הותר הראשון הותרו כולם וכו' כמ"ש בסמוך והב"י כתב דמ"ש לא לך ולא לך בווי"ן אינו מדוקדק ולי נראה דבכוונה כתב בווי"ן וכדפרישית · וא"ת דכאן כתב רבינו בסתם דנדר שהותר מקצתו הותר כולו ובסימן רל"ב ברואה מרחוק אנשים שאוכלים פירותיו וכו' מחלק בין מעמיד דבריו לאין מעמיד דבריו אלא מחליף דבריו ממה שאמר תחלה בשעה שנדר למה שאמר בשעת חזרה ומ"ש תירוץ הר"ן בפ"ד נדרים סוף (דף כ"ה) דברואה אוכלים פירותיו ואמר הרי עליכם קרבן ונמצא אביו ביניהם איכא טעות בעיקר הנדר שלא נתכוון לאביו מעולם והנדר בטל מאליו אבל בנדר להתענות או שלא לאכול בשר ויין לזמן אחר יודע הוא שיעברו עליו שבתות וי"ט הלכך כיון דליכא טעות בעיקר הנדר כדרא חייל אלא שפותחין לו בכבוד שבת וי"ט בפתח דאילו היה יודע שאסור להתענות בהן לא היה נודר או בחרטה וכ"כ הרא"ש להדיא בפירושו שם וזה דעת רבינו שכתב בסתם לומר דאפי' במעמיד דבריו ואומר אם נתתי ללבי שיארעו בו שבתות וי"ט לא הייתי נודר בסתם אלא הייתי נודר אותו זמן ידוע חוץ משבתות וי"ט מתירין לו שבתות וי"ט והותר הכל וה"א בתוספ' פ"ה ומביאו ב"י ר' נתן אומר יש נדר וכו' עד שבא ר"ע ולימד וכו' אלא דאיכא לתמוה בדברי הרא"ש דבסמוך לזה כתב בפי' פלוגתא דרבה ורבא שייך נמי אמתני' דפותחים בשבתות וי"ט עכ"ל וזה אינו לפי מ"ש תחלה דלא דמי להך מתני' וצ"ע מיהו הרמב"ן כתב דאף בנדר להתענות זמן ידוע וכו' לא הותר ע"י שאלה אלא היכא דמחליף אבל במעמיד לא וכך הכריע הר"ן ומביאו ב"י בסימן רל"ב מיהו בש"ע כתב כאן אבל נדר להתענות כלשון רבינו בסתם דמשמע כסברא קמא דהכא אפי' במעמיד דבריו אם הותר מקצתו הותר כולו והכי הוא משמעות שאר פוסקים דלא דמי לרואה מרחוק אוכלים פירותיו והכי נקטינן : ואפי' היכא שכולל וכו' כ"כ הרא"ש והר"ן בפ"ד נדרים בשם הרמב"ן ואיכא למידק בהא דקאמר אלא ע"י פתח שנעקר הנדר מעיקרו הלא בחרטה נמי לא הותר הנדר אלא בהרטה מעיקרו וכמ"ש רבינו בריש סימן רכ"ח ואפשר דה"ק דע"י פתח נעקר הנדר ממילא מעיקרו דה"ל כנדרי טעות ונעקר בלא עקירת חכם אבל בחרטה אינו נעקר ממילא אלא החכם עוקרו מעיקרו וז"ש ע"י פתח שנעקר דמשמע ממילא נעקר : **ואם** נדר מא' וכו' היינו מתני' שאיני נהנה לזה ולזה דמוקמי' לה בתלאן זה בזה כלומר שאמר שאיני נהנה לזה ולזה כמו לזה כדפי' בסמוך דמחלק רבינו באמר בווי"ן בין לא תלאן זה בזה ובין תלאן זה בזה · ואיכא למידק במ"ש רבינו כאן בסתם ואמר על אחד יהא כפלוני וכו' ובמי שנדר ושמע חברו ואמר ואני הצריך שיהא בתוך כ"ד וכדתנן ריש פ"ד דנזיר ומאי שנא וי"ל דבנדר ואמר קונם שאני נהנה לפלוני דהו"ל עליו חתיכה דאיסורא א"כ כשאמר אפי' אחר כמה ימים על אדם אחר יהא כפלוני וכו' כולן אסורים עליו וכו' בנדר מבשר והתפים פת בבשר וכו' אפי' אחר כמה ימים אבל במי שנדר על עצמו לאסור מבשר כשחברו אמר ואני אין כאן הוכחה שרצונו לאסור על עצמו ג"כ בשר כמו שאסר עליו אותו פלוני אלא א"כ כשאמר כך תוך כ"ד ופשוט הוא אלא דאיכא להקשות ברמב"ם פ"ד דנדרים ובסמ"ג וסמ"ק דכתב בסתם דכשאומר ואני הוא שוה למתפים דבר אחר בדבר אחר ולא כתבו לחלק ביניהם בדין תוך כ"ד וצ"ל דנסמכו על המבין מדעתו בדבר פשוט · ואיכא למידק דברים כזיר קא מיבעיא ליה חד בחבריה מתפים ואפי' עד מאה מיתפסין ואזלן כ"א בתוך כ"ד של חבירו או דילמא בקמא מיתפסין ולא מיתפסין אלא ג' דכדי דבור לא הוי אלא ג' תיבות שלום עליך רבי ויכולין ג' אנשים להתפיס עצמן בראשון שנדר שכ"א אמר ואני אבל הרביעי אינו יכול להתפיס עצמו בראשון אפי' אמר ואני שכבר שהו כ"ד מן הראשון וכר"ל ואפשיטא בעיין דאפי' ק' מיתפסין חד בחבריה וא"כ למה כתב הרמב"ם והסמ"ג ורבינו ושמע חברו ואמר ואני ושמע שלישי ואמר ואני ונשאל הראשון וכו' דמשמע ג' דוקא טפי לא וי"ל דנמשכו אחר לשון משנתינו דלא תני טפי אלא ושמע חברו ואמר ואני ואני וס"ל דבע"כ צריך לפרש דאפי' ק' נמי מיתפסין חד בחבריה אלא דתנא לאו כי רוכלא דליחשב וליזיל והיה שונה ג' דאיכא למימר בהו הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון וכו' הותר האמצעי וכו'

דבפאות

מאן תנא ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד כלומר דמדקתני לזה קרבן ולזה קרבן צריך פתח לכל א' וא' משמע דלעולם לא הוי פרטא אלא כי מדכר קרבן אכל חד וחד הא לאו הכי ל"ש אמר לזה ולזה בווי"ו או לזה לזה בלא וי"ו כללא הוי וכר"ש וכו' הר"ן דהלכה כר"ש שכ"פ ר"ח והרמב"ן וגם הרא"ש כתב וכ"פ הרמב"ן ז"ל : ומ"ש בספרי רבינו שאיני נהנה לך ולך ולך אינו מדוקדק דאפי' בלא ווי"ן הוי כלל כדפרישית · אבל הרמב"ם פסק בפ"ז מה' שבועות דלא כר"ש ולטעמיה אזיל בפ"ד מה' נדרים שכתב ז"ל אמר שאיני נהנה לזה ולזה הותר ראשון הותר כולם הותר האחרון אחרון מותר וכולם אסורי' שאיני נהנה לזה לזה צריכין פתח לכל א' וא' : **ומ"ש** ואפי' היכא שכולל לא אמרינן שהותר כולו ע"י שהותר מקצתו אלא כשהותר ע"י פתח וכו' כ"כ הרא"ש והר"ן בפ' ד' נדרים (כו) בשם הרמב"ן וטעמא משום דכשהותר ע"י פתח דומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו משא"כ כשהוא ניתר בחרטה ומיהו כתב הר"ן בשם התוס' דאפי' ניתר בחרטה כיון דחכם עוקר הנדר מכיון שהותר מקצתו הותר כולו ואע"פ שהרא"ש בפירושו למתני' דפותחין לשבתות וי"ט פי' כדעת התוס' תפס רבינו מה שכתב בפסקיו פרק ד' נדרים בשם הרמב"ן עיקר ורבינו ירוחם אע"פ שכתב בשם הרשב"א כדעת התוס' מ"מ כתב דכדעת הרמב"ן עיקר · וכתב עוד (נתיב י"ד) ויראה לי דכ"ש למי שנדר או נשבע לחבירו בענין שאין יכולין להתיר לו בלא חבירו כגון לעשות שום מלאכה או לפרוע לו חוב וכיוצא בזה והתיר לו חבירו מקצתו דלא הותר השאר וכן אם היו שנים והותר הא' וכ"כ רמב"ן בתשובה וכתבתי זה בשביל שראיתי רבים טועים בזה ותולים טעותם בנדר שהותר מקצתו הותר כולו עכ"ל והריב"ש כתב בח"א סימן תכ"ג על אשה שנדרה שלא תנשא כי אם ברצון אחיה ואמה בהסכמה אחת ועתה אחיה מסכים שתנשא לשמעון ואמה אונה מידה בדבר אין זה ענין לנדר שהותר מקצתו הותר כולו כלל דהכא נדר זה לא הותר כלל לא כולו ולא מקצתו אלא שהאחד מסכים ואין הסכמתו מספקת לפי לשון הנדר ואפי' בנדר שהותר מקצתו ע"י חכם כתב הרמב"ן דדוקא כשהותר ע"י פתח וכו' ואע"פ שהתוס' חולקים ואומרים דאפי' בחרטה מ"מ כולם מסכימין דדוקא בענין שקצת הנדר נעקר מעיקרו אבל בזולת זה לא ומטעם זה אמרו שאם החרימו או נדו עשרה ב"א והתירו אחד מהן הוא מותר וכולם אסורים וכן בהפרת בעל אם הפר נדר אשתו במקצת לא הותר כולו דקי"ל (נדרים סח· סט· נזיר כא: כב·) בעל מיגז גייז ואינו עוקר מעיקרו וכ"ש בנדון זה שאין כאן היתר כלל עכ"ל וגם בסימן תכ"ג כתב שבהתרת חרם ונידוי למה שהותר הותר למה שלא הותר לא הותר וכל זה כתב גם בח"ב סימן קכ"ה וכתב עוד שם אבל בנדון זה לא הותר הנדר זה כלל אפי' לר' אברהם אלא שעבר הזמן לפי שהקהל לא נתנו לו הספרות ולא נדרו לו עליו אלא כל זמן שיהיה הגון וראוי לכך וכיון שלא עמד בראויתו הרי כמו שנתנו לו לזמן ועבר הזמן : והא דנדר שהותר מקצת הותר כולו אי הוי דוקא במחליף או אפי' שאינו מחליף נתבאר בדברי רבינו סימן רל"ב וכתב הר"ן בפרק ד' נדרים דדוקא בהתרת חכם הוא דאמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו אבל בהיתר חרם או נידוי אם החרים או נידה י' בני אדם והותר אחד מהם היא מותר וכולם אסורים וכן בהפרת בעל דקי"ל בעל מיגז גייז (א) ומ"ש בהפרת בעל משנה הוא בפרק נערה המאורסה ונתבאר בדברי רבינו סי' רל"ד : ומ"ש רבינו ואם נדר מאחד ואמר על אחר יהא כפלוני בפ' ד' נדרים (כו·) מוקי הא דקתני הותר הראשון הותרו כולם בשתלאן זה בזה כלומר דמעיקרא אמר קונם שאני נהנה לזה והדר אמר פלוני יהא אסור כפלוני ופלוני השלישי יהא אסור כשני לפיכך הותר הראשון הותרו כולם שכולם תלוים בו דייקא נמי דקתני בברייתא הותר האמצעי ממנו ולמטה מותרין ממנו ולמעלה אסורים דכיון שאותר האמצעי הותרו שלאחריו מפני שהן תלויים בו אבל לא הותרו שלפניו שהוא תלוי בהם והם אינם תלויים בו : **ומ"ש** וכן מי שנדר ושמע חברו בתוך כדי דיבור ואמר ואני וכו' הותר הראשון הותרו כולם משנ' בפ"ד דנזיר (כ:) : ומ"ש דבנדר מבשר והתפים פת בבשר וכו' הותר הראשון הותרו כולם כלומר ואם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורין ואם הותר האמצעי ממנו ולמטה מותר ממנו ולמעלה אסור כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות נדרים ואיתא בגמרא :

כתב הריב"ש סימן רל"א נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על אחד מהם לא הותר השניה כיון שפסק הרמב"ם דלא כר"ש ונראה מדבריו דה"ה לאומר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה שאם נשאל על האחת לא הותרה השניה ונשבע שלא אוכל תאנים וענבים או שלא אשתה יין וחלב ודבש נשאל על אחד מהן הותרה השנייה אא"כ היה מסרב בו חבירו כשנשבע עכ"ל וכבר נתבאר בראש סימן זה שיש חולקין על הרמב"ם ופוסקים כר"ש ועיין בת"ש

דרכי משה

רכט (א) ועיין לעיל סימן רכ"ח אי אמרינן בחרמות הותר מקצתו הותר כולו :

כתב

דרישה

בעל דקי"ל בעל מיגז גייז עכ"ל : [ג] (ממנו ולמטה אסורים כו' עפ"ר גם י"ל בזה שהתחיל קרוי מטה לפי שהוא דומה כאילו הניח כל מה שנדר עליהם וא"כ ממילא יהיה האחרון למעלה והראשון למטה וק"ל עכ"ה) :

אין

פרישה

(ד) שאני נהנה לך ולך ולך הוי כלל כתב ב"י דלשון רבינו אינו מדוקדק דאפי' בלא ווי"ן אלא אמר לך לך נמי הוי כלל כדמוכח בגמרא עד כאן לשונו וכן מוכח לשון רבינו מיניה וביה שכתב אבל אם אמר קונם שאני נהנה לך קונם שאני נהנה לך משמע דוקא כשאומר בכל א' קונם הוי פרט וק"ל וכל זה מיירי דוקא במחליף ל' שנדר בו בשעת האיסור לשעת חזרה כדלקמן בסי' רל"ב (ויש מחלקין דדוקא לקמן בעינן שיחליף דבריו דאיירי בנדרי שגגות דאין מתירין לו כלל אבל הכא דמתירין לו נדרו לעולם הותר כולו וע' בסי' רל"ב בדרישה סעיף י"מ מ"ש א"א בשם הר"ן וב"י דלא משמע כן עכ"ה) : (ה) אלא כשהותר ע"י פתח שנעקר הנדר כו' וטעמא משום דכשהותר ע"י פתח דומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו משא"כ כשהוא ניתר בחרטה כ"כ הרא"ש והר"ן בשם הרמב"ן : (ו) שנעקר הנדר מעיקרו ר"ל שאז נעקר ובטל כולו כיון שדומה לטעות וק"ל : (ז) הותר האמצעי ממנו ולמטה אסורין וממנו ולמעלה מותרין כך הוא הגי' בדפוס ב"י ופירוש אותם שהם לפניו ר"ל קודם לו דהיינו מלמטה אסורין ואותם שהם למעלה ממנו ר"ל ולאחריו מותרין שהם תלוין בו ולשון ולמטה ולמעלה משמע בלשון מבן עשרים שנה ולמעלה אבל בברייתא גרסינן איפכא ממנו ולמטה מותרין וממנו ולמעלה אסורין וכן משמע מדברי ב"י שגרסינן בלשון הברייתא : (ח) והתפים דבש בפת הותר הראשון הותרו כולם

כלומר

הראשון הותרו כולם (ט) אסר עליו ככר ב"פ או שנשבע עליו ב"פ אף שנשאל עליו והתירו אסור עד שישאל פ"ש ואם נשבע על דבר א' ונשבע שלא ישאל על שבועתו נשאל תחלה על האחרונה שנשבע שלא יתירו לו ואח"כ ישאל על הראשונה נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע אח"כ שאם ידבר עמו שיאסר בבשר (י) נשאל על הראשונה תחלה ואח"כ על השניה שאין מתירין נדר ולא שבועה כל זמן שלא חלו וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני (יא) ולא להחכם שישאל לו על השבועה נשאל תחילה על הראשון ואח"כ על השני של חכם:

רל

כתב רב אלפס אנן השתא אי עבדינן (א) [א] קרוב לדרב אסי עבדינן דאמר (נדרים כא:) אין חכם מתיר אלא ד' נדרים שדומין לנדר טעות מעיקרא וכתב עוד דלא מזדקקי רבנן להתיר שבועה (ב) אלא כדמתרמי מילתא דאית בית תקנתא או מצוה כגון עשיית שלום בין איש לאשתו וכגון שלמא דציבורא ודכנסתא ובדומים להם מזדקקינא במילי דמוכחן ובריר קרוב לדרב אסי (ג) אבל בחרטה ופתח בעלמא לא עבדינן וכתב א"א ז"ל וחומרא בעלמא כתב משום דביומיה קיל נדרי אבל ודאי הלכה שמתירין

בת"ש בדין זה בסי' רל"ב בשם הרא"ש (ג): אסר עליו ככר ב"פ או שנשבע עליו ב"פ אע"פ שנשבע עליו והתירו אסורה עד שישאל פעם שנית בפ"ב דנדרים תנן יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד אמר הריני נזיר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל ואכל חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת ובגמרא (יח') אמר רבא אם נשאל על הראשונה שנייה חלה ממאי מדלא קתני אינו אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית לה כי מיתשיל על חבירתה חיילא: ואם נשאל על דבר אחד ונשבע שלא ישאל על שבועתו נשאל תחלה על האחרונה וכו' עד סוף הסימן כבר נתבאר בסימן רכ"ח אבל מה שכתב רבינו אין מתירין נדרו עד שיחול וכתוב בתשובת ריב"ש בס"א סימן תקי"א אע"פ שהתנה בשעת שבועתו שלא תהא נתרת לעולם אין תנאו כלום דדברים בעלמא הם כיון שלא כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו דאם נשבע שלא ישאל על שבועתו מתירין השנייה תחלה ואח"כ הראשונה (ג) וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו דשבועות וכ"כ הריטב"א בסוף נדרים אבל זה שלא נשבע כך אלא נשבע שלא יהא ניתרת לעולם אין בתנאו כלום וכ"ל ראיה גמורה לזה מההיא דאונס שגירש דפ' אלו הן הלוקין (טו') דלא משכחת ביה מלקות למאן דתני בטלו ולא בטלו שהרי א"א לו לבטל עשה שבה ואתינן למימר כגון שהדירה עד"ר ומהדרינן דאפ"ה יש לו הפרה כיון דלדבר מצוה הוא ואם איתא שהוא יכול להתנות בנדרו או בשבועתו שלא יהא לה היתר לעולם לוקמה כגון דאדירה על תנאי זה אלא ודאי משמע שאין תנאו כלום עכ"ל ועיין בתשובת הרשב"א והרא"ש במה שכתבתי בס"ס רכ"ח:

רל כתב רב אלפס אנן השתא אי עבדינן קרוב לדרב אסי וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש פרק ד' דנדרים · והר"ן כתב שם נזקקין לאלהי ישראל ואפי' נקט חפצא בידיה ואע"ג דאמר גאון מאן דאשתבע בס"ת או בי' הדברות אין לו הפרה עולמית ליתא למילתא כלל הדין הוא דינא דגמרא דאפי' לשבועות נזקקין ופותחין בחרטה וא"צ לנדרים אבל רבינו האי גאון החמיר בנדרים שלא לפתוח בחרטה ואמר דאנן השתא אי עבדינן קרוב לדרב אסי עבדינן דאמר אין חכם מתיר אלא כעין ד' נדרים כלומר בפתח אבל בחרטה לא והחמיר עוד בשבועות ואמר דלא מזדקקינן להו כלל אלא כד מתרמיא מילתא דאית בה תקנתא וכו' אבל פתחי כי ההוא דאתא לקמיה דרב לא אבל הנשיא אלברגי"לוני כתב בשם מר יהודאי שהחמיר בנדרים והשוה אותם לשבועות שלא להתירם אלא לדבר מצוה ודוקא בפתח אבל בחרטה אפי' לדבר מצוה לא ע"כ וכתב הכלבו דבכהן שנדר לגרש את אשתו מודה רבינו האי שיש לו התרה והמרדכי בפ"ג דשבועות הביא תשובת מהר"מ וכתוב בה כל דברי רב האי ז"ל וכתב עליהם דנ"ל דחומרא בעלמא הוא שהחמירו אבל מדינא לכל מתירין אפי' לאלהי ישראל וכתב עוד נ"ל דדוקא בשבועה החמירו מפני שעונשה מרובה וכבר בא מעשה לידי והתרתי נדר דלא שייך האי חומרא אלא בשבועה ולא בנדר וכתב עוד ונראה דאם הנשבע בשם אין לו התרה

דבפתות מג' ליכא למימר בהו הותר האמצעי וסבירא להו נמי דליכא למטעי ולמימר דוקא ג' ובקמא מיתפסים דא"כ הרביעי אמאי לא מיתפס דהרי הד' הוי נמי תוך כ"ד של ראשון וכדרבי יהודה נשיאה ודלא כדקס"ד מעיקרא לריש לקיש אלא בע"כ דאפי' עד ק' מיתפסין וע"ש בתו' בד"ה א"ל תו ובשני דבורים שאחריו ודלא כפירש"י לשם: אסר עליו ככר שני פעמים וכו' משנה פ"ב (דף י"ז) שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת ובגמרא אמר רבא אם נשאל על הראשונה שנייה חלה ממאי מדלא קתני חייב אחת אי נמי אינה אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית לה כי מתשיל על חברתה חיילא ומשמע ודאי דדוקא כשלא נשאל אלא על הראשו' דהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כאילו לא נדר התם הוא דחלה השנייה למפרע שהראשונה היתה מעכבת מלחול ואינה הראשו' הואיל ונשאל עליה וכן פרש"י בשבועות (כ"ז) אבל אם נשאל על שתי השבועות או שלש שבועות בבת אחת הותרו כולן ואין כאן שבועה כלל והכי משמע מדברי הרמב"ם ספ"ו דשבועו' שכתב דבנשבע ג' שבועות שלא אוכל היום נשאל על השלישית בלבד חייב משום ראשונ' ושנייה וכן אם נשאל על השנייה חייב משום ראשונה ושלישית וכו' א"כ לפ"ז ודאי דיכול לישאל על כולם בבת אחת כיון שכל השבועות הם בטולם וכ"פ מהר"ל חביב בתשובה סימן קל"ט אבל ב"י סוף סי' רכ"ח כתב איפכא דצריך התרה לכל אחד ואחד משום דאין השנייה חלה אלא לאחר שהתיר הראשונה ואין השלישית חלה אלא לאחר שהתיר הראשונה והשנייה דאין מתירין את הנדר עד שיחול וכך פסק לשם בש"ע ואיכא לתמוה טובא דפסק דלא כהרמב"ם וגם לא הביא דבריו אין ספק שלא עלה בזכרונו מ"ש הרמב"ם בזה כשכתב פסק דין זה והדבר פשוט דליכא למימר הכא אין מתירין את הנדר עד שיחול דהיון שהשבועה היא בטולם שפיר היא חלה לענין זה שיכול להתירה: ומ"ש ב"י שכדבריו נראה מדברי הר"ן בתשובה י"ז באותו שנדר יאסרו עליו כל פירות שבעולם אם יגרש את אשתו וכשיהא נשאל על נדרו יחזור ויהא באיסורו בכל פעם שישאל עליו וכן בכל פעם ופעם שישאל יחזור ויהא באיסורו וכתב הר"ן שהם ד' נדרים וצריך להתיר ארבע פעמים אלמא דסבירא ליה דאף בנדר אחד צריך להתיר כ"כ פעמים כפי מנין הפעמים שנדר ולא סגי לכולם בהתרה אחת נלפע"ד דלא אמר הר"ן אלא דוקא התם שלא נדר עוד נדר שני אלא לאחר שיהא נשאל על הראשון וכן על השלישי לאחר שיהא נשאל על השני וכן על הרביעית לאחר שיהא נשאל על השלישי וכל עוד שלא נשאל על הראשון אין הנדר שני בעולם וכן שלישי אינו בעולם כשאינו נשאל על השני וכן רביעי אינו בעולם כשלא נשאל על השלישי וא"כ א"א להתיר כולם בבת אחת כיון שאין השני והשלישי והרביעי בעולם כיון שלא נשאל על הראשון ולפיכך צריך להתיר ארבעה פעמים בתחלה מתיר הראשון ואח"כ חל השני ומתירו ואח"כ חל השלישי ומתירו ואח"כ חל הרביעי ומתירו אבל מי שנדר על דבר אחד פעמיים ושלש כגון שאמר שלא אוכל היום שלא אוכל היום השתא ודאי כיון שכל השבועות הן בעולם אלא שאינו חייב אלא אחת כיון דרווחא לית ליה שתהא חיילה אבל לענין התרה סגי בהתרה אחת לכל השבועות כיון שכל השבועות הן בעולם וכמו שפסק מהר"ל חביב והכי נקטינן ודלא כב"י בש"ע · גם בסוף סימן רכ"ח כתבתי מזה בקצרה וכאן שהוא מקום דין זה כתבתי קצת באורך וע"ל בסימן רל"ט סעיף ז':

רל כתב רב אלפס וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש פ"ד נדרים ורצונו לומר דבפ"ד נדרים פליגי בה אמוראי רב אסי קאמר אין חכם רשאי להתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו קסבר אין פותחין בחרטה ושאר אמוראים פליגי וקאמרי דפותחין בחרטה והכי הילכתא כמ"ש ריש סימן רכ"ח דמדינא סגי בחרטה מעיקרא וא"כ שימצא לו החכם פתח לומר אדעתא דהכי מי נדרת וקאמר רב אלפס השתא דחזינן דאינשי מקילין בנדרים אנו אין מתירין נדרים אלא ע"י פתח קרוב לדרב אסי דאמר אין חכם מתיר אלא כעין ד' נדרים כלומר ע"י פתח דוקא דכשהותר ע"י פתח דומה לנדר טעות מעיקרא והוי כעין ד' נדרים. נדרי זרוזין וכו' דכתב רבינו ריש סימן רל"ב דאינן נדרים וה"כ כשניתר ע"י פתח נמצא שנדרו טעות וכאילו לא היה נודר כלל אבל בחרטה בלא פתח אין להתיר עכשיו וא"ת מאי קרוב לדרב אסי דקאמר הלא כדרב אסי בעינן למיעבד דוקא בפתח ולא בחרטה ונראה דר"ל אפילו היכא דלא אשכחו ליה פתח וכדאיתא התם בעובדא דרב סחורה דא"ל רב נחמן נדרת אדעתא דהכי א"ל אין אדעתא דהכי אין כמה זימנין איקפד וכו' והכי איתא נמי עובדא בר"ש ב"ר וברבי ישמעאל ב"ר יוסי וכיון דליכא פתחא לנדרא צריך לפתוח בו בחרטה מעיקרא כדי להתיר נדרו וקאמר רב אלפס דאפ"ה עבדינן קרוב כדרב אסי דהיינו דצריך לעשות מן החרטה פתח דלאחר שאומר לב"ד שמתחרט מעיקרו א"ל אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת והוא אומר לא ואז מתירין לו וכל זה כדי שיהא דומה לנדר טעות כעין ד' נדרים והרב בהג"ה פ"ע כתב שכך נהגו האידנא ולפע"ד דהיינו דקאמר רב אלפס קרוב לדרב אסי עבדינן וכדפרישית וע"ל דרב אלפס הוי קשיא ליה בהא דרב אסי ל"ל למימר כעין ד' נדרים לא היה צ"ל אלא אין חכם רשאי להתיר ע"י חרטה אלא על ידי פתח והיה מפרש רב אלפס דרב אסי ה"ק דאף ע"י פתח אין להתיר אלא ע"י פתח דמוכחן ובריר טובא דהכל יעידו דבוודאי אדעתא דהכי לא היה נודר והו"ל כעין ד' נדרים אבל לא בשאר פתחים דלא מוכחן ולא ברירן כ"כ דע"י פתח כזה לא הוי כעין ד' נדרים וקאמר רב אלפס אנן השתא קרוב לדרב אסי עבדינן דאין להתיר אלא ע"י פתח ולא חרטה אלא דאפי' ע"י פתח דלא מוכחי וברירן ולא הוי כעין ד' נדרים נמי מתירין והיינו קרוב לדרב אסי:

ומ"ש וכתב עוד דלא מזדקקי רבנן וכו' פירוש דבשבועות החמירו יותר דאין להתיר אפי' ע"י פתח אלא בדאית ביה תקנתא או מצוה וכו' ובעינן נמי מילי דמוכחן וברירן קרוב לדרב אסי וכו' כלומר אע"פ דלא מוכחן וברירן טובא כעין ד' נדרים אלא קרוב לזה אבל בחרטה א"כ פתח בעלמא לא עבדינן אי לא מוכחא וברירן כל עיקר דאילו בנדרים לא החמירו כל כך דפתח בעלמא נמי עבדינן אפי' לא מוכחא וברירן כל עיקר דהיינו נמי קרוב לדרב אסי אבל בשבועות החמירו בתרתי דבעינן תקנתא או מצוה ובעינן נמי ע"י פתח דמוכחי וברירן קרוב לדרב אסי והשתא ניחא דאלל נדרים כתב בסתם קרוב לדרב אסי ואלל שבועות קאמר במילי דמוכחן וברירן

דרכי משה

(ב) כתב מהרי"ו סימן ט"ו נדר דפליגי רבוואתא אי צריך התרה אי לא כשמתירין אותו לא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו הואיל ולמקצת רבוואתא א"צ התרה עכ"ל ונ"ל דבריו דוקא דכשהנודר אינו שואל להתירו ע"י פתח אלא שמחמיר על עצמו להתירו לו משום י"ט או שבת שחל באותן הימים שנדר בהן להתענות דהואיל ואינו מתחרט אלא שצריך להתירו משום י"ט ישאר נדר קיים אבל כשמתירו ע"י פתח ומתחרט מעיקרו ודאי הותר כולם דלא גרע (משום דלקצת רבוואתא א"צ היתר כלל) צ"ע בתשובה: (ג) ובב"י (סימן רכ"ח) בשם תשובת הר"ן על א' שנשבע שלא לגרש אשתו כ"א ברשות ג' וחזר ואח"כ ונשבע שיאסר בכל פירות אם יגרש ברשות שנים וכו': ובמרדכי

פרישה

כלומר ואם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורים ואם האמצעי כו' ב"י: (ט) אסר עליו ככר ב' פעמים או שנשבע עליו כו' פי' בשבועה כשמתיר לו שבועה ראשונה חל השנייה וצריך התרה שנית אבל אם עבר על שבועתו אינו חייב אלא אחד דאין שבועה חל על שבועה (כדלקמן סי' רל"ט עכ"ם) ולפי' צריך להתיר לו תחלה שבועה ראשונה ואח"כ השניה אבל נדר חל על נדר וחייב על כל א' וא' וע"ל בריש סי' רכ"ח מ"ש דלדברי הרמב"ן ולמ"ש ב"י שם עליו כשנדר חל על נדר סגי בהתרה א':

(י) נשאל על הראשונה תחלה ואח"כ על השניה כו' דאין השנייה חל עד שידבר עמו והרי הוא אסור לדבר עמו לכן נשאל תחלה על שנדר שלא ידבר עמו ואז ידבר עמו וחל השנייה שלא יאכל בשר:

(יא) ולא לחכם שישאל לו על השבועה ר"ל ולא לחכם שישאל לו על השבועה שנשבע שלא יהנה לפלוני והכא נמי אין השנייה חל שיהא אסור ליהנות לחכם עד שישאל לו על הראשונה:

סי' רל (א) קרוב לדרב אסי עבדינן דאמר אין החכם מתיר אלא כעין ד' נדרים כו' כצ"ל וכן איתא להדיא בפ"ג דנדרים ד' כ"א ע"ב ופי' הרא"ש שם כעין ד' נדרים (ר"ל נדרי זירוזין ונדרי הבאי ונדרי שגגות ונדרי אונסין שיתבארו בסי' רל"ב עכ"ם) שימצא לו פתח שיאמר אדעתא דהכי לא נדרתי ונמצא שלא היה מעולם נדר כמו ד' נדרים הללו שלא היו בלבו לשום נדר ע"כ לשונו ור"ל לאפוקי להתיר נדר ע"י שיאמר שהוא מתחרט בלא פתח או בפתח שאינו מוכח ומבורר אבל ארבע נדרים עצמן א"צ להם התרה כדאיתא שם וכמ"ש בסמוך סימן רל"ב ועי' בב"י שהביא הסימן ובסי' רכ"ח ד' רס"ז ע"ב תשובת הרמב"ן שכתב שכל נדר שהותר ע"י פתח נולד דהכים חשיב במקצת בנדר טעות אבל צריך התרה כיון שאינו טעות גמור ע"ש: (ב) אלא כדמתרמי מילתא דאית ביה תקנתא כו' וכגון שלמא דציבורא כו' ועיין זה כתב רבינו לעיל בא"ח סימן תרי"ט בשם רב סעדיה: (ג) אבל בחרטה ופתח בעלמא ר"ל פתח דלא מוכח

דרישה

סי' רל [א] אין החכם מתיר אלא כעין ד' נדרים כו' ואע"ג דבסימן רל"ב מ"ז עוד אחד דהיינו שתולה בדבר ולא נתקיים מ"מ רב אסי לא נקט אלא אלו הד' ודומין לנדרי טעות לאפוקי התולה בדבר ולא נתקיים אינו ענין לנדרי טעות וק"ל וע"ל ס"ס רל"ב שכתבתי שם

זבריכן קרוב לדרב אסי וכו׳ : כתב רב האי וכו׳ פי׳ דנשבע בספר תפלות ושאר ספרי קודש שבידו אע״פ שאינו נשבע בתורה ואינו מזכיר השם אפ״ה אין לו התרה כיון דנקט בידו חפץ ואין בנשבע בשם א״כ בס״ת אפי׳ אינה בידו נמי אין לו התרה מפני חומר השם והס״ת וכתב מהר״ם מ״ן אע״ג דרב האי גאון כתב דאין להתיר שום שבועה דשם או בתורה אין נראה למהר״ם אלא חומרא הוא וה״ר אלחנן כתב שהר״ר שמעון משנ״ץ כתב שיש להתיר פי׳ שבועה וכתב וכמדומה לי שגם ה״ר פלטיאל היה מתיר וכ״כ רבינו יוסף ט״ע שיש להתיר שבועה והאביאסף כתב ויש מרבותינו שכתבו אחרי שר״ת ור״י היו מתירין שבועות וכן מקצת שאר רבותינו היו מתירין שבועות א״כ י״ל שלא נתפשטה חומרא של רבינו האי ברוב ישראל עכ״ל • כתב הרב בהג״ה ש״ע י״א כל מי שנשבע שלא לעשות איזה דבר כגון שנשבע שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכרו אין במכירתו כלום הואיל ועבר על שבועתו עכ״ל והיא מ״ש בהג״ה מרדכי בשבועות אכן בח״מ סוף סימן ר״ח פסק בסתם דהמקח קיים ושם הארכתי בזה בס״ד ומסקנתי דנראה מדעת הרב דכתב כאן בלשון י״א שאינה הלכה פסוקה אלא דיש לחוש לה שלא להוציא מיד המוחזק ועיין שם :

רלא אין הנדר ניתר וכו׳ עד סוף הסימן הכל הוא בתשובת הרא״ש בסוף כלל ו׳ והביא ראיה לדבריו: ומ״ש ושוב נשאל על הקיום פי׳ שהמקיים הנדר נתחרט ונשאל עליו אינו מועיל דכיון שחל הנדר אחר שקיימו זה שוב אין לו התרה אלא ע״י חכם או ג׳ הדיוטות משא״כ בבעל המקיים נדרי אשתו דיכול לישאל על הקיום כמ״ש בסימן רל״ד ושם יתבאר בס״ד : ומ״ש ומיהו אם נדר לזמן וכו׳ ג״ז בתשובת הרא״ש שם והביא ראייה מדתנן בפ״ד נדרים קטיעות הללו קרבן עד שיקצצו שור זה עולה ל׳ יום ולאחר ל׳ יום שלמים וכן שאיני נושא פלונית שאביה רע וכו׳ דה״ל קביעות זמן כאילו פי׳ לא אשא׳ עד שימות אביה וא״צ התרה ובתשובה להרמב״ן סי׳ רע״ז הביא ראייה מפרק קונם יין שאיני טועם וכו׳ כמ״ש לעיל בסי׳ ר״כ דאינו אסור אלא עד הזמן שנדר וא״צ התרה וה״א בפ״ק דביצה דף ה׳ בין לפרש״י ובין לפי׳ התוס׳:

רלב יש דברים שאינו התרת חכם וכו׳ משנה רפ״ד נדרים • ומ״ש והתולה בדבר ולא נתקיים משנה פ׳ ר״א (דף ס״ט) קונם שאיני נושא את פלונית שאביה רע וכו׳ ויתבאר בסוף סימן זה • ומ״ש נדרי זירוזין פי׳ שלא נדר וכו׳ משנה שם רפ״ד נדרים ומשמע מדברי רבינו שכתב ואין בלבו לשום נדר דלאו דוקא

שמתירין בין נדרים בין שבועות בפתח והרטה (ד) [ג] כתב רב האי הנשבע בספר תפלות ותחנונים ושאר ספרי הקדש שבידו אין לו התרה וכתב שבדורו׳ האחרונים אין כח באדם לעולם להתיר שבועה ולהפר כלל לא בא״י ולא בבבל וכתב עוד וששאלתם מי שבעום ונשבע על פה בהזכרת השם ובתורה המונחת בארון אם יש רשות לחכם להתיר שבועה זו או לא כך ראינו מי שהזכיר השם או התורה המונה׳ בארון אין רשות לשום אדם לבטלה או להתיר בין חכם גדול או סופר אין להם רשות להתיר לא שבועת הנשבעים בתורה המונח׳ בארון ולא בשם הבורא (ה) [ג] וא״א הרא״ש ז״ל כתב וכל אלו חומרו׳ הן דהא אמרינן לעיל הנשבע בתורה ולא נקיט לה בידיה לא אמר כלום וקי״ל נזקקין לאלהי ישראל אלא כל שבועות יש להן התרה מן התורה אלא שהחרימו בימי הגאונים ואמרו שלא להתיר שבועו׳ ומתוך כך היו העולם נמנעין מלישבע ובעברי באלו הארצו׳ ראיתי שהיו מקילין מאד בנדרים ובשבועות ורגילין הרבה לידור ולישבע ופריצי טפי ואם לא יתירו להם לא יבאו עוד לבקש התרה אלא יעברו במזיד (ו) כי נשבעין על דבר שא״א להם לקיימו ואמרתי להתיר להם נדרים ושבועות וכ״כ הרמב״ם שדין שבועה כדין נדר לכל דבר (א) :

רלא (א) אין הנדר ניתר אלא ע״פ חכם מומחה או ג׳ הדיוטות שאפי׳ אם פירש והתנה בשעת הנדר אימתי שירצה שיבטלו מעיקרו או שתלה באחר (א) שיבטלו אימתי שירצ׳ אינו כלום דמיד כשחל הנדר אין לו התרה אלא ע״י הכם (ב) ואפי׳ אם תלאו בדעת אחר וקיימו ושוב נשאל על הקיום אינו מועיל ומיהו אם נדר לזמן (ב) א״צ התרה אלא לכשיגיע הזמן בטל ממילא:

רלב (א) יש דברים שאין צריכין התרת חכם כגון נדרי זירוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין והתולה בדבר ולא נתקיים נדרי זירוזין פירוש שלא נדר אלא לזרז חברו וכגון שהיה מוכר הפץ להברו ואומר קונם עלי ככר זה אם אפחות מהסלע ואומר הלוקח קונם עלי ככר זה אם אוסיף על השקל ונתרצו שניהם בג׳ דינרין לא נאסר אחד מהן שכן דרך התגרים לידור

התרה הנ״מ בשם המיוחד ובכינויו שאינם נמחקים אבל ברחום וחנון וכו׳ או באחד מכל הלשונות חוץ מלשון הקודש מותר ומעשה היה בימי ריב״א באחד שנשבע בשם דיא״ו והתיר ע״כ והרשב״א כתב בתשובה שאע״פ שמקצת הגאונים כתבו שלא להתיר נדרים ושבועות כבר נהגו כל הגדולים ליזקק להתיר נדרים ושבועות ע״כ והכי נהגו האידנא להתיר אבל כדינא דתלמודא ולא כחומרת הגאונים וכמו שכתב הרא״ש ז״ל וכדעת הרמב״ם שפסק בפ״ו מה׳ שבועות דבין שבועות בין נדרים מתירים ואפי׳ נשבע בה׳ אלהי ישראל • ומ״מ כתב הריב״ש בתשובה בח״א סימן פ״ה הזהרו ביותר השבועות והנדרים שאין ראוי להתירם בזמן הזה כי אם לדבר מצוה כי כן כתבו הגאונים כגון מלתא דאית בה תקנה או מצוה כגון עשיית שלום בין איש לאשתו וכגון שלמא דצבורא והרמב״ם כתב וז״ל אע״פ שמותר לישאל על השבועה ואין בזה דופי ומי שלבו נוקפו לדבר זה שמן מינות נמצא בו אעפ״כ ראוי להזהר בו ואין נזקקין להתיר אלא לדבר מצוה או שהוא צורך גדול עכ״ל (ג) :

רלא אין הנדר ניתר אלא ע״פ חכם מומחה או שלשה הדיוטות שאפי׳ אם פירש והתנה בשעת הנדר אימתי שירצה שיבטלנו מעיקרו וכו׳ עד סוף הסימן הכל תשו׳ הרא״ש ז״ל בסוף כלל י׳ והביא ראי׳ לדבר וכבר כתבתי בסוף סי׳ רל״ט סברות הרמב״ם והרשב״א והר״ן והריב״ש בזה :
(ב״ה) ושם כתבתי דעת הרא״ש בהקהל שעשו הסכמה בחרם על דעת פלוני ונתרצה ונתקיימה ואח״כ נמלך לבטלה : ומ״ש רבינו אם נדר לזמן א״צ התרה וכו׳ גם זה מתשובת הרא״ש בכלל הנזכר וכ״כ התוספות בפ״ק דביצה (ה׳ •) ובתשובת להרמב״ן סימן רע״ז :
ב״ה וכ״כ בת״ה בשם רש״י ואח״כ כתב לפי מ״ש רש״י בפ״ד מיתות (נט:) דאפי׳ קבעו זמן צריך מנין אחר להתירו נראה שחזר בו מאותה תשובה או כ״ל דה״מ בשלא החרימו אבל אם החרימו הקהל על הדבר או יחיד על עצמו אע״פ שהיה ע״ת ונתקיים התנאי צריכין הפרה שאם לא יפירו איכא למיחש שיענשו כדאמרי׳ (מכות י״א.) נדוי ע״ת ואפי׳ מפי עצמו צריך הפרה עכ״ל • עוד שם בשם הר״מ מי שקיבל עליו שבועה או נדר או חרם ולא פי׳ זמן הוי לעולם וכן דעת הרי״ף ודאי מדאמרינן בפ״ק דנדרים (ד:) דנדרים לית להו קצבה :

רלב יש דברין שאין צריך התרת חכם כגון נדרי זירוזין וכו׳ משנה ברפ״ג דנדרים (כ:) ומ״ש והתולה בדבר ולא נתקיים נתבאר בדברי רבינו בסוף הסימן : **ומ״ש** נדרי זירוזין פי׳ שלא נדר אלא לזרז חבירו כגון שהיה מוכר חפץ לחבירו כו׳ עד לא נאסר אחד מהם שם במשנה • ופירשו הרא״ש והר״ן ז״ל שמוכר היה דעתו לג׳ ולא נתכוון בנדריו אלא לזרז הלוקח שלא יעמוד על דעתו שאמר ב׳ דינרים ושיסכים לג׳ וכן הלוקח נתכוין לג׳ ולא נתכוין אלא לזרז המוכר שיסכים לכך ולא יעמוד על דעתו שאמר ד׳ דינרין ומש״ה לא חייל נדרם דבעינן פיו ולבו שוין וטעמא דמלתא לפי שדרכם של מוכר ולוקח בכך ומש״ה לא מיקרי דברים שבלב וכתב הר״ן שאע״פ שדעתן היה לג׳ דינרים מוכר יכול ליתנו בפחות מג׳ ולוקח יכול ליתן בו יותר כיון שמשמעות הנדר אינו אלא לזרז אף על פי שהסכימו בלבם לג׳ דינרים דברים שבלב הוו ומיהו אין

דוקא

דרכי משה

רל (א) ובמרדכי פ׳ שבועות שתים דף של״ה ע״א הביא דברי מהר״ם שכתב כדברי הרא״ש וכ״כ הרשב״א בתשובה סי׳ תתנ״ד : (ב) כתב בתשובת הריב״ש סי׳ תל״ג וכ״פ הרד״ך דנדר שיש צד נדנוד עבירה בהתרתו אין מתירין דהוי כנדר של שחוק עכ״ל וכתב במרדכי בהגהות דשבועות ד׳ ש״ס ע״ג פסק הר״ר פרץ מי שנשבע או קיבל בחרם שלא יתן דבר או שלא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים ועבר שבועה או מכר או נתן אין מעשיו כלום כדאמרינן בכתובות (פא:) כיון דאמר רבנן לא ליזבון אי זבין לא הוי זביני ומסתמא אין אמירה דרבנן גדולה משבועתו וא״כ אין במעשיו כלום ופ״ק דתמורה (ד:) אמר רבא כל מלתא דאמר רבנן לא תעביד אי עביד לא מהני עד כאן לשונו :

רלא (א) כתוב בתשובת הריב״ש סימן ת״ז דאם התנה בפי׳ שאם ירצה חבירו לבטלו בטל בלא התרת חכם אבל אם אמר ע״ד פלוני אינו רוצה לומר שחבירו יכול לבטלו אלא שלא יוכל בעצמו למצוא ערמה לנדרו אבל אם התנה בפי׳ מועיל אפי׳ נדר ע״ד המקום עכ״ל וכ״כ סימן קפ״ה וכתב שם דאפי׳ נדר סתם ע״ד חבירו נאמן לומר אח״כ שהיה בדעתו שחבירו יכול לבטלו בלא חכם דסתם נדרים הולכין אחר פירושו עכ״ל וכתב ב״י סימן רכ״ח בשם הרמב״ן והר״ן דאם התנה בפי׳ יכול לבטלו אבל אם נדר סתם ע״ד חבירו לא מהני אמנם דברי רבינו כדעת הרא״ש בתשובה כלל ז׳ סימן ג׳ ומשמע מדברי הרא״ש שם דוקא שחל הנדר פ״א אבל אם אמר ע״מ שיתרצה חבירו ומיד ששמע חבירו מיחה הוי הנדר בטל : (ב) ובמרדכי ריש ביצה ע״ג ובתוס׳ פ״ק דביצה דחרם שנתנו על זמן או דבר הנאסר במנין על זמן דכשיגיע הזמן א״צ התרה עכ״ל ובנימין זאב סי׳ ש״ט כתב דרבים חולקים ופ״ל דבעי היתר אף כשהגיע הזמן לכן טוב להתירו והתרה היא שיעמוד הש״ץ ויאמר הותר הסכמת קהל עכ״ל :

כתב

דרישה

[ר]ס בע״א והוא יותר נכון : [ג] כתב רב האי שהנשבע בספר תפילות כו׳ וב״י דקדק מדברי רב האי שהביא המרדכי והרא״ש שאם נטל בידו כתב אשורית אפי׳ אינה רק חכמה היונית או אלף בית שאינו רק אותיות מצטרפין אותיות שלו לכמה שמות והן גופן של תורה והנשבע בהן והן בידו שבועה הוי וה״ה אם לא אוחזן בידו אלא מונחין לפניו ואמר במה שכתוב בהן ע׳ בסי׳ רל״ז ע״כ ב״י וכ״פ רמ״א שם : [ג] וא״א הרא״ש ז״ל כתב וכל אלו חומרות הן כו׳ ולא כהרשב״א שהחמיר מאוד בתשובותיו בסי׳ תתנ״ד ע״ש וכ״כ מ״ו בשם הר״ר מנחם מנ״ץ שכתב בשם מהר״ם והר״ר אלחנן ומהר״ר שמשון משנ״ץ ומהר״ר פלטיאל ר״י טוב עלם ואביאסף ור״י ור״ת מטעם שלא נתפשט חומרא דרב האי ברוב ישראל ע״כ וכ״פ רמ״א וכתב ומ״מ לא ישאל עליו כ״א מדוחק ואם יש בהתרתו נדנוד עבירה אין להתירו (כ״כ ריב״ש בסימן ל״ב ורמב״ם פ״ו מהל׳ שבועות עכ״ה) ואם נשבע שלא למכור חפץ פלוני ומכר י״א דאין מכירתו מכירה ע״כ והוא מדברי ריב״ש והגהות מרדכי דשבועות ד׳ ש״ס ע״ג כ״כ וע״ל בח״מ סימן ר״ח דלא פסק כן ושם ובתשובה הארכתי :

סי׳ רלא אחד אמר לאשתו תנה לי תקיעת כף שלא תנשא לאיש אחר מותי גם אני אדור לך שלא אשא אשה אחרת אחרי מותך אין נדרו אל אפי׳ כבר קיים פריה ורביה דבשעת ת״כ ומעתה גם נדרה אינו אל כי לא נדרה אלא על דעת אם הוא יתקיים נדרו וכיון שאין נדרו אל נדרה ג״כ אינו אל ומותרת לינשא אחר מותו ותקיעת כף יש לו התרה דלא עדיף מנשבע באלהי ישראל שיש לו התרה דלא כפי׳ ר״ת שכתב שאין לו התרה ולרווחא דמילתא יתירו לה תשובת מהו״ק מ״ו וע״ל סימן רל״ט :

כדי

פרישה

מוכח וברור לא עבדינן : (ד) כתב רב האי כו׳ עד אין לו התרה וכתב שבדורות אחרונים וא״ת דמתחלה כתב דאין לו התרה דמשמע משום אדם עולמית ואח״כ כתב דבדורות אחרונים אין כח באדם כו׳ הא בדורות ראשונים היה לו היתר וי״ל דשאני ליה בין נשבע שבועה בע״פ לנוטל ספר של כתבי קודש בידו ונשבע בו דעליו דוקא כתב דאין לו התרה : (ה) וא״א הרא״ש ז״ל כתב וכל אלו חומרות הן דהא אמרינן לעיל הנשבע בתורה כו׳ ר״ל הרא״ש חולק עליו בשני דברים הא׳ שרב האי כתב סתם שהנשבע בתורה הוי שבועה משמע אפי׳ לא אמר במה שכתוב בה וע״ז כתב הרא״ש הא אמרינן לעיל הנשבע בתורה כו׳ לא אמר כלום כלומר דלא הוי שבועה כלל ועוד אמ״ל דהוי שבועה או שנשבע בהזכרת השם הא קי״ל נזקקין לאלהי ישראל ועי׳ בדרישה : (ו) כי נשבעין על דבר שא״א להם לקיימו פי׳ שקשה להם לקיימו אבל מ״מ אם ידחקו עצמן אפשר לקיימן אבל א״ל כפשוטו דא״כ לא הוי נדר כלל ונראה דמש״ה דקדק וכתב ל׳ להם לקיים דמצד עצמו יכולין לקיים אלא שלאותן הנודרים א״א לקיימו לפי רוע יצרם כגון שנשבעו שלא ישתו יין או שלא יאכלו בשר וכיוצא בו • ולכאורה היה נראה ליישב לכוונתו דאף אם אין הנדר אל מ״מ דינו שילקה עליו משום שבועת שוא וניתר בהתרו שעוקרו מעיקרו ואינו נלקה עליו וכמש״ר לקמן בסימן ובח״מ סי׳ ע״ג ע״ש אלא דא״כ לא הו״ל ועברו במזיד דאף אם יעברו באונס מ״מ יהיה שבועת שוא :

סימן רלא (א) אין הנדר ניתר אלא על פי חכם מומחה כו׳ ואין חכם מתיר נדרי עצמו בפ״ב דנדרים : ואפי׳ אם תלאו באחר וקיימו פי׳ ראובן נדר על דבר מה ותלה הדבר בהסכמת שמעון שאם יסכים שמעון יהיה נדר וקיימו פי׳ ושמעון הסכים עמו ושוב נתחרט שמעון על הסכמתו שהסכים בנדר ראובן ונשאל על הסכמתו כדי שלא יחול דברו אינו מועיל לומר כיון שראובן תלה הנדר בהסכמת שמעון ושמעון כבר נשאל על הסכמתו גם הנדר יהיה בטל אלא כיון שחל הנדר חל • ודוקא אם מקיימו אבל אם לא מקיימו ומיד כששמעו אמר שלא יהיה נדר הנדר בטל (כ״כ הרא״ש בתשובת כלל ד׳ סימן ג׳ עכ״ה) וכ״ש אם אמר בפירוש שחבירו יוכל לבטלו דיוכל חבירו לבטל כל זמן שלא חל הנדר (ואפילו נדר ע״ד המקום והוא מדברי ריב״ש סימן ת״ז וכ״כ ב״י בסימן רכ״ח בשם הרמב״ן והר״ן עכ״ה) רמ״א :

סימן רלב (א) יש נדרים שאין צריכין התרת חכם כו׳ כצ״ל :

כדי

חידושי הגהות

רלב א בתשובה שלפנינו היא בסימן תס״ד :

לפנינו

לידור או לישבע (ב) [א] כדי לזרז חבירו ואין בלבו לשום נדר ודוקא כשאין מעמידין דבריהם אלא שניהם נתרצו בג' דינרים (ג) אבל אם לא נתרצו אלא זה בסלע וזה בשקל ונתבטל המקח ודאי לנדר גמור נתכוון וחל הנדר וכל מי שיעבור על נדרו הרי חלל דבריו (ד) ואם אחד העמיד דבריו והשני לא העמיד מתוך שנתבטל לאחד נתבטל גם לשני וכל זה מיירי בסתם אבל אם אומרים שלנדר גמור נתכוונו הוי נדר (ה) ואם אמר המוכר קונם אם אפחות לך ביותר מסלע או שאומר הלוקח קונם אם אוסיף לך על מעט פחות משקל ונתרצו בג' דינרין ה"ז נדר שאין דרך לזרז (ו) כשמפליגין כל כך ולנדר גמור כוונו. המזמין את חבירו שיאכל עמו ומסרב ומדירו אם אינו אוכל עמו או שאומר לו (ז) קונם שאני נהנה לך אם אין אתה מתארח עמי ואוכל פת חמה ושותה כוס של צונן וזה מסרב ה"ז נדר של זירוז (ח) אבל אם זימן ראובן לשמעון לאכול עמו והיו מזמינים אותו גם במקום אחר והפץ לאכול יותר עם ראובן ואמר לו הדירני מנכסיך אם לא אוכל עמך כדי שלא יפצירו בי במקום אחר ה"ז נדר גמור (ט) נדרי הבאי שאמר קונם עלי ככר זה אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים (י) או נחש כקורת בית הבד או חומה גבוהה לשמים וכיוצא בזה אינו נדר (יא) [ג] ואפי' שלא ראה הכבר מותר שכן דרך העולם להפליא ולא כיון לשם נדר כי יודע שלא ראה

אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן סלע שהרי עיקר משמעות נדרם אינו אלא לכך ואיכא מ"ד דאפי' בכה"ג לא חייל נדרייהו עכ"ל: ומ"ש רבינו ודוקא כשאין מעמידין דבריהם וכו' ירושלמי כתבוהו שם הרא"ש והר"ן סדא דמיתא בשאין מעמידין אבל במעמידין צריכין היתר חכם ופירש הר"ן בשאין מעמידין דבריהם שאומרים שלא נדרו בדוקא אלא לזרז אבל מעמידין דבריהם לומר שבדוקא נדרו צריכין היתר חכם וקמ"ל דהא דתנן שניהם רוצים בג' דינרין רוצין מעיקרא קאמר ורבינו מפרש בשאין מעמידין דבריהם אלא שניהם נתרצו בג' דינרין אבל לא נתרצו וכו' וכל מי שיעבור על נדרו הרי חלל דבריו. ומה שמפרש הר"ן בירושלמי הזה כתבו רבינו בסמוך וכל זה מיירי בסתם אבל אומרים שלנדר גמור נתכוונו הוי נדר וכן כתב הרא"ש שם בשם רא"מ: ומ"ש ואם אחד העמיד דבריו ואחר לא העמיד וכו' ג"ז ירושלמי כתבו שם הרא"ש היה זה מעמיד וזה אינו מעמיד מאחר שבטל אלל זה בטל גם אלל זה ודברי רבינו מבוארים ע"פ גירסא זו דאלוקח ומוכר קאי שאם אחד מהן העמיד דבריו שאמר בתחלה והשני לא העמיד דבריו אלא נתרצה בג' דינרים מתוך שנתבטל לזה נתבטל גם לחבירו ומותרין שניהם לקיים המקח בשלשה דינרים. אבל הר"ן גורס היה מעמיד אלל זה ואלל זה אין מעמידין כיון שבטל אלל זה בטל אלל זה פי' דה"ק היה מוכר חפץ לשנים ואמר קונם שאיני פוחת לכם מן הסלע והיה בדעתו לידור לאחד מהם בדוקא ולחבירו כדי לזרז כיון שבטל אלל זה בטל אלל זה:

דוקא ג' דינרין אלא אורחא דמילתא נקט כשהמוכר שואל סלע והלוקח נותן שקל שוה ג' דינרין וכ"א נודר לזרז חבירו שלא יעמיד על דעתו אלא על מה שהוא שוה ג' דינרים וה"ה בפחות ויתר על ג' דינרים שהרי אין בלבו לשום נדר אלא כדי שלא יעמוד על דעתו וה"ה נמי דהמוכר יכול למוכרו בשקל והלוקח לקנותו בסלע דדוקא קאמר רבינו ונתבטל המקח ודאי לנדר גמור נתכוון וכו' אבל בלא נתבטל שרי לגמרי דאין בלבו לשום נדר וא"כ אין פיו ולבו שוין וכתב הרא"ש בפירושו ואע"ג דדברים שבלב אינן דברים ואם יאמר הנודר כך היה בלבי כשנדרתי לא אזלינן בתר מחשבתו היכא דמוכחא מילתא כי הכא שכן דרך כל המוכרים ולוקחים לעשות כן אזלינן בתר דברים שבלב עכ"ל אבל הר"ן מסתפק שכתב ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן בו סלע שהרי עיקר משמעות נדרים אינו אלא לכך ואיכא מ"ד דאפי' בכה"ג לא חייל נדרייהו עכ"ל וכמדומה שהעולם נוהגין קולא בדבר זה: **ומ"ש** ואם אחר העמיד דבריו וכו' ירוש' כתבו הרא"ש היה זה מעמיד וזה אינו מעמיד מאחר שבטל אלל זה בטל אלל זה ורבינו מפרש דה"פ היה זה מעמיד דבריו כמ"ש בתחלה והשני אינו מעמיד אלא נתרצה בג' דינרים אע"פ שנתבטל המקח יכול אותו שהעמיד דבריו כמ"ש בתחלה להתרצות בג' דינרים ולא חלל דבריו דמאחר שבטל הנדר אלל זה שלא העמיד דבריו כמ"ש בתחלה דלא נתכוון אלא לזרז בטל הנדר גם אלל זה שהעמיד דבריו ותלינן דגם הוא לא היה בלבו לשום נדר אלא לזרז: וכל זה מיירי בסתם וכו' כ"כ הרא"ש בשם הר"א ממי"ץ והטעם דהרי פיו ולבו שוין והוי נדר: ואם אמר המוכר קונם אם אפחות לך ביותר מסלע וכו' שם בעיא דלא איפשיטא ולחומרא נקטינן:

ומ"ש ואם אמר המוכר קונם אם אפחות לך ביותר מסלע וכו' שם (כח) א"ל רבינא לרב אשי אמר ליה טפי מסלע והלה אומר בציר משקל נידרא הוי או זירוזין הוי ופי' הרא"ש או הלה אמר שיהיה ביניהם יותר משקל מי אמרינן מתני' דוקא קתני כשאין ביניהם אלא חצי סלע במקח השוה ג' דינרים אז דרכם לידור כדי לזרז אבל כשהם מופלגים ביניהם זה מזה יותר אז אין דרכם לזרז אלא מתכוונים לנדר גמור או דילמא לאו דוקא בעיין לא איפשיטא וכתבו הרא"ש והר"ן דלחומרא נקטינן: כתב רבינו ירוחם (ני"ד ח"ג) בשם המפרשים שאין למדין מהלכה זו של נדרי זירוזין למקום אחר חוץ מדבריהם אלו שנתפרשו בגמרא (א): המזמין את חבירו שיאכל עמו ומסרב ומדירו אם אינו יאכל עמו שם במשנה (כג.) ראב"י אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל עמו ומפרש בגמרא דהכי קאמר הרוצה שיאכל אצלו חבירו מסרב בו ומדירו נדרי זירוזין הוא וז"ל הרמב"ם בפ"ד מהלכות נדרים נדרי זירוזין מותרין כיצד כגון שהדיר את חבירו שיאכל אצלו ונדר זה שלא יאכל מפני שאינו רוצה להטריח עליו בין לא אכל שניהם פטורים ע"כ: ומ"ש או שאומר לו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה מתארח עמי ואוכל פת חמה וכו' ברייתא שם (כד.): ומ"ש אבל אם זימן ראובן לשמעון לאכול עמו והיו מזמינים אותו גם במקום אחר וכו' שם מייתי התלמודא הא דתנן נדרי אונסים הדירו חבירו שיאכל עמו וחלה הוא או שחלה בנו או שעיכבו נהר ודייק הא לאו הכי נדר הוא ואמאי הא נדרי זירוזין הוא ומשני מי סברת דאדריה מזמנא לזמינא לא זמינא אדריה למזמנא דא"ל מזמנת לי לסעודתך א"ל אין נדר זו עלך ונדר וחלה וכו' הרי אלו נדרי אונסין ופי' הרא"ש זמינא הוא דאדריה למזמנא המזומן בקש למזמן שיזמינהו לסעודתו וא"ל אין נדר זה עלך ואזמניה וא"ל המזומן למזמן מודרני מנכסיך אם לא אוכל אצלך כי רצו להזמינו גם לסעודה אחרת והוא חפץ יותר לאכול עם זה האיש ובכה"ג לא הוי נדר זירוזין אלא לנדר גמור נתכוונו שניהם וז"ל הר"ן מי סברת דאדריה מזמנא לזמינא כלומר לאו כדס"ד שהמזמין הדיר למזומן דא"ה אפילו בלא אונס שרי דנדרי זרוזין הוא אלא זמינא אדריה למזמנא כלומר לבקשת המזומן נדר המזמן דא"ל לא מזמנת לי לא תזמינני לסעודתך א"ל אין כלומר כן אזמינך נדר זה עלך כלומר איסור נכסי או נכסיך על עצמך אם לא תעשה כן ונדר המזמן וחלה הוא וכו' הילכך טעמא דחלה הוא הא לאו הכי נדרא הוי דליכא למימר לזרוזי איכוון שהרי לא היה צריך לזרז אותו דאדרבה הוא ביקש ממנו שיזמינהו עכ"ל: נדרי הבאי שאומר קונם עלי ככר זה אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים וכו' (שם:) במשנה ופי' הרא"ש שהבאי גוזמא ושפת יתר מוסיף לומר יותר ממה שראה והוא בעצמו יודע שלא היה כ"כ כמו שהוא אומר אלא שדרך ב"א להוסיף על מה שראו ולא היה דעתו לנדר ע"כ: ומ"ש רבינו ואפילו שלא ראה כראה דהיינו לומר דודאי ראה עם ונחש אבל לא היה העם מרובה כיוצאי מצרים ולא היה

המזמין את חבירו וכו' משנה וגמרא שם (דף כ"ג): ומ"ש או שא"ל קונם וכו' ברייתא שם (דף כ"ד) ופי' הר"ן דסד"א כיון דמייחד ואמר פת חמה וכוס של חמין בדוקא נדר ולא לזרוזי בעלמא קמ"ל דאף אלו נדרי זרוזין עכ"ל וכ"כ התוס' ורבינו גורס כוס של צונן: אבל אם זימן ראובן לשמעון וכו' שם (דף כ"ד) אוקימתא דגמרא מי סברת דאדריה מזמנא לזמינא לא זמינא אדריה למזמנא והר"ן פי' כפי' רבינו דהמזומן ביקש שידירנו מנכסיו אם לא יאכל עמו ונדר המזמן וכ"כ התוספות לשם אבל הרא"ש פירש דהמזומן ביקש מהמזמן שיזמינהו לסעודתו והזמינו ונדר המזומן כדי שלא יפצירו בו במקום אחר ואפשר דלהרא"ש היכא דנדר המזמן כפי' רבינו והר"ן שפיר הוי נדרי זירוזין שהרי המזמן לא היה חפצו לנדור אלא לבקשת המזומן נדר ואין בלבו לשום נדר ורבינו חשש לחומרא דאפילו בנדר המזמן כמי אמרינן דלנדר גמור מתכוין ואכור וא"ל בנדר המזומן דפשיטא דלנדר גמור נתכוון כדי שיהא פטור מלאכול אצל מי שאין לבו חפץ בו והכי נקטינן דבין בזו ובין בזו הוי נדר גמור: **נדרי** הבאי פי' הר"ן נדר שאינו כלומר שמיר ושית מתרגמינן הבאי ובור והרא"ש כתב כלומר גוזמא ושפת יתר מוסיף לומר יותר על מה שראה וסמ"ג כתב דלשון הבאי פר"ת שהוא לשון המקרא מה הבמה אשר אתם הבאים שמה ות"י הבאים משתטין עד כאן לשונו:

ומ"ש אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים פי' התוס' שראה עם רב יותר מהרגילות ונחש ג"כ יותר ממה שרגילין העולם לראות ונדר אם לא ראיתי כיוצאי מצרים וכקורות בית הבד אע"ג דיודע שלא ראה כ"כ אינו נדר מיהו אם לא ראה כלל פשיטא דאסור וכ"כ התוס' בפ"ד נדרים ופ"ג דשבועות להדיא והכי משמע בפי' הרא"ש וכ"כ ב"י והך דקורת בית הבד פריך עלה ולא והא ההוא חויא דהוי בשני שבור מלכא רמו עלה י"ג ארוותא דתיבנא ובלע יתהון אמר שמואל בטרוף בגבו ופי' רש"י והר"ן שראה נחש עשויה בקעים בגבו כקורת בית הבד העשוי בקעים ואין הנחש עשוי בקעים אלא בצוארו ולא בגבו. והערוך והרא"ש פירשו שראה שגבו רחב כקורת בית הבד והנחש אינה רחבה בגבה אלא בבטנה ולפיכך ידוע

דרכי משה

רלב (א) כתב בהג"מ פ"ד דנדרים מה שרגילים ב"א לדור בין ליהודים ובין לנכרים בל' אמונה אעשה או לא אעשה אע"פ שהן נדרי זרוזין בעי התרה עכ"ל: והא

פרישה

(ב) כדי לזרז חבירו ואין בלבו לשום נדר ופי' הרא"ש והר"ן ז"ל שהמוכר היה דעתו לג' ולא נתכוון בנדרו אלא לזרז הלוקח שלא יעמוד על דעתו שאמר שני דינרים ושיסכים לג' וכן הלוקח נתכוון לג' ולא אמר ב' אלא לזרז המוכר שיסכים לכך ולא יעמוד על דעתו שאמר ד' דינרים ומש"ה לא חייל נדרן דבעי' פיו ולבו שוין וטעמא דמילתא לפי שדרכו של מוכר ולוקח בכך [illegible]

דרישה

סי' רלב [א] כדי לזרז חבירו ואין בלבו לשום נדר כו' אלא דעתו היה לג' דינרים וכתב הר"ן שאע"ג שדעתו היה לג' דינרין מוכר יכול ליתנו בפחות מג' ולוקח יכול ליתן בו יותר כיון שמשמעות הנדר אינו אלא לזרז אע"פ שהסכימו בלבם לג' דינרין דברים שבלב הוא ומיהא אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן סלע שהרי עיקר משמעות [illegible]

דוע לכל שדבריו הם גוזמא ולפיכך לא הוי נדר : **כתב** ר"ת וכו' מה שכתבו רבינו דברי ר"ת כאן הוא לפי שבגמרא סוף (דף כ"ד) קאמר אלא אמ' רבא יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים וקבע ר"ת פירושו כאן דדוקא תלמודא נקט יאסרו פירות שבעולם עלי וכו' דהיינו בנשבע על מקצת פירות אבל באומר כל פירות שבעולם עלי אינו לא שבועה ולא נדר כיון שא"א לו להיות בלא כל הפירות א"כ כשנדר על העבר אם לא ראיתי כך וכך ואינו הבאי ונמצא שלא ראה מיד הוי נדר שוא אבל אם אמר קונם כל פירות עלי אם אעשה דבר זה הוי נדר כיון שיכול להיות שלא יעבור התנאי וכן כתב סמ"ג והמרדכי ריש פרק שבועות שתים בתרא וכתב הרא"ש ספ"ג דשבועות ואף ע"פ שאסר עליו כל הפירות בסתם ולא הזכיר לעולם כיון שלא קבע זמן ממילא נאסרו עליו לעולם דאיזה זמן התן לו לא מסתבר שלא יאסר אלא רגע אחד עכ"ל : ותלמוד ערוך הוא פ"ק דנדרים וכתבו רבינו בסימן רי"ע ואע"פ דמחשב בלבו היום הוי דברים שבלב ואינם דברים כיון דלאו מוכחא מילתא הכי . ואיכא לתמוה במה שהביא ב"י ע"ש תשובת מיימוני סוף ספר הפלאה דכל דבר הגדל בעולם הוי בכלל פירות העול' כגון דגים ופסתן וקנבוס כמר ומשי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע עכ"ל

ראה כתב ר"ת (יב) מי שאומר קונם כל פירות שבעולם עלי אינו נדר כיון שא"א לו להיות בלא כל הפירות (יג) הו"ל נדר שוא וכן אם אומר קונם כל פירות שבעולם עלי (יד) אם אעשה דבר פלוני אע"פ שאפשר לו שלא יעשה אותו הדבר ולא יאסרו עליו כל הפירות כיון שהזכיר כל הפירות שבעולם אינו נדר . נדרי שגגות כיצד אומר קונם עלי ככר זה אם אכלתי ושתיתי ונזכר שאכל ושתה או אם אוכל ואשתה ושכח ואכל ושתה כיון שהוא שוגג בשעת הוצאת הנדר מפיו או בשעה שיש לו לחול ואם היה יודע שהוא כן לא היה נודר אינו נדר (טו) וכן אם אומר קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי או שהכתה את בני ונמצא שלא גנבה או שלא הכתה וכן אם אמר קונם לי שאשא לפלונית שהיא כעורה והיתה יפה בשעת הנדר שאם היה יודע שהיא נאה לא היה נודר (טז) אבל אם היתה בעורה ויפוה חל הנדר וכן אם ראה מרחוק אנשים שאוכלים פירותיו ולא הכירם ואומר הרי הם עליכם כקרבן וכשיקרב אליהם רואה שהן אביו ואחיו שלא היה רוצה לאסרם עליהם אינו נדר אע"פ שלא פירש בהן כיון שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו ואפי' נמצא עמהם זרים מותרין דכיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו בטל גם אצל האחרים (יז) ודוקא כשהחליף את דבריו שאמר תחלה

היה הנחש כקורת בית הבד אבל אם לא ראה כלל פשיטא דאסור . וכתב הר"ן בפ"ג דשבועות נ"ל שהתולה איסור פירות בדבר שיש בו גוזמא כגון דאמר יאסרו פירות עולם עלי בשבועה או בקונם אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים ולא ראה כ"כ אנשים שיהיה ראוי לומר מהם דרך גוזמא כיוצאי מצרים פירות אסורים עליו עכ"ל (ב) ואינו יורד לעומק דעתו דאטו קלקה יש לדבר הא יש אדם שכשירא' ק' בני אדם יאמר דרך גוזמא שהם כיוצאי מצרים וכן משמע מדתניא בתוספת' דנדרים פ"ב נדרי הבאי אם לא כמניתי על פסח שאליה שלו שוקלת י' ליטרין אם לא שתיתי יין שלונו שוה דינר זהב . ודע דבגמרא אמרינן דהא דנחש כקורת בית הבד לא לענין גודל קאמר דהא שכיחי נחשים גדולים כקורת בית הבד אלא היינו לומר שהוא טרוף מגביו כקורת בית הבד שהיא טרופה וכתב הר"ן דהא דפירות מותרים באומר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד אע"ג דשיקרא קאמר בודאי דאפילו בדרך גוזמא לא שייך למימר הכי אפ"ה הפירות מותרים משום דאמדינן לדעתיה שלא לאסור את הפירות נתכוין שא"כ לא הו"ל לתלות איסורו בתנאי אלא הו"ל לאוסרם עליו במוחלט אלא ודאי אמרינן שלא לאסור פירות בא אלא לומר הבאי זה שראה נחש כקורת בית הבד (ג) :

כתב ר"ת מי שאומר קונם כל פירות שבעולם עלי אין נדר וכו' וכן אם אמר קונם כל פירות שבעולם עלי אם אעשה דבר פלוני וכולי כ"כ הרא"ש בר"פ המדיר בשם ר"ת וגם בספ"ג דשבועות כ"כ וגם המרדכי כתב שם כן ומיהו כתב דר"ת בנודר בדבר שעבר כגון שאמר יאסרו כל פירות העולם עלי אם לא ראיתי כך אבל אם אסר כל פירות העולם עליו ותלה בלהבא מסופקים אם יחול הנדר וסמ"ג כתב הנודר ואומר קונם כל פירות שבעולם עלי אומר רבינו יעקב שאין הנדר חל הואיל וא"א שלא יעבור אפס אם אמר אדם קונם עלי כל פירות שבעולם אם אעשה דבר זה נראה שמועיל כיון שיכול להיות שלא יעבור התנאי עכ"ל : ומ"ש שא"א לו לחיות בלא כל הפירות נתבאר יפה בתשובות הג"מ שבסוף ספר הפלאה וז"ל כמה דברים יש לתלות שהם בכלל פירות שבעולם ואף ע"ג דאמרינן בהנודר מן הירק (נה.) דנודר מפירות השנה אסור בכל השנה ומותר בגדיים וטלאים ובלים אם אמר גידולי השנה אסור בכולם מ"מ כשאמר כל פירות שבעולם עלי נראה שאסור בכולם והביא ראיה לדבר וכתב עוד דיכול להיות דכל דבר הגדל בעולם הוי בכלל פירות העולם כגון דגים ופסתן וקנבוס כמר ומשי ועלים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגדולי קרקע . וכתב עוד שם שאפי' אסר כל פירות שבעולם חוץ מחטים הוי נדר שוא ואם אמר חוץ מבשר לא הוי נדר שוא דבשר שמן מיישב דעתו של אדם כדאמרינן בפרק בתרא דיומא (פ"ג) ובס"פ חזקת הבתים (ס :) לאם לא נאכל איפשר בפירות פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים איפשר בפירות אחרים הוא הדין הכא דמסתברא דאיפשר בבשר וחלב וגבינה ומדברי סמ"ג והמרדכי בפרק שלישי דשבועות נראה שאם אסר כל פירות העולם חוץ מחטים לא הוי נדר שוא דעל הא דאוסר כל פירות העולם עליו כתבו אין הנדר חל אלא ידור מכל פירות שבעולם חוץ ממין אחד : **נדרי** שגגות כיצד אומר קונם עלי ככר זה אם אכלתי ואם שתיתי וכו' עד ונמצא שלא גנבה ולא הכתה משנה בפרק ד' דנדרים (כה :) וטעמא דרישא משום דכיון דבשעת הנדר היה סבור שלא אכל ושלא שתה ולא היה בדעתו לנדור כלל ולא היו פיו ולבו שוין הלכך לא הוי נדר וטעמא דמציעתא אע"פ שבשעה שיצא מפיו לא היה שוגג שהרי הוא אומר קונם ככר זה עלי אם אני אוכל ואם אני שותה היום ושכח ואכל ושתה כיון דנדרא מאכילה קמייתא חייל והויא שעתא הו"ל שוגג כלומר שלא נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר לא חייל נדרא כלל וילפינן משבועות דבעינן שיהיה האדם בשבועה בשעה שהשבועה עליו יהא זכור את ה בועה : ומ"ש וכן

דזה סותר מ"ש בס"ס קע"ז דכסות וכלים לא הוי בכלל פירות והלא כסות וכלים אינן אלא מצמר ופשתן וקנבוס ומשי ולמקצת נוסחאות לשם דגרסי עלים במקום כלים קשה דהכא קאמר דעלים הוי בכלל פירות . ותו דכאן קאמר דבהמה הוי בכלל פירות וכן בסימן קע"ז כתב דבעלי חיים הוי בכלל פירות ובסימן רי"ז כתב דב"ח לא הוי בכלל פירות ועי' במ"ש לשם : **נדרי** שגגות וכו' משנה פ"ד נדרים וטעמא דרישא כיון דבשעת הנדר היה סבור שלא אכל ושלא שתה לא היו פיו ולבו שוין וטעמא דמציעתא דבשעה שאכל ושתה שהנדר היה לו לחול שכח את הנדר ולא היה האדם בשבועה . והלכך מותר בככר לכתחלה אבל כשנהנה מתחלה מהככר ושכח הנדר אסור לאכול אח"כ דאם יאכל הרי עבר למפרע דבשעה שיאכל חל הנדר מקרי ולא קודם ויתבאר זה בסימן רל"ט בס"ד : וכן אם אומר קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי וכו' משנה פרק פותחין וכתב הר"ן דוקא בשאמר בפי' שגנבה את כיסי אבל בסתם אע"פ שאמר שדעתי היתה בשביל שגנבה הוי נדר גמור וצריך התרה וכיוצא בזה כתבתי בסימן רכ"ח בשם ר"י בכור שור ע"ש :

ומ"ש וכן אם היתה כעורה וכו' משנה שם והיכא דיפוה דצריך התרה אע"פ שאמר בפירוש על מה נדר ונמצא שלא היה אפ"ה כיון שהנדר חל שעה א' קודם שיפוה שוב אין לו התרה אלא ע"י חכם כדלעיל בסימן רל"א ולא דמי לאביה רע ואח"כ מת או עשה תשובה דא"צ התרה דהתם שאני כיון דעשוי היא לעשות תשובה הו"ל כאילו אמר כל זמן שאביה רע והו"ל נדר לזמן דא"צ התרה וכדפריך בסימן רל"א ע"ש הרא"ש וכ"כ הריב"ש ע"ש הרשב"א הביאו ב"י אבל אשה כעורה אינה עשויה להיות נאה ולא הו"ל נודר לזמן : ומ"ש וכן אם ראה מרחוק אנשים כו' משנה פ"ד נדרים : ומ"ש אע"פ שלא פירש בהן וכו' כלומר ולא דמי לקונם אשתי דבעי' שיפרש שגנבה את כיסי וכשלא פירש בה צריך התרה דהכא שאני דאע"פ שלא פירש בהן הו"ל כאילו פי' דפשיטא שאין אדם אוסר פירותיו על אביו ולא היה אביו בכלל הנדר מעולם : ומ"ש ודוקא כשהחליף וכו' שם פליגי בה רבה ורבא אליבא דב"ש וב"ה ופסקו הפוסקים כרבא דמחמיר ואליבא דב"ה דינא הכי הוא דלא אמרינן כיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו בטל ג"כ אצל האחרים כדין הותר מקצתו הותר כולו אלא כשהחליף דבריו דהו"ל כאילו הותר מקצתו אבל אם מעמיד דבריו לא הו"ל כאילו הותר מקצתו אלא כאילו מוסיף על הנדר לפרשו להקנות על אביו ולא

אם אמר קונם לי שאשא לפלונית שהיא כעורה והיתה יפה בשעת הנדר וכו' משנה בפרק פותחין (סו·) ומבואר שם שאם היתה כעורה בשעת הנדר ואח"כ יפתה שהנדר חל אליבא דת"ק דקי"ל כותיה וא"ת מ"ש מאומר קונם שאני נושא את פלונית שאביה רע ושמע שמת או שעשה תשובה שאע"פ שאחר הנדר מת או שעשה תשובה מותר כתב הריב"ש בח"א א סימן נ"ח כבר תרגמא הרשב"א דשנא היא לפי שאין אשה כעורה עשויה להיות נאה לכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לו לכשתהא נאה אבל באביה רע עשוי הוא לעשות תשובה ועשוי הוא למות הילכך אומדין דעתו דכי אמר שאביה רע כל זמן שאביה רע קאמר עכ"ל : (ב"ח וכ"כ הר"ן וע"ש) :

ומ"ש וכן אם ראה מרחוק אנשים שאוכלים פירותיו וכו' משנה בפ"ד נדרים (כה ·) וכתב הר"ן דטעמא מפני שהוא מוטעה בעיקר הנדר שלא היה דעתו מעולם על אביו וכל שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו שוין ובטל מעצמו ומש"ה בקונם אשתו בעינן שיאמר בפירוש שגנבה את כיסי דאי לא אע"כ שהיה דעתו בשביל כך מ"מ כיון שלהדיר את אשתו נתכוון ליכא טעות בעיקר הנדר אבל כאן שלא נתכוון את זה מעולם הרי הנדר בטל מאליו (ד) :

ומ"ש אפילו נמצא עמהן זרים מותרין שם במשנה פלוגתא דבית שמאי ובית הלל והלכתא כב"ה דשרו : ומ"ש ודוקא שהחליף את דבריו וכו' שם על פלוגתא

דרכי משה

(ב) והא דאמרי' במתני' דאין פירות אסורים עליו דוקא כשראה מנין רב של אנשים שאפשר לומר עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים וכ"מ בתא"ו ני"ד ח"ג : (ג) וצ"ע בדברי הר"ן במ"ש דגבי יוצאי מצרים נראה דאם אמר על עם שלא ראוי לומר עליהם כיוצאי מצרים שהוא נדר גמור ובנחש כקורת בית הבד כתבו דאע"ג דאפי' דרך גוזמא לא שייך למימר (כן לא) הוי נדר יצ"ע כתוב בתא"ו ני"ג ח"ד ודוקא שאין מעמיד דבריו אבל אם מעמיד דבריו ואמר שלנדר גמור קא מכוין הוי נדר וכ"כ הטור לקמן גבי שבועה סימן רל"ט : (ד) כתב מהרי"ו סי' נ"ט

דרישה

הבד אפי' לא ראה כלל אפ"ה אין נדרו נדר . ורמ"א ז"ל בד"מ תמה עליו ע"ש . והמעיין בדברי הר"ן נדרים ד' כ"ד ע"ב בפי' המשנה יראה דלא ק"מ דכתב שם דב' גווני מיני נדרי הבאי נקט התנא חד דדרך לומר עליו כן דרך גוזמא וחד דרך הבאי כלל דאין שייך לומר כלל אנחש שהיא טרוף כקורת בית הבד ומעיקרא בשפה שהוציא הנדר מפיו כיון שלא יהא נדר דאל"כ הו"ל ליאסר עליו הככר כיון דודאי לא ראה כן ע"ש שהאריך : (כתב בתשובת מהרי"ו סימן נ"ט מי שנשבע בכעסו אם פלוני היה אבל עסק או אתן להקדש אלף זהובים אם נמצא שהיה אותו פלוני אבל העסק

פריש

(יב) מי שאומר קונם כל פירות שבעולם עלי כו' והא דאמרינן לעיל בסימן רי"ז הנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים כו' והכא איתו אל מטעם שא"א לו בלא כל הפירות שאני הכא שאמר כל הפירות כו' שהכל הוא בכלל אבל לעיל לא קאמר כל אלא מפירות השנה דאין הכל בכלל ועיין בב"י . ולפי מ"ש לעיל בסימן רי"ז דדוקא כדקאמר פירות השנה מותר בבעלי חיים אבל בסתם פירות נכלל גם ב"ח לא צריכין לומר דתלוי בכל : (יג) הוה ליה נדר שוא בס"ס רל"ו כתב ב"י דמשמע מדברי רבינו שבכאן מדקרי ליה נדרי שוא דמלק לקי עליה כמו בשבועת שוא ולא נקטה כאן בנדרי הבאי אלא שהוא שוא

פמכן שא"כ סתרס אלא מלקין אותו ואוכל לאלתר ע"ש שכתב בשם הר"ן שס"ל שאנדרי שוא אין לוקין כל אחד אשבועת שוא : (יד) אם אעשה דבר פלוני אע"פ שאפשר לו כו' הסמ"ג כתב דבכה"ג נדר שהוא לבא חל הנדר : (או בשעה שיש לו לחול דנדרא באכילה קמייתא חייל והאי שעתא הו"ל שוגג שלא נזכר שיהא תלוי באותו אכילה שום נדר וילפינן משבועות שצריך שיהא זכור את השבועה ב"י עכ"ה : (טו) וכן אם אמר קונם אשתי נהני לי שגנבה כיסי צ"ע מאי ענין זה דגנבה כיסי לנדרי שגגות הו"ל לכתוב זה בדין התולה נדרו בדבר דכתב בס"ס זה : (טז) אבל אם היתה כעורה ויפוה חל הנדר עיין מה שאכתוב לקמן גבי שאמר קונם שאיני נושא לפלונית שאביה רע כו' : (אע"פ שלא פירש ר"ל שלא פירש שאסרן באכילת פירות משום שאכלו עכשיו הפירות אפ"ה מותרין משא"כ לעיל בקונם אשתי דבעינן שיאמר בפי' שגנבה את כיסי דאי לא אף על פי שהיה דעתי בשביל כך מ"מ כיון שלהדיר אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר אבל כאן שלא נתכוין את זה מעולם הרי הנדר בטל מאליו דיש בעיקר הנדר טעות ר"ן בב"י עכ"ה) : (יז) ודוקא כשהחליף את דבריו ר"ל הא דאמרינן בטל גם

חדושי הגהות

רלב א לפנינו הוא בסימן תג"ו :

תחלה כולכם אסורים ולבסוף אמר אילו הייתי יודע שאבא ביניהם (יח) [ג] הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר או שאמר תחלה כשראם מרחוק ולא הכירם יהו אסורין לזה ולזה ואח"כ החליף דבריו לומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כלכם אסורין חוץ מאבא אבל אם בשעת האיסור אומר כולכם אסורין וגם בשעת חזרה אומר הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא או שאומר בשעת האיסור יהו אסורין לזה ולזה ובשעת חזרה אומר הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר שלא החליף לשון הנדר בין שעת איסור לשעת חזרה (יט) לא הותרו האחרים : נדרי אונסין כיצד כגון שזימן ראובן לשמעון והדירו אם לא יאכל עמו (כ) ואירעו אונס כגון שחלה הוא או בנו או אונס אחר לא נאסר וכן כל כיוצא בזה ואע"פ שכל אלו הנדרים אין צריכין התרה אסור

ז דכ"ש וכ"ה אמר רבה דכ"ע כל היכא דאמר אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא דכולהו אסורים ואביו מותר לא נחלקו אלא באומר אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסור ואבא מותר ואף ע"ג דרבא פליג עליה דרבה כתבו הרא"ש והר"ן דאספקא להו כמאן הלכתא ונקטינן כרבה דמחמיר וכ"פ הרמב"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מה' נדרים ופירשו התוספות והרא"ש הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא וכו' אמתניתין קאי דאמר הרי הם עליכם קרבן ואסרם עליהם בכלל לכולם כאחד והשתא נמי קאמר הייתי אומר כולכם אסורים ולא החליף לשון הנדר הלכך לא הורע כח הנדר וה"ה אם ראה אותם מרחוק אוכלים ולא ידע שאביו ביניהם ואסרם עליהם ואמר לזה ולזה אסורים ואח"כ אמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר אחרים אסורים כיון שלא החליף דבריו שהנדר והחזרה הכל בלשון פרט לא נחלקו אלא באומר ופירש הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ומתחילה אסרו עליהם בלשון כולכם דכיון שהחליף דבריו הורע כח הנדר ואמרינן הואיל והותר מקצתו הותר כולו וה"ה אם מתחלה אמר בלשון פרט ולבסוף אמר כולכם וכן משמע מדברי הרמב"ם בפרק הנזכר :

וכתב הר"ן היכא מ"ד דכי אמרי' דבמעמיד דבריו כולם אסורים דוקא דומיא דמתניתין שלא היה יודע שאביו ביניהם הלכך כיון שהוא מעמיד אין כאן נדר שהותר מקצתו לפי שאביו לא היה לעולם בכלל הנדר אבל כשכולם בכלל ונשאל על א' מהם וכמתני' דפותחין כיון דהותר א' מהם ע"י שאלה הותרו כולם ואין כן דעת הרמב"ן שהוא סובר דאפי' בה"ג לא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כמשנה אבל במעמיד לא וכדבריו נ"ל להכריע עכ"ל. ולפ"ז נ"ל שמ"ש רבינו בסימן רכ"ט דנדר שהותר מקצתו הותר כולו היינו במחליף דברי לשון הנדר בין שעת איסור לשעת חזרה אבל אם אינו מחליף דבריו בין שעת איסור לשעת חזרה לא (ה) : וכתב הרא"ש נ"ע אדם שנדר משני דברים בשר ויין שלא היו לפניו והזכיר שניהם בין בשעת הנדר בין כשבא לפני החכם ומצא חרטה על אחד מהם מי אמרינן הכא מודה רבה דהותר כולו כיון דלא שייך כאן החלפה או דילמא לא אמרינן הותר כולו אלא היכא שמחליף והרמב"ן כתב דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא בהותר ע"י פתח אבל נדר שהותר מקצתו בחרטה לא הותר כולו ע"כ. ודברי הרמב"ן והחולקים עליו כתבתי בסימן רכ"ט :

כתב הרמב"ם בפ"ח על הא דאמר הרי הם עליכם קרבן ונמצא אביו או אחיו ביניהם וכן האומר היין עלי קרבן מפני שהיין רע לבני מעים ואמרו לו הרי המיושן יפה לבני מעים אמר אילו הייתי יודע לא הייתי נודר אפילו אמר אילו הייתי יודע הייתי אומר החדש אסור והישן מותר מותר בישן ובחדש אבל אם אמר אילו הייתי יודע הייתי אומר כל היינות אסורים עלי חוץ מן המיושן הרי זה מותר במיושן בלבד וכן כל כיוצא בזה עכ"ל וכ"כ רבינו ירוחם : ב"ה תחלה הם משנה פ' פותחין (סו.) וסופה בגמרא פרק ג' דנדרים עלה כ"ו : וכתב עוד רבינו ירוחם נשבע שלא יעשה כך מטעם שהיה סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כל כך לא חלה השבועה כלל כי היתה בטעות כ"כ המפרשים ז"ל עד כאן לשונו : כתב הרא"ש בתשובה כלל ח' על א' שא"ל חבירו שהשר כלל אותו בפשרה שלו וע"י כך נשבע לתת לו כך וכך מעות ואיגלאי מלתא שהשר פטרו לזה ירא"ה לי שאין ממש באותה שבועה כיון שהטעהו נמצא שנשבע אדעתא דמה שא"ל שהשר כלל אותו בפשרה שלו ואחר שכחש לו גריעא משבועת שגגות ומהאדם בשבועה פרט לאנוס דאיתא בשבועות (כו.) כעובדא דרב כהנא ורב אסי דהתם יש עבירת שבועה באונס או בשגגה אבל הכא הוי כנדר ופתחו עמו ולא חלה עליו שבועה מעולם : נדרי אונסין כיצד כגון שזימן ראובן לשמעון והדירו אם לא יאכל עמו ואירעו אונס וכו' משנה שם (כז.) ופירש הרא"ש דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול אם יעכבנה אונס ודברים שבלב כי הני דמוכחי וידיעי לכל הוין דברים וכבר נתבאר לעיל דמתני' באדריה זמינא למזמנא אבל אי אדריה מזמנא לזמינא אפילו בלא אונס שרי משום דהוי נדרי זרוזין :

כתב הריב"ש בת"א סימן שפ"ז ולענין טענת האונס שטוען בעל הדין שהיה אנוס לפי שהסוכן עכבו ואם יעבור על מלותו יוזק בממון אפילו לא היה יכול לבטל אנסו אלא על ידי ממון הרבה שיצטער בכתיבתו נ"ל שחייב ולא יעבור על מלות ל"ת ואם יביא ראיה מדתנן נדרי אונסין כיצד וכו' או שחלה בנו וזה אונס ממון הוא שאם רצה שוכר לו משמשין ג' תשובות בדבר הדא דחולי בנו קרוב לסכנה הוא שהבן יצטער הרבה אם יניחנו אביו וישתכן ועוד שאין זה אלא אונס בשעת חלות הנדר וכו' ועוד דהתם לא עלה על דעת אחד משניהן שיניח בנו חולה וילך לסעוד אצלו שאין האכילה דבר של קפידא כ"כ ואונס כזה במקום תנאי גרוע כזה הוא שקראהו נדרי אונסין אבל בנדון זה שנשבע לבקשת קרובה של אשה ואין העניין מוכיח שהיה רצון שניהם מתחלה שלא תחול השבועה אם יקרה לו אונס כזה אינו ענין למשנתינו ואפילו יאמר הנשבע אדעתא דהכי לא נדרי הרי זה פתח היתר לעצמו והוא אינו מוחל לעצמו ואפילו חכם לא יפתח לו בכיוצא בזה שהרי הוא נולד ואינו מצוי וזה מבואר מאד (ו) עכ"ל : ובסימן ת"ם כתב אם מחמת ציווי הנזכר היו נמנעים מלהתפס הוה ליה נדרי אונסין דומיא דחלה הוא או בנו וכו' ואכ"ל בציווי שלטון עכו"ם או ממונה שלו שיש גם סכנת נפש דממונו של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם אין מרחמין עליו כתוא מכמר וכבר נשאל הרשב"א במי שהיה חייב לפרוע מנה לחבירו בשבועה לזמן פלוני והמלוה היה חייב לאחר מנה ואדוני הארץ התפיס ביד אותו לוה מנה זה עד יפרע המלוה לזה שחייב לו אם הוא נפטר מן השבועה. והשיב דאנוס הוא שאינו רשאי לעבור על צוואת האדון ואע"פ שידוע שאין כאן קנס גוף אלא שהיה חייב לפרוע מנה אחר אעפ"כ לא עלה על דעת נשבע שיפרע מאתים על מנה ובאומדנא דמוכח כזה דברים שבלב הוו דברים ועוד מן הטעם שכתבתי שבכל ציווי שלטון עכו"ם ליהודי אפי' הוא קנס ממון יש פיקוח נפש ולכן הקהל בנדון זה היו אנוסים מחמת הציווי וגם לא היו מחוייבים לפזר ממון למיהב תרקבא דדינרי כדי לבטל הציווי ההוא דהא אמרינן בפרק כל הגט (ל.) גבי ההוא דאמר כי לא מפייסנא עד ל' יומין ליהוי גיטא דלמ"ד יש אונס בגיטין לא איבעיא למיהב תרקבא דדינרי מ"מ אם בקהלה היו יכולין לבטל ציווי הנזכר היה להם להשתדל דאל"כ אין כאן אונס ואם לא עשו כן הוי כשגגה היוצא וה' יכפר בעדם עכ"ל ובסימן תנ"ט כתב דין קהל שהתירו הסכמתם מחמת אונס הנזכר (ז) : ודע דבמתניתין תנן שעכבו נהר הוי אונס וכתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"ג) פי' שגדל הנהר ממי שלגים דאונסא דלא שכיח הוא דאי הוי דבר מצוי ה"ל לאסוקי אדעתא ולאתנויי ואם לא התנה הו"ל בכלל הנדר: ואע"פ שכל אלו הנדרים אין צריכים התרה אסור לידור בהם אם לא שרוצה לקיים דבריו כ"כ הרמב"ם בפ"ד מה'

ולא הותרו האחרים כנ"ל והכי משמע להדיא מלשון הרמב"ם בפ"ח שכתב דהיכא דלא החליף דבריו דכולן אסורין ואביו מותר דכ"ט שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר אלא כמו שנדר היה נודר ומתנה על אביו עכ"ל. והתוס' והרא"ש כתבו טעם אחר וב"י הביא דבריהם ומשמע דדוקא הכא איכא לחלק בין מחליף דבריו לאין מחליף דבריו אבל במתניתין דפותחין בי"ט אין לחלק בין מחליף לאין מחליף ע"ל ריש סימן רכ"ט ועיין במ"ש לשם בס"ד. ונראה דמ"ש רבינו ודוקא שמחליף וכו' לא כתב כן אלא לאפוקי מאם היה מעמיד דבריו כמבואר מדבריו אבל אם לא היה לא מעמיד ולא מחליף אלא סתם דכשקרב אליהם וראה את אביו ואחיו אמר אילו הייתי יודע שאבי ואחי ביניהם לא הייתי נודר התם כל שכן הוא שהנדר כולו בטל וכך מבואר מדברי הרמב"ם שכתב וז"ל כיצד ראה אנשים מרחוק אוכלים פירותיו ואמר הרי הן עליכם קרבן וכשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים הואיל ואביו מותר הרי כולן מותרין ואפילו אמר אילו הייתי יודע כן הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבי מותר הרי כולן מותרין וכו' עכ"ל אלמא דבאמר סתם פשיטא דכולן מותרים אלא דאפילו במחליף נמי כולן מותרים ואינן אסורין אלא במעמיד : נדרי אונסים וכו' משנה שם (דף כ"ז) וא"ת בלאו אונס נמי אינו נדר מטעם נדרי זרוזין וי"ל דמיירי בגוונא דלא הוי נדרי זרוזין כגון דזמינא אדריה למזמנא כדלעיל בתחלת סימן זה וכן פי' ב"י ופשוט הוא : ומ"ש או אונס אחר שם במשנה וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר ומפרש רבינו דלאו דוקא עכבו נהר דה"ה אונס אחר שמעכבו מלבא גם הרמב"ם לא הזכיר עכבו נהר אלא כתב בסתם בפרק שלישי דשבועות או שנשבע ונאנס ולא הניחוהו לקיים שבועתו וברפ"ד נדרים כתב נמי בסתם נדרי אונסים מותרין כמו שביארנו בשבועות . כתב ב"י בשם תשובת הריב"ש דאם מחמת ציווי הנזכר היו נמנעים מלקיים השבועה הו"ל נדרי אונסין דומיא דחלה הוא או בנו וכולי ואכ"ל בציווי שלטון עכו"ם או ממונה שלו שיש גם סכנת נפש דממונו של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם אין מרחמין עליו כתוא מכמר וכבר נשאל הרשב"א וכו' עד ואפילו שידוע שאין כאן קנס גוף אלא שהיה חייב לפרוע מנה אחר אעפ"כ לא ע"ד כן נשבע שיפרע ר' על ק' ובאומדנא דמוכח כזה דברים שבלב הוו דברים ועוד שבכל ציווי שלטון עכו"ם ליהודי אפילו הוא קנס ממון יש פיקוח נפש ולכן הקהל בנדון זה היו אנוסים מחמת הציווי וגם לא היו מחוייבים לפזר ממון ולמיהב תרקבא דדינרי כדי לבטל הציווי ההוא כדאמר בפרק כל הגט וכו' עכ"ל ונראה דמ"ש וגם לא היו מחוייבים וכו' אינו אלא סניף לטעם הראשון שהוא העיקר דבכל ציווי שלטון אפי' הוא קנס ממון יש בו פיקוח נפש אבל כל שידוע שאין בו שום חשש דסכנת נפש אין לו לעבור על השבועה מחמת הפסד ממון אפילו תרקבא דדינרי וכמו שמבואר בתשובת הריב"ש גופיה בסימן שפ"ז ע"ש הראב"ד ופסק כך הריב"ש הלכה למעשה וגם תשובה זו הביא ב"י קצתה כאן אבל הרב בהגהת ש"ע כתב כאן וז"ל ואם אירע לו אונס והיה אפשר לסלקו ע"י ממון הרבה שיתן מקרי אונס עכ"ל . נראה דהיה מפרש דמ"ש הריב"ש וגם לא היו מחוייבים לפזר ממון וכו' ר"ל וגם אפילו לא

דרכי משה

ב"ט מי שנשבע בכעס אם פלוני היה אצל עסק זה אתן להקדש אלף זהובים אם נמצא שאותו פלוני היה שם נראה דפטור דהוי כנדרי שגגות עכ"ל : (ה) מיהו נראה מדברי רבינו דיש לחלק בין נדר שהותר מעצמו לנדר שהתיר חכם על כן לא כתב רבינו שיחליף דבריו לעיל סימן רכ"ט : (ו) אמנם כתב בתשובה סימן קפ"ו דאם אירע לאחד אונס אע"פ שיוכל לפייס בממון אפ"ה הוי אונס וכן כתבתי לעיל סימן רכ"ח גבי נדר ע"ד חבירו : (ז) וע"ל סימן של"ד עוד מדין זה גם לקמן סוף דינים אלו כתבתי יותר מדין זה ועיין לקמן וע"ל סי' רכ"ח מ"ש ב"י בשם הרשב"א במי שנשבע לשלם לחבירו לזמן פלוני והגיע הזמן בשבת וכו' ושהרא"ש חולק עליו וכו' ובחילוק האחרון כתב מהר"ם פדוה סימן ע"ב על א' שנשבע לעלות לא"י בזמן קבוע ובהגיע הזמן היה נאנס פטור אח"כ משבועתו וז"ל כל הנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמתו אף ע"פ שלא עשה כן באותו זמן מחוייב הוא עדיין לעשותו לפי שאלו ב' דברים הם האחד שנשבע לעשות דבר פלוני ואינו זה תלוי בזמן והשני שקיבל עליו לעשות זמן פלוני ואין זה תלוי בזה אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלוני אם עבר היום השבועה

פרישה

גם אבל האחרים דוקא כשהחליף כו' : (יח) הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין וכן משמע מדברי הרמב"ם דכיון שהחליף הורע כח הנדר ואמרינן הואיל והותר מקצתו הותר כולו ועד"ר :
(יט) **לא הותרו** אחרים כ"א אביו ואחיו שלא היו מפורש בכלל הנדר:
(כ) **ואירעו** אונס כגון שחלה הוא או בנו כו' ר"ל של מודר עיין בב"י שכתב וכבר נתבאר דמיירי דאדריה זמינא למזמנא אבל אי אדריה מזמנא לזמינא אפילו בלא אונס

דרישה

שפסק נראה דפטור דהוי כנדרי שגגות וכ"פ רמ"א עכ"ס) : [ג] הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר כו' וכתב הר"ן בשם הרמב"ן דה"ה אם נדר תחילה על י' ואח"כ נשאל על אחד מהן לא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא במשנה אבל במעמיד דבריו לא וכדבריו נ"ל עכ"ל וכתב ב"י ולפ"ז מ"ש רבינו בסי' רכ"ט נדר שהותר מקצתו הותר כולו היינו במחליף דבריו לשון נדר בין שעת איסור לשעת חזרה וכן כתבתי לעיל שם (ועיין מ"ש בסימן רכ"ט ס"ד ובש"ע

(כא) [ד] אסור לידור בהן אם לא שרוצה לקיים דבריו הנודר או הנשבע לאנס לא הוי נדר ולא שבועה לפיכך נודרין להרגין ולמוכסין (כב) [ה] אם הוא מוכס העומד בלא צווי המלך או שבא ליטול ממנו יותר מקצבתו יכול לידור או לישבע כדי ליפטר ממנו ואומר (כג) יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינני מבית המלך ליפטר מן ההרג או אם אין מה שאני מביא מבית המלך ליפטר מהמכס וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום אף על פי שמוציא מפיו סתם (כד) [ו] וקיימא לן דברים שבלב אינן דברים גבי אנס שרי ואפי' לא בקש ממנו שידור והוא נודר מעצמו או מוסיף לידור יותר ממה שבקש

לא היה שם חשש סכנת נפש אלא הפסד ממון הרבה כמי הוי אונס וסובר הרב דכך הוא מסקנתו בפסק דין בסוף דבריו ותימה דא"כ תשובת הריב"ש הם סותרים זו את זו והיותר קשה דבא"ח סימן תרנ"ו כתב הרב בהגהתו בהפך וז"ל א"צ לבזבז הון רב ואפילו בעד מצוה עוברת ודוקא מ"ע אבל ל"ת יתן כל ממונו קודם שיעבור עכ"ל ועיין במ"ש לשם בס"ד ולפע"ד נראה דכך הלכה שיתן כל ממונו כדי שלא יעבור על ל"ת וכ"ש שלא יעבור על הנדר ועל השבועה אלא צריך שיתיר לו החכם תחלה. ודלא כמה שפסק הרב כאן בהגהתו דמקרי אונס ולא צריך התרה כדין נדרי אונסין דליתא ואע"פ שכל אלו הנדרים א"צ התרה וכו' תוספתא כתבה הרא"ש בפ"ד נדרים גם סמ"ג כתבה וכתב דה"נ איתא בירושלמי וכ"כ הרמב"ם רפ"ד דנדרים : **הנודר** או הנשבע לאנס וכו' משנה שם (דף כ"ח) נודרים להרגין ולחרמין ולמוכסין וכו' פי' להרגין לסטים ישראל שהורגין כדי ליקח ממון ולחרמין הוא לסטים בעלמא שאינו הורג ולמוכסין נוטל מכס המלך ומתני' לא זו אף זו קתני ל"מ להרגין אלא אפילו לחרמין ולמוכסין וס"ל לרבינו דלחרמין לא קתני לה אלא לפרושי דלמוכסין דומיא דלחרמין דהיינו דוקא מוכס העומד מאליו או נוטל יותר מקצבתו כדמפרש בגמרא דהיינו הרמין שפי' לסטים שאינו הורג אלא גוזל ממון ישראל ומש"ה השמיט לחרמין ולא כתב אלא להרגין ולמוכסין : ומ"ש רבינו דה"ה שבועה שם במשנה פליגי בה ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאף בשבועה ותימה על מ"ש ב"י וז"ל ואע"ג דמתני' לא קתני אלא נדרים בירושלמי קאמר דה"ה דנשבעין עד כאן לשונו דהא קתני לה במתניתין פלוגתא דב"ש וב"ה כדפרישית : **ומ"ש** ואומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינני מבית המלך וכולי שם בגמרא היכי נדר א"ר עמרם אמר רב באומר יאסרו פירות עולם עלי אם אינן של בית המלך ולהאי לישנא ניחא דמיירי בנודר ממקצת פירות הכי ידועים ולא מכל דבר שבעולם דהשתא ודאי דחל הנדר והא דקאמר תלמודא בתר כיון דאמר יאסרו איתסרו עליה כל פירי דעלמא י"ל דה"ק כל אותן פירות שאסר על עצמו איתסרו עליה בנדר זה וכן פי' בתשובה ארוכה בספר הפלאה המתחלת יכהן פאר ובנדר ממקצת קאמרינן דחל הנדר ואיתסרו עליה כל פירי דעלמא דנדר מהם אי לאו דאמר בלבו היום כדמפרש בגמרא אבל ללשון רבינו שאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם קשיא הלא לר"ת לא חל הנדר ולא איתסרו עליה פירי דעלמא וכ"ל דר"ת לא אמר אלא כשנדר בלשון דמשמע ממנו שאוסר עליו כל דבר שבעולם דאי אפשר להיות בלא כל דבר שבעולם אבל הכא איירי שנודר בלשון דלא משמע ממנו אלא שאוסר על עצמו כל פירות אילן ופירות הארץ אבל שאר כל דבר שבעולם אינן אסורין עליו דחל הנדר ודאי כיון דאפשר לו להיות בלא פירות אלו שהם להחיות נפש כל חי ואינן הכרח לקיום האדם בעולם דהלא יתקיים בלחם ובשר וכל מידי דזיין . ועוד נ"ל דר"ת לא קאמר אלא בנודר אבל בשבועה לוקה משום שבועת שוא דשבועת שוא מלינו שאסר הכתוב אבל נדרי שוא לא מלינו וכ"כ התוס' להדיא בשבועות (דף כ"ט) בד"ה באומר יאסרו ולפ"ז מ"ש בגמרא היכי נדר וכו' ופריך כיון דאמר יאסרו עלי איתסרו עליה כל פירי דעלמא ומשני באומר בלבו היום וכולי לאו אנדר פריך אלא אשבועה פריך דסוף סוף הויא שבועת שוא ומשני דאמר בלבו היום . וכתב הר"ן דוקא בדאמר בסתם יאסרו פירות העולם עלי מהני במחשב בלבו היום אבל אם אמר בפירוש יאסרו פירות עולם עלי לעולם אין דברים שבלב שמחשב היום מבטלין מה שהוציא בפיו אפילו לגבי אונס כי האי עכ"ל וכן כתבו התוספות לשם : פס"ק נראה דדוקא היכא דנדר ממקצת פירות ידועים כדפרי' התם הוא דדוקא לגבי אנס מהני באומר בלבו היום אבל בלא אנס הוי נדר אבל באוסר עצמו מכל דבר שבעולם אי נמי שלא ייזן בסתם מאי דאי אפשר ואומר שבדעתו היה היום נאמן ומהני אפילו בלא אנס דאנן סהדי שודאי דעתו לכך מאחר שאי אפשר לקיים נדרו ואנ"ל בשבועה דנאמן דאם לא היה בלבו היום היה נשבע לשוא כיון דאין אפשר לקיים שבועתו נאמן למיתרץ דיבוריה . וע"ל בסימן ר"י ולקמן בסימן רל"ו רל"ט ובמ"ש לשם . וז"ל התוספות (דף כ"ח) וא"ת והא גבי ד' נדרים בלא שום אונס אע"ג דהוי דברים שבלב הויין דברים וי"ל דהתם ה"ט דאנן סהדי שדעתו לכך וכיון דאנן סהדי הו"ל כאילו פירש בהדיא ולא הוו דברים שבלב אבל הכא ליכא למימר אנן סהדי אי לאו דאנס עכ"ל . וכתב הר"ן ומיהו נהי דהכא מסקינן דבסתמא לעולם משמע ואפילו אומר דבלבו היום לא מהני בלא אנס אפ"ה מי שגמר בלבו לידור מפת חטים והוציא פת סתם וליכא אנס אינו אסור בכל פת דהכא ה"ט מפני שמתכוון לומר לשון שיהא משמע לעולם אבל התם דלהוציא פת חטים נתכוון אלא דאתקיל מלוליה הרי אין פיו ולבו שוין ואינו אסור אלא בפת חטים עכ"ל וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן פרק שבועות שתים בתרא ע"ש מבואר מדבריהם דדוקא היכא דאתקיל מלוליה אבל היכא דמתכוון שלא להוציא פת חטים בשפתיו אלא להוציא בשפתיו פת סתם ולחשוב בלבו פת חטים הנדר חל על פת סתם דדברים שבלב אינן דברים וכן פסק המרדכי בשם ראבי"ה והכי נקטינן דלא כב"י לעיל בסימן ר"י ועיין במ"ש לשם בס"ד : ומ"ש ואפילו לא בקש ממנו שידור

מהלכות נדרים וז"ל ומנין שאפילו ד' מיני נדרים אלו שהם מותרים שאסור לו לאדם להיות נודר בהם ע"מ לבטלו ת"ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין ודברים אלו תוספתא כתבם הרא"ש בפרק ד' נדרים וגם סמ"ג כתבם וכתב דה"כ איתא בירושלמי פ"ב דנדרים : **הנודר** או הנשבע לאנס לא הוי נדר ולא שבועה לפיכך נודרין להורגין ולמוכסין וכו' משנה וגמרא בפרק ג' דנדרים (דף כ"ז. ודף כ"ח:) ואף על גב דמתניתין לא קתני ב אלא נדרים בירושלמי קאמר דה"ה דנשבעין ומשמע בגמרא דהא דמהניא מה שחושב בלבו יאסרו רק היום היינו דוקא באומר סתם יאסרו פירות העולם עלי אבל אם פירש יאסרו פירות העולם עלי לעולם אין דברים שבלב מבטלים מה שהוציא בפיו אף ע"פ שהוא אנוס וכ"כ התוספות והר"ן ז"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג מהלכות שבועות כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל בשר חזיר ה"ז מותר

(ח) (ט) : **ומ"ש** רבינו ואפילו לא בקש ממנו שידור והוא נדר מעצמו או הוסיף לידור יותר ממה שבקש וכולי בפרק ד' נדרים במשנה פלוגתא דבית שמאי וב"ה והלכה כב"ה דשרו והא דשרינן לישבע היינו דאמר יאסרו פירות העולם עלי

דרכי משה

השבועה בטילה ולא דמי לתשובת הרא"ש דס"ל דלענין פריעת החוב קיים דהתם מפני טעמא שפירש שם שנשבע על הפרעון והזמן ההוא לזרז בלבד מ"מ נ"ל טוב להתיר שבועתו אע"ג דעבר זמנו עכ"ל וכדבריו כתב הב"י בשם הרשב"א וכ"ה בתשובת הרמב"ן סימן רנ"ט ובסוף ספר הכלבו עכ"ל בתשובת הרשב"א סימן תשע"ה מי שנשבע לחבירו לשלם לו לזמן והגיע השמיטה בנתיים פטור משבועתו דלא נשבע אלא כל זמן שחייב לו שאילו מחל לו את חובו אין חיוב שבועה עליו וכיון שכן הוי ליה כמוחל דאפקעתא דמלכא הוא . עוד כתב בתשובה סימן תשצ"ג מי שנשבע לחבירו לשלם לו לזמן ובהגיע חזמן הלך אותו שהיה לו לקבל ה"ז פטור לגמרי עד שיבא מלוה ויטול את שלו וא"צ ליתן ביד אשתו או ביד בניו או לעשות ב"ד ולמסור בידם דאפי' נתנה בידם לא נפטר משבועתן דאין זה פרעון עכ"ל וכב"י בח"מ סימן ע"ג בשם הרשב"א מיהו אם מניח המלוה מורשה לתבוע החוב ולהתרות בו שלוחו של אדם כמותו עכ"ל ומ"מ א"צ להוליך מעותיו אחריו מאחר שאינו במקום דירתו וכ"כ מהרי"ק שורש פ"א ובשורש י"ז כתב דאם לא שינה מקום דירתו צריך הלוה לקיים שבועתו ולהוליכה אחריו אל מקום המלוה . ובשורש קי"ב כתב דאפי' שינה מקום דירתו אם מקומו הוא יותר קרוב מבראשונה צריך להוליכה אחריו ואם הוא יותר רחוק א"צ להוליכה אחריו וע"ל סימן ר"י מ"ש מזה כתב בתשובת הרא"ש כלל ז' ס"ב קהל שהחרימו ועשו תקנה על ה' שנים והתנו שיתחיל במרחשון ועברו חדש שלא התחילו התקנה אינה בטילה משום זה בין אונסין בין שוגגין בין מזידין עכ"ל כתב הר"ן פ' כיצד הרגל מי שנתחייב לחבירו שבועה שיתן לו מעות יום פלוני ונזכר בעוד היום גדול ואמר בלבי עדיין יש לי פנאי והלך לעסקיו ושכח עד שעבר היום ה"ז נאונס עכ"ל ובחידושי אגודה פ' מי שאחזו כתב נראה אדם שנודר לעשות דבר תוך ל' יום או זמן אחר ולא נאנס תוך הזמן והיה יכול לעשות וביומא דמשלם זמניה נאנס לא קרינן אונס עכ"ל ובתשובת הריב"ש סימן קצ"ה כתב מיד שיכול לקיים הנדר יקיימנו ולא יאמר עדיין יש לי זמן לקיימו דהרי לא קבעתי לי זמן אלא יקיימנו מיד שיוכל ולא יתרשל בה כדי שלא יבא זמן שלא יוכל לקיימו או שימות ולא יוכל לקיימו דומיא להא דאמרינן בנדרים (ג :) לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר מונה מיד נזרו שמא ימות ואם אינו מונה עובר על בל תאחר עכ"ל כתב הרשב"א בתשובה ה"ג סימן ש"ז הנשבע לפרוע לחבירו לר"ח אדר מסתברא שהוא חייב לפרוע ביום ר"ח ראשון ואינו דומה לנשבע לפרוע בר"ח ניסן שאי אתה מחייבו לפרוע בתחלת היום דשא"ה שהימים מחולקים ושני ימים הן ואין תופסין את היום הראשון בר"ח מפני עצמו וכיון שכן יש לחוש ולהחמיר בספיקא דאורייתא עד כאן לשונו : (ח) כתב מהרי"ו סימן נ"ג מי שנשבע לעכו"ם שלא לגלות שנתן לו שוחד אינו מועיל לו התרה מפני חילול השם והוי דומיא דכתב האשירי דיהודים הנשבעים בשום אונס שלא יצאו מארץ השר שלהם דאינו מועיל מה שהושב בלבו היום דהואיל והעכו"ם יודע בדבר הזה והוי חילול השם הוא הדין כאן עד כאן לשונו ולי נראה דצ"ע דהא בהדיא אמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פד .) דאם הודיעו שהיה בלבו של עדמה בדבר דליכא ח"ה ולכן נראה לי דהכל לפי ענין הצורך ולפי ענין האונס וע"ש בגמרא פ"ב דיומא : (ט) וכתב הרא"ש דאף הנותן יכול לישבע אע"פ שלא נתן לו רק מתנה ע"מ להחזיר וכ"כ ב"י בשם הריב"ש בסימן רכ"א ודוקא שהעכו"ם רוצה ליקח באונס יותר ממה שראוי לו אבל מלך שמבקש מס מה שראוי לו אסור להערים ובחידושי אגודה פ' הגוזל נמצא בשם הגדולים שני יהודים שהכו זה את זה והלך השלטון בב"ה וגזר

דרישה

ובפ"ע לא הזכיר פסק זה עכ"ה) : [ד] אסור לידור בהן אם לא שרוצה לקיים דבריו דכתיב לא יחל דברו כו' כ"כ הרמב"ם בפ"ד דנדרים וז"ל ומניין שאפי' ד' מיני נדרים אלו שהם מותרין שאסיר לו לאדם להיות נודר בהן ע"מ לבטלן כו' ולכאורה אלולי דברי הרמב"ם שכתב ז"ל ומניין שאפילו ד' מיני כו' הייתי אומר שמ"ש רבינו שאסור לידור בהן לא קאי אלא על ג' מיני נדרים ולא אנדרי אונסים דמאי הו"ל למיעבד הואיל שאירעו אונס אבל לשון הרמב"ם שכתב ד' משמע שקאי ג"כ אנדרי אונסין וכן משמע נמי מלשון רבינו שכתב אע"פ שכל אלו הנדרים כו' וכ"ל שהכי קאמר שאע"פ שהוא אנוס מכל מקום יקיים דבריו שלא יהנה אף ע"פ שהנדר לא חל מכל מקום לא יחל דבריו ומתחילה לא ידור אלא ע"מ שיקיים דבריו אף אם יארעו אונסין ומיהו אם נדר סתם ודאי מותר דהרי השבועות שגגות כתב רבינו בסי' רל"ט ז"ל אם נשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני זה ונמצא שאמרו מותר בככר עכ"ל וכ"כ הרא"ש והר"ן והביאן ב"י שם והיותר נראה דהקושיא מעיקרו ליתא דה"פ כל אלו הארבעה נדרים לא יעסוק בנדרים אם לא שרוצה שיקיים הדבר שנדר מחמתו דהיינו שאם זירז לחבירו ועשה הנדר מחמת שרוצה שיהיה חבירו מזורז לקיים רצונו כגון שנדר שאם לא יאכל חבירו יהיה ככר זה עליו אסור לא ידור כן כשהוא יודע שבודאי חבירו לא יאכל עמו ויעלה על דעתו מה איכפת לי במה שאני עושה הנדר כדי להראות לחבירי שאני רוצה לכבדו שלא אף אם לא יאכל עמי לא יחול הנדר כי נדרי זירוז הוא וכן אם נדר אסור עלי ככר זה אם אכלתי היום שהוא מנדרי שגגות לא ידור כן אלא א"כ ישים אל לבו לדבר וסבר בודאי שלא אכל ולא ידור כן במקראי ויאמר איני מפסיד בנדרי כלום וכן בנדרי אונסין אם יודע שחבירו לא יוכל לאכול עמו היום מחמת אונס לא יחל דברו בנדרו וק"ל : כ' הרא"ש והביאו ב"י וש"ע סעיף י"ן מי שפסק לבתו ונדר לתת עמה סך מעות ואח"כ נתקלקלו הסובות שהיו חייבים לו אם אין לו ממה לפרוע לא סובות ולא קרקעות ומטלטלים חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו פטור דאין לך אונס גדול מזה ע"כ וע"ש עוד מזה ראובן ושמעון שהיו דרים בעיר א' ונשבעו להשיא בניהם זה לזה כו' ע"ש : [ה] אם הוא מוכס העומד בלא צווי כו' וכתבו התוספות והרא"ש והר"ן דוקא גבי ישראל הכהו שייך למימר דינא דמלכותא דינא ואסור לגנבו כו' ע"ש ולענין גיבוי המכס אין חילוק בין אם הגבאי הוא עכו"ם או ישראל אלא לענין קניית המכס יש חילוק וכן ביאר רבינו בח"מ סימן שס"ט ע"ש : [ו] וקי"ל דברים שבלב אינם דברים ז"ל הר"ן בפ"ג דנדרים דף כ"ח ומיהו נהי דהכא מסקינן דבלאו אונס לעולם משמע כיון

פרישה

שרי משום דהוי נדרי זרוזין גם בלא ה"כ א"ש דהא כבר כתב דהוי אמר דלנדר גמור איכוון הוה נדר ואם כן יש לומר דהכא נמי מיירי כדאמר וק"ל ועד"ר : (כא) אסור לידור בהן אם לא שרוצה לקיים דכתיב לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין ועיין בדרישה : (כב) אם הוא מוכס העומד בלא צווי המלך דאל"כ הא קיימא לן דינא דמלכותא דינא ועיין בדרישה : (כג) יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינני כו' וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום אף על גב דאם עושה נדר שיאסר עליו כל הפירות שבעולם אינו נדר כדאמרינן לעיל ואם כן אפילו בלא חושב בלבו יאסרו עלי רק היום נמי אינו נדר וא"כ למה יחשוב כך וי"ל דאף על גב דאין הנדר חל ליאסר בפירות מ"מ הוי נדר שוא כדאמרינן לעיל גבי כתב ר"ת מי שאומר קונם כל פירות שבעולם הו"ל נדר שוא וכן בסמוך לעיל מיניה כתב אסור לידור בהם אם לא שרוצה לקיים דבריו : (כד) וקי"ל דברים שבלב אינן דברים גבי אנס שרו משום דמוכח דמשום אונס אמר הכי ובלבד שלא יוציא בפיו דבר שהוא בפירוש נגד מה שבלבו גמרא אבל יכול לבטלו תוך כדי

חדושי הגהות

ב תימה דהא בהדיא קתני שם במתניתין בש"א בכל נודרין חוץ מבשבועה ובה"א אף בשבועה (ב"ח) :

שבקש כגון שאומר לו קונם שתהנה מאשתך אם אינו כדבריך והוא אומר קונם אשתי ובני נהנים לי או שבקש ממנו שידור והוא נשבע אינו כלום שכל מה שעושה אינו עושה אלא מחמת אונס ולחזק דבריו כנגד האנס: (כס) מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר הרי זה כתולה נדרו באותו דבר ואם לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו מותר כגון שאומר קונם שאיני נושא לפלונית (כו) [ג] שאביה רע ואמרו לו כבר מת או עשה תשובה א"צ התרה דהוי כאילו פירש שנודר על זה התנאי וכיון שנתבטל הדבר נתבטל הנדר ועוד יש נדר שא"צ התרה כגון שאמר לחבירו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה

עלי בשבועה אם אינס מבית המלך וחושב בלבו שלא יאסרו עליו אלא אותו היום בלבד וכמו שנתבאר בסמוך גבי נדר אבל בגוונא אחרינא נאסר לו לידור וכ"ש לישבע ופשוט הוא כתב המרדכי בפ"ג דשבועות יש טוענין ומועלין בשבועות וסומכין אהא דנודרין להרגין וכו' דהתם אונסים שאני והיא מעשה דרבי עקיבא (במסכת כלה) שהיה נשבע בשפתיו ומבטל בלבו התם אין לך אונס גדול מזה שהיה צריך להוציא הדבר לאורה וי"מ דבלחש דיבר ולא שמעה ולא נשבע על דעתה אלא על דעתו שלא השביעתו על דעת המקום ועל דעתה וסמ"ג תירץ הא דר"ע בע"א כתב מהרי"ק בשורש קס"ז על ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה בלי רשותו וקודם שנשבע מסר מודעא בפני עדים לבטל שבועתו באמרו שהיה ירא פן לא ירצה אביו ללכת בעבורו במקום פלוני אם ימאן מלישבע לו על דבר זה אין כח במודעה זו לבטל השבועה דלא חשיב אונס כיון דאינו עושה לו דבר רע אם לא ישבע אלא

סידור וכו' שם במשנה פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דשרו ופשוט דבשבועה נמי מיירי בגוונא דנדרים דאמר יאסרו כל פירות עולם עלי בשבועה ומחשב בלבו היום וכן בא"ל קונם שתהנה מאשתך אם אינו כדבריך וכו' צריך שיחשוב בלבו היום אפי' לא אמר לעולם ואם אמר לעולם לא מהני מחשבתו שבלבו מה שאמר בפיו בסיפך: מי שפירש בשעת נדרו וכו' משנה פ' פותחין (דף ס"ה) וה"ט דהו"ל כנודר לזמן כאילו אמר כ"ז שאביה רע כדלעיל בסימן רל"א ובסימן זה אבל קונם שאשא לפלונית שהיא כעורה ולשם נתבאר דאין פירוש כבר מת או שעשה תשובה קודם הנדר אלא אפילו לא מת או עשה תשובה אלא לאחר הנדר נמי א"צ התרה כיון דהו"ל כנודר לזמן: **ועוד** יש נדר שא"צ התרה כו' עד סוף הסי' משנה ס"פ קונם יין פלוגתא דר"מ וחכמים והלכה כחכמים דשרו ועיין פ' ד' נדרים

שנתנע מלהטיב לו והאריך בזה (י): כתוב בתשובות הגה"מ שבסוף ספר הפלאה בשם הר"ם על אדם שאנס את חבירו ויסרו במיני יסורין עד שנשבע לתת לו כך וכך ממון דאין באותה שבועה או נדר או חרם ממש דבעינן האדם בשבועה פרט לאנוס ואע"ג דגבי נודרין להרגין ולמוכסין מצרכינן דלימא בלבו היום שאני התם דההרג והמוכס אין מייסרין ומכין את האדם כלל אלא רוצה לחטוף מידו הפירות אבל הכא דאיכא יסורין והכאות שאין להם קצבה בטל הנדר והשבועה לגמרי ואע"פ שקבלו עליהם חרם ע"ד המקום וע"ד הקהל חלילה שתהא דעת המקום מסכמת זולתי לטובה ולא לרעה ואף על פי שתלו דעתן בדעת אחרים כיון דאנוסים היו בטלה דעתן והאריך בראיות ותשובה זו כתבה המרדכי פרק הניזקין ופ"ג דשבועות (יא): כתב הרא"ש בתשובה כלל ט' מי שסידך את בתו ונשבע לתת עמה ה' אלפים זהובים ואח"כ נתקלקלו החובות שהיו חייבין לו אם אין לו ממה לפרוע לא חובות ולא קרקעות ומפלים חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו פטור דאין לך אונס גדול מזה כתוב בתשובות להרמב"ן סימן ער"ב ראובן נשבע שידור במקום חמיו אם לא יעכבנו אונס אם שבב הוא או אחרים בשבילו ד איום עליו שלא ילך למקום חמיו אין זה אונס וכן אם ברופאים מוחים בו שלא לדור במקום ההוא כי האויר שם סכנה לו אם לא נודע בודאי שמדרך האמת אומרים כן ולא לאיימו כדי שימנע מלילך שם לא חשיב אונס:

כתב הר"ש בר צמח ה שנשאל על אלקנה שנשא פנינה על חנה לפי שלא היה לו בנים וחנה תפסה כל נכסי בעלה והבריחתם ולא רצתה להחזירם לו עד שיגרש פנינה ויאסור אותה עליו עולמית ומתוך אונס ממונו עשה כן ובדעתו לשוב אליה אחר שתחזור לו חנה נכסיו והשיב שזה מנדרי אונסין ועוד טעם אחר יש לסביר אם עשה שבועה לפי שנשבע לבטל מצות פריה ורביה ילקה משום שבועת שוא ויקיים מצותו ואי אנוס הוא פטור ממכות ואפי' אסרה עליו עולמית ולא כיון בלבו לזמן מיוחד מותר להחזירה מטא"כ בנדר שצריך לכוון בלב שאינו אוסרה אלא לזמן מיוחד אבל אם אנסוהו לישבע לבטל את המצוה אינו צריך לכוון לומר היום לפי שלא הלה כלל השבועה ומיהו לכתחילה צריך שיכוין בלבו היום אע"פ שהוא אנוס כדי שלא יבא לידי שבועה אפי' באונס וכן אם לא הקפידה עליו חנה אם ישא אשה אחרת ולא אנסתו לאסור אלא אשה זו אינו נשבע לבטל את המצות ואם רצה שלא תחול שבועתו צריך שיאמר בלבו מכאן עד זמן פלוני אם התנום אותו לומר בפירוש שאוסרה עולמית צריך שיכוין בלבו תנאי אחר כגון אם לא אלך לב"ה היום או השבוע וילך שם תוך אותו זמן ואם אנסתו לאסור כל הנשים אסור לישבע לה מפני שנשבע לבטל את המצוה ואם עבר ונשבע אין שבועתו שבועה אפילו היו פיו ולבו שוין לאסור עליו לעולם אלא שאם נתכוין בלבו לזמן מיוחד או תנאי אחר אינו עובר על שבועתו שהוא נשבע כן לכתחלה ואפי' נשבע או נדר עד"ר אין בכך כלום שנדרים שלא חלו כלל אין דעת הרבים מעלה ולא מוריד להחמיר עליהן וכ"כ הרשב"א בתשובה וה"ה לנשבע ע"ד המקום ואם נעשה איסור זה בחרם או בנדוי דינו כשבועה כדאשכחן בילמדנו החרם הוא שבועה דכי היכי דבשבועה מיתסר גברא כן בחרם וכיון שכן אם אסר כל הנשים שבעולם בחרם אפי' בלא שום תנאי בלבו אין האיסור חל עליו כנשבע לבטל את המצוה ומיהו היה נראה שצריך לנהוג נדוי אלא שאיפשר לדון דכיון שהוא אנס בקבלת הנדוי שא"צ לנהוג נדוי ומ"מ היושר בזה שיכוין בלבו לזמן מיוחד או תנאי אחר כדלעיל ואין צריך שגלה להכם ואפילו לא הודיע כן לעדים מותר ואפילו לא הכירו באנסו דכשם שהוא נאמן לומר אדעתא דהכי לא נדרי והחכם מיפר לו ואע"פ שנדר סתם ה"ה כשאומר באונס ובתנאי אסרתי אשה זו נאמן (יב) וכ"כ הרשב"א בתשובה מ"ש שאם השביעו שלא ישא שום אשה לא חלה השבועה דהוי נשבע לבטל את המצוה הריב"ש חלוק בזה וכתב דמגו דחיילא אנשים שאינן ראויות לפרות ולרבות חיילא בראויות בכלל וגם בחזה התנופה כתוב שחלה השבועה וכתבתי דבריהם בסימן רכ"ח ונראים דבריהם בטעמם וגם להר"ש בר צמח עצמו מצאתי כן בתשובה אחרת: כתב הר"ש בר צמח על שותפים שבררו דיינים בכח חרם ונדוי לקיים כל מה שיגזרו עליהם ואחד מהם מסר מודעא שלא קבל עליו הנבררים אלא כדי שיתאמת מה שחייב לו שהיה ירא שיכחיש שהתחיל לומר לו אין לך בידי כלום ואחר שגזרו הנבררים הראה מודעא זו ואמר שאינו רוצה לקבל אלא מה שידין ביניהם דיין שקהל בדין תורה כיון שקבל עליו בחרם אסור לו לסתור דינם שאין זה בכלל נדרי אונסין כיון שלא היו מכריחים אותו לקבל פסק דינם וכנודרים למוכסים ע"י שיאמר בלבו היום אבל בנדון זה אפי' היה לו אונס שאמר כיון שסתם קבל עליו החרם או הנדוי חל עליו אם לא יקבל פסק דינם עכ"ל: (ב"ה) כתב הריב"ש בח"ג סימן ב' ו על מי שהיו שולחים לו פקדונות מארץ המערב והיו עושים לו מתנה מהם כדי שיוכל לישבע כי הכל שלו אם השבועה היא בפני דייני ישראל אם יתבעוהו בעלי הובות או מפני המס מתנה כזו אינה מועלת אפילו מפני הברחת המכס שהמכס שהוא מחק המלך אסור הוא לישבע אסור לעבור עליו ודינא דמלכותא דינא כדאמרינן התם באומר יאסרו כל פירות עלי אם אינם של בית המלך ואומר בלבו היום אבל מה שאפשר לו לעשות בכל ענין במתנה על מנת להחזיר שהיא מתנה גמורה כדאמרינן פ"ק דקידושין (ו:) ואע"פ שאינו יכול להקדיש לא קפדינן בהכי כיון שאינה כהערמה כגון מתנת בית חורון שהיה בהערמה כדאיתא בירושלמי אבל מתנה על מנת להחזיר מתנה גמורה הוא לשעתא והמקבל אוכל פירות אלא שצריך לקיים תנאו. וא"ת היאך יחזור המתנה והלא יש לו למכור הסחורה ההיא ולשלוח דמים למפקיד או סחורה אחרת שיקנה לו בדמיהם י"ל אפשר להם להתנות שיחזור לו או לפלוני בעבורו הדר בעיר הנפקד ואחר השבועה יחזירנה לאותו פלוני לקיים תנאו ואח"כ ימכרנה ויעשה כרצונו וכן צריך שיזכה לו המפקיד במקומו בקנין ע"י אחר מה ששולה לו כי מה ששולח לו ע"י ספן עכו"ם ואמר לו הולך זאת הסחורה לפלוני אין זכות דבמתנה הולך לאו זכי ואף אם אמר לו זכי בעבורו בפירוש אינו כלום בעכו"ם וגם המשיכה שעושה הנפקד מהסחורה אינו מועיל בזה שהרי כבר זכה המוכס בחלקו מכיון שהגיע הסחורה קודם שימשוך הנפקד הסחורה ולכן צריך שהמפקיד יזכה במקומו לנפקד בקנין ע"י אחר בן ברית עכ"ל. עוד שם כתב הרא"ש בכלל ח' סימן א' ה על דבר שנשבעתי לדודי כי בא עלי במרמה ואמר לי שהפחה כלל אותי בפשרותו ושקר וכו' כיון שהטעהו ואמר שהשר כלל אותו בפשרה שלו וכחש לו כי השר פטרו נמצא שנשבע אדעתא דהכי שנכלל בפשרותו ואחר שכחש לו אין באותה שבועה ממש כי השבועה היתה מעיקרא בטעות ולא חלה עליו שבועה מעולם: כתוב בכתבי מהר"ר איסרלן על מי שקבל עליו חרם לבא למקום פלוני ואיתיליד אונסא אם ילך שם לאו דוקא סכנת הריגה אלא תפיסה או גזלה פטור הוא מקבלת החרם וא"ת ישכור תיירים במאה מנה וילך וישוב לבטח האי נמי חשוב אונס:

מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר ה"ז כתולה נדרו באותו דבר וכו' כגון שאמר קונם שאיני נושא לפלונית שאביה רע וכו' משנה בפרק פותחין (סה.) וכתב הר"ן דטעמא משום דכיון דאמר שאביה רע משמע כל זמן שהוא רע ולפיכך כשמת או עשה תשובה שרי בלא שאלת חכם והכי איתא בירושלמי וכן פסק הרא"ש ז"ל: ועוד יש נדר שא"צ התרה כגון שאמר לחבירו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל ממני כך וכך וכו' עד סוף הסימן משנה בפרק קונם יין (סג:) פלוגתא

דרכי משה

וגזר על הקהל לגזור חרם אין להם לגזור חרם להציל עצמן בממון חביריהם אם יכולין בשום צד להתפשר עכ"ל וכן איתא הגה"ה זו בשם מוהר"ם במרדכי דפוס הדש פ' הגוזל בתרא ומסיים שם אם א"א להתפשר יעידו וישלחו לניזק ניזקו ואל יצילו עצמן בממון חביריהם ונראה דדוקא שהעכו"ם יענשוהו אותן שלא כדין אבל אם לא יענשוהו רק כדינו יכולין להגיד ע"פ החרם: (י) וכ"פ מהרא"י בפסקיו סימן ע"ג וכו' ע"ש מהרי"ק שורש דלעיל וא"ל דאפי' בלא אונס הואיל וגלה בדעתו שאין חפץ בשבועה ואמר שאינו רוצה לקיימו דבהאי השבועה בטילה דזה אינו דהרי כתב הרשב"א באחד שביקש אחותו ממנו בחליו לישבע לה שלא ישא פלונית וכן עשה ואסרה עליו ומסר מודעא שאין רצונו לקיים שבועה זו אבל יעשה רצונה לבל תטרף דעתה כו' והשיב הרשב"א דזה הוי אונס בעדו כיון שאחותו היתה חולה ולא רצתה לאכול עד שישבע ואין לך אונס גדול מזה אבל משום מודעה לחוד לאו אנוס מקרי והוי שבועה אף על פי שגילה דעתו שאינו חפץ בשבועה עכ"ל וע"ל סימן רכ"ח באשה שנדרה לבעלה בחליו שלא תנשא אחריו: (יא) אבל במרדכי פ' אלמנה נזונית ע"ד כתב רא"מ דה"פ נודרים להורגין ולחרמין ולמוכסים סתם הן שלהן לאו לאו שלהן הן שסתם המדברים להורגין כך הוא דרכן ולאו משום דמחשבתן מבטל דבורן דלאו בדידיה תליא מילתא אלא בלשון העולם וסתם המדברים והמפרשין גבי אונסין שאני התירו משום אונס משתבש עכ"ל ובהג"א ריש שבועת העדות בשם מהר"ם והיהודי שגנב מעובד כוכבים סוסים והייב לישבע במעמד שאר היהודים ויודעים שנשבע לשקר יאמרו אין אנו חפיצים לשמוע שבועה זו ומצוה רבה להתפשר במקצת עם העכו"ם לישלו ממנו בע"כ כו' עד וכפינין ליה לגופיה כיון דיש לו שלא יתחלל שם שמים על ידו ואין מקיפין בחילול השם עכ"ל כתב מהרד"ך בתשובה בית י"ז דמי שקיבל עליו חרם משום אונס מיתה לא חל עליו החרם כדמשמע באותה תשובה דמרדכי בשבועות דיסורים קשה ממיתה ואפ"ה החרם אינו חל ואע"ג דבתשובת מהר"ם דפרק הניזקין משמע דאי היה אליו סכנת מיתה היה צריך ליתן לקהל מה שקיבל עליו כדאיתא התם היינו דוקא משום דגמר ומקני להו בלא חרם דומיא דסקריקון כדאיתא התם (גיטין נה:) אבל מ"מ החרם אינו כלום עכ"ל ודבריו נראין לי דלא כתשובת מהרי"ו סימן נ"ג דכתב דאם האונס הוא מיתה החרם חל עליו וכ"כ מהרא"י ז"ל בפסקיו סימן ע"ג דזה לא מסתבר דמשום שהוא אונס גדול יהא החרם חל עליו דהא אינו ג אדם בשבועה ומ"מ טוב להחמיר ולהתיר החרם עכ"ל: (יב) וכ"כ ב"י בסימן רכ"ח בשם תשובת הרשב"א:

כתב

פרישה

כדי דיבור או לאסור כל זמן שאני ברשותך באימה ועיין בב"י וסא דאמר כל פירות שבעולם כו' כדי להחזיק דבריו כדבסמוך ועיין בדרישה: (כה) מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר הרי זה כתולה נדרו כו' ואע"ג דכתב לעיל כעין ד' נדרים משמע דליכא אלא ד' ובמושבלא קחשיב ר' ונראה דהיינו דד' הראשונים שהזכיר רבינו הם ד' נדרים דרב אסי דנקט הפשוטין דלית בהו פלוגתא משא"כ שניים שללו דאית בהו פלוגתא ומה גם שהם נכללים בתוך הד' כי הם דומים לנדרי שגגות כמו שאמרינן קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי כו' דמחשב נדר שגגה לעיל: (כו) שאביה רע ואמרו לו כבר מת כו' א"צ התרה כו' וא"ת מ"ש מהא דאמרינן לעיל קונם לי שאשא לפלונית שהיא כעורה כו' אבל אם היתה כעורה ויפתה חל הנדר כתב הריב"ש כבר תרגמא הרשב"א דשאני התם לפי דאין שהם כעורה עשויה לשיות נאה לכך לא היה בדעתו שתהא

דרישה

כיון דסתמא קאמר ואפילו אומר בלבו היום לא מהני אפילו הכי מי שגמר בלבו לדור מפת חטין והוליא פת סתם לא אמרינן כיון דסתמא קאמר וליכא אונסא שיהא אסור בכל פת דהכא האי טעמא מפני שנתכוון לומר לשון שיהא משמעותו לעולם ומש"ה כל היכא דליכא אונסא לעולם משמע אבל התם כיון דלהוציא פת חטים נתכוון אלא דבתר דאמר פת מיתקל מילוליה הרי אין פיו ולבו שוין ואינו אסור אלא בפת חיטין עכ"ל: [ג] שאביה רע ואמרו לו כבר מת כו' ועיין בפרישה מ"ש בשם ריב"ש וכן כתב הר"ן וכל זה הביא הב"י ברישא אבל מפני שהיא כעורה ולכאורה היה נראה דלדברי רבינו לק"מ שדקדק בלשונו וכתב ז"ל וא"ל כבר מת או שעשה תשובה כו' ר"ל כבר קודם שנדר נמלא שהנדר מעיקרא ליתא משא"כ לעיל באשה שיפוה א"כ והריב"ש שהוצרך לתירוץ הנ"ל היינו טעמא מפני שהוא כתב שם ז"ל אף על פי שאמר הנדר מת או עשה תשובה

חדושי הגהות

ג ר"ל דבשבועות (כו:) ממעטינן האדם בשבועה פרט לאונסו: ד איום עליו איום ל' אימה ר"ל שהוא סבב בעצמו או ע"י אחרים שיטילו אימה עליו שלא לילך לבית חמיו: ה כבר הביא דברי הרשב"ץ לעיל בסימן רכ"ח ע"ש: ו דברי ריב"ש כבר הביא בב"י עצמו בסימן רכ"א: ז בבד"ה הנדפס בפ"ע ציין שם בכל מקום ההג"ה לאיזה סימן היא שייכא וגם באן כתב עוד שם ר"ל שגם הג"ה זו שייכא בב"י סימן רל"ב והמדפיסים בשגגה הדפיסו תיבת עוד שם כאן בתוך הדברים: ח לא הבנתי למה כתב דברים אלו כאן להג"ה והלא כבר

אתה נוטל ממני כך וכך ה"ז יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם שיאמר לו כלום נדרת (כז) אלא לכבדני זה הוא כבודי שלא אטול ממך ואפי' אין המדיר אומר בפירוש שכך היתה כוונתו אלא מן הסתם וכן אם אמר לו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לי כך וכך יש לו היתר בלא שאלת חכם שיאמר לו הרי הוא כאילו קבלתי :

רלג קטן בן י"ב שנה ויום אחד (א) וקטנה בת י"א שנה ויום אחד אם יודעין לשם מי נדרו ונשבעו נדריהם נדר ושבועתם שבועה אע"פ שלא הביאו שתי שערות ומיהו אינן לוקין אם חללו נדרן ועברו על שבועתן (א) עד שיגדלו ובודקין כל שנת י"ג לזכר ושנת י"ב לנקבה שאפילו בדקן בתחלת השנה ונמצאו שיודעין לשם מי נדרו אם נדרו אח"כ בסוף השנה אינו נדר עד שיבדקום פעם אחרת (ג) וקודם שנת י"ג לזכר וי"ב לנקבה אפילו יודעין לשם מי נודרין אינו נדר וי"ג ויום אחד ואילך לזכר וי"ב ויום אחד ואילך לנקבה אע"פ שאין יודעין לשם מי נודרין נדריהן נדר :

רלד [א] האב מיפר נדרי בתו כל זמן שהיא קטנה או נערה אפי'

נדרים (כ"ד) דפריך בגמרא למה לי הני טעמא זהו כבודי וכו' א"כ הריני כאילו התקבלתי תיפוק לי דנדרי זירוזין נינהו. ומפרש דברישא עסקי' שהמדיר רגיל ליהנות מן המודר דהו"ל כאילו אמר לאו כלבא אנא דמתהנינא ממך ואת לא מתהנית מינאי ובסיפא עסקינן שהמודר רגיל ליהנות מן המדיר דהו"ל כאילו אמר לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי הכי אמר רב נחשון גאון מלך או שלטון עכו"ם או בעל מכס שמשגר לקהל להחרים אותו חרם שמחרים אינו כלום מאחר שהוא בשביל צרכיו וא"א שלא להחרים הגה"ה מיימוני פ"ג דשבועות :

רלג קטן וכו' עד סוף הסימן משנה וגמרא פ' יוצא דופן (דף מ"ה) זולתי מ"ש שאפילו בדקום בתחלת השנה ונמצאו שיודעים וכו' וכ"כ הרמב"ם בפי"א דנדרים וכן כתב בסמ"ג דבגמ' איתא איפכא דקאמר התם וכיון דתני בת י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימין בודקין כל י"ב למה לי סד"א הואיל ואמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה היכא דבדקנא שלשים ולא ידעה להפלות אימא תו לא לבדוק (פירוש וליחזקה בקטנה) קמ"ל וצ"ל דהוו גרסי היכא דבדקנא ל' וידעה להפלות אימא תו לא לבדוק קמ"ל והכי מסתברא דלגי' רש"י קשה היכי הוי סלקא אדעתין דכשלא ידעה להפלות בתחלת ל' יום בשנה דתו לא ליבדוק הא ודאי דאיכא למיחש לחומרא דילמא בתר שלשים ידעה להפלות דרוב ימים יודיעו חכמה אבל לגירסת הרמב"ם ניחא דאיצטריך לאשמועינן קולא דאפי' נמצאו בתחלת השנה שיודעים לשם מי נדרו לא אמרינן ודאי כל השנה הם יודעים מספקא אלא אם נדרו אח"כ בסוף השנה אינו נדר עד שיבדקום פעם אחרת דאיכא למימר דילמא בסוף השנה שכחו : **וקודם** שנת י"ג לזכר וכו' פי' קודם שנת י"ב ויום אחד לזכר דהיינו קודם ר"ה של י"ג לזכר וקודם ר"ה של י"ב לנקבה וכן פירש"י ובס"א מספרי רבינו כתוב וקודם שנת י"ב לזכר וי"א לנקבה וכו' וכן הוא בס"ע ור"ל קודם שנשלם י"ב לזכר ויום אחד וי"א לנקבה ויום א' ואע"ג דבכה"ג זו לכאורה לא אצטריכא קאמר בגמרא איצטריך סד"א סתמא בי"ב בעיא בדיקה לנקבה ובי"ג לזכר ומקמי הכי לא בעיא בדיקה. אבל היכא דחזינן להו דחריפי טפי מיבדקי מקמי הכי קמ"ל. ותו קאמר בגמרא דמקמי הכי אפי' אמרי אינהו יודעים אנו ולאחר י"ג ויום אחד לזכר ולאחר י"ב ויום אחד לנקבה אמרי אינהו אין אנו יודעים אפ"ה לא נסמוך עלייהו. וכתב הרמב"ם שם וכ"כ הסמ"ג דהך מילתא דנדריהם קיימין אע"פ שלא הביאו סימנים ועדיין לא נעשו גדולים מדברי תורה הוא שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש ונדרו נדר עכ"ל והוא פלוגתא דרב כהנא ור"י וריש לקיש שם (דף מ"ו) ופסק כר"י ור"ל דמדאורייתא הוא וכתב עוד הרמב"ם שם בר"א שבת י"ב ויום אחד נדריה קיימין בשלא היתה ברשות אב או ברשות בעל וכו' ויתבאר בסימן שאחר זה. וכתב עוד בסוף ה' שבועות קטנים שנשבעו והן יודעין טעם השבועות אע"פ שאינו חייבין כופין אותן לעמוד בדבריהם כדי לחנכן ללחיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אא"כ ינזק כגון שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר זמן מרובה מכה אותו אביו או רבו וגוער בו ומראין לו שהותר שבועתו כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועתו עכ"ל ודין שבועות ונדרים בזה אחד :

רלד האב מיפר וכו' אפי' נדרה ע"ד רבים כן כתב התוס' בפ' השולח (דף ל"ה) בד"ה אבל נשאת דלענין נדרי אשתו אין לחלק בין ברבים

פלוגתא דר"מ ורבנן והלכה כרבנן דשרו וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' נדרים ואמרינן בפרק ד' נדרים (כד.) טעמא דא"ל זהו כבודי או הריני כאילו התקבלתי הא לא אמר הכי נדר הוא ולא הוי נדר זירוזין מ"ט ברישא א"ל לאו כלבא אנא דמתהנינא מינך ואת לא מתהנית מינאי בסיפא א"ל לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי ומפרש רבי' ירוחם דהיינו לומר דברישא עסקינן שהמדיר רגיל ליהנות מן המודר ומש"ה אמרי' דהוי כאילו אמר לאו כלבא אנא ובסיפא עסקינן שהמודר רגיל ליהנות מן המדיר ומשום הכי הוי כאילו אמר לאו מלכא אנא : (ב"ה) עיין בתשובת הריב"ש שכתבתי אותה בסי' רל"ו :

וכתב שם הר"ן גרסינן בירושלמי א"ר זעירא ט בסתם חלוקין אנן קיימין אם: ב"ה שזה אומר מפני כבודי ד"ה אסור כלומר אם בשזה אומר מפני כבודי : בשזה כבודי מדיר חולק עליו ואומר לו לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתקבל מתנה ממני ד"ה אסור אם בשזה אומר מפני כבודך וזה אומר מפני כבודי דכ"ע לא פליגי דשרי כי כן קיימין בסתם ר"מ אומר סתם כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי ורבנן אמרו סתם כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך עכ"ל אבל הרא"ש כתב בס"פ קונם יין בירושלמי מה אנן קיימין אם זה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך ד"ה מותר אלא כי כן קיימין בסתם עכ"ל נראה שלא היה גורס אם בשזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך ד"ה אסור והטעם אפשר שהוא משום דלא משמע ליה דאיכא כבוד אלא למקבל מתנה ולא לנותן :

וכתב הר"ן בפרק ד' נדרים בשם הרשב"א דדוקא בקיום מעשה שייך למימר הריני כאילו התקבלתי דכיון שאפי' היה מקבל ממנו היה יכול להחזיר לו אף מעכשיו יכול לומר הריני כאילו התקבלתי והחזרתי דאפוכי מטרתי למה לי אבל בבטול מעשה כגון שאמר נכסי אסורים עליך אם תלך למקום פלוני לא שייך למימר הכי לומר לך והרי הוא כאילו לא הלכת אי אפשר ואיכא מאן דפליג שאפי' בענין זה יכול לומר כן שאותו תנאי עצמו לא אמרו מתחלה אלא להשלים רצונו שהיה רוצה שלא ילך ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך אם לאו כבר נשלם רצונו עד כאן לשונו : ודע דמתניתין הכי איתא האומר לחבירו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כור אחד של חיטין ושתי חביות של יין יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם ויאמר הריני כאילו התקבלתי וכתב הר"ן בפ' ד' נדרים מפרש בפ' מי שאחזו דטעמא משום דלהרווחה דידיה איכוין אבל לא איצטריך ודוקא כשהבנים סמוכים על שולחנו דבכה"ג שייך למימר דלהרווחה דידיה איכוין אבל אם אין הבנים סמוכין על שלחן אביהם הוי איפכא דלהרווחה דידהו קא מכוין וכל שאמרו הם הריני כאילו התקבלנו התירו הנדר ואילו אמר האב כן אין בדבריו כלום (יג) עכ"ל :

רלג קטן בן י"ב ויום אחד וקטנה בת י"א ויום אחד אם יודעים לשם מי נדרו ונשבעו נדרם נדר ושבועתם שבועה משנה בפרק יוצא דופן (מה:): ומ"ש אע"פ שלא הביאו שתי שערות הכי משמע התם :

ומ"ש ומיהו אינם לוקים אם חללו נדרם וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות נדרים ודבר פשוט הוא דהא לאו בני עונשין נינהו. ומ"ש ובודקין שנת י"ג לזכר ושנת י"ב לנקבה שאפי' בדקן בתחלת השנה ונמצאו שיודעין וכו' כ"כ הרמב"ם בפרק י"א מהלכות נדרים ואיני יודע מנין לו זה דבגמרא הכי אמרינן דכיון דתניא בת י"ב ויום אחד נדריה קיימין כל י"ב למה לי סד"א הואיל ואמר מר ל' יום בשנה חשוב שנה היכא דבדקנא ל' ולא ידעה להפלות אימא תו לא לבדוק קמ"ל ומשמע דטעמא משום דלא ידעו להפלות הא אם ידעו להפלות לא צריך תו בדיקה ואיפשר שהרמב"ם היה גורס היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל: ומ"ש וקודם שנת י"ג לזכר ולי"ב לנקבה אפי' יודעים לשם מי נודרים אינו נדר וכו' עד סוף הסימן פשוט שם במשנה:

רלד האב מיפר נדרי בתו כל זמן שהיא קטנה או נערה זו פשוט :

ומ"ש

דרכי משה

(יג) כ' המרדכי בהגה"ה דשבועות ד' ש"מ ע"ב מי שנשבע לחבירו לפרוע לו לזמן והגיע הזמן ולא היה לו לפרוע אם יש תקנה לנדר זו שיאריך לו זמן או לא נראה דיש תקנה דיכול לומר התקבלתי ואע"צ אפי' התרת חכם עכ"ל ובתשובת הרשב"א סי' תמ"ד כתב דלא מהני מה שהמלוה מרחיק לו זמן אם לא התנה בשבועתו עד שיאמר בפירוש הרי הוא כאילו נתקבלתי דאז מהני וכ"פ בסימן תשי"ג וכ' בת"ה סימן שכ"ו באחד שהיה לו על חבירו כתב ידו שנשבע לו לשלם ולא לטעון שום טענה בעולם והוא טוען שלא נשבע מעולם רק הוצרך לכתוב כך ופסק לענין איסור שבועה אם נתן אמתלא למה כתב כך אין שבועתו שבועה וה"ה אם מפציר באחד לעשות איזה דבר ואמר ברבים נשבעתי שלא לעשות דבר הזה אם ירצה אח"כ לעשותו ואמר שלא נשבע ונותן אמתלא לדבריו למה אמר כבר שנשבע לא שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא עכ"ל כתב מהרי"ל בתשובה סימן קי"ח אחת שנדרה לילך לבית הקברות והלכה שם ע"י עסק אחר יצאה ידי חובת נדרה וכן הנודר להתענות סכום ימים ואיקלע בהן תענית חובה ולקמן סימן רל"ט גבי נדר ב' נדרים קצת (משמע נמי כן) :

רלג (א) בכל בו השומע קטנים נשבעים יאמר להן שיעמדו בשבועתם אם הוא דבר קטן וקל ואם הוא דבר חמור כגון ענוי נפש גוערין בהן ומתירן עכ"ל וז"ל הסמ"ג קטנים שנשבעו והם יודעים טעם השבועה כופין אותן לעמוד בשבועתן כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות אף על פי שאין חייבים ואם נשבעו בדבר שאין יכולין לעמוד בו אא"כ נזוק כגון שנדר להתענות מכין אותו וגוערין בו ומראין לו שהותרה שבועות כדי שלא יהא רגיל בשבועות להקל ראש וצריך ליזהר בקטנים הרבה ללמד לשונם דבר אמת בלא שבועה

כדי

דרישה

תשובה מותר וק"ל. מיהו נ"ע (דלא הו"ל לרבינו לומר לטעם דהוי כאילו פירש כו' עכ"ה) דא"כ לא הו"ל להגמרא ורבינו לכתוב דין זה בבבא זו בנדר שתלוי בדבר אלא הוה ליה למכתב זה לעיל בבבא דנדרי שגגות דהא זה שסבר שהוא מי והוא כבר מת נדרי שגגות הוא דומה למ"ש מפני שהיא כעורה והיתה יפה הנ"ל ומפני זה נראה דפירשו הריב"ש במת אח"כ וגם רבינו אפשר לדמוק ולפרש כן ומ"ש וא"ל כבר מת אינו ר"ל כבר קודם הנדר אלא ר"ל עכשיו ש אינו רוצה לנושאה א"ל הגיע העת שתוכל לנושאה שהרי כבר הנה מת עכשיו מקרוב וק"ל :

סימן רלג ז"ל סמ"ג קטנים שנשבעו והם יודעים טעם השבועה כופין אותן לעמוד בשבועתן כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות אף ע"פ שאין חייבין ואם נשבעו בדבר שאין יכולין לעמוד בו אח"כ ניזוק כגון שנדר להתענות מכין אותו וגוערין בו ומראין לו שהותרה שבועתו ומוטב על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות להזהר בקטנים הרבה ללמד לשונם דבר אמת בלא שבועה וכ"כ הרמב"ם פי"ב מהלכות שבועות עכ"ה):

סי' רלד [א] האב מיפר נדרי בתו כו' כתב הרא"ש כיון דסתם אשה אדעת אביה או בעלה נדרה לכן אפילו אם אביה או בעלה נתן לה רשות לידור אח"כ ביום שמעו

פרישה

שתהא מותרת לו לכשתשא נאה אבל באביה רע עשוי הוא לעשות תשובה ועשוי הוא למות (והו"ל כאילו עשה נדרו ע"ת שאסורה עלי בתנאי שאביה רע הא אם עשה תשובה מותר) הלכך אומדין דעתו דכי אמר שאביה רע כל זמן שאביה רע קאמר ע"כ לשונו (ואע"ג שכתב לעיל סי' רכ"ח דמיתה לא שכיח שיהו דאין פותחין בו דמקרי נולד אבל כשמשמע מדבריו שתולה בו הנדר בטל הנדר ממילא כשמת אבל מ"מ שכיח טפי מלייפות כעורה דאיכא שכיח כלל עכ"ה) : (כז) **אלא לכבדני** זהו כבודי שלא אטול ממך כו' וכן אם אמר לו קונם שאתה נהנה אם אין אתה נותן כו' שיאמר לו הרי הוא כאילו קבלתיו בגמרא טעמא דא"ל זה כבודי או הריני כאילו קבלתיו הא לא אמר הכי הוי נדר ולא הוי נדר זריזין מ"ט (דהכא לא שייך לומר דהדריה זמינה למזמינא) ברישא א"ל לאו כלבא אנא דמתהנינא מינך ואת לא מתהנית מינאי בסיפא א"ל לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא נהנית לי ומפרש רבי' ירוחם דהיינו לומר דברישא עסקינן שהמדיר רגיל ליהנות מן המודר (מי שאומר קונם שאני נהנה כו' קרוי מדיר שהרי הוא אוסר עצמו מלהנות עכ"ה) ומש"ה אמרינן דהוי כאילו אמר לאו כלבא אנא כו' ובסיפא עסקינן שהמודר רגיל ליהנות מן המדיר ומש"ה הוי כאילו אמר לאו מלכא אנא כו' ולכן הוי נדרי זירוזין דכל א' מכוון לנדר גמור מכח לאו כלבא אנא או לאו מלכא אנא אי לאו דא"ל זה כבודי או הריני כאילו קבלתיו. אלא שקשה דלא הו"ל לסתור לסתום אלא לפרש לכן נראה דה"נ י"ל כמ"ש לעיל דמיירי באומר שלנדר גמור כיוונתי דהו"ל נדר א"ל מכח זה שאומר כלום נדרת אלא לכבדני :

סי' רלג (א) עד שיגדלו נ"ל פשוט דר"ל שיהא י"ג שנים ויום אחד וגם יביאו שתי שערות. ומ"ש לפני זה אע"פ שלא הביאו שתי שערות לא לגופא נ"כ דהא אין נ"מ בהבאת ב' שערות קודם שתהיה הנקבה בת י"ב והזכר י"ג שנים דשומא בעלמא הוא ולא נ"כ אלא בשביל סיפא דאין לוקין עליה עד שיגדלו דהיינו בשנים ובשערות : (ובודקין כל שנת י"ג כצ"ל עכ"ה):

(ג) קודם שנת י"ג לזכר וי"ב לנקבה כו' פירוש קודם שיתחיל שנת י"ג לזכר דהיינו קודם שיש לו י"ב שנה ויום אחד וכן י"ב לנקבה ר"ל שיתחיל י"ב דהיינו קודם שיגמור לה י"א שנים ויום אחד :

בגרס

חדושי הגהות

בבר הריש"י לעיל בב"י עצמו סימן זה: ט בסתם חלוקין (ר"ל כיון דפליגי במשנה בסתם ולא מפרשי במאי פלוגתייהו) מה אנן קיימין (ר"ל במאי עסקינן) אי בשזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי כלומר כשזה אומר כלום אמרתי אלא מפני כבודי מדיר חולק עליו ואומר לא כי וכו' כצ"ל :

אפילו נדרה על דעת רבים (א) בגרה או נשאת שוב אינו יכול להפר והבעל מפר נדרי אשתו לבדו משנכנסה לחופה עד שתתגרש (ב) והגיע הגט לידה היתה מגורשת מספק לא יפר לה נתן לה גט על תנאי או לאחר זמן לא יפר לה בימים שבנתיים שמעה שמת בעלה ונשאת והרי הוא קיים (ג) אין בעלה ראשון ושני מפירין נדריה וכן כל מי שנשאת באיסור כרת נשאת לאיסור לאוין (ד) או לחייבי עשה (ה) והפר לה בעל ה"ז מופר. משתתארס עד שתכנס לחופה אין הבעל מפר לבדו אפי' אם חייב במזונותיה (ו) כגון בוגרת ששהתה י"ב חדש ונתקדשה (ז) או אלמנה (ח) ונתקדשה ושהתה אחר הקידושין שלשים יום שחייב במזונותיה (ט) וכן שומרת יבם אפילו אין שם אלא יבם אחד שודאי זקוקה לו ואפי' עשה בה מאמר (י) אפ"ה אינו יכול להפר לבדו (יא) ולא האב לבדו

ומ"ש אפי' נדרה על דעת רבים כן כתבו התוס' והרא"ש והרשב"א והר"ן והמרדכי בפ' השולח וכ"כ סמ"ג וכו' הרא"ש דאפשר דאפי' יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לדור ע"ד אחרים אינו מועיל כיון דסתם אשה ע"ד בעלה היא נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות ואינו דומה לקיים ליכי וכבר כתבתי כל זה בסימן רכ"ח:

בגרה או נשאת שוב אינו יכול להפר בפרק נערה המאורסה (ע.) תנן שהאב אינו מפר בבגר ומקרא מלא דבר הכתוב בהפרת נדרי אב בנעוריה בית אביה נערה ולא בוגרת: והבעל מפר לבדו נדרי אשתו משתכנס לחופה עד שתתגרש וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"א ופשוט הוא כתב הריב"ש בת"א סימן מ"ח אפי' עומדת וצווחת שנדרה ע"מ שלא יוכל בעלה להפר אין בדבריה כלום ובטלה דעתה אצל כל הנשים כמו שכתבו זה בתוספות: ומ"ש והגיע הגט לידה היינו לומר דכיון שהגיע גט לידה אע"פ שעדיין אינה מגורשת כגון שנתנו לה ע"ת או לאחר זמן אינו יכול להפר וכדבסמוך: היתה מגורשת מספק לא יפר לה ג"ז מדברי הרמב"ם שם וקצת איכא למשמע הכי מדתניא בפ' מי שאחזו (עג:) ת"ר ימים שבנתיים בעלה זכאי במציאתה ובהפרת נדריה ד"ר יהודה וחכ"א מגורשת ואינה מגורשת משמע דלחכמים אינו מפר נדריה: נתן לה גט ע"ת או לאחר זמן לא יפר לה בימים שבנתיים ג"ז מדברי הרמב"ם שם וקצת איכא למשמע הכי מברייתא שהבאתי בסמוך:

שמעה שמת בעלה ונשאת והרי הוא קיים אין בעלה ראשון ושני מפירים נדריה משנה בפרק האשה שהלך בעלה (פז:): ומ"ש וכן כל מי שנשאת באיסור כרת זה פשוט דכיון דקי"ל דאין קידושין תופסים במחייבי כריתות נמצא שאינה אשתו:

נשאת לאיסור לאוין או לחייבי עשה וכולי מדברי הרמב"ם פרק י"א: משתארס עד שתכנס לחופה אין הבעל מפר לבדו אפילו אם חייב במזונותיה כגון ששהתה י"ב חדש וכו' בפרק נערה המאורסה (פג:) איפליגו רבי אליעזר ורבנן במתניתין בבוגרת ששהתה י"ב חדש ואלמנה ל' יום והלכה כחכמים דאמרי אף ע"פ שהבעל חייב במזונותיה אין הבעל מיפר עד שתכנס לרשותו ובריש פרקא אמרינן בוגרת למה לה י"ב חדש בל' יום סגי לה תני בוגרת ששהתה ופירש הרא"ש משמע ליה פירושא דמתני' הכי הבוגרת וקטנה ששהתה וכל אחת מהן ששהתה י"ב חדש ופריך בוגרת שנתקדשה למה לה י"ב חדש משנתקדשה ומשני תני בוגרת ששהתה י"ב חדש ומתני' חדא קתני בוגרת ששהתה י"ב חדש בבגרותה ואלמנה שנתקדשו לכל א' מהן נותנים ל' יום עכ"ל:

ומ"ש וכן שומרת יבם אפי' אין שם אלא יבם א' וכו' שם במשנה פלוגתא דתנאי (עד.) ופסקו הרמב"ן והרא"ש והר"ן כר"ע דאמר דאפי' אין שם אלא יבם א' לא יפר וכ"פ הרמב"ם בפי"א מהלכות נדרים:

ומ"ש ואפילו עשה בה מאמר הכי אוקימנא בגמרא מתני' בשעשה בה מאמר ואפ"ה אמר ר"ע דלא יפר: ומ"ש ולא האב לבדו אלא שניהם מפירין לה בשותפות לא אשומרת יבם קאי אלא אסיפא קאי שכתב משתארס עד שתכנס לחופה אין הבעל מפר לבדו והשתא מסיים וקאמר דגם האב אינו מפר לבדו אלא שניהם מפירין לה בשותפות והכי תנן בריש פ' י' דנדרים (סו.) נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה ומאורסה היינו שהיא מקודשת לו קידושי תורה אבל יבמה דמאמר אינו קונה בה מדאורייתא אין ליבם שום צד בהפרה אלא האב לבדו הוא מפר וכ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות נדרים ולא הביא רבינו כאן שומרת יבם אלא ללמדנו דאין היבם מפר לה אבל לא להשוותה עם שאר מקודשת דעלמא

ברבים בין עד"ר וכיון דברבים יש לה הפרה ה"ה עד"ר דכיון שאינה תלויה בדעתה דיכול להפר אפי' בלא חרטה כך יכול להפר בלא עד"ר עכ"ל ולפי טעם זה ה"ה באב דמפר נדרי בתו גם כן בלא חרטה וכן כתב הרא"ש לשם דאין לאשה כח לעקור דעת בעלה ולתלות בדעת אחרים ולא עדיף מכשאומרת איני רוצה שיפר הבעל וכו"ע ואפשר אפי' אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור ע"ד אחרים אינו מועיל כיון דסתם אשה ע"ד בעלה היא נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות ואינו דומה לקיים ליכי עכ"ל ולפי שכתב ואפשר וכו' משמע דמספקא ליה להרא"ש ולפיכך לא כתבו רבינו ולענין הלכה אזלינן לחומרא דאם נתן הבעל רשות לידור ע"ד אחרים אין הבעל לבדו מפר ביום שמעו אלא צריך שגם אחרים נותנים דעתם להתיר הנדר ואז יתירנו החכם ודוקא בדאיכא דבר מצוה כדין כל נדר שהודר עד"ר ומיהו כיון שהוא ספק צריך גם כן שיפרנו הבעל ביום שמעו:

בגרה וכו' משנה פ' נערה המאורסה וכדכתיב בנעוריה בית אביה נערה ולא בוגרת ורצונו לומר אפי' הגדילה שהיא בת י"ב ויום אחד והביאה ב' שערות עדיין היא נערה וברשות אביה היא ומשתביא שתי שערות עד שתבגור ששה חדשים טפי לא וכדאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. וכל זמן שלא הביאה ב' שערות קטנה היא אבל קודם י"ב שנה ויום אחד אפי' הביאה ב' שערות אינן אלא שומא. עיין בנדה (דף ס"ה) ובקידושין (דף ע"ט): **ומ"ש** והבעל מיפר עד שתתגרש והגיע גט לידה כן כתב גם הרמב"ם בפי"א והלשון משמע דהיתירא אתא לאשמועינן דכל זמן שלא הגיע הגט לידה יכול להפר ור"ל דאע"פ שמסר הגט לשליח ואינו יכול לבטל שלא בפניו אפ"ה כיון שעדיין לא הגיע הגט לידה ויכול לבטלו בפניהם הו"ל אשתו ומפר הנדרים שבנתיים ובית יוסף פי' בהיפך דאיסורא אשמועינן דכשהגיע גט לידה אינו יכול להפר אע"פ שעדיין אינה מגורשת כגון שנתנה לה ע"ת או לאחר זמן עכ"ל וג' תשובות בדבר חדא דהלשון משמע דהיתירא אתא לאשמועינן ולא איסורא ועוד דזה כתבו רבי' בסמוך בפירוש ואם כן לאיזה צורך כתב כאן והגיע גט לידה ועוד דא"כ מאי עד שתתגרש דקאמר הלא בנותן לה ע"ת או לאחר זמן אינה מגורשת ואפ"ה אינו יכול להפר אלא הכי קאמר אפי' גירשה גירושין גמורים בלי תנאי ומיד אלא שעדיין לא הגיע גט לידה יכול להפר עד שיגיע גם כן הגט לידה:

היתה מגורשת מספק לא יפר לה נתן לה גט וכו' כן כתב הרמב"ם שם וראייתו מדתנן בפ' מי שאחזו (דף ע"ג) כנותן גט לאשתו וא"ל זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה מה היא באותן הימים רבי יהודה אומר ה"ה כאשת איש לכל דבריה רבי יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת ובגמ' ת"ר ימים שבנתיים בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה וכו' דברי רבי יהודה וחכמים אומרים מגורשת ואינה מגורשת אלמא דלר' יוסי וחכמים דהלכתא כוותייהו ספיקא משוו לה ומספק אזלינן לחומרא באיסורא דאורייתא ואינו יכול להפר מכאן למדנו דכל שהיא מגורשת מספק וכן במגרשה ע"ת או לאחר זמן דבימים בנתיים דהו"ל מגורשת ואינה מגורשת אינו יכול להפר וכ"כ ב"י בקצרה:

שמעה שמת בעלה וכו' עד והפר לה בעלה הרי זה מופר כ"ז ברמב"ם שם וה"א בר"פ האשה שהלך בעלה משנה וגמרא ואע"ג דבחייבי לאוין ועשה קידושין תופסין והרי היא אשתו ויכול להפר לכתחלה מ"מ כתב והפר לה בעלה בלשון דיעבד משום דנשאה באיסור:

משתתארס עד שתכנס לחופה וכו' בפ' נערה המאורסה (דף ע"ג) תנן הבוגרת ששהתה י"ב חדש ואלמנה ל' יום ר"א אומר הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר וחכמים אומרים אין הבעל מפר עד שתכנס לרשותו (ובדף ע') קאמר תלמודא תנא בוגרת ששהתה י"ב חודש והכי מוקי לה תלמודא בפ' אע"פ (ד' נ"ז) אליבא דרב הונא אבל הרא"ש בפירושו בנדרים (ד' ע') כתב כיון דרב הונא איתותב ליתא להאי אוקימתא אלא בעינן לפרושי בוגרת ששהתה י"ב חודש ומתני' חדא קתני ולא ושהתה בוי"ו וה"פ בוגרת ששהתה י"ב חודש בבגרותה ואלמנה שנתקדשו לכל אחת מהן נותנין ל' יום עכ"ל ומשמע ליה לרבי' מדברי הרא"ש הללו דנותנין ל' יום משעת קידושין בין בבוגרת בין באלמנה וז"ש כגון בוגרת ששהתה וכו' עד ושהתה אחר הקידושין ל' יום שחייב במזונותיה ותימה הלא הרא"ש בפסקיו בפ' אע"פ כתב בהדיא וז"ל מאי ולארוסה ל' יום אמר רב פפא ה"ק ארוסה בוגרת שעברה עליה י"ב בבגרותה ונתקדשה נותנין לה ל' יום כאלמנה משעת תביעה עכ"ל אלמא דמשעת תביעה נותנין ל' יום בין בבוגרת בין באלמנה וה"א להדיא בפ' אע"פ לא כתביעה דאלמנה אלמא דבאלמנה פשיטא לן דנותנים לה ל' יום משעה שתבעוה להכין עצמה לנשואין וא"כ גם מ"ש הרא"ש בפי' לנדרים כך כוונתו דבוגרת ששהתה י"ב חודש בבגרות ואלמנה שנתקדשו לכל אחת מהן נותנין ל' יום משעת תביעה אלא שקיצר לפי שאין כאן מקום דין זה ועוד דבא"ע סי' נ"ו כתב רבינו וז"ל ארוסה שתבעה הארוס לינשא נותנין לה י"ב חודש משעת תביעה וכו' ולאלמנה נותנין זמן ל' יום אלמא משמע דקאי אמ"ש תחילה ארוסה שתבעה דנותנין י"ב חודש משעת תביעה וקאמר השתא דלאלמנה נותנין ל' יום משעת תביעה ואח"כ כתב ואם עברו עליה י"ב חודש בבגרותה ואח"כ נתארסה אין נותנין לה אלא ל' יום כמו לאלמנה ופי' רש"י משעת קידושין והרמ"ה פי' משעת תביעה וכ"כ הרא"ש ז"ל עכ"ל א"כ להרא"ש בין בוגרת בין אלמנה משעת תביעה קאמר ואף מה שפירש רש"י בפ' אף על פי אהא דקאמר רב הונא בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה ל' יום כאלמנה וז"ל נותנין לה שלשים יום כאלמנה משעת האירוסין עכ"ל רש"י אין רצונו לומר דבאלמנה נמי נותנין ל' יום משעת אירוסין אלא ר"ל דלבוגרת נותנין ל' יום משעת אירוסין כמו שנותנין לאלמנה משעת תביעה דבאלמנה ליכא למ"ד דנותנין ל' משעת האירוסין והוא דבר פשוט בסוגיא וכן כתבו כל הפוסקים דנותנין ל' לאלמנה משעת תביעה אלא דבבוגרת איכא מחלוקת בין הפוסקים והכי עיקר ולא כמ"ש רבינו דנמשך אחר הבנתו ממ"ש הרא"ש בפי' לנדרים ושרי ליה מאריה אין ספק שלא היתה שם דעת הרא"ש כן אלא כמ"ש בפסקיו בפ' אף ע"פ דבין בבוגרת ובין באלמנה נותנין לה ל' משעת תביעה והכי נקטינן וכן פסק הרמב"ם פ"י דאישות וכן פסק בש"ע בא"ע ואיכא למידק אמאי לא כתב רבינו כאן ג"כ כגון בתולה קטנה או נערה שנתארסה ושהתה י"ב חודש משתבעוה דחייב במזונותיה ואפ"ה אינו מיפר וי"ל דכיון דאשמועינן דאפי' בבוגרת ובאלמנה דאין לאביה רשות בה אין הבעל מיפר א"כ כ"ש קטנה ונערה דיש לאביה רשות בה דפשיטא דאין הבעל יכול להפר אע"פ שחייב במזונותיה: ומ"ש וכן שומרת יבם משנה בפרק נערה (דף ע"ד) פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקים כר"ע דמוקמינן בגמרא דמיירי דאפי' עשה בה מאמר לא יפר אפי' אין שם אלא יבם א' והרמב"ם ספי"א כתב ואפי' יבם אחד ליבמה אחת אינו מיפר וכו' עכ"ל אבל בגמרא לא הוזכר ליבמה אחת אלא יבם אחד: **ומ"ש** ולא האב לבדו אלא שניהם מפירין לה בשותפות הלשון משמע

דרכי משה

כדי שלא יהא רגילים בשבועות כעובדי כוכבים וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות עכ"ל וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהלכות שבועות:

וכ"ב

פרישה

סי' רלד (א) בגרה או נשאת כו' דכתיב בנעוריה בית אביה נערה ולא בוגרת: (ב) והגיע הגט לידה (לא בא לומר דאם לא בא לידה והיא מגורשת ממש וריקה דאינה יוצאה מרשותו אלא היינו עכ"ה) היינו לומר דכיון שהגיע גט לידה אף על פי שעדיין אינה מגורשת כגון שנתנו לה ע"ת או לאחר זמן אינו יכול להפר וכדבסמוך ב"י: (ג) אין בעלה ראשון ושני מפירין נדריה הראשון משום קנס והשני מפני שאין לו בה קידושין וכן אם נשאת לאיסור כרת אין הקידושין תופסין בה ואינה אשתו: (ד) או לחייבי עשה כגון מצרי ואדומי בתוך שלשה דורות או אם ייבם אם את אשת אחיו והיה לו עוד אשה אחרת שאותה אשה אסורה לשאר אחין או לאותו אם שייבם בעשה דהיינו בית אחד הוא בונה ולא שני בתים כמבואר בא"ה בהלכות יבום בכמה דוכתי: (ה) והפר לה בעלה הרי זה מופר דקידושין תופסין במחייבי לאוין ועשה ונמצאת שהיא אשתו: (ו) כגון בוגרת ששהתה י"ב חודש פירוש בבגרותה ואחר כך נתקדשה: (ז) או אלמנה פירוש אלמנה מן האירוסין (לאפוקי אלמנה מן הנישואין דאינה חוזרת לרשות אב כלל עכ"ה): (ח) ונתקדשה ושהתה אחר הקידושין שלשים יום שחייב במזונותיה כצ"ל (ור"ל מ"ש ושהו אחר הקידושין כו' קאי נמי אבוגרת ששהתה י"ב חודש כו') וה"ה לבתולה ששהתה י"ב חודש אחר שנתקדשה מ"ו: (ט) וכן שומרת יבם כו' אפילו אם הוא חייב במזונותיה כגון שעמדה בדין ותובעתו ליבם ונתרצו לייבמה ואחר כך אירעו אונס שאינו יכול לייבמה שחייב במזונותיה כמבואר בא"ה בסימן ק"ס: (י) ה"ג אפילו הכי אינו יכול להפר לבדו ולא האב לבדו וכן הוא בדפוס ב"י. וז"ש ולא האב לבדו פשיטא דל"ק אשומרת יבם דהא אביה מיפר לבדו אפילו עשה בה היבם מאמר כמ"ש לקמן. גם מ"ש אפילו הכי אינו יכול להפר פירוש ביבם כלל לא כדלקמן גם מ"ש לבדו דמשמע תרוייהו יחד מפירין זה אינו קאי על הבוגרת שהרי יוצאה מרשות אביה לגמרי וארוס לבדו אינו מיפר וכמ"ש לקמן אלא על נערה וקטנה קאי וקאי על מה דלעיל שאין הבעל מיפר לבדו משתתארס עד שתכנס לחופה אלא שניהן מפירין כלומר האב עמו וק"ל מ"ו אבל ביבמה אינו מיפר אלא האב ולא נקטה כאן אלא לאשמועינן דיבם אינו מיפר ולבדו דנקט משום ארוסה ואלמנה דלעיל וכן בוגרת שמכניס בדברים הללו אתא לאשמעינן שאפילו אם הבעל חייב במזונותיה אפ"ה אינו יכול להפר לה וק"ל וב"י כתב לבדו ל"ד ול"כ כמ"ש: (יא) ולא האב לבדו אלא שניהם כו' מלשון

משמע לכאורה דבכל הני דקחשיב קאמר דשניהם מפירין לה בשותפות וזה אי אפשר דהא בוגרת ואלמנה מן הנשואין ושומרת יבם מן הנשואין אין לאביה רשות בה ובע"כ דבאלמנה מן הנשואין מיירי הכי דאי במן האירוסין דינה כבתולה דעלמא דנותנין לה י"ב חודש כדכתב ה' המגיד פ"י מהלכות אישות וכן ש"י מן האירוסין מיפר האב לבדו כדכתב רבינו בסמוך וכאן כתב רש"י אין הבעל מיפר לבדו אלא שיעור לשון רבינו כך הוא משתארס וכו' אין הבעל מיפר לבדו לא מיבעיא בנערה המאורסה שיש לאביה רשות בה אלא אפי' כגון בוגרת ואלמנה כו' וכן שומרת יבם וכו' שאין לאביה רשות בה אפ"ה לא נתרוקנה לרשות הבעל ואינו יכול להפר לבדו כלומר אע"פ שהבעל לבדו יש לו רשות בה אפ"ה אינו יכול להפר ומכ"ש בנערה המאורסה שאין הבעל מיפר לבדו כיון שיש לאביה רשות בה ומיהו גם האב אינו מיפר לבדו אלא שניהם מפירין לה בשותפות וא"כ מ"ש רבינו כאן ולא האב לבדו וכו' אין לו קשר עם מ"ש בסמוך לו אפ"ה אינו יכול להפר לבדו אלא הוא מקושר עם מ"ש תחלה בסמוך אין הבעל מיפר לבדו כאילו אמר משתארס עד שתכנס לחופה אין הבעל מיפר לבדו ולא האב לבדו אלא שניהם מפירין לה בשותפות אלא שהכנים רבינו דבור אפי' חייב במזונותיה וכו' בין הדבקין וסמך על המבין דאי אפשר לפרש מ"ש ולא האב לבדו אלא אנערה מאורסה שכתב תחלה משתארס וכו' אין הבעל מיפר לבדו כאילו אמר אין בעל מיפר לבדו ולא האב מיפר לבדו וכו' כדפרי' והשתא ניחא שחזר וכתב רבינו בסמוך דין ש"י וז"ל ואפילו יש להם יבם שזוקקה לו ועשה בה מאמר מיפר האב לבדו וגם כותר מ"ש כאן בש"י דאין הבעל מיפר לבדו דמשמע דבשותפות האב מיפר אלא ודאי כאן מדבר בשומרת יבם מן הנישואין דאף ע"פ שאין לאביה רשות בה אלא הבעל לבדו אפ"ה אינו מיפר ובסמוך מדבר בש"י מן האירוסין דמיפר האב לבדו והב"י כתב מ"ש עיין עליו אבל מ"ש הוא הנכון: ומ"ש ואפילו נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה כ"כ הרא"ש בפסקיו ריש פ' נערה המאור סה וז"ל ואף נדרים שנדרה קודם שנתארסה האב והארוס מפירין אותן דהכי משמע ליסנא דקרא ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה וגו' דארוס מיפר בקודמין משום שותפין דאב אבל נשאת אין הבעל מיפר נדרים שהיו עליה דאין הבעל מיפר בקודמין דכתיב ואם בית אישה נדרה עד כאן לשונו:

ומ"ש שהרמב"ם כתב שצריך שישמעו שניהם ביום אחד וכו' בפי"ב כ"כ ולמדו מדכתיב ואם הניא אביה אותה ביום שמעו וגומר ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה ושמע אישה ביום שמעו וגומר דא"א לפרש דשמע אישה ביום שמעו של אישה דאין ללשון זה הבנה אלא מהכי קאמר קרא ושמע אישה ביום שמעו של אב והפר האב דאחר שהפר האב ושמע הארוס ה"ז מיפר ביום שמוע האב וכן פסק סמ"ק בסימן ק"ז וכן פסק הסמ"ג וכתב עוד וכן מוכח בתוספתא וגם בגמ' שלנו בפ' נערה (דף ע"ב) אומר כגון דלא שמע הארוס ושמע האב דבו ביום מצי הארוס מיפר מכאן ואילך לא מצי מיפר עכ"ל ותימא דבגמ' לא קאמרינן הכי דבו ביום מצי הארוס מיפר וכו' אלא סתמא קאמר כשלא שמע הארוס ושמע האב דבו ביום הוא דמצי מיפר מכאן ואילך לא מצי מיפר ופי' הרא"ש והר"ן דמשום שמיעה דאב הוא דקתני בו ביום דאי עבר יום שמיעה דאב לא מצי למתני אביה ובעלה מפירין נדריה אבל לעולם כ"א מיפר ביום שמעו אע"פ שלא שמעו ביחד וכן כתב הרא"ש בפסקיו ר"פ נערה המאורסה וז"ל ומיפר האב ביום שמיעה וא"ל שיפר ביום ששמע הבעל עכ"ל ותימה למה לא כתב כן רבינו בשם הרא"ש אלא הביא דברי הרמב"ן כתב עליו והכי מסתבר ומיהו צריך ליישב ליסנא דקרא דאמר ושמע אישה ביום שמעו ונראה דגם הרמב"ן מודה דאי אפשר לפרש קרא אלא דשמע אישה ביום שמעו של אב אלא דס"ל דלא כתב קרא הכי לומר שאין הנדר מופר אא"כ שמעו שניהם ביום אחד דודאי הפרה איכא אף על פי שלא שמעו ביום אחד וכדמשמע מאידך קרא דכתיב בתריה ואם ביום שמוע אישה יניא אותה וגו' דמשמע דבאיזה יום שיהיה דשמע והפר אפי' ביום שלאחריו מופר אלא קרא קמא אצטריך לאורויי דאע"פ שהאב הפר ביום שמעו וא"כ שמע גם הבעל ביום שמעו של אב והחריש לה וקמו נדריה ולא אמרינן כיון ששמע הבעל בו ביום שהפר האב והחריש לה מסתמא הסכים להפרת האב וכאילו הפר גם הבעל אלא אינו מופר וא"צ אם לא שמע הבעל בו ביום שהפר האב אלא למחר והחריש לה דפשיטא דאינו מופר ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא כהרמב"ם ודעימיה והכי משמע ממה שהביא בש"ע שני הדיעות ולא הכריע גם ממ"ש דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרמב"ן כתב בלשון י"א: **ואם** קיים האחד וכו' פירוש אע"ג דכשהאב לבדו מיפר או הבעל לבדו מיפר אם קיימו יכול לישאל על הקיום כמו שיתבאר בסמוך בנערה המאורסה אינו כן דכיון דהאב והבעל מפירין ביחד וחלה הקמה בין שתי ההפרות נתבטלה הפרתו ואפי' אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל וכ"כ הרמב"ם בפי"ג דנדרים וכ"כ הרא"ש בר"פ נערה המאורסה וכ"ע וי"מ דיש תקנה ויפר הראשון עמו פעם שנית וראשון עיקר והכי משמע ליסנא דמתניתין וכולי עכ"ל ועיין במ"ש הר"ן שם ריש הפרק (דף ס"ז ע"א): **הלך** האב או שלוחיו וכו' בפ' בתרא דנדרים (דף ע"ט) מפרש דהא דתנן בפ' נערה המאורסה (דף ע"א) זה הכלל כל שלא יצאת לרשות עצמה שעה אחת אביה ובעלה מפירין נדריה אתא לאתויי הלך האב עם שלוחי האב או שהלכו שלוחי הבעל עם שלוחי האב בנערה המאורסה דאביה ובעלה מפירין נדריה והא דתנן בפ' בתרא (דף פ"ט) זה הכלל כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר אתא לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שאין הבעל מיפר בקודמין פי' דכיון דיצאת מרשות אב לרשות עצמה שוב אין הבעל מיפר נדריה אפי' לאחר שנכנסה לחופה לפי שאין הבעל מיפר בקודמין וא"צ דאינו מיפר מקמי שנכנסה לחופה דכיון דיצאה לרשות עצמה ואין האב מיפר גם הבעל אינו מיפר וכן נראה להדיא מדברי הרמב"ם בפי"א דנדרים שכתב וז"ל ומאימתי מיפר הבעל נדרי אשתו ושבועתיה משתכנס לחופה וכו' וכ"ע מת האב אחר שנתארסה ונדרה אחר מותו אין הבעל מיפר שאין הבעל מיפר נדרי אשתו עד שתכנס לחופה עכ"ל אלמא מדכתב בסתמא משמע ודאי דאע"פ ששלח הבעל שלוחיו להכניסה לחופה אין יכול להפר אלא עד שתכנס לחופה ואע"פ שמת האב ונתרוקנה רשות לבעל א"כ כ"ש בחיי האב אלא שמסרה לשלוחי הבעל והב"י השיג על רבינו ומפרש דאף מקודם שנכנסה לחופה יכול הבעל להפר דהו"ל הך מסירה כנשואין וכנראה מדברי

לבדו אלא שניהם מפירין לה **ב**שותפות [ב] ואפי' נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה (יב) וכתב הרמב"ם שצריך שישמעו שניהם ביום אחד אבל אם שמע אחד היום והפר ושמע השני ביום שלאחריו אינו יכול להפר והרמב"ן כתב שכל אחד מיפר ביום שמעו אע"פ שלא שמעו ביחד והכי מסתבר ואם הפר אחד בלא ב' לא הותר ומיהו חלקו של ב' נשאר קלוש והקל איסורו ואין בו מלקות [ג] ואם קיים האחד אפילו הזר ונשאל על ההקמה (יג) אינו יכול עוד להפר עם השני הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל להביאה לו להכניסה לו לחופה עדיין היא ברשות שניהם להפרה מסרה האב או שלוחיו לשלוחי הב על יצאה מרשות האב (יד) ומיהו אין הבעל

דעלמא ואף ע"פ שכתבו על שומרת יבם שעשה בה מאמר אינו יכול להפר לבדו דמשמע שהוא סובר דיבם שעשה מאמר הוא ואביה מפירין נדריה כשאר אירוסין דעלמא א"א לומר כן וגם הוא ז"ל כ"כ לקמן בהדיא ולפיכך נ"ל דליסנא דלבדו דכתב הכא לאו דוקא:

ומ"ש ואפי' נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה וכתב הרמב"ם צריך שישמעו שניהם ביום א' אבל אם שמע אחד היום והפר וכו' בפי"ב למד כן מן המקראות וסמ"ג כתב דה"נ משמע בגמ' פרק נערה המאורסה (עב.) דקאמר כגון דלא שמע ארוס ושמע אב דבו ביום מצי הארוס מיפר מכאן ואילך לא מצי מיפר וכ"כ סמ"ג והרמב"ן כתב שכל אחד מיפר ביום שמעו וכו' כן דעת הרא"ש בפ' בתרא דנדרים ואכתבנו בסמוך גבי מת הבעל לאחר שנתארסה וכו':

ואם הפר א' בלא שני לא הותר משנה בפרק נערה המאורסה: ומ"ש ומיהו חלקו של שני נשאר קלוש וכו' ואין בו מלקות שם (סח:) בעיא דאיפשיטא:

ואם קיים האחד אפי' חזר ונשאל על ההקמה אינו יכול להפר עוד עם השני שם מוקים מתני' דקתני הפר האב ולא הבעל כו' אינו מופר וא"צ לומר שקיים אחד מהם דאיצטריך להיכא דהפר אחד מהם וקיים האחר וחזר המקיים ונשאל על הקמתו מ"ד מאי דאוקים הא עקריה קמ"ל דמפירין שניהם בבת אחת ופי' הר"ן קמ"ל עד דמפירין שניהם בבת אחת כלומר שלא יפסיק בין אחד לחבירו דבר שהוא מעכב הפרה כגון הקמה דהאי דכיון דההיא שעתא לאו בר הפרה הוא אפי' הך הפרה קמייתא דאידך בטלה לה וצריך שיהיו מפירים עכשיו שניהם בבת אחת ומיהו בהכי סגי וכ"ד הרמב"ן אבל לדברי הרמב"ם נראה דכל שחלה הקמה בין הפרה דחד להפרה דאידך שוב אינן יכולים להפר ומיהו בבת אחת לאו דוקא דאפי' מיפר הוא שחרית וחבירו ערבית סגי כל שלא הפסיק בנתיים דבר שהוא מעכב הפרה עכ"ל והרא"ש הסכים לדברי הרמב"ם דכל שיש שעה בין ב' ההפרות שלא היה האחרון ראוי להפר אפי' אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל וכך הם דברי רבינו:

וכתב הרשב"א בתשובה דק"ל על הא דאוקימנא דהפר אחד מהם וקיים האחד וחזר המקיים ונשאל וכו' מ"ש ממקדש אשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצא עליה נדרים והלכה אצל חכם והתיר לה דה"ז מקודשת ותירץ דקיים אחד דקאמר דוקא אב ומאי אחד מיוחד שבהם והיינו אב ויש הרבה בתלמוד כיוצא בו ואחד מהם בפרק הספינה היתה מדה של אחד מהם וכו' וטעמא לפי שהורע כח הבעל ואין הפרתו כלום אלא בשהיה האב ראוי להפר:

הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל להביאה לו וכו' בפ"ב דנדרים (פט.) אמרינן דהא דתנן זה הכלל כל שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת אביה ובעלה מפירין נדריה לאיתויי הלך אב או שלוחיו עם שלוחי הבעל:

מסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל יצאה מרשות האב גז"ש אמרינן דהא דתנן זה הכלל כל שיצאתה לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר לאיתויי מסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל. ומ"ש רבינו ומיהו אין הבעל מיפר עד שתכנס לחופה איני יודע מנין לו דהא ליסנא דמתני' בפ' נערה המאורסה [דף עג:] אין הבעל מיפר עד שתכנס לרשותו והיכא דמסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל הרי כבר נכנסה לרשותו ומיפר לה וכ"כ מדברי הר"ן שכתב דהו"ל הך מסירה כנישואין (וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"א מה' נדרים): ב"ה צריך להעביר הקולמוס ע"ז: ובפ' נערה שנתפתתה [מט.] אמתני' דלעולם ברשות האב תניא בהדיא בשם רבי ישמעאל דבמסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל אע"פ שלא נכנסה לחופה יצאתה מרשות אביה לגמרי לענין הפרת נדרים ומשמע דנכנסה לרשות בעל ואפשר שטעמו של רבי' מדאיפליגו התם אמוראי במסירה זו למאי מהניא ומשמע התם דהלכה כשמואל דאמר לירושתה ופירש"י דלשמואל לא זכה בה בעל להפרת נדרים ומיהו אין זה כדאי לפסוק כן שהרי התוספות חלקו עליו ופירשו דשמואל לא אתי לאפוקי הפרת נדרים דהא תנא דבי ר"י בסמוך דהויא ברשות הבעל להפרת נדרים ויצאתה מרשות אב ועוד דאפי' לפירש"י י"ל דלא איתותבו אמוראי דפליגי אלא משום דאמרינן מסירתה לכל חוץ מתרומה או אף לתרומה אבל במאי דסבר שמואל דלהפרת נדרים לא נכנסה לרשות בעל לא קי"ל כוותיה אלא כדתני דבי ר"י ומיהו אפשר דרש"י סובר דרבי ישמעאל לא קאמר אלא דיצאתה מרשות אב אבל אה"נ דעדיין לא נכנסה לרשות בעל וכדמשמע מפשט מימרא דשמואל דלא נכנסה לרשותו אלא לירושתה בלבד ואם כן נדרים שנדרה באותו זמן לא בעל ולא אב מפירין לה: (ב"ה) וכ"כ הרמב"ם בפי"א שגם הבעל א"י להפר אלא שסיים וכתב שאיז מיפר בקודמין [דמשמע דלא איירי אלא בנדרים שנדרה

דרישה

[ש]מעו יכול להפר: [ב] (ואפי' נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה ר"ל או אפ"ה אין האב יכול [ל]הפר אבל ודאי דאף עם הארוס אינו יכול להפר דודאי אין הארוס מיפר נדרים שנדרה קודם [ש]נתארסה ויתבאר ג"כ אח"כ כן משמע לקמן בב"י בדף זה ע"ב אבל אין האמת כן דהאביה והארוס [מ]פירין נדרה שהיה עליה קודם שנתארסה וכן מבואר ברש"י עכ"ה): [ג] ואם קיים האחד אפי' [ח]זר ונשאל כו' ומוקי הרשב"א (בתשובה) דוקא כשקיים האב ואחד מהם דקאמר מיוחד שבהם [ד]היינו האב וטעמא דבקיום האב אין תקנה לפי שהורע כח הבעל ואין בהפרתו כלום אלא כשהיה [ה]אב ראוי להפר לאפוקי אם קיים הבעל יש תקנה לישאל על הקיום לפי שלא הורע כח האב לפי [ש]כחו בה אלים שהוא מיום שנולדה אבל הבעל אין לה בה כח אלא משנתארסה וק"ל. ולמד [ה]רשב"א דהבעל יכול לישאל על קיומו ממה דאמרינן המקדש אשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצא [ע]ליה נדרים והלכה אצל חכם והתיר לה ה"ז מקודשת ועיין בב"י שהביא דברי הרשב"א. וצ"ע [ל]מה ענין זה לזה מלא דהא לא נזכר שם שום הקמה ועוד דמה ענין התרת חכם להפרת בעל. [ו]אפשר דה"ק כשם שכאן אמרינן כיון שלא היה האחרון ראוי להפר לא מהני שאלה להקמה והתם

פרישה

מלשון זה נמי משמע דלבדו דנקט קאי אדלעיל אקטנה ונערה: (יב) וכתב הרמב"ם שצריך שישמעו ביום א' ויליף לה בפי"ב מה' נדרים מדכתיב ואם הניא אביה אותה ביום שמעו וגו' ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה ושמע אישה ביום שמעו וגו'. וס"ל דהאי ביום שמעו פירושו ביום שמעו דאב דאל"כ קשה פירוש דקרא דמאי איצטריך למימר ביום שמעו דפשיטא בידיעת האיש היה יום יהיה איזה יום שיהיה עכ"פ יום או לילה הכל יום שמעו איקרי וק"ל: (יג) אינו יכול עוד להפר עם השני דכיון שהיה שעה בין ב' הפרות הללו שלא היה (האחרון) ראוי להפר שוב אינו מועיל אפילו נשאל על הקמתו והפירו יחד אא"כ מפירין לכתחילה יחד וכתב הרשב"א ואם קיים האחד דקאמר היינו האב ומה אחד מיוחד שבהם ועיין בדרישה: (יד) ומיהו אין הבעל מיפר לה כו' ר"ל ל"ת מאחר שאם נמסרה לשלוחי הבעל יצאת מרשות האב תהיה המסירה כנכנסה לחופה והבעל יכול להפר לה הנדרים שנדרה משעת מסירה ולכן כתב ומיהו אין הבעל כו' ר"ל אפילו הנדרים שנדרה לאחר שנמסרה לשלוחיו אינו יכול להפר עד שתכנס לחופה ממש וכתב ב"י ז"ל איני יודע מנין לו דהא תנן אין כבעל מיפר עד שתכנס לרשותו והיכא דמסר

נמי

הבעל מפר לה עד שתכנס לחופה : **מאורסה** שלא שמעו אביה ובעלה את נדרה עד שבגרה שיצאה מרשות האב אין הבעל יכול להפר דכיון שיצאה מרשות אב (טו) גם הבעל אינו יכול להפר לבדו נדרה ושמע אביה והפר לה חלקו ולא שמע בעלה עד שבנסה אינו יכול להפר (טז) שאין הבעל יכול להפר נדריה שנדרה קודם לכן לכן דרך ת"ה (יז) לומר לה קודם שיכנסנה כל נדרים שנדרת משארסתיך יהיו מופרין וכן יאמר האב לבתו קודם שתצא מביתו (יח) כל נדרים שנדרת יהו מופרים מת הבעל לאחר שנתארסה בעודה נערה חוזרת לרשות האב לא מיבעיא שמיפר מה שנדרה אחר מות הבעל (יט) אלא אפי' מה שנדרה בחייו והוא שומע ומת מיפר האב לבדו ביום שמעו אפי' לא שמע ביום שמת הבעל ואפי' יש לה יבם שזקוקה לו ועשה בה מאמר מיפר האב לבדו ודוקא שמת ביום שמיעתו ולא קיים הנדר או שהפרו קודם שמת אע"פ שהפר חלקו (כ) צריך האב לחזור ולהפר כל הנדר אחר שמת הבעל או שלא שמע קודם שמת אבל אם קיים הנדר קודם שמת או שמת ביום שלאחר השמיעה אין האב יכול לחזור להפר : כנסה ומת אפי' לא כנסה ממש אלא שמסרה לו האב או שלוחיו להכניסה לחופה ומת בעודה נערה (כא) אינה חוזרת לרשות האב אלא לענין נדרים שתדור

ב"י

שנדרה קודם שנמסרה לשלוחיו : **מאורסה** שלא שמעו אביה ובעלה עד שבגרה וכו' דכיון שיצאה מרשות האב גם הבעל א"י להפר לבדו פי' אפי' הארוס אינו יכול להפר לבדו שלא זכתה לו תורה להפר נדריה אלא בשותפות דאב כיון דאב אינו יכול להפר לפי שבגרה נמצא שהארוס אינו יכול להפר ודין זה משמע בגמ' פרק נערה המאורסה (ע.) אמתניתין דקתני בזה יפה כח האב מכח הבעל שהבעל מיפר בבגרה והאב אינו מיפר בבגרה דדייק עלה ה"ד אילימא דקדשה כשהיא נערה ובגרה מכדי מיתה מוציאה ובגרות מוציאה מרשות אב מה מיתה לא נתרוקנה רשות לבעל אף בגרות לא נתרוקנה רשות לבעל וכ"פ הרמב"ם בפי"א :

נדרה ושמע אביה והפר לה חלקו ולא שמע בעלה עד שכנסה אינו יכול להפר וכו' לכן דרך ת"ח לומר לה קודם שיכנסנה וכו' וכן יאמר האב לבתו וכו' משנה פרק נערה המאורסה (עב :) דרך ת"ח עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו אומר לה כל נדרים שנדרת בתוך ביתי הרי הן מופרים וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנסי לרשותי הרי הן מופרים שמשתכנס לרשותו אינו יכול להפר :

מת הבעל לאחר שנתארסה בעודה נערה חוזרת לרשות האב משנה שם ברפ הפרק (ע.) : ומ"ש ל"מ שמיפר מה שנדרה אחר מות הבעל אלא אפי' מה שנדרה בחייו והוא שומע ומת מיפר האב לבדו ביום שמעו אפי' לא שמע ביום שמת הבעל ואפי' יש לה יבם שזקוקה לו ועשה בה מאמר מיפר האב לבדו כך הגירסא הנכונה בדברי רבינו :

ודוקא שמת ביום שמיעתו ולא קיים הנדר וכו' ברייתא שם [סח.] ואמתני' אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב בזמן שלא שמע הבעל או שמע והפר או שמע ושתק ומת בו ביום וכתב הרא"ש ומיפר האב ביום שמיעה וא"צ שיפר ביום ששמע הבעל ומ"ש ואפי' יש לה יבם וכו' כבר נתבאר לעיל וכתב הר"ן הא דקתני ומת בו ביום אשמע ושתק קאי למימר דאי מת ביום שלאחריו אין האב יכול להפר דהא קיימא בעל אבל שמע והפר אפי' מת ביום שלאחריו יכול הבעל להפר והכי משמע מסיפא דברייתא : ודע שהרמב"ם פסק בפ"ו שמע ארוס והפר לה ומת ואח"כ שמע אב אין האב יכול להפר לבדו נראה שהוא דוחה ברייתא זו מקמי אידך דתניא התם שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל חוזר האב ומיפר חלקו של בעל א"ר נתן הן הן דברי ב"ש אבל ב"ה אומרים אין יכול להפר דמשמע מינה דההיא ברייתא דנתרוקנה רשות לאב לב"ש היא אבל לא לב"ה : (ב"ה) אבל א"א לומר כן שהוא עצמו פסק שם שאם שמע הארוס והפר ומת בו ביום נתרוקנה רשות לאב והוא יכול להפר : (ועוד דבסוף ההיא ברייתא גופה קתני זו דברי ב"ש אבל ב"ה אומרים א"י להפר ואפשר דארישא כמי קאי) : (ב"ה) צריך להעביר הקולמוס על כל זה : ועי"ל דספיר סבר דנקיטי כברייתא זו דכב"ה כמי אתיא דהב"ע בשמע האב בחיי הבעל ומש"ה מת בעל נתרוקנה רשות לאב אבל היכא דלא שמע עד שמת הבעל בההיא הוא דאמרי ב"ה אינו יכול להפר : (ב"ה) והכי דייק לישנא דהרמב"ם דגבי הפר הארוס כתב שמע אביה ולא שמע הארוס וכו' או ששמע גם הארוס וכו' ומת בו ביום נתרוקנה רשות לאב הרי מבואר דבששמע האב מיירי : (אלא שמדבריו ז"ל בפרק הנזכר נראה דלעולם לא נתרוקנה רשות לאחד לבדו בנדרים שנדרה בחיי ארוס ראשון) : (ב"ה) צריך להעביר הקולמוס על כל זה :

כנסה ומת אפי' לא כנסה ממש אלא שמסרה לו האב או שלוחיו וכו' בפרק בתרא דנדרים (פט :) תנן המשיא את בתו ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה ועדיין היא נערה נדריה קיימין ומשמע לרבינו דאפי' לא הכניסה לחופה אלא שמסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל כיון שעל ידי כך יוצאה מרשות האב לענין הפרה כשנתארמלה או נתגרשה וחזרה לו דין הוא שיהיו נדריה קיימין מאחר שיצאתה מרשותו שעה אחת והכי תניא בפרק נערה שנתפתתה בברייתא דרבי ישמעאל שהזכרתי בסמוך ומיהו מ"ש רבינו אלא לענין נדרים שתדור אחר מיתת הבעל משמע דה"א לומר דקאי אכנסה ממש דהא משכשיאה אין לאביה בה רשות כדתנן בפרק נערה שנתפתתה אלא אמסרה לו האב או שלוחיו קאי ולטעמי' אזיל דלא חשיב ליה נישואין אבל לפי מ"ש דחשיב נישואין בהא כמי אין לו רשות בה אפי' לנדרים שתדור אחר מיתת בעלה ואפי' לפי דעתו דלא חשיב נישואין מכל מקום כיון שעל ידי כך יצאתה מרשות האב לגמרי אין סברא לומר שתחזור עוד לרשותו אפי' לנדרים שתדור לאחר מיתת הבעל וכ"כ מפשט דברי רש"י אברייתא דרבי

ב"ח

מדברי הר"ן (דף פ"ט) וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי"א דנדרים ועוד האריך ולפעד"נ מדברי הרמב"ם בהיפך כדפרי' ושלא כדברי הר"ן גם מסוף דברי ב"י משמע דהכי עיקר כמ"ש רבינו והכי נקטינן לחומרא באיסורא דאורייתא ובש"ע כתב כך בלשון י"א **מאורסה** שלא שמעו אביה ובעלה את נדרה עד שבגרה וכו' משנה וגמרא בפרק נערה המאורסה (דף ע') ואף ע"ג דכבר כתב רבינו בתחלת סימן זה בבוגרת שנתקדשה דאפי' חייב במזונותיה אינו יכול להפר מ"מ אצטריך הכא לאשמעינן דאף ע"פ שנתקדשה קודם שנתבגרה והיה מיפר בשותפות האב אפ"ה אינו מיפר לאחר שנתבגרה וכ"ל עוד דאף להרמב"ן והרא"ש ורבינו דכ"א מיפר ביום שמעו אפי' הכי מאורסה שהפר לה אביה ביום שמעו קודם שבגרה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שבגרה אינו יכול להפר דלעולם אין הבעל מיפר אלא בשעה שיכול להפר בשותפות האב וכדתניא שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב דאינו יכול להפר וכמו שיתבאר בסמוך אף בבגרות כן וכדאמר בגמ' (ע') מכדי מיתה מוציאה מרשות אב ובגרות מוציאה מרשות אב מה מיתה לא נתרוקנה רשות לבעל אף בגרות לא נתרוקנה רשות לבעל :

נדרה ושמע אביה והפר לה חלקו וכו' לכן דרך ת"ח וכו' משנה בפ' נערה (דף ע"ב) דרך ת"ח עד שלא היתה בתו יוצאת מאצלו א"ל כל נדרים שנדרת בתוך ביתי ה"ה מופרין וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו א"ל כל נדרים שנדרת עד שלא תכנסי לרשותי ה"ה מופרין שמשתכנס ותו אינו יכול להפר ואיכא לתמוה אמ"ש רבינו כל נדרים שנדרת משארסתיך יהיו מופרין דמשמע אבל מקודם שאירסה לא והא ליתא וכדמשמע כמי מל' המשנה דא"ל כל נדרים שנדרת עד שלא תכנסי לרשותי וכו' גם הרמב"ם ספי"א והסמ"ג כתבו משארסתיך והוא תימה ונראה שכך היתה גרסתם במשנה והכי משמע מפירוש הרמב"ם במשנה ואף ע"ג דארוס מיפר בשותפות אף הנדרים שנדרה קודם שנתארסה לא תנן כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי משום דס"ל לתנא דמתניתין דמסתמא ודאי כי היכי דדרך ת"ח לומר לבתו קודם שתכנס לחופה להתיר לה הנדרים שנדרה בתוך ביתו ה"נ ודאי היה מתיר לה כל הנדרים מתחלה קודם שתתארס ואמר לה כל הנדרים שנדרת בתוך ביתי עד עתה ה"ה מופרים דכיון דביד האב להפר לבדו למה ימתין עד שתתארס שאז לא יוכל להפר אלא בשותפות ואם כן אין הבעל יכול להפר אלא הנדרים שנדרה משאירסה ועוד אפשר ליישב הרמב"ם והסמ"ג דס"ל דהבעל יכול להפר אף ע"פ שלא שמע ולמדו ממתניתין דהכא דמיפר אף ע"פ שלא ידע נדריה ולא שמע על איזה דבר נדרה וכמו שיתבאר בסמוך השתא לפ"ז מסתברא דדוקא בנדרים שנדרה משנתארסה דבאת לרשותו במקצת התם הוא דיכול להפר אף ע"פ שלא שמע אבל מה שנדרה מקמי שנתארסה לא מסתברא דיפר לה כשלא שמען ולהכי תנן משארסתיך לפי גירסתו ואף להרא"ש ורבינו דאין הבעל יכול להפר כשלא שמען ומפרש דלא מהני כשיאמר לה כל נדרים שנדרת וכו' אלא אם כן דשמע להו בתר הכי דהשתא מהני מה שאמר לה בתחלה כל נדרים שנדרת וכו' שאין צריך לחזור ולהפר כשישמע כמי סבירא ליה דלא מהני הך הפרה אלא בנדרים שנדרה תחתיו משנתארסה אבל לא מהני במה שנדרה קודם שנתארסה כיון שלא שמע הנדרים בשעה שא"ל כל נדרים שנדרת וכו' דלא נגעו בהפרה זו אלא מטעם דכשתבא לרשותו לגמרי לאחר כניסתה לחופה ויהא נודע לו נדריה מהני ההפרה שהפר לה בקודמים כשהיתה ברשותו במקצת דהיינו משנתארסה ומש"ה נקט תנא משארסתיך : **מת** הבעל וכו' משנה שם (דף ע') מת אביה לא נתרוקנה רשות לבעל מת הבעל נתרוקנה רשות לאב בזה יפה כח האב מכח הבעל ובגמ' יליף מהיקישא דאף בנדרים שנראו לארוס פי' ששמע בהן קודם שימות ולא הספיק להפר עד שמת בו ביום האב מיפר לחודיה . ומ"ש מיפר האב לבדו ביום שמעו אפי' לא שמע ביום שמת הבעל וכו' ברייתא לשם (דף פ"ח וריש דף ע"ב) וכתב הרא"ש לשם דוקא כשמת הבעל ביום שמיעתו ולא קיים הנדר וכו' וגם לא הפר דאילו הפר קודם שמת אפי' מת ביום שלאחריו יכול האב להפר אבל אם קיים הנדר ביום שמעו קודם שמת אפי' שמע האב בו ביום והפר לאחר שמת לא הוי הפרה וכן אפי' אם לא קיים ולא הפר אלא שתק ומת ביום שלאחריו אין האב יכול להפר וכל זה לדעת הרמב"ן ורבינו דלעיל שכל אחד מיפר ביום שמעו . ומ"ש אף ע"פ שהפר חלקו וכו' פי' הרא"ש דכיון שלא נגמרה ההפרה בחיי האב נתבטלה גם הפרת הבעל וצריך האב להפר הכל עכ"ל והרמב"ם לא פסק כך עיין בב"י אבל רבינו נמשך אחר דברי הרא"ש בפסקיו ובש"ע הביא ב' הדיעות נראה שדעתו להחמיר כהרמב"ם :

כנסה ומת אפי' לא כנסה ממש וכו' פי' כיון שמסרה לו האב יצאת מרשות אב וכל הנדרים שנדרה אחר שמסרה לו האב קודם שמת הבעל אין האב יכול להפר לה אותן נדרים ואע"פ שהיא נערה וחזרה לרשות אביה מן האירוסין ומיפר נדרים שתדור אחר מיתת הבעל מ"מ אותן הנדרים שנדרה אחר שמסרה לו וקודם מיתת הבעל אינו יכול להפר וה"א פ' נערה שנתפתתה ריש (דף מ"ט) תנא דר"י ונדר אלמנה וגרושה וגומר את"ל והלא מוצאת מכלל אב ומוצאת מכלל בעל אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל וכו' ונתארמלה בדרך או נתגרשה היאך אני קורא בה בית אביה של זו או בית בעלה של זו אלא לומר לך כיון שיצאת שעה אחת מרשות אב שוב אינו יכול להפר ופירש"י דזו שנדרה בדרך שמסרוה לשלוחין בא כתוב זה ולימדך שלא תקרא לה בית אביה אלא בית אישה ולא נתרוקנה רשות לאב במיתתו של בעל ושוב אינו יכול להפר וכולי אלמא דדוקא בנדרים שנדרה בדרך כשמסרוה לשלוחין קאמר דאם מת הבעל אין האב יכול להפר אותן נדרים והדבר פשוט דדין זה שכתב רבינו לא מיירי בכנסה לחופה אלא שכנסה לרשותו בלבד או שמסרה האב לשלוחין של בעל ומת דאילו כנסה לחופה שוב אין לאב רשות בה אפי' לענין נדריה שתדור אחר מיתת הבעל אפי' בעודה נערה וז"ש רבינו כנסה ומת אפי' לא כנסה ממש וכו' שלא כתב כנסה לחופה ומת וכו' אלא כתב כנסה ומת פי' כנסה לרשותו ומת לא מיבעיא דכנסה לרשותו

פרישה

דמסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל הרי כבר נכנסה לרשותו ומיפר לה עכ"ל פ"ש שכתב שהרמב"ם והר"ן סוברים שיכול להפר לה : (מאורסה שנתקדשה כשהיא נערה . שלא שמעו אביה ובעלה ר"ל הארוס עכ"ה) : (טו) גם הבעל אינו יכול להפר לבדו ר"ל ולא אמרינן כיון שיצאה מרשות האב נתרוקנה רשות לבעל כי היכי דאמרינן במיתת הבעל לפי שלא זכתה לו התורה להפר אלא בשותפות וכיון שיצאה מרשות האב גם הארוס אינו יכול להפר ב"י : (טז) שאין הבעל יכול להפר נדרים שנדרה קודם לכן פי' אינו יכול להפר אחר החופה נדרים שנדרה קודם לכן אבל מה שנדרה קודם שתתארס יכול להפר עם האב משתתארס עד כניסת החופה : (יז) לומר לה קודם שיכניסנה כל נדרים כו' עיין לקמן שהבאתי לשון הגמ' שאינו יכול להפר עד שישמע כו' : (יח) כל נדרים שנדרת משארסתיך צ"ע למה אמר משארסתיך הא ארוס מיפר אפי' הנדרים שנדרה קודם שנתארסה ואין היתר לאותן נדרים אלא א"כ היפר אביה ובעלה קודם שנכנסה וכמש"ר כל זה לפני זה וי"ל דאין על ת"ם הארוס מוטל אלא הנדרים שאין האב יכול להפר לבדו משא"כ הנדרים שנדרה קודם אירוסין שמוקי האב על מוקת: שמפירם לבתו לבדו : (יט) אלא אפי' מה שנדרה בחייו והוא שמע ומת מיפר האב לבדו ביום שמעו אפי' לא שמע ביום שמת הבעל ואפי' יש לה יבם שזוקקה לו ועשה בה מאמר מיפר האב לבדו ודוקא כו' כך גירסת ב"י מ"ו : (כ) צריך האב לחזור ולהפר כל הנדר דמשמת הבעל נתרוקנה רשותה לגמרי מהבעל לאב והוי כאילו לא היה לבעל מעולם רשות בה והפרה שהיפר לה בחיין למפרע אינה הפרה כמו שאכתוב בסמוך בשם הרא"ש : (כא) אינה חוזרת לרשות האב כו' שתדור אחר מיתת הבעל פירוש מ"ש אינה חוזרת לרשות האב קאי אכנסה ממש או נמסרה לשלוחיו . אבל מ"ש אלא לענין נדרים שתדור אחר מיתת הבעל זה קאי דוקא אנמסרה לשלוחיו וכתב ב"י ולטעמיה אזיל דלא חשיב ליה נישואין אבל לפי מ"ש דחשיב נישואין בהא כמי אין לו רשות בה אפי' לנדרים שתדור אחר מיתת בעלה ואפי' לפי דעתו דלא חשיב נישואין מ"מ כיון שע"י כך יצאת מרשות האב לגמרי אין סברא לומר

שתדור אחר מיתת הבעל (כב) כנסה ונדרה ולא שמע הבעל וגרשה וחזר וארסה (כג) אע"פ שארוס מיפר בקודמין וגם לא שמע קודם גירושין שיהיו גירושין בהקמה (כד) אפ"ה אינו יכול להפר מה שנדרה תחלה (כה) כיון שנכנסה לרשותו פעם אחת: מת האב משנתארסה אין הבעל יכול להפר לא מיבעיא אם לא הפר האב חלקו קודם שמת אלא (כו) אפי' אם הפר חלקו ומת אין הבעל יכול להפר ואפי' שמע הבעל קודם שמת (כז) שהיה אפשר לו להפר או ששמע הבעל והפר חלקו ואח"כ מת האב (כח) אינו יכול להפר אח"כ חלק האב [ג] שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת (כט) אין האב יכול להפר חלקו של בעל דכיון שהפר האב חלקו קלש חלק הבעל ואין בו כח להורישו לאב וכתב הרמב"ן (ל) דוקא שמת ביום שלאחר שמיעה אבל אם מת ביום שמיעה חוזר ומיפר הכל ביחד (לא) והרמב"ם כתב שאם חזרה ונתארסה בו ביום שהאב

לרשותו ממש לחצר שלו אלא אפי' לא כנסה ממש לרשותו אלא שמסרה לו האב וכו' ועודה בדרך ונדרה בדרך ומת בעודה נערה וכו' אינה חוזרת לרשות האב והב"י השיג על דברי רבינו ובש"ע נמשך לדעתו וכתב וז"ל כנסה או שמסרה לו האב או שלוחין להכניסה ומת בעודה נערה אינה חוזרת לרשות האב עכ"ל . ושארי ליה מאריה דפשיטא היא דכל שלא כנסה לחופה אף ע"פ שכנסה לרשותו חוזרת לרשות האב כדין אלמנה מן האירוסין אלא לענין הנדרים שנדרה בדרך לאחר שמסרה לבעל ומת קאמרינן דאין האב יכול להפר וכדברי רבי' וכדמוכח בפ' נערה שהבאתי :

כנסה ונדרה וכו' פי' ארוס שכנסה לארוסתו לרשותו לחצר שלו ולא דכנסה לחופה אלא דכנסה לרשותו כדפרישית בסמוך ואפי' לא כנסה ממש לרשותו אלא שמסרה לו האב וכו' ונדרה באותן הימים ולא שמע הבעל וגרשה וחזר וארס כו' אפ"ה אינו יכול להפר וכו' כלומר דאילו לא כנסה לרשותו אלא שארסה ונדרה בבית אביה ולא שמע הארוס וגרשה וחזר וארסה או אירסה אחר פשיטא דאביה וארוס האחרון מפירין לה בשותפות אף מה שנדרה קודם שנתגרשה דהארוס מיפר בקודמין וכיון שלא שמע קודם גירושין ליכא למימר דגירושין כהקמה דמי כמו שיתבאר אבל זו שכנסה לרשותו דיצאת שעה אחת מרשות אביה ואין האב יכול להפר אותן נדרים שנדרה באותן הימים כדפרי' בסמוך אם כן גם הבעל אינו יכול להפר אותן הנדרים אפי' לאחר שחזר ואירסה דאין הבעל מיפר אלא בשותפות האב וכיון דהאב אינו יכול להפר גם הבעל אינו יכול להפר אבל הנדרים שתהא נודרת לאחר שחזר ואירסה מיפר בשותפות האב דכיון דלא כנסה לחופה אלא כנסה לרשותו אי נמי שמסרה האב לבעל או לשלוחיו וגירש אם כן דינה כשאר ארוסה דנתגרשה מן האירוסין ועודה נערה דחוזרת לרשות האב והאב והארוס האחרון מפירין בשותפות כמו שיתבאר וכל דין זה נלמד מהדין שכתב רבינו בסמוך וגם בכאן השיג ב"י על דברי רבינו ושגגה היא לפני השליט :

מת האב משנתארסה וכו' שם בברייתא (דף ס"ח) שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל : ומ"ש רבינו ואפי' שמע הבעל וכו' אע"ג דברייתא קתני ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב ס"ל דלאו דוקא אלא ה"ה נמי היכא דשמע הבעל דתני לה נמי בברייתא וכך הוא גירסת הרא"ש שכתב בפירושו וז"ל שמע בעלה ולא הפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת האב אין הבעל יכול להפר שאין הבעל מיפר אלא בשותפות . וקמ"ל הך בבא דלא תימא היכא דשמע בחיי האב והיה ראוי להפר אם מת האב יפר הכל קמ"ל דאין הבעל מיפר אלא בשותפות וכו' עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפי"א אפי' שמע הבעל וכו' וכ"כ הר"ן שם ע"ש קמאי ומביאו ב"י : ומ"ש או ששמע הבעל והפר חלקו וכו' ג"ז ברייתא שם . והרא"ש הקשה אהך דאם האב הפר חלקו ומת למה יגרע כח הבעל במיתת האב שלא להפר חלקו וי"ל דכיון דלא נגמרה ההפרה בחיי האב נתבטל גם הפרת האב והיה הארוס צריך להפר הכל עכ"ל:

שמע אביה והפר לה וכו' ברייתא שם ריש (דף ס"ט) פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי אין האב יכול להפר דמקליש קליש ופי' הרא"ש דכיון דהפר האב חלקו מיד מקליש קליש חלק הבעל ואין בו כדי להורישו לאב ולא תפסה בו זכייה . ונראה דמ"ש ולא הספיק הבעל לשמוע וכו' לרבותא נקט הכי דלא מיבעיא בדשמע הבעל דזכה בהן הבעל במקצת ומטעם ירושה נגע בהן האב דפשיטא דאין בו כח להורישו כיון דאקליש אלא אפי' לא שמע ולא זכה בהן הבעל כלל ואיכא למימר דמה שיפר האב עכשיו לאו מטעם ירושה אלא כתחלת הפרה היא קמ"ל . ומ"ש הרמב"ן דוקא וכו' טעמו דאם מת ביום ששמע האב השתא כיון שהאב יכול להפר כל היום חשבי' במה שהפר תחלה כאילו לא הפר ומה שמיפר עתה לאחר מיתה כתחלת הפרה היה ומיפר הכל ביחד דיש לו כח להפר כל יום שמעו : ומ"ש והרמב"ם כתב שאם חזרה ונתארסה בו ביום וכו' נראה לפע"ד מלשון רבינו מדאמר והרמב"ם כתב דס"ל דהרמב"ם חולק אדברי הרמב"ן וה"ט דהלא צריך לפרש דברי הרמב"ם דבנתארסה בו ביום שמת הבעל לאחר יום ששמע האב הוא אין האב יכול להפר בשותפות הארוס השני כיון דצריך שישמעו ביום אחד להרמב"ם כדלעיל והשתא כיון דהרמב"ם קאמר דביום ששמע האב והפר מת הבעל וחזרה ונתארסה בו ביום דהאב חוזר ומיפר עם הארוס השני אלמא דלא ס"ל להא דהרמב"ן דאי ס"ל כוותיה לא היה צריך להפר בשותפות

עם

דרבי ישמעאל שהזכרתי בסמוך : כנסה ונדרה ולא שמע הבעל וכו' אף על פי שהארוס מיפר בקודמין כלומר אם נדרה כשהיא ארוסה ונתגרשה וחזרה ונתארסה לארוס זה או לאחר אביה וארוס האחרון מפירין לה וא"כ ה"נ הו"ל להפר וגם לא שמע קודם גירושין כלומר דאילו שמע קודם גירושין הוה אמרינן דמש"ה אינו יכול להפר דגירושין כהקמה דמי אבל כיון דלא שמע קודם גירושין הו"ל להפר ואפ"ה אינו יכול להפר משום דאין הארוס מיפר אלא בשותפות האב והכא כיון דהאב אינו יכול להפר לפי שכשנכנסה יצאתה מרשותו בעל נמי א"י להפר ודברים ברורים הם ומיהו מ"ש אינו יכול להפר מה שנדרה תחילה דמשמע דמה שנדרה עכשיו יכול הוא להפר לטעמיה אזיל שכתב בסמוך דחוזרת לרשות האב לנדרים שתדור אחר שנפטר מבעל ולפי מה שפירשתי שם דבריו האי כנסה היינו שנמסרה לשלוחי הבעל אבל בנכנסה לחופה מודה דאינה חוזרת עוד לרשות האב כלל וכבר כתבתי שם דמשמע לי דנמסרה לשלוחי הבעל נמי אינה חוזרת עוד לרשות האב כלל דמסירה לשלוחי הבעל הוי נישואין :

מת האב משנתארסה אין הבעל יכול להפר ל"מ אם לא הפר האב חלקו קודם שמת וכו' ברייתא בפ' נערה המאורסה (סח:) שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל :

ומ"ש ואפי' שמע הבעל קודם שמת וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"א מה' נדרים ואף ע"ג דתניא ולא הספיק הבעל לשמוע נ"ל שהוא סובר דלאו דוקא הוא וכמ"ש הר"ן בשם רבנן קמאי וצ"ל דאורחא דמילתא נקט דמשום דלא הספיק לשמוע לא הפר שאם היה שומע היה מיפר אבל אה"נ שאם שמע ולא הפר נמי אינו יכול להפר דלעולם אין הארוס מיפר אלא בשותפות (א) ולפי גירסת הרא"ש שאכתוב בסמוך בהדיא תני דאפי' שמע הבעל קודם שמת אינו יכול להפר ואפשר דהרמב"ם נמי הוה גריס הכי ולפיכך כ"כ : ומ"ש או ששמע הבעל והפר חלקו וכו' שם בברייתא שמע בעל והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת אין הבעל יכול להפר שאין הבעל מיפר אלא בשותפות והרא"ש גורס שמע הבעל ולא הפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת האב אין הבעל יכול להפר שאין הבעל מיפר אלא בשותפות וכתב עליה קמ"ל הך בבא דלא תימא דהא דאמרינן לא נתרוקנה רשות לבעל ה"מ היכא דלא שמע בחיי האב אבל היכא דשמע בחיי האב והיה ראוי להפר אם מת האב יפר הכל קמ"ל עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך שגם הרמב"ם כתב כזה דאינו יכול להפר : שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת אין האב יכול להפר חלקו שם (סט:) בברייתא פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי אין האב יכול להפר : וכתב הרמב"ן דוקא שמת ביום שלאחר שמיעה אבל אם מת ביום שמיעה חוזר ומיפר הכל ביחד והרמב"ם כתב שאם חזרה ונתארסה בו ביום שהאב חוזר ומיפר עם הארוס השני כך הוא הגירסא הנכונה ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפי"א מהל' נדרים ונראה שטעמו מדגרסינן התם (עא.) תניא כוותיה דשמואל נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה כיצד שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת ונתארסה בו ביום ואפי' ק' פעמים אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל חוזר ומיפר חלקו של בעל א"ר נתן הן הן דברי ב"ש אבל ב"ה אומרים אין יכול להפר וסובר דבבא קמייתא ד"ה היא ולא פליגי אלא בבבא בתרייתא וכ"כ הר"ן שפירשו מקצת הראשונים וכ' דמש"ה קתני נתארסה בו ביום דאי נתארסה ביום של אחריו כיון דכשמת בעל נתרוקנה רשות לאב ולא

הפר

דרכי משה

רלד (א) וכ"כ בתשובת הרשב"א סימן תקס"ו

וכתב

דרישה

כמי בשעת קידושין לא היה הארוס ראוי להפרה כיון שקדשה ע"מ שלא יהיו לה נדרים ואם כן למה מהני התרת חכם ומדברי הר"ן דנדרים דף ס"ז הוא מבואר יותר דז"ל הקשה רשב"א אמאי אמרינן דהפרה קמייתא בטלה לה דהא לבתר דאיתשל על הקמתו כיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרו הרי הוא כאילו לא הקים כלל וכדתנן פרק האיש מקדש המקדש את האשה ע"מ כו' ס"ז מקודשת דהשבי לה כאילו לא היה עליה נדרים כלל בשעת קידושין הכא נמי לבתר דאיתשל כמאן להאי גברא כאילו לא הקים לעולם עכ"ל (ודין זה דמקודשת נתבאר בא"ע סי' ל"ט ע"ש עכ"ה) :

[ב] **שמע** אביה והפר לה כו' עד והרמב"ם כתב שאם חזרה כו' עד ואינו נראה כולי הכה אעתיק לך ל' הגמרא והגלוה אליו ומתוכו נעמיד על טעם פלוגתתן וגם על פירושו . בנדרים בפ' נערה המאורסה ריש דף ס"ט תניא שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת חוזר האב ומיפר חלקו של בעל א"ר נתן הן הן דברי ב"ש וב"ה אומרים אין האב יכול להפר ש"מ לב"ש מיגז גייז ולב"ה מקלש קליש ופי' שם הר"ן והרא"ש ז"ל לב"ש מיגז גייז כשהפר האב תחלה הפר חלקו לבד ונשאר חלק הבעל לא נגרע כלל אלא עדיין הוא קיים לגמרי ומשום הוא להורישו לאב . ולב"ה מקלש קליש כשהפר האב חלקו נגרע חלקו של בעל ואינו חשוב להורישו לאב דכיון דהאב אכתי איתיה הפרה דידיה לא בטלה לה ואכתי נדרה בקלישותא קאי וכיון דקליש ליה חלקו של בעל לא מצי מיפר אב עכ"ל ושם דף ע"א ע"א גרסינן ז"ל תניא כוותיה דשמואל נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה כיצד שמע אביה והפר לה ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת ונתארסה בו ביום ואפי' מאה פעמים אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל חוזר האב ומיפר חלקו של בעל א"ר נתן הן הן דברי ב"ש אבל ב"ה אומרים אין יכול להפר עכ"ל הברייתא . והנה הרא"ש פי' שם דב"ה פליג. גם ארישא דאפי' נתארסה בו ביום אין אביה ובעלה האחרון יכולין להפר ופי' נתארסה בו ביום ר"ל ביום שמת הארוס הראשון אבל מיתתו דארוס הראשון לא הוה כיום שמעו והפרתו דאב דא"כ מה איריא דקאמר דלא הספיק הבעל לשמוע אפי' הספיק לשמוע נמי כיון דחזרה ונתארסה בו ביום וחוזרין ומפירין יחד ביום שמיעת האב ראשונה . אלא מיירי דשמע האב והפר היום ולא הספיק בעלה ארוס הראשון לשמוע עד שמת למחר ולימא הוסרא ואפ"ה ס"ל לב"ש דיכולין להפר אביה ובעלה האחרון ביום שמעו דבעל האחרון והיינו ביום מיתתו דארוס הראשון דוקא . דמיד שמת ארוס ראשון נתרוקנה הרשות לאב ולגבי חלק הבעל הו"ל ביום שמיעה דעתה נתרוקנה לרשותו להפר לה עכ"ל הרא"ש ע"ש ריש דף ע"ב המתחיל ואי תקשי לך כו' . והנה דעת רבינו הטור כדעת הרא"ש שב"ה פליג ג"כ ארישא וזהו שהשיג וכתב על הרמב"ם ז"ל ואינו נראה כו' שדברי הרמב"ם הם בעינו דברי רישא דברייתא שנייה ומשום דס"ל להרמב"ם דב"ה לא פליג כ"א אסיפא דשמע הבעל והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל חוזר האב ומיפר חלקו של בעל . ומיירי ג"כ שחזרה ונתארסה בו ביום שמת ארוס הראשון דאל"כ ליכא מאן דפליג דחוזרת לרשות אביה וכן פירשה הרא"ש והר"ן שם וכתבו דסיפא סמיך ארישא דכתב בה דחזרה ונתארסה כו' ודוקא אהאי סיפא ס"ל להרמב"ם דפליג ב"ה ולא ארישא אבל רבינו ס"ל כשיטת פי' הרא"ש הנ"ל דפליג

פרישה

לומר שתחזור עוד לרשותו אפי' לנדרים שתדור לאחר מיתת הבעל : (כב) כנסה ונדרה לא בכניסה לחופה מיירי אלא כשנמסרה לשלוחיו : (כג) אע"פ שהארוס מיפר בקודמין כלומר אם נדרה כשהיא ארוסה ונתגרשה וחזרה ונתארסה . אביה וארוס זה מפירין לה (כ"כ ב"י מל' זה משמע דאם נדרה קודם שנתארסה אין לארוס שום רשות עליה ואין זה אמת דבהדיא מבואר ברס"י במומש דהארוס מיפר עם אביה אף נדרים שנדרה קודם שנתארסה ואין בזה שום ספק בעולם וכ"כ א"א ז"ל סעיף ט"ז וי"מ עכ"ה) : (כד) אפ"ה אינו יכול להפר ר"ל הבעל עם האב דמשנמסרה לשלוחי הבעל יצאת מרשות האב והבעל אינו מיפר אלא בשותפות עם האב ומ"ש מה שנדרה תחלה דמשמע מה שנדרה עכשיו יכול להפר עם האב לטעמיה אזיל שכתב בסמוך דחוזרת לרשות האב לנדרים שתדור אחר מיתת הבעל ודוקא כשנמסרה לשלוחיו ולא כנסה ממש וכתב ב"י ולפי מ"ש דמשנמסרה לשלוחיו הוי כנשואין ממש א"כ אפי' נדרים שנדרה עכשיו נמי אינו יכול להפר : (כה) כיון שנכנסה לרשותו פעם א' פירוש וא"כ יצאה מרשות האב ואין כאן הפרת הארוס בשותפות אלא שהוא יפר לבדו ואין הבעל מיפר (שהרי אינו מיפר אלא בשותפות האב וכאן אין האב יכול להפר וק"ל מ"ו) : (כו) אפי' אם הפר חלקו ומת כו' ז"ל הרא"ש בנדרים דף ס"ח פ"ב תימה כיון שהאב הפר חלקו למה לא יפר הבעל חלקו אחר מות האב וי"ל כיון דלא נגמרה ההפרה בחיי האב נתבטלה גם הפרת האב והיה צריך להפר הכל וכן מוכח מהא דקאמר שמע הבעל והפר נתרוקנה רשות לאב דמשמע דיורש רשות הבעל וצריך להפר כל הנדר מדלא קאמר מיפר האב חלקו אלמא נתבטלה הפרת הארוס כיון שלא נגמרה כל ההפרה בחיין ה"ה נתבטלה הפרת האב עכ"ל : (והיינו משום דלעולם אין הארוס מיפר אלא בשותפות עכ"ה) : (כז) שהיה אפשר לו להפר (ר"ל את חלקו לבד קודם מיתת האב עכ"ה) אפ"ה אסור להפר אפי' בו ביום אחר מיתת האב : (כח) אינו יכול להפר אח"כ חלק האב דלא אמרינן נתרוקן רשות לבעל ובגמ' יליף לה מקרא : (כט) אין האב יכול להפר חלקו של בעל כו' ר"ל אע"ג דאם לא הפר חלקו ומת הבעל יכול האב להפר הכל אבל עכשיו אינו יכול דכיון שהפר כו' : (ל) דוקא שמת ביום שלאחר כו' ר"ל שמת הבעל ביום שלאחר שמיעת האב אבל אם מת ביום שמיעה חוזר ומיפר ביחד ר"ל כאילו לא הפר תחלה חלקו אלא מיפר עתה שחזרה לרשותו מחדש : (לא) והרמב"ם כתב שאם חזרה ונתארסה בו ביום ר"ל ביום שמת ארוס הראשון אבל אם נתארסה ביום שלאחריו לא כמו שאפרש בסמוך :

שהאב

(לב) שהאב חוזר ומיפר עם הארוס השני (לג) ואינו נראה דכיון שאינו יורש חלק ארוס הראשון מפני קלישתו היאך יכול עוד להפר: נדרה והיא ארוסה ומת הבעל בין קודם שמיעה (לד) בין לאחר שמיעה ושמע האב והזרה ונתארסה בו ביום אפי' כמה פעמים האב והארוס האחרון מפירין נדריה ואם לא שמע האב בו ביום ונתארסה לאחרון ושמע אח"כ אפילו אחר כמה ימים האב והארוס האחרון מפירין ביחד ביום שישמעו והרמב"ם כתב שאין ארוס האחרון מיפר בשותפות עם האב נדרים שנדרה בפני הארוס הראשון (לה) אלא א"כ לא שמע הארוס קודם שמת אבל אם שמע ומת אין הארוס האחרון יכול לבטל ולא נהירא: והא דאמרינן שחוזרת לרשות האב לבטל מה שנדרה תחת הבעל והוא שמען דוקא כשמת

הפר בו באם קיימיה לנדריה: **וב״י** רבינו ואינו נראה דכיון שאינו יורש חלק ארוס ראשון מפני קלישותו היאך יכול עוד להפר גם הר"ן הוקשה לו כן ותירץ דבשלא חזרה להתארס איכא שינוי רשות דמנתיק ליה האי נדרא מארוס לאב כל היכא דקליש לא מצי מנתיק אבל היכא דאיכא ארוס אחרון חזינן להאי ארוס אחרון כברעיה דראשון וכיון דמארוס לארוס קאתיא אע"ג דאקליש ליה נדרא מצי אב ובעל להפר דכה"ג לאו איתתוקי הוא מיהו כתב שהתוס' פירשו דכי א"ר נתן כן כן דברי ב"ש וכו' אתרתי בבי קאי דבי"בא דרישא כמי פליגי ב"ה ואמרו דאין אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה וכ"כ הרא"ש ז"ל:

כתב הרמב"ם בפי"א שמע ארוס ראשון והפר ומת ואחר כך שמע האב ונתארסה לאחר בו ביום אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה ואע"ג דהיינו בבא בתרייתא דברייתא דאמרי ב"ה אינו יכול להפר מפרש הרב ז"ל דהיינו לומר דאינו יכול האב להפר לבדו אבל בשותפות דארוס האחרון מצי לאיפר ולעיל נתבאר שדעת הרא"ש ורבינו דהפר לה ארוס ומת נתרוקנה רשות לאב ומיפר לה לבדו כאידך ברייתא דקתני הכי סתם ונראה דלדעתם ז"ל ההיא ברייתא איירי בשלא חזרה ונתארסה ומש"ה לד"ה מיפר אב לבדו אבל האי ברייתא מיירי בשחזרה ונתארסה ומש"ה אין האב מיפר לבדו לב"ה: נדרה והיא ארוסה ומת הבעל וכו' האב והארוס האחרון מפירים נדריה ואם לא שמע האב בו ביום ונתארסה לאחר ושמע אח"כ אפי' אחר כמה ימים האב והארוס האחרון מפירין ביחד ביום שישמעו משנה שם (עא.) נדרה והיא ארוסה נתגרשה בו ביום נתארסה בו ביום אביה ובעלה האחרון מפירין ידריה ובגמרא (שם) מנלן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון אמר שמואל אמר קרא ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה נדרים שהיו עליה קודם דילמא ה"מ שלא נראו לארוס ראשון אבל נראו לארוס ראשון לא מצי מיפר ארוס אחרון עליה קרא יתירא הוא ותניא כוותיה דשמואל והחליף רבינו ונתגרשה דקתני מתני' וכתב במקומו ומת הבעל והטעם משום דאיבעיא לן בגמרא גירושין אי הויא כהקמה ולא איפשיטא וכמו שיתבאר בסמוך וכיון דרבינו מיירי אף אחר שמיעת ארוס ראשון את"ל דגירושין כהקמה דמי א"כ לא היו יכולין להפר האב והארוס האחרון לפיכך נקט ומת הבעל:

וב״ש בשם הרמב"ם דאין ארוס מיפר נדרים ששמע ארוס ראשון וכתב עליו דלא נהירא ונראה דטעמא דלא נהירא ליה היינו משום דהא אמר שמואל דאפי' נדרים שנראו לארוס ראשון מיפר ארוס אחרון והאב ותניא כוותיה ול"נ דל"ק מידי על הרמב"ם ז"ל שהרי בפי"א מהל' נדרים כ' נערה ארוסה שנדרה ושמע אביה ולא שמע ארוסה ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום אפי' למאה אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון מפני שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת שעדיין היתה ברשות האב מפני שהיא נערה וכתב עוד נערה מאורסה שנדרה ולא שמע אביה ולא בעלה ונתגרשה ונתארסה לאחרים אפי' לאחר כמה ימים כשישמע האב והבעל האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס הראשון הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון עכ"ל והטעם שהתנה שלא שמע אותם הארוס הראשון היינו משום דכתב המתני' כצורתה דמיירי בשנתגרשה והשתא את"ל דגירושין כהקמה דמי אם איתא דשמע ארוס ראשון לא היו יכולים להפר אביה ובעלה האחרון ולפיכך הוצרך [לכתוב] בשלא שמע הארוס הראשון כי היכי דלא נפשוט מינה דגירושין כשתיקה דמי והכי איתא בהדיא בגמ' דבעינן למיפשט ממתניתין שגירושין כשתיקה דמי דאי כהקמה דמי מי מצי מיפר ארוס האחרון נדרא דאוקים ארוס ראשון ודחינן הכ"ע בשלא שמע ארוס ראשון ומקשינן א"ה מאי איריא בו ביום אפי' לאחר ק' ימים נמי (ומתרץ) בשלא שמע ארוס ושמע אב דבו ביום הוא דמצי מיפר האב מכאן ואילך לא מצי מיפר והרמב"ם לא נקט בשמע אב כדי לאשמועינן רבותא דנתגרשה ונתארסה אפי' לאחר כמה ימים יכולין להפר וכיון דנקט בנתגרשה כצורתה דמתני' הוצרך להתנות שלא שמע ארוס ראשון כי היכי דלא נשמע מינה דפסיטא לן דגירושין כשתיקה דמי ויקשה למה שכתב בסמוך דספוקי מספקא לן אבל היכא דמת ארוס ראשון פשיטא דאביה ובעלה האחרון מפירין נדריה אפי' שמען ארוס ראשון וכדקאמר שמואל בהדיא ותניא כוותיה ואע"ג דשמואל תשמע מהאי מימרא דס"ל דגירושין כשתיקה דמי וכמו שפירשו הרא"ש והר"ן ואנן אמרינן דספוקי מספקא לן וא"כ הא דשמואל לא ברירא לן דתיהוי הלכתא כוותיה איכא למימר דהיינו דוקא בנתגרשה מארוס ראשון אבל היכא דמת פשיטא דהלכה כוותיה דאפי' שמע הארוס ראשון מצי אחרון להפר עם האב דהא ליכא מאן דפליג עליה בהא ועוד דתניא כוותיה ורבינו לא עלה על דעתו שהרמב"ם מחלק בין מיתה לגירושין ולפיכך כתב בשמו דבמת צריך שלא ישמע הארוס והוא ז"ל לא כן ידמה דדוקא בנתגרשה הוא דקאמר הכי ולא במת וכדפרישית: והא דאמרי' שחוזרת לרשות האב לבטל מה שנדרה: תחת הבעל והוא שמען דוקא כשמת הבעל מן האירוסין אבל אם גירשה לא

עם האב השני דכיון דביום שמיעה הוא חוזר האב ומיפר הכל ביחד להרמב"ן אלא צ"ל להרמב"ם דאפי' ביום השמיעה אינו יכול לחזור ולהפר הכל ביחד כיון דאקליש כ"ל אבל בש"ע כתב תחלה כהרמב"ן וז"ל ודוקא שמת אחר יום שמיעה כו' ואח"כ כתב כהרמב"ם ואם חזרה ונתארסה בו ביום אף ע"פ שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת האב הוזר ומיפר עם הארוס השני ותימא הלא להרמב"ם אינן יכולין להפר בשותפות כיון שלא שמעו שניהם ביום אחד וכמ"ש מקודם בסעיף ס': ומ"ש רבינו ואינו נראה וכו' כתב ב"י דהר"ן הוקשה לו כך ותירץ דהיכא דאיכא ארוס אחרון חזינן להאי ארוס אחרון כברעיה דראשון וכיון דמארוס לארוס קאתי אע"ג דאקליש ליה נדרא מצי אב ובעל להפר עכ"ל: **נדרה** והיא ארוסה ומת הבעל בין קודם שמיעה בין לאחר שמיעה וכו' שם במשנה ריש (דף ע"א) נדרה והיא ארוסה נתגרשה בו ביום נתארסה בו ביום אפי' למאה אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה ובגמ' ילפי' לה מקרא דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון פי' נראו לארוס ראשון ששמע בהן קודם שימות או קודם שגירשה את"ל דגירושין לאו כהקמה דמיא ולפי דלא איפשיטא הך בעיא אי גירושין כהקמה או לא ולחומרא כמ"ש רבינו בסמוך לפיכך כתב רבינו דין זה במת הבעל דאפי' מת לאחר שמיעה הארוס האחרון מיפר נדרים שנראו לארוס הראשון ומ"ש דהרמב"ם כתב שאין מיפר אלא בשלא שמע קודם שמת כך מבואר ממ"ש בפי"א וז"ל נערה מאורסה שנדרה ושמע אביה לבדו והפר לה ומת הארוס קודם שישמע ונתארסה בו ביום אפי' לא קיים אביה וארוס האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון שמת קודם שישמע עכ"ל והשתא מדכתב דמת הארוס קודם שישמע אלמא דס"ל דאם שמע קודם שמת אינו יכול להפר בשותפות עם הארוס האחרון דאין הארוס האחרון מיפר הנדרים שנראו לארוס הראשון וכיון שהאחרון אינו מיפר גם האב אינו יכול להפר דכיון שהפר לה האב קודם שמת הבעל שוב אינו יכול להפר לבדו אחר שמת הבעל וכמ"ש באותו פ' או ששמע האב והפר לה ומת הבעל קודם שישמע אין האב לבדו יכול להפר נדרים אלו שנראו לארוס ראשון אלא בשותפות ארוס האחרון אם נתארסה בו ביום כמו שביארנו עכ"ל גם כאן כתב הרמב"ם ומת הבעל קודם שישמע משום דבכה"ג דוקא קאמר דיכול להפר בשותפות ארוס האחרון דאילו מת הבעל לאחר ששמע לא יוכל האב להפר בשותפות דכיון דאין הארוס האחרון מיפר הנדרים שנראו לארוס הראשון כששמע בהן קודם שמת א"כ גם האב אינו מיפר כיון שכבר הפר האב קודם שמת הארוס ומה"ט כתב עוד באותו פ' שמע אביה ולא שמע הארוס ומת בו ביום הארוס או ששמע גם הארוס והפר או שתק ומת בו ביום נתרוקנה רשות לאב והאב יכול להפר עכ"ל דהתם כיון שלא הפר האב בו ביום ששמע אין לחלק בין לא שמע הבעל או שמע ושתק ומת בו ביום דבין בזו ובין בזו קאמר דהאב יכול להפר כיון שאינו מיפר בשותפות דמיירי בלא נתארסה לאחר אבל היכא שנתארסה לאחר קאמר הרמב"ם דאינו מיפר בשותפות אא"כ דמת הארוס קודם שישמע זאת הוא דעת הרמב"ם ולכן השיג עליו רבינו ואמר ולא נהירא משום דבפ' נערה קאמרינן דאף בנדרים שנראו לארוס הראשון מיפר האחרון בשותפות האב מיהו נראה ליישב דברי הרב רבינו משה בר מיימוני דמחלק בין היכא דקליש נדרא כגון שהפר האב מתחלה התם הוא דקאמר הרב דאין האב מיפר בשותפות ארוס האחרון אא"כ בדמת הראשון קודם ששמעו אבל היכא דלא הפר האב מתחלה כגון דין זה שכתב רבינו כאן נדרה והיא ארוסה ומת הבעל וכו' מודה הרמב"ם דמיפר האב בשותפות ארוס האחרון אפי' שמע הראשון בהן קודם שמת וכמ"ש רבינו תדע שהרי באותו פ' כתב הרב וז"ל שמע ארוס ראשון והפר ומת ואח"כ שמע האב ונתארסה לאחר בו ביום אביה עם הארוס האחרון מפירין נדריה עכ"ל אלמא דס"ל דהאחרון מיפר בשותפות האב נדרים שנראו לראשון ושמע בהן קודם שמת וא"כ דברי הרמב"ם יהיו סותרים זו את זו אלא בע"כ דצריך לחלק דהכא שלא הפר האב מתחלה לא אקליש נדרא ואלים כחו דאב יכול להפר בשותפות ארוס האחרון אף בשמע בהן ארוס ראשון קודם שמת אבל כשהפר האב מתחלה לא יוכל האב להפר בשותפות האחרון אלא היכא שמת הראשון קודם ששמע בהן דהשתא כיון שלא נראו הנדרים לראשון יכול האחרון להפר בשותפות האב אף ע"ג דקליש נדרא והב"י האריך וחשב שרבינו לא עלה על דעתו שהרמב"ם מחלק בין מיתה לגירושין ואחרי ליה מאריה שיחס לרבינו טעות מפורסם בזה שהלא החילוק דבין מיתה לגירושין מפורש בדברי הרמב"ם גם בדברי רבינו ואי אפשר שיהא נעלם ממנו החילוק תוך כדי דיבור אלא כדפרי' הוא האמת דרבינו עלה על דעתו דהרמב"ם אינו מחלק בדין זה בין קלוש נדריה ללא קלוש ולפיכך השיג עליו ואמר ולא נהירא אבל העיקר כדעת הרמב"ם דאיכא לחלק והא דאמרינן בפ' נערה דהאחרון מיפר בשותפות אף נדרים שנראו לראשון אין זה אלא היכא דלא הפר האב מתחלה דלא קליש נדרה השתא ודאי אלים כחו דאב ומיפר בשותפות עם האחרון והכי נקטינן וכך פסק בש"ע: ומ"ש והא דאמרינן שחוזרת וכו' כלומר שהאב יכול להפר בשותפות עם האחרון אע"ג דהראשון שמע

קודם ודלא כהרמב"ם לפי דעת רבינו דוקא כשמת הבעל מן האירוסין וכו' ופשוט הוא מתוך אותה בעיא אי גירושין כהקמה הוא ע"ש (דף ע"א וע"ב):

אין

פרישה

(לב) שהאב חוזר ומיפר עם הארוס השני דהנדר שהיה עליה חל עכשיו על האב והארוס והרמב"ם מיירי במת הארוס אחר יום שמיעת האב ואע"פ שהרמב"ם ס"ל דבעינן שישמעו הארוס ביום שמיעת האב וכמ"ש לעיל הכא בחזרה ונתארסה שאני ועיין בדרישה: (לג) ואינו נראה דכיון שאינו יורש חלק ארוס כו' ר"ל דהא בלא נתארסה לאחר כ"ע מודו שאינו יכול להפר מפני קלישתו דכך דס"ל ב"ה בהדיא שם בגמרא וכן הקשה גם כן הר"ן בגמרא ד' ע"א ע"א וב"י הביאו אבל הרמב"ם י"ל ס"ל כמו שתירץ הר"ן דבשלא חזרה להתארס איכא שינוי רשות דמנתיק ליה האי נדרא מארוס לאב מש"ה כל היכא דקליש לא מצי מנתק אבל היכא דאיכא ארוס אחרון חזינן להאי ארוס אחרון כברעיה דראשון וכיון דמארוס לארוס קאתיא אע"ג דאיקליש ליה נדרא מצי אב ובעל להפר דבכה"ג לאו איתתוקי הוא עכ"ל ועיין בדרישה: (לד) בין לאחר שמיעה ושמע האב פי' ולא הפר לה: (לה) אלא א"כ לא שמע הארוס כו' דלא היו נראו לארוס הראשון עיין בב"י שכתב שהרמב"ם לא כ"כ אלא אנתגרשה ולא במת וכמ"ש גם הטור בסמוך. ונראה דגם לדעת רבינו לא פליג הרמב"ם כ"א אמ"ש רבינו דאם לא שמע האב ונתארסה לאחרון כו' דס"ל דאפי' שמע הבעל קודם מותו רק שלא שמע האב ואפי' לא נתארסה בו ביום שמת אפ"ה יכולין להפר יחד אחר כמה ימים בו ביום שישמעו בזה ס"ל להרמב"ם דכיון דשלא ביום שמת הארוס הראשון מפירין צריכין שלא ישמע הארוס הראשון הבל ודאי אם מפירין יחד ביום שמת הארוס הראשון ודאי כה"ג ס"ל להרמב"ם גם לדעת רבינו דיכולין להפר אף אם כבר שמע הארוס הראשון. וטעם דרבינו דלא מצריך שתחזור ותתארס בו ביום שמת הארוס הראשון כמ"ש בבבות הראשונות לפני זה ס"ט דבריש' מיירי דשמע אביה ונתגרשה

דרישה

גם ארישא דכמו דפליג ב"ה ברישא דרישא הכ"ל בלא הפר הבעל הכ"ל דאין האב חוזר ומיפר משום דמקליש קליש ולא חשיבא להוריש לאב וה"ה כי איכא אב וארוס אחרון מ"מ. אבל הר"ן תירץ קושיא לדברי המפרשים לל"פ ב"ה ארישא דה"ט דדוקא ברישא דרישא דאיכא שינוי רשות דמנתק ליה להאי נדרא מארוס לאב כל היכא דקליש ליה לא מצי מנתק אבל הכא דאיכא ארוס אחרון חזינן ליה להאי ארוס אחרון כברעיה דראשון וכיון דמארוס לארוס קאתיא אע"ג דאקליש ליה נדרא מצי אב ובעל להפר דכה"ג לאו אתתוקי הוא עכ"ל ר"ן פ"ס ד' ע"א. ומתוך מ"ש נתבאר דמ"ש רבינו והרמב"ם כתב בל' פלוגתא מ"ש לפי זה דה"ק הרמב"ן לא מבעיא לך שיכול להפר כי אם במת הארוס ביום שמיעת האב ע"ז קאמר דהרמב"ם כתב דאפי' מת הארוס אחר יום שמיעת האב אפ"ה אם חזרה ונתארסה בו ביום שמת יש לה הפרה בשניהן יחד ומסיק וכתב ע"ז ואינו נראה כו' וטעמו דהרמב"ם דס"ל דיכולין להתיר אע"ג דס"ל להרמב"ם דאפילו אם ארוס הראשון קיים ולא שמע ביום שמיעת האב אפ"ה תו לא מצי מתיר וכמ"ש רבינו לפני זה בשמו. נלע"ד דה"ט דשאני הכא כיון דמיד שמת הארוס הראשון קודם שחזרה ונתארסה נתרוקן חלק הבעל לאב ואף ע"פ שהאב לא הוה מצי מיפר לה כמו שנתבאר מ"מ כיון שנתרוקן לו הו"ל לאב בחלק הארוס מה שמע עדיין היום יום שמיעה ומועיל זה כשתחזור ותתארס בו ביום שאני האב להפר עם הארוס השני דהא בחלק זה השני הו"ל יום שמיעה יחד משא"כ ברישא כשהארוס הראשון חי דאין לאב חלק בחלק הארוס כלל ובעינן לארוס ואב יום שמיעה יחד לדעת הרמב"ם וה"ה כשמת הארוס ולא חזרה ונתארסה בו ביום. וה"ט דבעינן שתחזור ותתארס בו ביום שמת כדי שיפירו יחד ודו"ק. ולכל מה שכתבתי כיון נמי הב"י אלא שכתב דברין בקיצור

אין האב מיפר וכו' משנה פ' נערה המאורסה (דף ע"ו) הפרת נדרים כל היום יש בדבר להקל ולהחמיר כיצד נדרה בלילי שבת יפר בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך נדרה עם חשכה מיפר עד שלא תחשך שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר ובברייתא פליגי ר"י בר יהודה וראב"ש וסברי מעת לעת ואסיקנא דאין הלכה כאותו הזוג. ומה שכתב ואם עבר היום ושתק אפילו לא כיון וכו' מסקנא דגמ' סוף פ' נערה המאורסה ואם שתק מפני שאינו יודע וכן משנה בפרק בתרא דנדרים (סוף דף פ"ז) וכיון שאין מפירין אלא עד שתחשך מפירין בשבת וכו' בפ' נערה (סוף ד' ע"ו) קמיבעיא לן ואסיקנא דכיון דאין מפירין אלא עד שתחשך אפי' שלא לצורך שבת מיפר ולא דמי להא דתנן נשאלין לנדרים שהן לצורך שבת דוקא דכיון דיכול להתיר אחר השבת לא מטרחינן ליה בשבת כיון שאינו לצורך השבת כדלעיל ריש סימן רכ"ח:

לא דמיבעי' לן אי גירושין כהקמה דמי ולא איפשיטא שם (עא:) ופסק הרא"ש דכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן ומיהו בשם הרשב"א כתב דמדאמר שמואל דארוס אחרון מיפר נדרים שנדרה לארוס ראשון שגירשה שמעינן דס"ל גירושין כשתיקה ולא כהקמה והכי נקטינן אבל הרמב"ם בפי"א מה' נדרים פסק כדברי הרמב"ן והרא"ש ז"ל:

בשמת הבעל מן האירוסין אבל אם גירשה לא דמיבעיא לן אי גירושין כהקמה דמי ולא איפשיטא ולחומרא הלכך אם שמע נדרה וגירשה אין האב יכול להפר לא לבדו ולא בשותפות עם ארוס אחר ואפי' עם הארוס הראשון נמי לא (לו) אם החזירה אבל אם לא שמע הבעל נדרה וגירשה הוי דינה כמו לא שמע ומת לכל דבר: אין האב מיפר נדרי בתו ולא הבעל נדרי אשתו אלא ביום שמעם ודוקא כל היום ולא מעת לעת שאם שמע בתחילת לילה מיפר כל הלילה ויום המחרת ואם שמע סמוך לחשכה אינו מיפר אלא עד שתחשך ואם עבר היום ושתק אפילו לא כיון בשתיקתו [ג] אלא לצערה אינו יכול להפר ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר או אפילו יודע אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר כגון שסבור שאינו עינוי נפש יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים ולא הויא שתיקתו קיום ושעת ידיעתו כאילו הוא שעת הנדר או יום שמיעה ויפר כל אותו היום וכיון שאין מפירין אלא עד שתחשך (לז) מפירין בשבת אפילו נדר שאינו לצורך שבת כיון שאם לא יפר היום לא יכול עוד להפר (לח) אין האב ולא הבעל יכולין להפר עד שישמעו (לט) וכ"ש שחרש אינו יכול להפר (מ) והרמב"ם כתב שהבעל יכול להפר אע"פ שלא שמע [ד] וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן השוטה אינו מיפר ל"ש אב ל"ש בעל קטן אין לו אישות לפיכך אינו מיפר אין האב ולא הבעל (מא) מפירין עד שתדור אבל משנדרה מפירין (מב) אע"פ שלא חל הנדר כיצד אמרה קונם ככר זה עלי אם אלך למקום פלוני אע"פ שלא חל הנדר (מג) כיון שלא הלכה יכולין

אין האב ולא הבעל יכולין להפר עד שישמעו פירוש שאין מועיל כשיאמר כל נדרים שנדרת יהיו מופרים ואע"פ שלא שמען ובעיא דרמי בר חמא הוא בפ' נערה (דף ע"ב וע"ג) ותו קמיבעיא ליה חרש שאינו שומע ומדבר מהו שיפר לאשתו אם תמצא לומר בעל מיפר בלא שמיעה משום דבר מישמע הוא אבל חרש דלאו בר מישמע הוא לא היינו דר' זירא דאמר כל הראוי לבילה וכו' אמר רבא תא שמע ושמע אישה פרט לאשת חרש שמע מיניה ודעת הרמב"ם בכל דוכתא כשיטת הגאונים דכל אם תמצא לומר פשיטותא דקמייתא היא הלכך בעל מיפר בלא שמיעה אבל לא חרש והרא"ש תופס שיטתו דאם תמצא לומר לאו פשיטותא הוא וכיון דאיסורא דאורייתא הוא נקטינן לחומרא דאינן יכולין להפר עד שישמעו ובגמרא מותבינא מהא דלעיל דתנן דרך תלמיד חכם עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו אמר כל נדרים וכו'. וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו וכו' והא לא שמע ופרקינן דאורחא דצורבא מרבנן להדורי פירוש לחזור ולבדוק אחר בתו וארוסתו אם יש עליה שום נדר דליפר לה שלא תבא לידי מכשול אבל לעולם אין הנדר מופר עד שישמעו ותו אסיקנא דיכול לומר לאשתו כל נדרים שנדרת עד זמן פלוני הרי הן מופרים ומהני הך הפרה לכשישמע אותן אא"כ דאין צריך הפרה אחרת וע"ל אבל דרך ת"ח:

אין האב וכו' משנה פרק נערה (דף ע"ה) פלוגתא דר"א וחכמים והלכה כחכמים דאין מפירין עד שתדור:

ומ"ש אבל משנדרה מפירין אף על פי שלא חל הנדר וכו' בפ' בתרא דנדרים בברייתא (דף פ"ט וצ') פליגי בה רבי נתן וחכמים ופסקו הפוסקים כחכמים דבהפרה אע"פ שלא חל הנדר מיפר ואע"פ דנדר שנשאל לחכם אין מתירין עד שיחול התם נפקא לן מקרא דכתיב לא יחל משמע עד שיחול ועיין במה שכתבתי בס"ד בזה בסימן רכ"ה ואיכא לתמוה אמ"ש בהגהת סמ"ג סימן ק"ז דל"ע בנדרים גבי אנסביה איתתא וכו' משמע דאינו מתיר עד שיחול הנדר ושאני בעל שאני עכ"ל דמאי קשיא ליה ומאי שנא דקאמר הלא תלמוד ערוך הוא לשם דמייתי הך עובדא דההוא גברא ושקלינן וטרינן ואסיקנא א"ר פפי מחלוקת דר' נתן וחכמים בהפרה אבל בשאלה ד"ה אין חכם מתיר כלום אלא א"כ חל הנדר דכתיב לא יחל דברו

ומ"ש הילכך שמע בעלה וגירשה אין האב יכול להפר לא לבדו ולא בשותפות עם ארוס אחר ואפילו עם הארוס הראשון נמי לא אם החזירה כלומר אפי' גירשה והחזירה ביום השמיעה וכל זה פשוט דכיון דמספיקא אמרי' דגירושין כהקמה דמי כיון דהקים לה שוב אינו יכול להפר אפי' הוא עצמו וכ"ש שלא יפר האב לבדו או בשותפות עם ארוס אחר: ומ"ש אבל אם לא שמע בעלה נדרה וגירשה הוי דינה כמו לא שמע ומת לכל דבר פשוט הוא דהא לא איבעיא לן גירושין אי דמי כהקמה אלא היכא דשמע קודם גירושין אבל לא שמע קודם גירושין פשיטא דליכא למימר ביה דגירושין הוא כהקמה ובהדיא אמרינן דבעיין למאי נ"מ כגון שנדרה ושמע בעלה גירשה והדרה ביומא דמשמע דהיכא דלא שמע בעל קודם גירושין לא איבעיא לן דהא ודאי פשיטא דליכא למימר ביה דליהוו גירושין כהקמה:

אין האב מיפר נדרי בתו ולא הבעל נדרי אשתו אלא ביום שמעם זה מבואר בכתוב: ומ"ש ודוקא כל היום ולא מעת לעת וכו' משנה בפ' נערה המאורסה (עו:) ואף ע"ג דמייתי בגמרא (שם) ברייתא דאיכא תנאי דס"ל מעת לעת הא איפסיקא בגמ' דלית הלכתא כוותייהו אף ע"ג דאיכא ספרים דגרסי בגמ' דהלכתא כוותייהו כבר כתב הרא"ש שר"ח והרי"ף לא גרסי הכי וראוי להחמיר כמותם עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפי"ב מה' נדרים וכ"פ סמ"ג: **ומ"ש** ואם עבר היום ושתק אפי' לא כיון בשתיקתו אלא לצערה אינו יכול להפר מסקנא דגמ' בס"פ נערה המאורסה (עט.) וכ"פ הרמב"ם בפ' י"ב מה' נדרים וז"ל שמע האב או הבעל ושתק כדי לצערה אע"פ שלא היה בלבו לקיים נדרה הואיל ועבר היום ולא הפר ולא ביטל נתקיימו נדריה וכ"פ הר"ן וכתב עוד הר"ן דשותק ע"מ לקיים לאלתר שוב אינו יכול להפר אפי' בו ביום: ומ"ש ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר או אפי' יודע אלא שנדרה נדר שהוא סבור שאינו יכול להפר וכו' משנה בפ' בתרא דנדרים (דף פז.) יודע אני שיש נדרים אבל איני יודע שיש מפירים יפר יודע אני שיש מפירים אבל איני יודע שזה נדר רמ"א לא יפר וחכ"א יפר וידוע דהלכה כחכמים ובגמ' בס"פ נערה המאורסה [דף עט.] מייתי משנה זו ופירשוה הרא"ש והר"ן יודע אני שיש נדרים שנדרה אשתו הוו נדרים אבל ביום ששמעתי לא הייתי יודע שהבעל יכול להפר נדרי אשתו יפר באותו יום שלמד שהבעל יכול להפר דההוא יומא הוי לדידיה יום שמיעה: אבל איני יודע שזה נדר. כלומר שזה מן הנדרים שהבעל מיפר רמ"א לא יפר אחר יום שמיעה וחכ"א יפר דכיון שלא ידע הפרת נדר זה לא מיקרי יום שמיעה וכן פי' הרמב"ם משנה זו וכך הם דבריו בפי"ב מה' נדרים:

כתב הרשב"א בתשובה שמי שנדרה אשתו וקיים לה באחד מלשונות של הקמה וכסבור שאינו לשון הקם וכו ביום הפר לה דהקמתו הקמה ולא דמי ליודע אני שיש נדרים וכו' דהתם היינו טעמא דכיון שאינו יודע שיש נדרים ושיש מפירים אע"פ ששמע בנדר אין זו שמיעה ולא קרינן ביה ביום שמעו אבל היכא דידע שיש נדרים ויש מפירים הויא שפיר שמיעה ואי טעה בהקמתו אין בכך כלום וה"ה למי שיודע שיש נדרים ומפירים אבל לא ידע שצריך להפר ביום שמעו דכיון שעבר יום שמיעה אינו יכול להפר וכתב עוד שאם נשאל על ההקם הפרתו שהפר הפרה וא"צ לחזור ולהפר דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו הרי עקר הקם מעיקרו ונמצאת הפרה במקומה עומדת: כתב הר"ש בר צמח בעל שקיים נדר אשתו והלכה לפני ג' הדיוטות והתירו לה מותר: ומ"ש וכיון שאין מפירין אלא עד שתחשך מפירין בשבת אפי' נדר שאינו לצורך השבת כיון שאם לא יפר היום לא יוכל עוד להפר פשוט בגמרא סוף פ' נערה המאורסה (עז.) וכתב הרמב"ם בפי"ג מהל' נדרים ולא יאמר לה בשבת מופר ליך כדרך שאומר בחול אלא מבטל בלבו ואומר לה טלי אכלי טלי ושתי וכיוצא בזה עכ"ל. וכתבו רבינו לקמן בסימן זה: **אין** האב ולא הבעל יכולין להפר עד שישמעו וכ"ש שחרש אינו יכול להפר וכו' בפרק נערה המאורסה (עב.) בעי רמי בר חמא בעל מהו שיפר בלא שמיעה ושמע אישה דוקא או לאו דוקא ואהדריה למפשטא מכמה מתנייתא ודחו להו ובתר הכי גרסינן (עג.) בעי רמי בר חמא חרש מהו שיפר לאשתו פי' המדבר ואינו שומע את"ל בעל מיפר בלא שמיעה משום דבר מישמע הוא אבל חרש דלאו בר מישמע הוא לא היינו דרבי זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכולי אמר רבא ת"ש ושמע אישה פרט לאישה חרש ש"מ וכתב הרא"ש דבעיא קמא לא איפשיטא כלומר ואזלינן לחומרא וכ"פ סמ"ק אבל הר"ן כתב בשם הרמב"ן דכיון דקאמר את"ל בעל מיפר בלא שמיעה ומסמיך לה נמי אדרבי זירא משמע דהכי קי"ל וזהו דעת הרמב"ם בפי"ב מהלכות נדרים וכ"פ סמ"ג וכתב רבינו ירוחם דאפי' לדעת הרא"ש אם אחר שהפר שמע א"צ לחזור ולהפר כשישמע:

השוטה אינו מיפר וכו' קטן אין לו אישות לפיכך אינו מיפר כ"כ הרמב"ם בפי"ב: אין האב ולא הבעל מפירין עד שתדור בפרק נערה המאורסה (עה.) איפליגו ר"א וחכמים במתני' והלכה כחכמים דאמרי דהאומרת לאשתו כל נדרים שתדורי עד שאבוא ממקום פלוני הרי הן מופרים אינו מופר משום דא"ק אישה יקימנו ואישה יפרנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר: ומ"ש אבל משנדרה מפירין אע"פ שלא חל הנדר כיצד אמרה קונם ככר זה עלי אם אלך למקום פלוני וכו' פלוגתא דרבי נתן ורבנן: (ב"ה בפרק בתרא דנדרים פ"ט וצ') ופסקו הרא"ש והר"ן בשם הרמב"ן כרבנן דאמרי דבהפרה

דרישה

במקום שהיה לו להאריך וללמדינו שהרמב"ס מיירי אף במת אחר הפרת האב ובש"ע כתב זה בהדיא גם נרמז בדברי רבינו דמדכתב פירוש הרמב"ן דמוקי להפר האב כו' במת ביום לאחר השמיעה ממילא סיפא דברייתא וסוף דברי הרמב"ס ג"כ ע"ז קאי וק"ל. אך במאי דפי' ב"י על מ"ש רבינו והרמב"ס כתב שאם מורה ונתארסה בו ביום כו' וז"ל ב"י דהר"ן כתב דמש"ה קתני בו ביום דאי נתארסה ביום שלאחריו כיון דכשמת בעל נתרוקנה רשות לאב ולא הפר בו ביום קיימיה לנדריה עכ"ל משמע מדברי ב"י שזה הוא הטעם של הרמב"ס לפי האמת וא"א לומר כן דהא כתבתי בפרישה דגם הרמב"ס סובר דכשלא נתארסה לאחר דאין האב יכול להפר משום דאיקלש נדרה ואם כן היאך כתב כיון דכשמת הבעל כו' ולא הפר בו ביום קיימיה לנדרו והא לא היה אפשר להפר אפי' בו ביום דהא כבר הוכחתי דמיירי שמת הארוס ביום של אחר שמיעת והפרת האב והא דכתב הר"ן האי טעמא הייני לב"ש דס"ל דאפילו בלא נתארסה נמי לא אמרינן איקלים נדרה וכדמסיק שם הר"ן ד' ע"א ע"ב דהתוס' פירשו דב"ה פליג, נמי אריסא וריסא דברי ב"ש הוא למוד דס"ל כרישא דרישא דאפי' הפר האב ולא מורה ונתארסה האב חוזר ומיפר למוד והשמעי' בהא דבחזר ונתארסה מפירין יחד ואליבא דב"ש א"ש ה"ט אבל אליבא דב"ה דקי"ל כוותיה נראה דצריכין לטעמא שכתבתי ודו"ק: [ג] (אלא לנערה כו' כתב ב"י בשם הר"ן דשותק ע"מ לקיים לאלתר שוב אינו יכול להפר אפי' בו ביום עכ"ה): [ד] (וא"א הרא"ש לא כ"כ וכתב רבי' ירוחם דאפילו לדעת הרא"ש אם אחר שהפר שמע א"כ לחזור ולהפר כשישמע עכ"ה):

שעניכס

פרישה

ונתרוקן מיד בשעה שמת לרשות האב ומש"ה אי לא נתארסה בו ביום שמת והפירו יחד אוי אם לא הפר האב הכל הו"ל קיום כיון דנתרוקן הכל לרשותו. משא"כ כשלא שמע האב ביום שמת הארוס ג"כ לא בעינן שנתארסה בו ביום אלא אי נתארסה ביום ששמע האב סגי. ונראה דמ"ש רבינו האב והארוס האחרון מפירין ביחד ביום שישמעו האי ביחד ל"ד קאמר דאם ישמעו זא"ז מיפר כל אחד ביומו לדעת הרא"ש ורביט' הנ"ל ודו"ק: (לו) אם החזירה ר"ל אפי' ביום השמיעה. (לז) מפירין בשבת כו' ולא יאמר לה מופר לך כמו בחול אלא טול ואכול ומבטלו בלבו כדלקמן: (לח) אין האב ולא הבעל יכולין להפר עד שישמעו כו' דכתיב ושמע אביה כו' וה"ה לבעל ובגמ' פריך מהא דלעיל לכן דרך ת"ח לומר לה קודם שיכניסנה כו' הא לא שמע ומשני מש"ה מיפר עתה כדי לסוק אותה ולבדוק בה אם יש בה שום נדר וכשתספר לפניו אז ישמע ויפר ע"ש מ"ן: (לט) וכ"ש שחרש אינו יכול כו' שאינו ראוי כלל לשמיעה ואינו שייך גביה כל הראוי לבילה כו': (מ) והרמב"ם כתב שהבעל יכול להפר כו' דשמע אביה כתיב אבל בבעל לא כתיב ושמע: (מא) מפירין עד שתדור דאמר קרא אישה יקימנו ואישה יפרנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר: (מב) אע"פ שלא חל הנדר ול"ד לנדרים דעלמא שאמרינן לעיל דאין מתירין עד שיחולו משום דכתיב התם לא יחל דברו דמשמע כל זמן שאין שם מעשה בגוי אלא דיבור בעלמא שעדיין לא חל הנדר לא יחל החכם רש"י. והרא"ש פי' דכתיב לא יחל דברו וסמיך ליה ככל היוצא מפיו יעשה אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה או אמרינן הוא אינו מיחל אבל אחרים כו': (מג) כיון שלא הלכה וכתב רבינו ירוחם בשם הר"ר יונה דהיינו דוקא בתולה בזמן משום דממילא חייל אבל תולה במעשה אינו מיפר עד שימול אבל דעת רבינו כ"ל דאינו כן שהרי מ"ש כיצד אמרה קונם ככר זה עלי אם אלך למקום פלוני כו' הליכה מעשה

סוף

יכולין להפירו ואפילו שלא בפניה כתב הרמב"ם שהבעל מיפר לשתי נשיו כאחת וכן האב לשתי בנותיו (מד) והרמב"ן כ' שאינן יכולין להפר לשתיהן כאחת וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל אין יכולין לעשות שליח (מה) לא להקמה ולא להפרה (מו) אפי' בנדרים שנדרה כבר: צריך שיכוין לשם האשה שמיפר לה ולשם הנדר שהוא מיפר כיצד נדרה אשתו (מז) וסבור שנדרה בתו או איפכא (מח) נדרה מהתאנים וסבור שנדרה מהענבים או איפכא (מט) והפר לה ע"ד זה לא הוי הפרה כיון שלא כיון לשם מי שנדר ולשם הנדר שנדרה והני מילי שלא נודע לו תוך כדי דיבור של ההפרה אבל אם נודע לו תוך כדי דיבור (נ) ורצה גם בהפרה זו הוי הפרה (נא) אמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך סתם והפר הוי הפרה
אף

דבהפרה אע"פ שלא חל הנדר מיפר וכ"פ הרמב"ם בפי"ב וכתב ר"י בשם ה"ר יונה דהיינו דוקא בתולה בזמן משום דמתילא חייל אבל תולה במעשה אינו מיפר עד שיחול: כתב הרמב"ם שהבעל מיפר לב' נשיו כאחת וכן האב לב' בנותיו בפרק י"ב וטעמו מדגרסינן בפ' נערה המאורסה (עג.) איבעיא להו בעל מהו שיפר לב' נשיו בבת אחת אותה דוקא או לאו דוקא וכתב הר"ן דבאב נמי מיבעיא ליה דהא כתיב ביה אותה אמר רבינא ת"ש אין משקין ב' סוטות כאחת מפני שלבה גס בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנאמר והשקה אותה לבדה ומפרש הרמב"ם דרבינא מרבנן פשיט לבעיין דלא משמע להו אותה דוקא דהא יהבי טעמא מפני שלבה גס בחבירתה והכי איתא בתוספתא בשם רבי יוסי בר' יהודה ור"א בר"ש שאם היו על אשתו ה' נדרים או שהיו לו ה' נשים ונדרו כולן ואמר מופר לכם כולן מופרין אבל הרא"ש והר"ן כתבו בשם הרמב"ן דבכמה דוכתי דכ"ע דרשי אותה דוקא ות"ק דאמר מפני שלבו גס בה לא פליג אדיוקא דאותה אלא טעמיה דקרא קא מפרש: **אין** יכולין לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה פלוגתא דרבי יאשיה ור' יונתן בפ' נערה המאורסה (עב.) ופסק שם הרא"ש דהלכה כר' יאשיה דמחמיר וכ"כ הרי"ף בפ' השואל וכ"כ הרמב"ם בפי"ג מהלכות נדרים וטעמא משום דכתיב אישה יקימנו ואישה יפירנו דמשמע הוא עצמו ולא שלוחו ומבעל נשמע לאב דהוא עצמו מיפר ולא שלוחו: צריך שיכוין לשם האשה שמיפר כילד נדרו אשתו וסבור שנדרה בתו וכו' משנה שם (פו.) ודייק לה בגמרא מקרא וכתב הרמב"ם בפי"ב שיש לו להפר כל יום ידיעה שנית ופשוט הוא דהא ידיעה קמייתא לא היתה ידיעה: וכתב הר"ן דאם קיים בידיעה קמייתא כיון דבטעות הוה לאו כלום הוא ואם רצה להפר בידיעה שנייה מיפר והכי איתא בתוספתא:

וה"מ שלא נודע לו תוך כדי דיבור של הפרה אבל אם נודע לו תוך כדי דיבור ורצה גם בהפרה זו הוי הפרה כלומר ואע"פ שלא חזר והפר לה בפיו הוי הפרה כ"כ שם הרא"ש וטעמו מדרמי בגמרא אמתני' הא דתניא אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ושני רב אשי כאן תוך כדי דיבור כאן לאחר כדי דיבור ומפרש ז"ל דהיינו לומר דמתני' כשנודע לו אחר כדי דיבור וברייתא כשנודע לו תוך כדי דיבור: ומ"ש עוד רבינו אמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך סתם והפר הוי הפרה וכו' כלומר וסבור שנדרה בתו ונמצא שנדרה אשתו אע"פ שלא נמצא אלא אחר כדי דיבור הרי הוא מופר והוא שרוצה בהפרת אשתו כ"כ הרא"ש שם וטעמו מדשני בגמרא (שם) ארומיא דברייתא אמתני' ל"ק כאן בסתם כאן במפרש כלומר ברייתא בשאמרו לו סתם מת לו מת וכסבור שהוא אביו וקרע ונמצא שהוא בנו ומתני' בשאמרו לו בפירוש נדרה אשתו ואחר כך נמצאת שהיא בתו ומש"ה לא הויא הפרה אבל אם אמרו לו סתם נדרה אשה בביתך וכסבור שהיא אשתו והפר ונמצאת שהיא בתו או איפכא אה"נ דהוי מופר ואע"ג דרב אשי משני כאן תוך כדי דיבור וכו' כבר כתב הר"ן דלאו לאיפלוגי אאידך שינויא אתא. ומיהו הרמב"ם בפי"ב השמיט ב' דינים אלו ונראה שטעמו משום דסבר דהני תרי שינויי פליגי אהדדי בדינא הילכך לא נקטי' כחד מינייהו דספק של תורה להחמיר אבל קשה דהו"ל למיכתב דינא דנפיק אליבא דשינויא דרב אשי דכיון דבתרא הוא כוותיה קי"ל ואפשר דאידך שינויא סתם תלמודא משני ליה איכא למימר דלא קי"ל כרב אשי גבי סתם תלמודא:
כל

דברו: כתב הרמב"ם שהבעל מיפר לב' נשיו כאחת כו' בגמרא פ' נערה (דף ע"ג) קמיבעיא לן ופשטינן מדתנן אין משקין ב' סוטות כאחת מפני שלבה גס בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנא' והשקה אותה לבדה ולהרמב"ם פשטינן מת"ק דהלכה כמותו לגבי רבי יהודה ולא דרש אותה ודוקא ב' סוטות אין משקין מטעמא דלבה גס בה והלכך לגבי הפרה דליכא טעמא לאיסורא מפירין ב' נשים כאחת אבל הרמב"ן והרא"ש מפרשים דכ"ע דרשי אותה ות"ק קאמר דוהשקה אתא לדרשא אחריתא אלא דבלאו קרא נמי אין משקין משום דלבו גס בה והלכך גבי הפרה נמי אין מפירין מדכתיב ואם ביום שמוע יניא אותה ולא חבירתה ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא באיסורא דאורייתא: **אין** יכולין לעשות שליח וכו' פלוגתא דר' יאשיה ורבי יונתן בברייתא פ' נערה (סוף דף ע"ב) ופסקו הפוסקים כר' יאשיה דיליף מקרא אישה יקימנו ואישה יפירנו ולא שליח ומ"ש אפי' בנדרים שנדרה כבר כלומר ליכא לאוקמי קרא בנדרים שתהא נודרת בעתיד והוא שלא יאמר לאפטרופוס כל נדרים שתדור אשתי מכאן עד שאבא ממקום פלוני הפר לה דא"כ קשה מאי איריא שליח אפי' הוא עצמו אינו יכול להפר עד שתדור דקי"ל כחכמים דר"א כדכתב בסמוך אלא בע"כ קרא אתא בנדרים שנדרה כבר: **צריך** שיכוין וכו' משנה בסוף נדרים (דף פ"ו) נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו ה"ז יחזור ויפר ודייקינן עלה למימר דיניא אותה דוקא והא גבי קרעים דכתיב על על דכתיב על שאול ועל יונתן בנו ותניא א"ל מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ומשני ל"ק הא בסתם והא במפרש פירוש מתני' בהפר בפירוש לשם בתו הלכך כיון שנמצא שאינו כך צריך לחזור ולהפר לשם אשתו שנדרה אבל היכא דהפר סתם שלא על אשתו ולא על בתו א"צ לחזור ולהפר הכי משמע מפי' רש"י וכ"כ וז"ל הא בסתם הך קריעה דקרא סתם למי שהוא עכ"ל משמע מדבריהם דאם א"ל נדרה אשה בתוך ביתך וסבור שהיא אשתו והפר ונמצא שהיא בתו צריך לחזור ולהפר דהיינו נמי מפרש דהפר לשם אשתו דסבור היה שאשתו נדרה וכך נראה מדברי רבינו שכתב א"ל נדרה אשה בתוך ביתך סתם והפר הוי הפרה אף על פי שלא כיון לזאת בפרט אלמא דוקא בהפר סתם למי שהיא אבל היכא דסבור שהיא אשתו והפר לשם אשתו ונמצא שהיא בתו אין זה סתם אלא מפרש ומש"ה כתב תחלה כילד נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו או איפכא וכו' דלא הוי הפרה לאחר כ"ד דהיינו אפי' בא"ל נדרה אשה בביתך סתם וסבור שנדרה בתו והפר ונמצא שהיא אשתו לא הוי הפרה דזה מפרש קרינן ליה מיהו איכא לתמוה טובא דהרא"ש בפסקיו סוף נדרים לאחר שהביא המשנה כלורתה כתב וז"ל ומיירי כגון דא"ל נדרה בתך והפר לה ונמצא שהיא אשתו לאחר כ"ד וכו' ואם א"ל סתם נדרה אשה בביתך וסבור שנדרה בתו והפר ונמצא שנדרה אשתו אף על פי שלא נמצא אלא לאחר כ"ד ה"ז מופר והוא שרוצה גם בהפרת אשתו עכ"ל אלמא דס"ל דאף היכא דסבור שנדרה בתו ונמצא שהיא אשתו הו"ל סתם והוי הפרה אפי' לאחר כ"ד וכך פסק הרא"ש ס"פ אלו מגלחין גבי קריעה א"ל מת לך מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה והיינו אף לאחר כ"ד וא"כ למאי דפרישית יהיו דברי רבינו סותרים דברי הרא"ש בפסקיו ועוד דלמה לא הזכיר גם סברת אביו כדרכו ואפשר לומר דמ"ש רבינו כאן לאו דוקא בהפר סתם למי שהיא אלא אפי' סבור שהיא בתו ונמצא שהיא אשתו נמי כיון שא"ל בסתם נדרה אשה בביתך הוי הפרה אפי' לאחר כ"ד כדפסק הרא"ש גבי הפרה אלא דלפ"ז איכא לתמוה דקשיא מדברי רבינו שכתב בסימן ש"מ גבי קריעה דא"ל מת סתם וסבור שהוא בנו ונמצא שהוא אביו דינו כמפרש ואם לאחר כ"ד הוא צריך לחזור ולקרוע דא"כ יהיו פסקיו סותרים זה את זה וסותרים גם כן מה שפסק הרא"ש גבי קריעה דבסבור שהוא אביו יצא ידי קריעה אפילו לאחר כ"ד ומה שנראה לפע"ד הוא דראה רבינו באלפסי ס"פ אלו מגלחין דגרים בסיפא דברייתא בא"ל מת לו מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא בנו לא יצא ידי קריעה כמו ברישא וכן מבואר מדברי הרמב"ם פ"ח דאבל דגרים הכי שהרי פסק דבא"ל מת לך מת סתם לא יצא ידי קריעה לאחר כ"ד השתא לפ"ז ס"ל דהדר ביה תלמודא משינויא קמא דמחלק גבי קריעה בין סתם למפרש דליתא אלא אין חילוק כי אם בין תוך כ"ד ובין לאחר כ"ד מיהו הא דמשני תלמודא לגבי הפרה לחלק בין סתם למפרש לא הדר ביה דודאי משנתינו מדברת במפרש דוקא מדכתיב יניא אותה דבעינן הפרה לשם אותה הנודרת דוקא אבל בא"ל נדרה אשה בביתך סתם וסבור שהיא בתו ונמצא שהיא אשתו הוי הפרה כיון שלא פירשו לו בפירוש שהיא אשתו ואע"ג דבקריעה בסתם וכסבור שהוא אביו ונמצא שהוא בנו לא יצא ידי קריעה שאני התם דכיון דכתיב על על משמע ודאי דבעינן דדוקא על אותו מת הוא מתכוון לקרוע הילכך אפי' בסתם לא יצא ידי קריעה דהכי משמע על על דוקא מה שאין כן בקרא דיניא אותה והא דפריך מעיקרא מקריעה אהפרת נדרים וקאמר למימרא דיניא אותה דוקא הוא והא גבי קרעים וכו' התם מכח כ"ש הוא דפריך דכיון דאפי' בקריעה דכתיב על על יצא ידי קריעה כ"ש גבי הפרה דלא כתיב אלא יניא אותה אבל למסקנא דבקריעה אפי' בסתם לא יצא ידי קריעה לאחר כ"ד איכא למימר דשינויא קמא דמפליג בין סתם למפרש אף ע"ג דלגבי קריעה לא מפלגינן בינייהו אלא אף בסתם לא יצא ידי קריעה לאחר כ"ד מ"מ גבי הפרה מפלגינן בינייהו ובסתם אף לאחר כ"ד הויא הפרה זו היא דעת רבינו וע"פ דעת האלפסי והרמב"ם וקרוב לומר דגם באשיר"י פ' אלו מגלחין היה גורס רבינו בסיפא דבסתם לא יצא ידי קריעה כדגרסינן ברישא שהרי כ"כ בפירושו בנדרים במסקנתו דיש ספרים דלא גרסי הך סיפא דא"ל מת לו מת וכסבור שהוא אביו וכו' יצא ידי קריעה עכ"ל ונראה דאין רצונו לומר דלא גרים הך סיפא כל עיקר דאם כן מאי קשיא ליה מברייתא דתני בה לא יצא ידי קריעה הא פשיטא דאיכא לשנויי דאיירי במפרש אלא בע"כ דהרא"ש ר"ל דלא גרסי הך סיפא דא"ל מת לו מת וכו' יצא ידי קריעה אלא גרסינן בהך סיפא נמי לא יצא ידי קריעה וכך היתה הגירסא בפירש"י לשם ע"ש והיא גי' האלפסי והרמב"ם ולכן כתב רבינו גבי הפרה דבסתם הוי הפרה לאחר כ"ד וגבי קריעה פסק דלא הוי קריעה בסתם לאחר כ"ד דס"ל דכך הוא דעת הרא"ש בפסקיו. ואע"פ דהב"י בסימן ש"מ כתב דבאלפסי איתא דבמת לו מת סתם יצא ידי קריעה וכך נראה ממ"ש נ"י ס"פ אלו מגלחין שכך היה גורס באלפסי וכך הוא בספרי הרא"ש שבדפוס אפי' הכי נראה דרבינו היה גורס כגירסתנו באלפסי וכמ"ש הרמב"ם וכך היה גורס בפסקי הרא"ש אביו. ועוד נראה דרבינו ס"ל דאין חילוק בין הפרה לקריעה והיה גורס ג"כ בסיפא דבסתם לא יצא ידי קריעה כדפרישית וכגירסתנו באלפסי והיינו דוקא בדסבור שהיה אביו ונמצא שהוא בנו ושינויא קמא דמחלק בין סתם למפרש נמי הילכתא היא דהך שינויא קאמר לה סתמא דתלמודא ומיירי במיפר סתם למי שהיא וה"ה בקריעה היכא דקורע למי שהוא והתם הוא דמהניא הפרה וקריעה אפילו לאחר כ"ד אבל היכא דסבור שהיה אביו ונמצא שהוא בנו לא יצא ידי קריעה כדתניא להדיא בקריעה וה"ה בהפרה היכא דסבור שנדרה אשתו ונמצא שבתו היא שנדרה לא הוי הפרה לאחר כ"ד ולא קשה אמאי כתב רבינו דין סתם למי שהיא גבי הפרה ודין דסבור שהיה אביו גבי קריעה ולא כתב דינא דתרווייהו גבי הפרה וגבי קריעה דיש לומר דגבי הפרה אורחא דמילתא שמיפר למי שהיא דאינו חושש בהפרה אם היא אשתו או נכרית או בתו אין היזק אם תהיה הפרה שלא לצורך אבל גבי קריעה לאו אורח ארעא לקרוע בגדיו בסתם דעובר על בל תשחית אם לא דסבור שהוא אביו או בנו או א' מקרובים שחייבים לקרוע עליו ולעולם אין חילוק כלל בין דין הפרה לדין קריעה אלא שלפי זה לא ס"ל לרבינו כהרא"ש בדין הפרה דאילו הרא"ש ס"ל דבסתם היכא דסובר שהיא אשתו ונמצא שהיא בתו הוי הפרה אפי' לאחר כ"ד כמ"ש להדיא בפסקיו סוף נדרים ולרבינו היכא דסבור שהיא
אשתו

פרישה

הוא ואפ"ה קאמר של הנדר וק"ל: (מד) והרמב"ן כתב שאינן יכולין להפר כו' דכתיב אותה דוקא: (מה) לא להקמה ולא להפרה דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו (וה"ה לאביה עכ"ה): (מו) אפילו בנדרים שנדרה כבר וא"ת פשיטא דהא אפי' שהב או שבעל בעצמו אינן מפירין מה שתדור וי"ל דה"ק פשיטא אם יאמר לשליח כשתשמע שאשתי תעשה נדר תפר לה דזה כמי הוי שנדר בעולם בשעת ההפרה פשיטא דלא מהני אלא אפי' אם לא יעשה השליח עד שנדרה שבשעה שעושה השליח הוי הנדר כבר בעולם אפ"ה לא מהני: (מז) וסבור שנדרה בתו ולא דמי למ"ש בסמוך אם אמר לו נדר אשה בתוך ביתך והפר דהוי הפרה דהתם הפר סתם אדעתיה דהכי היינו מופר בהפרתו הנודר יהיה מי שיהיה משא"כ הכא דדעתו בהפרתו היה אבתו וכדמסיק וכתב אם הפר אדעת זה וק"ל: (מח) נדרה מהתאנים וסבר שנדרה מהענבים כו' ק"ק פשיטא דאינו הפרה דהא צריך לפרט ודוחק לומר דבדיעבד הוי הפרה אפי' בלא פירוט וי"ל דא"כ פירוט אלא משום דנדע דלא נדרה דבר כדי לאפרושי מאיסור וכמ"ש לעיל סימן רכ"ח וא"כ בהאי פירוט דבין תאנים וענבים אין חילוק בזה וק"ל: (מט) והפר לה על דעת זה לא הוי הפרה וכתב הרמב"ם שיש לו להפר כל יום ידיעה שנית והר"ן כתב דאם קיים בידיעה קמייתא כיון דבטעות הוי לאו כלום הוא ואם רצה להפר בידיעה שנית מיפר: (נ) ורצה גם בהפרה זו הוי הפרה וקו"ל דאע"ג דלא חזר וסיפר אח"כ בפירוש ב"י: (נא) אמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך סתם כו' (שלא אמרו לו מי היא אע"פ שלא כיון לזאת בפרט כלומר כו' עכ"ה) כלומר וסבור
שנדרה

אשתו וכו' לא הוי הפרה אף ע"פ שא"ל נדרה אשה בביתך סתם דסתם זה דינו כמפרש ולענין הלכה נקטינן כהך פירושא בתרא לאומרא באיסורא דאורייתא ובין בהפרה ובין בקריעה לא הויא הפרה ולא יצא ידי קריעה לאחר כ"ד אא"כ בהאי סתם דא"ל נדרה אשה בתוך ביתך והפר בסתם למי שהיא אבל בסבור שהיא אשתו ונמלא שהיא בתו אם כן איפכא לא הוי הפרה וכן בקריעה דוקא בא"ל מת לך מת בסתם וקרע למי שהוא יצא ידי קריעה הא לאו הכי לא ודלא כמ"ש בש"ע להקל הכא הכא כהרא"ש וכמקלת גרסאות באלפסי :

כל ההפרה תלויה בשעת הנדר וכו' משנה בפרק בתרא דנדרים (סוף דף פ"ח וריש דפ"ט) להיכא דתליא נפשה ביומי ככר זה לאחר שלשים יום ובברייתא פליגי ר' ישמעאל ור"ע להיכא דתליא נפשה בנישואין והלכה כר"ע וע"ש :

נדרה מב' דברים כאחד וכו' שם (דף פ"ז) סתם משנה קיים לתאנים כולו קיים הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים אמרה קונם תאנה שאני טועמת וענב שאני טועמת הרי אלו ב' נדרים ובברייתא פליגי בה ר' ישמעאל דרש יקימנו יקם ממנו שאם קיים מקצת ממנו הוקם כולו אבל בהפרה דליכא קרא לא הוי הפרה כלל עד שיפר לשניהם ור"ע מקיש הפרה להקמה מה הקמה ממנו אף הפרה ממנו והכ"א מקיש הקמה להפרה מה הפרה מה שהפר הפר אף הקמה מה שקיים קיים ופסק הרא"ש כסתם מתני' וכרבי ישמעאל והרמב"ם פסק כחכמים ונקטינן לחומרא כהרא"ש. ומ"ש ואם אמרה קונם תאנים וכו' היינו סיפא דמתני' דבהא לא פליגי דכ"ע מודו דב' נדרים הם :

כיצד היא הפרה וכו' סוף פ' נערה המאורסה (ע"ז) תניא האומר לאשתו כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי אין זה נדר לא אמר כלום יפה עשית ואינה כמותך ואם לא נדרת מדירך אני דבריו קיימים (ובדף ע"ח) זה הדבר בפרשת נדרים למאי אתא לומר חכם מתיר ואין בעל מתיר בעל מיפר ואין חכם מיפר והא דנקט שתדורי לאו דוקא אלא שנדרת קאמר דהא לית הלכתא כר' אליעזר וכדכתב רבינו לעיל דאין מפירין אלא עד שתדור . ומ"ש והרמב"ם כתב מיפר אדם וכו' נ"ע דלאו דבר כתוב רבינו שהרמב"ם חולק אסברא ראשונה דאין לפרש דלסברא הראשונה לא הוי הפרה אלא באומר מופר ליכי שהרי הרא"ש כתב להדיא דבטל ליה הו"ל כאומר מופר ליכי וה"א בירושלמי ומביאו ב"י והכי משמע נמי ממאי דקאמר רבינו דבאומר אי אפשי או אין כאן נדר או מותר לך אינו כלום אלמא דבשאר לשונות כגון בטל ליך הו"ל כאומר מופר ליך וגם אין לפרש דלהרמב"ם אפי' באומר אי אפשי וכו' הוי הפרה שהרי מפורש בדבריו שאינו כלום וז"ל רפי"ג מיפר אדם או מקיים דברי אשתו או בתו בכל לשון ואף ע"פ שאינה מכרת שאין האשה צריכה לשמוע ההפרה או הקיום וכיצד מיפר אומר מופר או בטל או אין נדר זה כלום וכיוצא בדברים אלו שעניינם עקירת הנדר מעיקרו בין בפניה בין שלא בפניה אבל אם א"ל אי אפשי שתדורי או אין כאן נדר ה"ז לא הפר וכן האומר לאשתו או לבתו מחול ליך או מותר ליך או שרוי ליך וכל כיוצא בענין זה לא אמר כלום שאין האב והבעל מתיר כמו החכם אלא עוקר הנדר מתחילתו ומפירו עכ"ל אלא נראה דרבינו חולק אהרמב"ם בשני דברים האחד שהרמב"ם כתב דהוי הפרה באומר אין נדר זה כלום ולרבינו לא הוי הפרה אלא באומר מופר ליכי או בזה הענין כגון בטל ליכי השני הוא דרבינו כתב בסתם כיצד היא הפרה א"ל מופר ליכי וכו' דמשמע דדוקא בענין הפרה בלחוד שהרי אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא אבל לא בלשון שעוקרו מתחלתו ומפירו והרמב"ם חולק דאף בדברים שעניינם עקירת הנדר מעיקרו מיפר הבעל ואיכא לתמוה דבכולי תלמודא משמע דהחכם הוא שעוקר הנדר מעיקרו אבל בעל מיגז גייז מכאן ולהבא אבל אינו עוקר נדר מעיקרו וכבר האריך הרב בכסף משנה ליישב זה ע"ש ועיין בסמוך אבל אשה שנדרה והתפיס אחר בנדרה שכתב רבינו שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו כמו החכם וז"ל הרא"ש ס"פ נערה דבבעל דוקא מופר ליכי כדי ליתן חילוק בין הפרת בעל להתרת חכם דהפרת בעל מכאן ולהבא ובלא טעם כמו את בריתי הפר וה"א בירושלמי וכו' ע"ש :

חישב לשון הפרה בלבו שם בברייתא סוף (דף ע"ז) וע"פ דברי הרא"ש ומביאו ב"י כל זמן שלא הפר וכו' משנה בפרק בתרא דנזיר (דף ס"א וס"ב) נשים ועבדים יש להם נזירות חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו חומר בעבדים מבנשים שהוא מיפר נדרי אשתו ואינו מפר נדרי עבדו הפר לאשתו הפר עולמית הפר לעבדו יצא לחירות משלים נזירותו ומפרש בגמ' דבנזירות

אף על פי שלא כיון לזאת בפרט : כל ההפרה תלויה בשעת הנדר (ב) כיצד אם בשעת הנדר היתה נשואה אף ע"פ שלא יחול עד שתתאלמן כגון שאמרה קונם עלי ככר זה לאחר ל' יום והפר לה ונתאלמה בינתים מופר או שאמרה קונם עלי ככר זה לאחר שתתאלמן ה"ז מיפר היתה אלמנה בשעת הנדר אינו מופר (כב) אף ע"פ שנשאת קודם שיחול (כג) ל"ש אמרה קונם עלי לאחר ל' ונשאת בינתים לא שנא אמרה קונם עלי לאחר שאנשא : נדרה משני דברים כאחד כגון שאמרה קונם תאנים וענבים עלי (כד) קיים לאחד מהן בפירוש גם הב' מקויים הפר לאחד מהן לא הויא הפרה כלל אפי' לאותו שהפר (כה) עד שיפר לשניהם (כו) והרמב"ם כתב דבין קיים בין הפר מה שקיים מקויים ומה שהפר מופר ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל ואם אמרה קונם תאנים עלי קונם ענבים עלי ב' נדרים הם (כז) ולא שייך אחד לחבירו כלל : כיצד היא הפרה אומר לה מופר ליכי ג"פ ודוקא בזה הלשון אבל אם לא אמר בל' הפרה אף ע"פ שנראה שרוצה בהפרה כגון שאומר אי אפשי בנדר שנדרת או אין כאן נדר ואפי' אמר לה מותר לך בלשון התרת חכם אינו כלום (כח) אבל קיום הוי בכל לשון שיאמר לה שנראה ממנו שרוצה בקיומו כגון שאומר (כט) יפה עשית אין כמותך ואם לא נדרת הייתי מדירך והרמב"ם כתב מפר אדם נדרי אשתו בכל לשון כיצד מפר אומר לה מופר לך או בטל או אין נדר זה כלום ובוצא בזה בדברים [יג] שענינם עקירת הנדר מעיקרו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה : חישב לשון הפרה בלבו ולא הוציאו בשפתיו אינו כלום בד"א שלא אמר לה טלי ואכלי אבל א"ל טלי ואכלי וחישב ל' ההפרה בלבו הוי הפרה בין בחול בין בשבת ומיהו טוב לשנות בשבת מבחול שיוציא בחול ל' הפרה בפיו ובשבת יאמר לה טלי ואכלי ויחשוב בלבו ל' הפרה כל זמן שלא הפר הבעל

כל ההפרה תלויה בשעת הנדר כיצד אם בשעת הנדר היתה נשואה וכו' משנה בפרק בתרא דנדרים (פח : פט .) : ומ"ש או שאמרה קונם עלי ככר זה לאחר שתתאלמן וכן מ"ש אמרה קונם עלי לאחר שאנשא שם בברייתא פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע ופסק הר"ן כר"ע דאמר הכי וכ"פ הרמב"ם בסוף הל' נדרים וכתב דה"ה אם היתה ארוסה בשעה שנדרה וחל הנדר אחר שנשאת לו דאינו יכול להפר ופשוט הוא : נדרה משני דברים כאחד כגון שאמרה קונם תאנים וענבים עלי קיים לאחד מהם וכו' משנה שם (פז .) ולשון המשנה הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים ורבינו מפרש אינו מופר כלל אף לתאנים ופסק הרא"ש כסתם מתני' אבל הרמב"ם פסק בפי"ג דבין בהקמה בין בהפרה מה שקיים קיים ומה שהפר מופר וטעמו מדאמרינן בגמרא זו דברי רבי ישמעאל וחכמים אומרים מקיש הקמה להפרה מה הפרה מה שהפר הפר אף הקמה מה שקיים קיים ופסק כחכמים ואף ע"ג דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתניתין שאני הכא דליסנא דאמרינן זו דברי ר' ישמעאל אבל חכמים אומרים משמע דכחכמים קי"ל וצ"ל שהוא ז"ל מפרש הא דתנן אינו מופר היינו שאין כל הנדר מופר אבל מה שהפר מיהא מופר דאם לא כן היכי אמרי חכמים מה הפרה מה שהפר הופר דמשמע דכ"ע מודו בהכי : ומ"ש ואם אמרה קונם תאנים עלי קונם ענבים עלי שתי נדרים הם וכו' שם במשנה ולהרא"ש איצטריך לכתבו רבינו דאילו להרמב"ם אפי' אומר קונם תאנים וענבים עלי הוי כאילו שני נדרים הם : כיצד היא הפרה אומר לה מופר ליכי ג"פ נראה שלמד כן ממ"ש לענין התרת נדרים ג"פ : ומ"ש ודוקא בזה הלשון אבל אם לא אמר לה לשון הפרה וכו' בס"פ נערה המאורסה (עז :) תניא האומר לאשתו כל נדרים שתדורי אי איפשי שתדורי אין כאן נדר לא אמר כלום וכתב הרא"ש הא דקאמר שתדורי לאו דוקא אלא היינו שנדרת ואפ"ה אינו מופר משום דבעינן שיזכיר לשון הפרה והכי איתא בירושלמי דפירקין הבעל שאמר אין כאן נדר אין כאן שבועה לא אמר כלום : ודע דהאומר בטל ליכי הוי כאומר מופר ליך והכי איתא בירושלמי שהביא הרא"ש והכי איתא בברייתא בגמ' ומ"ש ואפי' אמר לה מותר לך בלשון התרת חכם אינו כלום שם מימרא דר' יוחנן ויליף לה מקרא : ומ"ש אבל קיום הוי בכל לשון שיאמר לה שנראה ממנו שרוצה בקיומו וכו' שם ברייתא ונתן הרא"ש טעם לדבר דכיון דאם שתק ביום שמעו הוי מקויים מועיל בו לשון כל דהוא לשלא יוכל להפר עוד אפי' בו ביום :

ומ"ש יפה עשית אין כמותך אם לא נדרת הייתי מדירך פשוט הוא דהא או קתני דבחד מהני תלת לישני סגי : (ב"ה) ואיתא בס"פ נערה המאורסה (שם) : כתב הרשב"א שאם נדרה לשתי שנים ואמר לה הבעל אם הייתי יודע שדעתך לידור הייתי מכריחך שתדורי לה' שנים דבר פשוט הוא דהוי הקם וכתב עוד דבלשונות של הקמה אין לחלק בין שהיו יודעים ומכירים שהוא אומר לקפח אותה בדבריו או מפני שהוא רוצה בנדרה דהא קי"ל בשותק ע"מ להקניטה דאינו יכול להפר : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם הוא בפי"ג וכתב עוד שם אבל אם אמר לה אי איפשי שתדורי או אין כאן נדר ה"ז לא הפר וכן האומר לה מותר ליך מחול ליך שרוי ליך וכל כיוצא בענין לא אמר כלום שאין האב או הבעל מתיר כמו החכם ע"כ ונראה שהטעם שכתב דאומר בטל או אין נדר זה כלום דהוי מופר היינו מדלא מיעט בברייתא אלא אומר אי איפשי שתדור או אין כאן נדר משמע דדוקא הני הוא דלא מהני אבל כל שאר לישני דמשתמעי עקירת הנדר מהני בר מלשון התרת חכם דהא מיעטה רבי יוחנן בהדיא : **ומ"ש** וה"א כתב כסברא ראשונה היינו לומר דהאומר אין נדר זה כלום לא מהני אבל אומר בטל ליך כבר כתבתי דנראה דגם להרא"ש מהני ובתוספתא דנדרים פ"ו תניא אין זה נדר לא אמר כלום והכי איתמר בירושלמי פרק נערה וכדברי הרא"ש והרמב"ם נראה דלא חש לה כיון שלא נזכרה בגמרא דידן : חישב לשון הפרה בלבו ולא הוציאו בשפתיו אינו כלום בד"א שלא אמר לה טלי ואכלי וכו' בפרק נערה מאורסה (עז .) תניא לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטל ליכי כדרך שאומר בחול אלא אומר לה טלי אכלי ושתי והנדר בטל מאליו אמר רבי יוחנן וצריך שיבטל בלבו תניא ב"ש אומרים בשבת מבטל בלבו בחול מוציא בשפתיו ובית הלל אומרים אחד זה ואחד זה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו וכתב הרא"ש דיש מפרשים דפלוגתא דב"ש וב"ה קאי אהיכא דאמר לה טלי אכלי אבל היכא דלא אמר לה טלי אכלי לא מהני הפרה בלב ואף על פי שמ"מ שם הרא"ש בשם ר"ת נראה דצריך שיבטל בלבו דקאמר רבי יוחנן היינו שאינו צריך להשמיע הביטול לאזניו אבל מכל מקום צריך להוציא בשפתיו לא משמע ליה לרבינו פשט מימרא דרבי יוחנן הכי : ומ"ש ומיהו טוב לשנות בשבת מבחול וכו' פשוט דהיינו ברייתא דלא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי וכו' ופי' הר"ן הטעם משום דכל דאפשר לשנויי משנינן ומשמע לרבינו מדקתני לא יאמר בשבת כדרך שאומר בחול דטוב לומר בחול לשון הפרה בהדיא : (ב"ה) כתב רבינו ירוחם פ' רא"ם דטלי

ואכלי

דרכי משה

(ב) וכתב הר"ן פ' אע"פ דף תצ"ג ע"ב דאין חילוק בזה בין נדר עינוי נפש לנדרים שבינו לבינה :

כתוב

דרישה

[יג] (שענינם עקירת הנדר מעיקרו אבל אם אמר אי אפשי שתדורי או אין כאן נדר אינו מופר גם להרמב"ם לפי שאין לשונות אלו עקירת הנדר מעיקרו עכ"ה) :

מופר

פרישה

שנדרה בתו ונמצא שנדרה אשתו אע"פ שלא נמצא אלא לאחר כדי דיבור הרי הוא מופר והוא שרוצה בהפרת אשתו כ"כ הרא"ש ועיין בב"י : (כב) אע"פ שנשאת קודם שיחול ז"ל המשנה בפ' אלו נדרים סוף ד' פ"ט ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה כיצד אמרה הריני נזירה לאחר ל' יום

אע"פ שנשאת בתוך ל' אינו יכול להפר וז"ל הר"ן ועל כן קרא להכי אתא דאל"כ למה איצטריך קרא למימר דיקום עליה פשיטא מאן מיפר לה אלא ודאי כשאת אצטריך למימר ומשום דבתר אמירה לינן ואין הבעל מיפר בקודמים וכתב הרמב"ם וה"ה אם היתה ארוסה בשעה שנדרה וחל הנדר אחר שנשאת לו דאינו יכול להפר ופשוט הוא ב"י : (כג) ל"ש אמרה קונם עלי לאחר ל' יום ונשאת בינתיים פי' אינו יכול להפר אחר שנשאת אף שעדיין לא חל : (כד) קיים לאחד מהן בפירוש כו' דכתיב אשה יקימנו ודרשינן יקים ממנו דמשמע מקצת ממנו הוי קיום אבל יפירנו ליכא דרש הכי הלכך הפרה במקצת לא הוי הפרה אפי' ואף ע"ג דאמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו היינו דוקא בחכם שעוקר הנדר מעיקרו ולא בבעל דמיגז גייז ר"ן : (כה) עד שיפר לשניהן פי' עד שיפר לשניהן ל"ד קאמר אלא מיפר סתם כמי אשניהן קאי וק"ל : (כו) והרמב"ם כתב דבין קיים כו' כחכמים שאומרים הכי וסברת מחלוקתם תלוי בפי' המשנה : (כז) ולא שייך אחד [illegible] כו' שהרי אם שתק ביום שמעו הוי קיום לכך מועיל בו לשון קיום כל דהו לשלא יוכל להפר אפי' [illegible]

וכמו

הבעל הנדר לאשתו אינו יכול לכופה שתעבור על נדרה אא״כ יאמר לה טלי ואכלי ויחשוב בלבו ל׳ הפרה כדפרישית (ס) ועבד כנעני שאסר על עצמו בבשר או ביין אינו חל כלל ויכול לכופו אדוניו (סא) שיאכל וישתה בלא הפרה ואפילו לכשישתחרר אינו חל כלל (סב) ואם קבל עליו נזירות חל עליו ואינו יכול האדון להתיר לו אבל כופהו לשתות יין ואם נשתחרר משלים נזירתו והרמב״ם כתב יכול אדם לבטל נדרי אשתו בלשון הפרה (סג) כיצד יאמר לה טלי ואכלי (סד) ואפילו אם אמר כך בלבו וכפה אותה לאכול הנדר בטל מאליו (סה) אבל ההפרה צריך שיוציא אותה בשפתיו שיאמר לה מופר ליכי ומניחה אם רצתה עושה ואם לא רצתה אינה עושה (סו) והמקיים בלבו קיים אף ע״פ שלא הוציא בשפתיו לפיכך אם הפר בלבו יכול לחזור ולקיים קיים בלבו אינו יכול לחזור ולהפר אם לא בתוך כדי דיבור וכאשר כתבתי היא שיטת א״א הרא״ש ז״ל אמר לה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אא״כ חלה ההפרה (סז) כתב ה״ר אליעזר ממיץ דהוי הפרה וי״א דחלו שניהם ולא ידעינן אם הוקם אם הופר ולחומרא הוי קיום וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: (סח) אמר לה בבת אחת קיים ליכי ומופר ליכי אין

אבל איגה הפרה עד שיבטל בלבו וכן עיקר עכ״ל וכתב עוד. אשה שנדרה והתפיס בה אחר שאמר ואני כמותה והפר לה בעל או אב היא מותרת והמתפיס אסור:

ומ״ש ועבד כנעני שאסר על עצמו בשר או יין אינו חל כלל וכו׳ בפרק בתרא דנזיר (סא. סב:) תניא למה רבו כופהו לנזירות אבל לא לנדרים ושבועות ואסיקנא דס״ד אין רבו צריך לכפותו לנדרים ושבועות משום דאמר קרא להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא להרע לאחרים שאין רשות בידו והביאו הרא״ש בס״פ נערה המאורסה וכתב פי׳ אם נדר העבד או נשבע על דבר שיש בו עינוי נפש וא״צ לומר בנדרים שיש בהם ביטול מלאכה לרב דאין הנדר והשבועה חלין כלל אלא אוכל ושותה ועושה מלאכה דהרעת אחרים היא כי היכי דלא ליכחוש חיליה והיינו דקאמר א״צ לכפותו לנדרים ושבועות דלא חל הנדר כלל: ומ״ש ואם קבל עליו נזירות חל עליו וכו׳ משנה שם נשים ועבדים יש להם נזירות חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו חומר בעבדים מבנשים שהוא מיפר נדרי אשתו ואינו מיפר נדרי עבדו הפר לאשתו הפר עולמית הפר לעבדו יצא לחירות ומשלים נזירתו ומפרש בגמרא דטעמא דחל עליה נזירות היינו משום דכתיב ואמרת אליהם לרבות את העבדים ואפילו הכי כופהו רבו לשתות יין מדרשא דקראי ואינו עובר בבל יחל כל זמן שהוא תחת רבו מפני שאין גופו קנוי לו אבל כשנשתחרר חל עליו חובת נזרו וצריך להשלים נזירתו:

דבנזירות כתיב איש או אשה וכתיב ואמרת אליהם לרבות את העבדים שחלה עליהם נזירות ואם אין רבו כופהו ה״ז אסור ביין כל זמן שאינו כופהו אבל אם כופהו מותר ביין ואינו עובר בבל יחל מדכתיב גבי נדרים לאסור אסר על נפשו במי שנפשו קנויה לו הוא בלא יחל דברו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו ובר״ש דנדרים (דף ג׳) מקשינן נזירות לנדרים כ״כ התוספות בנזיר והרא״ש סוף פרק נערה המאורסה פירש דהך דרשא אם אינו ענין לנדרים שאין הנדר חל כלל תניהו ענין לנזירות דאע״פ שהנזירות חל רבו כופהו לשתות יין ואינו עובר בבל יחל אבל כשנשתחרר חל עליו חובת נזרו ואם מנה קלת בפני רבו משלים את השאר אבל נדרים ושבועות דעינוי נפש אינן חלין כלל ואפי׳ אין רבו כופהו מותר לאכול ולשתות דאמר קרא להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא להרע לאחרים שאין רשות בידו הכא נמי כיון דקא מכחיש חיליה כי לא אכיל ולא שתי ואיכא הפסד לרבו לא הוילא שבועה ונדר ואפי׳ לכשישתחרר ואין צריך לומר בנדרים שיש בהן ביטול מלאכה לרבו דאין הנדר והשבועה חלין כלל:

והרמב״ם כתב וכו׳ פי״ג דנדרים כך כתב ואיכא למידק דכיון דאמ״ש רבינו לעיל כ״ז שלא הפר הבעל הנדר לאשתו אינו יכול לכופה וכו׳ קאמר השתא דהרמב״ם חולק דיכול לכופה בשאינו מיפר אלא מבטל דמבטל בלבו וכופה אותה לעשות אם כן למה הפסיק רבינו באמצע דבריו בדין עבד כנעני וכך הקשה ב״י ואינה קושיא דרבינו נמשך אחר סדר המשנה דתני בה חומר בנשים מבעבדים וכו׳ ולכן כתב תחלה חלוקי דינים דבין נשים ובין עבדים ואחר כן כתב שהרמב״ם חולק ומשוה נשים לעבדים בחד לד דכשמבטל הנדר כופה אותה לעשות אלא אי קשיא הא קשיא דלמה הכניס רבינו בתוך מחלוקת זו מה שכתב הרמב״ם והמקיים בלבו וכו׳ דהלא לכאורה לא נחלק הרא״ש על זה והבית יוסף כתב לתרץ דמאחר שהתחיל לכתוב דברי הרמב״ם לא רצה להפסיק בהם עכ״ל ותימה שהרי הרמב״ם לא כתב דינים אלו סמוכין אלא דין כפייה כתב בתחלת הפרק ודין קיים בלבו כתב בסוף הפרק ובין זה לזה יותר מעשרה הלכות ולפע״ד נראה ליישב דלפי שהרמב״ם פסק דכשמבטל הנדר ואינו מיפר אין צריך להוציא בשפתיו אלא מבטלבלבו וכופה אותה לעשות אבל כשהוא מיפר צריך שיוציא בשפתיו אם כן לפי זה משך דכשמבטל בלבו וכופה אותה אינו יכול לחזור ולקיים דכבר בטל הנדר לגמרי אבלבהפר בלבו דלא הוי הפרה יכול לחזור ולקיימו בלבו וא״כ חלוקי דינים אלו תלויין זה בזה ומתילא לדעת הרא״ש דאינו מחלק בין הפרה למבטל אלא לעולם אינו יכול לכופה אפי׳ במבטל הנדר ומחשב בלבו טלי ואכלי אין הנדר בטל א״כ לפירוש זה נמשך דאם מבטל בלבו וכופה אותה יכול לחזור ולקיים ולכן אמר רבינו אחר כל דברי הרמב״ם וכאשר כתבתי הוא שיטת הרא״ש לבאר שגם בדין קיים בלבו נמשך מחלוקת הרמב״ם והרא״ש כדפרי׳ ולענין הלכה נקטינן להחמיר כשיטת הרא״ש שאין חילוק בין הפרה לביטול ובשניהם אינו מופר או בטל רק כשמיפר או מבטל בלבו וא״ל טלי ואכלי וכ״כ הרב בהגהות ש״ע ושכן עיקר כי כך הוא דעת התוספות והראב״ד בהשגות:

א״ל קיים ליכי וכו׳ בעיא דרבה בפ׳ נערה המאורסה (ד׳ ס״ט) ופשטוה דכיון דאמר לא תחול הקמה אא״כ חלה הפרה ודאי חלה הפרה וכתב הרא״ש פי׳ הרא״ש וההקמה לאו כלום היא וי״מ כיון דחלו שניהם לא ידעינן אם הוקם או הופר עכ״ל וכיון שכתב סברת י״מ באחרונה סובר רבינו שכך הוא מסקנתו כדרכו בספרו ולחומרא הוי קיום אבל הרמב״ם פסק כהרא״ש דה״ז מופר ובספיקא דאורייתא ופלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא: א״ל בבת אחת קיים ליכי מופר ליכי שם בעיא דרבא ופשטוה מדאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אפי׳ בבת אחת אינו וכתב הרא״ש הלכך הכא נמי ליתא לא הקמה ולא הפרה עכ״ל נראה דר״ל ולחומרא הוי קיום וכ״כ הרא״ש להדיא בפירושו דלי״מ דבסמוך ה״כ חלו שניהם ולא ידעינן אי מוקם אי מופר עכ״ל ואע״ג דהרא״ש גורס בפירושו ובפסקיו קיים ומופר ליכי בבת אחת וכתב עוד פי׳ כיון שלא אמר אלא פעם אחת ליכי היינו בבת אחת ס״ל לרבינו דה״ה באומר ב״פ ליכי דכיון דאמר בבת אחת קיים ליכי מופר ליכי תוך כדי דיבור כמי קמיבעיא לן ופשטוה לחומרא וגם ה״א מספרי רבינו כתוב קיים ומופר ליכי כגירסת הרא״ש גם הרמב״ם כתב וז״ל אמר לה קיים ומופר ליכי בבת אחת ה״ז קיום ואפ״ה נראה דה״ה בדאמר ב׳ פעמים ליכי והכי נקטינן לחומרא בתרוייהו והר״ן כתב לקך גירסא בדאמר ב׳ פעמים ליכי פי׳ דבעינן דליתא הכי בהדיא בבת אחת דמגלי בדעתיה שהוא רוצה שיחולו בבת אחת ופשטינן דמאי בתר הכי להפר ולקיומי כדבעי הכי

עכ״ל: **והרמב״ם** כתב יכול אדם לבטל נדרי אשתו וכו׳ ז״ל בפי״ג מהלכות נדרים המבטל נדרי אשתו או בתו אין צריך לומר כלום ונתבטלו כל הנדרים ומהו הביטול שיכוף אותה לעשות דבר שאסרה אותו אבל ההפרה אינו כופה אותה אלא מיפר לה ומניחה אם רצתה עושה ואם רצתה אינה עושה כיצד נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה ואמר לה מופר לך ה״ז הפרה ומותרת לאכול ולשתות נטל ונתן לה ואמר לה טלי אכלי טלי ושתי הרי זו אוכלת ושותה והנדר בטל מאליו המיפר נדרי בתו או אשתו צריך להוציא בשפתיו ואם הפר בלבו אינו מופר אבל המבטל א״צ להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר עכ״ל וביאר דבריו בפי׳ המשנה ס״פ נערה המאורסה שכתב שם לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי כדרך שהוא אומר בחול אלא אומר לה טלי אכלי טלי שתי והנדר בטל מאליו וצריך שיבטל בלבו ואם א״א שיבטל נדרה בשבת במעשה שיכריחנה כמו שזכרנו יבטל בלבו לפי שכך הוא לשון התוספתא יבטל בלבו וא״צ להוציא בשפתיו בין בחול בין בשבת ומה שאמרו הפר בלבו אינו מופר שזה מורה שצריך להוציא בשפתיו אינו סותר מה שאמרו מבטל בלבו וא״צ להוציא בשפתיו לפי שהביטול קשה לבעל מן ההפרה לפי שענין הפרה הוא שיתיר הקשר שקשרה ונשאר הענין כמו שהיה קודם שבועתה אם תרצה תעשהו ואם לא רצתה לא תעשהו והביטול הוא שיכריחנה לעשות הדבר שנשבעה שלא לעשותו כמו שביארנו אומר לה טלי אכלי ושתי וא״צ להוציא בשפתיו עכ״ל והר״ן כתב בשם התוספות כדעת הרא״ש וכתב ויש להרמב״ם בזה דרך אחרת שאינה מחוורת וכבר השיגו בה הראב״ד עכ״ל: ומ״ש ואם קיים בלבו קיים אע״פ שלא הוציאו בשפתיו וכו׳ עד בתכ״ד ג״ז כתב בפי״ג מהלכות נדרים והוא מבואר בס״פ נערה המאורסה בברייתא (דף עט.) קיים בלבו קיים הפר בלבו אינו מופר קיים אינו יכול להפר הפר אינו יכול לקיים: ומ״ש אם לא בתוך כדי דיבור הוא מדקי״ל דבכל דוכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי בר ממגדף ומקדש ומגרש ועע״ז כדאיתא בפרק יש נוחלין (קכט:) ובפרק בתרא דנדרים (פז.) ומאחר שדברים אלו תלמוד ערוך הם ולא פליג בהו הרא״ש יש לתמוה על רבינו דמסדר דבריו נראה דפליג בהו שאל״כ הו״ל להקדים לכתוב וכאשר כתבתי הוא שיטת הרא״ש ואיכא למימר דבדין הו״ל למעבד הכי אלא שמאחר שהתחיל לכתוב דברי הרמב״ם לא רצה להפסיק בהם ומיהו יש לתמוה עליו למה הפסיק בדין עבד כנעני בין סברת הרא״ש לסברת הרמב״ם בדיני הפרת אשה. כתב הרמב״ם בפ״ב מהלכות שבועות אמרו לו אשתך נדרה ואמר בלבי היה להפר לה והפרתי שומעין לו אמרו לו נדרה והוא אומר לא נדרה וכיון שראה אותם שהעידו עליו אמר בלבי היה להפר אין שומעין לו (ג): אמר לה קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול הקמה אא״כ חלה הפרה בעיא דרבה בפרק נערה המאורסה (סט.) ופשטוה דכיון דאמר לא תחול הקמה אא״כ חלה הפרה ודאי חלה הפרה וכתב הרא״ש פירש רא״מ וההקמה לאו כלום היא וי״מ כיון דחלו שניהם לא ידעינן אם הוקם אם הופר עכ״ל ואיני יודע למה כתב רבי׳ שמסקנת הרא״ש להחמיר שהרי הוא לא הכריע בין שני הפירושים ואפשר דכיון דספק תורה הוא משמע לרבינו דשתיקתו של הרא״ש כפירושו דלהחמיר נקטינן ודברי הרמב״ם בסוף הלכות נדרים כדברי רא״מ דהרי הוא מותר וכתבו רבינו בסמוך: אמר לה בבת אחת קיים ליכי ומופר ליכי שם בעי רבא קיים ומופר ליכי בבת אחת מהו כך הוא גירסת הרא״ש והר״ן והרמב״ם דבשאינו אומר אלא ליכי אחד לשתיהן מיבעיא ליה ופשטוה מדאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו כלומר וא״כ ליכא הכא לא הקמה ולא הפרה ומאי בתר

דרכי משה

(ג) כתוב במרדכי דף ש״ס ע״ד מעשה בא׳ שאסר לאשתו הפשוט חלוקך ואם לא לא אשכב עמך עד פסח והיא נשבעת שלא הפשוט חלוקה מי יוכל להפר נ״ל שלא יוכל להפר דהוא קיים לה וכל המקיים בלבו ה״ז מקויים והמיפר בלבו אינו מופר עכ״ל:

פרישה

וסא דקאמר וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה אמינך קאי ב״י: (ס) ועבד כנעני שאסר על עצמו בבשר או ביין (וה״ה כל עינוי נדרי נפש וכ״ש נדרים שיש בהן ביטול מלאכה הרא״ש עכ״ה) ר״ל בתורת נדר ולא בתורת נזירות וק״ל: (סא) שיאכל וישתה בלא הפרה דכתיב להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא להרע לאחרים שאין רשות בידו וכשמצער עצמו מבשר ויין הוי רעה לאדונו דליכחוש חיליה מלעשות מלאכה לפיכך לא חל הנדר כלל: (סב) ואם קיבל עליו נזירות חל עליו כו׳ דכתיב גבי נזירות ואמרת אליהם לרבות את העבדים ואפ״ה כופהו רבו לשתות יין מדרשא דקרא ואינו עובר בבל יחל כל זמן שהוא תחת רבו מפני שנפשו קנויה לו אבל כשנשתחרר חל עליו חובת נזרו וצריך להשלים נזירתו ב״י: (סג) כיצד יאמר לה טלי ואכלי ר״ל שזה הוי ל׳ ביטול שהוא היפך ממה שנדרה שהיא נדרה שלא תאכל והוא אומר לה אכלי והיינו ביטול לדבריה: (סד) ואפילו אם אמר כך בלבו ר״ל שמחשב בלבו ענין שהוא ביטול כמו טלי ואכלי שהוא ל׳ ביטול כך מחשב בלבו ענין ביטול: (סה) אבל ההפרה צריך שיוציא אותה בו׳ ר״ל אם אין עושה מעשה כגון שכפה אותה אלא ירצה נכמר בלא מעשה בדיבור בעלמא צריך שיוציא בשפתיו: (סו) והמקיים בלבו קיים כו׳ מכאן ואילך תלמוד ערוך הוא בפרק נערה מאורסה בסופה ולא פליג ע״ז הרא״ש אלא שרבינו אגב שהתחיל לכתוב דברי הרמב״ם סיים כל דבריו אלא שיש לתמוה על רבינו למה הפסיק בדין עבד כנעני בין סברת הרא״ש לסברת הרמב״ם ב״י ונ״ל שרבינו מביא דין עבד כנעני קודם דברי הרמב״ם כדי להביא מדין עבד כנעני ראיה לדבריו שאומר שאינו יכול לכופה שתעבור על הנדר אפי׳ אם מחשב לשון ביטול בלבו וע״ז מביא ראיה מדין נזיר שאיתא בגמרא שרבו יכול לכפותו שישתה יין ואם איתא שגם באשתו יכול לכפותה למה לא נזכר זה ג״כ בגמרא אלא ודאי אין מפירין בכפייה (גם י״ל דכותבו מיד להודיענו החילוק שבינו לאשה אע״ג דבכל התורה דינו כאשה עכ״ה): (סז) כתב רבי אליעזר ממיץ דהוי הפרה דהא לא חל הקמה אלא אחר שכבר מופר וא״כ על מה יחול הקיום: (סח) א״ל בבת אחת קיים ומופר ליכי ר״ל שאומר ליכי אחד על שניהם (לאפוקי קצת נוסחאות בגמרא ס״ל בבת אחת קיים ליכי ומופר ליכי ופירש הר״ן וה״ק דא״ל בהדיא בבת אחת עכ״ה):

(סט) אין כאן לא הקמה ולא הפרה (ע) אמר לה קיים ליכי היום או שאמר מופר ליכי למחר או קיים ליכי שעה אחת ומופר ליכי אחר שעה בכולהו מיבעיא אי הוי הפרה ולא איפשיטא ולחומרא והוי קיום והרמב"ם כתב קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול הקמה אא"כ חלה הפרה הוי מופר קיים ומופר ליכי בבת אחת ה"ז קיום קיים ליכי היום ה"ז קיום לעולם (עא) [יג] מופר ליכי למחר אינו מופר אמר לה קיים לך שעה אחת ועבר היום ולא הפר ה"ז קיום אמר לה קיים ליכי שעה אחת וכשעברה השעה הפר לה ה"ז ספק (עב) וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה: קיים נדרי אשתו או בתו ונתחרט נשאל לחכם על הקמתו ומתיר לו ויש לדקדק אם צריך לשאול ביום שמעו (עג) [יד] דאיכא למימר דלא גרע משתיקה ומיהו נראה כיון שאינו יכול להפר הוי כמי שאינו יודע שיכול להפר שאין שתיקותו קיום (עד) אם הפר אפי' אחר כמה ימים ומ"מ צריך שיפר ביום שאלה שהוא לו כיום שמיעה הפר ונתחרט (עה) אינו יכול לשאול על הרטתו אמר לה קיים ליכי ב"פ ונשאל על הראשון הב' חל האשה שנדרה (עו) והתפיס אחר בנדרה או שאסרה עליה ככר בנדר ואחר התפיס בו והפר לה הבעל או האב היא מותרת והמתפיס בה אסור שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו כמו החכם נדרה היא והתפיס בה הבעל או האב (עז) שוב אינן יכולין להפר דהוי כקיום נדר הוא והיא התפיסה בו מיפר שלה ושלו קיים: אלו דברים שהבעל מיפר לאשתו נדרים שיש בהן עינוי נפש ודברים שבינו לבינה אלא שהדברים שיש בהם עינוי נפש כשמתירן לה מותרת בהן לעולם ודברים שהם בינו לבינה אין ההתרה אלא לעצמו כל זמן שיש לו בו תועלת דהיינו כל זמן שהיא תחתיו ולאחר שתתגרש כל זמן שלא תנשא שאפשר שתחזור אליו

אבל

ע"ש מיהו לא קי"ל הכי אלא גם בזו נקטינן לחומרא: א"ל קיים ליכי היום וכו' שם בעיות דרבה את"ל קיים ליכי היום הוי קיום כיון דלא א"ל בפירוש מופר ליכי למחר א"ל מופר ליכי למחר מהו דילמא כיון דלא אמר לה בפירוש קיים ליכי היום כמאן דאמר מופר ליכי למחר מהיום ומופר את"ל לא הוי הפרה א"ל קיים ליכי שעה מהו מי אמרינן כמאן דא"ל מופר ליכי לאחר שעה דמי ומופר או לא את"ל כיון דלא א"ל בפירוש לא הוי הפרה א"ל מופר ליכי לאחר שעה מהו מי אמרינן כיון דא"ל בתחלה קיים ליכי שעה אחת קיים לעולם ושוב אינו מיפר א"ד כיון דכולא יומא בר הקמה ובר הפרה הוא כי הדר וא"ל ג"כ מופר ליכי לאחר שעה מהני ולא אפשיטא ולחומרא והרמב"ם פסק בתלתא בעיא קמייתא כדברי האת"ל כשיטת הגאונים כדרכו ובבתרייתא כתב דהוי ספק ואיכא נפקותא דכל היכא דמדינא הוי קיום אם עברה לוקה וכל היכא דאיכא ספק אינה לוקה אבל לענין איסורא ליכא נפקותא והלכך לדידן בכל הני בעי איכא איסורא. ואיכא לתמוה אמאי לא כתב רבינו הך בעיא בדא"ל קיים ליכי שעה אחת בלחוד ולפי הנראה דהשמטה זו טעות סופר הוא וכצ"ל או קיים ליכי שעה אחת או קיים ליכי שעה אחת ומופר ליכי אחר שעה בכולהו מיבעיא וכו' וכן פירש"י והרא"ש והרמב"ם דהך בעיא בתרייתא בדא"ל שתי הלשונות דא"ל קיים ליכי שעה אחת ומופר ליכי אחר שעה: קיים נדרי אשתו ובתו ונתחרט כו' מימרא דר' יוחנן ר"פ נערה המאורסה ובסופו נשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפר: ומ"ש ויש לדקדק אם צריך לשאול ביום שמעו וכו' פי' דכיון דאפי' אם מתירים לו הקמתו וכאילו לא קיים לה הנדר מעולם מ"מ לא גרע אותו קיום מאילו שתק וא"כ אם לא יהא נשאל על הקיום ביום שמעו אלא למחר אף ע"ג דנעקר אותו הקיום למפרע אפ"ה שתיקה הוי ביום שמעו ושוב לא יכול להפר: אח"כ חזר ואמר ומיהו נראה דא"צ לשאול ביום שמעו דכיון שאינו יכול להפר וכו' ולענין הלכה כתב מהרא"י בת"ה סימן רע"ט דאין להקל כדברי רבינו אלא יש לחוש לסמ"ג ולסתם ליסנא דתוס' דצריך לשאול ביום שמעו ואח"כ מיפר בו ביום ועוד פסק לשם דלאשה עצמה שבעלה קיים נדריה יכולה היא לילך לפני החכם להתיר לה ופשיטא דיכול החכם להתיר לה אחר קיומו של בעל אפי' אחר כמה ימים והכי נקטינן וכן פסק בש"ע בסעיף כ"ג ובסעיף מ"ט ע"ש: א"ל קיים ליכי ב' פעמים וכו' שם בעיא דרבה דאיפשיטא הכי: האשה שנדרה והתפיס אחר בנדרה וכו' רפ"ד דנזיר (דף כ"א) איבעיא להו בעל מיעקר עקר א"ד מיגז גייז למנ"מ לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה אי אמרת מיעקר עקר הויא כמי אשתראי ואי אמרת מיגז גייז איהי אשתראי וחבירתה אסורה מאי ואפשיטא דבעל מיגז גייז ופירש"י אי אמרינן דבעל מיעקר עקר את הנדר מעיקרו איסתכת דבההיא שעתה דקאמרה חבירתה ואני דלא חיילא עליה נזירות כלל ואי אמרת מיגז גייז דמכאן ולהבא לא חייל עליה נזירות אבל למפרע היא נזירה איהי אשתראי וחבירתה אסורה דכי אמרה ואני הוות חבירתה נזירה מעליא עכ"ל והרי זה מבואר כדברי רבינו וכן מפורש בדברי הרא"ש ס"פ נערה מאורסה ודלא כמ"ש רבינו לעיל בשם הרמב"ם שהבעל עוקר הנדר מעיקרו אמנם תימה רבה על הרב ב"י בש"ע דבסעיף ל"ז כתב כלשון הרמב"ם דהבעל מיפר בדברים שענייננו עקירת הנדר מעיקרו וכו' וכאן בסעיף כ"א כתב כלשון רבינו שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו כמו החכם והלשונות חולקים וסותרים זו את זו ומי שאמר זה לא אמר זה והוא ז"ל כתב שניהם בסתם וצ"ע: אלו דברים וכו' עד גם לדידיה פי' דכשתכנסה לאחר

חל

הכי להפר או לקיים כ"פ הרא"ש והר"ן אבל הרמב"ם בסוף הל' נדרים כתב דהוי קיום נראה שהוא מפרש דהכי פשטוה כיון דהפרה אינה יכולה לחול אחר קיום אפי' בבת אחת נמי אינו חל וק"ל דאימא איפכא כיון דקיום אינו חל אחר הפרה אפילו בבת אחת נמי אינו חל ואפשר דסבר דכיון דאיכא לפרושי לקולא ולחומרא נקטינן לחומרא אלא דא"כ הו"ל לכתוב בהדיא דהוי קיום מספק וי"ל דכי אמרינן דלא חיילי לא הקמה ולא הפרה ממילא הוא קיים דשתיקה הוי קיום אבל קשה דלפ"ז בהנך בעיי דלקמן בסמוך הו"ל למיפסק אף בבתרייתא הוי קיום בודאי ואמאי פסק בה דספיקא הוי וכתב הר"ן דאיכא נוסחי דגרסי קיים ליכי ומופר ליכי בבת אחת ולהנך נוסחי צ"ל דבדאמר לה הכי בהדיא בבת אחת מיבעיא ליה: אמר לה קיים ליכי היום או שאמר מופר ליכי למחר וכו' שם בעי רבה קיים ליכי היום מהו מי אמרינן כמאן דאמר לה מופר ליכי למחר או דילמא הא לא אמר לה את"ל הא לא אמר לה מופר ליכי למחר מהו מי אמרינן לא מצי מיפר דהא קיימה לנדרה היום או דילמא כיון דלא אמר לה קיים ליכי היום כי קאמר לה מופר ליכי למחר מהיום קאמר ואת"ל אפ"ה כיון דקיימו היום למחר כמאן דאיתיה דמי א"ל קיים ליכי שעה מהו מי אמרינן כמאן דא"ל מופר ליכי לאחר שעה דמי או דילמא הא לא אמר לה את"ל הא לא אמר לה אמר לה מאי מי אמרינן כיון דקיימו קיימו או דילמא כיון דכוליה יומא בר הקמה ובר הפרה הוא כי אמר מופר ליכי לאחר שעה מהני וכתב הרא"ש ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא והרמב"ם פסק בסוף הל' נדרים דבכולהו הוי קיום בודאי בר מבתרייתא דהוי ספק ולטעמיה אזיל שדרכו לפסוק בכ"מ כדברי האת"ל: קיים נדר אשתו ובתו ונתחרט נשאל לחכם ומתיר לו מימרא דרבי יוחנן בר"פ נערה מאורסה (סט.) ובסופו (עט.) נשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפר. ומ"ש רבי' ויש לדקדק אם צריך לישאל ביום שמעו וכו' ימים כלומר ונשאל אפי' אחר ומיהו נראה כיון שא"י להפר הוי כמי שאינו יודע וכו' ומיפר אפי' אחר כמה ימים כלומר ונשאל אפי' אחר כמה ימים כ"מ מדקדוק דברי הרמב"ם בסוף ה' נדרים אבל מדברי הר"ן בר"פ נערה מאורסה ובסופו נראה שאינו יכול לישאל על ההקם אלא ביום שמיעה וכ"כ התוס' בפ' המדיר (עא. ד"ה אבל) בשם ר"י וגם הר"ן כתב שם כן וכ"פ רבינו ירוחם וכתב בתרומת הדשן סימן רע"ט דגם בסמ"ק פסק כן וראוי לחוש לדבריו ודברי התוס': אמר לה קיים ליכי שני פעמים ונשאל על האחד השני חל בר"פ נערה מאורסה (סט.) בעיא דאיפשיטא כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי פ"ג דשבת (ד) מכאן היה ר' יונתן מוכיח דאין אדם יכול להפר אחר קיום של בעל דאל"כ מאי קאמר מי יימר דמזדקיק ליה ור"י השיב דיכול להפר מדאמרינן בהמדיר (ע.) בישראל חדש א' יקיים וכו' ועוד דאמרינן ריש המדיר (עא:) אבל היכא דנדרה לה איהי א אימור סניא ליה ופירש"י והיא לא תבקש עוד פתח לנדרה אלמא דיכול להפר וכן אמרינן בנדרים פרק נערה יש שאלה בהקם ופי' רא"ש (שם) יש שאלה אחר שקיים לה בעלה וכן נמצא בירושלמי כפירוש רא"ש ע"כ ומהרי"ק כתב בסימן נ' מהתרת חכם אחר שהחריש הבעל ראיתי רבותי נוהגים היתר ואחר קיומו של בעל נטה להתיר ג"כ ומ"מ כתב דנכון שישאל הבעל על הקיום ואח"כ תשאל היא על נדרה ובת"ה בסימן רע"ט כתב דהא מילתא תליא בפלוגתא דרבוותא והאריך בדבר (ה): (ב"ה) ולמעלה כתבתי בשם הר"ש בר צמח להתיר: **האשה** שנדרה והתפיס אחר בנדרה או שאסרה עליה בנדר ואחר התפיס בו והפר לה הבעל או האב היא מותרת והמתפיס בה אסור בפ"ד דנזיר (כא:) בעיא דאיפשיטא:

נדרה היא והתפיס בה הבעל או האב שוב אינם יכולים להפר דהוי כקיום נדר משנה שם (כ:): נדר הוא והיא התפיסה בו מיפר שלה ושלו קיים גם זה משנה שם כתב הרמב"ם בסוף הלכות נדרים נדר לעצמו והדירה כמותו וגמר בלבו להדירה ואמרה אמן ה"ז אינו יכול להפר ואם נדר והדירה דרך שאלה לידע מה בלבה כמו שאמר לה התרצי בנדר זה להיות כמותה או לא ואמרה אמן ה"ז מיפר לה כיצד אמר לה הריני נזיר ואת כלומר ואת נזירה כמותי ב ואמרה אמן ה"ז יפר ואם הפר לה שלו בטל שזה כמי שתלה נדרו בנדרה אמרה לו הריני נזירה ואתה ואמר אמן אינו יכול להפר: (ב"ה) א"ל הריני נזיר ומה תאמרי האת נזיר כמותי אמרה אמן ה"ז יפר: וכן כיוצא בזה עד כאן לשונו והוא משנה וגמרא שם: אלו דברים שהבעל מיפר לאשתו נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבינה אלא שדברים שיש בהם עינוי נפש כשמתירין לה מותרת בהם לעולם וכו' אבל לאחר שתנשא חל הנדר גם לדידיה סוגיא דגמרא

בר"פ

דרכי משה

(ד) וכ"כ המרדכי פ' השולח דף תרע"ט בשם הר"י: (ה) ובתרומות הדשן סימן רע"ט פסק דיכול חכם להתיר אחר הקמת בעל אבל אם הבעל השאיל לאחר יום שמעו אינו יכול להפר לאשתו ומהרי"ו פסק סי' ט"ו דאין חכם יכול להתיר לאחר הקמת הבעל אבל אם הבעל לא שמע עדיין חכם יכול להתיר מהרי"ק כתב בסי' נ' התרת חכם אחר החרש הבעל ראיתי נוהגים

דרישה

[יג] מופר ליכי למחר אינו מופר לשון זה משמע שאינו מופר וקיום גם כן לא הוי ובתר הכי יכול או לקיים או להפר כמ"ש הרא"ש בקיים ומופר ליכי בבת אחת שאין כאן לא הקמה ולא הפרה אבל א"א לומר כן דהא כל הני מקיים ומופר ליכי בבת אחת הם איבעיות בגמרא בל' את"ל והאת"ל נקט הבעיין בלשון שלעולם הוי קיום וכבר ידעת דרך הרמב"ם שדרכו לפסוק בכל מקום כדברי האת"ל וכ"כ ב"י הכא וסתם בכסף משנה בסוף הלכות נדרים דהרמב"ם פסק דבכולהו הוי קיום בודאי בר מבתרייתא דהוי ספק ולטעמיה אזיל שדרכו לפסוק בכל מקום כדברי האת"ל וכן משמע מלשון הרמב"ם גופא וז"ל התם בסוף הלכות נדרים א"ל מופר ליך למחר אינו מופר שהרי קיימו היום ולמחר אינו יכול להפר עכ"ל ר"ל שאין אחר הקיום כלום: [יד] דאיכא למימר דלא גרע משתיקה וכתב בת"ה שכן יש להחמיר ויתיר לה החכם ג"כ ע"ש ועיין

פרישה

(סט) אין כאן לא הקמה ולא הפרה ר"ל ואם ירצה בתר הכי יכול להפר או לקיים: (ע) א"ל קיים ליכי היום דמשמע הא למחר מופר לך א"ד הא לא א"ל. או שאמר מופר ליכי למחר דמשמע הא היום יהא קיום. או קיים ליכי שעה זו דמשמע הא אח"כ לא יהא קיום. או מופר ליכי אחר שעה דמשמע הא השתא יהיה קיום: (עא) מופר ליכי למחר אינו מופר ר"ל וממילא חל הקיום מיד ועיין בדרישה: (עב) וא"א הרא"ש כתב כסברא ראשונה ז"ל ב"י ואיני יודע למה כתב רבינו שמסקנת הרא"ש להחמיר שהרי הוא לא הכריע בין שני הפירושים ואפשר דכיון דספק תורה הוא משמע לרבינו דשתיקתו של הרא"ש כפירושו דלהחמיר נקטיה עכ"ל: (עג) דאיכא למימר דלא גרע משתיקה פירוש דאף אם מתיר לו ההקמה מ"מ נשאר כאן שתיקה ודו"ק מ"ו ר"ל אם אינו מתיר ההקמה ביום שמעו אף נשאל עליו אחר כך אינו מועיל דיפר אחר כך דהא ההקמה הרי שתק ביום שמעו ועיין בדרישה: (עד) ומיפר אחר כמה

ימים כלומר ונשאל אפי' אחר כמה ימים ס"כ זה. א"כ לפי שאמר תחילה דלא גרע משתיקה ור"ל דתו לא מצי להפר מסיק דנראה דיכול להפר אפילו אחר כמה ימים ונראה דגם דעת ב"י לפרשו כן אלא שקיצר: (עה) אינו יכול לישאל על הפרתו ר"ל אף דהבעל אינו עוקר הנדר מעיקרו הו"א כיון דישאלו יהיה נדר כדמעיקרא: (עו) והתפיס אחר בנדרה פי' שאמר אמר גם אני כמוה או (שאסרה עליה ככר בנדר ואחר כו' עכ"ס) שאמר אומר על ככר שלי שיהא כשלה: (עז) שוב אין יכולין להפר דהוי כקיום שהרי מקיימין בכל לשון כדלעיל:

אבל

חדושי הגהות

רלד א סברה איהי מדשתק מיסנא הוא דסני לי כ"ה בגמ' (עא:) ושם לא פירש"י כלום ומ"ש הרב"י בשם רש"י כך פירש"י (שם.) בד"ה שנדרה היא: ב ה"ז אינו יכול להפר **אמר** לה הריני נזיר מה תאמר האת נזירה כמותי ואמרה אמן ה"ז יפר ואם הפר לה שלו בטל וכו' והגהות ב"ה שבסמוך א"ל הריני נזיר וכולי נדפסת שלא במקומה ובטעות:

באמת

(עח) אבל לאחר שתנשא חל הנדר גם לדידיה ודברים שאינן עינוי נפש ואינן בינו לבינה אינו יכול להפר וכתב ה"ר אליעזר (עט) אבל הוא מתירן כשאר חכם ומ"מ אם אמרה לו להתיר נדרה אינו יכול לקבץ ג' אחרי' שיתירו לה (פ) שאינה רוצית שיתפרסם הדבר שנדרה (פא) אא"כ מצא שלשה מקובצים אז אומר להן שהיא מתחרטת ויתירו לה וא"א הרא"ש ז"ל כתב (פב) שאין הבעל מתיר אפי' כשאר חכם מפני שאשתו כגופו ואין אדם מתיר נדרי עצמו וכ"כ הרמב"ם וכתב עוד אע"פ שאין אדם עושה שליח לשאול על נדרי עצמו הבעל נעשה שליח להשאל על נדרי אשתו ובלבד שמצא שלשה מקובצים אבל הוא לא יקבצם תחלה (פג) ואני כתבתי למעלה שכל אדם יכול לעשות שליח להשאל על נדרו: דין האב עם בתו ככל דין הבעל עם אשתו חוץ מזה שהאב יכול להפר לבתו כשאר חכם שהרי נשאלין לקרובים והרמב"ם כתב (פד) שהאב מיפר לבתו כל ענייני נדרים ולא נהירא [טו] וה"ר יחיאל חילק (פה) קודם שנתארסה מיפר כל נדריה אבל נתארסה מת הבעל וחזרה לרשותו אז אינו מיפר אלא נדרי עינוי נפש וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה: אי זו דברים שיש בהן עינוי נפש (פו) כגון רחיצה קישוט כיחול ופירכוס כגון שנשבעה שלא תרחוץ (פז) או שלא תתקשט (פח) או שאמרה הנאת

בר"פ בתרא דנדרים (עט:) ופירשוה הרא"ש והר"ן כדברי רבינו ודברי הרמב"ם בפי"ג מהלכות נדרים אינם מבוארים כל הצורך: ודברים שאינם עינוי נפש ואינם בינו לבינה אינו יכול להפר פשוט הוא: ומ"ש בשם רא"ם בפ"ק דנדרים (ח:) גרסינן רבינא הו"ל נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו א"ל אי מיכנפין אין ואי לא מיכנפין לא וכו' וכתב הרא"ש שפירש רא"ם שאשתו של רבינא אמרה לו שיתיר לה נדרה והלכה כרבנן דאמרי בפ"ב דנגעים כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו והוא הלך כבוד לרבו והלך לפניו שלא מדעתה ושאל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו לרביא הדברים לפניו שלא מדעתה שמא אם היתה יודעת היתה מתבייש' שאביא הדבר לפניך ואדעתא דהכי לא נתחרטה א"ל אי מיכנפין אין כיון שאינך צריך לפרסם הדבר ולחזור אחריהם אינה מקפדת ואי לא מיכנפי ואתה צריך לחזר אחריהם לפרסם הדבר היא מתביישה ואדעתא דהכי לא נתחרטה עכ"ל:

ומ"ש שהרא"ש כתב שאין הבעל מתיר אפי' כשאר חכם וכו' בפ"ב דנגעים פליג ר' יהודה את"ק ואמר דאין הבעל מתיר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים משום דאשתו כגופו דמיא ואין אדם מתיר נדרי עצמו ופסק הרא"ש בפרק בתרא דנדרים כר' יהודה: (ב"ה) כ"כ בתשובות להרמב"ן סימן רכ"ה: משום דבירושלמי משמע דהלכה כוותיה וכן נראה שהוא דעת הר"ן בפ"ק דנדרים ומשמע מדבריו דמספקא אי מצי לאיצטרופי בהדי שני הדיוטות להתיר נדר אשתו דע"כ לא א"ר יהודה דאינו מתיר אלא ביחיד מומחה דכולה מילתא תליא ביה או דילמא אפי' לאיצטרופי נמי לא משום דכיון דאשתו כגופו הו"ל כנדר עצמו מ"מ ומ"ש רבי' אפי' כשאר חכם נראה דאפי' דנקט היינו לומר דלא מיבעיא כשהוא מתיר לה בתורת בעל דאינו מתיר לה בלשון התרה כמו שנתבאר אלא אפי' להתיר לה בתורת חכם נמי לא ויותר נראה לומר דה"ק ל"מ דאינו מתיר לה כיחיד מומחה אלא אפי' להצטרף עם ב' הדיוטות כשאר חכם דעלמא בזמן הזה דכולהו הדיוטות נינהו נמי לא דכיון דטעמא דאינו מיפר נדרי אשתו הוי משום דהיא כגופו בנדרי עצמו פשיטא דאינו מצטרף ה"ה לנדרי אשתו והרשב"א כתב בתשובה שדעתו נוטה לפסוק כת"ק אע"פ שהרמב"ן פסק כר' יהודה ומ"ש רבי' שגם הרמב"ם כתב כן דאין הבעל מתיר בתורת חכם איני יודע היכא כתב כן שהרי בפ"ו מהלכות שבועות כתב אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו וכלישנא דת"ק משמע דס"ל דאין הלכה כר' יהודה: ומ"ש עוד בשמו אף ע"פ שאין אדם עושה שליח לשאול על נדרי עצמו הבעל נעשה שליח להשאל נדרי אשתו וכו' בפ"ו מהלכות שבועות ולמד כן מההוא עובדא דרבינא שכתבתי בסמוך: **ואני** כתבתי למעלה שכל אדם יכול לעשות שליח להשאל על נדרו בסימן רכ"ח כתב שכן דעת הרא"ש ושם נתבאר: דין האב עם בתו ככל דין הבעל עם אשתו חוץ מזה שהאב יכול להפר נדרי בתו וכו' זה פשוט דאפי' ר' יהודה לא אמר אלא בעל משום דאשתו כגופו אבל אב ודאי מתיר כשאר חכם לכ"ע. אבל מ"ש דבכל שאר דברים דין האב עם בתו כדין הבעל עם אשתו אינו מוסכם שהרי הרמב"ם חולק בדבר וסובר דאע"ג דבעל אינו מיפר אלא נדרי עינוי נפש או שבינו לבינה אב מיפר אפי' דברים שאין בהם עינוי נפש ואע"פ שהם בינה לבין אחרים כמבואר בפי"ב מהל' נדרים וכתב כן רבינו בסמוך בשמו והרא"ש והר"ן כתבו בר"פ בתרא דנדרים דגם האב אינו מיפר נדרים שאין בהם עינוי נפש וכתב הרא"ש דהכי איתא בהדיא בספרי: (ב"ה) וכ"כ הרמב"ן בפי' התורה: ובעל מגדול עוז כתב שחכמי לוני"ל שאלו להרמב"ם על זה והקשו לו מההיא דספרי והשיב דקשה לו עליה מדלא אישתמיט שום א' מגני התלמודים ולא התוספתא להזכיר אותה דרשה דספרי ולפיכך סובר דליתא ההיא דרשה אלא אליבא דר"ש דסתם ספרי כוותיה ולא קי"ל הכי אלא נקטינן כפשטיה דקרא דלא חילק באב אלא אמר כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום:

ב"ה ודבר תימה הוא לדחות ברייתא דספרי משום דלא נזכרת בתלמודים ובתוספתא ואף ע"ג דסתם כפרי ר"ש כיון דלא אשכח מאן דפליג עליה בהא משמע דדברי הכל היא ובכמה מקומות פוסק הרמב"ם כברייתא אע"פ שלא נזכרה בתלמודים ובתוספתא ומה שטען מפשטיה דקרא איכא למימר דכיון דכתיב בין איש לאשתו בין אב לבתו הוקשו זה לזה ומהכא דריש לה בספרי ומ"ש שלא נזכר בשני התלמודים נכתב שלא בהשגה שבירושלמי פרק בתרא דנדרים אמרו שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה כמו הבעל וגם התלמודים איכא למימר שלא השמיטו שהרי בר"פ ר"א דנדרים (עט:) נדרים שאין בהם עינוי נפש אינו מיפר והא תניא בין איש לאשתו בין אב לבתו מלמד שהבעל מיפר בנדרים שבינו לבינה ואם איתא לא הו"ל לאתויי אלא בין איש לאשתו ומדמייתי בין אב לבתו משמע דהיינו לומר דהוקשו זה לזה: ומ"ש רבינו בשם ה"ר יחיאל לחלק בין קודם שנתארסה לאחר שנתארסה הוא בסמ"ק וכתב כן כדי ליישב פשטיה דקרא דמשמע דכל נדרים הוא מיפר דלא יקשה להביא דספרי וטעמא דמילתא משום דכיון דבעודה ארוסה אין האב מיפר אלא נדרים שהבעל יכול להפר שהרי אינו מיפר אלא בשותפות הבעל אף כשמת הבעל וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר נדרים שלא היה יכול להפר קודם לכן: ב"ה וכבר כתבתי כפשטיה דקרא לא קשיא מידי ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ן והרא"ש והר"ן:

אי זו דברים שיש בהן עינוי נפש כגון רחיצה קישוט וכו' כגון שנשבעה שלא תרחוץ או שלא תתקשט או שאמרה הנאת רחיצה וקישוט עלי אם ארחץ או אתקשט פשוט בגמרא ר"פ בתרא דנדרים (עט:) דכשנדרה בענין זה מיפר בעל: ומ"ש

חל הנדר גם לדידיה אבל אם גירשה והחזירה הפרתו הפרה וכ"כ הרא"ש ריש פ' בתרא דנדרים וכל זה משנה וגמ' לשם ומ"ש ודברים שאינן עינוי נפש ואינן בינו לבינה אינו יכול להפר כלומר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים אין הבעל יכול להפר אלא נשאלה לחכם ומ"ש הרא"ש אבל הוא מתירן כשאר חכם טעמו דבסוף פ"ב דנגעים תנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים ופסק כת"ק דאדם מתיר אף נדרי אשתו: ומ"ש ומ"מ אם אמרה לו להתיר וכו' הכי מוכח מעובדא דרבינא פ"ק דנדרים (ח') ומ"ש בשם הרא"ש שחולק על שאין הבעל מתיר אפי' כשאר חכם וכו' טעמו דפסק כר' יהודה משום דה"א בירושלמי עיין במ"ש הרא"ש בפ' בתרא דנדרים. ומ"ש אפי' כשאר חכם נראה דה"ק דל"מ דאינו יכול להפר בעל כרחה מכאן ולהבא אלא אפי' ע"י חרטה ופתח מדעתה ושיהא הנדר עוקר מעיקרו נמי אינו יכול להתיר משום דהו"ל כמתיר נדרי עצמו. ומ"ש שכ"כ הרמב"ם כתב ב"י דאינו יודע היכא כ"כ שהרי בפ"ו דשבועות כתב דאין האדם יכול להתיר שבועת עצמו וכלישנא דת"ק משמע דס"ל דאין הלכה כר' יהודה עכ"ל. ואין ספק שרבי' היה גורס בדברי הרמב"ם ואין האדם יכול להתיר שבועת עצמו או אשתו והכי משמע מדכתב באותו פ' הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות אלמא קרובים דוקא אבל אשתו שהיא כגופו הרי הוא מתיר נדרי עצמו ואסור והכי נקטינן ומטעם זה פסק ב"י דאף לאצטרופי עם שנים להתיר נדרי אשתו אינו יכול מיהו רבי' עובדיה מברטנורה בפי' המשנה פ"ב דנגעים כתב דהטעם הוא שלא יתיר נדרי אשתו שמא יקל גבי אשתו ולא יחקור יפה וכשמצטרף עם ב' ליכא חשדא שמא לא יחקרו יפה ושרי וכן להחמיר באיסורא דאורייתא. ומ"ש וכתב עוד אע"פ שאין אדם עושה שליח וכו' איכא למידק לאיזה צורך הביא רבינו דצריך שיהיו ג' מקובצים בשם הרמב"ם הלא תלמוד ערוך הוא פ"ק בעובדא דרבינא וכן לעיל בסמוך שהביא רבינו דין זה ע"ש הרא"ש ממי"ן קשיא הך קושיא ותו דלאיזה צורך כתב דין זה תחלה בשם הרא"ש וכאן חזר וכתבו ע"ש הרמב"ם ונראה דדעת רבינו לבאר לנו שהרמב"ם חולק עם הרא"ם בפירושא דהך עובדא דרבינא דהרא"ם מפרש דה"ל דביתהו לרבינא שיהא הוא מתיר נדרה והוא הלך שלא מדעתה לפני רב אשי ושאל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו שלא מדעתה שמא אשה מתביישת להביא הדבר לפני ב"ד ואדעתה דהכי לא נתחרטה ואין ב"ד יכולין להתיר בעל כרחה וא"ל אי מיכנפין אין כו' וכ"כ הרא"ש להדיא בשם הרא"ם פ"ק דנדרים ומביאו ב"י וכך דקדק רבינו בלשונו בשמו שכתב ומ"מ אם אמרה לו להתיר נדרה אינו יכול לקבץ ג' אחרים וכו' דאלמא דמיירי בא"ל שהוא יתיר נדרה בעצמו דאינו יכול לקבץ אחרים וכו' וא"כ משמע דלהרא"ם היכא דהאשה עשתה לבעל שליח בסתם שילך לפני ב"ד שיתירו לה הנדר יכול ג"כ לקבץ ג' שיתירו לה אבל מדברי הרמב"ם מבואר דאפי' עשתה האשה לבעלה שליח בסתם אינו יכול לקבץ ג' שיתירו לה דמסתמא לא ניחא לה שיתפרסם הדבר ולפ"ז נמשך דכשאמרה לבעלה שהוא יתיר נדרה בעצמו איני יכול לילך לפני ב"ד להתיר לה ואפי' מלא שלשה מקובצים דלהרמב"ם הך עובדא דרבינא מיירי דעשתה אותו שליח לילך לפני ב"ד שיתירו לה ושאל מרב אשי אם נעשה בעל שליח לאשתו אם לאו ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם לחומרא והכי משמע בש"ע שהביא בסעיף כ"ו לשון הרמב"ם והשמיט דברי הרא"ם אלמא דהיכא שאמרה לבעלה להתיר נדרה הוא בעצמו אינו נעשה שליח שלא מדעתה לילך לפני ב"ד אפי' מלא ג' מקובצים ואם התירו אינו מותר: דין האב עם בתו ככל דין הבעל עם אשתו וכו' פי' דגם האב אין מיפר נדרים שאין בהם עינוי נפש ואינן בינו לבינה דה"א בספרי ופסק כך הרא"ש כאן דלא אשכחן בתלמודא הפך זה לא דחינן הספרי בכדי ולכן כתב רבינו הדין בסתם וא"כ כתב דהרמב"ם חולק דנמשך לפשטא דקרא דאמר ואם הניא אביה וגו' כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום ודחה ברייתא דספרי ולא נהירא והרב רבי' יחיאל מקיים שניהם דפשטיה דקרא מיירי קודם שנתארסה וברייתא דספרי מיירי לאחר שנתארסה וכו' דכיון דבעודה ארוסה לא היה האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש בשותפות הבעל אף כשמת הבעל וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר נדרים שלא היה יכול להפר קודם לכן שאין האב עכשיו אלא כיורש זכותו של בעל והכי נקטינן כרבי' יחיאל גם הסמ"ק הביא דעתו כדי ליישב הספרי ופשטיה דקרא עיין עליו לאוין סימן רמ"ב (דף ע"ג ע"ב): איזו דברים שיש בהם עינוי נפש כגון רחיצה כו' כלומר ל"מ עינוי אכילה ושתייה אלא אפי' כגון רחיצה וקישוט וכו' ואף ע"ג דילפינן

פרישה

(עח) אבל לאחר שתנשא חל הנדר גם לדידיה כן הוא הגי' ברוב ספרים: (עט) אבל הוא מתירן כשאר חכם ר"ל ואפי' ביחיד מומחה דפסק הוא כת"ק: (פ) שאינה רוצית שיתפרסם הדבר שנדרה ואילו ידעה לא היתה מתחרטת אדעתא דהכי: (פא) אא"כ מצא ג' מקובצים דכיון שא"צ לחזור אחריהם אין כאן פרסום גדול: (פב) שאין הבעל מתיר אפילו כשאר חכם פי' ב"י דמש"ה נקט לשון אפי' דר"ל דאפי' להצטרף עצמו עם ב' הדיוטות להתיר בג' הדיוטות אינו יכול ומכ"ש שאינו יכול להתיר ביחידי בתורת מומחה: (פג) ואני כתבתי למעלה בסימן רכ"ח (שכל אדם יכול לעשות שליח כו' פירוש בכתב רש"ל ושם כתבתי דאפשר לומר לרא"ש ורבינו דאפי' בלא כתב יכול לעשות שליח עכ"ה): (פד) שהאב מיפר לבתו כל ענייני נדרים ר"ל לאפוקי מרבינו שכתב דדין האב עם בתו כדין הבעל עם אשתו וג"כ פליג עם רבינו בזה דלהרמב"ם יכול האב להפר עתה ומהני הפרתו זו לעולם בכל הנדרים משא"כ לרבינו דבנדרים שבינה ובין אביה לא מהני הפרתו עתה אלא כל זמן שהיא ברשותו: (פה) קודם שנתארסה מיפר כל נדריה כו' פירוש דלא מצינו דקפיד קרא בנדרי עינוי נפש רק באשתו רק אחר שנתארסה אמרינן הואיל שבשעת אירוסים לא היה יכול אביה להתיר נדריה אלא עם הארוס ודוקא נדרי עינוי נפש לכך אף כשמת הארוס וחזר לרשותו אינו בדין שיפר האב מה שלא היה בידו להפר קודם לכן. ומ"ש רבינו חוזר לרשותו אינו מיפר אלא עינוי נפש כ"ל דל"ד עינוי קאמר אלא לישנא דקרא נקט וה"ה לנדרים שבינה ובין אביה וק"ל. ויותר נראה דדוקא קאמר משום דבעודה ארוסה לא היה יכול להפר עם הארוס אלא הדברים שבינה ובינם השוה לשניהם אבל מה שבין אביה ובינה או בין בעלה ובינה אינם יכולין להפר מש"ה גם אחר שחזרה לרשותו אינו מיפר ועיין בדרישה: (פו) כגון רחיצה קישוט כו' כללא דמילתא כל שאינה יכולה לאכול או ליהנות או להתקשט אם תרצה ה"ז עינוי נפש ומיפר בכל ענין: (פז) או שלא תתקשט ר"ל כל הגוף אבל בקישוט של המטה כו' דברים שבינו לבינה ר"ן: (פח) או שאמרה הנאת כו' אם ארחץ או אתקשט אבל אם אמרה אני נודר שלא ארחץ אי אתקשט אינו של לשון שבועה הוא וזה כדלעיל בסימן ר"ו:

דרישה

וב"י בש"ע סימן זה סעיף כ"ג ומ"ע (בב"י בשם הר"ן דאינו יכול לשאול על הפקס אלא ביום שמועה וכ"כ התוס' עכ"ה) וכ"כ מהרא"י שאין מפירין אלא ביום שמעו ומ"מ יכול החכם להתיר לה כו' מ"ו: [טו] וה"ר יחיאל חילק קודם שנתארסה מיפר כל נדריה כו' בסמ"ג כ"כ כדי ליישב פשטיה דקרא דאמר כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום דמשמע דכל הנדרים הוא מיפר ובספרי דורש דאינו מיפר אלא נדרי עינוי נפש וסילק דספרי מיירי במוזרה לרשותו אחר שנתארסה

הנאת רחיצה וקישוט עלי אם ארחץ או אתקשט אפי' לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של היום ואיפשר שלא תרחץ ולא תתקשט היום ולא תיאסר אפ"ה הוי עינוי נפש (פט) אע"פ שאין הנדר אלא ליום א': (נ) אמרה קונם פירות עולם עלי או אפילו פירות מדינה אחת או אפילו אסרה עליה פירות של איש אחד לבדו הוי עינוי נפש ואפילו אינו חנוני (נא) ומיפר לה והיא מותרת לעולם והרמב"ם כתב שאינו עינוי נפש (נב) [טז] אלא דברים שבינו לבינה (נג) ואינו מיפר לה אלא בעודה תחתיו ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כסברא ראשונה ואפילו נדרה ממין שהוא רע לה [יז] ולא טעמה אותו מעולם הוי עינוי נפש ומיפר לה והיא מותרת לעולם: נדרה משני ככרות ביחד על אחת מצטערת אם לא תאכלנו (נד) ועל השני אינה מצטערת מיפר לאותו שמצטערת עליו (נה) ולא לשני ודוקא שהפר בסתם אבל אם הזכיר א' בפירוש לא הוי הפרה כדפרי' לעיל: (נו) אמרה קונם שאני נהנה לבריות (נז) כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו עינוי

דילפינן בפ' יום הכיפורים מקראי דחמשה עינויים הן אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ס"ל לרבינו דאסמכתא בעלמא נינהו כמבואר בא"ח בהלכות י"כ מיהו רחיצה הוי עינוי נפש לגבי נדרים מדכתיב לענות נפש משמע שעתיד לענות ה"א ר"פ בתרא דנדרים (דף פ') ע"ש ומ"ש אפי' לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של היום וכו' שם אליבא דת"ק דקי"ל כוותיה וכתב ב"י דהרמב"ם מחלק דרחיצה הוי עינוי נפש וקישוט וכיחול ופירכוס הוי דברים שבינו לבינה ע"ש ואיכא לתמוה דבש"ע כתב ויש אומרים דברחיצה וקישוט הוי דברים שבינו לבינה עכ"ל דהא ברחיצה ליכא למ"ד דלא הוי עינוי נפש ונראה דט"ס הוא בש"ע וצ"ל דבכיחול וקישוט הוי דברים שבינו לבינה:

אמרה קונם פירות עולם עלי וכו' כלומר אפי' באוסר פירות מדינה אחת שיכול להביא לה ממדינה אחרת ואפי' באוסרת פירות של איש אחד לבדו ל"מ בחנוני שהיתה פרנסתו ממנו אלא אפי' אינו חנוני הוי עינוי נפש ופלוגתא היא שם רבי יוסי במשנה ורבנן ופסקו הרא"ש והר"ן כרבנן דבכל ענין הוי עינוי נפש והפר לה והיא מותרת לעולם וכדברי רבי'. אבל דעת הרמב"ם דבאוסרת פירות מדינה אחת אינו מיפר אלא משום דברים שבינו לבינה לפי שעסק גדולה הוא לו להטפל להביא לה ממדינה אחרת אבל אינו עינוי נפש כיון שיכול להביא לה ממדינה אחרת וכדין אמרה קונם שאיני נהנה לבריות שיתבאר בסמוך ע"ש ובש"ע הביא כאן ב' סברות ולא הכריע: ואפילו נדרה ממין שהוא רע לה וכו' תוספתא כתבה הרא"ש פ' בתרא דנדרים וטעמו דכל שאיננה רשאה לאכלו אם תרצה הוי עינוי נפש. נדרה מב' ככרות וכו' פלוגתא דר' יוחנן ור"ל שם ופסקו הפוסקים כר"י דאמר הכי ולא דמי לנדרה ממין שהוא רע לה וכולי דכיון דאינו ידוע שאינה מצטערת מסתמא ודאי היתה מצטערת אם היתה רוצה לאכלה ואיננה רשאה אבל הכא דידוע שאינה מצטערת עליו א"כ ודאי לא היתה רוצה לאכלה ולא הוי עינוי נפש וב"י כתב פירושים אחרים עיין עליו: ודוקא שמיפר בסתם וכו' כלומר אפי' אינו מפרש שמיפר לשתיהם אלא הפר בסתם הוי נמי הפרה לשתיהן והתם הוא דחלה ההפרה על אותה שהיא מצטערת דהוי ענוי נפש אבל אם הזכיר בפירוש שהוא מיפר לאחת לא הוי הפרה כלל למאי דפרישית לעיל לדעת הרא"ש גבי נדרה מן התאנים ומן הענבים בסעיף כ"ט:

אמרה קונם שאני נהנה לבריות כתב הרא"ש שאינו עינוי נפש וכו' שם במשנה (דף פ"ג) קונם שאיני נהנה לבריות אינו יכול להפר פירוש כמו מן הבריות וכתב הרא"ש בפירושו אינו יכ"ל להפר דלא הוי עינוי נפש אבל מיפר משום דברים שבינו לבינה ורבי יוסי היא כדתרגינן לעיל עכ"ל. ובפסקיו כתב בסתם כלשון משנתינו וכתב עלה ודוקא משום עינוי נפש אין הבעל מיפר אבל משום דברים שבינו לבינה מיפר עכ"ל ולא כתב דר' יוסי היא ונראה שחזר בו ממ"ש בפירושו דר' יוסי היא אלא אפי' רבנן מודו דמיפר משום דברים שבינו לבינה דאע"פ שאינו נדרי עינוי נפש כיון שהבעל יכול להאכילה משלו מ"מ הוי דברים שבינו לבינה שלא יהא זקוק להאכילה משלו בלבד וכמו שפסק הרמב"ם בפי"ב אלא שקשה אדברי הרא"ש דהלא הוא עצמו פסק באסרה עליה פירות של איש אחד לבדו דמיפר משום דהוי נדרי עינוי נפש ומ"ש בקונם שאני נהנה לבריות דלא הוי עינוי נפש אבל להרמב"ם ל"ק דס"ל דבאסרה פירות של איש אחד נמי לא הוי עינוי נפש אלא מיפר משום דברים שבינו לבינה וכמו שכתב רבינו בשמו בסמוך אבל להרא"ש קשיא וזו היא דעת רבינו שכתב להשיג על דברי הרא"ש ואמר ונראה שהוא עינוי נפש ומיפר לה לעולם והוא לפי שפסק הוא עצמו באוסרה עליה פירות של איש אחד דהוי עינוי נפש אכן ליישב דעת הרא"ש צריכים למודעי וב"י כתב ואפשר לומר דכשכתב הרא"ש בפסקיו ודוקא משום עינוי נפש אין הבעל מיפר וכו' לא לפסוק הלכה כן כתבו אלא ללמוד משם דלרבנן דפליגי עליה מיפר משום עינוי נפש וכמו שפסק גבי ההיא דשמואל עכ"ל אמנם אינו נראה כלל לפרש דברי הרא"ש בפסקיו שהם שיטה כותב אותם דלאו כהלכתא ולומר שהם אליבא דר' יוסי וללמוד משם דלרבנן דפליגי עליה מיפר משום עינוי נפש שכל זה הוא מגדל הפורח באויר ותו דא"כ הו"ל לכתוב בפסקיו ורבי יוסי היא כמ"ש בפירושו אלא ודאי דחזר בו הרא"ש כדפרישית

ומ"ש אפי' לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט כל היום וכו' גם זה שם אליבא דת"ק דקי"ל כותיה דניוול דיום אחד שמיה ניוול וכ"פ הרמב"ם פי"ב וז"ל אחד עינוי קטן ואחד עינוי שהוא לזמן מרובה או לפי שעה הכל מיפר כיצד נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום או שלא תשתה יין היום או שלא תאכל היום דבש וכן אם נדרה שלא תכחול היום או שלא תלבש רקמה היום מיפר וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ודע דבר"פ בתרא דנדרים איפלוגי רבי יוסי ורבנן ברחיצה וקישוט דרבנן סברי דנדרי עינוי נפש הם ורבי יוסי סבר דנדרים שבינו לבינה הם וכבר נתבאר בסימן זה החילוק שבין נדרי עינוי נפש לנדרים שבינו לבינה ופסק הרא"ש כרבנן וכ"פ הר"ן ודלא כסברת הרמב"ן שהזכיר הרא"ש שפסק כרבי יוסי אבל מדברי הרמב"ם בפי"ב נראה שהוא פוסק דכיחול וקישוט הוו דברים שבינו לבינה ורחיצה משמע מדבריו שהוא מנדרי עינוי נפש ויש לתמוה למה בקישוט פסק כר' יוסי וברחיצה פסק כרבנן ואפשר שהוא ז"ל מפרש דכי תנן אמר רבי יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש לא ארחיצה קאי אלא אקישוט והא דאמר אין אלו נדרי וכו' בלשון רבים היינו משום דקישוט הוי גווני טובא כיחול ופרכוס ועוד דמשום דת"ק אמר בין נשבעה שלא להתקשט בין נדרה מיפר משום עינוי נפש אתא איהו למימר דליתא אלא בין נדרה בין נשבעה אינו מיפר משום נדרי עינוי נפש וכתב הר"ן דקישוט דאיפלוגי ביה רבנן ור' יוסי היינו קישוטי הפנים כגון כחול ופרכוס אבל קישוט של מטה מודו רבנן דאינן נדרי עינוי נפש אלא נדרים שבינו לבינה:

אמרה קונם פירות עלי או אפילו פירות מדינה אחת או אפילו אסרה עליה פירות של איש א' לבד וכו' שם שנינו במשנה קונם פירות העולם עלי ה"ז יפר פירות מדינה עלי יביא לה ממדינה אחרת פירות חנוני זה עלי אינו יכול להפר ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו ה"ז יפר דברי רבי יוסי וגרסינן בגמרא (פב.) אמר שמואל משמיה דלוי כל נדרים בעל מיפר לאשתו חוץ מהנאתי על פלוני אבל הנאת פלוני עלי מיפר ואותיבנא עליה דשמואל דאמר הנאת פלוני עלי מיפר ממתני' ושני מתני' ר' יוסי היא ואיהו דאמר כרבנן ופסקו הרא"ש והר"ן כרבנן וא"כ אפי' אוסרת פירות מדינה זו או אוסרת פירות פלוני או הנאתו אע"פ שאינו חנוני ולא היתה פרנסתו ממנו יפר וכתב הרא"ש והר"ן דטעמא משום דהוי נדרי עינוי נפש ושמא תצטרך ממנו אבל הרמב"ם כתב בפי"ב דאמר קונם פירות מדינה זו עלי אינו מיפר אלא משום דברים שבינו לבינה שעסק גדול הוא לו להטפל להביא לה ממדינה אחרת לפיכך אם מת או גרשה או שהביא לה איש אחר מפירות אותה מדינה הרי אלו אסורים עליה שאינו מיפר לאחרים בדברים שבינו לביני' ויש לתמוה למה לא הזכיר דין האוסרת הנאת פלוני עליה ואפשר שסמך עמ"ש גבי נדרה שלא ליהנות לבריות דמיפר כדי שלא יהא זקוק לאכילה משלו בלבד דההוא טעמא שייך קצת באוסרת הנאת פלוני עליה:

ואפילו נדרה ממין שהוא רע לה ולא טעמה אותו מעולם הוי עינוי נפש וכו' תוספתא כתבה הרא"ש פרק בתרא דנדרים נדרה שלא תטעום אחד מכל המינים בין מאכל רע בין מאכל יפה אפילו לא טעמה אותו המין מימיה יפר אמרה קונם פלפלין שאיני טועמת גלוסקין שאיני טועמת אפילו לא היה לה אותו המין מימיה יפר ע"כ ופסקה הרמב"ם בפי"ב ומשמע לרבינו דטעמא הוי משום עינוי נפש וכ"כ דהא אינו ענין לדברים שבינו לבינה אבל לעינוי נפש שייך דכל שאינה רשאה לאכלו אם תרצה הוי עינוי נפש כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים נדרה שלא תלך לבית אבל או לבית המשתה או לבית אביה ואמה דהבעל מיפר משום נדרי עינוי נפש כתוב בסמ"ק ובכלבו בשם הר"ם דאשה שנדרה שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר שבעלה מיפר לה דהו"ל נדרי עינוי נפש כדאיתא בפ"ק דמ"ק (ט.) בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהיט וכ"ש אם נדרה שלא להתקשט בבגדי צבעונין: נדרה משני ככרות ביחד על אחת מצטערת וכו' פלוגתא דשמואל ור' יוחנן בפרק בתרא דנדרים (שם) ופסק הרא"ש כרבי יוחנן דאמר הכי וכ"פ הרמב"ם בפי"ב מהלכות נדרים וכתב רבינו ירוחם דלא אמרינן דמותרת בשניהם מטעם נדר שהותר מקצתו הותר כולו דלא אמרו כן אלא בהתרת חכם שהוא עוקר הנדר מתחלתו אבל לא בהפרת בעל ומתני' היא בפרק אלו נדרים (עט:) ב"ה גבי נדרה מהתאנים והענבים: וכתבה רבינו לעיל בסי' זה: (ב"ה) ועיין מה שכתבתי בסימן רכ"ט: ופירשו הרא"ש והר"ן על אחד מצטערת ועל אחד אינה מצטערת היינו שהאחד פת נקיה והאחד פת קיבר והיינה רגילה לאכול פת קיבר עכ"ל ואע"פ שאפי' נדרה ממין רע ולא טעמה אותו מעולם מיפר כמו שנתבאר בסמוך י"ל דשאני התם שלא נדרה אלא מאותו מין בלבד אבל הכא דנדרה בבת אחת גם מדבר שמצטערת עליו מוכח מילתא דלית לה עינוי באידך כיון שהוא הפר לה ההיא דמצטערת עליה א"כ התם שאני דנדרה מהמין כולו אבל הכא דלא נדרה אלא מככרות אלו לבד ופי' עוד הרא"ש דמשכחת לה דעל אחת מצטערת ועל אחת אינה מצטערת כגון שאין לה פת אחר לאכול היום והיא מתענה אם לא תאכל אחד מהן:

ומ"ש ודוקא שהפר בסתם אבל אם הזכיר אחד בפירוש לא הוי הפרה כלל כדפרישית לעיל היינו מ"ש בסימן זה גבי נדרה מן התאנים ומן הענבים לדעת הרא"ש ולפיכך העמידה לזו בשהפר לשתיהם וקאמר דעל אותה שמצטערת חלה ההפרה ולא על אותה שאינה מצטערת: **אמרה** קונם שאני נהנית לבריות וכו' כתב א"א ז"ל שאינו עינוי נפש וכו' שם שנינו במשנה (דף פג:) קונם שאני נהנית לבריות אינו יכול להפר וכתב הרא"ש אינו יכול להפר דלא הוי עינוי נפש אבל מיפר משום דברים שבינו לבינה ורבי יוסי היא כדתרגי' לעיל ומשמע מדבריו בפסקים שהוא פוסק כן שכתב עלה דמתניתין ודוקא משום עינוי נפש

דרישה

שנתפרסם כמ"ש בפרישה: [טז] אלא דברים שבינו לבינה וכולי נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו יפר משום דברים שבינו לבינה שעסק גדול לו להטפל ולהביא לה ממדינה אחרת לפיכך אם מת או גרשה או שהביא לה איש אחר מפירות אותה מדינה הרי אלו אסורים עליה שאינו מיפר לאחרים בדברים שבינו לבינה וכן אם נדרה שלא להנות לבריות אע"פ שאין שפל בכלל יש לו להפר משום דברים שבינו לבינה שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד עכ"ל הרמב"ם מ"ו: [יז] (ולא טעמה אותו מעולם בגמרא אמר אפי' לא טעמה דאם טעמה ונדרה אני אומר שמא הוא טוב בעיניה ואפ"ה נדרה דהל"כ למה נדרה ממנו לא תאכל אותו שאינו טוב ואפי' אם לא טעמה דאז אינה יודעת שהוא רע ואפשר שהוא טוב בעיניה מאחר שלא טעמה וק"ל עכ"ה):

פרישה

(פט) אע"פ שאין הנדר אלא ליום אחד דניוול כיום אחד שמיה ניוול: (נ) אמרה קונם פירות עולם עלי כו' נראה דר"ל מין פירות האילן של כל העולם אסרה עליה אבל אה"נ דאסרה עליה כל הנקרא פירות (דא"כ לא הוי נדרה כדר כמבואר לעיל סימן רל"ב. גם י"ל דאיירי באסרה עליה לזמן כגון ליום אחד וכמ"ש הר"ן שהביאו ב"י לעיל סימן רי"ז גבי הנודר מפירות השנה ע"ש עכ"ה) והומיא דאינך דנקט פירות דמדינה זו ודאיש אחד וק"ל: (נא) ומיפר לה והיא מותרת לעולם כנ"ל: (נב) אלא דברים שבינו לבינה עיין בדרישה: (נג) ואינו מיפר לה אלא בעודה תחתיו אפירות מדינה זו או פירות איש זה דוקא קאי כמ"ש בדרישה בשם הרמב"ם: (נד) ועל השנית אינה מצטערת כגון שהאחד הוא פת יפה והשנית פת קיבר ואינה רגילה בפת קיבר אף על גב שאפי' נדרה ממין רע שלא טעמה אותו מעולם מיפר כמו שנתבאר בסמוך שאני התם דלא נדרה אלא מאותו מין בלבד אבל הכא דנדרה בבת אחת גם מאותה שמצטערת עליו מוכח מילתא דלית לה עינוי באידך כיון שהוא מיפר לה הסיח דמצטערת עליו ב"י ור"ל כשלא נדרה אלא מאותו מין שלא טעמה ממנו שמא מינה שאילו לא נדרה היתה מפילה לאכלו ואם כן יש לה צער ממנע. משא"כ כשנדר משני ככרות איכא למימר דאסיחה דלא מצטערת לא נדרה אלא אגב אותו שמצטערת ממנו ואין לה עינוי באותו שאינה מצטערת ממנה. עוד תירץ ב"י וכתב וז"ל התם שאני דנדרה מכל אותו המין ואף שהיא רע לה מכל מקום איכא צער לה כשאינה אוכלת מכל אותו המין מה שאין כן כשתאכל הככר האחד לא יהא צער לה ממניעת אכילת השני: (נה) ולא לשני ודוקא כשהפר בסתם אבל אם הזכיר אחד בפירוש לא הוי הפרה כדפרישית לעיל אמרה כנ"ל ומ"ש כדפרישית לעיל ר"ל בסימן זה גבי נדרה מתאנים וענבים לדעת הרא"ש ב"י ולענ"ד פשוט דאם ספר גם מן השני בפירוש דהוה מופר אף על פי שאינה מצטערת עליו דאם לא כן למה אמרינן דאם הזכיר האחד בפירוש לא הוה הפרה דומיא דתאנים וענבים הכ"ל הא שאני התם דהיה בידו להפר שניהן ומדלא הפר הוה ליה כקיום משא"כ כאן במין השני ועיין בב"י שהביא הרא"ש והר"ן ולכאורה משמע מדבריהם דאינו יכול להפר מין השני אבל אינו מוכרח ודו"ק גם בש"ע משמע כהבנתם דאפי' בפירוש אינו מועיל וצ"ע דהש"מ המדויקים ליתא שאי ודוקא [illegible] (נו) אמרה קונם שאני נהנה לבריות [illegible] (נז) כתב א"א הרא"ש דאינו עינוי נפש כו' [illegible]

עינוי נפש (צח) אלא דברים שבינה לבינו (צט) ואינו מיפר לה אלא בעודה תחתיו ונראה שהוא עינוי נפש ומיפר לה לעולם לא הפר לה מותר ליהנות מהבעל כל זמן שהיא תחתיו שאינו בכלל הבריות (ק) ולאחר שתתגרש חל הנדר גם עליו וא"א לה ליהנות אלא מלקט שכחה ופיאה: ואלו הדברים שבינה לבינו כגון תשמיש וכיוצא בו דברים שגורמים איבה בינו לבינה וכגון שאסרה הנאתו עליה (קא) שאמרה הנאת תשמישך עלי אבל (קב) אם אמרה הנאת תשמישי עליך א"צ להפר שהיא משועבדת לו וכן הוא שאמר הנאת תשמישי עליך אינו נדר אבל אם אומר הנאת תשמישך עלי הוי נדר (קג) ואם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו (קד) ותהא מותרת לו עד שתתגרש ואז אסורה לו ג"כ (קה) אמרה קונם שאיני נהנה לאבא ולאביך אם אני עושה לך או קונם שאיני נהנה לך אם אני עושה לאבא ולאביך [יח] יכול להפר מיד אע"פ שלא חל הנדר עדיין אע"פ שחכם אינו מתיר הנדר עד שיחול בעל מיפר אפילו קודם שיחול ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה שגנאי הוא לו שנאסר בהנאת אביה ואביו אם עושה לו וכן מה שאינה רשאי לעשות לאביה

נפש אין הבעל מיפר אבל משום דברים שבינו לבינה מיפר וכ"פ הרמב"ם בפי"ב דמיפר משום דברים שבינו לבינה שלא יהא זקוק להאכילה משלו בלבד: ומ"ש רבינו ונראה שהוא עינוי נפש וכו' משמע שטעמו משום דגבי הא דאמר שמואל קונם הנאת פלוני עלי מיפר בעל ואותבינה ממתני' ואוקמה כר' יוסי כתב הרא"ש דשמואל משום עינוי נפש קאמר דמיפר וכרבנן ופסק דהלכה כן ולא כר' יוסי דאמר דאינו מיפר משום נדרי עינוי נפש אלא משום נדרים שבינו לבינה ואם כן הכי הו"ל למיפסק נמי הכא וגם בעיני יפלא דבר זה ואפשר לומר דכשכתב הרא"ש בפסקיו ודוקא משום עינוי נפש אין הבעל מיפר וכולי לא לפסוק הלכה כן כתבו אלא ללמוד מהם דלרבנן דפליגי עליה מיפר משום עינוי נפש וכוותייהו נקטינן כמו שפסק בהדיא גבי הסיא דשמואל ומ"ש לא הפר לה מותר ליהנות מהבעל שם פלוגתא דאמוראי ופסק הרא"ש כעולא ורב נחמן דאמרי בעל לאו בכלל בריות הוא וכ"פ הרמב"ם בפי"ב: ומ"ש ולאחר שתתגרש חל הנדר גם עליו וא"א ליהנות אלא מלקט שכחה ופאה כ"כ הר"ן שם בשם הראשונים וכן הוא בחידושי הרשב"א בשם התוספתא אהא דאמר ר"כ לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא והכי קתני נתגרשה יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה דקמ"ל דלכשנתגרשה יחזור הבעל להיות בכלל איסור הבריות ואין לה ליהנות אלא בלקט שכחה ופאה:

ואלו דברים שבינה לבינו כגון תשמיש וכיוצא בו וכו' הכי תניא בפרק בתרא דנדרים (פב:) דתשמיש הוי דברים שבינו לבינה מיהו ההיא ברייתא אמרי' בגמרא דרבי יוסי היא ואיבעיא לן לרבנן תשמיש עינוי נפש הוא או דברים שבינו לבינה ולא איפשיטא ומשמע דנקטינן לחומרא ואין להם דין עינוי נפש אפילו לרבנן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ב דתשמיש הוי דברים שבינו לבינה ומ"ש וכגון שאסרה הנאתו עליה וכו' אבל אם אמרה הנאת תשמישי עליך אין צריך להפר וכו' שם (פא:) ובפרק המדיר (עא:) ובפ"ב דנדרים (טו:) מימרא דרב כהנא ויהיב טעמא דבאומר הנאת תשמישך עלי צריך הפרה משום דאין מאכילין את האדם דבר האסור לו: **ומ"ש** וכן הוא שאמר הנאת תשמישי עליך אינו נדר אבל אם אמר הנאת תשמישך עלי הוי נדר בפ"ב דנדרים (טו:) (ב"ה) עיין שם בהר"ן: וכתבו הרמב"ם פי"ד מהלכות נדרים וכתב הריב"ש בתשובה דהא דאמרינן דאם אמר הנאת תשמישך עלי אין מאכילין לאדם דבר האסור לו הוקשה למפרשים דהנאה דבר שאין בו ממש הוא ואין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש והתוס' תירצו כפשטא דמתרצינן לישניה לחומרא ונעשה כאומר גופך להנאת תשמיש עלי והרשב"א העמידה דווקא באומר גופך להנאת תשמיש עלי וכ"נ עיקר ע"כ כתבו הגה"מ בפ"ד מהלכות אישות בשם הר"ם הנודר שלא לקרב אל זוגתו עד זמן פלוני אם נדר שלא מרצון זוגתו ודאי יש איסור בדבר ולא חל הנדר דכיון דמשועבד לה לא מצי מפקע שעבודה אבל אם נתרצית זוגתו והיתה חפצה בכך אז צריך התרה עד כאן לשונו (ו):

ואם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו ותהא מותרת לו עד שתתגרש ואז אסורה לו ג"כ בסוף נדרים (צ:) תנן האומרת נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים פירוש נטולה אני מן היהודים שאסרה תשמישם עליה ודייק בר"פ דמדקתני תהא נטולה מן היהודים כלומר לכשיגרשנה משמע דתשמיש המטה הוי נדרים שבינו לבינה דאי הוי נדרי עינוי נפש אמאי תהא נטולה מן היהודים הא בנדרי עינוי נפש מהני הפרתו בין לעצמו בין לאחרים ואע"ג דמוקי להאי מתני' כרבי יוסי אבל לרבנן מיבעיא תשמיש המטה אי הוי נדרי עינוי נפש כבר נתבאר דאפילו מאן דפסק כרבנן סבר דתשמיש המטה לא הוי נדרי עינוי נפש אלא מנדרים שבינו לבינה משום דכיון דבעיין לא איפשיטא נקטינן לחומרא ומ"מ יש לתמוה על דין זה שכתב רבי' דמשמע דמתני' באוסרת תשמישה היא ומש"ה צריך הבעל להפר חלקו אבל באוסרת תשמישה עליהם אין הבעל צריך להפר מפני שהיא משועבדת לו וכדבסמוך. ורבי' כתב אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם ואיפכא איבעי ליה למימר קונם תשמיש כל העולם עלי וכן יש לתמוה עמ"ש סתם דלאחר שתתגרש תהא אסורה לו דאפי' אם תמצא לומר שהוא מנדרים שבינו לבינה הרי פסק הוא ז"ל שההפרה מהניא אף לאחר שתתגרש כל זמן שלא נשאת (ז) והרמב"ם כתב בפי"ב כלשון הזה אסרה עליה תשמיש כל אדם שבעולם יפר חלקו ותהיה משמשתו וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם וכן כל כיוצא בזה עד כאן:

אמרה קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לך קונם שאיני נהנית לך אם אני עושה לאבא ולאביך יכול להפר משנה בסוף נדרים (פט:) : ומ"ש יפר מיד אף ע"פ שלא חל הנדר עדיין וכו' וכ"מ במשנה זו ואע"ג דאיתא בגמרא ברייתא דאיפליגו בה רבנן ור' נתן במילתא כבר פסקו הרא"ש והרמב"ן והר"ן כת"ק דאמר יפר וכ"פ הרמב"ם בפי"ב ומיהו כתב הר"ן דה"מ כשתלתה נדרה בדבר שהיא עשויה לעבור על תנאה דומיא דאם עושה אני על פי אבא ע"פ אביך דכיון שהיא מצטערת אם לא תעשה לפיכך כאילו עשתה דמי אבל תלתה תנאה בדבר שאינה עשויה לעבור עליו אינו מיפר אא"כ חל הנדר והיינו דאמרינן למה לה הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עלה וכדכתיבנא עלה דההיא בס"ד עכ"ל: ומ"ש ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה שגנאי הוא לו וכו' כ"כ שם הרא"ש:

ומ"ש

כדפרישית וס"ל דרבנן היא ואפ"ה לא קשיא דלא דמי לאוסר פירות מדינה זו או פירות של פלוני דהוי עינוי נפש דכיון דאשה זו דעתה ליהנות מן הבריות אלא דאסרה עליה של מדינה זו של פלוני זה אמרינן שמא תצטרך ליהנות גם ממנו כמו משאר בריות ואיננה רשאה מפני הנדר א"כ הוי נדר עינוי נפש אבל כשנדרה שלא תהא נהנית מהבריות אם כן חזינן בדעתה שאינה רוצית ליהנות משל אחרים כלל אלא משל בעל הכא ודאי לא חיישינן שמא תצטרך ליהנות מהבריות כיון שאין דעתה ליהנות משל אחרים כלל והילכך לא הוי עינוי נפש אלא דברים שבינו לבינה והכי נקטינן כדעת הרא"ש והרמב"ם ולא כדעת רבינו ודו"ק . גם בכאן הביא בש"ע ב' סברות ולא הכריע אבל לפע"ד נראה להכריע כאן כהרא"ש והרמב"ם וכדפרי': ואלו הדברים שבינו לבינה כגון תשמיש וכו' שם ברייתא (פ"ב) אליבא דר"י ובגמ' קמיבעיא לן לרבנן ולא איפשיטא ונקטינן לחומרא ואין להם דין עינוי נפש אפילו לרבנן : ומ"ש וכגון שאסרה הנאתו עליה וכו' שם (פ"א) ובפ' המדיר (ע"א) ובפ"ב דנדרים (ט"ו) מימרא דרב כהנא וטעמא דהנאת תשמישך עלי צריך הפרה דאין מאכילין את האדם דבר האסור לו: ומ"ש וכן הוא שאמר וכו' שם (דף ט"ו) ומה שקשה הלא הנאה דבר שאין בו ממש הוא ואין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש תירצו התוס' דמפרשי' לשונו לחומרא ונעשה כא"ל גופך להנאת תשמיש עלי ועי' בב"י בשם הריב"ש : אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו וכו' בסוף נדרים תנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים פי' נטולה אני מן היהודים שאסרה תשמישם עליה ותהא נטולה מן היהודים לכשיגרשנה וכתב ב"י ואיכא לתמוה אמ"ש רבי' אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם דאיפכא איבעי ליה למימר קונם תשמיש כל העולם עלי וכן יש לתמוה על מה שכתוב סתם דלאחר שתתגרש תהא אסורה לו דאפילו את"ל שהוא מנדרים שבינו לבינה הרי פסק הוא ז"ל שההפרה מהני' אף לאחר שתתגרש כל זמן שלא נשאת עכ"ל ועל קושיא האחרונה כתב הרב מהרש"ל דלא דק דדוקא בדברים שבין בינו לבינה בלבד כך הדין אבל הכא שאסרה כל העולם עליה אלא שהבעל נכלל ביניהם משום הכי אפי' הוא מיפר חלקו אינו מופר אלא חלקו ומיד כשתתגרש הוא כשאר כל האדם עכ"ל ולפי חילוק זה נראה ליישב גם הקושיא הראשונה דאע"פ שהאשה משועבדת לו חל הנדר דכיון שעיקר הנדר הוא על כל העולם והבעל נכלל ביניהם חל הנדר בכולל אע"פ שהיא משועבדת לבעלה נ"ל אבל הרב בש"ע נמשך לדעתו וכתב שם וז"ל אסרה עליה תשמיש כל אדם שבעולם יפר חלקו וכו' דנא לומר דוקא באסרה עליה תשמיש כל אדם אבל באמרה קונם תשמישי על כל העולם א"צ להפר דלא כדברי רבינו ולפע"ד דאין להקל אלא אפי' אמרה קונם תשמישי על כל העולם צריך להפר דכיון דהבעל נכלל בכלל הנדר שעל כל העולם חל הנדר גם על הבעל בכולל וכדפרי' לדעת רבינו והוא העיקר והכי נקטינן : אמרה קונם שאיני נהנה לאבא ולאביך וכו' משנה סוף נדרים (דף פ"ט) ומ"ש אע"פ שחכם אין מתיר הנדר עד שיחול וכו' כבר נתבאר לעיל סי' רכ"ח וסימן רכ"ט ומשמע לי שהטעם הוא דכיון דהבעל אינו יכול להפר אלא ביום שמעו הלכך צריך להפר מיד ואע"פ שעדיין לא חל דאם לא יפר מיד שוב לא יכול להפר ועוד קרא סתמא קאמר דיפר ביום שמעו אבל גבי חכם דכתיב לא יחל ילפינן מלשון לא יחל דאינו מתיר עד שיחול כמו שנתבאר בסי' רכ"ח ורכ"ט . ולפ"ז נראה דאבא ואביך לאו דוקא אלא ה"ה היכא דתלתה נדרה בדבר אחר ודלא כהר"ן ומביאו ב"י דאבא ואביך דוקא נקט . ומיה' למ"ש ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה שגנאי הוא לו וכו' נ"ל דאע"ג דלאו

דוקא

דרכי משה

נהגים היתר ואחר קיומו של בעל נטה להתיר ג"כ ומ"מ כתב דנכון שישאל הבעל על קיום ואח"כ תשאל היא על נדרה עכ"ל: (ו) כתב מהרי"ו בתשובה סי' א' מי שאשתו הפצירה שלא לשמש עמה והאיש כעס והניח ידו על חומש ונשבע שלא לשמש עמה וכראות האשה שבעלה כעס ורוצה לישבע מחתה בו ופסק דהשבועה חלה דהואיל והפצירה שלא לשמש עמה הוי כאילו נתנה לו רשות לפטור מעונתה דפטור וא"כ השבועה חל עליו ואע"ג שהאשה מחתה בו כשרוצה לישבע שמא לאו משום דחוזרה בה אלא משום דלא היה ניחא לה שיהיה כועס כולי האי עכ"ל: (ז) ובעיני אין זו תמיה כלל דהא לאחר שתתגרש ובלא"ה אסורה לשמש לו עד שיחזור וישאנה בחופה וקידושין אם כן יפה עשה רבינו שכתב סתם שלאחר שתתגרש אסורה לו כנ"ל:

כתב

פרישה

פירות אים פלוני עלי דכתב בשם הרא"ש דהוי עינוי נפש ואפשר דיש חילוק בין אוסר פירות בפי' דמקרי עינוי טפי לאוסר סתם הכלה ודו"ק : (צח) אלא דברים שבינה לבינו ר"ל אע"פ שהיא מותרת ליהנות ממנו שהוא אינו בכלל הבריות כמ"ש בסמוך מכל מקום הוי דברים שבינו לבינה לפי שהיא אינה יכולה ליהנות משום אדם בעולם חוץ ממנו ולצורך הוא לטפל ולהביא אליה כל מזונותיה : (צט) ואינו מיפר לה אלא בעודה תחתיו רצה לומר בעודה ראויה לסור תחתיו דהיינו כל זמן שלא תנשא אבל א"א לפרשו כפשוטו דהא אמרינן לעיל דדברים שבינו לבינה הוא מיפר כל זמן שלא נשאת שאפשר שתחזור אליו : (ק) ולאחר שתתגרש חל הנדר גם עליו נראה דס"ט כיון דלא היפר לה מ"מ אינה מותרת אלא בעודה תחתיו ולאח"כ אסורה אפי' קודם שנשאת לאחר אבל אם היפר ודאי מותר לעולם בין לו בין לאחרים דמיגו דמפר לה לצורך שאם תתגרש שלא תהא אסורה עליו לחזור להנשאה מופר גם לאחרים : (קא) שאמרה הנאת תשמישך עלי דאז אין מאכילין לאדם דבר האסור לו ודוקא באומרת גופך להנאת תשמיש עלי דאל"כ לא חל הנדר דאין הנאה חל על דבר שאין בו ממש ריב"ש : (קב) אם אמרה הנאת תשמישי עליך א"צ להפר שהיא משועבדת לו . דקדק לומר א"צ להפר אבל ודאי אם רוצה להפר כדי שלא תאסר עליו לאחר שיגרשה יכול להפר וכמ"ש בס"ס זה ע"ש : (קג) ואם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו כו' הא דחל הנדר עליו אף על גב דהיא משועבדת לו ה"ט דמיגו דחל על אחרים חל ג"כ עליו באיסור כולל וא"ל מ"ש מהא דאמרינן לעיל בסמוך אמרה קונם שאני נהנה לבריות דלא הוי הבעל בכלל די"ל דשאני לעיל דאמרה כן אהנאה דעלמא ולהכי מסתמא הוא אינו בכלל אבל כאן דאסרה תשמישה על כל העולם דע"כ גם הוא בכלל דאם לא כן למה"מ נדרה כן השתא הא בלאו הכי אסורים לה אלא לאסור גם היתר לה נתכוון וק"ל ועיין בפ"ב דנדרים דף פ"ל ע"א ועי"ל דיש חילוק בין לשון לבריות ללשון העולם : (קד) ותהא מותרת לו עד שתתגרש ואז אסורה לו ג"כ ז"ל מ"ו תמה מהר"י קארו שלא כתב לעיל דברים שבינו לבינה כשהוא מיפר שהן מותרין אפי' אחר שתתגרש עד שתנשא לאחר ולא דק דדוקא דברים שבינו לבינה לבד אבל הכא שאסרה כל העולם עליה אלא שהוא נכלל ביניהם מש"ה אפי' הוא מיפר חלקו אינו מותר אלא בעודה תחתיו ומיד שתתגרש הוא כשאר כל אדם ודוק עכ"ל ובזה [illegible] מתורץ קושיא שנייה שהקשה ב"י שהיה לו לומר קונם תשמיש כל העולם עלי שלאו כל כמיניה לאסור את עצמה עליו שהיא משועבדת לו אבל לפי מ"ש לק"מ שאפיר חל הנדר מטעם כולל מגו שתשמישה חל על כל העולם חל נמי אדידיה כמ"ש רבינו לקמן בס"ס רל"ו לענין ישיבת סוכה : (קה) אמרה קונם שאני נהנה לאבא כו' ר"ל מה שאני נהנה מאבא ומאביך :

דרישה

[יח] יכול להפר מיד כו' בב"י ומיהו כתב הר"ן דה"מ כשתלתה נדרה בדבר שהוא עשויה לעבור על

אינו

לאביה ולאביו כדי שלא תיאסר עליו הלכך (קו) אינו מפר לעולם אלא בעודה תחתיו: אמרה קונם שאיני עושה ע"פ אבא וע"פ אביך או ע"פ אחי וע"פ אחיך אינו יכול להפר שאינה משועבדת להם: קונם שאיני עושה על פיך יפר אע"פ שהיא משועבדת לו שמא יגרשנה ואז יחול הנדר (קז) ולא יוכל להחזירה הלכך קרינן ביה השתא דברים שבינו לבינה (קח) וכגון שאמרה יקדשו ידי לעושיהן שאל"כ אינה יכולה לאסור מעש' ידיה לפי שלא בא לעולם נדרה שלא תתן תבן לפני בהמתו אינו יכול להפר לפי שאינה משועבדת לו ופי' רש"י דדוקא לפני סוסו וחמורו משום רביעה (קט) אבל חייבת ליתן לבקרו ורב אלפס פי' שאין הילוק בין סוס וחמור לבקר אלא שהיא חייבת ליתן לפני בהמתו המיוחדת לו למרכבתו (קי) נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו או שלא למזוג לו הכוס ושלא להציע לו המטה א"צ להפר לפי שמשועבדת לו:

רלה (א) [א] המדיר

אשתו מתשמיש המטה שאומר קונם תשמישך עלי יקיים אותה ז' ימים בין שהדירה בפירוש לז' ימים או יותר או שהדירה סתם ולאחר ז' ימים יוציא ויתן כתובה הדירה שלא תיהנה ממנו אינו חל שהרי הוא

דוקא אבא ואביך מכל מקום צריך הוא שתהא תולה הנדר בדבר שגנאי הוא לו וכו' ומ"ש הלכך אינו מיפר לעולם אלא בעודה תחתיו לאו דוקא שהרי אפי' נתגרשה נמי מיפר כל זמן שלא נשאת לאחר אלא ר"ל בעודה ראויה לחזור תחתיו וכך פי' ב"י ופשוט הוא: קונם שאיני עושה ע"פ אבא וכו' משנה שם (דף פ"ה) קונם שאני עושה על פיך יפר וכו'. שם במשנה פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הילכתא כר"י בן נורי דאמר הכי: ומ"ש וכגון שאמרה יקדשו ידי לעושיהן שם ובפרק אף על פי למסקנא דגמרא וכמ"ש הרא"ש בפסקיו וכך הם דברי רבינו ור"ל באומרת יקדשו ידי לעושיהן על פיך כלומר שידיה יהיו אסורות על פיו כהקדש ועיין ב"י האריך בזה ועיין עוד בא"ע סימן פ"א וכמ"ש לשם בס"ד: נדרה שלא תתן תבן לפני בהמתו וכו' ברייתא ר"פ בתרא דנדרים ובפרק אף ע"פ לפי גי' רש"י תניא אינו כופה ליתן תבן לפני בהמתו אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו אבל הרי"ף גורס איפכא אינה כופה לפני בקרו אבל כופה לפני בהמתו כלומר בהמתו שהוא רוכב עליה: נדרה שלא לרחוץ פניו וכו' ברייתא בפ' בתרא דנדרים: כתב הרשב"א בתשובה סימן תק"ס אשה שנדרה לשתות סם להתעבר אין הבעל יכול להפר אע"פ שהעיבור מכחיש יפיה והסם קשה לגופה ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע:

רלה המדיר אשתו וכו'. שאמר קונם תשמישך ועלי פי' דהשתא חל הנדר שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו דאילו אסר תשמישו עליה אין הנדר חל כלל דהרי הוא משועבד לה כמו שנתבאר בסימן רל"ד סמ"ד: ומ"ש יקיים ז' ימים משנה בפ' אף על פי (דף ס"א) פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמר שבת אחת מפרש בגמ' דגמר לה מנדה דשוהה שבוע אחת מתשמיש מידי דשכיח ממידי דשכיח כלומר כעס שכועס על אשתו שכיח ונדות שכיח ולא גמרינן מיולדת נקבה ששוהה שבועיים מתשמיש וה"נ תמתין ב' שבתות וכב"ש דלידה לא שכיח כולי האי:

ומ"ש בין שהדירה בפי' כו' שם פליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקים הלכה כשמואל דאפי' בסתם ימתין שמא ימצא פתח לנדרו וסובר רבינו דה"ה במדירה בפירוש יותר מז' ימים דהא במדירה בסתם לעולם משמע כדלעיל בסימן רי"ט ואפ"ה צריכה להמתין אם כן כשהדירה בפירוש ליותר מז' ימים לא גרע וכך הוא דעת הרמב"ם סוף פי"ב דאישות גבי מדיר את אשתו מליהנות לו וכו' וכ"כ רבינו בסמוך אבל הדירה שלא תיהנה ממנו: הדירה שלא תיהנה ממנו וכו' משנה גמ' ריש פ' המדיר וע"פ פי' התוס' והרא"ש ובגמ' מפורש דדוקא באשתו נשואה אבל בארוסה חל הנדר ואם נשאה אח"כ א"צ להעמיד לה פרנס דהא סברה וקיבלה ואיכא לתמוה למה לא כתבו רבינו לא כאן ולא בא"ע סימן ע"ב. וטעמא דל' יום מפ' בגמ' דעד ל' לא שמעי בה אינשי ולא זילא בה מילתא טפי שמעי בה אינשי וזילא

ומ"ש הילכך אינו מיפר לעולם אלא בעודה תחתיו לפי מה שנתבאר לעיל דאפי' נתגרשה נמי מופר כל זמן שלא נשאת צ"ל דמאי בעודה תחתיו דקאמר בעודה ראויה לחזור תחתיו: קונם שאני עושה ע"פ אבא וע"פ אביך וכו' משנה שם (פה.): קונם שאני עושה על פיך יפר אף על פי שהיא משועבדת לו שמא יגרשנה ואז יחול הנדר ולא יוכל להחזירה שם במשנה פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר' יוחנן בן נורי דאמר הכי: **ומ"ש** וכגון שאמרה יקדשו ידי לעושיהן וכו' שם ובפרק אף על פי (נט.) מקשי תלמודא לשמואל דפסק הלכה כר' יוחנן בן נורי דהא איהו פסק הלכה כמ"ד אין אדם מקדיש דשלב"ל ושני רב הונא בריה דרב יהושע הכ"ע באומרת יקדשו ידי לעושיהן דידים הא איתנהו בעולם וכי קאמרת הכי מי מיקדשו הא משעבדא ליה דאמר לכי מיגרשא ומי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולקמיה קדוש ואסיקנא אלא אמר רב אשי שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו וכדרבא דאמר הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד ונקדש מהשתא אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל ונראה מדברי הרא"ש בפסקים דלמסקנא הדרי' מהאי דאוקימנא כדאמר' לכי מיגרש' דאפי' לא אמרה הכי נמי חייל נדרה לכשתתגרש דבדין הוא דאפי' בעודה תחתיו ליחול אלא דאלמוה רבנן לשעבודיה ומ"מ באומרת יקדשו ידי לעושיהן עסקינן דאל"ה אין הנדר חל אפי' לכשתתגרש דאין אדם מקדיש דשלב"ל וכך הם דברי רבינו ותמהני לי כיון דעל מתני' דקתני קונם שאני עושה על פיך הוא דאמרינן באומרת יקדשו ידי לעושיהן דלאו לאמירה שהיא מקדשת מעשה ידיה לגמרי עסקינן דא"כ מאי קונם שאני עושה על פיך דקתני שאני עושה הקדש מיבעיא ליה אלא ה"פ באומרת יקדשו ידי לעושיהן על פיך כלומר שידיה יהיו אסורות על פיו כהקדש והרמב"ם כתב בפי"ב מהלכות נדרים אמרה יקדש ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה אינו נאסר במעשה ידיה מפני שידיה משועבדין לו אף ע"פ שאמרו השחרור והחמץ וההקדש מפקיעין מידי שעבוד חכמים עשו חזוק לשיעבוד הבעל שאינה יכולה להפקיעו מפני שהוא מדבריהם אבל צריך הוא להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו עכ"ל וכתב הר"ן בפ' אע"פ אלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל בעודה תחתיו דשווהו כלוקח גמור ולא כמלוה ומש"ה לא חייל אלא לכי מיגרשא ומיהו משמע דדוקא באומרת יקדשו ידי לעושיהן הא לאו הכי אפי' לכי מיגרשא לא חייל דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו ולפיכך אני תמה על הרמב"ם שכתב בפי"ב מהלכות נדרים אמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה וכו' דמשמע דבנדרה נמי שלא יהנה במעשה ידיה צריך להפר ואמאי הא דבר שלא בא לעולם הוא עכ"ל ונראה שהרמב"ם ז"ל סובר דכי אסיקנא שאני קונמות וכו' היינו לומר דכיון דחמירי דמפקעי מידי שיעבוד משום דקדושת הגוף נינהו כלומר שאין פדיון לדבר הנאסר בקונם הילכך חיילי אף על דבר שלא בא לעולם והא דאמרינן דאין אדם מקדיש דשלב"ל היינו דוקא במידי דליתיה קדוש אלא קדושת דמים וסובר עוד דהשתא דאסיקנא כדרבא דאמר הקדש מפקיע מידי שעבוד אומרת יקדשו ידי לעושיהן שפיר מיתסר עליה דבעל אע"ג דמשעבדא ליה דהא ידיה גופייהו קדושת הגוף ומפקעת מידי שעבוד: (ב"ה) אלא דאלמוה רבנן לשיעבודא דבעל בעוד שהיא תחתיו: הילכך בין באומרת יקדשו ידי לעושיהן בין אומרת קונם מעשה ידי עליך חל הנדר לכשתתגרש. בסי' רל"ט גבי הא דנדר חל על דבר מצוה ושבועה אינו חל אכתוב דברי הר"ן בפי' הא דאומרת יקדשו ידי לעושיהן:

נדרה שלא תתן תבן לפני בהמתו אינו יכול להפר ברייתא בריש פרק בתרא דנדרים (פא.) הכי איתא קונם שלא אתן תבן לפני בהמתך ומים לפני בקרך אינו יכול להפר ואף ע"ג דבפרק אף ע"פ (סא:) תניא אינו כופה ליתן תבן לפני בהמתו אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו לגירסת רש"י ולגירסת רי"ף אינו כופה ליתן תבן לפני בקרו אבל כופה ליתן תבן לפני בהמתו כלומר בהמתו שהוא רוכב עליה כבר כתבו הרא"ש והר"ן דהכא בהכניסה לו ד' שפחות עסקינן דיושבת בקתדרא ורבינו נראה שלא היה גורס אלא קונם שלא אתן תבן לפני בהמתך ולגירסת רש"י אתי שפיר שהרי אינה משועבדת לו ולגירסת רי"ף מוקי להא דנדרה בבהמה שאינה מיוחדת לו למרכבתו והרמב"ם כתב בפי"ב מהלכות נדרים נדרה שלא אתן מים לפני בהמתך ותבן לפני בקרך וכיוצא בדברים אלו שאין בהם עינוי נפש ואינם מדברים שבינו לבינה ואינם ממלאכות שהיא חייבת בהם ה"ז אינו יכול להפר נראה שכך היה גורס בברייתא והוא ז"ל סובר כגירסת רי"ף דנותנת תבן לפני בהמתו ולא לפני בקרו כמבואר בדבריו פכ"א מהלכות אישות ונראה דלפני בהמתו נמי אינה חייבת ליתן אלא תבן אבל לא מים משום דסתם השקאת בהמתו בנהר או במעיין הוא ואין דרך הנשים לצאת מחוץ לבית דכל כבודה בת מלך פנימה הילכך לא חל עליה חובת השקאה אפי' כשהמים בתוך הבית והשתא בדוקא נקט בברייתא לפי גירסתו מים לפני בהמתו דאינה חייבת בה אף על פי שהיא מחוייבת ליתן לפניהם תבן ולפני בקרו אף תבן לא מתחייבא: נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו או שלא למזוג לו הכוס ושלא להציע לו המטה א"צ להפר לפי שמשועבדת לו ברייתא שם כתב הרשב"א בתשובה סימן תק"ס דאשה שנדרה לשתות סם להתעבר אע"פ שהעיבור מכחיש יופיה והסם קשה לגופה אין הבעל יכול להפר:

רלה המדיר אשתו מתשמיש המטה שאמר קונם תשמישך עלי יקיים אותה ז' ימים משנה בפ' אף על פי (סא:) פלוגתא דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי הכי: ומ"ש בין שהדירה בפירוש וכו' או שהדירה סתם שם א"ר מחלוקת במפרש אבל בסתם ד"ה יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמואל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כשמואל וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהלכות אישות:

הדירה שלא תהנה ממנו אינו חל שרי הוא משועבד לה בר"פ המדיר (ע.):

ומ"ש

דרישה

פל תנאה דומיא דאם עושה אני לאבא או לאביך דכיון שהיא מצטערת אם לא תעשה לפיכן כאילו עשתה דמי אבל תלתה תנאה בדבר שאינה עשויה לעבור עליה אינו מיפר אא"כ חל הנדר עכ"ה):

סי' רלה [א] **המדיר** אשתו מתשמיש המטה כו' בכתובות פ' אע"פ סוף ד' ס"א תנן המדיר את אשתו מתשמיש המטה (פירש"י כגון דאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אבל הנאת תשמישי עליך לא מיתסרא דהא משועבד לה דכתיב עונתה לא יגרע) בית שמאי אומרים שתי שבתות וב"ה אומר שבת אחת פי' אם הדירה שבת א' יקיים ואם יותר יוציאה ויתן כתובה ובגמרא גרסינן מ"ט דב"ש גמרי' מיולדת נקבה ששוהה שבועיים מתשמיש וב"ה סבירא להו גמרי מנדה דסבירא להו גמרי מידי דשכיח דהיינו כעס שכועס על אשתו ומדירה מתשמיש ממידי דשכיח נידות לאפוקי לידה אינו שכיח כ"כ. ותו מסקינן אמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם דברי הכל יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמואל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו פירש"י שמא בתוך ז' לב"ה ילמוד למצוא פתח הרטה לנדרו ויאמר אדעתא דהכי לא נדרתי ויתיר לו החכם נדרו ע"כ · ובפרק המדיר ריש דף ע"א ג"כ פליגי רב ושמואל פלוגתא כזו המדיר אשתו במזונות ואמר לה לאי מעשיך במזונותיך והיא מספקת במעשה ידיה לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים שקתני שם במשנה ר"פ המדיר דעד ל' יום יעמיד פרנס יתר מכן יוציא ויתן כתובה וכמ"ש רבינו דין זה בסמוך · ופליגי שם נמי רב ושמואל. ושמואל מוקי לה להמתני' דהמדיר גם כן דאפי' הדירה בהדיא איתר מל' יום או הדירה סתם דמשמע לעולם אפ"ה עד ל' יום אין כופין אותו להוציאה שמא ימצא פתח לנדרו. ומקשה הגמרא שם אשמואל מסיפא דמתני' דר"פ המדיר דתנן בה המדיר את אשתו שלא תטעום מכל הפירות יוציא ויתן כתובה וס"ד דהמקשן דאיירי בהדירה בעלה ואע"פ שאינו יכול לאסור עליה פירות דעלמא ס"ד דמיירי בתלאו בתשמיש ואמר קונם תשמישך עלי אם תאכל מין פירות פלוני דעלמא. בשלמא לרב מש"ה יוציא מיד וא"כ להמתין לפשות ז' ימים כדין הדירה מתשמיש הכ"ל משום דאיירי בהדירה בסתם אלא לשמואל דאמר אפי' בהדירה בסתם ימתין לב"ה ז' ימים אמאי תנן הכא בהדרתה מפירות ותלאו בתשמיש שיוציאנה מיד ויתן כתובה ימתין ז' ימים פירוש דאף שמ"ש להעמיד פרנס אפירות דעלמא

פרישה

(קו) **אינו מיפר לעולם אלא בעודה תחתיו** ז"ל ב"י לפי מה שנתבאר לעיל דאפי' נתגרשה נמי מופר כ"ז שלא נשאת צ"ל דמאי בעודה תחתיו דקאמר בעודה ראויה לחזור תחתיו: (קונם שאני עושה ע"פ אבא כו' ר"ל כל מעשה ידי יהיו אסורים בהנאה לאבא או לאביך ר"ן בנדרים דף פ"ה ע"א עכ"ה):

(קז) **ולא יוכל להחזירה** (ז"ל הר"ן בנדרים דפ"ה משגרשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה ותהא אסורה לחזור לו לפי שאל הנדר עליה שלא יהנה ממנה וא"א לה ליוסר כו' עכ"ה) לפי שא"א ליוסר שלא תטחן ולא תאפה וכל שאר מלאכה שהאשה עושה לבעלה ודוקא ל' קונם שהוא לשון הקדש שאע"פ שאינו של עתה יחול לאחר גירושין שהוא אלים להפקיע שיעבוד וכמ"ש להפן בא"ע סימן פ"א ע"ש ועיין בב"י: (קח) וכגון שאמר יקדשו ידי לעושיהן כו' עיין בסימן רל"ט ושם הבאתי ל' הר"ן שכתב בשם התוס' דל"ד קאמר הגמרא דצריך לומר יקדשו ידי לעושיהן אלא נעשה כאומר כיון שמזכיר הידים כו' ע"ש: (קט) **אבל חייבת ליתן לבקרו** דבקר ולאו אינם מגודלים כ"כ לרביעה כמו סוס וחמור והרי"ף היה גורס בגמרא לא יתן בפני בקרו אבל כופה אותה ליתן לפני בהמתו ופי' בהמתו שהוא רוכב עליה וע"ל בא"ע סימן פ': (קי) נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו כו' א"צ להפר ק"ק דמאי לא חיישינן לשמא יגרשנה ויחול הנדר ולא יוכל להחזירה כדלעיל כשאמרה קונם שאני עושה על פיך כו' וכן ק' על מ"ש לעיל אבל אם אמרה הנאת תשמישי עליך א"צ להפר וי"ל דאה"נ דאם ירצה להפר מטעם זה יכול להפר כמו גבי קונם שאני עושה ע"פ אלא שהכא ולעיל בתשמיש אשמעינן שאם אינו מקפיד ע"ז שא"צ להפר ויכול כדי ליהנות ממנה ורבינו שאשמעינן שיכול להפר גבי קונם שאני עושה ע"פ משום דזה הדין דיכול להפר איתמר במשנה גבי קונם שאני עושה כו' נקטיה ג"כ רבינו כן וק"ל:

סי' רלה (א) **המדיר** את אשתו מתשמיש המטה עיין מ"ש בדרישה וע"פ זה יהיה רוב דברי רבינו בסימן זה ובא"ע סימן ע"ד מבוארים מילתא בטעמיה. ומ"ש המדיר את אשתו מתשמיש כו' הוא משנה דפרק אע"פ כתבתי ל' בדרישה וע"פ אוקימתא דשמואל דס"ל דאין מחלק בין סתם למפרש והפוסקים פסקו כוותיה. ומ"ש הדירה שלא תיהנה ממנו הוא

הוא משועבד לה ואם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך והיא מספקת בהם לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים אם כל משפחתה רגילים באותם דברים הקטנים אינו חל שהרי הוא משועבד לה גם בהן ואם אין כל משפחתה רגילים בהם אלא העשירים ואביה עשיר ורגיל בהן ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהן חל הנדר שהרי אינו חייב לה בהן ומ"מ כיון שהדירה ממנו והיא חוזרת לבית אביה הוא מתחייב לה עתה בהן הלכך עד ל' יום יפרנסנה באלו דברים הקטנים ע"י פרנס שיאמר כל הזן אינו מפסיד (ב) ויזון אותה אחר וילך ויקח מן הבעל לא שנא הדירה ל' יום או יותר או שהדירה סתם אחר ל' יום יוציא ויתן כתובה: (ג) הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל אחד מהמינין אפילו היא רע ולא טעמתו מעולם ותלאו בתשמיש שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי או תאכלי מין פלוני יקיים ז' ימים ואז יוציא (ד) ואם היא נדרה שאמרה קונם מין פלוני עלי או קונם שלא אתקשט בקישוט פלוני או שאמרה יאסר תשמישך עלי אם אוכל מין פלוני או אתקשט בקישוט פלוני והוא שומע ולא הפר לה יוציא מיד: (ה) נדרה שלא תלך לבית אביה שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי שאם לא תלתה בתשמיש אלא אמרה קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר אבל כיון שתלתה בתשמיש הוא יכול להפר ואם שמע ולא הפר אם אביה עמה בעיר נדרה חדש א' יקיים יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה ואם אינו בעיר והיא רדופה לילך לביתו
רגל

ומ"ש ואם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך והיא מספקת בהם לדברים גדולים ואינה מספקת בהם לדברים קטנים וכו' הילכך עד שלשים יום יפרנסה באלו הקטנים ע"י פרנס ג"ז שם ודברי הרמב"ם בדין זה אכתוב בס"ד בטור א"ה סימן ע"ב: ומ"ש ואם אין כל משפחתה רגילים בהם אלא העשירים ואביה עשיר ורגיל בהם ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהם חל הנדר וכו' כ"כ שם הרא"ש מדקדוק הסוגיא והוא מדברי התוספות: ומ"ש שאמר כל הזן אינו מפסיד וכו' ג"ז שם וטעמא משום שאם הוא ממנה פרנס אסור משום דשליחותיה קא עביד אבל כשאומר כל הזן אינו מפסיד לאו שליחותיה עביד:

ומ"ש ל"ש הדירה ל' יום או יותר או שהדירה סתם שם (דף עא.) פלוגתא דרב ושמואל והלכה כשמואל דאמר דאפילו בסתם ימתין ל' יום שמא ימצא פתח לנדרו. ומ"ש אחר ל' יום יוציא ויתן כתובה שם במשנה:

הדירה שלא תתקשט וכו' אחד מכל המינים וכו' שם במשנה המדיר את אשתו שלא לטעום אחד מכל הפירות יוציא ויתן כתובה המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינים יוציא ויתן כתובה. ומ"ש אפי' הוא רע ולא טעמתו מעולם תוספתא כתבה הרא"ש שם: ומ"ש ותלאו בתשמיש וכו' יקיים ז' ימים ואז יוציא ואם היא נדרה וכו' והוא שמע ולא הפר לה יוציא מיד וכו' שם אהא דאמר שמואל דהמדיר את אשתו מתשמיש המטה דתנן דעד שבת אחד יקיים אפי' בנודר סתם הוא מותיב מדתנן המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות יוציא ויתן כתובה דמשמע דבנודר סתם יוציא מיד ומשני כגון שנדרה איהי וקיים לה איהו וקסבר הוא נתן אצבע בין שיניה ופירש"י שנדרה היא ומה יש לו עוד להמתין אי ניחא לה למשקל כתובתה ומיפק לא תבקש פתח לנדרה אבל היכא דאדרה איהו כגון מליהנות לו ימתין שמא ימצא פתח לנדרו וקסבר הוא שקיים נתן אצבע בין שיניה והדירה לפיכך יתן כתובה וסבר רבי יוסי המדיר את אשתו שלא תתקשט יוציא ויתן כתובה בעניות שלא נתן קצבה אלמא בעל מאי מיפר ורמינהי אלו נדרים שהבעל מיפר נדרים שיש בהם עינוי נפש אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט אם לא אתקשט א"ר יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש הב"ע בדברים שבינו לבינה הניחא למ"ד דברים שבינו לבינה הבעל מיפר אלא למ"ד אינו מיפר מאי איכא למימר אלא הב"ע דתלינהו לקישוטיה בתשמיש המטה דאמרה יאסור הנאת תשמישך עלי אם אתקשט ופריך אמאי יוציא מיד ימתין שבת אחד כדין המדיר את אשתו מתשמיש המטה ומשני ה"מ היכא דאדרה איהו דסברה מירתח רתח עילואי והשתא מייתב דעתיה אבל היכא דנדרה איהי ושתיק לה סברה מיסנא הוא דסני לי כלומר וכיון שאינה סבורה שיתפייס עוד לא תקנו חכמים שתמתין הואיל וקשה לה: (ב"ה) והרמב"ם ז"ל כתב בפי"ב מה"א בנדרה היא וקיים לה הוא אם רוצה שתשב תחתיו ולא תאכל מאותו המין תשב ואם הוא אמר אי איפשי באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה:

נדרה שלא תלך לבית אביה שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי וכו' זה נלמד מדין נודרת שלא תתקשט דבסמוך. ומ"ש ואם שמע ולא הפר אם אביה עמה בעיר וכו' שם במשנה (עא:) המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהוא עמה בעיר
חדש

וזילא בה מילתא. ומ"ש שאמר כל הזן אינו מפסיד וכו' ג"ז שם וכתב בא"ה סימן ע"ב וז"ל אבל לא יאמר לו להדיא לך ותזון אותה דא"כ הו"ל שלוחו עכ"ל. ואיכא לתמוה דהא אפי' כי אמר אם תזון לא תפסיד נמי אסור כיון דלא אמר בלשון רבים כל הזן כ"ש באומר להדיא לך ותזון וכדלעיל בסימן רכ"א בשם רשב"ם ובא"ה כתבתי ליישב הגון על קושיא זו ואיכא נפקותא לענין דינא דבאומר כל הזן לא יפסיד שרי לכתחילה ובא"ל להדיא לך ותזון הו"ל שלוחו ואפילו דיעבד אי אפשר לו שישלם אא"כ ימצא פתח לנדרו אבל אם א"ל אם תזון לא תפסיד והלך היחיד וזן אותה חייב לשלם אלא דלכתחלה קעביד איסורא דאמר ליה אם תזון לא תפסיד דמיחזי כשלוחו:

הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל וכו' משנה ר"פ המדיר כת"ק ודלא כר' יוסי בקישוט ודלא כרבי יהודה בלא תאכל ע"ש: ומ"ש ותלאו בתשמיש וכו' שם מסקנא דגמ' ור"ל דאי לא תלאו בתשמיש אין ביד הבעל לומר לאשה הריני אוסר עליך שלא תתקשט משלך או שלא תאכל משלך אבל בתלאו בתשמיש חל הנדר דתתקשט ותאכל ותאסר בתשמיש ז' ימים שמא ימצא פתח לנדרו וכ"כ ה"ה ס"פ י"ב דאישות ע"ש. ואיכא לתמוה אמ"ש הרמב"ם לשם וז"ל המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות ממתינין לו ל' יום יתר על כן יוציא ויתן כתובה וכו' דבע"כ דהיינו שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך דאם אומר בסתם הריני אוסר עליך שלא תעשה כך פשיטא שאין בדבריו כלום כדפירש הרב המגיד וכיון שכן למה ימתין ל' יום הלא בתלאו בתשמיש לא ימתין אלא ז' ימים ויש לומר דלא מיירי בתלאו בתשמיש אלא בתלאו בשאר הנאות חוץ מתשמיש התם הוא דנתנו לו זמן ל' יום מדקתני רישא גבי המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס וכו' וכ"כ הר"ן בפרק המדיר דאיתא בירושלמי המדיר את אשתו שלא תטעום ויש אדם שמדיר את אשתו בחייו כלומר היאך יכול קא להדירה שלא תטעום ומשני בא"ל אם תאכלי מחפץ פלוני תהא אסורה מנכסי ותאכל מאותו חפץ ותהא אסורה מנכסיו והיינו רישא דפירקא כלומר אמאי יוציא לאלתר דאף ע"פ שאכלה מאותו חפץ ונאסרו עליה נכסיו הא אפשר ל' יום בפרנס וכדתניא בריש פירקא ומוקי לה כשנדרה אשתו ושמע בעלה ולא הפר כלומר דכיון שנאסרה מאותו חפץ ולא אפשר בפרנס ליהנות בו יוציא לאלתר עכ"ל הר"ן ועד"ז שם דברי הרמב"ם דהמדיר אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות ותלאן בנכסיו ימתין ל' יום ויעמוד פרנס וכו' וכמ"ש הרמב"ם גופיה בסמוך לדין זה מקודם: ואם היא נדרה וכו' פי' ל"מ היכא שלא תלאה טעימת הפרי בדבר אחר דפשיטא הוא כיון דלא הפר לה לא אמרינן דימתין כדי שתמצא פתח לנדרה דכיון דהיא נדרה וניחא לה למישקל כתובתה לא תבקש תו פתח לנדרה לפירש"י (שם דף ע"א) וכן לפי' התוספות לשם דבנדר של פירות אינה יכולה לסבול אפילו יום אחד ע"ש בד"ה שנדרה היא אלא אפי' תלאה הנדר בתשמיש דסד"א דתהנה ותתקשט ותאסר בתשמיש ז' ימים כדלעיל אפ"ה כאן יוציא מיד ויתן כתובה וה"ט דקסבר מיסנא הוא דסני לה כיון דקיים לה או שמע ולא הפר וכיון דסבורה שלא יתפייס עוד לא תקנו חכמים שימתין אפי' יום אחד הואיל דקשה לה ואינה יכולה לגור אצלו כלל. וכתב בהגהת אשיר"י וז"ל ומיהו כשנדרה היא וקיים לה איהו יכול לישאל על ההקם וכל אותו היום לא יוציא פן ישאל על ההקם ואם עבר היום שוב אין נשאלין פר"י עכ"ל:

נדרה שלא תלך לבית אביה וכולי משנה שם (דף ע"א) המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהוא עמה בעיר חודש אחד יקיים ב' יוציא ויתן כתובה ומפרש רבינו בנדרה היא ותלאו בתשמיש ולא הפר לה דאי בהדירה איהו ותלאו בתשמיש אמאי יוציא מיד
לאחר

פרישה

משנה וגמרא ותוס' ר"פ המדיר בארוכה וכתבתיהו בדרישה בקצרה ושם מבואר אליבא דשמואל דקי"ל כוותיה דאפילו בהדירה בפירוש אותר מל' יום עד ל' יום אינה מקפדת להתפרנס ע"י פרנס דעד ל' יום לא שמעו אינשי דאוכלת לנפשה ע"י הדרתה וניחא לה דלמא ימצא פתח חרטה לנדרו אבל מל' יום ואילך אינה יכולה לסבול בזיון וכלימת חברותיה ולכך צריך להוציאה וליתן לה כתובתה: (שהרי אינו חייב לו בהם דלא מקרי בזה יורדת כיון שכל משפחתה לא נהגין בו כ"א אביה למוד הלכך עד שלשים יום כו' עכ"ה): (ב) ומ"ש ויזון אותה אחר וילך ויקח מן הבעל אף שלעיל סימן רכ"א כתב רבינו והוא מדברי הרא"ש דנדרים אהא דהולך אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה דאם פרנסו אינו מחויב להחזיר לו כ"א ברצונו תליא מילתא נראה דשאני התם דהולך אצל חנווני הרגיל אצלו ואמר לו איני יודע מה אעשה והוה נראה כשלוחו כאילו אומר לו תן לו בשבילי משא"כ הכא ואף שאומר כן לפני חנווני הרגיל אצלו מ"מ כיון שאומר כל הזן ואינו מייחד שום שליח אף שאומר אינו מפסיד והו"ל כאילו אומר מי שיפרנסנו להמודר יבא אלי ואני אפרענו מ"מ לא הוי אלא כפורע חובו של המודר דמותר וכמ"ש הרמב"ם טעם היתר זה מאיני יודע מה אעשה והביאו ב"י לעיל סימן רכ"א ע"ש. משא"כ כשאומר לו איני יודע מה אעשה דנראה כאילו בשליחותו נתן לו והעיקר דכאן אומר אינו מפסיד מש"ה צריך לשלם גם לעיל שם במדיר לחבירו כתב רבינו דיכול לומר כל הזן אינו מפסיד וגם שם נ"ל פשוט דצריך לשלם לו ומש"ט מסיק שם בשם רשב"ם דאסור לומר אם תזון לפלוני דכיון שהוא אומר ליחיד נראה כשלוחו וכן מדוייק בל' ש"ע שם דלפני זה כתב ב"פ אם ירצה ובהאי בבא דאינו מפסיד לא כתב אם ירצה וזה נלע"ד פשוט מן הענין ומן הל' ולא כרמ"י שכתב בסימן זה דגם באומר כל הזן אינו מפסיד א"צ לפורעו אלא אם ירצה דלא דק: (ג) ומ"ש הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל א' מהמינין כו' הוא ע"פ מ"ש דס"ל דהלכה כת"ק דפליג עם ר' יוסי ומשוה דין קישוט לדין איסור פירות לכך כשהדירה הוא ותלאו בתשמיש הו"ל כאילו הדירה מתשמיש סתם וצריך להמתין לו ז' ימים ואח"כ יוציאנה ויתן כתובה דאע"ג דא"א לה בלי פירות וקישוט אפי' שעה אחת כמ"ש בשם התוס' מ"מ אמרינן לה דיאכל אותו פירי שהדירה או יקשטה באותו קישוט שהדירה מיד ואסרה בתשמיש ז' ימים כדברי ב"ה הנ"ל: (ד) ומ"ש ואם היא נדרה שאמרה קונם מין פלוני עלי או קונם שלא אתקשט או שאמרה יאסר תשמישך עלי אם אוכל מין פלוני כו' יוציא מיד נראה ע"פ מ"ש דאף שכלל דין תלאן בתשמיש ולא תלאן בתשמיש יחד מ"מ הדרתן אינו מענין אחד דבאסרה עליה פירות וקישוט ולא תלאו בתשמיש צ"ל דהדירה בפירוש כל זמן שהיא תחתיו ומש"ה דוקא יוציא מיד דלאחר שיוציאנה תהיה מותר בפירות ובקישוט והא דצריך להוציאה מיד לאו מטעם דמסני סני דטעם זה לא שייך כ"א כשתלאתה נדרה בתשמיש כמ"ש אלא ה"ט כיון שא"א לה להיות אפילו יום אחד בלא פירות וקישוט והוא לא הפר לה הסיך את נפשו (פי' הוא נתן אצבע בין שיניה ונשכה אותו עכ"ה) ולכך הדין נותן שצריך להוציאה מיד וליתן לה כתובה אבל כשהדירה נפשה מפירות וקישוט ותלאו בתשמיש אף שלא פירש דברים שנדור כל זמן שהיא תחתיו ומשמעות נדרה היא שלעולם יאסר תשמיש כל הבריות עליה אם תהנה מ"מ צריך להוציאה מיד מטעם מסני סני וניחא לה לישב בדד מלישב עם בעלה זה שהוא שונא לה. כן נלע"ד מוכרח שם בסוגיא. דהא כיון שא"כ להמתין ז' ימים אף שאינה מקפדת אתשמיש דו' ימים אפ"ה אינה ממתנת עמו מטעם מסני סני לה כ"ה באסרה קישוט עליה לעולם ותלאו באיסור תשמיש לעולם צריך להוציאה מיד ותהא מותרת בפירות ובקישוט אף שתהיה אסורה בתשמיש מ"ש לא תדור עם השונא וה"ק: (ה) ומ"ש נדרה שלא תלך לבית אביה כו' כוס
משנה

דרישה

שאסור כל אותו מין שבעולם וא"א לה להיות בלא פירות אותו מין אפי' יום אחד מ"מ למה יוציאנה מש"ה מיד נתיר לה לאכול פירות אותו מין מיד ותאסר בתשמיש והו"ל כהדירה בתשמיש דלב"ה אינה מוציאה תוך ז' ימים אפי' הדירה סתם או בפירוש אותר מז' ימים לדברי שמואל. ומשני הב"ע כגון שנדרה היא וקיים לה איהו והסבר ר"מ שהוא תנא דמשנתינו הוא נתן אצבע בין שיניה והסיכה ופירשו התוס' דהתרצן השיב לו דמיירי בנדרה שאסר עליה א' ממין פירות כל זמן שהיא תחתיו ולא תלאו בתשמיש שהיא יכולה לאסור אנפשה פירות דעלמא בלא התלה בתשמיש וס"ל לתנא דמתני' שאינו יכול לומר אי אפשי באשה נדרנית להוציאה בלא כתובה אלא אדרבה אמרינן הבעל במה שקיים נדרה גרם לעצמו היזק שהיא נשכתו וצריך להוציאה מיד וליתן לה כתובה. כי אף שבהדירה מתשמיש או תלה איסור פירות בתשמיש לא היה צריך להוציאה כ"א אחר ז' כאן שאסר אנפשה פירות ס"ל דא"א לה להיות בלי פירות אפי' יום א' מש"ה יוציאנה מיד וכתבו התוס' עוד שצ"ל כשלא אסרו הפירות אנפשה כ"א כל זמן שעודה תחתיו דאל"כ מאי תתהנה היא במאי שיוציאנה הלא נשארה באיסורא דפירות אלא ודאי מיירי דלא אסרה אנפשה כ"א זמן שהיא תחתיו. ודע שגם בסיפא דמתני' דר"פ המדיר מסיק ז"ל המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה. פירוש יוציא מיד ויתן כתובה דס"ל דהדרת קישוט כהדרת פירות הנ"ל מיניה. רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה ובעשירות ל' יום. פירש"י באשה ענייה אם לא נתן קצבה לדבר עד מתי אסרו עליה הוא דיוציא מיד ויתן כתובה כדברי ת"ק אבל אם נתן קצבה תמתין עד אותו זמן. ובעשירות אף אם לא נתן קצבה א"כ לא יוציא עד אחר ל' יום ומפרש בגמרא הטעם שכן נהגית ל' יום מריח קשוטיה שנתקשט לפני הנדר משא"כ בעניות. ושם בגמרא פריך וכמה קצבה פירוש בעניות כמה קצבה יתן דלא כייפינן לה באותו זמן לרבי יוסי שמואל אמר י"ב חודש רבי יוחנן אמר עשר אבימי אמר רגל א'. והרי"ף והרא"ש פסקו כת"ק דדין קישוט כדין הדרתה מפירות דעלמא וצריך להוציא מיד. והרמב"ם והרמ"ה פסקו הלכה כרבי יוסי מדשקלי ומורי אליביה אלא שהרמב"ם פסק כשמואל דמפרש קצבה י"ב חודש שהוא שיעור אמצעי משלשתן. והרמ"ה פוסק כאבימי שהוא בתראי וס"ל רגל ודברי הרמב"ם והרמ"ה הביא רבינו בא"ה ריש סימן ע"ד ושם כתב הב"י גם כן טעם פלוגתתם ע"ד שכתבתי ע"ש. ושם בגמרא פריך אשמואל דאינו מחלק בין סתם למפרש א"כ ע"כ צריכין לומר ג"כ סיפא פלוגתת ת"ק ורבי יוסי דפליגי בקישוט דת"ק ס"ל יוציאנה מיד ויתן כתובה וכן ס"ל לרבי יוסי בענייה שלא נתן קצבה דמיירי כשנדרה היא וקיים לה הוא ולא כרב דמפרש למתניתין בנדרה היא ותלאו בתשמיש ה"ט דיוציאנו מיד ואינו ממתין ז' ימים משום דהדירה סתם. ופריך הגמ' לשמואל כיון דמיירי שהדירה הוא למה ס"ל לרבי יוסי בעניות שלא נתן קצבה שיוציאנה מיד ויתן כתובה משום
שהיה

רגל א' יקיים שנים או סתם יוציא מיד ואם אינה רדופה לילך לביתו ג' רגלים או סתם יוציא שנים יקיים (ו) ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש או יותר מרגל (ז) יוציא מיד אחר ז' ימים (ח) הדירה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה אם נדרה היא שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה ואם נדר הוא שאמר קונם תשמישך עלי אם תלכי יוציא לאחר ז' ימים (ט) ואם טוען הדרתיה שלא תלך שם בשביל ב"א פריצים ששם אם הוחזקו שם נאמן ואם לאו אינו נאמן נדרה נדר של בינו לבינה או של עינוי נפש

לאחר חדש הו"ל להמתין עוד ז' לאחר החודש וכמ"ש התוס' ר"פ המדיר (דף ע') בד"ה הכי נמי וכן אי אפשר לפרש בתלאו בשאר הנאות חוץ מתשמיש דא"כ למה אמר שנים יוציא ויתן כתובה אלא הו"ל לומר לאחר חודש תלך לבית אביה ותאסר ל' יום ותהא ניזונה ע"י פרנס אלא ודאי דמיירי בנדרה היא ולא הפר לה הוא דהוא נתן אצבע בין שיניה והשיכה ולפיכך חודש אחד יקיים דמצי לאוקמה אנפשה שלא תלך ואיכא להקשות הלא בנדרה שלא תטעום וכו' ותלתה בתשמיש לא אמרינן דימתין כשלא הפר לה וכאן אמר שימתין חדש אחד וי"ל דהתם בנדרה סתם דלעולם משמע ובנדרה היא לא תמצא פתח לנדרה וכו' לפירש"י א"כ דסבר' מיסנא סני לה וכו' וה"ה בנדרה שלא תלך לבית אביה בסתם או יותר מחדש נמי יוציא מיד ויתן כתובה אבל כאן מיירי שפי' דלא נדרה אלא לחדש א' אע"ג דלא הפר לה לא מצי למימר דמיסנא סני לה דאמרינן כיון דמצי לאוקמה אנפשה חדש אחד לא חש להפר וכ"ש דליכא למימר דלא תמצא פתח לנדרה לפירש"י דהא לאחר חודש אין כאן נדר ולפ"ז גבי אמרה הנאת תשמישך עלי אם אוכל פירות מין פלוני או אם אתקשט וקיים לה אם פירשה שאוסרת עליו הנאת תשמישו שבת אחת לא יוציא מיד אפילו קיים לה איהו אלא ימתין ז' ימים ואחר כך יוציא וכ"כ בהגהת אשיר"י פ' המדיר ואיכא לתמוה אמ"ש בש"ע בנדרה היא וכו' דיוציא מיד ויתן כתובה ולא חילק בין נדרה עד חדש או יותר מחודש והיכא דנדר איהו כתב לחלק בכך ולא ידעתי למה הלא גם בנדרה היא איתיה לחילוק זה וכמפורש בדברי רבינו כאן גם בא"ה סימן ע"ד וכבר כתבתי זה לשם בס"ד :

ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלך לבית אביך יותר מחודש וכו' כבר מבואר דבתולה נדרו בתשמיש דינו כנודר מתשמיש מיהו ודאי היכא דלא הדירה אלא לחודש אחד ימתין חודש אחד ואח"כ תאסר ז' ימים מתשמיש ויוציא ויתן כתובה כמ"ש התוס' דף ע' בד"ה הכי נמי כדלעיל : הדירה שלא תלך לבית האבל וכו' משנה שם המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי ומפרש בגמ' דלבית המשתה נועל בפניה דלת של שמחה ולבית האבל למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה וקוברה דכשם שלא גמלה חסד כך לא יגמלו עמה ואינה יכולה לסבול אפילו יום אחד הילכך בנדרה היא וכו' יוציא מיד ויתן כתובה ואם נדר הוא ותלאו בתשמיש דאי לא תלאו בתשמיש אינו יכול להדירה כדלעיל אבל כיון שתלאו בתשמיש חל הנדר ותלך ותאסר שבת אחת . ומיהו מ"ש רבינו בנדרה היא דתלאה בתשמיש וכו' הר"ן ז"ל חלק על זה וס"ל דאפי' לא תלאה בתשמיש וקיים לה נמי יוציא מיד ויתן כתובה והטעם משום דלבית האבל עינוי נפש הוא מדכתיב והחי יתן אל לבו כדאיתא בפ' בתרא דנדרים ולבית המשתה נמי אפשר דנדרי עינוי נפש הוא ויכול להפר ומדלא הפר יוציא ויתן כתובה :

ואם טוען הדרתיה וכו' היינו דתנן ואם היה טוען משום ד"א רשאי ומפרש שמואל משום בני אדם פריצים שמצויין שם ואמר רב אשי לא אמרן אלא דאתחזק אבל לא אתחזק לאו כל כמיניה : נדרה נדר שבינו לבינה וכו' משנה שם א"ל ע"מ שתאמרי לפלוני מה שאמרתי לו או מה שאמרתי לך או שתהא ממלאה ומער' לאשפה יוציא ויתן כתובה ומפרש רבינו דע"מ דתנא במתני' ה"פ נדרה נדר של בינו לבינה או של עינוי נפש והפר לה ע"מ שתאמרי לפלוני וכו'

חדש א' יקיים שנים יוציא ויתן כתובה ובזמן שהוא בעיר אחרת רגל אחד יקיים ג' יוציא ויתן כתובה וכתב רבינו דנדרה סתם הוי כנדרה יותר מחדש ופשוט הוא דנודרת סתם לעולם משמע והא דקתני רגל א' יקיים ג' יוציא ויתן כתובה מקשים בגמרא רישא אסיפא ומשני כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה ופירש"י רדופה לילך בית אביה תמיד שנים יוציא שאינה רדופה שנים יקיים והתוספות פירשו בענין אחר ודע דאביי משני סיפא אתאן לכהנת ורבי יהודה הוא כלומר דמפליג במתניתין בין כהנת לישראלית וכיון דלא קי"ל כרבי יהודה בשני רגלים יוציא בין כהנת לישראלית בין רדופה בין שאינה רדופה וכ"פ הרמב"ם בפי"ג מהל' אישות וכן יש לדקדק שהוא דעת הרי"ף והרא"ש : ומ"ש ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש וכו' יוציא מיד אחר ז' הימים הטעם משום דהוי כמדיר את אשתו מתשמיש המטה וכמו שנתבאר בסמוך :

(ב"ה) ועוד יש לתמוה על רבינו היאך בנדרה שלא תלך לבית אביה כתב שאם שמע ולא הפיר יקיים חדש אחד או רגל אחד וכפי מ"ש בסמוך בנדרה שלא תתקשט או לא תאכל כתב שאם שמע ולא היפר יוציא מיד וכיוצא בזה בדינים שאחר זה גם בזו הו"ל לפסוק שיוציא מיד דמ"ש : הדירה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה וכו' גז"ש במשנה המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה ומ"ש ואם נדרה היא וכו' נלמד מדין נודרת שלא תתקשט דבסמוך ומ"ש ואם נדר הוא וכו' כבר נתבאר דטעמא משום דהוי כמדירה מתשמיש : ומ"ש ואם טוען הדרתיה שלא תלך שם בשביל בני אדם פריצים שאם הוחזקו שם נאמן וכו' משנה וגמרא שם : נדרה נדר שבינו לבינה וכו' שם במשנה א"ל ע"מ שתאמרי לאיש פלוני מה שאמרתי לו או מה שאמרתי לך או שאמרת לי או שתהא ממלאה ומערה לאשפה יוציא ויתן כתובה ומפרש בגמרא ע"מ שתאמרי לאיש פלוני וכו' דברים של קלון ושתהא ממלאה ומער"ה לאשפה פי' שמואל דהיינו שתהא מתהפכת אחר תשמיש ובמתניתין תנא דהיינו שתהא ממלאה כדי מים ושופכם

דרישה

שהיה ליה להפר נדרה ובמה שלא הפר אלא שמע וקיים לה הוא נתן אצבע בין שיניה והשיך לנפשו הא ס"ל לרבי יוסי דאין קישוט מנדרי עינוי נפש (אלא דברים שבינו לבינה ואיכא מ"ד דאין הבעל מצי מיפר עכ"ה) וא"כ לא היה בידו להפר ומסיק הב"ע דתליכהו לקישוטיה בתשמיש דאמרה יאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט ומש"ה יכול להפר דדילמא תתקשט כשרואה שנקראת מנוולתא ומתסרה הנאת תשמישו עליה והוה ליה נדרי עינוי נפש ופריך ותתקשט ותאסר לב"ה שבת אחד ומשני ה"מ היכא דאדרה איהו דסברה מרתח רתח עלואי והשתא מותיב דעתיה אבל הכא דנדרה איהי ושתק לה סברה מיסנא הוא דסני לי פירש"י היכא דאדרה איהו נתנו לו זמן שמא ימצא פתח לנדרו אבל היכא דקיים לה נדרה ע"י שתיקה א"א לה לדור אצלו כלל דסברה מיסנא סני לי ודייק הר"ן ז"ל וכתב דף תק"ב ע"ב ז"ל אע"ג דהאי שינויא סברה מסני סני לי אליבא דרבי יוסי אשנייה בגמרא ואליבא דרבנן דקי"ל כוותיה דקישוט הוא מנדרי עינוי נפש לק"מ ולא צריכין להאי אוקימתא דתלאו בתשמיש ולמשני סני ע"כ גם אליבא דרבנן צ"ל האי שינויא דהא תנן במתני' דבסמיך ע"מ שתאמרי לפלוני דברי קלון כו' ע"כ צ"ל באדרה היא ותלאה בתשמיש דאל"כ אמאי יוציא ויתן כתובה הרי אין בידו להפר דלאו נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה נינהו ובשלמא לרב מיירי במדירה הוא ותלאו בתשמיש סתם אבל לשמואל ע"כ צריכין לאוקמה בנדרה היא ותלאה בתשמיש והוא שמע וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה מטעם מסני סני לי עכ"ל שם וחזר וכתב זה שם בסוף העמוד ע"ש . ונראה לע"ד דטעם דמסני סני לי לא שייך אלא בנדרה היא ותלאה נדרה באיסור תשמיש שהיא עיקר האישות ובו שייך למימר מסני סני לי אם לא היפר לה אבל אסרה אנפשה פירות דעלמא או קישוטה ולא תלאה בתשמיש אף שלא היפר לה אין כאן טענת דמסני סני לי אלא דמטעם דהוא נתן אצבע בין שיניה להשיכה לאוד הוא צריך להוציאה מיד וע"ד שכתבו התוספות דאף שאפשר לה בלי תשמיש ז' ימים איסור פירות וקישוט א"א לה לסבול אפי' יום אחד והוא השיך את נפשו במאי דלא היפר לה מש"ה יוציא מיד ויתן כתובה. וה"ט דהתוס' לא הזכירו טעם זה דמסני סני לעיל בד"ה שנדרה היא כו' ע"ש . ורש"י פירש שם אשינויא כשנדרה היא כו' פירוש אחר וז"ל כשנדרה היא ומה יש לו עוד להמתין אי ניחא לה לדידה למשקל כתובתה ומיפק לא תבקש פתח לנדרה אבל היכא דאדרה איהו כגון מליהנות לו ימתין שמא ימצא פתח לנדרו עכ"ל . והתוס' סתרו פי' וכתבו עליו ז"ל ותימא לפירושו דמאי פריך הגמרא לקמן ותתקשט ותאסר אי לב"ש כו' הואיל וכבר תירצו דבנדרה היא לא שייך המתנה ונראה לר"י כו' ופירש פירוש אחר וכמ"ש לעיל והוא שנדרה היא מלאכול פירות בעודה תחתיו ולא תלאתו בתשמיש ומניעת דאכילת פירות אינה יכולה לסבול אפי' יום אחד והואיל והוא קיים לה ונתן אצבע בין שיניה צריך להוציאה מיד וליתן לה כתובה. ובאמת קושיא זו גדולה א"א לומר שרש"י לא הרגיש בה כיון שהיא מיניה וביה ובשמעתין גם על התרוץ שהשיב להמקשן ז"ל ה"מ היכא דאדרה איהו דסברה מירתח רתח עלואי אבל הכא דנדרה איהי והוא אשתיק לה סברה מסני הוא דסני לי עכ"ל ק' לפירש"י למה לא השיב לו דשאני הכא דנדרה היא ומה יש לו להמתין עוד כו' וכדפירש"י . והיה נלע"ד לייסב פירש"י דלעיל גם לרש"י מיירי שנדרה מלאכול א' מהמינין כל זמן שהיא תחתיו וכמ"ש לעיל דבלא תלאו בתשמיש צ"ל דפירשה בנדרה כל זמן שהיא תחתיו דאל"כ מאי הועילו לה בתקנתן שיוציאה הלא גם כן תאסרה באיסורה וכמ"ש התוס' שם בהדיא בלא תלאתו בתשמיש אלא שרש"י ס"ל דיכולה לסבול ולהיות בלי פירות כמו שיכולה להיות בלי תשמיש ומש"ה הוצרך רש"י לכתוב דמה יש לו להמתין עוד כו' ור"י חילק דבלי תשמיש יכולה להיות משא"כ בלי פירות וכמ"ש התוס' בהדיא . וא"כ דוקא בכעין זה שנדרה ואסרה אנפשה בעודה תחתיו דגילה דעתה דניחא ליה בפרישתה ממנה מש"ה שייך למימר דמה יש לו להמתין אי ניחא לה למיפק כו' דבל"ז קשה למה לן למימר דניחא לה למיפר אלא ודאי כיון שנדרה בעודו תחתיו משא"כ באוקימתא דלקמן דמשני לרבי יוסי דמיירי שתלאה נדרה איסור קישוט בתשמיש ובתלאתה בתשמיש א"כ לפרוש כל זמן שהיא תחתיו אלא ודאי אם אמרה הנאת תשמיש יאסר עלי אם אוכל ממין פירות דעלמא ומיישינן שמא תקשט נפשה כדי שלא תקרא מנוולת מש"ה קאמר דבעניות שלא נתן קלבה יוציא ויתן כתובה מש"ה פריך שפיר ותתקשט ותאסר לב"ה ז' ימים דכן אין לומר ומה יש לו להמתין עוד אי ניחא לה למיפק דהא לא גילתה דעתה דניחא לה למיפק אלא שתלאה בכל תשמיש שבעולם וגם אין שייך לומר א"כ מאי תרויח היא בהולאתה דמ"מ אנו כופין אותו להוציא כדי שלא יבעול באיסור אלא שהגמרא מקשה

פרישה

משנה וגמ' שם בפ' המדיר ז"ל המשנה המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהוא עמה בעיר חודש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה ובזמן שהוא בעיר אחרת רגל אחד יקיים . (פירש"י כן דרך בנות ישראל לילך אצל אביהם ברגלים כשאינם דרין בעירם (שלשה יוציא ויתן כתובה . המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנעל בפניה . ומפרש בגמ' דגם מניעה לבית האבל איכא נעילה בפניה משום דכתיב טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה והחי יתן אל לבו דספד יספדוניה כו' והוא שנועל ומונע אותה מלכת לבית האבל למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה . ושם פריך ארישא דמתני' אכשאין אביה בעיר האמר רגל א' יקיים כו' הא גופא קשיא דאמר רגל א' יקיים הא שנים יוציא ויתן כתובה והדר אמר שלשה יוציא ויתן כתובה הא שנים יקיים ומסיק אמר רבה בר עולא ל"ק כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה והנה (מ"ש רבינו קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר שהרי אינן דברים שבינו לבינה עכ"כ) מ"ש רבינו כשנדרה היא שלא תלך לבית אביה יותר מחודש ותלאו בתשמיש והוא לא הפר לה יוציא מיד ויתן כתובה . הוא מטעם הנ"ל דכל שהדירה יותר מחדש שהוא צער לה לא הוה ליה לשמוע ולשתוק אלא הו"ל להפר לה ובמה שהוא שתק הוא נותן אצבע בין שיניה לכך צריך להוציאה מיד אבל כשלא אסרה על נפשה כ"א חודש אחד ותלאו בתשמיש אין זה כאן נדר כלל דדרכה שלא ללכת אלא מחדש לחדש לכך יקיים אותה כל החודש וא"כ להוציאה ולאחר החודש יכלה נדרה ובתוך ימי החודש היא מותרת בתשמיש ועד"ז יתפרש דברי רבינו בנודר היא כשאינו בעיר וק"ל : (ו) ומ"ש רבינו ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש או יותר מרגל ר"ל יותר מחדש א' כשאביה בעיר או יותר מרגל כשהוא חוץ לעיר והיא רדופה ע"ד שכתב לפני זה : (ז) ומ"ש יוציא מיד אחר ז' ימים (ר"ל שהיא מותרת לילך מיד ונאסרה בתשמיש ואם לא יתיר נדרו ייציאנה אחר ז' ימים עכ"ה) אף שתלאו בתשמיש מ"מ הו"ל למימר שתהא מותרת בתשמיש מיד ולא תלך אל בית אביה ועד חודש ימים שאינה מקפדת יקיים אותו יתר מכן יוציא ויתן כתובה ע"פ מ"ש לעיל בדין הדרתה ממזונותיה ואפי' לאחר ל' לא היה צריך להוציאה ע"פ מ"ש התוס' ר"פ המדיר אהא דפריך שם הגמ' וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה ממזונותיה וכתבו התוס' ז"ל וא"ת ולוקי כגון שתלינהו למזונותיה בתשמיש המטה דאמר יאסר תשמישך עלי אם אזונך . וי"ל דא"כ לא הו"ל למתנה יתר מל' יוציא ויתן כתובה אלא לאחר ל' תהנה ותאסר לבית הילל שבת א' ואח"כ יוציאנה . וכה"ג פריך הגמ' לקמן אמאי דמשני כגון דתלינהו לקישוטיה בתשמיש כו' ע"ש וא"כ ה"נ הו"ל כיון שאינה מקפדת לילך לבית אביה חדש ימים ואנו קי"ל כשמואל דס"ל בתשמיש דאפי' הדירה ממזונות יתר מל' יום צריך להמתין ל' שמא ימצא פתח לנדרה א"כ עד ל' יום לא תלך לבית אביה ולא תאסר בתשמיש ולאחר ל' יום שמ"א לאוקמי אנפשה מלילך אזי תלך ומאז תהיה אסורה בתשמיש ולאחר ז' ימים לאיסור תשמיש אזי יתחייב להוציאה ולא קודם לכן ובפרט מאחר שכתב רבינו לפני זה כנדרה חודש א' יקיים כו' דר"ל אע"ג דשמע בעלה ולא היפר לה ה"כ משום דעד ל' יום אין שם נדר עליו וכמ"ש לעיל וא"כ ביתר מל' לשמואל יקיים אותה לז' יום . ודוחק לומר דמיירי שאמרה הנאת תשמישך אסור עלי מעכשיו אם תלך לבית אביך יתר מחדש ימים שבאומר מעכשיו כתבו שם התוס' דאסור בתשמיש מיד מטעם דבתנאי לא מודהרי אינשי כו' ע"ש ומש"ה מיד אחר ז' ימים לנדרו צריך להוציאה זה אינו דא"כ מאי איריא שהדירה יותר מחודש ימים אפי' לא הדירה אימת אלא ל' יום או פחות מזה צריך להוציאה מיד אחר ז' כדמוכח שם בתוס' דאף שאפשר לה למיקם נפשה ל' יום ע"י פרנס או בלי הילוך לבית אביה מ"מ כיון דבתנאי לא מודהרי אינשי מיישינן שמא יארע שתהנה ממנו או תלך לבית אביה וא"כ שמשה למפרע באיסור עם בעלה לכך אסורה לשמש מיד ומש"ה צריך להוציא מיד אחר ז' לנדרו שהרי אסורה מיד בתשמיש ע"ש . וא"כ למה כתב רבינו כשהדיר אותה יתר מל' יום צריך להוציאה אחר ז' אפילו לא הדירה אלא מ' ימים צריך להוציאה אחר ז' . וי"ל דס"ל לרבינו דשאני הכא דכיון דאין ביד הבעל להדירה ולמחות בידה מלילך לבית אביה אם לא שתלאה בתשמיש נמצא שתשמיש הוא עיקר הנדר לכן דינו כאילו הדירה מתשמיש סתם דקי"ל כב"ש דיוציאנה לאחר ז' לאפוקי בהמדיר את אשתו מלהנות לו דבידו להדירה משלו ולומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וכדאוקימנא לה בגמ' ואף שהתוס' כתבו במקשן דלא עלה על דעתו אוקימתא דגמרא מ"מ שאני התם כשהדירה משלו שבידו להדיר ממנו כל אדם אלא שיש לה שיעבוד עליו מ"מ שייך שם נדר עליו . ודוקא בהדירה יותר מל' ותלאו בתשמיש דאל"כ אין כאן נדר וסיינו אמרינן לכו דישמש מיד ולא תלך לבית אביה ל' יום וק"ל : (ח) ומ"ש הדירה שלא תלך לבית האבל כו' אם נדרה היא כו' נתבאר ע"פ מ"ש לעיל דמטעם הליכה לבית האבל ובית המשתה הוא צער לה כהדרתה מפירות ולכן אם נדרה היא ותלאה בתשמיש דאז יש ביד הבעל להפר והוא שמע ולא היפר שייך טעמא דמסני סני כמ"ש לעיל . אבל אם לא תלתה נדרה בתשמיש לא היה ביד בעלה להפר (ומזה נלמד דאין להפר לאשה כשנדרה שלא תלך לבתי משתאות דאין כח ביד הבעל להפר . ועיין בסימן שלפני זה שכתב ב"י בשם ר' ירוחם דאם נדרה שלא לילך לבית האבל כו' או לבית אביה ואמה דהבעל מיפר משום עינוי נפש ומ"מ דעת רבינו נראה כמ"ש . ובש"ע פסק כרבי' ירוחם בסימן רל"ד וכאן העתיק ל' רבינו ממש . ואפשר דלרווחא דמילתא העתיק כאן ל' הטור ותלאו בתשמיש דאז יוכל הבעל להפר אליבא דכ"ע וה"ה בלא תלאו בתשמיש לדעת רבינו ירוחם והו"ק עכ"ה) ושה דהקדים בית האבל לבית המשתה ע"ש הקרא דכתיב ביה טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה וכמ"ש לעיל . ומ"ש ואם נדר הוא ותלאו כו' הוא ג"כ כעין הדירה מפירות הנ"ל : (ט) ומ"ש שאם טוען שהדרתיה בשביל פריצים כו' ומ"ש או שתאמר לפלוני דבר קלון כו' הכל

מפנה

נפש והפר לה על מנת שתאמר לפלוני דבר של קלון או שתהא מתהפכת אחר התשמיש כדי שלא תתעבר או שתהא ממלא עשרה כדי מים ושופכם לאשפה והיא אינה רוצה לעשות א' מאלו הדברים ונתקיים הנדר יוציא ויתן כתובה : אמרה קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה ושמע ולא הפר יוציא מיד ויתן כתובה ואם הוא (י) אמר קונם תשמישך עלי אם תעשה שום מלאכה יוציא לאחר ז' ימים ואם התיר לה שום מלאכה אפי' כל שהוא כגון לשחוק בכלבים וכיוצא בו לא יוציא : (יא) אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכיניו כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהם או שאמרה קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלום או אם אשאילם כלי ושמע וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תשאל מהם או תשאילם יוציא לאחר ז' ימים ואם היא אסרה כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבנה אינו יכול להפר שאינו דברים שבינו לבינה ואסורה לשאול משכניה ולארוג הבגדים הילכך תצא בלא כתובה שמשיאתו שם רע בשכניו :

הלכות שבועות

רלו נפש כי תשבע לבטא בשפתים פי' הנשבע על דבר בין על דבר שעבר (א) כגון שנשבע שאכל ולא אכל או שלא אכל ואכל בין על דבר שהוא להבא כגון שאוכל ואינו אוכל או שלא אוכל ואוכל וכן כל דבר אפילו אין בו לא הרעה

ב"י

ושופכם לאשפה ומפרש רבינו דמיירי מתניתין כשהפר לה ע"מ כך וכ"כ מלישנא דע"מ דקתני מתני' : **אמרה** קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה וכו' ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תעשי שום מלאכה וכו' בפ' אע"פ (נט :) תנן רשב"ג אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה ומפרשה רבינו כדפריש בגמרא מתני' דהמדיר את אשתו שלא תתקשט כמו שנתבאר בסמוך ומ"ש ואם התיר לה שום מלאכה אפי' כל שהוא וכו' לא יוציא שם פלוגתא דרשב"ג ור"א ואיפסיקא בגמ' (סא :) הלכתא כר"א ופסק כן הרי"ף וגם הרמב"ם בפכ"א מה' אישות דלא כרשב"ג דאמר שאם התיר לה מלאכה כל דהו וכו' לא יוציא וכ"כ מדברי התוס' אבל הרא"ש כתב דאינה ראיה כל כך דפסק כרבי אליעזר במאי דפליג את"ק אבל במאי דפליג ארשב"ג כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו עכ"ל וכך הם דברי רבינו כרשב"ג דאמר כל שהתיר לה מלאכה כל דהוא לא יוציא :

אסר הבעל כלי שכניו עליו וכו' ברייתא בפרק המדיר (עב.) המדיר את אשתו שלא תשאיל ושלא תשאל נפה וכברה ריחיים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה ש"ר בשכנותיה וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל ריחיים ותנור נפה וכברה ושלא תארוג בגדים לבניו תצא שלא בכתובה מפני שמשיאתו ש"ר בשכניו ומפרש רבינו רישא דברייתא כדפרישנא מתני' דנדרה שלא תתקשט כמו שכתבתי בסמוך : כתב הרשב"א סי' תרס"ו שנשאל על בעל שאמר לאשתו אוסר אני עליך איסור גמור שלא תלך לבית אביך ושלא תדבר עמו והשיב איסור זה אינו כלום שא"א לאסור עליה בית אביה שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ולא על אחרים וכן אין לבעל לאסור על אשתו שלא תלך ושלא תדבר ולא אפי' בקונם כיצד אמר לה קונם עליך בית אביך לא אמר כלום עד שיאמר לה קונם תשמישך עלי עד הפסח אם תלכי לבית אביך א"כ שיאסר עליה הנאתו אם תלך :

רלו נפש כי תשבע לבטא בשפתים פי' שנשבע על דבר בין על דבר שעבר וכו' בין ע"ד שהוא להבא וכו' משנה בפ"ג דשבועות (כה.) :

ומ"ש וכן כל דבר אפי' אין בה לא הרעה ולא הטבה וכו' עד שאתן לפלוני או לא וכו' משנה שם (כה.) : ומ"ש

ב"ח

וכו' ומפרש בגמרא ותימה א"ר יהודה דברים של קלון ויש להקשות אמאי תנא הכא ע"מ טפי מבכל הני דתנא התם הו"ל למתני הכא ג"כ המדיר אשתו שתאמרי לפלוני וכו' וי"ל דבכל הני דתנא התם המדיר את אשתו ליכא לפלוגי בין הדיר הוא את אשתו או נדרה היא וקיים לה הוא דיוציא ויתן כתובה כיון דקשה עליה לקיים את הנדר כדלעיל אבל הכא איכא לפלוגי בין הדירה איהו שאסר הנאתו עליה אם לא תאמרי לפלוני וכו' שאז דין הוא דיוציא ויתן כתובה לפי שקשה עליה להעיז פניה ולומר דברים של קלון אבל בנדרה היא וקיים לה הוא אינו בדין שיוציא ויתן כתובה דליכא למימר הכא דקשה עליה להעיז פניה שהרי העיזה פניה בשעה שנדרה ואמרה קונם תשמישך עלי אם לא אומר לפלוני כך וכך דברי קלון א"כ ודאי שלא יהא קשה עליה כלל לומר אלו הדברים ומש"ה לא נקט התנא כאן המדיר את אשתו דהוי משמע בין שהדיר הוא בין שנדרה היא כמו באינך אלא תנא ע"מ שתאמרי לפלוני וכו' דהיינו שנדרה נדר שבינו לבינה או של עינוי נפש וא"ל אני מיפר לך על מנת שתאמרי לפלוני וכו' ומטעם שאינה יכולה להעיז פניה וכו' אבל הר"ן פי' הך דע"מ שתאמרי לפלוני וכו' או שתהא ממלאה וכו' בשתלויין באותן דברים תשמיש או מזונות וכו' וכבר הארכתי בזה באבן העזר סי' ע"ו בס"ד ע"ש ·

אמרה קונם תשמישך עלי וכו' משנה בפ' אע"פ (ד' נ"ט) הכניסה לו ארבע שפחות יושבת בקתדרא ר"א אומר אפי' הכניסה לו ק' שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה רשב"ג אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי שעמום ובגמרא אמר רב מלכיו א"ר אדא בר אהבה הלכה כר"א. רשב"ג היינו ת"ק (ופירש"י היינו ת"ק ר"א מה לי שעמום מה לי לידי זמה) איכא בינייהו דמיעללא בגורייתא קיטנייתא ינדרשיר (ופירש"י משחקת בכלבים דקים ובשחוק שקורין אישקקי"ש לידי זמה איכא לידי שיעמום ליכא דאין שעמום אלא ביושבת ותוהא ובטל לגמרי) וכתב התוס' הלכה כר"א והא דקי"ל בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אין זה אותו שהיה בימי ר"א עכ"ל וכך הוא דעת האלפסי דהלכה כר"א בין במאי דפליג את"ק ובין במאי דפליג ארשב"ג וכן פסק הרמב"ם בפכ"א דאישות אבל הרא"ש מפרש דלא פסקינן הלכה כר"א אלא במאי דפליג את"ק דארבע יושבת בקתדרא אלא אפילו הכניסה לו ק' שפחות כופה לעשות בצמר אבל במאי דפליג ארשב"ג לית הלכתא כר"א אלא קי"ל דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו וכך הם דברי רבינו כאן כרשב"ג אבל בא"ה ס"ס פ"א כתב שני הדיעות ומיהו ודאי בפלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא כהרא"ש דלא כייפינן ליה שיוציא אם התיר לה שום מלאכה וכן נראה ממה שסתם דבריו בש"ע שכתב וה"ה אם אמרה קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה ושמע ולא הפר לה עכ"ל דמשמע דאינו בדין יוציא ויתן כתובה אלא כשאינה רשאי לעשות שום מלאכה אפי' כל שהוא כגון לשחוק בכלבים וכיוצא בו והכי נקטינן דבמדיר את אשתו מלעשות מלאכה אם התיר לה שום מלאכה אפי' כל שהוא כגון לשחוק בכלבים לא יוציא כרשב"ג ובאינו מדיר אפי' הכניסה לו ק' שפחות כופה אותה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה כר"א וכ"כ רבינו בא"ה סימן פ'. ומה שפי' רבי' הא דהמדיר את אשתו מלעשות מלאכה כגון שנדרה היא ואמרה קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה וכו' הוא משום דכך מפרש בגמרא מתני' דהמדיר את אשתו שלא תתקשט כדלעיל וסובר רבינו דכך צריך לפ"ש ג"כ מתני' דהמדיר את אשתו מלעשות מלאכה דמאי שנא : **אסר** הבעל כלי שכיניו עליו וכו' מימרא דרב כהנא בפרק המדיר (דף ע"ב) ותניא נמי הכי המדיר את אשתו שלא תשאלי ושלא תשאיל נפה וכברה רחיים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם רע בשכנותיה וכן היא שנדרה שלא תשאל וכו' תנא שלא בכתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכניו ופי' התוס' רישא דהמדיר את אשתו דלא מיירי בתלה בתשמיש דא"כ אמאי יוציא מיד תיאסר בתשמיש ויקיים ז' ימים אלא מיירי כגון שאסר על עצמו הנאת שאלתה ואינה יכולה בשביל זה לשאול. ופי' ולא תשאיל שאסר הנאת כליו שלא תוכל להשאילם ע"כ וכ"כ בהגהות אשיר"י שם בשם ר"י וכך הם דברי רבינו. ומה שלא פי' התוס' כפשוטו שנדר שלא תשאל ולא תשאיל זהו לפי דבלשון זה אין הנדר חל דהשאלה דבר שאין בו ממש הוא וכדלעיל בסימן רי"ג אלא צריך לפרש דאסר הנאת הכלים : **ומ"ש** או שאמרה קונם תשמישך עלי וכו' נראה מדברי רבינו שמפרש רישא דברייתא דהמדיר את אשתו דתרתי משתמע מינה חדא במדיר איהו כגון שאסר על עצמו הנאת שאילתה וכו' כמו שפי' התוס' אידך משמע נמי בנדרה איהי ותלתה בתשמיש ושמע וקיים לה איהו וקרי ליה נמי המדיר את אשתו משום דקיומו של נדר בדידיה תלי ומה שדחו התוס' פי' זה מדקתני סיפא וכן היא שנדרה ס"ל לרבינו דאין זה קושיא דאע"ג דרישא איירי נמי בנדרה אפ"ה קתני בסיפא וכן היא שנדרה לפי שאין כאן אלא נדרה לבד וזהו שכתב רבינו בסוף דבריו ואם היא אסרה כלי שכניה עליו וכו' עד שמשיאתו שם רע בשכניו דהיינו סיפא אבל מ"ש תחלה אסר הבעל כלי שכניו עליו וכו' או שאמרה קונם תשמישך וכו' וכל זה הוא פי' לרישא דברייתא כדפי' גם הר"ן ע"ש הרשב"א כיוצא בזה ע"ש. ועיין בא"ה סימן ע"ד :

רלו נפש כי תשבע לבטא בשפתים פירוש שנשבע על דבר בין ע"ד שעבר כו' משנה פ"ג דשבועות (דף כ"ה) פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע והלכה כר"ע דאפי' בלשעבר חייב דסתם לן תנא כוותיה במתני' קמייתא דשבועות ואע"ג דמסקינן התם דרבי נסיב לה אליבא דרבי עקיבא וליה לא ס"ל מ"מ משמע דהלכתא כוותיה דרבי עקיבא דבפלוגתא דרב ושמואל בזורק פלוני צרור לים דקי"ל כרב דמחייב אסיקנא בגמרא דרב ודאי לית ליה דרבי ישמעאל : ומה שנקט רבינו בלשונו תחלה בלשעבר כמשך אחר לשון הרמב"ם ומן הראוי היה להורות תחלה בלהבא שהוא פשוט יותר דלהרע או להטיב בלהבא מיירי ולא פליג עליה רבי ישמעאל וכן במשנה פ"ג דשבועות נקט תחלה בלהבא אלא דנקט כסדר הענינים העוברים תחלה בעבר ואח"כ בלהבא : ומ"ש או שאישן או לא אישן פי' שקבע זמן שלא אישן היום אבל שלא אישן סתמא הוי שבועת שוא ולא חיילא וכן איתא בפ"ב דנדרים דקאמר התם אלא דאמר קונם עיני בשינה ואי דלא יהיב שיעורא למילתא מי שבקינן ליה עד דעבר והא"ר יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר וכ"כ הרא"ש בספ"ג דשבועות וז"ל הלכך גרסינן לעיל על מתני' דשאישן התם דאמר שלשה הכא דלא אמר שלשה כלומר אלא אמר יום אחד או יומים ולא גרסינן הכא בסתמא דא"כ הוה נאסר לעולם עכ"ל · וההיא דשלא אוכל נמי בכה"ג דשלא אוכל היום או נמי כגון שנשבע על ככר שלפניו כדכתבו התוס' ונראה לומר דאפי' בסתמא אם אומר שבדעתו היה היום נאמן דלא הוי שבועת שוא וא"ת א"כ נשייליה מה היה בדעתו י"ל כגון שאמר שבדעתו היה כל מה שיהיה משמעות לשונו א"כ כגון ששכח מה היה בדעתו וכדכתבו התוס' ריש פ"ג דשבועות (דף כ') בדבור המתחיל לישנא

פרישה

משנה וגמרא שם בפרק המדיר ד' ע"ב ע"א ע"ש. (או שתהא מתהפכת כו' ז"ל בגמרא כדי שתמלא ותערה לאשפה ומפרש שם ב' פירושים הללו עכ"ה) : (י) ומ"ש ואם אמר קונם תשמישך אם תעשה שום מלאכה כו' ומ"ש ואם התיר לה שום מלאכה כו' מבואר בב"י ע"ש וכ"כ מ"ו דרבי' פסק כרשב"ג (שסובר שבטלה מביאה לידי שיעמום (ומבואר בא"ע סימן פ"א ע"ש במ"ש בזה) אבל יש פוסקים כרשב"א שסובר שבטלה מביאה לידי זימה א"כ לא יועיל כל זה עד שתעשה מלאכה רש"ל עכ"ה) כדעת הרא"ש ע"ש במ"ש בהגהותיו : (יא) ומ"ש אסר הבעל כלי שכניו עליו כו' ברייתא ומימרא דרב כהנא שם בפ' המדיר דף ע"ב ע"א. ועיין מ"ש התוס' והרא"ש והר"ן ופ"פ דבריהן הן דברי רבי' כי שם בגמרא מפורש הטעם שאוסר השאלה משום שם רע בשכנותיו לכך אם נדר הוא יוציא מיד כאילו הדירה מפירות דעלמא כנ"ל. ומיירי בלא תלה נדרו בתשמיש דא"כ הוה דינו לקיים אותו ז' ימים כנ"ל. ואם נדרה היא אם תלאה בתשמיש דאז ביד הבעל להפר ולא היפר צריך להוציאה מיד מטעם משני סני לה ואם לא תלאה בתשמיש או אין ביד הבעל להפר והיא משיאו שם רע בשכניו וזהו שכתב רבינו ואם היא אסרה כלי שכיניה כדי שלא תשאל מהם פי' ולא תלאו בתשמיש וה"ה דהוה מצי למימר כן באם אסרה כלי בעלה עליה כדי שלא תשאילם לאחרים דג"כ אין בידו להפר בשניהן הדין תצא בלא כתובה וכ"כ רבינו בהדיא בא"ע סימן ע"ד ע"ש :

סי' רלו (א) כגון שנשבע שאכל ולא אכל ר"ל שנשבע שאכל ובאמת לא אכל :

דרישה

אקשה למה כופין להוציאה מיד ומתנין ז' ימים לב"ה. ומשני הגמרא שאני הכא באדרה היא וסברה מסני סני לי ומש"ה כופין אותו להוציא מיד וק"ל. ואין להקשות מה עלה על דעת המקשן להקשות דלמא ג"כ הכא איירי דתלאה נדרה באיסור הנאת תשמישו עליה כ"ז שהיא תחתיו. דבאמת אף אם יהיה כן אינו מרומז בדברים שניחא לה למיפק שהרי עיקר נדרה היא אאכילת פירות ואותו לא תלאו בעודו תחתיו. ודוחק לומר שגם בזה אמרה בפירוש בעודו תחתיו דו"ם מן הסברא מ"ש לעיל שעיקר נדרה תלאה בעודה תחתיו. גם י"ל לרש"י מה שמקשה הגמרא ותתקשט ותאסר לא צריך למה כופין אותו להוציא מיד כמתנין לו ג"כ ז' ימים דו"א מהא דפירש"י לעיל דמה יש לו להמתין עוד אלא מלעיל קאי אהא דפריך ארבי יוסי וכי הבעל מאי מיפר ולמה צריך ליתן לה כתובה והתרצן השיב שתלאה בתשמיש. ע"ז הדר ופריך הא אכתי קשה דאינו יכול להפר דהא ביום שמעו אכתי אינה מקפדת אתשמיש לב"ה עד ז' ימים ואם כן תתקשט ותאסור ז' ימים ולאחר ז' ימים א"א לו להפר כיון דאינו ביום שמעו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה למה צריך ליתן כתובה. ומשני כיון דאמרה מסני סני לי יכול להפר מיד ולא עשה מש"ה יוציא ויתן כתובה. וכבר כתבתי שע"כ צ"ל כן לשיטת פי' הרמב"ם הנ"ל אלא שרש"י בעצמו לא פי' כן ע"ש אבל הר"ן כתב דאף אם לא אמרה בנדרה כ"ז שאני תחתיך מ"מ כופין אותו להוציאה שכתב ד' תק"ב ע"ב ז"ל וכ"ת וכי מפקינן לה מבעלה מאי אהני לה והלא כבר נאסרה באותו מין ואפי' נשאת לבעל שני אינו יכול למיפר שאין הבעל מיפר בקודמין וי"ל אפ"ה יכולה למימר לא בעינן גברא דמקיים לי נדרי עכ"ל ומ"ש לעיל כתבתי לשיטת התוס' שכתבו בפי' שכ"ל בעודם;

תמסיק ע"ש וז"ק סיטב : (כתב הרשב"א בעל שאמר לאשתו קונם או אסר עליך בית אביך אינו כלום שאין אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו על חבירו כי אם על עצמו יכול לאסור עכ"ה) :

כגון

הרעה ולא הטבה (ג) כגון שזורקתי צרור לים ולא זרקתי או שאזרוק ושלא אזרוק ואפי' בדבר שאין בו ממש כגון שישנתי או שלא ישנתי או שאישן או לא אישן ואפי' בדבר שאינו יכול לעשותו אלא ע"י אחרים כגון שנתתי לפלוני או שלא נתתי או שאתן לפלוני או לא אתן ואפי' נשבע על אחרים כגון שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק (ג) כל אלו הן שבועת ביטוי ואם שיקר בשבועתו (ד) חייב בקרבן המפורש בו ויש דברים שאפי' אם שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן (ה) כגון שנשבע לקיים המצוה ולא קיים או נשבע להרע לפלוני [א] כגון להכותו או לקללו ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני (ו) כגון שיזרוק פלוני צרור לים או לא יזרוק וכיוצא בו (ז) וזהו שוא (ח) אבל עבירה איכא בכל דבר (ט) שישקר בשבועתו וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר (י) שאינו ברשותו שיעשנו על כל פנים ואין חבירו מחוייב לעשותו (יא) אא"כ יקבל שבועתו וכתב הרמב"ם בד"א שנשבע על דבר שאינו ברשותו כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה וכיוצא בזה אבל אם משביעו על דבר שהוא בידו כגון שלא יכנס לביתו וביוצא בו אז ודאי צריך ליזהר בשבועתו שהרי ברשותו הוא לאסור שלו על כל מי שירצה [ב] ואיני מבין דבריו שאין אדם יכול לאסור שלו על חבירו אלא בקונם לפי שהוא

ומ"ש ואפי' בדבר שאינו יכול לעשותו אלא ע"י אחרים כו' כלומר אע"פ שאינו לעשותו בידו הוא כמו אוכל ולא אוכל אבל דברים של אחרים לאו בידו הוא להרע או להטיב דלא ממעטינן מלהרע או להטיב אלא דבר מצוה כמבואר לשם במשנה: **ומ"ש** ואפי' נשבע על אחרים כגון שזרק כו' פי' כל הני דלעיל איתנהו בלאו והן ולהבא ולשעבר אבל זרק פלוני ליתא בלהבא כגון יזרוק פלוני וסד"א דליתיה נמי בלשעבר קמ"ל דאפ"ה חייב כיון דאיתיה בלאו והן דהיינו זרק ולא זרק דפלוגתא דרב ושמואל היא לשם והילכתא כרב באיסורי דמחייב: ודע דהאה דאמן לפלוני איתא בגמרא מאי אתן ומאי לא אתן אילימא לצדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר נתן תתן לו אלא מתנה לעשיר וכתבוהו הרי"ף והרא"ש וכתב הרא"ש ה"ה דהוא"ל אחד שנתן כדי הנאת ידו דאין אדם מחוייב ליתן כל אשר לו לצדקה אלא הוי בכלל מתנה לעשיר עכ"ל ורבינו השמיט כל זה משום דלא נפקא לן מידי אלא לענין קרבן אבל עבירה איכא בכל דבר ולכך לא כתב כ"א כללי הדינים בקיצור כתב הר"ן בפ"ג דשבועות הא דקאמר אלא מתנה לעשיר ולא קיימא ואמאי חייב משום בטוי הא אין בידו דשמא לא ירצה לקבל והו"ל כאומר יזרוק פלוני וי"ל דהכא במפרש שאתן אם ירצה לקבל. א"נ י"ל דסתם נמי כמפרש דמי דלא נשבע אלא מה שבידו לעשות כלומר שאם חבירו רוצה לקבל שיתן וגדולה מזו אמרו כו' עכ"ל ומשמע מדבריו לשם שכן עיקר דסתם נמי כמפרש ואם לא ירצה חבירו לקבל פטור לגמרי ואין עליו שום עונש עבירה דעדיף טפי מאונס וכן כתב הר"ן בר שבת בסימן ספ"ו דהרי הוא פטור גמור לא מדין אונס אלא שלא נתבטלה שבועתו: **ויש** דברים שאפי' אם שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן כגון שנשבע לקיים המצוה ולא קיים. משנה שם (ריש דף כ"ז) פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן והלכה כרבנן ושעמייהו דכיון דליתא בלאו ;בטל המצוה הילכך ליתא נמי בהן ובגמרא נמי כפלוגתא דרב ושמואל בזרק ולא זרק דסיקנא דרב ודאי לית ליה דרבי יהודה בן בתירא ואיתא נו הכתב אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ולאחכה דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות פר' וכיון דליתיה בלאו ליתיה נמי בהן כרבנן. ומ"ש או נשבע להרע לפלוני כו' בריית' שם וטעמא משום דהוא נשבע לבטל את המצוה שהרי אין ברשותו להכות את חבירו ולקללו. ויש לדקדק הלא כתב רבינו בסתם בסוף סימן זה דנשבע לבטל המצוה פטור ומאי מה פרט כאן ביטול מצוה

וכו' משנה וברייתא (כז ') ודין האומר שבועה פרק זה דחייל נדרא כדאמר בסימן רי"ו : ומ"ש רבינו ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני וכו' פשוט שם : ומ"ש וזהו שוא שוא קאי בין לנשבע להרע לפלוני שהוא נשבע לבטל מצוה בין לנשבע שיעשה חבירו דבר פלוני שהוא נשבע על דבר שאינו בידו : ומ"ש אבל עבירה איכא בכל דבר שישקר בשבועתו כלומר אע"ג דאינו חייב קרבן בנשבע לקיים את המצוה או לבטל מ"מ עבירה היא בידו וזהו פשוט ואף מלקות חייב כנשבע לבטל מצוה משום שבועת שוא הוא ונשבע להרע לחבירו בכלל זה הוא להתחייב מלקות וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מה"ש. כתב הר"ן בפ"ג דשבועות שכנשבע לבטל בעצמו חיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא: **ומ"ש** וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר שאינו ברשותו וכו' גם זה פשוט וז"ל הרמב"ם בפ"ה כל מי שנשבע על אחרים שיעשה כך וכך או לא יעשה אפי' היו בניו ואשתו אינו חייב בשבועת ביטוי שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל והיו מכין אותו מכת מרדות שהרי אין בידו לקיים שבועה זו ונמלא גורם לשבועת שוא עד כאן לשונו :

(ב"ה) וכתב מהרי"ק בשורש נ"ב הנשבע על דבר שאין בידו לעשות הוי שבועת שוא מ"מ אם יזדמן לו האפשרי בעשיית הדבר מחוייב הוא לעשותו וכשיעשה הדבר לא עבר ואע"פ שמתחלה בשעת השבועה לא היה בידו : **ומ"ש** ואין חבירו מחוייב לעשותו אא"כ יקבל שבועתו כלומר שיאמר אמן או שאמר הן או מחוייב אני בשבועה זו או קבלתי שבועה זו וכל כיוצא בזה וכן כתב הרמב"ם בפ"ב ופ"ה מה' ומיהו כתב שאפי' אם לא קבלו אונס האחרים השבועה אם קיימו דבריו הרי אלו משובחים שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא : ומ"ש בשם הרמב"ם ז"ל בפ"ם בד"א כנשבע על דבר שאינו ברשותו וכו' אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו ושלא יהנה מנכסיו ועבר שמעון ונכנס לביתו ונכנס וגו' ראובן פטור שהרי הוא אנוס ושמעון חייב שהרי עבר ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן שהרי לא נשבע אלא על דבר שהוא ברשותו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל : ומ"ש רבינו עליו ואיני מבין דבריו וכו' והוא דבר שראוי לשית לב אליו ואין בידינו אלא לומר שסובר הרמב"ם דכיון שהוא נשבע על דבר שהוא ברשותו

זו יותר מהברייתא גופא לא קשיא לא דכבר כתבו התוס' לשם הך בבא נמי לא צריכה ומשום סיפא דבעי לרבויי הטבת אחרים נקט לה אבל בדברי רבינו אין ליישב בהכי וי"ל דרבינו ס"ל דהך בבא להרע לחבירו איצטריכא ליה ולכא כפי' התוס' והיינו משום דבשבועה שנשבע לא יאכל או לאו משום דבר שאפשר שימחול לו חבירו על הכאתו וקללתו והו"ל כאילו אמר נתכל לחולל מתחלה קטע את ידי שבר את רגלי ע"מ לפטור דפטור החובל ואפי' איסורא ליכא כדאסיקנא בפרק החובל . ונמצא שלא הוי בכלל שאר נשבע לבטל את המצוה כמו שלא אניח תפילין שאוכל חמץ דבשעה שנשבע יתכה שבועה לשקר מפיו והוא שוא גמור וכסברא זו צריך לחלק לדעת הרמב"ם שכוסר דיזרוק פלוני לא הוי שוא גמור וכמ"ש הר"ן בר שבת בסימן ספ"ו ואע"ג דבנשבע להרע לאחרים לוקה משום שבועת שוא לדעת הרמב"ם בפ"א מהל' שבועות מ"מ נראה מדבריו שאינו פשוט כל כך שהרי כתב וגראה לי שהוא לוקה משום שבועת שוא עכ"ל והיינו מכח הטעם שכתבתי ולפיכך פרט רבינו או נשבע להרע לפלוני כו' ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני כו' כלומר לא מיבעיא בנשבע לבטל מצוה כמו שלא יניח תפילין אלא אפי' בכה"ג נמי הוי שוא והוא שכתב רבינו אחר זה וזהו שוא לומר שאלו שניהם הם שוא גמור ולוקין עליהן משום שוא והוא דעת רש"י ושלא כדעת הרמב"ם ביזרוק פלוני . אבל בנשבע לקיים המצוה פשוט דלא הוי שוא דאין עליו לא חיוב שבועת בטוי ולא שבועת שוא . ומ"ש כגון להכותו או לקללו בברייתא לשם ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו ורבינו הוסיף או לקללו ומן הרמב"ם העתיקו ותימה עליהם דהא לקלל אף בעצמו חייב כדתנן בפ"ג שבועת העדות המקלל עצמו וחבירו בכולן ובברייתא דתני להדיא דנשבע להרע לעצמו חיילא שבועה היינו משום דאיירי בהכאה לבד ולא בקללה . וברמב"ם לא קשה כולי האי דהוא מיירי בנשבע להרע לעצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אף על פי שאינו רשאי שבועה חלה עליו לפי שלא אמרה דרשה מדרשת ודאי קלים שבועה כקללת לשון הריב יותר . וצ"ע . ודע דבברייתא איתא דהטבה וכן לאחרים הוי שבועת בטוי פי' מתנה לעשיר וכיוצא ואיתא בלאו והן ואע"ג דליתיה בלהרע לאחרים מ"מ איתא בהל איטיב כמבואר בסם בסוגיא וכ"ל דזהו דתני בברייתא ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני כלומר אבל לא איטיב אינו בכלל הרעת אחרים : **ומ"ש** אבל עבירה איכא בכל דבר שישקר בשבועתו כלומר דבר שאינו בכלל שבועת ביטוי וגם אינו שבועת שוא וגם לא נשבע לקיים את המצוה אלא כגון נשבע לחבירו שלא בב"ד שאיני יודע לך עדות דליט גאונים אין בו אפי' איסורא לפי פירושה תהניא דאביי שכתבתי בסמוך למודה רב כו' דפריך בגמרא מינה למאי דקאמר אביי לאחת אחת אתה מחייבו ולא אתה מחייבו שתים פי' דבשבועת העדות ומשום שבועת בטוי מכלל דאביי אית ליה לשבועת בעולם וכל הגאונים נתחבטו בפי' לשון זה כמ"ש הרי"ף והרא"ש ובדברי בעל המאור והרמב"ן והר"ן ובעל המאור כתב וז"ל לאביי דאמר לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים חובה הוא דליכא דלא מחייב נמי משום שבועת בטוי הא איסורא איכא וכיון דאיכא איסורא מיהא אף באיני יודע אמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' לפי פירוש זה למאי דמשני הדר ביה אביי מהתיא דהיינו מההיא דלאחת אחת דהדר ביה כמבואר מדברי הרמב"ם בספ"א מהלכות שבועות א"כ באיני יודע לך עדות ליכא אפי' איסורא וה"ט מאחר שהוא אומר כן אמת היה שבכה"ג יכול להתגלגל ולומר כוונתי איני יודע לך שום עדות להגיד שלא בב"ד משא"כ בשאר כל השבועות ביטוי דכתב רבינו לעיל דאין לו בהם שום התגלגלות ונשבע לאמת ומש"ה כתב רבינו להוציא מפירוש זה דעבירה איכא בכל דבר ולא כדמשמע לאותו פי' אלא פי' רש"י והרי"ף הוא העיקר: **וגם** אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר שאינו ברשותו כו' כלומר כגון שנשבע שלא יכנס חבירו לביתו שאינו ודאי שיעשה כן עכ"פ דשמא יכנס לביתו שלא מדעתו ואע"פ כי שכבר כתב בנשבע שיזרוק פלוני צרור לים שהוא שבועת שוא חזר וכתב זה להורות דאפי' אם קרוב הדבר שיעשה חבירו כן מ"מ מאחר שאינו ברשותו שיעשה כן עכ"פ אינו יכול לישבע . אח"כ כתב דגם אין חבירו מחוייב לעשותו לקיים שבועתו אא"כ שקיבל שבועתו ומשמע דלדעת רבינו אינו שבועת שוא ללקות עליו אלא א"כ כגון ביזרוק פלוני צרור לים אבל בשאר ענינים שקרוב הדבר כו' לא הוי שבועת שוא ודוק : וכתב הרמב"ם בד"א כו' פי' הרמב"ם כתב תחלה דאין חבירו מחוייב אלא א"כ קבל שבועתו ולכך כתב בכה"ג אז וכך מבואר מלשונו שאמר וגם אין לו לישבע כו' ודו"ק : וכתב הרמב"ם בד"א כו' פי' הרמב"ם כתב תחלה דאין חבירו מודה להרמב"ם ולכך כתב בכה"ג ו וכך מבואר מלשונו שאמר וגם אין לו לישבע כו' ודו"ק : וכתב הרמב"ם בד"א כו' פי' הרמב"ם כתב תחלה דאין חבירו שנשבע

דרישה

סי' רלו [א] (בגון להכותו או לקללו כו' כתב הר"ן פ"ג דשבועות שנשבע לחבל בעצמו חיילא עליו שבועה משום דלא אתיא אלא מדרשא עכ"ל עכ"ס) :

[ב] ואיני מבין דבריו שאין אדם יכול לאסור שלו כו' ז"ל ב"י והוא דבר שראוי לשית לב אליו ואין בידינו אלא לומר שסובר הרמב"ם דכיון שהוא נשבע על דבר שהוא ברשותו אע"פ שלא הלה השבועה על המושבע להתחייב עליה מלקות מ"מ לענין שיהא נזהר לא לעבור על דברו שהוא נשבע אלא ג"כ הוי כאילו נשבע על פי דעתו שלא ישבע על דבר ופלוגתא דבעה"מ והרמב"ן שאין חיוב שבועה על המושבע להתחייב עליו מלקות וכו' ומ"ש ב"י לפי שלא חלה השבועה לפי שיטת הרמב"ם הוא ולא הוציא השבועה מפיו כמבואר לעיל ס"ס רל"ג ב"י ואין סתמים כ"כ על פי' הרמב"ם והרמב"ם כתב לשון מתחייב ומתחייב הוא כי אם שבועה מצד כל האיסורין וכ' ויש בש"ס הרמב"ם ודברי רבינו ז"ל ולכאורה קשה דבזה צריך לעיין בדברי הש"ס בשבועת הרמב"ם . וגם הרמב"ם כתב לאיסור ולאו דוקא שיהא בדבר לאסור בכל לשון אלא הרמב"ם ס"ל דכשנשבע ראובן לשמעון שלא יכנס לביתו הוי כאלו אסר ביתו עליו כמו בקונם וכתב הרמב"ם בשמעון אסור כו' ומשום הכי כתב שמעון חייב משום דראובן אסר ביתו עליו ואין זה תימה דנ"ל דהקונם כתב והשבועה חלה מטעם זה ונראה דלא כתב הרמב"ם דלאו דוקא שבועה אלא לשון קונם (עי' בנדרים דף ט"ו ע"ב שכתבו התוס') אבל בשבועה לא יכול דנשבע לאסור שלו על חבירו אלא לעצמו דאין בשבועה אלא לאסור על עצמו דבר שהוא בדבר לפנינו כלומר בשבועה

פרישה

(ג) כגון זורקתי צרור לים ולא זורקתי ר"ל שנשבע שזרקתי צרור לים ובאמת לא זרק או שנשבע לא זרקתי ובאמת זרק : (ג) כל אלו הן שבועות ביטוי פי' מלשון ספוק לפת כי תשבע לבטא בשפתים וגו' : (ד) חייב בקרבן המפורש בו ר"ל בקרבן עולה ויורד המפורש (בסוף) פרשה ויקרא : (ה) כגון שנשבע לקיים המצוה כו' דכל דבר שאין בידו ורלונו לעשותו (או שלא לעשותו עכ"ל) אינו בכלל שבועת בטוי דלהרע או להטיב כתיב אם הטבה רשות אף הרעה רשות ודבר שאין בו לא הטבה ולא הרעה מרבינן מקרא בגמרא ומצוה ועבירה מצוה ועומד הוא עליהן ואינן ברשותו לעשות : (ו) כגון שיזרוק פלוני צרור כו' כ"ש אי הוקה דכיון אבקירת צרור לים הוא דבר שאינו רגיל לעשותו מפני שאין לחבירו תועלת בו מקרי שבועת שוא אבל אם נשבע שמביריו ישן או שיאכל בלילה שהוא דבר רגיל לעשותו לא מקרי שוא וכו' אם אין מילוק (נראה דקשה ליה ג"כ הא דכתב אח"כ וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה כו' ה"א כבר כתב דהוא שבועת שוא ואפשר לומר דמ"ש וגם אין לו לישבע כו' ר"ל דאין להשביע לחבירו שיעשה שום דבר כגון שיאמר אני נשבע שתעשה את זה ולפני זה כתב שלא ישבע בפני עלמו שחבירו יזרוק צרור לים וקין מילוק בין יזרוק לזרוק לא נם נשבע שחבירו יעלה לו בל"ח וכל שכתב הרמב"ם ממדבר שנשבע לחבירו עכ"ל) אבל ודאי אין לו זה כמו הא לא ישבע עליה כיון שאין ברשותו שיעשה חבירו עכ"ל : (ו) וזהו שוא כו' קאי אכל לעיל נשבע לקיים לבטל מצוה שיעשה חבירו דבר פלוני כו' :

(ח) אבל עבירה איכא בכל דבר כו' כלומר אע"ג דאינו חייב קרבן באלו מ"מ עבירה היא בידו ואף מלקות חייב בנשבע לבטל המצוה משום שוא הוא כ"י : (ט) שישקר בשבועתו פי' שמשקר בשבועה : (י) שאינו ברשותו שיעשנו עכ"פ ואין חבירו בודאי עכ"פ אלא לאיסור נמי לא שאין לו שלא יעשנו לא ישבע פ"ו : (יא) אא"כ יקבל שבועתו דהיינו שיאמר

שהוא חל על החפץ שאוסר אותו על חבירו בקונם אבל לא בלשון שבועה לפי שהיא חלה על האדם ואינה חלה עליו ליאסר בשבועה אא"כ יקבל עליו השבועה ויש עוד שבועת שוא והוא שנשבע לשנות את הידוע כגון על איש שהוא אשה או איפכא וכיוצא בזה או שנשבע לאמת האמת על דבר שהוא ידוע לכל כגון שנים שהם שנים וכיוצא בזה או על דבר שאין בידו לעשותו (יב) כגון שלא אישן ג' ימים שא"א להיות בלא שינה ג' ימים לפיכך מלקין אותו על שעבר שבועת שוא והוא מותר לישן מיד או שנשבע שראה גמל פורח באויר ואפילו שאומר שראה לעוף גדול פורח והוא מכנהו גמל אינו כלום שאנו הולכין אחר לשון ב"א ואין קורין לעוף גמל (יג) או שנשבע שלא לאכול מכל פירות שבעולם או שנשבע לבטל מצוה כגון שלא יאכל מצה או שלא ישב בסוכה בד"א שפי' שלא יאכל מצה בליל פסח ולא אשב בסוכת מצוה אבל אם נשבע בסתם

ב"י

ברשותו אע"פ שלא חלה השבועה על המושבע להתחייב עליה מלקות מ"מ חלה עליו קצת והוי כאילו קבל השבועה לענין שצריך להזהר בדבר וקצת טעם יש בדבר והראב"ד לא השיגו בזה. כתב הריב"ש בסימן ספ"ז לא מיבעיא בנדון זה שבפירוש התנה אם תרצה היא ותבא גם להנשא לו אלא אפילו אמר סתם ונדון לשון שבועתו דלא סגי דלא נסיב אפ"ה שבועת ביטוי הוא וחייב לתובעה להנשא לו ואם לא רצתה הרי הוא אנוס כדתנן אתן מנה לפלוני ושלא אתן וכ"ת מ"ש מיזרוק פלוני צרור ליס דמפקי משבועת ביטוי משום שאין בידו לקיים ולבטל לא דמי כלל דיזרוק פלוני אין בידו כלל לא קיום שבועה ולא ביטולה אבל אתן לפלוני וכן בנדון זה אע"פ שאין בידו לקיים לגמרי בידו לבטל מפני שהוא שותף במעשה חלה עליו וחייב לתת ואם לא רצה חבירו לקבל אנוס הוא וכ"ש שאין במשמע אתן לפלוני אלא אם ירצה לקבל שהרי להנאתו נתכוון וסתמו כפירושו נמצא שאם לא רצה לקבל הרי הוא פטור גמור לא מדין אונס אלא (שלא נתבטל) [שנתבטל] שבועתו והראיה מדגרסינן בפרק קונם (סג:) קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל לבניך כור אחד של חטין וע"כ לא בעי התם דלימא זהו כבודי אלא מפני שתלה נדרו בקבלתו ואמר אם אין אתה נוטל הא אמר אם אין אני נותן לא אמר אלא להנאתו של מקבל ואם לא רצה לקבל פטור ומאי דאמרינן בגיטין ע"מ שתתני לי ק"ק זוז נתנה בע"כ אינה מגורשת גיטין שאני שאפילו אמר מחולין הם לך אינה מגורשת עד שתתן דלצעורה קא מכוין משא"כ בשבועות ונדרים שיכול לומר הריני כאילו נתקבלתי וכן בנדון זה שכיון שלא נשבע אלא לבקשת קרובה של אשה לא נתכוון בשבועתו אלא להנאתה שדנין כוונת הנשבע כפי דברי המסרבין כדתנן (נדרים סג.) היו מסרבין בו לשאת את בת אחותו וכו' מעתה אם לא רצתה אין כאן שבועה הילכך הו"ל שבועת ביטוי גמורה שבידו לקיים ולבטל עד כאן לשונו: **ויש** עוד שבועת שוא והוא שנשבע לשנות את הידוע לאדם וכו' משנה בפ"ג דשבועות (כט.) ודע דעלה דהא דתנן לשנות את הידוע לאדם אמר עולא (שם) והוא שניכר לג' ב"א ופירש"י אבל לא ניכר הויא שבועת שקר והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דעולא ובעל מ"ע כתב בתחל' הל' שבועות שהשיג הרמב"ם על שהשמיטה ותירץ הכי דטעמא דהרמב"ם משום דבירושלמי פליגי עליה דעולא ודבריו אינם מכוונים שהרי הרמב"ם פסקה בהדיא להא דעולא שכתב בפ"ה מה"ש נשבע אחד מן העם שהשמש גדולה מן הארץ אינו לוקה משום שבועת שוא שאע"פ שהדבר כן הוא אין דבר זה גלוי וידוע לכל העולם אלא גדולי חכמים בלבד ואינו חייב אא"כ נשבע על דבר שגלוי וידוע לג' בני אדם משאר העם כגון איש שהוא איש ואבן שהוא אבן וכן אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ אינו לוקה ואע"פ שאין הדבר כן מפני שאין זה ידוע לכל אדם: והרי"ף והרא"ש ורבינו נראה שהם מפרשים לדעולא כדפירש"י דליכא נפקותא מינה בזמן הזה ולזה השמיטוה: ומ"ש רבינו או שנשבע לאמת האמת על דבר שהוא ידוע לכל כגון שנים שהם שנים וכיוצא בהם ירושלמי כתבו הרי"ף והרא"ש בספ"ג דשבועות ומסיימי בה בשם הירושלמי שאם היה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול לוקה משום שבועת שוא מפני שדבר ידוע הוא לכל (א):

ומ"ש או על דבר שאין בידו לעשותו כגון שנשבע שלא יישן ג' ימים וכו' מימרא דר' יוחנן פ"ג דשבועות (כה.) וכתב הרמב"ם בתחילת ה"ש דה"ה לנשבע שלא יאכל ז' ימים רצופים דהוי שבועת שוא ובפ"ה כתב דמלקין אותו ואוכל לאלתר אם ירצה כמו שאמרו בגמרא גבי נשבע שלא יישן ג' ימים וכבר כתב הר"ן בפ"ג דשבועות דטעמא דלא אמרינן שלא יאכל עד שיסתכן ואז תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות היינו משום דהו"ל נשבע לעבור על ד"ת שנשבע להמית את עצמו הילכך הו"ל שבועת שוא: ומ"ש או שנשבע או שראה גמל פורח באויר ואפילו שאומר שראה לעוף גדול פורח והוא מכנהו גמל וכו' ג"ז בפ"ג דשבועות (כט.). ומ"ש או שנשבע שלא לאכול מכל פירות שבעולם כ"כ הרא"ש שם וכר"פ המדיר וטעמא משום דכיון דלא קבע לו זמן ממילא נאסרו עליו לעולם וא"א להתקיים זולתם הילכך הו"ל שבועת שוא ומלקין אותו ואוכל לאלתר דומיא דנשבע שלא יישן ג' ימים כך היה נ"ל אלא שרבינו כתב בסי' רל"ב גבי נדרי הבאי שאין לוקין עליהם ומיהו אפשר שלא כתבה שם אלא לומר שגם נדר זה מותר בלא התרה אבל אה"נ שאע"פ שאינה לוקה על נדרי הבאי לוקה ע"ז והכי איכא למשמע מדבריו שם שקראו לזה נדרי שוא ואין לומר דאם נשבע לקי ואם נדר לא לקי משום דשבועת שוא מצינו שאסר הכתוב אבל נדר שוא לא מצינו וכמ"ש התוספות בספ"ג דשבועות (כט.) שהרי הם דחו זה שם והעלו דנדרים נמי חיילי כשאינו יכול לקיים ועובר לאלתר ומיהא הר"ן כתב בפ' ד' נדרים דאנדרי שוא לא לקי:

ומ"ש או שנשבע לבטל מצוה כגון שלא יאכל מצה או שלא ישב בסוכה בד"א שפירש שלא אוכל מצה בליל פסח וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בספ"ג דשבועות וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה"ש ודע דירושלמי הכי איתיה שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בליל הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה וכתב הר"ן אסור לאכול מצה בליל פסח משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בכולל בשב ועל תעשה מגו דחיילא אכל ימות השנה חיילא נמי בלילי הפסח ועל שבועה שלא אשב בצל סוכה כתב אע"ג דגבי מצה מיקרי כולל כי אמר שלא אוכל מצה סתם אין הדבר כן בסוכה לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה סתם ואין סוכה סתם אלא סוכת מצוה וכן לולב וזה ששנינו בשבועות שוא שלא לעשות סוכה שלא לעשות לולב עד כאן ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש דירושלמי לאו דוקא הוא וכי קתני שבועה שלא אשב בצל וכו' היינו אפילו נשבע שלא

אשב

ב"ח

שנשבע עליו נזקק לקיים דברי זה הנשבע וע"ז קאמר בד"א כו' וטעמו של הרמב"ם הוא דאע"פ דחבירו שנשבע עליו לא הוציא שבועה מפיו מ"מ מחוייב הוא ליזהר בשבועתו של זה שלא ליכנס לביתו ולא מטעם שהבית נאסר עליו דהא ודאי ליתא אלא מאחר שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו דהיינו למנוע מחבירו כניסת ביתו א"כ אסור לו ליכנס לביתו בע"כ שאין מאכילין לאדם בע"כ דבר האסור לו ומש"ה חייב מכות מרדות ורבינו הבין מלשון הרמב"ם שסובר דבשבועה זו נאסר הבית על חבירו והשיג עליו לפי שבנוסחאתו ברמב"ם היה כתוב שהרי ברשותו הוא לאסור שלו על כל מי שירצה אכן בנוסחאתינו כתוב ושמעון חייב שעבר על דבר האסור לו לעשותו שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו ולשון זה מכוון עם מה שפירשתי ולכך לא השיגו הראב"ד בזה כנ"ל ודלא כמ"ש ב"י:

ויש עוד שבועת שוא והוא שנשבע לשנות את הידוע לאדם כו' משנה שם ולא שהוא אומר בפי' שזה האיש הוא אשה אלא אפילו אינו אומר רק שזאת היא אשה והוא איש או על עמוד שעומד במקום פלוני נשבע שהוא של זהב והוא של אבן וכן מוכח בגמרא דאמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם ואם אומר בפירוש זה האיש הוא אשה או זה האבן הוא זהב הרי גלוי וידוע לכל שומעיו שנשבע לשוא ומאי והוא שניכר לג' בני אדם דקאמר וזהו משמעות לשון המשנה לשנות את הידוע לאדם כלומר אע"פ שאינו ידוע לכל ומשם למד עולא לדייק דלא בעינן כי אם שיהא ניכר לג' בני אדם ויש לתמוה מפני מה השמיטו הרי"ף והרא"ש הא דעולא דבסוגיא בפלוגתא דרב ושמואל בנשבע שזרק פלוני צרור ליס משמע דהילכתא כעולא מדפריך מיניה וב"י כתב מה שכתב עיין עליו ולי נראה דטעמייהו דס"ל דזה ודאי נודע לכל אחר שנשבע שזה האבן שנשבע עליו אינו של זהב ושזה האיש אינו אשה וא"כ נודע למפרע שנשבע לשוא ועולא לא מיירי אלא לענין התראה דמלקות דלא ניתנה אלא בדבר שהוא ידוע להמותרה כדי להבחין בין שוגג למזיד הלכך בעינן שיהא ניכר לג' בני אדם בעת שנשבע ומתרין שיהא עובר באזהרת לא תשא וכו' אבל אם אינו ניכר לג' בני אדם צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבעו בשמי לשקר שלפי אותו העת הם שבועת שקר עליה עד שיודע לכל שאז נקראת שבועת שוא למפרע זו היא דעת הרי"ף והרא"ש. אכן הרמב"ם כתב להאי דעולא בפ"ה ומה שלא כתבה בפ"א אצל ד' חלוקות דשבועת שוא שכתב לשם וכמו שהשיגו הראב"ד ירא' טעמו שנסמך על מה שהוצרך לכתבו בפ"ה לחלק בין שבועות אלו לשבועה שהשמש גדולה מן הארץ ולא רצה לכפול הדברים וק"ל:

ומ"ש או שנשבע לאמת האמת כו' ירושלמי הביאו הרי"ף והרא"ש בספ"ג דשבועות. ומסיק שם שעל שבועות כיוצא באלו אמרו כ"ד מדינות בדרום חרבו משום שבועת שוא שנאמר לשוא הכיתי את בניכם: ומ"ש או ע"ד שאין בידו לעשותו כגון שלא אישן ג' ימים כו' מימרא דרבי יוחנן פ"ג דשבועות פירוש ומכ"ש באומר בסתם לא אישן כמ"ש בתחלת סימן זה: כתב הרמב"ם בפ"א ובפ"ה מה' שבועות דהנשבע שלא יטעום כלום ז' ימים רצופין דינו כמו נשבע שלא אישן ג' ימים דמלקין אותו ויאכל מיד וכן מבואר בתוס' פ"ג דשבועות דף כ"ה בד"ה איני שכתבו תימא דתיקשה ליה בריש פירקא גבי אוכל ושלא אוכל אלמא דס"ל לדינייהו שוא וכ"כ הר"ן אלא שהשיג על טעמו של הרמב"ם אבל הדין דין אמת אכן מדברי הרא"ש בר"פ המדיר שכתב בשם ר"ת דאם אומר קונם כל הפירות שבעולם עלי לא חייל הואיל ואי אפשר שלא יעבור כדאשכחן בר"פ ב' דנדרים דאם אמר קונם עיני בשינה בסתם דלא חייל הנדר וכו' מבואר דס"ל כטעמו של הרמב"ם שאין חלוק בין שינה לאכילה וטעם א' לשניהם ושיעור ז' ימים צ"ע מנא ליה:

ומ"ש או שנשבע שראה גמל משנה וגמרא ספ"ג דשבועות ובגמרא רבא אמר באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר ופי' הרא"ש ושבועת בטוי היא ותלאה אותה בדבר שאינו יכול להיות לפיכך חל עליו השבועה כי לא ראה גמל פורח באויר והאי דקרי ליה שבועת שוא לפי שאסר עליו כל פירות שבעולם וא"א להיות בלא אכילה כו' ועל פי זה כתב רבינו שתי חלוקות האחד באם נשבע שראה גמל כו' והב' שנשבע שלא לאכול מכל פירות שבעולם ולא קבע זמן וכמ"ש הרא"ש לשם וכ"כ בר"פ המדיר בשם ר"ת וה"ה בקבע זמן כמו חודש ימים ולהרמב"ם ז' ימים שבכל א' משתי החלוקות לבד הוי שבועת שוא ללקות עליו לפ"ז והר"ן האריך בזה ספ"ג דשבועות: או שנשבע לבטל מצוה כו' משנה שם: ומ"ש בד"א שפירש כו' ירושלמי הביאו הרי"ף והרא"ש בספ"ג דשבועות ופי' בה רבינו שדין מצוה שוה לסוכה ממש וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מה"ש וכן בסמ"ג לאוין רל"ח ר"מ רמ"א אבל הר"ן פירש בסוף פסחים ובספ"ג דשבועות דכשנשבע שלא לישב בסוכה אפילו לא אמר בפירוש בסוכת מצוה לא חיילא השבועה דסתם סוכה פירושא של מצוה וכן פירוש הרמב"ן בספר מלחמות ה' ספ"ג דשבועות וראוי להחמיר כדבריהם:

בתשובת הריב"ש סימן קנ"ט ביאר דלא אמרו דהשבועה חלה בכולל אלא בכולל בשבועתו מה שהוא רשות גמור ואין בו מצוה כלל דהיינו אכילת מצה בשאר הימים משא"כ בנשבע שלא לחלוץ ולא לייבם אף ע"פ שהרשות בידו לחלוץ או לייבם וא"צ"ל בנשבע שלא יקדש קידוש היום לא ביין אלא בפת דאיכן שתי מצות אלא חלקי המצוה הם ואינה חלה. ועוד ביאר דלא מיקרי כולל אלא כשהפעולה אחת כגון שלא לאכול מצה אבל לא כשהפעולות מחלקות והאריך בזה וכל דבריו שם נכוחים למבין:

כתב

דרכי משה

רלו (א) כתב המרדכי בשבועות שתים ריש ע"ד הנשבע על דבר שהוא גוזמא קצת להזיק דבר אין זה שבועת שוא:

וכ"כ

פרישה

שיאמר אמן או הן או קבלתי שבועה זו או מחוייב אני בשבועה זו וכיוצא בזה ומסיק הרמב"ם שאפי' אם לא קבלו אותם האחרים השבועה אם קיימו דבריו הרי אלו משובחים שלא הרגילו לסוגיא שבועה לשוא: (יב) כגון שלא אישן ג' ימים וה"ה הנשבע שלא יאכל ז' ימים רצופים **רמב"ם**: (יג) או שנשבע שלא לאכול מכל פירות שבעולם דכיון דלא קבע לו זמן ממילא נאסרו עליו לעולם וא"א להתקיים זולתם הלכך הו"ל שבועת שוא ועיין מ"ש בסימן רל"ב:

הלם

דרישה

התוס' דפסוק לא יחל דברו נדרש ג"כ אשבועה כמו אנדרים עכ"ה) ורבינו כתב ואיני מבין כו' דאדרבא יש להקל בשבועה יותר. ושמא י"ל ג"כ דס"ק אע"פ שלא חלה השבועה להתחייב כו' ר"ל אפי' בגוונא דחייב במקום אחר ר"ל כנדר כגון אם המדיר מהנהו בעצמו שבנדר המדיר חייב מלקות א"כ שנקט כן לדברי הסוברים שאף המודר חייב משום בל יחל שקרי' ביה לא יחל ורבותא קאמר שאף על פי שאליבא דכ"ע אינה חלה לחייב מלקות מכל מקום חלה עליה קצת כו':

אבל

כתב בהגהות מרדכי דשבועות תשובת הס"ר משנ"ץ איש ואשה שקבלו עליהם בחרם לינשא לאחר זמן דמי שעיכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר ומי שאין מעכב מותר וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא כנגדו כך היתה קבלה בידי עד שבא זקן אחד וא"ל כי שניהם אסורים ולא הרויח מי שלא עיכב אלא התשומת יד פי' התשומת יד הוא הק"ם בטל הוא בלבד שאינו חייב קנס אבל שניהם אסורים מכח החרם ומסיק יכונו דבריך כשקבלו עליהם חרם סתם אבל במפרש שהמעכב יאסר אין לאחר תנאי כלום ועוד כתב מהרי"ו בסימן קל"ז על אשה אחת שתקעה כפה למשודך והמשודך העביר המועד חייב המשודך לברר שהיה לו אונס ותימה הלא אפילו היה האונס ידוע אינו מועיל אלא לו לעצמו שלא יהא על העובר עונש חרם או ת"כ כיון שנאנס אבל אותו שלא היה מעכב למה יהא עליו איסור חרם או ת"כ הלא הדבר ידוע דלא קיבל עליו חרם או ת"כ אלא על תנאי זה שיבא למקום פלוני למועד שקבעו ביניהם וכיון שלא בא אפילו הו"ל אונס אין האחר חייב שוב בשום עונש ומותר לישא ואין עליו איסור וכן נראה דקבלת הס"ר משנ"ץ הוא העיקר דמי שאין מעכב מותר ואין צריך התרת חכם אלא לרווחא דמילתא יתירו לו החרם או הת"כ והכי נקטינן וכן פסק בש"ע ולא כהרב בהגהת ש"ע שכתב כדברי מהרי"ו בזה וע"ש במהרי"ו ובתשובת מהר"ם מפדו"ה בסימן כ"ז ומחלקים בכמה חילוקים :

רלז עיקר לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע כו' כלומר אע"פ שגם באומר ככר זה עלי בשבועה הוי נמי לשון שבועה ודינו כאילו אומר אני נשבע כו' כדלקמן בסימן רל"ט מכל מקום אין הכל מודים בזה דלר"ת אינו כלום אפילו בדבר הרשות כמ"ש התוספות בפרק ג' דשבועות ויתבאר לקמן אבל באומר אני נשבע זהו עיקר שבועה לד"ה. ומ"ש שאעשה דבר זה או שלא אעשנו דהיינו להבא אע"ג דלשעבר נמי הוי עיקר שבועה מכל מקום מאחר דשבועה האמורה בפירוש להרע או להיטיב היינו בלהבא אבל לשעבר אינו אלא מרבוי הכתוב כמבואר בפ"ק ובפ"ג דשבועות לכן נקט בלשונו בלהבא :

וי"א שאינה שבועה אלא אם כן נשבע בשם כו' ז"ל הרא"ש בסוף פרק שבועת העדות מתניתין ובכל הכינויין הרי אלו חייבין אמר רבי אבהו מניין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב בנבוכד נאצר מרד אשר השביעו באלהים ומהכא נמי שמעינן דבעינן אחד מן הכינויים באלה ובשבועה דכתיב אשר השביעו באלהים וכתיב נמי לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אלמא שאין מוזהר אלא שלא ישבע בשם כו' והרמב"ן דקדק דשבועות בטוי לא בעי לא שם ולא כנוי מדקאמר בשמעתין דלאו הוי שבועה כו' ואפשר שידות הן כו' והראב"ד כתב שאין שבועת בטוי צריכה שם וכנוי לקרבן ולבל יחל אבל לשעבר לענין מלקות צריך כנוי דכתיב לא תשבעו בשמי וכתיב לא תשא את שם אלהיך כו' עד כאן לשון הרא"ש ונראה ממה שכתב רבינו בסוף סימן זה דמסקנת הרא"ש כדברי הרמב"ן שהוא סובר דמה שכתב הרא"ש ואפשר שידות הן לא בא לחלק על הרמב"ן אלא מודה לו דשבועת בטוי חלה אף בלא שם וכנוי ונותן טעם לדבריו דאע"פ דעיקר שבועה בתורה בשם או כנוי הוא כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר מכל מקום אפשר דלא גרע מידות וידות שבועות כשבועות דבר תורה ואפילו למלקות ולקרבן וכמו שהוכיח הרא"ש עצמו בפרק קמא דנדרים ואחר כן הביא דברי הראב"ד דאיהו נמי סבירא ליה כהרמב"ן דלא בעי שם וכנוי אלא דחילק דדוקא בלהבא ולא תשבעו בשמי איירי בלשעבר והנה מה שכתב רבינו ויש אומרים שאינה שבועה אלא אם כן נשבע בשם זו היא הסברא הראשונה שכתב הרא"ש בסתם ומשמע מינה דבלא שם וכנוי אינה שבועה אפילו ליאסר דלא הוזהר על כך וצריך לומר לפי סברא זו דמאי דקאמר בשמעתין דלאו לאו הוי שבועה אף על פי שהיא בלא הזכרת שם לאו שבועה ממש קאמר אלא יש ליזהר וקצת עונש בדבר כמ"ש התוספות וכן בהגודה בשם ר"י וקרוב לומר שהרא"ש כתב סברא זו בסתם מפני שהיא סברת התוס' כדרכו בהרבה מקומות בספרו אי נמי איכא למימר לפי סברא זו דהיא דלאו לאו שבועה בשהזכיר נמי שם או כנוי וכנראה מדברי הרמב"ם וכן בהגידה בשם הר"ת כתב וז"ל דוקא היכא דהזכיר תחלה בדבריו לשון ברית או נדר עכ"ל . ומ"ש אבל הרמב"ן כתב וא"א כתב דלא גרע מידות כו' כבר נתבאר : ומ"ש ואם השביעו אחר כו' משנה וגמרא בסוף פ"ג דשבועות ומבואר

בסתם שלא יאכל מצה ולא ישב בצל סוכה (יד) חלה שבועה וצריך לקיימו :

רלז (א) **עיקר** לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע שאעשה דבר זה או שלא אעשנו (ב) וי"א שאינה שבועה אא"כ נשבע בשם (ג) שאומר אני נשבע בשם. או באחד מן הכינויים [א] (ד) אבל (הרמב"ן) כתב דהוי שבועה אפילו בלא הזכרת שם ובלא כינוי וא"א הרא"ש ז"ל כתב (ה) אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות ואם השביעו אחר שאמר לו אני משביעך

אשב בצל סוכה דסיפא דאיירי בסוכה סמוך אמאי דכתב ברישא גבי מצה והילכך כי קתני שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה וכו' היינו דוקא במפרש ואומר שלא אשב בצל סוכה של מצוה כתב הר"ן שיש מי שדוחה ירושלמי זה מהלכה משום דמשמע ליה דפליג בגמרא דידן והוא ז"ל דחה דברי האומרים כן וקיים דשפיר אתי כגמרא דידן ושראוי לסמוך על הירושלמי הזה וכדעת הפוסקים שכתבוהו וגם הריב"ש כתב בתשובה שלפנינו סימן נ"ה על הירושלמי הזה והא דמשמע ר"פ שבועות שתים בתרא (כג .) דשבועה אינה חלה לבטל את המצוה אפילו בכולל על מתני' דשבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות ככר תרגמה הרמב"ן דה"מ בקום ועשה שאין אומרים לאדם עמוד וחטוא כדי לקיים שבועתך אבל בשב ואל תעשה חיילא (ב) ובסימן ל"ט כתב האומר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לא נתכוין אלא למצה הראויה לצאת בה ידי חובתו בליל פסח ואפשר שאף בשאר ימות השנה הנודר ממצה מותר במצה עשירה כיון שיש לה שם לווי מיהו אפשר דבשאר ימות השנה אין לה שם לווי שאין לה השם ההוא אלא משום דמיעטה רחמנא שלא לצאת בה בלילי הפסח (ג) כתב רבינו בסימן רל"ט בשם הרא"ש שהנשבע לבטל מצוה דרבנן חלה השבועה וצריך לקיים שבועתו וכן אם נשבע לקיימה שם שבועה הוא וחייב עליה אם מבטלה כתב ר"י בשם המפרשים ב' שנשבעו לעשות דבר אחד ועובר אחד מהם על השבועה השני פטור וא"צ היתר על השבועה והביא ראיה לדבר א מפ"ק דסוטה (ד) ואח"כ הביא תשובת ר"ש משנ"ץ שהיה מקובל כן בענין שדוכי איש ואשה שקבלו עליהם חרם תקנת הקהלות לינשא לאחר זמן דמי שעיכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר וא"צ היתר חכם וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא שכנגדו עד שבא זקן אחד וא"ל כי שניהם אסורים ולא הרויח מי שלא עיכב אלא תשומת יד ונמתי לו יכונו דבריך כשקבלו עליהם חרם סתם אבל במפרש שהמעכב יאסר אין לאחר תנאי כלום ובין כך ובין כך כיון שנשא הא' אפילו נשא באיסור שכנגדו מותר לאלתר וא"צ התרה עכ"ל ודברי ר"י (בי"ז סוף ח"ז) בשם המפרשים ודברי קבלת ר"ש נכונים בטעמם ודברי הזקן ההוא אפשר שהם לפי מנהג מקומו שע"ד כן הסכימו הקהלות ההם בחרם (ה) : **כתב** הרשב"א שאלת שמעון פתח חלונותיו על חצר ראובן וראובן היה מתרעם על שמעון וצווח עלינו ואמר לוי לראובן אני אסתום החלונות ליום נועד ונשבע על כך כשהגיע יום הנועד לא הניח שמעון ללוי לסתום : תשובה אין לוי חייב משום שבועת ביטוי שאע"פ שנתכוון להיטיב לראובן בסתימת החלונות ונשבע להיטיב לאחרים חייב מדכתיב או להיטיב אין זו מאותן הטובות שברשותו ואדרבה נשבע להרע לשמעון כיון שלא נתברר שפתח שלא כדין ואין הרע זה ברשותו ואין כאן משום שבועת ביטוי ואין שבועת הרעה תלויה בהטבת ממון מצד אחד כלומר שיתן לו תרקבא דדינרי דא"כ אף בנשבע שאכה את פלוני או שאקרע כסותו שיש אדם שמוחל הכאתו בממון ועוד דהא קי"ל בגיטין (ל .) באומר אם לא אפייס ופייסה ולא איפייס דלא תרקבא דדינרי בעי למיתב לה ומ"מ חייב הוא משום שבועת שוא שנשבע לעשות דבר שאינו ברשותו וככר נשבע לשוא ומ"ש אם הוא פטור משום נדרי אונסין אין שייך בזה נדרי אונסין אלא בנודר או נשבע כדי להנצל מן האונס כנודר להרגין ולחרמין שהוא של בית המלך (בנדרים כז :) אבל אונס זה אונס עליו שאינו מניחו לקיים שבועתו כשאר האונסין שמזיקין את האדם לעבור וכמי שאנסוהו שלא לאכול מצה ושלא להניח תפילין וכיוצא בזה עד כאן והקשה עליו למה הוא חייב משום שבועת שוא דזה לבו אנסו שהיה סבור ששמעון ירצה לסתום והשיב במקומו אני עומד שהנשבע שיזרוק פלוני צרור לים ה"ז שבועת שוא ולא אמרי' את לבך אנסך אלא בלשעבר כגון (שבועות כו .) בשבועה הכי אמר רב וכן אם נשבע שאכל ונמצא שלא אכל ובשעת השבועה היה סבור שאכל אבל אם נשבע שלא יאכל ושכח שנשבע ואכל חייב משום שבועת ביטוי :

רלז עיקר לשון שבועה הוא שנשבע ואומר אני נשבע שאעשה דבר זה או שלא אעשנו פשוט הוא : וי"א שאינה שבועה אא"כ נשבע בשם וכו' נראה דעל הראב"ד ורש"י והרמב"ם קאמר שהראב"ד סובר דאף ע"ג דאין שבועת ביטוי צריכה שם או כינוי ה"מ לקרבן ולבל יחל אבל לשעבר לענין מלקות צריך דכתיב לא תשבעו בשמי לשקר וכתיב לא תשא את שם אלהיך וכמבואר בדבריו בהשגות והרא"ש הביאם בס"פ שבועת העדות והר"ן בריש נדרים ודקדק הר"ן בפרק שבועת העדות מדברי רש"י דבכל שבועות בעינן שם או כינוי אבל בלא שם ובלא כינוי אין לנו לא למלקות ולא לקרבן ומיהו איסורא מיהא איכא אפילו בלא שם ובלא כינוי וזה דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ש וכבר נתן הר"ן שם טעם לדבריהם והרא"ש כתב שהרמב"ן דקדק דשבועת ביטוי לא בעי לא שם ולא כינוי מדאמרינן התם (לו .) דלאו לאו שבועה וע"כ בשאינו מזכיר שם וכינוי היא ואפ"ה הויא שבועה וכתב עליו הרא"ש ואפשר שידות הן כדאמרינן בפ"ב דנדרים (טז .) דידות שבועות אסורות נמצינו למדין לדברי הכל אע"פ שאין בה לא שם ולא כינוי איסורא איכא אלא דלדברי רש"י והרמב"ם אינו לוקה ולדברי הרמב"ן והרא"ש לוקה ולהראב"ד דנשבע לשעבר אינו לוקה ובלהבא לוקה ומתוך מ"ש תבין שמ"ש בספרי רבינו כאן בשם הרמב"ם ט"ס הוא שכתב מ"ס במקום נו"ן וצריך להגיה ולכתוב הרמב"ן במקום הרמב"ם : **ואם** השביעו אחר שא"ל אני משביעך שתעשה דבר פלוני וכו' וענה אמן הוי כאילו נשבע בעצמו משנה וגמרא בספ"ג דשבועות

דרכי משה

(ב) וכ"כ מהר"ם פדו"ה סי' ע"ד בשם התוספות : (ג) כתב הר"ן פ' שבועות שתים בתרא דליתא מפורש בתורה לא מיקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול חשבועה עליו ע"ש דף ח' ע"ב : (ד) גבי שמשון שהרג פלשתים (ט .) א"ר חמא בר חנינא הוחלה שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי פירש"י הוחלה נתבטלה לפי שהפלשתים עברו על השבועה תחלה : (ה) וכ"פ מהרי"ו סימן קל"ז בהשובה וז"ל מי שנשתדכה עם א' ובין כך תקע אשה כפה לאחר (להנשא) למשודך זה ואח"כ עבר המשודך הזמן המוגבל ואמר שאנוס

דרישה

סי' רלז [א] אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה אפי' בלא כו' ז"ל מ"ו פירוש ונאסרה אף בלא שם וכינוי כו' והארכתי בביאורי הסמ"ג בהלכות נדרים עכ"ל ור"ל דדעת הרמב"ן שאף בלא שם וכינוי יש כאן איסור וקי"א שהביאם הטור ס"ל דאפילו איסור ליכא (ולא כמ"ש בפרישה דקי"א לענין מלקות קאמרי שזהו דוקא לשיטת ב"י) אבל לענין מלקות וקרבן אפי' הרמב"ן מודה דליכא קרבן אם אין כאן שם וכינוי וכתב שם דכן מוכח בהדיא בדברי ר"ן פרק שבועת העדות שהביא ממש ראייתו של הרמב"ן כצורתו ולא הביאה אלא לאיסורא בעלמא וכן מוכח ממ"ש הרא"ש בריש נדרים והביאו הטור באותו סימן בשם ר"ת דלא בעינן שם וכינוי אלא למושבע מפי אמרים אבל שבועת ביטוי נאסר בלא שם או כינוי משמע להדיא דאין בו אלא איסור לחוד ואף שכתב הרא"ש על דברי הרמב"ן והביאו הטור ז"ל ואפשר דהוי ידות שבועות משמע דאף למלקות ולקרבן כמ"ש הרא"ש בריש נדרים גבי ידות נדרים יש לחלק בין ידות דנדרים דיליף מקרא לידות דשבועות דליכא קרא והאריך שם ע"ש בהלכות שבועות . ולפ"ז נ"ל גם כן דא"צ להגיה בפנים

פרישה

(יד) חלה שבועה וצריך לקיימו פי' מתוך שחלה על רשות חלה נמי על מצוה וק"ל מ"ו ודוקא במ"ע שהוא שב ואל תעשה חלה בכולל אבל במצות לא תעשה לא ר"ן :

סי' רלז (א) עיקר לשון שבועה כו' ר"ל מ"ש כאן הוא עיקר לשון שבועה ומ"מ יכתוב מה שמקרי ידות שבועה ולא עיקר . ודומה לזה כתב לעיל בסימן ר"ד עיקר לשון נדר ובסימן ר"ו כתב ידות נדרים ע"ש : (ב) וי"א שאינה שבועה כו' לענין מלקות : (ג) שאומר אני נשבע בשם פי' וצריך לפרש השם ולומר אני נשבע באדני או הכינוי אני נשבע בשמו רחום וחנון וכדמסיק : (ד) אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה כצ"ל ב"י : (ה) אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות ר"ל דהוא נותן טעם לדברי הרמב"ן למה אית לה דין שבועה וכן הוא בהדיא ברא"ש פרק שבועת העדות וז"ל מ"ו על הרמב"ן שכתב דהוי שבועה אפי' בלא הזכרת כו' פירוש ונאסרה אף בלא שם וכינוי וכמ"ש לקמן בשם רבינו תם דבשבועת ביטוי נאסר אף בלא שם וכינוי ולא כמו שפי' מהר"י קאר"ו והארכתי בביאורי הסמ"ג בהלכות נדרים עכ"ל ועד"ר

חידושי הגהות

רלז א באמת שיש ראיה מפ"ק דסוטה (ד :) וכמו שהובא בד"מ אך הר"י בשם המפרשים לא הביא ראיה זו (אפשר שטעמו כיון שאינו ראיה מפורשת בגמרא רק רש"י הוא דפירש כן אבל בגמרא י"ל הוחל שבועתו שהיו מתירים לו השבועה) אלא הביא ראיה המפורשת יותר מן המדרש תילים על פסוק בהצותו את ארם נהרים וכו' שהיו הארמים מראים לדוד כריתת הברית שכרת לבן עם יעקב והשיב להם שבימי בלעם פירצו גדר שנא' מן ארם ינחני וכו' גם מ"ש הרב"י שאח"כ הביא דהרי הר"ש משאנ"ץ לא מצאתי כן ברבינו ירוחם לכן נלע"ד שחסרון הדפוס יש כאן וכצ"ל והביא ראיה לדבר וכ"כ הגהת מרדכי בפ' שבועות בישוב והביא ראיה מפ"ק דסוטה ואח"כ הביא תשובת הרא"ש משאנ"ץ וכו' :

משביעך שתעשה דבר פלוני או שלא תעשנו וענה אמן או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו כגון שאמר הן או קבלתי דבריך הוי כאילו נשבע בעצמו (ו) ואפילו השביעו נברי או קטן (ז) ואם אמר באלה או בארור כגון שאמר אהיה באלה או בארור אם לא אעשה דבר פלוני או שאמר לו אחר כן וקבל דבריו הוי כשבועה (ח) ובלבד שיזכיר השם או כינוי (ט) כגון שיאמר באלה או בארור אתה לשמים או למי ששמו רחום וחנון או באחד משאר הבינויין אבל אם לא הזכיר לא שם ולא כינוי אינה שבועה והנשבע או מושבע בשמים ובארץ אינו חשוב שבועה בבינוי והרמב"ם כתב (י) בין בשבועה גמורה או באלה ובארור אם לא הזכיר שם ולא בינוי הוי שבועה ליאסר אבל לענין חיוב קרבן ומלקות עד שיזכיר שם

בית יוסף

דשבועות (כט:) : ומ"ש או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב מה"ש ופשוט הוא : ומ"ש ואפי' השביעו נכרי או קטן ג"ז מדברי הרמב"ם שם ופשוט הוא משבועת משה ולדקיהו ליתרו ולנבוכדנצר וקטן לא גרע מנכרי :

ואם אמר באלה או בארור וכו' הוי כשבועה ברייתות בס"פ שבועת העדות (לו·) ומ"ש או א"ל אחר כן וקבל דבריו כתבתי בסמוך דאיתיה בספ"ג דשבועות (כט:) : ומ"ש ובלבד שיזכיר שם או כנוי וכו' כן למד הרא"ש בס"פ שבועת העדות (לו·) מדא"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב בנ"כ מרד אשר השביעו באלהים וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ש ומיהו כתב דאם לא הזכיר שם ולא כינוי אע"פ שאינו לוקה ולא מביא קרבן מ"מ איסורא מיהא איכא וכ"ל שאם קבל האלות הכתובות בתורה לוקה ומביא קרבן שהרי כתוב בהן בתורה שם : והנשבע או מושבע בשמים ובארץ אינו חשוב שבועה בכינוי בסוף פרק שבועת העדות (ד' לה·) תנן שהמשביע את עדיו בחנון ורחום וכל הכינויים חייבים ואם השביעם בשמים ובארץ פטורים וז"ל הרמב"ם בפי"ב מהל' שבועות מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן אע"פ שאין כוונתו אלא במי שבראם אין זו שבועה וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש אע"פ שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שציוה בכתב זה אין זו שבועה ואע"פ שאין אלו שבועות מאיימין עליהם ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך ומראין בעיניהם שזו שבועה ומתירין אותם וכל זה בשאר כתבי הקדש אבל נשבע בתורה כבר נתבאר משפטו בסי' ר"ב והראב"ד כתב עמ"ש הנשבע בשמים ובארץ אע"פ שאין כוונתו אלא למי שבראם אין זו שבועה א"א לחייב עליה קרבן ומלקות ועל מ"ש ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך א"א באמת צריכים שאלה לחכם ועובר משום בל יחל ועל כתבי קדש כתב שהם קדושים כתורה והנשבע בהם ומשקר כמשקר במי שצוה אותם והמרדכי בפ"ג דשבועות והרא"ש בפרק ד' נדרים כתבו בשם רבינו האי שמי שנטל ספר תפלות וסליחות ושאר כתבי הקדש ונשבע שבועה באותו ספר הוי כשבועת ס"ת שהרי יש בהן שמותיו של הקב"ה ויש בהן פסוקים של מקרא ולא עוד אלא שכיון שכתוב בתוכן אותיות שבאל"ף בי"ת מצטרפין אותיות שלו לכמה שמות והן גופן של תורה עכ"ל וכתבו רבי' בסימן ר"ל ולפ"ז אפי' הנוטל אל"ף בי"ת בידו ונשבע בה ה"ז שבועה ואפי' הנוטל ספר מחכמות החיצוניות ונשבע בו הוי שבועה אם הוא כתוב אשורית ומפשט דברי הרמב"ם נראה שהוא חולק על כל זה דאפי' בכתבי הקדש ממש קאמר דאינה שבועה ואפשר דדברי רבינו האי בזה חומרא בעלמא הוא ולא מדינא וכ"מ מתוך דבריו שהרי הם כתובים אצל מה שהחמירו הגאונים שלא להתיר שום שבועה כמו שנתבאר בסי' ר"ל ומיהו אפשר היה לומר דהא לאו חומרא הוא אלא מדינא דהא דינא בטעמא קאמר וכך נראה מדברי רבי' ירוחם ואיכא למימר דע"כ לא שרי הרמב"ם בנשבע בכתבי הקדש אלא בשאינו נוטל בידו אבל בנוטלם בידו מודה דהויא שבועה אלא דאם כן קשה היכי מפליג הרמב"ם בין נשבע בכתבי הקדש לנשבע בתורה הא בנטל בידו אפי' בכתבי הקדש הויא שבועה וכ"ש אם נשבע במ"ש בהם ואם לא נטל בידו אפי' בתורה נמי אינה שבועה לפיכך נראה דאפילו בנוטל בידו ונשבע בהם קאמר הרמב"ם דבשאר כתבי הקדש אינה שבועה ודלא כרבינו האי ומיהו בנשבע במ"ש בהם דבר תימה הוא לומר שיתיר לו הרמב"ם ז"ל ומ"מ לענין מעשה בזמן הזה הכל צריך התרה על פי מה שכתבתי בסימן ר"ב : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דבין בשבועה בין באלה או ארור אם לא הזכיר שם או כנוי הוי שבועה ליאסר בפ"ב מה"ש כתב כן וכבר כתבתיו בסמוך מתשובת הר"מ שהביא המרדכי בפ"ג דשבועות נראה בהדיא שהנשבע בעשרת הדברות שבועה גמורה היא ובהגהות דסוף מסכת שבועות הביא תשובת הר"מ על מי שנשבע בשלחן הקדש או באחד מכלי הקדש לאו כלום הוא ומיהו בע"ה ראוי לקונסו כדאיתא בפ"ב דנדרים (כ·) גבי נדר בחרם

בית חדש

ומבואר שם דוקא דענה אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו אבל אם אמר אכלתי ולא אכלתי והלה אמר משביעך אני ולא ענה אמן אי נמי שאמר ליה תחלה משביעני עליך אם אכלת או לא אכלת וא"ל אכלתי או לא אכלתי אין כאן שבועה לא למלקות בלשעבר ולא לבל יחל בלהבא : ומ"ש או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו כו' כן כתב הרמב"ם בפ"ב מה' שבועות וראוי לדקדק מנ"ל הא דבגמרא קאמר אמן בו שבועה פי' כשעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן וא"כ נימא דוקא באומר אמן הא לאו הכי אף על פי שנשמע ממנו שמקבל דבריו מ"מ לא הוי כמוציא שבועה מפיו אלא כמושבע מפי אחרים וקבל דבריהם ובשבועת בטוי לא עשה בו מושבע כנשבע כדאיתא התם וי"ל דס"ל דלשון אמן אין זו משמעו לשון האמנה שמאמן דברי שכנגדו כלומר אמת כן הוא ומקבל אני דבריך ואם כן עיקר פירושו הוא קבלת דברים אלא דאצל שבועה הוי נמי פירושו שמקבל על עצמו השבועה והוי כמוציא שבועה מפיו וא"כ היכא שמקבל בפירוש השבועה שאומר הן או קבלתי דבריך הוי נמי כמו אמן וק"ל : **ומ"ש** אפי' השביעו נכרי או קטן ג"ז מדברי הרמב"ם שם ופשוט הוא משבועת משה ולדקיהו ליתרו ונבוכד נצר . וקטן נלמד מדתנן בפ' הדיינים אין נשבעין על טענת חש"ו וקטן והתם הוא דכתיב קרא כי יתן איש ולאו קטן אבל בכל שאר הנשבעים אפי' קטן יכול להשביעו וזהו דלא תנן קטן בשבועת בטוי ועדות ופקדון כי אם בשבועת הדיינין לבד . גם לפי הטעם דכיון שקיבל שבועתו הוי כמוציא שבועה מפיו א"כ מה לי נכרי וקטן או ישראל גדול סוף סוף הוציא שבועה מפיו ומטעם זה נראה דאף לדעת הרמב"ן דלא בעינן הזכרת שם או כנוי ה"ה במשביעו אחר לא בעינן שם וכנוי דלא כר"ת דבסמוך : **ומ"ש** ואם אמר באלה או בארור כו' ברייתות בס"פ שבועת העדות ומימרא דר' אבהו : ומ"ש או שאמר לו אחר כן וקבל דבריו כבר נתבאר דאיתיה בס"פ ג' דשבועות בשבועה וממילא ה"ה באלה או בארור דהוי נמי כשבועה ועוד דבאלה דנבוכדנצר כתב אשר השביעו באלהים דמשמע שלדקיהו קיבל שבועתו של נבוכדנצר . ובארור דשאול כתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש וגו' דמשמע נמי שהם קבלו שבועתו : ומ"ש ובלבד שיזכיר שם או כנוי הוא על פי סברת י"א שכתב תחלה דאילו להרמב"ן דהויא שבועה אפי' בלא שם וכנוי אף באלה וארור נמי דינא הכי דאין חילוק וכן מבואר בדברי הרא"ש שכתב תחלה דמההיא דנבוכדנצר נמי שמעינן דבעינן אחד מן הכינויין באלה ושבועה ועלה כתב דהרמב"ן דקדק דלא בעי שם וכינוי ואין לדקדק מל' הרא"ש שאמר באלה ושבועה דמשמע אבל בארור לא בעינן שם וכנוי כיון שלא הוזכר בההיא דשאול לא שם ולא כנוי דהא ודאי ליתא דכיון דארור בו שבועה א"כ אין לחלק ביניהם וכ"ל דודאי מעשה דשאול בשם וכנוי הוי ואע"פ שאינו מפורש בקרא ילמד סתום מן המפורש וה"ה"ש נמי שהזכיר בלשונו באלה ושבועה הוא משום דבשניהם מפורש דהוי בשם או כנוי אבל לעולם אף בארור בעינן שם וכינוי וכמ"ש רבינו וק"ל : ומ"ש כגון שיאמר באלה או בארור אתה לשמים או למי ששמו רחום וחנון משנה בס"פ שבועת העדות משביע אני עליכם בא"ד כו' : ומ"ש רבינו דין זה באלה או בארור ולא למעלה גבי שבועה יראה לי טעמו דבא לבאר ההבדל בלשון דלגבי ארור ואלה צריך הוא להזכיר בלמ"ד למי ששמו רחום משא"כ בשבועה דפשוט הוא דמזכיר בבי"ת במי ששמו רחום וכן דקדק הרמב"ם וה"ט דלשון אלה וארור אינו זו ממשמעו שהוא ל' קללה אלא שיש במשמעו נמי שבועה כאילו הוציא שבועה מפיו ולכך צ"ל גבי שבועה בב' ואצל אלה וארור בלמ"ד . ותימה גדולה על מ"ש רבי' אהא לשמים שהרי בנשבע בשמים אינו חשוב שבועה ונראה שהוא ט"ס וצריך להגיה אהא להשם במקום אהא לשמים גם ברמב"ם כתוב וז"ל באלה או בארור לה' שוב מצאתי בספר י"ד כתיבת יד ישן הגירסא אהא להשם ראה עיני ושמח לבי : **ומ"ש** אבל אם לא הזכיר לא שם ולא כנוי אינה שבועה כבר כתבתי דעל פי סברא ראשונה אינה שבועה כל עיקר אפי' ליאסר דלא הוזהר על כך ואפי' לפי סברא זו אם קבל עליו האלות הכתובות בתורה הוי שבועה בשם כיון שכתוב בהן בתורה שם . ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ דאע"פ שהיה בדעתו למי שבראם דאין זו שבועה דהכא שאני שהרי כתוב בתורה שמות ודעתיה אאזכרות שבה ואע"ג דתנן יככה ה' וכן יככם אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה ולאו דוקא שהזכיר השם אלא אפי' אמר וכן יככם ולא הזכיר השם בפירוש נמי הוי אלה הכתובה בתורה וראייה ברורה מדתניא הנודר בתורה ואמר במה שכתוב בה דדעתו אאזכרות שבה וכ"פ ב"י מיהו נקטינן לחומרא דאיכא איסורא אע"ג דלא הזכיר לא שם ולא כנוי : **והנשבע** או המושבע בשמים ובארץ אינו חשוב שבועה בכנוי משנה שם ובגמרא מפרש דשאני רחום וחנון דאע"ג דנמחקין מ"מ כיון דליכא מידי אחרינא דאקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא רחום במי שהוא חנון קאמר אבל הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר . וממילא משמע שאם נשבע בפירוש במי שהשמים והארץ שלו הוי שבועה כאילו הזכיר הכנוי בפירוש אבל אם היה רק בדעתו כן נראה דאינה שבועה אפי' ליאסר ואפי' הרמב"ם שסובר דבלא כנוי הוי שבועה ליאסר מ"מ נראה מדבריו פי"ב מה"ש דבנשבע בשמים ובארץ לא הוי שבועה כלל וה"ט מאחר שהזכיר שמים וארץ לא משמע כלל שנשבע בשם אלא בהם לבד נשבע אלא שהראב"ד בהשגותיו שם סובר דהוי שבועה ליאסר ומתני' נמי הכי משמע דתנינן בשמים ובארץ הרי אלו פטורין דמשמע פטור מקרבן ומלקות אבל איסורא איכא . וראוי להחמיר כמותו . ודע דהרמב"ם כתב בפי"ב מה"ש שאפי' נשבע בכתב מכתבי הקדש אע"פ שאין כוונתו אלא למי שציוה בכתב זה אין זו שבועה ומבואר בדבריו דאפי' נקיטא ליה בידיה אינו כלום וטעמו דס"ל דאוקימתא דפ"ב דנדרים דכי נקיטא ליה בידיה דעתיה אאזכרות היינו בס"ת דוקא כדתני בברייתא הנודר בתורה והתם הוא מאחר שצריך הוא להזהר מאד בכתיבת השמות בקדושתן ובשאר דברים כמבואר לקמן בסימן רע"ו הילכך אמרינן בסתמא דדעתיה אאזכרות שבה והוי כאילו נשבע בשם בפירוש ועבר על לא תשבעו בשמי לשקר אבל בשאר כתבי הקדש דהכל שוה בקדושה לא אמרינן מן הסתם דדעתיה אאזכרות אפי' נקיט בידיה ולפיכך אין זו שבועה זו היא דעת הרמב"ם ולא ידעתי למה נסתפק בו הב"י אכן הראב"ד השיג עליו גם רבינו האי גאון ז"ל כמבואר בתשובת מהר"ם שבמרדכי פ"ג דשבועות ומביאו ב"י :

והרמב"ם כתב בין בשבועה גמורה כו' בפ"ב מה"ש ור"ל דלא ס"ל כר"ת דבלא שם וכנוי לא הוי שבועה אפי' ליאסר ולא כהרמב"ן דהוי שבועה גמורה אף לקרבן ומלקות אלא ס"ל לחלק דהוי שבועה ליאסר ולא לקרבן וטעמו משום דס"ל דעיקר שבועה לקרבן ומלקות בלהבא ולשעבר בשם הוא דכתיב לא

דרכי משה

שאנוס היה שלא היה יכול לבא לזמן המוגבל אך אין לו ראיה ופסק דהיא פטורה מת"כ הואיל ואין לו ראיה שנאנס דהיא לא תקע כפה אלא על תנאי שהיה ביניהם לבא לזמן ההוא ומ"מ יש להתיר ת"כ קודם שתינשא שמא יבא אחר שתנשא עדים שנאנס ונמצא עברה על ת"כ עכ"ל וכתב מהר"ם פדו"ה סימן ס"ו בתשובה דוקא שנים נשבעו זה לזה אבל ג' שנשבעו זה לזה דבר אחד שאף שאם יעבור אחד מהם עדיין השבועה נשארה בין אלו השנים או אפי' שנים שנשבעו יחד ולא נשבעו זה לזה כמו בנשואין לישא זה את זה אלא שנשבעו יחד שלא לדבר עם אחר אע"פ שאחד מהן עובר אין השני נפטר משבועתו עכ"ל וכ"ה בתשובת בר ששת סימן תקנ"ג ועיין בתשובת הרא"ש כלל ח' ב' נשבעו יחד לילך לא"י ואחד מהן לא רצה ללכת אם השני מחויב לילך : וכ"כ

פרישה

ועד"ר : (ו) ואפי' השביעו נכרי או קטן וראיה משבועת משה ליתרו ולדקיהו לנבוכד נצר וקטן לא גרע מנכרי : (ז) ואם אמר באלה כו' שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב בנ"כ מרד אשר השביעו באלהים משמע שצריך שם או כינוי וארור יליף ג"כ בגמרא מקראי : (ח) ובלבד שיזכור השם בגמרא ארור בו נידוי בו שבועה בו קללה וכ"פ בטור מ"מ בסימן ר"ו ול"ע למה דימו אותם סתם לאמורים נראה דבנידוי ובקללה א"צ שיזכיר בו השם : (או מושבע בשמים ובארץ ר"ל בשניהן יחד אבל שמים לבד מקרי כינוי וסיינו דר"ל רוכב שמים ושו לא נצטרך להגיה אהא לשם אבל רש"ל הגיה במקום לשמים לשם כמו שהגיה א"א ז"ל עכ"ס) : (ט) כגון שאמר אהא באלה כו' או בארור אהא לה' או כו' בכ"ל : (י) בין שבועה גמורה

דרישה

בפנים רמב"ן במקום רמב"ם דהא גם הרמב"ם ס"ל דיש איסור אף בלא שם וכינוי וכמ"ש בסמוך ומה שמור וכתב רבי' בשם הרמב"ם דאם לא הזכיר שם הוי שבועה לאסור י"ל משום אלה וארור מור וכתב . ור"ת דפליג שם אפשר ג"כ דלא פליג כ"א באלה ובארור . וגם נריכין לומר הא דמסיק רבינו וכתב בשם רמב"ן ורא"ש דבמבטא והן הן א"צ שם וכינוי והתם ודאי אמלקות קאי דאל"כ הא גם הרמב"ם מודה דאיסור הוא ומדכתב רבי' גם בזה כתב הרמב"ם כו' משמע דהכי

שם או כינוי ור"ת כתב בנשבע מעצמו נאסר בלא שם או כינוי אבל במושבע מפי אחר לא הוי שבועה אלא בשם או בכינוי: (יא) האומר מבטא שאעשה דבר זה או שלא אעשנו הוי כאילו אומר שבועה (יב) ואם אומר פעמיים על דבר אחד אעשנו או לא אעשנו הוי שבועה והוא שמכוין לשם שבועה (יג) אבל אם מבקשים אותו עליו והוא אומר לא אעשנו ובקשוהו עוד ואמר לא אעשנו לא הוי שבועה גם בזה כתב הרמב"ם צריך שיזכיר על הלאו וההן והמבטא (יד) [ב] והאיסור השם או כינוי והרמב"ן כתב שא"צ וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל: וכתב הרמב"ם ימין שבועה וכן שמאל שבועה דכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו והראב"ד כתב אם נתכוין להן הן שאמר הבורא וכן אם נתכוין לימין ושמאל הבורא הוי שבועה (טו) וניחא לי בימין ושמאל אבל בהן הן איני מבין דבריו: ידות שבועה וכינויים הוי כשבועה וכיצד ידות (טז) כנדר רשעים שלא אוכל בכר זה וכיצד כינוי (יז) כגון שבותה או שקוקה שלא אוכל בכר או מומי או אומי אבל אומר באומתא או באומי בבי"ת אינו כלום אמר לחבירו שבועה שאין אוכל לך או השבועה לא אוכל לך

ב"י

בחרם וה"מ בשבועה אבל אם אמר ככר זה עלי כשלחן המקדש או כאחד מכלי המקדש נדר גמור הוא דהא נדר בדבר הנדור כדתנן פ"ק דנדרים (י:): **ומ"ש** בשם ר"ת לחלק בין נשבע מעצמו למושבע מפי אחר כן כתב בשמו הרא"ש והר"ן בריש נדרים ומיהו הר"ן תמה עליו וסתר דבריו:

האומר מבטא שאעשה דבר זה וכו' ברייתא בפ"ג דשבועו' (כ:) וכתב הרמב"ם בפ"ה מה"ש דבעינן שיזכיר שם או כינוי והיינו להתחייב קרבן ומלקות אבל לעולם איכא איסור וכתב עוד אמר איסור לה' או למי ששמו חנון שאעשה או שלא אעשה הואיל והוציאו בל' שבועה הרי הוא כשבועה וטעמו מדאמרינן בריש פ"ג דשבועות (ד' כ:) איסרו של איסור בל' נדר נדר בל' שבועה שבועה ומשמע ליה דכשהזכירו בל' שבועה דהיינו שאעשה או שלא אעשה שהוא איסור גברא צריך שיזכיר שם או כינוי וכמו שכתב באומר מבטא: **ואם** אומר פעמיי' על דבר א' אעשנו או לא אעשנו הויא שבועה מימרא דר"א ורבא בס"פ שבועת העדות (דף לו.) וילפי לה מדכתיב לא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד המים למבול וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ומדלאו לאו שבועה הן הן נמי שבועה וכתב הרא"ש והוא שמתכוין לשם שבועה כמו שאמר הקב"ה לשם שבועה וגם הר"ן כתב בשם הראב"ד דדוקא שהוא מתכוין לאו לאו שאמר הקב"ה וכתבו רבי' בסמוך:

ומ"ש רבינו אבל אם מבקשים אותו עליו וכו' לשון אבל אינו מדוקדק כך הול"ל בד"א בשאמרה זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשים אותו עליו וכו' לא וכך הם דברי הרא"ש שם ויליף לה מתרי לאו דאמר קב"ה לנח דהוי זה אחר זה בלא הפסק ומ"ש בשם הרמב"ם בפ"ב מה"ש ומ"ש בשם הרמב"ן כתבו הרא"ש בס"פ שבועת העדות ונראה שכך הוא דעתו ג"כ והתוס' כתבו אהא דלאו לאו שבועה לאו דשבועה ממש אלא יש ליזהר וקצת יש עונש בדבר (א):

כתב הרמב"ם ימין שבועה וכן שמאל כו' בפ"ב מה"ש והוא ברייתא בריש נזיר (ג.) ומ"ש הראב"ד אם נתכוין להן הן שאמר הבורא היינו לומר שנתכוין לומר הן הן ע"ד מה שאמר ה' לנח לאו לאו הוי שבועה: **ידות** שבועה וכנויים הוי כשבועה משנה בריש נדרים (ב.): ומ"ש וכיצד ידות כנדר רשעים שלא אוכל ככר זה גז"ש משנה וגמרא (ט:) וטעמא משום דכיון דרשעים רגילים לישבע הוי כמוציא שבועה וכתב הר"ן דדוקא כשהיה הככר מונח לפניו הא לאו הכי לא ואין נראה כן מדברי הרמב"ם בפ"א מה"נ: **וכיצד** כינוי כגון שבותה או שקוקה שלא אוכל ככר זה שם במשנה: ומ"ש או מומי או אומי אבל אומר באומתא או באומי בבי"ת אינו כלום גז"ש משנה וברייתא לפי גירסת הרא"ש והר"ן כתב שיש גורסים בע"א ונראה דלשונות אלו שאמרו חכמים הם לשונות שבזמן שלהם היה משמע לשון שבועה אבל קצת ב"א שלא היו בקיאים בטוב הלשון וכדאמר ר' יוחנן כנויים של נכרים הם כלומר שאינם בקיאים בל' הקדש והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכנויים אלו או לגרוע מהם וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב מה"ש ופ"א מה' נזיר (ג): אמר לחבירו שבועה שאיני אוכל לך וכו' משנה בפ"ב דנדרים (טז:): ומ"ש או השבועה לא אוכל לך פשוט שם בגמרא: ומ"ש

ב"ח

לא נשבעו בשמי לשקר שאזהרה זו לדעת הרמב"ם היא בין בלהבא בין בלשעבר כמבואר בדבריו פ"א ועיין בתשובת הריב"ש סי' שפ"ז האריך לבאר הסוגיא ע"פ סברא זו. ולדידיה מאי דקאמר דלאו לאו שבועה דוקא בשמזכיר השם או כנוי קאמר ואפ"ה בעי' לאו לאו כדילפינן מקרא דלא יהיה מבול משום דזולת זה אינו חייב קרבן כיון שלא אמר בפירוש שבועה והר"ן כתב לבאר דעת הרמב"ם דממעשה דשאול שלא הוזכר בו לא שם ולא כנוי למדינן דהוי שבועה ליאסר אפי' בלא שם וכנוי ע"כ צ"ל לפ"ז דאע"פ דבנבוכדנאצר כתיב אשר השביעו באלהים לאו למימרא דבלא שם וכנוי לא הוי שבועה וכמו שדקדק הרא"ש לפי סברת י"א אלא המעשה שהיה כך היה ולעולם ה"ה נמי אם השביעו בסתם הוה נמי שבועה ולא כסברת י"א:

ור"ת כתב בנשבע מעצמו כו' כ"כ התוס' והרא"ש בריש נדרים בשמו וכ"כ הר"ן בשם וסתר דבריו מפני שהבין כוונתו דבשבועת בטוי עצמה מחלק בין נשבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים וענה אמן וכן נראה שהבין רבינו ואני אומר זה לא עלה על דעת ר"ת מעולם דודאי הוי כמוציא שבועה מפיו ועוד שא"כ למה כתב הרא"ש דברי ר"ת בסתם בריש נדרים דמשמע דהכי ס"ל ובפרק שבועת העדות כתב דברי הרמב"ן והראב"ד דלא בעי שם וכנוי וכתב דהטעם הוא דאפשר דידות הן ומשמע מדבריהם דאף במושבע מפי אחרים לא בעי שם וכינוי מדלא חילקו בכך ולא הביא שם דעת ר"ת דמחלק בין מושבע לנשבע לכן נראה לי דר"ת רוח אחרת עמו ועיקר חילוקו דדוקא שבועת העדות ושבועת הדיינין שהם מושבעים מפי אחרים ע"כ של הנשבעין דומיא דסוטה בעינן שיפרש השם וכנוי אבל שבועת בטוי שאוסר נפשו מרצונו אפי' בלא שם וכנוי מאי אסיר נפשיה וה"ה במושבע מפי אחר וענה אמן כיון דמנפשו ומרצונו הוא הוי כמוציא שבועה מפיו והלכך לא בעינן שם וכנוי דלא גרע מידות כמ"ש הרא"ש בפרק שבועת העדות על דברי הרמב"ן ובזה נסתלקו השגות הר"ן ואין ספק דגם ר"ת מסכים עם דעת הרמב"ן והראב"ד שכתב הרא"ש בפרק שבועת העדות דלא בעינן שם וכינוי בשבועת בטוי [illegible] בלשון הרא"ש שכתב בשם ר"ת בריש נדרים מבואר כפריסית והכי נקטינן:

האומר מבטא כו' ברייתא ריש פרק ג' דשבועות וכתב הרא"ש פי' מבטא שבועה אם אמר מ[illegible] שלא אוכל ככר זה הוי שבועה כו' ועל דרך זה כתב רבינו מבטא שאעשה כו' דהיינו בלשון שבועה ולא היתה כוונתו שאם אמרו בלשון נדר מבטא ככר זה עלי דאינו כלום שהרי לדעת הרא"ש ורבינו שבועה שאמרה בלשון נדר הוי נמי שבועה כמו שיתבאר בסימן רל"ט בס"ד וכן פי' רש"י להדיא בלשון נדר ע"ש אלא דהרא"ש ורבינו נקטו בלשונם מה שפשוט יותר ורש"י ז"ל נקט בלשונו הרבותא כמו שפירש הר"ן ע"ש: **ואם** אומר פעמיים כו' מימרא דר"א ורבא בסוף שבועת העדות: ומ"ש והוא שמכוין לשם שבועה אבל אם מבקשים כו' כך כתב הרא"ש לשם וטעמו לומר דבעינן דהוי בענין שבועת הקב"ה שאמר לאו לאו לשם שבועה בזה אחר זה בלי הפסק דלדעתו הגירסא בגמ' דכתיב לא אוסיף עוד לקלל וגומר לא אוסיף עוד להכות דהנך תרי לאוין אמר הקב"ה לנח לשם שבועה מפני שלא היה רוצה לעסוק בפריה ורביה עד שנשבע לו הקב"ה ודומיא דהכי אם אמר זה אחר זה בלי הפסק דמתכוין לשם שבועה אבל אם מבקשין כו' זה ודאי אינו מתכוין לשם שבועה ודו"ק והב"י נסתפק בלשון אבל ולא קשיא מידי: **גם** בזה כתב הרמב"ם כו' בפ"ב מה"ש וכבר נתבאר ומה שכתב והאיסור פי' דוקא שאומר בל' שבועה איסור לה' שאוכל ככר זה אבל אומר בל' נדר הוי נדר ולא בעי שם וכנוי וברייתא היא בריש פ"ג דשבועות לפי האוקימתא דרבא ורבינו קיצר בו: ומ"ש והרמב"ן כתב שא"צ כו' היינו ממה שכתב הרא"ש משמו בדין לאו לאו שבועה דמיניה משמע דה"ה במבטא וכל לשון שבועה שכך הוא סובר דא"צ שם וכנוי: ומ"ש וכן הוא מסקנת הרא"ש כבר נתבאר דכן משמע ממה שכתב ואפשר דלא גרע מידות גם מדהביא דעת ר"ת בריש נדרים בלי שום חולק והם כדברי הרמב"ן ומתוך מה שפירשתי תבין שמקלת פי' של הב"י בענין זה הוא שלא בדקדוק: ולענין הלכה העיקר כמסקנת הרא"ש וכן הוא דעת הרשב"א בתשובה בסימן ק"פ: **וכתב** הרמב"ם ימין שבועה וכו' בפ"ב מה"ש והוא ברייתא בריש נזיר ופירש"י לשם שאומר ימין שלא אוכל ככר זה: ומ"ש והראב"ד כתב כו' שם בהשגות ומשמע לכאורה דאף להרמב"ם א"צ שיזכיר שם וכנוי מאחר שמתכוין לימין ושמאל שאמר הבורא הוי כמוציא שבועה מפיו וכן נראה מל' רבינו אכן תימה כי נתכוין לימין שאמר הבורא מאי הוי כיון דליכא מידי אחרינא דאקרי ימין ושמאל ומ"ש מהנשבע בשמים ובארץ ועוד דלא עדיף משאמר בפירוש שבועה דלדעת הרמב"ם צריך שיזכיר שם או כנוי בפירוש לענין קרבן הילכך צ"ל עיקר דאף בימין ושמאל צריך שיזכיר השם והכנוי ואעפ"כ צריך לכוין לימין ושמאל שאמר הבורא דאל"כ לא הוי שבועה לקרבן ומלקות וכדין לאו לאו וכמ"ש שם:

ומ"ש רבינו וניחא לי בשמאל וימין אבל בהן הן איני מבין דבריו ל"ק מידי דה"ק דוקא דנתכוין לומר הן הן דרך שבועה כמו שהקב"ה אמרו דרך שבועה והוא עצמו מ"ש רבינו למעלה והוא שמתכוין לשם שבועה ובשם מהרש"ל מ"כ וז"ל ונראה דדעת הראב"ד כלומר שכופל דבריו ומכוין לכפול דברי הש"ת שאמר כימי נח אשר נשבעתי וגו' דהיינו שכפל גם כן דבריו לא יהיה עוד מי מבול וכו': **ידות** שבועה וכינויים הוי כשבועה משנה בריש נדרים כפי האוקימתא דבגמ':

ומ"ש וכיצד ידות וכו' משנה וגמרא שם ופי' שם רש"י והרא"ש והר"ן דמיירי כשהככר מונח לפניו וכדברי רבינו וקאמר בגמ' דקמ"ל דאע"פ שלא הוציא שבועה מפיו בפירוש מ"מ כיון דאמר כנדרי רשעים הוי כאילו הוציא שבועה מפיו שהרי הרשעים רגילים לישבע ולידור: ומ"ש או מומי כו' ג"ז שם משנה וברייתא כפי גי' הרא"ש: אמר לחבירו שבועה שאין אוכל לך כו' משנה פ"ב דנדרים שבועה שאוכל לך השבועה לא אוכל לך לא שבועה לא אוכל לך אסור ובגמרא פריך עלה מדתנן פרק ג' דשבועות שאוכל דאכילנא משמע ומתרץ אביי דהכא כשמפצירין בו לאכול ואומר לא אכילנא לא אכילנא ותו אמר שבועה שאוכל דלא אכילנא משמע. ורב אשי מתרץ דהכא שאי אוכל קתני ופריך א"ה פשיטא. ומשני מה"ד לישנא הוא דאתקילא ליה קמ"ל ופסק הרא"ש בפ"ב דנדרים כתירוצא דרב אשי דאין חילוק ואפי' במפצירין בו כו' נמי דאכילנא משמע. גם הרמב"ן פסק כן כמ"ש הר"ן משמו בפ"ב דנדרים ובריש פ"ג דשבועות: ומ"ש רבינו שבועה שאין אוכל לך היינו בבא מציעתא השבועה שאוכל לך דמוקי לה רב אשי תני שבועה שאי אוכל לך. ונראה לפ"ז להגיה בדברי רבינו שאי במקום שאין דמשמע בסוגיא דדוקא בשאי כד"א שהאריך בהל"ף ונראה כאומר שאי אוכל ותיסק אדעתין הכי לפי שאין דרך בני אדם לומר שאי אוכל אלא שאין אוכל או שלא אוכל. ובס"א מספרי רבינו כתוב שאינו אוכל וכן הוא בהרמב"ם ספ"ד וגירסא זו אפשר לייסב דה"ל סד"א דלישנא דאיתקיל ליה קהיה לו לומר שאיני אוכל וגמגם בלשונו לומר שאיני אוכל ואפשר דכך היו גורסים בגמרא באוקימתא דרב אשי אבל מה שנמצא בנוסחאות בדברי רבינו שאין אוכל לך הוא ט"ס בלי ספק וק"ל: ומ"ש או השבועה לא אוכל לך הוא בבא קמייתא

דרכי משה

רלז (א) וכ"כ המרדכי בשבועות דף ש"ם ע"ד: (ב) וכתב בתשובת הרשב"א סימן תתמ"ב דאם נשבע בל' לעז או בכל לשון שנשבע הוי שבועה וכ"ה במרדכי פ"ג דשבועות דף שתים

דרישה

דהני לא גרס מאלה וארור הכ"ל. אלא צ"ל דאדרבה דהני עדיפי מאלה וארור ומלשון שבועה הכ"ל דבהו מצריך רמב"ן ורא"ש שם וכינוי לענין מלקות מש"כ במבטא. וכל זה דוחק וצ"ע ואיפוס על ראייתו בביאורי הסמ"ג: [ב] (והאיסור השם כו' כגון איסור לה' שאעשה כו' ז"ל הכ"מ

פרישה

גמורה ר"ל בלשון שבועה: (יא) האומר מבטא כו' לשון דקרא הוא בהתחלת הפרשה דקרבן עולה ויורד כי יבטא בשפתיים: (יב) ואם אמר פעמיים על דבר אחד כו' דכתיב לא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד המים למבול וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ומדלאו לאו שבועה הן הן נמי שבועה: (יג) אבל אם מבקשין אותו עליו כו' לשון אבל אינו מדוקדק וכך הול"ל בד"א כשאמרה זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשין אותו עליו כו' וכ"כ הרא"ש ב"י. והול"ל דמ"ש והוא שמכוין לשם שבועה אינו מדוקדק דהא גם לפי כוונת רבינו כמ"ש הב"י לשון אבל אם כו' במקומו עומדת: (יד) והאיסור השם כו' כגון איסור לה' שאעשה כו' וכ"כ הרמב"ם (ופד"ר): (טו) וניחא לי בימין כו' וזהו לשון רבינו שהשיג על הראב"ד ור"ל דבשלמא דבימין דהם לא אמר של הבורא הו"א שנשבע בסתם בימין של עצמו אבל בהן הן הא קי"ל כל הן הן הוי שבועה ולמה ליה לכוין למ"ש הבורא. וז"ל מ"ו ונראה דעתו כלומר שכפל דבריו ומכוון לכפול כדרך שכפל הש"י לנח שאמר שני פעמים לא אוסיף ועליו דרשו מ"ש אשר נשבעתי מעבור מי נח כו' וכן פי' ב"י דבריו: (טז) כנדר רשעים שלא אוכל כו' דכיון דרשעים רגילין לישבע הוי כמוצא שבועה מפיו במה שקיבל עליו כנדר רשעים מ"ו וב"י: (יז) כגון שבותה או שקוקה כו' או מומי כו' ז"ל בית יוסף ונראה דלשונות אלו שאמרו חכמים הם לשונות שבזמן שלהם כ"ה משמעות

ומ"ש או לשבועה לא אוכל לך שם במשנה וכך הגירס' לא שבועה לא אוכל לך או לשבועה בפתחות הלמ"ד וטעמא דאסור משום דאיכא למשמע מיניה הא מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה: ומ"ש ואם אמר השבועה שאוכל לך נשבע שיאכל עמו ואין חילוק בין הפציר בו תחלה וכו' שם וברפ"ג דשבועות (יט:) איפליגו אביי ורב אשי באוקימתא דמתני' דאביי מוקי לה בגוונא דמפליג בין היו מסרבין בו בין ללא היו מסרבין בו שאם היו מסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא לא אכילנא וכי משתבע בתר הכי ואמר שבועה שאוכל הוי כאומר שבועה שלא אוכל ורב אשי מוקי לה בגוונא אחריתא וכתבו הרא"ש והר"ן דלרב אשי אפילו במסרבין בו לאכול ואמר לא אכילנא לא אכילנא כי אמר שבועה שאוכל דאכילנא משמע ופסקו הרמב"ן והרא"ש כרב אשי והרמב"ם פסק בפ"ד מה"ש כאביי וכבר כתב הר"ן ברפ"ג דשבועות שטעמו משום דלאוקימתא דרב אשי צריכין לשבש מתניתין:

קמייתא ואע"פ דבמתני' לא תני בבא זו בה"א אלא בבבא מציעתא תני השבועה בה"א ורבינו כתב בהפך נראה שלא הו"ל שום כוונה בזה דכבר כתבו התוס' בדבור ראשון דפ"ג דשבועות דאין חילוק בין שבועה להשבועה וראייתם ברורה ע"ש. ואפשר שהיתה לו כוונה והוא דבאומר שבועה שאי אוכל לך שהוא סמוך כפי הוראת השי"ן דשאי פירושו שבועה עלי שאי אוכל לך א"כ אין צורך בה"א אבל באומר שבועה לא אוכל לך שהוא מוכרת ה"א לפרש אלא בה"ג השבועה יהא לפיכך לא אוכל משלך וכן בלשבועה לא אוכל פירש הר"ן פ"ג דשבועות לשבועה יהא לפיכך לא אוכל משלך וא"כ מדרך הלשון להוסיף ה"א או למ"ד מיהו דעת רש"י והתוס' לשם דגרסי' בבבא בתרייתא לא שבועה לא אוכל לך והכי פירושו לא יהיה עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך ומכלל לאו אתה שומע הן הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה וכן ברמב"ם כתוב לא שבועה והרא"ש בנדרים לשם גרס לשבועה והוא כמו לא שבועה וכן פי' הר"ן בנדרים להדיא כלומר הלמ"ד בפת"ח דהוי כמו לא שבועה ואע"פ דקי"ל כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן כדלעיל בסימן ר"ד היינו דווקא בנדרים אבל בשבועה אית ליה וכ"כ התוס' ריש פ"ג דשבועות וס"פ

לך (יח) או לשבועה לא אוכל לך אסיר לאכול עמו ואם אמר השבועה שאוכל לך נשבע שיאכל עמו ואין חילוק (יט) בין אם הפציר בו תחילה שיאכל עמו או לא הפציר בו (כ) והרמב"ם כתב אם הפציר בו שיאכל עמו ואמר שבועה שאוכל לך אסור לאכול עמו וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה:

רלח שבועה

שלא אוכל סתם (א) אסור אפילו בכל שהוא (ב) ואינו חייב אלא על כזית ואם פירש כל שהוא או שאומר שלא אטעום חייב אפילו בכל שהוא נשבע שלא לאכול אסור גם לשתייה דשתייה בכלל אכילה נשבע שלא לשתות מותר לאכול דאין אכילה בכלל שתייה שבועה שלא אוכל או שלא אשתה ואכל או שתה מאכלים או משקים רעים שאינן ראויין לאכילה ושתייה פטור אבל אסור (ג) [א] שלא אוכל נבלות וטרפות אינו שבועה (ד) שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטות (ה) או אפילו אמר שבועה שלא אוכל סתם חלה השבועה גם על הנבלה

רלח שבועה שלא אוכל סתם אסור בכל שהוא ואינו חייב אלא על כזית בפ"ג דשבועות (יט:) תנן שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר' עקיבא ורבנן פליגי עליה ואמרי דאינו חייב עד שיאכל כזית ופסקו הפוסקים הלכתא כוותייהו ומשמע דלא איפליגו אלא לענין חיוב קרבן ומלקות אבל לענין איסור כל שהוא נמי אסור כמו בכל האיסורים דקי"ל (יומא עג:) דחצי שיעור אסור מן התורה וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבועות ופ"א מהלכות נדרים וכן דעת הר"ן ודחה דברי האומרים דבשבועה פחות מכזית איסורא נמי ליכא: ומ"ש ואם פי' כל שהוא או שלא אטעום חייב בכל שהוא מימרות דרבא שם (כב.). גרסי' בגמרא [שם] אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות ד"ה כל שהוא מ"ט קונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה כמפרש דמי וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהלכות נדרים שאין לנדרים שיעור שכל הנודר מדבר ה"ז כמפרש כל שהוא אא"כ הזכיר אכילה דאז אינו לוקה עד שיאכל בו כזית:

נשבע שלא לאכול אסור גם לשתות מימרא דשמואל (שם:) ומשמע בגמרא דמילקא נמי לקי עליה וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבועות: ומ"ש נשבע שלא לשתות מותר לאכול וכו' פשוט שם בגמרא. כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבועות נ"ל שאינו חייב עד שישתה רביעית כשאר האיסורין:

שבועה שלא אוכל או שלא אשתה ואכל או שתה מאכלים או משקים רעים שאינם ראויים לאכילה ושתייה פטור אבל אסור משנה שם:

שלא אוכל נבילות וטריפות אינו שבועה פשוט שם והטעם משום דהוי נשבע לקיים את המצוה דפטור משבועתו זאת מפני שמושבע ועומד מהר סיני הוא: וכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבועות שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני וכן אם אמר שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה חייב בשבועה: וכתב עוד נשבע שיאכל נבילה וטריפה וכיוצא בהן מאיסורי תורה ה"ז לוקה משום שבועת שוא בין אכל בין לא אכל ופשוט הוא:

שבועה שלא אוכל נבילה ושחוטה שם (כג:) מוקי מתני' דקתני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים: **ומ"ש** או אפילו אמר שבועה שלא אוכל סתם הכי פירש"י במאי דמסיק ואמר אלא כדרבא דהיינו לומר דמתני' מיתוקמא בנשבע סתם שלא אוכל ואפ"ה אם אכל נבילות חייב משום דראויות לאכילה ואריה הוא דרביע עלייהו אבל הרמב"ם פסק בפ"ה מהלכות שבועות פטור

שבועת העדות וכן פי' רש"י בפ"ב דנדרים במשנה וכן התוס' לשם: ומ"ש ואם אמר השבועה שאוכל לך כו' כבר כתבתי דזהו אליבא דרב אשי: ומ"ש והרמב"ם כתב אם הפציר כו' טעמו דפסק כאביי אע"פ דרב אשי הוא בתרא משום דלאביי לא צריכא לשבושי לשון המשנה וכדכתב הר"ן בריש פ"ג דשבועות והכי נקטינן לחומרא כהרמב"ם. ודע דבהגיא דשאי אוכל לך דקאמר סד"א לישנא דאיתקילא ליה כתבו התוס' בריש פ"ג דשבועות וא"ת נשייליה מה היה בדעתו וי"ל שאומר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו א"כ כגון ששכח מה היה בדעתו עכ"ל מיהו בנדרים פ"ב כתב הרא"ש בפי' וז"ל מ"ד מיקם לישנא הוא והו"ל שאוכל והי' מגמגם בלשונו ואמר שאי אוכל ואי אמר הכי מהימנינן ליה קמ"ל כיון דהוציא בשפתיו שאי אוכל לא מהימנינן ליה במאי דקאמר בתר הכי עכ"ל וא"כ כתב שלא כדברי התוס' גם סותר דברי עצמו דבפ"ג דשבועות פסק בגמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת שעורים מותר בשניהם ונאמן לומר טעיתי וכאן כתב דאינו נאמן ונראה דדעת הרא"ש הוא דכאן איירי שאומר שבלבו היה להוציא בשפתיו שלא אוכל אלא דטעה לשונו ואמר שאי אוכל דהשתא כיון שהוציא בשפתיו שאי אוכל דמשמעותו כמו שהיה בלבו לא מהימנינן ליה לומר דטעה לשונו לבטל דיבורו המפורש אלא אמרינן דלא טעה אבל אם אומר דבלבו היה להוציא בשפתיו שאוכל בודאי נאמן לומר שטעה לשונו ודו"ק: ואיכא למידק כיון דאשמועי' בשאי אוכל לך דלא אמרינן לישנא דאיתקילא ליה אמאי איצטריך למיתני תו לא אוכל לך ותירצו התוספות דזו אף זו קתני אבל מדברי רבינו נראה שהיה גורס ברישא בבא שאי אוכל לך וכן הוא גירסת הר"ן כמבואר בדבריו ריש פ"ג דשבועות וכ"ל דהא דתנא הך בבא יתירתא הוא לאורויי לן דבאי אוכל לך אשמועינן דלא מהימנינן ליה במאי דקאמר בתר הכי שהיה מגמגם וכדכתב הרא"ש ואי לאו הך בבא סד"א דלא אשמועינן באי אוכל לך אלא דאסור בשאינו יודע מה היה בדעתו לכך תנא הך בבא יתירתא לעפויי דבאי אוכל לך אשמועינן דאסור בכל ענין ודו"ק:

רלח שבועה שלא אוכל סתם אסור אפי' בכל שהוא כו' משנה ריש פ"ג דשבועות וכרבנן דר"ע דאמרי לא מיגו באוכל כ"ש שהוא חייב שזה חייב ומשמע אבל איסורא איכא שהרי מיגו באוכל כל שהוא באיסור הבא מאליו שהוא איסור ד"ת דקי"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד דה' שבועות וכן נראה מדברי הרא"ש במ"ש אהנך בעיות דשלא אוכל עפר ושלא אוכל חרצן וכן העלה הר"ן ודחה דברי האומרים דפחות מכזית אפי' איסורא ליכא: **ואם** פירש כל שהוא או שאומר לא אטעום כו' כלומר דלא תימא אטעום נמי לשון אכילה הוא כדאמרי אינשי נטעום מידי ובעינן כזית קמ"ל דאפ"ה חייב בכל שהוא והוא מימרא דרבא לשם: **נשבע** שלא לאכול אסור גם לשתות מימרא דשמואל לשם ואע"ג דמילקא נמי לקי כדמוכח בגמ' מ"מ איידי דנקט באידך בבא נשבע שלא לשתות מותר לאכול נקט נמי ברישא אסור: **שבועה** שלא אוכל או שלא אשתה ואכל או שתה מאכלים רעים וכו' משנה שם: שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינם ראויים פטור שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות חייב ובגמרא פריך מה שנא רישא דפטור ומה שנא סיפא דחייב כלומר דקס"ד נבילה וטריפה נמי אוכלין שאינן ראויין הן ואוקמוה רישא בסתם שלא אוכל וסיפא במפרש שלא אוכל נבילות ופרכינן מפרש מושבע ועומד מהר סיני הוא א"ר יוחנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים שאומר שלא אוכל נבילות ושחוטות דמגו דחייל על דברים המותרים חייל נמי על דברים האסורים ודייקינן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה כלומר שאם נשבע בכולל לאכול נבילות ושחוטות לא חיילא שבועה אנבילות לבטל שבועת הר סיני ומהדרינן אלא כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור פירוש אלא סיפא ורישא בדאמר שלא אוכל סתם ואכל אוכלין שאינן ראויין דרישא היינו עפר דלאו בר אכילה הוא כלל אבל נבילות וטריפות אוכלין ראויין הן אלא אריה הוא דרביע עלייהו ומשכחת לה בלאו וכן באוכל ולא אוכל סתם שכולל נבילות ושחוטות וחיילא אתרווייהו וסובר רבינו דאף למסקנא במפרש לא אוכל נבילות ושחוטות חיילא בכולל ואתיא במכ"ש מלא אוכל סתם ואיתא בהן באוכל סתם. ומאי דקא מהדרינן מפירוקא קמא וקאמר אלא כדרבא אינו אלא כדי לאוקומא רישא וסיפא תרווייהו בחד טעמא בסתם ומשום הכי פסק בלא אוכל סתם ואכל מאכלים רעים דפטור כפירוקא בתרא ופסק נ"כ בלא אוכל נבילות וטריפות דאינה שבועה כדפרכינן מושבע ועומד מהר סיני הוא ופסק בשבועה שלא אוכל נבילה ושחוטה דחלה השבועה גם על הנבילה בכולל כפירוקא קמא וכתב נ"כ או אפילו אמר שלא אוכל סתם דחלה גם על הנבילה כפירוקא בתרא וכן נראה מבואר מדברי הרא"ש ע"ש והוא על פי גירסת

פרישה

משמעות לשון שבועה אבל קלת בני אדם שלא היו בקיאין בלשון הקודש והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכינויים אלו או לגרוע מהם וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב דהלכות שבועות ופ"א מהלכות נדרים ופ"א מהלכות נזיר. ונראה דשבותה ושקוקה מסתעף מל' שבועה שמי שאינו בקי משנה מלשון שבועות ללשון שבותה כו' ואומי הוא תרגום של שבועה דבסוף פרשת ויחי אמ"ש וישבע יוסף את בני ישראל ת"א ואומי יוסף כו' ומלשון אומי מסתעף והאומרים לשון מומי וכיוצא בזה כתבתי לעיל בסימן ר"ז גבי קונם קונח כו' ע"ש: (יח) או לשבועה לא אוכל לך כן הוא גירסת הרא"ש בנדרים ופי' לשבועה כמו לא שבועה וכן פי' הר"ן ואף דקי"ל כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן כדלעיל סימן ר"ד כמו כאן שנפרש דבריו לא יהא בשבועה מה שאיני אוכל הא מה שאני אוכל יהא בשבועה היינו דוקא בנדרים אבל בשבועה אית ליה וכ"פ רש"י להדיא בפ"ב דנדרים במשנה שם ע"ש: (יט) בין אם הפציר בו תחילה כו' פי' אפי' אם השיב תחילה לא אוכל והפציר בו ואומר השבועה שאוכל לך אפ"ה שאוכל משמע ועיין בב"י:

(כ) והרמב"ם כתב אם הפציר תחילה כו' שהוא פסק כאביי שאמר הכי והרא"ש פסק כרב אשי ועיין בב"י:

סי' רלח (א) **אסור** אפי' בכל שהו דקי"ל חצי שיעור דאורייתא: (ב) ואינו חייב אלא על הכזית ר"ל קרבן או מלקות: (ג) **שלא** אוכל נבילות וטריפות כו' משום דהוי נשבע לקיים המצוה דפטור משבועתו זאת מפני שמושבע ועומד הוא מהר סיני ב"י ואינו לוקה ג"כ משבועת שוא בין אוכל ובין לא אוכל אם לא שנשבע לבטל המצוה דבזה כתב הרמב"ם דלוקה משום ש"ש ועיין בדרישה: (ד) שבועה שלא אוכל נבילה ושחוטה דהוי איסור כולל:

דרישה

הכ"מ פ"ב דשבועות וא"ת אם הזכיר השם מאי איריא דאמר תרי זימני לאו או הן בחד זימנא סגי יש לומר דאי אמר בה' שלא אעשה או שאעשה פשיטא דבחד זימנא סגי אבל הב"ע כשלא הזכיר השם דרך שבועה אלא שלא בדרך שבועה מאחר שהזכירו סמוך ללאו לאו או בהן הן הוי כנשבע וזה מבואר בלשון רבינו כו' עכ"ל ולדבריו מ"ש א"א ז"ל כגון שאמר איסר לה' שאעשה קאי אאיסר ומבטא וק"ל עכ"ה: עיין בש"ע (ר"ס רל"ט והוא מהג"א ריש שבועת העדות תשובת מהר"ם עכ"ה) דין יהודי שגנב לעכו"ם וחייבוהו שבועה במעמד שאר יהודים ויודעין שישבע לשקר (ויאמרו אין אנו מפילים לשמוע שבועה זו עכ"ה) הואיל ויש חילול השם בדבר יכפוהו לפשר עם העכו"ם ולא ישבע לשקר ואם אנוס הוא וליכא חילול השם בדבר יעשה כדלעיל סימן רל"ב:

סי' רלח [א] **שלא** אוכל נבילות וטריפות כו' דמושבע ועומד הוא כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבועה שבועה שלא אוכל כ"ש מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה (ר"ל שבועת ביטוי) שהרי אינו מושבע על חצי שיעור מהר סיני וכתב הכסף משנה אף על גב דקי"ל כר"י דאמר חצי שיעור מדאורייתא נ"ל שאף על פי שהוא אסור מן התורה אינו מושבע עליו וכתב עוד הרמב"ם שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה חייב בשבועה ור"ל שבועת ביטוי אם לא אוכל וכן משמע שם מכסף משנה שכתב ז"ל דחצי שיעור אינו מושבע עליו מהר סיני וכיון שכן כשנשבע שיאכלנו שפיר חיילא שבועה עליה עכ"ל דדוקא אם

(ה) או אפי' אומר שלא אוכל סת. כו' פירש"י משום דראויות הנבילות באכילה ואריה הוא דרביע עלייהו

הנבלה וכן אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים (ו) חלו שתי השבועות על התאנים (ז) [ג] אמר קונם אשתי נהנית אם אכלתי היום ואכל נבילות וטרפות אשתו אסורה דחשיב שפיר אכילה אמר שבועה שאוכל היום ואכל עפר יצא ידי שבועה (ח) דהא אחשביה אכילה שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור שאינו בכלל אכילה סתם ואם פי' שלא אוכל עפר ואכלו חייב בכזית ובפחות מכזית פטור אבל אסור (ט) וכן שבועה שלא אוכל חרצן פטור אבל אסור על פחות מכזית שבועה שלא אוכל ככר זה חייב על כל כזית וכזית שיאכל ממנו ואסור אפילו בכל שהוא [ג] שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה אבל אסור אפילו בכל שהוא ומ"מ אם שייר ממנו פחות מכזית חייב כאילו אכלו כולו (י) הלכך אם אמר שבועה שלא אוכלנה ואחר כך אומר שבועה שלא אוכל ככר זה גם השנייה הלה שמתחלה לא נשבע אלא על כולו אבל מקצתו יכול לאוכלו ואח"כ נשבע על קצתו וכשאוכל כזית ממנה עובר על השנייה (יא) וכשגומר לאוכלה מתחייב בראשונה אמר שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכלנה (יב) אין השנייה חלה שאי אפשר לו לאכול כולה אם לא שיאכל מתחלה מקצתה שבועה שלא אוכל תשע וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר אין השנייה חלה אמר שבועה שלא אוכל תשע אלו שבועה שלא אוכל עשר גם השנייה חלה ואם אוכל תשע אלו ועוד אחד עובר על ב' השבועות שבועה שלא אוכל י' שבועה שלא אוכל ט' יש כאן ב' שבועות ואם אוכל ט' עובר על השנייה (יג) [ד] וכשאוכל העשירי עובר גם על הראשונה שבועה שאוכל ככר זה (יד) מקצתה נמי במשמע שנשבע על כל כזית וכזית

ב"ח

גירסת רש"י מ"ש או אפילו אמר שלא אוכל סתם טעמו דכיון דלפירוקא קמא הוה ה"ל דדוקא במפרש לא אוכל נבילה ושחוטה הוא דחיילא אבל בסתם לא חיילא ופירוקא בתרא מוסיף דאף בסתם חיילא לכך אמר או אפי' כו'. אך קשה דהו"ל לרבינו לכתוב נמי חלוקה זו דאוכל סתם חיילא נמי בכולל ואם אכל נבילות פטור ויצא ידי שבועתו לפי שיטה זו וכדאיתא בתוספתא להדיא וכמ"ש התוס' בדבור אלא כדרבא ואפשר שקיצר בזה מפני שנלמד במכ"ש מדין אכילת עפר שכתב אח"כ דכיון דאפילו התם יצא ידי שבועתו אע"ג דבלא אוכל סתם ואכל עפר פטור א"כ מכ"ש גבי נבילה דאפילו בלא אוכל סתם ואכל נבילה חייב דהוי בכלל אכילה סתם כל שכן דבאוכל סתם ואכל נבילה דיצא ידי שבועה דהא הוה בכלל אכילה סתם ואחשבה נמי אכילה כ"ל. ודע שהרמב"ם חולק אשיטה זו וס"ל דבלא אוכל סתם לא חלה השבועה אנבילה ולא דמי לאוכל סתם דשאני התם דאחשבה אכילה ודין נבילה כדין עפר ופסק כן ע"פ גירסתו בגמ' והיא גירסת הר"ן עיין עליו שפי' הסוגיא לפי שיטתו. כתב הרמב"ם בפ"ה מה"ש שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שעור מהר סיני וכן אם אמר שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה חייב בשבועה ע"כ ורבינו לא כתב חילוק זה נראה שנמשך לפי שיטת התוספות פ"ג דשבועות (סוף דף כ"ג) שכתבו בדבור דמוקי לה כדברי הכל דאף ע"ג דבחצי שיעור הוה חיילא בלא אוכל אפי' לר"י דאמר חצי שיעור אסור מן התורה דכיון דליכא אפי' עשה לאו מושבע ועומד הוא מ"מ בהן לא חיילא שבועה כיון שאסור הוא מן התורה וכיון שכן אף בלאו ליתא הלכך לא חיילא כלל ומש"ה סובר רבינו דאפי' במפרש כ"ש לא חיילא לא בלאו ולא בהן למאי דקי"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה ולכך כתב בסתם דאינה שבועה ודלא כהרמב"ם ז"ל. מיהו בש"ע פסק בסתם כדברי הרמב"ם וגם הרב בעל ההגהות לא כתב כנגדו דבר: וכן אם אמר שלא אוכל תאנים כו' מימרא דרבא שם (דף כ"ד) וקמ"ל דאפי' באיסור הבא מעצמו חיילא שבועה על שבועה בכולל ואיתא נמי בהן באוכל סתם כמ"ש בסמוך וא"ת למה לי בחוזר ואומר לא אוכל תאנים וענבים הא אפי' בלא אוכל סתם חיילא בכולל כמ"ש לעיל כבר תירצו התוס' שם בד"ה אלא כדרבא דאה"נ ולאו דוקא נקט אלא כלומר שאמר שלא אוכל סתם שכולל תאנים וענבים: **אמר** קונם אשתי כו' משנה שם סוף (דף כ"ב) ואע"פ דבשבועה נמי דינא הכי נקטה המשנה בקונם לאשמועינן דאפי' ר"ש דפליג ברישא בשבועה משום דס"ל דאין שבועה חלה לבטל המצוה אפי' בכולל מ"מ מודה הוא בקונם דהא אחשבה אכילה וכמו שפי' רש"י במשנה וא"כ לפ"ז קשה דהו"ל לרבינו לכתוב הפסק בשבועה וכמו שעשה הרמב"ם ז"ל שכתב שבועה שלא אכלתי והוא אכל דברים שאינן ראויין כו' דשינה לשון המשנה דתני בקונם וכתבה בדין שבועה וחילק בין לא אוכל ובין לא אכלתי לפי שיטתו ואפשר דכיון דרבינו פוסק אף בלא אוכל דחלה על הנבילה לא חש לכתוב בלא אכלתי דנלמד במכ"ש ומש"ה לא כתב רק המשנה כצורתה ודו"ק: **אמר** שבועה שאוכל היום ואכל עפר יצא כו' מימרא דרבא ע"פ גירסת ספרדי והיא גירסת ר"ח והרמב"ם והר"ן והזכירה גם הרא"ש: **שבועה** שלא אוכל ואכל עפר פטור מימרא דרבא שם כפי גירסת הספרים: ואם פירש שלא אוכל עפר כו' שם (ד' כ"ב) בעיות דרבא אי חייב אפי' בפחות מכזית או לא ואסיקנא בתיקו ולכך פסק בפחות מכזית פטור אבל אסור דע"כ לא קא מיבעיא לן אלא לענין קרבן אבל איסורא מיהא איכא כדכתב הרא"ש מ"מ לא דק במ"ש פטור דכיון דאסיקנא בתיקו הו"ל ספק וכ"כ הרמב"ם ה"ז ספק. ותו איבעיא לן בנזיר בחרצן בכמה ופשטינן דדעתיה אכזית ומשמע מדברי הרמב"ם דאף למאי דמסקינן בנזיר בחרצן אכתי מיבעיא לן בחרצן בלא נזיר אבל בפי' רש"י מבואר דלמאי דפשטינן בנזיר בחרצן כ"ש בחרצן בלא נזיר דעתיה אכזית ודברי רבינו צ"ע למה הזכיר דין נזיר בחרצן: **שבועה** שלא אוכל ככר זה חייב על כל כזית וכזית וכו' שם (דף כ"ז) מימרא דרבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ופי' הרא"ש והר"ן דלא תימא דשלא אוכל אינו משמע אלא כזית ראשון דאינו דכולה נמי משמע דאכל אכילה ואכילה דידיה נשבע והביאו ראייה ברורה מאידך מימרא דרבא אכן בתוס' לשם (דף כ"ט) דבור שבועה שאוכל משמע שחולקין על זה וס"ל דשלא אוכל לא משמע אלא כזית ראשון מ"מ העיקר כדברי הרא"ש והר"ן וכמ"ש רבינו: ומ"ש ואסור אפי' בכ"ש כו' כבר נתבאר טעם דין זה בתחילת הסימן והוצרך לחזור ולכתבו וחזר וכתב כאן דלא תימא הכא שנשבע על ככר מיוחד לא חלה השבועה אכל שהוא אפי' לאסור וה"ל בלא אוכלנה כיון דלא נשבע אלא על כולה סד"א דלא חלה השבועה אכ"ש אפי' ליאסר קמ"ל דלא: ומ"ש ומ"מ אם שייר וכו' כן פסקו התוס' לשם בדיבור אם נשתייר הימנו כזית (סוף דף כ"ז): ומ"ש הלכך אם אמר שבועה שלא אוכלנה משנה וגמ' שם: שבועה שלא אוכל ט' כו' שם (דף כ"ח) כאביי ודלא כעיפא אחוי: ומ"ש אמר שבועה שלא אוכל תשע אלו כו' כ"כ שם התוס' תחלת (דף כ"ט) וכ"כ הרא"ש והר"ן: **ומ"ש** שבועה שאוכל ככר זו מקצתה נמי במשמע כו' כ"כ שם הרא"ש והר"ן בטעם מספיק:

שבועה

ב"י

פטור משבועת ביטוי: ומ"ש וכן אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים חלו שתי השבועות על התאנים מימרא דרבא שם וקמ"ל דאע"ג דאין שבועה חלה על שבועה ע"י איסור כולל חיילא:

אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות אשתו אסורה וכו' משנה שם: אמר שבועה שאוכל היום ואכל עפר יצא ידי שבועה וכו' כ"כ שם הרא"ש בשם ספרי ספרד ובשם ר"ח שהם גורסים כך מימרא דרבא וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ה מה' שבועות שבועה שאוכל ואכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה ושתה משקים שאינם ראויים לשתייה או שאכל נבילות וטריפות וכיוצא בהן פטור משבועת ביטוי שהרי יצא ידי אכילה מאחר שהן חשובים אצלו אכילתן שמה אכילה וכתב עוד שבועה שלא אכלתי ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה או נבילות וטריפות חייב שאכילתן שמה אכילה שכבר הן חשובין אצלו שהרי אכל אבל להנאה שנשבע שלא יאכל ונקרה מקרה ואכלן אינה אכילה כמו שביארנו עכ"ל: **שבועה** שלא אוכל ואכל עפר פטור וכו' מימרא דרבא שם (כב.): ומ"ש ואם פירש שלא אוכל עפר וכו' שם בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דילמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא בכל שהוא ואסיקנא בתיקו: ומ"ש וכן שבועה שלא אוכל חרצן פטור אבל אסור על פחות מכזית גם זה שם בעיא דסלקו בתיקו: שבועה שלא אוכל ככר זו חייב על כל כזית וכו' שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכו' מימרא דרבא שם ומ"ש מ"מ אם שייר ממנו פחות מכזית חייב וכו' הכי משמע מאידך מימרא דרבא דאיתא התם: ומ"ש הילכך אם אמר שבועה שלא אוכלנה ואח"כ אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וכו' אמר שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכלנה אין השנייה חלה וכו' משנה וגמרא שם: כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות שבועות שהאומר שבועה שלא אוכל אותה הוי כאומר שבועה שלא אוכל ככר זה והראב"ד חולק ואמר דהוי כאומר שלא אוכלנה:

שבועה שלא אוכל ט' וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר אין השנייה חלה שם בגמרא (כח:) ומפרש טעמא משום דלא מצי למיכל עשר אי לאו דאכיל ט' וכבר הוא מושבע על הט': ומ"ש אמר שבועה שלא אוכל תשע אלו שבועה שלא אוכל עשר גם השנייה חלה וכו' כ"כ שם הרא"ש והר"ן והטעם פשוט דהשתא אינו נאסר משום שבועה ראשונה בט' או עשר דעלמא ושפיר חיילא שבועה שנייה אכל עשר דעלמא וכתב הרא"ש הילכך אי אכיל ט' אלו ועוד אחד חייב שתים דמגו דחיילא אעשר חיילא אתשע אלו מידי דהוה אשבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דמגו דחייל אענבים חיילא נמי אתאנים: שבועה שלא אוכל עשר שבועה שלא אוכל ט' יש כאן ב' שבועות וכו' ג"ז שם בגמרא והטעם פשוט דלא נאסרו עליו ט' בשבועה ראשונה וכי אכיל ט' איחייב משום שבועה אחרונה וכשהשלימן לעשר עבר על הראשונה וכתב הר"ן דה"מ בשלא נדר מככרות ידועות אבל אם נדר מככרות ידועות אינו חייב אלא אחת שהרי בשבועה ראשונה נדר בכל אכילה ואכילה שבהם:

שבועה שאוכל ככר זה מקצתה נמי במשמע וכו' לפיכך נשרף מקצתה חייב לאכול המותר וכו' שבועה שאוכלנה לא יצא ידי שבועתו עד שיאכל כולה לפיכך נשרף מקצתה א"צ לאכול המותר וכו' וכ"כ שם הרא"ש והר"ן על הא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זה כיון שאכל ממנה כזית חייב:

שבועה

דרישה

אם נשבע סתם שיאכל נבילה וטריפה ולא פרט פחות מכזית חייב משום ש"ש וחילוק זה מוכרח בדברי הרמב"ם בב' דינים האלו שכתבתי כתב סתם חייב בשבועה וכשנשבע שיאכל נבילה וטריפה ולא פרט פחות מכזית כתב שלקה משום ש"ש: [ז] אמר קונם אשתי נהנית לי ר"ל נהנית ממני אע"ג דאמרינן לעיל דלאו כל כמיניה שיאסרנה מליהנות ממנו שהרי הוא משועבד לה י"ל דמיירי שתלה בתשמיש שאמר אם נהנית לי יהא תשמישך אסור עלי דזה יכול לעשות כמבואר לעיל בסי' רל"ה או שמיירי שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ומעשה ידיה מספקות לה ואז חל הנדר לענין שאר הנאות לבד מתשמיש ולפי שאין כאן עיקר הדין לא נחית רבינו לפרטו ודוקא שאמר בלשון [illegible]

פרישה

עלייהו: (ו) חלו שתי השבועות דע"י איסור כולל חיילא שנית ב"י: (ז) אמר קונם אשתי נהנית לי ר"ל שאוסר הנאת אשתו עליו וה"ק קונם מה שאני נהנה מאשתי וזה יכול לאסור עליו כמ"ש לעיל סימן רל"ד ורל"ה. ותדע דשם במשנה מסיים אשתו אסורה לו ולשון לו משמע שלו אסור להנות ממנה לא שהיא אסורה להנות משלו ונראה לגרוס בספרים דפטור תיבת לו כל' המשנה וגמרא פ' שבועות שתים דף כ"ד סוף ע"א ע"ש: (ח) דהא אחשביה אכילה דודאי כדי לקיים שבועתו אכלה: (ט) וכן שבועה שלא אוכל חרצן פטור כו' דמבעיא הוא בגמרא מי אמרינן דסתם אכילה בכזית הוא או כיון דמידי דלאו בר אוכלים הוא דעתיה שלא אוכל כלל [illegible]

שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה שבועה שאוכל ככר זו ואחר כך שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא וכו' משנה שם (דף כט.): ומ"ש הילכך מוטב שיאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם: **ומ"ש** ואם אומר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה וכו' מיד עבר על השנייה וכולי הילכך מוטב שלא יאכלנה וכו' בירושלמי הנזכר. בתשובת הר"ן סימן ע"ד שאלת ראובן נשבע לקדש לאה כל זמן שיבקשנו פלוני לקדשה מכאן עד פסח ואסר עליו הנאת כל תשמיש מאשה אחרת שיקדש זולתה ולכל פעם שיהיה נשאל על האיסור שיחול עליו תכף האיסור אח"כ נשבע וקבל נידוי שלא יקדשנה: תשובה חוששני לשבועה שנייה לפי שנראה דהוא חלה לבטל שבועה ראשונה בכולל שהרי מכח שבועה הראשונה אינו מחוייב לקדשה אלא כשיבקשנו אותו פלוני ולא עוד אלא שאפי' לבקשת פלוני אינו מושבע לקדשה אלא עד הפסח ונמצא שבועה שנייה חלה עליו בהיתר מן הפסח ואילך וגם קודם הפסח כל זמן שלא יבוקש מאותו פלו' ומתוך שחלה באותו זמן שאינו מושבע לקדשה חלה ג"כ כשהוא מושבע לקדשה דהיינו כשיבקשנו אותו פלוני דהו"ל כנשבע שלא יאכל מצה דאסור לאכול מצה גם בליל פסח אלא שאיני תוקע עצמי בזה מפני שנראה שהשבועה הראשונה היתה להנאת חבירו שהרי אמר כל זמן שיבקשנו פלוני וגם נראה שאותה שבועה היתה ע"ת שידוכין שהיו בינו ובין לאה ולא כל הימנו להפקיע זכות אחרים ולפיכך יהיה נשאל על שבועה השנייה ויתירו לו נידוי ויקיים הראשונה. כתב הרא"ש בתשובה כלל ח' על ראובן שנשבע שלא למכור משלו כלום לפרוע לשמעון מה שחייב לו ואח"כ נשבע לשמעון לפרעו עד זמן פלוני והגיע הזמן וטען ראובן שאין לו מעות הרי ב' שבועות הללו מכחישות זו את זו ודמי להא דתנן שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' הילכך לא ימכור כדי לקיים שבועה ראשונה ונמצאת השנייה שוא וחייב עליה מכת מרדות ואם מתוך המלקות יתחרט וימצא פתח לשבועתו יתירוה לו וימכור ויפרע כשנייה ואין זה פותח בנולד שהדבר ידוע שהנשבע מכין אותו מכת מרדות. ודין זה אם קדמה שבועה ראשונה לחוב שמעון אבל אם קדם חוב שמעון לשבועה זו לא חלה כלל דהו"ל נשבע לבטל את המצוה דמושבע הוא מהר סיני למכור את שלו לפרוע חובו דפריעת ב"ח מצוה ומכין אותו עד שתצא נפשו אם אינו רוצה לפרוע ע"כ וכתבו רבינו בח"מ סימן ע"ג וכתב עוד בכלל הנזכר על עני א' חייט שנשבע לחלוק עם חבירו מה שירויח ואינו מספיק לפרנס אשתו ובניו בחצי הריוח ואשתו תובעת מזונות או שיכפוהו לגרשה אע"פ שהיה משועבד לאשתו לזונה חלה השבועה וחייב לקיים שבועתו: וכתב בכלל ז' סימן ו' ליבור שהחרימו על דבר ואח"כ החרימו על הפכו אם לא התירו החרם הראשון קודם שהחרימו השני אין השני כלום ופשוט הוא: ב"ה ובתשובה אחרת כלל ז' סי' ד' כתב שם שהתקנה השנייה קיימת דאפי' רבא דאמר בפ"ק דתמורה (ד:) כל דאמר רחמנא לא ליעבד אי עביד לא מהני מודה הכא דמהני דחכם עוקר הנדר מעיקרו וכשיתירו החרם הוי כאילו לא היה חרם מעולם. כתב הרשב"א בתשובה סימן תש"כ שמי שנשבע על דבר וחזר ונשבע לבטל שבועה הראשונה ונשאל על שבועה הראשונה אי אמרינן שנפטר מידי שבועת שוא ותחזור שבועה שנייה משבועת שוא לשבועת ביטוי כיון שמצאו מקום לחול או אם נאמר מיד שנשבע שבועה שנייה עבר משום נשבע לשוא ושוב אינו נפטר כשנשאל על הראשונה ואין בשנייה משום שבועת ביטוי ונסתפק בדבר:

ובתשובה אחרת (סימן תקע"ה) כתב על הנשבע לפרוע מנה לפלוני בחדש אדר וחזר ונשבע לאחר לפרוע באותו זמן וכתב בשטר הראשון כל זמן שיתבענו וכן בשני ועכשיו בא השני לתובעו שכל זמן שלא תבעו הראשון חייב לפרוע לשני שהרי מצאה השבועה מקום לחול אך אח"כ יש לו לקיים הראשונה אם יכול: ובתשובה אחרת (סימן תרמ"א) כתב נדוי או איסור חל על שבועה והאומר קונם אשתו אסורה לו אם לא אוכל היום נבילות וטרפות אם לא אכל אשתו אסורה: וכן הרי הוא מנודה אם לא יאכל היום נבלות וטרפות אם עבר היום ולא אכל הרי הוא מנודה ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה אלא אומרים לו לא תאכל ותתנדה וכאותה שאמרו פ' המגרש [פד.] ה"ז גיטך ע"מ שתאכלי בשר חזיר וכו' ואקשינן מתנה על מה שכתוב בתורה הוא אמר רבינא הכא מי קאמר לה לא סגיא דלא אכלה לא תיכול ולא תתגרש: נשבע על הככר שלא יאכלנו ואכל אפי' כולו ונשאל עליו נפטר משבועתו פלוגתא דאמוראי בפ"ג דשבועות (כח.) ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כאמימר דאמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה ואפילו כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה: שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכל ככר זו אין השני' חלה משנה שם (כז:): ומ"ש ואם נשאל על הראשונה חלה השנייה מימרא דרבא ודיוקא דמתני' שם ובפ"ב דנדרים (יח:): שבועה שלא אכלתי היום שבועה שלא אכלתי היום יש כאן עונש ב' שבועות וכו' (כח:) שם ופירש"י טעמא משום דלא אמרינן אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועה להבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור והו"ל נשבע לקיים את המצוה אבל בשבועה לשעבר משנשבע שבועה ראשונה יצתה מפיו לשקר והלכה לה והשנייה שבועה אחרת היא לעצמה וחייב עליה: כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה אפי' בשבועה לפיכך אם נשבע ליתן שום מתנה יכול ליתנה כן עכ"ל:

רלט דין השבועה כדין הנדר לכל דבר בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו ונתכוון לומר פת חטים וכו' כלומר וכ"מ כמי לנתכוין לומר פת חטים וכו' וכמו שנתבאר בתחלת סימן ר"י ושהולכין בה אחר לשון ב"א כמו שנתבאר בסימן רי"ז ובין לענין הקמתה וביטולה כמ"ש בסימן רל"ג ורל"ד ובס"ס ר"י ובין לענין תנאי שמטיל בהם כמו שנתבאר בסימן רי"א: וכתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות נדרים אחר קצת אלו הדברים דין כל אלו הדברים בנדרים כדינן בשבועות ואחר תנאי ביטול הנדר כתב יש מן הגאונים שאומרים שאין כל אלו הדברים נוהגים אלא בנדרים בלבד ולא בשבועות ויש מי שמורה שדין הנדרים והשבועות בעניינות אלו אחד הם וכן יש לו להקדים תנאי לשבועתו כדרך שאמרו בנדרים עכ"ל. וסמ"ג כתב אני ראיתי בירושלמי בענין תנאי בנדרים ואין תנאי בשבועות ורבינו תופס עיקר דברי האומר דנדרים ושבועות שוים הם בכל דברים אלו ובאמת דההיא דצריך שיוציא בשפתיו לענין שבועה איתמר וכתב עלה הרא"ש דה"ה לנדר: ומ"ש לפיכך כמו שנדרי זרוזין וכו' ה"ה נמי לענין שבועה בפ' ד' נדרים (כה:) תנא כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ה"ד שבועות שגגות כגון רב כהנא ורב אסי הדין אמר שבועתא דהכי אמר רב והדין אמר שבועתא דהכי אמר רב כל חד וחד אדעתיה דנפשיה שפיר קא משתבע ופירש

וכזית ממנה שיאכלנה לפיכך נשרף מקצתה חייב לאכול המותר שהרי יוצא בו ידי שבועתו שנשבע על כל כזית וכזית ממנו שיאכלנו ומיהו כשהוא לפנינו צריך לאכול כולו שבועה שאוכלנה לא יצא ידי שבועתו עד שיאכל כולה לפיכך נשרף מקצתה אין צריך לאכול המותר שלא יצא בו ידי שבועתו [י] שבועה שאוכל ככר זו ואחר כך אומר שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא שנשבע לבטל המצוה לעבור על שבועתו עובר מיד אפי' אם לא יאכלנה ואם יאכלנה קיים שבועתו הראשונה ואינו עובר אלא על השנייה הלכך מוטב שיאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה ואם אומר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה מיד עבר על השנייה ואם יאכלנה יעבור גם על הראשונה הילכך מוטב שלא יאכלנה כדי שלא יעבור גם על הראשונה נשבע על ככר שלא יאכלנו ואכל אפילו כולו (טו) ונשאל עליו נפטר משבועתו שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכל ככר זו אין השנייה חלה ואם נשאל על הראשונה חלה השנייה (טז) שבועה שלא אכלתי היום שבועה שלא אכלתי היום (יז) יש כאן עונש ב' שבועות ושני פעמים נשבע לשקר:

רלט דין השבועה כדין הנדר לכל דבר בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו (א) ונתכוון לומר פת הטין ואמר פת שעורין או פת סתם ושהולכין בה אחר לשון ב"א (ב) ובין לענין הקמתה וביטולה ובין לענין תנאים שמטיל בהן לפיכך כמו שנדרי זירוזין

שבועה שאוכל ככר זו ואח"כ אמר שלא אוכלנה וכו' משנה שם (דף כ"ז): ומ"ש ועבר מיד אפי' לא יאכלנה וכו' כ"כ שם הרא"ש וכן מבואר בפירוש רש"י ודלא כמשמע לכאורה מלשון המשנה דדוקא באכילה עבר על השנייה עיין בדברי הרא"ש: ומ"ש ואם יאכלנה כו' הילכך כו' ירושלמי הביאוהו הרי"ף והרא"ש ושאר הפוסקים: נשבע על ככר כו' שם פלוגתא דרבא ואמימר סוף (דף כ"ז ודף כ"ח) ופסקו כאמימר דאמר אפילו אכלו כולו דכיון דעדיין לא הלקוהו הו"ל שיור ואיתא הו התם דאפי' כפתוהו על העמוד כיון דלא רץ מב"ד הוי שיור ונשאל עליו ופסקו כן הפוסקים ולא ידעתי למה השמיטו רבינו: שבועה שלא אוכל ככר זו כו' משנה שם (כ"ז): שבועה שלא אכלתי כו' פי' ואכל שם כאביימי ולא כעיפא אחוהי:

רלט דין השבועה כדין הנדר לכל דבר כו' כן כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות נדרים. ואע"פ דבפ"ב מה"כ בדין הקדמת תנאי לנדר כתב יש גאונים אומרים דבשבועה א"צ להקדים התנאי כמו בנדר רבינו ז"ל עיקר כיש גאונים שדינן שוה בכל ונראה טעמו מדאמר בפ"ב דנדרים זה חומר בשבועות כו' וכן בפ"ג דשבועות תנו רבנן חומר בנדרים מבשבועות כו' משמע דלכל שאר מילי דינייהו שוה ועל מ"ש בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו כו' איכא למידק דהא עיקר דין זה בפ"ג דשבועות לענין שבועה איתמר והרא"ש כתב לשם דה"ה לנדר וא"כ רבינו תלי תניא בדלא תניא וכ"ל דמשו' דמהאי דתנן בפ' ד' נדרים נודרים להרגין כו' הוכיחו התוספות דהא דאמר בשבועה שצריך שיוציא בשפתיו ואם היה בלבו לומר פת חיטין והוציא פת סתם אינו אסור. אלא בחיטין אינו אלא בת"ח וכמ"ש רבינו לעיל סימן ר"י סי"א כך והרא"ש חילק בע"א דדוקא היכא דאיתקל מילוליה כו' לכך כתב רבינו כאן שדין השבועה כדין הנדר מאחר שמדין הנדר דתנן נודרים להרגין כו' נלמד כן אע"פ דעיקר הדין דהוצאת שפתים איתמר בשבועה: ומ"ש לפיכך כמו שנדרי זרוזין כולי ברייתא בפ' ד' נדרים: ומ"ש

פרישה

שנשבע על כל כזית שיאכלנו: (טו) ונשאל עליו נפטר משבועתו ואפי' כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה גמרא: (טז) שבועה שלא אכלתי היום כו' פי' והוא כבר אכלו: (יז) יש כאן עונש ב' שבועות פירש"י טעמא משום דלא אמרינן אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועה דלהבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור והו"ל נשבע לקיים את המצוה אבל בשבועה לשעבר משנשבע שבועה ראשונה יצתה מפיו לשקר והלכה לה והשנייה שבועה אחרת היא לעצמה וחייב עליה:

סי' רלט (א) ונתכוון לומר פת חיטין כו' ר"ל לענין זה יש לו גם כן דין נדר. ואם אמר פת סתם הוי נדר ואם פת שעורין אינו נדר כדלעיל סימן ר"י: (ושהולכים אחר ל' בני אדם כמ"ש בסימן רי"ז עכ"ה): (ב) ובין לענין הקמתה וביטולה כמ"ש בסימן רל"ג ורל"ד ובס"ס ר"י: (בין לענין תנאי כו' כמ"ש בסימן רי"א עכ"ה):

וי"א

דרישה

וז"ל וכי תימא היכי מסקינן בגמרא בשמעתא דתני אבימי (פ"ג סוף דף כ"ס) שבועה שלא אוכל ט' וי' ואכלן אינו חייב אלא אחד משום דכיון דמיתסר בט' משבועה ראשונה כ"ש דמיתסר אי' ובשבועה שלא אוכל י' וט' אמרינן דאכלן חייב ב' משום דמשבועה קמייתא לא מיתסר אלא י' ובשבועה בתרייתא איתסר ליה אפי' בט' איפכא הו"ל דבשלא אוכל ט' וי' חייב ב' לפי שמכח שבועה ראשונה לא נאסר בככר י' כלל ומעכשיו אסור דהא אמרינן דמי שאמר שלא אוכל (ככר זה) על כל אכילה ואכילה נשבע ובשבועה שלא אוכל י' וט' הו"ל אינו חייב אלא אחד שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם י"ל דהכא מיירי כשלא נדר מככרות ידועות אלא בנשבע סתם על מנין ככרות הלכך באומר שבועה שלא אוכל ט' וי' משבועה ט' איתסר בי' דאי ט' לא אכיל י' ודאי לא אכיל ומש"ה אינו חייב אלא אחד ובאומר שלא אוכל י' וט' משבועה י' לא איתסר בט' די' הוא דלא אכיל הא ט' אכיל ומש"ה חייב ב' אבל אם נדר מככרות ידועות ואמר שבועה שלא יאכל י' וט' אינו חייב אלא אחד שהרי בשבועה ראשונה נדר בכל אכילה ואכילה שבהם עכ"ל. והנו שדקדק רבינו ג"כ שגבי שבועה שלא אוכל עשר שבועה שלא אוכל תשע לא הזכיר אלו. מיהו נ"ל דדוקא בעשר מיירי דלא אמר אלו אבל בט' שנשבע אמר י' אפי' נשבע אט' אלו ג"כ חייב שתים. ומ"ש רבינו לפני זה שבועה שלא אכל ט' אלו שבועה שלא אוכל י' ל"ד קאמר דהא אפי' אי לא אמר ט' אלו אלא לרבותא כ"כ וכ"ש אי גם אט' לא אמר אלו. והר"ן נ"ל ג"כ מודה בהא ולא קאמר דמיירי באינן ידועות כ"א עבור עשר ומשום דגמרא סתמא קאמר כתב דמיירי בככרות שאינן ידועות ולאפוקי שכיכן ידועות וק"ל. מיהו נ"ל לפי מ"ש הר"ן דבאומר ט' או י' אלו דהשבועה חלה על כל אחד ומדמה לה לנשבע שלא אוכל ככר זה א"כ שנשבע אתשע אלו ואח"כ על עשר דעלמא ואכל אלו הט' ועוד אחד עשירי דחייב עשרה כיון דשבועה ט' אלו חל השבועה על כל אחד ואחד ואפשר נמי דחל על כל כזית וכזית מכל הט' ומחייב טובא וא"כ קשה למה נקט הר"ן בלישניה הכ"ל חייב אחד ושתים מיהו י"ל דר"ל חייב אחד משבועה אחד ואב' שבועות. והנו שדקדק רבינו גם כן בלשונו וכתב ז"ל עובר על ב' השבועות ודו"ק: [ס] שבועה שאוכל ככר זו ואח"כ אומר שבועה שלא אוכלנה כו' ק"ק אי נשבע ב"פ שלא יאכל (ר"ל שנשבע בפעם ב' ג"כ שלא יאכל ככר זו עכ"ה) אלא לשון המשנה נקט והמשנה תני כן אגב רישא שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו' ובגמרא מיישב טעמא דמתני' למה נקט שם ברישא שבועה שלא אוכלנה מיהו רבינו דכתב בסמוך בס"ס זה ב"פ שבועה שלא אוכל ולא תני לשון המשנה קשה דגם ברישא לא הוה ליה לשנות בכדי שלא אוכלנה. וי"ל דלרבותא נקטה אפי' שלא אוכלנה הוה שבועת שוא ולא אמרינן דיקיים שניהן דיאכל יותר ולא יאכל כולו לקיים שבועה שנייה דלא אוכלנה קמ"ל כיון דשבועה שלא אוכלנה קאי אכל כזית א"א להשמט משבועה שוא (עיין בתוס' ספ"ג דשבועות וז"ל שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא תימה דשניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל דהכא דמחייב אם אכל כזית ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה ומאי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל עכ"ה):

זירוזין והבאי ואונסין ושגגות מותרין הוא הדין נמי לענין שבועה (ג) וי"א דשבועת הבאי אסורה וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן (ד) ומיהו דוקא כשאינו מעמיד דבריו אבל אם מעמיד דבריו כגון שאומר יאסר עלי ככר זה בשבועה אם לא ראיתי בדרך זה כעוגלי מצרים ואומר בפירוש שאינו מכוון להבאי בדרך הפלג' אלא שודאי ראה אז ודאי הככר אסור וכתב ר"ת שנראה (ה) [א] להחמיר בתקיעת כף שאין לה התרה שדומה לכריתות ברית ומ"מ אם יש הפסד בדבר או מכשול יתירו לו דלא חמירא משבועה ויש דברים שהיא חלוקה מהנדר והוא שהיא חלה על דבר שאין בו ממש כגון שנשבע שלא ישן או שלא ידבר והטעם בזה שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש ומטעם זה נמי אינה חלה על דבר מצוה שא"א לו לישבע שלא ישב בסוכה שהרי הוא חייב לישב בה לפיכך אם הוא מוציאו בלשון שבועה שאמר שלא אשב בה (ו) [ב] או בלשון נדר כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה לעולם נשבע על גופו שלא לישב בה וזה אי אפשר אבל הנדר חל על החפץ שאוסרו עליו הלכך חל על דבר מצוה שאין חיוב על הסוכה שיקיים על ידה המצוה [ג] וכיון שאוסר ישיבתה עליו אין מאכילין לאדם דבר האסור

ומ"ש וי"א כולי מבואר לשם בדברי הרא"ש: כתב הרב בהגהות ש"ע יהודי שגנב לעכו"ם וחייבוהו לישבע במעמד שאר יהודים ויודעים שנש ע לשקר יכופוהו שיתפשר עם העכו"ם ולא ישבע לשקר וכו' יוהיא תשובת מהר"מ כתובה בהגהת אשיר"י ר"פ שבועת העדות ומבואר לשם דמיירי כיש לו התם הוא דמפשרין לעכו"ם ונוטלים ממנו בע"כ כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו אבל אם אין לו אנוס הוא ויש לזה דין שבועת אונסים: וכתב ר"ת שנראה להחמיר בתקיעת כף כו' בסמ"ג ובמרדכי ובתשובת ר"י הארוך בזה: ויש דברים שהיא חלוקה מהנדר כו' ברייתא פ"ג דשבועות (דף כ"ה) חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות משא"כ בשבועה חומר בשבועה שהשבועה חלה ע"ד שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש משא"כ בנדרים והתוס' הקשו לשם מאה שאמרו בסוף פ"ג דשבועות ובפ' ד' נדרים דשבועה חיילא נמי אף היכא דאסר חפצא עלייהו כמו בנדרים דלשון שבועה שייכא נמי אחפצא אבל בנדרים לא חייל כשאסר עצמו על החפץ כדאיתא בפ"ב דנדרים וא"כ מה חומר בנדרים יש ותירצו דמ"מ איכא חומר בנדרים במאי דכל היכא דחיילא אדבר הרשות חיילא אדבר מצוה מה שא"כ בשבועות דאיכא גוונא דלא חיילא אדבר מצוה וחיילא אדבר הרשות כגון היכא דאסר נפשיה מן חפצא וכ"כ הרא"ש ולפי תירוץ זה אף אם אמר ישיבת סוכה עלי שבועה חלה כמו בנדר כיון דאיכא חפצא אבל אם אמר שינה עלי בשבועה אינה חלה כמו בנדר כיון דליכא חפצא אכן התוספות כתבו עוד תירוץ אחר בשם רבי' אלחנן ע"ש ר"י והביאו הרא"ש דאפי' כשאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה אסר נפשיה מן חפצא הוא דלשון שבועה לא שייכא כלל אלא על עצמו והכי פירוש דבריו ישיבת סוכה עלי בשבועה שאני נשבע שלא אשב בסוכה ולא חיילא ואם כן ממילא אם אמר שינה עלי בשבועה חיילא השבועה שפירוש דבריו גם כן אני נשבע שלא אישן והשבועה חלה על הגוף ורבינו תופס פירוש זה עיקר לפי שהרא"ש הביאו באחרונה ועוד דבפ"ב דנדרים כתב הרא"ש זה הפי' בלבד ועוד דהדינים מתישבים בטוב טעם לפי פי' זה כמ"ש הרא"ש ויתבאר בסמוך וזהו שכתב רבינו מפני שהשבועה חלה על גוף האדם וכו' שכך כתב הרא"ש זה הלשון בתירוץ האחרון בפ"ג דשבועות כלומר שאין הדבר תלוי בלשון הנשבע כפי מה שאוסר עצמו על החפץ או החפץ עליו כמו שהוא לפי תירוץ הראשון אלא בין כך ובין כך השבועה חלה ממילא על גוף האדם וז"ש רבינו עוד ומטעם זה אינה חלה ע"ד מצוה כו' כלומר דלשון הברייתא משמע דבכל ענין אינה חלה ע"ד מצוה ולתירוץ הראשון חיילא כשנשבע בלשון נדר אבל לפי טעם זה אתי שפיר וע"כ כתב רבינו או בלשון נדר כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה לעולם נשבע על גופו שלא לישב בה וזה אי אפשר וממילא בשינה אם אמר שינה עלי בשבועה חיילא כדפרישית אלא שרבינו קיצר בזה ונסמך על המבין מדעתו ואף ע"פ שהתוס' כתבו עוד תירוץ אחר בשם ר"ת ולדידיה אם אמר ככר זה אסור עלי בשבועה אינו כלום אפילו בדבר הרשות ויש בו ממש משום דאין השבועה חיילא אלא באסר נפשיה מן חפצא ומה שנמצא בספ"ג דשבועות ובפ' ד' נדרים דבאומר ככר זה עלי בשבועה דחיילא לאו דוקא קאמר ונראה שזהו שיטת ר"ח ור"י אב"ן מיגא"ש והרשב"א כמ"ש הר"ן משמם ריש מסכת נדרים ע"ש אבל רבינו לא הביאו מאחר שהרא"ש לא הביאו בפסקיו ועוד שפירושו הוא להקל ונראה לפע"ד שלענין מעשה ראוי להחמיר באומר ישיבת סוכה עלי שבועה כפירוש הראשון שהביאו הרא"ש ועוד שהסמ"ג בהלכות נדרים לא הביא כי אם פירוש הראשון לבד הילכך ראוי להחמיר כחומרות שבשני הפירושים והב"י הקשה על דברי רבינו שבכאן משמע דמהני שבועה כשאמרו בלשון נדר והוי מהני אם לא נשבע לבטל המצוה ולעיל בסימן ר"ו כתב דלא הוי נדר אם אמרו בלשון שבועה ונסתפק בייסוב זה כמ"ש בסוף סימן זה ולעיל בסימן ר"ו גם מהרש"ל נסתפק בזה וכתב דשאני הכא בלשון את"ל קאמר כלומר אפילו בעלמא הוי חיילא הכא לא חיילא דלעולם נשבע על גופו לבטל מצוה וכמו שפי' ב"י ולפע"ד אין כאן ספק דהרי

ופירש הר"ן לאו למימרא דלא משכחינן שבועת שגגות אלא בכה"ג דמשכחינן להו דומיא דמתניתין אלא לרבותא נקט לה וכאילו אמר עד היכן שבועות שגגות וכתבו התוספות והרא"ש בפ' ג' דשבועות (כו.) ועובדא פ' השולח באותה אשה שאמרה יהנה שם המות באחד מבניה ונענשה אע"ג דאנוסה היתה שהיתה סוברת לישבע באמת שאני התם שפשעה מתחלה דהוה לה למידק בשמירתה לפי שסופה לבא לידי שבועה אם תאבדנו וכ"כ סמ"ג: וכתבו הרא"ש והר"ן בפ' ד' נדרים כיון ששבועות שגגות מותרות אם נשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה ונמצא שלא אמרו מותר וכתב עוד הר"ן דשבועות זירוזין נמי שרו והכי איתא בירושל' וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"ג סי' ש"ב וגבי נדרי הבאי גרסי' בגמ' דשבועות הבאי אסורות וי"ג כשם שנדרי הבאי מותרות כך שבועות הבאי מותרות וכך הוא גי' הר"ן וכתב הרא"ש שכך הוא שנויה בתוספתא ובירושלמי איכא פלוגתא דגרסינן התם שבועות הבאי מותרות והא תני אסורות כאן במעמידין כאן בשאין מעמידין פי' כשהוא מעמיד דבריו ואומר שלא כיון להבאי אלא שראה ממש היינו דתני שבועות הבאי אסורות עד כאן לשונו. ומדברי התוס' בספ"ג דשבועות (דף כט.) נראה שהם גורסים בגמרא שבועות הבאי אסורות. וכתבו דהיינו מדרבנן שהחמירו בה משום דכתיב לא ינקה והא דתניא בתוספתא דשבועות הבאי מותרות היינו מדאורייתא והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות שבועות דשבועות הבאי ושבועות שגגות ושבועות אונסים פטור עליהם וכתב עליו הראב"ד לא הוצרכו לומר שהוא פטור מקרבן אלא אמרו כשם שנדרי שגגות והבאי מותרין כך שבועות שגגות ושבועות הבאי מותרות ומ"מ מדלא הזכיר שבועות זירוזין משמע דסבירא ליה דאסורות הן ושלא כדברי הרשב"א והר"ן שכתבתי בסמוך: ומ"ש רבינו וי"א דשבועות הבאי אסורות היינו הגורסים כן בגמרא: ומ"ש בשם הרא"ש כבר נתבאר בסמוך: **ומ"ש** ומיהו דוקא כשאינו מעמיד דבריו וכו' זה הוא שכתבתי בסמוך שכתב הרא"ש בשם הירושלמי: וכתב ר"ת שנראה להחמיר בתקיעת כף שאין לה התרה וכו' ות"מ אם יש הפסד בדבר או מכשול וכו' כל זה מבואר יפה בטעמו בסמ"ג ובתשובת ר"י שכתב המרדכי פ"ג דשבועות והגה"מ בסוף ספר הפלאה:

וכתב באותה תשובה שהפורש כפיו ואומר לגורי אני תוקע כפי שלא אעשה דבר פלוני הויא שבועה ויש לה התרה בשלשה הדיוטות:

כתב מהרי"ק שורש כ"ב בשם ר"י מקורבי"ל דאין להחמיר בת"כ יותר מבשבועה ונראה מדבריו דאפילו שלא במקום חשש מכשול והפסד אין להחמיר בה יותר מבשבועה והר"ש בר צמח כתב בתשובה ח"ב סימן קמ"א אתם אומרים שר"ת היה מחמיר לדונה כשבועה ואפילו היתר אין לה ויש אומרים דהיתר יש לה אבל ראיתי בתשובה להרשב"א שאין בתקיעת כף שום חיוב אלא משום שארית ישראל וכו': ונראה שכל מה שאמרו שהיא שבועה אינו אלא בתוקע כף בדרך שבועה. אבל התוקע כף כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיום המקח וכמו שכתב רבינו בח"מ סימן ר"ב ספר"ח על הא דאמרינן (ב"מ עד.) סיטומתא קניא וכן הוא היום מנהג האומות באלו המקומות נראה דלכל כה"ג אין לה דין שבועה כלל (א): ויש דברים שהיא כלומר שבועה חלוקה מהנדר והוא שהיא חלה על דבר שאין בו ממש וכו' כלומר להתחייב מדאורייתא אבל האומר קונם שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך לא מיתסר אלא מדרבנן ודינים אלו הם משנה נדרים (יד:) ומסקנא דאוקימתא דרבינא בפ"ב דנדרים (טו.) והטעם שנתן רבינו ברור והוא מבואר בדברי הרא"ש והמפרשים על הדין שיבא בסמוך:

וביאור מה נקרא דבר שאין בו ממש ומה נקרא דבר שיש בו ממש אכתוב בשם הר"ן בס"ד: ומטעם זה נמי אינה חלה על דבר מצוה וכו' כל זה משנה וגמ' בפ"ב דנדרים (טו:) וכבר נכתב זה בסימן רט"ו ודברי הרא"ש בה מבוארים כדברי רבינו: וכתב שם הר"ן וא"ת וכי אמר ישיבת סוכה עלי מאי הוי הא דבר שאין בו ממש הוא י"ל דהב"ע כגון דאמר קונם סוכה לישיבתה עלי אבל בתוספתא אמרו שאפילו אמר קונם ישיבת סוכה עלי מהני דלא מקרי דבר שאין בו ממש אלא כשאינו מזכיר שם החפץ שאוסר עליו כגון שאני ישן שאני מדבר אבל כשמזכיר החפץ הנאסר דבר שיש בו ממש הוא ולפ"ז מאי דאמרינן (כתובות נח:) גבי מקדיש מעשה ידי אשתו דמוקמינן באומר יקדשו ידי לעושיהן לאו דוקא באומר אלא נעשה כאומר קאמרינן כיון שהזכיר הידים. ואם תאמר ואפילו כי אמר ישיבת סוכה עלי למה אסור בישיבה של מצוה והא כיון דמצות לאו ליהנות נתנו הרי אינו נהנה מן הסוכה כלל תירצו בתוספות דמ"מ כיון שאסר ישיבתה עליו אף על פי שאין לו בו הנאה חל ולפ"ז אמר קונם זריקת צרור ליס אסור אע"פ שאין לו בזריקתו הנאה מיהו דוקא במפרש ישיבת סוכה או זריקת צרור אבל באומר קונם סוכה עלי קונם צרור זה עלי יושב ישיבה של מצוה וזורק אותו צרור ליס דמסתמא לא אסר על עצמו אלא הנאה בלבד עכ"ל ודברי סמ"ג כדברי התוספות: כתב הר"ש בר צמח על מלמד שהתנה עם אבות התינוקת שאם

דרכי משה

דף של"ה ע"ב וכ"כ הרמב"ם פי"ב מה"ש עי"ל סימן רל"ב האומר באמונה שאעשה דבר פלוני אי הוי שבועה:

רלט (א) בתשובת מהרי"ו סי' קל"ז כתב אי לא מסתפינא אמינא דלא החמירו בת"כ אלא כשנתן ת"כ לאדם לעשות לו דבר לאותו אדם עצמו אבל אם ראובן נתן ת"כ לשמעון לעשות דבר ללוי אין להחמיר כולי האי וסברא גדולה היא הואיל והטעם משום כריתות ברית עכ"ל ובמרדכי דלעיל משמע בתשובת ר"י שאם תולה ת"כ בדעת הקהל יוכל

דרישה

סי' רלט [א] **להחמיר** בת"כ שאין לה התרה כו' וכתב ב"י וה"מ כשהיא בדרך שבועה אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיים המקח אין לה דין שבועה כלל ועיין בח"מ סימן ר"א ועיין במרדכי פ"ק דב"מ סימן רנ"ב שהחמיר מאד בת"כ: [ב] או בל' נדר כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה והקשה ב"י והא כתב רבינו לעיל בס"ס ר"ו שהאומר אני נודר שאוכל עמך דאפי' יד לא הוי דאין זה לשון נדר כו' ומשמע דס"ל דאין נדר בלשון שבועה ואין שבועה בלשון נדר ומתרץ דאפשר לומר דס"ל דאף ע"ג דאין נדר בלשון שבועה מ"מ ישנה לשבועה בלשון נדר ועי"ל דס"ל דאין נדר בלשון שבועה ולא שבועה בלשון נדר ומ"ש הכא או בלשון נדר כגון כו' (בלשון את"ל קאמר עכ"ה) היינו לומר דאפי' אי בעלמא הוי חיילא שבועה בכה"ג הכא לא חיילא מפני שהוא נשבע לפטור גופו כו' וע"ש בב"י בדף יפ"ו ע"ג בסופו: [ג] וביון שאוסר ישיבתה עליו כו' ז"ל הר"ן וא"ת כי אמר ישיבת סוכה עלי מאי הוי הא דבר שאין בו ממש הוא י"ל דהב"ע כגון שאמר קונם סוכה לישיבתה עלי אבל בתוס' אמרו שאפי' אמר קונם ישיבת סוכה עלי מהני דלא מקרי דבר שאין בו ממש אלא כשאינו מזכיר שם החפץ שאוסר עליו כגון שאני ישן שאני מדבר אבל כשמזכיר החפץ הנאסר דבר שיש בו ממש הוא ולפ"ז מאי דאמרינן גבי מקדיש מעשה ידי אשתו דמוקמי' באומר יקדשו ידי לעושיהן ל"ד באומר אלא נעשה כאומר קאמרינן כיון שהזכיר הידים וא"ת אפי' כי אמר ישיבת סוכה עלי למה אסר בישיבה של מצוה והא כיון דמצות לאו ליהנות נתנו הרי אינו נהנה מן הסוכה כלל תירצו בתוס' דמ"מ כיון שאסר ישיבתה עליו אע"פ שאין לו בו הנאה חל כו' עי' בב"י שהביא:

ואם

פרישה

(ג) וי"א דשבועת הבאי אסורה ר"ל הככר שתולה בשבועות הבאי אסורה ומחמירין בשבועה יותר מבנדר משום דכתיב בה לא ינקה אבל אין לפרש דאסור לכתחילה לישבע בשבועת הבאי דהא בנדר גם כן לכתחילה אסור לידור בה כמ"ש בסימן רל"ב: (ד) ומיהו דוקא כשאינו מעמיד דבריו כו' הלשון משמע קצת דדוקא בשבועה מחלקי' כן אבל בנדר מותר בכל ענין אבל מצאתי שרמ"א כתב בסימן רל"ב דהוא הדין בנדר אם מעמיד דבריו חייב. ונראה הא דכתב רבינו ומיהו כו' ולא כתבו לעיל בסימן רל"ב בנדרים משום דהרא"ש למדו מירושלמי שכ"כ בשבועות הבאי והביאו ב"י והוא הדין אם מעמיד דבריו בשבועת זירוזין ואיכך דחייב אלא שנקט מעמיד בהבאי מטעם הנ"ל וק"ל ועיין במ"ש רבינו בר"ס רל"ב בנדרי זירוזין ז"ל אבל אם אמר שלנדר גמור נתכוון הוה נדר משם אין ראייה כ"כ שגם בנדרים חייב כשמעמיד דבריו דהכא לא אמר שמכוון שיהיה נדר אלא אומר שאינו אומר בלשון הבאי וק"ל: (ה) להחמיר בת"כ שאין לה התרה כו' פירוש שהחמיר בה יותר מבנדר ומשבועה שאין מתירין אותה כמו שמתירין נדרים ושבועות אבל ת"כ אין לה היתר כלל אם לא שיש הפסד בדבר או מכשול דאז יתירו לו ולא יחמירו בכוה בת"כ יותר משבועה ובמקום הפסד או מכשול אין מחמירין בה יותר משבועה וכפירוש זה משמע במרדכי דשבועות בפ"ג ובהגהות מיימוני בסוף ספר הפלאה. וגם יש לומר שס"פ שרבינו תם סובר כהגאונים דלעיל בסימן ר"ל שאין מתירין שבועה ולכן כתב שת"כ גם כן אין לה התרה שיש לה דין שבועה אם לא שיש הפסד בדבר או מכשול דאז יתירו לו דלא חמירא משבועה ובשבועה מתירין כה"ג ועיין בדרישה: (ו) או בלשון נדר כגון שאומר ישיבת סוכה עלי

בשבועה

האסור לו: והנשבע על דבר מצוה דרבנן כגון שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה (ז) כתב א"א הרא"ש ז"ל שהשבועה חלה וצריך לקיימה או אם נשבע עליה לקיימה שם שבועה היא וחייב עליה אם מבטלה (ח) ומטעם זה נמי מתפיש בנדר נתפש שהרי האיסור הוא על החפץ וכשאומר על ככר אחר יהא כמוהו הרי הוא כמוהו אבל שבועה שנשבע על ככר שלא יאכלנו אין שום איסור על הככר לפיכך אם אמר על אחר יהא כמוהו אינו כלום ומיהו ה"ר יוסף מיגא"ש פי' דוקא לענין פטור מלקות וקרבן שאינו חייב על השנייה אבל איסורא איכא עליו ולרב אלפס אפי' איסורא ליכא וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (ט) ולפ"ז אם שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הוא שבועה גמורה אבל הרמב"ם השוה מתפיש בחברו שנשבע למתפיש בככר שנאסר בשבועה (י) וכתב שבשניהם אינה שבועה לחיוב אלא לאסור ואם אמר אני נשבע על

שאם לא יפרעוהו תוך ששה שבועות שיבטל הילדים מלימודם עד שיפרעוהו ונשבע על זה השבועה חלה עליו דמצוה לאו עליה רמיא אלא על האבות:

והנשבע על דבר מצוה דרבנן וכו' כתב א"א הרא"ש ז"ל דהשבועה חלה וכו' בתשובה כלל י"א ולמד כן מדאמרינן (נזיר דף ג:) מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות יין מצוה מאי ניהו קידוש ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ופירש ר"ת וכי מושבע הוא לשתות יין קידוש והבדלה דאיצטריך קרא למימר דאיסור נזירות חל עליו לאוסרו מהא תיפשוט דשבועה חלה על כל מצוה דרבנן ואסור לעשותה וכן נמי עבירה דרבנן עכ"ל: וגם הרשב"א כתב בתשובה סימן תרי"ד שמי שנשבע לאכול גבינה של נכרים צריך שאלה לחכם והיא בתשובה להרמב"ן סימן ק"ע. וכתב עוד ומה שכתבת שהרמב"ם כתב שהנשבע להתענות בשבת לוקה משום שבועת שוא משמע לך שהוא סבור שאין שבועה חלה על ביטול דברי סופרים שהרי תענית בשבת מד"ס אי אפשר לומר שהוא סובר שאסור להתענות דאורייתא וז"ל הר"ן בתשובה סימן ע"ג מה שראיתי נושא ונותן לומר שחלה שבועה בכולל לעבור על המצוה ומטעם זה באת לומר דכיון שכלל הקרן והריבית יחד חלה שבועתו ואפילו על הריבית אם לענין שיהא חייב לעבור על האיסור כדי לקיים שבועתו כיון שנשבע בכולל זו לא אמרה אדם מעולם חס ושלום שהנשבע לאכול נבילות אף אם כללם בהיתר שיהא חייב לאכלם כדי לקיים שבועתו ואף כאן אע"פ שהריבית מדבריהם אין מחייבין אותו לפרוע שחכמים העמידו דבריהם כשל תורה בשב ואל תעשה עכ"ל ובתשובה אחרת סימן ל"ב כתב מה שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה שבועה חלה עליו וזה ימים חדשתי דבר זה ומצאתי סעד מדברי הרמב"ם והארכתי בזה בפ' שבועות שתים בתרא עכ"ל: **כתב** הר"ש בר צמח קהל שהסכימו בחרם שלא יקרא בתורה בצבור בחור בלתי נשוי אל החרם שהקריאה בצבור תקנת סופרים הוא ושבועה חלה עליה כדאמרינן פ' ג' דשבועות (כג:) ופרק בתרא דיומא (עג:) עכ"ל: דין הנשבע לפרוע לחבירו בשבעה בניסן ואירע היום ההוא באותה שנה בשבת כתב הרא"ש בתשובה כלל ח' וכתבה רבינו בח"מ בסימן ע"ג וגם כתבתי מה שכתב על זה בתשובה להרמב"ן סימן רמ"ג:

כתב הרא"ש בתשובה כלל י"א על ג' שותפים שחכרו חכירות והעמידו בשבילם סופר ואירע שתפס נכרי לאחד מהשותפים בא נכרי אלם ונכנס בחכירות במקומו של זה התפוס עם ב' השותפין ושלשתן הכריחו לסופר שנשבע שלא יגלה החשבונות לשותף היהודי הנתפס ולא לאדם אחר יראה שברור הוא שכיון להפסיד ליהודי הנתפס דשמא ישתדל ע"י אמצעיים שיטרד הנכרי להחזיר לו מה שגזל ממנו וצריך לידע כמה גזל משלו וכיון שיוכל לבא לידי הפסד אם לא יגלה החשבון לא חלה עליו שבועה דנשבע לעשות עבירה היא ושבועת שוא הויא ואם אנסו הנכרי לישבע אין לו עונש על שבועת שוא ואם היה יכול לישמט מן הנכרי ולא עשה יש לו עונש לשבועת שוא ומ"מ צריך הוא לומר ליהודי חשבון ומה שנגנב קודם שנתפס ומה שנגנב בסוף אולי יוכל להציל מהנכרי אנס ע"כ (נ): כתב עוד בכלל הנזכר שהנשבע לחלוץ ליבמתו אין זה נשבע לבטל את המצוה דבדידיה תלה רחמנא אי ניחא ליה ליבם אי ניחא ליה לחלוץ ואם נשבע שלא ייבם ולא יחלוץ אכתוב בטור אבן העזר סימן קס"ה: כתב עוד בכלל ק"ח על שהיין לא היה שוה אלא בשני פשיטים המדה ותקנו הקהל שימכרוהו בג' פשיטים ע"מ שילוו להם מעות רבית הוא ואסור דבאיסור נעשים אין בתקנה שלהם וחרם שהחרימו עליהם כלום:

מדברי תשובות להרמב"ן סימן ער"ב נראה שאם נשבע לדור במקום שנשא אשה אע"פ שע"י כן הוא מתבטל מכבוד אב ואם לא הוה נשבע לבטל את המצוה דכיון שלא היו נותנים לו אותה אשה עד שישבע כן נדחית כבוד אב ואם מפניה: ומטעם זה נמי מתפיס בנדר נתפס וכו' אבל בשבועה שנשבע על הככר שלא יאכלנו אין שום איסור על הככר לפיכך אם אמר על אחר יהא כמוהו אינו כלום בריש פ"ג דשבועות (כ.) איתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וידוע דהלכה כרבא וכתב הרי"ף דעד כאן לא קאמר רבא אלא במתפיס שבועה אבל מתפיס בנדר ודאי נדר לדברי הכל דמתני' היא במסכת נזיר (כ.) ואע"פ שמפשט הסוגיא משמע דלרבא מתפיס בנדר נמי לאו נדר הוא כבר כתבו הרא"ש והר"ן פירוש הסוגיא לדעת הרי"ף כי סליק ליה שפיר דמודה רבא במתפיס בנדר הוי כנדר וכ"פ הרמב"ם בפרק ג' מהלכות נדרים:

ומ"ש בשם ר"י ן' מיגא"ש דמתפיס בשבועה איסורא מיהא איכא כ"כ שם הרא"ש בשמו ובשם הראב"ד וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבועות:

ומה שכתב דלרב אלפס אפילו איסורא ליכא כן כתבו שם הרא"ש והר"ן דמשמע מדבריו וכתב הר"ן שכן דעת הרמב"ן ז"ל: ומ"ש ולפ"ז אם שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הוא שבועה גמורה כלומר דלפי הטעם שנתן לחלק בין מתפיס בנדר למתפיס בשבועה דהוי משום דבנדר החפץ אסור ובשבועה החפץ מותר אם התפיס עצמו בחבירו בשבועה נמי אסור דהא כיון דחבירו אסור לעשות דבר שנשבע עליו כי מתפיס גרמיה בחבריה שפיר מתפיס ומיתסר אבל הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבועות השוה מתפיס בחבירו שנשבע למתפיס בככר שנשבע עליו וכ"כ שם הרי"ף והרא"ש בפירוש וטעם החילוק בין מתפיס בנדר למתפיס בשבועה כבר כתב הרא"ש דהיינו משום דמתפיס בנדר נפ"ל מדכתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור ומהתם מפקינן דמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי והר"ן האריך הרבה בביאור סוגיית הגמרא לדעת הרי"ף ואח"כ כתב ועדיין אני חוכך להחמיר ולומר דאי שמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בישרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך דבכהאי גוונא מתפיס בשבועה ושלא כדברי הרי"ף עד כאן לשונו: ודע שמדברי הרמב"ם בפרק הנזכר נראה קצת שאף על פי שמתפיס בחבירו שנשבע ומתפיס בככר שנשבע עליו פטורים מ"מ יש חילוק קצת ביניהם דאע"ג דמתפיס בככר שנשבע עליו איכא איסורא מיהא במתפיס בחבירו שנשבע אפילו איסורא ליכא: **ומ"ש** רבינו ואם אמר אני נשבע על ככר זה כמו שנשבעתי על זה אסור וכו' פשוט הוא: בריש נדרים (ד' ב.) קאמר תלמודא איידי דתנא נדרים

דהרי מבואר במ"ש התוספות פ"ג דשבועות (דף כ"ה) דבור אומר בנדרים ודבור מש"כ בשבועה דאע"ג דאין נדר בלשון שבועה מ"מ יש שבועה בלשון נדר וטעמא הוא דבנדר כתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור דהיינו דצ"ל בלשון נדר שיאסור החפץ על עצמו ואף על גב דלתירוצו דר"ת אינו כן כדפרי' מ"מ לפי שני התירוצים הראשונים כן הדין והרא"ש לא הביא כי אם השני התירוצים והאחרון עיקר כדמוכח בדבריו פרק שני דנדרים כדפרישית. ודו"ק: והנשבע ע"ד מצוה דרבנן כו' בתשובת הרא"ש כלל י"א דין ג' ומסיים בה וכן נמי עבירה דרבנן ומשמע מפשט דבריו דה"ה הנשבע ליתן אבק רבית חיילא השבועה ויכול לעבור בה כדי לקיים שבועתו שהוא נענש עליה ד"ת ומוטב שיעשה איסורא זוטא ממה שיעשה איסורא רבא וכן נראה מתשובת הרשב"א סימן תרי"ד וסי' התקל"ח מיהו הר"ן בתשובה סימן ע"ג כתב בהדיא דאע"פ שנשבע על ריבית דדבריהם אין מחייבין אותו לפרוע שחכמים העמידו דבריהם כשל תורה בשב ואל תעשה ונראה לפע"ד שלא נעלם מהר"ן הראיות שהביאו הרא"ש והרשב"א דמוכח מינייהו שהשבועה חלה באיסור דרבנן וכדקאמרינן בפ"ג דשבועות ופ' יום הכפורים בשלמא לריש לקיש משכחת לה בלאו וכן דעלמא דאף בכן דהיינו שאוכל חצי שיעור נבילה דהוה בקום עשה חיילא השבועה אלא דהר"ן ס"ל דכל הותה סוגיא מיירי לענין קרבן דכיון שהשבועה חיילא א"כ חייב קרבן שבועה וכן פירש רש"י וכל המפרשים דהסוגיא מדברת לענין קרבן אבל חלילה שהב"ד יהיו מחייבים לנשבע לעבור על דבריהם בקום עשה ודאי אם עבר על דבריהם וקיים שבועתו יצא ידי שבועתו ד"ת כיון דחיילא עליה אבל לכתחלה אין מחייבין אותו ובזה מודה גם הרא"ש והרשב"א דאע"פ דד"ת חיילא וחייב לקיים מ"מ אין ב"ד מחייבים אותו על כך לעבור בקום עשה ומ"ש הרא"ש וכן נמי עבירה דרבנן אינו אלא לומר דחיילא לענין קרבן וכדמוכח פ"ג דשבועות דהשבועה חיילא אמצוה דרבנן ואפילו לעבור עליה בשב ואל תעשה כמו שלא להדליק נר חנוכה כו' או אם נשבע לקיימה חייב משום שבועה אם מבטלה כיון דחיילא ומיהו נראה דדוקא באיסור דרבנן אבל באיסורא דאורייתא אפי' בשב ואל תעשה כגון שלא אוכל כ"ש נבילה אין השבועה חיילא לשיטת התוס' וטעמייהו כיון דליתא בהן ליתא נמי בלאו וכמו שכתבתי בסימן שקודם זה ודלא כדעת הרמב"ם. והרב מהר"ר לוי חביב האריך בזה בתשובה וכתב שם לדעת הר"ן דבדאורייתא חיילא טפי מבאיסור דרבנן ולפעד"נ דזה דבר שאין לו שחר אלא העיקר כדפרי' לדעת הר"ן וכך הלכה למעשה שוב מצאתי למהר"ש לוריא שכתב אהך תשובה דהרא"ש וז"ל ואין שחר רבותינו מסכימי' לזה אלא כופין שישאל על נדרו וכן עיקר עיין לעיל בסימן רט"ו עכ"ל:

ומטעם זה נמי מתפיס בנדר כו' אדלעיל קאי שכתב והטעם בזה שהשבועה חלה על גוף האדם כו' והוא מלשון הרא"ש בפ"ג דשבועות ורצונו לומר שלפי התירוץ הראשון של תוס' קשה קצת מה טעם אמרו שהמתפיס בשבועה לא הוי כמוציא שבועה מפיו הרי אף בשבועה איכא גוונא דחלי מתפיס כגון דמיסר חפצא אנפשיה כמו בנדר אבל לפי טעם זה א"ש דלעולם לא שייכא אלא על גוף האדם ואין שום איסור על הככר בשום פנים: ודין מתפיס פלוגתא דאביי ורבא רפ"ג דשבועות והלכה כרבא דמתפיס לא הוי כמוציא שבועה מפיו: ומ"ש ומיהו הר"י אב"ן מיגא"ש כו' כ"כ הרא"ש וע"ש ובדברי הר"ן: ומ"ש ולפ"ז אם שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הוא שבועה גמורה זה לא נמצא במחברים ורבינו למדו מדיוק לשון הרא"ש שכתב לחלק בין מתפיס בנדר למתפיס בשבועה דה"ט דבשבועה לא אמר כלום כיון שאין איסור על הככר אלא שגופו מושבע שלא יאכלנה דממילא משמע שאם אמר ואני כמותך כיון שהאיסור על גופו יכול להתפיסו בו. ואע"פ דבתחלת פ"ג דשבועות כתב לשון הרי"ף שאף בכה"ג לא הוי כמוציא שבועה מפיו לא כתב כן משום דהכי ס"ל להלכה אלא בהעתקתו לשון הרי"ף היה מעתיק לשונו כפי מה שכתב אבל להלכה נסמך על מה שגילה דעתו שהוא תופס עיקר תירוץ השני שכתבו התוס' בשם ר"י בההיא דאומר בנדרים וכדפרי' גם בריש פ"ב דנדרים מבואר בדברי הרא"ש דס"ל דכל שמתפיס בדבר שהאיסור בגופיה הוי נדר ושבועה ע"ש והיינו על פי תירוץ הב' אבל הרי"ף תופס תירוץ הראשון דהשבועה נמי שייכא באוסר חפצא עליה הלכך ליכא למימר האי טעמא במתפיס אלא טעמא דכתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור ומהתם נפקא לן דמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי דלפ"ז אין חילוק ואפי' באומר ואני כמותך אינו שבועה ואפי' איסורא ליכא ודו"ק:

ומ"ש אבל הרמב"ם כו' פי' דהוא נמשך ע"פ שיטת הרי"ף שתופס פי' הראשון עיקר ואין חילוק אלא דס"ל כהר"י אב"ן מיגא"ש דאיסורא איכא עכ"פ וכן פסק בסמ"ג: ומ"ש ב"י דנראה מדברי הרמב"ם דיש חילוק קצת ביניהם כו' לא נ"ל כן אלא אין חילוק כלל אף לדעתו ע"ש: וכתב מהרש"ל קצת משמע שדעת רבינו נוטה כדברי הרמב"ם שהרי מביאו באחרונה עכ"ל: **ואם** אמר אני נשבע על ככר זה כמו שנשבעתי כו' כ"כ הרא"ש לשם ואתא לאשמועינן דאף ע"פ

דרכי משה

יוכל למחול לו ת"כ אבל אם נתן לו ת"כ דרך שבועה לקבל עליו בינו לבינו כתוקע כפו לשמים הוי שבועה ואינו יכול למחול וע"ש במרדכי שהאריך בתשובה זו וזה משמע דלא כדברי מהרי"ו אלא אפי' בלא כריתות ברית מחשבו כשבועה אם נתנה דרך שבועה וצ"ע: (ב) ונ"ל דיש להתיר תחלה דלא עדיף ממה שאינו מפורש בתורה ואינו אלא מדרש חכמים

פרישה

בשבועה ז"ל מ"ן מכאן משמע דמשני ל' שבועה כשאומרו בלשון נדר והוי מהני אי הוי חל על דבר מצוה עכ"ל ור"ל אע"ג דאמר לעיל ס"ס ר"ו דנדר בל' שבועה לא מהני אבל שבועה בל' נדר מהני ועיין בדרישה: (ז) כתב א"א הרא"ש ז"ל שהשבועה חלה וצריך לקיימה אבל אם נשבע לעבור על מצות לא תעשה אפי' שיא מדרבנן לא חלה השבועה ש"ע: (ח) ומטעם זה נמי ר"ל הואיל שהנדר חל על החפץ ושבועה על גוף האדם: (ט) ולפ"ז אם שמע חבירו כו' כלומר דלפי הטעם שנתן לחלק בין מתפיס בנדר למתפיס בשבועה דהוי משום דבנדר החפץ אסור ובשבועה החפץ מותר אם התפיס עצמו בחבירו בשבועה נמי אסור דהא כיון דחבירו אסור לעשות דבר שנשבע עליו כי מתפיס גרמיה בחבריה שפיר מתפס ומיתסר ב"י: (י) וכתב שבשניהן אינה שבועה לחיוב

על ככר זה כמו שנשבעתי על זה אסור ולא מטעם מתפיש בשבוע' אלא שבועה אחרת היא . ויש עוד בשבועה מה שא"כ בנדר שאין שבועה חלה על שבועה שאם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה אין השנייה חלה [ד] ואם אמר (יא) הריני נזיר הריני נזיר שניהם חלו וצריך לנהוג שתי נזירות מיהו גם בשבועה אם נשאל על הראשונה השנייה חלה כדפרי' לעיל ונראה כיון שהטעם שאין השנייה חלה מפני שאין לה מקום לחול אם אמר שבועה שלא אוכל בשר עשרים יום (יב) [ה] וחזר ואמר שבועה שלא אוכל כ"ב יום שנייה נמי חלה ואסור בבשר מ"ב ימים כיון ששבועות (יג) [ו] שגגות מותרות אם נשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה (יד) ונמצא שלא אמרו מותר בככר או שתלה הככר באחר שאומר שבועה שלא אוכל ככר זה (טו) אם אוכל זה ושכח ואכלו לא הלה עליו השבועה ומיהו בזה יש חילוק בין המפרשים (טז) לרש"י חלה השבועה בשעת מעשה הראשון בין אם אוכל האיסור תחילה או התנאי תחילה (יז) ומש"ה בעינן שיהא זכור לשבועתו בשעת מעשה הראשון ולר"י הכל תלוי בשעת אכילת התנאי אף אם אוכלו באחרונה ואין נפקותא במחלוקתן אלא

ע"פ דאין שום איסור על הככר אפ"ה הוי שבועה דזו שבועה אחרת היא ולא מהני הזכרת ככר הראשון אלא לענין זה שאין צריך להזכיר עליו אכילה :

ויש עוד בשבועה מה שא"כ בנדר שאין שבועה חלה על שבועה כו' משנה פ"ב דנדרים וע"ל בסימן רכ"ט : ומ"ש ומיהו גם בשבועה כו' כבר נתבאר למעלה בסימן רל"ח : ומ"ש ונראה כו' כתב ב"י וז"ל דבר פשוט דהשנייה נמי חיילא כיון דאית לה רווחא אבל מ"ש שאסור מ"ב ימים תימא הוא בעיני דמשמע לי דבכ"ב ימים סגי כו' ודמי לאומר שבועה שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר שאם אכל ט' אלו ועוד אחד עובר על שני השבועות עכ"ל וכ"פ בש"ע דאינו אסור בבשר אלא כ"ב יום ולפעד"נ דלא דמי לנשבע שלא אוכל ט' אלו וכו' דהתם השבועה שנייה הוא שלא אוכל שום עשר בעולם א"כ השבועה חלה על כל עשר שבעולם הילכך כי אכל ט' אלו ועוד אחד הרי אכל עשר בעולם ועובר גם על השנייה וכן לענין קיום שבועתו צריך שלא יאכל ט' אלו ולא שום עשר שבעולם אבל כאן שלא נשבע שלא לאכול בשר בכל עשרים יום שבעולם אלא נשבע שלא יאכל בשר עשרים יום ומשמע שלא נשבע אלא שלא יאכל בשר כ' יום ואח"כ יאכל וא"כ כשחזר ונשבע על כ"ב ימים סברא הוא שנשבע על כ"ב מלבד העשרים דאל"כ למה לו לכלול העשרים יום בשבועתו השנייה הו"ל לומר שבועה שלא לאכול עוד בשר ב' ימים דכל היכא דמצינן למיתרץ דיבוריה לא אמרינן דהוציא דבריו לבטלה ומיהו בספר יורה דעה ישן כ"י מצאתי כתוב כך וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשרים יום שנייה נמי חלה ואסור בבשר ארבעים יום וכך הוא נדפס בדפוס קרימונא שנת ה' שי"ח וגירסא זו מכוונת יותר דאף על פי דהדין אמת דכשהשנייה על כ"ב יום אסור מ"ב יום מ"מ קשה למה לו לרבינו לומר בענין זה הלא אין כוונתו אלא לומר שאם מצאה השנייה מקום לחול חיילא וא"כ אף בחזר ונשבע על עשרים יום נמי חיילא ואסור מ' יום ובהגהת ש"ע כתב דיש אומ' יש לחלק דאם ב' הנדרים נדר של כ' יום ונדר של כ"ב יום היו ביום אחד אינו אסור אלא כ"ב יום אבל אם כבר התחיל למנות עשרים יום הראשונים ואח"כ נדר כ"ב יום אין מנין הראשון עולה לו כלל ואסור בבשר מ"ב יום וראוי לחוש לזה עכ"ל . וכתב כך ע"פ המרדכי בהלכות אבילות במעשה דהרב שלמה מטרויש דבתוך ג' ימים מת לו מת אחר והשלים ז' למת ראשון וחזר ומנה ז' אחרים אבל אם מתו לו ב' מתים ביום אחד אינו מתאבל אלא ז' לשניהם וכן לגבי נזירות וכו' ע"ש וסובר הרב דהכא נמי דכוותא ולא נהירא אלא הכא דמי למי שאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום דאמר פ"ב דנדרים (דף י"ז) דלשמואל מונה ב' נזירות ולפעד"נ דיש לחוש לאסור מ"ב יום גם כששני הנדרים ביום אחד כדפרישית :

כיון ששבועות שגגות מותרות אם נשבע וכו' פ"ג דשבועות (דף כ"ו) ובפ' ד' נדרים (דף כ"ה) אמאי דקאמר כגון רב כהנא ורב אסי דמר משתבע דהכי אמר רב כו' פירשו הרא"ש והר"ן דהיינו לומר דאי תלנהו לפירי בהדי שבועה לא מיתסרי : ומ"ש או שתלה הככר באחר וכו' מימרא דרבא פ"ג דשבועות (דף כ"ח) : ומ"ש ושכח ואכלו לא היילא שבועה מבואר לשם דהיינו טעמא דבעינן שיהא האדם בשבועה דהאי קרא דרשינן מיניה פרט לאנוס פירוש שיהא אדם בשעה שנשבע שיהא לבו עליו אבל אם שכח הרי אנוס הוא שאין לבו עליו ולפיכך לא היילא שבועה : ומ"ש ומיהו בזה יש חילוק בין המפרשים כו' כלומר דמ"ש ושכח ואכלו לרש"י היינו דוקא שבאכילה הראשונה שכח שבועתו בין שהיתה ככר של איסור או של תנאי ולר"י פירושו דשכח בשעת שאכל ככר של תנאי בין שהיתה בראשונה או באחרונה : ומ"ש ואין נפקותא במחלוקתן כו' עד לרש"י פטור ולר"י חייב פי' דלרש"י כיון דבמעשה הראשון שכח שבועתו הרי לא היה אדם בשבועה ולא חיילא ופטור מקרבן . וצריך שתדע דלאו דוקא פטור שהרי אפילו לכתחילה מותר לאכול התנאי אח"כ לפי פירוש רש"י דמחשיבו לשבועות שגגות שהן מותרין לגמרי

נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה מן חפצא וכו' הר"ן דמהא משמע דאין שבועה בל' נדר ולא נדר בל' שבועה. הילכך כל שהחליף של זה בזה אין בדבריו כלום ואיכא למידק בפירקין (יב.) איזהו נדר האמור בתורה א הרי עלי שלא אוכל בשר אלמא יש נדר בל' שבועה דהא שלא אוכל קאמר ובפ"ג דשבועות (כב.) אמרינן באומר ב אכילה משתיהן עלי שבועה והא האי לישנא דנדר וקאמר ליה גבי שבועה י"ל דהני לישני לאו דוקא נקיט להו וכן דעת ר"ח ור"י ן' מיגא"ש והרשב"א ובירושלמי איפליגו בה דאמרינן התם דר' יודן ורבי ור' מונא סברי אין נדר בל' שבועה ואין שבועה בל' נדר ור' יוסי פליג עלייהו ומשמע דקי"ל כרבי' אבל הרמב"ן כתב דליכא לשנויי הנך סוגיות ולמימר דלא דייקי בלישנייהו אלא ודאי נדר שאמרו בל' שבועה ושבועה בל' נדר מהני מיהו לאו מעיקר נדר ועיקר שבועה דהא אמרינן בסוגיין דנדר ושבועה לא שוו בלישנייהו אלא מדין ידות הוא דמהני ע"כ ומדברי רבינו שכתב גבי הא דאין שבועה חלה ע"ד מצוה אם הוא מוציאו בל' שבועה כו' או בל' נדר שאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה לעולם נשבע על גופו שלא ישב בה והם דברי הרא"ש בפ"ב דנדרים משמע דס"ל דשבועה שאמרה בלשון נדר הויא שבועה וכתב הר"ן בריש פ"ג דשבועות שכן נראה מדברי רש"י ומיהו הרא"ש כתב בפ"ק דנדרים שהאומר אני נודר שאוכל עמך או שלא אוכל דאפי' יד לא הוי דאין זה לשון נדר אלא לשון שבועה וכתבו רבינו בסימן ר"ו ומשמע דס"ל דאין נדר בלשון שבועה ואין שבועה בלשון נדר וק' דממה שכתב הרא"ש בפ"ב דנדרים וכתבו רבינו בסימן זה משמע איפכא כמו שכתבתיה ואיפשר דס"ל דאף על גב דאין נדר בלשון שבועה מכל מקום ישנה לשבועה בלשון נדר ועי"ל דס"ל דאין נדר בלשון שבועה ולא שבועה בלשון נדר ומה שכתבו אם הוא מוציאו בלשון שבועה וכו' או בלשון נדר כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה היינו לומר דאפילו הוי בעלמא הוו אילא שבועה בכהאי גוונא הכא לא חיילא מפני שהוא נשבע לפטור גופו ממה שהוא חייב לעשות ומדברי רבינו בסימן ר"ו נראה שהוא סובר שדעת הרמב"ם שנדר שהוציאו בלשון שבועה אסור . וכבר כתבתי שם שאין נראה לי בדברי הרמב"ם הכרע : ויש עוד בשבועה מה שאין כן בנדר שאין שבועה חלה על שבועה וכו' ואם אמר הריני נזיר הריני נזיר שניהם חלו וכו' משנה בפ"ב דנדרים (יז.) : ומ"ש ומיהו גם בשבועה אם נשאל על הראשונה השנייה חלה כדפרישית לעיל הוא בס"ס רל"ח ושם כתבתי שהיא מימרא דרבא בפ"ג דשבועות ובפ"ג דנדרים ופשטא דמתניתין משמע דלכל נדרים אמרו שחלים זה על זה אבל הר"ן כתב דאין נדר חל על נדר ואם אמר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה אינו חייב אלא אחת דכי תנן יש נדר בתוך נדר דוקא למנות שתי נזירות הוא דקאמרינן הכי מיהו להא מילתא עדיפי נדרים משבועות שהנדרים חלים על השבועות ואין השבועות חלות על הנדרים והאריך בזה ודעת הרשב"א בזה כתבתי בסוף סימן רט"ו : **ומ"ש** רבינו ונראה כיון שהטעם שאין השנייה חלה מפני שאין לה מקום לחול אם אמר שבועה שלא אוכל בשר עשרים יום וכו' זה דבר פשוט דשבועה שנייה חיילא כיון דאית לה רווחא אבל מה שכתב שאסור מ"ב ימים תימא הוא בעיני דמשמע לי דבכ"ב ימים סגי דע"כ לא אמרו באומר הריני נזיר הריני נזיר דמונה שתי נזירות אלא משום דאין נזירות פחות מל' יום (ג) אבל אומר קונם שלא אוכל פרי פלוני י' ימים וחזר ואמר קונם שלא אוכלנו י"א יום נראה דר' ימים עולים לשני הנדרים וכיון שעברו י"א יום מותר ודמי לאומר שבועה שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל י' שאם אכל ט' אלו ועוד אחד עובר על שני השבועות כמו שנתבאר בסי' רל"ח : כיון ששבועות שגגות מותרות אם נשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה ונמצא שלא אמרו מותר בפ"ג דנדרים (דף כה :) אהא דקאמר ה"ד שבועות שגגות כגון רב כהנא ורב אסי דמר משתבע דהכי אמר רב ומר משתבע דהכי אמר רב . פירשו הרא"ש והר"ן דהיינו לומר דאי תלנהו לפירי בהדי שבועה לא מתסרי וכן כתב הגה"מ שבסוף ספר הפלאה : ומ"ש או שתלה הככר באחר שאמר שבועה שלא אוכל זה אם אוכל זה וכו' עד סוף הסי' מימרא דרבא בפ"ג דשבועות :

מלות

דרכי משה

הכמים : (ג) ודבריו צ"ע מה בכך דאין נזירות פחות מל' יום מ"מ למה לא יעלה ממנין הא' לב' נזירות ואפשר דעת הרב דאין נזירות חלין זה על זה רק במוסיף יום אחד כגון שאמר הריני נזיר למחר דמגו דמוסיף לו חד יומא חל נזירות על נזירות ואין נזירות פחות מל' יום והוא דעת רב הונא בגמרא אבל הוא דלא כהלכתא דהא שמואל פליג התם וס"ל

דרישה

[ד] (ואם אמר הריני נזיר כו' ז"ל המשנה בנדרי' ד' י"ז ע"א יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד אמר הריני נזיר הריני נזיר חייב על כל א' וא' שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת וכתב הר"ן שם ז"ל וקרי להאי נדר בתוך נדר לפי שהנזירות שנייה חלה בתוך זמן הראשונה אלא שא"א לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה דאם איתא דלא חיילא בשעת נדרו היאך תחול לאחר זמן והרי אינו נודר באותו זמן וכיון דלא חיילא השתא לא חיילא נמי בתר זימנא אלא ודאי מהשתא הוא דחיילא ומש"ה קתני שיש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כלומר בשבועה לא משכחת תרי חיובי לא ללקות שתים דאין שבועה חל על שבועה ולא למנות שתים משא"כ בנזירות אף דאינו לוקה שתים על אכילה א' מ"מ משכחת בה תרי חיובי כשכפל נדרו ב' פעמים דהיינו למנות שתים עכ"ל והנה מש"ר אמר כך ונראה כיון שהטעם כו' לדידיה צריכין לפרש דבמתניתין ר"ל דבאומר סתם לא מצינו בשבועה שום חיוב ב"פ משא"כ נדר דגם בסתם מצינו תרי חיובי וק"ל עכ"ה : [ה] והוזר ואומר שבועה שלא אוכל כו' עפ"ר גם נראה ליישב תמיהת ב"י דהכא א"א לפרש שדעתו היה להוסיף כ"ב ימים דאילו היה דעתו לב' ימים לבד דא"כ היה לו לומר ולישבע שלא אוכל בשר עוד ב' ימים מלבד הראשונה דבשלמא לעיל דמתחילה לא נאסר אלא מט' אלו וא"כ א"א לו לומר שלא יאכל עוד א' דא"כ היה מותר בככרות דעלמא והוא נשבע שלא לאכול י' ככרות אפי' מעלמא משא"כ הכא דלא שייך לומר כן עכ"ה) : [ו] שגגות מותרות אם נשבע שלא אוכל ככר זה כו' ק"ק דא"כ היאך מצינו שבועת ביטוי דהא רבי' כ' לעיל סי' רל"ו דבין נשבע על דבר שעבר או להבא חייב קרבן וי"ל דודאי אם נשבע שדבר זה כן הוא והוא לא כן בודאי חייב קרבן שהרי נשבע לשקר כגון שאמר שבועה שאכלתי היום והוא לא אכל מע"ג שסבר מ"מ הרי שוגג הוא וחייב קרבן אבל כאן לא נשבע על דבר שכן הוא אלא נשבע על תנאי אם אמר פלוני דבר זה ונמצא שאמרו הרי זה שגגה ומותר לאכלו שאין השבועה חלה כלל כיון שע"מ כן נשבע וכן בתולה ככר זה בחבירו ודו"ק : לא

פרישה

לחיוב אלא לאסור ז"ל מ"ו קצת משמע שדעתו נוטה לדעת הרמב"ם מדמביאו באחרונה וטעמ' דרמב"ם (כ"כ הרא"ש ועיין בב"י עכ"ה) משום דדוקא בנדר דכתיב ביה כי ידור נדר דמיניה נפקא דמתפיס בנדר הרי הוא כנדר משא"כ בשבועה : (יא) הריני נזיר הריני נזיר שניהם חלו אף ע"ג דהוא לשון שבועה כיון שיכולין שניהם לחול וא"ו . והאי טעמא כתב הר"ן ולפ"ז אין חילוק בין נדר לשבועה דמה שבשבועה אינו חל היינו כיון שכבר חל השבועה על ככר זה סתם ומשמע לעולם הא אם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה ל' יום וחזר ואמר שבועה שלא אוכלנה הוה חל וכדמסיק רבינו וכתב בנדר מבשר כ' יום וצ"ל שרבינו לא ס"ל האי טעמא דהר"ן אלא ל' משנה נקט דקתני בה הריני נזיר ול"ד אלא נדר בדבר אחר וכ"כ ב"י ע"ש אלא שלפ"ז ק' מ"ש רבינו וצריך לנהוג ב' נזירות : (יב) וחזר ואמר שבועה שלא אוכל בשר כ' יום ס"א כ"ב יום אסור במ"ב יום וב"י תמה על אותה גירסא דלא הו"ל לאסור סך הכל רק כ"ב יום שהרי זה דומה לאומר שבועה שלא אוכל ט' אלו ואמר כך אמר שלא אוכל י' שאם אכל ט' אלו ועוד א' עובר על ב' שבועות כמ"ש לעיל בסימן רל"ח ולעד"נ ליישב דס"ל דלשון נדרים ושבועות לחומרא ומפרשים דבריו להוסיף כ"ב יום הוי דעתיה ולעיל ג"כ חומרא הוא דכשאוכל י' חייב ב' וק"ל ואין להקשות למה לא כתב עוד חומרא דאם אכל בתוך כ' יום וחזר ואכל ביום כ"ב דחייב ב' קרבנות דאימר לכ"ב יום מתחילת המספר כיון דבזה אין חידוש דהא גם בתוך עשרים חייב על כל אכילות שאוכל קרבן בפני עצמו כיון שנשבע שלא יאכל כלל ממנה כל הכ' יום ואף אם היה כוונתו לכ"ב ימים אחרים חייב על כל אכילה וק"ל : (יג) שגגות מותרות אם נשבע שלא אוכל כו' עיין בדרישה : (יד) ונמצא שאמרו מותר בככר דבעינן אדם בשבועה וזה דומה לאונס :
(טו) אם אוכל זה ושכח ואכלו ר"ל ששכח הסוא תנאי ואכלו בשוגג לא הלה עליו השבועה לד"ה :
(טז) לרש"י חלה השבועה בשעת מעשה הראשון בין אם אכל כו' ר"ל שחלת השבועה תולה במעשה הראשון בין שהוא איסור או תנאי : (יז) ומש"ה בעינן שיהא זכור לשבועתו כו'

דרש"י

חדושי הגהות

רלט א כ"ה הנוסחא בשבועות (כב .) אבל בנדרים (יב .) איתא הריני שלא אוכל בשר וע"ש (יד .) : ב בגמרא שלפנינו איתא באומר אכילה משתיהן עלי קונם דכוותה גבי שבועה דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן :

הרב"י

לגמרי כדמוכח בסוגיא אלא איידי דבעי למימר דלר"י חייב קאמר לרש"י פטור ואה"נ דמותר אפי' לכתחילה ואף רבא שאמר ואכל את הראשונה בשוגג והשנייה במזיד פטור ומותר קאמר וכן פי' הר"ן להדיא ופשוט הוא : ומ"ש אבל לענין איסורא הכל מודים שיכול לאכול התנאי תחלה כו' טעמו משום דחזיר ליה לאיניש טפי אכילת גוף האיסור ונזהר. בו יותר משנזהר באכילת תנאי וכדקאמר ברפ"ב דנדרים כי לא זהיר בתנאיה אבל באיסוריה מזהר זהיר : ומ"ש ואם אכל התנאי בשוגג כו' פי' גם בזה הכל מודים דלרש"י הרי היה שוגג במעשה הראשון ולא חיילא השבועה ולר"י הרי בתנאי היה שוגג ובשבועות שגגות מותרות אפי' לכתחלה :

אלא לענין קרבן אם אכל (יח) האיסור תחלה בשוגג ותנאי באחרונה במזיד לרש"י פטור ולר"י חייב אבל לענין איסורים הכל מודים שיכול לאכול התנאי תחילה (יט) ולא היישינן שמא ישכח ויאכל האיסור אח"כ (כ) אבל האיסור אסור לאכול שמא ישכח ויאכל התנאי (כא) ואם אכל התנאי תחלה בשוגג שמותר בשניהם (כב) ואם אכלו במזיד חייב על השנייה (כג) וכן אם תלאן זה בזה שאומר לא אוכל זו אם אוכל זו (ד) ולא אוכל זו אם אוכל זו אין נפקותא במחלוקתן אלא לענין קרבן אבל לכתחילה (כד) אסור לאכול כל אחת מהן כיון שכל אחת ואחת היא איסור חיישינן שמא יאכל השנייה ואם אכל האחת אם נזכר לשבועתו בשעה שאכלו אסור בשנייה [ז] לא נזכר לשבועתו מותר בשנייה :

רמ מצות עשה שיכבד אדם אביו ואמו ויירא מפניהם וצריך ליזהר מאד בכבודם ובמוראם שהוקש כבודם לכבוד המקום וכו' עד מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני ברייתא בפ"ק דקידושין (ל :) :

ומ"ש

ומה שלא כתב רבינו דין שתיהן בשוגג משום דלא שייך להורות בה לא איסור ולא היתר שהרי אכלן כבר בשוגג. אבל גם שם ליכא נפקותא דהכל מודים דפטור מקרבן דליכא האדם בשבועה כל עיקר.

ומ"ש ואם אכלו במזיד חייב על השנייה פי' גם בזה הכל מודים שאסור לאכול השנייה שהרי אף חייב אם אכלה וה"ט דמאחר שאכל התנאי תחלה במזיד א"כ בין אכל השנייה בשוגג בין אכלה במזיד חייב בשוגג חייב קרבן לרש"י כיון שבאכילה הראשונה היה אדם בשבועה ולר"י כיון שבאכילת התנאי היה אדם בשבועה ובמזיד חייב במלקות אם אתרו ביה שהרי ההתראה באכילת איסור באחרונה היא והיא התראת ודאי וזה דוקא באכל התנאי תחלה במזיד אבל אם אכל האיסור תחלה במזיד אם אכל אח"כ התנאי בשוגג אף לרש"י פטור מקרבן דשגגה שמביא עליה קרבן כששגג באכילת איסור הוא וכ"ש דפטור לר"י כיון שהיה שוגג באכילת תנאי ואם אכל גם התנאי במזיד פטור ממלקות לדברי הכל למאי דקי"ל התראת ספק לא שמה התראה דהתראה באכילת איסור בעינן ואז היה ספק דשמא לא יאכל התנאי אח"כ ומה שלא כתב רבינו דבזה נמי הכל מודים היינו משום דאין כוונתו אלא לומר דלענין איסורא הכל מודים אם כן באכל התנאי תחלה במזיד דמותר לאכלו אפי' לכתחילה אשמועינן דמ"מ הכל מודים דאסור לכתחילה לאכול האיסור אח"כ שהרי אפילו חייב אם אכלה אבל אם אכל האיסור תחלה במזיד דקא עביד איסורא שהרי כבר כתב רבינו דאסור לאכול האיסור בראשונה שמא ישכח ויאכל התנאי א"כ מיניה נשמע במכ"ש דאם אכל האיסור במזיד דאסור לאכול התנאי אח"כ ולא היה צריך לפרש : וכן אם תלאן וכו' שם מימרא דרבא ומ"ש אין נפקותא במחלוקתן אלא לענין קרבן כו' פירוש דכשאכל ככר אחד היה שוכח שנשבע עליה וזוכר שנשבע על האחרת וכשאכל האחרת היה שוכח שנשבע עליה וזוכר שנשבע על הראשונה לרש"י אינו חייב אלא קרבן אחד על אכילת השנייה שהיה זוכר על שבועתו בשעת מעשה הראשון אבל לר"י חייב שתים שהרי היה זוכר השבועה בשעת אכילת התנאי שהיא התנאי בין בראשונה בין באחרונה אבל איפכא כשזוכר בכל אכילה שנשבע עליה ושוכח שנשבע על חבירתה פטור מקרבן לרש"י פטור אף על הראשונה דשגגה באכילת איסור בעינן ולר"י פטור בלאו האי טעמא מטעם דבאכילת התנאי היה שוכח וכ"ש דבשוגג בשתיהן דפטור מקרבן לדברי הכל : ומ"ש אבל לכתחלה אסור כו' כבר נתבאר טעמו : ומ"ש ואם אכל האחת אם נזכר כו' פי' אם נזכר עליה שהיא איסור אסור לאכול השנייה לכתחילה דא"כ עבר על הראשונה למפרע וכן אם נזכר שהיא תנאי אסור לאכול השנייה לכתחלה שא"כ עבר על השנייה. אבל אם לא נזכר כלל על שבועתו בשעת אכילה הראשונה אז מותר בשנייה לרש"י שהרי לא היה האדם בשבועה בשעת מעשה ראשון א"ל לר"י ודאי אסור לאכול השנייה דאע"ג דבאכילה ראשונה היה שוגג לגמרי מ"מ מאחר שאכילת התנאי הוא במזיד אף באחרונה חייב קרבן לפי שיטת ר"י וכמו שכתב רבינו לעיל להדיא לר"י בכה"ג חייב קרבן ורבינו קיצר במקום שהיה לו להאריך. מיהו תימא גדולה אמ"ש לעיל אין נפקותא במחלוקתן אלא לענין קרבן דמשמע מדבריו דלענין איסורא אין נפקותא במחלוקתן והכל מודים והרי אף לענין איסורא איכא נפקותא בינייהו בהך מילתא דלרש"י מותר לאכול השנייה לכתחילה ולר"י אסור ואפי' חייב קרבן וצ"ע :

הלכות כיבוד אב ואם

רמ [א] מצות עשה שיכבד אדם אביו ואמו ויירא מפניהם וצריך ליזהר מאד בכבודם ובמוראם שהוקש

רמ מצות עשה שיכבד אדם אביו ואמו ויירא מפניהם וצריך ליזהר מאד בכבודם ובמוראם שהוקש כבודם לכבוד המקום כו' ברייתא פ"ק דקידושין. אמנם קשה דבירושלמי (דף י"א) אמר דלענין כבוד גדול כבוד האמור באביו ואמו יותר מכבוד הקב"ה וכמו שיתבאר בסמוך בדין הבן שצריך לחזר

דרכי משה

וס"ל דאפילו באומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום חייב ב' נזירות וכוותיה שם פסק האשיר"י אלא שהמרדכי כתב סוף הל' אבילות והתוס' פרק הריני נזיר דאין נזירות חל על נזירות אלא בנודר שניהם ביום אחד דזהו ודאי דעתו על ב' נזירות דאל"כ נדר שני למה ליה ומשמע אבל נדר נזירות ל' יום ואח"כ נדר נזירות מ' יום ל' יום הראשונים עולין למנין מ' מאחר דמוסיף בנדר השני נזירות א"כ ה"ה בנדר אם הוסיף בנדר שני עולין לו מנדר הראשון למנין שני ודוקא בנדר ב' הנדרים ביום א' אבל אם מנה מקצת הנדר הראשון תחלה ואה"כ נדר השני אינו עולה לו כך משמע התם בתוס' ובמרדכי ע"ש : (ד) וכתב בהר"ן פ' שבועות שתים דף ש"ח ע"א האומר לא אוכל ככר זה אם אוכל זה לא יאכל הככר דשמא ישכח התנאי ונמצא עובר למפרע ודוקא שלא נשבע אלא על דבר אחד אי הוי מותר לאכלו קודם התנאי היה אפשר דאח"כ מתקיים התנאי ואין כאן נדר לכך אומדים דעתו שנדרו היה שלא לאכול זה היום אע"פ שיאכל התנאי למחר אבל אי אמר כל פת אסור עלי אם אוכל דבר זה לא נאסר בדבר זה אלא אחר שאכל התנאי דהואיל ואין נדר יכול

פרישה

דרש"י סבר דבעינן האדם בשבועה במעשה הראשון ור"י סבר דבעינן האדם בשבועה בתנאי שהוא גורם האיסור : (יח) האיסור תחלה בשוגג (ר"ל ששכח שבועתו עכ"ה) ותנאי באחרונה במזיד כו' אבל אי אכל האיסור תחלה במזיד והתנאי אח"כ בשוגג פטור לד"ה שאינו חייב קרבן (אבל חייב מלקות אם אכל התנאי אח"כ במזיד אבל אם אכל אח"כ התנאי בשוגג פטור גם ממלקות עכ"ה) אלא אם כן אכל האיסור שוגג כ"כ רש"י ותוס' להדיא בשבועות דף כ"ח עיין שם : (יט) ולא חיישינן שישכח ויאכל האיסור שאינם מוזהר באיסור : (כ) אבל האיסור אסור לאכול שמא ישכח ויאכל התנאי לפי שאין אדם נזהר בתנאי כמו שנזהר בגוף האיסור מ"ו ואע"ג דלר"י אף אם ישכח ויאכלנו לא חלה השבועה אם יאכלנו בשוגג ומותר לאוכלו אפי' לכתחילה דומה למ"ש רבינו מיד אחר זה דאם אכל התנאי תחילה בשוגג שמותר בשנייה וי"ל דחיישינן שמא בשעה שיאכלנו יזכור שהוא תנאי אבל יהא שכוח מהאיסור שאכל כבר ומ"ש שמא ישכח ויאכל התנאי ה"ק שמא ישכח מה שאכל תחילה האיסור ויאכל התנאי במזיד והשמא ישכח לא קאי אתנאי כ"א אמה שאכל תחילה האיסור וק"ל : (כא) ואם אכל התנאי תחילה בשוגג שמותר בשנייה (ר"ל קאי אמ"ש בסמוך אבל לענין איסורא הכל מודים כו' והכל המשך ענין אחד הוא והאי הכל מודים קאי נמי אואם אכלו במזיד כו' עכ"ה) ר"ל לד"ה דלרש"י צריך שיהא מעשה הראשון במזיד ולר"י בעינן שיהא התנאי במזיד : (כב) ואם אכלו (ר"ל התנאי) במזיד חייב על השנייה ר"ל לד"ה דאם אכלו לשנייה במזיד חייב לד"ה מלקות ואי בשוגג חייב לד"ה קרבן : (כג) וכן אם תלאן זה בזה כו' אין נפקותא במחלוקתן כו' פי' כגון כשאכל הראשונה היה שכוח שהוא איסור שאם יאכל השנייה שהוא יהא אסור אבל הוא זוכר שהוא תנאי שאם יאכלנה שיאסר בשנייה וכן כשאכל השנייה שכח שהוא איסור וזוכר שהוא תנאי לרש"י אינו חייב אלא קרבן אחד דהיינו כשיאכל השני ולר"י חייב קרבן אחד אכל אחד ואחד : (כד) אסור לאכול כל אחד מהן כו' כיון שכל אחד ואחד הוא איסור נמצא שהשני הם תנאי עליו ויש לחוש שיקל בעיניו כמ"ש לפני זה שהתנאי הוא קל בעיניו : (כה) לא נזכר לשבועתו מותר בשנייה לרש"י א"ש שבאכילה ראשונה צריכה השבועה שתחול ואם לא נזכר לשבועתו באכילה ראשונה לא חלה אבל לר"י לא א"ש דכל אחד הוא איסור ותנאי וא"כ אף אם לא נזכר לשבועתו באכילה ראשונה מ"מ כשיאכל השנייה במזיד חלה השבועה למפרע על הראשונה וחייב עליה קרבן וי"ל דמיירי דכשתלאן זו בזו היה דעתו דהראשונה שיאכל יהא תנאי דכך הוא סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו והשנייה היא איסור ולא היה בדעתו שכל אחד מהן יהיה איסור ותנאי. ודאי קודם שאוכל א"מ כל א"מ יש עליה שם איסור ותנאי הואיל שבידו לאכול תחילה איזה שירצה. ומיד שאכל א"מ דעתו שהוא התנאי וממילא לא נשאר אלא האיסור ולכן אף אם יאכלנו במזיד אין כאן שום חיוב שבועה אפי' לר"י דדוקא אם אוכל התנאי במזיד חלה השבועה ועיין בדרישה :

שהוקש

דרישה

[ז] לא נזכר לשבועתו מותר בשנייה לר"י לא א"ש דכל א' הוא איסור ותנאי כו' וי"ל כדפירש"י ותוס' שם בשבועות דבתלאן זה בזה ההיא דתנאי היא הראשונה דכך היה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו וא"כ אע"ג דגם שם בגמרא איתא כמ"ש כאן ז"ל אמר רבא כו' עד תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו מ"מ קרא להשיא דתנאי ראשונה דכיון דתלאן זו בזו ודעתו שיאסור עליו השנייה אם יאכל אחד מהן הוי כאילו אומר בהדיא אם אוכל אחד מהן לא אוכל השנייה וכן העתיק וכתב הרמב"ם ז"ל דין זה בפ"ד מהלכות שבועות ז"ל וכן אם תלאן זו בזו ונשבע ואומר שבועה שלא אוכל אחד מהן אם אכלתי האחרת כו' הרי לך בהדיא שכל שאומר כן לא אוכל זו אם אוכל זו כו' ה"ל כאילו אמר שבועה שלא אוכל אחד מהם אחר אכילת חברתה ומיד כשאכל הראשונה הרי אין כאן אלא איסור דהרי אין כאן תנאי דבודאי קודם שאכל א"מ נקראים שניהם איסור ושניהם תנאי דאפשר שיאכל זו תחילה נמצא שחבירו יהא איסור והוא התנאי ואפשר שיאכל זה תחילה ויהיה השני האיסור והוא התנאי אבל בודאי מיד שאכל האחד השני הוא האיסור ואין בו שום צד תנאי שאע"פ שאמר שבועה שלא אוכל כו' ושלא אוכל כו' מ"מ רצונו מכלל דבריו היה שאם יאכל אחד מהם יהיה השני איסור ונמצא שהראשונה הוא התנאי. ולכך אם היא בשגגה מותר בשנייה לכ"ע וא"ל אם כן אמאי אסור לכתחילה כל אחד מהן שמא יאכל חברתה הא אם יאכל הנשארת יהיה האיסור ולאכילת האיסור לכתחילה לא חיישינן כדלעיל דמ"מ שפיר כתב דאסור לאכול לכתחילה שום א"מ דכיון דלא קאמר בהדיא זו יהא עלי בשבועה אלא אסר עליו איזה שיהיה והתיר עליו א"מ איזה שיהיה חיישינן שמא יקל גם בשנייה כיון שלא אסרה עליו בפירוש. אבל מ"ש שיש נפקותא וחילוק ביניהן לענין קרבן בזה צ"ע היכי משכחת לה כיון שאם אכל א"מ בשוגג מותר בשנייה מטעם שכתבתי א"כ לא יתחייב קרבן באכילת השני (בין לרש"י בין לר"י לרש"י בשעת מעשה הראשון לא היה זוכר שבועתו ולר"י הרי בשעת תנאי לא היה זוכר לשבועתו עכ"ה) ואם אכל הראשון במזיד והשני בשוגג הרי הוא חייב לכ"ע אבל אם נעיין שם בדברי רש"י ותוס' אין מקום לקושיא זו דז"ל הגמ' שם אמר רבא תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בשגגת עצמה ובזדון חברתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חברתה חייב ע"כ ופירש"י זו בשגגת עצמה כו' כשאכל הראשונה היה שכוח שנשבע עליה אם יאכל חברתה תהיה זאת אסורה ולגבי שבועה דידה לא קרינן ביה האדם בשבועה וכשאכל שנייה אכלה בשגגת עצמה ששכח שנשבע אם יאכל האחרת שתהיה זו אסורה אבל זכור הוא שנשבע על הראשונה ובאכילת שנייה תלאה. חייב קרבן על השנייה שהרי חלה עליו שבועתה מתחילתה וכשאכלה עבר על שבועתו שוגג אבל מלקות הראשונה לא שהרי מתחילה לא חלה עליו שבועה לגבי דידה הילכך לא לקי עכ"ל. ובתחילת הסוגיא שם הקשו התוס' על דברי רש"י כמה קושיות וז"ל בחדא מהן ועוד דוחק לפי הקונטרס דגבי שגגת עצמה וזדון חברתה דבסמוך צ"ל דמייב לא קאי אלא אשנייה ומשמע דקאי אתרווייהו עכ"ל ומעתה דברי רבינו מבוארים ונכונים הם בטעמם דבודאי אם כשאכל ראשונה לא זכר כלל בשבועת שום א"מ מותר לאכול השנייה דכיון שלא זכר בראשונה שום שבועה ממילא עדיין קיים תנאו הראשון דאומר איזה שאוכל יהיה חברתה אסורה לי וכדפירש"י לעיל ונמצא שזו הנשארת היא האיסור ומותר אפי' לר"י כיון שאכל התנאי בשוגג אבל אם בשעה שאכל הראשונה אמר יודע אני שכשאוכל זו לא אוכל חברתה וכל השני דהיינו אם יאכל חברתה כו' לא זכר נמצא דאין שייך לומר כלל שזו יהיה האיסור דהא ודאי תנאי הוא כיון שאומר בפירוש אם אוכל זו לא אוכל חברתה והשני לא יודע כלל דלא הוי דומיא דתלאן זו בזו דסתם תלאן כך הוא אומר אם אוכל אחד מהן לא אוכל חברתה נמצא דכל זמן שלא אכל אחד כל אחד הוא תנאי ואיסור ומשאכל אחד השני הוא האיסור וא"כ אכל התנאי במזיד וכשחזר ואוכל את השנייה ויודע שהוא תנאי ואינו יודע שהוא איסור חייב ב' קרבנות לדברי ר"י אחת כנגד השנייה שאוכל עכשיו בשגגת איסור ובתחילה אכל התנאי במזיד וחייב עוד אחד בשביל הראשון שאכל בשגגת איסור ועכשיו אכל תנאו במזיד דה"ל הא-אמרנו כיון שתלאן זו בזו מיד שאכל האחד השנייה היא האיסור פי' בהדיא זה יהיה התנאי ולהכי חייב שתים ולרש"י לא חייב על הראשונה כיון שלדידה היה בשוגג ולא חלה השבועה ונמצא דיש נפקותא גדולה והו"ק ודוקא בכה"ג שכל זמן שאכל א"מ היה בשגגת עצמו מתורלים דברי רבינו אבל אין לומר דיש נפקותא כגון שאוכל הראשונה וזכר שהוא תנאי דעל הראשון לא חייב כיון שלא קרינן ביה האדם בשבועה ועל השנייה לא חייב כיון שהתנאי והאיסור היו במזיד א"כ אין כאן קרבן אלא מלקות ולדברי ר"י חייב על השנייה כיון שאכל האיסור דהיינו הראשונה בשוגג והשנייה שהיא התנאי אכל במזיד דלפ"ז הדרא קושיא לדוכתיה דאמאי חייב על השנייה לר"י הרי כיון שבאכילת השנייה זכר בתלייתו זו בזו ואמר בלבו אם אכל א"מ תהיה השני איסור וא"כ מיד שאכל הראשונה השנייה מיד היא האיסור ונמצא שאכל האיסור במזיד ואין כאן קרבן ואם נאמר דכל אחד היא איסור ותנאי ולהכי שפיר יש נפקותא א"כ הדרא קושיא ראשונה לדוכתי' דא"כ אמאי אכל הראשונה מותר בשנייה ולפי מאי דפירשנו אתיא שפיר ודוק היטב :

סי' רם [א] מצות עשה שיכבד אדם אביו ואמו ויירא מפניהם כו' ומ"מ אין ב"ד כופין על מצות כיבוד אב ואם דהו"ל מצות עשה שמתן שכרה בצדה דכתיב למען יאריכון ימיך ולכך נכתב מתן שכרה בצדה לומר שאם לא תקיימה הוי זה יהיה עונשך שלא יהא לך אריכות ימים רש"י ולכן אין ב"ד כופין עליה כדאיתא בגמרא בפרק הכשר והביאו בס"ס

גה

לאזור על הפתחים משום כבוד אביו וי"ל דבתלמודא דידן לא קאמר אלא לענין העונש העובר ומזלזל בכבודם שעונשו מרובה כאילו זלזל ח"ו בכבוד המקום וזהו שדקדק רבינו וכתב וצריך ליזהר מאד בכבודם ומוראם שהוקש כו' כלומר שצריך ליזהר שלא יענש בעברו כאילו זלזל בכבוד המקום וזהו שהביא סמוך לזה ואמרו חכמי' ג' שותפין באדם כו' כלומר שכשהוא זהיר בכבודם יש לו שכר גדול דמעלה עליו המקום כאילו כבדוהו ובזמן שאדם מצער' כאילו צערוהו ח"ו ואז נענש בעונש גדול ותדע לך שלענין עונש קאמר שהרי בסוף ברייתא קתני נאמר מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש כי יקלל אלהיו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום והיינו ללמוד ששניהם שוים לעונש ולכן צריך ליזהר בכבודם ובמוראם ככבודו ומוראו וכך יראה מדברי הרמב"ם ריש פ"ו דה' ממרים האורכתי בזה לפי שנראה מדברי הרמ"ה שלא פירש כן כמו שיתבאר בסמוך בס"ד בסעיף ט' :

ומ"ש ובכבוד הקדים אב לאם דכתיב כבד את אביך וגומר ובמורא הקדים אם לאב דכתיב איש אמו וגו' ללמד ששניהם שוין בין לכבוד בין למורא כך הם דברי הרמב"ם שם ולא ביארו היאך הוא מלמדנו ששניהן שוים בין לכבוד בין למורא ודילמא בכבוד האב קודם ובמורא האם קודמת כדמשמע קרא . אמנם בסמ"ג מבואר זה שכתב וז"ל ובענין הכבוד הקדים אב לפי שלבו נוטה יותר לכבד אמו ובמורא הקדים האם לפי שלבו ירא יותר מגערת אביו ללמדך ששניהם שוין בין במורא בין בכבוד ובשיטה זו הם דברי הרמב"ם ורבי' אלא שקיצרו במקום שהיה להם להאריך : ומ"ש ואיזהו מורא כו' פירוש מקום המיוחד לו לעמוד שם כו' זהו פירש"י על לא עומד במקומו כלומר שאין פירושו במקום שעמד אביו דרך מקרה שא"כ אסרתינהו לכולהו שבילי דשוקא אלא במקום המיוחד לעמיד' קאמר ומפני שאין אדם מייחד מקום לעמידה הוצרך לבאר מקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו לעצה . אבל לא ישב במקומו לא פירש כלום דפשיטא דבמקום המיוחד לאביו לישב בו קאמר ואם כן לדעת רש"י כל שהוא מכין מקום ומייחד לעצמו בין לעמידה בין לישיבה הן עמידה וישיבה בסוד זקנים הן עמידה וישיבה לתפלה או לתורה או לשום ענין אסור לו לכן לעמוד או לישב שם אלא לפי שרש"י לא כתב כך בפירוש לזה בא הרמ"ה לבאר שהוא הדין במקום המיוחד לו להסב בביתו דעיקר קפידא במקום המיוחד לו הן עמידה הן ישיבה ואפי' מקום המיוחד לו להסב בביתו ומכ"ש מקום המיוחד לו בבית הכנסת או בבית המדרש וכיוצא ועיין בב"י : ולא סותר את דבריו וכו' ונראה ליישב פירש"י דתרווייהו איצטריך משום דאיכא למימר דכשאביו חולק עם אחר בדבר הלכה אין זה נגד כבוד אביו כשאומר נראין דברי האחד כיון שאינו אומר לאביו אין נראין דבריך ואיכא למימר איפכא דכאומר נראין דברי האחר הוא כנגד כבוד אביו שמחשיבו גדול יותר מאביו אבל כשסותר דברי אביו בדבר הלכה כבר אמרו חכמים בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו והכל שמחין כשבניהם גדולים מהם קמ"ל דזה וזה אסור כיון שאומר כך בפני אביו :

כתב הרמב"ם לא יקראנו בשמו כו' ברייתא פ"ק דקידושין ת"ר חכם משנה שם אביו ושם רבו כו' ומפרש הרב דפירושו שאם היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם דאילו להזכיר לאביו ולרבו בשמם אפיקורס הוא כדאיתא פ' חלק ובעל דבר זה נענש גחזי שקרא לרבו בשמו ופשיטא דה"ה לאב ותו מדקאמר משנה ולא קאמר לא יזכיר אביו ורבו בשמם אלמא דלאחרים ששמם כשם רבם קאמר דמשנה שמם במקלת כדי שלא יראה כקורא לרבו בשמו ומש"ה מסתברא להרמב"ם דדוקא בשם שהוא פלאי הא לאו הכי אין נראה כלל כקורא לרבו בשמו ורבינו שתמה עליו זהו מפני שחשב שפי' משנה שם אביו כו' כפי' רש"י וע"ל בסימן רמ"ב מבואר דלהרמב"ם נמי ליכא איסורא אלא כשמזכיר אחרים בשם רבו בפני רבו אבל שלא בפני רבו ליכא איסורא אלא דיש ליזהר בכך ומש"ה לא הזכיר כאן הרמב"ם איסורא אלא שצריך ליזהר : ועד היכן מוראם אפי' היה לבוש בגדי חמודות כו' וקרעו בגדיהם

יש

(א) שהוקש כבודם לכבוד המקום דכתיב כבד את אביך ואת אמך וכתיב כבד את ה' מהונך ובמוראם כתי' איש אמו ואביו תיראו ובמורא המקום נאמר את ה' אלהיך תירא ואמרו חכמים ג' שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אומר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני ובכבוד הקדים אב לאם דכתיב כבד את אביך ואת אמך ובמורא הקדים אם לאב דכתיב איש אמו ואביו תיראו [ב] ללמד ששניהם שוים בין לכיבוד בין למורא ואיזהו מורא ואיזהו כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו (ב) פירוש מקום המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו לעצה והרמ"ה כתב דה"ה במקום המיוחד לו להסב בביתו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ופירש"י אם היה חולק עם אחד בדבר הלכה (ג) לא יאמר נראין דברי פלוני (ד) [ג] והרמ"ה כתב זה אין צריך דהיינו סותר את דבריו אלא אפי' נראין לו דברי אביו אין לו לומר נראין דברי אבא שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקין ישיב [ד] כתב הרמב"ם לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מרי היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים (ה) משנה את שמם (ו) ויראה לי שאין ליזהר בכך אלא בשם שהוא פלאי שאין הכל דשין בו אבל השמות שקורין בו כל העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכיוצא בהם בכל לשון ובכל זמן (ז) קורא בהן לאחרים ואין בכך כלום ע"כ ותימה על מה שכתב שאפי' אחרים ששמם כשם אביו שאין לקרותם בשמם ועד היכן מוראם אפי' היה לבוש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך שאילו בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יותר מזה לא היה לו לפרכס בדבר ק"ו במלך מלכי המלכים הקב"ה ואיזהו כיבוד מאכילו ומשקהו ויתננו לו בסבר פנים יפות ואל יראה לו פנים זועפות שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות .

ומ"ש ובכיבוד הקדים אב לאם שם תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הכתוב כבוד אב לכבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הכתוב מורא אם למורא אב : ואי זהו מורא ואי זהו כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא . כך הוא לשון הברייתא בפ"ק דקידושין (לא.) ורבינו נקיט לה פיסקי פיסקי ומפרש לה ואזיל ופירש"י לא עומד במקומו במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו בעצה ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דרש"י פליג אהרמ"ה ושרי במקום המיוחד להסב בביתו . ול"נ דלרש"י נמי אסור ולא איצטריכא ליה לרש"י לאשמועינן דהיינו לא ישב במקומו דקתני בברייתא אלא דלא עומד במקומו הוא דאתא לפרושי דהא ודאי לא מיתסר ליה לעמוד מעומד במקום שאביו רגיל לישב בביתו דלית ביה זילותא כלל אבל במקום שדרך אביו לעמוד שם בסוד זקנים אם עומד שם אפי' מעומד הוי זילותא שנראה שמחשיב עצמו מכלל אנשי העצה ונמצא שהוא משוה עצמו לאביו . א"נ דלא יעמוד כמי לא ישב הוא ומשום דקשה היינו לא ישב הוצרך לפרש דלא יעמוד במקומו היינו במקום המיוחד לישב שם בסוד זקנים ולא ישב במקומו ממילא משמע שהוא מקומו המיוחד לו לישב בביתו ולא זו אף זו קתני :

וכתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה דמקום המיוחד לאביו להתפלל שם הוי בכלל לא עומד במקומו : ב"ה כתב בא"ח שאסור לישב בצדו בלא אמצעיים והביא ראיה לדבר : ומ"ש הרמ"ה על פירש"י דלא מכריע את דבריו זה אין צריך דהיינו סותר את דבריו י"ל דתרי גווני סותר את דבריו קתני חד שהוא לבדו סותר את דבריו . וחד שהוא מכריע כדברי החולק עליו ועי"ל דמ"ש רש"י לא יאמר נראים דבר פלוני על אי זה מהם שיאמר שנראים דבריו נתכוון שאפילו כשיאמר שנראים דברי אביו נראה כמכריע את דבריו וכדעת הרמ"ה :

כתב הרמב"ם בפ"ה מה' ת"ת גבי רבו לא ישב במקומו ולא יכריע דבריו בפניו משמע דשלא בפניו שרי ברבו וכ"ש באביו : כתב הרמב"ם לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו וכו' בפ"ו מהלכות ממרים כתב כן אלא דבשמות שקורין בו כל העם שהתיר לקרות בהם לאחרים כתב שם דהיינו דוקא שלא בפניו . ומ"ש לא יקראנו בשמו ברייתא בפ"ק דקידושין (שם) :

ומ"ש היה שם אביו או שם רבו כשם אחרי' משנה את שמם א ותמה עליו רבינו : ועד היכן מוראם אפילו היה לבוש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל וכו' בפ"ק דקידושין (שם) בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עכו"ם א' באשקלון וכו' כי אתא רב דימי אמר פעם א' היה לבוש סריקון זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לפניו ולא הכלימה : ומ"ש אלא ישתוק ויירא ממה"מ שצוהו בכך וכו' הם דברי הרמב"ם בפ"ו מה' ממרים : ואיזהו כיבוד מאכילו ומשקהו כבר כתבתי שהוא ברייתא בפ"ק דקידושין : **ומ"ש** ויתננו לו בסבר פנים יפות ואל יראה לו פנים זועפות שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועמות נענש עליו שם תני אבימי בריה דר' אבהו יש מאכיל לאביו ב פסיוני וטורדו מן העולם ופירש"י וטורדו מן העולם שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו ובתלמוד ירושלמי גרסינן מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת א"ל אביו מנין לך כל אלה אמר ליה ג סבא מה איכפת לך לעוס אכול הראהו שקשה לו :

וזה

דרישה

זה ע"ש וזה דוקא קאי אכיבודם אבל אם אין לו מה יאכל ודאי דכפינן ליה כמ"ש בסמוך :

[ב] ללמד ששניהן שוין בין לכיבוד בין למורא בפ"ק דקידושין תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הפסוק כבוד אב לכבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הכתוב מורא אם למורא אב עכ"ל ש"מ שבא הש"י להשוותם שיהא כיבוד אב שוה לכיבוד אם ומורא האם שוה למורא האב והיינו אם א"צ לכבד באותה שעה את האב או צריך לכבד את האם בכל הכיבודים שחייב באביו אבל אם האב אומר השקיני מים ואמו אומרת ג"כ אביו קודם כדלקמן בסימן זה : [ג] והרמ"ה כתב זה א"צ דהיינו סותר את כו' נ"ע דבח"מ סימן קע"ו דף ס"ג כתב רבינו אפלוגתא הרמב"ם והרא"ש באם אזל חד מתרי שותפי לדינא בהדי חד אם מצי אידך למימר לא אדון עמך אלא על חלקך כו' וז"ל ואלמלא שאין לי להכריע הייתי אומר שמסתברא כדברי הרמב"ם כו' למה קרא זה הכרעה והלא סתירת דבר הוא להרא"ש ויותר מזה קשה דב"י כתב דשלא בפניו משמע ברמב"ם דשרי להכריע וכן נראה קצת ממ"ש רבינו בסימן רמ"ב באיסור הכרעת רבו ז"ל ולא יכריע דבריו בפניו בכביד ומורא דרבו גדול מכביד ומורא דאביו ואפ"ה שלא בפניו מותר וא"כ למה כתב רבינו ולולי שאין לי להכריע כו' הלא שלא בפניו היה . ונראה דמ"ש שם דאין לי להכריע אינו ר"ל מפני כבוד אביו דא"כ הול"ל כן אלא ר"ל שאין בי כח להכריע כי הקטין עצמו וכאילו אמר איני כדאי להכריע או שאין מסיבין לאחרי אחרי מותו ועמ"ש עוד מזה שם בח"מ :

[ד] כתב הרמב"ם לא יקראנו בשמו כו' אבל בשמות שקורין בו כל העם כגון אברהם כו' וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים ואין בכך כלום וכתב ב"י ז"ל בפ"ו מהל' ממרים

פרישה

סי' רמ (א) **שהוקש** כבודם לכבוד המקום דכתיב כבד את אביך כו' לשון הוקש אינו מדוקדק כ"כ דאין זה היקש ממש אלא מדאפקיה רחמנא כיבוד אב ואם בל' דמפיק כיבוד המקום : (ב) פירש"י מקום המיוחד לו לעמוד שם בסוד הזקנים כו' ונראה מקום בב"ה לכ"ע אסור וק"ל מ"ו (וכ"כ רבי' ירוחם וב"י עכ"ה) ובב"י כתב דגם המקום המיוחד לו בביתו כ"ע מודו דאסור לישב אלא שבסוד זקנים אפי' עמידה בלא ישיבה אסור וזהו שקתני לא עומד ולא יושב כו' ולא כמשמעות רבינו שכתב והרמ"ה כתב דמשמע דפליג ארש"י עכ"ל פ"ש . והטעם כ"ל משום דאין קביעות בעמידות בבית כ"א בישיבה שניכר שיושב במקום קביעות משא"כ בסוד הזקנים שאפי' עמידה החשיבוה קביעות עושה . ודעת רבינו כ"ל דהרמ"ה אל' הגמ' הכ"ל קאי דקתני בה לא עומד ולא יושב וכתב דזה קאי גם אמקום הסבתו דאביו דגם הבן אסור אפי' לעמוד שם וזה שכתב רבינו דה"ה כו' ר"ל ה"ה משמע דאפי' עמידה הכ"ל ג"כ אוסר במקום הסיבת אביו בביתו : (ג) לא יאמר נראים דברי פלוני נראה דהיינו דוקא כשאומר כן בלי ראייה מוכרחת אבל כשיש לו ראייה מוכרחת אזי אין הוא מכריע אלא הדין תורה מכריע ומש"ה מצינו שרבינו השיג כמה פעמים אדברי הרא"ש אביו וגם בשאר גדולים מצינו כן : (ד) והרמ"ה כתב זה א"צ דהיינו סותר כו' וכתב ב"י די"ל דתרי גווני סותר את דבריו קתני חד שהוא לבדו סותר את דבריו וחד שהוא מכריע כדברי החולק עליו ועי"ל דמ"ש רש"י לא יאמר נראין דברי פלוני על איזה מהן שיאמר שנראין דבריו נתכוון שאפי' כשיאמר שנראין דברי אביו נראה כמכריע את דבריו וכדברי הרמ"ה ועיין בדרישה : (ה) משנה את שמם ר"ל שם האחרים : (ו) ויראה לי כו' לשון הרמב"ם הוא : (ז) קורא בהן לאחרים שלא בפניו כן הוא במיימוני והביאו ב"י ורמ"א ועיין בדרישה שם כתבתי והוכחתי דרבינו ל"ג בהרמב"ם להאי שלא בפניו

פי'

חדושי הגהות

רמ א הרב"י התחיל בתמיהת הטור ולא סיים עליו היות גם בעיניו תמוהים דברי הרמב"ם וכמו שהערה בזה בפ"ה מה' ת"ת ובפ"ו מהלכות ממרים ועיין ישוב נכון לדברי הרמב"ם בספר באר שבע ובמרכבת המשנה : ב פירש"י פסיוני הוא עוף חשוב ושמן והוא מין שליו שנפל לישראל במדבר : ג בירושלמי שלפנינו איתא א"ל סבא אכול ואדיש (ר"ל אכול ושתוק) שכן כלבין אכלין ואדשין :

זועפות נענש עליו וזה שמאכילהו ומשקהו היינו משל האב אם יש לו אבל הבן אינו חייב ליתן לו משלו ואם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן את אביו (ח) כפי מה שהוא יכול (א) ואם אין לבן אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל לאביו אבל חייב לכבדו בגופו אף ע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזר על הפתחים (ט) וכתב הרמ"ה דוקא דאית ליה לבן ממונא לאתזוני ביה ההוא יומא אבל אי לית ליה (י) לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזר על הפתחים וישמשו בשאר דברים שהשמש משמש בהן את רבו: וחייב לכבדו בשאר דרכיו במשאו ובמתנו ועשיית חפצו כיצד היה צריך לבקש על שום דבר בעיר (יא) ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו אף ע"פ שיודע שישלימו ג"כ הדבר בשבילו אעפ"כ לא יאמר עשו לי דבר אחד בשביל עצמי אלא בשביל אבא כדי לתלות הכבוד באביו וכן כל כיוצא בזה יכלול בכל דבריו שהוא חושש לכיבוד אביו ולמוראו (יב) אבל אם יודע שלא ישלימו לו חפצו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו כיון שלא יעשו בשבילו וחייב לעמוד מפניו כתב הרמב"ם האב שהיה תלמיד לבנו אין האב עומד לפני הבן ולא עוד אלא הבן עומד מפני אביו

וזה שמאכילהו ומשקהו היינו משל אב אם יש לו אבל הבן אינו חייב ליתן לו משלו בפ"ק דקידושין (לב:) אהא דתניא כיבוד מאכיל ומשקה איבעיא להו משל מי רב יהודה אמר משל בן רב נתן בר אושעיא אמר משל אב אורו ליה רבנן לר' ירמיה ואמרי לה לבריה דרב ירמיה כמ"ד משל אב ופסקו הרי"ף והרא"ש והתוס' כמ"ד משל אב וכתבו שכן פסק בשאלתות ד וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות ממרים ונראה דטעמא משום דהוי רב יהודה יחיד לגבי רב נתן ורבנן דאורו כוותיה ועוד דכיון דאורו הכי הלכה למעשה הכי נקיטינן: **ומ"ש** ואם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן את אביו כפי מה שהוא יכול כ"פ שם הרי"ף והרא"ש והתוס' וכתבו שכן פסק בשאלתות וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכות ממרים. ונראה שאף על פי שיש לו אינו חייב לספק כל מזונות הצריכים לאביו אלא כופין ליתן לו כפי מה שהוא חייב לתת לצדקה לפי ממון שיש לו וכ"כ מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו דסקלינן מיניה בתורת צדקה ויהבינן לאבוה והכי דייק נמי לישנא דהרמב"ם ורבינו שכתבו ואם אין לאב ויש לבן כופין את הבן וזן את האב כפי מה שהוא יכול: כתוב בתשובת הגהות מיימון דשייכי להל' ממרים דאם יש לו בנים הרבה כל מי מהם שנכוף לזונו ולא יוכל להסתפק ויצטרך לחזר על הפתחים אין לכופו אלא אותם שלא יצטרכו כדמשמע ה לשון אמיד כלומר אומדין אותו שיכול לעשות יציאה זו משלו וכיון דיש לו בנים שיכולים לפרנסו בלא סיבוב תבא מארה לבניס שיש להם משלהם לפרנסו ויגרמו לו לחזר על הפתחים כדאמרינן פ"ק דקידושין (לב.) תבא מארה וכו' ואף ע"ג דמשמע התם דאי בעי לקבל עליה לטותא שפיר מצי יהיב מעשר עני לאביו ה"מ מעשר עני דיליה דמיקלע ליה אבל לחזר על הפתחים בשבילו לא שאנו אומרים כל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחילה כדאיתא בנדרים פרק ר"א פותחים (סה.) והקרוב קרוב קודם לזונו וכ"ל דבבנים שיש להם נכסים מחשבינן לפי ממון כשאר צדקות כללא דמילתא לדידן דקי"ל משל אב אפי' היכא דאית נכסים לבן ובעי למיזייניה ממעשר לא מחינן ביה אבל אמרו תבא מארה וכו' אבל להעדפה אין לנו כח לכופו אבל מצוה איכא מדברי מהר"ם עכ"ל:

ואם אין לבן אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל לאביו אבל חייב לכבדו בגופו אף ע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזר על הפתחים בירושלמי פרק קמא דקידושין תני רשב"י כבד את אביך ואת אמך בין יש לו בין אין לו ואפי' הוא מחזר על הפתחים וכתבוהו התוס' והרא"ש שם וכתב הרא"ש עליו והא דאמרינן ואפי' הוא מחזר על הפתחים לא שיכבדהו משלו ויחזר הוא על הפתחים דהא קי"ל משל אב אלא בגופו מכבדו ובטל ממלאכתו ומתוך כך צריך לחזר על הפתחים עכ"ל. וכ"כ הר"ן בשם רבינו שמשון וכיוצא בזה כתבו הגה"מ בפ"ו מהל' ממרים בשם סה"מ:

ומ"ש רבינו בשם הרמ"ה גם ר"י כתב כן בשמו אלא שלא כתב דאית לבן מזונא לאיתזוני ביה ההוא יומא כמו שכתב רבינו אלא סתם וכתב ודוקא שיש לו ממון לזון את עצמו אפי' שיתבטל ממלאכתו ונראה שרבינו ליתן קצבה ליש לו ממון דקאמר הרמ"ה אתא ופריש דהיינו כדי לאיתזוני ביה ההוא יומא וטעמא דהרמ"ה מבואר מדברי ר"י דהיינו משום דגמרינן מכבוד המקום דאינו חייב לבטל ממלאכתו לבקר חולים ולנחם אבלים ושיחזור על הפתחים:

וישמשו בשאר דברים שהשמש משמש בהם את רבו היינו ברייתא שכתבתי בסמוך גבי איזהו כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא: והייב לכבדו בשאר דרכיו וכו' כיצד היה צריך לבקש על שום דבר בעיר ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו וכו' ברייתא בפ' קמא דקידושין (לא.) הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולהו בשביל אבא. ופירש"י הנשמע בדבר אביו למקום אם מכיר באנשי המקום שמכבדים אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפי' יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה הכבוד באביו שלחוני בשביל אבא שהוא צריך לי אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי ור"י כתב בשם הרמ"ה שאפי' אינם חולקים באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אף ע"פ שתלה באביו: וחייב לעמוד מפניו שם רב יוסף כד שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמיה שכינתא דאתיא וכן משמע מדאיבעיא לן התם (לג:) בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו משמע דבאינו רבו פשיטא דחייב לעמוד מפניו:

כתב הרמב"ם האב שהיה תלמיד לבנו וכו' בפ"ו מה' ממרים ובסמוך יתבאר טעמו: א"א

יש לתמוה על מ"ש וקרעו בגדיהם שזה הוא מכלל הכבוד אבל הרמב"ם והסמ"ג דקדקו בזה ע"ש: **וזה** שמאכילהו ומשקהו היינו משל אב. מסקנא דגמרא פ"ק דקידושין וז"ל הר"ן ומסקינן משל אב דכיון דעבדו בה עובדא הכי הילכתא: ומ"ש אם יש לו. בתוס' שם וכ"כ כל המחברים ומ"ש ואם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן את אביו כפי מה שהוא יכול כ"כ הרמב"ם ופירושו שצריך ליתן לו כפי מה שהוא חייב לתת לצדקה לפי ממון שיש לו כשאר צדקות אבל א"צ להוציא כל ממונו על זה וכן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש וכן פירש ב"י וכן הוכיח הר"ן מסוגיית התלמוד אבל אין לפרש דעת הרמב"ם ורבינו דצריך ליתן לו מדין כבוד דאם כן היה צריך ליתן אפי' מגלימא דעל כתפיה כדי לקיים מצות כבוד אב שאין לה שיעור ומהו זה שכתבו כפי מה שהוא יכול אמנם בסמ"ג ובסמ"ק מבואר דכשאין לו לאב מחוייב הבן לזונו מדין כבוד ואף להשכיר עצמו בשבילו וכתב בסמ"ק דין זה בשם ר"ת וכדמשמע פשטא דהירושלמי שאומר אבל בכיבוד אב ואם אין כתוב בו מהונך שאפי' אין לך כלום אתה צריך לטחון ברחיים בשבילו ע"כ וכמ"ש בהגהת מיימוני פ"ו דהל' ממרים ולפ"ז היה נראה דגם לחזר על הפתחים הוא צריך כדי לזון את אביו לקיים מצות כבוד וכדמשמע מפשטא דהירושלמי שאמר והילו כבוד אב ואם אפי' מחזר על הפתחים חייב. אלא שבסמ"ק כתב ופי' ר"ת לא שיחזור על הפתחים בשביל אביו אלא חייב לפרנסו משלו אפי' אם יצטרך לחזר על הפתחים אח"כ ע"כ. ונראה שטעמו כיון שאין האב נהנה בגוף הבזיון שנתבזה הבן בחזרתו על הפתחים אין הבן מחוייב להתבזות בשביל אביו במה שאינו גוף הכבוד וסברא זו כתבו התוס' למ"ד משל בן ע"ש בדבור רב יהודה אומר משל בן ויש ללמוד משם דאף למאי דקי"ל משל אב אם אין לו לאב שאז הכל הוא משל הבן ג"כ אין הבן מחוייב בדבר שאינו גוף הכבוד. ויראה לי לפרש לפי דעתם דמאי דפרכינן בגמ' ודתניא מה להלן בחסרון כים אף כאן בחסרון כים ואי אמרת משל אב מנ"מ ולא משני בדלית ליה לאביו לומר משום דקרא סתמא כתיב דמי כתיב אין לאב להכי קא משני דבכל ענין איכא חסרון כים בבטול מלאכה וכן מאי דפרכינן מדאמר עד היכן כבוד אב כדי שיטול ארנקי כו' ואי אמרת משל אב מנ"מ ולא משני דנפקא ליה מינה טובא שאם יפסיד האב נכסיו יתחייב הוא לפרנסו הא נמי לא קשיא דודאי על הספק דשמא יפסיד נכסיו כ"כ עד שלא יהיה לו ממה לפרנס את עצמו אין ראוי להכלימו ועוד אף אם יפסיד כ"כ אפשר שיחזור וירויח כדי פרנסתו ולהכי משני דראוי ליורשו דהשתא איכא הפסד ידוע ואפ"ה אין לו להכלימו ולפ"ז התיישב דאין סתירה לדברי הסמ"ג והסמ"ק ור"ת מסוגיית התלמוד שכתב הר"ן כ"ל: **ומ"ש** ואם אין לבן אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל לאביו פי' אף ע"פ דאין זה כי אם טירחא בגופו אפ"ה פטור מאחר שאין זה גוף הכבוד וכמו שכתבתי בסמוך לדעת ר"ת וה"ה דאין הבן צריך לעשות שום מלאכה להשתכר כדי ליתן השכר לאביו ומה שהבן מחוייב לטרוח לכבדו בגופו היינו דוקא כשהטירחא הוא גוף הכבוד ולא היה צריך לרבי' לפרש דא"צ לכבדו משלו ויחזור הוא על הפתחים וכלשון הרא"ש שכתב כן דהא עדיפא מיניה קמ"ל דאף אינו מחוייב לטרוח בשבילו בגופו כל שאיננו גוף הכבוד ואם כן מיניה נשמע במכ"ש שא"צ ליתן לו משלו דלמאי דקי"ל משל אב לעולם אינו חייב ליתן אפי' אין לו לאב אלא מדין צדקה ופשיטא דמדין צדקה אינו חייב אא"כ כשיש לו כדי סיפוקו וזהו דעת הר"ש שכתב הר"ן אבל דעת הג"ה מיימוני היא כסברת ר"ת כמו שנתבאר לשם להדיא בהג"ה המתחלת כן איתא בתלמוד כו'. ומ"ש שם בהג"ה שנייה לה דמאי שאמרו בתלמודא דידן מה להלן חסרון כיס דהיינו שצריך לבטל ממלאכה זהו דוקא כשיש לו לאב וכמו שנתבאר להדיא בסה"מ ומעתה התבאר לך שלא דק ב"י במ"ש דדברי הגה"מ בשם סה"מ הם כדברי הרא"ש והר"ש ודו"ק: וכתב הרמ"ה דוקא דאית ליה לבן ממונא כו' טעמא משום דס"ל דהירושלמי שאומר גדול כבוד אביו מכבוד המקום שאפי' אין לו חייב לכבדו ואפי' לחזר על הפתחים הוא חולק אתלמודא דידן שאומר השוה הכתוב כבודם לכבוד המקום ותלמודא דידן עיקר הילכך דוקא בדאית ליה לבן מזונא הא לאו הכי לא מיחייב דומיא דכבוד המקום שאינו חייב לבטל ממלאכתו לבקר חולים ולנחם אבלים ושיחזור על הפתחים אבל כבר כתבתי בתחילת סימן זה דתלמודא דידן לא קאמר השוה כו' אלא להגדיל העונש וזהו דעת כל המחברים והמפרשים שפסקו כהירושלמי והרמ"ה יחיד הוא בדבר זה.: כתב הרמב"ם האב שהיה תלמיד כו' כבר כתב הב"י טעם מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בזו עיין עליו וכתב עוד להקשות על דברי הר"ן גם תירץ ואמר ואפשר שטעמו כו' ואין תירוץ זה מתיישב שהרי הר"ן כתב ובודאי דקימה דרכו

דרכי משה

יכול לקיים לאחר התנאי דודאי לא נדר אלא שלא לאכול פת לאחר שיאכל התנאי עכ"ל וע"ש:

רמ (א) כתב הר"ן פ"ק דקידושין דף תרל"ה ע"א ואפילו אין לאב בן לא מחוייב לפרנסו אלא בתורת צדקה וכ"פ האלפסי עכ"ל ול' אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע הכי דמשמע הא אם א"צ לשאול על הפתחים כדאמרינן חייב לפרנסו אע"פ שבוודאי בכה"ג לא מחוייב כ"כ לוותר ליתן מכח צדקה וצ"ע וכתב בהגהת מרדכי ד' ר"מ בב"ב

פרישה

בפניו: (ח) כפי מה שהוא יכול ר"ל לפי יכולתו ליתן לצדקה עיין בב"י בתשובת מיימוני שהביא. ובזה ניחא דל"ת דהא כבר כתבתי דאין ב"ד מצווין לכפות אכיבוד אב ואם ולמה כתב כאן שכופין הבן די"ל דכפייה דכאן אינו אלא כפי מה שמחוייב ליתן לצדקה וזה פשוט דכופין על הצדקה אבל אשאר כבודים אין ב"ד נזקקין ואע"ג דלצדקה עצמה הוה מ"ע שמתן שכרה בצידה שאני לצדקה דאית בה ג"כ במצות ל"ת וכמ"ש לקמן ר"ס רמ"ח בהדיא בשם התוס': (ט) וכתב הרמ"ה דוקא דאית ליה ממונא לאיתזוני ביה ההוא יומא. עיין בא"ע סימן קנ"ה מ"ש שם בדקדוק מזון ההוא יומא: (י) לא מחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים דגמרינן מכיבוד המקום דאינו מחוייב לבטל ממלאכתו לבקר חולים ולנחם אבילי' ושיחזור על הפתחים: (יא) ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו אע"פ שיודע שישלימו ג"כ הדבר בשבילו אע"פ כן לא יאמר כו' כצ"ל: (יב) אבל אם יודע שלא ישלימו חפצו בשביל אביו כו' משמע הא אם יש ספק בדבר אם ישלימו בשביל אביו יבקש בשביל אביו ומריש דבריו יש לדקדק איפכא ונראה

דרישה

ממרים כ"כ אלא דבשמות שקורין בו כל העם שהתיר לקרות בהן לאחרים כתב שם דוקא שלא בפניו עכ"ל ולעד"נ שלא היה כ"כ בספרי הרמב"ם שביד רבינו או שלא היה גורס לו וממקו מספרי הרמב"ם שהיה בידו וכן נראה מוכרח דע"ם הוא דאל"כ קשה דברי הרמב"ם אהדדי וכמו שהקשה הב"י עצמו בכסף משנה שלו בפ"ב מהלכות ת"ת ובב"י ג"כ רימז הקושיא קצת בסי' רמ"ב. והוא זה שבפ"ו מהת"ת כתב הרמב"ם ז"ל ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו ואפילו שלא בפניו והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע ידע שהוא פלוני כו' וכתב שם הכסף משנה ז"ל ומ"ש והוא שיהיה השם פלאי זו היא סברת רבינו עצמו וכ"כ בפ"ו מהלכות ממרים ולא יקראו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מורי. היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם ויראה לי שאין ליזהר בכך אלא בשם שהוא פלא כו' עד בכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו עכ"ל ומסיק ע"ז וכתב ז"ל אבל קשה דהתם משמע דדווקא לאחרים יותר כשאין השם פלא אבל להם אסור וגם לאחרים דמותר ה"מ שלא בפניו אבל בפניו לא והכא משמע דאפילו להם

חדושי הגהות

ד פ' יתרו סי' נ"ו ד"ה ברם צריך וע"ש בהגהות ראשון לציון: ה ר"ל לשון אמיד הנזכר בכתובות (מט.) דאי אמיד הוא כייפינן ליה לתת לבניו מזונות ע"ש: ר"ל

אביו אף ע"פ שהוא תלמידו (יג) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שכל אחד עומד בפני השני ועד היכן הוא כיבוד אפי' נטל כיס מלא מעות ומשליכהו לים בפניו אל יכלימהו וכתב הרמב"ם אפי' זרק כיס של הבן לים (יד) ור"י פירש למאי דפסקינן שא"צ לכבדו משלו ודאי אם זרק כיס של הבן יכול למונעו אלא מיירי בכיסו של אביו אינו יכול להכלימו כדי למונעו אע"פ שעתיד ליורשו כתב הרמ"ה הא דבארנקי של בן מצי לאבלומיה דוקא מקמיה דשדייה לים דאפשר דממנע ולא שדייה ליה אבל בתר דשדייה אסור לאכלומיה דמאי דהוה הוה והשתא כי שתיק כיבוד שאין בו חסרון כיס הוא ומיחייב בגויה ודוקא לאכלומיה (טו) אבל למתבעיה בדינא שרי לאתבועיה: חייב לכבדו אפי' לאחר מותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר (טז) כך אמר אבא מרי אלא יאמר כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו (ד) בד"א תוך י"ב חדש אבל לאחר י"ב חדש (יז) בזוכרו אומר ז"ל: כתב הרמב"ם מי שנטרפה דעתו של אביו או

דרכו אינה אלא מדין חכם אלמא דס"ל להר"ן האי סברא מבחוץ דאין חילוק בין חכם שאינו רבו ובין שהוא רבו וליכא דפליג עלה אף בתלמודא דידן ולפעד"נ דהר"ן ז"ל ס"ל דע"כ לא קא מיבעיא לן בנו והוא רבו מהו אלא לעמוד מפניו בפרהסיא דאף ע"ג דהבן והאב מוחלין על כבודן זה לזה והרב או האב שמחל על כבודו כבודו מחול מ"מ איכא למיחש לבזיון התורה או בזיון כבוד אביו לגבי שאינו מכיר את שניהם ולפיכך אין ראייה מגמרא דילן בעובדא דאימיה דרבי טרפון דכל אימת דהוה בעיא למיסק לפוריא גחין וסליק כו' דהוה בצינעא אבל הך עובדא דהירושלמי דהלכה לטייל בחצר דהוי פרהסיא לבני ר"ה שעוברים לפני החצר איכא ראייה כדברי הר"ן וסעד לזה ראיתי במרדכי בשם התוספתא אמאי דקאמר בפ"ק דקידושין אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא ערבית ושחרית מיהו נ"ל שדעת הרמב"ם בפסק זה הוא מטעם אחר והוא דהו"ל בפשיטותא קמייתא דגמרא מדקאמר התם סוגיא קום מקמי אבוך אלמא דבנו והוא רבו צריך שיעמוד מפני אביו דהכי משמע פשטא דהאי מימרא ולא סמכינן אדיחויא דקאמר תלמודא שאני רב יחזקאל כו' אבל הילכך פשיטות דפשטא דמימרא דריב"ל אני איני כדאי משמע טפי כדדחי תלמודא אני איני כדאי לעמוד מפני בני ואפי' הוא רבאי דהא אנא אבוה הכי נקטינן : ועד היכן הוא כבוד אפי' נטל כיס כו' פ"ק דקידושין שאלו את ר"א עד היכן כבוד אב ואם א"ל כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו . והרי"ף גריס כדי שיטול ארנקי שלו וקשה לפי גירסתו מאי דקמותיב בגמרא למ"ד משל אב מנ"מ לבן אם ישליכנו לים ומאי רבותיה דאינו מכלימו . ומשני בראוי ליורשו דהיאך אפשר לומר דבארנקי דשל אב מיירי הא קתני להדיא ארנקי שלו . וי"ל דה"ק דאי אמרת שלא אין חיוב הכבוד אלא משל אב א"כ אפי' הארנקי של הבן מאי רבותיה דאינו מכלימו הלא אינו מפסיד כלום דהאב צריך לשלם לו כל ההפסד כאילו הפסידו אחר דמשום דאביו הוא אין לו רשות להפסיד ממון בנו אלא ודאי דא"ל לפרוע לבן מה שהפסיד א"כ בע"כ דהבן מחוייב לכבדו בממונו וזהו כבודו שיש לו קורת רוח בזריקה זו כגון שזרקו למירמא אימתא אאינשי ביתיה כמ"ש בתוס' ומשני ס"ם ראוי ליורשו הוא ונחסר ירושתו וכך הם דברי הרמב"ם והסמ"ג שכתבו ג"כ ארנקי שלו וה"ט דאף לאותי דקי"ל משל אב אפ"ה אין לו להכלימו שהרי צריך לשלם לבן כל הפסידו כנלע"ד נכון ליישב לפי דעתם . ולפ"ז אין דברי ר"י שהביא רבינו שום השגה על דברי הרמב"ם מיהו אי אפשר לקיים דברי ר"י היכא שאין לו לאב לשלם דאז ודאי יכול למונעו . ותדע שהרי למעלה כתב רבינו בלי שום חולק ועד היכן מוראם אפי' היה לבוש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו כו' והשתא מדכתב וקרעו בגדיו שזהו הפסד ממון למה לא יוכל למנעו לאותי דפסקינן משל אב וכדברי ר"י אלא בע"כ מאחר שצריכנא לשלם לו הפסדו צריך ליזהר שלא יכלים אותם . א"כ ר"י סובר דכדי שלא יטריח למיקם בדינא ודיינא יכול למונעו אפי' יש לו לאב לשלם והיא דקרעו בגדיו מיירי בענין שאי אפשר למונעם כגון שהיו אביו ואמו מטורפין וכמ"ש התוס' אמעשה דדמא בן נתינה או בשעת כעסם וכה"ג ולפ"ז נ"ל שר"י מפרש כפירש"י ודלא כהרי"ף והרמב"ם וסמ"ג . גם הרמ"ה מפרש כפירש"י ור"י ולכן כתב דדוקא מקמי דשדייה ליה כו' והיינו אפי' יש לו לשלם כי היכי דלא למיקם עמיה בדינא ודיינא אבל בתר דשדייה כו' מיהו פי' ר"י נראה יותר ברור למעיין בו ואין דברי הב"י ברורין בביאורו לזה גם הרב מהר"א שטיין גמגם בפירושו לזה והפי' שכתבנו נראה פשוט וברור : כתב הרמב"ם מי שנטרפה כו' הר"ן ובעל מגדל עוז כתבו שדברי הרמב"ם

וא"א ז"ל כ' שכל א' עומד מפני השני בפ"ק דקידושין (שם) איבעיא לן בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו ולא איפשיטא ותו איבעיא לן בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו והא נמי לא איפשיטא וכ' הרא"ש וספיקא דאורייתא הוא ויעמדו זה מפני זה וכתב עוד אמרו על ר"מ מרוטנבורק שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו והר"ן כתב שר"ח פסק שאף ע"פ שהוא רבו חייב לעמוד מפני אביו אבל אביו אינו חייב לעמוד מפניו וכבר נתבאר בסמוך שכן פסק הרמב"ם ז"ל ונתן הר"ן טעם לדבריהם דאף ע"ג דלא איפשיטא בגמרא דילן ילפינן לה מדגרסינן בירושלמי אמו של ר"ט ירדה לטייל בתוך חצירה ונפלה קורדייקין שלה (פי' מנעל שלה) והלך ר"ט והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהם עד שהגיעה למטתה פעם אחת חלה ר' טרפון ונכנסו חכמים לבקר אמרה להם התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי אמרין לה מאי עביד לך יותר ותנית להו עובדא אמרו אפי' הוא עושה כן אלפיים עדיין לא הגיע לכבוד שאמרה תורה ע"כ ובודאי דקימה דרבו אינה אלא מדין חכם ואם איתא שאין הבן חייב לעמוד מפני אביו כשהבן רבו לא היתה אמו של רבי טרפון רשאה לקבל הימנו כך הילכך אף ע"ג דבגמרא דילן מספקא לן שבקינן ספיקין ונקטינן פשטייהו עכ"ל . ותמהני עליו דהא בגמרא דילן מייתי נמי דרבי טרפון כל אימת דהות בעיא אימיה למיסק לפוריא גחין וסליקא ואמרו לו חכמים עדיין לא הגעת לחצי כבוד ואפ"ה איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו ולא פשטוה מההוא עובדא משום דרב שאני א"נ משום דאף ע"ג דאין הבן חייב לעמוד מפני אביו כשהבן רבו מ"מ אם רצה לעמוד מפניו או לכבדו בכמה מיני כיבוד רשאי האב לקבל ממנו (ב) ואפשר שטעמו ז"ל לומר דכיון דלא איבעיא להו בירושלמי משמע דמיפשט פשיטא להו מההוא עובדא דלא מפלגי בהאי מילתא בין רבו לחכם שאינו רבו וכיון דלדידהו פשיטא להו שבקינן ספיקיה ונקטינן פשטייהו : ועד היכן הוא כיבוד אפי' נטל כיס מלא מעות ומשליכו לים בפניו אל יכלימהו בפ"ק דקידושין (לב.) שאלו את ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ומייתי לה בגמרא לאותובי למאן דאמר דאין הבן חייב להאכיל את אביו משלו אלא דוקא משל אב דאם כן האי ארנקי דקאמר ר"א בשהוא של אב דוקא הוא ואם כן מאי נפקא ליה מיניה לבן אם ישליכנו לים ומאי רבותיה כי אינו מכלימו ומשני בראוי ליורשו ומשמע דלדידן דקי"ל דאינו חייב להאכילו אלא משל אב האי ארנקי דר' אליעזר בשהוא של אב דוקא וקמ"ל דאף ע"פ שהוא ראוי ליורשו אינו רשאי להכלימו אבל אם הארנקי של הבן רשאי להכלימו וזהו דעת ר"י שכתב רבינו אבל הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים כתב עד היכן הוא כיבוד אב ואם אפי' נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק וגם הרי"ף כתב בהא דר' אליעזר כדי שיטול ארנקי שלו ויזרקנו לים ומאחר שהם ז"ל פסקו דאינו חייב להאכילו אלא משל אב דוקא קשה היאך פסקו דכדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים אפי' בארנקי של בן היא וי"ל דס"ל ז"ל דכי אמרינן דוקא משל אב ה"מ לכבדו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם וכבר נזכר זה בדברי הר"ן ז"ל (ג) א"נ הא דאמרינן דמשל אב דוקא היינו מדינא דאינו חייב לחסר כיסו בשבילו אבל מ"מ אם יחסר כיסו בשבילו בכלל מצות כיבוד הוא ולישנא דעד היכן כיבוד אב ואם הכי דייק וא"ת אם כן מאי מותיב מינה למ"ד משל אב י"ל דה"נ דמאן דאותיב לא אסיק אדעתיה לפלוגי בהכי ומאן דתריץ הו"מ לשנויי ליה הכי אלא דאהדר ליה לפום שיטתיה דלא הוה מפליג בינייהו :

(ב"ה) ודברי מהרי"ק בחילוקים דשייכי לענין זה בשורש קס"ז :

חייב לכבדו אפי' לאחר מותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו וכו' ברייתא שם (לא:) ופירש"י הריני כפרת משכבו . עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו : לאחר שנים עשר חדש . כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש : כתב הרמב"ם מי שנטרפה דעתו של אביו וכו' בפ"ו מהל' ממרים וכתב הראב"ד אין הוראה זו נכונה וכו' דברי הרמב"ם נכונים וברורים הם מדגרסינן בפ"ק דקידושין שם רב אסי הוה ליה ההיא אימא זקינה אמרה ליה

דרכי משה

בב"ב ע"א א"ר יהודה חבא מארה למי שמאכיל אביו ואמו מעשר עני כו' והא בברייתא מתיר ליתן לאביו מעשר עני והוא השיב דוקא אם הם שניהם עניים אבל אם הבן עשיר תבא מארה לו מכאן אני למד דאם אדם עשיר הפריש צדקה לא יפרנס אביו ממנו שלא תבא לו מארה עכ"ל וכ"ה במרדכי פ"ק דב"מ דף קל"ה ע"ב וחידושי אגודה במס' פיאה (ב) אבל יש לתמוה אהא דאיתא באשיר"י כתב בשם מוהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פניו של אביו ולא רצה שאביו יבא אליו למה לא מחל על כבודו כמו שעשה ר"ט לאמו וא"ל דמוהר"ם היה רבו של אביו דא"כ למה תלה טעמו שכיון שעלה לגדולה לא הקביל פניו של אביו דאם היה רבו של אביו מה תלוי בגדולתו ונ"ל דלפי דס"ל למוהר"ם דר"ט לא עביד רק בצינעא אבל בפרהסיא יש לחוש משום הרואין שאינם מכירין אותו ונ"ל דמ"מ אם דש בעירו וניכר לכל שהוא אביו שרי כנ"ל : (ג) וכן מהרי"ק סימן קס"ז בין כיבוד למורא אמנם בת"ה סימן ס' משמע דאין לחלק בין כיבוד אב להיכא דמצערו : (ד) ובתא"ו נ"א ח"ז דה"ה אם אמר מפיו שאר דברים בלא בית המדרש אף ע"פ שאינו דבר שמועה ואינו מחלק בין אינו דבר שמועה לדבר שמועה עכ"ל מצאתי בהג"ה באלפסי פ"ק דקידושין הא דצריך לומר הריני כפרת משכבו נראה בעיני שלא אמרו כן אלא כשמזכירו בפה אבל כשמזכירו בחתימתו אפי' תוך י"ב חדש אין אומרים זה הלשון שהרי חתימתו קיימת אפי' אחר יב"ח עכ"ל אמנם אני ראיתי בספרי הפוסקים ובפרט בב"י שכתב דינים

דרישה

לשם מותר בפניהם וכ"ש לאחרים וכשהשם פלא משמע התם דאפי' שלא בפניו אסור שהרי כתב שכשאין השם פלא קורא לאחרים שלא בפניו הא אם הוא פלא אפי' שלא בפניו אסור וכאן כתב שלא יזכיר שמו בפניו גם צריך תלמוד מנ"ל דצריך לשנות שם האחרים עכ"ל כסף משנה והנה כל אלו הג' קושיות שהקשה לדברי הרמב"ם אהדדי קשה לפי מה שנגרס בהל' ממרים בסיפא שלא בפניו לכן נראה שרבינו השמיטו מהעתקתו לדברי הרמב"ם מפני שנ"ג לה ובזה ניחא הכל שגם בהל' ממרים לא אסר בשם אחרים אלא דוקא כשהוא פלאי וגם בפניו אבל בפניו בלא פלאי או פלאי ושלא בפניו שרי כמ"ש בהל' ת"ת שלא אסר שלא בפניו כ"א לקרות לרבו והוא פלאי אבל אחרים שלא בפניו בכל ענין שרי . ומ"ש בהל' ת"ת דאפי' תלמיד לרב אינו אסור לקרות אלא בשם פלאי נראה פשוט דלא כ"כ אלא משום שכתב שאפי' שלא בפניו אסור וזה אינו אסור אלא בשם פלאי אבל בפניו פשוט דאפי' אינו פלאי אסור לקרותו בשמו ואף ע"ג דלא כ"כ בהדיא סתמא כפירושו דמי דזיל בתר טעמו למה אסור שלא בפניו בשם פלאי גם אין שייך ל' קריאה שלא בפניו וע"כ צ"ל כיון שהכל יודעין כשמזכיר אותו שם דרך שמועה אפי' שלא בפניו דשם רבו הוא מזכיר הו"ל כאילו קראו לפניו לעיניהו לנוכח ומק"ו כשאנו ראינו בעינינו שקראו בשמו לנוכח עיניהו ומדבר עמו וק"ל ומזה נתיישב נמי דנענש גחזי על שקראו רבו בשמו אפי' שלא בפניו אע"ג דשם אלישע אינו שם פלאי כי כמה אלישע נינהו בשוקא וכדאיתא בפ' חלק ו"ל ה"ד אפיקורס א"ר נחמן זה הקורא לרבו בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע כו' וכסף משנה הביא למאמר זה אמ"ש הרמב"ם דאסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו אפי' שלא בפניו ובזה שיהיה בשם פלאי . וק' הלא שם אלישע אינו פלאי

פרישה

ונראה דדוקא דרישא עיקר וסיפא לא כתב אלא מילתא דפשיטא ומינה נלמד ממילא לספיקא וגם י"ל דה"ק דכשיודע שיעשו בשביל אביו צריך לבקש בשביל אביו וכשיודע שלא יעשו בשביל אביו אסור לבקש בשבילו וכשאינו יודע הוא רשות : (יג) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שכל א' עומד בפני השני כ"כ ב"י ורמ"א ואם רוצה הבן למחול על כבודו ולשמש אביו הרשות בידו והא רב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא בצינעא או בפרהסיא והכל יודעין שהוא אביו אבל אי לאו הכי יש לחוש לבזיון תורה ויש להרחיק זה מזה וכן עשה מהר"ם מרוטנבורק עם אביו שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו אשיר"י : (יד) ור"י פי' למאי דפסקינן שא"צ לכבדו משלו כו' והרמב"ם י"ל דס"ל דכי אמרינן דוקא משל אב ה"מ לכבדו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם (עיין בתשובת קלון סימן קע"ו שמתרץ לרמב"ם עכ"ה) א"נ הא דאמרינן דמשל אב דוקא היינו מדינא דאינו חייב לחסר כיסו בשבילו אבל מ"מ אם יחסר כיסו בשבילו בכלל מצות כיבוד היא ב"י : (טו) אבל למתבעיה בדינא שרי לאתבועי' והא דלא כתב רבינו כן לעיל מיניה גבי היה לבוש בגדים חמודות כו' לא יכלים כו' דלעיל לא בא רבינו לדבר בעיקר הדין רק לכתוב עד היכן מורא ועד היכן כיבוד וק"ל : (טז) כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו וכ"ה בתמו' ופירש"י עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו אבל לאחר י"ב חדש כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם רק י"ב חדש וכן הדין כשמזכיר רבו אחר מותו וכ"כ הרשב"ץ והביאו ב"י ס"ס רמ"ב ויש מחמירין אפי' בכתיבה אם מזכיר שם אביו או אמו וכן נוהגין ר"ל אע"פ שבכתיבה קיימת לאחר י"ב חודש רמ"א (בשם נימוקי יוסף עכ"ה) עיין בש"ע :

(יז) בזוכרו אומר זלה"ה ר"ל וכרונו לחיי העולם הבא בב"י ובש"ע הגירסא ז"ל לחוד ע"ש : היו

חידושי הגהות

ו ר"ל שמחלק בין כיבוד אב לצער אביו ולצערו קרי מורא :

או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירווחם עליהם ואם א"א לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר יניחם לו וילך לו ויצוה לאחרים לנהגם כראוי [ז] (יח) וכתב הראב"ד אין זו הוראה נכונה אם הוא יניחם וילך לו למי יצוה לשומרם: ראה לאביו שעבר על ד"ת (יט) לא יאמר לו עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך ומתוך שיזכירו יבין מעצמו ולא יתבייש אמר לו אביו השקני מים (כ) ומצוה לפניו לעשות אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים יניח לאחרים לעשותה ויעסוק בכיבוד אביו ואם אין שם אחרים לעשותה יעסוק במצוה ויניח כיבוד אביו שהוא ואביו חייבין במצוה נדול (כא) ת"ת מכיבוד אב ואם אמר לו אביו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים מניח את אמו ועוסק בכיבוד אביו שגם אמו חייבת בכבוד אביו ואם נתגרשה שאינה חייבת בכבודו (כב) אז שניהם שוין לכבדם זה כזה אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאומר לו לעבור על מצוה לא תעשה או שאומר לו לבטל מצות עשה (כג) אפי' מצוה של דבריהם לא ישמע לו וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה האב שצוה לבנו שלא ידבר עם פלוני שלא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב והבן היה רוצה להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו אין לו לחוש לצוואתו שאסור לשנוא לשום אדם אם לא שיראהו עובר עבירה והאב שצוהו לו לשנוא לאו כל כמיניה להעבירו על דברי תורה (כד) ואחד האיש ואחד האשה שוין בכיבוד ובמורא של אב ואם אלא שהאיש יש בידו לעשות והאשה אין בידה לעשות (כה) שרשות אחרים עליה לפיכך אם נתגרשה או נתאלמנה שניהם שוים. כתב הרמב"ם ממזר חייב בכיבוד אביו ואמו ומוראן (כו) אף ע"פ שהוא פטור על מכתן וקללתן עד שיעשו תשובה אפי' היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו וה"ל כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרינן [ב"ק צד:] גבי (כז) [ג] הניח להן אביהן פרה גזולה חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם ופריך והא לאו עושה מעשה עמך הוא פי' ואין חייבין בכבודו ומשני כשעשה תשובה אלמא כל זמן שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו. אע"פ שאדם חייב לירא מפני אביו ואמו מאד ולכבדן אסור לאדם להכביד עולו

לוה בעינא הכשיטין עבד לה בעינא גברא נעיין לך בעינא גברא דשפיר כוותך שבקה ואזל לארעא דישראל וכן דעת הר"ן דהאי עובדא מוכח כדעת הרמב"ם ז"ל ותמה על הראב"ד למה השיגו: **ראה** לאביו שעבר על דברי תורה וכו' (פא:) ודברי רבינו כפירש"י ברייתא שם (לב.) ובפרק הנשרפין והרמב"ם כתב בפ"ו מה' ממרים יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו ואיתא תו התם דה"ה אם אביו אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכי: **אמר** לו אביו השקני מים ומצוה לפניו לעשות וכו' שם פלוגתא ואיפסיקא הלכתא כאיסי בן יהודה דאמר הכי ופירש"י ויש מצוה אחרת לפניו לעשות כגון לקבור המת או לויה ע"כ כלומר דבמצוה עוברת עסקינן דאם אינה עוברת אע"פ שא"א לה לעשות ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשנה וכ"כ ר"י (כ"א ח"ד) בשם הרא"ש ז"ל:

וכתב הר"ן על הא דאיסי בן יהודה ה"מ כשמתיקן לפניו אבל כשהתחיל המצוה אע"פ שאיפשר לעשותה ע"י אחרים אם נזדמנה לו מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים לא יניח את הראשונה דהא קיימא לן דעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא מפלגינן בין מצוה למצוה והכי משמע מדברי רש"י שכתב ויש מצוה אחרת לפניו: גדול ת"ת מכיבוד אב ואם מימרא בספ"ק דמגילה (דף טז:) וילפי לה מיעקב שכל אותם שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם:

אמר לו אביו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים מניח את אמו וכו' בפרק קמא דקידושין (לא.) שאל בן אלמנה אחת את רבי אליעזר אבא אומר השקני מים ואימא אומרת השקני מים אי זה מהם קודם אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכביד אביך והכי תנן כמי בסוף כריתות (דף כח.): **ומ"ש** ואם נתגרשה וכו' שם בסוף הברייתא אמר ליה רבי נתגרשה מהו א"ל מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להם מים בספל וקעקע להם כתרנגולי' ופירש רש"י שבן אלמנה אתה ולא צריך אלא ללמוד באת ואני אומר לך שכבוד שניהם שוים עליך הטל להם מים בספל וקעקע קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולים ולפי שלא היה צריך לעשות והוא שאלו כמי שאלו לעשות השיבו בלשון שחוק והרי"ף השמיט האי סיפא דברייתא וגם הרמב"ם לא הזכיר דין זה והטעם משום דמדיקא דרישא משמע דיהיב טעמא מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו ומשמע הא לאו הכי כבוד שניהם שוה ולאי זה מהם שירצה יקדים כנ"ל אבל רבינו ירוחם כתב אם נתגרשה מאביו שניהם שוים ונותן מים בספל ואומר להם בואו לשתות ולא יקדים אחד לחבירו ע"כ לשונו ואין נראה כן מדברי רש"י אלא כמ"ש:

אמר לו אביו לעבור על ד"ת וכו' בסוף פ"ב דמציעא (לב.) תנן אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר אבידה הרי זה לא ישמע לו ומייתי לה בגמרא התם ובפ"ק דיבמות (ה.) מדכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' כולכם חייבים בכבודי: ומ"ש דאפילו לבטל מצות עשה של דבריהם כן כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות ממרים ונראה שהטעם משום דכיון דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור הרי הם בכלל דבר תורה אי נמי דכיון דמאני ה' כולכם חייבים בכבודי ילפינן לה ומילי דרבנן ודאי הם כבודו של מקום אין לו לעבור עליהם בשביל כבוד אביו וכתבם א"א ז"ל בתשובה כלל ט"ו: ואחד האיש ואחד האשה שוים בכבוד ומורא של אב ואם וכו' עד שניהם שוים ברייתא ומימרא בפ"ק דקידושין (ל:) ופי' רשות אחרים עליה היינו בעלה שהיא משועבדת לו ולפיכך היא פטורה מכיבוד אב ואם בעודה נשואה:

כתב הרמב"ם ממזר חייב בכבוד אביו ומוראו וכו' בפ"ו מהלכות ממרים וטעמו מדתנן בפ"ב דיבמות (כב.) מי שיש לו בן מ"מ פוטר את אשת אביו מן החליצה ומן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ובגמרא ונ"מ לאיתויי מאי לאיתויי ממזר ומקשה בגמרא אמאי חייב על מכתו ועל קללתו קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ואוקמוה בשעשה תשובה וכתב הרי"ף על זה הני מילי לענין חיובא אבל לענין איסורא אפילו לא עשה תשובה אסור לבן להכותו ולקללו דגרסינן בפרק הנחנקין (פה.) לכל אין הבן נעשה שליח לא להכות אביו ולא לקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו וכ"כ הרא"ש לאפוקי מהתוספות שכתבו דהיא דהנחנקין בשעשה תשובה היא: ומ"ש רבינו וה"ל כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרינן גבי הניח להם פרה גזולה וכו' גם הגמיי' כ"כ בשם ספר המצות אלא שרבינו הוסיף דיבור אחד מדעתו וקראה גזולה ואינו כן דלא בגזולה מיירי אלא בשנטלה ברבית היא כמבואר בר"פ איזהו נשך (דף סב.) ואין משם ראיה לסתור דברי הרמב"ם דמדינא אינם חייבים להחזיר דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא אלא דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר ודוקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהויא לה היא פרה כאילו לא הורישה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והיא דבר המסויים הילכך אף על גב דעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתם להחזיר דלדידיה אזהר לבריה לא אזהר הילכך הוי לגמרי ממונא דידהו ואינם חייבין לכבד את האב בממונם דהא איפסיקא הלכתא כמ"ד משל אב אבל בשאר כבוד דלית ביה חסרון כיס אין הכי נמי דמחייבי אע"פ שהוא רשע כדמשמע מההיא דפרק הנחנקין (ה): אע"פ שאדם חייב לירא מפני אביו ואמו וכו' אסור לאדם להכביד

הרמב"ם הם תלמוד ערוך מהא דרב אסי הו"ל ההיא אמא זקנה כו' גם הב"י הסכים עמהם ושלא כהראב"ד ואני אומר דעת הראב"ד היא דההיא אימא לא נטרפה דעתה אלא זקינה היתה ולפי שלא היה יכול להשתדל לה בעל כרצונה הלך ממנה כדי שלא יעבור יותר על מה שתצוה אותו עוד ולא יוכל לקיים אבל מי שנטרפה דעתו שצריך שמירה יתירה אין הדעת נותנת שיניחם וילך לו דכיון דאינו מצווה לקיים ציווים ואינו ירא מעונש בעברו על ציווים שהרי אין להם דעת וא"כ אינו מחוייב כי אם להאכילם ולהשקותם ולשומרם והיאך ילך לו וכן יראה מדברי רבי' שהסכים לדעת הראב"ד והכי נקטינן ודלא כמו שפסק בש"ע להקל כהרמב"ם: כתב הרמב"ם ממזר כו' לכאורה יראה דטעמו מדמסקינן דאיסורא דרבנן איכא לבן להלקות ולקלל לאב אפי' לא עשה תשובה בין בשליחות בית דין בין שלא בשליחות ב"ד וכמו שיתבאר בסימן שאחר זה בס"ד א"כ ממילא אית לן דחייב בכבודו ומוראו דאי לא למה אסור לו להלקותו ולקללו הלא מצוה לבזות את הרשע ולהכותו ולקללו אלא בע"כ באביו החמירו שלא לבזותו אלא לכבדו אלא שקשה דא"כ אינו אלא מדרבנן כמו שלא להלקותו ולקללו מדרבנן ולשון הרמב"ם משמע דמדאורייתא חייב בכבודו ע"כ יראה דעת הרמב"ם ממה שדרשו בב"ר על וימת תרח בחרן ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברהם שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברהם את כיבוד אביו שהניחו זקן והלך לו והשתא קשה מה חשש איכא שיאמרו כו' הלא כיון דתרח רשע היה ועובד ע"ז לא היה חייב בכבודו אלא בע"כ דבכל ענין חייב בכבודו אבל רבינו השיג והביא ראיה שאינו חייב בכבודו ומשמע אפילו מדרבנן כמי אינו חייב לכבדו ולדידיה צ"ל דדוקא להלקותו ולקללו אסור אבל מותר לו למנוע עצמו מכבודו ומוראו בשב ואל תעשה ואפי' מדרבנן אין כאן איסור והב"י מיישב דעת הרמב"ם ואומר שאין ראייה מההיא דהניח להן אביהן פרה כו' ומחלק בין

דרכי משה

דינים בשם רבו וכ"מ שזכרו כתב הב"מ א"כ נראה דאין לחלק כתב מהרי"ל בתשובה סימן כ"ד דאין לחלק בזה בין אב לאם וגם על אמו צריך לומר הכ"ם: (ה) והמרדכי בפ' כיצד בשם

פרישה

(יח) אין זו הוראה נכונה כו' כצ"ל ועיין בדרישה: (יט) לא יאמר לו עברת על ד"ת כו' וה"ה אם אביו אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכא גמרא:

(כ) ומצוה לפניו לעשות אם אפשר כולי כגון קבירת מת או לויה רש"י ר"ל במצוה עוברת עסקינן דאל"ה יעשה המצוה אחר כך וכתב הר"ן דאם התחיל כבר במצוה יסיימנה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה: (כא) ת"ת גדול מכיבוד אב ואם ויליף לה מיעקב שכל אותן שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם שלכך א"צ לבטל מלימודו כדי לכבדן: (כב) אז שניהן שוין לכבדן ולאיזה שירצה יקדים: (כג) אפילו מצוה של דבריהם לא ישמע לו וילפינן לה מדכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם כולכם חייבים בכבודי ומצוה דרבנן נמי סמכו אלאו דלא תסור גם כל מצוה דרבנן הוא כבוד הש"י ב"ה: (כד) אחד איש ואחד אשה שוין כו' דכתיב איש אמו ואביו תיראו לשון רבים היינו בן ובת ונקט בתחילת הפסוק איש מפני שהוא חייב לעולם לאפוקי הבת פטורה כל זמן שנשאת לאיש כמ"ש בסמוך:

(כה) שרשות אחרים עליה ר"ל בעלה שהיא משועבדת לו ואף ע"ג דגם האיש אינו מחויב לפרנסו משלו כ"א משל אביו כנ"ל מ"מ אשה אפילו בגופה אינה יכולה לכבדו שהיא משועבדת למלאכת בעלה בכל עת: (כו) אע"פ שהוא פטור על מכתן וקללתן ר"ל פטור ממיתה אבל פשיטא דאסור לעשות כן שהרי ס"ל דמחויב אפי' לכבדו מכ"ש שלא יכנו ויקללנו וכמ"ש רבינו בהדיא בסימן רמ"א דאסור להכותו ולקללו אפי' בנגמר דינו דאביו להריגה מחמת עבירה ולא עשה תשובה וק"ל: (כז) הניח לכן אביהן פרה גזולה כו' ז"ל ב"י גם סמ"ג כ"כ בשם ספר

דרישה

פלאי כמ"ש אפ"ה נענש. אלא ע"כ צ"ל כמ"ש דזיל בתר טעמא דלעולם כשידוע שהשם שמולים מפיו רצונו להזכיר שם רבו הוא בזיון לרבו על שקראו בשמו לחוד ולא אמר פלוני רבי ומורי. והשתא ניחא דודאי כשאמר גמזי זו השמש וזה בנה אשר החיה אלישע אף שהיה שלא בפניו כ"ע ידעי דאלישע רבו היה וזהו גלותא דאלישע דלא קראו רבי וק"ל. ונראה שזהו טעם הש"ע שהשמיטו ג"כ בסימן זה ובסימן רמ"ב תיבת שלא בפניו ומהתימא על רמ"א שהגיהו שם בב' הסימנים. ואשר כתבתי ודקדקתי מהשמטת רבינו והמחבר ש"ע בעצמו הוא הנכון בעיני ודו"ק:

[ב] כתב הראב"ד אין זו הוראה נכונה כו' כתב ב"י ז"ל אם היה מוליא רבינו דין זה מלבו היה השגתו השגה אבל אחר שהוא מוליא אותו מעובדא דרב אסי אין מקום להשגתו וכ"כ הר"ן עכ"ל ול"נ דשפיר השיגו ורצונו כיון שכתב הרמב"ם ויצוה לאחרים כו' ש"מ דאפשר לאחרים שינהגו בו ואפ"ה אינו חייב הוא לנהגו בעצמו ואין הוראה נכונה דאם אחרים יכולין לנהוג בו כראוי כ"ש הוא שיודע לעשות רצון אביו וא"כ חייב הוא בעצמו לנהוג. דבשלמא בעובדא דגמרא לא נזכר שיצוה לאחרים ואפשר דמיירי שהיתה כבר נשתטה עד שא"א לשום אדם לנהוג בה אבל אם אפשר לאחרים כ"ש דאפשר לו וחייב והכי דייק לשון ההשגה שכתב אם הוא יניחם למי יצוה לשומרם דמשמע שכל שהוא אינו יכול לנהוג בו כ"ש אחרים דלב"י הכי הול"ל ואין זו הוראה שיניחם ויצוה לאחרים וק"ל: [ג] הניח לכן אביכן פרה גזולה כו' עפ"ר מ"ש ב"י שרבינו הוסיף דיבור אחד מדעתו וקראה גזולה ואינו כן דלא בגזולה מיירי אלא כשנטלה ברבית כו' ולכאורה היה נראה לומר דכא בפרק הגוזל בתרא מוכח דגם בגזולה קאי דשם בר"פ ד' ק"א ע"ב תנן הגוזל

חדושי הגהות

ז והדרישה כתב דשפיר השיגו דבשלמא בגמרא אפשר לומר שנשטית אמו בענין שלא היה באפשרי לשום אדם להנהיגה לכן שבקה והלך משא"כ להרמב"ם שכתב ויצוה לאחרים להנהיגה

עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול (כח) אלא ימחול ויתעלם עיניו מהם [ד] שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול (כט) והמכה לבנו גדול היו מנדין אותו שהרי עובר על ולפני עור לא תתן מכשול (ל) [ה] חייב אדם לכבד אשת אביו אע"פ שאינה אמו כל זמן שאביו קיים וחייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודם (לא) ומ"מ מצוה לכבדם אפי' לאחר מיתה חייב אדם בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו וחייב לכבד חמיו (לב) דכתיב אבי ראה גם ראה :

המקלל

בין כבוד דאורייתא לשאר כבוד ואני אומר דרבינו ס"ל דכיון דמצינו דאין חייבין בכבודו אין לנו לחלק מסברא גם הסמ"ג הביא ראייה זו דהניח להן אביהן ואף על גב דאיהו נמי ס"ל דאיכא איסור בהכאה וקללה אפילו לא עשה תשובה אלא ודאי דחילוק יש בין הכאה וקללה לכבוד ומורא דשרי אפי' מדרבנן כדפרישית מיהו נכון להחמיר כהרמב"ם וחייב לכבד חמיו דכתיב אבי ראה גם ראה וה"ה חמותו וכ"כ להדיא בספר אגדה לדרך ופשוט הוא ומלשון רבינו יראה שאינו חייב כי אם לכבדו כדרך שמכבד הזקנים בקימה והידור וכיוצא אבל במדרש שוחר טוב איתא בהאי לישנא אבי ראה גם ראה מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו משמע שכל מה שמחייב לעשות באביו מחוייב ג"כ לעשות בחמיו ותימא שלא כתב רבינו כן בפירוש גם שאר המחברים לא הביאו דין זה כל עיקר ונראה דמשום דבתר הכי מסיק א"ר יהודה אבי ראה אמר לשאול וגם ראה אמר לאבנר ורבנן אמרי אבי ראה אמר לאבנר דהוא מריה דאורייתא גם ראה אמר לשאול וכיון דרבנן אמרי דלא קרא לשאול אבי אין ראייה מכאן דצריך לכבד חמיו כאביו וכוותייהו נקטינן שהם רבים ומש"ה השמיטוהו הפוסקים אבל רבינו ס"ל דמ"מ חייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים כדפרישית דמדאמר גם ראה אלמא שסמכו במקצת לכבוד אב: **כתב** מהרי"ק בשורש ל' שנראה שאין בן הבן חייב בכבוד זקנו שהרי לא מצינו בשום מקום שיתחייב וצ"ל דאישתמיטתיה ההיא דבראשית רבה על ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק ר' יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו וכן פירש"י בחומש משמע להדיא דחייב לכבדו ותו דהרי למדו ממדרש שוחר טוב דחייב לכבד חמיו והסברא נותנת שחייב יותר בכבוד זקנו מכבוד חמיו שהרי זקנו נקרא אביו בתורה כדכתיב אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב וגו'. ומה שכתב מהרי"ק מדמכשר מר בריה דרב אשי בן הבן להעיד לזקנו אלמא דבני בנים אינם כבנים אלא לענין פריה ורביה וה"ה דאינן כבנים לענין כבוד אין זה ראיה כלל לפי ע"ד דודאי לענין עדות גלי לן קרא לא יומתו אבות על בנים וגו' בנים דוקא ולא בני בנים וזיל בתר טעמא דאתפליג דרא אבל לענין כבוד כבד את אביך כתיב ומרבויא דאת מרבינן אפילו בעל אמו ואשת אביו ואפילו אחיו הגדול כל שכן אבי אביו דהוא נקרא אביך ממש כדפרישית וכמו שכתב אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק וגומר ותו כיון דזקנו חייב ללמדו תורה כדאיתא פרק קמא דקידושין היאך סלקא אדעתיה דהוא נחשב לו לבן ללמדו תורה והוא אינו נחשב לו לאב לענין כבוד ותו דעיקר טעם הכבוד שהשוה כבוד אב ואם לכבוד המקום הוא משום ג' שותפין כמו שנתבאר בתחלת סימן זה א"כ מטעם זה גם אבי אביו בכלל השותפות ותו דהתוספות בריש יבמות כתבו דאע"פ דלענין עדות אמן דמכשר באבא דאבא פסיל בבן אחי ע"כ לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאשת אח שהבן כרעיה דאבוה הוא דקחשיב בתו ובת בתו קרובי עצמו טפי מאחותו ע"ש בדף ג' וא"כ ה"ה לענין כבוד איכא למימר דכרעיה דאבוה הוא ואינו דומה לעדות על כן נראה דבר ברור דחייב בכבודו אלא שכבוד אביו קודם וכדמשמע בב"ר שהבאתי וכן פסק הרב בהגהות ש"ע והכי נקטינן ולפ"ז נראה ודאי דאם אין לו לאב ולבן ויש לבן הבן כייפינן ליה לבן הבן ליתן לו כפי אשר יכול כ"ל :

המקלל

להכביד עולו על בניו וכו' כל זה דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות ממרים ונראה שלמד כן מדין מכה בנו גדול דבסמוך : ומ"ש שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול מימרא דרב חסדא פ"ק דקדושין (לב.) : ומ"ש והמכה לבנו גדול היו מנדין אותו וכו' פ' אלו מגלחין (יז.) ובן כמה שנים נקרא גדול לענין זה אכתוב בסימן של"ד בס"ד (ו) : חייב אדם לכבד אשת אביו אף על פי שאינה אמו וכו' עד אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודה בפרק הנושא (קג.) : ומ"ש ומ"מ מצוה לכבדה אפילו לאחר מיתה נראה שלמד כן מדאמרינן בפרק הנושא שרבינו הקדוש צוה לבניו שיזהרו בכבוד אשתו לאחר מותה אף שלא היתה אמם : ומ"ש חייב אדם בכבוד אחיו הגדול שם בפרק הנושא שם דריש את אביך לרבות אשת אביך את אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול וכתב הרא"ש בתשובה כלל ט"ו סימן ו' דל"ש אחיו הגדול מאמו ל"ש אחיו הגדול מאביו וכתב עוד על אח גדול שחירף ובזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים ונדה הקטן בשנים לגדול יפה עשה שנדהו דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ומן הדין אינו חייב לכבדו (ז) : ומ"ש וחייב אדם לכבד חמיו ב"ה כ' כן בא"ח דכתיב אבי ראה גם ראה דוד אמר הכי לשאול וקרי ליה אבי מפני שהיה חמיו : גרסינן בפ"ק דקידושין (לא.) בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עכו"ם א' באשקלון פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בס' רבוא שכר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו וא"ת והא איפסקא הלכתא דאינו חייב לזון את אביו משלו כבר תירץ הר"ן דלכבדו אמרינן דאינו חייב לכבדו משלו אבל כדי שלא לצערו יש לאבד כל ממון שבעולם א"נ כי אמרינן משל אב ה"מ בדאיכא חסרון כיס אבל התם עבורי רווחא בעלמא הוה ובירושלמי מסיים בעובדא דהאי נכרי ח נחת לגביהן אמר לא יכילנא מתיתא לכון אמרי ט דילמא דהוא בעי פריטין טובן אסקיניה למאתים אסקיניה לאלף י כיון דאיתער אביו מן שינתיה סלק ואייתית להון בעו מיתן ליה יא כדפסקו ליה לאחרייא ולא בעי אמר מה אנא מזבנא לכון איקרא דאבהתי בפריטין איני נהנה מכיבוד אבותי כלום (ח) : גרסינן תו בפ"ק דקידושין (שם) יש מטחין את אביו בריחים ומביאו לחיי העה"ב פירש"י ומביאו לחיי העה"ב שמכבדו בדברו דברים טובים וניחומים והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה מראה לו צורך השעה שאינם יכולים להתפרנס אלא ביגיעה זו ובתלמוד ירושל' גרסינן מעשה באחד שהיה טוחן בריחים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך אמר לו בנו אבא טחון ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לה קצבה :

גרסינן בירושלמי אמו של רבי ישמעאל קבלה עליו לרבותינו אמרה גערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי כבוד אמרו לה מה עביד ליך אמרה כד נפיק מבית ווערא אנא בעא רחיצת רגליו מוגא ומשתא מהן ולא שביק לי אמרו הואיל והוא רצונה הוא כיבודה ופסק רבינו ירוחם כן בין באביו בין באמו ולי נראה דאיכא לפלוגי במילתא בין אם אביו בן תורה לאם אינו בן תורה מדגרסינן בתלמודא דידן (שם:) אמר ליה רב יעקב בר אבוה לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלא לי כסא ואמא מזגא לי היכי איעביד א"ל מאמך קבל מאבוך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשא דעתיה (ט) : גרסינן בפרק כל הבשר (קי.) אתיוה להוא גברא דלא הוה מוקיר אבוה ואמיה כפתוה א"ל שבקוה דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד של מטה מוזהרים עליה ופירש"י כפתוה על העמוד להלקותו : שמתן שכרה בצידה . למען יאריכון ימיך לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו ענשו שלא תטול שכר זה :

כתוב בת"ה סימן מ' תלמיד רוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו בתלמודו ואביו מוחה בו ואומר שאם ילך לאותו מקום ידאג תמיד עליו פן יעלילו העכו"ם עליו כמו שרגילים באותה מדינה שהרב שם אין צריך הבן לשמוע לאביו בזה והביא ראיה לדבר (י) :

המקלל

דרכי משה

בשם ר"ת ובהג"מ פ"ו דה' ממרים הסכים לדעת הטור ולא כדעת הרי"ף והרמב"ם : (ו) עיין שם בדין המכשול עוד : (ז) וכתב הטור לקמן סימן של"ד תשובה זו וצ"ע מ"ש כאב שעבר עבירה שאין הבן רשאי לנדותו כמו שיתבאר לקמן כתב מהר"ר זאב סימן תרנ"ג שני אחין שהקטן הוא ת"ח הוא קודם לאחיו הגדול והאריך בראיות אבל כולן הם דחויים גם מתשובת הרא"ש לא משמע כן דהרי תלה טעם הנידוי משום דאחיו הגדול אינו עושה מעשה עמך הא לאו הכי צריך לכבדו וא"כ ש"מ שאח גדול קודם לקטן וחייב לכבדו כמו אם היה בן ת"ח שמחוייב לכבד אביו אם אינו רבו לכ"ע וכתב מהרי"ק שורש למ"ד דבן הבן אינו חייב כלל בכיבוד אבי אביו עכ"ל וקצת לא משמע כן במדרש והביאו רש"י בפי' החומש פ' ויגש גבי ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק דפירש"י דחייב אדם בכיבוד אביו יותר מכיבוד אבי אביו מכלל דמ"מ חייב בכבודו ע"ש ובתשובת מהרי"ק שורש ל' ובהשגות הרמב"ן על ספר המצות שחבר הרמב"ם משמע הא דחייב לכבד אשת אביו או אחיו הגדול היינו משום כיבוד אביו וצ"ע לפי זה אם אביו יוכל למחול על כבודו וע"ש : (ח) אבל לא משמע כן בתלמוד שלנו בפ"ק דקידושין לשנה נתן לו הקב"ה שכרו ונולד לו פרה אדומה ואמר לחכמים אין אני מבקש מכם אלא מה שהפסדתי בשביל אבא עכ"ל ואולי דהתרי מעשים הוי ויש לחלק בין אפסודי דהיינו חסרון כיס ובין עבורי רווחא כמ"ש הר"ן : (ט) וכ"פ בתא"ו נ"א ח"ג : (י) אע"פ דיש רב אחר במקומו שיכול ללמוד דלא מכל אדם זוכה ללמוד והביא ראיה לדבר בתשובת מהרי"ק שורש קס"ו כתב דאין כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן והאריך שם בראיות עוד שם דאין חייב לכבדו אלא בדברים ששייכים לאב

כגט

דרישה

הגוזל ומאכיל את בניו והניח (פירש"י או הניח) לפניהן פטורים מלשלם ואם היה בו אחריות נכסים חייב לשלם ומוקי לה שם בגמרא כשנתיאשו ממנו ורשות יורש כרשות לוקח דהו"ל יאוש ושינוי רשות מש"ה אפי' הניח לפניהן הגזילה פטורים מלשלם אם לא באחריות נכסים ומסיק שם בגמרא בדף קי"ג ע"א וז"ל מתני ר' לר"ש בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפי' פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר משום כבוד אביהן עכ"ל ומדקאמר משום כבוד אביהן חייב איכא למיפרך עלה הקושיא בעינא דהקשה בגמרא בפרק א"נ (אמ"ש הניח להן פרה ברבית) קרי ביה ונשיא בעמך לא תאור דהיינו דוקא בעושה מעשה עמך וצ"ל דמיירי ג"כ בדעשה תשובה. אבל אין זו קושיא דהגמרא ל"ק כן כ"א לסמ"ד דס"ל רשות יורש הוי כרשות לוקח והו"ל יאוש ושינוי רשות ומן הדין אינו חייב להגזל כלום ומש"ה הו"ל דין רבית הנ"ל כיון דבשניהן מדינא אינכו חייב לשלם משא"כ לדידן דקי"ל רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי . גם לדברי ב"י אין להקשות אדפריך הגמרא והא לאו עושה מעשה עמך הוא הו"ל להקשות והא אין הבן מחויב לכבד את אביו בממונו דהא להב"י אינו מחויב להחזיר אלא כיון דעשה תשובה ונחשב זה לממון האב והמקשן לא ידע זה . י"ל דה"כ קאמר לא עשה מעשה עמך ואינו מחויב לכבדו. רק יש לדקדק מפרק הגוזל עצים דף צ"ד ע"ב גרסינן ת"ר הגזלנים ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן כו' משמע שם דמשום גזלנין למלוי ברבית גם קשה להב"י דצריך לצרף שני ענינים יחד דהיינו כיון שהוא קצת ממון אביהן ואינו ממונו ממש אלא כיון דיש בו כבוד לאביהן ומשום כבוד לחוד לא היה חייב דאין הבן מחויב לכבדו בממוניה אלא משום דמחשב קצת ממון אביהן ומנא ליה לצרף תרתי יחד :

פרישה

ספר מצות אלא שרבינו הוסיף דיבור אחד מדעתו וקראה גוזלה ואינו כן דלא בגוזלה מיירי אלא כשנטלה ברבית היא כמבואר בר"פ א"נ ואין משם ראיה לסתור דברי הרמב"ם דמדינא אינם חייבים להחזיר הרבית דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא אלא דמשום כבוד אביהן חייבים להחזיר ודוקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהוי ליה האי פרה כאילו לא הורישה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והיא דבר המסויים הלכך אף על גב דעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן אבל כי לא עביד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתן להחזיר דלדידיה אזהר לבריה לא אזהר הלכך הוי לגמרי ממון דידהו ואינם חייבים לכבד את האב בממונם (דהא איפסק' הלכתא כמ"ד משל אב עכ"ה) אבל בשאר כבוד דלית ביה חסרון כיס אה"נ דמחייבים אע"פ שהוא רשע עכ"ל ועמ"ש בדרישה : (כח) אלא ימחול ויתעלם כו' דומיא דרבו דיכול למחול על כבוד עצמו מטעם שאפרש לקמן בסימן רמ"ב : (כט) והמכה לבנו גדול כו' דהיינו מכ"ב שנים ואילך כמ"ש לקמן בסימן של"ד פ"ס : (ל) חייב אדם לכבד את אשת אביו בפ' הנושא דרשינן את אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה דואת אמך לרבות אחיך הגדול ועד"ר : (לא) ומ"מ מצוה לכבדם אפי' לאחר מיתה פי' מצוה דרבינו הקדוש שצוה לבניו שיזהרו בכבוד אשתו לאחר מותו אע"פ שלא היתה אמם מ"ו ב"י : (לב) דכתיב אבי ראה גם ראה דוד אמר הכי לשאול שמואל א' כ"ד וקרי ליה אבי מפני שהיה חמיו :

המקלל

[ד] (שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול . ומ"ל לר"י התוס' ספי' בפ"ב דסנהדרין המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משום דאותו כבוד ניתן מהש"י דלוקא ת"ח יכול למחול על כבודו משום דתורה שלו היא שנא' בתורתו יהגה ע"ש א"כ כיבוד אב נמי אתא מה' היא למה יכול למחול וי"ל דגבי מלך הטעם שיכבדו משום שיראו מלפניו שנא' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואם ימחול המלך על כבודו שוב אין מוראתו מוטלת על הבריות והתורה רוצה שתהא אימת המלך עליהם משא"כ באב דאין הטעם משום יראה רק כדי לכבד אביו ואם רוצה למחול הרשות בידו ועיין מ"ש א"א ז"ל בסימן רמ"ב סעיף ל"ח עכ"ה) : אסור ליתן מעשרותיו לאביו אפי' להספקה תוס' בפ"ק דקידושין מלאתי כתוב בשם מהר"ם האידנא דמעשר כספים מדרבנן שרי וצ"ע מ"ו : כתוב בת"ה סימן מ' תלמיד רוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בטוח שיראה סימן ברכה לפניו בתלמודו ואביו מוחה בו ואומר שאם ילך לאותו מקום ידאג תמיד עליו פן יעלילו העכו"ם עליו כמו שרגילין באותה מדינה שהרב שם אינו צריך הבן לשמוע לאביו בזה והביא ראיה לדבר וכתב רמ"א בש"ע סעיף כ"ה וכן אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן א"צ לשמוע אל האב עכ"ל (והוא מתשובת מהרי"ק שורש קס"ו והטעם דמצוה שיקח איש אשה אשר יחפוץ בה וה"ל כמצוה לעבור על ד"ת עכ"ה) : [ה] (חייב אדם בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו ואפי' אם הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מהגדול כ"כ רמ"א ולאפוקי מבנימין זאב סימן תרנ"ג עכ"ה) וכתב הרא"ש (בתשובה כלל ט"ו סימן ו' עכ"ה) דל"ש אחיו הגדול מאב או מאם וצריך לומר ג"כ בכבוד אבי אביו אלא יותר מחויב באביו :

וס

חדושי הגהות

להנהיגה ע"ב הוא בענין שאפשר לשום אדם להנהיגה בזה ודאי הוא מוקדם בחיוב להנהיגה ולשמש אותה : ח פירוש שירד להם ואמר לא אוכל להביא לכם : ט אמרינן וכו' פי' החכמים אמרו בלבם שמא הוא חוזר מן המקח ורוצה מעות יותר ממה שאמר בתחלה ולכך אמרו להעלותו למאתים ולא רצה והעלוהו עד אלף זוז : י כיון וכו' פי' כיון שהקיץ אביו משנתו ורגל והביא להם : יא פי' שרצו ליתן לו אלף זוז כמו שפסקו לו באחרונה ולא רצה ללקחו ואמר וכי אמכור לכם כיבוד אבי בממון איני נהנה וכו' :

רמא (א) המקלל

אביו או אמו חייב סקילה (א) אם הוא בעדים והתראה אחד האיש ואחד האשה שקללו ואפי' קללום לאחר מיתה בד"א שקללום בשם מן השמות המיוחדין אבל קללום בכינוי אינו אלא בלאו כמי שמקלל אחד מישראל ואחד האיש ואחד האשה שהכו את אביהם או אמם חייבין מיתה ומיתתן בחנק אם הוא בעדים והתראה (ב) ודוקא בחייהם אבל לא לאחר מיתה ודוקא שעשו בהם חבורה אבל לא עשו בהם חבורה אינו אלא בלאו כמו מי שמכה אחד מישראל הכהו על אזנו וחרשו נהרג שא"א שיעשה חרש בלא חבורה שטיפת דם יוצא מבפנים באזן וע"י זה נתחרש (ג) לפיכך היה לאביו קוץ תחוב בבשרו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה וכן אם הוא מקיז דם או רופא (ד) לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר אע"פ שמכוין לרפואה ואם עשאו פטור בד"א כשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער ה"ז מקיז וחותך כפי מה

רמא המקלל אביו או אמו חייב סקילה משנה בפרק ד' מיתות (נג.) ובגמרא יליף לה מקרא ומ"ש אחד האיש ואחד האשה שקללו ג"ז ברייתא שם: ומ"ש אפי' קללום לאחר מיתה משנה בפ' הנחנקין (פה.): ומ"ש בד"א שקללום בשם מן השמות המיוחדים וכו' משנה בפ"ד מיתות (דף סו.) ובפרק שבועת העדות (לו.): ואחד האיש ואחד האשה שהכו את אביהם או אמם חייבים מיתה מפורש בכתוב ומכה אביו ואמו מות יומת ומ"ש שמיתתן בחנק משנה פ' הנחנקין (פד:): ומ"ש ודוקא בחייהן אבל לא לאחר מיתה משנה שם:

ומ"ש ודוקא שעשו בהם חבורה וכו' ג"ז משנה שם: הכהו על אזנו וחרשו נהרג וכו' מימרא דרבה בפרק החובל (דף פו:): לפיכך היה לאביו קוץ תחוב בבשרו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה וכן אם הוא מקיז דם או רופא לא יקיז דם לאביו וכו' בד"א כשיש שם אחר לעשות וכו' כל זה דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות ממרים וטעמו מדגרסינן בר"פ הנחנקין (פד.) איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר ואהבת לרעך כמוך כלומר לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו רב דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור א רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למפתח ליה כויתא ז' כויה להוציא ליחה ממכה דילמא חביל והו"ל שגגת חנק ומשמע ליה להרמב"ם ז"ל דרב מתנא ורב דימי להיתרא פשטוה ופטור דאמר רב דימי פטור ומותר הוא דומיא דפטור דאמר במכה בהמה ועובדא דרב ודמר בריה דרבינא לא פליגי אפשטא דרב מתנא ורב דימי דפשטוה להתירא דרב ומר בריה דרבינא כיון דהוו משכחו אחריני דלעבדו להו לא שבקי לברייהו למיעל לבית הספק אבל אי לא הוו משכח מאן דעבד להו שבקי לברייהו וכדפשטוה רב מתנא ורב דימי אבל הרי"ף והרא"ש כתבו כלשון הזה איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק לבריה למישקל סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למפתח ליה כויתא נראה מדבריהם שהם סוברים דעובדא דרב ודמר בריה דרבינא פליגי על פשיטותא דרב מתנא ורב דימי וקי"ל כרב וכמר בריה דרבינא וכ"כ ר"י בשם הרי"ף שאין הבן מקיז דם לאביו והרמב"ן כתב בתורת האדם על הני עובדי דרב ודמר בריה דרבינא תמיהא א"כ לא יתעסק בקי ברפואות כלל דילמא טעי והו"ל שגגת סייף ועוד מ"ש בן בהקזה דאביו ומ"ש אחר בהקזה דחבירו דהתם נמי דילמא מזיק ליה שכמה דברים של סכנה תלויים בהקזה וי"ל כיון שנתנה רשות לרופא לרפאות ומצוה נמי איכא אין לו לחוש כלל שאם מתנהג בהם כשורה לפי דעתו אין לו ברפואות אלא מצוה דרחמנא פקדיה לרפויי ליביה אנסיה למיטעא אבל בן אבל אביו כיון דאיכא אחריני למישקל ליה סילוא ולמפתח ליה כויא לא שבקינן לבן למעבד הכי דלא ליהוי מעייל נפשיה לספק חיוב מיתה ולהאי טעמא גבי הקזה כיון דחבלה גופה לרפואה היא מותר לבן להקיז דם לאביו דבנו ואחר שוים בכך אם הקזה זו רפואה לשניהם מותר ולשניהם מצוה ואם טעו והמיתו לשניהם עונש שגגת מיתת ב"ד ועובדא דרב פפא ומר בריה דרבינא לא פליגא אפשטא דבעיא דפשטו רב מתנא ורב דימי להיתרא אבל רבינו הגדול ז"ל כתב איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק לבריה וכו' ואיפשר לומר כן דאף ע"ג דמכה אדם לרפואה פטור ומצוה דואהבת לרעך כמוך הוא אפ"ה כיון דאיכא אחריני לא שבקינן לברא למעבד הכי דילמא חביל ביה טפי ממה שהוא בדרך הרפואה והו"ל שגגת חנק אבל למיתה לא חיישינן לא בבן ולא באחר משום דע"כ הצריכו הכתוב לרפאות ואין לך ברפואות אלא סכנה מה שמרפא לזה ממית לזה עכ"ל:

היו

רמא המקלל אביו או אמו חייב סקילה משנה בפ"ד מיתות והמקלל אביו ואמו ובברייתא לפי שנאמר איש כי יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו קלל אביו ולא אמו לבד מנין ת"ל אביו ואמו קלל ד"ר יאשיה ר' יונתן אומר ת"ל משמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד עד שיפרוט לך הכתוב יחדו וחיוב סקילה ילפינן בגמרא נאמר כאן דמיו בו ונאמר להלן דמיהם בם מה להלן סקילה אף כאן סקילה: ומ"ש אם הוא בעדים והתראה פשוט הוא מדין שאר כל חייבי מיתות ב"ד דכתיב על פי שנים עדים או ג' עדים יומת המת ודרשינן עד שיתיר עצמו למיתה: ומ"ש אחד האיש ואחד האשה בברייתא דלעיל איש איש יקלל מת"ל איש איש לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס . ופירשו התוס' דה"א דאמר השוה הכתוב אשה לאיש כו' היינו היכא דכתיב בל' זכר אבל היכא דכתיב בל' איש ממעטינן אי לאו דכתיב תרתי זימנין דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כו': ומ"ש ואפי' קללום לאחר מיתה משנה פ' הנחנקין ובגמרא מייתי קראי בין לרבי יאשיה בין לר' יונתן: במה דברים אמורים בשקללום בשם כו' משנה פ"ד מיתות וסוף פרק שבועת העדות והלכה כחכמים היינו ר' מנחם בר' יוסי ודלא כר"מ דמחייב אפי' בכנוי וכן פסק הרמב"ם והסמ"ג:

ומ"ש אבל בקללום בכנוי אינו אלא בלאו כמי שמקלל אחד מישראל כלומר לענין זה דינו כאחד מישראל שפטור מן הסקילה אבל אינו דומה לגמרי דאילו במקלל אחד מישראל אינו עובר כי אם בלאו אחד אבל באביו עובר בב' לאוין וכמ"ש הרמב"ם בפכ"ו מה' סנהדרין ודכוותא צריך לפרש בסמוך לגבי הכאה: ואחד האיש ואחד האשה שהכו כו' אף ע"ג דר' יאשיה לא משמע ליה אחד אחד מ"מ מקשינן הכאה לקללה מה בקללה אביו או אמו אף בהכאה כן . ומ"ש ומיתתן בחנק משנה פ' הנחנקין מדלא כתוב דמיו בו אלא סתם מות יומת אינו אלא חנק והכא ליכא למימר מקיש הכאה לקללה דכיון דסתם מיתה בתורה הוא חנק ולית לן לאפוקי מסתמא אי לאו מק"ו או מיתורא דקרא: ומ"ש ודוקא בחייהם כו' משנה שם ובגמרא ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם מות יומת מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב בה נפש אף מכה אדם עד דעביד ביה חבורה מתקיף לה ר' ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים ה"נ דלא מחייב אלא אם אינו ענין לנפש בהמה דהא א"נ הכחישה באבנים חייב תנהו ענין לנפש אדם . ופירש"י לנפש אדם דהיינו אביו דאף ע"ג דלא בעינן מיתה חבורה מיהא בעינן ע"כ ומבואר בסוגיא לשם דמאחר דחבורה כתיב לא מחייב עלה לאחר מיתה דליכא הבורה כיון דליכא נפש שהוא דם:

הכהו על אזנו כו' מימרא דרבה פ' החובל: ומ"ש לפיכך היה לאביו קוץ וכו' עד שירשוהו לעשות הוא מדברי הרמב"ם פ"ה מה' ממרים ובפ' הנחנקין ה"א איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנה אמר ואהבת לרעך כמוך (פירש"י לא הוזהרו ישראל מלעשות לחביריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו) רב דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור . רב פפא לא שביק לבריה למשקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למפתח ליה כויתא דילמא חביל והו"ל שגגת איסור (פירש"י כויה להוציא לחה ממכה דילמא חביל והו"ל שגגת חנק) א"ה אחר נמי אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק ונראה דס"ל לתלמודא דבאחר אף ע"ג דאיכא שגגת לאו מ"מ כיון דלצורך רפואה הוא והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות דכתיב ורפא ירפא א"כ מצוה הוא עושה אע"ג דאיכא שגגת לאו וכך לי רופא זה כמו רופא אחר בכולם איכא שגגת לאו והתורה התירתו אבל בנו דאיכא שגגת חנק מוטב ע"י אחר דליכא אלא שגגת לאו ומשמע דאין חילוק בין נטילת קוץ ונטילת לחה דליכא חששא דסכנה ובין הקזת דם ושאר רפואות דאית בהו סכנה ואיכא חששא דשגגת סייף אף לגבי אחר אפ"ה אסור לבן היכא דאיכא אחר דאע"ג דאם המית אותו בשגגה בנו ואחר שוין בשניהם איכא שגגת מיתת ב"ד מכל מקום אם לא המית אותו אלא דחביל ביה טפי ממה שהוא בדרך רפואה איכא לחלק בין בנו דאית ביה שגגת חנק לאחר דלית ביה אלא שגגת לאו והלכך אסור לבן לעשות שום דבר רפואה בעולם לאב היכא דאיכא אחר ואע"ג דלרב מתנה ורב דימי בר חיננא שרי להקיז דם לאביו אפילו איכא אחר הכן קי"ל כרב פפא ומר בריה דרבינא דפליגי עלייהו ואסרי וכ"כ הרי"ף והרא"ש וז"ל איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק וכו' אלמא דמפרשים בסוגיא דרב פפא ומר בריה דרבינא פליגי אדרב מתנה ורב דימי בר חיננא ואסיקנא לחומרא מיהו דוקא בדאיכא אחר דאי בדליכא אחר ליכא מאן דאסר וזו היא דעת הרמב"ם ורבינו שכתבו דאין חילוק בין נטילת קוץ ובין הקזה או לחתוך אבר או שאר רפואות בכל ענין אסור בדאיכא אחר אבל בדליכא אחר הכל שרי וכן פי' הרמב"ן בספר תורת האדם לדעת הרי"ף ואף ע"ג דמתחלה כתב הרמב"ן לחלק דיניהם וכתב דלא פליגי אמוראי והוא דרב מתנה ורב דימי בר חיננא לא איירי אלא במידי דליכא סכנה ולאו חולי הוא כלל אלא נטילת קוץ ולהוציא לחה בלחוד הלכך אסור לבן למיעל נפשיה לספיקא דחיוב מיתה היכא דאיכא אחר אבל הקזה דאית ביה סכנה וכן שאר רפואות לחולי בנו ואחר שוין לשניהם מותר ומצוה ואם טעו והמיתו לשניהם איכא עונש שגגת מיתת ב"ד ושרי לבן לעשות לאביו אפילו איכא אחר וכדרב מתנא ורב דימי בר חיננא אפילו הכי מסקנת הרמב"ן היא כמו שכתב באחרונה ע"ש הרי"ף דפליגי ואסיקנא כרב פפא ומר בריה דרבינא וכמו שכתב גם הרמב"ם ורבינו כנ"ל אבל הב"י כתב דלהרמב"ם לא פליגי אמוראי ורב מתנא ורב דימי דפשטוה כהיתירא מיירי בדליכא אחר ורב פפא ומר בריה דרבינא דלא שבקו לברייהו מיירי בדאיכא אחר אבל הרי"ף והרא"ש סוברים דפליגי אמוראי וקי"ל כרב פפא ומר בריה דרבינא דאסור אפילו בדליכא אחר וכן כתב ה"ר ירוחם בשם הרי"ף שאין הבן מקיז דם לאביו עכ"ד גם בש"ע נמשך אחר דבריו אלה וכתב בסתם דבן לא יוציא קוץ לאביו ולא יקיז דם ולא יחתוך לו אבר אף על פי שמכוון לרפואה ולא כתב לחלק בין בדאיכא אחר ובין בדליכא אחר דסבירא ליה להחמיר כהרי"ף והרא"ש ורבינו ירוחם דאסור אפילו בדליכא אחר ותימה דאם כן היאך סתם רבינו דבריו להקל כהרמב"ם ולא הביא דעת הרא"ש שאוסר אלא הדבר ברור דלדברי הכל לא קמיבעיא לן בן מהו שיקיז לאביו אלא בדאיכא אחר דבדליכא אחר פשיטא דשרי דהתורה התירתו ורפא ירפא אלא דמדרבנן קמיבעיא ליה היכא דאיכא אחר ורב פפא ומר בריה דרבינא פליגי אדרב מתנא ורב דימי ואוסרים בדאיכא אחר להרי"ף והרא"ש והכי קי"ל וכך הוא דעת הרמב"ם ורבינו כדפרישית אי נמי איכא לפרש להרמב"ם דאף על פי דרב מתנא ורב דימי קאמרי דמדינא שרי אפילו מדרבנן ואפי' בדאיכא אחר אפי' הכי קאמרי רב פפא ומר בריה דרבינא דלכתחלה לא יעשה אלא אם כן בדליכא אחר והכי מפרש לה סמ"ג לאוין רי"ט והכי משמע מלשון הרמב"ם שכתב אף על פי שהוא פטור לכתחלה לא יעשה כשיש שם אחר לעשות . והכי משמע לישנא דתלמודא לא שביק ליה לבריה וכו' דמשמע ממידת חסידות

דרכי משה

כגון מאכילו ומשקו אבל מלתא דלא שייך באב פשיטא דאין כח ביד האב למחות בבנו עכ"ל . וע"ש שהאריך עוד שם וכתב עוד שורש נ"ח בן שיש לו דין עם אביו או אמו והם תובעים ממנו צריך הוא לילך אחריהם לדון עמהם בעירן דזהו כיבוד אב ואם ומ"מ אם יצטרך להוציא הוצאות יותר ממה שהיה מוציא אילו היה יורד עמו לדין לפני ב"ד המוצעת המותר הם חייבים לפרוע דקי"ל דאין מחוייבים לכבדו רק משל אביו עכ"ל:

רמא (א) כב"י בשם מהרא"י בפסקיו סי' ס"ב קטן שקילל אביו בינקותו בהיותו בן י"א שנים או עבר עבירה אחרת באותו עת ורוצה לקבל תשובה על ככה נראה דהקטן אפי' הגיע לחינוך לאו בר עונש ואזהרה הוא כלל קודם שהביא ב' שערות מ"מ דייקא תלמודא בכמה דוכתי דסימן רע הוא לקטן שנעשו מכשולות מתחת ידו לכך נראה טוב שיקבל עליו איזה

פרישה

סי' רמא (א) **המקלל** אביו או אמו חייב סקילה כו' עד אינו אלא בלאו כמי שמכה אחד מישראל כל זה למדו בגמרא מקראי: (ב) ודוקא בחייהם אבל לא לאחר מיתה דהא לא חייב על הכאה שלהם אלא כשעושה חבורה ולאחר מיתה לא שייך חבורה: (ג) לפיכך היה לאביו ר"ל כיון שהבן מצווה על חבורת אביו: (ד) לא יקיז דם לאביו כו' פי' אע"פ

חדושי הגהות

רמא א כ"ה הגירסא בגמרא אבל הרי"ף ורא"ש גורסים רב פפא לא שביק וכולי וכמו שכתב גם כן הרב"י בסמוך:

כהרמב"ם

מה שירשוהו לעשות היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה אפי' נגמר דינן להריגה ויוצאים ליהרג אסור לו להכותן ולקללן (ס) ואם הכה אותן או קללן פטור ואם עשו תשובה ה"ז חייב (ו) ונהרג עליהן אע"פ שיוצאין ליהרג בד"א בבנו אבל באחר שבא והכהו וקללו אחר שנגמר דינו אע"פ שעשה תשובה פטור הואיל והולך למיתה ואם ביישו (ז) חייב בקנס המבייש: עבר אביו או אמו עבירה שלוקין עליה והיה הבן שליח לדיינין לא יכה אותן וכן אם נתחייבו נידוי לא יהא שליח לנדותן ולא ב ירדוף ולא יכה אותן בשליחות ב"ד אע"פ שראויין לכך ולא עשו תשובה ולא על הכאה וקללה הקפידה תורה לבד אלא אף על הביזיון שכל המבזה אביו או אמו אפי' בדברים אפי' ברמיזה ה"ז בכלל ארור מפי הגבורה שנא' ארור מקלה אביו ואמו [א] ועל הבית דין היה להכות על זה מכות מרדות ולענוש (ב) כפי מה שראוי. כתב הרמב"ם מי שנתחייב שבועה לבנו כך ראינו בו תמיד (ח) שאינו משביעו בשבועת האלה שהרי זה בא לקלל אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה (ט) שתוקי חייב על הכאת וקללת אמו (י) ואינו חייב על אביו אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא אינו נענש על פיה אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו (יא) וכן גר שהיתה הורתו שלא בקדושה (יב) אע"פ שלידתו בקדושה (יג) כתב הרמב"ם שאינו חייב על מכת אביו וקללתו וכיון שאינו חייב על אביו גם אינו חייב על אמו שנאמר ומקלל אביו ואמו את שהייב על אביו חייב על אמו שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו: (יד) [ב] גר אסור לקלל אביו הנכרי ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבזה את אביו ואינו נוהג בו מנהג כבוד אבל עבד שנשתחרר (טו) [ג] אין לו יחס והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

ב"ח

חסידות לא שביק לה לבריה וכו' גם ה"ר ירוחס דכתב דלהרי"ף אין הבן מקיז דם לאביו לא קאמר אלא כשיש שם אחר וכתב כך להרי"ף להוציא מדעת י"מ שהבינו שם אפילו יש שם אחר מותר להקיז דם דלענין הקזה בנו ואחר שוין וכמ"ש הרמב"ד בתחלה והשתא לפ"ז בדליכא אחר ליכא למאן דאמר דאסור ודלא כפי' ב"י לקורי"ף והרא"ש וה"ר ירוחס ופסק שלו בש"ע גם הרב בהגהת הש"ע הבין דברי רבינו להתיר בדליכא אחר והכי נקטינן: ומיהו משמע מדברי הרמב"ס דמחלק בין הקזה וחתיכת אבר דמדינא שרי אלא שלא יעשה כן לכתחלה בדאיכא אחר ובין להוציא סילוא דלא יוציא מדינא שמא יעשה חבורה שאין בה שום צורך להוצאת הסילוא אבל מדברי רבינו מבואר דאין חילוק אלא בכל ענין אסור מדינא כשיש שם אחר ודו"ק: היו אביו ואמו רשעים כו' בפרק הנחנקין בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח בית דין לאביו להכותו ולקללו ופשטוה להיתירא ומדקדק התלמוד ת"ש היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקללו חייב בא אחר והכהו וקללו פטור ומוקי לה רב ששת כשאין מסרבין בו לצאת אבל במסרבין בו לצאת פירוש שאינו רוצה לצאת ובנו נעשה שליח ב"ד לכופו לצאת אף על פי שהוא בנו מותר להכותו ולקללו דכבוד שמים עדיף אלא דכשאין מסרבין בו לצאת והוא מכהו ומקללו כפי רצונו בנו חייב ואחר פטור ומדקדק שם אי הכי אחר נמי ומשני דאמר קרא ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ומקשינן הכאה לקללה ופרכינן אי הכי בנו נמי ומפרקינן בשעשה תשובה ופרכינן א"ה אחר נמי א"ר מרי בעמך במקויים שבעמך א"ה בנו נמי מידי דהוי לאחר מיתה מאי הוי עלה אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו ומפשטא דהיא דלכל אין הבן כו' משמע דאפילו לא עשה תשובה קאמר דאין הבן נעשה שליח ואע"פ דפשיטא דד"ת אין איסור דבעמך כתיב בעושה מעשה עמך מ"מ איסורא דרבנן הוא דאיכא אלא דבמסית לא חשו רבנן כיון דכתיב לא תחמול וגו' וכ"כ הרי"ף והרא"ש להדיא בפ"ב דיבמות דהיא דלכל אין הבן כו' בשלא עשה תשובה נמי קאמר ואע"ג דליכא חיובא איסורא מיהא איכא וכ"כ הסמ"ג לאוין רי"ט. וז"ש הרמב"ס ורבינו היו אביו ואמו רשעים גמורים כו' אסור לו להכותן ולקללן פי' אפילו לא עשו תשובה דאפילו בשליחות ב"ד יש שם איסור וכ"ש בלא שליחות ב"ד ואתא לאשמועינן דאם הכה פטור אפילו כשהכה בלא שליחות ב"ד ומ"ש ואם הכה אותן או קללן פטור היינו מדכתיב בעמך בעושה מעשה עמך: ומ"ש ואם עשו תשובה ה"ז חייב ונהרג כו' היינו דוקא בלא שליחות ב"ד דכיון שעשה תשובה עושה מעשה עמך הוא ואף ע"פ שאינו מקויים בעמך מידי דהוה אלאחר מיתה וגם אהכאה חייב ואף ע"פ שפטור עליה לאחר מיתה שאני התם דבעינן חבורה וליכא אבל הכא איכא חבורה דחי הוא אלא שסופו למות. ומ"ש בד"א בבנו אבל באחר כו' כבר נתבאר דבאחר ה"ט דבעינן מקויים שבעמך וכל זה לאוקימתא דרב ששת בשאין מסרבין בו לצאת וכדאסיר רב מרי ואע"ג דאסיקנא דאין הבן נעשה שליח כו' ודלא כרב ששת היינו דוקא לענין איסורא דרבנן דאילו רב ששת התיר לגמרי ומסקנא דתלמודא לאסור מדרבנן כדתנא דבי ר' ישמעאל אבל אוקימתא דרב ששת לדינא דאורייתא אוקימתא דסמכא היא וכדאסיר רב מרי וסתמא דתלמודא לתרץ הברייתא אליבא דרב ששת הכי הלכתא. ומ"ש ואם ביישו חייב בקנס המבייש מימרא דרב ששת פרק הנחנקין וע"פ גירסת ר"ת שכתבו התוספות ע"ש:

ומ"ש עבר אביו או אמו עבירה כו' היינו ההיא דלכל אין הבן נעשה שליח כו' שפירשוהו הגאונים דאפילו לא עשה תשובה ואיסורא דרבנן מיהא איכא ומכ"ש אם עשה תשובה אבל חיובא ליכא אפי' עשה תשובה מאחר דבשליחות ב"ד עושה כבוד שמים עדיף כדאמר רב ששת ודבריו עיקר לדינא דאורייתא כדפרישית. מיהו הרב רבינו ירוחס נ"א ח"ד פסק דהבן נעשה שליח ב"ד לאביו להכותו ולקללו כשלא עשה תשובה ומוקי ההיא דלכל אין הבן נעשה שליח כו' בשעשה תשובה דוקא והוא דעת ר"ת בתוס' פ"ב דיבמות ודלא כפי' הרי"ף והרא"ש וכ"כ במרדכי ע"ש ר"ת שחולק בזה ארי"ף וכ"כ באגודה בשם ר"י אבל קשה בדברי ה"ר ירוחס שכתב בענין בנו מתנוסתו דהיא דלכל אין הבן כו' בשלא עשה תשובה היא שדבריו סותרין אלו את אלו ולפעד"נ שיש שם ט"ס וכך צריך להגיה ואפילו לא עשה אביו תשובה ואינו עושה מעשה עמך פי' שהוא ואינו חייב על הכאתו וקללתו אפ"ה יש בו איסור אבל אם נתחייב בב"ד קללה או מלקות אין בו איסור אם לא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה יש בו איסור כדאמר בסנהדרין דאין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו כ"כ התוס' עכ"ל ופירוש דבריו שקודם זה כתב דחייב על מכתו וקללתו ואע"פ שאינו עושה מעשה עמך שהוליד ממזר מ"מ כבר פירש מן העבירה והו"ל כמו שעושה מעשה עמך מאחר שבאותה שעה שהכהו אינו רשע בעבירות וע"ז כתב ואפילו לא עשה תשובה כו' כלומר שאע"פ שעומד ברשעתו שהוא עוד בעבירות ואינו עושה מעשה עמך ומעתה ודאי אינו חייב על הכאתו כדאסיקנא בפ"ב דיבמות דדוקא בעושה תשובה הוא דחייב ולא בשלא עשה תשובה אפ"ה יש בו איסור מאחר שאינו עושה ע"פ ב"ד אבל ע"פ ב"ד אין בו איסור כלל אם לא בעשה תשובה כדתניא לכל אין הבן כו' והיא בשעשה תשובה דוקא היא והם דברי התוס' בפ"ב דיבמות למעיין בם היטב וז"ש הרב בסוף דבריו כ"כ התוס' וכבר למוד אותו החבור בטעות סופרים רבו מספור וכמ"ש גם הר"ר לוי חביב בתשובתו סי' ק"ט האריכתי בזה לאשר ראיתי בשלטי הגבורים פ' הנחנקין שכתב לפרש דבריו בלא הגה"ה וכל דבריו אינן נראים בזה ע"ש: **ולא** על ההכאה כו' פי' דבהכאה ובקללה יש בו לאו לשאר בני אדם אלא שנוסף עוד לאו באביו אבל המבזה בדברים בפירוש או ברמיזה שאין בו לאו לשאר אדם דלאו דלא תונו דוקא באונאת דברים כגון אם היה בעל תשובה וכו' כדאיתא פרק הזהב אבל המבזה בדברים כענין שאמר עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם פי' לקבוץ קמטים שבפניה וכיוצא אין בו אזהרה ולא הקפידה התורה עליו לשאר בני אדם וכ"ש ברמיזה בעלמא אבל באביו ואמו הקפידה והרי הוא בכלל ארור מקלה כו': ומ"ש ועל הב"ד הי' להכות ע"ז מכות מרדות כו' טעמו דאין מלקות ניתן אלא בלאו ממש ולא על ארור:

כתב הרמב"ס מי שנתחייב שבועה לבנו כך ראינו בו תמיד שאינו משביעו כו' זה מבואר מתוך מה שכתבתי דלדעתו ההיא דלכל אין הבן כו' אפי' כשלא עשה תשובה

ב"י

היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה אפי' נגמר דינן להריגה ויוצאין ליהרג אסור לו להכותן ולקללן וכו' עד ולענוש כפי מה שראוי הכל דברי הרמב"ס בפ"ה מה' ממ ב ודברים אלו עד אע"פ שראוין לכך ולא עשו תשובה מבוארים בפרק הנחנקין (פה:): כתב הרמב"ס מי שנתחייב שבועה לבנו וכו' ג"ז בפ"ה מהל' ממרים וכ"כ סמ"ג בשם הגאונים וכתב ששבועת האלה הוא כמו שרגילין להחרים בנידוי ושמתא וכיוצא בזה: שתוקי חייב על הכאת וקללת אמו וכו' גם זה דברי הרמב"ס בפ' הנזכר ומ"ש אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו בפ"ב דיבמות (כב.) תנן דבנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב על מכתו ועל קללתו ומ"ש שאינו חייב על אמו נראה שהוא משום דכשנתגייר או נשתחרר הוי כקטן שנולד ואינו חשוב בנה א"כ הוי טעמא משום דכל שאינו חייב על מכת אביו וקללתו אינו חייב על אמו כמ"ש בסמוך: וכן גר שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה כתב הרמב"ס בפ"ה מה' ממרים שאינו חייב על מכת אביו וקללתו הטעם משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי:

ומ"ש וכיון שאינו חייב על אביו גם אינו חייב על אמו וכו' דברי הרמב"ס שם: גר אסור לקלל אביו הנכרי כו' גם זה דברי הרמב"ס שם ונראה שלמד כן מדאמרינן בפ"ב דיבמות (שם) שלא אסרו ערוה לגר אלא כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה: ומ"ש אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס וכו' גם זה דברי הרמב"ס שם:

כשם

דרכי משה

איזה כפרה ואין אני רגיל להעריך כפרה ותשובה במשקל עכ"ל: (ב) עיין בהר"ן פרק נערה שנתפתתה ובהר"ן סוף חולין איזה מקרי מכת מרדות:

ויש

דרישה

סי' רמא [א] ויש לב"ד להכות ע"ז מכות מרדות כו' (עיין בהר"ן פרק נערה שנתפתתה ובסוף חולין איזה מקרי מכות מרדות עכ"ה): [ב] גר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו כו' והא דאמרינן בסמוך וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה כו' בשלמא הא דכתב לפני זה אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב כו' י"ל דהתם לא שייך לומר שמא יאמרו דאין הבן מתיחס אחר האב כמו בעבד דולד שפחה ונכרית כמוה ומש"ה אמרו דדין הוא שאינו חייב על אביו. ובלאה"כ לא ק' לא אאב ולא אאם (דלמא לא חייב על הכאת אמו עכ"ה) דהא אינו חייב קתני אבל מ"מ איסור איכא וה"כ משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לא קתני חייב אלא אסור וק"ל וי"ל דגם מזה דהורתו שלא בקדושה אינו קושיא כ"כ דמיירי בישראל שנתעברה ממנו נכרית ואח"כ נתגיירה קודם שהולידו דהוה לידתו בקדושה ובכה"ג לא שייך שלא יאמרו כיון שאביו היה ישראל וגם כיון שמקטנותו היה מותר לא שייך עליו לומר באו מקדושה חמורה ודוקא בגר שהיה מתחילה עכו"ם שייך עליו לומר כן והא דקאמר ברישא אינו חייב ה"ה באיסור נמי ליכא דמהיכי תיתי וכמ"ש מאחר דאשמעינן דאין בו חיוב ליהוי ליה דין ישראל וק"ל: [ג] אין לו יחוס והרי הוא כמו כו' ז"ל הגמרא בב"ק דף פ"ט אמר קרא כי ינצו

פרישה

אע"פ שהוא מומחה דאל"כ מאי איריא לאביו אפי' לאחר נמי והא דאסור באביו אפי' במומחה היינו משום דדילמא הוי חבל ביה טפי ממה שהוא בדרך הרפואה כ"כ ב"י בסימן זה ובכ"מ פ"ה מהלכות ממרים בשם הרמב"ן: (ס) ואם הכה אותן או קללן פטור דעושה מעשה עמך בעינן: (ו) ונהרג עליהן אע"פ שיוצאין ליהרג דמ"מ אביו הוא דהא אפי' לאחר מיתה חייב על קללתן וגם על חבורתן היה חייב לאחר מיתה אם היה שייך בהו חבורה אבל השתא שייך בהו חבורה אע"פ שיוצאין ליהרג: (ז) חייב בקנס המבייש כלומר מי שהוא המבייש בין שהוא בנו או אחר וצריך ליתן הקנס לבניס אחרים אם יש לו בניס כ"מ פ"ה מהל' ממרים ואפשר נמי לומר דה"ק חייב בקנס כדין כל המבייש דקנסינן ליה: (ח) שאינו משביעו בשבועת האלה כו' הוא כמו שרגילין להחרים בנידוי ושמתא וכיוצא בזה ב"י וכ"מ פ"ה מהל' ממרים: (ט) שתוקי (עיין פירושו בא"ה סימן ד' עכ"ה) חייב על הכאת וקללת אמו שאף על אביו היה חייב אם היה ברור איזהו אביו וק"ל: (י) אינו חייב לא על אביו ולא על אמו על אביו אינו חייב דאינו אביו דולד מן השפחה ונכרית כמוה ועל אמו אינו חייב לפי שאם עדיין לא נשתחררה אין דינה כישראלית ואם נשתחררה והוא לא נשתחרר הא הוה לה כקטנה שנולדה והוא לא חשיב בנה ובין נשתחררה או לא נשתחררה אם הוא נשתחרר הוי כקטן שנולד ופטור עליה כמו הגר א"כ הוי בנו חייב על אביו אינו חייב על אמו כדבסמוך כסף משנה: (יא) וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה ר"ל שנתעברה מן הישראל או מן העכו"ם: (יב) אע"פ שלידתו בקדושה והיה לנו לחייבו על אמו דלגבי דידה שייך הסתא לומר שהם כקטנים שהרי נולדו בקדושה: (יג) כתב הרמב"ם שאינו חייב על מכות אביו וקללתו משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ב"י: (יד) גר אסור ז"ל אביו העכו"ם והא דאמרינן בסמוך וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה כו' שאינו חייב על מכה אביו כו' יש לומר דדוקא חייב הוא דאינו אבל לכתחילה אסור להכותו ולקללו מטעם שלא יאמרו כו' ופד"ר: (טו) אין לו יחוס והרי הוא כמו שאינו אביו לכל דבר פי' דאפי' בעודו עבד אין לאביו שייכות כלל אליו ויכול להכותו ולקללו כמו שירצה וא"כ אף לאחר שנשתחרר כן

לפנינו

חדושי הגהות

ב בהרמב"ם איתא הגירסא ולא ידחוף אותם ולא יכה אותם:

הלכות כבוד רבו ות"ח

רמב (א) **כשם** שאדם מצווה בכיבוד אביו ויראתו כך הוא מצווה בכבוד רבו ויראתו (ב) [א] ורבו יותר מאביו (א) שאביו הביאו לחיי העה"ז ורבו מביאו לחיי העה"ב ואין לך כבוד ככבוד רבו ומורא כמוראו ואמרו חכמים ומורא רבך כמורא שמים וכל החולק על רבו כחולק על השכינה וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם השכינה וכל המתרעם עליו כאילו מתרעם על השכינה וכל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה: [ב] ואיזהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים אע"פ שרבו במדינה אחרת: ואסור לו לאדם (ג) להורות בפני רבו לעולם וכל המורה לפניו חייב מיתה וכתב הרמב"ם (ד) אם הוא רחוק מרבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה

בית יוסף

רמב כשם שאדם מצווה בכיבוד אביו ויראתו כך הוא מצווה בכבוד רבו ויראתו ורבו יותר מאביו וכו' משנה בספ"ב דמציעא (לג:) ובסוף כריתות (כח.): ומ"ש ואמרו חכמים ומורא רבך כמורא שמים פ"ק ממסכת אבות: וכל החולק על רבו וכו'. בסנהדרין פ' חלק (קט.): ואי זהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש וכו' ז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות תלמוד תורה ולא ידעתי למה לא כתב רבינו דברים אלו בשמו ואפשר דמשום דדברים אלו הם פי' חולק על רבו הנזכר בדברי רז"ל לא חש לכתבם בשם הרמב"ם דמשמע ליה דפשט דברי רז"ל הכי הוו ואני מצאתי כתוב שהרמ"ך תמה על הרמב"ם מנין לו שאסור לקבוע מדרש בחיי רבו ואין מקום לתמיהה זו שמבואר בדברי הרמב"ם שהוא סובר שזהו פירוש חולק על רבו: ואסור לו לאדם להורות בפני רבו לעולם וכל המורה לפניו חייב מיתה וכתב הרמב"ם אם הוא רחוק מרבו י"ב מיל וכו' ג"ז בפ"ה מה' ת"ת וטעמו מדגרסי' בפ"ק דסנהדרין (ה:) פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה וכו' תנא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה א"כ נוטל רשות מרבו ואיתא נמי התם תנחום בריה דרב אמי איקלע לאתר דריש להו מותר ללתות חטים בפסח אמרו ליה לאו רבי מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו א"כ היה רחוק ממנו ג' פרסאות כנגד מחנה ישראל ופירש"י כנגד מחנה ישראל דכל מאן דבעי מילתא אזיל לגבי דמשה דכתיב והיה כל מבקש ה' וגו' אע"ג שהמחנה ג' פרסאות ואתו לגבי דמשה רבותא דמשה שאני עכ"ל ובפ' הדר (סג.) אמר רבא בפניו אסור וחייב מיתה שלא בפניו אסור ואינו חייב מיתה וגרסינן תו התם רבינא סר סכינא בבבל א"ל א רב חסדא מ"ט עביד מר הכי א"ל והא רב המנונא ב אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא א"ל לאו אורי איתמר א"ל איתמר אורי ואיתמר לא אורי בשני דרב הונא רביה הוא דלא אורי ואורי בשני דרב חסדא דתלמיד חבר דיליה הוא ואנא נמי תלמיד חבר דמר אנא ומשמע דחרתא דארגז היה רחוק מפומבדיתא מקומו של רב הונא יותר מג' פרסאות ואפ"ה לא אורי ומשמע נמי התם מתוך הסוגיא דכל תוך ג' פרסאות חשיב בפניו וחוץ לג' שלא בפניו וכ"כ התוספות והרא"ש בפ"ק דסנהדרין ופ' הדר וכי היכי דלא תיקשי לן מההיא דתניא תלמיד אל יורה במקום רבו א"כ היה רחוק ממנו ג' פרסאות דמשמע דבין נטל רשות בין לא נטל חוץ לשלשה פרסאות שרי מתרץ הרמב"ם דהא דמשמע דאפילו חוץ לג' פרסאות אסור היינו בקובע עצמו ללמוד ולהורות והא דמשמע דחוץ לג' פרסאות מותר היינו באקראי בעלמא וההוא עובדא דתנחום בריה דרב אמי אקראי בעלמא הוה כדמוכח לישנא דדרש להו ולישנא דאיקלע לאתר ואותבוה מדתני אל יורה א"כ היה רחוק שלשה פרסאות דמשמע דאי הוה חוץ לג' פרסאות ש"ד משום דאקראי בעלמא הוה והתוספות והרא"ש תירצו דהא דמשמע דחוץ לשלשה פרסאות אסור איירי בתלמיד גמור והא דמשמע דחוץ לג' פרסאות שרי איירי בתלמיד חבר וכיוצא בזה כתבו הגהות מיימון בפ"ה מהלכות ת"ת בשם הר"מ ומדברי המרדכי בפרק הדר נראה שמתרץ בע"א דהא דמשמע דחוץ לג' פרסאות אסור דהיינו דווקא במקום שרבו רגיל לבא שם לקיים כמו ביום השוק או בשני וחמישי והא דמשמע דחוץ לג' פרסאות מותר היינו כשאינו רגיל לבא לקיים שם כי אם באקראי בעלמא: ומשמע מדברי התוספות בפ"ק דסנהדרין דאפילו נטל רשות מרבו תוך ג' פרסאות אסור וכן משמע מדגרסינן בפרק אע"פ (ס:) אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי א"ל מהו ליארס עם מניקת חבירו בט"ו חדש א"ל חדא דר"מ ורבי יהודה הלכה כר"י וכו' כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו צריכה להמתין כ"ד חדש וכו' אמר אביי האי מילתא דאמור רבנן אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה לא משום דמחזי כאפקירותא אלא משום דלא מסתייע מילתא למימרא דהא אנא הוה גמירנא להא דרב ושמואל אפ"ה לא מסתייע לי מילתא למימרא ופירש"י דלא מסתייע מילתא שיורה כהלכה וכתבו התוספות כאפקירותא וא"ת היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי ואפ"ה אל יורה דלא מסתייע מילתא הואיל ורבו אצלו עכ"ל. ומשמע דכל שהוא תוך ג' פרסאות חשיב רבו אצלו ולא יורה ומה שכתבו דשרי היינו לענין שאין בדבר משום כבוד הרב כיון שמחל וכ"כ מהרי"ק בשורש קע"א דדוקא חוץ לג' פרסאות מועיל רשות אבל לא תוך ג' פרסאות וכתב עוד שם דבתלמיד גמור כלומר שאינו תלמיד חבר אע"פ שנטל רשות מרב אחד לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים (ב). וכתב ע"ש שאין התלמיד יכול לסמוך אחרים במקום רבו וכ"כ התוספות בהדיא בפ"ק דסנהדרין שלא היה רבי חייא רשאי ליתן רשות לרב ולרבה בר בר חנה בעירו של רבי שלא ברשותו ובשורש קי"ז כתב שהדעת מכרעת שאין לסומך להשתרר על הנסמך אם לא שהוא רבו אלא שנהגו ומרגלא בפום כל שהנסמך כפוף לסומך אותו ולע"ד להביא ראייה למנהג מדגרסי' פ"ק דסנהדרין (ה.) רבה בר רב הונא כי הוה מנצי בהדי ריש גלותא אמר לא מנייכו נקיטנא רשותא אלא מאבא מארי וכו' ומשמע מהם דאפילו למילי אחריני דלא שייכי בדיני מיכף הוה כייף להני דבי ר"ג אי הוה נקיט רשותא מינייהו ומ"מ נראה דיפה כתבת דמאחר שלא קבל הרב הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא על ידי רבנים אחרים והוא נעשה להם סניף פשיטא דאין לאותו רב להשתרר עליו כלל (וכתב עוד ג שורש ק"ע פשיטא דאין זה אלא כפיפות בעלמא אבל לא שיתחייב בכבודו כתלמיד לרב): **ונראה** מדברי הרמב"ם דתלמיד חבר אפילו בפניו מותר להורות שהרי כתב בסוף הפרק הנזכר במה דברים אמורים ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו וקורע עליו

בית חדש

תשובה היא ומוכח ומכ"ש היכא דמשביעו לגרכו כגון שיש לו עליו תביעת ממון: וצריך שתדע שהרב בעל המאור כתב בפ' הנחנקים דהא דמסקינן דאף בהכאה אין חייב באינו עושה מעשה עמך ה"מ בהכאה שאין בה שוה פרוטה למלקות דממלקות פטריה רחמנא דומיא דקללה אבל בממון לא פטריה רחמנא הילכך אם הכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה אידי ואידי חייב לשלם עכ"ל: כתב בתשובת הגאונים סימן ש' שאלה אם יכול הבן לתבוע מאביו תשובה לא אשכחן ראייה להפקיע תביעתו של בן שלא להשביע אביו אלא רגילין ב"ד לומר לבן הקנה תביעתך לאחר שלא תבא לידי מקלל אביו וכי הויא לאחר לא אתי הבן להאי מילתא ע"כ לשונו:

רמב כשם שאדם מצווה כו' הכל מל' הרמב"ם רפ"ה דהת"ת והעיקר בס"פ אלו מציאות: ומ"ש וכל החולק כו' בפ"ק חלק אמר רב חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינ' שנאמר הוא דתן ואבירם אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על ה' וכו' ופירש"י חולק על ישיבתו. מריבה תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים. מתרעם אומר על רבו שנוהג לו מדה כפושה ומדת אכזריות. מהרהר מחפש עליו דברים עכ"ל רש"י ונראה שמפני שהוקשה לרש"י ז"ל חולק על רבו היינו עושה מריבה עם רבו לפיכך פי' דהולק על רבו פי' חולק על ישיבתו ומתיישב כמי שאמר חולק על רבו ולא אמר חולק עם רבו מפני שפירושו כההיא דתניא בפ' תפלת השחר רא"א המתפלל אחורי רבו וכו' החולק על ישיבתו של רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל מיהו לכאורה משמע דהיינו דווקא כשחולק על הוראו' שנפסקו בב"ד וישיבתו של רבו דומה למה שעשו דתן ואבירם שחלקו על משה לסתור דבריו אבל אם אינו עושה כן רק קובע לו מדרש אין בזה עון וה' חפץ יגדיל תורה ויאדיר ומפני זה תמה הרמ"ך על הרמב"ם שכתב הקובע לו מדרש הוא בכלל החולק על רבו כמו שכתב בית יוסף משמו דמנין לו שזהו פירושו של החולק על רבו דאינו משמע רק החולק על ישיבתו והוראת דיניו. אכן יראה לפרש דעת הרמב"ם ממה שכתוב אשר הצו וגו' שפירוש אשר הצו את ישראל על משה שנקהלו כולם וחלקו על משה והוא כמ"ש ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' משמע שעיקר מחלוקתם על ההתנשאות והשררה שהיה לו למשה לבדו וכמ"ש בסוף כי תשתרר עלינו גם השתרר שגם הם היו רוצים להחזיק בשררה מזה אתה למד שמי שלוקח לו שררה וההתנשאות של רבו דהיינו שקובע לו מדרש כמו רבו הוא הנקרא חולק על רבו דכמו שקרח ועדתו היו חולקים על משה ואהרן בכהונה ומלכות שזה היה שררותם כך כל מי שקובע מדרש הוא חולק על שררתו של רבו וכאילו חולק על השכינה ותדע שהרי אפי' לבדוק סכין של שחיטה שאינה הוראה כלל אסור משום כבודו של רבו דאין ראוי לתלמיד ליטול שררה במקום רבו א"כ נטל ממנו רשות כמו שיתבאר בס"ד. א"כ כ"ש ליטול שררה כזו לקבוע מדרש שלא ברשות רבו ודברים ברורים ופשוטים הם ולא נמצא במחברים שחלקו ע"ז ולפיכך גם רבינו סתם דבריו בזה ולא כתבם בשם הרמב"ם מפני שדבר פשוט הוא גם דברי רש"י ז"ל שפי' החולק על רבו על ישיבתו וכלשון הנאמר בפרק תפלת השחר אפשר וקרוב לפרש כן שמי שקובע לו ישיבה בפני עצמו הרי הוא חולק על ישיבתו ואין להשגיח בתמיהתו של הרמ"ך לעשות מעשה נגד דברי הרמב"ם שוב מצאתי להדיא בתוס' בפרק המגרש (דף פ"ד) וז"ל ורבי יוחנן בעצמו לא היה בעל ישיבה בעוד שחזקיה קיים וכו' איתא בפסקי תוס' שם התלמיד אין לו להיות בעל הישיבה בעוד שרבו קיים והיינו כדברי הרמב"ם גם בעל עידה לדרך כתב כלשון הרמב"ם מאמר א' כלל ד' פ"י וכן במהרי"ק שורש קס"ט (בדף קל"ז ע"א): ומ"ש ואסור לו לאדם להורות בפני רבו לעולם פי' לעולם איכא איסורא בפניו אפי' נטל רשות: ומ"ש וכל המורה לפניו חייב מיתה פי' בלא נטל רשות איכא מיתה בפניו דומיא דבני אהרן והוא

דרכי משה

רמב (א) ויש ללמוד מזו דמי שאביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי וכן מוכח ריש פרק הזהב (פד.) דקרי ר' שמעון לרבי אביו ר' ונ"ל דהיינו דוקא אם הוא רבו מובהק אבל ברבו שאינו מובהק אז כיבוד אב קודם לכל דבר כמו שיתבאר בסימן זו לכן יקרא בלשון אבא מורי וכ"ם לקמן סי' רמ"ו גבי חכם שאומר למתורגמן כך אמר לי אבא מורי כו': (ב) אבל תלמיד חבר שאינו אסור להורות בפני רבו משום כבודו אלא משום שאסור להורות בלא רשות כדי שידעו בו שאינו טועה בהוראתו אפי' נטל רשות מרב אחד סגי והרשב"א בתשובה

פרישה

כן דלא שייך לומר שמא יאמרו כו' כדאמרינן בגר ועיין בדרישה:

סי' **רמב** (א) **כשם** שאדם מצווה כו' כך הוא מצווה בכבוד רבו כו' ר"ל מוזהר ועומד מן התורה ע"ז ומשום הכי אמר כך הוא מצווה ולא אמר דאסור מכח כ"ש דאין עונשין מן הדין ולת"כ אמר שמוראו הוא יותר גדול: (ב) ורבו יותר מאביו כו' ומורא רבך כמורא שמים א"ל א"כ מאי יותר מאביו הא גם באביו כתב רבינו בריש סימן ר"מ דכבודו ומוראו ככבוד ומורא ה' י"ל דכל המוקש אינו שוה לגמרי אל אשר יוקש לו משא"כ מורא רבך כמורא שמים דדרשוהו חכמים מאת ה' אלקיך תירא לרבות רבו הרי נכתבו שני המוראות [illegible]

דרישה

וכו' אכסים יחדיו אים ואחיו במי שיש לו אמוס ילא עבד שאין לו אמוס ופירש"י ותו' אין ילא [illegible] קדין אחיו משא"כ בגר ומשום דכתיב שבו פה עם החמור עם הדומה לחמור אבל גר [illegible] יש בו יחוס שנא' בלאדן בן בלאדן ש"מ דגר בגיותו יש לאביו שייכות אב על הבן לפכי יש לחוש לשמא יאמרו אבל עבד דדומה לחמור אפי' בעבדותו אין לאביו שייכות לו ואין כאן מכם וק"ל ע"ש:

סי' רמב [א] ורבו יותר מאביו כו' כתב רמ"א בד"מ וי"ל מכאן יש ללמוד דאם אביו הוא רבו קורא אותו רבי ולא אבא מורי וכן מוכח ריש פרק הזהב [illegible]

חידושי הגהות

רמב א לפנינו בגמרא רב אשי: ב פירש"י שהוא שם מקום: ג צ"ל בסימן קס"ט וכן בכל סימן זה בב"מ שנזכר במהרי"ק סימן ק"ע צ"ל קס"ט.

והואה תלמיד שהורה לפני רבי אליעזר כדאיתא בפרק הדר (דף ס"ג) דנתחייבו מיתה לפי שהורו תוך ג' פרסאות ולא נטלו רשות דכל תוך ג' פרסאות כבפניו דמיא וכ"כ התוספות בפרק הדר ופ"ק דסנהדרין והא דאמר רבא בפ' הדר שלא בפניו אסור ואינו חייב מיתה מיירי בחוץ לג' פרסאות ולא נטל רשות אלא דקשה מעובדא דתנחום בריה דרב אמי פ"ק דסנהדרין דמוכחא להדיא דחוץ לג' פרסאות שרי להורות וליכא איסורא כלל ונראה ממ"ש הרמב"ם לשם דמפרש הך עובדא דוקא בהוראה דרך מקרה וכו' והרא"ש בפרק הדר מפרש דהיינו דוקא בתלמיד חבר וכן כתבו התוספות בפ' הדר ולא כמ"ש התוס' פ"ק דסנהדרין דדחו האי שינויא דליכא למימר דעובדא דתנחום איירי בתלמיד חבר דהא כיון דממשה גמרינן משמע דבתלמיד גמור איירי דליתא מיהו הא דפי' התוס' לשם דהא דשרי חוץ לג' פרסאות אפי' בתלמיד גמור היינו בנטל רשות אבל תוך ג' פרסאות אפילו נטל רשות אסור הכי הילכתא כדפרישית והא נמי דתלמיד חבר אסור תוך ג' פרסאות היכא דלא נטל רשות הילכתא היא ודלא כהרמב"ם לשם שמתיר אפי' תוך ג' פרסאות עיין בב"י: כתב בתרומת הדשן סימן מ"ב דשתויי יין אף ביינות שלנו שאינן חזקים צריך ליזהר מאד שלא להורות אלא בדבר דזיל קרי בי רב הוא כגון שרץ טמא צפרדע טהור דם אסור וכה"ג אבל שאר הוראה אפילו נט"ל ובטל בששים אע"ג דמותר להורות בהן בפני רבו שתויי יין אסורים בהן דהא לאו זיל קרי בי רב הוא וכ"כ הרמב"ם פ"א מה' ביאת המקדש דאסור להורות בסברות אלא בדבר שהצדוקים מודים בו והני ודאי צדוקים לא מודו בהו וכו' עכ"ל ונראה דאף ביינות שלנו אפי' שתה יין מזוג אם שתה ביותר מרביעית אסור להורות אא"כ בדלא שתה אלא רביעית מזוג או פחות מרביעית שאינו מזוג וביותר מרביעית אפילו מזוג אפילו דרך מיל ושינה אינו מפיגו א"א ישהא לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו כלום אבל רביעית שאינו מזוג דרך מיל ושינה מפיגו ואין חילוק בין מהלך ברגל ובין רכוב ובשתה בתוך הסעודה אפילו ביותר מרביעית ואינו מזוג מותר להורות דיין שבתוך הסעודה אינו משכר אם לא בשתה הרבה כגון בי"ט או בסעודה גדולה כגון מילה ונישואין או פורים וכיוצא בזה במקומות ששותין הרבה אסור להורות כל היום עד למחר ואם נתן דעתו כבר על פסק הדבר מותר להורות ואפילו לאחר סעודה גדולה כמו בי"ט ומותר לשכור ללמוד תורה ואם היה חכם קבוע להוראה לא ילמוד שלמודו הוראה היא עיין במ"ש הרמב"ם לשם והרשב"א בתשובה סימן רמ"ז והארכתי לבאר כל זה בתשובה בס"ד. ומי שמיצר ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא מיצר דכתיב בצר אל יורה וכ"כ התוס' ע"פ הירושלמי ומדת חסידות לכל בעל הוראה שיהא נזהר מלהורות בכל הני דפרק הדר כגון ביומא דרתח או בא מן הדרך ברגלו או ביתא דאית ביה שיכרא או הרסנא אבל אין שם איסור אפילו לכתחלה:

הלכה בדרך מקרה יכול להשיב אבל לקבוע בעצמו להוראה לישב ולהורות אפילו הוא בסוף העולם אסור לו להורות עד שימות רבו או עד שיתן לו רשות [ג] (ה) וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתלמיד גמור תוך י"ב מיל חייב מיתה אם הוא מורה וחוץ לשנים עשר מיל פטור אבל אסור תלמיד חבר תוך שנים עשר מיל פטור אבל אסור וחוץ לשנים עשר מיל מותר. ולא מקרי הוראה אלא כשמורה על מעשה שבא לפניו אבל שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי יכול לומר מה שבדעתו כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו ולא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חדוש לשואל אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל [ד] כגון נותן טעם לפגם או איסור שנתערב בהיתר לבטלו בס' וכיוצא באלו שכשמתירין לו אינו נראה לו דבר חידוש שכבר שמע הוראה זו ופשוטה לכל שרי. (ו) ולאפרושי מאיסורא כגון שרואה לאדם עובר על עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור או מפני רשעו מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור אפילו בפני רבו שבכל מקום שיש בו חילול השם אין חולקים כבוד לרב ואסור לתלמיד (ז) לראות סכין לצורך שחיטה בפני רבו שנראה [illegible] שרה בפניו אבל לצורך עצמו שרוצה לשחוט בו יכול לראותו בפניו אבל שאר כל הוראה אפילו לצרכו אסור להורות בפניו

כתב

עליו ע"כ משמע דס"ל ז"ל דהא דאמר רבינא לרב אשי אנא תלמיד חבר דמר אנא היינו לומר דכיון דאינו אלא תלמיד חבר מותר לו להורות אפילו בפניו דלא הוזכר איסור הוראה כלל אלא גבי רבו מובהק דוקא (ג) וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שהשמיט עובדא דרבינא דא"ל לרב אשי תלמיד חבר דמר אנא משום דסתם רבו שאמרו שאסור להורות לפניו או שלא בפניו היינו רבו מובהק דוקא וממילא משמע דכל שאינו מובהק אפילו בפניו שרי שאם היה סובר כדעת התוס' והרא"ש הוה ליה לכתוב ההוא עובדא לאשמועינן דבתלמיד חבר בפניו מיהא אסור: ומדברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך למדנו פירוש תלמיד חבר ומהרי"ק כתב בשורש ק"ע שיש מי שפירש תלמיד חבר היינו דמתחלה היה תלמיד ואח"כ נתחכם ונעשה חבירו והוא ז"ל כתב דאפילו לא נתחכם כמותו אלא שהוא קרוב להיות כמותו נקרא תלמיד חבר דתלמיד היינו לומר שלא היה חכם כמותו וחבר היינו לומר שהיה קרוב להיות חבירו ע"כ ודברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך אינם לא כדברי זה ולא כדברי זה דאם למד רוב חכמתו ממנו כי נתחכם ונעשה גדול כמוהו מאי הוי אלא כל שלמד ממנו קצת חכמתו ולא רובא הוי תלמיד חבר (ד) ודברי רשב"ם כדברי מהרי"ק דבס"פ מי שמת (קנח:) אהא דקאמר התם הדא אמרה בן עזאי תלמיד חבר דר"ע הוה כתב פשיטא לן דמתחלה היה תלמידו והדא אמרה דלבסוף היה חבירו דקא"ל שבא לחלק עליו את השוון ולא קא"ל שבא רבינו: **ולא** מיקרי הוראה אלא כשמורה על מעשה שבא לפניו וכו' כ"כ הרא"ש בפ' הדר וכ"כ בהגהות מיימון פ"ה מהלכות ת"ת שכתב הר"ס בשם ר"י: ולא מיקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל אבל בהוראה ידועה וכו' כ"כ התוספות והרא"ש בפרק הדר והגהות מיימון בשם הר"ס שכתב בשם ר"י וכתבו עוד ההגהות בשם הר"מ שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות אותו פסק בימי רבו רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו: וכתבו עוד משמו כמו שאסור להורות בפני החכם ה"נ אסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבי' שהתיר את האסור והביא ראיות לדבר: (ה): ב"ה וכתב מהרי"ק בשורש ק"ע על ענין להורות בפני רבו אע"ג שכתב מ"ש בסמ"ק בשם מהר"ם דדוקא בימי התנאים והאמוראים וכו' מ"מ אין שאר הפוסקים סוברים כן:

ולאפרושי מאיסורא כגון שרואה לאדם עובר על עבירה וכו' שם מימרא דרבא: ואסור לתלמיד לראות סכין לצורך שחיטה לפני רבו וכו' פשוט שם מעובדא דרבינא סר סכינא בבבל שכתבתי לעיל דמשמע בהדיא דאי הוה רב אשי רבו מובהק לא היה רשאי למיסר סכינא קמיה:

ומ"ש אבל לצורך עצמו שרוצה לשחוט בו יכול לראות בפניו שם אמר רב צורבא מרבנן חזי לנפשיה: ומ"ש אבל שאר כל הוראה אפילו לצרכו אסור להורות בפניו כן כתב הרא"ש שם וז"ל אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו איכא לספוקי אי שרי מידי דהוה אהא דאמר וצורבא מרבנן חזי לנפשיה או דילמא ה"מ בדיקת סכין שאינו אלא לכבודו של חכם וכי האי מחיל ליקריה שלא להטריח צורבא מרבנן לבא אליו אבל דבר איסור והיתר אפי' לעצמו אסור להורות במקום רבו והדעת נוטה לאיסור עכ"ל: **והרי"ף** והרמב"ם ז"ל השמיטו הא דאסור למיסר סכינא קמיה רביה משום דהאידנא לא נהגו להראות סכין לחכם שחכמים מחלו על כבודם בזה וגם רבינו מן הדין הו"ל להשמיטו ולא כתבו אלא כדי לסיים בו אבל שאר כל הוראה אפילו לצרכו אסור לומר דאף על גב דלמיסר סכינא לצרכו מותר שאר כל הוראה אפילו לצרכו אסור. כתב מהרי"ק בשורש ק"ע דהא דמשמע פרק אלו טריפות (מד:) ופרק כל גגות (כד.) דאין לחכם להורות במקום חבירו כנגד דעת חבירו דהיינו דוקא בעירו ממש אבל היכא שאינו בעיר ממש אפילו בתוך ג' פרסאות פשיטא שיכול להורות באקראי היכא שהחכם האחר אינו רבו. וכתב עוד שם אשר רצית לדמות לזה כשבאין ב' בעלי דינים לפני רב אחד אכסנאי ויש רב אחד זקן ומופלג מיושב בעיר ורצית ללמוד מכאן דאין הרב האכסנאי יכול לדון ביניהם בלא רשות הרב היושב שם נלע"ד דיש לחלק בין הוראות איסור להוראות ממון דשמא אין הרב היושב שם ממוצע לשניהם ולמה ידחם הרב האכסנאי לפני הרב האחר מאחר שאינו רבו ויכוף אותו לדון לפני מי שאינו ממוצע להם אבל בהוראות איסור והיתר לא שייך למימר הכי ומש"ה אמר דלאו אורח ארעא לאורויי באתרא דחבריה. וכתב עוד שם וגם לענין ברכת חתנים נלע"ד דאם אבי החתן והכלה חפצים שיברך האכסנאי שאין הרב שבעיר יכול למחות אבל אם מנהג שהרב שבעיר נוטל אי זה דבר מהחתן והכלה ודאי לאו כל כמיניה לרב האכסנאי למיפסק חיותיה דאותו רב היושב שם בקביעות: גרסינן בפ' הדר (סג.) ר' אלעזר מהגרוניא ורב אחא בר תחליפא איקלע לבי רב אחא בריה דרב איקא באתרא דרב אחא בר יעקב בעי רב אחא בריה דרב איקא למיעבד להו עגלא תילתא אייתי סכינא וקא מחוי להו אמר להו רב אחא בר תחליפא לא ליחוש ליה לסבא כלומר לרב אחא בר יעקב אמר ליה רבי אלעזר מהגרוניא והא אמר רבא צורבא

דרכי משה

בתשובה סימן קי"א לא חילק בין תלמיד מובהק לתלמיד גמור אלא בתוך ג' וחוץ לג' דתוך ג' אסור להורות משום כבודו דרבו מדאורייתא אפי' נטל רשות מרב אחד אסור להורות בפני שאר רבותיו אבל חוץ לג' אם נטל רשות מרב אחד סגי וכן בתשובת בר ששת סימן רע"א דאין חילוק בין תלמיד גמור לתלמיד חבר דאפי' נטל רשות מרב אחד אסור תוך ג' וחוץ לג' שרי: (ג) וכ"מ דעת מהרי"ק שורש קי"ג וכ"פ ריב"ש סימן רע"א אלא דבפניו ממש מיהא אסור דמחזי כאפקירותא אבל שלא בפניו אפי' תוך ג' שרי עכ"ל ריב"ש: (ד) וצ"ע מה הקשה הרב על דברי מהרי"ק שכתב ואם למד רוב חכמתו ממנו כי נתחכם ונעשה גדול כמוהו מאי הוי דהא מהרי"ק הביא ראייה לדבריו מריש לקיש ורבי יוחנן דהא ריש לקיש היה תלמיד גמור לרבי יוחנן ורבי יוחנן רבו מובהק היה וסמכו ואפ"ה היה חולק עליו והורה בפניו בכמה דוכתי הואיל ונתחכם לבסוף ונעשה גדול [illegible] ריב"ש בסימן רע"א כדברי מהרי"ק וכתב ריש פרק כל היד משמע דאם תלמיד נתחכם יותר מן דרב אינו חייב כ"כ בכבודו וע"ש דף י"ד ע"ב: (ה) כתוב בפסקי מהרא"י סימן רל"ח אם יש לתלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה אם יש ראיות מספרים נראה אם הראיות ברורות קצת וצורתא דשמעתא מוכח כדברי התלמיד למה לא יחלוק כך היא דרכה של

פרישה

דרכו של תורה מימי התנאים ע"כ עכ"ה): כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש כו' וכן איתא בתו' פרק המגרש וז"ל התלמיד אין לו להיות בעל ישיבה בעוד שרבו קיים מ"ו: [ג] וא"א הרא"ש כתב בתלמיד גמור כו' ואף ע"פ שנטל רשות מרב אחד לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים כ"כ מהרי"ק וז"ל רמ"א בש"ע סעיף ד' והאי מובהקים (כן פי' הרמב"ם) לא מיירי כשאר רבו מובהקים שרוב חכמתו ממנו דא"כ לא אפשר להיות לו הרבה רבו מובהקים אלא ר"ל תלמיד גמור לאפוקי תלמיד חבר דהיינו שנתגדל בתורה (כן פי' מהרי"ק שורש ק"ע עכ"ה) ונעשה חבר לרבו דהיינו שקרוב הוא להיות גדול כרבו ויש חולקין וס"ל דאי קיבל רשות מרב א' מהני להורות חוץ לג' פרסאות וי"א (ב"י בשם הרמב"ם וכד"מ מקשה על הב"י מהגמרא ומסיק שהרשב"ם ס"פ מי שמת וריב"ש סימן רמ"א ס"ל כדברי מהרי"ק עכ"ה) דכל שאינו רבו דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו תלמיד חבר הוא. וסמיכות היא נטילת רשות. ואין להתלמיד לסמוך אחרים במקום רבו מהרי"ק שורש ק"ע. אין לאדם להורות עד מ' שנה אם יש גדול ממנו בעיר אף על פי שאינו רבו גמרא בפ"ק דע"ז ועיין בב"י. הכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת אם לא שיש לו קבלה או טעות בדבר משנה יכול להתיר כו' ע"ש בש"ע: [ד] כגון נותן טעם לפגם כו' הורה מורי רבינו שכל פסק שאדם רואה בפירוש בספרי הגאונים יכול להורות בימי רבו אפי' תלמיד גמור (ותימה דהא איתא בעירובין פרק הדר ד' ס"ב ע"ב א"ל רב יעקב בר אבא לאביי כגון מגילת תענית דכתיבא ומנחא מהו לאורויי באתרא דרביה א"ל הכי אמר רב יוסף אפי' ביעתא בכותחא בעי מיניה מרב חסדא כל שני דרב הונא ולא אורי ופירש"י מגלת תענית שלא היה דבר הלכה כתוב בימיהן אפי' אות אחד חוץ ממגילת תענית ולהכי קרי מגלה עכ"ל ש"מ אפי' דברי' הכתובים בספר אסור לתלמיד להורות בפני רבו ואפי' תלמיד חבר כמ"ש התוס' דרב חסדא תלמיד חבר הו"ל לרב הונא. ואפשר לומר דדוקא בפניו אסור כמ"ש מהו לאורויי באתרא אבל שלא בפניו מותר. ופי"ל דהיא דמגילת תענית איירי בדבר שהוראה חידוש

לשואל

דרישה

האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וגומר ופירש"י הרחק אלפים אמה מן המחנה א"כ מן קצה מחנה השכינה עד אהלו הוה י"ג מילין) רבותא דמשה שאני רש"י. וא"ל א"כ לא הו"מ למילף מינה כלל וי"ל דמ"מ איכא למימר דאי לא דהוה אסור להורות בפני רבו לא הוי אולי לגבי משה אלא משום דמתחילה כשהיה משה עמהם במחנה היה מן הדין אסור להו להורות בפניו מש"ה אע"ג דאזל מכאן אח"כ רחוק מיל נשארו במנהגן הראשון מפני כבודו לרבותא דמשה. והעיקר דהתורה שכתבה וכל מבקש ה' כו' לא לחנם כתבו לנו בהתורה אלא כדי ללמד מינה ובהיות שלא קם כמשה בישראל עוד ליכא למימר דלא אגמרא לן אלא דוקא באיש כמשה אלא ה"ה כל תלמיד עם רבו מובהק. ועיקר למודא דקרא לא בא שנלמד מהוראות אותה שעה שהיה בו משה חוץ למחנה ממחרת י"כ עד ר"ח ניסן כדפי' רש"י שם בפרשת כי תשא אלא ה"ק כמו שנהגו ישראל שלא פתחו פה לפני משה בעודן עמהן במחנה כן נהגו גם אחר שנטה אהלו חוץ למחנה שגם שם כל מבקש ה' הלכו אצלו ומשמע דלרבותא כ"כ דאפי' לשם שהיה חוץ לי"ב מיל לא היו צריכין לילך אצלו הלכו אצלו ומינה נלמד דתלמיד עם רבו חייב בתוך י"ב מיל תדע דהא כתיב ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אוהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה והו"ל אשר רחוק מן המחנה אלא ה"ק מן הדין לא היו צריכין לצאת אליו מן המחנה כיון שחוץ למחנה הוא חוץ לי"ב מילין אלא מפני כבודו דמשה עשו יתור ויצאו אפי' חוץ למחנה וש"מ דעד י"ב מיל שיעור מחנה הוא החיוב. ואף ע"ג דמשה באמצע המחנה היה שוכן במזרח המקדש אצל בני קהת מ"מ לא ימלט שלפעמים היה ג"כ בקצה המחנה וק"ל: (ה) וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתלמיד גמור תוך שנים עשר מיל כו' דתוך י"ב מיל נקרא בפניו: (ו) ולאפרושי מאיסורא עיין בח"מ סימן כ"ח ס"ה דכתב היכא דאיכא לד אפרושי מאיסורא ודקדקתי מלשון לד דאפי' לאסור עיגונא מליסאת יש בו לד עיגון ע"ש וי"ל דה"ה לענין זה: (ז) לראות סכין לצורך שחיטה בפני רבו דזה נראה כמורה על

מעשה

גורבא מרבנן חזי לנפשיה חזי ואיענש רבי אלעזר מהגרוניא והאמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה שאני התם דאתחילו בכבודו ואב"א שאני רב אחא בר יעקב דמופלג ופירש"י דאתחילו בכבודו. מאחר שנאמר לו דליחוש לסבא והתחילו לדבר בכבודו לא היה לו לזלזל בדבר : דמופלג. הרבה מאד היה זקן וחכם ע"כ. ואע"ג דהאידנא לא נהגינן למיסר סכינא קמיה הכא ומשמע דלית ביה שום מיחוש כלל ומטעם זה השמיטו הפוסקים מעשה זה מ"מ כתבתיו כדי ללמוד ממנו בשאר דברים כגון תלמיד שאינו מובהק להרמב"ם דשרי להורות אפילו בפניו דהיכא דאתחילו בכבודו או היכא דמופלג חיישינן ליה : גרסינן בירושלמי פרק כל היד רבי חנינא הוה ד שרי בצפרין והוון אתאי קמיה עובדין ומפיק מן תרתין זימנין והוון ר' יוחנן ור"ל שריין תמן ולא הוה מצרף לון עמיה אמרין סבייה הוא הדין כבא דפרזלא חריפין חד זמן צרפין עמיה אמרין מה חמא רבי מצרף עלן יומא דין אמר לון ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה ג' פעמים והך עובדא לא אתא קומי רבי אלא תרין זימנין בגין כך צריפת לכון עמי.

כתב הרמב"ם ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות אא"כ הוא תלמיד שהגיע להוראה וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ה"ז שוטה רשע וגס רוח ועליו נאמר (ח) כי רבים חללים הפילה וכל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה ה"ז מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים ועליו נאמר (ט) ועצומים כל הרוגיה ואלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי ומבקשים להתגדל לפני עם הארץ ובין אנשי עירם וקופצין ויושבין בראש לדון ולהורות בישראל הם המרבים את המחלוקת והם המחריבים את העולם ומכבין נרה של תורה מחבלים כרם ה' צבאות ועליהם אמר שלמה שועלים קטנים מחבלים כרמים (י) אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו ואפילו שלא בפניו והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע יודע שהוא פלוני (יא) ולא יזכיר שמו בפניו (יב) ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשם רבו

אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו והוא שיהיה השם פלאי וכו' כ"כ הרמב"ם פ"ה דהלכות ת"ת וכבר נתבאר בתחילת סימן ר"מ דהא שאסור לקרות לאחרים ששמם כשם רבו דהכי משמע לישנא דברייתא ע"ש. מיהא הא דמשמע מלשונו מדכתיב ולא יזכיר שמו בפניו ואפילו לקרות לאחרים וכו' דדוקא בפני רבו הוא דלא יקרא לאחרים ששמם כשם רבו קשה דא"כ מאי האי דכתב אפילו לאחר מותם כיון דלאחר מותם שלא בפניו הוא וי"ל דה"ק הרמב"ם דבחיי רבו בפניו איסורא הוא דאיכא להזכיר שמו בפניו ואפילו לקרות לאחרים בשמם אבל שלא בפניו אע"ג דליכא איסורא מ"מ כבוד הוא לרבו שלא יזכיר את שם אחרים ששמם כשם רבו אלא משנה את שמם אפילו לאחר מותם. אבל לקרות לרבו בשמו אפי' שלא בפניו איסורא הוא דאיכא ובהכי ניחא שבדברי הרמב"ם בהל' ממרים ומביאו רבינו בסימן ר"מ לא הזכיר איסורא אלא שיש ליזהר בכך והוא לפי שכתב בסתם דמשמע אפי' שלא בפניו יש ליזהר אף על גב דליכא איסורא

והרב

מכאן יש ללמוד כמה יש ליזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו מאד עד שיצטרף עמו חכמי העיר : (ב"ה כתב רבינו ירוחם בנ"ב בשם הרמ"ה מתי סומכים על המתיר כשיש ראיות מן התורה או מד"ס ואין מכוין להראות פנים בתורה שלא כהלכה אבל המראה פנים בתורה שלא כהלכה הרי הוא כמין שבאומות ואצ"ל שאין סומכין עליו עכ"ל: כתוב בהגהות מרדכי פ"ק דיבמות אדם שאסר על עצמו דבר המותר ואחרים יודעים שמחמיר על עצמו פשיטא שסומך עליהם ואינו חושש שמא יאכלוהו. אלא זה כספק לי ראובן שפירש ממאכל לפי שנ"ל שאסור לאוכלו ושמעון נוהג בו היתר ונ"ל שראובן טועה בדבר מי יש לחוש לראובן שיאכילנו שמעון ונראה שיכול לסמוך עליו ולא חייש דילמא כפי ליה מדאסיקנא (טו:) דעשו ב"ש כדבריהם ואפ"ה לא נמנעו לישא נשים ב"ה מב"ש דמודעי להו כפירש"י עכ"ל. וכתב ר"י בנ"ג בשם הרמ"ה ובסוף פ"ק דיבמות (שם) אמר אביי דבכלל לא תתגודדו הוי שלא יהיו ב' בתי דינים בעיר אחת אלו מורים כב"ה ואלו מורים כב"ש ורבא אמר דכל כה"ג שרי ולא אסור אלא ב"ד אחד פלגא מורים כב"ש ופלגא מורים כב"ה והרמב"ם בסוף הלכות ע"ז כתב שפסק כאביי ור"י בנתיב ב' פסק כרבא וכתב על זה בשם הרמ"ה דוקא כשמורין מקצתן להיתר ומקצתן לאיסור אבל אם אינם מורים מותר לנהוג אלו כדברי ב"ש ואלו כדברי ב"ה ואפילו אלו בפני אלו: בפרק הערל (עז.) ובפרק י' יוחסין (ע:) ובפרק נושאין (צ"ח:) אמרינן ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו וכתבו התוספות בפרק הערל דה"מ כשהוא עצמו נוגע בדבר אבל אם א"צ לאותו דבר הוראה שומעין לו אף שלא אמרה עד שעת מעשה וכתב ר"י בנ"ב בשם הרמ"ה דדוקא בדורות הראשונים דהוו אמרי לה הגמרא על פה אבל עכשיו שאין יכול להורות אם לא שיהיה לו עיקר בגמרא אפילו לאחר מעשה אמרה נאמן. וכתב הרא"ש וי"ל דעכשיו נמי כל מעשה שבא אינו בגמרא אלא שמדמה מילתא למילתא ואיכא למיחש שמדמה דלא דמי ע"כ ונ"ל שאם הוא פשוט במשנה או בגמרא או בפוסק אחד או בשום גאון או מגדולי האחרונים דאין לחוש לכל זה ונאמן עכ"ל ר"י: חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בפ"ק דע"ז (ז.) ובפ' א"ט (מד.) והאריכו בדבר הר"ן שם ור"י בנ"ב ומהרי"ק שורש קע"ב וכתב עוד ר"י וכל זה מיירי בששניהם שוים שאם האחד גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפילו במידי דתלי בסברא והר"ן כתב חילוק זה להלכה אבל לא למעשה :

גרסינן בירושלמי ספ"ק דמ"ק רבי מנא ה איתבר עוקא דסולמיה שאל לר' יונה אביו ושרא ליה ו אפילו כן א"ל פוק חמי חד סבא וסמוך עליה נפק ואשכח רבי כון בר כהנא ושאל ליה שרא ליה כתבתי ג"ז ללמוד שלא יהא אדם גס לבו בהוראה: **וכתב** הרמב"ם ולא כל מי שמת רבו מותר לישב להורות וכו' עד אלא יגדד לבד אחר וכן כשילך עמו הכל פ"ה מהלכות ת"ת: ומ"ש כל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה וכו' וכל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה וכו' בספ"ק דע"ז (יט:) א"ר אבא א"ר הונא אמר רב מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ופי' רש"י הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו: ועצומים. המתעלמים והמחרישים ומתאפקים הורגין את דורן ועצומים לשון ועוצם עיניו: **ועד** דבגמרא אמרינן עלה דהאי מימרא ועד כמה עד מ' שנין והא רבא אורי בשנין. פירש"י ועד כמה. הוי ראוי להוראה: עד מ' שנין. משנולד: והא רבא אורי. וכל ימיו לא היו אלא מ' שנה: התם בשוין. כשאין בעירו גדול ממנו וכתב הר"ן וש"מ שאין ת"ח רשאי להורות כל זמן שיש בעיר גדול ממנו אם לא הגיע למ' שנה אבל אין בעיר גדול ממנו מורה כרבא דאורי אע"פ שלא הגיע למ' ותמהני מהרמב"ם ז"ל שכתבה לזו בפ' ה' מהלכות ת"ת ולא חילק בין מ' לפחות מכן ובין שוין לשיש גדול ממנו וכן יש לתמוה על הרי"ף שלא כתב בהל' והא רבא אורי התם בשוין עכ"ל כלומר שהרי"ף כתב ועד כמה עד מ' שנין והשמיט הא דפריך והא רבא אורי ושני התם בשוין והרמב"ם לא כתב לא זה ולא אותו ועל שניהן תמה. ואפשר שהרי"ף והרמב"ם מפרשים דעד כמה שהגיע להוראה קאי עד כמה רשאי לעכב עצמו מלהורות וקאמר דעד מ' שנה רשאי לעכב ומשם ואילך אינו רשאי ופריך והא רבא אורי קודם מ' שנה ואם איתא שהיה רשאי לעכב עצמו מלהורות הו"ל לנהוג מדת חסידות ולמשוך ידו מלהורות כל זמן שהוא רשאי לעכב ושני בשוין כלומר הא דרשאי לעכב את עצמו מלהורות עד מ' שנין היינו בשוין אבל רבא לא היה בדורו גדול כמותו ולפיכך לא היה רשאי לעכב עצמו מלהורות והרי"ף כתב עד כמה עד מ' שנין לומר דעד אותו זמן הוא רשאי לעכב עצמו מלהורות ויותר מכן לא. ולא חש לכתוב הא דרבא דאורי ואוקימנא ליה בשוין משום דבמדת חסידות הוא דקאמר שראוי לו להתעכב כל זמן שהוא רשאי ובדורות הללו לא שכיח כ"כ מדת חסידות ומטעם זה לא הוצרך ללמדנו שכל שאין גדול ממנו אפילו לא הגיע למ' שנה אינו רשאי לעכב עצמו מלהורות דבדורות הללו אין צריך להזהיר על כך והרמב"ם לפי שבדורו רבו הקופצין להורות קודם זמן כמו שקרא עליהם תגר לא הוצרך לכתוב עד כמה רשאי לעכב עצמו להורות משהגיע להוראה דהלואי שלא יקדימו להורות קודם שיגיעו להוראה כ"ש שלא יתעכבו מלהורות אחר שיגיעו א"כ משום דבזמן דורו רבו הקופצים להורות קודם זמנן מי שהגיע להוראה אינו רשאי לעכב עצמו כלל מלהורות פן יקדמנו מי שלא הגיע להוראה (ו) :

ומ"ש אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו בפרק חלק היכי דמי אפיקורוס אמר רב נחמן זה הקורא לרבו בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע ופירש"י בשמו שאומר פלוני ואינו אומר מרי רבי פלוני (ז) : **ומ"ש** והוא שיהיה השם פלאי וכו' ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשם רבו אסור וכו' בפ"ו מהלכות ממרים כתב הרמב"ם שזו היא סברת עצמו וז"ל היה שם אביו או שם

רבו

דרכי משה

של תורה מימי התנאים וכו' : (ו) ובתשובות הרשב"א סימן רמ"ז משמע דאם שתה רביעית יין אל יורה ואינו אסור כל אותו היום רק בי"ט דמרבים באכילה ושתיה ומ"מ אילו נתן דעתו כבר על ההלכה ועל פסק הדבר בין להתיר בין לאיסור מותר להורות ואפי' מיד שאכל ושתה אפי' סעודה גדולה בי"ט וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ע דעכשיו בזמן הזה כל דין שהוא מבורר בפוסקים מותר לשתוי להורות אותו דין ובת"ה סימן מ"ב כתב הא דשתוי רביעית יין אל יורה היינו דוקא ביינות שלהן שהיו חזקות אבל ביינות שלנו שאינם חזקות כ"כ אינו אסור להורות כשלא שתה רק רביעית אבל פשיטא דאם שתה הרבה דמשכר דאסור להורות ואף רביעית צריך ליזהר שלא להורות אף בדבר שהוא פשוט ומותר להורות בפני רבו מ"מ כשהוא שתוי אסור להורות אם לא הוא דזיל קרי בי רב הוא והצדוקים מודים בו וצ"ע בתוספת שאנ"ץ ס"פ היו בודקים (דף מב.) כתבו דשתויי יין מותר לדון דיני ממונות וצ"ע. ע"ש עכ"ל ועיין בח"מ סימן ז' מדין שכור ע"ל סימן רמ"ה דאין חכם רשאי להורות באתריה דחכם חבירו וכן אם מותר לנהוג שום שררות ורבנות לפני אותו החכם ושם דין חכם שאסר אם חבירו רשאי להתיר או אם חכם נאמן בהוראותיו : (ז) ויש ללמוד דמותר להזכיר שמו כשמזכיר גם כן מורי ורבי :

וכ"ה

פרישה

פסק שלא לפניו : (ח) כי רבים חללים הפילה פירש"י הפילה לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימים רבים חלליו : (ט) ועצומים המתעלמים והמחרישין ומתאפקים הורגין את דורן ועצומיו ל' עוצם עיניו (ועיין בח"מ סימן י' שמבואר כל זה שם עכ"ה) :

(י) אסור לתלמיד לקרות לרבו כו' פירש"י שאומר פלוני ואינו אומר מורי ורבי פלוני וכ"כ רמ"א שבכה"ג מותר : (יא) ולא יזכיר שמו בפניו ר"ל אפי' אינו קוראו אלא מדבר דרך שמועה ממנו עם חבירו : (יב) ואפי' לקרות לאחרים ששמם כו' ר"ל בפניו ומיירי כשאינו שם פלאי דבשם פלאי אפי' שלא בפניו אסור ואפי' לקרות לאחרים בשמו כדמוכח ממ"ש לעיל בסימן ר"ם (ומיהו זה אינו מוכרח וכמ"ש לעיל בסימן ר"ם בדרישה ודו"ק) אע"פ שבכאן כתב אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו והוא שיהיה כו' דמשמע דוקא בשם רבו אסור אבל אחרים ששמם כשם רבו מותר ואפי' בשם פלאי ל' שאינו מדוקדק הוא ולכן כתב ב"י שמ"ש בפ"ו מהלכות ממרים והוא מ"ש רבינו לעיל בשמו בסי' ר"ם הוא עיקר ושם ביאר באר היטב וכתב שהוא סברת עצמו ושם קאי ג"כ על רבו שסרי כלל אביו ורבו יחד ובפ"ה מהלכות ת"ת והוא מ"ש כאן כתבו סתם ומה שלא תמה רבינו בכאן ע"ז כמו שתמה לעיל בסימן ר"מ דהתם לא תמה אלא על מה שאוסר לקרות לאחרים ששמם כשם רבו או אביו בשם פלאי אפי' שלא בפניו דהתם ע"כ שלא בפניו איירי דאל"כ יהיו דברי הרמב"ם עצמם סתרי אהדדי דלעיל כתב שבשם שאינו פלאי מותר לקרות לאחרים והכא אסר אפי' לאחרים אלא ע"כ צ"ל דלעיל איירי שלא בפניו וכאן איירי מה שאסר לאחרים בפניו כמו שהזכיר להדיא כן בדבריו אבל כאן אין יכול לתמה ע"ש פלאי אע"פ

שזה

דרישה

לשואל הוא דאסור וכמ"ש התוס' שם בהדיא ומהר"ם בא לומר בכגון שאין רואה לו דבר היזום לשואל ולשמועינן דאפ"ה אינו מותר אלא בכל שכתוב בספרים וכו' וק"ל עכ"ה) . רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו ולא ידמה מילתא למילתא מסברת עצמו עכ"ל הג"ה מיימוני פ"ה דת"ת בשם הר"ם עוד כתבו בשמו שאסור לחכם להורות היתר בדבר תמוה שנראה לרבים שהתיר את האיסור והביא ראיה לדבר ע"ש וב"י הביאו . בש"ע סעיף י"ד כתב ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה (והוא מריב"ש סימן רע"א ור"ל שאינו כדי שיוכל הנסמך לדון ואם טעה לא ישלם דלא מהני נטילת רשות זו אלא מרים גלותא או הבא מכח ריש גלותא וגטל רשות ממנו עכ"ה) כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו לכן אם ככר מת רבו א"צ לסמיכות וכן בתלמיד חבר כדרך שנתבאר לעיל במקום שא"צ רשות א"צ סמיכות . וי"א דמי שאינו מוסמך (והוא מהרי"ו סימן פ"ס וקכ"ב והר"ר דוד כהן בתשובה סי' כ"ב עכ"ה) למורינו ונותן גיטין וחליצות אין במעשיו כלום כו' ע"ש . ובסעיף ו' כתב וז"ל (והוא מדברי מהרי"ק שורש קי"ז וק"ע עכ"ה) אם לא קבל שנסמך הסמיכות מיד הרב ההוא הסומך אלא ע"י רבני' אחרים והוא נעשה להם סניף אין לאותו הרב להתמרר עליו כלל אם אינו רבו וכתב רמ"א (מהרי"ק שורש ק"ע) אבל אם סמכו לבדו נהגו שהנסמך כפוי קלת לסומכו וכן מי שלומד בישיבה וזמן אחד נהגו לומר שהוא תלמיד בעל הישיבה אע"פ שבעל הישיבה שמע מיודעים יותר ממנו ויש למנהגים אלו עיקר על מה שיסמכו עכ"ל ודוקא בלומד שם בישיבה פשט (הסלכה ע"ד האמת והיושר בענין זו נעשה תלמידו וחייב בכבודו עכ"ה) אבל לא חילוקים ודרך הפלפול וכמ"ש

בסמוך

חדושי הגהות

ד פי' דברי הירושלמי רבי חנינא הוה דר בציפורין והיו באין לפניו שאלות מכמה מעשים ומפיק מן תרתין זמנין והוון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש וכו' פירוש שאפי' היה נשאל על מעשה אחד ב"פ היה מורה בה הלכה למעשה ולא היה מצרף לרבי יוחנן ורשב"ל עמו ולא חש שמא יש טעות בהוראתו אמרין חכים הוא וכו' פי' אותו זקן בקי והכם גדול הוא שסביניו הריפין חד זמן ר"ל פעם אחת היה מצרפם עמו אמרין מה חמא וכו' פירוש מה היום מיומים שר' השגיח עלינו יותר משאר ימים אמר להם יבא עלי כך וכך אם לא כל מעשה שהייתי מורה הלכה למעשה אם לא שמעתי אותו מרבי שאמרו הלכה למעשה פעמים רבות כשערות ראשי ולעשות מעשה אמרו ג"פ אבל מעשה זו לא אמרו בפני רבי אלא ב"פ לכן לא סמכתי למעשה עד שצרפתי אתכם עמי : ה עוקא דסולמיה כמין גומא עשוי מעץ שתהא הסולם עומדת בחזקה שלא תמוט ושאל לר' יונה אביו והתיר לו : ו פירוש אף ע"פ שהתיר א"ל צא ושאל עוד לזקן והכם אחד ואל תסמוך עלי להודא (כך פי' בעל קרבן העדה) :

לפנינו

והרב ב"י ובס' כ"מ לא שת לבו לזאת ולפיכך נתקשו לו דברי הרמב"ם שנראין דבריו סותרין זה את זה ולא קשיא מידי ובש"ע כתב בכתם דאסור לקרות לרבו בשמו אפילו כמותו ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשמו אסור אם הוא שם פלאי וכו' ומשמע דלא חילק כלל ואפילו לאחרים נמי איכא איסור אפילו שלא בפניו או לאחר מיתה וליתא אלא כדפרישית ודו"ק: וחייב לעמוד מפניו משיראנו רחוק מלא עיניו ה"א פ"ק דקידושין (דף ל"ג): ומ"ש עד שיכסה ממנו וכו' ה"א פרק הוציאו לו את הכף (דף כ"ג) ועיין במ"ש בסימן רמ"ד:

כתב הרמב"ם תלמיד היושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד וכו'

רבו אסור אלא ישנה שמם (יג) אפי' לאחר כיותם ולא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום כדרך שאר העם שנותנים שלום זה לזה אלא שוחה לפניו [ה] (יד) ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום אומר לו שלום עליך מורי ורבי (טו) ולא יחלוץ תפילין לפני רבו ולא יסב לפניו אלא כיושב לפני המלך (טז) ולא יתפלל לפניו ולא לאחריו ולא מצדו ואצ"ל שאסור לילך בצדו וכיצד יעשה (יז) כשמתפלל עם רבו יתרחק לאחריו ולא יהא מכוין כנגד אחוריו אלא יצדד עצמו לצד אחר וכן כשילך עמו היו שנים הולכין עמו (יח) הגדול שבשנים הולך לצד ימינו מאחוריו ומצדד עצמו לצדדין והקטן לצד שמאלו וחוץ לד' אמות הכל מותר [ו] ולא יכנס עמו במרחץ (י) ואם היה צריך לו לשמשו מותר ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד וכשיפטר לפניו (יט) לא יחזור לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו פניו כנגד פני רבו ולא ישב במקומו (כ) ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור את דבריו [ז] וחייב לעמוד בפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיכסה ממנו שלא יראה קומתו ואח"כ ישב ואפי' היה רוכב חשוב כמהלך וצריך לעמוד מפניו כתב הרמב"ם (כא) תלמיד היושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מלפניו

רבו כשם אחרים משנה את שמם ירחה לי שאין נוה" בכך אלא בשם שהוא פלאי שאין הכל דשים בו אבל השמות שקוראין בהם את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהם בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום עכ"ל ואע"פ שנראה לכאורה שיש קצת חילוק בין מ"ש בזה בפ"ה מהלכות ת"ת למ"ש בהלכות ממרים נ"ל שמ"ש בה' ממרים הוא יותר מדוקדק ששם ביאר וכתב שזה סברת עצמו ובהלכות ת"ת כתבו סתם: ומ"ש ולא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום כדרך שאר העם וכו' בפרק תפלת השחר תניא רא"א המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. ופי' רש"י שלום לרבו כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר שלום עליך רבי וכך הם דברי הרמב"ם ומפרש דלהחזיר לו שלום נ"ל לו שלום עליך ר' ומורי וה"ר יונה פירש הנותן שלום לרבו ר"ל שמקדים לו שלום ואין לתלמיד להקדים לו שום דיבור מרוב המורא וכן אמרו כלום יש עבד שמקדים שלום לרבו ומה שאמרו בהרבה מקומות כדי שאלת שלום תלמיד לרב אינו ר"ל אלא כדי חזרת שלום תלמיד לרב עכ"ל וגם הגהות מיי' כתבו דהכי איתא בירושלמי נהיגין דלא שיילי זעירא בשלמא דרבה (ח) והרא"ש כתב כי ושלמי

משמע דתלמיד אינו ... שלום לרבו מיהו בגמרא דידן אמרינן תוך כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרב עד כאן לשונו: **ומ"ש** ולא יחלוץ תפילין לפני רבו נראה דהיינו מדאמרינן בפרק חלק (דף קא:) מאי וזה הדבר אשר הרים יד במלך שחלץ תפילין לפניו ומורא רב כמורא מלך וכבר הארכתי בזה בטור א"ח סימן ל"ח: **ומ"ש** ולא יסב לפניו כו' ז"ל הרמב"ם לא יסב אלא יושב כיושב לפני המלך: ומ"ש ולא יתפלל לפניו ולא לאחריו ולא מצדו וכו' בפרק תפלת השחר (כז.) א"ר יהודה א"ר לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו ופירש"י כנגד רבו אצל רבו ומראה כאילו הם שוים: אחורי רבו. נמי יוהרא הוא והתוס' כתבו שי"מ דאחורי רבו הוי טעמא מפני שנראה כמשתחוה לרבו. וה"ר יונה כתב נראה בגמרא שהטעם שאסרו להתפלל אחורי רבו מפני ההפסק כי שמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ולא יוכל להפסיק וכנגד רבו שאסור נראה שהטעם הוא מפני שמשוה עצמו לרב וכ"ש אם חוזר אחוריו כנגד רבו שהוא ביזוי יותר ואסור מיהו אם מרחיק ארבע אמות נראה שמותר להתפלל אחוריו או כנגדו שזה נראה כרשות אחר בפני עצמו עכ"ל והא דעי"י הרחקת ד' אמות שרי כתבו רבינו לקמן בסמוך: כתב בשבולי הלקט סימן מ"ג בשם רבינו האי דהא דאסור להתפלל כנגד רבו לא אמרו אלא ביחיד אבל בצבור אין לו לחלוק כבוד לרבו ומותר להתפלל כנגדו (ט): ומ"ש רבינו וכן כשילך עמו גם מ"ש היו שנים הולכים עמו וכו' ביומא פרק אמר להם הממונה (דף לז.) אמר רב יהודה המהלך לימין רבו הרי זה בור תנן הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ועוד תניא ג' שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע גדול בימינו קטן משמאלו תרגמה רב שמואל בר פפא קמיה דרב אחא כדי שיתכסה בו רבו והתניא המהלך כנגד רבו ה"ז בור אחורי רבו ה"ז מגסי הרוח דמלדד אלדודי. ופירש"י ה"ז בור. אפילו בדרך ארץ אינו בקי: כדי שיתכסה בו רבו. הא דקתני מימינו לא שילך אצלו אלא מאחוריו ומיהו גדול לימין וקטן לצד שמאל אבל גדול ושניהם אחורי הרב: דמלדד אלדודי. לא אצל ממש ולא אחורי ממש אלא שיתכסה בו רבו מקצת לצד רבו ע"כ לשונו ודברי רבינו הינם מבוארים יפה וצריך לבאר שיסכימו לדברי רש"י: והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות תלמוד תורה בריותא דשלשה שהיו בדרך וכו' ולא כתב מאי דאיתמר עלה בגמרא ונראה שהטעם שהם דברים פשוטים וכל אדם זהיר בכך מחמת דרך ארץ אבל הא דג' שהיו מהלכין בדרך איצטריכא ליה לאשמועינן שלא ילכו זה אחר זה אלא בשורה אחד. ויותר נראה לומר שסמך על מ"ש בפ"ה ולא יתפלל לפני רבו וכו' ואצ"ל שאסור לו להלך בצדו אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון כנגד אחוריו ואח"כ יתפלל וס"ל דהכיא דלא יתפלל אחורי רבו מדין דרך ארץ נגעו בה ואם כן מינה נשמע למהלך. ומ"ש רבינו וחוץ לד' אמות הכל מותר הוא מדאמרינן בפ' תפלת השחר גבי הא דאסור להתפלל לא כנגד רבו ולא אחורי רבו דאסור לעבור כנגד המתפללין ואותיבנא מרב אמי ורב אסי דחלפי ושני רב אמי ורב אסי חוץ לד' אמות הוא דחלפי משמע דכל חוץ לד' אמות כרשות אחרת דמי ולא שייך לגבי המרוחק ממנו ד' אמות וכך הם דברי ה"ר יונה שכתבתי בסמוך. ומ"ש ולא יכנס עמו למרחץ ואם היה צריך לו לשמשו מותר ברייתא בפ' מקום שנהגו (נא.) והרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת השמיט הא דאם היה צריך לו מותר משום דמילתא דפשיטא הוא וסמך על מ"ש בפרק כ"א מהא"ב: ומ"ש ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' ת"ת ומ"ש וכשיפטר לפניו לא יחזור לו לאחוריו וכו' מימרא ביומא פרק הוציאו לו (נג.): ומ"ש ולא ישב במקומו ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור דבריו. כן כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת וילפי לה מדתניא הכי גבי אביו כמו שנתבאר בסימן ר"מ. וכ"ש לרבו שכבודו חמור מכבוד אביו. ומדכתב בפניו משמע דשלא בפניו מותר בין ברבו בין באביו: ומ"ש וחייב לעמוד מפניו וכו' עד ואח"כ ישב בפ"ק דקידושין (לג.):

ומ"ש ואפילו היה רוכב חשוב כמהלך וכו' ג"ז שם בעיא דאיפשיטא. כתב הרשב"א בתשובה כשם"ת בדוכן אינם חייבין לעמוד לפי שהוא במקום אחד והצבור במקום אחר ואין אדם חייב לעמוד בפני רבו שהוא עומד למעלה בביתו והתלמיד למטה ע"ג קרקע. כתוב בשבולי הלקט סימן מ"ג מפני רבו מובהק עומד מלא עיניו עד שיתכסה ממנו כדאיתא בפ"ק דקידושין דהוה עביד ר' אלעזר לר"י רביה ואם הוא בב"ה בצבור וקראו רבו לקרות בתורה אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד וצריך אדם שיהא אימת ציבור עליו וכ"ש במקום גדולים וזקנים כמו כן אם יש להרב שלך רב באותה מדינה ואותו הרב אינו חולק כבוד לרבך גם אתה אינך צריך לעמוד מפני רבך כדאמרינן ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא וכו' ואמרינן בפ"ק דקידושין איבעיא להו בנו והוא רבו צריך לעמוד מפני אביו או לא ת"ש דא"ל שמואל לר' יהודה קום מקמי אביך שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה ה"ק ליה זימנין דאתי מאחוריה קום את מקמיה ולא תיחוש ליקרא דידי מהא שמעינן שהבן אינו חייב לעמוד מפני אביו במקום רבו אם הרב אינו חולק כבוד לאביו כדהוה עביד שמואל לרב יחזקאל אבל בהא איכא לספוקי היכא שמהרב של רבך לא למדת אם תוכל להעביר כבוד רבך מפני כבודו עכ"ל:

כתב הרמב"ם תלמיד היושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מלפניו וכו' בפ"ו מה' ת"ת וטעמו מהא דאיתא בפ"ק דקידושין (ד' לג.) א"ר אבהו אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים והקשו התוס' לפר"ת דדין זה אינו נוהג אלא באותם שדרין בבית הרב דמסתמא עמדו שחרית וערבית אבל בתלמידים אחרים חייבים לעמוד אפילו ק' פעמים ביום שמא יראה אחד ויחשדם ואפילו אותם שדרים בבית הרב נמי אם

דרכי משה

(ח) וכ"ה בתא"ו נתיב כ' ח"ה כתב הר"ן פ"ק דמועד קטן דף שע"ד ע"א הא דתלמיד הנפטר מרב ולן בעיר צריך לחזור וליטול ממנו רשות היינו דוקא שנטל רשות לילך באותו היום או לילך למחר ולן עוד לילה אחרת אבל אם נטל רשות לילך למחר לא צריך לחזור וליטול רשות דאדעתא דהכי שיסע למחר נטל רשות עכ"ל. וכתב רוקח סימן של"ה רב היושב בסעודה אומרים ברשות מורי הרב ורבותי כמו שמצינו במסכת דרך ארץ (פ"ה) שאמר פלוסוף אחד שלום עליכם חכמי ישראל ולר"ג בראש: (ט) בהג"מ פ"ו דהתם כתב אהא דאם היו מהלכים כו' והא דאמרינן פ"ג שאכלו (מז.) אין מכבדים בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה פי' ר"ת דהתם מיירי שאין שניהם בחבורה אחד אלא כל אחד הולך לעצמו אז יוכל אחד למהר לעשות צרכיו כמו שירצה אבל כשהולכין יחד מכבדין בכ"מ כו' וכ"ה בתוספות פרק בהמה (נא.) וכפי' הר"י פ"ג שאכלו דף ל"ז ע"ב ובמרדכי שם וכתב בשם ראב"י דכתב דבמקום סכנה אין מכבדין עכ"ל: (י) כתב המרדכי פרק מקום שנהגו וכשם מהר"ם לרחוץ עם אביו חמיו ובעל אמו ובעל אחותו איני יודע היתר וכמה פעמים

דרישה

בסמוך בשם מהרי"ק: [ה] ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ז"ל רמ"א וכן נוהגין וי"א שאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל שנא' ראוני נערים ונחבאו עכ"ל והוא מהירושלמי והביאו הרא"ש ומסיק דבגמרא דידן לא משמע הכי דאמרינן תוך כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרב: [ו] ולא יכנס עמו במרחץ כו' ועכשיו שהולכים במכנסים מכוסים ערוה הכל מותר ברבו ובאביו כו' רמ"א (והוא מחידושי אגודה פ' מקום שנהגו עכ"ה) ע"ש כי מן הדין א"צ לכסות הערוה כדמוכח בגמרא פרק כירה דף מ"א ע"א והביאו שם בהגהות אשיר"י דף קע"ו ריש ע"ד כל שמניח ידו כנגד פניו של מטה כאילו הופר בריתו של אברהם אבינו ודיקא כי נמית לנהרא שפוכה את עצמו שלא כנגד העם אבל כי סליקו מנהרא משום צניעות לית לן בה ומדכתב לית לן בה משמע דפשיטא דהיינו מחייב וע"ל בא"ע ס"ס כ"ג דמשמע דיש קצת איסור בלבישת מכנסיים אם לא הרחבים מפני שמביאים לידי השחתת זרע ורמ"א כתב שם דבזמן מועט לית לן בה ע"ש: או עד שיטול רשות לעמוד וכן בסעודה צריך ליטול רשות ממנו תחלה רמ"א: [ז] וחייב לעמוד בפניו

פרישה

שום ג"כ מיירי שלא בפניו כמ"ש בהדיא ואפי' שלא בפניו מ"מ י"ל דמיירי דיקא לקרוא לרבו בשם פלאי אבל לאחרים אפי' בשם פלאי יכול להיות שהוא מותר הואיל שהוא שלא בפניו ודו"ק ואפשר ג"כ לומר שגם לא תמה אלא על מה שאסור לקרות לאחרים ששמם כשם אביו כמו שהזכיר בהדיא אביו בדבריו אבל לקרות לאחרים ששמם כשם רבו ע"ז לא תמה והכא מיירי ברבו. ומ"ש רבינו כאן ג' בבי דהיינו קריאת רבו שלא בפניו ולהזכיר שמו בפניו והקראת שם אחרים ששמם כשם רבו אף ע"ג דקריאת שמו שלא בפניו לא שייך קריאה כשהוא שלא בפניו וצ"ל דרך שמועה והיינו הזכרה מ"מ לפי מה שכתבתי בדרישה בסימן ר"מ (סעיף קטן ה') א"ש דקריאת שם רבו שלא בפניו היינו אף שמדבר עם אחרים דרך שמועה הכל יודעים שרבו הוא מזכיר כיון שהוא שם פלאי והו"ל כאילו קראו לנוכח. והזכרת שמו בפנינו אף שאינו פלאי ואין העולם יודעין שמרבו הוא מדבר מ"מ כיון שרבו יודע שממנו מדבר אסור וכן שקראות שם אחרים בפניו וזילותא הוא נגד עיניו וק"ל: (יג) אפי' לאחר מותם ר"ל של אחרים: (יד) ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי כו' עכד"ר. ואם נתן לו רבי שלום כו' מורי ורבי דלעולם בהסורת שלום

צריכין להוסיף יותר מבשאלת שלום (עיין מ"ש א"א ז"ל לעיל ס"ס קמ"ח בדרישה) והא דאמרינן בעלמא תוך כדי דיבור כדי שאלת שלום תלמיד לרבו ומפרש דהיינו שיאמר לו שלום עליך רבי ומורי צ"ל דל"ד קאמר שאלת שלום אלא ר"ל חזרת שלום וכן כתב הר"ן והביאו הב"י: (טו) ולא יחלוץ תפילין לפני רבו בא"ח סימן ל"ח כתבתי הטעם ע"ש: (טז) ולא יתפלל לפניו ולא לאחריו כו' (ובשבולי לקט כתב דהא דאסור להתפלל כנגד רבו לא אמרו אלא ביחיד אבל בצבור אין לחלוק כבוד לרבו ומותר להתפלל כנגדו והביאו בש"ע באורח חיים סימן צ' סכ"ד עכ"ה) לפניו ומצדו אסיר מפני שנראה כמשוה עצמו לרבו ואחורי רבו פירש"י דיוהרא הוא והתוס' כתבו מפני שנראה כמשתחוה לרבו וה"ר יונה כתב מפני הספסקס כי שמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ולא יוכל להפסיק: (יז) כשמתפלל עם רבו יתרחק לאחוריו ר"ל ד' אמות וכ"כ בהדיא בא"ח סימן צ': (יח) הגדול שבשנים הולך לצד ימינו (פירש"י ביומא דף ל"ז ע"א לא אצל ממש ולא אחורי ממש אלא שיתכסה בו מקצת לצד רבו וכתב ב"י שדברי רבינו אינם מבוארים יפה וצריך לבאר שיסכימו לרש"י עכ"ה) נ"ל מ"ו והא דאין מכבדין בדרכים ... בפתח הראוי למזוזה היינו שכל אחד הולך לדרכו (שאז יוכל אחד למהר לעשות צרכיו כמו שירצה עכ"ה) ואינו בחבורה אחת אבל אם הם בחבורה אחת מכבדים בדרכים ובמקום סכנה א"צ לכבד כלל עכ"ל והוא מתוס' (כ"כ המרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ התוס' פ"ג שאכלו דף מ"ו ע"ב עכ"ה): (יט) לא יחזור לו אחוריו אלא נרתע לאחוריו כו' ק"ק דכיון דהתחיל בלא יחזור לו אחוריו הו"ל לסיים אלא ילך לאחוריו ואפי' בלא נרתע נמי. ואפשר דכל הולך לאחוריו נרתע מקרי משום דאינו עושה כן אלא מכח רתת וזיעה וגם הליכתו לאחוריו בלא רתת וזיעה אין טעם ממש לדבר: (כ) ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור כו' בסימן ר"ס כתבתי דלא יסתור אפי' שלא בפניו אסור ומש"ה לא כללינהו סתירה והכרעה יחד וגם אינו לא ... וק"ל: (ואפי' היה רוכב כו' ר"ל אם הרב רוכב עכ"ה): (כא) תלמיד היושב לפני רבו תמיד כו' מדקאמר תמיד (עמ"ש בסמוך) נראה שמפרש כפי' התוס' דהיינו התלמידים היושבים

מלפניו (כב) אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שכינה והם דברי רבי אבהו דאמר אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים וא"א הרא"ש ז"ל כתב (כג) כרב אלפס ולא הביא דברי רבי אבהו וס"ל לרב אלפס דהלכה כר"א שלא נתן קצבה לדבר וגם ר' עקיבא השוה מוראם למורא המקום דדריש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (כד) ואם אדם מקבל שכינה כמה פעמים ביום צריך לעמוד באימה ובמורא. כל המלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו ואם הוא במקום שאין מכירין אותו ואין לו תפילין בראשו והושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד אינו נועל לו מנעל ולא חולצו וכל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממני חסד ופורק ממנו יראת שמים וכל תלמיד שמזלזל מכל דבר מכבוד רבו (כה) גורם לשכינה שתסתלק מישראל [ח] אין חולקין כבוד לתלמיד לפני רבו אא"כ רבו חולק לו כבוד (יב) (כו) ראה רבו עובר על דברי תורה אומר לו למדתני רבינו כך וכך (כז) ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו וכשימות רבו י"א שקורע כל בגדיו עד

אם באו פנים חדשות צריכין לעמוד עכ"ל (יא) וכ"כ המרדכי בשם ר"י וכתב עוד בשם ר"ב דה"ק אין ת"ח העוסק בתורה רשאי לעמוד ולבטל תלמודו אלא שחרית וערבית. והרמב"ם נראה שמפרש כדברי התוספות ולפיכך כתב תלמיד היושב לפני רבו תמיד. ובגמרא מייתי בתר הא דר' אבהו א"ר אלעזר כל ת"ח שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח והרי"ף כתב הא דר"א והשמיט הא דר' אבהו. וכתב הרא"ש שטעמו משום דמשמע ליה דר' אלעזר פליג עליה וס"ל דהלכתא כר"א וגם ר"ע השוה מורא החכם למורא המקום וכו': ב"ה וכ"פ הרשב"א בתשובה: **כל** המלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו וכולי עד ופורק ממנו יראת שמים בריש פרק אלמנה ניזונית (צו.): ומ"ש וכל תלמיד שמזלזל מכל דבר מכבוד רבו וכו' כן כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' תלמוד תורה וטעמא מדגרסינן בפרק תפלת השחר (כז:) תניא ר"א אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל: אין חולקין כבוד לתלמיד לפני רבו אא"כ רבו חולק לו כבוד מסקנא דגמרא בפרק ע"פ (קיט:) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דקידושין: **ראה** רבו עובר על ד"ת אומר לו למדתני רבינו כך וכך כ"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת ונראה שלמד כן מדין אביו כנתבאר בסימן ר"מ כתב הרמב"ם בפ' הנזכר כל זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו כך למדתני רבינו (יג): **ולא** יאמר דבר שלא שמע מרבו וכו' בפרק תפלת השחר האומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל ופי' הרא"ש דבר שלא שמע מפי רבו ואמרו מפי רבו והרמב"ם כתב בפ"ה מהלכות ת"ת ולא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד שיזכיר שם אומרו וכן כתב רבינו ונראה שסתם כל מה שהתלמיד אומר שסוברים השומעים שמרבו שמעו ואם לא שמעו מפיו צריך להודיע מפי מי שמעו: **ובשימות** רבו י"א שקורע כל בגדיו עד שמגלה את לבו ואינו מאחה לעולם כן כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת ובפ"ט מהלכות אבל וטעמא מדתניא בסוף מועד קטן אלו קרעים שאינם מתאחים הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד ומשמע ליה דכשם שהם שוים לענין איחוי כך הם שוים בשיעור הקריעה דכשם ששיעור קריעה דאביו ואמו עד שיגלה לבו כך באלו השנויים עמהם שיעור קריעה עד שיגלה את לבו. והרמב"ן בספר תורת האדם הקשה עליו מדגרסי' בפרק ואלו מגלחין (כב:) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן על כל המתים כולם קורע מבפנים על אביו ועל אמו מבחוץ אמר רב חסדא וכן לנשיא מיתיבי לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד מאי לאו אפילו לנשיא לא לבר מנשיא ופירש"י לא הושוו רבו ואב ב"ד ונשיא וכל הנך דתני במתני' לאביו ולאמו אלא לאיחוי ש"מ נשיא כשאר כל חוזרי אביו ואמו הרי הוא כשאר כל המתים וכן רבו שלמדו חכמה אינו אלא כשאר כל המתים ואפילו בקריעה מבחוץ ועוד שגילוי הלב דבר מיוחד הוא באביו ובאמו רמז שבטלה ממנו מצות כדאיתא בירוש' והרי אמרו בגמרא בקריעה טפח מאי קרא דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין איחוי זה פחותה מטפח והא דוד קורע על נשיא ואב ב"ד ושמועות הרעות וסגי ליה בטפח והרא"ש בפרק אלו מגלחין הסכים לדברי הרמב"ן. ולייסב דעת הרמב"ם נ"ל לומר שהוא סובר דעד שיגלה את לבו בכלל אינה מתאחה הוא דהא דאינן מתאחין נפקא לן בגמרא מדכתיב באלישע ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדין שנים לעולם ומהתם איכא למשמע דעד שיגלה את לבו קרע דבהכי מינכר שהם קרועים לשנים דאי לא קרע אלא טפח לא הוה מינכר שהם קרועין לשנים והא דאמר בירושלמי שגילוי הלב באביו ובאמו מפני שבטלה ממנו מצות כיבוד ההוא טעמא שייך נמי בנשיא ורבו ואב ב"ד והא דגמרי בגמרא קריעה טפח מויחזק דוד בבגדיו ויקרעם אסמכתא בעלמא ללמד על אחרים ולא על עצמו ותדע דהא אף ע"ג דלא כתיב בקרא דדוד שנים קרעים אמרינן דקורע על נשיא ואב ב"ד ואינו מתאחה משום דגמרינן מאלישע א"כ ה"ה דלענין גילוי הלב נמי ילפינן מיניה בדפריסית אבל אי קשיא על הרמב"ם הא קשיא לי למה לא כתב דעל הנשיא קורע מבחוץ

וכו' עד דס"ל דהלכה כר"א שלא נתן קצבה לדבר תימה הלא ר"א לא קאמר אלא כשאינו עוסק בתורה דבעוסק בתורה אינו רשאי לעמוד כל עיקר אפילו שחרית וערבית דכלום תורה עומדת מפני לומדיה כדאיתא להדיא פ"ק דקידושין (סוף דף ל"ג) וא"כ איכא למימר דלא פליג עליה ר' אבהו דמודה דבאינו עוסק ליכא קצבה אלא דבעוסק בתורה אינו רשאי לעמוד מלפניו אלא שחרית וערבית וי"ל דכיון דלא קי"ל כר"א בהא כדלקמן בסימן רמ"ד א"כ אין חילוק בין עוסק לאינו עוסק ותו דעיקר ראייתו מדרבי עקיבא דהשוה מוראם למורא המקום וכו' כנ"ל לדעת האלפסי ע"כ דברי הרא"ש מיהו במרדכי כתב דהכיא דרבי אבהו דוקא בעוסק בתורה ומביאו ב"י מיהו נראה ודאי דאף לר' אבהו לא קאמר אלא דאינו חייב לעמוד אבל הרשות בידו לעמוד לפניו כל שעה דכך כתבו התוס' אברייתא דאין בעל אומניות רשאין וכו' כמו שיתבאר לקמן בסימן רמ"ד: אין חולקין כבוד לתלמיד חכם וכו' מצאתי ואפילו אם אין הרב חולק כבוד לתלמידיו אם הוא מתכבד במה שאחרים חולקין כבוד לתלמידיו פסק רבי' שמחה שחולקין לו כבוד לתלמיד במקום רבו דמשום כבודו של כהן גדול חולקין כבוד לסגן עד כאן לשונו: עשה דכבוד תורה דאשת חבר שמת אין שייך לאחר מיתה תוספות פרק שבועת העדות (ל"ו) אבל בתשובת מהר"ם מ"ץ כתב אשת חבר שנשאת לע"ה אין חייבין לכבדה כבראשונה עכ"ל משמע דבעודה אלמנת ת"ח חייבין לכבדה כאילו היה בעלה חי: פסק ר' שמחה אין הרב צריך לעמוד מפני התלמיד אפילו אם הוא חכם גדול מאוד וכו' אמנם חזינא למ"ר שעשה הידור לתלמידיו ואפילו מפני אותן שאין חשובין כולי האי הגה"מ: אסור להורות בפני גדול הדור אע"פ שלא למד ממנו שום דבר תוס' פ' אין עומדין וכ"כ הר"פ דמופלג בחכמה אפי' אינו רבו דינו כרבו מובהק והביאו רבינו בסימן רמ"ד. מצאתי הגה"ה כשמזכירין רבו של אדם בפניו כאילו הוא חבירו א"צ למחות לומר הוא אינו חבירו אלא רבו וראייה מפ"ק דנדה דא"ל לרבי אליעזר כבר נמנו עליך חביריך וכו' מאן חביריך ר"י בן זכאי והוא היה רבו ע"כ הגה"ה ועוד מצאתי יש לי להוכיח כשאחד כותב שם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם א"צ לומר לו בכל פעם בלשון מר ואם לפעמים מזכירו בלשון אתה אין בכך כלום ומביאין ראיה מהא דא"ל אביי לרב דימי וכו' עכ"ל ובתלמיד חבר אין מוטל עליו להזכירו בשם מר כשמדבר עמו כדאיתא בפ' תפלת השחר (דף כ"ז) דקתני תלמודא שאני ר' ירמיה בר אבא דתלמיד חבר דרב הוה והיינו דקא"ל ר' ירמיה בר אבא לרב מי בדלת א"ל אין בדילנא ולא אמר מי בדיל מר: ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו בפ' תפלת השחר (דף כ"ז) האומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל ופי' הרא"ש דבר שלא שמע מפי רבו ואמרו מפי רבו וכן פי' הר"ר יונה ר"ל שלא שמע ממנו ואומר אותו בשמו עכ"ל וקשה דמשמע דאם אמרו סתם שרי והלא עובר על אזהרת חכמים שלא יאמר דבר אלא בשם אומרו ואי לא שמעו משום חכם אלא מדעתו אומרו למה יחשב לו עון אשר חטא באומרו בסתם אבל פי' הרמב"ם פ"ה דת"ת ורבינו אחריו הוא הנכון דמיירי ששמעו מפי אחרים ולא שמעו מרבו ואומר סתם שע"ז הזהירו שיאמר דבר בשם אומרו ואמר כאן שאם עבר על זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל ומשמע דשמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם וכדאיתא ס"פ האשה רבה בעובדא דאזל ר' אלעזר אמר לשמעתתא בי מדרשא ולא אמרה משמיה דר' יוחנן שמע ר' יוחנן ואיקפד ופייסוהו דעייל לגביה ר' יעקב בר אידי א"ל כאשר צוה ה' את משה כן צוה משה את יהושע וגו' וכי על כל דבר שאמר יהושע היה א"ל כך א"ל משה אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעים שתורתו של משה היא אף ר"א תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעים כי שלך היא מיהו נראה דוקא בידוע שלא למד תלמיד זה לפני רב אחר דומיא דיהושע לפני משה ור"א לפני ר"י אבל אם למד לפני שנים צריך להזכיר שם אומרו: ובשימות רבו י"א שקורע כל בגדיו עד שמגלה את לבו ואינו מאחה לעולם כ"כ הרמב"ם בפ"ה דה' ת"ת ובפ"ט דה' אבל וטעמו מדאיתא פ' אלו מגלחין ריש (דף כ"ו) ת"ר אלו קרעים שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב"ד וכו' אביו ואמו ורבו שלמדו תורה מנ"ל דכתיב ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו תורה וכו' ולא מתאחין דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם ומשמע ליה להרמב"ם לפי פשוטו דבכלל לשנים קרעים משמע דקרע עד שיגלה את לבו דאם לא קרע אלא טפח ולא היה מגלה את לבו ליכא שנים קרעים אבל הרמב"ן בספר תורת האדם נחלק עליו מדקאמר התם סוף (דף כ"ב) א"ר יוחנן על כל המתים כולן קורע מבפנים ועל אביו ואמו קורע מבחוץ א"ר חסדא וכן לנשיא קורע מבחוץ מיתיבי לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד מאי לאו

דרכי משה

פעמים הוריתי לאיסור ואינו נראה לומר דהתם בגיגית אבל במרחץ שלנו מותר דמניין לנו לחלק עכ"ל ומהרי"ו כתב סימן ל"ז היכא דהיה הוא במרחץ קודם רבו א"צ לצאת ע"ב לשונו ובחדושי אגודה פרק מקום שנהגו כתב תלמיד אל ירחץ עם רבו אמנם עתה דמכסין הערוה לית לן בה ומותר לרחוץ יחד עכ"ל: (יא) וכ"כ בהג"מ פ"ו בשם סמ"ק וכתב דאין רשאי דקאמר היינו אינו חייב עכ"ל: (יב) כתב בהג"מ פ"ח ור' שמחה פסק דאפילו אין הרב חולק כבוד לתלמיד רק אם הוא מתכבד במה שאחרים דולקין לו כבוד חולקים לו כבוד בפני הרב וכ"כ המרדכי פ"ק דקידושין דף תרנ"ט ע"ד: (יג) כתוב בת"ה סימן מ"ג דאפילו באיסור דרבנן אם רואה לרבו שרוצה לעבור ימחה בידו ואפילו בספק איסור ומכל מקום בספק איסור דרבנן אין לדקדק כולי האי וכתב בתא"ו נתיב ב' ח"ה דבר שהוא איסור דאורייתא ועושה מעשה להתיר ויש אחד מן התלמידים יודע להקשות מקשה קודם מעשה אבל איסור

פרישה

בגית הרב דמסתמא עמדו מלפניו שחרית וערבית אבל תלמידים אחרים אפי' ק' פעמים ביום שמא ירא"ה אחד ומשום עיין בב"י שמביא שתוס': (כב) אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו כו' פי' שמקבל עליו עול מלכות שמים בק"ש שחרית וערבית פי' התוס' אינו רשאי ר"ל אינו מחויב כו' ואח"כ כתב דר"ע דצריך דהיינו מחויב וכן בסמ"ג ואמר ר"י דהיינו דוקא בב"ה ובמקום שלטע אבל במקום שיש גנאי לרב שאין עומדין מפניו כגון שיש פנים חדשות חייב לעמוד עכ"ל (מאגודה פ"ק דקידושין רש"ל עכ"ס): (כג) כרב אלפס דלא הביא כצ"ל: (כד) ואם אדם מקבל פני השכינה ר"ל אף דה"ל כ"מ שחרית וערבית מ"מ כשירצה לקבל פני השכינה טפי צריך לעמוד ולהיות בו באימה וממילא התלמיד היושב לפני רבו תמיד ומקבל פניו ביום אחד הרבה פעמים צריך לעמוד מפניו טפי מב"פ. ומה"ש דמ"ש כתב לפני וכ' תלמיד היושב תמיד לפני רבו ולרבותא כ"כ דאפ"ה יושב לפניו תמיד אפ"ה סגי בב"פ: (כה) גורם לשכינה שתסתלק מישראל משום דכבודו הוא לכבוד השכינה כדלעיל וק"ל: (כו) ראה רבו עובר על ד"ת אפי' איסור דרבנן (אלא שצריך להמתין עד שיעבור. ה"ל למדתני רבינו כו' פירוש קודם שיעבור כ"כ בתא"ו נתיב ב' עכ"ס) כדלעיל בסימן ר"ס: (כז) ולא יאמר דבר שלא שמע כו' אבל מה שהתלמיד אומר

דרישה

מפניו משיראנו מרחוק כו' ואם הוא ברשות אחר א"ל לעמוד מפניו וכן בס"ת כשהיא על הבימה אין לבור שבב"ה צריכין לעמוד דהס"ת ברשות אחר וכן בש"ע סעיף י"ח והוא מתשובת רשב"א: [ח] אין חולקין כבוד לתלמיד לפני רבו כולי ופסק רבינו שמחה אין הרב צריך לעמוד לפני התלמיד אפי' אם הוא ת"ח גדול מאוד כו' אמנם חזינא למורי רבינו שעשה הידור לתלמידיו ואפי' בפני אותן שאינן חשובין כולי האי עכ"ל הגה"ת מיימוני. עוד שם ואפי' אין הרב חולק כבוד לתלמיד (רק אם הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד אפי' בפני הרב חולקין לו כבוד

חדושי הגהות

ו לפנינו בגמרא אמרת להאי מימרא רבי איבו א"ר ינאי:

עד שמגלה את לבו (כח) ואינו מאחה לעולם והרמב"ן כתב (כט) שאינו קורע אלא טפח ח (ג) ונוהג עליו כל דין אבילות מקצת יום א' וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ובכל אלו הדברים שצריך לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא אם משנה משנה ואם תלמוד תלמוד אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו ה"ז כתלמיד חבר ואינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו משיגיע לארבע אמותיו וקורע עליו ואינה מאחה לעולם כמו על רבו מובהק ואפי' לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול כל ת"ח שדעותיו מכוונות אין מדבר בפני מי שגדול הימנו בהכמה אע"פ שלא למד ממנו כלום (לא) הרב המובהק שרצה למחול על כבודו בכל הדברים האלו או באחד

לאו אפילו לנשיא לא לבר מנשיא כלומר נשיא הוא דדמי לאביו ואמו בדין איחוי ובקריעה מבחוץ והשתא מדאמר רב חסדא אקריעה מבחוץ גרידא וכן לנשיא ש"מ בשאר כל הומרי אביו ואמו הרי הוא כשאר כל המתים וכך הוא מסקנת הרא"ש . ואיכא לתמוה במ"ש רבינו ונוהג עליו כל דין אבילות מקצת יום אחד מקמי שכתב וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל דמשמע דמדברי הרמב"ן הוא שכתב כך לחלוק אדברי הרמב"ם והא ליתא שהרי בין אבילות מקצת יום א' אינו ענין למחלוקת זה דהרמב"ם והרמב"ן ולכי אומר לי דט"ס הוא בספרי רבינו ונהפך הלשון על ידי המעתיקים וכצ"ל וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ונוהג עליו כל דין אבילות מקצת יום אחד : ובכל אלו הדברים וכו' פלוגתא דתנאי בברייתא פרק אלו מגלחות (דף כ"ב) ופסק הרא"ש לשם וכן הרמב"ם בפ"ה דה' ת"ת כר' יוחנן ועולא דהלכה כרבי יהודה : ומ"ש אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו ה"ז בתלמיד חבר וכו' כ"כ הרמב"ם לשם ה"ז תלמיד חבר וכתב כן לפי שמפרש הא דאמר עולא ס"פ א"מ ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעים זע"ז דהיינו לומר שכ"א הוא נקרא תלמיד חבר לרעהו לפי שהיו לומדין זה מזה וס"ל לרבינו דעומדים זה מפני זה איצטריך לאורויי דכיון שכ"א נקרא בשם תלמיד חבר לרעהו לפיכך חייבים לעמוד זה מפני זה ד' אמות אבל לא מלא עיניו כדין רבו מובהק כדאיתא פ"ק דקידושין דד' אמות לרבו שאינו מובהק דהיינו תלמיד חבר ומלא עיניו לרבו מובהק ואם לא היו לומדין זה מזה כלל לא היו חייבין לעמוד אף משיגיע לד' אמותיו אבל קורעין זע"ז ק' דאי קורעין בלחוד פשיטא וכי גרע מחכם דתניא חכם שמת הכל קרוביו ואפילו לא למד ממנו כלום אלא קרע שאינו מתאחה קאמר דלגבי קריעה החמירו יותר שיהא עליו דין תלמיד גמור כיון שלמדו זה מזה וכן פי' התוס' וכתב שכן פי' רש"י אבל בפירש"י שלנו לא נמצא כך ואע"ג דהרמב"ן מפרש דלא היו קורעין אלא קרע בעלמא ולא היו עומדים אלא עמידה בעלמא דהיינו ד' אמות והרא"ש הוא חולק ומפרש דגם עומדין היו זה מפני זה כמלא עיניו הנה רבינו תופס עיקר לגבי עמידה כפי' הרמב"ן והרמב"ם ולגבי קריעה תופס עיקר כפי' התוס' והרא"ש והב"י נתקשו לו דברי רבינו בזה ולמאי דפרי' ליכא קושיא כ"כ . מיהו בש"ע פסק לקולא כהרמב"ן והרמב"ם בין בעמידה בין

מבחוץ דהא ליכא מאן דפליג עליה דרב חסדא דאמר וכן לנשיא ועוד יש לדקדק שכתב בפ"ט מהלכות אבל אבל חכם שמת הכל קורעין עליו עד שמגלים את לבם ומשמע אפילו לא למד ממנו כלום וזו אינו לו וצ"ע . ומ"ש רבינו ונוהג עליו כל דין אבילות מקצת יום א' בפרק ואלו מגלחין כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב ר' אמי ז' ול' א"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא ר' אמי דעבד לגרמיה הוא דעבד דהכי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום א' וכתב הרמב"ן שמתאבל עליו בחליצת מנעל ושאר דיני אבילות וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהלכות אבל כל הקורעים על החכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללים וירא' לי שהקורע על חכם מאחה למחר שאפילו רבו שמת אין מתאבל עליו אלא יום א' בלבד או יום מיתה או יום שמועה וכן יראה לי שהקורע על הנשיא וכיוצא בו שולל למחר אף ע"פ שאינו מאחה עליהם לעולם והרא"ש כתב שנוהג עליו כל דיני אבילות מקצת יום אחד נראה שהוא מדמהו לשמועה רחוקה שהוא יום אחד ומקצתיהו סגי :

ודברי רבינו אינם מסודרים שנראה מדבריו שדין אבילות על רבו יום אחד במחלוקת שנויה וליתא דליכא מאן דפליג שצריך להתאבל עליו יום אחד דהא תלמוד ערוך הוא ובסוף סימן שע"ד כתב רבינו על רבו שלמדו חכמה מתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דין אבילות יום אחד וצ"ל שסמך על מ"ש כאן וגם בסימן ש"מ שנוהג אבילות מקצת היום כתב הרמב"ן בתורת האדם מסתברא שאינו קורע בשמועה רחוקה על החכמים אבל על רבו קשה הדבר לומר שלא יקרע לעולם כאביו זה הביאו לחיי הע"ה וזה הביאו לחיי הע"ה ואע"ג דתניא לא הושוו רבו לאביו אלא לענין איחוי בלבד לענין דברים השנויים בברייתא איתמר אבל קריעה בשמועה רחוק ; לא תניא עכ"ל וכתב עוד נראה מסוגיית ירושלמי שבפרק מי שמתו שמי שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כמי שמתו מוטל לפניו ונתבאר בסוף סימן שע"ד : ובכל אלו הדברים שצריך לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק שרוב חכמתו ממנו וכו' בספ"ב דמציעא (לג.) ת"ר רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דר"מ רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ופירש"י שלמדו חכמה סברת טעמי המשנה וכו' והוא נקרא תלמוד . משנה כמו שהן שנויות ואין טעמו מפורש כאן . כל שרוב חכמתו אם מקרא אם משנה אם תלמוד ופסק רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה ורב ששת פסק הלכה כרבי יוסי ופסק הרא"ש כר"י וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת וכתב מהרי"ק סימן ק"ע אשר כתבת שעיקר הרבנות תלוי בפלפול אומר אני ד או כללא דודאי מי שלומד בפני הרב והרב מעמיד התלמיד על פשט ההלכה ע"ד האמת והיושר ודאי בענין זה נעשה תלמידו וחייב בכבודו וזהו רבו שלמדו חכמה בש"פ אלו מציאות וכדפי' רש"י שם אבל הדברים שעושים היום בתוספת זמן וכל אחד אומר הדרך כולו יהיה אמת או שקר בענין זה איני רואה בו שום רבנות (יד) : ומ"ש רבינו אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו ה"ז כתלמיד חבר ואינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים דין תלמיד חבר לענין הירא' נתבאר בסימן זה : ומ"ש אבל עומד מלפניו וכו' וקורע עליו וכו' שם שמואל קרע מאניה על ההוא מרבנן דאסבריה אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעים זה על זה ופירש רש"י קרע מאניה . קרע שאין מתאחה כדין תלמיד על הרב : עומדין זה מפני זה . כדין תלמיד לרב לפי שהיו יושבים תמיד בב"ה יחד ומקשים ומפריקים וכולם לומדים זה מזה וגם הרא"ש כתב עומדים זה מפני זה פירוש כמלא עיניו כדין תלמיד לרב ומקרעין זה על זה פירוש קרע שאינו מתאחה . וגם התוספות פירשו דקורעין קרע שאינו מתאחה כדין תלמיד על רבו וכן כתב עוד הרא"ש בפרק אלו מגלחין וכתבו הר"ן ונמוקי יוסף אע"ג דברבו שאינו מובהק בד' אמות סגי עשו תלמידי חכמים שבבבל כרבו מובהק לחומרא דכל יומא גמיר חד מחבריה וכן קורעין זה על זה קרע שאינו מתאחה כדין תלמיד על רבו דאי קורעין בלחוד פשיטא וכי גריע מחכם דתניא (שבת קה.) חכם שמת הכל קרוביו אבל הרמב"ן כתב בספר תורת האדם דעומדים זה מפני זה ד' אמות קאמר בלחוד וכן מקרעין זה לקרע בעלמא איצטריך וכ"ת פשיטא דלא גריע מחכם דעלמא דעומדין מפניו וקורעין עליו ל"ק שאין ת"ח עומד וקורע אלא מפני שגדול ממנו או שוה לו אבל קטן ממנו לא דהו"ל כזקן ואינו לפי כבודו אבל אם הוא רבו אע"פ שאינו מובהק עומד מפניו וקורע אע"פ שהוא קטן ממנו עכ"ל נמוקי יוסף וכתב הר"ן בפ"ק דקידושין דהא דאמר עולא ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וכו' אפילו גדול על קטן חייב כיון שהוא רבו וכך הם דברי הרמב"ן שכתבתי בסמוך והרמב"ם כתב בפ"ה מהלכות ת"ת וז"ל בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר ואינו חייב בכבודו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם אפי' לא למד ממנו אלא דבר א' בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו עכ"ל נראה מדבריו שאינו עומד מלפניו אלא ד' אמות בלבד ואינו קורע עליו אלא קרע בעלמא וכדברי הרמב"ן ז"ל אלא שבפ"ט מהלכות אבל כתב הכם שמת הכל קורעין עליו עד שמגלין את לבם ובהאמת שלענין קימה תניא בפ"ק דקידושין (לג.) איזו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק מלא עיניו ולדעת רש"י והרא"ש והר"ן ז"ל ת"ח שבבבל דין רבו מובהק יש להם ועמידה וקריעה ולדעת הרמב"ן דין רבו שאינו מובהק יש להם וכן נראה דעת הרמב"ם שסתם דבריו ולא כתב דין ת"ח שבבבל משמע דאין להם אלא דין רבו שאינו מובהק : ומתוך מ"ש הבין שדברי רבינו אינם מכוונים כלל שלא חילק בין ת"ח שבבבל לרבו שאינו מובהק וזה כדברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ולענין הקריעה כתב שאפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן ובין גדול אינו מאחה לעולם ואי ברבו שאינו מובהק הא דלא כחאן דהא ודאי משמע דלכ"ע ברבו שאינו מובהק קרע שלו מתאחה הוא ואי בת"ח שבבבל וכדברי רש"י והרא"ש והר"ן ז"ל קשה שלא הוזכרו ת"ח שבבבל בדבריו כלל ועוד דא"כ הו"ל לכתוב דעומד מלפניו מלא עיניו כמו שהם סוברים ואף על פי שמהרי"ק כתב בשורש ק"ע דלרבו שאינו מובהק נמי אין הקרע מתאחה כבר מבואר בדבריו דהיינו לדברי ר"ח ורא"בי"ה שפוסקים כרבי יוסי אבל לדברי הפוסקים כר' יהודה מתאחה הוא : כל ת"ח שדעותיו מכוונות אין מדבר בפני מי שגדול הימנו בחכמה וכו' משנה פ"ה דמסכת אבות : הרב המובהק שרצה למחול על כבודו בכל הדברים האלו וכו' פלוגתא דאמוראי בפ"ק דקידושין (לב.) וכתבו הרי"ף והרא"ש וסוגיין כרב יוסף דאמר הרב שמחל

דרכי משה

דרבנן עושה מעשה ואח"כ מקשין כך פשוט בעירובין פרק הדר (סג :) : (יד) כתב מהרא"י בפסקיו (סימן רל"ז) וז"ל מ"ש מאיזה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספות או פירוש ואפשר שמע מן התלמיד יותר חדושים ממה ששמע הוא ממנו אין לדקדק כ"כ אחר זה המנהג כי מנהג אבותינו תורה הוא וקצת ראיה יש להביא מתוספות דברכות ואין לי פנאי להאריך עכ"ל וע"ל ריש הסימן שכתבתי מה נקרא תלמיד חבר כתב ריב"ש בתשובת סימן רע"א דין הסמיכה שנהגו בזה"ז אינו כדי שיוכל הנסמך לדון ואם טעה לא ישלם דלא מהני נטילת רשות זה אלא מריש גלותא או הבא מכחו ונטל רשות ממנו ואף אם נאמר שריש גלותא נתן רשות לאחרים ואחרים לאחרים זה אינו מהני הואיל ובזה"ז בטל ריש גלותא גם באי כהן בטילים כדאיתא בפרק כל הגט (כט :) כולהו שכח בעל קאתי איתא לבעל כו' וי"ל דסמיכה זו הגא שתלמיד הגיע להוראה ומדינא מותר להורות חוץ לג' פרסאות ואף חייב להורות אלא שגזרו שהתלמיד אסור להורות אא"כ נוטל רשות מרבו או רבו נתן לו רשות לקבוע ישיבה בכ"מ ולדרוש ולהורות לכל הבא לשאול וזהו בשקורין לו הרב ה"ז מעתה כאילו אינו תלמיד אבל ראוי ללמוד לאחרים בכ"מ ולהקרא רב דאם לא בדרך זה איני רואה שום טעם לסמיכה זו מ"מ נראה דכל שלא בחיי רבו א"צ ליטול רשות משום רב דגזירות רבו לא הוי אלא בעוד רבו קיים אבל לאחר מותו לא דלא גזרו אלא כמעשה שהיה בפ"ק דסנהדרין (דף ד :) ולכן אם מת רבו מובהק א"צ שום נטילת רשות ותלמיד חבר א"צ רשות דלא אמרו אלא ברבו מובהק ולכן נפלאתי הפלא ופלא על רב אחד ר"מ הלוי שגזר שכל מי שלא נטל רשות מר' ישעיה שגיטיו וחליצותיו בטלים ואם הם נעשים כהוגן ובתיקון הז"ל והם כשרים מן הדין למה יהיו פסולין ומה צריך נטילת רשות משום רב בכתיבת הגט ונתינתן וכן בחליצה ואי משום שאמרו ז"ל (קידושין ו .) כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם פי' שלא להיות דיין בדבר שמא יתיר ערוה אבל גט שנכתב כתיקונו למה יפסל וכתם ספרי דדייני מגמר גמירי (גיטין ב :) ויש להם תיקוני הגט בכל הלכותיו כמו שתיקנו המחברים ז"ל עכ"ל אסנם בתשובת תרד"ך סימן י"ב כתב דנהגו האידנא בסמיכה כדי שיודע

פרישה

אומר בסתם סוברים שפוסקים שמרבו שמעו : (כח) ואינו מאחה לעולם כמו על רבו מובהק עיין בב"י שכתב שזהו לפוסקים כרבי יוסי אבל לפוסקים כרבי יהודה מתאחה הוא וכתב דדברי רבינו אינן מכוונים ע"ש : (כט) שאינו קורע אלא טפח ר"ל טפח אחד מכל וכל וממילא כלמד דא"כ לקרוע כל בגדיו . גם י"ל כנגד פ"ש לפני זה שקורע עד שמגלה לבו . דהיינו ממול לוחרו עד לבו דהוא המט טפחים קאמר דא"ל לקרוע אלא טפח אחד : (ל) ונוהג עליו כל דין אבילות בן אליבא דכ"ח (וכתב הרמב"ן דקודם על רבו אפי' על שמועה רחוקה כמו במבא ופ"ל סימן ז"ס ופעי"ד סכ"ס) כ"כ ב"י : (לא) הרב המובהק שרצה למחול כו' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ונשיא נמי כמ"ש רבינו בס"ס רמ"ד אבל מלך שמחל אין כבודו מחול וכתבו התוס' פרק כ"ג דף י"ט ע"א דס"ט לאו משום חשיבות המלך דהוי טפי מחשיבות דת"ס אלא משום דקאמר קרא שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואין כבודו בא לו בשביל עצמו אלא משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ס תורתו דיליה הוא כדאמרינן במסכת ע"ז בתחלה נקראת על הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו כדכתיב כ"א בתורת ה' חפצו ובתורתו וכיון דכבוד דיליה הוא יכול למחול עליו עכ"ל התוספות וזהו נמי טעמא גבי אב דאמרינן שהם אשר על כבודו כבודו מחול דהכבוד דיליה הוא (עיין מ"ש בסימן ר"מ בדרישה סעיף כ"ח) משא"כ במלך

חדושי הגהות

ח אלשון זה משמע דגם באבילות מקצת יום אחד פליגי הרמב"ם ורמב"ן מדקא מסיים עלה וכ"ה מסקנת הרא"ש והא ליתא שהרי דין אבילות מקצת יום אחד אינו ענין למחלוקת זו לכן נ"ל דט"ס הוא בספרי רבינו וכצ"ל וכ"ה מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ונוהג עליו כל דין אבילות מקצת יום אחד (ב"ח) :

באחד מהם לכל תלמידיו או לאחד מהם הרשות בידו (טו) ואע"פ שמחל הרב [ט] מצוה על התלמיד להדרו: כשם שהתלמידים חייבים בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד תלמידיו ולקרבן שכך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וצריך אדם ליזהר בתלמידיו ולאוהבן שהם הבנים המהנים בעוה"ז ובעה"ב התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין את לבו אמרו חכמים הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולם שכשם שעץ קטן מדליק הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב בשאלותיו עד שיוצא ממנו חכמה מפוארה: אבדת אביו ואבדת רבו המובהק לפניו להשיב (לב) משיב של רבו (טז) קודם של אביו היו שניהם נושאים משאוי מניח של רבו ואח"כ מניח של אביו היו שניהם שבוים פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו (לג) ואם היה אביו חכם פודה את אביו תחלה (לד) וכתב הרמב"ם וכן אם היה אביו חכם (לה) אף ע"פ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבדתו ואח"כ אבדת רבו וא"א הרא"ש ז"ל כתב (לו) דלענין לפדותו ולפרק משאו אם אביו חכם הוא קודם אפי' אינו שקול כרבו אבל לענין השבת אבדתו אינו קודם אא"כ הוא שקול כרבו (לז) אבדתו קודמת לשל אביו או של רבו:

רמג [א] **תלמידי** הכמים לא היו יוצאין בעצמן עם שאר העם לעשות בבנין והפירות של המדינה וכיוצא בהם כדי שלא יתבזו בפני עם הארץ בד"א כשכל אחד יוצא בעצמו אבל אם אין יוצאין בעצמן אלא שוכרים אחרים במקומן או גובין ממון מבני העיר לעשותו אם הוא דבר שצריך לחיי האדם כגון בארות המים וביוצא בהם חייבים לתת הלקם אבל דבר שצורך לשמירת העיר כגון הומות העיר ומגדלותיה ושכר השומרים לא היו הייבים לתת בהם כלום שאין צריכים שמירה שתורתן שמירתן ולכן

שמחל על כבודו כבודו מחול וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' ת"ת: ומ"ש ואע"פ שמחל הרב מצוה על התלמיד להדרו ג"ז שם: **כשם** שהתלמידים חייבים בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד תלמידיו ולקרבן וכו' עד חכמה מפוארה הכל דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות תלמוד תורה ומ"ש שכך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך בפ"ד דמסכת אבות: ומ"ש אמרו חכמים הרבה למדתי מרבותי וכו' מימרא דרבי חנינא פ"ק דתעניות (ז.): אבידת אביו ואבידת רבו המובהק לפניו להשיב וכו' משנה סוף פרק ב' דבבא מציעא (לג.) אבדת אביו ואבדת רבו אבדת רבו קודמת אם היה אביו שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת היה אביו ורבו נושאים משאוי מניח של רבו ואחר כך מניח של אביו היה אביו ורבו עומדים בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו. וכתב הרא"ש ונראה דלענין פדיון ופרוק לא בעי' שקולים כמו לענין השבה עכ"ל. וכן משמע ודאי לישנא דמתני' דבהאי נקט אם היה אביו שקול כנגד רבו ובהאי נקט אם היה אביו ת"ח וטעמא דמילתא משום דבפדיון שהם בסכנת הגוף כיון שאביו ת"ח אף ע"פ שאינו שקול כרבו חייב להציל נפשו מני שחת קודם כל אדם אבל אבידתו שאינו אלא הפסד ממון אם אינו שקול כרבו אם יעבור על דעת אביו מעט אין רע ובהיות נושאין משאוי משמע ליה דאפי' אם אביו שקול כרבו רבו קודם דכיון דאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון אלא להניח לו מעצבו הו"ל ככבוד לחוד וחייב בכבוד רבו יותר מכבוד אביו אלא דמדתנן בסוף מסכת כריתות [כח.] אם יכה הבן לפני הרב הרב קודם את האב בכ"מ שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו לא משמע הכי וכיון דמהאי טעמא הוא דכבוד רבו קודם לשל אביו כשאביו הוא שקול כרבו כיון שאין אביו חייב בכבוד הרב אין לו להקדים כבוד רבו על כבוד אביו והדבר צל"ע. ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם ז"ל הוא בפ"ה מהלכות ת"ת וודאי דבריו תמוהין דהא במת' יתין קתני בהדיא ואם היה אביו שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת משמע בהדיא דאם אינו שקול אבדת רבו קודמת ועוד שהוא בעצמו כתב בפי"ב מהלכות גזלה ואבידה פגע באבידת רבו עם אבידת אביו אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואם לא של רבו קודמת והוא שיהיה רבו מובהק שרוב חכמתו של תורה למד ממנו ע"כ וכבר כתבו הגהות מיימון שכדבריו בהלכות גזלה ואבידה עיקר שהוא מסכים להלכה ומ"ש בהלכות ת"ת ט"ס הוא וחכם אחד מבני בניו של הרמב"ם כתב ליישב סתירת דבריו שמ"ש בהל' ת"ת מיירי ברבו שאינו מובהק ולא משמע לי כן מדברי הרמב"ם שם שהרי בסוף אותו פרק כתב בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו ה"ז תלמיד חבר וכו' משמע בהדיא דעד השתא ברבו מובהק איירי ועוד שלא מצינו לא במשנה ולא בגמרא שיהא לרבו שאינו מובהק שום קדימה על אביו דהא במתניתין סתם רבו אמרו והיינו ודאי רבו מובהק דאילו רבו שאינו מובהק אינו נקרא בשם רבו סתם ועוד דמותיב בגמ' לר' יוחנן דפסק כרבי יהודה מדתנן רבו שלמדו חכמה ושני מאי חכמה רוב חכמה ועוד דהא על ההיא מתני' מייתי תלמודא ת"ר רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה וכו' והיינו ודאי רבו מובהק ותו גרסינן התם אמר עולא ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבידה במקום אביו אינם חוזרים אלא לרבו מובהק ומשמע דאביו אע"פ שאינו חכם קודם בכל דבר לרבו שאינו מובהק וכ"פ הרמב"ם בפי' המשנה דההיא מתניתין ברבו מובהק דוקא הוא וכבר היה אפשר ליישב סתירת דברי הרמב"ם ולדקדק דבהל' ת"ת כתב רואה אבידת אביו ואבידת רבו ובהל' גזילה ואבידה כתב פגע באבידת רבו עם אבידת אביו כלומר דבהלכות תלמוד תורה מיירי שראה אבידת אביו קודם ואח"כ ראה אבידת רבו שכיון שתחלה ראה אבידת אביו אע"פ שלא הספיק להגיע לה עד שראה אבידת רבו ומפני כך הוא מחוייב להקדים אבידת רבו מ"מ לענין זה מהני מה שראה אבידת אביו תחלה שאם היה אביו ת"ח אע"פ שאינו שקול כנגד רבו אבידת אביו קודמת כיון שראה אותה תחלה ובהלכות גזלה ואבידה מיירי שפגע בשתי האבידות כאחד ומפני כך אע"פ שאביו ת"ח אם אינו שקול כנגד רבו אבידת רבו קודמת אלא שלא נמצא לחלוק זה עיקר בגמרא הילכך נראה כדברי הגהות שט"ס יש בהלכות ת"ת ודבריו בהלכות גזלה ואבידה עיקר: **אבידתו** קודמת לשל אביו או של רבו משנה סוף פ"ב דמציעא (שם). הכם שאינו רבו כיצד הוא חייב בכבודו כתב רבינו בסימן רמ"ד: מנהג הרב עם תלמידיו ותלמידיו עמו כתב רבינו בסימן רמ"ו. תשלום דיני כבוד הרב ודיני הוראת ת"ח וכיצד צריך ת"ח להתנהג כתב רבינו ירוחם בנ"ב: **בפ"ק** דנדרים (דף ח:) גבי עובדא דרבינא הוה ליה נידרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי אסיקנא שמע מינה לא שריא למשרי נדרא באתרא דרביה וכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות שבועות דה"ה במקום שיש גדול ממנו ומהאי עובדא איכא למישמע הכי דהא רבינא תלמיד חבר דרב אשי הוה כדאיתא בפ' הדר (דף סג.) ואפ"ה לא שרא איהו נדרא לדביתהו אלא אתא קמיה דרב אשי וגרסינן תו התם ושמתא אפילו באתרא דרביה ופירש הרא"ש דקי"ל בפרק הדר דתלמיד מנדה בפני הרב במקום שיש חילול השם וקאמר הכא דאפי' באתרא דרביה שרי שמתא דלא מאחרינן גביה עד דאזיל קמיה רביה. כתב הר"ר שמעון בר צמח בתשובותיו סימן קכ"ב שכשמזכיר רבו תוך י"ב חדש צריך לומר הריני כפרת משכבו ויש ללמוד כן מק"ו מאביו ושכן ראה למקצת חכמים כשמזכירים רבם בספריהם אומרים כך כתב מורי רבי פלוני הכ"מ: גרסינן בפרק בתרא דעירובין (סג.) אמר ר"ל כיח בפני רבו חייב מיתה שנאמר כל משנאי וכו' אל תיקרי משנאי אלא משניאי והא מיגס אגיס כיח ורק קאמרינן ופי' רש"י שרקק אותו בפני רבו והו"ל להסהלק משם או להבליע בכסותו כהוב בתרומת הדשן סימן מ"ג דתלמיד הרואה את רבו שרוצה לאכול דבר איסור מדרבנן נראה מב' מקומות בתלמוד שאין צריך למחות בידו והביא הראיות וכתב בסוף דבריו מ"מ אחר שמצינו ראיה בשני מקומות אף ע"פ דדחו להו לא שייך לדקדק כולי האי כתב בסוף ספר א"ח אדם מריב עם חבירו ואמר לו איני מקבל ממך אפי' אם היית כמשה מלקין אותו משום בזיון עכ"ל וכ"ל דמשום הכי אמרו בגמרא (חולין קכד) אילו אמר יהושע בן נון מפומיה לא צייתנא ליה ולא אמרו אילו אמרה משה: (ב"ה) בפ"ק דמ"ק (ט:) אמרינן דהתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך לפטור ממנו פעם שנייה:

רמג תלמידי חכמים לא היו יוצאים בעצמם עם שאר העם לעשות בבנין והפירות של מדינה וכו' בפ"ק דב"ב (ח.) אמר רב יהודה הכל לאגלי גפא ואפילו מיתמי אבל רבנן לא צריכי נטירותא הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן ולא אמרן אלא דלא נפקי בכלוזא אבל נפקי בכלוזא רבנן לאו בני מיפק בכלוזא ניכהו (ושם ז:) רב יהודה נשיאה רמא דשורא ארבנן אמר ליה ר"ל רבנן לא צריכי נטירותא. ופירש"י לאגלי גפא לשערי חומת העיר להציב בהם דלתות: לכריא פתיא. חפירת בור לשתות מים: אפילו רבנן. שהכל צריכים למים: דלא נפקי בכלוזא שאין הם עצמן יוצאין בהכרזה לחפור אלא שוכרים פועלים

בין בקריאה: אבדת אביו וכו' ה"א במשנה ס"פ א"מ כדברי הרא"ש וכ"כ גם הרמב"ם בפי"ב מה' גזלה ואבידה וכן כתב הסמ"ג עשה ע"ד. ומ"ש רבינו ע"ש הרמב"ם דלגבי אבדה אם היה אביו חכם אע"פ שאינו שקול כנגד רבו אביו קודם לרבו כ"כ פ"ה דה' ת"ת והוא סותר דברי עצמו וגם סותר המשנה ומסקנת ב"י שט"ס הוא בה' ת"ת וכ"כ בהגהות מיימוני רפ"ה דת"ת:

רמג ת"ח לא היו יוצאין בעצמן וכו' מימרא דרב יהודה פ"ק דב"ב (דף ח') רבנן לאו בני מיפק בכלוזא ניכהו פי' לצאת הם בעצמם לחפור ולבנות עם המון עם כלוזא פי' המון עם ור"ל שהמון העם הם לבדם מחוייבים לחפור ולבנות כל מה שצריך ות"ח פטורין מלשכור אחרים במקומן דכיון דהמון עם אינן שוכרין אלא חופרין ובונין בעצמן אין חוב זה מוטל על ת"ח ואף ע"פ שחפירה זו ובנין זה הוא צורך חיי האדם כגון בארות המים וז"ש אח"כ אבל אם אין יוצאין בעצמן אלא שוכרים אחרים וכו' אם הוא דבר שצריך לחיי האדם חייבין לתת חלקם דאלמא דברישא היכא דיוצאין בעצמן פטורין מלשכור אפילו הוא צריך לחיי האדם וכן כתב נ"י בשם התוספות ומביאו ב"י: ומ"ש אבל דבר שצורך לשמירת העיר כגון חומות העיר וכו' שם

דרכי משה

מזה שראוי להורות ולא יורה כל אחד מן התלמידים לכן נהגו בסמיכה שמעתה כל מי שאינו מוסמך לא הגיע להורות ואין לסמוך עליו אא"כ ידוע דגברא רבא הוא ומצד ענותנותו אינו מבקש גדולה או מטעמים אחרים ולבי נוקפי שכל גיטין שנעשו בזמנינו שלא ע"פ מומחה לרבים דהיינו שלא נודע ע"פ הכמים דגברא רבא הוא שראוי להוש בהם עוד נהג בסמיכה כי תלמיד אסור להורות בפני רבו אא"ב נטל רשות ובמה יודע שיש לו רשות כי נקראו לו מהור"ר עכ"ל וכל זה לא כבעל נחלת אבות שכתב פרק שנו הכמים שלא ידע טעם לסמיכות בזה"ז ומהרי"ו כתב בתשובה סימן פ"ה וקכ"ח דאם לא נטל רשות ונתן גיטין אפי' בדיעבד לא הוי גט ולא אמרינן בזו סומס סופרים מגמר גמירי כו' ולכ"ע אם ידוע וניכר שהוא גמיר אלא שלא נטל רשות גיטיו כשירים כתב הרמב"ם בה' סנהדרין פ"ד יש לב"ד לסמוך לדברים יחידים והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כיצד חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה יש לב"ד אותו לסמוך למקצת דברים כגון לדון ד"מ ולא להורות איסור והיתר כו' ונראה שזה דוקא בימיהם שנהוג דין סמיכה אבל סמיכה של זמן הזה אינו כלום אלא נטילת רשות בעלמא ומי שראוי ראוי: (טו) וכתב בפסקי מהרא"י סימן קנ"ז דאף אם מוהל מ"מ אסור לבזותו: (טז) ובספר חסידים כתב דהא דרבו קודם דהיינו אם למד עמו בחנם אבל אם אביו שכר לו רב אביו קודם לכל דבר:

פרישה

במלך שאם אין כבוד ומורא במלך אין כאן מלכות והתורה אמרו שום תשים עליך מלך וק"ל: (לב) משיב של רבו קודם לשל אביו ז"ל רמ"א י"א (מספר חסידים) הא דרבו קודם לאביו היינו שלומד עמו בחנם אבל אם אביו שוכר לו רבי ומלמדו אביו קודם לכל דבר וכנ"ל עיקר עכ"ל: (לג) ואם היה אביו חכם פודה את אביו תחלה וה"ה באבידה ופירוק וכן הוא במשנה בהדיא אלא במאי דסליק מיניה נקט: (לד) כתב הרמב"ם אם היה כנ"ל (לאפוקי מס"א שכתוב וכ"כ הרמב"ם עכ"ה): (לה) אע"פ שאינו שקול כנגד רבו כו' עיין בב"י שתמה ע"ז והוכיח מן ההלכה שדוקא בשקול איירי וגם הרמב"ם כ"כ במקום אחר: (לו) דלענין לפדותו ולפרק משאו כו' וטעמא דמילתא משום דבפדיון שהם בסכנת הגוף כיון שאביו ת"ח אע"פ שאינו שקול כרבו חייב להציל נפשו מני שחת קודם כל אדם וכן לפרק משאו שהוא צערא דגוף הוא נמי קודם מהאי טעמא אבל אבידתו שאין בו אלא הפסד ממון אם אינו שקול כרבו אם יעבור על דעת אביו מעט אין רע: (לז) אבידתו קודמת לשל אביו כו' דכתיב כי לא יהיה בך אביון שלך קודמת לכל אדם:

דרישה

כבוד וכ"כ המרדכי פ"ק דקידושין דף תרכ"ט עכ"ה) פסק רבי' שמחה שמולקין כבוד לתלמיד במקום רבו שמשום כבודו של כ"ג מולקין כבוד לסגן: [ט] מיצוה על התלמיד להדרו פ"ק דקידושין דף ל"ב ע"ב פריך אהא דאמרינן שם הרב שמחל על כבודו כבודו מחול איני והא רב פפא הוי משקה בי הילולא דאבא מר בריה ולוי ליה כסא לרב יצחק ולא קם קמיה ואקפיד ומשני אפ"ה הידור מעביד ליה בעי: (כתב הרשב"ץ כשמזכיר רבו תוך י"ב חודש צ"ל הריני כפרת משכבו ויש ללמוד ק"ו מאביו וכ"פ רש"י פ"ק דסוכה. כתב בתא"ו נתיב ח"ה כיחו שהוא דבר שיוצא מגופו בכח ורק הוא אח"כ מפיו לפני רבו חייב מיתה ודוקא כיחו אבל רק אינו אסור דאטס הוא כן פשוט הוא פרק המולא תפילין ע"כ עכ"ה):

סי' רמג [א] ת"ח לא היו יוצאין בעצמן כו' ות"ח המזלזל במצות ואין בו יראת שמים שתי הוא כקל שבציבור (ולא אמר הכתוב אלא כל קדושים שאין פורצים במה בשבילם לעולם יצאו אלו שאוכלים שם שמים עכ"ה) כ"כ הרא"ש בתשובה והביאו ב"י

גם במימרא דרב יהודה: ומ"ש ולכן היו פטורים מכל מיני מסים וכו' פי' כיון דת"ח תורתן משמרתן א"כ כל גזירת מסים אף מה שהוא קצוב על כל איש לבדו אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ כדאמרינן התם בעובדא דכובס ולכן חייבין לשלם בשבילן גם אותן הקצובין על כל איש ואיש וכן פסק הרמב"ן בפ"ו דהלכות ת"ת והוא דעת הרא"ש בפסקיו ובתשובותיו וכתב בתשובה שכך פסק הרמ"ה וכן כתב הר"ר ירוחם שכך הסכימו גדולי האחרונים וכמ"ש רבינו והכי נקטינן ודלא כר"ח והרמב"ן שמחייבים לת"ח ליתן מס הקצוב על איש ואיש והביא רבינו דבריהם בח"מ סימן קס"ג דליתא: ואם היה לו דין עם אחר וכו' עיין בח"מ סי' ט"ו נתבאר דין זה יפה כס"ד

פועלים: דשורא. יציאות חומות העיר. והתוס' כתבו שר"ח פי' כריא פתיא להסיר גבשושית רחוב העיר וכן פי' הרא"ש ז"ל: ואהא דאמרינן אבל נפקי בכלווא רבנן לאו בני מיפק בכלווא ניניהו כתב הר"ן בשם התוספות דמשמע לכאורה דכיון שהם פטורין אפי' אחרים במקומן אין שוכרין והביאו נ"י:

ולכן היו פטורים מכל מיני מסים ותשחוריות בין מסים הקצובין על כל בני העיר (א) בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו בין הקבועים בין שאינן קבועים והחייבים היו בני העיר לפרוע בשבילן אותן הקצובין על כל איש ואיש כתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא ת"ח שתורתן אומנותן אבל אם אין תורתן אומנותן חייבים ומיהו אם יש לו מעט אומנות או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו ת"ח שהיתה לו סחורה למכור (ב) לא היו מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו ואם היה לו דין עם אחר ועומד לפני הדיין ויש שם בעלי דינים אחרים לפניו אפי' קדמו לבא לפניו תחלה (ג) מקדימין דינו של ת"ח (ד) ומושיבין אותו כתב הרמב"ם עון גדול לבזות את החכמים או לשנאותן ולא חרבה ירושלים עד שבזו בה תלמידי חכמים (ה) שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים דבריו כלומר בוזים לומדי דבריו וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעה"ב והוא בכלל כי דבר ה' בזה ואם באו עדים

ומ"ש רבינו ולכן היו פטורים מכל מיני מסים ותשחוריות וכו' בפרק קונם יין (דף סב:) אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא אכרגא דכתיב מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא ובפ"ק דב"ב (ח.) גרסינן רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא לרבנן א"ל רב נחמן בר יצחק עברת מר אדאורייתא נביאי וכתובי וכו' ומייתי קרא דכתובי מדכתיב מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא. ופי' רש"י מנת המלך. מנבת מסים שהם מטילין על בני המדינה: ארנונא. עישורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה והרי"ף פירש ארנונא תשורה או ארוחה שעושים למלך כשעובר עליהם:

וכתב הר"ן מסתברא דכי אמרינן הכא דרבנן פטירי מכסף גולגולתא ומעישור תבואותיהם דוקא כגון שהמלך הטיל על בני העיר ליתן כך וכך מחמת מעשר תבואותיהם או מחמת מנין גולגלתן שיכולין ת"ח לומר לא הטיל המלך עליהם כלום אלא בשבילכם אבל אם אמר המלך שיתן כל אחד ואחד כסף גולגלתו ומעשר תבואתו אין עמי הארץ פורעים בשביל ת"ח והיינו כדאסכחן מקלת רבנן דיהבו כרגא כדאמרינן בסנהדרין (כז:) דבר חמא קביל עליה כרגא דרב פפי כולהו שני והיכי משכחת לה דרב פפי יהיב כרגא אלא ש"מ כדכתיבנא וכן נראה מדברי ר"ח וכן כתב הרמב"ן ז"ל עד כאן לשונו והביאו נ"י: אבל הרא"ש כתב בשם ר"י הלוי דשמעינן מההוא עובדא דכובס דאיתא התם ומדאמר רב נחמן עברת מר אדאורייתא וכו' דכל מיני מסים ותשחוריות המוטלין על הציבור בין קבועים בין שאינם קבועים אין ת"ח חייבים לסייע בהם את הציבור עכ"ל ומדכתם ולא חילק נראה דאפילו אמר המלך שיתן כל אחד כסף גולגלתו ומעשר תבואתו פטורים הת"ח. ובתשובותיו כלל ט"ו דין ח' הביא תשובת הרמ"ה וכתוב בה כל מיני מסים וארנוניות ותשחוריות בין קבועים בין שאינם קבועים אין ת"ח חייבים לסייע בהן את הציבור כלל ואפילו המס הקצוב על כל איש ואיש בפני עצמו הציבור חייבין לפרוע משלהם כדי המס הקצוב על ת"ח כדי לפטרן דהא כרגא דהוא כסף גולגלתא הקרקף גברא מנח קאמרינן בכמה דוכתי (ב"ב נה:) ואמרינן דרבנן פטירי ואי לא משלמי צורבא עלייהו מדידהו היכי יכול למיפטרינהו מני גנזא דמלכא אלא דחייבי צורבא למיפרע עלייהו ממונא דנפשייהו לבי גנזא דמלכא ואפילו היו עשירים שבישראל הצבור חייבין לפרוע בעבורם שלא מפני עניות נפטרו אלא מפני תורתן עכ"ל. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ד ממסכת אבות וז"ל הקילה התורה מת"ח חק המלכות מן הארנוניות והכסניות החיל וחוקים המיוחדים בכל איש ואיש והם הנקראים כסף גולג. הם יפרעו בעבורם הקהל וכן בנין החומות וכיוצא בהן ואפילו היה ת"ח בעל ממון לא יתחייב דבר מכל זה וכבר הורה רבינו יוסף הלוי לאיש במקום אחד שהיו לו גנות ופרדסים שהיה חייב בעבורם אלפים זהובים ואמר שיפטר מחת בעבורם דבר מכל מה שזכרנו מפני שהיה ת"ח ואף על פי שהיה נותן במס ההוא אפילו עני שבישראל עכ"ל. וכ"כ בפ"ה מהלכות ת"ת וז"ל אין מחייבין אותו ליתן המס בין מס שהוא קצוב על בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש ומה שהביא הר"ן ראיה לדבריו מההוא דבר חמא קביל כרגא דרב פפי כולהו שני י"ל דעד אותו הזמן היו פורעין הצבור כרגא דרב פפי ובר חמא קביל עליה לפרעו בעדו כולהו שני ולא יצטרך רב פפי להחזיק טובה לצבור ובתשובה אחת מצאתי כתוב שאפילו פירש המלך ואמר שהתלמידים יפרעו חלקם במס יש מן הדין על הקהל שהתלמיד שוכן בתוכם לפרוע חלקו דהא בתלמוד כסף גולגלתא אקרקפתא דגברא מנח אפ"ה אמרינן בפרק השותפין שהן פטורין ואם הדור כפני הכלב ויעיזו פניהם ולא ירצו להבריח זהרורי דמלכא מיניה יכול התלמוד לנדות ולשמת ע"ז ואפי' החרימו הקהל לפרוע המס וכללו התלמידים בכלל החרם אין החרם חל דאסור בו שבועה ואין נשבעין לעבור על המצות ואם תקשה לדברינו מההיא דבר חמא דקביל עליה כרגא דרב פפי דכולהו שני אלמא דצורבא מרבנן יהיב כרגא תירץ רבינו מאיר ז"ל דהתם שלא כדין היו מטילין עליו וכעובדא (דב"ב ח.) דבעו ע"ה למירמא דמי כלילא ארבנן והיינו דשקל רב פפי כרגא דבר חמא ולא חש לשוחדא דאינו אלא כמבריח ארי מנכסי חבירו עכ"ל. וז"ל רבינו ירוחם בסיף מישרים יש מי שכתב דמס הקצוב על כל אחד דאין הצבור מחויבים לפרוע בשביל ת"ח וגדולי האחרונים הסכימו דאפי' מס כזה פורעין הצבור בעבורם עכ"ל. ורבינו בטור ח"מ סי' קס"ג הביא סברת הרמב"ן ור"ח וכתב שאינו נראה להרא"ש אלא שבכל ענין פטורים וש"כ הרמ"ה והרמב"ם ז"ל וגם פה סתם כדבריהם: וכתב א"א ז"ל ודוקא ת"ח שתורתן אומנתן וכו' ומיהו אם יש לו מעט אומנות וכו' עד נקרא תורתו אומנתו כ"כ הרא"ש והרמב"ן וכ"י בפ"ק דבתרא בשם ר"י הלוי וכתבו הרמב"ן וכ"י שבשם הרי"ף רבו העיד כן. וגם בתשובת הרמ"ה שהביא הרא"ש בתשובותיו כתוב כדברי ר"י הלוי וז"ל כל מיני מסים וכו' אין ת"ח חייבים בהם מיהו ה"מ בת"ח העוסקים בתורה כפי יכולת כל אחד ואחד ומקיימי מצות והגית בו יומם ולילה כפי כחן אבל ת"ח שאין עוסקין בתורה תדיר לפי כחן לא דיין לעשות במלאכתן כדי למצוא פרנסתן ופרנסת אנשי ביתן אלא שהם יגעים להעשיר ומבטלים התורה כדי לקבץ ממון הרבה הרי אלו חייבים בכל חיובי הצבור ע"כ:

וכתוב עוד בתשובה הנזכר וכן ת"ח המזלזלים במצות ואין יראת שמים על פניהם הרי אלו כקלים שבצבור ולא אמר הכתוב אלא כל קדושיו שאין פורענות באה לעולם בשבילם יצאו אלו שמזלזלים שם שמים (א): וכתוב עוד שם שהבא להכריח ת"ח לפרוע מס בין על ידי ישראל בין ע"י נכרים אין רוח חכמים נוחה הימנו ואם לא יחושו על דבריו הרשות לחבטם ע"י נכרים לומר עשה מה שישראל אומרים לך וכל המסייע ומחזיר על ככה ה"ז מכבד את התורה ועליו נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה עכ"ל: ת"ח שהיתה לו סחורה למכור לא היו מניחין לשום אדם למכור וכו' בפ"ב דב"ב (כב.) מייתי עובדא דרב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרת בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא לינקטו ליה שוקא ופסק כן הרא"ש וגם הרמב"ם פסקה בפ"ו מהל' ת"ת ודע שרבינו כתב בח"מ סימן קנ"ו בשם הרמב"ן דוקא דליכא נכרים דמזבני אבל אי איכא נכרים דמזבני לא דהא לית רווחא לצורבא מרבנן ואפסודי להנך ישראל בכדי לא מפסדינן:

ואם היה לו דין עם אחר ועומד לפני הדיין וכו' מקדימין דינו של ת"ח בפרק קונם יין (סג.) אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא סדרו לי תגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל בראש אף ת"ח נוטל בראש ובפרק שבועת העדות (ל.) רב עולא בריה דרב עילאי הו"ל דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא חבירנו עמית בתורה ובמצות. ואמרינן התם דלהכי שלח ליה למישרי תיגרא כלומר לפסוק דינו קודם שאר בעלי דינים וכתבו התוס' והרא"ש דהא דאמרינן למישרי ליה תיגרא היינו דווקא כשבאו שני דינים בבת אחת דאם בא דין אחר תחלה צריך להקדימו כדאמרינן בסנהדרין בקטן כגדול תשמעון אי נמי עשה דכבוד התורה עדיף כדאמרינן בפרק בתרא דכתובות עכ"ל כלומר דגרסינן בר"פ בתרא דכתובות רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא דגלדנא וכו' שדריה לקמיה דרב נחמן שלח ליה נידייניה מר להאי גברא דאנא ענן פסילנא ליה לדינא אמר מדשלח לי הכי ש"מ קריביה הוא הוה קאים דינא דיתמי קמיה אמר האי עשה והאי עשה דכבוד תורה עדיף סלקי' לדינא דיתמי ואחתיה לדיניה והמרדכי כתב על מה שתירצו א"כ עשה דכבוד תורה עדיף מיהו קשה מבקטן כגדול תשמעון ואיני יודע מה קשה לו דהתם בדליכא עשה דכבוד תורה במילתא ורבינו כאן וגם בחשן משפט פסק כתירוץ שני שכתב וז"ל צריך הדיין שיקדים לדון הדין שבא לפניו תחלה דכתיב כקטן כגדול תשמעון אבל צריך להקדים דין של ת"ח אפילו הת"ח בא לסוף לכבוד תורתו אבל מדברי רש"י נראה שסובר כתירוצא קמא וכ"כ מדברי הרמב"ם שפסק בפ"ו מהלכות ת"ת אם היה לו דין והיה עומד בכלל בעלי דינים הרבה מקדימין אותו ומושיבין אותו ובפרק כ"א מהלכות סנהדרין כתב היו לפני הדיינים בעלי דין הרבה מקדימין דין היתום לדין האלמנה ודין האלמנה א קודם לדין ת"ח ודין ת"ח קודם לדין ע"ה עכ"ל ולפ"ז צ"ל דההיא דפרק בתרא דכתובות שני הדינים באו כאחד ומאי דאמר הוי קאים דינא דיתמי קמיה היינו לומר שכשבאו שני דינים אלו לפניו היה רוצה להתחיל להתעסק בדינא דיתמי וכששמע מה ששלח לו רב ענן סלקיה כלומר הניח מלהתחיל בדין היתומים והתחיל בדינא דההוא גברא: ומ"ש ומושיבין אותו היינו לומר שאף על פי שמן הדין צריכים בעלי דינים לעמוד אם הוא ת"ח מושיבין אותו משום עשה דכבוד תורה כדאיתא בר"פ שבועת העדות (ל:): כתב הרמב"ם עון גדול הוא לבזות ת"ח וכו' בפ"ו מהלכות ת"ת:

ומ"ש ולא חרבה ירושלים עד שביזו בה ת"ח וכו' בפ' כל כתבי (קיט:): ומ"ש וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעוה"ב בפרק חלק (צ.) תנן דאפיקורוס הוי חד מהנך שאין להם חלק לעוה"ב ובגמ' (צט:) רב ורבי חנינא דאמרי תרוויהו אפיקורוס זה המבזה ת"ח: ומ"ש והרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה ג"ז שם כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס: ומ"ש ואם באו עדים שביזהו אפילו בדברים חייב נידוי וכ"ד מנדין אותו כרבים בס' בתרא דמ"ק (יז.) איתא דשמתוה אביי ורבא להכוא

דרכי משה

רמג (א) כתוב בת"ה סימן שמ"א אע"ג דאין עתה בזמנינו חכם שיש לו תורת ת"ח גמור היינו לקנוס המביישו בליטרא זהב אבל למירמא כרגא עליה ולאפוקי מיניה אפשר ראין מדקדקים כולי האי אם הוא מוחזק בדורו לת"ח וכ"מ מדברי הרא"ש דלא החמיר כ"כ לענין ת"ח לפטור ממס כמו לענין קנס במביישו עכ"ל ועוד כתב סימן שמ"ב דלאו דוקא רב היושב בישיבה אלא כל ת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות בתלמוד ובמפרשים ופסקי הגאונים ותורתו אומנותו כדרך שכתב הרא"ש ויש מקומות

פרישה

סי' רמג (א) בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו ואפי' אם אמר המלך שת"ח עצמם יתנו חייב הצבור לתת בעדם ועיין בדרישה (שם לו סחורה למכור עיין בח"מ סימן קנ"ו פכ"ה): (ב) אין מניחין לשום אדם למכור מאותה כו' ואם יש לעכו"ם מאותה סחורה דמזבני לא דהא לית רווחא לת"ח כ"כ לקמן בח"מ סימן קנ"ו בשם הרמ"ה: (ג) מקדימין דינו של ת"ח עיין בח"מ סימן ט"ו: (ד) ומושיבין אותו ר"ל דאע"ג דמן הדין צריכין בעלי דינים לעמוד אם הוא תלמיד חכם מושיבין אותו משום עשה דכבוד תורה ב"י ואף ע"ג דכתב רבינו בח"מ סימן י"ז דת"ח וע"ה שבאו לדין אומרים גם לע"ה לישב הא מבואר שם דאם אין ע"ה יושב אין מקפידין ומניחין את החכם לישב והכא ג"כ ה"ק מושיבין אותו ר"ל שאומרים לע"ה שישב ג"כ ואם לא ישב אין מקפידין אלא מניחין את החכם לישב (ה) שנאמר ויהיו מלעיבין במלאכי אלקים ובוזים את דבריו. וכתיב בתריה ומתעתעים בנביאיו ומע"ש

חדושי הגהות

רמג א מאי דקשה ע"ז מהך גמרא דכתובות שהקדים הת"ח ליתום עיין בכ"מ פכ"א מהלכות סנהדרין:

עיין

עדים שבזיהו אפי' בדברים הייב המבזה נדוי (ו) ובית דין היו מנדין אותו ברבים (ז) [ג] וקונסין אותו ליטרא זהב בכ"מ ונותנין אותו לחכם והמבזה את החכם (ח) אפי' לאחר מותו היו בית דין מנדין אותו והן מתירין לו משיחזור בתשובה אבל אם בזה את החכם חי אין מתירין אותו עד שירצה זה את החכם שנידוהו בשבילו ות"ח המנדה לכבודו יתבאר בהלכות נדוי בעזרת השם:

רמד (א) **מפני** שיבה תקום והדרת פני זקן שמצות עשה לקום מפני כל הכם (ב) אפי' אינו זקן אלא יניק (ג) וחכים אפי' אינו רבו וכן מפני שיבה שהוא מופלג בזקנה דהיינו בן

להוא טבחא דאתפקר ברב טוביה ובפ' מי שמתו (יט.) אמר ריב"ל בכ"ד מקומות מנדין על כבוד הרב וחד מינייהו המספר אחר מטתן של ת"ח ומוכח לה ממתני' דפ"ד דעדיות דנידו את עקביא משום דאמר על שמעיה ואבטליון דוגמא השקוה וכ' הריב"ש בתשובה שלפנינו ח"ב סי' ל"ב ומדקאמר בית דין מנדין משמע חייבים לנדות וכן הוא בכל אותם כ"ד דברים שהזכיר הרמב"ם ועוד שאם לא היו חייבים לא היו מנדים אדם גדול כעקביה ולזה הוא מבואר שב"ד חייבים לנדות המבזה ת"ח לאחר מותו כ"ש המבזהו בחייו דאיכא צערא דגופא עכ"ל:

ומ"ש הרמב"ם שמנדין אותו ברבים סתם נידוי ב"ד הוא ברבים ועוד יש ללמוד כן מעובדא דרב יהודה בר יחזקאל דפרק י' יוחסין (ע.) דאפיק שיפורי ושמתיה לההוא גברא דקרייה בר שויסקאל וכה"ג סימן ל"ג למד מהאי עובדא דרב יהודה דאפילו ביזהו שלא בפניו מנדין אותו (ג):

ומ"ש וקונסין אותו ליטרא זהב ירושלמי הביאוהו הרי"ף והרא"ש בפ' החובל המבייש את הזקן וכו': ומ"ש בכ"מ כלומר אפילו בב"ד שאינם סמוכים שאינם מגבים קנסות. וכ"כ בפ"ג מה' חובל ומזיק קבלה הוא בידינו שגובין קנס זה בכ"מ בין בארץ בין בח"ל מעשים היו אצלינו תמיד בכך בספרד ויש ת"ח שהיו מוחלים על זה וכך נאה להם ויש שתובע ועושים פשרה ביניהם אבל הדיינים היו אומרים למבייש חייב אתה ליתן לו ליטרא זהב עכ"ל. וכתב הרשב"א בתשובה ודאי בירושלמי נסיב חכם בלשון זקן ולפיכך כל שמכבדין אותו מחמת תורתו ומהדרין אותו ועומדין מפניו בכלל זה והטענה בזה שכל הקובע עתים בתורתו וחכם במקומו עד שמכבדין אותו הכל בשביל תורתו ובא אחר ובזהו הרי זה כמבזה תורתו שהרי הכל חוששין לתורתו ומכבדין אותו מחמתה וזה אינו חושבה ומבזה אותו הרי זה כאומר שאינו חושש לתורתו ואף ת"ח זה בשתו מרובה שכל שאחרים מכבדים אותו וזה מבזה בשתו מרובה והילכך נותן לו דמי בשתו שאם אין אתה אומר כן אף אנו נאמר שלא נאמרו דברים אלו אלא בגדול כר' יהודה בר חיננא שבו הוא שעשה רשב"ל מעשה ומ"מ צריך לדקדק בדבר היטב שיהיה אותו ת"ח נוהג כשורה הולך בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו באמונה עמהן כדרכן של ת"ח הא לא"ה הוא בעצמו מבזה עצמו ומבזה תורתו ומשניא עצמו ותורתו ואין אחרים חייבים בכבודו ואם ת"ח שמניח עסקיו ועוסק במלאכת שמים זה דבר ברור הוא שאף בני עירו חייבים לעשות מלאכתו כדאיתא בסנהדרין עכ"ל. כתב הריב"ש בתשובה ח"ג סימן פ' הדיין עשה שלא כהוגן באמרו לפקיד שיגבה מן האיש ההוא למלך ליטרא זהב על שחרף אותו כי אף אם האיש ההוא היה חייב נדוי או מכת מרדות מפני שביזה הדיין הממונה מן הקהל ויש בקללת הדיין לאו נוסף על שאר אנשים אבל ליטרא זהב אינו אלא על המבייש הזקן שזהו זקן שקנה חכמה וידענו שאין הדיין בגדר הזה אף אם הוא יודע ספר. ועוד שאף אם היה לו זכות בליטרא של זהב היה לו לתבוע זכותו ולא שימסרנו למלך טרם שיגמר הדין והדיין נתן זכותו למלך קודם שיתברר אם חייב אם לא זה קרוב למסירה כדאמרינן בהגוזל [קיז.] בההוא שותא דהוו מינצו עלה בי תרי ובחלק שני סימן ר"ז כתב אין כל החכמים שוים בליטרא של זהב אלא החכם שהוא רב מובהק בדורו ומורה הוראות דומיא דרבי יהודה בר חיננא דמייתי בירושלמי ואם אינו רב מובהק אלא שתורתו אומנתו וחכם קצת או ב"ד שמים לו דמי בשתו לפי המבייש והמתבייש לפחות מליטרא זהב וגובין לו וזהו שאמרו שם המבייש את הזקן נותן לו דמי בשתו משלם כלומר דאע"ג דבשאר בני אדם בייש בדברים פטור בזקן דהיינו שקנה חכמה לכבוד תורתו מחייבין המבייש לפרוע לו דמי בשתו ומ"מ להוסיף על ליטרא זהב ברב גדול אין לנו ודיו לחכם להיות כרבי יהודה בר חיננא יהיה מי שיהיה: ומ"מ אף אם הוא חכם חוץ מכבודו לא עשה פועל חכם לשלח מדנים לקרות לשמעון רשע גמור שלא כדין על עסק משא ומתן שהיה ביניהם והוא נתן אצבע בין שיניו ומכשילו שיתרים כנגדו ודמי קלא לעשה בנו גדול ועוד שילא מתחת יד החכם הזה דבר שאינו מתוקן במה שעשה שטר מתנה לנכרי אלם מקנם ליטרא זהב כנגד שמעון והיה לו לתבוע זכותו לפני דייני ישראל ואף אי ליכא דינא בארעא והיה לו לדון בערכאות של נכרים לא היה לו למסור חבירו ביד נכרי אלם שתהא ידו תקפה עליו שלא כדין אלא שידון הוא בעצמו עמו ודמיא לבר ישראל דזבין ארעא לנכרי אמצרא דישראל משמתינן ליה וכו' וכ"ש בנדון זה שכבר הזיק מבואר ולכן ראוי לבית דין להכריח את ראובן לסלק הנכרי מעל שמעון וגם אין נראה לדון לו בדין ליטרא זהב כמו שכ תבתי אלא דלכבוד תורתו יש לבית דין לגזור על שמעון בכח נידוי לרצות ולפייס את ראובן ולבקש ממנו בפרהסיא בנא ובמטו שימחול לו ולהרבות עליו רעים על זה והמוחל ג"כ לא יהיה אכזרי וראוי לו למחול עד כאן לשונו (ג) ומהר"י קולון כתב בשורש קס"ג שבזמן הזה לא קנסינן ליטרא זהב: ובסימן של"ד כתב כמה דברים בדין מבזה ת"ח:

ב"ה כתב הרא"ש כלל ט"ו כל העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי כגון שיש לו עתים קבועים ללימודו ואינו מבטלם כלל ושאר היום כשהוא פנוי הוא חוזר על הספר ולומד ואינו מטייל בשוקים אלא להשתכר פרנסת בני ביתו ולא להרבות ממון לזה אני קורא ת"ח והמביישו משלם המפורש בירושלמי ובלבד שלא סנו שומעניה אבל אם אין מעשיו מתוקנים יותר גרוע הוא מעם הארץ עכ"ל וביוצא בזה כתב עוד קודם בזה בכלל הנזכר:

ומ"ש והמבזה את החכם אפילו לאחר מותו היו ב"ד מנדין אותו וכו' בירושלמי פרק אלו מגלחין אמרינן אהא דתנן בפ"ד דעדיות אמר להם דוגמא השקוה ונדוהו הדא אמרת המבזה זקן אפי' לאחר מיתה צריך נידוי ובפ' מי שמתו (יט.) אמרינן המספר אחר מטתן של ת"ח מנדין אותו וכתב הריב"ש בתשובה סי' כ"ז שמ"מ אין קונסין אותו ליטרא זהב הוא דמי בושתו ולא מצינו בושה למת דהא בבייש ישן ומת איבעיא לן בפרק החובל (פו:) משום דמבייש את הזקן חייב מכלל דמת אין לו בושה עכ"ל:

ומ"ש אבל אם ביזה את החכם וכו' ע"ס יש כאן וז"ל הרמב"ם בפ"ו מהלכות ת"ת אבל אם היה החכם חי אין מתירין אותו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו וכ"כ ג"כ רבינו בסימן של"ד ונראה שזה נלמד מדגרסינן בפ"ק דחולין (יח.) ההוא טבחא דלא סר סכינא קמיה דרבא בר חיננא שמתיה ועבריה אכריז אבישריה דטריפה איקלעו מר זוטרא ורב אשי לגביה א"ל ליעיינו רבנן במילתיה דתלו ביה טפלי בדקה רב אשי לסכינא ונמצאת יפה ואכשריה א"ל מר זוטרא ולא ליחוש מר לסבא א"ל שליחותיה קא עבדינן משמע דאי לאו דשליחותיה קא עבדי לא היו רשאים להכשירו ומשמע דה"ה להתירו לא היו רשאים בלא דעתו:

רמד מפני שיבה תקום והדרת פני זקן שמ"ע לקום מפני כל חכם וכו' בפ"ק דקידושין (לב:) ת"ר מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי ע' איש מזקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו ת"ק איכא בינייהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא ר' יוסי הגלילי סבר אפילו יניק וחכים א"ר יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה. ופי' רש"י כל שיבה במשמע. ואפילו זקן אשמאי. וכתב הר"ן נראה מפי' רש"י דאיסי בן יהודה ס"ל כר"י הגלילי ביניק וחכים והכי מסתברא דכיון דס"ל דשיבה אפילו אשמאי אלמא זקן דאפי כפשיה מידרש ולא קאי אשיבה וליניק וחכים אתא דאי זקן וחכים קאמר למה לי משום חכמה תיפוק לי משום זקנה. ולפי זה כיון דקי"ל כאיסי נקטינן דעומדין מפני יניק וחכים ע"כ וכן כתב גם הרא"ש ז"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ת"ת. וכתב הר"ן דמדברי הרי"ף משמע דס"ל דיניק וחכים לא כת"ק. ולפ"ז צ"ל דמילתא דאיסי לא מכרעא ביניק וחכים מידי דנהי דס"ל דיניק וחכים לא אפ"ה הדר וכתב זקן היינו זקן ממש למסמך זקן לוירא ולא מחוור וכתב עוד שהרמב"ן רצה לקיים דברי הרי"ף ואינו מחוור. וכתב עוד הר"ן אף ע"ג דעומדין מפני יניק וחכים ה"מ כשהוא גדול ממנו אבל אין גדול עומד מפני קטן מדאמר בגמרא (דף לג:) דרבי אלעאי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ואזיל ר"ש בר אבא וקמו מקמיה אמר ליה חדא דאתון חכימין ועוד חבר כלומר ואיככם חייבין לעמוד מפני ואפשר שאפילו בשוין נמי פטור שאינו חייב לעמוד מפני חכם אלא בגדול ממנו ודאמרינן בהלו מציאות (דף לג.) בת"ח שעומדים זה מפני זה אפילו כמלא עיניו בכה"ג אפילו גדול על קטן חייב כיון שהוא רבו עכ"ל כתב בשבולי הלקט סימן מ"ג על יניק וחכים דאיפליגו ביה רבי יוסי הגלילי ורבנן יניק היינו שלא הגיע לכלל המצות: **וכתבו** התוספות בשם ר"י דיניק וחכים שעומדים מפניו צריך שיהיה מופלג בחכמה וכ"פ סה"ק (א): ומ"ש וכן מפני שיבה שהוא מופלג בזקנה דהיינו בן ע' שנה מצוה לקום מפניו אהא דאמר רבי

בס"ד: אבל אם ביזה את החכם חי אין מתירין אותו וכו' כצ"ל:

רמד מפני שיבה תקום והדרת פני זקן שמ"ע לקום בפני כל חכם אפילו אינו זקן וכו' ברייתא פ"ק דקידושין (דף ל"ב) פליגי בה תנאי וא"ר יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה דמפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע ופירש"י ואפילו זקן אשמאי אלמא זקן יניק וחכים במשמע דאי זקן וחכם קאמר למה לי זקן משום חכמה תיפוק לי משום זקנה בלחוד דהא מפני שיבה כל שיבה במשמע כ"כ הר"ן והרא"ש לשם וכתבו התוס' ע"ש ר"ת דפי' זקן אשמאי היינו בור וע"ה אבל אינו רשע כפירש"י דא"כ אפילו בן ע' שנה מצוה לבזותו ולקללו ואסור לקום מפניו כדכתיב שאת פני רשע לא טוב ונראה דעיקר מ"ע הוא לקום מפני כל חכר אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים ולכן כתב רבינו תחלה שמ"ע הוא לקום מפני כל חכם וכו' ואח"כ כתב וכן מפני שיבה וכו' כלומר ל"מ מפני כל חכם אלא אפילו מפני זקן אשמאי וקרא דכתב תחלה מפני שיבה תקום ה"ק דכיון דשיבה כל שיבה במשמע אפילו זקן אשמאי א"כ בע"כ והדרת פני

דרכי משה

מקומות שנהגו שלא לפטור ת"ח ויש מקומות שנהגו לפטור ומיהו תורתו אומנתו צריכין עכ"ל: (ב) ועיין בח"ה סימן ת"כ בענין זה ומי נקרא ת"ח לענין דין זה: (ג) וכ"ה בהגהת מרדכי דקדושין דף תרס"א ע"א באחד שביזה רב אחד דאף על גב שהרב אמר והוכיח לאותו שביזהו ואמר כל מי שעשה כזה יהא בחרם מ"מ אין רשות לזה להשיב בעזות והאריך שם בתשובה כ"כ הרשב"א סימן קע"ט דבין ליכא איכא עדים בין ליכא עדים יכול החכם לנדותו לכבוד עצמו וכתב מהרי"ק שורש קס"ג ומהרי"ו סימן קס"ג דאין ת"ח עביד דינא לנפשיה בזה"ז עכ"ל כתב עוד בתשובת מהרי"ו סימן קכ"ט דאין ת"ח בזה"ז יכול לנדות לכבוד עצמו וגם לדון האדם בע"כ וכ"מ מדברי מהרא"י סימן רכ"ה בפסקיו אמנם בתשובת ריב"ש בכמה מקומות משמע דיש דין ת"ח בזה"ז רק שיהיה ראוי לכך ע"ל סימן של"ד ומהרד"ך כתב כדברי ריב"ש סימן כ"ה כתב בתא"ו נ"ב ח"א אסור להשתמש במי ששונה הלכות ולעולם ישתמש קודם במי ששונה משנה קודם שישתמש במי ששונה תלמוד שהוא גמרא וכן פשוט פרק בני העיר (כח:) עכ"ל:

רמד (א) כתב בהג"מ פ"ה דת"ת גרסינן בירושלמי אין תורה עומדת בפני חכמים פירוש אין הרב עומד בפני תלמידו מכאן פסק הר"מ אין הרב עומד בפני תלמידו אפילו הוא חכם גדול

פרישה

ומש"ה כתב רבינו כלומר לומדי דבריו דומיא למ"ש לפניו ואחריו וק"ל:

(ו) וב"ד היו מנדין אותו ברבים עיין בב"י שכתב שחייבין לנדותו (ועיין בח"מ סימן ת"ך בדין זו עכ"ה): (ז) וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום כלומר אפי' בב"ד שאינם סמוכין שאין מגבין קנסות ועיין בדרישה: (ח) אפי' לאחר מותו היו ב"ד מנדין אותו אבל אין קונסין אותו ליטרא דדהבא משום דליטרא דדהבא כוא דמי בושתו ולא מצינו בושת למת כ"כ הריב"ש עיין בב"י שמביאו. אבל אם ביזה את החכם חי אין כו' כצ"ל:

סי' רמד (א) **מפני** שיבה תקום והדרת פני זקן כו' דדריש שיבה בפני עצמו וזקן זה שקנה חכמה בפני עצמו כאיסי בן יהודא ודריש כמי מדכתב שיבה בתחלה וזקן בסוף ולא כתבן מפני שיבה תקום ופני זקן תהדר דתקום והדרת קאי אשיבה שלפניו ואזקן שאחריו: (ב) ואפי' אינו זקן אלא יניק היינו שלא הגיע לכלל מצות שבולי לקט:

(ג) וחכים היינו בחכים טובא והוא גדול מזה העומד (ר"ל צריך שיהיה מופלג בחכמה וגדול

דרישה

בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו כו' ואם החרימו הצבור על ת"מ ליתן אין בחרם שלהם כלום ות"מ יכול להחרים ולשמת הצבור שיתנו בעדו. ואין חילוק בין הת"מ עני או עשיר (כ"כ ב"י בשם הרמב"ם והר"א ור"י הלוי וכן הוא בח"מ סימן קס"ג עכ"ה) עכ"ל רמ"א וב"י כתב שכן מצא בתשובה: ולומד תדיר נקרא תורתו אומנתו ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או רק שהוא מוחזק לת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ובפירושיו ובפסקי הגאונים ותורתו אומנתו ואע"ג שאין עכשיו בדורינו חכם לענין שיתנו לו ליטרא דדהבא אם מביישו מ"מ לענין לפטרו ממס אין מדקדקין בזה רק שיהא מוחזק לת"ח כמו שנתבאר ומ"מ יש מקומות שנהגו לפטור ת"מ ממס ויש מקומות שנהגו שלא לפוטרן עכ"ל רמ"א והוא מתשובת מהרא"י סימן שמ"ב בת"ה ע"ש: [ב] וקונסין אותו ליטרא זהב אבל אין דין ת"מ בזמן הזה לענין שיתנו לו ליטרא דדהבא אלא קונסין המבייש לפי המבייש והמתבייש ויזהר הת"מ שלא יתחיל במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ומ"מ אף אם התחיל אין רשות לכל אדם לבזותו

נגדו

בן שבעים (ד) מצוה לקום מפניו ומאימתי חייב לקום מפניהם (ה) משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעברו מכנגד פניו ורכוב חשוב כמהלך. ואסור להעצים עיניו ממנו (ו) קודם שיגיע לתוך ד' אמותיו כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ד' אמותיו אין עומדין מפניהם לא בבהכ"ס (ז) ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור אין בעלי אומנות חייבים לעמוד ממלאכתן בפני ת"ח ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו (ח) ולעמוד מפניו אינו רשאי אין ראוי לחכם שיטריח על הציבור לכוין לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניו אלא ילך בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד ואם יכול להקיף בדרך כדי שלא יעבור לפניהם זכות הוא לו [א] (ט) ואפי' זקני נכרים מצוה להדרם לקום קצת מפניהם (י) ולסומכן בידו ל' הרמב"ם מי שהוא זקן מופלג בזקנה אע"פ שאינו חכם עומד לפניו ואפי' חכם שהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ואינו חייב לעמוד כדי קומתו אלא כדי להדרו ואפי' זקן נכרי מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסומכו ע"כ ואינו יודע למה כתב שאינו חייב לקום מפני הזקן כדי קומתו. (יא) דהא מהך קרא ילפינן זקן וחכם וכמו שצריך לקום מפני חכם מלא קומתו כך צריך מפני הזקן ואפשר שלא אמר שא"צ לעמוד לפני הזקן מלא קומתו אלא ילד חכם שכיון שצריכין לנהוג בו ג"כ כבוד אין לו להתבזות לקום מפני הזקן אלא שיעשה לו הידור אבל כל אדם צריך לקום מפני הזקן מלא קומתו והכי מסתבר נמי בשני חכמים או בשני זקנים שאין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור (יב) הרואה חכם עובר ברשות הרבים אינו עומד מלפניו עד שיגיע לתוך ד' אמותיו (יג) וכיון שעובר מלפניו ישב ומיירי

ב"ח

פני זקן יניק וחכים במשמע וכיון דמפני שיבה תקום גלי לן אקרא דוהדרת פני זקן דיניק וחכים במשמע לכן הקדים לכתוב מפני שיבה תקום אף ע"ג דעיקר מ"ע ביה והדרת פני זקן. ודו"ק: ומאימתי חייב לקום עד שיש בה הידור הכל שם בברייתא ובגמרא איתא דה"מ דבמרחץ לא בבתי גוואי אבל בבתי בראי דשרי להרהר בד"ת חייב לעמוד והרמב"ם בפ"ו ורבינו כאן כתבו בסתם בית המרחץ דומיא דבית הכסא דהיינו בתי גוואי ולא חששו לפרש יותר וכן פי' בכ"מ:

אין בעלי אומניות חייבין וכו' שם בברייתא אין בעלי אומניות רשאין וכו' וכתבו התוספות אין רשאין משמע איסורא דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים אי נמי במלאכת עצמן ואינן רשאין פירוש אינן חייבין ופסק רבינו כשני התירוצים דשניהם אמת גם הרא"ש בפסקיו כתב שני התירוצים דתרווייהו הילכתא נינהו:

אין ראוי לחכם שיטריח וכו' שם ואפי' זקני נכרים מצוה להדרם לקום קצת מפניהם ולסומכן בידו נראה דרבינו ה"ק מצוה דרבנן להדרם באחד משתים או לקום קצת מפניהם או לסומכן בידו ובגמרא ה"א ר' יוחנן הוה קאים מקמי סבי דארמאי רבא מיקם לא קאים הידור עביד להו אביי יהיב ידא לסבא ומפרש רבינו דר' יוחנן היה קם מפניהם ממש ורבא פליג עליה והיינו דקאמר רבא מיקם לא קאים דחשיב ליה איסורא להחשיבו לנכרי כמו לישראל אלא הידור עביד להו דהיינו לקום קצת מפניהם ואביי נמי פליג אדרבי יוחנן ולא קם מפניהם אלא יהיב ידא לסומכן ופסק כאביי ורבא וכ"פ הרמב"ם בפ"ה דה' ת"ת אלא שהוא מפרש דרבא לא קם כלל מפניהם והידור דעביד להו בדברים הוא דעביד להו הידור וז"ש אפילו זקן נכרי מהדרין אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו פירוש או נותנים לו יד לסומכו כאביי וכל זה דלא כפי' ב"י דר' יוחנן לא היה קם מפניהם אלא קצת ופסק רבי' כמותו דלא משמע הכי כלל אלא כדפרי' ונכון להחמיר שלא לקום מפניהם כלל אלא למיעבד להו הידור בדברים או לסומכן ביד וכמו שכתב הרמב"ם וכ"פ בש"ע ומיהו ודאי אין מצוה בנכרי אלא כשהוא בן ע' שנה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ובדאורייתא אינו חייב בישראל אלא כשהוא בן ע' שנה אם כן בעכו"ם נמי אינו חייב כלל מדרבנן בשום הידור אלא כשהוא בן ע' שנה ומ"ש הרמב"ם אפילו זקן נכרי מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו שנאמר מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע עכ"ל הדבר פשוט דבדרך אסמכתא קאמר הכי אבל איסי בן יהודה דקאמר בברייתא מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע לא קאמר אלא כל שיבה דישראל לא שיבה דעכו"ם וכ"כ התוס' לשם והסמ"ג עשה י"ג ומביאו ב"י ושכ"כ בהגהות מיימוני אלא דמה שהבין ב"י דלהרמב"ם קרא דמשמע כל שיבה מרבה ואפילו שיבה דנכרי ודנכרי כמו דאורייתא היא וכ"כ להדיא בכסף משנה נ"ל דליתא אלא גם הרמב"ם מפרש כמ"ש התוס' והסמ"ג וכדפרי' דלא קאמר הרמב"ם דכל שיבה אפילו דעכו"ם אלא בדרך אסמכתא דאין מצוה לעכו"ם אלא מדרבנן נ"ל: לשון הרמב"ם מי שהוא זקן וכו' עומדין לפניו כצ"ל ומ"ש רבינו ואיני יודע וכו' הדבר ברור הוא כמ"ש רבינו דלא אמר הרמב"ם ואינו חייב לעמוד כדי קומתו אלא בילד חכם וכו' ומדוקדק כך בלשון הרמב"ם שכתב תחלה מי שהוא זקן וכו' עומדין בלשון רבים לומר שהכל חייבים לעמוד לפני זקן שאינו חכם ואחר כך כתב בלשון יחיד ואינו חייב לעמוד כדי קומתו וכו' אלא בע"כ דהאי ואינו חייב לא קאי אלא אחכם שהוא ילד שכתב מקודם שגם הוא עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ועליו אמר שאינו חייב לעמוד כדי קומתו וכו' ופשוט הוא שכך הוא כמו שפי' רבי' לדברי הרמב"ם: הרואה חכם עובר בר"ה אינו עומד מלפניו עד שיגיע לתוך ד' אמותיו וכו' נראה דר"ל דלא שרי לעמוד מלפניו מקמי שיגיע לד' אמותיו ולפי שבתחלת הסימן כתב מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיע לתוך ד' אמותיו והוה משמע דמקמי שיגיע לתוך ד' אמותיו חיובא הוא דליכא אבל אם רוצה לקום מפניו ממקום רחוק יכול לכך כתב כאן אינו עומד מלפניו עד שיגיע וכו' דאינו יכול לעשות כן וטעמא דמילתא דלא קיים בזה מ"ע דהרואה אומר לצרכו הוא שעמד והכי משמע בברייתא סוף (דף ל"ב) יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור ופירש"י שיש לו הידור בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד עכ"ל גם הרמב"ם בתחלת פ"ו כתב ומאימתי חייבין לעמוד מפניו משיקרב ממנו כד' אמות עד שיעבור מכנגד פניו ואח"כ כתב באותו פרק הרואה חכם עובר אינו עומד מפניו עד שיגיע לו לד' אמות וכו' ואחריו נמשך רבינו ואף ע"ג דבנשיא ואב"ד עומד מלפניו מלא עיניו אלמא דאיכא הידור אפילו ממקום רחוק התם ודאי כיון דחייבים לעמוד מפניו מלא עיניו איכא הידור אבל בחכם דעלמא כיון דליכא חיובא אלא כשהגיע תוך ד' אמות אם עמד מפניו מקמי הכי לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כאילו עמד לצרכו וק"ל: ומ"ש רבינו וכיון שעובר מלפניו ישב (שם סוף דף ל"ג) מימרא דרבי אבהו אבל רש"י כתב וז"ל עומד מלפניו משהתחיל ליכנס לתוך ד' אמות ואינו יושב עד שיעבור הימנו ד' אמות השניות עכ"ל נראה דכך היתה גירסתו במימרא דרבי אבהו חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב אב"ד עובר עומד מלפניו כמלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב וכו' וכך הוא גירסת הרא"ש אבל רבינו נמשך אחר דברי הרמב"ם בפ"ו שלא היה גורס אלא חכם עובר אלא וכיון שעבר יושב ואלל אב"ד עובר גורס וכיון שעבר ד' אמות יושב וכך פסק בש"ע ולפעד"נ להחמיר כגי' רש"י והרא"ש דאף בחכם עובר לא ישב עד שיעבור הימנו ד' אמות השניות ואין תימה כמה שיהיו חכם ואב"ד שוין בזה דהלא אב"ד ונשיא שוין בעמידה מלפניו

ב"י

ר' יוחנן הלכה כאיסי דאמר כל שיבה במשמע כתב הרא"ש ומבן שבעים נקרא שיבה וכ"כ הגהות מיימון בפ"ו מהלכות ת"ת בשם סה"ק וכ"כ בשבולי הלקט ומשנה שלימה היא בספ"ה ממסכת אבות. ודע דהא דזקן אשמאי פירש"י אדם רשע וע"ה והקשו עליו התוס' דהיכי קאמר איסי כל שיבה במשמע אפי' זקן אשמאי והלא מצוה לזלזלו לכך פי' רבינו תם דהיינו בור ועם הארץ:

ומאימתי חייב לקום מפניהם משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעברו מכנגד פניו (שם) יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור תנא אי זו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות פירש"י אלא במקום שיש לו הידור בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד: ומ"ש ורכוב כמהלך שם (לג:) בעיא דאיפשיטא: ומ"ש ואסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ד' אמותיו ובולי ברייתא וגמרא (שם):

אין עומדים מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת ובולי ברייתא שם ואמרינן בגמרא דהיינו בבתי גואי דמרחץ אבל בבתי בראי שפיר הוי הידור וחייב לעמוד מפניו שם:

אין בעלי אומנות חייבים לעמוד ממלאכתן וכו' שם בברייתא יליף מדרשא דאין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכתן והקשו התוס' מאי לישנא דאין רשאין דמשמע דאיכא איסורא ותירצו דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים א"נ אפילו במלאכת עצמן ואינן רשאין פירושו אינם חייבים וכתבו דברים אלו הרא"ש והר"ן ורבינו כתב כדברי שני התירוצים דלענין דינא תרווייהו איתנהו ודברי הרמב"ם בפ"ו מהל' ת"ת כדברי הפירוש השני:

וכתב עוד הר"ן דאיפשר לומר דאף בשל עצמו אינו רשאי ממש קאמר דכיון דמדינא פטור ורובם בעלי אומניות אינם עומדים אם זה עומד יראו הללו כמזלזלים בכבוד ת"ח: אין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לכוין לעבור לפניהם וכו' ואם יכול להקיף הדרך וכו' שם:

ואפילו זקני נכרים מצוה להדרם לקום קצת מפניהם ולסומכן בידו שם ר' יוחנן הוה קאים מקמיה סבי ארמאי רבא מיקם לא קאים הידור עביד להו אביי יהיב ידא לסבי וסובר רבי' דרבי יוחנן לא היה קם מפניהם אלא קצת ופסק כמותו וכ"נ שהיה מפרש הרמב"ם שכתב בפ"ו מה' ת"ת אפילו זקן נכרי מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו שנאמר מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע נראה שהוא ז"ל סובר דר' יוחנן לא היה קם מפניהם אלא קצת וא"כ רבא דלא הוה קאים מקמייהו היינו לומר דלא הוה קאים כלל והידור דקאמר הוה עביד להו היינו בדברים ופסק כאביי ורבא:

ואע"ג דמפני שיבה תקום הוה משמע להו כל שיבה ואפילו דנכרי כדמשמע מדברי הרמב"ם מכל מקום משמע להו דלא באת התורה להשוות כבוד זקן נכרי לכבוד זקן ישראל והתוספות כתבו דכל שיבה במשמע לא הוו סבי ארמאי בכלל דהא לא אשכחן בשום דוכתא דזקן נכרי צריך לכבדו ועוד דרבי יוחנן הוה קאים מקמי סבי ארמאי תלי טעמא בכמה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משום דאיסי וכ"כ הגהות מיימון בשם סה"ג (ג): לשון הרמב"ם מי שהוא זקן מופלג בזקנה אע"פ שאינו חכם וכו' בפ"ו מהל' ת"ת:

הרואה חכם עובר בר"ה אינו עומד מלפניו עד שיגיע לתוך ד' אמותיו וכו' בפ"ק דקידושין (שם:) אמר חזקיה חכם עובר עומד מלפניו ארבע אמות וכיון שעבר יושב ותניא תי' התם דקימה בעינן שיהא בה הידור והיינו תוך ד' אמות וכתבתיו לעיל ופירש"י עומד מלפניו משיתחיל ליכנס תוך ד' אמות ואינו יושב עד שיעבור ממנו ד' אמות השניות עכ"ל אבל מדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות ת"ת נראה דכיון שעבר יושב מיד אפילו תוך ד' אמות שניות ואחריו נמשך רבינו: ומ"ש

דרכי משה

גדול וכתב הרמב"ם אמנם חזינן למוהר"ם דהוי קא עביד הידור לתלמידיו אפי' לאותן שלא היו חשובין כ"כ: (ב) וכ"כ הר"ן פ"ק דקידושין:

ממרדכי

דרישה

נגדו והכל לפי ראות הדיינים כ"כ מהרי"ק ומהרי"ו וכן רמ"א:

סי' רמד [א] ואפילו זקני האומות מצוה להדרם כולי כתבו התוספות לא שהם בכלל שיבה דא"כ ליבעי קימה גמורה ולא די בקצת גם לא מצינו שהם בכלל

פרישה

מזה שעומד מלפניו הואיל ואינו רבו עכ"ה) כן כתב הר"ן ותוספות: (ד) מצוה לקום מפניו אף ע"פ שהוא בור וע"ה והיינו זקן אשמאי שנזכר בגמרא אבל לא זקן רשע שאותו מותר לזלזלו וכ"פ ר"ת בהדיא ולא כפירש"י: (ה) משיגיע לתוך ד' אמותיו דבעינן קימה שיש בה הידור והיינו בתוך ד' אמותיו דמוכחא מילתא דמפניו הוא עומד גמרא ורש"י: (ו) קודם שיגיע לתוך ד' אמותיו דהיינו קודם שיבא לכלל חיוב: (ז) ולא בבית המרחץ בפנימי אבל בבית המילון עומדין ברייתא: (ח) ולעמוד מפניו אינו רשאי מפני ביטול מלאכתן של אחרים (ור"ן פ"ק דקדושין דף תרל"ב כתב דאף בשלו אסור לעמוד כיון דמדינא פטור ורוב בעלי אומניות אין עומדין אם זה עומד יראו הללו כמזלזלים בכבוד ת"ח וכ"כ בפרק אלו טריפות דף תרכ"א ע"ב עכ"ה): (ט) ואפי' זקני האומות מצוה להדרם כו' עיין בדרישה: (י) ולסומכן בידו גמרא אביי יהיב ידא לסבא: (יא) דהא מהך קרא ילפינן זקן וחכם ר"ל אף ע"ג דכתיב והדרת פני זקן דמשמע דבהידור בעלמא סגי לכך כתב דהא מהאי קרא ילפינן זקן וחכם ר"ל דילפינן דקימה והידור בעינן בזקן והיינו מטעם דפרישית לעיל דקרי' מפני שיבה תקום והדרת ה"ה נמי דקרי' תקום והדרת פני זקן: (יב) הרואה חכם עובר בר"ה אינו עומד מלפניו כו' ואף ע"ג דזה כבר כתבו בתחלת הסימן וא"ל דחוזר לכתוב כאן עובר ברשות הרבים דלא כתבו לעיל דהא ברמב"ם פ"ו מת"ת איתא נמי בכל אלו הדברים ולא הזכיר שם תיבת ר"ה וגם בגמרא אינו ונראה דקמ"ל דמיד שיעבור ישב דאילו לעיל כתב עד שיעבור מכנגד פניו דלפום ריהטא משמע עד שלא יראהו עוד קמ"ל הכא דא"כ דלעיל כלל דין חכם וזקן הכל ביחד ועתה חוזר דין חכם לכתוב עליו כל הסילוקים שמפרש והואיל דהיינו כשאינו רבו כו' וק"ל: (יג) וכיון שעובר מלפניו ישב ר"ל מיד אפי' עוד

ומיירי כשאינו רבו או רבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק עומ' מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב במקומו כדפרישי' לעיל ואפי' אם הוא עוסק בתורה צריך לעמוד [ג] דליתא לדר"א דאמר אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו בשעה שעוסק בתורה (ג) וה"ר פרץ כת' (יד) שאם הוא מופלג בחכמה אפי' אינו רבו דינו כרבו מובהק וכן רבו מובהק ואפי' אינו מופלג בחכמה ואם אינו רבו כלל וגם אינו מובהק ומופלג בחכמה פטור [ג] (טו) ומיהו כיון שהוא חכם קצת נכון לעשות לו הידור (טז) והרמב"ם כתב (יז) מי שגדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו אפי' לא למדו כלום צריך לקום מפניו ולנהוג עמו כתלמיד עם רבו ואם אינו גדול ממנו ולא למדו כלום אין צריך לקום מפניו אבל צריך לעשות לו הידור: [ד] (יח) ומי שהוא חסיד ובעל מעשים הכל צריכים לעמוד מפניו אפי' הגדולים ממנו בחכמה הרבה ראה אב ב"ד עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיעבור מלפניו ד' אמות ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו וכולם שמחלו על כבודם כבודם מחול אלא שאפילו הכי מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת וכשיושבין שורות שורות בבה"ה נוהגים עמהם בזה הסדר כשהנשיא נכנס עומדין כל העם ואינן יושבין

ומ"ש ומיירי כשאינו רבו או רבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק עומד מלפניו מלא עיניו וכו' ג"ז שם וכבר נתבאר לעיל סימן רמ"ב:

ומ"ש ואפילו הוא עוסק בתורה צריך לעמוד דליתא לדרבי אלעזר וכו' בפ"ק דקידושין (שם) איתא להא דרבי אלעזר ואמרינן בה לייט עלה אביי ומשמע דהלכה כאביי ולפיכך השמיטו הפוסקים להכוא דר' אלעזר:

והר"פ כתב שאם הוא מופלג בחכמה אפילו אינו רבו וכו' עד נכון לעשות לו הידור הכל בסמ"ק אלא שבבבא ראשונה כתב דמיירי ברבו שאינו מובהק ומשמע דאם אינו רבו כלל לא א ומדברי רבינו נראה דאפי' אינו רבו כלל נמי. התוס' כתבו בפ' אין עומדין (לא:) אהא דאמרינן התם גבי ויביאו הנער אל עלי מורה הוראה בפני רבך את אף על פי שלא למד עדיין בפניו מ"מ גדול הדור היה ובא ללמוד לפניו וכתב מהרי"ק בשורש ק"ע דמשמע דתרתי בעינן שיהיה גדול הדור מפורסם בדורו וגם שיבא ללמוד לפניו אבל בת"ה סי' קל"ח כתב על לשון זה של התוס' נראה דתרי שינויי נינהו דלא שייכי אהדדי: **והרמב"ם** כתב מי שגדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו וכו' דברים אלו לא מצאתי בשם הרמב"ם ואיפשר דגרסי' הרמב"ן בנו"ן אלא דק"ל שיש בדברים אלו דברים שהרמב"ן חלוק עליהם כמו שיתבאר:

ב"ה ונראה דהרמ"ה גרסינן כי רביני' ירוחם בנ"ב כתב דברים אלו בשמו: ותחלת דבריו הם כדברי התוס' שכתבתי בסמוך:

ומ"ש ואם אינו גדול ממנו וכו' הם כדברי ה"ר פרץ שכתב רבי' בסמוך: ומ"ש ומי שהוא חסיד ובעל מעשים הכל צריכים לעמוד מפניו וכו' בפרק במה מדליקין (לא:) ר' סימון ור' אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל ר' יעקב בר אחא א"ל חד לחבריה ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא א"ל אידך ניקום מקמיה דגבר בר אוריין הוא א"ל אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את דגבר בר אוריין הוא ופירש"י אנא אמינא לך וכו' כלומר אתה מיעטת בשבחו ובפ"ק דקידושין (לג.) שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה וכתב הר"ן נראה לי שכל שמוחזק בבעל מעשים ואין ספק בעניינו כרב יחזקאל עומדין מפניו שלא כותה התורה בחכם אלא מפני שהחכמה מביאה לידי מעשים אלא שלא פרטה תורה במעשה כמו שפירשה בחכמה לפי שאין הכשר המעשה גלוי כמו שיתרון הכשר החכמה נראה לכל ע"כ ומיהו כתב שם בשם הרמב"ם דלא אשכחן קימה מפני בעל מעשים והא דאמרינן דרב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל קאים מקמיה היינו לומר שאין בו משום זקן ואינו לפי כבודו אפילו לשמואל ומש"ה חייב לעמוד מפני שיבה שלו עד כאן לשונו וכ"כ שהוא דעת הפוסקים שהשמיטו הא דעומדים מפני בעל מעשים כתב הרמב"ן בספר תורת האדם אבל דיני הקריעה דמהא דאמרינן בפ"ק דקידושין חדא דאתון חכימין ואנא חבר ומסיק עלה שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל קאים מקמיה אלמא מקמי זקן אחר לא קאים ש"מ שאין ת"ח עומד בפני מי שקטן ממנו וכן כולה סוגייא מוכחת התם והטעם בזה מפני שהוא כזקן ואינו לפי כבודו ולפיכך אמרו שת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה ואפי' גדול מפני קטן משום דשמעתתיה בפומייהו והו"ל רבו עכ"ל (ד): **ראה** אב ב"ד עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו וכו' בפ"ק דקידושין (שם) מימרא דחזקיה ואע"ג דלא אמרי' בגמרא אלא כיון שעבר יושב משמע לרבינו דכיון שעבר ארבע אמות קאמר דכיון דמלפניו צריך לעמוד מלא עיניו אינו בדין שתיכף שיעבור ישב וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' ת"ת. ומ"ש ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו וכו' גם זה מימרא דחזקיה שם: ומ"ש וכולם שמחלו על כבודם כבודם מחול אלא שאפילו הכי מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת גם זה שם (לב:):

כשהנשיא נכנס עומדים כל העם ואינם יושבים עד שיאמר להם שבו וכו' עד הופכים פניהם כלפי העם הכל בסוף הוריות (י"ג)

מלפניו כמלא עיניו אף על פי שאין שוין בדין ישיבה לאחר שעבר מלפניו· דבאב"ד יושב לאחר שעבר ד' אמות ובנשיא אינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו א"כ ה"ה בחכם ואב"ד איכא למימר אע"פ שאינן שוין בעמידה מלפניו שבחכם אינו עומד מלפניו אלא משיגיע לד' אמות ובאב"ד כמלא עיניו אפ"ה בדין ישיבה לאחר שעבר מלפניו הן שוין שלא ישב עד שיעבור הימנו ד' אמות השניות והכי נקטינן: ומ"ש רבינו ומיירי כשאינו רבו וכו' שם (דף לד) אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק מלא עיניו ולכאורה הוה משמע דבעובר מלפניו סגי בשיעבור ד' אמות ואח"כ ישב כמו באב"ד. אבל בפרק הוציאו לו את הכף איתא כי הוה בעי רבי יוחנן לסגויי הוה גחין וקאי רבי אלעזר אדוכתיה עד דהוה מיכסי רבי יוחנן מיניה ומביאו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דקידושין וכ"כ הרמב"ם בפ"ה אלמא דדין רבו מובהק חמיר מאב"ד ודינו כנשיא ואחריהם נמשך רבינו:

ומ"ש והר"פ כתב וכו' בסמ"ק סימן כ"ב כתב בפנים דברבו מובהק כמלא עיניו אפילו אינו מופלג לא בחכמה ולא בזקנה אבל כשהוא מופלג בחכמה או בזקנה שהוא בן ע' שנה א"צ שיהא רבו מובהק עכ"ל. ומשמע דאם אינו רבו כלל לא אבל בהגה"ה שם כתב לחלוק על מ"ש בפנים ופוסק דג' דינים יש דברבו מובהק כמלא עיניו אפילו אינו מופלג לא בחכמה ולא בזקנה וה"ה בחכם מופלג אפילו אינו רבו כלל דינו כרבו מובהק. וברבו שאינו מובהק אף בלא שיבה וכן שיבה אפילו אינו רבו בד"א. אבל אם אינו רבו כלל וגם אינו מופלג לא בחכמה ולא בזקנה פטור ומיהו אם חכם קצת נכון לעשות לו הידור עכ"ל וזהו שכתב רבינו בשם הר"פ שהוא בעל הגהות דסמ"ק אלא שקיצר רבינו דהו"ל לפרש דאינו פטור באינו רבו ואינו מופלג בחכמה אלא א"כ שאינו מופלג גם בזקנה דבמופלג בזקנה ודאי חייב דקי"ל כאיסי דכל שיבה במשמע כדלעיל וכמפורש בהגהת סמ"ג ודלא כב"י שהבין דמ"ש רבינו בשם הר"פ הוא סותר למ"ש בסמ"ק דליכא כאן סתירה אלא שני דיעות הן הסמ"ק עצמו ודעת הר"פ בהגה"ה הוא חולק עליו והרמב"ם כתב וכו' ע"ס הוא דלא נמצא כך בדברי הרמב"ם אלא צ"ל הרמב"ן ותחלת הדברים שאמר מי שגדול ממנו בחכמה וכו' משמעו אפילו אינו מופלג בחכמה אלא שהוא גדול ממנו אפי' אין רבו כלל כיון שראוי ללמוד ממנו דינו כרבו מובהק. אבל הר"פ לא קאמר אלא דוקא במופלג בחכמה וזה וזה כתוב בתוס' פרק אין עומדין (דף ל"א) אהא דאמר התם גבי ויביאו הנער אל עלי מורה הוראה בפני רבך את אע"פ שלא למד עדיין בפניו מ"מ גדול הדור היה ובא ללמוד לפניו עכ"ל וכתוב בת"ה סי' קל"ח נראה דתרי שינויי נינהו דלא שייכי אהדדי לצרף לחד שינויא עכ"ל ור"ל דבין בזה ובין בזה דינו כרבו מובהק והר"פ כתב כשינויא קמא דמופלג בחכמה דהיינו גדול הדור כעלי בדורו ובתוספות פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"א) גם כן תופסים התוס' בפשיטות דרב מופלג דינו כרבו מובהק ומביאו בת"ה סימן קל"ח והרמב"ן כתב כשינויא בתרא דאם הוא גדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו. ומ"ש ואם אינו גדול ממנו וכו' זה שכתב גם הר"פ ואם אינו רבו כלל וגם אינו מופלג בחכמה פטור ומיהו צריך לעשות לו הידור כיון שהוא חכם קצת:

ומ"ש ומי שהוא חסיד וכו' היינו לומר אם אותו שהוא חכם ואינו גדול ממנו ולא למדו כלום הוא חסיד ובעל מעשים לא סגי בהידור אלא הכל צריכין לעמוד מפניו ואפילו הגדולים ממנו בחכמה הרבה אם אינן גדולים כמוהו בחסידות וכדאשכחן בפ"ק דקידושין (סוף דף ל"ג) אמר שמואל דהוה גדול בדורו וקאים מקמיה דרב יחזקאל דהוה בעל מעשים ואי לאו דהכי דינא לא הוי ראוי למר שמואל לזלזל בכבוד תורתו ולמיקם מקמיה אלא הוה עביד ליה הידור בלחוד אבל הר"ן לא כתב כך ע"ש הרמב"ן אלא כדמשמע בספר תורת האדם והביאו ב"י ולפע"ד נראה עיקר כמ"ש ע"ש הרמב"ן גם הר"ן חלק ע"ד הרמב"ן שהביא בפירושו אלא חייבין לעמוד מפני חכם בעל מעשים אפילו אינגו זקן ואפילו היה גדול בדורו כמר שמואל ודלא כמ"ש ב"י כאן וכן פסק בש"ע חכם אפילו מופלג בחכמה רשאי לעמוד בפני מי שהוא בעל מעשים עכ"ל דאלמא דאינו חייב לעמוד אלא רשאי כלומר שאינו משום זקן ואינו לפי כבודו שיעמוד לפני קטן ממנו כיון שהוא בעל מעשים דליתא אלא חייב לעמוד מפני חכם בעל מעשים ואפילו גדול בדורו מפני קטן חייב לעמוד מפניו נראה לי: **ראה** אב"ד וכו' בפ"ק דקידושין והא דאיתא בספרים שלנו וכיון שעבר יושב ט"ס הוא וצ"ל וכיון שעבר ד' אמות יושב וכן כתבו כל הפוסקים גבי אב"ד ורש"י והרא"ש הוי גורסים כך גם גבי חכם כדפרישית בסמוך: ומ"ש וכולם שמחלו וכו' שם בעובדא דרבא ועובדא דרב פפא דהוה משקי כל חד בי הלולא דבריה דמחלו על כבודם להשקות להם ואסיקנא דאפ"ה הידור בעי להו לרבנן למיעבד ע"ש (דף ל"ב):

וכשיושבין שורות שורות וכו' בסוף הוריות וכתבוהו הרי"ף והרא"ש פרק קמא דקידושין ופי' התוספות דסוגיא דהוריות מיירי ביושבין בבית המדרש והא דלעיל בפרק קמא דקידושין בראה חכם שעובר וכו' אב"ד שעובר וכו' מיירי בשוק:

היו

דרכי משה

(ג) ממרדכי דקידושין דף תרנ"ט ע"ד משמע דא"צ לעמוד כשעוסק בתורה אלא שחרית וערבית ע"ש: (ד) ומיהו אפשר דהידור בעי למיעבד דמשמע לקטן בדברי הרי"ף והרמב"ם שהביא דאף בת"ח שא"צ לקום מפניו צריך לעשות לו הידור וה"ה ת"ח קטן ממנו וכמו שעשה מוהר"ם לתלמידו כן נ"ל:

כתב

פרישה

אם הוא עדיין בתוך ד' אמותיו: (יד) שאם הוא מופלג בחכמה ת"ס סימן קל"ח כתב מי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך נקרא מופלג בחכמה: (טו) ומיהו כיון שהוא חכם קצת נכון לעשות לו הידור נראה דג' דינים יש לדברי הר"ר פרץ במופלג ואפי' אינו רבו כלל או רבו מובהק ואינו מופלג צריך לעמוד מפניו כמלא עיניו כו'. אינו רבו מובהק ואינו מופלג בחכמה אבל מ"מ הוא רבו קצת חייב לעמוד מפניו ד' אמות וזהו דינא דגמרא ולכן לא הזכירו ואינו רבו כלל ואינו מופלג אפי' קימת ד' אמות א"צ רק הידור (וע"ל בסימן רמ"ב בדרישה סעיף כ"ח דאפי' הרב לתלמידו יעשה הידור וכ"כ רמ"א בסימן זה ס"ס פכ"ס) כנ"ל לפרש ועיין בדרישה: (טז) והרמב"ם כתב מי שגדול ממנו בחכמה כו' עיין בב"י שכתב דברים כללו לא מצאתיהו בדברי הרמב"ם וגם א"א לגרום הרמב"ן דגם הרמב"ן חלק עליהן בקצתן ע"ש ואני מצאתי בי"ד של קלף שכתב זה בשם הרמ"ה: (יז) מי שגדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו כו' כתלמיד עם רבו ר"ל די"ל דסבר שצריך לנהוג עמו כתלמיד עם רבו מובהק: (יח) מי שהוא חסיד ובעל מעשים

דרישה

בכלל אלא משום דרבי יוחנן דאמר כמה הרפתקי עדו עלייהו: [ג] (דליתא לדר' אלעזר כו' במרדכי דקידושין דף תרנ"ט ע"ד משמע דא"צ לעמוד כשעוסק בתורה אלא שחרית וערבית ע"ש עכ"ה): [ג] ומיהו כיון שהוא חכם קצת נכון לעשות לו הידור ונראה דג' דינים יש לדברי הר"ר פרץ במופלג כו' הכל כמו שכתבתי בפרישה אבל יש רוצים לפרש דאם אין רבו כלל וגם אינו מופלג פטור מעמידת מלא עיניו אבל קימת ד' אמות מיהא בעי ומוקים לעיל תיבת מובהק וגורסים וכן רבו אפילו אינו מופלג כו' ולא נסירא כלל שהרי ודאי מדכתב רבינו ומיהו כיון כו' נכון לעשות לו הידור ולא קאמר נכון לקום ד' אמות ש"מ כדפרישית. ולפירושינו א"ל מאי פליג. הר"ר פרץ עם רבינו דהפיר פליג דרבינו כתב לעיל הרואה חכם כו' ד' אמותיו כו' ומיירי בשאינו רבו או רבו שאינו מובהק דמשמע דאפי' אם הוא מופלג כיון שאינו רבו לא בעי אלא קימת ד' אמות ולהר"ר פרץ אפי' אינו רבו כיון שהוא מופלג צריך לעמוד מלא עיניו: [ד] מי שהוא חסיד ובעל מעשים ז"ל הר"ן שלא כותה התורה בחכם אלא מפני שהחכמה מביאה לידי

חדושי הגהות

רמד א עיין בב"ח שכתב דהגהת סמ"ק חולק עמ"ש בפנים ובעל המחבר הג"ה זו הוא ה"ר פרץ ודעת הג"ה זו באמת כמ"ש הטור בשם הר"פ וע"ש שהאריך עוד ז"ל

היו ביחד חכם שמופלג בחכמה וכו' מימרא דרבי אמי בפרק יש נוחלין (דף קכ) ועל פי פירוש רשב"ם ומביאו הרא"ש פרק קמא דקידושין:

ומ"ש רבינו ובמסיבה של משתה או של נשואין הולכין אחר הזקנה להושיבו בראש תימה מאי איצטריך לפרש של נשואין טפי משאר מסיבה של משתה ונראה דהאי נשואין הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נשואין אף על גב שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נישואין לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נשואין לגדול בשנים אף על פי שהוא קטן בחכמה דה"א בפרק יש נוחלין גבי בנות צלפחד להלן מנאן הכתוב דרך גדלותן וכאן דרך חכמתן ופי' רשב"ם להלן כשנשאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדלותן דכתיב ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים ומסתברא דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה וכאן כשעמדו לפני משה דרך חכמתן כסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב מחלה נועה חגלה מלכה ותרצה ומסברא אמרו הכי דלא ליקשו קראי אהדדי בישיבה בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה וכו' במסיבה של משתה וה"ה לנשואין כבנות צלפחד וכו' עד כאן לשונו והרא"ש הביא פי' רשב"ם זה בפ"ק דקידושין וזהו שכתב גם רבינו ובמסיבה של משתה או של נשואין כלומר או אם יעשו נשואין הולכין אחר הזקנה להושיבו בראש דבין במסיבה ובין בעשיית נשואין יקדימו למי שהוא גדול בשנים אע"פ שאיננו גדול בחכמה כמו הקטן בשנים:

יושבין עד שיאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס (יט) עושין לו שורות עומדין מכאן ומכאן עד שיכנס ויושב במקומו ושאר העם יושבין במקומן חכם שנכנס כל שיגיע לו בד' אמותיו עומד מלפניו (כ) אחד עומד ואחד יושב עד שנכנס במקומו [ה] (כא) בני חכמים ות"ח בזמן שהרבים צריכין להם מפסיען על ראשי העם ונכנסים למקומן [ו] (כב) ואין שבח לת"ח שיכנס באחרונה יצא לצרכיו נכנס והוזר למקומו ודוקא שיצא לצורך קטנים (כג) אבל יצא לצורך גדולים לא יחזור שהיה לו לבדוק עצמו תחלה בני הכמים שהיו אבותיהם ממונין פרנסין על הצבור בזמן שיש בהם דעת לשמוע (כד) נכנסים ויושבין לפני אביהם והופכים את פניהם כנגד אביהם ואם אין בהם דעת לשמוע הופכים את פניהם כלפי העם היו ביחד חכם שמופלג בחכמה והוא בחור וזקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת אבל לא כבחור בישיבה של דין או של תורה הולכין אחר החכמה להושיב החכם והבחור בראש ולדבר תחלה ובמסיבה של משתה או של נישואין הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש ואם החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה בכ"מ הולכין אחר החכמה ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה בכ"מ הולכין אחר הזקנה והוא שיהא זקן חכם קצת אפי' אם הבחור חכם ממנו ואם אין שום אחד מהן מופלג לא זה בחכמה ולא זה בזקנה (כה) [ז] הזקן קודם בכל מקום:

(יג.) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דקידושין וכתבו התוס' והרא"ש דהאי סוגיא דהוריות מיירי בבית המדרש וההיא דחזקיה דפ"ק דקידושין מיירי בשוק וליכא הכי מוכח דהכא אמרינן כשהנשיא נכנס דמשמע נכנס לבית המדרש וההיא אמר הרואה חכם עובר דמשמע עובר בשוק ודע שהרמב"ם בפרק ו' מהל' ת"ת לא חילק ביצא לצורך בין קטנים לגדולים וטעמו משום דאיתא התם בסוף הוריות אמר רבא האידנא דחלשא עלמא אפי' לגדולים נמי אבל הרי"ף והרא"ש השמיטו הא דרבא ואפשר שלא היה בגירסתם ודע דאיתא תו התם על בני ת"ח שאביהם ממוני' פרנסים על הצבור רבי אליעזר בר צדוק אומר אף בבית המשתה עושין אותם סניפים אמר רבא ובחיי אביהם ופי' רש"י סניפין שמושיבין אותם בצד הזקנים מפני כבוד אביהם והשמיטוהו הרמב"ם והרא"ש ואיפשר דס"ל דת"ק פליג עלייהו והלכה כת"ק א"נ טעמא דהשמיטוהו משום דכיון דלענין בית המשתה הוא דקאמר ואנן בדינא דבית המדרש עסקי' ולא בדינא דבית המשתה: היו ביחד חכם שמופלג בחכמה והוא בחור וכו' בפרק יש נוחלין (קכ.) א"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה אמר רב אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דקידושין:

ומ"ש רבינו ואם החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה וכו' עד סוף הסימן הם דברי הרמב"ם בפרק יש נוחלין וכתבם הרא"ש בפ"ק דקידושין:

ומ"ש ואם אין שום אחד מהם מופלג וכו' הזקן קודם הטעם נתבאר בדברי רשב"ם שם וז"ל מדאמר רב אשי והוא דמופלג וכו' דהיכא דהוו תרווייהו מופלגין הולכין בישיבה אחר החכם ובמסיבה אחר הזקן מכלל דהיכא דלא הוו תרווייהו מופלגים לא האי ולא האי הולכים בכ"מ אחר אחד מהם ומדלא פי' היכא למימר דמסתמא הולכים אחר הזקן דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממנו אין לנו לבייש את הזקן והחכם אינו בוש בכך מאחר שזקן ממנו יודע שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד: והר"ן כתב שהרא"ה חולק בדבר וסובר דהיכא דאין א' מהם מופלג הו"ל כאילו תרווייהו מופלגין ובישיבה הלך אחר חכמה ובמסיבה הלך אחר זקנה:

הלכות תלמוד תורה

רמה מצות עשה על כל אחד מישראל שילמד לבנו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם וכל המלמד לבנו

רמה מצות עשה וכו' פירוש אף על פי שהוא קטן ופטור מת"ת מ"מ אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם ומשמעו אפילו הבן קטן וכ"כ הרמב"ם להדיא. רפ"א דה' ת"ת: ומ"ש וכל המלמד לבנו תורה כאילו קבלה מסיני בפרק קמא דקידושין (דף ל') אריב"ל כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנא' והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב כך הוא גירס' הרי"ף והרא"ש וכ"כ רבינו אבל בספרים שלנו כתוב כל המלמד בן בנו תורה וכו' ור"ל אפילו מלמד בן בנו וכ"ש מלמד בנו וטעמו דכיון דקי"ל כי האי תנא דתני' ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מניין ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם א"כ לך לי בן בנו כמו בנו דמעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני אבל לגירס' הרי"ף והרא"ש ורבינו קשה דכיון דאמר ריב"ל כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב וכו' אלמא דס"ל לריב"ל כאידך תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים והודעתם לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות וכיון דקי"ל כבסס שחייב אדם ללמוד את בנו כך חייב ללמד את בן בנו לא הו"ל להביא כך דריב"ל דס"ל כאידך מ"ד דאינו חייב ללמד את בן בנו דלאו כהילכתא וזה היה דעת

רמה מצות עשה על כל אחד מישראל שילמד לבנו תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם וכל המלמד לבנו תורה כאילו קבלה

דרישה

לידי מעשה אלא שלא פירשה שתורה במעשה כמו שפירשה בחכמה לפי שאין שכשר מעשה גלוי ונראה לכל עכ"ל וכתב בשם הרמב"ם דלא אשכחן מיוב קימה בפני בעל מעשה חוד פי' אלא אם רצה לקום רשאי ב"י וכן בש"ע לא כתב אלא רשאין וק"ל: [ה] בני חכמים ותלמידי חכמים לכאורה נראה דר"ל בנים של חכמים ובנים של תלמידי חכמים דאי ר"ל תלמידי חכמים עצמם מאי זה שכתב בזמן שרבים צריכין להם דמשמע דקאי נמי אבני חכמים וה"ד אי ר"ל שרבים צריכים לבני חכמים ז"א דמאי להו לבניהם אי לא דגם הבנים חכמים וא"כ לאו בני חכמים מקרי אלא חכמים ואי אאביהם החכמים קאמר שרבים צריכין להם קש' הא דקאמר בזמן שרבים צריכין הא ודאי צריכין להם כאשר כתבתי בא"מ ריש סי' תקע"ה מהו יחיד ומהו תלמיד חכם ע"ש ועוד דלפ"ז זו ואצ"ל זו קתני דאי בני חכמים מפסיעים על ראשי העם כ"ש בתלמידי חכמים עצמם ע"כ נראה כדפרישית וכן מוכח קצת בש"ע שכתב ותלמיד חכם ע"ש אבל ודאי חכם עדיף מת"מ כדכתבתי בא"מ סימן רמ"ו שכתב חכם ותלמיד חכם וכדמשמע לקמן סימן הנ"ל חכם קודם מיהו י"ל דלק"מ דודאי חכם ויחיד הוא ראוי למנותו כרנס על הציבור מיהו לאו הל חכם ויחיד הוא ממונה על הציבור כמ"ש רבינו בסמוך ז"ל בני חכמים שאבותיהן ממונין פרנסים על הציבור אבל אי אינם ממונים אף שהם ראויים למנותם אין הציבור צריך להם מקרי ואין לבניהם ותלמידיהם מעלויות להסוע על ראשי עם קודם ומ"ש ותלמידי חכמים כ"ל דר"ל תלמיד של חכמים המשמשו וכאילו אמר תלמיד ובן של חכם בזמן שרבים צריכין לאותו חכם כו' והשתא א"ש מ"ש מפסיעין דר"ל משים כבוד אביהן מפסיעין על ראשי עם ולא משים כבוד עצמן מיהו זה

פרישה

מעשים עיין בדרישה: (יט) עושין לו שורות עומדין מכאן כו' פי' ואין צריכין לעמוד אלא השורה שעובר ביניהם ומכל אפי' שורות אין עושין מפניו אלא כל מי שיגיע לתוך ד' אמותיו צריכין לעמוד ומי שעובר מלפניו יכול לישב: (כ) אחד עומד ואחד יושב ר"ל כל פסיעה שפוסע החכם לזה שיושב לפניו ובא לד' אמותיו הוא עומד וזה שמכאן שעובר מד' אמותיו הוא יושב: (כא) בני חכמים ותלמידי חכמים ר"ל בני של חכמים ושל תלמידי חכמים דבני קאי אתרוייהו או י"ל דה"ק בן חכם או תלמיד של חכם ועד"ר: (כב) ואין שבח לת"ח שיכנס באחרונה ואע"פ שכבר כתב לעיל ז"ל אין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לעיל קאי אהעברת השוק לבית הכנסת וכאן קאי אכניסת ב"ה וכדמוכח כל' דלעיל נקט ל' העברה וכאן לשון כניסה וכן תירצו התוס' והביאו הכ"מ פ"ו דהל' ת"ת ועיין בדרישה: (כג) אבל יצא לצורך גדולים כו' ז"ל ב"י והרמב"ם לא חילק משום דאיתא בסוף הוריות אמר רבא האידנא דחלשא עלמא אפי' לגדולים נמי והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דרבא ואפשר שלא היה בגירסתם וכן בש"ע לא חילק ע"ש:
(כד) נכנסין ויושבין לפני אביהן ואף במשתה מושיבין אותם בצד הזקנים משום כבוד אביהם גמרא: (כה) הזקן קודם בכל מקום כ"ל ג"כ והוא שיהיה חכם קצת וכ"ש הוא ומיירי כמו שהבחור חכם ממנו דאל"כ פשיטא וק"ל וכן איתא להדיא בהשר"י וא"ל א"כ אמאי קאמר היכא שהזקן מופלג והחכם אינו מופלג שהזקן קודם הא כ"ש דדין זה הוא די"ל דקמ"ל דאפ"ה בעינן שיהא הזקן חכם קצת ודו"ק מ"ז ועיין בדרישה:

אינו להמדקדק בסוגיא דפ' מצות חליצה דף ק"ה ע"ב ז"ל כדרכי אתא ר' למתיבתא רבי חייא ור"ש ב"ר דהוו קלילי יתיבו בדוכתייהו רבי ישמעאל ב"ר יוסי אגב יוקריה הוה מפסע ואזיל. א"ל אבדן (תלמידו של רבי היה) מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קודש א"ל אני רבי ישמעאל בר"י שבאתי ללמוד תורה מרבי כו' עד אדהכי אתא יבמה לקמיה דרבי א"ל רבי לאבדן פוק בדקה (אם הביאה שתי שערות) כו' עד א"ל לאבדן תא לא צריכת כבר הורה זקן הא מפסע אבדן ואתי א"ל רבי ישמעאל בר"י מי שצריך לו עם קודש יפסיע על ראשי עם קודש מי שא"צ לו עם קודש היאך יפסיע על ראשי עם קודש א"ל רבי לאבדן קום בדוכתך עכ"ל הגמרא הרי לפנינו בהדיא דמ"ש בזמן שצריכין להם מפסיע על ראשי עם התלמידים קאי שרבים צריכין להתלמידים ממילא קאי ג"כ אבני ת"ח שרבים צריכין לבנים. ומיהו אינו מוכרח די"ל דאע"ג דהתלמידים אינן פוסעין אלא בזמן שרבים צריכין להן מ"מ בבנים דחכם משום כבוד החכם שקילו לפסוע בכל ענין וז"ש בסמוך והוא ג"כ מברייתא בסוף הוריות בבני חכמים בזמן שיש להן דעת לשמוע כו' משמע שאינו מחלק כ"א אם פניהן נגד העם או נגד הזקנים אבל משמע דעכ"פ נכנסים למקום אביהן החכמים יושבין וגם פוסעין דרך הליכתן שם על ראשי עם קדש כמו החכמים עצמן וק"ל. ומיהו אינו מוכרח דל' רבינו גם שם במקומו בסוף מסכת הוריות דף י"ג ע"ב דת"ר בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שרבים צריכין להן מפסיעין על ראשי עם הלשון משמע דבחדא מחתא מחתינהו וכמו שבתלמידים צ"ל שהן עצמן יצטרכו לרבים ורחייה מאבדן הנ"ל כן ג"כ בני חכמים הבנים עצמן יצטרכו. וי"מ בני חכמים כמו בן חכם שהכם קאי אבן וזהו דוחק. ויש לדקדק אלשין מפסיעין שכתב רבינו וכן ג"כ הוא ל' הברייתא וגם לשון הרמב"ם שמפסיען הוא מפעיל פיעל פוסעין ולפי' הראשון ניחא דר"ל שמפני כבוד אביהן מולקין כביד גם לבניהן ותלמידיהן נמלא שהחכמים פוסעין בבניהן וזהו ל' מפעיל. ונראה שהשני הפירושים יחד הן אמת שבן חכם ותלמידו רבים צריכין להן עצמן פוסעין ובשביל כבוד אביהן או רבם החכם ולא בשביל עצמן לחוד כי אף שרבים צריכין להן מ"מ אין פוסעין כ"א החכם שרבים הממונה עליהן לאב"ד או לנשיא כי הודאי גם יש בב"ה רבים כמוהם אלא בהצטרף לכן גם כבוד אביהם ורבם הן פוסעין. ומש"ה א"ר ישמעאל ברבי יוסי אני רבי ישמעאל בר"י שהוי ידוע שרבים צריכין לו וללמוד תורה לפני רבי באתי כלומר ובהצטרפות הללו שניהן יחד מש"ה אני רשאי לפסוע: ויש לדקדק עוד שפס התוס' פרק מצות חליצה כתבו בד"ה מי שצריך לו עם קודש כו' עד בהוריות תניא בני חכמים כו' עד"כ לצורך נכנס ויושב במקומו פי' לצורך העם ונתיסכתא גרסינן בהדיא יצא לצורך העם. וא"כ איך כתב רבינו הכא פי' דיצא לצורך קטנים או גדולים הא שם מפורש דצריכין דיצא דוקא לצורך העם (וי"ל דשני מימרות או ברייתות נינהו ע"ש) ואפשר שזהו הטעם שהשמיטוהו הרי"ף והרא"ש מגירסתן להא דרב פפא דמחלק בין קטנים לגדולים ולהא דרבא וק"ל. ועוד צריכין לומר (והוא פי' לסוגיא דגמרא) דמ"ש יצא לצורך העם נכנס יחזור למקומו דהיינו דוקא חכם או ת"מ שרבים צריכין לו דניתן לו רשות לכנוס כיון דאפשר דרבים יצטרכו לו גם עתה בכניסתו. מ"מ בעינן ג"כ שיצא לצורך העם דאל"כ הו"ל בפסיעה וכיון שיצא שוב לא התירו לו לכנס ומש"כ אבדן זה אף שיצא לצורך העם מ"מ כיון שאין רבים צריכין לו אמר לו רבי שלא יכנוס. רבי ישמעאל השיב לאבדן תחילה אני ישמעאל ב"ר יוסי ר"ל שהיה שמו ידוע שרבים היו צריכין לו. וכדי שלא יאמר לו אבדן א"כ כיון שחשוב אתה למה באתה מש"ה הקדים לומר לו ללמוד תורה לפני רבי באתי כלומר יש לי דין תלמיד של חכם ורבים צריכין לו. ומ"ש תחילה אינהו דהוו קלילי יתבו בדוכתייהו ר"ל לא הוו צריכין לפסוע על ראשי עם אלא מהרה קל מיד נכנסו ויתבו מקומם מש"ה רבי ישמעאל שאחר שכבר ישבו הקהל כשהיה ביקש לכנוס ולישב לפני רבי הוצרך לפסוע על ראשי עם וק"ל: [ו] ואין שבח לת"ח שיכנס באחרונה ות"ת והא אמרינן בנס אחרון ויצא ראשון ורש"י הביאו בפרשת דברים כ"ל דהתם קאי דוקא אחכמים ונשיאים הממונים עליהם וכאן קאי אכל ת"ח ומש"ה נמי דקדק וכתב ת"ח וכמ"ש בא"ה בא"ה סימן תקע"ה דת"ח אין אוי למנות פרנס על הציבור כי הראוי למנות חכם ויחיד כדרא ו... ת"ח ולעיל דקאי אהעברת לפניהם בשוק דנקט ג"כ חכם מ"מ איירי בחכם שאינו ממונה עליהם א"כ בשוק אפי' הממונה עליהם ראוי לו שלא לטרוח כי אין כבודו בשוק כ"א בב"ה ובבית המדרש ומש"ה אמרו נכנס אחרון כו' וכבר כתבתי דלשון כניסה לבית הכנסת ומדרש קאי א"כ התם הוא אזהרה להעם ר"ל שהם יזהרו לצאת אלא יזהרו ליכנס אלא יזהרו כדי שיכנס הוא אחרון וכן משמע מדברי רש"י בפרשת דברים שהוא אזהרה לעם שפי' על פסוק ואתן אותם ראשים עליכם ז"ל שתתנהגו בהם כביד ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשא ומתן נכנס אחרון ויצא ראשון: [ז] הזקן קודם בכל מקום כ"ל ג"כ והוא שיהיה חכם קצת כו' וא"ל א"כ מאי קאמר רבינו היכא שהזקן מופלג כו' ולין לתרץ דלמטה מיירי כשאין הבחור חשוב ממנו ולהכי חזר רבינו לכתוב דין זה לאשמועינן דדוקא כשאין הבחור חשוב ממנו אבל אם הוא חשוב ממנו הולכין אחר הבחור כיון שאין הזקן מופלג בזקנה דזה אינו דהא בהדיא כתב ב"י בשם ר"ן דאפי' הבחור דחשוב ממנו אפ"ה הולכין אחר הזקנה וכן דייק ל' רבינו שהאריך בלשונו ולא כתב בקיצור ואם שוין כו' אלא ודאי אף אם הבחור חכם יותר הולכין אחר הזקנה לכן ע"כ צ"ל כמו שכתבתי בפרישה:

לבנו תורה (א) כאילו קבלה מהר סיני (ב) ואינו חייב ללמד (א) לבתו דדרשינן לבניכם ולא לבנותיכם (ג) ואשה אינה חייבת ללמד לבנה (ב) לא למדו אביו (ד) חייב ללמד לעצמו. הוא היה צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת להספיק לשניהם אם שניהם שוין הוא קודם לבנו ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמוד יותר ממנו בנו קודמו (ה) ואע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא (ו) שכשם שמצווה עליו ללמד לבנו כך הוא מצווה ללמוד לעצמו כשם שמצווה ללמד לבנו כך מצווה ללמד לבן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ולא לבן בנו לבד אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו (ז) וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו אבל אינו חייב ללמד לבן חבירו אלא בחנם ומאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ופסוק ראשון מפרשת שמע ואח"כ מלמדו מעט מעט מהפסוקים (ח) עד שיהיה כבן ו' או כבן ז' ואז מוליכו אצל מלמד תינוקות היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר נותן לו שכר (ט) [א] וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה ואינו חייב ללמדו בשכר משנה ותלמוד (י) וכתב הרמ"ה ה"מ דלא איפשר ליה דדחיקא ליה שעתא אבל אם איפשר ליה חייב לאגמוריה משנה ותלמוד הלכות ואגדות מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר וכל עיר שאין בה מלמד מחרימין אנשי העיר עד שיושיבו מלמדי תינוקות ואם לא הושיבו מחריבין העיר שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של

בית יוסף

קבלה מהר סיני בפ"ק דקידושין (ל.) אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני שנא' והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב: ומ"ש אינו חייב ללמד לבתו דדרשינן לבניכם ולא לבנותיכם ג"ז שם: ומ"ש ואשה אינה חייבת ללמד לבנה ג"ז שם (כט:) ויליף לה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם וכתיב קרא אחרינא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם שכל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד:

ומ"ש לא למדו אביו חייב ללמד את עצמו ג"ז שם ויליף לה מדכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: הוא היה צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד וכו' שם ת"ר הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו רבי יהודה אומר אם היה בנו זריז וממולא ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה קמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדן שמעתיה א"ל אנא עדיפנא מינך תיב את דאיזיל אנא ופירש"י אם היה בנו זריז והאב רואה שיעליה (יותר) ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטרח אחר מזונות ויספיקנו וכתב הרא"ש על הא דרב אחא בר יעקב א"ל אנא עדיפנא מינך וכו' אבל אי הוה בנו עדיף היה שולח את בנו והיינו כרבי יהודה וכן הלכה עכ"ל וכן פסק הרמב"ם בפ"א מה' ת"ת: ומ"ש ואף ע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא וכו' כן כתב הרמב"ם בפ' הנזכר ופשוט הוא: **כשם** שמצווה ללמד לבנו כך מצווה ללמד לבן בנו וכו' ברייתא שם ומימרא דריב"ל שכתבתי בסמוך ודלא כאידך ברייתא דפטרה מללמד את בן בנו: **ומ"ש** ולא לבן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים בנו וכו' עד אלא בחנם הכל דברי הרמב"ם בפ"א מה' ת"ת:

ומאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וכו' ברייתא פ"ק לולב הגזול (מ"ב.): ומ"ש עד שיהא כבן שש או כבן שבעה ואז מוליכו אצל מלמד תינוקות יתבאר לקמן בסי' זה: היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר נותן לו שכר וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה וכו' כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' ת"ת ובפ"ק דקידושין (ל.) תניא למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זה תורה. ופירש"י ואינו מלמדו משנה. אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך למד הוא לעצמו: תורה. ולא נביאים וכתובים ומשמע ליה להרמב"ם דכיון דמותר ליטול שכר על המקרא כלומר שכר פיסוק טעמים כדאיתא בפרק אין בין המודר (לו:) חייב ללמדו בשכר. וכ"כ הגהמ"י בפ"א מהלכות ת"ת בשם הר"מ דכפינן לאב ללמדו או ישכיר לבניו מלמדים דמ"ש האי עשה של ולמדתם מעשה דסוכה ולולב דכפינן עלייהו עבדינן ליה כשאר ב"ה כדפסק האלפסי בפרק הכותב דאי מצינן לסדורי מסדרינן ומודעינן ליה ואי לא מצינן לאודועיה נחתינן לנכסיה ושקלינן (ג):

וכתב א הרמ"ה ה"מ דלא איפשר ליה דדחיקא ליה שעתא וכו': מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר בפ"ב דב"ב (כא.) התקין יהושע בן גמלא שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר:

ומ"ש וכל עיר שאין בה מלמד מחרימין אנשי העיר וכו' בפרק כל כתבי (קיט:) אמר ב ר"ל משום ר' יהודה נשיאה כך אני מקובל מאבותי כל

בית חדש

דעת הרמב"ם שלא הביא הך דריב"ל לפי שהיה גורס בדבריו כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב וכו' דמשמע דוקא בנו ולא בן בנו דלאו כהילכתא ואפשר דס"ל להרי"ף והרא"ש ורבינו דאע"ג דריב"ל נמי מודה דחייב אדם ללמד את בן בנו תורה כשם שחייב את בנו אפ"ה מהיקש דמלמדו דמעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני אינו אלא במלמד את בנו ולא במלמד את בן בנו: ואשה אינה חייבת ללמד לבנה שם ואיהי מנ"ל דלא מיחייבת לאגמורי דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד ואיהי מנ"ל דלא מיפקדה דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמוד וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצווה ללמוד ומנין שאין מצווין ללמדה א"ק ולימדתם אותם את בניכם בניכם ולא בנותיכם ופירש"י דכתיב ולימדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם לאוקמינהו דלא מיפקדה ללמד אחרים עכ"ל והדבר פשוט דרצונו לומר דהאי ולימדתם אותם את בניכם קרי ביה ולמדתם דהכל בכלל המקרא דכיון שהוא מחוייב ללמד לאחרים יש לו ללמוד תחלה וכן פי' הר"ן אבל לא צריך ללמוד כלל מקרא אחרינא דולמדתם ושמרתם לעשותם כמו שפי' ב"י וכ"ל דלא דק: לא למדו אביו וכו' גם זה שם ויליף לה מדכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: הוא היה צריך ללמוד וכו' ברייתא שם ולת"ק הוא קודם לבנו לעולם ופסק רבינו כרבי יהודה דפליג ואמר אם היה בנו זריז וממולא ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו דהכי עביד רב אחא בר יעקב עובדא בנפשיה וכן פסק הרמב"ם והרא"ש: ומ"ש ואף על פי שבנו קודם לא יבטל כ"כ הרמב"ם וכתב בכ"מ דכתב כן דלא נימא הרי עוסק לפרנסת בנו הלומד וליפטר איהו מת"ת לגמרי קמ"ל דלא כיון דתרי מצות נינהו עכ"ל:

כשם שמצוה ללמד לבנו וכו' ברייתא שם ודלא כאידך ברייתא דפוטר מללמד את בן בנו ועיין במ"ש לעיל בתחילת סימן זה: ומ"ש ולא לבן בנו בלבד וכו' כ"כ הרמב"ם שם וה"א בספרי: **היה** מנהג בעיר וכו' משמע דוקא משנה ותלמוד אינו חייב ללמדו בשכר אבל תורה שבכתב חייב אפילו נביאים וכתובים והיינו דכתב הרמב"ם ורבינו עד שיקרא תורה שבכתב כולה דלא איצטריך לומר כולה דמהיכא תיתי לומר דאינו חייב בכולה אלא בא לומר דאף נביאים וכתובים חייב ללמד בשכר דהכל נקרא בשם מקרא ותורה שבכתב וכ"כ רבינו בסימן רמ"ו אבל וחייב לשלש למודו שליש בתורה וכו' פירוש תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים וכ"כ הרמב"ם בפרק א' מהלכות תלמוד תורה ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב ולפי זה הא דתניא פ"ק דקידושין (דף ל') למדו מקרא אין מלמדו משנה פירש"י אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך למד הוא לעצמו ואמר רבא מקרא זו תורה לא אתא רבא אלא לפרש דלא תימא האי מקרא פירושו כמו ויבינו במקרא אלו פסקי טעמים כדאמר פ"ק דמגילה (דף ג') אלא כאן פירושו תורה שבכתב אבל ודאי חייב ללמדו תורה שבכתב כולה אפי' דנביאים וכתובים ואין צריך לפרש זה דפשוט הוא ודלא כפירש"י מקרא זו תורה ולא נביאים וכתובים כנ"ל מדברי הרמב"ם ורבינו וכן משמע ממ"ש הרי"ף והרא"ש בסתם הא דאמר רבא מקרא זו תורה ולא כתבו הא דפירש"י ולא נביאים וכתובים אלמא דכל תורה שבכתב חייב ללמד את בנו בשכר אפי' דחיקא ליה שעתא דאם אפשר לו חייב לאגמוריה אפי' משנה ותלמוד הלכות ואגדות כדכתב הרמ"ה בסמוך כ"ש נביאים וכתובים ולפ"ז שלא כדין נוהגין העולם שלא ללמד בניהם בשכר אף נביאים וכתובים ונהגו כך ע"פ פירש"י ואין ספק דאף רש"י לא אמר אלא למאן דדחיקא ליה שעתא והעולם עכשיו לא נהגו ללמד אף למאן דאפשר ותו דהלא רש"י הוא יחיד בדבר זה וכל הפוסקים פסקו בסתם שחייב אדם ללמד לבנו תורה שבכתב כולה בשכר דמשמע אף נביאים וכתובים כדפרישית הלכך כל ירא שמים יהא נזהר בזה ללמד לבנו בשכר גם נביאים וכתובים אפי' דחיקא ליה שעתא כ"ש היכא דאפשר ליה דפשיטא דחייב לד"ה: **מושיבין** מלמדי תינוקות כו' בפרק לא יחפור (דף כ"א) התקין יהושע בן גמלא שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר פירוש לא מיבעיא במדינה שהוא כרך גדול אלא אפילו בעיירות קטנות כדי שלא יהא צריך להוליכו ממתא למתא כדאמר רבא התם ופירש"י שמא יוזק בדרכים שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: **ומ"ש** וכל עיר שאין בה מלמד מחרימין וכו' כן כתב הרמב"ם רפ"ב דת"ת וה"א בפרק כל כתבי (דף קי"ט) ר"ל בשם רבי יהודה נשיאה אמר מחרימין אותה רבינא אמר מחריבין אותה ומפרש הרמב"ם ורבינו דברישא מחרימין ואם לא חזרו בהם מחריבין אותה: ומ"ש שאין העולם מתקיים וכו' שם מימרא דר"ל משמיה דרבי יהודה נשיאה ומפרש שם אינו דומה הבל

דרכי משה

רמה (א) כתב האגור סימן ב' בשם הסמ"ג דאשה חייבת ללמוד דינים השייך לה: (ב) בהג"מ פ"א דת"ת כתב מ"מ גרסינן בסוטה (כא.) איתתא דמקריא לברה ונטרה לגברא עד דאתי מבי מדרשא מי לא פלגי בהדייהו עכ"ל וכ"ה בסמ"ג: (ג) דנכסי דאיניש אינון ערבין ביה ואין נפרעין מן הערב אלא במקום שאין יכול לתבוע מן החייב עכ"ל: וכ"ה

פרישה

סי' רמה (א) באילו קבלה מהר סיני דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב: (ב) ואינו חייב ללמד לבתו כו' בסימן רמ"ו כתב דבין תורה שבכתב ובין שבע"פ (ותורה שבע"פ הוא כאילו מלמדה תפלות ע"ש לפי גירסא באמיתית עכ"ה) אסור לו ללמד לכתחילה לאשה מ"מ נקט רבינו הכא לשון חייב דמקרא לא משמע אלא שאינו חייב ללמדה אלא שחכמים אמרו לא זו שפטר ללמדה שאפי' איסור נמי איכא: (ג) ואשה אינה חייבת ללמד את בנה דכתיב ולימדתם אותם את בניכם וכתיב קרא אחרינא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם כל שמצוה ללמוד (ר"ל לעצמו) מצוה ללמד (ר"ל לאחרים) וכל שאינו מצוה ללמוד אינו מצוה ללמד ואשה אינה מצוה ללמוד דדרשי' ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצווים ללמדו מצוה ללמוד את עצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצוה ללמוד את עצמו ואשה אין אחרים מצווין ללמדה דכבר דרשי' לבניכם ולא לבנותיכם גמרא בפ"ק דקידושין דף כ"ט ע"ב: (ד) חייב ללמד לעצמו דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: (ה) ואע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא ר"ל כגון שיש סיפוק בידו ללמוד בכל יום ד' שעות לא ילמד בכל סד' עם בנו אלא קצתם עם בנו וקצתם עם עצמו: (ו) שכשם שמצוה עליו ללמד לבנו כך הוא כו' ר"ל אע"ג שבנו קודם מ"מ יש מצוה ג"כ שילמוד לעצמו ולא אמרינן שילמוד הכל עם בנו דאי לא תפרש הכי קש' מאי שכשם דקאמר אדרבה הא כ"ש הוא דהא אמר לפני זה דהוא קודם לבנו: (ז) וחייב לשכור מלמד לבנו וכ"ה לבן בנו מ"ו: (ח) עד שיהא כבן ששה כו' והא דתנן במסכת אבות בן חמש למקרא היינו בבריא לגמרי ובר שית בבריא אמצעי ובר שבע בכחוש דחליש וכ"כ רמ"א ומ"מ מלמדין אותו כ"ב אותיות התורה מיד אחר שיהיה בן ג' ומביאין אסמכתא ממ"ש שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית קודש הלולים לה' והאדם דומה לעץ כמ"ש כי האדם עץ השדה וכ"כ הר"י (אברבנאל) במסכת אבות: (היה מנהג בעיר כו' בספרי חייב לשכור מלמד לבנו והיית מנהג כך משמע בפרק אין בין המודר דף ל"ו ול"ז הגהות רמ"פ עכ"ה): (ט) וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה עיין בדרישה: (י) וכתב הרמ"ה הני מילי דלא אפשר ליה דדחיקא ליה שעתא ר"ל אם כבר למד עמו תורה שבכתב ואחר כך דחיקא ליה שעתא מללמוד עמו משנה ותלמוד כולה בין שאין לו פנאי ללמוד עמו בעצמו מחמת טרדת פרנסתו או שאין מעות ללמדו בשכר לדידן שמותר ללמוד תורה שבע"פ

דרישה

סי' רמה [א] וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה כ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' ת"ת דהכתוב של ולימדתם את בניכם איירי בתורה שבכתב ואף אי איירי

חדושי הגהות

רמה א ז"ל הפרישה וכתב הרמ"ה ה"מ דלא אפשר וכו' ר"ל אם כבר למד עמו תורה שבכתב ואח"כ דחיקא ליה שעתא מללמוד עמו משנה ותלמוד כו' בין שאין לו פנאי ללמוד עמו בעצמו מחמת טרדת פרנסתו או שאין לו מעות ללמדו בשכר לדידן שמותר ללמוד תורה שבעל פה בשכר אבל אם אפשר לו חייב כו' בין בעצמו בין בשכר לדידן ע"כ ועיין בלחם משנה פ"א מהת"ע הלכה ז' ועיין בבאר הגולה על זה: ב בגמרא שלפנינו איתא אמר רשב"ל לרבי יהודה נשיאה כך מקובלני מאבותי ואמרי לה מאבותיך כל עיר שאין

הכל שיש בו חטא להכל שאין בו חטא: מכניסין התינוקות להתלמד כבן שש וכבן שבע וכו' בפ' לא יחפור גבי תקנת יהושע בן גמלא וכתבו התוס' לשם כבן ו' בבריא וכבן ז' בכחוש וז"ש הרמב"ם ורבינו וכל אחד כפי כחו ולפ"ז הא דתנן במסכת אבות בן ה' למקרא אין פירושו בבריא' לגמרי כמ"ש התוספתא לשם דהלא הרמב"ם ורבינו לא כתבו לחלק בין בריא לבריא אלא אדרבה כתבו בסתם דבפחות מבן ו' אין מכניסין אותו אלא צריך לפרש בין ה' לגלגל ובין ו' למספי ליה כתורא תדע שהרי בפ' נערה קאמר אביי א"ל אם בר שית למקרא אלא בע"כ דלמספי ליה כתורא קאמר והיינו בר שית ויום א' אבל בן ה' למקרא דהיינו כמי בן ה' ויום אחד אינו אלא לגלגל עמו בנחת וכדברי רבינו וכן פי' התוספתא בפרק נערה להדיא ע"ש (דף נ') וזהו דעת הרמב"ם ורבינו וכן עיקר ולא כמ"ש התוספתא בפרק לא יחפור לחלק בין בריא לגמרי לאינו בריא לגמרי אלא כל בריא מגלגלין עמו כשהוא בן ה' ויום א' ומלעיטין אותו כתורא כשהוא בן ו' ויום אחד ואם הוא כחוש אין מלעיטין אותו אלא כשהוא בן ז' ויום אחד אבל בש"ע נמשך בפסקו לפי פירושו דבית יוסף וכתב מכניסין התינוקות להתלמד בן ה' שנים שלימות ובפחות מכאן אין מכניסין ואם הוא כחוש מכניסין אותו בן ו' שלימות עכ"ל ולא נהירא אלא כדפרישית עיקר והכי משמע מל' הרמב"ם שכתבו בסתם כבן שש כבן שבע דמשמע ו' וז' שלימות בעינן. ואפילו תינוק שאינו מבין כו' עד ברצועה קטנה בפ' לא יחפור. ומ"ש ויושב ומלמדן כל היום וקצת מהלילה וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב:

של בית רבן (יא) מכניסין התינוקות להתלמד כבן ששה וכבן שבעה וכל אחד כפי כחו ובפחות מכאן אין מכניסין אותו ואפילו תינוק שאינו מבין לקרות לא יסלקוהו משם (יב) אלא ישב עם האחרים אולי יבין והמלמד יכה אותם להטיל עליהם אימה ולא יכה אותם מכת אויב מוסר אכזרי לפיכך לא יכה אותם לא בשוטים ולא במקל אלא ברצועה קטנה ויושב ומלמדן כל היום וקצת מהלילה כדי לחנכם ללמוד ביום ובלילה ולא יבטלו התינוקות כלל [ב] חוץ מערבי שבתות (יג) וערבי ימים טובים ג ובסוף היום ואין מבטלין התינוקות אפי' לבנין ב"ה אין קורין לתינוקות בתחלה בשבת מה שלא למדו משום טורח שבת אבל מה שקראו כבר פ"א שונים אותו להן בשבת (יד) כ"ה תינוקות צריכין למלמד א' כתב הרמב"ם היו יותר על כ"ה עד (טו) ארבעים מושיבין אחד לסייעו בלימודם היו יותר על מ' מעמידין שנים (טז) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שעד מ' יספיק במלמד אחד בלא שום סיוע וממ' עד נ' מושיבין אחד לסייע וכשהם נ' מושיבין להם שנים עיר שיש בה כ"ה תינוקות שצריכין להשכיר להם מלמד ויש עיר אחרת אצלה שיש לה ב' מלמדים שיש להם נ' תינוקות (יז) [ג] אין בני העיר שיש בה כ"ה יכולים לומר נשלחה להעיר אחרת ונדלקם לפני אותם שני המלמדים (יח) והרי מספיקין

כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה ואמרי לה מחרימין אותה ורבינו קיים שתי הלשונות וכיוצא בזה הם דברי הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות ת"ת: **מכניסין** התינוקות להתלמד כבן שש וכבן שבעה וכל א' כפי כחו ובפחות מכאן אין מכניסין אותו בפ"ב דב"ב (דף כא.) גבי תקנת יהושע בן גמלא תניא שמכניסין אותם כבן שש וכבן שבעה וכתבו התוס' כבן שש בבריא וכבן שבע בכחוש וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ודברי רבינו שכתבו כל א' לפי כחו: **ומ"ש** ובפחות מכאן אין מכניסין אותו שם ובכתובות פ' נערה (נ.) א"ל רב לרב שמואל בר שילת עד שית לא תקביל מכאן ואילך קביל ואספי ליה כי תורא ופירש"י אספי ליה אכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנים עליו עול על צוארו וכתבו התוס' בבציר מבר שית לא תקבל והא דתנן במסכת אבות בן ה' שנים למקרא בבריא לגמרי (ד) כדאמרינן בכתובות פ' נערה (נ.) המכניס בנו פחות מבן שש רץ אחריו ולא מגיעו ואיכא דאמרי חביריו רצין אחריו ותרווייהו איתנהו דחליש וגמיר ואב"א הא בכחוש הא בבריא עכ"ל והרמב"ם שלא כתב הא דבן ה' למקרא אפשר שהוא מפרש דבר שית היינו בן חמש שנכנס בשנת שש אבל התוספות בכתובות פרק נערה פירשו דבר שית היינו בר שית ויום א': **ומ"ש** רבינו ואפילו תינוק שאינו מבין לקרו' לא יסלקוהו משם וכו' בפ"ב דבבא בתרא (כא:) א"ל רב לרב שמואל בר שילת כי מחית לינוקא לא תמחי אלא בערקתא דמסאנא דקרי קרי ודלא קרי ליהוי צוותא לחבריה. ופירש"י ליהוי צוותא לחבריה אינך זקוק לייסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא ישב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב: **ומ"ש** והמלמד יכה אותם להטיל עליהם אימה וכו' עד אלא ברצועה קטנה היינו ערקתא דמסאנא שכתבתי בסמוך: ומ"ש ויושב ומלמדן כל היום וקצת מהלילה וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות ת"ת: ומ"ש ולא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערבי שבתות וערבי י"ט וכו' ג"ז דברי הרמב"ם ז"ל שם. ומדבריו נראה שבי"ט ג"כ מבטלין: ואין מבטלין התינוקות אפי' לבנין ב"ה מימרא בפרק כל כתבי (קיט:): אין קורין לתינוקות בתחלה בשבת מה שלא למדו וכו' עד שונין אותו להם בשבת ברייתא פ' אין בין המודר [לז:]:

ב"ח התינוקות צריכין למלמד א' בפרק לא יחפור ופי' התוס' אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זא"ז להשכיר להם מלמד עכ"ל: כתב הרמב"ם וכו' בפ"ב וטעמו דהוא ז"ל מפרש הא דאמרינן התם ואי איכא מ' מוקמינן ריש דוכנא ומסייעין ליה ממתא הכי פירושו דאי איכא יותר מכ"ה עד מ' ומ' בכלל מוקמינן ריש דוכנא. ומ"ש ואי איכא נ' מותבינן תרי נמי ה"ק אי איכא יותר ממ' עד נ' ונ' בכלל מותבינן תרי ואי איכא טפי מנ' לא סגי בתרי אלא מוקמינן נמי ריש דוכנא לסייען וכו' חוזר חלילה כסדר הזה אבל הרא"ש מפרש דעד מ' ולא מ' בכלל לא צריך ריש דוכנא אלא דכשהם מ' עד נ' ולא נ' בכלל מוקמינן ריש דוכנא וכשהם נ' מושיבין להם שנים וסגי להו בב' עד שיהיו פ' ולא פ' בכלל וכו' וחוזר חלילה כסדר הזה: עיר שיש בה כ"ה תינוקות וכו' שם מימרא דרבא וע"פ מ"ש התוספות והרא"ש שם ולטעמיה אזיל הרא"ש דעד מ' א"צ ריש דוכנא וכן פי' ב"י לשון הרמב"ם מוליכין הקטן וכו' שם ספ"ב והוא כפי' למימרא דרבא ולא כפי' התוספות והרא"ש דרבא מיירי במוליכין אותן לעיר אחרת

ב"י תינוקות צריכין למלמד אחד כתב הרמב"ם היו יותר על כ"ה וכו' בפ"ב מה' ת"ת ודין בפ"ב דב"ב [כא.] אמר רבא סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי ואי איכא ארבעים מוקמינן ריש דוכנא ומסייעין ליה ממתא ופירש"י ריש דוכנא שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות ואותו ריש דוכנא נוטל שכר: ומסייעין ליה ממתא. לשכור לו אותו ריש דוכנא ונתבאר הדבר יפה במה שפי' הר"ן בשם ה"ר יונה וז"ל מ' מיהבינן ריש דוכנא ומסייעין ליה ממתא אפילו שכרוהו שם ללמד כל תינוקות העיר אפ"ה מותבינן ליה ריש דוכנא ממתא דסתמא דמילתא לאו אדעתא דיהא מקרי להו איהו בלחוד הוא אלא דלוקמוה בהדיה ריש דוכנא ע"כ. וכתבו ב"י וכתב הרא"ש על מימרא זו אבל עד מ' א"צ ריש דוכנא ומארבעים עד חמשים יספיקין בריש דוכנא עכ"ל. ופשט לישנא דרבא הכי משמע דאמר ואי איכא המשין מותבינן תרי משמע אבל פחות מחמשין אחד לא צריך תרי דסגי בריש דוכנא מדאמר ואי איכא ארבעים מוקמינן ריש דוכנא משמע שאם היו מ' חסר א' א"צ ריש דוכנא אלא דמאי דאמר סך דדרדקי כ"ה אינו מיושב לפ"ז וצ"ל כמו שפירשו התוס' דהיינו לומר דפחות מכ"ה אין בני העיר יכולים לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד (ה) והרמב"ם ז"ל מפרש סך דדרדקי כ"ה כפשוטו דהיינו לומר דסגי להו במלמד א' בלא ריש דוכנא אבל טפי מהכי צריך לאוקמי ריש דוכנא ומאי דאמר ואי איכא מ' היינו לומר אפילו אי איכא מ' סגי כדמוקמינן ליה רי' דוכנא אבל טפי מארבעים אפילו אחד לא סגי בהכי אלא צריך להעמיד שני מלמדים וכן מאי דאמר ואי איכא חמשין מותבינן תרי היינו לומר דעד חמשין סגי לה בתרי וכן פי' כ"י בשם ה"ר יונה ז"ל: עיר שיש בה כ"ה תינוקות שצריכים להשכיר להם מלמד ויש עיר אחרת אצלה וכו' שם אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן ואי מפסיק נהרא לא ממטינן ואי איכא תיתורא ממטינן ואי איכא גמלא לא ממטינן: ופירש"י לא ממטינן. ינוקא ממתא למתא ללמוד מיום ליום שמא יוזק בדרכים אלא יכול לכוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות: תיתורא. גשר רחב: גמלא. לוח קצרה וכתבו התוס' לא ממטינן ינוקא ממתא למתא וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שראוים להשכיר להם מלמד וא"ת הא אי הוה ממטינן להו למתא אחריתי יצטרכו

דרכי משה

(ד) וכ"ה בהג"מ פ"ב דת"ת וכתב א"נ הא דאמרינן בן חמש למקרא היינו לחנכו ללמוד שאביו מלמדו ובן שש למסעדיה בגמ' עכ"ל וכתב הרב האברבנאל פרק בעשרה מאמרות כי י"א דאע"ג דבן חמש למקרא בן ג' שנים לאותיות ללמוד אותיות התורה ומצאו להם סמך מן המדרש שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית קדש הילולים ר"ל ללמוד אותיות התורה כו' עוד כתב שם בהג"מ אמרינן בפ"ק דקידושין (ל.) חנוך לנער ע"פ דרכו ר' יהודה ורבי נחמיה ח"א משיתסר ועד כ"ב שנין וח"א מתמניסר עד כ"ד שנים פי' בזמנים אלו ידריכנו בדרך מוסר שכל ימיו מהנה בו עכ"ל ועיין ברוקח שהאריך כיצד נוהגין בשעה שמתחילין עם הנערים וכתב שם ענין פתיחת הלב שעושין לנערים: (ה) וכ"ה בהג"מ ובתא"ו נ"א

דרישה

מיירי הקרא גם בתורה שבע"פ כיון שעל תורה שבע"פ אסור ליטול שכר א"כ כי צוה התורה עליה היינו דקא כדינו דהיינו בחנם ולא בשכר וק"ל. וזה לשון הברייתא למדו מקרא אין מלמדו משנה ... מקרא זו תורה ופירש רש"י תורה ולא נביאים וכתובים עכ"ל והביאו הב"י וק"ק דרבינו שכתב ... תורה שבכתב כולה דמדכתב כולה לכתורה משמע דגם נביאים וכתובים ראייה לזה דבסימן רמ"ו כתב רבינו שליש בתורה ופי' תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים עכ"ל הרי לפנינו דבכלל תורה היא גם נביאים וכתובים. וסבר הרמב"ם דה"ה דחייב ללמדו מקרא בשכר. ומ"ש ואינו חייב ללמדו בשכר משנה ותלמוד ל"ד בשכר אלא אפי' בחנם אינו חייב ללמדו כ"כ כסף משנה שם. ומ"ש ב"י וז"ל ומשמע ליה להרמב"ם דכיון דמותר ליטול שכר על המקרא ... לומר שכר פיסוק טעמים כו' עכ"ל היינו לפי זמן הגמרא אבל לדידן שאפי' תורה שבע"פ מותר ללמד בשכר כמ"ש רבינו בסמוך א"צ לטעמים דשכר פיסוק טעמים:
[ב] חוץ מערבי שבתות וערבי י"ט כתב ב"י שנראה מדברי הרמב"ם שבי"ט ג"כ מבטלין:
[ג] אין בני העיר שיש בה כ"ה כו' ז"ל הגמרא אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן וכתבו התוספות לא ממטינן ינוקא ממתא למתא וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שראוין להשכיר להם מלמד וא"ת הא אי הוי ממטינן להו למתא אחריתי יצטרכו למלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ מנ"מ וי"ל דנפקא מינה דאי הוי שני מלמדי תינוקות באידך מתא הוו יכולין להושיב אחד בפני זה ואחד בפני זה עכ"ל וכ"כ הרא"ש גם כן וכתב ב"י ונראה דלטעמייהו אזלי שמפרשים שעד מ' א"צ ריש דוכנא דאל"כ מנ"מ כשמוליכים לעיר אחרת שיש בה שני מלמדים לחמשים נערים ויחלקו לאלו כ"ה בין שניהם הא מ"מ הם צריכים להשכיר שני ראשי דוכנות לסייע למלמדים אבל להרמב"ם שמפרש מכ"ה ולמעלה צריך ריש דוכנא א"א לפרש כן והוא ז"ל מפרש להאי מימרא בע"א עכ"ל ר"ל כמ"ש

פרישה

שבע"פ בשכר אבל אם אפשר לו חייב כו' בין בעצמו או בשכר לדידן: (יא) מכניסין התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבעה ר"ל תחילת שש ותחילת שבע וכ"כ התוספות עיין בב"י כבן שש ר"ל בבריא כבן שבעה ר"ל בכחוש ואולי והא דתנן בן ה' למקרא היינו בבריא לגמרי כמ"ש לעיל (ואפשר מ"ש במשנה בן ה' ר"ל שהוא בן חמשה שנים שלימות ונכנס לשנת שש והגמרא דב"ב שאמרו כבן שש ר"ל תחילת שש כנ"ל וק"ל עכ"ס) ומפני שאין מצוי בינינו בזמן הזה שיהא חזק כ"כ לא כתבו רבינו: (יב) אלא ישב עם אחרים פירש"י דלא צריך לייסרו יותר מדאי אלא ישב וסופו לתת לב: (ומלמדן כל היום בגמרא אמרינן ואספו ליה כתורא ופירש"י אספו ליה אכילהו והשקהו תורה בע"כ כשור שנותנין עליו עול על צוארו עכ"ס): (יג) וערבי ימים טובי' ובסוף היום ברמב"ם בפ"ב מת"ת ובש"ע איתא בסוף היום בלא וי"ו וכן מוכח דאי ובסוף היום כו' ע"כ ר"ל בסוף כל יום ויום וזה ליתא שהרי כתב לעיל מלמדין כל היום וקצת מהלילה מיהו אין למחוק הוי"ו דה"כ פירושו ובסוף של אותו היום דע"ש הוא דוקא דאי אבל יום אמרו הל"ל בסוף כל יום: (יד) חמשה ועשרים תינוקות צריכין למלמד אחד לשון הגמרא אמר רבא סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי ומפרשו הרמב"ם דר"ל דסגי להו במלמד אחד בלא סיוע והתוספות והרא"ש מפרשים דר"ל דפחות מכ"ה אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד והשתא מ"ש כ"ה תינוקות צריכין למלמד אחד היינו לדעת התוספות והרא"ש אבל לשון הרמב"ם אינו כי אלא כתב וז"ל בפ"ב דת"ת כ"ה תינוקות למדים אצל מלמד אחד: (טו) ארבעים מושיבין עמו אחד לסייע וזה נקרא בגמרא ריש דוכנא ופירש"י שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות ואותו השוזר עמהן נוטל שכר מבני מתא ופירש הר"ן דבריו דמסתמא לאו אדעתיה דיהא מקרי להו איהו בלחוד שכרו אלא שישכירו לו עוד מי שמסייעו: (טז) וא"א הרא"ש ז"ל שעד מ' כו' מחולקים הם בפירוש רבא בב"ב וב"י הביאו: (יז) אין בני העיר שיש בה כ"ה כו' דשמא יוזקו בדרכים וכיון שבלא"ה יכול כל אחד לכפות את חבירו לשכור מלמד יחד לכן אין שולחין לאוקי אם הם פחותין מכ"ה דאין יכול לכפות אחד את חבירו לשכור מלמד שולחין אצ"י: (שהוא מהיר ממנו בין במקרא בין בדקדוק במקרא ר"ל שלומד הרבה בדקדוק ר"ל שלומד בדיוק ור"ל למלמד אחד מהיר ממנו בשניהן בין במקרא בין בדקדוק כ"מ פ"ג דת"ת עכ"ס): (יח) והרי מספיקין לכולם לסברת הרא"ש דעד מ' סגי במלמד אחד בלי סיוע דלהרמב"ם צריך לשכור עוד מלמד אחד או שני מסייעות

חדושי הגהות

שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה רבינא אמר מחרימין אותה: ג ברמב"ם איתא בסוף היום והוא הנכון ומצאתי בפרישה שכתב וז"ל בסוף היום בלא וי"ו דו"י ובסוף היום

מספיקין לכולם אלא צריכין לשכור להם מלמד בעירם אבל בעיר אחת סבית הכנסת לבית הכנסת אחרת מוליכים אותם והוא שלא יהא נהר מפסיק ביניהם שאם נהר מפסיק ביניהם לא יעבירו עליו משום סכנה אבל אם יש עליו גשר חזק יכול להעבירם עליו לשון הרמב"ם מוליכין הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו בין במקרא בין בדקדוק בד"א כשהיו שניהם בעיר אחד ואין נהר מפסיק ביניהם אבל מעיר לעיר או מצד הנהר לצדה באותה העיר אין מוליכין אותן אא"כ היה עליו גשר בנין בריא שאינו ראוי ליפול מהרה מלמד תינוקות שהניח התינוקות ויוצא או שעושה מלאכה אחרת עמהם או שמתרשל בתלמודו (ו) ה"ז בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה לפיכך אין ראוי להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרות ולדקדק אם יש כאן מלמד שלומד לתינוקות ובא אחר טוב ממנו מסלקים הראשון מפני השני ואם יש כאן שנים הא' קורא הרבה ואינו מדקדק עמהם להבינם על נכון והאחד אינו קורא כל כך אלא שמדקדק עמהם להבינם (יט) לוקחין אותו שמדקדק יותר (כ) [ד] מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמותיהן מביאין בניהם. (כא) ואשה לא תלמוד תינוקות מפני אביהם שמביאים בניהם. אחד מבני חצר או מבני מבוי שבקש לעשות מלמד תינוקות אין שכיניו יכולין למחות בידו וכן מלמד תינוקות שבא חבירו [ה] ופתח בית ללמוד תינוקות בצדו כדי שיבואו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה אין יכול למחות בידו (ז) שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

כל

יצטרכו מלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ מאי כ"מ וי"ל דכ"מ דאי הוו שני מלמדי תינוקות באידך מתא היו יכולים להושיב חציים בפני זה וחציים בפני זה עכ"ל וכ"כ הרא"ש וז"ל לא ממטינן ינוקא ממתא למתא והוא שיש בעיר כ"ה נערים ואז כופין זה את זה להושיב ביניהם מלמד ואין אחד מהם יכול לומר להוליכן לעיר הסמוכה להם שיש בה חמשים נערים ויש בה שני מלמדים ויחלקו אלו הכ"ה לפניהם עכ"ל ונראה דלטעמייהו אזלי שמפרשים דעד מ' א"צ ריש דוכנא דאל"כ מאי כ"מ כשיוליכום לעיר אחרת שיש בה ב' מלמדים לנ' נערים ויחלקו אלו הכ"ה בין שניהם הא מכל מקום הם צריכים להשכיר ב' ראשי דוכנא לסייע לתלמדים אבל להרמב"ם שמפרש דמכ"ה ולמעלה צריך ריש דוכנא א"א לפרש כן והוא ז"ל מפרש להאי מימרא בע"א כמו שיתבאר בסמוך:

לשון הרמב"ם מוליכין הקטן ממלמד למלמד אחר וכו' עד בנין בריא שאינו ראוי ליפול מהרה הכל בפרק ב' מהלכות ת"ת והוא פירושו למימרא דרבא שכתבתי בסמוך דאמר מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא וכו': מלמד תינוקות שהניח התינוקות ויוצא וכו' גם זה מדברי הרמב"ם בפרק הנזכר ונראה שלמד מדאמרינן בפרק ב' דב"ב [שם.] גבי רביה דיואב דמשום דלא הגה ביואב למידע אם היה טועה איתמר עליה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וממילא שמעינן לכל דבר הגורם שלא ידקדק בתינוקות אם טועים או שאינו לומד עמהם כל הצורך דהוי עושה מלאכת ה' רמיה:

ואם יש כאן מלמד שלומד לתינוקות ובא אחר טוב ממנו וכו' ואם יש כאן שנים הא' קורא הרבה וכו' בפ"ב דב"ב (שם) אמר רבא האי מקרי ינוקי דגריס ואיכא אחרינא דגריס טפי מיניה לא מסלקינן ליה דילמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר כ"ש דגריס טפי קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס מותבינן ההוא דגריס ולא דייק שיבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר מותבינן דדייק ולא גריס שבשתא כיון דעל על. ופירש"י דילמא אתי לאיתרשולי. יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן ..., ות ולא יירא שמא יסלקוהו: כ"ש. כשחשבנוהו יתן לב להיות למד יפה שדואג מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו שיבייישנו בני העיר: דגריס ולא דייק. שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא ישתבשו ופסק הרא"ש כרב דימי דבתראה הוא ועוד דמייתי תלמודא סייעתא לדבריו עכ"ל ולא נתבארו דברים אלו בדברי הרמב"ם ולא ידעתי למה: מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות וכו' ואשה לא תלמוד תינוקות וכו' משנה בסוף קידושין [פב:] לא ילמוד רווק סופרים לא תלמוד אשה סופרים ר"א אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים ובגמ' רווק משום אמהתא דינוקי ואשה משום אבהתא דינוקי ועל הא דרבי אליעזר איבעיא להו מי שאין עמו אשה כלל או דילמא בשאינה שרויה אצלו ת"ש אף מי שיש לו ואינה שרויה אצלו לא ילמד סופרים ואמרו בירושלמי ואינה שרויה אצלו באותו המקום ומדברי הרמב"ם בפ' כ' מה' ת"ת נראה שפוסק כר' אליעזר וכן כתב בהדיא בפ' כ"ב מהלכות איסורי ביאה וז"ל מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמות הבנים באות לבית הספר וכו' ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו ע"כ וכתב ה"ה שהטעם שפסק כרבי אליעזר משום דאיבעיא לן אליביה והוא ז"ל כתב שיש לדחות דמשום דנ"מ לת"ק הוא דאיבעיא לן. וקי"ל כסתם מתני' דכל שיש לו עכשיו יכול ללמוד וכן נראה מן ההלכה ועיקר ע"כ. דברי רבינו בא"ה סי' כ"א כדברי הרמב"ם ז"ל:

אחד מבני חצר או מבני מבוי שביקש לעשות מלמד תינוקות אין שכיניו יכולים למחות בידו וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח ביה ללמד תינוקות בצדו כדי שיבואו אצלו וכו' בפרק ב' דבבא בתרא: (ב"ה) כתב הרא"ש בתשובה סוף כלל צ"ג על דיין שדן על מי שיש לו ספר ואינו רוצה להשאילו ונתן עליו קנס י' זהובים בכל יום מפני שהוא ביטול תורה בעיר מחמת חסרון ספרים והיו אנשים שהיו להם ספרים ולא רצו להשאילם יפה דן ואני מסכים עמו ובלבד שישומו ג' שמאים הספר ואם יפחת או יתקלקל שישלם השואל הפחת ע"פ אותם שמאים ויתן משכון בכדי שומת הספר עכ"ל:

כל

אחרת שיש לשם ב' מלמדים ולחלקם וכו': ואם יש כאן מלמד וכו' עד שמדקדק יותר בפרק לא יחפור פלוגתא דרבא ורב דימי מנהרדעא ופסק הרא"ש כרב דימי וכך הם דברי רבינו: מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמותיהן מביאין בניהם משנה סוף קידושין פליגי בה ת"ק ור' אליעזר ופסק הלכה כר"מ דל"מ רווק שלא נשא אשה מימיו דאסור אלא אפי' היתה לו ומתה נמי אסור ואפי' יש לו אשה ואינה שרויה אצלו באותו מקום אלא בעיר אחרת נמי אסור כדאיתא בירושלמי ולא שרי אלא היא בביתה והוא מלמד בבית הספר דהך שרויה אצלו היא ושרי וכ"כ רבינו בא"ה סוף סימן כ"ב ועיין במ"ש לשם בס"ד ומשמע דבמקום שלא נהגו הנשים להביא בניהם למלמד שרי ללמד אפי' אין לו אשה ולא חיישינן למשכב זכור דתינוקות דהלכה כחכמים דא"ל לרבי יהודה לא נחשדו ישראל על משכב זכר ולא על בהמה:

ומ"ש ואשה לא תלמוד תינוקות מפני אביהם שמביאין בניהם שם במשנה ורצונו לומר אפי' אישה שרוי אצלה באותו מקום אסור משום ייחוד דכיון דאשה אינה מלמדת לקטנים בבית הספר אלא בביתה ולשם ודאי איכא חששא דייחוד כשאין הבעל בביתו אבל איש דאינו מלמד לקטנים אלא בבית הספר דאין שם משום ייחוד דרבים נמצאין שם ואינו אסור אלא משום דמתגרה בנשים הלכך כשאשתו שרויה אצלו באותו מקום אע"פ שאינה עמו בבית הספר ליכא משום גירוי בנשים וכבר כתבתי זה בס"ד בא"ה ע"ש:

כל

דרכי משה

ב"א ח"א אבל יש שכתבו דאפי' פחות מכ"ה חייבין לשכור מלמד וכופין זה את זה וכ"כ נ"י פ' לא יחפור דף קס"ה ע"א: (ו) וכתב נ"י פ' לא יחפור דף קס"ה בדלא גמיר וכתב המרדכי פ' האומנין ע"ב בירושלמי בסדר זרעים אמרינן דאסור למלמד להיות ניעור בלילה יותר מדאי יען שלמחר הוא עצל ללמוד וגם אסור להתענות גם אין לו לעצור במאכל ובמשתה אם הוא מפרנס עצמו מפני שאינו יכול לטרוח דכוותיה אין לו להרבות במאכל ומשתה וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקינן ליה עכ"ל ושאר דיני מלמד יתבארו בח"מ בעזרת השם יתעלה בסימן של"ד ושל"ה: (ז) כתב מהרי"ו סימן קנ"א זה כמה ימים כתב לי מהור"ר ישראל ברונא קבל קדמנא שמהר"א נקיט בלבי לזלזל בי באמרו שהוא לבדו ימשול ברבנות והנה כיון שהקהל לא ברורו להם אחד מהם ותרוייהו צריכין לתת מס אין לאחד מהן שום חזקה יותר מאחר ואף ע"פ שמהרר"א היה בעיר קודם שבא מהרי"ב לא יפה חזקתו בזה שהקהל לא מינו אותו לא לראש ולא לקצין וגדול מזה כתב הא"ז וז"ל אם ת"ח הוא וצריכים בני אדם לתורתו אפי' בא ממשלה אחרת שאין נותנים מס למושל העיר הוו לא מצי לעכב עליה דודאי לא הסכים ר"ג מ"ה לאכור שום ישוב לת"ח ואפי' יש ת"ח בעיר כי קנאת סופרים תרבה חכמה כו' הרי כתב בסתם ואפי' יש ת"ח בעיר ולא חילק בין אם בני העיר קבלו עליהם חכם הראשון או לא קבלו בכל ענין לא מצי מעכבי אלמא דיש לת"ח השני חזקה כמו הראשון לכן נראה דיש חזקה למהרי"ב כמו למהר"א לנהוג נשיאתו ברמה הן לקבוע ישיבה לעצמו הן ליתן גיטין וחליצה ולמורה הוראה ולברך ברכת אירוסין ונישואין עכ"ל מהרי"ו וכ"כ מהור"ר דוד שפרינץ ומהרא"י בפסקיו סימן קכ"ה ואפי' יש פיקות נפש בדבר מחמת הפרס שנופל לכים המנהיגים מגיטין וחליצה וכה"ג על קיבול פרס זו אנו בושין ובטורח למצוא היתר לרובן והאיך נחזיק אותו כולי האי להחשיבו פרנסה לבלתי ישיב אחר בהן עכ"ל מהרא"י ומשמע שם מדבריו שמהר"א היה זקן ממהרי"ב ואפ"ה לא היה יכול למחות בידו וכתב מהרד"ך בתשובה סימן כ"ב רב שבעיר אפי' יבא שם אדם גדול כמותו אין לו להורות ולדרוש שם בפני הרב שדר שם שמצינו בפ' כל היד (כ:) דעולא כי מקלע לאתריה דרב יהודה כו' לא רצה להורות לפניו אפי' מי שדר שם אינו גדול כ"כ כרב האחר אתריה דחכם גדול קרינן ביה ואסור להורות לפניו עכ"ל כתב מהרי"ק שורש קכ"א על אותן האנשים המתריסים נגדך וקובעים ישיבה לעצמן מה אעשה יכולין לתרץ דברייהו דכוונתן לשם שמים שלא למדו בפרקים האחרונים עד עתה כו' כתב ריב"ש בתשובה סימן רע"א מי שהחזיק אפי' מעצמו איזה שררה או דין קדימה אין נוטלין אותו ממנו לתתה לאחר גדול ממנו כיון שכבר זכה זה אא"כ הוא ע"ה והאחר ת"ח אבל כל שהחזיק ת"ח אין מסלקין אותו אע"פ שהבא ליטול גדול ממנו כו' אע"פ שראוי להם לחכמים לברוח מן השררות אבל כשנתמנו בה הן מקפידין שלא להסתלק ממנו כדאמרינן בפרק בתרא דמנחות (קט:) אמר רבי יהושע בן פרחיה בתחלה כל האומר עלה אני כופתו ומניחו לפני ארי עכשיו האומר לי רד ממנו אני מטיל עליו קומקמוס של חמין כ"ש אם הרב הראשון נתמנה ע"פ הציבור שאין מורידין אותו כ"ש אם נתמנה ג"כ ע"פ המלך ברצון המלך וברצון הציבור והקהלה שיקבל עליה וכגון זה הורמנא דמלכא מלתא רבתא היא עכ"ל וע"ל סימן רנ"ו כתב הרמב"ם פ"א מהלכות מלכים כל השררות והמינויין מישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות והוא שיהיו הם ממלאים מקום אבותם בחכמה וביראה היה ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המנויין שבישראל עכ"ל וע"ש בהג"ה האריך בזה כתב הר"ן פ"ק דע"ז דף שד"מ ע"ב בשם הראב"ד והרשב"א ז"ל הא דתניא הנשאל לחכם אוסר אין חבירו רשאי להתיר לאו משום כבודו של ראשון נגעו בה אלא משום כיון דאסרה הראשון שוויה חתיכה דאיסורא ושוב אין לו להתיר אבל בהג"מ פ"ב מהלכות ממרים משמע דשרי וע"ש וכ"ה בהדיא בתוס' פ"ק דע"ז (ז.) ופי' דברי הירושלמי שאין להביא ראיה ממנו וע"ש ובאשיר"י שם ג"כ כתב דשרי אם לא דחלה כבר הוראתו בהיתר והחכם השני חולק עליו בשיקול הדעת ואז אינו רשאי לאסור וע"ש בהר"ן בשם הראב"ד אפי' התיר שני אינו מותר ואפי' היה גדול ממנו בחכמה ובמנין והוא בדבר שאין בו מחלוקת אלא

פרישה

מסייעות ועיין בדרישה: (יט) לוקחין אותו שמדקדק יותר שלא ישתבשו ושבשתא כיון דעל על: (כ) מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות כו' וכתב הרמב"ם פכ"ב מהלכות איסורי ביאה דא"צ שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו עכ"ל וכ"כ רבינו בא"ע בס"ס כ"ב והטעם כיון דאשתו עמו בעיר מירתת תמיד דשמא פתאום תבא אצלו דדרך האשה לבא תדיר אצל הבעל: (כא) ואשה לא תלמוד תינוקות מפני שאביהם כו' והרמב"ם כתב בפ"ב מה' ת"ת ז"ל וכל אשה לא תלמוד תינוקות כו' וכתב שם כסף משנה כלומר ואפי' נשואה דבשלמא גבי איש כיון שאשתו עמו היא משמרתו לפי שדרכה להיות תמיד בבית אבל אין דרך האיש להיות תמיד בביתו ועד"ר:

כל

דרישה

כמ"ש רבינו בסמוך בשמו ז"ל לשון הרמב"ם מוליכין הקטן ממלמד למלמד כו': [ד] מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות כו' וז"ל מורי בביאורי סמ"ג כתב הרמב"ם מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמות הבנים באות לבית הספר ונמצא מתגרה בנשים וא"צ שתהיה אשת מלמד עמו בבית ע"כ ותימה א"כ מ"ש מאשה שלא תלמד לקטנים דמשמע אפי' בעלה בעיר רק שאינה דרה עמו בבית דאל"כ אמאי לא מחלק מיניה וביה וק"ל ואמאי אינה מותרת כמו גבי מלמד כשיש לו אשה או יהיה אסור נמי לאיש ללמוד לקטנים אפי' היא בעיר וכתב עוד הרמב"ם וכן לא תלמד אשה קטנים מפני שאבותיהם באים לבני הקטנים ומתייחדים עמה וא"כ צריכין אנו לדקדק מפני מה כתב הרמב"ם הטעם באיש משום גירוי ולא משום ייחוד אלא משום דקשה ליה דאי משום יחוד אפי' היה לו אשה אסורה מאחר שאינה עמו בבית דהא גבי אשה שלא תלמד להכיר משום ייחוד אפי' בבעלה בעיר מאחר שאינו עמה בבית אלא שהטעם משום גירוי הוא ולכן אין אסור אלא בשאין לו אשה אבל מ"מ קשה מ"ט אינו אסיר נמי משום ייחוד ויהא אסור אפי' כשיש לו אשה בעיר אם אינה בביתו וי"ל דגבי איש לא שייך ייחוד דמסתמא יש לו תינוקות הרבה וג"כ מקצת מהם גדולים שאין איסור ייחוד שייך בפניהם ומ"מ גירוי איכא משא"כ אשה דלא שכיח תינוקות הרבה גבה כ"א מעט וג"כ קטנים דגדולים קלא גופייהו אסורים משום ייחוד ודו"ק עכ"ל שם. ואני כתבתי בא"ע סימן כ"ב דמש"ה שינה הרמב"ם ורבינו הלשון דכשכתב בדין איש שמלמד שלא ילמד תינוקות מפני אמותיהן שייך למתני גביה לשון גירוי שהוא יתגרה בהאמהות לשכב עמהן משא"כ כשכתב הדין אנשים שהן לא ילמדו עם קטנים מפני אביהם שאין הניאוף תלוי בה שהרי אין קישוי אלא לדעת איש ומרצונו לכך לא שייך למתני בה לשון גירוי אלא האיסור הוא מפני שהיא מתייחדת עמהם ר"ל שהיא מכינה עצמה לייחוד וע"י כן שמא יבאו לידי ניאוף ומה שמחלק בין איש לאשה לענין אם אשתו עמו בעיר כבר כתבתי כאן בפרישה דלק"מ: [ה] ופתח בית ללמד תינוקות בצדו עיין בש"ע דין שני רבנים שבא זה לקפח פרנסתו מסופה וקידושין: אין למלמד לנעור בלילה יותר מדאי שלא יהא עצל ביום ללמד וכן לא יתענה או לעצור במאכל ובמשתה או לאכול ולשתות יותר מדאי כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמוד היטב וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקין אותו (כ"כ המרדכי פ' האומנים בשם הירושלמי עכ"ה) ושאר דיני מלמד עיין בח"מ סימן של"ד ושל"ה:

כל

רמו [א] (א) **כל** א' מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין אם הוא זקן גדול אפי' עני המחזיר על הפתחים (ב) אפי' בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה ומי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד (א) או מפני טרדות הזמן יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו כמו שדרשו הכמים בפסוק (ג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה שאם ישא אשה אין דעתו פנויה לי ללמוד ואם א"א לו בלא אשה שיצרו מתגבר עליו ישא אשה תחלה (ד) וכתב א"א הרא"ש ז"ל לכולהו אמוראי שאם א"א לו ללמוד אם ישא אשה ילמד ואחר כך ישא אשה וקצבה לאותו לימוד לא ידענא שלא יתכן לבטל מפריה ורביה כל ימיו דלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה (ה) עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו (ו) שנא' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח וחייב לשלש לימודו (ב) שליש בתורה שליש במשנה ושליש בתלמוד פי' בתורה תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים משנה הוא תורה שבע"ל פה ופירוש התורה שבכתב הוא בכלל זה ותלמוד הוא שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוצא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידע במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האיסור והמותר וכיוצא בזה בדברים שלמד מפי השמועה כיצד היה בעל אומנות ועוסק במלאכה (ז) ג' שעות ביום ובט' שעות בתורה קורא ג' מהן תורה שבכתב ובג' תורה שבע"פ ובג' יבין דבר מתוך דבר וכתב הרמב"ם בד"א בתחלת לימודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב (ח) ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה (ט) [ב] ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאיתא בסנהדרין (כד .) תלמוד בבלי בלול במקרא ובמשנה

ב"ח

רמו כל אחד מישראל חייב בת"ת וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"א : ומ"ש ומי שאי אפשר וכו' יספיק לאחרים וכו' הוא בספרי : לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ ישא אשה וכו' ברייתא פ"ק דקידושין סוף [דף כ"ט] ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם א"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה וקשיא לי אם כן מאי לעולם דקאמר הא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר ויש ליישב דלפי ששמואל ור' יוחנן מפלגי בין בני א"י לבני בבל ולפי' רש"י בני בבל שלומדים חוץ למקומם נושא אשה ואח"כ הולך ולומד תורה ובני א"י שלומדים במקומם לומד תחילה ואחר כך נושא אשה ור"ת מפרש איפכא דבני בבל שלומדים חוץ למקומם הולך ולומד תורה ואח"כ ישא אשה ובני א"י שלומדים במקומם נושא אשה תחילה ואח"כ לומד תורה לכך פסק רבינו כסתמא דברייתא ואמר לעולם ילמד אדם תורה וכו' כלומר דבין בלומדים חוץ למקומם כבני בבל ובין בלומדים במקומם כבני א"י לעולם ילמוד תחילה ואח"כ נושא אשה ואין לו לישא אשה תחלה אלא למאן דא"א לו בלא אשה שיצרו מתגבר עליו וכ"כ הרמב"ם בפ"א בהאי לישנא לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה וכו' ולא חילק בין לומדים במקומם ללומדים חוץ למקומם דקי"ל כסתמא דברייתא דלא מחלק אלא בין אפשר לאי אפשר ודלא כהרי"ף והרא"ש דהביאו הך דשמואל ור' יוחנן והא לן והא להו אלא נקטינן בין לן בין להו ילמד תורה תחלה ואח"כ ישא אשה א"כ דא"א בלא אשה דישא אשה תחלה ואח"כ ילמוד תורה וכך פסק בש"ע :

וכתב א"א הרא"ש לכולהו אמוראי וכו' נראה כוונתו שלא יעלה על הדעת שלא ישא אשה עד שילמוד מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות לא יניח לא דבר גדול ולא דבר קטן כריב"ז דא"כ כל ימיו לא ישא אשה ויתבטל מפריה ורביה וזה ודאי אסור דלא מצינו זה אלא בבן עזאי וליתן קצבה ללמוד זה לא ידענא אלא הדבר מוטל לפי אנשי דורו ולפי מה שהיה רוחב לבו יעסוק בתורה תחילה מספר שנים ואח"כ ישא אשה . ונראה דכל זה אינו אלא ליחיד שנפשו חשקה בתורה ויודע שאי אפשר לו ללמוד אם ישא אשה תחילה ולפיכך אינו חייב לישא בשנת עשרים אבל כל שאר סתם לומדים אסור להם לעמוד בלא אשה משהגיע לעשרים שנה ועיין בתחילת ספר אבן העזר : עד אימתי חייב וכו' עד ויישוב דעתו הם דברי הרמב"ם בפ"א דת"ת : ומ"ש ור"ת פי' וכו' כ"כ התוס' בפ"ק דקידושין

דף

ב"י

רמו כל אחד מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר וכו' עד שנאמר והגית בו יומם ולילה הם דברי הרמב"ם ז"ל פרק א' מהלכות ת"ת וטעמא מפני שמצינו בתלמוד כמה חכמים שהיו עולים ועניים ולא היו נמנעים מלעסוק בתורה כמו ר' אלעזר ברבי שמעון בהפועלים [פד :] שהיה חולה ועוסק בתורה ורבי חנינא בן דוסא בתענית (כה :) ור' יהושע בברכות [כח .] והלל בפרק אמר להם הממונה [לה .] שהיו עניים ועכ"ז היו עוסקין בתורה וכתב עוד בפ' הנזכר גדולי חכמי ישראל היו מהם חוטבי עצים ומהם שואבי מים ומהם סומים ואף ע"פ כן היו עוסקים בת"ת ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש עד משה רבינו ומ"ש מהם חוטבי עצים הוא הלל ושואבי מים רב הונא בפרק שני דייני גזירות [קה .] וסומים רב יוסף ורב ששת [פסחים קטו :] :

ומ"ש רבינו ומי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדת הזמן יספיק לאחרים הלומדים וכו' הוא בספרי : (ב"ה) א וכתב רבינו ירוחם בנ"ב העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק מלמודו כמו יששכר מזבולן אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון אינו כלום כדכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו וכו' וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא פ' היה נוטל (כא .) ומסתברא שהעוסק אבד שכבר בטל חלקו כ"כ המפרשים עכ"ל :

לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ ישא אשה וכו' בפ"ק דקידושין [כט :] ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה לומד תורה ואח"כ נושא אשה ואם א"א לו בלא אשה נושא אשה ואח"כ לומד תורה א"ר יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ לומד תורה ור' יוחנן אמר רחיים בצוארו ויעסוק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו ופירש"י בני בבל היו הולכים וגורסים משניות התנאים שבא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליהם נושא אשה דהו"ל בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה . להו לבני א"י הלומדין במקומם אם נושא אשה יהיו צרכי הבית מוטלים עליו ויבטלוהו . וכתב הרא"ש דכולהו אמוראי מודו דאם א"א לו ללמוד אם ישא אשה ילמוד ואח"כ ישא אשה . וקצבה לאותו לימוד לא ידענא וכו' כלומר שמואל ור"י כיון דאוקימנא דל"פ אלא הא לן והא להו א"כ לדברי שניהם אם א"א לו ללמוד אם ישא ילמוד תחלה והוא שיהא אפשר לו בלא אשה דאל"כ לדברי הכל נושא תחלה כדקתני בברייתא כדי שלא יהא בהרהורי עבירה וקצבה לאותו לימוד לא ידענא וכו' : עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"א מה' ת"ת : ומ"ש וחייב לשלש לימודו שליש בתורה כו' מימרא דרב ספרא פ"ק דקידושין [ל .] :

ומ"ש תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים וכו' עד לפי רוחב לבו ויישוב דעתו הכל דברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' ת"ת : ומ"ש שר"ת פי' שאנו סומכין אהא דאיתא בסנהדרין תלמוד בבלי בלול במקרא וכו' כ"כ התוס' בשמו פ"ק דקידושין : ב"ה וכתב רבינו ירוחם יש מהמפרשים שכתבו דהא דאמרינן שליש במקרא דוקא לתינוק שעדיין לא קרא מקרא כל צרכו אבל אדם שקרא מקרא אינו רשאי לעסוק בה שליש ימיו ויבטל מן המשנה ומן התלמוד ורמ"ה כ' דלא אמרו זה אלא לדורות הראשונים שהיה לבם פתוח ודי להם למשנה ולתלמוד שני שלישי ימיהם אבל לדידן למקרא בגירסא דינקותא והלואי יספיק שאר ימותינו למשנה ותלמוד עכ"ל :

מקום

דרכי משה

אלא בשיקול הדעת אבל אי טעה בדבר משנה חוזר מטומאה לטהרה ומאיסור להיתר אבל בחיוב וזכות חבירו המומחה שמנו חוזר ומוכה עכ"ד ד ול"נ דאפי' אם טעה בשיקול הדעת מחזירין הוראהו בהסכמתו והא דאמרינן דאין חבירו רשאי להתיר משום כבודו של ראשון אבל אם שמע ראשון והודה לשני א"נ לא שמע אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של הראשון כנ"ל להלכה אבל לא למעשה לחלוק על אבות העולם עכ"ל ובמרדכי שם משמע כדברי הר"ן שכתב פי' דאין הקפידא להשואל דהשואל יש לו לשאול לכל מי שירצה דמתוך כך ישאו ויתנו בדינו ויוציאו לאור והקפידא הוא לנשאל כו' משמע כדברי הר"ן דמותר לחזור בהסכמת הראשון וכ"ה בפרק כל היד אמנם במרדכי ר"פ א"ט כ' דלא כהר"ן שכ' הא דאין רשאין להתיר היינו משום חומר איסור אבל בלא מעשה יכול לחלוק עליו אם אפשר לחלוק ובתא"ו נ"ב ח"ה כ' דאף לשואל אסור לשאול לאחר משום דחכם הראשון שויה חתיכה דאיסורא אלא יאמר לשני כך פסק לי החכם הראשון אולי ימצא השני שטעה הראשון בדבר משנה ואם חכם השני גדול מן הראשון אפי' מלתא דתלוי בשיקול הדעת יכול לחזור וי"מ שכתב דאם יש לו קבלה בדבר יכול להתיר מה שאסר הראשון וכ"כ רש"י עכ"ל ועיין בהג"מ פ"ב דהל' ממרים אם יש איסור לשאול בבנימין זאב סימן ו' משמע דאף אם חכם התיר אין חבירו רשאי לאסור מסברא אלא בכה ראיה ה והביא ירושלמי כדבריו ע"ש ה"מ הך עובדא גופא אבל בעובדא אחריתי מי הוא שיטעה לומר שאינו יכול להתיר וכ"כ מהרי"ק בשורש קע"ב הא דאין חכם יכול להתיר א"כ כשיטעה חכם אחד בשיקול הדעת ישאר טעות זה לדורות כיון שלא יהא שום חכם רשאי להתיר עכ"ל כתב הנ"י פ' הערל דף תכ"ט ע"ב הא דאמרינן (יבמות עז) אמר רב כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו בשעת הוראה ואם לאו אין שומעין לו פי' התוס' דוקא במילתא דשייכא לדידיה וכו' עד וכל ה"מ כדאמר בגמרא אבל אמר מסברא ומביא ראיה לדבריו שומעין לו וזה פשוט עכ"ל ובתא"ו נ"ב ח"ה הא דאינו נאמן דוקא בדורות הראשונים דהו"ל גמרא בעל פה אבל עכשיו שאינו יכול להורות אם לא שיהיה לו עיקר בגמרא אפי' לאחר המעשה אמרה שומעין לו כיון שמביא ראיה לדבריו עכ"ל הרמ"ה אבל הרא"ש כתב דעכשיו נמי כל מעשה שבא אינו בגמרא אלא שמדמין מילתא למילתא איכא למיחש ולא דמי עכ"ל ונ"ל דאם הוא פשוט במשנה או בגמרא או בפוסק אחר דאין לחוש על זה ונאמן עכ"ל :

רמו (א) כתב בהג"מ פ"א ובשעת הדחק סומכין אהא דא"ר יוחנן אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית לא ימוש קרינן ביה עכ"ל וכ"ה בסמ"ג : (ב) והר"ן כתב פ"ק דע"ז דף

שמ"ה

דרישה

סי' רמו [א] **כל** אחד מישראל חייב בתלמוד תורה כו' יכול אדם להתנות עם חבירו (העוסק בתורה קודם) שיעסיק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלק בשביל ממון שיתן לו (דכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו וגומר עכ"ה) רמ"א והביא ב"י בסוף הסימן בשם רבי' ירוחם כ"ב ח"ה ומסיק וכ"ל דהעוסק אבד שכבר ביטל חלקו ע"ש : [ב] ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד כו' ואין לו לאדם ללמוד כ"א מקרא משנה והתלמוד והם הגמרא והפוסקים ובזה יקנה העוה"ז והעה"ב אבל לא בלימוד שאר החכמות אבל מ"מ מותר ללמדן באקראי ובלבד שלא ישא ספרי מינין וזה נקרא בין החכמים טיול בפרדס ואין לו לאדם לטייל בפרדס כ"א לאחר שמלא כריסו מבשר ויין והוא לידע דיני א"ו ודיני מצות כ"כ הרמב"ם בספר המדע ועיין בפ"א דת"ת שאחר שכתב שם כדברי רבינו שישלש אדם ימיו כו' סיים וכתב ז"ל והענינים שנקראים פרדס בכלל הגמרא הן עכ"ל בדפוס

הקטן

פרישה

סי' רמו (א) **כל** אחד מישראל חייב בת"ת בין עני כו' בין בעל יסורין כמו רבי אליעזר בר"ש פרק השוכר את הפועלים דף פ"ד ועיין בדרישה : (ב) אפי' בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת כו' ובשעת הדחק אפי' לא קרא אלא ק"ש (שחרית וערבית כ"כ הג"מ פ"א והסמ"ג עכ"ה) לא ימוש קרינן ביה רמ"א : (ג) שמח זבולן בצאתך י"ל דר"ל דבממון אין שמחה והנאה כ"א בשעת הוצאתו דקונה בעד מעות אוות נפשו אבל ענינו דיששכר דהיינו לימוד תורה והשגתה שמחתו בעודו באהל בלי הוצאה כלל : (ד) וכתב א"א הרא"ש ז"ל לכולהו אמוראי כו' עיין בא"ה סימן א' : (ה) ועד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו הל' אינו מדוקדק והל"ל וחייב ללמוד עד יום מותו אלא משום דבא לפרש שאר ענייני לימוד בכמה ובאיך כתב כמי בזה עד אימתי וק"ל : (ו) שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וריש' דקרא כתיב השמר לך פן תשכח את הדברים כו' והיינו שאמר רבינו אח"כ וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח . ומ"מ הוא בגלל הקרא דמייתי ופן יסורו דאם אינו לומד ומסירו מלבו הוא שוכח וזהו שדרז"ל על אמרו השמר לך פן תשכח יכול אפי' תקפה עליו משנתו ת"ל ופן יסורו לא חייב על השוכח מעצמו כ"א על מי שגורם השכחה והיינו שמסיר מלבו מכח שאינו לומד : (ז) שלשה שעות ביום ותשעה שעות כו' כצ"ל ונקט הכי ליתנא משום דאמרינן בברכות חסידים הראשונים היו עוסקים בג' תפילות בכל יום ט' שעות ופריך בגמרא אם כן תורה דידהו היאך נלמדה ומלאכתן היאך נעשית ומשני לה ע"ש וכיון שחסידים הראשונים לא היו נפנים למלאכתן אלא ג' שעות לכך נקט ג"כ כאן ג' שעות וכמו שלשם זמן לימודם היה בכלל ג' שעות דמלאכתן לגבי דידן מספק הסדר וכולל זמן התפילה תוך זמן המלאכה מפני שאין אנו נוהגין כ"כ בתפילה : (ח) ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ היינו משנה : (ט) ויפנה כל ימיו לתלמוד כו' ור"ת פירש כו' עיין מ"ש

בדרישה

חדושי הגהות

היום וכו' ע"כ ר"ל בסוף כל יום ויום וזה ליתא שהרי כתב לעיל מלמדן כל היום וקצת מהלילה מיהו אין למחוק הוי"ו דה"נ פירושו ובסוף של אותו היום דע"ש הוא דוקא דאי אבל יום אמרו הול"ל בסוף כל יום : ד ומ"ש ול"נ הן דברי הר"ן : ה בטעות נהפכו כאן כמה דיבורים ומצאתי בס' אורח מישור דכצ"ל והביא הירושלמי כדבריו ויע"ש אבל בהג"מ פ"ב דה' ממרים משמע דשרי וכ"ה בהדיא בתוס' פ"ק דע"ז (ז .) והביאו הירושלמי וכתבו שאין להביא ראיה ממנו ע"ש ובאשירי שם כתב דשרי אם לא דחלה כבר הוראה והתיר החכם השני חולק עליו בשיקול הדעת ואז אין רשאי לאסור ע"ש כתב מהרי"ק שורש קע"ב דבר פשוט הוא למבינים דהא דאין חכם יכול להתיר ה"מ בהך עובדא גופא אבל בעובדא אחריני מי הוא שיטעה שאינו יכול להתיר א"כ כשיטעה חכם אחר בשיקול וכו' :

רמו א דברים אלו כבר כתבם הרב"י בס"ם זה בחיבורו בעצמו ולא הבנתי למה כתבה כאן שנית להג"ה :

ובמשנה ובתלמוד וכו אנו יוצאין ידי חובותינו : (י) מקום שנהגו ללמוד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר (יא) אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר (יב) לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמד בשכר ואע"פ שהוצרך ללמד בשכר לא יאמר כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמדה לאחרים בחנם וכתב א"א הרא"ש ז"ל שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר אם אין לו במה להתפרנס שרי ואפי' יש לו אם הוא שכר בטלה דמוכח (ג) שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי (יג) וללמוד לקטנים שרי משום שכר שימור (ד) ושכר פיסוק טעמים ע"כ כ' הרמב"ן ז"ל אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל לא כשכר האיש מפני שאינה מצווה ועושה וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו (יד) אין שכרו כשכר המצווה ועושה ואע"פ שיש לה שכר צוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה (טו) מפני שרוב נשים אין דעתם מכוונת להתלמד ומוציאין דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתם אמרו חכמים כל המלמד לבתו תורה כאילו מלמדה תפלות (טז) בד"א בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ לא ילמד אותה בתחילה ואם מלמדה אינו כמלמדה תפלות (פ"ד מהל' ת"ת להרמב"ם) אין מלמדין דברי תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו (יז) או לתם אבל היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקולים (יח) שנאמר כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו אין למדים ממנו עד שיחזור למוטב שנאמר כי

שפתי

בית יוסף

מקום שנהגו ללמוד תורה שבכתב בשכר מותר וכו' בפרק אין בין המודר [לו: לז.] אמרינן דאפילו במקום שנוטלים שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל ומאי שנא מדרש דלא דכתיב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם בחנם מקרא נמי בחנם רב אמר שכר שימור ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים ופי' המפרש רב אמר מ"ט התירו למשקל שכר מן המקרא מפני שאין נוטלין שכר אלא על שכר שימור שמשמרין התינוקות שאין מניחין אותן לצאת ולעסוק בדברים בטלים ולא שכר לימוד המקרא ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים שקיל מינייהו שמלמדו ניקוד וטעמים ולאו דאורייתא הוא ושרי ליטול שכר עליו וכתב הר"ן דאיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד מקרא לגדול דלא בעי שימור דלרב אסור דס"ל דפיסוק טעמים דאורייתא ולר"י שרי משום שכר פיסוק טעמים וכיון דקי"ל רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן נקטינן דאפילו גדול שרי ליטול שכר על המקרא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מהל' נדרים עכ"ל וכ"כ גם כן מדבריו בפ"א מהל' ת"ת שכתב מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר ולא חילק בין גדול לקטן : ומ"ש לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר ואע"פ שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר כשם שלמדתי בשכר וכו' כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ת"ת והוא ברייתא בבכורות פרק עד כמה [כט.]: וכתב א"א ז"ל ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר וכו' בפרק הנזכר וגם התוספות כתבו שם כן וכ"כ הר"ן בפרק אין בין המודר :

ומ"ש וללמד לקטנים שרי משום שכר שימור וכולי נראה שאינו חולק על מה שכתבתי בסמוך דהלכה כר"י דאמר שכר פיסוק טעמים והלכך מותר ללמד אפי' לגדול בשכר דהכא לא נחת למיפסק הלכה כמאן אלא לומר דכמה גווני התירא איכא אם אין לו במה להתפרנס או אם הוא שכר בטלה או אם הם קטנים משום שימור או משום שכר פיסוק טעמים ואף ע"פ שהם גדולים שרי משום טעם שכר פיסוק טעמים :

כתב הרמב"ם ז"ל אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל לא כשכר האיש וכו' עד אינו אלא כמלמדה תפלות בפ"ב מהל' ת"ת. ומ"ש יש לה שכר אבל לא כשכר האיש בפ' היה נוטל [כא:] הא דתנן אם יש זכות תולה לה אמרינן בגמרא זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה היא ופירש"י דכיון דאינה מצוה אין שכרה גדול כמצווה ועושה. ומ"ש וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו אין שכרו כשכר המצווה ועושה מימרא דר' חנינא בפ"ק דקידושין [לא.] ובריש ע"ז [דף ג.] וכתבו התוס' שהטעם מפני שהמצווה דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו : ומ"ש ואע"פ שיש לה שכר צוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה וכו' במתני' פרק היה נוטל [כ.] פלוגתא דבן עזאי ור' אליעזר ופסק כרבי אליעזר : ומ"ש בד"א בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ וכו' טעות סופר יש כאן כי בספרי הרמב"ם כתוב בהיפך בד"א בתורה שבעל פה אבל בתורה שבכתב וכו' וכן מוכיחים הדברים ב פ"ד מהל' ת"ת להרמב"ם אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון וכו' עד וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת הכל בפ"ד : ומ"ש אין מלמדין וכו' או לתם פירוש שאין ברור לנו אם הוא טוב ולמד כן מדאמרינן בפרק תפלת השחר [כח.] שהיה ר"ג מכריז כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש ואסיקנא התם שלא הסכימו על ידו : ומ"ש אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון וכו' מימרא דרבי זירא

בפרק

בית חדש

[דף ל'] בד"ה לא צריכא :

מקום שנהגו וכו' מסקנא דתלמודא בפרק אין בין המודר ריש [דף ל"ז] דאסור ללמד בשכר מדכתיב כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם אבל ללמדו מקרא שרי בשכר לרב דשכר שימור הקטן הוא נוטל אבל גדול לאו בר שימור הוא ואסור אפילו למקרא ולרבי יוחנן שכר פיסוק הטעמים הוא נוטל ללמדו טעמים ונגינות וניקוד ואפילו לגדול שרי ורבי' פסק בסתם דשרי ללמוד תורה שבכתב בשכר ומשמע דבין לקטן ובין לגדול שרי וכן פסק הרמב"ם בפ"א דת"ת בסתם דשרי פסקו כרבי יוחנן לגבי רב וכן פסק הר"ן ומביאו ב"י וע"ל בסימן רכ"א ומ"ש הרא"ש וללמד לקטנים שרי וכו' כתב ב"י דאינו חולק דודאי הלכה כר' יוחנן וה"ק דכמה גווני היתירא איכא אם אין לו במה להתפרנס או אם הוא שכר בטלה או אם הם קטנים משום שימור או משום שכר פיסוק טעמים ואפי' הם גדולים עכ"ל :

כתב הרמב"ם אשה שלמדה תורה יש לה שכר וכו' בפ"ק דקידושין [ל"א] א"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אלמא דגם מי שאינו מצווה ועושה גדול הוא אלא שהמצווה גדול ממנו והסוגיא מוכחת לשם דמקבל עליה שכר : ומ"ש שלא ילמד אדם את בתו תורה משנה פרק היה נוטל [דף כ'] מכאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמוד את בתו תורה ר"א אומר כל המלמד את בתו תורה מלמדה תפלות ומפרש בגמרא כאילו מלמדה תפלות מ"ט דכתיב אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית ופי' רש"י שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע עכ"ל ופסק כר' אליעזר דאוסר ומה שמחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ הוא מדדרש ראב"ע בפ"ק דחגיגה הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם האנשים באים ללמוד והנשים באין לשמוע הטף למה באין אלא דמצוה מוטלת על הנשים לשמוע תורה שבכתב כדי שידעו לקיים המצוה א"כ בע"כ דר"א דקאמר כאילו מלמדה תפלות בתורה שבע"פ קאמר והא דכתב הרב דתורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה נראה שהוציא זה מלשון ראב"ע דקאמר אם אנשים באים ללמוד והנשים באים לשמוע ולא אמר אם האנשים והנשים באים לשמוע וללמוד אלא דלכתחלה לא ילמדו לנשים לימוד דרך קבע אלא שמיעה גרידא לפי שעה מצוה היא כמו בפ' הקהל כדי שידעו לקיים המצוה אבל לימוד דרך קבע לכתחלה לא ומיהו אם מלמדה אינה כמלמדה תפלות דאי הוה תפלות אפי' שמיעה דרך עראי נמי הוה אסור ולא היה מצוה להקהל גם הנשים : מיהו במצות הצריכות לאשה חייבת ללמוד ולכן הנשים מברכות ברכות התורה בכל יום כמ"ש בא"ח סי' מ"ז :

אין מלמדין וכו' עד או לתם וכו' פי' שאין רואין ואין שומעין ממנו לא מעשים טובים ולא מעשים רעים ונכנס לבית המדרש בכל יום ויום ללמוד תורה מקבלין אותו : ומ"ש וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו' בפ' אלו מגלחין [דף י"ז] גבי ההוא צורבא מדרבנן דהוו צריכי ליה רבנן והוו סנו שומעניה ושמתיה

רב

דרכי משה

שמ"ה ע"א דלאו דוקא שליש אלא לומר שיתן לכל אחד הראוי לו דוקא עכ"ל : (ג) כתב בתא"ו נתיב ב' ח"א וכ"פ ר"י ורבי' יונה ופי' הא דאמרינן שלא יעשה עטרה להתגדל בה ולא קורדום לאכול ממנה דוקא שאינו מתכוין לכבוד התורה אבל אי הנותנים לו מתכוונים לכבוד התורה שרי ומ"מ כתב שאם היה בריא ויכול לחיות ממלאכתו שאסור וכ"כ הרמ"ה ומדברי כולם נלמד שאם אינו יכול לחיות ממלאכתו שמותר ועוד כ' הר"י והא דאמרינן (כתובות קה:) המביא דורון לת"ח כאילו הקריב בכורים לא אמרו אלא בדבר שהדיוטות רגילים בו שכן דרך בני אדם להביא דורון לאדם חשוב אפי' הוא ע"ה אבל הרמב"ם סגר הדלת עליהם והחמיר הרבה בזה שהכל אסור זולתי לזקן או חולה שאינם יכולין לעשות מלאכה עכ"ל וכ"פ הרב אברבנאל בפ"י לפרקי אבות ולכן נהגו בכל המקומות שהרב של עיר יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי עיר כדי שלא יצטרך לעשות מלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון ודוקא החכם צריך לזה אבל עשיר אסור עכ"ל ולקמן אכתוב דעת ב"י בזה כתב בהג"א פ"ק דע"ז ושריא ליה למטעם מידי הוראתו כדי לברר הוראתו ומיהו ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר משמע בהדיא דאסור עכ"ל : (ד) ובהג"מ פ"א דת"ת דלאו דוקא שכר שימור אלא ה"ה כל אדם שקשה ללמדו וכתב עוד שם דהכל חידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרבנן

פרישה

בדרישה : (י) מקום שנהגו ללמוד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר משום שכר פיסוק טעמים דהיינו שמלמדו ניקוד וטעמים ולאו דאורייתא הוא ושרי ליטול שכר עליו רש"י : (יא) אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר במסכת בכורות בפ' עד כמה דף כ"ט תנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלים כו' ובגמרא מנא ה"מ א"ר יודא אמר רב אמר קרא ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם בחנם תניא נמי הכי כו' (ופירשו הרא"ש שם וכתב ז"ל כאשר צוני ה' ולמדני בחנם אף אתם למדתם ממני בחנם ולא קבלתי מכם שכר) ומניין שאם לא מצא בחנם שילמד בשכר פי' ולא יאמר שמשה רבינו ע"ה לא צוני ללמוד תורה כ"א בחנם. ת"ל אמת קנה ומניין שלא יאמר אדם כשם שלמדתיה בשכר כן אלמדנה בשכר ת"ל אמת קנה ואל תמכור עכ"ל הגמרא. והעתקתי פירוש זה (ר"ל פי' הרא"ש הנ"ל) ללמד ממנו שהעולם טועין שמפרשין מה אני למדתי אתכם בחנם אף אתם תלמדו אחרים בחנם וזה אינו דא"כ כאשר צוני ה' לא ה"ל דהש"י לא צוה ללמד בחנם ודו"ק : (יב) לא מצא מי שילמדנו בחנם כו' ר"ל תורה שבע"פ (אם אין לו במה להתפרנס שרי אפי' בגדולים עכ"ה) : (יג) וללמד לקטנים שרי משום כו' ר"ל שלא יצאו ויעסקו בדברים בטלים או משום שכר פיסוק טעמים והאי פיסוק טעמים שייך נמי בגדולים אלא משום דמסתמא בעודו בקטנותו למד הפיסוק טעמים ואינו לומד עם הגדולים כ"א משנה וגמרא דלא שייך ביה פיסוק טעמים . ומש"ה לא קאמר ה"ט לפני זה בהיתר לימוד עם הגדולים : (יד) אין שכרו כשכר המצווה ועושה והטעם מפני שהמצווה דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו תוס' ואינו ר"ל מפני שיכר של המצווה הוא תקיף עליה ביותר אלא שמי שאינו מצווה אינו דואג כ"כ על קיום המצוה דאף אם יצרו ינטה מקיומו אינו מפסיד מידי משא"כ בהמצווה. ומש"ט כתבו דהוא מ"ש במקום שבעל תשובה עומדין שם צדיקים גמורים אינם עומדין בפ"י ובא"ה : (טו) מפני שרוב נשים אין דעתם מכוונת כו' אבל אם למדה לעצמה אנו רואות שילאו מהרוב ולכך כתב לעיל שיש לה שכר ור"ל אם למדה התורה צל מכונה שאינה מוציאה לדברי הבאי אבל האב אינו רשאי ללמדה דדילמא תוציא דבריה לדברי הבאי כי הוא אינו יודע מה שבלבה וק"ל : (טז) בד"א בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ כו' בחיימוני ובסמ"ג כתוב איפכא וכתב ב"י שט"ס יש כאן וכן בש"ע ומ"מ יש ליתן טעם קצת לגירסת ספרי הטור שבכולם נכתב ונדפס כן מפני שיש הפסד יותר כשמוציא תורה שבכתב בדברי הבאי מאשר יש בתורה שבעל פה וק"ל. ומכל מקום חייבת האשה ללמוד דינים השייכין לאשה (כ"כ האגור סימן כ"ב בשם סמ"ג) ואשה העוזרת לבנה או לבעלה שיעסקו בתורה חולקת שכר בהדייהו (הג"מ פ"א דתלמוד תורה עכ"ה) : (יז) או לתם פירוש שעדיין לא ברור לנו אם הוא טוב או לא : (יח) שנאמר כצרור אבן במרגמה כו' פירוש כזורק אבן טוב לתוך גל אבנים כך פירש הרמב"ע ועיקר מ"ז : (יט) אבל מה שכתב כאילו זורק אבן למרקולים צ"ל דפירוש במרגמה כאילו זורק אבן לגל אבנים דהיינו מקום קיבוץ אבנים למרקולים והכוונה דכמו הזורק אבן למרקולים אף שמכוון בדעתו לעשות

דרישה

סקטן ובדפוס הגדול נדפס שם בכלל התלמוד הן. ודבריו תמוהין לע"ד בזה כי לע"ד פרדס הנזכר ר"ל חכמת הטבעות ואיך כללו בכלל גמרא ותלמוד. וצ"ל שפרדס ר"ל ע"ד אמרם ד' נכנסו לפרדס ובאו להשיג מה למעלה ומה למטה והוא חקירות עיונית אלהית ואפי' אזה כתב הרמב"ם שאף על פי שבכלל הגמרא הוא מ"מ לא ילמדנו כ"א אחר שמילא כריסו ממקרא משנה ותלמוד : ור"ת פירש שאנו סומכין כו' תלמוד בבלי בלול כו' יש בעלי בתים נוהגין ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ומביאין ראיה מהא דאמרינן ס"פ בתרא דנדרים תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא אבל לי נראה כי לא זאת המרגוע ולא בזאת יתהלל המתהלל כ"א בזאת יתהלל השכל וידוע בספרי פוסקים דיני תורה כגון האלפסי והמרדכי ורא"ש ודומיהם דזהו שורש ועיקר לתורתינו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמרא פירוש תוס' דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם כל השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן תלמוד בבלי בלול כו' קאי אמ"ש רבינו לפני זה אלימוד ע' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול ילמוד בתלמוד אבל הכך בעלי בתים שאינם לומדים כי אם ג' או ד' שעות לא ילמדו בתלמוד

לחוד

חדושי הגהות

ב הך פ"ד מהלכות ת"ת הוא ענין בפ"ע שציינו הרב"י למען הודיע שמכאן ואילך הם דברי הרמב"ם וכן ציין ג"ב בטור :

הטעם

שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אמרו חכמים אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו מפיהו כיצד מלמדים הרב יושב במדרש בראש ותלמידים לפניו מוקפים בעטרה כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעים דבריו (יט) ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות [ג] ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים (כ) ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבין ואם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים מלמד ואם מלמד על ידי מתורגמן המתרגם עומד בינו ובין התלמידים הרב אומר למתרגם (כא) והמתרגם הוא משמיע לתלמידיהם ובשהן שואלין שואלין למתרגם והמתרגם הוא שואל לרב והרב משיב למתרגם והמתרגם משיב לשואל (כב) [ד] ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם (כג) ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב (כד) יותר מקול הרב אין המתורגמן רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות [ה] אא"כ היה המתורגמן אביו של חכם או רבו אמר הרב לתורגמן כך אמר לי רבי או כך אמר אבא מורי כשאומר התורגמן לעם אומרו בשם החכם ומזכיר שמו של אבי החכם או רבו ואומר כך (כה) אמר רבנא פלוני אע"פ שלא הזכיר הרב

ב"ח

רב יהודה מהא דא"ר יוחנן אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו וכו' : ולא ישב הרב על הכסא וכו' ה"א בפרק אלו מגלחין סוף [דף י"ז] דהכי הוה מתני דוד לרבנן ויתיב גבייהו על גבי קרקע אף ע"ג דמשמע התם דמידת חסידות היה דאמר רב תחכמוני א"ל הקב"ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה ראש השלישים תהא ראש לשלשת האבות דמדקאמר הואיל והשפלת עצמך אלמא דמדינא הוה ליה לישב לבדו ע"ג כרים וכסתות אלא שדוד חסיד היה והשפיל עצמו שלא מן הדין אפ"ה לדידן נחית חד דרגא דמדינא אין לו לישב אלא ע"ג קרקע כמו תלמידיו ותו דבר"פ הקורא עומד איתא להדיא א"ר אבהו מניין לרב שלא ישב ע"ג מטה וישנה לתלמידיו ע"ג קרקע שנא' ואתה פה עמוד עמדי אלמא דוקא דוד המלך היה רשאי לישב לבדו ע"ג מטה וכרים וכסתות אבל לרב זולתו אסור מדינא אלא או שניהם ע"ג מטה או שניהם על גבי קרקע וכן פירש"י לשם והיינו כדברי הרמב"ם או הכל על הארץ וכו' :

ומ"ש ובראשונה היה הרב יושב וכו' ר"פ הקורא עומד תנו רבנן מימות משה ועד ר"ג לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב והיינו דתנן משמת ר"ג הזקן בטל כבוד תורה ובתוס' בספר עין יעקב הקשה מהא דאמר בפ' הפועלים דרבי וראב"ש הוו יתבי ע"ג קרקע קמיה דרשב"ג וריב"ק דהוו יתבי אספסלי ואמרינן בפ"ק דסנהדרין שמעון התימני היה דן לפניהם ע"ג קרקע ובמ"ק אמרינן עירא היאירי הוה מתני להו לרבנן ע"ג כרים וכסתות ודוד לא קביל עליה אלא אארעא ונראה כשהיו שונים היו כולם מעומד שלא היו צריכים כ"כ לדקדק אבל בסברא שהיו צריכים לדקדק היה הרב יושב ואחרים מעומד ופעמים שהיו כולם יושבים כדאיתא בעירובין שהיה אהרן יושב משמאל משה וכן אחרים וזהו כשהיו צריכין לדקדק ולטרוח בהלכה עכ"ל והר"ן תירץ בדרכים אחרים ומביאו ב"י : ולא יגביה הרב קולו כו' ה"א בפ"ג שאכלו [מ"ה] בדין קורא בתורה ומתורגמן שלו ולמד משם הרמב"ם לדין הרב שלומד לתלמידיו ומתורגמן שלו וכתב ב"י דמשמע דבעת ששואל את הרב לא יגביה המתרגם קולו יותר מקול הרב אבל בעת שהמתרגם אומר הדברים לעם יגביה קולו כל מה שירצה כדי להשמיעם והכי משמע מדיליף לה התם מדכתיב משה ידבר והאלהים יעננו בקול דמת"ל בקול בקולו של משה דמדכתיב יעננו משמע שהיה שואל לשי"ת והש"י היה משיבו ואז דוקא קאמר בקול שלא יגביה קולו יותר מהקורא : **ומ"ש** אין המתורגמן רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא א"כ היה המתורגמן אביו של חכם או רבו משמע שאם היה המתורגמן אביו או רבו של הרב הדורש יכול לשנות ובהשגות הראב"ד כתב ע"ז וכ"ל דבר זה מקרה חדש היה והוא רב שעמד תורגמן לר' שילא במס' יומא ושינה והוסיף שהיה גדול ממנו עכ"ל רצונו לומר דבפ"ק דיומא [דף כ'] איתא רב איקלע לאתריה דר' שילא לא הוה אמורא למיקם עליה דר' שילא קם רב עליה וקא מפרש מאי קריאת גבר קרא גברא א"ל רבי שילא ולימא מר קרא תרנגולא וכו' שמעינן דרב שהיה גדול הרבה מרבי שילא ודין רבו מובהק יש לו לרב עליו לא היה שומע לרב שילא ושינה ממה שלחש לו וקאמר הראב"ד דדבר זה מקרה חדש היה ואין ללמוד ממנו לזולתו דשאני רב דרב גובריה וגדול בדור היה כ"ש שאין ללמוד משם שגם אביו רשאי לשנות או להוסיף וכבר האריך בכ"מ ע"ז ומסקנתו דהרמב"ם לא למד דין זה מהך עובדא דרב ור' שילא אלא דה"א בירושלמי ובתוספתא הביאו הרי"ף בסוף מגילה ממש וז"ל תורגמן העומד לפני חכמים אינו רשאי לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא א"כ הוא אביו או רבו ע"כ ומפרש הרמב"ם דר"ל שהתורגמן הוא אביו או רבו של הדורש יכול לשנות ועם כל זה הוא תימה היאך שונה התנא דבר שלא היה מעולם ולא יהיה שיעמיד הבן את אביו או את רבו להיות לו למתורגמן ורבי שילא שהעמיד לרב למתורגמן לא היה מכירו כמבואר לשם שאילו הכירו לא היה מעמידו לתורגמן אבל האמת הוא שט"ס נפל בספרי הרמב"ם וצריך להיות אא"כ היה המתורגמן מתרגם אביו של חכם או רבו אומר הרב למתורגמן כך אמר אבא וכו' והיינו דת"ר חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו וקאמר רבא דה"ק מתורגמן אינו משנה לא שם אביו של חכם ולא שם רבו של חכם כי הא דמר בר אשי כי הוה יתיב בפירקא איהו אמר אבא מרי ואמורא אמר הכי אמר רב אשי כדאיתא פ"ק דקידושין סוף [דף ל"א] וז"ש הרמב"ם דהמתורגמן אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אא"כ היה המתורגמן מתרגם אביו של חכם או רבו כי אז הרב אומר לתורגמן כך א"ל רבי או כך אמר אבא מארי והמתורגמן משנה ואומר כך אמר רבי פלוני אע"פ שלא הזכיר הרב שמו לפי שאסור לקרות לאביו או לרבו בשמו אבל המתורגמן משנה שמו ואומר רבי פלוני והברייתא דפ"ק דקידושין והתוספתא שהביא הרי"ף הכל ענין אחד דבתוספתא נמי ה"ק תורגמן אינו רשאי לפחות וכו' אא"כ שאותו שמוזכיר הוא אביו או רבו

של

ב"י

בפרק הזרוע [קלג.] : ומ"ש אמרו חכמים אם דומה הרב למלאך ה' צבאות וכו' מימרא דר' יוחנן בפרק אלו מגלחין [יז.] :

ומ"ש ג כיצד מלמדין הרב יושב במדרש בראש ותלמידים לפניו מוקפים כעטרה וכו'. ומ"ש ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע וכו' ד נראה שלמד כן מדאמרינן בפרק אלו מגלחין [יז.] דכל כמה דהוה עירא היאירי קיים הוי מתני להו לרבנן ע"ג כרים וכסתות כי נח נפשיה הוי מתני דוד לרבנן והוה יתיב ע"ג קרקע אמרו ליה ליתיב מר אכרים וכסתות לא קביל ומאחר שדוד לא קביל עליה אין לשום רב ליטול עטרה לעצמו לישב על כרים וכסתות ותלמידיו ע"ג קרקע : ומ"ש ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם חרבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבים בר"פ הקורא את המגילה עומד [דף כא.] א"ר אבהו מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידיו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ת"ר מימות משה ועד ר"ג לא היו לומדים תורה אלא מעומד משמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו למדים תורה מיושב והיינו דתנן משמת ר"ג בטלה כבוד התורה : וכתב הר"ן בפ"ב דמגילה ומקשי הכא והא אמרינן בפרק הפועלים [פד:] דרשב"ג ורבי יהושע בן קרחה הוו יתבי אספסלי רבי ור' אלעזר בר"ש הוו יתבי קמייהו אארעא ובפ"ק דסנהדרין [יז:] נמי אמרינן ביבנה היו ד' ושמעון התימני היה דן לפניהם בקרקע ואף בימי דוד אמרינן במ"ק עירא היאירי הוה מתני להו לישראל ע"ג כרים וכסתות ודוד לא קביל עליה אלא אארעא י"ל דכי היכי דמתרצי בגמרא רכות מעומד קשות מיושב ה"נ בשמועות קשות היו יושבים אספסלי שאם היו יושבים בקרקע עם תלמידיהם לא היו יכולים לעיין בהם היטיב א"נ כאן קודם שהגיעו לכלל סמיכה כאן לאחר שנסמכו דהתם ראוי לרב לחלוק להם כבוד עד כאן לשונו :

ומ"ש ואם הרב מלמד מפיו לתלמידים מלמד ואם מלמד ע"י מתורגמן המתרגם עומד ביני ובין התלמידים וכו' ומ"ש ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב יותר מקול הרב בריש פ' ג' שאכלו [מה.] א"ר שמעון בן פזי מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין ת"ל בקול ומה ת"ל בקול בקולו של משה תנ"ה אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימעך הקורא קולו ויקרא ולמד הרמב"ם מכאן לדין הרב והמתורגמן : ומ"ש בשעה ששואל את הרב דמשמע דבעת שהוא מדבר לעם הרשות בידו להגביה קולו נראה שדקדק כן מדמייתי לה מדכתיב והאלהים יעננו בקול ויעננו משמע שהוא שואל לשי"ת והשי"ת היה משיבו ואז דוקא קאמר שלא יגביה קולו יותר מהקורא אבל כשהוא אומר הדברים לעם יגביה קולו כל מה שירצה כדי להשמיעם . ומ"ש אין המתורגמן רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אא"כ היה המתורגמן אביו של חכם או רבו ירושלמי פ' הקורא עומד . ומ"ש אמר הרב לתורגמן כך אמר לי רבי וכו' כשאומר התורגמן לעם אומרו בשם החכם ומזכיר שמו של אבי החכם או

רבו

דרישה

לסוף כצ"ל : [ג] ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם החורבן כו' בר"פ היה קורא את המגילה ת"ר משמת משה ועד ר"ג לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו לומדין תורה מיושב והיינו דתנן משמת ר"ג בטלה כבוד התורה וצ"ע למה בראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים והא לפני זה א"ר אבהו מנין שלא ישב הרב יושב ע"ג מטה והתלמידים על הארץ שנאמר ואתה פה עמוד עמדי וצ"ל דתפס הרמב"ם פשטא דגמרא דפרק השוכר את הפועלים דאמרינן התם ר"ג וריב"ק הוו יתבי אספסלי וראב"ש ורבי הוו יתבי קמייהו אארעא וכבר הקשה הר"ן בריש פרק הקורא את המגילה שם דרבי אבהו אהסוא דהתם ומשני כמו שמשני שם הגמרא אהא דכתיב ואשב בהר וכתיב ואנכי עמדתי בהר ל"ק דברים רכים וקשים שאדם ממהר לשומען מעומד קשות מיושב הכי נמי בשמועות קשות היו יושבין אספסלים שאם היו יושבין בקרקע עם תלמידיהן לא היו יכולין לעיין בהם היטב א"נ כאן קודם שהגיעו לכלל סמיכה כאן לאחר שנסמכו דהתם ראוי לרב לחלוק כבוד לתלמידיו עכ"ל הר"ן עד"ז וה כתב הרמב"ם שבראשונה היה הרב יושב ותלמידיו עומדין כשלא הגיעו לכלל סמיכות ודו"ק : [ד] (ולא יגביה הרב קולו יותר כו' שנאמר משה ידבר וגו' ועפ"ר ומקשו התוס' מאי ראיה היא זו הא צריך לאתויי דמשה לא היה מגביה קולו שהוא היה המתרגם יותר מהקב"ה שהוא הקורא ותירצו דה"פ מסתמא משה היה מדבר בכל כחו כדי להשמיע קולו לכל העם והקב"ה לא היה צריך להרים קולו שלא היה מדבר רק עם משה לבד ואפ"ה היה מגביה קולו כדי שלא יהא קולו של משה המתרגם יותר מקולו של הקב"ה שהיה הקורא עכ"ל בברכות דף ג' שאכלו (דף מ"ה ע"א עכ"ה) : [ה] אא"כ היה המתורגמן אביו של חכם או רבו כן למד מהירושלמי

פרק

פרישה

לעשות מלוה דהיינו לבנות הע"א בזריקת אבנים מכל מקום עושה עבירה גם כן וזה אף שמדמה לעשות מלוה ללמדו תורה מלוה הבאה בעבירה היא וק"ל : (יט) ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע כו' שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ר"ל שהניהם יהיו בשוה או שניהם במטה או על גבי קרקע כמו שהם דשניהם דהיינו הקדוש ברוך הוא דהוא הרב ומשה שהיה התלמיד היו עומדין : (כ) ומקודם חורבן הבית דהיינו משמת ר"ג ועיין בדרישה : (כא) והמתרגם משמיע לכל התלמידים כצ"ל : (כב) לא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם בעת ששואלו כצ"ל והטעם שנא' משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין ת"ל בקול בקולו של משה ומדכתיב יעננו משמע שהיה שואל להש"י והש"י היה משיבו ואז דוקא קאמר שלא יגביה קולו יותר מהרב וה"ה הרב יותר מקול המתורגמן השואלו אבל בעת שמשמיע המתורגמן הדברים להעם יגביה קולו כמו שירצה כדי להשמיעם ב"י : (כג) ולא יגביה המתרגם קולו כו' ק' שלא להתחיל לא ניתן שיעור להגבהת קולו אלא שהשני לו קאמר דלא יגביה קולו יותר מזה שהתחיל וא"כ למה הזכיר כאן שהיכן גם בטור א"מ סימן קמ"ה כתב רבינו דומה לזה ז"ל ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מהמתרגם ולא המתרגם יותר מהקורא ואפשר דה"ק דהמתרגם בא תחלה אל הרב ומדבר עמו (וכפי הגירסא שגורסים בעת ששואלו עכ"ה) וע"ז אמר שלא יגביה הרב קולו יותר מאשר דיבר עמו המתרגם וא"כ בשעת הדרשה דקאמר לפני זה דשואלין למתרגם והמתרגם להרב ע"ז קאמר דלא יגביה המתרגם קולו כו' : ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב עיין מ"ש בא"מ בסימן קמ"ה : (כד) יותר מקול הרב ר"ל בעת שאמר לו הדרשה : (אא"כ היה המתרגם אביו של חכם או רבו או רשאי המתרגם לשנות והבן או התלמיד יכול לקטון את נפשו בזה מאחר שהוא אביו או רבו . ויש להקשות ממ"ש בא"מ סימן קמ"ה שאין המתרגם רשאי להיות גדול מהקורא וי"ל דכאן מיירי שאינו גדול מהחכם אלא שהיה רבו מתחלה בנעוריו ועכשיו הרב גדול ממנו עכ"ה) : (כה) אמר רבנא פלוני כצ"ל :

שאסור

חדושי הגהות

ג הטעם ע"ז ביאר הרמב"ם בעצמו כדי שיראו כולם את פני הרב ואפשר שלמד כן ממה שאמר ר"ע בירושלמי פ"ה דביצה דחזיתיה לר"מ מאחוריה ואילו חזיתיה וכו' (דמש"א) : ד ויש לתמוה למה לו להביא מחסידותיה דדוד ולמה לא קאמר שהוא מדברי רבי אבהו שאמר כן להדיא מנין שלא ישב הרב וכו' והביאו הרב"י בעצמו בסמוך וי"ל לפמ"ש הרב"י בסמוך בשם הר"ן ע"כ צ"ל דר' אבהו לא מיירי אלא ברכות אבל בקשות מותר הרב לישב ע"ג המטה והתלמידים ע"ג קרקע מעתה יפה כיון הרב"י שלא למד הרמב"ם כן מדר' אבהו דא"כ הו"ל לחלק ולהתיר בקשות אלא ע"כ דגם הרמב"ם ס"ל דמדינא מותר בקשות ליישב הרב ע"ג מטה וכו' וכהנך עובדי שהביא הרב"י וכמו שעשה עירא היאירי אך מצד חומרא החמיר שלא לעשות כן כלל וע"ז שפיר קאמר שלמד כן מדוד שהרי מדקאמר דעירא היאירי היה יושב ע"ג מטה ע"כ דבקשות מיירי קאמר דדוד לא רצה ליישב וכתב וגם מדאמרו לו התלמידים ליתיב מר וכו' ע"כ דדוד גם בקשות מיירי ואפ"ה לא רצה ליישב וכו' ולכן גם לנו יש להחמיר (דמש"א) : ה אא"כ היה המתורגמן מתרגם אביו של חכם כצ"ל :

נראה

הרב שמו (כח) שאסור לקרות לאביו או לרבו בשמו הרב שלומד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז אלא שונה וחוזר הדבר אפי' כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה וכן לא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין אלא שואל וחוזר ושואל כמה פעמים ואם כעס עליו רבו ורגז יאמר לו ר' תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה ולא יהא התלמיד בוש מחביריו שלמדו בפעם ראשונה או שנייה והוא לא למד אפי' אחר כמה פעמים שאם נתבייש מדבר זה נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא לא למד כלום לפיכך אמרו חכמים הראשונים לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד בד"א שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו או מפני דעתן שהיא קצרה אבל אם ניכר לרב שהן מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהם ולפיכך לא הבינו חייב לרגוז עליהם ולהכלימן בדברים כדי לחדדן ובענין זה אמרו חכמים (כט) זרוק מרה בתלמידים לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים ולא לשחוק בפניהם ולא לאכול ולשתות עמהם כדי שתהא אימתו מוטלת עליהם וילמדו ממנו מהרה אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש מיד עד שתתישב דעתו עליו ואין התלמיד שואל כשיכנס עד שישב וינוח (ל) ואין שואלין שנים כאחד (לא) ואין שואלין את הרב מענין אחר אלא מאותו ענין שהם עוסקין בו כדי שלא יתבייש ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה בפניהם כדי לחדדן וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדם או לא ואין צ"ל שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקין בו כדי לזרזן [ו] אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד (ה) ולא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים ואין שואלין את הרב אלא כענין אין שואלין אלא מיראה ולא ישאל בענין יותר משלשה הלכות שנים ששאלו שאל א' כענין ושאל א' שלא כענין נזקקין לענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה הלכה ומדרש נזקקין להלכה מדרש והגדה נזקקין למדרש (לב) הגדה וק"ו נזקקין להגדה ק"ו וג"ש נזקקין לק"ו היו השואלים (לג) אחד חכם ואחד ת"ח נזקקין לחכם ת"ח וע"ה נזקקין לת"ח שניהם חכמים שניהם תלמידים שניהם עמי הארץ שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי שאלות שתי תשובות שתי מעשים הרשות ביד המתורגמן מעתה אין ישנים בבית המדרש וכל המתנמנם בבית המדרש (לד) חכמתו נעשית קרעים קרעים וכן אמר שלמה (לה) וקרעים תלביש נומה ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה אפי' מי שנתעטש (לו) אין אומרים לו רפואה בבית המדרש ואצ"ל שאר דברים וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת (לז) (פ"ג להרמב"ם) בג' כתרים נכתרו ישראל בכתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן שנא' והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם כתר מלכות זכה בו דוד שנא' זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי כתר תורה הרי מונח (לח) ועומד ומוכן לכל ישראל שנא' מורשה קהלת יעקב כל מי שירצה יבא ויטול שמא תאמר שאותן הכתרים גדולים מכתר תורה (לט) הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו הא למדת שכתר תורה גדול מכתר כהונה וכתר מלכות אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם קודם לכ"ג עם הארץ שנא' (מ) יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים ואין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד ת"ת אלא ת"ת כנגד כל המצות כולן [ז] שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך (מא) התלמוד קודם למעשה בכ"מ היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם

ב״י

רבו וכו' ברייתא בפ"ק דקידושין [לא:] : ומ"ש הרב שלמד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם אלא שונה וחוזר הדבר אפי' ק' פעמים וכו' הכי משמע בברייתא פ' כיצד מעברין (נד:) ומ"ש לפיכך אמרו חכמים הראשונים לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד פ"ב דמסכת אבות : ומ"ש בד"א שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו וכו' עד וילמדו ממנו מהרה פשוט הוא : ומ"ש אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש מיד וכו' תוספתא פ"ז דסנהדרין ומ"ש אין שואלין את הרב מענין אחר וכו' בריש מסכת שבת (ג:) א"ל ר' חייא לרב כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשייליה במסכ' אחרית' דלמא לאו אדעתיה דאי לאו דר' גברא רבה הוא כסיפתיה :

ומ"ש ויש לרב להטעות את התלמידים וכו' ברכות (לג) ובכמה דוכתי אמרינן ורבה לחדודי לאביי הוא דעבד : ומ"ש אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד וכו' בתוספתא דסנהדרין פ"ז : ומ"ש ואין שואלין את הרב אלא כענין והיינו לומר שאם עסוקים בדיני הוצאת שבת מרשות לרשות אל ישאלנו דין חבית שנשברה בשבת היאך מצילין אותה אע"פ שהכל בדיני שבת : ומ"ש ואין שואלין אלא מיראה ולא ישאל בענין יותר מג' הלכות שנים ששאלו שאל א' כענין וכו'. כל זה בתוספתא שם ועיין שם שיש קצת שינוי בנוסחאות : ומ"ש אין ישנים בבית המדרש בפ' בני העיר (כח.) שאלו את רבי זירא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וכו' ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי : ומ"ש וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים וכו' מימרא דרבי זירא פ' בן סורר ומורה [עא.] ופירש"י קרעים משכח תלמודו ואינו נזכר אלא בסירוגין : ומ"ש ואין משיחין בב"ה אלא בד"ת אפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה וכו' ברייתא בברכות סוף פרק אלו דברים [נג.] : ומ"ש וקדושת ב"ה חמורה מקדושת בהכ"נ פשוט בפ' בני העיר [כו: כז.] (פ"ג להרמב"ם) :

בג' כתרים נכתרו ישראל וכו' עד סוף הסימן הכל בפרק הנזכר : ומ"ש בג' כתרים נכתרו ישראל וכו' עד בי מלכים ימלוכו מימרא דר' יוחנן ביומא בפרק בא לו כ"ג (עב:) ופי' רש"י בי מלכים ימלוכו וגדול הממליך את המלך והתורה אמרה מקרא זה : ומ"ש אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול ע"ה וכו' משנה בסוף הוריות (יג) : ומ"ש אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד ת"ת וכו' בריש פיאה ות"ת כנגד כולם : ומ"ש שהתלמוד מביא לידי מעשה ברייתא בסוף פ"ק דקידושין [מ:] נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה ומ"ש ו היה לפניו עשיית מצוה ות"ת וכולי : ומ"ש

ב״ח

של הדורש שאו רשאי המתורגמן לשנות דהדורש אמר כך אמר לי ר' או כך אמר אבא והמתורגמן משנה ומתרגם ואומר כך אמר ר' פלוני ומזכירו בשמו ואין טעות הסופר בזה מן התימה שהשמיט הסופר תיבה אחת שהו"ל לכתוב אא"כ היה המתורגמן מתרגם אביו של חכם וכו' והשמיט תיבת מתרגם וכתב אא"כ היה המתורגמן אביו וכו' והר"ן ז"ל פירש תוספתא זו בדרך רחוק דר"ל אא"כ היה הרב הדורש אביו של המתורגמן או רבו כי אין אדם מתקנא בבנו ותלמידו אם הוא משנה או מוסיף או פוחת ולא מסתבר כלל שיהא הבן או התלמיד משנה מדעתו אם לא נטל רשות מאביו ורבו אבל הפי' שכתבנו הוא הנכון ומסכים אל האמת כדת"ר פ"ק דקידושין ודברי הרמב"ם ורבינו עלו כהוגן על נכון והכל דבור אחד ומקושר עם מ"ש אחר זה אומר הרב למתורגמן וכו' :

ומ"ש הרב שלומד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם רוגז וכו' כלומר לא יראה להם בעת כעסו שיש לו עליהם לב רגז אלא קצת כעס יראה להם ולשון הרמב"ם בספרו לא יכעוס עליהם וירגז והוא כפל לשון במלת שונות וכן בסמוך ואם כעס עליו רבו ורגז : ומ"ש חייב לרגוז עליהן ולהכלימן בדברים כדי לחדדן נראה דלמה שניכר לרב שמתרשלין בד"ת ולפיכך לא הבינו הוה סגי במה שרגז עליהם אבל אמר שעוד חייב הרב להכלימן בדברים כדי לחדדן דכיון שרואין שמכלימן עוד בדברים הם מוסיפין אומץ ליתן לב להבין ולהקשות עד שנמצאו מחודדין . פ"ג להרמב"ם : ומ"ש בג' כתרים נכתרו וכו' בפ' בא לו [דף ע"ב] א"ר יוחנן ג' זרין הן וכו' ופי' בי מלכים ימלוכו וגדול הממליך מן המלך והתורה אמרה זה עכ"ל ואע"ג דמהאי קרא לא למדנו אלא שגדולה מכתר מלכות מ"מ מקרא שאחריו בי שרים ישורו הוא מרמז על כתר כהונה כי פי' ובני דוד כהנים היו תרגם יונתן רברבין הוו רצה לומר שרים וז"ש הא למדת שכתר תורה גדול מכתר כהונה וכ"מ וכן הוא הל' ברמב"ם הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו הא למדת וכו' :

ומ"ש לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום וכו' נראה דהרב קשיא ליה בהך דספ"ק דקידושין דנשאלה שאילה תלמוד גדול או מעשה גדול ואסיקנא תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה דמאי נפקותא בשאילה זו לפיכך ס"ל להרב דנפקא מינה שאם היה לפניו עשיית מצוה ות"ת דאם אפשר להיעשות על ידי אחרים לא יפסוק תלמודו דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו דבהא לא פליגי דפשיטא דהמעשה גדול שהרי התלמוד לא בא אלא להביאו לידי מעשה אלא בע"כ שאין התלמוד גדול אלא להיכא דאפשר להיעשות ע"י אחרים ותדע שהרי אע"פ שמבטלין ת"ת כדי לשמוע מקרא מגילה אפ"ה מת מצוה שאין לו קוברים כדי צרכו הוא קודם למקרא מגילה היכא דאפשר לקוראה אח"כ אבל היכא דאין שהות לקוראה אח"כ אפילו מת מצוה גדחית מפניה אע"פ שמצוה דאורייתא היא מולאחותו כיון שאפשר לקיים קבורת מצוה אחר הקריאה ואי אפשר לקיים הקריאה אחר קבורת מצוה כמו שנתבאר בא"ח סימן

דרכי משה

מדרבנן מותר ליטול שכר ללמדו עכ"ל : (ה) והתוס' כתבו בפרק כל פסולי המוקדשין (לו.) דאיתא בירושלמי דשואל הלכות והגדות צריך לשאול מעומד וכן אמרינן שם ובפ' תפלת השחר

פרישה

(כח) שאסור לקרות לאביו כו' ונשהוא שלא בפניו אינו אסור אלא בשם פלאי וכמש"ר בסימן ר"מ ורמ"ב : (כט) זרוק מרה בתלמידים לא אמר מורה אלא מרה ושמעתי דר"ל מפום דאמרינן המרה כועס והרתחנות בא ממנה וק"ל :

(ל) ואין שואלין שנים כא' ר"ל כדי שלא יבלבלו דעתו : (כדי לחדדן בכמה דוכתין אמרינן לחדודי הוא דעביד בברכות דף ל"ה וכתובות דף ס"א ונדה דף מ"ה עכ"ה) :

(לא) ואין שואלין את הרב אלא כענין שהן קורין בו ואין כצ"ל ור"ל שהן פוסקין בדיני הוצאת שבת מרשות לרשות אל ישאלנו דין חבית שנשברה בשבת היאך מצילין אותו אף ע"פ שהכל הוא בדיני שבת ב"י ובזה מיושב כפל ל' דהא כבר כתב רבינו לעיל דאין שואלין אלא מאותו ענין אלא דלעיל כתב רבינו דאין שואלין ממסכתא למסכתא ואחר כך כתב דאין שואלין מדין לדין אפי' ממסכתא אחת ורמז לן רבינו זה בכפל לשון וק"ל : (לב) הגדה וק"ו נזקקין להגדה כצ"ל :

(לג) אחד חכם ואחד ת"ח עיין בטור א"ח סימן תקע"ה מ"ש שם פי' שתם ת"ח הנזכר בגמרא ובפוסקים : (לד) חכמתו נעשית קרעים קרעים ר"ל שוכח תלמודו ואינו זוכרה אלא בסירוגין : (לה) וקרעים תלביש נומה מל' נים ולא נים : (לו) אין אומרים לו רפואה בב"ה כו' ואפשר דוהו דוקא בימיהם שלא רמו מספריהם לחוץ כ"ש שלא היו משיחין אבל עכשיו דבלא"ה לא נזהרין אומרים רפואה וק"ל : (לז) פרק שלישי להרמב"ם כו' עד סוף הסימן הכל שם : (לח) ועומד ומוכן לכל ישראל שנאמר כו' כצ"ל : (לט) הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו פירש"י וגדול הממליך את המלך והתורה אמרה מקרא זה ור"ל אני חשובה יותר מב' הכתרים האחרים (מדמלינו שגדול מכתר מלכות ומלכות גדולה מהכהונה שהרי משה מלך ואהרן כ"ג ומי לנו גדול ממשה . וגם מלינו שהמלכות יש לו שלשים מעלות והכהונה כ"ד מעלות ממילא כתר תורה גדול מכתר כהונה עכ"ה) דהיינו כהונה ומלכות דכולם אינם באין אלא ע"י וק"ל (דא"א להיות מלך וכ"ג כ"ש כשיודע דינים השייכים להם עכ"ה) : (מ) יקרה היא מפנינים כו' ומשמע ליה מדסתם וכתב יקרה אפי' הוא ממזר : (מא) התלמוד קודם למעשה ר"ל היכא שמצוה נעשית ע"י אחר ס :

דרישה

פרק היה קורא את המגילה ועיין בכסף משנה בפ"ד מהלכות ת"ת שהאריך בזה ושלפי הר"ן אין ראיה מאותו הירושלמי (וגם הראב"ד השיגו בזה אלא שהרמב"ם ז"ל שפירש הירושלמי עכ"ה) דלא כפירוש הר"ן ע"ש : [ו] (שואלין מעומד ותוס' בבכורות פ' כל פסולי המוקדשים דשואל הלכות והגדות צריך לשאול מעומד ובפרק תפלת השחר במעשה דר"ג ורבי יהושע עמד השואל ושאל כו' ד"מ עכ"ה) : [ז] (שהתלמוד מביא לידי מעשה כתחבטו בו קדמונינו דלפ"ז הו"ל המעשה גדול דכל הלימוד אינו אלא בשביל שמביאו לידי מעשה וי"ל ודאי מי שמקיים כל תרי"ג מצות הוא יותר מת"ת ומבטלין מת"ת בשביל תרי"ג מצות אבל מצוה אחד או ב' יותר טוב ללמוד שהתלמוד מביא לידי כמה מעשים ובמצוה לא יעשה רק מעשה א'. ועי"ל שהתלמוד גדול שעושה מצוה בהלימוד בעצמו שנאמר ולמדתם אותם וגם מביא לידי עשיית מצות ולכן התלמוד גדול עכ"ה תחלת

חידושי הגהות

ז נראה דלמד כן מדאמרינן במגילה (ג.) בכמה מצות דעדיפי מת"ת ובקידושין קאמר שהתלמוד גדול ע"כ מחלק דמאי דקאמר התם דמצות עדיפי היינו כיון שא"א לעשות אותן מצות על

אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסוק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו [ח] (מב) תחלת דינו של אדם אינו נדון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים [ט] לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתרה של תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחד כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה תהיה עמל ולא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין לבטל אבל אם הרבית תורה הרבית שכר והשכר לפי הצער שמא תאמר אפנה עד (מג) שאקבץ ממון ואחזור ואקרא או שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי ואחזור ואקרא אם תעלה מחשבה זו עליך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך (ו) קבע ומלאכתך ארעי ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה (מד) כתיב בתורה לא בשמים היא לא מעבר לים היא לא בשמים היא לא בגסי רוח היא מצויה ולא מעבר לים היא לא במהלכי למעבר לים ולפיכך אמרו חכמים ולא כל המרבה בסחורה מחכים וצוו ואמרו הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה דדברי תורה נמשלו למים שנא' הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים (מה) אין מתכנסים במקום מדרון ז (מו) אלא זוחלין מאליהם והן מתקבצין אל מקום אשבורן כך דברי תורה אין נמצאין בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיר התאוה מתענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה בכל יום כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו ולילו עוסק בתורה (מז) וכל המשים על לבו שיעסוק בתורה [י] ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מהצדקה ה"ז חילל את השם וביזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונוטל חייו מן העולם לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעה"ז (ז) אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם [יא] ועוד צוו ואמרו לא תעשם עטרה להתגדל בהם (ח) ח ולא קורדום לאכול מהם ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון וסוף אדם זה מלסטם את הבריות . מעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו ומדת החסידים הראשונים היא ובה זוכה לכל כבוד וטובה בעוה"ז ובעוה"ב שנא' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך בעה"ב שכולו טוב אין דברי תורה מתקיימין במי שמתרפה עצמו עליהם ולא באלו שלומדין תורה מתוך עדון ומתוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהל החכמה וכך אמר שלמה בחכמתו (מח) התרפית ביום צרה וגו' ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי

ומ"ש תחלת דינו של אדם אינו נדון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו מימרא דרב המנונא בספ"ק דקידושין [מ :] ובפ"ק דסנהדרין [ז .] ומ"ש לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה וכו' מימרא דרב יהודה בר"פ מקום שנהגו [נ :] ובפרק עגלה ערופה [מז .] : ומ"ש מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי וכו' כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' עד שמא לא תפנה במסכת אבות פ"ד ומ"ש כתיב בתורה לא בשמים היא וכו' לא בגסי הרוח היא מצויה וכו' מימרא דר"י בפרק כילד מעברין [נה .] : **ומ"ש** דברי תורה נמשלו למים וכו' כך ד"ת אין נמצאים בגסי הרוח וכו' מימרא דרבי חנינא בר אידי בפ"ק דתענית [ז .] כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חילל את השם וביזה את התורה וכו' הרמב"ם אזלא לטעמיה בפ"ד ממסכת אבות שקרא שם תגר על ההספקות שנותנים לתלמידים ולרבנים ואף על פי שנראה מדבריו שם שרוב חכמי התורה הגדולים שבזמנו היו עושים לא נמנע מלהשיב עליהם כמה תשובות ובאמת לא נהגו חכמי הדורות כמותו והראיות שהביא לדבריו יש לדחותם ואדרבה יש להביא ראיות להחזיק ביד הנותנים והמקבלים וכן ראוי לעשות דאם לא כן כבר היתה התורה בטילה חס ושלום ועל ידי ההספקות יכולים לעסוק בתורה ויגדיל תורה ויאדיר . וכבר כתב והאריך הה"ר שמעון בר צמח בתשובותיו לחלוק על הרמב"ם ולסתור כל דבריו ולהחזיק ביד החכמים והתלמידים הנוטלים פרס מהצבור והביא כמה ראיות מהתלמוד והמדרשות . ומכל מקום מי שאפשר לו להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה ודאי מדת חסידות הוא ומתת אלהים היא אבל אין זו מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס ממעשה ידיו :

כתוב בהגהות מרדכי פרק קמא דבבא בתרא להא דתניא בתוספתא דנדה פרק בן ט' יש שנוטל מעשר עני ואינו נוטל צדקה כ"ל דמיירי בחבר עיר כדתניא בתוספתא דפאה מעשר עני נותנין אותו לחבר עיר בטובה פירוש חבר עיר היינו חכם המתעסק בצרכי צבור מפרנסים אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצרכיהם נותנין לו מעשר עני בטובה שולחין לו מחמת דורון וכבוד אבל אין שולחין לו צדקה מן הכיס דגנאי הוא לו וגם [אין] לבני העיר לפרנס חכם המתעסק בצרכיהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מן הגורן לא מינכרא מילתא דמעשר עני הוא אלא מיחזי כמנחה ודורון דרך כבוד כך נראה בעיני עכ"ל או"ק : ומ"ש אין ד"ת מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם וכו' אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהל החכמה מימרא דר"ל ר"פ רבי עקיבא [סג :] וכסוף ברכות [סג :] : ומ"ש. ועוד אמר אף חכמתי וכו' חכמה שלמדתי באף וכו' כ"ה במדרש רבה (בקהלת ב') : ומ"ש

סימן תרפ"ו א"כ כ"ש שת"ת נדחית מפני כל מצוה עוברת שאי אפשר להיעשות ע"י אחר יקיים המצוה ויחזור לתורתו ואין התלמוד גדול להקדימו למעשה אלא היכא דאפשר למצוה להיעשות ע"י אחרים וה"ש לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום כלומר קודמת לכל המצוה כשאפשר להיעשות ע"י אחרים כמו שמפרש אח"כ והיינו דתניא וכשם שהתלמוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה פי' כשם שתלמוד קודם למעשה שאסור לו להפסיק תלמודו בשביל קיום מעשה כשאפשר לעשות על ידי אחרים כך אין תחלת דינו של אדם אלא ע"ד תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון : אלא נוחלין מעליו כצ"ל וכך הוא בספרי הרמב"ם :

ומ"ש כל המשים אל לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה וכו' הבית יוסף כתב דלא נהגו חכמי הדורות כמותו והראיות שהביא לדבריו יש לדחותם ואדרבה יש להביא ראיות להחזיק ביד הנותנים והמקבלים וכו' וכבר כתב והאריך הרשב"ץ בתשובותיו לחלוק על הרמב"ם ולסתור כל דבריו וכו' עכ"ל ולפי שתשובה זו לא נמצאת בידינו גם הב"י סתם דבריו ולא פירש הראיות לראיית הרמב"ם גם לא הראה מקום הראייה להחזיק ביד המתנים והמקבלים ע"כ באתי להעיר אזן בלמודים מכמה מאמרים שניתן רשות לראש ישיבה ליהנות ולהתפרנס ע"י המתנות ומותר לו לקבל עד שיתעשר בפרק אלו נאמרין [דף מ] רבי אבהו אימנו רבנן עליה לאמנייה ברישא כיון דחזי לרבי אבא דמן עכו דתפיסי ליה ב"ח א"ל איכא רבה ופי' רש"י אית לי רבה חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני כדי שיושיבוהו בראש ונותנים לו מנות ומעשרין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו כדתניא והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ובפ"ג דתענית [דף כ"א] אילפא ורבי יוחנן כו' עד דאתא אילפא מלך ר' יוחנן א"ל אי אותיב מר וגרים לא הוה מלך מר ופי' רש"י מלך ר"י מינהו ראש ישיבה עליהם מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשרין אותו וכו' עכ"ל ובהוריות בפרק כהן משוח [דף י'] ר"ג ורבי יהושע הוו אזלין בספינתא וכו' א"ל עד שאתה תמיה עליו תמה אני על ב' תלמידים שיש לך ביבשה רבי אלעזר בן חסמא ור"י בן גודגדא שיודעים לשער כמה טיפות יש בים ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש נתן דעתו להושיבם בראש ופי' רש"י כדי שיהיו מתפרנסים בשררה שיתנו להם . ומי לנו גדול מר"ע שנהנה הוא ותלמידיו ממתנת קטיעא בר שלום כדאיתא בפ"ק דע"ז סוף [דף י'] ואין ספק דלא נתן להם נכסיו אלא לכבוד תורתן : ובפרק הנודר מן המבושל [דף נ'] מן שית מילי איעתר ר"ע וכו' והא דפ' א"ט סוף [דף מ"ד] דר"א לא שקיל ולא אזיל אמר לא קא בעי מר דאיחי

דרכי משה

חשור (כז .) במעשה דר"ג ור"י עמד השואל סי' : (ו) ובתג"ם פ"ג דת"ת דלא כר"ת שפי' דרך ארץ יהא עיקר מדאמרינן (אבות פ"ב) יפה תורה עם דרך ארץ כו' כתוב בב"י פ' יש נוחלין דף ר"א ע"ב דיש לשמוח כשאדם מסיים מצוה ויש להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך ומאן דלא מוסיף יסיף כו' : (ז) ולעיל כתבתי מה שהסכימו בו רוב החכמים : (ח) ובהגהות פ"ו סה' ת"ת וכן תנן במסכת אבות ודאישתמש בתגא חלף וי"א זה המשתמש בשם המפורש ואמרינן בנדרים (דף סב .) ומ"מ שרי לצורבא מדרבנן לאודועי נפשיה באתרא

דרישה

עכ"ל : [ח] תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ובא"ס סימן קנ"ס איתא ג"כ וז"ל ויקבע עת ללמוד דאמר רבא בשעה שמכניסין האדם לדין אומרים לו קבעת עתים לתורה נשאת ונתת באמונה וכתב שם ב"י וז"ל פ' במה מדליקין אמרינן שואלין אותו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים ובפ"ק דסנהדרין אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה ונראה שרבינו סובר דאה"נ דתחילת דינו אינו אלא על ד"ת ובפ' במה מדליקין לא נקט אלא למימר על כמה דברים שואלין אותו ולא דקדק בסדרם ומפני כך הפכם רבינו וכתב קבעת עתים לתורה קודם נשאת ונתת באמונה והתוס' תירצו בפ"א ותירוץ זה נכון הוא עכ"ל ולפע"ד לחלק שיש חילוק בין שאלה לדין וכק"ש ביארתי : [ט] (לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה היינו שאינו לומד בהדיא לשמה אלא סתם שלומד בלא שום כוונה אבל כלומד על מנת לקנתר וכיוצא בדברים ע"ז אמרו כל מי שלומד שלא לשמה טוב לו שלא נברא וכן הוא בתוס' בפסחים ר"פ מקום שנהגו עכ"ה) : [י] ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מהצדקה ה"ז חילל השם ובזה את התורה וז"ל ב"י הרמב"ם בפ"ד ממסכת אבות קרא שם תגר על הספקות שנותנין להתלמידים והרבנים אף על פי שמשמע מדבריו שרוב חכמי הדור הגדולים שבזמנו היו עושים לא נמנע מלהשיב עליהם כמה תשובות ובאמת לא נהגו חכמי הדורות כמותו והראיות שהביא לדבריו יש לדחותם ואדרבה יש להביא ראיות להחזיק ביד הנותנים והמקבלים וכן ראוי לעשות דאל"כ כבר היה התורה בטלה ח"ו וכבר כתב והאריך הר"ר שמעון בר צמח לסתור כל ראיות הרמב"ם ולהחזיק ביד החכמים והתלמידים הנוטלים פרס מהציבור וודאי במי שאפשר להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה ודאי מידת חסידות הוא ומתת אלהים הוא אבל אין זו מדת כל אדם כו' וכ"כ רמ"א בש"ע סעיף כ"א והאריך ונתן טעם כדי שלא יצטרך הרב לעשות מלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון כו' וכ"כ בעל כסף משנה פ"ג שהאריך . ולפ"ז צ"ל מה דכתב רבינו בר"ס רנ"ס לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה כו' עד יעסוק באומנות ואפי' באומנות מנוול שאני התם דאיירי מצדקה וכאן מספיקה שנותנין לו דרך כבוד א"נ הכא איירי ברב הממונה על הציבור ... יעסיק לפניהן במלאכה אוי לא יהיו דבריו מקובלין על הבריות : [יא] ועוד צוו ואמרו לא תעשם עטרה כו' מותר פ"ם לאודועי נפשיה במקום דלא מכירין ליה אם צריך הוא לכך

פרישה

(מב) תחילת דינו של אדם כו' עיין בדרישה : (מג) שאקבץ ממון כצ"ל : (מד) כתוב בתורה לא בשמים היא כו' לא בגסי רוח היא מצויה כו' מימרא דרבי יוחנן בפרק כילד מעברין הכא בכ"ע היאך ירש' סיפא דקרא ע"ז שהרי נאמר לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו . וכן ק' אמ"ש ולא מעבר לים וי"ל דה"ק לא בגסי הרוח הוא דתאמר מי יכול ללמוד ממנו התורה כיון שבמדרגת שמים הוא משיא לפניו א"כ מי יעלה אלנו ללמוד ממנו מרוב גאותו וכן לא תצטרך ללמוד מעוברי ימים דתאמר מי ילך אחריהן ללמוד מהן : (מה) אין מתכנסין במקום מדרון דהיינו מקום גבוה ושפוע כל סביביו : (מו) אלא זוחלין מעליו ומתקבצין כו' כצ"ל וכן הוא במיימוני והיא הנ"ל מעליהן בעי"ן כי מדרון הוא ... משופע מכל צדדיו והמים יורדין מעליו כך התורה יורד מהמתגאה . ולא בא כאן לומר שיורדין מעצמן ולא ע"י אחר : (מז) כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מהצדקה ה"ז חילל השם וביזה את התורה כו' כצ"ל ועיין בדרישה : (ונוטל חייו מן העולם ר"ל היא בעצמו נוטל חייו מן העולם ואפשר לנקוד במלאפום וכאילו אמר שניטל חייו ע"י אחר מן העולם וכן בסמוך : וכך אמר שלמה בחכמתו כו' קאי אדלעיל שאמר אין ד"ת מתקיימין במי שמתרפה עצמו כו' ע"ז אמר וכך אמר שלמה התרפית וגו' עכ"ה) : (מח) התרפית ביום צרה צר כחכה פירש"י התרפית בתורה . ביום צרה צר כחך שמלאכי השרת לא יהיו מאמינין כחך וכו' מדרש

חרושי הגהות

על ידי אחרים וכמבואר להמעיין שם הך דתלמוד גדול היינו כשאפשר לעשות ע"י אחרים (דמש"א) ועי' ב"ק (יז .) : ז אלא זוחלין מעליהן ומתקבצין וכו' כצ"ל בעי"ן ולא באל"ף שלא בא כאן לומר שיורדין מעצמן אלא בא לומר כמו שהמים יורדים מתשפוע כן התורה יורדת מהמתגאה (פרישה) : ח ולא קורדום לחפור בהם כן הוא במסכת אבות פ"ד ע"ש כבר

ומ"ש ברית כרותה שכל היגע בתלמודו בבה"כ לא במהרה הוא משכח וכו' מימרא דר' יוחנן בירושלמי פ"ד דברכות: ומ"ש אבל היגע בתלמודו בצינעא מחכים וכו' ג"ז מימרא דר"י שם בירוש': ומ"ש וכל המשמיע קולו בשעת לימודו תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח בפרק כילד מעברין [נד.]:

ומ"ש אף ע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה וכו' אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה וכו' כ"ה במד"ר שיר השירים על פסוק קווצותיו תלתלים וכו' וכבר כתב הטור דברים אלו בא"ח סי' רל"ח: ומ"ש וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום וכו' מימרא דריש לקיש בפ' שני דחגיגה [יב:] ובריש ע"ז [ג:]: ומ"ש וכל בית שאין ד"ת נשמעים בו בלילה אש אוכלתו מימרא דרבי אלעזר ריש פ' חלק [צב.]: ומ"ש כי דבר ה' בזה זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר וכן כל שאיפשר לו לעסוק בדברי תורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי העולם בפ' חלק [צט.] גמרא דאומר אין תורה מן השמים תניא כי דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה רבי נהוראי אומר כל שאיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק ר"י בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר ובספ"ק דחגיגה [דף ט.] תנן איזהו מעוות שאינו יכול לתקן זה תלמיד חכם הפורש מן התורה: ומ"ש אמרו חכמים כל המבטל תורה מעושר וכו' מסכת אבות פרק ד': כתב רבינו ירוחם בסוף נ"ב העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק מלמודו כמו יששכר וזבולון אבל אחר שעסק בכך ונותן לו בשביל ממון אינו כלום אם יתן איש כל הון ביתו וכו' וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא בפרק היה נוטל [כא:] ומסתברא שהעוסק אבל שכבר בעל חלקו כך כתבו המפרשים עד כאן לשונו:

מצות

לי חכמתי שלמדתי באף עמדה לי אמרו חכמים ברית כרותה (מט) שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח וכל היגע בתלמודו בצינעא מחכים שנא' ואת צנועים חכמה וכל המשמיע קולו (נ) בשעת לימודו תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה (נא) אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה (נב) לפיכך מי שירצה לזכות בכתר של תורה יזהר בכל לילותיו (נג) ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה באכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בדברי הכמה ות"ת (ט) אמרו חכמים (נד) אין רינה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רני בלילה וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנא' יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי וכל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה (נה) אש אוכלתו כי דבר ה' בזה זה שלא השגיח על ד"ת כל עיקר וכן כל שאפשר לו לעסוק בד"ת ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי העולם והניח תלמודו וזנחו ה"ז בכלל בוזה דבר ה' אמרו חכמים כל המבטל תורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וענין זה מפורש בתורה הרי הוא אומר (דברים כח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך ואומר (שם ח) למען ענותך לנסותך ולהטיבך באחריתך:

מצות

דאיתי דכתיב ושונא מתנות יחיה לא היה צריך למתנה זו אבל ר"י כדי שיתעשר וישמעו דבריו א"כ תלמידים העוסקים בתורה וצריכים להתפרנס ודאי דאין בו איסור והלא ב' דייני גזירות היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה דלאו תירוצא דתוספות דלפי שלא היו עוסקין בשום מלאכה ולא הו"ל במה להתפרנס היה מוטל על הצבור להתפרנס ולאו תירוצא משום דמשל ציבור היו נוטלין היה מותר אפי' הו"ל להתפרנס ואע"ג דקאמר התם לא רצו מוסיפים להם ופריך לא רצו אטו ברשיעי עסקינן שנוטלין שכר לדון יותר מכדי חייהם ופריקו אלא לא ספקו אף ע"פ שלא רצו מוסיפין עליהן דאלמא דאסור יותר מכדי סיפוקו כ"ש דלהתעשר אסור י"ל דדייני גזירות לא נתמנו לראשים על הקהל אבל ר"י שהוא כמו מלך וכהן גדול צריך שיהא עשיר ועי"ל דדייני גזירות היו נשמעין דבריהם אפילו לא היו עשירים ולא היו צריכין ליקח יותר מכדי ספוקם ובזה יש ליישב הא דהקשה הרמב"ם מהלל הזקן ומר' חנינא בן דוסא דודאי היה להם כדי ספוקם ולא היו מקבלין מתנות כדי שיתעשרו ויהיו דבריהם נשמעים משום דהיו דבריהם נשמעים בלאו הכי והעיקר נ"ל דמהלל הזקן ודאי לא קשיא דבשעה שהיה חוטב עצים עדיין לא נתמנה לנשיא ודכוותה אבא חלקיה במס' תענית (ד' כ"ג) ורב יהודה דלא הוה ליה גלימא והיה יושב בבית המדרש בלא בגד כדאיתא בפ' הנודר מן המבושל סוף [דף מ"ט] לא היו נתמנים לראשים על הקהל והא דתנן אל תעשם עטרה להתגדל בהם וכו' היינו אלא שלא יתכוין בתלמודו כדי להתגדל ולהתעשר אלא יעסוק בתורה לשמה וסוף העושר והכבוד לבוא וכדתניא בפ' קונם יין [דף ס"ב] לאהבה את ה' אלהיך וכו' שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם וכו' אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא וכו' ר"א בר צדוק אומר עשה דברים לפועלן ודבר בהם לשמם ואל תעשה עטרה להתגדל וכו'. ומה שהביא הרמב"ם ראיה מר' טרפון לא דמי לנדון דההוא גברא היה חושדו בגנב ובשביל כבוד תורתו הניחו וכבר היה יכול להציל עצמו בממון כי עשיר גדול היה כדאיתא להדיא בפרק קונם יין [דף ס"ב] אבל במה שהורשה לחכם ולתלמידיהם ליהנות מכבוד תורה למי שנתמנה לראש עד שיתעשר מקרא דוהכהן הגדול מאחיו וכן לתלמידים שאין להן במה להתפרנס ומוטלין על הציבור כהך דב' דייני גזירות אין שם נידנוד איסור מיהו מהך עובדא דיוחנן בן עמרם פ"ק דב"ב [דף ח'] שלא הו"ל לחם לאכול בשנת בצורת ודאי קשיא אלא דאף להרמב"ם נמי קשיא שהוא פי' בהדיא דרשב"ש בפרק השוכר את הפועלים [ד' פד] דקרי אנפשיה היתה כאניות סוחר וגו' דשאני בעלי מומין בגופותם או זקנים באים בימים שאין התחבולה להם אלא לקחת ממון מאחרים ואם לא מה יעשו הימותו זה לא ציותה התורה וא"כ יוחנן בן עמרם שלא הו"ל תחבולה אלא להתככר לפני ר' לומר לו פרנסני ככלב וכעורב ולולא זאת היה מת ברעב והא ודאי דמדינא מותר לו לקבל מתנה להתפרנס שלא ימות ברעב אלא בע"כ חסידות יתירה היתה בו על שאר חכמי דורות דאע"פ שכולם נכנסו להתפרנס מאוצרו של רבי הוא לא נכנס ואין ממנו ראייה לאסור בשאר חכם ותדע שהרי אף רבי חייא היה מקבל פרס מבית רבי כדאיתא בפרק הדר [דף ע"ג] דרב בי רבי חייא ורבי חייא בי רבי אמרי אין אנו צריכין לערב שהרי אנו על שלחן של רבי סמוכין ואיתא נמי בפ' ב' דייני גזירות דכי הוו רבנן מפטרי מקמי אליעזר הוו פייסו תרי אלפין ומאתים ומבי רב אלפא ומאתים מבי רב הונא ת"ת ופירש"י אוכלי שולחנו ובס"פ הניזקין ההוא סיפורא דמעיקרא הוה בי רב יהודה ולבסוף בי רבה וכו' דפירושו סופר של נדבה השלוחה לבני הישיבה כמ"ש רש"י ע"ש רב שרירא גאון והסכים עמו ר"ת בתוספות לשם וכן הערוך שמעינן דמעולם היו ת"ח מקבלים סיפוקם מן הנדבות ומראשי ישיבות מיהו ודאי יותר מכדי סיפוקם ודאי אסור לתלמידים כמה שאמרו להדיא גבי ב' דייני גזירות אטו ברשיעי עסקינן וכו' מהר"ר מנחם מ"ץ בתשובה ואין היתר לקבל מתנות עד שיתעשר אלא לראש ישיבה שהוא כמו מלך וכהן גדול כמו שנתבאר:

מאד

דרכי משה

באתרא דלא ידעין ליה דכתיב ועבדך ירא את ה' מנעוריו ומקשה והא רבי טרפון הוי מצער נפשיה על שהודיע עצמו כשהעלילו עליו ומשני שאני ר"ט דעשיר גדול היה והיה לו לפייסו בממון עכ"ל סמ"ג: (ט) כתב ריב"ש בתשובה סימן מ"ה אשר שאלת מהו חכמת יוונית אשר יתרחק האדם ממנה ואם הם אותן ספרים המפורסמים בעולם בספר השמע הטבעי ומה שאינו הטבעי תשובה אין זה חכמת יוונית שאסרו הכמים כי חכמת יוונית הוא לדבר בלשון יוונית בחידות וברמיזות שלא יבינו ההמון רק אותן שהורגלו עצמן באותן חכמות אבל ספרי טבע המפורסמים לא מן השם הוא זה אבל ראוי למנוע מהם מפני שהם מתאמצים לעקור דברי תורתינו ואנחנו בעלי האמת יודעים שתורתינו אמת וחקירתם אפס ותוהו וכבר אמרי' בפ' חלק (צ.) ואלו שאין להם חלק לעוה"ב כו' עד ור"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים ואמרינן בגמ' שם (ק:) דהנך ספרי ההיצונים הם ספרי מינים דיש ספרי מינים יותר מאלו שמביאים מופתים לעקור עקרי התורה וכבר שאל ר"ש הלוי מרב האי גאון אי מותר להתעסק באותן חכמות והשיב ז"ל תיקון הגוף והנפש המשנה ותלמוד ואשר טוב לישראל כי אם למוד התורה ויועיל לעצמו ולאחרים שכמותו ויועיל לע"ה כי ימשכם לדברי תורה והמצוה ואשר יסור לבו מזה ויתעסק בשאר דברים ההם יסור מעליו עול ד"ת ויראת שמים ויפסיד באותן ענינים זמנו כי יסיר מעליו כל דברי תורה לגמרי ומזאת ההסרה יארע לאדם שישבש דעתו עד שלא יחוש לעזיבת התפלה אבל אשר ימסרו לתורה וליראת שמים יצא להם מזה שינהגו ההמון לאחרית טוב בלי פקפוק לא ישימון שום ספק בהקב"ה ואם תראה שאותן ב"א שעוסקין באותן חכמות יאמרו לך כי זה דרך סלולה ובזה ישיגו ידיעת הבורא לא תאבה להם ודע כי יכזבו לך באמת ולא תמצא יראת שמים ויראת חטא אלא המתעסקים במשנה ובתלמוד עכ"ל רב האי וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' ת"ד ותט"ו למנוע אותן המרגילים את בניהם הקטנים לאותן חכמות ואין להביא ראייה מהרמב"ם ז"ל כי הוא למד תחלה כל התלמוד וכדי להשיב לאפיקורוס עשה את ספר המורה ועם כל זה לא נמלט מהמשך אחר קצת דעות הפלוסופים וכן הרלב"ג שהיה ג"כ גדול בתלמוד הטהו אותן חכמות מדרך אמת כ"ש איך נעמוד אנחנו וכמה ראינו שפרקו מעליהם עול תפלה והמצוה בסיבת למוד אותן החכמות עכ"ל והרשב"א האריך בתשובה בענין זה והרמב"ם כתב בספר המדע וז"ל ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא למי שיתמלא כריסו בבשר ויין ולחם והוא לידע איסור והיתר ושאר מצות עכ"ל: כתב הנ"י פ' המוכר פירות דף ר"ה ע"א אע"פ שקראו בסנהדרין (ק.) לספר בן סירא ספרי החיצונים לא אמרו אלא לעשותן קבע אבל מ"מ ראוי להגות בו בעיתות ללמוד ממנו חכמה ומוסר משא"כ בספרי מינים עכ"ל ובהג"מ כתב בפ"ד דת"ת אמרו רבותינו ז"ל אסור לדבר דברים בטלים גם אמרו (ברכות ה.) כל מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק יסורין באין עליו עכ"ל כתב מהרא"י בת"ה סימן מ"א אע"פ שאמרו בפ' מי שמתו (כד:) אמר רב הונא אסור לת"ה לעמוד במבואות המטונפות וא"כ צ"ע אי מותר ליכנס למרחץ מתוך הלכה שאינה פסוקה שלא יהרהר בד"ת ושמעתי דקמאי ספקו בדבר ופסקו להיתר מהא דאיתא פ"ק דקידושין (לג.) גבי ר"ש בר רבי ובר קפרא דפריך תלמודא האמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא ודחי דלמא לאונסו שאני ופירש"י פעמים שהיה טרוד ומעיין בשמועתו לפני כניסתו בע"כ הוא מעיין וגורס בבה"ה עכ"ל ונ"ל דע"כ צריכין לחלק בין מבואות המטונפות למרחץ דאל"כ לא יהא ת"ח מותר ליכנס למרחץ לעולם כמו שאסור ליכנס למבואות המטונפות אלא ע"כ צ"ל דאינו מהרהר במרחץ כלל ונזהר טפי ממה שנזהר במבואות הטינופות וא"כ אפי' מתוך הלכה פסוקה נמי שרי כתב בהג"מ פ"ג דת"ת בירושלמי אמר אם אתה יכול לשלשל השמועה עד משה רבינו שלשל ואם לאו או תפוס ראשון ראשון או אחרון אחרון מה טעם והודעת לבניך ולבני בניך וכו' כלומר עד יום אשר עמדת בחורב בחידושי אגודה כתב בשם ראבי"ה הא דאין דורשין בעריות כו' היינו בימי תנאים ואמוראים שהיו לומדים על פה אבל אנו לומדים דבר הכתוב אין להוש עכ"ל אני מצאתי בספר הזוהר פ' אחרי מות סדר עריות וטעמן ע"ד הקבלה שרומזין כולן על מעשה מרכבה נ"ל ע"ז אמרו שאין דורשין בעריות כו' מיהו בתלמוד שלנו משמע שהדבר כפשוטו: כתב הרשב"א בתשובה סי' רנ"ג מה ששאלת היאך פוסקים ההלכה למעשה בדברים שהן מחלוקת בין הפוסקים נראה דאין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו להקל בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין אפי' בשעת הדחק אין סומכין על הקטן וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אא"כ היה שעת הדחק בשעה שהיה בו הפסד מרובה וכיוצא בו אבל אם ב' פוסקין שווים ולא נודע מי גדול בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל דבריהם הלך אחר המיקל אבל אם היה (רב אחד במקומו) אי יעשו שלא כדבריו יקילו בכבוד רבם ובמקום דיש שניהם שווין דהולכין אחר המחמיר היינו כשהם אחד כנגד אחד אבל אם הם ב' כנגד אחד הולכין אחר הרבים וה"ה אם יש ת"ח הראוי להורות ורואה דברי המיקל בזה אפשר שיעשה כקולו מפני שהוא מסכים כהוראת המיקל והם רבים כנגד יחיד עכ"ל ועיין בח"ה סי' כ"ה ובמרדכי פ' החולץ ע"א כתב דלפעמים הולכין אף בד"ס להחמיר ע"ש ומצאתי שם הג"ה הכא דהולכין בד"ס אחר המיקל היינו היכא דחזינא פלוגתא דתנאי אבל היכא דלא חזינא פלוגתא דתנאי בהדיא אלא מספקא לן מאי אמור בה קמאי כי האי דניצוק חיבור אזלינן בה לחומרא אף בשל סופרים עכ"ל וצ"ע דהא רוב פוסקים פוסקים בכל תיקו דרבנן לקולא אע"ג דאינו אלא ספק מה אמרו בה קמאי ואינו פלוגתא דתנאי ובהג"א פ"ק דע"ז אם זה גדול בחכמה וזה גדול במנין הולך אחר גדול במנין פי' תלמידים הרבה א"נ שרוב תלמידים אומרים כמותו עכ"ל

פרישה

מדרש חכמים ז"ל עכ"ל: (מט) שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח לער"ל נב"ה ל"ל אלא ה"ה בבית המדרש שהרי קדושת בית המדרש גדולה מדבית הכנסת וכמ"ש לעיל מזה. גם מצינו שאביי ורבא אע"ג דהוה להו י"ג בי כנישתא בעירם לא היו מתפללים א"א במקום דהוו גרסי ולא אמר דהיו לומדים במקום שהיו מתפללין: (נ) בשעת למודו תלמודו מתקיים כו' כצ"ל: (נא) אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך ומאן דלא מוסיף יסיף רמ"א: (נב) לפיכך מי שירצה לזכות בכתר של תורה יזהר בכל לילותיו נ"ל כל לילותיו כמשמעו דאפי' בלילי תקופת תמוז שקצרים ג"כ ילמד ואחד המרבה ואחד הממעיט מ"מ ילמד מעט ומ"ש לא איברא לילה אלא לשינתא ומוקי לה בלילי תקופת תמוז נ"ל דר"ל דלא יהיה לו עיקר הלילה לשינה ומיעוטו לגירסא וע"ד שאמרו שם לא אברי סיהרא אלא לגירסא ומוקי לה בלילי תקופת טבת שארוכים ובודאי אז ג"כ צריך לישן ולא ילמד כל הלילה אלא ר"ל העיקר יהיה לו או ללמוד מחמת ארוכות הלילות וכמ"ש ג"כ כל זה בא"ח סימן רל"ח: (נג) ולא יאבד אפילו אחד כו' כצ"ל: (נד) אין רינה של תורה אלא בלילה בעקידה פ' פסוק דאמר דוד המלך ע"ה יום ליום יביע אומר כו' פי' ע"ד זה ביום יביע אדם אומר לאחרים ובלילה יחוה דעת פי' ושבו ויעיין מדעתו בינו לבין ה' וק"ל: (נה) אש אוכלתו שנאמר תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו:

דרישה

לכך (דכתיב ועבדך הוא ירא את ה' מנעוריו וכ"כ הסמ"ג עכ"ה) רמ"א והוא מירושלמי ועוד כתב שאסור לרב לקבל הורואות מן הבריות כ"א שספקה קבועה והא דאמרינן כל המביא דורון לחכם כאילו מביא ומקריב בכורים היינו בדורון קטן שכן דרך בני האדם להביא דורון לאדם חשוב אפילו הוא ע"ה. ושרי לת"ח לטעום מידי מסחורתו כדי לברר סחורתו אבל ליקח דבר חשוב ממה שהתיר אסור ע"כ ע"ש (כ"כ הג"א פ"ק דע"ז): ואמרו

אמר

רמז מאד מאד צריך אדם ליזהר כו' הא דכתב מאד מאד מפורש בדבריו כי אפשר שיבא לידי ש"ד וכ"כ בסימן של"ו ברופא והוא שיזהר מאד מאד כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות ובא"ה סימן כ"א כתב ג"כ צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד לפי שנפש האדם מחמדתן וכן לעיל בסימן ק"ס גבי ריבית כתב מאד מאד צריך ליזהר האדם באיסור ריבית והוא לפי שמורה היתר לעצמו שנותן לו מדעתו ורצונו הטוב וכן בח"מ סימן ט' גבי שוחד שנותן לו מדעתו ורצונו כדי לשפוט אמת מורה היתר ועוד מטעם אחר דבעריות וריבית ושוחד בקל יהא נכשל דאפילו שחוק בעלמא או להביט ביופיה והרהור גרידא אסור וכ"ש ריבית ושוחד דברים דאסור ובקל האדם נכשל ע"כ הזהיר ואמר מאד מאד וכבר כתבתי בזה בח"מ ע"ש :

ומי

רמז מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד ומאד מאד צריך ליזהר בה וכו' כי אפשר שיבא לידי ש"ד וכו' א כההיא עובדא דבן זומא : וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל וכאילו עובד ע"ז בפ"ק דב"ב [י.] ובפ' מציאת האשה [סח.] תני רבי חייא בר רב מדפתי ר"י בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז : ומ"ש וגדולה מכל הקרבנות דאמר רבי אלעזר גדולה הצדקה מכל הקרבנות וכו' בס"פ לולב וערבה [מט:] ופירש"י נבחר לה' מזבח הכל בכלל זבח חטאת ואשם ועולה ושלמים כולם זבח הם : ומ"ש א"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מלאו לכל העולם חסד וכו' ג"ז שם : ומ"ש וכל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו ברייתא ס"פ שואל [קנא.] :

ומ"ש גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם לבא לידי מדה זו ואם לא הוא יבא בנו וכו' ג"ז ברייתא בס"פ שואל (שם) :

ומ"ש ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה וכו' בפ"ק דתענית [ט.] ומיהו משמע התם דבמעשר דוקא הוא דשרי לנסויי אבל בשאר צדקה לא :

ומ"ש ומניעתה תרחיק הקרובים וכו' ומקרבת הרחוקים וכו' מימרא דר"י פרק חלק [קג:] כתב סמ"ג צריך הנותן שלא יתפאר בצדקה שנותן ואם מתפאר לא דיו שאינו מקבל שכר על מה שנותן אלא שמענישין אותו דתניא בפ"ק דב"ב [דף י:] נענה ר"ג ואמר צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת צדקה כו' שאין עושים אלא להתייהר וכל המתייהר נופל בגיהנם : כתב הרוקח בסי' רי"ו מה שפוסקים צדקה עבור המתים ביוה"כ יש להם אסמכתא שכתוב בסוף פרשת תצוה הכפורים אחת בשנה יכפר וסמיך ליה ונתנו איש כופר נפשו ונתן טעם לדבר מה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו וכתב שאם נתן בעבור רשע אינו

הלכות צדקה

רמז מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת ידו (א) ומאד מאד צריך אדם ליזהר בה יותר מכל מצות עשה כי איפשר שיבא לידי שפיכות דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו (ב) מיד כההיא עובדא דבן זומא (ב"ה) נ"ל דט"ס הוא וצ"ל נחום איש גם זו דאיתא בפרק ג' דתעניות (כא.) : ובמה פעמים נצטוינו בה בעשה ועוד יש לא תעשה למעלים עיניו ממנה שנא' (דברים טו) לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון וכל המעלים עיניו ממנה (ג) נקרא בליעל וכאילו עובד ע"ז ב כל הזהיר בה מעידה עליו כי הוא זרע ברך ה' (ד) דכתיב למען אשר יצוה את בניו ג ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה (ה) שנא' (ישעיה נד) בצדקה תכונני ד ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר (ו) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה ואומר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות וגדולה מכל הקרבנות דאמר ר"א גדולה הצדקה מכל הקרבנות (ז) דכתיב עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח אר"א כל העושה צדקה ומשפט כאילו מלאו לכל העולם חסד שנאמר אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה (ח) ולא דבר רע ולא היזק מתגולל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וכל המרחם על עניים הקב"ה מרחם עליו ויש לאדם ליתן אל לבו שכמו שמבקש בכל שעה מהקב"ה שיזמין לו פרנסתו וכמו שמבקש מהקב"ה שישמע שיעתו כך צריך שישמע שועת העניים ואף גם זאת שהקב"ה (ט) קרוב לשמוע צעקת עניים ה שנא' שועת עניים אתה תשמע לפיכך יש לו ליזהר מזעקתם (י) וגם כי ברית כרותה לה' שנא' (שמות כב) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם לבא לידי מידה זו ואם לא הוא יבא בנו או בן בנו (יא) ואל יעלה בלבו עצה לומר איך אחסר ממוני ליתנו לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד וזה רצונו שיחלק לעניים ממנו וזהו החלק הטובה שיהיה לו ממנו כדכתיב (יב) והלך לפניך צדקך ועוד כי הדבר בדוק ומנוסה כי בשביל הצדקה (יג) שנותן לא יחסר לו אלא אדרבה תוסיף לו עושר וכבוד כדכתיב (ד"ה ב' לא) מהחל התרומה לביא בית ה' אכול ושבוע והותר עד לרוב כי ה' ברך את עמו וכתיב (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי עליכם ברכה עד בלי די (יד) [א] ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב ובחנוני נא בזאת ועוד כי הוא דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כאשר אירע לצרפית (מלכים א' יז) בשביל עוגה קטנה שנתנה לאליהו ומניעתה תרחיק הקרובים לשכינה ממנה ומן התורה כאשר אירע לעמון ומואב שהיו קרובים אלינו ונתרחקו על אשר לא קדמו אותנו בלחם ובמים ומקרבת הרחוקים לחסות תחת כנפי השכינה כאשר אירע ליתרו על אמרו (שמות ב') קראן לו ויאכל לחם [ב] ע"כ צריך אדם ליזהר מאד מאד ליתנה כראוי והנני מבאר כל ענינה כפי שמצאתי כתוב על שם ה"ר סעדיה ומדברי הרמב"ם עם קצת שאר דעות ואבאר תחלה מי החייב בה וכמה חייב ליתן וכיצד יתן אותה וכמה ראוי ליתן לכל אחד ולמי יתן אותה ואיזה קודם ומי הראוי לקבל וממי והיאך נגבית ומתחלקת והתנדבותה ושינויה קודם שתבא לידי גבאי ואחרי כן :

כל

דרכי משה

עכ"ל. כתב מהרי"ק שורש צ"ד כשדברי הגאונים הקודמים כתובים על ספר ידוע ומפורסם והפוסקים אחרונים חולקים עליו יש לנו לילך אחר האחרונים דבכל מקום הלכה כבתראי אבל בשנמצאו תשובת גאון אחד ולא עלה זכרונו על ספר מפורסם ונמצא אחרים חולקין א"צ לילך אחריו דאפשר דלא ידע ולא שמע ליה לאחרון דברי הגאון הראשון ואי הוי שמיע ליה הוי הדר ביה עכ"ל עוד כתב מהרי"ק שורש מ"א כשרבים מתירין אע"פ שטעמו של זה אינו כטעמו של זה מ"מ הואיל ורוב מתירים יש לילך אחר רבים וכתב מהרא"י ז"ל סימן רמ"א דאין כח ביד הרבנים עכשיו להקל נגד הפוסקים שכתבו בדבר לאיסור כי איך יתכן שימלא איש לבבו לחלוק על החיבורים שנתפשטו ברוב ישראל אם לא שהוא מקובל מרבותיו הגדולים דלא נהיגי הכי כאשר הוא בידינו בקצת מקומות אבל מסברת עצמו לא עכ"ל ועיין עוד מאלו הדינין בח"ה סי' כ"ה :

כתב

דרישה

סי' רמז [א] ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות כו' כתב ב"י ומיהו משמע בפ"ק דתענית דבמעשר דוקא אבל בשאר צדקה לא ע"כ. והוא מטעם שכתב מ"ו שהבאתיו בפרישה ונלע"ד להכי כתב הטור דמותר לנסות בצדקה משום דס"ל דצדקה היא באה ממעשר וכמ"ש בסמוך בסימן רמ"ט דא' מעשרה מדה בינונית ולכך נמי מביא רבינו לפני זה פסוקי דמעשר הביאו את כל המעשר כו' משום דס"ל דסתם צדקה היא מעשר כספים ודין אחד להם. עי"ל דס"ל לרבינו דהנותן צדקה כדינו דהיינו מעשר מריוח שלו או חומש אין טעם לחלק בין מעשר כספים למעשר תבואה ודוקא כשאינו נותן שיעור הוא דאסור לנסות וק"ל : כתב הרמב"ם בסוף איסורי מזבח (הביאו ב"י ס"ס רמ"א הרוצה) לזכות לעצמו יכוף יצרו וירחיב ידו ויקריב קרבנו מן הטוב והיפה שבאותו מין כמ"ש והבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל. וכן כל דבר שהוא לשם ה' כגון בנה בית תפילה יהא נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכילהו מן הטוב והמתוק שבשלחנו. כסה ערום יכסנו מהיפות שבכסות הקדיש דבר יקדיש מהיפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' ע"כ : כתב הרוקח בסימן רי"ו מה שפוסקין צדקה בי"כ עבור מתים יש להם אסמכתא כו' עיין בב"י ורמ"א כ"כ אבל שעת הזכרת נשמות שמנהג ותיקין הוא בס"ס רמ"ט ע"ש : [ב] ע"כ צריך אדם ליזהר מאד מאד ליתנה כראוי כו' כתב סמ"ג המתפאר בצדקה שנתן לא די שאינו מקבל שכר אלא שמענישין אותו עליה וע"ז דריש ר"ג. ואומר צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת צדקה וחסד שעושין העכו"ם חטא הוא להם שאין עושין אלא להתייהר וכל המתייהר נופל לגיהנם. וכתב רמ"א בסימן רמ"ט סי"ג ע"ז ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון וראוי לעשות כן (וזו מדת חכמים ומנהג וותיקים ליתן שכר לעושי מצוה והו מתשובת הרשב"א סימן תקפ"א ע"כ הגהות) :

אפי'

פרישה

סי' רמז (א) ומאד מאד צריך אדם כו' גם כאן כתב ל' מאד מאד כמ"ש גבי ריבית לעיל ר"ס ק"ס ובא"ע ר"ס כ"א גבי עריות (ולקמן ר"ס של"ו לענין רפואה) ובפרקי אבות מאד מאד הוי שפל רוח ובח"מ ר"ס ט' גבי שוחד ושם כתבתי טעם א' לכולן ע"ש : (ב) מיד כההיא עובדא דנחום איש גם זו וכמה כצ"ל והעובדא איתא בפ"ג דתענית דף כ"א וכן איתא בש"א ובש"ע : (ג) נקרא בליעל וכאילו עובד ע"א כתיב הכא פן יהיה עם לבבך וגו' דבר בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה התם ע"א אף כאן ע"א פ"ק דב"ב : (ד) דכתיב למען אשר יצוה את בניו (ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות כצ"ל עכ"ה) וגו' ולפני זה כתיב ואברהם היו יהיה לגוי גדול ונברכו בו כל גויי הארץ וסיפיה דקרא הוא למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו ונמצא שעל ידי החסד בא הברכה על אברהם ועל אברהם ל"ד קאמר אלא ר"ל על בניו ההולכין בדרכיו וז"ש זרע ברך ה' ר"ל שגם הזרע מבורך ע"י החסד שעושים ולפ"ז מ"ש מעידה עליו ר"ל התורה מעידה עליו והיותר נראה דר"ל הצדקה מעידה עליו כי מאחר שכתיב באברהם שיצוה בניו אחריו לעשות צדקה וזה נותן צדקה הרי צדקה מעידה עליו שהוא מזרע אברהם שהיה בירך ה' ומ"ש זרע ברך כו' ר"ל של אברהם שהיה בירך ה' ועד"ז אמרו ג' סימנים יש לזרע אברהם ג"ח ביישנים רחמנים : (ה) שנא' בצדקה תכונני דהתם תכונני אכל מיני תיכונים קאי והו"מ להביא קרא דוהוכן בחסד כסאו דידוע דכסא דדוד הוא כסא דישראל (הג"ה ול"נ דהו"מ להביא הקרא צדק ומשפט מכון כסאך. וגם כ"ל דכוונת דוד הע"ה שע"י עשיית ישראל צדקה ומשפט מקרבין הגאולה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה וכמ"ש רבינו בסמוך וע"י הגאולה הכסא שלם והשם שלם וכמו שפירש"י על פסוק כי יד על כס יה וגו' שבזמן שישראל הם בגלות אין הכסא שלם וז"ש צדק ומשפט מכון כסאך וק"ל ועיין בדרשתי שדרשתי בקהל עם בר"ה ובארתי כל הפסוקים שתקנו חז"ל להתפלל בימי נוראים אל תבא במשפט עמנו כו' וזה הפסוק א' מהן ע"ש בטוב טעם עכ"ה) : (ו) ציון במשפט ר"ל העיר עצמה במשפט תפדה ושביה הם האנשים שישובו לתוכה יגאלו בזכות צדקה. גם מ"ש שמרו משפט ועשו צדקה ר"ל ג"כ משפט בשביל גאולת העיר. ומ"ש עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח ר"ל צדקה במשפט ולכך מקדים צדקה למשפט והוי נ"כ כוונת הפסוק שמביא אחר זה אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ דאל"כ הול"ל נמי חסד ורחמים כל הארץ כמ"ש בהושע שכנגד צדקה ומשפט יתן לנו חסד ורחמים כמ"ש וארשתיך לי לעולם בצדק ובמשפט בחסד וברחמים : (ז) דכתיב עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח משלי כ"א ג' ופירש"י נבחר לה' מזבח מכל הקרבנות זבח הם : (ח) ולא דבר רע ולא היזק מתגולל ע"י כו' כי הרבה מכות אע"פ שעושה מצוה מ"מ יש לו היזק ממקום אחר בגופו עד"מ אם הולך לב"ה בחורף הקור הוא קשה לגופו וכדומה לזה : (ט) קרוב לשמוע צעקת עניים היינו ר"ל שהעני צועק על העושר שאינו מפרנסו אלא צועק בתחינתו על שהוא מוסר כל והקב"ה כועס על מי שיש בידו לפרנסו במצות ה' עליו ואינו עושה : (י) גם כי ברית כרותה לרש שנאמר והיה כי יצעק כו' ר"ל דכי יצעק בכל פעם שיצעק ישמע שועתו : (יא) ואל יעלה בלבו טינא (עצה) לומר כצ"ל : (יב) והלך לפניך צדקך רימז להמדרש דשלשה אוהבים יש לאדם אשתו ובניו. וממונו. וצדקתו. וכולם עוזבו אותו בשעה שקוברים אותו זולת הצדקה : (יג) שנותן לו לא יחסר לו אע"ג שכבר כתב לעיל אין אדם מעני מן הצדקה מ"מ י"ל שהו"א שאני מעני שיהיה עני לגמרי בשביל זה אבל מ"מ הוא נחסר קצת שאין לו ממון הרבה כאילו לא נתן לכן אשמעינן כאן שלא חסר לו כלום. וגם חזר וכתבו כדי ללמדינו דלא די דלא יחסר לו אלא אדרבה תוסיף לו עושר : (יד) ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב כו' ז"ל מ"ו לפי שאין כאן נסיון שבודאי הקב"ה מעשיר אותו כמ"ש עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר כו' ע"כ לשונו ועיין דרישה :

אפי'

חדושי הגהות

רמז א כבר הראה הרב"י בבד"ה שבפניו מקום לזה בתענית (כא.) ושצ"ל נחום איש גם זו : ב דברים אלו מבוארים ביבמות (עט.) ור"ל שאם הוא לבוש במדת הצדקה הוא מורה עליו כי מזרע ישראל הוא כמבואר שם שלשה סימנין וכו' : ג ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות וכו' : ד ואין ישראל נגאלין וכו' תנא מימרא דעולא פ' תולי (קלט.) : ה לא מצאתי מקרא זה רק באיוב (ל"ד) נאמר וצעקת עניים תשמע :

טור

רמח כל אדם חייב ליתן צדקה (א) [א] אפי' עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו ומי שאינו רוצה ליתן או נותן פחות משראוי לו ליתן (ב) היו ב"ד כופין אותו עד שיתן מה שאמדוהו ליתן א ויורדין לנכסיו ולוקחין ממנו מה שראוי וממשכנין עליו (ג) אפי' בערבי שבתות יתומים אין פוסקין עליהן צדקה (ג) אפי' לפדיון שבויים אפי' יש להם ממון הרבה (ד) [ג] אם פוסקין עליהם לכבוד כדי שיצא להם שם שפיר דמי גבאי צדקה אין מקבלין [ג] מן הנשים (ד) ומן העבדים אלא דבר מועט אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים וכמה הוא דבר מועט הכל לפי עושר הבעלים ועניותן וכתב א"א ז"ל בתשובה בד"א בסתמא דאמרינן מסתמא אין הבעל מקפיד על דבר מועט בזה אבל אם הבעל מוחה פשיטא שאין לה ליתן בלא רשותו והמקבל ממנו ה"ז גזל ואם השבירה מלמד לבנו אם ידע הבעל ושתק ודאי ניחא ליה במה שעשתה (ה) אבל אם מיהה לאלתר אין במעשיה כלום תניא בן שאוכל אצל אביו (ו) ועבד האוכל עם רבו נותן

בית יוסף

אינו מועיל לו וכתבתיו באורך בטור א"ח סימן תרכ"א (א) :

רמח כל אדם חייב ליתן צדקה אפי' עני המתפרנס מן הצדקה וכו' מימרא דמר זוטרא בפ"ק דגיטין [ז:] : ומי שאינו רוצה ליתן או נותן פחות ממה שראוי ליתן ב"ד כופין אותו עד שיתן מה שאמדוהו ליתן וכו' בפ"ק דב"ב [ז:] תנן כמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר י"ב חדש ובגמרא [ח.] ולכל מילי בעינן י"ב חדש ורמינהי ל' יום לתמחוי ג' חדשים לקופה ו' לכסות ט' לקבורה י"ב לפסי העיר אמר ר' אסי כי תנן נמי מתני' לפסי העיר וכתבו הרי"ף והרא"ש שמעינן דכל הני מילי חובא ומפקינן מיניה דומיא דפסי העיר ע"כ וגרסינן עוד שם ובפרק נערה שנתפתתה [מט:] רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זוזי לצדקה ומוקים ליה התם בדאמיד וכתבו התוס' וא"ת היאך כפייה בשביל צדקה והכתיב מתן שכרה בצדה דכתיב למען יברכך וכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה וי"ל דאכפייה בדברים א"נ קצבו בני העיר ביניהם לתת כך וכך לחדש הלכך אכפייה ועוד בצדקה איכא ב' לאוין לא תאמץ ולא תקפוץ עכ"ל והר"ן הסכים לתירוצא בתרא (א) וכ"ד הרמב"ן שכתב דהא דאכפייה לרב נתן בר אמי לאו קיצותא דמתא הוה אלא שהיה עשיר ולא הוה עביד כדבעי ליה וכך הם דברי רבי' וכ"פ סמ"ג וסמ"ק וכן פסק הרמב"ם בפרק ז' מה' מתנות עניים וז"ל מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב"ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן ולדבריו הסכים הר"ן בפ' נערה שנתפתתה ולא כדמשמע מדברי הרשב"א שאין יורדין לנכסיו (ב) וכיון דכל הני רבוותא סברי דמעשין על הצדקה הכי נקטינן ולא כרבינו יוסף וריצב"א שכתבו המרדכי והתוס' דב"ב [ח:] דאין מעשין ולזה נוטה דעת מהר"י קולון ז"ל בסי' קמ"ח שכופין על הצדקה : **ומ"ש** וממשכנין עליו אפי' בע"ש מימרא דר"נ בפ"ק דב"ב [שם] ופירש"י אפי' בע"ש שיש פתחון פה לבעל הבית לומר טרוד אני :

יתומים אין פוסקין עליהם צדקה וכו' ואם פוסקין עליהם לכבוד כדי שיצא להם שם ש"ד שם רבה רמא צדקה איתמי דבי מר מריון א"ל אביי והא תני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבויים א"ל אנא לאחשובינהו קא עבידנא : **גבאי** צדקה אין מקבלים מן הנשים ומן העבדים אלא דבר מועט וכו' עד הכל לפי עושר הבעלים ועניותן בסוף ב"ק (קיט:) גבאי צדקה לוקחין מהן כלומר מן הנשים דבר מועט אבל לא דבר מרובה רבינא איקלע לבי מחוזא אתו נשי דבי מחוזא רמא קמיה כבלי ושירי כלומר שרשראות וצמידי זהב קביל מינייהו א"ל רבא תוספאה והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה אמר הני לבני מחוזא דבר מועט ניכהו וכתב הרמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניים שדין העבדים והתינוקות כדין הנשים לענין זה : וכתב א"א ז"ל בתשובה בד"א בסתמא וכו' אבל אם הבעל מוחה פשיטא שאין לה ליתן בלא רשותו וכו' ואם השכירה מלמד לבנו וכו' בכלל י"ג סימן י"א וכתב שדין זה אף באשה הנושאת ונותנת בתוך הבית דאף אם הניחה ליטא וליתן אינה אלא כמו אפוטרופוס בעלמא ויכול לסלקה כל זמן שירצה :

תניא בן שאוכל אצל אביו ועבד שאוכל עם רבו נותן פרוסה לעני או לבנו של

ב"ח

רמח ומי שאינו רוצה ליתן וכו' בפ"ק דב"ב [דף ח'] רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זוזי לצדקה והסכימו הפוסקים דאכפייה בשוטים דאף ע"ג דקי"ל כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה וגבי צדקה כתיב פתוח תפתח וגו' וכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך פי' ר"י בתוס' לשם דבצדקה אית ביה נמי לאו דכתיב לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך דדוקא היכא דליכא לאו אלא מ"ע גרידא ומתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהר עליה אבל בדאיכא נמי לאו ב"ד של מטה מוזהר והיו כופין אותו ויורדים לנכסיו ואפי' בפניו ואין ממתינים עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה ליתן שוב אין שומעין לו ויורדים לנכסיו אף בפניו וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות מתנות עניים ואע"פ שבספרי רבינו לא כתוב בפניו אולי הסופר השמיטו וכן כתב בש"ע בפניו והכי נקטינן :

ומ"ש וממשכנין עליה אפי' בע"ש שם ומשמע דמיירי בצדקה שכבר קצבו עליהם בני העיר ונדר כ"א ליתן לחדש כך וכך ביום פלוני והגיע הזמן אפי' בע"ש התם הוא דממשכנין עליה דאע"פ שיש לו פתחון פה לומר טרוד אני בע"ש אפ"ה כיון שנדר כבר ממשכנין אותו אפי' בע"ש אבל היכא דלא נדר מעיקרא אלא שכופין אותו ליתן מה שראוי לו ליתן אין כופין בע"ש כיון שהוא טרוד ולפ"ז הא דכתב רבינו וממשכנין וכו' אינו מקושר עם מ"ש תחלה ומי שאינו רוצה ליתן וכו' אלא מילתא באפי נפשיה היא :

יתומים אין פוסקין עליהן צדקה וכו' שם ונראה דאפי' בצדקה שיש לה קצבה נמי אין פוסקים כדמשמע מברייתא דרב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבויים משמע דומיא דפ"ש דיש לה קצבה לפי מה שהן השבויים עכשיו דלאו כל שעתא קיימי שבויים כדקיימי עניים בכל שעתא ואפ"ה אין פוסקין משום דיתומים לאו בני מצוה נינהו ולא כמ"ש בתשובת מהר"י מינץ לחלק בין צדקה שיש לה קצבה לצדקה שאין לה קצבה דלאו דהילכתא היא : ומ"ש ואם פוסקין עליהן לכבוד וכו' גם זה שם ונראה דדוקא ביתומים בלי בני שם ועכשיו ע"י שפוסקים להם צדקה משים להם שם אבל ביתומים בני בעלי שם טוב אין פוסקין להם לאחשובינהו ביותר דאם כן לעולם יתחייבו היתומים ליתן כדי לאחשובינהו וכן נראה מלשון הרמב"ם בפ"ז מהמ"ע שכתב ואם פסק הדיין עליהן כדי לשום להם שם מותר אלמא דוקא בבני בלי שם ועכשיו בא הדיין לשום להם שם ע"י שיפסוק להם צדקה ואיכא למידק אמ"ש הרמב"ם ורבינו אין פוסקין וכו' ואף ע"פ שיש להן ממון הרבה דכיון שלא הוזכר כך בגמרא אלא סתם הו"ל נמי למיכתב בסתם . וי"ל דבגמרא ה"א רבה רמא צדקה איתמי דבי מר מריון א"ל אביי והתני ר"ש בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבויים אמר ליה אנא לאחשובינהו קא עבידנא וקשה דמאי פריך אביי דילמא שאני דבי מר מריון שהיה להם ממון הרבה כדמוכח בריש פ' שני דייני גזירות דקאמר והא רבא שאיל שאילתא מדבי מר מריון אף ע"ג דלא שיילי מיניה מדפשיטא ליה לתלמודא דלא שיילי מיניה אלמא דהו"ל ממון הרבה דלא הוו צריכין למישאל מיניה דרבא וא"כ מאי פריך אביי אלא בע"כ דאפי' יש להם ממון הרבה נמי אין פוסקין ולפ"ז נראה דלמאי דקאמר רבה אנא לאחשובינהו קא עבידנא איכא למימר דדוקא בדיש להם ממון הרבה דומיא דבי מר מריון הא לאו הכי אין פוסקין אפי' נתכוונו לאחשובינהו אף ע"פ שהן בכלל עשירים אם אין להם עושר מופלג ודברי הרמב"ם ורבינו משמע נמי דכדי לשום להם שם אין פוסקין אלא א"כ יש להם ממון הרבה כדפרישית מיהו בסמ"ג לא כתב אע"פ שיש להם ממון הרבה ולפי דעתו כדי לשום להם שם פוסקין אפי' אין להם ממון הרבה כיון שהם בכלל עשירים וצ"ע . והרב בהגהת ש"ע כתב כתשובת הר"י מינ"ץ דבצדקה שיש לה קצבה פוסקין על היתומים ולפע"ד נראה דאין כך הלכה כדפרישית ואפשר שגם הר"י מינ"ץ לא כתב זה אלא לסניף בעלמא דעיקר יסוד פסקו הוא לפי דגנאי הוא ליתומים שקרוביהם יחזרו על הפתחים או יטלו מקופה של צדקה ולכך פסק שהאפוטרופסים יתנו מנכסיהם הקצבה שנתן אביהם לקרוביהם דטעם זה עדיף טפי מטעמא דרבה דרמא צדקה לאחשובינהו וטעם זה אמת א"נ לסניפין ולחלק בין צדקה שיש לה קצבה לאין לה קצבה דפשיטא דכל צדקה לית לה קצבה דכל שעתא קיימו עניים כ"ל : **גבאי** צדקה אין מקבלין מן הנשים וכו' בסוף ב"ק רבינא איקלע לבי מחוזא אתי נשי דבי מחוזא רמו קמיה כבלי ושירי פי' שרשראות ומידי זהב קבל

דרכי משה

רמז (א) כתב הרשב"א בתשובה סימן תקפ"א מי שהקדיש דבר לצדקה ורוצה לכתוב שמו על דבר שהקדיש להיות לו לזכרון תמיד אין מוחין בידו ואדרבה ראוי לעשות כן וזו מדת חכמים ומנהג ותיקין ליתן שכר לעושי המצוה עכ"ל :

רמח (א) וכ"כ שם המרדכי דף תקמ"ח ע"א ודף תקמ"ה ע"ג וכ"כ המרדכי פרק השותפין דף רמ"ה ע"ד אמנם כתבו בשם הר"ר שמעיה טעם שאין כופין על הצדקה אפילו למצוה רבה פי' פדיון שבויים וריב"א פי' הא דאמרינן כל שמתן שכרה בצדה לא היו ב"ד של מטה כופין עליה היינו שאין מכין עליה מכת מרדות עד שתצא נפשו אבל מ"מ מהירין עליהן וכופין אותו ליתן אלא שאין ב"ד נענשים עליהם אם לא כפאוהו וכן הוא בהג"ה דף ר"ס ע"ג ומהרי"ק שורש קמ"ח כתב כדברי ריב"א : (ב) וע"ל סימן רנ"ט תשובת הרשב"א באחד שכובש בצדקה אם הגבאים יכולין לכופו ולהוציא מידו עוד כתב במרדכי פ' השותפין דף רמ"ג ע"ג פסק ר"א דבני העיר כופין זה את זה להכניס אורחים ולחלק להם צדקה אפילו אם היא עיר חדשה דאכתי לא נהוג בה מידי דכופין זה את זה לתת בתוך הכיס עכ"ל . כתב ר"י בתא"ו נתיב י"ט ח"א מי שאוסר הנאתו על העניים נוטלין ממנו צדקה ונותנים לעניים ואם אמר לעניים אלו יתנו לעניים אחרים עכ"ל : (ג) בתשובת מהר"י מינץ סימן א' אשר שאלת אפוטרופוס של יתומים ויש ליתומים קרובים עניים והיה להן לאותן עניים קצבה ידוע מידי שנה בשנה מאבי יתומים אם האפוטרופסים רשאין לתת הקצבה מנכסי היתומים נ"ל שרשאין דרש"י פי' טעם דאין פוסקין עליהם צדקה משום דהוא דבר שאין לו קצבה דחיישינן שמא יאכלו נכסיהן ואם כן בדבר זה שיש כאן קצבה שאני אף ע"ג דתניא תורמין ומעשרין להאכיל אבל לא להניח היינו טעמא משום דהואיל ואינו מפריש תרומתן אלא להניח יכול להמתין עד שיגדלו והם עצמן יפרשו אבל כאן לא אפשר להמתין דקרובים ימותו ברעב או צריכין להחזיר על הפתחים והוי ליתומים גנאי ופגם בדבר אף ע"ג דקטנים הם וכייפינן להו וע"ש : (ד) כתוב בת"ה סימן רפ"ב קהל עשו תקנות ותקנו כל מי שיעבור יתן קנס לצדקה ועברה אשה אחת על התקנה ואין לה כלום חוץ משל בעלה חייב לשלם בעדה דנראה דהקנס

פרישה

סי' רמח (א) אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן כו' דין זה סוף פ"ק דגיטין ד' ז' ריש ע"ב וז"ל אמר מר אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה ושוב אין מראין לו סימני עניות מעתה ומ"ש ומי שאינו רוצה ליתן כו' ב"ד כופין אותו לא קאי אעני ועיין בדרישה : (ב) ב"ד כופין אותו עד שיתן מה שאמדוהו כו' וכתבו התוס' וא"ת היאך כופין והלא מתן שכרה כתוב בצדה דכתיב למען יברכך וי"ל דשאני צדקה דאיכא תרי לאוי לא תאמץ ולא תקפוץ דדוקא מ"ע שאין בה לאו אם מתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזקין לו : (ג) אפילו בערבי שבתות שיש פתחון פה לבעל הבית לומר טרוד אני : (ד) ואם פוסקין עליהן לכבודן כו' ל ועד"ר : (ה) אבל אם מיחה לאלתר לכאורה נראה דר"ל מיד אחר ששמע אע"פ שאינו מיד אחר שהשכירה אם שתק כששמעה אף שלא היתה השמיעה ביום שכירתה המלמד מ"מ נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו עד יום שמיעתו דאמרינן אגלאי מילתא למפרע דניחא ליה במעשה אשתו ובשכירתה : (ו) ועבד שאוכל עם רבו אפשר דנקט גבי עבד עם רבו דמסתמא אוכל העבד עם הרב משא"כ

דרישה

סי' רמח [א] ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן כו' ומי שאינו רוצה ליתן ב"ד כופין אותו כו' זה לא קאי אעני שהרי לקמן ס"ס רנ"ג כתב רמ"ע עני שנתן פרוטה להצדקה מקבלין אותו ממנו ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' מ"ע וסוף מתוספתא פ"ק דפיאה ובאמת שהם בפיאה ובמיימוני כתב וז"ל עני שנותן פרוטה לתמחוי או לקופה מקבלין כו' והיה נראה לכאורה לחלק שתמחוי וקופה שנגבין בכל שבוע ובכל יום לזה אין ב"ד כופין אבל ליתן דבר לצדקה בכל שנה וע"ד שכתב לקמן בסמוך לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל בכל שנה ויליף לה מקרא לזה כופין גם לעני אלא שא"כ לא הו"ל לרבינו לכתוב לקמן סתמא דאם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן אלא ודאי ס"ל דאין הב"ד מחייבין אותו כלל אלא שמעצמו חייב ליתן לפחות אותו שליש השקל אלא שאכתי קשה שכאן כתב עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו וא"כ פשיטא דמקבלין ממנו שהרי הוא חייב אפילו ליתן וא"כ מה בא לאשמעי' בהאי דלקמן סימן רנ"ג דמקבלין ממנו ולפי מ"ש לחלק בין צדקה לקופה ותמחוי א"ש (ואפשר דלקמן לא בא לאשמעינן רק הדיוק דאין מחייבין אותו ליתן אם לא נתן עכ"ר) ומיהו י"ל קצת דמ"ש לקמן דמקבלין ממנו ה"ק דהגבאי יקבל הצדקה ממנו ולא יחזור ויתן לו מיד דהו"א דאע"ג שהוא חייב ליתן להצדקה כמ"ש כאן מ"מ תיכף שבא ליד הגבאי יחזור הגבאי ויתן לו מה שקבל ממנו דהו"א בלא"ה הוא נותן לו צדקה והו"ק : [ב] ואם פוסקין עליהן לכבודן כו' והצדקה שיש לה קצבה כגון שהיה להם קרובים עניים והיה להם קצבה מאביהן כל שנה ושנה ואין להם לאכול רק זו או יחזרו על הפתחים והיה גנאי ליתומים האפוטרופוס שלהן נותן מנכסיהן הקצבה לקרוביהן רמ"א עיין בתשובת ר"י מינץ שכ"כ בתשובותיו סי' א' : [ג] מן הנשים כו' בת"ה סימן רפ"ב כתוב קהל שעשו ביניהם תקנות בקנסות ועברה אשה על התקנה בעלה חייב לשלם הקנס כל לבסוף :

חדושי הגהות

רמח א ויורדין לנכסיו בפניו כ"ה ברמב"ם ובש"ע וכצ"ל גם בטור (ב"ח) :

נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים (ז) אדם שוע (פירוש נדיב לב) שנותן צדקה יותר מהראוי לו (ח) או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה (ט) והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד ליפרע ממנו שנא' (י) ופקדתי על כל לוחציו ואמרו חכמים אלו גבאי צדקה :

רמט

שיעור (א) נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים אם אין ידו משגת לכל צורך העניים יתן כפי השגת ידו כמה הוא יתן (ב) עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר ואחד מי' מדה בינונית פחות מכן עין רעה וקאמר בירושלמי שנה ראשונה חומש מהקרן מכאן ואילך (ג) חומש מהריוח בכל שנה לעולם לא ימנע אדם את עצמו פחות (ד) משלישית השקל לשנה והוא שתות אוקיא של כסף ואם נתן פחות מזה לא קיים מצות צדקה כלל וכאשר יתננה יתן אותה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תנחומים ונחמות ואם נותנה בפנים זעומות ורעות מפסיד את זכותו שאל לו העני ואין לו מה יתן לו לא יגער בו ויגביה עליו קולו אלא יפייסנו בדברים ויראה לו לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת ואם אין בידו ליתן לו (ה) ויכול לעשות לאחרים שיתנו לו (ו) שכרו [א] גדול כשכר הנותן ויתננה לו בסתר כדי שלא יתבייש (ז) ואם איפשר להגיע לידו בענין שלא ידע ממי קבלה אין טוב ממנו וכתב הרמב"ם בנתינה ח' מעלות וז"ל ח' מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל המך (ח) [א] ונותן לו המתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי

קבל מינייהו דהני לבני מחוזא דבר מועט ניכהו ופירש"י רבינא גבאי לדקה היה וברייתא שם בדין לוקחין מן הנשים כלי צמר וכו' מאנה עבדים ותינוקות לנשים ולכן בדין גבאי לדקה כתב הרמב"ם והסמ"ג שגם מן העבדים והתינוקות אין מקבלין אלא דבר מועט וכו' ותימה על רבי' שהשוה עבדים לנשים ולא הזכיר גם התינוקת אולי הסופר השמיטו : נותן פרוסה לעני כו' כצ"ל וכן הוא בספרי הרמב"ם :

רמט שיעור נתינתה וכו' הא דחומש הוי מצוה נפקא לן בפרק נערה שנתפתתה [דף נ'] מדכתיב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך שני עישורין במשמע ובתרא כקמא מדכתיב עשר אעשרנו ולא כתיב עשר אעשר לך אלא אעשרנו לקמא כלומר מעשר שני יהא כראשון דהיינו חומש אבל טפי מחומש לא יתן שמא ירד מנכסיו ויפיל עצמו על הצבור ואמרינן בפ' מציאת האשה [סוף דף ס"ז] ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לית לן בה וכדעבד מר עוקבא דבשעת מיתה בזבזיה לפלגא דממוניה ואיכא לתמוה למה לא כתב רבינו דין זה דלאחר מיתה יכול לבזבז אפי' יותר מחומש שהרי הרא"ש כתב כך בפסקיו פרק נערה שנתפתתה ונראה דרבינו כמסך אחר דברי הרמב"ם בהלכות מ"ע שהשמיטו גם כן ואפשר דטעמו כן דאין שיעור לדבר שהרי מר עוקבא בזבז לפלגא דנכסיה וליכא למילף מיניה כמי דפלגא שרי טפי לא דדילמא אפי' טפי נמי אלא דכיון דאיהו הוה מבזבז בחיין חומש בנכסיו לכך לא היה מבזבז במותו כי אם פלגא ותו לא אבל אחר דאינו מבזבז בחיין חומש מנכסיו יש לו לבזבז אפילו טפי מפלגא אי נמי איכא למימר איפכא דוקא מר עוקבא שהיה יודע דמניח לזרעו ברכה אחריו עושר רב אבל אחר אין לו לבזבז פלגא ולגרום ליורשיו שירדו מנכסיהם ולפיכך לא כתבו דין בזבז לאחר מיתה אלא כל אחד יעשה לפי עושרו ולפי מעמד יורשיו : ומ"ש וקאמר בירושלמי וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בפ' נערה שנתפתתה :

ומ"ש לעולם לא ימנע וכו' מימרא דרב אסי בפ"ק דבתרא [דף ט'] מדכתיב והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ולישנא דלעולם ה"פ אף ע"פ דהאי קרא גבי בית אלהינו כתיב דהיינו בדק הבית ועכשיו הבית חרב אפ"ה לעולם אף שלא בפני הבית אל ימנע וכו' והתוס' כתבו דלדקה ילפינן לה במכ"ש מבדק הבית אי נמי ה"ק לעולם אפי' דחיקא ליה שעתא והכי משמע מלשון הרמב"ם דכתב ולעולם לא ימנע וכו' וכל הנותן פחות מזה לא קיים מצוה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה וכו' עכ"ל :

וכאשר יתננה וכו' הוא לשון הרמב"ם בפרק עשירי ועוד הוסיף דברי כבושים בדבר זה ע"ש : ומ"ש שכרו גדול כשכר הנותן תימה הלא בפ"ק

אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות ואף ע"ג דלא משמע מהכא שיהא מצוה לבזבז חומש דלא קאמר אלא שאם בא לבזבז אל יבזבז יותר מכן מהירושלמי דריש פיאה נראה שהוא מצוה וגם מתלמודא דידן יש לדקדק דמצוה מן המובחר לבזבז חומש דמייתי להא דתקנת אושא מדכתיב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך כלומר תרין עישורי דהיינו חומש : ומ"ש וא' מי' מדה בינונית פחות מכאן עין רעה ג"ז מדברי הרמב"ם בפ' הנזכר . וקאמר בירושלמי שנה ראשונה חומש מהקרן מכאן ואילך חומש מהריוח בכל שנה בריש מסכת פיאה אהא דתנן אלו דברים שאין להם שיעור וכו' וגמילות חסדים הדא דתימא בגופו אבל בממונו יש לה שיעור ר' גמליאל בר אוניא בעא קומי ר' מנא מה חומש בכל שנה לחמש שנים הוא מפסיד כולו א"ל בתחלה לקרן מכאן ואילך לשכר . וכתבוהו התוס' והרא"ש בפרק נערה שנתפתתה . ודע דבפרק מציאת האשה [סז :] אמרינן דהא דאל יבזבז יותר מחומש היינו מחיים שמא ירד מנכסיו אבל בשעת מיתה יכול לבזבז כל מה שירצה כדעבד מר עוקבא שבשעת מיתתו בזבזיה לפלגא דממוניה :

לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל לשנה וכו' מימרא דרב אסי בפ"ק דבבא בתרא [דף ט .] ומייתי לה מקרא : וכאשר יתננה יתן אותה בסבר פנים יפות וכו' ומתאונן עם העני בצערו וכו' כל זה מדברי הרמב"ם בפ"י מה' מתנות עניים וכל זה כלמד מדגרסינן בפ"ק דב"ב (שם :) אמר ר' יצחק הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות ומייתי לה מקראי : וכתב סמ"ג הנותן צדקה לעניים בסבר פנים רעות אבד זכותו אפי' נתן לו הרבה ועבר על לא ירע לבבך בתתך לו (א) : ומ"ש ואם אין בידו ליתן לו ויכול לעשות לאחרים שיתנו לו שכרו גדול וכו' (שם) אר"א גדול המעשה יותר מן העושה : ומ"ש ויתננה לו בסתר כדי שלא יתבייש בפ"ק דחגיגה (ה .) ר' ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא א"ל מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתיה ומ"ש ואם אפשר להגיע לידו בענין שלא ידע ממי קבלה אין טוב ממנו הכי משמע מעובדא דמר עוקבא דפרק מציאת האשה [סז :] :

וכתב הרמב"ם בנתינה ח' מעלות וז"ל ח' מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו וכו' בפ"י מהלכות מתנות עניים : ומ"ש מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל המך וכו' סמ"ג הארוך לבאר חיוב מצוה זו מן התורה וכתב ג"כ שמצוה זו מעלה גדולה שבכולה והטעם הוא מפני שאין העני מתבייש כלל שהרי אינו נוטל ממון משום אדם אלא דרך הלואה או שותפות או מלאכה ואפי' נותן לו מתנה נמי כיון סעדיין

של אוהבו וכו' תוספתא פרק הגזל כתבה המרדכי פרק קמא דב"ב . וכתב א"ז"כ ברייתא ב דבן עזאי מצאתי אורחים הנכנסים אצל ב"ה אינם רשאים ליתן לבן ב"ה ולא לעבדו ולא לשלוחו אא"כ נטלו רשות מב"ה עכ"ל וצ"ל דאינה ענין לתוספתא דבסמוך דההיא דבן עזאי לא משום חשש גזל הוא אלא משום דחיישינן שמא אין בידו ד"א להאכילם ג והההיא דאיתא בפרק גיד הנשה [צד .] על דבר כזה נהרגו ג' נפשות :

אדם שוע שנותן צדקה יותר מן הראוי לו או שמיצר לעצמו וכו' עד סוף הסימן הם דברי הרמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניים והוא מדאמרינן בפ"ק דב"ב ופקדתי על כל לוחציו אפי' על גבאי צדקה ואוקימנא לה דוקא כדלא אמיד : כתב הרמב"ם בסוף הלכות איסורי מזבח הרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו הרי נאמר בתורה (בראשית ד') והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו וה"ה בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישובו האכיל לרעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלחנו כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר (ויקרא ג') כל חלב לה' עכ"ל :

רמט שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים וכו' יתבאר בסימן ר"נ שצריך לתת לעניים כל צרכם והיינו ודאי אם ידו משגת שאם אינה משגת אינו חייב לתת להם כל מחוסרו :

ובמה הוא נותן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר כן כתב הרמב"ם בפ"ז מה' מתנו' עניים ובפ' נערה שנתפתתה [נ .] א"ר אלעא באושא התקינו המבזבז

דרכי משה

והקונה בא לכפרת שעברה התקנה ודמי להא דאמרינן פ' המקבל (קד .) דבעל מביא קרבנות שאשתו חייבת בהן כגון חטאתה ואשמה אבל לא נדרים ונדבות ולדברי התוספות אף נתחייבה בהן קודם שנשאה וכ"פ המרדכי והגהות אשיר"י אבל רש"י פי' דוקא שנתחייבה בהן לאחר שנשאה וצ"ע אי הנדון דומה לראיה עכ"ל :

רמט (א) ע"ל סימן רס"ז דאין להתפאר בנתינתה וע"ל סימן ר"נ דאסור להשיב העני ריקם :

דרישה

שעברה התקנה ודמי להא דאמרינן בפרק המקבל דהבעל מביא הקרבנות שאשתו חייבת בהן כגון חטאות ואשמות אבל לא נדר ונדבה כו' וכ"כ רמ"א בת"ע סי' נ"ח ס"ד עכ"ם :

סי' רמח [ס] ונותן לו המתנה ר"ל המתנה שרוצה ליתן יתננו לו בדרך זה שיפרש דהיינו או שנותן לו בדרך הלואה או בדרך שותפות והוא לא יבוש משא"כ אילו נתנו

פרישה

משא"כ הלא דיש בנים שאינן סומכין על שלחן אביהן : (ז) אדם שוע ר"ל נדיב לב כמ"ש בישעיה סימן ל"ב ולכילי לא יאמר שוע וכן פי' לא נכר שוע לפני דל נדיב. וקאמר שם שנותן צדקה יותר מיכלתו מכח נדיבתו או מכח שלא יבוייש אסור ליקח ממנו : (ח) או שמיצר לעצמו שנותן ר"ל שאין ידו משגת ליתן אפילו דבר מועט : (ט) והגבאי שמכלימו ושואל כו' ק' כיון שנותן מעצמו למאי מכלימו וי"ל דס"ק איש כזה שנותן יותר מהראוי כשמואל ממנו אסור לילך לכתחילה אצלו לפתחו דמפני בושה יצטרך ליתן יותר. וי"מ אף אחר שנדב ליתן כך וכך אסור לגבאי לילך אצלו ולתובעו שיתנו דמחמת נדיבתו נדב יותר ממה שבידו ליתן ויתן כשיהיה לו ולא יתבענו שגבאי לשכלימו ליתנו אבל פי' זה הוא דוחק : (י) ופקדתי על כל לוחציו אפי' על גבאי צדקה והיכא דלא אמיד גמרא פ"ק דב"ב) :

סי' רמט (א) שיעור נתינת כו' והא דתנן אלו דברים שאין להם שיעור כו' וגמילות חסדים היינו בגופו אבל בממונו יש לו שיעור ירושלמי אבל דוחק לומר שהשמיעה מיירי בפירות שידו משגת דקאמר גם כאן בממון דיתן כפי צורך העניים והיינו אין לו שיעור דהמשנה מסתמא מרובה דעלמא קמיירי וק"ל : (ב) עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר ואילך מדכתיב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך תרי עשורין דהיינו חומש ר"ל כשמטיל שני חלקים מי' חלקים היינו חומש אבל שתם שני עשירות אינו חומש שהרי כשמטיל ראשונה חלק העשירי וישארו ט' חלקים וכשמטיל עוד ט' חלקים לעשרה ונוטל חלק העשירי אין חלק אותו סי' כשוה עם חלק סי' הראשון אלא פחות ממנו וק"ל ומכאן תקנו באושא המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אבל בשעת מיתה יכול לבזבז כל מה שירצה : (ג) חומש מהריוח בכל שנה וצ"ל כה' שנים מפסיד כולו כ"כ בירושלמי וטעם זה אינו דהא ככל לומר דבכל שנה ושנה יתן החמישית שיש לו ונמצא אם ימעט קרנו ויתמעט לפי ערך ג"כ החומש ולעולם ישארו גרעונו חלקים בידו והחומש יתן לצדקה שלא ס"ק כמה שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מהחומש עכ"פ לאו בכל ענין אמרו לסלוק ממנו לט' חלקים וליתן בכל שנה חומש וחמש למ"ש עשר אעשרנו לך וכמ"ש דע"כ יכלה קרנו וכיון דלא בכל ענין אמרו מפרשינן לשנה דיתן חומש בכל שנה מפרווחים קאמר דכן יעשה בכל שנה בחומש וה"ה במעשר דומה למעשר דגן שמעשר פירות שמתגדל בכל שנה וגם שם היה חומש דהרי כל מה שיש צריך ליתן מעשר ראשון ומעשר עני אלא שמה היה נותנין מעשר עני ממה שנשאר בידו ממעשר הראשון : (ד) משלישית השקל לשנה כמ"ש והעמדנו עלינו וגו' שלישית השקל וגומר פרשה ר' : (ה) ויכול לעשות לאחרים ר"ל לכוף לאחרים (וצריך לנקוד האי לעשות בשב"א תחת הלמ"ד ופתח תחת העין : מפסיד את זכותו כו' ועובר על לא ירע לבבך עכ"ם) : (ו) שכרו גדול כשכר הנותן והסמ"ג והגהמ"ע ס"ל לאשר גדול המעשה יותר מהעושה והכא קאמר שהן שוין י"ל דה"ק שכרו של המעשה גדול כשכר הנותן מדעתו בלא כפייה והא דאמרינן בגמרא שכרו יותר מן העושה ר"ל מעושה שאינו נותן מדעתו אלא בכפייה שאין שכרו לאותו נותן כאילו נותן בלא כפייה וק"ל אבל בש"ע גרס משכר העושה כלשון הגמ' : (ז) ואם אפשר להגיע לידו בענין שלא ידע ממי קבלה אין טוב ממנו נראה דר"ל דגם הוא שנותן לא ידע מי יקבל ממנו ודוגמת לשכת חשאים דקא חשיב בסמוך למעלה ראשונה מהצדקה כי אם בשביל לפני זה במעלת שתומך יד ישראל במתנה או הלואה כו' שותפות אין זה בכלל צדקה ומש"כ כתב רבינו שפיר אבל אחד שאם אינו יודע מי יקבל ממנו וגם העני אינו יודע ממי קיבל אם אינו לפסוקי אם יגלה רבינו שנותן יודע שלא שהעני שמקבל אינו יודע קמה שם איכא טוב ממנו וק"ק : (ויתננה לו בסתר כו' ר"ל שלא ידעו שאר בני אדם שקבל ממנו העני עכ"ם) : (ח) ונותן לו

חדושי הגהות

[ב] הנה עיקר ראיית מהרי"ק מדקאמר חולים תמושלין באשפה ובירושלמי שלפנינו סוף פאה וכן בס"פ ה' דשקלים ששם אמרו דברים אלו קצת בנוסחא אחרת ושם לא פריך רק ליכא בר נש דמלק אורייתא אבל חולין המוטלין באשפה לא נזכר כלל :

לחזק את ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך פחות מזה הנותן צדקה לעני (ט) ולא ידע למי יתן ולא ידע העני ממי מקבל שהרי זו מצוה לשמה (י) כגון לשכת חשאין שהיתה במקדש שהיו החסידים נותנים בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסים ממנו בחשאי (יא) וקרוב לזה הנותן לקופה של צדקה ולא יתן אדם לקופה אלא אם כן יודע (יב) שהממונה עליה נאמן חכם ויודע לנהוג בה כשורה פחות מזה שיודע הנותן למי נותן ולא ידע העני ממי לוקחה כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים וכזה ראוי לעשות ומעלה גדולה היא אם אין הממונין על הצדקה נוהגין כשורה הפחות מזה שיודע העני ממי נוטלו ולא ידע הנותן למי נותן כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהן (יג) ומשליכין אותו לאחוריהן ובאין העניים ונוטלין כדי שלא יהיה להם בושה פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל פחות מזה שיתן לו כראוי אחר שישאל פחות מזה שיתן פחות מהראוי לו בסבר פנים יפות פחות מזה שיתן לו בעצב גדולי החכמים היו נותנין פרוטה לעני קודם כל תפלה שנאמר אני בצדק אחזה פניך :

רנ במה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו כיצד אם הוא רעב וצריך לאכול יאכילהו אם הוא ערום וצריך לכסות יכסהו אין לו כלי בית קונה לו כלי בית ואפי' היה דרכו לרכוב סוס ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר והעני (א) קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו (ב) וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך תניא בספרי די מחסורו אשר יחסר לו (ג) למה נאמרו כולם ללמדך שהראוי ליתן לו פת נותנין לו פת עיסה נותנין לו עיסה מעה מעה הראוי ליתן לו פת חמה חמה צונן צונן להאכילו לתוך פיו מאכילו אין לו אשה ובא לישא משיאין לו אשה ושוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכלי תשמישיו ואח"כ משיאין לו. אשה שבאה לינשא משיאין (ד) ונותנין לה לפחות נ' זוז של כסף מדינה ואם יוכלו על יותר יתנו לה לפי

בית יוסף

שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנות זה לזה ובפ' במה אשה (סג.) א"ר אבא אמר ר"ל גדול המלוה יותר מן העושה צדקה ומטיל לכיס יותר מכולם ופירש"י לפי שאין העני בוש בדבר מטיל לכיס מעות ומלאי להשתכר בהם למחצית שכר והטעם שמטיל לכיס יותר מכולם מפני שהמלוה מעות לחבירו בלא ריוח הלוה בוש שהוא נהנה מחבירו בדבר שאין חבירו נהנה כלל אבל במטיל מלאי אינו בוש כלל מאחר שנהנים שניהם והרמב"ם לא חשש לעשות מטיל בכיס מעלה בפני עצמה אלא עירבה עם מלוה ועשה תשתיהן מעלה אחת. ומ"ש פחות מזה שיתן צדקה לעני ולא ידע למי יתן ולא ידע העני ממי מקבל בפ"ק דב"ב (י:) איזו היא צדקה שמצלת ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה ומפרש דהיינו נותן לכיס של צדקה. וסובר הרמב"ם דלשכת חשאים שהיה במקדש כדאיתא בפ' ה' דשקלים ותני בתוספתא שכשם שהיתה במקדש כך היתה בכל עיר ועיר עדיף מנותן לקופה של צדקה משום דבלשכת חשאים לא היה שום אדם מרגיש במי שהיה נותן בה אבל בארנקי של צדקה כיון שהגבאי מרגיש בנותן לא עדיף כולי האי ומ"מ קרוב לו הוא. ומ"ש לא יתן אדם לקופה אא"כ יודע שהממונה עליה נאמן חכם וכולי בפ"ק דב"ב (י:) ראב"ר אומר לא יתן אדם פרוטה לכיס של צדקה אלא א"כ ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון וכתבו התוס' פי' נאמן כמותו אבל צדיק כמותו לא דהא גבאים שבימי האמוראים לא היו צדיקים כמותו. ומדברי הרמב"ם נראה שצריך שיהיה חכם שכתב בסוף הל' מתנות עניים ולא יתן לתוך קופה של צדקה אלא א"כ יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע להנהיג כשורה כר' חנינא בן תרדיון וגם רבינו כתב כאן שיהיה חכם ויודע לנהוג כשורה ובסימן רנ"ו כתב לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אלא א"כ ת"ח ממונה עליה. ובזמן הזה לא נהגו להקפיד בכך ואיפשר שהטעם מפני שהם סוברים דחכם לא שצריך שיהיה חכם בחכמת התורה אלא שיהיה חכם בהנהגת הגבאות :

ומ"ש פחות מזה שיודע הנותן למי נותן ולא ידע העני ממי לוקח כגון גדולי החכמים וכו' עובדא דמר עוקבא בפרק מציאת האשה [דף סז:]: ומ"ש ומעלה גדולה היא אם אין הממונים על הצדקה נוהגים כשורה בפ"ק דב"ב [י:] אהא דאי זו היא צדקה שמצלת ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה אמרינן נותנה ואינו יודע למי נותנה לאפוקי מדמר עוקבא נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה לאפוקי מדרבי אבא ואלא היכי לעביד ליתב לארנקי של צדקה ומוקי לה דהיינו דוקא בדממני עלה כר"ח בן תרדיון: ומ"ש פחות מזה שיודע העני ממי נוטל ולא ידע הנותן למי נותן כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם וכו' בפ' מציאת האשה [סז:] ר' אבא היה צייר זוזי בסודריה ושדי לאחוריה וממציא נפשיה ביני עניים ומצלי עיניה מרמאי ופי' רש"י ומצלי עיניה מטה עיניו כלפי אחוריו לראות שלא יבא רמאי שעושה עצמו עני ויטירס. ומשמע להרמב"ם דהיא דמר עוקבא עדיפא מדר' אבא משום דבדרבי אבא העני מתבייש קצת שהרי הוא מתיר הסדין בידו ונוטל המעות משא"כ בההיא דמר עוקבא. ומ"ש פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל וכו' עד שיתן לו בעצב פשוט הוא ומ"ש גדולי החכמים היו נותנים פרוטה לעני קודם כל תפלה וכו' בפ"ק דב"ב [י.] ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך כתב מהרי"ק בשורש קכ"ג על מעות צדקה שהיו ביד גבאי אמר אי לדידי לייט ישיא מאותן מעות בתולות עניות מאחר שמתחילה נתנו המעות אדעתא דצדקה ופשיטא דאין לך צדקה גדולה מזו ובשורש קכ"ח כתב שמתוך מ"ש התשב"ץ בשם הר"ש מתוך הירושלמי דזרעים יש להוכיח דמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה דגרסי' שם ב אחוי לרב תרעא דבי כנישתא וכו' וכי לית תמן בר נש למילף אורייתא או חולין המוטלים באשפה וקרא עליו וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות מכאן אומר הר"ש שטוב ליתן צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים מליתן לב"ה עכ"ל מדקאמר בירושלמי חולים המוטלים לאשפה וכן הר"ש אומר חולים עניים ולא קאמר עניים סתם משמע דאם לא היו חולים כ"א עניים דטוב יותר ליתן לב"ה (ג) :

רנ במה נותנין לעני די מחסורו וכו' כיצד אם הוא רעב וכו' ואפילו היה דרכו לרכוב סוס ועבד לרוץ לפניו וכו' ברייתא בפרק מציאת האשה [דף סז:]: תניא בספרי די מחסורו וכו' למה נאמרו כולם כלומר די מחסורו וכפל אשר יחסר והדר כתב לו ללמדך שהראוי ליתן לו פת וכו' וז"ל סמ"ג תניא בספרי ובתוס' דפלה די מחסורו אשר יחסר לו למה נאמרו כולם ללמדך הראוי לתת לו פת חמין מנה מנה מנה להאכילו לתוך פיו מאכילו ובספרים שלפנינו גורס הראוי ליתן לו פת יתן לו פת ליתן לו עיסה יתן לו עיסה מעה יתן לו מעה עכ"ל: אין לו אשה ובא לישא משיאין לו אשה ושוכרין לו בית וכו' ברייתא בפ' מציאת האשה [סז:]: אשה שבאת לינשא וכו' משנה (שם) כשמשיאין את היתומה לא יפחתו לה מנ' זוז ואם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה ומפרש בגמרא דהני נ' זוז הם מכסף מדינה וכתב הר"ן איפשר דנ' זוז טתנין לה אפילו אין בכיס שמחייבין את הגבאים ללוות דאי בישנן בכיס דוקא מאי

בית חדש

בפ"ק דבתרא [דף ט'] א"ר א' גדולה המעשה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום ואולי ט"ס הוא וצ"ל משכר הנותן וכן הוא לשון הרמב"ם שם :

רנ במה נותנים וכו' עד ועבד לרוץ לפניו ברייתא פ' מציאת האשה [דף סו] תניא בספרי וכו' פי' למה חזר ואמר אשר יחסר והדר כתב לו ללמדך שהראוי ליתן לו פת נותנין לו פת וזהו די מחסורו ואם ראוי ליתן לו עיסה אין נותנין לו פת אלא עיסה וזהו אשר יחסר ואם אין מקובל לו פת ועיסה אלא מבקש מעה כי רצונו לקנות לו מזון כאשר חפץ יותר נותנין לו מעה וזהו לו ד"א פת חמה חמה וזהו די מחסורו צונן צונן וזהו אשר יחסר להאכילו לתוך פיו מאכילו וזהו לו: אין לו אשה וכו' בברייתא הנזכרת פרק מציאת האשה: אשה שבאת לינשא וכו' משנה שם :

ודעני

דרכי משה

(ג) כ' מהרי"ל הל' ר"ה דאותן בני אדם הנוהגים מעשר שלהם לצרות ב"ח שלא כדין הם עושים דהמעשר שייך ליהנות בו עניים וכ"ס פ"ב דביצה דף כ' ע"א :

פרישה

המתנה או הלואה כו' עיין בדרישה: (ט) ולא ידע למי נותן כו' כו"ל:
(י) כגון לשכת חשאים דוגמת מתן בסתר שלנו בב"ה. מיהו אינו דומה ממש למתן בסתר שלנו דאף שנקרא מתן בסתר ואין יודעין כמה נותן שם אבל מ"מ הנתינה הוא לעין כל כשנכנסין בב"ה ברבים הוא מטיל שם ויש שאינו מטיל שם אלא פרוטה והרואה יחשב שהטיל שם גדול משא"כ בלשכת חשאים דמקדש שהטילו שם בחשאי בלי ראיית שום עין והגבאי שבא אח"כ וחילק מה שבלישכה לא היה יודע מי נתן לשם והיה מפרנס מהן עניים הגונים ולא היה להן גנאי כשלוקחין מיד הגבאי שאילו ידעו מי נתן הממון לשם: (יא) וקרוב לזה הנותן לקופה של צדקה אבל כיון שהגבאי יודע מי הנותן לא עדיף כלשכת חשאים ב"י: (יב) שהממונה עליה נאמן חכם בסימן רנ"ו כתב רבינו ת"ח וז"ל ב"י והאידנא בזמן הזה לא נהגו להקפיד בכך ואפשר שהם מפרשים חכם שיהיה חכם בהנהגות הגבאות ולא שצריך שיהיה ת"ח: (יג) ומשליכין אותו לאחוריהם כו' רבי אבא עשה כן ושם בגמרא פרק מציאת האשה דהוי ממצי נפשיה בין עניים ומצלי עיניה מארמאי ופירש"י שהיה מטה עיניו לאחוריו שלא יבא העכו"ם וילקח (ובב"י בשם רש"י שלא יבא רמאי שיעשה עצמו עני וילקח עכ"ה): (יד) פחות מזה שיתן לו בעצב וז"ל מ"ז עוד מעלה שנותן בעצב (כראוי או שנתן בעצב) פחות מהראוי עכ"ל:

סי' רנ (א) קונין לו סוס לרכוב עליו בגמרא דכתובות פרק מציאת האשה שהלל הזקן שכיר לו סוס לק"מ (למה כתב רבינו קונין ולא הול"ל רק השכיר ומתרץ עכ"ה) הם כתבתי בסמוך שאין חיוב זה כ"א אגבאי שיש לו כיס של הציבור והילל שהיה יחיד ומשלו שכר לו וק"ל: (ב) וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך ז"ל רמ"א ונראה דכל זה בגבאי צדקה או רבים ביחד אבל אין היחיד חייב ליתן לעני די מחסורו אלא כמו שנתבאר בסימן רמ"ט (ודוקא כשאינו מחזר על הפתחים כדלקמן) וכ"כ ב"י: (ג) למה נאמרו כולם כלומר די מחסורו וכפל אשר יחסר והדר כתב לו ב"י: (ד) ונותנין לה חמשים זוז של כסף מדינה דהוא שמינית מכסלע צורי

דרישה

רתם לו במתנה לסדיא כו"ל ולא כמ"ש הב"י וז"ל ואפילו נותן לו מתנה כמי כיון שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה ע"כ משמע שפירש המתנה שיתן לו מתנה וק"ל על פירושו אם כן הול"ל ונותן לו מתנה בלא ה"א ועוד דהו"ל להקדים שיתן לו דרך הלואה או שותפות דהוא עדיף טפי לכך היה נראה לבאורה פשוט כמו שפירשתי וכן הסמ"ג בחלק מ"ע סימן קס"ב כתב זה ולא הזכיר שם מתנה כ"א הלואה ושותפות כו' ע"ש אלא שאח"כ קשה שהרי כתב רבינו לקמן ס"ס רנ"ג וי"ל מי שצריך ליטול מהצדקה ואינו רוצה ליטול שמערימין ונותנין לו לשם מתנה דרך כבוד כאילו אינו מהצדקה ואמר כך כתב ואם אינו רוצה שמתנין לו דרך הלואה כו' הרי לפנינו דגם לשם נתינה מעליית היא גם ברמב"ם כתוב שם יתן לו מתנה ולא שהמתנה בה"א לכך נ"ל כמ"ש ב"י וסא דאקדמיה נתינה דרך מתנה קודם נתינה דרך הלואה ה"ט דאילו יאמר לו הרי אני מלוה אותך סך כך וכך אזי יהגיש העני שדרך צדקה רוצה ליתן לו דאל"כ מי בקש זה מידו שילוה לו משא"כ כשיאמר לו מתנה מסובה דרך כבוד שזה דרך העולם אף לעשירים שא' נותן דורון לחבירו ולא יכלם העני בקבלתו ודוקא כשתובע כפני מהעשיר שילוה אזי מוטב שיתן לו דרך הלואה ממה שיתן לו דרך מתנה שאז יכלם בקבלת המתנה שאין זה דרך כבוד כיון שלא נתנו לו מעצמו אלא הוא תובע ממנו ויותר נראה לומר דרבינו לא נחית הסתא לאורויי איזה הוא טוב יותר מחבירו אלא ה"ק אם ההוא נותן לו בין שנותן לו דרך מתנה או הלואה או שותפות או ממציא לו מלאכה מאיזה אופן שעושה לו יעשה קודם שיעני לגמרי כדי לחזק את ידו שלא יצטרך כו' וזה עיקר כוונתו בזו המעלה וק"ל: אסור לאדם לומר סריני מניח ספר זה להקדש או ממון פלוני שאסרו על כל העולם אלא יאמר אני מתנדב לצדקה או לצרכי ציבור ואם אמר בלשון הקדש פותחין לו בלשון חרטה ואומרים לו: אילו היית יודע שבלשון זה נאסרים על כל העולם וטעונין גניזה היית אומר בלשון זה הרי הם הקדש וכשאומר לא מתירין לו מיד דקי"ל יש שאלה להקדש אפי' למפרע היכא שסבר נשנה וכ"ש להבא חזקא כה"ג סדעתו היה לבדק הבית שיכנס ממנו ובפה אמר להקדש ואסרו בהנאה צריך שאלה (וב"י בשם רמב"ן וסה"ת דבוה"ו סתם האומר להקדש כוונתו לבדק הבית ועיין במרדכי ריש פ"ק דפ"ז סוף ע"ג עכ"ה) אבל כסבור שהוא מפץ זה והקדישו ונמצא מפץ אחר הקדש טעות הוא ומ"מ שאלה בכה"ג א"י בפ"ק דע"ז: ח"ל רמ"א סימן רמ"ט ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לב"ה או שאר דבר רק יתנו לעניים (דמעשר שייך להנות עניים וכן משמע פ"ב דבילה דף כ' כ"כ במהרי"ל בהל' ר"ה עכ"ה) : אשר שאלת לקנות ספרים מן המעשר כך אני רגיל להורות לבני אדם כל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכיוצא בהן וכן לקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאילן לאחרים ללמוד בהן אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ע"כ מתשובת מהר"ר מנחם בסימן תנ"ס והעיקר לקמן סימן רנ"ט. כתב הרשב"א בתשובה שורת הדין שהצדקה נגבית לפי הממון אלא שאין מנהג כל המקומות שוות יש נגבית לפי הממון ויש לפי הנדבה והנותן לפי הברכה ראוי יותר לברכה : מהרי"ק שורש קכ"ג כתב גבאי שיש בידו מעות צדקה אי לדידי ליתא ויש לו אלמנה ליתן מעות לבתולות עניות ופשיטא דאין לך צדקה גדולה מזו ובשורש קכ"ח כתב דטוב ליתן ממעות צדקה לנערים ללמוד תורה ואם לבנין

חדושי הגהות

ב דברים אלו הם בפ"ט ממסכת דרך ארץ אלא שמפרק ג' (יהוא מתחיל בן עזאי אומר) ואילך קראו לו ברייתא דבן עזאי לפי שמצאו כן במחזור ויטרי שכ"ז הוא פ' בפ"ע ע' ברכות (כב.) ברש"י ד"ה הלכות ד"א ובעירובין (נג:) ובתוספות ד"ה משיירין וכו': ג לא הבנתי למה הוצרך הרב"י להביא מפרק ד תגשה הא התם במסכת ד"א בסמוך מיד הביא ג"פ מעשה זה שנהרגו ג' נפשות ע"ש :

רמט א גדול משכר הנותן כצ"ל שהרי אמרינן גדול המעשה יותר וכו' וכ"ה ברמב"ם (ב"ח) ועיין דרישה :

לפי כבודה ובעני המחזר על הפתחים כתב הרמב"ם אין נותנין לו מתנה מרובה אלא מתנה מועטת ואסור להחזיר העני השואל ריקם אפי' אין נותן לו אלא גרוגרת אחת שנאמר אל ישוב דך נכלם (ס) ולשון א"א הרא"ש ז"ל אין נותנין לו מן הקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת (ו) משמע דאגבאי צדקה קאי (ז) [א] ומסתברא כדברי הרמב"ם שעל כל אדם קאי דכיון שהוא מחזר אין האחד צריך ליתן די מחסורו עני העובר ממקום למקום (ח) אין פוחתין לו מככר שיש בו שני אוקיאות ואם לן נותנין לו מצע לישן עליה וכסת ליתן תחת מראשותיו (ט) ושמן וקטנית ואם שבת נותנין לו מזון ג' סעודות ושמן וקטנית ודג וירק ואם מכירין אותו נותנין לו כפי כבודו ואם ידו משגת ליתן לכל שואל אשריו ואם לאו יקדים למי שראוי להקדים כאשר יתבאר בע"ה:

כל

ובעני המחזר על הפתחים כ' הרמב"ם **וכו'** בפ"ק דבתרא [ט'] תנא אם היה מחזר על הפתחים אין נזקקין לו ההוא עניא דהוה מחזר על הפתחים דאתא לקמיה דר"פ לא מזדקיק ליה א"ל רב סמא בריה דרב ייבא לר"פ אי מר לא מזדקיק ליה איניש אחרינא לא מזדקיק ליה נימות א"ל והא תניא אם היה עני מחזר על הפתחים אין נזקקין לו א"ל אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת ופירש"י אין נזקקין לתת מעות מן הקופה אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך ולא אזדקיק ליה אפי' לפרנסה עכ"ל. פירוש לפירושו דמקמי הכי תניא דקופה מתחלקת מע"ש לע"ש דנותנין לכל אחד מעות לז' ימים כפי טפלים התלויין בו ותנא הכא דאם היה מחזר על הפתחים אין נזקקין לתת לו מעות מן הקופה לז' ימים אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך וההוא עניא דאתא לקמיה דרב פפא היה שואל מעות מן הקופה לתת לו לז' ימים כמו שנותנין לכל עני לפי טפולו ולא אזדקיק ליה אפילו לפרנסה כלומר שלא נתן לו כלום להיות לו סיוע לפרנסה קלא א"ל רב סמא אם כן ממך ילמדו שלא יזדקקו לו גם בשיחזור על הפתחים וימות א"ל והא תניא וכו' פירוש דכיון דהוא לא שאל אלא שיתנו לו מעות מן הקופה כמו לכל עני דינא הכי שאין נזקקין לו לתת לו מן הקופה א"ל אין נזקקין לו למתנה מרובה מן הקופה אבל נזקקין לו לתת לו מתנה מועטת שלא מן הקופה כדרך שנותנים למי שמחזר על הפתחים וחייב מר לתת מכיסך מתנה מועטת ולא ישוב ריקם כי אם מר לא יתן לו כלום ממך ילמדו הכל וימות ורב פפא עלה על דעתו שאינו מבקש ממנו כמי שמחזר על הפתחים אלא שיתנו לו מן הקופה מעות כמו לכל עני ולכן לא אזדקיק ליה ולפי פירש"י אין נזקקין ליתן לו כלום מן הקופה אפילו מתנה מועטת אלא כ"א יתן לו דבר מועט כמו שנותנים למי שמחזר על הפתחים גם אין צריך לפרש לרש"י דרב פפא גבאי הוה אבל התוס' לא ניחא להו לפרש דרב פפא הניחו לשוב ריקם דודאי נתן לו כדרך שנותנים למי שמחזר על הפתחים אלא שלא נזקק לו לתת לו מן הקופה וא"ל רב סמא אי מר לא אזדקיק ליה לתת לו מן הקופה כלום כ"ש שגם אחרים לא יתנו לו דסוברים דכיון דאין לו כדי סעודה עכשיו ואפי' הכי לא נתן לו הגבאי מן הקופה כלום ודאי רשע הוא וימנעו מליתן לו אף כשיחזור על הפתחים וימות ומסיק דאין נזקקין לו מן הקופה מתנה מרובה היינו כדי סעודה אבל דבר מועט יתנו לו מן הקופה כדי שידעו הכל שאינו רשע ומ"ש בתוס' בתחלת הדבור היינו כדי סעודה הוא ט"ס וצריך למוחקו לגמרי גם הרא"ש כתב כדברי התוספ' דאין נזקקין ליתן לו מן הקופה מתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת עכ"ל אלמא דמן הקופה נזקקין לו למתנה מיעטת דלא כפירש"י ורבינו הבין דברי הרמב"ם מדכתב דין זה בפ"ז ודין קופה כתב בפ"ט א"כ מוכן שמפרש דעל כל אדם קאי הך דאין נזקקין כלומר דאין נזקקין לו לתת די מחסורו אפילו היתה יד הנותן משגת כמ"ש בתחלת אותו פרק מ"ע ליתן צדקה לענייי ישראל כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת וכו' דמדבר לכל יחיד שיתן לפי מה שחסר העני ואם אין יד הנותן משגת לבדו יצטרף עם אחרים ונמשכו הדינין עד שכתב ועני המחזר על הפתחים וכו' דבעני כזה אפי' יד הנותן משגת אין נזקקין לו למתנה מרובה וכו' ועובדא דרב פפא א"ל לפרש דרב פפא גבאי היה אלא דהעני שאל ממנו שיתן לו מכיסו די מחסורו כי רב פפא עשיר היה כדאיתא פ' איזהו נשך [דף ס"ה] בפי' רש"י והעני שאל ממנו מתנה מרובה ולא אזדקיק ליה ומסיק דאין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת וכתב רבינו דמסתברא כדברי הרמב"ם וכן נראה לפע"ד עיקר כדברי רבינו שהבין דברי הרמב"ם על נכון ודלא כב"י שהשיג על רבינו והרב בהגהת ש"ע נמשך אחריו וליתא מיהו הפסק שפסקו התוס' והרא"ש דבמחזר על הפתחים אין הגבאי נותן לו מן הקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת מודה בה גם הרמב"ם ורבינו שדין אמת הוא אלא שס"ל דאף על כל אדם קאי דאפי' עשיר מופלג אין נזקקין לזה שמחזר על הפתחים למתנה מרובה אלא למתנה מועטת ולאפוקי שאר עניים דנזקקין להם אף למתנה מרובה אם יד הנותן משגת אבל גבאי צדקה אין לו ליתן מן הקופה אלא לפי טיפולו אפי' אינו מחזר על הפתחים ומן התימה על מ"ש ב"י ודבר תימה הוא מ"ש רבינו דצריך האחד ליתן לו די מחסורו דלמה לא יודיע צערו לרבים וכין כולם יתנו לו די מחסורו דהלא בריש סימן רמ"ע כתב רבינו שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים כו' וכן בסוף סימן זה כתב ואם ידו משגת ליתן לכל שואל די מחסורו אשריו וכו' אלמא דבידו משגת ליתן לכל שואל די מחסורו חייב ליתן לו כל מחסורו כאשר הוא שואל ממנו והם ג"כ דברי הרמב"ם בפ"ז שכתב מ"ע ליתן צדקה וכו' לפי מה שחסר העני אתה מצווה ליתן לו אם אין לו כסות וכו' ופרק מציאת האשה [ס"ז] ת"ר אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים א' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו פעם א' לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו ג' מילין ועוד כיון שהרמב"ם לא כתב דין קופה כ"א בפ"ט היאך נכין דבריו בפ"ז כשכתב ועני המחזר על הפתחים אין נזקקין לו למתנה מרובה וכו' שרצונו לומר אין נזקקין לו מן הקופה אלא בע"כ על כל אדם קאי וכל אדם כשידו משגת מצווה ליתן לעני שאינו מחזר על הפתחים לפי מה שחסר העני וכו' והכי נקטינן כהרמב"ם ורבינו: עני העובר ממקום וכו' פי' שאינו לן בלילה אלא אין פוחתין לו מככר וכו' שיערו לו חכמים ככר זו לבד סעודת היום והלילה והוא משנה בסוף פיאה ומ"ש ואם לן נותנין לו מצע שם לן נותנים לו פרנסת לינה ובפרק קמא דבתרא [דף ט'] ופרק כל כתבי [דף קי"ח] מאי פרנסת לינה אמר רב פפא פוריא ובי סדיא. ומ"ש ושמן וקטנית בתוספתא דסוף פיאה: ומ"ש ואם שבת וכו' משנה סוף פיאה: ומ"ש שמוסיפין לו בשבת דג וירק שם בתוספתא כ"כ ברמב"ם פ"ז: ומ"ש ואם מכירין אותו נותנים לו לפי כבודו כ"כ הרמב"ם לשם הכי משמע פרק מציאת האשה [דף ס"ז] תנו רבנן מעשה באנשי גליל העליון שלקחו

מאי אירא כמי כ' אפי' טובא כמי לפי כבודה ופלוגתא היא בירושלמי (א):

ובעני המחזר על הפתחים כתב הרמב"ם אין נותנין לו מתנה מרובה וכו' פ"ז מה' מתנות עניים ומ"ש ולשון א"א ז"ל אין נותנין לו מן הקופה מתנה מרובה וכו' בפ"ק דב"ב [ט:] ההוא עניא דהוה מחזר על הפתחים דאתא לקמיה דרב פפא לא מזדקק ליה א"ל רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא אי מר לא מזדקיק ליה איניש אחרינא לא מזדקיק ליה נימות ליה והתניא אם היה עני המחזר על הפתחים אין נזקקין לו א"ל אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת ופי' רש"י אין נזקקין לו לתת מעות מן הקופה אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך ולא אזקיק ליה אפילו לפרנסתו וכ"פ התוס' דרב פפא גבאי צדקה הוי ולא נתן לו מן הקופה א"ל רב סמא אי מר לא מזדקיק ליה לתת לו כדי סעודה כ"ש שגם אחרים לא יתנו לו. וכ"כ הרא"ש שם אבל דמייתי מאי דתנן התם אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון וכו' ואם עני המחזר על הפתחים הוא אין נזקקין לו מן הקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת וכ"כ מדברי בעל הגמרא שם דכתב להא דעני המחזר על הפתחים וכו' גבי הא דתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום וכו' ומשמע דההיא מתני' בקופה איירי וגם כך הוא דעת הרמב"ם ז"ל דגבי מתנה מרובה נקט אין נותנין לשון רבים לומר דמיירי בקופה שהיא נגבית משל רבים וגבי אסור להחזיר העני השואל ריקם כתב אפי' אין נותן לו אלא גרוגרת אחת לשון יחיד לומר דההיא לא מיירי בקופה אלא בכל אדם. ורבינו הפליג דעת הרמב"ם לדעת אחרת שהוא הפך המפרשים והפוסקים וכתב דהכי מסתברא ועוד שכתב דכיון שהוא מחזר על הפתחים אין האחד צריך ליתן לו די מחסורו דמשמע שאם אינו מחזר על הפתחים צריך האחד לתת לו מחסורו ודבר תימה הוא דלמה לא יודיע צערו לרבים ובין כולם יתנו לו די מחסורו ומיהו בשיעור מתנה מרובה נראה שיש מחלוקת בין רש"י והתוס' דלרש"י דפי' דלא אזדקיק ליה אפי' לפרנסתו וא"ל רב סמא דאמאי עביד הכי א"כ היינו מתנה מועטת דקאמר בתר הכי ומתנה מרובה היינו יותר מכדי סעודה אבל התוס' כתבו דמסיק דהא דאין נזקקין לו מן הקופה היינו כדי סעודה אבל דבר מועט יתנו לו וכ"כ מדברי הרי"ף והרא"ש דעל ההיא דאין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון וכו' כתבו ואם היה עני המחזר על הפתחים אין נזקקין לו למתנה מרובה וכו' משמע דלככר בפונדיון וכו' קרי מתנה מרובה:

עני העובר ממקום למקום אין פוחתין לו וכו' משנה בסוף פיאה אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מד' סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שבת נותנין לו מזון ג' סעודות ובפ"ק דב"ב [ט.] ובפרק כל כתבי [קיח.] מאי פרנסת לינה פוריא ובי סדיא בתוספתא סוף פיאה תניא לן נותנין לו פרנסת לינה שמן וקטנית ונראה מדברי רבינו שמשון שהוא סובר דתוספתא פירושא קא מפרש מאי פרנסת לינה שמן וקטנית ואם כך היתה כוונתו יש לתמוה למה הוצרכו בגמרא לפרש דפרנסת לינה היינו פוריא ובי סדיא ולא פירשו פירוש התוספתא לכך נ"ל דה"פ דתוספתא דפרנסת לינה לחוד ושמן וקטנית לחוד דפרנסת לינה היינו פוריא ובי סדיא כדמפרש בגמרא וכך הם דברי רבי' ומ"ש שבשבת יוסיפו לו דג וירק שם בתוספתא: ומ"ש ואם מכירין אותו נותנין לו לפי כבודו ג"ז שם בתוס' ואיתא נמי בגמ' פרק מציאת האשה [סז:]:

נשאל

דרכי משה

רנ (א) וכ"פ במרדכי בהגהות דב"ב דף רנ"ט ע"ד חגבאים צריכין ללוות אם אין בכים די לצורך עניים וכתב שם בשם ראבי"ה דאם הלוה לצדקה אם ימצא לאחר זמן בכים של צדקה יכול לפרוע לעצמו וא"צ ליטול רשות מן הנותנים בכים א ואפילו אינו גבאי המלוה לעני להפריש עליו מעשרות וליטול כשיבא נוטל אע"פ שאינו גבאי עכ"ל וכ"ה במרדכי

דרישה

לבנין ב"ה עדיף טפי מלדקות עניים כ"א שהיה לריך לעניים מ"לקים ע"ש וב"י ורמ"א בס"ס רמ"ט:

סי' רנ [א] **ומסתברא** כדברי הרמב"ם שעל כל אדם קאי כו' ז"ל ב"י ול"נ דגם דעת הרמב"ם דאקופה קאי וסא ראיה דגבי מתנה מרובה כתב אין נותנין לשון רבים לומר שמיירי בקופה שנגבית משל רבים ובסיפא גבי אסור להחזיר השואל ריקם אפי' אין נותן לו כו' לשון יחיד לומר דהסיפא לא איירי אלא בקופת כל אדם ורבינו הבין לדברי הרמב"ם היפך המפרשים והפוסקים ונלע"ד דאי משום הא לא איריא דבריסא דמיירי ברובא דעלמא הרוליס ליתן וקמ"ל דאין החיוב מוטל עליהן ליתן אחד מהן די מחסורו דהיינו מתנה מרובה ובסיפא קמ"ל דאם אחד הפורש מהרוב ואינו רוצה ליתן לעני מחמת עניותו או קמלנותו מ"מ לא ישיבנו ריקם כו' ולפ"ז יתיישב טפי לשון נותנין ונותן ודו"ק: וכתב עוד הב"י ז"ל ומ"ש כיון שהוא מחזר על הפתחים אין היחיד לריך דמשמע אם אינו עובר לריך היחיד ליתן לו די מחסורו ודבר תימה הוא דלמה לא יודיע לערו לרבים ובין כולם יתנו לו די מחסורו עכ"ל גם בזה נלע"ד דלק"מ דמתנה מרובה אינו ר"ל די מחסורו ממש אלא כדי סעודה כמ"ש לעיל בפרישה כי כן פירשו התוס' והרא"ש ומ"ש סתם די מחסורו ה"ט משום דלפני זה דריש מיתורא דאשר יחסר לו דלריך ליתן לו כל מחסורו אבל אי הוה כתב די מחסורו לחוד לא הוה מפרשינן ליה כ"א מה שלריך לאכילה וק"ל

אוקיאות היינו ככר בפונדיון כו' ככ"ל בלשון הגמרא: (ט) ושמן וקטנית ללפת בהן את הפת וכן בשבת כשנותנין לו מזון ג' סעודות דנותנין לו שמן וקטנית ודג וירק ג"כ הוא ללפת בהן את הפת

פרישה

לורי כמ"ש בא"ס סימן ס"ו וכתב סר"ן אפשר דכ' וזו נותנין לה אפי' אינה בכים שמחייבים את הגבאים ללוות דאי ביסכן בכים מאי איריא כ' אפילו טובא נמי לפי כבודה: (ס) ולשון א"א הרא"ש ז"ל אין נותנין לו מן הקופה מתנה מרובה כו' ר"ל כדי סעודה לפי פי' התוס' והרא"ש דהיינו ככר הלקוח בפונדיון מד' סאין בסלע והיינו רובע הקב עיין בפירש"י ור"ן בפרק המוכר דף קס"ה ריש ע"ב: (ו) משמע דאגבאי לדקה קאי כו' ר"ל הא דתניא המחזר על הפתחים אין נזקקין לו ומפרש בגמרא דאין נזקקין למתנה מרובה אלא למתנה מועטת ופירש"י אחרי שלמד לחזור על הפתחים דיו בכך ואין נזקקין לו לתת מהקופה וכ"כ התוס' והרא"ש דאקופה קאי. ולכאורה נראה מדברי רבינו דה"ק משמע מדברי הרא"ש דאגבאי לדקה קאי ור"ל אבל שאר כל אדם אפי' מתנה מועטת אינו מחויב ליתן אלא מחזר על הפתחים ומסתמא ימלא אנשים שירחמו עליו ליתן לו אף שאין מחויבין אבל הרמב"ם ס"ל דכל אדם מחויב ליתן לו מתנה מועטת. אבל אין נתינת טעם דכתב רבינו ז"ל דכיון שהוא מחזר כו' א"ש לפירוש זה לכן נראה דה"ק דמדברי הרא"ש נראה דגבאי לדקה לא יתנו לו מתנה מרובה אבל שאר אנשים יתנו לו כדי סעודתו ושא דקאמרינן בגמרא אי הגבאי לא יתן לו כ"ש אחרים היינו בשידמנו שגבאי מכל וכל ומסיק דמסתברא דאכל אדם קאי פי' בין גבאי בין שאר בני אדם יתן לו כל אחד מתנה מועטת וק"ל: (ז) ומסתברא כדברי הרמב"ם שעל כל כו' עיין בדרישה: (ח) אין פוחתין לו מככר שיש בו שני

הדושי הגהות

רנ א ר"ל אפילו אדם אחר שאינו גבאי אם רוצה ליתן לעני ממעותיו ע"מ כשיפריש אח"כ מעשר ממעותיו יפרע לעצמו מאותו מעשר יוכל לעשות אף ע"פ שאינו גבאי: והיינו

רנא כל הפושט ידיו ליטול נותנין לו אפי' נכרי [א] שמפרנסים עניי נכרים עם עניי (א) ישראל משום דרכי שלום כתב ה"ר אליעזר עני מישראל העובר על אחת מכל המצות (א) אינו בכלל וחי אחיך עמך ואין חייבין ליתן לו צדקה עד שידעו ששב בתשובה (ב) וכן אם הוא מומר אפילו לתיאבון (ג) הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהן כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה (ד) וכן הנותן מתנות לאביו ולאמו והן צריכין להן ה"ז בכלל צדקה ולא עוד אלא שצריך להקדימם לאחרים ואפי' אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם ועניי ביתו קודמין

בנזאר הרשב"א בח"ג סי' ש"פ עניי העיר מרובין והעשירים גדולים אומרים יחזרו על הפתחים והבינונים טוענין שלא יחזרו אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור לפי ממון והשיב שורת הדין כדברי הבינונים שהצדקה לפי ממון אלא שהדור כדלדל ואין עשירות לא בכיס ולא בדעת ומ"מ בכל המקומות מפרנסין מן הקופה ולפי ממון ואם יחזרו אחר מכאן על הפתחים יחזרו וכל אחד יתן לפי דעתו ורצונו : ובתשובה אחרת כתב שאלת אם יכולים ב"ד לחייב את הצבור לעשות צדקה לפי הממון או לפי נדבה אשר ידבנו לבו : תשובה בזו אין כל המקומות שוין אלא יש למקומות שנהגו לפי הנדבה ויש לפי הממון אבל שורת הדין יראה לפי מה שיש לכל אחד ואחד שכולן חייבין לפרנס את העניים והחיוב לפי הממון שממנו מפרנסין אותם וכמה נחלקו בזה המקומות ועדיין היא מחלוקת והנותן לפי הברכה ראוי יותר לברכה :

רנא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו וכו' שמפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום ברייתא בס"פ הניזקין [סא .] : כתב ה"ר אליעזר עני העובר על אחת מכל המצות וכו' ז"ל סמ"ג . אומר רא"מ שאם היה עבריין במזיד באחת מכל המצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלותו דכתיב וחי אחיך עמך וכתיב מאחד אחיך וכיון שעבר במזיד יצא מכלל האחוה עד שילקה ומה שמשמע בפ' השולח [מז .] שרבי אמי היה רוצה לפדות מומר אוכל נבילות לתיאבון לפנים משורת הדין היה עושה עכ"ל וז"ל סמ"ק אומר ה"ר אליעזר שאם היה העני עובר עבירה להכעיס אינו חייב לזונו דלא קרינן ביה אחיך עד שישוב וירצה ויקבל עליו את הדין או ילקה כדמוכח בגיטין גבי ההוא דזבין נפשיה ללודאי א וגם מומר לתיאבון היה אומר כן ורבי אמי שהיה רוצה לפדות מומר אוכל נבילות לתיאבון לפנים משורת הדין היה עושה עכ"ל ונראה שכך הוא דעת הרמב"ם שכתב בפרק ח' מהמ"ע שבוי שהמיר אפי' למצוה אחת כגון שהיה אוכל נבילה להכעיס וכיוצא בו אסור לפדותו ומדלא כתב שאם הוא אוכל נבילה לתיאבון מצוה לפדותו משמע דאם רצו לפדותו אין איסור בדבר אבל אינם חייבין לפדותו ולשון רבינו כל' סמ"ק אלא שהשמיט תיבת להכעיס . ויש לתמוה על סמ"ק דהא בעובר להכעיס אסור להחיותו כדמשמע בההיא עובדא דרבי אמי וכתבו רבינו בסימן רנ"ב והיאך כתב בו דאינו חייב לזונו דמשמע דלית ביה איסור וגם על רבינו אם דילג תיבת להכעיס מפני כך לומר דעני העובר לתיאבון קאמר יש לתמוה למה חזר לכתוב וכן אם הוא מומר אפי' לתיאבון אבל לשון סמ"ג הוא מתוקן ומקובל : **הנותן** לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהן כלומר שהם יותר על ו' שנים דאילו פחותים מבן שש חייב הוא במזונותיהם כדאיתא בס"פ אע"פ [סה :] ואמרינן בפרק נערה שנתפתתה [דף נ :] עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו הקטנים כלומר שהם יתירים על שש שאינו חייב במזונותיהם וכשהוא זנם צדקה תחשב לו וכן פירש"י : **ומ"ש** וכן הנותן מתנה לאביו וכו' עיין בר"מ פ"ה מהלכות ממרים הלכה ג' ועיין בב"י לעיל סימן ר"מ : ומ"ש ולא עוד אלא שצריך להקדימם וכו' במכל שכן הוא נלמד מקרובו דבסמוך וכן משמע נמי בירושלמי פ"א דפיאה ופ"ק דקידושין ע"ל סימן ר"מ : ומ"ש אפי' אינו בנו וכו' וכן מ"ש ועניי ביתו קודמין וכו' ועניי עירו וכו' הכל דברי הרמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניים ומבוארים דברים אלו בגמרא בר"פ איזהו נשך (עא .) : **כתב** הרשב"א בתשובה דכופין את האב לזון בנו עני ואפי' הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר וקודם להם ואינו יכול לומר שיפרנסהו גבאי צדקה עם שאר העניים שכל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחילה כמ"ש בפרק פותחין (דף סה :) ומחמירין על האב יותר משאר העם ומבקשים לחייבו יותר מן השאר כההיא דמשה בר עזור דפרק גט פשוט [קעד :] וגם המרדכי כתב בפ"ק דב"ב שהקרוב חייב לפרנס עני קרובו ולא הגבאי . ואכתוב דבריו באורך בס"ס רנ"ו : תניא בספרי אחיך זה אחיך מאביך מאחד אחיך זה אחיך מאמך מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך באחד שעריך אנשי עירך קודם לאנשי עיר אחרת בארץ יושבי ארץ ישראל קודמים ליושבי ח"ל ויושבי ח"ל מנלן ת"ל אשר ה' אלהיך נותן לך לרבות כ"מ ע"כ וכתבה סמ"ג להאי ברייתא והמרדכי בפ"ק דב"ב כתוב במרדכי בפרק הנזכר דממה שפי' רא"מ אהא דאמרינן בפרק פותחין שאני אומר כל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחילה שמעינן שאדם הנותן צדקה לסתם שקרובים עניים זוכים בה וכן כתב הכלבו בשם ר"מ שאדם שנדר מעות לצדקה יכול ליתנם לקרוביו וכן המעשר יכול ליתנו לקרוביו :

וכתוב עוד בהגהות מרדכי בפרק הנזכר והא דתנן בסוף פיאה היה מניח נוטל מחלה ונותן מחלה ופי' ר"ש היה רוצה להניח ממעשר עני לקרובים עניים נותן לעניים מחלה ונוטל מחלה ואיכא תנא בתוספתא דשרי להניח שני חלקים ומכאן אני למד אדם שנדר צדקה יכול ליתן לעניים קרוביו עד חצי מכל מה שנדר ולמ"ד אפי' ב' חלקים מניח לקרוביו ה"נ ב' חלקים ודוקא אם הפריש צדקה ופי' לעניי עולם אבל אם נדר צדקה בסתם ולא גילה בדעתו בשעה שנדר למי רוצה לחלקה יכול ליתן הכל לעניים קרוביו שכל הנודר על דעת תורה נודר והתורה אמרה ענייך קודמים ע"כ . בשם אז"ק . ומיהו א"כ כתב בהגה"ה אחרת שם וז"ל בתשובת ריב"ש מצאתי שהמפריש מעות לצדקה סתם אין רשאי לחלקם לקרוביו לבד כי הוא חייב לחלק לכל עניי העיר בשוה והכי איתא בתוס' דהגוזל קמא האומר תנו מאה דינר לעניים סתם יתנו לעניי אותה העיר עכ"ל ובפנים במרדכי כתוב השיב רבי' אברהם המפריש ממונו לצדקה ויש לו קרוב בעיר אינו רשאי לתתה לקרובו לבדו אלא לגבאי העיר יתננה והם יחלקוה כראוי לכל אחד ואחד והביא ראיות לדבר והיינו שפסק צדקה עם בני העיר אבל יחיד שהתנדב לעצמו יש בידו ליתנו לכל מי שיחפוץ :

וכתוב עוד במרדכי בפרק הנזכר מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו ליתמים ירדו קרוביו מנכסיהם וגדולים היו אומרים שיש ליתן אותה צדקה לקרוביו משום דאמדינן דעתיה שאילו ידע שירדו קרוביו מנכסיהם לא היה מניח קרוביו ונותן לאחרים וגדולים אחרים חלוקים עליהן דאדרבה אמדינן דעתיה איפכא דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתיהוי ליה כפרה ותלך לפניו צדקתו והשתא דקרוביו עשירים מונע מלעשות מצוה לעצמו וממתין עד שירדו מנכסיהם ועד אותו זמן הוא נדון אלא ודאי הואיל ובההיא שעתא עשירים היו אין להם באותו צדקה אלא כשאר עניים (ג) וכתוב עוד שם נשאל ר"מ על ראובן שנתן ממונו לצדקה ואמר הממון יתנו בריוח ומן הריוח יקחו הקהל לשכור רב היושב בעיניהם ואחרי מותו שכרו הקהל רב אחד שהיה קרובו ונמצא רב אחד חתן המקדיש שהיה גדול כמותו אם שייך כאן אומדנא דר' שמעון בן מנסיא והשיב אחר שנתן להקהל וכבר בא ליד הגבאי אין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר עניים והקהל יעשו הטוב בעיני ה' ואדם דכל מאי דאתי אדעתא דידהו קא אתי.וגדולה מזו נ"ל אפילו בחייו אם הודיע כבר לקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד גבאי לעניים שבעיר ושוב העני אפי' הוא גופיה לא מצי לעכובי לעצמו והביא ראיות לדבר וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב רבינו בסימן רנ"ט ומדברי תשובות להרמב"ן סימן רס"ח : **וכתוב** עוד בהגהות מרדכי שם דמדאיתא בירושלמי תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני יש ללמוד דאם אדם עשיר הפריש צדקה לא יפרנס אביו עני ממנה שלא תבא לו מאירה . כתב המרדכי בפ"ק דמציעא בשם הר"מ אשר שאלת בראובן שיש לו חצי מעשר שיש לו רשות ליתנו לכל עני שירצה אם יכול לתתו לבניו ובנותיו של שמעון קרובו הסמוכים על שולחנו של שמעון אף על פי ששמעון אביהם יש לו ואינו נוטל מן הצדקה נ"ל דכל זמן

שהם

שלקחו לעני בן טובים אחד מציפורי ליטרא בשר בכל יום מאי רבותיה אמר רב הונא ליטרא בשר משל עופות ואב"א בליטרא בשר ממש רב אשי אמר התם כפר קטן היה בכל יומא מפסדא חיותא אמטולתיה :

רנא כל הפושט ידיו וכו' ברייתא ס"פ הניזקין ומה שקשה דכאן כתב רבי' כלשון הברייתא עם עניי ישראל ולעיל בסימן קנ"א כתב בסתם דמותר לפרנס עניי נכרים ומשמע אפילו אינן עם עניי ישראל כתבתי לשם בס"ד ע"ש :

כתב הר"א ממי"ץ עני העובר על אחת מכל המצות וכו' פירוש ל"מ דאינו בכלל וחי אחיך עמך להלות לו אלא אפי' צדקה אין חייבים ליתן כו' ולא מיבעיא במומר להכעיס דהיינו היכא דאיכא היתירא ואיסורא שביק היתירא ואכיל איסורא אלא אפי' במומר לתיאבון נמי אין חייבין ליתן לו צדקה וז"ש רבינו וכן אם הוא מומר לתיאבון וקשה דמשמע מדבריו דאם רוצה ליתן לו צדקה רשאי אפי' במומר להכעיס דמדלא כתב אסור כמומ' להכעיס אלמא חיוב הוא דליכא אבל רשאי וזה הפך מ"ש הרמב"ם בפ"ח דאוכל נבילות להכעיס אסור לפדותו ומביאו ב"י וה"א בפרק השולח וכ"כ רבינו בסימן רנ"ב וי"ל דדוקא לפדותו אסור בדין נכרים דלא מעלין ולא מורידין אבל לפרנסו שרי דלא גרע מנכרים דמפרנסין ענייהם מפני דרכי שלום וכ"כ סמ"ק להדיא דאפי' להכעיס אינו חייב לזונו אלמא משמע דאין איסור אם רוצה לזונו ולפרנסו כנ"ל· ודלא כב"י שלא חילק בין לפדותו ובין לפרנסו והכי משמע מדבריו בש"ע וליתא אלא כדפרישית דבלהכעיס לפדותו אסור ולפרנסו רשאי ועיין בספר יראים סימן מ"ז :

הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים וכו' כ"כ הרמב"ם בפרק עשירי מה' מ"ע ופי' הגדולים יותר משש דהיינו עושה צדקה בכל עת כדאמרינן פרק נערה שנתפתתה (דף נ') אבל עד שש חייב מדינא ולא מתורת צדקה כדאיתא ס"פ אע"פ וכ"כ ב"י: ומ"ש ואפי' אינו בנו ולא אביו אלא קרובו וכו' בפרק א"נ [דף ע"א] תני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי וגו' וכן כתב הרמב"ם סוף פ"ז :

ועניי

דרכי משה

במרדכי פרק כל הגט וכתב עוד פ"ק דב"ב פסק ר"מ דגבאי שאומר בעודו גבאי כך הלויתי לתוך כיס של צדקה נאמן בלא שבועה אך לא אחר שסלקוהו (וי"ג אף לאחר שסלקוהו כיון דכך הוא דרך הגבאים שהם מלוים לתוך כיס של צדקה עד שיהא בכיס מעות ואדעתא דהכי מוקמינן להו עכ"ל :

רנא (א) כתב הר"ן סוף הניזקין דלאו דוקא עם עניי ישראל אלא אפילו עניי נכרים לחוד מפרנסין מפני דרכי שלום אבל במרדכי שם דף תרי"ז ע"ג משמע דמפרנסים עם עניי ישראל עכ"ל : (ב) כתב ב"י בח"מ סימן רנ"ג בשם תשובות הרשב"א על ש"מ שצוה ליתן מנכסיו סך מעות ביד פלוני שיוציאו אותן באיזו הקדש שיראה להם ויש במשפחתו

יתומים

פרישה

ספת וכן בא"ה סימן ע' כתב בשם הרמב"ם במשנה את אשתו ז"ל פוסקין לה פרפרת לאכול בו הפת כגון קיטנית או ירקות או כיוצא בהן :

סי' רנא (א) **אינו בכלל** וחי אחיך עמך ובכלל מאחד מאחיך : (ב) וכן אם הוא מומר אפי' לתיאבון ב"י תמה על רבינו דמשמע מדבריו דרישא מיירי בעובר במזיד להכעיס וא"כ למה כתב אין חייבין ליתן לו צדקה הלא אפי' אסור ליתן לו שהרי אסור להחיותו כדלקמן סימן רנ"ב וכן ק' על הסמ"ק אבל לישנא דסמ"ג הוא מתוקן עכ"ל ואין אני רואה כאן תימא כלל דהא כתבו התוס' דעובר עבירה אמורה חד זימנא לא מקרי מומר וכן איירי רישא שכתב שעבר על א' מכל המצות ולא עשה תשובה בזה אין חייבין ליתן לו צדקה אבל אין איסור בדבר כ"א במומר לאותה עבירה כגון ששונה באולתו להכעיס וממנו איירי לעיל בסי' קנ"ח ע"ש ועי' בתוס' פ"ק דחולין דף י"ד בד"ה השוחט בשבת כו' וכן מ"ש ובן אם הוא מומר אפי' לתיאבון ר"ל דבאוכל לתיאבון צריכין דוקא שיהיה שונה באולתו או אין מחייבין אבל מ"מ אינו אסור אבל אם לא עבר אלא פ"א הרי הוא כשאר ישראל ומחייבין ליתן לו ולקמן בסימן רנ"ב מיירי נמי ששנה באולתו וכן דייק ל' רבינו שם שכתב שבוי שהמיר אפי' כו' ולא כתב שבוי שעבר עבירה כו' וע"ש בב"י שהביא מעשה דר' אמי דאיירי נמי במומר : (ג) הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים דהיינו שהם יתירים על ו' שנים : (ד) וכן הנותן מתנות לאביו ולאמו כו' אבל הי"א במתנה (ע"ל בסי' ר"מ ובש"ע שם סעיף ה' כתב רמ"א שאם ידו משגת תבא מאירה למי

שמפרנס

דרישה

וק"ל . ועי' בב"י שכ"כ וגם הרי"ף מפרש כן ומסתמא הרמב"ם בשיטת הרי"ף אזל וא"כ א"ש דדוקא במחזיר על הפתחים א"צ ליתן היחיד כדי סעודה משא"כ כשאינו רוצה לבייש פניו לחזור על הפתחים אזי מוטל על היחיד מכירו ליתן לו כדי סעודה וק"ל :

סי' רנא [א] **מפרנסין** (עניי עכו"ם עם עניי ישראל דוקא ואז שייך דרכי שלום אבל עניי עכו"ם לחוד אין מפרנסין וכ"כ המרדכי בהנזקין דף תרי"ז) :

פרנסת

חדושי הגהות

רנא א והיינו ההוא דרבי אמי שהובא לעיל : ב משה עצרי כ"ה בב"ב ובעירובין (כג :) :

וט"ש

ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת הכי תניא בספרי אחיך מאביך קודם לאחי אמך ועניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת ויושבי א"י קודמין ליושבי ח"ל ונראה דבשניהם מעיר אחרת קאמר דיושבי א"י קודמין ליושבי ח"ל אבל עניי עירו בח"ל פשיטא דקודמין לעניי עיר אחרת אפי' הם מא"י וכדמשמע מדתני רב יוסף שהם סמוכים על שולחנו אין יכול ליתן להם אפילו הם גדולים דקיימא לן כרבי יוחנן (בב"מ יב ·) דאמר לא קטן קטן ממש אלא אפילו גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן וכיון דידם כידו אסור ליתן להם מעשר עני כיון דאביהם עשיר הוא ועוד יכול להיות בנדון זה כיון דלית לבעלים שיעבוד במעשר עני של כספים

יתרק א"כ דמסתמא קתני עניי עירך דאפי' של עירך בח"ל קודמין לעניי עיר אחרת שבארץ ישראל מיהו ודאי בהא דאמר דיושבי א"י קודמין לשל ח"ל נראה דאפילו עניי עיר אחרת הבאים לעיר הם נדחים מפני עניי ארץ ישראל שלא באו לעיר אלא שולחים לעניי א"י קודם שנותנים לעניי ח"ל הבאים מעיר אחרת לעירו דאין חלוק בין באים לעירו ללא באים וכהכרעת רבינו דלא כהר"י בר ברוך :

אלא טובת הנאה לבעלים לא חשיב כדעת אחרת מקנה אלא כמו מציאה הוי דקי"ל דטובת הנאה אינה ממון ומטעם זה אפי' אם ראובן נתן מעשר לבני שמעון הסמוכים על שלחן אביהם ע"מ שאין לאביהם רשות בהם לא מהני דכיון דטובת הנאה אינה ממון לא מצי מתני ובטל תנאה כיון דידם כיד אביהם דמי כל זמן שסמוכין על שלחן אביהם הוי כאילו אביהם זוכה חיד במעשר עני ואביהם עשיר הוא עכ"ל : ומי הוא הנקרא עני וראוי ליטול לדקה ואם יש חילוק בין זמן חכמי המשנה לזמן הזה ביאר רבינו בסימן רנ"ג :

קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שאלה ראובן היה לו עניים הרבה קרובים בעיר ושמעון שכנו לא היה לו ורצה ראובן לעשות קצבה גדולה לעניי העיר לחלק להם ולמעט קצבת העניים האחרים הבאים מפני שאמר עניי עירך קודמין ושמעון לא רצה וכתב ה"ר יצחק בר ברוך שאין שומעין לראובן דהא דאמרינן דעניי עירך קודמין היינו שלא לשלוח לעיר אחרת אבל הבאים לעיר לא אמרינן עניי עירך קודמין אלא קודם ימעיטו לעניים שבעיר ויתנו לעני הבא כפי מה שיוכלו ע"כ ואיני נ"ל דודאי עניי העיר קודמין . כתב ה"ר סעדיה חייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו שנאמר וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך וכן אמרה הצרפית לאליהו ועשיתי לי ולבני תחילה לי ואח"כ לבני והודה לה אליהו ואמר לה לך ולבנך תעשה באחרונה : ואחר שיפרנס נפשו (ה) יקדים [ג] [ב] פרנסת אביו ואמו לפרנסת בניו ואח"כ פרנסת בניו ואם אביו ובנו שבוים ואין לו במה לפדות שניהם יפדה האב ויעזוב הבן (ו) ואחר הבנים אחיו ואחר אחיו הקרובים ואחר הקרובים אליו שכניו ואחר שכניו אנשי העיר (ז) ואחר אנשי עירו שבויי שאר ארצות ומצוה שיהיו בני ביתו עניים יתומים ומוטב שיקח מהם להשתמש בהם מהרבות בעבדים ותחשב לו לצדקה וחייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום שלא ימות הרעב ברעב (ח) ומקדימין האשה לאיש בין להאכילה בין לכסותה מפני שמתביישת לשאול וכן באו שניהם להשיא מקדימין אותה להשיאה [ה] כתב הרמב"ם היו לפנינו עניים הרבה ואין בכים לפרנס או לכסות או לפדות כולן (ט) [ג] מקדימין הכהן ללוי והלוי לישראל והישראל לחלל והחלל לשתוקי והשתוקי לאסופי והאסופי לממזר והממזר לנתין והנתין לגר והגר לעבד משוחרר בד"א בזמן שהם שוין לחכמה (י) [ד] אבל אם היה כ"ג עם הארץ וממזר ת"ח ת"ח קודם וכל הקודם בחכמה קודם לחבירו ואם היה אחד מהם (יא) רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהם בחכמה רבו או אביו שהוא ת"ח קודם לזה שהוא גדול ממנו מי שבא ואומר האכילוני אין בודקין אחריו אם הוא רמאי אלא מאכילים אותו מיד היה ערום ובא ואמר כסוני בודקין אחריו אם הוא רמאי ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד לפי כבודו תשובה שאלה לא"א זכרונו לברכה שאלת לציבור (יב) שיש להם ליתן לרב או להשליח

כתב הרמב"ר היו לפנינו עניים הרבה כו' אע"ג דמשנה היא יסוף הוריות כהכה בשם הרמב"ם משום דמ"ז ישראל לחלל ולחלל לשתוקי ושתוקי לאסופי ואסופי לממזר אינו משנה ותוספתא היא : שאלה לכבור וכו' כיון שיש בו הללת נפשות הוא קודם כ' מהרש"ל ע"ז ותימה הלא אסיקנא בסוף פ"ק דמגילה גדול תלמוד תורה יותר מהללת נפשות עכ"ל ול"ק מידי יהתם לא קאמר אלא דגדול הוא העוסק בתורה

שאלה ראובן היו לו עניים הרבה קרובים בעיר וכו' :

כתב ה"ר סעדיה חייב אדם להקדים פרנסתו וכו' : ב"ה יש לי על ה"ר סעדיה גמגומי דברים : ומ"ש ומצוה שיהיו בני ביתו עניים ויתומים וכו' משנה בפ"ק דמס' אבות ואיתא נמי בס"פ הזהב [ס :] : ומ"ש וחייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום וכו' זה פשוט ונלמד ג"כ מדרב יהודה דאמר בפ"ק דב"ב [ט :] בודקין לכסות ואין בודקין למזונות : ומ"ש ומקדימין האשה לאיש בין להאכילה בין לכסותה וכו' בפ' מציאת האשה (סז ·) ת"ר יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום מפני שהאיש דרכו לחזור ואין אשה דרכה לחזור יתום ויתומה שבאו לינשא משיאין את היתומה ואח"כ משיאין את היתום מפני שבושתה של אשה מרובה משל איש ומשמע דפרנסה היינו בין מזון בין כסות דטעמא דמפני שהאיש דרכו לחזור וכו' שייך בין במזון בין בכסות וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהל' מתנות עניים והא דתנן בסוף הוריות [דף יג ·] האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסותה ולהוציאה מבית השבי צ"ל דלהחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר וכיוצא אבל אכילה לאו בכלל להחיות הוא אלא דינה כדין הכסות ותנא כסות וה"ה לאכילה דחד טעמא הוא כדאמרן . גרסינן בירושלמי דסוף הוריות אהאי מתני' דהאיש קודם לאשה להחיות ד עד כדון כשהיה זה להחיות וזה להחיות זה לכסות וזה לכסות נשמעינה מן הדא דאמר ריב"ל כסות אשת חבר קודמת לחיי ע"ה מפני כבודו של חבר לא אמרו אלא כסות אשת חבר וחיי ע"ה אבל אם זה להחיות וזה לכסות אותו שלהחיות קודם והא דתנן דאשה קודמת לאיש להוציא מבית השבי מסיים במתניתין בזמן שניהם עומדין לקלקלה האיש קודם לאשה וכתבו רבינו בס"ס רנ"ב : ומ"ש באו שניהם להשיא מקדימין אותה להשיאה בריתא בפרק מציאת האשה כתבתיה בסמוך : כתב הרמב"ם היו לפנינו עניים הרבה וכו' בפרק ח' מהלכות מתנות עניים והיא משנה בסוף הוריות (דף יג ·) כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר גר לעבד משוחרר ובגמרא (שם) יהיב טעמא לכולהו . ובירושלמי אמרו לוי קודם לישראל לוי לאו ישראל הוא א"ר אבין בשעת הדוכן שנינו משמע דהשתא דליכא דוכן אינו קודם לישראל אבל בתלמודא דידן מדלא כתב כן משמע דס"ל דאין לחלק בין זמן לזמן וכ"כ דעת הפוסקים שלא חילקו ומ"ש שישראל קודם לחלל וחלל לשתוקי ושתוקי לאסופי ואסופי לממזר : ומ"ש ואם היה אחד מהם אביו או רבו וכו' : ומ"ש בד"א בזמן שהן שוין בחכמה אבל אם היה כ"ג עם הארץ וממזר ת"ח ת"ח קודם משנה בסוף הוריות : מי שבא ואמר האכילוני אין בודקין אחריו וכו' היה ערום ובא ואמר כסוני בודקין אחריו וכו' פלוגתא דרב הונא ורב יהודה בפרק קמא דב"ב (ט :) ופסק כרב יהודה דאמר הכי משום דתניא כוותיה : ומ"ש ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד לפי כבודו פשוט הוא . תשובה שאלה להרא"ש ששאלת לציבור שיש להם ליתן לרב או לש"ל וכו' ושכתבת שיכולין לשנות אפי' מת"ת לצורך ל' פשוטים וכו' בתחילת כלל שש והדין הראשון כתבו רבינו ירוחם בשם גאון : כתב הריטב"א בפ"ק דב"ב (ח :) ההיא עובדא דהוה מלטער רבי על שנתן פתו לע"ה מסתברא בכה"ג שהיו שני בצורת ומה שהיה אוכל ע"ה יחסר לת"ח אבל ודאי בלאו הכי חייב להחיותו וכן נמי מסתברא דאפי' בכה"ג אם בא לפנינו מת ברעב חייב להחיותו אע"פ שהוא ספק אם יחסר לת"ח אח"כ מיהו אם הוא ודאי שיחסר לת"ח אין נותנין לעולם

דרישה

פרישה

חדושי הגהות

ג ומ"ש ואחר שיפרנס נפשו יקדים פרנסת אביו כו' זה נלמד מבני יעקב שאמרו (בראשית מג) ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפינו הקדימו עצמם לאביהם ואביהם לטפם ופסוק זה בפרנסה נאמר (פרישה) : ד ר"ל לא שנו הך דמתני' אלא כשזה להחיות וכו' אבל כשזה לכסות נשמעינה מן הא דאמר ריב"ל כו' : ה כ"כ הרמב"ם וכ"כ בפירוש המשנה סוף הוריות וביאר שם הטעם ולא ידעתי מאין הוציא דין זה ומצאתי בב"ח שכתב שהוא בתוספתא : ו ומ"ש ואם היה אחד מהם וכו' כתב הבאר הגולה שהוא נלמד ממשנת דב"מ

להשליה ציבור ואין סיפק בידם ליתן לשניהם איזה מהם קודם אם הוא רב מובהק ובקי בתורה בהוראות ובדינין ת"ת קודם ואם לאו שליה ציבור עדיף להוציא הרבים ידי חובתן ושכתבת שיש אומרים שיכולין לשנות אפי' מת"ת לצורך ל' פשיטים להגמון בכל שנה ז לפי שהוא הצלת נפשות שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים הדין עמהן (יג) [ה] כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם :

רנב [א] פדיון

שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן (א) [ב] ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו יכולין לשנותן לפדיון שבויים ואפי' אם גבו לצורך בנין בית הכנסת ואפי' אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין שאסור למוכרו בשביל מצוה אחרת מותר למוכרם לצורך פדיון שבויים (ב) אבל אם בנאוה כבר לא ימכרו אותם אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם שלא יהו האויבים

ב"י

לעולם לע"ה כדקי"ל דת"ח קודם לכל דבר (ג) כתוב בהגהות מרדכי פ"ק דב"ב דמדתנן בפיאה פ"ה ב' שקבלו שדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני וזה נותן לזה חלקו מעשר עני פי' שנים שקבלו שדה באריסות וכו' והם עניים וגירוש' תני אב ובנו אשתו וקרובו שנים אחים שנים שותפין פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר שני יש ללמוד על ג' ב"א עניים שחייבים ליתן לדקה כגון עבור חולים או שהזכירו נשמות כמו שאנו עושין שיכול כל אחד לתת לדקה שלו לחבירו מידי דהוה אמעשר ודוקא לדקה גמורה אבל לדקה הבאה מחמת קנס כגון קנסות שעושין בני העיר על יושבי עירם ע"י תקנותיהם ליתן כך לצדקה לא יתן כל אחד לחבירו הואיל ובעבור החקנה קנסו אותם אם יתן כל אחד לחבירו לא יחנע שוב ע"כ :

רנב פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן זה נלמד ממה שכתב בסמוך : **ואין** מצוה גדולה כפדיון שבויים זה פשוט בפ"ק דבבא בתרא [דף ח:] דאמרינן דפדיון שבויים מצוה רבה היא פי' גדולה מכל הצדקות ומפרש טעמא משום דשבי קשה ממות וחרב ורעב משום דכולהו איתנהו ביה . וכתבו התוס' והא דאמרינן פרק בני העיר [כז:] אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא קתני פדיון שבויים שמא מילתא דפשיטא היא ולא איצטריך לאיתני : ומ"ש הילכך לכל דבר מצוה שגבו בשבילו יכולים לשנותן לפדיון שבויים ואפי' גבי לצורך בנין בה"כ וכו' עד אבל אם בנאוה כבר לא ימכרו אותה הכל דברי הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע וז"ל אנשי העיר שגבו מעות לבנין בה"כ ובא להם דבר מצוה מוציאין בו המעות קנו אבנים וקורות לא ימכרו לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים אע"פ שהביאו את האבנים וגדרום ואת הקורות ופסלום והתקינו הכל לבנין מוכרים הכל לפדיון שבויים בלבד אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו את ב"ה אלא יגבו לפדיונן מן הציבור ע"כ . ולמד כן מדגרסינן בריש ב"ב (דף ג:) ההא דאמר רב חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי א"ד משום פשיעותא כלומר דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי א"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומחתי מאי אמר ליה דילמא מיתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו לדמי שריגי ליבני והדר הודרי מאי א"ל זמנין דמיתרמי להו פדיון שבויים מזבני ויהבי להו אי הכי אפי' בנו נמי אמר ליה דירתיה דאינשי לא מזבנו ופירש"י שריגי ליבני . מסודרים הלבנים זה על גב זה ומזומנים לתת בבנין : והדר הודרי . משופים ומתוקנים רהיטי הגג ואע"ג דגבי גבו זוזי ומחתי אמרו דילמא מתרמי להו פדיון שבויים כתב הרמב"ם דה"ה אי איתרמי להו לדקה אחריתי ופדיון שבויים דנקט לאו דוקא אלא להפליג ולומר דאיפשר דמתרמיא להו מצוה שא"א להשהותה כגון פדיון שבויים ויצטרכו לאותם המעות אבל אה"נ שאם רצו לשנותם לשאר לדקה רשאים כדקיי"ל רשאים בני העיר לשנות מקופה לתמחוי וכו' כמ"ש בסימן רנ"ז ועוד אכתוב בדין זה בסימן הנזכר כתב הרמב"ם פרק הנזכר המעלים עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תאמץ את לבבך ועל לא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצות פתוח תפתח את ידך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת לרעך כמוך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו כתב מהרי"ק בשורש ז' דכל רגע שמאחרים לפדותם היכא דאיפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים :

אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם מפני תיקון העולם משנה בפרק השולח (מה.) : ומ"ש שלא יהו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם ואפי' אם קרובים רוצים לפדותו וכו' שם בגמרא איבעיא להו מפני תיקון העולם משום דוחקא דציבורא הוא או דילמא משום דלא ליגרו ולייתי טפי פי' רש"י וכ"ת אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הציבור ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בי"ג אלפי דינרי זהב אמר אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד וכתבו התוס' והרא"ש ז"ל דלא ליגרו ולייתו והא דתניא בפרק נערה נשבית והיו מבקשים ממנו עד עשרה בדמיה פעם ראשון פודה שאני אשתו שהוא כגופו יותר מבתו דהכא ועל עצמו לא תקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו וכתב הרא"ש עוד בפרק נערה שהרמ"ה (ב"ה) א וכ"פ בפ"ח ממתנות עניים: פסק כת"ק דהתם דאמר פודה אותה פעם ראשונה אפי' עד עשרה בדמיה ומתניתין דהניזקין איירי בשאר שבויים אבל אשתו כגופו וכו' וכן מסתברא : אבל הר"ן כתב די"א דאע"ג דלא איפשיטא בעיין הכא מיפשטא מדמסיים בההיא דפרק נערה רשב"ג אומר אין פודין את השבויים יותר על דמיהם מפני תיקון העולם אלמא לרשב"ג אע"ג

ב"ח

בתורה להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצלת הנפשות דאיננו חשוב כמו העוסק בתלמוד תורה אבל להוציא ממון להצלת נפשות פשיטא הוא דקודם להוצאת לתלמוד תורה דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש דוחי בהם ולא שימות בהם ופשוט הוא :

רנב פדיון שבויים קודם וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' מ"ע וכתב וז"ל שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות עכ"ל כלומר דכיון שעומד גם כן בסכנת נפשות לפיכך הוא קודם לפרנסת עניים ולכסותן וה"א ריש פ"ק דבתרא [דף ח] :

ומ"ש הילכך לכל דבר מצוה וכו' כלומר דכיון דפדיון שבויים גדולה מכל המצות אפי' מת"ת א"כ אפי' גבו לצורך בה"כ ובית המדרש ות"ת יכולין לשנותם לצורך פדיון שבויים כדלקמן בסי' רנ"ט : ומ"ש אפי' אם גבו לצורך בנין ב"ה וכו' לאו דוקא ב"ה אלא אפילו בית המדרש ולא נקט ב"ה אלא לפי דגמרא פ"ק דבתרא איתא להא מילתא אבית הכנסת וה"א התם (דף ג') אמר רב חסדא לא ליסתר איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא וכו' א"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומחתי מאי אמר ליה דילמא מיתרמי להו מילתא דמצוה ויהבו להו דמי ליבני שריגי ליבני והדרי הודרי מאי א"ל דזמנין דמתרמי להו פדיון שבויים מזבני ויהבו להו א"ה בנייה נמי אמר ליה דירתיה דאינשי לא מזבני ועי"ל דנקטי ב"ה לאורויי דאפי' ב"ה אסור למוכרה אם כבר נבנית וא"צ"ל בית המדרש או ס"ת דאין למוכרה אפי' לצורך פדיון שבויים אלא המעות שגבו או העצים והאבנים שהקצום לבנין רשאי למוכרה וב"י היתה לפניו גירסת מקלת ספרים דבשינויא קמא נמי קאמר דילמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבו להו דמי ליבני ונדחק ליישב הגירסא לפי דברי הרמב"ם ואין צורך כי אין ספק שהרמב"ם היה גורס כגי' הספרים שהבאתי וכ"כ ב"י גירסא זו והיא מכוונת עם מ"ש הרמב"ם והסמ"ג והיכא למידק למ"ש רבינו הילכך לכל דבר מצוה וכו' דמאי ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה דקאמר הלא אף לצורך מצוה אחרת שאינה פדיון שבויים ג"כ יכולין להוציא המעות שגבו לצורך בנין בית הכנסת דאין לפרש דרבינו תופס עיקר הגירסא שכתב ב"י דבשינויא קמא נמי קאמר דילמא מיתרמי להו פ"ש וס"ל דדוקא פדיון שבויים אבל למצוה אחרת אין רשאין להוציא המעות שגבו לצורך בנין בה"כ דא"כ קשה דלא הו"ל להזכיר דעתו בסתם אלא הוה ליה להביא ג"כ דעת הרמב"ם והסמ"ג ועוד דהו"ל לפרש דלצורך מצוה אחרת אין רשאין להוציא אלא בע"כ דגם רבינו תופס גי' הרמב"ם והסמ"ג ואפ"ה ל"ק דבדין זה שיכול לשנות המעות שגבו לצורך בנין ב"ה לצורך מצוה אחרת נסמך על מ"ש בסימן רנ"ז שיכולין בני העיר להוציא הצדקות שגבו לצורך דבר קבוע כמו קופה ותמחוי לצורך ד"א או לצורך עניים דממילא מזמע דה"ה בנין בה"כ שהוא ג"כ דבר קבוע יכולין לשנותו מה שגבו לצורך הבנין לצורך מצוה אחרת או לצורך עניים ומ"ש כאן גבי פ"ש ואפי' גבו לצורך בנין בה"כ לא היתה כוונתו אלא להורות דגבי פ"ש לא מיבעיא בגבו מעות לצורך בנין בה"כ אלא אפי' קנו העצים והאבנים וכו' משא"כ בבאו לשנות לצורך מצוה אחרת דדוקא המעות שגבו לצורך הבנין יכולין להוציא אבל לא העצים והאבנים וכו' : **אין** פודין את השבויים וכו' משנה ס"פ השולח וקא מיבעיא להו משום דוחקא דציבורא א"ד משום דלא ליגרו ולייתי טפי ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בי"ג אלפי דינרי זהב אמר אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד וכתב הרא"ש ובעיין לא איפשיטא הילכך אפי' בתו אין לפדות דלא ליגרו אבל על עצמו ועל אשתו שהיא כגופו כדאיתא פרק נערה שנתפתתה לא תקנו וכן על ת"ח לא תקנו כדאיתא פ' הניזקין דפדה תינוק בדמים מרובים לפי שראהו חריף ומפולפל וכ"ש מי שהוא כבר אדם גדול אבל מדברי הרי"ף נראה דאשתו כבתו ואין פודין יותר מכדי דמיהן וכן כתב הרמב"ם פ"ח מה' מתנות עניים ופי"ד מה' אישות ורבינו נמשך אחר דעת הרא"ש והיא דעת התוס' בפרק השולח והיא דעת הרמ"ה הביאו הרא"ש פרק נערה שנתפתתה ואע"ג דבאבן העזר סי' ע"ח כתב שני הדיעות כאן סתם דבריו כהרא"ש והר"ן בפרק השולח הביא דעת הרי"ף ונחלק עליו ונראה מדבריו דאפי' את"ל דאיבעיין לא איפשיטא והיכא למימר דמשום דוחקא דציבורא הוא וקרובים יכולין לפדותה יותר מכדי דמיהן אפ"ה באשתו אין מחויבין לפדותה יותר מכדי דמיהן וה"ט דכיון דחיישינן לדוחקא דציבורא כ"ש דאיכא למיחש לדוחקא דבעל שלא לחייבו בתקנת חכמים לפדותה ביותר מבכדי דמיה אבל לבתו ושאר קרוביו דליכא דוחקא דציבורא רשאי לפדות ביותר מכדי דמיהן ועוד דכיון דפשטינן לה מההיא דלוי בר דרגא דרשאי לפדות בתו לא שבקינן פשטא דתלמודא משום ספיקא דאביי דאמר מאן דאמר מאן לימא לן כן הוא דעת הר"ן בדבריו למעיין בם ולפיכך נראה לפע"ד דהכא לפדות בתו או קרוביו או אשתו ביותר מכדי דמיהן כלוי בר דרגא לית ליה למיחש דעביד שלא ברצון חכמים ואין למחות בידו דיש לו לסמוך על דברי הר"ן

דרכי משה

יתומים עניות אם רשאי להוציאן בפרנסת נישואין והשיב שהם רשאים שגם זה בכלל הקדש בלשון ב"א בזמן הזה ולעיל סימן רמ"ט נתבאר שאין צדקה גדולה מלהשיא יתומות וע"ש : (ג) כתב המרדכי פ"ק דב"ב דף רמ"ו ע"ב הדר אמר רב הונא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם מכאן שלא יתן כל צדקותיו לקרובו א' להניח שאר קרוביו או להניח עניים אחרים שיתן הכל לעני א' והמחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם כההיא דפרק כל כתבי (קיח :) דא"ר יוסי יהא חלקי עם גבאי צדקה ולא עם מחלקי צדקה ופירש"י דהמחלק מרבה לקרוביו וגוזל שאר עניים עכ"ל :

והוא

פרישה

(יג) כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם תימה הלא מסקינן בספ"ק דמגילה גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות מ"ו ונלע"ד דהתם מיירי שיש אחרים שיכולים להציל הנפשות ולכן אע"פ שהוא מצוה גדולה מי שמקדים להציל נפשות מ"מ ת"ת קודם הואיל שיש אחרים שיכולין להציל הנפשות וכה"ג כ' רבי' לעיל בסי' רמ"ו.בשם הרמב"ם לענין תלמוד קודם למעשה ע"ש ועבד"ר : סי' רנב (א) **ואין** מצוה גדולה כפדיון שבויים ר"ל אין מצוה בכל הצדקות כפדיון שבויים וטעמא מפרש בגמרא משום דשבי קשה ממות וחרב ורעב משום דכולהו איתנהו ביה ועבד"ר : (ב) אבל אם בנאוה כבר לא ימכרו אותה משום פשיעותא דלמא יארע אונס ולא יבנו אחריתי אלא יגבו מעות מהציבור לצורך הפדיון : וכן

דרישה

בידאי בלא"ה חייב להמיתו וכן נמי מסתברא דאפי' בכה"ג אם בא לפנינו מת ברעב חייב להמיתו אע"פ שהוא ספק אם יחסר לת"מ אם"כ מיהו אם הוא ודאי שיחסר לת"מ אין נותנין לעולם לע"ה כדקי"ל דת"מ קודם לכל דבר עכ"ל : [ה] כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם ותימה הלא מסקינן בספ"ק דמגילה גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ונראה דהתם מיירי בענין שאין יכול לקיים שניהן או ת"ת קודם אבל הכא מיירי בענין שאף שיתנו ממנו להגמון מ"מ ישאר לסיפוק ת"ת אלא שלא יהיה כ"כ ברווח ובענין זה אמר כיון שיש הצלת נפשות הוא קודם וכיוצא בחילוק זה איתא לקמן ועי' בפרישה שפירשתי בע"א :

סי' רנב [א] **פדיון** שבויים קודם לפרנסת עניים כו' כתב הרמב"ם (פ"ח מה' מתנות עניים) המעלים עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תאמץ את לבבך ועל לא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעיך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצות פתוח תפתח את ידך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת לרעך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו : כתב מהרי"ק בשורש ז' דכל רגע שמאחרים אותו לפדות היכא דאפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים : [ב] ואין מצוה גדולה כפ"ש וכתבו התוס' והא דאמרינן בפרק בני העיר אין מוכרין ס"ת אלא

חדושי הגהות

דב"מ (לג:) ע"ש ועיין בש"ך מ"ש על זה : ז תימא הלא מסקינן בספ"ק דמגילה (טז:) דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות ונלע"ד דהתם מיירי שיש אחרים שיכולין להציל הנפשות ולכן אע"פ שהוא מ"וה גדולה מי שמקדים להציל הנפשות מ"מ ת"ת קודם הואיל שיש אחרים להציל וכה"ג כתב רבינו סימן רמ"ו ע"ש (פרישה) :

רנב א שגגת המעתיקים יש כאן אשר שגו כבר זו פעמיים בסימן ס"ט ובסימן ק"י להעתיק הגהות בד"ה שלא במקומה וז"ל בד"ה הנדפס בפ"ע בסימן רנ"ב בב"י בד"ה אין וכו' עד כת"ק

הר"ן ז"ל אלא דאין לנו לחייבו לבעל בתקנת חכמים לפדות אשתו ביותר מכדי דמיה וכדפסק הרי"ף והרמב"ם והב"י הבין מדברי הר"ן שדעתו כרי"ף ורמב"ם דאין חילוק בין אשתו ושאר שבויים ולעולם אין מניחים אותם לפדותם ביותר מכדי דמיהן ואיני יודע היאך היה מפרש מה שכתב הר"ן ועוד דכיון דתלמודא פשט ליה מההיא דלוי בר דרגא לא שבקינן פשטא דתלמודא משום ספיקא דאביי עכ"ל שזה מפורש דס"ל להר"ן דמניחין לפדות בתו וקרוביו ביתר על דמיהן גם בש"ע כאן ובא"ה סימן ע"ח פסק דבין באשתו בין בבתו ושאר קרוביו אין מניחין לפדותם ביותר מכדי דמיהן אלא דלעצמו וכן לת"ח יכול לפדות ביותר מכדי דמיהן ולפעד"נ עיקר דרשאי לפדות ביותר מכדי דמיהן בין לבתו וקרוביו וכל אדם ואין מוחין כיון דליכא דוחקא דציבורא וכל שכן דאין מוחין כשבא לפדות את אשתו אלא דאין מחייבין לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה וכן עמא דבר : **אין** מבריחין השבויים וכו' משנה פרק השולח וכתב רבי' בסתם דאפי' ליכא אלא חד שבוי נמי אין מבריחין אותו דהלכה כת"ק : **מי** שמכר עצמו וכו' משנה שם ומשמע התם דהא דפודין את הבנים לאחר מיתת אביהן אינו אלא במוכר עצמו עם בניו דבחיי אב הוא שומרן ועומד עליהם שלא יטמעו בין העכו"ם הילכך אין פודין אותו בחיי האב אבל במוכר בניו בלבד פודין אותן מיד כדי שלא יטמעו בין העכו"ט ע"ש : **שבוי** שהמיר וכו' ה"א בפ' השולח בעובדא דרבי אמי דאם הוא אוכל נבילות להכעיס דשביק היתירא ואכיל איסורא אסור לפדותו ואע"ג דרשאי לפרנסו כדלעיל בסימן רנ"א אפ"ה אסור לפדותו כי היכי דעכו"ם רשאין לפרנסן מפני דרכי שלום ואסור לפדותן ולהעלותן מן הבור וכדפרישית בסימן רנ"א : כתב מהרי"ק בשורש ז' דמי שהתנדב מעות לצדקה ואתרמי פדיון שבויים אין לשנותה לצורך פדיון שבויים דבל' בני אדם אין פדיון שבויים בכלל צדקה סתם והביא ראיה מהא דאמר בערכין דהאומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה לצרכו ולאחר זמן ישלם ואמאי ניחוש דילמא אתרמי להו פדיון שבויים כמו שאנו אומרים במעות שגבו לצורך בנין בה"כ אלא ודאי דאפילו אתרמי להו פדיון שבויים אין מוציאין צדקה זו לצרכם עכ"ל. ולפי דעתו ז"ל דמ"ש רבינו בתחלת סימן זה דלכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו יכולין לשנות לפדיון שבויים אין זה אלא במעות שגבו הקהל ביניהם דאדעתא דידהו קא גבו אבל במה שהתנדבו יחידים אין להוציאם לצורך אחר אלא למה שהתנדב וכיון שהתנדב לצדקה אין פדיון שבויים בכלל צדקה סתם ואין דבריו נלפע"ד אלא דוקא בסתירת בה"כ חיישינן לדילמא מיתרמי להו פדיון שבויים אע"ג דלא שכיחי כולי האי וה"ט דאי איתרמי פדיון שבויים ויוציאו המעות לפדיון השבויים לא יהיה להם מקום להתפרנס אבל הכא למה לנו לחוש לפ"ש דלא שכיחא כיון דאפי' אתרמי להו פדיון שבויים יגבו ביניהם ויפרעו מיד ויפדום ולא יבואו לידי תקלה כלל ותדע דאי הוי חיישינן להכי היה ראוי שיהא מעות מוכן לצורך פדיון שבויים דילמא אתרמי להו פ"ש וחיוב זה לא מצאנו שחששו לו חכמים ועוד שלא היה לו שיעור וגבול כמה יגבו אלא ודאי לא חיישינן להא אלא בסתירת ב"ה מטעם שמא לא יהא מקום לנו להתפלל גם דברי רבינו כפי פשטן משמע דמוציאין כל דבר לפ"ש ואין לחוש לשום דבר אם לא בסתירת ב"ה חוששין והכי נקטינן :

רנג מי שיש לו מזון ב' סעודות וכו' משנה סוף פיאה ופירש"י בפרק כל כתבי (דף קי"ח) תמחוי מאכל שגבו מבעלי בתים מתחלק לעניים ב' סעודות

האויבים מוסרין עצמם עליהם לשבותם ואפילו אם קרובים רוצים לפדותו ביותר מכדי דמיו אין מניחין אותן אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה (ג) וכן לאשתו שהיא כגופו וכן לת"ח או אפי' אין ת"ח ורואין אותו מצליח שאפשר שיהיה ת"ח יכולין לפדותו בכל מה שיכלו : אין מבריחין השבויים (בלא עולה) כדי שלא יהיו האויבים (ד) מכבידים עולם עליהם (ה) ויוסיפו שמירה על שמירתם : מי שמכר עצמו לנכרים או שלוה מהם ושבו אותו בהלואתו פעם ראשונה ושנייה פודין אותו שלישית אין פודין אותו (ו) אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם ואם בקשו להורגו פודין אותו מיד אפי' אחר כמה פעמים עבד שנשבה הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות פודין אותו כישראל שנשבה שבוי שהמיר אפי' למצוה אחת כגון שאוכל נבילות להכעיס וכיוצא בו אסור לפדותו (ז) פודין האשה קודם לאיש (ח) ואם נתבעו שניהם לדבר עבירה מקדימין האיש לפי (ט) שאין דרכו לכך :

רנג מי

שיש לו מזון שני סעודות (א) [א] לא יטול מהתמחוי ארבע

אע"ג דליכא דוחקא דציבורא כי התם דבעל חייב לפדותה אין פודין כי היכי דלא ניגרו בהו ופסק שם הרי"ף כרשב"ג ונראה שפסק כן משום דסתם מתניתין יהכא כוותיה הילכך בעיין מיפשטא מההיא וכ"כ דעת הרמב"ם שכתב בפ"ח מהמ"ע אין פודין את השבויים כו' מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם ע"כ ודעת זה הוא דעת הרשב"א בחידושיו והרמב"ם בפי"ד מהל' אישות פי' ג"כ כדעת הרי"ף דאשתו שנשבית אינו פודה אותה ביותר מדמיה והר"ן אע"פ שנ"ל דבעיין לא מיפשטא מההיא דהתם מ"מ כתב שדעת הראשונים היה דכיון דלא מיפשטא ואיכא למיחש לתקלה אין פודין דשב ואל תעשה שאני ועוד דכיון דגמרא פשט לה מההיא דלוי בר דרגא לא שבקינן פשטיה דתלמודא משום ספיקא דאביי עכ"ל. אבתא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א והר"ן אין חילוק בין אשתו לשאר השבויים ודברי רבינו אינם אלא לדעת התוספות והרא"ה והרא"ש וכיון דפלוגתא דרבוותא היא לא הוה ליה לסתום דבריו : **ומ"ש** ואפי' אם קרובים רוצים לפדותו יותר מדמיו וכו' זה פשוט למ"ד איפשיטא בעיין דמשום דלא ליגררו ולייתי הוא ואפי' למ"ד דבעיין לא איפשיטא כיון דספק הוא לא שבקינן ליה לפדות דשב ואל תעשה שאני :

ומ"ש וכן לתלמיד חכם או אפי' אינו ת"ח ורואין אותו מצליח וכו' אהאי בעיא דפרק השולח כתבו התוס' ורבי יהושע בן חנניא דפרקיה להאי תינוק בממון הרבה בהניזקין (נח:) לפי שהיה מופלג בחכמה א"נ בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגררו עכ"ל והרשב"א תירץ כע"א ומ"מ נראה מדבריו שתירוץ ראשון עיקר וכ"ד הר"ן וכ"כ הרא"ש וז"ל וכן ת"ח שנשבה כהא לא תיקון כדאמרי' בהנזקין דרבי יהושע פדה תינוק שבוי בדמים מרובים לפי שראהו תלמיד חריף ומפולפל ואיפשר שיהא אדם גדול וכ"ש מי שהוא כבר אדם גדול עכ"ל וכך הם דברי רבינו : מ"כ על מי שפדה את חבירו אין אדם חייב לפדות נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממון לניצל וכיון דמחוייב להצילו בממונו של נרדף ישבע כמה הוציא ויטול דומיא דרועה שקידם ברועים ובמקלות (ב"מ צ"ג:) : ומ"ש הבעל חייב להיות נייה דינא בב"ד שהוא שייך שם נראה כיון דדינא חרוץ ופשוט הוא שמחוייב לפדות אין לפודה לירד עמו לדין אלא זה יפרע מיד ואם יש לאחר דין עליו יתבענו לדין ודמיא להא דאיתא בפרק חזקת [מא:] רב כהנא שקל צדקה בארעא וכו' א"ל לכי תיתי וכתבו הגהות ב בפ"ו מה' שופטים מי שנתחייב בדין ואמר יש לו ראיה להחזיר הדין אין ממתינין לו אלא יפרע מיד ועוד שאם היינו דוחים אותו שיוציא הוצאה לטעון עמו אין לך אדם שמציל את חבירו (א) ודומה להא דפ' בן סורר [עד:] רודף שהיה רודף להציל את חבירו ושיבר כלים בין של כל אדם פטור : **אין** מבריחין את השבויים כדי שלא יהיו האויבים מכבידים עולם עליהם וכו' משנה בפרק השולח (מה:) אין מבריחים את השבויים מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת שבויים ובגמרא מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד ופירש"י דליכא אלא חד שבוי ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים ור"ש לא חייש אא"כ יש שבויים אחרים עמו שמא יקצפו השבאים לייסרם ביסורין ופסק הרמב"ם בפי' המשנה הלכה כת"ק : מי שמכר עצמו לנכרים או שלוה מהם וכו' משנה שם (מו:) המוכר את עצמו ואת בניו לנכרים אין פודין אותם אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם ובגמרא (שם) א"ר אסי והוא שמכר ושנה ושלש : ומ"ש דדין לוה מהם ושבו אותו בהלואתו שוה לדין מכר עצמו פשוט שם בגמרא : ומ"ש ואם בקשו להורגו פודין אותו מיד וכו' ג"ז פשוט שם ובסמוך אכתבנו : **ומ"ש** עבד שנשבה וכו' פודין אותו כישראל שנשבה כ"כ הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע והוא מדאמרינן בפרק השולח (לז:) אמתני' דעבד שנשבה ופדאוהו קסבר כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים : ומ"ש שבוי שהמיר אפי' למצוה א' וכו' שם (מו: מז.) אמתני' דהמוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבי' ההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי אתא לקמיה דרב אמי א"ל פרקן א"ל תנן המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבי' אין פודין אותם אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם משום קילקולא פי' שלא יטמעו בעובדי כוכבי' וכ"ש הכא דאיכא קטלא אמרו ליה רבנן לר' אמי האי ישראל מומר הוא דקא חזו ליה דקא אכיל נבילות וטריפות א"ל והא זימנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה ושביק היתירא ואכיל איסורא א"ל זיל לא שבקי לי דאפרקינך וכבר נתבאר בסי' רנ"א דמומר אוכל נבילות לתיאבון אין אנו חייבים לפדותו ור' אמי שהיה רוצה לפדותו לפנים משורת הדין הוא דעבד :

פודין האשה קודם לאיש ואם נתבעו שניהם לדבר עבירה מקדימין האיש וכו' משנה בסוף הוריות (יג.) האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי בזמן ששניהם עומדים לקלקלה האיש קודם לאשה ואמרינן בירושלמי בזמן ששניהם עומדים לקלקלה האיש קודם לאשה למה האשה דרכה לכך והאיש אין דרכו לכך וכתוב בהגהות מרדכי דכתובות שניהם עומדים לקלקול פי' שרגילים במשכב זכור גרסינן בסוף הוריות (שם) ת"ר היה הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קודמת לכולן פירש"י משום דאית לה זילותא טפי כתוב בהגהות מרדכי דכתובות שמכאן פסק הר"מ שאם איש ואשתו שבויים אשתו קודמת לו אע"ג דליתיה קמן ב"ד יורדין לנכסיו ופודין אותה ואפי' עומד וצוח אל תפדוה מנכסי אין שומעין לו : כתב המרדכי בפרק הכונס שפסק הר"מ על אחד שנתפס והיה לו די משלו שפודין אותו בע"כ אע"פ שהוא אומר אל תפדוהו והביא ראיות לדבר ובפרק הפועלים כתב פסק ר"מ שהאב חייב לפדות את הבן אי אית ליה לאב ולית ליה לבן דלא כל הימנו שיעשיר עצמו ויפיל בנו על הציבור ולא יהא אלא אחר קרוב קרוב קודם כדמשמע פ"ק דקידושין (כא:) :

רנג מי שיש לו מזון שני סעודות לא יטול מהתמחוי מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מהקופה משנה בסוף פאה פירוש תמחוי מתחלק בכל יום ולפיכך אם יש

דרכי משה

רנב (א) והוא תשובה בתשובת מהרי"ו סי' קמ"ט כתב המרדכי פרק הכונס ע"א ובפרק דייני גזירות דף תקמ"ז ע"ב הפודה חבירו מן השביה חייב לשלם ע"ש : כ"ה

דרישה

אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא קתני פדיון שבויים שמא מילתא דפשיטא היא ולא איצטריך למתני . וב"י הביא בסימן זה ול"נ דלא משמע הכי בא"ח סימן קנ"ג דכתב שם בני העיר שמכרו בה"כ יכולין לקנות בדמיה כו' עד מכרו מותרין יכולין לקנות בדמיה ס"ת ס"מ דקדושת ס"ת חמורה מקדושת בה"כ וגם אח"כ כתב שם אבל להורידן מקדושתן כגון ממעות ס"ת ב"ה ותיבה לא וכיון שכתב רבינו כאן דאין מוכרין בה"כ לצורך פדיון שבויים ב"ש דאין מוכרין ס"ת ומה שמוכרין ללמוד תורה ולהשיא אשה הייני משום שנאה דידיה דעדיף לאדם טפי שילמוד תורה או לישא אשה ממה שיהיה לו ס"ת אבל למכור אדם ס"ת שלו כדי שילמוד חבירו תורה במעותיה זה ודאי לא אמרו . והתוס' הנ"ל שהקשו למה לא קתני פ"ש ר"ל נמי פ"ש דנפשיה ועל ב"י יש לתמוה דהביא דברי התוס' אהאי דינא דהכא דקאי אפדיון דאחרים והתוס' ודאי לא איירי בהכי גם מדברי רבינו דהכא יש לדקדק כן דלא כתב אלא לכל דבר מצוה שגבו מעות יכולין לשנותו לפדיון שבויים משמע דוקא מעות מותר לשנות :

סי' רנג [א] לא יטול מהתמחוי בסימן רנ"ו נתבארו דיני קופה ותמחוי וגם כתב וז"ל תמחוי לעניי עולם וקופה לעניי אותה העיר עכ"ל. והוא ל' הברייתא דפ"ק דב"ב דף ח' ע"ב וכ"כ הרמב"ם

פרישה

(ג) וכן לאשתו שהיא כגופו עי' בטא"ח בסי' ע"ח די"א שאשתו היא כאחר : (ד) מכבידין עולם לשון עול כדי שעי"י יהא להם שמירה יתירה : (ה) ויוסיפו שמירה על שמירתם ואפילו לא נשאר שם עוד שבוי חיישינן לפעם אחר גמרא : (ו) אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם פי' אם מכר את עצמו ואת בניו לעכו"ם כן הוא בגמרא להדיא וי"ל ג"כ אם העכו"ם לקחו הבנים בשביל חוב אביהם בחיי האב אין פודין אותם דימזור וילוה מעכו"ם : (שאוכל נבילות להכעים ע"ל ריש סי' רנ"א עכ"ם) : (ז) פודין האשה קודם לאיש לפי שיטמאו האשה במשכב : (ח) ואם נתבעו שניהם לדבר עבירה האיש למשכב זכור והאשה לזנות : (ט) לפי שאין דרכו לכך משא"כ באשה שנבראת לתשמיש :

סי' רנג (א) לא יטול מהתמחוי בסימן רנ"ו נתבארו דיני קופה ותמחוי ועד"ר ור"ל תמחוי שמתחלק בכל יום ולפיכך אם יש לו מזון ב' סעודות שהוא מזון יום א' לא יטול

חדושי הגהות

בת"ק וכ"פ בפ"ח ממתנות עניים כו"ל הבד"ה והשבו המעתיקים דקאי אהך ד"ה [illegible] פודין וכו' עד כת"ק אבל שגו גם טעו בזה דבאמת קאי אדלקמן ד"ה אין מבריחין וכו' עד כת"ק על זה כתב וכ"כ בפ"ח ממתנות עניים : ב כ"ה במהרי"ו סימן קמ"ט והרוצה להבין דברי ב"י אלו ביותר יעיין שם במהרי"ו מבואר הכל באריכות :

(ג) ארבע עשרה סעודות לא יטול מהקופה יש לו מאתים זוז אפי' אינו נושא ונותן בהן או שיש לו חמשים שנושא ונותן בהן לא יטול מהצדקה כלל (ג) יש לו מאתים זוז חסר דינר אפי' נותנין לו אלף זוז בבת אחת ה"ז יטול יש לו הרבה (ד) והוא עליו בחוב או שממושכן לכתובת אשתו ה"ז יטול יש לו בית וכלי בית הרבה ואין לו מאתים זוז ה"ז יטול ואין צריך למכור כלי ביתו ואפילו הם כלי כסף וכלי זהב בד"א בכלי אכילה ושתייה ומצעות וכיוצא בהן (ה)[ג] אבל יש לו מנורה או שלחן של כסף וכיוצא בהן צריך למכור ולא יטול מהצדקה והא דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמישיו של כסף וזהב דוקא כל זמן שאין צריך ליטול מהקופה אלא מקבל בסתם מיחידים ומקרוביו ויכולין ליתן לו וא"צ למכור כליו אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה לא יתנו לו אלא ימכור כליו ור"ת פירש קודם שבא ליטול אם יש לו כלי כסף מחייבין אותו למוכרם כדי שלא יצטרך ליטול מהקופה אבל אם לאחר שהתחיל כבר ליטול נזדמנו

ב"י

יש לו מזון ב' סעודות שהוא מזון יום אחד לא יטול ממנו וקופה מתחלקת מע"ש לע"ש ולפיכך מי שיש לו מזון י"ד סעודות שהוא מזון שבוע אחת לא יטול ממנה ודיני קופה ותמחוי ביאר רבינו בסי' רנ"ז ומ"ש יש לו מאתים זוז אפילו אינו נושא ונותן בהן או שיש לו נ' שנושא ונותן בהן וכו' משנה שם ואע"פ שבמשנה לא אמרו אלא לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני כתב רבינו לא יטול צדקה כלל משום דמשמע דכל שאינו נוטל את אלו אינו נוטל שום צדקה וכ"כ המרדכי בפ"ק דב"ב בשם רבינו אפרים ובשם א"ז (א) דגם בצדקה הוא גוזל את העניים דד"ה שנתן לו לא יתן לעניים אחרים והביא ראיה מהירושלמי דכל שיש לו ר' זוז לא יטול צדקה וכתוב עוד שם במרדכי רבינו יהודה היה מסופק אדם שהוא נודד למרחקים להביא טרף לביתו ונתנו לו ר' זוז בעיר אחת אם צריך לחזור לביתו ולהוציאם הואיל ויש לו כבר ר' ואינו רשאי ליטול יותר ולאחר כלות אלה שוב ירחיק נדוד עד שיהיו לו ר' וכן יחזור חלילה וגיסו ה"ר שלמה הכהן היה אומר שכשאדם גולה לארץ מרחק לצורך פרנסתו ופרנסת ביתו כל זמן שלא יחזור לביתו הוי כפעם אחת ובספר א"ז כתב ונראה בעיני אדם שהשב לילך למרחק עד מקום שחשב להרחיק הוי כפעם אחת עכ"ל כתוב בהג"א פ"ק דברכות דדורון דרך כבוד דילמא שרי אע"פ שיש לו ק"ק זוז ובהגהות מרדכי פרק כילד הרגל כתוב אמרו על אלישע הנביא שהיה נהנה אף ע"פ שהיה לו הרבה יותר מק"ק זוז ושמא אסור ליהנות דרך צדקה אבל דרך דורון שרי אפילו עשיר גדול עכ"ל: יש לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נותנים לו אלף זוז בבת אחת ה"ז יטול משנה (שם) בסוף פאה. ומ"ש יש לו הרבה והוא עליו בחוב או שממושכן לכתובת אשתו ה"ז יטול ג"ז שם במשנה וכתב רבינו שמשון דמוכח בירושלמי דהיו ממושכנין לכתובת אשתו דקתני אפילו באשתו נשואה היא:

ומ"ש יש לו בית וכלי בית הרבה ואין לו ק"ק זוז ה"ז יטול וא"צ למכור כלי ביתו ג"ז שם במשנה וכתב המרדכי בריש קמא דב"ב למקום שיש תקנה שלא לתת מכים של צדקה למי שיש לו דבר קצוב דאין לחשוב בית דירה וכלי תשמישו ע"כ ובפרק מציאת האשה (סח.) רמי אמתניתין מדתניא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחשת אמר רב זביד ל"ק הא במטה ושולחן הא בכוסות וקערות מ"ש כוסות וקערות דלא דאמר מאיסי לי מטה ושולחן נמי אמר לא מקבל עילואי אמר רבא בריה דרבה במחרישה דכספא רב פפא אמר ל"ק כאן קודם שיבא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי וכתבו הרי"ף והרא"ש מחרישה דכספא י"מ שהיא המגירה שמגרדין בו בבית המרחץ והרמב"ם גם כן כתב בפ"ט מהמ"ע בד"א בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן אבל אם היה כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוקח פחותין מהן ע"כ ואע"פ שבעלי כותשין הריפות שהם דבר מאכל אינו בכלל כלי אכילה מפני שהריפות חיין וגם אין מקרבין לפניו העלי לאכול בו:

והרמב"ם בפרק הנזכר פסק כאוקימתא דרבא וכאוקימתא דרב פפא נראה שסובר דליכא בינייהו פלוגתא אלא בהיכי מיתוקמא מתניתין אבל לענין דינא מר מודה למר ומר מודה למר וכן נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו ב' האוקימתות ולא הכריעו ביניהם ואחריהם נמשך רבינו שכתב כדברי ב' האוקימתות אלא שמ"ש שאם יש לו מנורה או שלחן של כסף צריך למוכרה הוא שלא בדקדוק דהא רב זביד הוא דאמר דאם יש לו שלחן של כסף צריך למוכרה ואיתותב: ומ"ש והא דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמישיו של כסף וזהב דוקא כל זמן שאין צריך ליטול מהקופה וכו' זהו מה שפי' הרי"ף במאי דאמר רב פפא כאן קודם שבא לידי גיבוי כאן לאחר שבא לידי גיבוי וז"ל כל זמן שאינו נוטל אלא בצינעא אין מחייבין אותו למכור כלי תשמיש אבל אם הוצרך ליטול מן הגיבוי של קופה של צדקה אין נותנין לו אלא לאחר שימכור וכתב הר"ן שפירוש זה הוא הנכון וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"ט מהמ"ע על הא דאין מחייבין אותו למכור בד"א קודם שיגיע לגבות מן העם אבל אחר שגבה הצדקה מחייבין אותו למכור כליו וליקח אחרים פחותים מהם ואח"כ יטול וכן הוא דעת רבינו שמשון שכתב בסוף פיאה לאחר שבא לידי גיבוי שמתפרנס מקופה של צדקה שבא ליד גבאי או מחייבין אותו למכור אפילו כדי ליטול לקט אבל קודם שבא לידי גיבוי שמתפרנס בצינעא ולא מיד הגבאי נוטל לקט שכחה ופאה אע"פ שהיה לו ק"ק זוז אם היה מוכר כלי תשמישו ע"כ וטעמו של דבר ביאר הרמב"ם בפי' המשנה דסוף פיאה וז"ל אפי' יש לו כלי כסף וכו' אינו חייב למוכרם עד שיקח מתנות העניים ויכתב בכללם אז יאמרו לו מכור אותם הכלים וקנה אחרים ואל תמעיט מתנות עניים ות"ש ור"ת פי' קודם שבא ליטול אם יש לו כלי כסף מחייבין אותו למוכרם וכו' כ"כ הרא"ש בפרק מציאת האשה בשמו ורש"י פי' כאן קודם שבא לידי גיבוי הא דתנן אין מחייבין אותו מעיקרא קאי כשבא ליטול לקט והא דתנן מחייבין לאחר שבא לידי גיבוי לאחר שהביא עצמו לידי כך שב"ד גובין הימנו כגון שהיו לו ק"ק זוז ונטל לקט שכחה ופאה ונודע שעשיר היה ב"ד באין וגובין ממנו מה שנטל ואם אין לו כדי לשלם מוכר כלי תשמישו היקרים ומשתמש

ב"ח

יש לו מזון ב' סעודות לא יטול כיון דיש לו סעודות ליום מיום ליום ולפיכך מי שיש לו מזון ג' סעודות לא יטול כמלא שנגזל לעניים וקופה מעות הן לפרנס עניי בני טובים דזולא להו מילתא דתמחוי ומתחלק מע"ש לע"ש ומי שיש לו י"ד סעודות לא יטול שהרי יכול להמתין לע"ש הבאה אבל .. י שיש לו י"ג יטול שהרי לא תחלק עוד עד שיגיע לע"ש והרי לו' ימי שבת צריכין י"ד סעודות עכ"ל ובסימן רנ"ו יתבאר דתמחוי לעניי עולם קופה לעניי העיר והתם פריך תלמודא מני אי רבנן דחייב אדם לאכול בשבת ג' סעודות ט"ו הויין אי ר' חידקא דאמר ד' ט"ז הויין ומשני הא מני ר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ופירש רש"י ולענין סעודת שבת במאן דאפשר ליה איכא למימר כרבנן ואיכא למימר כרבי חידקא ומיהו האי דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטול על אחרים כבוד שבתותיו עכ"ל והכי אסיקנא בפ' אע"פ (ס"ד) אמתני' דהמשרה אשתו על ידי שליש דלכ"ע בעינן ט"ו סעודות דכיון דאינה מתפרנסה מן הצדקה יהבינן לה ט"ו לרבנן וט"ז לרבי חידקא ומה שפי' רש"י לשם מעיקרא למאי דקס"ד דהמקשה די"ד סעודות צריכה היא לשבת היינו לומר דלכל הפחות י"ד סעודות בעינן אף לעני שבישראל אבל מסעודות ט"ו דשבת לא מצי פריך משום דר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אך קשה מהא דתנן סוף פאה עני העובר ממקום למקום וכו' שבת נותנים לו מזון ג' סעודות וכדלעיל סוף סימן ר"ן והא הך מתניתין ר"ע היא דאמר עשה שבתך חול וכו' ותירצו התוספות ע"ש רשב"א פרק קמא דבתרא (דף ט') דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל וליטול אבל בשכבר צריך ליטול נוטל גם כדי לסעודות שבת עכ"ל וכן כתבו התוספות בפרק כ"כ:

ומ"ש יש לו מאתים זוז וכו' לא יטול מן הצדקה כלל אף ע"ג דבמשנה סוף פאה לא אמרו אלא לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני מכל מקום רבינו ס"ל דלדקה הוא נלמד במכל שכן דכיון דאפילו לקט שכחה ופאה דהפקר הוא לא יטול כ"ש לדקה וכך הוא דעת ר"ת בתוס' פרק מציאת האשה (בדף ס"ח) בד"ה כאן לאחר גיבוי גם במרדכי פ"ק דבתרא סימן תרנ"ב כתב בשם ה"ר אפרים והא"ז דה"ה לדקה ומביאו ב"י ועיין במ"ש בסמוך אבל דין יש לו כלי כסף: יש לו ר' זוז חסר דינר וכו' או שממושכן לכתובת אשתו ה"ז יטול שם במשנה ואין פירוש אשתו גרושה דא"כ היינו חוב אלא אשתו נשואה קאמר וה"ק ל"מ חוב דעלמא דדוחק לפרוע אלא אפילו לכתובת אשתו נשואה שאיננה דוחקת לפרוע ה"ז יטול וכך משמע בפירוש הר"ש ונראה דר"ל שהבעל ייחד לאשתו נשואה קודם חופה כלים ותכשיטין ושמום בכך וכך שוויים בכתובתה וכדתנן בפרק מציאת האשה (דף ס"ו) מה שהתחתן פוסק פלוה חומש וכמו בפירוש התוס' והרא"ש לשם ע"ש ר"ח וכן כשממשכן לה כלים לכתובתה כדתנן בפרק נערה שנתפתתה (דף כ"א) כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז וכו':

ומ"ש יש לו בית וכו' שם במשנה אין מחייבין אותו למכור כדי להשלים מאתים זוז כדי שלא יטול ובפרק מציאת האשה פריך תלמודא והא תניא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת ואסיקנא אמר רבא בריה דרבה במחרישה דכספא וכתב הרי"ף יש שפירש שהיא המגרדת שמגרדין בה בבית המרחץ רב פפא אמר ל"ק כאן קודם שיבא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי וכתב הרי"ף פי' כל זמן שאינו נוטל אלא בצינעא אין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו אבל אם הוצרך ליטול מן הגבוי של קופה אין נותנים אלא לאחר שימכור עכ"ל והרא"ש לאחר שהביא דברי הרי"ף כתב ורבינו תם פי' קודם שיבא ליטול מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור לאחר שיבא לידי גיבוי שכבר נטל מן הקופה שוב נזדמנו לו כלי בית אין מחייבין אותו למכור ורש"י פירש לאחר שבא לידי גיבוי שנטל לקט שכחה ופאה ונודע שהיה עשיר ובאו בית דין לגבות ממנו כדי מה שנטל ואע"פ שממון שאין לו תובעים הוא משום קנס גובים ואפילו דבב"ח דעלמא מסדרין כה"ג הכא משום קנס מחייבין אותו למכור עכ"ל ורבינו ביאר דברי הרי"ף במה שכתב כ"ז שאינו נוטל אלא בצינעא היינו שא"צ ליטול מהקופה אלא מקבל בסתר מיחידים ומקרוביו ויכולין ליתן לו וא"צ למכור כליו וכו' וצריך לדעת דאע"ג דמשנה דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה תנא לה ומשמע דברייתא נמי דמחייבת אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה מיתניא אפילו הכי מפרש תלמודא חדא קודם שבא לידי גבוי מן הקופה וחדא לאחר גבוי מן הקופה משום דמשמע דכל שאינו נוטל לקט שכחה ופאה אינו נוטל שום לדקה ומי שנוטל אלו נוטל גם לדקה ולפי שעכשיו אין לקט שכחה ופאה נוהגין לפי שהרוב נכרים כדכתב רבינו בסימן של"ב

דרכי משה

רנג (א) כ"ה בהרשב"א סי' תתע"ב:

דרישה

הרמב"ם בפרק ט' מהלכות מתנות עניים אלא שכתב ז"ל התמחוי לעניי עולם והקופה לעניי אותה העיר בלבד עכ"ל הנה שדקדק בלשונו והוסיף תיבת בלבד ולכאורה משמע מינה דגם לעניי העיר היו מחלקין מהתמחוי נוסף על הקופה אלא שמהקופה לא היו נותנין לעני עולם כלל ומתמחוי היו נותנין גם לעניי עולם. וכן נראה קצת לשון רבינו מדסתם כאן וכתב ומי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מהתמחוי כו' אף שלשון המשנה כך הוא סוף מסכת פיאה מכל מקום לא הו"ל לסתום אלא לפרש דלעניי עולם קאי מ"ל שם"ל ג"כ שגם לעניי העיר חולקין מהתמחוי. וכ"כ מהרי"ק שורש י"ז סעיף ד' בהדיא ז"ל נראה דדעת רבי משה (ר"ל במ"ש מי שישב בעיר ל' יום נותן לקופה וג' חדשים לתמחוי) במ"ש בפ"ט דהלכות מת"ע והוא כי גיבוי הקופה דבר קצוב כפי הממון אשר תשיג כל אחד ואחד העשיר ירבה והדל ימעיט ומשום כך מתחייב בהם מיד אחר ל' יום אבל גיבוי התמחוי אין דבר קצוב אלא גובין מאת כל איש אשר ידבנו לבו כמ"ש רבינו משה ומש"ה אין מחייבין אותו עד לאחר ג' חדשים שלא נתקן אלא כדי שיהיה להם להעניים מזונות יותר ברווח אבל מבלעדו יש להם הספוק בצמצום ע"י גיבוי הקופה כו' ע"ש הרי לפנינו דס"ל דאף לעניי העיר היו מחלקין התמחוי נוסף על חלק הקופה מע"ש לע"ש ומ"ש מהרי"ק בשם הרמב"ם אינו מפורש כן בהדיא שם ברמב"ם גם מ"ש שהתמחוי אינו דבר קצוב כו' עיין מ"ש מזה בסימן רנ"ו: [ב] אבל יש לו מנורה או שלחן של כסף כו' ב"י תמה ע"ז דבגמרא

פרישה

יטול. קופה מתחלקת מע"ש לע"ש לפיכך מי שיש לו מזון י"ד סעודות שהוא מזון שבוע אחד לא יטול: (ב) י"ד סעודות לא יטול כו' אע"ג דבשבת צריך לג' סעודות מ"מ לא יאכל בלילה במ"ש ואח"כ יום ראשון לא יאכל כ"א סעודה אחת והיינו י"ד סעודות עם הג' סעודות דשבת וק"ל. שוב מצאתי שכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה שם סוף מסכת פיאה אבל ר"ש כתב שם דע"ז אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות שלא יאכל בשבת כ"א כמו בחול כדי שלא יצטרך ליקח יותר מדאי מהקופה ובאמת שלא כ"כ אלא ליישב המשנה גם לרבי חידקא דקאמר בשבת אוכלין ד' סעודות אבל למ"ד ג' סעודות לק"מ כמ"ש וע"ש: (ג) יש לו מאתים זוז חסר דינר כו' נראה דדוקא מן הצדקה דהיינו מה שיתן לו כל יחיד או לקט שכחה ופיאה יכול ליטול וכמ"ש אח"כ אבל ליטול מקופה ותמחוי לא יטול דהא אף שחסר לו זוז ממאתים מ"מ הוא טפי מי"ד סעודות. וקאי אמ"ש לפני זה דקאמר יש לו מאתים זוז כו' לא יטול מהצדקה כלל דקדק לכתוב לשון כלל לרמז דלא יקח אפי' לקט ש"פ ולא משום יחיד גם שם במשנה קאמר בהדיא דלא יטול לקט ש"פ וק"ל: (יש לו ר' זוז חסר דינר שמעתי לומר לדקה בגי' קל"ט דהיינו ר' זוז חסר א' לאותו נותנין לדקה עכ"ס): (ד) והוא עליו בחוב ר"ל שחייב לאחרים: (ה) אבל יש לו מנורה או שלחן של כסף כו' ב"י תמה ע"ז ועד"ב שם כתבתי ישוב דלק"מ: (ויכולין ליתן לו ר"ל שיש להם יכולת ליתן לו שהם עשירים או י"ל דהן רשאין ליתן לו דרך לדקה ולא מתנ.. מאמר דים

נזדמנו לו כלים אין מחייבין אותו למכור כדי שלא יטול (ו) [ג] וי"א שכל אלו השיעורים לא נאמרו אלא בימיהם שהיה להם קופה ותמחוי והיו מחלקין מעשר עני בכל שנה והיו נוטלין לקט שכחה ופאה לפיכך שיערו שמי שיש לו ר' זוז לא יטול לפי שיכול לעבור בהן שנה ולשנה הבאה יהיה לו במה שיהיה אבל האידנא שאין כל זה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי להתפרנס מן הריוח תדע לך שהרי יש חילוק בין אם נושא ונותן שאז אפי' אם יש לו נ' זוז לא יטול שאפשר לו להתפרנס מן הריוח אלמא הכל לפי הענין ואפשר כי בימיהם היתה ההוצאה מעוטה ואפשר להתפרנס בריוח של נ' זוז אבל האידנא א"א והכל לפי המקום והשעה מי שיש לו שדות וכרמים (ז) ובתים הרבה חוץ מבית דירתו ואין לו מעות ובא למוכרם אם מפני שרואים אותו שהוא דחוק אין רוצין לקנות ממנו

ב"י

ומשתמש בפחותים ואע"פ שממון שאין לו תובעין הוא משום קנס גובין אותו :

וי"א שכל אלו השיעורים לא נאמרו אלא בימיהם שהיה להם קופה ותמחוי וכו' כ"כ סמ"ק דין מי שיש לו ק"ק זוז אינו נוהג בזמן הזה בינינו ובמרדכי פ"ק דב"ב כתב שהשיב רבינו אפרים מה שאמרת שמי שיש לו ק"ק זוז אם יכול ליטול לצדקה אומר אני הכל לפי פרנסתו ופרנסת בני ביתו דהא כי אשכחיה שהיו מזלפים יין לפניו כפל מה שהיה רגיל לצלות לו ומיהו אם הוא יחידי לא יטול דהא מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי והר"י מווינ"א כתב בא"ז מי שיש לו ק"ק זוז לא יטול מכיס של צדקה והכל לפי פרנסתו ופרנסת בני ביתו כדפירש רבי' אפרים : מי שיש לו שדות וכרמים ובתים הרבה וכו' חוץ מבית דירתו כלומר דהא תנן אין מחייבין אותו למכו' ביתו וכלי תשמישו ועיקר הדין בפ"ק דב"ב (ז.) תניא הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה והוי בה מר ה"ד אי אוזיל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זלב הדייהו אפילו טובא נמי ליספו ליה דהא זול דכ"ע נמי אלא דאוקיר ארעתא דכ"ע ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפי' פורתא נמי לא ליספו ליה ואמר מר עלה לא צריכא דביומי ניסן יקרן ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואיצטריכא זוזי זבין כדהשתא עד פלגא אורחיה למיזל טפי לאו אורחיה למיזל ופירש"י מי שהיו לו שדות וכו' שוים ר' זוז ותנן מי שיש לו ק"ק זוז הרי זה לא יטול היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת ה"ז יטול וזה יש לו בתים שדות וכרמים שוים מאתים זוז אבל אינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה ק' זוז וקרקעותיו ימכור בק' זוז דטפי מפלגא לא זוילי לעולם והרי יש לו ק"ק זוז : אפילו טובא נמי ליספו ליה. שהרי עכשיו אין שוה ק"ק זוז ותנן היו לו ק"ק זוז חסר דינר אפילו נתנו לו אלף זוז בבת אחת יטול : אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. שהרי שוות קרקעותיו ק"ק זוז : זבין כדהשתא. בתשרי משום דאיצטריך לזוזי הילכך עני לא הוי דיטול שוה אלף דינר הואיל וביומי ניסן שווין קרקעות ק"ק ועשיר לא הוי הואיל דכ"ע נמי לא שווין השתא ק"ק הילכך משלימין לו עד ק"ק והיינו מחצה דעד מחצה אורחיה למיזל טפי לא וכתבו התוספות אפילו פורתא נמי לא לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הו"ל למיעל ולמיפק אזוזי אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממאתים זוז יכול ליטול קודם שימכור בפחות משווין והרי"ף גורס ה"ד אי דזול ארעתא דכ"ע ודיליה נמי זול בהדייהו אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה ואי דאיקור ארעתא דכ"ע ודיליה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפילו טובא נמי ליספו ליה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעא וכו' והאי הואיל ואיצטריכא ליה זוזי השתא עד פלגא אורחיה למיזל וכו' ופירשו התוס' דבריו דמיירי בעשיר ועד מחצה היינו עד שימצא מי שיקנה אותם לכל הפחות בחצי דמיהם אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה פי' אפילו הוזלו כ"כ שאפילו במחצה לא יתנו לו · לא ליספו ליה כיון דזיל ארעתא דכ"ע ושווית ק"ק זוז אף לפי הזול אפילו טובא נמי ליספו ליה פי' אפילו שמוצא שיקנו טפי ממחצה מ"מ ליספו ליה עד שימצא למכור בשווין דמה שאין מוצא למכור בשווין לפי שרואין אותו שהוא דחוק וכ"כ רבינו ירוחם שפי' ה"ר יונה ושיים בה לא נצרכא וכו' כלומר אם ישוו מחצה בדמיהם ימכרם ולא יטול מעשר עני טפי לאו אורחיה כלומר ויש לו לתלות שבשביל דחקו למכור אינו מוצא חצי שווין שישוו בניסן ומאכילין אותו מעשר עני עד שימצא חצי דמיהם ונמק"י כתב אפילו טובא נמי ליספו ליה כשיעור מאי דזול ארעא טפי מדכ"ע ודברי רבינו כגירסת הרי"ף וכפי מה שפירשו התוספות וה"ר יונה וכך הם דברי סמ"ג וכתבו כל רבותינו הקדמונים בצרפת אומרים שזו הגירסא ופי' זה עיקר :

והרמב"ם בפ"ט מהמ"ע כתב וז"ל מי שהיו לו בתים וכו' ואם מוכרן בימות הגשמים מוכרן בזול ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן בשוויהן אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה היו שאר האדם לוקחין ביותר והוא אינו מוצא שיקחו ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני והולך עד שימכור בשוה וידעו הכל שאינו דחוק למכור עכ"ל ודבריו פשוטים שהם כגירסת הרי"ף דגרים אי דאיקור דכ"ע ודיליה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל אפילו טובא נמי ליספו ליה אלא שמ"ש מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן הוא שלא כמו שפירשו לדעת הרי"ף שהם פירשו לדעתו דהיינו לומר שמאכילין אותו מעשר עני עד שימצא מי שיקנה אותם בחצי דמיהן. והרמב"ם נראה שמפרש מאכילין אותו עד חצי דמי הקרקעות משום דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא ואף על פי שאפשר לדחוק ולפרש ל' הרמב"ם דה"ק מאכילין אותו עד שימצא למכור בחצי דמיהן מ"מ פשט לשונו לא משמע הכי אלא דה"ק מאכילין אותו עד חצי דמי הקרקעות וו"ש רבינו ירא"ה מדבריו שמאכילין אותו עד דמי חצי הקרקעות. והרמב"ם השמיט דין זול ארעתא

ב"ח

שכ"ב לכן הזכירו במקומן קופה של צדקה ומה"ט השמיט הרא"ש פר"ח שהביאו התוס' שפי' קודם שיבא לידי גיבוי שאינו נוטל מקופה של צדקה אלא מדברים של הפקר כגון לקט שכחה ופאה וכאן לאחר שיבא לידי גיבוי שנוטל מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור דסבירא ליה דפירושו דחוי דהא משנה וברייתא תרווייהו מיירי בלקט שכחה ופאה וכמו שהקשו התוס' להדיא על פירוש ר"ח אלא אין חילוק בין לקט שכחה ופאה לצדקה ותלמודא דמחלק בין קודם שבא לידי גיבוי לאחר שבא לידי גיבוי פירושו כפירוש הרי"ף או כפירוש רבינו תם ואף על גב שהרא"ש הביא גם פירוש רש"י לא הביאו רבינו משום דנראה דוחק לפרש סתמא דברייתא דמחייבין אותו למכור דמיירי ברשיעי שהיה עשיר ונטל לצדקה ואחר כך נודע וקונסין אותו גם הר"ן כתב שפירושו אינו מחוור מיהו נראה לפע"ד הבא להורות כפירוש רש"י כמו שהיה עשיר ונטל לצדקה ואחר כן נודע הדבר לקנסו ולגבות ממנו מה שנטל בלא סידור אין מהנדזין אותו דיש לו על מי לסמוך על רש"י ז"ל ועל הרא"ש שהביא פי' בפסקיו ויש להקשות מעובדא דרבי חנינא דאיתא התם דהוה רגיל דשדר ד' זוזי להההוא עניא כל ערב שבת יומא חד שדרינהו ביד דביתהו אתאי אמרה ליה לא צריך מאי חזית שמעית דהוה קא"ל במה אתה סועד בטלי כסף או בטלי זהב (פירש"י במפות של פשתן לבנות או בשל משי צבועות) אמר היינו דא"ר אליעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום (פירוש רש"י שאנו מעלימין עין מן העניים אבל עכשיו הרמאין גורמין לנו) ומאי ראיה מטלי כסף וזהב כיון שאינו מחוייב למכור מלבוש וכלי תשמישין ויש לומר דההיא עניא כבר בא לידי גיבוי מן הקופה וחייב למכור אלא שהיה רמאי מיהו לפירוש רבינו תם קשה דילמא נזדמנו לו כלים אלו לאחר שהתחיל ליטול ואפשר דא"כ היה לו קול כמו נודע היה לאחרים שכבר היה לו אלא דרבי חנינא לא ידע ואכתי קשה לפירש"י דלעולם אין מחייבין אותו למכור אלא היכא שנטל מתחילה שלא כדין כשהיה לו מאתים זוז אם כן למה החזיקו רבי חנינא ברמאי ומיהו יש ליישב לדברי הכל אפילו בכלי אכילה ושתייה ומלבושים ומצעות דאין מחייבין אותו למכור אינו אלא כשאין לו מכל מין ומין אלא אחד אבל זה שהיה לו טלי כסף וטלי זהב היה לו למכור אחד כדי שלא ליטול אלא רמאי היה ואיכא לתמוה אמ"ש רבינו אבל יש לו מנורה או שלחן של כסף וכיוצא בהן צריך למוכרה דפסק היפך המסקנא שהרי אהך קושיא דפריך מברייתא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף קאמר רב זביד ל"ק הא במטה ושלחן הא בכוסות וקערות ופריך מ"ש כוסות וקערות דלא דאמר מאיסי לי מטה ושלחן נמי אמר לא מקבל עילואי ואסיק רבא בריה דרבה במחרישה דכספא ורב פפא קאמר כאן קודם שיבא לידי גיבוי וכו' שמעינן דרב זביד דאמר דאם יש לו שלחן של כסף צריך למוכרה איתותב ומשום הכי דקדק הרמב"ם בפ"ט מה' מ"ע שכתב אבל אם היו לו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוקח פחות מהן דאלמא דוקא כגון אלו אבל לא מטה ושלחן ומנורה וכיוצא בהן וכך הקשה ב"י ולא כתב עליה ישוב ולפעד"נ דרבינו דקדק בדברי הרמב"ם שכתב בד"א בכלי אכילה ושתייה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן וכו' דאמאי לא הזכיר נמי מטה ושלחן ומנורה בהדי כלי אכילה ושתייה וכו' דאסיק בגמרא דא"צ למכור אלא בע"כ דהרמב"ם מפרש דמטה ושלחן דקאמר רב זביד ואיתותב אינו אלא במצעות שעל המטה ומפות שמציעים על השלחן וכן שאר מלבושים שהגוף ממש נהנה בהם ואיכא למימר גבייהו לא מקבל עילואי אבל מטה ושלחן ממש של כסף דינו כמגרדה ועלי ולפ"ז התיישב הא דנקט רבא במחרישה דכספא טפי מאידך כלי כסף דכוותא אלא ודאי אתא לאורויי דאע"פ דבהא נמי ממש נהנה בו אפ"ה ליכא למימר גביה לא מקבל עילואי כיון דתשמישו אינו אלא בבית המרחץ ואצ"ל מנורה מטה ושלחן של כסף וכיוצא בהן דמחייבין אותו למכור כיון שאין גופו ממש נהנה מהן ובש"ע נמשך לסברתו ולא כתב כדברי רבינו אלא כלשון הרמב"ם. ולא נהירא אלא העיקר דמנורה ושלחן וכל כיוצא בהן שאין גופו ממש נהנה מהן מחייבין אותו למכור וגם הרמב"ם מפרש כך כדפרישית לדעת רבינו : ומ"ש וי"א שכל אלו השעורים וכו' כ"כ הסמ"ג סוף סימן רמ"ז ודין של ר' זוז אינו נוהג בינינו עכ"ל ועיין במרדכי פ"ק דבתרא :

מי שיש לו שדות וכרמים ובתים וכו' ברייתא פ"ק דקמא (דף ז') מי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה והוי בה רבה ה"ד אי דזול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זול בהדייהו אפילו טובא נמי ליספו ליה דהא זול דכ"ע נמי אלא דאוקיר ארעתא דכ"ע ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זול ארעיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה ואמר רבה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זול ארעתא דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואיצטריכא ליה זוזא זבין כדהשתא עד פלגא אורחא למיזל טפי לאו אורחא למיזל כך הוא גירסת רש"י ופירושה בעני שקרקעותיו אינן שוין אלא מאתים

דרישה

דבגמרא מסיק דאפילו בכה"ג א"צ למכור כ"א מגרדה ועלי. ולעד"נ ליישב דרבינו כ"כ בשיטת הרמב"ם שכתב בפ"ט מהלכות מת"ע והביאו גם כן הב"י ז"ל בד"א בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהם אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוקח פחותין מהן ע"כ וכתב ב"י ע"ז ז"ל אע"פ שבעלי כותשין שריפות שכן דבר מאכל אינו

פרישה

דיש לו כלי כסף אינן רשאין ליתן לו דרך צדקה אם לא דרך מתנה כמו שנותנין לעשיר והצדקה יתנו לעניים וק"ל עכ"ס) : (ו) וי"א שכל אלו השיעורים לא נאמרו כו' כ"כ סמ"ק ועיין בדרישה :
(ז) ובתים הרבה חוץ מבית דירתו כו' דאותו בית בכל ענין אין מחייבין אותו למכור כדלעיל :

בכלל כלי אכילה מפני שהריפות חיין וגם אין מקרבין לפניו העלי לאכול בו עכ"ל. הרי שהתחיל רבינו בל' הרמב"ם רק שסיים במנורה ושלחן שצריך למכרו ונראה שטעמו משום דאיתא בפרק [illegible]ת המטה והביאו ג"כ ב"י ז"ל תנן התם לא ימכור את ביתו וכלי תשמישתו ולא והתניא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחשת א"ר זביד ל"ק הא במטה [illegible] ושלחן הא בכוסות וקערות מ"ש כוסות וקערות דלא דאמר מאיסי לי מטה ושלחן נמי אמר לא מקבל עילאי ואמר רבא בריה דרבה במחרישה דכספא עכ"ל הגמרא והנה קשה בזה דהו"ל אלא [illegible] רבא במחרישה דכספא אם איתא דפליג ארב זביד דמצריך אפילו מטה ושלחן של כסף למכור וע"כ צ"ל דס"ל להגמרא דל"פ וגם מטה ושלחן צריך למכור וה"ט כמו שס"ל להרמב"ם דעלי צריך [illegible] כיון שאינו כלי של אוכל נפש עצמו כן המטה שמניחין המצעות עליו והשלחן שפורסין מפה עליו צריך למכור ולא שייך למימר דלא מקבלי עלואי כיון דלא אוכל על שלחן עצמו ואינו שוכב [illegible] עצמו והמקשן ס"ל דסבר מדנקט כוסות וקערות דא"צ למכור דווקא אלו קאמר הא מטה ושלחן אפילו אוכל ושוכב אמטה ושלחן עצמו דצריך למכור מש"ה פריך דאיכסו נמי לא יהיו מקובלין [illegible] ומייתי גמרא אוקימתא דרבא דמוקי להאי ברייתא במחרישה דכספא וממילא נמי כאמר דרב זביד דמוקי לה במטה ושלחן דוקא בכה"ג קאמר ליה ולא בכל ענין וק"ל. ונלע"ד דהרמב"ם [illegible] מחרישה דבר שמכתתין בו המאכל כמו עלי ונקט הא משום דשלחן דקאמר ר"ל כלים לצורכי שלחן והיינו כלים העשוין לצורך אוכל נפש דשלחן. ואפשר נמי לומר דרבינו גרס ברמב"ם [illegible] מגרדה מנורה. א"כ נקט מנורה במקום עלי שכתב הרמב"ם שהוא אחד מכלי השלחן ואינו לצורך אוכל נפש עצמו וק"ל : מי שיודע שם הנכבד צריך שלא יהנה משל אחרים וקשה [illegible] אלישע הנביא דפשיטא שידע ועוד דהא היה לו יותר מר' זוז אלא ש"מ דוקא אסור ליהנות בתורת צדקה אבל דורון דרך כבוד דלמא אפי' לעשיר שרי וכן בתשובת מהר"ם וכן איתא בהג"ה [illegible] שדורון דרך כבוד מותר לת"ח לקבל הג"ה וכ"כ הגהות מרדכי דפרק כיצד הרגל ע"ס : (ולכשיגיע לביתו א"צ לשלם כו' ובתוס' פ"ק דב"ב כתבו שישלם במידות חסידות רש"ל : דבשעה [illegible] היה עני אם לוה כו' עכ"ס) אם לוה בשעת עניות ואחר כך הולך וקבוץ מעות צריך לשלם מהמעות שקבץ וכן המסקנא במרדכי פ"ק דב"ב ובתוס' פ"ק דכתובות כתבו שישלם במדת [illegible] : ומה שאמרו חכמים ר' זוז הכל לפי פרנסת ביתו כדאשכחן שהיו כופלין ד' מאות זוז לפי שהיה רגיל לכך ע"כ מ"ק פרק השותפין ובתשובת מהר"ם מצאתי וז"ל משמע דלכל גלגולת [illegible] ר' זוז אפילו בימיהם והכל לפי השעה וכ"כ בס' א"ז וז"ל אפילו יש לו יותר מר' זוז וטיפולו מרובה הרי זה יטול כו' ומצוה נמי ליתן לו מן הצדקה כשאר עני אבל ודאי אדם שרוצה [illegible] מידו ליד עני יכול ליתן למי שישר בעיניו וכמ"ש רבינו בסמוך ויכולין ליתן לו כו' : [ג] וי"א שכל אלו השיעורים לא נאמרו כו' כן כתב סמ"ק וז"ל ב"י ודברים של טעם הם כתב במרדכי [illegible] בשם אבי"ה שמי שנצטרך לבריות ושע אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה אין בעלי חובות יכולין להפרע ממנו ממה שגבה בצדקה דלדעתא דאכלתו ובניו נתנו לו שיתפרנסו בו כמו

אותם

ממנו (ח) אין מחייבין אותו למוכרם אלא מאבילים אותו מן הצדקה עד שימכור בשוויים וידעו הכל שאינו דחוק למכור אבל אם הוזלו כל הקרקעות אף של אחרים אפילו אם הוזלו שאינם שוין בחצי דמיהן אם יכול למוכרם שיהיו לו ר' זוז לפי הזול צריך למוכרם ולא יטול מהצדקה ואם הוא בימות הגשמים שאין זמן מבירה ואין מוצא למכור אלא בזול ואם יניחן עד ימות החמה יכול למוכרם בשוויים אין מחייבין אותו למכור אלא נותנים לו מהצדקה (ט) עד שיכול למוכרם בחצי דמיהן והרמב"ן כתב מאבילין אותו עד חצי דמיהן ולא ידחוק עצמו למכור שלא בזמ מכירה יראה מדבריו שמאבילין אותו עד דמי חצי הקרקעות וכאשר כתבתי היא העיקר : בעל הבית ההולך ממקום למקום ותמו לו מעות בדרך ואין לו מה יאכל מותר לו ליקח מן הצדקה ולכשיגיע לביתו א"צ לשלם דבשעה שלקח היה עני והוי ליה כעני שהעשיר שא"צ להחזיר מה שלקח עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך המותר שלו ואם גבו לעניים סתם והותירו ישמרו לעניים אחרים מותר שבוי לאותו שבוי שגבה בשבילו ואם גבו לשבויים סתם והותירו [ד] ישמרו אותם לשבויים אחרים עני שנותן פרוטה לצדקה מקבלין אותו ממנו (י) ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן נתנו לו בגדים חדשים

ארעתא דכ"ע ודיליה נמי זל בהדייהו אפי' פורתא נמי לא ליספו ליה והטעם משום דמילתא דפשיטא היא : **כתב** רבינו ירוחם בשם ה"ר יונה כי אמרינן דמאכילין אותו עד שימלא חצי דמיהן שישוו ביומי ניסן אין מאכילין אותו הרבה ביום אחד אלא דבר יום ביומו כדי פרנסתו עד שימלא חצי דמיהן ולגבי עני תנן היו לו ק"ק זוז פחות דינר אפי' אלף זוז בבת אחת הרי זה נוטל עכ"ל :

בעל הבית ההולך ממקום למקום ותמו לו מעות ואין לו מה יאכל מותר ליקח מן הצדקה ולכשיגיע לביתו אין צריך לשלם וכו' משנה בפ"ה דפיאה פלוגתא דר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים דסברי הכי וכתב רבינו ירוחם (נ"ט ח"א) דלאו דוקא נטל מקופה של צדקה אלא אפי' מאדם בעלמא שפרנסו דרך חסד ונתן לו די סיפוקו כיון שלא היו לו נכסים באותה שעה אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות אפי' ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו זולתי ביתום עני כמ"ש בסה"ת משם תשובות הרי"ף שהזן יתום ויתומה בתוך ביתו אין לו עליהם שום תביעה ואפי' יש להם אם לא כתב שבתורת הלואה זן אותם אבל בסתם לא ע"כ (ג) והילך טופס השאלה שכתב בסה"ת שער ס"ה ראובן הכניס יתום לחצרו והיה לאותו יתום קרקע שעולה פירות בשנה י' זהובים והיה נוטלן ראובן זה ומוסיף עליהם משלו בכדי פרנסתו וכסותו והוא היה מתכוון למצוה וכשהגדיל היתום תבעו ראובן במה שהוציא עליו כי אמר שבתורת הלואה הוציא מה שהוציא תשובה אין לראובן זה שיטול מן היתום כלום לפי שלא אמר לו הוציא עליך משלי בתורת הלואה וכיון שלא א"ל כן לא נתן לו אלא לג"ח כמו שאמרו (כתובות קז:) במי שהלך למד"ה ועמד א' ופירנס את אשתו שהניח מעותיו על קרן הצבי עכ"ל : **עני** שגבו לו להשלים לו די מחסורו והיתיר וכולי עד לשבויים אחרים משנה בסוף פ"ג דשקלים ומסיים בה מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו ופסקה הרמב"ם בפ"ו מהמ"ע (ואיני יודע מפני מה השמיטו רבי') : ב"ה צריך להעביר עליו הקולמוס ולכתוב במקומו וכתבה רבינו בסימן שצ"ו : וכתב הרמב"ם בפי' המשנה שאין כל הדברים הללו אמורים אלא בשאין שם צורך הכרחי ולא הסכימו הזקנים ואנשי המדינה הפך זה אבל אם הסכימו עושין כפי הסכמתם וכ"כ מתלמודנו וכן אמרו בירושלמי במקום הזה אין ממחין ביד הפרנסים בכך וכ"כ הרא"ש והר"ן ונמ"י בפ"ק דב"ב וכן כתוב בתשובה להרמב"ן סי' רס"ח (ג) כתב הרשב"א בתשובה על מעות שגבו לפדיון שבוי ואח"כ מת השבוי עד שלא נפדה דבר ברור שהוא של יורשיו ממתני' דשקלים דמשעת גוביינא זכה לו הגבאי והרא"ש כתב בתשובה כלל ל"ב סימן ו' על אודות השבויה אשר כתבת שזכתה היא ובניה במעות שנגבו לצורך פדיונה ודימית אותו למותר שבוי לשבוי אינו נראה בעיני דהא דדמי מותר שבוי לאותו שבוי היינו היכא שנעשית המצוה שנגבה הממון בשבילה ומה שהותירו המתנדבים יותר מכדי פדיונה זכה בהם השבוי מאחר שהתנדבו לצרכו אבל בנדון זה שהמירה בין העכו"ם ודאי לא זכתה במעות שהתנדבו לפדיונה ולא יזכו בניה אחריה דאדעתא דהכי לא התנדבו הגע עצמך הא דאמרינן מותר המת ליורשיו חולה שהיה גוסס ופסקו לו צדקה לצורך ארון ותכריכים וקבורה ונתרפא וכי תעלה על דעתך שתנתן לו הצדקה והלא לא אמרו אלא מותר המת וכן בנדון זה כאילו מתה השבויה ולא נפדית דמה לי מתה מה לי המירה הילכך לא זכתה בהם השבויה ואם היה באפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן זה היה הנכון והיושר כי התנדבו לצורך פדיונה ולא יצאו מרשותם עד שתפדה אבל זה א"א כי יוציאו יותר מן הקרן להחזיר לכל אחד מה שנתן הילכך יעשו בהם צרכי רבים ויותר טוב הוא לפדיון שבויים כאשר אמרו הקהל ויהיה הקרן קיים אם תוכל לפדות באחרית הימים אותה שבויה שתפדה בו וגרסינן בירושלמי דשקלים על מתני' דמותר עניים לעניים מותר שבוים לשבוים ואין ממחין ביד הפרנסים כלומר אם ראו שיש צורך שעה ורצו לשנות הרשות בידם עכ"ל וכתב רבי' תשובה זו בטור ח"מ סימן רפ"ג : **וכתוב** עוד הרא"ש בתשובה כלל י"ג סי' ה' על ציבור שעשו צדקה לעניי עולם לחלק היוכלו לשנותם לעניי עירם או לת"ת דע לך כי צורתא דשמעתא מיכח כר"ת וגם לפי' הר"י גבוי זה היה לצורך השבויים ואם עתה אין להם צורך וישנוה לעניי העיר ואם יצטרכו בו שנית לשבויים אם לא ימנעו מלתת יגבו שנית וכה"ג שרי וכ"ש לת"ת . כתב המרדכי בפרק אע"פ מעשה באחד שנדר מעות להשיא יתומה אחת והרויח בהם ונפטרה היתומה ותבעוהו יורשיה ופטרו ה"ר חיים וקביא ראיה מפרק אע"פ (נד.) שלא כתב לה אלא ע"מ שהוא כונסה כ"ש הכא דלכ"ע לא יתן שלא כתב ולא נדר לה אלא על מנת להשיאה . ולראבי"ה נראה דכיון דאמרינן בהזהב (מט.) האומר לחבירו מתנה אני נותן וכו' ואמרינן בירושלמי בעני נעשה נדר וזכו בו היורשים מדתניא בשלהי נגמר הדין (מח:) מותר המת ליורשיו כילד וכו' ועיין במרדכי פרק מי שמת ופ"ק דמציעא ובתרומת הדשן סי' ש"ן (ד) : **עני** שנותן פרוטה לצדקה מקבלים אותו ממנו וכו'

נתנו

ר' זוז ומש"ה פריך דאי זול דכ"ע ולא שוין עכשיו קרקעותיו ר' זוז אפי' טובא נמי ליספו ליה כדתנן היו לו ר' זוז חסר דינר דאפי' נתנו לו אלף זוז בפ"א יטול אלא דאוקיר דכ"ע ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעא אפי' פורתא לא ליספו ליה שהרי שוות קרקעותיו ר' זוז אבל הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג בעשה בשם כל רבותינו הקדמונים שבצרפת גורסים איפכא איצימא דזול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפי' פורתא נמי לא ליספו ליה אלא דאייקור ארעתא דכ"ע ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפילו טובא נמי ליספו ליה וכו' ומפרש לה בעשיר דקרקעותיו שוין אלפים זוז ופריך כיון דזול ארעתא דכ"ע ודידיה שוות ר' זוז אף לפי הזול לא ליספו ליה כלל אלא דכ"ע אייקור ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעא אפי' טובא נמי ליספו ליה כיון שהוא לבדו דחוק וטרוד מאכילין אותו עד שידעו הכל שאינו דחוק למכור וימכור בשוה ונלפע"ד דהיכא דזול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי ליכא פלוגתא דבעני אף הרי"ף ודעימיה ס"ל דכיון דלפי הזול אינן שוין ר' זוז אפילו טובא ספין ליה כדתנן היו לו ר' זוז חסר דינר אפי' נתנו לו אלף זוז יטול ובעשיר דאף לפי הזול שוין קרקעותיו ר' זוז אף רש"י מודה דאפי' פורתא לא ליספו ליה כי פליגי היכא דאוקיר ארעתא דכ"ע ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעא דלרש"י אפי' בעני ואפי' פורתא לא ליספו ליה ואנ"ל בעשיר ולהרי"ף ודעימיה אפי' בעשיר ואפי' טובא ליספו ואנ"ל בעני דכיון שאינו מוצא למוכרן בשוין לפי שרואין אותו שהוא דחוק וטרוד ליספו ליה עד שימצא למוכרם בשוין ורבינו סתם דבריו כהרי"ף ודעימיה ומ"ה כתב בסתם מי שיש לו שדות וכו' אם מפני שרואים אותו שהוא דחוק וכו' דבין בעני בין בעשיר מאכילין אותו עד שימכור בשוין וידעו הכל שאינו דחוק למכור והיינו כהרי"ף ודעימיה ודלא כפירש"י אבל אם הוזלו כל הקרקעות וכו' בזה יש חילוק בין עשיר לעני דאם הוא עשיר שיהיו לו ר' זוז אף לפי הזול צריך למוכרם ולא יטול מהצדקה אבל אם הוא עני דלפי הזול לא יהיו לו ר' זוז יטול אפי' אלף זוז בבת אחת דבהא ליכא פלוגתא בין המפרשים : **ומ"ש** רבינו ואם הוא בימות הגשמים וכו' היינו אוקימתא דרבה דקאמר לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וכו' ולהרי"ף ודעימיה אפילו בעשיר דאף לפי הזול שוין קרקעותיו ר' זוז ג"כ נותנין לו מהצדקה עד שיכול למוכרם בחצי דמיהם ונראה מפי' רש"י דפליג אהא שהרי לפי פירושו בעני כתב רש"י דהטעם הוא דעני לא הוי דיטול שוה אלף דינר הואיל וביומי ניסן שוות מאתים ועשיר לא הוי הואיל דכ"ע נמי לא שוין השתא מאתים הילכך משלימין לו עד מאתים והיינו מחצה דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא עכ"ל מדכתב ועשיר לא הוי הואיל דכ"ע נמי לא שוין השתא מאתים אלמא דבעשיר דאף לפי הזול שוין השתא מאתים לא יטול ומה שהשיב רבינו על דברי הרמב"ם וגם הב"י הסכים עמו לפע"ד אינה תשובה כלל דהרמב"ם ודאי גורס כהרי"ף ומפרש לה אף בעשיר וכשכתב מאכילין אותו עד חצי דמיהן ודאי עד דמי חצי הקרקעות קאמר ובין בעני ובין בעשיר קאמר דמאכילין אותו עד מחצה דמי הקרקעות לפי שוויין ולא ידחוק עצמו למכור שלא בזמן מכירה בפחות מחצי דמיהן וכ"כ בב"י להדיא וז"ל היו לו שוה ר' זוז ואינו יכול למכור מאכילין אותו עד מחצה דהיינו ק' זוז וקרקעותיו ימכרו בק' דטפי מפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו ק"ק זוז ואפי' אם היו לו קרקעות באלפים זוז כיון שאינו מוצא למכור מאכילין אותו עד פלגא בנכסיו ואע"ג דהשתא אילו היה רוצה למכור בזול היו ר' זוז אין מחייבין אותו למכור בזול אלא ה"ה כעני ומאכילין אותו עד מחצה עכ"ל הרי שכתב מאכילין אותו עד פלגא בנכסיו כלומר עד פלגא לפי מה שהן שוין ואין מחייבין אותו למכור בזול בפחות מחצי דמיהן אלא מאכילין אותו עד מחצה דמיהן ודעת הרמב"ם הוא דעת הרי"ף ודעימיה דלא כמו שעלה על דעת רבינו והרב בהגהת ש"ע נמשך אחריו שכתב בזה שתי סברות וליתא : **בעל** הבית ההולך ממקום למקום וכו' משנה פ"ה דפיאה פליגי בה ר"א וחכמי' ופסק כחכמים דסברי הכי : עני שגבו לו וכו' משנה ספ"ג דשקלים ומסיים בה מותר מתים למתים מותר המת ליורשיו וכתב ב"י ואיני יודע מפני מה השמיטו רבינו עכ"ל . ואשתמיטתיה להרב הא דכתבו רבינו בסי' שנ"ו ע"ש : עני שנותן פרוטה וכו' כ"כ הרמב"ם ספ"ט מהמ"ע וכתב בכ"מ שהוא

תוספתא

דרכי משה

(ב) ועיין בזו במ"מ פי"ב מה' אישות ובת"ח סי' שי"ז וכתבתי דבריו לקמן בח"מ סימן רמ"ו : (ג) כתב ב"י בשם הרמב"ם והא דקאמר ישמרו לעניים אחרים וכו' אבל אם הסכימו עושין כפי הסכמתן וכ"כ הפוסקים עכ"ל . וכתב עוד לקמן סימן רנ"ו מיהו דעת הרא"ש וה"ר יונה דוקא לצורך עניים אבל לדבר הרשות אין יכולין לשנות לא הציבור ולא הפרנסים ומיהו הר"ן כתב דבכל ענין יכולין לשנותן עכ"ל וע"ל סי' רנ"ו : (ד) ונראה דעת הרא"ש בתשובה כלל ל"ב סי' ח' כדעת הר"ר חיים וכתב רבינו אותה תשובה בח"ה סי' רפ"ג ע"ש ולקמן באה"ע סי' כ"ג הארכתי בזה ע"ש :

וכתבו

דרישה

אותם שנושאין כתבי קיבוץ וכתוב בהן שיש לשם טיפול אשה ובנים ואפי' את"ל שזה יתן מדעתו לב"מ אשתו ובניו יעכבו על ידו עכ"ל וכתב רמ"א אם לא שכתוב בקיבוץ שחייב לאחרים דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם : יכולין לבנות ב"ה מן המעשרות ואין זה גנאי כי עכשיו נותנין צדקה לדעת זה לעשות כל צרכי ציבור . וכן מותר לעשות בו כל צרכי מצוה . ויפרנס אביו בכבוד ולא ממעשר עני ומבר עיר אין שולחין לו צדקה מן הכים דגנאי הוא לבני העיר אבל מעשר עני נותנין ללוי ונותן מעשר עני לקרוביו עד מחצה וכן לאביו מהר"ס מ"ק : [ד] ישמרו אותם לשבוים אחרים

פרישה

(ח) אין מחייבין אותו למכור אלא נותנין לו מהצדקה מוך דבר יום ביומו כ"כ ר"י ואף על פי שאפי' אם ימכרם לפי הזול יהיה לו יותר מר' זוז מ"מ הואיל שאין דרך מכירה בכך כאשר רוצים לקנות ממנו אין מחייבין אותו למכור לפי הזול : (ט) עד שיכול למוכרם בחצי דמיהן שבימי הגשמים דרך השדות להיות בזול עד כדי חצי דמיהן אבל טפי לא ועכשיו א"א לו למוכרה אפי' בחצי דמיהן ויש לתלות שמפני דחקו למכור אינו מוצא מי שרוצה ליתן דמי חצי שוין בניסן הילכך מאכילין אותו כדי שיראו שאינו דחוק ויקנום בחצי דמיהן כדרך מכירתן בימי הגשמים והרמב"ם מפרש דמאכילין אותו עד כדי דמי חצי שדה כלומר שאף שרואים שמוכר מחמת דוחק מ"מ נותנין לו דמי חצי השדה הלכך מאכילין אותו תחילה עד כדי דמי חצי שדה ואז אם ימכרם בשער דהשתא לא יהיה לו הפסד אבל טפי אין מאכילין אותו דאין אורחא למיזל טפי מפלגא אבל אינו מחוייב למוכרן מיד אע"פ שמיד יכול למכרם כשער דהשתא מ"מ מאכילין אותו תחילה עד כדי חצי דמיהן כדי שלא יהא לו הפסד ממה שנמכרין בניסן ואפוקי מסברת רבינו שאם יכול למוכרם מיד בכדי חצי דמיהן דהיינו כשער דהשתא מחייבין אותו למכור מיד : (ולכשיגיע לביתו א"צ לשלם ובתא"ו נתיב י"ט ח"א דל"ד נטל מקופה של צדקה אלא אפי' מאדם דעלמא שפרנסתו דרך חסד ונתן לו די סיפוקו כיון שלא היה לו נכסים באותו שעה א"צ לשלם אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות אפי' ביד אחר חייב לשלם אם סברו תובעו וביתום עני פטור ועי' מ"ש רמ"א במ"מ ס"ס רמ"ו עכ"ס) : (י) ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן עי' מ"ש לעיל סימן רמ"ס :

ואם

חדשים ומחזיר להם הישנים מקבלין אותן ממנו ואם לא החזירם אין מחייבין אותו ליתן מי שצריך ליטול מהצדקה ואינו רוצה ליטול מערימין ונותנין לו לשם מתנה דרך כבוד כאילו אינו מן הצדקה ואם אינו רוצה נותנין לו לשם הלואה (יא) ואם אינו רוצה אומרים לו הבא משכון כדי שלא יתבייש ואין נפרעין ממנו אח"כ כל מי שיש לו ועינו צרה לאכול משלו ומרעיב עצמו אין משגיחין עליו עני ת"ח חייבין לתת לו לפי כבודו ואם אינו רוצה לקבל מתעסקים לסחור לו סחורה (יב) שקונין לו סחורה בזול וקונין ממנו סחורתו ביוקר כדי שיתפרנס בכבוד ואם יודע להתעסק בפרקמטיא מלוין לו מעות לסחור בו:

רנד (א) **אסור** לישראל ליקח צדקה מעובדי כוכבים בפרהסיא אם אינו יכול לחיות (ג) בצדקה של ישראל וגם אינו יכול לקבלה מהעובדי כוכבים בצינעא מותר מלך או שר של עובדי כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו (ג) [א] ונותנין לעניי עכו"ם בסתר כדי שלא ישמע המלך:

רנה **לעולם** ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער שלא יצטרך לבריות וכן צוו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפילו היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולת ואל יצטרך לבריות מוטב לפשוט עורות נבילות בשוק ולא יאמר חכם אני גדול אני כל מי שא"צ ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אא"כ יטול (א) כגון זקן או חולה או בעל יסורים ומגים דעתו ואינו נוטל ה"ז שופך דמים ומחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק השעה והי' היי צער כדי שלא יטריח על

תוספתא ד' דפיאה ונראה דלפי שהכל חייבין ליתן צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה וכדלעיל בתחילת סימן רמ"ח לכך הוצרכו לפרש דאם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן וטעמא דמילתא משום דהעני יכול לצאת ידי חובתו כשיתן לעני חבירו וחבירו יחזור ויתן לו וכדכתב ב"י בס"ם רנ"א ע"ש הגהות מרדכי דפ"ק דבתרא ולכך אין מחייבין אותו ליתן לקופה ולתמחוי וכיוצא בזה שיהא מפסיד בנתינה זו ועיין לקמן בסימן של"א:

מי שצריך ליטול וכו' עד אין משגיחין עליו בפרק מציאת האשה (ד' ס"ז) עני תלמיד חכם וכו' ג"ז שם:

ומ"ש ואם אינו וכו' בפ' מקום שנהגו (דף ס"ז) א"ר יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה וכו':

רנד אסור לישראל ליקח צדקה מעכו"ם וכו' בפרק זה בורר (סוף דף כ"ו) אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי בפרהסיא וכו' ופי' רש"י מקבלי צדקה מן העכו"ם דהוי חילול השם וכו' וכן פירוש התוס' אבל אין פירושו אוכלי חזיר דלא גרע מאוכל נבילות להיאבון דפסול בכל ענין וכן כתבו הפוסקים: מלך או שר וכו' בפ"ק דבתרא סוף (דף י') אסיקנא הכי בעובדא דאימיה דשבור מלכא דשדרה ת' דינרי לרבא וקבלינהו משום שלום מלכות ופלגינהו לעניי עכו"ם ואיתא תו התם (דף ח') עובדא אחרינא דשדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף לפדיון שבויים וקבלינהו וכתבו התוספות לשם דקבלינהו משום שלום מלכות ופדה בהו שבויי עכו"ם ומיהו לא צריכין להכי אלא כדפי' הקונטרס דמשום איסור גניבת דעת פדה בהו שבויי ישראל ודוקא צדקה דמפלגינן לעניי עכו"ם לית בהו גניבת דעת דאיהו נמי ידעי שישראל רגילין לפרנס עניי עכו"ם עכ"ל ופי' זה דקונטרס כתב לשם בתחילת (דף י"א) וב"י כתב אבל מדברי הפוסקים שלא חילקו בדבר נראה שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויי עכו"ם פדה בהם עכ"ל וזהו כמו שכתבו התוס' בתחילה ולפע"ד נראה דלא דחינן פי' רש"י ותוס' המפורשים להיתר לפדות בה' שבויי ישראל מקמי סתימת הפוסקים דאפשר לומר דכיון דתלמודא לא קמפרש מה דעבד בהו רב יוסף לכך גם הם לא פירשו ותו דהלא איכא איסור דגניבת דעת אי לא פדה בהו שבויי ישראל ותו דלפע"ד אסור לפדות שבויי עכו"ם כדתניא דהעכו"ם לא מורידין ולא מעלין וכזו ליכא משום דרכי שלום אם אין פודין אותו ולא דמי למפרנסין עניי עכו"ם מפני דרכי שלום והכי נקטינן כפירש"י ותוס':

רנה לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה וכו' בפרק אע"פ ובפרק כל כתבי דקאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות וכו' כן כתב הרמב"ם בסיף הל' מ"ע והוא ירושלמי בסוף פיאה כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל ה"ז שופך דמים והא דתנן וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מהזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועליו נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו התם כשהוא חזק ובריא ועושה מלאכה וחיו חי צער כדי שלא יטול צדקה והירושלמי מדבר בחולה ובעל יסורין או זקן שאינו

נתנו לו בגדים חדשים. ומחזיר להם את הישנים וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ט מהמ"ע:

מי שצריך ליטול מהצדקה ואינו רוצה ליטול מערימין ונותנין לו לשם מתנה וכו' בפ' מציאת האשה (סז:) ת"ר אין לו ואינו רוצה להתפרנס מן הצדקה נותנין לו לשם הלואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה דברי ר' מאיר וחכ"א נותנין לו לשם מתנה וחוזרים ונותנים לו לשם הלואה לשם מתנה הא לא שקיל אמר רבא לפתוח לו לשום מתנה ר"ש אומר אין לו ואינו רוצה להתפרנס אומרים לו הבא משכון וטול כדי שתזוח דעתו עליו ופירש"י כדי שתזוח דעתו עליו יגבה לבו לומר דעתם לחזור ולגבות ממני הואיל ותבעוני משכון אין זו אלא הלואה ויטול בלא בושה שיאמר אין לי משכון והם יאמרו טול בלא משכון. ופסק רבינו כחכמים וגם כר"ש דאיכא למימר דלא פליגי אהדדי דר"ש מיירי היכא שלא רצה דרך הלואה מפני שחושב שהוא צדקה אומרים לו הבא משכון וטול והרמב"ם בפ"ז מהמ"ע סתם וכתב מערימין ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה נראה שתלה הדבר בדעת הגבאים לראות באי זה ענין יקבל העני יותר ברצון בדרך הלואה או בדרך מתנה:

כל מי שיש לו ועינו צרה וכו' שם פלוגתא דר' יהודה וחכמים ופסק כחכמים דסברי הכי וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניים: עני ת"ח חייבים ליתן לו לפי כבודו זה פשוט: ומ"ש ואם אינו רוצה לקבל מתעסקים לסחור לו סחורה וכו' בפרק מקום שנהגו (נג:) א"ר יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף ובס"פ אין עומדים (לד:) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ובפרק המביא כדי יין (לב:) שבתאי בר מריום איקלע לבבל בעא מינייהו עיסקא ולא יהבו ליה מזוני מיזן נמי לא זיינו אמר הני מערב רב קא אתו אלמא אי ידע למעבד עיסקא יהבינן ליה עיסקא דהיינו סחורה להשתכר למחצית שכר כתב המרדכי בפ"ק דב"ב על אחד שהיו נושין בו מנה ונצטרך לבריות ונטו אחר פרנסתו עד שהביא ק"ק וזו ותבעו הנושה והלוה משיב לא רחמו עלי אלא כדי לפרנס בני ביתו ופטרו אבי העזרי דתניא בתוספתא דפיאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואין משלמין ממני גמולין ואין פודין ממנו שבויים ורבינו שמחה חייבו שלדקה אינו אלא כמתנה בעלמא וכיון דנכסוהי דאיניש איגון ערבין ביה חייב אם לא שיתנה הנותן בפי' ע"מ שלא יהא לפלוני בעל חובך כלום לאו כ"כ להפקיעו מידי שיעבוד ודמי לאין קנין לאשה בלא בעלה בפ"ק דקידושין (כג:) למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ובהגהות מרדכי שם כתב דנ"ל כדברי אבי העזרי שאין יכול לפרוע חובות ממעות צדקה דאנן סהדי דזה לא נתן לו אדעתא שיפרע חובותיו שחייב לעשירים דאדעתא דאשתו ובניו שהם עניים נתן לו שיתפרנסו בה כמו אותם שנושאים כתבי קיבוץ וכתוב בהם שיש להם טיפול אשה ובנים ואפי' את"ל שזה יתן מדעתו לב"ח אשתו ובניו יעכבו על ידו:

רנד אסור לישראל ליקח צדקה מעובדי כוכבים בפרהסיא בפרק זה בורר (כו:) וכתבו הרי"ף בפ"ק דב"ב אמר רב נחמן אוכל דבר אחר פסולים לעדות ה"מ בפרהסיא אבל בצינעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר לאיתזוני בצינעא וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר ליה חיותיה היא ופירש"י אוכלי דבר אחר מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים דהוי חילול השם וכ"פ התוס' והרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל:

מלך או שר של עובדי כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו וכו'. בפ"ק דב"ב (י:) איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ת' דינרים לקמיה דר' אמי ולא קבלינהו שדרינהו קמיה דרבא וקבלינהו שמע רבי אמי איקפד אמר ביבוש קצירה כו' ורבא משום שלום מלכות ורבי אמי נמי משום שלום מלכות דאיבעי למיפלגינהו לעניי עכו"ם ורבא נמי לעניי עכו"ם יהבינהו ור' אמי דאיקפד הוא דלא סיימוה קמיה:

ודע דאיתא תו התם (ח') אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליהוי למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין מאי מצוה רבה ואסיק דהיינו פדיון שבויים וכתב רש"י דהכא נמי משום שלום מלכות קבלינהו ולא אפשר לן לחלקן לעניי עכו"ם דאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של עכו"ם אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעו שישראל רגילים לפרנס עניי עכו"ם כדאמרינן בגיטין (סא:) מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום ולזה הסכימו התוס' וכתבו והא דקבל מההוא טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערכין אע"ג דהתם לא היה שלום מלכות התם טעמא משום דהוי כמו קרבן ואמרינן איש איש לרבות עכו"ם שנודרים נדרים ונדבות כישראל (א) אבל מדברי הפוסקים שלא חילקו בדבר נראה שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויי עכו"ם פדה בהם:

רנה לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה וכו' וכן צוו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות בפרק ע"פ (קיג.): ומ"ש ואפילו היה חכם מכובד והעני וכו' מוטב לפשוט עורות נבילות בשוק וכו' שם (קיג.) ובפרק יש נוחלין (קי.): כל מי שאין צריך ליטול מהצדקה ומרמה את העם ונוטל וכו' משנה בסוף פאה: ומ"ש וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף המ"ע והוא ירושלמי בסוף פיאה ויתבאר בסמוך:

ומ"ש כל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק השעה וכו' משנה שם וכתב רבי' שמשון בירושלמי אמרינן כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל ה"ז שופך דמים ואסור לרחם עליו משמע דפליג אמתניתין ויש לפרש דהכיא בשאין יכול להספיק במעשה ידיו ומספק עצמו בחיים רעים ומתניתין במספק על ידי שדוחק עצמו במלאכה קודם

דרכי משה

רנד (א) וכתבו על זה מדמדמי שרגא לקרבן ש"מ ישראל שהמיר ונותן שעוה להדליק נרות בבה"כ אין מקבלין ממנו דאין מומר מקריב קרבן עכ"ל במרדכי:

דרישה

[illegible] וכן מותר שמת ליורשיו מותר שגבו למתים סתם למתים. ואם רצו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות הרשות בידם רמב"ם ושו"ע:

סי' רנד [א] **ונותנין** לעניי עכו"ם כו' וכתב רש"י בב"ב דאין זה גניבת דעת (ר"ל דאינו מפני דעת שהמלך או שר שנתנו לנו המעות לחלקו לעניים ואסור לגנוב אפי' דעת העכו"ם) דאינהו נמי ידעי שישראל רגילין לפרנס עניי עכו"ם עם עניי ישראל ופ"ש רבי' שיתנם לעניי עכו"ם בסתר כדי שלא ישמע המלך היינו משום דלמא אין דעת המלך כן שיתנם לעניי עכו"ם ומ"מ אין זה גניבת דעת הואיל שאין ידוע בודאי שמקפיד דוקא ליתנם לעניי ישראל: וכתבו התוס' בב"ב דאם מתנדבים דבר מסוים לבה"כ נוטלים מהם משום דהוי כקרבן (אבל ישראל שהמיר אין מקבלין ממנו דאין מומר מקריב קרבן כן מסיק התוס' וב"י בסימן רנ"ט עכ"ס) וקרבן פשיטא דמותר דכתיב איש איש כי יקריב כו' וכ"פ רמ"א. והא דכתב אסור לישראל ליקח צדקה מעכו"ם בפרהסיא כו' משמע בצינעא מותר לקבל ממנו וכהא דאמר דדוקא לעניי עכו"ם ולא לעניי ישראל הואיל שיש לו זכות בקבלת ישראל נראה למלך דמע"ג שיש זכות לעכו"ם בקבלתו ממנו מ"מ [illegible] אבל הגבאי שאין לעצמו שנאה בקבלתו ממנו ולכן אינו יכול ליתנם לעניי ישראל שהוא יגרום זכות לעכו"ם [illegible] פטרים והא דכתיב [illegible] לאומים חטאת [illegible] שכל צדקה [illegible] של עכו"ם היא חטאת להם [illegible] בה מ"מ זכות יש להם ג"כ וקראו חטאת כנגד צדקה של ישראל שכולה זכות:

פרישה

(יא) ואם אינו רוצה אומרים לו הבא משכון כו' והוא ישיב אין לי משכון ויאמרו לו טול ואין לך משכון טול בלא משכון ואז יזוח דעת העני עליו שיסבר דעתיה לחזור ולגבות ממנו ויטול בלא בושה רש"י: (ואין נפרעין ממנו ומיהו אם פורע מעצמו מקבלין ממנו ר"ן עכ"ס).

(יב) שקונין לו סחורה ר"ל בעד מעות של סחורה קונין לו סחורה על השוק במקום שהסחורה שם בזול ומביאין לו הסחורה בביתו במקום שיקר וחוזרין ולוקחין ממנו במקום שיוקר:

סי' רנד (א) **אסור** לישראל ליקח צדקה מעכו"ם בפרהסיא משום דאיכא חילול השם דמבזי נפשיה בפרהסיא: (ג) **בצדקה** של ישראל ואינו יכול לקבל מהעכו"ם בצינעא מותר כנ"ל: (ג) ונותנין לעניי עכו"ם כו' אבל לא לעניי ישראל משום דכתיב ביבוש קצירה כו' ודו"ק:

סי' רנה (א) **כגון** זקן או חולה כו' דאי אפשר לו לעשות מלאכה להתפרנס ממנה ודבר

קודס שיתפרנס מאחרים וכן כתב המרדכי בפ"ק דב"ב. ומדברי הרמב"ם בסוף פמ"ע נראה שהוא מפרש דירושלמי בשאינו יכול לחיות אלא אם יטול ומש"ה קרי ליה שופך דמים ומתניתין בשיכול לחיות אף ע"פ שלא יטול אלא שהם חיי צער: וז"ל סמ"ג גדולי החכמים היו עניים גמורים והיו מגלגלים עצמם בצער גדול שלא לקבל צדקה שנינו בפרק אחרון דפאה כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו נפטר מן העולם עד שיפרנס אחרים משלו וירושלמי אומר כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כאילו שופך דמים פי' כגון זקן או חולה או בעל יסורים או יש לו בנות רבים ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אא"כ יטול עכ"ל וכך הוא לשון סמ"ק:

רנו כל עיר שיש בה ישראל חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה וכו' עד וזהו הנקרא תמחוי כן משמע בפרק קמא דב"ב (ח:) ובסוף פאה וכתב המרדכי בפ"ק דב"ב תניא בתוספתא כופין בני עיר זה את זה לבנות להם ב"ה ולקנות להן ס"ת נביאים וכתובים פסק ר"ת דה"ה להכניס אורחים ולחלק להם צדקה: ומ"ש שמי שיש לו מזון ז' ימים לא יטול מהקופה ומי שיש לו פרנסה יום אחד לא יטול מהתמחוי פשוט הוא בסוף פאה: כתב הרמב"ם בפ"ט מהמ"ע מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שלא נהגו בו והמנהג הפשוט היום שיהיו גבאי הקופה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת עכ"ל:

וצריכים הגבאים שיהיו נאמנים וכו' זה פשוט: ומ"ש שכן אמרו חכמים לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה וכו' כבר כתבו רבינו בסימן רמ"ט ושם נתבאר: **ובתעניות** מחלקין מזונות לעניים וכל תענית שאכלו העם ולא חלקו מזונות לעניי' וכו' בפ' אחד דיני ממונות (לה.) אר"א א"ר יצחק כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר צדק ילין בה וכו' וה"מ בריפתא ותמרי אבל בזוזי חטי ושערי לית לן בה ופי' רש"י רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך. וה"מ במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול אבל זוזי חטי ושערי לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר: **הקופה** אין נגבית בפחות מב' וכו' ברייתא בפ"ק דב"ב (ח:) ומפרש בגמרא מאי טעמא דאמר רב נחמן שממשכנין על הצדקה: ומ"ש אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה שם שררותא הוא דלא עבדי הא הימוני מהימן ופירש"י הא המוני מהימן יחיד להיות גזבר וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד מהמ"ע ומ"ש הילכך אפי' שני אחים יכולין לגבותם שם אהא דאמרינן שררותא הוא דלא עבדי הא הימוני מהימן מסייע לרבי חנינא דאמר מעשה ומינה רבי שני אחים על הקופה ופירש"י שני אחים לגבי הימנותא כחד דמו: ומ"ש ואינה מתחלקת אלא בשלשה וכו' שם בברייתא וכתבו התוספות וא"ת מ"ט נמי תהא נגבית בג' ופר"ת לפי שהיה ידוע סכום של כל אחד ואחד כמה יתן כ"כ הרי"ף והרא"ש והר"ן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ט מהמ"ע ומדברי רבינו בסמוך גבי תמחוי: ומ"ש ותמחוי כמו שמתחלק בג' כך אינו נגבה אלא בג' ג"ז שם בברייתא: **ומ"ש** לפי שאינו דבר קצוב וצריכים לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן זהו פי' מה שאמרו שם ליתן טעם למה תמחוי נגבית בג' שגבייה וחלוקה שוין כלומר שכשם שבחלוקה צריך ג' מפני שצריך לעיין על כל עני כמה ראוי שיתן לו כך בגבייתו צריך לעיין על כל אחד כמה הוא ראוי ליתן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ט מהמ"ע וכ"כ הרי"ף והרא"ש הקופה דבר קצוב הוא על כל אחד ואין הגבאין מוסיפין ולא גורעין לכך נגבה בשנים אבל תמחוי אין דבר קצוב אלא לפי צורך השעה הוא נגבה לעניי עולם וצריכים לקצוב על כל אחד ואחד כפי הראוי לו ונמצא שהוא כדיני ממונות לפיכך צריך ג' עכ"ל ורש"י פירש בע"א: **כתב** המרדכי בפ"ק דב"ב דבירושלמי דסוף פאה מוכח דאין מעמידין פחות מג' גבאים ואין מעמידין שני אחים וכן היה נכון לעשות מיהו נהגו בכל מקומות להעמיד גבאי אחד עכ"ל (ב) ולי נראה דכיון דהשתא אין אנו ממשכנין על הצדקה לפי שורת הדין נמי מותר להעמיד גבאי אחד כמבואר בגמ' שכתבתי בסמוך: תמחוי נגבית בכל יום וכו' עד וקופה לעניי אותה העיר ג"ז שם בברייתא: ומ"ש ורשאין בני העיר לשנות מקופה לתמחוי וכו' וכן לשנות מתמחוי לקופה וכו' ולשנותן לכל מה שירצו גם זה בפ"ק דב"ב בברייתא: (ב"ה) וז"ל רבינו ירוחם הגבאים אינם רשאים לשנות ולעשות הקופה תמחוי ולא בהיפך אלא מדעת הפרנסים אבל יכולים לעשות כולו כים אחד ומתנה אחת: **ומ"ש** בשם הר"י מגא"ש דדוקא לצורך עניים יכולים לשנותם וכו' שם הביא הרא"ש דבריו וגם הרמב"ן והר"ן הביאוס וכתבו שכן נראה שהוא דעת הרי"ף וכ"כ המרדכי בפ"ק דב"ב בשם ר"י ומיהו כתב בסוף דבריו והאידנא דעבידנא שנותנין מן הצדקה לכל צרכיהם פר"י משום דלב ב"ד מתנה עליהם כשפוסקים בני העיר צדקה בינייהם עושים ע"ד שיעשו הגבאים כל מה שירצו: ומ"ש בשם ר"ת דלכל צרכי ציבור יכולים לשנותם וכו'

על הצבור אינו מת עד שיפרנס אחרים משלו ועליו ועל כל כיוצא בו נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה':

רנו כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהן גבאי צדקה ידועים ונאמנים [א] שיהו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד מהן מה שהוא ראוי ליתן (א) ודבר הקצוב עליהן והן מחלקין המעות מערב שבת לע"ש ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעת הימים והוא הנקרא קופה של צדקה לפיכך מי שיש לו מזון שבעה ימים לא יטול ממנה וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל הצר וחצר פת ומיני מאכל ופירות או מעות שנתנדב לפי השעה ומחלקין את הגבוי לערב (ב) וניתנין ממנו לכל עני פרנסת יומו וזהו הנקרא תמחוי לפיכך מי שיש לו פרנסה יום אחד לא יטול ממנו וצריכין הגבאין שיהו נאמנין חכמים ונבונים שידקדקו על כל עני ועני ליתן לו הצריך וידקדקו עליהם שלא יהו רמאים חוץ ממי שמבקש שיאכילוהו שאין מדקדקין אחריו כדפרישית לעיל ואם אין הגבאין חכמים וראויים לכך דוחין אותם ולא יגבו כלל ואם אין יכולין לדחותן אסור לתת צדקה על ידם שכן אמרו חכמים לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה (ג) אלא א"כ ת"ח ממונה עליה [ב] ובתעניות מחלקין מזונות לעניים וכל תענית שאכלו העם ולא חלקו מזונות לעניים (ד) הרי הן כשופכי דמים (ה) בד"א שלא חלקו פת ופירות שהוא מיני מאכל אבל אם לא חלקו מעות או חטים או כיוצא בו שאינו מוכן לאכילה אין חשובין בשביל זה כשופכי דמים: הקופה אין נגבית בפחות משנים (ו) שאין עושין שררה על הציבור בפחות משנים אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה (א) (ז) הלכך אפי' שני אחין יכולין לגבותה ואינה מתחלקת אלא בשלשה לפי שהוא כדיני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו ותמחוי כמו שמתחלק בג' כך אינו נגבה אלא בג' לפי שאינו דבר קצוב (ח) [ג] וצריכין לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן תמחוי נגבת בכל יום וקופה מערב שבת לע"ש תמחוי לעניי עולם וקופה לעניי אותה העיר ורשאין בני העיר לשנות מקופה לתמחוי אם רבו עליהם עניי העולם ואין מספיק להם התמחוי שגבו לצרכם וכן לשנות מתמחוי לקופה אם יש הרבה עניים בעיר ואין מספיק להם הקופה שגבו בשבילם ולשנות לכל מה שירצו וכתב ה"ר יוסף מגא"ש ז"ל דוקא לצורך עניים יכולין לשנותן כגון לצורך כסות וקבורה וכיוצא בו אע"פ שגבו אותם לצורך מאכל אבל שלא לצורך עניים לא (ט) ור"ת פירש דלכל צרכי צבור יכולין לשנותם וכן הורה לתת לשומרי העיר מהקופה וכן כתב הרמב"ם

שאינו יכול לעשות מלאכה ומגים דעתו ואינו נוטל ה"ז שופך דמים: כתוב בהג"ה מי שיודע שם הנכבד צריך שלא יהנה משל אחרים וקשה מאלישע דפשיטא דידע ועוד שמא היה לו מאתים זוז אלא שמע מינה דוקא אסור ליהנות בתורת צדקה אבל דורון דרך כבוד אפילו לעשיר דילמא שרי תשובת מהר"ם וה"א בהגהות אשיר"י שדורון דרך כבוד מותר לת"ח לקבל עכ"ה:

רנו כל עיר וכו' בפ"ק דבתרא ונתבאר קצת בתחילת סי' רנ"ג ובתעניות מחלקין מזונות לעניים וכו' בפ' אד"מ (דף ל"ה) מימרא דרבי אלעזר א"ר יצחק: **הקופה** אין נגבית בפחות משנים וכו' עד לכל מה שירצו בפרק קמא דבתרא (דף ח') ופי' הר"י מגא"ש כתוב באשיר"י לשם ופירוש ר"ת כתוב לשם באשיר"י ובתוס' בד"ה לשנותו. וז"ל הסמ"ק בסי' רמ"ז ואומר ר"ת שנדרי צדקה שאנו נודרים עתה אנו נודרים לדעת עצמינו ואנו כגזברי' ממנה ואם אנו ממתיני' עד שיבואו עניים מהוגנים אין כאן משום בל תאחר ולדקה הבאה ליד גבאי אסור לשנותה אם לא ברשות בני אותה העיר אבל בני העיר משנין אותה לכל דבר שירצו אפילו בדבר הרשות דלב ב"ד מתנה עליהם

דרכי משה

רנו (א) במרדכי פ"ק דב"ב דף רמ"ה ע"ב א פי' הר"ם דגבאי שאומר כך וכך הלויתי לתוך כיס של צדקה נאמן בלא שבועה אבל לא אחר שסלקוהו דדרך הגבאי ללות צדקה הוא ואדעתיה דהכי מוקמינן להו להאמינם וכן אמרינן דלאחר שגבו אותן א' נאמן עכ"ל: (ב) כתב במרדכי אדם שהצבור רוצים וחפיצים בו למנותו גבאי יש לקבל עליו כדאיתא

פרישה

סי' רנו (א) **ודבר** קצוב עליהם כי' הואיל שהקופה נגבית לצורך עניי העיר וידוע הוא כמה צריך לכל שבוע לכן משימין הקצבה על כל אחד כמה הוא ראוי ליתן: (ב) ונותנין ממנו לכל עני פרנסת יומו ר"ל עניי עיר אחרת כמ"ש בסמוך: (ג) אלא א"כ ת"ח ממונה עליה נ"ל ל"ד ת"ח דהא רבינו כתב לעיל (ובסימן רמ"ט עיין שם) בסמוך וצריכין הגבאין שיהיו נאמנים חכמים ונבונים כו' מלשון זה אינו משמע שצריך שיהיה ת"ח ר"ל שיהא חכם בתורה אלא נ"ל שרבינו סובר שכל מי שיש לו מידות הללו מקרי ת"ח לענין זה א"כ משום דעל הרוב אין מדות הללו נמצאין יחד זולת בת"ח: ומ"ש אלא א"כ ת"ח ממונה מל' יחיד משום דלענין נאמנות מעות הצדקה ביד הגבאי במד סגי אבל דוסק לומר דבעינן שיהא אחד מהן ת"ח ושנים האחרים נאמנים וכשרים סגי דאין טפס לדבר: (ד) הרי הן כשופכי דמים בגמרא יליף לה מדכתיב צדק ילין בה ועתה מרצחים: (ה) בד"א שלא חלקו פת ופירות כו' וזהו לשון הגמרא ופירש"י רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך וה"מ במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול אבל זוזי חטי ושערי לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר עכ"ל: (ו) שאין עושין שררה על הציבור כו' מה שממשכנים על הצדקה קרוי שררה בגמרא ויליף שם מדכתיב והם יקחו את הזהב ר"ל בלא"ל ואהליאב ועיין ברי"ף ורא"ש בפ"ק דב"ב שגירסת' הוא שאין עושין שררה בממון פחות משנים: (ז) הלכך אפי' ב' אחים יכולין לגבותן פי' כיון דטעמא דאין נגבית בפחות מב' היינו משום שררה אבל לענין הימנותא אפילו באחד סגי א"כ ה"ה בב' אחין נמי גובין דהא איכא שררה: (ואינה מתחלקת אלא בג' אבל גבי גבייה א"כ ג' לפי שהיה ידוע סכום של כל אחד ואחד כמה יתן ב"י עכ"ה): (ח) וצריכין לעיין על כל אחד ואחד פי' בשעת גבייה צריכין לעיין על כל בעל הבית כמה יתן לתמחוי לפי צורך השעה שבאו עניים מעלמא משא"כ בקופה שהוא לעניי העיר שידוע צרכיהם והו"ל דבר קצוב ואף ע"פ דלעיל בסימן רנ"ג בדו"ה כתבתי שהתמחוי היה נחלק גם לעניי העיר מ"מ משום עניי עיר לחוד היה לו קצבה דיכולין לשער משא"כ לעניי העולם ועיין בדרישה: (ט) ור"ת פי' שלכל צרכי ציבור יכולין

דרישה

סי' רנו [א] **שיהיו** מחזירין על העם מע"ש לע"ש הלשון קצת דחוק וצ"ל דה"פ מחזירין וגובין בפעם אחד שיהיה די באותו גבייה מע"ש זה עד ע"ש שני וזהו שמסיק ודבר קצוב עליהן דהיינו שקוצבין עליהן מתחילת השנה ע"פ גלגולת העניים שבעיר לאפוקי תמחוי שנתחלק לעניים דעלמא הבאים ממקומות אחרים וליכא בגבייתה דבר קצוב אלא שכל לפי רבוי העניים שבאים לעיר וזה שכתב בסמוך או מעות ממי שמתנדב לפי השעה ולפ"ז לפי הטעם דקאמר אכולהו קאי גם אפת ופירות ומיני מאכל כנזכר לפני זה ויותר נראה דלפי טעם אמעות לחוד קאי וה"ק דגביית תמחוי הוא פת ומיני מאכל ולפעמים לפי שעה אדם נותן מעות: [ב] **ובתעניות** מחלקין מזונות לעניים הא דאמרינן אגרא דתעניתא צדקה והיינו כשיעור הסעודה שהיה עליו להוציא ושמעתי שע"ז אמר דוד מ"ם בדברי הימים ואני בעניי הכנתי לבית ה' מאה אלף ככר כסף כו' שר"ל בעניי בכל תענית שעינה נפשו נתן לצדקה לבית ה' כשיעור סעודתו וסעודת המלך הוא הוצאה מרובה ונלע"ד דזהו כוונת מו"ל האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא שירותא דלכאורה קשה היאך יאכלו הכלבים שירותא דהיינו סעודה של נערים הא אינו אוכל סעודת נערים דהא מתענה והו"ל שיאכלו סעודת הערב אלא כוונתו שהסעודה שהיה לו לאכול בנערים כשיעור מעות הוצאות הסעודה היא נותן לצדקה כמו שעשה דוד ע"ה וע"ז אמר ליכול כלבא שירותא ר"ל שהצדקה שנותן מכח אותה סעודה לא תהיה מקובלת אלא כאילו אוכל כלבא לאותו סעודה ולא תהיה נחשב לסעודה: [ג] **וצריך** לעיין על כל אחד ואחד

חדושי הגהות

רנו א כבר הובאו דברים אלו לעיל בד"מ סי' ר"ג אך מה דסיים וכן אמרינן דלאחר וכו' אינו כלל במרדכי שלפנינו:

[טור יו"ד ח"ד]

ה

עליהן וכן עתה דבר עכ"ל : ומ"ש הרא"ש לחלק בין דבר קבוע כגון קופה ותמחוי ובין אירע מקרה שהוצרכו לגבות לפי שעה הוא כדי לתרץ מה שקשה דבברייתא פ"ק דבתרא תניא דרשאין לשנות מקופה לתמחוי ומתמחוי לקופה ובשקלים תנן פ"ב מותר עניים לעניים מותר שבויים לשבויים אלמא דאסור לשנות ולפיכך כדי ליישב קושיא זו קא מחלק בין דבר קבוע שאינו קבוע דבשקלים איירי במעות שגבו ע"י מקרה וכו' ולא דמי לקופה ותמחוי דקבוע ודלא כפי' הר"י מגא"ש : יש בעיר חבר עיר וכו' ה"א פ"ק דבתרא ריש (ט') ור"ל הא דתניא התם דרשאין בני העיר לשנות לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל מה שירצו משמע דוקא שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל בע"א לא וכדכתב במרדכי פרק בני העיר ה"מ כשאין שם חבר עיר אבל בשיש בעיר חבר עיר ה"ז יכול לשנותו וכו' מיהו גבאים אין רשאין לשנות למה שירצו כי לא נתמנו בסתם להיות הרשות בידם לעשות מה שירצו אם לא שנהגו כך מקודם ע"פ תקנתם וע' במהרי"ק שורש ה' ועיין עוד בשורש קכ"ג ומביאו ב"י : מי שישב בעיר ל' יום וכו' ברייתא פ"ק דבתרא (דף ח') אבל הרי"ף והרמב"ם פ"ט וסמ"ג גרסי איפכא ל' יום לקופה

הרמב"ם ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב ומיהו דוקא קופה ותמחוי שהוא דבר קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות [ד] או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו ליתנו לצורך דבר אחר ולא אפי' לצורך עניים אחרים (י) אם יש בעיר חבר עיר פירוש אדם גדול שהכל נובין על דעתו והוא מחלק לעניים כפי מה שנראה לו הרי זה יכול לשנותו לכל מה שירצה מצורכי העיר (יא) [ה] מי שישב בעיר ל' יום כופין אותו לתת לתמחוי עם בני העיר ישב

וכו' כ"כ שם התוס' ומ"ש שכ"כ הרמב"ם הוא בפ"ט מהמ"ע ומ"ש ולזה הסכים א"א ז"ל הוא שם בפ"ק דב"ב וגם הרמב"ן והר"ן כתבו שדברי הר"י ן' מגא"ש אינם מחוורים . וכ"כ מדברי הר"ם שכתב המרדכי פ"ק דב"ב וכ"כ מדברי סמ"ג וגם סמ"ק כתב דכן עתה דבר לשנות הקהל אפי' לדבר הרשות . ולדבריהם הסכים מהרי"ק בשורש ה' ושורש קכ"ח : ומ"ש בשם הרא"ש דדוקא קופה ותמחוי שהוא דבר קבוע וכו' אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים וכו' שם בפ' הנזכר וכתב כן מדתנן בפ"ב דשקלים (ג :) מותר עניים לעניים מותר שבויים לשבויים וכי היכי דלא תיקשי אהא דתניא רשאין לשנותן לכל מה שירצו הוצרך להעמיד ההיא דשקלים במעות שגבו ע"י מקרה שאירע שבאו עניים הרבה או שהוצרכו לגבות לצורך עניים וההיא דקתני רשאי לשנותן לכל מה שירצו בבני העיר שעשו קופה דסתם דלדעתם עשאוה לשנותם לכל מה שירצו ולכשיצטרכו מעות לעניי עירם יגבו פעם אחרת וכן משמע לישנא דלכל מה שירצו דאי לאשמועינן דלצורך עניים דוקא יכולין לשנותה כיון דאשמעינן כבר דיכולין לשנות תמחוי שהוא לעניי עולם ליתנו לעניי העיר וקופה שהוא לעניי העיר ליתנה לעניי עולם ואין בו משום גזל ליתן מה שנגבה לעני זה לעני אחר כ"ש מה שנגבה לאותם עניים שיכולין לשנותן ממעשה למעשה וגרסינן בירושלמי דשקלים מותר עניים לעניים וכו' ואין ממחין ביד הפרנסים כלומר אם ראו שיש צורך בדבר ובאו לשנות אין ממחין בידם ע"כ נראה דברי ר"ת עכ"ל נראה שדעתו לומר דההיא דירושלמי דשקלים באין לשנות לדבר שהוא צורך עניים דוקא הוא אבל לדבר הרשות אין רשאין לשנותן לא הפרנסים ולא הצבור (ג) וכ"כ כ"י בשם ה"ר יונה וז"ל אם הסכימו הצבור להרבות בצדקה לחלק בתעניות ובימי התשובה אין רשאין לגזול ולשנות מעות הצדקה לצרכיהם והיא דירושלמי דאין ממחין ביד הפרנסים היינו כשהסכימו לשנות מותר עניים לצרכי צבור וכן בקופה תמחוי לא גבו אלא כדי ליתן להם כדי פרנסתן וכשהותירו רשאין לשנות עכ"ל והר"ן כתב הא דתניא ולשנותה לכל מה שירצו כללא קאמר ואפילו לדבר שאינו צורך לעניים וא"ת ואמאי והא זכו בהם עניים י"ל דטעמא דמילתא משום דאינו אלא כהלואה גבייהו שהרי אם יצטרכו עניים עלייהו רמו והיא דתנן בשקלים מותר עניים לעניים ה"מ בשלא הסכימו בני העיר לשנותה אבל אם הסכימו בני העיר לשנותה או פרנסים הממונים על הציבור משנין וכדגרסינן בירושלמי עלה דההיא דשקלים אין ממחין ביד הפרנסים עכ"ל: וכתב עוד א"כ מאי לשנותן ללוותן מיהו חייבים לשלם וכן פי' הרמב"ן וא"ת הא תניא בפ"ק דערכין (ו.) דמשכאה ליד גבאי אינו רשאי לשנותה י"ל דיחיד שאני שמא ירד מנכסיו א"כ דחיישינן לפשיעותא אבל בצבור לא חיישינן: וכתב עוד ומסתברא דכי אמרינן ולשנותן לכל מה שירצו לא בנדבת בני העיר דוקא קא אמרינן אלא אפילו יחיד הפוסק צדקה ומסרה לפרנסי ציבור מסתמא על דעתן התנדב ורשאין הן לשנותה וראיה מתוס' דמגילה ומפ"ק דערכין ומיהו הני מילי דיחיד שפסק צדקה ומסרה לפרנסים או לגבאים הממונים על ציבור דכיון דליד ממונה שלהם נתן על דעתן התנדב אבל הפוסק צדקה לעניים וממנה גזברים בדבר כה"ג אין רשאין בני העיר לשנותה שלא על דעתן הוא מתנדב וכן דעת הרשב"א אלא שהוא ז"ל לא חילק בדבר שהוא סובר דכל נדבת היחיד אע"פ שמסרה לפרנסים אין לבני העיר לשנותה עכ"ל וכתב מהרי"ק דהר"מ והרא"ש פליגי על הרשב"א בהא ודברי הרשב"א אכתוב באורך בסוף הלכות אלו : **והמרדכי** כתב בפרק בני העיר דהא דאמרינן רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי וכולי ולשנותה לכל מה שירצו ה"מ בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כדאיתא בפרק בני העיר (כז.) אבל בע"א לא ובפ"ק דב"ב אהא דרשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי וכו' פר"י בני העיר ודאי רשאין אבל גבאי אינו רשאין לשנות אפילו לדבר מצוה וה"מ דבני העיר רשאין לשנות לדבר מצוה אבל לא לדבר הרשות: כתב מהרי"ק בשורש ה' אע"פ שכתבו הפוסקים דדוקא צבור רשאים לשנות אבל לא גבאי הלא כתבו התוספות דלדבר מצוה אפי' גבאי יכול לשנות וכ"כ בספר האשר"י ואפי' למי שחולק אפשר דהיינו דוקא בגבאים הממונים על צדקת עירם אבל כשבני עיר אחרת שולחין מעות לצדקה לגבאי עיר אחרת או כשנותו כפם מניחים איזה מעות לצדקה וממנים גבאים על אותם מעות ודאי מסתלקים מאותם המעות ונותנים הכח לאותם גבאים ויש להם כח כמו בני העיר בצדקת העיר :

וכתב עוד בשורש הנזכר אע"פ שכתב הרשב"א דכל מה שאמרו רשאין בני העיר וכו' היינו דוקא בימיהם שהיו מספיקים לעניים כל צרכם אבל עכשיו שאין מספיקים אין לשנות מ"מ ר"ת פליג עליה וגם אפשר דוקא כשגובין ליתן לעניים מיד הוא דאמר רשב"א הרי הוא כגוזל עניים שהרי מיד זכו בו עניים אבל בנדון הזה דלא זכו בו עניים עדיין עד שתגיע לידם אפשר דמודה הרשב"א שביד הגוזברים לשנותם ותשובת הרשב"א אכתוב בסוף סימן רנ"ט: וכתב ע"ש דמ"ש הרא"ש דדוקא קופה תמחוי שהוא דבר קבוע וכו' אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים וכו' ה"מ כשגבו לצורך עניים ידועים כדי ליתן להם מיד אבל בנדון זה שהתנדבו המתנדבים מעות כדי שיהיה הקרן קיים והריוח יתנו בכל שנה לעניי ירושלים אנן סהדי שהמתנדבים לא עלה על דעתם שיזכו מיד אותם העניים שהיו בירושלים בשעה שהתנדבו אלא מסרו המעות לגבאים לעשות מהם הטוב והישר כפי ראות עיניהם ומשום כך יש להם כח גם לשנותם לכל הפחות לדבר מצוה: **וכתב** בשורש קכ"ה על מאור שהתנדבו מעות לצורך שמן למאור אם אין הקהל מרבים נרות להדליק בב"ה אף כי מרבים להביא אלא חק קבוע להם כך וכך בין מהרבה בין קימעא לית דין ולית דיין שהרשות ביד הקהל לשנות הנדבה לחלק לעניים ואף אם כוונת הנודר להרבות במאור לב"ה יותר על הנרות שהציבור מדליקין נלע"ד דיכולים נמי לשנות אך אם אין קבע למאור אלא ע"פ יד הנודר ולפעמים לא הספיקו הקהל די הספוק הראוי בזה נלע"ד שאין כח בידם לשנותם עד כאן :

עוד כתב רבינו בסימן רנ"ט דין שינוי מעות צדקה למצוה אחרת : כתב הכלבו בשם הרי"ף אם פי' הנותן לעני למי יתן אסור לשנותה לעולם כלומר ואף בני עיר אין יכולים לשנותה (ד) : יש בעיר חבר עיר פי' אדם גדול שהכל גובים על דעתו וכו' ביאור דברי רבינו דבריתא קאמר דרשאין בני העיר לשנות וכו' אבל יחיד אינו רשאי לשנות אם לא בהסכמת בני העיר או רובם והשתא קאמר שאם הוא חבר עיר הוא לבדו יכול לשנות וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט מהמ"ע וז"ל רשאים בני העיר לעשות מקופה תמחוי וכו' ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי ציבור ואע"ג שלא התנו כן בשעה שגבו ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה ה"ז רשאי לשנותן לכל מה שיראה לו מצרכי ציבור עכ"ל ודין זה בפ"ק דב"ב (ח:) דגרסינן התם אמר אביי מעיקרא הוי עביד מר תרי כיסי חד לעניי עלמא וחד לעניי מתא כיון דשמעיה להא דא"ל רב שמואל לרב תחליפא בר אבדימי עביד חד כיסא ואתני עלה איהו נמי עביד חד כיסא ומתנה עלה פי' מתנה עם הציבור לחלקן לכל הבא רב אשי אמר אנא אתנויי נמי לא צריכנא דכל דקא אתי לתת מעות לקופה אדעתא דידי קא אתי ולמאן דבעינא יהיבנא ליה : כתב מהרי"ק בשורש קכ"ג על גבאי צדקה שנתפרדה חבילה והלכו כולם חוץ לעיר ויש בידו מעות צדקה אם גבאי זה נתמנה מרצון הקהל לחלק צדקה לדעתו ועל אמונתו היו סומכים גם תה הרשות בידו לעשות מהם כרצונו אבל אם לא נתמנה לחלק המעות לדעתו ולא היה אלא כסתם גבאי שהאמינוהו לשמור המעות אבל לא היה מחלק מבלי שימלך בראשי הקהל אם אפשר לו להמליך בראשי הקהל שהיו אז שם כשנגבית הצדקה הסיא ימלך בהם אם דעת כולם או רובם מסכמת יעשה כפי מה שיסכימו רק שיסכימו לאחת מן המצות כגון לצדקת עניים או להשיא יתומים או לת"ת וכיוצא בזה ואם לא יסכימו אלא כל אחד רוצה לחלקה לדעתו יעשה מהם הגבאי מה שירצה רק שיוציאם באחד מן המצות הנזכרים ואם אי אפשר לימלך בהם מאי זה טעם שיהיה הרשות בידו לחלקה לפי דעתו : **אם** יחיד יכול לשנות לצדקה שלו אכתוב בסוף סי' רנ"ט . כתב עוד מהרי"ק בשורש ז' שהאומר סלע זו לצדקה אין פדיון שבויים בכלל ואם נזדמנו שבויים לפדותם אין לפדותם בסלע זו אם לא מדעת כל הקהל או חבר עיר או שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר והביא ראיה לדבר :

מי שישב בעיר שלשים יום כופין אותו לתת לתמחוי וכו' עד כופין אותו לתת לצרכי קבורה ברייתא בפ"ק דב"ב (שם) וגירסת ספרים שלנו בגמרא וגירסת

דרכי משה

בדאיתא בירושלמי דפ"א א"ר חגי כד הוי ממנין פרנסין פי' גבאי הוי מטעין להו אורייתא לומר כל שררה מתורה ניתנת שנאמר בי מלכים ימלוכו מצאתי כתוב אדם שהוא גבאי צדקה אם העניים יחרפוהו אין להוש כי יותר טוב לו ממה שיברכוהו כי זכותו יותר גדול וראיה מירושלמי כו' עכ"ל: (ג) וצ"ע דהא רבינו כתב דאפילו לצורך עניים אחרים אסור : (ד) ועיין לקמן

פרישה

ואחד כו' עיין מ"ש בפרישה ועיין בב"י שכתב שכן נראה מהרמב"ם בפ"ט מהל' מ"ע . וקשה שמהרי"ק כתב בשורש י"ז סעיף ד' בשם הרמב"ם דפ"ט מהל' מ"ע איפכא וכמ"ש לשונו לעיל בסי' רנ"ו שכתב דתמחוי לא היה לו קצבה אלא היה נותן כל אחד מה שידבנו לבו לתוספת מזונות ולהרווחה על הקצבה ע"ש וכבר כתבתי לעיל שהרמב"ם לא כתב שם בפירוש לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שפם בריש הפרק כתב ז"ל וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל מכר ומכר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ונראה שמהרי"ק פי' האי ממי שמתנדב דקאי אכולהו דאינו קצוב כ"א ממי שמתנדב מנדבת לבו אבל רבינו נראה דס"ל דהאי ממי שמתנדב לא קאי אלא אמעות וכמ"ש לעיל בתחילת הסימן בדרישה ע"ש וס"ט שכתבו ג"כ רבינו שם. ועכ"כ צ"ל שמהרי"ק ס"ל שהרמב"ם לא פירש דברי הגמרא שאמר טעם תמחוי שנגבית בג' ז"ל תמחוי נגבית בג' ומתחלקת בג' שגבוייה וחלוקה שוה עכ"ל שנתינת טעם זה הוא כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה שלו סוף מסכת פיאה ז"ל ומוכח להיות ג' אנשים שמתעסקים לקבוץ התמחוי ולחליק אותו לפי שתכף שיקבלוהו יחלקוהו בזמן אחד עכ"ל ונראה לי שס"ל להרמב"ם שזהו פי' הברייתא שנתן טעם לפי שגבוייה וחילוקה כא' ר"ל לפי שתכף כו' וכפי' הרמב"ם הנ"ל וכן פי' אותו רש"י שם בפ"ק דב"ב דף ח' אלשון הברייתא הנ"ל ז"ל לפי שגבויו ומילוקו שוה בכל יום מידי יום ביום כדקתני לקמיה לפיכך אין גיבויו בשנים שלא יצטרכו לטרוח ולבוקן את השלישי לחלק עכ"ל ונראה שזהו ג"כ כוונת הרמב"ם שכתב בפ"ט הטעם ז"ל והתמחוי נגבה בג' שאינו דבר קבוע ומתחלק בג' עכ"ל דה"ק הואיל ואינו דבר קצוב מש"ה היו גובין אותם בכל יום לא כמו הקופה שהיה דבר קצוב ומש"ה לא היו גובין כ"א פעם אחד בשבוע וכיון שכן כמו שנחלק בג' כך היו גובין בג' כיון שנגבית בכל יום והיו טורח לקבץ כל פעם הג' כן פירשי מהרי"ק דבריו . אבל הב"י אפשר דלא ראה דברי הרמב"ם מ"ש בפ"ט ע"ד פי' רבינו והרי"ף והרא"ש ודו"ק : המדיר לצדקה אינו עובר עד שיתבענו הגבאי מיהו צריך להודיע לגבאי איך שנדר אבל הנודר ליתן למי שירצה עובר מיד בבל תאחר דהא קיימי עניים לכך צריך ליתן מיד . דהר"מ וכן בס' א"ז (וכ"כ הב"י בשם המרדכי בסי' רנ"ז עכ"ה) והנודר ליתן מעשר מן הריוח עיין לעיל סימן רי"ג: [ד] או שבאו עניים הרבה כו' ומהרי"ק כתב בשורש ב' ע"ז דהיינו דוקא בשגבו ליתן לעניים ידועים מיד אבל בנדון זה שהתנדבו מעות שיהיו הקרן קיים והריוח יתנו לעניי ירושלים לא עלה על דעתו שיזכו בו עניי א"י מיד ומותרים הגבאים לשנות לדבר מצוה : [ה] מי שישב בעיר שלשים יום כופין אותו ליתן

דרישה

יכולין לשנות אפי' לדבר הרשות עיין בס"ס רמ"ט שהביא ב"י תשובת רשב"א שכתב היינו בימיהם שהגבאים חוזרין תדיר לגבות מצ'ת לספק עניים ואם יטלו מהקופה אזי יחזרו ויגבהו אבל בזמן שאין הציבור ממלאים צרכי הציבור לגמרי ועמד היחיד והקדיש מעות לעניים אין הציבור יכולין לשנות עכ"ל וכעין זה כתב רבינו בסמוך ז"ל ומיהו דוקא קופה כו' : (לא ישנו ליתנו לצורך דבר אחר כו' כ"כ הרא"ש כדי ליישב הא דאמרינן מותר עניים לעניים מותר שבוי לשבוים ולכן תירץ הא דרשאין בני העיר לשנות איירי בקופה ותמחוי והסוא דמותר עניים איירי שגבו דרך מקרה ב"י עכ"ה) : (י) יש בעיר חבר עיר פירוש אדם גדול כו' ז"ל ב"י ביאור דברי רבינו דבריתא קאמר דרשאין בני העיר כו' אבל יחיד אינו יכול לשנות אם לא בהסכמת בני העיר או רובם והשתא קאמר אם הוא חבר עיר הוא לבדו יכול לשנות וכתב עוד דה"ה גבאי הממונה מהקהל לנאמן שיכול לשנות אם לא שפירש הנותן ואמר שיתנו לעני פלוני דאז אין לשנות אפילו לת"ת וכן בס"ע : (יא) מי שישב בעיר שלשים יום כו' כתב מהרי"ק היינו דוקא שאומר שבא לגור ולא

ישב שם ג' חדשים כופין אותו לתת לקופה ישב שם ששה חדשים כופין אותו לתת לכסות ישב שם ט' חדשים כופין אותו לתת לצורכי קבורה שקוברין בה העניים ועושין להם כל צרכי קבורה מי שהולך ממקומו לעיר אחרת לסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה הרי זה נותן לעניי אותה העיר ואם היו רבים שהלכו שם ופסקו עליהם צדקה (יג) [ו] נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם ואם יש חבר עיר במקום שפסקו עליהם נותנין אותה לחבר עיר והוא מחלקה כפי מה שיראה לו:

רנז גבאי צדקה (א) אין רשאים לפרוש זה מזה לגבות אלא בכדי שיראה זה את זה מצא מעות בשוק או שפרעו לו חובו בשוק לא יתנם לתוך כיס משום החשד אלא יתנם לכיס של צדקה וכשיבא לביתו יחזור ויטלם אין מונין מעות של צדקה (ב) ב' ב' שלא יחשדוהו שנוטל אחד מכל מנין אלא מונין אותו אחד אחד לא היו להם עניים לחלק וצריכים להחליף הפרוטות או למוכרן אין מוכרים (ג) ואין מחליפין לעצמן אלא לאחרים וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי ימכרו לאחרים משום החשד גבאי צדקה הכשרים (ד) אין מדקדקין אחריהם ומ"מ כדי שיהיו נקיים מהשם ומישראל טוב להם שיתן חשבון הצדקה היא כמו נדר לעבור עליה משום בל תאחר לפיכך האומר הרי עלי סלע לצדקה או סלע זו לצדקה חייב ליתנו מיד לעניים (ה) ועובר משום בל תאחר אם לא

ב"י

וגירסת הרא"ש כדברי רבינו אבל הרי"ף גורס ל' יום לקופה ג' חדשים לתמחוי וכן הם דברי הרמב"ם בפרק ט' מהמ"ע וכ"כ סמ"ג וכבר נתן טעם לגירסא זו מהר"י קולון בשורש י"ז : וכתב עוד בשורש הנזכר דלא נתנו חכמים שיעור זמנים אלו כי אם לבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע אבל הבאים לדור בעיר חדשה כיון שהם יודעים בעצמם שדעתם להשתקע מאי זה טעם יפטרו מלעשות קופה ותמחוי ונ"מ לדברי ר"ב שהביא המרדכי בפ"ק דב"ב דלדידיה אפילו בבא אל עיר נושבת כדי להשתקע כופין אותו בני העיר לתת עמהם מיד אלא אפילו לדברי התשובה שהביא המרדכי שם ג"כ דס"ל דאין כופין קודם זמנים הנזכרים אא"כ קנה שם בית דירה מ"מ מודה שבני העיר עצמם חייבים מיד וכדפי' ועוד שהרי הדעת מכרעת שאף על פי שפסק באותה תשובה דאין שכירות מועיל כמו קנין מ"מ מודה היכא דעביד מידי דקביעותא ממש כגון להוציא הוקים מהעיר כאשר עשיתם דמועיל כמו קנה בית דירה דחזקה אין אדם עושה מעותיו [ב] באנפרות : וכתב עוד שם שהמסרב לפרוע הטלתו לדברים אלו אחר זמן שהוא מחוייב בהן כופין אותו על ידי נכרים : גרסינן בירושלמי פרק קמא דב"ב להעי דפסחא שנים עשר חדש וכתבו המרדכי שם ור"י בסוף מישרים ופירשו בין ליטא בין ליתן בין לעשיר לפרוע בין לעני ליקח ממנו וגם סמ"ג וסמ"ק כתבו הירושלמי הזה : וכתב סמ"ק על שיעור זמנים הללו ועתה מרוב הגלות נהגו העם דין ל' יום : מי שהלך ממקומו לעיר אחרת לסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה וגו' עד ומפרנסין בה עניי עירם מימרא וברייתא פרק בני העיר (כז.) ופירש"י נותנין אותה. לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדום בפוסקין ואינם נותנין : וכשהם באים. החוזרים במקומם תובעים אותה מן הגבאים ומפרנסים בהם עניי עירם וכתב המרדכי בתוספתא ובירושלמי גרסינן הכי בן עיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהם בני העיר שפסקו לעירם נותנים במקומם הילכך ל"ש פסקו עליהם ל"ש פסקו מעצמם נותנים משום חשד וחוזרים ונוטלים ונותנים לבני עירם וה"פ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנים ביד נאמן שבירר כדי שלא יחשדום בפוסקים ואינם נותנים ע"כ. וכתב עוד בשם ר"ם דמדלא קתני מביאין אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם וכל מי שירצו. משמע דאין מפרנסין בה אלא עניי עירם דוקא :

ומ"ש ואם יש חבר עיר במקום שפסקו עליהם וכו' גם זה ברייתא שם פי' רש"י חבר עיר תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור : כתב המרדכי בפ"ק דב"ב בשם א"ז נראה בעיני דוקא שגזרו עליהם תענית מפני הבצורת או מפני משלחת חיות רעות או מפני הצרה וגזרו על עצמן צדקה וגזרו נמי על בני העיר דאתו לגבייהו ליתן צדקה לבטל הגזירה בתשובה ותפלה וצדקה אז צריכים ליתן לגבאי העיר מפני החשד וצריכים נמי ליתן לחבר עיר היכא דאיכא חבר עיר אבל צדקה שרגילין ליתן כל שעה וחק קבוע בכ"מ שאפי' היו אותם בני העיר שבאו הנה בעירם לא היו מונעים מלתת אותם אע"פ שעתה באים כאן אין צריכים ליתן לגבאים ולא לחבר עיר אלא מוליכים אותם לביתם הלכך אותם בני הישובים שבאים לקהלה לראש השנה ויה"כ ומזכירים נשמות ונודרים צדקות הואיל וחק קבוע הוא בכל המקומות להזכיר נשמות ונודרים צדקות אין כאן חשד כלל כי בודאי יתנוה וגם אין נותנים אותה לחבר עיר כי אין צדקה זו באה מכח אותה העיר אלא מכח חק ומנהג הילכך מוליכין הצדקה שלהם לישוביהם ועושים בה כרצונם עכ"ל (ה) :

רנז גבאי צדקה אין רשאין לפרוש זה מזה וכו' עד משום חשד ברייתא בפ"ק דב"ב (ח:) ופי' רש"י טעמא דאין פורשין זה מזה מפני שלא יאמרו זה הגובה יחידי דעתו לגנוב והטעם שאם מצא מעות וכו' לא יתנם לתוך כיסו מפני שלא יאמרו מעות של צדקה הוא גונב. והטעם שאין מונין אותה שנים שנים מפני שלא יאמרו שנים הוא מטיל ואינו מונה אלא אחד והטעם שאין פורטין פרוטות ואין מוכרין תמחוי לעצמם מפני שלא יאמרו שפורטין או לוקחין בזול : ומ"ש גבאי צדקה הכשרים אין מדקדקים אחריהם גם זה ברייתא שם אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברין ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים ודקדק רבינו לכתוב גבאי צדקה הכשרים לומר דהיינו דוקא כשהם בחזקת כשרים הא לאו הכי מחשבין עמהם (א) : ומ"ש ומכל מקום כדי שיהיו נקיים מהשם ומישראל טוב להם שיתנו חשבון פשוט הוא : והצדקה היא כמו נדר לעבור עליה משום בל תאחר בפ"ק דר"ה (ו.) ת"ר מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מצות לא תעשה וכו' בפיך זו צדקה אמר מר מוצא שפתיך זו מצות עשה למה לי מובאת שמה והבאתם שמה נפקא תשמור זו מצות לא תעשה למה לי מלא תאחר לשלמו נפקא חד דאמר ולא

ב"ח

לקופה ג' חדשים לתמחוי ובש"ע ג"כ ל' לקופה ולא כתב כלל שום זמן לתמחוי וטעמו משום דקודם זה כתב דיש מקומות שלא נהגו בתמחוי והו דבמהרי"ק שורש י"ז כתב ע"ש הירושלמי שלא הזכיר חיוב התמחוי לבא לגור כמו שהזכיר חיוב הקופה ושאר דברים על כן השמיטו גם הוא :

מי שהולך ממקומו לעיר אחרת וכו' מימרא דרבי יוחנן ותנ"ה בפ' בני העיר (דף כ"ז) ומפרש רבינו שהולך שם לסחורה וכ"כ הרמב"ם סוף פ"ז מהלכות מ"ע ואפ"ה אם יחיד הוא נותן לעניי אותה העיר אבל אם היו רבים וכו' מפרנסים בהם עניי עירם דמסתמא לא יהיו פוסקים לעניי עיר אחרת ועניים ימותו ברעב אבל אם יש שם חבר עיר מסתמא על דעתו הם פוסקים והוא מחלקה בין עניי העיר שבאו הרבים משם כפי מה שיראה לו להרבות לזה ולמעט לזה ומשמע לשם בעובדא דרב הונא ורב חנא בר חנילאי דאף ע"פ שבתוך אותם הרבים שבאו מעיר אחרת היה גם חבר העיר שלהם ביניהם אפ"ה אינו בדין שיחזרו להם מה שנתנו כיון דאיכא גם כן חבר העיר בעיר שפסקו אלא אותו חבר עיר מחלקה מיהו אין ביד אותו חבר עיר לחלקה כולה לעניי עירו אלא מחלקה לעניי שתי העיירות כפי מה שיראה לו ודו"ק וע"ל ובסימן רנ"א במ"ש בס"ד בזה :

רנז גבאי צדקה וכו' עד משום חשד ברייתא פ"ק דבתרא (סוף דף ח') גבאי צדקה הכשרים וכו' גם זה שם ברייתא (דף ט') אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברים וכן כתב הרמב"ם פ"ט ורבינו הוסיף וכתב גבאי צדקה הכשרים אולי היה בזמנו גבאים אלמים שלא נתמנו מדעת חבר עיר וכמו שהתרעם ע"ז מהרי"ו בתשובה סימן קע"ג דפשיטא דצריך לעשות חשבון והכי משמע מקרא דיליף לה התם דכתיב במלכים ב' י"ב ולא יחשבו את האנשים וגו' כי באמונה הם עושים אלמא דוקא בגזברים כשרים דמסתמא באמונה הם עושים אבל היכא דאיכא ריעותא שלא נהגו כשורה ובאמונה צריך חשבון : ומ"ש ומ"מ כדי שיהיו נקיים מהשם וכו' זה לא נמצא בפוסקים אולי למדו ממשה רבינו ע"ה שנתן חשבון בנדבת המשכן כי מי כמוהו נאמן ביתו ונתן חשבון כדי שיהא נקי מהשם ומישראל : הצדקה היא כמו נדר וכו' ברייתא פ"ק דר"ה (דף ו') מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מל"ת ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך לרבות דבר שבחובה נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה אמר מר מוצא שפתיך זו מצות עשה וכו' למה לי דהא מ"ע מובאת שמה נפקא ול"ת מלא תאחר לשלמו נפקא ואזהרה לב"ד שיעשוך מיקריב אותו נפקא מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ופריקו הך דאמר הרי עלי ולא אפרשה וחד דאפריש ולא אקריב וצריכא וכו'. בפיך זו צדקה אמר רבא

דרכי משה

לקמן עי' רנ"ט מדינים אלו כתב מהרי"ו בתשובה סימן כ"ו אשה שצוותה ליתן קצבה מע"ש לעניי העיר בכל שבוע אין בני העיר יכולים ליתן לצורך בחורים עניים הבאים ללמוד דכבר זכו בו עניי העיר והוי כאילו גבו לצורכו ואף על גב דאיכא אומדנא דאילו ידעה דת"ת עדיפא היתה נותנת לת"ת מ"מ הכא לא מהני אומדנא דכבר זכו בו עניים עכ"ל : (ה) כתב הכלבו סימן קי"ז יש חרם הקדמונים שאותן בני הכפרים המביאים נרות בי"ה להקהילות צריכין להניח בבה"כ ואם עשו ב' יניח הא' והב' ידליק במקום שמתפללין שם ביחיד עכ"ל עוד שם הרבה תקנות שלא נתפשט בימינו :

רנז (א) כתב הרי"ו בתשובה סימן קע"ג פרנס הממונה על הצבור ואחר כ' שנה קראו תגר אם נתמנה ע"פ הקהל א"צ לעשות חשבון כיון דהימנוהו עלייהו וכן אין מחשבין עם גבאי צדקה אבל אם נתמנה ע"פ שררה או בחזקתו ואימתו מוטל על הבריות ואין אדם רשאי לדבר נגדו פשיטא שצריך לעשות חשבון ואפי' אם נתמנה מדעת הצבור אם קוראין עליו

פרישה

אלא להשתקע אבל בשבא להשתקע שם או בני עיר חדשה צריך ליתן מיד ועיין בדרישה : (ופסקו עליהן צדקה כו' כתב המרדכי ל"ש פסקו עליהן ל"ש נתנו מעצמן נותנין שם מפני חשד וחוזרין ונוטלין ונותנין לבני עירן דוקא עכ"ה) : (יב) נותנין וכשהן באין מביאין כו' פירש"י נותנין לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדום בפוסקין ואינן נותנין ואח"כ חוזרין ותובעין המעות מהגבאין . וע"ש במגילה דף כ"ו סוף ע"א ז"ל תניא בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן . ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר עכ"ל מכאן משמע בהדיא דיחיד אינו חוזר ולוקח מיד הגבאי להביאו לעירו והטעם כ"ל דיחיד מהחשד לא נפיק דיחזור ויחשדו שיחזיק בהצדקה משא"כ רבים שעושין גבאי א' ליקח הכל בידו ואין אדם חוטא ולא לו וק"ל ועד"ר :

סי' רנז (א) אין רשאין לפרוש זה מזה אלא בכדי שיראה כו' משום חשדא דאמרי דעתו לגנוב והא דאמרינן לעיל סימן רנ"ו דאפי' אחד נאמן עליה ולא חיישינן לחשדא וא"ל דאף דנאמנים מ"מ כדי להיות נקיים מה' ומישראל מעצמן לא יפרשו כמ"ש בחשבון בסמוך דזה אינו דלשון אין רשאין לפרוש לא משמע הכי והיה נראה דשאני הכא דאיכא ריעותא ומקום גרמת חשד להרואים שהם הולכין לגבות יחד וא' נפרד מעל חבירו ויאמרו משום כדי שיגנוב פרד וכן אינך . ולפ"ז לא היה צריך לזהר מלפרוש כ"א אותו מי שגובה המעות דלגבי דידיה דוקא הוא הריעותא והוא דוחק לכן היותר נראה דה"ט דדוקא בשעת גבייה שהמעות עדיין לא נמנה וחבירו אינו יודע כמה בידו איכא למיחש לחשדא משא"כ לאחר שגבייה שמנו המעות ואסור לחלוק לאחר כ"א לג' ביחד כמ"ש בסימן רנ"ו מש"ה ליכא למיחש למידי : (ב) שנים שנים שלא יחשדוהו שנוטל כו' שהרי מטיל שנים ומונה אחד רש"י : (ג) ואין מחליפין לעצמן אלא לאחרים משום חשד וכתיב והייתם נקיים מה' ומישראל : (ד) אין מדקדקין אחריהן ורמז לדבר ולא יחשבו את האנשים אשר נתנו הכסף על ידם כי באמונה המה עושין ודוקא הכשרים אבל שאינו כשר או שנתמנה בשלמות צריך לתת חשבון ב"י ורמ"א : (ה) ועובר משום בל תאחר אם לא יתנו מיד (ז"ל הגמרא בפ"ק דר"ה דף ו' ולצדקה מיחייב עליה למלתר דהא קיימי עניים כלומר עכ"ה) כלומר

דרישה

ליתן לתמחוי ג' חדשים לקופה הרמב"ם בפ"ט מה' מת"ע כתב איפכא ל' יום לקופה וג' חדשים לתמחוי וכ"כ בש"ע ומהרי"ק בשורש קי"ז סעיף ד' כתב שיש גרסאות מחולפות בגמ' ובירושלמי איתא כמ"ש הרמב"ם ולכך כתב נוסחת הגמ' ל' יום לקופה לעיקר . גם כתב שם טעם לשני הנוסחאות . וז"ל שם ואפשר כתבת שמן הדין יש לחייבו בתמחוי קודם קופה מפני שהוא מצוי בביתו של אדם (וזהו טעם דרבינו) נלע"ד דדעת רבינו משה מפני שהקופה יותר מוכרחת מן התמחוי ואין לך מקום שאין בו קופה ויש לך מקום שלא נהגו בתמחוי וכמ"ש הרמב"ם שם בפ"ט . והארי' שם אלא שאני קצרתי בלשונו וכמו שקיצר בלשונו הב"י שם ובסמוך הבאתי אריכות לשון מהרי"ק וכתבתי שהוא שלא כמ"ש רבינו . ושם כתב שהירושלמי והמרדכי לא כתבו אלא ל' יום לקופה ששה חדשים לכסות והשמיטו ג' חדשים לתמחוי ונתן שם מהרי"ק הטעם שהשמיטו משום שאינו נוהג ע"ש ובש"ע סעיף ה' ג"כ השמיטו ע"ש אבל בש"ע דפוס גדול ישנו ע"ש : [ו] נותנין וכשהן באין מביאין כו' וכתב המרדכי (פ"ק דב"ב דף רמ"ו ע"א בשם א"ז כ"כ עכ"ה) הואיל והדבר משום חשד לכן אין דין זה שייך אלא בצדקה שלא היו נותנין אילו נשארו בעירם כגון שגזרו עליהם תענית מפני הצרה השייך באותה עיר למוד וגזרו עליהן צדקה וגם על הבאין אליהן ולכן איכא חשדא אבל צדקה שאף בעירו היה נותן כגון בני הישובים שבאין להקהלה בר"ה ויה"כ ונודרים צדקה בעד הזכרות נשמות מוליכין המעות עמהן וא"צ ליתן כלל לגבאי דליכא כאן חשדא : אבל

חדושי הגהות

ב אנפרות הוא לשון הפסד עיין שבת (ס:) :

זכי

רבא ולדקה מיחייב עליה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים פשיטא מה"ד כיון דבעיינא קרבנות כתיבא עד דעברו עליה ג' רגלים בקרבנות קמ"ל התם הוא דתלינהו רחמנא ברגלים אבל הכא לא דהא שכיחי עניים . וז"ש רבינו הלדקה היא כמו נדר לעבור עליה משום בל תאחר כלומר דאע"ג דפשטא דקרא בנדר ונדבה דקרבנות קאמר דאיכא בל תאחר בג' רגלים אפ"ה לדקה היא כמו נדר ועובר בבל תאחר בין כאומר בלשון נדר הרי עלי בין בנדבה ה"ז לדקה חייב ליתנו מיד פירוש דבאמר הרי עלי חייב להפרישו וליתנו מיד לעניים ובאמר סלע זו לדקה דככר הופרש חייב ליתנו מיד לעניים וכ"כ הרמב"ם רפ"ח ד מ"ע : **ומ"ש** בשם הרא"ש דוקא דמפריש לדקה סתם וכו' כ"כ רפ"ק דר"ה וטעמו דכי היכי ד... דר אדם מתנה תנאים שלא יהא נדר אלא ע"י תנאי כך וכך ה"ה לדקה . וש"ס השיג רבינו על דברי הרמב"ם שירא' מדבריו שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים דלא נהירא דלמה לא יועיל תנאי בנדר דלדקה כמו בשאר נדרים והב"י כתב ליישב דאף הרמב"ם מודה דהכל לפי תנאו אפי' יש עניים אלא דאורחא דמילתא נקט שאין דרך להתנות שלא יתן אלא עד שימלא עני והוא דוחק אבל לפעד"נ דעת הרמב"ם דס"ל דלאו דלא תאחר משמעו דלא יועיל שום תנאי כדי לאחרו כי היכי דלא מהני תנאי בקרבנות לאחרן ג' רגלים לא בדבר שבנדר ונדבה ולא בדבר שבחובה הכי נמי בלדקה ולא דמי לשאר נדרים דלית בהו לאו הלכך יכול להתנות בתנאים כמו שירא' לו משא"כ בנדר דלדקה דכתיב לא תאחר דמקרא מלא דבר הכתוב שלא לאחרו הילכך לא מהני תנאי אא"כ ליכא עניים התם הוא דמהני תנאי שלא לריך להפריש עד שימלא עני ובעוד שלא ימלא עני הוא נושא ונותן ומרויח לעלמו : ומ"ש רבינו ועוד מה לריך תנאי כשאין עניים וכו' פי' מה לריך תנאי באומר הרי עלי שלא להפריש כשאין עניים והלא אין עליו חיוב להפריש ליתן אלא משום דבכל שעה קיימי עניים כדקאמר רבא ולדקה מיחייב עליה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים אלמא דוקא היכא דקיימי עניים אבל אם אין עניים לא מחייב ואפי' להפריש אינו חייב והב"י כתב דטעמו דהרמב"ם דלריך להפריש באין עניים מדאוקימנא בגמרא תרי קראי חד לאמר ולא אפריש וחד לאפריש ולא אקריב וכ"כ הר"ן ז"ל עכ"ל ונראה דאיכא למדחי דדוקא בקרבנות כתב ן תרי קראי דעובר בבל תאחר בג' רגלים אפי' היכא דאמר ולא אפריש אבל בלדקה דלא מיחייב בבל תאחר אלא מטעם דקיימי עניים כל היכא דלא קיימי עניים ליכא בל תאחר ואינו חייב כלל להפריש וזו היא דעת רבינו :

ומ"ש הרמב"ם וכן אם התנה בשעה שנדר לנדקה או התנדב שיהיו הגבאים רשאין לשנותה וכו' פירוש תנאי שמתנה שלא יתן אינו מועיל אא"כ כשאין עניים דאי איכא עניים עובר בבל תאחר מיד כדפרישית אבל שאר תנאים מועילין אפילו איכא עניים כגון משבא ליד גבאי דאסור לגבאי לשנותו ללוותו ולפרוט אחר תחתיו כדלקמן בסימן רנ"ט אי נמי כשמחליפין הפרוטות על דינרין אסור להחליפן לעצמן כדלעיל בסימן זה תנאים כאלו יכול להתנות שיהיו גבאין רשאין לשנותה ולצרף לעצמן בזהב כיון דליכא בל תאחר בקיום תנאים האלו ולענין הלכה נקטינן כהרא"ש ורבינו דאפילו איכא עניים יכול להתנות ליתנם על יד על יד כמו שירא' לו וכ"ש שאר תנאים שיהיו הגבאים רשאין לשנותן ולצרפן לעצמן בדינרים וכ"פ בש"ע מיהו אם לא התנה אלא נדר בלדקה בסתם ול' קיימי עניים חייב להפריש מיד ויניח עד שימלא עני כהרמב"ם ולא כרבינו שהשיג על זה ומסקנת הר"ן בפ"ק דר"ה דאפי' עברו עליו ג' רגלים לא מיחייב אהדורי בתרייהו אלא ממתין עד שימלא עני . כתב ב"י ע"ש המרדכי פ"ק דבתרא דפסק ר"ת דהגבאי שאמר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לכיס של לדקה נאמן בלא שבועה אך לא אחר שסלקוהו כיון דכך הוא דרך הגבאים שהם מלוים לתוך כיס של לדקה עד שיהא בכיס מעות ואדעתא דהכי מוקמינן להו וכו' עכ"ל . וכך פסק בש"ע ואיכא לתמוה דכיון דאדעתא דהכי מוקמינן להו א"כ אף לאחר שסלקוהו יהא נאמן בלא שבועה ואפשר דרלונו לומר דכיון דבשעה שסלקוהו לא אמר כלום שהלוה אלא לאחר שסלקוהו יום ויומים קאמר שהלוה כך וכך אינו נאמן דרגלים לדבר דמשקר כיון שלא אמר כלום בשעה שסלקוהו כשהיה הכיס של לדקה בידו אבל אם בשעה שכיס של לדקה בידו וסלקוהו אמר שהלוה כך וכך נאמן ובמרדכי ישן תוגה מגדול אחד כתוב בו ואף לאחר שסלקוהו ונוסחא זו נראה עיקר לנוסחא הראשונה קשה דתחילה הוה ליה למימר דכיון דאדעתא דהכי מוקמינן ליה וכו' למיהב טעמא למה הוא נאמן בלא שבועה ואח"כ הו"ל לומר אך לא אחר שסילקוהו דהיאך כתב תחלה אך לא אחר שסלקוהו ואח"כ נותן טעם למה הוא נאמן היכא דלא סלקוהו שכתב ראשונה דמפריד באמצע הדבור ואפשר דאף לפי נוסחא זו הכי פי' דאף על פי דמקמי הכי לא אמר כלום שהלוה לכיס של לדקה אלא לאחר שסלקוהו אמר כך וכך הלויתי נאמן ומיהו דוקא בשאמר כך בשעה שסילקוהו אבל

לא יתנו מיד שהרי עניים מצויין לו בכל שעה וכתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא דמפריש צדקה סתם [א] אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד כמו שיראה לו ע"כ . והרמב"ם כתב אם אין עניים יפריש עד שימצא עני ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני אין צריך להפריש וכן אם התנה בשעה שנדר הצדקה או התנדב שיהיו הגבאין רשאין לשנותה ולצרף אותה בזהב הרי אלו מותרין (ו) [ב] יראה מדבריו שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים ולא נהירא (ז) ועוד מה צריך תנאי כשאין

ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב אמר רבא ולדקה מיחייב עלה לאלתר דהא קיימא עניים כלומר ולא בעינן שלש רגלים לעבור בבל תאחר כדבעי בקרבנות : ומ"ש בשם הרא"ש דוקא במפריש לדקה סתם וכו' שם בפסקיו . ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ח מהמ"ע . ומ"ש עליו יראה מדבריו שאין תנאי מועיל אלא בשאין עניים ולא נהירא אינו מוכרח דאפשר דאורחא דמלתא נקט שאין דרך להתנות שלא יתן אלא עד שימלא עני אבל אה"נ שאם התנה שאף על פי שימלא עניים לא יתן הכל ביחד אלא על יד על יד הכל לפי תנאו :

ומ"ש ועוד מה לריך תנאי כשאין עניים וכו' נראה מדבריו שהוא סובר שמ"ש הרמב"ם אם התנה שלא יתן וכו' שלא יתן לעניים קאמר ומפני כך הוקשה לו דמה לריך תנאי כשאין עניים והלא אין עליו חיוב וכו' ואם כן דעדיפא מינה הו"ל לאקשויי דאם אין עניים מלויים לו היאך אפשר לו ליתן להם . וא"ת דאפשר לו לחזור אחריהם א"כ גם הקושיא שהוקשה לו אינה כלום דאיכא למימר דהולרך התנאי כדי שלא יתחייב לחזור אחר העניים אבל קושטא דמילתא דהאי שלא יתן דכתב הרמב"ם שלא יפריש הוא ואדסמיך ליה קאי שכתב אין שם עניים מפריש ומניח וקאמר שאם התנה שלא יפריש עד שימלא עניים א"צ להפריש :

ומטעמא דהרמב"ם שכתב שאם אין שם עניים לריך להפריש הוא מדאוקימנא בגמרא שכתבתי בסמוך תרי קראי חד לאמר ולא אפריש וחד לאפריש ולא אקריב וכ"כ הר"ן ז"ל : ומ"ש וכן אם התנה וכו' שיהיו הגבאים רשאים לשנותה או לצרפה בזהב הרי אלו מותרים פשוט הוא :

כתב הר"ן ז"ל דהא דאמר רבא ולדקה מיחייב עלה לאלתר הקשו התוספות מדתניא חייבי חרמין וכו' ולדקות ומעשרות כיון שעברו עליהם ג' רגלים עובר בבל תאחר ותירלו דהיא בדליכא עניים ולא מיחייב לאהדורי בתרייהו עד ג' רגלים ומדבריהם אתה למד דכל שעברו עליו שלש רגלים אפילו לא קיימי עניים גביה מחויב לאהדורי אבתרייהו והרשב"א הקשה עליהם ופי' דכי אמרינן דלדקה מיחייב עלה לאלתר בעשה הוא דקאמרינן אבל בבל תאחר בשלש רגלים תליא מילתא אפי' היכא דקיימי עניים וכן פי' ר"י מטראני ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה דמידי דלא תלי במקדש כלדקה לא תלוי ברגלים כלל ומאי דתנינן לדקה בהדי הנך היינו לומר דבלדקה נמי קאי עלה בבל תאחר ומשום דרובא דמתני בברייתא תלוי במקדש ובעינן לבל תאחר דידהו שלש רגלים קאמר בכולהו כיון שעברו שלש רגלים דבלדקה נמי קושטא דמילתא הוא דכיון שעברו עליו שלש רגלים עובר בבל תאחר אבל אה"נ דלאלתר נמי מחייב עליו דהא קיימי עניים ולא תליא במקדש כלל:

וכתב עוד הר"י בשם התוס' שהשיב ר"ת על הלדקות שאנו נודרים בבה"כ או בבתינו כיון שאנו נודרים אותם לדעתינו ואילו היינו משלימין ותם לגיזבר היה הנודר נפטר בכך דמה לו עוד לעשות והגזבר אם ממתין עד שיבואו עניים הגונים מחלקה מעט מעט אינו עובר גם אנו מטעם זה אין לחוש אם הנודר משהא אותה בידו מפני שאנו נודרים לדעת שיהא הנודר עלמו כגיזבר לחלקה לפי ראות עיניו ונראה שסובר ר"ת ז"ל דכי קאמר רבא ולדקה מיחייב עלה לאלתר ה"נ דמחייב לתת לב לאלתר לחלק לעניים לפי ראות עיניו ואם גמר בדעתו לקפוץ ידו מלתתו עכשיו מיד עובר בבל תאחר עכ"ל . וז"ל סמ"ג אומר ר"י שנדרי לדקה שאנו נודרים עכשיו אנו נודרים לדעת עלמנו ואנו כגזברים עליהם ואם אנו ממתינים עד שיבואו עניים הגונים אין כאן בל תאחר כ"כ סמ"ק בשם ר"ת :

והמרדכי כתב שם בשם ר"ת שהמתנדב בבית הכנסת אינו עובר עד שיתבענו הגבאי דאין בידו לחלקה איהו ולא פסדי עניים ואם כשתבעו הגבאי מונע משכונו או מעות עובר לאלתר והביא ראיה לדבר שהנודר מותר לאחר עד שיתבענו הגבאי ואפי' שנה שלימה אמנם היכא שהגבאי אינו יודע שנדר ואם היה יודע היה תובעו מסתבר דחייב להודיע לגבאי דדוקא היכא דידע הגבאי לא עבר עד דתבע ליה משום דהואיל דיודע ואינו תובעו הרי אינו לריך ולא קיימי עניים דאי קיימי היה תבע ליה וכל היכא דלא ידע הגבאי שהוא חייב לדקה עבר הנודר דלא אודעיה לגבאי שיתבענו עכ"ל . וכ"כ גם בפ"ק דב"ב ובפ"ק דר"ה וכתב שם דהיכא שנדר לתת לעניים למי שירלה עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם דלאו כדי ליתן לגבאי נדר ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר איני רולה לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ כך יפטור עלמו לעולם ומיהו היכא שנדר ליתן לפלוני לא עבר עד שיבא אותו פלוני עכ"ל (ג) : כתב רבינו בטור זה סימן ר"ג לריך כל אדם להתרחק מן הנדרים שלא ידור שום דבר עד שיעשנו ואפי' לדקה וכיולא בזה אין טוב לידור אלא אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו ואם פוסקין לדקה ולריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר עכ"ל . והוא מדברי הרא"ש בפ"ק דנדרים : כתוב בהגהות מרדכי דב"ב בשם א"ז דבירושלמי משמע דכשחסר בכיס של לדקה לריך הגבאי ללות וכתב אבי"ה מדקרי לה הלואה ש"מ שנפרעין מכיס של לדקה כשימלא בו לאחר זמן וא"ל ליטול רשות מהנותנין בכיס והאריך בדבר וכתב בסוף והולרכתי להאריך כי יש מרבותינו מביאים ראיה מפ' כל הגט (ל.) שלא יחזור לגבות מן הכיס אם לא ברשות הקהל שנותנין בו ואין נ"ל עכ"ל . וכ"כ ג"כ בפרק כל הגט דיש מרבותינו רלו לפסוק המלוה לתוך כיס לדקה דלא יפרע עלמו מן הכיס אם לא בדעת הקהל ול"נ כראבי"ה :

וכתב עוד בפ"ק דב"ב פסק ר"ת דהגבאי שאמר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לתוך כיס של לדקה נאמן בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו כיון דכך הוא דרך הגבאים שהם מלוים לתוך כיס של לדקה עד שיהא בכיס מעות ואדעתא דהכי מוקמינן להו : וכתב עוד שם גרסינן בירושלמי פ' כל הגט המלוה מעות לעני והעשיר אין מפריסין עליהם שאין מפריסין על האבוד וזכה העני במה שבידו ר' נחמיה שאלון פריטייא לציבורא אתא עובדא קומי רבנן ואמר לית ציבור כוליה עתי' לית ציבור כוליה מייט פירוש סומך על מקלת עניים שבהם שאין לחוש שמא העשירו כולם אבל

דרכי משה

עליו חגר שלא נהג כשורה וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בו לפי ראות עיני הדיין אז פשיטא שצריך לתת חשבון וא"צ לעשות חשבון לפני כל מערער עליו דידוע שבמה דברים שצריך להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועין עכ"ל כתב עוד הכלבו כתב בתשובת שאלה שאין מסלקין החזן אלא אם כן נמצא בו פסול דינא הכי אמנם עכשיו נהגו למנות אנשים ידועים על צרכי ציבור לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ונכנסו אחרים תחתיהם וכן לחזן וכן לקופה של צדקה וכן בשאר דברים הצריכים צבור בין נוטלין הממונין שכר בין אם אין נוטלין ואפי' לא קבע להו זמן סתמן כפירושן אחר שנהגו בכך ואי משום חשד הואיל ומנהג כך אין כאן חשד עכ"ל : (ב) עוד כתב המרדכי דב"ב דף רמ"ו ע"ג פי' רבותינו ז"ל בתשובה הא

דרישה

סי' רנז [א] אבל כל אדם יכול להפריש כו' (בפ"ק דב"ב דף רמ"ה ע"ג ופ"ק דר"ה וכ"כ הר"ן שם עכ"ה) כתב בשם ר"ת שהלדקות שאנו נודרים בבה"כ ליתן ליד גבאי או כיולא בה אינו עובר עליה אף ע"ג דעניים מלויים עד שיתבענו הגבאי (אבל בלאו הכי אינו עובר אפי' שנה שלימה עכ"ה) ואז עובר עליה אם העניים מלויים והגבאי רולה לחלוק ואם אין הגבאי יודע לריך שיהא להודיע לגבאי שכך וכך נדר ליתן לצדקה בעת שיצטרך (וכל היכא דלא ידע הגבאי עבר הנודר דלא ידע הגבאי שיתבענו עכ"ה) : [ב] **יראה** מדבריו שאין תנאי מועיל אלא כשאין עניים ז"ל ב"י אינו מוכרח כו' הכל כמו שכתבתי בפרישה ואני תמה על שני הפרושים שכתב ב"י בפי' הרמב"ם בכם קשים על הלשון מלאומר הבית הטור כמו שתמה הוא

פרישה

כלומר ולא בעינן שלשה רגלים לעבור בבל תאחר כדבעינן בקרבנות : (ו) **יראה** מדבריו שאין התנאי מועיל אלא כשאין עניים ז"ל ב"י פי' זה אינו מוכרח דאפשר דאורחא דמילתא נקט שאין דרך להתנות שלא יתן אלא עד שימלא עני אבל אה"נ שאם התנה שאע"פ שימלא עניים לא יתן הכל ביחד אלא על יד על יד הכל לפי תנאו : (ז) ועוד מה לריך תנאי כשאין עניים גם בזה כתב ב"י ז"ל נראה מדבריו שהוא סובר שמ"ש הרמב"ם אם התנה שלא יתן לעניים קאמר ומפני כך הוקשה לו דמאי לריך תנאי כשאין עניים והלא אין עליו חיוב וכו' וא"כ דעדיפא הו"ל לאקשויי דאם אין עניים מלויים לו היאך אפשר לו ליתן להם (אין זה קושיא דהו"א דיתן לגבאי שהוא עומד במקום עניים וזבינו קשה דאינו חייב ליתנו הואיל שאין כאן עניים הכל כמ"ש פ"א

אבל אם זוכה לעני אחד וטוב ידע שהעשיר ויתר וזכה העני במה שבידו עכ"ל א"ז (ג) וכ"כ בעל התרומות בשער ס"ה בשם הרמב"ם ז"ל:

וכתב עוד בשמו שאם מת עני נמי אע"פ שיש לו יורשים שירשו אינם חייבים לשלם כלום ואפי' נטל מהם רשות אינו מפריש על חלקן ע"כ: ודע דבס"פ כל הגט (סס) תניא ראב"י אומר המלוה מעות את העני בב"ד מפריש עליו בחזקת עניי ישראל העשיר העני אין מפריש עליו וזכה הלה במה שבידו ופירש"י הלוה זה אינו חייב לפרוע משלו שהרי הלוהו על מנת שלא יפרע ממנו. והיכא דאמרינן דמפריש עליו בחזקת עניי ישראל פי' רש"י יפריעם לצרכם ויעכבם לעצמו ונראה מדבריו שמפריש בשביל עניי ישראל בכל מקום שהם אבל התוספות כתבו שאינו מפריש אלא בשביל עניי אותה העיר ואם אין עניים בעיר אינו מפריש כלל ואם יש עניי כותיים בעיר ואין עניי ישראל פלוגתא דתנאי הוא אם

(ה) בשאין עניים והלא אין עליו חיוב אלא משום שבכל שעה עניים מצויין וא"כ פשיטא שאינו חייב עד שיזדמנו לו עניים:

רנח [א] המתפים

בצדקה הרי זה כמתפים (א) בנדר כיצד היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר ה"ז כזה ה"ז צדקה המפריש סלע לצדקה (א) ואמר על אחר וזו הרי גם השני צדקה אע"פ שלא פירש כתב הרמב"ם הנודר צדקה ואינו יודע כמה נדר מרבה ליתן עד שיאמר ודאי לא לכל כך נתכוונתי: האומר תנו מאתים זוז או ספר תורה לבית הכנסת יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בה (ג) [ג] ואם הוא רגיל בשתיהן יתנו

אבל אם לא אמר כלום בשעה שסילקוהו אלא לאחר יום ויומים כשאין הכיס של צדקה בידו שוב אינו נאמן אלא דלשון אף לאחר שסילקוהו בסתם משמע דבכל ענין נאמן מדלא כתב לחלק בכך ולענין מעשה צ"ע מיהו בגבאי כשר ומפורסם בצדקתו יש להורות דנאמן בלא שבועה אף לאחר שסילקוהו ואין הכיס בידו כ"ל:

רנח המתפים

בצדקה וכו' בפ"ק דנדרים (ד' ז') פשיטא ליה לתלמודא דאם אמר על אחר הרי זה כזה ה"ז צדקה וקמיבעיא ליה באומר על אחר וזו ולא אפשיטא ופסקו הפוסקים לחומרא: כתב הרמב"ם הנודר צדקה וכו' כ' ב"י דלמדו מדתנן הכי בסוף מנחות (ק"ו) גבי הקדש הרי עלי זהב לא יפחות מדינר זהב כסף לא יפחות מדינר כסף פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יהא מביא עד שיאמר לו לכך נתכוונתי: האומר תנו ק"ק זוז או סתם וכו' תוס' פרק הגוזל הביאו הרי"ף והרא"ש פרק חזקת הבתים וכתבה גם רבינו בח"מ סי' רנ"ג סל"ט גבי ס"ת וכאן כתב גבי בריא. וא"ת הלא בסוף סימן רנ"ו מחלק בין יחיד שפוסקים עליו ובין רבים וכאן כתב בסתם יתנו לעניי אותה העיר ומדלא חילק משמע דאפילו היו רבים שפסקו כך יתנו לאותה העיר ומשמע ודאי דאפי' אינן דרים באותה העיר דאי דרין בעיר פשיטא דלא יתנו אלא לעניי אותה העיר ואפשר דכאן איירי במי שאין לו קביעות דירה בשום עיר אלא פעמים בעיר זו ופעמים בעיר זו ולפיכך ינתנו לעניי אותה העיר שהיה בה בשעה שנדר ותדע דבח"מ כתב בס"מ שאמר תנו מאתים זוז לעניים יתנו באותה העיר שהוא רגיל בה ואם רגיל בשתים יתנו לכל אחת ואחת עד כאן לשונו אלמא דמיירי במי שאין לו קביעות דירה בעיר אחת אבל במרדכי פ"ק דבתרא פי' הך תוספתא דתני בה דינתנו לעניי אותה העיר כגון שהוא דר באותה העיר וקשה דהא ביחיד שאמר תנו נמי מיירי כדקתני האומר תנו וכו' דתני בלשון יחיד וביחיד אפילו אינו דר באותה העיר נמי נותן לעניי אותה העיר ולכן נראה עיקר דהא דמחלקינן בין יחיד לרבים אינו אלא כשפוסקין צדקה עם בני העיר דמסתמא ע"ד בני העיר פוסקין צדקה ולפיכך אם הוא יחיד מעיר אחרת נותן לעניי אותה העיר ואם הם רבים מביאין עמהם ומפרנסין בם עניי עירם וכדאיתא להדיא בפ' בני העיר (דף כ"ז) אבל תוספתא זו מיירי שפוסק צדקה בלבדו ולפיכך אפילו אם הוא יחיד לא ינתן אלא לעניי אותה העיר שהוא רגיל בה והא דכתב רבי' בסתם ינתנו לעניי אותה העיר שרגיל בה וחוזר אמ"ש קודם זה ינתנו לב"ה שהוא רגיל בה ועליו קאמר נמי יתנו לעניי אותה העיר שרגיל בה וכדכתב להדיא

מפריש עליהם (ד): וכתב עוד שם אדם שהצבור חפצים בו למנותו גבאי של צדקה יש לו לקבל על עצמו להיות גבאי כדאמרינן בירושלמי דפ"ב דפאה רבי יוסי עאל לכפרין בעא אוקים עליהון פרנסים פי' גבאי צדקה ב ולא קבילו עליהון עאל ואמר קומיהון בן בבי ממונה על הפקיע ומה זה שנתמנה על הפתילות זכה להתמנות בגדולי הדור אתם שנתמניתם על דמי נפשות לא כ"ש ר' חגי כד הוה מקים פרנסא פי' גבאי צדקה הוה ג מטעין להו אורייתא לומר כל שררה מתורה ניתנה שנאמר בי מלכים ימלוכו:

וכתב עוד שם גבאי צדקה אם העניים יחרפוהו אין לו לחוש כי יותר טוב לו ויותר זכותו גדול מכשמברכין אותו וכ"כ בירושלמי בפ"ק דב"כ:

וכתב עוד שם דמדברי רא"ת בפירוש מסכת נדרים פרק פותחין אהא דקאמר התם שאני אומר כל הנופל אינו נופל על הגבאי תחלה ופי' הוא ז"ל כלומר אינו מוטל על הגבאי לפרנסו אלא הקרובים מחוייבים לפרנסו ועליהם מוטל עשה דוחי אחיך עמך תחלה עד שיעייני ב"ד אם אין ספוק לקרובים מוטל על הגבאי שמעינן דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולין לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אף ע"ג דקרוביו נמי נותנים בכיס וכיוצא בזה כתב הרשב"א בתשובה וכתבתי בסי' רנ"א:

וכתב עוד שם פ' הדר (סג.) א"ר כהנא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא אף לעולם מכאן שלא יתן אדם כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרובים גם לא לאדם אחד ולא לשאר בני אדם:

וכתב עוד שם המחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרובו יותר משאר בני אדם כההיא דפרק כל כתבי (קיח:) דאמר רבי יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה ופירש"י שהמחלק מרבה לקרוביו וגוזל שאר עניים:

כתב מהרי"ק בשורש ו' המניח מעות להרויח לת"ת וממנה אשתו עליהם לתת הריוח כדין עשתה והביא ראיה לדבר דאין רצונו שיהא פקדונו אלא ביד אשתו והוא למי שתחפוץ והפקידה המעות ביד אחר אפי' הוא כר' חנינא בן תרדיון שלא עברה על דעתו ואין כח במינוי שלה לפי הנלע"ד דכל היכא שהשליח משנה מדעת המשלח בטל השליחות מכל וכל ומיהו אם המתנדב מינה עליהם חבר עיר יכול החבר עיר להפקידם ביד מי שירצה:

רנח המתפים בצדקה הרי זה כמתפים בנדר כיצד היה סלע של צדקה מונח לפניו וכו' בפ"ק דנדרים (ז.) בעי רב פפא יש יד לצדקה או אין יד לצדקה ה"ד אילימא דאמר הדין זוז לצדקה והדין נמי ההוא לצדקה עצמה היא אלא כגון דאמר והדין ולא אמר נמי מאי והדין נמי צדקה קאמר או דילמא והדין לנפקה בעלמא קאמר ודיבורא הוא דלא אסקיה ולא איפשיטא וכתב הרא"ש דנקטינן לחומרא וכ"כ הר"ן בשם הרשב"א והרמב"ן וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהמ"ע אלא שבמק ס מ"ש בגמרא דאמר הדין זוזא לצדקה והדין נמי כתב אמר הרי סלע זו כזו וכ"כ ג"כ רבינו ואין קפידא בזה שהכל אחד: כתב הרמב"ם הנודר צדקה ואינו יודע כמה נדר וכו' בפרק הנזכר. ולמדו מדתנן הכי בסוף מנחות (קו.) לענין נודר להקדש:

האומר תנו מאתים זוז או ספר תורה לבית הכנסת כו' עד יתנו לעניי אותה העיר תוספתא בפרק הגוזל ובפרק חזקת וכתבה רבינו עוד בטור ח"מ סימן רנ"ג. כתב המרדכי בפ"ק דב"ב נראה בעיני דהא דקאמר ינתנו לעניי אותה העיר כגון שהוא דר באותה העיר ולא תיקשי להא דקתני מגילה (כז.) כשהם חוזרים מביאים אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם עד כאן לשונו:

וכתב עוד על מעשה ביהודית שנפטרה ואמר רבי אליעזר ממיץ שנדרה שני דינרים לצדקה ולאחר פטירתה החזיק בשלה ולא רצה להחזיר ליורשיה אלא ליתן לצדקה והיורשים אומרים לא ידענו בזאת הצדקה כלום והשיב רבינו ירוחם שאין לו להרא"ש להחזיק בממון ודין מצוה לקיים דברי המת אין מוטל עליו כיון שלא השליטתו מתחלה לכך ואפילו יטעון רא"מ שהוא גבאי וידו יד עניים ורוצה לעכב הצדקה בידו ויתננה למי שמחלק הצדקות שנותנין בעירו אין נראה לי שיהיה לו כח לחלק צדקה זו לדעתו יותר מלדעת היורשים אפילו יש לו מגו להיות

דרכי משה

הא דאמרינן דעובר מיד דהא קיימי עניים אעניים דעלמא קאי שצריכין לתמחוי או לשאר דברים שהרי עניי העיר מחלקין מע"ש לע"ש עכ"ל ע"ל סימן רנ"ב כיצד יעשה שלא יבא לידי בל תאחר וע"ל ריש סי' ר"ן גבאי המלוה לתוך כיס של צדקה כיצד נפרע משם ואם נאמן על מה שאומר הללו לצדקה: (ג) עוד כתב שם תניא המלוה מעות לעני להיות מפריש עליו מת צריך ליטול רשות מן היורשים הלוה בב"ד מפריש בחזקת עניי ישראל עכ"ל וב"י כ' בשם בעה"ת דלא מהני נטילת רשות מיורשים: (ד) וכתב המרדכי פרק הגוזל בתרא דף נ"ב ע"ב נשאל לר' טוביה שהמלוה מעות אחרים והרויח בהן צריך ליתן מעשר ליד בעל המעות ובעל המעות יתן לעניים א אי לאו דאיכא תקנה בעיר שכל מעשר שיגיע הריוח חייב ליתן באותו העיר בין בא הריוח לידם בין בא ליד אחרים ה"ה המלוה למחצית שכר ליתן מחצית המעשר ליד בעל המעות והוא יבא אל בית האוצר עכ"ל וכ"ה בהגהות דב"ב ע"ל דף ר"ס: (ה) ובהר"ן פ"ק דר"ה דף ש"ב ע"א כתב דצריך להפריש אפי' כשאין עניים:

רנח (א) כתב המרדכי ריש פ"ק דע"ז סוף ע"ג כ' הסמ"ג אל יאמר אתן זוז להקדש אלא לצדקה ור"ב כתב דאין נפקותא בדבר אלא דלא דייקי השתא בלישנא ודעת המקדיש הוא לצדקה עכ"ל ובהג"א שם פסק דאסור להקדיש ואם הקדיש לית ליה תקנה בפדיון ולכן אסור לומר אתן זה להקדש אלא שיאמר לצדקה ואי אמר להקדש מתירין לו נדרו

פרישה

א"א ז"ל בדרישה גם יש ליישב דברי רבינו שהקשה אף את"ל דסו"א שחייב לחזור אחריהם מ"מ מה צריך תנאי דבלא תנאי נמי אינו מחויב לחזור אחריהם אלא כשיזדמנו לו יתן להם ודו"ק עכ"ה) וא"ת דאפשר לו לחזור אחריהם א"כ גם הקושיא שהוקשה לו אינה כלום דאיכא למימר דהוצרך התנאי כדי שלא יתחייב לחזור אחר העניים אבל קושטא דמילתא דסאי שלא יתן דכתב הרמב"ם שלא יכריע הוא ולהסמיך ליה קאי שכתב אין שם עניים מפריש ומניח וקאמר שאם הת ה שלא יכריע עד שימצא עניים א"כ לספריש עכ"ל ועד"ר:

סי' רנח (א) **ואומר** על אחר וזו ואע"ג דנוכל לפרש דבריו וזו לסולאה לצרכו קאמר ולא אסיק דבריו. ועיין בח"מ ר"ס רפ"ג בדין הפקר שכתב בשם הרמב"ם הפקר הרי הוא כנדר ומסיק וכתב שם דאם אמר וזו הרי הוא ספק הפקר וגם מ"ש כאן דגם בשני לצדקה איבעי' הוא בגמרא דנדרים וכמ"ש הב"י אלא שנקטינן לחומרא ואפשר שגם בהפקר נקטינן לחומרא כיון דהוא כנדר אלא שנקט שם לשון הרמב"ם. א"כ שאני הפקר דאף אם הוא הפקירן הרשות בידו לחזור ולזכות בו נמצא דלעולם יש לו ג"כ לד זכייה בו ומש"ה לא מחמרינן שם: (ג) ואם היא רגיל בשתים יתנו לשתים פי' המאתים זוז או הס"ת יתנו לב' בית הכנסת יחד ואם יחלקו ביניהם ועד"ר: (יתנו לעניי אותה עיר כגון שהוא דר באותו העיר ולא תקשי להא דקתני כשהם חוזרין מביאין אותם עמהן כ"כ המרדכי בב"ב דף רמ"ו פ"א עכ"ה): אמירת

דרישה

הוא עליו וגם לפירושו קשה א"כ למה שינה הרמב"ם לשונו לכתוב מתחילה ליתן וא"כ לשון הפרשה כיון שבשניהם ר"ל הפ שה לפי פירושו. ועוד שאר דוחקים לשני הפירושים שכתב והיה נלע"ד דה"פ דלא יתן ר"ל ליד שהגבאי אם אין עניים דאם יש עניים מודרכו לחלק בעצמו מה שנדבו לבו אבל כשאין עניים מדרך בני אדם ליתן מה שנדר ליד גבאי והוא התנה שלא יתן לגבאי אע"ג דלא התנה שלא יפריש קמ"ל דאפי' הכי א"כ להפריש דכיון שהתנה שלא יתן ליד גבאי כיון שאין עניים ודאי כוונתו היה שלא יפרשהו להיות שם צדקה עליו עד שיבואו עניים ולכן א"כ להפריש ויכול לעשות בהמעות מה שירצה וגם רבינו שבינו כן אלא שתמה למה הוצרך הרמב"ם לנקוט בלשונו עד שימצא עני דהו"ל למנקט סתמא דאם התנה שלא יתן עד זמן מה דא"כ להפריש בין עניים מצוים או לא וי"ל כשעניים מצוים צריך לכל הפחות להפריש אף שמתנה שלא יתן ליד גבאי דאין טעם לדבר ועוד כיון דאין עני מצוי פשיטא דא"כ ליתן ליד גבאי אפי' לא התנה ודוחק לומר דעיקרו בא לאשמועינן דא"כ אפי' להפרישו דודאי לגופו ג"כ איצטריך: כשמסר בכיס של צדקה צריך שהגבאי להלוות וכשימלא א"כ בכים נפרע ממנו וא"כ ליטול רשות מהנותנים בכיס ונאמן בלא שבועה לומר כך וכך הלויתי לכיס כל זמן שהוא גבאי אבל לא לאחר שסלקוהו: עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין לפרנסו אין גבאי חייב לפרנסהו אף ע"ג דקרוביו ג"כ נותנין בכיס ש"ע סימן רנ"ו והוא הכל מדברי המרדכי פ' השותפין. והגהות מרדכי שם בב"ב. קרקע של צדקה שהיו יושבין עליה ומעלין שכר לצדקה ועתה אומר (ר"ל אותן בני אדם

שישבו עליכן אין שרצו אנשים אחרים מסקהל לגרשם או אפשר עכו"ם אלמים רצו לגרשם עכ"ה) שרוצה לגרשם עד שהעמידו השופט ונתנו ממונם ואינם רוצים להעלות לצדקה שכר אין הדין עמהם דקרקע אינה נגזלת הלכך שיסודים צריכין להעלות שכר כבראשונה אך ינכה מן השכר כנגד השוחד שנתנו לנכרים ע"כ מתשובה:

סי' רנח [א] המתפים בצדקה בתשובה הרא"ש הסכה את חבירו או חרפו בענין שהוא חייב לפי תקנת העיר ס' זהובים ואמר בפני הגבאי או טובי העיר איני מפן בקנס אלא יהיה לצדקה ואח"כ פייסו עד שמחל לו אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס וכן פסק בש"ע: [ב] ואם הוא רגיל בשתים יתנו לשתיהן עיין פי' מ"ש בפרישה ואף דבס"ש סימן

חדושי הגהות

רנז א מפני היות הדברים מעורבבים קצת לכן אמרתי להעתיק הדברים כפי מה שהם במרדכי פרק הגוזל בתרא וז"ל נשאל לראבי"ה אם יש לאדם מעות משל אחרים ומלוה בשבילו אם יעכב מעשר המעות או יתנם לבעל המעות והשיב דע כי יש לך לשלם לבעל המעות מעשר מעותיו שהלוית עבורו כי הוא מושבע עליו להביאו אל בית האוצר בעירו הואיל והריוח שלו אבל אתה אינך מושבע עליו אחרי שאין לך חלק בשכר וכו' ואפי' קדמה תקנת מקומך לתקנת מקומו אני מורה לך לשלמו לו והוא יביאהו לבית האוצר בעירו ואפילו אם לא פירשו בתקנתם שיפרישו עישור מכל מה שירויחו בין יבא לידם בין יבא לידי אחרים וה"נ נ"ל במלוה מעות לחבירו למחצית שכר וכו': ב ולא קבילו עליהון פי' שלא רצו לקבל הגבאות מפני ענוותנותן עד שאמר להם ר' יוסי הך ק"ו דבן בבי היה ממונה רק על הפתילות וזכה להתמנות עם גדולי הדור (כדאיתא בשקלים פ"ה) אתם שממונים על דמי נפשות עאכ"ו עיין ביומא (כג.) אמר אביי מריש הוי אמינא וכו' ועיין בתוס' יום טוב דשקלים: ג מטעין להו אורייתא פי' שהיה נותן להם ס"ת בידם: הך

להדיא בח"מ : אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט משנה פ"ק דקדושין (סוף דף כ"ח) ומ"ש וה"מ בלא שאלה וכו' פשוט הוא בכמה מקומות דאפילו הקדש יש לו שאלה כדתנן נשאלין על ההקדשות כ"ש נדר דצדקה דלא התיר משאר נדרים דנשאלים עליהם : ומ"ש ומיהו אם הוא מקדיש או נודר וכו' כ"כ התוספות בפרק שור שנגח ד' וה' (סוף דף ל"ו) : ומ"ש ואפילו האומר חוב יש לי וכו' שם בתוספות באותו דבור בשם ר"ח דזכה בו הגבאי במעמד שלשתן ומש"ה אסור לשנותו כאילו כבר בא ליד הגבאי דמעמד שלשתן חשבינן ליה כאלו כבר בא לידו ונ"ל דהטעם דכיון דאין אחד מהם יכול לחזור בו דדברים הללו לא ניתנו לחזרה כדאיתא ספ"ק דגיטין אם כן בצדקה נמי לא יוכל לישאל עליו והו"ל כאילו כבר יצא מתחת ידו והרא"ש שם בב"ק כתב דגם פר"ח סליק אליבא דהלכתא : האומר

להיות נאמן על ידו שנדרה צדקה זו ואע"ג דתניא האומר תנו ק"ק זוז לעניים יתנו לעניי אותה העיר אין לו לכוף היורשים לתת לעניי אותה העיר כי כך מנהג שהרבה עשירים נפטרו בצרפת ובשאר מקומות והיו נודרין לצדקה דבר גדול ולא היו נותנין לעניי אותה העיר אלא מחלקין לכאן ולכאן שהדבר ידוע עכשיו שאין מתכוונין ליתן הכל לעניים מועטין שבאותו העיר אלא לעניי עולם הבאים לשם לגמרי ואם היו ישראל מרובים בעיר אחרת ועניים מרובים שם נראה לחלק להם יותר מעירם לפיכך אין לו להרא"ש להחזיק לחלק בממון אלא לחזור ליורשים ויודיעם שכך נדרה עכ"ל: **וכתוב** בהגהות מרדכי פ"ק דב"ב אחי ר' יחזקאל דע שעליך לשלם לזה העלם מעשר מעותיו שהלוו עבורו בטובת הנאה כי הוא מושבע להביאו אל בית האוצר הואיל ומאכית השכר שלו ע"כ: כתוב בתשובה להרמב"ן סימן רס"ח ראובן קנה מטובי העיר גן סמוך לב"ה והתנה בשטר המכר שיתן קיתון שמן למאור בכל שנה ואחר כך נפלה מחלוקת בין בני העיר שי"א שיתנן לב"ה הסמוך לגן וי"א שיתנן לב"ה היותר גדול שבעיר והלוקח אומר לתתו למאור בית המדרש נראה דינתן למאור בית הכנסת דבלשון בני אדם סתם מאור הוא לב"ה ויתחלק בין ב' בתי כנסיות לפי הראוי להם הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו (ג) :

יתנו לשתיהן האומר תנו מאתים זוז לעניים יתנו לעניי אותה העיר (ג) אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט לפיכך מי שנודר צדקה אי איפשר לו לחזור (ג) בו וה"מ בלא שאלה אבל אם מתחרט ומוצא פתח לנדרו י"א שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו דהוי כמו הקדש בטעות דקי"ל שאינו הקדש (ד) ומיהו אם הוא מקדיש או נודר דבר שאינו בידו כגון שיש לו חוב על אחר ואומר יהיה להקדש או לצדקה אינו כלום אבל אם אמר חוב שיש לי על פלוני כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה חייב להשלים דבריו להקדישו וליתנו כשיבא לידו ואפי' האומר חוב יש לי ביד פ' יהיה לצדקה (ה) אם אומר כן בפני הגבאי ובפני בעל חוב זכה בו הגבאי והרי הוא צדקה ואי אפשר לחזור בו ואסור לשנותו כאילו כבר בא ליד גבאי :

האומר

כתב הרשב"א שאלת ש"מ שצוה לתת מנכסיו אלף דינרין ביד אפוטרופסין שיחלקו פירותיהן לעניים ושאלוהו אם רצונו שיהיה רשות בידם לחלקם בין לעניי העיר בין לעניי עולם ואמר בבקר נתיישב בדבר ולא הספיק תשובה כל מי שאומר סתם תנו מנה לעניים אין במשמע אלא עניי עירו וכן שורת הדין האומר תנו מנה לעניי עירו נותנין לכל עניי העיר חלק כחלק כאומר תנו מנה לבני עירי או לבני פלוני שיזכו כולם בו בשוה ועכ"ז לא ראיתי באחד ממקומותינו שנהגו כן אלא הגבאין או האפוטרופסים נותנין למקצתן ולמקצתן לא ומרבים לאחד וממעטים לאחד וכן ההקדשות שעושין סתם מחלקין כרצונם בין לכולם בין לעניי עירם בין לעניי עיר אחרת ולפיכך נראה שכל המקדיש לא שיחלקו בשורת הדין הקדיש אלא כפי הנהוג בשכבר ראה שהקדישו המקדישין שלפניו שנהגו כן הגזברים וכ"ש זה שלא גמר הסכמתו מתוך אונסו ובודאי כיון שגילה דעתו ע"י שאלה שעדיין יתיישב בדבר אין זה כמקדיש סתם שאנו אומדים דעתו שאינו מכוין אלא לעניי עירו וע"כ נ"ל בנדון שלפנינו שיכולין האפוטרופסים לחלק מהם לכל עניים שיראה בדעתם שהוא מן הראוי ליתן להם וכ"ש במקום שיש אומדן הדעת גדול שהוא רוצה בכך אם יחלקו מהם לעניים שהם קרוביו : וכתוב במרדכי פ' בני העיר נשאל ר"מ על אחד שאמר אם אשחוק בקוביא אתן ה' זקוקים לצדקה ועבר על נדרו ואומר ליתנם חוץ לעיר נ"ל דבר פשוט שיתנם בעירו והביא ראיות לדבריו : אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט משנה בפ"ק דקידושין (כח:) ומ"ש לפיכך מי שנודר צדקה א"א לו לחזור בו כן העלה הרי"ף בר"פ שור שנגח ד' וה' דהא אמרינן בפיך זו צדקה אלמא בדיבור מחוייב הוא ולאפוקי ממאן דבעי למימר דאי יהיב מידי לעניים באמירה ובעי למיהדר ביה מאי הדר ביה וכן דעת התוס' והרא"ש והמרדכי כדעת הרי"ף וגם המרדכי כתב בשם אבי העזרי דנראה כדברי הרי"ף וגם ר"י כתב אם נדר לעשות צדקה אפילו למ"ד דנדר בלשון שבועה אינו כלום כשאוסר עצמו על החפץ לענין צדקה מועיל דבפיך זו צדקה כך פשוט ומוכח בכמה דוכתי עד כאן לשונו : וכתב הרשב"א בתשובה על דברי הרי"ף דאף ע"ג דממון שאין לו תובעין הוא דכי תבע ליה האי עני אומר לעני אחר יהיבנא מש"ה חוזר מחוייב לשמים ליתן משום בפיך זו צדקה : ב"ה וכתב עוד בתשובה דלא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדש עניים שאינם אלא כמקבלי מתנה ויכול לחזור בו וראייה מההיא עובדא דפרק שור שנגח (לו:) דאמר רב יוסף אנן יד עניים אנן דאלמא דהקדשו אינו כלום אא"כ הקנה באחד מדרכי הקניות ואם באו עדים עכשיו שקנו מיד של ראובן ההקדש ולא אמרו כן בבית דין ההלה אינם נאמנים שלפי מה שהעידו על אותו הקדש תחלה אין לו קיום כלל כמו שאמרנו ועכשיו הם מוסיפים ואומרים שיש לו קיום כעדות אחרת דמי וכן אם המקדיש עשה שליח ליתן לכל מי שירצה אינו יכול להעיד דנוגע בעדות הוא דטובת הנאה ממון וכ"ש כאן דמוכרא מילתא שרוצה לחתו מן ההקדש אבל הקדש בדק הבית אינו כן שאני סבור דכל מקדיש שדהו לבדק הבית מעכשיו ולאחר מיתה או מעכשיו ולאחר ל' יום לא אמר כלום משום דכל כה"ג גופא קני מהיום ופירות לאחר מיתה אבל לגבוה והקדש אי אפשר לומר כן לפי שא"א שאילן של הדיוט יונק משדה הקדש אא"כ שייר מקום היניקה והביא ראיה לדבר : ומ"ש וה"מ בלא שאלה אבל אם מתחרט ומוצא פתח לנדרו י"א שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שהוא תחת ידו וכו' כן נראה מדברי הרא"ש שכתב בתשובה כלל י"ב וז"ל מה שקשה לך על פר"י שפירש דנדר לעניים יש לו התרה לא ידענא מה קשה ליה למר אפילו נדר להביא קרבן יכול להתיר נדרו כל שכן אם נדר לעני שיכול להתיר נדרו : ומ"ש רבינו ומיהו אם הוא מקדיש או נדר דבר שאינו בידו כגון שיש לו חוב על אחד וכו' אינו כלום בפ' קמא דבבא מציעא (ז.) אמר רב נחמן כל ממון שאינו יכול להוציאה בדיינים והקדישו אינו קדוש ואקשינן הא יכול להוציאו בדיינים והקדישו קדוש והאמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו ממנו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואוקימנא להא דרב נחמן במקרקעי דכי יכול להוציאו בדיינים ברשותיה קאי וכתב נ"י בשם הר"ן דמכאן נראה ברור שאין אדם יכול להקדיש מלוה בשטר שיש לו אצל חבירו דהא ליתיה ברשותיה ומחוסר גובייינא וכתב הרי"ף ומטלטלין נמי דקא אמרינן ואע"פ שהוא יכול להוציאו בדיינין והקדישו אינו קדוש ה"מ היכא דכפריה דצריך להוציאו בדיינין אבל היכא דאית ליה פקדון גבי חבריה וכי תבע ליה מיניה יהיב ליה ניהליה כמקרקעי דמי דקי"ל דפקדון ברשותא דמריה הוא וה"נ אתמר משמיה דגאון עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' ערכין וכ"כ הרא"ש והר"ן וכתבו עוד דכן מוכח בפרק הספינה (פח.) גבי ההוא גברא דאייתי קרי לפום נהרא (ד) :

ומ"ש אבל אם אומר חוב שיש לי על פלוני כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה חייב להשלים דבריו וכו' כן כתבו התוספות והרשב"א והרא"ש והמרדכי בר"פ שור שנגח ד' וה' וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין ופרק כ"ב מה' מכירה ונתן טעם משום דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה וכתב עוד הרא"ש בתשובה כלל י"ג וז"ל אם אמר קרקע זה לכשאקננו יהיה הקדש אינו כלום שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל אם אמר לכשאקננו אז אקדישנו ואתננו להקדש הוי עליו נדר וצריך לקיים נדרו עכ"ל וכתב רבינו תשובה זו בטור ח"מ סימן רי"ב ועיין לקמן בסמוך שחזרתי וכתבתי תשובה זו : ומ"ש ואפילו האומר חוב יש לי ביד פלוני יהיה לצדקה אם אומר כן בפני הגבאי ובפני בעל חוב וכו' בר"פ שור שנגח ד' וה' (לו:) ההוא גברא דתקע לחבריה וחייבוהו סלע מדינה אמר ההוא גברא לא בעינא והבו לעניים הדר ואמר ניתבוהו ניהלי א"ל כבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניי הכא אנן ידא דעניים אנן ופי' רש"י אנן יד עניים אנן רב יוסף הוה גבאי וכתב הרי"ף דהא דאיצטריך רב יוסף למימר אנן יד עניים אנן היינו משום דההוא פלגא דזוזא לאו ברשותיה הוה קאי דהא לא אתא לידיה ומש"ה א"ל יד עניים אנן דלא גרע מהדיוט דקני במעמד שלשתן וכ"כ מדברי התוס' והרא"ש ז"ו וכתבו עוד ור"ח פי' שלא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא היה רוצה ללוותם ולשלם אחר כך ואמר ליה רב יוסף יד עניים אנן וזכינן בו במעמד שלשתן אמרינן בפרק קמא דערכין (דף ו.) האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה ואף על פי שהמרדכי כתב דלא נראה ליה האי פירוש דנהי דמעמד שלשתן מהני דלא מצי למיהדר ביה מיהו למיחשב כאילו בא ליד גבאי ואסור לשנויי לא מהני מכל מקום מדברי התוספות נראה שדברי ר"ח אמת וכן כתב הרא"ש ז"ל : כתב רבינו ירוחם אהא דאמרינן אף על גב דלא קיימי עניים יד עניים אנן דאדם חשוב או טובי העיר הוו יד עניים ונראה מדבריו שאף על פי שאינם גבאים וכן מוכח בגמרא מדמייתי עלה הא דאמר רב יהודה ר"ג וב"ד אביהם של יתומים הם : כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ג אדם שקנה קרקע ע"ד שיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום הוי דברים שבלב ואמר שמואל בפ"ג דשבועות (כו:) גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו אף על גב דכתיב כל נדיב לב עולות הא אמרינן חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש שלנו חולין הוא שאין

עתה

דרכי משה

נדרו ע"י פתח חרטה ואומרים לו אילו ידעת שבדיבורך יהא נאסר על כל העולם היית נודר וכשאומר לאו מתירין אותו מיד ודוקא בכה"ג שרצה לומר צדקה ואמר הקדש אבל אם היה דעתו על חפץ זה ואמר על חפץ אחר הוי הקדש טעות וא"צ שאלה עכ"ל וב"י כתב בשם הרמב"ם וסה"ת כדעת ר"ב דבזמן הזה סתם האומר להקדש כוונתו לצדקה : (ב) וצ"ע אמאי לא יתן לב"ה הרגיל : (ג) וכן הסכימו הפוסקים דלא כתשובת הרשב"א סימן תקס"ג דכתב דלא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אלא בהקדש גמור כתב הר"ן פ"ק דקידושין דף תרל"ג ע"ב דלא אמרינן אמירה לגבוה כו' אלא במקומות דאיכא רווחא להקדש בשעת אמירתו כגון נדר אבל במקום דליכא רווחא כגון המוכר דבר לצדקה ואומר בכך אתננו אין כאן נדר משום אמירה לגבוה ואין נקנה אלא בדמים אפילו נתייקר אחר כך והוה אח"כ רווחא להקדש מכל מקום כיון שאין הדיבור חל בשעתו א"א לו לחול אחר זמן ע"כ וכ"ה בהג"א סוף סימן זה ומרדכי שם דף תרנ"ח ע"ג פסק דדוקא אם מכר החפץ בשווי אבל אי מכר בפחות משווי המותר נקנה להקדש וכ"ה בהג"א שכתב סוף סימן זה וע"ל ופסק המרדכי עוד שם דאפי' בלא אמירה אם חושב בדעתו חייב שנאמר (שמות ל"ד) כל נדיב לב ולא אמרו אמירה לגבוה אלא משום דאז כופין לקיים אבל במחשבה לחוד אין אנו יודעים שכוונו לכך אבל ירא שמים חייב אם חשב עכ"ל וכ"פ פ"ק דב"מ דף רמ"ה ע"ג ובהגהה דף ר"ס ע"ב אבל הרא"ש כתב בתשובה כלל י"ג סימן א' דאין חייב במחשבה דהוי דברים שבלב : (ד) אבל במרדכי פרק המוכר את הספינה בסופו פסק דאף מלוה יכול להקדיש וכ"ש פקדון אבל גזל ממנו או משכון שביד חבירו אין יכול להקדיש ודוקא מה שהוא

נגד

דרישה

סימן רנ"ג סל"ט כתב רבינו ז"ל שכ"מ שאמר תנו מאתים זוז לעניים או ס"ת לב"ס יתנו באותה שהוא רגיל בה היה רגיל בשתים יתנו לכל אחד ואחד עכ"ל דמשמע דמכח ספק צריך ליתן לכל אחד ואחד מאתים זוז או ס"ת ע"כ ל"ד קאמר שהרי דין זה מהתוספתא דב"ק פי"א הוא והביאוה הרי"ף והרא"ש בפרק חזקת הבתים ושם בתוספתא אחר שכתב כלשון רבינו שבכאן פסוק וכתב ז"ל רבי אחא אמר דהאומר תנו מנה לעניים יתנו לעניי כל ישראל עכ"ל וכמו שלדברי רבי אחא דאמר דיתנהו לכל ישראל א"א לפרש דיתנו לכל אחד מנה אלא לכולם יחד ס"ל כפרש דברי ת"ק דקאמר יתנהו לשניהן . ועוד דהרא"ש שהביא לשון התוספתא בפרק ח"ה סוף דף קכ"ז בל' זה האומר תנו מאתים דינר לב"ס יתנו לב"ס שהוא רגיל בה ואם הוא רגיל בשניהן יתנו לשניהן האומר יתנו מאתים דינר לעניי אותה העיר עכ"ל ומדשינה הרא"ש בלשונו וכתב בריש ובסיפא לשון יתנו ובאמצעיתה לשון יתנהו ש"מ דס"ל דלשניהן אין נותנין אלא מאתים יחד ר"ל יתנהו משמע דקאי אב"ד וס"ק בדבר שוה שהבנים או היורשים מסופקים לאיזה בית הכנסת יתנו הב"ד יתנוהו מכח ספק לשניהן משא"כ בריש ובסיפא דמיירי ברגיל אחד משן דלאו ספק בנדר כתב בו לשון יתנו דר"ל הבנים והיורשים יתנוהו לאותו שרגיל בהו . גם הכ"י מאתים כיון שהשכיב מרע לא הוציא בשפתיו ליתן אלא מאתים . ולכן בי"ד שפוט מקור

פרישה

(ג) אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט דאמרינן בפיך זו צדקה ופסקו ר"ת ומהרי"ק שורש קס"א דאם חשב בלבו (ר"ל גמר בלבו וכ"כ פ"ק דתענית עכ"ה) ליתן איזה דבר לצדקה חייב לקיים מחשבתו (שנא' כל נדיב לב) וא"צ אמירה אלא דאם אמר כופין אותו לקיים וכ"פ רמ"א ועיין במרדכי פרק שור שנגח ד' וה' שהביא תשובת מהר"ם שהאריך אם אמירה דאסמכתא מועלת בהקדש : (ד) ומיהו אם הוא מקדיש (שאי ומיהו כו' קאי אמ"ש בתחילה אמירת אדם לגבוה כו' עכ"ה) או נודר דבר שאין בידו כו' (כגון חוב כו' אפי' מלוה בשטר שיש לו על חבירו עכ"ה) וכתב הרי"ף דפקדון שיש לו ביד אחר יכול להקדישו (היכא דלא כפריה דא"צ להוציאו בדיינים עכ"ה) וה"ה לקרקע שאינה נגזלת : (ה) אם אומר כן בפני הגבאי כו' הטעם דהגבאי הוא יד עניים ולא גרע ממעמד שלשתן כ"כ הרי"ף והמרדכי וב"י שהביאם ואע"ג דבח"מ סי' קכ"ו סכ"ח כתב רבינו דמעמד שלשתן ע"י שליח אפי' בשליח דמקבל לא מהני אם לא שהמקבל שלחו להיות במקומו לקבלו ע"ש נ"ל דכל גבאי הוא במקום העניים וכאילו שולחין העניים לקבלו להן ע"ש ודו"ק: יכול

בפס"ס דקדק בלשונו וכתב כל' הרא"ש . גם אין סברא לומר דיהיו מחוייבים ליתן מספק לכל ודין צדקה ומחלוקת העניים כתב רבינו שדברים בדקדוק . מש"כ בח"מ בסימן רנ"ג דאין שם מקומו

רנט האומר סלע זו לצדקה או שאומר הרי עלי סלע לצדקה והפרישו עד שלא בא ליד גבאי (א) יכול לשנותו ללוותו לצרכו ויפרע אחר תחתיו משבא ליד גבאי אסור בין לו בין לגבאי ללוותו ולפרוע אחר תחתיו (ג) אבל יכולין לשנותו מהדבר שנדר

פתח הקדש לבדק הבית ואינו אלא צדקה הלכך צריך להוציא בשפתיו ע"כ וכתב רבינו תשובה זו בטור ח"מ סימן רי"ב : ב"ה וכן פי' הרב אלפס והתוס' והרא"ש בפרק שור שנגח והרמב"ם בפרק שמיני ממתנות עניים : אבל המרדכי כתב בפ"ק דב"ב דמדאמרינן בפ"ג דשבועות גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב ור"פ האיש מקדש (דף מא :) פריך סתמא דתלמודא אקדשים תרומה מה להנך שכן ישנו במחשבה פסק בתשובת הגאון שהגומר בלבו ליתן צדקה חייב כאילו הוציא בפיו ואף ע"ג דבפ"ג דשבועות קאמר דתרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין פי' רש"י בתשובה דצדקה כנדרים ונדבות דמיא הלכך גמר בלבו ליתן צדקה חייב כאילו הוציא בפיו עכ"ל . ומהרי"ק בשורש קס"א כתב שהרא"ש בתשובה הנזכר תופס כר"י ושר"ת חולק וסובר שאין צריך להוציא בשפתיו וכן דעת הר"פ בהגהת סמ"ק וגם הרא"ש עצמו בפרק קמא דתעניות כתב דגבי צדקה מועיל גמר בלבו ולפיכך הככים מהרי"ק ז"ל לפסוק דגבי צדקה מועיל גמר בלבו :

כתב עוד הרא"ש בתשובה כלל י"ג ראובן שהכה את שמעון ועל פי תקנת העיר נתחייב ליתן מאה זהובים בקנס ואמר שמעון איני חפץ בקנס אלא יהא לתלמוד תורה ושוב פייסו ראובן עד דאיפייס ונתרצה לו ומחל הקנס היינו כהך עובדא דיד עניים אכן ואינו יכול לחזור וכ"ש לפר"ת דלא היה רוצה לחזור בו אלא ללוות ולפרוע וכן כתב ר"י בשם הר"ר דוד כהן וז"ל המכה את חבירו או חרפו בענין שחייב לפי תקנת העיר מאה זהובים ואמר שיהיו לת"ת או לצדקה או להקדש ואח"כ מחל לו שפייסו נראה דיד עניים אכן ונתחייב וזכו העניים ואינו יכול למחול עכ"ל ומיהו כתב קודם לכן דאסמכתא שייכא נמי בדבר מצוה ויש ג' חילוקים בדבר . אחד אם התנה לדבר הרשות כגון שאמר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית או אתן כך לצדקה הויא אסמכתא כיון שהליכה היתה דבר הרשות . ב' אם התנה לדבר מצוה כלומר לזרז עצמו אם לא אעשה מצוה פלוני אתן כך לצדקה או אשב בתענית מועיל ולא הוי אסמכתא . ג' אם התנה להציל עצמו מצרה כגון יעקב (בראשית כח) אם יהיה אלהים עמדי או כיוצא בזה מועיל ולא הוי אסמכתא וכן הסכימו המפרשים ומין האחר שכתב דהוי אסמכתא אם חייב עצמו בקנין בשטר חוב אין בו משום אסמכתא דאמירתו לגבוה הוא בכל יפוי כח שיכול לעשות להדיוט כ"כ הרמ"ה וכן להקדש עד כאן לשונו : ב"ה א ובתשובה להרמב"ן סימן קפ"א כי המקדיש בלשון אסמכתא קנה הקדש והביא ראיה לדבר וז"ל תשובת הריב"ש בח"ב סימן רפ"א נראה בעיני שהוא פטור מן הקנסות של ממון לפי שלא נתחייב בקנין ועוד שאף בקנין לא היה מועיל לדעת הרמב"ם לפי שהוא אסמכתא אא"כ בקנין ובמעכשיו או שקנו בב"ד חשוב ובמתפיס זכיותיו כמ"ש בפי"א מהל' מכירה ואף במה שנתחייב לעניים כיון שהוא אסמכתא אין כאן חיוב ואע"פ שהרמב"ם כתב בפכ"ג מה' מכירה שאפי' בדבר שלא בא לעולם שאין אדם יכול להקנות להדיוט אדם מקנה להקדש או לעניים היינו מחמת שהוא נדר וחייב לקיים דברו אע"פ שאין הקנין מועיל כיון שבלב שלם נדר אבל בכאן שלא נדר בלב שלם שבשעת הנדר לא היתה כוונתו שיצחוק ויעבור על שבועתו ויתחייב בקנס א"כ אף לעניים אינו חייב ליתן וגם שבכאן לא אמר זה שיתן לעניים שנאמר יש לו לקיים נדרו אלא אמר בקנס כך וכך למלך כך וכך לעניים וכלשון זה דין העניים כדין ההדיוט וכל שהדיוט לא זכה מחמת שהוא אסמכתא העניים לא זכו עכ"ל :

וכתב הרא"ש עוד שם על ראובן שנתערב עמו שמעון שאם לא יבא לב"ד לזמן שיתחייב ראובן אלף זוז להקדש בקנין בשטר חוב גמור אם לא קיים התנאי חייב ראובן לפרוע דאמירה לגבוה הויא ככל יפוי כח שיכול הדיוט לעשות לחבירו כמ"ש הר"מ בתשובה ע"כ : ותשובת הר"מ שהזכיר הרא"ש היא בפרק שור שנגח ד' וה' . ומטעם זה דאסמכתא קניא בצדקה והקדש וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן קפ"ג שהמקדיש בלשון אסמכתא קנה הקדש ואף על פי שבהגהות אשיר"י פרק זה בורר כתוב דאסמכתא לא קני בצדקה כבר הכריע מה"ר איסרלן בכתביו כדברי מהר"מ וז"ל בסימן כ"ג אשר שאלתני על מי שנדר לצדקה באסמכתא כגון שאומר אם לא אעשה או אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה אי אזלינן בתר דעת מהר"ם שפוסק בתשובה פרק שור שנגח ד' וה' ופרק בני העיר במרדכי דמהני אסמכתא לצדקה או בתר דעת מהרי"ח שפסק בהגהות אשר"י פרק זה בורר דלא מהני והן הן דברי התוס' נראה דסוגיא דעלמא בתר מהר"ם אזיל ובפשיטות דרך ומנהג הוא שהגבאים תובעין על מי שמעמיד על עצמו בכה"ג קנסות לצדקה (ה) וכ"כ מתשובת ה"ר יעקב כ"ץ ואף הגאון בתשובה סבר כמהר"ם כדאיתא במרדכי פרק שור שנגח ד' וה' עד כאן :

כתב רבינו בח"מ סימן כ"ו בשם בעל התרומות על לוה שחייב עצמו בקנין כך וכך לילך לדון עם המלוה בדייני עכו"ם הקנין אינו כלום שאינו אלא קנין דברים וכמו שהקנין אינו כלום גם הקנס שהתנה על עצמו בשביל הקנין אינו כלום אלא שאם התנה על עצמו להתחייב כך וכך לעניים או לב"ה מודיעין אותו שחל הנדר עליו ואומרים לו עליך ליתן מדעתך מה שפסקת על עצמך כי זהו כמו נודר שאם לא יחלל שבת שיתן לעניים מנה שהוא חייב לשמור את השבת וליתן מנה לעניים בקיום מצוה חייב באותו מנה אבל אין ב"ד מחייבין אותו עכ"ל ובכתבי מה"ר איסרלן סימן קע"ג כתוב אשר שאלתני על דבר קנין סודר שנעשה בין איש לאשתו שיעשו גירושין וגם העמידו קנסות על ככה נראה לפקפק אהאי קנין סודר שהקנה הבעל לאשתו שיגרשנה כיון דאין שם קנין חל כדאיתא במיימון פ"ה דמכירה י"ל דאף על הקנס אינו חל כיון דבקנין אחד נעשה הוי כמו קני את וחמור דמספקא לן פרק מי שמת (דף קמג .) ע"ש :

כתוב בת"ה סימן שי"ב ראובן שתקע כף עם שמעון ולוי להחליף עמהם כל אשר לו בעד כל אשר להם וגם קבלו עליהם קנס לצדקה משני הצדדין לקיים עליהם החילוף הנזכר ואח"כ בקש ראובן לחזור ונתפייס לו שמעון והגבאי צדקה תובעים מהם הקנס יראה דאם נתפייסו כולם ואין אחד תובע את חבירו אין בתביעת הגבאים כלום וכן נשאל אחד מהגדולים על איש ואשה שקבלו עליהם חרם לעשות גירושין והעמידו קנסות להקדש על ככה ונתפייסו אח"כ להיות ביחד ותובעים הקהל הקנסות והשיב דפטורים משום דלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אדם תובע את חבירו מה לקהל עליהם שהרי נתקיימו דבריהן והביא ראיות לדבריו :

כתב רבינו ירוחם י"א דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה לפיכך אם נשבע ליתן כך לצדקה יכול ליתנה ע"מ להחזיר ואינו כ"ל שכבר זכו בה עניים כמ"ש כבר למעלה עכ"ל : כתב המרדכי בפ"ק דב"ב בירושלמי אמרינן אמר ליתן לחבירו מתנה מרובה מותר לחזור בו הדא דתימא לעשיר אבל לעני נדר פירוש הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו וכתב עוד על זה ודוקא שיש בידו בשעת נדר כפי מה שנדר ליתן לצדקה אבל אין בידו כפי מה שנדר נראה שאין הנדר חל עליו ומצי לחזור וראיה מפרק שור שנגח ד' וה' (לו :) ההוא גברא דתקע ליה לחבריה וכו' עכ"ל (ו) . ונראה לי דאין ללמוד משם אלא לאומר דבר פלוני יהא הקדש שאם הוא מטלטלין דכפריה וכיוצא בהם לא אמר כלום לפי שאינו בידו אבל אם נדר ליתן כך וכך לצדקה אע"פ שבשעת הנדר אין בידו כלום חייב ליתן וכמ"ש בשם הפוסקים ז"ל : בתוב בהגהות אשיר"י פרק יש נוחלין אם אמר חפץ פלוני אני נותן להקדש או לצדקה בכך וכך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אע"פ שישוה יותר אין יכול לחזור בו אבל אם ההוא שעתא לא היה שוה יותר ואח"כ הוקר יכול לחזור בו כיון שלא משך ולא נתן הכסף עכ"ל :

רנט האומר סלע זו לצדקה וכו' בספ"ק דערכין (דף ו') אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר הרי זו ופירש"י והתוספות דלשנותה היינו ללוותה ולאחר פירש"י להלוותה לחבירו . והביאו הרי"ף והרא"ש מימרא זו בפ"ק דב"ב וכתב שם הרא"ש דלדעת ר"ת שמתיר לשנות קופה לכל מה שירצו אפי' לדבר הרשות הא דאמר א רב נחמן משבאת ליד גבאי אסור לשנותה ה"מ גבאי אבל צבור יכולין לשנות וגבאי נמי דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר לשנותה כדמשמע בפ"ק דערכין ותימא כיון שמפרש משבאת ליד גבאי אסור לשנותה היינו דבר רשות א"כ היכי מצי למימר עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה לדבר הרשות הא אמרינן בפיך זו לדקה וא"א לחזור וי"ל דה"ק עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה פי' לחזור ולפרוע אבל לשנותה לדבר מצוה מותר אפי' לא יפרענו עוד עכ"ל ויש לתמוה על רבינו למה לא כתב דלאחר נמי שרי להלוותה עד שלא באת ליד גבאי כמפורש במימרא זו וכן יש לתמוה על הרמב"ם שהשמיטו שכתב בפ"ח מהמ"ע וז"ל אחד האומר סלע זו לדקה או האומר הרי עלי סלע לצדקה והפרישו אם רצה לשנותו באחר מותר ואם משהגיע ליד הגבאי אסור לשנותו עכ"ל ושמא י"ל דהרמב"ם מפרש דבין לעצמו בין לאחר פירושו בין שיפרע הסלע עצמו או שיפרע אחר תמורתו והכי

דרכי משה

בנד הלואתו אבל המותר על הלואתו יכול להקדיש אבל ר' ירוחם כתב בתא"ו נתיב י"ט ח"א דאפי' המותר אינו יכול להקדיש דאמרינן בגמרא פ"ק דב"מ (ז .) א"ר נחמן כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים אינו יכול להקדישו ומוקי ליה דוקא במקרקעי דכל היכא דאיתא ברשותא דמרה איתא אבל במטלטלים אפי' יכול להוציאו בדיינים אינו קדוש הואיל ואינו ברשותו וכתב שם המרדכי דף קמ"ו ע"א דכל דבר דדיינינן כל דאלים גבר ותקפו א' אע"פ שחבירו יכול להחזיר ולתקוף ממנו מ"מ אם הקדיש בעודו בידו הוי הקדש אבל אם הקדיש קודם שבא לידו לא הוי הקדש עכ"ל : (ה) ובתשובת הרשב"א סי' רע"א באחד שאמר אם ישחק יתן למלך כך וכך ולהקדש כך וכך ופסק דהואיל והוי אסמכתא לגבי הדיוט גם הקדש לא קנה ע"ש : (ו) ב"ל דוקא שאמר דבר זה פלוני יהיה הקדש ולכך כי לא הוי בידו לא הוי הקדש אבל אי אומר כך וכך יתן לצדקה חייב לקיימו כמו שאמרו בפוסק עכ"ל ודברי המרדכי הם ס"פ הזהב וכ"ה במרדכי בח"ה סימן רי"ד :

פרישה

סי' רנט (א) יכול לשנותו ללוותו לצרכו גם מותר ללוות לאחרים לצרכן : (ג) אבל יכולין לשנותו כו' והא דכתב לעיל בסי' רנ"ו אבל אם אירע מקרה שהוצרכו כו' לא ישנו ליתנו כו' שאני התם שגבו לכך אבל כאן לא גבו לשם אלא שאחד נתן סלע לצדקה ולפיכך יכול לשנותו לכל מצוה שירצו דלא איכפת לשנותן לאיזה מצוה מוציאין המעות רק שיוציאן

דרישה

מקומו אלא כתבו אגב שאר דינים צוואת שכיב מרע מש"ה קיצר רבינו שם וכתבו בלא דקדוק כולי האי ובלאו ה"נ נ"ל כן במאי שמסר רבינו ושינה שם מלשון התוספתא ומאשר כתב כאן בי"ד . דשם בח"מ כלל ברישא רישא וסיפא דתוספתא יחד ומיסר מ"ש בתוספתא שאומר תנו מאתים זוז לב"ה ודו"ק . שוב ראיתי שגם רמ"י בס"ע שלו פירש כאן דלשניהן יחד המאתים : (פסק המרדכי פרק שור שנגח ד' וה' בשם מהר"ם דגבי צדקה והקדש אסמכתא קני משום אמירתו לגבוה ומחייב ליתן מה שנדר וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל י"ב סימן כ' וב"י בשם הרמב"ן ומהרא"י בפסקיו סימן כ"ג דסוגיא דעלמא כדברי מהר"ם . ובתשובת הרשב"א סימן רכ"א כת' שאמר אם ישחוק יתן למלך כך וכך ולהקדש כך וכך ופסק דהואיל והוי אסמכתא לגבי הדיוט גם הקדש לא קנה . ד"מ עכ"ה) :

אבל

חדושי הגהות

רנ"ו א הך תשובת הרמב"ן הביא בסמוך הרב"י בפנים ולא ידעתי למה כפלן בהג"ה : ב הך ונ"ל עד עכ"ל הן דברי ב"י העתיקם הרמ"א בד"מ הנדפס בפ"ע והמעתיקים בשגגת העתיקוהו כאן :

רנ"ט א הרב"י העתיק דברים אלו בשם רב נחמן וכ"כ לקמן בסמוך ולפנינו הן דברי ברייתא והיא תוספתא במגילה פ"ד :

קודם

רנט האומר סלע זו לצדקה וכו' ספ"ק דערכין (דף ו') אסיקנא משמיה דרב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו ת"ר האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה איני והא ר' ינאי יזיף ופרע שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו והרי"ף והרא"ש בפ"ק דבתרא הביאו הך דערכין ולא הביאו קושיא ופירוקא דרבי ינאי וכתב הרא"ש דלר"ת דבני העיר יכולין לשנות קופה ותמחוי לכל מה שירצו אפי' לצרכי ציבור וכמ"ש בסימן רנ"ו נ"ל דוקא ציבור יכול לשנות אבל גבאי לא והטעם נראה לפע"ד דיחיד אפי' הוא גבאי איכא לחוש שמא ירד מנכסיו ודוקא לשנותה לצרכו ללוותו ולפרוע אחר תחתיו אסור אבל לשנותו לצורך מצוה אחרת אפי' לא יפרעו אחר תחתיו שרי ונתבארו דברי רבינו שהם ע"פ דברי הרא"ש וכתב נ"י פרק קמא דבתרא ע"פ הירושלמי ותוספתא דלאו דוקא בני העיר אלא אפי' פרנסים הממונים על הצבור משנים כרצונם והקשה ב"י למה לא כתב רבינו דלאחר נמי שרי להלוותו עד שלא באת ליד הגבאי גם על הרמב"ם קשה שהשמיטו ונדחק לייסב דברי הרמב"ם אבל לדברי רבינו לא כתב שום יישוב והניחו בתימה ולפעד"נ דכיון דבגמרא קאמר סבור מיניה לעצמו אין לאחר לא א"ר אמי א"ר יוחנן בין לעצמו בין לאחר אלמא דטעות הוא לחלק בין לעצמו בין לאחר ולפיכך כתבו בסתם עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותו וכולי דמשמע בין הוא בין אחר אבל הך דהרי עלי והרי זו הוצרכו לפרש משום דקאמר התם א"ר זעירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר הרי זו בעינא בעי למיתבה מתקיף לה רבא אדרבה איפכא מסתברא אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה אבל אמר הרי עלי לא אלא לא שנא ומותר הסתא כיון דאיכא מ"ד בגמ' לחלק בין הרי עלי להרי זו לפיכך כתב הרמב"ם ורבינו בפירוש דלא שנא מותר וכדמסיק רבא :

וכתב

שנדר אותו לצרכו לצורך מצוה אחרת (א) אפי' לא יפרעו אחרת תחתיה וכתב א"א הרא"ש ז"ל שצדקות שנתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך (ג) בית עלמין יכולין בני העיר לשנותו לצורך בית המדרש או ת"ת אפי' אם הבעלים מעכבין [א] אבל לא מת"ת לצורך בית הכנסת כתב הרמב"ם רוצה הגבאי לצרף המעות לעשותן דינרין אינו רשאי (ד) אא"כ אין שם עניים לחלק (ה) היה לעניים הנאה בצירוף המעות (ו) ביד גבאי כדי לעשות אחרים וליתן הרי הגבאי מותר ללותם ולפורעם שהצדקה אינו כהקדש שאסור ליהנות בו יחיד שהתנדב נר או מנורה לב"ה אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו יכולין הצבור לשנותה אפי' לדבר הרשות (ז) ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה (ח) אין יכולין לשנותה לדבר הרשות (ט) אבל לדבר מצוה יכולין לשנותה וה"מ בישראל אבל עובד כוכבים המתנדב כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה (י) אסור לשנותה

וכתב א"א הרא"ש שצדקות שנתנדבו וכו' בתשובה כלל י"ג סימן י"ד ורצונו לומר דאפי' לשנותן לצורך בית המדרש ושלא יפרעו נמי שרי ומש"ה מת"ת לצורך בית הכנסת אסור דמקדושה חמורה אסור לשנותן לקלה תמנה אבל אם דעתן לשנותן ולחזור לפרוע אפי' מחמורה לקלה שרי דלא חיישינן לציבור שירדו לנכסיהן דאין ציבור עני ופשוט הוא ומיהו גבי נר ומנורה שהתנדבו לבית הכנסת אפי' נשתמשו בה מותר לשנותה לדבר מצוה אפי' למצוה דפחותה מינה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרינן מעלין בקודש ואין מורידין אבל לא לגבי תשמישי מצוה כ"כ המרדכי פ"ק דבתרא ע"ש מוהר"ס וקרי לנר ומנורה תשמישי מצוה משום דלא ניתנו בב"ה אלא כדי להאיר למתפללים מתוך סידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמישי מצוה לאדם עצמו וכיוצא בזה כתב מהרא"י בכתביו דהפתים שעל ס"ת אינן תשמיש קדושה כיון שלא נעשו אלא לסימנים בעלמא לצורך בני אדם שלא יטעו להוציא ספר תורה שלא הוזמנה לקריאה לחובת היום וה"נ כדי שלא יטעו בתפלה כשאין מאור בב"ה ודע דמ"ש בכל ספרי רבינו אבל יכולין לשנותו מהדבר שנדר אותו לצרכו לצורך מצוה אחרת וכו' תיבת לצרכו הוא ט"ס : כתב הרמב"ם רצה הגבאי לצרף וכו' ברייתא פרק קמא דבתרא (סוף דף ח') ולאחרים דוקא שרי ולא לעצמן מפני החשד וכדכתב רבינו להדיא ריש סימן רנ"ז גם הרמב"ם כתב כך בפי' בפ"ח וקיצר רבינו בזה לפי שלא נתכוין להביא דברי הרמב"ם אלא משום סוף דבריו שכתב היה לעניים הנאה בצירוף המעות ביד גבאי וכו' דאלמא דאפי' לעצמן שרי לצרף אם היה לעניים הנאה בצירוף המעות ביד גבאי ותימה מניין להרמב"ם דין זה דילמא לעולם אסור לצרף מפני החשד ותו קשה דהיאך יתקשר סוף דבריו שאמר הרי הגבאי מותר ללוותם וכו' דמה ענין הלוואה לצירוף אבל ברמב"ם כתוב היה לעניים הנאה בעיכוב המעות וכו' ולא איירי בצירוף כלל ומלתא חדתא קאמר דשרי לגבאי ללוותם ולפורעם וכדעביד ר' ינאי ולבי אומר לי דט"ס הוא בת"ש בספרי רבינו בצירוף וצ"ל בעיכוב במקום בצירוף גם בתחלת דברי רמב"ם השמיט הסופר מצרפין לאחרים אבל לא לעצמו ואיכא לדיוק אמאי כתב רבינו דין זה ע"ש הרמב"ם הלא תלמיד ערוך הוא בעובדא דר' ינאי וכדמוקי לה תלמודא שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים וכו' ויש ליישב דכיון דהרי"ף לא הביאו פ"ק דבתרא משמע דס"ל דהאידנא לית לן למיעבד הכי דדילמא דוקא בדר' ינאי הוה להו הנאה וניחא לעניים אבל לא בשאר גבאים ומדברי הרמב"ם מבואר דלא ס"ל לחלק בהא ולכך כתבו על שמו : **ומ"ש** שהצדקה אינה כהקדש שאסור ליהנות בו שם בגמרא מוקמינן לברייתא דה"ק צדקה היא בבל תאחר כנדר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה : יחיד שהתנדב נר או מנורה וכו' שם ברייתא וכדמוקימינא לה בגמרא דעובד כוכבים מפני פעי למה שניתם מה שנתתי אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי וכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ג סימן י"ד דאפי' הוה ישראל דלא נייח ופעי שרי דליכא חלול השם משא"כ דעובד כוכבים דפעי ואיכא חילול השם ומביאו ב"י וא"ת כאן משמע דמקבלין מעובד כוכבים נדבה לב"ה ולעיל בסימן רנ"ד כתב דאין מקבלין צדקה אלא משום שלום מלכות ונותנים בסתר לעניי עובדי כוכבים כבר תירצו התוס' פ"ק דבתרא דנדבה כמו נר ומנורה לב"ה שרי לקבל מעובד כוכבים דהו"ל כמו קרבן ואמרינן איש איש לרבות שהעובד כוכבים נודרים נדרים ונדבות כישראל בהג"ה אשיר"י לשם כתב הטעם ע"ש הר"ר אברהם דלפי שהצדקה מכפרת ע"כ אין מקבלין דכתיב ביבוש קצירה תשברנה אבל נדרים ונדבות אין כאן

והכי מוכח לשניה דהרמב"ם שכתב אם רצה לשנותו באחר מותר . והיה נראה שהי' מדקדוק לשון הרמב"ם שהוא מפרש דמותר לשנותה לא ללוותה ולא להלוותה קאמר אלא להחליף סלע זה של צדקה באחר שהוא נוטל סלע זה ומניח מיד אחר תחתיו וג"ה אף ע"פ שמכניס שוים בדמים שמטבע של סלע זה צריך לו יותר כגון אם הוא צריך ליתנו לבני מקום שהוא יוצא שם יותר ברווח מחבירו אלא דלפ"ז הא דקאמר בין לעצמו בין לאחר אינו מתיישב . כתב הכלבו משבאת ליד גבאי אסור לשנותה וללוותה ולא הגבאים יכולין לשנותה לדעת הקהל והרי"ף כתב מיהו אם פי' הנותן העני למי יתן אסור לשנותה לעולם : ב"ח וז"ל רבינו ירוחם סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשנותה התוספות פירשו כדי להרץ דעתם שאמרו שיכולים לשנות בכל מה שירצו שזה מיירי ביחיד שנדר צדקה בעת צרה שאין דעתו לקופת ציבור אלא שתנתן לעניים מיד א"נ ביחיד שהקדיש ממון לחלק לעניים בכל שנה דבכי הא ודאי אין יכולין לשנותה שלא נדר על דעתם ועוד דוקא גבאי אבל צבור יכולין לשנותה ואפי' גבאי יכול לשנותה לדבר מצוה :

וכתב א"א הרא"ש ז"ל שצדקו' שהתנדבו לצורך בהכ"נ או לצורך בית עלמין יכולין בני העיר לשנותה וכו' אפי' אם הבעלים מעכבים וכו' בתשובה כלל י"ג סימן י"ד והביא ראיה לדבר וכבר כתבתי בסימן רנ"א שגם הר"מ השיב שאין לנותן יותר כח במעות שהתנדב וכ"ב בתשובות להרמב"ן סימן רס"ח : ולענין מ"ש אבל לא מת"ת לצורך ב"ה כתב מהרי"ק בשורש קכ"ח דכן משמע בתשובות הרשב"א וכתב הוא ז"ל נלע"ד דהתם בדלא ספקי אנשי הקהל לתרוייהו ואם יתנו המעות לצורך ב"ה יתבטל הת"ת אבל היכא שאין המצוה האחרת בטלה כגון נדבה לשמן למאור דבלאו הכי הצבור ידליקו מה שיש להם ולא יתרבה המאור מפני נדבתו של זה פשיטא שהוא מותר לכ"ע כדפרישית מתוך ההיא דערכין ומ"מ אם כוונת שנודר להרבות במאור לב"ה יותר על הנרות שהצבור מדליקין בזה צריך להתיישב די"ל דבכי האי גוונא אסור לשנותו מתוך תשובת הרא"ש והרשב"א דבסמוך והאריך בדבר ובסוף העלה דאף אם המאור מתרבה ומדליקין בריוח יותר מפני נדבתו של זה מ"מ אם לא יחסר המזג מכדי הספיק אף בלא נדבתו של זה נלע"ד דיכולין נמי לשנותה : כתב הרמב"ם רצה הגבאי לצרף המעות וכו' בפ"ח מהמ"ע : ומ"ש היה לעניים הנאה בצירוף המעות ביד גבאי בנוסחת הרמב"ם שבידי כתוב בעיכוב המעות ומה שסיים וכתב הרי הגבאי מותר ללוותם ולפורעם כו' הם ג"כ דברי הרמב"ם והוא מבואר בגמרא דבספ"ק דערכין אהא דאמר רב נחמן משבאת ליד גבאי אסור לשנותה מקשה אני והא ר' ינאי יזיף ופרע ומשני שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו ופירש"י ר' ינאי גבאי עניים הוה ויזיף מעות הצדקה לצרכו ופרע דכמה דמשהי ר' ינאי דלית ליה זוזי למפרע ניחא להו לעניים דמעשי ר' ינאי לציבורא ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים . ומ"ש שהצדקה אינה כהקדש שאסור ליהנות בו פשוט שם בגמרא : ומ"מ איני יודע בענין הא דר' ינאי מה צורך היה לו ללוות מעות צדקה כדי לכוף הצבור באמרו דלית ליה מעות הלא אפי' בלא שילוה אותם היה יכול לומר לציבור שאין לו מעות ולכופם על ידי כך לעשות צדקה ואפשר שע"י שבשיהיה לוה אותם היה כופה לציבור לעשות צדקה הוה ניחא להו לעניים לעשות לו נחת רוח שילוה אותם לעצמו א"כ לא היה רוצה להוציא שקר מפיו לומר שאין לו אם היה לו : **יחיד** שהתנדב נר או מנורה לב"ה אם נשתקע שם בעליה מעליה וכו' עד אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה בספ"ק דערכין (שם :) ופירש"י נר קריסו"ל של כסף ויהיב טעמא אמאי בעובד כוכבים כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה משום דעובד כוכבים פעי כלומר צועק למה שיניתם מה שנתתי והרמב"ם כתב בפ"ח מהמ"ע שאם יאמר העובד כוכבים הקדשתי דבר לב"ה של יהודים ומכרוהו לעצמן . וכתב הרא"ש ע"ז בתשובה כלל י"ג סימן י"ד אבל ישראל נייח לדברי חז"ל ומאחר דמן הדין שינוהו לא פעי ואף אם יש ישראל דלא נייח לדברי חכמים ופעי על תקנתן לא חיישינן לפייעתו מדלא תלינו בגמרא איסור שינוי אלא בעובד כוכבים דוקא משום דפעי ואיכא חילול השם אבל ישראל שאינו נייח לדברי חכמים ליכא חילול השם בזה עכ"ל (ב) . וכ"כ מהרי"ק בשורש קכ"ג בשם תשובת הרשב"א : ובשורש קכ"ח כתב בשם תשובת הרשב"א דהא דאמרינן בערכין ישראל שהתנדב נר או מנורה וכו' היינו דוקא בשיש נרות ומנורות כדי הצורך לב"ה אבל אם אין ספוק אין הצבור רשאים לשנות . ותשובת הרשב"א באורך אכתוב בס"ס זה : וכתבו התוס' בפ"ק דב"ב (ח.) אהא דמשמע התם דאין מקבלין צדקה מן העובד כוכבים ורבה ורב יוסף דקבלו מאמיה דשבור מלכא משום שלום מלכות הוא דקבלו והא דקבל מההוא טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בספ"ק דערכין סף ע"ג דהתם לא היה שלום מלכות התם טעמא משום דהוי כמו קרבן ואמרינן איש איש לרבות עובד כוכבים שנודרים נדרים ונדבות כישראל עכ"ל : ומצאתי כתוב על דברי התוס' נ"ל מדקא מדמי שרגא לקרבן ש"מ ישראל שהמיר ונתן שעוה להדליק נר בב"ה אין מקבלין ממנו דאמרינן מכם ולא כולכם להוציא את המומר ע"כ כתב המרדכי בפ"ק דב"ב דהא דתניא בפ"ק דערכין ישראל שהתנדב מנורה או נר לב"ה אסור לשנותה פי' ר"ת ז"ל שכבר נשתמש בהם והדליקו בב"ה דאי לא הדליקו בהם אפי' לדבר רשות מותר לשנותן לדידן דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקצהו להדליק בו לבית הכנסת דנעשה נדר ודאי איהו מיבעי לקיים נדרו ולמיתביה לבית הכנסת ומשנתנו לב"ה רשאים הצבור לשנותו אפי' לדבר רשות וכ"כ גם בפרק בני העיר : **ואהא** דאמרינן דלדבר מצוה מותר לשנותו כתב אפי' לדבר מצוה דפחותה מינה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרינן פרק נגמר הדין (מח:) מעלין בקודש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה (ג) :

כתב

דרכי משה

רנט (א) במרדכי דף רמ"ה ע"ג פ"ק דב"ב ור"י פי' דהגבאי אפי' לדבר מצוה אינו יכול לשנות אלא בדבר דאיכא רווחא לעניים וכו' והאידנא שנותנים מן הצדקה לכל צרכי העיר פי' ר"י משום דלב ב"ד מתנה עליהן כשפוסקין בני העיר צדקה ביניהם עושין ע"ד שיעשו הגבאים כל מה שירצו עכ"ל ובסימן רנ"ו כתבתי דינים אלו בארוכה : (ב) וכן כתב מהרי"ק בסוף שורש קצ"ד אחד שנדר סתם אין לו אח"כ שום כח יותר משאר בני אדם ואין יכול למחות כלל במה שבני העיר חפצים ע"ל ס"ס זה תשובת הרשב"א בדינים אלו במרדכי פ' בני העיר ריש הפרק תשובות מהר"ם בראובן שנדר קרקע לבנות עליה בהכ"נ והעובדי כוכבים מעכבים לבנות ב"ה ורוצים הקהל לבנות בית המדרש וראובן מוחה בדבר ואומר שלא התנדבו רק לב"ה והשיב ודאי ראובן לא מצי לחזור בו דמכי נדר הקרקע לצדקה נעשה נדר ולכן אם ראובן אינו דר באותו עיר פשיטא דבני העיר יכולין לשנות ואפי' עומד וצווח עכשיו אינו כלום הואיל ומתחילה סתמא אמר ולא כפליה לתנאיה לומר שאם לא יבנו ב"ה יחזירו לו הקרקע דארעתא דהכי יהיב והשתא קא הדר ביה ואם ראובן מאותו העיר אינם רשאין לשנות בלא דעתו אם הוא עומד וצווח אא"כ בחבר עיר או בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ומיהו בהי דאין רשאין לשנות מ"מ גם ראובן לא מצי למהדר ביה דהא נדר ואפי' לא מצי לבנות מפני איזה אונס לאחר זמן ימצאו רווחא עכ"ל : (ג) וצ"ל דהרא"ש פליג אזה דהא כתב שאסור לשנות מעות ת"ת לצורך ב"ה וכ"כ מהרי"ק שורש כ"ח בשם הרשב"א

דרישה

רנט [א] אבל לא מתלמוד תורה לצורך ב"ה כתב מהרי"ק (שורש קכ"ח) נ"ל דהיינו דוקא אם יחסר המזג ללומדי תורה אבל אם מצי לקיים תרוייהו אף אם ימצאו להוציא ברווחא יותר מצוה לקיים שניהם ע"ש וכתבו התוס' ודוקא בימיהן דהיו גובין לקופה לכל צורך העניים או מותר לשנות אבל לא בזמן הזה וכבר כתבתי כן לעיל בסי' רנ"ו : אין

פרישה

שיוציאן לשם מצוה : (ג) בית עלמין ר"ל בית הקברות : (ד) אלא א"כ אין שם עניים לחלק להם מחליף לאחרים ולא לעצמן : (ה) היה לעניים הנאה בעיכוב המעות כך כצ"ל (וכן הוא ברמב"ם) : (ו) ביד גבאי כדי לעשות לשון כפייה וכן היה עושה ר' ינאי שהוציא המעות לצרכו וכופה אחרים ליתן כי אמר שאין לו מעות גמרא פי' שר' ינאי היה גבאי והוציא המעות לצרכו וכשאין בידו מעות כופה אחרים שיתנו לקופה של צדקה באומרו אין מעות בקופה ומותר . דהעניים בהנאה הן שכופה את העם לצדקה שיהיו לשם ממון הרבה מוסלין לו שיוציא אותם לצרכו א"כ כשלא שיוציאם אסור לו לשקר ולומר שאין מעות בקופה לכך [illegible] לכו שיוציאם : (ז) ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה כו' וכל זמן ששם בעליה מקוק על הכלים שנתנו לא נשתקע שם בעליה וגם שהולכין אחר המנהג שאדם מפיס איזה דבר בב"ס כגון ס"ת או כלי כסף וכשירצה [illegible] ולוקח וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים דאדעתא דמנהג הקדיש תחילה ולב ב"ד מתנה ע"ז ובלבד שיהא מנהג קבוע (כי מנהג זה הוא נגד דין התלמוד דמדינא דכיון [illegible] פעם אחד לא יצא מ"מ ע"י הקהל או פ"י מנהג קבוע ע"פ חכמי המקום ושיהא מנהג ותיקין לא ע"פ המון בעלי בתים כ"כ מהרי"ק שורש קכ"ח עכ"ס) רמ"א פ"ג וכוה מדברי מהרי"ק : (ח) אין יכולין לשנותה לדבר הרשות שאינו כשכבר נשתמשו בו אבל אם לא נשתמשו בו מותר לשנותה (דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא מרדכי בב"ב דף רמ"ב ע"ג עכ"ס) מרדכי : (ט) אבל לדבר מצוה מותר לשנותה ואפי' לדבר מצוה דפחותה מינה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרינן מעלין בקודש ולא מורידין (וכתב הד"מ וצ"ל דהרא"ש פליג אזה דהא כתב דאסור לשנות מעות ת"ת לצורך ב"ס וכ"כ מהרי"ק שורש קכ"ח עכ"ס) : (י) אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דישראל לא פעי אבל עובד כוכבים פעי כלומר צועק למה שניתם מה שנתתי ואיכא חילול השם אבל ישראל אע"ג אם [illegible]

לכה

לשנותה אפי' לדבר מצוה כתב הרמב"ם עובד כוכבים שהתנדב (יא) לצורך בדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחילה ואם נתנו אין מחזירין (יב) אבל לב"ה מקבלין ממנו לכתחילה והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי אותו ואם לא אמר כן טעון גניזה שמא בלבו יחשוב לעבודת כוכבים :

מצות

בית יוסף

כתב הרמב"ם עובד כוכבים שהתנדב לצורך ב"ה אין מקבלין ממנה לכתחילה וכו' עד סוף הפי' בפ"ח מה' מ"ע אלא שיש בו תוספת דברים שכתב גבי מתנדב לצורך בדק הבית אם היה הדבר מסוים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להם דבר מסויים במקדש שנאמר לא לכם ולנו אבל לב"ה מקבלים מהם לכתחילה וכו' והשמיט רבינו לשון זה משום דלא נפקא לן מינה מידי בזמן הזה ובמקום מ"ש רבינו שמא בלבו יחשוב לעבודת כוכבי' כתוב בנוסחת הרמב"ם שבידי שמא לבו לשמים ונראה שכתב כן הרמב"ם מדגרסינן בסוף פרק קמא דערכין (ו.) תני חדא עכו"ם שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין הימנו ותניא אידך אין מקבלין אמר רבי אילעא אמר רבי יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן בתחילה אפי' מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלים והוא זכרונו לברכה מפרש דהא בתחילה הא בסוף הכי קאמר הא דקתני אין מקבלים היינו לכתחילה והא דקתני מקבלים היינו בסוף כלומר אחר שקבלו מהם אין מחזירים להם דלעכבה בידים קרי מקבלים וכן הא דקתני בסוף דבר המסויים אין מקבלים וכולי היינו לומר דאף על פי שכבר קבלו מהן אם הוא דבר המסויים אין מקבלים מהם כלומר עושים שאותה קבלה לא תהיה קבלה דהיינו שמחזירים להם ואם הוא דבר שאינו מסויים מקבלים מהם כלומר מעכבים אותו בידם ובזה נתבאר מ"ש לענין בדק הבית אלא שעל מ"ש דדבר מסויים היינו כגון קורה או אבן קשה דבגמרא בעי ה"ד דבר מסויים אמר רב יוסף כגון אמה כליא עורב ומשמע דדוקא בכגון אמה כליא עורב הוא דהוי דבר מסויים אבל כגון קורה או אבן לא ושמא י"ל שהוא ז"ל מפרש דקורה או אבן הוי דבר מסויים בודאי וכי בעי ה"ד דבר מסויים היינו לומר דבאיזה מקום יהא קבוע אותו אבן או קורה דלחשוב קבוע במקדש דבר מסויים ולצטרך להחזירו להם ואמר רב יוסף דאפי' אמה כליא עורב שאינו אלא תשמיש למקדש חשיב קבוע במקדש דבר מסויים :

ומ"ש אבל לב"ה מקבלין מהם לכתחילה נראה דהיינו מדאמרינן התם שעורק טייעא אינדב שרגא לבי כנישתא דרב יהודה ומשמע התם דקבלוה מיניה. ומ"ש והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי אותו נראה דהיינו מדמייתי התם ברייתא דתני עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים ומסיק עלה ה"ה דאפילו אין שם כתוב עליה בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר וסובר הוא ז"ל דהא ברייתא במתנדב לב"ה היא דאילו מתנדב לבדק הבית הא אמרת דבר המסויים אין מקבלים מהם ופירש הוא ז"ל דקורה הוי דבר המסויים ופי' ג"כ דאם קבלו מהם מחזירין להם והיכי קתני ישתמש במותר או טעונה גניזה הילכך ע"כ לומר דבמתנדב לב"ה הוא וה"פ אם אמר בדעת הישראל הפרשתיה יגוד וישתמשו בב"ה במותר דדעת ישראל כמתנדב לב"ה כך הוא שישתמשו בבית הכנסת באותו דבר שמתנדב ואם לאו טעונה גניזה שמא בלבו לשמים כלומר שמא היה בלבו שתקרב למקום כלומר שתכר ויקחו מדמיה קרבן להקריבו לשמים הלכך טעונה גניזה זהו הנ"ל בכוונת הרמב"ם ז"ל ורבינו הוקשה לו על דברי הרמב"ם שכתב ואם לאו טעון גניזה שמא לבו לשמים מ"ש מאומר בדעת ישראל הפרשתיה דודאי לבו לשמים ואמרינן מקבלים מהם כלומר וישתמשו בו בב"ה ולפיכך פי' דלשמים שכתב הרמב"ם הוא כינוי לכתוב לשמים במקום לכו"ם וה"ק טעון גניזה ולא ישתמשו בו בב"ה משום דחיישינן שמא לבו לעבודת כוכבים ואין צורך לידחק בכך שכבר יישבתי שמא לבו לשמים כפשוטו וכיוצא בזה פירשו רש"י ז"ל : כתב מהרי"ק בשורש קס"א אשר כתבת שמעשים בכל יום באותן הגלילות שמשימים נרות של כסף ושלשלאות של כסף ולאחר זמן נושאים אותם עמהם גם לפעמים כשיורדים מנכסיהם מוכרים אותם לאחרים וא"כ המשים אותם בב"ה אדעתא דמנהגא משים אותם הלא ידעת שמנהג זה נגד דין התלמוד דמדינא כיון שהודלק פעם אחת במנורה בב"ה חלה קדושתו עליו ולא פקעה כי אם ע"י הקהל כדמוכח ההיא דפ"ק דערכין וכן פשוט בפרק נגמר הדין (מח:) דכיון שנתעטף ספר תורה במעיל פעם אחת חלה עליו קדושתו דקתני כפה שהוא טמא מדרס ונתנו על הספר טהור מן המדרס וכולי ומאחר דקדושה חלה על הכלים מדין התלמוד ואתה בא להפקיע מכח מנהג הלא ידעת שאין המנהג מבטל הלכה אא"כ הוא מנהג קבוע ע"פ חכמי המקום לא ע"פ המון בעלי בתים כמ"ש המרדכי בר"פ הפועלים וגם כתב דבעי שיהא מנהג ותיקין אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא טועה בשיקול הדעת (ד) כתוב בהגהות מרדכי פ"ק דב"ב פרק זה בורר (דף ל':) אמרי' הרי שראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם אם כמוסר דבריו קיימים פירוש שמצוה בענין שנראה להם שדבר ברור הוא דבריו קיימים ואם כמערים שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר או כדי שלא יקחו בניו לא אמר כלום עוד גרסינן שם הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו כי לא היה יודע למי הם ובא בעל החלום ואמר במקום פלוני הם כך וכך הם ושל מעשר שני הם הרי זה היה מעשה ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ונראה בעיני דכל זה הדין במעות לצדקה :

ואם מצא כיס עם המעות בתיבתו וכתוב עליו שהם של צדקה סמכינן אכתיבה כי היכי דסמכינן לענין פקדון ולענין יין נסך כדפרישית בהמפקיד בשם מיימוני ובשם אבי"ה עד כאן לשונו אז"ק וכתב עוד שם בפרק זה בורר אמר להם ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימים כללו של דבר כל שבידו ליטלו דבריו קיימים כל שאין בידו ליטלו לא אמר כלום הלכך בשדה דבריו קיימים דמה לו לשקר אם היה רוצה היה נוטלן ונותנן לאותו שהוא מעיד עליו ונראה בעיני דה"ה במעות של צדקה כמו מעשר שני אז"ק עכ"ל : כתב עוד בהגהות מרדכי בפ"ק דב"ב תניא בת"כ מנין שספק לקט לקט ספק פיאה פיאה ספק שכחה שכחה ת"ל לעני ולגר תעזוב אותם ובירושלמי אמרינן מנין שספק לקט לקט דאמר קרא עני ורש הצדיקו הצדיקו במתנותיו יש לי ללמוד מכאן דה"ה ספק צדקה לצדקה דכולהו מתנות עניים נינהו וכי היכי דדריש הצדיקהו במתנותיו ה"נ איכא למימר הצדיקהו בצדקה דצדקה היינו מתנה הלכך אומר אני המחבר מי שיש בידו מעות ומספקא ליה אם הם של צדקה או לאו חייב ליתן אותם לצדקה עכ"ל אז"ק (ה) כתוב עוד שם בפרק קמא דפסחים (דף ז.) גבי תיבה שנשתמשו בה מעות מעשר וחולין מסיק דאזלינן בתר בתרא וה"נ אמרינן בפרק אלו מציאות (כו.) הלכך אומר אני המחבר דה"ה לענין מעות לצדקה דאם מצא מעות בתיבה שנשתמש בה מעות חולין ושל הקדש וספק לו אם ידע הי נשתמש באחרונה ליזל בתר בתרא ואי לא ידע זיל בתר רובא וכן אם נשתמש בצבורין בזוית זו ובזוית זו אפילו ביום א' אזלינן בתר רובא. והיכא דאישתכח בגומא אפילו נשתמש בזה אחר זה אזלינן בתר רובא ואם היתה גומא שדרכה לבדוק אזלינן בה נמי בתר בתרא כדמוכח גבי שוקי ירושלים וכו' ובפרק דם הנדה (נה:) מאן דבדיק בגומא נמי בדיק עד כאן לשון אז"ק : כתוב ע"ש והוא סבר אין מעילה בגידולין (מעילה יד.) וכן הוא האמת ומכאן נ"ל דאין לקהל לתבוע מסים או ארנוניות ממעות הקדש או צדקה עד כאן לשונו (ו) כתב הרשב"א ח"ג סימן רצ"ג שאלתם ראובן שהקדיש מנה מנכסיו בשעת מיתה וציוה שמעון בנו מהן קרקע להקדש ויחלק הוא פירותיו בכל שנה ע"מ שלא יהא רשות לשום אדם בעולם לא בקרקע ההקדש ולא בפירותיו ולא במעותיו אלא בנו והבאים מכחו ועכשיו עבר זמן רב ולא קנה שמעון הקרקע אם יכולים גבאי ההקדש לכופו לקנות הקרקע כדי שתגיע ההנאה לעניים. תשובה שמעון זה עובר הוא על דברי אביו ועוד שמצוה

לקיים

בית חדש

באין לכפר עכ"ל : כתב הרמב"ם עובד כוכבים שהתנדב וכו' בפ"ק דערכין (סוף דף ה') תני חדא עובד כוכבי' שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלין הימנו ותניא אידך אין מקבלין א"ר אילא א"ר יוחנן לא קשיא הא בתחילה הא בסוף פירש"י בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידים מתכוונין כדי שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם והם יאחרו הבנין ושלא לבנותה לבסוף לחזק את בדקיו אין לומר רפיון ידים ומקבלין עכ"ל אבל הרמב"ם מפרש שמ"ש הא בתחילה הא בסוף היינו לומר הא לכתחילה אין מקבלין הא בדיעבד מקבלין וכותב בו כלומר ואין חייבין להוציאו לחולין כדרך שעושין בצדקה של עובדי כוכבי' כשמקבלין משום שלום מלכות דנותנין אותן בסתר לעניי נכרים אבל הכא לא צריך לכך אלא מקבלין לבנות בו המקדש כיון שכבר קבלוהו משום דרכי שלום ושרי לקובעו בבנין בסוף :

ומ"ש אבל לבהכ"נ מקבלין וכו' שם (דף ו') עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אומר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר (פירש"י יגוד יחתוך מקום השם ויגנז החתיכה וישתמש במותר ויגנזו בב"ה) ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים (פי' רש"י להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה) ואסיקנא דה"ה דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעי גניזה דכיון דלא אמר בדעת ישראל הפרשתיה חיישינן שמא בלבו לשמים והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש וגבי תרומה כשהפריש עובד כוכבים מכריו נמי אמרינן אם לא אמר בדעת ישראל הפרישה צריך גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים פירוש לשם הקדש וכן הוא ברמב"ם פ"ח מה' מ"ע שמא לבו לשמים ורבינו היה גורס שמא בלבו לעבודת כוכבים והא דתני לעיל בנר או מנורה שהתנדב עובד כוכבים דמקבלין ממנו נ"ל דהיינו שיאמר בדעת ישראל הפרשתי ופשוט הוא וזה לשון רש"י גבי תרומה בדעת ישראל הפרשתי שלמקום שתרומה ישראל הולכת תלך זו לשון אחר שישראל אמר לי להפרישה וראשון שמעתי עכ"ל ודכוותה במתנדב לב"ה : כתב מהרש"ל בתשובה סימן ע"ז בנותן ס"ת סתם בהיכל והיו עליה מעילים של הקדש משל צבור דבוב אין ברשות הנותן ליקחנה מן ההיכל לעצמו ולמכרה אפי' טעין טענת ברי שלא הקדישה לאו כל כמיניה לאפקועה מחזקת הקדש אא"כ התנה ברבים או בפני עדים בשעה שנותן להיכל שאינו נותן לחלוטין אלא כשרוצה הוא או יורשיו יחזרו ויטלוה לעצמן והביא תשובת מהרי"ק בסוף שורש קס"א שכתב כן ומהר"ם איסרלש בהגהות ש"ע כתב וז"ל מקום שנוהגים שאדם משים איזה דבר בב"ה כגון ס"ת או כלי כסף וכדומה וכשירצה חוזר ולוקחו וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים הולכים אחר המנהג דכל המקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש ולב ב"ד מתנה ע"ז ובלבד שיהא מנהג קבוע עכ"ל והכי משמע נמי מדברי מהרי"ק ומהרש"ל דבמנהג קבוע הולכין אחר המנהג ונראה דלפי מנהג אותן מקומות גם ב"ח גובה חובו מס"ת שבהיכל דכיון דבידו למכרה בשעת דחקו אף ב"ח יכול לגבות ממנה ועיין במ"ש בח"מ סימן כ"ז סעיף מ' וסעיף מ"ה בס"ד :

מלות

דרכי משה

הרשב"א : (ד) בירושלמי פ' בני העיר רבי חייא ברבי יוחנן אם היה שם בעלים חקוק על מה שנתן כמי שלא נשתקע שם בעלים מהן דמי עכ"ל : (ה) והרשב"א כ' בתשובה סימן תרנ"ז בא' שהיה פורש מבלינס"א ללכת למורס"א והפקיד שם תיבתו ואמר שהוא מתירא שמא ימות בדרך ההוא והיו עדים מעידים שהיה מקדיש התיבה והספרים והמעות והבגדים שבתוכו אם יקראנו מות יהיה המעות לשם כופר נפשו והיה שטרי חובות בתוך התיבה או כלי כסף וכלי זהב ותכשיטים אינן נכללים בל' ספרים ובגדים ומעות ומסתפק אני בעיקר הקדש שאמר מתירא אני שמא ימות בדרך זה יש במשמע שני פנים אם מדעתו שימות קודם הגיעו למורס"א והואיל ולא מת עד בואו למורס"א נתבטל ההקדש וברשב"א שם סי' תרנ"ו מבואר הכי וז"ל בקיצור האחד שמא מתיירא שימות במהלך הזה ב קודם שיבוא בלינסיא"ה ואפי' מת במורסיא"ה הוא רוצה בקיומו של הקדש והב' שמא היה כוונתו בדרך ג קודם למורסיא כו' עד ממה שפירש ואמר שאינו מפוייס מבנו ואם ימות רוצה הוא לתת נכסיו לשם כופר נפשו היה במשמע שכוונתו להעמיד הקדשו לעולם כל זמן שימות במסע הזה עד שובו לביתו מדאמר שרוצה לתת הנכסים כופר נפשו מ"מ הדברים נראין שאם לא דעתו לשוב אלא לעמוד במורס"א אין בלשון זה אלא מהלך עד מורס"א ולכן אם היה דעתו לשוב הוי הקדש ואם לא היה דעתו לשוב לא הוי הקדש ואם יש ספק בדבר הולכין בו להקל אצל היורש לפי שממון בחזקת בעליו שהוא היורש מילא העניים שאמרו נתקיים התנאי עליהם להביא ראיה עכ"ל והאריך שם בראיות דספק הקדש הוי ספק ממון והמע"ה וכ"כ מהרא"י סימן ע"ג דמוקמינן ממון בחזקת מריה ועיין בח"מ סימן ר"ן בדין ספק הקדש שהוא מחלוקת הפוסקים : (ו) כתב מהר"ם פדו"ה סימן ב' הרא"ש כתב דלא אזלינן בהקדש בתר אומדנא אבל שאר כל הפוסקים חולקים עליו ויש

לילך

פרישה

איכא חילול השם שהרי מותר לשנותו בדינינו אפיר"י : (יא) לצורך בדק הבית אין מקבלין ממנו כו' כדי שלא יהא להם דבר במקדש שנא' לא לכם ולנו וברמב"ם במיימוני כתוב אם היה הדבר מסוים כגון קורה אבן מחזירין לו כו' וכתב ב"י ורבינו שלא כ"כ משום דלא נפקא לן מינה מידי בזמן הזה · (יב) אבל לבהכ"נ מקבלין ממנו כו' ול"ד לבדק הבית משום דלאית ביה קדושה טפי

טפי

חדושי הגהות

ב קודם שובו לבלינסיא"ה כצ"ל : ג קודם שיגיע למורסיא"ה וכיון שלא מת עד שהגיע למורסיא"ה אע"פ שמת במורסיאה נתבטל תנאו כ"ה ברשב"א שם :

דברים

ואו

קודם ואם לאו ש"צ קודם להוציא הרבים ידי חובתן כ"מ שאמרו אינו מוקדש אפי' בספק אם בא כהן ותפשו או גבאי או עני בזמן הזה מוציאין מידו דלא מיקרי תפיסה מספק : אם הקדיש לעניים או לבה"כ יש להם אונאה כל סתם ההקדש בזמן הזה לבה"כ או לעניים הוא . מה שאמרו אמירתו לגבוה וכו' כלומר שנקנה באמירה דוקא בהקדש גבוה והא דאמרינן (ערכין ו.) סלע זה לצדקה דחייב ליתנה באמירה בעלמא מפני שהקנה להם דבר מסויים האומר נכסי לבני ואחריו להקדש אין להקדש אחריו כלום כיון שהראשון ראוי ליורשו . יצא קול פלוני הקדיש נכסיו אין חוששין לאסרם עליו אפי' שהקול היה בענין שאם היה יוצא קול כזה באשה שנתקדשה דהוי מקודשת הסכה חבירו או חרפו בענין שחייב לפי תקנת העיר בבושת ק' זהובים ואמר שיהיו לת"ת או לצדקה או להקדש ואח"כ מחל לו שפייסוהו נראה דיד עניים אנן ונתחייב בהן וזכו העניים כתב בסוף תשובות הרשב"א ששאלת על אשה שנדרה י"ב זקוקים לצדקה ונתנה ביד ראובן להלוותם למחצית שכר ושיהא נותן מחלקה למחזיקין בתורת ה' וזקפן עליו במלוה ונעשו י"ז זקוקים קרן ואח"כ מת ראובן והיא אינה חפיצה להניח המעות ביד אלמנותו נראה דאם הלוותם לו בסתם סתם הלואה ל' יום ואם הלוותם לו לזמן קצוב ועדיין לא הגיע הזמן נראה דלא תוציא מידה כיון דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו הוא מפקיד ישאו ויתנו בהם כל ימי זמן העסקא עכ"ל ונראה שאין דבריו אלא בנשים דידהו שהיו נושאות ונותנות בתוך הבית אבל בשאר נשים לא ואפי' בנשים דידהו לדעת הרמב"ם תוציא מידו שהרי כתב בפ' ה' מהלכות שלוחין ושותפין א' מן השותפים שמת בטלה שותפות וכו' ובתשובה אחרת כתב על ראובן שהקדיש כל נכסיו מקרקעי ומטלטלי ושטרות וכל שעבודין בתנאי שאם יהיה לו זרע קיימא שיתבטל ההקדש מעיקרו על ענין זה שיהיו כל הנכסים הנ"ל עומדים ביד ב"ד קהל טוליטולא עד שיהיה הזרע בן י"ג שנה ואז יחזרו ב"ד הנכסים אחר שיגבו ממנו הב"ד הנזכר ג' מאות זהובים להקדש טוליטולא ואם לא יגיע הזרע לי"ג שנה יחזרו הנכסים כבראשונה וקנו מראובן הנזכר וכו' והגיע הזרע לי"ג שנה והנכסים לא באו מעולם ליד ב"ד ולא ירדו להו ועכשיו באין זקני הקהל לגבות הג' מאות זהובים וטוען היורש כיון שלא ירדו לנכסים שלא זכה בה ההקדש והשיב שאין ממש בדברי היורש והאריך בדבר ובתשובה אחרת כתב על שנמצא כתוב בפנקס ראובן שכל מה שיצא מחיב פלוני יהא להקדש והשיב איני רואה שום ממשות הקדש כי המקדיש ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו ואפי' גבה קרקע אינו הקדש דקי"ל כרבא דאמר בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה ואילו היה הקדש איני רואה ספק במה שנסתפקתם אם הוא לעניי העיר או לעניי קרוביו לפי שכל המקדיש סתם לעניי העיר הוא מקדיש ואין אומרים יתן לקרוביו הצריכים ובתשובה אחרת כתב על חולה שצוה להקדיש ב' ספרי תורה כס"ת א' שהקדיש ראובן ונסתפקו אם דמיון זה הוא במדה במשקל העטרה ובנוי הספר או בשווי הדמים והשיב שיראה שרצה לעשות בנוי והדור כאותו ספר בכתיבה נאה בנויים ותפוחים וקשוטי הסופרים שיאמרו עליו ויזכרו אותו לטוב שהוא עשה שנים כאחד שעשה כו' וכתב עוד שכשקרא הסופר הצוואה לפניו קרא קביעות זמן לכתיבתם ב' שנים והוא אמר זמן מועט הוא זה די שיעשו תוך ה' שנים והסופר שכח מלתקן הדבר בצואה והשיב שהולכים אחר גלוי דעת . כתוב בת"ה סימן רע"ד שנשאל על אשה שהקדישה נכסי מלוג שלה אם מותר ליהנות מן הפירות והאריך בדבר ובסי' רפ"ב כתב שנשאל על קהל שעשו תקנה על איזה דבר והעמידו קנס על כל מי שיעבור עליהן הן איש הן אשה כך וכך לצדקה ועברה על התקנה אשה נשואה אם חייב בעלה לשלם בשבילה ונסתפק בדבר . חברת ביקור חולים שהסכימו בשבועה שכל מי שידור נדר בבה"כ שבעירם יהי' החצי להקדש והחצי למקום שירצה הנודר ואחר זמן נעשתה חברת ת"ת ונדר אחד מהחתומים נדר לת"ת ומת ואומר בנו שצוה לתת הכל לת"ת כתב הר"ן בתשובה סימן א' שכיב מרע בצרפת ששאל כמה חבורות יש בפורפיניאן ואמרו לו ד' ואמר הנני עוזב לד' חבורות שבעיר כך וכך בשוה והנה באו החבורות כתב ג"כ הר"ן בתשובה סימן ע"ה :

הלכות מילה

רם מצות עשה לכל אדם מישראל שימול את בנו וגדולה היא משאר מצות עשה (א) שיש בה צד כרת (ב) וגם נכרתו עליה י"ג בריתות בפרשת מילה (ג) ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול (ד) ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ והיא מצלת מדינה של גיהנם כמו שאמרו חכמים שאברהם אבינו יושב בפתחה של גיהנם ואינו מניח ליכנס בו לכל מי שנמול ומאוסה היא הערלה שנתגנו בה העובדי כוכבים שנא' כי כל הגוים ערלים וכל המפר ברית של אברהם אבינו שאינו מל או שמושך ערלתו אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב (ה) וצא ולמד ממשה רבינו שלא נתלה עליה אפילו שעה אחת שאיחר אותה אלא נענש מיד (ו) אע"פ שהיה בדרך על כן צריך ליזהר בה מאד וגם כי היא אות ברית חתום בבשרנו ואינה כשאר כל המצות (ז) כמו התפילין והציצית שאינן קבועין בגוף וכאשר יסירם יסיר האות אבל המילה היא אות חתום בבשרינו ומעידה בנו שבחר בנו השם מכל העמים ואנחנו עמו וצאן מרעיתו אשר לדור ודור אנחנו חייבים לעובדו ולספר תהלתו :

רסא (א) האב חייב למול את בנו ולא האשה את בנה ומיהו אינו חייב כרת אם לא ימולנו שאין בה כרת אלא בערל עצמו דכתיב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה לא מלו (ב) חייבים ב"ד למולו לא מלוהו ב"ד חייב למול את עצמו לכשיגדיל (ג) ואם לא מל חייב כרת כתב הרמב"ם [א] (ד) אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא אם כן עבר ונמנע למולו שב"ד מלין אותו בע"כ נתעלמו ב"ד ולא מלוהו חייב למול את עצמו לכשיגדיל ובכל יום שיעבור עליו לכשיגדיל מבטל מצות עשה

אבל

רם מצות עשה לכל אדם מישראל שימול את בנו בפ"ק דקידושין (כט.) ומייתי לה מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וקאמר התם דאם לא מיפקדא דכתיב כאשר צוה אותו אלהים אותו ולא אותה : ומ"ש וגדולה היא משאר מצות עשה שיש בה לד כרת וגם נכרתו עליה י"ג בריתות כלומר אף ע"פ שפסח מצות עשה שחייבים עליה כרת מ"מ לא נכרתו עליה י"ג בריתות כמו שנכרתו על המילה . ודייק רבינו לכתוב שיש בה לד כרת ולא כתב שיש בה כרת משום דאינו מתחייב כרת עד שיגדיל ולא ימול : **ומ"ש** שי"ג בריתות נכרתו עליה משנה ס"פ ג' דנדרים (לא:) פירוש שי"ג פעמים נזכר ברית בפרשת מילה : **ומ"ש** ולא נקרא אברהם שלם עד שמל משנה שם ומייתי לה מדכתיב התהלך לפני והיה תמים : ומ"ש ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ נראה דהיינו א מדכתיב (בראשית ט"ו) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי : ומ"ש והיא מצלת מדינה של גיהנם כמו שאמרו חכמים שאברהם אבינו יושב בפתחה של גיהנם וכו' בפ' שני דעירובין (דף יט:) אהא דאמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור גיהנם שולט בהם אלא הא דכתיב עוברי בעמק הבכא ההוא דמחייבי ההוא שעתא בגיהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו בר מישראל הבא על הכותית דמשכה ערלתיה דלא מבשקר ליה כלומר משכה ערלתיה ודומה לו כמי שאינו נימול ולפיכך אינו מכירו שהוא יהודי : ומ"ש ומאוסה היא הערלה שנתגנו בה העובדי כוכבים שנאמר כי כל הגוים ערלים משנה סוף פ"ג דנדרים (דף לא:) : ומ"ש וכל המפר ברית של אברהם וכו' אין לו חלק לעוה"ב משנה במסכת אבות (פ"ג) : ומ"ש צא ולמד ממשה רבינו שלא נתלה עליה וכו' משנה סוף פ"ג דנדרים (שם) : ומ"ש וגם כי היא אות חתום בבשרנו ואינה כשאר כל המצות וכו' וכאשר יסירם יסיר האות וכו' פשוט הוא :

רסא האב חייב למול את בנו ולא האשה את בנה כבר נתבאר בסימן שלפני זה : ומ"ש ומיהו אינו חייב כרת אם לא ימולנו וכו' כן כתב הרמב"ם ופשוט הוא . ומ"ש לא מלו חייבים ב"ד למולו בפ"ק דקידושין (כט.) ומייתי לה מדכתיב המול לכם כל זכר : ומ"ש לא מלוהו ב"ד חייב למול עצמו משיגדיל ג"ז בפ"ק דקידושין (שם) ויליף לה מדכתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה : כתב הרמב"ם אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו וכו' הכי משמע קצת מסוגיא דפ"ק דקידושין דקאמר היכא דלא מהליה אבוה מיחייבי ב"ד למימהליה וסברא נמי הוא דמצוה המוטלת על איש אחד אין לאחר לעשותה שלא מדעתו :

ומ"ש

רם מצות עשה וכו' פ"ק דקידושין (דף כ"ט) ת"ר האב חייב בבנו למולו מנלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי ב"ד למימהליה דכתיב המול לכם כל זכר והיכא דלא מהלוהו ב"ד מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה איהי מנלן דלא מיחייבה דכתיב כאשר צוה אותו אלהים אותו ולא אותה ומ"ש שיש בה לד כרת כלומר גדולה היא על האדם מ"ע זו למול את בנו משאר מ"ע שזו יש בה לד כרת על הבן עצמו משא"כ שאר מ"ע דלית בהו אפילו לד כרת ואע"ג דמ"ע דקרבן פסח אית ביה כרת מזה לא קמיירי דלא קאמר אלא במ"ע שנוהגים בזמן הזה : ומ"ש ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ כתב ב"י וז"ל נראה דהיינו מדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי עכ"ל ושגגה היא פלטתו הקולמוס במהירות דפסוק זה כתוב בברית בין הבתרים וצ"ל במקומו פסוק שכתוב בפרשת מילה והקימותי את בריתי וגו' ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען וגו' והכי איתא בב"ר פרשה מ"ו ע"פ זה אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסין לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ . ויש לתת לב לאיזה צורך האריך רבינו בדרוש זה כנראה שהיו מתרשלין בזמנו במצוה זו וזה לא שמענו מאבותינו ומזקנינו כי הלא אין הדור שהיה שרוי רבינו בתוכו כל כך רחוק מדורינו זה ואילו היה דבר זה בדורו היה נשמע גם לנו אבל נראה בקושטא שגם בדורו היו רבים נכשלים בעון זה כמו שנמצא בדורינו שאין נזהרין בקיום מצות מילה כמאמרה והוא כי עיקר המצוה להיות עליו אות ברית קודש מאותיות שמו הקדוש יתברך לשמור את כל גופו מכל טומאת עריות והנה הרבה נכשלו בעון זה לטמאות אות ברית קודש בעריות ובייחוד בבנות כותים ומולידין בני' לעכו"ם וגם רבי' באים אל נשים פנויות בנדתן ונעשה להם כהיתר כיון שהיא ישראלית פנויה וע"כ האריך רבינו בדרוש המילה כמה גדולה היא אם מקיים אותה כמאמרה שלא יהא פוגם אותה כי מלבד שיש בה לד כרת ונכרתו עליה י"ג בריתות ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול עוד דבר גדול מזה שכריתת ברית על נתינת הארץ היתה אלא אם בניך מקיימין את המילה ואם לאו אין נכנסין לארץ א"כ נשמע שעון זה והוא כשפוגם אות ברית קודש דאינו מקיים מצות מילה להיות דבוק עם קדושת שמו ית' אלא נדבק אל החיצונים דבר זה הוא מחזיק גלותינו שאין נכנסין לארץ ועוד דבר גדול מזה שמצלת אותנו מדינה של גיהנם וכשישראל בא על הכותית נמשכה ערלתו ודומה כמי שאינו נימול נופל בגיהנם כדאיתא פ' שני דעירובין (דף י"ט) ומביאו ב"י עוד גדול מזה שע"י שמפר ברית לפגום אות ברית קודש ונמשכה ערלתו אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב . צא ולמד ממשה רבינו וכו' והוא דסגולת מצוה זו כשמקיימין אותה בזמנה גורם שיהא נדבק בקדושת שמו ית' שלא תהא נפגמה ונטמאה בשם ביאה בעבירה וז"ש רבינו ע"כ צריך ליזהר בה מאד לקיימה בזמנה ושלא יהא פוגם קדושתה בשום ביאת איסור והוצאת זרע לבטלה כנ"ל דעת רבינו זה :

רסא האב חייב למול את בנו וכו' עד חייב כרת בפ"ק דקידושין הבאתיו בתחילת סימן שלפני זה : כתב הרמב"ם אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו וכו' פשוט הוא מדתניא האב חייב בבנו למולו וכיון דעליה דאב המצוה רמיא אין כח לאחר לחטוף המצוה מידו ואם עבר חייב ליתן לזה עשרה זהובים

כמו

פרישה

סי' רם (א) שיש בו צד כרת כתב צד כרת דהא אינו חייב עד שיגדל ולא ימול ב"י ואגב שהאב דמיירי ביה כאן אין בו כרת כלל אלא כיון דיש במצות מילה כרת והיינו אצל הנימול עצמו קאמר שיש בו צד כרת : (ב) וגם נכרתו עליה י"ג בריתות כו' פירוש י"ג פעמים נזכר ברית בפרשת מילה ובזה היא ממורש מפסח : (ג) ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול דכתיב התהלך לפני והיה תמים : (ד) ובזכותה נכרת לו ברית על נתינת הארץ דכתיב ביום ההוא כרת השם את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי : (או שמושך ערלתו ר"ל שנימול כבר ומשך העור עד שנתכסה מילתו שצריך למול כמ"ש רבינו בסימן רס"ב עכ"ס) : (ה) וצא ולמד ממשה רבינו כו' ר"ל שגדול עונשה : (ו) אע"פ שהיה בדרך פירוש והולכך ללכת ולימול ולילך הוא סכנה לתינוק בדבר כדפירש"י אפ"ה נענש דהו"ל למול ולשהות אשתו עם בנו שנמהל בדרך או בביתו : (ז) כמו ציצית ותפילין שאינן קבועין בגוף בא"ח סי' ל"ז כתב רבינו שמי שאינו מניח תפילין הוא בכלל פושעי ישראל בגופן משום דמבטל המצוה דהנחת תפילין בגופו מכל מקום אינן קבועין בגופו כמו המילה :

סי' רסא (א) האב חייב למול את בנו ולא האשה את בנה דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אותו ולא אותה : (ב) חייבים ב"ד למולו וילפינן מדכתיב המול לכם כל זכר : (ג) ואם לא מל חייב כרת דכתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרת : (ד) אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו כן משמע בגמרא וסברא נמי הוא דמצוה המוטלת על איש אין לאחר לעשותו שלא מדעתו ב"י ועיין בי"ד ס"ס כ"ח ובח"מ סימן שפ"ב ועיין בדרישה : (ובכל יום שיעבור כו' ובכלבו אב או ב"ד כל יום שמעכבין עוברים בעשה ד"מ עכ"ס) :

אבל

דרישה

סי' רסא [א] אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו כו' והיכא שהאב יודע למול אסור לסמוך אחר למול וגם אין אחר רשאי למול בפניו בלא רשותו ומברך למול (ע"ל בסימן רס"ס ושם יתבאר ובס"ס רס"ד בדרישה עכ"ס) ושמסיינו וספק אם צריך לברך להכניסו וכשאחר מל מברך על המילה ואבי הבן מברך להכניסו שא"ו וצריך לחפש אחר יהודי טוב בעל ברית (כדי שיבא אליהו וישב אצלו עכ"ה) ומוהל . אבל נעשה בעל ברית ומוהל שא"ו :

ומשעלה

הדושי הגהות

רם א במהירות פלטה הקולמוס פסוק זה שהוא נאמר בברית בין הבתרים וצ"ל במקומו פסוק שכתוב בפרשת מילה (שם ט"ז) והקימותי את בריתי וגו' ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגוריך וגו' (ב"ח) :

שיצטו

(א) (ה) אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד עד כאן ואיני יודע למה אינו באיסור כרת בכל יום שיעבור (ו) וכ"כ הראב"ד וכי משום התראת ספק פוטרין אותו מן השמים ובכל יום עומד באיסור כרת:

רסב זמן המילה ביום שמונה ללידתו וביום ולא בלילה [א] (א) ומשעלה עמוד השחר של יום שמונה הוא תחילת זמנה וכל היום כשר לכך (ב) אלא שזריזין מקדימין למצוה מיד בבקר: חולה אין מלין אותו עד שיבריא וממתינין לו (ג) מעת שנתרפא מחוליו ז' ימים מעת לעת ואז מלין אותו (ד) וגם אז אין מלין אותו אלא ביום אע"פ שאינה בזמנה (ה) בד"א שחלצתו חמה וביוצא

כמו שכתב רבינו בח"מ סימן שפ"ב ולמדו מדין שחיטה כדלעיל בסימן כ"ח: ומ"ש אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד תימה דלאחר שימות מאי כרת שייך ביה והלא כרת הוא מחמשים עד ס' כדאיתא בסוף מ"ק (דף כ"ח) ותירץ ב"י דאע"ג דאינו חייב כרת למות קודם ס' שנה אפ"ה כשיגיע עתו למות מת בכרת דיומי כדאיתא התם דרב יוסף כי היה בר שיתין עבד יומא טבא לרבנן אמר נפקא לי מכרת א"ל אביי נהי דנפק ליה מר מכרת דשני מכרת דיומי מי נפק מר ופי' רש"י כרת דיומי שמא ימות מיתה חטופה אף זה שלא מל ימות בהכרת דיומי במיתה חטופה ולפ"ז התיישב מה שקשה לרבי' ואמר ואיני יודע למה אינו באיסור כרת בכל יום שיעבור עכ"ל וכיוצא בזה כתב הראב"ד דהלא ודאי גם הרמב"ם מודה דעומד באיסור שיש עליו עונש כרת מיהו אינו חייב כרת למות קודם ששים אלא ימות בהכרת דיומי כדפרישית ומה שכתב הראב"ד וכי משום התראת ספק פוטרין אותו מן השמים נראה דהכי קאמר דאע"ג דקיימא לן כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מכריתתן וא"כ זה שלא מל עצמו לאו בר מלקות הוא דכל יומו מצי למימר אמול לאחר זמן וכיון דהתראת ספק הוא ואינו בר מלקות גם כן אין בו כרת הא ליתא דלאו מפני שהוא ספק פוטרין אותו מן השמים וב"י האריך ע"ש:

רסב זמן המילה ביום שמונה ללידתו כלומר אבל מקמי הכי לאו זמנה ולאו מצוה היא כדמוכח בפר"א דמילה במתניתין מי שהיו לו שני תינוקות ובסוגיא לשם (דף קל"ז): וביום ולא בלילה משנה פרק שני דמגילה (דף כ') ופר"א דמילה (דף קל"ב) דכתיב וביום השמיני ימול. ומ"ש ומשעלה עמוד השחר וכו' וקשה דבפ"ב דמגילה שנינו לא מולין עד שתנץ החמה ואם עשה משעלה עמוד השחר כשר אלמא דלכתחילה אין למול משעלה עמוד השחר ונראה דכך הוא הלעת דברי רבינו זמן המילה ביום ח' ללידתו וסתם יום אינו אלא משתנץ החמה דכך הוא זמנה של מילה לכתחילה אח"כ אמר וביום ולא בלילה דבלילה שלפניה מיפסלא מילה אף משעלה עמוד השחר הוא כמו תחלת זמנה דלא מיפסלא וכל היום נמי כשר לכך אלא שזריזין מקדימין למצוה מיד בבוקר דהיינו משתנץ החמה וזהו שלא כתב שזריזין מקדימין למצוה מיד בעלות השחר אלא בבוקר שהוא לאחר עמוד השחר משתנץ החמה וכמ"ש בתחילה זמן המילה ביום שמנה דהיינו בבוקר שנקרא יום בלשון בני אדם כשתנץ החמה ונראה דלפי שהמילה פסולה בלילה שלפניה לכך כתב בהגהת מיימוני דאם מל בלילה בין קטן בין גר צריך להטיף ממנו דם ברית ביום אבל הרא"ש ע"ש הר"ר שמשון בפר"א דמילה תפס לדבר פשוט דקטן נמול בתוך ח' דא"צ הטפה מדקאמר התם (דף קל"ז) דהיכא דקדם ומל של שבת בע"ש דלא ניתנה שבת לדחות ואי הוה צריך הטפה היה ניתן שבת לדחות להטיף ממנו דם ברית כיון דהמילה פסולה אלא בע"כ דאין המילה פסולה תוך ח' וא"צ הטפה א"כ ה"ה בלילה שלפניה נמי א"צ הטפה וכ"כ ב"י וכ"כ מהר"ש לורי'. ומדברי הרב בהגהות ש"ע מבואר דמקיים דברי שניהם דבמל בלילה שלפניה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ואפילו בשבת כיון דמילה פסולה היא וכמחתך בשר בעלמא היא וכמ"ש בהגהות מיימוני אבל מלו תוך ח' וביום יצא וא"צ הטפה וכמ"ש הרא"ש בשם הר"ש ולענין הלכה נראה לפע"ד דתפסינן לחומרא דבין במל בלילה שלפניה ובין תוך ח' וביום צריך להטיף ממנו דם ברית בחול ולא בשבת ובלא ברכות דספק ברכות להקל: **חולה** וכו' מימרא דשמואל פר"א דמילה (דף קל"ז) וריש פ' הערל (דף ע"א) ומ"ש וגם אז אין מלין אותו אלא ביום פלוגתא דתנאי בפ' הערל (דף ע"ב) ופסק כת"ק וכן פסקו הרי"ף והרא"ש פר"א דמילה והרמב"ם בפ"א דמילה כתב כ"י ר"פ הערל דדוקא כאב מיעט דעיניה אבל כאב גדול בעיניה ממתינן לו ז' ימים שלימים מע"ל לאחר שנתרפא דשורייקי דעינא בלבא תלוי

ומ"ש אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד א טעמו אינו חייב למות בקיצור שנים שהוא מין א' מכרת לפי שלא עבר עדיין על המצוה שהרי בידו למול את עצמו עד שימות והוא ערל במזיד ואז יתחייב כרת לנפש או אפשר דה"ק אינו מתחייב למות בקיצור שנים עד שיגיע שעתו למות ואם הוא אז עדיין ערל במזיד ימות בקיצור ימים שהוא מין אחד של כרת כדאיתא במועד קטן (כח.): ודעת הראב"ד שמיום שגדל ולא מל הוא חייב למות בקיצור שנים אלא שאם מל נפטר מהחיוב ההוא וזהו שכתב ובכל יום עומד באיסור כרת כלומר ראוי הוא בכל יום ליכרת ולמות בקיצור שנים דאף על גב דדמי לעושה דבר שאפשר שיבא לידי חיוב ועדיין לא בא לידי חיוב שאני זה שבכל יום עובר הוא בודאי על מצותו של מקום ואע"פ שאינו מתחייב כרת לגמרי מ"מ באיסור כרת הוא עומד בכל יום ויום וראוי ליכרת. ומה שהזכיר התראת ספק לדוגמא בעלמא נקטה דהא התראה אין לה ענין אלא בדיני אדם ולא בדיני שמים והיינו לומר דאפילו למ"ד התראת ספק לא שמה התראה לא אמר כן אלא לפוטרו מדיני אדם אבל מכל מקום חיוב שמים יש עליו מפני שעשה מעשה שיוכל להמשך ממנו חיוב מיתה וזה שמביא עצמו למקום שאפשר לו להתחייב כרת ועוד שהוא עובר בכל יום על מצות הבורא דין הוא שיתחייב בכל יום למות בקיצור שנים:

והרמב"ם סובר דאפילו למ"ד התראת ספק שמה התראה שאני התם שהוא עובר בקום עשה ולפיכך דין הוא שיחול עליו חיוב שמים מעת המעשה הראשון אבל הכא שאינו עובר אלא בשב ואל תעשה כל שעדיין בידו לתקן אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד:

רסב זמן המילה ביום שמונה ללידתו זה פשוט בכתוב (בראשית י"ז). ומ"ש וביום ולא בלילה משנה פ' שני דמגילה (כ.) ובפרק ר"א דמילה (קלא:) כמי דריש ליה מקרא. ומ"ש משעלה עמוד השחר של יום ח' הוא תחלת זמנה משנה בפ"ב דמגילה (כ.) אלא שיש בדברי רבינו חסרון שהו"ל לכתוב דהיינו בדיעבד אבל לכתחלה אין מלין עד שתנץ החמה דהא מתני' הכי איתא אין מלין ולא טובלין ולא מזין עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: והיכא דעבר ומל בלילה מפשטא דמתניתין משמע דאינו כשר וא"כ יצטרך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית וכן כתבו הגה"מ ואם הדבר כן יש לתמוה על הפוסקים שלא הזכירוהו ואפשר שהם סוברים שאינו צריך להטיף וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב בפרק ר' אליעזר דמילה דקטן שנימול בתוך שמנה שא"צ לחזור ולהטיף וכ"כ מדברי תשובת הרשב"א שאכתוב בסימן רס"ד (א) ולפ"ז צריך לומר שמה ששנינו וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר דמשמע שאם עשו בלילה פסול לא קאי אמילה אלא אאינך: **ומ"ש** וכל היום כשר לכך אלא שזריזים מקדימים וכו' פשוט בריש פסחים: חולה אין מלין אותו עד שיבריא משנה פרק ר"א דמילה (קל"ז.): ומ"ש וממתינין לו מעת שנתרפא מחליו ח' ימים מעת לעת ואז מלין ט"ס יש כאן וצריך לגרוס שבעה במקום ח' דהכי איתא בפרק ר"א דמילה (שם) אמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו כל שבעה להברותו וכן כתבו כל הפוסקים ופירש"י חלצתו חמה נשלף ממנו החולי ולא מגופו ובגמרא איבעיא לן אהא דשמואל דאמר נותנין לו כל שבעה אי בעינן מעת לעת או לא ולא איפשיטא וכתב הרא"ש וכיון שספק נפשות הוא יהבינן ליה מעת לעת והרי"ף כתב איפשיטא דבעינן מעת לעת ופירש הר"ן ז"ל לא דאיפשיטא הכא אלא בריש הערל (עא:) הוא שאמרו כן וע"ז סמך הרב ז"ל: כתב מהרי"ק בשורש קמ"ו בענין מילת הקטן שחלה חולי של סכנה ולבסוף הוקל מעליו חליו והזיע עד שלא היה בו עוד סכנה ושוב לבסוף ב' או ג' ימים חזר להיות לו קדחת קטנה אך לא של סכנה וחזר והזיע ונתלקתם מאימתי ימנו לו שבעת ימי הבראתו האם מזיעה הראשונה או מהשנייה. נלע"ד דבר פשוט שאין למנות מהזיעה הראשונה אלא מן השנייה ול"מ אם בפעם הראשונה לא שלפתו החמה מכל וכל אלא אפילו לא היה לו שום קדחת אחר הזיעה הראשונה מ"מ כיון שחזרה לו הקדחת בקלת לסוף ב' או ג' ימים איגלאי מילתא שעדיין לא הבריא מחולי הראשון ואין לשלוח יד בילד עד אחר שבעה ימים להבראתו השנית מכל וכל שהרי זה ספק נפשות והולכים בו להחמיר: (ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה דתינוק שחלה ונתרפא בה' בשבת ממתינין לו עד למחר כתבתי טעמו בסימן רס"ח: ומ"ש וגם אז אין מלין אותו אלא ביום אף על פי שאינה בזמנה בפרק הערל (עב.) פלוגתא דתנאי ופסק כת"ק דסבר דבין בזמנה בין שלא בזמנה אינה אלא ביום דדריש וי"ו יתירא דוביום השמיני וטעמא דפסק כוותיה משום דיחידאה פליג עליה ועוד דברייתא דת"כ אתיא כוותיה כדאיתא התם וגם משמע שם דרבי יוחנן ורבי אלעזר ס"ל כוותיה וכן פסקו הרי"ף והרא"ש בפרק ר"א דמילה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מילה: ומ"ש בד"א שחלצתו חמה וכו' אבל חלה באחד מאיבריו כגון שכאב לו עינו

ג.ו'

דרכי משה

רסא (א) ובכלבו כתב וה"ה אב או ב"ד כל יום שמעכבין עוברים בעשה: **רסב** (א) ואפשר דעדיף תוך ח' ביום מאילו נימול בזמנו בלילה

כתב

דרישה

סי' רסב [א] **ומשעלה** עמוד השחר של יום ח' הוא תחילת זמנה כו' וז"ל מ"ו אמ"ש וכל היום כשר לכך כו' עד ואל תגיה בדברי הקארו כי לא דק עכ"ל נראה דהוא מפרש דאע"ל דיש חסרון בדברי רבינו וז"ל המשנה בפ"ב דמגילה אין מלין ולא טובלין עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה השחר כשרים ומזה דקדק ב"י שדוקא בדיעבד כשר משעלה עמוד השחר וא"כ יש חסרון בדברי רבינו אבל מ"ו דקדק דאין יכול להיות כן דא"כ אדאשמועינן דמשעלה עמוד השחר כשר לאשמועינן דאפי' אם מל בלילה כשר בדיעבד דא"כ לחזור ולהטיף ממנו דם ברית אלא כשר אפי' לכתחילה כשהוא לצורך משא"כ בלילה כשאינו פנוי ביום מחמת שום צורך אזי מוטב לו שידחה המילה ליום ט' ממה שימול בליל ח' וזה שכתב רבינו ומשעלה עמוד השחר הוא תחילת זמנה ר"ל לצורך גדול. ולפי פי' מ"ו נראה מ"ש וזריזין מקדימין למצוה בבקר ר"ל דאף מי שיש לו עסק באותו יום אל יעסוק באותו עסק תחילה ואח"כ ימול ביומו אלא מוטב לו שיקדים המצוה אף שיעשנה בבוקר משעלה השחר ומ"ש בפרישה הוא יותר נכון. גם לפי' א"צ לתרץ כמו שתירץ ב"י שמתניתין דקתני וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר הא בלילה פסול דקאי דוקא אאינך ולא אמילה דלפי פירוש מ"ו לא קאי הדיוק כ"א לכתחילה כשהוא לצורך וק"ל. ואע"פ שלשון וכולן שעשו משמע קצת שר"ל בדיעבד מ"מ מדמסיים כשר ולא קתני עשו משמע אפי' לכתחילה כשר לעשות כן בשעת הדחק אבל מ"מ רבינו קיצר בלשונו דהו"ל לכתוב עוד חלוקה דדיעבד אלא שי"ל דתפס ל' המשנה שמיירי מלכתחילה מיהו קשה דל' רבי' משמע דשוין הן משעלה עמוד השחר לנץ החמה וז"א. ועיין בהגהות רמ"א סימן זה שפסק שאם

פרישה

(ה) **אבל** אינו חייב כרת עד שימות כו' ר"ל אינו חייב למות בקיצור שנים שהוא מין אחד מכרת לפי שלא עבר עדיין על המצוה שהרי בידו למול את עצמו עד שימות והוא ערל במזיד ואז יתחייב כרת לנפש. או אפשר דה"ק אינו מתחייב למות בקיצור שנים עד שיגיע שעתו למות ואם הוא אז עדיין ערל במזיד ימות בקיצור ימים שהוא מין אחד של כרת כדאיתא במ"ק ב"י ור"ל שימות באמצע ימיו קודם שנשלם מנין השנים הקצובים לו ויום השנה כאילו הוא שנה כמלאה שנשלם שנתו ויש בו לך כרת וי"מ דבשעה שיגיע זמן מיתתו לא ימתין בחליו אלא ימות מיד וע"ז אמרו במ"ק והביאו רבינו לקמן סימן של"ט ת"ר מת פתאום זו מיתה חטופה חלה יום אחד זו מיתה דחופה ר"ח ב"ג אומר זו מיתת מגיפה עד סוף הסימן שקאמר ר"ח בן אנטיגנוס אומר זקן שחלל שבת אי אכל חלב מי מודיעני שמת בהכרת אלא המת בג' ימים מת בהכרת כו' וק"ל: (ו) וכ"כ הראב"ד וכי משום התראת ספק כו' לדוגמא בעלמא נקטה דהא התראה אין לה ענין אלא בדיני אדם ולא בדיני שמים והיינו לומר דאפי' למ"ד התראת ספק לא שמה התראה לא אמר כן אלא לפוטרה מדיני אדם אבל מ"מ חיוב שמים יש עליו מפני שעשה מעשה שיוכל להמשך ממנו חיוב מיתה וזה שמביא עצמו למקום שאפשר לו להתחייב כרת ועוד שהוא עובר בכל יום על מצות הבורא דין הוא שיתחייב בכל יום למות בקיצור שנים. ועיין בב"י שכתב יישוב להרמב"ם על תמיהה זו:

סי' רסב (א) **ומשעלה** עמוד השחר של יום ז' הוא תחילת זמנה והיינו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אין מלין עד שתנץ החמה והכי איתא שם במשנה בהדיא ויש חסרון בדברי רבינו ב"י וז"ל מ"ו אמ"ש וכל היום כשר לכך אין לפרש כשר בדיעבד שא"צ להטיף ממנו דם ברית (פעם אחר דוה הוי עכ"ה) כשיטת דאפי' מל בלילה כשר שא"צ להטיף ממנו דם ברית אלא ה"פ שאם הוא צורך גדול יכול לעשות לכתחילה וכן משמע מפי' הרמב"ם במשנה ואל תגיה בדברי הקארו כי לא דק עכ"ל ועיין בדרישה: (ב) אלא שזריזין מקדימין למצוה מיד בבוקר קשה דהו"ל משעת נץ החמה דהוא עיקר המצוה דבקר משעלה עמוד השחר משמע כמ"ש וישכם אברהם בבוקר הבוקר אור והאנשים שולחו. וי"ל דמתחילה קאמר רבינו דהתחלת זמן המצוה דהוא משעלה עמוד השחר ואח"כ כתב דזמן המשכת המצוה ביומו הוא עד סוף היום. ואח"כ אמר דאע"ג דמותר כל היום מ"מ הזריזין מקדימין בכל מאי דאפשר לכן לעשות באותו היום כמאן דלא קאמר בבוקר אלא לאפוקי סוף היום: (ג) מעת שנתרפא מחליו ז' ימים כן הוא בגמרא ובאשר"י ובסמ"ג לאפוקי מהספרים שכתב דהן ח' מיהו מדממתינין לו ז' ימים מע"ל וא"כ מלין אותו היינו ביום ח' אלא שא"צ להמתין ח' ימים מע"ל וק"ל: (ד) וגם אז אין מלין אותו אלא ביום דדריש מוי"ו יתירא דוביום השמיני: (ה) בד"א שחלצתו חמה פירש"י נשלף ממנו החולי ולא מגופו ולולי פירש"י הייתי מפרשו חלצתו לשון מחלצות ור"ל שלבשתו חמה שהיה חולה ונתרפא ממנו

חידושי הגהות

רסא א טעמו אינו חייב ר"ל פירושו אינו חייב וכו:

צריך

וכו' ולאחר שיבריא מלין אותו מיד בפ' הערל (עא:) אמרינן מילת זכריו דאיתנהו בשעת אכילת פסח וליתנהו בשעת עשייתו היכי משכחת לה ואוקמה רב פפא כגון דכאיב ליה עיניה לינוקא ואיתפח בינו וביני כלומר בין עשיה לאכילה ואם איתא דהוה בעי לאמתוני בתר דאיתפח שבעה יומי לא הוי משכחי מידי אלא ודאי אין ממתינין לו אלא מלין אותו מיד שנתרפא וכ"פ הרמב"ם ז"ל ומשמע דכאיב ליה דנקט רב פפא לאו דוקא אלא ה"ה לכל חולי שאינו כולל כל הגוף דאין ממתינין לו כלל וכן כתב הר"ן בפר"א דמילה וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל וכתוב בנמ"י בפ' הערל דלא אמרינן דהיכא דכייבי ליה עיניה לא יהבינן ליה המתנת זמן אלא מהלינן ליה לאלתר שנתרפא אלא בכאב מועט אבל אם יש לו כאב גדול בעינים ממתינין לו אחר שנתרפא ז' שלימים דהא חמיר מחלצתו חמה דשורייקי דעינא בלבא תלוי כדאית' בפ' אין מעמידין (דף כח:) עכ"ל: כתב עוד וכבר דייקי מינה רבוותא דמשום צער וחולי כל שהוא משהין אותו למול עד שיבריא כדי שלא יבא לידי סכנה וכ"כ הגאון דכל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי בין משום דבר אחר אין מוהלין אותו עד שיבריא עכ"ל וז"ל העיטור לגאון כך ראיתי כל תינוק שהוא מצטער או כחוש בעצמו ממתינין לו עד שיבריא עכ"ל:

גרסינן בפ' הערל אמר רב פפא הילכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ליה והאידנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' וכתב בנמ"י שכתב הריטב"א בשם רבו מכאן דמאן דלא בעי למהל ביומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עביד דלא למסמך על שומר פתאים וה"ה שהיה ראוי שלא למול בשבת כשהוא מעונן עכ"ל ורבי' ירוחם כתב יום מעונן או יום שמנשבת בו רוח דרומית אינו מעכב מלמולו דשומר פתאים השם אבל טורח הדרך כלומר שהוא חולה מטורח הדרך אין מלין אותו עד שיתרפא כך פשוט בפ' הערל וכ"כ הרמב"ם עכ"ל: וגם ה"ר מנוח כתב כל דבר שאין בגופו של תינוק כגון שרוצה לצאת לדרך אין משהין את המילה בשבילו כי היכי דלא משהינן בשביל נשיבת הרוחות דשומר פתאים ה' כדאיתא ביבמות עכ"ל:

וכיוצא בזה שהוא חולי שבכל הגוף אבל חלה בא' מאיבריו (ו) שבאבו לו עיניו וכיוצא בו ממתינין לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד (ז) וכן כל מילה שלא בזמנה כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר או משוך פירוש שנימול כבר ומשך העור עד שנתכסה מילתו שצריך למול פעם אחרת (ב) או שלא מלו אותו בזמנה מחמת מקרה שלא היו להם צרכי מילה כולם אין נימולים אלא ביום אנדרוגינוס פי' רש"י מי שיש לו זכרות ונקבות (ח) ומי שיש לו שני ערלות נימולים לשמונה וכן יוצא דופן (ט) אע"פ שאין אמו טמאה לידה. (י) [ג] נולד בין השמשות ספק מן היום או מן הלילה מונין לו מן הלילה ונימול לתשעה שהוא ספק שמנה אבל אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבעוד יום (יא) או ששמעו אותו (ג) בוכה אפי' לא נולד עד אחר שתחשך מונין לו ח' ימים מיום שיצא ראשו או ששמעו אותו בוכה:

רסג קטן שנמצא ירוק סימן (א) שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראיו כמראה שאר הקטנים וכן אם נמצא אדום סימן שלא נבלע דמו באיבריו אלא בין עור לבשר ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו וצריך ליזהר מאד באלו הדברים שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי דסכנת נפשות דוחה הכל שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם (ב) אשה שמלה את בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה כחו ומלה גם השני ומת מחמת מילה [א] הרי הוחזקה שבניה

תלוי וחמיר מחלצתו חמה ומביאו ב"י וכן פסק בש"ע: ומ"ש וכן כל מילה שלא בזמנה וכו' ג"ז בפ' הערל שם: **אנדרוגינוס** וכו' פלוגתא דתנאי ואמוראי פר"א דמילה ורוב הפוסקים תופסים לחומרא דנימולים לח' ואין מחללין עליו את השבת וכאן כתב רבי' דנימולין לח' ובסימן רס"ו כתב דאין נימולין בשבת אלא דבאנדרוגינוס עדיין מחלוקת דלרב אלפס ור"י זכר גמור הוא ודוחין שבת ע"ש:

נולד בין השמשות וכו' משנה פר"א דמילה (דף קל"ב): ומ"ש אבל אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבע"י או ששמעו אותו בוכה וכו' עובדא דאתא לקמיה דרבא בפ' יוצא דופן (מ"ב) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק ר"א דמילה והרב בהגהת ש"ע כתב דהאשה נאמנת לומר שיודעת שהיה בוכה בבטנה ולא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ואין מונין לו אלא מיום הלידה ודין זה כתבו ראבי"ה והביאו מהרי"ו בסוף סימן כ"ה מתשובותיו וכבר הבאתיו לעיל סוף סי' קצ"ד בדין טומאת יולדת ע"ש:

רסג קטן שנמצא ירוק וכולי ה"א בברייתא פר"א דמילה (דף קל"ד) ומשמע מדברי הרמב"ם בפ"א דאפי' לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני ובו ביום חזר מראיו כמראה הקטנים הבריאים מלין אותו מפני שזה חולי הוא וכשעבר החולי מלין אותו מיד כמו שנתבאר בסימן הקודם:

אשה שמלה את בנה וכו' ברייתא בס"פ הבע"י (ד' ס"ד) פליגי בה

ובן כל מילה שלא בזמנה כגון טומטום שנקרע וכו' כולם אין נימולין אלא ביום ברייתא בר"פ הערל (שם) ואע"ג דאיכא התם תנא דפליג עלה כבר כתבתי בסמוך למה פסק כן. ואמרינן בגמרא בההיא פירקא דמשוך א"צ לחזור ולמול אלא מדרבנן: אנדרוגינוס פי' מי שיש לו זכרות ונקבות ומי שיש לו ב' ערלות נימולין לח' וכן יוצא דופן אע"פ שאין אמו טמאה לידה בפר"א דמילה (דף קלה.) אמר רב אסי כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לח' איני והא איתמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא וחייא בר רב ח"א מחללין עליו את השבת וח"א אין מחללין ע"כ לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת אבל לח' ודאי מהלינן ליה הא בהא תליא ובתר הכי מוקי לה כתנאי דת"ק סבר אע"ג דאין אמו טמאה לידה נימול לח' ורבי חמא סבר כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לח' וכתב הר"ן שה"ר יונה פסק כרב אסי ואחרים פוסקים דלא כוותיה אלא כת"ק דר' חמא והרי"ף לא הכריע הלכה כדברי מי משמע דמספקא ליה מילתא הילכך מטילין אותו לחומרא דנימול לח' ואין מחללין עליו את השבת וכן דעת ב"ה והר"ז ז"ל וכן דעת הרא"ש ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל הרי נתבאר דין יוצא דופן: ודין מי שיש לו ב' ערלות כיון דאיפלוגו בה אמוראי ולא ידיע הי מינייהו אמר הכי והי מינייהו אמר הכי מטילין אותו לחומרא ונימול לח' ואין מחללין עליו את השבת וכ"פ הרמב"ם ז"ל ומי שיש לו שני ערלות פירש"י שני ערלות זה על זה ואמרי לה שני גידים: ודין אנדרוגינוס שם במשנה (קלד:) ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהן את השבת ור"י מתיר באנדרוגינוס ובגמ' (קלה:) ת"ר ערלתו ודאי דוחה שבת ואין אנדרוגינוס דוחה שבת וכיון דגבי יוצא דופן מספקא לן אי מילה בח' תלויה בחילול שבת או לא ממילא מספקא לן הכי נמי באנדרוגינוס הילכך מטילין אותו לחומרא ונימול לח' ואין מחללין עליו את השבת וכ"פ הרמב"ם ז"ל: **כתב** ר"י טומטום שנקרע ונמצא זכר ונקרע ביום שמיני ללידתו נימול מיד דלא חשבינן ליה ח' ימים משעת קריעה אלא משעת לידה כך פשוט בפ' הערל וכ"כ הרמ"ה עכ"ל ופשוט הוא שם בראש הפרק (עא.) דאמרינן רב כהנא בריה דרב נחמיה אמר כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר ביני וביני ועוד אכתוב בדין טומטום שנקרע ונמצא זכר בסימן רס"ו:

נולד בין השמשות ספק מן היום או מן הלילה מונין לו מן הלילה וכו' משנה שם ותניא בתוספתא דמגילה ספק מילה מאחרין ולא מקדימין לפי שבתוך ח' אינו מצוה לאחר ח' מצוה: ומ"ש אבל אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבע"י או ששמעו אותו בוכה וכו' בפ' יוצא דופן (מב:) וכתבו הרי"ף והרא"ש בפר"א דמילה ההוא גברא דאתא לקמיה דרבא א"ל מהו למיהל בשבתא א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעית ולד דצוין אפניא דמעלי שבתא כלומר שמעתי לולד שהיה צועק בין השמשות ולא אתיליד עד שבתא א"ל הוציא ראשו חוץ לפרוזדור כלומר שאילו לא כן לא היה צועק דכל זמן שהוא במעי אמו פיו סתום הוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת וכ"פ הרמב"ן ז"ל ומאחר דאמר רבא הוי מילה שלא בזמנה משמע בהדיא דמונין לו ח' מיום שהוציא ראשו או ששמעוהו בוכה: **כתב** ר"י הוציא ראשו לפרוזדור בית הרחם ולא נולד אלא לח' ימים מלין אותו מיד כי חשבינן ליה כנולד מיום שהוציא ראשו כך מוכח בפ' הערל (עא.) וכן כתב הרמ"ה עכ"ל וזה פשוט בראש הפ' בהא דאמר רב שרביא כגון שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור (ד): כתב המרדכי בפ' במה מדליקין על בן הנולד סמוך לחשיכה והיה נראה יום אך היו נראים ברקיע כוכבים קטנים מאוד והורה ר"י כי יש לסמוך על הכוכבים לספק לכל הפחות ולמול למחרת כיון שלא היה למחרת לא שבת ולא יו"ט ואע"פ שהיה ברקיע מזהיר כעין אורה של יום פעמים שאין מתחיל להחשיך כ"כ אע"פ שלילה הוא כבר עכ"ל ובהגה"מ פ"א מה' מילה כתוב בשם סמ"ג השיב ר"י שאם לאחר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראה ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפי' הוא למחר שבת אבל אם שהו אח"כ אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות והא נימול לח' ואפי' אם יארע בשבת עכ"ל. וכתב עוד שם אין תלוי בתפלה כלל אם קבלו שבת מבע"י לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים וכ"כ הר"מ וכ"כ בהגהות אחרונות דמרדכי ר"פ ר"א דמילה אם נולד בע"ש אחר תפלת ערבית ועדיין הוא יום שלא נראו כוכבים מלין אותו בע"ש ואין מחללין עליו את השבת אע"פ שעשאו לילה בתפילתו: ב"ה כתב בא"ח סי' רנ"א שבפורים מלין לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה כבשאר הימים בראש השנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר:

רסג קטן שנמצא ירוק וכו' וכך אם נמצא אדום וכו' מימרא דאביי וברייתא דרבי נתן בפר"א דמילה (קלד:) וז"ל הרמב"ם קטן שנמצא בח' שלו ירוק ביותר אין מלין אותו וכו' וכן אם היה אדום ביותר כמו שצבעו אותו אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים:

אין מלין ילד שיש בו חשש חולי וכו' כן כתב הרמב"ם ודברים ברורים הם וכבר כתבתי בזה בסימן שקודם זה: אשה שמלה את בנה ראשון ומת וכו' בסוף פרק

דרכי משה

(ב) כתב נ"י ר"פ ערל דה"ה נמשכה עור מעצמו ע"י חולי: (ג) כתב בתא"ו נתיב א' חלק ב' וה"ה עשה שום מעשה בפיו דלעולם כשהוא במעי אמו פיו סתום עכ"ל: (ד) ובא"ז כתב תשובת ר' יואל הלוי על תינוק שצווח בבטן אשה ואם אומרת שאותה השעה היה מונח בבטנה כשאר ימים ולא היתה מקשה לילד אח"כ כמו יום שלם ופסק דמונין לו משעת לידה אע"ג דסתם ולדות אינם צווחין עד שמוציאין ראשיהם מפרוזדור ואז הוי כילוד מכל מקום כאן כיון שאם אומרת שהתינוק מונח כבראשונה נאמנת דאי היה (יצא) לחוץ לפרוזדור היתה מקשה מיד:

בחדושי

פרישה

שמנו והוא א"ש טפי: (ו) שבאבו לו עיניו וכיוצא בו ואם כאבו לו כאב גדול הוי כחולה שבכל הגוף כ"כ ב"י דשורייקא דעינא בלבא תליא: (ז) וכן כל מילה כו' קאי אדלעיל אמ"ש אין מלין אלא ביום: (ח) ומי שיש לו שני ערלות פירש"י שני עורות זה על זה ואמרי לה ב' גידים: (ט) אע"פ שאין אמו טמאה לידה ר"ל אע"ג דבפרשת תזריע גבי מילה כתיב וטמאה שבעת ימים וגו': (י) נולד בין השמשות כו' עיין בדרישה: (יא) או ששמעו אותו בוכה כו' שהרי בבטנה פיו סתום ובודאי הוציא ראשו:

סי' רסג (א) שלא נפל בו דמו פי' שלא נתאסף והיה בו דם עדיין כל צרכו לא בפנים ולא מבחוץ דאילו היה בו דם בחוץ ולא נכנס בפנים י"ש אחר כך או שהיה אדום: (ב) אשה שמלה את בנה שהכשילה כחו אינו ר"ל שמלה היא בעצמה אלא שנתנו למול ובנתינה זו למולו הכשילה כחו (ר"ל שלא היה בו שום חולי בשעת מילה רק שנכשל בכחו ב"י עכ"ה). ובמגור שם פר"א דמילה גם בחידושי אגודה שם דייק מדקתני אשה שנתנה דדוקא באשה שנתנה הדין כן משום דהדם נולד מהאשה כדאיתא בפ' המפלת ומש"ה אפילו יש לה שני בנים משני אנשים הדין כן ולא באב שיש לו ב' בנים מב' נשים אבל הר"ר מנוח כתב דה"ה לאיש שמתו שני בנין אפי' מב' נשים שוב לא ימול השלישית ורמ"א הביא ב' הדיעות בש"ע

דרישה

שאם עבר ומל בלילה צריך לחזור ולהטיף דם ברית (וכתב בד"מ דכן משמע מפשטא דמתניתין הכ"ל ושכן נראה מהג"א אמנם מהרא"ש פר"א דמילה ומתשובת הרשב"א נראה דקטן שנימול תוך ח' א"צ לחזור ולהטיף עכ"ל עכ"ה) ואם מלו תוך ח' וביום יצא: [ב] נולד בין השמשות כו' ואם נולד כשברקיע כוכבים קטנים מאוד יש להסתפק ולמול למחרת כיון שלא היה לא שבת ולא י"ט אע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום מרדכי (פ' במה מדליקין) עי' בב"י מ"ש עוד מהגהות מיימוני (פ"א מהלכות מילה בשם סמ"ג) שיש לסמוך אג' כוכבים בינונים אם נראו מיד שהוציאו כשהוציא ראשו חוץ לפרוזדור כו' (ויש לסמוך עליהם שהוא לילה אפי' הוא למחר שבת וכן כתב בהגהות מרדכי דשבת דף קפ"ג אבל אם שהו אח"כ אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניו רואות והא נימול לח' ואפי' אם יארע בשבת כ"כ הגהות מיי' ד"מ עכ"ה) ואין דבר זה תלוי בתפלה אם התפללו הקהל ערבית מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר (אלא רק ביציאת הכוכבים עכ"ה):

סי' רסג [א] הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה כו' כתב הרא"ש שה"ה לאחיות שמלה אחת בנה ומת מחמת מילה וכן השנייה אסר האחיות שוב לא ימולו בניהם עד שיגדלו והביאו ב"י ומ"ש ב"י שהרביעית לא תימול כתוב לפי שהמעשה בא לפני רשב"ג דס"ל

פלגתא

שבניה מתים מחמת מילה לא שנא היו מבעל אחד או משנים (א) ולא תמול הג' אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כחו נולד כשהוא מהול כתב רבינו יצחק שא"צ להטיף ממנו דם ברית ורב אלפס כתב שצריך וכ"כ רבינו האי הכי אסכימו רבנן קמאי שצריך להטיף ממנו דם ברית ומיהו בנחת (ג) וצריכה מילתא (ד) למבדקה יפה יפה בידים ובמראית עינים ולא בפרזלא דלא לעייק ליה ואין מברכין על המילה (ב) אא"כ נראית לו ערלה כבושה ורואין ונזהרין היאך מלין אותו וממתינין לו הרבה ואין חוששין ליום ח' שלא יביאוהו לידי סכנה כתב גאון ינוקא דמית ולא הוו ליה ח' יומין נהגינן (ה) [ג] דמהלין ליה אבי קברא :

רסד הכל כשרים למול (א) אפי' עבד אשה (א) וקטן (ב) וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה (ג) ואם יש ישראל גדול שיודע למול קודם לכולם ואם אין גדול ימול אחד מאלו אבל

כס רשב"ג ורבי והלכה כרבי דבתרתי זימני הוי חזקה בספק נפשות : ומ"ש ל"ש היו מבעל אחד או משנים כן כתב הרמב"ם בספ"א דהל' מילה ונראה דדייק הכי מדתניא אשה שמלה את בנה וכו' ולא תנא איש שמל את בנו ראשון ומת וכו' אלמא דבאשה תליא הא מילתא דאמרינן בס"פ הבע"י גבי מילה איכא משפחה דרפו דמא ואיכא משפחה דקמיט דמא דדוקא באשה דהדם בא מן האשה כדת"ר סוף המפלת (ד' ל"א) אשה מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושערות וכו' הילכך ל"ש היו מבעל אחד או משנים אבל באיש אחד שמתו שני בניו מאשה אחת ואח"כ נולד לו בן מאשה אחרת יכול למולו וכן עשה באגודה מעשה וחיה כמ"ש בפר"א דמילה ודלא כמ"ש ב"י בשם ה"ר מנוח דה"ה באיש וכך פסק בש"ע דליתא גם הרב בהגהות ש"ע כתב דיש חולקין וס"ל דלא שייך אלא באשה ולא באיש ואע"ג דמסיק ונראה דספק נפשות להקל לפע"ד ליכא הכא ספק אלא ודאי דאין לחוש כדמוכח בתלמודא ובדברי הרמב"ם ורבינו דתלו באשה ולא באיש כ"ל ובגמרא ס"פ הבע"י איתא דמעשה בד' אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומת שנייה ומת וכו' דחששו ולא אלו דאחיות מחזיקות ופי' רש"י דכי היכי דאשה בעצמה מחזקת ה"נ היא מוחזקת באחיותיה ולא תמול את בנה וכ"כ הרא"ש לשם מיהו הרי"ף והרמב"ם לא כתבוה אלא ס"ל דלא חששו חכמים למה שאירע פעם אחת בציפורי דלא חיישינן למיעוטא דלא שכיח ומיהו כאן ודאי נראה לומר ספק נפשות להקל ולא תמול שלישית וכך פסק בש"ע : **נולד** כשהוא מהול וכו' בפר"א דמילה (דף קל"ה) אפליגו בה תנאי ואמוראי ומסקנת הרא"ש והעולם נהגו להטיף ממנו דם ברית : ומ"ש בשם רב האי כתבוהו גם הרי"ף והרא"ש שם : ומ"ש ואין מברכין וכו' פי' היכא דאין שם ספק דאין שם ערלה כבושה אלא דנולד מהול ודאי פשיטא דאין לברך דכיון דמספקא לן אי צריך הטפה וכשא"צ הטפה הויא ברכה לבטלה ספק ברכות להקל אבל היכא דנראית לו שהוא ערלה כבושה צריך לברך דהא אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהוא ערלה כבושה אע"ג דאינו דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם ברית ודו"ק ועיין ברמב"ם פ"ג דמילה לשם הביא במגדול עוז תשובת הרמב"ם לחכמי לוניל טעם לפסקו שפסק דאין לברך אקטן שנולד מהול וה"ה אבל בגר ועבד שנימולו מקודם ואח"כ מטיפין מהם דם ברית כשנכנסו ליהדות צריכין ברכה ע"ל סימן רס"ה וסימן רס"ז : **כתב** גאון ינוקא דמית כו' מיהו בהגהת מיי' פר"א דמיל' והגהות מרדכי פר"א דמילה כתבו דבי"ט אפי' הוא שני של גליות אע"ג דמתחך בבשר בעלמא אפ"ה כיון דאין מצוה לקברו אין קוברים נפלים בי"ט א"כ אסור לטלטלו ואסור נמי למימהלי' וכך מבואר בא"ח דסי' תקכ"ו ע"ש : **רסד הכל** כשרים למול וכו' בפ"ב דע"ז (סוף ד' כ"ו) קאמר דר"מ וחכמים ור' יהודה ור' יוסי כולהו ס"ל דמילה בנכרי כשרה אלא דלר"מ כיון דחשודים על ש"ד אפי' אחרים עומדים ע"ג לא ימול זימנין דמקלי ועביד ליה כרות שפכה ולחכמים שרי באחרים עומדים ע"ג ומודה ר"מ ברופא מומחה דשרי דלא מרע כפשיה לשוויה כרות שפכה ומשמע דשרי אפי' בינו לבינו וכן כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר אבל בברייתא תניא ר' יהודה הנשיא אומר מנין למילה בנכרי שהיא פסולה ת"ל ואתה את בריתי תשמור א"ר חסדא מ"ט דר"י הנשיא דכתיב ועשה פסח לה' המול וגו' ודריש ביה מילה לשמה הילכך כותי לא ימול מפני שמל לשם הר גריזים א"כ מל שלא לשמה אבל נכרי לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו מהול והיינו לשמה כן פי' רש"י אבל התוס' פי' דנכרי סתמא קא עביד וגבי מילה דסתמא לשמה קאי כל זמן שאינו עושה לשם הר גריזים א"כ בנכרי סתמא קעביד כשרה ותו איתא התם איתמר מנין למילה בנכרי שהיא פסולה דרו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור ורעך אחריך ולא נכרי ור' יוחנן אמר המול ימול קרי ביה המל ימול מי שהוא מל ימול אחרים מאי בינייהו ומסיקנא דליכא למימר איכא בינייהו ערבי מהול וגבנוני מהול דלכ"ע אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי דמי וישראל שמתו אחיו מחמת מילה נמי ליכא בינייהו דלכ"ע אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמי אלא איכא בינייהו אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המל ימול איכא דאשה כמאן דמהילא דמי ופרכינן מדכתיב ותקח צפורה צור ומשני קרי ביה ותקח ותכירת דאמרה לאיניש אחרינא ועביד ואיבעית אימא אתא איהי ואתחלא ואתא משה ואגמרה וכתבו התוס' יש לפסוק כרב ואין אשה כשרה למול דאע"ג דרב ור"י הלכה כר' יוחנן בהא הלכה כרב דברייתא דר"י הנשיא קיימא כוותיה אבל בה"ג פסק דאשה כשירה למול ולרב דאמר אינה כשירה למול צריך לפרש הא דפ"ק דקידושין דמצריך אותו ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה היינו לבקש למוהלו עכ"ל והרי"ף והרא"ש ס"פ ר"א דמילה פסקו כר' יוחנן דאשה כשירה למול במקום שאין שם איש וכ"כ הרמב"ם רפ"ב דה' מילה וכ"כ רבינו אבל סמ"ק בסימן קנ"ז כתב ואשה ונכרי אין מלין עכ"ל נראה מדבריו דחושש לחומרא כמ"ש התוס' יש לפסוק כרב וכר' יהודה הנשיא דאשה ונכרי שוין מדלפינן מואתה את בריתי תשמור והילכך אפי' במקום שאין שם איש אין נכרי ואשה כשרים למול אע"ג דידע למיהל אלא מניחין עד שיבא איש דידע למהל ועבד דינו כאשה ולפעד"נ דיש לנהוג כדבריו שהרי בהגהת מרדכי דפר"א דמילה הביא דברי הפוסקים בדין זה ולבסוף כתב ובסמ"ק דאשה אינה מלה אלמא דכך מסקנתו גם הכל בו הביא דבריו לפסק הלכה ומ"ש ב"י ואפשר דלכתחילה קאמר ליתא אלא אפי' דיעבד במקום שאין איש קאמר דאשה אינה מלה : ומ"ש רבינו דקטן נמי כשר דיעבד פשוט הוא דאפי' לרב כשר דקטן בר מילה הוא וכ"כ הרמב"ם ומיהו בעינן דוקא דיודע לאמן ידיו דלא גרע מאשה :

פ' הבא על יבמתו (סד י) מלה ראשון ומת שני ומת ג' לא תמול דברי ר' רשב"ג אומר שלישי תמול ונחלקו גם כן בשאר דברים אי בתרי הוה חזקה או בתלתא ואסיקנא נשואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרשב"ג וכתבו הרי"ף והרא"ש מסתברא דמילה כנשואין דבתרי זימני הוי חזקה דספק נפשות הוא וספק נפשות להקל וכ"פ הרמב"ם ז"ל ומשמע ודאי דאפי' בדלית ביה שום חולי עסקינן משום דאיכא משפחה דרפי דמא דאי אית ביה שום חולי מאי איריא ג' אפי' הוא ראשון נמי ולפיכך כתבו הרמב"ם ורבינו ומת מחמת מילה שהכשילה כחו לומר שלא היה בה שום חולי בשעת המילה : ומ"ש ל"ש היה מבעל אחד או משנים. כ"כ הרמב"ם ז"ל והכי משמע מדקתני סתמא מלה ראשון ומת שני ומת ולא חילק בין אם הוא מאיש אחד או מב' אנשים :

וכתב ה"ר מנוח דה"ה אם איש תל בנו ראשון ושני לא ימול שלישי בין שהיו לו מאשה אחת בין מב' נשים : כתב הרא"ש בס"פ הבא על יבמתו אהא דמלה ראשון ומת וכו' שלישי לא תמול ולאו דוקא באשה אחת אלא אפי' באחיות דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מעשה בד' אחיות שמלה ראשונה ומת שנייה ומת ג' ומת ד' באת לפני רשב"ג וא"ל אל תמול וכתבו ר"י (כ"א ח"א) וכתב שכ"כ הרמ"ה ותמהני למה השמיטוהו הרי"ף והרמב"ם ורבינו : **נולד** כשהוא מהול כתב ר"י שא"צ להטיף ממנו דם ברית וכו' בפר"א דמילה (דף קלה ·) איפליגו תנאי ואמוראי במילתא ופסקו התוס' כמ"ד דא"צ להטיף וכתבו שכן פסק בה"ג אבל ר"ח פסק כמ"ד צריך להטיף וכ"פ הרי"ף והרמב"ם ז"ל והרא"ש כתב שיטת התוס' בשם ר"י ואח"כ כתב שיטת הרי"ף ובסוף דבריו כתב שהעולם נהגו להטיף ממנו דם ברית :

ומ"ש רבינו בשם רבי' האי הכי אסכימו רבנן קמאי וכו' עד שלא יביאוהו לידי סכנה דברים אלו כתב הרא"ש שם : ומ"ש שאין מברכין על מילת נולד כשהוא מהול יתבאר עוד בסימן רס"ה. כתב גאון ינוקא דמית ולא הו"ל ח' יומין וכו' כ"כ הכלבו וז"ל נהגו למול בן שמת קודם שיגיע להיות בן ח' בצור ובקנה בבית הקברות להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה הוא לו (ג) וכ"כ הר"ד אבודרהם בשם גאון וכתב עוד בשם רב נחשון גאון רגילין דמהלין על קבריה ולא מברכין על המילה ומתקינן ליה שמא דכד מרחמי ליה מן שמיא והוי תחיית המתים הויא ידיעא לתינוק ומבחין ליה לאבוה והא דרב נחשון כתבה הרא"ש בסוף מ"ק וכ"כ ר"י (כ"א ח"א) בשם רבי' הגרשוני שיש לנו קבלה שמוהלים אותו על קברו ומשימים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ויהיה בו דעה יכיר את אביו עכ"ל. ובהג"מ פ"א מהל' מילה כתב שמה שנהגו להסיר ערלת הנפלים בצרור ובאבן הוא משום תקנת הפושעים דאמרינן בב"ר מעביר הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו ונותנה על פושעי ישראל : וכתב עוד שם דאין מסירין ערלת נפל בי"ט אפי' הוא שני של גליות דנפל אין מצוה לקוברו ואסור לטלטלו :

רסד הכל כשרים למול אפי' עבד אשה וקטן כ"כ הרמב"ם והוא מדגרסי' בפ"ב דע"ז (דף כז ·) איתמר מנין למילה בנכרי שהיא פסולה דארו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור ר"י אמר המול ימול המל ימול מאי בינייהו אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המל ימול איכא דאיתתא כמאן דמהילא דמיא וכתבו הרי"ף והרא"ש בס"פ ר"א דמילה הילכך היכא דליכא גברא יהודאי דידע למיהל ואיכא איתתא יהודיתא דידעה למהל ומהלא ש"ד דהלכה כר"י ועבד ידוע דדינו כאשה וקטן עדיף מעבד ואשה שהרי עתיד לבא לכלל מצוה והכלבו כתב בשם ה"ר יצחק דאשה לא תמול ואיפשר דלכתחילה קאמר :

ומ"ש וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה בפ"ב דע"ז (דף כז ·) אסיקנא דלכולי עלמא ישראל ערל כשר למול וכתב ה"ר מנוח דוקא שמתו אחיו מחמת מילה אבל אם מתכוין להפר ברית לא וכך הם דברי בעל העיטור (ב) :

ומ"ש ואם יש ישראל גדול שיודע למול קודם לכולם כן משמע מדברי הרי"ף והרא"ש

ומ"ש

דרכי משה

רסג (א) בחידושי אגודה פרק ר"א דמילה נשאלתי על איש שמתו לו שני בנים מהמת מילה ומתת אשתו ונשא אשה אחרת וילדה ואמרתי למולו דדוקא גבי אשה איכא למיחש עכ"ל וב"י כתב בשם הר"ר מנוח דה"ה איש וכו' : (ב) וכ"ה במהרי"ל שעשה מעשה בנולד מהול דלא ברכו על המילה והטיפו ממנו מעט דם בציפורן : (ג) כתב ר"י שכתבו תגאונים דאסור לימול נכרי שלא לשום גירות :

רסד (א) ובהג"מ דף קפ"ג ע"ב ובסמ"ק כתב דאשה אינה מלה עכ"ל וב"י כתב וכתב המרדכי ס"פ ר"א דמילה הילכך היכא דליכא גברא יהודאי דידע למיהל ואיכא איתתא דידעה למיהל ומהלה שפיר דמי כתב בא"ז אם אב מוהל אסור ליתן למוהל אחר וצ"ע ס"ש מטצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו : (ב) ובא"ז מסתפק אי מותר יכול

דרישה

פלתא זימני הוי מוקם ולא בב"פ ומנו קי"ל כרבי שבב"פ הוי מוקם : [ב] דמהלין ליה אבי קברא וכ"כ מהר"ם וכתב דאסור לעשות כן אפי' בי"ט שני כי אין מובה (להסיר ערלת הקטנים במול אלא מפני דרש דאמרינן מעביר הקב"ה ערלת הקטנים שמתו ונותנן על פושעי ישראל סגה"מ פ"א דמילה וסג"מ פ"א דהל' מילה עכ"ה) רק נהגו ע"פ המדרש מ"ק מ"ו ובהגהות מיימוני כתב דנפל אין מצוה לקוברו ואסור לטלטל בי"ט :

סי' רסד כתב הרא"ש בתשובה כלל י"ב דאדם שנותן לחבירו בנו למולו או לעשותו בעל ברית כ"ל דכך פשוט שאין לו קיום אלא בתקיעת כף או בקיבל הרס או כופין אותו לקיים. ואפי' כבר נולד הבן והקנה לו בקנין סיסים לו בעל ברית יכול לחזור בו דקנין

ואלהם בוי"ו כמו אברהם יצחק ויעקב וכדומה לו מליצו הרבה גם י"ל דכיון דעבד ואשה דין א ר"ל שאינו ממנו מממת מילה אף בשכיו גדולים וכתב הר"ר מנוח דוקא שמתו אחיו מממ

פרישה

בש"ע ופסק להקל ועד"ר : (ג) וצריכה מילתא למיבדקה יפה יפה כו' דשמא ערלה כבושה היא פי' שעור נדבק בבשר : (ד) למבדקה יפה יפה בידים ובמראית עינים ולא בפרזלא דלא לעייק ליה. י"מ דהטפת דם ברית לא יעשה בפרזלא דמעייק ליה אלא יעשה סרין בצפורן או בקוץ ויטיף ממנו דם ברית ול"נ לי אלא אבדיקה קאי שיש שנולד מהול בודקין אותו אם לא נמצא לו ערלה כבושה או שאר שום יתר וע"ז אמר שאי בדיקה תהיה בנחת בידים ובמראית עינים ולא בפרזלא גם ע"ז סיים וכתב אח"כ ורואין ונזהרין היאך מלין כו' : (ה) דמהלין ליה אבי קברא להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה הוא לו ועד"ר :

סי' רסד (א) **אפי'** עבד אשה (ולכתחילה אשה לא תמול ב"י עכ"ה) וקטן וערל כו' הוא איתא בכל הספרים וכן דרך הספרים לכתוב מנין השני בלא וי"ו ומשם וא"ו : (ב) וערל ישראל שמתו כו' ר"ל שעדיין לא נתחזק כל צרכו ואם יש גדול שיודע הל' אינו מדוקדק ובש"ע כתוב שאינו מתכוין להפר ברית לא : (ג) ואם יש גדול שיודע הל' אינו מדוקדק ובש"ע כתוב

ופש

(ד) אבל נכרי לא ימול כלל וכתב הרמב"ם ואם מל (ה) א"צ לחזור ולמול פעם שנייה (ו) ובספר המצות כתב שצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ובכל מלין אפי' בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת חוץ מבקרומית של קנה לפי שקסמין ניתזין ממנו ויבא לידי כרות שפכה (ז) ומצוה מן המיבחר למול בברזל בין בסכין בין במספריים ונהגו כל ישראל למול בסכין כיצד מלין חותכין את הערלה (ח) כל העור החופה העטרה עד שתתגלה העטרה ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה וכל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו ואחר שמצץ נותן עליה אספלנית או רטיה וכיוצא בו מל ולא פרע כאילו לא מל יש ציצין המעכבין המילה ויש שאינן מעכבין אותה כיצד אם נשאר מהעור עור החופה את רוב גובהה של העטרה אפילו במקום אחד זהו המעכב את המילה וכאילו לא נימול לא נשאר ממנו אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של העטרה אינו מעכב המילה

המל

הרא"ש שכתבו היכא דליכא גברא יהודאה דידע למימהל וכך הם דברי הרמב"ם ג"כ: ומ"ש אבל עכו"ם לא ימול כלל כבר נתבאר בסמוך ואסיקנא התם דערבי מהול נמי פסול לכולי עלמא: וכתב הרמב"ם ואם מל א"צ לחזור ולמול פעם שנייה כתב ה"ר מנוח דטעמא משום דלא מצינו בתורה מילה לשמה: ומ"ש רבינו בשם סמ"ג מתוך לשונו משמע דסבר דסמ"ג פליג אהרמב"ם אבל מתוך ל' סמ"ג עצמו לא משמע הכי שהרי בל' הזה כתב אם מל הנכרי כבר א"צ לחזור ולמול ולחתוך מעט כ"א להטיף ממנו דם ברית וע"פ זה אפשר לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש א"צ לחזור ולימול שנית היינו לומר שא"צ לחזור ולחתוך מעט אבל אה"נ שצריך להטיף ממנו דם ברית דלא עדיף מקטן שנולד כשהוא מהול. וגם ה"ר מנוח כתב על דברי הרמב"ם אפשר לומר שצריך להטיף דם ברית ע"י בן ברית: כתב הרשב"א קטן שהצריכוהו רופאים בקיאים למולו תוך ח' מפני הסכנה ויש שם מוהל ישראל וכן נכרי מי ימול אותו ואם מל אותו נכרי מהו מילתו. תשובה כל מחמת הסכנה מותר שאין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש מיהו כל שמלו אותו קודם שמונה אין זו מילה אלא חתיכת בשר בעלמא ואין הפרש בזה בין נכרי לישראל ואם לא גמרו את המילה כגון שנשארו עדיין ציצין המעכבין או שלא פרעו יחזרו לאחר שיתרפא ויטלו ציצין ויפרעו ע"י מוהל ישראל (ג): **כתב** המרדכי בס"פ כל הגט המלוה את הכהן ומוקי לה במכירי כהונה אע"ג דלא אתא לידיה ולא איפרשה עדיין יכול להקנותם וטעמא משום דכל מתנות כהונה חשיבא מתנה מועטת ואסור לחזור כדאמר בפ' הזהב (מט.) ומיהו אם בדיעבד חזר בו חזרה היא וכן פסק מהר"ם בנתינת מצות דמוהל ובעל ברית עכ"ל ובהגהות אחרונות דמרדכי פ' ר"א דמילה כתב בל' הזה מהר"ם אומר מי שנדר לחבירו להיות בעל בריתו או למול את בנו צריך לקיים לו ואע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ הואיל ומנהג בני אדם שנודרים בניהם זה לזה ומקיימים גם כאן צריך לקיים וראיה מדאמרי' בב"מ (עד.) האי סיטומתא קניא וכו' ומיהו רבי' יחיאל אומר דאם הוא מתנה בעודה מעוברת אינו כלום דהוי דשלב"ל דלא דמי לסיטומתא דהתם בא לעולם ומועיל בה קנין הילכך מועיל המנהג להחשיבו כקנין גמור אבל דבר שלא יועיל כמו בדשלב"ל לא מצינו שיועיל בו המנהג להחשיבו כקנין גמור עכ"ל ואני מצאתי תשובת הר"מ עצמו וכתב בה שנשאל על מי שנולד לו בן ונתנו ללוי למול והיה קטן וחלש ושאלו לאבי הבן מתי נמול אותו ואמר לסוף חדש שיצא מכלל נפל בתוך אותו זמן נתייעץ אבי הבן להמתין יותר עד שיחלים והמוהל הלך חוץ לעיר לצורך קהלו כי לא היה סבור שימול הילד כ"כ במהרה כי עדיין היה הילד חלש ואח"כ נתייעץ האב למול את בנו לאחר חדש והמוהל לא היה בעיר ולא רצה להמתין עד שיבא ושלח אחר מוהל אחר חוץ לעיר והודיעו בין יבא לוי בין לא יבא נתתיו לך למולו ועתה באו שניהם בעיר ביום א' הודיעני למי יש לו לאב לתת את בנו למול. והשיב מעשה היה בימי ר"ת בא' שנתן בנו למוהל למולו ובא אחר וקדמו ובא הא' לדין על שכר הברכה ושאלו לר"ת והשיב דמילתא דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו ואפי' תפס מפקינן מיניה אבל אם עדיין לא קדמו והרי שניהם עומדים לפנינו אז ודאי אותו שנדר לו תחלה הוא קודם דלא גרע ממכירי כהונה ולויה דפרק כל הגט (דף ל':) חשיב להו כאילו אתא לידייהו ואמרינן בהזהב (מט.) ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי רשאי לעשותו תרומה ומעשר על מקום אחר ואפילו ר' יוחנן מודה בה כיון דמתנה מועטת היא דאין לישראל בו אלא טובת הנאה סמכה דעתא דבן לוי ולא מצי למיהדר ביה הכא נמי אין במילת בנו אלא טובת הנאה ולא למיהדר ביה וליתנו לאחר ומיהו אי הדר ביה פי' ריב"ם שאין בית דין יכולים לעכבו מלחזור אבל הוא עובר משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע עכ"ל: והוזכרה תשובה זו בדברי מהרי"ק שורש ע"ו וכתב על ל' המרדכי שכתבתי בסמוך תלמדמה נתינת מצוה דמוהל להיא דמוקי במכירי כהונה משמע דכי היכי דאסור לחזור בו לענין תרומה ומעשר ואפי' בהיכירא בעלמא כדפירש"י וכמו שמוכיח הלשון ה"נ בנתינת מצוה דמוהל אסור לחזור בו היכא שהמוהל רגיל למול בניו ואפי' מן הסתם כ"ש בנדון דידן שגלה יעקב לראובן מכירו שיבא למול בנו שיש לנו לומר שחפץ בראובן אם יוכל לבא ואינו שולח לשמעון כי אם באפסת ראובן דאי לאו הכי הוה קעבר יעקב ואין לנו לומר שיעשה יעקב איסור שארית ישראל לא יעשו עולה ח"ו: וכתב עוד באותה תשובה בשם רבי' טוביה דאין כח לאסור ליתן לאחר למול מאחר דלא שייכא במצות מילה וכתב דהכי מסתברא: **אבל** הרא"ש כתב בתשובה כלל י"ב דאדם הנותן לחבירו בנו למולו או לעשותו בעל ברית נ"ל דבר פשוט שאין לו קיום אלא בתקיעת כף או בקבלת חרם או כופין אותו לקיים וכתב עוד דאפי' כבר נולד הבן והקנה לו בקנין שיהיה בעל ברית יכול לחזור בו דקנין דברים בעלמא הוא (ד): כתוב בתשובת הרשב"א (סימן תע"ב) שאלת על מוהל שלא רצה למול עד שיתן לו אבי הבן שכר ואין לאבי הבן מה שבקש ממנו ואין מוהל אחר בעיר תשובה מוהל זה כמעט שמראה בעצמו שאינו מזרעו של אברהם אבינו וצריך לגעור בו שאינו חפץ במצות ואם לעולם עומד במרדו כיון שאין יד האב משגת לתת לו שכרו הרי הוא כמו שאין לו אב וב"ד מחויבים למולו וזה שהוא יודע למול ואין אחר שיודע למול עליו חל החיוב ואם אינו רוצה ב"ד כופין אותו ע"כ (ה): **ובכל** מלין אפי' בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת וכו' עד ונהגו כל ישראל למול בסכין כ"כ הרמב"ם ומ"ש חוץ מקרומית של קנה מימרא דרב חסדא בפ"ק דחולין (טז:): כיצד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה וכו' עד נותן עליה אספלנית או רטיה וכיוצא בו גם זה מדברי הרמב"ם ז"ל ומבואר במשנה פר"א דמילה (קלז:) מל ולא פרע כאילו לא מל: **ומ"ש** וכל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו מימרא דרב פפא שם (קלג:): **ויש** ציצין המעכבים את המילה ויש שאינם מעכבים אותה וכו' עד אינו מעכב את המילה משנה שם (קלז:) אלו הם הציצין המעכבים בשר החופה את רוב העטרה אינו אוכל בתרומה ומפרש בגמ' (שם) בשר החופה את רוב גבהה של עטרה ופירש"י לא תימא רוב העטרה דקתני מתני' רוב הקיפה אלא אפילו רוב גבהה במקום אחד והנה בהיות ספרד על תלה נסתפק להם מה נקרא עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד כי נמצאו המפרשים והפוסקים מתחלפים בלשונם פעם יורו כן ופעם יורו כן וראיתי קונטרס מחכם אחד שכתב אז על זה והכריע דעטרה דלגבי מילה היא הבשר אשר בראש הגיד כולה וכתב עוד לגבי מילה שעיקר המצוה לגלות כל העטרה עם החוט הסובב שהוא עיקרה אית ביה תרי גווני עיכובא חד בשר החופה רוב הקיפה דהוא הוא משמעה דסתם משנה אי לאו הא דרבינא והשנית מה שהוסיף לפרש רבינא בשר החופה רוב גבהה דמשמע דרוב הקיפה אע"ג דליכא

רוב

ומ"ש אבל נכרי לא ימול כלל וכתב הרמב"ם ואם מל א"צ לחזור ולמול פעם שנייה כבר נתבאר דבין לרב ובין לר' יוחנן מילה בנכרי היא פסולה והיינו לומר שאפי' במקום שאין שם לא איש ולא מי שכשר למול דיעבד אפ"ה אין מניחין לנכרי למול אלא ממתינין עד שיבא מי שכשר למול מיהו אם מל א"צ לחזור ולמול דאפילו לרבי יהודה הנשיא דמילה לשמה בעינן אפ"ה נכרי היינו לשמה וא"צ למול פעם שנייה ואע"ג דאפי' לר"מ דמחמיר בנכרי מודה דברופא מומחה שרי לא קי"ל הכי אלא כרב ור' יוחנן דהכריעו כר' יהודה הנשיא דמילה בנכרי פסולה אלא דלר"י אשה כשרה ולרב אשה נמי פסולה ואע"ג דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן אם היה מומחה לרבים מותר אליבא דר"מ קאמר הכי אבל איהו ס"ל כרב דהלכה כר"י הנשיא וכדפרישית: **ומ"ש** ובספר המצות כתב וכו' כלומר מדכתב הרמב"ם א"צ לחזור ולמולו פעם שנייה אלמא דס"ל דא"צ להטפה דאם היה צריך הטפה א"כ צריך למולו פעם שנייה ואם היה שבת ביום ח' היה דוחה שבת אלא בע"כ דא"צ הטפה אבל בסמ"ג כתב דצריך הטפה ולדידיה דוחה שבת אם היה ביום ח' ומיהו בפלוגתא דרבוותא אין לדחות השבת ופשוט הוא ועיין בב"י לא כתב כך. ובכל מלין וכו' עד רטייה וכיוצא בו הוא ל' הרמב"ם רפ"ב דהל' מילה: **מל** ולא פרע כאילו לא מל משנה ס"פ ר"א דמילה (דף קל"ז) וכתבו התוס' תימא אמאי איצטריך למיתני הא כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה עכ"ל ושתי תשובות בדבר חדא דהכא לא אתא לאורויי אלא דהמל לא קא עביד מצוה כלל כיון דלא פרע אבל על הנימול לא אתא ללמד דלא נימול כל צרכו דכבר תנא לה וכדכתבו התוס' אידך תנא אתא לאורויי דאע"פ דלפעמים אירע שחתך הרבה מן הערלה עד שנתגלה רוב העטרה אפ"ה צריך פריעה והמל ולא פרע את המילה כאילו לא מל דעיקר מצוה לגלות כל בשר העטרה אשר בראש הגיד כולו עם החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד דבין שהעור חופה רוב הקיפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד ובין חופה רוב גובה ראש הגיד במקום אחד ואינו חופה רוב הקיפו הרי הוא כאילו לא נימול כלל וצריך למולו שנית וכ"כ ב"י בשם חכם א' ספרד"י ע"ש ובסמוך יתבאר עוד: **ויש** ציצין וכו' משנה שם אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה ואם היה כהן אינו אוכל בתרומה ובגמרא א"ר אבינא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב בשר החופה רוב גובהה של עטרה פי' אפי' רוב גבהו במקום אחד וכ"ש רוב הקיפו אע"ג דלא הוי רוב גובהו כלל כדפרישית בסמוך וכן פי' רש"י רוב גובהה לא תימא רוב העטרה דקתני מתניתין רוב הקיפה אלא אפי' רוב גבהה במקום אחד וכך הם פירוש דברי רבינו וז"ל רש"י (בדף קל"ג) ומה היא עטרה שורה גבוהה המקפת בגיד סביב שממנה הגיד משפע ויורד לצד הקרקע ומשפע ויורד לצד הגוף עכ"ל הרי שעיקר העטרה הוא החוט הגבוה היא השורה הסובב אשר בין בשר העטרה ובין הגיד:

המל

דרכי משה

יכול לימול או אם דינו כנכרי: (ג) כתב בא"ז צריך לחפש אחר יהודי טוב להיות בעל ברית כדי שיבא אליהו וישב אצלו וצריך הנותן למוהל ובעל ברית דלכתחלה לא יחזור ומיהו אם חזר הוי חזרה עכ"ל: (ד) ואפשר דהרא"ש לא קאמר אלא דהב"ד לא יוכלו לכופו אבל מ"מ מודה לדברי מוהר"ם דאית בה משום שארית ישראל וכו' ואע"ג דכתב שם וז"ל ואע"ג דכתב מוהר"ם בתשובה שיש לילך אחר המנהג לא נ"ל עכ"ל היינו דלא הוי קנין משום מנהג כמו שמשמע שם במרדכי דלעיל בשם מוהר"ם דס"ל דמכח מנהג הוי קנין ולא יוכל לחזור בו דומיא דסיטומתא דקניא אבל לדברי מוהר"ם דס"ל דיכול לחזור בדיעבד אבל לכתחלה אסור לחזור מודה בהו הרא"ש וכ"מ לשונו בתשובה: (ה) וע"ל סימן כ"ח מי שנתנו למול ובא אחר ומלי:

כתב

פרישה

ואם יש ישראל גדול כו' והוא נכון: (ד) אבל נכרי לא ימול כלל דכתיב המול ימול וגומר דרשינן המל ימול ואפ"ה אע"ג דלא מהילא כמהילא דמי וערל ישראל נמי כמהיל דמי כיון שאינם הוא אבל עכו"ם אפי' עכו"ם מהול נמי לא דעכו"ם אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי דמיין כמ"ש רבינו לעיל ס"ס רי"ז הנודר מן הערלים אסור במולי אומות העולם כו' ומטעם זה אפילו ישראל מומר נמי לא דכיון דכפר בעיקר מילתו כערל דמיא וכ"כ בהדיא רמ"א וכן הוא מבואר בסוגיא בע"ז דף כ"ו: (ה) א"צ לחזור ולמול פעם שנית וכתב הר"ר מנוח דטעמא משום דלא מצינו בתורה מילה לשמה: (ו) ובספר המצות כתב שצריך לחזור כו' וכתב ב"י דגם הרמב"ם ס"ל כן ולא כתב אלא דא"צ לחזור ולימול ע"ש: (ז) ומצוה מן המובחר למול בברזל שמעתי טעם על פי המדרש שכך סובבת לברזל ביום שנבקע הכובע של ברזל שהיה בראשו של גלית לפני דוד: (ח) כל העור החופה את העטרה כו' עיין בב"י שנסתפקו בספרד עטרה מה היא אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד ומסיק למסקנא ע"ש (וכתב לגבי מילה עיקר מצותה לגלות כל העטרה עם החוט הסובב שהוא

עקרא

חידושי הגהות

רסד א וצריך לחפש אחר המוהל שיהא יהודי טוב כתב המרדכי ס"פ כל הגט בשם מהר"ם בנתינת המצוה דמוהל ובעל ברית דלכתחלה לא יחזור כצ"ל (א"מ):

בגמרא

(ט) [א] המל כל זמן שמתעסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על שאינן מעכבין פירש ממנה אינו חוזר אלא על המעכבין (י) וא"צ לחזור על שאינן מעכבין ד פי' מיירי בשבת אז חוזר על המעכבין אבל אינו חוזר על שאינן מעכבין אבל בחול חוזר על הכל בין מעכבין בין שאינן מעכבין קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאילו אינו מהול [ג] רואין אם בעת שמתקשה נראה מהול א"צ למול פעם ב' מכל מקום משום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר שמכאן ומכאן ואם אינו נראה נימול בעת קישויו צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהא נראה כנימול בשעת קישויו : המל

המל כל זמן שמתעסק במילה וכו' ברייתא שם (דף קל"ג) : ומ"ש פי' מיירי בשבת וכו' עד בין שאינן מעכבין תימה דכיון דמפרש דברייתא מיירי בשבת בע"כ אינו חוזר דקתני פירש אינו רשאי לחזור א"כ למה כתב רבינו תחלה וא"צ לחזור על שאינן מעכבין ותו דכל מ"ש רבי' כאן בסימן זה בחול קאמר ולקמן בסימן רס"ו כתב דין צילין בשבת וא"כ לאיזה צורך כתבו כאן לענין שבת ובספרים מדוייקים לא כתב בהם האי פירוש כלל ואיזה תלמיד כתבו בגליון והכניסוהו הסופרים בפנים ואע"ג דבפר"א דמילה (דף קל"ג) מוכח להדיא דהך ברייתא דצילין בשבת מיירי ומשמע דבחול חוזר על הכל כדי לעשות המצוה כתיקונה משום זה אלי ואנוהו כדאיתא התם מ"מ רבינו מפרש דהך ברייתא דסתמא תניא מיירי בין בחול בין בשבת ואינו חוזר על צילין שאינן מעכבין לכדדין קתני דבחול א"צ לחזור ולענין שבת אינו רשאי לחזור ונמשך רבינו אחר דברי הרמב"ם בפ"ב שכתב דין זה תחלה בחול ואח"כ חזר וכתבו בשבת ומפרש ואינו חוזר לכדדין כמ"ש ב"י ולכן רבי' כאן דמיירי בחול כתב וא"צ לחזור ובסי' רס"ו דמיירי בשבת כתב ועל שאין מעכבין אם פירש אינו חוזר והאי פי' שכתוב כאן הגה"ה הוא לפרש דברי רבינו וטעה בדמיונו : **קטן** שבשרו רך וכו' משנה שם (קל"ז) ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין ובגמרא אמר שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו כל זמן שמתקשה ונראה מהול א"צ למול ואם לאו צריך למול במתניתא תנא רשב"ג אומר קטן המסורבל בבשר רואין אותו כ"ז שמתקשה ואינו נראה מהול צריך למולו ואם לאו א"צ למולו מאי בינייהו איכא בינייהו נראה ואינו נראה ופירש"י במשנה ואם היה בעל בשר שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד מתקנו ומשפע באיזמל מאותו עובי מפני מראית העין שלא יהא נראה כערל עכ"ל ומשמע מפירש"י דמתניתין מיירי דנראה מהול כשמתקשה דא"צ למולו שנית ואפ"ה מתקנו ומשפע באיזמל מאותו עובי במקצת מפני מראית העין וכו' והיינו כמ"ש רבי' דאם בעת שמתקשה נראה מהול א"צ למול פעם שנית ומ"מ משום מראית העין צריך לתקן רבוי הבשר שמכאן ומכאן אבל אם אינו נראה מהול בעת שמתקשה צריך למולו פעם שנית דהיינו לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהא נראה כנמול בשעת קישויו זו היא דעת רבינו ועפ"ם פירש"י אבל ממ"ש הרמב"ם לא משמע כך שכתב בפ"ב וז"ל קטן שבשרו רך וכו' רואין אותו בעת שיתקשה אם נראה שהוא מהול א"צ כלום וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול חוזרין וקוצצין את הבשר המדולדל מכאן ומכאן עד שתראה העטרה בעת קישוי ודבר זה מד"ס אבל מן התורה אע"פ שהוא נראה כערל הואיל ומל א"צ למול פעם שנייה עכ"ל מדכתב ברישא א"צ כלום אלמא דא"צ לחתוך ולקצץ כלום מן העור הואיל ונראה מהול כשמתקשה : ומ"ש וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין אינו אלא לומר שיש לטרוח עם הקטן לדחוק העור לאחוריו ולקשור אותה שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד שם ולא תחזור למטה ואם אי אפשר בדרך זה א"צ לחתוך כלום דלא כפירש"י ורבי' דצריך לחתוך רבוי הבשר וכו' וכך פי' מהרא"י בת"ה לדברי הרמב"ם וכ"ע מהרא"י דאפשר דלפירש"י מתני' מיירי בגדול ולענין אכילת תרומה קאמר דאפי' נראה מהול כשמתקשה צריך תיקון לחתוך מקצת שלא יהא נראה כערל אוכל תרומה אבל לקטן שנראה מהול כשמתקשה א"צ כלום לחתוך מעורו יותר אף לפירש"י מיהו מדברי רבינו מבואר שהוא מפרש דאף בקטן צריך לחתוך רבוי הבשר שמכאן ומכאן אע"פ שנראה מהול כשמתקשה מפני מראית העין ולענין הלכה אע"ג דפשט דברי רש"י בקטן הם וכדברי רבי' ודלא כמהרא"י אפ"ה כיון דאיכא חשש סכנה יש להקל שלא לחתוך כלום אלא לתקן לדחוק העור למעלה ויש לנו לסמוך אדברי הרמב"ם במקום סכנה . עוד כתב מהרא"י דפי' נראה שהוא מהול כשמתקשה א"צ שלא יהא חופה רוב העטרה דדוקא בשלא נחתך הערלה כהלכתו התם הוא דאם חופה רוב גבהה מעכב אבל כשכבר נימול כהלכתו אפי' אינו נראה אלא מהול קצת נראה מהול קרינן ביה וא"צ לחתוך מעורו כלל ע"ש והכי נקטינן להקל כיון שאפילו לא היה נראה מהול כל עיקר אף כשמתקשה לא היה נקרא ערל אלא מדרבנן הילכך כשנראה מהול קצת כשמתקשה סגי מיהו היכא שנולד מהול אבל לא לגמרי שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב היקפה אפי' כבר הטיף ממנו דם ברית ביום ח' ללידתו כיון שאח"כ אף כשמתקשה אינו נראה אלא מהול קצתו שעדיין חופה רוב גובה העטרה או רוב הקיפה צריך למולו ולחתוך כל הבשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה נימול לגמרי בעת קישויו דע"כ לא קאמרינן במסורבל ומדולדל דכשנראה מהול קצת בעת קישויו דא"צ לחתוך כלום אלא כשנמול תחלה כהלכתו אבל זה שלא נימול כלל דינו כתינוק שנימול ויש צילין החופין את רוב גובהה של העטרה דמעכבין את המילה דכך לי זה שנולד כך כמו אם נחתכה הערלה בשעת המילה והצילין חופין רוב גובה דזה וזה לא נחתך עורו בשום פעם כהלכתו ובב"י בשם החכם ספרדי נראה שהחמיר יותר שכתב בסוף דבריו וז"ל ויראה ודאי שבדיקת הקישוי לא נאמרה אלא לגבי המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר צריך שתראה העטרה מגולה אפי' שלא בשעת קישוי עכ"ל הרי שכתב להחמיר דבמי שלא נימול תחלה כהלכתו צריך לחתוך הבשר עד שתהא העטרה מגולה אפי' שלא בשעת קישוי וכך הוריתי הלכה למעשה : המל

רוב גבהה ודאי מעכב מל' המשנה ורוב גבהה במקום אחד נמי אע"ג דלא הוי רוב הקיפה מדרבנן ובסוף דבריו כתב הילכך לענין הלכה למעשה נראה שכיון שהצילין חופין רוב גובה ראש הגיד אפי' במקום אחד או שהבשר או צילין ממנו חופה רוב הקיפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"כ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמו שהיה וצריך למולו שנית והוא מה שאמרו ת"ר מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת דהא ב רבינא אמר רב הונא אמר רב לא בא להקל ולומר דלעיכובא לא סגי אלא ברוב גבהה של עטרה אלא להחמיר דאפי' ברוב גבהה במקום אחד מעכב אע"ג דלא הוי רוב הקיפה כמו שפירשו המפרשים לכן הירא את דבר ה' חייב לעשות מה שעשו השלמים יראי אלהים כפי מה שזכרם שכתב בדק באחד מבניו וראה שלא היה האבר שלו מגולה כמ"ש כל הפוסקים עד שתתגלה כל העטרה כי היתה עוברת הערלה החריץ אשר בין ראש האבר ובין הגיד וגם היתה עולה קצת על ראש האבר ע"כ כי לפי זה מלבד מה שיראה שיש בו רוב גבהה של עטרה הנה כבר יהיה שם רוב הקיפה וזה מבואר שהבשר החופה חוט העטרה ברוב הקיפו הוא הנקרא בל' המשנה בשר החופה רוב העטרה סתם ודאי מעכב וחוזר עליו כאילו לא נימול כאשר נתבאר ומזה אחשוב שרבים שהם מהנמהלים צריכים הלקט בלי ספק אבל אם נשאר פחות מזה כגון שלא היה שם לא רוב גבהה של עטרה במקום אחד ולא רוב היקף החוט הרי הוא נמול מן התורה ואין חוזרין עליו בשבת אם פי' ואם לא פי' חוזר משום הדור מצוה ואם אח"כ נמשכה ערלתו ע"י מיעוך עד שתכסה העטרה או שהיה מסורבל בבשר או מדולדל עד שנראה בלתי מהול בעת קישויו חוזרין מד"ס וקוצצין עד שתראה העטרה גלויה בעת הקושי אמנם אם בשעת קישויו נראה ממנו שכבר נימול שיש שם קצת צילין מכאן ומכאן אז א"צ אלא תיקון בעלמא מפני מראית העין ויראה ודאי שבדיקת הקישוי לא נאמרה אלא לגבי המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר צריך שתראה העטרה מגולה אפי' שלא בשעת קישוי עכ"ל (ז) : ב"ה ועיין בתה"ד סי' רס"ד : **המל** כל זמן שמתעסק במילה חוזר בין על צילין המעכבין וכו' ברייתא בפר"א דמילה (קלג:) : ומ"ש רבי' פי' מיירי בשבת וכו' הכי משמע בגמרא וכן פירש"י ז"ל והרמב"ם כתב לברייתא זו סתם וחזר וכתבה לענין שבת נראה שהוא ז"ל סובר דבין בחול בין בשבת מיתניא ולפ"ז צ"ל דאינו חוזר דקתני לגבי חול פירושו א"צ לחזור ולגבי שבת פירושו אינו רשאי לחזור ובסימן רס"ו כתב רבי' שבעל העיטור פסק שאע"פ שאין מעכבין חוזר אע"פ שפירש ושם יתבאר : **קטן** שבשרו רך ומדולדל או שהיה בעל בשר הרבה וכו' שם במשנה (קלז:) אלו הם הצילין המעכבין בשר החופה את רוב העטרה ואינו אוכל בתרומה ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין ובגמרא אמר שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו כל זמן שמתקשה ונראה מהול א"צ למול ואם לאו צריך למול במתניתא תניא רשב"ג אומר רואין אותו כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול צריך למול ואם לאו א"צ למול מאי בינייהו איכא בינייהו נראה ואינו נראה דלשמואל נראה מהול הוא דא"צ למול הא נראה ואינו נראה צריך ולרשב"ג אינו נראה הוא דצריך הא נראה ואינו נראה לא צריך . והרי"ף והרא"ש לא הכריעו בזה כלום אבל דברי הרמב"ם נראה שהם כדברי שמואל וכך הם דברי רבי' וגם בעל העיטור כתב מסתברא דשמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן ולאו לאפלוגי אברייתא אתא והילכך צריך עכ"ל ודלא כרבינו ירוחם שפסק כרשב"ג : **גרסינן** בפר"א דמילה (קלד:) אמר אביי אמרה לי אם האי חלוק דינוקא ה ליפכיה לסיטריה עילאי אברא' דילמא מידבק גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה אומיה דאביי עבדה כיסתא לפלגא אמר אביי האי ינוקא דלית ליה חלוק לייתי בליתא דאית ליה שיפתא וליכרכיה לשפתיה לתתאי ועייף ליה לעילאי ופי' רש"י ליפכיה לסיטריה עילאי . לאימרא שבשפת פיה יהפך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין ממנו גרדין ודילמא מדביקה גרדתא מיניה במכה וכשבא להפשיט החלוק מעל המילה ישמיט ויקרע את ראש הגיד ומשוי ליה כרות שפכה : עבדא . לתינוקות הבאים לידה לתקן מילתן : כיסתא לפלגא . דמילה כיס היתה עושה של בגד לפנים בתוך החלוק ותופרתו מהוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חצי החלוק כדי לחוץ בין האימרא ובין המילה : לייתי בליתא . מעט שחק של בגד שיהא בו אימרא לפי שהאימרא מהדקה יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד : ולפכיה לשפתיה לתתאי . לתחתית ראש הגיד יתן השפה וראש השני החלוק יהא למעלה : ולעפפי: לעילאי . אותו ראש החלק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין שלא ידבקו במכה : המל

דרכי משה

(ו) כתב מהרי"ל בשם אגודה דכשחוזרים על הציצין המעכבים ג וכדומה צריך לברך כל הברכות לבד מברכת אשר קידש בב"ז סימן ל' בשם אגודה דאף אשר קידש צריך שיאמר אבל לא יאמר קיים את כו' : (ז) כתב בת"ה סימן רס"ד שאלה קטן שנימול ונכנס מילתו תחת עור הגויה וכשאינו מתקשה אין מילתו נכרת כלל ואף כשמתקשה אינו נראה רק ראש

דרישה

דקנין דברים בעלמא הוא עכ"ל ואפשר דהרא"ש לא קאמר אלא דאין ב"ד יכולין לכוף שלא למזור אבל מ"מ מודה לדברי מהר"ם דאית ביה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע ע"ש ובד"מ עכ"ס) : [א] המל כל זמן שמתעסק כו' בספרי ב"י גורס וז"ל פי' מיירי בשבת או חוזר על המעכב כו' אבל בחול חוזר על הכל כו' וכתב ב"י דכן משמע בגמרא וכן פירש"י וכמ"ש בשם מ"ו בפרישה אבל מ"מ נראה שהגירסא אינה נכונה בדברי רבי' דא"כ למה חזר וכתב דין זה שנית בר"ס רס"ו ועוד דאי בשבת מה זה שכתב ואין צריך לחזור על שאינן מעכבים הו"ל לכתוב אינו רשאי לחזור כו' אלא ודאי דבחול איירי ולכן כתב כתב דברי בעל העיטור כאן אלא ודאי הכי פי' דבע"פ אם ירצה חוזר ולמה לא כתב מפורש לחזור ומפרש דהא בבעל העיטור כתב דגם בשבת חוזר ולכן לא כתב סוזר דמשמע דאסור לו לחזור ועוד דכתב שם ע"ז דבעל העיטור כתב דגם בשבת חוזר ולמה לא כתב דאף דא"כ מ"מ אין בו סילול שבת כיון דלית ביה תיקון והו"ל כמסתך בשר בעלמא . וכיון דמ"מ הוא מותר לצורך המילה יש לו סיתר אף בשבת אם ירצה . והרא"ש חולק וס"ל כיון דא"צ בחול אף דרשאי בשבת הוא איסור וק"ל : [ב] רואין אם בעת שמתקשה כו' ז"ל רמ"א (מת"ס סימן רס"ד) וא"צ שיהא נראה בעת קישוי רוב העטרה הואיל ונימול פעם אחד כהוגן (דוקא גבי צילין המעכבים בעינן רוב דעדיין לא נימול כהוגן עכ"ס) אפי' אינו נראה רק מועט מהעטרה שנימול סגי וא"צ למולו שנית ומ"מ אם אפשר יתקן על ידי שימשוך העור וידקנה לאחוריה ויקשרנה

פרישה

עקרא ואית בוה תרי גווני עיכובא חד בשר החופה רוב היקף החוט אע"פ שאינו רוב גובהו ורוב גובהו אע"פ שהוא רק במקום א' אע"פ שאינו רוב הקיפו עכ"ל עכ"ס) : (ט) המל כל זמן שמתעסק כו' וכן במיימוני כתוב המל סתם ולא כתב בשבת ומיירי אפי' בחול וז"ל מ"ו אכן רש"י פי' להדיא דאיירי בשבת וב"כ בסמ"ג וכן משמע בגמרא אבל בחול חוזר על הכל לעשות המצוה כתיקונה משום זה אלי ואנוהו כדאיתא התם ע"ש עכ"ל וכ"פ רמ"א עיין בדרישה : וכתב ספר שא"צ לחזור דמשמע דאם ירצה לחזור הרשות בידו . והא ראייה דבסימן רס"ו כתב אינו חוזר ...

חדושי הגהות

ב בגמרא שם א"ר אבינא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב וגי' הרא"ש א"ר הונא א"ר ירמיה ב"א וביבמות (ע"א :) אמר רבינא ואיתימא ר' ירמיה בר אבא : ג הך וכדומה שכתב ר"ל כיוצא בזה במקום שצריך לחזור כגון מל ולא פרע ובמהרי"ל שלפנינו ראיתי בשם אגודה דאף אשר קידש יאמר ע"ש : ד הרב"י קיים להך גי' אבל הב"ח והדרישה כתבו דכל הפי' הזה גליון וצריך למוחקו והוכיחו כן מדכתב וא"צ לחזור ואי בשבת מיירי הו"ל למימר ואינו חוזר ועוד שאר הוכחות ע"ש : ה ליפכיה לסיטרא לעילאי דלמא כו' כ"ה בגמרא וכפירש"י שבסמוך בסדרש

רסה המל מברך באי"י אמ"ה אקב"ו על המילה (א) וכתב הרמב"ם שאם אבי הבן מל בעצמו מברך א"ק ב"ו למול את הבן (ב) ונהגו שלא לחלק וכ"כ בעל העיטור (ג) ואבי הבן מברך באי"י אמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו וצריך לברך מעומד [א] דילפינן לכם לכם מעומר (ד) כתב הרמב"ם שאם אין אבי הבן שם אין אחרים מברכין אותה ברכה ויש מי שהורה שיברכו אותה ב"ד או אחד מהעם ואין ראוי לעשות כן עכ"ל ונוהגין בכל המקומות (ה) שיברך אותה מי שתופס הנער וכן כתב הראב"ד. ורשב"ם הנהיגו שיברך האב קודם המילה דלהכניסו משמע

רסה המל מברך וכו' ברייתא פרק ר' אליעזר דמילה (קלז:) : ומ"ש בשם הרמב"ם שאם אבי הבן מל בעצמו מברך למול את הבן הכי איתמר בסוגיין דגמרא פ"ק דפסחים (ז.) והר"ן הקשה עליו דלא איתמר הכי אלא אליבא דמ"ד לבער אבל למ"ד על ביעור אבי הבן נמי מברך על המילה וכ"כ הגהות מיימון בהלכות מילה בשם רש"י ורבינו שמחה דאבי הבן נמי מברך על המילה וכ"ל שכתב הר"ן כן לפי שהוא סבור דכל הנך מיתיבי דאיתא התם הוו תיובתא למ"ד לבער וסייעתא למ"ד על ביעור אבל הרמב"ם אפשר דמפרש דמ"ד לבער פירושו אף לבער דעל נמי להבא משמע ואין לשון בברכה שיורה על העבר ומ"ד על ביעור פירושו דוקא על ביעור דלשון על משמע שכבר נעשית המצוה וה"ק מעתה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק ואותבינן למ"ד על ביעור מברכינן על המילה דבשלמא למ"ד לבער כך לי לברך בלמ"ד כמו בעל דעל המילה נמי להבא משמע אלא למאן דאמר דעל מורה על עבר במילה ושחיטה ולולב מאי עבר איכא דליברוך עלייהו בעל ומשני דבמילה ושחיטה הוי טעמא משום דלא סגי דלאו איהו מהיל או שחיט כלומר אחר הוא המצווה בהם וכיון שזה אינו מצווה עליהם אלא שהוא מוציא אחרים י"ח תקנו בעל כדי לעשות היכירא בין כשמוציא עצמו לכשמוציא אחרים ופריך ממל בנו ושוחט פסחו דהוה משמע ליה דמברכין בעל ומשני דהה"נ דבלמ"ד מברכים ובלולב תירץ דהכ"ע כשנטלו כבר דהוי עבר ואסיקנא והלכתא על ביעור כלומר דשאני לן בין לבער לעל ביעור דלבער הוי להבא ועל ביעור הוי לשעבר וכיון שכן למדנו דכל היכא דהוי לשעבר א"כ שעשה אותה לאחרים אף על פי שהיא להבא מברך עליה בעל וכשעושה אותה לעצמו והיא להבא מברך בלמ"ד ולכן המל את בנו מברך למול את הבן א"כ איפשר דהרמב"ם מפרש דמעיקרא הוה ס"ל לתלמודא כרב פפא ולהכי אקשי לרב פפי ממילה שחיטה ולולב והוה בדעתיה לאקשויי ליה מברכות טובא מצה מרור תורה ספירת העומר וזולתה אבל מכיון דתריץ תלמודא דבלולב מברכין בעל אף לרב פפי מטעמא דכיון דאגבהיה נפיק ביה הא ודאי דמהך תירוצא שמעינן דבכל מילי דדמי ללולב דכיון (דחשב או) הגביה נעשית המצוה שפיר מברכים בעל אף לרב פפי ולהכי לא אהדר אקשי משום ברכה אחרת דכי פסק והילכתא על ביעור לאו ברב פפא הוא אלא ככ"ע ומיהו עיקר חידושא לרב פפי הוא מטעם דכיון דאגבהיה וכו' דלרב פפא בלא האי נמי ס"ל בעל ככ"ל ליישב דעת הרמב"ם ז"ל :

ואבי הבן מברך להכניסו בבריתו של אברהם פרק רבי אליעזר דמילה בברייתא (קלז.) כתב ה"ר מנוח י"א כשהאב עצמו מל את בנו אינו מברך להכניסו שלא מצינו שתי ברכות על מצוה אחת ומנהג לברך להכניסו אפילו כשהאב עצמו מלו עכ"ל וכ"כ הר"ד אבודרה"ם בשם הראב"ד והגה"מ כתבו בשם רבינו שמחה לא ידעתי מה טיבה ברכת להכניסו וכי לא סגי בהאי שלוחו מברך על המילה ושמא כיון שהמוהל בלא האב שייך במצות המילה כדאמרינן פ"ק דקידושין (כט.) הילכך תקינו ליה רבנן ברכה אחרת לאב ואם מלו האב ובירך להכניסו סגי ליה בהכי (א) מיהו כיון דכבר תקינו למוהל לברך על המילה לא ישנה המטבע ומברך שתים עכ"ל כתב אבודרה"ם ברכה זו נתקנה מפני שהאב מצוה על בנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה לרמוז שמהיום ואילך מוטלות עליו מצות אלו : וצריך לברך מעומד דילפינן לכם לכם מעומר כן כתב בעל העיטור : כתב המרדכי פ' רבי אליעזר דמילה ר"ת היה עומד בשעה שמלין את התינוק והביא ראיה מויעמוד כל העם בברית (מלכים ב' כג) ובפרק רבי אליעזר דמילה אמרי' העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו' וכ"כ הכלבו : כתב הרמב"ם שאם אין אבי הבן בעיר אין אחרים מברכים אותה ברכה בפ"ג מהלכות מילה ונתן טעם לדבריו מפני שמצוה על האב למול את בנו יתירה על כל מצות שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהם כלומר על המילה היא כוללת לכל הפושט יד למול בין אב בין אחר אבל ברכת להכניסו לא נתקנה אלא לאב לפי שמצות המילה מוטלת עליו יותר מעל כל אדם כמו שנתבאר בסימן רס"א וכתבו הגה"מ שכן דעת רש"י ור"ת ורבינו שמחה שלא נתקנה ברכה זו כי אם לאבי הבן משום מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל וכתב עוד הרמב"ם יש מי שהורה שיברכו אותה ב"ד או אחד מן העם ואין ראוי לעשות כן ע"כ וז"ל הרא"ש בפ"ק דקידושין היכא דלא מהליה אבוה מחייבי בי דינא למהליה דכתיב המול לכם כל זכר ואין לברך להכניסו בבריתו וכ"כ הרב הברצלוני בשם רב האי גאון ב"ד שמלין במקום שאין האב הכל מברכין להכניסו והרב כתב שאין מברכין עד כאן לשונו : ומ"ש ונוהגים בכל המקומות שיברך אותה מי שתופס הנער כ"כ הגה"מ בשם סמ"ק וכתבו ושמא היינו משום שהוא כמו שליח ב"ד וכתב הר"ד אבודרה"ם בשם המפרשים שאם אבי הבן אינו יודע לברך להכניסו אחד מהעומדים שם מברך ומוציאו ופשוט הוא (ב): **ורשב"ם** הנהיג שיברך האב קודם המילה וכו' מחלוקת רשב"ם ור"ת כתבוהו התוספות והרא"ש והר"ן בפ' רבי אליעזר דמילה וז"ל התוספות רבינו שמואל גרים אבי הבן ברישא והדר המל אומר וכבר הנהיג לעשות כן לברך אבי הבן קודם המילה משום דלהכניסו

רסה המל מברך וכו' ברייתא ס"פ ר"א דמילה המל אומר ברוך על המילה אבי הבן אומר ברוך להכניסו בבריתו של א"א העומדים שם אומרים כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה ולמע"ט ומברך אשר קדש ידיד וכו' ברוך אתה ה' כורת הברית : ומ"ש בשם הרמב"ם שאם אבי הבן מל בעצמו מברך למול את הבן בפ"ג דמילה וכ"כ בסוף הל' ברכות אבל רש"י בפ"ק דפסחים (דף ז') במסקנא דקאמר תלמודא והילכתא על ביעור חמץ כתב וז"ל והילכתא על ביעור נמי להבא משמע וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאיניש דעלמא דהא להבא משמע ועל המילה נמי כלמול דמי עכ"ל וכך נהגו ובאמת דפשט השמועה משמע כפי' רש"י גם הר"ן הקשה על הרמב"ם בריש פסחים וב"י הביאו והאריך ליישב דברי הרמב"ם ע"ש ולפעד"נ דקשיא ליה להרמב"ם כיון דלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע למה אנו מכניסין ראשונו בין המחלוקת דקושיא זו כתב הר"ן דהקשוה רבוותא ותירץ הראב"ד דה"ק והלכתא דאף על ביעור להבא משמע ומיהו אם אמר לבער לא מהדרינן ליה אלא שהוא ניכר מברכותיו שאינו ת"ח וכיוצא בזה בפ' כ"מ גבי ברכת המוציא וכו' ולא ניחא ליה להרמב"ם ייסוב זה אלא טעמא דמילתא כמ"ש בסוף ה' ברכות ולמסקנא דתלמודא צריך לומר דעל ביעור לשעבר משמע דמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק הלכך מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים והכי נמי משני התם דהא דמברך על נטילת לולב משום דבעידנא דאגבהיה נפק ביה ולפ"ז כל הני אוקימתא דקאמר התם דבמל את בנו מברך למול את הבן מל את בן חבירו מברך על המילה וכן בשחיטת הפסח לעצמו מברך לשחוט ולאחרים על השחיטה אוקימתא דסמכא נינהו והכי הילכתא וכ"כ התוס' לחד שינויא וז"ל והילכתא על ביעור חמץ יכול הוא לומר כן שאף זה הלשון משמע להבא או שמא דוקא על ביעור חמץ ויש טעם בברכות ור"י לא מצא טעם לכל הברכות עכ"ל והרמב"ם ז"ל לא נסתפק אלא ברור הוא לו דדוקא על ביעור חמץ קאמר ומצא טעם דלשעבר משמע דמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית המצוה וכן גבי לולב אבל במילה הוי הטעם כיון דעושה לאחרים מברך על המילה אבל לעצמו אין ה"נ דמברך למול את הבן ומזה הטעם ג"כ גבי פסח לעצמו מברך לשחוט ולאחרים מברך על השחיטה ועיין במ"ש בסוף הלכות ברכות תמצא טעם לכל הברכות : ומ"ש ואבי הבן מברך להכניסו לכאורה משמע מלשון הברייתא דדוקא כשאחד מל בן חבירו מברך אבי הבן להכניסו אבל כשהאב מל בנו א"כ דלא מצינו ב' ברכות על מצוה א' וכ"כ ב"י בשם כמה גדולים אכן במ"ש ר"ת בתוס' פ"ק דפסחים התיישב זה וז"ל בד"ה בלבער (דף ז') דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך אלא מודה ומשבח להקב"ה שצונו על המילה משתבח לידו ותיקונה כאן לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרינו ולא לשם מורג' ולא לשם הר גריזים עכ"ל ולפעד"נ עוד לפי שמצינו ב' ברכות על מצוה א' לקצת גאונים וכמנהג אשכנזים שמברכין ב' ברכות על התפילין והוא שמברך להניח בתחלת המצוה והוא חוזרת גם על ראש ואח"כ מברך על מצות תפילין בגמר המצוה ובמקומו התבאר בס"ד אף כאן מברך על המילה קודם שמל בתחלת המצוה ואח"כ מברך להכניסו בגמר המצוה קודם פריעה כמו שקבל הרא"ש והוא לגלות ולהודיע שזו המילה איננה כמילת הישמעאלים מילה בלא פריעה אלא מילה ופריעה שבכך כרת הוא ית' ברית עם א"א למול ולפרוע הכשתא מתיישב מנהג כל ישראל דאין לחלק בין אב שמל את בנו ובין אחר מל בן חבירו דלעולם האב מברך להכניסו גם כשאין שם אבי הבן יברך אותה הסנדק כמ"ש רבינו וכן כתב הראב"ד בהשגות פ"ג דמילה ודלא כהרמב"ם שכתב אין ראוי לעשות כן וכבר נהגו לעשות כן מיהו אם אין האב או הסנדק יודע לברך להכניסו א' מהעומדים שם מברך דשליח ב"ד הוא וכ"כ ב"י ע"ש אבודרה"ם : **ומ"ש** ורשב"ם הנהיג וכו' פי' שינה מנהג הקדמונים והנהיג שיברך קודם המילה ודבריו ודברי ר"ת שהחזיר המנהג לקדמותו כתוב בתוס' פ"ק דפסחים בד"ה בלבער ובתוספות ספר"א דמילה וז"ש רבינו ור"ת כתב שאין צריך כלומר א"צ לשנות המנהג אלא יעמוד המנהג במקומו לברך על המילה. ולפי שמדברי רבינו תם משמע שלא נחלק על רשב"ם אלא שלא לשנות המנהג אבל אם היו נוהגים באיזה מקום כרשב"ם לברך להכניסו קודם המילה

דרכי משה

ראש המילה כמו עד שליש עטרה והרבה מילדי משפחתו בדרך זו בקטנותן וכשיגדלו הם כשאר נימולים וחסרון זה אינה מצד המוהל שלא חתך עור כל צרכו ונראה שצריך לתקן מפני מראית העין בדרך הזה שיש לטרוח עם קטן לדחוק העור לאחוריה ויקשור אותה סביב הגיד של מעלה מן עטרה ואם אפשר שתעמיד שם ולא תחזיר למטה אבל אם א"א בדרך הזה שתעמיד שם ולא תחזיר אין להתוך ולקצוץ כלום מן העור הואיל ונראה מהול כשמתקשה אע"ג דאין נראה מן העטרה כשנתקשה כ"א שליש מ"מ יראה דסגי בהכי דדוקא גבי ציצין המעכבין בעינן רוב משום דעדיין לא נימול כהוגן אבל בנידון דידן דכבר נימול כראוי מן התורה אפי' לא היה נראה מהול כלל נקרא מהול מדרבנן והואיל ונראה קצת מהעטרה ולמטה מהול קרינן ביה כ"ש שבני משפחתו כשיגדלו נראין מילתן כשאר גדולים לא מצערין לתינוק לקצוץ עורו פן יבא לידי סכנה עכ"ל :

רסה (א) וכתב עוד אע"ג דהמנהג דגם אבי הבן המוהל בעצמו מברך על המילה מ"מ אם בירך למול יצא עכ"ל מצאתי בהג"ה האלפסי פר"א דמילה דף קע"ז צריך להיות עשרה לברית מילה דמדמין תינוק הניצול ליוצא מבית אסורין שצריך להודות באפי י' ולכן אומרים הודו בברכות מילה ולפי שהברכה בשביל התינוק מטעימים לו כוס של ברכה וכתב עוד בשם ר' צמח גאון הא דבעינן י' היינו לפרסומי מצוה אבל אי ליכא י' מלין מיד ולא מעכבין מצוה עכ"ל וכ"ה מבואר לקמן בדברי רבינו בסימן זה: (ב) וכ"כ ר"י

פרישה

סי' רסה (א) וכתב הרמב"ם שאם אבי הבן מל בעצמו כו' למול את הבן משום דס"ל למול דוקא להבא משמע וצריך לברך עובר לעשיית המצוה וכמ"ד בפסחים דף ז' שצריך לברך לבער חמץ דבעל ביעור משמע לשעבר ולהכי במל האב עצמו צריך לברך למול אבל כשאחר מל א"א לברך למול כדאמר שם בגמרא וכי לא סגיא דלאו הכי ר"ל דלמול משמע שהוא מצווה על מילה זו והוא שקר כמלא שמשקר בברכתו וכבר תמה הר"ן על הרמב"ם שס"ל כמ"ד לבער והוא איתותב שם בגמרא ועיין בב"י שמיישב קושיא זו ובלולב דמברכים בעל משום כשהגביהו עבר מצותו : (ב) ונהגו שלא לחלק כו' דאנן ס"ל כמ"ד דעל נמי להבא משמע כמ"ש הרא"ש בפ"ק דפסחים ולהכי אפי' כשימול האב מברך על המילה (מ"מ אם בירך למול יצא הג"מ פ"ב עכ"ה) : (ג) ואבי הבן מברך כו' להכניסו בבריתו כו' כתב הר"ד אבודרה"ם ברכה זו נתקנה משום שהאב מצווה על בנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה לרמוז שמהיום ואילך מוטלות עליו מצות אלו : (דילפינן לכם לכם מעומר דכתיב במילה המול לכם כל זכר ובעומר כתיב וספרתם לכם ממחרת השבת ושם כתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרא בקמה אלא בקומה עכ"ה) : (ד) כתב הרמב"ם שאם אין אבי הבן אין אחרים כו' אסרי אין טעם לברכה זו אלא משום שהברכה של מילה היא כוללת בין אב בין אחר הפושט ידו למול ולפי שהמילה מוטלת יותר על האב מעל אחר תקנו לו ברכה זו בפני עצמו כמ"ש הגהות מיימוני בשם רבינו שמחה והביאו ב"י ע"ש : (ה) שיברך אותה מי שתופס את הנער וכתבו הגהות מיימוני הטעם ושמא היינו משום סכום

דרישה

ויקשרנה שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה. מי שילדה אשתו כמה בנות ואחר כך ילדה בן אם יש לאב לברך שהחיינו בשעת המילה או לא בהדיא כמלא שאל ה"ר פטר את ר"ת אמאי אין מברכין שהחיינו בשעת המילה והשיבו כיון דקי"ל כל שלא שהה ל' יום באדם ס"ו נפל הלכך לא ידעינן שמא ימותו ונמצא ברכה לבטלה אבל על כדיון מברכין לאחר שעברו ל' יום מתשובת מהר"י מנחם בסימן ק"ב. מה שנוהגין בשבת לבקר אצל תינוק הנולד משום שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא בפרק המפלת כו' עכ"ל ונראה מש"ה נתנה מילה לח' ימים אחר שעברו ימי אבילות וק"ל וע"ל בסימן ש"ס מה שכתוב שם מזה :

סי' רסה [א] דילפינן לכם לכם מעומר כתב המרדכי פר"א דמילה שהר"מ היה עומד בשעה שמלין את התינוק ויליף מויעמדו כל העם בברית ועוד ראיה מפ'

משמע להבא וגם צריך לברך קודם לעשייתן ור"ת כתב שאין צריך ורב שר שלום כתב שאין לו לברך אלא עד לאחר המילה (ו) [ב] כיון שנעשית ע"י אחר וכ"כ בעל העיטור וא"א הרא"ש ז"ל כתב טוב לברך מיד אחר ברכת המילה (ג) קודם שיעשה פריעה וחשיב שפיר עובר לעשייתן ולהבא דמל ולא פרע כאילו לא מל (ז) ואם היו אחרים עומדים שם אומרים כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמ"ט . ואבי הבן או המוהל או אחד מהעם אומרים ברוך אתה י"י אמ"ה (ח) אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית (ט) ועל הכוס מברכין אותו שמברך תחלה בפה"ג וכתב בעל העיטור [ג] ומנהג ליתן יין בפי התינוק אחר ברכת היין ואחר כורת הברית (י) ולומר קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני וכו' ובקשת רחמים לא הוי הפסקה בין ברכה לשתייה (יא) וי"א כיון שנתן יין בפי התינוק לאו הפסקה היא ויש סדורים (יב) שכתוב בהם בא"י כורת הברית ושותהו ובנולד.

המילה היה מקובל המנהג בעיניו לברך קודם לעשייתן לכך כתב רבינו ורב שר שלום כתב שאין לו לברך אלא עד לאחר המילה כו' דאף אם יש מקום שנהגו לברך קודם המיל' יכופו אותו לשנות מנהגם כי הוא שלא כדין דכיון דנעשית ע"י אחר איכא למיחש דילמא הדר ביה וא"כ מה שמברך זה להכניסו הוי ברכה לבטלה וכ"כ רבי' בא"ע סי' ל"ד דמה"ט יש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין אחר הקידושין דילמא הדרא ביה אשה והוה ברכה לבטלה וכ"כ התוס' ע"ש ר"ת שהחזיק מנהג הקדמונים לברך להכניסו אחר המילה ולא קודם המילה והרשב"ס שנתן טעם כדי שתהא הברכה עובר לעשייתן דא"צ לברך עובר לעשייתן אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין עכ"ל ואין לתמוה על מנהגינו לברך קודם אירוסין כהרמב"ם ספ"ג דאישות וברכת להכניסו מברכין אחר המילה כרבי' תם וזה נראה כדברים הסותרים זה את זה דאיכא למימר דבאירוסין ודאי אי אפשר לברך אחר אירוסין דזו ברכה לבטלה היא דמה שנעשה כבר נעשה וכדכתב הרמב"ם להדיא אבל ברכת להכניסו עושין אותה בין מילה לפריעה דעדיין לא נעשה דמל ולא פרע כאילו לא מל ולמאי שכתבנו התיישב מה שהיה קשה לב"י דמדברי רבינו משמע דדעת רב שר שלום היא סברא שלישית והיא היא סברת ר"ת דליתא אלא סברא שלישית היא כדפרי' גם מה שפי' על ור"ת כתב שא"צ דפי' א"צ לברך ברכה זו עובר לעשייתן הוא דוחק אלא כדפרישית : ומ"ש ואבי הבן או המוהל וכו' הכי משמע מלשון ברייתא דקתני המברך אומר וכו' דמשמע דלא קבעו חכמים מי הוא שיברך אלא מי שזריז בו יותר ומנהגינו שהמוהל מברך לעולם ואינו ישר בעיני דלפעמים הוא ע"ה ולא די שאינו מבין אלא מדלג ומסרס התיבות ע"כ הירא את דבר ה' לא יניח לברך ברכה זו אלא אחד העם המיוחד שבעם ומזה הטעם לא קבעו חכמים מי הוא שיברך ברכה זו אלא לפי שאין ראוי לברך ברכה זו אלא מי שהגון אליה

דלהכניסו להבא משמע ועוד דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ור"ת החזיר המנהג לקדמותו וגריס המל כרישא והדר אבי הבן כמו שכתוב בכל הספרים וכן מוכחא כולה סוגיא והא דאמרינן כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה והר"ן כתב דאין ברכה זו בכלל מה שאמרו מברך עליהם עובר לעשייתן דאינה אלא שבח והודאה בעלמא על שזכהו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו : ומ"ש רבינו ור"ת כתב שא"צ לברך פירושו שאין לברך ברכה זו עובר לעשייתן אלא אדרבה יש לו לברכה אחר עשייתה וכמ"ש בתוספות שהחזיר המנהג לקדמותו וכך הוא גירסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש המל אומר וכו' אבי הבן אומר וכו' : ומ"ש רבינו בשם רב שר שלום ובעל העיטור מתוך לשונו משמע שהיא סברא שלישית ודבר תימה הוא שהרי הדבר מבואר שהיא היא סברת ר"ת כמבואר בדברי התוספות והרא"ש ז"ל שרבינו תם החזיר המנהג לקדמותו שיברך אבי הבן לאחר המילה והא דאמרינן מברך עובר לעשייתן ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה וכן הן הדברים שכתב בשם רב שר שלום ובעל העיטור וכתב עוד הרא"ש ואומר ר"ת דברכה זו אינה דוקא על המילה זו שנעשה עכשיו קאי אלא מודה ומשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו כשתבא עוד לידו ותקנו לה מקום זה לגלות ולהודיע דזאת המצוה נעשית לשם הקב"ה ולא לשם הר גריזים והוא מדברי התוספות בפ"ק דפסחים :

ומ"ש רבינו בשם הרא"ש טוב לברך אחר המילה קודם שיעשו פריעה וכו' בפרק ר"א דמילה כתב שמשמע כן : (ב"ה) וכתב בתשובות שכן נוהגים באשכנז וצרפת וגם שם כתב טעם זה לדברי ר"ת שכיון שמברך אבי הבן מיד ש[illegible] המוהל לברכתו ודאי יגמור אבי הבן הברכה קודם שיעשה המוהל הפריעה והוי שפיר עובר לעשייתן דמל ולא פ"ע כאילו לא מל : וכתב עוד אבל ראיתי בארץ הזאת שאבי הבן מברך אחר גמר המילה וקשה עלי המנהג אלא שאיני יכול לשנותו וגם יש להם סמך מדברי ר"ת עכ"ל וכתב הרשב"ץ כשהאנוסים מוהלין עצמם מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו להכנים בבריתו של אברהם אבינו :

ואם היו אחרים עומדים שם אומרים כשם שהכנסתו לברית וכו' בפרק רבי אליעזר דמילה (קלז:) אבי הבן אומר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו' וכתב ה"ר מנוח אם היו אחרים עומדים שם מברכים אותו שיזכה לשאר מצות שחייב האב לעשות לבנו כתב הר"ד אבודרה"ס כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים שאלו הן מצות הבן המוטלות על האב כמו שאמרנו וסדרם על זה הסדר דאמרינן (קידושין כט:) לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ ישא אשה והזכיר אחר כן מעשים טובים אף על פי שהוא חייב במצות משהוא בן י"ג מ"מ אינו בן עונשים עד כ' וכבר היה בן י"ח לחופה (ד) : ואבי הבן או המוהל או אחד מהעם אומרים אשר קדש ידיד מבטן וכו' שם המברך אומר אשר קדש ידיד מבטן וכו' ומדקתני המברך אומר משמע דמאן דהוא יכול לברך ואינה מצוה מוטלת על המוהל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל : **כתב** הר"ד אבודרה"ס המל מברך קודם שימול על המילה ומחתך הערלה וכו' ואח"כ נוטל ידיו ורוחץ פיו כדי שיברך בנקיות אשר קדש ידיד מבטן (ה) : ונוסח ברכה זו פירשו התוספות (מנחות נג:) ידיד זה אברהם כדדרשינן בפרק כל המנחות דמה לידידי בביתי נאמר על אברהם חק בשארו שם זה יצחק וצאצאיו חתם באות ברית קדש הוא יעקב והגה"מ כתבו בשם ס"ה דאשר קדש ידיד מבטן זה יצחק וראיה מדכתיב (בראשית י"ז) ואת בריתי אקים ר"ת "אשר "קדש "ידיד "מבטן חק בשארו שם זה יעקב וצאצאיו חתם באות ברית קדש אלו השבטים וכן פירש רש"י יצחק קרי ידיד ע"ש אשר אהבת (שם כ"ב) מבטן דקודם שנולד נתקדש למצוה זו דכתיב (שם י"ז) אבל שרה אשתך וכו' והקימותי את בריתי אתו היינו מילה בשארו בבשרו שם חק על המילה וצאצאיו אחריו חתם באות זו של ברית קדש צוה להציל ידידות שארנו משחת מגיהנם דכתיב (זכריה ט) גם את בדם בריתך וגו' : ונסחת ברכה זו שכתב רבינו הוא נסחת הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם גורס ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה כצואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת והר"ד אבודרה"ס כתב שמצא בתשובה שאלו להרמב"ם שהיה גורס ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו צוה כצוית לקדושים ומפרש שם בשכר המילה חזר אל חי חלקנו לעד כמ"ש והקימותי את בריתי וכו' ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ואח"כ שואל מאת ה' ואומר אתה צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת ר"ל ידידות על הנפש שהיא חביבה מן הכל וענין כצוית לקדושים חסר ור"ל כאשר צוית לקדושים : ועל הכוס מברכין אותה שמברך תחלה בפה"ג זה לא מצאתיו מבואר בגמרא ולא בדברי הרי"ף והרמב"ם אלא שמדברי המפרשים והגאונים שאכתוב בסימן זה נראה שהוא מוסכם מהכל לברך אותה על הכוס ומדברי המרדכי במס' יומא נראה שהטעם משום דאמרינן (ברכות לה.) אין אומרים שירה אלא על היין : ומנהג ליתן יין בפי התינוק אחר ברכת היין ואחר כורת הברית ולומר קיים את הילד הזה וכו' כ"כ בע"ה פי' אחר שנתן יין בפי התינוק אומר קיים את הילד וכו' ואע"פ שמן הדין תכף שגמר ברכת היין וברכת אשר קידש וכו' היה לו לשתות כדין כל ברכות הסדורות על כוס בקשת רחמים שהוא מבקש על הילד קיים את הילד הזה וכו' לא הוי הפסק : ואנו נוהגים שלא ליתן מן היין בפי התינוק עד שמגיע לפסוק ואומר לך בדמייך חיי וכ"כ הכלבו וטעם הדבר כתב הר"ד אבודרה"ס ע"פ המדרש ואז נותן מן היין באצבעו בפי התינוק ושמעתי שעושה צורת שדי באצבעותיו בעת שנותן מן היין בפי התינוק : ונוהגים לכפול ואומר לך בדמייך חיי וכתב הר"ד אבודרה"ס שהוא לרמוז שע"י המילה יזכה לעה"ז ולעה"ב :

כתב הכלבו באותו טעימה שמטעימין לתינוק סומכין שלא לטעום המוהל אבל משגרין לאם התינוק וגם בעל העיטור כתב אע"ג דאמרינן המברך צריך שיטעום ה"מ היכא דאפשר אבל היכא דלא אפשר יהבינן לינוקא דלטעמיה ונפיק והביא ראייה לדבר ול"נ שטעימת הנימול אינו מוציאתו מידי ברכה לבטלה

דרכי משה

ר"י בתא"ו נ"א ה"ב : (ג) ובתשובות הרשב"א סימן שפ"ב ומיהו אם מברך קודם או באמצע יצא עכ"ל ופשוט הוא : (ד) כתב בשם הזוהר ס"פ לך לך ואבי הבן אומר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצירך והעומדים שם יאמרו סוף פסוק דהיינו נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך וכתב שם דכל מי שאינו עושה כן מוציא אותו מכלל עשרה חופות שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעוה"ב וע"כ עשרה תיבות במקרא ולא ראיתי נוהגין כן : (ה) כי ידיו ופיו מלוכלכים מהמילה עכ"ל :

ובתשובות

דרישה

מפי' ר"א דמילה דאמרינן התם העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית משמע שעומדים והביא כל זה ב"י וכ"כ רמ"א : [ב] כיון שנעשית ע"י אחר וכתב ב"י מ"ש רבינו ור"ת כתב שא"צ פי' שא"צ לברך ברכה זו עובר לעשייתה אלא אדרבה יש לו לברכה אחר עשייתה וכמ"ש בתוס' שהחזיר המנהג לקדמותו ותמה על רבינו דמשמע מלשונו דרב ש"ש הוא דעת שלישי וז"א ע"ש ולענ"ד דרבינו הבין דברי ר"ת שכתב שא"צ ר"ל שא"צ לברך דוקא קודם המילה אלא רשות בידו לברכה אף לאחר המילה וכן משמע מלשונו שכתב ור"ת כתב שא"צ ולא כתב ור"ת כתב שצריך לברך אחר המילה והשתא כתב שפיר שרב ש"ש סבר דלא יברך אלא דיקא אחר המילה והר"ן נותן טעם לדבר כיון שאין ברכה זו אלא לשון שבח והודאה שזכהו הש"י להכניסו בברית אינו בכלל שצריך לברך עובר לעשייתה ע"כ וז"ל הטור"י ולאו דוקא על מילה זו קאי אלא מודה להש"י שצוה לעשות מצוה זו כשתבא לידו עוד וב"י הביאו אבל ודאי אכתי הדין עם ב"י שמנ"ל לרבינו להבין כך דברי ר"ת ולומר שפליג עם רב ש"ש הא יותר ויותר יש להבין מתוך ל' ר"ת שס"ל כרב ש"ש ועיין בתוס' ורא"ש ס"פ ר"א דמילה שם ביארו דברי ר"ת : (כתב בספר הזוהר סוף פרשת לך לך דאבי הבן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצירך והעומדים שם יאמרו סוף פסוק נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך וכתב שם דכל מי שאינו עושה כן מוציא עצמו מכלל י' חופות שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לע"ל וכתוב בד"מ ולא ראיתי נוהגין כן עכ"ה) : [ג] ומנהג ליתן יין בפי התינוק אחר ברכת היין כו' ואנו נוהגין כמ"ש הכלבו והרד"א שלא יתן יין בפי התינוק עד שמגיע לפסוק ואומר לך בדמייך חיי וז"ל הרד"א ואז נותן מן היין באצבעו בפי התינוק ושמעתי שעושה צורת שדי באצבעותיו בעת שנותן יין בפי התינוק ונוהגין לכפול ואומר לך בדמייך חיי שהוא לרמוז שע"י המילה

פרישה

שהוא כמו שליח ב"ד : (ו) כיון שנעשית ע"י אחר ור"ל ולא אמרו בכל המצות דצריך לברך עובר לעשייתן אלא כשהמברך עצמו עושה המצוה ונראה דהטעם הוא (כשנעשית ע"י אחר דא"צ לברך עובר לעשייתן משום דחיישינן עכ"ה) שמא לא יעשה האחר המצוה ולכן לא יברך עד שעשאה ועיין בדרישה : (ז) ואם היו אחרים עומדים שם אומרים כשם שהכנסתו לברית כו' וכן הוא בתוס' פ' ר"א דמילה שיאמר שהכנסתו ולא כמ"ש שם בגמרא שנכנס דלהאב הוא אומרים כשם שקיימת מצוה זו שהכנסתו לברית כן תזכה לקיים בו מצות האחרים ואם אין אביו ואחר אומר הברכה דלהכניסו ועומד במקום האב ובשליחותו ג"כ אומרים כן דשלוחו של אדם כמותו ע"ש . וכתב הר"ד אבודרה"ס כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים שאלו מצות הבן המוטלו' על האב וסדרן ע"ז הסדר דאמרינן לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה והזכיר אח"כ מעש"ט אע"פ שהוא חייב במצות משהוא בן י"ג מ"מ אינו בר עונשים עד עשרים וכבר היה בן שמנה עשר לחופה עכ"ל : (ח) אשר קדש ידיד מבטן כו' הגהות מיימוני כתבו בשם ס"ה דאשר קדש ידיד מבטן זהו יצחק וראיה מדכתיב ואת בריתי אקי"ם וגו' ר"ת אשר קדש ידיד מבטן . חק בשארו שם זה יעקב . וצאצאיו חתם באות ברית קודש אלו השבטים עכ"ל וכן פי' וכתב קידש מבטן כמ"ש אבל שרה אשתך כו' עד והקימותי את בריתי אתו ש"מ שקודם שנולד נתקדש למצוה זו היינו מילה . וחוק זה המילה שהוא חוק מהש"י עלינו . בשארו בבשרו . ידידות שארנו משחת מגיהנם דכתיב גם את בדם בריתך וגו' וכמ"ש חז"ל אברהם יושב אפתח דגיהנם ואינו מניח לכנוס מי שהוא מהול כדלעיל עיין בב"י שהביא עוד פי' התוס' : (ט) ועל הכוס מברכין אותה כו' דאין אומרים שירה אלא על היין מרדכי : (י) ולומר קיים את הילד הזה פי' אחר שנתן יין בפי התינוק אומר קיים כו' (ולא כמו שאנו עושין) ואע"פ שמן הדין שגמר ברכת היין וברכת אשר קדש כו' היה לו לשתות כדין כל הברכות הסדורות על הכוס ע"ז קאמר בקשת רחמים שהוא מבקש על הילד קיים את הילד הזה כו' לא הוי הפסק ב"י וכ"כ ד"מ בס"ס קפ"ט אמה שנוהגין להאריך אחר ברכת הטוב והמטיב דבברכת המזון קודם לשתות כוס של ברכה וכתב שם דגדולה מזו מצינו דהרי כאן בכוס של המילה כבר בירך הברכה דבורא פרי הגפן וגם אומר הברכה דאשר קידש ידיד כו' ואחר כך מאריך בבקשת רחמים על הילד בין הברכה לשתייה וכ"ש שם דעדיין לא בירך בפ"ה עד לבסוף ע"ש : (יא) ומ"ש וי"א כו' עד לאו הפסקה הי"א ר"ל אף שאינן יוצאין ידי חובת כוס באותו טעימה דהתינוק מ"מ כיון דהתחיל מיד אחר הברכה בטעימת דהתינוק תו לא הוי הפסק כבקשת רחמים ויוצאין במה שישתה לבסוף המוהל והסנדק . ודוקא בכאן דכבר בירך בפ"ה כרוכין לזה משא"כ בברכת המזון וכמ"ש דשם הכל מודים דלא חשיב הפסק בלא התחלת טעימה : (יב) שכתוב בהן כו' ושותהו פי' שאמר שם בא"י כורת הברית כתב שם תיבת ושותהו ר"ל שישתה קודם שיאמר קיים את הילד כו' :

לבטלה כיון דלאו בר חיובא הוא כלל ואפילו מדרבנן וטעימת האם אם שמעה הברכה ולא הפסיקה בין ברכה לטעימה אפשר דנפקא בברכת המברך אף ע"ג דברכת הכהנין היא כיון דנתקנה ברכת אשר קדש על הכוס הו"ל ככסא דקודשא ואדבלאה דמוליא אחרים מברכת היין ג"כ אבל אם לא שמעה הברכה או הפסיקה בין ברכה לטעימה ודאי דאין טעימתה מוליאתו מידי ברכה לבטלה כתב הרשב"א שאלת כמה שיעור טעימה גבי מקדש בעינן מלא לוגמיו הכא גבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו : ב"ה כתב בא"ה א במדרש תלים בני א"י אומרים יהא כאח לשבעה וכאב לשמנה רבי יהושע אומר זה ב אברהם ויצחק שמואל אמר זה ישי ודוד וי"א אח לז' אח לאפרים שהוא שביעי לדגלים ומנשה שמיני : כתב הר"ר דוד אבודרה"ם שאם היה התינוק יתום בין מאביו בין מאמו אומרים במקום אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה וכו' תשלח אסותא דחייא ורחמי מן קדם מרי שמיא לאסאה ית רביא הדין ויתקרי שמיה פלוני ויתסי כמה דאיתסיאו מיא דמרה ע"י דמשה במדברא וכמיא דיריחו ע"י אלישע כן יתסי בעגלא וזמן קריב כאומר ואעבור עליך ואראך וגומר הפסוקים כמו שגומר בתפלת קיים את הילד הזה וכסדר ר"ע ורבינו סעדיה כתוב נוסח בקשה זו :

ובנולד מהול כתבתי למעלה שאין מברכין עליו ובעל העיטור כתב שמברכין עליו וכתב שאפי' לדברי האומר שאין מברכין ברכת על המילה אבל ברכת להכניסו בבריתו ואשר קדש ידיד מבטן מברכין (ו) כתב הרמב"ם שאין מברכין על אנדרוגינוס מפני שהוא ספק (יג) ור"י פסק שהוא זכר גמור וחייבין עליו סקילה כזכר ולדבריו מברכין עליו תשובה לגאון ממזר אף על פי שהוא מטיפה פסולה כישראל הוא לכל דבר ומברכין עליו ברכת מילה עד כורת הברית (ז) [ד] אבל אין מבקשין עליו רחמים כתב בע"ה היכא דמיקלע מילה ביומא דתעניתא אשכחן לרבוותא קמאי דקאמרי מברך על הכוס ומנהג להניחו עד מוצאי יה"כ (יד) וישותהו אמו של תינוק והאריך הרבה בדבר והיוצא מכלל דבריו (טו) שבי"כ וט"ב לא מברכין כלל אכסא (טז) ועבדינן כבדוכתא דלית ביה חמרא (יז) [ה] ובשאר תעניות מברכינן

אליה ופי' ברכה זו כבר ביארה הר"ב בב"י : ובנולד מהול וכו' כתב בש"ע גר שמל קודם שנתגייר וקטן וכו' אינם צריכים ברכה פסק כדברי הרמב"ם פ"ג מהל' מילה והכי נהוג היכא דאין שם ספק ערלה כבושה אלא ודאי שהוא נולד מהול וע"ל סימן רס"ג אבל בגר שמל קודם שנתגייר וכן עבד שמל קודם שנכנס ליהדות ומטיפים מהן דם ברית צריכין ברכה דלא כש"ע עיין בסימן רס"ו :

כתב הרמב"ם שאין מברכין על אנדרוגינוס מפני שהוא ספק טעמו שפוסק כרבי יוסי דברייתא דאנדרוגינוס בריה בפ"ע הוא כלומר בריה משונה וספק אם הוא זכר או נקבה ור"י פסק כברייתא דר' סימאי דזכר הוא וחייבין עליו סקילה משתי מקומות כדאיתא ס"פ הערל וב"י הביאו ע"ש . ואיכא לתמוה בדברי רבינו טובא דבא"ח סימן ש"ל פסק בסתם בדין מילה באנדרוגינוס דאין מחללין עליו השבת א"כ פסק כהרמב"ם דספק הוא וכך פסק בסימן תקפ"ט בדין שופר בסתם גם בי"ד סימן קנ"ד פסק בסתם דהיולדת טומטום ואנדרוגינוס נותנים לה ימי טומאה של נקבה אלמא דמחשיבו ספק כמו טומטום וכן כתב ע"ש הרא"ש בדין בכור בהמה סימן שט"ו שהוא ספק וטעמו משום דפלוגתא דרבוותא הוא אי הלכה כר' יוסי דברייתא אי לאו עיין עליו בס"פ על אלו מומין וכך פסק בא"ע סימן כ"ב בסתם בדין ייחוד דספק הוא וכך פסק בח"מ סימן ר"פ בסתם דאנדרוגינוס ספק הוא אבל בא"ע סימן מ"ד בדין קידושין כתב דהרמב"ם ורב אלפס כתבו דטומטום ואנדרוגינוס קידושי ספק הן וצריכין גט מספק בין שהן קדשו או שקדשם איש והתוספתא כתבו דאנדרוגינוס ודאי זכר הוא ושכן הוא מסקנת הרא"ש וכ"כ בא"ע סימן קע"ב דלהרמב"ם ורב אלפס אינו בר חליצה ויבום ולר"י והרא"ש זכר גמור הוא וכאן כתב מחלוקת הרמב"ם ור"י ולא הכריע ובסימן רס"ו כתב ג"כ מחלוקת רמב"ם ור"י ולא הכריע וכתב שרב אלפס כתב שדוחה שבת א"כ מ"ש בשם רב אלפס והרא"ש בא"ע הוא סותר למ"ש בשם רב אלפס לקמן בסימן רס"ו ובשם הרא"ש בסימן שט"ו ואפשר ליישב לרב אלפס דבכל דוכתא סבירא ליה דאנדרוגינוס ספק חוץ מלגבי מילה דדוחה שבת משום דפסק כרבי יהודה דמתיר באנדרוגינוס כדיליף לה מקרא מדכתיב המול לכם כל זכר כל זכר ריבויא הוא ואף ע"ג דהלכה כרבי יוסי דברייתא דבריה בפני עצמו הוא ולכל הלכותיו הו"ל ספק אפ"ה מילתו דוחה שבת מגזירת הכתוב ואף ע"ג דבנוסחי דידן פרק ר"א דמילה כתב הרי"ף שני סברות בזה ולא הכריע נ"ל דרבינו היה גורס כך בדברי הרי"ף שהכריע דהלכה כרבי יהודה ודוקא לגבי שבת וזהו שדקדק רבינו בסימן רס"ו שכתב וז"ל ורב אלפס כתב שדוחה וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר גמור ע"כ כלומר דרב אלפס כתב שמילה דוחה שבת דפסק כרבי יהודה וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר גמור בעלמא שחייבין עליו סקילה אם כן ודאי ס"ל ג"כ דהוי זכר לגבי מילה שדוחה שבת אבל רב אלפס לא ס"ל כר"י להחשיבו זכר גמור בעלמא אלא אדרבה מחשיבו ספק דלא כר"י אלא לגבי מילה דוחה שבת מריבוייא דקרא ומיהו דעת רבינו עצמו הוא כמ"ש בא"ח סימן של"ו דאנדרוגינוס אינו דוחה שבת ולכן לא כתב כאן הכרעה כלל ונסמך על מה שפסק בא"ח וביתר מקומות דספק הוא אבל מ"ש ע"ש הרא"ש בא"ע בדין קידושין וחליצה דזכר גמור וגבי בכור בהמה כתב דלהרא"ש ספק הוא קשיא טובא ואפשר לומר דאף על גב דס"ל להרא"ש דלגבי איסורא זכר גמור הוא אפ"ה לגבי ממונא מפי המוחזק לומר קים לי כהני תנאי וכהני פוסקים דלאו זכר ודאי הוא והלכך לגבי בכור יאכל במומו לבעלים ולא מצי כהן להוציאו מידו . ומ"מ דעת רבינו בעצמו דלגבי איסורא נמי אזלינן לחומרא וכמו שגילה דעתו בא"ח בדין מילה ושופר וכי"ד בדין טומאת לידה ואם כן הוא הדין בדין קידושין וחליצה ושאר איסורין דנקטינן לחומרא ולגבי ממונא אין מוציאין מיד המוחזק כמ"ש בח"מ סימן ר"פ וכי"ד גבי בכור בהמה כנ"ל : **כתב** בעל העיטור היכא דמיקלע מילה וכו' עד ובשאר תעניות מברכינן ומטעמינן ליגוקא נראה דהא דאמר ומטעמינן לינוקא לאו לינוקא דאתמהיל דאם כן מאי איריא ג' צומות אפילו ביה"כ וט"ב נמי דבהאי ינוקא ליכא למימר דילמא אתי למיסרך אלא אפילו לינוקא דהגיע לחינוך קאמר דבי"כ וט"ב אסור משום דילמא אתי למיסרך כדאיתא ס"פ בכל מערבין דלא אמרינן זמן בי"כ משום דלא מותבינא לינוקא דילמא אתי למיסרך אבל בג' צומות ליכא למימר אתי למיסרך כיון דליכא איסורא בשתייה ולא קשה מאי איריא לינוקא הא ליולדת נמי שרי בג' צומות דאיכא למימר כיון דיולדת אינה שומעת הברכה אם התינוק נימול בבית הכנסת להכי נקט ינוקא דלעולם איסתכח ינוקא אצל הברכה בין בבה"כ בין אצל היולדת א"נ לפי המנהג דגם היולדת מתענה אף בג' צומות קאמר דיהבינן לינוקא מיהו במרדכי הארוך סוף יומא בתשובת ראבי"ה השיג על רבינו יהודה בר יצחק וכתב וז"ל סגי ליה דיהבינן לינוקא דאתמהיל ביומא דתעניתא דגבי ינוקא כי האי לא חיישינן למיסרך וכן פסק ראב"ן דיהיב לתינוק הנימול ולא לתינוק דהגיע לחינוך אפי' בג' צומות למאי דנהגינן בהו איסורא באכילה ושתייה ואיכא למיסרך וכך הוא מנהג שלנו בין ביה"כ בין בט"ב לברך על

והכלבו כתב יש נוהגין לברך התינוק בנוסח זה אלהנא ואלהא דאבהתנא שלח אסותא דחיי ורחמי לרביא הדין וכו' : ולהריטב"א בתשובת מצאתי נוסחא יפה ביותר וז"ל אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו פלוני כשם אביו אתה אלהינו אלהי כל בשר אבי יתומים תהיה לו לאב והוא יהיה לך לבן ותהא כניסתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ומשיב נפש לאמו ולכל קרוביו תתענג נפש האב בג"ע ביוצא מחלציו ותגל האשה בפרי בטנה ויתקיים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך ואראך וגו' :

ב"ה בתוב בא"ח אם מתה האם קודם ברית מילה אומר ותגל האם בגן עדן ערנה וכן אם מת האב יאמר ישמח האב בגן עדן עדנו ולא ידלגם כי מצאנו ל' שמחה וגילה אחר המיתה אברהם יגל יצחק ירנן ישמח משה וכל זה לקיים אמונת השארת הנפש לתחיית המתים :

ובנולד מהול כתבתי למעלה שאין מברכין עליו בסימן רס"ג כ"כ בשם רבינו הא' והרמב"ם כתב גר שמת קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אינם צריכים ברכה וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי עכ"ל והראב"ד כתב בהשגות דמברכין עליו דקי"ל דמברכין על ספק דאורייתא וחכמי לוני"ל שאלו להרמב"ם בתשובת פאר הדור סימן כ"ו על כך והשיב להם לחזק דבריו : **ומ"ש** רבינו ור"י פסק שהוא זכר גמור וכו' דברי רבינו סתומי' והנני מבארם בס"פ הערל (פג.) תנן רבי יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא רבי אליעזר אומר חייבין עליו סקילה כזכר ובגמרא (פג:) אמר רב ליתא למתני' מקמי ברייתא דתניא רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא וכו' ושמואל אמר ליתא לברייתא מקמי מתני' אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס א"ר יהודה אמר רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משני מקומות מיתיבי ר' אליעזר אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר בד"א בזכרות שלו אבל בנקבות שלו פטור הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' סימאי אומר אנדרוגינוס חייבים עליו סקילה משתי מקומות מ"ט דרבי סימאי אמר רבא בר המדורי אסברה לי ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזה זכר שיש בו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס וכתב הרי"ף משמע דהא דפסיק משמיה דרב הלכה כרבי יוסי ארבי יוסי דברייתא קאי ורש"י פירש דאר"י דמתניתין קאי וכן פר"י דאמרינן כי הוינן בי רב הונא דאמר משמיה דרב אנדרוגינוס חייבים עליו סקילה מב' מקומות אלמא דזכר ודאי הוי כדדריש מקרא איזהו זכר שיש לו שתי משכבות ובסוף (כח.) אמר רב נחמן משמיה דרב דספיקא הוי וכו' וכיון דפליגי אליבא דרב מסתברא דהלכה כדאמרי בי רב דשמואל סבר כוותיה ולהאי פיסקא חייבים עליו מב' מקומות כר' יוסי דמתניתין עכ"ל והשתא מדייק רבינו דכיון דפסק ר"י כמ"ד חייבים עליו סקילה משני מקומות משמע בהדיא דסבר דזכר גמור הוי כדדריש מקרא איזהו זכר שיש בו ב' משכבות וכיון דזכר גמור הוי לדעתו מברכין על מילתו ומ"מ אין הדבר מוכרח דאף ע"ג דקרי ליה התם זכר אפשר דלאו לכל מילי מיקרי זכר שאם אתה אומר כן בערכין יערך : **תשובה** לגאון ממזר אף על פי שהוא מטיפה פסולה וכו'. כ"כ בעל העיטור : כתב בעל העיטור היכא דמיקלע מילה ביומא דתעניתא וכו' דברי בעל העיטור כתבם הכלבו וכתב שדחה דברי רבוותא קמאי מכמה טעמים האחד שאין מניחין הכוס על הלילה שמא ישפך ונמצא שמברך לבטלה ועוד שאין להפסיק כ"כ בין הברכה והטעימה ועוד שצריך ברכה אחרת ונמצא שהברכה הראשונה היתה לבטלה וגם הרשב"א כתב כן בתשובה בשם בעל העיטור וגם הר"ד אבודרה"ם כתב שהר"י ן' גיאת סתר דברי רבוותא מהטעמים הללו והעלה דבט"ב וי"כ אין מברכין על היין

דרכי משה

(ו) ובתשובות הרשב"א סימן שכ"ט דאין מברכין אפי' ברכת להכניסו כ"ה בהר"ן פ' ר"א ע"ב : (ז) כתב מהרי"ל שעשה מעשה וצוה למול חוץ מבית הכנסת שלו במקום שאר הקטנים הכשרים וגם לא אמרו כשם שנכנס וצוה אחר כך להכריז שהוא ממזר שיזהרו מלהתחתן בו :

וע"ל

פרישה

(יג) ור"י פסק שהוא זכר גמור וחייבים עליו סקילה ר"ל כשבא עליו על ידי משכב זכור כמ"ש ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזהו זכר שיש בו ב' משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס ועיין בב"י שכתב שאינו מוכרח : (ולדבריו מברכין עליו וה"ה שמלין אותו בשבת וק"ל רש"ל עכ"ה) : (יד) וישותהו אמו של תינוק ר"ל ואז במוצאי י"כ תוכל אמו לשתותו והמ"ל דאין נותנין לתינוקות כלל ולהכי נקט אמו לאשמועינן שדוקא בי"כ דיכא הכי אבל שאר תענית יכולה האם לשתות אם היא אינה בתענית וק"ל ובעל העיטור דחה דברי רבוותא קמאי מכמה טעמים הא' שמא ישפך ונמצא שבירך לבטלה ועוד שאין להפסיק בין הברכה והטעימה כו' והביאו הב"י ע"ש : (טו) שבי"כ וט"ב לא מברכין כו' וה"ט דאין היולדת יכולה לשתות ובט"ב אאסא נמי לא מברכין מטעם דאין מברכין אבשמים בט"ב אבל בשאר ג' צומות שהיולדת אינה מתענה יכול לברך על הכוס ותשתה ממנו היולדת אם היולדת שומע הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס ב"י : (טז) ועבדינן כבדוכתא דלית ביה חמרא כו' עיין בא"ח סימן תקנ"ט ששם מביא גם כן דיעות מחולקות בדין זה : (יז) ובשאר תענית מברכין ומטעימים ליגוקא ר"ל לכל תינוקות הנמולים

דרישה

שמילה יוכה לפולס הכא ולע"ש : [ד] אבל אין מבקשין עליו רחמים ומפרסמים בשעת המילה שהוא ממזר עיין במהרי"ל שבימיו מלו ממזר וכתב שם איך שהנהיג (שצוה למול חוץ מבה"כ שלא במקום שאר הקטנים הכשרים וגם לא אמרו כשם שנכנס וצוה להכריז שהוא ממזר שיזהרו מלהתחתן בו עכ"ה) : [ה] ובשאר תעניות מברכין כו' ובשאר ימות השנה י"א דיוצא בזה אלא שנוהגין שהסנדק שותה כשאינו בתענית רמ"א (כתב הרוקח סימן י"ג תענית בתשובה או ב' וה' יטעום שמברך ואין בכך כלום עכ"ל ויש ליזהר שלא ישתה רביעית וטוב להתענות מבעוד יום כולי עכ"ה

חדושי הגהות

א במדרש שוחר טוב בתחלת מזמור ה' וע"ש : ב ר"ל שאברהם היה אב לח' ליצחק וישמעאל וו' בני קטורה ומגילא יצחק אב לז' וכן ישי והדד (בשמואל א' ט"ז) :

ומ"ש

על הכוס וליתן לתינוק הנימול וכתב ראבי"ה דלא קשה א"כ לגבי זמן דיה"כ וכן בט' באב כמ"ש נברך על הכוס ונבדיל וניתיב לקטן כי האי דאיכא למימר דילמא לא אשתכח קטן כי האי בכל המקומות והו"ל חבילות חבילות כתב ב"י דביה"כ וט' באב שאין היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס וכ"כ ב"י בא"ח סימן תקנ"ט וכן פסק כאן בש"ע ואיכא לתמוה דהלא הרמב"ן כתב דהיה כל ל' יום מאכילין אותה מיד בט"ב ומביאו רבינו בא"ח סי' תקנ"ד וכך פסק לשם בש"ע ותו איכא לתמוה דבש"ע סי' תקנ"ט פסק בהדיא בט"ב דאם היולדת שומעת הברכה תשתה ממנו היולדת והוינו כהרמב"ן וכאן פסק בהיפך ונראה ליישב דאע"ג דדינא הכי הוא כהרמב"ן מ"מ המנהג הוא בכל ישראל דאם אין ליולדת צער גדול במה שתתענה בט"ב מתענים והשתא ניחא דמ"ש בב"י כאן ובא"ח וכן מה שפסק בש"ע כאן דאין היולדת יכולה לשתות בט"ב לא כתב כן אלא לפי המנהג אבל מ"ש בש"ע בא"ח בסימן תקנ"ד ובסימן תקנ"ט דיכולה לאכול ולשתות הוא על פי הדין וכמ"ש הרמב"ן : **ומ"ש** וכתב עוד וכו' וא"א הרא"ש כתב בתשובה מי שיש לו ב'

מברכינן ומטעמינן לינוקא וכתב עוד היכא דאיכא תרי ינוקי לממהיל בבי כנישתא כיון דלא אפשר למהלינהו כחדא (יח) צריכי ברכה אכל חדא וחדא וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה מי שיש לו ב' תינוקות למול או לברך לשני חתנים יברך ברכה אחת לשניהם ואפי' אם שנים מלין הראשון יברך על המילה ועולה לשני (יט) והשני יברך אשר קדש ידיד מבטן ועולה לראשון ואפי' אין הנער השני לפניו בעת הברכה כיון שדעתו עליו [ו] רק שלא יסיח דעתו בינתיים שדר רב צמח גאון (כ) היכא דליכא אלא איתתא וגברא תפוש ליה לינוקא ומברכין על המילה והיכא דאיפשר לה עבדינן לה בעשרה והיכא דלא אפשר עבדינן לה בפחות מעשרה (כא) כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו על כל מילה ומילה ובעל העיטור כתב שאין לו לברך [ז] וכן דעת ר"י וי"א שצריך לכסות ערות הקטן בשעת

הין כדעבדי' בדוכתא דלא שכיח ביה חמרא וכתב עוד שכ"כ הרמב"ם בתשובת פאר הדור סי' ס"ג שאין מברכין על הכוס מפני שאינו יכול לשתות לא הוא ולא אחר ממי שהוא מבין ענין הברכה וגם התינוקות אינם יכולים לשתותו דילמא אתו למסרך עכ"ל המרדכי פרק בכל מערבין והרוקח בסימן י"ג כתבו כדעת רבוותא קמאי וכבר נתבאר שדברים דחוים הם ובטוא"ח סימן תקנ"ט כתב רבינו דבט"ב י"א שיברך בלא כוס ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ולא חיישינן דילמא אתי למסרך כיון דאינו דבר קבוע עכ"ל ודברי התוס' הם בס"פ בכל מערבין (מ :) וכן כתב המרדכי שם ובמסכת יומא והר"ן כתב בפרק תולין שהרשב"א הקשה עליהם והוא ז"ל כתב דאינה קושיא ואע"פ כן כתב בסוף דבריו ומכל מקום הגאונים אמרו דלא מברכינן אכסא אלא מייתי אסא ומברכינן עליה . וז"ל הרשב"א בתשובה כתב הרי"ף ז"ל כל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על היין של ברכת המילה לפי שצריך לטעום עכ"ל וגם הר"ן כתב בפרק תולין שהגאונים אמרו דלא מברכינן אכסא : **ולענין** הלכה נראה דכיון שהגאונים לברך על הכוס בי"ה ובט'

תינוקות וכו' וכבר נחלקו המקומות במנהגם קצתם נהגו כבעל העיטור לברך אכל חדא וחדא וקצתם נהגו לברך ברכה א' לשניהם כהרא"ש ורבינו משולם ס"פ כסוי הדם וכך נהגו בקראקא אבל איכא לתמוה מפני מה לא נהגו כך גבי שני חתנים אלא מאריכין ברכה לכל חדא וחדא ויותר מסתברא לברך ברכה אחת בב' חתנים מבב' תינוקות דב' תינוקות אי אפשר למהלינהו כחדא משא"כ בב' חתנים לפי מנהג שלנו דהחופה היא בחצר ב"ה דאפשר להכניס ב' חתנים בחופה א' ולברך א' ולכן נלפע"ד דבין בב' תינוקות ובין בב' חתנים יש לברך אכל חדא וחדא ומיהו במקום שנהגו יעשו כמנהגם אבל בעיר חדשה יש לנהוג לברך אכל חדא וחדא כמו בב' חתנים ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' התינוקות ביחד לב"ה אלא בזה אחר זה דלאחר שנימול זה יביאו השני : שדר רב צמח גאון וכו' נראה דתרתי אתא לאשמועינן חדא דאע"ג דליכא אלא איתתא וגברא לא אמרינן דאיתתא תפיס לינוקא אלא גברא ליתפס ליה לינוקא דאיתתא לא מיחייב למימהל את בנה אלא גברא איידך אתא לאשמועינן דמברכינן על המילה כלומר כל הברכות שהצריכו חכמים לברך כשמלין בצבור מברכין גם ע"שיו כשאין שם אלא איתתא וגברא דהיינו המוהל מברך על המילה והאב מברך להכניסו ואשר קדש מברך הוריו בו יותר וז"ש והיכא דאפשר עבדינן לה בעשרה וכו' דליכא עיכובא בברכות בין בצבור בדאיכא עשרה בין ביחיד בדליכא עשרה : **כתב** הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו וכו' בסוף ה' ברכות וסוף ה' מילה כ"כ וטעמו משום דמצוה זו אינה מצוייה בכל עת ודומה למצוה שהיא באה מזמן לזמן אבל דעת ב"ה ור"י שאין לברך שהחיינו והכי נהוג במלכותינו ועיין בב"י האריך בזה : **ומ"ש** ויש אומרים שצריך לכסות ערות קטן וכו' כתב

ובע"ה והרי"ף והרמב"ם מסכימים שלא צומות הכי נקטינן מיהו בג' צומות אם שהיולדת אינה מתענה יכול לברך על הכוס ותשתה ממנו היולדת אם היולדת שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס אבל בי"ה וט"ב שאין היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס ובט"ב אסא נמי לא מייתי מטעמא דאין מברכין על הבשמים במ"ש שחל בו ט"ב כתב הרוקח בסי' קי"ג תעניות דתשובה או דב' וה' יטעום המברך ואין בכך כלום עכ"ל . ומ"מ נראה שצריך ליזהר שלא ישתה רביעית שהוא שיעור שתייה ונראה שטוב הדבר שכשיקבל עליו תענית מבע"י יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו ליאסר מלטעום כוס המילה : וכתב עוד היכא דאיכא תרי ינוקי לממהיל וכו' אבל הרשב"א כתב בתשובה סימן שפ"ב : ב"ה צריך להעביר הקולמוס על כל זה וצ"ל במקומו ואפילו בירך ברכה אחרונה בין ראשון לשני אינו חוזר ומברך על המילה בשני דברכה זו אינה הפסק : (מי שיש לו ב' בנים למול ביחד אין צריך לברך אלא ברכה אחת על שניהם . וכתב עוד וברכת להכניסו אם האב הוא המוהל מברך ברכה אחת להכניסם קודם שימול אבל אם המוהל אינו האב ממתין לאחר מילת שניהם שמא ימלך המוהל ולא ימול . ומ"מ אם בירך האב בין קודם המילה בין באמצען יצא שלא אמרו לברך האב אחר המילה אלא משום חשש לשמא ימלך המוהל ונמצאת ברכת האב לבטלה הא אם הקדים יצא דעיקר ברכה זו קודם המילה ככל הברכות שהן עובר לעשייתן עכ"ל ואנו בארץ ישראל נהגנו שלא לחוש לשמא ימלך שהרי אנו מברכים ברכת אירוסין קודם קידושין : ומ"ש וא"א ז"ל כתב בתשובה מי שיש לו שני תינוקות למול וכו' כלל כ"ו וכ"כ הריב"ש בתשובה סימן שפ"ד והאריך לסתור דברי בעל העיטור וכדבריהם כתב המרדכי בס"פ כיסוי הדם וכן כתב רבי' ירוחם בשם רבינו משולם והרמ"ה ומדברי רבי' ירוחם נראה שמברך אשר קדש אחר כל המילה ואפילו הכי לא הוי הפסק ואינו נראה לי אלא אחר אחר השתי מילות מברך אשר קדש ועולה לשתיהן וכתב עוד רבי' ירוחם אבל אם לא היה בדעתו מתחלה אלא שהביאו לו למול אחר שבירך על המילה הראשונה חוזר ומברך על השנייה אחר שיגמור הראשונה שיברך עליה ולאחריה וכן אם שח שיחת חולין בין הראשונה לשנייה חוזר ומברך אפילו שבתחלה היה בדעתו למול שנית אבל אם שח דבר שצריך אל המילה לא הוי הפסק ואינו חוזר ומברך כמ"ש המפרשים בענין שחט כמה חיות בבת אחת (ח) : וכתב עוד המרדכי שאם הם של אדם אחד האב מברך להכניסם בבריתו של אברהם אבינו וכ"כ הר"ד אבודרה"ס (ט) וגם הכלבו כתב בשם גאון מי שיש לו ב' תינוקות למול בניו או שאינם בניו יוצא בברכה אחת ודמנחי קמיה בשעת הברכה ולא יפסיק בנתיים בשיחה שאין צורך המילה . וראייה מכיסוי הדם :

שדר רב צמח גאון היכא דליכא אלא איתתא וכו' . כ"כ בע"ה : כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו על כל מילה ומילה בסוף ה' מילה כתב אבי הבן מברך שהחיינו וגם בסוף הל' ברכות כ' וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליהם בשעת עשייתם שהחיינו (י) והגהות מיימון כתבו בסוף הלכות מילה אין אנו נוהגין כן וי"מ הטעם משום צערא דינוקא ואין נראה ורבינו שמחה וראבי"ה כתב שהמל בנו בעצמו מברך שהחיינו משום שעושה המצוה המוטלת עליו העיקר : ב"ה ובא"ח כתיב בשם הרמ"ה שנראים הדברים שלא אמר הרמב"ם שמברך שהחיינו אלא בזמן שמל אותו אביו ע"י עצמו דוגמא דפדיון הבן אבל בזמן שמל אותו אחר אין אבי הבן מברך שהחיינו עכ"ל ואין נראה כן מפשט דברי הרמב"ם אלא אפילו כשמל אותו אחר מברך אבי הבן שהחיינו : והרוקח כתב מה שאין מברכין שהחיינו זהו משום שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל עד ל' יום עכ"ל ההגהות ורבינו ירוחם כתב דל"כ טעם הרוקח דאזלינן בתר רובא ובשם התוספות כתב דטעמא משום דאף על גב דבפדיון הבן תקנו לברך שהחיינו דלא שכיח אבל מילה דשכיח לא וטעם צערא דינוקא דחאו הרשב"א בתשובה וכתב דלא אמרו כן אלא לענין שהשמחה במעונו אבל ברכת שהחיינו אינה תלוייה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ואף ע"פ שמהערב עמה צער שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחיינו . וכתב עוד הרשב"א בתשובה ח"א סימן קס"ו דע שבכל הארצות האלו לא ראינו מעולם מי שבירך שהחיינו בשעת מילה ואפילו לאחד מהגדולים אשר בארץ הזאת לא ראיתי כן אבל מי שמברך אין לחוש לשמא לא כלו חדשיו דכל שגמרו סימניו ושערו וצפרניו אין חוששין וסומכין על סימנים אלו למולו בשבת החמורה כ"ש לענין ברכה עכ"ל ובתשובה אחרת סימן רמ"ה כתב כל שנולד לו בן צריך לברך שהחיינו בין שנולד לו בנים בין לא נולדו דהא קי"ל כלישנא בתרא דר' יוחנן דאמר בפרק הרואה (ס.) בין קנה אחרים בין לא קנה מברך זמן אלא שלא ראיתי שנהגו כן אפילו הגדולים אשר בארץ ושמא עשו רשות כקרא חדתא דכל שאינו בא מזמן לזמן כמועדים אין מברכים שהחיינו בחובה וכדאמרינן בס"פ בכל מערבין (מ :) גבי זמן דר"ה ויה"כ ומפני שראיתי גדולי הדור שלא נהגו לאמרו אני דוחה כן ואע"פ שאין זה מספיק כל הצורך שהרי בפדיון הבן תקנו זמן ושמא אף על מצוה מחלות התורה כפדיון הבן אמרו עד כאן לשונו . ובכל ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה נוהגים לומר שהחיינו לפי שהם סומכים בהוראותיהם על פי הרמב"ם ז"ל : וי"א שצריך לכסות ערות הקטן בשעת הברכה כ"כ ה"ר יונה בס"פ מי שמתו וכתב עוד די"א שא"ל דהא בניו קטנים אע"פ שישן עמהם בטלית אחד קורא ק"ש

דרכי משה

(ח) וע"ל סימן ס"ח לענין כיסוי דם : (ט) במהרי"ל כתב לברך ברכה אחת כדעת הרא"ש והאב מברך להכניסם בני וכו' בברכת אשר קידש יאמר קיים את הילדים וכו' ויתקן כל המנהג לכל אחד כגון הנירות שמדליקין למילה יעשה לכל אחד נר בפני עצמו : (י) ומהרי"ל כתב דאין לאב לברך שהחיינו אא"כ מל בעצמו בנו הבכור דעכ"פ יצטרך לפדות בנו בכור אבל אם לא יצטרך לפדות בנו כגון שבנו פטור מפדיון לא יברך שהחיינו :

כתב

דרישה

עכ"ה) : [ו] רק שלא יסיח דעתו בנתיים וכ"כ המרדכי פ' כיסוי הדם וכ' שם והתו' דאסיר לגרום שיוב ברכה במקום שיכול לפטור את עצמו ומביא ראיה ע"ש . ונה דלא יסיח דעתו בנתיים היינו דוקא בדברים שאינן צרכי המילה ואפי' אם בירך תפלה ברכת אשר קדש לאחר הראשון הברכה לא הוי הפסק רמ"א (כ"כ הכלבו וריב"ש ורבינו ירוחם וע"ל סי' כ"ח לענין כיסוי הדם עכ"ה) ע"ש . [ז] וכן דעת ר"י יכן המנהג במדינית אלו חוץ מבן בכור שאז האב מברך שהחיינו כשמל בנו בעצמו ואינו מוהל ומברך בשעת פדיון (ואין נוהגין כן אלא מברך שהחיינו בשעת פדיון עכ"ה) ואם

פרישה

הנמלאים ול"ד לזה הנימול למוד דכולן שוין להיתר דליכא טעמא דאתו למסרך (דכשיגדל יאמר דבר של מצוה מותר בתענית עכ"ה) בשאר תעניות כיון דאין הכל מתענין בו כמו בי"כ וט"ב ועוד דאי מיירי דוקא בתינוק הנימול ויולאין בו קשה דבי"כ וט' באב נמי הו"ל לברך אכסא וליתן לתינוק הנימול . גם בט' באב דמתירין התוס' למול וליתן לתינוק ר"ל לכל התינוקות וכמ"ש שם בא"ח סימן תקנ"ט ע"ש אלא שב"ס דהכא פליג עלייהו . שוב מלאתי שבמרדכי ישן והביאו ב"י בא"ח סימן תקנ"ט כתב שבכהאי תינוק קטן לא חיישינן למסרך כ"א בגדול קצת ונותן אל לבו ומכ"ט פסק רמ"א בסימן זה ובסי' תרכ"א בהל' י"כ דבי"כ אין נותנין אלא לתינוק הנימול ומ"ז

כתב בהגהותיו (בשם הרוקח) בהל' ט"ב דגם שם בט"ב שכתב בטור שנותנין לינוקא ר"ל לתינוק הנימול ואני כתבתי והוכחתי שם דאין כן כוונת הטור ע"ש . גם נ"ע הלא כתב רבינו בא"ח ס"ס קכ"א ז"ל כל דבר הטעון כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמא שהוא רוב רביעית וידוע שבטעימת תינוק הנימול ליכא רוב רביעית ואפשר דבהאי כוס דמילה לא קאמר כ"א בכוס דב"ה וקידוש וכמדומה לי שכ"כ ב"י (וכ"כ הרשב"א) : (יח) צריך ברכה אכל חדא וחדא נ"ע וכלא בעל העיטור שכתב כאן כן כתב רבינו בשמו לעיל סימן כ' בדין שחיטה דאם הן ממין א' אין צריך לחזור ולברך ואפשר דהאי שחיטה דדרך לשחוט בכך לשחוט כמה וא"ז משא"כ במילה : (יט) והשני יברך אשר קידש ידיד כו' ר"ל יכול לברך : (כ) היכא דליכא אלא איתתא וגברא תפיס לינוקא אלכורה כראה דהאי תפיס ליה לינוקא לאו אגברא קאי דהא עיקר מצוה שוא אגברא שימול כמו שכתב בתחלת הסימן וטפי עדיף שיתפשוהו האשה וימלהו הגברא (ע"ל סימן קנ"ו דמן הדין מותר לטבול מיד אחר ז' ימים ללידתה וליגע באיסה) אלא ה"ק היכא שליכא כאן עשרה ואפי' אי ליתא אלא איש ואשה לכחזיק התינוק ולמולו ביניהן מברכין על המילה ע"פ הדין שנתבאר לעיל . והא דקאמר איש ואשה ולא קאמר שני אנשים משום דנקט דבר הפסוק דמסתמא אביו ואמו דהילד הן בבית בשעה שהוא נימול משא"כ אחרים . ועיין במהרי"ל שכתב הביאו רמ"א בהג"ה ש"ים דאין לאשה להיות סנדק שתאחוז התינוק בשעת מילה לכתחלה כו' מיהו היכא דלא אפשר ודאי מותר וגם לא אסר מהרי"ל כ"א במילה לפני רבים ומשום דמיסוי כפריצות ע"ש :

(כא) כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו כו' דהיא כמצוה הבאה מזמן לזמן :

בשעת הברכה ובעל העיטור כתב שא"צ דלא הוי ערוה [ח] כל זמן שאינה ראויה לביאה וכתב עוד מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו כדאמרינן לגבי קרבן איפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא (כב) אינו עומד על גביו. בדברים שבין בני מזרח ובין בני מערב (כג) בני מזרח מוהלים על המים ונותנים על פניהם ובני מערב מוהלים על העפר מן הדא דכתיב [זכריה ט'] גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ובישיבה רב כהן צדק במתא מחסיא מנהג למול במים שלוקין ובהם הדס ומיני בשמים ונופל דם המילה על המים ורוחצין בהם כל הנועדים כלומר זה דם הברית שבין המקום לאברהם אבינו איתשל מקמי רב יהודאי גאון מהו למימהל על גבי עפרא ואמר שפיר דמי ובלבד שלא יעשה כן בשבת (כד) שלא יביא עפר מהחוץ ונוהגין ע"פ המדרש לעשות כסא לאליהו על שאמר [מלכים א' י"ט] קנא קנאתי לה' כי עברו בריתך בית ישראל א"ל הקב"ה (כה) חייך שאין עושין ברית מילה עד שתראה בעיניך מכאן (כו) התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו שהוא נקרא מלאך הברית:

רסו מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אע"פ שיש בקציצת הבהרת (א) לא תעשה חותכה עם הערלה אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו

ק"ש ואינו חושש ואינה ראיה דהתם אינו רואה את הערוה מיהו נראה דבקטן כ"כ לא דיינינן ליה דין ערוה וא"צ לכסותו בשעת הברכה ע"כ והרא"ש כתב דברי ה"ר יונה והוסיף וכתב וגם נראה כיון דלתקוני המילה קא אתי קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש ואין בו אותה שעה משום לא יראה בך ערות דבר. וז"ל הכלבו כתב הר"פ בקטן פחות מבן ט' אין לחוש דלא חיישינן בזה ערוה אך כשהוא מטונף בצואה יש להקפיד אפילו בן ח' ימים ומיהו הא אמרינן אין מרחיקים מצואת קטן עד שיאכל כזית דגן אעפ"כ טוב לנקותו קודם הברכה ומורי ר' יחיאל היה רגיל לכסות הערוה אפילו בלא שום טינוף ואפילו בקטן בן ח' ימים בשעת הברכה עכ"ל: ומ"ש בשם העיטור שא"צ דלא הוי ערוה כל זמן שאינה ראויה לביאה היא סברת הרי"ף שכתבתי בסמוך ואף על פי שהרמב"ם בפ"ג מהלכות ק"ש כתב סתם שאסור לקרות כנגד ערות קטן כיון דרוב הפוסקים ס"ל דשרי והרא"ש גם כן התיר לענין מילה מיהא הכי נקטינן: וכתב עוד מנהג שאבי הבן עומד על המוהל כו':

בדברים שבין בני מזרח ובין בני מערב בני מזרח מוהלים על המים וכו' הר"ד אבודרה"ס כתב בשם אבן הירחי נהגו בצרפת להביא ספל מלא חול ועפר וטומנין שם את חתך המילה ויש סמך לדבר בפרקי ר"א כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעין משום עינוי הדרך וכשהיו מוהלין היו נוטלים אותה ערלה וטומנין אותה בעפר ומאותה שעה ואילך היו נותנים את הערלה בעפר. ויש סמך לחול ושמתי את זרעך כחול הים (בראשית לב) ולעפר ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם יג) ובאלו הארצות נהגו לשום חתיכת הערלה בסיד כתוש היטב עכ"ל. והגהות מיימוני כתבו מה שנוהגים לשום הערלה בחול נפקא ליה במדרש מי מנה עפר יעקב ומה שאין לוקחין עפר משום דאיתא וכו' בני א"י נותנים אותה במים משום (יחזקאל ט"ז) וארחצך במים בני בבל נותנים אותה בעפר משום דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ולכך לוקחים חול לקיים דברי שניהם שהחול נקרא עפר ומים כדאמרינן בחולין (כז:) עופות מן הרקק נבראו עד כאן לשונו (יא):

ומ"ש רבינו בשם רב יהודאי גאון ובלבד שלא יעשה כן בשבת שלא יביא עפר מהחוץ בספר העיטור כתוב הא דרב יהודאי וכתוב בו גזירה שמא יביא עפר מבחוץ ונראה לומר דה"פ ובלבד שלא יעשה בשבת להביא עפר מן החוץ למול עליו שהרי אסור לטלטל עפר בשבת אם אינו מוכן אבל אם היה מוכן לכך מע"ש ודאי מוהלין ע"ג שהרי מותר לטלטלו: ונוהגים על פי המדרש לעשות כסא לאליהו וכו' כן כתב הר"ד אבודרה"ס והביא לשון פירקי ר"א בזה. כתב עוד הר"ד אבודרה"ס נהגו לעשות סעודה ביום המילה ויש סמך מהמדרש שאומר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג מל את יצחק שעשה משתה ביום הח' וכן משמע בגמרא שהיו עושים סעודה ביום המילה דרב פפא (בכתובות ח.) סבר לברוכי שהשמחה במעונו אי לאו משום צערא דינוקא וכן אמר דהע"ה (תהלים נ') אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח דם מילה שהוא זבח לח' ימים (יב): וגרסינן בר"פ ר"א דמילה (קל.) תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך עדיין עושין אותה בשמחה ופירש"י בשמחה שעושים משתה וכתבו התוס' בשם ר"ת ויעש אברהם משתה גדול ביום ה"ג מל את יצחק דהיינו ביום הח' דמילה: כתב הרשב"א שאלת יום המילה שחל להיות ביום תענית ציבור הכתובים מהו להתפלל פסוקי דרחמי וסליחות ווידוי כדרכן ולומר והוא רחום וליפול על פניהם ולומר אל ארך אפים תשובה כך נוהגים במקומותינו שמתפללין בתענית סליחות ואומרים וידוי כדרכו ואין אומרים והוא רחום ותחנונים ודי שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק סליחות: (ב"ה) כתוב בא"ח נהגו להביא מחתה של אש במקום שעושים המילה אפי' בימות הקיץ כדאמרינן בב"ר בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעות הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת ועולה שכולה כליל לאישים אמר הקב"ה בשעה שיהיו בני באים לידי עבירות אתמלא עליהם רחמים עכ"ל: ווידוי ואל ארך אפים לגמרי עכ"ל (יג) וכ"כ בא"ח:

רסו מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת ברייתא בפרק ר"א דמילה (קלב:): ומ"ש א אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו וכו' אסור לחתכו

כתב בית יוסף ומ"ש בשם העיטור שאין צריך דלא הוי ערוה כ"ז שאינה ראויה לביאה היא סברת הר"ר יונה שכתבתי בסמוך ואף ע"פ שהרמב"ם בפ"ג מהל' ק"ש כתב סתם שאסור לקרות כנגד ערות קטן כיון דרוב הפוסקים ס"ל דשרי והרא"ש ג"כ התיר לענין מילה מיהא הכי נקטינן עכ"ל ואיכא לתמוה בהא דמפרש דלהרמב"ם דאוסר לקרות ק"ש כנגד ערות קטן אוסר גם כן לברך על מילת קטן עד שיכסה ערותו דהא כתב הרב בפ"ג מהל' מילה והמל אדם גדול צריך לכסות ערותו עד שיברך ואח"כ מגלהו ומל אותו עכ"ל אלמא דדוקא בגדול צריך לכסות אבל לא בקטן והכי משמע מדברי הרי"ף פר"א דמילה והסמ"ג בהל' מילה מיהו במרדכי פר"א דמילה כתוב ע"ש ראבי"ה דמדת חסידות הוא לכסות אפילו בקטן אלא שכתב דאם לבו נוקפו ובמהול מוטב שיגלה מיד וכו' עכ"ל והכי נקטינן: בדברים שבין בני מזרח וכו' ובני מערב מוהלין על העפר מן הדא דכתיב גם את וגו' כלומר דכיון דקאמר קרא דבשביל זכות דם הברית הוציאנו מבור אין מים בו וקשה מה ענין זה לזה אלא בע"כ דמצות דם הברית היא למימהל על העפר דטומנין את הערלה בעפר שאין בו מים ולכן בזכות הטמנה זו הוציאנו הוא יתברך מבית האסורין שהיינו טמונין בבור בתוך העפר:

אתשיל מקמי רב יהודה גאון וכו' ובלבד שלא יעשה כן בשבת וכו' פי' הזהיר שלא למול בשבת ע"ג עפר אפילו הכינו מאתמול גזירה שמא ישכח מלהכין עפר ויביא עפר מהחוץ מה שאיננו מוכן ולכן לא ימולו כלל בשבת על העפר וכ"כ בספר העיטור בהך דרב יהודאי גאון גזירה שמא יביא עפר מבחוץ ואיכא לתמוה אדברי ב"י שהביא הך דס' העיטור ואפ"ה פי' דברי רב יהודאי דאם הכין עפר בע"ש שרי למימהל בשבת והא ליתא לדידיה דאוסר אפילו בהכין עפר מע"ש מטעם גזירה מיהו העולם נהגו היתר בעפר מוכן מע"ש:

רסו מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת וכו' ברייתא פר"א דמילה (דף קל"ב) מילה דוחה את הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה ואמרינן בלישנא בתרא מ"ט דאתי עשה ודחי לא תעשה וכ"כ הרמב"ם בפ"א דמילה: ומ"ש אבל אם לאחר שנימול וכו' פשוט הוא דאין מצוה דרבנן דוחה לא

דרכי משה

(יא) כתב מהרי"ל דיש מקומות שנהגו שרוקקין דם המציצה לעפר ויש רוקקים לכוס של יין ששותים ממנו כשמוצץ ובנ"י ר"פ הערל הביא אגדה מי מנה עפר יעקב (במדבר כג) שראה כל המדבר מלא ערלות מישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות המילה המכוסה בעפר הארץ מכאן התקינו לכסות דם ערלה בעפר עכ"ל כתב מהרי"ל שיפה הוא שיהיה לכל מוהל ב' איזמלין משום דלפעמים משליך האיזמל עם הערלה תוך החול ולאח"כ יצטרך לאיזמל ואם ימתין עד שיקנח הראשון מן החול פן יבא התינוק לידי סכנה עכ"ל וכתב עוד בהגמ"יי ספ"ג דמילה מה שמתאוים לאחוז התינוק על הברכים בשעה שנימול ולהיות בעל ברית יש לזה סמך מדרש שוחר טוב בפסוק כל עצמותי תאמרנה (תהלים לה) אמר דוד אני משבח בכל עצמותי בירכי אני עושה בהן סנדקים לילדים בשעת המילה עכ"ל וכ"כ בא"ז כתב מהרי"ל כשהיה סנדק היה טובל עצמו להיות נקי להכנים הילד בנקיות לברית עכ"ל וחומרא בעלמא הוא ואין נוהגין כן עוד כתב מהרי"ל דיפה כח הסנדק מהמוהל דהסנדק המחזיק הילד על ברכיו הוי כאילו בנה מזבח והעלה עליו קטורת ומטעם זה כתב ר"פ שאין רגילין ליתנם ב' ילדים לבעל ברית אחד דכל פעם ופעם צריך לברור לבעל ברית אחר משום דאמרינן פ"ב דיומא (כו.) כל כהן שהקטיר פעם אחת לא היה מקטיר פעם ב' מפני שהקטורת מעשרת דכתיב ישימו קטורה באפיך וכתיב בתריה ברך ה' חילו א"כ כל פעם היה מעשרין בה אחר שלא הקטיר ה"נ ברית שהיא דומה לקטורת עוד שם שכתב מוהר"ם אשה הנעשית בעלת הברית לתינוק תוליכנו עד פתח ב"ה ולא תכנוס אל תוכה ולהיות ג"כ סנדק להחזיק התינוק על ברכה דפריצות הוא בין אנשים ואמר מהרי"ל האיש יכול להיות לבד בעל ברית ולהביא התינוק אבל אם יש לו אשה דרך הנשים לסייע לבעליהן וכן עשה מהרי"ל שנעשה סנדק לתינוק בלא אשתו והביא התינוק בעצמו ולא הניח הנשים לאחוז בכנף בגדו כמנהג שאוחזים כנף האיש הנושא את התינוק עוד אמר מהרי"ל כשהיה סנדק לתינוק לאחר המילה לא היה שם מפה ללפף רגלי התינוק וצוה ליטול מפה של ס"ת ואמר אף יריעות של ספר תורה עצמה היה שרי ליטול דהוי סכנת נפשות עכ"ל: (יב) וכ"כ בא"ז וכתב דמצוה לאכול בסעודת מילה דמיקרי סעודת מצוה ונהגו לקבץ מנין בסעודת מילה ואמרינן בפ' ערבי פסחים (דף קיג:) דמי שאינו אוכל בסעודת מצוה הוי כמנודה לשמים ופירש"י שהוא ברית מילה וכתבו שם התוס' דוקא שנמצא שם בני אדם מהוגנים כמו שאמרו נקיי דעת שבירושלים לא היו יושבים בסעודה אא"כ היו יודעים מי ישב עמהם עכ"ל כתב בת"ה סימן רס"ט דמה שנוהגין עכשיו לעשות אחר שנולד זכר נכנסים שם לטעום בליל השבת הסמוך ללידה היא סעודה מצוה וקבעו בליל שבת בשעת שהכל מצויים בבתיהן ובפ' מרובה (פ.) גבי רב ורב אסי ושמואל דאיקלעי לבי ישוע בן ואמרי ליה שבוע הבן הם אלו שתי סעודות עכ"ל: (יג) וכ"כ בא"ח מנהג המוהלים להתפלל באותו יום שמוהלים וסמכו על המקרא (תהלים קמ"ט) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם ועיין סי' קע"ט אי מותר לערוך שלחן למול תינוק:

ובמהרי"ל

פרישה

(כב) והוא אינו עומד על גביו ולכך תקנו מעמדות עיין בא"ח סימן קכ"ט מה שכתב שם: (כג) בני מזרח מוהלין על המים כו' ז"ל הגהות מיימוני בני א"י נותנין אותן במים משום וארחצך במים בני בבל נותנין אותן בעפר משום דכתיב גם את בדם בריתך וגו' ולכך לוקחין חול (ועפר וחול רמז לה"ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ וכחול הים עכ"ה) לקיים דברי שניהן שהחול נקרא עפר ומים כדאיתא בחולין ד' כ' ע"ב עופות מן הרקק (ור"ל מן העפר ומים עכ"ה) נבראו עכ"ל ועי"ל בסימן קי"ב מ"ש שם: (כד) שלא יביא עפר מהחוץ אבל אם היה מוכן לכך מע"ש ודאי מוהלין ע"ג שהרי מותר לטלטלו כן פי' ב"י כוונת רבינו מדהשמיט תיבת גזירה שמא יביא כו' דמשמע דאינו אוסר עכ"פ רק שיהא נזהר שלא יביא מהחוץ אבל בספר העיטור כתוב בדברי רב יהודאי בזה הלשון גזירה שמא יביא עפר מהחוץ משמע שאסור לעשות כן בשבת אף אם היה עפר מוכן מע"ש והביאו ג"כ הב"י וכתב דלשונו משמע הכי ודלא כמו שהבינו רבינו ע"ש: (כה) חייך שאין עושין ברית מילה כ"ל דלשבח א"ל הקב"ה כן כיון דאתה מקנא לה' על מצות מילה נתן לו הש"י זה לשכרו ויש דורשין לגנאי כאילו א"ל הש"י אתה מוציא לעז על בני שאינן מקיימין הברית בעיניך תראה שמקיימין אותו וכן משמע קצת הלשון אבל קשה לומר כן שאליהו הוציא דיבה וגם א"כ מי יכריח לאליהו שיבא ויראה בקיומו: (כו) התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו כו' וכשמניחו יאמר זהו כסא לאליהו (וכן כתב בתולעת יעקב והאריך בזה עכ"ה):

סי' רסו (א) לא תעשה דכתיב השמר לך בנגע הצרעת:

ושבת

דרישה

ואם א"צ פדיון אינו מברך שהחיינו ג"כ בשעת המילה רמ"א (בשם מהרי"ל) ותוס' כתב הטעם דפדיון דלא שכיח תקנו לומר זמן משא"כ במילה דשכיח ועד"ר סימן רס"ד מ"ש בשם ר"ת למה אין מברכין שהחיינו: [ח] כל זמן שאינה ראויה לביאה לפי האי טעמא היה נראה דגם לענין ק"ש יכול לקרות כנגדה כל זמן שאינו בן ט' דהוי ראוי לביאה וא"כ תימה על רבינו שסתם בא"ח סימן ע"ה ולא חלק בין קטן לגדול (ע"ש דלא איירי בהדיא מזה ובב"י ובש"ע שם דבעל העיטור מחלק גם שם לכן נלע"ד דרבינו ס"ל עיקר כמ"ש הרא"ש דדוקא כשעוסק במילה מותר דאז מחניך קדוש קרינן ביה אלא שס"ל דלא מהני ס"ט אלא היכא דבלא"ה איכא טעמא להתיר דהיינו כל זמן שאינה ראויה לביאה אבל היכא דראוים לביאה אסור אפי' במילה וכמ"ש לקמן במילת עבדים הגדולים דצריך לכסותן בשעת מילה כיון שהוא גדול אבל בק"ש ס"ל דאפי' בקטן בן מ' או בן יומו לכתחלה אסור לקרות כנגדו ודו"ק: למה נוהגין לומר בברית מילה כי טוב כי לעולם חסדו (ובהגהות אלפסי פר"א דמילה דמדרבנן תינוק הנימול דומה ליוצא מבית האסורים שצריך להודות בפני עשרה ולכן אומרים הודו בברכת מילה. וכתב דאי ליכא עשרה מולין מיד ולא מעכבין המצוה וכ"כ רבינו בסימן זה עכ"ה) י"א לפי שכתב גבי משה כי טוב הוא ואמרינן שנולד מהול ואינו נראה אמנם שמעתי מפי הר"ר יודא ז"ל דכתיב גבי אברהם וכרות עמו הברית מלמד שהקב"ה אמו בערלתו ואברהם מתך וכתיב בתריה תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אלמא דקרי ליה לשבועת הארץ חסד משום הכי אמרינן כי לעולם חסדו דהיינו א"י שנתנה ע"י מילה רוק"ח: (בהג"מ פ"ג דמילה מצוה דסנדק סמך ממדרש שוחר טוב בפסוק כל עצמותי תאמרנה אמר דוד אני משבח בכל עצמותי בעל ברכי אני עושה בהן סנדיקות לילדים בשעת המילה ע"כ וכ"כ בא"ז · ומהרי"ל דיפה כח הסנדק מהמוהל דהסנדק מחזיק הילד על ברכו והוי כאילו בנה מזבח

והעלה

חדושי הגהות

רסו א ומ"ש אבל אם לאחר שנימול וכו' אסור לחתכן וכו' פשוט כיון שאינו אלא מדרבנן אינו דוחה לא תעשה דאורייתא כצ"ל לענ"ד וכן מצאתי בב"ח:

ומ"ש

במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך להותכו אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחותכו כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן (ג) ושבת וי"ט אינו דוחה אלא בזמנה אבל שלא בזמנה כגון שלא נימול ביום ח' מפני חולי התינוק או דבר אחר שעיכבו אין מלין אותו בשבת ואפילו בזמנה אינה דוחה אלא המילה עצמה אבל מכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום אין דוחין השבת כיצד מלין ועושין כל צרכיה כגון פריעה ומציצה וחוזר על ציצין המעכבין אע"פ שפירש ועל שאין מעכבין אם פירש אינו חוזר ואם לאו חוזר (ג) [א] ובעל העיטור כתב דאע"פ שאין מעכבין חוזר אע"פ שפירש וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ונותן עליה איספלנית ואיזהו הן מכשירים שאינו דוחה שבת אין עושין סכין למול בו ולא מביאין אותו ממקום למקום (ד) ואפי' להוציאו מהבית ולהביאו (ה) דרך גגין חצרות ומבואות שלא ערבו אסור (ו) אבל שבת באחד מהם מותר להביאו מזה לזה (ז) אף ע"פ שערבו חצרות עם הבתים (ח) ובעל העיטור לא התיר אלא בשלא ערבו חצרות עם הבתים אבל ערבו דשכיח מאני דבתים בחצר לא (ט) ויש מחמירין לאוסרו להביאו מזה לזה

לא תעשה שבתו: ומ"ש ושבת וי"ט וכו' שם בברייתא:

ומ"ש ואפי' בזמנה וכו' שם ריש פירקין פליגי בה ר"א ור"ע ואיפסיקא בגמ' (דף קל"ג) כר"ע דאמר כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת כיצד מלין ועושין וכו' משנה שם (דף קל"ג) עושין כל צרכי מילה מוהלין ופורעין ומוללין ונותנים עליה איספלנית וכמון וכו' ובגמרא מכדי קתני כולהו. כל צרכי מילה לאתויי מאי. לאתויי הא דת"ר המל כ"ז שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאין מעכבין את המילה פירש על הציצין המעכבין את המילה חוזר על ציצין שאין מעכבין את המילה אינו חוזר וכבר כתבתי בסי' רס"ד דלרבי' הך ברייתא בין בשבת בין בחול מיירי ואינו חוזר דקתני לגדדין קתני בחול א"צ לחזור ובשבת אסור לחזור על ציצין שאינן מעכבין את המילה. ומ"ש ובה"ג כתב דאע"פ שאין מעכבין חוזר אף על פי שפירש טעמו דבגמרא מוקמינן להך ברייתא כתנאי אלמא דלאו הלכתא היא ומה שכתב והרא"ש לא כתב כן כלומר מדהביא ברייתא זו בפסקיו בסתם ולא כתב כך כמו בעל העיטור אלמא דס"ל דהילכתא כהך ברייתא גם הרי"ף בפר"א דמילה כתב הך ברייתא בסתם והרא"ש נמשך אחריו וכ"כ הרמב"ם בפרק שני דהלכות מילה והכי נקטינן ומה שצריך להתיר המציצה פי' רש"י דאתא לאשמועינן דאע"ג דהוא עשיית חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא ע"י המציצה עכ"ל וכ"כ הר"ן ובמקצת ספרי רש"י כתוב אלא ע"י חבורה וה"א בגמרא: ומ"ש ונותנים עליה איספלנית ומפרש בגמרא כי לא עביד איספלנית סכנה הוא והכי נמי כי לא עביד מציצה סכנה הוא ומחללין עליה שבתא:

ואיזו הן מכשיריה אין עושין סכין למול בו ולא מביאין אותו ממקום למקום מבואר לשם במשנה ריש הפרק דלר"א שרי להביאו ממקום למקום דרך ר"ה דהוי איסורא דאורייתא ושרי נמי לעשות סכין ולר"ע אסור והלכה כר"ע: ומ"ש ואפי' להוציאו מהבית ולהביאו דרך גגין וכו' שם ר"פ ר"א דמילה (דף ק"ל) מימרא דר' אבא בר רב אדא א"ר יצחק פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאוהו בשבת ואסיקנא דעבדו כר"ש במשנה ר"פ כל גגות דמתיר לטלטל מחצר לגג ומגג לקרפיף ואפילו הן של בעלים הרבה ולא ערבו יחד דלא אסרו מרשות לרשות אלא בתים ודוקא כששבת האיזמל באחד מהן כלומר בגג או חצר מותר להביאו מזה לזה ואע"פ שערבו חצרות עם בתים ושכיחי מאני דבתים בחצר לא גזרינן דילמא אתא נמי לאפוקי מאני דבתים שבחצר זו לחצר זו אבל אם שבת האיזמל בבית אסור להוציאו מן הבית ולהביאו דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו דלא מיבעיא היכא דלא עירבו בני בתי החצר דאפילו מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית אלא אפילו עירבו ומטלטלים מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית מחצר זו לחבירתה שלא עירבו וא"ת אפילו שבת האיזמל באחד מהן היאך הביאוהו לבית שהתינוק בו למול אותו כיון דאף לר"ש אסור לטלטל מבית לאחד מהן ומאחד מהן לבית ואפשר לומר דהבית שבחצר שהתינוק היה בו לא היה בו דיורין משקדש היום דנידון כחצר וכמבוי וביום השבת עצמו הכניסו בו התינוק וגם האיזמל דכיון דלא היה בו דיורין משקדש היום הו"ל שבת שהותר ושוב לא יאסר כמו שפסק הרא"ש בפרק כיצד משתתפין וכדכתב בא"ח סימן שע"א אי נמי י"ל דהתינוק היה בחצר או במבוי שלא עירבו:

ומ"ש ובה"ג לא התיר אלא כשלא עירבו וכו' טעמו דפסק כרב דקאמר הכי אליבא דר"ש בפרק כל גגות (דף צ"א) אבל התוספתא בפר"א דמילה בד"ה מי גרס (דף קל"א) והרא"ש בפרק כל גגות כתבו דכשמואל ור"י קי"ל דבין עירבו בין לא עירבו שרי לר"ש כששבת באחד מהן:

ומ"ש ויש מחמירין וכו' כ"כ הרי"ף בשם רבוותא בפר"א דמילה דלית הילכתא כר"ש לגבי איזמל וסתר הרי"ף דבריהם והעלה דהלכה כר"ש אף לגבי איזמל וכ"כ הרא"ש לשם ואיכא לתמוה אדברי רבינו שהביאו הך סברא דיש מחמירין דכיון דדחו להו הרי"ף והרא"ש א"כ ליתא להך סברא ואפשר דכיון דהרמב"ם ס"ל כהנך רבוותא ס"ל לרבינו דנכון להחמיר כוותייהו ואין מהנדזין אותו וז"ל הרמב"ם ולא מביאין אותו ממקום למקום ואפילו במבוי שאינו מעורב אין מביאין אותו מחצר לחצר וכו' עכ"ל אלמא דאף על גב דבפ"ג דעירובין פסק הרמב"ם דהלכה כר"ש דגגות וחצרות וקרפיפות ומבואות שלא ערבו כולן רשות אחת הן ומטלטלין בכולן בלא עירוב כלים ששבתו בתוכן אפ"ה פסק כאן גבי איזמל שלא להביאו מחצר לחצר במבוי שאינו מעורב ובע"כ צ"ל דהרמב"ם פוסק כרבוותא וכהירושלמי דלית הלכתא כר"ש באיזמל אלא הלכה כר"ע דכל שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת ואפילו עירוב אינו נדחה מפני הבאת הסכין

להתכו כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן:

ושבת וי"ט אינה דוחה אלא בזמנה אבל שלא בזמנה וכו' אין מלין אותו בשבת ברייתא פ' ר"א דמילה: ומ"ש ואפי' בזמנה אינו דוחה אלא המילה עצמה אבל מכשירין שאפשר לעשותן מבע"י אין דוחין את השבת בר"פ ר"א דמילה (קל.) פלוגתא דר"א ור' עקיבא ואיפסיקא הלכתא כר"ע דאמר הכי: ומ"ש כיצד מלין ועושין כל צרכיה כגון פריעה ומצילה משנה שם (קלג.):

ומ"ש וחוזר על ציצין המעכבין אע"פ שפירש וכו' שם אהא דתנן עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוללין וכו' מכדי קתני כולהו כל צרכי מילה לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאינם מעכבין פירש על ציצין המעכבין חוזר על שאינן מעכבין אינו חוזר וכבר כתבתי בסימן רס"ד שפירש"י דבשבת מיירי וכדמשמע גמרא וכן פירשה רבינו שם. אבל בחול חוזר אף ע"פ שאינם מעכבין והרמב"ן סובר דמיירי בין בחול בין בשבת והרי"ף והרא"ש כתבו ברייתא זו סתם:

ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור טעמו משום דבגמרא אמרינן אהאי ברייתא מאן תנא פירש אינו חוזר אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא וכו' ומדבעי תלמודא מאן תנא ומהדר לאוקומא כתנאי משמע דס"ל דלאו הלכתא היא ועוד דלאוקימתא דרבי יוחנן ברייתא יחידאה היא ולית הלכתא כוותיה וכן לאוקימתא דמוקי לה רב אשי כרבי יוסי דנראה בעליל אתיא כיחידאה דלא קי"ל כרבי יוסי בההיא ותו דנהרדעי מוקמי לה כרבנן דר' יוסי דלחם הפנים ובההיא קי"ל כר"י דנימוקו עמו וא"כ לית הלכתא כהאי ברייתא ומ"מ כתב בסיף דבריו אלא דרבוותא פסקו כברייתא. ומ"ש וא"א ז"ל לא כתב כן לאו למימרא דהרא"ש לא איירי בפי' הברייתא כלל שהרי לא כתב אלא הברייתא כצורתה אלא היינו לומר דכיון דסתם ולא פירש מסתמא הוא סובר כפירש"י שאלו היה סובר כפי' בעל העיטור לא הוה שתיק: ומ"ש ונותן עליה איספלנית ג"ז שם במשנה: ומ"ש ואיזהו הן מכשירים שאינו דוחה שבת אין עושין סכין למול בו מבואר שם במשנה (קל.) שבזה נחלקו ר"א ור"ע ואיפסיקא הלכתא כר"ע דאמר אין עושין ומ"ש ולא מביאין אותו ממקום למקום ואפ' להוציאו מהבית ולהביאו דרך גגין חצירות ומבואות שלא ערבו אסור אבל שבת בא' מהם מותר להביאו מזה לזה וכו' שם א"ר אבא בר רב אדא א"ר יצחק פעם א' שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאו בשבת שלא כרצון ר"א דשרי אפי' בר"ה אלא כרצון רבנן דאסרו דרך ר"ה ושרו דרך גגות חצרות וקרפיפות ומי שרו והתניא כשם שאין מביאין אותו דרך ר"ה כך אין מביאין אותו דרך גגות חצרות וקרפיפות אלא אמר רב אשי שלא כרצון ר"א ומחלוקתו אלא כרצון ר"ש דתנן ר"ש אומר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיפות רשות א' הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית ופירש"י שלא כרצון ר"א ומחלוקתו דר"א אפי' בר"ה שרי ושלא כרצון החולקים עליו דאסרי דרך חצרות דהעמידו חכמים דבריהן דאיסור שבת אף במקום כרת אלא כרצון ר"ש שמתיר אף לדבר הרשות דתנן ר"ש אומר אחד גגות וכו' כולם אפי' הם של בעלים הרבה מטלטלין מזה לזה דלא אסרו מרשות לרשות אלא בתים: ששבתו בתוכן. שכשקדש היום היו בתוכו ולא בתוך הבית דאילו שבתו כלים בבית ל"מ היכא דלא עירבו בני בתי החצר דאפילו מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית אלא אפילו עירבו ומטלטל מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית מחצר זו לחבירתה שלא עירבו עמה עכ"ל ואיפסיקא הלכתא כר"ש בפ' כל גגות (צא:) וכמו שנתבאר בטור א"ח סימן שע"ב ובסימן ההוא כתב רבינו דין קרפיפות הללו שמותר לטלטל בהם ושאסור לטלטל בהם והעתקתי כל דבריו בטור הנזכר סי' שע"ח:

ומ"ש רבינו שבעל העיטור לא התיר אלא כשלא עירבו חצרות עם הבתים וכו' טעמו מדגרסינן בפרק כל גגות (שם) אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו בני החצרות כל אחת לעצמה דהשתא לא שכיחי מאני דבתים בחצר אבל עירבו לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ואף ע"ג דשמואל ורבי יוחנן פליגי עליה סובר הוא ז"ל דהלכה כרב והביא ראיות לדבר אבל שאר פוסקים פסקו כשמואל ור"י וכמו שנתבאר בטור א"ח סימן שע"ב: ומ"ש ויש מחמירין לאסרו להביאו מזה לזה אפי' שבת בכן סברא זו כתב הרי"ף בר"פ ר"א דמילה בשם רבוותא שפסקו דאין הלכה כר"ש בהא והביא ראיות לדבריהם והוא ז"ל תמה עליהם וסתר דבריהם וראיותיהם והעלה דמביאין אותו דרך גגות חצרות וקרפיפות כר"ש וכ"פ שם הרא"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' עירובין כר"ש כתב ר"י בשם הרמב"ם (כ"א ח"ב) מותר לטלטל הכלי ולהחזירו לאחר המילה דמאחר שטלטל הכלי בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה אע"פ שאין לו תינוק אחר למול (א):

אין

דרכי משה

רסו (א) ובמהרי"ל מחמיר דמיד אחר מילה יזרק האיזמל מידו משום מוקצה וה"ה כל צרכי מילה וכן בי"ט עכ"ל ול"נ דברי רבינו ירוחם דמאחר שלא הוקצה בין השמשות יוכל לטלטלם לאיזה מקום שירצה וכבר כתבתי בזה בא"ח הלכות שבת וע"ש:

אמנם

דרישה

והטלה עליו קטרת ... ובפ"ק דיומא מוכח מכינו שהקטורת מעשרת דכתיב ישימו קטורה באפך וכתיב בתריה ברך ה' חילו ע"ש ובד"מ עכ"ה):

סי' רסו [א] ובעל העיטור כתב דאע"פ שאין מעכבין כו' נ"ל הגמרא אהא דתנן עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוללין כו' מכדי קתני כולהו כל צרכי מילה לאתויי מאי לאתויי הא דתני רבנן המל כל זמן שעוסק במילה חוזר כו' (בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין. פירש על ציצין המעכבין חוזר על שאינן מעכבין אינו חוזר עכ"ה) ונ"ל דבעל העיטור מפרש דמ"ש הגמרא לאתויי הא דת"ר ר"ל מה דת"ר דאין חוזרין עליו ס"ל לתנא דהמשנה דחוזרין עליו ומרבה אותו וס"ל דהלכה כהמשנה ולא כהברייתא דיחידאי היא וכמ"ש הב"י. והרא"ש ס"ל דל"פ ואינו מרבה אלא בשעה שעוסק במילה שאז חוזר אפי' אציצין דאינן מעכבין. והיינו מדסתם הרא"ש והביא ל' הגמרא הנ"ל כצורתה ולא כתב עלה דאנן קי"ל כהמשנה ולא כברייתא או לכל הפחות הו"ל לפרש דהמשנה מרבה להתיר מה שאוסר הברייתא אלא ודאי ס"ל פשוט דל"פ אהדדי וכמ"ש. וזהו כוונת הטור שכתב וא"א לא כ"כ ר"ל לא כתב פי' הגמרא כדפרשה בעל העיטור וק"ל. עיין מ"ש ב"י על מ"ש וא"א לא כ"כ ז"ל לאו למימרא דהרא"ש לא איירי בפי' הברייתא כו' (אלא היינו לומר דכיון דסתם ולא פירש מסתמא הוא סובר כפירש"י ספי' דבשבת מיירי שאילו סובר כבה"ע לא הוה שתק כ"כ ב"י עכ"ה) ק"ק שלא הבעל העיטור לא פירשה האי ברייתא בחול אלא פירשה ג"כ דבשבת מיירי אלא שס"ל דאין הלכה כהאי ברייתא וכמ"ש הב"י לפני זה וגם אי אפי' פירשה הרא"ש להאי ברייתא דלא כרש"י אלא דמיירי גם בחול

מכ"ש

פרישה

(ב) **ושבת וי"ט אינו דוחה כו' עד אין מלין** בשבת פתח בשבת וי"ט וסיים בשבת למוד משום די"ט נפקא משבת: (מלין ועושין כל צרכיה ומותר לטלטל הכלי לאחר המילה לאיזה מקום שירצה ואין בו משום מוקצה ר"י כ"א ח"ב ורמ"א ולא כמהרי"ל עכ"ה): (ג) ובעל העיטור כתב דאף על שאין מעכבין כו' ככ"ל ומחלוקת תלוי בסוגית הגמרא ועד"ר: (ד) ואפי' להוציאו מבית כו' פי' דרך רשות הרבים פשיטא דאסור אלא אפי' שאינו רוצה לטלטלו אלא להוציאו מהבית כו' אפ"ה אסור: (ה) דרך גגין חצירות כו' שלא ערבו ר"ל שלא ערבו הכל יחד דכיון דהכלים שבתו בהבית אין להן היתר לטלטל עד שיערבו עמה החצר והגגין: (ו) אבל שבת בא' מהן מותר כו' דהלכה כר"ש דמתיר לטלטל כלים ששבתו בגגין וחצירות וקרפיפות (דכולן רשות אחת הן ע"ל בא"ח סי' שע"ב עכ"ה) לטלטל מזה לזה אע"פ שלא ערבו ואפי' הן של בעלים הרבה שלא אסרו אלא בכלים ששבתו בתוך הבית כשקידש היום דאותן אסור לטלטל מבית לחצר אם לא ערבו הבתים עם החצר ואפי' אם ערבו הבתים עם החצר אפ"ה אסור לטלטל אותן כלי הבית מחצר זה לחצר אחרת שלא ערבו עמה: (ז) ומ"ש אע"פ שערבו חצרות עם הבתים ר"ל כל הבתים ערבו עם חצר שלהן ולא אמרינן הואיל ששכיחי מאני דבתים בחצר אם אנו מתירין לטלטל מחצר לחצר כלי ששבת באחד מהן באנו נמי לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית מחצר לחצר:

(ח) ובעל העיטור גזר כלי שלא שבת בתוך הבית אטו כלי ששבת בתוך הבית ולכך לא התיר אלא כשלא ערבו דאז לא שכיח מאני דבתי בחצר דהא אסור להוציאם שם וק"ל:

(ט) ויש מחמירין לאוסרו להביאו מזה לזה כו' דס"ל דאין הלכה כר"ש: (י) לועם בסיכון

שאפשר

לזה אפי' שבת בהן וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה אין שוחקין סממנים ולא מחמין לה חמין ולא עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן לא שחק לה כמון בערב שבת (י) לועס בשיניו לא טרף לה יין ושמן טורף לה לזה לעצמו ולזה לעצמו (יא) אין עושין לה חלוק אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא התקין לה מע"ש כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש (יב) אפי' מחצר אחרת שלא ערבו מלו הקטן בשבת ואח"כ נתפזרו הסממנים או נשפכו החמין עושין הכל בשבת ואפי' ישראל מבעיר האש לחמם מים לרחצו מפני שסכנה הוא לו (יג) ואפי' ביום הג' שחל להיות בשבת היא סכנה אם

בית יוסף

אין שוחקין סממנים ולא מחמין לה חמין ולא עושין לה אספלנית ולא טורפין יין ושמן כ"כ הרמב"ם ודברים פשוטים הם שהרי כל אלו היה אפשר לעשותן מבע"י: ומ"ש לא שחק לה כמון בע"ש לועס בשיניו וכו' עד אפי' מחצר אחרת שלא ערבו משנה בפרק ר"א דמילה (קלג.) ופירש"י לועס בשיניו. כמה דאפשר לשנויי משנין: חלוק. כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישים ראש הגיד עם ראש העטרה וקושרים שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד: כורך על ידו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול ואמרינן בגמרא דהא דאמרינן נותן זה לעצמו וזה לעצמו אע"פ שטורפו שרי והוא דלא לעבי' ליה כלומר שלא יטרפנו ויערבנו יפה יפה אבל מערבו ולא כל כך ולא נזכר דבר זה בדברי הפוסקים ואפשר שהטעם משום דלא איתמר הכי בגמרא אלא אליבא דר"מ אבל לת"ק אע"ג דלא עביד ליה אסור: ומשמע מדברי רבינו דהא דאמרינן כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת אע"פ שמוציאין בשינוי אינו מותר להביאו אלא דרך חצר שלא ערבה אבל שלא נשתתפה עם זו אבל לא דרך ר"ה וליטנא דמתני' הכי משמע ומ"ש הר"ן בשמועה זו היכא דאישתפוך חמימי וכו' ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך ר"ה ואפי' מחצר אחרת בשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא איפשר דמביא דרך ר"ה דקאמר לאו ר"ה ממש הוא אלא היינו לומר דכי היכי דברשות הרבים איכא איסורא בכורך על אצבעו הכי נמי איכא איסורא מחצר אחרת שלא נשתתפו וכתב הר"ן היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואשתפוך הנך דלאחר מילה איכא למידק אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נמול נצטרך אח"כ לחלל שבת במכשירין או דלמא השתא מיהת בדין מהלינן ובתר הכי פיקוח נפש הוא שדוחה את השבת והרמב"ן ז"ל כתב דשרי למהליה שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחו ליה ולא מכשירי מילה ומתני' דיקא לה הכי דקתני לא שחק מע"ש לועס בשיניו ונותן אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ולא קתני בשאין לו כמון בביתו שא"א לו ללעוס בשיניו ותדחה ומדקתני תקנתא ולא תני דחיה ש"מ כדאמרן ואין כן דעת הרז"ה שהוא ז"ל אמר כל היכא דאישתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ומה שהתירו לו לכרוך חלוק על אצבעו ולא הביאו ולדחות המילה בכך כשם שדחו אותה מפני הבאת איזמל אפי' דרך גגות וקרפיפות היכא ששבת בתוך הבית איכא למימר דאי אתידע מילתא מקמיה מילה אה"כ. ומתניתין בדלא ידעינן עד לאחר מילה ואפ"ה כל כמה דאפשר לשנויי משנין עכ"ל ובסמוך אכתוב דעת הפוסקים נראה שהיא כדעת הרז"ה והרשב"א ז"ל: מלו הקטן בשבת ואח"כ נתפזרו הסממנין או נשפכו החמין עושין הכל בשבת וכו' שם (קלד:) במשנה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום ג' למילה שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ובגמרא כי אתא רבין אמר ר' אבהו אר"א ואמרי לה א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כר"א ב"ע בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מבע"י בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו מפני שסכנה היא לו וכתב הרי"ף אמרי רבוותא שהלכה כר"א ב"ע ביום הג' וכ"ש בראשון שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מע"ש וכתב הרא"ש ע"ז אע"פ שכוללן הרי"ף יחד וכתב שמרחיצין אותם כדרכן בין לפני המילה בין בחמין שהוחמו וכו' אין דינן שוה דלאחר מילה כיון דסכנה הוא אפי' ישראל מבעיר האש ומחמם וכל הזריז ה"ז משובח אבל לפני המילה אפי' ע"י נכרי אסור: וכתב עוד ומ"ש הרי"ף שמרחיצין אותו כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בשבת לא שיאמר לנכרי להחם אלא אם הנכרי עשאן לעצמו או אם עבר ישראל והחם אותו בשבת מרחיצין בהם את הקטן אע"פ שאסרו רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו אפי' מע"ש לצורך המילה שרי עכ"ל וגם הר"ן כתב זה שכתב הרי"ף שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני מילה וכו' כי קאמר בין בחמין שהוחמו בשבת אלאחר מילה בלחוד קאי אבל לפני המילה דוקא בחמין שהוחמו מע"ש דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהא אסירא ורבנן לא שרו במכשירי מילה אפי' שבות של דבריהם אפ"ה כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מע"ש לא אסורה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרים מע"ש הוחמו במקום מילה התירו דלא שייכא בה האי גזירה כולי האי עכ"ל: והרי"ף עצמו כתב אח"כ והיכא דאישתפוך חמימיה דתינוק ישראל ואיבדור סמנים בתר דאימהול עבדינן ליה בשבתא מפני הסכנה וגם הרמב"ם כתב מלו את הקטן בשבת ואח"כ נשפכו החמין או נתפזרו הסממנין עושין לו הכל בשבת מפני שסכנה היא לו עכ"ל ונראה מדקדוק דבריהם דס"ל כדעת הרז"ה והרשב"א שכתבתי בסמוך דאי אישתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה תדחי מילה ודלא כהרמב"ן דסבר דלא תדחה: ודע דמאי דקתני מתניתין ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי פריך בגמרא והא אמרת רישא מרחיצין דמשמע כדרכו ומתרצין לה בתרי גווני דרב יהודה ורבה בר אבוה אמרי כיצד קתני מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה כיצד מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ורבא לא ניחא ליה בהך אוקימתא משום דמרחיצין קתני ומש"ה משני דה"ק מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ביום א' כדרכו וביום ג' שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ור"א ב"ע פליג ואמר דמרחיצין את הקטן ביום ג' שחל להיות בשבת ומייתינן בגמרא תניא כוותיה דרבא ומיהא רבא גופיה חש לאוקימתייהו דרב יהודה ורבה בר אבוה ואמר הלא בהדי תרגימא דסבי למה לי והרי"ף כתב בשם רבוותא דמרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה וכתב הר"ן דאיכא למידק עליו לפני מילה היכי שרי לרחוץ דהא משמע דאוקימתא דרב יהודה ורבה בר אבוה עיקר דהא רבא גופיה חש לה ולפי אוקימתייהו לא שרי ת"ק לפני מילה אלא זילוף ור"א ב"ע נמי לא שמעינן דפליג אלא בלאחר מילה אבל לפני מילה לא פליגי כלל נהי דזילוף שרי לפני מילה רחיצה מנ"ל ואיפשר שהגאונים סומכים על אוקימתא דרבא כיון דברייתא תניא כוותיה אע"פ דאיהו חש לנפשיה עכ"ל וכן דעת הפוסקים שכתבו מרחיצין ולא כתבו מזלפין וכתב עוד הר"ן איכא מ"ד דלא דוקא בג' אלא עד יום הג' קאמר וכ"ש בשני ולא נראה כן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות מילה כל מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המילה בין לפני מילה בין לאחר מילה או בג' שחל להיות בשבת וכן מטין דברי הרי"ף ז"ל עכ"ל. והה"מ כתב בפ"ב מהלכות שבת שדעת הרשב"א כסברא ראשונה דכ"ש בב' וכ"כ דעת הרמב"ן ז"ל: ומתוך דברי הרמב"ם יתבאר לך שכל מה שאמרו להתיר ברחיצת חמין בשבת אינו אלא במקום שדרכן לרחוץ

ב"ח

הסכין הואיל ואפשר להביאו מע"ש גם הסמ"ג בהל' מילה עשין כ"ח הביא לשון הרמב"ם דאין עירוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין הואיל ואפשר וכו' אלא שאח"כ כתב דר' יצחק פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאו בשבת כר"ש דשרי דרך גגות וכו' ומעשה רב עכ"ל משמע שכוונתו לומר דכך הלכה כר"ש אף באיזמל דמעשה רב אלא דכדי לחוש לחומרא ראוי שלא לדחות השבת מפני הבאת איזמל אף באיסור דדבריהם וכדברי הרמב"ם וכן כתב הסמ"ק קנ"ז דמכשירי מילה אין דוחין את השבת לא באיסור תורה ולא באיסור דברי סופרים ונראה דמש"ה כתב רבינו ויש מחמירין דאם היה כוונתו על רבוותא שפסקו כך הלא לדידהו מדינא אסור ולמה קרא אותם בשם מחמירין אלא ודאי כוונתו על הסמ"ג והסמ"ק ויתר אחרונים שתופסים עיקר כהרי"ף ורוב פוסקים דמדינא שרו ולא כתבו סברא זו דרבוותא אלא כדי לחוש להחמיר באיסור שבת דחמירא: אין שוחקין להם סממנין וכו' ברייתא שם ריש (דף קלד) ת"ר דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה בי"ט שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן. והכי משמע ממשנתינו מדתני ונותנים עליה אספלנית וכמון ולא תנא עושין לה אספלנית ושוחקין כמון אלמא דלא שרי לעשות אספלנית ולשחוק כמון אלא ליתן עליה אספלנית וכמון שהכינו מע"ש ותנן נמי אם לא שחק יין ושמן וכו' אלמא דאסור לשחוק ולטרוף לכתחלה בשבת אלא דוחין את המילה עד למחר. ומ"ש לא שחק וכו' עד אפילו מחצר אחרת שלא ערבה הכל משנה שם. ומ"ש טורף לה זה לעצמו וזה לעצמו אע"ג דשינו לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו ומשמע דדוקא נתינה דכל א' לעצמו שרי אבל לטרוף אסור כל עיקר ת"ת מדקאמר בגמרא דלר"מ שרי לטרוף יין ושמן לחולה אלא דלתינוק הנימול אע"ג דג"כ חולה הוא אפ"ה כיון דבעינן לטרפו ולערבו לתינוק יפה יפה אסור ופרכינן לטרוף לו ולא יערבנו יפה יפה ופרקינן היינו דקתני נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ופי' רש"י שמערבו ואינו טורף יפה יפה אלמא דשרי לטרוף זה לעצמו וזה לעצמו ולערבו אלא שאינו מערבו יפה יפה והב"י כתב דאסור לטרפו ולערבו כלל ותימא הלא כתב רבינו להדיא טורף לה זה לעצמו וזה לעצמו אלמא דמתיר לטרפו אלא שלא יטרפנו יפה יפה אלא כדפירשית דדברי רבינו הם למאי דמסיק בגמרא:

ומ"ש אין עושין לה חלוק וכו' עד ומביא דרך מלבוש אפילו מחצר אחרת שלא ערבה דאלמא דרך ר"ה לא יביא היינו דוקא קודם שנימול דאם לא אפשר אלא דרך ר"ה תדחה המילה עד למחר אבל לאחר שנימול אע"ג דלא אפשר אלא דרך ר"ה שרי דכיון דנימול כבר ואיכא סכנה אפילו להבעיר אש ולהחם חמין ולשחוק כמון ולהביא דרך ר"ה בלא דרך מלבוש נמי שרי דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש כמו שיתבאר בסמוך אבל הר"ן כתב בשמועה זו וז"ל ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך ר"ה וכו' משמע דס"ל דאפילו קודם שנימול שרי להביאו דרך ר"ה כיון דאין בו איסור דאורייתא דמוציאו דרך מלבוש דכורך על אצבעו ודלא כב"י דנדחק לפרש דלאו ר"ה ממש קאמר וכו' ע"ש. כך נראה להדיא מדברי רבינו דמיירי הכא בקודם שנימול אבל הר"ן שם כתב ע"ש. הרז"ה והרשב"א דמה שהתירו לכרוך על אצבעו ולהביאו ולא דחו את המילה בכך כשם שדחו אותה מפני הבאת איזמל אפילו דרך גגות וקרפיפות היכא ששבת בתוך הבית איכא למימר דאי אתידע מילתא מקמי מילה אה"כ ומתני' בדלא ידעי עד אחר המילה ואפ"ה כל כמה דאפשר לשנויי משנינן עכ"ל ומביאו ב"י ותימא דפשטא דכולה מתני' ודאי מיירי בקודם שנימול ומכינין כל מה שצריך לו אחר המילה וקאמר דאם לא הכינו לו דלא שחק כמון ולא טרף לו יין ושמן וכו' והכי נקטינן דאף קודם שנימול מכינין לו דלועס כמון בשיניו וטורף יין לעצמו ושמן לעצמו וכורך סמרטוט על אצבעו דרך מלבוש וכו' הכל קודם שנימול וכדמשמע להדיא מדברי רבינו שכתב כל סדר הדינים קודם שנימול ואח"כ כתב מלו הקטן בשבת ואח"כ נתפזרו וכו': כתב הר"ן והיכא דאישתפוך חמימי א"נ אבדור סמני לאחר המילה פשיטא דמחממין ושוחקין מפני הסכנה מיהו כל היכא דאפשר לשנויי משנינן וכדתנן לא שחק לה כמון מע"ש לועס בשיניו ונותן עכ"ל ונראה לפע"ד דהא דקאמר דבעינן לשנויי אם אפשר לשנויי לא קאי אלא להיכא דאבדור סמני אבל באישתפוך חמימי דהיא לרחיצת כל גופו דחולה שיש בה סכנה היא לא בעי לשנויי מידי דהוה אשאר חולה שיש בו סכנה דמחללין עליו את השבת ולא בעינן לשנויי במידי ומתני' דלועס את שיניו מיירי קודם שנימול דמכינין הכמון שצריך לאחר המילה התם ודאי כיון דאפשר לשנויי משנינן אבל לאחר שנימול דהסכנה מזומנת עושין הרפואה בלא שינוי ותו דאפילו את"ל דלועס בשיניו מיירי אף לאחר שנימול אפ"ה שאני כמון שאינה באה אלא לרפאות מכת המילה גרידא צריך שינוי אבל רחיצת חמין שהוא לרפאות חליו של תינוק לאחר המילה כיון דאיכא סכנת נפשות לא בעי לשנויי כנ"ל:

מלו הקטן בשבת ואח"כ נתפזרו וכו' משמע להדיא דאי אישתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה תדחה המילה כדי שלא יחללו שבת לאחר המילה באיסורא דאורייתא והכי משמע מדברי הרי"ף והרמב"ם ושאר פוסקים ודלא כהרמב"ן דמתיר למול לכתחלה אפילו נשפכו חמימי דבתר מילה מקמי מילה כמ"ש הר"ן בשמו ומביאו ב"י והכי נקטינן דלא כהרמב"ן וכ"כ ב"י:

ומ"ש ואפילו ביום הג' שחל להיות בשבת וכו' משמע דוקא ביום המילה וביום הג' אבל לא בשני וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ב דה' מילה אבל ה' המגיד בשם הרשב"א והרמב"ן כתבו דכ"ש יום שני ויום שלישי לרבותא נקטיה ויש

פרישה

שאפשר לשנות משנין רש"י: (יא) אין עושין לה חלוק פירש"י כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם ראש העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות הגיד. עי' מ"ש פי' העטרה בא"ע סימן ה' והארכתי שם גם עיין במ"ש בסמוך בסימן רס"ד: (יב) אפי' מחצר אחרת שלא ערבה אבל לא דרך ר"ה אע"פ שכורכו על אצבעו דאין זה דרך מלבוש ממש אלא שינוי בעלמא:

(יג) ואפי' ביום השלישי שחל להיות בשבת וכ"ש בשני (והא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים היינו ר"ל בעוד שהותם כואבים ולפני זה היו כואבים יותר רק שביום הג' היו ג"כ במולשא עכ"פ

דרישה

מ"כ דהוי נלמד מינה האי דינא ולפי מ"ש לעיל נתיישב זה גם נראה דהרא"ש ובעל העיטור אינם מחולקין בפי' הברייתא אלא בפי' דהמשנה דקתני שם ברישא כללא כל צורכי מילה דוחין שבת ולהרא"ש אינו מרבה אלא ציצין המעכבין אפי' למאי שפירש וכל' הברייתא א"כ מרבה ציצין שאינן

אם לא ירהצוהו אבל לפני המילה אסור אפי' לומר לנכרי לחמם אותם לצורך המילה שכל דבר שיש בו איסור דאורייתא [ז] (יד) אסור לומר לנכרי לעשותו אפי' לצורך המילה כגון לחמם חמין או לומר לו להביא סכין דרך רשות הרבים אלא תדחה המילה עד מחר אבל דבר שיש בו איסור דרבנן כגון לומר לו להביא לו מים דרך כרמלית או דרך חצר (טו) או מבוי שלא ערבו מותר לומר ואם יש כאן מים (טז) שחממם נכרי לצורכו או שעבר ישראל וחממם מותר לישראל לרחוץ בו התינוק כל גופו כדרכו אפי' לפני המילה אע"פ שאסרו רחיצת כל הגוף אפי' במים שנתחממו מע"ש התירוהו לצורך המילה ויש דעות אחרות שמתירות אמירה לנכרי באיסור דאורייתא לצורך המילה ורב אלפס כתב כסברא ראשונה וכ"כ א"א ז"ל וכל המכשירין שאין דוחין השבת גם יום טוב אין דוחין חוץ מזה ששוחקין לה סמנין בי"ט הואיל וראוין לקדרה וכן טורפין לה יין ושמן [ג] וכתב ה"ר אליעזר הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שיודע למול דהא מילה הוא פסיק רישיה גבי דידיה דהוא מכוין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי ומיהו אם אין אחר שיודע למול ימול ספק אם הוא זמנה אם לאו אינו דוחה השבת (יז) לפיכך אם נולד בע"ש בין השמשות אינו נימול בשבת אלא נדחית עד אחד בשבת (יח) שהוא ספק עשירי ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות אע"פ שיצא כולו בשבת אינו נימול בשבת: קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו ב' ערלות (יט) וכל שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן (כ) וגיורת שנתגיירה וילדה (כא) ואח"כ טבלה אע"פ שנימולין לח' אם הגיע יום ח' בשבת אין דוחין שבת: (כב) ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שאין דוחה שבת ורב אלפס כתב שדוחה וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר גמור:

מי

ויש להחמיר כסברא הראשונה: ומ"ש אבל לפני המילה אסור אפילו לומר לנכרי וכו' כך כתב הרי"ף והרא"ש ס"פ ר"א דמילה וכ"כ הרמב"ם ספ"ב דה' מילה דלא כבה"ג דמתיר אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה לגבי מכשירי מילה ובעל העיטור מתיר עוד אף לגבי שאר מצות אמירה לנכרי ולכן התיר לומר לנכרי להדליק לו את הנר לסעודת שבת וזהו שכתב רבינו ויש דעות אחרות שמתירות אמירה לנכרי וכו': וכל המכשירים וכו' ברייתא פר"א דמילה:

וכתב הר"א הלוי וכו' טעמו דאע"ג דמקרא מרבינן ביום אפילו בשבת מ"מ לרבי יהודה דמקלקל בחבורה פטור איכא צד קולא באחר דלא נתכוין לתקן את התינוק אלא לקיים המצוה וכיון דמקלקל בחבורה פטור אינו עובר איסורא דאורייתא אבל אב דמכוין לתקן את בנו דע"י שמלו נעשה ישראל שלם ואפילו לא נתכוין לכך אפ"ה פסיק רישיה הוי לגבי דידיה משא"כ אחר דלא מקרי תיקון לאו פסיק רישיה הוא וליכא איסורא דאורייתא וכך פסק הרמב"ם ספ"א דהלכות שבת דהלכה כר' יהודה דמקלקל בחבורה פטור כ"כ בת"ה סימן רס"ה וכתב עוד דמנהג העולם דהאב על בנו אפילו היכא דאיכא אחר מתרי טעמי חדא דאפילו לרבי יהודה חבורה דמילה חשיב תיקון משום קיום מצות מילה וא"כ אין חילוק בין האב לאחר לעולם הוי תיקון דשניהם מכוונים לקיים מצות מילה וכ"כ התוס' אידך דקי"ל כר"ש דמקלקל בחבורה חייב וחבורה דמילה חשיב תיקון בין באב בין באחר ופסק עוד דאם כבר מל פעם אחת מותר ואפילו אם הוא אביו ע"כ וכן פסק בש"ע ולפעד"כ דאין להחמיר באב טפי מבאחר וכמו שהעיד בת"ה דכך הוא מנהג העולם שלא ליזהר בכך הוראה דר"א הלוי מכל מקום אין לנהוג קולא למול בשבת אם לא מל אלא פעם אחת אלא לפחות בדמל שני פעמים יש להקל דקי"ל בהא כר' דבתרי זימני הוי חזקה דהא קמן דכתב בת"ה שגדול אחד היה מסופק אם יכול למול בשבת הואיל ולא איתחזיק בג' זימני עכ"ל א"כ מסתמא לא נסתפק אלא אם יש להורות בהא כרבי דבתרי זימני הוי חזקה או כרשב"ג דבתלתא זימני הוי חזקה: ספק אם הוא זמנה וכו' משנה וברייתא בפר"א דמילה. ומ"ש ואפילו לא הוציא אלא ראשו וכו' בפ' יוצא דופן בעובדא דאתא לקמיה דרבא וע"ל סוף סימן רס"ב. ומה שהביא ב"י בשם העיטור בדין שיעור בין השמשות הלשון מגומגם ובארתי דבריו בתשובה והמסקנת הלכה למעשה בינוקא דאיתיליד בסמוך לשקיעת החמה אין להקל לעשות המילה בשמיני אפילו בחול כ"ש בשבת אלא א"כ בדאיכא עדיין שלש רבעי מיל קודם התחלת יציאת הכוכבים דהיינו ב"ה דר' יהודה ואיכא כמי שיעור ב"ה דר' יוסי שהוא מתאחר אחר ב"ה דרבי יהודה וכל זה הוא ספק יום ספק לילה ועדיין לא התחילה החמה לשקוע ואם נולד קודם הזמן הזה נימול לשמיני הא לאו הכי תדחה המילה: קטן שהוא נולד כשהוא מהול וכו' כל זה בפר"א דמילה וע"ל בסימן

לרחוץ הקטנים בחמין לפני מילה ואחריה או ביום טב' אבל במקום שאין דרכ לרחצן בחמין לא: ומ"ש רבינו אבל לפני המילה אסור אפילו לומר לנכרי לחמם אותם לצורך המילה שכל דבר שיש בו איסור דאורייתא אסור לומר לנכרי לעשותו אפי' לצורך המילה כו' כן פי' הרי"ף בס"פ ר"א דמילה הא דאמרינן בפרק הדר (סט.) גבי ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה א"ל רבה לייתי מגו ביתאי והא לא עירב ולא שיתף לימרו לנכרי לייתי ליה מגו ביתאי אמר אביי בעאי לאתוביה למר ולא שבקן רב יוסף וכו' ול"ש לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דה"ק לא שאני לך בשבות דאמירה בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא אמר זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי מגו ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא דלית ביה מלאכה ובסוף דבריו כתב נתברר לך דאסור למימר לנכרי לאחומיה או לאיתויי דרך ר"ה ודחה דברי בה"ג שכתב והיכא דאייתי אוזמל במעלי שבתא לשבתא ואיגניב או איפגים מקמי מילה שרי למימר לנכרי לאתויה או לאיתויי אוזמל אחרינא דרך רשות הרבים וכתב כן לפי שהיה מפרש דהא דקאמר ול"ש לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ליה מעשה דשבות היינו דבר שהישראל עושה בידים ואיסורו משום שבות ושבות דלית ביה מעשה היינו דבר שאין ישראל עושה בידים אלא אומר לנכרי לעשות אפילו אם אומר לו לעשות מלאכה דאורייתא מיקרי שבות דלית ביה מעשה שהרי ישראל אין עושה שום מעשה אלא דיבורא בעלמא וכתב עליו הרי"ף דדברי טעותא הוא ולא תסמוך עליה והוכיח בראיות וגם הרא"ש הסכים לדברי הרי"ף ז"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות מילה: ומ"ש ואם יש כאן מים שחממם נכרי לצרכו או שעבר ישראל וחממם מותר לישראל לרחוץ בו התינוק כל גופו כדרכו וכו' כן כתב גם הרא"ש על מה שכתב הרי"ף שמרחיצין אותו כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בשבת וכתבתיו בסמוך: ומ"ש ויש דעות אחרות שמתירות אמירה לנכרי באיסור דאורייתא לצורך המילה הוא סברת בה"ג שהביא הרי"ף ודחאה וכתב דטעותא נינהו וכמ"ש בסמוך: גרסינן בפרק הדר ההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה אמר להם רבא נשיילוה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אמיה וכתב הר"ן בפ"ב דביצה דלרבות בשיעורא בי"ט מותר אבל בשבת אסור והיא דפרק הדר כבר פירש"י והתוס' דאחים ליה ע"י נכרי קאמר והרשב"א כתב דאפילו לתאן דמפרש התם ע"י ישראל קאמר ל"ק דמשום מצוה התירו ותמה עליו הר"ן והעלה דדוקא על ידי נכרי קאמר ונחים ליה וכן כתב ר"י: וכל המכשירים שאין דוחים שבת גם י"ט אין דוחים חוץ מזה ששוחקים לה כמון וכו' וכן טורפין לה יין ושמן ברייתא פ' ר"א דמילה: כתב הר"א הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת וכו' המרדכי כתב בפרק כיסוי הדם דאדם שלא מל לעולם לא ימול בשבת שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת ובת"ה כתוב שנהגו העולם שלא ליזהר בהא דה"ר אליעזר הלוי דהאב מל את בנו אפילו היכא דאיכא אחר וכתב טעם ה"ר אליעזר הלוי וטעם מנהג העולם שחולקים עליו וכתב עוד ששמע שאחד מהגדולים הזהיר לאבי הבן שמל כבר פעמים שלא ימול

בשבת אם יש שם מוהל אחר ועל אדם שמל רק פעם אחד השיב שהוא מסופק אם יכול למול בשבת הואיל ולא איתחזק בתלתא זימני והוא ז"ל כתב דלא בעינן ג' זימני דהכי משמע לשון המרדכי דפרק כיסוי הדם דבפעם א' סגי והעלה דאב כמי שרי למול בשבת אע"ג דלא מל רק פעם אחד ואף על גב דאיכא אחר דמל זימני טובא:

ספק אם הוא זמנה וכו' לפיכך אם נולד בע"ש בין השמשות אינו נימול בשבת וכו' תשנה וברייתא בפרק ר"א דמילה (קלז.): ומ"ש ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות וכו' מעובדא דההוא גברא דאתא לקמיה דרבא דאיתא בפ' יוצא דופן (מב:) וכתבתי בסימן רס"ב משמע הכי בהדיא: ובבר כתבתי שם בשם סמ"ג שהשיב ר"י שאם לאלתר כשהוציא ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפי' הוא למחר שבת אבל אם שהו אח"כ אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לח' ואפי' אם יארע בשבת וכתבוהו הגה"מ פ"א מהל' מילה וכתבתי עוד שם בשם הגהות מיימוניות ובשם הגהות אחרונות דמרדכי דמס' שבת שאין תלוי בתפלה כלל אם קבלו שבת מבע"י לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים כתב בעל העיטור דפלוגתא דשיעור בין השמשות דס"פ במה מדליקין (לד:) דאיפלגו ביה תנאי ואמוראי מספקא לרבי יוחנן אי הלכה כר"י או כר' יוסי הילכך אי איתיליד ינוקא משתשקע החמה ספק הוא עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי ונימול לי' ואי איתיליד במ"ש משתשקע החמה מספקא לן אי כרבה אי כרב יוסף ועבדינן לחומרא כרבה דמשוי ליה בין השמשות ונימול לט' עכ"ל:

קטן שנולד כשהוא מהול מפורש בברייתא פרק ר"א דמילה (קלה.) דאינו דוחה שבת: ומ"ש ומי שיש לו ב' ערלות וכל שאין אמו טמאה וכו' אין דוחין שבת גם פלוגתא דאמוראי וכתבו הבה"ש והר"ן שנסתפקו הפוסקים בפסק הלכה ולפיכך מטילין אותו לחומרא ונימול לח' ואין מחללין עליו השבת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מילה: מי שיש לו ב' ערלות פירש"י ב' עורות זה על זה ואמרי לה ב' גידים: ומ"ש רבינו וגיורת שנתגיירה וילדה ואחר כך טבלה אינו מכוון יפה וכך הו"ל לכתוב נכרית שילדה ואח"כ נתגיירה וכ"כ הוא עצמו בה' שבת סימן של"א: ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שאין דוחה שבת בה' מילה ומ"ש רבינו בשם הרי"ף שדוחה בפרק ר"א (קלד:) תנן ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהם את השבת ור' יהודה מתיר באנדרוגינוס ובגמרא אמר רב חסדא לא לכל א"ר יהודה אנדרוגינוס זכר הוא שאם אתה אומר כן בערכין יערך ומ"ש מילה משום דכתיב המול לכם כל זכר וכתב הרי"ף איכא מ"ד מדקאמר רב חסדא טעמא דר' יהודה ש"מ הלכתא כוותיה וגאון קאמר דלית הלכתא כוותיה ולא הכריע הוא ז"ל ביניהם ויש לתמוה על רבינו ובעל העיטור שכתבו בשמו שדוחה דהא משמע דספוקי מספקא ליה ועוד דא"כ הו"ל לרבינו לכתוב דהרא"ש נמי סבר דדוחה שהרי העתיק דברי הרי"ף כצורתן משמע דכוותיה ס"ל אבל קוסטא דמילתא היא כמ"ש דספוקי מספקא להו ומספיקא לא דחינן שבתא:

ומ"ש וכן הוא לר"י שמחשיבו זכר גמור כתבתי עליו בסי' רס"ה אבל מ"ש דאנדרוגינוס מברכים עליו לר"י: גרסינן בפרק יש נוחלין (דף קכו:) א"ר אמי טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים וכו' רב שיובי אומר אף אינו נימול לח' דאמר קרא אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול עד שיהא

דרישה

שאינן מעכבין כל זמן שלא פירס ולב"ה מרבה אפי' ציצין שאינן מעכבין. ודו"ק: [ב] אסור לומר לעכו"ם לעשותו אפי' לצורך המילה כו' עיין בא"ח סימן של"א שסם כתב ב"י דבארצות לא נוהגין לרחוץ התינוק כלל ואפי' בחול לפיכך דינו כאיש אחר בשבת לענין רחילה ורמ"א כתב דנוהגין במדינות אלו לרוחצו לפני המילה בחמין שהוחמו מאתמול ולאחר המילה כמ"ש וכן ביום ג' למילתו כשרוחצין שיש צורך לרוחצו מכינים מבע"י ואם יש סכנה פשיטא דמחללין עליו השבת: [ג] וכתב הר"ר אליעזר הלוי אם האב יודע למול כו' אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמא

פרישה

עכ"ס) כ"כ המ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א אבל י"א דיום הג' דוקא ומדברי רבינו אין הכרע דמ"ש ואפי' ביום הג' ר"ל לא מיבעיא ביום המילה עצמו אלא אפי' ביום הג' ומיום השני לא איירי ויכול להיות דס"ל פשוט דאין מחללין עבורו ועיין בטור א"ח ר"ס ש"ל דשם כתב ז"ל ומרחיצין הקטן אחר המילה אפי' ביום הג' כו' וק' דהו"ל לחלק ולכתוב דהיינו דוקא כשהיו מים חמים מוכנים ומלו אותו ואח"כ נשפכו וכמ"ש כאן. וע"ש בדפוס בומברג"י שנדפס בגליון ועיין בי"ד סימן רס"ו היטב ונראה דלזה נתכוין: (יד) אסור לומר לנכרי לעשותו אפי' לצורך המילה פי' אע"פ שמילה גופה דוחה שבת וכ"ש שאר מצות שאין עיקר דוחה שבת עיין בדרישה:

(טו) או מבוי שלא ערבו מותר לומר לו ובשאר מצות אפי' בכס"ג אסור כמ"ש בא"ח סימן ש"ז ותקפ"ו: (טז) שחממם עכו"ם לצרכו פי' אף ע"פ שנעשית בהם איסור דאורייתא:
(יז) לפיכך אם נולד בע"ש בין השמשות (עי' לעיל סימן רס"ב אימת חשבינן לילה לענין תינוק למול עכ"ס) אינו נימול בשבת וה"ה י"ט ואפי' י"ט שני דגליות אינו דוחה כמ"ש בסוף הסימן:
(יח) שהוא ספק עשירי עיין מ"ש לעיל בסימן רס"ב: (יט) וכל מי שאין אמו טמאה לידה דגבי וביום השמיני דדרשינן מיניה אפי' בשבת כתיב אשה כי תזריע וילדה וגו' משמע שילדה במקום שמורעת: (כ) וגיורת שנתגיירה וילדה כו' לשון שאינו מדוקדק הוא והכי הול"ל ונכרית שילדה ואח"כ נתגיירה וכ"כ רבינו בעצמו בא"ח סימן של"א ב"י וי"ל דרבותא קמ"ל דאף ע"ג דכבר התחילה להתגייר במקלת דברים מ"מ כיון שילדה עד שלא טבלה (אינה נקראת ישראלית ואינה טמאה לידה עכ"ס): (כא) ואח"כ טבלה דאז אינה טמאה לידה כמ"ש בר"ס רפ"ו:
(כב) ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שאין דוחה שבת אסרי אינו זכר לענין ערכין ולעצמיה אזול שכתב ג"כ לענין ברכה שאין מברכין עליו כמ"ש בסימן רס"ה:

והוא

טור

מי שנולד בחדש ז' לעיבורו (כג) והוא שלם הרי הוא כילד של קיימא לכל דבר ומלין אותו בשבת והנולד לשמונה אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו אפי' נולד ודאי לח' כגון שפירש בעלה ממנה מיד אחר שבעל אפ"ה חשוב בר קיימא ומלין אותו בשבת דכיון דגמרו שערותיו וצפרניו ודאי נגמר לז' ונשתהה לצאת אבל אם שערו לקוי ואין צפרניו שלימים כברייתו ה"ז ודאי בן ח' שלא היה ראוי ליולד אלא לט' ומיהר לצאת והרי הוא כאבן ואסור לטלטלו ואין מלין אותו בשבת ספק אם הוא בן ז' או בן ח' (כד) מלין אותו ממה נפשך אם הוא בן ז' הרי הוא בר קיימא ואם בן ח' הוא (כה) הרי הוא כמחתך בשר בעלמא לשון הרמב"ן מלין אותו בשבת על כל פנים אם בן שבעה הוא ושלם בדין הוא שידחה ואם בן ח' הוא כמחתך בשר בעלמא (כו) [ד] ויראה מדבריו שר"ל כשנגמרו שעריו וצפרניו ונראה אפי' לא נגמרו שעריו וצפרניו שרי ממה נפשך אבל ודאי בן ח' שלא גמרו שעריו וצפרניו אין מלין אע"ג דמחתך בשר בעלמא מ"מ כיון שהוא כאבן למה יחתכו בשר שלא לצורך (כז) כתב א"א הרא"ש ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו שבת ואיני מבין דבריו דודאי מלין אותו ממ"נ כדפרישית והא דקתני

ב"י

סיכא זכר משעת לידה ופירש"ס אף אינו נימול לח' לדחות שבת כדדרשינן וביום כח' ביום אפילו בשבת ואותבינן לרב שיזבי ממתני' דהמפלת ואסיקנא בקשיא והרי"ף פסקה לדרב שיזבי ותמה עליו הרא"ש וכן נראה דעת הרמב"ם שלא הזכירו בהלכות מילה אבל בעל העיטור פסק כרב שיזבי ור"י כתב מחלוקת הרי"ף והרא"ש ואח"כ כתב טומטום שנקרע ונמצא זכר אין מילתו דוחה שבת כ"כ הרי"ף עכ"ל: מי שנולד בחדש הז' לעיבורו והוא שלם וכו' והנולד לח' אם הוא שלם בשערותיו וכו' ספק אם הוא בן ז' או בן ח' מלין אותו ממ"נ וכו' בפרק ר"א דמילה (קל"ה.) אמר מר ולא ספק דוחה שבת לאתויי הא דת"ר בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ובתר הכי תניא רשב"ג אומר כל ששהא ל' יום באדם אינו נפל ודייקינן הא לא שהא ספיקא הוי מיתהל היכי מהלינן אמר רב אדא בר אהבה מלין אותו ממ"נ אם חי שפיר קא מהיל ואי לאו מחתך בבשר הוא ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממ"נ ותשני ה"נ דמהלינן לא נצרכא אלא למכשירי מילה ואליבא דר"א דאמר מכשירי מילה דוחין את השבת כלומר לא אמר ר"א דמכשירי מילה דחו שבת אלא בדקים לן שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אבל ספק אם כלו חדשיו אין מחללין שבת למכשירי מילה דיליה ובפרק הערל גרסינן (דף פ.) ובן ח' מי קא חיי והתניא בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו הב"ע בשגמרו סימניו דתניא איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו ר' אומר סימניו מוכיחים עליו שערו וצפרניו שלא גמרו אף על פי שלא כלו לו חדשיו טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוה ואשתהויי הוא דאשתהי ופסק שמועות הללו כדברי רבינו ומה שיש לדקדק עליו אכתוב בסמוך ואברר שהרי"ף והרא"ש חלוקים עליו אבל בעל העיטור כתב כדברי רבינו וכ"פ סמ"ג: לשון הרמב"ם מלין אותו בשבת עכ"פ וכו' ויראה מדבריו שר"ל בשגמרו שערו וצפרניו איני יודע מהיכן משמע לרבינו שנראה כן מדברי הרמב"ם דאי משום דכתב אם בן ז' הוא ושלם הרי גם הוא ז"ל כתב לעיל בסמוך מי שנולד בחדש ז' לעיבורו והוא שלם וכו' ומלין אותו בשבת וע"כ אפי' לא גמרו שערו וצפרניו נמי מלין בשבת דהא לא חילק בין גמרו ללא גמרו אלא בבן ח' אבל בבן ז' משמע דבכל גווני מלין ועוד דהא אפי' ספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו מלין וכל שכן בן שבע ודאי ואם כן עכ"ל דשלם דקאמר לא גמרו סימניו קאמר אלא לומר שהוא שלם באיבריו וכך הוה ליה לפרש שלם דכתב הרמב"ן ולא לפרשו דשלם בסימנין קאמר כי היכי דתיקשי ליה ועוד יש לתמוה עליו היאך עלה על דעתו לפרש כן דברי הרמב"ם דאי בגמרו שערו וצפרניו מיירי היאך היה אפשר לו לומר ואם בן ח' הוא כמחתך בשר דהא כיון שגמרו שערו וצפרניו אפי' אם הוא בן ח' ודאי מלין אותו בשבת כדאיתא בפרק הערל וכמ"ש הרמב"ם עצמו שם בסמוך הלכך ודאי בשלא גמרו שערו וצפרניו איירי הרמב"ם ומש"ה איצטריך למיהב טעמא דמלין אותו ממ"כ דאילו גמרו מדינא נמי מלין אותו ואפי' הוא בן ח' ודאי וכמו שנתבאר וכ"פ ה"ה בפרק א' מהלכות יבום דברי הרמב"ם אלא בשלא גמרו שערו וצפרניו ומוכרח הוא כמ"ש ולפ"ז מ"ש ושלם הוא היינו לומר שהוא שלם באיבריו אבל שערו וצפרניו לא גמרו וכן צריך לומר מ"ש עוד שם מי שנולד בחדש הז' לעיבורו אם נולד שלם ה"ז ולד של קיימא ומלין אותו בשבת היינו לומר שהוא שלם באיבריו אבל שערו וצפרניו לא גמרו דאין לפרש דשלם בגמרו שערו וצפרניו קאמר דלישמע מינה שאם לא גמרו שערו וצפרניו אף על פי שהוא בן ז' אין מלין אותו בשבת דא"כ היאך כתב גבי ספק בן ח' ספק אם בן ז' הוא ושלם הוא בדין הוא שידחה שבת דהא כיון שלא גמרו שערו וצפרניו אפי' הוא בן ז' ודאי אין מלין אותו בשבת: כתב א"א הרא"ש ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו שבת כלומר שכתב ברייתא סתם ולא כתב מאי דאמר רב אדא בר אהבה דמוהלין אותו ממה נפשך: ומ"ש רבי' שאינו מבין דבריו דודאי מלין אותו ממה נפשך וכו' כלומר קשה לו על דברי הרא"ש שכתב אותה ברייתא דמשמע מינה דאין מלין אותו בשבת והא ליתא לפי דעתו אלא מלין אותו ממה נפשך כדרב אדא ואם תאמר שהוצרך לכתבו משום דינא אחרינא דנפיק מינה דהיינו אין מחללין שבת משום מכשירין הא לא היה צריך לכתבה דבזה אין נפקותא לפסק הלכה וכו' ואני אומר דדברי הרא"ש מוכנים וברורים והנה הנם כדברי הרי"ף ז"ל דשניהם כתבו ברייתא זו דקתני בה בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו וסמכו על מ"ש בפרק הערל דאוקמוה להאי ברייתא התם בגמרא בשלא גמרו שערו וצפרניו והרא"ש כתב בפרק ר"א דמילה גופיה אחר

ב"ח

בסימן רס"ה ובמ"ש לשם בס"ד : מי שנולד בחדש שביעי לעיבורו והוא שלם וכו' והנולד לח' אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו וכו' משמע מדבריו מדכתב בתחלה בסתם והוא שלם ואחר כך כתב אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו וכו' אלמא דבתחלה מיירי שאינו שלם בשערותיו ובצפרניו אלא שהוא שלם באיבריו וכיון שנולד בחדש שביעי ה"ה כילד של קיימא לכל דבר פי' לטלטל אותו ולפקח עליו את הגל ומלין אותו בשבת ואפילו אינן ז' שלימין מיום הטבילה דקי"ל היולדת לז' יולדת למקוטעים אבל הנולד לשמנה מיום הטבילה אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו אפילו נולד ודאי לח' פי' כגון בבתולה שלא נבעלה כי אם יום אחד ושוב לא בא עליה אפ"ה חשוב בר קיימא אף לפקח עליו הגל ומלין אותו בשבת וא"צ לומר היכא דאינו ודאי בן ח' גמור אלא דאנו חושבין שמנה מיום הטבילה ושמא מעוברת היתה מטבילה אחרת או שמא בן ז' הוא דנתעברה אחר כמה ימים מיום הטבילה והוא ולד גמור דפשיטא דולד קיימא חשבינן ליה אבל אם שערו לקוי וכו' אף על פי שאינו ודאי בן שמנה אלא דנולד לשמנה מיום הטבילה מחזקינן ליה כבן שמנה ודאי והרי הוא כאבן ואסור לטלטלו כ"ש שלא לפקח עליו את הגל ואין מלין אותו בשבת: ספק אם הוא בן ז' וכו' דגם אינן יכולין לכוין אם הוא בן ז' או בן ח' מיום הטבילה ואפילו לא גמרו שעריו וצפרניו וכדמסיק מלין אותו ממה נפשך וכו' אבל אם הוא נולד לשמנה אף על פי שאינו בן שמנה אלא מיום הטבילה אין מלין אותו ממ"כ דדוקא בספק בן ז' דשמא קעביד מצוה אם בן שבעה הוא מלין אותו ממ"כ אבל בן שמנה מיום הטבילה לא שריגן לחתוך בשר המת בשבת דמ"מ איסורא דרבנן קעביד וכיון דלא גמרו שערו וצפרניו מסתמא נפל הוא הכי מוכחן פשט השמועות בפר"א דמילה (דף קל"ה) ובפרק הערל (דף פ') ומביאו ב"י:

לשון הרמב"ם מלין אותו בשבת וכו' ויראה מדבריו שר"ל כשנגמרו שעריו וצפרניו וכו' דעת רבינו דמדכתב הרמב"ם תחלה מי שנולד בחדש השמיני אם היה שלם בשעריו ובצפרניו הרי זה ולד שלם ובן ז' הוא אלא שנשתהה ומותר וכו' אבל אם נולד ושערו לקוי ואין צפרניו שלימין כברייתן ה"ז בן ח' ודאי וכו' ואח"כ כתב מי שנולד בחדש ז' לעבורו אם נולד שלם ה"ז ולד של קיימא ומלין אותו בשבת ספק בן ז' ספק בן ח' מלין אותו בשבת עכ"פ אם בן שבעה הוא ושלם הוא בדין הוא שידחה שבת וכו' אלמא מדכתב בתחלת דבריו מי שנולד בחדש הח' אם היה שלם בשערו ובצפרניו וכו' א"כ הא דכתב בסוף דבריו בסתם אם נולד שלם כו' וכן מ"ש אם בן שבעה הוא ושלם וכו' ודאי נמי רצונו לומר שלם בשערו ובצפרניו כמ"ש תחלה בפי' דאם היה ר"ל בסוף דבריו שאינו שלם אלא באיבריו בלבד אבל לא גמרו שעריו וצפרניו היה לו לפרש ולכך כתב רבינו ויראה מדבריו שר"ל כשגמרו שעריו וצפרניו והשיג עליו ואמר ונראה דאפי' לא גמרו וכו' וב"י הקשה דהלא רבינו עצמו כתב תחלה מי שנולד בחדש ז' לעיבורו והוא שלם ור"ל שלם באיבריו בלבד ולא גמרו שעריו וצפרניו ולמה לא היה מפרש כך גם דברי הרמב"ם ואינה קושיא דרבינו ודאי כיון שכתב תחלה בסתם והוא שלם ואח"כ פירש וכתב בנולד לח' אם הוא שלם בשערותיו ובצפרניו מוכח להדיא דמ"ש בתחלה בסתם והוא שלם אינו אלא שלם באיבריו מדלא פירש תחלה שלם בשערותיו ובצפרניו אבל ברמב"ם כתוב איפכא תחלה כתב שלם בשערותיו ובצפרניו ואח"כ כתב בסתם אם נולד שלם וכו' א"כ מסתמא כל מ"ש אח"כ בסתם והוא שלם נמי בשלם בשערותיו ובצפרניו קאמר וכדפרי' וק"ל: עוד כתב ב"י וז"ל ועוד יש לתמוה עליו היאך עלה על דעתו לפרש כן דברי הרמב"ם דאי בגמרו שערו וצפרניו מיירי היאך היה אפשר לו לומר ואם בן ח' הוא כמחתך בשר בעלמא הוא דהא כיון שגמרו שערו וצפרניו אפי' הוא בן ח' ודאי מלין אותו בשבת וכו' עכ"ל וגם זה לא קשיא כלל דה"ק אם בן ז' הוא שנולד בחדש השביעי א"כ אפי' נולד בחדש השמיני נמי בן ז' הוא אלא שנשתהה בדין הוא שידחה שבת ואם בן שמנה הוא שנולד בחדש הח' ולא היה ראוי להיולד אלא בט' ויצא קודם שנגמר הז' שמא כמחתך בשר הוא ונראה דמה שלא כתב הרמב"ם האי טעמא דממ"כ גם בנולד בשמיני וגמרו שערו וצפרניו הוא לפי דבנולד בשמיני כיון דגמרו שערו וצפרניו מחזקינן ליה בודאי דבן ז' הוא אלא שנשתהה ויש למולו כשאר וולדות וא"כ לטעם דמחתך בשר הוא אבל בספק בן ז' ספק בן ח' דאיכא נמי לאסתפוקי ספק בן ששה הוא ואי בן ששה הוא אפי' גמרו שערו וצפרניו ודאי נפל הוא ואין למולו בספק אלא מטעם מחתך בשר בעלמא הוא לפיכך לא קאמר האי טעמא אלא גבי ספק ולא גבי ודאי לא בודאי בן ח' ולא בודאי בן ז' דבודאי בן ז' נמי לא קאמר הרמב"ם לפי הבנת רבינו דמלין אותו בשבת אלא בדגמרו שערו וצפרניו ומחזקינן ליה בולד של קיימא ודאי ולא בספק שמא בן ששה הוא ונשתהה עד שביעי אבל בדלא גמרו שערו וצפרניו חיישינן שמא בן ששה הוא ונשתהה עד שביעי כל זה היה נראה לו לרבינו מדברי הרמב"ם והשיג עליו ואמר דבבן ז' ודאי מלין אותו בשבת אפי' לא גמרו שערו וצפרניו וספק בן ז' ספק בן ח' דמלין אותו בשבת ממ"כ ג"כ אפי' לא גמרו שערו וצפרניו אלא דבבן ח' ודאי אם לא גמרו שערו וצפרניו אין מלין אותו כיון דנפל ודאי הוא למה יחתך בשר זמת בשבת ויעבור אאיסור דרבנן כדפרישית מיהו אין הבנת רבינו צודקת בדברי הרמב"ם אלא אין ספק דמ"ש הרמב"ם דבנולד בחדש השביעי שלם מלין אותו בשבת וכן בספק בן ז' ספק בן ח' דמלין אותו בשבת ממה נפשך אף בדלא גמרו שערו וצפרניו אלא שלם הוא באיבריו בלבד נמי מלין אותו בשבת וכדעת רבינו הוא ג"כ דעת הרמב"ם וכ"כ ב"י והוא האמת: כתב הרא"ש ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו שבת ואיני מבין וכו' פי' הרא"ש כתב הך ברייתא דספק אין מחללין בפ' ר"א דמילה ופירש דהיינו בשלא

פרישה

(כג) והוא שלם ר"ל באיבריו: (כד) מלין אותו ממ"כ כו' ר"ל אפי' אם לא נגמרו צפרניו ושערותיו: (כה) הרי הוא כמחתך בשר בעלמא אבל בודאי בן ח' לא כמ"ש בסמוך: (כו) ויראה מדבריו שס"ל כשנגמרו שעריו וצפרניו ר"ל שלם דקתני הרמב"ם פי' שגמרו שעריו וצפרניו. וב"י תמה על רבינו בזה ומוכיח דהרמב"ם לא עלה על דעתו לומר כן אלא פי' שלם באיבריו ועיין בדרישה: (כז) כתב א"א הרא"ש ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ובזה כך הוא ל' הברייתא כצורתה:

דרישה

שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת אגודה ואם כבר מל פעם אחת (דהו"א כיון דלא איתסוק בתלתא זימני לא ימול) מותר ואפי' הוא אביו כ"כ מהרמ"י ז"ל מ"ו ב"י: [ד] ויראה מדבריו שר"ל כשגמרו שעריו וצפרניו כו' ז"ל ב"י איני יודע מהיכן משמע לרבינו שנראה כן מדברי הרמב"ם דאי משום דכתב אם בן ז' הוא ושלם הרי גם הוא ז"ל כתב לעיל בסמוך מי שנולד בחדש ז' לעבורו והוא שלם כו' ומלין אותו בשבת וע"כ אפי' לא גמרו שעריו וצפרניו נמי מלין עליו דהא לא חילק בין גמרו ללא גמרו אלא בבן ח' אבל בבן ז' משמע דבכל גוונא מלין ועוד דהא אפי' ספק בן ח' ספק בן ז' שלא גמרו מלין וכ"ש בן ז' ודאי וא"כ עכ"ל דשלם דקאמר לא גמרו סימניו קאמר אלא לומר שהוא שלם באיבריו וכך הו"ל לפרש שלם שכתב הרמב"ם ולא לפרשו דשלם בסימנים קאמר כי היכי דתקשי ליה (ולי לא קשה מידי דרבינו ודאי במ"ש ושלם כוונתו שנגמר שערו וצפרניו ולא משום למהלו כ"כ אלא משום דכתב דהרי הוא כילד של קיימא לכל דבר כ"כ דהיינו לחלל עליו שבת כגון לפקח עליו הגל שנפל עליו משא"כ הרמב"ם דלא כתב אלא למוהלו מש"ה תמה רבינו עליו וה"ל) ועוד יש לתמוה עליו דאי בגמרו שעריו וצפרניו מיירי היאך היה אפשר לו לומר ואם בן ח' הוא כמחתך בשר בעלמא דהא כיון שגמרו שעריו וצפרניו אפי' אם הוא בן ח' ודאי מלין

דקתני אין מחללין עליו השבת מוקי ליה בגמרא במכשירין ואליבא דר"א דשרי מכשירין בשאר מילות (כח) [ס] ובזה אין נפקותא לפסק הלכה דאפילו בודאי בן קיימא קי"ל דאין מכשירין דוחין שבת (כט) ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים ונשוי ישראלית ונולד לו בן ממנה מלין אותו בשבת ואין אנו מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית (ל) ישראל שנשא כותית וילדה לו בן אינו נימול בשבת שולדה כמוה כל מילה שאינו דוחה שבת גם י"ט אינה דוחה וכתב הרמב"ם דוקא י"ט ראשון של גליות אבל י"ט שני דוחה ובר"ה גם י"ט שני אינו דוחה וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דמילה שלא בזמנה אינו דוחה אפילו י"ט שני של גליות:

מצות

בשלא גמרו שערו וצפרניו וכו' ורבינו ודאי מפרש נמי בשלא גמרו כהרא"ש אלא דס"ל דלית הלכתא כהך ברייתא דהא מוקמינן לה במכשירי מילה ואליבא דר"א דאמר מחללין במכשירין מיהו בספק אין מחללין ולית הלכתא כר"א דאפי' בודאי מילה נמי אין מחללין במכשירין אבל במילה עצמה אף בספק מחללין אף על גב דלא גמרו והא דאמר בהערל דדוקא בגמרו מחללין אבל לא גמרו לא אינו אלא בבן ח' ודאי דכיון דלא גמרו ודאי נפל הוא למה יחתך בשר מת בשבת ויעבור איסור דרבנן אבל בספק בן ז' כיון דשמא בן ז' הוא וקעביד מצוה מלין אותו ממ"נ זו היא דעת רבינו דתופס פשוטה של שמועה בפר"א דמילה דמוקי הך דספק אין מחללין במכשירין ואליבא דר"א אבל מילה עצמה מחללין אפילו לא גמרו אבל דעת הרא"ש דלמאי דאוקימנא בפרק הערל דהך בבא דקתני בברייתא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין איירי נמי בדלא גמרו ומילה עצמה נמי אין מחללין והא דמהלינן ספיקות אינו אלא בדגמרו שערו וצפרניו והשתא לא איצטריך לן לאוקמי הך דספק אין מחללין במכשירין ואליבא דר"א אלא אליבא דהלכתא תני לה ולא קי"ל כהך אוקימתא דבספק ובדלא גמרו מהלינן ממה נפשך דליתא למסקנא וכן פי' ב"י דברי הרי"ף ודלא כהר"ן דתמה עליו ודעת הרא"ש הוא דעת הרי"ף ואין ספק בדבר זה שכך הוא דעתו וכך פסק הר"ר ירוחם בס' אדם וחוה כ"א ח"ב וכך פסק ב"י בש"ע ואף ע"ג דכתב ב"י דבעל העיטור פסק כהרמב"ם ורבינו וכן פסק סמ"ג נקטינן לחומרא כהרי"ף והרא"ש וה"ר ירוחם דלא כהרב בהגהת ש"ע ולפי שדברי הסמ"ג בעשה כ"ח סתומים ואיכא סתירה בדבריו לכאורה דבתחלה פסק דנולד לשמיני אסור למולו בשבת ואחר כך כתב דמותר למולו ואסור לטלטלו על כן באתי לבאר דבריו וזה שבתחלה כתב מי שנולד בחדש השמיני לעיבורו קודם שתגמר ברייתו שהוא כנפל מפני שאינו חי רצונו לומר דניכר שאינו שלם באיבריו כלל וא"ל דלא גמרו שערו וצפרניו דבילד כזה פשיטא דאין מילתו דוחה שבת ואח"כ כתב מי שנולד בחדש השמיני ה"ה כאבן ואסור לטלטלו ואין מחללין עליו השבת פי' לפקח עליו את הגל דאילו מילה מותרת דמחתך בשר בעלמא הוא עכ"ל פי' היכא דנולד בחדש השמיני ולא גמרו שערו וצפרניו דתני בברייתא דאין מחללין עליו השבת אין זה אלא לפקח עליו את הגל אבל יכול למולו בשבת כיון דהוא ולד שלם באיבריו אינו ודאי נפל אלא ספק הוא דמיירי בנולד בחדש שמיני מיום הטבילה דאינו ודאי חדש שמיני ואיתא בגמרא פ"ר אליעזר דמילה (דף קל"ה) דמהלינן ספיקות מטעם ממ"נ וה"ה בנולד בחדש שמיני דאין חילוק בין ספק בן ז' ספק בן ח' ובין נולד בחדש ח' דבתרווייהו אין מחללין לפקח עליו את הגל בשבת אבל מילה מותרת משום דמחתך בשר בעלמא הוא וזהו דאחר כך אמר הסמ"ג ואומר בהלכות גדולות דלא משכחת בן ח' ודאי אלא בבתולה שלא נבעלה וכו' שהביא מה שכתב בה"ג כדי לבאר דעל הטבילה אין לסמוך כלל והוא בכלל ספק ואסור לטלטלו ומותר למולו בשבת וכל זה בדלא גמרו שערו וצפרניו והא דלא כתב סמ"ג דבנולד בחדש ז' מחללין עליו השבת אפי' לא גמרו דכיון דנשמע הכי מדיוקא מדקתני בבן ח' א"כ ספק אין מחללין מכלל דבן ז' מחללין לכך לא חשש לכותבו בפירוש אח"כ אמר הסמ"ג ואף אם הוא בן ח' ודאי פסק ר"י שמותר לטלטלו ולמולו אפי' בשבת אם אין ריעותא בשערו ובצפרניו פירוש ל"מ אם הוא ספק אלא אפי' אם הוא ודאי בן ח' וכו' דלא אסרו לטלטלו אלא בדלא גמרו והיינו כשיטת הרמב"ם ורבינו והוא דעת ר"י בתוס' בד"ה בן ח' (דף קל"ה) האריכתי בכל זה להוציא ממ"ש מהר"א שטיי"ן לפרש דברי הסמ"ג ולא דק. אך קשה לדברי הסמ"ג בהא דקאמר תלמודא דמהלינן ספיקות בשבת מטעם ממ"נ ופריך עלה מדתניא ספק ז' ספק ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממ"נ דהוה ליה לשנויי דהא דקתני אין מחללין בספק אינו אלא לענין לפקח עליו את הגל קאמר דאין מחללין אבל ממהל ה"נ דמהלינן ולא איצטריך לשינויא דבמכשירין קאמר ואליבא דרבי אליעזר. וי"ל דכיון דקאמר תלמודא מקמי הכי דהא דתניא ערלתו ודאי דוחה שבת ולא ספק דוחה את השבת לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר ספק ז' ספק ח' אין מחללין עליו את השבת אלמא דהך אין מחללין דתני גבי ספק לענין מילה נמי קאמר דאין מחללין ולא לענין לפקח הגל בדוקא וכאינך בבי דהך ברייתא דקתני להו לענין מילה ה"נ הך בבא דספק נמי לענין מילה קתני לה: ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים ונשוי ישראלית וכו' כתב בס' בדק הבית ולי נראה דאפי' נשוי מומרת נמי מלין בשבת הבן הנולד להם שהרי הם חייבים בכל המצות וישראלים דנקט אפשר דלאו לאפוקי מומרת אלא לאפוקי נכרית עכ"ל. הב"י הביא הא דת"ר דאם לא חתך הציצין המעכבין את המילה אומן המל ענוש כרת מתקיף ליה רב פפא אומן לימא להו הנה עבדי פלגא דמצוה אתון עבדיתו פלגא דמצוה ואסקה רב אשי הב"ע כגון דאתא ב"ה דשבת וא"ל לא מספקא וא"ל מספקינא ועבד ולא איסתפיק ואישתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת ופירש"י ונימא הנה עבדי פלגא כלומר הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל וחבורה שעשה ברשות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה עכ"ל וכתב ב"י ויש לדקדק מדבריו דנהי דחיובא דכרת ליכא איסורא

אחר ברייתא זו וכל זה איירי בשלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו שערו וצפרניו אפילו הוא ידוע שהוא בן ח' כגון שפירש מאשה אחר בעילה מותר לטלטלו ולמולו בשבת דפסק הלכה בפרק הערל כר' דאמר אשתהויי אשתהי עד כאן לשונו ולפ"ז צ"ל דרב אדא לא הוה מפליג בין גמרו שערו וצפרניו ללא גמרו וכדהוה ס"ד בפרק הערל כי אקשינן ובן ח' מי חי וכדי ליישב מנהג דעלמא דמהלינן ספיקות איצטריך לשנויי דמהלינן להו ממ"נ אבל למאי דאסיקנא בפרק הערל הא דתניא דאין מחללין בשלא גמרו אבל אם גמרו מחללין מחילא נתיישבו מנהג העולם דבגמרו הוא דמהלי ובדין עבדי ולא מטעם ממ"נ כדאמר רב אדא והשתא אתיא ברייתא כפשטה ולא צריכים לדחוקה ולאוקמה כר"א כדאוקמי רב אדא ואף על גב דלדאתא לגמרי מחורת נכל לא סגי בגמרו שערו וצפרניו עד שיהא שלשים כדרשב"ג פ' ר"א ופ' הערל מ"מ מאחר ששערו וצפרניו מוכיחים עליו דבן קיימא הוא מחזקינן ליה ברוב הנולדים שהם בני קיימא ומהלינן ליה כמו שאנו סומכים בכמה דברים על הרוב וכי לא גמרו כיון דלית ליה שום הוכחה איתרע ליה רובא ולא מהלינן ליה ואע"ג דאי ספק הוא אין כאן איסור תורה שהרי מחתך בעלמא הוא לא רצו חכמים להתיר טלטול במקום שקרוב לודאי שאינו בן קיימא: ודע שגם הר"ן נעלמה ממנו דעת הרי"ף ולא נזכר למ"ש הרי"ף בפרק הערל על ברייתא זו דאוקימתא בגמרא שלא גמרו שערו וצפרניו שהרי כתב שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת ולפיכך הביא ברייתא זו בהל' סתם שאילו היה דעתו דמהלינן ספיקות בשבת הו"ל להביא לדרב אדא בהלכותיו והו"ל להשמיט ברייתא זו עכ"ל ואילו היה נזכר הר"ן למה שכתב הרי"ף בפ' הערל דברייתא זו בשלא גמרו שערו וצפרניו הוא לא הו"ל לכתוב סתם שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת דמשמע בין גמרו בין לא גמרו ועוד שסיים וכתב אבל הרמב"ם כתב בפ"א מה' מילה דמהלינן ספיקות ממ"נ וכו' מעשים בכל יום עכ"ל והרמב"ם בין גמרו בין לא גמרו קאמר דמהלינן ומשמע דלהרי"ף בין גמרו בין לא גמרו לא מהלינן ועוד דכתב שכן מעשים בכל יום וגמרו הוא דאיתרמי בכל יום דלא גמרו לא מתרמי פעם ביובל ומשמע מדבריו דהנך מעשים בכל יום הויא דלא כהרי"ף אבל לפי מ"ש אני שפיר עבדינן בכל יום למהל בשבת ספיקות שגמרו שערם וצפרנם גם לדעת הרי"ף והרא"ש ואפי' הם בן ח' ודאים כיון שגמרו שעריהם וצפרניהם מהלינן בשבת בין לדעת הרי"ף והרא"ש בין לדעת הרמב"ם ז"ל ודברים אלו ברורים מאוד בעיני (ג) וכבר הארכתי בהם בביאורי לטור אורח חיים סימן של"א: ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים ונשוי ישראלית ונולד לו בן ממנה מלין אותו בשבת וכו' כ"כ בעל העיטור: ב"ה ול"נ דאפי' נשוי מומרת נמי מלין בשבת הבן הנולד להם שהרי הם חייבים בכל המצות וישראלית דנקט העיטור אפשר דלאו לאפוקי מומרת אלא לאפוקי נכרית: ומ"ש ישראל שנשא כותית וילדה לו בן אינו נימול בשבת שולדה כמוה ירושלמי ואיתא נמי בב"ר וכתבו בעל העיטור: ב"ה כתב הר"ש בן הרשב"ץ ממזר מותר למולו אפי' בשבת: כל מילה שאינו דוחה שבת גם י"ט אינו דוחה במשנה פ' רבי אליעזר דמילה (קלז.) נולד בין השמשות נימול לט': ב"ה כתוב בא"ח בהלכות י"ג בשם הרמב"ם הקראי"ם כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים שבדור ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והתלמוד נכון לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפי' בבתיהם ולמול בניהם אפי' ביום השבת היכא דגזור להו גזירה דידן ועביד להו מילה ופריעה דדילמא נפיק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא והכי אשכחן לרבינו האי דאמר הכי עכ"ל: בין השמשות בע"ש נימול לי' י"ט אחר השבת נימול לי"א שני י"ט של ר"ה נימול לי"ב:

ומ"ש הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה שדוחה י"ט שני של גליות טעמו מדלא אשכח תנא נימול לי"ג אלא דוקא בשני י"ט של ר"ה. אבל הרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ו דעיקר גבי מת התירו לדחות י"ט שני והתירו אפי' בי"ט שני של ר"ה אבל במילה שכבר עבר זמנה לא התירו לדחות י"ט ב' בשבילה וממתניתין דלא אשכח נימול לשנים עשר אלא בשני ימים טובים של ראש השנה אין ראיה דמתניתין נשנית בארץ ישראל: גרסינן בפרק רבי אליעזר דמילה (דף קלג:) מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת מני אמר רב כהנא אומן מתקיף לה רב פפא אומן לימא להו הנה עבדי פלגא דמצוה אתון עבדיתו פלגא דמצוה ואסקה רב אשי הכא במאי עסקינן כגון דאתא בין השמשות דשבת ואמרו ליה לא מספקא ואמר להו מספקינא ועבד ולא איסתפיק ואשתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת. ופירש"י מהלקטין. בציצין המעכבין: ונימא הנה עבדי פלגא. כלומר הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל וחבורה שעשה ברשות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה עכ"ל ויש לדקדק מדבריו דנהי דחיובא דכרת ליכא איסורא מיהא איכא כיון שלא גמר המצוה ולפ"ז יש ליזהר שלא ימולו שני אומנין מילה אחת

דרכי משה

(ב) אמנם אין בדבריו הכרע כלל וגם נראין דהוקים מאוד ול"נ דודאי דעת הרי"ף כדעת הרא"ש וכדעת רבינו ומלין אותו ממ"נ כו' והא דכתבו דאין מהללין עליו שבת היינו דאין פיקוח נפש דוחה שבת מאחר דלא גמרו שעריו וצפרניו אין מחללין עליו שבת אלא מוהלין אותו בממ"נ וזה אין שייך לשאר חלולין והא דמוקי ליה בגמרא לענין מכשירים ואליבא

דרישה

מלין אותו בשבת עכ"ל ב"י ועיין שם שהאריך עוד: [ס] ובזה אין נפקותא לפסק הלכה כו' וב"י כתב דלדברי הרא"ש ברורים הם והם המה דברי הרי"ף כלורתם (גם הר"ן תמה על הרי"ף בתמיהת רבינו על הרא"ש עכ"ל) ושניהם הבינו הברייתא סתמא ולא מאי דאיתמר עלה דספק בן ח' נימול ממ"נ וס"ל דוקא כשנגמרו צפרניו ושערו אז מותר למול אבל לא נגמר אפי' בספק אסור כמו בודאי ע"ש שהאריך וברייתא זו מיירי בשלא נגמרו שערו וצפרניו וכן מוקי לה הגמרא בפ' הערל. וז"ל דרכי משה ולי נראה דודאי דעת הרי"ף והרא"ש כדעת רבינו דמלין אותו ממ"נ כו' והא דכתבו דאין מחללין עליו השבת ר"ל דאין פיקוח נפשו דוחה שבת מאחר דלא נגמרו שערו וצפרניו אלא דמלין אותו ממ"נ וזה אינו שייך לגבי שאר חילולין והא דמוקי לה בגמרא לענין מכשירין ואליבא דר"א היינו משום דלענין מילה מתניא בגמרא אבל הפוסקים לא ממנו שאר חילולין לענין פסק הלכה והא דלא כתבו דמוהלין אותו ממ"נ כו' אפשר דסמכו על מה שכתבו דאין מהללין עליו השבת דמשמע דוקא אין מחללין אבל מהלינן ליה דממ"נ אין בו חילול שבת וכמ"ש רבינו וכ"כ הסמ"ג בהדיא הא דאין מחללין היינו דאין מפקחין עליו את הגל אע"ג דמהלינן ליה עכ"ל. ועיין בקונטרס שלי בח"מ סימן של"א שם כתבתי ישוב נכון לדברי רבינו והר"ן ושדברי ב"י דחוים המה והכלל שתינוק שנגמר שערו וצפרניו לא מקרי ספק וכגמ' שם קאמר סיהך מהלינן ספיקה ש"מ דס"ל דאפי' בלא נגמר ג"כ מהלינן והיינו כשאינו ידוע שהוא בודאי בן ח' ובזה נדחה דברי הב"י ומיושבים דברי רבינו והר"ן ודו"ק והארכתי שם בסימן של"א גם דברי רמ"א בד"מ שכתבתי כאן נדחו ממ"ש שם ע"ש. ומתוך הדברים שכתבתי שם תמצא ג"כ טעם לדברי הרא"ש ואפשר דס"ל הלכה כרשב"ג וס"ל דרשב"ג אינו מודה לרבי דחלק בגמר שערו וצפרניו וכל שלא שהה ל' יום ספיקא מיקרי ע"ש. שהארכתי: אלמנה א' שמליטה את זכר בשבת ואמרה שיסודי נתעברה והיה ספק להר"ר משה שמא מנכרי נתעברה והורה שלא למולו בשבת ואומר אני שיש סיתר בדבר למולו בשבת מדתניא בפ' ר"א יש ילידי ביתו כו' ע"כ מתשובת מהר"ר מנחם קל"ו וכן הר"ר אליעזר כתב לביתר ואפי' ידוע דמנכרי נתעברה והיא נכרית אמרינן בפרק ר"א דמילה דאם נתגיירה קודם לידה נימול לח' והר"ר יצחק בלט"ש כתב להתיר והלכה כר"ג דאשה נאמנת לומר דמישראל נתעברה עכ"ל מ"ו : ז"ל ב"י יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת כגון שזה יחול וזה יפרע אלא המל הוא עצמו יפרע ע"ש וכתב רמ"א עליו ולא מצאתי ראיה לדבריו (ואף שהביא ראיה מגמרא דפרק ר"א דמילה ע"ש בס"ס זה ס"ל לרמ"א דיש לדחות ראייתו ועיין בפנים בב"י) ומדרבה נ"ל דשרי דומיא דעבודה שבמה כהנים היו עובדים ומחללים את השבת ומאחר שניתן שבת לידחות הרי הוא כמו לכל דבריו. וכן מצאתי כתוב בס"ס יפה כתוב בקלף אכן מצאתי בקובץ שיש לאסור וע"כ טוב לשמור לכתחלה כו' ע"ש:

פרישה

(כח) ובזה אין נפקותא לפסק הלכה ר"ל דאין לתרץ דהרא"ש נמי מייתי הברייתא לאשמועינן דאין מכשירים דוחין לכך כתב דאין נפקותא כו' ועיין בדרישה: (כט) ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים ונשוי ישראלית כו' וה"ה עכו"ם שבא על בת ישראל נמי הוי דינא הכי: (ל) ישראל שנשא כותית כולי אינו נימול בשבת הו"מ למימר דגם ביום השמיני אינו נימול דהולד כמוס ואינו נקרא יליד ביתך אלא אגב דאיירי כאן בדין מילה בשבת כ"כ:

אלא

ואין

אחת לכתחלה בשבת כגון שיתנו ביניהם שזה ימול וזה יפרע אלא המל הוא יפרע (ג) : ב"ה ובא"ח כתוב בשם בעל התרומות ב' מוהלים בשבת א' יכול למול וא' יעשה פריעה ואין חיוב בראשון על החבורה כיון שהשני גומר המצוה כדאמר רב פפא אנא עבדית פלגא מצוה ואתון עבדיתון אידך פלגא עכ"ל : כתב ר"י בשם הגאונים אסור למול הנכרי שלא לשם גירות :

הלכות עבדים

רסז מצות

עשה על הרב למול עבדו וכו' פשוט הוא : ומ"ש עבר הרב ולא מלו מצוה על ב"ד למולו כ"כ הרמב"ם בפ' מילה : אחד עבד שנולד בבית ישראל או שקנו רבו מן העכו"ם חייב למולו זה פשוט דכתיב המול ימול יליד בית ומקנת כסף ומ"ש א ואינם נמולים אלא ביום : ומ"ש ובניהם יש נימול לח' ויש שנימול מיד וכו' בפרק ר"א דמילה (קלה :) יש יליד בית שנימול לאחד ויש יליד בית שנימול לח' יש מקנת כסף שנימול לח' ויש מקנת כסף שנימול לשמונה כיצד לקח שפחה מעוברת ואח"כ ילדה זהו מקנת כסף הנימול לח' לקח שפחה וולד עמה זו היא מקנת כסף שנימול לא' ויש יליד בית שנימול לח' כיצד לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה זהו יליד בית הנימול לח' רבי חמא אומר ילדה ואחר כך הטבילה זהו יליד בית שנימול לא' הטבילה ואחר כך ילדה זה יליד בית שנימול לח' ות"ק לא שאני ליה בין הטבילה ואחר כך ילדה בין ילדה ואח"כ הטבילה דאף על גב דאין אמו טמאה לידה נימול לח' אמר רבא בשלמא לרבי חמא משכחת לה יליד בית נימול לא' כדקתני מקנת כסף נימול לח' כגון שלקח שפחה מעוברת והטבילה ואחר כך ילדה מקנת כסף נימול לא' כגון שלקח זה שפחה וזה עוברה אלא לת"ק בשלמא כולהו משכחת להו אלא יליד בית נימול לא' היכי משכחת לה א"ר ירמיה בלוקח שפחה לעוברה הניחא למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מאי איכא למימר אמר רב משרשיא בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה ובכסחת רבי' כתוב רבי אבא במקום ר' חמא ומ"ש רבינו אע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי הוא מקנת כסף נימול לח' וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' מילה וכ"ל שטעמו מדלא משכח בברייתא מקנת כסף הנימול לא' אלא בלקח שפחה וולדה עמה ואם איתא בגוונא דרישא הוה מצי לאשכוחי דנימול לא' כגון שלקח העובר בפני עצמו אלא ודאי בהא נמי נימול לח' : ומ"ש ואם אחד קונה השפחה ואחד קונה העובר נימול מיד כ"כ הרמב"ם ז"ל שם ולמד כן בקל וחומר מאוקימתא דרבי ירמיה דאוקמה בלוקח שפחה לעוברה דנימול ליום א' ואע"ג דההוא אוקימתא לא אתיא כר"ל דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ור"י פליג עליה בפרק יש נוחלין [קלו :] הא בריש פרק החולץ [לו .] איפסיקא הלכה כר"ל בהא ובפלוגתא דת"ק ורבי חמא לא הכריעו הרי"ף והרא"ש כלום משמע דספוקי מספקא להו הלכך מטילין אותם לחומרא ואינם נימולים אלא לשמונה דדילמא מקמי הכי לא מטא זמנייהו כת"ק ואין מחללין עליהם את השבת דדילמא

עבירה מיהא איכא כיון שלא גמר המצות ולפ"ז יש ליזהר שלא ימולו ב' אומנים מילה אחת לכתחלה בשבת כגון שיתנו ביניהם שזה ימול וזה יפרע אלא המל הוא יפרע עכ"ל ואני שמעתי ולא אבין דדוקא היכא דלא אספיק קאמר דחיובא ליכא ומיהו דאיסורא מיהא איכא אבל היכא דאתא חבריה וגמר המצוה לא קא עביד איסורא ואדרבה נראה להביא ראיה מכאן דלכתחלה שרי דאל"כ לא מצי למימר להו אנא עבדית פלגא דמצוה וכו' דהא כופין אותו למיעבד אף אידך פלגא דלא ליעבד איסורא אלמא דליכא איסורא אף בפלגא קמא היכא דאתא חבריה וגמר המצוה וכך נוהגים היתר זה בקהלות גדולות :

רסז מצות

עשה על הרב וכו' כ"כ הרמב"ם והסמ"ג בה' מילה ומ"ש עבר הרב וכו' כ"כ הרמב"ם שם ובפ"ק דקידושין גבי בנו קאמרינן היכא דלא מהליה אבוה מיחייבי ב"ד למימהליה שנא' ימול לכם כל זכר ולמד משם דה"ה בעבד מצווין ב"ד שלא להניחו ערל דקרא סתמא קאמר ימול לכם כל זכר. ומ"ש ואינם נימולין אלא ביום משנה בפ"ב דמגילה ומדברי הרמב"ם שם משמע דלעולם אין מלין אלא ביום אף לאותן הנימולין ליום אחד ואע"ג דמקרא דוביום הח' ימול ילפינן ביום ולא בלילה לא חילקו חכמים בין מילה למילה אם לא במה שפי' הכתוב בפירוש א"כ מהקישא דימול ימול נפקא לן דאף בנימול ליום א' אין מלין אלא ביום וצ"ע במילה דעבדים אי בעינן ג' לדעת רבינו כמו במילת גרים והרמב"ם בפי"ג מה' א"כ לא כתב דבעינן ג' לא במילת גרים ולא במילת עבדים אבל רבינו דכתב גבי מילת גרים דבעינן ג' וכאן במילת עבדים לא כתב דבעינן ג' לא ידעתי טעמו ובטבילה נמי הרמב"ם ז"ל כתב שם דבין בטבילת גרים ובין בטבילת עבדים בעינן ג' וכ"כ הסמ"ג לאוין קי"ו ורבינו לא כתב דבעינן ג' בטבילת עבדים אבל בטבילת גרים כתב דבעינן ג' וקשה דמ"ש ואפשר דס"ל לרבינו כיון דבטבילת הגר מודיעין אותו מקצת מצות כדתניא פרק החולץ (דף מ"ז) ולקבלת מצות בעינן ב"ד של ג' וכדכתבו התוס' סוף דף מ"ה בד"ה מי לא טבלה וכ"כ הרא"ש לחד פירושא לפיכך בעינן ג' בטבילת גר אבל בטבילת עבד דא"צ להודיעו אותו מקצת מצות לא בעינן ג' והכי משמע מעובדא דמניומין עבדיה דרב אשי (דף מ"ו) דמסריה לרבינא ולרב אחא וכו' דמשמע דלא הוי התם אלא הני תרתי רבנן ונראה דלטבילת שחרור נמי לא בעינן ג' לדעת רבינו והא דקתני התם בברייתא (סוף ד' מ"ז) אחד גר ואחד עבד משוחרר ואסקה רב פפא דלענין טבילה קאי איהו אלא לומר דצריכים שיום בטבילה שצריכין לטבול כשבאים לכלל ישראל אבל לענין קבלה לא הושוו דעבד א"צ לקבל בשעת טבילת שחרור וכפירש"י (דף מ"ח) וממילא משמע דלא בעינן ג' דכיון דלא בעינן קבלה ומדעתו הלא בע"כ משחררו א"כ לא צריך ג' להתנות עמהן דהא בהא תליא ומיהו בטבילת עבדים אע"ג דבעינן קבלה לרב אלפס מ"מ לא בעינן ג' וה"ט דבגר כתיב ביה משפט גזירת הכתוב דבעינן ג' כדאיתא התם (סוף דף מ"ו) אבל בעבדות לא כתיב משפט וקבלה ודאי בעינן שתהיה הטבילה לשם יהדות מדעתו לרב אלפס אבל הודעת מצות לא בעינן כמו בגר אלא מטבילו בסתם לשם יהדות להיות עבד . מיהו במקצת ספרי אלפסי בפר"א דמילה כתוב בפי' דבטבילת עבדות בעינן ג' וכן הוא בספרי הדפוס שבידנו היום ומשמע לשם דדוקא בטבילת עבדות אבל לא בטבילת שחרור כדפרי' אכן בספרים ישנים ליתא להא באלפסי וברמב"ם שם מבואר דבין בטבילת עבדות בין בטבילת שחרור בעינן ג' ונראה דטעמו דעבד נמי שייך בגירות ועליו נמי כתיב משפט לומר דבעינן ג' אבל דעת רבינו דלא בעינן בדידהו ג' כלל כדפרי' ונראה דנמשך לשיטת רש"י דטבילת עבדות וטבילת שחרור שניהם בעל כרחם לפיכך לא בעינן ג' ומיהו נראה דלכתחלה נכון שתהא הטבילה לעולם בג' כדברי הרמב"ם וכן מילה בג' כדברי רבי' דגם במילה בעינן משפט :

ובשניהם יש שנימול לח' וכו' ברייתא פ' רבי אליעזר דמילה (דף קלה) פליגי בה ת"ק ור' אבא והביאו ב"י ופירש"י דתרי קראי כתיבי המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך ולא מפרש ביה לח' ימים וכתיב ובן ח' ימים ימול לכם כל זכר ומסתברא דהאי דמפרש ביה לח' היינו היכא דדמי לישראל מעליא שנולד בביתו של ישראל משקנאו דדומיא דלכם בעינן דכתיב בההוא קרא ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף הלכך לקח שפחה מעוברת וילדה ה"ז מקנת כסף דגוף שלם הוא במעי אמו וקנאו שנימול לח' דדומיא דלכם הוא שנולד ברשותו של ישראל וכו' ורבי אבא ס"ל דכל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לח' שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה ז' ימים וגו' וכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו והנה מ"ש רבינו כיצד לקח שפחה מעוברת ועוברה עמה וטבלה וכו' ר"ל דבהא אפי' לרבי אבא נימול לח' דכיון דטבלה ואח"כ ילדה אמו טמאה לידה דאילו לא טבלה נימול לא' כיון שלקחה עם עוברה : ומ"ש ואם אחד קונה השפחה ואחד קונה העובר וכו' פי' בהא אפי' לרבנן נימול לאחד אפי' הטבילה ואח"כ ילדה דלאו דומיא דלכם הוא כיון דאין לבעל העובר חלק באמו כך הוא לפי גירסת רש"י והרי"ף והרא"ש ואצ"ל בלקח שפחה וולדה עמה דילדה קודם שטבלה ודלא כמ"ש התוספות דבלקח זה שפחה וזה עוברה הויא דומיא דלכם ולא נימול לאחד אלא בלקח שפחה וולדה עמה וכגירסת השאילתות דליתא ותדע דהא אסיקנא דאפי' בלקח שפחה לעוברה דיליד בית הוא ודומה במקנת ללכם אפ"ה נימול לאחד ומשמע דאף בשפחה ישראלי' דכבר טבלה קמיירי כדפירש"י וה"ט משום דאין לו חלק באם א"כ כ"ש בלקח זה שפחה וזה עובר דמקנת כסף לגמרי הוא דנימול לאחד : ומ"ש אפי' טבלה קודם שתלד לאו דוקא דה"ה אפי' טבלה קודם שנתעברה כגון בשפחה דישראל דכיון דהטעם הוא דלאו דומיא דלכם הוא הואיל שאין לו חלק באם א"כ אין חילוק גם הרמב"ם בפ"א מה' מילה אע"ג דגורס כשאילתות פסק כפירש"י דבלקח זה שפחה וזה עוברה נימול לאחד שהרי בלקח שפחה ועוברה עמה דנימול לח' כתב דאע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי העובר עצמו מקנת כסף הואיל וקנה אמו קודם שתלד נימול לח' עכ"ל אלמא דוקא דקנה אמו הא לאו הכי נימול לאחד וכן עיקר ולכן אין להחמיר בזה שלא למולו עד ח' ודעת התוספות בזה דחויה מקמי כל הפוסקים עוד כתב הרמב"ם שם וז"ל לקח שפחה לעוברה או שלקח ע"מ שלא להטבילה לשם עבדות אף על פי שנולד ברשותו נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאילו הוא מקנת כסף לבדו וכאילו היום קנהו שאין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהיה הבן יליד בית ואם טבלה אמו אחר שילדה ה"ז נימול לח' וכתב עוד כשם שמילת בנים דוחה שבת כך מילת העבדים שהן נימולין לח' דוחה שבת אם חל ח' שלהן בשבת חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה

רסז מצוה

עשה על הרב למול את עבדיו שנאמר המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך עבר הרב ולא מלו מצוה על ב"ד למולו אחד עבד שנולד בבית ישראל או שקנאו רבו מן העכו"ם חייב למולו ואינן נימולין (א) אלא ביום ב ובניהם יש שנימול לח' ויש שנימול מיד אפילו לקחו בן יומו כיצד לקח שפחה מעוברת ועוברה עמה וטבלה לשם עבדות וילדה נימול לשמנה (ב) אף על פי שלקח העובר בפני עצמו והרי הוא מקנת כסף אפ"ה נימול לח' (ג) כיון שקנה גם האם וטבלה קודם שילדה ואם אחד קונה השפחה (ד) ואחד קונה העובר נימול מיד אפילו טבלה קודם שתלד (ה) ואצ"ל קנה שפחה וולדה עמה שנימול מיד אף על פי שאין לו ח' אבל בלקח שפחה ועוברה וילדה קודם שטבלה (ו) קאמר רבי אבא שאינו נימול לח' (ז) כיון שאין אמו טמאה לידה ורבנן פליגי עליה ואומרים שנימול לח' אע"פ שאין אמו טמאה לידה וביליד בית כגון שלקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה נמי פליגי לרבנן נימול לח' אפילו ילדה קודם (ח) שטבלה דלא משכחת יליד בית שאינו נימול לח' אלא בלוקח שפחה לעוברה ונתעברה בביתו וילדה שאין לו בגוף השפחה כלום או (ט) שלוקח שפחה

דרכי משה

(א) ואליבא דר"א היינו משום דלענין מילה מיתני בגמרא אבל הפוסקים לומדים ממנו שאר חלולים לענין פסק הלכה והא דלא כתבו דמוהלין אותו מס"ג וכו' אפשר דסמכו על מה שכתבו דאין מחללין עליו שבת דמשמע דוקא דאין מחללין אבל מהלינן ליה דמס"ג אין בו חילול שבת כמ"ש רבי' כן נ"ל וכ"כ הסמ"ג בהדיא דאין מהללין עליו שבת היינו דאין מפקחין עליו הגל אע"ג דמהלינן ליה : (ג) ואין משם ראיה דשאני התם דלא נגמר מצוה ולכן פי' רש"י התם אמאי חייב הא איסור איכא אבל במקום שגמרו אדעתא דהכי פסק בראשונה ונראה דשרי וכן מצאתי בסוף סה"ת ישן שכתב בהדיא דשרי :

ובתא"ו

פרישה

סי' רסז (א) **אלא** ביום ובשניהם יש נימול כו' כצ"ל דתרי קראי כתובי כתיב ובן שמנת ימים ימול לכם לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף הרי שנימולין לח' . וכתיב המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך סתמא דמשמע שנימולים לא' אף ע"פ שלא עברו עליהם ח' ימים ללידתם ופירש"י ומסברא הא דמפרש ביה שמנה היינו היכא דדמי לישראל מעליא שנולד בבית ישראל משקנאו דדומיא דלכם בעינן דכתיב בההוא קרא ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד כו' : (ב) אע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי הוא מקנת כסף ר"ל והו"א דהוי כמו שאם א' קונה השפחה ואחד קונה העובר שנימול מיד דלא הוי דומיא דלכם : (ג) כיון שקנה גם האם כו' ושפיר הוי דומיא דלכם דהאם היא יהודית וטמאה לידה וברשותו היא והבנים : (ד) ואחד קונה העובר נימול מיד כו' כיון דאין לבעל העובר חלק באמו לא הוי דומיא דלכם : (ה) ואצ"ל קנה שפחה וולדה עמה ר"ל וק"ה שנולד לה כבר דלא דומיא דלכם כלל דהא נולד קודם שקנאו : (ו) קאמר רבי אבא בגמרא שלנו כתוב רב חמא ובנוסחת רבינו היה כתוב רבי אבא במקום רב חמא ב"י : (ז) כיון שאין אמו טמאה לידה וכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וכתיב וביום השמיני ימול וגומר : (ח) שטבלה ולא משכחת יליד כו' כצ"ל : (ט) שלוקח שפחה והתנה שלא להטבילה דלא שייך בה תורת מיובא דמצות ולא הוי דומיא דלכם

חדושי הגהות

רכז א ומ"ש אינם נימולים אלא ביום נלמד מברייתא ר"פ הערל (עב :) דכל הנימולים שלא בזמנה אינם נימולים אלא ביום ובמו שנתבאר לעיל סימן רס"ב ע"ש : ב ובשניהם יש שנימול וכו' כצ"ל וכ"ה בפרישה וב"ח :

אלא

שפחה והתנה שלא להטבילה ולר' אבא אפילו לקחה קנין גמור ונתעברה בביתו וילדה אינו נימול לח' אא"כ טבלה קודם שילדה שאמו טמאה לידה אבל ילדה קודם שטבלה נימול לא' ומקצת הגאונים פסקו כר' אבא ובשאלתות (פ' לך לך סימן ט') פסק כרבנן (י) הלכך אזלינן לחומרא ונימול לח' אע"פ שאין אמו טמאה לידה כגון במקנת כסף שלקח שפחה מעוברת ועוברה עמה אע"פ שילדה ואח"כ טבלה ויליד בית שלקחה ריקנית ונתעברה אצלו אע"פ שילדה ואח"כ טבלה ואין נימול לא' (יא) אלא בלוקח זה שפחה וזה עוברה (יב) או בלוקח שפחה על מנת שלא להטבילה ובחילול שבת אזלינן להימרא (יג) [א] ואין מלין אותו בשבת אא"כ טבלה קודם שילדה (א) בין ביליד בית בין מקנת כסף: הלוקח עבד גדול (יד) מן העכו"ם חייב למולו מיד ואסור לקיימו ערל אא"כ קנאו בע"ש בין השמשות ולא הספיק למולו מקיימו ערל אותו שבת ואח"כ מלו מיד [ב] ואם כשקנאו התנה עמו ע"מ שלא למולו מותר לקיימו והא דאסור לקיימו כשקנאו סתם דוקא כשלא נתרצה מעולם להתגייר אבל אם נתרצה להתגייר וחזר בו מגלגל עמו י"ב חדש אולי יחזור לדעתו

שילדה אע"פ שנימול לח' אינו דוחה שבת עכ"ל והשיג הראב"ד ואמר ולא ידעתי מהו זה ההפרש ואולי מפני שהוא מסופק אם הלכה כרבי אבא דמפליג בטבילה ולענין מדחי שבת אזלינן לחומרא ולא דחי וא"כ במקנת כסף שנימול לח' נמי איכא לספוקי כי האי עכ"ל פי' קשיא ליה דהו"ל להרמב"ם לחלק במקנת כסף שנימול לח' בין טבלה ואח"כ ילדה לילדה ואחר כך טבלה דאף ע"ג דנימול לשמנה אפ"ה אין מחללין שבת היכא דילדה ואח"כ טבלה כמ"ש ביליד בית שטבלה אמו אחר שילדה ולפע"ד לא קשיא ולא מידי דמ"ש הרמב"ם דאם חל ח' שלהן בשבת דוחה את השבת חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה וכו' לא היתה דעתו ליליד בית בלבד אלא אף למי שהוא מקנת כסף ונימול לח' דהו"ל כיליד בית דכולן נקראו בשם יליד בית כיון שאינן נימולין לח' אלא משום דהו"ל יליד בית וזה מבואר בלשון הרמב"ם שהנימולין לח' דין יליד בית להן אע"פ שהם מקנת כסף כגון שלקח שפחה ולקח עוברה עמה משום דהו"ל כיליד בית הואיל וקנה אמו קודם שתלד וילדה בביתו וז"ש ואף ע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי העובר עצמו מקנת כסף וכו' והנימולין לאחד דין מקנת כסף להן אפי' ביליד בית משום דהו"ל כמקנת כסף: ומ"ש הרמב"ם ואם טבלה אחר שילדה ה"ז נימול לח' לכאורה הוא נגד הגמרא דקאמר רב משרשיא בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה דמשמע אפי' טבלה אח"כ נימול לאחד אבל יש ליישב דס"ל להרמב"ם דלת"ק דאפי' ילדה ואח"כ הטבילה נימול לח' ודאי אפי' בלקחה ע"מ שלא להטבילה אם טבלה אח"כ בכלל שפחות ישראל היא ושפיר הוה יליד בית ולא קאמר רב משרשיא אלא בלקחה ע"מ שלא להטבילה ולא טבלה והא דלא קאמרי' בסתם בשלא טבלה אינו אלא כי היכי דלא תקשי לך דלמאי דקי"ל כר"ע דפ' החולץ דאין מקיימין עבדים ושפחות שלא נתגיירו אפי' יום אחד א"כ היאך אפשר לו לקיימה בלא טבילה ע"כ אמר בשלקחה ע"מ שלא להטבילה דכיון דאתני אתני ויכול לקיימה כך זמן מרובה אפי' לר"ע כדאיתא התם ויתבאר בסמוך בס"ד אבל ודאי אם טבלה אח"כ יש לו דין יליד בית אפי' לקחה ע"מ שלא להטבילה ונימול לח' אלא שאינו דוחה שבת דשמא הלכה כרבי אבא וכן נראה מבואר מת"ש התוס' בפר"א דמילה בד"ה כגון שלקחה ע"מ שלא להטבילה דמיירי בדלא טבלה כלל ע"ש: והב"י כתב דהרמב"ם פסק כת"ק והאריך בזה כאן ובספר כ"מ ותימה דא"כ למה פסק הרמב"ם ביוצא דופן ומי שיש לו ב' ערלות דאינו דוחה שבת הלא לת"ק דוחה שבת כמבואר שם בסוגיא אלא הדבר ברור שהרמב"ם מספקא ליה ונקט לחומרא הכא והכא וכמו שהבין הראב"ד והר"ן מדבריו כך הוא העיקר וכדפרי' ודו"ק ובש"ע פסק כדברי הרמב"ם וכתב לשונו:

הלוקח עבד גדול מן העכו"ם וכו' ברייתא ס"פ החולץ פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע ופסק כר"ע דאין מקיימין עבדים שאינם מולים אפילו יום אחד אא"כ קנאו בע"ש ב"ה וכו' וכתבו התוס' דנראה לר"י דטעמו דר"ע דמדאורייתא אסור דלפי שצוה הקב"ה למול עבדיו לכך אסור לקיימן שאינן מלין. ודלא כריב"ן דפי' דאינו אסור אלא מדרבנן שלא ינסך יינו דא"כ כי אתני בהדיה נמי: ומ"ש עבד גדול כ"כ הרמב"ם בפ"א דקטן לא שייך גלגול ותנאי אלא מלין ומטבילין אותו ע"ד ב"ד שזכות הוא להן כמו שיבא בסמוך: ומ"ש ואם כשקנאו התנה עמו וכו' פי' בשעת לקיחה והוא אבל רבו הנכרי התנה עמו שלא ימול אותו מותר לקיימו והוא ערל לעולם שאם בא למולו נתבטל הלקיחה למפרע והכי מפרש לה רב פפא דהא דשלח רבין דעבד ערל שלקחו רבו ע"מ שלא למולו מותר לקיימו אפי' ר"ע מודה דהיכא דאתני אתני וב"י כתב ורבינו לא הזכיר דאם התנה עליו שלא ימול מותר ואפשר שהטעם משום דאין היתר זה נוהג בזמן הזה שאין גר ותושב נוהג וכהרמב"ם וטעות נזדקר לפניו שהרי מבואר כאן מדברי רבינו דתנאי מועיל ודלא כהרמב"ם אלא כהרי"ף והרא"ש שהביאו לכך דרבין לפסק הלכה וכ"כ שם המרדכי ושכן עמא דבר שלא למולו ואע"פ שאין מתנים בשעת המקח דכיון דאין למולו מפני אימת המלכות אין לך תנאי גדול מזה ומותרין לקיימם לעולם והכי נקטינן: והא דאסור לקיימו וכו' שם אריב"ל הלוקח עבד מן העכו"ם ולא רצה

דדילמא מקמי הכי הוה זמנייהו כרבי חמא וכך הם דברי רבינו ומ"ש ואין נימול לאחד אלא בלוקח זה שפחה וזה עוברה כלומר ג ואצ"ל בלוקח שפחה לעוברה כמו שנתבאר. ומ"ש או בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה כבר נתבאר דהיינו אוקימתא דרב משרשיא: ודע שהרמב"ן לענין מילה בח' פסק בפ"א מהלכות מילה כת"ק אלא דגבי לקח שפחה ע"מ שלא להטבילה כתב ואם טבלה אמו אחר שילדה ה"ז נימול לח' ונראה שלמד כן מדאמרינן ות"ק ל"ש ליה בין הטבילה ואחר כך ילדה בין ילדה ואח"כ הטבילה נימול לשמנה ולאוקימתא דרב משרשיא היינו טעמא דנימול ליום א' לפי שלקחה ע"מ שלא להטבילה כלומר ולא טבלה אבל אם טבלה כיון דיליד בית הוא נימול לח':

וכתב עוד הרמב"ם בפרק הנזכר כשם שמילת הבנים דוחה את השבת כך מילת העבדים שהם נימולים לח' דוחה את השבת אם חל ח' שלהם בשבת חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה שאע"פ שנימול לח' אינו דוחה את השבת וכתב עליו הראב"ד לא ידעתי מהו זה ההפרש ואולי מפני שהוא מסופק אם הלכה כרבי חמא דמפליג בטבילה ולענין מידחי שבת לחומרא ולא דחי וא"כ במקנת כסף שנימול לח' נמי איכא לספוקי כי האי עכ"ל דעתו לומר דלרבי חמא מקנת כסף דנימול לשמנה היינו בטבלה ואח"כ ילדה אבל ילדה ואח"כ טבלה נימול לא' ואע"ג דלענין מילה בח' לא חילק הרמב"ם בין ילדה ואח"כ טבלה לטבלה ואח"כ ילדה לענין חילול שבת הו"ל לחלק דילדה ואח"כ טבלה אינו דוחה שבת כמ"ש ביליד בית שטבלה אמו אחר שילדה ובאמת שאם דעת הרמב"ם היתה דמספקא ליה אי הלכתא כת"ק אי כרב חמא הקשה שפיר וכמ"ש הר"ן שספק זה עלום מאד אבל לע"ד נראה שדעתו ז"ל היתה לפסוק כת"ק ומ"ש חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה שאע"פ שנימול לח' אינו דוחה את השבת הוא משום דמאי דאמרינן לת"ק דל"ש ליה בין ילדה ואח"כ הטבילה להטבילה ואח"כ ילדה הא ודאי פשיטא דקאי למקנת כסף הנימול לח' כיון שהוא מוזכר בברייתא אבל מספקא ליה אי קאי נמי אליליד בית הנימול לח' או דילמא לא קאי כיון שאינו מוזכר בברייתא ולפיכך פסק לחומרא ועי"ל שהרמב"ם מפרש דאוקימתא דרב משרשיא כיון שלקח ע"מ שלא להטבילה אע"פ שטבלה אחר שילדה כיון שלא טבלה קודם לידה מהני תנאה דלקחה ע"מ שלא להטבילה לשלא יהיה נימול לח' ורבי ירמיה דלא אוקמה הכי ס"ל דאפ"ה מהני טבילה דאחר לידה ונימול לח' ומשום דמספקא ליה אי קי"ל כרבי ירמיה או כרב משרשיא פסק לחומרא: ודע שיש ט"ס בספרי רבי' שכתוב בהם גבי יליד בית לרבנן דלא משכחת יליד בית שנימול לא' שלא בלוקח שפחה לעוברה וכו' וצ"ל דלא משכחת יליד בית שנימול לא' וזה ברור:

הלוקח עבד גדול מן העכו"ם חייב למולו וכו' בס"פ החולץ (מח:) ת"ר מקיימין עבדים שאינם מולים דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אין מקיימין א"ל ר' ישמעאל הרי הוא אומר ויליד בן אמתך א"ל בלוקח עבד בין השמשות ולא הספיק למולו הכתוב מדבר. ומ"ש עבד גדול כ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה וכתבו התוס' והרא"ש דטעמא דאין מקיימין עבדים שאינם מולין לפי שצוה הקב"ה לאברהם למול עבדיו: ומ"ש ד ואם כשקנאו התנה עמו ע"מ שלא למולו מותר לקיימו שם אמר ריב"ל הלוקח עבד מן העכו"ם ולא רצה למול מגלגל עמו עד י"ב חדש לא מל חוזר ומוכרו לעכו"ם אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר"ע דאי כר"ע הא אמר אין מקיימין א"ל רב פפא אפי' תימא ר"ע ה"מ היכא דלא פסקה למילתיה אבל היכא דפסקה למילתיה פסקה: **ומ"ש** והא דאסור לקיימו בשקנאו סתם דוקא כשלא נתרצה מעולם להתגייר וכו' שם אהא דאמרינן ה"מ היכא דלא פסק למילתיה וכו' פירש"י ה"מ דאין מקיים היכא דלא קבל מעולם להתגייר ולא פסק מגיותו אבל היכא דפסק למילתיה בשעת לקיחתו ונתפייס להתגייר ואח"כ חזר בו מגלגלים שמא יחזור ויתרצה והתוס' והרא"ש כתבו שרבינו האי פירש בהיפך ה"מ דאין מקיימין היכא דלא פסק למילתיה שלא אמר בפירוש שאינו רוצה למול אלא נתרצה למול ודוחה מיום אל יום דשהויי מצוה לא משהינן אבל היכא דפסק למילתיה שלא למול אינו מחויב למולו בע"כ ומגלגל עמו י"ב חדש אולי יתרצה וכתבו התוס' שכן נראה לר"י ודע שרש"י פירש עוד פירוש אחר ה"מ דאין מקיימין היכא דלא פסק למילתיה שמקיימו התם אבל היכא דפסק דאמר הריני מגלגל עמך י"ב חדש ואם לא תמול אמכור אותך מותר דהוי גביה כשכיר בעלמא וכתב ר"י שכ"פ הרמ"ה (ג): והרמב"ם

דרכי משה

רסז (א) ובתא"ו נתיב כ"ג ח"ד מחמיר גם בזה שלא למולו בשבת ועיין בדברי הרמב"ם פ"א מהל' מילה: (ב) ובהר"ן פ' השולח דף תקע"ו ע"א בכל יום מטעי' ליה ד"ת כדי להכניסו

דרישה

סי' רסז [א] (ואין מלין בשבת אא"כ טבלה כו' ובתא"ו נתיב כ"ג ח"ד מחמיר גם בזו שלא למול ובשבת ועיין ברמב"ם פ"א דמילה עכ"ה): [ב] ואם כשקנאו התנה עמו ע"מ שלא למולו כו' וכן במדינות אלו שאסור לגייר שום עכו"ם הוי כאילו התנה עמו שלא למולו ומותר לקיימו ערל כל זמן שירצה וכן הוא המנהג פשוט רמ"א והוא מהמרדכי (ס"פ החולץ) והביאו ב"י: עיין בב"י ריש ד' שי"א בפסקא המתחלת ואם כשקנאו התנה עמו ע"מ שלא למולו כו' נראה דפסקא זו ט"ס בב"י כי נ"ל שהאי דינא לא היה כתוב בספרי הטור ששום ביד ב"י וראיה לזה שאח"כ בעמוד זה קרוב לסופו כתב ז"ל ורבינו לא הזכיר הא דאם התנה עליו שלא ימול מותר לקיימו והטעם מפני שאסור לקיימו אלא בזמן שהמקדש קיים ויהיה גר תושב וכבר נודע שאין דרכו לכתוב אלא דברים הנוהגין בכל זמן עכ"ל. ור"ל שרבינו מש"ה השמיטו משום דס"ל כהרמב"ם שהביא ב"י לפני זה שכתב בפ"א דמילה ובפי"ד דהל' א"ב דאפי' התנה עמו אסיר לקיימו אא"כ קיבל עליו ז' מצות כגר תושב וגר תושב אין מקבלין אלא בזמן שבה"ב קיים אבל הראב"ד השיג עליו שם וס"ל דבהתנה עמו לטבול ולא למול לחוד סגי ומותר לקיימו [אף] ולא בזמן הזה. וס"ל להב"י שרבינו פסק כהרמב"ם ולכך השמיט האי דין דהתנה כו' מותר לקיימו וא"כ מוכח שפסקא הנ"ל ט"ס הוא. ובלא"ה מוכח כן שהרי הב"י לא כתב אהאי פסקא מאי שראוי לכתוב עליו שהרי האי התנה שלא למולו הן המה דברי רבין משמיה דרבי אלעי וכמ"ש ב"י

פרישה

דלכס: (י) הלכך אזלינן לחומרא ונימול לח' כו' והיינו חומרא שאינו נימול קודם ח' אבל אין לפרש דאם מל אותו תוך ח' צריך לחזור ולמולו ביום ח' ולהטיף ממנו דם ברית (וז"ל רש"ל אזלינן לחומרא דשמא מתחלה לא מטא זימנא למול נמצא המילה שאינו כראוי ע"כ עכ"ה כמו שנולד מהול כמ"ש לעיל סימן רס"ג דז"א דהא פסק רמ"א בהג"ה בר"ס רס"ב סעיף א' דאם מלו תוך ח' א"צ לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ע"ש והיא מהג"מ: (יא) אלא בלוקח זה שפחה וזה עובר וזה קנין כסף כלומר ואצ"ל בלוקח שפחה וולדה עמה ב"י: (יב) או בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה זהו יליד בית ואצ"ל בלוקח שפחה לעוברה (שאין לו בגוף השפחה כלל ואין זה כשלכם כלל ולפיכך נימול ליום אחד עכ"ה). וצ"ל דכן צריך להגיה בב"י וז"ש שם כמו שנתבאר והיינו דגם רבינו כתב ז"ל ואם אחד קונה השפחה כו' עד ואצ"ל קנה השפחה כו' ואחר כך ביליד בית כתב דלא משכחת לרבנן דנימול לאחד אלא בלוקח שפחה לעוברה כו' או שלוקח שפחה והתנה כו' וכתבה רבינו שם בל' לא זו אף זו וה"ק ל"מ בזה שלא קנה השפחה עצמה אלא עוברה אלא אפי' בזה שקנה גם השפחה אלא שהתנה ע"מ שלא לטבול וכאן התחיל ברבותא והניח הפשוט בזו ואצ"ל זו וק"ל: (יג) ואין מלין אותו בשבת פי' אלא ממתינין עד יום ראשון שאחריו אע"פ שהוא יום ט' כדי לקיים חומרא דמשנה שלא למולו תוך ח' ימים ושמא היה דינו למול באחד נמצא שבת מילה שלא בזמנה: (יד) מן העכו"ם חייב למולו מיד שהרי צוה הקב"ה לאברהם

חדושי הגהות

ג אלא בלוקח זה שפחה וזה עובר כלומר ואצ"ל בלוקח שפחה וולדה עמה ומ"ש או בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה זהו יליד בית ואצ"ל בלוקח שפחה לעוברה כצ"ל וזהו שכתב הרב"י כמו שנתבאר ר"ל שגם רבינו בעל הטור כתב לעיל ואם אחד קונה השפחה כו' עד ואצ"ל קנה השפחה ואח"כ ביליד בית כתב דלא משכחת לרבנן דנימול לאחד אלא בלוקח שפחה לעוברה וכו' או בלוקח שפחה והתנה וכו' וכתבוהו רבינו שם בלשון לא זו אף זו וה"ק לא מיבעיא בזה שלא קנה השפחה עצמה אלא עוברה אלא אפי' בזה שקנה גם השפחה אלא שהתנה ע"מ שלא להטבילה וכאן התחיל ברבותא והניח הפשוט בזו ואצ"ל זו וק"ל עכ"ל הפרישה ובזה נתיישב מ"ש בעל המחבר ש"י הביאו הרב כגה"ג עמ"ש הרב"י ואצ"ל בלוקח שפחה לעוברה כו' כתב שם וז"ל תימא דלעיל בסמוך כתב דיותר סברא הוא לומר דנימול לאחד באחד קונה השפחה ואחד העובר מלוקח שפחה לעוברה ולפי גי' הפרישה א"ש כמבואר למבין: ד אמה שהתחיל ואם כשהתנה כו' לא הו"ל להביא הא דריב"ל אלא הו"ל להביא עיקר מקורו דהיינו מדשלח רבין שהביא לקמן בסמוך ועיין מ"ש

לדעתו הראשון ואם לא הזר צריך למוכרו לעכו"ם אחר י"ב חדש וזהו לרש"י אבל לרב האי הוי איפכא קנאו סתם ונתרצה למולו (טו) אלא שדוחה אותו מיום ליום אסור להשהותו וצריך למוכרו מיד לעכו"ם ואם אמר בהדיא שאינו רוצה למול מותר לשהותו י"ב חדש אולי יפתהו שימול ואם מלו והטבילו בעל כרחו לשם עבודות לרש"י ז"ל (טז) דינו כעבד לכל דבר אבל לכתחלה אין לעשותו שלא יבא להכשיל את רבו באיסור והיתר כיון שאינו רוצה לקבל עליו עול מצות (יז) ולרב אלפס אין עליו תורת עבד כל זמן שאינו מתגייר מרצונו מי שהוא עבד מוטבל לשם עבודות ורוצה רבו להטבילו לשם חירות אם נהג כבר במצות שעבד חייב בהן כגון שקנאו רבו מישראל או שקנאו מעכו"ם והטבילו לשם עבודות והוא עבד בביתו לרב אלפס מרצונו ובקבלת מצות ולרש"י אפי' בלא קבלה ואח"כ בא לשחררו (יח) יכול לשחררו בעל כרחו אבל אם מיד (יט) אחר שלקחו מן העכו"ם והטבילו לשם עבודות בא לשחררו צריך שיהיה מדעתו כתב רב יהודאי גאון עבד קטן או שוטה מטבילין אותו ע"ד ב"ד תשובה לגאון עבד שמלו רבו והזר לגיותו

ומכרו

והרמב"ם בפ"א מהלכו' מילה ובפרק י"ד מהא"ב כתב דברי ריב"ל כלורתן ואין בהם הכרע וכ"ע ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו עכו"ס שלא ימול אותו מותר לקיימו והוא ערל ובלבד שיקבל עליו ז' מלות בני נח: ב"ה צריך להעביר ע"ז הקולמוס ולכתוב במקומו ויהיה כגר: (מותר לקיימו בעבודתו כשהוא גר) תושב ואין מקיימין עבד כזה אלא בזמן היובל ודבריו הראשונים מבוארים בפרק החולץ דגרסינן התם שלא רבין משמיה דר' אלעאי וכל רבותי אמרו לי משמו איזהו עבד ערל שמותר לקיימו זה שלקחו רבו ע"מ שלא למולו. אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר"ע א"ל רב פפא אפילו תימא ר"ע ה"מ היכא דלא אתני בהדיה אבל היכא דאתני אתני. ודבריו האחרונים מבוארים בערכין ס"פ המקדיש שדהו (כט.) אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג והראב"ד חולק עליו שכתב בפי"ד מהא"ב מקיימים מי שירלה שלא למול ושלא לטבול במה שירלה בכל זמן והטעם מפני שהוא סבור שמה שאמרו שאין גר תושב נוהג בזמן הזה אינו ר"ל שאינו נוהג כלל אלא שאין בו אותם דינים האמורים שם בגמרא ורבינו ה לא הזכיר הא דאם התנה עליו שלא ימול מותר ואיפשר שהטעם משום דכיון דאין מותר לקיימו אא"כ יהיה גר תושב ואין מקבלין גר תושב בזמה"ז לא הוצרך לכתבו שכבר נודע שאין דרכו לכתוב אלא דברים הנוהגים בכ"ז. כתב המרדכי על הא דשלא רבין איזהו עבד ערל שמותר לקיימו זה שלקחו רבו ע"מ שלא למולו וכן עמא דבר שלא למולו ואף על פי שאין מתנין בשעת המקח כיון שפשוט שאין למולו מפני המלכות אין לך תנאי גדול מזה ומותרים לקיימו לעולם עכ"ל וכ"כ ר"י בנכ"ג: ומ"ש רבינו ואם מלו והטבילו בע"כ לשם עבודות לרש"י דינו כעבד לכל דבר כלומר דינו כדין עבד שמל וטבל לשם עבודות וכן מ"ש ולרב אלפס אין תורת עבד עליו פירושו אין עליו תורת עבד שמל וטבל לשם עבודות אלא הרי הוא כאילו לא מל ולא טבל ודברים אלו בפרק החולץ (מז:) אהא דגרסינן התם א' גר וא' עבד משוחרר ורמינהו בד"א בגר אבל בעבד משוחרר א"צ לקבל. א"ר ששת ל"ק הא רשב"א הא רבנן וכתב הרא"ש דמתוך פירש"י משמע שטבילת עבדות הוא בע"כ של עבד ובלא קבלה אף לרבנן דרשב"א ולא נחלקו אלא בטבילת חירות דרשב"א סבר אף טבילת חירות בע"כ ורבנן סברי דוקא מדעתו ובקבלה וקאמר תלמודא (מח:) דל"פ רבנן עליה דרשב"א אלא ביפת תואר דלא שייכה במצות אבל בעבד דשייך במצות אפי' רבנן מודו ופירש"י עבד דשייך במצות שנהג בביתו של ישראל ונהגו במצות משמע אף ע"פ שלא קבל בשעת טבילת עבדות אלא שנהג בבית אדוניו אבל מתוך רב אלפס משמע שטבילת עבדות לרבנן לריך שתהיה מדעתו ובקבלה עכ"ל הרא"ש ז"ל וכתב עוד גבי פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע אם מקיימים את העבדים ואיתמר עלה ה"מ היכא דלא פסק כו' א"כ ה"מ היכא דלא אתני וכו' ומדברי הרמב"ם פי"ג מהא"ב נראה שסובר כדעת הרי"ף וא"ת למאי דפירש"י דטבילת עבדות יכול להטבילו בע"כ לכ"ע אמאי אין מטבילין בע"כ וי"ל דתקנתא דרבנן הוא שלא יבא להכשיל את רבו באיסור והיתר כיון שאינו רולה לקבל עליו עול מלות ועוד אין טוב לחייבו במלות כיון שאינו רולה לשמרם עכ"ל וכ"י כתב ולא רלה למול וכו' וא"ת הא אמרינן שיכול לכופו להטבילו לשם עבודות וי"ל כגון שא"ל שאם יטבלנו בע"כ לא יקיים שום מלוה ומכיר בו שהוא עקש: מי שהוא עבד מוטבל לשם עבודות ורולה רבו להטבילו לשם חירות וכו' בפרק החולץ [מז.] תניא ובכתה את אביה ואת אמה בד"א בשלא קבלה עליה אבל קבלה עליה מטבילה ומותר בה מיד רשב"א אומר אע"פ שלא קבלה עליה כופה ומטבילה לשם שפחה וחוזר ומטבילה לשם שחרור ומשחררה ומותר בה מיד ואסיק רב פפא דע"כ ל"פ רבנן אלא ביפת תואר דלא שייכה במלות אבל עבד דשייך במלות אפי' רבנן מודו דתניא אחד גר ואחד לוקח עבד מן העכו"ס לריך לקבל הא לוקח מישראל א"צ לקבל וכתב הרא"ש פירוש אחד גר בשעת גירות וא' הלוקח עבד מן העכו"ס ובא לשחררו מיד אחר שלקחו מן העכו"ס והטבילו לשם עבודות לריך לקבל בשעת שחרור כשמטבילו לשם ב"ח אבל הלוקח מישראל כיון דשהה בביתו של ראשון ונהג במלות שהאשה חייבת בהן אע"פ שהוטבל לשם עבודות בע"כ א"צ לקבל עכ"ל: ומ"ש אע"פ שהוטבל לשם עבודות בע"כ אליבא דרש"י הוא דאילו להרי"ף טבילת עבדות בע"כ לאו כלום הוא ומבואר בדבריו דה"ט דבלוקח מישראל א"צ לקבל עליו מלות משום דכבר קיבל עליו מעיקרא כשטבל לשם עבודות וכ"כ הרמב"ם בפי"ג מהל' איסורי ביאה:

ומ"מ מ"ש רבינו יכול לשחררו בע"כ אינו מדוקדק דלא הו"ל לכתוב אלא דא"צ לקבל וכליסנא דברייתא וצ"ל דכיון דא"צ לקבל ממילא משמע שאפי' אינו רולה להשתחרר משחררו רבו בע"כ כיון דאין אנו לריכין דעתו:

כתב רב יהודאי גאון עבד קטן או שוטה מטבילין אותו ע"ד ב"ד זה נלמד מדגרסינן בכתובות (יא.) גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד:

תשובה לגאון עבד שמלו רבו וחזר לגיותו ומכרו לעכו"ס וחזר ישראל וקנאו כיון שנימול וטבל לשם עבודות פעם ראשונה וכו' אינו חוזר.

רצה למול מגלגל עמו עד י"ב חדש לא מל חוזר ומוכרו לעכו"ס אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר"ע א"ל רב פפא אפי' תימא ר"ע ה"מ היכא דלא פסקא למילתא אבל היכא דפסקא למילתיה פסקא ופירש"י ה"מ דאין מקיים היכא דלא קיבל מעולם להתגייר ולא פסק מגיותו אבל היכא דפסקא למילתיה בשעת לקיחתו ונתפייס להתגייר ואח"כ חזר בו מגלגלים שמא יחזור ויתרלה לשון מורי ל"א ה"מ דאין מקיימין היכא דלא פסקא למילתא שמקיימו סתם אבל היכא דפסקא דאמר הריני מגלגל עמך י"ב חדש ואם לא תימול אמכור אותך מותר דהוה נביה כשכיר בעלמא עכ"ל. וקשיא לל"א מאי איריא י"ב חדש אפי' טובא כיון דהתנה וכדשלא רבין ויש לומר דרבין בדאתני בשעת לקיחתו והכא איירי בקנאו בסתם ולאח"כ א"ל הריני מגלגל עמך והלכך י"ב חדש אין טפי לא וז"ש רבינו בההיא דרבין ואם כשקנאו התנה עמו וכו' וכאן בדריב"ל אמר והא דאסור לקיימו כשקנאו סתם וכו' ונראה גם כן שלכן כתב רש"י בלשון ראשון אבל היכא דפסקא למילתא בשעת לקיחתו וכו' ולא כתב כך בלשון אחרון והיינו משום דללשון ראשון אפי' פסקיה למילתיה בשעת לקיחתו מגלגל עמו י"ב חדש טפי לא אבל ללשון אחרון בשעת לקיחתו אפילו טובא נמי כדפריסית ומיהו ללשון ראשון ודאי דשלא בשעת לקיחתו נמי מגלגל עמו י"ב חדש וכדמשמע ממ"ש תחלה ה"מ דאין מקיים דלא קיבל מעולם וכו' דמשמע אבל אם קיבל מעולם להתגייר אפי' שלא בשעת לקיחתו נמי מגלגל עמו י"ב חדש והא דנקט בשעת לקיחתו אינו אלא לפרש דללשון זה אפי' בשעת לקיחתו י"ב חדש אין טפי לא כדפריסית וכך נראה מדברי רבינו שכתב לשון ראשון והשמיט ממנו בשעת לקיחתו ואיכא למידק אמאי לא כתב רבינו לשון אחרון דרש"י הלא הרא"ש הביא שניהם ואפשר כיון דר"ה מפרש הא דפסקא למילתיה לענין שנתרלה למולו כלשון ראשון אלא שחולקין בדין גם התוספות בשם ר"ת פירש כן אלא שפי' דה"מ אדריב"ל קאי ולענין הדין תופס כלשון ראשון דרש"י א"כ כולם חולקין על לשון אחרון ולכך לא הביאו אבל הר"ר ירוחם בנתיב כ"ג בסופו הביאו עוד הביא פי' אחר בשם קצת מפרשים והרמ"ה ע"ש ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא אין היתר לקיימו אפי' יום אחד אלא א"כ בהתנה עמו בשעת לקיחתו שלא למולו ואז לכולי עלמא מותר לקיימו לעולם והוא ערל ובזמן הזה א"ל להתנות כדכתב המרדכי וכ"כ הר"ר ירוחם: ואם מלו והטבילו בעל כרחו לשם עבודות לרש"י דינו כעבד וכו' בפרק החולץ כתב רש"י כל טבילות עבדים בעל כרחו הוא וכו' מבואר מפירושו דלכ"ע טבילת עבדים בעל כרחו ולא נחלקו רבנן ורשב"א אלא בטבילת חירות ולמסקנא הכל מודים דאף טבילת חירות בע"כ ולפ"ז הא דתניא הלוקח עבד מן העכו"ס לריך לקבל אינו אלא היכא שהטבילו לשם עבודות ואחר כך מיד רולה להטבילו לשם חירות דכיון דלא נהג במלות הינו יכול להטבילו לשום חירות בע"כ כך פי' הרא"ש לרש"י וכדברי רבי'. ומ"ש ולרב אלפס אין עליו תורת עבד וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל מתוך דברי רב אלפס משמע שטבילת עבדות לרבנן שיהיה מדעתו ובקבלה עכ"ל ונראה דסברתו כיון שכתב רב אלפס בסתם דעבד משוחרר א"צ לקבל דכבר קיבל עליו מעיקרא דתניא א' גר וא' לקוח מן העכו"ס לריך לקבל הא לקוח מישראל א"צ לקבל עכ"ל מדלא פי' כלום משמע דה"ק דבלקוח מן העכו"ס וטבלו לשם עבודות לריך לקבל אבל בלקוח מישראל שכבר קבל עליו א"צ לקבל ומימרא דריב"ל דלריך לגלגל עמו י"ב חדש הביא רב אלפס נמי בסתם משמע דלעולם אין מילת וטבילת עבדות בע"כ של עבד א"ק לפ"ז א"כ מעיקרא דמייתי בגמרא ההיא דיפת תואר למידק מינה דפליגי בטבילת שחרור ומאי דיוקא ודילמא בטבילה רבנן נמי מודו דטבילת חירות בע"כ והא דלא הוי תקנתא ליפת תואר להטבילה בע"כ לשם שחרור היינו משום דהיה לריך להטבילה מתחלה לשם עבודות בע"כ ולרבנן דאין טבילת עבדות בע"כ אי אפשר להגיע לטבילת חירות אבל היכא דהוה טבילת עבדות מדעתה אימא לך דיכול להטבילה לשום חירות אפי' בע"כ. אבל לפירש"י דכל טבילת עבדות בע"כ הן לדברי הכל ניחא דהשתא צ"ל לרבנן דלא הוי תקנתא ליפת תואר להטבילה בע"כ לשם שחרור ולריך לקבל וכך פסק סמ"ק כרש"י דטבילת עבדים בע"כ הן אבל הרמב"ם פסק כהרי"ף דוקא מדעתן וכך נראה מדברי סמ"ג בה' עבדים וכ"כ ה"ר ירוחם סוף נכ"ג שכן נראה עיקר ושכן כתב הרמ"ה וכך פסק בש"ע:

כתב רב יהודאי גאון עבד קטן או שוטה מטבילין אותו על דעת ב"ד זה נלמד מדאמר בפ"ק דכתובות (דף י"א) א"ר הונא גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד פי' שהם נעשים לו כאב והרי הוא נעשה עבד ביהדות על ידיהם ומשמע שתפס שיטתו כרב אלפס דאילו לרש"י דמטבילו בע"כ לשם עבודות לא בעי דעת ב"ד כי היכי דלא בעינן דעת עבד גדול מיהו אפשר דס"ל דטבילת עבד בג' דמקלת גירות הוא ומשפט כתיב ביה ומש"ה קאמר ע"ד ב"ד שהוא ג' אלא דלפ"ז הו"ל לומר מטבילין אותו בב"ד מאי ע"ד ב"ד והא דפירש"י בהך דרב הונא ע"ד ב"ד ג' יהו בטבילתו וכו' לא היתה דעתו לומר שזה הפירוש ע"ד ב"ד אלא האמת פי' דלא תימא ע"ד ב"ד ושלא בפניהם אלא ג' לריך שיהיו בטבילתו כדין כל טבילת גר וכו' אבל עיקר פי' ע"ד ב"ד אינו אלא שהם נעשים לו אב וכמ"ש רש"י בסוף לשונו ואיכא למידק אמאי לא כתב ר"י גאון בעבד הקטן שאם הגדיל יכול למחות כדאמר רב יוסף התם בגר קטן וי"ל דס"ל כרב אלפס דנראה מדבריו דפסק במטבילו ע"ד ב"ד אפי' בגר אינו יכול למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה ויתבאר בהלכות גרים בס"ד: תשובה לגאון עבד שמלו רבו וחזר לגיותו

פרישה

לאברהם למול עבדיו: (טו) אלא שדוחה אותו מיום ליום אסור להשהותו דשהוי מצוה לא משהינן: (טז) דינו כעבד לכל דבר ר"ל כעבד שמל וטבל מרצונו: (יז) ולרב אלפס אין עליו תורת עבד כל זמן שאינו מתגייר מרצונו עיין מ"ש בריש סימן קכ"ד שכתב בשם ר"ת דעבד שאינו מתגייר מדעתו עושה יי"נ עד י"ב חדש ור"ת והרא"ש פסקו דאינו עושה יי"נ מיד דהתם אינו ר"ל שמלו וטבלו בע"כ אלא כלפי גר קרא לעבד שלא מרצונו שהעבד לא נתן על לבו לגייר עד שנמכר לעבד ואז עושה מה שאדונו מצוה עליו וזה מקרי שלא מרצונו: (יח) יכול לשחררו בע"כ הואיל שנהג כבר במצות: (יט) אחר שלקחו מן העכו"ם והטבילו כו' כנ"ל:

דרישה

ב"י אא"כ בפ"ס והרמב"ס כו' וכב"י כבוא בפסקא זו דברי ריב"ל דאמר הלוקח עבד ואינו רוצה למול מגלגל עמו י"ב חדש. לכך נראה פשוט דט"ס הוא וכצ"ל הקונה עבד סתם אסור לקיימו כו' וע"ז כתב ב"י דברי ריב"ל. ולפי גרסתינו שכתב בהן הפי' דינא דאם התנה שלא למול מותר לקיימו

אינו

חדושי הגהות

מ"ש בזה לקמן אות י"ב: ה יש לתמוה שהרי כ רבי' לעיל והעתיקו הרב"י בעצמו וכתב עליו ע"ש ומצאתי בדרישה שכתב וז"ל עיין בב"י בפיסקא המתחלת ואם כשקנאו התנה עמו שלא למולו כו' נראה דפיסקא זו ט"ס בב"י כי צ"ל שלא היה כתוב בספרי הטור שלפני הרב"י והראיה לזה שאח"כ סמוך לזה כתב וז"ל ורבי' לא הזכיר הא דאם התנה עליו שלא ימול מותר לקיימו והטעם מפני שאסור לקיימו אא"כ יהיה גר תושב וכו' ובזמן נודע שאין דרכו וכו' עכ"ל הב"י ור"ל שרבינו ס"ל כהרמב"ם ז"ל דהרמב"ם וראב"ד מחולקים [illegible]

ומכרו לעכו"ם וחזר ישראל וקנאו ממנו כיון שנימול ונטבל לשם עבדות פעם ראשונה והכניסו תחת כנפי השכינה אף ע"פ שחזר (כ) אינו חוזר לעבודתו והרי הוא כישראל מומר [ג] שא"צ טבילה אלא מלקות. הלוקח עבד מן העכו"ם אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות (כא) [ד] הלכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין (כב) לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים שיהא נראה כעבד שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין אבל עכו"ם שמוכר את עצמו לישראל קונה גופו מיד ואינו יכול

לגיותו וכו' אינו חוזר לעבודתו וכו' פי' לא תימא כיון דחזר לגיותו דין עבד עכו"ם יש לו וכשחזר ישראל וקנאו לחזור ולהכניסו תחת כנפי השכינה צריך לחזור ולהטבילו לשם עבדות אלא אינו חוזר לעבודות כעכו"ם אלא תורת יהודות כשאר עליו מטבילה ראשונה כגון ישראל מומר שחזר ליהדות דלא בעי טבילה דאינו אלא ישראל ולוקה על חטאת ועבד זה דכוותיה וכן פי' ב"י אבל נ"י בפרק החולץ כתב בישראל מומר שעשה תשובה דטובל הוא מדרבנן משום מעלה ע"כ ולפ"ז אף בעבד שחזר לגיותו צריך לחזור ולקבלו ומהרש"ל כתב והמנהג האידנא לטבול המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה עכ"ל. ועיין במה שכתבתי בהל' גרים בס"ד וכתב עוד בנ"י שם בשם הריטב"א דבד"מ בהקנאות וחיובים בישראל מומר בכולם כישראל הוא נידון ומיהו אם דין המלכות הוא שיהא קונה ומקנה כעכו"ם דינא דמלכותא דינא עכ"ל. וז"ל ב"י אדברי גאון הללו לאו למימרא שאינו רשאי להשתעבד בו דהא ודאי כיון דדינא דמלכותא הוא שיכול למכרו פשיטא דדיני' דינא וכו' ומשמע מלשונו דאף בבן חורין נמי קאמר דדינא הכי הוא ואין כן דעת הפוסקים אלא בבן חורין אין גופו קנוי כמו שיתבאר בס"ד ואיכא למידק אדברי גאון דכיון שמכרו לעכו"ם ודאי דאין עליו דין עבד כנעני וכדתנן פ' השולח המוכר עבדו לנכרי יצא ב"ח וי"ל דהתם משום קנסא הוא ומפקע ליה ממצות ואם כן הכא דחזר לגיותו ליכא למיקנסיה ועדיף עבד שהפיל עצמו לגייסות דאסיקנא דהתם דמותר ליטול דמיו ואדרבה שפיר עבד דמכרו לעכו"ם ולא יצא ב"ח ולפיכך אם חזר העבד ליהדותו וחזר ישראל וקנאו מעכו"ם דינו כעבד לכל דבריו :

הלוקח עבד מן העכו"ם אין הגוף קנוי לו וכו' מימרא דרב חמא בר גוריא אמר רב בפרק החולץ (סוף דף מ"ה) ומפורש בסוגיא דכשמטבילין אותו לשם עבדות כדינו קנו ליה גופו לרבו ואפי' יאמר העבד לשם בן חורין אני טובל לא יהא ממשות בדבריו ומ"ש לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה וכו' שם אמר שמואל וצריך לתקפו במים כי הא דמנימין עבדיה דרב אשי בעא לאטבוליה מסריה לרבינא ולרב אחא בריה דרבא א"ל חזו דמינייכו קא בעינא ליה רמו ליה ארויסא בצואריה וכו' בהדי דדלי רישא אנחו ליה זולטא דטינא אריש' אמרו ליה זיל אמטי לבי מרך פירש"י צריך שיתקפנו לתת עליו עול מלאכה במים וכו' וכך הם דברי רבינו אבל הרי"ף כתב פי' כדי שתעלה לו טבילה עכ"ל ופי' הרמב"ן דעת הרי"ף לומר צריך הרב לתקפו לעבד במים כדי שתעלה הטבילה מכחו ויהא כמטבילו הוא ולא יהא כטובל לדעת עצמו וכו' ולפ"ז א"צ ליטול עליו עול מלאכה ועד"ז כתב גם הרמב"ם פי"ג מהא"ב ע"ש ורבינא ורב אחא דרמו ליה ארויסא בצואריה לא משום דבעי עול מלאכה דודאי אם היה אפשר להם להיות ידם תקיפה עליו במים כדי שתעלה הטבילה מכחם הוי שפיר אלא שלא היה אפשר להם אלא ע"י ארויסא דטבילת העבד היה מרחוק ממעמדם גם דברי הרא"ש אפשר לפרשם על דרך זה ולפירוש זה זולטא דטינא לא היה צריך אלא לרווחא דמילתא עשו כן להחזיקו עבד בפני הכל שלא יהא לו פתחון פה וכמ"ש נ"י ומביאו ב"י מיהו בסמ"ג לאוין קי"ו כתב וז"ל לפיכך צריך רבו לתקפו במים עד שיעלה וישים עליו משוי כשיעלה להראות שהוא תחת שיעבודו
ובעשה

חוזר לעבודתו כ"ל דלאו למימרא שאינו רשאי להשתעבד בו דהא ודאי כיון דדינא דמלכותא הוא שיכול למוכרו פשיטא דדיניה דינא ובלא"ה נמי מותר להשתעבד בו דלא עדיף מישראל שאינו נוהג כשורה שמותר להשתעבד בו כמו שיתבאר בסמוך אלא היינו לומר שאם רצה לחזור ולהכנס תחת כנפי השכינה א"צ טבילה כעבד דכיון שמתחלה נכנס תחת כנפי השכינה הו"ל כישראל מומר שחזר ליכנס לדת ישראל שא"צ טבילה וכדאמרינן בפרק החולץ לגבי גר :

הלוקח עבד מן העכו"ם אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות הלכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין בפ' החולץ (מה: מו.) א"ר חמא בר גוריא אמר רב הלוקח עבד מן העכו"ם וקדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו ב"ח מ"ט עכו"ם גופא לא קני מאי דקני ליה הוא דמקני ליה לישראל וכיון דקדם וטבל לשם בן חורין אפקעיה לשעבודיה כדרבא דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שיעבוד : ומ"ש לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה כעודו במים וכו' שם (מו.) אמר שמואל וצריך לתקפו במים כי הא דמנימין עבדיה דרב אשי בעא לאטבוליה מסריה לרבינא ולרב אחא בריה דרבא א"ל חזו דמינייכו קא בעינא ליה רמו ליה ארויסא בצואריה ארפו ליה ולמצמו ליה ארפו ליה כי היכי דלא ליהוי חציצה למצמו ליה כי היכי דלא לקדים וליטבל לשם בן חורין אני טובל בהדי דדלי רישיה ממיא אנחו ליה זולטא דטינא ארישיה אמרו ליה זיל אמטי לבי מרך ופירש"י לתקפו במים. כשמטבילו לשם יהדות לעבדות צריך שיתקפנו לתת עליו עול מלאכה במים כדי שתהא נראית כטבילת עבדות שאפי' יאמר הוא לשם בן חורין לא קנה עצמו בן חורין ולא יהא ממשות בדבריו ואמאי דאמרינן אנחו ליה זולטא דטינא ארישיה כתב נ"י בשם המפרשים דלרווחא דמילתא עשו כן להחזיקו עבד בפני הכל שלא יהא לו פתחון פה :

ומ"ש אבל עכו"ם שמוכר א"ע לישראל קונה גופו מיד ואינו יכול להקדים לטבול לשם ב"ח שם א"ר אויא ל"ש אלא בלוקח מן העכו"ם אבל עכו"ם גופיה קני כלומר עכו"ם שמכר עצמו לישראל קנהו ישראל לגופיה ואם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו ב"ח דכתיב וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה מזה לא הם קונים מכם למאי אילימא למעשה ידיו אטו עכו"ם לא קני לישראל למעשה ידיו אלא לאו לגופיה דקאמר רחמנא אתם קונים מהם אפי' גופיה ואע"ג דפריך ליה רב אחאי כתבו הרי"ף והרא"ש דהלכתא כוותיה :

ודע דמשמע דהא דאמרי' דלוקח עבד מן העכו"ם וקדם וטבל לשם ב"ח קנה עצמו בן חורין היינו דוקא בשאותו עכו"ם קנה אותו עבד ע"י שנמכר לו הוא עצמו וכל כיוצא בזה דכל כה"ג לא קני ליה גופיה וכדדריש מלא הם קונים זה את זה אבל אם קנאו בדינא דמלכותא שנראה מדברי הרמב"ם דקני ליה גופיה כמו שיתבאר ולקחו ממנו ישראל וקדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו בן חורין דכיון דעכו"ם קני לגופיה כי מקני לישראל גופא נמי מקני ליה ותו לא מצי עבדא לאפקועי נפשיה מיניה ובנימוקי יוסף כתב אהא דאמרי' אבל עכו"ם גופיה קני וה"ה אם לקחו מן העכו"ם שלקחו במלחמה דבכה"ג עכו"ם קונה אפי' ישראל וכ"ש עכו"ם כדאיתא בגיטין ולפ"ז עבדים וישמעאלים שלנו אינם יכולים להתגייר אלא לדעת רבן ואם נתגיירו שלא לדעת רבן אין טבילתן טבילה וצריך לברר כי מדעת רבו היה ואי לא ספיקא הוי עכ"ל ומ"ש כדאיתא בגיטין נראה דהיינו מאי דגרסינן בהשולח [לז :] אמר ר"ל מנין לעכו"ם שקונה את העכו"ם למעשה ידיו וכו' ואם מהתם ראיה הפוכה הוא מביא דאדרבה אמרי' דשכאי גופיה לא קני ליה למעשה ידיו אלא אם איתא הכי הול"ל אם לקחו העכו"ם בדינא דמלכותא דקני ליה גופיה ומ"מ לא נתבאר זה יפה בדברי הפוסקים ולקמן אבאר דברי הרמב"ם ז"ל בזה : והרמב"ם כתב בפי"ג מהלכות איסורי ביאה הלוקח עבד מן העכו"ם וקדם העבד וטבל לשם בן חורין קנה עצמו והוא שיאמר בעת טבילה הריני טובל בפניכם לשם גירות ואם טבל בפני רבו א"צ לפרש אלא כיון שטבל נשתחרר לפיכך צריך רבו לתקפו במים עד שיעלה והוא תחת שיעבודו ומודיעו בפני הדיינים שלשם עבדות מטבילו עכ"ל וכיוצא בזה כתב בפ"ח מה' עבדים וטעמא מדגרסינן בגמרא (שם) אהא דרב חמא בר גוריא אמר רב הלוקח עבד מן העכו"ם וכו' מתיב רב חסדא מעשה בבלוריא הגיורת שקדמו עבדיה וטבלו לפניה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו קנו עצמם בני חורין טעמא דבפניה הא שלא בפניה לא קנו אמר רבה בפניה בין בסתם בין במפרש שלא בפניה במפרש אין בסתם לא זו היא גירסת הרי"ף והיא גירסת הרמב"ם ז"ל אבל רש"י והרא"ש גורסים לפניה אין לאחריה לא כלומר אחרי שטבלה היא ונתגיירה אלמא גבי ישראל לא אמרינן קנה עבד עצמו בן חורין ובשינויא דרבא גורסים לפניה בין בסתם בין במפרש לאחריה במפרש אין בסתמא לא פי' אם טבלו עבדים קודם שטבל רבם גר אפי' בסתם קנו עצמם בני חורין אבל אם טבל רבם גר תחלה ואח"כ טבלו הם אם פירשו שטובלים לשם חירות קנו עצמם בני חורין אבל אם טבלו סתם לא ולפי גירסא זו אין חילוק בין טבל בפני רבו לטבל שלא בפניו ורבינו סתם דבריו כגירסא זו ולפיכך לא חילק ביניהם ומ"מ יש בדבריו קיצור שהיה לו לכתוב דין גר שקדמו עבדיו וטבלו לפניו דבין בסתם בין במפרש בין בפניו בין שלא בפניו קנו עצמם בני חורין לפי גירסא זו :

ומשמע מדברי רבינו שכתב אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות שאף ע"פ שקנאו ישראל מיד עכו"ם זה בדרכים שהעבדים נקנים בהם אם קדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו וכדיהיב טעמא משום דעכו"ם גופיה לא קני וכו' ואם הטבילו לשם עבדות קני ליה גופיה וכ"כ רש"י בהשולח אהא דאמר ר"ל מנין לעכו"ם שקונה עכו"ם למעשה ידיו וישראל קניא ליה מיד למעשה ידיו בכספא ולגופיה בטבילה לשם עבדות וכדאמרינן בהחולץ ומשמע לי דהיינו מדאמר שמואל אהא דרב חמא בר גוריא וצריך לתקפו במים ואם איתא דאכתי לא מיקני גופיה לישראל לא הועיל שמואל בתקנתו אלא לאותו פעם בלבד שהרי היום או למחר יחזור ויטבול ויאמר דלשם בן חורין הוא טובל וכיון דישראל לא קני ליה גופיה יקנה עצמו בן חורין אלא ודאי דכיון שטבל לשם עבדות נקנה גופו לישראל דהוי כאילו מכר הוא עצמו גופו לישראל דקני ליה גופיה לישראל כמו שיתבאר בסימן זה ועוד דפריך רב אחאי אהא דתניא אתם קונים מהם אימא בכספא ובטבילה אלמא אפי' היכא דלא מיקני גופא בכספא לחודא בטבילה לשם עבדות דבתר כספא או בתר אחד מקנינו העבד קני גופיה : כתב ה"ה בפי"ג מהל' איסורי ביאה אהא דהלוקח עבד מן העכו"ם וקדם וטבל לשם בן חורין כתב הרמב"ן קדם וטבל קודם שיטבילנו רבו לשם עבדות א"צ גט שחרור ומינה נמי דאם א"ל קודם טבילה זיל לא צריך גט שחרור דכל שאין בו קנין הגוף לא צריך גט שחרור וכ"ד גדולי הצרפתים :

וכתב עוד בשמו ובשם הרשב"א מסתברא דאע"ג דקנה עצמו חייב הוא לכתוב שטר על דמיו דהא משתרשי ליה וכ"כ בנימוקי יוסף בפרק החולץ בשם רבוותא וכתב עוד דודאי שאם ידעו ב"ד שהוא עבדו של זה והטבילוהו שלא מדעת חייבים לשלם לו מאי דאפסדוהו מדינא דגרמי וכן דן רבו של הריטב"א ז"ל עכ"ל: כתב ר"י בנתיב כ"ג מי שיש לו שפחה ועדיין לא טבלה לשם עבדות אסור לאחר להטבילה בלא רשות האדון דחוב הוא לו דקודם שטבלה יכול למוכרה אפי' לעכו"ם ועתה אינה ראויה לימכר אלא לישראל ונפחתו דמיה ועוד דקודם שטבלה היתה יכולה להדליק בשבת ועכשיו אינה יכולה כך כתבו המפרשים וכ"ל דמשלם לו הפחת שהזיקו בידים עכ"ל (ג) אבל הרשב"א כתב שנשאל על ראובן שהיה לו עבד כנעני או ישמעאלי ובא שמעון לאותו העבד או בדרך פיתוי או בחזקה ומסר אותו לחכמי ישראל וגיירוהו אם חייב

דרכי משה

להכניסו תחת כנפי השכינה עכ"ל : (ג) וכתב נ"י פ' החולץ דף ת"ש ע"ב דעבד בעצמו מברך על הטבילה ולא רבו וכ"ה במ"ס פ"ג מהא"ב וע"ל סי' רס"ח איזהו דבר מודיעין לו כשמגייר

דרישה

לקמן נראה פשוט דאתיא כהראב"ד הנ"ל וא"ש. גם בש"ע סעיף י"ד השמיטוהו הב"י ורמ"א ז"ל השמיטוהו שם בהג"ה פ"ש : [ג] שאינו צריך טבילה אלא מלקות והמנהג האידנא לטבול המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה מ"ו וכ"כ התוס' וכ"י בשם הריטב"א והביאו ב"י ס"ס רס"ח : (מגלגל עמו י"ב חדש והר"ן פ' השולח תקע"ו ובכל יום ויום מטעים ליה דברי תורה כדי להכניסו תחת כנפי השכינה עכ"ה) : [ד] הלכך אם קדם וטבל כו' הרי הוא בן חורין אבל העבד צריך ליתן לרבו שטר על הדמים כ"כ המ"מ וכתב הרשב"א דהיינו בטובל העבד בידים (ר"ל אם ידעו ב"ד או אחר שהוא עבדו של זה והטבילוהו שלא מדעת רבו לשם בן חורין חייבים לשלם לו מה דאפסדוהו מדינא דגרמי כ"כ ב"י בשם נ"י עכ"ה

פרישה

(כ) אינו חוזר לעבודתו כו' כתב ב"י דאין לפרש ר"ל דאינו חוזר להשתעבד בו דאין סברא לומר כן דכיון דדינא דמלכותא דינא והוא קונה ממנו אמאי לא ישתעבד בו רבו השני אלא ר"ל אינו חוזר לעבודתו הראשון להיות נחשב כעבד כנעני שנמכר לישראל שצריך טבילה לשם עבדות אלא הוא כישראל מומר שא"צ טבילה (וכתב נ"י פ' החולץ דף ת"ק דמ"מ טובל מדרבנן משום מעלה דומיא דטבילת עבד משוחרר שהוא מדרבנן עכ"ה) : (כא) אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו כו' דכתיב וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו ודרז"ל אתם תקנו מהם ולא הם קונים מכם וזה מזה פירוש לגופו כ"א למעשה ידיו ולכך כשחזר ולקחו הישראל מיד עכו"ם לא קנה ממנו אלא כוחו דהיינו מעשה ידיו : (כב) לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה כו' ז"ל רש"י לתת עליו עול

חדושי הגהות

כמו שהובא בב"י לעיל דהרמב"ם ס"ל דאין מקיימין אפי' התנה אא"כ קיבל עליו ז' מצות כגר תושב ומ"ל ג"כ דאין מקבלין גר תושב בזה"ז והראב"ד ס"ל אפילו קיבל רק לטבול מהני

יכול להקדים לטבול לשם בן חורין המל העבדים מברך בא"י אמ"ה אקב"ו (כג) על מילת העבדים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ (כד) שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (כה) והרמב"ם כתב ואם רבו מלו אומר למול העבדים ובעל העיטור כתב המל אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על המילה (כו) והמברך אומר (כז) [ס] בא"י אמ"ה אקב"ו למול את העבדים ולהטיף וכו' וחותם בא"י כורת הברית (כח) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל שהן שתי ברכות שאלו מקמי רב יהודאי גאון המל העבדים מברך א' או ב' (כט) ואמר המל מברך על המילה וצונו למול את העבדים כולל במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו וצריך לכסות ערותו בשעת ברכה כיון שהוא גדול

אין

חייב שמעון לפרוע דמי העבד לראובן ואם יצא העבד לחירות מאחר שלא ישר בעיני אדוניו והשיב עירבת שני ענינים זה בזה שאין להם שום דמיון והוא שאמרת כנעני או ישמעאלי ועבד כנעני הוא שמל וטבל והוא גר וחייב במצות כנשים ואינו יוצא לחירות אלא בגט שחרור מרבו ואין עסק לב"ד בדבר אלא שצריך טבילה בשעת שחרור אבל העבד הישמעאלי אינו קנוי לרבו קנין הגוף ולפיכך אם קדם העבד שלא מדעת רבו וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין אלא שחייב ליתן דמיו לרבו וכשרבו מטבילו לשם עבד אז קנה אותו קנין הגוף ונעשה עבד כנעני הנה הפרש יש בין זה לזה דבעבד כנעני לא עבד כלום שכבר גר הוא אבל בעבד ערל ממש אם הטבילוהו ב"ד יצא לחירות והוא שיפרש לשם בן חורין אם טבל שלא בפני רבו או שטבל שם בפני רבו ואפי' לא הטבילוהו אלא שקדם הוא וטבל מעצמו ולענין מה ששאלת אם גיירוהו בע"כ אינו גר כלל אם הוא גדול ואפי' למ"ד עבד איש אתה מל בע"כ ה"מ רבו אבל אחר לא ואם פתהו להתגייר וקבל ממנו ונתגייר אין שמעון חייב כלום לרבו שהוא לא הזיקו בכלום והעבד הוא שנתגייר מרצונו והמשיא עצה להתגייר אינו חייב ולא מצינו בשום מקום משיא עצה ואפי' בנזקין שהוא חייב בדיני אדם ואפילו שוכר עדי שקר וכ"ש זה עכ"ל : **המל העבדים** מברך אקב"ו על מילת העבדים ולהטיף מהם דם ברית וכו' בס"פ ר"א דמילה [קלז :] ונסחת ספרים שלנו בגמרא הוא למול את העבדים וכך גירסת הרי"ף והוא גירסת הרמב"ם ג"כ אלא שכתב שאם מל עבד של אחרים מברך על מילת העבדים והודא לטעמיה שכתב שהמל את בנו מברך למול את הבן והמל את בן אחרים מברך על המילה ואע"פ שהמל את הגרים כתב שיברך למול את הגרים כבר כתבה הר"ן שם שנתן הוא ז"ל טעם לדבר דכי מברכין בעל ה"מ במצוה שאפשר לעשות ע"י שליח אבל הכא כיון שהגר מתמיה עצמו ולא סגי בלאו הכי תקנו אותה בלמ"ד כדאמרינן בפ"ק דפסחים [ז :] דכל היכא דלא סגי דלאו איהו גופיה עביד מברך בלמ"ד ע"כ וטעם זה לא שייך במל עבד אחרים דהתם מצוה אדרב רמיא וכל שעושה אותה ע"י שליח מברך בעל וכתב עוד הר"ן וא"ת למה כללו הכל בברכה אחת ולא תקנו בה ב' ברכות תחלה וסוף כמו שתקנו במילת ישראל המל אומר וכו' המברך אומר וכו' ועוד למה תקנו בה ולהטיף ממנו דם ברית י"ל דמה שכללו הכל בברכה אחת היינו לפי שאינו גר עד שימול ויטבול ולפיכך לא ברכו עליה על המילה כשם שאין מברכין על הטבילה אלא הוא עצמו בעלייתו מברך עליה אבל כללו הכל בברכה זו לפי שדם המילה בריתן של ישראל ועל הברית אנו מברכין ומה שתקנו בה להטיף מהן דם ברית לפי שיש כמה גרים שמתגיירים כשהם נימולים ועיקר מילתן הטפת דם ברית הוא לפיכך תקנו לכולם כן כך פי' הרמב"ם ז"ל עכ"ל אבל הרא"ש כתב בס"פ ר"א דמילה המל את הגרים אומר אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית וכו' המל את העבדים אומר אקב"ו למול את העבדים וכו' וי"ס שגורסים המל את הגרים אומר על המילה והמברך אומר אקב"ו למול את הגרים וכו' ואפי' לספרים דלא גרסי המל אומר היינו משום שלא הוצרך לפרש ברכת המילה לפי שאין בה שינוי אלא בברכה שהיא במקום אבי הבן . וכתב הר"ן שכן דעת בעל הלכות דב' ברכות תקנו בה תחלה וסוף כשאר המילות והרז"ה הקשה היאך יברך לבסוף למול דהא למול להבא משמע ולאו קושיא שכבר כתבתי דלאו למימרא דדוקא להבא משמע אלא דטפי משמע להבא מלשעבר והכא כיון דלאחר מילה הוא דמברך אין לטעות בו שהוא מברך להבא שכבר בירך לפניה ברכה אחרת עד כאן : ב"ה והרשב"א כתב בתשובה שגירסת הרי"ף הסכימו עליה רוב הגדולים ולפי אותה גירסא מברך תחלה ואין מברכין עליה לבסוף כלל דלא כבה"ג שסובר שמברך עליה תחלה וסוף ואע"פ שנראין דברי הרי"ף ראיתי נוהגין כאן כדברי בעל ה"ג :

ומ"ש רבינו שאלו מקמי רב יהודאי גאון המל את העבדים מברך אחת או שתים ואמר המל מברך על המילה וצונו למול את העבדים כולל במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כלומר השיב שמברך שתים דברכת אקב"ו למול את העבדים היא במקום להכניסו בבריתו של אברהם ולפיכך הוצרך התלמוד לכתבה לפי שהיא משונה מברכת שאר מילות אבל ברכת על המילה שאין חילוק בינה לשאר מילות לא הוצרך התלמוד לכתבה וכמ"ש הרא"ש ז"ל (ד) :

וצריך לכסות ערותו בשעת ברכה וכו' כן כתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל בס"פ רבי אליעזר דמילה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות מילה ופשוט הוא :

סיז

ובמשנה פ"ז כתב לפיכך צריך לתקפו במים וכשיעלה מן המים ישים עליו דבר א' לומר תביא זה אל ביתי עכ"ל משמע דעול עבודה ממש בעינן וג"כ שיביא אל ביתו כההיא דוולטא דטינא דדוקא הוא ונראה דמפרש דלא קני גופיה בטבילה אלא כשהוא תחת שיעבודו משעת הטבילה עד שיבא אל ביתו שאז קונה לו רשותו ושוב לא יועיל כשיחזור ויטבול ויאמר לשם ב"ח אני טובל עצמי אבל כל זמן שלא קנה לו רשות שלו אם חזר וטבל ויאמר לשם ב"ח אנכי טובל קנה עצמו בן חורין : כתב הר"ר ירוחם בנכ"ג דמי שטבל שפחת חבירו לשם עבדות מחוייב לשלם לו הפחת שהזיקו בידים שעכשיו אינו יכול למוכרה אלא לישראל בדמים קלים וכתב ב"י אבל הרשב"א כתב דמי שפיתה עבדו של חבירו להתגייר פטור דהמשיא עצה פטור בכ"מ ואפילו בנזקי וכו' עכ"ד נראה מדברי ב"י שסברות חלוקות הן ולא משמע הכי אלא הרשב"א לא קאמר אלא במשיא עצה בלבד ובהא גם הר"י מודה דפטור דלא קאמר הר"י דחייב אלא במטביל בידים ובהא גם הרשב"א מודה דחייב וכ"כ בנ"י בפרק החולץ שאם ידעו ב"ד שהוא רבו של זה והטבילוהו שלא מדעת רבו חייבים לשלם מאי דהפסידוהו מדינא דגרמי ושכן היה דן רבו של הריטב"א עכ"ל ומביאו ב"י וכך תופס הרב בהג"ה ש"ע דתרווייהו הילכתא נינהו דהרשב"א ודהר"י : המל את העבדים וכו' ברייתא ס"פ ר"א דמילה ונסחת ספרים שלנו בגמרא הוא למול את העבדים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית חקות שמים וארץ לא נתקיימו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי בא"י כורת הברית וכך הוא נוסחת הרי"ף שם וכ"כ הסמ"ג אבל הרא"ש לא גרס בא"י כורת הברית ולכן כשכתב רבי' נוסח הברכה בתחלה לא סיים בה בא"י כורת הברית ע"פ דעת הרא"ש וכך הוא דעת הרמב"ם פ"ג מה' מילה וכן כשהביא רבינו דעת ב"ה שכתב שהן שתי ברכות וחותם בא"י כורת הברית דקדק ואמר וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש שהן ב' ברכות כלומר בהא ס"ל כב"ה שהן ב' ברכות אבל לא ס"ל כמותו לחתום בא"י כורת הברית ולכן בה' גרים ג"כ לא כתב רבינו דחותם בה בא"י כורת הברית דכך הוא דעת הרא"ש והרמב"ם לשם . ונראה שהטעם הוא דלא כרת הוא ית' ברית אלא עם ישראל ולא עם הגרים ולא עם העבדים ותימה גדולה דבש"ע כאן כתב דבעבדים חותם בה בא"י כורת הברית ובה' גרים כתב הברכה בלא חתימה ולענין מעשה נראה כיון דפלוגתא דרבוותא הוא אין לחתום בא"י כורת הברית לא בעבדים ולא בגרים : **שאלו** מקמי רב יהודאי גאון וכו' נראה דהכי פירושו שהשיב ואמר דמברך שתים דהמל מברך אקב"ו על המילה כמו בישראל דלא חילקו בברכה שקודם המילה ועוד מברך אקב"ו למול את העבדים דברכה זו מיוחדת לעבדים וכוללה במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כלומר שכוללה בתוך ברכת להטיף ממנו דם ברית שמברך במילת העבדים שניתקנה כנגד ברכת להכניסו שאבי הבן והוא שאומר לאחר המילה אקב"ו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית וכו' וכ"כ התוספות ס"פ ר"א דמילה בד"ה אבי הבן והיינו לומר שגם העבדים נכללין בבריתן של ישראל הוא דם הברית מילה כדי להכניסו בבריתו של א"א . ועוד אפשר לומר שהוא סובר דאף בעבדים אומר ברכת להכניסו בבריתו של א"א וז"ש וצונו למול את העבדים כולל במקום להכניסו בשא"א פי' לא כיש גדולים שברכת למול את העבדים ניתקנה גם כן קודם המילה ואין מברכין עליה לבסוף כלל אלא צריך לאומרה לבסוף וכוללה בברכת להכניסו בשא"א שמברכין לאחר המילה וזה נוסחת אקב"ו להכניסו בשא"א ולמול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית וכו' ואע"פ שבתלמוד לא הזכיר ברכת להכניסו במילת גרים ועבדים י"ל שלא היה צריך לפרש אלא מה שהוסיפו על ברכת להכניסו באבי הבן וכעין שכתב הרא"ש לספרים דלא גרסי בגרים ועבדים המל אומר על המילה

דרכי משה

כשמגייר אותו ועי' סי' רס"ה כשמשחרר אם צריך טבילה וכיצר טובלין אותו : (ד) וכ"כ הרשב"א בתשובות סימן שכ"ח דכן נוהגין :

כתב

פרישה

עול מלאכה במים כדי שתהא נראית כטבילת עבדות שאפילו יאמר הוא לשם בני חורין לא קנה עצמו בן חורין ולא יצא ממשות בדבריו עכ"ל : (כג) על מילת העבדים ולהטיף מהם דם ברית (וכן לישנא דגמרא ואח"כ כתב רבינו דיעות הפוסקים ולישנא דגמרא משמע שאין מברכין אלא ברכה זו ועי"ז כתב הר"ן וא"ת כו' עכ"ה) ז"ל הר"ן וא"ת למה כללו הכל בברכה אחת ולא תקנו בה שתי ברכות תחילה לאוכל וסוף לאדון כמו שתקנו במילת ישראל המל אומר כו' המברך אומר כו' (ר"ל היינו הא"ב) ועוד למה תקנו בה להטיף ממנו דם ברית וי"ל דמה שכולל הכל בברכה אחת היינו לפי שאינו גר עד שימול ויטבול ולפיכך לא ברכו עליה על המילה דהיה משמע שעל מילה זו נצטוו כשם שאין מברכין על הטבילה אלא הוא עצמו בעלייתו מהטבילה מברך עליה (ור"ל שלפני שמילה לא שייך שום ברכה דעדיין עכו"ם הוא לכן אין מברכין רק ברכה אחת לאחריה ואותו ברכה מברך אותו הגר עצמו ודו"ק עכ"ה) אבל כללו הכל בברכה א' לפי שדם המילה בריתן של ישראל ועל הברית אנו מברכין . ומה שתקנו בה להטיף מהם דם ברית לפי שיש כמה גרים שמתגיירים כשהם נימולין ועיקר מילתן הטפת דם ברית הוא לפיכך תקנו לכולן כן כך פירש הרמב"ם ז"ל עכ"ל : (כד) שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי כן הוא הנוסח בגמרא בס"פ ר"א דמילה וחותם בה בא"י כורת הברית (ע"ל בהל' גרים) וכ"כ בהדיא בהרי"ף שם ומשמע שמנוסח הברכה הוא האי שאלמלא דם ברית וכן משמע מדברי בעל העיטור דבסמוך שכתב ולהטיף כו' בא"י כו' מדקאמר ולהטיף כו' משמע דקאי אהאי שאלמלא דם ברית כו' וכ"כ בש"ע ע"ש ואף על פי שרבינו והרא"ש שם לא כתבו חתימת הברכה בא"י כורת הברית ולכאורה היה נראה לי דסבירא ליה דהאי שאלמלא הוא נתינת טעם למה מברכין להטיף ולא שיהא נוסח הברכה כן מכל מקום מוכרח כמ"ש וטעמם שלא כתבו חתימת הברכה נ"ל משום דפשוט הוא וק"ל : (כה) והרמב"ם כתב ואם רבו מלו אומר למול העבדים הרמב"ם לטעמיה אזיל דס"ל דגם באב המל את בנו מברך למול ואחר על המילה וטעמא דמילתא דכל מצוה דאפשר לעשות על ידי שליח מברכין בעל ועל האב מוטל למול את בנו וכן הרב לעבדו : (על המילה כן הוא בגמרא לפי שגורסים מברכין שתים והב"י מביא הני גירסאות עכ"ה) : (כו) והמברך אומר בא"י כו' פירוש על הכוס והוא במקום אשר קדש ידיד מבטן כו' ומכל מקום יכול הרב לברך זו הברכה שהוא תחלה למצוה ודו"ק מ"ו ומש"ה כתב רבינו סתם והמברך אומר ר"ל המברך על הכוס יהיה מי שיהיה וכמ"ש רבינו לעיל סימן רס"ה ז"ל ואבי הבן או המוהל או אחד מהעם אומרים ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קידש ידיד כו' פ"ס אלא שבאב שמל את בנו תקנו ברכת להכניסו ברכה בפני עצמו ובעבד כללו שני הברכות יחד וכן פירש הרא"ש בהדיא שהרב אומרה במקום להכניסו כמ"ש בסמוך : (כז) בא"י כו' למול את העבדים כו' ואשר לא תקנו גם בעבד להכניסו בפני עצמו זה מיושב כאשר כתבתי לעיל בסמוך בשם הר"ן ודו"ק ועיין בדרישה : (כח) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל שהן שתי ברכות שמביא גירסת הספרים שכתב בהן כן ואפילו לספרים דלא גרסי המל אומר היינו משום שלא הוצרך לפרש ברכת המילה לפי שאין בה שינוי אלא בברכה שהיא במקום אבי הבן : (כט) ואמר המל מברך על המילה וצונו למול כו' כלומר השיב דמברך שתים ר"ל כדעת העיטור והרא"ש דברכת אקב"ו למול את העבדים הוא במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ולפיכך הוצרך התלמוד לכותבה לפי שהיא משונה משאר ברכות המילה אבל ברכת על המילה שאין חילוק בינה לשאר מילות לא הוצרך לתלמוד לכותבה וכמ"ש הרא"ש ז"ל ב"י וכ"פ

לפ"ז

דרישה

עכ"ס) אבל אם לא טבלו בידים אלא שהשיא עצה לעבד ופתוהו עד שטבל עצמו לשם בן חורין לא מצינו בשום מקום שיחייב אפי' בשוכר עידי שקר כ"ש זה עכ"ל . והא דאם קדם וטבל לשם בן חורין דקנה עצמו בן חורין דוקא שקנאו מן העכו"ם שאותו עכו"ם קנה אותו עבד על ידי שנמכר לו הוא עצמו אבל אם קנאו העכו"ם לזה העבד בדינא דמלכותא דקנה ליה לגופו אם מור ישראל ולקחו ממנו לא קנה עצמו לבן חורין בטבילתו ב"י : [ס] בא"י כו' למול את העבדים ולהטיף וכו' (ואף שכתב רבינו לעיל על מילת עבדים צ"ל דגירסת ב"ה היה למול וכן הוא גי' רי"ף ורמב"ם בגמרא וכן הוא נוסח ספרים שלנו אבל גירסת רבינו היה על מילת העבדים ולא הביא הב"ה אלא לומר שהוא סובר דמברכין ב' ברכות ועיין בב"י עכ"ה) כתב הר"ן דהרז"ה הקשה היאך יברך לבסוף למול דהא למול להבא משמע ולאו קושיא הוא דאף ע"ג דטפי משמע להבא מלשעבר מ"מ לשעבר נמי משמע והכא כיון דלאחר מילה הוא מברך אין לטעות בו שהוא מברך

חדושי הגהות

מהני לקיימו אפי' בזה"ז ולכן השמיטו רבינו לדאי דינא דאם התנה כו' מותר לקיימו וא"כ שפיסקא הנ"ל בב"י ט"ס הוא ובלא"ה נמי מוכח כו שהרי הרב"י לא כתב אהאי פיסקא מה שראוי לכתוב עליו שהרי האי התנה שלא למולו הן המה דברי רבין והב"י הביא בפסקיו דברי ריב"ל וכו' לכך **נראה** פשוט דט"ס הוא וכצ"ל ומ"ש רבינו הקונה עבד סתם אסור לקיימו

שם

אין עבד עברי נוהג עתה (ל) שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג מ"מ מי שאינו נוהג כשורה (לא) הי' מות' לרדותו להשתעבד בו כעבד (לב) וכן הוא מצות המלך שמי שאינו פורע המס שישתעבד (לג) למי שפורע בשבילו מותר להשתעבד בו וכתב הרמ"ה עכו"ם דשבייה לישראל וקנייה בדינא דמלכותא והדר זבניה לישראל קנייה למעשה ידיו דכי היכי דקנייה עכו"ם למעשה ידיו ה"נ מצי לזבוני למעשה ידיו ואע"ג דקי"ל אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (לד) ה"מ למקניה גופיה לשאר דיני עבד עברי אבל למעשה ידיו היכא דקני שבאי למעשה ידיו בדינא דמלכותא הדר מצי לזבוניה לישראל למעשה ידיו ודוקא שנשבה במלחמה דדינא דמלכותא הוא וה"ה נמי כל היכא דקני ליה בדינא דמלכותא מטעמא אחרינא כגון שמכרוהו גובי המס אבל נשבה בשעת שלום דלא קני ליה שבאי בדינא דמלכותא לא קני ליה רבו שני כלל ודינא הוא דנפיק מיניה בלא דמים (לה) ובשעת מלחמה נמי דקניי' למעשה ידיו אין דינו לא כעבד עברי לכל דבר ולא כעבד כנעני לכל דבר (לו) דהנך גופן קנוי וזה אין גופו קנוי (לז) ולא דיינינן ליה כדין עבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וכעבד כנעני נמי לא דיינינן ליה דליפלח לעולם בעל כרחיה דכתיב ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך אלא למעשה ידיו הוא דקנייה וכפועל בעלמא וכי היכי דפועל מצי מיהדר ומהדר ליה זוזי דלאו עבדים לעבדים הם (לח) האי עבד נמי מצי יהיב לרבו דמי מקנתו או דמי שויו ונפיק ויד האדון על התחתונה ליקה הפחות (לט) ועבד כנעני נוהג עתה

אין עבד עברי נוהג עתה אלא בזמן שהיובל נוהג ברייתא בערכין ס"פ המקדיש שדהו (כט.) ומייתי לה מדכתיב עד שנת היובל יעבוד עמך:
ומ"ש ומ"מ מי שאינו נוהג כשורה מותר לרדותו ולהשתעבד בו כעבד בסוף פרק איזהו נשך (עג:) רב ספורס אחוה דרבא הוה תקיף איניש דלא מעלו ומעייל להו בגוהרקא דרבא א"ל רבא שפיר קא עבדת דתניא ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם יכול אפילו נוהג כשורה ת"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו וכו': ומ"ש וכן הוא מצות המלך וכו' כ"ל שצריך להגיה ולכתוב וכן אם הוא מצות המלך וכו' וג"ז שם א"ל רב פפא לרבא חזי מר הני רבנן דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי א"ל הכי אמר רב ששת מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לשתעביד למאן דיהיב כרגא ובפ' החולץ (מו.) מייתי עובדא כי האי ובעי אי צריכי גיטא דחירותא ופשט ליה מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח וכו' וכתב נ"י הנכון שהישראלי' היו הנמכרים ופשט ליה דמכירת הנזכר מכירת עבד גמור הוא כי המלך קנאם במלחמה וע"כ הניחם בארצו שאם לא יפרעו המס שיוכל למכרם לעבדים הילכך הרי הם כעבדים גמורים וצריכים גט חירות ממנו כדין עבד שגופו קנוי וא"ת והא קי"ל שאין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וי"ל דההיא לענין דיני עבד לצאת בשש ובסימנים או להתירו בשפחה אבל מ"מ קנוי לענין שיעבוד או לקנות עצמו בכסף ולא סגי ליה במחילה עכ"ל הריטב"א בשם רבו ז"ל ותיהו מדברי הרמ"ה שכתב רבינו בסמוך נראה שהוא חולק בזה וכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות עבדים על דין זה מותר להשתמש בו יותר מדאי אבל לא כעבד ואם אינו נוהג כשורה מותר להשתמש בו כעבד: וכתב הרמ"ה עכו"ם דשבייה לישראל וקנייה בדינא דמלכותא והדר זבניה לישראל וכו' נראה שטעמו מהא דאמרינן מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח וכו' וס"ל דאין גופו קנוי והיא עובדא דפרק החולץ שלמד הימנו הריטב"א דגופו קנוי סבר הרמ"ה דלא היו הנמכרים ישראלים אלא עכו"ם כן פירש"י והרא"ש: **ועבד** כנעני נוהג עתה זה פשוט דלא אמרו שאינו נוהג בזמן שאין היובל נוהג אלא עבד עברי ומשום דכתיב ביה קרא אבל עבד כנעני דלא כתיב ביה קרא נוהג בכל זמן:
ומ"ש

המילה דהיינו משום שלא היה צריך לפרש לכי שאין בה שינוי אלא בברכה שהיא במקום אבי הבן עכ"ל ודכוותה איכא לפרש בברכת להכניסו וז"ל הרי"ף בדפוסים ומאן דמהיל גר ועבד נכסי ערוה ויברך על המילה והדר לימהול ובתר דמהיל ליברוך למול את הגרים וכו' אלמא דשתי ברכות הן ברכת על המילה מברך קודם המילה וברכת וצונו למול את הגרים והעבדים ולהטיף מהן דם ברית מברך לאחר המילה ובאלפסי ישן הגי' בברייתא המל אומר אקב"ו למול את העבדים והמברך אומר למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית גם לגירסא זו ב' ברכות הן אחת קודם המילה ואחת לאחריה אבל הרשב"א בתשובה סי' שכ"ח כתב שגירסת רב אלפס הוא המל אומר למול את העבדים ולהטיף וכו' ולפי גירסא זו ברכה זו מברכין אותה תחלה ואין מברכין עליה לבסוף כלל וכו' וכן יראה מדעת הסמ"ג שאין שם אלא ברכה אחת קודם המילה למול את העבדים ולהטיף וכו' והוא ג"כ דעת הרמב"ם בפ"ג אלא שנחלקו בחתימתם כמו שכתבתי בסמוך ומדברי הר"ן נראה דלאותן גדולים שאין שם אלא ברכה אחת מברך אותה לאחר המילה ולפניה ולא כלום. ולענין הלכה נראה לברך ב' ברכות א' קודם המילה ואחת לאחר המילה כמ"ש בה"ג ובעל העיטור אלא שאין לחתום בה כדפרישית בסמוך גם הרשב"א בסימן שכ"ח כתב שראה נוהגים במקומו כמ"ש בה"ג וכ"כ בש"ע והכי נקטינן. ונראה דהברכה שמברכין אחר המילה צריך לברך אותה על הכוס והכי משמע לישנא דברייתא לגירסא דמברך שתים דתני בסיפא והמברך אומר אקב"ו למול וכו' כי היכי דתני ברישא במל בנו והמברך אומר אשר קידש ידיד וכו' ומשמע דכי היכי דהתם בעי כוס הכא נמי בעי כוס. עוד נלפע"ד כיון דברכה זו כוללת ברכת להכניסו בשא"א דרכו של עבד יברך אותה דעליו מוטל להכניסו בברית ולא דמי למל בנו דמברך אותה אחד העם כדלעיל בסימן רס"ה דשאני התם דכבר בירך האב ברכת להכניסו משא"כ הכא דברכה זו היא במקום ברכת להכניסו ועוד שלפי פי' השני שכתבתי בדברי רב יהודאי גאון משמע שברכה זו עיקרה היא להכניסו בשא"א אלא שכולל בה וצונו למול את העבדים ולהטיף וכו' א"כ פשיטא הוא דחיוב ברכה זו הוא על רבו של עבד:
כתב הרמב"ם בפ"ג מה' מילה גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אין צריכין ברכה ובסימן רס"ה כתב רבינו בשם בעל העיטור שמברכין וכתב שאף לת"ד אין מברכין ברכת על המילה אבל ברכת להכניסו ואשר קידש ידיד מבטן מברכין ע"כ ולפ"ז בעבד וגר דכוללין הכל בברכה אחת מברכין כשמטיפין דם ברית שלא משום ברכת על המילה לבדה ניתקנה אלא גם משום ברכת להכניסו ניתקנה וכ"כ התוס' דברכה זו היא כנגד ברכת אבי הבן ועוד דנוסח ברכת ולהטיף מהם דם ברית משמע שניתקנה מפני גרים ועבדים שכבר נימולין מקודם ועיקר מילתן הטפת דם ברית וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן ובתשובת הרשב"א סימן שכ"ט האריך בזה ומסקנתו כדעת הגאונים דצריך להטיף דם ברית בגרים ועבדים שכבר נימולו וצריך נמי לברך והכי נקטינן ודלא כמה שפסק בש"ע בסימן רס"ה וסימן רס"ח דאינן צריכין ברכה וכהרמב"ם וכבר כתבתי מזה לעיל בסימן רס"ג ובסימן רס"ה: **אין** ע"ע נוהג עתה וכו' ברייתא ס"פ המקדיש שדהו: ומ"ש ומ"מ מי שאינו נוהג כשורה וכו' עובדא דרבא ס"פ א"נ. ומ"ש וכן אם הוא מצות המלך וכו' ג"ז עובדא דרבא לשם וכן בפ' החולץ ותימא כיון דמדברי רבינו משמע דישראלים היו הנמכרים א"כ למה לא כתב דבעינן גיטא דחירותא [illegible] ועוד תימה דהרא"ש בפ' החולץ הסכים לדעת רש"י דעכו"ם היו הנמכרים ורבינו סתם דבריו היפך דעת אביו ונראה דרבינו מפרש בהך עובדא שהיו לשם נמכרים ישראלים ועכו"ם ובעובדא דהחולץ איירי בעכו"ם הנמכרים לגובים המכס למלך בדינא דמלכותא ובעו גיטא דחירותא וכמ"ש רש"י ותוס' והרא"ש לשם אבל בישראלים אין גופן קנוי בשום פנים מגזירת הכתוב מהם תקנו ולא הם קונים מכם ולא נשתעבדו אלא למעשה ידיהם ובהכי איירי הך דא"נ וזהו שלא הזכירו לשם דבעינן גיטא דחירותא אלא דקאמרינן דמותר להשתמש בהם יותר מדאי אע"פ שאין ע"ע נוהג ופסק רבא דמדינא דמלכותא נשתעבדו למעשה ידיהם וקבעה התלמודא להך עובדא בפא"נ ללמד דלית בה משום רבית ולאו לענין איסור רבית איתשיל שהרי לא הזכיר לשם איסור רבית ועוד דאי היכי דבעכו"ם הנמכרים איתשיל משום דין עבדות ה"נ בישראלים הנמכרים לא איתשיל אלא משום דין עבדות ומה"ט קבע רבינו מעשה זה לפסק דין כאן בה' עבדים ולא בה' רבית גם הרמב"ם כתבו בפ"א מה' עבדים בדין ע"ע ולא כתב דבעי גיטא דחירותא ואח"כ בפ"ט כתב לענין עבד כנעני מלך שהיו דינו שכל מי שלא יתן המס ימכר ה"ה כעבד כנעני לכל דבר וכו' עכ"ל נראה דמפרש הני עובדי בתרי גווני עובדא דפא"נ לענין עבד ישראל כמ"ש בפ"א ועובדא דפ' החולץ לענין עבד כנעני כמ"ש בפ"ט ובדפרי' לדעת רבינו והוא ג"כ שיטת הרמ"ה דבסמוך דאף בדינא דמלכותא לא קני ליה עכו"ם לישראל לגופיה אלא למעשה ידיו וכפי' רש"י ותוס' והרא"ש לשם ולשיטתם יראה דאין ע"ע נוהג כלל בזמן הזה ולא בעי גיטא דחירותא אפי' נמכר בדינא דמלכותא וכ"כ רש"י אין ע"ע נוהג דאינו נמכר בזמן הזה ודלא כנ"י פרק החולץ דיחיד הוא נגד כל הני רבוותא: **וכתב** הרמ"ה נכרי דשבייה לישראל וכו' ובשעת מלחמה נמי דקנייה למעשה ידיו וכו' פי' לא תימא דוקא להחמיר עליו דליבעי גיטא דחירותא ויהא אסור בשפחה [illegible] ולהיות נרצע הוא דלא קני ליה לגופיה אבל כיון דקני ליה להשתעבד בו א"כ באותו שיעבוד נוהג בו דין ע"ע להקל עליו שלא לעבוד בו עבודת עבד ולצאת בשש וביובל כשפוגע בו ויוצא נמי בגרעון כסף קמ"ל דאין נוהג עמו כלל בדין ע"ע אף להקל עליו ואמר שג"כ לא דיינינן ביה כעבד כנעני להחמיר עליו דליפלח לעולם בע"כ שהרי נאמר ובאחיכם וגומר פי' דלעיל מיניה בעבד כנעני כתיב לעולם בהם תעבודו ובאחיכם וגומר אזהרה שלא ישתעבד באחיו בע"כ לעולם כמו בעבד כנעני דגם זה הוי בכלל עבודת פרך דכיון דמשתעבד בו לעולם הו"ל דבר שאין לו קצבה כי זה נקרא עבודת פרך אלא למעשה ידיו הוא דקנייה וכו' פי' דמדרשא זו דעבדי הם ולא עבדים לעבדים נפקא לן סוף ב"ק ופ"ק דמציעא דפועל יכול לחזור אפילו בחצי היום ומה"ט יכול לעבוד בו עבודת עבד ככל ישראל שכיר שאינו נמכר. ומ"ש יהיב ליה לרביה דמי מקנתו וכו' פי' דכיון דאין דין ע"ע נוהג בו כלל אם כן לא שייך גביה גרעון כסף שהרי אין זמן לעבודתו ואף על פי שנותן לו דמי מקנתו משלם אין בזה משום איסור רבית כדמוכח מהך עובדא דפרק א"נ דלעיל בסמוך:
ועבד כנעני נוהג עתה וכו' כיוצא בזה כתב הרמב"ם בפ"ט מה' עבדים וזולת מ"ש רבינו או גנבו וכבשו להיות לו לעבד איתו ברמב"ם וגם תמוה הוא דמה"ל דבגנבו קנוי לו לגופו אי משום דקי"ל גזל עכו"ם מותר ד"ת אין זה אלא בממונו אבל גופו של עכו"ם אסור לגזול ולא התירו תורה אלא ביפת תואר בכבוש וכדאיתא פ"ד מיתות (דף כ"ט) דת"ר כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ופריך אדרבה מדלא נשנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל ומשני ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ופריך ולא והרי יפת תואר ומשני התם משום דלאו בני כבוש נינהו פירוש דפריך מגזל דיפת תואר דשרי לישראל מעכו"ם ואסור בעכו"ם וכדתניא התם על גזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן עכו"ם בעכו"ם ועכו"ם בישראל אסור וכו' ולא קשה אמאי לא פריך מגזל סתמא דהא פשיטא ליה מדכתיב לא תעשוק את ריעך דמשמע דאוה קפיד קרא אבל גזל דיפת תואר שלא הותר אלא במלחמה א"כ לא קפיד קרא בריעו אלא באויבו כדכתיב כי תצא למלחמה על אויבך ומטעם מלחמה ומ"ש עכו"ם מישראל ומשני התם משום דלאו בני כבוש נינהו פירוש מאחר שלישראל ניתנה הארץ לכבוש התירה התורה גזל יפת תואר במלחמה בשעת כבוש אבל עכו"ם דלאו בני כבוש נינהו יש בו איסור גזל יפת תואר אפי' בשעת מלחמה אבל שלא בשעת מלחמה אפילו לישראל לא הותר וכן פירש"י לכם שאין לישראל היתר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כבוש עכ"ל הרי לך דגופו של עכו"ם אסור לגזול שלא בכבוש ואינו בכלל גזל דממונו

פרישה

[illegible] על ע"ש מ"ז שהיא במקום ברכת קידש ידיד מבטן ומלדברי הרא"ש ובי' משמע שהיא במקום ברכת אב להכניסו בברית. ועיין מ"ש לעיל דאיה דהיא במקום אשר קידש ידיד כו' ולא כתב הב"ח שהיא במקום להכניסו אלא על יתורא דלמול את העבדים שמור ואומר בברכה שנייה. והיא בעמא מפני שהיא במקום להכניסו וק"ל. ת"ש רבינו בדברי רב יהודאי גאון וצונו למול כו' כולל במקום להכניסו כו' דתיבת כולל דייק הכי: (ל) שאינו נוהג. אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר עד שנת היובל יעבוד עמך: (לא) מותר לרדותו ולהשתעבד בו כעבד דכתיב לעולם בהם תעבודו ובאחיכם בני ישראל וגו' יכול אפי' נוהג כשורה ת"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו וגומר פ"א איזהו נשך: (לב) וכן אם הוא מצות המלך כו' כצ"ל: (לג) למי שפורע בשבילו מותר להשתעבד בו יותר מדאי אבל לא כעבד ואם אינו נוהג כשורה מותר להשתמש בו כעבד רמב"ם: (לד) הני מילי למקניה גופיה לשאר דיני עבד עברי ר"ל לצאת בשש (ובסימנים) ולהתירו בשפחה: (לה) ובשעת מלחמה נמי דקניה למעשה ידיו כ"ל דאפי' עכו"ם במלחמה לא מצי מקנה לישראל כ"א למעשה ידיו דלא עדיף מישראל שאין קונה לישראל קנין גופו כ"א מעשה ידיו משא"כ עכו"ם דישראל קונה עכו"ם שיעבוד גופו עולמית גם עכו"ם במלחמה כן וק"ל: (לו) דהנך גופו קנוי גם עבד עברי גופו קנוי ומש"ה צריך דוקא גט שחרור ולא סגי ליה במחל לו רבו על הדמים שנתן בעדו וכמו שיתבאר: (לז) ולא דיינינן ליה כו' בא לתת טעם למה לא דיינינן ליה ככנ': (לח) האי עבד נמי מצי יהיב לרביה דמי מקנתו כו' וגרעון כסף לא שייך שהרי אין לו זמן לעבודות וק"ל: (לט) ועבד כנעני נוהג. עתה דדוקא עבד עברי אינו נוהג בזמן הזה משום דכתיב ביה קרא כדלעיל אבל עבד כנעני דלא כתיב ביה קרא נוהג הוא בכל זמן:
ומ"ש

עתה (מ) ומהו עבד כנעני מי שלוקח א' מכל העכו"ם ל"ש אם לקחו מישראל או מעכו"ם או שמוכר את עצמו או שלקחו בשביה או גנבו יכבשו להיות לו לעבד (מא) אלא שאותו שלוקח מעכו"ם אין גופו קנוי לו אלא למעשה ידיו עד שיטבילנו לשם עבדות לפיכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הוא בן חורין ובאינך כולהו הגוף קנוי לו מיד ובכולם כל זמן שלא הטבילו לשם עבדות דינו כעכו"ם לכל דבר ולאחר שיטבילנו לשם עבדות הוא עבד וחייב במצות שהאשה חייבת בהן (מב) ובעבד זה מותר לעבוד בו בפרך וכתב הרמב"ם אף ע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה שיהא אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו [ו] ויאכילהו וישקהו בכל מאכל ומשקה (ה) וכן לא יבזהו לא ביד ולא בדברים לעבדות מסרם הכתוב ולא לבושת ולא ירבה עליו צעקות וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו האשה קונה שפחות אבל אינה קונה עבדים

אפי'

ומ"ש ומהו עבד כנעני מי שלוקח אחד מכל האומות לא שנא אם לקחו מישראל או מעכו"ס וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ט מה' עבדים וז"ל אחד הקונה עבד כנעני מישראל או מגר תושב או מן העכו"ס שהוא כבוש תחת ידינו או מאחד משאר האומות וכן גר תושב או העכו"ס שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר האומות יש לו למכור את עצמו לישראל לעבד והאי הוא עבד כנעני לכל דבר וכן מוכר בניו ובנותיו שנאמר מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר : וכתב עוד מלך עכו"ס שעשה מלחמה והביא שבויה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיה עושה עמו מלחמה יביא וימכור לעצמו וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן את המס ימכר או מי שיעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר . ונראה שטעמו מדגרסינן בהחולך [מו.] אמר ליה רב פפא לרבא חזי מר הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי לאינשי לכרגייהו ומשעבדי בהו וכי נפקי צריכי גיטא דחירותא או לא א"ל הכי א"ר ששת מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא משתעבד למאן דיהיב כרגא ופירש"י והתוס' והרא"ש דעכו"ס היו הנקנים וכתבו התוס' מספקא ליה אי דינא דמלכותא דינא או לא ואף ע"ג דלא קני גופיה הכא קני או דילמא ה"נ לא קני אלא למעשה ידיו עכ"ל וכיון דפסט ליה דצריכי גיטא דחירותא אלמא גופו קנוי משום דינא דמלכותא וז"ש הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר כלומר שגופו קנוי לגמרי ומיהו איכא לספוקי אם נאמר דהיינו דוקא בישראל הקונה את העכו"ס אבל עכו"ס נקנה עכו"ס א' בדינים אלו לא קנה גופו דאמרינן בהשולח שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למעשה ידיו דאמר ר"ל מנין לעכו"ס שקונה את העכו"ס למעשה ידיו שנאמר וגם התושבים וכו' ולא הם קונין זה את זה לגופו הרי מפורש דאין עכו"ס קונה את העכו"ס לגופו ואפי' לקחו בשביה וא"כ אפשר דאף בדינא דמלכותא נמי לא קני ליה כיון דעכו"ס לאו בר מיקני עכו"ס אחר לגופו הוא בד"ד נמי לא מיקני ליה וכמ"ש כאן הרמב"ם דעבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר בשלקחו ישראל בדינים אלו מיירי אבל אם לקחו עכו"ס אפי' בדינים אלו לא קנה גופו או אפשר דאלים ד"ד לאקנויי ליה לגופיה אף ע"ג דלאו בר מיקני הוא והיא דהשולח בשגבאו מעצמו שלא בדינא דמלכותא הוא דאילו בד"ד הוה מיקני ליה גופיה אף ע"ג שהוא עכו"ס וזה נראה יותר ועפ"ז אפשר לקיים דברי נ"י שכתבתי בסימן זה דעכו"ס שלקח עכו"ס במלחמה קנה גופו דהיינו דוקא במלחמה דבד"ד מיקני אלא שמה שהביא ראיה ממה שאמרו במסכת גיטין הוא להיפך כמ"ש שם אבל מדברי הרשב"א נראה שסובר כלשון ראשון דעכו"ס לא קני לגופיה דעכו"ס חבריה אפי' לקחו בשביה בד"ד שכתב בתשובה דעבד ישמעאלי אינו קנוי לרבו קנין הגוף אלא קנין פירות לפי שאין העכו"ס קונים זה מזה קנין הגוף דכתיב וגם מבני התושבים וכו' ולא הם קונים זה מזה. כלומר אין קונים זה מזה קנין הגוף אלא קנין פירות ועכו"ס מאי דאית ליה מזבין לישראל לפיכך אם קדם העבד שלא מדעת רבו וטבל לשם בן חורין קנה עצמו ב"ח אלא שחייב ליתן דמיו לרבו וכשרבו מטבילו לשם עבד אז קנה אותו קנין הגוף ונעשה עבד כנעני עכ"ל וסתם עבד ישמעאל בארץ אדום בשביה הוא ניקח בד"ד שהמלך אדום נותן רשות לבני מלכותו שילכו ויכבשו מבני ישמעאל ויביאו לעבדים ואפ"ה כתב דלא קני גופיה : ב"ה ולפ"ז אין גוף העבד קנוי לישראל וא"צ גט שחרור אא"כ מל וטבל לשם עבדות וכל שלא מל וטבל לשם עבדות א"צ גט שחרור ואפי' קנאו מעכו"ם במלחמה ולקחו בדינא דמלכותא והכי דייק לישנא דרבינו שסתם וכתב שאותו שלוקח מעכו"ם אין גופו קנוי עד שיטבילנו לשם עבדות וכ"נ מדברי רבינו שכתב בטור א"ע סימן ד' עבד שהטביל לשם עבדות אסור בישראלית וישראל אסור בשפחה שהוטבלה לשם שפחה וביוצא בזה כתב בסימן י"ו מדסתם ולא חילק משמע דאין לשום עבד דין עבד עד שיטבול לשם עבדות . ומ"ש רבינו אלא שאותו שלוקח מן העכ"ס אין גופו קנוי לו וכו' לפיכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין מימרא בפרק החולץ כתבתי בסימן זה ושם נתבאר דהיינו דוקא כשהעכו"ס קנאו לאותו עבד על ידי שהוא עצמו נמכר לו דלא קני ליה לגופיה אבל אם העכו"ס קנאו בד"ד שנראה מדברי הרמב"ם שקנה העכו"ס גופו של עבד אם לקחו ממנו ישראל קני ליה איהו נמי לגופיה : וכתב עוד הרמב"ם בפ"ט מהלכות עבדים עכו"ס שקנה עכו"ס לעבדות לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אף על פי כן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל עכ"ל . וקשה שהרי בהדיא אמרינן בפרק החולץ באותו מימרא שכתבתי בסימן זה דלוקח עבד מן העכו"ס לא קנה גופו משום דעכו"ס לא מצי מקני לישראל אלא מאי דאית ליה ביה דהיינו זכות מעשה ידיו ולא גופו ולפיכך אם קדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין וכתב הרב דין זה בפי"ג מהל' איסורי ביאה בפ"ח מהל' עבדים והיאך כתב כאן בעכו"ס שקנה עכו"ס לעבדות וכו' אף על פי כן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל וי"ל דה"ק עכו"ס שמכר עצמו לעכו"ס לא קנה העכו"ס גופו ואע"פ כן אם העכו"ס מכר עצמו לישראל הרי גופו קנוי לישראל כדאמרינן בגמרא אתם קונים מהם ויותר נראה לי דה"ק עכו"ס שקנה עכו"ס לעבדות לא קנה גופו ואף על פי כן אם בא העכו"ס הקונה הזה ומכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל אחר שיטבילנו הישראל לשם עבדות וכמ"ש דלא אמרו דאין גופו קנוי לישראל אלא קודם שיטבילנו לשם עבדות אבל אחר שהטבילו לשם עבדות קני ליה לגופיה : **כתב** עוד הרמב"ם בפרק הנזכר ישראל שבא על שפחה כנענית אף על פי שהיא שפחתו הרי הולד כנעני לכל דבר ונמכר ונקנה ומשתמשים בו לעולם כשאר העבדים ולקמן אבל דין נושא שפחתו אכתוב שזה שלא כדעת הגאונים והרא"ש הסכים לדעת הגאונים והרב המגיד בפ"ד מהל' נחלות האריך להחזיק דברי הרמב"ם וכתב שהרשב"א הכריח דבריו בראיות ברורות :

וכתב עוד הרמב"ם בפ"ט מה"ע אחד מן העכו"ס שבא על שפחה כנענית שלנו הרי הבן עבד כנעני שנאמר אשר הולידו בארצכם אבל העבד שלנו שבא על אחת מן האומות אין הבן עבד שנאמר אשר הולידו בארצכם ועבד אין לו יחס עכ"ל . וטעמו מדגרסינן בהערל (עח.) כי אתא רבינא א"ר יוחנן באומות הלך אחר הזכר בדתניא מנין לא' מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אפי' אחד מן הכנענים שבא על אחת מן האומות והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם ומפרש ז"ל דלענין אם הולד עבד או בן חורין איתמר אבל רש"י פי' דלענין אם יש לולד דין ז' עממין כו' וכך היה מפרש הראב"ד ז"ל והשיג על הרמב"ם ז"ל :

ובכולם כל זמן שלא הטבילו לשם עבדות דינו כעכו"ס לכל דבר ולאחר שיטבילנו לשם עבדות חייב במצות שהאשה חייבת בהן זה פשוט בכמה מקומות בתלמוד . ומ"ש ובעבד זה מותר לעבוד בו בפרך כלומר דלא נאמר לא תרדה בו בפרך אלא בע"ע שהוא ישראל גמור : ומ"ש בשם הרמב"ם אף על פי שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה שיהא אדם רחמן וכו' בפ"ד מה"ע : **האשה** קונה שפחות אבל אינה קונה עבדים מפני החשד ברייתא בפרק איזהו נשך [עא.] :

ומ"ש

דממונו תדע דהא תני על גזל גזל וגנב וכן יפת תואר ולא שנקיה לגזל דיפת תואר בכלל סתם גזל אלמא דדיניהן חלוקין והרמב"ם פ"ט דה"ע בדין זה דקדק ואמר וכן אם הרשה המלך לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיה עושה עמו מלחמה וכו' דמשמע דוקא מדינא דמלכותא אבל אם גנב מעצמו אין לו דין עבד כנעני ונראה לומר דדעת רבינו דאע"ג דלכתחילה אסור לגזול גופו של עכו"ס שלא בכבוש מ"מ אם עבר וגנבו וכבשו לעבד נקנה גופו לרבו מטעם חזקה של כבושי מלחמה ויאוש בעלים ויש להביא ראייה ברורה מפ' השולח (סוף דף ל"ז) דקאמר ממאן קני ליה משבאי שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למעשה ידיו דאמר ר"ל וכו' ופריך ואימא ה"מ בכספא אבל בחזקה לא א"ר פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון אשכחן עכו"ס עכו"ס ישראל מנ"ל דכתיב וישב ממנו שבי ומשמע דלמסקנת רב פפא הדרינן משינויא קמא דקאמר דקני ליה למעשה ידיו דודאי אף לגופו של עכו"ס ועבד קני ליה שבאי דהא עמון ומואב דטיהרו בסיחון גופה של קרקע נקנית להם ואין זה אלא מטעם חזקה דכבושי מלחמה ויאוש וכ"כ נ"י בפ' החולץ וז"ל וה"ה אם לקחו מן העכו"ס שלקחו במלחמה דבכה"ג עכו"ס קונה אפי' ישראל וכל שכן עכו"ס כדאיתא בגיטין עכ"ל ונראה דמ"ש כדאיתא בגיטין הוא אמאי דאסיק רב פפא כדפרישית ומ"ש עכו"ס קונה אפי' ישראל היינו עבד ושפחה דוקא דשייך במצות כישראל כלשון התלמוד שאמר עכו"ס ישראל מנ"ל אבל ישראל גמור לא קני עכו"ס מולא הם קונין מכם א"כ הנ"י סובר דעל ידי חזקה ויאוש אפי' ישראל גמור קונה עכו"ס מוישב ממנו שבי ואזיל לטעמיה דדינא דמלכותא לענין מס מהני דקני לגופו של ישראל ובעי גט שיחרור והכי נמי במלחמה קני ליה שבאי לישראל בחזקה אמנם למאי דפרישית דדעת רוב הגאונים דגופו של ישראל אינו נקנה כלל לעכו"ס אפי' במלחמה נמי לא קני ליה והב"י כתב על דברי נ"י שראיה הפוכה הוא מביא ממסכת גיטין ולא ירד לדקדק למאי דאסיק רב פפא תו לא צריך לשינויא קמא דקני ליה למעשה ידיו וכדפרישית ואפשר דהוה קשיא ליה לב"י דהו"ל למימר אלא א"ר פפא והא לאו מילתא היא דטובא אשכחן דהדר ביה משינויא קמא אף ע"ג דלא קאמר תלמודא אלא ועוד דהכא מוכחא סוגיא דהדר ביה דמדעמון ומואב טיהרו בסיחון אף לגופה של קרקע א"כ ה"ה לעכו"ס ועבד כדמוכח התם והכי עיקר וניחא השתא הא דכתב רבינו או שלקחו בשביה או גנבו וכו' לומר דאין חילוק כלל אלא כל שקנאו בחזקה וכבוש וביאוש נקנה גופו לו ודין עבד כנעני יש לו וזאת היא דעת הפוסקים דהשבאין קונים גופו של עכו"ס במלחמה בחזקה ויאוש אלא דמלשון הרמב"ם משמע דוקא מדינא דמלכותא כשעושה מלחמה אבל אם גנבו בשעת שלום וכבשו להיות לו לעבד אין גופו נקנה לו ודעת רבינו עיקר לפע"ד דסוגיא דפרק השולח בסתם שבאי מיירי אפי' נשבה בשעת שלום וא"כ לומר במלחמה מדינא דמלכותא דלכ"ע נקנה גופו והא דכתב הרשב"א בתשובה בעבד ישמעאלי דלא קנה גופו אינו מדבר בנשבה במלחמה כמו שהבין ב"י אלא בסתם עבד הנמכר בכסף קאמר :

האשה קונה שפחות אבל אינה קונה עבדים כלומר ולא גזרינן דפחות אטו עבדים והוא ברייתא פרק א"נ (דף ע"א) פלוגתא דת"ק ורשב"ג ופסק כת"ק ומבואר לשם דאינה קונה לא ע"ע ולא עבד כנעני ואף ע"ג שאין ע"ע נוהג בזמן הזה יש ללמוד משם שאסור לה לשכור משרת יהודי לזמן מפני החשד וכ"ש הוא מעבדים כנענים כדאמר התם עברי נגיע לה כנעני פרוץ לה ומשמע דאף אשה שיש לה בעל אסרו חכמים דסתם אשה קאמר וכי היכי דאסרו בכל אשה ללמד תינוקת כדלעיל סוף סימן רמ"ה ומשמע דלבעלה אין איסור אף על פי

שהעבדים

דרכי משה

(ה) כתב בסמ"ג ו' חסידים הראשונים היו נותנים לעבדים מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלים עכ"ל :

ומ"ש

פרישה

(מ) ומהו עבד כנעני מי שלוקח א' מכל האומות כו' ונקרא כנעני ע"ש שבכנען כתיב ארור כנען עבד עבדים יהיה שמקרא לעבדות : (מא) אלא שאותו שלוקח מעכו"ם כו' פי' כשהעכו"ם קנה לאותו עבד ע"י שהוא עצמו נמכר לו אבל אם קנאו העכו"ם ע"י דינא דמלכותא שקנה העכו"ם גופו הישראל נמי קנה גופו ב"י וכמ"ש לעיל : (מב) ובעבד זה מותר לעבוד בו בפרך כלומר דלא

דרישה

מבורך להבא שהרי כבר בירך לפניה בבבא אמרת : [ו] (ויאכילהו וישקהו כו' בסמ"ג חסידים הראשונים

חדושי הגהות

שם אריב"ל הלוקח עבד כו' מיהו לפי גירסתינו בטור שכתוב בהן האי דינא דאם נתנה נראה פשוט דאתיא כהראב"ד הנ"ל וא"ש עכ"ל הפרישה ע"ל א"ק י' : ו דברים אלו הם ירושלמי פ' החובל והביאם הכ"מ פ"ט מה' עבדים :

ומ"ש

שהעבדים עודדים גם לאשתו בביתו וכך הוא מנהג כל ישראל דעיקר החשד הוא בשעת הקנין וכ"ל שזהו טעמו דהרמב"ם דמתיר בבן ט' ולמטה דכיון דליכא חשדא בשעת הקנין תו לא חיישינן אף על פי שתשהנו לאחר שיגדיל כי היכי דלא חיישינן לחשדא בעבדים שהבעל קונה אותם ומשהה אותם בביתו ואשתו עמו והבעל יוצא ונכנס והעבד נשאר בבית ודעת רבי' דבקטן איכא חשד' בשע' קנין שיאמרו שקנאתו עתה כדי שתשהנו לאחר שיגדיל ותקלקל עמו ובש"ע פסק כדברי רבי' :

ומ"ש אפי' קטנים הם דברי הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה ובסוף הלכות עבדים . ומ"ש בשם הרמב"ם שאינה אסורה לקנות אלא מבן ט' ומעלה הוא בסוף הל' עבדים ומ"ש רבינו ונראה שאין להתיר בפחות מבן ט' שמא תשהנו אף לאחר שיגדיל . הרמב"ם לא חייש להאי משום דעיקר מילתא לא הויא אלא חששא בעלמא מפני החשד ודיינו שנאסר לה לקנות עבד ראוי לביאה אבל שנגזור שלא תקנה שאינו ראוי משום דלשיגדיל אתיא לידי חשד זו אין לנו :

אפי' קטנים מפני החשד וכתב הרמב"ם ויראה לי שאינה אסורה לקנות אלא מבן ט' ומעלה ונראה שאין להתיר בפחות מבן תשעה (מג) שמא תשהנו אף לאחר שיגדיל יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך אלא ילך וישאל על הפתחים או יתפרנס מן הצדקה וכתב הרמב"ם בד"א בעבדיו אבל בעבדים שהכניסה לו אשתו בנכסי מלוג חייב במזונותיהן שע"מ כן הכניסה אותם (מד) ואם לא יזון אותם ימיתו או יברחו (מה) והרי אינו חייב באחריותן במה דברים אמורים שיכול לומר עשה עמי ואיני זנך שהשנים כתקנן שימצא מרחמים שירחמו עליו אבל בשנת בצורת אינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך אבל יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך אף על פי שהוא שנת בצורת ושמא לא יספיקו לו מעשה ידיו למזונותיו הקוטע יד עבד כנעני של חבירו נותן נזק צער ריפוי ושבת ובושת לאדון (ו) והעבד ניזון מן הצדקה [ו] אע"פ שהאדון לוקח השבת שהרי יכול לומר עשה עמי ואיני זנך והריפוי נותן לרופא (מו) ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים ועשו לו סמים חזקים שמיהר להתרפאות בג' ימים האדון לוקח היתרון אף על פי שעבד נצטער בסמים החזקים והחריפים שמיהר להתרפאות בהן כמו שלוקח הצער של עיקר המכה אין קנין לעבד בלא רבו שכל מה שקנה העבד קנה רבו (מז) בין מצא מציאה או נתנו לו מתנה (מח) בין שנתנה לו האדון (ז) או אחר לא זכה בה אלא הכל חוזר לאדון בין גוף בין פירות אפי' אמר לו ע"מ שאין לרבך רשות בו אני נותן לך אינו כלום (מט) אא"כ יאמר לו אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות עבד כנעני בין קנאו בעודו עכו"ם (נ) בין קנאו אחר שהטביל נקנה בכסף או בשטר או בחזקה בין קנאו מעכו"ם בין קנאו מישראל וחזקה הוא שישתמש בו כגון שיתיר לו מנעליו או ינעילנו או שהוליך כליו לבית המרחץ או הפשיטו והרחיצו סכו אי גרדו (נא) ודוקא כיוצא באלו שימוש של גופו אבל עשה לו מלאכה כגון שתפר לו בגדיו וכיוצא בזה לא הנביה העבד לרב לצורך תשמיש קנאו

יכול הרב לומר וכו' מסקנא דגמרא פ"ק דגיטין (דף י"ב) : וכתב הרמב"ם בד"א וכו' בסוף הל' עבדים והראב"ד השיג ואמר לא נתבאר לי דבר זה שאם בא הבעל ואמר איני נעבד ואיני זן יכול לעשות עכ"ל ותימה דודאי מודה הרמב"ם באומר איני נעבד ואיני זן בפי' דאפשר שלא יברחו ויוציאו מעשה ידיהם למזונותיהם ולא אמר הרמב"ם אלא באומר עשה עמי ואיני זנך התם הוא דגורם שיברחו וכ"ל ראיה ברורה לדבריו מדתנן ר"פ אלמנה לכ"ג ואלו הן עבדי מלוג אם מתו מתו לה ואם הותירו הותירו לה אע"פ שהוא חייב במזונותן הרי אלו לא יאכלו בתרומה אלמא דחייב במזונותן : **ומ"ש** בד"א וכו' הם דברי התוספות לשם בד"ה ש"מ יכול וכ"כ הרא"ש והרשב"א לשם אבל הרי"ף והרמב"ם לא חילקו ועיין בב"י : הקוטע יד עבד כנעני של חבירו וכו' מימרא דרבי יוחנן שם (דף י"ב) דשבתו ורפואתו לרבו והעבד ניזון מן הצדקה ופירש רש"י ותוס' והרא"ש דה"ה דנזק צער ובשת לרבו וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק החובל משם הירושלמי ובקוטע יד עבדו פסק רבינו בח"מ סימן תכ"ד דפטור לגמרי אפי' מרפואתו והוא דעת התוס' בפ"ק דגיטין ולשם כתבתי טעמו של רבינו דפסק בסתם דלא כהרא"ש ע"ש :

ומ"ש ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים ועשו לו סמים חזקים וכו' משמע לי דדוקא דיעבד אם עשו לו אבל אין רבו רשאי לעשות לו סמים חזקים כדי ליקח המותר לעצמו דלעבדות מסרן הכתוב ולא לצער ולבושת כדלעיל בדברי הרמב"ם : אין קנין לעבד וכו' כל הלכות אלו שכתב רבינו עד מי שחציו עבד וחציו ב"ח הוא משנה וגמרא פ"ק דקידושין (דף כ"ב) זולתי דין חליפין לקנות עצמו דהוא בפרק השולח (סוף דף ל"ט) וככר האריכו המפרשים על סוגיא זו דחליפין

ב"י הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה ובסוף הלכות עבדים . ומ"ש בשם הרמב"ם שאינה אסורה לקנות אלא מבן ט' ומעלה ונראה שאין להתיר בפחות מבן ט' שמא תשהנו הרמב"ם לא חייש להאי משום דעיקר מילתא לא הויא אלא חששא בעלמא מפני החשד ודיינו שנאסר לה לקנות עבד ראוי לביאה אבל שנגזור שלא תקנה שאינו ראוי משום דלשיגדיל אתיא לידי חשד זו אין לנו :

יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך וכו' מסקנא דגמרא פ"ק דגיטין (יב .) : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בסוף ה"ע וז"ל בד"א בעבדיו שאין ב"ד נזקקים לגדולים לשמור ממונם ואם לא יאכיל לעבדים וישקם כראוי הם יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו יותר מכל אדם אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג חייב במזונותיהם וכו' :

ומ"ש בד"א שיכול לומר עשה עמי ואיני זנך שהשנים כתקנן וכו' אבל יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך אף על פי שהוא שנת בצורת וכו' בפ"ק דגיטין (שם) תניא רשב"ג אומר יכול העבד לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או הוציאני לחירות כי היכי דחזו לי אינשי ומרחמין לי ורבנן סברי מאן דמרחם אבני חרי אעבד נמי רחומי רחום ואף ע"ג דהאי אוקימתא איתאמרא בגמרא למימרא דבין לרשב"ג בין לחכמים אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ובמסקנא אסיקנא דיכול לומר לו כן מ"מ כיון דה"א לאוקמי ברייתא באומר לו עשה עמי ואיני זנך דמר סבר יכול ומ"ס אינו יכול דא"כ מאי או פרנסני או הוציאני לחירות דקאמר לו פרנסני או תן לי מעשה ידי בפרנסתי מיבעי ליה ועוד מ"ש בשני בצורת דנקט וכדמקשי בגמרא על כרחך אית לן לאוקמא באומר צאי מעשה ידיך במזונותיך אבל לומר לו עשה עמי ואיני זנך בין לרבן שמעון בן גמליאל בין לחכמים אינו יכול וכי היכי דלא תיקשי אמסקנא דגמרא אית לן למימר דע"כ לא אסיקנא דיכול אלא בשאר שנים אבל לא בשני בצורת וכ"כ התוספות וכ"כ הרשב"א בחידושיו והרא"ש בפסקיו וכך הם דברי רבינו ופסק כחכמים אבל הרי"ף כתב מסקנא דגמרא סתם ולא חילק משמע דס"ל דכיון דלהאי אוקימתא דלכ"ע אין הרב יכול לומר עשה עמי ואיני זנך ואכן אסיקנא סתמא דיכול ולא מפלגינן בין שני בצורת לשאר שנים ליתא להאי אוקימתא וע"כ מוקמינן לה דפליגי באי יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך או לא והא דנקט או הוציאני לחירות וכן הא דנקט שני בצורת לאו דוקא ודעת הרמב"ם בסוף הלכות עבדים כדעת הרי"ף שגם הוא כתם ולא חילק : הקוטע יד עבד כנעני של חבירו נותן לצער ריפוי וכו' שם א"ר הקוטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ואותו העבד נזון מן הצדקה וכתבו התוס' והרא"ש וה"ה דצער ובושת לרבו ולא נקט להו משום דאין חידוש שהם לרבו ופריך בגמרא רפואתו דידיה הוא דבעי איתסויי ביה לא צריכא דאמדוהו לה' יומי ועבדו ליה סמא חריפא ואתסי בג' יומי מהו דתימא לצערא דידיה הוא קא משמע לן : אין קנין לעבד בלא רבו שכל מה שקנה עבד קנה רבו וכו' אא"כ יאמר לו אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות בפ"ק דקידושין (דף כב .) תנן עבד כנעני קונה את עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו דברי ר"מ וחכ"א בכסף על ידי עצמו ובשטר על ידי אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים ובגמרא (כג :) נימא בהא קמיפלגי דר"מ סבר אין קנין לעבד בלא רבו ורבנן סברי יש קנין לעבד בלא רבו אמר רב ששת דכ"ע אין קנין לעבד בלא רבו והב"ע דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה ע"מ שאין לרבך רשות בו ר"מ סבר כי אמר לו קני קני עבד וקני רביה וכי א"ל ע"מ ולא כלום קאמר ליה ורבנן סברי כיון דא"ל ע"מ אהני ליה תנאיה ור"א אמר כל כה"ג דכ"ע ל"פ דקני עבד וקני רביה והב"ע כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שתצא בו לחירות ר"מ סבר כי א"ל קני קני עבד וקני רביה וכי א"ל ע"מ ולא כלום קאמר ליה ורבנן לדידיה נמי הא לא קא מקני ליה דהא לא א"ל אלא ע"מ שתצא בו לחירות וכתבו התוס' והרא"ש דהלכה כר"מ אליבא דרב ששת דמוקי פלוגתייהו כי מקני ליה אחר וא"ל ע"מ שאין לרבך רשות בו דמשמע אבל אם א"ל ע"מ שתצא בו לחירות אפי' ר"מ מודה דאהני ליה תנאיה והרי"ף פסק כרבנן ואליבא דר"א ומ"מ לענין הדין לא נפקא לן מידי בעבד דר"מ אליבא דרב ששת וחכמים אליבא דר"א שוים דלעולם קני רבו אא"כ א"ל ע"מ שתצא בו להירות וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' עבדים :

ומ"ש שכל מה שקנה העבד קנה רבו בין מצא מציאה או נתנו לו מתנה דין המציאה פשוט במשנה פ"ק דמציעא (יב .) ודין המתנה פשוט במ"ש בסמוך . ומ"ש בין שנתנה לו האדון או אחר לא זכה בה כ"כ הרא"ש בפרק קמא דקידושין דעבד אפי' מיד רבו אינו מקבל מתנה כדאמרינן בפרק השולח (מב .) הכותב כל נכסיו לשני עבדיו חצי לזה וחצי לזה אף עצמן לא קנו ועוד הביא ראיות לדבר ומ"ש אלא הכל חוזר לאדון בין גוף בין פירות כ"כ הרא"ש שם ופשוט הוא : **עבד** כנעני בין קנאו בעודו עכו"ם וכו' נקנה בכסף וכו' משנה שם קידושין (כב :) עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה ומ"ש בין קנאו אחר שהטביל זה פשוט שכל שלא טבל ל ס חירות עבד כנעני הוא : **ומ"ש** וחזקה הוא שישתמש בו כגון שיתיר לו מנעלו או ינעילנו וכו' ברייתא שם . ואיתא תו בברייתא מלבישו ולא חשש רבינו לכתבו משום דמהפשיטו משמע דהוא הדין להלבישו ואפשר שהסופרים שכתבו ספרי רבינו טעו והשמיטו הלבישו : **ומ"ש** ודוקא כיוצא באלו וכו' אבל עשה לו מלאכה כלומר שאינו בגופו של אדון כגון שתפר לו בגדיו וכו' לא כ"כ שם הרא"ש וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן דדוקא הני שקנה האדון בגופו של עבד כגון הלבישו סכו וכו' וכגון הוליך כליו אחריו לבית המרחץ שהיא מלאכת עבדות אבל אם בשל קדירה או אפה את הפת הני אכילת פירות נינהו ולא הויא חזקה דגבי קרקע נמי מוכח בפרק חזקת (כד .) דאכילת פירות אינו קונה אבל בעל העיטור סמך על הירושלמי דמשמע דסבר דאכילת פירות קונה . וכן דעת הרמב"ם בפ"א מה' מכירה וכבר השיגו הראב"ד ז"ל וה"ה כתב כל זה בפ"ב מה' מכירה וכתב שדעת הרשב"א כדעת הרמב"ן ז"ל : ומ"ש הגביה העבד לרב לצורך תשמיש קנאו ברייתא שם הגביה לרבו קנאו : ומ"ש

דרכי משה

(ו) וכ"ש אם חבל בו רבו דפטור וכ"כ בתא"ו נתיב י"ג ספר מישרים : (ז) בהג"ם פ"ה דה"ע גרסינן בירושלמי אין עבד מקבל מתנה (מרבו אבל מקבל מתנה) לאחר מרבו ומאחר לרבו

דרישה

שראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין ע"כ פכ"ה) : [ו] אף על פי שהאדון לוקח השבת ואם תאמר דהי"מ למימר רבותא טפי אף ע"פ שלוקח שניה דהא מההוטע יד עבד קאי ובידו עשה מלאכה ושילם לו הנוק דהיינו מה שנחסר ממעשה מלאכת ידי עצמית ודוחק לומר משום דבכלל שבת בלבון שגמרא איכא נמי נוק דנוק יקרא שבת גדל [illegible]

[illegible]

פרישה

דלא נאמר לא תירה בו בפרך אלא בעבד עברי שהוא ישראל גמור ב"י : (מג) שמא תשהנו אף לאחר שיגדיל אבל הרמב"ם ס"ל דלא חיישינן להכי משום דעיקר מילתא לא הוי אלא חששא בעלמא אכני הכשר ודייני שנאסר לה לקנות עבד ראוי לביאה אבל שנגזור שלא תקנה שאינו ראוי אתיא ולכשיגדיל אתיא לידי חשד זו אין לנו ב"י : (מד) ואם לא יזון אותו ימותו או יברחו [illegible]

[illegible]

ב"ג לא נתנו מיד כ"א לגוגו עם שכות הוכה [illegible] (נא) ודוקא כיוצא באלו שימוש של גופו

קנאו (נב) הגביה הרב לעבד לא קנאו ונקנה בחליפין ובמשיכה שתקפו ומשכו אליו (נג) אבל אם קראו והוא בא אליו לא קנאו אלא א"כ הוא קטן העבד קנה עצמו להיות יוצא מתחת יד רבו בכסף ובשטר ובראשי אברים בכסף בין ע"י עצמו שאחר נתן לו הכסף ואומר ה"ז נתון לך ע"מ שתצא בו לחירות ונתנו לרבו יצא בו לחירות אבל לא אמר לו ע"מ שתצא בו לחירות לא בין ע"י אחרים שאחר נותן הכסף לרב לפדותו יצא בו לחירות (נד) אפי' בעל כרחו של העבד ור"ת כתב דבחליפין נמי קונה עצמו מיד האדון (נה) אם יש לו כלי לעשות בו חליפין כגון שנתנו לו ע"מ שיצא בו לחירות והרמ"ה כתב דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שיעבודא אבל לא לאפקועי איסורא (נו) ודוקא דלית בהו ש"פ (נז) אבל אי אית בהו ש"פ מהני אף לאפקועי איסורא וה"מ בחליפין הניתנין בתורת דמים אבל בסתם חליפין הניתנין ע"מ להחזיר מספקא לן אי כשוה כסף דמי ומהני לאפקועי איסור דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה או לא כשוה כסף דמי (נח) מידי דהוה אקידושי אשה דמהני בה כסף ושוה כסף ולא מהני בה חליפין הניתנין ע"מ להחזיר אף ע"ג דאית בהו שוה כסף ה"ה נמי הכא (נט) ואי ס"ל דלאו כשוה כסף דמי ולא מהני אלא לאפקועי שיעבודא עבדינן להומרא דאיסורא הוא ודינא הוא דכייפינן ליה לאדון או ליורשיו אם מת הוא למכתב ליה גט שיחרור מידי דהוי אמפקיר את עבדו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כדברי ר"ת וקונה עצמו לצאת בראשי איברים (ס) שאם סימא אדוניו את עינו או הפיל שינו או חסרו אחד מראשי אצבעות ידיו או רגליו או ראשי אזניו או ראש החוטם או ראש הגויה וראשי הדדים שבאשה יוצא לחירות (סא) וצריך גט שיחרור אבל חתך לשונו אינו יוצא לחירות סרסו בביצים (סב) ונתקן מהכים לגמרי יוצא לחירות כרתן ועודן תלויין בכים אינו יוצא לחירות היה לו אצבע יתירה והתכה לו אם עומדת

בסדר

ב"י

ומ"ש הגביה הרב לעבד לא קנאו שם פלוגתא דתנאי בברייתא והלכה כת"ק דאמר הכי : ומ"ש ונקנה בחליפין גם זה בברייתא שם . ומ"ש ובמשיכה שתקפו ומשכו אליו אבל אם קראו ובא אליו לא קנאו מימרא דשמואל שם וקאמר התם דאף ע"ג דגבי בהמה תניא כיצד במשיכה קורא לה והיא באה שאני בהמה דאדעתא דמרא אזלא אבל עבד אדעתא דנפשיה אזיל . ומ"ש אא"כ הוא קטן שם אמר רב אשי עבד קטן כבהמה דמי : העבד קונה עצמו וכו' בכסף ובשטר משנה בפ"ק דקידושין וכתבתי בסמוך : ומ"ש ובראשי איברים ברייתא שם (כד.) : ומ"ש בין ע"י עצמו שאחר נתן לו הכסף וא"ל ה"ז נתון לך ע"מ שתצא בו לחירות וכו' כבר נתבאר בסמוך . ומ"ש בין על ידי אחרים שאחר נותן הכסף לרב לפדותו יצא בו לחירות אפי' בע"כ של העבד בפ"ק דקידושין [כג:] תנן דעבד כנעני קונה את עצמו בכסף ע"י אחרים דר"מ וחכמים אומרים בכסף על ידי עצמו ומפרש בגמרא [כג.] דחכמים אף על ידי עצמו קא אמרי דעל ידי אחרים נמי הוא קונה עצמו אף על פי שהוא שלא מדעתו משום דזכות הוא לעבד שיצא מתחת יד רבו לחירות וזכין לאדם שלא בפניו וכתב הרא"ש דאפי' עומד וצווח הוא קונה עצמו על ידי אחרים בכסף מטעמא דאביי ורבא דאיתא התם אליבא דר"מ דסבר חוב הוא לעבד שיצא מתחת יד רבו לחירות ואפ"ה אמר דקונה את עצמו בכסף אפי' על ידי אחרים אפי' שלא מדעתו ויהיב אביי טעמא דכיון דכסף קני ליה בע"כ מקני ליה בע"כ ורבא יהיב טעמא משום דקבלת רבו הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו אבין אלא קבלת הרב והרב אין נעשה שלוחו לזכות עצמו ומקנה מאליו והר"ן כתב מדברי הרי"ף נראה שהוא סובר דדוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבדים אבל אחרים אומרים דאפי' בעומד וצווח קונה את עצמו בכסף על ידי אחרים כדאמרינן בגמרא אליבא דר"מ ע"כ ור"ת כתב דבחליפין נמי קונה עצמו מיד האדון וכו' בפרק השולח [לט:] ההיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע אתיא בכיה קמיה אמרה ליה עד אימת תשתעבד ותיזיל ההיא איקתא שקל כומתיה שדא בה א"ל זיל קני הא וקני נפשיך א"ר נחמן לא עשה ולא כלום ומסיק דטעמא משום דהו"ל כליו של מקנה וכתבו התוס' אבל אם היה כליו של קונה היתה זוכה עצמה בחליפין וכן כתב שם רש"י אהא דתנו רבנן האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' וגם הרא"ש כתב מכאן משמע דעבד קונה עצמו בחליפין וכתב שי"מ משום דהו"ל כליו של מקנה דהיינו חליפין הילכך אינה קונה עצמה אבל אי הואי כליו של קונה הואי קנייא נפשה בתורת כסף והקשה עליהם ומתוך דבריו שם נלמד שר"ת סובר דעבד קונה עצמו בחליפין ודעת הראב"ד בהשגות כדברי ר"ת :

ומ"ש רבינו בשם הרמ"ה דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שיעבודא וכו' נראה שטעמו מפני שהוא מפרש כמ"ש שם הרא"ש והרשב"א בשם ר"ח ז"ל ור"ח כתב ומפרש בקידושין שהעבד נקנה בחליפין כעין מקח וממכר ואף על פי כן אינה קונה עצמה בחליפין אלא צריכה נמי גט חירות וכתב הרמב"ן לפי דברי ר"ח כך היה מפרש כיון דהויא בכליו של מקנה לא עשה ולא כלום אף להוציא מידי שיעבוד אבל אי הויא כליו של קונה יצאה מידי שיעבוד וצריכה גט שיחרור עכ"ל . וכתב עוד הרשב"א ז"ל ובתוס' כתבו שאיפשר לומר דהכא לא בתורת חליפין היה אלא בתורת דמים וכיון שכן אילו היה בכליו של קונה ובתורת דמים יצאה שהרי כסף גמר בה וכן דעת הרמב"ם ז"ל דאין העבד קונה עצמו בחליפין כלל ואינו יוצא בו מידי שיעבוד כדעת התוס' ומיהו בתוספות חזר לומר כלשון הראשון מהא דאמרינן בפרק קמא דקידושין [ג.] ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי למעוטי חליפין וכו' אלמא קנין כסף וחליפין כי הדדי נינהו ובכל מקום שזה קונה זה קונה ובאשה דאינה נקנית בחליפין משום דלא מקניא נפשה בפחות מש"פ אבל עבד היוצא לחירות ניחא ליה שיצא אפי' בפחות מש"פ יותר משיצטרך ליתן ש"פ ע"כ ור"י כתב סתם כדברי ר"ת דעבד קונה עצמו בחליפין וכתב על זה דדוקא על ידי עצמו אבל לא ע"י אחר ואם מל וטבל אפי' ע"י אחר ע"כ : וקונה עצמו לצאת בראשי איברים שאם סימא אדוניו את עינו וכו' שן ועין מפורשים בתורה (שמות כא) : ומ"ש או חסרו אחד מראשי אצבעות ידיו או רגליו וכו' בפ"ק דקידושין [כד.] תנא יוצא בשן ועין וראשי איברים שאינם חוזרים ויליף לה משן ועין דמה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין עבד יוצא בהן לחירות אף כל ראשי איברים שאין חוזרים עבד יוצא בהן לחירות ותניא תו התם (דף כה.) ארבעה ועשרים ראשי איברים שבאדם כולם אין מטמאין משום מחיה ואלו הם ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הגויה וראשי דדים שבאשה ותני עלה בכולם עבד יוצא בהן לחירות ומ"ש רבינו וצריך גט שיחרור שם (כד:) פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקים כר"ע דאמר צריך גט שיחרור וכתב ר"י שכופין את רבו לכתוב לו גיטו ומ"ש אבל חתך לשונו אינו יוצא לחירות שם (כה.) פלוגתא דתנאי ופסק כת"ק דסבר הכי וכ"פ הרמב"ם ז"ל : ומ"ש סרסו בביצים ונתקן מהכים לגמרי וכו' כרתן ועודן תלויין בכים וכו' שם מפורש דבסירוס דביצים לת"ק אינו יוצא ולר' יוצא וידוע דהלכה כת"ק דסבר הכי וכ"פ הרמב"ם ז"ל וכתב הרא"ש דע"כ ל"פ אלא בשכרתן ועודן תלויים בכיסם אבל אם נתקן מן הכים לגמרי לכ"ע הוי מום שבגלוי ונראה דע"כ צ"ל שאין חולק בזה דמ"ש מהיתה עינו סמויה וחטטה דיוצא לחירות כדבסמוך : ומ"ש היתה לו אצבע יתירה והתכה לו וכו' שם (כד: כה:) אמר רב חייא

בר

ב"ח

דחליפין : ומ"ש רבינו הגביה הרב לעבד לא קנאו כאן פסק בסתם כרבנן דר"ש ובח"מ סימן קצ"ו הביא דעת הרמב"ם שפסק בהגביה הרב לעבד דקנאו והשיג עליו ולשם הבאתי דברי ה' המגיד שנתן טעם נכון לדברי הרמב"ם ובש"ע איכא תימה דכאן פסק בסתם כדברי רבינו דהגביה הרב לא קנאו ובח"מ סימן קצ"ו כתב שני הדיעות ולא הכריע : וקונה עצמו לצאת בראשי אברים כו' עיין בסוגיא פ"ק דקידושין (כ"ד כ"ה) דלאו דוקא ראשי איברים דה"ה לשאר איברים שבגלוי ואינן חוזרין דומיא דשן ועין עבד יוצא בהן לחירות ומאי דתני ראשי איברים נ"ל דאפי' ראשי איברים קאמר דאע"ג דלענין נגעים לא קרינן בהו לכל מראה עיני הכהן מ"מ לענין עבד מום שבגלוי הוא וכן פי' הר"ן לשם להדיא וכך מבואר בדברי הרמב"ם והסמ"ג שה"ה לכל אבר שבגלוי ואינו חוזר וצ"ע למה לא כתב כך רבינו בפירוש וע"ק שכתב דלדל עצם מזקנו יצא לחירות דאלמא דמפרש כפירש"י דכיון דעצם זה סופו ליבש וליפול מום שבגלוי הוא ואינו חוזר וא"כ למה הזכיר מום זה יותר משאר כל איברים שבגוף ומיהו בהא אפשר לומר דאיצטריך לאשמעי' דאף ע"ג דאין בו ביטול מלאכה כלל דהא עצם דזקן לאו מידי הוא עבד אפ"ה כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר ה"ה כשאר איברים שבגלוי ואינן חוזרין שא"צ בהם ביטול מלאכה כדאסיק התם וכן פירש"י ומהאי טעמא קאמרינן בעין סמויה וחטטה דיוצא לחירות שהרי חסרו אבר אף על פי שלא היה יכול להשתמש בו כלל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה מה"ע תלש בזקנו ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחירות שהרי בטל מעשה השיניים הקבועות באותו עצם עכ"ל דמשמע דר"ל דיש בו ביטול מלאכה וכתב ב"י דאיכא לתמוה מדאיתא התם בברייתא וכי יכה כלל שן ועין פרט לחפשי ישלחנו חזר וכלל כו' אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכתו ואינו חוזר אף כל מומין שבגלוי וכו' אלמה תניא תלש בזקנו ודלדל בו עצם עבד יוצא בהם לחירות ופריקו לחפשי ישלחנו ריבויא הוא אלמא דלדל בו עצם בדליכא בו ביטול מלאכה הוא וכמו שפירש"י להדיא וצ"ל ליישב להרמב"ם דמאי דקאמר אי מה הפרט מפורש וכו' ה"פ וכי תימא אין ה"נ דבעינן בכל אברים דאין יוצא בהן לחירות אא"כ דאיכא בהן ביטול מלאכה א"כ קשה אלמה תניא תלש בזקנו וכו' דכיון דמום זה דדלדל עצם מום שבגלוי הוא ואינו חוזר ולא נמצא בשום פנים שלא יהא בו ביטול מלאכה שהרי אי אפשר שלא יבטל בדלדול זה מעשה השיניים א"כ הו"ל לתנא לאשמעינן האי דינא דבעינן ביטול מלאכה בשאר איברים שבגלוי ואינן חוזרין ושאפשר שלא יהא במומן ביטול מלאכה ושאין העבד יוצא בהן לחירות עד שיהא בו ג"כ ביטול מלאכה דאילו השתא דתנא הך מומא דתלש בזקנו ודלדל בו עצם וכו' ותני ליה בכתם איכא למטעי ולמימר דלא בעינן ביטול מלאכה ולאו דוקא תלש בזקנו ודלדל בו עצם אלא לפי שהכתוב מדבר בשן נקט הך מומא דשיניים ולעולם ה"ה היכא שאין באבר ביטול מלאכה ואם כן הו"ל לתנא לפרש כי היכי דלא ליתי למטעי ופריקו לחפשי ישלחנו ריבויא דאינו לשון כלל להיות נדון בכלל ופרט אלא בריבה ומיעט וריבה הכל כפירש"י וא"כ דלא בעינן ביטול מלאכה ובכל איברים שבגלוי ואינן חוזרין יצא בהן לחירות אף ע"ג דליכא ביטול מלאכה ודלדל עצם לאו דוקא ולא נקט לה אלא משום דהוה מומא דשיניים ומ"ש הרמב"ם שהרי בטל מעשה השיניים לא היה דעתו לומר דמשום הכי יצא לחירות כיון שיש בו ביטול מלאכה דמעשה השיניים באותו עצם דהא ודאי א"צ ביטול מלאכה כלל כמבואר בדבריו באותו פ' אלא כדי לפרש מהו המום שבדלדול זה דלכאורה אין זה מום כלל ולמה יוצא בו לחירות וע"ז אמר שהרי בטל מעשה השיניים וכו' אבל לענין עיקר הדין ודאי אם היה בו שום מום בגלוי ואינו חוזר אף על פי שלא היה בו ביטול מלאכה היה יוצא בו לחירות והב"י במ"כ כתב מה שכתב ולא נתקבל לע"ד ע"ש . ועוד נ"ל העיקר דמעיקרא ליכא קושיא הכא דודאי גם הרמב"ם סובר כפירש"י דאין בדלדול עצם שבזקן שום ביטול מלאכה וכפירש"י : ומ"ש שהרי ביטל מעשה השיניים לא בא אלא לפרש מהו המום דלכאורה אין כאן חסרון אבר ואמר שהרי ביטל

מעשה

פרישה

גופו דהוי סימני מלאכת עבדות : (נב) הגביה הרב לעבד לא קנאו והרמב"ם סבירא ליה דקנאו בח"מ סימן קצ"ו ומפני שאין כאן עיקר דין הקנין לא כתב רבינו אלא מה שנראה לו להלכה ובח"מ סי' קצ"ו ששם עיקר מקום הקנין כתב שם כל הדיעות וכן בעל ש"ע סתם כאן כדעת הטור ובח"מ סי' קצ"ו כתב דעת הרמב"ם בשם י"א ע"ש · עוד כתב שם בח"מ הפשיטו או הלבישו וכן הוא בברייתא וכתב הב"י שט"ס הוא מה שלא כתב כאן או שנלמד מהפשיטו דה"ה להלבישו : (נג) אבל אם קראו והוא בא אליו כו' דאדעתיה דנפשיה אזיל אבל קטן אדעתיה דמריה אזיל : (נד) אפי' בע"כ של עבד ויהיב אביי טעמיה בפ"ב דקידושין דכ"ג כיון דכסף קני ליה בע"כ מקני ליה בעל כרחו ורבא יהיב טעמא משום דקבלת רבו הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו זכין לו אלא קבלת רבו והרב אין נעשה שלוחו אלא לזכות עצמו ומקנהו מאליו : (נה) אם יש לו כלי לעשות חליפין דבחליפין צריכין כליו של קונה דוקא עיין בח"מ סי' ר"ו דאיבעיא הוא : (אבל לא לאפקועי איסורא פי' להתיר לו ישראלית עכ"ס) : (נו) ודוקא דלית בהו ש"פ ואף ע"פ דאשה אינה נקנית בחליפין משום דלא מקניא נפשה בפחות מש"פ דזילא לה מילתא לבזות נפשה למפקרת עצמה לזנות אבל עבד היוצא לחירות ניחא ליה שיצא בפחות מש"פ יותר משיצטרך ליתן ש"פ רשב"א : (נז) אבל אית בהו ש"פ מהני כו' דהרי זהו כסף שקנה עצמו בו : (מספקא לן אי כשוה כסף דמי פירוש אם מתנה זו שנותן על מנת הוה כאילו נותן לו מתנה ממש בשוה כסף כיון ששמה מתנה או לא עכ"ה) : (נח) מידי דהוי אקידושי אשה דמהני בה כסף כו' בא"ה סימן כ"ח : (נט) ואי ס"ל דלאו כשוה כסף דמי לא מהני אלא לאפקועי שיעבודא ועבדינן כצ"ל והא דמהני לאפקועי שיעבודא היינו משום דלא צריכין לזה מתנה גמורה וכראיה דנקנית בפחות מש"פ : (מידי דהוי אמפקיר את עבדו ר"ל שמפקיר את עבדו ומת קודם ששיחררו היורש כותב לו גט שיחרור כמ"ש לקמן בסימן זה עכ"ס) : (ס) שאם סימא אדוניו את עינו או הפיל כו' דיליף לה משן ועין דכתיב בתורה מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין עבד יוצא בהן לחירות אף כל ראשי איברים כו' : (סא) וצריך גט שיחרור וכופין את רבו לכתוב לו גט שיחרור רבינו ירוחם : (סב) ונתקן מהכים לגמרי דהוי מום שבגלוי :

דלדל

כסדר האצבעות יוצא לחירות ואם לאו אינו יוצא לחירות [ח] (סג) דלדל עצם מזקנו יוצא לחירות הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אינו יוצא לחירות (סד) **הפיל שינו של** קטן אינו יוצא להירות היתה עינו כהויה קצת והכהו בו וסמהו אם מתחילה היה יכול להשתמש בו קצת יוצא בו לחירות ואם לאו **אינו יוצא** לחירות (סה) אבל אם חטטה אפי' היתה סמויה שלא היה יכול להשתמש בו כלל יוצא לחירות שהרי חסרו אבר וה"ה באחד מראשי איברים שהיה בטל ואינו עושה בו מלאכה אם חתכו **יוצא בו** לחירות שהרי חסרו אבר (סו) הכהו על עינו וחסר מאורם על שינו ונדדה אם יכול להשתמש בו עדיין אינו יוצא לחירות ואם אינו יכול להשתמש יוצא לחירות הכהו על עינו וסמאה [ט] על אזנו והרשה יוצא לחירות הכה בכותל כנגד אזנו או כנגד עינו ונבעת עד שאינו רואה ואינו שומע אינו יוצא לחירות כתב הרמב"ם בכל אלו **אינו יוצא** לחירות עד שיעשה האדון בכוונה לפיכך כיון לזרוק אבן בבהמה ונפל בעבד וחתכה אצבעו או הפיל שינו **אינו יוצא** לחירות וכן הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עין עובר שבמעיה **אינו יוצא** לחירות אבל אם היה רבו רופא **ואמר** ליה כחול עיני וסמאה יוצא לחירות (סז) שהרי כיון לעבד ולדעת התוספות גם בזורק אבן **לבהמה ונפלה בעבד יוצא לחירות מי שחציו עבד** וחציו בן חורין או

מעשה השיניים וכו' פי' מעשה השיניים שעשה הקב"ה **לקבוע** השיניים באותו עצם בעל אותו מעשה וזה חשוב חסרון אבר וכיון שהוא מום בגלוי שסופו ליפול ואינו חוזר עבד יוצא בהן לחירות אף על פי שאין בו ביטול מלאכה דיכול ללעוס בשיניו ולאכול כשאר כל אדם ואין חסרון עצם זה מעכב כלל על מלאכת השיניים אפ"ה יוצא בו לחירות. כתב הרמב"ם פרק ה' דה"ע אין יוצא בראשי איברים אלא עבדים שמלו וטבלו שהרי יכנן במקצת מצות אבל עבד שהוא בנכריותו אינו יוצא בראשי איברים וכ"כ סמ"ג בעשה פ"ז נראה דיליאה בשטר מהני אפי' לעבד שהוא בנכריותו כי היכי דיוצא בכסף שנותן לרבו ישראל והכי משמע מהך עובדא דפרק החולץ (דף מ"ו) דקא"ל רב פפא לרבא חזי מר הני דבי פפא בר וכו לפי פירש"י והתוס' והרא"ש דעכו"ם הוו ומיבעיא ליה אם באו להתגייר צריכין גיטא דחירותא אלמא דעבד שהוא בנכריותו קונה עצמו בשטר אלא דביליאה דראשי איברים דבעל כרחיה דרבו הוא לא זכתה תורה אלא בעבד דטבל ומל לשם עבדות אבל לא בעבד דעכו"ם כנ"ל פשוט :

כתב הרמב"ם בכל אלו וכו' בפ"ה מה"ע וטעמו דבפלוגתא דת"ק ורשב"ג בברייתא פ"ק דקידושין (סוף דף כ"ד) הרי שהיה רבו רופא וא"ל לכחול לו עינו וסמאה לחתור לו שינו והפילה קי"ל כת"ק דשיחק באדון ויצא לחירות דאף ע"ג דלא נתכוין לשחתה מ"מ נתכוין לאבר שהוא בר השחתה וקרינן ביה ושחתה לחפשי ישלחנו וכ"כ נ"י ספ"ב דב"ק בשם הרא"ד אבל הושיט ידו למעי שפחתו וכו' דלא נתכוין לעין כלל לא קרינן ביה ושחתה וכך פסקו הרי"ף והרא"ש פ"ק דקידושין וס"ל להרמב"ם דה"ה בנתכוין לזרוק אבן לבהמה ונפלה בעבד וכו' דלא כיון לעבד כלל דלא יצא לחירות אלא שקשה דבספ"ב דב"ק קאמר רבה היתה לו אבן בחיקו בין הכיר בה ושכחה בין לא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה על עבדו וסימא את עינו והפילה את שינו פלוגתא דרשב"ג ורבנן הוא ולרבנן יצא לחירות אלמא דאע"פ דלא נתכוין לעבד כלל יצא לחירות וא"כ ה"ה היכא דכיון לזרוק אבן בבהמה ונפלה בעבד דג"כ יצא לחירות והכי משמע מדברי הרי"ף והרא"ש בס"פ כילד הרגל דהביאו להך דרבה בפסקיהם דלענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן ומשמע דהלכה כת"ק ולפ"ז צריך לפרש כמ"ש התוספות לשם ובפ"ק דקידושין דדוקא בהושיט ידו למעי בהמה דאיכא תרתי לטיבותא חדא שהוא מתכוין לטובתו של עבד להוציא את הולד אידך דלא נתכוין לעין כלל הילכך לא יצא לחירות אבל נתכוין לעין אף ע"ג דנתכוין לטובתו לכוחלו או לא נתכוין לטובתו אף ע"ג דלא נתכוין לעין כלל כגון היה לו אבן בחיקו וכו' יצא לחירות וה"ה כשכיון לזרוק לבהמה ונפלה בעבד וז"ש רבינו ולדעת התוס' גם בזורק וכו' כלומר כיון שהתוס' מפרשים דבהיה לו אבן בחיקו וכו' יצא לחירות דאף ע"ג שלא נתכוין לעין מ"מ לא נתכוין לטובתו א"כ לפי דעת זו גם בזורק אבן לבהמה וכו' דלא אמר דלא יצא לחירות אלא היכא דאיכא תרתי לטיבותא אבל דעת הרמב"ם דלא ס"ל להלק בכך קשה טובא מהך דספ"ב דב"ק וצ"ל דדחי הך דרבה בספ"ב דב"ק מהילכתא מקמי הך דפ"ק דקידושין דהוא עיקר ואפשר דגם הרי"ף והרא"ש כך דעתם ולא הביאו הך מימרא דרבה בספ"ב דב"ק אלא לפי דבהך מימרא דרבה קחשיב מילי טובא דהילכתא הוא אבל בהא דקאמר רב דלענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן הוא לא קי"ל בהא כמותו אלא ס"ל דאף לרבנן לא יצא לחירות ובדין הושיט ידו למעי שפחתו דפ"ק דקידושין ולפי שרבינו היה מסתפק בזה בדעת הרי"ף והרא"ש לא הזכיר כאן דעתם אלא הזכיר דעת הרמב"ם המפורשים ודעת התוס' החולקים עליו בפירוש ומיהו איכא למידק אמאי לא כתב הרמב"ם היה לו אבן בחיקו וכו' דאיתמר בגמרא וכתב במקומו כיון לזרוק אבן לבהמה וכו' דלא איתמר בגמ' ויש ליישב דלפי דגבי היה לו אבן בחיקו מפלגינן בגמרא בין לא הכיר בה מעולם דפטור מגלות ובין הכיר בה ושכחה דחייב גלות אבל לענין עבד בין כך ובין כך פלוגתא דרשב"ג ורבנן הוא ובכיון להרוג את הבהמה והרג את האדם לענין הגלות תניא בפרק אלו הן הגולין (דף ז') דלאו בר גלות הוא וכתב הרמב"ם בפ"ו מה' רוצח דקרוב למזיד הוא ואינו נקלט דאין גלות מכפרת לו השתא ניחא דכיון דאשמעינן הרמב"ם דבכיון לבהמה ונפלה בעבד דלא יצא לחירות ואף ע"ג דקרוב למזיד הוא א"כ כ"ש בהיה לו אבן בחיקו אפי' הכיר בה ושכחה וכו' דשגגה גמורה היא כיון דנתכפר לו בגלות פשיטא דאינו יוצא בה לחירות וא"צ"ל בלא הכיר בה מעולם דקרוב לאונס הוא שהרי פטור בה מן הגלות דודאי אינו יוצא בו לחירות ודו"ק :

מי שחציו עבד וכו' ברייתא פרק השולח (דף מ') וקאמר רבא ר"א הוא מי לא אמר ר"א כספו המיוחד לו ה"נ עבד המיוחד לו פי' דתניא המוכר עבדו לנכרי לאחר ופסק עמו המוכר ע"מ שישמשנו עוד ל' יום ר"א אומר שניהם אינן בדין יום או יומים והרגיס עליו אפי' מת מחולי זה לסוף שלשה ימים זה לפי שאינו תחתיו וזה לפי שאינו כספו דאמר קרא כי כספו הוא כספו המיוחד לו וכך פסק הרמב"ם כי הך ברייתא דמיתניא סתמא ואליבא דר"א כרבא וכתב ב"י ומדברי התוספות נראה דעבד של שני שותפים דאמרינן היינו שלזה גוף ולזה פירות אבל אם שניהם שותפים בגוף יוצא בראשי איברים וכן הא דחציו עבד וחציו ב"ח כגון שנתן כל דמיו ואין מעוכב אלא גט שיחרור אבל אם לא נתן אלא מקצת דמיו יוצא בראשי איברים עד כאן לשונו נראה מדבריו שמפרש דברי התוספות שכך כתבו לפסק הלכה ושגגה היא שיצאה לפני השליט דלא כתבו התוספות כך אלא לאותה סוגיא דקאמר כמאן אזלא הא דאמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג אפי' מי רו שניהם לא עשו ולא כלום לפי שאינו לא לזה ולא לזה ואם מת אחד מהם זה הנשאר מוציא מידי הלקוחות ולא דמי לשותפין דעלמא דשניהם יכולין למכור דהתם יש לזה חלק בכולו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה כמאן כר"א דאמר שניהם אינן בדין יום ויומים וכמו שפירש"י דלפ"ז צריך גם כן לפרש עבד של שני שותפים דאין יוצאין בראשי איברים כר"א דהיינו דוקא שלזה הגוף ולזה הפירות כמו איש ואשה בנ"מ וכן

ח"ע

כר אשי א"ר היתה לו יתרת וחתכה עבד יוצא בה לחירות א"ר הונא **והוא שנספר** ע"ג היד כלומר שהיתה בשורת שאר אצבעות :

ומ"ש דלדל עצם מזקנו יוצא לחירות שם (דף כד:) אי מה הפרט מפורש מומים שבגלוי ובטל ממלאכתו ואינו חוזר אף כל מומים שבגלוי ואינו חוזר ובטל ממלאכתו אלמה תניא תלש בזקנו ודלדל בו עצם עבד יוצא בהם לחירות לחפשי ישלחנו ריבויא הוא ופירש רש"י דלדל בו עצם שהשמיטו ממקומו ומחובר בבשר יוצא בו לחירות אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו לייבש וליפול ואף ע"ג דליכא ביטול מלאכה דהא עצם דזקן לאו מידי הוה עביד כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא ככ"ד ראשי איברים עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בפ"ה מהל' עבדים תלש בזקנו ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחירות שהרי בטל מעשה השיניים הקבועות באותו עצם וצ"ל שהוא ז"ל מפרש דכי אמרינן אי מה הפרט מפורש וכו' אלמה תניא תלש בזקנו וכו' היינו לומר דתלש בזקנו ודלדל בו עצם אף ע"ג דבטלו ממלאכתו ואין סופו לחזור כיון דאינו בגלוי שהרי השער מכסה לא היה יוצא לחירות אי לאו ריבויא דלחפשי ישלחנו ואין להקשות א"כ כירוס דביצים נמי ליתי מריבויא דלחפשי ישלחנו דהא בטיל לגיד המחובר לו ממלאכתו ואין סופו לחזור די"ל דאף ע"ג דסרסו בביצים כיון שעדיין תלויים בכים יכול להתקשות קצת על ידי הדחק ונמצא שלא בטל ממלאכתו לגמרי א"נ אינו חוזר היינו שסופו לייבש וליפול כדפירש"י אבל ביצים שכרתן ועודן תלויין בכים אין סופן לייבש וליפול . ומ"ש הכהו על ידו וצמתה וכו' גם זה ברייתא שם וטעמא משום דדומיא דעין בעינן שאין סופו לחזור : ומ"ש הפיל שינו של קטן וכו' שם דאי כתב רחמנא שן הו"א אפי' שן דחלב פי' שן שינק בה ועתיד להחליפה כגון בעבד קטן כתב רחמנא עין ומ"ש היתה עינו כהויה קצת והכהו בו וכו' ברייתא שם ומפורש שם דה"ה להיתה שינו נדודה והפילה : ומ"ש אבל אם חטטה אפי' אם היתה סמויה וכו' מימרא דרב ששת שם ופירש"י חטטה. הוציאה לחוץ : ומ"ש וה"ה באחד מראשי איברים שהיה בטל וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' עבדים ופשוט הוא ומ"ש הכה על עינו וחסר מאורה על שינו ונדדה וכו' ברייתא בפ"ק דקידושין (שם) ומ"ש הכהו **על** עינו וסמאה וכו' הכה בכותל כנגד אזנו או עינו וכו' ברייתא שם ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ה מהל' עבדים וטעמו מדגרסינן בפ"ק דקידושין (שם) ת"ר היה רבו רופא ואמר ליה לכחול לו עינו וסמאה לחתור לו שינו והפילה שיחק באדון ויוצא לחירות רשב"ג אומר ושחתה עד שיתכוין לשחתה ורבנן האי ושחתה מאי עבדי ליה מיבעיא להו לכדתניא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה פטור מאי טעמא דאמר קרא ושחתה עד שיתכוין לשחתה ופסקו הרי"ף והרא"ש כתנא קמא ובסוף פ"ב דבבא קמא [כו :] גרסינן אמר רבא היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין נזקין חייב וכו' לענין עבד פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן ומשמע דהא דרבא פליגא אהא דאמרינן בפ"ק דקידושין דרבנן דרשי ושחתה להושיט ידו למעי שפחה וכו' דכיון דלא נתכוין לעין כלל פטור וה"ה להיתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה או לנתכוין לזרוק בבהמה ונפלה בעבד דפטור וכסוגיא דפרק קמא דקידושין נקטינן דהוא בדוכתה ועוד דאפשר דאף רבא דאמר לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן לאו לקושטא דמילתא קאמר אלא לומר דלכאורה משמע דפלוגתא דרשב"ג ורבנן ולמיכלל מילי טובא בההיא דהיתה אבן מונחת לו בחיקו וכו' אתא למימר דנ"מ לענין נזקין ולענין ד' דברים ולענין שבת ולענין גלות וכדאיתא התם. ואף לענין עבד משמע לכאורה דפלוגתא דרשב"ג ורבנן הוא ומיהו לפום קושטא דמילתא לרבנן נמי פטור מושחתה כדאיתא בפ"ק דקידושין אבל התוס' כתבו בספ"ב דב"ק לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן תימה דבפ"ק דקידושין מוקמי רבנן האי ושחתה להושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוין לעין והכא נמי לא נתכוין וי"ל דלא פטרי רבנן אלא היכא דלא נתכוין לעין וגם נתכוין לטובתו של עבד כלומר שנתכוין להוציא את הולד כי התם אבל נתכוין לעין אף ע"ג דנתכוין לטובתו או לא נתכוין לטובתו אף ע"ג דלא נתכוין לעין לא עכ"ל וכן הוא דעת הרמב"ן בפ"ק דקידושין :

מי שחציו עבד וחציו בן חורין או עבד של שני שותפין אין יוצאים בראשי איברים וכו' ברייתא בפרק השולח (מ.) ומפרש טעמא משום דאמר קרא עבדו המיוחד לו ואף ע"ג דההיא ברייתא ר"א היא ושאר תנאי פליגי עליה משמע התם דהלכה כר"א משום דאמוראי מפרשי טעמיה וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבדים ומדברי התוס' נראה דעבד של שני שותפים דאמרינן היינו שלזה גוף ולזה פירות אבל אם שניהם שותפים בגוף יוצא בראשי איברים וכן הא דחציו עבד וחציו בן חורין כגון שנתן כל דמיו ואין מעכב אלא גט שיחרור אבל אם לא נתן אלא מקצת דמיו יוצא בראשי איברים :

עבדי

דרישה

קטן וכדאיתא בפרק השולח ובח"מ סימן תכ"ד ע"ש . **וי"ל** דבכה"ג א"ס ס"ל **לרבינו** שכל שיוכל לשמור קישואין או דבר הדומה לו שנותן עליו שכר ודאי אינו ניזון מהפקר אלא ניזון מאותו שכר ואף שרבו נוטל דמי ידו מכל מקום נשאר לו כדי מזונו משא"כ בעוד שהוא חולה דאין לו שכירות כלל אם אין רבו נותן לו במקום דמי שבתו שמקבל משמוטלו הוא צריך להיות ניזון מהפקר . לכך ק"ל ולמה יהיה זה שרבו יקבל דמי שבתו ויהיה ניזון מכיס של צדקה וק"ל : [ח] דלדל עצם מזקנו ז"ל בברייתא תלש בזקנו ודלדל בו עצם עבד יוצא בהם לחירות פירש"י שהשמיט ממקומו ועדיין מחובר בבשר וסופו לייבש וליפול אף ע"ג דליכא ביטול מלאכה דהא עצם דזקן לא מידי עביד מכל מקום כיון שבגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא ככ"ד ראשי איברים : [ט] (על אזנו ופרשה כו' וצ"ע כתוב בפרק הגוזל עצים וא"ת ואמאי עבד יוצא בהם לחירי

והא

פרישה

(סג) **דלדל** עצם מזקנו כו' עיין בדרישה : (סד) הפיל שינו של קטן אינו יוצא לחירות **שעתיד** לחלוף ולא הוי דומיא דעין : (סה) **אבל** אם חטטה כו' פירש"י הוציאו לחוץ : (סו) **הכהו על** עינו וסמאה כו' ברייתא היא ומשום סיפא נקט לה אי נמי משום הרמב"ם דמייתי בסמוך : (סז) שהרי כיון לאבר דכתיב ושחתה עד שיכוון לשחתה בקלת כגון שימה עין עבדו כיון שנתכוון לאותו אבר אף ע"פ שלטובתו איכוון לרפאותו מכל מקום יוצא לחירות לאפוקי זורק אבן וכיון לבהמה כו' דלא אאבר דעבד איכוון כלל והתוס' ס"ל דאפי' בכה"ג יוצא לחירות דלא פטר אלא היכא דלא נתכוין לעין וגם נתכוון לטובתו של עבד כגון שנתכוון להוציא את הולד (כגון הושיטו ידו למעי שפחתו איכוין לטובתה להוציא הולד ולא כיון ליגע בעין כלל עכ"ה) אבל אם נתכוון לעין אף ע"ג דנתכוון לטובתו או לא נתכוון לטובתו אף ע"ג דלא נתכוין לעין לא :

לא

או עבד של ב' שותפים אין יוצאין בראשי איברים (סח) [י] לפי שאינו מיוחד לרבו שחבל בו (סט) עבדי צאן ברזל יוצאין בראשי איברים לאיש אבל לא לאשה ושל נכסי מלוג אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה הפיל שן עבדו וסימא עינו יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו [יא] (ע) וכן נמי איפכא יציאת העבד בראשי איברים נוהג (עא) בכל מקום ובכל זמן ומיהו קנס הוא וצריך ב"ד מומחין (עב) לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין עדות לדונו ואם יודה מעצמו פטור

עבדי נ"ב יוצאין בראשי איברים לאיש אבל לא לאשה ושל נכסי מלוג לא לאיש ולא לאשה שם (פט:) תני חדא עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש ותניא אידך לא לאיש ולא לאשה ומוקי לה בגמרא דכ"ע אית להו תקנת אושא אלא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה כלומר דברייתא דלאשה ולא לאיש קודם תקנה וברייתא דלא לאיש ולא לאשה לאחר תקנה ואב"א אידי ואידי לאחר תקנה אלא מ"ד לאשה ולא לאיש מ"ט כדרבא וכו' לימא דרבא תנאי היא לא דכ"ע אית להו דרבא והכא אלמוה לשיעבודא דבעל ואב"א דכ"ע לית להו להני תנאי תקנת אושא והכא בקנין פירות כקנין הגוף דמי ובפלוגתא דהני תנאי וכו' כלומר ומ"ד לא לאיש ולא לאשה אתי כר"א שכתבתי בסמוך דהלכה כותיה והשתא אי לאוקימתא קמייתא דמאן דאמר לא לאיש ולא לאשה בתר תקנתא קאמר וליכא מאן דפליג עליה ואי לאוקימתא בתרייתא כיון דאתי כר"א דהלכתא כוותיה הכי נקטינן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות עבדים : הפיל שן עבדו וסימא עינו וכו' בפרק מרובה [עד.] ומ"ש וכן נמי איפכא היינו לומר שאם סימא עינו תחלה ואחר כך הפיל שינו יוצא לחירות בעינו ונותן לו דמי שינו וג"ז מפורש שם וכתב הרמב"ם דין זה בפ"ה מהלכות עבדים ובפ"ד מהלכות חובל ומזיק כתב כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס ואחרים שחבלו בו אינו יכול להוציא מהם לעצמו ולא האדון יכול להוציא מהן לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו ואם תפס אין מוציאין מידו ע"כ וטעמו מדאיבעיא לן בהשולח מעוכב גט אם יש לו קנס ובעיין למפשטא מדתניא הפיל את שינו וסימא את עינו יוצא בשינו ונותן דמי עינו ודחינן דילמא כמ"ד אינו צריך גט שחרור ע"כ וא"כ כשכתב בה' עבדים ונותן לו דמי עינו היינו כשכתב לו גט חירות בין הפיל שינו לסימא עינו א"כ מה נותן לו דמי עינו דקאמר לא דגוזרים ב"ד שיתן לו אלא היינו לומר שאם תפס אין מוציאין מידו וסמך עמ"ש בפ"ד מהל' חובל וז"ל רבינו ירוחם במישרים נתיב י"ג הפיל שינו וסימא עינו יוצא בשן ואינו נותן לו דמי עינו אם לא נתן לו גט שחרור ודוקא בעבד שמל וטבל לשם עבד עכ"ל : יציאת עבד בראשי איברים נוהג בכל מקום ובכל זמן ומיהו קנס הוא וצריך ב"ד מומחין כ"כ הרמב"ם בפ"י מהל' עבדים והוא פשוט בפ"ק דסנהדרין (ח.) ובפ"ק דב"ק [טו:] וס"פ אלו נערות [מא:] דאין דנין דיני קנסות אלא ב"ד מומחין. ומ"ש שנוהג בכ"מ ובכל זמן כך פשוט שם ג"כ שדיני קנסות נוהגין בכל זמן ובכל מקום : ומ"ש לפיכך אין דנין אותם עתה שהרי אין מקבלין עדות לדונו כלומר דכיון דהשתא אין דנין דיני קנסות אין נזקקין לקבל עדותן כדאמרי' [ב"ק פד:] אין מועד בבבל : ומ"ש ואם יודה מעצמו פטור אע"ג שהוא תפוס וכו' אפי' הכי כתב הראב"ד שאינו מוחל וכו' אבל הרמב"ן כתב שאין הודאתו פוטרת אלא בב"ד וכו' וכן הוא מסקנת הא"ה ז"ל בסוף פ"ק דב"ק כתב הרא"ש הראב"ד כתב אע"ג דלא מגבינן האידנא קנסות אמור רבנן דמשמתינן ליה עד דמפייס לניזק ולא נהירא דהא אמרינן דלא משמתינן אלא אי אזמניה לא"י ולא בעי אזיל ועוד לדבריו הרי גובין קנסות בבבל דאין לך גובייגא גדולה מזו ועוד כתב שאם הודה ואחר כן באו עדים קי"ל כרב דאמר פטור ואי תפס מקמי הודאה ואח"כ הודה מפקינן מיניה ולא אמרי' דתפיסה מקמי הודאה כעדים דמיא מדא"ל ר"ג לרבי יהושע (ב"ק עד:) אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות א"ל רבי יהושע אין בדבריך כלום שכבר הודית והרי טבי כתופס מקמי הודאה הוה שהרי גופו אצלו היה ואפ"ה לא יצא לחירות מפני הודאתו של רבן גמליאל אלמא לאו כעדים דמיא ומפקינן מיניה והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דהודאה בב"ד דוקא בעינן כדאמרינן התם שאני ר"ג דשלא בב"ד אודי והא ר' יהושע אב ב"ד הוה חוץ לב"ד הוה והאידנא ליכא ב"ד וה"ל כמודה חוץ לב"ד שאין פטור מקנסות כדאמרינן לקמן דאין מועד בבבל משום דבעי הודאה בב"ד וליכא הילכך אי תפס לא מפקינן מיניה בין תפס מקמי הודאה בין תפס לאחר הודאה עד כאן לשון הרא"ש ז"ל ואני שמעתי ולא אבין דאי לא כתב הראב"ד יותר ממ"ש הרא"ש בשמו מאי קושיא דהרמב"ן הא הראב"ד ידע ודאי דהודאה בבית דין דווקא בעינן דהא תלמוד ערוך הוא ולא אתא הראב"ד לאשמועינן אלא דתפיסה לא הויא כעדים וכ"מ שאם אחר שתפס הודה הודאה כתקנה בפני ב"ד מומחין פטור ומוציאין מיד התופס והביא ראיה מדאמר רבי יהושע אין בדבריך כלום שכבר הודית וראיה נכונה היא וגם הרשב"א כתב שם כן מטעם זה ולא הוזכר בדברי הרמב"ן שהביא הרא"ש סתירת ראיה זו ובזמן דליכא מומחין דלא הוה הודאתו הודאה להראב"ד נמי אם תפס לא מפקינן מיניה כדאמרינן בספ"ק דב"ק ובס"פ אלו נערות ועבד שהוא תופס בעצמו שהרי גופו אצלו זכה בעצמו אלא שצריך גט שחרור כדין כל יוצא בראשי איברים שצריך גט שחרור כמו שנתבאר ואפשר דמשום דכתב הראב"ד בתחלת דבריו אע"ג דלא מגבינן האידנא קנסות וכו' משמע ליה להרמב"ן

ח"ע וחב"ח שאין מעוכב אלא גט שחרור התם נמי ליכא מיוחד לא לזה ולא לזה ואפי' למכור אינן יכולין ולפ"ז ודאי דלאו מקרא דעבדו יליף למימרא דעבדו המיוחד לו בעינן דהא לגבי איש ואשה שמכרו בכ"מ דלא עשו ולא כלום וכר"א לאו מקרא נפקא לן דהא ליכא קרא לגבי מכירת כ"מ אלא דילפינן לה מדין יום ויומים וה"כ לענין יציאת ראשי איברים בעבד של ב' שותפים וח"ע וחב"ח לא צריך קרא אלא בלא קרא נמי ילפינן לה מדין יום או יומים לר"א אלא תלמודא קאמר לה האי לישנא ה"כ עבדו המיוחד לו כלומר בעינן שיהא עבדו המיוחד לו וכן פי' התוס' להדיא בפ' חזקת הבתים (ד' נ') בד"ה רבי אליעזר אבל לענין פסק הלכה העיקר כלישנא קמא דפרק חזקת הבתים דמוקי לדאימר אפי' כרבנן דר"א וכי איתמר דאימר לא שמכרו שניהם ביחד אלא איש או אשה קאמר אבל היכא דזביני תרווייהו לעלמא א"כ זבנא איכי לדידיה זבינהו זביני וכ"כ הרא"ש בפרק החובל וז"ל וסוגיא דהכא ליתא דבפרק ח"ה מפרש בלישנא קמא כי איתמר דאימר היכא דזבין איהו ומת וכו' וכההיא לישנא קי"ל כמתני' דפרק יש נוחלין הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו דכל אחד יכול למכור מה שיש לו עכ"ל וכ"כ כל הפוסקים השתא לפ"ז גבי שן ועין דגלי לן קרא עבדו המיוחד לו בכל ענין שהם שותפין אפילו יש לכ"א חלק בגוף וכן בח"ע וחב"ח לעולם אינו יוצא בראשי איברים וזו היא דעת רבינו שלא הביא מה שפי' התוספות לענין פסק הלכה מיהו בח"מ סימן קנ"א צריך לפרש לה"מ"ה דס"ל כלישנא בתרא וכרבא דאימר הוא דאמר כר' אליעזר אבל שיטת הפוסקים כלישנא קמא והכי נקטינן עיין במ"ש לשם בס"ד : עבדי צאן ברזל וכו' ברייתא בהחובל (סוף דף מ"ט) תני חדא עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש ותניא אידך לא לאיש ולא לאשה ומסקנא דהך דלא לאיש ולא לאשה כר"א דאמר בעינן כספו המיוחד לו ה"נ בעינן עבדו המיוחד לו הלכך בנ"מ דאין לבעל אלא פירות ולאשה אין לה בפירות כלום לאו עבדו המיוחד לו הוא ואידך ברייתא כאידך תנאי וכיון דהלכתא כר"א קי"ל דבנ"מ אינן יוצאין לא לאיש ולא לאשה אבל בנ"ב יוצאין לאיש אבל לא לאשה דמיוחדין לאיש הן ולאו דאשה הן כלל והכי תניא בר"פ אלמנה לכ"ג (דף ס"ו) ומסוגיא דר"פ האשה שנפלו נראה עוד דעבדי מלוג אף בנפלו לה קודם שנתארסה נמי אין יוצאין לאשה משנשאת אבל קודם שנשאת יוצאין לאשה ולא לאיש ע"ש : הפיל שן עבדו וכו' ברייתא בפ' מרובה (דף ע"ג) ובגמרא (דף ע"ד) מתקיף לה רבי זירא אימא סימא את עינו ניפוק בעינו הפיל את שינו ניפוק בשינו סימא את עינו והפיל את שינו תיפוק בעינו ושינו אמר אביי עליך אמר קרא תחת עינו ולא תחת עינו ושינו תחת שינו ולא תחת שינו ועינו ונראה פשוט דבדלא נתן לו גט שחרור בין הפלת שינו להסמת עינו מיירי דאי נתן לו גט שחרור בנתיים ה"ה בן חורין גמור ומאי אתא ברייתא לאשמועינן הא פשיטא היא דמשלם לו רבו שינו או עינו ומאי נמי אתקפתא דרבי זירא ומאי קאמר נמי אביי עליך אמר קרא דלמה לן קרא להכי והכי מוכחא הסוגיא בפרק השולח (דף מ"ב) דקא מיבעיא לן מעוכב גט שחרור יש לו קנס לרבו או אין לו קנס לרבו ופשטינן מדתניא הפיל את שינו וסימא את עינו יוצא בשינו ונותן דמי עינו ואי אמרת יש לו קנס לרבו השתא חבלו ביה אחריני יהבינן לרביה חבול ביה רביה גופיה יהיב ליה לדידיה ודחינן דילמא כמ"ד א"צ גט שחרור מדאוקימנא לה הכי ודלא כהילכתא ולא מוקים לה בדכתב לה גט שחרור בנתיים וכהילכתא אלמא דליכא לאוקומא בהכי דא"כ מאי אתא ברייתא לאשמועינן הא פשיטא הוא דבדנתן לו גט שחרור בנתיים דבן חורין גמור הוא כדפרישית אך קשה כיון דבעיין דפרק השולח לא איפשיטא א"כ אין לו קנס לרבו וגם כופר אין לו כיון שאין לו יורשין כמ"ש הרא"ש שם וכן פסק רבינו בסימן זה גבי ח"ע וחב"ח בעוד שלא כתב גט שחרור שאם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר וכן בח"מ סימן תכ"ד הביא דברי הרמב"ם במעוכב גט שחרור דאין האדון ולא העבד יכולין להוציא מן החובל והיינו מדלא איפשיטא בעיין וא"כ נמשך דבהפיל שינו וסימא עינו כיון דקי"ל כר"ע פ"ק דקידושין דבשן ועין נמי בעיא גט שחרור א"כ הו"ל מעוכב ג"ש בנתיים ולא בעי האדון לשלם כלום לעבד וא"כ למה כתב רבינו יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו וליכא לפרש דרבינו מיירי בדכתב לו ג"ש בנתיים אי נמי דתפס ולא מפקינן מיניה קאמר וכמו שפי' ב"י גם לדברי הרמב"ם וכ"כ בספר כ"מ דאם כן הו"ל לפרש ולא לסתום עוד דאי בדכתב לו ג"ש בנתיים פשיטא הוא ולא היה צריך למיתנייה לא בברייתא ולא צריך לפוסק למיכתביה ולכן נראה ברור דהרמב"ם ורבינו מפרשים ברייתא זו דהפיל שינו וסימא עינו בשעה אחת או בזה אחר זה והתחיל זה עד שלא נגמר דינו של זה והתם הוא דגלי לן קרא דתחת עינו וגו' ולא תחת עינו ושינו דהיינו שלא היה שהות בנתיים לכתוב ג"ש וצריך לשלם לעבדו והסוגיא דפ' השולח הוא במעוכב ג"ש שהיה שהות בנתיים לכתוב לו ג"ש ולא כתב הכא הוא דקמיבעיא לן דילמא אדון קרינן ביה והא דאתינן למיפשטא מברייתא דהפיל שינו קס"ד דמיירי בין דהיה שהות בנתיים בין לא היה שהות בנתיים ודחינן דאף למאי דקס"ד נמי ליכא למיפשט מידי דדילמא הך ברייתא כמ"ד א"צ ג"ש מיהו אף למאי דקי"ל כמ"ד צריך ג"ש בעיין לא איפשיטא ומוקמינן לברייתא כהילכתא דמיירי בהפיל שינו וסימא עינו בבת אחת כפשטא דהתם צריך לשלם דמי שינו לעבדו כיון שלא היה שהות בנתיים לכתוב ג"ש ובזה נתיישבה השגת הראב"ד פ"ה מה"ע שדברי הרמב"ם סותרים דבה"ע כתב דיצא לחירות ומשלם לו דמי שינו או עינו ובפ"ד מהלכות חובל פסק שאינו משלם אא"כ תפס וכבר לא נתיישב זה להרב המגיד ריש פי"א מהלכות נזקי ממון אבל לפמ"ש ניחא דבפ"ד מה' חובל מיירי בדהיה שהות בנתיים לכתוב ג"ש והתם הוא דקמיבעיא לן בפרק השולח. וספ"ה דה"ע מיירי בדהפיל שינו וסימא עינו בשעה אחת דלא היה שהות בנתיים וכ"פ בעל מגדול עוז בה"ע וכאן עמד על העיקר ומדוקדק כך בלשון הרמב"ם למעיין בם וכך הוא דעת רבינו והכי נקטינן ודלא כמ"ש בש"ע בסתם דבדלא כתב לו ג"ש דאינו משלם לו דמי שינו או עינו נמשך לדעתו שכתב כאן וליתא אלא כדפרישית : יציאת העבד בראשי איברים נוהג בכל מקום ובכל זמן כלומר אף על גב דיציאת עבד עברי אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אבל יציאת עבד כנעני בראשי איברים נוהג בכל מקום אפילו בח"ל ובכל זמן אפילו שלא בפני הבית וכ"כ הרמב"ם סוף פ"ה דה"ע : ומ"ש ומיהו קנס הוא וכו' הכי איתא בפרק מרובה (ריש דף ע"ה) ודברי הראב"ד והרמב"ן הביאם הרא"ש ספ"ק דב"ק ומביאו רבינו בח"מ סוף סימן א' ועיין במ"ש לשם בס"ד : **ומ"ש** לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין עדות לדונו הוא מגומגם דבלאו קבלת עדות אין דנין עתה כיון שצריך סמוכין ואין לנו סמוכין ובית יוסף כתב וז"ל ומ"ש לפיכך אין דנין וכו' כלומר כיון דהשתא אין דנין דיני קנסות אין נזקקין לקבל עדותן כדאמרינן

אין

פרישה

(סח) לפי שאינו מיוחד לרבו דאמר קרא עבדו המיוחד לו ועיין בדרישה (סט) עבדי צאן ברזל יוצאין בראשי איברים לאיש כו' שהרי הגוף והפירות הוא ברשות האיש שהוא חייב באחריותן מש"ה אם האשה הכה אותו העבד שעשאוהו נ"ב לבעלה אינו יוצא לחירות מכח הכאתה ושל נכסי מלוג שהגוף של האשה והפירות לאיש הרי הוא כעבד של שותפין דכבר כתב דאינו יוצא מכח הכאת א' מהן : (ע) וכן נמי איפכא פי' שאם סימא עינו תחילה ואח"כ הפיל שינו יוצא לחירות בעינו ונותן לו דמי שינו ועיין בדרישה : (עא) בכל מקום ר"ל אפי' בח"ל. ובכ"ז ר"ל אפי' אחר החורבן כל זמן שהיו סמוכין (ודוקא עבד שמל וטבל שישנו במקצת מצות אבל עבד שהוא בגיותו אינו יוצא בראשי איברים סמ"ג עכ"ל) : (עב) לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין כו' פי' בא לתת טעם מאי נ"מ שאין דנין הא מ"מ העבד מוחזק בגופו ויוצא כדין כל התופס בדיני

קנסות

דרישה

והא בעינן מום שבגלוי דומיא דשן ועין ובמרשו היינו הוי גלוי וי"ל נהי שאין ניכר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום אחד ושותק מכל מקום כיון דלפי מנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא מרם חשיב מום שבגלוי ועי"ל דא"כ שיהא הקלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי עכ"ל והביאו הכ"מ פ"ה דעבדים. ולגבי בילים שכרתן ועודן בכיסן דאינו יוצא לחירות אף ע"פ שהאבר בגלוי משום דחשיב ליה כאילו לא עשה כלום דאין היזקו ניכר ואין בו משום היזק כלל ודו"ק עכ"ס) : [י] לפי שאינו מיוחד לרבו ז"ל ב"י ומדברי התוס' נראה דעבד של שני שותפים דאמרינן היינו שלזה גוף ולזה פירות אבל אם שניהם שותפים בגוף יוצא בראשי איברים וכן הא דחציו עבד וחציו בן חורין כגון שנתן כל דמיו ואין מעוכב אלא גט שחרור אבל אם לא נתן אלא מקצת דמיו יוצא בראשי איברים : [יא] וכן נמי איפכא הרמב"ם ור' ירוחם מוכיחין דהא

בשכתב

פטור אף ע"ג שהוא תפוש שהרי הוא מוחזק בגופו אפ"ה כתב הראב"ד שאינו מועיל ואם יודה יפטור (עג) [יג] אבל הרמב"ן כתב שאין הודאתו פוטרת אלא בב"ד והאידנא ליכא ב"ד מומחין (עד) והוה ליה כמודה חוץ לב"ד שאינו פטור מקנס הילכך כיון שהוא תפוש מהני אע"פ שמודה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל וקונה עצמו בשטר שכותב לו על הנייר או על החרס הרי את בן חורין או הרי את לעצמך או אין לי עסק בך (עה) ומוסרו לידו או לאחר בשבילו אפי' בלא ידיעת העבד יצא שזכות הוא לו שיוצא מתחת יד רבו לחירות (עו) [יג] ומיהו אם מוחה בידו מלקבלו לא יצא בו להירות

ב"ח

אין מועד בבבל עכ"ל הנך מהפך הלשון והוא דוחק. ועוד איכא לתמוה במ"ש ואם יודה מעצמו פטור וכו' דמאי איריא מודה אפי' אינו מודה נמי פטור כיון שאין דנין אותה עתה. ונראה דס"ל לרבינו דבאינו מודה ודאי כיון שהעבד תפוס בעצמו וטוען יש לי עדים דבדין פטור אני מעבדותי ישאלו לעדים ויעידו לא מפקינן מיניה עבדותו לד"ה ואפ"ה אהני ליה לרבו הא דאין דנין אותו עתה דלא מזדקקין ליה לדונו לרבו בע"כ למיכפייה למיכתב ליה גיטא דחירותא והא דקי"ל בדיני קנסות דאף עתה שאין סמוכים אי תפיס הניזק מזדקקין לקבל עדות העדים ולדונו כדכתב בתחלת ספר ח"מ אין זה אלא מדעתיה דמזיק שמושיב ב"ד ותובע לניזק דתפיס משלו דאומרים לניזק שיביא עדים ויראו אם בדין תפיס כדכתב הרא"ש ספ"ק דב"ק והכי נמי בשן ועין אם יאמר הרב לקבלו עדות מזדקקין להו מדעתיה אבל בע"כ לא ודלא כדכתב הר"ן ע"ש הרמב"ן בפ"ק דקידושין ומביאו ב"י זאת היא דעת רבינו וניחא השתא הא דכתב לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין וכו' פי' אף על פי שהעבד תפוס בעצמו ופטור מעבדותו כדפרישית אפ"ה אין דנין אותו בע"כ שהרי אין מקבלין עדות לדונו כלומר אין מקבלין עדות לדונו בע"כ ולמיכפייה ולמיכתב ליה גיטא דחירותא אבל אם יודה מעצמו פטור אף על פי שהעבד תפוס בעצמו וכייפינן ליה להשתעבד לרבו ודו"ק:

ומ"ש אפי' הכי כתב הראב"ד וכו' הרא"ש ספ"ק דקמא כתב דהביא ראיה מפרק מרובה (דף ע"ה) בעובדא דר"ג שסימא את עין טבי עבדו וכו' דמבואר לשם דהודאה בב"ד פטרו מקנס אף ע"פ שהעבד תפוס בעצמו והרמב"ן מפרש דהתם מיירי בב"ד סמוכים אבל באינן סמוכים הו"ל כמודה חוץ לב"ד והביא ראיה מפרק החובל דקאמר התם אין מועד בבבל משום דבעינן העדאה בב"ד וליכא ולי נראה דלהראב"ד כל ג' אפי' אינן סמוכין הויא הודאה בפניהם הודאה בב"ד וכן פסק הרמב"ם ספ"ה דה"ס וס"ל להראב"ד דה"ה לענין קנס הו"ל הודאה בב"ד ופטור מקנס ודוקא לענין הדין עצמו בעינן סמוכין בד"ק אבל לא לענין ההודאה דשפיר הו"ל מודה בקנס ופטור אף על פי שמודה בפני שאינן סמוכין ומתך דהחובל ליכא הוכחה דלענין הודאה דוקא דבעינן לקבל עדות דהוי תחילת דין כדאיתא ר"פ שבועת העדות בעינן סמוכין בד"ק אבל לענין הודאה לא בעינן סמוכין וב"י האריך לפרש דברי הרמב"ם להסכימם עם דעת הרמב"ן גם בדבדי ה"ה פ"ג מהלכו' גניבה ירא' להרמב"ם דבד"ק לא הוי הודאה בב"ד אלא בג' מומחים ולפע"ד יראה איפכא דהרמב"ם כהראב"ד ס"ל שהרי ספ"ה מה"ס פסק בסתם דהוי הודאה בב"ד בפני ג' שאינן סמוכין ומדלא חילק אלמא דאף במודה בקנס קאמר דהוי הודאה בב"ד בפני ג' שאינן סמוכין ופטור ודבריו בפ"ג מהל' גניבה נמי משמען הכי דבפני ב' אינה הודאה בב"ד אפי' היו סמוכין ובפני ג' הוי הודאה בב"ד אפי' אינן סמוכין דאם לא כן הו"ל לחלק בין סמוכין לאינן סמוכין ולכן בספ"ה מה"ס לא חילק בין סמוכין לאינן סמוכין אלא בין ג' לפחות מג' וה"ה דאין חילוק בין מודה בקנס ובין שאר הודאות ואפשר דאף דעת ה"ה כך הוא ומ"ש בפ"ג מהל' גניבה וז"ל אבל מ"ש או שהודה בפני ב' נראה שכונתו אפי' בפני ב' דייניכן ואפי' במקום ב"ד לפי שד"ק צריך ג' מומחין כמבואר בפ"ה מה"ס עכ"ל ה"ה לא היתה דעתו דבעינן ג' מומחין לענין הודאה להרמב"ם פ"ה מה"ס שזה לא כתבו הרב שם אלא ה"ה לא בא אלא לבאר דעת הרמב"ם מפני מה אין ההודאה בפני ב' מומחין הוה הודאה ואמר לפי שד"ק צריכי ג' מומחין לענין הדין עצמו כמבואר פ"ה מה"ס ולפיכך אף לענין הודאה החמירו דלא סגי בפחות מג'. אפי' היו ב' מומחין אבל לעולם אם היו ג' הוי הודאה בב"ד אפי' אינן מומחין ודברי הרמב"ם בספ"ה מהל' עבדים נמי מבוארין ע"ד זה שכתב תחילה יציאת העבד בראשי איברים נוהג בכ"מ ובכל זמן ואין דנין בו אלא ב"ד סמוכין מפני שהוא קנס והיינו לענין הדין עצמו היכא דאינו מודה בעינן סמוכין ואף ע"פ שהעבד תפוס בעצמו ולא מפקינן מיניה עבדותו מ"מ כ"ת דלא מזדקקינן לקבל העדים בע"כ למיכפייה למיכתב ליה גיטא דחירותא וכדפרישית לדעת רבינו שהם כלשון הרמב"ם וממנו העתיקם אבל לענין הודאה ס"ל דהוי מודה בקנס ופטור אף ע"פ שאינו מודה אלא בפני ג' שאינן סמוכין וכהראב"ד ומ"ש הרמב"ם עוד לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את שיני וכו' פי' דכיון שהוא קנס וכל מודה בקנס פטור מלשלם אם כן אם הוא כופר פטור נמי משבועה וכמ"ש סוף פ"א מטוען דכל הטוען את חבירו טענה שאם הודה אינו חייב לשלם ממון אף על פי שכבר אין מחייבין אותו שבועה ומביאו בח"מ סוף סימן פ"ז וככ"ל ודלא כמה שפי' ב"י כאן לענין קרבן וכן כתב בס' כ"מ דליתא אלא כדפרישית גם לשם בפ"א דטוען נראה להדיא דכל שהודה בפני ב"ד של ג' הוי הודאה אף לענין קנס ופטור אפי' אינן מומחין. ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא לא מפקינן מיד המוחזק והילכך אפי' הודה המחזיק לא מפקינן מיד הניזק אם תפיס וכן בעבד לא כייפינן ליה לעבד להשתעבד לרבו כיון דתפיס בעצמו דדילמא הו"ל כמודה חוץ לבית דין וכהרמב"ן ומסקנת הרא"ש ומיהו לא כייפינן ליה לרבו למיכתב לו גיטא דחירותא דדילמא הו"ל כמודה בב"ד וכהראב"ד ואם כן הו"ל מודה בקנס ופטור וכדפרישית בסמוך שזאת היא דעת הרמב"ם גם כן ודלא כהר"ן ע"ש הרמב"ן בפ"ק דקידושין (דף תרכ"ט) והסכים עמו הר"ן בפרק השולח וסמכה לדעת הרי"ף ע"ש בדף תקע"ו גם בש"ע כתב וז"ל יציאת העבד בראשי האיברים אף על פי שהוא קנס נוהג בזמן הזה שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו ויש מי שכתב שמשתמשין אותו עד שיכתוב גט שיחרור עכ"ל ולפעד"כ דאין משתמשין אותו מספק: **וקונה** עצמו בשטר משנה פ"ק דקידושין [דף כ"ב]: ומ"ש שכותב על הנייר וכו' משנה בפרק המגרש [דף פ"ה] גופו של גט שיחרור הרי את בן חורין הרי את לעצמך אבל מ"ש שכותבין על החרס וכן כתב הרמב"ם בפ"ה מה"ע וכן כתב הסמ"ג לא ידעתי מנין להם כי בפ"ק דקידושין [דף ט'] תניא גבי קידושי אשה כיצד בשטר כתב לה על הנייר או על החרס [ובדף כ"ו] תניא גבי קנין שדה בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אבל בעבד כנעני מנ"ל ונראה דמדקאמר תלמודא [בדף כ"ב] מנלן דעבד כנעני נקנה בכסף בשטר בחזקה דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקישן הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה השתא ודאי כי היכי דקנין שדה השטר על הנייר או על החרס ה"כ עבד כנעני אלא דלפ"ז קשה דלגבי עבד כנעני נקנה בשטר הו"ל למיכתב הכי

ב"י

להרמב"ן שכל דבריו בנויים על זמן דליכא מומחין ומפני כך תפס עליו. והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות גניבה מי שהודה בקנס ואח"כ באו עדים אם הודה בתחילה בפני ב"ד ובב"ד פטור אבל אם הודה חוץ לב"ד או שהודה בפני שנים בלבד ואח"כ באו עדים ה"ז משלם קנס על פיהם עכ"ל ודבריו מבוארים במאי דאמרינן בפרק מרובה שאני ר"ג דשלא בב"ד אודי והא רבי יהושע אב ב"ד הוה חוץ לב"ד היה וכמ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן ולפ"ז הדבר ברור דלהרמב"ם נמי אהידנא דליכא ב"ד הודאה לאו כלום הוא למיפטריה ואדרבא היה אפשר לומר דמתחייב בהודאת פיו בפני בית דין שאינם סמוכים כשאר כל הודאות ממון דכמאה עדים דמיא אלא שממ"ש גבי הודה חוץ לב"ד או בפני ב' בלבד ואחר כך באו עדים ה"ז משלם קנס על פיהם משמע שאם לא באו עדים לא היה משלם בהודאת פיו וכן משמע בפרק מרובה דא"ל רבי יהושע לר"ג אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים ודייק עלה הא יש לו עדים חייב וש"מ מודה בקנס ואחר כן באו עדים חייב ומשני שאני רבן גמליאל דשלא בפני ב"ד אודי הא קמן דאודי שלא בפני ב"ד ולא נתחייב בהודאתו וכדא"ל אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים ומכל מקום כיון דהודאה בב"ד שאינו סמוך לאו הודאה הוא לפוטרו בין תפס קודם הודאה בין תפס אחר הודאה לא מפקינן מיניה ועבד כיון שהוא תפוס בעצמו יצא לחירות בין הודה בין לא הודה ומ"ש בפ"ה מהלכות עבדים יציאת העבד בראשי איברים נוהג בכל מקום ובכל זמן ואין דנין בו אלא בית דין סמוכין מפני שהוא קנס לאו למימרא דאינו יוצא לחירות אלא בב"ד סמוכין דהא כיון דקי"ל דאם תפס ניזק אין מוציאין מידו וכמו שפסק הוא ז"ל בפ"ה מהלכות סנהדרין ועבד תפוס בעצמו הוא לא מצי לאשתעבודי ביה אם העידו עליו עדים וכמו שנתבאר אלא היינו לומר דאין דנין בו כמשפטו שאם הודה הרב קודם שבאו עדים לא יצא העבד לחירות דהיינו דוקא כשהודה בפני בית דין סמוכין אבל בפני בית דין שאינם סמוכים אין הודאתו הודאה לפטרו וכמ"ש על זה לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את שיני וסימית את עיני והאדון אומר לא עשיתי זה פטור שאם יודה מעצמו אינו חייב להוציאו לחירות בלא עדים שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו בהלכות גניבה שכל מודה בקנס פטור מלשלמו ע"כ פירוש אם נשבע האדון שלא הפיל שינו ולא סימא עינו פטור מקרבן דאין חייבין קרבן אלא על שבועת כפירת ממון והכא לאו כפירת ממון הוא דבהודאה נמי פטור דהוי מודה בקנס ואם כן כי כפר אשתכח דלא כפר ממונא ולפיכך סיים וכתב שכל מודה בקנס פטור מלשלמו כלומר פטור דגבי מודה בקנס הוא פטור מלשלמו אבל פטור דגבי כפירת קנס הוא פטור מקרבן וללמדנו דהא דמודה בקנס פטור מלשלמו דוקא במודה בפני בית דין סמוכים הוא כתב ואין דנין בו אלא בית דין סמוכין א"כ בדין תורה קאמר עד לא תיקון רבנן דאם תפס אין מוציאין מידו אבל אין לומר דה"ק אין דנין בו לקבל עדות העדים אלא בבית דין סמוכין כיון דאינם יכולים לחייבו וכההיא דאמרינן אין מועד בבבל דהתם ע"כ היינו דוקא קודם שתפס דאילו אחר שתפס צריכים הם לקבל עדות העדים לידע אם יניחו מה שתפס בידו או אם יוציאוהו מידו ועבד כיון שהוא תפוס בעצמו צריכים הם לקבל עדות העדים לידע אם יניחו רבו להשתעבד בו אם לאו:

וכתב הר"ן בפ"ק דקידושין זה שכתב הרי"ף שמועות הללו שבעבד כנעני אף ע"ג דיליאה בשן ועין וראשי איברים קנסא הוא ובעינן ב"ד מומחין וליכא כתב הרמב"ן דהיינו טעמא משום דקי"ל בקנסא דאי תפס לא מפקינן מיניה וכיון דעבד תפוס הוא בעצמו מכיון שהפיל שינו לא יהבינן ליה רשותא לאשתעבודי ביה ומשמתינן ליה עד דכתב ליה גיטא דחירותא עכ"ל וזה כמ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל: וקונה עצמו בשטר משנה בפ"ק דקידושין (כב:) ומ"ש שכותב על הנייר או על החרס הרי את בן חורין או הרי את לעצמך משנה בפרק המגרש (פה:) ומ"ש או אין לו עסק בו בעיא דאיפשיטא שם ובפ"ק דקידושין (ו:): ומ"ש על הנייר או על החרס ליתנא דנקט בברייתא פ"ק דקידושין (ט:) גבי שטר קידושי אשה וגבי שטר קנין שדה נקט ומ"ש ומוסרו לידו בפ"ק דקידושין (כג.) אסיקנא דלרבנן משתחרר ע"י עצמו דגיטו וידו באים כאחד ומ"ש או לאחר בשבילו אפי' בלא ידיעת העבד יצא שזכות הוא לו וכו' גם זה שם אליבא דרבנן: ומ"ש ומיהו אם מוחה בידו מלקבלו לא יצא בו לחירות כלומר דאפי' למאן דסבר דנקנה בכסף בע"כ מודה בשטר אינו נקנה בע"כ דדוקא בכסף אמר הכי מטעמא דאביי ורבא כמ"ש לעיל אבל בשטר דליכא הנך טעמי נהי דנקנה שלא מדעתו אבל בע"כ לא וכן כתבו הרא"ש

דרישה

כשכתב לו גט שחרור קודם שסימא עינו א"כ כשתפס העבד אז אין מוציאין מידו וכן פסק ב"י ע"ש: [יב] אבל הרמב"ן כתב כו' ונראה דתרוייהו ס"ל כהרא"ש דכתב רבינו בשמו בח"מ סי' א' ס"מ דאף אם יאמר הניזק קבלו עדותי כדי שאם אתפוס היום או מחר שלא יוציאו מידי אין שומעין לו אלא אם יתפוס אז יקבלו העדות וגם ישומו מה שתפס כדי להחזיר לזה כדי קנסו ולהחזיר לזה המותר מהתפיסה. וס"ל להראב"ד דאף דאין מקבלין העדות כלל מ"מ מקבלין הודאתו ואם קדם והודה המחוייב לפני ג' הדיוטות הו"ל כאילו לא עשה שום דבר ושוב לא מהני תפיסת עבד דהרי ידוע שהיה עבדו. ועל שסימא עינו נפטר בהודאתו והרי הוא עבדו במוקתו הראשונה וא"כ דין לזה והרמב"ן ס"ל דגם הודאתו אין מקבלין ואף שידוע שהיה עבדו מ"מ ג"כ ידוע עתה ע"י עדותו שסימא עינו אלא שאין מקבלין אותו בב"ד ומהני תפיסתו וה"ה לתפיסת אחרים: [יד] ומיהו אם מוחה בידו מלקבלו כו' דדוקא בכסף אמרינן דנקנה בע"כ מטעמא דאביי ורבא כמ"ש לעיל דטעמא דרבא דרבו ניחא ליה בקבלת כסף ומקניהו מדעתו משא"כ במסר רבו שטר שחרור ביד אחר דלא שייך לומר שום ניחותא בזה דאף אם ניחא להן בשחרורו מ"מ המקבל השטר אינו יכול להקנות העבד שלא ע"י זה לחירות. משא"כ בקבלת רבו הדמים דבו תולה

הקנייה

פרישה

קנסות במקום שאין דנין אותו כמבואר בח"מ סימן א' ובסימן רנ"ה ע"ש לכך כתב דזה אין שייך כאן שהרי אין מקבלין עדות וכיון שאין מקבלין עדות יבא הרב לפני ב"ד ויודה ויפטר דתו לא מועיל לו תפיסת גופו אע"פ שהוא תפוס בעצמו קודם הודאתו לא אמרינן דתפיסה דקמא הודאה כעדים דמיא וכמ"ש בח"מ סימן א' ע"ש שכן הוא סברת הראב"ד. אבל אם היינו מקבלין עדות אז לא פסיקא מילתא דהרב יהיה פטור אפי' במקום שאין דנין שכיון שבאו עדים שהעידו שהפיל שינו נהי דאין דנין דיני קנסות מ"מ מועיל לענין שלא יוכל להפטר עצמו בהודאתו דהא המודה אחר שבאו עדים אינו מועיל להודאתו לפטור מקנס וכיון שהוא מוחזק בגופו תפיסתו תפיסה ודו"ק: (עג) אבל הרמב"ן כתב כצ"ל ועיין בדרישה: (עד) והוה ליה כמודה חוץ לב"ד כו' ר"ל כמודה חוץ לב"ד ואח"כ באו עדים שאינו פטור מקנס הלכך כיון שהוא תפיס מהני אף ע"פ שמודה ר"ל אם אינו מודה פשיטא שיוצא לחירות דתפיסה שלו הוי כאילו יש לו עדים וליכא מידי למיפטרה להרב אלא אפי' אם מודה הרב דהשתא איכא למימר שהודאתו יפטרנו שתפיסה שמקמי הודאה לא מהני אפ"ה מהני תפיסה שלו דהודאתו הוי כאילו איכא הואיל שהוא חוץ לב"ד: (עה) ומוסרו לידו כו' דגט וידו באים כאחד: (עו) ומיהו אם מוחה בידו מלקבלו כו'

הרא"ש והר"ן ז"ל: ומ"ש א"ל אחד מאלו הלשונות ע"פ אינו כלום הכי משמע בפ"ק דקידושין (טז.) דתניא ע"ע קונה עצמו בשטר ופריך ה"ד אילימא דכתב ליה שטר אדמיה היינו כסף אלא שחרור לימא ליה באפי בי תרי או באפי בית דין ז"ל אמר רבה זאת אומרת ע"ע גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול:

הכי וי"ל דלענין נקנה בשטר נסמך הרמב"ם על מ"ש בתחלת ספר קנין פ"א מהל' מכירה דקרקע נקנה בשטר שכותב על הנייר או על החרס וכו' ואחר כך בפ"ב מהל' מכירה כתב עבד כנעני הרי הוא כקרקע לקנייה ונקנה בכסף ובשטר ובחזקה וכו' אלמא דעבד כנעני דינו כקרקע לקניית שטר שנכתב על הנייר או על החרס

להירות (עז) אמר לו אחד מאלו הלשונות על פה אינו כלום הכותב לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם (עח) אין זה לשון שחרור כתב הרמב"ם מסר לו השטר בפני עדים או שהיו עדים חתומין בו ומוסרו לו בינו לבין עצמו יצא בו לחירות (עט) [יד] והתוס' פסקו דעדי מסירה כרתי (פ) וצריך שימסרנו בפני עדים (פא) ומיהו כשאנו מוצאין אותו חתום א"צ שיבואו לפנינו עדי מסירה שאנו תולין שבדין נמסר (פב) צריך שיכתוב גט שחרור לשמו כמו גט אשה כתב הרמב"ם שצריך ג"כ (פג) שיהא כתוב בתלוש ושיחתמו עדיו זה בפני זה (פד) כמותו (פה) ודומה לו נמי לענין שהוא פסול אם נעשה בערכאות של עכו"ם אפילו בעידי מסירה ישראל ודומה לו נמי למוליך ומביא (ח) שהמביא גט שחרור בארץ אצ"ל בפני נכתב ובפני נחתם ואם מביאו בח"ל אם אין עדים לקיימו אומר בפ"נ ובפ"נ וזהו קיומו ואם בא האדון אח"כ ומערער אינו כלום וכשם שהאשה עצמה מביאה גטה ואומרת בפ"נ ובפ"נ (פו) אם התנה שלא תתגרש עד שתגיע לב"ד פלוני כן העבד מביא שחרורו ואומר בפ"נ ובפ"נ וכשם שהאשה שגיטה יוצאה מתחת ידה ואומרת שנתגרשה בו

ומ"ש הכותב לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם אין זה לשון שחרור פשוט בפ"ק דקידושין (ו.) ובפרק המגרש (דף פה:) ופי' רש"י משום דאין זה לשון שחרור דשפחה דאי בת חורין משוה לה אינה מותרת לעבדים. וכתב הרמב"ם מוסר לו השטר בפני עדים וכו' בפ"ה מה' עבדים: ומ"ש והתוס' פסקו דעדי מסירה כרתי וצריך שימסרנו בפני עדים כלומר ואם ידוע שמסרו שלא בפני עדים אף ע"פ שחתומים עליו עדים לא יצא לחירות: **ומיהו** כשאנו מוצאים אותו חתום וכו' כלומר כשיוצא מתחת יד העבד שטר שחרור חתום אין חוששין שמא נמסר לו שלא בפני עדים וטעם הרמב"ם ז"ל וטעם התוס' נתבאר בטור אבן העזר סימן קל"ג לענין גט אשה: **צריך** שיכתוב גט שחרור לשמו כמו גט אשה בפ"ק דגיטין (ט:) אהא דת"ר בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים מקשי ותו ליכא והא איכא לשמה והא איכא מחובר ומשני כי קתני פיסולא דרבנן דאורייתא לא קתני וכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות עבדים הא דפסולי משום דכשם שבגט אשה הוא אומר וכתב לה לשמה כך הוא אומר בגט שחרור או חופשה לא ניתן לה עד שיכתוב לשמה וכשם שבגט אשה אומר וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא נתינה יצא הכותב במחובר ואח"כ קצץ שהרי מחוסר קצילה ונתינה ובגט שחרור הוא אומר נתן לה לא יהיה מחוסר אלא נתינה ולא ידעתי למה כתב רבינו שצריך שיכתוב לשמו בסתם ושצריך שיכתוב בתלוש בשם הרמב"ם דמשמע שלא ידע רבי' דאיתיה בגמרא דכיון דלשמה ותלוש כמוכין הן בגמרא היאך אפשר שיהא אחד מהם ונעלם מתנו חבירו: ומ"ש עוד בשם הרמב"ם שצריך שיחתמו עדיו זה בפני זה ג"ז בפ"ק דגיטין (י.) אהא דמכשר התם בגיטי נשים ושחרורי עבדים בעד אחד כותי וכגון דחתים ישראל לבסוף דאי לאו דכותי חבר הוה לא מ תים ליה מקמיה אמר רב פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה כלומר וא"כ ע"כ ישראל זה ראה את הכותי חותם למעלה והוא חתום למטה ואי לאו דחבר הוא לא אחתמיה מקמיה וכתבו הרי"ף והרא"ש דהאידנא עד כותי פסול אף בגיטי נשים ושחרורי עבדים דעשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם כדאיתא בפ"ק דחולין (ו.) ומפני כך השמיט רבינו דין זה דעד אחד כותי כשר ומ"מ כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות עבדים וז"ל ובזמן הזה שהכותים כעכו"ם לכל דבריהן אנו למדים מהן לצדוקים שהצדוקי בזמן הזה כמו כותי באותו הזמן קודם שגזרו עליהם שיהיו כעכו"ם לכל דבריהם ע"כ ולא כתב זה רבינו לפי שלא היו צדוקים מצויים באותם המלכיות: **ומ"ש** ודומה לו לענין שהוא פסול אם נעשה בערכאות של עכו"ם משנה ובריתא שם. ומ"ש אפילו בעדי מסירה ישראל שם בגמרא (ט.) אהא דת"ר בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ומקשי ותו ליכא וכו' ומסיק כי קתני פיסולא דרבנן דאורייתא לא קתני מקשי והא ערכאות של עכו"ם דפיסולא דאורייתא הוא וקתני בעדי מסירה וכר"א דאמר עדי מסירה כרתי. ופירש"י מתני' דמכשר בשאר שטרות ופסל בהני כגון דאיכא עדי מסירה וכר"א ואשמועינן מתני' דמודה ר"א במזוייף מתוכו בחתימת עדים פסולים שהוא פסול ואע"ג דאיכא הכשר עדי מסירה והאי פיסולא מדרבנן דלמא אתי למסמך עלייהו בלא עדי מסירה: ומ"ש ודומה לו נמי למוליך ומביא וכו' משנה ובריתא שם (ט.) ומ"ש וכשם שהאשה עצמה מביאה גיטה ואומרת בפ"נ ובפ"נ וכו' כן העבד מביא גט שחרורו ואומר בפ"נ ובפ"נ שם (ח:) ת"ר עבד שהביא גיטו וכתב בו עצמך ונכסי קנויים לך עצמו קנה נכסים לא קנה ופירש"י עבד שהביא גיטו ממ"ה וכ"ל בפ"נ כאשה המביאה גט דאמרינן במתני' אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו למוליך ומביא ואמרינן נמי התם בסמוך עצמו ליקני מידי דהוה אגט אשה ופי' רש"י מידי דהוה אגט אשה שנאמנת להביא את גיטה ולומר בפ"נ:

ומ"ש ז וכשם שהאשה שגיטה יוצאה מתחת ידה וכו' כך העבד ששטר שחרורו יוצא

וכו' ולא היה צריך לפרש יותר אבל בפ"ה מה"ע אבל וקונה עצמו בשטר היה צריך לפרש דהיינו שכותב על הנייר או על החרס ורבינו גם כן לענין דעבד כנעני נקנה בשטר נסמך על מה שכתב בח"מ סימן קנ"ו עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף בשטר ובחזקה וכו' ומקמי הכי כתב בסימן קנ"א דקרקע ניקנית בשטר שכתב לו על הנייר או על החרס אלמא דעבד כנעני דינו כקרקע להיות נקנה בשטר שכותב על הנייר או על החרס וכו' דהקישו הכתוב לשד': אחוזה ולא היה צריך לפרש יותר אבל כאן היה צריך לפרש דקונה עצמו בשטר שכותב על הנייר או על החרס ונראה שלמדוהו הרמב"ם ורבינו מדקאמר בפרק השולח [דף ל"ט] דהא דעבד כנעני קונה עצמו בשטר דילפינן לה מאשה א"כ כי היכי דאשה קונה עצמה בגט שנכתב על דבר המזדייף כחכמים דמכשירין וכדתנן פ"ב דגיטין [דף כ"א] א"כ גם עבד כנעני קונה עצמו בשטר שנכתב על הנייר או על החרס אע"ג דחרס הוי דבר המזדייף מיהו דוקא בדאיכא עדי מסירה כדמוקי לה התם בגמרא [דף כ"ב] מאן חכמים ר"א הוא דאמר עדי מסירה כרתי הא לאו הכי פסול על הח"ס דמזוייף מתוכו הוא ועיין במ"ש התוס' פ"ק דקידושין [דף ט'] בד"ה על הנייר ועיין עוד בא"ע סימן קכ"ד: אמר לו אחד מאלו הלשונות ע"פ אינו כלום בפרק השולח [דף מ'] ת"ר האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין ה"ה בן חורין א"ר יוחנן וכולן בשטר ופירש"י האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו אחד מן הלשונות האלו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי ב"ח עכ"ל וב"י כתב כאן דהכי משמע מדקאמר פ"ק דקידושין (דף י"ו) גבי ע"ע דקונה עצמו בשטר למה לי שטרא לימא ליה באפי תרי זיל ומשני ע"ע גופו קנוי דפי' התוס' לשם וכן בפרק השולח [דף מ"ח] ובפרק השולח [דף ל"ח] בשם ר"י דה"פ דאותו לשון עצמו הכתוב בשטר ואמר לו בע"פ דקס"ד דא"כ אלא מחילה כמו מחילת חוב בעלמא וא"כ למאי דמסיק ע"ע גופו קנוי ולשון הכתוב בשטר אינו מועיל בע"פ אם כן עבד כנעני נמי דגופו קנוי לשון הכתוב בשטר אינו מועיל בעל פה ולפע"ד נראה דלמ"ש רבינו בסימן זה ע"ש הרמ"ה אבל האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' דבש"מ אפילו בלא שטר זכה מיד בגופו ה"ה באומר הרי את ב"ח או הרי את לעצמך וכו' דזכה נמי מיד בגופו וכ"ש הוא שהרי זה גופו של גט שחרור ומש"ה כתבו הרמ"ה לקמן לומר דאפילו באומר עשיתי עבדי ב"ח זכה מיד בגופו אף ע"פ דלשון גרוע הוא וכ"ש בגופו של גט שחרור דלשון טוב הוא:

כתב הרמב"ם מסר לו השטר וכו' והתוס' כתבו וכו' פי' דלהרמב"ם בחדא סגי או בעדי מסירה או בעדי חתימה והתוס' כתבו דלא מהני עדי חתימה אם לא היה שם עדי מסירה אבל בעדי מסירה סגי בלא עדי חתימה אלא מיהו כשאנו מוצאין אותו חתום תלינן שבדין עשו ונמסר ג"כ בפני עדים וטעם מחלוקתם תלוי בסוגיא דפרק המגרש (דף פ"ו) אהא דתנן ר"א אומר אף ע"פ שאין עליו עדים ונתבאר בס"ד בא"ע סי' קל"ג ע"ש:

צריך שיכתוב גט שחרור לשמו כמו גט אשה כתב הרמב"ם שצריך ג"כ שיהא כתוב בתלוש וכו' בפ"ק דגיטין [דף ט'] ת"ר בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ומקשינן ותו ליכא והא איכא לשמה והא איכא מחובר (דפסיל בתרוייהו דכתיב וכתב ונתן יצא זה שמחוסר קצילה ושחרור גמר לה לה פירש"י) ומשני כי קתני פסולא דרבנן פסולא דאורייתא לא קתני והקשה ב"י דלמה כתב רבינו שצריך שיכתוב בתלוש בשם הרמב"ם הלא דין תלוש מפורש בגמרא כמו דין לשמה וסמוכין הן בגמרא ע"כ ואפשר דבלשמה ודאי כי היכי דדרשינן וכתב לה דגבי אשה לה לשמה הכי נמי או חפשה לא ניתן לה דגבי עבד דרשינן נמי לא ניתן לה לשמה דגמ־ינן לה לה מאשה ולכך בין באשה בין בשחרור פסול אם לא נכתב לשמה אפילו בדיעבד אבל במחובר איכא למימר דדוקא בגט אשה דכתיב וכתב ונתן משמע ודאי מי שאינו מחוסר אלא נתינה וכו' יצא מחובר שמחוסר קצילה ונתינה פסול אפי' דיעבד אבל גבי שחרור דלא כתיב אלא או חופשה לא ניתן לה לא משמע דבא הכתוב ללמד מה שיהא מחוסר ומה שלא יהא מחוסר וא"כ איכא למימר דהא דמקשו בגמרא והאיכא מחובר הכי פירושו והא שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים דלכתחלה אינן נכתבין במחובר אלא בתלוש והשתא ניחא טפי הא דמשני פיסולא דאורייתא לא קתני דטעמא דמילתא דלא קתני להו היינו משום דלא שוו לגמרי אלא בלשמה דבין בזו ובין בזו פסול אפילו דיעבד בשלא לשמה אבל במחובר לא שוו לגמרי דבאשה פסול במחובר אפילו דיעבד ובשחרור אינו פסול בדיעבד אלא דשוו בלכתחלה. אבל בפיסולא דרבנן דשוו לגמרי קתני להו כך היה אפשר לפרש משמעות הסוגיא אבל בדברי הרמב"ם מפורש דאף בשחרור פסול דיעבד במחובר דכי היכי דבגט אשה הוא אומר וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא נתינה יצא מחובר שמ וסר קצילה ונתינה הכי נמי בגט שחרור הוא אומר או חופשה לא ניתן לה לא יהיה מחוסר אלא נתינה וז"ש רבינו ע"ש הרמב"ם שצריך ג"כ שיהא כתוב בתלוש ושיחתמו עדיו זה בפני זה כמותו כלומר דינן שיהא ממש כמוהו: וכשם שהאשה שגיטה יוצאה מתחת ידה וכו' כן כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' עבדים וכן פסק בא"ע סימן קמ"ב קנ"ב אבל הראב"ד

דרכי משה

לרבו וכ"ה בסמ"ג סימן מ"ו מה"ע: (ח) ובהגהות מרדכי דף תר"ז משמע דאין לכתוב תנאי בגט שיחרור כמו בגט אשה אמנם בתשובת הרא"ש כלל מ"ה סימן מ"ח כתב דהגט כשר

פרישה

כו' דדוקא בכסף אמרינן דנקנה בע"כ מטעמא דאביי ורבא כמ"ש לעיל אבל לא בשטר דליכא הני טעמי וכמ"ש בדרישה ע"ש: (עז) א"ל אחד מהלשונות הללו ע"פ אינו כלום דעבד גופו קנוי לו והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול גם כתיב חופשה לא ניתן לה דבעינן נתינה: (עח) אין זה לשון שיחרור פירש"י אין זה לשון שנשחרר דשפחה דאי בת חורין משוה לה אינה מותרת לעבדים: (עט) והתוס' פסקו דעדי מסירה כרתי כו' עיין בדרישה: (פ) וצריך שימסרנו בפני עדים כלומר ואם ידוע שלא נמסר בפני עדים אע"פ שחתומים עליו עדים לא יצא לחירות: (פא) ומיהו כשאנו מוצאים אותו חתום כו' ר"ל שמוצאים אותו חתום ביד העבד ואומר שנשתחרר בו כהוגן: (פב) צריך שיכתוב גט שחרור לשמו דכתיב או חפשה לא ניתן לה לשמה: (פג) שיהא כתוב בתלוש שבאשה כתיב וכתב ונתן יצא מחובר שצריך לקוצצה בין כתיבה לנתינה וכן בעבד כתיב ונתן לה ולא ידעתי למה כתב זה בשם הרמב"ם הלא הוזכר גם דין תלוש בהדיא בגמרא ב"י ואפשר משום דכלליהו ונקטינהו יחד שבששה דברים הם דומים כולי (שחרורי עבדים לגיטי נשים עכ"ה) וכמ"ש בא"ע לכך כתב בשם הרמב"ם: (פד) כמותו כו' ר"ל כמו בגט: (פה) ודומה לו נמי שהוא פסול אם נעשה בערכאות של עכו"ם בח"מ סימן ס"ח נתבאר דלא מכשרינן שטרות הנעשים בערכאות ש"ע כ"א שטרי מקח וממכר והלוואות וכיוצא בהן דבריס שגוף השטר אינו קונה אלא הקנין או המעות שנתנו קונין והשטר אינו אלא לראייה בעלמא משא"כ גיטי נשים ושחרורי עבדים והדומה להן שבשטר נעשה הענין עצמו ע"ש: (פו) אם התנה שלא תתגרש כו' דבלא התנה לא היתה צריכה לומר בפ"נ ונראה כיון שבגט בידה הרי היא בחזקת מגורשת כדין וע"ל בא"ע סימן קמ"ב דמפרש דמיירי בדא"ל כי

דרישה

שקנייה במקום הכסף שקיבל. גם לאביי מבואר שם בגמרא ד' כ"ג ע"א ז"ל אי הכי שטר נמי (פי' נימא כמו שנקנית בו בע"כ כן תצא בו בע"כ) ומשני האי שטרא למוד והאי שטרא למוד ס"כ האי כספא למוד והאי כספא למוד טיבעא מיסא חדא היא ופירש"י האי שטרא למוד כו' זה לשון קנייה וזה ל' שחרור. האי כספא כו' זה ניתן לקנייה וזה ניתן לשחרור. טיבעא מיסא פי' ואין ניכר ספרש ביניהם ע"כ בפ"ק דקידושין ד' כ"ג ע"א: [יד] והתוס' פסקו דעדי מסירה כרתי כו' פי'

חדושי הגהות

ז ומ"ש וכשם שהאשה שגיטה יוצאה מתח"י כו' כך העבד ששטר שחרורו יוצא מתחת ידו א"צ לקיימו כ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' עבדים וכתב שם הכ"מ משמע לרבי' דכל זה נלמד מדתנן

הראב"ד והרשב"א ושאר גאונים חולקים על זה וס"ל דצריך שיתקיים בחותמיו וא"כ גם בשטר שחרור צריך לקיימו ומ"מ נלע"ד דלענין שיטרוף מהלקוחות ממה שמכר רבו מנכסיו מודה גם הרמב"ם דצריך לקיימו דדוק׃ לענין איסור יש להקל שאינו צריך לקיימו עיין בהרמב"ם הטעם ספ"ז מהלכות גירושין ועיין עוד במ"ש בס"ד ע"ז בח"מ סוף סימן ס"ה :

עבד שהביא גיטו וכו' ל"ש אם כתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך וכו' בפ"ק דגיטין [דף ח']. ת"ר עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה (ופירש"י עבד שהביא גטו ממ"ה וצ"ל בפ"נ ובפ"נ כאשה המביאה גיטה כדתנן שוו למוליך ומביא עצמו קנה דנאמן הוא על שחרורו לומר בפ"נ וא"צ עדים לקיימו נכסים לא קנה דבעי עדים כשאר קיום שטרות) איבעיא להו כל נכסי קנויין לך מהו (פי' רש"י מי אמרינן עצמך ונכסי תרי דבורי נינהו אבל כל נכסי כיון דבחד דיבורא אתו ליה שחרור עצמו ומתנה נכסים כדקי"ל הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שהוא בכלל נכסים הלכך אי מהימן אהאי מהימן אהאי דלא פלגינן דיבורא א"ד פלגינן) ואסיק רבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה : **ומ"ש** הכותב כל נכסיו וכו' משנה פ"ב דפיאה הובאה שם פ"ק דגיטין ובפרק מי שמת [דף קמ"ט] פליגי בה ת"ק ור"ש ואיפסיקא הילכתא בפ"ק דגיטין שם כת"ק דבין שייר קרקע ובין שייר מטלטלי כל שהוא לא יצא העבד בן חורין ופירש"י הטעם דכיון דנחת לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי נתונים לך אשאר נכסים קאמר ולאנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא א"ל עצמך ונכסי והכריח הרא"ש לשם דאפילו פירש השיור חוץ משדה פלוני ואפי' לא הו"ל נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בכל ענין לא יצא ב"ח לת"ק כיון דלא א"ל עצמך ונכסי דכדא"ל עצמך ונכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני ואין לו אלא אותו דבר אע"פ שנשאר לאדון זכות בזה הגט דנכסים לא קנה העבד מ"מ עצמו קונה כיון שהזכיר את העבד ולא כלל עם הנכסים והא דקאמר רב אשי ה"ט דלא קנה עצמו משום דלא כרות גיטא הוא לא קאי אלא היכא דכתב לו כל נכסי קנויין לך אבל הרמב"ם מפרש דאף בדכתב לו עצמך ונכסי קנויים לאו כרות גיטא הוא כיון דיש לו לרבו זכותא בגווה דגיטא ולא יצא לחירות והוא דעת הרי"ף אבל דעת הרא"ש כדעת התוס' לשם וב"י הבאתי כל זה בארוכות : **הכותב** שטר אירוסין לשפחתו וכו' בפרק השולח [דף מ'] תניא הכותב שטר אירוסין לשפחתו דא"ל צאי לך בו והתקדשי בו ר"מ אומר יש בלשון הזה לשון שחרור ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון שחרור דמשמעו דה"ק לה שטר זה יהיה לך שטר שחרור וצאי בו לחירות וגם יהיה לך שטר אירוסין והתקדשי לי בו וגלי מילתיה דלא שחררה אלא בהאי שטרא ואין זה לשון שחרור אבל אם אמר התקדשי בו גרידא ודאי שחררה מעיקרא כדין בשטר שחרור ועכשיו הוא דמקדשה בלחוד וידוע דהלכה כרבנן וז"ל הרמב"ם ספ"ו מהלכות עבדים הכותב שטר אירוסין לשפחתו אע"פ שא"ל צאי בו לחירות והתקדשי בו אין בלשון הזה לשון שחרור ואינה מקודשת ע"כ ונראה דרבותא קמ"ל אפילו אמר בפירוש צאי בו לחירות וכו' וכמ"ש כשאמר צאי בו והתקדשי לי בו דלאו תידי הוא וכלישנא דתלמודא ודברי רבינו וא"ת מאי איריא דאין בזה לשון שחרור תיפוק ליה כיון דעכשיו היא משחררה בהאי שטרא ועדיין לא טבלה לשם חירות א"כ נכרית היא ופשיטא דאינה משוחררת ולא מיקדשא וי"ל דאיירי כגון שטבלה מקודם לשם שחרור כדמשמע בפ' החולץ בברייתא דיבמת תואר [דף מ"ז] וכ"כ התוס' לשם בד"ה גר ועבד טובלין : **הכל** הכשרים להביא גיטי נשים וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"ע והטעם מדתנן בפ"ק דגיטין שוו למוליך ומביא ותנן

עבד שהביא גיטו להשתחרר בו עתה בפנינו אינה צריכה לקיימו כך העבד ששטר שחרורו יוצא מתחת ידו א'צ לקיימו עבד שהביא גיטו להשתחרר בו עתה בפנינו כגון שמסרו לו ע'מ שישתחרר בו בב"ד ל"ש אם כתב בו עצמך ונכסי קנויין לך ל"ש אם כתוב בו כל נכסי קנויין לך (פו) עצמו קנה על פי דיבורו שיאמר בפ"נ ובפ"נ (פח) נכסיו לא קנה עד שיתקיים בחותמיו (פט) הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות שהוא בכלל הנכסים וקונה עצמו בכלל הנכסים שייר קצת מן הנכסים בין מקרקעי בין מטלטלי בין פירש השיור בין לא פירשו בין אם היו לו נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בין אם לא היו לו נכסים אחרים (צ) חוץ מאלו ששייר לא יצא לחירות ולא קנה הנכסים אבל אם כתב לו עצמך ונכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני אפי' אין לו אלא אותו דבר יוצא להירות (צא) והרמב"ם כתב בזה שלא יצא לחירות וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו (צב) וכתב בו צאי בו והתקדשי לי בו אין בזה לשון שחרור ואינה לא משוחררת ולא מקודשת כל הכשרים להביא גיטי נשים כשרים להביא

יוצא מתחת ידו א"צ לקיימו : **עבד** שהביא גיטו להשתחרר בו עתה בפנינו וכו' ל"ש אם כתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך ברייתא כתבתיה בסמוך ודין האשה המביאה היא עצמה את גיטה וצ"ל בפ"נ ובפ"נ מפורש בספ"ב דגיטין (כד.) דהיינו באומר לא תתגרשי בו אלא בפני ב"ד פלוני וכו' ונתבארו פרטי דבר זה לענין גט אשה באבן העזר סימן קמ"ב ורבי' קיצר כאן לפי שסמך על מ"ש שם וכך כתב הרמב"ם בהל' עבדים בפ"ו כשם שהאשה אומרת בפ"נ ובפ"נ אם התנה עליה כמו שביארנו במקומו כך העבד שהביא גט ואמר בפ"נ ובפ"נ נאמן על אותה הדרך וא"צ קיום עכ"ל : ומ"ש רבינו ל"ש אם כתוב בו כל נכסי קנויים לך עצמו קנה וכו' נכסיו לא קנה עד שיתקיים בחותמיו מסקנא דרבא בפ"ק דגיטין (ח:) וכ' הר"ן הא דנקיט באומר כל היינו טעמא משום דאע"ג דעבדא איקרי נכסי כדמוכח בפרק מי שמת (קמט:) אפ"ה כשהוא נותן לעבדו אין במשמע שיהא גיטו ומתנתו באין כאחד אא"כ פירש ואמר כל נכסי : ומ"ש הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות וכו' משנה בפ"ב דפיאה והובאה בפ"ק דגיטין (ח:) ופ' מי שמת (קמט:) הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כ"ש לא יצא בן חורין ר"ש אומר לעולם הוא ב"ח עד שיאמר כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהם ואיפסיקא בפ"ק דגיטין הלכה כת"ק. ופירש"י יצא בן חורין שאף הוא בכלל נכסים וכל שאר נכסים נמי קנה. לא יצא בן חורין. דכיון דנחת לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולאנופי ליה קא אתי ולא שחרריה כיון דלא א"ל עצמך ונכסי ומפרש בגמרא בפ' מי שמת דשייר קרקע דקתני לאו דוקא דה"ה לשייר מטלטלין ופירשב"ם דמתני' מיירי בשלא פירש איזה קרקע או איזה מטלטלין שייר דאיכא למימר שעל העבד הוא אומר דאיתקש לקרקעות ואינו מטלטלין אבל אם אמר כל נכסי נתונים לך חוץ משדה פלוני הרי הוא בן חורין שהעבד אינו בכלל אותו שדה שפירש והרא"ש בפ"ק דגיטין הקשה עליו מדתניא בתוס' ר"ש אומר כל נכסי נתונים לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן לא אמר כלום חוץ מעיר פלוני ושדה פלוני אע"פ שאין לו אלא אותה העיר ואותה השדה זכה בנכסים וקנה עצמו בן חורין פי' זכה בנכסים אם יש שם נכסים אחרים וקנה עצמו ב"ח בכל ענין א"כ זכה בנכסים כלומר זכה מכח כל נכסי וקנה עצמו בן חורין ש"מ דלת"ק אע"פ שפירש אותה העיר ואותה שדה לא יצא ב"ח הלכך נראה כפירש"י דטעמו כיון דנחת לשיורא שייר גם העבד עכ"ל ובפ"ק דגיטין מייתי האי מתני' אהא דאסיק רבא באומר כל נכסי קנוי לך עצמו קנה נכסים לא קנה וא"ל רב אדא בר מתנה כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו וכו' הא א"ר יוסף בר מניומי א"ר נחמן הלכה כר"מ כלומר דהיינו ת"ק אמר רב אשי התם היינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא וכתב הרא"ש פירש רש"י מדקאמר ר' שמעון לעולם הוא בן חורין שמעינן ל"ש היכא דקנה שאר נכסים עמו כגון שפי' השיור חוץ מקרקע פלוני דהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חוץ מן השיור ול"ש היכא דלא קנה שאר נכסים כגון דכתב ליה חוץ מבית כור קרקע דהשתא לית ליה שום קרקע דכל חד וחד איכא למימר היינו ההוא דשייר ואפ"ה הוי ב"ח אלמא פלגינן דיבורא וצ"ל דאין לו שום מטלטלין וכן פי' הרי"ף וקשה לפי' דאע"פ שלא הזכיר שם הקרקע ששייר מ"מ קנה כל מקרקעי דאית ליה אלא שיד האדון על העליונה שיקח לו מעידית שבנכסיו בית כור כדתנן בפ' בית כור (קז:) חצי שדה אני מוכר לך הלכך נראה לפרש הא דשמעינן לר"ש דפלגינן דיבורא היינו מהא דקאמר בתוס' דאפי' אין לו אלא אותה העיר ואותה שדה דזכה העבד בנכסים וקנה עצמו ב"ח וכיון דאין לו אלא מה ששייר ואין מתקיים דיבור כל נכסי אלא בעבד לבדו א"כ צ"ל דאית ליה פלגינן דיבורא ומהא נמי דייקינן דלר"מ לא פלגינן דיבורא דמטעם דנחת לשיורא לא שייך למימר לא יצא ב"ח אלא היכא דיש לו נכסים אחרים דאמרינן מדשייר אותה העיר ואותה שדה שייר נמי העבד וכל נכסים דקאמר קאי אשאר נכסים אבל אם אין לו אלא אותה העיר ואותה השדה ע"כ לא מצי קאי אלא אעבד ואמאי א"ר מאיר לא יצא לחירות אי לאו משום דסבר דלא פלגינן דיבורא ואסיק רב אשי התם היינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא מתנינן לה דכיון דכתב לו כל נכסיו וכלל גוף העבד בכלל הנכסים ובאותו הלשון יש לו להשתחרר כיון דאין כל נכסיו יכולין להתקיים על הנכסים ונשאר זכות לאדון באותו לשון שהוא משתחרר בו לאו כרות גיטא הוא אבל עבד שהביא גיטו וכתב בו כל נכסי קנויים לך כרות גיטא הוא אלא שלענין הנכסים מחוסר קיום וכן אם כתב בו עצמך ונכסי קנויין לך חוץ מדבר פלוני ואין לו אלא אותו דבר דהשתא לא קנה נכסים כיון דלא כלל גופו בכלל הנכסים אף ע"פ שנשאר לאדון זכות בזה הגט דנכסים לא קנה מ"מ עצמו קנה וכרות גיטא הוי כיון שהזכיר את העבד ולא כללו עם הנכסים עכ"ל הרא"ש ז"ל : ומ"ש רבינו על כתב עצמך ונכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני וכו' שהרמב"ם כתב בזה לא יצא לחירות בפ"ז מהלכות עבדים כתב גט שחרור צריך שיהיה עניינו דבר הכורת בינו לבין אדוניו ולא ישאר לאדון בו זכות לפיכך הכותב לעבדו עצמך וכל נכסי קנויים לך חוץ ממקום פלוני או חוץ מטלית פלוני אין זה כורת והגט בטל ומתוך שאינו גט אין העבד משוחרר ולא קנה מן הנכסים כלום וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ודבריו הם כדברי הרי"ף שכתב אהא דאסיק רב אשי התם משום דלאו כרות גיטא הוא דמתנינן לה דכיון דשייר ליה קרקע כל שהוא וכתב הכי בגיטא הו"ל לרביה זכותא בגויה דגיטא וכגון זה איני כריתות דבעינן דלהוי גיטא דחירותא כוליה לעבדא וליכא וכתב עליו הר"ן אבל בתוספות לא פירשו כן אלא מפני שיש שיור בדיבור שהוא משתחרר בו דקאמר כל נכסי ואינו מתקיים כולו אבל בעבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך חוץ משדה פלוני לפי דבריהן יצא לחירות דהא לא שייר במה שהוא משתחרר בו דהיינו בלשון שכתב לו עצמך קנוי לך וכרות גיטא הוא ולדברי הרי"ף ז"ל כיון דאית ליה לאדון זכות בגויה לאו כרות גיטא הוא ולא יצא לחירות עכ"ל מתבאר מדבריו דהתוספות והרא"ש בחדא שיטה אזלי והרי"ף והרמב"ם בחדא שיטה : הכותב שטר אירוסין לשפחתו וכתב בו צאי בו והתקדשי לי בו אין בזה לשון שחרור וכו' ברייתא בפ' השולח (מ.) פלוגתא דר"מ ורבנן והלכה כרבנן דאמרי הכי ומשמע התם דאי לא אמר לה אלא התקדשי גרידא אמרינן ודאי שחררה מעיקרא והלו הקידושין וכ"כ רש"י בהדיא : **הכל** הכשרים להביא גיטי נשים כשרים להביא גט שחרור כ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות עבדים והטעם מדתני בפ"ק דגיטין (ע:) דשחרורי עבדים שוין לגיטי נשים במוליך ומביא ותנן בסוף פרק ב' [כג.] הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחרש

פרישה

מטית לשתם אימת בפני ב"ד ... שלום ליתנו לך שאם לא התנה עליה כך א"צ למימר דבר כיון שהגט יוצא מתחת ידה שכל עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה בב"ד דמי א"ל ... (פו) עצמו קנה ע"פ דיבורו וגם הוא בכלל נכסיו כדסמוך : (פח) נכסיו לא קנה עד שיתקיים בחותמיו דדוקא לגבי עצמו הוא נאמן כעדים לומר בפ"נ ובפ"נ ולא לגבי ממונא : (פט) הכותב כל נכסיו לעבדו כו' וכ' הר"ן הא דנקט באומר כל היינו טעמא אע"ג דעבד מקרי נכסי אפ"ה כשהוא נותן לעבדו אין במשמע שיהא גיטו ומתנתו אא"כ פירש ואמר כל נכסי : (בין אם היו לו נכסים חוץ מאלו ששייר ... לא יצא לחירות דאמרינן מדשייר אותו בית או שדה שייר נמי העבד וכל נכסים יקאמר לשאר נכסים. לפי' אין לו אלא אותו בית או שדה ואז ע"כ לא מצי קאי אלא אעבד אפ"ה אינו יוצא לחירות דלאו כרות גיטא היא כמ"ש מ"מ ז"ל בשם הרא"ש בסמוך עכ"ה) : (צ) חוץ מאלו ששייר לא יצא לחירות כו' ז"ל הרא"ש דכיון דכתב ליה כל נכסיו וכלל גוף העבד בכלל הנכסים ובאותו לשון יש לו להשתחרר כיון דאין כל נכסיו יכולין להתקיים על הנכסים דהרי שייר ונשאר זכות לאדון באותו לשון שהוא משתחרר בו לאו כרות גיטא הוא אבל אם לא כלל גופו עם הנכסים בלשון א' אלא כתב בו עצמך ונכסי קנויין לך אע"פ ששייר לו וכתב חוץ מדבר פלוני ואין לו אלא אותו דבר דהשתא לא קנה נכסים (ר"ל דאם יש לו נכסים אחרים דאז מקוים לישנא דנכסי קנויים לך בודאי מועיל ג"כ לישנא דעצמך אלא אפי' אין לו אלא אותו דבר דאז א"א לקיים ל' דקנוים לך אמ"ש נכסי דהא אין לו שאר נכסים והו"א דלא יועיל ג"כ ל' דעצמך קמ"ל דאפ"ה יוצא לחירות עכ"ה) מ"מ כרות גיטא הוא לקנות את עצמו כיון שהזכיר את העבד ולא כללו עם הנכסים : (צא) והרמב"ם כתב בזה שלא יצא לחירות דכיון דשייר ליה קרקע כ"ש וכתב ליה הכי בגיטא לאו כרות הוא גיטא דבעינן דלהוי גיטא דחירותא כולה לעבדא וליכא אבל הרא"ש ס"ל כיון דלא כלל גוף העבד בכלל הנכסים כל לכך סגי בכתב עצמו הוא כמ"ש ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב בזה ר"ל באם כתב לו עצמך ונכסי כו' אבל לא קאי אמ"ש רבינו לפני זה אפי' אין לו כו' וק"ל : (צב) וכתב בו צאי בו והתקדשי לי בו כו' דאי אמר התקדשי בו גרידא ודאי שחררה מעיקרא והלו הקידושין אבל השתא דא"ל צאי בו והתקדשי בו וגם יהיה לך שטר שחרור ושטר אירוסין גלי מילתא דלא שחררה אלא בהאי [illegible]

חידושי הגהות

מרתנו אחר גיטי נשים ואחר שחרורי עבדים שוים למוליך ובניא עכ"ל והראב"ד בהשגות ראה שם וכבר כתב הרב"י שהטור סמך עמ"ש באה"ע סימן קמ"ב וגם הוא סמך ע"ז בגמרא יקיצר כאן :

מחרש ושוטה וקטן וסומא ונכרי ובגמרא [שם] בשלמא חרש שוטה וקטן לאו בני דעה נינהו עכו"ם נמי לאו בר היתירא הוא אלא סומא אמאי לא אמר רב יוסף שכן בחוצה לארץ עסקינן דבעי למימר בפני נכתב ובפני נחתם. ופירש"י דלאו בני דעה נינהו. וגבי שליחות איש בעינן ולא קטן: לאו בר היתירא הוא. דאין להם קידושין ואין גיטין נוהגים בהם ע"כ וא"ת כיון דאוקימנא טעמא משום דבעי למימר בפ"נ ובפ"נ האי טעמא סגי גם לחש"ו ונכרי דאינם נאמנים לומר בפני נכתב ובפני נחתם בגט אשה וה"ה לגט שיחרור אבל היכא דאין צ"ל בפ"נ ובפ"נ כגון בא"י דלא מיפסל התם נכרי אלא משום דליתיה בתורת גיטין וקידושין אבל בגט שחרור דשייך ביה הוה ליה לאכשורי איכא למימר כיון דתנן דמוליך ומביא שוין גיטי נשים לשחרורי עבדים לגמרי הן שוין לכל דבר שאינו מפורש בהדיא שהם מחולקים כגון עבד דבסמוך אבל מן התם הם שוין בכל דבר א"נ נכרים מטעמא אחרינא מיפסיל גבי עבד משום דלאו בר שליחות הוא והא דלא יהיב בגמרא האי טעמא לשליחות גט אשה איכא למימר דחדא ועוד קאמר:

ומ"ש ועבד כשר להביאו ולקבלו בשביל עבד חבירו וכו' כלומר אף ע"פ שכל הכשרים להביא גיטי נשים כשרים להביא גט שחרור לא כל הפסולים להביא גיטי נשים פסולים להביא גט שחרור שהרי עבד אע"פ שפסול להביא גט אשה ולא לקבלו משום דליתיה בתורת גיטין וקידושין כשר הוא לגט שחרור והדין בספ"ב דגיטין (כג:) מימרא דרבי יוחנן ופי' רש"י מיד רבו של חבירו שאין רבו שלו דכיון דעבד איתיה בתורת שחרור שליחא נמי מצי מיהוי אבל לא מיד רבו שלו אם שניהם של איש אחד דיד עבד כיד רבו דמי וכשמסר גט בידו לא יצא מרשותו ואע"ג דעבד מקבל גט לעצמו התם הוא דגיטו וידו באים כאחד דשחרורא דידיה הוא אבל לאחרינא לא:

המשחרר ב' עבדים בשטר אחד לא קנו הכותב כל נכסיו לב' עבדיו קנה כל אחד חצי הנכסים וכו' עד אבל אם כתב להם כל נכסיו בשטר אחד בכל ענין לא קנו בפ' השולח (מב.) תני חדא הכותב נכסיו לב' עבדיו קנו ומשחררים זה את זה ותניא אידך האומר כל נכסי נתונים לפ' ופ' עבדיי אף עצמן לא קנו ואוקימנא להו הא דאמר כולו הא דאמר חצי חצי והא מדקתני סיפא ואם אמר חצי חצי לא קנו מכלל דרישא דאמר כולו פרושי קא מפרש אף עצמן לא קנו כיצד כגון דאמר חצי חצי ואי בעית אימא כאן בשטר אחד כאן בב' שטרות בשטר אחד מאי איריא חצי חצי אפי' אמר כולו נמי לא קנו ה"ק קאמר אף עצמן לא קנו בד"א בשטר אחד אבל בב' שטרות קנו ואם אמר חצי חצי אף בב' שטרות נמי לא קנו ואב"א כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה בשלמא בתרא לא קני אלא קמא ליקני נפשיה וליקנייה לחבריה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ופירש"י הכותב נכסיו לשני עבדיו. שכתב שני שטרות כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה וזיכה לשליח אחד בבת אחת לשניהם דפלגי דלא קדם אחד לחבירו: וכן משחררין זה את זה. לפי שכ"א זכה בחצי חבירו: הא דאמר כולו. קמייתא כגון שכתב ב' שטרות כדפרישי' ובכ"א כתב כל נכסיי לפלוני עבדי ומודו רבנן דכיון דזיכה להם בבת אחת ונפקי כולהו מיניה קני ובתרייתא דאמר חצי חצי בשטר הא' כתב חצי נכסי לך וכן בשני לחבירו לפיכך לא קנו דהו"ל בכ"א שחרר חציה והניח חציו ול"מ כתב ומסר לזה והדר מסר לזה דלא קנו דכי מסר לקמא שייר פלגיה ולא קנה וכן לשני אלא אפי' מסר לשניהם כאחת לא קנו דכיון דחצי נכסיו כתב בכל חד דילמא חד פלגא לתרוייהו כתב ואיכא שיור: בשטר א'. לא קנה כגון כל נכסי לפלוני ופלוני עבדיי דכתיב לה ולא לה ולחבירתה אין שתי נשים מתגרשות בגט אחד ואין ב' עבדים משתחררים בגט אחד: מאי איריא. דפריש סיפא לרישא דאמר חצי חצי כדאמרן: ה"ק. כלומר לאו פרושי קא מפרש: אף בשני שטרות לא קנו. משום דשייר: כאן בבת אחת. ותרוייהו בדאמר כולו והא דתני קנו שמסר שני שטרות בבת אחת והא דתני לא קנו בזה אחר זה: כדשנינן מעיקרא. בהני לישני כולהו ועל מה שפירש"י הא דאמר חצי חצי שכתב בשטר אחד חצי נכסי לך וכו' דדלמא חד פלגא כתב לתרווייהו ואיכא שיור כתבו התוס' שהקשה רבינו שמואל דהא מדקאמר כל נכסיי משמע שמפורש בשטר שחציו שנתן לזה לא נתן לזה אלא הכל נתן לשניהם ועוד מדמפליג בין אמר כולו לאמר חצי משמע דוקא אמר כולו קנו אבל חצי אפי' פירש שלא חצי אחד נותן לשניהם אלא שכל אפ"ה לא קנו ונראה לרבינו שמואל דרבה לטעמיה דאית ליה כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ובזה אחר זה לא קנו כיון דשייר והקשו התוס' על פירושו [illegible] כתב אם כתב בשטר אחד חצי נכסי נתונים לפלוני ובשטר האחר כתב חצי נכסי האחר נתונים לפלוני וזיכה להם שני השטרות ע"י אחר קנו בין שניהם כל הנכסים וכ"א קנה חציו של חבירו ומשחררין זה את זה אבל אם כתב כל אחד מהשטרות חצי נכסי נתונים לפלוני ולא כתב באחד מהם חצי האחר לא קנו דיד בעל בשטר על התחתונה ואני אומר שנתן חצי אחד לשניהם ע"כ. וזה כדברי רש"י שתלה הטעם בדילמא חד פלגא כתב לתרווייהו ואיכא שיור ואם כן כשפירש ואמר חצי נכסי האחר נתונים לפלוני דליכא למימר פלגא חד כתב לתרווייהו קנו וכך הם דברי רבינו אבל הר"ן כתב דלא מחוור פירש"י וכתב בשם הרמב"ן דמש"ה לא קנו לפי שאין עצמו בכלל חצי הנכסים שהנותן חצי נכסיו לחבירו אינו נוטל חצי בכל כלי וכלי ולא בכל שדה ושדה אלא שמין את הנכסים ונוטל חציין ונוטל כחוש הלכך זה שכתב לו רבו חצי נכסים אין עצמו בכלל אותו חצי ולפיכך לא עשה כלום והוא ז"ל כתב דהיינו טעמא דחצי חצי לא מהני לפי שאין העבד משתחרר אלא מחמת השטר שנמסר בידו ובעינן שלא יהא בו שיור כלל ואע"פ ששטר חבירו מוכיח דליכא שיורא גבי נותן הרי הוא אינו משתחרר בשטר חבירו שלא זכה בו וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות עבדים וז"ל אבל אם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי אף בשני שטרות לא קנו כלום שהעבד מכלל נכסים והרי שייר בו חציו ואין זה שחרור וכיון שלא נשתחרר לא קנה מן הנכסים כלום ע"כ ולפי דברי הרמב"ן והרמב"ם והר"ן אפי' פירש וכתב בשטר אחד וחצי נכסי האחר נתונים לפלוני לא קנו אף עצמן:

המשחרר חצי עבדו בשטר לא קנה העבד את חציו וכו' אבל אם שחרר את חציו בכסף וכו' קנה והוא חצי בן חורין שם (מא:) ת"ר המשחרר חצי עבדו רבי אומר קנה וחכמים אומרים לא קנה אמר רבה מחלוקת בשטר דרבנן גמרי לה לה מאשה מה אשה חציה לא אף עבד נמי חציו לא אבל בכסף דברי הכל קנה: **ומ"ש** רבינו שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר אף על פי שאין קנין לעבד בלא רבו כבר נתבאר בסימן זה היאך אפשר לו להשתחרר בכסף: **ומ"ש** בד"א כששחרר חציו בשטר ונשאר לו בו חצי האחר וכו' שם (מב.) אמר רבה מחלוקת כששחרר חציו והניח חציו אבל שחרר חציו ומכר או נתן במתנה חציו כיון דקא נפיק מיניה כולהו ד"ה קנה ופירש"י והניח חציו. דבעינן דניפוק כוליה מיניה כי אשה: אבל שחרר חציו ומכר. תחלה חציו או בבת אחת וכן כתב הר"ן ז"ל וכי אמרינן דשחרר חציו ונתן במתנה חציו קנה היינו כגון שנתן תחלה דהשתא ליכא שיורא בשיחרור דידיה או כגון שהוא כותב בשטר שחרור עצמו שהוא נותן חציו האחד לאותו אחר ומזכה השטר לאחד בשביל שניהם וכיון דליכא שיורא בשטר שחרור קני:

להביא גט שחרור (יג) ועבד כשר להביאו ולקבלו בשביל עבד חבירו מיד רבו של חבירו (יד) אבל אם שניהם של איש אחד אז אינו יכול לקבלו מרבו בשביל חבירו (טו) המשחרר שני עבדים בשטר אחד לא קנו הכותב כל נכסיו לב' עבדיו קנה כל אחד חצי הנכסים נמצא שכל אחד ואחד קנה חציו וחצי חבירו לפיכך צריכין לשחרר זה את זה ודוקא שכתב ב' שטרות וכתב בכל אחד כל נכסי נתונין לפלוני עבדי או שכתב חצי נכסי נתונין לפלוני עבדי והחצי האחר לפלוני עבדי ומסרם לאדם אחד ביחד שיזכה בשבילם (טז) דהשתא זכו שניהם כאחד אבל לא מסר שני השטרות ביחד אם כתב בכל אחד מהם כל נכסי (יז) נתונין לפלוני (יח) הראשון קנה ושני לא קנה כלום שכבר נתנם לראשון ואם כתב בכל שטר חצי נכסים (יט) אפילו אם פירש החצי האחר אין שום אחד מהם קונה (ק) ראשון לא קנה שהרי שייר וכיון שהראשון לא קנה (קא) שני נמי לא קנה ואם לא פירש באחד מהשטרות חצי האחר אפי' אם מסרם ביחד לא קנו דאיכא למימר חצי אחד נתן לשניהם והרי שייר קנינו אבל אם כתב להם כל נכסיו בשטר אחד (קב) בכל ענין לא קנו המשחרר חצי עבדו בשטר (קג) לא קנה העבד את חציו ונשאר עבד כמו שהיה אבל אם שחרר את חציו בכסף (קד) שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר קנה והוא חצי בן חורין בד"א כששחרר חציו בשטר ונשאר לו בו חצי האחר (קה) אבל

אם

ותנן בספ"ב הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו וסומא ונכרי ובגמרא קאמר דנכרי טעמו משום דלאו בר היתירא הוא ופירש"י דאין להם קידושין ואין גיטין נוהגין בהם ע"כ: ומ"ש רבינו ועבד כשר להביאו וכו' כלומר כל הכשרים בגט אשה כשרים בגט שחרור וכל הפסול בגט אשה דהיינו חש"ו וסומא ונכרי פסול גם כן בגט שחרור חוץ מעבד דאע"ג דפסול בגט אשה משום דלאו בר היתירא הוא שאינו נ"כ בתורת קידושין וגיטין מ"מ כשר הוא בג"ש להביאו ולקבלו משום עבד חבירו דהא עבד איתנייה בתורת שחרור אם כן שליח נמי מצי מיהוי והוא מימרא דר' יוחנן ספ"ב דגיטין אבל לא מיד רבו שלו דכיון דיד עבד כיד רבו דמי אם כן לא יצא הגט מרשותו של רבו ואע"ג דעבד מקבל גט לעצמו התם הוא דגיטו וידו באים כאחד דשחרורא דידיה הוא אבל לאחרינא לא אך קשה נכרי דאיתיה נמי בתורת גט שחרור כדלעיל אלא אין ע"ע נוהג עתה הו"ל לאכשוריה גבי גט שחרור כמו דמכשרינן לעבד וי"ל דבנכרי איכא טעמא אחרינא לאפסוליה משום דבעי' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ומאי דאמר גבי גט אשה נכרי נמי לאו בר היתירא הוא אין ה"נ דהו"מ למימר משום דבעינן שלוחכם בני ברית אלא ניחא ליה למימר האי טעמא בגט אשה משום דשייך אף בעבד וכן כתבו התוס' לשם בד"ה נכרי נמי (דף כ"ג): המשחרר ב' עבדים וכו' המשחרר חצי עבדו וכו' וכן עבד של ב' שותפים וכו' הכל בפרק השולח [דף מ"א ומ"ב] וע"פ פירש"י וכהסכמת הרא"ש ז"ל ומביאו ב"י וטעם המשחרר ב' עבדים בשטר אחד אי נמי המשחרר חצי עבדו בשטר דאינו כלום מבואר שם דגמרינן שחרור בשטר מגט אשה בג"ש דלה לה דכשם שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד דכתיב וכתב ונתן לה ולא לה ולחברתה וכן המגרש חצי אשה לא אמר כלום ה"נ בגט שחרור: ומ"ש וחצי האחר לפלוני וכו' טעמו דאם לא כתב חצי האחר אלא סתם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי אפי' אם מסרם ביחד לא קנו דאיכא למימר חצי אחד נתן לשניהם והרי שייר קניינו כדמסיק רבינו בסיום דבריו: ומ"ש וכיון שהראשון לא קנה שני נמי לא קנה טעמו דכיון דראשון לא קנה א"כ ממילא איכא שיור: ומ"ש בד"א כששחרר חציו בשטר ונשאר לו בו חצי האחר וכו' כלומר דוקא כששחרר תחלה חציו בשטר ונשאר לו בו חצי האחר שלא מכרו או נתנו מיד דבעינן דניפוק כוליה מיניה כי אשה וליכא אבל אם היה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד או שקדם המכירה לשחרור השתא נפיק מיניה כוליה בגט שחרור כן אשה וכן בעבד של שני שותפים דנפיק מיניה נמי לגמרי

ולא

ומ"ש

דרישה

רש"י: (יג) ועבד כשר להביאו ולקבלו כו' כלומר אע"ג שכל הכשרים להביא גיטי נשים כשרים להביא גט שיחרור לא כל הפסולים להביא גיטי נשים פסולים להביא גט שיחרור שהרי עבד אע"פ שפסיל להביא גט אשה ולא לקבלו משום דליתא בתורת גיטין וקידושין כשר הוא לגט שיחרור כיון דאיתא בתורת שיחרור ב"י: (יד) אבל אם שניהם של איש אחד אז אינו יכול לקבל כו' משום [illegible]

פרישה

כו' עיין בח"מ ס"ס כ"א דכתב שלכתא עדי מסירה כרתי בין בגיטין בין בשאר שטרות ומבואר דממולקין כן דבגיטין אם ידוע שלא נמסר בפני עדים הגט פסול אף אם עדים חתומים משא"כ בש"מ ועיין בא"ע סימן קל"ג. ולק"מ דבח"מ לא אמר אלא דבכולן מהני עדי מסירה אף דלא היה [illegible]

בין

אם מכרו או נתנו לאחר בין שהיה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד (קו) בין שקדם המכירה או הנתינה לשחרור (קז) קנה העבד את חציו והלוקח או המקבל חצי האחר (קח) וכן עבד של שני שותפין ששחרר אחד מהם את חלקו אפי' בשטר קנה והוא חצי בן חורין הכותב לשפחתו מעוברת (קט) [יד] הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין את שפחה וולדך בן חורין לא אמר כלום והוי כמו משחרר חציה מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין לפיכך כופין את רבו לשחררו וכותב לו שטר על חצי דמיו ובעוד שלא כתב לו שטר שחרור מעשה ידיו לעצמו (קי) ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר בד"א בעבד שהוא מצווה על פריה ורביה (קיא) אבל שפחה (קיב) תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד ואת רבה יום אחד הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור אם הכה ביום שעובדת את רבה הנזק לרבה ואם ביומה הנזק לעצמה אבל אם נקטעה ידה וכן כל דבר שאין סופו להזור חולקין הנזק היא והאדון (קיג) ואם המיתה (קיד) נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכופר עבד של שני שותפין ששחרר אחד מהם חלקו כופין גם הב' לשחרר חלקו ואם ידע מהבירו שרצה לשחרר חלקו (קטו) וקדם והקנה חלקו לבנו הקטן ואח"כ שחרר חבירו (קטז) [טו] אין ב"ד יכולין לכוף לקטן אבל (קיז) מעמידין לו אפיטרופוס ושם העבד בדמים ונותן קצת מהדמים לקטן כדי שיתרצה בשחרורו וישחררנו האפוטרופוס (קיח) בדמים שקבל הקטן ויכתוב לו האפוטרופוס (קיט) שטר שחרור על שמו

ודוקא

ומ"ש רבינו וכן עבד של שני שותפין וכו' ג"ז שם מימרא דרבינא (מב.) ופירש"י דכיון דאין לו בו אלא ידיו אפי' לרבנן מודו דקנה כי שחרריה לפלגיה דהא לא שייר מידי והוי כאשה דנפיק מיניה לגמרי: הכותב לשפחתו מעוברת הרי את ב"ח וולדך עבד דבריו קיימים ברייתא בקידושין ס"פ האומר (דף סט.) וכתבה הרי"ף בהשולח האומר לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד הולד כמותה דברי ר"י הגלילי וחכ"א דבריו קיימים והלכה כחכמים: ומ"ש את שפחה וולדך ב"ח לא אמר כלום וכו' בספ"ק דגיטין (כג:) הרי את שפחה וולדך ב"ח אם היתה עוברה זכתה לו ומוקי לה כר' דאמר המשחרר חצי עבדו קנה כלומר ואנן קי"ל כרבנן דפליגי עליה ואמרי לא קנה:

מי שחציו עבד וחציו ב"ח אינו יכול לישא וכו' לפיכך כופין את רבו לשחררו וכו' משנה בפרק השולח (מא.) ובפ"ק דעדיות (ג.): ומ"ש ובעוד שלא כתב לו שטר שחרור מעשה ידיו לעצמו כ"כ התוספות והרא"ש בפ' השולח ומשמע להו הכי מדמדמי ליה התם למעוכב גט שחרור: ומ"ש ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר שם (מב.) לענין קנס בעיא ולא איפשיטא וכתב הרא"ש הלכך קנס אין לו וגם כופר אין לו שהרי אין לו יורשים: ומ"ש בד"א בעבד וכו' אבל שפחה תשאר כמו שהיתה וכו' שם (מג:) אמר ח רב חנא בר קטינא א"ר יצחק מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה ב"ח וכפו את רבה ועשאה ב"ח כמאן כר"י דאמר על שניהם הוא אומר פדויה כלומר דאשה כמי מיפקדה אפריה ורביה אמר רב נחמן בר יצחק לא מנהג הפקר נהגו בה: ומ"ש הכה אדם על ידה וצמתה וכו' אבל אם נקטעה ידה וכן כל דבר שאין סופו לחזור חולקין הנזק וכו' שם (מב.) אמרינן הכי בעבד שחציו ב"ח למשנה ראשונה שהיו אומרים עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד וכתבו התוס' והרא"ש דה"מ אף למשנה אחרונה כגון בשל יתומים קטנים דלאו בני כפייה נינהו או בחציה שפחה וחציה ב"ח ולא נהגו בה מנהג הפקר: ומ"ש ואם המיתה נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי כופר ברייתא שם המית מי שחציו עבד וחציו ב"ח נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו ומתמה עלה בגמרא דכיון דאין קידושין קידושין יורשים מנא ליה ומסיק דהכי קאמר ראוי ליטול ואין לו כלומר חצי כופר ראוי ליתנו ליורשיו אילו הוו לו יורשים ואע"ג דמפרש בגמרא דהאי ברייתא למשנה ראשונה איתניא אבל לא למשנה אחרונה ילפינן מיניה לשפחה שדינה כדין משנה ראשונה: עבד של ב' שותפין ששחרר א' מהם חלקו כופין גם השני לשחרר חלקו ואם ידע מחבירו שרצה לשחרר חלקו וקדם והקנה חלקו לבנו הקטן וכו' שם ההוא עבדא דבי תרי קם חד מינייהו ושחרריה לפלגיה אמר אידך השתא שמעי בי רבנן ומפסדי ליה מינאי קם ואקנייה לבנו קטן שלחה רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא שלח ליה כאשר עשה כן יעשה וגו' אנן קים לן בינוקא דמקרבא דעתיה לגבי זוזי מוקמינן ליה אפוטרופוס ומקרקש ליה בזוזי וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה ופירש"י מפסדי ליה מינאי. כדאמרינן במתניתין כופין את רבו ועושה אותו ב"ח: אקנייה לבנו קטן. שאין ראוי לכופו בב"ד: מוקמינן אפוטרופוס לינוקא. לברור לו דמים יפים כמו שהוא נישום בשוק שהרי צריך העבד לכתוב שטר על חצי דמיו: ומקרקש ליה. עבדא: זוזי. דבר מועט לינוקא ולא יצטרכו ב"ד לכופו שהוא ישחררהו מדעתו בשביל זוזי ובלאו קרקושי זוזי לא אפשר דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופסין אין רשאים להוציא עבדים לחירות ולא לשוב ליתומים כדאמרינן בהניזקין (נב.) ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלים ואפוטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתיה ולשומו בדמים מעולים והתוס' כתבו דל"נ לר"ש פירש"י דמפרש כתב ליה גיטא דחירותא על שמיה דקטן שאין מעשה קטן כלום להתירו בבת חורין אלא נ"ל לפרש דכתיב ליה גיטא על שמיה דאפוטרופוס ואע"ג דבעלמא אין האפוטרופסים רשאין להוציאן לחירות הכא כיון דעשה שלא כהוגן הפקירוהו ב"דו נתנוהו לאפוטרופוס לשחררו ובלא קרקושי זוזי לא רצו ליתן ב"ד רשות לאפוטרופוס לשחררו דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק ור"ת מפרש דלאו קנסא הוא דבדין יכול האפוטרופוס לשחררו דרך מכירה כדאמרינן בהניזקין ואפילו בלא קרקושי אלא משום דמיחזי כחוכא ואיטלולא שהתינוק עומד וצווח שלא למכור לפי שאביו מלמדו לצווח ואיכא לזות שפתים אבל כי מקרקש ליה זוזי לא יחוש לדברי האב וגיטא דחירותא לא הוה צריך דכסף גומר בלא שטר אלא לפי שנעשה ע"כ של אב צריך גיטא דחירותא מדרבנן שלא יאמר לו עבדי אתה וגם הרשב"א והר"ן תמהו על פירש"י והעלו שהאפוטרופוס כותב השטר וכן דעת הרי"ף והרמב"ם וכ"כ שהוא דעת הרא"ש ז"ל (ט):

ומ"ש רבינו אם ידע מחבירו שרצה לשחרר חלקו וקדם והקנה חלקו לבנו קטן הוא ממ"ש התוס' והרא"ש שם (מב.) גבי נגחו שור יום של רבו לרבו וכו' קשה תימה כיון דלמשנה אחרונה מעשה ידי העבד לעצמו מה הרויח ההוא גברא דאקניה לבנו קטן ושמא הקנה לבנו קודם ששחררו חבירו לפי שהיה יודע

שחבירו

ולא שייר מידי: הכותב לשפחתו מעוברת וכו' ברייתא בקידושין ס"פ האומר פלוגתא דתנאי והלכה כחכמים. את שפחה וכו' בספ"ק דגיטין קאמר דלמאי דקי"ל המשחרר חצי עבדו לאו כלום ה"נ הוי כמו משוחרר חציו דעובר ירך אמו אבל אין השפחה ירך עובר וכשמשחרר לשפחה בלבד בלא עובר הוי משחרר כל השפחה: מי שח"ע וחב"ח וכו' משנה פרק השולח [דף מ"א] ולשם האריכו התוס' ליישב למה לא ישא שפחה או ממזרת או נתינה ע"ש גם בפסחים ר"פ האשה ופ"ק דבתרא [דף י"ג] האריכו בזה ע"ש. ומ"ש ובעוד שלא כתב לו שטר שחרור מעשה ידיו לעצמו כ"כ התוספות והרא"ש בפרק השולח ומשמע להו הכי מדמדמי ליה התם למעוכב ג"ש כגון מקדיש או מפקיר את עבדו דיצא לחירות ואין לרבו עליו אלא שצריך גט שחרור וכיון דכופין את רבו לשחררו שוב אין כאן יום של רבו והלכך מעשה ידיו לעצמו הוא אבל מדברי הרמב"ם פ"ד דחובל משמע דיום של רבו לרבו ומש"ה כתב בשהם בנגחו שור יום של רבו לרבו ובח"מ סימן תכ"ד ס"ו כתבתי דלפעד"נ עיקר כדברי הרמב"ם ע"ש: ומ"ש ואם המיתו שור וכו' (שם בדף מ"ב) משמע כך פשט הסוגיא לפי משנה אחרונה דכופין את רבו לשחררו וכו' דלא שקיל רבו קנס דצד עבדות אף ע"פ שלא נכתב הגט וגם כופר דצד חירות אין לו שהרי אין לו יורשים וכ"כ ה"ה בפ' י"א דנזקי ממון ודלא כהרמב"ם לשם שכתב דנותן חצי קנס לרבו כפשטא דברייתא וס"ל דמאי דדחינן בגמרא וקאמרינן לא כמשנה ראשונה דחייה בעלמא הוא לפום מאי דס"ל למקשה דח"ע וחב"ח דומה למעוכב גט שחרור אבל לקושטא דמילתא לא דמי כלל דח"ע וחב"ח שאני דכיון דמעשה ידיו לרבו ה"נ קנס לרבו ואינו דומה למעוכב גט שחרור דהיינו מקדיש או מפקיר עבד דכיון דמעשה ידיהם לעצמן ה"ה נמי אפשר דאין הקנס לרבם כנלע"ד להרמב"ם. ומ"ש בד"א בעבד וכו' אבל שפחה תשאר כמו שהיתה וכו' פירוש כשאין נוהגים בה מנהג הפקר דאין כופין לשחררה כך הדין דיום של רבה לרבה וכן כתבו התוס' [דף מ"ב] בד"ה יום של רבו ובסוף סימן זה כתב רבינו דין שפחה שנוהגים בה מנהג הפקר וע"ש:

עבד של שני שותפים וכו' בפרק השולח [דף מ'] ההוא עבדא דבי תרי קם חד מינייהו ושחרריה לפלגא וכו' והתוס' [דף מ"ב] בד"ה יום של רבו הכריחו דמיירי שהקנה לבנו קטן קודם ששחררו חבירו לפי שהיה יודע שחבירו היה רוצה לשחררו דאל"כ כיון דמעשה ידי העבד לעצמו לא היה מרויח כלום ההוא גברא דאקניה לבנו קטן:

ומ"ש ויכתוב לו האפוטרופוס שטר שחרור על שמו וכו' וכ"כ התוספות והרא"ש ע"ש רשב"ם ור"ת דלא כפירש"י שהקטן כותב לו גיטא דחירותא וכ"כ בש"ע כדברי רבינו אבל במרדכי פרק השולח כתב הקשה ר"י ב"ר מרדכי מה הפסד

יש

דרכי משה

כשר אם מתקיים התנאי וכ"כ בסמ"ג דאין גט שחרור שוה לגט הנשים אלא לדברים אלו: (ט) ובמרדכי פרק השולח דף תר"י ע"ב דקונסים לאב ואב צריך לקנות מהאפוטרופוס של

קטן

דרישה

היה שם עדים חתומים על השטר אבל אם מהני עדי חתימה בלא עדי מסירה מזה לא איירי שם: [יד] הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין כו' קשיא רישא אסיפא סיפא קאמר דעובר ירך אמו הוא א"כ רישא אמאי דבריו קיימין אלא רישא דבריו קיימין דעובר לאו ירך אמו הוא וסיפא לא אמר כלום או משום דלא בא לעולם או משום דאין עבד מקבל גט לחבירו מיד רבו שלו עכ"ל הראב"ד בהשגותיו סוף פ"ז מהל' עבדים ע"ש אבל דברי רבינו צ"ע שכתב דהוי כמו משחרר חציה ונראה לומר דטעם זה שכתב רבינו כטעם הראשון שכתב הראב"ד דהיינו דברישא שאמר הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין דעובר לאו ירך אמו הוא וסיפא כשאמר הרי את שפחה וולדך בן חורין דלא אמר כלום שהרי אינו בא לעולם אם לא שנאמר שדעת האדון היה שיהיה נחשב כירך אמו ואמו היא בעולם א"כ הוי כמו משחרר חצי' דלא מהני כדלעיל דגמרי לה לה מאשה ובריש' ולאי לא אמרינן שיהא כירך אמו שהרי האדון גילה דעתו שלא יהיה כירך אמו אבל יותר נראה לומר כמ"ש בפרישה וא"ל לפי הטעם שכתב בפרישה דעובר ירך אמו ברישא אמאי הולד עבד די"ל היאיל שאומר בפירוש שיהא עבד אין לנו לומר שיהא בטל לגבי אמו לענין זה אבל מ"מ אין נחשב כמו חציה כמ"ש בפרישה: [טו] אין ב"ד יכולין לכוף לקטן אבל

מעמידים

פרישה

(קו) בין שקדם המכירה או הנתינה לשיחרור כו' אבל איפכא לא וק"ל: (קז) קנה העבד את חציו כו' כיון שבשעת שיחרור יצא מרשותו לגמרי: (קח) וכן עבד של ב' שותפים ששחרר כו' דהא לא שייר ליה מידי והוה ליה כאשה רש"י: (קט) הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין ולא דמי לאומר את שפחה וולדך בן חורין דלא אמר כלום דהתם היינו טעמא משום דאמרינן עובר ירך אמו הוא ולכן הוי העובר כמו חצי דאין השפחה בטלה לגבי העובר אבל כשאומר את בת חורין וולדך עבד לא הוי כמו חצי דהעובר בטל לגבי אמו דהעובר נגרר אחר אמו ואין האם נגרר אחר העובר וכלל הדברים הוא אם נשארה היא שפחה איך יהיה העובר שבה בן חורין הא א"א לעובר כזה בלא אמו יניקתו וחיותו הוא ממנה ובטל אגבה וכבשרה דמי ולא עדיף עכ"פ ממשחרר חציה משא"כ כשמשחרר אותה והיא יכולה לחיות ולהיות בלא עיברה לא הוי כמשחרר חציה אלא העובר כמו שנולד ואינו מחובר אצלה כלל וממילא נשאר עבד כמו שהיה ועיין בדרישה: (קי) ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס כו' (עיין במ"מ דהל' נזקי ממון פרק י"א עכ"ה) פי' קנס הוא שלשים שקלים שחייבה התורה ליתן בעל השור לבעל של עבד בין אם היה בשוויו שוה פרוטה בין אם היה שוה אלף מנה. וכופר היינו מה שחייב בעל השור ליתן אם המית ישראל כמ"ש ואם כופר יושת עליו וגו' דהיינו לר"י דמי ניזק ולר"ע דמי מזיק. והטעם שאין לו קנס וכופר דכופר אין לו מחמת החצי שמשוחרר דהא אין לו יורשים ליתן להם (אבל אין לפטרו מטעם דכופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר דהא זה הוי כופר שלם דידיה ועיין בתוס' בב"ק דף מ' ובגיטין ד' מ"ג פ"א עכ"ה) וקנס מחצי עבדות נמי אין לו דהא בעמוד והוצא קאי ולא קרינן ביה כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו: (קיא) אבל שפחה ר"ל שחציה שפחה וחציה בת חורין: (קיב) תשאר כמו שהיתה ר"ל ולא כופין את רבה לשחררה חוץ מאם נהגו בה מנהג הפקר: (קיג) ואם המיתה שור נותן כצ"ל: (קיד) נותן חצי הקנס פי' שחציה מה שמשלם בעל השור שהוא קנס לאדון דאינה עומדת להוציא כמו בעבד דהא אין כופין את רבה. ופטור מחצי הכופר פי' מהמחציה שעליו ליתן בשביל צד יהודית שהוא כופר פטור שהרי אין לה יורשים כמו גבי עבד: (קטו) וקדם והקנה חלקו לבנו הקטן ואמר כך כו' דאם שחרר מתחלה הא' רציו אין הקנאתו מועיל כלום דהא מעשה ידיו הוא לעצמו. והא דלא כתב רבינו האי דינא בדין שלפני זה דכשהוא חציו בן חורין וצריך לשחרר גם חלק השני וקדם והקנהו לקטן דהא זה לא שייך אלא א"כ הקנהו לקטן קודם ששחרר חצי הראשונה וא"כ למה ליה לעשות רמאות להקנותו לקטן טפי ניחא היה לעבד שלא ישחרר כלל: (קטז) אין ב"ד יכולין לכוף לקטן דלאו בר כפייה הוא: (קיז) ומעמידין לו אפוטרופא לברור לו דמים יפים כמו שהוא נישום בשוק ועיין בדרישה: (קיח) בדמים שקיבל הקטן ועל המותר יכתוב עליו ש"מ וכו': (קיט) שטר שחרור על שמו פי' דאפוטרופא:

שכיון

חדושי הגהות

ח בגמרא רב הונא בר קטינא ושם (לח.) רב חנינא בר קטינא וביבמות (סו:) רב אחא בר קטינא:

א בכס"ג וכו' אבל אם מת והניח בן וכו' זה פשוט מדאמרינן בהאי עובדא
כך הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ט מה' זכייה
הרי הוא בן חורין כופין את היורשים ומשחררים

יש לו בזה לאביו ואין כאן כאשר עשה כן יעשה לו ומפרש מקרקש ליה זוזי משל האב כי האב צריך לקנות העבד מן הבן ויתן לו מעותיו וכתיב ליה האב גיטא דחירותא והשתא איכא קנסא גבי אב מספר החכמה עד כאן לשונו . ולענין הלכה נראה כיון דפירש רש"י להדיא שהבן כותב ולא אפוטרופוס דאין האפוטרופוס רשאי להוציא

ודוקא כהאי גוונא (קכ) שביון להפקיע תקנת הכמים אבל אם מת והניח בן קטן ואח"כ שחרר השותף חלקו אין מעמידין אפוטרופא לשחררו אלא עובד את עצמו יום אחד ואת הקטן יום אחד עד שיגדיל : המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור ואם מת קודם ששחררו (קכא) היורש כותב לו גט שחרור וגר שמת ואין לו יורשין דקי"ל הקודם בנכסיו זכה והיו בהן עבדים (קכב) גדולים זכו בעצמן והרי הם בני חורין קטנים אין בהם יד לזכות בעצמן וכל הקודם בהן זכה וכתב הרמ"ה ואם לא זכה בהן שום אדם עד שיגדלו אין להם תקנה שבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו שהרי כל הקודם בהם זכה וכיון דמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו כי גדלו נמי בתר הכי אע"ג דפקע ממונא איסורייהו לא פקע דבמאי פקע השתא (קכג) [טז] הא ליכא מיתת האדון דלפקע איסורייהו מינייהו . עבד שנשבה וברח מבית האסורין אחר שנתייאש רבו ממנו אינו יכול עוד להשתעבד בו וצריך לכתוב לו גט שחרור להתירו בבת ישראל ואם פדאו ישראל אחר מן השבאי לפני יאוש בין אם פדאו לשם עבד בין לשם בן חורין צריך להחזירו לרבו ראשון ומשתעבד בו כתחילה (קכד) ונותן הדמים לזה שפדאו . פדאו לאחר יאוש בהא פליגי חכ"א פדאו לשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם בן חורין לא ישתעבד לרבו ראשון ולא לרבו שני ורשב"ג אומר פדאו לשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם (קכה) בן חורין ישתעבד לרבו ראשון ופסק הרמב"ם כחכמים וכ"כ הרמ"ה והרמב"ן (קכו) והראב"ד פסקו כרשב"ג וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל עבד שעשאו רבו אפותיקי לבעל חובו ואח"כ שחררו (קכז) הפקיעו מיד

ב"י

[illegible] רוצה לשחרר בהדיא שחבירו היה [illegible] וכולי : קטן וכו' אין מעמידין [illegible] רות וצריך כאשר עשה כן [illegible] שם מימרא ומתנה שאם [illegible] ש ואם מת [illegible] תב לו גט שחרור אותו [illegible] מר המפקיר עבדו [illegible] ין לו תקנה מ"ט גופיה [illegible] וא דאיכא גביה ואיסורא [illegible] רית ואסיקנא דלית הלכתא כרבינא דהיא דיסקרתא [illegible] בן לעכו"ם כלו מרוותא דידהו [illegible] א זילו הדרו אבני מרוותייכו קמאי [illegible] לכו גיטא דחירותא פירוש עבדים [illegible] שראל היו ומכרום לעכו"ם ותנן המוכר עבדו לעכו"ם יצא לחירות . ורבי' ירוחם כתב המפקיר עבדו יצא לחירות ומותר בבת ישראל בלא גט שחרור וכתב הרמ"ה וצריך לקבל עליו עול מצות בפני שלשה וטובל לשם גירות כשאר גרים עכ"ל : ומ"ש מותר בבת ישראל בלא גט שחרור ט"ס הוא ובמוגהים נתיב י"ג כתב שצריך גט שחרור : וגר שמת ואין לו יורשים דקי"ל הקודם בנכסיו זכה והיו בהם עבדים גדולים וכו' קטנים אין בהם יד וכו' בפרק קמא דקידושין (כג.) ובהשולח (לט.) פלוגתא דאבא שאול ורבנן ואיפליגו אמוראי בפסק הלכה ופסקו התוס' והרי"ף והרמב"ם והרא"ש כמ"ד הלכה כאבא שאול ואע"ג דקי"ל דמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור ועבדים הללו אין להם גט שחרור אמרינן טעמא בגמרא דעבדו דגר כאשתו מה אשתו משתלחת בלא גט אף עבדו משתלח בלא גט כלומר כיון שאין לו יורשין משא"כ בישראל דמפקיר עבדו איסור דפש ליה גביה יכול להורישו לבניו ולפיכך צריך גט שחרור מן היורשין : **כתב** הרמ"ה ואם לא זכה בהן שום אדם עד שגדלו אין להם תקנה וכולי כלע"ד דאיפשר לומר דהא דכל הקודם בהן זכה היינו מפני שאין לו יד לזכות בעצמו וכל שלא זכה בו אדם עד שגדל בשעה שגדל דיש לו יד זוכה בעצמו ומקנה אף לאפקועי איסורא מיניה שמאחר שזוכה בעצמו מחמת מיתת רבו הוא חזינן כאילו באותו שעה מת רבו : עבד שנשבה וברח מבית האסורין כו' אין יכול עוד להשתעבד בו וצריך לכתוב לו גט שחרור וכו' מימרא דרבי יוחנן בפרק השולח (לח.) : ומ"ש ואם פדאו ישראל אחר מן השבאי לפני יאוש וכו' משנה שם (לז:) עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד לשם ב"ח לא ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ובגמרא (שם) במאי עסקינן אילימא לפני יאוש לשם ב"ח אמאי לא ישתעבד אלא לאחר יאוש לשם עבד אמאי ישתעבד אמר אביי לעולם לפני יאוש וכו' רבא אמר לעולם לאחר יאוש ולשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם ב"ח לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לא דהא לשם ב"ח פרקיה לרבו ראשון נמי לא דהא לאחר יאוש הוה רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד כדחזקיה דאמר מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו ופירש הר"ן אילימא לפני יאוש לשם ב"ח אמאי לא ישתעבד לרבו ראשון דאע"ג דשבאי עכו"ם קונה לעבד למעשה ידיו ה"ת היכא דאין ישראל יכול להציל דכה"ג קרינן ביה שביו אבל כיון דלפני יאוש הוא אלמא יכול ישראל להציל ושבאי לא קני ליה וכיון שכן אע"פ שפדאוהו לשם ב"ח הול"ל ישתעבד לרבו ראשון . ואמאי דאמר רשב"ג בין כך ובין כך ישתעבד כדחזקיה פירש"י ישתעבד לרבו ראשון וכתבו התוס' שכן הגיה ר"ת דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לרבו שני יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מזונה ומתנה דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו ופעמים נמי שהוא שונא לרבו ומפקיע עצמו ממנו וכן הסכימו הרשב"א והר"ן וכתבו שכן כתב הרי"ף ז"ל אבל הרא"ש גורס בין לשם עבד בין לשם ב"ח ישתעבד לשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם ב"ח ישתעבד לרבו ראשון כדחזקיה וכו' וכן הוא הנוסחא בספרי הרי"ף שבידינו וכך הם דברי רבינו שכתב דלרשב"ג לשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם ב"ח ישתעבד לרבו ראשון : ולענין הלכה הרי"ף כתב חזינן לגאון דפסק הלכה כרבנן ונראה מדבריו שכך הוא דעתו וכ"כ ממ"ש הרשב"א והר"ן בשם הרמב"ן שהם סבורים שהרי"ף סובר כדברי הגאון דהלכה כרבנן . וכן פסק הרמב"ם בפרק ח' מה' עבדים והרא"ש כתב בשם הראב"ד דהלכה כרשב"ג והביא כמה ראיות לדבר וכתב עוד דאף דעת הרי"ף נראית כן מדלא כתב ומסתברא כוותיה דגאון וכתב עוד הרא"ש שכן דעת ר"י דהלכה כרשב"ג . והרשב"א כתב בשם הרמב"ן לדחות כל ראיות הראב"ד והעלה דהלכה כרבנן : ומ"ש רבינו בפדאו לפני יאוש דצריך להחזירו לרבו ראשון דנותן דמים לזה שפדאו תוס' כתבוה הרשב"א והר"ן שם עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד ורבו נותן דמיו לשם ב"ח לא ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ורבו נותן דמיו וכתב הר"ן והך תוספתא בלפני יאוש מיתוקמא ומש"ה לת"ק משתעבד לרבו ראשון מכל מקום ילפינן מינה דכשהוא משתעבד לרבו ראשון חייב ליתן דמיו לשני ופשטא דהך תוספתא משמע דאפי' לשם ב"ח צריך ראשון ליתן דמיו אלא שהרמב"ם ז"ל כתב בפרק ח' מהלכות עבדים דלשם ב"ח חוזר לרבו ראשון בלא כלום : עבד שעשאו רבו אפותיקי לב"ח ואח"כ שחררו וכו' משנה שם (מ:) עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו ב"ח וכותב שטר על דמיו רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר ובגמרא מי שחררו אמר רב רבו ראשון שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני כדרבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין

עבדים לחירות וכו' ורשב"ס ור"ת כתבו איפכא דוקא אפוטרופוס ולא הבן דאין מעשה קטן כלום אם כן יש להורות דאינו כותב לא זה ולא זה אלא כמ"ש במרדכי דהאב צריך לקנות העבד מן הבן ויתן לו מעותיו ואח"כ כותב האב גיטא דחירותא : **המפקיר** עבדו יצא לחירות שם מימרא דרב יוסף אמר רב (ד' ל"ח) ומימרא דרבי יוחנן (ד' לט). ומ"ש ואם מת קודם ששחררו היורש כותב לו גט שחרור שם (דף מ') פליגי בה אימר אמר אותו העבד אין לו תקנה ורבינא אמר היורש כותב לו ג"ש ואיתא בנוסחאות מדוייקות והלכתא כרבינא וכ"כ האלפסי והרא"ש . ומ"ש וגר שמת וכו' ברייתא שם (דף לט) פלוגתא דת"ק ואבא שאול ואריב"ל הלכה כאבא שאול דגדולים יש להן יד לזכות בעצמן מן ההפקר ולא בעו גט שחרור לאפקועי איסורא דכי היכי דאשתו של גר פקע איסורא ומשתלחת במיתתו בלא גט אף עבדיו פקע איסורייהו ומשתלחים בלא גט דגמר לה לה מאשה ולענין ממונא זכו בעצמן מן ההפקר אבל קטנים אין להן יד לזכות בעצמן ודלא כת"ק דקאמר דקטנים נמי קנו עצמן ב"ח ואע"ג דר"י קאמר אין הלכה כאבא שאול כתבו התוס' בשם ר"ת דהלכה כריב"ל לגבי רבי יוחנן וכך פסקו הפוסקים וכתב הרא"ש דהקשה ר"י א"כ במפקיר עבדו דיצא לחירות אמאי קאמר רבינא דהיורש כותב ג"ש דלמה צריך גט שחרור איפוק ליה דמיתת האדון מוציאתו לחירות כיון דלא נשאר עליו כ"א איסור וכי היכי דאיסורא דאשה פקע במיתתו ה"נ איסורא דעבד ותירץ ר"י בשינויא בתרא דלא צריך ג"ש אלא מדרבנן בעלמא דלא יוציא עליהן לעז של עבדות ע"כ וכן כתבו התוס' [דף מ'] בד"ה הא אמרה אבל הב"י כתב לחלק בענין אחר דדוקא גבי גר אמרינן כיון דאין לו יורשין פקע איסוריה דעבדו במיתתו כמו אשתו משא"כ בישראל דמפקיר עבדו דאיסורו דפש ליה גביה יכול להורישו לבניו ולפיכך צריך ג"ש מן היורשין לרבינא דהלכתא כוותיה והן הן דברי האלפסי אבל הרא"ש בפסקיו הקשה עליו והסכים לשינויא בתרא דר"י דא"צ ג"ש אלא מדרבנן : ומ"ש וכתב הרמ"ה ואם לא זכה בהם שום אדם וכו' נראה דטעמו מדלא מפליג אבא שאול בקטנים גופייהו בין החזיק בהם אדם מקמי שהגדילו ובין לא החזיק בהם אדם עד שהגדילו אלמא דקטנים לעולם לא זכו בעצמן אפי' לא זכה בהם אדם עד שהגדיל וב"י השיג על דבריו ולא נהירא וכן פסק הרב בהגהת ש"ע כדברי הרמ"ה : עבד שנשבה וכו' מימרא דרבי יוחנן שם ריש (דף לח) ומ"ש ואם פדאו ישראל אחר מן השבאי לפני יאוש וכו' הכי משמע לאוקימתא דרבא (סוף דף ל"ז) דהילכתא כוותיה לגבי דאביי דבלפני יאוש לא פליגי רבנן ורשב"ג דלכ"ע ישתעבד לרבו ראשון אפילו פדאו לשם ב"ח ונותן הדמים לזה שפדאו וכדמשמע בתוספתא ומביאו ב"י אבל הרמב"ם מה"ע כתב דבפדאו לשם ב"ח חוזר לרבו ראשון בלא כלום וכן פסק בש"ע אבל פדאו לאחר יאוש פליגי וכו' ודברי רבינו כמ"ש הרא"ש דלרשב"ג לשם עבד ישתעבד לרבו שני לשם ב"ח ישתעבד לרבו ראשון דלא כרש"י ור"ת דבלאחר יאוש לרשב"ג אף לשם עבד ישתעבד לרבו ראשון כדי שלא יהא כ"א ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו כדחזקיה : **עבד** שעשאו רבו אפותיקי וכו' משנה שם (סוף דף מ') פליגי בה ת"ק ורשב"ג והלכה כרשב"ג דאפילו עשאו אפותיקי מפורש אפ"ה צריך לשלם מדינא דגרמי כמו שורף ש"ח של חבירו דהו"ל מזיק שיעבודו של חבירו ואין לחלק בין שורף ש"ח של חבירו דבחבריה קא עביד מעשה ובין עבדו דבנכסיה קא עביד מעשה וכמ"ש הראב"ד דליתא אלא חשיב כאילו הזיקו אחר וכבר נתבאר זה בח"מ סימן קי"ז ס"ו בס"ד ע"ש :
עבד

פרישה

(קכ) שביון להפקיע תקנת חכמים וכאשר ומש כן יעשה לו גמרא : (קכא) היורש כותב לו גט שיחרור דאיסור עבדות דפש ליה גביה מוריש לבניו : (קכב) גדולים זכו בעצמן והרי הן בני חורין אף בלא גט שיחרור דעבדו דגר כאשתו דמשתלחת בלא גט אף עבדו כן כיון שאין לו יורשים (א"ל א"כ קטנים נמי נימא הכי ויהא כדין אשתו קטנה שמשתלחת במיתתו בלא גט י"ל בקטנה כמו שהאב יכול להקנותה לו כן הוא זוכה גם הוא בה במיתתו ואף אם מת האב קודם שבעל מ"מ הוריש זכותו וכחו ליורשיו וד"ק עכ"ה) מה שאין כן בישראל דמפקיר עבדו איסור דפש ליה גביה יכול להורישו לבניו ולכן צריך גט שיחרור מהיורשים ב"י : (קכג) הא ליכא מיתת האדון דלפקע כו' עיין בדרישה : (קכד) ונותן הדמים לזה שפדאו דוקא כשפדאו לשם עבד אבל פדאו לשם בן חורין א"צ ליתן כלום כ"כ הרמב"ם וכ"פ ב"י : (קכה) לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון כדחזקיה שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו אבל עתה שידע שעכ"פ ישתעבד או לראשון או לשני לא יפיל עצמו אבל אם ברח אמרינן בגמרא השתא לקטלא מסר נפשיה (כדי לצאת מידי גייסות שהרי בורח מבית אסורין יודע שאם ישיגוהו יהרג רש"י : (קכו) והראב"ד פסק כרשב"ג כנ"ל וכן מוכח מב"י : (קכז) הפקיעו מידי שיעבוד דהקדש ושחרור וחמץ מוציאין מידי שיעבוד :

דרישה

מעמידים לו אפוטרופא כו' ז"ל ר"ת מן הדין יכול האפוטרופא לשחררו דרך מכירה ואפילו בלא קרקושי זוזי אלא משום דמיחזי כחוכא ואיטלולא שהתינוק עומד וצווח שלא למכור לפי שאביו מלמדו לצווח ואיכא לזות שפתים אבל כי מקרקש ליה זוזי לא ימוש לדברי האב וגיטא דחירותא לא הוי צריך דכסף גומר בלא שטר אלא לפי שנעשה בע"כ של אב צריך גיטא דחירותא מדרבנן שלא יאמר לו עבדי אתה : [טז] הא ליכא מיתת האדון דליפקע איסורייהו כו' וב"י כתב דנ"ל דכיון דלא זכו בהן אדם עד שהגדילו בשעה שהגדילו דיש להן יד וזכו בעצמן אף לענין לאפקועי איסורייהו וחזינן כאילו באותה שעה מת רבן עכ"ל ולע"ד נראה דלק"מ שהרי כתב לעיל המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שיחרור ה"נ הני קטנים בשעה שמת רבם נשארו הפקר ולא פקע איסורייהו וגם לכשיגדילו לא יפקע דאינו פקע אלא דומיא דאשה במיתת בעלה דמיד בשעת מיתה פקעה מיניה וכאשה לרשות עצמה משא"כ כאן דנסתלקו מרבן לענין ממון מיד במיתתו שהרי או מעשה ידיהם נשארו לעצמן ואיסורא נשאר עליהם וק"ל : (המפקיר עבדו כו' וצריך לקבל

מיד שיעבוד והרי הוא בן חורין (קכח) וצריך לשלם לבעל חובו (קכט) דקי"ל המזיק שיעבודו של חבירו חייב אם לא נשאר לו מקום אחר לגבות ממנו וכופין לבעל חוב שיכתוב לו שטר שחרור שלא יוציא עליו לעז לומר שהוא עדיין עבד: (קל) עבד שנשא ב"ה לפני רבו לא יצא אבל אם השיאו רבו יצא לחירות וצריך גט שחרור ואצ"ל אם נושא שפחתו שהיא בת חורין שאנו אומרים אם לא ששחררה לא היה עושה איסור וכתב הרמ"ה שמקודשת מספק וכופין את רבו לכתוב לה גט שחרור ואי בעי לשהויה בתר הכי בעיא קידושי אחריני דקידושי קמאי ספק קידושי נינהו ואי לא בעי לשהויה לשם אישות בעיא גט לקדושי קמאי דמשום אומדן דעתא מפקיעין ממונא אבל גבי איסורא לא אזלינן בתר אומדן דעתא להתירה בלא גט שחרור בין בהשיאו רבו בין בנושא שפחתו: וא"א הרא"ש ז"ל כתב הא דמצריכין גט שחרור במשיא עבדו משום שלא יאמר האדון לא שחררתיו ועבדי הוא אבל ודאי אזלינן בתר אומדן דעתא דודאי שחררו ומפקיעין אותו ממנו ומותר בבת חורין הלכך גבי מקדש שפחתו דלמיחש שיאמר לא שחררתיה אפי' גט שחרור אינה צריכה: (קלא) עבד שלוה רבו ממנו או שעשאו אפוטרופא או שהניח לפניו תפילין או קרא בפניו בתורה ולא מיחה בו לא יצא לחירות (קלב) ואסור לאדם שילמד לעבדו תורה אבל אם הניח לו רבו תפילין או קראו לקרות בתורה יצא לחירות וכתב הרמב"ם וכותב גט שחרור וכן כל כיוצא באלו הדברים שעשה דבר שאין חייב בו אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור (קלג) וכן אם נדר נדר שכופין אותו לעבור עליו כגון שנדר שלא לאכול בשר וכיוצא בו שאין הנדר חל עליו והיה יכול לכופו לאיכלו ולא כפאו (קלד) אלא אמר לו מופר לך יצא לחירות שכיון שלא כפאו במקום שיכול לכפותו גילה דעתו

שהפקיע

עבד שנשא בת חורין וכו' שם (סוף דף ל"ט) מימרא דרבי זירא משמיה דרבי עבד שנשא ב"ח בפני רבו יצא לחירות וכופין אותו לכתוב לו ג"ש וכתב הרי"ף והרא"ש ודוקא כשרבו השיאו אשה דודאי אי לאו דשחרריה לא הוה עביד איסורא בעבדיה להשיאו אשה וה"א בגמרא ריש דף מ'. והא דכתב בא"ה סי' ד' דאף בנשא לפניו יצא לחירות היינו דוקא כשאין רבו מערער אמרינן מסתמא ניחא לו שישתחרר וכאן דאמר לא יצא לחירות היינו דאם רבו מערער עדיין עבד הוא כיון דנשא בעצמו וכבר כתבתי זה לשם בס"ד ע"ש: ומ"ש ואצ"ל אם נושא שפחתו וכו' כבר הארכתי בזה בא"ה סימן ט"ו ליישב מה שקשה ע"ז ועיין עוד לשם בסימן קכ"ו: עבד שלוה ממנו רבו וכו' ברייתא שם (דף מ') ולשון רבינו בזה הוא לשון הרמב"ם אלא שהרמב"ם כתב עוד ואם למדו לא יצא לחירות והוצרך לכתבו לאורויי דלא דמי לא"ל רבו לקרות בתורה בצבור דיצא לחירות דשאני התם דכיון דאין מנהג כלל לעבד שיהא קורא בתורה בצבור ודאי שחררו רבו אבל ללמדו תורה אע"ג דאסור ללמוד תורה לעבד כמו לאשה אפ"ה נוהגים ללמדו תורה הילכך אין משם ראיה דשחררו רבו ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. ומ"ש או שהניח לפניו תפילין וכו' אוקימתא דגמרא שם דמחלק בין הניח תפילין לפני רבו ובין כשרבו הניח לו תפילין וכתבו התוס' ולא משום דלא מעביד ליה איסורא דמברך עליהן ואיכא ברכה לבטלה דהא סוכה לולב ושופר וכמה מצות עשה שהנשים מברכות אלא משום דאין עבדים רגילים בתפילין ואי לאו דשחררו לא הוה מנח ליה עכ"ל ולפ"ז ניחא הא דהביא רבינו תחלה ע"ש הרמב"ם דכותב לו גט שחרור דקאי אהיכא דרבו הניח לו תפילין א"כ רבו קראו לקרות בתורה דאין רגילין עבדים כלל בתפילין ולקרות בתורה דפשיטא דיצא לחירות וכותב לו גט שחרור ואח"כ הביא דברי הרמב"ם במה שכתב וכן כל כיוצא באלו הדברים וכו' כלומר אף זו אף ע"פ שרגילות הוא של המעט גם בעבדים אפ"ה כיון שעשה דבר שאין חייב בו אלא ב"ח ואין רוב העבדים רגילין בכן יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו ג"ש וב"י כתב שיש בדברי רבינו כפל שכתב ב' פעמים דכופין את רבו לכתוב ג"ש והאמת הוא שהרמב"ם לא כתב אלא פעם אחת וכופין את רבו לכתוב לו ג"ש אבל כדי ליישב דברי רבינו שכתב כן ב' פעמים נכון הוא מ"ש דלא זו אף זו קאמר. ומ"ש וכן אם נדר נדר וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם כדמוכח ממה שמסיים רבינו ואמר עד כאן והוא משנה פרק בתרא דנזיר [דף ס"ב] הפר לעבדו יצא לחירות מגלים נזירותו ולהרמב"ם

מפקיעין מידי שיעבוד אלא מפני תיקון העו[illegible] אתה כופין את רבו שני ויעשהו ב"ח וכותב ע[illegible] העבד כותב אלא משחרר כותב במאי קא מיפלגי [illegible] חייב ומ"ס פטור וכתבו התוס' והרשב"א והר"ן דמתני' [illegible] לא יהא לך פרעון [illegible] סתם ל"ל למשחרר [illegible] כתוב וקאי דהא משתעב[illegible] ופסקו הרי"ף והרא"ש כרשב"ג [illegible] הוא וכ"פ הרמב"ם בפ' ז' מה[illegible] ומזיק ופי"א מהל' מלוה ולוה וכת[illegible] אבל הראב"ד כתב דהלכה כרבנן ולא [illegible] לשורף שטרותיו של חבירו דהתם בדחבריה עביד אבל הכא בדנפשיה קא עביד ודברי הרמב"ם מחוורים יותר וכן דעת הרמב"ן ז"ל: עבד שנשא ב"ח לפני רבו לא יצא אבל אם השיאו רבו יצא לחירות וכו' שם (לט: מ.) א"ר זירא אמר רבי חנינא א"ר אשי אמר רבי עבד שנשא ב"ח בפני רבו יצא לחירות ואוקימנא לה דהיינו דוקא בשרבו השיאו אשה דאי לאו דשחרריה לא הוי מעביד ליה איסורא על ידיה. ומ"ש וצריך גט שחרור בנוסחת הרי"ף והרא"ש מסיים בהא דא"ר זירא א"ר ולא עוד אלא שכופין את רבו שיכתוב לו שטר שחרור וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"ע: ומ"ש ואצ"ל אם נושא שפחתו שהיא ב"ח וכו' כן משמע שם: ומ"ש רבינו בשם הרמ"ה שמקודשת מספק וכו' וא"א ז"ל כתב הא דמצריכנא גט שחרור במשיא עבדו וכו' שם כתב הרא"ש על הא דאמר רבי זירא א"ר נ"ל דהא דמצרכינן ליה גט שחרור משום שלא יאמר האדון לא שחררתיו ועבדי הוא אבל אנן אזלינן בתר אומדן דעתא דודאי שחרריה ומפקיעים אותו ומותר בב"ח מדלא קאמר ואסור באשתו עד שישחררנו וכן מוכח מההיא דהכותב שטר אירוסין לשפחתו ר"מ אומר מקודשת ומשמע דאשתו היא בקידושין הללו דאמרינן אי לאו דשחררה מעיקרא לא הוה עביד איסורא וגם לא מצריך לה גיטא דחירותא דלא חיישינן שמא יאמר לא שחררתיה והרמ"ה לא פי' כן עכ"ל. והרי"ף כתב בפרק ב' דיבמות איתמר משמיה דרב נטרונאי שאם בא על שפחה דידיה וילדה הימנו בן אע"ג דלא נקיטא גט חירות בתו היא דהא אמרי רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עליה חייב משום בתו וחזינן לגאון אחד דמספקא ליה מילתא ומתוך דבריו נקיטינן בהא מילתא לחומרא לגבי איסורא וכו' אבל ☙ איהו גופיה לא מזבני ליה ירתי ואי בעי למינסב בת ישראל מצרכינן לה גיטא דחירותא ואי קדים מקמי גט שחרור מצרכי לה גט מיניה ואי בעי למינסב שפחה לא שבקינן ליה ע"כ והרמב"ם כ' בפרק ט' מהל' עבדים ישראל שבא על שפחה כנענית אף על פי שהיא שפחתו ה"ז הולד כנעני לכל דבר ונמכר ונקנה ומשתמשים בו לעולם כשאר העבדים ולטעמיה אזיל שכתב בפ' י' מה' גירושין הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתבעל בפני עדים וכו' והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם עד שהורה שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתיבם אשתו שמא שחרר שפחתו ואח"כ בא עליה ויש מי שהורה שודאי שחררה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל הדברים האלו רחוקים הן בעיני מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהם שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד וכו' אבל בשאר כל הנשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות ואצ"ל בשפחה או כותית שאינה בת קידושין שאין חוששין להם כלל והרי הבן בחזקת עכו"ם ועבד עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו או שנתגיירה ע"כ. והרא"ש כתב בפרק ב' דיבמות ורואה אני את דברי רב נטרונאי מהא דאמרינן בפ' השולח א"ר זירא א"ר עבד שנשא אשה בפני רבו יצא לחירות וכו' הלכך הבא על שפחתו ודאי שחררה מעיקרא ולא מפלגינן בין בא עליה דרך נישואין ובין בא עליה דרך זנות והרמב"ם לא נראו לו דברי הגאונים ואין דבריו נראים עכ"ל וה"ה בפ' ד' מהלכות נחלות האריך להחזיק דברי הרמב"ם וכתב שהביא הרשב"א כדעת הרמב"ם בראיות ברורות וכתב עוד ה"ה דהא דמשמע בפרק השולח דכותב שטר אירוסין לשפחתו הרי היא בת חורין משום דחזקה דלא עביד איסורא שטר אירוסין שאני דמשמע ממעשיו שהוא רוצה אותה דרך אישות אבל בבא עליה שלא בקידושין אדרבה משמע ממעשיו שהוא רוצה בזנות ע"כ: עבד שלוה רבו ממנו וכו' עד יצא לחירות ברייתא שם (מ.):

ומ"ש ואסור לאדם שילמד את עבדו תורה כ"כ הרמב"ם בפרק ח' מהלכות עבדים וכתב עוד ואם למדו לא יצא לחירות: ומ"ש אבל אם הניח לו רבו תפילין בהשולח (שם) אמר ריב"ל עבד שהניח תפילין בפני רבו יצא לחירות מיתיבי לוה ממנו רבו או עשאו אפטרופוס או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא שלשה פסוקים בב"ה בפני רבו לא יצא לחירות אמר רבה בר שילא כשרבו הניח לו תפילין. וכתב שם הרא"ש על הא דהניח לו רבו תפילין וכן אם היה רבו ש"צ וקרא בתורה יצא לחירות וכ"כ הרמב"ם בפרק ז' מה"ע שאם אמר לו רבו לקרות שלשה פסוקים בס"ת בפני הצבור וכן כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהם אלא ב"ח יצא לחירות. ומ"ש רבי' בשמו שכותב גט שחרור שם סיים וכתב וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ונ"ל שלמד כן מדין השיאו רבו אשה. ויש בדברי רבינו כפל שכתב תחלה בשם הרמב"ם שצריך גט שחרור וכתב וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ולא הו"ל לכתוב אלא דברים האחרונים דדברים הראשונים הן בכללו והן הן דברי הרמב"ם ז"ל: ומ"ש וכן אם נדר נדר שכופין אותו לעבור עליו וכו' ולא כפאו אלא א"ל מופר לך יצא לחירות וכו' גם זה דברי הרמב"ם בפרק ז' מהלכות עבדים וטעמו מדתנן בפרק בתרא דנזיר [סב:] הפר לעבדו יצא לחירות מגלים נזירותו זו היא גירסת הרמב"ם ומפרש דתרתי קתני בהפר לעבדו חדא דיצא לחירות ותרתי דמגלים נזירותו ולפיכך פסק כן אבל הראב"ד היה גורס הפר לעבדו ויצא לחירות מגלים נזירותו ולפיכך השיג על הרמב"ם וכתב עליו שנשתבש בלשון המשנה וכתב עליו וחיי ראשי לא אדע על איזה דרך יוכל לפרש כי מאחר שהוא מיפר איך גילה דעתו שהפקיע שיעבודו אדרבה גילה דעתו שיש לו רשות עליו להפר נדרו עכ"ל דעתו לומר שאף על פי שהיה גורס יצא לחירות בלא וי"ו הו"ל לפרש מפני קושיא זו דהכא קתני עבד שנדר והפר לו רבו ואח"כ יצא העבד לחירות מגלים נזירותו. ונראה שטעמו של הרמב"ם שאע"פ שבמה שהוא מיפר נדרו נראה שיש לו רשות עליו מ"מ כיון שהיה לו רשות עליו לכופו ולא כפאו גילה דעתו שהפקיע שיעבודו דהפרה לגבי כפיה ספקעת שיעבוד הוא: ומ"ש שיש נדרים שהרב יכול לכוף לעבד לעבור עליהם נתבאר בסימן רל"ד

פרישה

(קכח) וצריך לשלם לב"ח פירוש רבו ראשון צריך לשלם: (קכט) דקי"ל המזיק שיעבודו של חבירו חייב אם לא נשאר כו' פירוש אם לא נשאר ללוה מה שיוכל המלוה לגבות ממנו צריך המזיק לשלם להמלוה דאם יש ללוה עוד נכסים אחרים אין המלוה חוזר על המזיק אלא על הלוה דהמזיק א"ל לאו בעל דברים דידי את דהרי אין לך הפסד בשבילי והיינו כשלא עשה דבר שהזיק אפותיקי מפורש דבאפותיקי מפורש אפי' אם יש ללוה נכסים אחרים אין המלוה חוזר עליו כמבואר בח"מ סימן קי"ז ע"ש והיינו דוקא בעלמא אבל הכא דהלוה עצמו הפקיע שיעבודו לא שייך בזה אם לא נשאר לו מקום אחר לגבית ממנו דעכ"פ עליו החוב לשלם לו וק"ל והיותר נראה דמ"ש אם לא נשאר לו מקום אחר לגבות מהמלוה קאי שלא נשאר לו דבר אצל הלוה לגבות ממנו דהיינו באין לו באפותיקי סתם או אפי' יש לו וכתב לו הלוה מתחילה לא יהא לך פרעון אלא מזה אם כן כשזה המזיק בא והפסיד שיעבודו לא נשאר לו אצל הלוה ממה לגבות אף שיש ללוה עוד הרבה נכסים וקנינים והשתא אתי שפיר נמי הכא בלוה ששחרר את עבדו שעשאו מתחילה להמלוה אפותיקי מפורש וקמ"ל דאע"ג דהתנה עמו תחילה שלא יהא לו פרעון אלא מזה מ"מ כיון דהלוה עצמו הפסיד שיעבודו במאי דשחרר עבדו משום הכי חייב לשלם. ורבינו שכתב זה אזיל בשיטת התוספות ורשב"א ור"ן שכתבו דהאי דינא באפותיקי מפורש מיירי ומש"ה איצטריך לאשמועינן דישלם לב"מ ע"ש וב"י הביאו ודו"ק. אבל בח"מ סימן קי"ז כתב גם כן דין זה ולא כתב שם האי אם לא נשאר לו מקום אחר כו' והוא יותר נכון: (קל) עבד שנשא בת חורין לפני רבו לא יצא לחירות בא"ע סימן ד' כתב איפכא ושם פירשתי בשם מ"ו וב"י: (אבל אם השיאו רבו יצא לחירות דאי לאו דשחררו לא הוה מעביד ליה איסורא על ידיה עכ"ל): (קלא) עבד שלוה רבו ממנו כו' פירוש ולא אמרינן דאי לא שחררו לא הו"ל ללוות ממנו דהא כל מה שיש לעבד הוא לרבו קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא עביד הכי כדי לגלות זוזי: (קלב) ואסור לאדם שילמוד לעבדו תורה ואם למדו לא יצא לחירות וכן הוא במיימוני: (וכופין את רבו כו' עיין בב"י שכתב שיש כפל לשון אחר שכתב תחלה בשם הרמב"ם שצריך גט שחרור ע"ש עכ"ה): (קלג) וכן אם נדר נדר שכופין אותו כו' כמ"ש לעיל בסימן רל"ד: (קלד) אלא א"ל מופר לך יצא לחירות ואע"פ שבמה שמיפר נדרו נראה שיש לו רשות עליו מ"מ כיון שהיה לו רשות עליו לכופו ולא כפאו גילה דעתו שהפקיע שיעבודו אבל הראב"ד חולק עליו ב"י ועיין בסימן רל"ד דשם מבואר דאין שכם ולא ג' הדיוטות יכולין להתיר בלשון הפרה וא"כ כיון שזה יצא לחירות צ"ל דאין הפרתו הפרה אף שהיה חכם ולפ"ז

חדושי הגהות

■ ר"ל שאם השפחה ההוא ילדה ממנו בן אע"ג דאינו נוטל ירושה עם אחיו משום דלענין ממון נקטינן לקולא ודיינינן ליה כעבד א"כ הו"ל לומר שיכולין אחיו למוכרו ע"ז קאמר אבל

רל"ד : ומ"ש ומכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון וכו' עד אע"פ שעדיין לא כתב ג"ז מדברי הרמב"ם שם :

כתב בשטר עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' דפרק השולח (שם) ת"ר עשיתי פלו' עבדי ב"ח עשוי ב"ח הרי הוא ב"ח הרי הוא ב"ח אעשנו ב"ח ר' אומר קנה וחכמים אומרים לא קנה אמר רבי יוחנן וכולן בשטר ופי' רש"י וכולן בשטר האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו א' מן הלשונות הללו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי ב"ח : **ומ"ש** בשם הרמ"ה דוקא אמר אעשנו אבל אם כתב יהא ב"ח קנה וכו' פשוט הוא : **ומ"ש** אבל אם אמר על פה עשיתי לפלוני עבדי ב"ח וכו' אינו כלום ויכול לחזור במימרא דרבי יוחנן שכתבתי בסמוך וכתב הר"ן וכ"ת אמאי לא מהני ע"פ משום הודאת בעל דין וי"ל דכי אמרו בדרך הודאה ה"נ אבל הכא בבא לשחררו עכשיו בלשונות אלו עסקי' משום דלא הוי לישנא מעליא לשחררו בו לכתחלה אמר דלא מהני אפילו לענין מעשה ידיו אלא בשטר ומיהו בשטר הוי משוחרר גמור :

ומ"ש בשם הרמ"ה וה"מ בבריא אבל ש"מ שאומר אחד מכל אלו הלשונות וכו' זכה מיד בגופו וכו' י טעמא דמסתברא הוא דכיון דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו הו"ל כאילו כתב לו שטר וכ"כ ג"כ רש"י שם :

ומ"ש וצריך גט שחרור וכו' נראה דבשעמד הש"מ מיירי דאי בשמת גט שחרור ל"ל : ב"ה צריך להעביר הקולמוס על תיבות אלו וצריך לכתוב במקומו הא אמרן דהוי כאילו כתב לו שטר :

שהפקיע שיעבודו ומכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר עליו שיעבוד כלל ושגמר בלבו לדבר זה שאינו יכול לחזור וכופין אותו לכתוב לו גט שחרור אע"פ שעדיין לא כתב ע"כ : כתב בשטר עשיתי פלוני עבדי ב"ח או עשוי הוא ב"ח או הרי הוא ב"ח ומסרו לידו יצא לחירות אבל אם כתב אעשנו ב"ח ומסרו לידו לא יצא לחירות וכתב הרמ"ה [יו] דוקא כתב אעשנו אבל אם כתב יהא ב"ח קנה דאעשנו לישנא דהבטחה הוא להבא אבל יהא ב"ח לאו הבטחה הוא אלא לשון שחרור אבל אם אמר על פה עשיתי לפלוני עבדי בן חורין או עשוי הוא ב"ח אינו כלום (קלה) ויכול לחזור בו : וכתב הרמ"ה וה"מ בבריא (קלו) אבל שכיב מרע שאומר אחד מאלו הלשונות כיון שמשמעותו לשון שחרור זכה מיד בגופו ואינו יכול לשעבד בו (קלז) [יח] וצריך גט שחרור להתירו בבת חורין ואפי' בבריא אם אמר דרך הודאה גמורה מהני למיקני נפשיה וצריך גט שחרור להתירו בבת חורין (קלח) וזה כדברי הרמב"ם שכתבתי למעלה האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח (קלט) והוא אומר לא עשאני בן חורין חיישינן שמא זיכה לו שטר שחרורו ע"י אחר וכתב הרמ"ה אם רוצה האדון לחזור בו אינו יכול וכופין אותו לכתוב לו גט שחרור וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי זיכה לו ע"י אחר כיון שהעבד אפשר לו שלא ידע והאדון טוען ודאי הרי הוא ב"ח ומותר בישראלית ואם אמר כתבתי שחרור ונתתיו לו והעבד אומר לא נתנו

ולהרמב"ם הכי פירושו אם הפר לעבדו שא"ל מופר לך יצא לחירות בהפרה זו דכיון דיכול לכופו שיאכל וישתה כדי שלא ליכחש חוליה ויתבטל ממלאכתו ולא כפאו גילה דעתו שהפקיע שיעבודו אח"כ אמר וכשיצא לחירות משלים נזירותו וע"ל בסימן רל"ד . והראב"ד השיג עליו והב"י יישבו בטוב טעם וכן כתב בכ"מ :

כתב בשטר עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' ברייתא פ' השולח [דף מ'] וכג' לשונות דרישא ליכא פלוגתא ובאעשנו ב"ח פליגי והלכה כחכמים דלא קנה שאין לשון זה משמע אעשנו עכשיו ב"ח בשטר שחרור זה אלא הבטחה הוא שיעשנו ב"ח לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה : ומ"ש בשם הרמ"ה דוקא אמר אעשנו וכו' נראה דס"ל דכיון דבאמר הרי הוא בן חורין שאין משמעו שעושהו עכשיו ב"ח ואפ"ה יצא לחירות כ"ש שאמר יהא ב"ח דהוי טפי לשון שחרור שעושהו עכשיו ב"ח דכ"ש דיצא לחירות : ומ"ש אבל אם אמר ע"פ וכו' מימרא דרבי יוחנן שם וכולן בשטר והשמיט רבינו חלוקה הרי הוא ב"ח דאינו כלום באומר ע"פ לפי שנלמדנו במכ"ש מאומר עשיתי לפלוני עבדי ב"ח או עשוי הוא ב"ח דאינו כלום כל שכן באומר ה"ה ב"ח : ומ"ש בשם הרמ"ה דבש"מ מהני כשאמר כך על פה גם הרמב"ם פ"ט מה' זכייה וז"ל ש"מ שאמר פלוני עבדי עשו אותו ב"ח או שאמר עשיתי אותו ב"ח או ה"ה ב"ח כופין את היורשין ומשחררים אותו וכן פי' רש"י דבש"מ מהני בע"פ דדברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמי : ומ"ש ואפילו בבריא וכו' וזהו כדברי הרמב"ם שכתבתי למעלה רצונו לומר שהרמב"ם כתב ומכאן אני

הא אמרן דהוי כאילו כתב לו שטר : (ומאן כתוב ליה בתר מית רבו) והכי דייק כמי לישנא דואינו יכול לשעבד דנקט דבשעמד הש"מ מיירי (י) ואף ע"ג דקי"ל דשכיב מרע שעמד חוזר במתנתו אינו יכול לחזור בשחרור העבד כמו שיתבאר בסימן זה : ב"ה ומ"מ כיון שעמד צריך גט שחרור : ומ"ש עוד ואפי' בבריא אם אמרו בדרך הודאה גמורה מהני וכו' זה פשוט וכתבתי כן בסמוך בשם הר"ן ז"ל : ומ"ש רבינו וזהו כדברי הרמב"ם שכתבתי למעלה כלומר שכתב מכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון וכו' שאינו יכול לחזור וכו' . ואני אומר דלא דמיא להיא דהרמב"ם דההיא לא מטעם הודאה היא אלא משום דההוא דיבורא מפקא שעבודיה אבל הכא לא מטעם ההוא דיבורא גופיה אתיא להו הא אמר רבי יוחנן וכולן בשטר אלא משום דאמר בדרך הודאה אתיא לה :

האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח והוא אמר לא עשאני ב"ח חיישינן שמא זיכה לו וכו' בפרק השולח (שם): ומ"ש בשם הרמ"ה הוא משום דדייק דקאמר חיישינן כלומר חששא בעלמא הוא וגבי דמהניא לאפקועי ממונא מ"מ לא מהניא לאפקועי איסורא וכך הוא דעת הר"ן שכתב הא דהכא מדין הודאה מהני והרי הוא ישראל גמור וחייב במצות ומיהו לא שרי בב"ח בלא גט שחרור דומיא דעבד שנשא אשה בפני רבו ע"כ לשונו אבל התוספות והרא"ש מפרשים האי חיישינן כמו ודאי כדאשכחן בתלמודא חיישינן שהן מתפרשים בלשון ודאי: ואם אמר כתבתי גט שחרור ונתתי לו והעבד אומר לא נתנו לי וכו' בפרק השולח

אומר וכו' עד אף ע"פ שעדיין לא כתב ע"כ אלמא דסובר דבדרך הודאה מהני אפילו בע"פ וכ"כ הר"ן ומביאו ב"י והכי נקטינן ואיכא למידק בהא דא"ר יוחנן וכולן בשטר דמאי קמ"ל הא פשיטא הוא דכיון דאפילו שאומר הרי את ב"ח או הרי את לעצמך דהוא גופו של גט שחרור ואפ"ה לא מהני בלא שטר כדלעיל א"כ כ"ש לשונות גרועות כאלו דלא מהני בלא שטר ואפשר דסד"א דהני לשונות עדיפי טפי דמהני מדרך הודאה ואפילו בע"פ קמ"ל דלא אכן במרדכי פ' השולח ע"ש ר"ב כ' דהא דאר"י וכולן בשטר ה"פ שאומר אלו הלשונות עם שטר שחרור ואם תאמר פשיטא הא אפי' בסתמא נתן גט שחרור משוחרר וי"ל קמ"ל דאע"ג דאמר אלו הלשונות הגרועים דגרע השטר אף על פי כן משוחרר והביא ראיה ע"ז ע"ש ולפ"ז אם כתב הני לשונות גרועים בשטר בלחוד אינו משוחרר ונראה דלמעשה אזלינן לחומרא בפלוגתא דרבוותא דאם כתב הני לשונות גרועים בשטר בלחוד אין רבו יכול לכופו להשתעבד בו וגם אין כופין את רבו לכתוב לו ג"ש ואסור בבת ישראלית ודלא כמ"ש בש"ע דיצא לחירות ואע"ג דרש"י הביא פי' זה דר"ב מן השמועה והקשה עליו הנה רבינו ברוך לא חש לקושייתו והאמת שנקל הוא ליישב ועיין במ"ש בה"מ בזה בסימן רמ"ה בס"ד . כתב ב"י על מ"ש הרמ"ה דבש"מ זכה מיד בגופו ואינו יכול לשעבד בו וצריך ג"ש להתירו בבת חורין נראה דבשעמד הש"מ מיירי דאי בשמת ג"ש למה ליה הא אמרן דהוה כאילו כתב לו שטר והכי נמי דייק לישנא דואינו יכול לשעבד בו דנקט דבשעמד הש"מ מיירי ואע"ג דקי"ל דש"מ שעמד חוזר במתנתו אינו יכול לחזור בשחרור העבד כמו

שיתבאר בסימן זה ומ"מ כיון שעמד צריך ג"ש עכ"ל ב"י ע"פ מה שהגיה הרב בעצמו כמ"ש בספר בדק הבית ואיכא לתמוה דמשמע להדיא דס"ל דכשמת הש"מ א"צ ג"ש והא ליתא כמו שמפורש בדברי הרמב"ם פ"ט מהל' זכייה שכתב דכופין את היורשין לשחרר אותו הבאתיו בסמוך וגם הב"י בעצמו הביא דברי הרמב"ם בזה כאן בספר בדק הבית ותו דהלא הב"י עצמו כתב לעיל דדוקא בעבדו דגר אמרינן דהוי כאשתו דמשתלח במיתת האדון בלא ג"ש כיון שאין לו יורשין משא"כ בישראל דמפקיר עבדו דאיסור דפש ליה גביה מורישו לבניו ולפיכך צריך ג"ש מן היורשין מדאורייתא וכמ"ש האלפסי ולהרא"ש צריך ג"ש מדרבנן כדפרישית לעיל הלכך ודאי אף בש"מ שאמר לשונות אלו בין עמד בין לא עמד צריך ג"ש דאם עמד כותב לו ג"ש הוא עצמו ואם לא עמד כותבין לו היורשין וכל זמן שלא כתבו לו ג"ש אינו משוחרר ואסור בבת ישראל וכן פסק בש"ע וחזר בו ממ"ש בספר ב"י ובספר בדק הבית . ומ"ש רבינו ואינו יכול לשעבד בו משמע שפיר אף בשלא עמד ורצה לומר שאין היורש יכול לשעבד בו : האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח וכו' ברייתא פ' השולח [דף מ'] . ומ"ש בשם הרמ"ה הכי משמע פשטא דלישנא דקאמר חיישינן דמשמע דספיקא הוא ואזלינן לחומרא דאסור בשפחה וחייב במצות כישראל גמור ולא שרי בב"ח בלא גט שחרור . ומשום הכי כתב הרמ"ה דכופין את רבו לכתוב לו ג"ש דכיון שהודה בראשונה אינו יכול לחזור בו ואף על פי שהעבד לא חזר בו אפ"ה כיון שאסור בשפחה ובב"ח דומה הוא לח"ע וחב"ח דבטל מפריה ורביה וכן כל מעוכב ג"ש כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור לפי פי' רש"י דמעוכב ג"ש אסור בשפחה ובב"ח א"כ בטל מפריה ורביה ודינו כח"ע וחב"ח דכופין את רבו אבל התוס' והרא"ש מפרשים האי חיישינן דהוי ודאי כדאמר בפ"ב דגיטין [דף י"ט] חיישינן שמא במי מילין כתבו ובשבת פרק שואל [דף קכ"א] חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ובחגיגה חיישינן שמא באמבטי עיברה והטעם דכיון דהאדון טוען ודאי והעבד לא ידע אין ספיקו מוציאו מידי ודאי ומותר בישראלית פי' הרי הוא ב"ח לענין זה דלא בעי ג"ש כשישא ישראלית אבל ודאי דצריך לטבול לשם שחרור מקמי נישואין דכיון דאמר לא עשאני ב"ח הרי הודה שלא טבל ואף על גב דעכשיו הוי הגט קודם לטבילת שחרור אינו מעכב בדיעבד כדלעיל: ואם אמר כתבתי שחרור ונתתיו לו וכו' ג"ז ברייתא לשם כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב לי ולא נתן הודאת בעל דין כק' עדים דמי ופירש"י הודאת

דרכי משה

קטן והייב לשהררו וליתן גט עכ"ל אמנם בהר"ן שם דף תקע"ה ע"א לא משמע כן וכן שאר פוסקים לא כ"כ : (י) ודבריו צל"ע מ"ש דאי כשמת וכו' דהא המפקיר עבדו יצא לחירות ואי מת קודם ששחררו היורש כותב לו גט שחרור כמו שנתבאר לעיל יא ודלמא ה"נ היורש כותב לו גט וכנ"ל:

וכ"פ

פרישה

ולפ"ז קשה אהרמב"ם למה קתני המשנה יצא לחירות משלים נזירותו פ"ש והביאו ב"י פשיטא דהלא עדיין אינו מופר כלל ולפי גירסת הראב"ד ופירושו א"ש עיין בב"י : (קלה) ויכול לחזור בו וכתב הר"ן וכ"ת אמאי לא מהני על פה משום הודאת בעל דין וי"ל דכי אמר בדרך הודאה ה"נ אבל הכא בבא לשחררו עכשיו בלשונות הללו לא מהני בלא שטר אפי' למעשה ידיו ונראה דמש"ה הוצרך רבינו לכתוב על אלו שאם אמרם על פה לא מהני אע"ג דכבר כתב לעיל דאפי' אמר ליה ע"פ הרי את בן חורין לא מהני אלא דאשמועינן אע"ג דמהני אלו לשונות דרך הודאה בע"פ מכל מקום בבא לשחררו לא מהני וק"ל : (קלו) אבל ש"מ שאומר אחד מאלו הלשונות דכיון דדברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמי הו"ל כאילו כתב לו שטר : (קלז) וצריך גט שחרור להתירו בבת חורין כתב ב"י וז"ל ונראה כשעמד הש"מ מיירי דאי כשמת גט שחרור ל"ל ומאן כתיב ליה בתר מיתת רבו והכי נמי דייק לישנא דואינו יכול לשעבד דנקט דבשעמד הש"מ מיירי ואע"ג דקי"ל דש"מ שעמד חוזר במתנתו אינו יכול לחזור בשחרור העבד כמו שיתבאר בסימן זה ועיין בדרישה : (קלח) וזהו כדברי הרמב"ם שכתבתי למעלה שכתב מכאן אני אומר כו' כתב ב"י דלא דמיא להיא דהרמב"ם דההיא לאו מכח הודאה אלא משום דבההיא דיבורא מפקע שיעבודא משא"כ הכא דמשום הודאה אתיא לה : (האומר עשיתי פלוני ב"ח כו' מיירי שאומר כן בלשון הודאה גמורה דאל"כ מבואר לעיל דאינו כלום עכ"ס) : (קלט) והוא אומר לא עשאני בן חורין חיישינן

דרישה

לקבל עליו עול מצות בפני ג' וטובל לשם גירות כשהר גריס ב"י בשם רבי' ירוחם עכ"ס) : [יו] (דוקא אעשנו כך הגירסא הנכונה לאפוקי בספרי ב"י כתב דוקא אמר אעשנו וזה ל' שאינו מדוקדק דהו"ל דוקא כתב אעשנו וי"ל דס"פ דוקא אמר הגמרא אם כתב אעשנו וק"ל עכ"ס) : [יח] וצריך גט שיחרור להתירו בבת חורין כתב ב"י וז"ל ונראה דכשעמד הש"מ מיירי כו' ודברי ב"י דכתב אי כשמת גט שיחרור ל"ל והא צריך גט דהא ס"ל להרמ"ה דכל שלא שחררו בגט ממש לא פקע איסורא מיניה כמו שכתב רבינו בסמוך לעיל מיניה במשיאו רבו אשה ובמפקיר עבדו דבתרווייהו ס"ל להרמ"ה דיצא לחירות אף על פי כן צריך גט שיחרור משום איסורא דפש ליה גביה וא"כ מ"ש הכא ואם נאמר דס"ל לב"י דדוקא לעיל ס"ל להרמ"ה כן משום ספק ואומדנא כמ"ש לעיל אבל בש"מ דדבריו ככתובים וכמסורים דמי הו"ל כשטר שיחרור ממש אם כן כשעמד אמאי צריך ליתן לו גט שיחרור הא כבר יצא בן חורין ואפי' איסור כבר פקע מיניה דא"ל דס"ל דצריך גט שיחרור משום שלא יאמר אמר כך לא שחררתיו דהא לא ס"ל להרמ"ה סברא זו כמבואר לעיל דהא פליג הרמ"ה עם הרא"ש בזה וי"ל דס"ל לב"י דודאי אם היה מת היו דבריו ככתובים

חרושי הגהות

אבל איהו גופיה וכו' דבהא נקטינן להומרא שהיורשים לא מצי מזכני ליה : י וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ט מה' זכייה ומתנה שאם אמר עשיתי עבדי בן חורין ה"ה בן חורין וכופין את היורשין ומשחררין אותו כצ"ל (כ"ה) : יא גם הדרישה וב"ח תמהו על הרב"י ע"ש וכבר הציל הרב"י את עצמו בהגהתו בבדק הבית ועי' בכה"ג :

הודאת בעל דין עבד ויכול זה לחזור בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו עכ"ל וכך פי' התוס' והרא"ש והמרדכי דברבו לא אמרינן הודאת ב"ד כק' עדים דמי וה"ה ב"ח דא"כ היינו רישא דקתני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר דפי' לדעת התוס' והרא"ש ודאי זיכה לו ע"י אחר וה"ה ודאי ב"ח אלא בע"כ מדרישא ודאי ב"ח קאמר א"כ סיפא דתנא הודאת ב"ד כק' עדים דמי רצונו לומר והרי הוא עבד גמור ונושא שפחה וז"ש רבינו וה"ה עבד כמה שהיה כלומר דלכל דבר הוא עבד להשתעבד בו ולישא שפחה ורבו שאומר עליו שנתן לידו ג"ש ואסור בשפחה אינו אלא מ"א בהכחשה ואינו כלום כדאיתא בקידושין פרק האומר ואף להרמ"ה דמפרש ברישא חיישינן שמא זיכה לו על ידי אחר דספק הוא אפ"ה בסיפא באומר נתתיו לעבד והעבד אומר לא קבלתיו העבד נאמן ומותר בשפחה. ומה שכתב בשם הרמ"ה דאם שניהם עומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן דהא לא תבע חד מחבריה וכו' פי' העבד לא תבע מרבו ג"ש ומותר בשפחה כדפרי' ורבו נמי לא תבע ממנו עבודתו שהרי אומר שעשאו ב"ח ואם כן לא איצטריך לאשמועינן הודאת ב"ד כק' עדים דמי דאי אתא לאשמועינן דאסור בישראלית הא פשיטא הוא והוא גופיה ודאי לא נסיב ישראלית כיון דעבד הוא ולאו ברשיעי עסקינן ובע"כ דלא איצטריך לאשמועינן אלא היכא דהדרי תרווייהו וכו' ואשמועינן דהודאת העבד כק' עדים דמי ויכול רבו לחזור ולזכות בו ולומר דטעה כסבור שקבלה מידו וכדפירש"י ולאו דוקא דהדרי תרווייהו דה"ה כשהעבד לא חזר בו והרב חזר בו אלא רבותא קאמר דאף ע"פ שגם העבד חזר בו אפ"ה יכול הרב לחזור בו ולזכות העבד מטעם דהודאת עבד בראשונה כק' עדים דמי ולפ"ז גם הרמ"ה תופס פירוש רש"י וכל המפרשים דהודאת ב"ד אעבד קאי וכן פי' הרמב"ם פ"ו מה"ע ולא הביא רבינו דברי הרמ"ה אלא לפי שכתב דאע"פ שגם העבד חזר בו אמרינן הודאת העבד בראשונה כק' עדים דמי וזכה בו רבו וגם הביאו לפי שכתב עוד דאם העבד חזר בו והרב לא חזר דכופין את רבו לכתוב לו ג"ש שכל זה לא נתבאר בתלמוד ובמפרשים אבל הב"י כתב דלהרמ"ה האי הודאת ב"ד כק' עדים דמי קאי לתרווייהו שאם בא אחד מהם לחזור מדבריו אינו יכול ושכך הוא האמת ודלא כפירש"י ושאר מפרשים דלא קאי אלא אעבד ומפני כך כתב ב"י דדברי רבינו אינם מדוקדקים ושארי ליה מאריה דא"כ דאין אחד מהם יכול לחזור מדבריו דהודאת ב"ד בין האדון ובין העבד כק' עדים דמי עבד זה מה תהא עליו הרי לפי זה אינו עבד ואינו בן חורין אלא הדבר פשוט כדפרישית דדעת הרמ"ה כפירש"י ויתר מפרשים ודו"ק. שוב ראיתי דהרב בהגהת ש"ע פסק כדפי' ע"ש: **האומר** תנו שטר שחרור זה לעבדי וכו' משנה ספ"ק דגיטין פלוגתא דר"מ ורבנן והלכה כרבנן דאמרי הכי ונראה מדכתב בסתם אלמא דאף בעבד גדול דטעים טעם דאיסורא נמי הוי זכות לעבד ואפי' עבד של כהן בא"י שמפסידו מלאכול בתרומה וכך מבואר בתוס' פ"ק דכתובות (דף י"א) דהכי הוא לרבנן דהלכתא כוותייהו ע"ש. וכתב רב אלפס וכו' כלומר דאי לא מת לא נפקא לן מידי במה שלא יצא לחירות עד שיגיע לידו שהרי לסוף יצא לחירות כשיגיע לידו אלא דאי מת קודם שהגיע לידו לא יתנו לו דאין גט לאחר מיתה: ומ"ש דלהרי"ף והרמב"ם נמי אם אמר זכה לא יצא מיד לחירות וכו' פי' כשהגט כבר נכתב ונחתם אמר זכה בגט זה לפלוני עבדי יצא לחירות ומשמע דדוקא דאמר לשליח זכה בגט זה לפלוני עבדו ומסרו לידו התם הוא דמיד כשנמסר לידו זכה בשבילו אבל כשלא מסרו לידו אפי' כבר נכתב ונחתם ואמר זכה לו כיון שלא מסרו לידו אינו זוכה בשבילו בהגבהה מן הקרקע וכמ"ש רבינו לר"ת דתן הוי כזוכי ואי לא מסרו ליד השליח לא זכה בשבילו לא יתן לו לאחר מיתה וה"נ להרי"ף והרמב"ם באומר זכה בגט זה לפלוני עבדי אלא דמ"ש הרי"ף והרמב"ם דבאומר תן גט זה לפלוני עבדי ומסרו ליד השליח דלא זכה בשבילו ולא יתן לאחר מיתה ע"ז נחלק ר"ת ואמר דתן לו הוי כזוכה לו ואם מסרו ליד השליח יצא לחירות מיד ויתן לאחר מיתה מיהו צ"ע לר"ת באומר זכה בגט זה לפלוני עבדי ולא מסרו ליד השליח אלא הגביהו מן הקרקע אם זכה בו מיד דמלשון התוס' ורבינו שכתבו דבדאמר תנו גט זה לעבדי ולא מסרו ביד השליח לא אמרינן דהוי כאילו אמר זכה בגט זה לעבדי משמע דבדאמר זכה בגט זה לעבדי אפי' לא מסרו ליד השליח נמי זכה בו מיד לאחר שהגביהו מן הקרקע אלא דבדאמר תנו לא הוי כזוכה כיון שלא מסרו ליד השליח אבל מדברי הרא"ש משמע דאין חילוק לר"ת בין דאמר תן ובין אמר זכה דאי מסרו ליד השליח וא"ל תן גט זה לעבדי פלוני זכה בו מיד ויצא לחירות ואם לא מסרו ליד השליח אפי' א"ל זכה בגט זה לפלוני עבדי לא זכה בו אפי' לאחר שהגביהו השליח מן הקרקע ולא יתן לאחר מיתה והכי עיקר ולשון התוס' ורבינו שכתבו לא אמרינן דהוי כאילו אמר זכה בגט זה לעבדי וכו' לאו דוקא בדאמר תנו דהא ודאי אפי' אמר זכה בגט זה וכו' נמי לא יתנו לאחר מיתה כיון שלא מסרו ליד השליח אלא הגביהו מן הקרקע ולענין הלכה אע"ג דכל המפרשים נחלקו אהרי"ף והרמב"ם אנן בפלוגתא דרבוותא נקטינן לחומרא הכא והכא: ומ"ש אבל אם לא נתן הגט ליד השליח וכו' אפי' אם הגט לפנינו וכו' פי' לא מיבעיא היכא שאינו מוסר להם הגט אלא מצוה לו לכתוב וליתן אלא

נתנו לי הודאת בעל דין של העבד כמאה עדים דמי והרי הוא עבד כמה שהיה וכתב הרמ"ה (קמ) [יט] ואם שניהם עומדין בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן דהא לא תבע חד מחבריה מידי ולא איצטריך לאשמועינן (קמא) [כ] אלא דהדרי תרווייהו שהרב אומר לא נתתיו והעבד אומר כן קבלתיו אבל אם העבד חזר בו ואמר כן קבלתיו והרב לא חזר בו (קמב) כופין אותו וכותב גט שחרור האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בו לא יחזור דזכין לאדם שלא בפניו וזכה בו מיד וכתב רב אלפס ודווקא לחזרה שאין הרב יכול לחזור אע"פ שלא הגיע ליד העבד אבל לא יצא העבד לחירות עד שיגיע לידו לפיכך אם מת האדון קודם שהגיע לידו לא יתנו לו שאין גט לאחר מיתה ואפי' לדבריו איכא למימר דוקא בשאמר תן לו (קמג) אבל אמר זכה לו יצא מיד לחירות [כא] וכ"כ [יב] הרמב"ם אמר זכו בגט זה לעבד יצא מיד לחירות אע"פ שלא הגיע לידו קודם מיתת האדון (קמד) אבל אמר תנו לו אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא יתנו לאחר מותו ור"ת כתב דבתן לו נמי אם נתן האדון הגט מידו ליד השליח ואומר ליתנו לעבד הוי כזכה ויצא לחירות מיד כשהגיע ליד השליח אפי' אם מת האדון קודם שהגיע ליד העבד אבל אם לא נתן הגט ליד השליח אלא אמר תנו גט זה לעבדי כה"ג אמרינן אם מת האדון לא יתנו אפילו אם הגט לפנינו כיון שלא מסרו ביד השליח לא אמרינן דהוי כאילו אמר זכה בגט זה לעבדי כיון

השולח (שם) ודברי רבינו אינם מדוקדקים שכתב תחלה הודאת בעל דין דעבד כמאה עדים דמי ואילו היה כתוב כן בגמרא לא הוי אתיא שפיר מ"ש הרמ"ה אלא דהדרי תרווייהו שהרב אומר לא נתתיו וכו' אבל בגמרא לא אמרו אלא הודאת בעל הדין כמאה עדים דמי ומפרש הרמ"ה דקאי לתרווייהו שאם בא אחד מהם לחזור מדבריו אינו יכול דאי בשעומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן ואף על פי שדינא של הרמ"ה כמ"ש שאם בא אחד מהם לחזור מדבריו אינו יכול הוא אמת מה שאמר דאי בששניהם עומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן אני אומר דאיצטריך לאשמועינן למיסר לעבד בב"ח:

האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בו לא יחזור וכו' משנה בסוף פ"ק דגיטין (דף יא:) פלוגתא דרבי מאיר ורבנן והלכה כרבנן דאמרי הכי: ומ"ש בשם הרי"ף טעמו משום דהתם בסמוך (יג.) תנן האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי לא יתנו לאחר מיתה משום דאין גט לאחר מיתה אלמא לא נפיק לחירות עד דמטא גיטא לידיה:

ומ"ש ואף לפי דבריו איכא למימר דוקא כשאמר תן לו אבל אמר זכה לו יצא מיד לחירות דברים של טעם הם וכ"ש מאחר שהרמב"ם כתב כן דמכיון דסבר כהרי"ף באומר תנו אית לן למימר דבאומר זכו נמי לא פליגי אהדדי ועוד דבהדיא אמרינן בגמרא חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר וכתבתי בסמוך אלא דבמזכה לו על ידי אחר יוצא הוא לחירות אע"ג דלא מטא גיטא לידיה:

ומ"ש בשם ר"ת דבתן לו נמי אם נתן האדון הגט מידו ליד השליח הוי כזוכה וכו' כ"כ התוס' על ההוא מתניתין דלא יתנו לאחר מיתה אי גרסינן תן גט זה אתיא מתניתין כר"מ דוקא א"כ אפי' כרבנן וכגון שאינו מוסרו מיד ליד אלא מראהו ומצוה ליתנו והוא לא נטלה עד אחר מיתה אי נמי נטלו לאלתר ואפ"ה לא

דרישה

בכתובים וכמסורים ולא היה צריך תו גט שיחרור ואפי' איסורא היה פקע מיניה אבל כשעמד לא נקנה כמתנת שכיב מרע להיות ככתובים ומסורין וליפקע איסורא מיניה וצריך גט שיחרור וסברא פשוטה הוא דכיון דבעלמא אמרינן שאם עמד חוזר ממתנתו כן גם משיחרור העבד מן הדין יכול לחזור אלא משום שכבר יצא עליו הקול ששחררו אמרו חכמים דאינו יכול לחזור בו ולכן צריך גט שיחרור לאפקועי איסורא. ומ"ש ב"י ומאן כתב ליה בתר מיתת רבו כתב עליו רמ"א בד"מ וז"ל ודבריו צ"ע דהא שהפקיר עבדו יצא לחירות ואי מת קודם ששחררו היורש כותב לו גט שיחרור כמו שנתבאר לעיל ודילמא הכא היורש כותב לו עכ"ל. ודוחק לומר שבהני לשונות שאומר עשיתי עבדי או עשוי הוא אין כופין היורשים כיון דמשמעותו דכבר שחררו כדינו בגט שיחרור. ואפשר לומר דכולו חדא מילתא קאמר הב"י דכתב ז"ל דאי כשמת גט שיחרור למה ליה ומאן כתב ליה בתר מיתת רבו עכ"ל ור"ל מאחר שדבריו ככתובים וכמסורין למה ליה גט שחרור ואם תימצי לומר דבעי עוד תיקון מאן כתב ליה הלא יורשיו אינו יכולין לעשות טפי מאחר עשה הוא דהוא כבר שחררו בלשון המועיל מאחר שדבריו ככתובין וכמסורין דמי. אבל קשה דבש"ע כתב הב"י עצמו זה הלשון אבל שכיב מרע כו' יצא לחירות וצריך גט שיחרור להתירו בבת חורין וכופין את היורשין לכותבו לו עכ"ל הרי בהדיא דבריו סתרין אהדדי וצ"ע: [יט] ואם שניהן עומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן כו' זה לשון ב"י ואע"פ שדינו של הרמ"ה כו' מכל מקום מ"ש כו' ואני אומר דאין זה חידוש דהרי שווא נפשיה חתיכה דאיסורא במ"ש לא נתנו לי (ואפשר לומר דאשמועינן דמותר בשפחה ולא אמרינן דלא ליהמניה ושיאסר בתרווייהו עכ"ה) ועוד אי עומד בדיבורו מסתמא אינו נושא בבת חורין שהרי הוא מחזיק עצמו כעבד ואם ירצה ליקח בת חורין הרי חוזר מדיבורו שמחזיק עצמו עכשיו כבן חורין ועוד נראה לפרש דהא דאמר העבד לא נתנו לי ר"ל לא קבלתי עדיין אבל רצונו שישחררהו עוד וכיון שהרב מודה ואומר שכבר שחררו בודאי גם כן עתה יחזור ויתן לו גט שיחרור ואם כן לא תבע חד מחבריה מידי וראיה לדבר זה שהרי כתב לעיל כאומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר כו' וקשה והרי אינו יכול לשחררו ע"י שטר בעל כרחך של עבד כמ"ש לעיל בסימן זה אלא ודאי מיירי דהעבד רוצה בשחרורו אלא שאומר שאינו יודע מידי משיחרור והכי נמי הכא ומיהו אין ראיה מזה דיש לומר דדוקא אם מוחה מלקבלו כתב לעיל דלא יצא לחירות אבל אם כבר קיבל אחר על שמו שלא מדעתו ולא ידענו אם נימא ליה או לא אף אם מיחה אח"כ אפשר דמשוחרר הוא: [כ] אלא דהדרי תרווייהו שהרב אומר כו' וז"ל ב"י ודברי רבינו אינן מדוקדקין שכתב תחלה כו' ואילו היה כתוב בגמרא כו' ונראה דכוונתו דב"י בפירושו לדברי הרמ"ה הוא כן (דאיזה מהן שבא לחזור מיקרי תובע והוא ב"ד וכששניהן חוזרין או מקרי תרווייהו בעלי דין ולית לן למיזל אפי בתר דברי העבד מדברי האדון שהודה מתחלה ששיחררו אלא אזלינן בתר שניהן עכ"ה) דאם שניהן חוזרין אין שום אחד יכול לתבוע ולכפות לחבירו על פי טענתו השנייה דאמרינן להתובע הרי מתחלה הודיתה שאין טענתך השנייה היא אמת. ומש"כ כשחזר האדון ואומר אמת שלא שחררתיך בא ועבדני אין לו כפייה בזה על העבד מכח הודאתו של האדון הראשונה. וכן העבד כשחזר וטען אמת שקבלתי שחרורי ועתה שאתה חוזר בך שחררני מחדש אין לו כפייה על האדון מאחר שהודה לו העבד בתחלה. וע"ז סיים וכתב דאם העבד לבד חוזר בו ומבקש מהרב לשחררו מחדש דכופין הרב לכתוב לו כיון דהוא מודה עדיין ששחררו וכדי שלא יצא על העבד שם עבדות הואיל ואמר תחלה שלא קיבל שחרורו ואם הרב לבד חוזר בו אין כאן צד כפייה דהא כולם מודים שעדיין הוא עבד וק"ל: [כא] וכ"כ הרמב"ם אמר זכו בגט כו' אבל אמר תני לו כו' תימה דבח"מ סימן קכ"ה כתב רבינו איפכא דבשם הרמב"ם כתב שם דתן הוי זוכי במתנה ובשם רבינו תם כתב דתן במתנה לא הוי זוכי ויכול לחזור בו כו' ונראה דרמב"ם לא קשיא דע"כ לא קאמר התם דהוי זוכי אלא לענין שאינו יכול לחזור בו וכה"ג אפי' בעבד נמי אינו יכול לחזור וכמ"ש רבינו כאן בשמו אף על פי שאינו יכול לחזור בו כו' וכמו שביאר בכסף משנה דסבירא ליה להרמב"ם דעבדא לא נפיק לחירות עד דמטא גיטא לידיה ורבינו תם נמי לא קשיא דהא כתב ב"י שם בשם דהא דאמר רבינו תם דתן אינו זוכי היינו כל שלא נתן מידו ליד השליח אבל אם נתן מידו ליד השליח סבירא ליה כהרמ"ה שכתב שם רבינו והיינו כדברי ר"ת והכא

פרישה

חיישינן שמא זיכה כו' (פירוש ואסור בשפחה עכ"ה) כן הוא לשון הגמרא ומפרש הרמ"ה דלשון חיישינן האמור בגמרא לשון שמא הוא ומהני לאפקועי ממונא אבל לא איסורא והתוס' והרא"ש מפרשים האי חיישינן כמו ודאי כדאשכחן בתלמודא חיישינן שהן מתפרשין בלשון ודאי וב"י כמו חיישינן שמא במי מילין כתבו שמא חוץ לחומה לנו בא"ה סימן שכ"ד הביאו שמא באמבטי נתעברה: (הודאת ב"ד של העבד כו' והא דאמרינן טפי בעבד הודאת ב"ד ולא אמרינן כן בהודאת הרב משום דשמא הרב מתוך שהיה דעתו לשחררו וקדמה מחשבתו סבר שנתנה לו אף שעדיין לא נתנה אבל העבד ידע בזה יותר ממנו כ"כ הר"ן בפרק השולח בדף קמ"ה ע"ב בדפוסי קטנים עכ"ה): (קמ) ואם שניהם עומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן כו' ז"ל ב"י ואע"פ שדינו של הרמ"ה שכתב שאם בא אחד מהן לחזור מדבריו אינו יכול הוא אמת מכל מקום מ"ש דאי עומדים בדיבורם לא איצטריך לאשמועינן אני אומר דאיצטריך לאשמועינן למיסר לעבדא בב"ח עכ"ל ועיין בדרישה: (קמא) אלא דהדרי תרווייהו שהרב אומר כו' וז"ל ב"י ודברי רבינו אינן מדוקדקים שכתב תחלה הודאת דבעל דין דעבד כו' ואילו היה כתוב כן בגמרא לא הוי א"ש מ"ש הרמ"ה אלא דהדרי תרווייהו שהרב אומר לא נתתיו כו' אבל בגמרא לא אמרו אלא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ומפרש הרמ"ה דאתרווייהו קאי שאם בא אחד מהן לחזור מדבריו אינו יכול עכ"ל עיין פירוש דב"י בדרישה: (קמב) כופין אותו וכותב גט שיחרור פירוש משום הודאת ראשונה צריך גט שיחרור: (קמג) אבל אמר זכה לו כו' פירוש דוקא כשהגט נכתב ודו"ק מ"ו: (קמד) אבל אמר תנו לו כו'

חדושי הגהות

[יב] מה שנראה בזה כסותר עמ"ש בטח"מ סימן קכ"ה בשם הרמב"ם ור"ת ע"ש נתיישב היטיב בדרישה ועי' ט"ז:

כיון שלא מסרו ביד השליח מי שאמר בשעת מיתתו פלוני' שפחתי אל ישתעבדו בה יורשין אין זה לשון שחרור (קמה) אלא שלא יטריחוה במלאכות כבדות ואם אמר יעשו לה קורת רוח כופין היורשין לעשות לה קורת רוח ופירש רב אלפס מאי קורת רוח אי אמרה האי עבידתא לא מצינא למיעבד בה לא כייפינן לה ורש"י פירש שאם לא נתקררה דעתה אלא בשחרור כופין את היורשין לשחררה והכי מסתברא לא"א הרא"ש ז"ל כתב הרמ"ה אמר אל ישתעבדו בה היורשין (קמו) לא מצו כייפי לה למיעבד עבידתא כלל ולא מצו לזבונה לא שנא אמר יעשו לה קורת רוח ל"ש אמר לא ישתעבדו בה יורשין דאי אמר יעשו לה קורת רוח לא מצו לזבונה דהא לא מתעביד לה קורת רוח וכ"ש אם אמר לא ישתעבדו בה סתמא ואם אמר לא ישתעבדו בה יורשין נמי לא מצו לזבונה דמכירתה לשם שיעבוד זהו שיעבודה. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד שהרי כבר יצא עליו שם ב"ח אסור לאדם שישחרר את עבדו דהמשחררו (קמז) עובר בעשה (קמח) אבל לצורך מצוה שצריך להשלימו לי' בב"ה שרי וכן שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר יכולין לשחררה כדי להשיאה לבעל שישמרנה אע"ג שאפשר ליהדה לעבד אינו שומרה כל כך (קמט) ואצ"ל חציה שפחה וחציה בת חורין שנוהגים בה מנהג הפקר שיכולין לשחררה שהרי אינה ראויה לא לעבד ולא לב"ח ולא עוד אלא שכופין את רבה לשחררה המוכר עבדו לעכו"ם או לגר תושב יצא לחירות (קנ) שאם ברח מהעכו"ם אין רבו יכול להשתעבד בו עוד ואם אינו יכול לברוח (קנא) קונסין האדון לפדותו (קנב) [כג] אפילו עד י' מכדי דמיו אם אין העכו"ם רוצה ליתנו בפחות צריך לפדותו בכך ולכתוב לו גט שחרור להתירו בב"ח אבל אם אין העכו"ם רוצה ליתנו אפילו בעשרה בדמיו א"צ לפדותו ביותר ואם מת קודם שפדאו אין קונסין הבן אחריו לפדותו וכתב רב אלפס דלא מגבינן האי קנסא אלא בא"י אבל לא בח"ל וכ"כ הרמב"ם וכתב א"א הרא"ש ז"ל ותמהתי על דברי הגאון דמה ענין זה לקנסות שאין גובין בבבל דהיינו קנסות שחייבה תורה ואין גובין אותם בבבל משום דבעינן מומחין ואין סמוכין בבבל אבל אם חכמים תקנו קנס לעשות סייג לתורה למה לא יגבו אותו בבבל לוה עליו מעכו"ם מעות לזמן שאם לא יפרענו לאותו זמן שיהיה חלוט לו ומסרו לו מיד אע"פ שיכול לפדותו עד הזמן יצא לחירות (יב) כיון שזלזל בתקנת חכמים ומסרו ליד עכו"ם ואם קבע לו זמן להחליטו (קנג) לכך יצא מיד לחירות וכן נמי אם לא הכניסו לרשות העכו"ם ולוה עליו על תנאי לכשיבא אותו זמן שימשכננו ליקח העבד ועבר הזמן ולא נתן לו המעות אע"פ שלא משכנו בו והוא עדיין ברשותו קונסין אותו ויוצא לחירות גבאו העכו"ם בחובו

או

בית יוסף

לא זכה העבד ונאמר דלא אמרינן תן כוכי אלא כשמוסר לשליח מיד ליד אבל ר"ת אומר דל"ג כלל זה כלומר משום דהוי משמע שמסרו לידם ורש"י כתב דגרסינן תנו ול"ג תן שלא מסרה לשליח בחייו לפיכך לא נחלקו חכמים בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר והרשב"א והרא"ש והר"ן תמהו על דברי הרי"ף והעלו כדברי רש"י ור"ת (יא):

מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשים וכו' בפ' השולח (מ:) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותו כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור אמרו לפניו ר' אמי ורבי אסי רבי אי אתה מודה שבניה עבדים ופירש"י אי אתה מודה דאל ישתעבדו אינו לשון שחרור ולא לשון הפקר אלא לא יטריחו בעבודתה אבל ולדות היוצאים ממנה מעכשיו עבדים הם ואמאי כופין לשחררה ויפסידו ולדות מכאן ולהבא שלא זו אביהם כן: ומ"ש רבינו שלא יטריחוה במלאכות כבדות כ"כ הרא"ש שם והר"ן כתב משום מצוה לקיים דברי המת אסור להשתעבד בה ומעשה ידיה לא פקע בהכי:

ומ"ש יעשו לה קורת רוח כופין את היורשים ועושים לה קורת רוח ג"ז שם מימרא דרבי יוחנן ודברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות עבדים כדברי הרי"ף:

כתב יג הרמ"ה אמר אל ישתעבדו יורשים לא מצי כייפי לה למעבד עבידתא כלל וכו':

ש"מ שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד וכו' מימרא בפ"ק דגיטין [ט.]: אסור לאדם שישחרר עבדו והמשחררו עובר בעשה בפ' שלשה שאכלו [מז.] ובפ' השולח [לח:] מימרא דרב יהודה ועשה היינו קרא דלעולם בהם תעבודו: ומ"ש אבל לצורך מצוה וכו' שרי ג"ז שם וכתב הר"ן בהשולח משמע דלאו עשה גמור הוא דא"כ היכי דחיא ליה משום מצוה די' בב"ה ויש מתרצים שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא יתן להם מתנת חנם כענין שכתוב בעובדי כוכבים לא תחנם וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידהו קא עביד אלא לצורך עצמו והו"ל כנותן דמי עצמו עכ"ל ובגמרא פרק ג' שאכלו פריך על הא דאמרינן דלהשלים י' בב"ה מותר לשחררו מצוה הבאה בעבירה הוא ומשני מצוה דרבים שאני: ומ"ש וכן שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר וכו' בפרק השולח [שם:] פלוגתא דאביי ורבינא ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבינא דאמר הכי וכ"פ הרמב"ם בסוף הל' עבדים: **ומ"ש** ואצ"ל חציה שפחה וחציה ב"ח שנוהגין בה מנהג הפקר וכו' ולא עוד אלא שכופין את רבה לשחררה גם זה שם: המוכר עבדו לעכו"ם או לגר תושב יצא לחירות עכו"ם משנה בפרק השולח [מג:] וגר תושב בעיא דאיפשיטא מברייתא [מד.] ופירש רש"י במתניתין יצא לחירות אם ברח מן העכו"ם או שקנסוהו ב"ד לפדותו כדאמרינן לקמן כשיפדנו לא ישתעבד לו וקנס חכמים הוא הואיל והפקיעו מן המצות: ומ"ש ואם אינו יכול לברוח קונסין האדון לפדותו אפי' עד י' מכדי דמיו מימרא דריב"ל שם: **ומ"ש** ולכתוב לו גט שחרור וכו' שם (מג.) ת"ר המוכר עבדו לעכו"ם יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון: ומ"ש ואם מת קודם שפדאו אין קונסין בנו אחריו לפדותו שם בעיא דאיפשיטא (מד.): ומ"ש בשם הרי"ף כ"כ שם בשם הגאון וכ"כ הרמב"ם בה' עבדים: ומ"ש בשם הרא"ש שם פ' השולח: לוה עליו מעות מעכו"ם לזמן וכו' שם (מג.) ת"ר לוה מן העכו"ם כיון שעשה לו עכו"ם נימוסו יצא לחירות מאי נימוסו אמר רב ששת זמן ופי' רש"י זמן אם לא פרעתיך יהא חלוט לך ואקשינן עליה מדתניא האריסין וכו' ועכו"ם שמשכן שדהו לישראל אף ע"פ שעשה לו נימוסו פטורה מן המעשר. ומשני ל"ק הא דמטא זמניה הא דלא מטא זמניה ומקשינן אלא גבי עבד דמטא זמניה צריכא למימר ומשני אלא אידי ואידי דלא מטא זמניה ול"ק הא לגופא הא לפירא ואב"א בשלוה ע"מ למשכנו ולא משכנו ופי' רש"י הא לגופא גבי עבד דקבע בו זמן לגופו שאם לא יתן עד אותו זמן יהא גופו חלוט לעכו"ם ומעכשיו היה משתעבד בו וכיון דזלזל בתקנתא דרבנן דאסרו למכור עבד לעכו"ם קנסוהו ואע"ג דלא מטא זמניה. וז"ל הרמב"ם בפ"ח מה' עבדים לוה על עבדו מן העכו"ם אם קבע לו זמן וא"ל אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך תקנה גוף עבד זה ה"ז יצא לחירות מיד ואם א"ל תקנה מעשה ידיו לא יצא לחירות עד כאן ואמאי דמשני בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו פירש רש"י דהכי קאמר לעולם כדמטא זמניה ואיצטריך לאשמועינן היכא דעדיין לא משכנו דאף על פי כן יצא לחירות הואיל ובידו למשכנו הוא. והרמב"ם השמיט דין זה ונראה שטעמו מפני שהוא מפרש דהאי שינויא קאי למאי דאמר הא לגופא הא לפירא כלומר עבד ודאי מיירי במשכנו לגופא כלומר להיות הגוף קנוי לו וכדפרישית אבל שדה מיירי בשלא משכנו אלא לפירות ואי בעית אימא דשדה נמי מיירי במשכנו לגופו וה"ט דפטור משום דלוה עליו למשכנו ולא משכנו עדיין ולפ"ז לא נפקא לן מידי מהאי שינויא לגבי עבד: גבאו עכו"ם בחובו או שקם עליו אנס ופדה א"ע לא יצא לחירות (מד.) ת"ר

גבאו

בית חדש

אלא אפי' כבר כתב הגט והוא לפניו אמר תנו גט זה לעבדי אם לא מסרו ליד השליח אלא הגביהו מע"ג קרקע לא יתן לאחר מיתה: **מי** שאמר בשעת מיתתו וכו' בפרק השולח (דף מ') וכרב אמי ורב אסי דפליגי ארבי יוחנן דקאמר כופין את היורשין לכתוב לה ג"ש אלא אין זה לשון שחרור וכרב שמואל בר יהודה דפליג ואמר דרבי יוחנן גופיה נמי ס"ל כרב אמי ורב אסי אלא כך א"ר יוחנן אם אמר יעשו לה קורת רוח כופין את היורשין ועושין לה קורת רוח מ"ט מצוה לקיים דברי המת: **ש"מ** שכתב כל נכסיו לעבדו וכו' מימרא דרב נחמן בפ"ק דגיטין (ט.) אסור לאדם שישחרר את עבדו וכו' מימרא דרב יהודה אמר שמואל פ' השולח (דף ל"ח), ומ"ש אבל לצורך מצוה שרי שם מיתיבי מעשה בר"א שנכנס בב"ה ולא מצא י' ושחרר עבדו והשלימו לעשרה מצוה שאני: ומ"ש וכן שפחה וכו' שם (דף ל"ח) כרבינא דפליג אדאביי: ומ"ש ואצ"ל חציה שפחה וכו' (דף ל"ח ודף מ"ג) המוכר עבדו לנכרי וכו' כל הסוגיא וכו' כל הסוגיא בפרק השולח (דף מ"ד) לוה עליו מנכרי וכו' שם סוף (דף מ"ג ומ"ד):

גבאו הנכרי בחובו וכו' שם (מ"ד) והטעם דליכא למיקנסיה

כיון

דרכי משה

(יא) וכ"פ המרדכי דף תר"ד ע"א: (יב) בהר"ן פ' השולח דף תקע"ז ע"א ודוקא לגופו כלומר שגופו של עבד יהיה שלו אם לא יפרענו לזמן פלוני כו' אבל הקנה מעשה ידיו לבד לא

יצא

פרישה

כו' אבל בעבד כהן יכול לחזור בו דטוב הוא לו שמפסידו מלאכול בתרומה כך איתא בתוספות פ"ק דכתובות מ"ו ועיין בדרישה: (קמה) אלא שלא יטריחוה במלאכות כבידות והר"ן כתב משום מצוה לקיים דברי המת אסור להשתעבד בה ומעשה ידיה לא פקע בהכי ובניה עבדים: (ופירש רב אלפס כו' אי אמרה האי עבידתא כו' ומש"ר בח"מ סימן רנ"ו בשם הרמב"ם שאינה עובדת עבודה אלא עבודה שהיא רוצה בה מכל העבודות הידועים באותו מקום הוא ממש כפירוש רב אלפס דהכא וכ"כ הח"מ פי' דזכייה רנ"ם עכ"ה): (קמו) לא מצי כייפי לה למיעבד עבידתא כלל לכאורה נראה דסבירא ליה להרמ"ה כר"ן הנ"ל ולא כהרא"ש והטור שכתבו שלא יטריחוה במלאכות כבידות משמע אבל במלאכות שאינן כבידות יכולין להשתעבד בה אלא שלפי זה צ"ע דהו"ל והרמ"ה כתב בלשון פלוגתא לכן נראה לומר דהרמ"ה אינו מדבר כלל מדין שנזכר לעיל רק מחדש לנו דין חדש דהיינו באומר אל ישתעבדו בה היורשין כו' דאסורין לזונה ולשון כלל ר"ל לא היורשין ולא אחריני והיותר נראה כפשוטו וסבירא ליה כרבינו הנ"ל ומ"ש רבינו שלא יטריחוה במלאכות כבידות ר"ל כל מה שהוא כבד בעיניה ואינה רוצה לעשות אסור לשעבד בה אף שבאמת הן מלאכות קלות והרמ"ה בא להוסיף דאסור לשעבד בה כלל אפי' לבקש ממנה שום מלאכה אם לא שתעשה מאליה דפשיטא דמותר וק"ל: (קמז) עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו:

(קמח) אבל לצורך מצוה שצריך להשלימו לעשרה בב"ה כו' בגמרא פריך מצוה הבאה בעבירה הוא ומשני מצוה דרבים שאני וכת בהר"ן דלאו עשה גמור הוא דאם כן היכי דחי ליה משום מצוה דעשרה בב"ה ויש מפרשים דלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא יתן להם מתנת חנם כמ"ש לא תחנם וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידהו קעביד אלא לצורך מצוה והוי כאילו נותן דמי: (קמט) ואצ"ל חציה שפחה כו' שנוהגין בה מנהג הפקר כו' אבל בלא מנהג הפקר אין כופין אותו לפי שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה וק"ל: (קנ) שאם ברח מהעכו"ם אין רבו יכול להשתעבד בו ואם תאמר מהיכי תיתי ישתעבד בו כיון שכבר מכרו והוא אם ברח זכה לנפשו ויש לומר כיון דהעכו"ם לא קנה גופו כ"א מעשה ידיו הו"א לדמותו לעכו"ם שלוה לישראל על המשכון ונפל המשכון מיד העכו"ם ומצאו ישראל שצריך להחזירו ליד ישראל הלוה כמ"ש בח"מ בס"ס ע"ב כיון דלא קנה גוף המשכון רק יש לו שיעבוד על המשכון הכי נמי הו"א דכוותיה קמ"ל דלא: (קנא) קונסין האדון לפדותו כו' ולשחררו הואיל והפקיעו מן המצות ומיירי בעבד שמל וטבל לשם עבדות וכן במכרו בח"ל שבסמוך ב"ע בסוף הסימן: (קנב) עד עשרה בדמיו כו' אינו צריך לפדותו ביותר דומה למ"ש במקום אחר השיעור עד מיל ודקדקו עד מיל ולא יותר: (שאם לא יפרענו לזמן פלוני כו' דוקא לגופה שגוף העבד יצא שלו אם לא יפרענו אבל לפירות דהיינו מעשה ידיו לבד לא יצא לחירות ר"ן פרק השולח דף תקע"ז עכ"ס): (קנג) לכך יצא מיד לחירות פירוש שכופין את רבו לפדותו מיד העכו"ם

אבל

דרישה

דהכא ובאמת זהו מדברי התוספות דפ"ק דגיטין דף י"א ע"ב אבל רבינו ע"כ לא סבירא ליה דסבר רבינו תם כך דהא שם בח"מ כתב בשם רבינו תם דתנן לא הוי כוכי סתם ואח"כ כתב והרמב"ם כתב דתנן דהוי כוכי וכן כתב הרמ"ה וכתב ומיהו דוקא שנותן לו הספן עתה בידו כו' שמע מינה דלא סבירא ליה דסבר רבינו תם הך חילוק בין אם נתן מידו ליד שליח או לא ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה דהכא כתב בשמו דיש חילוק. ונראה דרבינו סבירא ליה דתירוצא בתרא דכתבו שם התוספות בשם רבינו תם הוא עיקר דבמתנה ודאי לא הוי תן כוכי בלי שום חילוק ושאני עבד דשחרור דע"כ הוי כעין מצוה דאמרינן בה דתן והולך כוכי אף על גב דבמתנה לא הוי כוכי דשחרור אי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא הוי משחרר ליה משום הכי חשוב כמצוה ומכל מקום לא חשוב לגמרי כמצוה דבמצוה אפי' לא נתן מידו ליד השליח זכה בשבילו דתן כוכי ובעבד דוקא מסרו מידו ליד השליח ודייק רבינו תם כל זה מתרתי מתניתין דגיטין דקשיא אהדדי דף י"א ודף י"ב ע"ש דהרי"ף חילק בין מזרה לנתינת גט אחר מיתה וליה לא סבירא לי' הך חילוק והשתא א"ש כל דברי רבינו ודו"ק ועיין שם בתוספות ד"ה כל האומר תנו כו' בדף י"א ובד"ה האומר תנו גט כו' בדף י"ב: [כג] (ואפילו עד עשרה בדמיו כו' בפרשת ויגש בפסוק ולבנימין שלש מאות כסף

כתב

חדושי הגהות

כ ז"ל הפרישה ע"ז לכאורה נ"ל דס"ל להרמ"ה כהר"ן שהביא הרב"י ולא כהרא"ש וטור שכתבו שלא יטריחוה במלאכות כבדות משמע אבל במלאכות שאינם כבדות יכולין להשתעבד

בו

כיון שלא מכרו מדעתו וכשקם עליו אנס נמי אונס הוא וליכא למיקנסיה אבל מכרו לעבדי המלך וכו' כיון דמצוי הוא להתפיים בכל שהוא ולא פייסיה קנסינן ליה: מכרו ע"מ שיחזירוהו לו לאחר ל' יום וכו' שם (דף מ"ד) בכולהו קמיבעיא לן ולא איפשיטא. ומ"ש ולקולא דאיסורא דרבנן הוא ולא יצא לחירות ה"א בגמרא

גבאו כחוכו או שלקחו סקריקון לא יצא לחירות ופי' רש"י טעמא דגבאו כחוכו משום דהא דיוצא לחירות קנסא הוא משום מכירה וזה לא מכר מדעתו אלא שלא לרצונו גבאו אמאי נקנסיה ובלקחו סקריקון פי' בשעה שישראל מופקרים להריגה ואמר לעכו"ם שא קרקע זו או עבד זה והניחני לא יצא לחירות דאונס הוא וליכא למקנסיה:

(קיד) או שקם עליו אנס ופדה את עצמו **לא יצא לחירות** מכרו לעבד המלך שרגילים ליקח בהמות ועבדים מאשר ימצאו (קיט) ונותנין דמיהם לבעלים יצא לחירות מכרו על מנת שיחזירוהו לו לאחר ל' יום או חוץ ממלאכתו שישאר לו ממלאכתו או חוץ מהמצות או משבתות וי"ט פי' שהתנה עם הלוקח שלא יבטלנו מעשיות שום מצוה או שלא ישתמש בו בשבת וי"ט (קיז) או שמכרו לכותי או לישראל מומר בכולהו מיבעיא אם יצא לחירות או לא ולא איפשיטא ולקולא דאיסורא דרבנן הוא ולא יצא לחירות והרמב"ם כתב כיון דספק הוא (קיז) אם תפש העבד כדי דמיו מרבו לצאת בו להירות מיד העכו"ם אין מוציאין אותו מידו עבד שהפיל עצמו ליד העכו"ם [כג] ואין רבו יכול לפדותו לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות או שנשבה ואין רוצין ליתנו לפדותו מותר ליקח מהן דמיו ואין בזה משום מוכר עבד לעכו"ם ויכול ליתן לו אפילו שטר מכירה עליו המוכר עבדו לחבירו לקנס פירוש שלא יהא לו בו שום דבר אלא הקנס אם הסיתו שור אינו מכור ואפי' הקנס לרבו הראשון המוכר עבדו לח"ל יצא לחירות (קיח) וקונסין את רבו שני שקנאו שצריך לכתוב לו גט שחרור ומפסיד הדמים שנתן בו וכתב הרמ"ה אפי' אם עדיין לא נתן הדמים אלא קנאו (קיט) במשיכה או כהגבהה או בחזקה (קס) צריך ליתן למוכר מעותיו אף ע"פ שצריך לשחררו ואפילו אם יאמר איני רוצה להוציאו לח"ל אישתעבד בו בא"י אין שומעין לו דחיישינן שמא ישדלנו בדברים שיצא אחריו לח"ל המוכר עבדו לסוריא או לעכו דיני כמכרו לח"ל (קסא) ודין זה נוהג אפילו האידנא. בן ח"ל שנשא אשה בארץ ודעתו לחזור והכניסה לו עבדים מיבעיא אם הוי כאילו מכרה אותם לו או לא ולא איפשיטא ולקולא ולא יצאו לחירות עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם אם כשיצא הרב (קסב) היה דעתו לחזור לא"י לא איבד העבד את זכותו ויוצא לחירות ואם לא היה דעת הרב לחזור איבד העבד זכותו ולא יצא להירות (קסג) כיון שיצא לדעת העבד שאומר לעלות לא"י כופין

(דף מ"ד) דהכא איסורא דרבנן הוא פי' דהאי איסורא דקא עביד דמכר עבדו לנכרי איסורא דרבנן הוא דקא עביד דאין אסור למכרו לנכרי ד"ת אלא מדרבנן משום דמפקע ליה ממצות וקנסוהו שיצא לחירות א"כ הכא דקא מיבעיא לן ולא איפשיטא הוי ספיקא במידי דרבנן ולקולא וכ"פ הרא"ש לשם: ומ"ש או חוץ ממלאכתו שישאר לו מלאכתו פי' רש"י גופו קנוי לך ולבכד שלא תשתעבד בו שלא מכרו אלא לשיא[illegible] לשפחתו לולדות דהשתא לא תפקא ממצות לחלל שבתות עכ"ל: ומ"ש או שמכרו לכותי כתב ב"י דשלא בדקדוק הוא דע"כ לא קמיבעיא להו בגמרא אלא בזמנם שהיו מוחזקים כישראל קצת אבל האידנא דעשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם כדאיתא בריש חולין המוכר לכותי דינו ודאי כמוכר לעכו"ם וכן כתב הר"ן וכ"פ הרמב"ם פ"ח מה"ע עכ"ל ולפע"ד נראה ליישב דברי רבי' דרוצה דברי הרמב"ם ואפ"ה כתב דלא כוותיה ונראה דטעמו דקשיא ליה כיון דבפ"ק דחולין איתא דביומי רבי אבהו ורבי אמי ורבי אסי עשאום כעכו"ם גמורים והם מהאמוראים הראשונים א"כ מאי קמיבעיא ליה לרבי ירמיה בפרק השולח והרי ר' ירמיה היה מהאמוראים האחרונים ביומי דרבי זירא אלא ודאי דאיכא למימר להחמיר עליהם שלא יהיו כאמנין באיסורין וכן לעדות וכן ליתן רשות ולבטל רשות התם הוא דעשאום כעכו"ם גמורים וכישראל המחלל שבתות בפרהסיא כדאיתא פ"ק דחולין אבל לקנסו לישראל במוכר עבדו לכותי אימא לך דלא קנסוהו דלא גרע מישראל מומר דדינו כנכרי לכל דבריו ליתן רשות ולבטל רשות כדאיתא בריש הדר ואפ"ה קא מיבעיא לן לענין קנס במכרו לישראל מומר א"כ ה"ה כותי וכ"כ מדברי הרא"ש דבפ"ק דגיטין בדין גט שיש עליו עד כותי דכשר לפי משנתינו כתב דהיינו דוקא לפי זמנם אבל אח"כ עשאום כעכו"ם גמורים ועד כותי פסול והביא ראיה מפ"ק דחולין והם דברי הרי"ף בפ"ק דגיטין אבל בפ' השולח כשכתב הרא"ש כל האבעיות הללו לא כתב שם ג"כ דהאידנא עכו"ם גמורים הם והמוכר לכותי כמוכר לעכו"ם אלא בע"כ דעת הרא"ש דבעד כותי דוקא שנוי במשנתינו להכשירו מקמי שעשאום כעכו"ם גמורים נשתנה דינם לפסלם לפי שהחמירו עליהם לפסלם מדין עדות ומלאכתותם אבל בעיות אלו לענין קנס כשאלו בתלמוד לאחר שכבר עשאום כעכו"ם גמורים משמע דאפשר דלא נשתנה דינם בזה ואף האידנא קמיבעיא כן דשתא לענין קנס שאני וכדין ישראל מומר ואחריו נמשך רבי' וכ"כ ה"ר ירוחם ז"ל וכך נ"ל עיקר להלכה. כתב ה"ר ירוחם עבד מותר בנכרית וכן שפחה מותרת בנכרי וכ"כ ר"ת שילהי ע"ז עכ"ל וע"ש בתוספות בסוף המסכתא ממש בד"ה אידכר מה דעבדת דאפי' עבד קלת דמעוכב ג"ש מותר בנכריות כדאיתא להדיא בפרק יוצא דופן (דף מ"ז) עוד כתב ה"ר ירוחם דלדעת רש"י מעוכב ג"ש אסור בשפחה אבל התוס' כתבו דמותר בשפחה ע"כ והוא מבואר בתוס' פ' השולח (דף מ') בד"ה אותו העבד אין לו תקנה (ובדף מ"ב) בד"ה מעוכב ג"ש פירשו דוקא מעוכב ג"ש על ידי הפקר לאוכל בתרומה כמו שמותר בשפחה אבל ה"ע חב"ח מיבעיא ולא איפשיטא: עבד שהפיל עצמו ליד עכו"ם וכו' פ' השולח (דף מ"ד) דהכי שלח רבי אמי בר נתן. ומ"ש ויכול ליתן לו אפילו שטר מכירה עליו שם כתבו התוס' דמפרש ר"ת אע"ג דנראה כמקיים המקח שרי מפני שהוא כמציל מידם. ומ"ש או שנשבע וכו' כן כתב הרא"ש לשם דלאו דוקא הפיל אלא ה"ה כששבוהו וכו':

המוכר עבדו לחבירו לקנס וכו' שם סוף (דף מ"ב) איבעיא להו מי נימא הוי דבר שלא בא לעולם דמי יימר דמינגח ואת"ל דמינגח דילמא מודה מיפטר א"ד דלא מקרי דשלב"ל אלא כגון פירות דקל דהשתא ליתנהו אבל הכא הא קאי שור והא קאי עבד ולא איפשיטא ומספיקא אינו מכור וכו':

המוכר עבדו לח"ל וכו' משנה שם (דף מ"ג) וברייתא (דף מ"ד) ופי' רש"י לח"ל אפי' לישראל ומשום דעבד ביד כלוקח הוא קנסינן ליה ה"א בגמרא ריש (דף מ"ה): ומ"ש ואפי' אם יאמר איני רוצה וכו' כ"כ הרא"ש לשם וכה"ג כתבו התוס' בד"ה לח"ל סוף (דף מ"ד) המוכר עבדו לסוריא וכו' ריש גיטין בעיא דאיפשיטא: ומ"ש ודין זה נוהג אפי' האידנא פי' דין זה דהמוכר עבדו לח"ל יצא להירות וכל חלוקי דיניו שכתב לעיל ומה שיכתוב עוד הוא נוהג אפי' האידנא שא"י הוא ביד נכרים וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה"ע אלא שכתבו בסוף כל חלוקי דין זה: בן ח"ל שנשא אשה בארץ וכו' שם (סוף דף מ"ד) וכיון דאיסור מכירת עבד כנעני לח"ל אינו אלא מדרבנן אזלינן בספיקו לקולא ולא יצא לחירות כדלעיל במכרו ע"מ שיחזירוהו לו לאחר ל' יום וכו': עבד שיצא אחר רבו לסוריא וכו' שם מימרא וברייתא (סוף דף מ"ד): העבד שאומר לעלות לא"י וכו' משנה וגמרא סוף כתובות אלא דרש"י פירש דע"פ דוקא קאמר דכופה לרבו והרמב"ם ורבינו פירשו אפי'

למקנסיה: מכרו לעבד המלך שרגילין ליקח בהמות ועבדים וכו' שם אמר רב המוכר עבדו לפרהגנ עכו"ם יצא לחירות ומפרש טעמא משום דהוה ליה לפיים ולא פיים ופי' רש"י פרהגנ מציק ושם עלילות ומכרו לו בדמי אנפרותו שהעליל עליו היה לו לפיים בדבר אחר ולא פיים ומסרו לו מדעתו והתוס' והרשב"א והרא"ש הקשו דליסנא דמוכר לא משמע הכי ולפיכך פירשו כמ"ש רבינו והטעם שיצא לחירות משום דכיון שאינו לוקחו אלא בדמיו מצוי הוא להתפיים בכל שהו וליקח לו ממקום אחר: **מכרו** ע"מ שיחזירוהו לו לאחר ל' יום או חוץ ממלאכתו וכו' בכולהו מיבעיא אם יצא לחירות או לא ולא איפשיט' גם זה שם: ומ"ש ולקולא ולא יצא כן כתב הרא"ש שם. ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ח מהלכות עבדים אבל הראב"ד השיג עליו וכתב אין תפיסה מועלת אלא במי שחסרו ממון ומה שכלל רבינו כותי בכלל הכך דלא איפשיטו הוא שלא בדקדוק דע"כ לא איבעיא להו בגמרא אלא בזמנם שהיו מוחזקים כישראל קצת אבל האידנא דעשאום כעכו"ם לכל דבריהם כדאיתא בריש חולין (דף ו.) המוכר לכותי דינו ודאי כמוכר לעכו"ם וכ"כ הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ח מה"ע: **עבד** שהפיל עצמו ליד עכו"ם וכו' ג"ז שם שלח רבי אמי מיני אמי בר נתן תורה יוצאת לכל ישראל עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות מותר ליטול את דמיו וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם ופירש"י ומעלהו בערכאות שלהם. לאתמו אף ע"פ שחשיבות הוא להם והתוס' פירשו דאע"ג דנראה כמקיים המקח שרי. ומ"ש רבינו שנשבה ואין רוצין לתת לפדותו כ"כ שם הרא"ש וז"ל נראה דנשאלה שאלה זו בה"ה על מעשה שאירע וה"ה אם לא הפיל עצמו לגייסות אלא ששבוהו דכיון דאין יכול להציל מידם בשום ענין למה לא יטול דמים:

המוכר עבדו לחבירו לקנס וכו' שם (מב:) בעיא דלא איפשיטא: המוכר עבדו לח"ל יצא לחירות משנה שם (מג:). ומ"ש וכופין את רבו השני שקנאו שצריך לכתוב לו גט שחרור וכו' ברייתא שם (מד:) ומפרש בגמרא טעמא דקנסי' ללוקח ולא למוכר משום דהיכא דאיכא איסורא התם קנסי' והכא עבד ביד הלוקח הוא: ומ"ש בשם הרמ"ה אפילו עדיין לא נתן הדמים אלא קנאו במשיכה וכו' טעמו משום דאמרינן היכא דאיכא איסורא קנסינן וכיון שכבר קנאו לוקח איסורא בידיה הוא וליה קנסינן והדמים חוב הוא עליו וחייב לשלם:

ומ"ש ואפילו אם יאמר איני רוצה להוציאו לח"ל אישתעבד בו בא"י אין שומעין לו וכו' כ"כ התוספות והרא"ש שם ולמדו כן מדקשיא להו אמאי דתניא המוכר עבדו לח"ל יצא לחירות ה"ד אי אזיל מנפשיה איבד את זכותו והוצרך לתרץ דמיד כשמכרו קנסינן ליה פן ישדלנו לוקח בדברים לילך אחריו: המוכר עבדו לסוריא או לעכו דינו כמוכרו לח"ל ברייתא גיטין (ח.) בעיא דאיפשיטא. ומ"ש ודין זה נוהג אפילו האידנא כ"כ הרמב"ם אבל העבד האומר לעלות לא"י דבסמוך ולא ידעתי למה כתבו רבינו בשינוי מקום: בן ח"ל שנשא אשה בארץ ודעתו לחזור והכניסה לו עבדים מיבעיא וכו' ולא איפשיטא בפרק השולח (מד:): עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם אם כשיצא הרב היה דעתו לחזור לא"י וכו' ואם לא היה דעת הרב לחזור איבד העבד זכותו וכו' מימרא וברייתא שם:

העבד שאומר לעלות לא"י כופין את רבו לעלות עמו וכו' בסוף כתובות (קי:) תנן

דרישה

כתב רבינו בסי' ז"ל טעם שלש מאות כסף כנגד מה שהיו האמין מייבין במכירתו כי עשרה פעמים ל' שקלים שהן דמי העבד הם שלש מאות וזה שאמרו המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו עד עשרה [illegible]

פרישה

אבל אם לא מסרו לידו אין קונסין אותו שיצא מיד לחירות אלא עד שיגיע הזמן שקבע ולא פרע לו: (קיד) או שקם עליו אנס כו' פירוש על רבו של העבד קם אנס להרגו ושחדו בנתינת העבד לא יצא לחירות דלא שייך כאן לקונסו דמה שעשה עשה מכח אונס או שהעכו"ם גבאו בע"כ: (קטו) ונותנין דמיהן לבעלים יצא לחירות דכיון שאינו לוקח אלא בדמיהן מצוי הוא להתפייס בכ"ש וליקח לו ממקום אחר: (קטז) או שמכרו לכותי כו' והאידנא דעשאום כעכו"ם גמורים דינו [illegible]

[illegible]

חדושי הגהות

ש אלא שלפ"ז צ"ע דהול"ל ותו"ה כתב בלשון פלוגתא לכן נראה לומר דהרמ"ה אינו מדבר כלל מדין הנזכר לעיל רק מחדש לנו דין חדש דהיינו באומר אל ישתעבדו בה יורשי[illegible]

כופין את הרב לעלות עמו או ימכרוהו למי שיעלה שם ואם לא ימצא יכתוב שטר על דמיו ויניחנו לילך רצה האדון לצאת לח"ל אינו יכול לכוף לעבד שיצא עמו אלא ימכרנו שם : עבד שברח מאדונו מח"ל לא"י אין להחזירו לאדונו לח"ל (קסד) אלא אם ימצא למי שימכרנו שם ימכרנו לו ואם לאו יכתוב לו העבד שטר על דמיו ויוציאנו לחירות ואפי' אם יאמר אשתעבד בו שמה אין שומעין לו שמא ישדלנו לילך אחריו :

הלכות גרים

רסח גר מעובד כוכבים שבא להתגייר אינו גר עד שימול ויטבול היה נימול כתב א ר"ח שאין לו תקנה (א) אבל בניו נימולין [א] ונכנסין בקהל ב (ב) דהא אגייר בטבילה וכגר חשוב להכשיר זרעו אבל לא הוא (ג) ובעל הלכות כתב שיש לו תקנה שמטיפין ממנו דם ברית ובעל העיטור כתב שאם נולד מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית אלא בטבילה לחוד סגי כאשה ואם לא נולד מהול אלא שלא נימול לשם גירות כגון ערבי מהול צריך להטיף ממנו דם ברית וא"א

בית יוסף

תנן הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין ובגמרא הכל מעלין לאיתויי עבדים ואף ע"פ שרש"י פירש' בע"ע הרמב"ם פ"ח מהלכות עבדים כתבה לענין עבד כנעני וכמ"ש רבינו וכן כתב הר"ן בשם הראב"ד אף ע"פ שהוא ז"ל נראין בעיניו דברי רש"י ז"ל : כתב הרמב"ם דין זה נוהג בכל זמן אפי' בזמה"ז שהארץ ביד העכו"ם :

עבד שברח מאדונו מח"ל לא"י אין להחזירו לאדונו לח"ל בפרק השולח (מה .) ההוא עבדא דערק מח"ל לארץ אזל מריה אבתריה אתא לקמיה דר' אמי א"ל נכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא ואי לא מפקינא ליה מדר' אחי בר יאשיה דאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו בעבד שברח מח"ל לארץ הכתוב מדבר : ומ"ש אם ימצא למי שימכרנו שם ימכרנו לו כן כתב הרא"ש שם. והכי איתא בסוף כתובות (שם) :

ומ"ש ואפי' אם יאמר אשתעבד בו שמה אין שומעין לו וכו'. וכן כתב הרא"ש שם וכבר כתבתי שכן כתבו התוס' ושלמדו כן מהברייתא והר"ן כתב ואי לא מפקענא ליה מינך לאו דוקא הפקעה גמורה דאם רצה להשתעבד בו בא"י רשאי אלא לומר דלא יהיב ליה רשות להשיבו לחוץ לארץ וממילא הוי כמופקע לפי שהוא לא ירצה להתעכב בארץ ואף למכרו שם לא ימצא אלא בפחות מדמיו כיון שהכל יודעים שאינו רשאי להוציאו לפיכך השיאו עצה דלכתוב ליה שטרא אדמיה ולכתוב ליה גיטא דחירותא אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות עבדים ואם לא רצה האדון לשחררו מפקיעים ב"ד שיעבודו מעליו וילך לו ע"כ משמע ליה מילתא כפשטא דלא תסגיר עבד אל אדוניו היינו שאין מחזירין אותו לעבדות אפי' לא"י ומ"מ נ"ל שאין כופין את רבו לכתוב לו גט שיחרור דא"כ אמאי א"ל דליכתוב ליה שטרא אדמיה והיינו טעמא משום דקרא לא קאמר אלא לא תסגיר כלומר אל תחזירנו לעבדות ומיהו צריך גט שיחרור ואין כופין את רבו לכתוב לו עכ"ל ולפ"ז דהא דאמרינן בסוף כתובות דעבד שברח מח"ל לארץ אמרינן ליה זבניה הכא וזיל דל"ג ליה הרמב"ם ואי גרים ליה מפרש כמו שפי' ר"ת דהאי זבניה לאו מכירה ממש לאחרים אלא לעצמו שיכתוב שטר על דמיו : נראה שכל הדברים האמורים בסימן זה לענין מוכר עבדו לעכו"ם או לח"ל בעבד שמל וטבל לשם עבדות הני אמורים שכך הם סתם עבדים שבתלמוד וכ"כ רש"י והתוס' בריש קידושין [ו : וע"ש] טעמא דמוכר עבדו לעכו"ם יצא לחירות משום דמפקע ליה ממצות וכ"כ עוד התוס' בהשולח [מג .] גבי לוה עליו מן העכו"ם וכן בדברי הראב"ד שהביא הר"ן בסוף כתובות אבל הכל מעלין לא"י אפי' עבדים מפורש דבעבדים שמלו וטבלו עסקינן : טופס גט שיחרור כתב ר"י בנתיב כ"ג ח"ד (יג) : ולשון מכירה דעבד במישרים נתיב י"ג והוא בפ' המגרש [פו] : כתב ר"י במישרים נתיב י"ג מעוכב גט שיחרור כלומר שהוא משוחרר אבל חסר לו הגט שלא הגיע עדיין לידו או מאותם שצריך לכפות לרב ולכתוב לו גט ועדיין לא כפוהו נראה מדברי רש"י שאסור בשפחה אבל התוס' כתבו דמותר בשפחה : דיני משחרר עבדו על תנאי בתשובת הרא"ש כלל מ"ה סימן כ"ח :

רסח גר מעובד כוכבים שבא להתגייר אינו גר עד שימול ויטבול בפ' החולץ [מו :] פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הלכתא כחכמים דאמרי הכי :

ומ"ש היה נימול כתב ר"ח שאין לו תקנה אבל בניו נימולים ונכנסים בקהל וכו' כ"כ הר"ן בפרק ר"א דמילה בשם ר"ת וכתב שהרמב"ן הקשה עליו . ומ"ש וכ"ה כתב שיש לו תקנה שמטיפים ממנו דם ברית ובעל העיטור כתב שאם נולד מהול א"צ להטיף וכו' בפרק ר"א דמילה [קלה .] איפליגו תנאי בגר שנתגייר כשהוא מהול אם צריך להטיף ממנו דם ברית אם לאו וכן נחלקו בנולד כשהוא מהול וכתבו התוספות והרא"ש והר"ן שבה"ג פסק כמאן דאמר דגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף והאריכו בנתינת טעמים לדבריו : ב"ה ולזה הסכים הרשב"א בתשובה ח"א סימן שכ"ט : וס"פ הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' מילה וז"ל גר שנכנס לקהל ישראל חייב במילה תחילה ואם מל כשהיה עכו"ם צריך להטיף ממנו דם ברית ביום הח' שנתגייר עכ"ל ועל מה שהצריך הטפת דם ברית ביום ח' יש לתמוה דהיכן מצינו בגר שילטרך ביום ח' אדרבה אמרינן קבל מלין אותו מיד משום דשהוייה מצוה לא משהינן וצ"ע : ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור שאם נולד

בית חדש

אפי' בעבד כנעני : עבד שברח וכו' שם (ריש דף מ"ה) ההוא עבדא דערק וכו' :

רסח גר מעובד כוכבים שבא להתגייר וכו' בפרק החולץ (דף מ"ו) ברייתא פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הילכתא כרבי יוסי דאמר הכי וטעמו שכן מצינו באבותינו כשיצאו מכלל בני נח לקבל התורה בהר סיני ולקבל פני שכינה מלו וטבלו ואיתא בפ' ד' מחוסרי כפרה (דף ט') רבי אומר ככם כגר כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים אף הן לא יכנסו לברית אלא במילה וכו' בשלמא מילה דכתיב כי מולים היו וכו' א"נ מהכא ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך וגומר הרצאת דמים דכתיב וישלח את נערי בני ישראל אלא טבילה מנא לן דכתיב ויקח משה את חצי הדם ויזרוק על העם ואין הזאה בלא טבילה אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים א"ר אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בתוככם כתיב וגו' לדורותיכם אף על גב דליכא מקדש ובפרק החולץ נמי אסיקנא דטבילה למדנו מדגמירי דאין הזאה בלא טבילה ואיכא לתמוה אמ"ש הרמב"ם רפי"ג מהא"ב והסמ"ג בלאוין קי"ו שכתבו דטבילה למדנו מדכתיב וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם דאף ע"ג דבפ' החולץ קס"ד דמהאי קרא נפקא לן טבילה הא דחינן דדילמא נקיות בעלמא ואסיקנא גמירי דאין הזאה בלא טבילה וי"ל דס"ל דתלמודא לא קאמר אלא דמהאי קרא דוכבסו שמלותם ליכא לאוכוחי טבילה דדילמא נקיות בעלמא אבל למסקנא דמוכחא טבילה מדגמרי דאין הזאה בלא טבילה א"כ ניחא טפי למימר דהאי קרא דוכבסו שמלותם אזהרה לטבילה הוא כפשטא דקרא דרחוק הוא שלא תהא הטבילה מפורש בכתוב :

היה נימול כתב ר"ח שאין לו תקנה וכו' טעמו דבסוגיא דפרק החולץ ופ' ד' מחוסרי כפרה שהבאתי משמע דלא הוי גר אלא במילה וטבילה ממש כאבותינו וזהו שלא הזכירו באותן סוגיות הטפת דם ברית והא דמשמע פר"א דמילה ופ' הערל דמהני הטפת דם ברית בגר היינו בגר שנולד כשהוא מהול דהוי כמו אשה אבל נולד כשהוא ערל ונימול בגיותו כיון שהיה אפשר לו מקודם ליכנס לברית במילה ולא נכנס שוב אין לו תקנה ואינו דומה לאשה דאין דנין אפשר משאי אפשר והכי משמע בפרק החולץ דתניא הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי מטבילין אותו ומה בכך דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מטבילין מדלא אמר רבי יוסי מטיפין ממנו דם ברית ומטבילין אותו אלמא דאין מטבילין כלל אכי' ע"י הטפת דם ברית ומש"ה תני הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי ולא תני הרי שהיה נולד מהול אלא לפי דדוקא במלתי ולא טבלתי קאמר ר"י דאין לו תקנה אבל בנולד מהול יש לו תקנה ע"י הטפת דם ברית :

ומ"ש אבל בניו נימולין וכו' כלומר יש להם תקנה במילה בלא טבילה כיון דאביהם גר צדק הוא לכל דבר אלא שאסור בישראלית אבל בניו נימולין ונכשרין בלא טבילה והא דקאר"י אין מטבילין אינו אלא שהוא עצמו לא נכשר בטבילה לישא ישראלית וא"ת הני בנים ממי נולדו דאי מישראלית פשיטא דהא קי"ל דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר דהכי איפסיקא הילכתא בפ' החולץ (דף מ"ה) ואי מנכרית הו"ל נכרי גמור ובעי מילה וטבילה וי"ל מישראלית ואשמעינן דכגר צדק חשוב להכשיר זרעו לכהונה דאילו עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד פגום לכהונה : ומיהו איכא לתמוה על מ"ש רבינו כך בשם ר"ח והתוס' והרא"ש בפרק החולץ והסמ"ג לאוין קי"ו כתבו ע"ש ר"ח דבגר א"צ הטפת דם ברית ובסתמא קאמרי' אפי' בנימול בגיותו אכן הר"ן פר"א דמילה כתב ע"ש ר"ת דאין לו תקנה ואפשר דגם בדברי רבינו צריך להגיה ר"ת במקום ר"ח דטעות כזה שכיח טובא בספרי הדפוס חי"ת במקום תי"ו : ומ"ש ובעל הלכות כתב שיש לו תקנה וכו' טעמו דמפרש אין מטבילין דקאר"י משום דבעינן הטפת דם ברית דלא כרבי יהודה דמטבילין אותו בלא הטפת דם ברית וכן פירש"י לשם וכן כתבו התוס' והרא"ש לשם ובפר"א דמילה דבעל הלכות נהלה בדברי רבי יוסי : ומ"ש ובעל העיטור כתב שאם נולד מהול

דרכי משה

יצא לחירות עכ"ל ופשוט הוא שם בגמרא : (יג) ועיין במרדכי בהגהות דגיטין דף תרי"ז ע"א :

ולקמן

פרישה

(קסד) אלא אם ימצא למי שימכרנו שם כו' אע"ג דכתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו היינו דוקא לעבדות אבל אין כופין לרבו לכתוב לו גט שיחרור רמב"ם :

סי' רסח (א) **אבל** בניו נימולין ונכנסין בקהל פי' וא"צ טבילה לבניו (והיינו דוקא שנולדו לו לאחר שנתגייר עכ"ה) : (ב) דהא אגייר בטבילה וכגר חשיב להכשיר זרעו כצ"ל ותימה פשיטא שזרעו כשר דלא יהא אלא כעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל שולד כשר וכ"כ רבינו ירוחם וב"י מביאו בסימן זה ולמה צריך לטעמא דהא אגייר בטבילה ושמא י"ל דכ"מ דאם הולד בת שנולדה לו מישראלית דאותה בת כשרה לכהונה לאפוקי דאם הוא חשוב כעכו"ם הויא פסולה לכהונה דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד פגום לכהונה כמבואר בא"ע ס"ס ז' ומ"ש ונכנסין לקהל כו' ר"ל דזרעו נחשבים לכשרים גמורים כמו שאם הוא גר גמור וכן מ"ש בסמוך בשם רב אלפס אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה ל"ד נקט בן ולשון גמרא נקט עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אף ע"פ שהולד כשר פגום הוא לכהונה ופירש"י בנה פגום לכהונה ל"ד אלא משום בתה נקט עכ"ל או י"ל דדוקא עכו"ם גמור הבא על בת ישראל הולד כשר דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם והולד נחשב כאילו בא כולו מצד יהודית אבל זה שנתגייר קצת דליכא למימר הכי הו"א דגרע מאילו הוא עכו"ם קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כגר גמור חשוב לענין זרעו (גם י"ל דאשמועינן אפי' להיות דיין למלוכה כשר אע"ג דבעינן שיהא אביו ואמו מישראל עכ"ה) ועוד יש כ"מ לענין גר מצרי ואדומי לענין דור שלישי . ויותר נראה לומר דכ"מ לענין מ"ש לקמן בסימן ש"ס גבי פדיון בכור שכהנת מעוברת מעכו"ם חייב הבן לפדות את עצמו לפי שנתחללה מכהונה מביאת העכו"ם לענין זה י"ל כתב הכא ונכנסין לקהל כו' כלומר שהוא חשוב כמו שאר גר גמור שבניו נכנסין לקהל ונחשבים ישראלים גמורים ה"נ לענין זה נחשב הוא כגר גמור שאם נשא כהנת ונולד לה ממנה בן בכור שאין בנו שבכור צריך פדיון לאפוקי שאם הוי נחשב כעכו"ם צריך הבן לפדיון ועיין בדרישה : (ג) ובעל הלכות

כתב

דרישה

אבל קשה למה מחוייב הוא לפדותו מה עשה דנקנסיה ולשון גמרא אינו כן אלא כך איתא כפש ואין רבו יכול להוציאו לא בד"י כו' וכן הוא באשיר"י :

סי' רסח [א] **ונכנסים** בקהל דהא אגייר בטבילה כו' ותימה פשיטא שזרעו כשר שלא יהא אלא כעכו"ם כו' ואין לתרץ דדוקא עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר אבל עכו"ם הבא על הגיורת אין הולד כשר הואיל דאינה ישראלית גמורה לא אתי ורעס ומבטל לזרע דעכו"ם והכא איירי שגר זה נשא גיורת או שנתגיירה עמו ולכן אי הוי נחשב כעכו"ם היו בניו פסולין דהא רבינו ירוחם כתב בסמוך וב"י הביאו וז"ל אבל גר שנשא בת ישראל או גיורת שנתגיירה כראוי והוליד ממנה בנים כו' אפי' יש עדים שנתגייר אביהם בינו לבין עצמו הרי הבנים כשרים ולא יהא הוא אלא עכו"ם קי"ל עכו"ם ועבד הבא כו' משמע דעכו"ם הבא על הגיורת הולד כשר ודוחק לומר שר"ח חולק עם רבינו ירוחם בזה ועוד דרבינו כתב בסמוך בשם רב אלפס שאם לא טבל כראוי שאם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה דהתם ג"כ קשה פשיטא דלא פסלינן ליה וכתב בהדיא שנשא ישראלית ולכן ע"כ צריכין לתרץ כמו שכתבתי

חדושי הגהות

בר דאסורים לזבונה ולשון כלל ר"ל לא היורשין ולא אחריני והיותר נראה כפשוטו וס"ל כרבי' הנ"ל ומ"ש רבי' שלא ישריחוהו במלאכות כבדות ר"ל כל מה שהוא כבד בעיניה ואינה רוצה לעשות אסור לשעבד בה אף שבאמת הן מלאכות קלות והרמ"ה בא להוסיף דאסור לשעבד בה בכלל אפי' לבקש ממנה שום מלאכה אם לא שתעשה מאיליה דפשיטא דמותר עכ"ל:

רסח א כתב ר"ת דאין לו תקנה כצ"ל וכ"ה בהר"ן בשם ר"ת אבל הר"ח כתבו התוס' בשמו פרק החולץ (מו :) דגר שנימול בגיותו א"צ הטפת דם ברית כלל (ב"ח) : ב רבים תמה ע"ז מאי קמ"ל רבי' בזה דהא אפי' עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר וכבר נתבאר היטיב בט"ז א"ק א' ע"ש

נראה

וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק [ג] אלא בכל ענין צריך להטיף ממנו דם ברית (ד) וכתב עוד אם נכרת הגיד אין מילתו מעכבתו מלהתגייר וסגי ליה בטבילה וכ"כ גאון סרים שבא להתגייר נכנס תחת כנפי השכינה כאשה (ה) וכשבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דחופים וסחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם ואם אמר יודע אני ואיני כדאי להתחבר עמהם מקבלין אותו מיד [ג] ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעין אותו עונשן של מצות שאומרים לו קודם שבאת למדה הזאת אכלת חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה חייב סקילה ועתה אכלת חלב אתה ענוש כרת חללת שבת אתה חייב סקילה ומודיעין אותו מתן שכרן של מצות שאומרים לו הוי יודע שעה"ב אינו צפון אלא לצדיקים וישראל בעה"ז אינן יכולין לקבל (ו) לא רוב טובה ולא רוב פורענות (ז) ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו קבל (ח) מלין אותו מיד (ט) ואם נשתיירו בו ציצין המעכבין את המילה (י) מלין אותו שנייה (יא) וממתינין לו עד שיתרפא ומטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה (יב) וגייז מזייה ושקל טופריה דידיה ודכרעיה (יג) וכד סליק מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה ות"ח עומדים על טבילתו ומודיעין אותו אז ג"כ קצת מצות קלות וקצת מצות חמורות והרי הוא כישראל לכל

בית יוסף

מהול וכו' טעמו שהוא מדייק מדתניא הרי שבא ואמר מלתי וכו' דבהא דוקא קאמר אין מטבילין משום דבעינן הטפה כיון שהיה לו ערלה אבל בנולד מהול הוי כמו קטן ישראל שנולד מהול וא"צ הטפה ואיכא למידק דמשמע דלבעל הלכות בגר בנולד מהול פשיטא דבעינן הטפה ומ"ש מישראל קטן נולד מהול דא"צ הטפה לבעל הלכות כמ"ש התוס' בפר"א דמילה משמו ומביאן ב"י לעיל בסימן רס"ג וכן כתב הרא"ש משמו בפרק החולץ ובפ' ר"א דמילה וי"ל שאני קטן דגלי לן קרא דערלתו ולא שנולד מהול כדאיתא פ' ר"א דמילה והכי משמע מדכתב הרא"ש לשם בשם רבינו שמשון דמסתבר דבין בגר בין בקטן צריך הטפה דמדאיצטריך ערלתו למעוטי קטן שנולד מהול אלמא אי לאו קרא הו"א מבחוץ דבעי הטפה כפי הסברא אלא דבקטן גלי קרא והיכא דגלי גלי ובגר דלא גלי לא גלי ונראה מדברי התוס' והרא"ש לשם שכך פי' ר"ש לשיטת בעל הל' ע"ש :

ומ"ש ע"ש הרא"ש שאם נכרת הגיד אין מילתו מעכבתו כ"כ התוס' והרא"ש בפרק ר"א דמילה ופ' החולץ והדבר פשוט דלמאן דס"ל בנימול בגיותו אין לו תקנה ה"ה בנכרת הגיד דכיון שהיה אפשר לו ליכנס בברית במילה מקודם שנכרת ולא נכנס מעכב עליו ולא דמי לאשה דלא איפשר במילה ולענין הלכה העיקר כהרא"ש דאין חילוק ולעולם צריך הטפה ויש לו תקנה בהטפה ואם נכרת הגיד סגי ליה בטבילה וצריך לברך כמו שנתבאר באריכות בסימן רס"ז ולא כמו שפסק בש"ע כאן וכן לעיל בסימן רס"ה שאין מברכין עליו דליתא :

וכשבא להתגייר וכו' בפ' החולץ (דף מ"ז) ומפרש התם א"ל מה ראית וכו' מ"ט דאי פריש נפרוש דא"ר חלבו קשים גרים לישראל כספחת וכו' פי' דחוששין שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או כיוצא מאחר מעלות הוא בא ליכנס לדת יהודית וגר כזה רגיל לאחוז במעשיו הראשונים ולמדים ישראל מהם או סומכים עליהם באיסור והיתר וקשים לישראל ע"כ א"ל מה ראית שבאתה אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים וסחופים ואין להם שום מעלה אלא אדרבה יסורים באים עליהם ה"ס אמר יודע אני ואיני כדאי מקבלין אותו מיד דמסתמא אם היה מגייר בשביל שום מעלה כבר היה חוזר בו בשמעו דברים אלו ואין להקשות למה לן לשואלו הא אסיקנא בפ"ב דיבמות דכולם גרים וכדלקמן בסימן זה י"ל דאף ע"ג דדיעבד הוו גרים מיהו לכתחילה אין ראוי לקבלם כדכתב הרמב"ם ספי"ג דהא"ב והגהות מרדכי פ' החולץ : ומ"ש ומודיעין אותו מקצת מצות וכו' שם והטעם דשמא יפרוש בשמעו החמורות והעונשים ולא איכפת לן מדרבי חלבו והא דמודיעין קלות ושכר המצוה ה"ט דשמא כוונתו לשמים ואם לא הודיעוהו קלות ושכר המצות גורמין לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה שירא מלהתגייר לחושבו שקרוב הוא לעונש ורחוק משכר מדעתו שכל מצות התורה חמורות הן ויש עונש בעברם ושמא אין עליהן שכר ע"כ מודיעין אותו גם כן קלות ובעשותן יזכה לשכר גדול ומה שמודיעין אותו שכר עה"ב ה"ט לפי שישראל בזמן הזה דוויים וכו' ושכר מצות בהאי עלמא ליכא וכדי שלא יאמר ח"ו שאין שכר עליהם כלל ע"כ מודיעין אותם ששכרם שמור לעה"ב ומפני שיהא קשה עליו למה לא יהא לצדיקים שכר טוב גם בעה"ז ע"כ מודיעין לו שישראל בעה"ז אינן יכולין לקבל לא רוב טובה שמא ירום לבבם ויפסידו שכר עה"ב שהוא עיקר השכר ומפני שיקשה עליו דכשטורדין ביסורין כ"ש שהם נאבדים מטוב עה"ז ועה"ב שאינן יכולין לקיים המצות כתיקונן ע"כ מודיעין לו שאין הקב"ה מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו אלא עם הפורענות הם קיימים ועומדים כדכתיב לא מאסתים ולא געלתים לכלותם אבל העכו"ם כלים כדכתיב כי אעשה כלה בכל הגוים וגומר : ומ"ש ואין מרבין עליו וכו' מפורש בסמ"ג דה"ק אין מרבין עליו הזכרת עונשין ומ"ש ואין מדקדקין עליו נראה דה"פ דאף באותן מקצת עונשין אין להודיעו כל דקדוקי העונשין אלא מודיעין אותו דרך כלל קודם שבאת לתורה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת חללת שבת אי אתה ענוש כרת וכו' ואין להודיעו כל הדקדוקים והחומרות שיש באיסור חלב ואיסור שבת והטעם דשמא כוונתו לשמים ותגרום לטרדו כדפרישית וכתב הרמב"ם שם וז"ל שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורכים וכה"א בחבלי אדם אמשכם ואח"כ בעבותות אהבה ונראה טעמו מההוא דאתא לקמיה דהלל הזקן ואמר גיירני על מנת לעשות אותי כ"ג כדאיתא בפ"ב דשבת :

ומ"ש קבל מלין אותו מיד מפרש התם טעמא משום דשהוי מצוה לא משהינן : ומ"ש ואם נשתיירו בו ציצין וכולי פי' דנשתיירו בו חתיכות בשר שלא נפרעת המילה כהילכתא כדלעיל בסימן רס"ד : ומ"ש וממתינין לו עד שיתרפא ומטבילין וכו' מפרש התם דטעמא דהמים סכנה למכה אם לא נתרפא רפואה גמורה : ומ"ש וגייז מזייה ושקל טופריה וכו' כ"כ הרי"ף והרא"ש בפ' ר"א דמילה ונראה דטעמא הוי משום חציצה וברי"ף וברא"ש כתוב וגייז ליה מן מזייה ושקלי ליה טופריה וכו' משמע דר"ל שחותכין מקצת שערו אותן המסובכין והוצאין אבל צפורניו נוטלין כולן מפני הצואה שתחת הצפורן וכדתניא בפרק החולץ וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ואפשר דנטילת שער בגר הוא ע"פ דברי ר"ת הדרשן שהביא רש"י בר"פ בהעלותך וכן המנהג במומרים כשחוזרים לדת ישראל ועיין במ"ש לעיל בסימן רס"ז : ומ"ש וכד סליק מברך וכו' מפורש באלפסי פ"ק דפסחים וע"ל בסימן ר"א : ומ"ש ות"ח עומדים על טבילתו וכו' בהחולץ בברייתא ופירש"י ומודיעין אותו מקצת מצות דהשתא ע"י הטבילה הוא נכנס לכלל גירות הילכך בשעת טבילת מצוה צריך לקבל עליו עול מצות עכ"ל : ומ"ש והרי הוא כישראל לכל דבר וכו' שם ונראה דה"ה בקידש אשה ואח"כ חזר לסורו דגיטו

כולד מהול א"צ להטיף וכו' שנראה מדבריו שהוא חולק על בה"ג הוא תמוה קצת שהרי סברא זו בעצמה כתבו התוס' והרא"ש בפרק רבי אליעזר דמילה בשם בה"ג דקטן שנולד מהול א"צ להטיף ובנתגייר מהול צריך להטיף וי"ל דרבינו ס"ל דבכן ישראל שנולד מהול הוא דאמר בה"ג דא"צ להטיף אבל בעכו"ם שנולד מהול ובא להתגייר איפשר דס"ל דצריך להטיף דל"ש ליה בינו לנימול שלא לשם גירות ובעל העיטור מחלק ביניהם :

ומ"ש וא"א ז"ל לא חילק וכו' בפרק ר' אליעזר דמילה ובפ' החולץ:

ומ"ש עוד בשמו שאם נכרת הגיד אין מילתו מעכבתו גז"ש בשני המקומות הנזכר והוא מדברי התוס' בהחולץ :

ומ"ש בשם גאון סרים שבא להתגייר וכו' מבואר היטיב בסוף פסקי הרקנט"י : כתב הר"ן בפרק רבי אליעזר דמילה שדעת הרמב"ן דעל גר ועבד שנתגיירו כשהם מהולין מברך להטיף דם ברית מן העכו"ם או מן העבדים שאין הטפה זו מספק אלא ודאי שאנו חייבים להטיף מהם דם ברית להכניסם בבריתו של אברהם אבינו וגם נכנסים תחת כנפי השכינה אבל הרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות מילה שאינו מברך איפשר דרפויי מרפייא בידיה אם צריך להטיף ולפיכך פסק שמטיפין ואין מברכין : ב"ה והרשב"א בתשובה ח"א סימן שכ"ט כתב כדברי הרמב"ם שמברכין אקב"ו להטיף דם ברית מן הגרים וכן בעבדים כתב הרשב"ץ בתשובה על הא דתניא אין מפליגין הספינה פחות מג' ימים קודם השבת שפי' ברז"ה דטעמא מפני שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת ונראה כמתנה לחלל שבת דג' ימים קודם השבת מקרי שבתא דמכאן יש ללמוד דאסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא יום ג' למילה ויצטרכו לחלל עליו יום השבת וכן תינוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתינין לו עד למחר עכ"ל : (וע"ל ס"ס רס"ו מ"ש בשם ר"י) :

וכשאב להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר וכו' עד ומטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חצילה וכן מ"ש ות"ח עומדין על טבילתו וכו' עד ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות הכל ברייתא בפרק החולץ [מז .] וכתב בנימוקי יוסף סברא דרבוותא שאם לא הודיעוהו אינו מעכבת ג והכי משמע בפרק כלל גדול (א) ומפרש בגמרא דטעמא דאומרים לו מה ראית שבאת להתגייר ומודיעים אותו מקצת מצות קלות וחמורות היינו משום דאי פריש לפרוש דא"ר חלבו קשים גרים לישראל כספחת וסמ"ג כתב טעם אחר כדי שלא יאמר לאחר מכאן אילו הייתי יודע לא הייתי מתגייר :

ואין מרבין עליו ואין מדקדקים עליו בפרק החולץ (מז :) אמר רבי אלעזר מאי קרא ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה : קבל מלין אותו מיד מ"ט שהויי מצוה לא משהינן . נתרפא מטבילין אותו מיד נתרפא אין לא נתרפא לא משום דמיא ד מרזו מכה : ב"ה וכתב ר"י קבל המצות מלין אותו מיד פי' קודם טבילה ולא הטבילה קודם המילה : ומ"ש וגייז מזייה ושקל טופריה דידיה ודכרעיה כ"כ הרי"ף בפרק רבי אליעזר דמילה : ומ"ש וכד סליק מברך כלומר אף על פי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כדאיתא בפ"ק דפסחים [ז :] הא אמר רב חסדא התם חוץ מן הטבילה ותנ"ה טבל ועלה בעלייתו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה מ"ט משום דהכתי גברא לא חזי וכתב הרי"ף ומפרשי לה רבנן בטבילת גר כלומר דכיון דמל ולא טבל כאילו לא מל אינו יכול לומר קודם טבילה אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין אינו מצווה על המצות :

וכתב

דרכי משה

רסח (א) ולקמן בדברי רבינו לא משמע כן שהרי מעכב אפי' בג' :

ובב"י

דרישה

שכתבתי בפרישה : רעה תבא וגו' למקבלי גרים פר"י היינו היכא דמשיאין אותן לסתגייר או שמקבלין אותן מיד אבל אם מתאמצין כן מקבלין אותן אגודה ביבמות : [ב] אלא בכל ענין צריך להטיף ממנו דם ברית ומ"מ כתב בפ' החולץ שאין לברך עליו משום ספק וכ"פ הרמב"ם : [ג] ומודיעין אותו ג"כ מקצת מצות קלות כו' ובברייתא איתא שמודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני לפי שהאומות מדקדקים על זה והרמב"ן כתבו ותימה למה השמיטו

פרישה

כתב שיש לו תקנה כו' אע"ג דישראל קטן שנולד מהול א"צ להטיף ממנו י"ל בין ישראל לעכו"ם לענין זה ב"י : (ד) וכתב עוד אם נכרת הגיד כו' כצ"ל : (ה) וכשבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת כו' דאי פריש נפרוש דא"ר חלבו קשים גרים לישראל כספחת וכתב הסמ"ג הטעם כדי שלא יאמר אילו הייתי יודע לא הייתי מתגייר (ואם לא הודיעוהו אינו מעכב נ"י עכ"ה) : (ו) לא רוב טובה שמא ירום לבבם כענין שנא' וישמן ישורון ויבעט ולא פורענות כדי שלא יאבדו רמב"ם ועיין בש"ע שכתב עוד לשונו באריכות : (ז) ואין מרבין עליו כו' שנאמר ברות ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה : (ח) מלין אותו מיד וא"צ להמתין מ' ימים אחר שנתגייר (לאפוקי מהרמב"ם עיין בב"י עכ"ה) דשהוי מצוה לא משהינן : (ט) ואם נשתיירו בו ציצין המעכבין המילה ואיזה ציצין המעכבין כתב רבינו לעיל בסימן רס"ד ורס"ו ושם נתבאר דאף על שאינן מעכבין אם מל בחול טוב הוא למוד אחריהן אפי' אחר שפירש מהמילה . וה"ה כאן בבא להתגייר ודאי לכתחלה מורין אף על אלו שאינן מעכבין אלא שכאן בא לכתוב דבר שבגירות תלוי בה מש"ה כתב אף שכבר נימול אין טובלין אותו עד שיסיר ממנו כל ציצין המעכבין וק"ל : (י) מלין אותו שנייה פי' קודם טבילה : (יא) וממתינין לו עד שיתרפא כו' משום דמיא מרזו למכה וכתב המ"מ והביאו ב"י שדקדקו קצת המפרשים למה אין מטבילין אותו מיד קודם שימול דשהויי מצוה לא משהינן ותירץ הרמב"ן דכיון שהמילה קשה עליו מלין אותו תחילה דאי פריש נפרוש מיהו אם טבל תחילה ה"ז גר עכ"ל . גם י"ל דבשביל הברכה דאיך יאמר אשר קדשנו וצונו לטבול כיון דעדיין לא נכנס בברית ואינו בר צווה בשלמא מה שמברך על המילה דעבדים וכמ"ש רבינו בסימן רס"ז משום דהן קנין כספו דנלמוד אברהם אבינו עליהם למולן ואפשר מה"ט מברכין לפני המילה ג"כ כשבא לימול הגר ומסתימה שלא כתב רבינו ברכת מילת הגר כלל ואי מברכין אותה לפני המילה או אחריה דומיא דברכת הטבילה : (יב) וגייז מזייה ושקיל טופריה דידיה ודכרעיה כצ"ל ופי' אותך שערו ונוטל צפורניו של ידים ורגלים ואף ע"ג שאין דרך רבינו לדבר בזה הלשון שמא כך מצאו בספר א' מהמחברים והעתיקו כמו שמצאו : (יג) ובדסליק מברך כו' דכיון

חדושי הגהות

ג נראה דכוונתו אמאי דאמר התם (סח .) בגר שנתגייר לבין העכו"ם אף לא אבין ראיה זו די"ל לעולם דמעכב אם לא הודיעו לו מקצת מצות קלות וחמורות והתם באמת הודיעו לו מקצת מצות רק שלא הודיעו לו מצות שבת (ע"ש בתוס') דהא לא צריך להודיע לו כל המצות וצ"ע : ד פירש"י מרזו מכה מכבידין את החולי :

לכל דבר (יד) שאם חזר לסורו ה"ה כישראל מומר שאם קדש קידושיו קידושין ואשה נשים מושיבות אותה עד צוארה במים ות"ח עומדים מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות וכל עניניו בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה ובין הטבילה (טו) צריך שיהיה בג' הכשרים לדון וביום ומיהו דוקא לכתחילה (טז) אבל בדיעבד (יז) אם מל אותו או טבל (יח) בפני שנים ובלילה אפי' לא טבל לשם גירות (יט) אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדותה הוי גר ומותר בישראלית חוץ מקבלת המצות (כ) שמעכבת אם אינו ביום ובשלשה ולרב אלפס אפילו בדיעבד שטבל או מל

וכתב ה"ה בפי"ד מהא"ב שדקדקו קצת מפרשים למה אין מטבילין אותו מיד קודם שימול משום דשהוי מצוה לא משהינן ותירץ הרמב"ן דכיון דהמילה קשה עליו מלין אותו תחלה דאי פריש נפרוש מיהו אם טבל תחלה הרי זה גר והביא ראיה שאין קדימת המילה לטבילה מעכבת (ג): ודע שהרמב"ם בפרק הנזכר אלא מה שאמרו מקבלין אותו מיד כתב מודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד ה' ואיסור ע"ז ומאריכין עמו בדבר זה ואלא מה שאמרו מודיעין אותו מתן שכרן של מצות כתב מודיעין אותו שבעשיית מצות אלו יזכה לחיי העוה"ב ושאין שם צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודען ואומרים לו הוי יודע שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה טובה היא צפונה להם שאינם יכולים לקבל רוב טובה בעולם הזה שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא כענין שנאמר (דברים ל"ב) וישמן ישורון ויבעט ואין הקב"ה מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו אלא כל האומות כלים והם עומדים ומאריכים בדבר זה כדי לחבבן: ודע דאיתא בברייתא שמודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני והרמב"ם כתבו ורבינו השמיטו לפי שאינם מצויים בזמן הזה: ומ"ש עוד הרמב"ם שצריך לדקדק בגר הבא להתגייר אכתוב בסוף סימן זה:

כתב הרמב"ם בפי"ד מהא"ב העבד הנלקח מן הנכרים אין אומרים מה ראית שבאת אלא אומרים לו רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהיה מן הכשרים או לא אם רצה מודיעין לו מקצת עיקר הדת ומקצת מצות קלות וחמורות ועונשן ושכרן כמו שמודיעין את הגר ומטבילין אותו כגר ומודיעין אותו כשהוא במים: ובכל עניניו בין להודיעו המצות לקבלם בין הטבילה צריך שיהיה בג' הכשרים לדון וביום ומיהו דוקא לכתחלה וכו' בפרק החולץ (מו:) אמר רבה עובדא הוה בי ר' חייא וכו' ש"מ גר צריך שלשה וש"מ אין מטבילין גר בלילה אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביה ופירש"י משפט אחד יהיה לכם ולגר ואין משפט פחות משלשה וכתב הרמב"ם בפי"ג מהא"ב טבל בינו לבין עצמו ונתגייר בינו לבין עצמו ואפי' בפני שנים אינו גר וכתבו התוספות דהא דאין מטבילין גר בלילה הוי נמי מה"ט דמשפט כתיב ביה וגרסינן תו התם (מה:) ההוא דהוו קרו ליה בר ארמאיתא אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה ההוא דהוו קרו ליה בר ארמאה אמר רבי יהושע בן לוי מי לא טבל לקריו ופירש"י בר ארמייתא. שלא טבלה אמו כשנתגיירה: מי לא טבלה לנדותה. ואותה טבילה עולה לה לטבילת דת יהודית וכן מי לא טבל לקריו וכתבו התוספות והרא"ש תימא דהא גר צריך ג' ואין דרך נשים להביא עמהן איש בשעת הטבילה וי"ל דהא דבעינן ג' היינו לקבלת המצות אבל לא לטבילה אע"ג דאמרינן לקמן דת"ח עומדים מבחוץ היינו לכתחלה וי"מ דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדין שם דמי ומיהו קשיא דטבילת נדה בלילה ולקמן אמרינן אין מטבילין גר בלילה אבל אי לא כתיב משפט אלא אקבלת מצות אתי שפיר והא דאין מטבילין היינו לכתחלה מדרבנן וכתב הרא"ש שכן תירץ ר"ח ודייק לה מדלא קאמר אין מטבילין גר בלילה מ"ט משפט כתיב ביה כדקאמר גבי גר צריך ג' אלמא דלא גמרינן ליה ממשפט דאין לו דין משפט אלא לענין גוף הדבר שצריך ג' אבל לא לזמן הטבילה ולילה לא הוי אלא מדרבנן ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד ש"ד א"כ קבלת מצות הוי כתחלת דין וטבילה הוי כגמר דין דהוי אפי' בלילה ומדרבנן הוא דבעינן ביום לכתחלה עכ"ל. והרי"ף תירץ דהא דאמרינן מי לא טבלה לנדותה ומי לא טבל לקריו. דיעבד הוא דלא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קירויו דאי לאו גיורא הוא לא הוה טביל לשם קירויו והא דרבי יוחנן לכתחלה דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני ג' וכיוצא בזה הם דברי הרמב"ם שכתב בפי"ג מהלכות איסורי ביאה גיורת שראינוה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפרוש תרומה בעיסתה וכיוצא בזה וכן מי שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גירי צדק ואע"פ שאין שם עדים לפני מי נתגיירו ואף על פי כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו הואיל והוחזקו נכרים עכ"ל כתב ה"ה נראה מדבריו שהוא מפרש דהא דאמר מי לא טבלה לנדתה או לקריו להכשיר הבנים קאמר וכי קאמרינן מי לא טבלה ה"ק היכי איפשר שלא נתגיירו כראוי והרי הם נוהגים בכל המצות כישראלים גמורים וטובלים. וטבילה דנקט לאו דוקא ואיפשר גם כן שרבינו סובר שצריך ג"כ שיודע ודאי שטבלו לאיזה דבר שהטבילה אחד מעניני הגירות והרמב"ן כתב דודאי לכתחלה צריך ג' בין במילה בין בטבילה ואילו נתגיירו בינו לבין עצמן לגמרי ואפי' דיעבד אינו גר דנכרי גמור הוא משפט כתיב ביה אבל אי קביל עליה בפני ג' למול ולטבול והודיעוהו מקצת מצות כדינן והלך ומל וטבל שלא בפני ב"ד ה"ז כשר ולא פסלינן לזרעיה ולא מנסבינן ליה לדידיה בת ישראל עד דטביל בפני ג' משום דלכתחלה בעינן ג' בין בקבלה בין בטבילה עכ"ל:

וכתב עוד הרמב"ם בפרק הנזכר גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני ג' הואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת ולא בי"ט ולא בלילה ואם טבל ה"ז גר וכ"כ סמ"ג ומ"ש שאין מטבילין אותו בשבת פשוט בפרק החולץ (מו:) דלמ"ד אינו גר עד שימול ויטבול אין מטבילין אותו בשבת אף ע"ג דבגמרא יהבינן טעמא משום דתקוני גברא בשבתא לא מתקני לא כתבו הרמב"ם משום דמשמע ליה דההיא טעמא לאו דוקא דהא לגבי טומאה שרי משום דנראה כמיקר [כדאיתא ביצה י"ח.] ואע"ג דהכא צריכים ת"ח לעמוד ע"ג מ"מ מידי מיחזי כמיקר לא נפיק אלא עיקר טעמא משום דאין דנין בשבת וגר משפט כתיב ביה ומיהו כתב סמ"ג דה"ג פסק דמטבילין בשבת לכתחלה: ועל מ"ש ואם טבל ה"ז גר כתב ה"ה שהרמב"ן חלוק היכא דטבל בלילה ואמר שצריך להטבילו פעם אחרת ביום. וכבר הכריע הרשב"א כדעת הרמב"ם דטבילה בדיעבד כגמר דין דמיא וכן עיקר עכ"ל וכבר יש לדחות דברי נמוקי יוסף שכתב בהחולץ בשם הריטב"א שאין דברי הרמב"ם נכונים בזה: ומ"ש רבינו דמילה צריכה להיות בפני ג' אף ע"פ שלא נתפרש בהדיא בגמרא יש ללמוד כן מטבילה דלא גרעה מינה וכן נראה מדברי נמוקי יוסף וכך הם דברי הרמב"ן

דגיטו גט וכן כתב במרדכי פ' החולץ וכתב עוד דיש מרבוותא נסתפקו בזה ע"ש. ומ"ש ואשה וכו' שם בברייתא וכתב ב"י הא דלא כתב רבינו דמודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני כדאיתא בברייתא וגם הרמב"ם כתבו והו לפי שאינם מצויים בזמן הזה ע"כ וקשה דלא מעשר עני נוהג אף בזמן הזה כדלעיל בסימן רנ"ג ולקמן בסימן של"א אלא נ"ל דכיון דטעמא דמודיעין אותו עון לקט וכו' אינו אלא משום דמקפידין על פחות מש"פ ושמא יחזור בו מלהתגייר כמ"ש הסמ"ג ורש"י ג"כ כתב דלשון זה עיקר א"כ כשכתב רבינו דמודיעין אותו מקצת חמורות בכלל חמורות הוה ג"כ עון לקט וכו' דעון לקט וכו' לאו דוקא קאמר:

ובכל עניניו וכו' בפרק החולץ אר"ח בר אבא א"ר יוחנן גר צריך ג' משפט כתיב ביה וסובר רבינו דכל עניניו בג' דהא סתמא קאמר וכ"כ ה"ה ע"ש הרמב"ן בפי"ג מהא"ב אבל ברמב"ם וסמ"ג לא כתוב ג' אלא בטבילה והכי משמע בברייתא דלא תנא דעומדין ע"ג אלא בשעת טבילה דאז הוא נכנס בגירות וכדאמר התם אמר רבה עובדא הוה בי רבי חייא וכו' עד א"ל שהי כאן עד למחר ונטבלינך ש"מ תלת ש"מ גר צריך ג' וכו' דר"ל לענין טבילה צריך ג' והכי משמע מלשון הרי"ף פר"א דמילה שכתב תחלה בסתם דמהלינן ליה ואח"כ אמר וכד מטבלינן ליה צריך למיזל בהדי תלתא וכו': ומ"ש ומיהו לכתחלה וכו' עד חוץ מקבלת מצות כ"כ הרא"ש בפ' החולץ ע"ש מהר"ס במסקנתו דקבלת מצות הוי כתחילת דין וטבילה הוי כגמר דין דכשר בלילה אלא דמדרבנן בעינן יום לכתחלה ע"כ וכיון דקבלת מצות כתחילת דין אם היתה בלילה מעכב אפי' היה שם ג' דהכי קי"ל דלא כרשב"ם פי"כ וסמ"ג דמכשירין תחלת דין בלילה בדיעבד והלכך גבי גר נמי אינו גר להרמ"ה אפי' בדיעבד עד שיקבל עליו המצות ביום ובג' ואף למה שקבענו הלכה דכדאי הוא רשב"ם וסמ"ג לסמוך עליהם בדיעבד כמ"ש בח"מ סימן ה' ס"ו אין זה אלא בדבר שבממון ומטעם דהפקר ב"ד הפקר אבל לענין איסורא כגון חליצה וגר פסול תחלת דין בלילה אפי' דיעבד ולפ"ז הני עובדי דפרק החולץ דאמר מי לא טבלה לנידתה מי לא טבל לקירויו מיירי שהקבלה היתה כדינה אלא שטבל בינו לבין עצמו: ומ"ש רבינו דמל וטבל בפני שנים לאו דוקא שנים דאפי' באשה אחת נמי כשר בדיעבד כדמשמע מהני עובדי דאין דרך אנשים שיהיו בשעה שטובלין הנשים וכ"כ תוס' בד"ה מי לא טבלה לנדתה וכ"כ הרא"ש להדיא והא דנקט רבינו שנים אינו אלא לאורויי דיוקא דבקבלת מצות אפי' היו שנים מעכב ולהוציא מדעת יש גדולים שהביא במרדכי פרק החולץ דד"ת לא בעינן כלל לעכובא ג' דאפי' חד נמי כשר דליתא. ועי"ל דרבינו ס"ל דלמסקנת מהר"ס בדיעבד בעינן שנים אף למילה וטבילה דכיון דהכרנוהו בנכרי אינו גר עד שיביא ראייה בעדים לכל ענייני גירות ובקבלת מצות בעינן ג' והני עובדי דאמר מי לא טבלה וכו' התם ה"ט כמ"ש הרא"ש די"מ דכיון דידוע לכל שמל וטבל כאילו היה שם עדים מעידים דמי וכך מבואר בהרא"ש שם שדברי מהר"ס הם לקיים דברי הר"מ שכתב הרא"ש תחלה דשאני התם דידוע לכל וכו' ועל זה כתב דאף על פי דהטבילה בלילה כשר בדיעבד דהוי כג"ד וא"כ נמשך דבעלמא היכא דאינו ידוע לכל בעינן שני עדים כשרים במילה וטבילה וג' בקבלת מצות כנלפע"ד העיקר בפירוש דברי רבינו. ומ"ש ולרב אלפס וכו' ז"ל הרי"ף עבדיה דרב אטבל להדיא נכרית לשום אנתתא א"ר יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתא בה כדרב אסי דאמר מי לא טבלה לנדותה בברתא דאמר ריב"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ההוא דהוו קרו ליה בר ארמאי אריב"ל מי לא טבל לשם קירויו סוגיא דשמעתתא הכין הוא ואי קשיא לך ההוא דרבי יוחנן דאמר גר לצדק בעי ג' מ"ט משפט כתיב ביה וקי"ל דהילכתא הוא ל"ק הא דרב אסי ודריב"ל דאי עבד הוא דלא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קרויו דאי לאו גיורא הוא לא הוה טביל לקריו והא דר"י לכתחלה דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני ג' עכ"ל ויש להקשות דלכאורה משמע מדברי הרי"ף דאף בבינו לבין עצמו לא פסלינן לזרעיה כדמוכח מהני עובדי דמי לא טבלה לנדתה וכו' שלא היתה לשם אלא נשים וזה סותר להך עובדא דרבי יהודה שאמר נתגיירתי ביני לבין עצמי וכו' עד לדבריך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם ואי אתה נאמן לפסול בניך אלמא דבנתגייר בינו לבין עצמו אף זרעו פסול וקושיא זו כתובה במ"ע ע"ש הרמב"ן ושכתב שיש לדחוק שאותו גר היה אומר שלא טבל לקריו מעולם אבל לפעד"נ מלשון הרי"ף דהא דלא פסלינן ליה לבן אינו אלא היכא דאתחזק לנו בכשרות שראינוהו נוהג בדרכי ישראל ועושה כל המצות דהשתא הו"ל כאילו באו ג' עדים ומעידין שנתגייר בב"ד פלוני

דרכי משה

(ב) ובנ"י פ' החולץ דף ת"כ ע"א אי טבל קודם שמל אינה טבילה אפי' בדיעבד והרמב"ן כתב דבדיעבד הוי טבילה וכ"כ ב"י בשם המ"מ פ' י"ד מהל' א"ב: ול"נ

פרישה

דכיון דמל ולא טבל דאילו לא מל אינו יכול לברך ולומר קודם טבילה אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין אינו מצווה על המצות ולכן מברך אח"כ אע"פ שאינו עובר לעשייתן: (יד) שאם חזר לסורו עיין ברמ"מ בפ' משפטים שפי' מ"ש רש"י על פסוק לא תלחץ את הגר מפני שסורו רע שפי' סירו כמו צורו והגור אריס פי' סורו ר"ל שאור שבתוכו דהיינו היצה"ר כלומר מסרה יחזור לגיותו טוב מלאתי בערוך בהדיא בערך סר ז"ל גמרא דקידושין כל שעסקו עם הנשים סורו רע פי' ענין שאור כלומר חמצו רע כדאמרינן חזר לסורו עכ"ל שוב מלאתי שפירש"י בפ"ב דהוריות דף י"ג ע"ב אמ"ש שאלו תלמידיו את ר"א מפני מה הכל מושלים בעכברים מפני שסורן רע שפי' ר"ל שסורן נע שיצה"ר שלהם רע הוא יותר מדאי סורו שר שלהם כדאמרינן בגר שסורו רע יצה"ר שאר שלו רע הוא עכ"ל: (טו) צריך שיהיה בשלשה הכשרים לדון וביום דכתיב גביה משפט ופירש"י משפט אחד יהיה לכם ולגר ואין משפט פחות מג' וביום: (טז) אבל בדיעבד כו' ואפי' קרובים מרדכי: (יז) אם מל או טבל כן הוא בס"ח: (יח) בפני שנים ל"ד שנים אלא בפני א' כן מוכח בתוס' החולץ בדיבור המתחיל יש לך עדים דף מ"ז וגם בד"ה לא טבלה בנדתה דף מ"ס. מיהו י"ל דנקט שנים דכיון דאם מכירין היינו אותו שהיה עכו"ם אינו נאמן לומר גיירתי עצמי כמ"ש רבינו בס"ס זה וא"כ צריכין שיהיו שנים לפחות שידעו שנתגייר כראוי ואף באשה נראה בשעה שטבלה נפשה היה צריכים לאנשים ואין אותה שטבלה להיות עדים בדבר: (יט) אלא באיש שטבל לקריו ובאשה שטבלה כנ"ל: (כ) שמעכבת אם אינו ביום ובשלשה שהוא גוף הדבר והתחלתו אבל

חדושי הגהות

א כ"ה גי' הרי"ף אבל בגמרא איתא אמר רבה ובהרא"ש ר' אבא

פלוני כראוי וז"ש דאי לאו גר הוא לא הוה טביל לקריו אלמא להדיא שאין טעם כשרותו דבטבילת קריו נעשה גר דהא ודאי לא נעשה גר בטבילה זו אפילו היתה בפני ג' אלא דטבילה זו ראייה שודאי נעשה גר גמור מקודם שנתגייר בב"ד כדין וה"א בפ' השולח בכותב לשפחתו התקדשי לי דאמר ודאי שחררה מעיקרא כדין כמ"ש לעיל בסימן רס"ז וה"נ דכוותה ואפ"ה ס"ל להרי"ף דלכתחלה לא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני ג' וטעמו דאין סומכין על החזקה היכא דאיכא לברורי כדאיתא פ"ק דפסחים ופ"ק דחולין אבל לגבי הבניס הוי דיעבד וסומכין על החזקה וזאת היא שיטת הרמב"ם בפי"ג מא"ב שכתב גיורת שראינוה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה וכו' וכן מי שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק וכו' ואעפ"כ אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם וכולי הואיל והוחזקו נכרים עכ"ל וכ"כ ה"ה שקרובים דברי הרי"ף לדברי הרמב"ם ובמרדכי פי' גם כן דוקא שהיו רגילין לנהוג בתורת יהדות בפרהסיא מקמי טבילת נדה וקרי אלא שהשיג אמה שאמר הרי"ף דאפילו היו נוהגין בתורת יהדות בפרהסיא אינו גר בדיעבד עד דטביל בפני ג' דהא קא אמרינן יכילנא לאכשורי בה ובבתה ואפשר לומר דהרי"ף מחלק בין השיאו אשה לשאר דברים והאי דקאמר יכילנא לאכשורי וכו' היינו לנהוג בה מנהג גר בשאר דברים אבל לא ליוחסין והא דכתב הרי"ף דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל דמשמע דתרתי קאמר ואפילו לשאר דברים לא נהגינן ביה מנהג גר יש לפרש לכדין לא נהגינן ביה מנהג גר אפילו בשאר דברים היכא דלא אתחזק בכשרות ולא מנסבינן ליה בת ישראל אפי' היכא דאתחזק בכשרות ונהגינן ביה מנהג גר בשאר דבר אפילו הכי אסור לישא ישראלית והיינו כשיטת הרמב"ם ולפ"ז מבואר גר שבא לפנינו והכרנוהו בנכרי ולא אתחזק בכשרות אינו גר אפילו היו שנים מעידין שמל וטבל בפניהם ואפילו הבן אינו מתכשר דמ"ש איהו מבן כולם נכרים כיון דאינו גר עד שטבל בפני ג' דמשפט כתיב ביה לעכובא: ואע"ג דמדברי רבינו נראה שלא היה מפרש כך לדעת הרי"ף מדלא פי' דהא דלא פסלינן ליה לבן אינו אלא בדאתחזק בכשרות אלמא מדכתב בסתם דס"ל דלהרי"ף בכל ענין כשר לא בעיר אלא כדפרישית עיקר. ומ"ש רבינו דלהרי"ף אם נשא ישראלית זה שמל או טבל בפני ב' או בלילה והוליד ממנה בן דלא פסלינן ליה לבן איכא להקשות דמאי אתא לאשמועינן הא פשיטא הוא דאפילו היה נכרי קי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש וי"ל דאתא לאשמועינן דלא פסלינן ליה לכהונה מספק דאף על גב דבשאר גר פסלינן לכהונה מספק כדכתב הרי"ף בפרק החולץ הכא לא פסלינן ליה והכי משמע מהך עובדא דקרו ליה בר ארמאה דבנסא ישראלית או גיורת מיירי דאי בנסא נכרית אמאי הוו קרו ליה בר ארמאה ולא בר ארמייתא ועוד מאי מהני מה שטבל לקריו סוף סוף בן נכרית הוא אלא בנסוי ישראלית מיירי ועליו קאמר הרי"ף דלא פסלינן ליה לבן דיעבד אלמא דלענין כהונה קאמר דלא פסלינן ליה ומיהו ודאי דלאו דוקא נסא ישראלית אלא ה"ה גר וגיורת נמי לא פסלינן לזרעייהו באתחזק בכשרות אפילו בשניהם אומרים שנתגיירו בינם לבין עצמם כמו שיתבאר בסוף סימן זה כ"ש כשאומרים דנתגיירו כראוי. ומ"ש רבינו ע"ש הרי"ף דבמל בפני שנים מעכב ואסור בישראלית לא כתוב כך בספרים שלנו אלא שרבינו נמשך לשיטתו דדין מילה כדין טבילה ועלה על דעתו שכך תופסים כל הגאונים אבל כבר כתבתי דלהרי"ף בפר"א דמילה במילה לא בעינן ג' אפילו לכתחלה וכן הוא דעת הרמב"ם והסמ"ג ופשט הברייתא דפרק החולץ אלא מיהו בעינן שנים במילה היכא דלא אתחזק ובש"ע נמשך אחר דברי רבינו בדעת הרי"ף והרמב"ם וליתא ודו"ק. ואיכא למידק דבפרק החולץ תניא אליבא דרבי יוסי באומר מלתי ולא טבלתי דאין מטבילין אותו לפיכך אין מטבילין גר בשבת דאמאי לא כתבו הרי"ף והרא"ש ורבינו איסור טבילת גר בשבת וי"ל דטעמייהו משום דבגמרא פריך פשיטא כיון דאמר רבי יוסי תרתי בעינן תקוני גברא בשבתא לא מתקנינן ומשני מה"ד לר"י מילה עיקר והיכא דהוי מילה בפנינו אימא לטבול בשבתא קא משמע לן דר"י תרתי בעי וכתבו התוס' אע"ג דלענין טומאה שרי לטבול בשבת דנראה כמיקר שאני הכא דבעינן ג' ת"ח לעמוד שם בשעת טבילה להודיעו המצות עכ"ל והשתא איכא למימר דס"ל דסוגיא דפרק החולץ איגה אלא לרבי יוסי ולא קי"ל כר' יוסי בהך דינא אלא כדקי"ל לענין טומאה דנראה כמיקר וה"ה בטבילת גר נראה כמיקר וכ"כ הסמ"ג ע"ש בה"ג דמטבילין גר בשבת לכתחלה והיינו מטעמא דפרישית ודלא כמו שחילקו התוספות אליבא דרבי יוסי. מיהו הרמב"ם בפי"ג כתב הואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת ולא בי"ט ולא בלילה ואם טבל ה"ז גר עכ"ל נראה דמפרש דלרבי יוסי נראה כמיקר אלא טעמא דאיסורא משום דאין דנין בשבת ותלמודא קס"ד דטעמא משום תקוני גברא אבל למסקנא דמשפט כתיב ביה ובעינן ג' לא הוה טעמא דרבי יוסי אלא משום דאין דנין ומה שפסק דבדיעבד ה"ז גר נראה דטעמו דדוקא לענין דבעינן ג' דבר תורה דכתיב ביה משפט אם טבל בפני ב' אפילו בדיעבד אינו דין דב' שדנו אין דיניהם דין ד"ת אבל בטבל בשבת וי"ט דלאסור משום דאין דנין בשבת אינו אלא איסור דרבנן וכן בלילה אינו אסור אלא דרבנן כמ"ש מהר"ם כתירוצו הראשון אם כן פשיטא דבדיעבד שפיר דמי אי נמי כמ"ש ה"ה בשם הרשב"א דלענין זה הויא טבילה כגמר דין דכשר בדיעבד וכן נראה מדברי הרי"ף שלא הזכיר בדבריו אלא טבילה אלמא להדיא דלילה ומילה אם לא היתה בפני ג' אינו מעכב איכא לתמוה אמ"ש רבינו ע"ש הרי"ף דלילה מעכב ונראה דרבינו דקדק בלשון הרא"ש שכתב בסוף דבריו וי"מ דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי ומיהו קשה דטבילת נדה בלילה ולקמן אמר דאין מטבילין גר בלילה ותירץ ר"ת וכו' ורב אלפס כתב דלכתחלה בעינן ג' אבל בדיעבד לא פסלינן לבריה אם לא טבל בפני ג' עכ"ל דמשמע דהבינו הרא"ש לדברי רב אלפס כדי לתרץ הקושיא שאמר ומיהו קשה וכו' והיינו לומר דבדיעבד הוי טבילה בלילה לענין זה דלא פסלינן ליה לבן אבל לכתחלה לא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל ביום דכי היכי דמחלקינן בחילוק זה בדין ג' בין לכתחלה לדיעבד ה"נ בדין לילה ולא נהירא דפשוט הוא לפע"ד דדברי הרי"ף שהביא הרא"ש בכאן אינם כדי לתרץ קושיא זו שהרי מבואר באלפסי שלא בא אלא לתרץ מה שקשה מדברי רבי יוחנן שאמר צריך ג' שזה היפך מדרב אסי דלא בעי ג' והיא הקושיא שהזכיר הרא"ש בתחלת דבריו ועליה הביא הרא"ש דרב אלפס כתב דלכתחלה בעינן שלשה וכולי כדי לתרץ אותה קושיא דמעיקרא לא הקושיא דומיהו קשה שכתב לבסוף: ולענין הלכה נראה דאף ע"פ דהרמב"ן ס"ל דטבילה בלילה מעכב וכן כתב נמוקי יוסף משום דטבילה הו"ל תחלת דין הנה הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג לפי פירושינו כולם תופסים דלילה אינו מעכב ובזה אין התוס' והרא"ש חולקים עליהם אבל אם לא היו ג' בטבילה מעכב וכהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג דפשטא דסוגיא הכי משמע דבטבילה גופה בעינן ג' וכן הוא לפי תירוץ הראשון דמהר"ם ודלא כדעת התוס' ותירוץ אחרון דמהר"ם וכשהיו ג' בטבילה אע"פ דכתב הרב רבינו משה בר מיימוני דכשר אע"פ שלא היה לשם קבלת מצות כל עיקר מיהו התוס' והרא"ש חולקין ע"ז דקבלת המצות ודאי מעכב והכי נקטינן דאין משיאין אותו אשה עד שיקבל עליו המצות בפני ג'. ואמנם כשלא היו ג' במילה לכ"ע אינו מעכב אלא דלכתחלה ראוי לחוש לדברי הרמב"ן ורבינו דבעינן ג' אף במילה ומיהו אע"ג דבדיעבד כשר בלא ג' שני עדים כשרים מיהא בעינן אף במילה היכא דלא אתחזק בכשרות ואי אתחזק בכשרות לא צריך אלא דהחזקה לא מהני לגבי נישואין ולא מנסבינן ליה בת ישראל בלא טבילה בשלשה אבל לא פסלינן ליה לבן דיעבד כדלעיל ויתבאר עוד בס"ד: **המל** הגרים מברך וכו' כבר נתבאר בה' עבדים בסימן רס"ז המסקנא בזה בעבדים ובגרים ע"ש: נכרית שנתגיירה וכו' מימרא דרבא בפ' הערל (ע"ח) דס"ל לרבא דעובר ירך אמו הוא ואפילו למ"ד לאו ירך אמו הוא לא הוי חציצה ואע"פ שהעובר כולו מכוסה דכיון דהיינו רביתייהו לאו חציצה הוא והרמב"ן הביא ראייה מכאן דאע"ג דהטבילה היה מקמי המילה אינו מעכב אבל בנ"י פרק החולץ בשם הרא"ה דחה ראייה זו והעלה דאפילו בדיעבד מעכב ע"ש: **נכרי** קטן וכו' מימרא דרב הונא פ"ק דכתובות (דף י"א) ומלשון רבינו יראה אפילו אין לו אם אלא שבא מעצמו והא דכתב רש"י ואמו מביאתו להתגייר לאו דוקא אלא אתא לאורויי דאף ע"פ שאמו מביאתו אפ"ה בעינן על דעת ב"ד דדוקא כשאב מביאו לא בעינן דעת ב"ד אבל באמו מביאתו בעי דעת ב"ד גם ברמב"ם וסמ"ג כתבו בסתם גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד: כתב במרדכי בשם ראבי"ה דאיירי שאמר גיירוני וקמ"ל דאע"ג שאין לו דעת שומעין לו דזכות הוא לו אבל אין רוצה אינו גר תדע דהא מיירי בשיד ישראל תקיפה עליהם כדאמר ואם הגדילו יכולין למחות ואם כן נגייר כל בניהם הקטנים עכ"ל ונראה שזהו גם כן דעת רבינו שכתב ואם אין לו אב ובא להתגייר כלומר שבא מרצונו אבל אם אין דעתו ורצונו להתגייר וגיירוהו בע"כ אינו גר. ותימה על מ"ש הר"ן בפ"ק דכתובות דאפילו עשו כן ב"ד מעצמם מהני דמנ"ל הא וצ"ע: ומ"ש ול"ש קטן שגיירו אביו וכו' שם מימרא דרב יוסף אם הגדילו יכולין למחות ומוכח בגמרא דל"ש גיירו אביו וכו': ומ"ש ואין דינו כישראל מומר וכו' כן פי' רש"י לשם: ומ"ש בד"א וכו' כ"כ הרא"ש לשם והרי"ף ז"ל כתבה לדרב הונא בפרק החולץ ולא כתב לדרב יוסף ותמהו עליו והר"ן פ"ק דכתובות כתב

בשם

הרמב"ן שכתבתי בסמוך: כתב המרדכי בהגהות פרק החולץ על גר שטבל בפני ג' קרובים שי"א דמגעו ביין מותר בשתייה כדאמרינן מי לא טבל לקירויו ויש אוסרים דכיון דהיו קרובים לא עלתה לו טבילה דמשפט כתיב ביה וי"א דאפי' ר' יוחנן מודה דאם מל וטבל אף בלא ג' אינו עושה יי"נ ע"כ ושורש סברות הללו מתבאר מתוך מה שכתבתי (ג):

מל בפני שנים או בלילה מעכב ואסור בישראלית אבל אם נשא ישראלית (כא) והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה **המל** הגרים מברך בא"י אמ"ה אקב"ו למול הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה (כב) חקות שמים וארץ לא שמתי והותם בא"י כורת הברית (כג) ולדברי האומר שמברכים שתים על העבדים גם על הגרים מברכים שתים נכרית שנתגיירה והיא מעוברת בנה אין צריך טבילה נכרי קטן אם יש לו אב יכול לגייר אותו (כד) ואם אין לו אב ובא להתגייר (ד) (כה) ב"ד מגיירין אותו שזכות הוא לו וזכין לאדם בלא ידיעתו ולא שנא קטן שגיירו אביו או גיירוהו ב"ד יכול למחות כשיגדיל (כו) ואין דינו כישראל מומר אלא כנכרי גמור בד"א כשלא נהג [ד] מנהג יהדות משהגדיל אבל נהג מנהג יהדות משהגדיל שוב אינו יכול למחות ואם חזר בו דינו כישראל מומר

כתב

המל הגרים מברך אקב"ו למול הגרים וכו' פרק ר"א דמילה (קלז:): ומ"ש ולדברי האומר שמברך שתים על העבדים וכו' נתבאר בסימן רס"ז: נכרית שנתגיירה והיא מעוברת בנה א"צ טבילה מימרא דרבא בפ' הערל [עח.]: **נכרי** קטן אם יש לו אב יכול לגייר אותו ואם אין לו אב ובא להתגייר ב"ד מגיירים אותו שזכות הוא לו וכו' בפ"ק דכתובות [דף יא.] אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ופירש"י ע"ד ב"ד. אם אין לו אב ואמו מביאתו להתגייר: מטבילין אותו על דעת ב"ד. ג' יהיו בטבילתו כדרך כל טבילת גר והם נעשים לו אב והרי הוא גר על ידם ומגעו ביין כשר. ואמרו עלה בגמרא ליתא מסייע ליה הגיורת והשבויה וכו' הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון אמר רב יוסף אם הגדילו יכולין למחות ומסיק דכיון שהגדילו שעה אחת ולא מיחו שוב אינם יכולים למחות ופירש"י הגדילו קטנים שנתגיירו ואפילו עם אביהם יכולים למחות ולומר אי אפשינו להיות גרים וחוזרין לסורן ואם קדש אשה משמיחה אינה צריכה גט להיות כישראל מומר וכתב הר"ן מדקאמר אם הגדילו יכולים למחות אלמא מחאה דקטנות לאו מחאה הוא וכיון דאמרינן דכיון שהגדילו שעה אחת שוב אינם יכולים למחות היאך איפשר לצמצם שתמחה מיד שהגדילה י"ל דנכי דמחאה דקטנות לאו מחאה הוא לענין שאם נתרצה אח"כ אין מחאתה כלום אפ"ה מהניא לענין דלאחר שהגדילה

אם

דרכי משה

(ג) ול"נ דב' סברות אלו וטעמם ומחלוקתן תלוי במחלוקת שהביא רבינו אם טבל לפני שנים או בלילה דלרב אלפס לא הוי גר ולסברא ראשונה הוי גר: (ד) ובמרדכי ס"פ קמא דכתובות דאם גיירו הב"ד מעצמן לא הוי גר ובר"ן פ"ק דכתובות דף תע"ג ע"ב כתב דאין חילוק בין בא להתגייר ובין שהב"ד גיירו מעצמן:

כתב

דרישה

שמיטו רבינו ואולי מפני שאין נוהגין עתה וה"ק: [ד] (מנהג יהדות משהגדיל שוב אינו יכול למחות)

פרישה

אבל מילה וטבילה הוי כגמר הדין דכידון אף בלילה ומדרבנן הוא דבעינן ביום לכתחלה אסרי"ו: (כא) והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה ועיין מ"ש בריש הסימן: (כב) חקות שמים וארץ לא שמתי ומותם בא"י כורת הברית כצ"ל: (כג) ולדברי האומר שמברכים שתים כו' נתבאר (בסעיף כ"ד) בסימן רס"ו: (כד) ואם אין לו אב ובא להתגייר כו' אבל לא בעל כרחו מרדכי: (כה) ב"ד מגיירין אותו והם נעשין לו כאב ור"ל ג' שעומדין על גביו בשעת הטבילה שהם קרוין ב"ד אסרי"ו: (כו) ואין דינו כישראל מומר ר"ל לענין קידושיו כדלעיל:

ואינו

[ה] כתב בעל הלכות חרש שוטה וקטן שבאו להתגייר אין מקבלין אותן מפני שאין כשרין להתנות עליהן אבל קטן אע"פ שאין בו דעת מלין אותו על פי אבותיו (כז) ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא דאמר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד אע"ג דקאמר ליטא מסייע ליה ודוחה אותו עיקר דבריו לא נדחו · כתב הרמב"ם עכו"ם שבא לחתוך ערלתו י מפני מכה (כח) או מפני שחין שנולד לו בה אם נתכוין למילה מצוה לישראל למול אותו: גר שבא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני כראוי אינו נאמן (כט) בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ עד שיביא ראיה ומיהו אפילו לא אמרו העדים אלא שמענו שנתגייר בב"ד פלוני יש אומרים שהוא עדות שא"צ עדות גמורה (ל) אלא גילוי מילתא ויש אומרים שצריך עדות גמורה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ומה שצריך עדות דוקא כשידענו בו שהיה נכרי (לא) אבל לא הכרנוהו שהיה נכרי ובא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני נאמן [ו] ואם אמר נתגיירתי ביני לבין עצמי (לב) ויש לו

אם עומדת במחאתה מהני א"כ דכי אמרינן דכיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות היינו שהגדילה בדת משה ויהודית עכ"ל וכ"כ התוספות והרא"ש דהא דאם הגדילו יכולים למחות היינו קודם שראינו נוהגין דת יהודית אבל מיום שהגדילו וראינום מקיימי מצות שוב אינם יכולים למחות והרמב"ם פסקה לדרב הונא בהלכות איסורי ביאה ולדרב יוסף בפ"י מהלכות מלכים והרי"ף בפרק החולץ הביא לדרב הונא והשמיט לדרב יוסף ותמהו עליו הרמב"ן והר"ן והרא"ש ז"ל: כתב בה"ג חש"ו שבאו להתגייר אין מטבילין אותן וכו' ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא וכו' רבינו סובר דב"ה דחה לדרב הונא משום מאי דדחינן סיועא דיליה ואוקימנא בגר שנתגיירו בניו עמו ומפני כך תמה עליו דאף ע"ג דסיוע דיליה אידחי מילתיה לא אידחי ואני אומר דהא מילתא דפשיטא הוא וב"ה נמי הכי סבר וכדרב הונא פסק אלא שהוא מפרש דרב הונא לא בכל קטן הבא להתגייר קאמר אלא בשאמו מביאתו להתגייר איירי וכדפירש"י וז"ש מלין אותו ע"פ אבותיו לשון רבים לומר דע"פ אביו או על פי אמו מלין אותו וכדרב הונא ודלא כדיחוייא דדחי לסייעתיה דסבר דוקא על פי אביו ולא על פי אמו:

ודע דבסימן רס"ז כתב רבינו בשם רב יהודאי דעבד קטן או שוטה מטבילין אותו ע"ד ב"ד ואין זה סותר למ"ש כאן בשם ב"ה דחש"ו שבאו להתגייר אין מקבלין אותם דיעבד שאני דכיון שרשות רבו עליו הרי הוא כגר קטן שמטבילין אותו ע"פ אבותיו: **כתב** המרדכי בס"פ החולץ בשם ראבי"ה גר קטן שמטבילין אותו וכולי איירי כגון שאמר גיירוני וקמ"ל דאע"פ שאין לו דעת שומעין לו אבל אם אינו רוצה אין מגיירין אותו אף ע"פ שיד ישראל תקיפה עליהם:

כתב הרמב"ם נכרי שבא לחתוך ערלתו מפני מכה וכו' עד מצוה לישראל למול אותו בסוף ה' מילה ודבריו מבוארים בפ"ג דע"ז (כו:) דגרסינן התם ת"ר ישראל מל את הנכרי לשום גר לאפוקי לשם מורנא דלא ופירש"י לשם מורנא תולעת שיש בערלתו לרפאותו בחנם דהא אמרן ולא מורידין ומשמע ליה להרמב"ם דברייתא דקתני ישראל מל את הנכרי לשם גר בכל גווני קאמר אף ע"פ שיש לו מורנא: **גר** שבא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני כראוי אינו נאמן בין בא"י בין בח"ל עד שיביא ראיה פלוגתא דר' יהודה וחכמים בפרק החולץ (מז.) ואיפסיקא הלכתא כחכמים דאמרי הכי: ומ"ש ומיהו אפילו לא אמרו העדים אלא שמענו שנתגייר בב"ד פלוני י"א שהוא עדות וכו' שם בא ועדיו עמו מנין ת"ל וכי יגור מ"מ ובגמרא בא הוא ועדיו עמו קרא ל"ל א"ר ששת דאמרי שמענו שנתגייר בב"ד של פלוני וכתב הרא"ש על זה והוי עדות דגלוי מילתא הוא ואפשר דהיינו דוקא אליבא דרבי יהודה דמיקל ואמר אף בח"ל א"צ להביא ראיה אבל לרבנן דאמרי בין בארץ בין בחוץ לארץ צריך להביא ראיה דילמא ראיה ברורה ועדות ברורה בעי עד כאן לשונו וכך הוא דעת הרי"ף דהא רב ששת אליבא דרבי יהודה איתמר אבל לרבנן צריך עדות ברורה ששתם וכתב והיכא דאתי נכרי ואמר כבר נתגיירתי וטבלתי בב"ד של פלוני לא מהימן עד דמייתי סהדי וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ג מהלכות איסורי ביאה: ומ"ש ומה שצריך עדות דוקא בשידענו שהיה נכרי וכולי כ"כ שם התוספות והרא"ש שאם לא הכרנוהו שהיה נכרי נאמן במגו דאי בעי אמר ישראל אני דמהימן כדמשמע בריש פסחים (ג:) גבי ההוא נכרי דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים וכתבו הרב המגיד בפי"ג מהלכות איסורי ביאה בשם הרמב"ן והרשב"א ורוב המפרשים וכן כתב הרמב"ם שם אלא שכתבו בד"א בארץ ישראל ובאותם הימים שחזקת הכל שם בחזקת ישראל אבל בח"ל צריך להביא ראיה ואח"כ ישא ישראלית ואני אומר מעלה עשו ביוחסין עכ"ל. וכתב ה"ה שאפשר שיצא לו זה משום דההוא עובדא דריש פסחים שבארץ ישראל הוה והיו כולם ישראלים אבל סמ"ג כתב דאם אין אנו מכירין בו שהוא נכרי נאמן במגו שהיה יכול לומר ישראל אני והיה נאמן כמו שהיו חכמים אומרים פרק החולץ (מה.) לבני אדם שהם פגומים שיגלו ומעשים בכל יום שאורחים באים ואין אנו בודקים אחריהם ושותין אנו עמהם יין ואוכלים משחיטתן עכ"ל: ומ"ש רבינו ואם בא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי ויש לו בנים אינו נאמן לפוסלן וכו' בהחולץ (מז.) מעשה באחד שבא

בשם הרמב"ן אפשר שדעתו דרב יוסף לא קאמר אלא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו אבל בנתגייר ע"פ ב"ד אינו יכול למחות דאם כן מה כח ב"ד יפה ע"כ וה"ה פי"ג מהא"ב כתב דהרי"ף ז"ל דחאה לדרב יוסף מהלכה מדאקשו עליה אביי ורבא אלמא דפליגי עליה. ולפע"ד יראה עיקר דהך דרב יוסף ודאי הילכתא היא ול"ש בגיירו אביו או גיירוהו ב"ד אלא דס"ל להרי"ף דלא אתא רב יוסף אלא לומר שאין לנו לעונשו בב"ד אפי' ידינו תקיפה כיון שאין במעשה קטן כלום וכשהגדיל יכול למחות וכן פירש"י ואע"ג דכ"ת נמי מדרב יוסף לענין קידושי אשה דאם קידש אשה משמיחה א"צ גט כמו שפירש רש"י אפ"ה עיקר דבריו אינן אלא שיכול למחות משהגדיל ואין לנו לעונשו דהכי משמע ליסנא ולפי זה עכשיו שידם תקיפה על עצמן דין זה א"צ לכותבו דהא כשהגדיל מוחה עלינו שלא ברצוננו. וזה דרכו של הרי"ף ידוע שאינו מביא בספרו מה שא"צ בזמן הזה ומטעם זה גם הרמב"ם לא כתבו לכך דרב יוסף בפי"ג מהא"ב אבל בפ"י מה' מלכים כתבו דכיון דעיקר דבריו אינו אלא שלא לעונשו בב"ד כשידינו תקיפה לכך כתבו לשם אבל הלכות בן נח אימתי יענש בעברו על המצות וזה ברור מאוד לפע"ד וז"ל רש"י בפרק קמא דכתובות ע"ד ב"ד ג' יהיו בטבילתו וכו' והרי הוא גר על ידיהם ומגעו ביין כשר עכ"ל. נראה דר"ל דלענין מגעו וכיוצא בו הוי גר אבל לא להשיא אשה ישראלית דכיון שאם הגדיל יכול למחות הוה נכרי למפרע ועוד דהלא קטן אין עושה שליח ומדרבנן הוא דהוה גר ולא שרינן ליה בבת ישראל כיון דמן התורה נכרי הוא אבל דעת התוס' לשם דשרינן ליה בבת ישראל ונראה לפע"ד שאין להקל לענין מעשה. עוד נראה לפי פירש"י דבגר שלא מל וטבל בפני ג' דלא הוה גר מן התורה אפ"ה מגעו ביין כשר וה"ה לשאר דברים הוה גר מדרבנן דלא גרע מקטן וכ"כ בהגהות מרדכי פרק החולץ אבל להרי"ף והרמב"ם היכא דלא אתחזק בכשרות אפילו טבל בפני שנים לא נהגינן ביה מנהג גר כל עיקר אפי' לשאר דברים:

כתב בעל הלכות חש"ו וכו' ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא וכולי פי' דהא דקא"ר הונא גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד קאמרי' לימא מסייע ליה הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד מאי לאו דאטבלינהו ע"ד ב"ד לא הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון משמע דה"ק דהך מתניתין דהגיורת וכולי מיתוקמא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו אבל בגר קטן שבא מעצמו אימא לך דאין מטבילין אותו ע"ד ב"ד כיון שאינו נימול ע"פ אבותיו והיינו כדברי בעל הלכות וקאמר רבינו דאין מדחייה זו ראייה לפסוק דלא כרב הונא דאע"ג דהראייה דקאמר לימא מסייע ליה דוחה אותו דליכא סייעתא מ"מ עיקר דבריו לא נדחו ולפעד"נ דבעל הלכות מפרש פירוש אחר בהלכה והוא דהב"ע דקאמר תלמודא ה"ק דרב הונא דאמר גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד איירי בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו התם הוא דמלין אותו ע"ד ב"ד ע"פ אבותיו אבל מתני' דהגיורת וכו' אפשר דאיירי בקטנה שבאה מעצמה ונתגיירה וא"כ ליכא סייעתא לרב הונא והביאו לפרש כן משום דבתר הכי קאמר רב יוסף הגדילו יכולין למחות ואותיביה אביי מהא דתנן הגיורת וכו' פחותות מבנות ג' שנים ויום אחד כתובתה מאתים ואם"ד הגדילו יכולין למחות יהבינן לה כתובה דאזלה ואכלה לה בגיותא ותשני לכי גדלה ואי כפי' רבינו מאי קא מותיב אביי ודילמא לא קאמר דיכולין למחות אלא בנתגיירו מעצמן אבל בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו התם אימא לך דאינן יכולין למחות דניחא להו במאי דקא עבד אבוהון אבל לפי פי' בעל הלכות אתי שפיר דכיון דרב יוסף קאי אדרב הונא דמיירי בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ואפ"ה יכולין למחות אם כן קשיא ממתניתין דבין דמפרש לה בבאו מעצמן ובין דמפרש לה אף בנתגיירו בניו ובנותיו עמו קשיא וכי יהבינן לה כתובה וכו' והשתא לפי הלעה זו הוי פסק הלכה כרב הונא ודוקא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ולכן פסק בעל הלכות דקטן אף ע"פ שאין בו דעת מלין אותו ע"פ אבותיו פי' ב"ד מלין אותו ע"פ אבותיו וע"ד ב"ד מתנים עם אבותיו הא לאו הכי לא מפני שאין כשרים להתנות עליהן כנלפע"ד העיקר וב"י כתב דלב"ה פי' אבותיו היינו אמו ולא נהירא: **כתב** הרמב"ם נכרי שבא לחתוך וכו' לפיכך אם נתכוין הנכרי למילה מצוה לישראל למול אותו בסוף ה' מילה כתב כן וטעמו מדתניא פ"ג דע"ז ישראל מל את הנכרי לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא ופי' הרב דאי במל את הנכרי לשום גר בדליכא מורנא לא איצטריך למתני אלא ה"ק אפי' בדאיכא מורנא מל את העכו"ם לשום גר דאע"פ דבשעה שמל אותו עדיין נכרי הוא אפ"ה אינו בכלל איסור רפואה שמרפא לעכו"ם ומעלה אותו מידי מיתה אלא אדרבה מצוה לישראל למול אותו כיון שנתכוון העכו"ם למצוה אבל לא נתכוון העכו"ם למצות מילה אלא לרפואה אסור וע"ל בסימן קנ"ח דמשום איבה שרי לרפאותם: **גר** שבא ואמר נתגיירתי וכו' פלוגתא דתנאי בברייתא פרק החולץ (ריש דף מ"ו) ואפסיקא הילכתא כחכמים דאמרי הכי ולא כרבי יהודה דקאמר בא"י צריך להביא ראייה שבב"ד נתגייר דשמא גבעוני מהול הוא ומשום שבחא דא"י הוא דקאמר הכי ומשקר אבל בח"ל דליכא שבחא לא צריך ראיה דודאי אינו משקר דליתא אלא אפי' בח"ל צריך להביא ראיה: ומ"ש ומיהו אפי' וכו' שם בברייתא הנזכרת אלא שהרא"ש כתב דאפשר דהיינו דוקא אליבא דרבי יהודה דמיקל בח"ל הלכך מיקל נמי בארץ דלא בעי ראייה ברורה אבל לחכמים דאמרי אף בח"ל צריך להביא ראייה דילמא ראיה ברורה ועדות ברורה בעי וסובר רבינו כיון דכתב הרא"ש בלשון אפשר אלמא דאיכא סברא לומר דאפי' לחכמים דינא הכי אלא שיש להחמיר כאידך סברא ולכך כתב בזה ב' סברות ושמסקנת הרא"ש להחמיר וכך נראה מדברי הרי"ף והרמב"ם להחמיר: ומ"ש ומה שצריך עדות וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בשם ר"ת בפרק החולץ ומשמע דאינן מחלקין בין א"י ובאותם הימים שכולם היו בחזקת ישראל ובין בזמן הזה שרוב אינן ישראל דלעולם נאמן אף להשיאו ישראלית וכ"כ סמ"ג דמעשים בכל יום שאורחים באים ואין אנו בודקין אחריהן ושותים אנו עמהם יין ואוכלין משחיטתן עכ"ל אבל הרמב"ם מחלק דעכשיו צריך להביא ראייה ואח"כ ישא ישראלית שמעלה עשו ביוחסין וכ"כ בש"ע בשמו ומיהו נוהגים להקל להאמינו אף להשיאו ישראלית ואפשר דאף הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראל שנאמן אף עכשיו שרובם נכרים אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הם כמו שנתבאר בא"ע סימן ב' ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בנכרי ובא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני דנאמן מדין מגו התם קאמר הרמב"ם דאפ"ה מעלה עשו ביוחסין ואין משיאין אותו ישראלית מדין מגו עד שיביא ראייה והכי נקטינן: ומ"ש ואם אמר נתגיירתי

ביני

דרישה

(כז) ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא כו' ב"י תירץ דרב הונא לא קאמר אלא כשיש לו אם והיא מביאתו לטבול וב"ד נעשין לו אב דאין מגיירין כ"א ע"פ אבותיו דקאמר בה"ג היינו אב או אם ע"ש: (כח) או מפני שחין שנולד בו אסור לישראל לחותכה מפני שעכו"ם הוא אע"פ שנעשה מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוון למצוה לפיכך אם נתכוון כן הוא בס"א ומש"ה אסור לרפאותו: (כט) בין בא"י בין בח"ל עיין מ"ש בסמוך: (ל) אלא גילוי מילתא דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר: (לא) אבל לא הכרנוהו שהיה עכו"ם כצ"ל. ובא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני נאמן כו' במגו דאי בעי אמר ישראל אני דמהימן וכתב הרמב"ם דוקא בא"י ובאותן הימים שחזקת הכל שם בחזקת ישראל אבל בח"ל צריך להביא ראיה ואח"כ ישא ישראלית שמעלה עשו ביוחסין וכ"פ ב"י בש"ע: (לב) ויש לו בנים אינו נאמן לפוסלן וכו לשון הגמ' מ"ע לדבריך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם וכתב ב"י וא"ת ואמאי יהיו נפסלים אפי' היה נאמן והא קי"ל עכו"ם

פרישה

למחות כתב הר"ן וא"ת האיך אפשר לצמצם שימחה מיד כשיגדיל וי"ל דמיחה בקטנותו אע"ג דאינו כלום היינו לענין אם נתרצה אח"כ אבל מהני לענין אם עומד במחאתו משהגדיל דהיה מחאה עכ"ה): [ה] (כתב בה"ג חש"ו שבאו להתגייר אין מקבלין כו' הא דכתב לעיל בסי' רס"ז בשם רב יהודאי דעבד או שוטה מטבילין אותו ע"פ ב"ד דשאני עבד כיון דרשות רבו עליו הרי הוא כגר קטן שמטבילין אותו ע"פ אבותיו ב"י עכ"ה): [ו] ואם אמר נתגיירתי ביני ובין עצמי כו'

חדושי הגהות

ו מפני מכה או שחין שנולד בו אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלין ולא מורידין אע"פ שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוין למצוה לפיכך אם נתכוין העכו"ם למולה מותר לישראל למול אותו כצ"ל וב"ה בהרמב"ם וגוה יובנו דברי הב"י:

דברים

ביני ובין עצמי וכו' פי' ואם אמר זה שלא הכירוהו בנכרי גר אני שנתגיירתי ביני ובין עצמי וכו' וה"א בהחולץ (דף מ"ז) בברייתא מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה וא"ל נתגיירתי ביני לבין עצמי א"ל ר"י יש לך עדים א"ל לאו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול עצמך ואי אתה נאמן לפסול בניך ואסיק ר"נ בר יצחק דה"ק ליה לדבריך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם וכתב הרי"ף וכן הילכתא ופירש"י הואיל ובניך מוחזקים בכשרות אין אתה נאמן להעיד עליהן ולפוסלן עכ"ל. וכתב הרא"ש לשם והא דקאמר שנאמן לפסול את עצמו לא לענין זה שאם בא על בת ישראל שפסלה דהא קי"ל אדם קרוב אצל עצמו ואינו משים עצמו רשע ועוד מילתא דתמיה הוא דאיהו פסול ובניו כשרים הלכך אין עדותו כלום ואפי' לענין עצמו ואם בא על בת ישראל לא פסלה אלא לענין זה מהני עדותו לעצמו דשויא לנפשיה חתיכה דאיסורא ואסור בבת ישראל עכ"ל הרא"ש וכך הם דברי רבינו

לו בנים אינו נאמן לפוסלן אבל נאמן על עצמו לשווי נפשו חתיכה דאיסורא ליאסר בבת ישראל (לג) אבל אם בא על בת ישראל לא פסלה אחד איש שנתגייר לשם אשה ואחד אשה שנתגיירה לשם איש ושנתגייר לשם שלחן מלכים ואחד (לד) גרי אריות וחלומות [ז] כולם גרים כתב בעל הלכות (לה) גר שחזר לסורו יינו יין נסך ופתו פת כותי ופירותיו טבלים (לו) וספריו ספרי קוסמין ושמנו ויינו ובשאר כל דבריו כעובד כוכבים ונראה לאו לכל מילי קאמר דהוי כעובד כוכבים שהרי אם קדש בת ישראל קדושיו קידושין אלא לענין להרחיקו קאמר:

שני

שבא לפני רבי יהודה א"ל נתגיירתי ביני לבין עצמי א"ל יש לך עדים א"ל לאו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך מ"ט לדבריך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם וכתב הרא"ש והא דקאמר שנאמן לפסול את עצמו לא לענין זה שאם בא על בת ישראל שפסלה דקי"ל דאין אדם משים עצמו רשע ועוד מילתא דתמיה הוא דאיהו פסול ובניו כשרים הלכך אין עדותו כלום ואפילו לענין עצמו אם בא על בת ישראל לא יפסלנה אלא לענין זה לא מהני עדותו לעצמו דשויא לנפשיה חתיכה דאיסורא ואסור בבת ישראל וכן כתבו התוספות וכתב נ"י וא"ת ואמאי יהיו נפסלין אפילו היה נאמן והא קי"ל (שם מה.) נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר י"ל דהכא מיירי בגר וגיורת ושניהם היו טוענים כן והרי בניהם נכרים גמורים כתב ר"י בנתיב כ"ג וז"ל כתב הרמ"ה אם יש עדים שנתגייר בינו לבין עצמו אפילו בניו

הוא מדברי התוס' לשם והא דקאמר דאינו נאמן לפסול בניו משמע דמיירי בין בכנסה ישראלית ובין בכנסה גיורת דבכנסה ישראלית נ"ל דאינו נאמן לפסלם לכהונה וכן פי' במרדכי ובכנסה גיורת ושניהם טוענין כן שנתגיירו והרי לפי דבריהם בניהם נכרים גמורים וצריכין הטפת דם ברית וטבילה וקבלת מצות וקאמר דאינו נאמן ודינו כגר כשר וכ"כ בנ"י ומביאו ב"י והיא עובדא ודאי מיירי בלא הכירוהו בנכרי כדפרישית ואי הוה אמר דנתגייר בב"ד לא הוה צריך ראייה אבל אם הכירוהו בנכרי אף הבנים פסולים דצריך להביא ראייה ואין לחלק בין דידיה לזרעיה ואפשר דהך עובדא מיירי אפי' בהכירוהו בנכרי שלא היו מוחזקים הוא ואשתו ובניו בחזקת גרי צדק ונהגו בדרכי ישראל ועשו כל המצות ולכך שאלו ר' יהודה יש לך עדים שנתגיירת בינך לבין עצמך דהשתא ודאי איתרע חזקתך ואף הבנים פסולים דלא תלינן לקולא דילמא פעם אחרת נתגייר בב"ד וכיון שאמר שלא היו שם עדים החזקה בקיומה עומדת לגבי בנים אלא דהוא עצמו פסול דשויא נפשיה חתיכה דאיסורא ואסור לישא ישראלית אבל אי הוה אמר דנתגייר בב"ד כראוי אף הוא עצמו כשר כיון דאתחזק וככך דקאמר מי לא טבל לקריו כדפרישית לעיל להרי"ף והרמב"ם והא דתניא דחכמים אומרים דבין בארץ בין בח"ל צריך להביא ראייה הלכה כחכמים היינו אלא בדלא אתחזק בכשרות אלא עכשיו הוא בא לפנינו לפיכך אינו נאמן ואף בניו פסולין ודוקא בהכירוהו בנכרי הא לאו הכי נאמן מדין מגו ואפי' לא אתחזק וכן נראה ממ"ש ה"ר ירוחם ע"ש הרמ"ה ומביאו ב"י מיהו כבר כתבתי דלהרי"ף והרמב"ם אין שום חזקה מועלת כדי להשיאו אשה אלא דוקא לענין שאר דברים וגם דלא פסלינן ליה לבו:

אחד גר וכו' מסקנא דגמרא פרק שני דיבמות [דף כ"ד] ופריך בגמרא אי הכי אמאי תנן התם הנטען על הנכרית ונתגיירה לא לכנוס כיון דגיורת מעלייתא היא לכתחלה נמי יכנוס ומשני משום דרב אסי דאמר הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך דאתי לאחזוקי קלא קמא: כתב הרמב"ם בפי"ג מהא"ב אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הנכרים וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו ואפי' חזר ועבד עכו"ם ה"ה כישראל מומר שקידושיו קידושין ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל עכ"ל וכתב הרב המגיד מ"ש ומצוה להחזיר אבידתו הוא ממ"ש פי"א מהלכות גזילה שמחזירין אבידת מומר הוא שיהיה מומר לתיאבון לאכול נבלות כמ"ש שם עכ"ל והקשה ב"י דמאי לתיאבון שייך בחזר ועבד ע"ז דלא שייך לתיאבון אלא בגזל ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתאוה ומחמדתן עכ"ל והא לא קשיא כלל דהא בפ"ד מיתות [סוף דף ס"ג] א"ר יהודה אמר רב יודעים היו ישראל בעכו"ם שאין בו ממש ולא עבדו עכו"ם אלא להתיר להם גזל ועריות בפרהסיא ופירש"י שהיה יצרן תוקפן על עריות אמרו נפרוק כל עול תורה מעלינו ואל יוכיחנו על העריות אבל ע"ז לא תקפן יצרן עכ"ל וכך הוא מפורסם עכשיו שרוב המומרים אינן אלא לתיאבון להתיר להם גזל ועריות ומאכלות אסורות בפרהסיא ולא יוכיחו אותם ב"ד ישראל על כך אבל הב"י הקשה דלא חילקו חכמים בין לתיאבון בין להכעיס אלא באחד משאר מצות אבל בעכו"ם ה"ה כעכו"ם ואסור להחזיר לו אבידה וכ"כ הרמב"ם פי"א מהל' גזילה ומ"ש הרמב"ם בפי"ג מהא"ב שמצוה להחזיר אבידתו לא אחזר ועבד עכו"ם קאי אלא למ"ש הואיל ומל וטבל יצא מכלל הנכרים וקאמר דמצוה להחזיר אבידתו דמאחר שטבל נעשה כישראל עכ"ל ותימה לפי פירושו דמאי אירייא להחזיר אבידתו הלא דיעבד אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר גר גמור הוא לכל דבר אבל לה"ה ניחא דקאי לחזר ונעשה מומר לתיאבון ולא במומר לעכו"ם קאמר ה' המגיד כמו שהבין ב"י מדבריו אלא במומר לאכול נבילות בלבד לתיאבון וקמ"ל דדין גר זה כשאר ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון דמצוה להחזיר אבידתו ולא אמרינן כיון דנתגייר בשביל דבר חזר ונעשה מומר לתיאבון דינו כנכרי גמור לפי שהוכיח סופו על תחלתו דלא היה גר צדק מעולם אפי' שעה אחת ועכו"ם גמור הוא קמ"ל דלא:

כתב בעל הלכות גר שחזר לסורו וכו' כתב ב"י נראה שטעמו מדאמר בפרק השולח דגר שחזר לסורו הו"ל מין ותניא פ"ק דחולין שחיטת מין לעכו"ם פתו פת כותי יינו י"נ ספריו קוסמין פירותיו טבלים ופירש"י ספריו תנ"כ שכתבו מין כספרי קוסמין נביאי הבעל דלשם עכו"ם כתבו וה"נ אמרינן בגיטין ספר תורה

פסולים ולא אמרינן שמא פעם אחרת נתגייר בב"ד ודוקא דאינו נאמן לפסול בניו שהוחזקו בחזקת גרים כגון שנתגייר הוא ואשתו עמו וילדה לו בנים בין הורתן ולידתן בקדושה בין הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה והיו כולם בחזקת כשרות אבל אם לא הוחזקו עדיין בחזקת גירות אפילו אמר נתגיירתי בב"ד הגדול אינו נאמן ואפי' בניו פסולים וכ"ש אם אמר בינו לבין עצמו ועוד כתב הא דאמרינן שצריך ראיה שנתגייר בפני ב"ד דוקא דלא אתחזק אבל אתחזק לא בעינן ראיה אלא די בחזקה ועוד כתב וכל זה בגר שנתגיירה אשתו עמו והוליד ממנה בנים אבל גר שכנס בת ישראל או גיורת שנתגיירה כראוי והוליד ממנה בנים שהורתן ולידתן בקדושת האם אפילו יש עדים שנתגייר אביה בינו לבין עצמו הרי הבנים כשרים ולא יהא הוא אלא נכרי וקי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ע"כ לשונו: אחד איש שנתגייר לשם אשה ואחד אשה שנתגיירה לשם איש וכו' כולם גרים מסקנא בגמרא בפ"ב דיבמות [כד:] כתב הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה המצוה הנכונה כשיבא הגר להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא ליכנס לדת ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחורי ישראל ואם לא נמצאת להם עילה מודיעין להן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתן על עמי הארצות כדי שיפרשו אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלין אותן לפיכך לא קבלו ב"ד גרים כל ימי דוד ושלמה בימי דוד שמא מן הפחד חזרו ובימי שלמה יאמר בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו שכל החוזר מן הנכרים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק ואף עפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין להן אחר שטבלו מ"מ ולא מקרבים אותם עד שתראה אחריתם מי שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר אפי' נודע בשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הנכרים וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו ואפי' חזר ועבד אליל הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל וכתב ה"ה לפיכך לא קבלו ב"ד וכו' בפרק הערל [עו.] לא קבלו גרים בזמן דוד ושלמה וכו' וגם אמרו במקום אחר [עט.] שבימי דוד נתוספו עליהם ק"ן אלף גרים מתוך כך ביאר רבינו שב"ד הדיוטות היו מגיירים אותם ובדיעבד כולם גרים וכ"כ מן המפרשים ז"ל גר שלא בדקו אחריו וכו' זה פשוט שאין הודעת המצוה מעכב דיעבד ואמרו בפרק החולץ [מז:] טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו דאי קידש ישראל מומר הוא וקידושיו קידושין: ומ"ש רבינו ומצוה להחזיר אבידתו הוא ממה שנתבאר בפרק י"א מהל' גזילה שמחזירין אבידת המומר והוא שיהיה מומר לתיאבון כמו שנזכר שם עכ"ל ותמהני עליו דמאי לתיאבון שייך בחזר ועבד עכו"ם דלא שייכא לתיאבון אלא בגזל ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן ועוד דלא חילקו בין לתיאבון ולהכעיס אלא בא' משאר מצות אבל עכו"ם שהמודה בה ככופר בכל התורה וכל המחלל שבת בפרהסיא הרי הם כעכו"ם כדאיתא בפ"ק דחולין [ה.] וכך הם דברי הרמב"ם בפרק י"א מהל' גזילה ומ"ש בפרק י"ג מהל' איסורי ביאה שמצוה להחזיר אבידתו לא אחזר ועבד עכו"ם קאי אלא למ"ש הואיל ומל וטבל יצא מכלל הנכרים וקאמר דמצוה להחזיר אבידתו דמאחר שטבל נעשה כישראל וזה ברור בעיני: ודע דהא דלא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה איתא נמי בפ' שני דיבמות (שם) וכתבו שם התוס' וההיא דפ' שני דשבת דאתא לקמיה דהלל ואמר גיירני ע"מ לעשות כ"ג בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים וכן ההיא דהתכלת דאתא לקמיה דרבי ואמרה גיירני ע"מ שאנשא לאותו תלמיד עכ"ל ומכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני ב"ד: ועל מ"ש הרמב"ם שהיו גרים מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות נראה לדקדק דמדלא אמר בפני ב"ד הדיוטות דאע"ג דאנן הדיוטות אנן כדאיתא בסוף גיטין [פח.] על ב"ד שבזמן הזה מ"מ אין מקבלים אותם גרים בב"ד דידן אלא שאם קבלו אותם הדיוטות שאינם ב"ד הרי הם גרים ואילו היה מדקדק ה"ה בדברי הרמב"ם כן לא היה כותב שב"ד הדיוטות היו מגיירים אותם וכ"כ המרדכי בהגהות פרק החולץ נ"ל דמי שבא להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים אין לקבלם והביא כמה ראיות לדבר: **כתב** ב"ה גר שחזר לסורו יינו יין נסך ופתו פת כותי וכו' נראה שטעמו מדאמרינן בפרק השולח [מה:] דגר שחזר לסורו הו"ל מין ותניא בפ"ק דחולין [דף יג.] שחיטת מין לע"ז פתו פת כותי יינו יין נסך ספריו קוסמין פירותיו טבלים ופי' רש"י ספריו. תורה נביאים וכתובים שכתבו מין: כספרי קוסמין. נביאי הבעל דלשם ע"ז כתבו וה"נ אמרינן במסכת גיטין [מה:] ס"ת שכתבו מין ישרף: ומ"ש רבינו שהרי אם קדש בת ישראל קידושיו קידושין פשוט בהחולץ: וכתב נמ"י בשם הריטב"א מסתברא דבדיני ממונות בהקנאות וחיובים כולם כישראל הוא נדון ומיהו אם דין המלכות הוא שיהא קונה ומקנה כנכרי דינא דמלכותא דינא וכתב עוד ישראל שחטא ועשה תשובה דבולי עלמא שורת הדין א"ל טבילה אלא קבלת חברות בפני בית דין לכתחלה

דרישה

כו' ואם אמר נתגיירתי ביני ובין עצמי עם אשתי שלא בב"ד והבנים הוליד אח"כ בין הורתן ולידתן אחר הגירות או אפי' הורתן קודם הגירות ולידתן אחר הגירות והיו בחזקת כשרות הבנים כשרים (דאינו נאמן לפסול בניו עיין בב"י ששם מבואר דברי הרמ"ה עכ"ה) אבל אם לא הוחזקו בחזקת כשרות אפי' הבנים פסולים ואם לא נתגייר אשתו עמו אלא בא על ישראלית או על גיורת גמורה והוליד ממנה בנים אפי' אם יהיה עכו"ם הא קי"ל דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כ"כ הרמ"ה: [ז] (כולם גרים כתב ב"י בשם רמב"ם פי"ג מהא"ב מ"מ לכתחלה אין לגיירן משום תועלת אך בדיעבד כולם גרים. ובתוס' פ"ב דיבמות ההוא דפ"ב דשבת דאתא לקמיה דהלל ואמר גיירני ע"מ לעשות כ"ג בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים כו' ומכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני ב"ד עכ"ל עכ"ה):

פרישה

עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר י"ל דהכא מיירי בגר וגיורת ושניהם היו טוענים כן והרי בניהם עכו"ם גמורים ולפי מ"ש לעיל בתחלת הסימן א"ש אפי' אי מיירי שבא על בת ישראל ועד"ר: (לג) אבל אם בא על בת ישראל לא פסלה ר"ל אע"ג דעכו"ם ועבד שבא על בת ישראל פסלה כמבואר בא"ע סימן ז': (לד) גירי אריות וחלומות כולם גרים מאחר שמל וטבל אבל חוששין לו שמא יחזור לסורו עד שיתגלה צדקתו רמב"ם: (לה) גר שחזר לסורו יינו יין נסך יש מקשין פשיטא לא יהא אלא מומר דכתב ב"י לעיל בסימן קכ"ד דיינו י"נ ומפרשין מ"ש הכא י"נ ר"ל דאסרינן יינו למפרע אפי' מה שעשה קודם שחזר לסורו ונפסל ור"ל אפי' יינו המבושל אסור לשתות עמו משום חתנות וע"ל סימן קי"ד: (לו) וספריו ספרי קוסמין פירש"י נביאי הבעל דלשם ע"ז כתבו:

לכתחילה ואף על פי כן טובל הוא מדרבנן משום מעלה דומיא דעבד משוחרר שאין טבילתו אלא מדרבנן (ה) וכ"כ בתוס' עכ"ל. ורבינו כתב בסימן רס"ז בשם גאון ישראל מומר א"צ טבילה: ב"ח וכ"כ הר"ש בן הרשב"ץ בתשובה בני האנוסים כל שאמם מישראל אפי' מכמה דורות ואפי' נכרי הבא על המומרת זרע הבן הוא מישראל אפי' עד סוף העולם ואין להם דין גרים כלל ואין לנו להבהילם ולהחרידם כשבאים לחזור בתשובה וא"צ להודיעם קצת מצות קלות וחמורות לפי שהם מחוייבים במצות כמונו והם מושבעים ועומדים מהר סיני וא"צ טבילה ובשמאל את עצמו צריך לברך אקב"ו להכניסו דמצוה דרמיא עליה הוא עכ"ל:

תורה שכתבן מין ישרף עכ"ל ב"י ומ"ש רבינו ונראה וכו' פשוט הוא בפרק החולץ וכ"כ הרמב"ם ספי"ג מהא"ב והבאתיו בסמוך:

רסט

רסט (א) **שני** אחים שנתגיירו בין אם הם אחים מן האם ולא מן האב (ב) או שהן אחים מן האם ומן האב (ג) אסורים בכל העריות האסורין לישראל אע"פ שהיו מותרין להם בגיותן דלא ליתי לאיחלופי בישראל (ד) הלכך אסור כל א' באשת חבירו (ה) אע"פ שנשאה בגיותו ונתגיירה (ו) אבל אין חייבין עליהם ואין חילוק בין אם נולדו שניהם שלא בקדושה או אם א' מהם נולד שלא בקדושה והב' הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [א] אבל אם הא' נולד שלא בקדושה והב' הורתו ולידתו בקדושה היה מתיר ר"י דלא שייך לאיחלופי כיון שהא' הכל בקדושה והב' הכל שלא בקדושה ומותר כל אחד בנשי חבירו אפי' נשא לאחר שנתגייר וקורבה שמצד האב שלא מן האם (ז) כל העריות האסורין לעבו"ם אסורים בהן לאחר שנתגיירו (ח) אע"פ שאין אבות לעבום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה (א) כגון אשת אביו לר"ע ואחות אביו לר"א אבל אחות אביו לר"ע ואשת אביו לר"א שרו וכתב א"א

רסט שני אחים שנתגיירו בין אם הם אחים מן האב ולא מן האם וכו' בפרק נושאין [צז:] בני יודן אמתא אשתחרור שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדדי א"ל רבא והא רב ששת אסר א"ל הוא אסר ואנא שרינא מן האב ולא מן האם כולי עלמא לא פליגי דשרי כלומר משום דאין אחוה מן האב לעכו"ם וכולי עלמא ידעי דמהאי טעמא שרי ולא אתי לאיחלופי בישראל מן האם ולא מן האב כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי מן האב ומן האם מאן דשרי בתר אבא שדינן ליה דהא קרו ליה בני פלניא ורב ששת קרו להו נמי פלניתא וא"ד פליג רב אחא בר יעקב אפילו באחים מן האם ומ"ט גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואקשי לרב אחא בר יעקב ופריק וכתבו הרי"ף והרא"ש וכיון דלא איפסיקא הלכתא עבדינן לחומרא כרב ששת ויש בדברי רבינו ט"ס שכתב דאחים מן האב ולא מן האם נמי אסירי והא ליתא דבהדיא אמרינן בה דכ"ע ל"פ דשרי ומדברי הרמב"ם בפי"ד מהלכות א"ב נראה שהוא פוסק דמן האב ומן האם שרי וכתב עליו הה"מ דאיפשר שהוא פוסק כלישנא קמא וכרב אחא לקולא בשל דבריהם אבל לא רצה לפסוק כלישנא בתרא וכרב אחא משום דכולהו קולי לא נקיטינן או איפשר שהוא מפרש דלישנא בתרא ה"ק א"ד פליגי רב אחא בר יעקב אפי' באחים מן האם בלבד ובהא הוא דפליג רב ששת אבל במן האם ומן האב אפי' רב ששת מודה ופסק כרב ששת וכלישנא בתרא וכ"י כתב שהריטב"א ורבו הסכימו לדברי הפוסקים כרב אחא לקולא כיון דאיסורא דרבנן הוא ועבד בה עובדא וכ"כ הגהות מיימון בשם רמב"ן הלכה כרב אחא וכא"ד לקולא: **וכתב** נימוקי יוסף דפלוגתא דרב אחא ורב ששת בנשי דנסוב בגירותן הוא דאי נשי דנסוב בגיותן שלא ידעום לאחר גרות בתורת קידושין דכ"ע שרי להדדי וכן פשוט שם בגמרא [לה.] גבי מעשה בנפטפיים הגר ושאר ברייתות שאחריה וכ"כ הרמב"ם בפי"ד מהא"ב ולפ"ז נ"ל שמ"ש רבינו אף על פי שנשאה בגיותו ונתגיירה דהיינו דוקא כשבא עליה לשם קידושין אחר שנתגיירה:

ומ"ש אסורים בכל העריות האסורים לישראל וכו' כ"כ שם הרא"ש ומדין אשת אח הוא נלמד ומיהו היינו דוקא בעריות שמלד האם אבל עריות שמלד האב משפט אחד להם ויתבאר בסמוך וז"ל הרמב"ם בפי"ד מהלכות א"ב גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מד"ס ומותר בשאר האב לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו וכו' אבל אינו נושא לא אחותו מאמו ולא אחות אמו מאמה ולא אשה שנשאת אחיו מאמו אחר שנתגייר:

ומ"ש אבל אין חייבים עליהם ברייתא שם [צז:] שני אחים תאומים וכן משוחררים לא חולצין ולא מייבמים ואין חייבים משום אשת אח ופירש"י אין חייבים משום אשת אח אפי' קדשום לאחר שנתגיירו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי: **ומ"ש** ואין חילוק בין אם נולדו שניהם שלא בקדושה וכו' אבל אם האחד נולד שלא בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה היה מתיר ר"י וכו' כ"כ הרא"ש שם אבל מדברי התוס' נראה כמסתפקים בהיתר זה:

ודע דתניא בגמרא היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבים משום אשת אח ופירש"י חייבים כרת משום אשת אח מן האם שהרי היא כישראלית שילדה בניה: **וקורבה** שמלד האב שלא מן האם כל העריות האסורים לעכו"ם אסורים בהם וכו' שלא יאמרו באנו מקדושה המורה לקדושה קלה כלומר מדינא מצרת שרו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין לו קורבה עם קרוביו אלא דרבנן גזור בקרובים מלד האם משום דלא ליתי לאיחלופי בישראל כדבסמוך אבל בקרובים מלד האב ליכא למיחש לאיחלופי דכ"ע ידעי דאין אבות לעכו"ם כדאמרינן מן האב ולא מן האם כ"ע לא פליגי דשרי ומ"מ מה שאסור מהם לבני נח אסורים בהם לאחר שנתגיירו משום שלא יאמרו באנו מקדושה המורה לקדושה קלה וכדאמרינן בפ"ב דיבמות [כב.] וכן נח אינו אסור בקרובות אביו אלא באשת אביו לר"ע ובאחות אביו לר"א דאיפליגו בפרק ד' מיתות [נח.] בקרא דעל כן יעזוב איש את אביו דר"ע דריש ליה לאשת אביו אבל אחות אביו שריא ור"א דריש לה לאחות אביו אבל אשת אביו שריא נמצא שהגר מותר בכל הקרובות שמלד האב חוץ מאשת אביו לר"ע ואחות אביו לר"א ותניא בפרק נושאין גר יש לו שאר אם ואין לו שאר האב כילד נשא אחותו מן האם יוציא וכו' ושאר כל העריות מותרות לו לאתויי אשת האב וכתבו התוס' ברייתא כר"א אבל ר"ע פליג עליה ואסור אשת אביו ושרי אחות אביו וה"נ פוסקים כר"ע ומיהו יש ליזהר כר"א עכ"ל והרא"ש כתב שם ב"ה פסק כר"ע ויש פוסקים כר"א וכתב רבינו שטוב להחמיר כדברי שניהם וכך הם דברי התוס' שכתבתי ואני אומר דכיון דלא מתסרי אלא מדרבנן ומשום גזירה דשמא יאמרו אין להחמיר וכדי הוא ב"ה שפסק כר"ע לסמוך עליו כל זה לדעת התוס' והרא"ש בפ"ב דיבמות ובפרק נושאין שסוברים דקרובים שמלד האב האסורים לבני נח אסורים לגרים משום שמא יאמרו וכו' אבל הרמב"ם בפי"ד מהל' איסורי ביאה פסק דקרובים מלד האב אפי' האסורים לבני נח מותרים לגרים שהרי פסק שם כר"ע דאין אסור לבני נח מקרובי האב אלא אשת אביו בלבד ופסק שהגר מותר בכל קרובים שמלד האב ואפי' באשת אביו שכתב וז"ל גר אסור בשאר האם ומותר בשאר האב אף על פי שיודע ודאי שזה שארו מאביו כגון תאומים אף על פי כן לא גזרו על שאר אביו ולפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו ואשת אחי אביו ואשת אביו ואשת בנו אף על פי שנשאת לאחיו או לאחי אביו או לבנו אחר שנתגיירו וכן אחות אמו מאביה ואחותו מאביו ובתו שנתגיירה מותרת עכ"ל וכ"כ דעת הרי"ף שלא כתב אלא ההיא דבני יודן אמתא דאמרינן דבמן האב ולא מן האם כ"ע ל"פ דשרי ומשמע דה"ה לכל קורבה דמלד האב שריא ולפי דעתם אתי שפיר הא דתניא סתמא בפרק נושאין דגר מותר באשת אביו כר"ע ולא צריך לדחוקי ולאוקמה כר"א כדאוקמוה התוס' והרא"ש ולפ"ז מה שאמרו בפ"ב דיבמות ערוה גופה אי לא משום שמא יאמרו באנו מקדושה המורה וכו' לא גזרו בה רבנן נ"ל דכל קרובים שמלד האם דוקא קאמר וה"פ אי לאו משום שמא יאמרו וכו' לא הוי גזרו בקרובות כלל אבל השתא דאיכא קרובות דמתסרי להו אף ע"ג דאיכא קרובות דמתסרי להו בגיותן ובגירותן שרי להו לא יאמרו באנו מקדושה חמורה וכו' שהרי הם רואים שיש בקרובות האם שהיו מותרות בגיותן ואסורות בגירותן כגון אחות אמו ואשת אחיו מאמו שמותרות לבני נח ואסורות לגרים אלא יאמרו בקבלת התורה נתחדשה הלכה וטעמא דגזרו טפי בקרובות האם מקרובות האב משום דבקרובות האם איפשר דאתי לאיחלופי בישראל כדמשמע בפ"ב דיבמות ובפרק נושאין ואי לא הוה אלא האי טעמא בלחוד לא היו גזרו נמלא בעיקר הגזירה היה משום שמא יאמרו וכו' כן נראה לי לדעת הרמב"ם ז"ל וכתב ב"י דמותר באשת אביו אפילו נשאה אביו בגירות כיון שמת האב מותרת לבן וכן דעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ע"כ ומה שכתב להתיר באשת אחי אביו ובאשת אביו בפרק נושאין [נח.] בברייתא ומה"ט להתיר

רסט שני אחים שנתגיירו וכו' ר"פ נושאין בני יודן אמתא אשתחרור שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדדי ורב ששת אוסר וקאמרינן מן האב ולא מן האם כ"ע ל"פ דשרי ומשמע בתוס' פ"ב דיבמות [דף כ"ב] בד"ה ערוה לכל דהיינו טעמא דכיון דלא היו אסורין להן בגיותן מן התורה ליכא למיחש שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה וכתב כ"י דהריטב"א כתב ע"ש רבותיו דמה שלא נאסר להם מה"ת אלא שהוא מחוקותיהם אינו חשוב אפי' קדושה קלה ואין חוששין לו כלל עכ"ל ומשום דלא ליתי לאיחלופי בישראל ליכא למיחש דהכל יודעין דאין אבות לעכו"ם אם כן אין לו שאר האב. ומן האם ולא מן האב כ"ע ל"פ דאסור דאף ע"ג דליכא משום שמא יאמרו וכו' כיון דלא היו אסורין בגיותן מן התורה אפ"ה איכא למיחש דלא ליתי לאיחלופי בישראל כיון דיש להם שאר אם כמו בישראל כי פליגי מן האב ומן האם מאן דשרי בתר אבא שדינן ליה דהא בני פלניא קרו לה הלכך לא מסקי אינשי אדעתייהו שהן אחים מן האם ומידע ידעי דהאי דשרינן משום דאין אחוה מן האב לגר דסתם כותית זונה היא ומאים אחר הוא ורב ששת קרי להו נמי בני פלניתא ואמרי אינשי הני ודאי אחי נינהו וקא שרינן להו באשת אחיו ואתי לאיחלופי למישרי נמי בישראל כה"ג ופסק רבינו להומרא כרב ששת וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ומ"ש אף על פי שנשאה בגיותו ונתגיירה פירש לא מיבעיא היכא דנשא אשה בגירותו בין נשא ישראלית בין נשא גיורת ומת או גירשה דפשיטא דאסורה לאחיו הגר מדרבנן כשהן אחין מן האם בלבד או אחיו מן האב ומן האם כי היכי דלא ליתי לאיחלופי בישראל אלא אפי' נשאה כבר בגיותו ונתגיירה עמו דסד"א דבהא לא ליתי לאיחלופי בישראל אפ"ה כיון דלאחר שנתגיירו שניהם חזר ונשאה כדת משה וישראל איכא למיחש דלא ליתי לאיחלופי בישראל כיון שנהג עמה מנהג ישראל: ומ"ש אין חייבין עליהן ברייתא שם ופירש"י אפי' קדשום לאחר שנתגיירו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי עכ"ל והיינו אפילו נשא ישראלית ופשוט הוא: ומ"ש ואין חילוק וכו' היה מתיר ר"י וכו' כ"כ הרא"ש לשם ומ"ש אפי' נשא לאחר שנתגייר כבר נתבאר דכל היכא דלא חיישינן לאיחלופי שרי אפי' נשא לאחר שנתגייר ואפי' ישראלית וכל היכא דחיישינן לאיחלופי אסור אפי' נשאה בגיותו ונתגיירה עמו והא"כ קדשה ונשאת כדת משה וישראל: ומ"ש וקורבה שמלד האב וכו' כבר נתבאר והוא מדברי הרא"ש פרק נושאין והתוספות פרק ב' [דף כ"ב]:
נשא

דרכי משה

(ה) כתב המרדכי פ' החולץ דה"ה גיטו גט אם חזר לסורו ונ"ל דאפי' אם קידש בעודו ישראל ושוב בממרותו יהיב גט הוי גט ויש מרבותינו מסתפקים בדבר עכ"ל ועיין בזה בנ"י פרק החולץ דף ת"כ ע"ב כתב המיימוני פי"ג דהא"ב כשנשתחרר עבד צריך טבילה אחרת בפני ג' ביום וא"צ לקבל עליו עול מצות שכבר הודיעוהו כשטבלו לשם עבדות וכהמ"מ ומיהו בדיעבד אי לא טבל בפני ג' או בלילה הוי טבילה גמורה וי"מ שאם שהררו רבו אע"פ שלא טבל אם קידש הוי קידושין דטבילה זו מדבריהם וראוי לחוש לדבריהם עכ"ל:

רסט (א) בנ"י פרק נושאין על אנוסה ע"א דבדבר שאין אסור לבן נח מן התורה רק מחמת חוקותיהן מותר לגר ולא אמרינן שמא יאמרו וכו':

פרישה

סי' רסט (א) **שני** אחים שנתגיירו בין אם הם אחים מן האב ולא מן האם או מן האם כו' ע"כ מ"ב אחים מן האב ולא מן האם ט"ס הוא דמן האב ולא מן האם כולי עלמא לא פליגי (ר"ל רב ששת ורב אחא בר יעקב) דשרי כדאיתא להדיא בפרק נושאין על האנוסה והיינו טעמא דאין קורבות של אבא לגבייהו ולא שייך איסור בקורבה מן האב אלא היכא שאיסורן בגיותן ומשום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ומדברי רבינו עצמו מוכח דטעות הוא דהרי כתב אח"כ בעצמו וקורבה שמלד האב ולא מלד האם כל העריות האסורים לעכו"ם כו' אלמא מה שנאסר בגיותו נאסר להם אבל מה שנאסר לישראל זה לא תמצא בשום מקום וק"ל אח"כ מצאתי בספר מדוייק שט"ס הוא עכ"ל מ"ו וכ"כ ב"י: (ב) או שהן אחים מן האם ומן האב כ"ל ולא אמרינן דשרי' ליה בתר האב דשרי לכ"ע דכ"ע ידעי דאין לגס קורבה מן האב ולא אתי לאיחלופי קמ"ל דאסור דשדי' גם כן בתר האם ועיין בב"י: (ג) אסורים בכל העריות כו' כ"ל בעריות שמלד האם דוקא ב"י: (ד) הלכך אסור כל אחד באשת חבירו פי' אפי' לאחר שנתאלמנה נתגרשה אסורה משום אשת אח: (ה) אע"פ שנשאה בגיותה ונתגיירה פי' פשיטא שאם נשאה בגירותה דאסורה דדמי לישראל שנשא ישראלית דהא עכשיו נשאה בשופה קידושין כדרך כל נשי ישראלים. וק"ל. וכתב ב"י הא דכתב אף ע"פ שנשאה בגיותו כו' מיירי דוקא כשבא עליה לשם קידושין אחר שנתגיירה אבל בלא"ה שרי וכ"כ כ"י: (ו) אבל אין חייבים עליהן דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי: (ז) כל העריות האסורין לעכו"ם כו' והרי"ף והרמב"ם מתירין בכל קורבה שמלד האב וכ"פ ב"י ע"ש: (ח) אע"פ שאין אבות לעכו"ם ר"י וליכא למיחש לאיחלופי בישראל דכיון שקוראים אותם בני איש פלוני עכו"ם יודעין שמהאי טעמא נתירין להם בבין אבות לעכו"ם מ"מ אסורים שלא יאמרו באנו כו' והתם מחלוקת ר"מ ור"ה

דרישה

סי' רסט (א) **אבל** אם האחד נולד שלא בקדושה כו' וכן איתא בתוס' בפ"ד מיתות וז"ל גר שהורתו ולידתו שלא בקדושה אסור באחותו שנולדה בגיותה ואם הורתה

להתיר אחות אמו מאביה שם נשא אחות האם מן האם יוציא מן האב ר"מ אומר יוציא וחכמים אומרים יקיים ופסק כחכמים ומ"ש להתיר אחותו מאביו ברייתא שם ויתבאר להתיר בתו כתב הה"מ שכך הסכימו הרמב"ן והרשב"א שהרי גר מותר בבתו ולא גזרו בנכרי בשאר האב כלל :

ודע שהראב"ד חלק על הרמב"ם באשת אחי אביו ואשת אביו דלא שרי אלא בדנסבה כשהוא נכרי אבל נסבה כשהוא גר אסור וכבר דחה ה"ה ראייתו וכתב שהרמב"ן והרשב"א הכריעו כדברי הרמב"ם ז"ל :

נשא אחותו מן האם יוציא מן האב לכתחלה לא יכנוס וכו' ברייתא בפרק נושאין (שם) נשא אחותו מן האם יוציא מן האב יקיים : (ב"ה) אחות האב מן האם יוציא מן האב יקיים אחות האם מן האם יוציא מן האב ר"מ אומר יוציא וחכ"א יקיים : ואמרינן בברייתא דלכתחילה לא יכנוס ומפרש בגמרא דקאי למאי דאמור רבנן יקיים דהיינו אחותו מן האב ואחות האם מן האב והרמב"ם כתב דנושא אותה לכתחלה וכתב ה"ה שכך הסכים הרמב"ן משום דהא דאמור לכתחלה לא יכנוס ה"מ לדברי האומר אחות האם מן האב יוציא דכיון דמצינו להם שאר בצד האב איכא למיגזר בהא משום הנך אבל לדידן כיון שלא מצינו להם שאר אב כלל א"כ אחות האם מן האב ואינך שרינן לכתחלה ע"כ. ונראה שכך הוא דעת הרי"ף שהשמיט ברייתא זו לפי שסמך על מ"ש דבאחין מן האב ולא מן האם כ"ע ל"פ דשרי : וכתב נ"י דהא דקתני נשא אחותו מן האם יוציא אפי' נולדה בגיותה הוא דכיון שאסורה לו בגיותו חיישינן שמא יאמרו באנו וכו' והא דקתני מן האב יקיים אפי' נולדה בגירות הוא כיון שהיתה מותרת בגיותה דלית להו שאר אב : ואסור בחמותו וכו' בפ' נושאין (שם) תניא מתה אשתו מותר בחמותו ואית דתני אסור בחמותו מאן דאסר כר' ישמעאל דאמר חמותו לאחר מיתה באיסורה קיימא וגבי גר גזרו ביה רבנן ומאן דשרי כר"ע דאמר חמותו לאחר מיתה קליש ליה איסורא כלומר דאינה בשרפה וגבי גר לא גזרו ביה רבנן וכתב הרא"ש שר"ח פסק כרבי ישמעאל ויש פוסקים כר"ע והרמב"ם בפ"ב ובפי"ד מהא"ב פסק כר"ע : ומ"ש ואם כשהיה עכו"ם נשא אשה ובתה וכו' ברייתא שם נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת ופירש"י גר שנשא בגיותו אשה ובתה ונתגיירו עמו וכתבו התוס' והרא"ש דה"ה לאשה ואחותה מן האם או אשה ובת בתה וז"ל הרמב"ם בפ"ד מהא"ב הנושא גיורת ובתה הגיורת או ב' אחיות מן האם יושב עם אחת מהם ומגרש השנייה וכתב ה"ה שם נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת וכתב רבינו דין זה במי שנשא אשה ובתה שנתגיירו ואפי' היה זה שנשאן ישראל ודינו ודאי אמתי וכ"כ רש"י ז"ל והשוה רבינו דין שתי אחיות מן האם לאשה ובתה וכן כתבו ז"ל והטעם מפני שיש להם שאר האם בגיותן וה"ה לאם חמותו כ"כ בהרמב"ן והרשב"א ז"ל עכ"ל : כתב נ"י כונס אחת ומוציא אחת משום גזירה דלא ליתי למישרי בישראל אשה ובתה אבל ליכא למימר טעמא משום שלא יאמרו באנו וכו' דהא בן נח מותר באשה ובתה : ומ"ש רבינו אבל אשה ובת בנה ואשה ואחותה מן האב וכו' כ"כ שם הרא"ש וכתב ואף ע"ג דאחות האב דאמור רבנן יקיים אמרינן בסיפא דלכתחלה לא יכנוס שאני הכא שאין האיסור בא אלא ע"י קידושין : כתב הרמב"ם בפ' הנזכר מותר לאדם לישא ב' אחיות גיורת מן האב שלא גזרו בשאר האב כמו שביארנו : וכל השניות שאסרו חכמים בעריות מותרים בגרים בעיא דאיפשיטא בפ"ב דיבמות [דף כב.] וז"ל הרמב"ם השניות כולן לא גזרו עליהם בגרים לפיכך מותר הגר לישא את אמו ונושא אדם גיורת ואם אמה או בת בת בתה וכן בשאר השניות עכ"ל : **הגיורת** שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין משנה בפרק נושאין [לז.] : ומ"ש אפי' הם תאומים אפי' היה לידתן בקדושה וכו' ברייתא שם : ומ"ש אבל חייבים משום אשת אח היינו דוקא כשלידתן בקדושה וכן מפורש שם בברייתא ומדברי נימוקי יוסף בספ"ק דיבמות נראה דהיינו דוקא כשהן תאומים ואינו נראה בעיני : **ומ"ש** היתה הורתן ולידתן בקדושה הרי הם כישראל לכל דבר גם זה שם בברייתא : תניא בהחולץ [דף מב.] גר וגיורת צריכים להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדושה ופירש"י גר שנתגייר ואשתו עמו צריכה להמתין ג' חדשים לפרוש זה מזה וכתב הרא"ש י"א שנמצא במדרש (ב) דנכרי ואשתו נכרית שנתגיירו שאין לו לקיימה שמא יחזרו לסורן והכא לא משמע הכי (ג). **ולענין** עדות אפי' אחים מן האם מעידים זה לזה וכו' וליכא למיחש דאתי לאיחלופי וכו' מימרא דאמימר בפ"ב דיבמות [דף כב.] ואף ע"ג דר"כ הוה אמר דלכתחילה לא יעידו אחים מן האם משמע התם דבתר דשמע לדאמימר שתיק ליה ואודי ליה : ולענין דין גר פסול לדון דיני נפשות וכו' בפרק מצות חליצה (קא : קב :) אמר רבא גר דן את חבירו ד"ת דכתיב שום תשים עליך מלך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל וכתב הרא"ש פירש"י הא דאין גר דן ישראל היינו ד"נ אבל ד"מ דן ול"נ כיון דדריש ליה מקרא וכו' אלמא בד"מ איירי והא דאמרינן בפרק אחד דיני ממונות [לו:] הכל כשרים לדון לאיתויי גר לדון גר חבירו קאמר ותימא א"כ הא דא"ל רב שמואל תניא בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים ל"ל קרא לענין חליצה למעוטי גרים כיון דאפי' לשאר דינים פסול וי"ל דאיצטריך לפוסלו אפי' לחליצה של גרים שהיתה הורתו ולידתו בקדושה אי נמי אי קבילו עלייהו היה כשר לד"מ ולחליצה לא מהניא קבלה אי נמי לדין של ישראל היה כשר לדון בלא כפייה דלא שייך שימה ודבר של שררה אלא כפייה כי ההיא דפרק החולץ [מה :] דרבא אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסיה דבבל ואף ע"ג דכתיב שום תשים וכו' אלמא לא בעינן מקרב אחיך אלא במילי דשררה וכפייה וכן עיקר וכן משמע בההיא דהכל כשרים לדון לאיתויי גר דמשמע בסתמא אפי' לדין ישראל וניחא נמי הא דאיצטריך למיפסליה לחליצה עכ"ל ולענין מה שחלק על רש"י ופי' דהא דאמר רבא גר דן את חבירו בד"מ איירי כ"כ הרי"ף בפרק א' דיני ממונות והרמב"ם בפי"א מהל' סנהדרין :

מלות

א"א ז"ל בעל הלכות פסק כר"ע ויש פוסקים כר"א ע"ב ולא הכריע הלכך [ג] טוב להחמיר כדברי שניהם (ט) נשא אחותו מן האם יוציא מן האב לבתחלה לא יכנוס (י) ואם כנסה לא יוציא (יא) ואסור בחמותו שאם נתגייר ואשתו עמו אסור בחמותו אפי' לאחר מיתת אשתו (יב) גם בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל ויש מתירין ולא הכריע (יג) ואם כשהיה עכו"ם נשא אשה ובתה או אשה ובת בתה או אשה ואחותה מן האם יוציא האחת (יד) אבל אשה ובת בנה או אשה ואחותה מן האב שנתגיירו מותר לכתחילה לכנוס שתיהן (טו) וכל השניות שאסרום חכמים בעריות מותרים בגרים הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין (טז) אפי' הם תאומים אפי' היה לידתן בקדושה כיון שאין הורתן בקדושה (יז) אבל חייבים משום אשת אח אם היה הורתן ולידתן בקדושה הרי הן כישראל לכל דבר ולענין עדות אפי' אחים מן האם מעידים זה לזה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וליכא למיחש דאתי לאיחלופי בישראל שאין מקבלין עדות אלא בב"ד והם בקיאין בדבר זה ולענין דין גר פסול לדון דיני נפשות (יח) אבל בדיני ממונות דן אפי' ישראל בד"א בלא כפייה שמקבלו עליו לדון אבל ע"י כפייה פסול לדון ישראל (יט) עד שתהא אמו מישראל אבל את חבירו גר כשר לדון אפי' בכפייה ולחליצה פסול אפי' קבליה עליה אפי' לחליצת גרים כגון שהורתו ולידתו בקדושה עד שיהא אביו ואמו מישראל :

מצות

נשא אחותו מן האם יוציא וכו' ברייתא בפרק נושאין [דף צ"ח] ופירש"י נשא אחותו מן האם שנולדה בגיות יוציא ואף ע"ג דלאו אחותו היא דכקטן שנולד דמי גזירה דילמא אתי למינסב אחותו שנולדה אחריו דההיא איכא כרת דלידת שניהם בקדושה ואחותו גמורה מן האם הוי כישראלית שילדה בן ובת מן האב יקיים דהכל יודעין דאין אב לעכו"ם ולאו נמי אתי למינסב בת אביו שיוליד מאשה אחרת משנתגיירה לא איכפת לן דהא לאו בנו הוא עכ"ל ומשמע מדכתב רבי' בסתם נשא אחותו מן האם וכולי דמיירי בין בגר שהיתה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה ובין שהיתה גם לידתו שלא בקדושה אם נשא אחותו מן האם יוציא מן האב יקיים וכ"פ התוס' בד"ה נשא ועוד האריכו בכמה פירושים ע"ש : ואסור בחמותו וכו' שם פלוגתא דתנאי דרבי ישמעאל סובר כיון דחמותו לאחר מיתה באיסורא קיימא גבי גר גזרו ביה רבנן ור"ע סובר כיון דחמותו לאחר מיתה קליש ליה איסורא דאינה בשרפה גבי גר לא גזרו ביה רבנן :

ואם כשהיה עכו"ם נשא אשה ובתה וכו' ברייתא שם וכתבו התוספות והרא"ש דה"ה לאשה ואחותה מן האם או אשה ובת בתה אבל אשה ובת בנה וכו' דכל שהוא שאר אב לא גזרו כיון דאין אב לעכו"ם ואף ע"ג דלעיל בנשא אחותו מן האב קאמר רבינו לכתחלה לא יכנוס שאני הכא דאשה ובת בנה וכל הני האיסור אינו בא אלא ע"י קידושין שע"י שקידש האשה אתה בא לאסור עליו בת בנה וכן כל הני הילכך אפי' לכתחלה שרי משא"כ באחותו מן האב דשארו היא וקרובי עצמו לא שרי לכתחלה ואף ע"ג דהתוס' נסתפקו בזה בד"ה אשה ובתה הרא"ש הכריע כך ואחריו נמשך רבינו : וכל השניות וכו' בעיא דאיפשיטא פ"ב דיבמות [כ"ב] : הגיורת שנתגיירו בניה וכו' משנה וברייתא פרק נושאין ופי' רש"י דאף ע"פ דקי"ל דתאומים טיפה אחת היא ומתחלקת לשתים וא"כ ודאי אחים מן האב נינהו אפ"ה לא חולצין ולא מייבמין דאין להם אב מיקרו ומ"ש אבל חייבים משום אשת אח פי' חייבים כרת משום אח מן האם דכיון דלידתן בקדושה ה"ה כישראלית שילדה בנים והדבר פשוט דהפי' באינן תאומים אלא ילדה אותן בב' שנים זה אחר זה וב"י כתב דנראה מדברי נמ"י דהיינו דוקא כשהן תאומים והוא תמה וגם לא ידעתי מאין נראה לו כך מדברי נ"י : ומ"ש ולענין עדות וכו' מימרא דאמימר פ"ב דיבמות [דף כ"ב] : ומה שכתב ולענין דין וכולי בפרק מ"ח ריש [דף ק"כ] :

ומ"ש עד שיהא אמו מישראל פי' וכל שכן באביו מישראל ועיין במה שכתבתי בח"מ בזה סימן ז' ושם נתבאר בס"ד :

מלות

דרכי משה

[ב] וכ"כ המרדכי וכ"ה בתא"ו נתיב כ"ד חלק ב' : (ג) ובנ"י פרק נושאין על האנוסה נכרי ונכרית שנתגיירו איש ואשתו אם רצה מקיימה ואם רצה פוטרה ואפי' מחיים של גר מותרת לאחרים ראע"ג דבעולת בעל יש להן אפ"ה ליכא משום באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה משום דאותה אישות אין לו עיקר וכשנתגייר פקע דאל"כ אפי' בגט לא משתריא לעלמא דהא אינהו לאו בני גט נינהו בגיותן וא"כ יאמרו באנו וכו' ותהיה אסורה לישראל עולמית אלא ודאי ליתא דכ"ע ידעי דאישות הראשון פקע וכ"ה דעת גדולי פוסקים ז"ל עכ"ל : ובמרדכי

דרישה

הורתה בקדושה מותר בה וכן בתוס' בפ' נושאין וכ"כ הרא"ש לשיטא ע"ש : [ג] (טוב להחמיר כדברי שניהם וב"י כתב דכיון דלא מיתסרי אלא מדרבנן ומשום גזירה דשמא יאמרו אין להחמיר כלאי הוא בס"ג שפסק כר"ע כו' ע"ש ובנ"י פרק נושאין על האנוסה דבדבר שאין אסור לבן נח מן התורה רק מחמת מקותיהן מותר לגר ולא אמרינן שמא יאמרו באנו כו' עכ"ה) ·

כמוטף

פרישה

ור"ל דכתיב בבני נח ע"כ יעזוב איש את אביו כו' דר"ע דריש ליה באשת אביו (דאין אסור לבן נח בקרובת אביו אלא באשת אביו עכ"ה) ור"א דריש ליה באחות אביו כמלא שסבר מותר בכל הקרובים מצד האב חוץ מאשת אביו לר"ע כו' : (ט) נשא אחותו מן האם יוציא פי' משום אחלופי עיין בב"י שכתב הטעם משום שלא יאמרו כו' וז"ל כתב נ"י דאחותו מן האם יוציא אפי' נולדה בגיותו משום שלא יאמרו ואחותו מן האב יקיים אפי' נולד בגירות כיון שהורתה בגיות ולית ליה שאר אב עכ"ל. וגם קרא כתיב אמנם אחותי בת אבי היא ולא בת אמי ש"מ דמן האם אסור לכן ומן האב מותר לכן : (י) ואם כנסה לא יוציא שאינה אסירה משום שלא יאמרו כו' דהא בגיותה שרי אלא משום מראית העין אסור הכל לכתחלה חוץ מאיסור שאינו מחמת קורבת עצמו אלא מחמת קידושין שלו שרי אפי' לכתחלה כדלקמן מאחר דליכא לאחלופי וכגון שהוא מן האב ובגיותו ג"כ אינו נאסר דלא שייך לומר שמא יאמרו וק"ל מ"ז והוא מהרא"ש : (יא) ואסור בחמותו אפי' לאחר מיתת אשתו כר' ישמעאל דאמר חמותו לאחר מיתה באיסורה קיימא ולכן גבי גר גזרו ביה רבנן : (יב) גם בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל ויש מתירין פי' לאחר מיתת אשתו דסברי כר"ע דאמר חמותו לאחר מיתה קליש ליה איסורא כלומר דאינה בשריפה ולכן גבי גר לא גזרו ביה רבנן : (יג) ואם כשהיה עכו"ם נשא אשה ובתה כו' לבני נח מותרין באלו אלא משום גזירה דאחלופי בישראל יוציא האחת כ"י : (יד) אבל אשה ובת בנה כו' דקורבה דאב אינה כלום ולכן מותר לכתחלה לכנוס שתיהן כיון שאין האיסור בא כ"א ע"י קידושין ול"ד לאחותו מן האב דאסור לכתחלה אשיר"י : (טו) וכל השניות שאסרום חכמים כגון אשה ובת בת בתה או אם אם אמה או אם אמו כו' רמב"ם ועיין בסמ"ג בסימן ק"י בחלק ל"ת שמונה כל השניות גם בא"ע סימן ט"ו : (טז) אפי' הם תאומים ר"ל דאז הכל מעידין שהן מאב א' אפ"ה אין חולצין ולא מיבמין כיון דמצות יבום וחליצה תלוי דאב ומה שבא מצד האב הוי שלא בקדושה ושמא יאמרו באנו כו' נמי לא שייך הכא דהא מצות יבום וחליצה ליתא בבני נח וק"ל : (יז) אבל חייבים משום אשת אח פירוש דוקא בשנידתן בקדושה ואשת אח אסור בין שהן אחין מן האב או מן האם כמבואר בא"ע בסימן ט"ו : (ואם היה הורתן כו' כצ"ל עכ"ה) : (יח) אבל בדיני ממונות דן אפי' לישראל שנאמר שום תשים עליך מלך מקרב אחיך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואין שימה ושררה כ"א ע"י כפייה הילכך בלא כפייה מותר לדון אפי' ישראל דלא בעינן בקרב אחין אלא דוקא היכא דשייך שימה וכפייה : (יט) עד שיהא אמו מישראל דאז קרי ביה מקרב אחיך ומכ"ש אם אביו מישראל כ"כ התוס' והביאו ב"י בס"מ סימן ז' : (כ) (עד שיהא אביו ואמו מישראל דבחליצה כתיב ונקרא שמו בישראל וגומר עד שיהיו ממש כישראל מאב ואם עכ"ה) :

מצות

הלכות ספר תורה

עד (א) מצות עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת ומאד צריך לחזור אחריה דאמר רבי יהושע בן לוי הלוקח ספר תורה מן השוק (ב) [א] כחוטף מצוה מן השוק (ג) כתבו או שהגיה בו אפילו אות אחת כאילו קבלה מהר סיני (ד) וכל שכן שאין לו למוכרה אפילו יש לו הרבה מהם (ה) ואפילו למכור ישן [ב] כדי לקנות חדש אסור [ג] אפילו אין לו מה יאכל ומיהו

עד מצות עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת בפ"ב דסנהדרין [כא:] אמר רבא אף ע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה פי' כיון דקי"ל דאין כותבין את התורה פרשיות דתורה חתומה ניתנה ע"כ לא קאמר שיכתבו שירת האזינו לבדה אלא היינו לומר שיכתבו כל התורה עד שירת האזינו שהיא גמר של תורה וכך הם דברי הרמב"ם בהלכות ס"ת: **ומאד** צריך לחזור אחריה דאריב"ל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה וכו' עד כאילו קבלה מהר סיני בפרק הקומץ רבה [ל.] ופי' ר"י כחוטף מצוה. שאין לו שכר גדול כ"כ כמי שטרח בכתיבתו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שבא עליו בלא טורח לא היה עושה אותה. כתבו הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו וטורח בתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר עד שנכתב: כאילו קבלו. יש למדת רחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני: אפי' אות אחת. שהיה טעות בו ותקנו: כאילו כתבו. שיש למדת רחמים לומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא טעות רבות היה מתקן אותם (א): ומ"ש וכ"ש שאין לו למוכרה אפי' יש לו הרבה מהם בפרק בני העיר [כ.] ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שא"צ לו ומ"ש אפי' למכור ישן כדי לקנות חדש שם בעיא דלא איפשיטא וכתב הר"ן ונקטי בה רבותי לחומרא וכן דעת הרי"ף שכתב מימרא ב דרבה בר בר חנה משום ר"ג דאין מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכתב ה"ר מנוח דטעמו משום פשיעותא ג הלכך אם היה החדש כתוב והוא בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרין: ומ"ש אפי' אין לו מה יאכל שם יתר ע"כ אמר רשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם ומשמע דכיון דאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למוכרה וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהל' ס"ת והגהות תמהו עליו דכיון דמותר למוכרו ללמוד תורה ולישא אשה כ"ש דמותר מפני חייו (ב) והכי אמרינן בירושלמי סוף מסכת בכורים

עד מצוה עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ספר תורה בפרק שני דסנהדרין [דף כ"א] אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה נראה דדייק מדכתב ועתה כתבו לכם בלשון רבים אלמא דכל איש ואיש מישראל מחוייב לכתוב ספר תורה לעצמו וממילא נשמע דאע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת שהרי אביו נ"כ היה חייב שיכתוב לו ספר תורה אפילו הכי גם בנו חייב לכתוב לו ס"ת וכן בן בנו עד סוף כל הדורות כל אחד חייב במצוה זו אף על פי שכל אחד יש בידו ספר תורה ירושה מאביו וכן כתב הרמב"ם ברפ"ז מהל' ס"ת ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו אבל רבי' כתב בסתם מ"ע על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת ולא כתב אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת כלישנא דתלמודא ונראה דטעמו דא"צ לפרש בהדיא דממילא הכי משמע דכיון שכל אחד חייב במצוה זו א"כ מסתמא הניחו אבותיו ס"ת לאחד מהיורשים ואפ"ה כל אחד מהיורשים חייב לכתוב לעצמו ואע"ג דאפשר דאבותיו מכרוה מפני הדוחק אפ"ה מסתמא הרגילו הוא שלא נמכר כמו שיתבאר והא דמביא ראיה מפסוק ועתה כתבו לכם את השירה כתב הרמב"ם וז"ל כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל פי' בע"כ אין פי' הכתוב שירת האזינו לבדה דהא קי"ל דאין כותבין התורה פרשיות פרשיות דתורה חתומה ניתנה אלא קרא קאמר שיכתבו כל התורה עד שירת האזינו ושירה בכלל וכן פי' ב"י: **ומ"ש** ומאד צריך לחזור אחריה דאריב"ל וכו' בפרק הקומץ רבה [דף ל'] וה"ק כמי שבא לידו מצוה בשוק דרך מקרה והזדמן ועושה אותה ומקבל עליה שכר אבל אין שכרו כ"כ כמי שמהדר אחר מצוה וכן זה שלקח ס"ת מן השוק שלא טרח אחריה לכתבה אין שכרו כ"כ כמי שטרח לכתבה דהוה מצוה יתירה טפי שמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני וקאמר רב ששת שזה שלקחה מן השוק אם הגיה בה אפי' אות אחת לא נחשב עוד כחוטף מצוה מן השוק דכיון שהיה אצל חבירו בעבירה שהיה משהה ברשותו ספר שאינו מוגה מעלה ע"ז שהגיהו כאילו כתבו וכ"כ התוס' והרא"ש והסמ"ג: ומ"ש ומאד צריך לחזור אחריה וכו' כלומר כיון דמעלה עליו כאילו קבלה מהר סיני לכך מאד צריך לחזור אחרי מצוה זו שיהא כותב בידו ס"ת לעצמו וכתב הרמב"ם ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו וכ"כ נמוקי יוסף ומביאו ב"י: ומ"ש וכ"ש שאין לו למוכר וכו' ברייתא בפ' בני העיר [כ"ז] ומ"ש ואפי' למכור ישן כדי לקנות חדש שם בעיא דלא איפשיטא ומשום חומר קדושת ס"ת פסק לחומרא וכן פסק הרמב"ם פ"י מהס"ת וכתב ב"י ע"ש ה"ר מנוח דהטעם משום דחיישינן לפשיעותא פי' דילמא מתרמי אונס ופשע ולא יקנו חדש כדאמר ריש פ"ק דבתרא [דף ג'] גבי בי כנישתא דלא ליסתרוה ליבנה עד דבנו אחריתא. ולפי זה אם היה ס"ת החדש כתוב והיה בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת הדמים מוכרין ע"כ ותימה דהלא מפורש בסוגיא דלפשיעותא ודאי חיישינן דארבב"ח אמר רבי יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש כי קמיבעיא לן כגון דכתוב כבר החדש ומנח בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת דמים לאיפרוקי מאי ולא איפשיטא ולחומרא דאפילו אינו חסר אלא נתינת דמים נמי אסור למכור הישן והכי משמע מדברי הרי"ף והרא"ש בפרק בני העיר שכתבו להאי דרבה בב"ח בסתם דלא ימכור אדם ספר תורה ישן ליקח בו חדש משמע דבכל ענין אסור וכדמשמע נמי מדברי הרמב"ם ורבינו וכ"כ הר"ן בפרק בני העיר להדיא ע"ש וצריך לומר דהר"ר מנוח פוסק לקולא בכך בעיא דלא איפשיטא דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן בספיקו לקולא מיהו אנן נקטינן ככל הפוסקים דפוסקים לחומרא ונראה דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש אסור דה"ה כשאחד הוציא מתחלה מעות משלו וקנה חדש על דעת שימכור אח"כ הישן וישתלם מן הישן נמי אסור דעיקר טעמא דאיסורא הוא משום דליכא במכירה זו העלאה בקדש דדוקא כשמעלין בקדש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה אע"ג דליכא נמי הורדה אלא דמיחלף תורה בתורה נמי אסור: ומ"ש אפי' אין לו מה יאכל שם בברייתא יתר ע"כ ארשב"ג אפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם ונראה דאין פירושו שימות ברעב ולא ימכור ספר תורה דהא פשיטא דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ה"ק אפי' אין לו מה יאכל אין מזקיקין אותו למכור ספר תורה אלא נוטל לצדקה מהגבאים כההיא דתנן סוף פיאה אין מזקיקין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו כדלעיל בתחלת סימן רנ"ג אבל יש לו מה יאכל אלא שלא יוכל ללמוד תורה או לישא אשה אח"כ ימכור ס"ת רשאי למכור ספר תורה ובהגהות מיימוני הקשה הרמ"ך מהא דאיתא בירושלמי בשם ר' יוחנן דכיון דמוכר אדם ס"ת לישא אשה וללמוד תורה כ"ש דמותר מפני חייו והב"י בספר כ"מ נדחק לפרש בירושלמי דהו"ל פלוגתא דאמוראי דלחד מ"ד דשאלו על מפני חייו ולא השיבו ע"ז משמע דס"ל דאסור למכור מפני חייו ולמ"ד דלא שאלו ע"ז משמע דשרי למכור מפני חייו ולא נהירא אלא בין למ"ד לא שאלו ובין למ"ד שאלו ולא השיבום איכא למימר דמותר דלמ"ד לא שאלו סביר' ליה דפשיטא דשרי מפני חייו ולכך לא שאלו ולמ"ד שאלו ולא השיבום איכא למימר נמי דפשיטא דשרי ולפיכך לא השיבום וא"כ ליכא מאן דפליג אדרבי יוחנן דקאמר דכל שכן מפני חייו דשרי אבל לפעד"כ דקושיית הרמ"ך אין לה התחלה דאע"ג דודאי מפני חייו שרי כדאיתא בירושלמי אינו אלא לומר דלא הוי עובר אדרבנן דקאמרי לא ימכור אדם ספר תורה אף על פי שאין צריך לו מיהו אינו רוצה למכור ס"ת מפני חייו אלא להתפרנס מהצדקה גם כן לא קא עביד איסורא ואין מזקיקין לו למכור ספר תורה מפני חייו כדי שלא להתפרנס מהצדקה והיינו דתניא יתר ע"כ ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל
ומכר

דרכי משה

עד (א) ובמרדכי ה"ק דף צ"ב פי' ר"י א דהאא דאמרינן כחוטף מצוה מן השוק אלוקח קאי לפי שעתה לא חסר חבירו מצוה דאדרבה עבירה היתה להשהות בידו ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה הרי זכה בקנייתו והגהתו וזיכה חבירו שהצילו מן עבירה ועיקר עכ"ל: (ב) אפשר דאין לו מה יאכל רק ע"י הדחק קאמר כנ"ל:
כוונתו

פרישה

סי' עד (א) **מצות** עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וקי"ל דאין כותבין את התורה פרשיות דתורה חתומה ניתנה וא"כ ע"כ לא קאמר שיכתבו שירת האזינו לבדה אלא היינו לומר שיכתבו כל התורה עד שירת האזינו שהיא גמר של תורה אטו"י בה"ק ופ"ל סימן רפ"ג דפסק הרא"ש דוקא פרשיות אין כותבין הא חומשין כותבין: (ב) כחוטף מצוה מן השוק שאין לו שכר כ"כ כמי שטרח בכתיבתו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שבא לו בלא טורח לא היה עושה אותה אבל כתבה או שכר סופר והוא טרח בתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר עד שנכתבה יש למדת רחמים לומר כמו שטרח בזה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני וכן אם הגיה בו יש לה לומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא בה טעיות רבות היה מתקנן כ"י וז"ל רש"י כחוטף מצוה ומצוה קעביד אבל אם כתבה הוי מצוה טפי עכ"ל ועיין בדרישה: (ג) כתבו או שהגיה כו' פירוש בס"ת מוטעת מיירי וכ"כ הסמ"ג בשם ר"י והטעם כמ"ש מ"ו בס"ס זה (וכן מבואר בדברי ב"י הנ"ל עכ"ה): (ד) וכ"ש שלא למכור אפי' יש לו הרבה לכאורה קשה מאי כ"ש איכא כיון שיש לו הרבה ולכאורה נראה דמ"ש דאסור לו למוכרה לא קאי אלא אאותו ס"ת שכתב לנפשו שהרי הדין יש שאפי' נטל מאבותיו כמה ס"ת מחויב לכתוב עוד אחת לנפשו ובאותו ס"ת שפיר קאמר כ"ש דאסור למוכרה וק"ל: (ה) ואפי' למכור ישן כדי לקנות חדש אסור מדסתם וכתב אסור סתם משמע אפי' אם כבר החדש כתוב ומונח בבית הסופר ואין מעוכב אלא קנייה או פרקונים
אפי'

דרישה

סי' עד [א] **בחוטף** מצוה מן השוק י"מ כחוטף מצוה שגזל מצוה מחבירו אם לא שהגיה שאז בעבירה היתה ביד חבירו אבל אין ל' חוטף מן השוק משמע הכי דהו"ל חוטף מצוה מחבירו אלא משמע כקונה מצוה בשוק וכפירש"י א"כ ה"ק מה שקנהו מחבירו בשוק שבשוק מורה על המקח והממכר נחשב לו כאילו חטפו ואינו נחשב לו למצוה כיון דלאותו כמי נעשה המצוה דמה לי שהס"ת בידו או ביד המוכרה אבל כשהגיה ותקנה המצוה נעשית על ידו וק"ל: [ב] כדי לקנות חדש אסור כתב ב"י בשם הר"ר מנוח דהיינו דוקא משום פשיעותא הא אם החדשה לפניו אלא שצריכה פדיון או קנייה מותר למכור הישנה ע"כ וצ"ע דהב"י כתב תחלה דעת הר"ן דנקטי רבותי לחומרא ואחר כך כתב דעת ר"מ כאילו אין פלוגתא ביניהן משמע דגם הר"ן מודה בזה כיון דהס"ת מונחת כתובה בבית הסופר וליכא למיחש לפשיעותא וזה ודאי אינו דהא בגמרא פרק בני העיר דף כ"ז ע"א איבעיא לכו אפי' בכה"ג וז"ל הגמרא איבעיא לכו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה בקדושתו אסור או"ד כיון דלא מצינו תו לעלוייה בקדושתו מותר בעילוייה זו מישן לחדש כו' עד ת"ש דאמר רבה ב"ב חנה א"ר משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתוב ומונח לאפרוקי מאי ולא איפשיטא עם האיבעיא ופירש"י משום פשיעותא שמא משימכר שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים כי קאמרינן כגון דמנח לאפרוקי דכתב כבר החדש בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת דמים עכ"ל והרי"ף לא הביא בהלכותיו הך איבעיא אלא כתב הא דרשב"ג לא ימכור אדם ס"ת אפי' ליקח בו חדש וכתב עליו הר"ן אע"ג דבגמרא איבעיא לן דדילמא בכה"ג דחדש מונחת בבית הסופר רשב"ג מודה דמותר למכור מ"מ הרי"ף סתם לן משום דכל כה"ג מיבעיא לחומרא עדיף עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם ריש דף מ' ואם כן ש"מ דהר"ן ס"ל דמאן דכתבו הא דרשב"ג סתמא אפי' בכה"ג אסור ולא כדעת רבי' מנוח וא"כ רבינו שכתבו גם כן סתמא ודאי משמע דס"ל דאפי' בכה"ג אסור ואף ע"ג דבא"מ סימן קכ"ג כתב ז"ל מוכרין חומשין מותר ליקח בדמיהן ס"ת אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור וכתב שם ב"י ז"ל ורבינו הגדול מהרי"א ז"ל כתב שמדברי רבינו שכתב אבל איפכא להורידן לא. משמע דלא קפדינן אלא שלא יורידו מקדושתן אבל בכיוצא בהן שרי ושכן מצא כתוב בשם הר"ר יונה ז"ל עכ"ל מזה אין להוכיח דרבינו ס"ל דמכ"ש דמותר למכור ישן כדי ליקח חדש דשאני התם דאיירי שכבר מכרו הס"ת ובהא ס"ל דמותר ליקח בדמיהן כיוצא בהן אבל לכתחלה ודאי קי"ל דאסור למכור ס"ת כדי ליקח בו כיוצא בהן וכן מחלק שם בגמרא בהדיא דף כ"ו ע"א וכ"כ המשיר"י בהדיא דאיכא חילוק ז"ל ואפי' אי ס"ת כתובה ומונח בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת דמים אסור למכור אבל מכרו דיעבד את הישן מותר ליקח בדמיו את החדש עכ"ל ומזה נ"כ יש לתמוה על הב"י שכתב שם בסימן קכ"ג ושם בש"ע דעת הר"ן הנ"ל וכתב עליו ורבינו הגדול מהרי"א כתב שמדברי רבינו משמע דוקא שלא יורידם דהר"ן אינו מודה בזה אפי' אי כבר מכרו וו"א ודו"ק בב"י שהביא כאן ובא"מ סימן קכ"ג שכתב לשון הר"ן מ"ש במשנה ר"פ בני העיר ואפשר דלא ראה דבריו מ"ש שם בגמרא על האיבעיא פ"ש ברי"ף דף ש"ן ע"ב ומש"ס כתב מ"ש ודו"ק ורמ"א כתב בספרו בד"מ ז"ל כתב ב"י והר"ר מנוח כתב כו' הא אם החדש לפניו מותר עכ"ל משמע דהיה מגיה בב"י והר"ר מנוח כתב דהוא לי' פלוגתא על הר"ן אבל אנכי צ"ע דלמאי נ"מ כתב ב"י דהוא בעצמו פסק בש"ע סתם אסור וכן צ"ע על רמ"א שהעתיקו כיון דלאו הלכתא הוא: [ג] **אפילו** אין לו מה יאכל וכתב רמ"א כ"ס ע"י הדחק כדי ליישב תמיהת הג"ה מיימוני
עיין

חדושי הגהות

עד א דברים אלו הם דברי תוס' במנחות (ל.) ובטעות נדפס פה וכצ"ל לפענ"ד פי' ר"י דהאא דאמרינן הלוקח ס"ת כו' כחוטף מצוה מן השוק קאי לפי שעתה לא חסר כו' ור"ל דהך דקאמר הגיה אות א' כאילו כותבה קאי אלוקח מן השוק דאע"ג דאמרינן לעיל דהוי כחוטף מצוה מחבירו מיהו אם הגיה אות אחת לא הוי כחוטף מצוה לפי שעתה לא חסר חבירו מצוה דאדרבה עבירה היתה וכו': ב רבב"ח א"ר יוחנן משום ר"ג כ"ה ברי"ף ורא"ש אבל בגמרא איתא משום רשב"ג: ג מה שיש לתמוה בזה שהוא נגד הגמרא דבסוגיא דהתם הך דינא הוי בעיא דלא איפשיטא כבר נתבאר כל זה היטיב בדרישה ובט"ז א"ק ג':

זכבר

ומיהו אם צריך למוכרה (ו) כדי ללמוד תורה או לישא אשה ואין לו דבר אחר למכור שפיר דמי (ז) וכת׳ א"א הרא"ש ז"ל שזה לא נאמר אלא לדורות הראשוני׳ שהיו כותבין ס"ת ולומדי׳ בה אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים (ח) [ד] מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו. מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה דכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם ועל ידי הגמרא ופירושה ידע פירוש המצות והדינין על בוריים לכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם (ט) וגם שלא למוכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה: אין

בכורים וגם מתלמודא דידן דקדק דנראה דשרי: ומ"ש מיהו אם צריך למוכרה כדי ללמוד תורה או לישא אשה ס"ד ג"ז שם אמר רבי יוחנן משום ר"מ אין מוכרים ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ופי׳ הר"ן ת"ת מפני שהוא מביא לידי מעשה אשה נמי דלא תהו בראה ומ"ש ואין לו ד"א למכור הכי משמע ודאי שאילו הו"ל דבר אחר למכור לא היו מתירים לו למכור ספר תורה וכן כתב הרמב"ם ז"ל וסמ"ג וכתבו הגה"מ הא דלא חשיב לפדיון שבויים משום דמילתא דפשיטא הוא והוא מדברי התוס׳ בפ"ק דב"ב [ח:]: וכתב ה"ר מנוח דרבים יכולים למכרו ללמוד תורה ליתום המוטל עליהם או להשיאו אשה ומיהו לפי מה שנתבאר בסמוך דלא התירו אלא כשאין לו ד"א למכור נראה דברבים נמי לא שרינן אלא א"כ אין להם על מה שיסמוכו והם עניים מדולדלים: וכתב עוד ה"ר מנוח אינו רואה סימן ברכה וכו׳ דוקא ס"ת העשוי לקרות ברבים אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו שע"מ כן עשאום או לקחום ועוד שקדושתן לא פקעה בכך והם בקדושתן ביד הלוקח כמו שהיו ביד המוכר ע"כ לשונו. והוה משמע לי דבסופרים וסוחרים הכותבים וקונים ספרים למכור מיירי וזהו שכתב שע"מ כן עשאום או לקחום אבל יחיד הכותב או הלוקח ספר תורה לעצמו אינו רשאי למכרו ואף ע"פ שאינו עשוי לקרות ברבים אסור למכרו. ותדע דהא איסור מכירת ס"ת בלשון יחיד מתניא לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שא"צ לו יתר ע"כ ארשב"ג אפי׳ אין לו מה יאכל ומכר ס"ת וכו׳ וכן דברי הרמב"ם ודברי רבינו בלשון יחיד הם שנויים אלא שכתב רבי׳ בטור א"ח סימן קנ"ג גבי ב"ה וכן כל יחיד בשלו יכול למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה אפי׳ ספר תורה ואף על פי שמצאתי כתוב דאליבא דהרא"ש אמרה דסבר דהאידנא אין מצוה בקניית ס"ת אבל לעיקר דינא דיש מצוה בקניית ס"ת אפילו יחיד אסור אין דברים הללו נ"ל מטעם שאכתוב בסמוך דלפי דעתי האידנא נמי איכא מצוה בכתיבת ס"ת גם לדעת הרא"ש ז"ל הלכך נראה דאפילו בימי דורות הראשונים מיירי וכן פסק המרדכי בפרק בני העיר בשם ראבי"ה דס"ת דיחיד המוכרו ליכא איסורא אבל אינו רואה סימן ברכה כדאמר רשב"ג וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב בפרק בני העיר דיחיד שמכר ספר תורה יכול להשתמש בדמיו כי לדעתו הוא מוכרו ודינו כמו שמכרו ז׳ טובי העיר במעמד אנשי העיר וכתבו רבינו בסימן רפ"ב (ג) ואיפשר דה"ר מנוח נמי הכי ס"ל ודעת הרמב"ם בזה כתבתי בטור א"ח סימן קנ"ג ושם כתבתי דדברי רבינו משולם ג"כ: וכתב א"א ז"ל שזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים וכו׳ אבל האידנא שכותב ס"ת ומניחים אותו בב"ה וכו׳ עד אם לא ללמוד תורה ולישא אשה בהל׳ ס"ת ויש לתמוה היאך בא הרא"ש לפטור לאדם ממצות כתיבת ס"ת ולהחליפה בחומשים ומשניות וגמרות ופירושיהן שהרי לא תלה טעם החילוק בין דורות הראשונים לדורות הללו אלא שבדורות הללו אין לומדים בהן אלא מניחים אותם בב"ה לקרות בהם ברבים וא"כ הו"ל שגם עכשיו חייבים לכתוב ס"ת וילמדו בהם כשם שהיו לומדים בדורות הראשונים לא לפטרם ממצות כתיבת ספר תורה לכך נ"ל שלא בא אלא לחדש לנו חיוב כתיבת חומשים ומשניות וגמרות ופירושיהם ואיסור מכירתן שג"ז בכלל מצות כתיבת ספר תורה ושוה

יותר

ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם דאלמא דלאו שפיר דמי למכור ספר תורה או בתו מפני חייו אלא הו"ל ליטול צדקה אבל איסורא ליכא במוכר ספר תורה מפני חייו והא דכתב הרמב"ם ואסור לאדם למכור ס"ת אפי׳ אין לו מה יאכל וכן מ"ש רבינו ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור אפי׳ אין לו מה יאכל האי איסורא דקאמרי אינו אלא במוכר ספר תורה כשיש לו לאכול אלא שאין צריך לספר תורה זו דיש לו אחרת אבל באין לו מה יאכל ליכא איסורא אלא דלאו שפיר דמי למכרה גם מר שהקשה עוד דתלמודא דידן נמי שרי שהרי לא אמרו אלא דאם מכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם אלמא דומיא דבתו דסימן ברכה הוא דאינו רואה אבל איסורא ליכא עד כאן לשונו נמי לא קשיא כלל דודאי הכי הוא דאיסורא ליכא אבל מיהו נמי שמעינן מינה דכיון דאמרי רבנן דאינו רואה סימן ברכה לעולם אלמא דשפיר דמי שאין למוכרה אפי׳ אין לו מה יאכל אלא רשאי ליטול מן הצדקה כדי חייו דאל"כ למה יהיה נענש שלא יראה סימן ברכה וכי היה לו למות ברעב זה נראה לפע"ד ברור ופשוט והכי נקטינן מיהו במרדכי פרק בני העיר כתב ע"ש ראבי"ה בההיא דאין מוכרין ספר תורה אפי׳ ישן ליקח בה חדש דוקא ספר תורה של רבים אבל ספר תורה דיחיד המוכרו ליכא איסורא אבל אינו רואה סימן ברכה כדאמר רשב"ג עד כאן לשונו נראה דבא ליישב הא דקאמר ר"י משום רשב"ג לא ימכור ספר תורה אפי׳ ישן ליקח בה חדש דאלמא דאיכא איסורא והתם קאמר רשב"ג דאינו רואה סימן ברכה אלמא דאיסורא ליכא וקשיא דרשב"ג אדרשב"ג ומתרץ דבס"ת של רבים איכא איסורא ובשל יחיד ליכא איסורא ומשמע דבשל יחיד אפילו יש לו מה יאכל אלא שמוכרה לפי שאין צריך לספר תורה זו אי נמי שמוכר הישן כדי לקנות בו החדש נמי ליכא איסורא ודלא כהרמב"ם ורבינו ואין להקל מיהו אם חייב לנכרים הוה ליה כמוכר ספר תורה לפדיון שבויים דשרי כדכתבו התוספות פרק קמא דב"ב [דף ח׳] בד"ה פדיון שבויים וכן כתב בהגהת מיימוני פ"י והכא נמי כיון שחייב לנכרים ולא ישלם יתפסוהו והוי ליה פדיון שבויים אבל בחייב לישראל נראה דאינו גובה חובו מספר תורה דכיון דרשאי להתפרנס מן הצדקה ואין צריך למכור ספר תורה כדפרי׳ אם כן גם בעל חוב אינו גובה ממנה דלא עדיף ב"ח מחייו ועיין במה שכתבתי בזה בח"מ סימן צ"ו ס"מ בס"ד וע"ל ס"ס רפ"ב: ומ"ש ומיהו אם צריך למוכרה כדי ללמוד תורה וכו׳ בפרק בני העיר מימרא דרבי יוחנן משום ר"מ ומה שכתב ואין לו דבר אחר למכור כן כתב הרמב"ם שם ונראה דטעמו דכיון שיש לו דבר אחר למכור כדי ללמוד תורה ולישא אשה ואינו מוכרו אם כן חשבינן ליה כאילו מוכר ספר תורה כדי לקיים אותו דבר שהרי אין צריך למכור ספר תורה בשביל תלמוד תורה ואשה כיון שיש לו דבר אחר למכור אלא דמוכר ספר תורה כדי לקיים בידו אותו דבר וק"ל. כתב ב"י ע"ש ה"ר מנוח דרבים יכולים למכרו ללמוד תורה ליתום המוטל עליהם או להשיאו אשה עד כאן לשונו נראה שהיה תופס פירוש ראבי"ה עיקר דבשל יחיד ליכא איסורא אפילו יש לו מה יאכל אלא שאין צריך לספר תורה זו יכול למכור ואין בו אלא משום דאינו רואה סימן ברכה ואם כן היאך דר"י דאין מוכרין ספרי תורות אלא ללמוד תורה ולישא אשה נמי

נמי

לא מיירי אלא בספר תורה דרבים היכא דיש להם ספרי תורות הרבה לקרות בהם בצבור ומוכרים לזו כדי ללמוד תורה ליתום וכו׳ ובהא ודאי אפי׳ יש להם לרבים דבר אחר למכור רשאים למכור ספר תורה שאינה צריכה להם דכיון דאין בכיס של צדקה לשכור מלמד ליתום או להשיאו אשה ודאי דאין הרבים חייבים למכור משלהם כדי ללמד תורה לאחר או להשיאו אשה אבל ספר תורה שאין צריך להם מוכרים כנ"ל ודלא כמ"ש ב"י דמיירי בעניים מדולדלים דאין להם דבר אחר למכור דאלמא דסבירא ליה דחייבים רבים למכור משלהם כדי ללמד תורה לאחר או להשיאו אשה וזה לא שמענו. עוד כתב ב"י ע"ש הר"ר מנוח אינו רואה סימן ברכה וכו׳ דוקא ספר תורה העשוי לקרות ברבים אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו שעל מנת כן עשאום או לקחום ועוד שקדושתן לא פקעה בכך והם בקדושתן ביד הלוקח כמו שהיו ביד המוכר עד כאן לשונו ונראה דדעתו לחלק בין ספר תורה שכותבין האידנא כל יחיד ויחיד ומניחים בבית הכנסת כדי לקרות בהן ברבים ובין שאר ספרים שקונה כל יחיד ויחיד ללמוד בהן בביתו כגון חמשה חומשי תורה ומשנה ותלמוד ופירושיהם ולהרא"ש אילטריך שכתב שהן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם וכו׳ וסבירא ליה לה"ר מנוח דאף להרא"ש הך דרשב"ג דאם מכר ספר תורה אינו רואה סימן ברכה לעולם אינו אלא ביחיד שכתב ס"ת והניחה בב"ה כדי לקרות בהן ברבים ושני טעמים בדבר חדא שמתחלה לא עשאה או לקחה אלא כדי להניחה בב"ה ולא למוכרה ועוד דקדושתו פקעה דשמא הלוקח לא יניחה בב"ה לקרות בה ברבים אבל שאר ספרי יחידים דמתחלה עשאום או לקחום לכך ועוד דקדושתן לא פקעה לא אמר בהם רשב"ג דאינו רואה סימן ברכה אבל הב"י לא הבין כך מדבריו והאריך בזה ואינו מתקבל לפע"ד:

וכתב הרא"ש שזה לא נאמר אלא בדורות הראשונים בה׳ קטנות ריש הלכות ספר תורה כתבו כך וכתב ב"י דגם הרא"ש מודה דעיקר קיום מ"ע אף האידנא הוא לכתוב ספר תורה ולקרות בה בצבור בב"ה אלא שבא לחדש דאף בכתיבת חומשים ומשנה ותלמוד ופירושיהם איכא מ"ע כדי ללמוד בהם הוא ובניו וגם שלא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה וקשה דבריש פרק בני העיר כתב הרא"ש דיחיד שמכר ספר תורה שלו יכול להשתמש בדמיו כי לדעתו הוא מוכרו וכ"כ רבינו בא"ח סימן קנ"ג וכן כל יחיד בשלו יכול למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה אפילו ספר תורה או בית הכנסת עד כאן לשונו

וקשה

דרכי משה

(ג) וכבר כתבתי בא"ח סימן קנ"ג דכן המנהג כתב בא"ז דמוכרין ס"ת לת"ת ואפי׳ כדי ללמוד אגדות:

בב"י

דרישה

עיין בב"י שהביאו שכתבו דכיון דמותר למוכרו ללמוד תורה ולישא אשה כ"ש שמותר מפני חיי נפש כו׳ (אלא שאינו רואה סימן ברכה עכ"ה) ע"ש: עיין בב"י שכתב בד"ה וכתב עוד הר"ר מנוח כו׳ עד הלא שכתב רבינו בטור א"ח סי׳ קנ"ג גבי ב"ה וכן כל יחיד בשלו יכול למוכרו לעשות בדמיו מה שירצה אפי׳ ס"ת כו׳ ע"ש שדייק הב"י שהרא"ש ורבינו ס"ל דיחיד יכול למכור ס"ת שלו אלא שאין רואין בו סימן ברכה ול"נ לי מדכתב הרא"ש ל׳ דיעבד יחיד שמכר ס"ת כו׳ הביאו רבינו כן לקמן בסימן רפ"ב (ודוחק לומר שנקט ל׳ דיעבד משום דאין דרך למכור משום דאין רואה בו סימן ברכה) מ"מ דס"ל דלכתחילה אסור ליחיד למכור הס"ת והכי מסתברא שהרי מ"ע הוא על כל יחיד לכתוב לו ס"ת ואיך יהיה לו רשות למכרו. ומ"ש רבינו בא"ח סימן קנ"ג אפי׳ ס"ת לא כ"כ אלא שאם אירע שמוכרו שמותר להשתמש בדמיו ולעשות בהן מה שירצה ואינו מחויב לקנות בהן ס"ת אחר וע"ז קאי התם ודו"ק וע"ל מ"ש בס"ס רפ"ב: [ח] מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת כו׳ פירוש גם זה בכלל העשה והמוקדם אבל מ"ע דס"ת גם כן במקומה עומדת ב"י ולענ"ד שזהו דוחק גדול לפרש כן דעת הרא"ש ורבינו שסתמו דבריהם וכתבו דזהו לא נאמר אלא לדורות ראשונים שהיו כותבים סתם ולומדים בה אבל האידנא כו׳ דלפי׳ ב"י הכי הו"ל בדורות הראשונים לא היו מחויבים לכתוב אלא ס"ת אבל בדורות הללו מחויבים ג"כ בקניית וכתיבת שאר ספרים ועוד מדסיים וכתב והן הן הספרים שאדם מצווה לכותבן כו׳ משמע אלו הן ולא ס"ת ועוד ז"ל נתר טעמא דהא הש"י צוה עלינו לכתוב ס"ת כדי ללמוד מתוכה כמלא דבדורות הללו שאין לומדין מתוכה ליכא בהן מצות עשה על כל אדם מישראל ומה שהקשה ב"י דהרא"ש הו"ל שגם עכשיו חייבים לכתוב ס"ת וילמדו בהם לא לפוטרם ממצות כתיבת ס"ת נלפ"ד ליישב כמ"ש בפרישה:

ופ"ר

פרישה

אפי׳ הכי אסור ועיין בדרישה: (ו) כדי ללמוד תורה או לישא אשה פי׳ ללמוד תורה מפני שהוא מביא לידי מעשה ולישא אשה דלא לתהו בראה וגומר וכתבו הג"מ הא דלא חשיב לפדיון שבוים משום דמילתא דפשיטא ה"א ב"י ועמ"ש לקמן בסימן רנ"ב דאם למוכרה לפדיון שבוים פירוש לצורך פדיון נפשו דעצמו ע"ש שכתבתי: (ז) וכתב א"א הרא"ש ז"ל שזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים פירש ראבי"ה אספרים ואכרכים דמתני׳ קאי אבל ס"ת של יחיד מותר למוכרו ואף אם אינו רואה סימן ברכה עכ"ל אגודה פרק בני העיר וכן במרדכי מ"ו וע"ל בסימן רפ"ב (ובא"ח סימן קנ"ג): (ח) מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה כו׳ נראה דה"ק שהמ"ע נאמר דוקא בהני ולא בס"ת דדוקא בימיהם שהיו לומדים תורה שבע"פ שלא מן הכתב כ"א ע"פ היו צריכין ללמוד מס"ת המתוייג׳ כהלכתו ומדוייקת בחסירות ויתירות ופסקי טעמים כי הם כולם רמוזים הם לזכור ע"י תורה שבע"פ כדאמרו על ר"ע שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים הלכות ולכן היה מצוה על כל איש מישראל שיהיה לו ס"ת אבל בזמנינו שנתמעטו הלבבות ואמרו עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך וכתבי התלמוד בספר וגם בימיהם היה איסור בדבר שלא לכתוב ה׳ חומשי תורה כ"א בדרך שנכתבה ס"ת בגלילה וא"כ כל ספריהם היו דומים לס"ת משא"כ בזמנינו שנעשה לנו כהיתר לכתוב ספרים דפין דפין כל אחד בפני עצמו א"כ למה לנו לזלזל בכבוד ס"ת לחנם ללמוד מתוכו שלא לצורך כיון שאין אנו לומדים כלום מחסירות ויתירות ותגין ופיסוק טעמים כבימיהם וק"ל. ועיין בח"מ סימן צ"ז בדין סידור שכתב רבינו ז"ל אין מניחין לו ספריו ואפי׳ ס"ת כו׳ משמע דיש יותר צורך בס"ת מבשאר ספריו. ואף שגם בשם ר"י אברצלוני כ"כ מ"מ לא פליג שם רבינו עליו ולא כתב שסברת הרא"ש הוא בהיפך ואפשר משום דשם אין זה עיקר מקומו לא הזכירוהו א"נ לענין מכירת ס"ת ולתנו למלוה בחובו ס"ת הוי רבותא טפי וק"ל ועיין בדרישה: (כי מצות כתיבת התורה כנ"ל עכ"ה): (ט) וגם שלא למוכרם אם לא ללמוד תורה כו׳ כתב מ"ו ולפי דבריו שעיקר המעלה כדי תועלת הלימוד לאחרים א"כ על מה אמרו חכמים המגיה אפי׳ אות אחת כאילו קבלו מהר סיני והקונה אותה כאילו חוטף מצוה מן השוק אדרבה עיקר המעלה היה ראוי להיות בקונה ס"ת מתוקנת וגם הג"ה לא היתה תועלת כ"כ אלא מחמת שהוא מעלת כתיבת התורה מצד קדושתה ודו"ק אכן לפי׳ ר"י שכתבו התוס׳ פרק הקומץ דף ל׳ דמפרש התם המגיה אות אחת כו׳ משום הכי לא נחשב כחוטף מצוה משום שהיתה אל חבירו בעבירה (משום אל תשכן באהליך עולה עכ"ה) שהרי היה משהה ספר שאינו מוגה בידו כו׳ לפ"ז הקונה ס"ת מן הנכרים שגזלו מישראל או מן השומר הוא ג"כ מצוה רבה כאילו קבלה מהר סיני ודו"ק עכ"ל מ"ו:

פל

רעא

רעא אין כותבין ס"ת תפילין ומזוזות (א) על עור בהמה וחיה טמאה (ב) ולא על עור דג אפי' הטהור אלא על עור בהמה וחיה ועוף הטהורין (ג) אפי' עור נבלות וטרפות שלהן וצריך שיהיו העורות מעובדין לשם ס"ת אבל תיקון הקלף ושירטוטו א"צ שיהא לשמה (ד) וה"ר ברוך נסתפק אם צריך שיוציא בשפתיו שמעבדו לשמה או אם סגי במחשבה שמחשב כך בלבו וכתב א"א ז"ל הילכך טוב שיוציא בשפתיו ויאמר בתחלת העיבוד כששמשימו לתוך הסיד עורות אלו אני מעבד לקדושת ס"ת (ה) ותו לא צריך כתב הרמב"ם אם הנכרי מעבדו פסול אפי' אומר לו ישראל עבד עורות אלו לשם ס"ת [א] (ו) וה"ר ברוך כתב שאם מעבדו וישראל עומד על גביו ומסייעו שרי וכ"כ בעל העיטור דסגי בנכרי שמעבדם לשמה (ז) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ רב נטרונאי אם אפשר לישראל לעבדם לשמה מצוה מן המובחר ואם לאו ילך לנכרי ויאמר לו קלף לס"ת אני צריך וכשמעבדם לשם ס"ת יסייע עמו ישראל מעט ובה"ג הוי עיבוד לשמה תשובה לגאון לענין עיבוד לשמה

בית יוסף

ספר מצוה מלכתוב ספר תורה ולהניחו בב"ה לקרות ברבים אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע שהרי הוא נוהג בו כמו שהיו נוהגים בדורות הראשונים וכתב רבינו ירוחם על דברי הרא"ש שכ"כ הגאונים :

רעא אין כותבין ספר תורה תפילין ומזוזות על עור בהמה וחיה טמאה ברייתא בפ' שמונה שרצים [קח.] : ומ"ש ולא על עור דג אפי' טהור שם בעא מר בריה דרבינא מר"ב בר יצחק מהו לכתוב תפילין ע"ג עור דג טהור א"ל אם יבא אליהו ויאמר פסקה זוהמא מיניה אי לא פסקה ומשמע דכיון דלא בריר לן אי פסקה זוהמא מיניה לא כתבינן וכ"כ רבינו ירוחם וכ"פ הרמב"ם ז"ל : ומ"ש אלא על עור בהמה וחיה הטהורים אפי' עור נבילות וטריפות שלהן גם זה ברייתא שם : ומ"ש שכותבין על עור העוף מימרא דרב הונא שם ואף על פי שכל אלה הדברים לענין תפילין הם שנויים בפרק ח' שרצים חדא מינייהו נקט וה"ה לאינך דהא תנן [מגילה ח:] אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכ"כ הרא"ש ונתן טעם דמדקא יהיב טעמא מלמען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך כלומר ממין המותר לפיך האי טעמא שייך נמי בס"ת דאין לכתוב תורת ה' אלא על גב עור של מין המותר לפיך ובמ"ס [פ"א] שנו בהדיא אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות על עור בהמה וחיה הטמאים :

וצריך שיהיו העורות מעובדים לשם ס"ת בפרק הניזקין [כד:] גבי ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו אמר ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני גווילים שלו לא עיבדתים לשמם א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ספר תורה וכן פסקו הפוסקים ודלא כדמשמע מפירש"י פרק נגמר הדין [מח:] בפלוגתא דאביי ורבא דלרבא לא בעי עיבוד לשמה (א) :

ומ"ש אבל תיקון הקלף ושירטוטו א"צ שיהא לשמה כ"כ הרא"ש בהלכות ספר תורה בשם ר"ת ור"ח אהא דאיפליגו אביי ורבא דאביי אמר הזמנה מילתא היא רבא אמר לאו מילתא היא דהזמנה היינו לחתוך הקלף ולתקנו שיהיה ראוי לכתיבה והלכתא כרבא דאמר לאו מילתא היא כלומר לא הוי דבר חשוב הילכך לא בעי לשמה והוא מדברי התוס' בפרק השולח [מה:] : וה"ר ברוך נסתפק אם צריך שיוציא בשפתיו וכו' הטעם שנסתפק הוא משום דבפיגול כתיב (ויקרא ז') לא יחשב ובעי דיבור [כדפי' רש"י מנחות ב.] ותרומה ניטלת בלא דיבור [שבועות כו:] ובשליחות יד כתיבא (שמות כב) על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב : ומ"ש בשם הרא"ש הילכך טוב שיוציא בשפתיו כו' ותו לא צריך בהל' ס"ת כ"כ וכ"כ הגה"מ בשם סמ"ג שצריך שיוציא בשפתיו : ומ"ש ותו לא צריך היינו לומר שא"צ לא להוציא בשפתיו ולא לחשוב שמתעבדים לשמה אלא בעת תחילת העיבוד בלבד : כתב הרמב"ם אם הנכרי מעבדו פסול אפי' אומר לו ישראל וכו' בתחילת הלכות תפילין וטעמו מדאמרינן בפרק שני דגיטין [דף כג.] דנכרי אדעתא דנפשיה עביד וכתב המרדכי בהלכות קטנות שכ"כ בא"ז . ומ"ש רבינו בשם הר"ב והעיטור והרא"ש בהלכות ספר תורה כתב הרא"ש שנהגו העם כה"ר ברוך כי אין עבדנים ישראלים מצויין בכל המקומות וכן הדעת מכרעת דבגט דבעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה אבל בעיבוד לא בעינן אלא בתחילת העיבוד כשישים העור לתוך הסיד שיאמר אז אני עושה כך לשם ס"ת וזה יעשה הנכרי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך וכיוצא בזה אמרינו בפרק אין מעמידין דרבי יהודה בעי מילה לשמה ואפ"ה ימול ארמאי ולא אמרינן נכרי אדעתא דנפשיה קא עביד דכיון דברגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתא דישראל מה שיאמר לו וכן דעת בעל העיטור עכ"ל : **ואני** תמה למה כתב שנהגו כה"ר ברוך לפי שאין עבדנים ישראלים מצויין וכי אין עבדנין ישראלים מצויין מאי הוי הא כיון שא"צ לשמו אלא בתחילת העיבוד יניחן ישראל תוך הסיד לשמה ואח"כ יעבדם הנכרי והוו מעובדים לשמה גם לדעת הרמב"ם ושמא לא היו הנכרי מניחין לישראל ליתן העורות לתוך הסיד : ומ"ש רבינו בשם רב נטרונאי ותשובת הגאון עד וקראו בו בצבור הכל בפסקי הרא"ש בסוף הל' ס"ת בשם ספר העתים

ב"ח

וקשה דבמאי מיירי דאי בשמכרו ללמוד תורה או להשיאו אשה פשיטא שיכול להשתמש בדמיו שהרי לדעת כך נתנו רשות למכרו ואי בעבר ומכרו שלא ללמוד תורה ולישא אשה אמאי יכול לעשות בדמיו מה שירצה דלא דמי למכרו וע"כ במא"ה דשרי אפי' לאשתויי ביה שיכרא דשאני התם דנמכרו בהיתר וכך הקשה בית יוסף בא"ח סימן קנ"ג ותירץ דהרא"ש ורבינו סבירא להו כראב"ה דמחלק בין רבים דאסורים למכור ספר תורה ובין יחיד דשרי למכור והא ליתא שהרי הרא"ש בפרק בני העיר כתב אחר כך בסתם לא ימכור אדם ספר תורה אף על פי שא"צ לו דמשמע אפי' יחיד נמי לא וכן מדברי רבינו כאן בסימן זה מבואר דהכי סבירא ליה כדפרישית לעיל אלא נראה לפע"ד דהרא"ש ורבינו בא"ח לא מיירי אלא במוכר ספר תורה מפני דוחקו דרשאי למוכרו מפני חייו כדפרישית לעיל ולהם קאמרי הרא"ש ורבינו דרשאי להשתמש בדמיו כל מה שירצה ואשמעינן דאף ע"ג דלאו ש"ד למוכרה דאינו רואה סימן ברכה לעולם ואם היה רוצה היה רשאי להתפרנס מן הצדקה אפי' הכי כיון דליכא איסורא במכירתה רשאי להשתמש בדמיו כל מה שירצה והכי נקטינן :

רעא אין כותבין ספר תורה וכו' כתב הרא"ש ריש הל' ספר תורה דכך שנינו במסכת סופרים וכיוצא בזה מביא ברייתא פרק שמונה שרצים [דף ק"ח] ויליף לה מדכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מדבר המותר בפיך וכתבו התוס' דלאו דוקא מן המותר בפיך דהא אפי' על גבי עור נבילות וטריפות שרי אלא ממין המותר בפיך קאמר עכ"ל: ומ"ש דשל עוף טהור נמי שריא מימרא דרב הונא שם וקמ"ל דאף ע"ג דאית ביה נקבי נקבי מקום מושב נוצה אפ"ה שרי דכל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב : ומ"ש דאין כותבין על עור דג אפי' הטהור שם בעיא דלא איפשיטא אי פסקה זוהמא מיניה אי לא פסקה זוהמא מיניה . וצריך שיהיו העורות מעובדין לשם ספר תורה בפרק הניזקין [דף כ"ד] קאמר רבי אבהו דפסולה ספר תורה אם לא עיבד העורות לשמם וכתב הרא"ש בריש הל' ספר תורה דהכי עיקר ודלא כפירש"י בפרק נגמר הדין דלרבא לא בעי עיבוד לשמה אלא כפר"ת ורבינו חננאל דלרבא בעי עיבוד לשמה אבל תיקון הקלף ושירטוטו דהזמנה בעלמא היא לאו מילתא היא ולפיכך א"צ שיהא לשמה וכ"כ המרדכי פרק הניזקין ובסוף הלכות ציצית : כתב הרמב"ם אם הנכרי מעבדו פסול וכו' בפ"א מהלכות תפילין כתב דכל דבר שצריך מעשה לשמו אם יעשה הנכרי פסול שהנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד כדאיתא פ"ב דגיטין [דף כ"ג] . ומ"ש בשם ה"ר ברוך דבישראל עומד ע"ג ומסייעו שרי ה"א בסה"ת סימן קפ"ט דמסייע זה יש בו ממש דנכרי אדעתא דישראל קא עביד עכ"ל . ורצונו לומר דאף ע"ג דבפרק המצניע [דף צ"ג] אסיקנא דמסייע אין בו ממש דהכי אשכחן בדוכתא טובא אפ"ה מסייע זה דמסייעו מעט בתחילת עבודו כשישים העור לתוך הסיד ויאמר אז אני עושה כך לשם ס"ת יש בו ממש ואמרינן דהנכרי גומר כל העיבוד אדריתא דישראל שהיה עושה כך בתחילת העיבוד אבל לכתחילה ודאי אי איכא ישראל שיכול לעבד לא יסמכו על מה שישראל מסייעו מעט בתחילת העיבוד וגומר הנכרי על ידו ולכן כתב הרא"ש שנהגו העם כהר"ר ברוך כי אין עבדנים ישראל מצויין בכל המקומות . ומה שהקשה ב"י וכי אין עבדנים ישראל מצויין מאי הוי הא כיון שא"צ לשמו אלא בתחילת העיבוד יניחם ישראל בתוך הסיד לשמו ואחר כך יעבדם הנכרי וכולי עד כאן לשונו לאו קושיא היא דדוקא כשישראל הוא מעבד מתחילה עד סוף סגי כשיאמר בתחילת העיבוד אנכי מעבד עורות אלו לשם קדושת ספר תורה ותו לא צריך לא דיבור ולא מחשבה שמעבדו לשמה אבל בגמרה נכרי דאיכא למימר דילמא נכרי כשגמרה מעבדה שלא לשמה במחשבה הילכך לכתחלה אין לגמור העיבוד ע"י נכרי כשאפשר ע"י עבדן ישראל והכי נקטינן דלא כב"י דמיקל אפי' בדאיכא עבדן ישראל דליתא . ומה שכתב וכן כתב ב"ה דסגי בנכרי כשמעבדה לשמה פירוש דכשיאמר ישראל לנכרי שיעבדנה לשם קדושת ס"ת והנכרי אומר שעל דעת כך שאומר הישראל אליו הוא מעבדה סגי בכך ומשמע דלב"ה לא צריך סיוע כלל דמסייע אין בו ממש ולא מעלה ולא מוריד ולא כתב רבינו וכ"כ ב"ה אלא להוציא מדברי הרמב"ם דפוסל בהכי ולכן הביא תחילה דעת ה"ר ברוך דמכשיר בהכי ובמסייעו קצת וכן כתב ב"ה דסגי כשיאמר לנכרי אף ע"ג דאינו מסייעו וכן הוא מסקנת הרא"ש וכן כתב רב נטרונאי וכו' ולאפוקי ממ"ש הרמב"ם דפסול ונראה דודאי האי מסייע דהצריכוהו אינו אלא לכתחילה על צד היותר טוב אבל דיעבד אפי' לא סייעו כלל אלא שאומר לנכרי שיעבדנה לשמה סגי בכך דתלינן דנכרי מעבדה ע"ד ישראל ולאו אדעתא דנפשיה קא עביד שהרי בכולה תלמודא מסייע אין בו ממש ולא מעלה ולא מוריד אם כן סיוע זה כאן אינו אלא לרווחא דמילתא ואינו מעכב ולא כב"י דכתב דבלא סיוע פסול דליתא :

וצריך

דרכי משה

רעא (א) בב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזות פסול לתפילין דתפילין חמורין ממזוזות ודאי דה"ה אם מעובד לתפילין אסור לס"ת דקדושת ס"ת חמורה מתפילין :

ואין

פרישה

סי' רעא (א) על עור בהמה וחיה טמאה שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך : (ב) ולא על עור דג כו' משום זוהמא : (ג) אפי' עור נבילות וטריפות שלהן דדרשינן תורת ה' בפיך ממין המותר בפיך אסיר"י והטעם דלא גרע נהרג בידי שמים מנהרג בי"ד מדם : (ד) וה"ר ברוך נסתפק כו' משום דבפיגול כתיב לא יחשב ובעי דיבור ותרומה ניטלת בלא דיבור ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב ועיין בדרישה : (ה) ותו לא צריך פי' רק בתחלת העיבוד ב"י : (ו) וה"ר ברוך כתב שאם מעבדו כו' ומסייעו שרי נ"ל דל"ד מסייעו בידים אלא שמסייע לו בדיבורו להורותו איך יניחם בתוך הסיד לשמה וזהו לשון מסייע כדאמרינן בעלמא מסייע אין בו ממש דאל"כ דלמא הרמב"ם ג"כ מודה בזה או מאי זה שכתב וכ"כ ב"ה דסגי כו' וכן מוכח מדברי הרא"ש והביאו ב"י ע"ש וכן בא"ח סימן ל"ב כתב ב"י וז"ל מדלא הזכיר רבינו כאן שהישראל יסייעו משמע דס"ל דמסייעו דנקט רבינו ברוך ל"ד כו' אבל מסיק שם וכתב דיותר נ"ל לומר שרבינו בהל' תפילין סמך אמ"ש כאן בהל' ס"ת בשם רבי' ברוך ורב נטרונאי דבעינן שיסייעו מעט ולא הביא ב"ה אלא לאפוקי מדעת הרמב"ם ואפשר שב"ה ג"כ ס"ל שיסייעו ישראל עמו וכ"כ הסמ"ג כו' עכ"ל אבל ל"נ כמ"ש : (ז) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ולא אמרינן עכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד רק שיאמר לעכו"ם בתחלת העיבוד שישים העור בסיד לשמה ודאי יעשה אדעתא דישראל כיון דנעשית כרגע אחד אסיר"י :

אבל

דרישה

סי' רעא [א] וה"ר ברוך נסתפק כולי משום דבפיגול כתיב לא יחשב ובעי דיבור ותרומה ניטלת בלא דיבור ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב כל' הוס כתמונתו ולמו כתב הרא"ש בשם רבינו ברוך בהלכות קטנות ע"ש דף ע"ג ע"ב והביאו ג"כ ב"י כאן ע"ש והוא תמוה וצריך ביאור להולמו מ"ש והחושב לשלוח יד בפקדון הוא חייב דו"א ולא כמאן כי פלוגתא ב"ש וב"ה בס"פ המפקיד סוף דף מ"ג וז"ל החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש אומרים חייב וב"ה אומרים פטור עד שישלח בו יד שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו עכ"ל המשנה ושם בגמרא מפרש טעמא דב"ש משום דכתיב על כל דבר פשע מלמד שחייב על המחשבה כמעשה כו' וכתבו התוס' שם וז"ל החושב לשלוח יד הך מחשבה הוי דיבור כדיליף מעל כל דבר פשע וכן מחשבת פיגול נמי הוי בדיבור ולא בלב כו' וכפירש"י שם שכתב וז"ל החושב לשלוח יד שאמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי עכ"ל הרי לפנינו דאפי' לב"ש אינו חייב במחשבה גרידא כ"א בדיבורו וכ"ש לב"ה דאינו חייב אפי' בדיבור עד שיעשה המעשה דשליחות יד ואיך סתם הרא"ש וכתב דהחושב לשלוח יד בפקדון הוא חייב שוב עיינתי בספר התרומה שחיבר רבינו ברוך בהלכות ס"ת שלו בסימן קל"ב ולא כתב האי בבא דשליחות יד אלא נסתפק אי יש לדמותו לפיגול דבעי דוקא דיבור או לתרומה דסגי במחשבה ונראה לע"ד דה"פ דמייתי משליחות יד דג"כ מוכח מהם דלא סגי במחשבה גרידא שהרי שם במשנה כתבו אליבא דב"ש דהחושב בשליחות יד חייב ופ"כ לא איירי במחשבה גרידא דהא ילפותיה הוא מדכתיב גביה על כל דבר פשע ש"מ דבעי דיבור ולמה נקט המשנה בלשונו ל' החושב וי"ל פ"כ משום דמ"א לטעות ולמימר דבמחשבה סגי דס"ל דבמחשבה לאו מילתא הוא בשום מקום ומ"כ ה"ה בעיבוד עורות לכוונתיה אלא לפ"ז הו"ל

למכתב

חדושי הגהות

רעא א כוונתו אמתני' דב"מ (מג :) והוא תמוה מאוד להמעיין שם בסוגיין דזהו רק לב"ש אבל לב"ה לא מהני מחשבה וכבר האריכו ענפיהם הב"ח והדרישה וט"ז א"ק ג' :

בשתי

לשמה רבנן דתרתי מתיבתא סבירא להו דכל שלא לשמה פסול לקרות בו בצבור ומורי רב משה גאון הוי פליג ואמר מצוה מן המובחר למיעבד עיבוד לשמה (ח) אבל מתורת ספר שקורין בו צבור לא נפיק ואית לנא ולרבנן דקדוקא בהא מילתא לדהוייא לדרב משה גאון ומיהו אתם שאין במקומכם (ט) [ז] מי שעושה גוילים ולא דק פי' קלף אם יש במקומכם ס"ת כהוגן השמרו וקראו בו בצבור ואם לאו אל תשביתו קריאת התורה בציבור מפני שאומר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך אלא עשו ס"ת מן הדק אף ע"פ שאינה מעובד לשמה שמורי רב משה כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק וכ"ש על דרך שאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך אבל אם יש להן יכולת להחזיר יריעות הדק לידי מתוה ולהעביר עליה סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה ואם אין יכולת לעשות כן כתבו בו אע"פ שאין מעובד לשמה וקראו בו בצבור (י) וצריך שיהא מעובד בעפצים אבל אם אינו מעובד בעפצים הוי דיפתרא ופסול ומיהו היה אומר ר"ת דעיבוד סיד שלנו חשוב כעיבוד עפצים ונכתבת בין על גויל וקלף ודוכסוסטוס והרמב"ם פסלה על (יא) דוכסוסטוס וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן פי' גויל עור שנגרר ונתקן במקום השער ובמקום הבשר לא נתקן וקלף ודוכסוסטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיצון של צד השער נקרא קלף וכותבין (יב) בצד הפנימי שכלפי הבשר וחלק הפנימי שבצד הבשר נקרא דוכסוסטוס וכותבין בו בצד החיצון שכלפי השער ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון ובדוכסוסטוס בצד הפנימי (יג) בדיעבד כשר בס"ת (יד) וקלפים שלנו יש להם דין קלף ונכתבין בצד הפנימי שכלפי

וצריך שיהא מעובד בעפצים וכו' בריש פ"ב דמגילה תנן דמגילה הכתובה על דיפתרא לא יצא ובגמרא ריש [דף י"ט] מפרש דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ ופירש"י וקמיח בחים ולא עפיץ ולא מעובד בעפצים שקורין גל"ש ע"כ ומשמע דכל שכן ספר תורה וה"א בפרק המוציא יין [דף ע"ט] והתוס' כתבו וקשיא אם כן היאך כותבים על קלפים שלנו דלא עפיצי ס"ת ותפילין ומגילה ותירץ רבינו תם שהסיד שאנו נותנים בקלפין שלנו מהני בעפצים עכ"ל וכ"כ הרא"ש והר"ן לשם וכך כתבו התוס' בפרק המוציא יין [בדף ע"ט] ובפרק הקומץ [דף ל"ב]:

ומ"ש ונכתבת בין על גויל וכו' בפרק המוציא יין תנא דבי מנשה כתבה על הקלף ועל הגויל ועל דוכסוסטוס כשרה ומוקמינן לה בספר תורה וכך הוא דעת כל הפוסקים אבל דעת הרמב"ם לדחות הך תנא דבי מנשה מהילכתא ומקמיה הך דספ"ק דב"ב שאלו את רבי ספר תורה בכמה יהא שיעור ארכו שלא יהא יותר על הקיפו א"ל בגויל ו' טפחים בקלף איני יודע דמדלא אדכר דוכסוסטוס אלמא לרבי דוכסוסטוס כלל וכלל לא ודר' עדיף לן מתנא דבי מנשה ועוד דבירושלמי פ"ק דמגילה (דף ע"א ע"ד) קתני גבי ספר תורה כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שער ואם שינה פסול ומדלא מדכרי דוכסוסטוס אלמא כר' ס"ל וכ"כ ב"י ועוד כלפע"ד דמשמע דנהי דקתני ואם שינה פסול בכל ענין פסול בין אם שינה וכתב אגויל במקום בשר ואקלף במקום שער ובין אם שינה וכתב אדוכסוסטוס אפי' במקום שער גם כן פסול ולהכי תני בסתם ואם שינה פסול דמשמע דאין לחלק דבכל שינוי פסול ועוד מדהביא האלפסי הך ירושלמי בסוף הלכות ספר תורה ולא הביא הך דתנא דבי מנשה אלמא דס"ל דלית הילכתא כי הך דתנא דבי מנשה אלא כהא דירושלמי והרמב"ם בשיטת רבו האלפסי הלך בפסקו זה והכי נקטינן לחומרא דספר תורה פסול על דוכסוסטוס אפי' במקום שער וכתב במרדכי הלכות ס"ת ומיהו עתה אין נפקותא בכל זה דקלפים שלנו מספיקים לכל כדפי' ר"ת דדין קלף יש להן שהרי עכשיו מסיר קליפות הגידין והשמנונית וקליפה דקה שקורין אשקרנירא וכשרים לכל דבר למזוזה ולתפילין ולספר תורה דעיבוד שלנו חשיב ועושה מקום הבשר נוח לכתוב וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכסוסטוס יש להם עתה וכותב ספר תורה מצד השיער ועליהם הכתוב אומר עינים להם ולא יראו וכו' והאריך והכי נקטינן לכתחילה לכתוב ספר תורה תפילין ומזוזות על קלפים שלנו לצד הבשר מיהו אם כתב על שלנו ספר תורה לצד השיער יש לסמוך בדיעבד אמקצת מפרשים דקלף שלנו דין גויל יש לו וכותבין בו ספר תורה לצד השיער וכן כתב הרב בהגהת ש"ע וז"ל מיהו יש מקילין בזה אי נמי אפי' את"ל דדין קלף יש לו נמי מקילין בספר תורה דיעבד כשכתב לצד השיער כדכתב רבינו להדיא אבל אם כתב תפילין על קלפים שלנו לצד השיער פסולין מה נפסך דאי דין דוכסוסטוס או גויל יש לו הרי תפילין אין נכתבין אלא על הקלף ואי דין קלף יש לו הרי אין קלף כשר אלא לצד הבשר: ומ"ש ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון וכו' טעמו כיון דס"ת כשר בקלף בצד הבשר ובדוכסוסטוס לצד השיער לדעת המכשירין ספר תורה בדוכסוסטוס אם כן לא שייך ביה שינוי דה"ה איפכא נמי היכא דכתב בצד השיער בקלף ובצד הבשר בדוכסוסטוס דכשרה שכך כתב הרא"ש טעם זה גבי מזוזה וב"י הקשה על דברי רבינו דבמ"ס לא משמע הכי אלא אף בספר תורה פסולה בצד השיער בקלף ובצד הבשר בדוכסוסטוס והכי נקטינן לכתחילה דאין לקרות בזו כשיש ספר תורה אחרת כשרה אבל אם אין שם ספר תורה אחרת אלא זו שנכתבה על צד השיער בקלף או לצד הבשר בדוכסוסטוס קורין בו בציבור ומברכין עליה דלא גרע מחומשין: ספר

העתים: ויש לדקדק דמדברי ר"ב ורב נטרונאי לא משמע דמכשרי בעיבוד נכרי אלא ע"י שיסייע הישראל עמו מעט אבל שלא בסיוע ישראל משמע דמודי דפסול ואילו רבינו לא הזכיר בה' תפילין שיסייע ישראל ושמא י"ל שסמך על מה שאמר כאן בשם ר"ב ורב נטרונאי וכך הם דברי סמ"ג ודברי הגה"מ שיסייע לנכרי: (ב"ה) והרא"ש כתב בתשובה כלל ב' שנשאל תאיר עיני על עיבוד העור לשמה דאיכא פלוגתא בין רש"י ור"ת והשיב בעון החזר מקילים אף כי ישרים דברי ר"ת ודברי ר"ם וספרים החיצונים פוסקים כך:

כתב בהגהות פ"א מה' תפילין ופ"ג מהל' מאכלות אסורות כשמסמנים הנקבים במרצע כעין אותיות אף ע"פ שהרבה נקל לנכרי לזייף שיתן את הנקובים על שאינם נקובים וינקוב במרצע דרך הנקבים כמו שעשה הישראל מ"מ אין חוששין לזייף דמירתת נכרי פן יכיר הישראל בטביעות עין וכפר"י ע"כ: וצריך שיהיה מעובד בעפצים אבל אם אינו מעובד בעפצים הוי דיפתרא ופסול בפ"ב דמגילה (יט.): ומ"ש ומיהו היה אומר ר"ת דעיבוד סיד שלנו חשיב כעיבוד עפצים כ"כ שם התוס' והרא"ש והר"ן ז"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל: כתב המרדכי בהלכות קטנות בשם ר"ת שיכול להיות דס"ת כשרה על גבי דיפתרא בדיעבד ואין נראה לר"י:

ונכתבה בין על גויל וקלף ודוכסוסטוס בפ' המוציא יין (עט:) תנא דבי מנשה כתבה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה ואוקמוה בס"ת: ומ"ש בשם הרמב"ם בפ"א מה' תפילין כ' הל"מ שיהיו כותבין ס"ת על הגויל אף ע"פ שכך הוא הל"מ אם כתב ס"ת על הקלף כשר ולא נאמר גויל אלא למעט דוכסוסטוס שאם כתב עליו הספר פסול והר"ן כתב בפרק המוציא יין מצוה מן המובחר בגויל שכך היה דרכן כדאמרינן בגיטין (כד:) גוילים שבו לא עיבדתים לשמם והכי משמע בפ"ק דבתרא (יד.) גבי ס"ת שעשה משה ואף ע"ג דאמרינן בההוא פירקא (שם) שאלו את רבי ס"ת בכמה א"ל בגויל ו' ספחים בקלף איני יודע לאו למימרא שיהא רשאי לעשותו בקלף לכתחלה אלא בשעת הדחק קאמר וכ"כ שם ר"ת דכיון דלא אשכחן מי עשה כך אין מתירין לכתחלה לעשות בקלף ומצוה מן המובחר היכא אלא בגויל ע"כ (ג) ומ"מ בדיעבד כשר אף על הקלף ועל הדוכסוסטוס אלא שהרמב"ם כתב דעל הדוכסוסטוס פסול ולא נהירא עכ"ל ודעת סמ"ג נראה שהוא כדעת הר"ן וטעמו של הרמב"ם נראה שהוא מפני שמצא שום ברייתא דתניא הל"מ ס"ת על הגויל והוכרח לפרש דלא אתיא למעוטי אלא דוכסוסטוס מההיא דשאלו את רבי דמכשר בקלף וכן בפ"ק דמ"ס קתני גבי ס"ת כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שער והניח דתנא דבי מנשה דפ' המוציא יין דלא כהילכתא הוא ודחינן לה מקמי ההיא ברייתא דקתני הלכה למשה מסיני ס"ת בגויל ומקמי ההיא דשאלו את רבי וההיא דמ"ס דמשמע דפסלי בדוכסוסטוס מדלא הוזכרו אלא גויל וקלף: ומ"ש רבינו שהרא"ש לא כתב כן כלומר שהכשיר אף בדוכסוסטוס שהרי פסק להאי דתנא דבי מנשה וכ"פ בסה"ת ומ"ש פי' גויל עור שנגרר ונתקן במקום השיער ובמקום הבשר לא נתקן כך פי' התוס' בפ' המוציא יין והרא"ש בה' ס"ת והביאו ראיה מדאמרינן בריש בתרא גויל אבני דלא משפיין: ומ"ש בפי' קלף ודוכסוסטוס כן כתבו התוס' בפ' המוציא יין והמרדכי והר"ן בשם הערוך וכ"כ הרא"ש בה' ס"ת וכ"כ סה"ת וסמ"ג והגה"מ וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' תפילין ודלא כדכתב הר"ן בשם הרמב"ן והרשב"א שחלק הדבוק לבשר נקרא קלף והחלק של צד השער נקרא דוכסוסטוס וכ' שכן דעת הרמב"ם ונוסחא משובשת נזדמנה לו בדברי הרמב"ם וליתא אלא עיקר הנוסחא כספרי הרמב"ם שהוא כדברי כל הנך רבוותא שהסכימו שהחלק הדבוק לשער נקרא קלף והחלק הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ואף ע"פ שמדברי תשובתו לחכמי לוני"ל על מ"ש בפ"ג נראה שהיה גורס כגירסת הר"ן אפשר שאח"כ חזר בו

תיקן כמ"ש בספרים שלנו ונוסחא זו עיקר שהיא מסכמת לדעת רוב הפוסקים: **ומ"ש** שבקלף כותבין בצד פנימי שכלפי בשר ובדוכסוסטוס בצד חיצון שכלפי שיער ברייתא בפ' המוציא יין (עט:) ובפ' הקומץ רבה (לב.) ובירושלמי דמגילה פ"ק תניא הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' וצריך שיהיה כותב על בגויל במקום שער ועל הקלף במקום כתחתו ואם שינה בזה ובזה פסול: **ומ"ש** ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון ובדוכסוסטוס בצד הפנימי בדיעבד כשר בס"ת נראה שלמד כן ממה שכתב הרא"ש בתחילת הלכות מזוזה נראה דכשרה בגויל כיון דכשרה גם אקלף דתפילין דוקא פסולים אגויל דהא אף בקלף אם שינה כתב במקום שיער פסול אבל במזוזה דכשרה אדוכסוסטוס במקום שיער ואקלף במקום בשר לא שייך בה שינוי וכשרה גם אגויל במקום שיער כמו בדוכסוסטוס במקום שיער ע"כ ומשמע ליה דה"ה לס"ת דכיון דכשר אקלף במקום שיער ואדוכסוסטוס במקום בשר לדעת המכשירים אף בדוכסוסטוס לא שייך ביה שינוי וכ"פ בסה"ת סימן קל"ד דבס"ת ומזוזה צריך לכתוב לכתחלה בגויל ודוכסוסטוס לצד שחור או בקלף לצד לבן ואם שינה כשר שהרי כשרים הם על שניהן בין לצד שיער בין לצד בשר והא דקתני שינה בזה ובזה מיירי דוקא בתפילין ע"כ ואני תמה דהא במ"ס פ"ק משמע דהא דקתני שינה בזה ובזה פסול אס"ת נמי קאי דהכי מיתניא התם כותבים על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער ואינו רשאי לשנות הל"מ שאם שינה בזה ובזה אין קורין בו ע"כ ומדסיים אין קורין בו משמע ודאי דבס"ת מיירי

דרכי משה

(ב) ואין נפקותא בזה דקלפים שלנו מספיקים לכל וכ"כ ר"י מינץ בתשובה סימן ט"ו דאנו נוהגין לכתוב על הקלף ולא על גויל משום זה אלי ואנוהו פי' על קלף הוא נאה כי הגויל לא

דרישה

למכתב זה אבל הוכחה דפיגול דהוא ג"כ מעין זה ולאו קושיא הוא משום דבפי לחלק ביה ולמכתב עליה צ"כ טוב לדבר כו'. והיותר נראה לפרש איפכא ולומר דאפשר דמי שנסתפק מכח שלימות יד לא ס"ל כהתוס' אלא ס"ל דב"ש מחייב אמחשבה לחוד וא"כ שפיר מביא ראיה דאף דב"ה פליגי הייני משום דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו אבל אי לאו ה"ה היה מודה לב"ש דבמחשבה מחייב אע"ג דכתיב על כל דבר פשע ש"מ דמחשבה הוי כדיבור. והיותר נראה דאינו מדברי ה"ר ברוך ולא מדברי הרא"ש אלא הגה"ה היתה כתובה בחוץ בגליון שכתב א' מהלומדים שהביא ראיה משליחות יד דומה למ"ש בפנים בפיגול והמדפיס סידר בפנים והא ראיה שבספר התרומה ליתא וכמ"ש לעיל. ועיין בפרק תמיד נשחט דף ס"ג ע"א בתוס' בד"ה ר"מ סבר לא בעינן פיו ולבו אין מכאן מדקדק ר"י הא דקרי בכל דוכתא פיגול פסול מחשבה לאו דוקא דאינו פיגול עד שיוציא בשפתותיו כו' ע"ש שדייק ע"ד שכתבתי בשלימות יד וכמ"ש התוס' הנ"ל דפי' שמפקיד ודו"ק: [ב] מי שעושה גוילים ולא דק פירוש קלף. עיין ברא"ש דה"ק בסופו דכתב שם ג"כ תשובה זו ור"ב משה גאון היה קורא לדק קלף ושכתבו עליו ז"ל ולא קלף ניכו אלא שיפה שמיה דמליח ולא קמיח ולא עפיץ ולענין מגילה תנן כתבה על הדיפתרא לא יצא ודיפתרא מליח וקמיח ולא עפיץ ב"ש דק דלא קמיח עכ"ל ע"ש נמצא מ"ש רבינו כאן דק פי' קלף ר"ל שר"מ גאון פירשו כן ולא הוא ג"כ ס"ל הכי: (כתב במ"ו דאם שינה בקלפים שלנו וכתב במקום שיער פסול וכן משם

פרישה

(ח) אבל מתורת ספר שקורין בו בציבור כו' פירוש אפי' אם לא נעבד לשמה מ"מ מותר לקרות בו בציבור: (ט) מי שעושה גוילים ולא דק עיין ברא"ש דכ"ק סוף הל' ס"ת שכתב שדק לאו היינו קלף דהוא מליח אבל לא קמיח ולא עפיץ והוא שיפא וגרע מדפתרא ובלא פסול עיבוד (שלא לשמה) פסול אם לא בשעת הדחק ע"ש ועד"ר: (י) וצריך שיהא מעובד בעפצים שהוא מכווץ העור ומחזיק אותם: (יא) דוכסוסטוס דוך בלשון התלמוד מקום וסוסטוס בלשון יוני בשר עיין בתוס' פרק המוציא יין: (יב) בצד הפ[נימי] שכלפי הבשר כו' וכותבים בו בצד החיצון כו' משום במקום שנחלק הוא חלק יותר מלצד השער מחוץ ומלצד הבשר מבפנים והסימן שלא תטעה מקום כתיבתה הוא במקום שהיו מחוברים יחד כשהיה העור שלם וגם יש סימן לזה מ"ש כבוד ה' הסתר דבר דהיינו במקום סתר שנחלקו מהדדי שם יהיה כבוד ה':
(יג) בדיעבד כשר בס"ת פי' משום דבס"ת מצינו אפי' לכתחלה כותבים לצד החוץ כגון גויל ודוכסוסטוס וכן בצד פנימי בקלף לכך אפי' אם שינה בקלף ודוכסוסטוס כשר משא"כ בתפילין שאסור לכותבו כ"א אקלף כמצא שלא מצינו בהן צד כשרות לצד חוץ אשיר"י:
(יד) וקלפין שלנו יש להן דין קלף כו' לאפוקי מהאומרים שהם דוכסוסטוס לפי שמגררים האומנים כמתקנים אותו קליפתה העליונה ונשאר הדוכסוסטוס למה שמגררים הוא איט אלא כדי מה שצריך להסליקו ומצד הבשר הם מגררים הרבה עד שלא נשאר שם אלא הקלף לבד

שכלפי הבשר ירושלמי כתב חציה ע"ג גויל (טו) וחציה ע"ג קלף פסול אבל עשה חציה גויל (טז) וחציה צבאים אף על פי שאינה מצוה מן המובחר כשר ס"ת צריכה שרטוט ותניא במסכת סופרים הלכה למשה מסיני מסרגלין בקנה ופר"י לא אתא לאפוקי סכין (יז) אלא עופרת וכיוצא בו שצובע ופר"ת שאין חובה לשרטט אלא טוב לשרטט כדי ליפות הכתב שיהא נאה והרמב"ם פסלה בלא שרטוט ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (יח) ואינה נכתבת אלא בדיו ופר"ת שאינו נקרא דיו אלא אותו שעושין ממיני עצים ידועים שמבשלים אותם ועושין אותן ממימיהן אבל לא אותו שעושין מעפצים ופסול לס"ת וא"א הרא"ש ז"ל כתב שהוא כשר כיון שהוא עשוי (יט) עם קומוס:

רעב אין עושין ס"ת לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו פי' יכוין שיהא חוט המקיף יריעות כל הספר לאחר שיתפור ויתגולל יהא ארוך כשיעור אורך היריעה ממטה למעלה והוא (א) ו' טפחים בגויל בכתיבה בינונית ואם הכתיבה גסה יתרבה השיעור ואם דקה יתמעט (ב) [א] וכתב א"א הרא"ש ז"ל והעמוד שעושין לה בתחילתה ובסופה הוא בכלל זה ואם

מיירי ומ"ק דא"א דאתפילין לחוד קאי דכיון דאינם כשרים אלא על הקלף היכי שייך למיתני בהו לחוד שיניה בזה ובזה וכ"נ מדברי הרמב"ם וסמ"ג דבס"ת ומזוזה נמי אם שינה פסול (ג) ומיהו המרדכי כתב בה' קטנות דלא קי"ל כמ"ד שינה בזה ובזה פסול אלא כרבי אחא דפליג עליה ומכשר בפ' המוציא והקומץ. ומ"ש וקלפים שלנו יש להם דין קלף וכו' כ"כ התוס' בפ' המוציא יין ולאפוקי מדברי האומר שקלפין שלנו הם דוכסוסטוס לפי שמגררים האומנין המתקנים אותו קליפתו העליונה ונשאר הדוכסוסטוס דא"כ היאך כותבין עליהם תפילין דאין נכתבין אלא על הקלף אלא ודאי קלף הם שהם שמגררים קליפתו העליונה אינו אלא כדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו ואפילו אם היו חולקים העור לשנים היה צריך לגרר ממנו כך ומצד הבשר היו גורדין הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד וכ"כ הרא"ש וסה"ת וסמ"ג והג"מ:

ירושלמי כתב הלכה על גבי גויל וכו' בפ"ק דמגילה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף הל' ס"ת לא יהא כותב חציו על העור וחציו על הקלף ועור היינו גויל וקרי ליה עור לפי שהוא שלם ומשמע לרבינו דאם כתב כן פסול וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהל' ס"ת:

ומ"ש אבל עשה חציה גויל וחציה צבאים אף ע"פ שאינה מצוה מן המובחר כשר ב"ז ירושלמי שם וכתבו הרא"ש בסוף ה' ס"ת: כתבו התוס' בפ' המוציא יין שהספרים נכתבים על נייר שאינו מחוק דדוקא על נייר מחוק פסול ס"ת במסכת סופרים:

ס"ת צריכה שרטוט בפ"ב דמגילה (יז:) אמר ר' אסי מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה ופירש"י כס"ת עצמו והתוספות כתבו בפ' הקומץ שר"ת דקדק מסוגיית ההלכה דס"ת אין צריך שרטוט ואמתה של תורה אינו ר"ל ס"ת כדפירש"י אלא היינו מזוזה ומהא דתניא בס"ת כל יריעה שאינה מסורגלת פסולה ועוד אמרינן התם מסרגלין בקנה אין ראיה דדילמא בשרטוט העליון איירי דאסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט ומ"מ אומר ר"ת דטוב לשרטט הס"ת ליישר הכתיבה משום זה אלי ואנוהו והרא"ש כתב בהל' ספר תורה דבירושלמי משמע כפירש"י וכתב עוד וכ"ל דס"ת בעי שרטוט דילפינן כתיבה כתיבה ממזוזה וגם סמ"ג כתב שר"י מפרש כפירש"י וכן מוכיח בירושלמי וכן דעת הר"ן בפ"ב דמגילה וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת דס"ת שכתבו בלא שרטוט פסול: ומ"ש רבינו בשם ר"י דהא דתניא מסרגלין בקנה לא אתא לאפוקי סכין וכו' כ"כ המרדכי בה' קטנות וכן כתב בסה"ת וסמ"ג והג"מ: כתב עוד המרדכי בה' קטנות בשם א"ז בשרטוט עצמו מסופק רבינו שמחה אם צריך שרטוט שיהא ניכר וקיים לעולם כגון לשרטט בברזל או סגי בשרטט כדי שיהא נראה לסופר שיכתוב בשוה כגון בבדיל או בעופרת ואע"פ שלאחר זמן נמחק השריטה או אם יוכל לשרטט בדיו או בצבע המתקיים כל ימי שהכתב קיים וקצת נראה לשון שרטוט גומא וחריץ:

ואינה נכתבת אלא בדיו ברייתא בפרק הבונה (קג:) כתב שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו ובירושלמי פ"ק דמגילה הל"מ שיהיו כותבים בעורות בדיו: כתב רבינו ירוחם וכן הדין שהספר פסול אם כתב בזהב שום תיבה אחרת וכ"כ אבן הירחי בתשובה וכן הדין שאסור לכתוב שם משום ספר מכ"ד ספרים וכן כתב הוא בתשובה (ד):

ב"ה וז"ל הרמב"ם בפ"ח שאם כתב אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב פסול:

ספר תורה צריך שירטוט סוף פרק קמא דמגילה סוף [דף י"ז] דברי שלום ואמת אמר רב אסי מלמד שמגילה צריכה שירטוט כאמיתה של תורה ופי' רש"י כספר תורה עצמו שירטוט הל"מ וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי וסמ"ג נמי כתב דהכי פר"י וכן כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות ספר תורה. ומ"ש רבינו ותניא מסרגלין בקנה וכו' כלומר דמהך ברייתא נמי שמעינן דספר תורה צריך שרטוט הל"מ דסרגול היינו שרטוט ור"י דמפרש כפירוש רש"י דספר תורה צריך שרטוט קשיא ליה אמאי לא הזכירו בפרק קמא דמגילה דצריכה שרטוט בקנה ותירץ דלאו דוקא קנה דהוא הדין סכין או כל כיוצא בזה דמאי לשרטוטי ביה מותר לשרטט בו ולהכי קאמר בהתם וברייתא דמ"ס לא אתא אלא לאפוקי עופרת וכיוצא בו שצובע: ומ"ש ופר"ת שאין חובה לשרטט וכו' כך כתבו התוספות בשמו פרק הקומץ. ומפרש כאמתה של תורה היינו מזוזה דצריכה שרטוט כדפסיק תלמודא בפ"ב דמגילה סוף [דף י"ח] ונקרא אמיתה של תורה לפי שיש בה קבלת עול מלכות שמים וסרגול בקנה בספר תורה דהיינו שרטוט פירושו בשרטוט העליון והתחתון ושני הצדדין בלחוד אלא דמכל מקום אומר רבינו תם טוב לשרטט וכו' ובש"ע פסק כרוב פוסקים דספר תורה פסולה אם לא שרטט את כולה ועיין בדין שרטוט לקמן בסימן רפ"ד:

ואינה נכתבת אלא בדיו ברייתא פרק הבונה סוף [דף ק"ג] כתב שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו: ומה שכתב ופירש רבינו תם שאינו נקרא דיו אלא אותו שעושין ממיני עצים ידועים וכו' כך כתבו התוספות משמו בכמה מקומות בפרק ב' דמגילה [דף י"ט] ופרק ב' דגיטין [דף י"ט] ובפרק ב' דשבת [דף כ"ג] ובשלחן ערוך פסק כהרא"ש בדיו העשוי מעפצים עם קומוס כשר וכן נוהגין כל הסופרים וכך הוא דעת הרמב"ם בפרק א' מהלכות תפילין:

רעב אין עושין ספר תורה לא ארכו וכו' ברייתא סוף פרק קמא דבתרא ריש [דף י"ד]: ומה שכתב בשם הרא"ש והעמוד שעושין לה בסופה וכו' בהלכות ספר תורה כתב כך ורצה לומר שהיקף ששה טפחים עם עמוד אחד שבסופה הוא דאין דרך לגללה מסופה לראשה בלא עמוד שבסופו וה"א התם ספר עזרה להתחלתו הוא נגלל ואע"ג דפירש"י לשם ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכ"ג בי"כ אין לו אלא עמוד אחד ונגלל מתחלתו לסופו עד כאן לשונו התוספות דחו פירושו ואמרו דאין הלשון משמע כן ועוד דאין סברא כשירצה לקרות בתורה שיגלול כולה וגבי מזוזה אמרינן נמי שכורכין אותה מאחד כלפי שמע דהיינו לתחלתה והכי איתא גרסי' בירושלמי פ"ק דמגילה עושה אדם עמוד לספר בסופו עכ"ל וכך הם דברי הרא"ש ועיין בתוס' סוף [דף י"ג] בד"ה ועושה בראשו א"כ לפי זה שיעור היקף ו' טפחים הוא עם העמוד שבסופו בלחוד מיהו כשקורין בס"ת צריך שיהיו בו ב' עמודים וכדכתב רבינו בסימן רע"ח כדתניא התם ס"ת נגלל לאמצעיתו ועושה לו עמוד אילך ואילך וכדכתב רבינו בסימן רע"ח: ומ"ש

ומ"ש בשם ר"ת כן כתבו בשמו התוס' בפרק ב' דשבת (כג.) ופ"ב דגיטין (יט.) ופ"ב דמגילה (. .) ולמד כן מדתנן בפ"ב דגיטין בכל כותבין בדיו ותני עלה ב רבי חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר משמע דעפצא לאו היינו דיו דמתניתין וכ"כ סה"ת וסמ"ג. והרא"ש כתב בהלכות ס"ת דאינה ראיה דמי עפצא לחודיה אין נקרא דיו אבל כשמערבין בו קומוס שקורין גומא בלעז נקרא דיו וראוי לכתוב בו אפי' על הקלף מעופץ והרמב"ם בפירוש המשנה פ"ב דסוטה כתב שמי שאומר שס"ת הכתוב באלחובר פסול הוא טועה וביאר שם המעתיק שאלחובר הוא של עפצים ומטילין בתוכו קנקנתום ובפ"א מהלכות תפילין כתב שהדיו העשוי מעשן השמנים מגובל בשרף האילן ומעט דבשו שרוי במי עפצים וכיוצא בו שאם תמחקנו יהיה נמחק הוא הדיו שמצוה מן המובחר לכתוב בו ספרים תפילין ומזוזות ואם כתב שלשתן במי עפצא וקנקנתום שהוא עומד ואינו נמחק כשר א"כ מה מיעטה ההלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בדיו למעט שאר מיני צבעונין כגון האדום והירוק וכיוצא בהם שאם כתב אפי' אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב הרי אלו פסולים ע"כ ונהגו העולם כדברי הרמב"ם והרא"ש וכ"כ שהוא דעת התוס' ורבינו שמחה שכתבו הג"מ (ה): כתבו הגהמ"י בפ"ב בשם סה"ק דדין ס"ת ומזוזה שוה לדין תפילין לענין שצריך לכתבם בימין (ו):

רעב אין עושין ס"ת לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו ברייתא בפ"ק דב"ב (יד:): **ומ"ש** והוא ו' טפחים בגויל שם שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה א"ל בגויל ששה טפחים בקלף איני יודע: **ומ"ש** רבינו בכתיבה בינונית ואם הכתיבה גסה יתרבה השיעור וכו' זה פשוט דאל"כ מאי שיעורא יהיב אלא ודאי בבינונית שיער להם וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט מה' ס"ת ושם האריך בנתינת סדר היאך יעשה הרוצה לכתוב ס"ת שיעלו לו ארכו כהקיפו: ומ"ש בשם הרא"ש שהעמוד הוא בכלל זה ואם אין שיעור לעובי העמוד וכו' הם דבריו בה' ס"ת כתב וז"ל יראה דהכך ו' טפחים בהדי עמוד קאמר דהא בפ"ק דב"ב קאמר בס"ת שמונחת בארון ואוכלת בארון ג"ט כי הקיפה היה ו' טפחים ועמוד אחד היה לו ואם אין שיעור לעובי העמוד בקל יכול לשער שיהא בהיקפה ששה טפחים וכו' ונראה מדברי רבינו ור"י שהם מפרשים דבריו דמיפשט פשיטא ליה שהעמוד הוא בכלל זה וכך הם דברי התוס' בפ"ק דב"ב וה"ק מאחר שאין שיעור לעובי העמוד בקל יכול הוא לכוין וכו' אבל הוא ז"ל בפ"ק דב"ב כתב וז"ל בשמעתין מוכח דהיקפו ו' טפחים בהדי עמודים קאמר גבי ס"ת שמונחת בארון דמסתמא היה העמוד בתוכה כשמונחת בארון והיה עוביה ב' טפחים וכ"ל שיש שיעור לעובי העמוד דאל"כ מאי האי דקאמר רב א כהנא כתב ע' ס"ת ולא איתרמי ליה אלא אחד מאי ירבה או ימעט עובי העמוד עד דאיתרמי ואי אמרת דעמודים המונחים בארון כן הן העמודים של ספר וכשהיו

דרכי משה

לא הוסר הימנו כי אם השיעור גם היתה כבדה ביותר חלק של צד השער יותר מדאי לכך מנהג לכתוב על קלף עכ"ל: (ג) ובא"ח סימן ל"ב כתב דכן הסכימו כל הפוסקים ובא"ז דאם שינה בתקלפים שלנו וכתב במקום שער פסול וכן עשה ר"ת מעשה עכ"ל א"ז בהלכות תפילין: (ד) וע"ל ס"ס רפ"ד: (ה) ומיהו מצוה מן המובחר לכתוב בדיו העשוי מעשן כמו שמפורש בדברי הרמב"ם פ"א דהל' ס"ת וכ"כ במהרי"ל בתשובה סימן קי"ט דיש להחמיר שלא לכתוב כ"א בדיו כשר ומשמע בספר הזוהר פ' תרומה דף ע"ב ע"א דאין עושין דיו רק מהדברים הבאים מן העץ: (ו) כתב בהג"ם פ"ק דגיטין דף תר"ז ע"א דיש דס"ל דצריך לכתוב ס"ת בקולמוס של קנה ולא בקולמוס של עצה:

פרישה

לגמ' ב"י: (טו) וחציה ע"ג קלף פסול משום דהוי כשני ספרים: (טז) וחציה צבאים פי' והוא הכל גויל וז"ל מ"ו נראה לי כמו צביים וכן איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה וז"ל אבל כותב המליה על עור בהמה טהורה ומליה על עור חיה טהורה וק"ל עכ"ל: (יז) אלא עופרת וכיוצא בו שצובע ואין הכתב שעליו ניכר יפה: (יח) ואינה נכתבת אלא בדיו שכך הל"מ (ובב"י בשם הרמב"ם דמצוה מן המובחר לכתוב בדיו העשוי' מעשן. והזוהר פרשת תרומה ד' ע"ב פ"א דאין לעשות הדיו רק מדברים הבאים מן העץ עכ"ס): (יט) עם קומוס ופירש"י גומא בלע"ז והוא שרף האילן:

סי' רעב (א) והוא ו' טפחים דהלשונות היה ארכן ורחבן ו"ט מרדכי וסמ"ג: (ב) וכתב א"א הרא"ש ז"ל והעמוד שעושין לה בסופה ובתחילתה הוא בכלל זה כצ"ל.

ואגוה דהוה אס"ת שמונחת בארון דעובין ב' טפחים ומסתמא עם העמודים היתה מונחת בארון כדי

דרישה

ר"ת מעשה עכ"ל בהלכות תפילין. ובתשובת ר"י מינץ דאנו כותבין על קלף ולא על גויל משום זה אלי ואנוהו כי על קלף יותר נאה כי הגויל לא הוסר ממנו כ"א השער גם היתה כבדה יותר מדאי עכ"ס):

סי' רעב [א] וכתב א"א הרא"ש ז"ל והעמוד שעושין לה בסופה הוא בכלל זה כ"כ הרא"ש בס"ק עצמן בהלכות ס"ת וכ"כ ג"כ בהלכות קטנות שהעתקנו על כל' הרי"ף שעובי העמוד הוא בכלל הששה טפחים צ"ע אבל בפ"ק דב"ב כתב הרא"ש וז"ל בשמעתין מוכח דהיקפו ששה טפחים בהדי עמודים קאמר גבי ס"ת שמונחת בארון דמסתמא היה העמוד בתוכה כשמונחת בארון והיה עוביה שני טפחים וצ"ל שיש שיעור לעובי העמוד דאל"כ מאי האי דקאמר רב כהנא כתב ע' ס"ת ולא איתרמי ליה אלא אחד מאי ירבה או ימעט עובי העמוד עד דאיתרמי ואי אמרת דעמודים המונחים בארון כן הן העמודים של ספר וכשהיו מוציאין הס"ת לקרות

וכשהיו ובפסקי

חדושי הגהות

ב בשתי סוגיות בגיטין (יט.) ובשבת (קד:) איתא רבי חנינא וכ"ה בהרא"ש ועיין בהג"א:

רעב א בגמרא לפנינו איתא רב הונא כתב שבעים ספרי תורה וכו' פי' שבכל שבעים ס"ת שכתב לא איתרמי ליה אלא אחד שיהא ארכו כרחבו.

(ג) ואם אין שיעור לעובי העמוד א"כ בקל יוכל לכוין שיהא בהקיפו ששה כי יעשה עובי העמוד כפי הצורך ורוחב כל דף ודף יהיה כשיעור שיוכל לכתוב (ד) ג"פ בו למשפחותיכם ולא פחות מזה מפני שנראה כאיגרת כשהשיטות קצרות ולא יותר מפני שעיני הקורא משוטטות (ה) כשהשיטות ארוכות וכתב ר"ת בשם ר"ח דהיינו דווקא כשהכתיבה דקה אבל בכתיבה גסה הכל לפי הנוי ויכול לעשות שיטות ארוכות שאין עיניו משוטטות בו כשהכתיבה גסה (ו) ושיעור אורך היריעה כדי שתכיל ג' מאלו הדפין או שתכיל ד' ה' ו' ז' ח' (ז) אבל לא יעשה של שנים ולא של ט' ועיקר הנוי משל ד' או ה' לפיכך אם נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין והוא צריך להלק לא יחלקנה בענין שיהא ג' דפין באחד וששה בשנייה אלא שיהו ד' בא' וה' בשנייה בד"א בכל היריעות שבספר חוץ מבאחרונה אבל באחרונה אפילו אין בה אלא דף אחת שפיר דמי וצריך שיסיים בסוף הדף (ח) ובאמצע השיטה לפיכך אם לא נשאר לו אלא פסוק כשמגיע ליריעה אחרונה צריך שיעשה ממנה דף א' כדי שיסיים בסופו (ט) אע"פ שאין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות שבשאר הדפין יעשה אותיות ארוכות ממטה למעלה כדי שתחזיק תיבה אחת ד' או ה' שיטין כדי שיסיים בסוף הדף:

רעג שיעור הגליון למטה ד' אצבעות בגודל (א) ולמעלה ג' ובין כל דף ודף ב' לפיכך צריך שיהא בתחילת כל יריעה וסופה כרוחב אצבע וכדי תפירה ונמצא כשתופר התפירות ביחד יהיה בין כל דף ודף בכל הספר רוחב ב' אצבעות ובין שיטה לשיטה כמלא רוחב שיטה ובין כל ספר וספר ד' שיטין ויתחיל בראש שיטה חמישית ויניח בתחילתו ובסופו כדי לגול על העמוד ועוד ב' אצבעות שישארו בין העמוד ולדף לא ימעט הכתב מפני ריוח שלמטה ומעלה פירוש שלא יעשה אותיות קטנות בשיטה עליונה והתחתונה (ב) כדי שישאר שיעור גליון ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה (ג) כגון פרשה סתומה שצריכה להיות פתוחה באמצע וכתובה משני צדדין לא ימעט הכתב כדי להתחיל בסוף נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות לא יכתוב ב' בתוך הדף וג' חוץ לדף (ד) [א] אלא ג' בתוך הדף וב' חוצה לו ואם אין לו מקום כדי לכתוב

ומ"ש ואם אין שיעור לעובי העמוד וכו' ה"ק דאם לא היה שיעור לעובי העמוד א"כ בקל היה יכול לכוין וכו' וא"כ איכא לתמוה דבגמרא מפורש דאינו בקל דרב הונא כתב ע' ספר תורה ולא איתרמי ליה אלא חד אלא בע"כ צריך לומר דאיכא שיעור לעובי העמוד אלא דלא קים לן שיעוריה בכמה וכ"כ הרא"ש ספ"ק דב"ב דצריך לומר יש שיעור לעובי העמוד ואע"ג דאח"כ כתב עוד דאפשר דעוביין ב' טפחים הוי בלא עמודים רבינו תופס עיקר מ"ש תחלה וכדכתב בהל' ספר תורה דשיעור היקף ו' טפחים עם העמוד הוא ויש שיעור לעובי העמוד וכ"כ התוספות בד"ה תרי בתרי שעם עמודים היה בהקיפו ששה והב"י לא פי' כך והנכון מ"ש: ורוחב כל דף וכו' עד סוף הסימן כל זה בפרק הקומץ [דף ל'] ופי' ר"ת כתוב בתוס' לשם וכ"כ הרא"ש בהל' ס"ת:

רעג שיעור הגליון וכו' ברייתא פ' הקומץ [דף ל'] ותני בה אצבעות בסתם ומפרש רבינו דבגודל משערין ועיין לקמן בסימן רפ"ג ובמה שכתבתי לשם בס"ד:

ומ"ש וכן כל ספר וספר ד' שיטין ברייתא בפ"ק דבתרא סוף [דף י"ג]: ומ"ש ויניח בתחלתו ובסופו כדי לגול על העמוד וכו' פירוש שני עמודים צריך לספר תורה בשעה שקורין בו בתחלתו ובסופו יניח כאן וכאן כדי לגול על העמוד והכי תניא להדיא בריש (דף י"ד) והא דלעיל בסימן רע"ב דמשמע דלספר תורה אין צריך אלא עמוד אחד בסופו אינו אלא בשעה שמונחת בארון ואין קורין בה כדפרישית לשם: לא ימעט הכתב וכו' בפ' הקומץ [דף ל']: נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות וכו' ברייתא שם נזדמנה לו תיבה בת חמשה אותיות לא יכתוב ב' בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא שלש בתוך הדף ושנים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפי' אלא חוזר וכותב בתחלת השיטה וכתבו התוס' שם וז"ל אומר רבי' תם דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף עד כאן לשונו וז"ל הגהות מיימונית פ"ז מהלכות

וכשהיו מוציאין הספר לקרות בו היו גוללין הספר סביב לעמודים וכשהיו מחזירין אותו לארון מסירין אותן העמודים כדי שיכנס באותן ב' טפחים שבצד הלוחות או ניחא דעוביין ב' טפחים היו בלא עמודים עכ"ל ונראה דספוקי מספקא ליה ועפ"ה זה יש לפרש דבריו בהלכות ס"ת דה"ק בפ"ק דב"ב משמע דהנך ו' טפחים בהדי עמודים הם אבל קשה לזה שאם אין שיעור לעובי העמוד בקל יכול לשער וכו' ואם כן אמאי רב כהנא כתב ע' ולא איתרמי ליה אלא חד הילכך מידי ספיקא לא נפיק ומדברי הרמב"ם בפ"ט משמע בהדיא דהיקף ו' טפחים בלא העמודים הם:

ורוחב כל דף ודף יהיה כשיעור שיוכל לכתוב ג' פעמים בו למשפחותיכם ולא פחות מזה כו' ולא יותר מפני שעיני הקורא משוטטות וכו' ברייתא בפרק הקומץ (ל.) ומ"ש בשם ר"ת ור"ח דהיינו כשהכתיבה דקה וכו' כ"כ שם התוס' וכ"כ הרא"ש בה' ס"ת. והגהות מיי' כתבו בפ"ז כדי לכתוב למשפחותיכם ג"פ פי' ר"ח דהיינו שיעור טפח ב ומשם כ' ר"ת דהיינו מכתיבה דקה אבל מכתיבה גסה הכל לפי הנוי דג' למשפחותיכם מכתיבה גסה הוא יותר מטפח ודעת רבי' המחבר נראה שכל ג' למשפחותיכם מאותה כתיבה עכ"ל וסמ"ג ור"י כתבו דברי ר"ח ור"ת: ומ"ש ושיעור אורך היריעה כדי שתכיל ג' מאלו הדפין וכו' עד אפי' אין בה אלא דף אחד שפיר דמי הכל ברייתא שם: ומ"ש וצריך שיסיים בסוף הדף ובאמצע שיטה מסקנא דגמרא שם: ומ"ש לפיכך אם לא נשאר לו אלא פסוק וכו' עד סוף הסימן כ"כ התוס' והרא"ש בה' ס"ת דכיון דבסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד וקי"ל דצריך שיסיים בסוף הדף יעשה אותיות ארוכות כדי שיסיים בסוף הדף וז"ל הרמב"ם כשיגמור את התורה צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה ומתכוין עד שיהיה לעיני כל ישראל באמצע שיטה שבסוף הדף:

רג שיעור הגליון למטה ד' אצבעות בגודל וכו' עד ובין כל דף ודף שנים ברייתא בפרק הקומץ (ל.) ואף על פי שבברייתא לא הזכירו אלא אצבעות כתב רבינו שהם בגודל ואכתוב כזה בסימן רפ"ב: ב"ה וכתב ר"י ונ"ל כי היה בימיהם שהיו עושים חומש בעמודים וביריעות כמו ס"ת אבל בזמן הזה שכותבים בקונדריסים הכל לפי הענין: ומ"ש לפיכך צריך שיהא בתחלת כל יריעה וסופה כרוחב אצבע וכדי תפירה כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא: ומ"ש ובין שיטה לשיטה כמלא רוחב שיטה ג"ז שם בברייתא: ומ"ש ובין כל ספר וספר ד' שיטין ברייתא בפ"ק דב"ב (יג:) וז"ל סמ"ק ובין חומש לחומש צריך להניח ד' שיטין חלק אפי' כשמסיים בסוף העמוד: ומ"ש ויניח בתחלתו ובסופו כדי לגול על העמוד ועוד ב' אצבעות וכו' ג"ז ברייתא שם (יד.) תחלת ספר וסופו כדי לגול ואוקימנא לה בס"ת כדתניא כל הספרים נגללין מתחלתן לסופן וס"ת נגלל לאמצעיתו ועושה לו עמוד אילך ואילך: לא ימעט הכתב מפני ריוח של מטה ומעלה וכן מ"ש ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה: ומ"ש נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות וכו' עד וב' חוצה לו הכל ברייתא פ' הקומץ (ל.) והגהות מיימון כתבו אבל ר"ת כתב שאין לכתוב אפי' אות אחת חוץ לשיטה וכן לא יכתוב בסוף הדף שלא יהא שום דבר אחריו עכ"ל ותמהני שהרי ברייתא ערוכה הוא וליכא מאן דפליג עלה ושמא באותיות השם קאמר וכמו שאכתוב בסוף הסימן ויש הוכחה לזה שבהגהות מיימון שנדפסו בוויניציאה כתב בסוף לשון וכן לא יכתוב השם בסוף הדף וכו': כתב המרדכי בשם סה"ק שכל ב' אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין חוץ לשיטה (א) וז"ל סה"ק י"מ אפי' מתיבה גדולה אם הב' אותיות נכרות להיות תיבה בפני עצמה אין כותבין אותה חוץ לדף: ומ"ש ואם אין לו מקום כדי לכתוב ג' בתוך הדף יניח המקום חלק כ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת

דרכי משה

רעג (א) ובפסקי מהרא"י סימן צ"ג דדוקא לכתחלה אסור לעשות כן ב' חוץ לדף אבל בדיעבד ס"ת כשירה ומותר לקרות בו אע"ג דאיכא אחרות וכ"ה במהרי"ק שורש ק"ל וכן דעת הטור ס"ס זה ובהג"מ

דרישה

לקרות בו היו גוללין הספר סביב לעמודין וכשהיו מחזירין אותו לארון מסירין אותן העמודים כדי שיכנסו באותן שני טפחים שבצד הלוחות או ניחא דעוביין ב"ט היו בלא עמודין עכ"ל אלו' זה משמע דספוקי מספקא ליה אם העמוד בכלל השני טפחים וכתב ב"י ועפ"ז י"ל דבריו בהל' ס"ת (וז"ל שם ירא' דהנך ו' טפחים בהדי עמודים קאמר דהא בפ"ק דב"ב קאמר בס"ת שמונחת כ"ו ועמוד אחד היה לו ואם אין שיעור לעובי העמוד בקל כו' ועיין בב"י שמביאו) דה"ק בפ"ק דב"ב משמע דהנך ו' טפחים בהדי עמודים הם אבל ק' לזה שאם אין שיעור לעובי העמוד בקל יכול לשער וכו' וא"כ אמאי רב כהנא כתב ע' ס"ת ולא איתרמי ליה אלא חד הלכך מידי ספיקא לא נפיק עכ"ל ונראה דא"ל מ"ש אבל ק' לזה שאם אין שיעור לעובי העמוד כו' דילמא יש שיעור לעוביו והשתא א"ש הכל ולמה מספקא ליה להרא"ש אם העמוד הוא בכלל או לא נימא דהוא בכלל כמו שהוא משמעות הגמרא ויש לו שיעור די"ל דס"ל דא"כ לא הוי שתקי חכמים מליתן שיעור לעובי העמוד ומדלא מצינו בשום מקום שנתנו שיעור לעביו א"כ הסברא נותנת שאין לו שיעור וא"כ אם הוא בכלל קשיא הא דרב כהנא ולכן כתב מ"ש דספיקא הוא לכל הפחות ולכאורה היה נראה שכך י"ל ג"כ דברי הרא"ש שכתב רבינו אבל נראה שדוחק הוא לפרש כן דא"כ יהיו דבריו סתומים ביותר שאם יהיה כוונתו כמו שפי' ב"י היה לו להביא דברי רב כהנא כי היכי דנבין כוונתו ומדלא הביאם נראה שפירושו כפשוטו כמו שפירשתי בפרישה ונראה שג"כ כן פי' דבריו בה"ק ואע"פ שבב"ב נסתפק הרא"ש בעובי העמודים י"ל שכך הוא דרך הפוסקים שפעם אחת מספקים דרך שקלא וטריא ופעם אחרת מוקמים ומעמידין דבריהם לצד אחד ג"כ זה הלך אחר פשוטי סוגיית הגמרא וכן התוס' כתבו דמוכח שם דעמוד הוא בכלל: וז"ל רמ"א יש סופרים שמדקדקים לכתוב אותיות בי"ה שמו בראש העמודים וכן קצת המדקדקים לכתוב וי"ו בראש העמודים וקורין אותן ווי העמודים אין לדקדק בכל זה ואפי' המדקדק יזהר שלא ימעט או יכתוב הכתב לפעמים משום זה כי כל הדברים האלו אין להם שורש על מה שיסמוכו עכ"ל והוא מדברי המרדכי סוף ה"ק וסמ"ק וסמ"ג וב"י הביאם ע"ש שהמרדכי כתב ע"ז אי איישר חילי אבטלנה וה"מ קראים בורים ע"ש ועיין בהגהות מ"ו שכתב בס"ס רע"ס:

סי' רעג [א] אלא ג' בתוך הדף וב' חוצה לו [illegible]

פרישה

כדי לגלגל אותם וכל שיש בעוביין טפח בהיקפו ג' א"כ שמעינן דס"ת ו' טפחים עם העמודים ודו"ק עיין בשו"ע בה"ק וכן אמר"י פ"ק דב"ב דף קפ"ט מ"ו. וכמדומה שגם מ"ש שכ"ל עמוד בתחילתה ובסופה הוא מהגהות מ"ו והגיה כן מדכתב בל' הרא"ש דב"ב הנ"ל וז"ל דהקיפו ששה טפחים בהדי עמודים ועוד הייס וכתב שם ואי אמרת דעמודים המונחים בארון הן הן העמודים של ספר כו' משמע דלפי הראשון שני העמודים דקי"ל שהיו מונחים בארון שנכנס היו תפורין בס"ת וא"כ ג"כ היו מונחים בכלל הב"ט שבארון והיה נגלל כולו בעיגול על עמוד שבארון עד שהיה עוביו עובי שני טפחים עם העמוד שהיו תפור ומונח בקרנו בצד הס"ת ומיהו קצת דוחק דהא י"ל דאותו עמוד הראשון אף שהיה תפור בס"ת היה מונח ע"ג הס"ת בארון מן הצד לא היה נכנס בכלל הב"ט וגם אין טעם לדבר להיות אותו עמוד נחשב בכלל העובי כיון שהיה נגלל כולו מסופו לתחילתו לכן נלע"ד דגירסא ועמוד שהיה בסופו הוא בכלל הוא עיקר דאותו עמוד היה במקדש ודאי בכלל השני טפחים ודו"ק: (ג) ואם אין שיעור לעובי העמוד כו' פי' שאין מנהג קבוע בעשיית עובי העמוד שיש עושין כך ואחרים אין עושין כך ולכך אמר אם אין שיעור לעובי כו' אלא כל אחד רשאי לעשותו כמו שירצה א"כ בקל יכול לכוין שיהא בהקיפה ו' שאמר למעלה שיהא בהקיפה ששה ועיין בדרישה: (ד) ג' פעמים בו למשפחותיכם כו' (כתבו הגהות מיימון דהיינו שיעור טפח בכתיבה דקה ובכתיבה גסה לפי הנוי ודעת הרמב"ם שכל ג' למשפחותיכם מאותה כתיבה ב"י עכ"ה) אבל אם אירע שהסופר כתב אותיות ארוכות ומשך כל השיטה מתיבה אחת אין לפסול בכך שלא הקפידו אלא שיהא ראוי לכתוב למשפחותיכם ג"פ וכן מוכח בס"ס: (ה) כשהשיטות ארוכות וטעמה דקאמר השיטות ב"י: (ו) ושיעור אורך היריעה כדי שתכיל כו' פי' רוחב היריעה ובעבור השורות שהם קרויים לאורך הדף מ"ו ולפע"ד מפני שהרבה יריעות תפורין יחד נקראת רחבן לאורך: (ז) אבל לא יעשה של ב' ולא של ט' שהתפירות של שבורי היריעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי שלכך לא יעשה יריעות קצרות שלא יהיו התפירות קרובים יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיקו יותר מדאי רש"י פ' הקומץ דף ל' ע"א: (ח) ובאמצע השיטה כו' והטעם כתב המרדכי משום דאז נראה שנגמרה התורה [illegible]

סי' רעג (א) ולמעלה ג' [illegible]

הדרושי הגהות

ב ר"ל משום ר"ח כתב הר"ת דהיינו וכו'

לכתוב ג' בתוך הדף [ז] יניח המקום חלק וכתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא בבת ה' אותיות שרי כשרובה בתוך הדף כיון שאין חוץ לדף אלא ב' אותיות אבל בת ז' או בת ט' אע"ג דרוב בתוך הדף כגון ד' מז' וה' מט' אין לכתוב לכתחלה ג' או ד' חוץ לדף והרמב"ם כתב דאפילו בת עשר אותיות יכול לכתוב לכתחילה חציה בתוך הדף והציה הוצה לו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל ותיבה בת ג' אותיות יכול לכתוב ממנה שתים חוץ לדף אע"פ שמיעוטה בפנים [ג] אבל אם אין בה אלא ב' אותיות אינו יכול לכותבה לכתחילה חוץ לדף וכל אלו הדברים אינן אלא למצוה מן המובחר אבל אם שינה בהם שקירב השיטין או הרחיקן או האריכן או קצרן כשר:

רעד

רעד צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר תורה זה אני כותב לשם קדושת ס"ת ומספיק לכל הספר אם לא עשה כן פסול. וצריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו (א) שאסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב (ב) ויכתוב כתיבה נאה ומיושרת (ג) [א] תמה שתהא מוקפת גויל שלא תדבק אות

ב"י

ס"ת וכתבו הגה"מ בשם הרמ"ך אבל למשוך האותיות ולעשותן גדולות עד סוף השיטה אסור שאין לשנות אות אחד מחבירו לא להגדילו ולא להקטינו לבד מן המקובלים לבעלי המסורת: **כתב** א"א ז"ל דוקא בבת ה' אותיות וכו' בה' ס"ת וטעמו משום דמגני' מילתא כשיש כ"כ אותיות חוץ לדף ועוד דא"כ הול"ל בסתם לא יכתוב רוב אותיות של תיבה חוץ לדף: ומ"ש רבי' בשם הרמב"ם הוא בפ"ז מהל' ס"ת: תיבה בת ג' אותיות וכו' אבל אם אין בה אלא ב' אותיות וכו' בהקומץ (שם:) תניא נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחלת השיטה וכתב הרא"ש בהל' ספר תורה יש להסתפק בתיבה בת ג' אותיות אם יש לכתוב שתים חוץ לדף כיון דהוי רוב התיבה ומיהו נראה מדקאמר נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות לא יכתוב כולה חוץ לדף אבל בת שלשה כיון שמקצתה בתוך הדף יכול לכתוב ב' אותיות חוץ לדף:

וכל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר אבל אם שינה בהם וכו' כשר כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' ס"ת: ב"ה וכתב מהרי"ק דבכלל זה כותב ג' אותיות מתיבה בת ה' חוץ לדף דבדיעבד כשר וכתב מה"ר איסרלן בכתביו סי' צ"ג על ס"ת שנמצא בו בכמה מקומות חוץ לדף ג' אותיות מתיבה גדולה בת ז' או ח' וגם לפעמים מתיבה בת ה' אין להקפיד בדיעבד ואם היינו מונעים לקרות בה אפי' כשיש אחרת כשירה היינו פוגמים את זאת והוי כמו דיעבד והר"ן כתב על ס"ת שהשמיט בו הכופר תיבות או פסוקים בין דף לדף ותלה נקודית או עגולות לסימן ביני שיטי והשיב דאין להכשיר לקרות באותו ס"ת אא"כ יעידו אנשים שראוי לסמוך עליהם שנהגו לקרות בהם ע"פ אנשים גדולים עכ"ל:

כתבו התוס' בהקומץ דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף ופסק כן הרא"ש וכתבו רבי' בסי' רע"ו כתב הרמב"ם בפ"א שכח לכתוב את השם כולו תולה אותו בין השיטות אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי פסול ובשאר התיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשיטה ומקצת למעלה וטעמו מדאסיקנא בהקומץ הלכה כר"ש שזורי דאמר כל השם תולין ומקצתו אין תולין משמע דשאר תיבות אפי' מקצתו תולין: כתב סמ"ק אותיות בי"ה שמ"ו צריכים להיות בראש הדף אין קפידא בדבר בדיעבד אבל הגה"ת בפ"ז כתבו שמה שנהגו הסופרים לעשות בי"ה שמ"ו בראשי העמודים חזרתי ודקדקתי בדברי הגאונים ולא מצאתי בו ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה א"א לקיימו וכל ס"ת העשוי כן פסולה שהרי פרשת יהודה אתה יודוך אחיך פתוחה וכו' וכן מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד בוי"ו וקורין לו ווי העמודים נראה שיש איסור גמור בדבר כי עושים את העמודים יש מהן רחב ויש מהן קצר וכן פעמים אותיות גדולות אשר לא כדת כדי להתחיל העמוד בוי"ו חוץ תואעידה בם עכ"ל והמרדכי כתב בסוף הל' קטנות בשם הר"ס וז"ל מה שנהגו הסופרים לכתוב ווי העמודים במגילה וס"ת אי אייסר חילי אבטלינהו ואין להתחיל שום עמוד בוי"ו רק אותיות בי"ה שמ"ו וכן וי"ו של ואעידה בם דמתוך כך בא לידי קלקול שמרחיבין ומקצרין אותיות שלא כדת כדי לכתוב וי"ו בראש העמוד עכ"ל ומיהו מצאתי דבי"ה שמ"ו אפי' בדיעבד פסול ווי דוקא לכתחלה בעינן עכ"ל וכל אלו הם דברים שאין להם על מה שיסמוכו ולכן לא נזכרו בדברי הפוסקים: ב"ה וכ"כ הרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קע"ו שלא הזכיר ההוא דבי"ה שמ"ו כ"א רבי' פרץ בהגהות שעשה על התשב"ץ דאפי' בדיעבד מיפסל ס"ת בהכי ולא נראו דבריו דמנא ליה לרב הא ואין כן דעת הראשונים והאחרונים עכ"ל ולי נראה דלכתחלה אין לכתוב ס"ת כן וכן נוהגים:

רעד צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב ספר זה אני כותב לשם קדושת ס"ת ומספיק לכל הספר ואם לא עשה כן פסול הרא"ש כתב בהלכות ס"ת גבי עיבוד לשמה שה"ר ברוך נסתפק אם צריך להוציא בשפתיו או אי סגי במחשבה וכתב הלכך טוב הוא להוציא בשפתיו בתחלת העיבוד ותו לא צריך וכן כשמתחיל לכתוב ס"ת יאמר ס"ת זה אני כותב לשם קדושת תורת משה ותו לא צריך אחנס בשעת כתיבת האזכרות צריך שיחשוב לשם קדושת השם ורבי' לא כתב כאן אלא מה שצריך לומר בתחלת כתיבת הס"ת ובסימן רע"ו כתב דין כתיבת האזכרות וכ"כ סמ"ג שצריך לכתבו לשמו מדאמרינן בהשולח (מה:) ורשב"ג עיבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי בתמיה וכשיכתוב צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה שיכתוב הכל לשם תורת ישראל ואזכרות שלו לשם קדושה כי שמא אין די במחשבה וכ"כ בסה"ת וכ"כ המרדכי בשם ר"י מאורלינש ומיהו כתב דלרש"י נראה דס"ת סתמה לשמה קיימא דמהיכי תיתי דפסולה כשכתב ישראל בסתם דסברא הוא מסתמא כיון שכותב ס"ת לקרות בו או ללמוד בו הוא כותב אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן דבעינן שיכתבם לשם קדושת השם וצ"ל להביא ראיה מההיא דפרק הבונה (קד:) היה צריך לכתוב השם ונתכוון לכתוב יהודה וכו' אלמא דבשם שצריך בפירוש לשם קדושת השם אע"פ שכתבו לשם קדושת הספר דומיא דשאר הספר פסול ע"כ וראיה זו אינה כלום כמבואר לכל מבין עם תלמיד דשאני התם שנתכוון לכתוב יהודה שאינו כתוב בספר במקום ההוא והו"ל נתכוון לכתוב תיבה שאינה מן הספר: וצריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו שאסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב פ"ב דמגילה (יח:) ופ' הקומץ (לב:): **וכתב** הר"ן בפ"ב דמגילה דמוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק וה"ר מנוח כתב דוקא לכתחילה אבל אם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל נ"ע אם אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בס"ת שלא מן הכתב כיון דגריסן עכ"ל: וכתב סמ"ג אסור לאדם אחר להקרות לסופר אלא א"כ חוזר הכותב וקורא בפיו קודם שיכתוב שלא יטעה כדגרסינן בפ"ק דב"ב (טו.) הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב וכ"כ סה"ת וסמ"ק והגהות מיימוניות והתוס' בהקומץ וגם רבינו כתב בהלכות תפילין צריך שיכתוב מתוך הכתב ושיקרא כל תיבה קודם שיכתבנה ולא חשש לכתבו כאן לפי שסמך על מ"ש שם וז"ל המרדכי ת"ר וימת שם משה וכו' ה"ג רש"י ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע מכאן יש להוכיח דס"ת ותפילין ומזוזות הסופר צריך להוציא בפיו לקרות הוא עצמו פן יטעה רק בדברי פורענות כגון מן וימת ואילך לא היה קורא אלא כותב וכן ברוך בן נריה לפי שהן קינות וצריך ליזהר על כך עכ"ל (א): **ויכתוב** כתיבה נאה ומיושרת בפ' ר"א דמילה (קלג:) התנאה לפניו במצות ס"ת נאה בקולמוס נאה לבלר אומן: ומ"ש תמה בפ' הבונה (קג.) וכתבתם שיהיה כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין כו' ופי' רש"י שם

ב"ח

מהלכות ספר תורה אבל בשם אומר ר"ת שאין לכתוב אפי' אות אחת ממנו חוץ לשיטה וכן לא יכתוב השם בסוף הדף שלא יהא כתוב שום דבר אחרי כן עד כאן לשונו והבית יוסף העתיק לשונו בטעות כאשר היה בדפוס:

ומ"ש בשם הרא"ש דדוקא בבת חמשה אותיות וכו' בהלכות ספר תורה כתב וז"ל איכא לספוקי בתיבה בת ז' אם יכול לכתוב ג' חוץ לדף וכן תיבה בת ט' אותיות אם יכול לכתוב ד' חוץ לדף דשמא מיגניא מילתא כשיש כל כך אותיות חוץ לדף ועוד דא"כ הוה ליה למימר בסתם לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף ונראה דדוקא קאמר בת חמשה אותיות דיותר משתי אותיות אין לכתוב חוץ לדף לכתחלה דמיגניא מילתא ודלא כמו שכתב הרמב"ם דאפי' תיבה בת עשר אותיות יכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף עד כאן לשונו מבואר מדבריו דמפני הספק חשש לחומרא דשמא מיגניא מילתא וכו' אבל לפעד"נ דלא שבקינן ודאי דהרמב"ם מקמי ספיקו דהרא"ש ומה שהקשה לדברי הרמב"ם דא"כ הוה ליה למימר בסתם לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף עד כאן לשונו נראה דלא קשיא כלל שהרי הוא ז"ל הכריע דבתיבה בת ג' אותיות כיון שמקצתה תוך הדף יכול לכתוב ב' אותיות חוץ לדף אע"ג דהוה רובה חוץ לדף ואם כן היאך יאמר בסתם לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף והא ליתא בתיבה בת ג' אותיות ולהכי נקט תיבה בת ה' אותיות לאורויי דאע"ג דבתיבה בת ג' אותיות יכול לכתוב לכתחלה רובה חוץ לדף מ"מ בתיבה בת ה' אותיות אינו יכול לכתוב ג' חוץ לדף אבל מיעוטא או אפי' חציה יכול לכתוב חוץ לדף אפי' בתיבה בת ז' או ט' אותיות או אפי' בתיבה בת י' אותיות כגון למשפחותיכם כותב לכתחלה ה' תוך הדף וה' חוץ לדף וכהרמב"ם והכי נקטינן וכ"פ בש"ע: ומ"ש וכל אלו הדברים אינן אלא למצוה מן המובחר וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ספר תורה והכי נקטינן ודלא כמ"ש המרדכי ע"ש ראבי"ה ס"פ הניזקין וז"ל שאפילו בספר תורה שאינה עשויה כתיקון חכמים שאינה תפורה בגידין ואין בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אסור לקרות וכו' עד כאן לשונו אלמא דס"ל דבקירב השיטין פסול וכ"כ הר"ר ירוחם בנ"ב ח"ב ולא קי"ל הכי:

רעד צריך שיאמר הסופר וכו' כ"כ הרא"ש בהלכות ספר תורה ובסמ"ג הביא ראיה מדאמר בפרק השולח [דף מ"ה] גבי רשב"ג שמתיר ליקח ספר תורה שכתבו נכרי ומקשה עיבוד לשמה בעי כתיבה לשמה לא בעי בתמיה ומה שמצריכין שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה הוא לפי שכבר כתב רבינו ריש סימן רע"א שרבינו ברוך מסתפק גבי עיבוד אי סגי במחשבה או לא ולפיכך צריך שיוציא בשפתיו וה"ה גבי כתיבה: ומה שכתב ומספיק לכל הספר פירוש לכל הספר חוץ מן האזכרות שצריך שיאמר שכתוב לשם קדושת השם ויתבאר בריש סימן רע"ו בס"ד: וצריך שיהיה לפניו ספר אחד וכו' ה"א בפ"ב דמגילה סוף [דף י"ח] ותימה למה לא כתב רבינו כאן שצריך שיקרא בפיו כל תיבה ותיבה קודם שיכתוב כדי שלא יטעה כמו שהוכיחו התוס' מדגרסינן בפרק הקומץ [דף ל'] הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב ורבינו עצמו כ"כ בהלכות תפילין ואפשר דבתפילין דוקא דאיכא איסורא שהרי אם טעה והשמיט אות או תיבה פסולין ואין להם תקנה והמניחן מברך ברכה לבטלה לכך הזהיר את הסופר שיקרא כל תיבה כדי שלא יגיע לידי איסורא אבל בספר תורה דליכא איסורא אפילו אי טעה תיבה או פסוק לא הוי ברכה לבטלה אם קורא ומברך בספר מוטעה דלא גרע מחומשין וגם יש תקנה לתקן הטעות הלכך לא הזהיר רבינו כאן אלא שלא יכתוב שלא מן הכתב דאיכא איסורא ועיין במ"ש בא"ח סי' ל"ב: ומ"ש ויכתוב כתיבה נאה וכו' עד שנראית כאחד פסול נראה מדלא אמר רבינו שאם לא היה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה פסולה אלמא דאינה פסולה אלא אם כן שקירבם עד שנראית כאחת אבל אם אינו נראה כאחת ותינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותם בשתי תיבות כשרה אפילו אין בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה דשיעור אות קטנה

דרכי משה

רעד (א) ובהג"מ פ"ב דתפילין אם צריך הסופר לדיו יכול ליטול מאות שלפניו עכ"ל וכ"כ הרא"ש בתשובה סימן ט"ז כלל ג' אם הגיה ס"ת ובעוד הדיו לח הוצרך לגלול הס"ת ונטל בקולמוס הדיו שבתוכה כדי שתתייבש מהר ולא תמחק היש בזה משום אכחושי מצוה אין באה בית מיחוש דל"ד למדליק נר חול מנר מצוה דהתם שואב השני מן הראשון ומכחישו

פרישה

סי' רעד (א) **שאסור** לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב וצריך שיקרא כל תיבה בפיו קודם שיכתבנה כמ"ש בהל' תפילין (בסימן ל"ב וכתב ב"י בשם רבי' מנוח דבדיעבד אינו פסול עכ"ה): (ב) ויכתוב כתיבה נאה משום זה אלי ואנוהו ולכן יכתוב כתיבה גסה שלא ימחק מהר מרדכי: (ג) תמה שתהא מוקפת כו' דכתיב וכתבתם שיהיה כתיבה תם ופירש"י תם שלם בהלכותיה ואף על גב דוכתבתם גבי תפילין ומזוזות כתיב ילפינן ספרים מינייהו

דרישה

לתלות אפי' תיבה רמב"ם ורבינו כתבו בסימן רע"ו: [ב] יניח המקום חלק אבל למשוך האותיות ולעשות גדולות עד סוף השיטה אסור לשנות או אחד מחבירו לא להגדילו ולא להקטינו לבד מן המקובלים לבעלי המסורות ס"מ פ"ז דתפילין וא"ל הא כתב לפני סימן זה לפיכך אם לא נשאר לו אלא פסוק כשמגיע לוירעה אמרונה כו' אע"פ שאין בפסוק האחרון כו' יעשה ארוכות כו' משמע שמותר להגדיל האותיות בין לארכן ובין לרחבן די"ל הואיל שהוא בסוף הספר לית לן בה אם משנה הכתב שאין אסור אלא כשיש כתב לפני השיטוי ולאחריו דאז מיחזי כמנומר:

[ג] אבל אם אין בה אלא ב' אותיות כו' והמרדכי והסמ"ק אוסרים אפי' מתיבה גדולה לכתוב ב' אותיות הנראות כמו תיבה בפני עצמה וכ"פ רמ"א (ובפסקי מהרא"י סימן נ"ג דוקא לכתחלה אסור לעשות ג' חוץ לדף אבל בדיעבד הס"ת כשרה ומותר לקרות ממנה אע"ג דאיכא אחרת וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ל עכ"ה):

סי' רעד [א] **תמה** שתהא מוקפת גויל כו' דכתיב וכתבתם שיהיה כתיבה תם וכתב הרא"ש בתשובה כלל מ"ו שאם כתב אלף למ"ד ביחד אינו כשר דבעינן כתיבה תמה שתהא מוקפת כו' וכ"כ רבינו ג"כ בטא"ח סימן ל"ב כתיבה תמה שיהא כל אות כו' דמשמע שיהא מוקפת גויל הוא פי' של תיבה תמה אבל בגמרא פרק הבונה דף ק"ג ע"ב איתא וכתבתם שתהא

קטנה אינה אלא למצוה ולא לעכב וכן שיעור כחוט השערה בין אות לחבירתה ולא יותר אינו אלא למצוה אבל במופרדות זו מזו יותר מכחוט השערה אינו מעכב ואינו פסול אלא אם כן דתיבה אחת נראית כשתים לתינוק דלא חכים ולא טיפש ועיין ברמב"ם פ"ז ופ"ח מוכח להדיא כדפרישית :

תם שלם כהלכתה ואע"ג דוכתבתם גבי תפילין ומזוזות כתיב ילפינן ספרים מינייהו וכתב הרא"ש בתשובה כלל ת"ו שאם כ' אלף למד ביחד כזה ﬥ אינו כשר דבעינן כתיבה תמה (ג) והמרדכי כ' בסוף הל' קטנות דמשום דבעינן ואנוהו לכן יכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהר : ומ"ש שתהא מוקפת גויל שלא תדבק אות לחבירתה בפרק הקומץ (כט.) אמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיפה מד' רוחותיה פסולה ואע"ג דלגבי תפילין ומזוזות איתמר כ"ש לס"ת שהוא חמור מהם וכבר האריך הרשב"א בתשובה סימן תרי"א בזה : ומ"ש אלא יהא ביניהם כחוט השערה ברייתא שם (ל.) : ומ"ש ויהיה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה גם זה ברייתא שם : ומ"ש ואם שינה שריחק בין האותיות וכו' או שקירב שני תיבות וכו' פסול כ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח : ומ"ש וצריך שלא תפסק צורת שום אות וכו' זה מבואר בפרק הקומץ (כט:) גבי ההוא דאיפסיקא ליה וי"ו דויהרוג וגבי ניקב ירכו של ה"א אמרינן אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול : ומ"ש ויזהר בתיקון האותיות גופן וכו' ואלו האותיות שצריך ליזהר ולדקדק בכתיבתן וכו' האל"ף צריך ליזהר בנקודה שעליה וכו' עד שלא תהא נראית כמ"ם סתומה הכל דברי הרא"ש בהל' ס"ת וכבר הארכתי בזה בטור א"ח סימן ל"ו : ומ"ש מייתינן תינוק דלא חכים ולא טיפש וכו' בפ' הקומץ (שם) וכבר כתבתי בזה בטור א"ח סימן ל"ב וסימן ל"ו : וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ג' ניקב נקב בתוך האות וכו' עד כתב שמועיל גרירה הכל נתבאר יפה בטוא"ח סימן ל"ב :

ויזיין אותיות שצריכות זיון ואלו הן שעטנ"ז וכו' בפ' הקומץ (שם) אמר רבא ז' אותיות צריכות ג' ג' זיינין ואלו הם שעטנ"ז ג"ץ וכתב רש"י דה"ה לצד"י כפופה ולנו"ן פשוטה : ומ"ש אחד מימין ואחד משמאל וכו' הפי' האחד כתב רש"י בשבת ס"פ הבונה והפי' הב' כתבוהו התוספות בהקומץ ובטור א"ח סימן ל"ב כתבתי פירושים אחרים וכתב ר"י בשם הרמ"ה שצריכים הזיונים ליגע באות :

ואם חסר אלו הזיונים כתב הרמב"ם שאינו פסול ז"ל בפ"ז מהל' ס"ת ויזהר באותיות הגדולות והקטנות והנקודות והמשונות כגון הפיאי"ן הכפופות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש ויזהר בתגין ובמנין יש אות שיש עליה תג אחד ויש אות שיש עליה ז' וכל התגין בצורת זיי"ן הן דקין כחוט השערה כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר ואם שינה בתיקון זה או שלא דקדק בתגין וכתב כל האותיות כתקונן הרי זה ספר כשר ע"כ ויש לתמוה עליו למה לא הזכיר זיון אותיות שעטנ"ז ג"ץ המוזכר בתלמוד וי"ל שהוא ז"ל סובר שלא בא רבא אלא ללמד שמנהג הסופרים לזיינן אבל לעיכובא לא :

וצריך

אות לחבירתה אלא יהא ביניהן כחוט השערה ולא יהיו מופרדות הרבה זו מזו כדי שלא תהא תיבה אחת נראית כשתים ויהיה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ולא יקרבם ביותר שלא יהא ב' תיבות נראית כאחת ואם שינה שריחק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתים או שקירב ב' תיבות עד שנראית כאחת פסול : וצריך שלא תפסק צורת שום אות עד שאינה נקראת או דומה לאות אחרת בין בעיקר הכתיבה בין בקרע בין בנקב שניקב בה בין בטשטוש ויזהר בתיקון האותיות נופן שידביק מה שראוי להדביק **ויפריד** מה שראוי להפריד ואלו האותיות שצריך ליזהר ולדקדק בכתיבתן שבקל אדם טועה בהן הא' צריך ליזהר בנקודה שעליה שהוא כמין י' שתנע בה וכן כל האותיות צריכות להיות גולם אחד לכך צריכות כולן לינע כגון הנקודה בשי"ן ובעי"ן ומה שאחורי הצד"י ובאחת שאינה נוגעת פוסלת כל הספר [ז] חוץ מרגל הה"א והקו"ף שאותן לבד אין להם לינע ואם נונע פסול בי"ת צריך ליזהר בתג שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית ככ"ף וצריך שיהא לה בראשה לצד שמאל תג קטן דל"ת צריך ליזהר בתג שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית כר' ה' יש לה תג קטן למעלה לצד שמאל כדאיתא בפרק הקומץ [כט:] מאי טעמא אית לה' תגא ופירש"י יש לה תג קטן בסוף גגה למעלה ור"ת פירש דמיירי בעוקץ של אחוריה לרבעה שלא תהא ענולה מאחוריה וטוב ליזהר כדברי שניהם חי"ת איתא בפרק הקומץ [שם.] חזינא לספרי דוקנא דחטרי לגגא דחי"ת ופירש רש"י כמין חוטרא שלצד שמאל יש לה כמין סקל כזה ור"ת פירש שיש לה להיות גבוה באמצע גגה כזה מלשון זטוטרות (ד) ויזהר שלא יאריך רגל היו"ד שלא תהא נראית כוי"ו ושלא יקצר רגל הוי"ו שלא תהא נראית כיו"ד וכן רגל הזי"ן לא יאריך שלא תהא נראית כנו"ן פשוטה ולא יקצר רגל הנו"ן שלא תהא נראית כזי"ן (ה) ור"ת פירש שצריך שיהיה ראש השמאל של היו"ד כפוף למטה כזה כדאיתא בפרק הקומץ מפני מה ראשה של יו"ד כפוף ואיתא בפסיקתא העולם הבא נברא ביו"ד מה יו"ד יש לה נקודה אחת למטה רמז למתים שיורדין לגיהנם ואחת למעלה רמז שעתידין לעלות לפ"ז יש ליו"ד תג למעלה וגם כפוף למטה : הט' היה אומר ר"ת שצריך שיהא ראש ימין שלה כפוף למטה כזה והכ"ף יזהר לעגלה מאחוריה שלא תהא נראית כבי"ת והסמ"ך צריך לעגלה מג' רוחותיה שלא תהא נראית כמ"ם סתומה ובכל אחת שיש בהן ספק מייתינן תינוק דלא חכים ולא טפש אם יכול לקרותה כשר וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה צורות האותיות אינן שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצנו מכתב הארץ הזאת ואין פסול בזה השינוי רק שלא יעשה ההי"ן חיתי"ן ביתי"ן כפי"ן כמו שמפרש בגמרא ע"כ : ניקב נקב בתוך האות כשר וי"א אפי' ניקב כל תוכו כשר אבל בירושלמי יש שצריך שיהא מוקף גויל גם בפנים הלכך ניקב כל תוכו פסול : (ו) ניקב רגל הפנימי של ה"א אפילו לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כשר ניקב רגל הימיני אם נשאר ממנו כמלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול ואם נפסק אות אחת בנקב מייתינן תינוק דלא חכים ולא טפש לראות אם יוכל לקרותה כתב בספר המצות אם נפל טיפת דיו קודם שנגמר האות ולא היתה האות נכרת ואח"כ נטל הדיו או שלא היתה מוקפת גויל מתחילה פסולה והוי כמו חק תוכות אבל אם כבר היתה עשויה כתקונה ונפל בה דיו יכול ליטלו (ז) וא"א הרא"ש ז"ל פסל גם בזה וכ"כ בסה"ת וכתב עוד אפילו עשה רי"ש כמו דל"ת שאינו (ח) יכול לגרור לתקנו וכיוצא בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה (ט) אינו מועיל לגרור הדבק ולפותחה דכיון שאינו עושה מעשה בגוף האות שנשאר אלא גורר הסתימה ובזה נעשה האות הוי ליה כחק תוכות אבל בדבקות אות לחבירתה כתב שמועיל גרירה ויזיין אותיות שצריכות זיון (י) ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ בכל מקום שיבא אחד מאלו צריך (יא) לעשות לה ג' זיונין א' מימין וא' משמאל ואחד למעלה כזה ויש מפרשין שלשתן זקופין למעלה כזה וכן נוהגין ואם חסר אלה הזיונין כתב הרמב"ם שאינו פסול כיון דאמר רבא ז' אותיות צריכין ג' זיונין מעכבין וכן יראה שהוא פסול יראה מלשון א"א הרא"ש ז"ל שכתב בהלכות תפילין על מ"ש בשימושא רבה שצריך בתפילין תגין אחרים חוץ משעטנ"ז ג"ץ אם חיסר מהן פסולים וכתב א"א הרא"ש ז"ל על דבריו ולא מסתבר כלל

וצריך שלא תפסק צורת שום אות וכו' בפרק הקומץ [דף כ"ט] גבי אפסיק וי"ו דויהרוג וגבי ניקב ירכו של ה"א : ויזהר בתיקון האותיות וכו' כל זה כתב הרא"ש בהל' ספר תורה ונתבאר בטור א"ח סימן ל"ו : ניקב נקב בתוך האות וכו' עיין בא"ח סימן ל"ב לשם נתבאר בס"ד : ויזיין האותיות וכו' עד סוף הסימן ג"ז נתבאר בא"ח בס"ד סי' ל"ו וע"ש :

פרשה

ומ"ש שנראה מדברי הרא"ש שאם חיסר זיוני שעטנ"ז ג"ץ פסול כבר כתבתי בטור א"ח בסימן ל"ב שכן נראה מדברי בעל התרומה וגם ההגהות והאגור כתבו בשם ר"ת לפסול וגם בקצת נוסחאות ספרי רבי' כתוב כן בשם ר"ת : (ב"ה) ור"י כתב בנ"ב בשם רבינו האי ובשם המפרשים כדברי הרמב"ם שהתגי"ן אינם אלא למצוה מן המובחר וכתב עוד ר"י בשם הרמ"ה א שהזיונים צריך ליגע באות :

כתוב בהגהות מיימון פ"י בשם מ"ס עירב את האותיות או שהפסיק באמצע בשם ה"ז לא יקרא בו ספר שפסקו או שנקוד ראשי הפסוקים לא יקרא בו גלמו או שעירב בו האות לא יקרא בו : ובתשובות להרמב"ן סי' רל"ח נתן טעם

דרכי משה

ומכחישו אבל הכא כיון שנכתבה התיבה אינה נכחשת בנטילת מקצת הדיו כדי שתמהר להתייבש ואף בנר אם היה מכחישו בלא שישבח הנר חול לא מצינו שום איסור אלא אסור להשביח נר של חול בהכחשת נר של מצוה עכ"ל : (ב) עיין בא"ח הלכות תפילין נתבארו כל הדינים אחרים מדין בתיבה ותיקון אותיות השייכים גם כאן כתב ת"ה סי' מ"ח ה"א וקו"ף שנגעו בגגיהן אין לגרור דהוי חק תוכות אלא צריך למחוק כל רגל ולגורן ואח"כ יכתבו הרגל שאינו נוגע בו עכ"ל וכ"כ מהרי"ו סימן ס"ד וצריך עיון דבתשובת הרא"ש כלל

דרישה

שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן כו' דמשמע דפי' של תמה הוא שלא יעשה אלפי"ן עייני"ן וכן איתא כמי ברי"ף ובמרדכי בהל' ס"ת שלא יכתוב כו' אבל הרא"ש בה"ק שלו לא כתב שלא יכתוב בשי"ן אלא ולא בוי"ו ודין בפני עצמו הוא וכן משמע בקיצור פסקי הרא"ש יכן משמע מפירש"י דפי' תמה שלם כהלכתו ופי' שתהא כתיבה תמה לענין מוקפת גויל ולא יכתוב אלפי"ן עייני"ן הוא דין בפני עצמו ולא מן הכתבתם הוא דמפיק וכן הם דברי רבינו והשתא א"ש שכתב הרא"ש בתשובה שאם כתב אל"ף למ"ד ביחד אינו כשר דבעינן כתיבה תמה שתהא מוקפת גויל כו' וכה דאיתא בפרק הקומץ אמר רב יהודה אמר רב כל אות שאין גויל מקיפה מד' רוחותיה פסולה אין להקשות מאי קמ"ל רב יהודה הא כבר איתא בפ' הבונה מוכתבתם דצריך שתהא מוקפת גויל י"ל דקמ"ל דפסולה אפי' בדיעבד ודבעי' מד' רוחות ועוד דמי לאו רב יהודה לא הוי ידעינן פירושו של שיהא כתיבה תם ואשמעינן רב יהודה דאיירי לענין מוקף גויל וסברת מחלוקתם דרב אלפס גורס שלא יכתוב כו' והרא"ש ולא הוא מפני שהרא"ש סובר שמה שאמרו שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן פי' כמשמעו שלא יכתוב במקום אל"ף עיי"ן וזה אין במשמעות שיהא כתיבה תם ולכן מוכרח הוא לפרשו לענין מוקף גויל ורב אלפס סבר שמה שאמרו שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן פי' שיזהר בכתיבת האל"ף שיעשנה כתיקונה שלא תהא נראית כעי"ן שבקל יכול לבא לידי טעות בכתיבה והוא ידוע לסופרים כמו שמבואר בברוך שאמר שנתקן בענין כתיבת ס"ת ותפילין וזהו במשמעות שיהא כתיבה תם וכבר הארכתי בזה בתשובה שכתבתי על ענין זה : [ג] חוץ מרגל הה"א והקוף כו' ואם נוגעת פסול מהרי"ק בתשובה סימן נ"ח הבין מדברי רבינו שהוא פסול לא מועיל תיקון אמר שכתב סתם שהוא פסול ולא אמר שיועיל בו תיקון אבל מהר"ם מפאדווה כתב

פרישה

מינייהו ועיין בדרישה : (ד) ויזהר שלא יאריך רגל היו"ד כו' הא דאקדים כתיבת תיקון הוי"ת ויו"ד לתיקון וי"ו וזי"ן משום דתפים ל' שגמרא דהבונה ודה"ק של הרי"ף והרא"ש שאיתא שם לא יעשה אלפי"ן עייני"ן כו' עד ההי"ן חתי"ן חתי"ן ההי"ן נמצא שהוצרך לכתוב תיקון הוי"ת אחר שכתב תיקון הה"א ואח"כ קאמר בגמרא דין יו"ד ווי"ן זייני"ן נוני"ן. הקדים גם שם היו"ד משום דדרך הכתיבה הוא כן אותיות פשוטות כאילו בקטן הסל ובגדול כלה : (ה) ור"ת פי' שצריך שיהא ראש השמאל של היו"ד כו' בגמרא פרק הקומץ דף כ"ט גרסינן אפי' כתב אחד מעכב פשיטא אמר רב יהודה ל"צ אלא לקוצו של יו"ד ופירש"י רגל ימינה והקשה ר"ת דוס פשיטא דוס הוי גופה של יו"ד והל' משמע דבלא קוצו מקרי יו"ד (ופר"ת שקוצו ר"ל שבראש שמאלו) הוא כפוף כו' גם מינקט ל' נקודה מזה מוכח דאינו קאי על רגל ימין של יו"ד דהא אינה נקראת נקודה אלא רגל ודו"ק עכ"ס) ומש"ה כתב רבינו ור"ת פי' דמשמע דפליג אדלעיל : (ו) ניקב רגל הפנימי של ה"א כו' ק"ק הא אינו מוקף גויל במקום שהוא ניקב. י"ל כיון שהוא מוקף מן הנקב ולפנים מוסבין אותו כאילו אותו גויל סמוך לו ולא דמי לניקב תוכו של ה"א דשם הוא ניקב מכל הצדדים וי"מ דניקב ל"ד קאמר אלא ר"ל שממעט מהרגל ניטל הדיו ממנו : (ז) וא"א הרא"ש ז"ל פסל גם בזה ר"ל כמו שפסל אם נפל טיפת דיו על האות קודם שנגמרה כן פסל ג"כ אם נפל אחר שנגמרה אבל לא קאי על מוקפת גויל וק"ל : (ח) יכול לגרור לתקנו כו' משום דהוי חק תוכות : (ט) אינו מועיל לגרור הדבק כו' וע"ל בא"ח סימן ל"ב בב"י היאך יתקנה וכתב דאם גורר המ"ם כ"כ עד שנראית כנו"ן כפופה דמהני כיון שעושה מעשה בגוף האות ע"ש · (י) ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ וה"ה נו"ן פשוטה וצד"ק כפופה : (יא) לעשות לה ג' זיינין פירש"י בשי"ן

חדושי הגהות

רעד א כבר כתב דברים אלו לעיל בב"י ולא תבנתי כפלו בהג"ה :

כלל למיפסל תפילין בשביל תגין אלו כיון שלא הוזכרו בתלמוד ע"כ וכיון שנתן טעם לדבריו בשביל שאינן מוזכרים בתלמוד מכלל דבהסרות תגין שעטנ"ז ג"ץ שמוזכרים בתלמוד פסול וכן דעת ר"ת :

ערה פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה וסתומה לא יעשנה פתוחה ואם שינה בשניהם פסולה וכתב הרמב"ם שאין לו תקנה וצריך להסיר כל היריעה וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דודאי מועיל לו תיקון כיון שמועיל תיקון בטעות של חסרות ויתירות כ"ש בתיקון הפרשיות אלא שאינו יודע איך יתקן עוות הפתוחות והסתומות כי היה צריך למחוק הרבה לפניו ולאחריו ושמא יזדמן לו שם (א) וגם היה צריך למעט הכתב בשביל ריוח שבין פרשה לפרשה (ב) ודבר זה אסור עד כאן ורבו הדעות בצורות הפתוחות והסתומות ולכן לא אכתוב אלא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (ג) [א] הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיטה או בתחלתה כדי ט' אותיות (ד) הלכך אם נשאר בשיטה עדיין כדי לכתוב

לפסול ס"ת מנוקד משום דאין לנו אלא כנתינתו מסיני . וכ"כ רבינו ירוחם ס"ת המנוקד פסול ואפי' הסירו ממנו הנקוד פסול כי יש אם למקרא ולמסורת ואם מנקדו אין כאן מסורת כך פשוט במ"ס וכ"כ רבינו האי בתשובה והרשב"א עכ"ל. והריב"ש כתב בתשובה סימן רפ"ו על ס"ת שהיה בו אויר בין פסוק לפסוק במ"ס פ"ז הוזכר פיסול פיסוק הפסוקים אע"פ שהרמב"ם לא הביא פיסול זה . והרשב"א כ"כ ב בתשובה שפיסוק הפסוקים והניקוד פוסלים בס"ת אבל היה אפשר לומר דדוקא בפסוק שעשה נקודים בדיו כדרך שעושים בחומשים אבל בהנחת אויר לבד אין זה פיסוק גמור להפריד הפסוקי' אלא להבין הקורא ואין לנו להרבות בפיסולים אלא כמו שנזכר במ"ס ספר שניקד וכו' וכיון שאין האויר כשיעור פרשה אין לפסלו מחמת אויר שהרי פעמים רבות מניח הסופר בסוף השיטין אויר מפני שאין רוב התיבה יכולה ליכתב שם או אף באמצע שיטה כפי שיזדמן לו וכל שאינו כשיעור פרשה אין לחוש לו עכ"ל (ג) : ומ"ש או שהפסיק באמצע השם יתבאר בס' רע"ו : (ב"ה) ג כתב הרא"ש בכלל ג' שאלה המגיה ס"ת והגיה התיבה ובעוד הדיו לח הוצרך לגלול הס"ת ונטל בקולמוס הדיו שבתוכה כדי שתתייבש מהר ולא תמחק היש בזה משום אכחושי מצוה והשיב שאין בזה בית מיחוש :

ערה פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה וסתומה פתוחה ואם שינה בשניהם פסולה ברייתא בפ' הבונה (קג :) : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ח מהלכות ס"ת ואפשר שטעמו משום דמסיים בברייתא הרי אלו יגנזו וגם במ"ס קתני דיגנזו משמע דלית להו תקנה א"נ משום דתיקונם רחוק וכמו שכתב הרא"ש מש"ה קאמר דאין לו תקנה . וכ"כ הריב"ש בתשובה סימן ז' ליתן טעם לדברי הרמב"ם וכתב שהרשב"א בתשובה תמה על הרמב"ם למה לא יתקן אף על גב דקתני יגנזו אין הכוונה שאין לו תקנה אלא יגנזו עד שיתקן : (ב"ה) והרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קכ"ז כתב להעמיד דברי הרמב"ם ודחה ראיות הרשב"א וכתב שאם כשהיה כותב והיה צריך לכתוב פרשה פתוחה ושכח וכתב ג' או ד' תיבות ונזכר וגירדן והניח המקום פנוי והתחיל לכתוב הפרשה כתקנה אין כאן שינוי פרשה ויכול לעשות הפ' פתוחה ויניח מקום הגרר פנוי עכ"ל : וכתב הריב"ש להעמיד דברי הרמב"ם לפי שנראים נכונים מסוגיות הגמ' וכתב דאף לדעת הרמב"ם אם עבר ותקנו שהוא כשר וכתב עוד אמנם בברצלונ"א נהגו הסופרים לתקן צורת הפרשיות אם טעו בהם על דעת הרשב"א שהיה רב גדול ומובהק ואם הוא לכם שעת הדחק כדי שיוכל הרשב"א לסמוך עליו שהתיר אפי' לכתחילה דבדרבנן הולכים אחר המיקל עכ"ל (א) : (ב"ה) וגם הרשב"ץ ח"א סימן קכ"ז כתב שסומכים על עדותו של הרשב"א שכתב שמעשים בכל יום ולא שמע שום חכם שמערער ע"ז: **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב בתשובה כלל ג' : ורבו הדעות בצורות הפתוחות והסתומות ולכן לא אכתוב אלא מסקנת א"א ז"ל הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השטה או בתחלתה וכו' כתב הרא"ש בה' ספר תורה שר"ת מצאה בסדור קדמונים אי זו היא פתוחה כל שנשאר מסיום הפרשה עד סוף השיטה כשיעור ג' תיבות של ג' ג' אותיות ואם לא נשאר עד סוף השטה כשיעור הזה מניח שטה אחת כולה חלק ומתחיל בג' ואי זו היא סתומה כל שכותב תחלת השטה וסוף השטה מניח חלק באמצע השטה כדי לכתוב שם של ג' אותיות או יותר זו היא סתומה וסדורה שכתב השטה עד חציה או שליש ומתחיל לכתוב בשטה שתחתיה כנגד החלק של עליונה ובמ"ס אמר אי זו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש שטה אי זו היא סתומה כל שהניח באמצע שטה כמה יניח בראש שטה ותהא נקראת פתוחה כדי לכתוב שלש תיבות של ג' ג' אותיות וכמה יניח באמצע ותהא נקראת סתומה כדי לכתוב שם של ג' אותיות גמר פרשה בסוף הדף צריך לשייר שטה אחת מלמעלה ואם שייר מלמטה כדי לכתוב שם של ג' אותיות מתחיל מלמעלה וכתב ר"ת דברייתא פליגא אסידור קדמונים דלסידור קדמונים פתוחה היא בסוף שטה ולמ"ס פתוחה היא בתחילת שטה ואם יניח בתחילת שטה ובסוף שטה יצא ידי שניהם ובירושלמי דפ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה מסופה משמע דמכל צד מיקרי פתוחה

ערה פרשה פתוחה וכו' ברייתא פרק הבונה (דף קג) : ומ"ש ואם שינה בשניהם פסול איכא למידק דמשמע דדוקא בפתוחה שעשאה סתומה או סתומה שעשאה פתוחה הוא דפסול אבל הניח ריוח כשיעור במקום שא"צ ריוח לית לן בה וכשרה ואילו הרמב"ם כתב רפ"ח דגם בזו פסולה ורבינו לא הביא דבריו ונראה ודאי דכך הוא דעת רבינו דלא כהרמב"ם ולכך לא הביא דבריו וגם דקדק וכתב ואם שינה בשניהם פסול דמשמע דוקא בשניהם הוא דפסול הא לאו הכי אלא הניח ריוח במקום שא"צ ריוח כשרה ועיין במ"ש בסמוך ס"ד אלל ונראה שאם שינה בזה לא פסל :

ומ"ש בשם הרמב"ם שאין לו תקנה בפ"ח כתב וז"ל ספר שאינה מוגה במלא וחסר אפשר לתקנו ולהגיהו אבל אם טעה בריוח הפרשיות וכו' ה"ז פסול ואין לו תקנה אלא לסלק את כל הדף שטעה בו : ומ"ש בשם הרא"ש דמועיל לו תיקון וכו' נראה דהרא"ש ס"ל דכיון דאפילו כשכתב חסר או יתר מועיל לו תיקון א"כ כ"ש בשלא חסר ולא יתר בה כלום אלא טעה בריוח שמועיל לו תיקון דטעות בריוח אינו כל כך מעכב כמו טעות דחסר או יתר אלא שאינו יודע איך יתקן וכו' :

ומ"ש ושמא יזדמן לו שם כתוב לשם בשאלה תודיעני אם יכול לחתוך האזכרות שלימות עם הקלף כדי למחוק ולתקן העיוות ולעשות נקבים בירועות והשיב הרא"ש וחס ושלום לקדור את האזכרות מן היריעה מוטב שיסלק היריעה ויכתוב אחרת במקומה ואיכא לתמוה דרבינו כתב דהרא"ש חולק אדברי הרמב"ם והרי למ"ש בסוף דבריו אינו חולק דגם הוא כתב מוטב שיסלק את היריעה וי"ל דרבינו מפרש בדברי הרמב"ם דה"ק דאין לו תקנה ואפילו דיעבד פסולה אבל להרא"ש מועיל לו תיקון דיעבד אלא דלתקן לכתחילה אינו יודע איך יתקן שיהא רשאי שאם ימחוק לפניו או לאחריו שמא יזדמן לו שם ויצטרך לחתוך הקלף שכתוב בו השם ולגנזו וחס ושלום לעשות כן לכתחילה שזהו קלת נקרא קודר את האזכרות אע"ג דודאי בדיעבד אין זה איסור דאין זה בכלל קודר את האזכרות שעשה אחז שהיה קודר גוף האזכרה בסכין אבל זה אינו אלא חותך בקלף מסביב ועוד שהרי בפרק כל כתבי [דף קי"ו] קתני בברייתא ר' יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן ופירש"י קודר חותך חתיכות קלף מקום השם עד כאן לשונו אלמא דכשבא להציל את האזכרות שלא ישרפום קודר חתיכת הקלף מקום השם וגונזן ואין בזה איסור מ"מ אינו נכון לכתחילה וגם יצטרך למעט את הכתב מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ובין פרשה לפרשה ודבר זה ג"כ אסור לכתחילה אבל כל זה ודאי דיעבד אינו מעכב שאם מחק לפניו ולאחריו וגם קדר הקלף סביב האזכרה וממעט את הכתב מפני ריוח שבין פרשה לפרשה הספר כשר דיעבד לא כהרמב"ם דאפילו דיעבד פסול . כך הוא דעת רבי' וכ"כ ב"י סוף סימן רע"ט הא דאמר לא ימעט הכתב וכו' היינו לכתחילה אבל היכא דא"א לתקנו בע"א ש"ד ועיין בב"י הביא דעות הגדולים שמפרשים שגם הרמב"ם ס"ל דאם עבר ותקנו שהוא כשר : ועיין עוד במ"ש ב"י בסוף סימן רע"ו ע"ש הר"ר יהודה בן הרא"ש שכתב על מ"ש הרא"ש וח"ו לקדור את האזכרות וז"ל ואולי אם היה נקדר לא היה מסלקה הרא"ש מ"מ כיון שנעשה בה עבירה שהיה קודר אותה לכתחילה טוב להחליפה ע"כ מיהו ודאי נראה אם אין שם ספר תורה אחרת קורין בה כל הזמן שלא החליפוה שהרי כשרה היא ועי' בתשובת הר"ר לוי חביב סימן ב' מ"ש בזה : ורבו הדיעות וכו' ולכן לא אכתוב אלא מסקנת הרא"ש וכו'

דרכי משה

כלל ג' סימן ש"ז משמע דצריך למחוק המ' ומיהו ר"ד בהן כתב בתשובה דגם במ' די במקצת שיגרר עד שישאר כ' ואח"כ יעשה מ"ם פתוחה וכתב דיש חולקין עליו והאריך בזה בתשובה ובהלכות תפילין כתב דאנן קי"ל דא"צ למחוק כולה שכן הסכימו כל אחרונים סימן ל"ב בא"ח וצ"ע למאן דמצטרך במ' לגרר כולה אי ס"ל דה"ה בה"א וקו"ף או אם יש לחלק ביניהם דבתשובת מהרי"ק שורש צ"ח משמע דיש מכשירין בה"א וקו"ף אם נגע מלמעלה וכ"כ בסימן ע"א וכתב שם דבה"א וקו"ף סגי כשיגרר מקום הדבק לבד הואיל ויש מכשירים בלא גרירה כלל ובתשובה בת"ה ובפסקי מהרא"י משמע דאין לחלק בין קו"ף וה"א למ' ובמרדכי קטן דצ"א ע"ד ה"א כשר אם נגע למעלה אפי' למאן דפוסל סגי בגרירת דבק ושרי בתשובת מהרד"ך בית י"ב דאפי' ה"א וקו"ף צריך לגרור הכל כמו במ' סתומה למאן דס"ל דצריך לגרר כולה ובתא"ו נ"ב ח"א דבמ' סתומה צריך לגרר הכל וחוזר וכתבו עכ"ל וכתב עוד מהרד"ך בית א' דוקא שלא נשתנה צורת האות משום הדבק אז אינה פסול משום הדביקות אבל אי נשתנה כגון ב' זיין הדבוקים יחד ונעשה חי"ת אינו מועיל גרירה ועיין בתשובת רשב"א סימן תרי"א כתב מהרי"ו בתשובה סימן קי"ו פ"א כפולה שנקודתה נדבקת אין לגררה דדילמא פ"א הפנימית עיקר עכ"ל : (ג) ועיין בדברי ריב"ש סימן קפ"ד בתשובותיו וכתב עוד סימן, קט"ז דיש מחמירין בס"ת שלא לערב אותיות יחד כמו שעושין בגט שמושכין אותיות שיטה זו לשיטה שלמעלה ממנו ומיהו בדיעבד כשר לכ"ע אלא לכתחלה יש להזהר דאי בדיעבד פסול לא היה עושין כן בגט עד כאן לשונו :

ערה (א) ומשמע שם דהסופרים נהגו לתקן לכתחילה וכתב הרא"ש בלל ג' סימן ו' אם תקנו ופגע בשם מוטב שיסלק כל היריעה ממה שיתחוב הדברות ולעשות נקבים עכ"ל : ובא"ח

פרישה

בעי"ן ברגל שמאל וכן בעי"ן בראש רגל לימין ואחד נוטה לשמאל והאחד למעלה כוס ופי' הראשון שכתב רבינו שפנימי וכן כולן ואותן ג' תגין אחד נוטה עד כאן לשונו . שלשתן זקופין למעלה כוס הוא כפירוש רש"י :

סי' ערה (א) וגם היה צריך למעט הכתב בשביל כו' וא"ל א"כ למ"מ כתב הרא"ש דודאי מועיל לו תיקון כו' די"ל דמ"ש אלא שאינו יודע איך יתקן כו' ר"ל שאינו יכול לתקן ברוב הפרשיות מפני שמא יפגע בשם או מפני שינוי הכתב אבל מ"מ אפשר שלא יפגע בשם וגם לא צריך למעט הכתב ויעשה תיקון כגון שהניח ריוח באמצע לשיעור ט' אותיות מחמת שעשאה סתומה וצ"ל פתוחה יגרור התיבה מסוף השיטה שהתחיל בו הסתומה ויניח ריוח של ט' אותיות בסוף השיטה ותהיה פתוחה עכ"ה) ויגרור גם השורה שאחריה ויתחיל הפתוחה בראש השיטה והתיבה או ב' שמחקן יכתוב בראש השיטה וכנגדן יתלה תיבה או ב' בין השיטין ואם היה להיות סתומה ועשאה פתוחה יגרור ג"כ אותו שורה של שתחלת הסתומה ויכתוב תיבה ממנו בסוף השורה שלפניה ויהיה סתומה ואחר כך יניח חלק קלת בין סתימת כשיעור התיבה שהעמיד בשורה שלפניה . ומה שאמרו דשיעור הסתומות ג' אותיות שאסור להניח פחות מזה אבל יותר מזה יכול להניח רק שיהיה הריוח באמצע השורה : (ב) ודבר זה אסור ע"כ ומנהגינו לתקן אם אין צריך למחוק השם וכ"פ הרשב"א וא"א לומר שגם הרמב"ם ס"ל כן דהא כתב אין לו תקנה ולא כמשמעות ב"י : (ג) הפתוחה צריכה לסוף פתוחה כו' כדי לכתוב ט' אותיות עיין מ"ש ע"ז בדרישה : (ד) הלכך אם נשאר בשיטה פנויו כדי לכתוב כו' ויתחיל בראש השיטה שתחתיה פי' ואו נקראת הפרשה שתחתיה פתוחה וכן

דרישה

כתב בתשובה אדרבה מצינו בהדיא בהרא"ש בה"ק ז"ל פסולה עד שתיקן אבל בתפילין אין תקנה כי צריך לכתוב כסדרן עכ"ל ואיך כאמר שרבינו חולק עליו ע"ש עכ"ה) (ועיין בריב"ש סימן קמ"ו יש ליזהר לכתחילה שלא לערוב ולמשוך אותיות שיטה זו לשיטה שלמעלה ממנו ובדיעבד כשר דאל"כ לא היינו עושין בגט ע"כ עכ"ה) : ויש ליזהר לכתוב ס"ת שלא יהא א' מקרא אותו והוא כותבה על פיו עד שימזור ויקרא אחריו בפיו וה"ה לתפילין ומזוזה והמסמיך תע"ב (וכ"כ ב"י בשם סמ"ג. וסה"ת וסמ"ק ותוס' עכ"ה) ס"ה אלפסי מ"ו : כשכתב עזרא התירה עשה נקודות ואמר אם יאמר משה למה נקדת (ר"ל תיבות הנקודים כגון איו שבאליו וק"ל עכ"ה) יאמר הלא לא מחקתיו תוס' דפרק רבי ישמעאל במסכת ובקים מ"ו :

סי' ערה [א] הפתוחה צריכה להיות פתוחה מראש הפרשה כדי לכתוב ט' אותיות . והסתומה כדי ג' אותיות . תימה מנ"ל לרבינו האי חילוקא אליבא דהרא"ש דהא הרא"ש הסכים לירושלמי ובירושלמי שהביא משמע דאין חילוק בין ריוח פתוחה לסתומה . וגם במ"ס שהביא איתא בהדיא בה"ק שנדפסו באשר"י ג' אותיות גם לפתוחה וכ"כ התוס' בהדיא בפ' הקומץ ריש דף ל"ב בשם מ"ס וכ"כ סה"ת בשמו . וגם המרדכי כ"כ בשם ר"ת שמלא כ"כ במ"ס . ומ"ש המרדכי שם והביאו ב"י בסימן זה דבמ"ס כתב ריוח בין פרשה לפ' ג' שמות של ג' אותיות כתבתי שם במרדכי שלי בשם מ"ו דמ"ש מ"ם ר"ת מקלת ספרים ע"ש וא"כ י"ל דנוסחאות כוסמאות ישנו במ"ס אבל הרא"ש וסה"ת והתוס' כולן כתבו בשם ר"ת שגירסא ג' אותיות לסוף ועוד דהרא"ש כתב בה"ק בהלכות מזוזה בד"ה ומאי פתוחות כו' עד והאידנא נהגו להניח מעט חלק בתחילת השיטה ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע והוא פתוחה לפי

חדושי הגהות

ב עיין בתשובות להרמב"ן סימן רל"ה : ג דברים אלו כבר המה בכתובים בב"י עצמו לקמן סימן רע"ו (כה"ג) :

בירושלמי

לכתוב ט' אותיות או יותר יניח חלק ויתחיל בראש השיטה שתחתיה (ה) [ג] ואם נשאר פחות מזה או שסיים בסוף השיטה יניח כדי ט' אותיות בראש שיטה שתחתיה ויתחיל לו משם ולהלן והסתומה צריך שיהא חלק באמצע כדי ג' אותיות הלכך אם נשאר עדיין חלק כדי להניח ג' אותיות ולהתחיל בפרשה אחרת בסוף השיטה יעשה (ו) ואם לאו יניח כל שיטה שתחתיה חלק ויתחיל בתחלת שיטה ג' (ז) ואם סיים הסתומה בסוף הדף יניח שיטה העליונה של ראש הדף חלק ויתחיל בשנייה (ח) ועוד יש בתיקון סופרים פרשה סדורה והוא שכתב שיטה עד חצייה או עד שלישיתה ומתחיל בשיטה תחתיה כנגד הנחת העליונה ונראה שאם שינה בזה לא פסל כיון שאינו

ב"ח

וכו' עיין מ"ש הרא"ש בהלכות ספר תורה ומביאו ב"י: ומ"ש ועוד יש בתיקון סופרים פרשה סדורה וכו' כלומר עוד יש מקומות בספר שאין שם לא פתוחה ולא סתומה אלא מניח ריוח בסוף שיטה וכן מניח ריוח בתחילת שיטה שתחתיה וקורין אותה סדורה והוא שכתב שיטה עד חצייה וכו':

ומ"ש רבינו ונראה שאם שינה בזה לא פסל כיון שאינו מפורש בגמרא נראה דר"ל דאע"ג דכך היתה קבלה בידם על פרשיות מיוחדות שצריך לכתבן סדורות אם שינה בהן וכתבן פתוחות או סתומות או לא הניח בהן ריוח כלל לא פסל כיון שאין ענין זה של סדורות מפורש בגמרא אלמא דתלמודא דידן אין צריך להניח באותן מקומות ריוח כלל והלכך הספר כשר בדיעבד בכל מה ששינה בין לא הניח ריוח כלל בין שכתבן פתוחות או סתומות כך נראה מל' רבינו שכתב ונראה שאם שינה בזה לא פסל דמשמע כל מה ששינה אפי' כתבן פתוחות או סתומות וכן פי' ב"י ואע"פ דלמ"ש הרמב"ם דכשהפסיק והניח פנוי מקום שאין בו פרשה ה"ז פסולה א"כ סדורה זו שאינה כתובה בתלמוד פסולה היא שהרי הניח ריוח כשיעור במקום שאין בו פרשה וכ"ש דפסול אם כתבן פתוחות או סתומות רבינו לא ס"ל כהרמב"ם בהא אלא ס"ל דלא אשכחן בתלמודא דפסול אלא בסתומה שעשאה פתוחה או פתוחה שעשאה סתומה ומכ"ש כשכתב כדרכו ולא הניח ריוח כלל במקום שצריך להיות פרשה סתומה או פתוחה אבל אם הניח ריוח כשיעור במקום שאין בו פרשה אין זה פסול כלל ולפיכך במקום שעושין סדורה אע"פ שאינו מפורש בתלמוד והיה ראוי שאין להניח שם ריוח כלל אפ"ה אינה פסולה במה שהניח ריוח וכתבן סדורה או פתוחה או סתומה ודלא כהרמב"ם דפוסל בזה וכבר כתבתי זה בתחילת סימן זה. עוד נראה מדברי רבינו מדכתב ואם סיים הסתומה בסוף הדף וכו' דהפנוי שצריך להניח כדי להכיר שהוא סתומה היינו שמניח בסוף אותה הפרשה פנוי כשיעור ומש"ה אמר שאם סיים הפרשה הסתומה בסוף הדף ולא הניח פנוי כלל דהיינו שכתב עד סוף שיטה אחרונה בסוף הדף א"כ צריך הוא להניח עתה פנוי כשיעור הסתומה וצריך הוא להניח שיטה ראשונה כולה של ראש הדף חלוק ויתחיל בשנייה דאם לא היה מניח אלא כשיעור ה' אותיות חלק בשיטה ראשונה ואח"כ יתחיל לו משם והלכן הויא לה אותה פרשה שסיים בסוף הדף פתוחה ולא סתומה לדעת הרא"ש.

וע"ד זה מ"ש רבינו הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיטה וכו' ה"פ הפנוי שמניח בסוף השיטה כשיעור ט' אותיות ואח"כ מתחיל בפרשה בתחילת שיטה שתחתיה והיא הוראה שהפרשה הקודמת היא פתוחה וכן אם סיים בסוף שיטה ומניח כשיעור ט"א בראש שיטה ויתחיל לו משם ולהלן היא הוראה שהפרשה הקודמת היא פתוחה כללו של דבר החלק שצריך להניח כדי להכיר שהפרשה היא פתוחה או סתומה צריך שיניח בסוף הפרשה אבל הרמב"ם כתב איפכא דאם סיים באמצע שיטה ומניח פנוי כשיעור ט"א ומתחיל מתחילת השיטה שתחתיה היא הוראה שהפרשה שמתחלת בתחילת השיטה היא פרשה פתוחה וכן בסתומה אם סיים בסוף שיטה מתחיל באמצע שיטה שתחתיה ומניח פנוי כשיעור ט"א בתחילת השיטה והיא הוראה שהפרשה המתחלת באמצע השיטה היא סתומה וכדכתב להדיא ברפ"ח דהלכות ספר תורה וכתב עוד נמצאת אומר פרשה פתוחה תחילתה בתחילת שיטה לעולם ופרשה סתומה תחילתה באמצע שיטה לעולם והב"י הביא דברי הרמב"ם והאריך בביאורם סוף דבריו לפסק הלכה

ב"י

פתוחה וכן מסתבר דחילוק הפרשיות הן ב' א' פתוחה ואחד סתומה הסתומה היא שהריוח שבין הפרשיות סתום מכאן ומכאן וכל שהריוח פתוח לצד אחד או למעלה או למטה נקראת פתוחה ואם סיים פרשה סתומה בסוף שיטה יניח שיטה אחת חלק ויתחיל בשיטה הג' והויא פרשה סתומה כיון דאין פתוחה לא בסוף שיטה ולא בתחילת שיטה ושיטה חלק הוי כמו ריוח שבאמצע השיטה ע"כ: וכתב עוד וכאשר כתבתי כ"כ עיקר דהירושלמי הוא עיקר כנגד מ"ס עכ"ל: ודברי ר"ת שמצאו בסידור קדמונים ובמ"ס ובירושלמי כתבום התוספות בפרק הקומץ [לב.] וסה"ת והגהות מיי' בשם סמ"ג אע"פ שיש קצת חילוק ביניהם שבתוספות כתוב בסידור קדמונים דשיעור ריוח פרשה פתוחה הוי כשיעור ג' למשפחותיכם וסה"ת כתב דהוי כדי ג' תיבות של ג' ג' אותיות דהיינו למשפחותיכם ולדברי התוס' קשה דשיעור רוחב הדף הוי ג' למשפחותיכם ולדברי סה"ת קשה דלמשפחותיכם י' אותיות הוי ואולי היה בספרו חסר דהשתא לא הוי אלא ט' אותיות וכד' הרא"ש והמרדכי כתב כדברי הרא"ש וז"ל השיעור מפורש בין לסתומה בין לפתוחה ט' אותיות והכי איתא במ"ס ריוח בין פרשה לפרשה או ריוח הפרשה ג' תיבות של ג' ג' אותיות וז"ל סה"ת הברייתא עיקר במה שהיא חולקת דקסבר תנא דברייתא בראש שיטה מיקרי פתוחה ולא בסוף שיטה ומיהו אם מניח חלק בסוף שיטה וברא שה לא גרע בהכי וסידור הקדמונים סבר כי בסוף שיטה מיקרי פתוחה ולא ראש השיטה ואם הניח בתחילת שיטה ובסוף שיטה לא גרע ויצא ידי שניהם עד כאן לשון ר"ת מה שפי' ר"ש דכשהניח חלק בסוף שיטה ובתחילת שיטה ויצא לעשות פתוחה לא מיקריא בהכי סדורה דהיינו דוקא כשהתחיל למטה כנגד מקום של ההנחה של שיטה של מעלה ממנה זו דוקא נקראת סדורה שנראית כאילו הכל כתוב בשיטה א' אבל אם אינו מתחיל לכתוב נגד ההנחה של מעלה אלא מתחיל או קודם או אח"כ נקראת שפיר פתוחה ע"כ לשונו: **וסדורה** זו שכתבו בסדר הקדמונים לא ידענא אם יש לה דין פתוחה או דין סתומה ומתוך הל' משמע דדין סתומה יש לה מדכתבוה סמוך לסתומה משמע דגווני דסתומה מני ואזיל וקאמר דחד גוונא הוא שכותב תחילת השיטה וסופה ומניח ריוח באמצע ואידך גוונא הוא שכתב השיטה עד חציה או שלישיתה וכו' וכ"כ קצת מדברי סה"ת שכתבתי בסמוך וכ"כ מדברי הרמב"ם שאכתוב בסמוך בס"ד:

ומ"ש רבינו ונראה שאם שינה בזה לא פסל כיון שאינו מפורש בגמרא לא ידענא הכי קאי דאי אפתוחה וסתומה דהרא"ש קאמר שאם שינה ועשאן כאחד מהדעות האחרות לא פסל כיון שאינו מפורש בגמרא צורת הפתוחה והסתומה קשה דהו"ל לאתויי כל הדעות כדי שנדע באי זה ענין יהיו פתוחות וסתומות ודלא כמאן יפסלו ואי אפרשה סדורה קאי הא אם סתומה היא כדפרישית ודאי שאם שינה ועשאה פתוחה פשיטא דפסולה ושמא רבינו ז"ל סבור דסדורה שכתוב בסדר הקדמונים ענין בפני עצמו הוא ואינה נקראת לא פתוחה ולא סתומה דכשם שיש פרשיות מיוחדות בתורה שצריכות ליכתב פתוחות ויש אחרות שצריכות ליכתב סתומות כך יש אחרות שצריכות לכתוב סדורות וכתב שאף ע"פ שסדר הקדמונים כך הוא קבלה בידם על פרשיות מיוחדות שצריכין לכתבן סדורות אם שינה בהן וכתבן פתוחות או סתומות לא פסל כיון שאין ענין זה של סדורות מפורש בגמרא: **והרמב"ם** ז"ל כתב בפ"ח פ' פתוחה יש לה ב' צורות אם גמר באמצע השיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפ' שהיה פתוחה מתחילת השיטה השנייה בד"א שנשאר מן השיטה ריוח כשיעור ט' אותיות אבל אם לא נשאר אלא מעט או אם גמר בסוף שיטה מניח שיטה שנייה בלא כתב ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחילת שיטה הג' ונמצא פנוי ביניהם שיטה פ' סתומה יש לה ג' צורות אם גמר באמצע השיטה מניח ריוח כשיעור ומתחיל לכתוב בסוף השיטה תיבה א' מתחילת הפרשה שהיא סתומה עד שימצא הריוח באמצע ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשיעור ולכתוב בסוף השיטה תיבה א' יניח הכל פנוי ויניח מעט ריוח מראש שיטה שנייה ויתחיל לכתוב הפרשה הסתומה מאמצע השיטה שנייה ואם גמר בסוף השיטה מניח מתחילה שיטה שנייה כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה באמצע שיטה נמצאת אומר שפרשה פתוחה תחילתה בתחילת השיטה לעולם ופרשה סתומה תחילתה מאמצע השיטה לעולם עד כאן לשונו. דבריו מבוארים שהם כסדר הקדמונים בצורות הפתוחה וגם בצורה ראשונה של סתומה וצורה שנייה של סתומה אומר אני שהיא הסדורה האמורה בסדר הקדמונים דסדורה מין סתומה היא כמו שכתבתי לעיל. וסובר ז"ל דכל שמניח חלק בסוף שיטה ובתחילת שיטה שתחתיה ל"ש אם מתחיל לכתוב כנגד ההנחה של מעלה ל"ש אם מתחיל קודם או אחר בכל גווני מיקריא סדורה ולאפוקי מסה"ת שחילק ביניהם ואפשר שזו הוא שאמרו בירושלמי מכאן ומכאן סתומה כלומר דכששייר חלק בסוף שיטה וגם בתחילת שיטה שתחתיה הויא סתומה: וצורה שלישית של סתומה נלמד מדין צורה שנייה של פתוחה ואיפשר שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי על פי דרך זה ופתוחה דקתני ל' התחלה הוא וה"ק א פתוחה מראשו אם התחיל לכתוב הפרשה מראש השיטה פרשה פתוחה היא פתוחה מסופו כלומר אבל אם התחיל מסוף שיטה והניח תחילתה חלק בין שסיים פרשה שלפניה בסוף שיטה שנמצא שאין ביניהם חלק אלא בראש שיטה שנייה בין שהניח חלק בסוף שיטה עליונה וגם בתחילת שיטה שנייה וזהו מכאן ומכאן בכל גווני נקראת סתומה דכל שהוא מתחיל מאמצע שיטה הויא סתומה: ופי' זה בירושלמי מרווח ממה שפירשו בו התוס' והסכים בו הרא"ש בהל' מזוזה וס"ת. אחר זמן בא לידי ביאור טור א"ח להר"י אסכנדרני ז"ל וכתוב בסימן ל"ב כלשון הזה אפשר לפרש הירושלמי שהביא הרא"ש כדעת הרמב"ם וכבר ידענו ממה שקדם דבפירוש פתוחה מסופה פתוחה מסכימים הכל שאם נשאר מן השיטה שהשלים בה הפרשה חלק כשיעור מניח הריוח בסוף השיטה והיינו פתוחה מסופה פתוחה ומתחיל הפרשה מתחילת שיטה שנייה אבל במה שאמר פתוחה מראשה פתוחה יש לפרש

דרישה

לפי בירושלמי ומ"ס כו' ומדכתב מעט חלק ש"מ דא"כ ריווח ט' אותיות לפתוחה (וכל' הרא"ש כתבו ג"כ התוס' פרק הקומץ ריש דף ל"ב ע"ש) ועוד דשם באותו דיבור בסופו מסיק הרא"ש וכתב וז"ל שלא יניח כשיעור ג' אותיות בסוף השיטה גם בראש השיטה לקיים מ"ס והאידנא נהגו עלמא בסתומות ש"מ דג' אותיות מיקרי פתוחה דאל"כ למה כתב שיניח פחות מג' אותיות. מיהו אין זה ראיה דהא ע"כ גם פרשה סתומה צריכה להיות למ"ס חלק כשיעור ג' אותיות ולמה כתב שיניח פחות. וע"כ צ"ל דס"ל דמ"ס והאידנא נהוג עלמא בסתומות ר"ל סתומות לגמרי פחות מכשיעור פרשה סתומה כמו שנהגו סופרי אשכנזים שלא להניח חלק כלל בסוף פ' ושיש אם שמיע בתפילין וכמ"ש בתשובה והארכתי בכמה ראיות שהדין עמהן ע"ש. ועי"ל דס"ל דאף דלפי סתומה בעינן ריוח חלק כשיעור ג' אותיות מ"מ א"כ להיות במקום אחד אלא מצטרפין יחד הריוח שמניח בסוף שיטה למה שהניח בתחילת שיטה לכך קאמר שיניח פחות מג' אותיות בראשה ובסופה. אבל לא יניח ג' אותיות דזה מיקרי פתוחה ועכ"פ סתומה לא מיקרי ובזה נתיישב נמי ל' מ"ס שהאריך וכתב ז"ל כמה יניח בראש שיטה ותהא נקראת פתוחה כדי לכתוב שם של ג' אותיות וכמה יניח באמצע ותהא נקראת סתומה כדי לכתוב שם של ג' אותיות כו' דק' דהול"ל בקיצור שיעור פתוחה וסתומה הוי כדי לכתוב עליו ג' אותיות אלא שזה בראש וזה באמצעי. ואפשר דמכח האי קושיא גרס רבינו במ"ס כשיעור פתוחה כדי לכתוב ג' שמות של ג' ג' אותיות. אבל כל הספרים והפיסקים ל"ג הכי ונראה דמש"ה אלקינהו לתרי בבות מטעם שכתבתי דשיעור פתוחה בעינן במקום אחד משא"כ לשיעור סתומה, ואף ע"ג דקאמר דסתומה הוא באמצעי וממילא יהיה הריוח גם כן במקום אחד צ"ל דפשוט ליה דכל שמניח קצת חלוק בסוף השיטה וקצת בראשה גם כן מיקרי באמצע וק"ל מ"מ מ"ל הני משמע דגם לפתוחה שיעורה כדי לכתוב ג' אותיות ודלא כרבינו ואפשר דסמך רבינו בזה אסדר הקדמונים שמחלק בזה בין פתוחה לסתומה וצ"ע: כתב ב"י על מ"ש הטור ולכן לא אכתוב אלא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל כו' ז"ל וירא שמים יצא ידי כולם ויעשה בענין שבפ' פתוחה יסיים פ' שלפניה באמצע השיטה וישייר בסופה חלק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב בראש השיטה שתחתיה ובפרשה סתומה תמיד יסיים פ' שלפניה בתחילת השיטה (ר"ל יכתוב איזה תיבות מפרשה שלפניה בתחילת השיטה וק"ל) ויניח חלוק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב הסוף אותה שיטה עצמה ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש עכ"ל וכתב הרמ"א ע"ז ואם לא יוכל לכוין כך לא יסיר מדברי הרמב"ם בזה כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר ומ"מ אם נמצא ס"ת שאינה כתובה לפי דבריו אין לפסלה כי יש גדולים שיש לכן סברות אחרות בזה עכ"ל: [ב] ואם נשאר פחות מזה או שסיים בסוף השיטה וז"ל הרמב"ם אם לא נשאר אלא מעט או לא כלום מניח חלק שיטה שתחתיה כולה ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחילת השיטה השלישית ונמצא פנוי ביניהם שיטה ובסתומה אם לא נשאר באמצע כשיעור ושיכול לכתוב בסוף השיטה תיבה אחת מהסתומה יניח הכל פנוי ויניח מעט ריוח מראש שיטה שנייה ויתחיל לכתוב פרשה הסתומה ואם סיים פרשה שלפניה בסוף השיטה מניח מתחילת שיטה שנייה כשיעור.

פרישה

וכן היכר הסתומה שהיכר הוא קודם התחלת פרשת הסתומה: (ה) ואם נשאר פחות מזה או שסיים בסוף השיטה כו' עיין בדרישה: (ו) ואם לאו יניח כל שיטה שתחתיה חלק כו' והכשנו נוהגין שזה הוא פתוחה ממש מ"ו והוא דעת הרמב"ם כמ"ש בדרישה: (ז) ואם סיים הסתומה בסוף הדף פירוש הפרשה שלפני הסתומה ודו"ק מ"ו (ואיכא למידק דהול"ל ואם סיים הסתומה בסוף הדף ובסוף השיטה דאם סיים באמצע שיטה א"כ להניח חלק שיטה עליונה רק יתחיל בסוף שיטה של הדף אלא י"ל דקאי אמ"ש לפניו ואם לאו יניח כל שיטה שתחתיה חלק ע"ז אמר ואם סיים בסוף הדף כו' ועיין בתשובת רש"ל סימן ל"ו שהאריך בזה עכ"ל): (ח) ועוד יש בתיקון סופרים פ' סדורה כו' הוא ענין בפני עצמו לא פתוחה ולא סתומה ובזה הפרשה דינה שאם שנה

חדושי הגהות

ערה א בירושלמי שלפנינו איתא הגירסא פתוחה מראשה סתומה פתוחה מסופה פתוחה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ופי' בעל קרבן העדה פתוחה מראשה דהיינו שהניח חלק בראש

שאינו מפורש בגמרא צריך ליזהר בשירות שלא לעשותה כשאר הכתב שאם כתב כשאר הכתב או כתב שאר הכתב כמותם פסולה ומיהו נראה דוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא פיזור אבל שינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל (ט) ובלבד שיהא אריח על גבי לבינה כתב א"א ז"ל שירת הים כותבין שיטה ראשונה כדינה ושאר כל השיטות האחת מניחין באמצע ריוח מעט ושתחתיה כתוב באמצע (י) וחלק בשני מקומות ונמצא השיטה חלוקה לשלשה ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח וראשי השיטות כתובים במסכ' סופרים ואם שינה בהן לא פסל בצורת שירת האזינו מפורשת במסכת סופרים פי"ב באמצע כל שיטה ריוח כשיעור פרשה סתומה ונמצא כל שיטה חלוקה לשתים והתחלת ראשי השיטות כתובים במסכת סופרים וגם הרמב"ם כתבם ושינה בהן קצת עד כאן (יא) כתב הרמב"ם ויש עוד דברים שאינן כתובים בתלמוד אלא שנהגו בהן הסופרים כמו שהעתיקו איש מפי איש כמו באותיות הגדולות והקטנות והנקודות והמשונות כמו פפין הלפופין (יב) ואותיות ההפוכות העקומות (יג) ועוד נהגו במנין השיטין שלא לעשותן פחות ממ"ח ולא יותר מס' וכ"כ במסכת סופרים וה"ר יהודה ברצלוני כתב מ"ב (יד) וסימן ה' ב"ם סיני בקדש (דברים ל"ב) ועוד נהגו שיהא ריוח

בין

לפרש כגון שהשלים בסוף שיטה ועושה הפתוחות מתחלת השיטה עד סופה ולא שיתחיל מאמצע שיטה בראש והלשון של דברים ככה פתוחה אפי' לא היה הפתוחות אלא בסוף השיטה בלבד פתוחה מאחר שיש באותו ריוח כשיעור ואם השלים בסוף שיטה יעשה הפתוחות מראש השיטה לסופה ובאלו השתי צורות כתב דין הפתוחה שמתחילה מתחלת שיטה ומדפתוח מתחל' מראש שיטה נמצאת סתומה מתחלת מאמצע שיטה וע"כ לא כתב הירושלמי בזה דין הסתומה שניכר הוא ממה שייחד לפתוחה תחילת שיטה לסתומה אמצע שיטה וראיה לפירוש זה מהירושלמי שאמרו בענין מזוזה דאמרינן התם מזוזה אית תנויי דתנו פתוחה ואית תנויי דתנו סתומה שמואל בר רב שילא בשם רב הלכה כדברי האומר פתוחה שאין זה מקומה : פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ע"כ הנה פירוש צורת הפתוחה או שתהא פתוחה מראש השיטה לסופה או אפי' לא היה הפתוחות אלא בסופה מלבד נקראת פתוחה מאחר שיש באותו ריוח כשיעור מפני שבשתי צורות הללו הפרשה מתחלת מראש השיטה אבל אם היה פתוחה בסוף שיטה ולא התחיל מראש שיטה שנייה אלא שעשה פתוחות גם בראש שיטה שנייה שתחתיה זו נקראת סתומה מפני שמתחלת מאמצע שיטה והה"כ לכל צורה שמתחלת מאמצע שיטה וביאור זו הצורה מהן טעם היות שפתוחה משני לדדין נקראת סתומה מפני שהיא מאמצע שיטה ואצ"ל אחרות שמתחילות מאמצע שיטה ומה שפסק הירושלמי בשם רב לעשות פתוחה פסקו בגמרא דידן בשם רב לעשותה סתומה ותלמודא דידן עיקר וכן נוהגין לעשות סתומה במה שפותחין אותה מכאן ומכאן והרא"ש כתב שלשון הירושלמי תמוה דלכאורה משמע דאם סיים הפרשה באמצע שיטה והתחיל לכתוב באמצע השיטה דהויא סתומה וכבר אמר דאם פתוחה מראשה או מסופה דהוי פתוחה ע"כ והאמת שהוא תימה כפי פירושם ז"ל ודחקו לפרשו כפי' דחוק וכן מצאתי במסכת ממסכתות חיצוניות ונקראת מסכת ספר תורה ברייתא וז"ל פתוחה שעשאה סתומה וסתומה שעשאה פתוחה ה"ז תגנז אי זו היא פתוחה כל שהתחיל מראש שיטה כמה יניח בסוף שיטה ויתחיל מראש שיטה והיא נקראת פתוחה. כדי לכתוב ג' תיבות מגם של ג' אותיות גמר הפ' בסוף שיטה מצייר שיטה אחת. גמר בסוף הדף מניח שיטה בתחלת הדף ואם נשארה שיטה בסוף הדף מתחיל מתחילתו : ופירש"י סתומה מתחלת מאמצע שיטה וכמה יניח באמצע שיטה ריוח והיא נקראת סתומה כדי לכתוב ג' אותיות כ"א ג' תיבות ע"כ עד כאן לשון הר"י אסכנדרני ז"ל . ולענין שיעור ריוח חלק שבסתומה משוה אותו הרמב"ם לפתוחה שהוא ט' אותיות ודלא כמו שכתב ר"ת בשם סדר הקדמונים דריוח סתומה לא הוי אלא כדי לכתוב שם של ג' אותיות או יותר וגם דלא כמ"ם דבין בפתוחה בין בסתומה כתב דשיעור הריוח הוי כדי לכתוב שם של ג' אותיות . ונראה מדברי הרמב"ם בפ"ז שאם שייר בין פרשה לפרשה פחות מט' אותיות לא פסל שכתב שם יש דברים אחרים שלא נאמרו בתלמוד ונהגו בהם הסופרים וקבלה הוא בידם איש מפי איש וכן שיהיו מנין השיטין וכו' ושיהיה הריוח שבין פרשה לפרשה כמו ט' אותיות אשר אשר אשר ושיהיה בראש השיטין למעלה משירת הים וכו' כל אלו הדברים למצוה מן המובחר ואם שינה לא פסל עד כאן לשונו ומיהו אפשר דלא אמר דלא פסל אלא בששייר פחות מאשר אשר אשר ומ"מ יהיה בשיור כדי ט' אותיות אפי' קטנות אפשר דפסול כמי הוי דלכל בציר משיעור מט' אותיות קבלו דלא הוי שיור : וירא שמים יצא את כולם ויעשה תמיד בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה וישתייר בסופה חלק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה ובפרשה סתומה תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה ובהכי הוי כשר בין לדברי הרמב"ם בין לדברי הרא"ש ז"ל וכן מצאתי כתוב בביאור אחר למהרי"ן חביב ז"ל שנודע לו שסופר אחד מומחה שהיה סופר ע"פ הרב הגדול החסיד הה"ר יצחק קאפאנטו"ן ז"ל היה נוהג לעשות כן ואף על פי שדבר זה קשה לכוון שתמיד יצא לו כן כ"ל שאם בתחילה יכתוב דף א' וישער כמה דפין יצטרכו לכתוב ספר תורה מאותו כתב יוכל לשער מקום הפרשיות ויקצר שיעור אורך השיטות או יאריכם מעט עד שיבאו הפרשיות מכוונות בענין זה (ג) : צריך ליזהר בשירות שלא לעשותן כשאר כתב שאם כתב כשאר כתב או כתב שאר כתב כמותה פסולה ברייתא בפרק הבונה (שם) וכתב הרמב"ם בפ"ח דפסול ואין לו תקנה אלא לסלק הדף וטעמו כתבתי בתחילת הסימן אצל פתוחה וסתומה שינה בהן : **ומ"ש** רבינו ומיהו נראה דוקא שכתב השירה וכו' פשוט הוא : כתב א"א ז"ל שירת הים כותבין שיטה אחת כדינה וכו' עד ושינה בהן קלא הכל בה' ס"ת ודברי רבינו אינם מבוארים יפה בשירת הים ולכן אעתיק לשון הרא"ש שירת הים כתובים שיטה ראשונה כדרכה ושאר כל השיטות האחד מניחין באמצע ריוח מעט ואחד בשני מקומות באמצעיתה ונמצאת השיטה חלוקה לשלשה ונמצא ריוח כנגד הכתב והכתב כנגד הריוח עד כאן לשונו : ב"ה וז"ל בתשובה כ"ג ראשי שורות של שירת ויושע אם שינה אינו מעכב כי תיקון סופרים הוא אבל אריח ע"ג לבנה אם שינה מעכב אך מחק ותיקון מכשירו : כתב הריב"ש (בסימן רפ"ו) בתשובה בשירה אין ספק אצלי שצריך להניח ריוח כשיעור פרשה סתומה וכ"כ הרמב"ם בצורת שירת האזינו כל שיטה ושיטה יש באמצעה ריוח אחד כצורת הפרשה סתומה וכו' . ונראה שגם על שיעור הריוח אמר כן אלא שבשירת הים בשיטה שיש בה ב' אוירים מניח שיעור הריוח בין שניהם וכ"כ הוא ז"ל בשירת הים ושאר השיטות אחת מניחין באמצעה ריוח אחת ואחת מניחין הריוח בשני מקומות וכו' ומדקאמר מניחין הריוח משמע שיש שיעור לו אלא שבאותה שיטה חולק אותה לשני אוירים עכ"ל :

כתב הרמב"ם ויש עוד דברים שאינם כתובים בתלמוד אלא שנהגו בהם הסופרים כמו שהעתיקו איש מפי איש וכו' בפרק שמיני מהלכות ספר תורה : ויזהר ג באותיות הגדולות וכו' כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש : ומ"ש ועוד נהגו במנין השיטין וכו' ג"ז דברי הרמב"ם שם וכתבו הגהות שכתוב בת"ם שיש כותבין מ"ח ויש כותבין ס' ויש כותבין ל"ח ויש כותבין ע"ב : ומ"ש ועוד נהגו שיהא ריוח בין פרשה לפרשה ט' וכו' עד סוף הסימן גם אלה דברי הרמב"ם

הלכה שעשה כל פרשיות פתוחות וסתומות שיהיו כשרים בין להרמב"ם ובין להרא"ש וכן פסק בש"ע ומיהו בדיעבד אין לפסול אם שינה :

כתב הרא"ש שירת הים וכו' פירוש אף על פי דבשירת האזינו צריך להניח ריוח כשיעור פרשה סתומה שהוא ט' אותיות אשר אשר אשר מ"מ בשירת הים אין צריך אלא מעט וכך נראה מדברי הרמב"ם דבשירת האזינו כתב דצריך ריוח כצורת פרשה סתומה דמשמע שגם על שיעור הריוח אמר כך ובשירת הים כתב בסתם דיניח ריוח אבל הריב"ש בתשובה ומביאו ב"י כתב דבשירת הים בשיטה שמניחין ריוח אחד צריך שיהא הריוח כשיעור ט' אותיות ובשיטה שמניח הריוח בשני מקומות מניח שיעור הריוח דהיינו ט' אותיות בין שניהם :

טעה

דרכי משה

(ב) ובא"ח סימן ל"ב בב"י בשם הר"י ן' חביב שכתב הר"ר מנחם שהפרשה שבראשי חמשה ספרים שבתורה אין מקום לכלל לא בפתוחות ולא בסתומות לפי שהם בתחלת הספר עכ"ל ב ומחבר אחד בדרבי ה"ר ליפמן מ"כ הענין פתוחות וסתומות מי שיוכל לכוון שיצא ידי כל הגאונים הרי טוב ואם לאו אל יזוז מדברי הרמב"ם מסדריו כי כתב דבריו ע"פ הספרים הישנים שנמצאת כדבריו וכן נמצא בס"ת שכתב עזרא הסופר ולכן אין לנטות מדבריו ועיין בסוף הברוך שאמר ותמצא באיזה פרשיות נפל הספק בדברי הרמב"ם ופירשוהו שם :

כתב

פרישה

הכה בזאת התמונה לא פסל ב"י : (ט) ובלבד שיהא אריח ע"ג לבינה שיעור ג' טפחים ואריח הוא חצי לבינה שהוא טפח ומחצה : (י) וחלק בשני מקומות כתב ב"י דברי רבינו אינם מבוארים יפה וז"ל הרא"ש ושאר כל השיטות האחת מניחין ריוח מעט ואחת בשני מקומות באמצעיתה ונמצא השיטה כו' עכ"ל וזה ציורו — — וכן כולן וכן הוא מצויר בהדיא במיימ' פ"ח דהלכות ס"ת ע"ש ומש"ר ונמצא השיטה — — — חלוקה לשלשה ר"ל הכתב שבשיטה נחלק לשלשה והיא שורה השנייה והרביעית — — וכמו שמצוייר לעיל . וז"ש כמי בצורת שירת האזינו דכל שורה נחלק לשנים דקאי — — — ג"כ אכתב · והטעם שנשתנה צורת שירה זו כתבתי בטא"ח סימן תרכ"ח בלוית — — כתיבת בני המן ע"ש : (יא) כתב הרמב"ם וש עוד דברים כו' עד סוף הסימן הכל הוא מדברי הרמב"ם : (יב) ואותיות הפוכות והעקומות כצ"ל : (יג) ועוד נהגו במנין השיטין שלא לעשותן פחות ממ"ח ולא יותר מס' מצאתי כתוב פירש מהר"ם מ"ח נגד המסעות שנאמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ס' נגד ס' רבוא שנאמר כתב לך את הדברים האלה (ואת ישראל מה ישראל ס' רבוא אף ס"ת בס' שיטין עכ"ס)

דרישה

כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה כו' נמצא שהפתוחה לעולם מתחלת בראש השיטה והסתומה אינה בתחילתה לעולם עכ"ל הרמב"ם : אבן מה שנהגו לכתוב בית שמו וסה ב' דבראשית י' דיודך אמיך ה' דהבאים שי"ן דשמר לך וי"א שי"ן דשופטים ושוטרים מ"ם דמה טובו אהליך ו' דואעידה בם חפשתי בכל ספרי הגאונים ולא מצאתי וכל ס"ת העשויה כן פסול (פי' בשי"ן דשופטים דהא היא סתומה וכן בי' דיודך כו' שהרי פרשה יהודה אתה כו' פתוחה וא"כ א"א להיות בראש הדף אא"כ שלא היה כתב בשיטה התחתונה אלא ב' תיבות יהודה אתה שהן ח' אותיות וזה לא יתכן לעשות כן) כדאיתא בהגהות מיימוני פ"ז דהלכות ס"ת . ומה שנהגו הסופרים להתחיל כל עמוד בוי"ו נראה שיש בו איסור שהרי אותן העמודים יש מהן רחב ויש מהן קצר לפעמים אותיות גדולות חסר לא כדת ולפעמים אותיות משוכות וארוכות כדי שיגיע לראש כל עמוד וי"ו ואילו היה לו לכתוב ס"ת הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ מואעידה בם עכ"ל הר"ס ותוספת אלפסי מ"ן :

אלהיכם

או ע"ב נגד ע"ב זקנים שנאמר אספה לי שבעים איש וגומר (ועוד שנים שנשארו במחנה עכ"ס) והמה בכתובים ואם רבינו סבירא ליה האי טעמא קשה ליתנא דקאמר לא פחות ממ"ח ולא יותר מס' דמשמע הא בין מ"ח לס' יכול לעשות כגון מ"ט או נ' ולס"ט הני דוקא נקט . שוב מצאתי שמ"ו הקשה כן על רבינו בביאורו לסמ"ג עשין שלו בהל' ספר תורה ושמא הואיל שאין זה אלא רמז בעלמא כל שהוא בין מ"ח לס' שפיר הוא מרמז לזה . דומה למש"ר בטור א"ח סימן תקכ"ח בשם אבי העזרי שאף שתקנו לומר במוסף דר"ה עשרה פסוקי מלכיות ועשרה זכרונות ועשרה שופרות נגד עשרת דברות ונגד י' הללויה שאמר דוד מכל מקום אם בא להוסיף פסוקים עליהן מוסיף שלא אמרו אלא אין פוחתין . ומהאי טעמא אמרו דבשבת אם ירצה להוסיף על ז' קרואין לס"ת מוסיף אף על גב דהז' נתקנו כנגד ז' רואי פני המלך וכ"כ המרדכי והר"ן שהיא עוד ראיות וגם רמ"א כתב שם דמוה נלמד דכל מקום שתקנו הז"ל מנין אחד נגד דבר אם בא להוסיף יכול להוסיף שבכלל מאתים מנה רק שלא יפחות ולא יגרע הכוונה וה"ל דכוותיה . אלא שקשה למה אמרו ולא יותר מס' אפי' יוסיף לא נמי מרומז הכוונה : (יד) וסימן ה' בם סיני בקודש מדכתב וסימן כו' משמע דטעמא אחרינא אית ליה והאי לסימן בעלמא נקטיה וי"ל דס"ל מ"ב נגד מ"ב מסעות הנכתבים בפרשת ואלה מסעי שלא היו אלא מ"ב וכדפירש"י שם וקשה על מ"ש בשם מהר"ם מ"ה מסעות וצ"ל דמונה ג"כ המסעות שמורו לאמוריהן אחר מיתת אהרן ואף ע"ג שמורו לאמוריהן ז' מסעות ואם כן יהיו מ"ט צ"ל דהמ"ב מסעות דכתב רש"י היינו אלא מ"ח וכן הוא שאמת אם תמנה אותן לא תמצא אלא מ"ח . ומ"ש רש"י מ"ב היינו דחשיב מקומות של מסעות שבמ"א מסעות שם מ"ב מקומות ומקומות המסעות נקראין מסעות כדפירש"י בסוף פרשת פקודי וה"כ ספר מעלה שיהיו מ"ח וה"ר יהודה ברצלוני חשיב מקומות של המסעות . וגם באותן מסעות שמורו לאמוריהן צ"ל בל"ז שהן שיהיה כדי שלא

תקשה

חדושי הגהות

בראש השיטה זהו סתומה ופתוחה מסופה שהניח החלק בסוף השיטה והתחיל אח"כ לכתוב בראש השיטה היינו פתוחה ואם פתוחה מכאן ומכאן בסוף השיטה ובתחלת השיטה שאחריה זהו סתומה הנה זו הגירסא נכונה מאוד בדעת הרמב"ם והרב"י נראה שהיה לו גירסא אחרת ואם נאמר שגירסתו הוא כגירסת הרא"ש דלעיל יחסר הבנת סוף דברי הב"י שכתב אבל אם התחיל מסוף שיטה כו בכל גווני נקראת סתומה דהא בירושלמי להדיא קאמר פתוחה מסופה פתוחה וצ"ל שלפני הרב"י היה ג"כ כגירסת הרא"ש ובך הוא כתוב לפניו פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ופירש הרב"י דס"ל להרמב"ם דלא כהרא"ש דהך פתוחה רביעית אדלעיל קאי אלא אדלקמיה קאי וה"ק פתוחה מסופה הכן פתוחה מכאן ומכאן סתומה כנלע"ד : ב ומצאתי כתוב מחבר אחד היה נקרא רבי ליפמן כתב בענין הפתוחות כו' כ"ה בס"א (א"ם) : ג לפנינו בטור ליתא להך לישנא שהעתיק הרב"י

(טו) בין פרשה לפרשה ט' אותיות עוד נהגו בראשי שיטין של מעלה משירת הים ה' שיטין וזה התחלתן הבאים. ביבשה. ה'. מת. במצרים. ולמטה מהשירה ה' שיטין והתחלת כל שיטה ושיטה מהם ותקח. סוס. ויצאו. ויבאו. ד ויהיו. ולמעלה משירת האזינו ששה שיטין וזה התחלתן ואעידה. אחרי. הדרך. באחרית. להכעיסו. קהל. ולמטה המשה שיטין וזה התחלתן ויבא לדבר. אשר. הזאת. אשר. וכל אלו הדברים למצוה ואם שינה לא פסל אבל אם כתב המלא חסר או החסר מלא (טז) או דבר שקרי כתב כקריאתו כגון שכתב ישכבנה במקום ישגלנה וביוצא בו או שעושה פרשה פתוחה סתומה או סתומה פתוחה אי שכתב השירה כמותה או שכתבה כשירה אין בה קדושת ספר אלא כחומש מהחומשין שקורין בו התינוקות:

רעו טעה ודילג תיבה או יותר יכול לתלותו בין השיטין אבל לא בריוח שבין דף לדף אע"פ (א) שאומר בתחילת כתיבת הספר שכתבו לשם קדושת ס"ת בכל פעם שכותב שם צריך לחשוב שכותב לשם קדושת השם ואם לא עשה כן פסול (ב) ואפי' המלך שואל בשלומו כשכותב השם לא ישיבנו היה לו לכתוב שנים זה אחר זה (ג) יפסיק ביניהם וישיב כשטובל הקולמוס לכתוב

רעו טעה ודילג וכו' בפרק הקומץ [דף ל'] כתב רש"י תולה מגיה בין השיטין עד כאן לשונו וכתב הרא"ש ודוקא תולה בינו שיטי אבל לא בגליון שבין ב' עמודים עד כאן לשונו: אע"פ שאומר וכו' בפרק הניזקין [דף ס'] אמרינן שכל ספר תורה שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום דקשה מאי איריא אזכרות הא אפי' שאר ספר תורה בעיא כתיבה לשמה דאפילו עיבוד בעי לשמה כ"ש כתיבה כדלעיל בתחילת סימן רע"ד אלא בע"כ דאע"פ דאמר בתחילת כתיבת הספר שכתבו לשם קדושת ספר תורה אפ"ה בכל פעם שכותב שם צריך לחזור ולכתבו לשם קדושת השם: ומ"ש צריך לחשוב וכו' כך הוא לשון הרא"ש אמנם בשעת כתיבת האזכרות צריך שיחשוב לשם קדושת השם אע"פ שכל כתיבת התורה בעינן לשמה יש מעלה אחרת בכתיבת השם עד כאן לשונו ואע"ג דהרא"ש מסיק לשם דטוב הוא להוציא בשפתיו אפ"ה כיון דדיעבד כשר אפילו במחשבה בלבד לכך כתב צריך שיחשוב וכו' דמחשבה ודאי מעכב דאם לא חישב פסולה וכך הם דברי רבי' צריך לחשוב ואם לא עשה כן פסול אבל לכתחילה ודאי צריך להוציא גם בשפתיו והכי משמע בפרק הבונה (סוף דף ק"ד) תניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מעביר עליו קולמסו ומקדשו דברי רבי יהודה מכלל דבנתכוין לכתוב השם וכתב השם א"צ להעברת קולמסו ולקדשו דבמה שנתכוון במחשבתו לכתוב השם לשם קדושת השם די בכך בדיעבד והא דכתב רבינו בריש סימן ער"ד צריך שיאמר הסופר וכו' ואם לא עשה כן פסול ה"ק ואם לא עשה כן אלא כתב סתם ולא נתכוין במחשבתו לשם קדושת ספר תורה פסול אבל אם נתכוין במחשבה אלא שלא הוציא בשפתיו כשר דיעבד כדפרישית וכדמוכח להדיא מדברי הרא"ש שכתב הלכך טוב הוא להוציא בשפתיו וכו' דאלמא דאינו מעכב בדיעבד אלא דטוב הוא לכתחילה כנ"ל ודלא כמו שפי' ב"י וכ"פ בש"ע דצריך שיאמר בשפתיו ואם לא עשה כן פסול דס"ל דאפי' בדיעבד פסול אף ע"פ שחישב לשם קדושת השם אלא שלא הוציא בשפתיו וליתא ודו"ק: כתב הג"מ בפ"י בשם מ"ם (ריש פרק שני) הפסיק באמצע השם ה"ז לא יקרא בו עד כאן לשונו וכתב ב"י שפירשו בו דהיינו שעשה שם אחד כשני שמות כזה רא"ו בן ואע"ג דבכל תיבה אפי' אינו שם אם ריחק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתים פסול מ"מ אפשר לתקן לגרר ולכתוב בלא הרחקה אבל בשם אי אפשר לתקן דאסור לגרר את השם ואע"ג דאפשר לחתוך הקלף סביב השם ואח"כ לכתבו אין לעשות כן לכתחילה דהו"ל קרוב לקודר האזכרות ע"ל בתחילת סימן ער"ה ועוד אפשר דלהרמב"ם דפסק בפ"א מהלכות תפילין דבתלה מקצת השם פסול טעמו דהיה מפרש הך דתניא במ"ם הפסיק באמצע השם אל יקרא בו דהכי פירושו שלא כתב אלא שתי אותיות הראשונות והפסיק ולא כתב יותר בתוך השיטה אלא תלה מה שלא כתב וקאמר דאל יקרא בו דפסולה היא אפילו בדיעבד מיהו רבינו דלא הביא דין זה כאן דבתלה מקצת השם פסול אפי' דיעבד משמע דהיה מפרש הך דמ"ם כפי' הראשון: כתב ב"י דכל שמות שאינן נמחקין דינם כשם ההויה דצריך לכתבן לשם קדושת השם דהכי משמע מדברי האחרונים וכן פסק בש"ע ונראה דה"ה מ"ש כשטובל הקולמוס לכתוב השם וכו' וכן כתב האזכרות בזהב פסול ג"כ אין חילוק

כתב הרמב"ם בפרק הנזכר: כתב הרשב"א בתשובה על מ"ש רש"י בפירוש התורה שהנו"ן של וימת תרח בחרן היא הפוכה נראה ודאי שאם לא נכתבת כן לא יפסל הספר בכך שאותן שבשבת פרק הבונה יפסל בהן הספר אבל הלפופות והפוכות לא יפסל שא"כ הו"ל להזכירם שם ולכתחילה צריך לעשות ואם לא עשו כשר וכתב עוד ה בתשובה שאלת שנמצא בספרים כלות משה מלא ורבותינו אמרו (במדרש רבה פרשת נשא) דכלת כתיב תשובה דע כי כמו שנחלקו בן אשר ובן נפתלי בכמה מקומות מצאתי שנחלקו במלות חלוקות מערבאי ומדינחאי שכן אמרו בגמרא י פילגשם כתיב ובספרינו כתוב מלא וכן בהרבה מקומות עוד חדע שבכ"מ שאנו מוצאים מחלוקת בספרים אמרו במ"ס שהולכין אחר הרוב עכ"ל (ג) וכתב עוד וז"ל שיש כתב בס"ת בין בפרשת תרומה בין בפרשת ויקהל יהיו פני הכרובים ובמקצת ספרים כתוב בפרשת תרומה יהיו ובפרשה ויקהל היו כך כתוב בספרינו בסדר תרומה שהוא צואה כתוב יהיו ובפרשת ויקהל שהוא ענין העשייה כתוב היו:

רעו טעה ודילג תיבה או יותר יכול לתלותו בין השיטין אבל לא בריוח שבין דף לדף כן משמע מדברי רש"י בהקומץ (ל:) גבי פלוגתא דתנאי בתליית השם וכן כתב הרא"ש בפירוש בהלכות ספר תורה:

ב"ה כתב הרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קע"ו שנשאל על ס"ת שחסר ממנו פסוק שלם אם יוכל לכתבו ביני שיטי ואם לא יספיק לכותבו בריוח שבין שני שיטין אם יוכל לכתוב מה שישאר בשיטה תחתונה לאחרת שתחתונה והשיב דאפי' פסוק שלם מותר לתלות דאין לחלק בין הסרון מרובה לחסרון מועט וכן משמע בירושלמי דמגילה פ"ק טעה והשמיט פסוק אחד אם יש לו שתים וג' שיטות מתקנו וקורא בו ארבע אינו קורא בו ולתלות בין ב' שיטי עד שיצטרך הקורא אחר שהשלים קריאתו לחזור למעלה אל הפסוק הראשון אפשר להקל בכך דאין לחוש לסירוס זה כיון שהכתיבה בתליה בכתיבה דקה יותר מכתיבת שאר הדף מינכר' מילתא דלשם תליה כתב כך וכן מוכיח זה בירושלמי שהרי א"א לתלות חסרון ג' שיטין בשיטה אחת בין שיטה לשיטה וזה הטעם יספיק אם השלים לכתוב החסרון באמצע שיטה שלא לפוסלו לפי שנשאר שאר השיטה פנוי כדמות פרשה שהרי הכתיבה מוכיח שלא לשם פרשה נשאר פנוי אלא ששם נשלמה תליית החסרון ובזה יש לסמוך על מנהג הסופרים שנהגו היתר בכך אבל לכותבו בין הדפין לכתחיל' אסור שהרי בתיבה בת ב' אותיות אמרי' פ' הקומץ לא יזרקנה בין הדפין וכ"ש הרבה תיבות או פסוק אחד. וכתב שבא מעשה לידו ופסלו וצוה לתקנו והיה באותו מעמד הריב"ש ואע"פ שלא כתב הרמב"ם זה בכלל הדברים הפוסלים ס"ת זהו בכלל מ"ש שס"ת שחסר בו אפי' אות אחת פסול שמ"ש בין הדפין הרי הוא כמו שלא נכתב אא"כ הוא ב' אותיות מתיבת בת ה' אותיות שהרוב מושך המועט אצלו והוי כאילו נכתב כולו בפנים אבל מספר י"ד נראה שאין אסור אלא לכתחילה ובספר התרומה נראה כי השם שנכתב חציו בתוך הדף וחציו חוץ לדף שהוא פסול וכן הרמב"ם כתב שאם כ' מקצת השם תוך השיטה ומקצתו תלוי פסול ואע"פ שלא כתבו בכלל הדברים הפוסלים ס"ת ותקנה טובה היא לגרור הכתב בין דף לדף ולכתבו בין השיטין ואם אינו מספיק בשיטה אחת יגרור מבפנים ב' או ג' שיטין כדי לצמצם הכתיבה ואע"פ שיש מן האחרונים שמחמירים שלא יגרר הרבה שיטין משום דמיחזי כמגומר הסופרים נהגו קולא בכך עד כאן לשונו:

אע"פ שאומר בתחילת כתיבת הספר וכו' בכל פעם שכותב שם צריך לחשוב שכותב לשם קדושת השם בפרק הניזקין [נד:] בעובדא דההוא דאתא קמי' דר' אמי א"ל ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתי לשמן אמרי' שכל ספר תורה שאין אזכרות שלו כתובים לשמן אינו שוה כלום ומסיק התם דאין לו תקנה בהעברת קולמוס על האזכרות לשמן: ומ"ש רבינו צריך לחשוב הוא לשון הרא"ש בהלכות ספר תורה. ואף ע"ג דהרא"ש ורבינו כתבו צריך לחשוב נראה מדברי הרא"ש שם דלא שני במחשבה וצריך להוציא בשפתיו וכ"כ סמ"ג וסה"ת: אפילו המלך שואל בשלומו כשכותב השם לא ישיבנו ב"ה (פ"ה) ובירושלמי פרק אין עומדין וכתב הרמב"ם ז"ל אפילו מלך ישראל שואל בשלומו כלומר שאם הוא מלך נכרי יפסיק כדאמרינן בפרק אין עומדין [לג:] לגבי תפילה: **כתב** הגהות מיימון בפ"י בשם מ"ם הפסיק באמצע השם הרי זה לא יקרא בו ע"כ ומשמע דמפסיק לשאול שלום או דיבור אחד באמצע שם משמות הקדש מיירו וא"כ הוא יש לתמוה על הפוסקים למה לא כתבו דמפסיל בהכי וגם הרמב"ם לא מנאו בדברים הפוסלים אבל מצאתי בתשובת הרשב"א שכתבו הכלבו וה"ר דוד אבודרהם על קריאת בס"ת פסול שפירש דהפסיק באמצע השם היינו שעשה שם א' כשני שמות כזה ראו בן וכן פי' המרדכי וכן כתב בסה"ת סי' ר"ה ופיסול זה כבר הזכירו הרמב"ם וגם רבינו כתבה בסי' ער"ד שאם ריחק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתים פסולה: ומ"ש היה לו לכתוב ב' זה אחר זה יפסיק ביניהם ומשיב ג"ז במ"ם ובירושלמי פרק אין עומדין ואיתיה כמי בתוס' דברכות פ"ג ופירש נימוקי יוסף מפסיק בין שם לשם ומשיב שלום לכל אדם ונראה שכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור לומר שהוא כותבו לשם קדושת השם: כתב הר"י אסכנדרני בביאור טוא"ח סי' ל"ב מצאתי בשם ירושל' פרק אין עומדין הכותב את השם אפי' מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב ב' וג' שמות ה"ז מפסיק ביניהם ומשיב והרמב"ם כתבה בפ"ה מהל' ספר תורה מזה הירושלמי נראה לכל השמות שאינם נמחקים צריך כתיבה לשמה כשם ההויה דאי תימרה דה"ל אלא לשם ההויה בלבד כמו שאומרים קצת סופרים אנה מצאנו ג' שם הויה סמוכים דבשלמא שני שמות הויה ושם אחד עמהם מצינו בי"ג מדות ה' ה' אל וכן בפסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' עד כאן לשונו ואין משם ראיה כ"כ שהרי אפשר לפרש הירושלמי כמו שפירש הכ"י שכתב היה כתוב ב' וג' שמות וכו' כגון שהניח בירועה שמות רבים שלא רצה לכתבם מפני שלא היה טהור והניח להם מקום בא לכתבם עתה בבת אחת ע"כ ומ"מ נכון הדבר לכתוב כל השמות שאינם נמחקים לשמן: וכתב הר"ש בר צמח בתשובה ח"א סי' קע"ו שאם כתב שם אלהים אחרים לשם קדושת השם אין בכך כלום דהוי כמקריב בעלי מומין דלא חלה עליהם קדושה ועוד הביא ראיה מדאמרינן א בפרק שבועת העדות [לה:] יש ללמד מדבריו שכל שמות שאינם נמחקים צריך לכתבם לשם קדושת השם דאל"כ היכי הוה סייך למיטעי לכתוב שם אלהים אחרים לשם קדושת השם: ב"ה היה לו לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה בכוונתו והשמיט הדל"ת ואחר כך העביר הקולמוס על כל אות ואות לקדשו פלוגתא דר"י ורבני בפ"ב דגיטין (כ') והלכה כרבנן דאמרי אינו מקודש וכתבו רבינו ירוחם: **וכשטובל** הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מיד בשם וכו' גם זה במ"ם (שם) ופי' הרא"ש שיזהר הלבלר שלא יכתוב עד השם

דרכי משה

(ג) כתב מהר"י מינץ סימן ה' דאין לפסול ס"ת שאין פרשיותיה הן סדורים כפי סדר הרמב"ם כי יש גדולים סוברים כדעת אחרת עכ"ל: ובמרדכי

פרישה

תקשה פירש"י הלדלי שהרי בפרשת פנחס כתב רש"י אמ"ש אבל משפחת אסוד בטלה כו' עד חזרו לאחוריהן ח' מסעות וכן פי' בפרשת עקב על מ"ש ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה כו' ע"ש ובפרשת חקת אמ"ש שם ויסעו מהר ההר דרך י"ם כו' פירש"י שחזרו לאחוריהן ז' מסעות וצ"ל גם כן שם דהדא קאי אהניות וק"ל: (טו) בין פרשה לפרשה ט' אותיות להרמב"ם עיקר חילוק בין פתוחה לסתומה הוא מה שהוא מתחיל לעולם ברחש השיטה וזה באמצע כדלעיל להכי כתב כאן סתם בין פרשה לפרשה דאפי' בסתומות יצטרך לכתחילה ט' אותיות וגם זה מל' הרמב"ם וב"י כתב ע"ז שנראה מדברי הרמב"ם שאם שייר בין פרשה לפרשה פחות מט' אותיות לא פסל ומיהו דסיק דאפשר דהרמב"ם לא קאמר כל אלו למצוה ואם שינה לא פסל) אלא על מ"ש שצריך שיהיה ריוח בין פרשה לפרשה ט' אותיות כמו אשר אשר אשר וע"ז כתב דאפי' יהיו קטנות מאותיות אלו גם כן כשר (אבל פחות מכדי ט' אותיות קטנות אפשר דפסול ב"י עכ"ם): (טו) או דבר שקרי וכתיב כתב כקריאתו כנ"ל:

סי' רעו (א) שאומר (בתחילת כתיבת הספר כו' כנ"ל וכן הוא בדפוס ב"י עכ"ם): צריך לחשוב שיותב בא"מ סימן ל"ב כתב ב"י דהאי לחשוב ל"ד אלא צריך לדבר כן בפירוש ובאורח חיים כתב אמירה בהזכרה דאשונה ומחשבה אח"כ בכל שם ושם. ולשון הרא"ש הוא כלשון רבינו כאן. ואפשר לומר דהרא"ש ורבינו דכתבו מחשבה ר"ל דיבור סמכו אמ"ש בריש סי' רע"א דבמחשבה הנזכר בגמרא ר"ל דיבור ואין מחשבה בלא דיבור ע"ש: (ב) ואפילו המלך שואל בשלומו כו' פירוש מלך של ישראל אבל של אומות העולם משיב מפני הסכנה: (ג) יפסיק ביניהם וישיב כנ"ל ור"ל ישיב שלום לכל אדם מפני הכבוד וצריך

חידושי הגהות

הרב"י אבל הוא לשון הרמב"ם בפ"ז מהל' ס"ת הלכה ח' ע"ש: ד תיבת ויהיו לא נמצא כלל שם בפרישה וז"ל הרמב"ם והתחלת כל שיטה ושיטה מהם ותקח. אחריה. סוס. ויצאו. ויבואו. ויהיו למעלה וכו' והמדפיסים השבו הך תיבת ויהיו שבהרמב"ם שייך אלמעלה לחשבו במנין הראשי שיטות ולכן חסרו ג"כ תיבת אחריה וטעות הוא בידם: ה עיין בתשובות להרמב"ן סימן רל"ב (כה"ג): ו לא אדע מקומו איה הוא בגמרא אך ברש"י מצאתי דברים אלו בפרשת חיי שרה פ' כ"ה פסוק ו' ולבני הפילגשים וכו' וע"ש במזרחי:

רעו א ר"ל מדקאמר התם (לה:) כל שמות האמורים בלוט חול ובודאי אפי' נתכוון לקדשם הוי חול דאי לא נתכוון לקדשם אפילו שמות הקודש לא קדשי כדמוכח התיא דגיטין דנתכוין

לכתוב השם לא יתחיל מיד בשם לכתוב שמא יהיה עליו ריבוי דיו ולא יצא הכתב מיושר אלא יכוין (ד) שיטבילנו בתיבה שלפניו (ה) כתב האזכרות בזהב פסול טעה ודילג השם יכול לתלותו בין השיטין ודוקא כולו אבל אינו יכול לכתוב מקצתו בפנים ולתלות מקצתו ובסה"ת כתוב דלכתחילה אין תולין השם אלא אם טעה ודילגו יגרור תיבה אחת שלפניו ויכתוב השם על הגרר ויתלה התיבה שמחק (ו) אא"כ טעה ודילג עמו ב' תיבות של חול אז יכול לתלותו עם ב' התיבות של חול אבל בדיעבד שתלה אותו לבדו כשר וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה (ב) אסור למחוק את השם ואלו הם השמות שאין נמחקין אל אלוה אלהים אלהי (ז) [א] אלהיכם אלהיהם האלהים אהיה אשר אהיה א"ד י"ה שדי צבאות אבל הגדול הגבור והנורא האדיר החזק האמיץ חנון ורחום ארך אפים ורב חסד נמחקין (ח) כתב אל מאלהים י"ה מיהודה אינו נמחק שד משדי

השם ויטבול הקולמוס אלא יניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו האות יתחיל לכתוב ולא יתחיל בשם שמא יש רוב דיו על הקולמוס ויפול כשיכתוב השם עכ"ל . ומצאתי כתוב אם לא הניח אות לפני השם כדי לבדוק בו יחפש אם יש שום אות שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם : כתבו הגה"מ בפ"ק מהלכות תפילין בשם סה"ק לא יטבול באמצע השם וכשיצטרך לדיו יקח מאותיות שלפניו : כתב האזכרות בזהב פסול ברייתא בפרק הבונה [קג :] וכתב הרמב"ם שאין לו תקנה וטעם הדבר נתבאר בתחילת סי' ער"ה וכבר כתבתי בטוא"ח בהל' תפילין דלרבותא נקט זהב וכ"ש דיו משאר צבעונין חוץ משחור וכבר נתבאר בסימן ער"א דאזכרות לאו דוקא אלא ה"ה לכל התורה שאם כתב אות אחת בשאר צבעונים או בזהב פסול : **וכתב** בנמ"י כתב את האזכרות בזהב כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו בדיו אפ"ה פסול דס"ל כתב עליון כתב ומבטל התחתון וכתב הריב"ש בתשובה סי' ז' נראה שאם עבר וגררן וכתבן בדיו כשר ומיהו בכל האזכרות הספר אפי' בדיעבד פסול משום דמיחזי כמנומר (א) : **טעה** ודילג השם יכול לתלותו וכו' בהקומץ [ל :] איפלגו תנאי בתליית השם ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר"ש שזורי דאמר כל השם תולין מקצתו אין תולין . ומ"ש בשם סה"ת בהקומץ תניא הטועה בשם גורר מ"ש ותולה מה שגורר וכותב את השם על מקום הגרר ד"ר יהודה ר' יוסי אומר אף תולין את השם ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר"ש שזורי אומר כל השם תולין מקצתו אין תולין איתמר רב חננאל אמר רב הלכה תולין את השם רבה בר בר חנה א"ר יצחק בר שמואל הלכה מוחק וכותב רבין בר חיננא אמר עולא א"ר חנינא הלכה כר"ש שזורי ופירש"י והתוספות גורר היינו לאחר שנתייבש הכתיבה ומוחק היינו בעודה לחה ואינו הדור כ"כ וכתבו עוד התוס' ומדקתני ר' יוסי אומר אף תולין ר' יצחק אומר אף מוחק משמע לכאורה דגורר עדיף מכולהו ותולה גרע מיניה ומוחק גרע מתולה אבל א"א לומר כן אלא ר' יצחק אדר' יהודה קאי ולא אדר' יוסי דתולה גרע ממוחק כדאמרינן בירושלמי פ"ג דמגילה דא"ר זעירא ב"ר חננאל בשם רב הלכה כמי שהוא אומר מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול ומיבעיא ליה התם בג' תיבות שיש בהם שם אי שרי לתלות ודילמא דוקא כשיש בהן תיבות של חול לא מיחזי כי טפל למה שבפנים ואיבעיא ליה אפי' בג' תיבות שכולם שם כגון אל אלהים ה' דכתיב בספר ב תהלים אי שרי לתלות או לא ור"ת פי' דתולין עדיף מכולהו ול"ג אף תולין ומאן דפסק הלכה תולין קסבר תולין ולא מוחק אבל א"א לומר כן כדמוכח בירושלמי דתולין גרע יע"כ מדברי התוס' וסה"ת כתב כדברי התוס' והעתיק לשון הירושלמי כלשון זה ר' זעירא אמר רב חננאל בשם רב אמר כגון אני ה' אלהיכם מותר ומיבעיא ליה למה מפני שהן ג' תיבות או מפני שיש בהן חול מה נפיק מביניהון ה' אלהים ה' מ"ד מפני שהן ג' תיבות הא נמי ג' תיבות מ"ד מפני שיש בהן חול אסור לתלותן שאין כאן חול וע"פ זה פסק בסה"ת דלכתחילה גורר מ"ש ותולה מה שגרר וכותב השם על מקום הגרר דאסור לתלותו עד שיהיו ג' תיבות ואחת מהן חול כגון אני ה' אלהיכם כדאיתא בירושלמי מיהו בדיעבד אם תלה השם לאודיה שפיר דמי עכ"ל . ויש לתמוה על מ"ש רבי' בשם סה"ת דאין תולין אא"כ דילג עמו ב' תיבות של חול זו אינה סברת סה"ת אלא סברת סה"ק דאילו סה"ת אפי' בתיבה אחת של חול התיר וכ"כ הגמיי' בשמו וכתבו בשם ר"ת דהלכה כר' יהודה שאין לתלותו וסמ"ג כתב כל דברי תלמודא דידן ודברי הירושלמי ופירשם וכתב בסוף מסקנא דמילתא גרירה מצוה מן המובחר לד"ה ורב חננאל אמר רב פוסק תולין ואין מורין כן אבל מוחק הלכה ומורין כן והמרדכי כתב שר"ת פסק כר"ת דאמר התם השם לא על הגרר ולא על המחק ואין תולין אותו אלא כיצד הוא עושה מסלק היריעה כולה וגונזה והרא"ש כתב הברייתא ומאי דאיתמר עלה אלא שהשמיט הא דאמר רבה בב"ח הלכה מוחק וכותב ומשמע לרבי' דמדלא כתב כפסק האמוראים אלא תולין דס"ל דוקא תולין אבל לא מוחק ולא גורר וכדברי ר"ת ואע"פ שאיפשר לומר דסבר דגורר עדיף מתולה וכדברי התוס' אי הוה ס"ל הכי לא הוה שתיק מיניה וזהו דעת רבי' בדברי הרא"ש ובסמוך אכתוב דעתי בזה : והרי"ף כ ב גם הא דאמר רבה בב"ח הלכה מוחק וכותב והוא ז"ל גורס בברייתא ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר' יוסי אומר אף תולה את השם משמע דס"ל דמחיקה גריעה מגרירה ועדיפא מתלייה ומ"ד מוחק סבר דוקא גורר או מוחק אבל לא תולה ומ"ד תולה סבר גורר או מוחק או תולה וכן הלכה וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהל' תפילין שכח לכתוב את השם כולו תולה אותו בין השיטות וכתב בד"א בס"ת אבל בתפילין ומזוזה אין תולין בהן אפי' אות אחת וכו' מותר לכתוב את השם על מקום הגרר ועל מקום המחק בכולן ע"כ וכ"ל שגם זה הוא דעת הרא"ש שהרי גם הוא גורס ר' יצחק אומר אף מוחק וכותב ר' יוסי אומר אף תולה את השם הרי בהדיא דתולה גרע מגורר וממוחק וכיון דפסק דתולין לא הוצרך לכתוב דמוחק וכותב דכ"ש אתי וזה נראה שהוא דעת רבי' ירוחם שכתב וכתב כותבין השם על המחק או על הגרר ותולין אותו כולו ואילו היה הרא"ש חלוק בדבר לא הוה שתיק מיניה : **כתוב** בסה"ת מהגהת דירושלמי יש להוכיח שהדינים על גורר תולין ומוחק הוו כמו כן בנביאים ובכתובים כמו בס"ת דהא [אל] אלהים ה' כתוב בתהלים ושמא זהו דוקא כשהם בגליון שקדושים יותר ולא באותם שלנו ואפי' שנא' בחומשים שלנו אין קפידא אמנם כיון דלכבוד ה' בכ"מ הוא צריך והמחמיר תע"ב עכ"ל (ג) :

ואלו הם השמות שאינם נמחקין וכו' ברייתא בסוף פרק שבועת העדות [דף לה :] אלו הן שמות שאין נמחקים כגון אל אלהיך אלהים אלהיכם אהיה אשר אהיה אדנ"י יה שדי צבאות הרי אלו אין נמחקים : ומ"ש אלהיכם אלהיהם היינו לומר דכל הנטפל לשם מלאחריו כגון כם מאלהיכם והם מאלהיהם אינו נמחק דהא איפסיקא הלכתא התם בגמרא כאחרים דאמרי הכי אך מ"ש האלהים איני יודע מה מלמדנו שכבר כתב שם אלהים ואם לומר שה"א ראשונה שבהאלהים אינו נמחק הא ליתא דהא תניא בפרק הנזכר כל הנטפל להשם מלפניו נמחק ומשמע דליכא מאן דפליג ביה וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכות יסודי התורה וראיתי להרא"ש שגורס בשמות שאינם נמחקים אלקי האלקים ושמא כך צריך לגרוס בדברי רבינו ומיהו לאו למימרא דשני השמות האלו כשהם סמוכים שניהם קדש דליתא אלא הראשון קדש והשני חול כדאיתא במ"ס (פ"ד) וטעמא דהאלהים בתרא קאי אשופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רם ה' : ומ"ש אבל הגדול הגבור וכו' נמחקים גם זה בברייתא פרק שבועת העדות (שם) : ב"ה כתוב בא"ח כתב רבינו סעדיה הכנויים אם טעה בהם הסופר וכתבן שלא במקומן נמחקים כ' הראב"ד ואם לא טעה אסור למוחקן או אם כתב כל הפסוק אסור למוחקן ואפי' טעה עכ"ל וא"נ כן מפשט דברי הרמב"ם ורבינו וכתב הרשב"ץ בתשובה סימן קע"ז אם כתב ה' שלא בכוונת קדושה אינו קודש והביא ראיה מהא דתניא פ"ב דגיטין (כ .) שהיה צריך לכתוב את ה' וכתב יהודה וכו' וכ"כ הסמ"ק ה' שנכתב שלא מדעת מותר למוחקו ואם נתכוון לקדש שם שאינו קודש מסתברא דלא מהניא כוונתיה לקדושיה דהו"ל כמתפיס בעלי מומין למזבח דלא קדשי והביא ראיה לדבר : ומ"ש כתב אל מאלהים וכו' עד לב מצבאות נמחק ג"ז שם : (ב"ה) כתב בא"ח ל"ש אם נכתב בכתיבת גסה

חילוק בין שם הוי"ה לשאר שמות שאין נמחקין : **טעה** ודילג השם וכו' בהקומץ [דף ל'] איפלגו תנאי בתליית השם ואיפסיקא הילכתא כרבי שמעון שזורי דאמר כל השם תולין מקצתו אין תולין : ומ"ש בשם סה"ת מבואר שם בסי' קל"ט דמ"ש רבינו בשמו דלא יתלה בג' תיבות אלא כשיש עם השם ב' תיבות של חול לא כתב לשם כך אלא כתוב לשם דבג' תיבות אפי' א' מהן של חול כגון אני ה' אלהיכם מותר לתלות איברא דבסמ"ק סימן קנ"ה כתוב דוקא ב' תיבות של חול ואולי דט"ס הוא בספרי רבינו דהיה כתוב ובס"ה כתב וכו' וטעה המעתיק וכתב ובסה"ת במקום ובס"ה והאמת דלא אמר רבינו אלא דבספר המצות כתב כך ואיכא למידק דהרמב"ם בפ"א מה' תפילין כתב אבל מקצת השם בשיטה ומקצת תלוי פסול ורבינו לא כתב אלא אבל אינו יכול לכתוב מקצתו בפנים ולתלות מקצתו ולא כתב יותר מלשונו זה משמע דדוקא לכתחילה אינו רשאי לתלות מקצתו אבל בדיעבד כשר אם תלה מקצת השם ואפשר דרבינו ס"ל דאע"ג דהאלפסי ומיימוני והאשיר"י פוסקין כר"ש שזורי כיון דהתוס' והסמ"ג וסה"ת פסקו דלית הלכתא כוותיה אלמא משמע דאע"ג דלכתחילה אין לתלות מקצת השם אפ"ה אין לפוסלה בדיעבד ועוד דאיכא למימר דר"ש שזורי גופיה לא קאמר אלא דלכתחילה אין תולין מקצת השם אבל דיעבד כשירה ובתשובה הארכתי בזה בס"ד : **אסור** למחוק וכו' כגון אל ברייתא פרק שבועת העדות (דף ל"ה) אלו שאין נמחקין אלהיך אלהים אלהיכם ורבי' דקדק מדקאמר כגון משמע דלאו דוקא ד' שמות אלו אלא כגון אלו דהיינו אלוה כדכתיב אלוה מתימן יבא אלהי כדכתיב את פי ה' אלהי . אלי דכתיב אלי אתה אלהיך דכתיב אנכי ה' אלהיך . אלהינו כדכתיב שמע ישראל ה' אלהינו . אלהיו כדכתיב גוי ואלהיו . אלהיכם כדכתיב אני ה' אלהיכם . אלהיהם כדכתיב למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם . האלהים כדכתיב האלהים הרועה אותי מעודי . והקשה ב"י מ"ש האלהים איני יודע מה מלמדנו שכבר כתב שם אלהים ואם לומר שה"א ראשונה שבהאלהים אינו נמחק הא ליתא דהא תניא לשם כל שנטפל לשם מלפניו נמחק ומשמע דליכא מאן דפליג עליה וכ"פ הרמב"ם בפ"ו

דרכי משה

רעו (א) ובמרדכי בה"ק דף צ"א ע"ד דממזר אסור לכתוב הס"ת דכשיגיע ללא יבא ממזר בקהל ה' יתפה ואינו כותב האזכרה לשמה אפי' אם אמר נתכוונתי אנן סהדי דלא איתכוון וכן גר תושב דכשיגיע לגר אשר בשעריך תתננה עד כי קדוש אתה לה' אלהיך אינו כותב האזכרה לשמה עכ"ל : (ב) נראה דאף תולין קאמר דגרע מגרירה או מחיקה וכ"כ התוס' פרק הקומץ והסמ"ג בהדיא ולא בא כאן למימר אלא דסברת הרא"ש דלא כסה"ת דס"ל דדוקא גורר לכתחילה אלא דאף לכתחילה יכול לתלות וכ"ש למחוק וכ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם פ"ט מה' תפילין ודבר פשוט הוא בעיני ולא כתבתי אלא להוציא מדעת ב"י שכתב שדעת רבי' כדעת הרא"ש ודוקא תולין קאמר ואינו כן אלא שהרחיק דעת רבינו כדי להשיג עליו כנ"ל : (ג) וכ"כ המרדכי בה"ק ע"ב בשם ס"ה : וכתב

פרישה

צריך אא"כ לחזור ולומר שכותב שם השם לשם קדושה (וכתב עוד שנכון שסדר לכתוב כל השמות שאינן נמחקין לסמן עכ"ה) ב"י : (ד) שיטבילנו בתיבה שלפניו ואם שכח וטבל יחפש אחר אות שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם ב"י : (ה) כתב האזכרות בזהב פסול רבותא נקט אפי' זהב וכ"ש דיו משאר צבעונים חוץ משחור דפסול וכבר נתבאר בסי' רע"א דאזכרות ל"ד אלא ה"ה לכל התורה ב"י וכתב הריב"ש שאם עבר וגררן וכתבן בדיו כשר ומיהו בכל אזכרות הספר אפילו בדיעבד פסול משום דמיחזי כמנומר עכ"ל וכ"ל מש"ה נקט אזכרות וק"ל . (וכ"י כתב בהל' ס"ת דמיירי אפי' כתב תחילה בדיו ואח"כ ליפהו בזהב ר"ל שזרק זהב בכתב השמות שנכתבו בדיו עכ"ה) אפ"ה אסור דעליון מבטל התחתון ע"ש ולפ"ז יכול להיות שג"כ דוקא אזכרות אסור ודו"ק : (ו) אבל אין תולין השם אא"כ טעה ודילג עמו ב' תיבות כן דעת הסמ"ג אבל דעת סה"ת אפי' בתיבה אחת של חול ותמה ב"י על רבינו שכתב בשמו שני תיבות ע"ש : (ז) אלהיכם אלהיהם כו' דכל הנטפל לשם מלאחריו כגון כם מאלהיכם או הם מאלהיהם אינו נמחק אבל הנטפל לשם מלפניו נמחק כגון ה"א ראשונה של האלהים ועיין בדרישה : (ח) כתב אל מאלהים יה מיהודה אינו נמחק דאל ויה כל אחד לבד הוי שם ואשמעינן דאף על גב דכוונתו

דרישה

סי' רעו [א] אלהיכם אלהיהם כו' דכל הנטפל לשם מלאחריו כו' ולכך מתמיה ב"י על רבינו למה חזר וכתב האלהים כיון שכבר כתב אלהים וכתב שיש לגרוס אלי האלים ונראה דבב"י הוא טעות סופר וצ"ל אלקי האלהים וכן איתא בהדיא בגמ' פרק שבועת העדות אלקי האלקים (ר"ל ולאו אינו רשאי למחוק הה"א שהיא טפל לשם שלפניו והוי כמו כם באלהיכם וק"ל עכ"ה) וכתב ב"י ולאו למימרא דב' שמות האלו כשהם סמוכין דשניהן קודש הם דליתא אלא הראשון קודש והשני חול כדאיתא במ"ס וטעמא דהאלקים בתרא קאי אשופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רם ה' עכ"ל ב"י . ובזה התירוץ נתיישב התמיה לפי גי' הספרים הכתובים שראיתי שלא כתב מתחילה אלקים אבל ספרים הנדפסים שכתוב בהם גם

חדושי הגהות

(כ ') דנתכוין לכתוב יהודה וכו' : ב בתהלים הוא בסימן נ' ומוקדם הוא בפסוק ביהושע כ"ב :

בפ"ו מהל' יסודי התורה עכ"ל ואפשר דרבינו נתכוון לבאר דאע"ג דאיכא בקרא אלהים דאינו קדש כגון אלהי האלהים דראשון קודש והשני אינו קודש וכן ויראו בני אלהים כי טובות הנה מ"מ איכא נמי האלהים דהוי קודש ואינו נמחק כגון האלהים הרועה אותי תעודי וכן נמי אע"ג דאיכא מקצת אלהים שאינן קדש מ"מ איכא נמי אלהים טובא בקרא שכן קדש ואינן נמחקין :

גסה או בכתיבת משקה או אפי' בכתיבת נכרים או מצויירים במשי ע"י תפירה אסור למוחקן : כתב רבינו ירוחם בשם המפרשים דהא דאמרינן בפרק שבועת העדות (לה) כל שלמה האמור בשה"ש קדש לאו לענין שאינו נמחק אלא לדעת פירושו וכן מלכיא דדניאל וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ג' וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מה' יסודי התורה :

משדי צב מצבאות נמחק צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף יש בו דבק (ט) באותיות השם יש לו לגוררו וא"צ אח"כ להעביר עליו קולמוס לקדשו כי כבר נכתב כהלכתו בקדושת השם אלא שהאותיות לא היו כהלכתן וכשתיקן האותיות הרי השם כהלכתו :

רעז (א) **כתב** הירועה ובא לתלותו כדי שתתייבש לא יהפוך הכתב למטה אע"פ שמתכוין כדי שלא יעלה אבק ע"ג הכתב מ"מ דרך בזיון הוא אלא יהיה פני הכתב למעלה (ב) ויפרוש עליו בגד :

רעח (א) **אין** תופרין ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה טהורה שראויה לכתוב בעורו (ג) ולא יתפור כל הירועה מראשה לסופה אלא יניח בראשה מעט ובסופה מעט שלא יהא תפור ובתיקון התפירה שאל השואל מא"א הרא"ש ז"ל תודיעני

רעז כתב הירועה וכו' ברייתא סוף עירובין [דף צ"ח] מיהו מבואר לשם מפי' רש"י היכא דלא אפשר כגון שאין לו בגד לפרוש או כיוצא בזה מוטב להופכה על פניה דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקודש טפי וכ"א בירוש' פ"ק דמגילה [דף ע"א] ספר שאין עליו מפה הופכו על הכתב כדי שלא יתבזה הכתב ומכאן יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים :

רעח אין תופרין ס"ת אלא בגידי בהמה וכו' ירושלמי דפ"ק דמגילה (דף ע"א) : ומ"ש ולא יתפור וכו' בפ"ב דמגילה (דף י"ט) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן שיור התפר הל"מ ומהו לה אמותא ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע ופירש"י כשתופרין ירועות של ס"ת לחברן יחד משיירין התפר למעלה ולמטה שאם אינו משייר מהדק בחוזקה כשהוא מהדקו לספר תורה והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להיקרע מוגע מלהדקו יותר עכ"ל ומשום הכי קאמר ר' יוחנן גופיה בס"פ בני העיר (דף ל"ב) הגולל ס"ת צריך שיעמידנו על התפר פי' כנגד התפר יהדקנו מפני שאם יקרע יקרע בתפירה וכמ"ש רבינו בא"ח סי' קמ"ז ונראה דאיכא נפקותא דלמאי דקס"ד מעיקרא דהוי הל"מ מפסל ס"ת בהכי אבל השתא דאינה אלא תקנת חכמים כדי שלא יקרע לא מיפסל ס"ת בהכי והכי נקטינן : ובתיקון התפירה שאל השואל וכו' בתשובות כלל ג' : ומ"ש

(ב"ה) וכ"כ הר"ש בר צמח בתשובה סימן קע"ז וכתב עוד והשמות שיש מחלוקת בין המפרשים אם קדש אם חול מסתמא יש לחוש למוחקן שמא הכותב נתכוון לקדשם אבל אי ידעינן ביה בספרא דכתבינהו שלא נתכוון לקדשם משום דס"ל דחול הן ודאי שרי למחקינהו והביא ראייה לדבר והביא כמה שמות והכריע איזה מהם קדש ואיזה מהם חול וכתב בפרק ע"פ (קיז ') איפליגו בהם יה אם הוא תיבה אחת או ב' תיבות וכתב שראה ס"ת שכתוב כן כם יה בב' תיבות ונראה שנתכוון הסופר לקדשו ולא מלאו לבו לפוסלו משום דדילמא הילכתא כמאן דסבר הכי ואע"פ שמצא חומשים שמנוקד סמ"ך דכם יה בשב"א אינה ראיה כ"כ שהם תיבה א' שהרי מימינו אש דת למו נקודה השי"ן בשב"א ולצאת מידי כל הספיקות צוה לתקן בס"ת שכתוב בו כם יה בב' תיבות לגרר כם ולהרחיב למ"ד על ולכתוב כם בין השיטות על יה עכ"ל :

כתב הרא"ש בתשובה כלל ג' שאלת המגיה ס"ת והגיה התיבה ובעוד הדיו לא הוצרך לגלול ס"ת ונטל בקולמוס הדיו שכתובה כדי שתתייבש התיבה מהר ולא תמחק היש בזה משום אכחושי מצוה אין בזה מיחוש דלא דמי למדליק נר חול מנר מצוה דהתם שואב השני מן הראשון ומכחישו אבל הכא כיון שנכתבה התיבה אינה נכחשת בנטילת מקצת הדיו כדי שתמהר להתייבש : **צריך** שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף כן כתב התוס' בפרק הקומץ (ל :) והרא"ש בהל' ס"ת בשם ר"ת והמרדכי וסמ"ג ורבי' ירוחם וכתב ר"י אסכנדרני בתוא"ח סימן ל"ב שכן כתב הרמב"ם בתשובה סימן ס"ט : ב"ה ועיין בכתבי מה"ר איסרלן סימן צ"ג ועיין תשובת הרשב"ץ שכתבתי בריש סימן זה אח"כ בא לידי אותה תשובה וכתוב בה בלשון הזה על ס"ת שנמצא בו השם כתוב קצתו בסוף השיטה וקצתו חוץ לשיטה הראוי אמרו להחליף אותה ירועה ולגנזה ואחר החילופה יקראו בו בציבור לכתחילה עכ"ל :

יש בו דבק באותיות יש לו לגררו ואין צריך אח"כ להעביר עליו קולמוס לקדשו וכו' כל זה הוא ל' הרא"ש בתשובה כלל ג' ודבריו מבוארים דבאות דבוקה לחבירתה מיירי וכ"כ המרדכי בהל' קטנות בפרק הקומץ וז"ל אומר ר"י שאם השם הדביק אות של שם יכול למחוק אע"פ דאזהרה למוחק שם מלא תעשון כן הא תיקון הוא ושרי וראיה ממ"ש בת"ס ע"כ ובסוף ההלכות כתב ז"ל בשם אם דיבק האותיות מסלק אותה ירועה שאי אפשר לתקן ג ודוקא דיו שנטפה על השם כההיא דת"ס ודלא כפי' ר"י שמתיר כמו כן להפריד האותיות של שם ואין הנדון דומה לראיה דהא כבר נתקדש השם כשנטפה עלי' דיו ומצוה היה לתקנו אבל הכא בפיסול נעשה מתחילתו ולא מן השם הוא זה עכ"ל . וכדאי הם ר"י והרא"ש ז"ל לסמוך עליהם . ובכתבי מה"ר איסרלן סימן ע"א כתוב ס"ת דכריעיה דה"א וקו"ף שנדבקו דפסולה היא אפי' בדיעבד עד שיתקן . ובסימן ע"ב כתב אם מותר לתקן הסי"ן שבשמות הקדש נראה דשרי מההוא דהגה"ת בספר המדע פ"ו דאם נפל דיו מותר למוחקו דאינו מתכוין רק לתקן אך לא ברירא לן דאיפשר דהתם איירי דנטשטש האות אבל כאן אינו מחוסר רק דקדוק א' או נימא איפכא דהכא א"צ למחוק רק הרגל שהיא נכתבה בטעות ובגוף האות שנכתב בדיו א"צ ליגע ואם בהרבה הסי"ן בשמות שכן נדבקין אין נראה טוב לתקן אותם עכ"ל (ד) וז"ל הר"י אסכנדרני ז"ל בתוא"ח סימן ל"ב פשוטא כי מי שנתכוון לכתוב השם ונדבקה לו רגל שמאלית של ה"א ראשונה שבשם בן ד' בגגה בענין שניכר לכל שהוא חי"ת ודאי יכול הוא לגרור רגל החי"ת שנעשה בפיסול ואין זה עובר משום לא דתניא המוחק אות אחת מן השם עובר בל"ת א"ר ישמעאל לכך נאמר ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם אבל אם נשפכה דיו על השם מותר למוחקו שלא היתה כוונתו אלא לתקן ע"כ הרי נתבאר מברייתא זו שאם נפסדה צורת אות מאותיות השם ע"י שפיכת דיו שיכול למוחקה וכ"ש זו שנעשית בתחילה בפיסול ולא זו בלבד אלא אפי' נדבק לו בכה"ג ה"א אחרונה שבשם ונעשית חי"ת עם היות שנתקדש השם בחליו הראשון שיכול לגררה ולתקנה כרם אכתי איכא למיבעי היכא דחד ה"א מאותיות השם לא תלי כרעא כדקא יאות כגון דדביק בגגה כחוט השערה וכ"ע קרו לה ה"א היכי לעביד דאי גריר להווא דבק הו"ל חק תוכות ואי מנח ליה הכי הא אמרינן בהקומץ מ"ט תליא כרעיה דה"א תשובה ממ"ש הרא"ש אם נגעו רגל הה"א והקו"ף בגגיהן פסולין ובתפילין אין לו תקנה מפני שצריך לכתבן על הסדר וכן ממה שאמרו בפרק הבונה (קד :) כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין או כגון שנטלו לגגו של דלי"ת ועשאה רי"ש למדנו שהמוחק מקצת אות עד שהוציא מתמונתה הראשונה ועשאה אות אחרת נקרא מגיה וכאילו מחק כל אות ראשונה וה"ה למוחק רגל הה"א כולה עד שבשה להיות דלי"ת שזה נקרא מוחק אות א' מן השם וחייב משעת מחיקה ומאחר שנתחייב מאי כ"ת במה שמתקן אח"כ ולא דמי לטיפת דיו שנפלה על השם או מקלתו דאמרינן לעיל שיכול למחוק ולתקן דהתם בטלה צורת האות וע"כ יכול לגררה אבל הכא כל העולם קורין אותה ה"א אלא שנפסלה בנגיעתה לגגה (ה) ובפרק הקומץ [כט :] רמי בר תמרי איפסיקא ליה וא"ו דויהרג בנוקבא וכו' מהא שמעינן דבגרירת קצת אות עד שנשתנה ע"י אותו חסרון לאות אחרת שנחשב כמחיקת אות שלם וה"ה למוחק רגל הה"א ומחזירה דלי"ת שיחשב לו זה כמחיקת כל אות וליכא למימר דכל מחיקה שהיא לתיקון שריא דהנותן אבן מהמזבח לא מחייב אלא בעושה דרך השחתה אבל אם כפגמה שצריך לתקן אחרת במקומה שרי שכן מצינו בני חשמונאי שנתצו מזבח שנכנה עזרא מפני שבגאוהו יונים כדאיתא ד ביומא דהתם שאני דאי אפשר לנו בלא מזבח וגם אי אפשר לנו לבנות מזבח במקום אחר במקדש שבמקום המזבח מכוון ביותר כדאיתא ביומא אבל הכא אפשר לגנוז הירועה וכן הורה הרמב"ם ז"ל בתשובה על ירועה שנתקלקל בה השם שגונזים אותה או ה מחטב את השם כדא"ר יהודה בהכיא בריותא דלעיל מחטבו וכותב יהודה אחר עכ"ל . כתב הרא"ש בתשובה כלל ג' לקדור את האזכרות מן הירועה מוטב שיסלק הירועה ויכתוב אחרת במקומה וז"ל ה"ר יהודה בנו בתשובה ירועה שהיה בה אזכרות שתים והאחת מיותרת וקדרוה בענין שנשאר נקוב מקום שם מוטב היה לסלקה מלקדור האזכרות וכ"כ א"א ז"ל ואולי אם נקדר לא היה מסלקה מ"מ כיון שנעשה בה עבירה טוב להחליפה עכ"ל : ב"ה כתב הרשב"ץ שנשאל על סופר שיש לו אימון וזריזות לקלף את השם כמו דוכסוסטוס ולגונזו והשיב נראה דלכתחילה אסור שמא לא תהיה הקליפה שלמה ויבא לידי מחיקה ואע"פ שהוא אומן וזריז אין חכמה ואין עצה וכו' ועוד שהדיו נבלע בגויה ונשאר רושם וא"כ נפסק השם חציו בעליון וחציו בתחתון ועוד אותם שאינם זריזים מה יעשו וכמ"ש גבי סריקים המצויירים (פסחים לז ') וכתב עוד ואפי' שלא במקום האזכרות היה אפשר לאסור מפני הכתיבה על מקום הקלף שלא מצינו תיקון טעות בס"ת בקליפה אלא הגרירה ביבש ומחיקה בלח והאריך בזה ובסוף כתב שלא מיחה בסופרים מלקלף לפי שבספר המצות הזכיר הקליפה ולא אסרה וכתב עוד על מקום אזכרות יותר טוב הוא לקדור כל האזכרות ולדבק בנקב מעט גויל כמו שנוהגים קצת סופרים ויש להם על מה שיסמכו בירושלמי דמגילה דובקים בדבק להניח המקום נקוב שאין הנקב פוסל בו כדקאמר בהקומץ ניקב תוך ה"א כשר זה יהיה יותר כשר מקליפה וא"ת למה אמר (גיטין נד :) כל ס"ת שאין האזכרות שבו כתובות לשמן אינו שוה כלום הא אפשר בתיקון י"ל שהשוכר סופר לכתוב לו ס"ת לא נתן לו שכר על כיוצא בזה יצ"כ הפסיד שכרו :

כתב הגהות מיי' בשם רבינו שמחה הכותב יהודה ולא נתן בו דל"ת יתלה הדל"ת למעלה הי"ל לכתוב השם וכתב יהודה עושה ה"פ מן הדלי"ת ומוחק ה"א אחרונה כתוב בהגהת מיי' החדשות פ"ו לא יכתוב השם בסוף הדף שלא יהא כתוב אח"כ . גרסינן בפרק במה אשה יוצאה (סא :) היה שם כתוב על ידות הכלים או על כרעי המטה הרי זה יקוץ ויגנוז :

רעז כתב הירועה ובא לתלותה וכו' לא יהפוך הכתב למטה וכו' ברייתא בסוף עירובין (צח ')

רעח אין תופרין ס"ת אלא בגידי בהמה או חיה טהורה בריש מ"ס : ומ"ש ולא יתפור כל הירועה מראשה לסופה וכו' מימרא ברפ"ב דמגילה [יט :] ומפרש טעמא בגמרא כדי שלא יקרע וכתב הר"ן ואיפשר דאי לא עביד הכי ולא שייר מידי לא מיפסיל ספר תורה בהכי : ומ"ש ובתיקון התפירה שאל השואל

דרכי משה

(ד) וכתב מהר"ם פדו"ה דגם הרבה ההי"ן היה נראה לו דשרי לתקן אלא שלא מלאו לבו לחלוק על דברי מהרא"י : (ה) כתב מהרא"י בפסקיו סימן קע"א ששאלת אם מותר למחוק אלו

דרישה

גם כן אלקים צ"ל דמד טעות סופר הוא וי"ל ג"כ דאשמועינן דאע"ג דהאלהים נמחק אפ"ה אלהי הדבוק לו אינו נמחק :

סי' רעח [א] **אין** תופרין ס"ת אלא בגידי בהמה כו' משפה בא לידי שנקרע ס"ת ונתמלקם לשנים ותפרוה במשי וסתרתי לקרות אע"ג דאין קורין בחומשין מפני כבוד הציבור וכ"ש ס"ת שחסרה ירועה והאי נמי כיון דמצותה לתפור בגידין כאילו תפר מכיס דמי והאי לסוף קאי מוטב שידחה כבוד הציבור היכא דלא אפשר קודם שתדחה תקנת חכמים לקרות בתורה ומיכו באותה ירועה עצמה אפי' תפרה בגידין אסור לקרות בה (ובת"ס סימן כ"א דבשעת

פרישה

דכוונתו היה לכתוב אלקים כולו או יהודא כולו : (יש בו דבק כו' וכ"ה דיו שנטפך ע"ג שם מותר למוחקו דאין כוונתו למחוק אלא לתקן עכ"ה) : (ט) באותיות השם יש לו לגוררו כו' אע"ג דכתיב ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיך הא תיקון הוא ושרי :

סי' רעז (א) **כתב** הירועה ובא לתלותה כדי שתתייבש לא יהפך הכתב למטה כולי פיין בא"ח סי' שכ"א שם כתב ז"ל היה קורא בספר על הגג ונתגלגל ראשו האחד מידו כו' עד וכדי שלא יעמיד בביזיון הופכו על הכתב שאני התם דלא אפשר לעשות תקנה אחרת לפרוס עליו בגד כמו כאן דהא אסור לפרוס בשבת מלמעלה למטה בגד עליה וק"ל : (ב) ויפרוש עליו בגד ר"ל מפני האבק :

סי' רעח (א) **אין** תופרין ס"ת אלא בגידי בהמה כו' ואם תפרה במשי אינה כשרה וצריכין אח"כ לתקן בגידין ומ"מ ע"י הדחק כשר כ"פ מהרא"י סימן כ"א מ"ו ועיין בדרישה : (ב) ולא יתפור

חדושי הגהות

ר"ל דוקא בדיו שנטפה על השם כההיא דמ"ס בהא מותר לתקן ודלא כפי' ר"י שמתיר גם להפריד : ד לא מצאתי דברים אלו במסכת יומא גם הכ"מ בפ"א מה' בית הבחירה הלכה ב' לא הודיע מקומו איה ע"ש : ה נ"ל שלשון מחטבו הוא לשון הגבהה ורממות כמו (ברכות ו .) על פסוק את ה' האמרת היום אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ויהיה כאן פי' מחטבו שמגביהו מעל הגוויל (שכה"ג) : מזה

תודיעני ענין התפירה כי מתוך הגמרא משמע שיש לתופרה מבחוץ והנה ראיתי בכל המקומות שאין תופרין מבחוץ אלא מניחין ב' יריעות זו ע"ג זו ותופרין בכפל עשוי כזה מבית ומחוץ והיה נ"ל יותר טוב בזה לכל דבר לגלול ולחזק ע"כ והשיב גם אני ראיתי א"מ ז"ל שתפר ס"ת כאשר כתבת (ג) אך א בספרים החיצונים יש שיש לתופרה מבחוץ ותפירה מבחוץ היא יותר נאה שאין החוטין נראין בפנים ונראה כולן כקלף אחד והתופרין כאשר כתבת דעתם בזה שמה שאמרו לתופרה מבחוץ למעוטי שלא לתופרה מבפנים כעין תפירת הוץ כי זה מגונה ביותר אבל לתפור כאשר כתבת נראה בעיניהם קיום יותר ע"כ וי"א מ"ש במ"ס לתופרה מבחוץ לאו אתפירות היריעות זו לזו קאי אלא אנקרע היריעה וקאמר כשבא לתיפרה שלא יתחוב המחט בתוך הכתב אלא מחוץ לכתב ולא נהירא דהא פשיטא הוא עוד דלישנא מבחוץ לא משמע הכי ועושין לה ב' עמודים א' (ד) בראשה ואחד בסופה ומה ששייר ממנו בראשה וסופה יכרוך אותם על העמודין ויתפרנו בגידים על העמודים (א) חסר ממנה אפי' יריעה א' שאינה תפורה עמו אפי' הוא מונחת אצלו אין קורין בו עד שיהיו כל יריעותיו מחוברים יחד :

רעט (א) **ספר** תורה שאינו מוגה אסור להשהותו יותר מל' יום אלא יתקנו או יגנוז ואפילו קרא בו בדיעבד לא יצא כיון שהוא חסר או יתיר אפי' אות א' (ב) (ג) וחוזר לראש

בית יוסף

בשואל מא"א ז"ל וכו' בתשובה כלל ג' ומ"ש ס"א מ"ש במ"ס לתופרה מבחוץ לאו אתפירת היריעה זו לזו קאי אלא אנקרע היריעה וכו' כ"כ בסמ"ג וסה"ת וסמ"ק וכ"כ המרדכי בשם התוס' ומ"מ גם סה"ת כתב בסוף דבריו שתפירת יריעות זו לזו צריכה ג"כ להיות מבחוץ וכ"כ סמ"ג והגהות מיי' בשם ר"ת :

ועושין לה ב' עמודים וכו' ברייתא פ"ק דב"ב (יד ·) : **ומ"ש** ויתפרנו בגידים על העמודים כן כתב הרמב"ם בפט"ו וכתב עוד וירחיק בין העמודים והכתב שבדף וכבר כתב רבי' בסי' רע"ג שצריך שישאר בין העמוד לדף שתי אצבעות : **חסר** ממנה אפי' יריעה אחת שאינה תפור' עמו וכו' אין קורין בו בהניזקין (ס ·) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן ס"ת שחסר יריעה אחת אין קורין בו : ומ"ש אפי' היא מונחת אצלו אין קורין בו וכו' כך פי' הרא"ש בהל' ס"ת : **וכתוב** בתה"ד סימן נ' דאם נקרע רוב תפירה שבין יריעה ליריעה אלא שעדיין מחוברות בה' או ו' תפירות נראה דכיון דכבר היו מחוברים כהלכתן ועדיין מחוברין מעט בענין זה שאותן תפירות חמשה או ששה של קיימא הן דבכה"ג הוה חשיבא תפירה לענין שבת ושעטנז שרי (ג) : **וכתב** ע"ש דמעיקרא צריכות היריעות להיות תפורות בגידים מראש ועד סוף חוץ משיור מקום ואם לא עשה כן פסול עד שיתקן והביא ראיה מדאמרינן (מגילה יט :) גבי מגילה נקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין משולשין כשרה משמע דהא בספר תורה כה"ג פסול וכן מדאמרינן צריך לשייר מלמעלה ולמטה משמע שכל השאר צריך לתפרו בגידין .

רעט ספר תורה שאינו מוגה אסור להשהותו יותר משלשים יום אלא יתקן או יגנוז מימרא דר' אמי בפרק שני דכתובות (יט :) וכתב בהגהות מיי' פ"ז כתב ראבי"ה דאף בנביאים וכתובים איירי והזהיר אף בתלמוד תבא עליו ברכה ורבינו ירוחם (נ"ח ח"ב) כתב דה"ה לגמרות ופירושים ולשאר ספרים שצריכים לפרש דיני התורה ומצותיה (א) : ב"ה שאסור להשהותן בלא הגהה שמא יטעה בגרסת הגמרא או בספר אחר ויאסור המותר או יתיר האסור ואין לך עולה גדולה מזו : **ומ"ש** ואפי' קרא בו בדיעבד לא יצא כיון שהוא חסר או יתיר אות אח' וחוזר לראש הסדר : ב"ה ואע"פ שהרמב"ם בפרק י' כתב שעשרים דברים הם שכל אחד מהם פוסל ס"ת ואין קורין בו ברבים יש לדחות ולומר דלענין קיום מצות עשה קאמר דכיון דלא קיים מ"ע אין ראוי שיקראו בו אבל אם קיים מ"ע בס"ת אחרת שפיר דמי שיקרא בזה בציבור וה"ה אם הוא של רבים : כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ג' ד"ח וז"ל על ס"ת שנמצא בו טעות דע כי כיון שפסול הוא הקריאה שקראה לאו כלום היא נמצא שגם הברכה שברכו אינה ברכה והקוראים בכשר צריך לברך על קריאתה וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"א סימן רכ"ז וכ"כ מגדול עוז בתחלת הל' תפילין שכך נהגו בכל ספרד וקטלוניא ושכן הסכימו הרמ"ה והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל ובטוא"ח סימן קמ"ג כתבתי שדברי הרמב"ם בהלכות ס"ת נראה כדבריהם אלא שבתשובה סי"ט כתב שמברכין על ס"ת פסול ושכן נהגו בפני גאוני עולם. ותמה הרשב"א על דבריו בתשובה וכתב שנראה לו שבילדותו כתב כן ובזקנותו חזר בו וכתב בחיבור לפסול ולפ"ז יקשה מ"ש שכן נהגו לפני גאוני עולם דא"כ תשוין להנך גאונים טועים. והכלבו כתב בשם גאוני נרבונא כדעת אותה התשובה של הרמב"ם וראיתי לחכמי ספרד נוהגים כדעת הרא"ש וכל הנך רבוותא האומרים שאם נמצא בו טעות מוציאין ס"ת אחר וחוזר לראש הסדר וקורין ומברכין (ג) אבל מורי הרב הגדול מהר"ר יעקב בי רב זלה"ה הנהיג להוציא ס"ת אחר ולהתחיל ממקום שנמצא הטעות ולהשלים ז' על אותם שקראו במוטעה ואם נמצא הטעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך

בית חדש

ומ"ש כי בתוך הגמרא משמע וכו' בשאלה כתוב כי בספר משמע ורצה לומר בספר דמ"ס כי אין זה בגמרא וכמ"ש הרא"ש בתשובה דבספרים חיצונים יש שיש לתופרם מבחוץ וכו' דהיינו מ"ס שהוא ספר שאינו נכנס בכלל הגמרא :

ועושין לה ב' עמודים וכו' ברייתא פ"ק דבתרא [דף י"ד] וע"ל ריש סימן רע"ב : ומ"ש ומה ששייר ממנו וכו' ע"ל בסימן רע"ג וברמב"ם פ"ט מהל' ס"ת : **חסר** ממנה אפילו יריעה אחת וכו' מימרא דר' יוחנן בפרק הניזקין [דף ס'] :

רעט ספר תורה שאינו מוגה וכו' מימרא דרבי אמי בפ"ב דכתובות [דף כ"ט] : ומ"ש ואפי' קרא בו בדיעבד לא יצא וכו' כ"כ הרא"ש וכך הוא דעת הרבה גדולים אבל גדולים אחרים כתבו דבדיעבד עלתה לה הקריאה שקראו וברכו בס"ת שנמצא בה טעות והב"י כתב בשם רבו מהר"י בי רב שאם נמצא טעות בס"ת להוציא ס"ת אחרת ולהתחיל ממקום שנמצא הטעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה כי הברכה לפניה והקריאה בס"ת הפסול עלתה לו בדיעבד וכך פסק בש"ע כאן וגם בא"ח סי' קמ"ג וכך נהגו אחר פסק זה במקצת מקומות כיון שכך כתב בש"ע ולפעד"נ דאינו נכון וראיה מדתנן ר"פ בא לו ובעשור שבחומש הפקודים קורא ע"פ וכו' ובגמרא [דף ע'] פריך וניתי אחרינא ונקרי רב הונא אמר משום פגמו של ראשון שלא יאמרו חסר הוא וריש לקיש אמר משום ברכה שאינה צריכה שיהא צריך לחזור ולברך אלמא מפורש דהיה צריך לחזור ולברך לפניה אע"פ דעדיין לא בירך לאחריה על מה שקרא כבר וה"ט דכיון דהשנייה לא הוה מנחא קמיה לא היה דעתו עליה בשעה שבירך על הראשונה ואין לפרש דלרב הונא לא ס"ל הא דר"ל ולהכי קיהיב טעמא משום פגמו של ס"ת הא ליתא דהאי איתא דפליגי הו"ל לתלמודא למימר במאי קמיפלגי וכ"כ המרדכי להדיא בפ"ב דמגילה ע"ש ראבי"ה דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואע"ג דהרמב"ם והסמ"ג בהל' עבודת יה"כ לא הביאו טעמא דר"ל אלא דרב הונא לא משום דס"ל דפליגי אלא משום דקשיא להו בדר"ש בן לקיש היכי יברך לאחריה בס"ת הראשונה מקמי שוליא השנייה ואח"כ יהא קורא בשנייה ובעשור שבחומש הפקודים בלא ברכה לא לפניה ולא לאחריה דפשיטא דעדיף טפי לקרות בס"ת בלא ברכה משיהא קורא בע"פ דהיכא איסורא משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ וצריך לדחוק לר"ל דכל שהוא קורא מתוך הספר ברבים היה מכוער כשלא היה מברך עליה ולהכי עדיף טפי לקרות בע"פ אבל לרב הונא ניחא לפי שאין אחד קורא בב' ספרים כלל משום פגמו של ראשון והתירו לקרות בע"פ כיון שאינו אלא סדרו של יום וכמגיה עבודת היום כדאיתא בירושלמי והביאו הסמ"ג ועוד דלר"ל קשיא נביא מתחילה שני ס"ת יחד דהשתא לא צריך לחזור ולברך כיון דהוה מנחא קמיה ודעתו עליה ולר"ל נ"ל דבכה"ג נמי הוי מכוער שלא לברך עליה כלל אבל לרב הונא אתי שפיר בלי קשיא כלל ומיהו אין ספק דבמאי דקאמר ר"ל דאם נביא ס"ת אחרת היה צריך לחזור ולברך לפניה כיון דלא הוה מנחא קמיה ליכא מאן דפליג ועוד ראייה מהירושלמי רבי זירא בעי האי מאן דנסיב חורמוסא ונפיל מידיה מהו לברך עליה זמן תנייניות . ומה בינו לאחת המים אמרין תמן לכך כיון דעתו מתחילה ברם הכא לא לכך כיון דעתו מתחילה והשתא הכא ודאי נמי אמרינן לא לכך כיון דעתו מתחילה וכיוצא בזה כתב האבודרהם ומביאו ב"י בא"ח סימן ק"ת ונראה דאף להראב"ד דפסק בכך

דרכי משה

אלו השמות הנכתבים בסידורים כגון שני יודין וא"ו ע"ל גביהם דנכתבים כן משום שעולין כ"ו כמנין השם המיוחד דמטעם גימטריא אין לאסור דא"כ הודאי נמי אסור שהוא בגימטריא השם ומטעם שהוא רמז לשם ונכתב כדי להורות לשם אין נראה לאסור בשביל כך אך בהא מסתפק כיון דזה השם יו"ד מתחילה דהיינו התחלת השם בכתיבתו ותוספות פרק שבועת עדות כתבו בשם ר"ח דא"ד מאדני אינו נמחק ואע"ג דא"ד מאדני הם ב' אותיות וגם דלא כתב אחריהן מידי משא"כ בנדון דידן שאין כאן אלא התחלת אות ותו דכתב אחריהן אותיות וסימנים שאינן מן השם אולי י"ל דהואיל והוא מן השם המיוחד בכתיבתו יש להחמיר יותר ואם אין צורך גדול בדבר למה נתיר למחקו עכ"ל ובירושלמי דמגילה פ"ק איתא בהדיא דא"ד מאדני וא"ה מאהיה נמחק ושלא כדברי ר"ח וצ"ע שפסק ר"ח שלא כדברי הירושלמי :

רעח (א) כתב מהרי"ו בפסקיו סימן ס"ג נשאלתי אם מותר לדבק בדבק היריעות סביב עמודים ואמרתי דצריך לתפור בגידים כמו שפסקו כל הפוסקים ועוד סברא הוא כי כשיהיה ימים רבים הדבק מתייבש ויתרפה מאת העמודים משא"כ בגידין (ומיהו בשעת הדחק שרי ס"א אינו) עכ"ל וכתב בת"ה סימן נ"א שיריעות התפורים זו בזו במשי פסולה דצריך לתפור בגידים ומיהו בשעת הדחק שאין כאן מי שיתקן הגידים וכן אם בתחילת תיקונו נתפר כך במשי מותרת בשעת הדחק ומיהו אם אפשר לתקן יתקן קודם שיקראו בו עכ"ל : (ב) אבל אי תפרה מתחילה בכה"ג פסולה אע"ג דתפר השאר בשאר חוטין שצריכה להיות כולה תפורה בגידים עכ"ל התה"ד :

רעט (א) וכתב רבי דוד הכהן בתשובה כלל ט"ו בשם ר"ת דקשה להגיה ספרים ואפי' במקום שהסברא נותנת שהוקשה לסופרים ותקנוהו עכ"ל ואני שמעתי שיש חרם קדמונים שלא להגיה שום ספר ע"פ סברא : (ב) ודלא כהר"ן דמגילה דף שנ"ג ע"א כתב הרמב"ן דדוקא באמצע הספר פסול אבל לבסוף אינו פסול בפחות מיריעה : (ג) ובמרדכי פ"ג דמגילה ע"ב פסק דאם נמצא הטעות בשעת קריאה אם לא קראו ג' פסוקים יקראו הטעות בעל פה או שהוא רביעי בר"ח או בח"ה דצריך לסיים הפ' דאין מוסיפין עליה או שהחסרון סמוך

פרישה

יתפור כל היריעה מראשה לסופה כדי שלא יתקרע אם ימתמנו ובדיעבד לא מיפסל בכך . ר"ן : (ג) אך בספרים החיצונים כו' מזה מוכח דספרים חיצונים היינו מסכת סופרים דהא בסמוך כתב ז"ל מה שכתוב במסכת סופרים לתופרה מבחוץ כו' עיין מ"ש בא"ח סימן תקפ"ב וכ"כ הב"י בסי' רע"ה בשם הר"ר אלכסנדרי ע"ש : (ד) בראשה ובסופה יכרוך על העמודים וישייר בין עמוד לעמוד רוחב ב' אצבעות כמ"ש לעיל בסימן רע"ג : (אפי' היא מונחת אצלה דוקא שאינה תפורה כלל עמהם אבל אם נקרעה בתפירה ועדיין היא מחוברת בה' או בו' תפירות כשרה ואם תפרה מתחילה בכה"ג פסולה ת"ה סימן נ' עכ"ה) :

סי' רעט (א) **ספר** תורה שאינו מוגה אסור להשהותו כו' משום אל תשכן באהליך עולה וגו' וכתב בהג"מ דאף בנביאים וכתובים איירי ורבי' ירוחם כתב דה"ה לגמרא ופירושים ולשאר ספרים שצריכין לפרש דיני התורה ומצותיה (וכתב רמ"א בד"מ ז"ל ואני שמעתי שיש חרם קדמונים שלא להגיה שום ספר ע"פ הסברא ועיין בתשובת ר"ד כהן סימן ט"ו עכ"ה) : (ב) וחוזר לראש הסדר ופסק ב"י כהרמב"ם שמתחיל בס"ת שנייה ממקום הטעות ומברך לאחריה

דרישה

דבשעת הדחק שאין כאן מי שיתקן שגידין מותר מיהו אם אפשר לתקן אין קורין עד שיתקנם ע"כ הגהות) :

סי' רעט [א] **במרדכי** פ"ב דמגילה פסק דאם מצא טעות בשעת שקריאה אם לא קרא ג' פסוקים יקרא הטעות בע"פ או שהוא רביעי בר"ח וחה"מ דצריך לסיים הפרשה דאין מוסיפין עליהן או שהחסרון סמוך לפרשה ב' פסוקים דא"א להפסיק אבל אם הוא בענין שיכולין להפסיק פוסקין ולוקחין אחרת וגומרין הקריאה עכ"ל ראבי"ה . ואגור בשם מהר"י מולין ור"י . א"ו ומהרא"י בפסקיו סי' ע' שמורין דכשנמצא טעות בס"ת אין לקרות בס"ת אחרת ורמ"א בד"מ מחלק אם נמצא טעות מעט כחסר ויתיר וכדומה יש לנהוג כדברי האגור דבומנינו לא נמצא ס"ת שאין בה טעות כזו אבל אם נמצא טעות שאינו שכיח בשאר ספרים

חידושי הגהות

רעה א מזה מוכח דספרים חיצונים היינו מסכת סופרים דהא בסמוך כתב ז"ל מ"ש במ"ס לתופרן מבחוץ כו' (פרישה) : ב גם בגמרא ובהרא"ש איתא הגירסא ר' יוחנן אבל המעי"ש הגיה דצ"ל ר' יונתן .

לראש הסדר ואם יש בו ג' טעויות בכל דף ודף יכול לתקנו ד' יגנוז היה בכל דף ודף ד' טעויות חוץ מדף א' שאין בו טעות יתקן כולו על ידו ואפילו יש בכל דף ודף ד' טעויות ודף א' ג' טעות יתקן כולו על ידו (ג) והוא שיהא רוב הספר מתוקן אבל אם רובו משובש לא יתקן אפי' אם יש בו דף א' כולו שלם והא דפסלינן ד' טעויות בכל דף ודף דוקא בשטעה וכתב המלא חסר לפי שהוא גנאי להלות כ"ב ביני שיטי אבל כתב החסר מלא אפילו טעה כמה טעויות בדף יכול לתקן (ד) לפי שאין הגרירה גנאי כמו התלויה

שאלה

כהך דר' זירא לקולא הכא מודה דהתם כיון דהוה מנחא קמיה אמרינן לכך כיון מתחילה אבל הכא לא הוה מנחא קמיה כלל מודה הרא"ד דצריך לחזור ולברך לפניה ותו דהכך דר' זירא קי"ל לחומרא כדפסק רבי' בא"ח סימן ר"ו ואין לחלק ולומר דהכא דעתו היה על פרשה זו ולא דמי לתורמסא דאותו שהיה דעתו עליה נאבדה וזו שמברך עליה אחרת היא דהא פשיטא דהברכה היא על מה שקורא בס"ת דעתו מתחילה לא היה אלא על הקריאה שבס"ת הראשונה וכיון שנמצא בה טעות הו"ל כאלו נאבדה וזו השנייה ספר תורה אחרת היא וצריך לחזור ולברך כמו בתורמסא ועוד דבירושלמי קאמרינן הדא אמרה מאן דנסיב עיגולא ומברך עילויה והוא לא אתי לידיה צריך לברך עליה זמן תניינות פי' כיון שהפסיק אחר ברכתו צריך לחזור ולברך וה"נ איכא הפסקה בכדי שיגול ס"ת ראשונה ויוציא אחרת ואע"ג דאיכא למימר דהכא שאני דההפסקה הוא באמצע הקריאה ולא דמי להך דירושלמי דמיירי בהפסיק בין ברכה להתחלת המצוה מ"מ ודאי כיון דהכא ההפסקה היתה מחמת אונס שנמצא טעות שעכבו מלקרות אע"ג דהפסיק בשתיקה ואפילו באמצע הקריאה הויא הפסקה כמ"ש רבינו בא"ח לדעת רוב גאונים השתא כיון דהפסיק בכדי שיקרא ב' פסוקים לצרף עם הפסוק שקרא כבר הרי שהה בכדי לגמור הקריאה המחוייבת שהיא אינה אלא ג' פסוקים הוי הפסקה וצריך לחזור ולברך לדעת ר' יואל הלוי במרדכי סוף מגילה דכל שהסיח דעתו מלקרות צריך לחזור ולברך וכהיא דהקורא בתורה ונשתתק דבירושלמי ומביאו רבינו בא"ח סימן ק"מ וכ"ד הוי כמו נשתתק דמה לי אונס דנשתתק מה לי אונס אחר ואף לר' אפרים דחולק לשם אר' יואל מודה בנ"ד דצריך לחזור ולברך מטעמא דפי' ולכן נראה דיש לנהוג כמ"ש המרדכי ע"ש ראבי"ה דכשנמצא טעות באמצע הקריאה אפי' חסר בה פסוק אין להפסיק לקורא להביא ס"ת אחרת אלא קורא כל הטעות בע"פ כיון דלא אפשר דתחלת הדבר לא היה דעתו לקרות ע"פ והני מילי אם לא קרא עדיין ג' פסוקים אז קורא הטעות בע"פ ומשלים עד ג' פסוקים וכשהוא רחוק מן הפרשה שיכול לסיים ולברך יברך אשר נתן לנו וכו' ויביא ס"ת אחרת ויקרא אחר ויתחיל ממקום שסיים הראשון בראשונה וה"ה נמי אם קרא כבר ג' פסוקים אלא שהיה רביעי בר"ח או בחש"מ שצריך לגמור הפרשה שאין מוסיפין עליה אי נמי שהחסרון בסמוך לפרשה ב' פסוקין דאין מטיירין בפרשה פחות מג' פסוקים יגמור הפרשה אבל אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך אשר נתן לנו ויגמור ויביאו ס"ת אחרת ויקרא אחר וכך הנהגתי בכל הקהלות שעברתי וכך נהגו הקדמונים ומ"ש ב"י בא"ח סימן קמ"ג וז"ל והמרדכי בפ"ב דמגילה כתב חילוקים בזה ואיני מאריך בהם לפי שלא נהגו כן עכ"ל אין מזה ראיה להנהיג במלכות אחרת כמנהגו דאנחנו בני אשכנז נמשכו אחר פסקי המרדכי שהם לנו לעינים ומן התימה למה לא ינהגו אחר פסק זה כיון שלא נמצא בפוסקים ובמפרשים שום חולק על פסקיו אלה ותו דהראיה שהביא מדאמר במגילה השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא ומוקי לה במקצתה היא ראיה שאין לדחותה ואין להקשות היאך יצא ע"י קריאתו בע"פ והרי הברכה ניתקנה על הקריאה בס"ת השלם דהלא דבר זה תלוי במחלוקת שבין גדולי עולם בענין הברכה על החומשין בציבור דלהרמב"ם ורבו ר"י הלוי מגא"ש ור"י וגדולי נרבונא ס"ל דמברכין על החומשין מפני שאין הברכה על הקריאה בספר כמו הברכה שעל נטילת לולב ודומה לו דהכא עיקר המצוה היא הקריאה בין שקרא בספר הכשר ובין שקרא בספר הפסול ואפי' קרא בעל פה עצמה של קריאה היא המצוה ועליה מברכין ולדעת הרשב"א אין מברכין בחומשין וסתר כל הראיות שכתבו הגדולים לברך וכמ"ש בתשובה באריכות הביאו בספר כל בו סימן ב' והשתא בנדון דידן להרמב"ם דיעבד הוי וקורא ע"פ ושפיר דמי לברך דעיקר המצוה הוא הקריאה והא ודאי כיון דאי אפשר להוציא אחרת כדפרישית יש לקרות על פה. אבל להרשב"א אסור לברך וצריך להוציא אחרת ולחזור ולקרות מראש הסדר וכיון דמנהגינו שלא לחזור לראש הסדר ויוצאין במה שקראו וברכו בספר הפסול אלמא דתפסינן עיקר דעיקר המצוה הוא הקריאה כדעת הרמב"ם וסיעתו הילכך בדיעבד יש לקרות הטעות בעל פה ולברך כדעת ראבי"ה ועוד תמאתי להרב מהר"ר אליה מזרחי שהורה הלכה למעשה כהרמב"ם ומיישב כל הקושיות שהקשה הרשב"א ואיכא לתמוה אב"י שהחזיר דברי רבו מהרי"ב וכל ראיותיו אינן אלא לענין שהקריאה בס"ת הפסול עלתה בדיעבד וזה ודאי נכון אבל לענין שלא לברך לפניה כשמוציאין ס"ת אחרת לא כתב על זה לא טעם ולא שום ראיה ותימה דא"כ הפסוקים שקרא בספר הפסול נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והפסוקים שקרא בכשר נתברכו לאחריהם ולא לפניהם ומנ"ל הוראה זו להצטרף הקריאות בשני ספר תורה לפוטרה בברכה אחת ולכן נראה לפע"ד דבר ברור לבטל הוראה זו במקומות שנהגו כך ע"פ הש"ע ולקבוע הלכה כראבי"ה : **ומ"ש** ואם יש בו ג' טעויות וכו' עד כמו התלויה הכל בפרק הקומץ סוף (דף כ"ט) וע"פ פירש"י ותוס' והרא"ש והמרדכי משם רבינו שמשון דהא דקאמר בגמרא אבל ביתירות לית לן בה היינו לומר דלא מיגנייא הגרירה כולי האי ולא מיחזי כמנומר כמו אם היה ראוי להיות מלא וכתב חסר דכשתולה החסר ביני שיטי מיחזי כמנומר ודלא כי"מ דביתירות לית לן בה וא"צ לגרור כלל מה שכתב החסר מלא שהרי אינו חסר כלום והיתר אמרינן ביה כל יתר כנטול דמי ואינו מעלה ואינו מוריד וכך פי' בנמ"י וליתא להך פירושא מהא דאיתא פ"ק דעירובין [דף י"ג] ובסוטה בני הזהר במלאכתך שאם אתה מחסר או מייתר אות אחת אתה מחריב את כל העולם כולו וכתבו התוס' והרא"ש והמרדכי דהא דאם יש בה דף אחד שלימה מצלת על כולן היינו דוקא אם בתחלתו נכתב כן אבל אין יכול להסיר דף אחד הפסול ולכתוב דף אחר כדי להכשיר דאל"כ ארבע למה יגנז יסיר דף ויעשה אחר עכ"ל :

מברך לפניה כי ברכה שברך לפניה בס"ת הפסול וכן קריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד ונתן טעם לדבר דכיון שהרמב"ם כתב בתשובה להכשיר אין לומר שחזר בו בחיבור אלא ע"כ לומר שמ"ש בחיבור אינה לענין קריאה בציבור אלא לענין קיום מ"ע לכה"ב כל אחד ס"ת אבל לענין קריאה בציבור אין טעות מעכב בו כיון שכן יש לסמוך עליו בדיעבד ואח"כ מצאתי חילוק זה בתשובת ה"ר שלמה בר הר"ש בר צמח ז"ל סימן י"א וסימן רל"ד בשם הר"ן וז"ל הרמב"ם כתוב בתשובה ס"ת שנמצא בו טעות קורין בו וכו' ס"ת כתב בהיפך ובעלי התוס' מכשירין לקרות בו א וא"ז והרמב"ן פוסל והביא ראיה לדבריו מדאמרינן בפרק הקומץ (כח · כט ·) דתפילין ומזוזות אפילו אות אחת מעכבן ואפי' קוצו של יו"ד ותנן (מגילה דף ח :) אין בין ספרים לתפילין ומזוזות וכו' . והר"ן החזיק דברי התוספות וכתב דמאי דאמרינן בתפילין ומזוזות ודאי כן הדין דס"ת כמה שזה שזה בו עם תפילין ומזוזות שהרי תפילין ומזוזות אין מכוונן לקרות בהן אלא שחייב כ"א לקבוע מזוזה ולהניח תפילין וכיוצא בזה בס"ת חייב כל אדם לכתוב ס"ת לעצמו ובמצוה זו כשם שבתפילין ומזוזה אפי' אות אחת מעכבן כך ס"ת אפילו אות אחת מעכבו מלקיים מצות כתיבתו עד שיתקן אבל לצאת בקריאתו שהוא מתקנת נביאים ועזרא אין ללמוד ס"ת מתפילין ומזוזות עכ"ל . ואע"פ שר"ש ברשב"ץ השיב שם על דברי הר"ן מורי הרב הנזכר היה תופס דברי הר"ן עיקר וקרוב לשמוע כדי ליישב דברי הרמב"ם בתשובה עם דבריו בחיבור וכך אנו נוהגים אחריו : ואם יש ב' וג' טעויות בכל דף ודף יכול לתקנו וכו' עד לפי שאין הגרר גנאי כמו התלויה הכל בפרק הקומץ [דף כט ·] וא"ת כיון דבעינן שיהא רוב הספר מתוקן למה כתב שצריך דף א' שאין בו ד' טעויות מאחר שרוב הספר מתוקן הרי יש בו כמה דפין שאין בהם טעות ויש לומר דרוב הספר מתוקן היינו לומר שרוב אותיות הספר כתובים כתקנם ואין לך דף שאין בו כמה טעויות וקאמר דאפילו הכי אם אין בדף אחד יותר משלשה טעויות מאחר שרוב אותיות הספר כתובים כתקנם מצלת אותו דף על כל הספר ומגיהין אותו אע"פ שיש בכל שאר דפין ל' או מ' טעויות או יותר בכל אחת : ב"ה והרמב"ם כתב בפ"ז כלשון הזה ס"ת שיש בו שלשה טעויות בכל דף ודף יתקן ואם היה ארבעה יגנוז ואם היה רוב הספר מוגה והשאר יש בו ארבעה טעויות ונשאר אפי' דף אחד מאותו השאר המשובש בלא ארבעה טעויות ה"ז יתקן : **וכתבו** התוספות דהא דאם יש בו דף אחד שאין בו ד' טעויות מציל דוקא בהיתה בו מעיקרא אבל אינו יכול לתקן במה שיחזור ויכתוב דף אחד שלם לומר שיציל וכך הם דברי הרא"ש בהל' ס"ת וכ"כ המרדכי בהל' קטנות :

וכתב עוד וא"ת ב איך יתקן הא אמרינן במ"ס הפסיק באמצע השם יותר ממלא אות קטנה שהוא שיעור בין תיבה לתיבה לא יקרא בו וי"ל אחר הגרירה אם יוכל להאריך האותיות שלאחריהם או שלפניהם כשר הדבר בעיני ואם לאו ימחוק ואות אחת גדולה יכתוב במקומה שתים ושאלתי לרבי וא"ל דהכיא דשמעתין איירי בענין שיכול למלאות האויר ע"י שיאריך האותיות והביא דמ"ס שאין יכול להאריך ודוחק ומה שפי' כמי שימחוק האותיות אין נראה דא"כ בחסרות נמי יכול למחוק ולכתוב קטנות ועוד דהביא דמ"ס אמאי לא יקרא בו יעשה כן ועל כל הפירושים ק"ל דאיך יכול לעשות כתיבה דקה או גסה יותר משאר הספר והא אמרינן לקמן לא ימעט הכתב מפני ריוח שלמטה ושלמעלה והאריך בדבר ובסוף כתב לא ידענא מה אדון ביה . ולע"ד נראה לומר דודאי בשמעתין מיירי בשיכול למלאות האויר ע"י שיאריך האותיות והא דאמרינן לא ימעט הכתב וכו' היינו לכתחילה אבל היכא דא"א לתקנו בע"א ש"ד :

כתב

דרכי משה

סמוך לפ' ב' פסוקים דא"א להפסיק אבל אם היא בענין שיכולין להפסיק פוסקין ולוקחין אחרת וגומרין הקריאה עכ"ל ראבי"ה ובאגור כתב בשם מוהר"י דכשנמצא טעות בס"ת אין להביא אחרת לקרות בה דאין לנו ספר כשר שלא נמצא בה חסר או יתיר וכ"כ ר"י א"ז וכ"כ מהרא"י סימן ע' להלכה למעשה שאין לקרות בס"ת אחרת אם נמצא טעות בקריאת ס"ת וכן אנו נוהגין עכשיו אחריו עכ"ל ול"נ בודאי אם נמצא בה טעות מעט בחסירות וביתירות וכדומה יש לנהוג כדברי האגור דבעונות לא נמצא ס"ת בזמן הזה שאין בה טעות הזה אבל אם נמצא בה טעות גדול שאינן שכיח בשאר ספרים יש לנהוג כדברי ב"י וכן מצאתי במהרי"ל פ"א הוציאו ס"ת מוטעה הרבה והתחיל החזן הבו גודל לאלהינו וכו' וצוה מהרי"ל להחזיר אותו וכן הוריתי הרבה פעמים בכיוצא בזה :

ובתשובות

פרישה

לאחריה ולא מלפניה ע"ש וכן המנהג . ועיין מ"ש מור"ם בש"ע (בא"ח סימן קמ"ג) בהלכות קריאת ס"ת דאם קרא ג' פסוקים ומצאו טעות דיפסק שקורא ויברך ברכה אחרונה דממ"ש ב"י כאן לא משמע הכי ע"ש : (ג) והוא שיהיה רוב הספר מתוקן פי' רוב תיבות הספר אבל מ"מ נמצאו בכל דף כמה טעות ב"י וכתבו התוס' דאם יש בכל דף ודף ד' טעיות אינו יכול לתקן במה שיחזור ויכתוב דף אחד שלם לומר שיציל : (ד) לפי שאין הגרירה גנאי כמו התלייה וא"ת היאך יתקן הגרירה הא יהיה הפסק באמצע התיבה דפסול כדאמרינן לעיל בסימן רע"ד וי"ל דיכול למלאות הגרירה ע"י שיאריך הכתב אם יוכל ואם אינו יכול לתקן בכך ימחוק עוד תיבה א' או ב' ויאריך הכתב כמו שירצה וא"ת הא אסור למעט או להרבות הכתב וי"ל היינו דוקא לכתחלה אבל היכא דא"א לתקנו בע"א ש"ד ב"י ונראה דהיינו דוקא שאם ירבה הכתב כשר היכא דלא אפשר בע"א אבל למעט הכתב אפי' בדיעבד פסול דאל"כ אמאי פסול היכא שכתב המלא חסר יגרר וימעט הכתב והא דאמרינן סימן רע"ה אלא שאינו יודע איך יתקן המעוות הפתוחות והסתומות כו' אע"ג שאם עשאה הסתומה פתוחה יכול לתקן ע"י שירבה הכתב ודוחק לומר דהתם עיקר הטעם שמא יזדמן לו שם . מיהו מדכתב הרא"ש שם בלשונו וגם היה צריך למעט הכתב משמע דוקא אמועט הכתב דקדק ולא על אריכות הכתב . ומ"ש דאסור לעשות מפתוחה סתומה הוא משום שמא יזדמן לו שם . ונראה דהא דכתב הכא דיכול להרבות הכתב היינו היכא שכל הס"ת פסולה אם אין יתקנה בכך ולכן אמרינן דיכול לתקנה ע"י שירבה הכתב כי היכי דלא יפסיד הס"ת ויהא צריך לגנוז ס"ת שלם אבל לעיל לא איירי אלא שיש פתוחה א' או ב' שעשאה במקום סתומה לא אמרינן שיתקנה ע"י שירבה הכתב

חדושי הגהות

רעט א ז"ל השכה"ג קשה דבעל תה"ד בכתביו סימן ט' ובעל המפה בא"ח סימן קמ"ג כתב בשם א"ז דא"צ להביא ס"ת אחרת ויראה דמלת וא"ז נמשכת למעלה למ"ש דבעלי התוס' מכשירין וכתב שגם א"ז מכשיר ואח"כ כתב והרמב"ן פוסל עכ"ל השכנה"ג והנה כפי מה שהוא לפנינו בב"י אף שהוא דחוק קצת דא"כ היה לו לומר ובעלי התוספות וא"ז מכשירין מ"מ אפשר לדחוק ולומר כן אבל המעיין שם בתשובת הר"ש א"א לומר כן שהרי שם כתב וז"ל אבל א"ז והרמב"ן פוסל וכו' והנראה לענ"ד דהך וא"ו של והרמב"ן מיותרת וצ"ל א"ז הרמב"ן פוסל וכ"ה בב"י דפוס ווינציא וכמו שהוא ג"כ שם בתשובות והנך אותיות וא"ז שכתב אין כוונתו על ספר אור זרוע אלא הוא ר"ת ואבי זקיני או אחד משאר ר"ת וזהו נכון ואמיתי להמעיין שם בתשובת הר"ש ברשב"ץ שברוב המקומות שהביא שם הרמב"ן כתב א"ז הרמב"ן ז"ל ע"ש בסימן ב' ובסימן ד' : **ב** ר"ל אהך דקאמר שאם כתב החסר מלא יכול לתקנו בגרירה הקשה היאך יכול לתקן והא אמרינן במ"ס הפסיק באמצע השם וכו' ומה שי"ל בזה לחלק בין אמצע השם לאמצע שאר תיבות תמצאנו שם במרדכי בסוף דבריו

(ס) שאלה לא"א הרא"ש ז"ל לפי שנוהגין לעשות ס' שיטין בירועה אם יכול למחוק ב' שיטין או ג' ולכתוב במקומן ד' או ה' ולהכנים מה שדלג תשובה לא יתכן בעיני למחוק ב' שיטין או ג' ולכתוב ד' או ה' להכנים מה שדילג שממעט הכתב ומחזי [ג] כמנומר וטוב לסלק הירועה ע"כ:

רפ ספר תורה שנקרעה הירועה למעלה או למטה בגליון ונכנס (א) עד ב' שיטין בתוך הכתב יכול לתופרה והוא שלא יעבור הקרע על האותיות בענין שישתנה צורת שום אות אבל אם עבר הקרע על הכתב לא יתפור (ב) וגם הקרע אינה נתפר אלא בגידין נכנס הקרע תוך ג' שיטין אם העור מעובד מעפצים יתפור שאז התפירה (ג) אינו ניכרת כ"כ ואם אינו מעובד בעפצים

כתב הרשב"א בתשובה ס"ת שנמצאת בו שלשה טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו כי הוא מוחזק במוטעה כתלת זימני: שאלה להרא"ש לפי שנוהגין לעשות ס' שיטין וכו' בכלל ג':

רפ ספר תורה שנקרעה הירועה למעלה או למטה בגליון וכו' בהקומץ [לא.] א"ר זעירי א"ר חננאל אמר רב קרע הבא בשני שיטין יתפור ופירש"י אם נקרע הגליון של ס"ת ונכנס הקרע בשני שיטין בתוך הכתב יתפור וכתב הרא"ש יראה הא דאמרינן בשני שיטין יתפור היינו כשהקרע עובר בין האותיות דאילו נחלקה האות אין לו תיקון: ב"ה וכתב בתשובה כלל ג' קרע של ס"ת אינו פוסל בגליון אלא שיגיע תוך שיטות הכתב: וכ"כ מהרי"ק בשורש קכ"ב וז"ל לענ"ד נראה לחלק בין היכא שנקרע גוף האות להיכא שהקרע עובר בין אות לאות דודאי היכא שנקרע גוף האות והדבק מחזיקו נמצא שאין כתב כי אם ע"י הדבק ואף ע"פ ששפתי הקריעה נוגעין זו בזו ולא נחסר הקלף כלל אלא שנקרע ונסדק מכל מקום כעין שיהא האות מוקפת גויל אפי' היכא שהאות שלם ולא נסדק כלל אלא שנחסר הקלף שבתוך החלל פסל בירושלמי כ"ש הכא שגוף האות נחלק לגמרי אלא שהדבק מעמידו ע"כ ועיין במה שכתבתי בטור אורח חיים סימן ל"ב גבי אם נפסק אחת מהאותיות: **ומ"ש** וגם הקרע אינו נתפר אלא בגידין שם בגמרא וים לתמוה על ספר התרומה שכתוב בסוף הלכות ס"ת דהא דתניא במ"ס ובירושלמי דס"ת שיהו כותבין בעורות וכו' ותופרין בגידין דס"ק יתפור הקריעה בגידין אף ע"פ שגילות הוא לתפור הקריעה אפי' במשי ואח"כ הביא דברי רבינו יעקב וכתב כשתופר קרע של ירועה עצמה צריך לתפור מבחוץ גם שמא בגידין ע"כ וכיון דאמרי הכא בהדיא ה"מ בגידין אבל בגרדין כלומר חוטין לא היאך נסתפק לו אם צריך לתפור בגידין והיאך היו רגילין לתפור במשי וכן יש לתמוה על הרא"ש שכתב בתשובה כלל ג' הקרע יכול לתופרו שלא בגידין שהוא תיקון הקלף ולא הוזכרו גידין אלא בחיבור הירועות (א):

ומ"ש נכנס הקרע תוך שלשה שיטין לחלק בין אם העור מעובד בעפצים או לא גם זה שם בגמרא הא דאמר מר שתוך ג' יתפור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא יתפור ולא בחדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא עפיצן ופסק סגמרא כדברי רבינו וכך הם דברי התוס' והרא"ש אבל הרמב"ם כתב בפרק ט' כלשון הזה בד"א בישן שאין עיפוצו ניכר ואם ניכר הגויל שהוא עיפוץ תופר ואפי' קרע הבא בתוך שלשה עכ"ל. ונראה שהוא ז"ל מפרש הא דעפיצן כלומר שעדיין עיפוצן ניכר הא דלא עפיצן כלומר שהוא ישן כל כך עד שאין עיפוצן ניכר והכריחו לפרש כן כדי לקיים מה שאמר בתחלה הא בעתיקתא אבל בחדתא יתפור דאילו לפי' רבינו קשה לגה מתחלה תלה הדבר בחדתא ועתיקתא כיון שאין הדבר תלוי אלא בעפיצן ולא עפיצן לא הו"ל להזכיר חילוק אחר:

כתב המרדכי אומר ר"י אף ע"ג דלא עפיצן אם הם שחורות בעפיצן אפי' חדשות אסורות דלא שרי בשני שיטין אלא מפני שהוא לבן ביותר ולא מיגנאה ביה קריעה עכ"ל נראה שהוא מפרש הא דעפיצן לא יתפור הא דלא עפיצן יתפור

רפ ספר תורה שנקרעה וכו' בהקומץ (דף ל"א) א"ר זעירי א"ר חננאל א"ר קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלש אל יתפור א"ל רבה זוטי לרב אשי הכי א"ר ירמיה מדפתי משמיה דרבא הא דאמר מר בג' אל יתפור ל"מ בעתיקתא אבל בחדתא יתפור ולאו חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצא הא דלא עפיצא וה"מ בגידין אבל בגרדין לא ופרי' בנימוקי יוסף בג' לא יתפור וצריך לסלק כל הירועה דבעינן ואנוהו וליכא כיון שכל כך הוא נקרא בעתיקתא שהקלף הוא ישן וחלוש ובכל יום הולך וגדול הקרע. בחדתא שהקלף חדש וחזק והתפירות יגינו שלא יקרע. דעפיצא הוא עיבוד הקלף ומתוקן כראוי ואז הוא חזק דלא עפיצא הוא חלש ויקרעו מקום התפירות עכ"ל מבואר מדבריו דמפרש הא דעפיצן יתפור והא דלא עפיצן לא יתפור וכן נראה ממ"ש הרמב"ם בספ"ט דה' ס"ת שמפרש כך אלא דפי' דעפיצא היינו שאף ע"פ שהוא ישן אינו ישן כל כך שעדיין עיפוצו ניכר הלכך יתפור אבל ישן כל כך שאינו עיפוצו ניכר לא יתפור ונדחק לפרש כך משום דקשיא ליה מה שהקשו התוס' בפרק הקומץ לשם ובפ' המוציא יין (דף ע"ט) דהכא משמע דבדלא עפיצן כשר לכתוב עליו ספר תורה ובפ' המוציא יין קאמר דפסול לכתוב עליו ס"ת וס"א בפ"ב דמגילה ולכך פי' הרמב"ם דהא דקאמר בלא עפיצן כשר אין פירושו דלא עפיצן כלל אלא דאין עפיצן ניכר מחמת יושנן אבל אי לא עפיצן כלל פסול לכתוב עליו ס"ת וכ"כ הר"ן בפ' המוציא יין והב"י כתב טעם אחר על דברי הרמב"ם ולא נהירא ודברי רבינו מבוארים שגם הוא מפרש הא דעפיצן יתפור אלא כתב שהטעם הוא לפי שהקלף חזק אלא לפי דבעפיצן אין התפירה ניכרת כ"כ ולא מיגנאה ובדלא עפיצן מיגנאה אבל מפירש"י מבואר דמפרש איפכא שכתב קלף ישן מיגנאה הקריאה עפיצן הוי שחור בעתיקתא עכ"ל אלמא דמפרש הא דעפיצן לא יתפור הא דלא עפיצן יתפור וכ"כ המרדכי ע"ש ר"י ומ"ה פסק דאף בדלא עפיצן אם הם שחורות כמו אילו היו עפיצן אפי' חדשות לא יתפור דלא שרינן בדלא עפיצן אלא מפני שהוא לבן ביותר ולא מיגנאה ביה קריעה וכן נראה מתשובת הסר מסכ"ן שהביא בהגהות מרדכי דגיטין דמפרש הא דעפיצן לא יתפור הא דלא עפיצן יתפור כפירש"י ותשובה זו היא נמצאת בתשובת מהר"ם שנדפסו בפראג סימן קצ"ד ובדברי הרא"ש נ"ע דמדכתב דשאל את פי מהר"ם הא דאמר בג' לא יתפור אם יכולין לדבקו בדבק כיון דטעמא משום דמיגנאה מדמפלגינן בין עפיצן ללא עפיצן היה נראה דס"י וכו' עכ"ל מדכתב בסתם דטעמא משום דמיגנאה מדמפלגינן וכו' אלמא משמע דמפרש כפירש"י דבעפיצן מיגנאה ולא יתפור ומיהו לפי דעת רבינו דמפרש בעפיצן יתפור דאין התפירה ניכרת כ"כ אפשר לפרש דברי הרא"ש נ"כ דה"ק דטעמא משום דמיגנאה מדמפלגינן דבעפצים יתפור דלא מיגנאה כיון שאין התפירה ניכרת כ"כ הפך פירש"י שוב ראיתי בפסקי הרא"ש הלכות ס"ת שהוא גורס הא דאמרי' בתוך ג' לא יתפור ה"מ בחדתא אבל בעתיקתא יתפור ולא חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא עפיצן וכו' מדמכשיר בעתיקתא אלמא דטעם דבישן כיון שהוא שחור אין התפירה ניכרת ויתפור ובחדתא דעפיצן דכוותא איכא ניכרת התפירה ויתפור אבל אי הוה סבירא ליה כפירוש רש"י דקלף ישן מיגנאה הקריעה ולא יתפור א"כ קשה אמאי קאמר דבעתיקתא יתפור ודו"ק וכך הבין ב"י שכתב אדברי רבינו שכ"כ התוס' והרא"ש אלא דלא ידעתי אנה מצא כך בדברי התוס' גם מ"ש ב"י אפר"י שהביא במרדכי הא דעפיצן לא יתפור שהוא הפך כל המפרשים לא דק שהרי מבואר בפירוש רש"י שמפרש כך וכך הוא מבואר בתשובת הסר מסכ"ן כדפרישית ולענין הלכה נראה דבספר תורה דידן אפי' בג' יתפור דלפירוש רש"י והתוספות שיטתו דבדלא עפיצן יתפור הני דידן לאו עפיצן נינהו וכ"כ בתשובות הסר מסכ"ן וז"ל אבל בדלא עפיצן כי הני ספרי תורה דידן אפי' בג' יתפור ולהרמב"ם והתוספות שיטתו דאפי' היכא דעפיצן אלא שאין עיפוצם ניכר לא יתפור ואם אינן מעופצין כלל פסול לגמרי הלא כתב ר"ת דתיקון שלנו חשוב כעפיצן דתיקון טוב הוא אם כן שרי לתפור אפי' בג' ול"מ לפי ב"י דהטעם דבעפיצן יתפור לפי שהוא חזק א"כ דידן כיון שתיקון טוב הוא ומתוקן כראוי חזק הוא אלא אף לפי' רבינו דהטעם דבעפיצן יתפור לפי שאין התפירות ניכרות דהשתא ודאי אף למ"ש ר"ת דעיבוד שלנו חשוב כעיבוד עפצים כדלעיל בסימן רע"א מכל מקום אף בשלנו בדלא עפיצן לא יתפור דכיון דהתפירה ניכרת מיגנאה ומשום הכי כתב רבינו כאן בסתם דבדלא עפיצן לא יתפור ולא חילק בין שלנו לשלהם אפי' הכי נראה דלא אמר רבינו דבדלא עפיצן לא יתפור ובדעפיצן יתפור אלא לפי זמנו שהיו התפירות שחורות כמו סגויל בדעפיצן אבל לזמנינו הוי איפכא שהרי הגידין הן לבנות והקלפים שלנו ג"כ לבנות אם כן הדבר ידוע שאין התפירות ניכרים בס"ת שלנו דלא עפיצן והלכך אפי' בג' יתפור בשלנו ועוד נראה למנהגינו לדבק קלף על הקרעים בדבק וכמו שכתב הריב"ש בסימן ל' וכדעת הרא"ה דלא כמהר"ם מרוטנבורג פשיטא הוא דשרי לדבק אפי' נקרע בדלא עפיצן בג' דכיון דלא מיגנאה על ידי דבק ליכא איסורא מיהו נ"ע אי נימא אפי' בד' וה' ואפי' טובא כמו שרי דכ"כ הסר מסכ"ן וז"ל אבל בדלא עפיצן כי הני ספרי תורות דידן אפי' בג' יתפור וכיון דשרינן בג' ה"ה בד' וה' ואפילו טובא לא שנא. ואף ע"ג דהריב"ש כתב בתשובה דוקא ג' אבל ביותר בג' אין סברא לומר יתפור ומביאו ב"י מכל מקום כיון דאיסורא דרבנן הוא יש לנו להקל בספיקו ונראה דאין להקל מדכתבו התוס' בפרק המוציא יין (דף ע"ט) בד"ה וקלף וז"ל ואומר ר"ת דתיקון שלנו חשוב כעפיץ וכן משמע בהקומץ רבה דקאמר קרע הבא בב' שיטין יתפור בג' אל יתפור ותניא אידך בג' יתפור בד' אל יתפור ולא פליגי הא דעפיצן הא דלא עפיצן אלמא ס"ת כשר בלא עפיץ והיינו בתיקון טוב כשלנו וכו' עכ"ל אלמא דהוו גרסי בברייתא בהדיא בד' אל יתפור ודלא כהסר מסכ"ן דאפי' בג' ואפי' טובא קאמר דליתא אלא דוקא ג' יתפור ולא יותר וכדברי הריב"ש והכי נקטינן וכן פסק מהר"ם איסרלש. ונראה דכל משא ומתן בדין זה אינו אלא אם יתפור או לא יתפור אבל כל זמן שלא תפרו אפי' לא נקרע אלא בשיטה אחת נמי אסור לקרות בו עד שיתפור ואצ"ל בדנקרע בב' שיטין ויותר אבל בדלא נכנס הקרע בתוך השיטה אלא שהגליון לבדו נקרע למעלה או למטה נראה דיכולין לקרות בה לכתחילה אף ע"פ שעדיין לא תפרה ולא דבקה בדבק וכ"כ הרא"ש בתשובה ומביאו ב"י ועיין במה שכתב ב"י בזה בפירושו לדברי הרמב"ם. ומ"ש רבינו ס"ת שנקרעה הירועה וכו' ונכנס עד שני שיטין בתוך הכתב וכו' נראה דדייק לפרש הכי מדהו"ל למימר נקרע ס"ת בשני שיטין יתפור וכו' ולא קאמר הכי אלא קרע הבא בשני שיטין יתפור משמע דהכי קאמר שהקרע התחיל בירועה בגליון ובא לו בתוך ב' שיטין ומשמע דוקא בכה"ג בג' לא יתפור בדלא עפיצן אבל לא נקרע הגליון אלא שנקרע בתוך השיטין בלבד אפי' בג' או ד' וה' נמי יתפור:

ומ"ש והוא שלא יעבור הקרע על האותיות וכו' כ"כ הרא"ש בהלכות ס"ת:

ומ"ש

דרכי משה

רפ (א) בתשובות הריב"ש סימן ל' ול"א פסק דאין לתפור אלא בגידין:

במרדכי

פרישה

שכתב שיטין כו' ולהכניס מה שדילג נראה דמיירי שסופר כבר כתב ס' שיטין ודילג בפרשה פסוק אחד או שנים ושאל אם יכול למחוק ב' שיטין או ג' ולכתוב במקומן ד' או ה' ולהכנים כלומר אם יכול לעשות יותר מס' שיטין אבל השואל לא עלה על דעתו שיהא פסול משום שיצטרך למעט שכתב ויהא מחזי כמנומר דאין כ"ע גמירי דינא והרא"ש השיב לו דמשום זה היה יכול לתקן אבל אסור לתקן משום שיהא צריך למעט שכתב ומשוי כמנומר (ורמ"א מסיק מ"מ נהגו לתקן כמ"ש ר"ס רע"ס עכ"ס):

ובזה י"ל גם קושית ב"י שכ"ל מ"ש דאסור למעט שכתב אלא יגבוז וירעה אחת או שתים. (ס) שאלה לא"א הרא"ש ז"ל לפי שנוהגין לעשות שכתב שהיא שיכה דאין כל הס"ת נפסלה:

סי' רפ (א) עד שני שיטין בתוך שכתב יכול לתופרה ואו יכול לתקנה על ידי שידבק עליו מטלית מבחוץ (דהיינו בדבק ולשום עליו מעט קלף מבחוץ ואם נקרע על אותיות אין לו שום תיקון אפי' דבק קלף מאחריו לא מהני מהרי"ק ועיין בא"ח סי' ל"ב עכ"ס) ריב"ש ועיין בב"י שמביאו: (ב) וגם הקרע אינו נתפר אלא בגידין ובס"ס משמע דנסגו לתפרו אף במשי וכן שכיא מהרא"י סימן כ"א מ"ו (ובתשובת בר ששת סימן ל' ול"א פסק דאין לתפור אלא בגידין עכ"ס): (ג) אינה ניכרת כל כך מפני שספיעון משחיר את העור רש"י וב"י פסק כהרמב"ם

דרישה

ספרים יש לנסוג כדברי ב"י ע"ש עכ"ס) שקורא במועטים על ידי הדחק אין רוב מכמים מטע סימנו כו' והראיה עיין במרדכי ס"פ הניזקין מ"ו (עיין מ"ש רמ"א בא"ח סימן קמ"ג ס"ד עכ"ס: ואם

חידושי הגהות

דבריו ע"ש: ג ע"ל סימן ער"ה דנוהגין לתקן וכתב מהר"י מינץ סימן ט"ו בתשובה שאלת אי מעברין עליו צבע דמות הגויל וחוזרין וכותבין עליו אם ניכל לקרותבאותו ס"ת לא בארחי בשאלתך עגין הצבע אם הוא מעכבת (צ"ל מכהה) שחרורית הדיו שכותב אח"כ על הצבע התחתונה מ"מ נ"ל שיכר זה תוכל למשוט בגמרא והוא פרק הכונה (קד:) פרק המביא תגן לא (יט.) ע"ש (ד"ט):

ומ"ש ושאל אדוני אבי הרא"ש וכו' גם זה שם ועכשיו נהגו להקל כהרא"ש : יתפור וזה א היפך כל המפרשים : **כתב** הריב"ש בתשובה (סימן ל') דמע"נ
ומ"ש ואם נקרע בין שיטה לשיטה וכו' בהקומץ שם ופירש"י כמו שכתב דליסנא דגמרא הוה איפשר לפרושי דבחדתתא לית לן בה כלל ואפי'
רבינו ומה שהשיג רבינו ואמר כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא טעמו דאף על ביותר מג' יתפור אין סברא לומר כן אלא כמו שיש חילוק בעתיקתא בין ג' לג'
פי דהאיסור זה דלא יתפור מטעמא דמיגניא אינו אלא מדרבנן אפי' הכי משום כך יש חילוק בין ג' לד' בחדתתא וכן נראה מלשון הרמב"ם שכתב ואפי' קרע הבא

בעפצים לא יתפור אע"פ שאין הקרע עובר על הכתב ושאל א"א הרא"ש ז"ל להר"מ אי שרי לטלות עליו טלית מחוץ ולדבקו בדבק ודעת א"א הרא"ש ז"ל היה נוטה להתיר והר"מ מרוטנבר"ק אסר (ד) [א] ואם נקרע בין שיטה לשיטה או בין דף לדף שלא כנגד הכתב עד שאילו נקרע כנגד הכתב היה נכנס תוך ג' שיטין מיבעיא אם יכול לתופרו אם לאו ולא איפשיטא וכתב הרמב"ם שיתפור ונראה כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא . ס"ת שבלו ממנה יריעות ובא להחליפם לא יטול ב' ויחזיר ב' אלא יטול ג' ויחזור ג' פי' אפי' לא בלו ממנה אלא א' או ב' (ס) צריך להחליף ג' לפי שא"א שיהו אותן שמחליף דומות לגמרי לאחרות לכך צריך שיהא לפחות ג' דומות ואז אין כ"כ גנאי בשינויין :

רפא ס"ת (א) שכתבו מאינ"י ישרף [א] (ב) כתבו נכרי יגנז (ג) נמצא ביד מאיני או ביד נכרי יגנז א ואין קורין בו ואע"פ שאין קורין בו חייבין הציבור לקנותו ממנו ולגונזו כדי

קדושת ספר תורה אזלינן בספיקו לחומרא ובדפריסית לעיל בתחילת סימן ר"ע אבל אפי' למכור ישן ע"ש . והב"י כתב דאפשר דהרמב"ם מפרש הך בעיא דלא כפי' רש"י דמיבעיא ליה אם יכול לתופרו אם לאו ודאי יכול לתופרו אלא קמיבעיא ליה אם יכול לקרות בו בלא תפירה או לא ופסק לחומרא דלא יקרא בו עד שיתפור וכנון הוא : כתב מהרי"ק בשורש קכ"ב על מה שנהגו לטלות במטלית על נקבים שביריעה קודם התחלת כתיבת הס"ת ואח"כ כותבין על הטלאי ובאו מקצת חכמים והביאו ראיות לאיסור ודחה הוא ראיות האוסרים ולפעד"נ דהעיקר כדבריו האוסרין אלא מאחר שנהגו מקדמונים לקרות בספר תורה זו בפני גדולי עולם ולא מיחו על ידם על כן אין לשום גדול למחות ולהורות הוראה לאיסור לאחרים אבל המחמיר לעצמו בס"ת שלו הרי זה משובח ותע"ג מיהו נראה אם כתב מקצת האות על היריעה ומקצת על הטלאי ה"ז פסול לדברי הכל דהלא אפי' היכא שנקרע האות באמצע אף ע"פ שהדבק מחזיקו פסול כיון שאינו מוקף גויל א... שכל האות כתוב על היריעה כ"ש שמקצת האות כתוב על היריעה ומקצתו על ...לאי דכשתחלק הטלאי נמצא כאן חצי אות וכאן חצי אות בב' חתיכות ולא עוד אלא אפי' נכתב האות כולו על היריעה אלא שמקצת הדיו מצד אחד של האות הוא עובר גם על הטלאי לא מהני הקפת גויל שבטלאי להאות שנכתב על היריעה אלא האות הנכתב על היריעה צריך להיות מוקף גויל ביריעה עצמה בלא טלאי והאות הנכתב על הטלאי צריך שיהא מוקף גויל ג"כ בטלאי עצמו בלא יריעה והארכתי בתשובה בס"ד :

רפא ספר תורה שכתבו מאינ"י ישרף וכו' בפרק הנזקין [דף מ"ה] א"ר נחמן נקטינן ס"ת שכתבו מין ישרף (פי' מין אדוק בעכו"ם כגון כומר ישרף דודאי לשם עכו"ם כתבו) כתבו נכרי יגנז (פירשו התוס' אפי' כתבו למכור לישראל פסול דדרשינן וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה כדאיתא בגמרא) נמצא ביד מין יגנז (ספק כתבו ספק מלאו וכשר) נמצא ביד נכרי אמרי לה יגנז (מספיקא שמא הוא כתבו) ואמרי לה קורין בו (פי' התוס' משום דאיכא למיתלי טפי שישראל כתבו אין דרך נכרי לכתוב וכתב הר"ן אבל דרך מאיני לכתוב עד כאן לשונו) ומשמע לפי גירסא זו דקאמר בריסא א"ל יגנז אלמא דהילכתא כלישנא בתרא דא"ל קורין בו וכ"פ הרמב"ם בפרק א' מהלכות תפילין אבל הרי"ף והרא"ש גורסים בריסא א"ל קורין בו אלמא דסבירא ליה כלישנא בתרא דא"ל יגנז כן פי' הר"ן וכך הוא דעת רבינו . ומ"ש יגנז ואין קורין בו איכא לתמוה דלאיזה צורך חזר וכתב ואין קורין בו הא פשיטא היא כיון דקאמר יגנז שוב לא יקרא בו ונראה דה"ק לא מיבעיא היכא דאיכא ספק אם כתבו או מלאו דפשיטא דבנמצא ביד נכרי יגנז דשמא לשם עכו"ם כתבו כמו בנמצא ביד מאינ"י אלא אפילו היכא דידוע דהנכרי כתבו למכור לישראל כמי אין קורין בו וכדכתבו התוספות ובדפרי' ודלא כפירש"י . אבל קשה דבא"ח סימן ל"ט פסק רבינו בנמצא ביד נכרי דכשרים וכאן פסק גבי ס"ת דיגנז ות"ש תפילין מספר תורה ועיין במ"ש בא"ח לשם בס"ד : ומ"ש ואף על פי שאין קורין בו וכו' שם משנה וברייתא ומה שחזר

ויקרע יותר ועוד מדאסיק עלה ה"מ בגידים אבל בגרדין לא ולא משכח תלמודא תקנתא אחריתי אלמא שאין לשנות אלא כמו שאמרו חכמים ומלאתיה במ"ס (פ"ב) הל"מא ס"ת שנקרע טולה עליה מטלית מבחוץ מכס היה נראה קצת דמותר דמסתמא אמרינן שהגיע הקרע עד מקום שאסור לתפרו וקאמר דע"י טלאי של מטלית שמחבר את הקרעים יפה ואין ניכר שמותר ולמעלה מזו הבבא קתני אין דובקין בדבק ולא כותבין ע"ג המטלית וכולי ורשב"א אומר שדובקין בדבק וכותבין על המטלית משמע שנחלקו בדיבוק קודם הכתיבה אבל ספר תורה שנקרע מותר לדבק הקרעים יחד כיון שא"צ לכתוב על הדבק עכ"ל וכתב ריב"ש בתשובה (סימן ל"א) אם היה הקרע בינן תוך שני שיטין ובחדש תוך שלשה אין להם תקנה בתפירה היה איפשר לומר שה"ה בדבק ומה שאמרו בגמרא אבל בגרדין לא יהו כשבא לתקן בתפירה אבל בדבק ולשום עליו מעט קלף דק מבחוץ איפשר שיהיה כשרה כמו ששנינו במ"ס ובירושלמי פרק קמא דמגילה דובקין בדבק אבל כשנקרע למעלה משני שיטין בישן ולמעלה משלשה בחדש דאסיקנא דלא יתפור אין לו תקנה אלא בסילוק היריעה כמו שכתב רש"י גם הרי"ף והרמב"ם לא הביאו כלל תיקון הדבק ואפי בתוך ג' ואפי' במ"ס נפרש דבתפילין הוא דהצריך לדבק פרשיות של יד ב ואם לא נהגו כן גם שם במ"ס ברייתא אחרת דתני בה פלוגתא ולתנא קמא אין דובקין ור"ש בשם ר' מאיר סבר דובקין ויחידאה הוא ע"כ . וכתב עוד סימן ל"ב שנשאל אם היה איפשר בתיקון זה אם היה מותר ליקח מגליוני ספר תורה שנקרע בגזירה והשיב דאסור שאפי' לכתוב עליו מזוזה אסור שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכל שכן לדבק בו הקרע שאינו משמש אלא מעשה דבק בעלמא ומאחורי הספר עד כאן ומהרי"ק בשורש קכ"ב כתב שהיו נוהגים אצלם לתלות קלף על חרטו שביריעה ולכתוב עליו ולפלפל והאריך בדבר כדי לקיים המנהג :

ומ"ש ואם נקרע בין שיטה לשיטה או בין דף לדף וכו' מיבעיא אם יכול לתפרו וכו' שם בהקומץ בעי רב יהודה בר אבא בין דף לדף בין שיטה לשיטה מאי תיקו ופירש"י כמ"ש רבינו אבל המרדכי פירש בשם ר"י אה"ל בין דף לדף כשר אם סוף הקרע פולא ומתעקל עד בין שיטה לשיטה מהו וכ"כ שהיה מפרש הרא"ש שכתב בתשובה כלל ג' קרע של ספר תורה אינו פסול בגליון אם לא שיגיע תוך שיטות הכתב עכ"ל וי"ג בין תיבה לתיבה במקום בין שיטה לשיטה והיא גירסת הרמב"ם והרא"ש : ומ"ש בשם הרמב"ם שיתפור הוא בפרק ט' ומדכתב רבינו שנראה דכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא משמע שהוא סובר דהא דאמרינן קרע הבא בתוך שלשה ... יתפור מדאורייתא הוא ומש"ה ספיקא דילה נקטינן לחומרא ואינו מוכרח ואדרבה משמע דלא מיתסר אלא מדרבנן שמא יתקרע הרבה וכמו שאמרו בסיף מתפר ואיפשר שזה היה דעתו של הרמב"ם ולפיכך פסקה לקולא כשאר כל ספיקי דרבנן דנקטינן שהוא לקולא ומי"ל שהרמב"ם מפרש דמדבעי רב יהודה בין דף לדף וכו' משמע דרב הנהגל בקרע העובר בין אות לחברתה אמר יתפור כלומר לא יקרא בו עד שיתפור ומיבעיא ליה בין לדף לדף וכו' יכול לקרות בו בלא תפירה או לא ולא איפשיטא ופסק לחומרא דלא יקרא בו עד שיתפור : **ספר** תורה שבלו ממנה יריעות ובא להחליפם לא יטול שתים ויחזיר שתים וכו' במ"ס פ"ב והביאה רבי ירוחם יריעה שבלתה לא יטול ב' ויחזיר שתים אלא נוטל ג' ויחזיר ג' ומה שהוא מאיר כמדת כתב ראשון :

רפא ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו נכרי יגנז מימרא דרב נחמן בפרק השולח [מה :] ופירש"י מאינו אדוק באלילים דודאי לשם אלילים כתבו ותמצא מדברי רש"י שם שאם התבו נכרי כדי למכרו לישראל כשר והתוס' חלקו עליו ופסלו ולי נראה דגם דברי רש"י אפשר לפרש בענין שגם הוא יפסול :

ומ"ש נמצא ביד מאינ"י או ביד נכרי יגנז וכו' שם נמצא ביד מאינ"י יגנז ביד נכרי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו . ופי' הר"ן נמצא ביד מאינ"י יגנז . משום דספק כתבו ספק מלאו וכשר הוא : נמצא ביד נכרי אמרי לה יגנז . מספיקא דשמא הוא כתבו : ואמרי לה קורין בו . משום דשכיח טפי שישראל כתבו לפי שאין דרך נכרי לכתוב אבל דרך מאינ"י לכתוב עכ"ל ופסק רבינו כמ"ד יגנז ונראה שטעמו מדתנן התם אין לוקחים ספרים תפילין ומזוזות מן הנכרי יתר על דמיהם מפני תיקון העולם ואיתמר עלה בגמרא א"ל רב בודיא לרב אשי יתר על כדי דמיהן הוא דאין לוקחין הא בכדי דמיהן לוקחין ש"מ ס"ת שנמצא ביד נכרי קורין בו דילמא יגנז ומשמע לרבינו דרב אשי ס"ל כמ"ד דיגנז וכוותיה נקיטינן אבל הרמב"ם פסק בפ"א דכשר ונראה שטעמו משום דפשטא דמתניתין הכי משמע דקורין בו ואף על גב דאהדר ליה רב אשי לרב בודיא דילמא ליגנז דיחויא בעלמא הוא ולא סומכין עליה והר"ן כתב גירסת בספרים אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו ולפי גירסא זו משמע דנקטינן כלישנא בתרא דקורין בו וכ"פ הרמב"ם ז"ל אבל הרי"ף כתב אמרי לה קורין בו ואמרי לה יגנז דחיישינן שמא נכרי כתבו נראה שהוא פוסק דיגנז ומיהו איפשר שאם הוחזקו שביוו נכרים ספרי יהודים דתולין דאותם הספרים שלהם הוו וקורין בהם דבכה"ג שכיח טפי עכ"ל וגי' הרא"ש כגי' הרי"ף וכ"פ ברמזים דיגנז וכ"כ רבינו ירוחם : ומ"ש ואף ע"פ שאין קורין בו חייבים הציבור לקנותו ממנו ומיהו אם רצה להעלותו

דרישה

פי' רפ [א] ואם נקרע בין שיטה לשיטה או בין דף לדף שלא כנגד הכתב עד שאילו נקרע נגד הכתב היה נכנס תוך ג' שיטות כו' ז"ל הגמרא פרק הקומץ דף ל"ט ע"ב בעי רב יהודה בר אבא בין דף לדף בין שיטה לשיטה מאי תיקו . ופירש"י בין דף לדף שלא כנגד הכתב עד שאילו נקרע נגד הכתב היה יותר מג' שיטין בין שיטה לשיטה אם נקרע יתפור או לא יתפור עכ"ל . דוק בלשון רש"י שלא כתב גם על בין שיטה לשיטה שנקרע כ"כ שאם נקרע למעלה היה נכנס תוך ג' . אלא פי' וכתב סתם אם נקרע יתפור כו' וגם לא ס"ל לרש"י לכתוב כלים ומחילה הוה מתפרש נקרע בין שיטה לשיטה כמו שפי' בין דף לדף אלא ודאי ס"ל דבין שיטה לשיטה דהקרע היה דרך רשכה של קלף ואין דרך לתפור ברשכה של קלף מיבעיא ליה אפי' בקרע כל שהוא אי מותר לתפור או לא וכן משמע ל' רבינו דמ"ש עד שאילו נקרע לא קאי אלא אבין דף לדף ומש"כ סיפך רבינו ל' הגמרא לכתוב תחלה בין שיטה לשיטה ואח"כ בין דף לדף כדי לכתוב עליו עד שאילו נקרע כו' . ומיהו אינו מוכרח והו"ק :

פרישה

כהרמב"ם דלצריך שיהא פדוין שפיעין ניכר : (ד) ואם נקרע בין שיטה לשיטה עיין בדרישה : (ס) צריך להחליף ג' והוסיף הטור"י סוף כל ס"ת וז"ל ומה שהוא מפורר יהא כמדת כתב הראשון כו' ע"ו כ"כ בגוף הטור"י ובהטור"י שהשיב הרי"ף השמיטו ומש"ס כתבו בלו בשם רבינו ירוחם משום שלא עיין שם בגוף הטור"י :

סי' רפא (א) **שכתבו** מין פירש"י מין אדוק באליל דודאי לשם אליל כתבו : (ב) כתבו נכרי יגנז דספק הוא אם כתבו לשם אליל (והתוס' כתבו אפילו כתבו למכור לישראל אפ"ה פסול עכ"ה) ועיין בדרישה : (ג) נמצא ביד מין או ביד נכרי יגנז משום דספק

פי' רפא [א] **כתבו** נכרי כו' עיין בב"י שהביא לשון הגמרא שגם בכתבו עבד או קטן או אשה פסולין ומן התימה שלא כתבו רבינו כא"ש במ"ס בדין תפילין סימן ל"ט והוסיף לומר ולא כתב

חדושי הגהות

רפ א לא הבנתי למה כתב שהוא היפך כל המפרשים דהרי ראש כל המפרשים רש"י ז"ל פי' כן בהדיא בגמרא ע"ש אח"כ מצאתי בב"ח שהקשה כן ע"ש : ב ר"ל ואף אם לא נתש עכשיו לעשות כן מ"מ יכולין לפרש כוונת מ"ס בזה :

רפא א מה שהוסיף לומר ואין קורין בו נראה דקמ"ל בזה דאפי' בבית אין קורין בו ביחידות ולא דמי לאותן שמנה הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת שהן כחומש של זה מבואר חושב לפניו בפ"ז א"ק א' :

כדי שלא יזלזל בו ומיהו אם רוצה להעלותו הרבה (ד) אין קונין אותו ממנו אלא בכדי דמיו ומעט יותר ואם רצה להעלותו הרבה מניחים אותו בידו גר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכותבו: ס"ת שאמר הסופר בעודו בידו שלא עיבד העורות לשמן או שלא כתב האזכרות לשמן (ה) נאמן והוא פסול (א) (ו) החזירו לבעליו נאמן על הגויל ולא על (ב) האזכרות:

רפב חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת (א) ומצוה לייחד לו מקום ולכבד אותו המקום ולהדרו ביותר ולא ירוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשוי ולא יחזיר אחוריו לס"ת אא"כ גבוה ממנו י' טפחים אלא ישחה לפניו בכובד ראש ובאימה וביראה ובפחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר (דברים לא) והיה שם בך לעד ויכבדנו לפי כחו (ג) הרואה אותו כשהוא מהלך (ג) [א] חייב לעמוד לפניו ויהיו הכל עומדים (ד) עד שיעבור זה שמוליכו

להעלותו הרבה אין קונין אותו ממנו וכו' משנה כתבתיה בסמוך ומ"ש בכדי דמיו ומעט יותר שם ת"ר מעלין בדמיהן עד כדי טרפעיק ופירש"י אע"פ שצוינו אין לוקחין אותם ביותר מדמיהן טעמא שלא יתנו לב ויטרחו לשלול ספרים אבל בדבר מועט להעלות בדמיהן טרפעיק לא מוכחא מילתא כולי האי וכתבו התוס' משמע מתוך פירש"י דקאי גם אספרים וקשה תימה דאיך משום התלמוד ספרים שדמיהם יקרים להעלות כדי טרפעיק כמו בתפילין ומזוזה לכך נראה דקאי אתפילין ומזוזה ומגילה משמע דלספרים מוסיפים דבר מועט וכך הם דברי רבי': ומשמע התם בגמרא אין לומר לנכרי שיתנם לו בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליכם למקום האבוד כדעבדה ההיא טייעתא לאביי דאתיא ליה חייתא דתפילי ואמר לה הבה לי רי"ש רי"ש בתמרי אימליא ויהרא שקלה שדיתנהו בנהרא אמר לא איבעיא לי לזלזולינהו באפה כולי האי: גר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתבו ברייתא ומימרא דרב אשי שם: ס"ת שאמר הסופר בעודו בידו שלא עיבד העורות לשמן וכו' פ' הניזקין [דף כד:] ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ואי אתה נאמן להפסיד ס"ת א"ל רבי ירמיה נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר ס"ת כוליה מי הפסיד א"ל אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גווילים שלו לא עיבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת ומ"ש מדרבי אמי התם איכא למימר טעי בדרבי ירמיה הכא כיון דקא מפסיד כוליה אגריה ואתא ואמר אימור קושטא קאמר ופירש רש"י התם איכא למימר דמשקר ונתכוון להקניט וסבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות כדרבי ירמיה אבל גבי קלפים דיודע הוא שיפסיד כל שכרו ואתי ואמר אימור קושטא קאמר וכתב הר"ן ואיך נאמן להפסיד ס"ת משום דחזקה פועל עשה כהוגן מה שבידו וכל שאינו בידו אינו נאמן דחזקה משקר ומיהו באדם דעלמא עד אחד נאמן באיסורין בכל גד דסתמא אמרו [חולין י:] נאמן עכ"ל ור"י כתב אהא דאמרינן אי אתה נאמן היינו מפני שאינו בידו שאם היה בידו נאמן וכמו כן אפילו לא היה בידו וא"ל הפעם הראשונה שמלאו כלומר כשנתן לו הספר א"ל כך נאמן ואין הפרש בין שבעל הספר שותק בין שמכחישו כי הוא אינו יכול לדעת בזה אמתת הענין עד כאן לשונו: כתב המרדכי בסוף הל' קטנות תניא במ"ס (פ"א) אין רשאי לכתוב אא"כ יודע לקרות ותו פסל התם ס"ת שכתבו גר או ממזר ורבינו שמחה כתב דל"ג ממזר משום דקתני התם זה הכלל כל המוציא את הרבים י"ח כותבו וממזר מוציא רבים י"ח ואיני יודע מנין לו שמוציא את הרבים י"ח דמההיא דמ"ס איכא למילף שאינו מוציא אי מדאורייתא אי מדרבנן ואני ראיתי כתוב דהיינו טעמא דממזר פסול כשגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב אזכרה לשמה ואפילו אמר נתכוונתי אנן סהדי שלא נתכוון והיינו נמי טעמא דגר דקתני התם דגר דקתני במ"ס היינו גר תושב שאוכל נבלות וכשיגא לכתוב נבלה וגומר לגר אשר בשעריך וגומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך אינו כותב אזכרה לשמה עד כאן לשונו: גרסינן בפרק השולח [מה:] תני רב המנונא בריה דרבא מפשרוניא ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מאינ"י נכרי ועבד אשה וקטן וכותי וישראל שהמיר דתו פסולים שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בהלכות תפילין וגם הרמב"ם כתבו בפ"א וכתב הר"ן כל הני הואיל וליתנהו בקשירה ליתנהו נמי בכתיבת תפילין ומזוזות דמשתעי בהו קרא וכ"ש בס"ת דהא קדיש טפי מינייהו וכתב עוד דנראה מדברי הרמב"ם ורש"י דפיסולייהו דהני מדאורייתא הוא ואחרים פירשו ישראל שהמיר דתו מדינא איתנהו בקשירה אלא דמדרבנן כיון שפרק מעליו עול מצות אפילו לא היה מומר אלא למצוה אחת דשביק היתירא ואכיל איסורא עשאוהו מדבריהם כאילו אינו בקשירה:

כתב המרדכי בהל' קטנות הא דתניא קטן שכתב תפילין פסולין היינו אפילו הגיע לחינוך דליתיה בקשירה מדאורייתא אא"כ הוא בן י"ג:

רפב חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת ומצוה לייחד לו מקום וכו' עד ויכבדנו כפי כחו הכל דברי הרמב"ם בסוף הלכות ספר תורה: הרואה אותו כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו וכו' עד או שיתכסה מעיניהם ג"ז מדברי הרמב"ם בפרק הנזכר אלא שבמקום מ"ש רבינו עד שיעבור זה שמוליכו וכו' כתוב בספרי הרמב"ם עד שיעמוד זה שהוא מהלך בו כשיגיעו למקומו ע"כ והיא הנוסחא הנכונה ודין העמידה מפניו בפ"ק דקידושין [לג.] בעיא דאיפשיטא מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ"ש: ומ"ש ויהיו הכל עומדים וכו' או עד שיתכסה מעיניהם

שחזר רבינו וכתב ואם רצה להעלותו הרבה מניחים אותו בידו נראה דתחלה קמוהר שלא יקפוץ לתת לנכרי דמים הרבה כדי שלא יזלזל בו דבכדי דמיו ומעט יותר נמי לא יזלזל בו כיון שנותנים לו מעט יותר לאפוקי אם ידקדק שלא ליתן אלא בכדי דמיו איכא למיחש שמא יתן לו מעט פחות מכדי דמיו ויתמלא הנכרי חרם מרוב כעס שנותנים לו פחות מכדי דמיו וישליכו לנהר כעובדא דטייעתא דאייתת חייתא דתפילי לקמיה דאביי. והשתא הוי קס"ד דאף על גב דלכתחלה לא יקפוץ לתת לנכרי דמים הרבה היינו כדי שלא יתנו הנכרים לבם ויטריחו וישללו ספרים כפירש"י בשקופלים ליתן להם דמים הרבה אבל עכשיו דקמוהר שלא יקפצו לכך אלא דוקא בכדי דמיו ומעט יותר אם כן מסתמא לא יתנו שוב לב לטרוח ולשלול ספרים כיון שאין הישראלים קופצים לקנותן בדמים מרובים וא"כ איכא למימר כיון דלבסוף אין הנכרי מתפייס בכדי דמיו ומעט יותר רשאין אנחנו ליתן לו בסוף דמים מרובים כדי שלא יזלזל בו כשרואה שמניחין אותו בידו להכי חזר ואמר רבינו ואם רצה להעלותו הרבה מניחין אותו בידו ואין אנו רשאין ליתן לו דמים הרבה אף לבסוף: ס"ת שאמר הסופר בעודו בידו וכו' בפ' הניזקין סוף (דף כ"ד) ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתי לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ואי אתה נאמן להפסיד ספר תורה ופי' רש"י הואיל ואין בידך עכ"ל אלמא דאי הוה ספר תורה בידו היה נאמן להפסיד הספר תורה וכן כתב רבינו אבל כשאינו בידו אינו נאמן דחזקה דפועל עשה כהוגן מה שבידו וכיון דהשתא אינו בידו אינו נאמן דחזקתו דמשקר והכי איתא בפרק שני דע"ז מוריים אומן ס"י לפי פי' הארוך דאומן לא מרע נפשיה ומיהו אדם בעלמא ע"א נאמן באיסורין בכל גד דסתמא אמרו נאמן אפילו אינו בידו אלא דהכא בפועל ואומן כשאינו בידו חזקתו דמשקר וזו היא דעת הרשב"א הביאו בית יוסף לעיל בסימן קכ"ז ע"ש ודעת כ"י בפרק הניזקין ומביאו בית יוסף כאן א"ל רבי ירמיה נהי דאפסיד שכר האזכרות שכר דכוליה ספר אמאי מפסיד א"ל שאני אומר כל ספר תורה שאין אזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום וחו איתא התם ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ספר תורה שכתבתי לפלוני גוילים שלו לא עבדתים לשמן א"ל ספר תורה ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ספר תורה. ומ"ש מדרבי אמי התם איכא למימר טעי בדר' ירמיה הכא קא מפסיד כוליה אגריה ואתא ואמר אימור קושטא קא אמר ופירש רש"י התם איכא למימר דמשקר ונתכוון להקניט וסבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות כדרבי ירמיה אבל הכא גבי קלפים דיודע הוא שיפסיד כל שכרו ואתי ואמר אימור קושטא קאמר עד כאן לשונו וזה שכתב רבינו החזירו לבעליו נאמן על גוילים ולא על האזכרות כן צריך להיות ואם תאמר לאיזה צורך שאלו רבי אבהו ספר תורה ביד מי הלא אם היתה ביד הסופר כל שכן דמהימן כיון שהוא בידו א"כ הו"ל לומר בסתם נאמן אתה לפסול ספר תורה תירץ הרא"ש דאם היה א"ל בסתם נאמן אתה לפסול ספר תורה הוי טועים לומר דספר תורה ביד הסופר היה ולכך האמינו ולכן כדי לברר הדבר שאלו והשיב לו ביד הלוקח וא"ל דאפילו הכי אתה נאמן במגו לפסול ספר תורה ולפע"ד נראה לחלק דאי הוה ספר תורה ביד הסופר מהימן לפסול ספר תורה אפילו היה כותב לו בחנם אבל כשהוציאה מידו ונתנו לפלוני אם היה עושה עמו בחנם לא היה נאמן כיון שאינה בידו וחזקה דמשקר דפועל ואומן חזקה שעושין כהוגן דלא מרע נפשיה אבל כשעשה בשכר מתוך שהוא נאמן להפסיד שכרו וכו' ולכך שאלו בסתם ספר תורה ביד מי כדי להוציא מפיו אם עשה בחנם או בשכר דמתוך תשובתו ישמע ויבין אם הוא לוקח או לאו וכאשר השיב ביד לוקח אם כן נשמע דעשה עמו בשכר אמר לו מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך וגו' ואם היה נשמע מתוך תשובתו דעשה עמו בחנם לא היה נאמן אף על הגוילין לפסול ספר תורה כיון שאינה בידו כדפרישית והכי נקטינן:

רפב חייב אדם לנהוג כבוד וכו' עד לפי כחו הכל מדברי הרמב"ם סוף ה' ספר תורה: ומ"ש הרואה אותו כשהוא מהלך וכו' עד שיעבור זה שמוליכו וכו' ברמב"ם כתוב עד שיעמוד זה שמוליכו וכו' ופי' בכ"מ כלומר

דרכי משה

רפא (א) במרדכי פ' הניזקין דף תרי"א ע"ב מ"מ הוי כחומש בעלמא ללמוד בהם התינוקת וצריך ליתן לו כשכר חומש בעלמא רק העודף ששוה הס"ת העשויה כתיקונה יותר מהחומש זה [א"צ ליתן] לסופר עכ"ל ראב"י וע"ל סימן קכ"ז אימתי ע"א נאמן באיסורין: (ב) מבואר בגמרא דהיינו אם לא נתן שכרו אבל אם נתן לו אינו נאמן וע"ל סימן קכ"ז בדין זה: במהרי"ל

פרישה

דספק הוא אם הם כתבו או מלאוהו (ואם הוחזקו שבוזו עכו"ם קורין בהן ר"ן פרק השולח דף תקע"ו עכ"ה) ובא"מ סימן ל"ט גבי תפילין כתב שאם נמצא ביד נכרי כשרים ובי"ם איתא שם אמרי יגנזו ואמרי כשרים ועיין במ"ש שם: (ד) אין קונין אותו ממנו כו' מניחין אותו בידו נראה דה"ק דאין קונין אותו ממנו מיד כו' ואח"כ כתב דאפי' לעולם אין מחויבים לקנות ממנו אלא מניחין אותו בידו לעולם כמי דה"ק אין קונין אותו ממנו כו' וכדי שלא תאמר דוקא ישראל בעצמו אינו יכול לקנות ממנו יותר מכדי דמיו כדי שלא יבין העכו"ם שאנו מוזהרין אלהכניסו בידיהם ויטרחו וישללו עוד ספרים אבל ע"י עכו"ם או ע"י סבה אחרת שלא יבין העכו"ם שאנו מוזהרין ע"כ מותר לקנות אפי' יותר מכדי דמיו לכן כתב ואם רצה להעלותו הרבה מניחים אותו בידו ר"ל בכל ענין אע"ג שלא יבין העכו"ם ככ"ל. ועיין בב"י שכתב ז"ל ומשמע התם בגמרא דאין לומר לעכו"ם שיתנם לו בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליכם למקום האיבוד כעובדא דגמ' כו' אבל רבינו לא כיון לזה לומר דבין ביוקר יותר מדאי בין בזול לא יקננו דהא רבינו לא נקט זול בלשונו אלא העלאת דמים נקט ב"פ וק"ל: (ה) נאמן והוא פסול דכל שבידו הוא נאמן: (ו) החזירו לבעליו נאמן על הגוילים ולא על האזכרות ככ"ל פי' אם אמר שלא עבד הגויל לשמן נאמן אמר שיודע שמפסיד כל שכרו אפ"ה אמר ודאי קושטא קאמר (אבל אם נתן לו שכרו אינו נאמן ועי"ל סי' קכ"ז עכ"ה) אבל אם אמר שלא כתב האזכרות לשמן אינו נאמן דנוכל לומר דטעי בדרבי ירמיה שסבר מי שלא כתב האזכרות לשמן אינו מפסיד כל שכר הס"ת אלא שכר האזכרות וא"כ להקניטו קא מכוין הואיל שאין לו הפסד מרובה משום דחזקה פועל עושה כסוגין גמרא ע"ש:

סי' רפב (א) ומצוה לייחד לה מקום כו' ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו כנגדו הא דכתב כנגדו גם ל' זכר וכן אחר כך כמה פעמים אע"ג דתורה ל' נקיבה וכמ"ש בתחילה לייחד לה. צ"ל דל' זכר אמקום שהניח התורה תוכה קאי. א"נ ל' זכר קאי אספר וכמ"ש רש"י בפרשת נצבים לייסב למה נכתב פ"א ספר התורה הזה ופ"א הזאת ע"ש: שנאמר והיה שם בך לעד פסוק הוא בפרשת וילך: (ב) הרואה אותו כשהוא מהלך ר"ל הרואה ס"ת כשהוא מהלך ע"י אדם הנושאו וכתב הר"ר מנוח דה"ה אם שומע את קול הנושאו אע"פ שאין רואהו חייב לעמוד אבל לפני חומשים שלנו א"צ לעמוד רמב"ם אבל הרשב"א מחמיר (כ"כ בתשובה סימן קמ"ד וכתב ב"י ונהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא שמענו פוצה פה לערער בדבר עכ"ה) ב"י: (ג) חייב לעמוד לפניו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש גמרא ועיין בדרישה: (ד) עד שיעבור זה שמוליכו ויגיענו למקומו כו' הלשון אינו מדוקדק ונראה דה"ק עד שיעבור זה שמוליכו ואחר כך מפרש הר"ל במה שאמר עד שיעבור זה שמוליכו פי' או עד שיגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם והוא כדין רבו מובהק שנתבאר בסימן רמ"ד:

דרישה

כתב כאן אלא מה שדינן לשרוף או לגנוז משא"כ בכתבו אסה דאף דאין יואלין לקרות בהם בציבור מ"מ יכולין ללמוד מתוכו דמ"מ הו"ל כאי דינא דאין יואלין בה שוב עיינתי בר"ף והרא"ש שבשמיטו ג"כ מימרא זו וצ"ל שלא ס"ל הדין כן כ"א בתפילין ולא בס"ת עיין בתשובתי שכתבתי בזה והארכתי שם בטוב טעם:

סי' רפב [א] **חייב** לעמוד לפניו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש גמרא והא דאמרינן במסכת מכות טפשאי הני אינשי דקיימי קמי ס"ת ולא קיימי קמי גברא רבא

ויניחו

שמוליכו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם דברים שבלוחות הברית הן הן שבס"ת לכך צריך לכבדו היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו לא יניחנו בשק (ה) [ב] ויניחנו ע"ג חמור וירכב עליו אלא מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור ואם היה מפחד מפני הגנבים מותר אפי' לרכוב עליו וי"א דאפי' בלא פחד הגנבים מותר להפשילו לאחוריו ע"ג החמור ולזה נוטה א"א הרא"ש ז"ל ומ"מ הביא במסקנת דבריו דברי רב אלפס שאוסר אא"כ לפניו ובחיקו לכן טוב להחמיר אמרו חכמים כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות ולא יאחוז אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ (ו) או לבית הקברות אע"פ שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו (ז) [ג] ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות מהמת או מבית הקברות או מבית הכסא

כלומר דאי עומד לפוש דינו כמהלך מאחר שאינו עומד דרך קבע עד כאן לשונו וע"ל בסימן רמ"ד: היה הולך ממקום למקום וכו' ר"פ מי שמתו ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום ה"ז לא יתנם בדסקיא ויתנם ע"ג חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון ואם היה מתירא מפני עכו"ם ומפני לסטים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה אהייא אלימא ארישא פשיטא מי גרע ספר תורה מעצמות אלא אסיפא פשט הסוגיא משמע דבס"ת נמי אם היה מתיירא מותר לרכוב עליו ולא חיישינן לבזיון כיון שאינו עושה כן אלא להצילם מיד עכו"ם אלא דשלא במקום סכנה נחלקו דהרמב"ם בסוף הל' ספר תורה כתב דמניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על הבהמה והולך משמע דוקא בחיקו וכו' אבל להפשילו לאחוריו על החמור אסור בס"ת ולפ"ז הא דתניא בירושלמי בסתם דסקיא מלאה ספרים מפשילו לאחוריו דמשמע אפי' אינו מתיירא מפני עכו"ם דוקא בשאר ספרים מיתניא אבל ספר תורה אסור להפשילו לאחוריו אפילו שלא במקום סכנה א"כ הרמב"ם אינו מחלק בין ספר תורה לשאר ספרים וגם בשאר ספרים שלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו והך ברייתא דירושלמי איירי במקום סכנה וכגון דליכא שוב סכנה במה שמפשילו לאחוריו ואי לא יצא מן הסכנה במה שמפשילו לאחוריו ודאי דמותר אף לרכוב כתלמודא דידן ואפילו אם נפרש כיון דתניא בסתמא בירושלמי ודאי מיירי שלא במקום סכנה כלל ואין חילוק בין ספר תורה לשאר ספרים ואיכא למימר דהרמב"ם ס"ל דלית הלכתא כהך ברייתא דירושלמי כיון דלא אייתי לה בתלמודא דידן ולפיכך לא שרי לנהוג בזיון לא בספר תורה ולא בשאר ספרים אלא במקום סכנה דשרי אף לרכוב עליהם אבל שלא במקום סכנה לא שרי אלא דוקא בחיקו כנגד לבו זו היא דעת הרמב"ם והיא הסברא הראשונה שכתב רבינו אבל התוספות מפרשים דתלמודא דידן הכי קאמר דבין בעצמות ובין בספר תורה שלא במקום סכנה אסור לרכוב עליהן ובמקום סכנה מותר אף לרכוב עליהם ולהפשילו לאחוריו שלא במקום סכנה נמי שרי אפילו בספר תורה כדתניא בירושלמי וכדמשמע מדיוקא דרישא דדוקא לרכוב עליהן אסור שלא במקום סכנה אבל להפשילן לאחוריו שרי דאל"כ הו"ל לאשמועינן רבותא דאפילו להפשילן לאחוריו אסור והנא ידענא דכל שכן דאסור לרכוב עליהן אלא ודאי דוקא לרכוב עליהן הוא דאסור אבל להפשילן לאחוריו שרי וכ"כ המרדכי פרק מי שמתו וסוף מועד קטן והוא דעת הרא"ש פרק מי שמתו והביאו רבינו וז"ל הרא"ש דרישא דקתני בעצמות דלא ירכב עליהם משמע דיוקא אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור שפיר דמי וכן בספר תורה ואפילו אם נפסק לאסור בספר תורה בנביאים ובכתובים שפיר דמי ומיהו נראה דאף לספר תורה ש"ד מדתני בסיפא כך אמרו בספר תורה דלא מסתבר למימר דמשום שריותא דגנבים ולסטים דוקא נקטיה דהא מילתא דפשיטא הוא שינהג בו בזיון ולא ימסרנו ביד גנבים ולסטים אלא משום דיוקא דרישא נמי נקטיה דשרי להפשילו לאחוריו עד כאן לשונו וקשה דא"כ מאי פריך אילימא ארישא פשיטא הא איצטריך ליה משום דיוקא דרישא דשרי להפשיל לאחוריו שלא במקום סכנה ויש לייש' דאם כן קשה דהך בבא דכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה לא קאי אמאי דקאמרו בפירוש בעצמות אלא אדיוקא דרישא גרידא ולשון כדרך שאמרו וכו' ודאי משמעו אמאי דאמרו בפי' גבי עצמות אבל למאי דמוקמינן אלא אסיפא פירוש דקאי נמי אסיפא השתא ניחא דהך בבא עיקרא איצטריך לאשמועינן דאף בספר תורה שרי להפשיל לאחוריו שלא במקום סכנה כמו בעצמות אלא דקאמר ג"כ כדרך שהתירו בעצמות לרכוב עליהן בשעת הסכנה הכי נמי שרי לרכוב בספר תורה אע"ג דפשיטא הוא וכל פירושו זה רחוק מפשט הסוגיא דודאי לא איצטריך הך בבא אלא משום סיפא ובדין להפשיל לאחוריו שלא במקום סכנה לא קאמר תלמודא דידן מידי ומ"ש הרא"ש דלא איצטריך משום סיפא דהא מילתא דפשיטא הוא וכו' הא ליתא דהא חזינן דה"ר יונה כתב איפכא דיותר מוטב שיאבד אותם משינהג בהם מנהג בזיון גדול כזה לרכוב על ספר תורה ויתבאר בסמוך: ומ"ש בשם רב אלפס הוא בפרק מי שמתו וז"ל וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה שאם היה מתירא מפני הגנבים או מפני הלסטים מותר להניחם על גבי החמור שהוא רוכב עליו עד כאן לשונו ומשמע ליה להרא"ש שלא היה צריך רב אלפס להך פירושא שכתב שאם היה מתיירא וכו' אלא לאורויי דהא דתניא וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה לא קאי אלא אסיפא דמתיר במקום סכנה לרכוב עליו אבל לא קאי אשריותא דדיוקא דרישא דשלא במקום סכנה אסור לרכוב עליהן אבל מותר להפשיל העצמות לאחוריו דזה אסור בספר תורה אלא דוקא בחיקו כנגד לבו ומיהו קשה דלפ"ז היה לו לרב אלפס לומר מותר להניחם ע"ג החמור וירכב עליהם מדקאמר מותר להניחם ע"ג החמור שהוא רוכב עליו משמע שהאדם רוכב על החמור בלבד והספר מונח ע"ג החמור לאחוריו וס"ל לרב אלפס דאפי' במקום סכנה לא שרי אלא להפשילו לאחוריו וברייתא דירושלמי לא איירי אלא במקום סכנה והא דתניא וכדרך שאמרו בעצמות וכו' ה"ק כדרך שאמרו בעצמות שלא לחוש לבזיון במקום סכנה כך אמרו בספר תורה ומכל מקום הא כדאיתא והא כדאיתא בעצמות שרי אף לרכוב עליהן אבל בספר תורה אסור לרכוב עליהן אלא להניחם ע"ג חמור שהוא רוכב עליו ומפשילן לאחוריו בלבד שרינן ליה ולא יותר שמוטב שיאבד אותם משינהג בהם בזיון גדול כזה וכך הוא הבנת ה"ר יונה בדברי רב אלפס אלא שהוא ז"ל כתב בדרב אלפס הך דירושלמי מיירי שלא במקום סכנה ובשאר ספרים אבל בספר תורה אסור להפשילו לאחוריו שלא במקום סכנה אלא דוקא לפניו ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להפשילו לאחוריו אבל לרכוב עליהן אסור בכל ענין ולענין הלכה נקטינן הכא והכא לחומרא דשלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו ואפילו בשאר ספרים ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להפשילו לאחוריו אבל לא לרכוב עליו וכדכתב ה"ר יונה לפרש דברי רב אלפס דהכי משמע הלשון כדפרישית ואף על גב דבש"ע כתב כלשון הרמב"ם דמתיר לרכוב עליו במקום סכנה יש להחמיר שלא לעשות מעשה בזיון בפלוגתא דרבוותא נראה לי: ולא יאחוז אדם ספר תורה וכו' כ"כ הרמב"ם פ"י דהלכות ספר תורה ולמד כך מהא דאיתא בר"פ מי שמתו תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום לועג לרש ומסיק דתוך ד' אמות הוא דאסור חוץ לד' אמות שרי ומ"מ קצת קשה כיון דבבה"ק ליכא איסורא אלא משום לועג לרש אין לו ענין להנהגת כבוד בספר

מעיניהם למד כן מדין רבו מובהק שנתבאר בסימן רמ"ד :

וכתב ה"ר מנוח דה"ה השומע את קולו אף ע"פ שאינו רואהו חייב לעמוד ועל כן נהגו לעשות פעמונים וראיה א מדר' טרפון כד הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמי שכינה : כתב הרשב"א ח"ג סימן רפ"א שאלת על מה ששמעת שאין הקהל עומדים כאן בשעה שש"צ מראה הכתב לעם ושאלת היאך איפשר להם שלא יעמודו . תשובה נראה שהביאך לכך מה שאמרו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש ואם מזה איני רואה שהוא חיוב העמידה אחרי שס"ת בדוכן לפי שהוא במקום א' והצבור במקום אחר ואין אדם חייב לעמוד מפני רבו שהוא עומד למעלה בביתו והתלמיד למטה ע"ג קרקע אבל כל שמוציאין ס"ת מן ההיכל עד שמעלין אותו לדוכן עומדין הקהל על עמדם ומקרוב ראו קצת מגדולי הציבור שיש לעמוד גם בשעה שש"ץ זוקפו ומראה הכתב לעם ואמרו לי שכל זה מכבוד ספר תורה ושכן נהגו ברוב המקומות וכל שטוענין שיש בו כבוד ס"ת ראיתי לחוש ועכשיו כל הציבור עומדים עד שמניחין אותה במקום שקורין בו עד כאן לשונו וכתב עוד ח"א סימן קמ"ד שנשאל הא דאמרינן בקידושין שחייב אדם לעמוד מפני ס"ת אם ה"ה מפני חומשים והשיב חומשים שאמרת לא בעשוין בגולל וכתקנן אמרת שאותם הרי הם כספר תורה לכל דבריהם אלא שאין קורין בהם בצבור מפני כבוד הצבור בלבד אלא חומשים שלנו שאינם גולל ומסתברא שאפילו לפניהם עומדים דקדושים הם וניתנין הם ליכתב כן ופוק חזי מאי עמא דבר לכתוב כן ומפניה קרינן ביה עכ"ל ואין כן דעת הרמב"ם שכתב מותר לכתוב התורה חומש חומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ס"ת השלם ומשמע דבעשוי בגולל וכתיקנו קאמר וא"כ בספרים אלו שאינם עשויים בגולל אפילו כל התורה כתובה בהם וכן נהגו העולם שלא לעמוד בפניהם ומעולם לא נשמע פוצה פה לערער בדבר : דברים שבלוחות הברית הן הן שבס"ת לכך צריך לכבדו כ"כ הרמב"ם בפרק הנזכר : בני אדם החבושים בבית האסורין אם מוליכים ס"ת אצלם כתבתי בטור א"ח סימן תקפ"ד : היה הולך ממקום למקום וספר תורה עמו לא יניחנו בשק ויניחנו על החמור וירכב עליו וכו' עד מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור ג"ז דברי הרמב"ם בפרק הנזכר : ומ"ש וי"א דאפילו בלא פחד הגנבים מותר וכו' בר"פ מי שמתו [יח.] ת"ר המוליך עצמות ממקום למקום ה"ז לא יתנם בדסקיא ויתנם ע"ג חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון ואם היה מתיירא מפני עכו"ם מפני לסטים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בס"ת אהייא אילימא ארישא פשיטא אלא אסיפא וכתבו התוספות והרא"ש וירכב עליהם אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור ש"ד וכן בספר תורה ואפילו אם נפסק לאסור בס"ת בנביאים וכתובים ש"ד ומיהו נראה דאף לס"ת ש"ד מדתני בסיפא כך אמרו בס"ת דלא מסתברא למימר דמשום שריותא דגנבי ולסטים דוקא נקטיה דהא מילתא דפשיטא היא שינהג בו מנהג בזיון ולא ימסרנו ביד גנבים ולסטים אלא משום דיוקא דרישא נמי נקטיה דשרי להפשילו לאחוריו והכי איתא בירושלמי דיסקא שהיא מליאה ספרים או שהיו עצמות לתוכה ה"ז מפשילו לאחוריו ורוכב ורב אלפס כתב וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בס"ת שאם היה מתיירא מפני הגנבים או מפני הלסטים מותר להניח ע"ג החמור שהוא רוכב משמע דקאי דוקא אסיפא עכ"ל הרא"ש ז"ל : (ב"ה) כתב ר"י דשק מלא ספרים דינו כס"ת לענין זה וכן בירושלמי כי השוה אותם יחד עכ"ל:

אמרו חכמים כל המכבד את התורה וכו' בפ"ד דמסכת אבות : ולא יאחוז אדם ספר תורה ויכנס בו לבה"כ או לבית המרחץ ולא לבית הקברות וכו' כ"כ הרמב"ם ומ"ש דלא יכנס בו לבית הכסא ובית המרחץ פשוט הוא והכי אמרינן בפ"ב דסנהדרין (ד' כא:) גבי מלך שאין ס"ת זז ממנו אלא בשעה שהוא נכנס לבית הכסא או לבית המרחץ : ומ"ש ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות מהמת וכו'

דרישה

רבא לאו משום דעדיף גברא רבא מס"ת דהא איפכא אמרינן הכא אלא לומר דכיון שאלמלא הם היתה כרוכה ומונחת ואיכא מפ־שי לה כדאמרינן סתם דהא בדאורייתא כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי להו חדא כמה טפשאי כינהו דלא סברי כשם שראוי לעמוד מפני ס"ת כך ראוי לעמוד מפני לומדים. ודומה לזה פי' בעקידת יצחק בפרשת חקת ע"ש. ובתוספתא דסתם ה"ק כמה טפשאי בני אינשי כו' דהא למיקם מקמי ס"ת לא ידעינן אלא מק־' דגברא רבא עכ"ל פ"ק דקידושין סוף דף תרל"ה ע"ש: [ב] ויניחנו ע"ג חמור כו' נקט כן מ־ זוהו אליבא דכ"ע כו' עמ"ש בפרישה וכתבתי כן לאפוקי מ"מ דמ"ש רבינו תחילה לא יניחנו בשק כו' וירכב עליו ר"ל עליו על החמור דאפי' על החמור אסור לרכוב כשהס"ת מונח על החמור ודייקי כן מדכתב אח"כ וי"א דאפי' בלא פחד מותר להפשילו ע"ג חמור ש"מ דלדעת ראשונה אפי' ע"ג חמור אסור. והא דכתב תחילה סתם אסור אע"ג דיש בו פלוגתא משום דל' הרמב"ם תפס דס"ל כהרי"ף רבים לאיסור. אבל ו"א דא"כ לא ישוו פירושו דלרכוב עליו דהא מ"ש אח"כ ואם היה מפחד מפני גנבים מותר אפילו לרכוב עליו רוצה לומר אפי' לרכוב על הס"ת עצמו: כתב בתשובת הרשב"א (וכ"כ לעיל בסימן רמ"ב ס"ך עכ"ה) דאין צריך לעמוד לפני התורה או רבו כשהוא במקומה אסרת אע"פ שרואה אותו ולכן כשהס"ת בבימה א"צ לעמוד א"ל כשמראים הכתב לקהל או נוהגין לעמוד מפני הכבוד עכ"ל: [ג] ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות כו' ודע שהרמב"ם פי'

פרישה

(ה) ויניחנו ע"ג חמור וירכב עליו אלא מניחו בחיקו כנגד לבו נקט כן משום דזהו אליבא דכ"ע דלהרי"ף דמחמיר איני מתיר אלא להניחו בחיקו כו' ולדעת הי"א דמקילין והוא דעת התוס' אינן אוסרין אלא לרכוב ולישב עליו ממש וכתב רבינו תחלה האיסור והיתר שהוא אליבא דכ"ע ואח"כ כתב הפלוגתא די"א דל"ד בחיקו אלא ג"כ מותר להפשילו לאחוריו רק שלא ישב עליהן א"ל מפני פחד גנבים אבל הרי"ף ס"ל דוקא בחיקו ועיין בדרישה: (ו) או לבית הקברות משום לועג לרש: (ז) ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות כו' ע"ל סימן שס"ז דכתב רבינו על דין

חדושי הגהות

ופב א לפנינו בגמרא (שם לא:) איתא דרב יוסף כדהוי שמע קול כרעא וכו' :

הכסא ולא יאחוז ס"ת ערום (א) (ח) פי' בלא מטפחת (ט) [ד] אסור לישב על המטה שס"ת עליה בית שבו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאנו ואם אין לו מקום להוציאו יעשה לפניו מחיצה גבוה י' טפחים וכתב הרמב"ם דשרי אם מניחו בכלי בתוך כלי (י) והוא שאינן כליו המיוחדים לו אבל אם הם כליו אפי' י' כחד מנא דמי ואם פירש טליתו על הארגז שמונח בו חשוב ככלי בתוך כלי וא"א הרא"ש ז"ל כתב דלא שרי בס"ת בכלי בתוך כלי אלא בתפילין ושאר ספרי הקדש אבל בס"ת לא שרי אלא במחיצה ומיהו בכל ספרי הקדש אפי' בחומשים שרי בכלי בתוך כלי : כל הטמאים (יא) אפי' נדות מותרים לאחוז בס"ת ולקרות בו והוא שלא יהו ידיהן מטונפות או מלוכלכות אלא ירחצו ידיהן ואח"כ יקראו בו ס"ת שבלה או נפסל (יב) נותנין אותו בכלי חרש וקוברין אותו אצל ת"ח וזו היא גניזתו כל תשמישי הספר שיש בהן קדושה אסור לנהוג בהן בזיון לפיכך מטפחת ספרים שבלו (יג) עושים מהן תכריכין

וכו' בפרק מי שמתו [יח.] תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא ואם עשה כן עובר משום לועג לרש ומפרש בגמרא דהיינו דוקא תוך ד' אמות אבל חוץ לד' אמות שרי ואף ע"ג דפשטא דברייתא משמע דלא אסרה לילך בבית הקברות וס"ת בזרועו אלא דוקא בקורא בו אפשר שהרמב"ם ז"ל מפרש דתרתי קתני לא יהלך בבית הקברות וס"ת בזרועו אפי' אינו קורא בו וכן לא יהא קורא שם אף ע"פ שאין ס"ת בזרועו דבכל חד מהני איכא משום לועג לרש דאחיזת ס"ת בזרועו אף על פי שאינו קורא בו מצוה היא ואית בה משום לועג לרש : ומ"ש ולא יאחוז ס"ת ערום מימרא ס"פ בני העיר [לב.] ובפ"ק דשבת [יד.] ונתבאר בטור א"ח סימן קמ"ז :

בפרק במה אשה [סב.] אמרינן דקמיעין אם היו מכוסים עור מותר ליכנס בהם לב"ה ואם לאו אסור וכתבו הרמב"ם בפ' בתרא דעירובין [צח.] אמרינן דאין מזרקין כתבי הקדש וכתב הרמב"ם דאפי' הלכות ואגדות בכלל: אסור לישב על המטה שס"ת עליה כ"כ הרמב"ם וטעמו מדגרסינן בפרק אלו מגלחין [כה.] אמר רבי ב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דהוה בעי למיתב אפורייה והוה מנח ס"ת עלה וכף כדא אארעא ואותיב ס"ת עילויה אלמא קסבר אסור ליתב על המטה שס"ת מונח עליה ואיתיה נמי בפרק הקומץ [לב:] ואף ע"ג דמסיים בה בהקומץ ופליגא דרבה בב"ח דאמר רבה בב"ח א"ר יוחנן מותר ליתב ע"ג המטה שס"ת מונח עליה הוא ז"ל פוסק כרב הונא להחמיר בכבוד ס"ת ועוד דכיון דרב הונא עבד בה עובדא ורבנן דבתריה לא עבדו עובדא לאיפליג עליה כדאיתא בפרק אלו מגלחין הכי נקיטינן וכ"פ סמ"ג וכ"נ מדברי הראב"ד אבל התוס' בפרק הקומץ והמרדכי כתבו נראה דהלכה כר"י דמתיר ליתב על גבי מטה שס"ת עליה דהלכה כוותיה לגבי רב הונא ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והראב"ד וסמ"ק ורבינו מסכימים לאסור וגם נראה שדעת התוס' עצמם בפרק אלו מגלחין ודעת ה"ר מנוח ורבינו משולם שאכתוב בסמוך ס"ל כן וגם בירושל' אסר הכי נקיטינן : וכתבו התוס' בפרק אלו מגלחין דמדלא אותיב ס"ת בגבוה ממנו נראה שאפי' הס"ת מונח בגבוה ממנו אסור ע"כ אבל בירושלמי פרק מי שמתו גרסינן לא ישב אדם ע"ג מטה שס"ת מונח עליה אם היה נתון ע"ג דבר אחר מותר עד כמה רבי אבא בשם רב הונא טפח ר' ירמיה בשם רבי זירא כל שהוא וכתב ה"ר מנוח ולא איפסיטא ואית דפסקו לחומרא וכן דעת הראב"ד שכתב בהשגות ואם היה מקום גבוה טפח וס"ת מונח עליו מותר ול"נ דראוי להחמיר להצריך שיהא מקום הס"ת גבוה י' טפחים ולא יפחות מג' טפחים דכל בציר מהכי לא חשיב גובה כלל :

וכתב עוד ה"ר מנוח אית דאמרי דוקא ס"ת אבל ספרים אחרים לא מחמרינן בהו וטוב להחמיר ודוקא שלא בשעת בית המדרש אבל בזמן בית המדרש והמקום צר לתלמידים מותר ליתב בשוה עם הספרים והפירושים וכך נוהג ה"ר משולם מבדרש"י אך כשלא היה במקום בית המדרש היה מדקדק שיהיה הספר נתון ע"ג ד"א כל שהוא עכ"ל . וכתב בעל ספר אורחות חיים בסוף ספרו ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזולזל בכבוד הספרים כתבו הגה"ת החדשות בסוף הלכות ס"ת תניא במ"ס (פ"ג) לא יתן אדם ס"ת ע"ג ארכבותיו וב' אצילי ידיו וכו' :

בספר תורה ואפשר לומר דגם דבר זה אינו כבוד לספר תורה שיהא לועג לרש בקיום מצוה זו ואיכא למידק דפשט הברייתא משמע דליכא איסורא לאחוז ספר תורה אלא בקורא בו והרמב"ם ורבינו כותבין דבאחיזת ספר תורה בלחוד איכא איסורא וי"ל בע"כ צריך לפרש דתרתי קתני דאיכא איסורא באחיזת ס"ת אפי' אינו קורא בו וכן בקורא אף ע"ג דאינו אוחז בס"ת דאי חדא קתני דאוחז ס"ת בזרועו וקורא בו קשיא דכיון דבקורא לחוד איכא איסורא אף ע"ג דאינו אוחז בס"ת כדתניא מת תופס ד' אמות לק"ש דאסור לקרות ק"ש בע"פ תוך ד' אמות אם כן לאיזה צורך תני וס"ת בזרועו ואף על גב דהתוס' מיישבים קושיא זו וז"ל וס"ת בזרועו וקורא וה"ה דע"פ אסור לקרות עכ"ל וכ"כ ה"ר יונה להרמב"ם ורבינו לא ניחא להו ליישב זה לומר דבחנם נקט וס"ת בזרועו כיון דאיכא לועג לרש בקריאה גרידא ולהכי מפרשים דתרתי קתני דבכל חד מהני איכא משום לועג לרש דאחיזת ס"ת בזרועו אף ע"פ שאינו קורא בו מצוה היא ואית בה משום לועג לרש והכי דייק לישנא מדלא תני וקורא בו אלא וקורא אלמא דבקורא בע"פ קאמר מיהו באלפסי גורס וקורא בו אבל גי' הרמב"ם ורבינו וקורא כגי' ספרים דידן והכי נקטינן דתרתי קהני ובכל חד איכא משום לועג לרש : כתב הרמב"ם דאף מבית המרחץ צריך להרחיק ד' אמות כמו מבית הכסא אבל רבינו השמיטו גם הרב בספר כסף משנה כתב דאינו יודע לו טעם והסכים לדעת רבינו וכן פסק בש"ע : כתב הרמב"ם בפ"י מהל' ס"ת וכל כתבי הקדש אפי' הלכות ואגדות אסור לזרקן וה"א בפרק בתרא דעירובין [דף צ"ח] זאת אומרת אין מזרקין כתבי הקודש והתם משמע דלאו דוקא ס"ת אלא כל ספרי הקודש אין מזרקין אותם ור"ל שיקח אותם בידם דרך כבוד ויניחם במקומם הראוי ולא יעשה כן דרך זריקה מידו למקומם וכן כשיתנם לחבירו לא יתן לו בזריקה :

בית שבו ספר תורה וכו' ס"פ מי שמתו קאמר ריב"ל ספר תורה צריך לעשות לו מחיצה עשרה אי לית ליה ביתא אחרינא אבל אי אית ליה ביתא אחרינא צריך שיוציאנו וסובר הרמב"ם דבמניח כלי בתוך כלי נמי יוצא י"ח כמו בעשה מחיצה עשרה דהכי תניא התם בית שיש בו ספר תורה או תפילין, אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאנו או יניחנו כלי בתוך כלי ומסתמא ריב"ל לא פליג אהך ברייתא אלא ודאי צריך לפרש דשוין הן בדין אבל הרא"ש מפרש דמדאמר ריב"ל ספר תורה צריך לעשות לו מחיצה עשרה אלמא דוקא מחיצה עשרה ולא כלי בתוך כלי והא דתניא כלי בתוך כלי נמי סגי לא קאי אספר תורה אלא אתפילין ושאר ספרי הקדש ובש"ע הביא ב' הדעות ולא הכריע : כל תשמישי הספר וכו' מימרא דמר זוטרא בפרק בני העיר (סוף דף כ"ו) והכי פי' דבר זה אינו בזיון הלכך עושין מהן תכריכין למת וזו היא כמו גניזתן אבל אם

בית שבו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאנו וכו' וכתב הרמב"ם דשרי אם מניחו כלי בתוך כלי וכו' בס"פ מי שמתו (כה:) תניא בית שיש בו ס"ת או תפילין אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי אמר אביי ל"ש אלא בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפי' י' מאני כחד מנא דמו אמר רבא גלימא בקמטרא ככלי בתוך כלי דמי אמר ריב"ל ס"ת צריך לעשות לו מחיצה י' מר זוטרא איקלע לבי רב אשי חזייה לדוכתיה דמר בר רב אשי דמנח ביה ס"ת ועביד ליה מחיצה י' א"ל כמאן כריב"ל אימור דאמר ריב"ל דלית ליה ביתא אחרינא מר הא אית ליה ביתא אחרינא א"ל לאו אדעתאי פי' לא נתתי אל לבי ומשמע ליה להרמב"ם דכל דלית ליה ביתא אחרינא שרי להניחו כלי בתוך כלי וכדמשמע פשטא דברייתא דקתני בית שיש בו ס"ת וכו' או שיניחם כלי בתוך כלי וכ"ל לפי שיטה זו דאם אין לו בית אחר אם איפשר לו לעשות מחיצה גבוה י' טפחים עדיף מהנחת כלי בתוך כלי וזהו שחידש ריב"ל ואמר ס"ת צריך לעשות לו מחיצה גבוה י' טפחים כלומר אע"ג דבתפילין אע"פ שיכול להוציאם או לעשות להם מחיצה גבוה י' טפחים מותר ע"י הנחת כלי בתוך כלי בס"ת אינו כן דאם איפשר לו לעשות מחיצה גבוה י' טפחים אינו מותר על ידי הנחת כלי בתוך כלי והכי דייק לישנא דריב"ל דאמר ס"ת צריך לעשות לו מחיצה גבוה י' טפחים דמשמע שבא לחלק דין ס"ת מדין תפילין אע"פ שאין דבר זה מפורש יפה בדברי הרמב"ם על כרחך צריך לפרשה כן ופרטי דין כלי בתוך כלי נתבאר בטור א"ח סימן מ"א : ומ"ש רבינו ואם פירש טליתו על הארגז וכו' מימרא דרבא כתבתי בסמוך :

ומ"ש וא"א ז"ל כתב דלא שרי בס"ת בכלי בתוך כלי וכו' שם וטעמו מדאמר ריב"ל ס"ת צריך לעשות לו מחיצה גבוה י' טפחים משמע דאתא למימר דס"ת לא סגי ליה בהנחת כלי בתוך כלי אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוה י' טפחים אי לית ליה ביתא אחרינא והא דקתני בברייתא או עד שיניחם כלי בתוך כלי לא קאי אספר תורה אלא אתפילין וכ"כ הרשב"א בחידושיו וכן כתבו הגהות מיימון בשם סמ"ג וסה"ת ולענין הלכה כיון דרבים ניהו ופשטא דמימרא דריב"ל משמע כוותייהו למידי. (ב"ה) צריך להעביר הקולמוס על תיבה דבתרא ולכתוב במקומה דבכבוד : דבתרא ס"ת היא הכי נקטינן : (ב"ה) ועיין בתשובת הרשב"א הכתובה בסי' שמ"א :

ומ"ש ומיהו בכל ספרי הקדש אפי' בחומשים שרי כלי בתוך כלי כך כתב שם הרא"ש ז"ל ודוקא ס"ת אבל שאר ספרי הקדש וחומשיו כיון שאינם עשוין בגלילה סגי להו בכלי על כלי והרשב"א כתב בחידושיו שהתוס' כתבו שיש להחמיר בחומשין כמו בס"ת (ב) והגמ' י כתב שאף ע"פ שנסתפקו התוס' אם צריך להחמיר בחומשין מסתברא שא"צ להחמיר עכ"ל . ולענין הלכה כיון דהרא"ש נמי שרי הכי נקיטינן וכן נוהגין :

דין הרואה ס"ת שנקרע כתבו רבינו בסימן ש"מ : כל הטמאים אפי' נדות מותרים לאחוז בספר תורה ולקרות בו וכולי כ"כ הרמב"ם ונתן טעם משום דדברי תורה אין מקבלים טומאה כדאיתא בפרק מי שמתו (כב.) : ס"ת שבלה או נפסל נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל ת"ח מימרא בפרק בני העיר (דף כו.) ומה שהצריכו לתתו בכלי חרס הוא כדי שלא ירקב כ"כ במהרה דכל מאי דאיפשר לתקוני שיעמוד ימים רבים מתקנינן : כל תשמישי הספר שיש בהם קדושה אסור לנהוג בהם מנהג בזיון לפיכך מטפחות ספרים שבלו עושין מהן תכריכין למת מצוה שם אמר מר זוטרא ג משמיה דרב שמת מטפחות ספרים שבלו

דרכי משה

רפב (א) במהרי"ל כשאדם נושא ספר אמר לילך לפניו מהרי"ל כשמצא ספר מהופך עליונה למטה היה הופכו ונושקו וכשהניחו ספרים על המדריגה שעולין בה על המגדל היה מקפיד עליהם ואמר דגם במדריגה העליונה מחשב כהניח על גבי קרקע עכ"ל : (ב) וכ"פ המרדכי בפרק מי שמתו :

ולעיל

פרישה

דין זה דה"ה ע"פ נמי אסור ואפשר לומר דאתי לאשמעינן דאע"ג שמוליכו לשם כדי שיקרא בו וידרוש על המת דמותר אפי' תוך ד' אמות של מת וכמ"ש בשם מ"ו וסו"א שהואיל ושוא לכבוד המת שהוא מותר קמ"ל דאסור ועיין בדרישה : (ח) פי' בלא מטפחת עיין בא"ח ריש סי' קמ"ז ע"ש שם : (ט) אסור לישב על המטה שס"ת עליה וכ"ש ע"ג קרקע ועיין בדרישה ולכתסילה יגביהנה י' טפחים ולא יפחות מג"ט גבוה ממושב האדם ב"י : (י) והוא שאינן כליו המיוחדים לו שלשון אינו מדוקדק דמשמע דבעינן שניהן לא יהיו מיוחדים וז"א דבא"ח סימן ר"מ כתב בהדיא והוא שלא יהא השני מיוחד לו מיהו כיון דאם התחתון מיוחד לו מותר כשאין העליון מיוחד לו הוה שייך לומר שלא יהיו מיוחדין כלומר שגם השני לא יהיה מיוחד לו וכ"כ הרמב"ם ז"ל ויתן בכלי אחר שאינו מזומן אבל אם היה מזומן כו' ע"ש ב"י מהלכות ס"ת ועיין בא"ח סימן מ"א ע"ש שם : (יא) אפי' נדות מותרין לאחוז בס"ת ולקרות בו כו' מכאן משמע כשהאשה נדה יכול לאחוז סודר בידה ולהתפלל רק שלא יהיו ידיה מלוכלכות . ועיין מ"ש רמ"א בא"ח סימן פ"ח שמנהג לאסור אם לא בימים נוראים ושכ"כ מהרא"י (וע"ל בסימן קנ"ה) : (יב) נותנין אותו בכלי חרס שלא ירקב במהרה דכל מאי דאפשר לתקן שיעמוד ימים רבים מתקנינן ב"י : (יג) עושין מהן תכריכין למת מצוה ר"ל דזו היא גניזתן וכן הוא בהדיא בא"ח סימן קנ"ד ושם

בית

דרישה

וכל' ס"ת כתב כל' רבינו לא יאחוז אדם ס"ת כו' ולא יקרא בו כו' וז"ל ב"י בפ' מי שמתו תניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא כו' ואף ע"ג דפשטא דברייתא משמע דלא אסרו ס"ת בזרועו אלא דוקא כשקורא בו אפשר שהרמב"ם ז"ל מפרש דתרתי קתני לא יאחוז ס"ת בזרועו אפי' אינו קורא בו וכן לא יהא קורא שם אע"פ שאינו ס"ת בזרועו דבכל חד מהני אית ביה משום לועג לרש דאחיזת ס"ת אפי' בלא קריאה אית ביה מצוה עכ"ל ב"י ונראה דכן ג"כ דעת רבינו שכתב ל' הרמב"ם ומ"ש לא יקרא בו ל"ד אלא ר"ל בו בע"פ בתוכו ול"ד בתוכו דס"ת אלא מדאיירי לפני זה באחיזת ס"ת נקט ל' הקרה דגם לא ילמוד תורה ומ"ש רבינו בסימן שס"ז וה"ה ע"פ ג"כ כיון לכך ור"ל דכברייתא תרתי נקט . ומ"ש רבינו אף על פי שכרוכים במטפחת ואו א"א לקרות מתוכה תו"ק : [ד] אסור לישב על המטה שס"ת עליה וה"ה לשאר

חדושי הגהות

ב ב"ה בס"ק שם אבל במנחות (לב:) אי' רבי חלבו : ג וכ"ה בהרא"ש אבל בגמרא איתא רק מר זוטרא בעצמו אמרו :

תכריכין למת מצוה (יד) תיק שהוכן לספר תורה והונח בו (טו) וכן (טז) המטפחת והארון והמגדל שמניחים בו ס"ת אע"פ שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק וכן הכסא שהוכן להניח עליו ס"ת והונחה עליו ס"ת (יז) כולן תשמישי קדושה הן ואסורים ולאחר שיבלו או ישברו נגנזין (יח) תיבה שנשברה מותר לעשות ממנה אחרת קטנה אבל אסור לעשות ממנה כסא לס"ת וכסא שנשבר מותר לעשות ממנה כסא קטן ואסור לעשות ממנה שרפרף לכסא אבל הבימות (יט) שעומד עליהן האוחז הספר אין בהן קדושה וכל מה שעושה לס"ת אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה מועיל בו התנאי כתב הרמב"ם תפוחי זהב שעושין לס"ת לנוי תשמישי קדושה הן ואסור להוציאן לחולין אם לא לקנות בדמיהן ס"ת או חומש ע"כ ומיהו בפרק בני העיר [כו.] קאמר על כל הנך דקתני בהן שאסור לשנותם לקדושה קלה אמר רבא לא שנו (כ) אלא שלא מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר (כא) שרי אפילו למשתי ביה שיכרא (כב) וכתב א"א הרא"ש ז"ל הלכך

ס ינכו אותם בדין גניזה עדיף טפי אלא שרשאין לעשות מהן תכריכין אם ירצו ולא כב"י דפי' לשון עושין מהן תכריכין שעכ"פ צריך לעשות כן דליתא : תיק שהוכן לס"ת וכו' עד נגנזין הוא לשון הרמב"ם בפ"י מהלכות ספר תורה ובפרק בני העיר תניא תשמישי קדושה נגנזין ואילו הן תשמישי קדושה דלוסקמא של ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן ולא הזכירו הרמב"ם ורבינו כאן אלא תיק של ספר תורה לפי שנשמע מיניה דהוא הדין דלוסקמא של ספרים תפילין ומזוזות ונרתיק של תפילין ורצועותיהן דמאי שנא הא מהא דכולן ענין אחד הם תשמיש לקדושה אלא דדלוסקמא היא כמו אמתחת ושק ותיק ונרתיק נמי חדא הוא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתק נופל על דבר קצר כדפירש רש"י לשם ומכאן אתה למד דמה שכתב ונרתק של תפילין ורצועותיהן הכי פירושו דהנרתק של תפילין וכן הנרתק של רצועותיהן הן תשמישי קדושה כי הרצועות הן בעצמן קדושות דהשי"ן והיו"ד הן אותיות גמורות והל"ת הן ולא כמו שהבינו התוספות מכאן דהרצועות עצמן הן תשמישי קדושה דלא הוי הל"ת אלא השי"ן ע"ש . אבל בא"ח סימן קנ"ד כתב רבינו כדברי התוספות דהרצועות הן תשמיש קדושה ושם נתבאר :

ומ"ש וכן המטפחת וכו' עד אלא כשהוא בתיק פי' דאף ע"פ שכך הוא הרגילות שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק ואם כן איכא למימר דלאו תשמיש קדושה נינהו אלא תשמיש דתשמיש ויכול לזרקן אפ"ה כיון דלפעמים מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו בלא תיק תשמישי קדושה נינהו וה"א התם אמר רבא מריש הו"א האי כורסייא [פירש"י בימה של עץ] תשמיש דתשמיש הוא ושרי פירש"י שפורס מפה עליו ואח"כ נותן ספר תורה עליו כיון דחזינא דמותבי עילויה ס"ת בלא מפה אמינא תשמיש קדושה הוא ואמר רבא מריש הו"א האי פריסא (פירש"י יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים) תשמיש דתשמיש הוא (תשמיש של ארון) כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי ספרא עילויה (פי' פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת) אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור ונראה דמ"ש הרמב"ם ורבינו וכן המטפחת הוא שאנו קורין מפה שכורכין אותו סביב הס"ת דהוי תשמיש קדושה ומ"ש והארון והמגדל וכו' הארון הוא שאנו קורין אותו ארון קודש והוא הנקרא היכל שמניחין בו הספר תורה בתיק . והמגדל הוא הכורסייא שהוא כמו כסא שאנו קורין אותו שלחן שמניחין עליו הספר תורה כשקוראין בו ועל הארון והמגדל אמרו אף על פי שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק אפ"ה לפעמים מניחין עליו ס"ת כשהוא לבדו והאי אף על פי אינו חוזר גם על המטפחת דהדבר ידוע דהמפות אין תשמישן כי אם לכרוך אותן סביב הספר תורה ופשיטא שהן תשמיש קדושה ולפ"ז לא הזכירו כאן הרמב"ם ורבינו פריסא דקאמר רבא ואפשר גם כן לומר דבכלל מ"ש וכן המטפחת הוי נמי הך פריסא דקאמר רבא והאי אף על פי שאין מניחין ספר תורה בו כשהוא לבדו חוזר גם על המטפחת וק"ל ודע דהתוס' הקשו על מה שפירש"י פריסא יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים דאם כן למאי דמסיק דתשמיש קדושה הוא אם כן לפ"ז בע"כ הארון הוי תשמיש לפריסא והא ודאי ליתא כדקאמר התם רבא גופיה דתיבותא הוי תשמיש קדושה ואסור למיעבד מינה כורסייא אף ע"ג דכורסייא נמי הוה תשמיש קדושה מ"מ איכא הורדה מקדושתה לפי דקדושת תיבה היא שמכניעים שם הס"ת אבל כורסייא אינו אלא שמניחין עליו ס"ת לשעה וארון ותיבותא חד דינא אית להו דתרווייהו עבידי לס"ת אלמא מדהוי תיבותא תשמיש קדושה אם כן הפריסא מבפנים הוי תשמיש לארון ולא איפכא הארון תשמיש לפריסא כדפירש רש"י ולכן פי' התוס' דהך פריסא הוא סביב הארון מבחוץ וקדושתה שוה לארון עצמו אבל הפריסא מבפנים לארון הוי תשמיש לארון וזאת היא דעת התוס' במלות קצרות וע"ש . וכדי ליישב פירש"י נראה דלמאי דמסיק נמי דפריסא תשמיש קדושה הוא קדושת הארון עצמו וקדושת הפריסא מבפנים שוין הן דתרווייהו הויין תשמיש קדושה כשם שאנו מפרשים לפי דעת התוס' בפריסא על הארון מבחוץ כך הוא לפירש"י בפריסא שמבפנים ומ"ש והונח בו וכן והונח עליו טעמו מדקי"ל בפרק נגמר הדין נר ביה ולא אזמניה או אזמניה ולא נר ביה שרי למיגר ביה זוא וכן כתב ב"י . תיבה שנשברה וכו' מימרא דרבא שם ובספרים שלנו חסר הך בבא כורסייא רבא נמי מעבדיה כורסייא זוטא שרי דרגא לכורסייא אסירא וצריך להגיה וכמ"ש בהלכות הרי"ף והרא"ש : ומ"ש אבל הבימות וכו' שם בסוף הפרק (דף ל"ב) אמר רב מתנא אמר שמואל הלוחות והבימות אין בהם קדושה והרא"ש כתב שם אין בהן משום קדושת ארון אבל יש בהן משום קדושת ב"ה עכ"ל וכ"כ הראב"ד בהשגות ושכן איתא בירושלמי וכ"כ הר"ן ומביאו ב"י וכ"כ רבינו בא"ח בסוף סימן קנ"ד ולכן כתב כאן בסתם ונסמך על מה שפירש לשם ומה שלא כתב רבינו דין הלוחות לא כאן ולא בא"ח הוא לפי שנסתפק בפירושו שהרי רש"י כתב לא ידעתי מה הן ויש מפרשים הן העשויין לספרים שלנו שאינן עשויין בגליון עכ"ל והא ודאי ליתא דלא גריעי הני לוחות מדלוסקמא של ספרים והרמב"ם כתב הן הלוחות שכותבים בהם לתינוק להתלמד והראב"ד כתב שאין דעתו נוחה מזה הפי' ופי' הוא שהלוחות שעומדים עליהם המפטיר והמתרגם בשעת שימוש והתוס' בשם הערוך פירש שהן גליונות ספר תורה והקשו עליו והמרדכי ע"ש ראבי"ה פי' כעין פירוש הרמב"ם ומביאו ב"י ולפי שלא נתברר אצל רבינו פי' אלו הלוחות על נכון השמיטו : וכל מה שעושה לספר תורה וכו' ירושלמי כתבוהו הרא"ש והמרדכי וע"ז סומכים האידנא שנכנים מהפריכא על השלחן לפי שלב ב"ד מתנה עליהן כיון שאי אפשר ליזהר שלא ליהנות מהן ועיין בא"ח סימן קנ"ד :

כתב הרמב"ם תפוחי זהב וכו' בפרק י' מהלכות ספר תורה ולפי שהרמב"ם כתב בסתם משמע דאף ביחיד שמכר ספר תורה שלו קאמר דאסור להוציאן לחולין והכי משמע מלשון ספרי הרמב"ם שבידינו שכתוב בהן ואסור להוציאן לחולין אא"כ מכר אותם לקנות בדמיהם ספר תורה או חומש אלמא דאף ביחיד שמכר ס"ת שלו קאמר ולכך הסיג עליו ואמר ומיהו בפרק בני העיר וכו' דמדברי הרא"ש דמתיר ביחיד נשמע דלא כהרמב"ם דאוסר אפי' ביחיד וב"ע לא הכריע ומשמע דנקטינן להומרא וע"ל סימן ר"ע באיזה ענין שרי למכור תיבה נהגו העם להקל ואין להזהיר להם כיון שתולין עצמן בהוראת הרא"ש ז"ל

שבלו עושין אותו תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ומדברי רבינו בטור א"ח נראה דרשות יהיב אי בעו למעבד תכריכין למת מצוה שפיר דמי וכ"כ ולא כדמשמע מדבריו כאן שעכ"פ צריך לעשות כן : תיק שהוכן לס"ת והונח בו וכן המטפחת וכו' עד נגנזין הכל דברי הרמב"ם בסוף הלכות ס"ת ובפ' בני העיר (שם) תניא תשמישי קדושה נגנזין ומני בהדייהו תיק של ס"ת וגרסינן תו התם אמר רבא מריש הו"א כורסיא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דמותבין ס"ת עליה אמינא תשמיש קדושה הוא ונראה שמפרש הרמב"ם דתשמיש דתשמיש היינו שספר בתוך התיק והתיק על הכורסיא וכיון דחזא שפעמים הרבה מוציאין הס"ת מהתיק ומותבי ליה אכורסיא אמר ודאי תשמיש קדושה הוא ואיתא תו התם אמר רבא מריש הו"א האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינן דעייפי ליה ומנחי ס"ת עילויה א"כ פרסי ליה אסיפרא אמינא תשמיש קדושה הוא וכתב הר"ת על דברי הרמב"ם הארון הוא תיבותא דאיתמר בגמ' וא"כ קומטרא דספרי שפירשו בו שהוא הארגז שמצניעין בו ס"ת והמגדל הוא הספסל הגבוה שהוא על הבימה שמניח בו החזן ס"ת כשקורא בו ולשון מקרא הוא בנחמיה סימן ח' ויעמוד על מגדל עץ וכסא הוא כורסייא הנזכר בגמר' והוא כי יש מקומות שמכינים שם כסא אחד להניח עליו ס"ת ביום שמוציאין שתי תורות : ומ"ש גבי תיק וכסא שהוכן לספר תורה והונח בו משום דאם הוכן ולא הונח בו או הונח בו ולא הוכן לכך אינו קדוש וכדאמרינן בפ' נגמר הדין (מח.) נר ביה ולא אזמניה אזמניה ולא נר ביה שרי למיגר ביה זוזי :

ב"ה וכתיב רבינו ירוחם דהכי איתא בירושלמי לענין תשמיש ס"ת :

תיבה שנשברה מותר לעשות ממנה אחרת וכו' עד ואסור לעשות ממנו שרפרף לכסא מימרא דרבא ד בפ' בני העיר (כו:) : (ב"ה) וכתב עוד רבינו ירוחם נראה כי המקום שמשימין בו ס"ת לקרות יש לו דין קדושת ב"ה אבל אינו תשמיש קדושה שלעולם אין מניחים עליו ס"ת בלא מטפחת כי אינו נקרא תשמיש אלא כשהספר ממש מונח עליו זולתי אם הוא עשוי לכבוד כגון מכסה שעושין לספרים על הקרשים שעל הספרים אשר אותו מכסה עשוי לשמור אותו המכסה הא' שעל הספר נראה שהוא תשמיש דתשמיש . וכתב עוד חדר שעושים לספרים לשמרם לתוכו או לס"ת אין בו דין תשמישי קדושה : ומ"ש אבל הבימות שעומד עליהן וכו' שם אמר רב מתנה אמר שמואל הלוחות והבימות אין בהם קדושה וכתב הר"ן שאמרו בירושלמי שאין בהם משום קדושת ס"ת אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת : **וכתב** המרדכי הלוחין פירש"י לוחות לספרים שלנו שאינן נגללין וראבי"ה פירש כגון לוחות של סופרים וכותבין עליהם לפעמים כתבי הקדש ואינם מיוחדים לכך :

ומ"ש וכל מה שעושה לס"ת אם עשאו ע"ת וכו' מועיל בו התנאי ירושלמי פרק בני העיר וכתבוהו שם הרא"ש והמרדכי : כתב הרמב"ם תפוחי זהב שעושין לס"ת לנוי וכו' ומיהו בפ' בני העיר קאמר על כל הנך דקתני בהו שאסור לשנותן וכו' אמר רבא ל"ש וכו' וכתב א"א ז"ל הילכך יחיד שמכר ס"ת שלו

פרישה

בית יוסף דרשות הוא דאי בעי למעבד מהן תכריכין עביד : (יד) תיק שהוכן לס"ת והונח בו וכו' אבל הומנה בלא הנחה או איפכא אינו מקודשת : (טו) וכן המטפחת והארון והמגדל מפי' הרא"ש מגדל הוא הספסל גבוה שהוא על הבימה שמניח בו החזן הס"ת כשקורא בו וכסא הוא שמכינים שם כסא אחד להניח עליו ס"ת ביום שמוציאין שני תורות : (טו) ומטפחת כ"ל שר"ל שכורכות ומשום שלפעמים פורסין אותה על השלחן ומניחין עליו הס"ת או מכסין הס"ת בה עיין בב"י : (יז) כולן נקראת תשמישי קדושה ולא תשמיש דתשמיש שפעמים מוציאין ס"ת מהתיק ומניחין אותו על המגדל או על הכסא ומטפחת : (יח) תיבה שנשברה הוא המגדל ועיין מ"ש לעיל בא"ח סימן ק"ן וב"י פי' ארון : (יט) שעומד עליה החומש הס"ת אין בהן משום קדושה פי' קדושת ס"ת אבל קדושת ב"ה יש בה ר"ן : (כ) אלא שלא מכרוהו ז' טובי העיר כו' שאי מכרוהו לאו ליטנא דדיעבד הוא דהא קאמר בסמוך ולפ"ז התפוסים יכולים בעליהן למוכרן כו' דמשמע אפי' לכתחלה וכן בא"ח כתב רבינו דמותר אפי' לכתחלה ע"ש אלא ה"ק לא שנו אלא שלא מכרוהו כו' כלומר שאין המכירה נעשית ע"י שבעה טובי העיר כו' אבל אם המכירה נעשית ע"י ז' טובי העיר כו' מותר אפי' לכתחלה רק ס"ת אסור למכור אותה לכתחלה כמבואר בסימן ע"ר לפי שהוא עצמה קודש לאפוקי כל הני דאינם אלא תשמישי קדושה . ולכן דייק הרא"ש וכתב ז"ל הלכך יחיד שמכר ס"ת כו' ל' דיעבד ולא מביא ראיה אלא על המעות שמותר להוציאן לחולין משום דאין סברא לחלק ביניהן לענין מעות . ומ"ש ולפ"ז התפוסין כו' ס"ק סוקיל שיחיד בשלו יש לו דין ז' טובי העיר א"כ כמו שז' טובי העיר יכולין למכור לכתחלה כך הכי דלעיל ס"ס נמי שיחיד יכול לכתחלה למכור התפוסין ודו"ק . וי"ל ג"כ שאפי' ס"ת יכול יחיד למכור אם הוא שלו אפי' לכתחלה וכ"כ לעיל בשם אגודה בסי' ע"ר דדוקא בס"ת של כפרים וכרכים אסור למכור אבל של יחיד יכול למכור וזה דנקט הרא"ש יחיד שמכר ס"ת שלו ל"ד נקט לשון שמכר . אבל נראה דודאי אף שגם יחיד בשלו כמו ז' טובי העיר היינו דוקא לענין המעות שאם כבר מכר הס"ת מותר להוציא המעות לצורכו . ולענין זה דוקא דימה רבינו יחיד בשלו אפי' ס"ת לז' טובי העיר בא"ח סי' קנ"ג אבל ודאי לכתחלה אסור למכור ס"ת דהשתא מ"מ סוא עליו לכתוב לעצמו ס"ת איך יהיה לו רשות למכור וכמ"ש ג"כ לעיל בסימן ע"ר ודלא כב"י ע"ש. ויותר נראה דמש"ה כתב ל' עבר משום דלכתחלה אין לו למוכרה כ"א ללמוד תורה ולישא אשה (וה"ה לצורך הספקת תלמידים או להשיא יתומה ריב"ש סימן רפ"א ובש"ע בא"ח סימן קנ"ג ס"ו עכ"ה) ואם מכרה לענין אחר אינו רואה סימן ברכה אבל לענין איסור יכול למכור אפי' לכתחלה גם לשאר ענייניס וכ"כ ב"י לעיל סימן קנ"ג על מ"ש הטור שם וכן בכל יחיד בשלו יכול למוכרו ע"ש שהביא כמה דעות מרדכי בשם ראבי"ה ומ"מ וכ"י בשם רבי' משולם ע"ש : (כא) שרי אפי' למשתי ביה שיכרא כתב ב"י דדינו של הרמב"ם איתא גם לדברי הרא"ש בבית הכנסת של כפרים ולא מכרוהו ז"ל טובי העיר במעמד אנשי העיר דבכל כה"ג אין מורידין אותם מקדושתן : (כב) וכתב א"א הרא"ש ז"ל הלכך כו' ז"ל ב"י כלומר ולא כהרמב"ם דאסר להוציאן כו'

חדושי הגהות

ד תחלת דברי הטור שכתב תיבה שנשברה וכו' הן שם בפ' בני העיר אמר רבא האי תיבותא דאירפט וכו' אבל סוף דבריו שכ' וכסא שנשבר וכו' ואסור לעשות ממנו שרפרף וכו' ליתא שם בגמרא אבל בר"ף ורא"ש אי' הגירסא אמר רבא האי תיבותא דאירפט מעבד תיבותא זוטרתי שרי כורסייא אסור כורסייא נמי מיעבד כורסייא זוטרתי שרי דרגא לכורסייא אסור ותב"ח כתב דבצ"ל גם בגמרא ובזה מבוארים דברי הטור :

הלכך יחיד שמכר ס"ת שלו מותר להשתמש בדמיו דדמי למכרוהו ז' טובי העיר (כג) ולפ"ז התפוחים יכולין בעליהם למוכרן והלוקח יכול לעשות בו כל מה שירצה מותר להניח ס"ת ע"ג ס"ת ואצ"ל ע"ג חומש ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים [ה] (כד) אבל אין מניחין נביאים וכתובים ע"ג חומשים ולא חומשים ע"ג ספר תורה:

רפג (א) **מותר** לדבק תורה ונביאים וכתובים בכרך אחד ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטין (א) ובין כל נביא ונביא ג' וכן בין כל נביא ונביא של תרי עשר (ב) ואין קדושתם בקדושת ס"ת אלא כחומש בעלמא (ג) [א] ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ס"ת השלם ושיעור הגליון שלהם למטה ג' אצבעות ולמעלה ב' ובין דף לדף כמלא רוחב גודל רב אלפס התיר לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה

שלו מותר להשתמש בדמיו וכו' ולפ"ז התפוחים יכולים בעליהן למוכרן וכו' כלומר ודלא כהרמב"ם שכתב דאסור להוציאן לחולין וכו' ואני אומר דאין זה סותר דברי הרמב"ם דדינו של הרמב"ם איתיה גם לדברי הרא"ש בבית הכנסת של כפרים ולא מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר דכל כה"ג אין מורידין אותן מקדושתן כמבואר בפרק בני העיר ומיהו בס"ת דיחיד משמע דפליג הרמב"ם אהרא"ש וסבר דאסור למוכרו ואם עבר ומכרו משמע דצריך ליקח בו ס"ת אחר ואם הותיר יעשה בו מה שירצה וכבר כתבתי בזה בטור א"ח סימן קנ"ג (ג):

מותר להניח ס"ת ע"ג ס"ת וכו' עד ולא חומשים על גבי ס"ת ברייתא בפ' בני העיר (כז.) וכתב הר"ן בראש הפרק הנזכר דנביאים וכתובים כי הדדי נינהו וכן כתבו התוספות בפ"ק דב"ב (יג.) דנביאים ע"ג כתובים או איפכא שרי:

רפג מותר לדבק תורה נביאים וכתובים בכרך אחד ברייתא בספ"ק דב"ב (יג: יד.) ואף על גב דבברייתא אחריתי לעיל מינה איפליגו תנאי במילתא כיון דהאי ברייתא מיתניא סתמא ועוד דבתרייתא היא הכי נקטינן וכ"כ הרא"ש שכתב ברייתא זו בלבד וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת וכתבו התוס' מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד אע"פ שא"א שלא יתן נביאים וכתובים ע"ג תורה ובפ' בני העיר אמרינן דאסור להניח ה"מ בב' כריכות אבל כשהם מדובקים יחד אינו גנאי: ומ"ש ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטים וכו' ברייתא שם בין חומש לחומש של תורה ד' שיטין וכן בין כל נביא ונביא ובנביא של תרי עשר שלשה שיטין ורבינו נראה שהיה גורס ובין כל נביא ונביא ג' שיטין וכן בנביא של ת"ע וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת ודע דקא מסיים בברייתא ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה שאם בא לחתוך חותך ופירש"י ומתחיל מלמעלה ולא יניח חלק שהרי אם בא לחתוך חותך ונמצא זה ראש הכרך וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על אחד וכתבו התוס' פירש"י וא"כ להניח ד' שיטין ונראה לר"י דבין חומש לחומש של תורה צריך להניח ואנביאים דוקא קאמר דא"ל וריצב"א מפרש ומסיים מלמטה וכו' ולעולם מניח ד' שיטין ודוקא בין נביא לנביא אבל בין חומש לחומש לא סיים מלמטה ויתחיל מלמעלה אפי' בהניחת ד' שיטין כדאמרינן בירושלמי פ"ק דמגילה צריך שיהא גומר באמצע הדף ומתחיל באמצעיתו ובנביא מסיים בסופו ומתחיל בראשו ונ"ל הטעם דאין לו לסיים בסוף הדף אפילו יניח ד' שיטין משום שמא יבא לחתוך אבל בין נביא לנביא שאם בא לחתוך חותך מסיים מלמטה עכ"ל וכתבוהו הגהות מיימון בפ"ז: ב"ה וכתב הרשב"ץ בתשובה ח"א סימן קע"ה שמה שהצריכו להניח ד' שיטין בין חומש לחומש למצוה בלחוד הוא ולא לעכב אבל אי לא שביק רווחא כלל ודאי מיפסל ס"ת ועיין בסמ"ק: ומ"ש רבינו ואין בקדושתה כקדושת ס"ת וכו' כ"כ הרמב"ם שם ונתן טעם מפני שדין היתר כדין החסר כלומר דכל יתר כנטול הוא (נח:) ואחד שיש דבר אחר עמו דמי כחסר ממנו וא"כ הו"ל ס"ת חסר ופסול: ומ"ש ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפ"ע הכי משמע בפרק הניזקין (ס.) ומ"ש ואין בהם קדושת ס"ת השלם כ"כ הרמב"ם שם וטעמו מדאמרינן בהניזקין אין קורין בחומשין בב"ה מפני כבוד הצבור אבל הרשב"א כתב בתשובה ח"א בסימן קמ"ד כתבתיה בסימן זה שאם הם עשויים כגולל ותקנן הרי הן כס"ת לכל דבריהם אלא שאין קורין בהם בצבור מפני כבוד הצבור בלבד: **ומ"ש** ושיעור הגליון שלהם למטה ג' אצבעות ולמעלה ב' ובין כל דף לדף כמלא רוחב גודל בברייתא בפרק הקומץ (ל.) ומדנקיט בברייתא גבי בין דף לדף כמלא רוחב גודל משמע דכל אצבעות השנויים שם גבי חומשים וגבי ס"ת אינם בגודל אלא באצבע הסמוך לו שהוא נקרא אצבע אלא שרבינו כתב בסימן רע"ג גבי שיעור גליון דס"ת שבגודל הם ואיפשר שהוא מפרש דדוקא גבי חומש דקתני ביה בין דף לדף כמלא רוחב גודל הוא דאצבעות השנויות בו אינם בגודל אבל אצבעות דס"ת דלא תנא גבייהו גודל שיעורייהו בגודל כסתם שיעור אצבעות שבתלמוד דהוו בגודל:

רב אלפס התיר לכתוב מגילה לתינוק וכו' ולזה הסכים א"א ז"ל אלא שכתב במסקנא ואיפשר שרב אלפס ראה להקל וכו' בפרק הניזקין (ס.) בעא מיניה אביי מרבה מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה תיבעי למ"ד מגילה מגילה ניתנה כיון דמגילה מגילה ניתנה כותבין או דילמא כיון דאידבק תיבעי למ"ד חתומה ניתנה כיון דחתומה ניתנה אין כותבין או דילמא כיון דלא איפשר כתבינן א"ל אין כותבין כתנאי אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה ואם דעתו להשלים מותר רבי יהודה אומר כותב מבראשית עד דור המבול בת"כ עד ויהי ביום השמיני וכתב הרא"ש רב אלפס לא הביא כל זה אלא כתב כותבין מגילה לתינוק

ז"ל וכתב הרב בהגהת ש"ע שאם נמצא בה טעיות לכ"ע שרי עד כאן לשונו נראה דטעמו כיון דהס"ת פסול א"כ אין לו דין ס"ת אלא כחומשין דשרי למוכרן מיהו הקונה אותה צריך להגיה מבראשית עד לעיני כל ישראל קודם שיקראו בו בצבור: מותר להניח ספר תורה ע"ג ספר תורה וכו' ברייתא פ' בני העיר (דף כ"ז): ומ"ש אבל לא חומשים ע"ג ספר תורה ט"ס הוא שהרי אח"כ כתב ולא חומשין ע"ג ס"ת ותרתי למה לי:

רפג מותר לדבק וכו' ברייתא ספ"ק דב"ב [דף י"ג] וכתבו התוספות לשם דהא דאסור להניח נביאים וכתובים על גבי חומשים היינו בב' כריכות אבל בכרך א' אינו גנאי ומ"ש ובין כל נביא ונביא ג' כך כתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת אבל רש"י כתב ה"ג וכן בין כל נביא ונביא ובנביא של י"ב ג' שיטין: ומ"ש ואין קדושתה וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף הפרק וכתב דהטעם דדין היתר כדין החסר כלומר דכי היכי דספר תורה החסר פסול ה"נ ביתר וכאן ה"ה יתר נביא שלם ויותר: ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש כו' ה"א בהניזקין (דף ס') דקא מיבעיא להו מהו לקרות בחומשים בב"ה בצבור ופירש"י שיש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו וכל ספריהם היו [בגלילה] (ס"א במגילה) כס"ת שלנו עד כאן לשונו פי' לפירושו דאילו בחומשין שלנו שאינן בגלילה פשיטא דאסור אלא בעשויין בגלילה קמיבעיא ליה ואסיקנא דאין קורין בהן בצבור מפני כבוד צבור אלמא דחומש שלם ניתן ליכתב ומ"ש ואין בהם קדושת ס"ת איכא למידק דא"כ אמאי אמרינן שאין קורין בו מפני כבוד הצבור תיפוק ליה מפני שאין בו קדושת ס"ת ואין לברך עליה וי"ל דאפילו לכתחלה כשיש ס"ת אחר היו קורין בחומשין כיון שהן בגלילה ותפורין בגידין ועשוי כתקנן ולא מיחסר במילתיה ועדיף טפי מספר תורה חסר כדאמר בגמרא פרק הניזקין הלכך יכול לברך עליו גם כן אף בצבור אי לאו משום כבוד צבור וע"ל בסימן רע"ט וכמ"ש לשם בס"ד:

ושיעור הגליון וכו' ברייתא פרק הקומץ [דף ל'] ואיכא לתמוה כיון דרבי' מפרש דמאי דקתני גבי ספר תורה בהך ברייתא שיעורא דאצבעות אינם אלא בגודל כדלעיל בסימן רע"ג א"כ אמאי קתני הכא גבי חומש בין דף לדף כמלא רוחב גודל ולא נקט ג"כ רוחב אצבע וב"י כתב דאפשר דרבינו מפרש דגבי חומש דקתני בין דף לדף כמלא רוחב גודל האצבעות השנויות בו אינם בגודל אבל אצבעות דס"ת דלא תנא גבייהו גודל שיעורייהו בגודל כסתם שיעור אצבעות בגמרא דהוו בגודל עד כאן לשונו ואיכא לתמוה דא"כ הו"ל לפרש דאצבעות דהכא גבי חומש אינם בגודל ועוד מנ"ל הא דסתם שיעור אצבעות בגמ' דהוו בגודל ותו דבפרק על אלו מומין סוף (ד' ל"ט) קאמר בגמרא תנא אצבע שאמרו אחד מד' בטפח של כל אדם למאי הילכתא אמר רבה לענין תכלת וכו' אלמא דסתם אצבעות אינם בגודל דאל"כ מאי קושיא למאי הילכתא אמרו הא איצטריך לאמרו לאורויי דכל סתם אצבעות שבתלמוד הוו באגודל ולפעד"נ פשוט דרבינו מפרש דהא דתני ברייתא גבי חומש ובין דף לדף כמלא רוחב גודל אינו אלא לגלויי דכל שיעור אצבעות דהך ברייתא בין בס"ת בין בחומש כולן בגודל הן ותנא סיפא לגלויי רישא ואי הוי קתני בין דף לדף כמלא רוחב אצבע לא ה"ה ידעינן אי רוחב שאר אצבעות קתני בהך ברייתא אי רוחב גודל השתא דנקט בסיפא שיעור רוחב גודל גלי לן דכל שיעורא אצבעות דקתני בהך ברייתא בגודל קאמר דילמד סתום מן המפורש ובין בספר תורה ובין בחומש כולן בגודל הן: רב אלפס התיר וכו' בהניזקין (דף ס') קמיבעיא ליה אביי מרבה מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה וא"ל אין כותבין וזו היא דעת הרמב"ם והרא"ש דאוסרין והרא"ש תמה על הרי"ף דהתיר ונדחק ליישב דבריו והב"י הקשה על היישובים ולבסוף כתב דס"ל לרי"ף דלא קי"ל כרבה בהא משום דאיהו אזיל לטעמיה דאמר התם האי ספר אפטרתא אסור למקרי ביה בשבת משום דלא ניתן ליכתב וכיון דאסיקנא ולא היא דהא ר' יוחנן ור"ל מעייני בספרי דאגדתא בשבתא והא לא ניתן ליכתב אלא כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך ה"נ כיון דלא אפשר עת לעשות לה' וגו' ממילא דנקטינן דכותבין

דרכי משה

(ג) ולעיל סימן ע"ד ובתשובת הריב"ש סימן רפ"ו מחמיר כדברי הרמב"ם וכתב בין יחיד ובין ז' טובי העיר שמכרו ס"ת אסור להוריד המעות מקדושתן אלא צריך לקנות ס"ת אחרת ואפילו למאן דמתיר בז' טובי העיר שמכרו היינו דוקא מכירה אבל במתנה למקום רחוק לאינשי דלא שכיחי לגבייהו דליכא למימר דאי לאו דעבדי ליה נייחא דנפשיה לא יהיב להו אסור עד וג"ל להלכה למעשה למכור ס"ת לצורך הספקת התלמידים או להשיא אשה להיתום דכיון שהיא פסולה אין בה קדושת ס"ת אפילו ס"ת כשירה מותר לצורך הספקות או להשיא יתומה דהוי דומיא דתלמוד ולישא אשה עכ"ל (ועיין בא"ח סימן קנ"ג):

רפג (א) כתב הר"ן דוקא בימיהם שהיה הכל בגלילות כס"ת אבל בקונטרסים אין חילוק בין חומש לנביא עכ"ל (וע"ל סימן רמ"ג בב"י):

ולא

פרישה

כו' ואני אומר כו' וצ"ע דלא משמע לי דרבינו לפלוגי אתי אהרמב"ם אלא גם רבינו סביר להרמב"ם דקאי גם אס"ת של רבים ובא למדם בשם הרא"ש דאם הוא ס"ת של יחיד מותר למוכרן ויכול להיות דגם הרמב"ם מודה בה וק"ל: (כג) ולפ"ז התפוחים יכולים בעליהן כו' ונלע"ד דמותר כמי למכור של אביו או אחד שקנאו מאחד דהא דמוכרין ז' טובי העיר לאו הן סקדישו ולא בימיהן ואפ"ה שרי וק"ל: (כד) אבל אין מניחים נביאים וכתובים ע"ג חומשים אבל נביאים ע"ג כתובים או איפכא שרי כ"כ ר"ן ועיין בדרישה:

סי' רפג (א) **מותר** לדבק תורה ונביאים וכתובים כו' אף ע"ג דא"א שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה תוס': (ב) ואין בקדושתן כקדושת ס"ת פי' אם דבק התורה עם נביאים כו' דכל יתר כחסר דמי (כלומר כאילו נטל הוא ואחר עמו עכ"ה) והוי כס"ת שסיא חסירה. רמב"ם: (ג) ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו ועיין בדרישה

דרישה

לשאר ספרים ואפי' על מדרגות שעושין לפני ארון הקודש אסור להניח ספרים כ"כ ר' מנו"ח: לא יניח ס"ת על ברכיו וב' אצילי ידיו עליו ס"מ וכ"ל דה"ה שאר ספרים רמ"א. וכתב עוד הר"ר מנוח שבשעת המדרש והמקום צר לתלמידים מותר לישב בתוך פס ספרים ושלא בשעת המדרש יזקדק שיניח הספר ע"ג דבר אחר כל שכן: [ה] אבל אין מניחין נביאים וכתובים ע"ג חומשים כו' וכל זה מיירי בב' כריכות שכל אחד כרך בפני עצמו אבל בכרך אחד הכל שרי רמ"א והוא מדברי תוס' דבכרך אחד אין גנאי והביא ב"י בסימן רפ"ג וכן רבינו כתבו בסימן הנ"ל ולכאורה נראה שמכאן יש ראייה על ספרים שלנו שאין כתובים בגלילה שמותר ג"כ לכרוך תורה נביאים וכתובים ביחד ואף ע"פ דא"א שלא יבא נביאים וכתובים ע"ג תורה אם יפתח הכרך (וכ"כ המרדכי ס"פ השותפין עכ"ה) ומ"מ אין ראיה מכאן כ"כ דדילמא שאני כשהם כתובים בגלילה דאז אין גנאי כ"כ דסע"ג דנביאים וכתובים נגללים על תורה מ"מ הואיל והוא מוקף בו מכל צד אין נביאים וכתובים שוכבים על תורה לחוד אלא שוכב ג"כ על המקום שהיא שוכב בו משא"כ בספרים שלנו שאחד שוכב ממש ע"ג חבירו אפילו אם הם בכרך אחד וק"ל. וגם יש לחלק דהתם הואיל שהם נכרכים סביב התורה נראה שהם שמירה לתורה והוא כמו הדפין שנקראים טובלי"ן בל"א שקושרים בהן ספרים שלנו שאין בהן כד איסור הואיל שהן שמירה לספר:

סי' רפג [א] ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו לכאורה קשה איך כתב כן בסתם כאילו הכל מודים בזה ואח"כ כתב בשם הרא"ש שהסכים לדברי הרמב"ם והרי"ף שסיקל משום דלא אפשר לכל עני שבישראל לכתוב תורה שלימה לבנו. משמע מזה דהרמב"ם דממעיר ס"ל דבעינן תורה שלימה דוקא אלא שמותר לכתוב מגילה מגילה אם דעתו להשלים כל התורה ולהשלימה לחומש דנקט משמע לכאורה דר"ל כל התורה וקראו חומש מפני שכיון שכתבו מגילה מגילה שם חומש עליו. וכן היה נראה לכאורה מ"ש רבינו מתחילה מותר לכתוב כל התורה חומש חומש ר"ל כל התורה דוקא פי' כשכותב כל חומש אלא שכותב כל חומש בפני עצמו בכה"ג דוקא מותר דהוה כמו דעתו להשלימה דכתב הרמב"ם דכשכותב חומש הראשון בפני עצמו אזי דעתו לכתוב מיד אחריו גם שאר חומשין רק שכותבין כל חומש וחומש לעצמו ומש"ה בכה"ג לד"ה שרי אבל לכתוב חומש אחד לבד אסור ואע"ג דבגמרא פ' הניזקין ד' ס' ע"א קאמר דכותב חומש ל"ד לס"ת חסר דאין קורין בו דהתם חסר במילתיה הכא לא מחסר במילתי' הא פירש"י ז"ל שם חסר במילתיה שקורין לו ס"ת וחסר הוא עד כאן לשונו ור"ל משא"כ בחומש דאין קורין לו ס"ת מש"ה אינו כפסל משום חסר לקרות בו אבל מ"מ אפשר דאסור לכתוב חומש אחד אם אינו כותב ג"כ שאר חומשין. אבל זהו דוחק דמ"ד תורה חתומה ניתנה

בה (ד) והרמב"ם כתב לא יכתוב מגילה בפני עצמו (ה) שיהיה בה פרשיות ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה אם דעתו להשלימה לחומש מותר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל אלא שכתב במסקנא ואפשר שרב אלפס ראה להקל משום דלא אפשר לכל עני שבישראל (ו) [ג] לכתוב תורה שלימה לבנו (ז) סדרן של נביאים יהושע שופטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר וסדר הכתובים רות תהלים איוב (ח) משלי קהלת שיר השירים קינות דניאל מגילת אסתר עזרא ודברי הימים :

רפד אסור לכתוב בלא שרטוט ופליגי ביה איכא מאן דשרי למיכתב ב' תיבות בלא שרטוט ואסר בג' ואיכא מאן דשרי בג' ואסר בד' (א) וכ"כ הרמב"ם ובעל הלכות אסר ג' ושרי ב' ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל כ' הרמב"ם כל כתבי הקדש אין כותבין בלא שרטוט אפילו כתובים על הנייר (ב) ור"ת פירש דוקא כשכותבין הפסוק לשם דרשה אבל הכותב אגרת שלומים

דכותבין מגילה לתינוק להתלמד בה מההוא טעמא גופא דעת לעשות לה' וזה כפתור ופרח ע"כ לשונו וכן פי' הר"ן דעת הרי"ף בר"פ כל כתבי בקצרה ומביאו ב"י וכ"כ המרדכי והאגודה בס"פ הניזקין וז"ל וה"ה דמותר לכתוב פרשת הקרבנות וכ"ש ק"ש שבתפלות שלנו משום עת לעשות לה' שהרי אין כל העולם יודעין בע"פ ואין לכל העולם חומשים להביאם לב"ה ואתא לבטול תפלה וק"ש שהוא מן התורה ולכך מותר לכתבן הכא אע"פ שלא ניתן ליכתב ועוד יש להביא ראיה ברורה מהא דאיתא ר"פ שני דתמורה [דף י"ד] דקאמר רב דימי אם הייתי מוצא אדם הייתי כתוב איגרת לרב יוסף לבבל לא תסמי מנחת נסכים ממתני' וכו' ופריך עלה ואי הוה ליה איגרתא מי אפשר למשלחה והא"ר יוחנן כותבי הלכות כשורפי תורה וכו' עד אלה אתה כותב אבל אין אתה כותב הלכות ופריק אמרי דילמא מילתא חדתא שאני דהא ר"י ור"ל מעייני בספרי דאגדתא וכו' ופירש"י לחדש דבר כגון זה שחדשה היא שלא ישתכח אלמא דכל היכא דאיכא חששא שמא ישתכח הדבר כגון הכא דאתא לבטולי ק"ש ותפלה אית ביה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך וכו' וכך המנהג פשוט בכל המדינות ותמהתי על מ"ש ב"י בש"ע בסתם כדברי הרמב"ם ולא חשש למנהג כל ישראל כהרי"ף והמרדכי גם הרב בהגהותיו בש"ע לא הזכיר דבר וזה ודאי כשגגה שיצאה מלפני השליט :

רפד אסור לכתוב בלא שרטוט וכולי פ"ק דגיטין [דף ו'] ומ"ש בשם הרמב"ם דמתיר בג' ואוסר בד' כ"כ בסוף פ"ז מהלכות ס"ת ובהגהות מיימוני לשם כתב דט"ס הוא שהרי בסוף פ"ד דהלכות יבום כתב דאסור בג' ומותר בשנים וכ"כ בתשובת הרשב"ץ שעל דבריו בהל' ייבום יש לסמוך להחמיר ומביאו ב"י וכן פסק בש"ע ודלא כמ"ש בספר כ"ת בשם הנגיד רבינו יהושע שכדבריו בהלכות ספר תורה נקטינן דדוכתא עדיפא דליתא : **כתב** הרמב"ם כל כתבי הקודש וכו' ור"ת פי' דוקא וכו' עיין בתוספ' דפ"ק דגיטין [דף ו'] בד"ה אמר ר' יצחק לשם מבואר הטעם לפי' ר"ת ונראה דלפי דהרמב"ם אמר כל כתבי הקודש וכו' ואפילו כתובים על הנייר משמע ליה לרבינו דבכל ענין אוסר אפי' בכותב אגרת שלומים לחבירו דרגילים לכתבו על הנייר ולכך אמר ור"ת פי' דוקא כשכותבין הפסוק לשם דרשא וכו' ברייתא וב"י הקשה על מ"ש ור"ת פי' וכו' ולפי מ"ש ל"ק ולא מידי. ודין שרטוט ע"ל סי' רע"א : ומ"ש אבל הכותב אגרת שלומים וכו' מותר לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט תימא תיפוק ליה דאסור משום דאסור לכתוב אפילו אגרת שלומים פסוקים פסוקים דהו"ל כמו מגילה להתלמד בה דלא שרי אלא חומש שלם ובאגרת שלומים דהכא ליכא משום עת לעשות לה' וגו' כיון דליכא מילתא חדתא כי הך דתמורה שהרי אינו כותב התיבות אלא לדבר צחות וי"ל דאף לדבר צחות אין היתר אלא בסירוגין כדמוקמינן גבי טבלא של זהב בפ"ג דיומא ופירש"י תחלת [דף ל"ח] דבתחלה כותב ג' תיבות אחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא עוד כותב ג' תיבות ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא וכן הרבה א"כ כמ"ש הר"ר ירוחם בנתיב שני סוף חלק שני ע"ש תשובת הרמב"ם דכותב ג' תיבות בשיטה ראשונה וג' תיבות רחוקות מהן בשיטה שנייה שאינה נקראת עם הראשונה עכ"ל והיינו דכתב בחבורו פ"ז מהלכות ספר

לתינוק להתלמד בה וכן הלכתא ותימא הוא כיון דרבה השיב לאביי אין כותבין וליכא מאן דפליג עליה ועוד ראוי לפסוק הלכה כת"ק דרבי יהודה דלא שרי אלא בדעתו להשלים ואיפשר דסבר הלכה כר"י דאמר מגילה מגילה ניתנה ולא חייש להא דקאמר כיון דאידבק אידבק דא"כ אפי' חומש לא נכתוב אלא תורה שלימה כיון דאידבק ועוד נראה להקל משום דלא איפשר לכל עני שבישראל לכתוב תורה שלימה לבנו עכ"ל ודבריו תמוהים בעיני דמ"ש דאיפשר דטעמו משום דסבר הלכה כר"י ולא חייש להא דקאמר כיון דאידבק אידבק קשה כיון דרבה חייש ליה ואביי נמי קיבלה מיניה וליכא מאן דפליג עלייהו היאך אפשר לומר דהרי"ף פליג עלייהו ומ"ש דאם כן אפי' חומש לא ניכתוב וכו' אפי' לא היינו יודעים תירוץ לקושיא זו אין כח ביד האחרונים לחלוק על דברי האמוראים כ"ש שאפשר לתרץ דכל חומש וחומש מילתא באפי נפשה היא ואפי' למ"ד תורה חתומה ניתנה כותבין : ומ"ש דראה להקל משום דלא אפשר וכו' קשה דהא אביי נמי אמר או דילמא כיון דלא איפשר כתבינן ואפי' הכי פשט ליה רבה דאין כותבין והר"ן בפרק הנזכר תמה על הרי"ף ולא הליץ בעדו כלל אלא שהר"פ כל כתבי כתב דמשמע דטעמיה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך דדבר הלמד מענינו הוא וכדאיתא התם ע"כ לשונו וזה כעין טעם שני שכתב הרא"ש משום דלא איפשר לכל עני שבישראל וכו' וי"ל דבימי האמוראים לא היה כ"כ חסרון ספרים כמו בזמן הרי"ף ומש"ה אע"ג דאביי ורבא לא חשו למאי דלא איפשר היינו מפני שהיה להם ספרים על מה שיסמכו בדוחק כגון ללמוד ד' או ה' בספר אחד ובימי הרי"ף לא היו להם ספרים אפילו ללמוד י' בספר אחד ואם היה אוסר להם לכתוב מגילה היו מתבטלים ומלאכת התורה בטלה ח"ו ומפני כך סתם וכתב להתיר משום עת לעשות לה' וכו' ויותר נראה לומר דס"ל להרי"ף דלא קי"ל כרבה בהא משום דאיהו אזיל לטעמיה דאמר התם האי ספר אפטרתא אסור למיקרי ביה בשבת משום דלא ניתן ליכתב וכיון דאסיקנא ולא היא דהא ר"י ור"ל מעייני בסיפרא דאגדתא וכו' ה"נ כיון דלא איפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך הוא ממילא משמע דנקיטי' דכותבין מגילה לתינוק להתלמד בה מההוא טעמא גופיה דעת לעשות לה' וזה כפתור ופרח : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם הוא בפ"ז מהלכות ס"ת וכתב הרמב"ם בפ' הנזכר כתב מגילה ג' ג' תיבות בשיטה אחת מותר וטעמו מדאוקימנא בפרק אמר להם הממונה (לז.) ובפרק הניזקין (ס:) הא דתנן אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה דהיינו שהיתה כתובה בסירוגין ופי' הרב ז"ל בתשובה דהיינו לומר שהיה כותב ג' תיבות כאן וג' תיבות רחוקות מהן בשיטה שנייה שאינה נקראת עם הראשונה תשובה זו כתבה ר"י בנתיב שני : **וכתב** עוד בתשובה אין לכתוב מן התורה פסוקים אבל יכתוב ג' תיבות לא יותר ואם נדחקנו להביא פסוק לראיה נשנה הכתיבה ונעשה סימנין או נכתב מכל תיבה אות אחד או ב' ונניח שאר התיבה או לכתוב בסירוגין ואין חילוק בין כתיבה לחרותה בעצים או בזהב או לרקם בבגדים : וכתב עוד שם שאסור לרקם בטלית פסוקים מהטעם הנזכר ועוד מטעם אחר לפי שהוא מביא פסוקי התורה לידי זילזול כי הציצית תשמישי מצוה ואין בו קדושת הגוף ולכן יכול לבוא בטלית מצויין לבית הכסא ולבית הטבילה ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה ואיך יבא כתבי התורה במקום הטינופת וזלזול :

וכתב עוד שם מן הראוי שתדע כי כתב אשורי כיון שניתנה בו תורה וכתבו בו לוחות הברית הוא מגונה אחד להשתמש בו רק בכתבי הקודש וע"כ שינו הספרדיים כתיבתם ושמו אותותם אותות אחרות עד שנעשה הכתב ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדבר חול : כתבו הגהות מיימון פ"א שרבינו יואל אסר לגר להעתיק ספר חומש מספר של אלילים כי הגר רצה להעתיקו בעבור שלא ידע לשון הקודש וראיה מפרק כל כתבי (קטז.) דמוכח דכל שאר לשונות אפילו כתובים בכתבי הקדש אסור לקרות בהם ומה שאנו קורין בתרגום של חומש נביאים וכתובים זהו משום שיונתן ואונקלוס אמרו ודוקא כשהן כתובין יונית או אשורית עכ"ל (ב) : כתב המרדכי בהלכות קטנות בשם ר"ת כשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ס"ת מיושב כמ"ת שהיה מונח בארון וזו היא סדר קריאתו ולא נהגו כן : סדרן של נביאים יהושע שופטים וכו' עד סוף הסימן ברייתא בספ"ק דב"ב (יד.) והתם מפרש טעמא דהאי סדרא :

רפד אסור לכתוב בלא שרטוט ופליגי ביה איכא מאן דשרי ב' תיבות וכו' ואיכא מאן דשרי בג' וכו' בפ"ק דגיטין (ו:) : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם הוא בפ"ז מהלכות ס"ת אבל בפ"ד מהלכות יבום וחליצה כתב שאסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט וכתב הרשב"ץ בתשובה ח"א סימן ג' שעל דבריו בהלכות יבום יש לסמוך להחמיר : ומ"ש בשם בה"ג כתבוהו התוס' בפ"ק דגיטין והרא"ש והר"ן בפרק שני דמגילה : **ומ"ש** עוד בשם הרמב"ם כל כתבי הקדש אין כותבין בלא שרטוט אפי' כתובים על הנייר הוא בפ"ז מהלכות ס"ת : ור"ת פירש דוקא כשכותבין הפסוק לשם דרשה אבל הכותב אגרת שלומים וכו' מותר לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט כן כתבו התוספות בשמו ובשם רבינו אליהו הכהן בפ"ק דגיטין ובהקומץ (לג:) ובפ"ב דסוטה (יז:) והרא"ש והר"ן בפ"ב דמגילה והגהות מיימון בפ"ז מהל' ס"ת כתבו עליה מיהו בירושלמי פ"ב דמגילה משמע קצת דאסור ולא הו"ל לרבינו להשמיטו : ומ"ש רבינו ור"ת פירש

דרכי משה

(ב) ולא נהגו כן שהרי כותבים ספרים בלשונות אחרות ובמרדכי ה"ק דף צ"ב דמותר לכתוב שאר ספרים שלא בדיו דדוקא גבי ס"ת בעינן דיו עכ"ל וע"ל ס"ס רע"א כתב מהרי"ל הל' ר"ה בשם תשב"ץ ומהר"א דלא לכתוב תיבות שלום (שלם) באיגרת משום דהוי אחד מן השמות הקדושים ולא ראיתי נזהרין שלא לכתוב (אלא) אלקינו וכדומה לזה משמות שאינם נמחקין :

בסוף

דרישה

אם לא שנאמר שהרא"ש כ"כ לדעת הרי"ף ליישבו אבל הרמב"ם ס"ל האי סברא אלא כמו שכתבתי : [ב] לכתוב תורה שלימה לבנו ויש בו משום עת לעשות לה' וגו' עיין בב"י שתמה על הרא"ש והר"ן הא בגמרא הא איבעיא ליה אביי מרבה אי משום דלא אפשר מתירין לכתוב מגילה מגילה והשיב לו רבה דאסור. ומסיק בטעם הרי"ף דס"ל דרבה דאסר לטעמיה אזיל דאמר התם האי ספרא דאפטרתא אסור למקרי ביה בשבת משום דלא ניתן להכתב וכיון דאסיקנא הם דלא היא דהא ר"י ור"ל מעייני בספרא דאגדתא כו' ה"נ כיון דלא אפשר עת לעשות לה' כו' הוא ממילא משמע דנקטי' דכותבין מגילה לתינוק להתלמד מההוא טעמא גופא דעת לעשות לה' והו כפתור ופרח עכ"ל ב"י. ואני אביא ראיה אחרת שעליה סמך הרי"ף והוא מהא דגרסינן בס"פ מצות חליצה מר זוטרא משרטט וכתב לכולה פרשתא (פירש"י גט חליצה וכתב מאן יבמי להקים וכן כולם) מתקיף לה מר בר אידי והא לא ניתן לכתוב פי' בפרק הניזקין קתני אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה) והלכתא כוותיה דמר זוטרא עכ"ל הגמרא. והנה ס"ל להרי"ף מדלא חש להשיבו. גם סתמא דגמרא פסק כמר זוטרא בלא טעם ש"מ דס"ל פשוט דכותבין מגילה להתלמד בה ומש"ה סתם הרי"ף וכתב וכן הילכתא כיון דסתם גמ' הכ"ל ג"כ סתם וכתב דהלכתא כמר זוטרא ואפשר דה"ט משום דקי"ל כר' יהודה דאמר הכי שם בפרק הניזקין ולא כת"ק דפליג עמו. ואף הרש"י כתב שם ז"ל והלכתא כמר זוטרא דכותבין דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה דהתם אדעתא דפרשת' כתב לה דתיהוי כמגילה קטנה קים לן תורה חתומה ניתנה אבל האי ספירת דברים הוא ולאו בקדושתה הוא והילכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי עד כאן לשון רש"י וכ"ל דזהו טעם דהרמב"ם והרא"ש שפסקו שאין כותבין מגילה לתינוק משום דס"ל כפירש"י דלא שרי מר זוטרא אלא דוקא לגט חליצה מפני דהוי ספירת דברים. אבל הרי"ף ס"ל פשוט דלא ס"ל הכי דא"כ לא הו"ל לגמרא לסתום אלא לפרש הכל. ועוד נראה דהמדקדק בל' רש"י יראה לעינים דתרי טעמי נינהו חדא משום דהוי ספירת דברים ועוד משום דבמקום מצוה שרי. וא"כ ה"ט דבמקום מצוה שייך ג"כ בכותב לתינוק להתלמד ועוד יש לדקדק מלשון רש"י דסוף וכתב בסוף והלכתא כמר זוטרא דהכא דמ"ש תפלה הוא גליון ולא מל' רש"י הוא ודוק היטב :

פרישה

בדרישה: (ד) והרמב"ם כתב לא יכתוב מגילה בפני עצמו כו' וכתב עוד ואם נדחקנו להביא פסוק לראיה נשנה הכתיבה כו' ע"ש וב"י ולא דמי לחומש דכל חד וחד מילתא באפיה נפשיה הוא אפי' למ"ד כולה חתומה ניתנה ב"י ע"ש : (ה) שיהיה בה פרשיות כו' משום דתורה חתומה ניתנה או משום כיון דאדבק אדבק : (ו) לכתוב תורה שלימה לבנו ויש בו משום עת לה' הפרו תורתך ר"ן ועיין בדרישה : (ז) סדרן של נביאים יהושע שופטים כו' ברייתא ספ"ק דב"ב ושם מפרש טעמא דהאי סדרא וז"ל הגמרא שם מכדי הושע קדים לישעיה כדמוכח מקרא תחלת דבר ה' בהושע כו' לקדמיה ברישא כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה מלאכי שהם היו סוף נביאים חשיב ליה בהדייהו כי לחודה א"א דאיידי דזוטרא מרכס. וירמיה אחר מלכים דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כולה חורבנא ויחזקאל רישא חורבנא וסיפא נחמתא וישעיה כולה נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא ואיוב אף ע"ג דאיכא מ"ד דבימי משה היה מכל מקום אתחולי בפורענותא לא מתחילין אבל רות אע"ג דאית בה נמי פורענותא מ"מ פורענות דאית ליה אחרית הוא שיצא ממנה דוד וההפך לטובה לכל ישראל ולפי שאחרית של רות הוא דוד שריוה להקב"ה בשירות סדרו תהלים אחר רות וא"כ כתבו מיד איוב דהא מדיכא היה רמז להיות הראשון ואין להקשות הא ג"כ פורענותא דאיוב אית ליה אחרית דהא נתעשר לבסוף די"ל דהא אית למ"ד דלא נתן לו הקב"ה העושר אלא לטרדו מן העולם כל זה כתבו התוס' ספ"ק דב"ב: (ח) משלי קהלת ז"ל רש"י שם נראה דהכניסם ספרי חכמה הן ושיר השירים נראה בעיני דלעת זקנתו אמרו :

סי' רפד (א) וכן כתב הרמב"ם בהלכות ס"ת אבל בהלכות יבום כתוב שאסור ב"י ע"ש. ובס"ק מביא גם בעל הלכות בענין אחר ושם תירצתי : (ב) ור"ת פירש דוקא

מותר

שלומים לחבירו ומבוין לכתוב הפסוק לדבר צחות [א] מותר לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט (ג) וכתב עוד כיון ששרטט שיטה עליונה מותר לכתוב למטה כמה שירצה בלא שרטוט וכתב א"א הרא"ש ז"ל הלכך אני אומר הא דאמרינן אין כותבין בלא שרטוט היינו דוקא בשיטה עליונה אבל מכאן ואילך (ד) השיטה העליונה היא כמו שרטט (ה) כי היכי דאמרינן [גבי תפילין] שאם שרטט בשיטה עליונה שוב א"צ שרטוט לפי שסתם בני אדם יודעין לאמן ידם לכתוב על שיטה עליינה בלא שרטוט (ו) [ב] כתב הרמב"ן דוקא כתיבה אשורית שכותבים בה תורה נביאים וכתובים בעי שרטט אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים אינה צריכה שרטוט וא"א הרא"ש ז"ל כתב לא ראיתי לרבותי נוהגין כן:

הלכות מזוזה

רפה (א) **מצות** עשה לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע ולקובען על מזוזת הפתח דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך וצריך ליזהר מאד בה כמו שאחז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו (א) ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא מפני שיש במזוזה יחודו של הקב"ה ותמיד בבואו ובצאתו (ב) יזכור יחודו של הקב"ה ויתן יראתו על פניו לבלתי יחטא וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואם אינו זהיר בה יתקצרו דמכלל הן אתה שומע לאו וכן דרשו חכמים בעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים (ב) דכתיב דם נפשות אביונים נקיים וסמיך ליה לא במחתרת מצאתים (ג) וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה כמו שדרשו בפסוק ה' שומרך וגומר מלך ב"ו מבפנים ועבדיו שומרין אותו מבחוץ ואתם ישנין על מטתכם והקב"ה שומר אתכם מבחוץ וע"כ נתינתה בטפח החיצון שיהא כל הבית לפנים הימנה ובשמירתה ומ"מ לא יהא כוונת המקיימה

פי' וכו' אינו מדוקדק דמשמע שבא לחלק ואינו כן שהרי לא נזכר קודש לכן דבר שהיה היפך פי' ר"ת וכך הו"ל לכתוב ופר"ת דוקא כשכותבין הפסוק לשם דרשה וכו': ומ"ש עוד בשמו כיון ששרטט שיטה עליונה מותר לכתוב למטה וכו' כ"כ בשמו התוס' בפ"ק דגיטין והרא"ש בפ"ב דמגילה וטעמא משום דקשיא ליה היכי אמרינן בגמרא ותפילין אין צריכין שרטוט והא אפי' ג' או ד' תיבות צריכין שירטוט ותירצו דהא דאמרינן דתפילין אין צריכין שרטוט היינו לומר שאין צריכים שרטוט על כל שיטה ושיטה אבל עושה שרטוט אחד למעלה וכותב תחתיו כמה שיטין: **ומ"ש** א בשם הרא"ש הלכך אני אומר הא דאמרינן אין כותבין בלא שרטוט היינו דוקא וכו' בלא שרטוט וכו': ומ"ש בשם הרמב"ן דוקא כתיבת אשורית וכו' הרמב"ן בנון גרסינן ולא הרמב"ם במ"ם שהרי לא נמצא כן בדברי הרמב"ם והרא"ש והר"ן בפ"ב דמגילה והרשב"ץ בתשובה ח"א סימן ב' כתבוהו בשם הרמב"ן וכן נמצא להרמב"ן בחידושיו פ"ק דגיטין. וכתב הר"ן שעל זה סמכו שלא לשרטט אגרותיהן וכתב הרשב"ץ שכדברי הרמב"ן כתב ה"ר יונה וכ"כ הגהות מיימון בשם רבינו שמחה ור"ב וכ"כ המרדכי בהלכות קטנות וז"ל הרשב"א בתשובה ח"א סימן ע"ח מה שאנו רגילים לכתוב באגרת שלומים בלא שרטוט כתב ר"ת שלא נאמרו דברים הללו אלא במי שכותב הפסוק לדרשה וכו' וכן פי' גם מגדולי רז"ל אלא דבירושלמי משמע דאפי' לנאות אסור אבל הטענה הנכונה הוא משום דכתיבה זו שאינה אשורית מותר לכתוב בלא שרטוט וכ"כ הרמב"ן וכתב ועל דא אנא סמיך למכתב בלא שרטוט וכן עמא דבר עכ"ל ולענין הלכה מותר לכתוב בלא שרטוט אי מטעמא דהרמב"ן שאע"פ שכתב הרא"ש שלא ראה לרבותיו נוהגים כן כדאי הם כל הנך רבוותא לסמוך עליהם ואי משום דרוב הכותבים נוהגים לשרטט שיטה עליונה ואפי' אם לא שרטט הרי כתב הרא"ש דבשאר שיטות חוץ משיטה עליונה מותר ואין דרך לכתוב הפסוק בראש האגרת ואי מתרמי שיכתבנו בראש האגרת ולא שרטט אפי' שיטה ראשונה לר"ת כיון דלנאות הוא שרי ולאידך רבוותא כיון דלאו כתב אשורית הוא שרי:

רפה מצות עשה לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע ולקבען על מזוזת הפתח דכתיב וכתבתם וכו' בפרק הקומץ (כח.) תנן ב' פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכב ופירש"י ב' פרשיות שמע והיה אם שמוע ומילתא דפשיטא הוא דהא בהו כתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וכו': וצריך ליזהר מאד בה כמו שאחז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וכו' ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא וכו' פרק התכלת (מג:): **ובכל** הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו וכו' וכן דרשו חכמים בעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים בפ"ב דשבת (לב:): וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה וכו' אוכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו קאי ואע"ג דיותר חביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא נס נגלה שהדרים בשאר בתים שאין בהם מזוזה נזוקין והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול קרי לשמירת הבית גדול א"נ משום דשמירת הבית הוא היפך מנהג מלך של ב"ו שהוא מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ קרי ליה גדול: **ומ"ש** כמו שדרשו בפסוק ה' שומרך מלך מבפנים וכו' בפ' הקומץ (לג:): ומ"ש וע"כ נתינתה בטפח החיצון שם אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לר"ה מ"ט רבנן אמרי כדי שיפגע במזוזה מיד רב חנינא מסורא אמר כי היכי דתנטריה ופירש"י כי היכי דתנטריה לכל הבית מן המזיקין: ומ"ש ומ"מ לא יהא

ספר תורה כתב מגילה שלשה שלשה תיבות בשיטה אחת מותר ופי' בכסף משנה דזה הוא פי' דסירוגין דהיינו שכותב ג' תיבות ומדלג וכותב שיטה שנייה ג' תיבות עכ"ל ומביאו ב"י אך קשה לפי פי' זה דהרמב"ם א"כ מאי פריך בהך דתמורה דילמא היה כותב לו אגרת בסירוגין בהרבה שיטות דשרי אפילו בפסוקים כ"ש בכותב הלכות אבל לפירוש רש"י לא קשיא כלל דכיון דלא שרי אלא לכתוב תחלת הפסוק ואח"כ כותב ראשי תיבות א"כ בהך דתמורה דמילתא חדתא הוה בעי למיכתב ליה לא היה אפשר לכותבו בראשי תיבות דא"כ לא יבין רב יוסף מאי בעי למימר דלא דמי לפסוק דבקיאי אינשי בהו ויבין בטוב בתחלת הפסוק מה שרוצה בסוף בראשי תיבות וי"ל להרמב"ם דהוא"ל הך שינוי' אלא דעדיפא מינה משני דאפי' סירוגין לא צריך אלא כותב כדרכו והוה שרי מטעם עת לעשות לה':

רפה מצות עשה לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע וכו' משנה בפרק הקומץ [דף כ"ח] שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו אפילו כתב אחד מעכב ופי' רש"י אפילו אות אחת מעכב דכתיב וכתבתם כתיבה תמה ושלימה: וגדולה מזה וכו' פי' לא לבד שכר זה דאריכות ימים אלא אף זה שהבית נשמר על ידה וכתב ב"י ואע"ג דיותר חביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא נס נגלה שהדרים בשאר בתים שאין בהם מזוזה נזוקין והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול קרי לשמירת בית גדול א"נ משום דשמירת הבית הוא היפך מנהג מלך של ב"ו שהוא מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ קרי ליה גדול עד כאן לשונו ותירוץ האחרון הוא נכון אבל לפעד"נ דה"ק וגדול מזה דלא לבד שהקב"ה נותן לאדם שכרו על קיום מצוה זו דהיינו אריכות ימים הוא ובניו אלא אף זה דהמצוה עצמה היא שומרת ביתו שע"י נשמר הבית מכל היזק משא"כ בשאר כל המצות דאע"ג דנאמן הוא יתברך שישלם לאדם שכר לעתיד על קיום מצותו מכל מקום אין מגיע לו שום הנאה וריוח מגוף קיום המצוה בעצמה משא"כ במצוה זו דאיכא הנאה וריוח מגוף המצוה עצמה שהבית נשמר על ידה וזה נוסף לו על השכר שיתן לו הקב"ה על קיום המצוה כמו שנותן שכר על כל שאר קיום מצותיו לפום צערא אגרא:

אלו

דרכי משה

רפה (א) בסוף הירושלמי דמגילה מי שאין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה תפילין הן עדיף דהם חובת הגוף כן השיב מהר"ר זאב בתשובות: (ב) כתב מהרי"ל הרוצה לילך לדרך חוץ לעיר כשיוצא יניח ידו על המזוזה ויאמר בשמך טל אצלה כי טל בגי' כוזו ובכל עת שיצא מן הפתח יניח ידו על המזוזה ויאמר ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם וענין הנחת יד שכתב מוזכר בהדיא בפ"ק דע"ז (יא.):

במרדכי

פרישה

סי' דוקא כו' לשון רבינו אינו מדוקדק דהא ר"ת אינו חולק על מי שנזכר לעיל ב"י: (ג) וכתב עוד כיון ששרטט שורה כו' פירוש בכתבי קודש (רש"ל פירש דוקא שאר פרשיות כגון תפילין ומזוזות אבל ס"ת צריכה כולה שירטוט כדלעיל ס"ס רע"א ועמ"ש א"א ז"ל בסמוך עכ"ה): (ד) השיטה העליונה היא כמו שירטוט פירוש אפי' אם נכתבה שורה העליונה בלא שירטוט מותר לכתוב משם והלאה לשון הפסוק בלא שרטוט וכן כתב בהדיא הרא"ש שם בפסקיו במגילה דף ל"ו ע"ד וז"ל ולא מסתבר לומר דלא התיר ר"ת אלא בששרטט העליונה דאז נכתבה ביושר וכוי כמו שרטוט לתחתונה שהרי סתם בני אדם יודעין לאמן ידיהם לכתוב ביושר בלא שרטוט: (ה) כי היכי דאמרינן גבי תפילין ק"ק מאי אולמיה דתפילין מס"ת ועוד מאי הילכך אני אומר כולי דקאמר הא זה הוא הדבר בעצמו שכתב רבינו תם ונראה דלק"מ שרבינו תם אמר עיקר דבריו אתפילין כמ"ש התוספות וב"י מביאם ומ"ש רבינו וכתב עוד כיון ששרטט כו' ר"ל רבינו תם כתב כן גבי תפילין ולכן כתב הרא"ש שפיר הלכך אני אומר כו' ר"ל כמו שאמר רבינו תם גבי תפילין שא"צ שרטוט אלא שיטה העליונה הכי נמי א"צ בס"ת אלא בשיטה עליונה דכי היכי דאמרינן גבי תפילין כו' ור"ל ושם מוכרח הוא לומר כן מכח קושיא שהוכיח ר"ת מינה שאינו צריך שרטוט אלא בשיטה ראשונה: (ו) כתב הרמב"ן דוקא כו' כל"ל ב"י:

סי' רפה (א) **מצות** עשה לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע דבהו כתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וגומר רש"י: (ב) דכתיב דם נפשות אביונים נקיים כו' בירמיה סימן ב' כתיב להאי קרא ובריש' דענייני' כתב למה תריבון אלי כלכם פשעתם בי נאם ה' לשוא הכיתי את בניכם וגומר עד גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה וגומר ודרש שם בגמרא חד מ"ד בעון ציצית מתו דכתיב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות נקיים ואיכא מאן דאמר משום עון מזוזה ויליף מקרא דכתיב לא במחתרת מצאתים ופירש"י דהכי קאמר קרא לא במחתרת פלומיהן מצאתיהון שלימין במצותי כי על כל אלה הכיתים ר"ל הבנים הנזכרים לעיל שאמר לשוא הכיתי את בניכם וגומר ע"ש. אבל מלשון רבינו משמע שדורש מיתת הבנים מדכתיב דם נפשות אביונים ולא מדכתיב לשוא הכיתי את בניכם ונראה לפרש דטעמו משום דאילו מנ"ד לשוא הכיתי את בניכם לא כלמד שפיר שבעון מזוזה של האב מתו בניו הקטנים דדלמא בבנים הגדולים איירי וה"ק אל תוכחו ותתרעמו עלי על שהכיתי והרגתי בניכם כי לא שלימים היו לפני במצות מזוזה שלא קיימוהו הבנים אבל ממאי דכתיב דם נפשות נקיים א"ש וק"ל: (ג) וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה כו' ז"ל ב"י אוכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו קאי ואף על גב דיותר חביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית (אפ"ה קרי שמירת הבית גדולה עכ"ה) משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא נס נגלה שהדרים בשאר בתים שאין בהם מזוזה נזוקין והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול קרי לשמירת הבית גדול אי נמי משום דשמירת הבית הוא היפך מלך בשר ודם שהוא מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ קרי ליה גדול (ואפשר דקאי אדסמיך ובא לומר לא זו שאינן מתים כשיש מזוזה אלא אפי' אינן ניזוקין משא"כ כשאין שם מזוזה דמתים כמ"ש לפני זה עכ"ה):

אמר

דרישה

סי' רפד [א] **מותר** לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט כו' ז"ל ב"י מיהו בירושלמי פרק התרא דמגילה משמע קצת דאסור אבל לענין הלכה נראה דמותר לכתוב אגרת שלומים אפילו בלא שרטוט דהא כתב הרא"ש דאם שרטט שורה ראשונה שוב א"צ שירטוט ואין דרך לכתוב הפסוק בראש האגרת ואי נמי מתרמי שיכתבנו בראש האגרת ולא שירטט שיטה ראשונה לרבינו תם כיון דלנאות הוא שרי ולאידך רבוותא הפוסקים כירושלמי הא פסק הרמב"ן כיון דלאו כתב אשורית הוא שרי והסכימו עמו רוב רבוותא (וב"י כתב דכן נוהגין וכדאי הם רבוותא לסמוך עלייהו עכ"ה) חוץ מהרא"ש דכתב דלא ראה לרבותיו נוהגין כן אפשר דגם הוא מודה דלנאות שרי כר"ת: [ב] כתב הרמב"ם בתשובה שכתב אשורית כיון שנתנה בו תורה ונכתבה בו לוחות הברית הוא מגונה מאוד להשתמש בו רק בכתבי הקודש וע"כ שינו הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותיות חסרות להתיר להשתמש בו בדברי חול (וב"י הביאו בסי' רע"ג עכ"ה):

סי' רפה [א] **ולקובען** על מזוזת הפתח כו' י"א כשילך אדם מן הבית יניח ידו על המזוזה ויאמר ה' ישמור צאתי וגו' וכן כשיכנס אדם לבית יניח ידו על המזוזה רמ"א (ועיין הנחת ידו שכתב מוזכר בהדיא בגמרא פ"ק דע"ז דף י"א בענין דאונקלוס ובמהרי"ל כשהולך לדרך חוץ לעיר יניח ידו על המזוזה ויאמר בשמך על אטלה כי טל בגימטריא כוזו בד"מ הביאו עכ"ה):

תנו

חדושי הגהות

רפד א ומ"ש בשם הרא"ש הילכך אני אומר הא דאמרינן וכו' הוא בפ"ב דמגילה וז"ל הפרישה על זה קצת קשה מאי הלכך אני אומר דקאמר הא זה הוא הדבר בעצמו שכתב הר"ת וע"ק מאי דסיים כי היכי דאמרינן גבי תפילין וכו' מאי אולמיה דתפילין מס"ת ונראה שר"ת אמר עיקר דבריו אתפילין כמ"ש התוס' וב"י מביאם ומ"ש רבינו וכתב עוד כיון ששרטט כו' ר"ל ר"ת כתב כן גבי תפילין ולכן כתב הרא"ש שפיר הילכך אני אומר וכו' ר"ל כמו שאמר הר"ת גבי תפילין שא"צ שרטוט אלא השיטה העליונה ה"נ א"צ בס"ת אלא השיטה העליונה דכי היכי דאמרינן גבי תפילין וכו' ור"ל ושם הוא מוכרח לומר כן מכח קושיא שהוכיח ר"ת שא"צ שירטוט אלא בשיטה ראשונה עכ"ל:

בגמרא

המקיימה אלא לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה :

רפו ואלו הן המקומות שחייבים במזוזה (א) אחד שערי בתים ושערי הצירות (ג) מדינות ועיירות ורפת בקר (ג) ולולין ומתבן ואוצרות יין ושמן (ד) ובית האשה ובית השותפין (ה) כולן חייבין (א) ובית התבן ובית העצים ובית הבקר סתמא חייבין (ו) [א] אא"כ הנשים רוחצות בהן אז הן פטורין והרמב"ם כתב שאין חייבין (ז) אא"כ הנשים יושבות בו להתקשט אבל סתמא פטורין וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה בית הכנסת של כפרים סתם חייבין דמסתמא דרים בה (ח) ושל כרכים אם יש בה בית דירה לחזן חייב ואם לאו פטור אבל בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה (ט) [ג] וב"ה שאין בה בית דירה לחזן פטורין (י) כיון שאין בהם בית דירה אבל כ"מ שהוא לדירה

ב"ח

רפו ואלו הן וכו' בפ"ק דיומא [דף י"א] תניא בשעריך אחד שערי בתים וכו' ופירש"י א' שערי מדינות יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר עכ"ל נראה דס"ל דאין לפרש שערי מדינות שערי עיירות כמו עילם המדינה דפירושו עיר דהא תני בהדיא ואחד שערי עיירות אלא שערי מדינות ממש קאמר כגון ארץ הגר וצריך שתדע דאין דין זה דשערי מדינות ועיירות נוהג אלא היכא שאין שם דירה כ"א לישראלים ולא לעכו"ם דאי איכא נמי דירה לעכו"ם אפי' רובם ישראל פטורים מלעשות מזוזה משום סכנה כדקאמר אביי התם דה"ט דלא עשו מזוזה לשערי העיר דמחוזא אף על פי שהיו רובן ישראל משום דאיכא סכנה שלא יאמר המושל כשפים עושים בשערי עירי וכדתניא מזוזות יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים (פי' שערי חצרות מדינות ועיירות) פעמיים ביובל ואמר ר' יהודה מעשה באדטבון אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור א' ונטל ממנו אלף זוז פי' ר"י בא לפרש דשל רבים דקתני ת"ק דבודקים דוקא כשכולם ישראלים דרים בו אבל אי איכא דירה נמי לעכו"ם אין בודקין משום דאיכא סכנה דיעליל המושל לומר כשפים אתם עושים בשערי העיר כמעשה שהיה באדטבון וכו' וכיון שאין בודקין א"כ אין עושין להן מזוזה כלל ומה"ט לא היו עושין מזוזה בשערי העיר דמחוזא וא"כ הך ברייתא דמחייב בשערי מדינות ועיירות בדכולן ישראל דרים בו ולפי שהוא דבר פשוט כתבוה הפוסקים בסתם ולא פירשו ומזה הטעם נמי אין עושין מזוזה בשערי רחובותינו כגון בקראקא ובפראג שקבעו שערים ברחובות היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בהן מזוזה מעולם וה"ט משום סכנה דעלילות המושל מזומנות תמיד על שונאי ישראל וכיוצא בזה כתב מהר"א שטיין בביאוריו לסמ"ג וכ"כ האגודה על שערי קהילות קלוני"א ושערי קהלות וירמייז"א עיין עליו פ"ק דיומא ומביאו ב"י בסוף סימן זה ועוד מטעם אחר אין עושין שם מזוזה כיון דהנכרים יטלוה בודאי ויבזוה וא"כ יהיו גורמין בזיון לכתבי הקודש ומכאן למדנו בישראל החוכר הכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין מע"ק והנכרים מלאים הבית בכל יום ורגילין ליקח מזוזה ונוהגין בהם מנהג בזיון שאין לעשות מזוזה באותן פתחים אא"כ שהפתח הוא במקום שמור מן הנכרים שלא יטלו המזוזה ממנו : ומ"ש ובית האשה ובית השותפים ה"א התם בהדך ברייתא ובגמרא פריך פשיטא ומשני מה"ד ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא למען ירבו ימיכם וימי בניכם גברי בעו חיי נשי לא בעו חיי אלא ביתך למה לן לכדרבא דאמר רבא דרך ביאתך וכי עקר איניש כרעיה דימיניה עקר ברישא : ומ"ש ובית התבן ובית העצים ובית הבקר סתמא חייבים וכו' שם הכי תני רב כהנא דדוקא כשרוחצות פטורין משום דמקום גנאי הוא שעומדות שם ערומות ואין כבוד שמים להיות שם מזוזה אבל סתמא חייבים דהוי מקום דירה ודלא כדרב יהודה דפליג ואמר דסתמא נמי פטורים דלאו דירה הוא ואף על פי שהנשים מתקשטות שם לא חשיב ליה דירה בכך אלא שפיר הוי מקום דירה אפי' אין מתקשטות שם כל זמן שאין רוחצות שם וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ודלא כמ"ש הרמב"ם דדוקא כשהנשים מתקשטות בהן הוי מקום דירה דפסק כרב יהודה דסתמא פטורין ואע"ג דבהך ברייתא דרב כהנא תני נמי בית האוצרות לא נקט לה רבינו משום דכבר כתב ברישא ואוצרות יין ושמן דחייבים בסתמא והא דפטורין כשנשים רוחצות בהן ממילא ידעינן לה דלא עדיף בית האוצרות מבית התבן ובית העצים דפטורין מטעמא דגנאי הוא וכו' דמ"ש הא מהא . וא"ת לפ"ז א"כ ל"ל לרבינו למינקט בית הבקר הא כבר כתב ברישא רפת בקר וי"ל דרפת בקר אינו בית הבקר דבית הבקר הוא עשוי לבקר אבל אין מעמידין בו בהמות בקביעות ונשים רוחצות בו אבל רפת בקר משמע שעומדות בו בקר בקביעות והוא מלוכלך בזבל הבקר ואין הנשים רוחצות בו ומש"ה ברישא כתב רבינו רפת בקר וחייבין ואין שם צד לפוטרו וכאן בסיפא כתב בית הבקר דאיכא צד לפוטרו ממזוזה דהיינו דבסתמא חייבים אבל כשרוחצות בו נשים פטורים ממזוזה והיינו משום דרגילות הוא שהנשים רוחצות בו מה שאין כן ברפת בקר ומכאן תשובה להרמב"ם שכתב דדוקא בשהנשים מתקשטות בו חייבים דהא רפת בקר כיון שמלוכלך בזבל אין הנשים מתקשטות בהן ואפ"ה הוה מקום דירה וחייבין וצריך לדחוק ולומר דס"ל להרמב"ם דאף ע"פ דאין רוחצות בו אפ"ה מתקשטות בו לפי שעה אבל התוס' לשם פי' להדיא דברפת בקר לא רוחצות ולא מתקשטות ע"ש וא"ת כיון דרפת בקר מלוכלך בזבל אמאי חייבין במזוזה : ומ"ש מבית הכסא ובית המרחץ ובורסקי ובית הטבילה דפטורין כיון שאינן עשויין לכבוד וי"ל דשאני רפת בקר ולולין אף ע"פ שהן מקום טינופת ואין עשויין לכבוד מ"מ לא נפיש זוהמייהו משא"כ בית הכסא והנך דדמי ליה דנפיש זוהמייהו וה"א להדיא בגמרא ב"ה וכו' פטורין משום דנפיש זוהמייהו : ב"ה של כפרים וכו' ברייתא שם פליגי בה ר"מ וחכמים והלכה כחכמים דפטרי כשאין בהם בית דירה לחזן ופי' רבינו דלא פליגי אלא בשל כרכים אבל בשל כפרים מסתמא דרים בה אורחים דאין ידם משגת לייחד בית לאורחים וכ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בהל' מזוזה : ומ"ש אבל בית הכסא וכו' בגמרא מפרש טעמא אף ע"ג דעשוי לדירה בעינן שיהיו עשויין לדירת כבוד והני כיון דנפיש זוהמייהו אינן של דירת כבוד כדפרישית בסמוך : **ומ"ש** אבל כל מקום שהוא לדירה חייב אף על פי שהוא במקום הטינופת נראה דבזה בא ליישב דלא תקשה מרפת בקר ולולין שהוא במקום הטינופת וחייב דשאני התם דכיון דלא נפיש זוהמייהו הו"ל עשוי לדירת כבוד דלפעמים

משתמש

ב"י

יהא כוונת המקיימה אלא לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה זה דבר פשוט :

רפו ואלו הן מקומות שחייבים במזוזה א' שערי בתים ושערי חצרות מדינות ועיירות ברייתא בפ"ק דיומא (יא.) : ומ"ש ובית האשה ובית השותפין ג"ז ברייתא שם ומקשי בגמרא (שם) פשיטא ומשני מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמ"ל : ומ"ש ובית התבן ובית העצים ובית הבקר סתמא חייבין וכו' שם תני רב כהנא קמיה דרב יהודה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות פטורים מן המזוזה מפני שהנשים נאותות בהם ומאי נאותות רוחצות א"ל רב יהודה טעמא דרוחצות הא סתמא חייבין והתניא רפת בקר פטורה מן המזוזה אלא מאי נאותות מתקשטות וה"ק אף על פי שהנשים מתקשטות בהן פטורים א"ל רב כהנא ושהנשים מתקשטות בהן פטורים והתניא רפת בקר פטורה מן המזוזה ושהנשים מתקשטות בה חייבת במזוזה אלא מאי אית לך למימר מתקשטות תנאי היא לדידי נמי סתמא תנאי היא ופירש"י מאי נאותות רוחצות נאותות לשון הנאה ומשום דמקום גנאי הוא שעומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה אף ע"פ שהנשים מתקשטות שם בבשמים וסד"א דירה היא אשמעינן דלאו דירה היא והרי"ף כתב סתם כרב כהנא וכ"כ הרא"ש וסיים בה ודלא כמ"ש הרמב"ם דדוקא כשהנשים מתקשטות בהן : (ב"ה) ומ"ש בית השותפין בפ' ראשית הגז (קלה :) ומ"ש בית האשה בסוף פ"ק דקידושין (לד.) בפ' ראשית הגז אהא דאמרינן אלא ביתך ל"ל כתב הרשב"א וא"ת אמאי לא אמרינן ביתך לאפוקי שותפות דנכרי דאמרינן בכל הני דלעיל נ"ל משום דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשויה ואפי' בשותפות דנכרי ישראל הדר בהו צריך שמירה עכ"ל והכי נקטינן לא כדברי המרדכי שכתב שם שהוא פטור :

כתב סמ"ג גרסינן בפ"ק דיומא (שם :) תני רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא ו' שערים פטורים מן המזוזה בית התבן וכו' ובית האוצרות וחולק באוצרות על ברייתא דהתם בסמוך דקתני אחד שערי בתים וכו' ואוצרות יין ושמן חייבין במזוזה : ב"ה של כפרים שהם חייבים וכו' (שם :) תניא ב"ה שיש בה בית דירה לחזן הכנסת חייב במזוזה ושאין בה בית דירה ר"מ מחייב וחכמים פוטרים : ומ"ש דשל כפרים שהם חייבות כ"כ הרמב"ם וכן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל : וכתב רבי' ירוחם ואותם בתי כנסיות ובתי מדרשות שיש בהם פתחים זו לפנים מזו אחד פתוח לר"ה או למבוי ואחד בפנים פתוח לעזרה ובעזרה יש בית לש"צ או לשמש שהפתח האחד חייב ולא הפתח שלפנים כי מהפתח שלפנים ולפנים אין בו בית דירה עכ"ל : **ומ"ש** אבל כל מקום שהוא לדירה חייב אף על פי שהוא במקום הטינופת נראה שלמד כן מדברי סמ"ג שכתב וז"ל י"א שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטורים מן המזוזה ואומר ריב"א נשתקע הדבר ולא נאמר כי נדק בכולו ולא מצא ועוד אפי' ישנו בשום מדרש זהו דוקא בפתח הבית שחזירים מצויים שם אבל בחדרים ועליות חייבים ואפי' בפתח הבית במקום שתחלת שליש העליון למעלה מי' יכול להניחה אמנם היה נוהג לכסותה בפתח וכן אני נוהג לכסות וגם בהדרים במקום שהתינוקות מצויים שם אני מכסה הנקב במעט שעוה עכ"ל והעתיקו דבריו הג"מ והמרדכי וסמ"ג והכלבו וכתב הכלבו על הא דבמקום טינופת טוב לכסותה ובמקום טהרה טוב להיותה נראית וכ"כ סמ"ק (ב) ועל הא די"א דעיר שיש בה חזירים פטורה מן המזוזה כתב רבי' ירוחם כבר כתב הרשב"א שלא מצא כן בספרי התלמודי' ובאמת שעונש ביטולה גדול ע"כ : **וכתב** המרדכי חדר משכב נשים פטור מן המזוזה לפי שעושה שם דבר גנאי וכ"כ סמ"ק והכלבו וז"ל כתב הר"פ בית משכב נשים פטורה מפני שמכבסות ורוחצות בהם ומקשטות עצמן שם וכן איתא ביומא פ"ק ול"ע וכ"כ הר"מ חדר או עליה שאיש ואשתו ישנים בה פטור מן המזוזה ומביא ראיה מפ"ק דיומא דאמר באמת אמרו בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי פטורים מן המזוזה מפני שהנשים מתקשטות שם כ"ש חדר שאיש ואשתו ישנים בה עכ"ל ואני אומר דאין משם ראיה דע"כ לא פטרי במסכת יומא מפני שהנשים רוחצות שם אלא בית התבן ובית הבקר וכו' אבל בית דירה ממש אף ע"פ שהנשים רוחצות שם חייב במזוזה ועוד דאפי' בהנך לא פטרי אלא מפני שהנשים רוחצות שם ערומות וכדפירש"י וא"כ בחדר שאיש ואשתו ישנים בה אף ע"פ שמשמשים אין עומדים ערומים חייב במזוזה וכן עמא דבר (ג) :

אכסדרה

דרכי משה

רפו (א) במרדכי סוף פ"ק דע"ז ובהג"מ בפ' ראשית הגז דף תשמ"א ובית של ישראל ונכרי בשותפות פטור ממזוזה ובחדושי אגודה פ"ק דיומא בקהילת ורמייזא לא היה מזוזה בשער העיר וניתתי אל לבי וגם תלמיד א' הזכיר לי מהני אבולי דמחוזא ביומא (יא.) דפטורים משום סכנה ה"נ אחרי שהנכרים דרים בחוצה ובית עצה תוך הרחוב פטור : (ב) וכתב מהרי"ל דמקום טינופת יש לכסות אע"פ שהדלת מפסיק בין המזוזה לחדר עכ"ל : (ג) ונ"ל דאם הוא בענין שהדלת מפסיק בין מזוזה ובין החדר חייבים לכ"ע :

כתב

דרישה

סי' רפו תנו רבנן המשכיר בית לחבירו על השוכר להביא מזוזה וכשיוצא לא יטלנו בידו ויצא ובעכו"ם נוטלה בידו ויצא (וכ"כ רבינו בסימן רצ"א מעשה באחד שנטלה בידו וקבר אשתו ובניו אריסא קאי מחלפסי ולא כר"י הפוטר השוכר בית מעכו"ם ממזוזה אפי' מדרבנן מדכתיב ביתך ולא של עכו"ם מ"ו) : ז"ל רמ"א (בסימן רפ"ו והוא מתשובת מהרי"ל ע"ש עכ"ה) המנהג שנתפשט במדינות אלו דרוב העולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתיכן והיינו נראין ואין להם על מה שיסמכו לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים וכמו שנתבאר ע"כ : [א] אלא אם כן הנשים רוחצות בהן כו' ודוקא אלו אבל חדר ממש כו' ויש מקילין וכ"ל דבמקום שהדלת מבפנים וכשסוכבים הנשים סוגרים הדלת וכילת המזוזה מבחוץ חייב לכ"ע רמ"א המקילין הם המרדכי והסמ"ג. ור"מ וב"י הוכיח דחייב ע"ש שכתב שכן עמא דבר : [ב] וב"ה שאין בה בית דירה לחזן כו' ז"ל הגמ' דפ"ק דיומא דף י"א וכביאו הרא"ש בה"ק בהלכות מזוזה בשעריך אחד שערי בתים כו' יכול שאני מרבה בית

שער

פרישה

סי' רפו (א) **אחד** שערי בתים ושערי חצירות ואם עכו"ם דרים שם פטורין אגודה : (ב) מדינות פירש"י בפ"ק דיומא דף י"א מדינות מוקפות הרים ויערים בכמה פרסאות. ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר עכ"ל אבל אין לפרש מדינות ר"ל עיירות כמו שמציני בתלמוד ובפוסקים שקורין לעיר מדינה דהא נקט אחר כך ועיירות בפני עצמו : (ג) ולולין כ"ל דלולין הוא חדר בנוי העשוי לתרנגולין וכמ"ש דח"מ בסימן קע"ד ס"מ ל"ל של תרנגולין אין לו ד"א ופרשיהו אף שעשוי כמין בית וכמ"ש בפרישה בס"ם קס"א ע"ש : (ומתבן) ר"ל בית התבן עכ"ה) : (ד) ובית השותפין פי' של ישראל אבל של ישראל ונכרי פטור : (ה) כולן חייבין ולא אמרינן ביתך ולא ביתה ולא בתיהם דפריך שם בגמ' ביומא דף י"א ואיתא ה"כ כתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם הכי בעו חיי והכי לא בעו חיי ואלא ביתך ל"ל כדרך ביאתך כו' : (ו) אא"כ הנשים רוחצות בהן כו' שהיינו שעומדות שם ערומות אין כבוד פיסא מזוזה ודוקא אלו אבל חדר ממש אפי' במקום שאיש ואשתו ישנים ומשמשים שם (אין עומדין ערומים) חייבין במזוזה ועד"ר : (ז) אא"כ הנשים יושבות בה להתקשט כו' ודוו

חשוב דירה : (ח) ושל כרכים אם יש בה בית דירה לחזן בב"ה עצמה אבל אם דר בעזרה או פתח של ב"ה פטור : (ט) וב"ה שאין בה בית דירה לחזן עיין בדרישה : (י) כיון שאין בהם בית

כיון

לדירה חייב (יא) אף על פי שהוא במקום הטינופת (יב) וטוב לכסותה כדי שלא תהא נראית אבסדרה שיש לה ג' מחיצות ופרוצה ברביעית פטורה (יג) אע"פ שיש לה פצימין ברוח הרביעי' (יד) כצורת הפתח אבל אם יש לה מחיצה גם ברוח הד' (טו) אף ע"פ שהיא נמוכה (טז) או שעשויה חלונות חייבת מרפסת שהיא דרך לעלות בה לעליות (יז) ובית שער והגינה פטורין ואם בית פתוח לאחד מאלו חייב אף במקום שנכנסין לו מרה"ר חוץ מהמקום שנכנסין לו מהבית (יח) ור"י פי' דבית שער חייב מדרבנן אפי' אין בית פתוח לו. בית שער שפתוח לבית ולחצר חייב בב' מזוזות אחד במקום שפתוח לבית ואחד במקום שפתוח לחצר (יט) חוץ מהמקום

אבסדרה שיש לה ג' מחיצות ופרוצה ברביעית פטור וכו' בפרק הקומץ (לג:) א"ר חסדא אכסדרה פטורה מן המזוזה אף על פי שיש לה פצימין שאינם עשויין אלא לחיזוק לתקרה מיתיבי בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה באכסדרה דבי רב אכסדרה דבי רב כאינדרונא מעלייתא היא באכסדרה רומיתא ופי' רש"י אכסדרה. ג' דפנות סתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת אבל מלמעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך: חיזוק לתקרה הוא דעבידי. הפצימים ולא לשום פתח אלא לחזק תקרה שלא תפול: באכסדרה דבי רב. שיש לה ד' דפנות אלא שאין מגיעות לסכך: באכסדרה רומיתא. עשויה חלונות חלונות ז"ל הרמב"ם אכסדרה והוא המקום שיש לו ג' כתלים ותקרה אף על פי שיש לה שני פצימין ברוח רביעית פטור מן המזוזה מפני שהפצימים להעמיד התקרה הם עשויים ולא משום מזוזות נעשו וכן התקרה שאין לה כתלים אלא עומדת על עמודים מכאן ומכאן אף על פי שהיא כתבנית הבית פטורה לפי שאין לה מזוזות שאלו העמודים להעמיד התקרה הן עשויין עכ"ל ונראה שטעמו מדאמרינן בגמ' אמר אביי חזינא להו לאספלידי דבי מר דאית להו פצימין ולית להו מזוזה קסבר חיזוק לתקרה הוא דעבידי והוא ז"ל מפרש דאספלידי היינו תקרה שאין לה כתלים אלא עומדת על עמודים מכאן ומכאן:

מרפסת שהיא דרך לעלות בה לעליות ובית שער והגינה פטורים ואם בית פתוח לאחד מאלו חייב וכו' בפ"ק דיומא (יא:) תניא יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל ביתך מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדים לדירה ובפרק הקומץ (לג:) תניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה ותירץ הרי"ף בהלכות מזוזה דל"ק דהתם כשבתים פתוחים לתוכן והרא"ש כתב שר"י תירץ דהחייבים מדרבנן קאמר וכ"כ רש"י והתוספות בפרק קמא דסוכה (ח.) ובפ"ק דיומא וכתבו עוד א"נ הכא מיירי בבית שער של אכסדרה ובית שער של מרפסת והרמב"ם כתב כדברי הרי"ף ז"ל ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן ומ"מ נכון לחוש לדברי ר"י ורש"י: בית שער שפתוח לבית ולחצר חייב בשתי מזוזות וכו' בפרק הקומץ (לג:) אמר רחבא אמר רב יהודה בי הרזיקי חייב בב' מזוזות מאי בי הרזיקי א"ר פפא סבא משמיה דרב בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער ופירש רש"י שני מזוזות אחד בפתח שמן בית שער לבתים ואחד בפתח שמן החצר לבית שער וכתב המרדכי וקשה דפשיטא דכל בית שער חייב במזוזה ואומר ר"י דמיירי כגון שהאחד מן הפתחים אין רגיל כ"כ וקמ"ל דלא מבטל הרגיל את שאינו רגיל ולא דמי להא דרבי שלא היה רגיל כי אם הוא לבדו כדפ"ה לקמן ומיהו ללשון שני שפ"ה דהרגיל מבטל את שאינו רגיל קשה וי"ל דהכא מיירי שהרגיל כנגדו ומחשיבו: ומ"ש רבינו חוץ מהמקום שנכנסים לו מר"ה נראה דה"ק חייב בב' מזוזות חוץ ממזוזה שלישית שהוא חייב בה אם יש לו פתח ג' פתוח לר"ה:

בית

משתמש אדם בהם צרכיו וב"י כתב שרבינו בא להורות מ"ש בסמ"ג דבעיר שיש בה חזירים דבפתח הבית איכא טינופת דחזירים חייב במזוזה בדאיכא גובה עשרה טפחים מן הארץ עד מקום התחלת מזוזה ויש לכסותה וכן בחדרים היכא דאיכא טינופת דתינוקת מצויים שם יש לכסות הנקב בשעוה וכתב סמ"ג דבמקום טהרה טוב להיות נראית. כתב הכל בו וז"ל כתב הרי"ף ז"ל בית מסכב נשים פטורה מפני שמכבסות ורוחצות בהם ומקשטין עצמן שם וכו' וכ"כ הר"מ חדר או עלייה שאיש ואשתו ישנים וכו' עד פטורין מן המזוזה מפני שהנשים מתקשטות שם כל שכן שהאיש ואשתו ישנים שם ע"כ ומביאו ב"י ונראה דמה שכתב דאיתא פ"ק דיומא פטורין מן המזוזה מפני שהנשים מתקשטות שם הוא ט"ס דאדרבה מפני שמתקשטות הויא בית דירה וחייב במזוזה אלא צריך להגיה שהנשים רוחצות שם דה"א בגמרא להדיא גם בדברי הר"פ צריך לפרש דלא הזכיר מתקשטות כדי לומר דמש"ה פטורין מן המזוזה דאדרבה הה"ט חייבין במזוזה אלא ה"ק אף על פי שמתקשטות והויא דירה אפ"ה פטורין כיון שג"כ רוחצות וקאמר כמי שכן מכבסות שם כלומר שעושין שם כל צרכיהן כיבוס וקיטוט ומרחץ ועיקר הטעם משום מרחץ דעומדות לשם ערומות אי נמי כיבוס נמי הוי טעם לפוטרו דאיכא טינופת דבגדי קטנים דכובסת אותן ונפיש זוהמייהו אבל קיטוט ודאי לא נקט אלא לרבותא וב"י השיג על דברי הר"ת ואמר דעד כאן לא פטרו משום דנשים רוחצות אלא בבית התבן ובית הבקר אבל בית דירה ממש אף על פי שהנשים רוחצות שם חייב עכ"ל ולפעד"נ דלא אמרו בגמרא דבית התבן ובית הבקר ובית העצים והאוצרות דאם הנשים רוחצות בו פטורים אלא משום דהרגילות הוא דהנשים רוחצות שם אבל בבית דירה ממש אין שם רחיצה אבל היכא דרגילים הנשים לרחוץ בבית החורף או בחדרים כנשי דידן פשיטא דפטורים מן המזוזה דאי אפשר לרחיצה אא"כ היא ערומה ואיכא בזיון דכתבי הקדש ומשום הכי נתפשט המנהג שאין עושין מזוזה כ"א בפתח הבית סמוך לר"ה והיינו משום דרוחצין בבית החורף בחורף ובחדרים בקיץ עומדים שם ערומים ומהר"ם שהיו בביתו כ"ד מזוזות היה נזהר שלא ירחצו בביתו כלל אבל היכא דאיכא רחיצה פטור מן המזוזה וה"ה היכא דמכבסים בגדי קטנים דנפיש זוהמא דתינוקות נמי פטורה מן המזוזה ומקרוב נהגו הלומדים לתקן מזוזה לכל הפתחים שבבית ומיהו צריכין ליזהר שלא יעשו מזוזה במקום שרגילין שם לירחץ או לכבס טינופת דבגדי קטנים וכן בבית החורף שאיש ואשתו ישנים בו בחורף וכן בחדרים שישנים שם בקיץ ג"כ פטורין מן המזוזה ואיכא נמי איסורא דבזיון כתבי הקדש כשעושה שם מזוזה דמלוה הבאה בעבירה היא ואף ע"ג דהב"י השיג ע"ז ואמר ועוד דאפי' בהנך לא פטרי אלא מפני שהנשים רוחצות שם ערומות וא"כ בחדר שאיש ואשתו ישנים בה אף על פי שמשמשים אין עומדים ערומים חייב במזוזה וכן עמא דבר עכ"ל מ"מ נראה לע"ד כדי ליישב דברי הר"מ דס"ל דתשמיש המטה הוא בזיון טפי מעומדים שם ערומים דהלא מחיצה עשרה לא התירו בה תשמיש המטה אלא כשאין לו בית אחר שיוציא לשם כתבי הקדש ואינו בעומד ערום פשיטא דהכי מחילה עשרה ומ"ש וכן עמא דבר ודאי כך הוא במלכותו אבל בני אשכנז אין נוהגין לעשות מזוזה כי אם בפתח הבית סמוך לר"ה וכ"כ במהרי"ל בתשובה סימן נ"ד שהשיב להר"ר אברהם ומיהו בדברי הר"א שם בשאלתו כתוב דכשאיר הדלת סובב בבית החורף ונמצא כשהדלת נעול המזוזה מבחוץ חייב במזוזה אף על פי שרוחצות בבית החורף או ישנים שם וכן פסק הרב בהגהת שלחן ערוך והכי נקטינן:

אבסדרה וכו' מימרא דרב חסדא ואוקימתא דגמרא פרק הקומץ [סוף דף ל"ג] וטעמא דהפצימין לחיזוק התקרה הוא דעבידין להעמידו ולא משום מזוזות הפתח נעשו:

מרפסת וכו' פי' דתרתי מתנייתא קשיין אהדדי דבפרק קמא דיומא תניא דבית שער אכסדרה ומרפסת פטורין ובפרק הקומץ תניא דחייבין ותירץ הרי"ף בה' מזוזה דברייתא דתני בה חייבין מיירי בפתוח לבתים ופירש רבינו דבמקום שפתוח לבתים לא איצטריך לאשמועינן דפשיטא דחייבין אלא איצטריך דאף במקום שנכנסים לו מר"ה נמי חייבין והר"ן פרק קמא דסוכה (סוף דף של"ג) הביא דברי הרי"ף ופי' דהפתוח לחצר כפתוח לבתים וחייב והביא ראיה מבי הרזיקי דחייב בשתי מזוזות דהיינו בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער כדכתב רבינו בסמוך דאלמא דבית שער הפתוח לחצר חייב וא"כ הא דתניא דבית שער ומרפסת ואכסדרה פטורים מיירי בפתוחים לגינה דוקא כל זה פי' הר"ן לפי דעת הרי"ף והכי נקטינן ודלא כהמרדכי שכתב וז"ל ורי"ף תירץ דהכא בפתוחין לבית והביא בפתוחין לחצר דא"כ קשה מהך דבית הרזיקי דשמעינן מינה דבית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה ור"י תירץ דביומא קאמר דפטורין מדאורייתא ובהקומץ קאמר דחייבין מדרבנן ולזה התירוץ הסכים הר"ן ז"ל בפ"ק דסוכה וכ"כ מסקנת הרא"ש ורבי' ודלא כב"י שהביא בש"ע שני הדיעות ולא הכריע וקשיא לי דבברייתא תניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין ורבי' לא כתב אכסדרה והכניס במקומו גינה דאף על פי דמוקי תלמודא הך דרב חסדא דאכסדרה פטורה בפרוצה ברוח רביעית לגמרי והא דתני חייבין ביש לה מחיצה גם ברוח רביעית וזה כבר כתבו רבינו בסמוך אפ"ה היה לו לרבינו לכתוב כאן דין אכסדרה בהדי בית שער ומרפסת ולחלק בין כשהוא פתוחה לבתים או לחצר ובין פתוח לגינה דאכסדרה הפתוחה לגינה אפי' יש לה מחיצה גם ברוח רביעית היא פטורה וכשפתוחה לבתים או לחצר חייבת דהא פשיטא דרב חסדא דקאמר אכסדרה פטורה משום דהפצימין לחזוקי תקרה הוא דעבידין אף בפתוח לבתים היא פטורה כיון דהפצימין לא נעשו משום מזוזות הפתח אבל כאן מיירי באכסדרה שיש לה מחיצה ברוח רביעית והפצימין נעשו לשם מזוזות הפתח דומיא דבית שער ומרפסת ואפ"ה אינן חייבין אלא בפתוח לבתים או לחצר אבל בפתוח לגינה פטורים וא"כ קשיא טובא למה השמיט רבינו כאן דין אכסדרה וצ"ל דס"ל לרבינו דאכסדרה כשיש לה ד' מחיצות לעולם חייבת במזוזה אפי' בפתוח לגינה דלא דמי לבית שער ומרפסת דאין מצניעין בתוכו כלים ואינו חשוב בית דירה אלא ע"י שפתוחים לבתים אבל אכסדרה אף על פי שברוח רביעית המחיצה נמוכה מצניעין שם כלים והויא בית דירה אפי' פתוחה לגינה וכך צריך לפרש לפירש"י בין אכסדרה שנותנין לה ד' אמות בחצר עיין בח"מ סימן קע"ב סעיף ו' ובמ"ש לשם בס"ד. מיהו באלפסי ובאשיר"י וברמב"ם לא משמע הכי אלא גם באכסדרה אף ע"פ שיש לה ד' מחיצות אם אינה פתוחה אלא לגינה פטורה ממזוזה. אך קשה על דברי רבינו דאע"פ דודאי דגם בגינה איכא לחלק דאם פתוחה לבתים חייבת במזוזה ואם לאו פטורה מפני שאינו עשוי לדירה וכמ"ש גם הרמב"ם להדיא מ"מ מנ"ל לרבינו דלר"י חייבת גם גינה מדרבנן ודילמא דוקא במרפסת ואכסדרה ובית שער דקרוב הוא לבית דירה ואיכא לאחלופי בבית דירה גזרו בהו רבנן שחייבין במזוזה אבל גינה לא אתי לאחלופי בבית דירה אימא לך דפטורה ממזוזה אפי' מדרבנן ומדברי רבי' משמע דר"י מחייב בכולהו מדרבנן דאע"ג דכתב ור"י פי' דבית שער חייב מדרבנן לאו דוקא בית שער דה"ה מרפסת וגינה אלא דנקט חדא דלאו כי רוכלא ליחשב וליזיל ומנ"ל לרבינו הא דכתב דר"י ס"ל הכי אף בגינה הלא לא קאי פי' ר"י אלא אבית שער ואכסדרה ומרפסת דתני בברייתא וצ"ע: בית שער שפתוח לבית וכו' מימרא דרב יהודה בפרק הקומץ (סוף דף ל"ג) בי הרזיקי חייב בשתי מזוזות ומפרש רבינו דהיינו חוץ ממזוזה שלישית בפתח שנכנסים לבית שער מר"ה דאל"כ אלא אינו חייב אלא במקום שפתוח לבית ובמקום שפתוח לר"ה אבל במקום שפתוח לחצר פטורה קשה א"כ מאי אתא לאשמועינן הא פשיטא דכל בית שער חייב במזוזה אבל המרדכי דהקשה קושיא זו הא פשיטא דכל בית שער חייב במזוזה תירץ בשם ר"י דלאשמועינן אף ע"פ שא' מן הפתחים אינו רגיל כ"כ אפ"ה אין

הרגיל

פרישה

דירה רצה לומר אינו עשוי לדירה כראה לי: (יא) אף על פי שהוא במקום הטינופת כגון שהתינוקות מצויין שם: (יב) וטוב לכסות כדי שלא תהא נראית וכ"כ המרדכי וכלבו וכתב אבל במקום טהרה טוב להיות נראית: (ופרוצה ברביעית פטורה והא דכתב לקמן סי' רפ"ו שאם יש לבית ג' רוחות והפתח הולך מרוח לרוח שחייב היינו שיש שם צורת הפתח וב' מזוזות העשוין לשם מזוזות אבל אכסדרה אינה עשויה לשם כך וע"ש מ"ש א"א ז"ל עכ"ה): (יג) אף ע"פ שיש לה פצימין שהתקרה מונח עליה: (יד) כצורת הפתח והטעם דלא נעשין אלא בשביל התקרה: (טו) אע"פ שהיא נמוכה ר"ל באכסדרה דומיא מ"ש או שעשויה חלונות דקאי אכל אכסדרה ועוד דאם תפרשו' אמחיצה קשה למה אמר כן אכל אכסדרה ושני אוקימתות הן בגמרא: (טז) או שעשויה חלונות ר"ל אכל הרוחות כ"י: (יז) ובית שער בית קטן שעושין לפני שער החצר והכל עושין אותה קפנדריא (בהגהות רא"פ ז"ל והוא בית שיושב שם שומר השער לפירוש א' ופי' השני מחילה מקפת לשער שלא יכלו בחצר עוברים ושבים עכ"ה): (יח) ור"י פירש דבית שער חייב כו' קלת כראה שהוא אינו מדוקדק דהא ה"ה לגינה ולמרפסת וכן סבית ב"י בהדיא: (יט) חוץ מהמקום שנכנסין לו מר"ה פירוש שני מזוזות חוץ מזה עם זו הם ג' ב"י ולישנא דגמרא נקט כשאין פתוח לר"ה דאין חייב אלא ב' וה"ה חוץ

דרישה

שער כו' תלמוד לומר בית מה בית מיוחד לדירה אף כל המיוחד לדירה יצאו אלו שאינם מיוחדים לדירה וגם דומיא לבית שעשאו לכבוד לאפוקי בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה שאינם עשוין לכבוד ולאפוקי לשכות יעזרות והר הבית שהן קודש ואינן דומין לדירת הבית שהוא חול כו' ולא הוזכר שם בית הכנסת בבבא זו דבית הכנסת כו' גם לא טעם זה כיון שאינן בה בית דירה אבל מ"מ נלע"ד דמוכרח חילוק זה דכל מקום שהוא לדירה אע"פ שהוא במקום הטינופת חייב דאל"כ לאשמועינן רבותא במקום הני והנה כלל הדברים הוא דהיכא דאיכא קדושה או היכא דאיכא מקום הטינופת או בעינן בית דירה ממש שידור בו תמיד אבל היכא ליכא חד מהנך כגון בית המתבן וכו' וכל הני דלעיל אפי' אינם דרים שם ממש כיון דיוצאין ונכנסין בה חשיב בית דירה ולהכי לא כלל רבינו בהדי הנך דינים ג"כ דין ב"ה שאין בה בית דירה אע"פ ששם בגמ' הוכירו וסדר רבינו הדינים לפי טעמא דהא חד טעם אית להו כמ"ש דכל היכא דאיכא קדושה ובית טינוף בעי דירה ממש ולעיל מינים לא הוכיר רבי' דין ב"ה אלא כדי לחלק בין סתם לסתם דהיינו בין כרכים לכפרים ומ"מ היה יותר מדוקדק אם היה כתב

ראו

של"ת בכאן דעשה מזוזה לפתח הפתוחה לחצר א"כ לעשות לשכתוחה לר"ה קמ"ל ד"א אלא

מהמקום שנכנסין לו מר"ה בית שער העומד בין הגינה לבית חייב בב' מזוזות אחד במקום שפתוח לבית ואחד במקום שפתוח לגינה בית המדרש פטור מהמזוזה ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו חייב (כ) אבל עיקר הפתח העשוי לכל לכניסה ויציאה פטור ירושלמי בי מדרשו דר' חנינא הוי ליה מזוזתא (כא) וכן עשה הר"מ מרוטנבור"ק מזוזה לפתח בית מדרשו ואומר כשהיה ישן בו שינת הצהרים היה רוח רעה מבעתתו קודם שתקן בו מזוזה סוכת החג בחג ד והבית שבספינה (כב) והחניות שבשווקים פטורים ב' סוכות של יוצרים (כג) זו לפנים מזו הפנימית חייב והחיצונה פטור (כד) בית שאינו מקורה

או

ברגיל מבטל את שאינו רגיל וכו' וב"י מביאו : **בית** שער העומד בין הגינה לבית וכו' ברייתא בפרק הקומץ סוף [דף ל"ג] ת"ר בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית ר' יוסי אומר נידון כקיטונית וחכמים אומרים נידון כבית שער רב ושמואל דאמרי תרוייהו מגינה לבית דכ"ע לא פליגי דחייב מ"ט ביאה דבית היא כ"פ מבית לגינה מ"ס קיטונית עיקר ומ"ס גינה עיקר רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מבית לגינה דכ"ע לא פליגי דפטור מ"ט פיתחא דגינה הוא כ"פ מגינה לבית מ"ס ביאה דבית היא ומ"ס כולה אדעתא דגינה הוא דעבידא אביי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף ורב אשי עביד כרב ושמואל לחומרא והילכתא כרב ושמואל לחומרא ופי' רש"י הילכתא כרב ושמואל צריך מזוזה לתרוייהו ס"ל כר' יוסי וכך הוא מסקנת הרא"ש ולכן אף ע"ג דאיכא פלוגתא בין הפירושים דאיכא מאן דמפרש דאותו פתח שבין גינה לבית שער הוא הנקרא מגינה לבית והפתח השני שבין קיטונית לבית שער הוא הנקרא מבית לגינה ואיכא מאן דמפרש איפכא דהפתח שבין גינה לבית שער הוא הנקרא מבית לגינה והפתח השני שבין קיטונית לבית שער הוא הנקרא מגינה לבית ואיכא מאן דמפרש שאיתו הפתח שבין גינה לבית שער אם היכר הציר הוא בבית שער הוא הנקרא מגינה לבית ואם היכר הציר הוא בגינה הוא נקרא מבית לגינה אבל פתח השני שבין קטונית לבית שער לא איירי ביה תנאי ולא רב ושמואל ורבה ורב יוסף דפשיטא דחייב במזוזה והרא"ש ורבינו לא הזכירו דבר מפירושים אלו וה"ט דלמאי דפירש"י דקי"ל הילכתא כר' יוסי ואליבא דרב ושמואל אין חילוק דהלא בשני פתחים אלו חייבים במזוזה בין דאיכא היכר ציר בבית ובין דאיכא היכר ציר בגינה ולכך סתמו וכתבו דחייב בב' מזוזות :

בית המדרש פטור מהמזוזה וכו' שם קאמר ההיא פיתחא דעייל ביה ר' למדרשא לא הו"ל מזוזה ומותבינן והא ההיא פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והויא לה מזוזה ההיא רגיל הוה ואמר רב יהודה א"ר במזוזה הלך אחר הרגיל ופירש"י ההיא פיתחא דעייל בה ר' לבי מדרשא פתח קטן היה לו לרבי אצל מקומו ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם : רגיל הוה . רוב הנכנסים לבית המדרש היו באין באותו פתח : הלך אחר הרגיל . אם יש שני פתחים לחדר אחד באותו פתח שרגיל לצאת ולבא יותר יניח המזוזה עד כאן לשונו ונראה דלפירש"י נמי ודאי ליטנא דההיא פיתחא דעייל בה רבי ודעייל בה רב הונא משמע דהיינו פתח הבית שהיה יוצא ממנו ליכנס לבית המדרש אבל מל ד זה היה פתח בבית המדרש העשוי לכל לכניסה ויציאה דחייב במזוזה דבית המדרש שפיר הוי מקים דירה כל היום דלא דמי לבית הכנסת דלא משתהי בה אלא שיעור תפלה בלבד ואח"כ יוצא ממנה ואין בה דירה לשום אדם הילכך פטור אבל בית המדרש הוי דירה וחייב אלא דפתחא דרבי דהוא לבדו היה נכנס בפתח קטן שאצל מקומו בבה"מ הילכך לא הוה ביה מזוזה אלא בפתח העשוי לכל לכניסה ויציאה כדרב יהודה דבמזוזה הלך אחר הרגיל אבל פיתחא דרב הונא דהיה יוצא ונכנס בו מביתו לבית המדרש לא היה מיוחד לרב הונא לבדו כי כל בני הבית היו רגילין בההיא פתח ליכנס בו לבה"מ ולצאת ממנו לבית השתא כיון שגם פתח זה רגיל כמו הפתח שעשוי לכל לכניסה ויציאה שניהם חייבין במזוזה דלא א"ר יהודה אלא באחד רגיל ואחד שאינו רגיל דהלך אחר הרגיל אבל בשניהם רגיל אף על פי שאחד נכנסים ויוצאים בו יותר הרבה אפ"ה כיון שגם זה רגיל שניהם חייבין וכמו שיתבאר בסמוך אבל יש בבית הרבה חדרים וכן הוא דעת המרדכי ולפ"ז גם לפי תלמוד שלנו בית המדרש חייב במזוזה כדאיתא בירושלמי אבל הרא"ש פי' דפתח בה"מ העשוי לכל לכניסה ויציאה פשיטא דפטור ממזוזה כדמוכח בברכות פ"ג שאכלו (ריש דף מ"ז) בעובדא דאביי ורבין והכא בפיתחא דר' ופיתחא דרב הונא מיירי בפתח שיוצא ונכנס בו מביתו לבית המדרש ומחלק בין היכא דרגיל בו דחייב ובדאינו רגיל דפטור וכך הם דברי רבי' ותחלה אמר בית המדרש פטור מהמזוזה ומיירי בדליכא אלא פתח אחד העשוי לכל לכניסה ויציאה אח"כ אמר ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו חייב במזוזה וכדי שלא נבין שע"י אותו הפתח שחייב בה במזוזה צריך לעשות מזוזה גם בפתח העשוי לכל לכניסה ויציאה על כן חזר ואמר אבל עיקר הפתח העשוי לכל לכניסה ויציאה פטור והיכא שהפתח העשוי לצאת בו לביתו ואינו רגיל בה דפטור ממזוזה כי הך פיתחא דרבי לא כתבו רבינו בפירוש משום דמדיוקא שמעינן לה דכיון דקאמר דברגיל חייב במזוזה מכלל דבאינו רגיל פטור . ולענין הלכה פסק ב"י שיש לעשות מזוזה בבית המדרש אבל לא יברך אקביעותא ע"כ ולפעד"נ דנכון הוא שכשיקבע מזוזה בפתח הבית ויברך עליה שיהא דעתו גם על קביעות המזוזה שבבית המדרש ויקבע אותם זה אחר זה תחלה בפתח הבית ואח"כ בפתח בית המדרש וברכה זו חוזרת על שניהם : סוכת החג בחג פ"ק דיומא [דף י'] פליגי בברייתא ר' יהודה וחכמים והלכה כחכמים דסוכה דירת עראי בעינן דמש"ה סוכה למעלה מכ' אמה פסולה לפי שאינה ראויה ליעשות אלא במחיצות קבע וכיון דסוכה דירת עראי היא פטורה ממזוזה דגבי מזוזה בעינן בית חשוב כקבע : ומ"ש דהבית שבספינה נמי פטור כ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב דהטעם הוא כמו גבי סוכה לפי שאינה עשויה לדירת קבע ומצאתי כתוב דתוספתא היא :

ומ"ש החניות שבשווקים פטורין נראה דטעמו דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא ולמכור שם סחורתו והרמב"ם כתב דהטעם מפני שאינן קבוען לדירה עכ"ל : שתי סוכות של יוצרים וכו' מימרא דרבי לוי משום ר"מ פ"ק דסוכה (דף ח') : בית שאינו מקורה בפרק הקומץ (דף ל"ג) פתחי שימאי פטורין מן

בית שער העומד בין הגינה לבית חייב בב' מזוזות וכו' שם ת"ר בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית ר' יוסי אומר נידון כקיטונית וחכ"א נידון כבית שער רב ושמואל דאמרי תרוייהו מגינה לבית כ"ע ל"פ דחייב כי פליגי מבית לגינה מ"ס קיטונית עיקר ומ"ס גינה עיקר פירש הב"י מגינה לבית . אם בשביל פתוח מגינה לבית כלומר דיש היכר ציר בבית חייב במזוזה : מבית לגינה . כלומר שהיכר ציר הוי בגינה : קיטונית עיקר . ואף ע"ג דציר סובב על גינה דכי אמרינן הלך אחר היכר ציר ה"מ דבין תרי בתי דתרוייהו עיקר אבל הכא קיטונית עיקר וחייב ואסיקנא בגמ' דהלכה כרב ושמואל לחומרא ופי' רש"י דצריך מזוזה לתרוייהו דהלכה כר' יוסי וכ"פ הרא"ש ז"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב וז"ל אפילו י' בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה הואיל והפנימי חייב במזוזה כולם חייבים ומפני זה אמרו שער הפתוח מן הגינה לחצר חייב במזוזה : בית המדרש פטור מן המזוזה ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו חייב וכו' בפרק הקומץ [לג :] גרסינן ההיא פיתחא דהוה עייל בה רבי לבי מדרשא לא הוה ליה מזוזה איני והא ההיא פתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והויא לה מזוזה ההוא רגיל הוה וא"ר יהודה א"ר במזוזה הלך אחר הרגיל וכתב הרא"ש ליטנא דפתחא דהוה עייל בה ר' לבי מדרשא משמע דהיינו פתח הבית שהיה יוצא ממנו ליכנס לבית המדרש וכן הא דקאמר פתחא דהוה נפיק ביה ר' לבי מדרשא שהיה יוצא מן הבית ללכת לבית המדרש אבל פתח ב"ה עצמו לא בעי מזוזה ובפ"ק דיומא [יא :] פליגי בה תנאי ובברכות [מז .] משמע דהלכה כמאן דפטר גבי א אביי ורבא הוו אזלי כי מטו לפתחא דבי כנישתא א"ל ליעול מר א"ל ועד השתא ב לאו מר אנא א"ל הכי אמר יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בו מזוזה מזוזה ס"ד אלא בפתח הראוי למזוזה משמע דפתח בה"מ פטור ממזוזה ובירושלמי פ"ב דמגילה משמע דבי מדרשא דר' חנינא היה בו מזוזה וכן בית מדרשו של מהר"מ ז"ל היה בו מזוזה ואמר כשהיה ישן שינת הצהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתתו עד שתיקן מזוזה בפתח עכ"ל ומדברי רש"י בההיא דר' ורב הונא משמע דבית המדרש חייב במזוזה שפירש ההיא פתחא דעייל בה לבי מדרשא. פתח קטן הו"ל לרבי אצל מקומו ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם : רגיל הוה . רוב הנכנסים לב"ה באותו פתח עכ"ל והתוס' כתבו כדברי הרא"ש והרמב"ם ג"כ כתב בתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהם בית דירה פטורים לפי שהם קדש וכתב עוד פתח שבין בית המדרש או בין ב"ה וביתו אם רגיל לצאת ולבא באותו הפתח חייב במזוזה משמע שהוא מפרש כדברי התוס' והרא"ש ופסק כדמשמע בתלמודא דידן ולא כדמשמע בירושלמי וכ"כ מדברי הרי"ף שכתב דב"ה דכרכים שאין בו בית דירה פטור ומשמע דדין בה"מ שוה לדין בה"כ ומיהו במרדכי כתב בה"מ חייב במזוזה אבל ב"ה ודאי פטור כדמשמע בברכות ואם יש בו דירה לחזן חייב ולענין הלכה אף ע"פ שהרמב"ם והתוס' והרא"ש מסכימים לדעת אחת נכון להצריך מזוזה לבה"מ כדברי הירושלמי ומהר"מ כ' ירא אלהים יצא את כולם וכ"ש בדבר שאין בו חסרון כיס הרבה אבל לא יברך על קביעותה (ד) :

סוכת החג בחג בפ"ק דיומא [י :] פלוגתא דר' יהודה ורבנן והלכה כרבנן דפטרי וטעמא משום דרחמנא אמר ביתך שהיא דירת קבע לאפוקי סוכה שהיא דירת עראי : שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית חייבת והחיצונה פטורה בפ"ק דסוכה [ח :] מימרא דר' לוי משום ר' מאיר ופירש"י כך היה דרך יוצרי כלי חרס בימיהם עושים להם שני סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור פנימית חייבת במזוזה משום דכל דירתו בה והחיצונה פטורה דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולהכנים שם תגרים ופריך בגמ' ותיהוי החיצונה כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה ומשני משום דלא קביע :

בית שאינו מקורה פטור בפרק הקומץ [לג :] אמר רבא פתחי שימאי פטורים מן המזוזה פליגי בה רב רחומי ה ורב יוסף חד אמר דלית להו תיקרה וחד אמר דלית להו שיקפי ומשמע דלא פליגי אלא בפירושא דפתחי שימאי אבל לענין דינא כ"ע מודו דבין לית להו תקרה בין לית להו שיקפי פטורים ובפרק קמא

דרכי משה

(ד) כתב המרדכי שם ע"ד בשם מוהר"מ מובטח אני שכל בית מתוקן במזוזה כהלכתה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו יש בו קרוב לכ"ד מזוזות לבה"מ ולבית החורף ולפתח הבית וכל הפתחים כו' : כתב מהרי"ל ג בתשובה על ששאלתם אותי אי מהוי כיוהרא מאן דמרבה במזוזה בביתו כיון שנתפשט המנהג דרוב העולם סומכין על המזוזה בבתיהם והשיב ומי יתן והיה זה לבבם להסיר המכשול הזה שעוברים אדאורייתא ואדרבנן ולא נודע מאין היגלים שממעטין במזוזה כ"כ במדינות אלו אילי הואיל וכל בית אינו אלא בע"ה אחד ולא דרים בשאר החדרים סומכים בבית החורף אקשישות הנשים וטינוף הילדים ובחדרי משכבותיהם סומכים אתשב"ץ דסבר במקום שאיש ואשתו ישנים אסור ובמרתפיהם סומכים ארמב"ם דפטר אוצרות והצירות שלנו אחורי הבתים השיבא להו מוקצה דחשיב ליה התלמוד פ"ב דעירובין (כד .) לא הוקף לדירה וכל הטעמים לאו דסמכי ניגהו אלא כולם חייבים ומשום יוהרא ליתא וכ"כ מוהר"ם דאין יוהרא מי שנותן מתנות כהונה אע"ג דמנהג שלא ליתן לכן טוב לקבוע מזוזה בכל החדרים וכן נוהגין בשאר ארצות ואשרי מי שיקיים מצוה זו כתיקונה עכ"ל : ובמרדכי

פרישה

(כ) אבל עיקר הפתח כו' דמזה לא איירי ודין זה כבר אמור דצריך לעשות לכספותם לר"ה : ר"ל פתח בית המדרש עצמו ואם יש בו פתח שרגיל הוא ובני ביתו לכנס מביתו לשם חייב (ור"ל מש"ר ואם יש בו פתח כו' מיירי דב"ה הוא אצל ביתו ויש לו פתח מביתו לב"ה שרגילין גם בני ביתו לילך בו ולכן חייב המזוזה אבל לב"ה יש עוד פתח אחרת שנכנסין כל העולם שהוא פטור ממזוזה ועיין ברא"ש שהביא ב"י ומש"ר בסמוך מי שיש לו כתם קטן עכ"ה) : (כא) וכן עשה הרמ"ס כו' ז"ל ב"י ורצוי לקום לדבריהם אבל לא יברך עליהם בשעת קביעת המזוזה כמ"ש בסימן רפ"ט : (כב) והחניות שבשווקים פטורים דכתיב ביתך שהוא דירת קבע לאפוקי אלו שהם דירת עראי ונראה דבזמן הזה אלו חדרים שנקראים קיגטן חייבים וצ"ע : (כג) זו לפנים מזו כך היה דרך היוצרים בימיהם לעשות ב' סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור לתגרים ואינה עשויה לדירה רש"י ובגמ' פריך ותיהוי חיצונה כבית שער לפנימי ותתחייב במזוזה ומשני דלא קביע : (כד) בית שאינו מקורה וז"ל הרמ"ס ול"ת מי גרע משערי חצירות דחייבים במזוזה וי"ל דהתם דרכו

חידושי הגהות

רפו א בגמרא שם איתא רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא והוי קדים חמרא דרבין לדאביי ולא א"ל (רבין לאביי) ניזל מר כי מטי לפיתחא דבי כנישתא כו' : ב כלומר ולמה לא אמרת לי מתחלה ליעול מר א"ל הכי אר"י אין מכבדין אלא בפתח שיש בו מזוזה וקא פריך עלה מזוזה ס"ד כלומר דהא פתח בית הכנסת הוא ואינו חייב במזוזה אלא פתח הראוי וכו' : ג בסימן צ"ט וכ"ה בהנהגות מהרי"ל : ד ז"ל הב"ח ע"ז ומ"ש דבית שבספינה נמי פטור כ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב בו דהטעם הוא כמו גבי סוכה (סוכה כב :) לפי שאינה עשויה לדירה קבע ומצאתי כתוב דתוספתא הוא ומ"ש החניות שבשווקים פטורים נראה שטעמו כיון דלאו דירה היא שאינה עשויה אלא לצאת ולבא ולמכור שם סחורתו והרמב"ם כתב דהטעם מפני שאינן קבוען לדירה עכ"ל : ה כ"ה הנוסח בעירובין (יא .) אבל במנחות איתא רבי רחומי ואבא יוסי :

או שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטורה וכתב הרמב"ם יש בו לרבע ארבע על ארבע אף על פי שהוא עגול או בעל ה' זויות חייב וא"צ לומר שאם ארכו יותר על רחבו שהוא חייב כיון שיש לו לרבע ד' על ד' וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאינו חייב אא"כ הוא מרובע ד' על ד' (כה) בית שאינו מקורה פטור ואם מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה כתב הרמב"ם (כו) אם הקירוי אצל הפתח חייב ואם לאו פטור וכתב עוד שאין הבית חייב במזוזה (כז) אא"כ העמיד בו דלתות לפיכך צריך להעמיד הדלתות קודם שיקבענה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל שאין חיוב המזוזה תלוי בדלתות יש בבית הרבה חדרים זה לפנים מזה כולם חייבין במזוזה וכן אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים להצר או לר"ה ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית כולם חייבין אפילו נתמעטו הדיורין שאינן רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהן אבל מי שיש לו פתח קטן לצאת בו לבדו למדרשו וכיוצא בו (כח) שאין בני הבית רגילין לצאת בו פטור: ארובה שבין בית לעליה ועולין לה בסולם ועושין סביב הסולם היקף מחיצות (כט) פעמים למטה ברגלי סילם ופעמים למעלה בראשו ויש בו צורת הפתח במקום שעושין אותו חייב ואם עשאו למעלה וגם למטה חייב בשתים (ל) תנא פתח שאחורי

ב"י

קמא דיומא [יא:] תני רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא. ששה שערים פטורים מן המזוזה וחד מינייהו שער שאינו מקורה ופירש"י תקרה. אסקופה עליונה ל"א שאין הבית מקורה וכתב הרא"ש לל"א קשה דמי גרע משערי חצירות דחייבים במזוזה ונראה לי דאין ראייה מחצר לבית דחצר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבתים אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה וכן כתב הרמב"ם דבית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה עכ"ל וה"ר ינוח כתב ואף על גב דשערי חצרות חייבים התם שבתים מקורות פתוחים לחצרות וכתב רבינו ירוחם על דברי הרמב"ם דכן מסתבר דאינו ראוי לדירה אם לא יהיה מקורה עד כאן לשונו וכיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת וגם רש"י לחד לישנא סבר כוותיה הכי נקיטינן ואידחי לישנא אחרינא מקמייהו: ומ"ש או שאין בו ד' אמות על ד"א פטור ברייתא בפ"ק דסוכה [ג:] וכתב הרא"ש בהלכות מזוזה אע"פ שבכל הספרים אין כתוב אלא בית שאין בו ד' אמות רב אלפס גרס שאין בו ד"א על ד' אמות דמסתבר דלא חזי לדירה בע"א ודלא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל שאם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו ארבע אמות חייב במזוזה דד' אמות על ד' אמות בעינן לכל הנהו דקא חשיב בברייתא פ"ק דסוכה עד כאן לשונו וז"ל הרמב"ם אם יש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות בשוה אף על פי שהוא עגול או בעל ה' זויות וא"צ"ל שאם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה: ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דהא לא פליג עליה אלא הרא"ש ולישנא דד' אמות על ד' אמות שלמד ממנו הרא"ש אינו מוכרח דכל שיש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בכלל ד' אמות על ד' אמות הוא וכל שיש בו לרבעו כן ראוי לדירה הוא: **בית** שאינו מקורה פטור כבר נתבאר בסמוך ולא נשנה אלא לסמוך לו דין מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה וכתב ה"ר מנוח על מ"ש הרמב"ם דאם הקירוי אצל הפתח חייב נ"ל שיש במקורה ד' על ד' ודבר פשוט הוא: ומ"ש בשם הרמב"ם שאין הבית חייב במזוזה אא"כ העמיד לו דלתות וכו' גרסינן בפ' הקומץ [לג.] ריש גלותא בנה ביתא א"ל לרב נחמן קבע לי מזוזתא אמר ליה תלי דשי ברישא ורש"י פירש תלי דשי ברישא. העמיד הסיפין בבנין תחלה ואח"כ אקבע בהם המזוזה דאי קבענא תחלה המזוזה בסיפין והדר הסיפין בבנין הו"ל עשוי המזוזה קודם שתבא לידי מצוה: ב"ה ובא"ח כתוב שה"ר יונתן פי' דשי מזוזות שצריך שיבנה מזוזות השער ואחר כך יקבענה ונראה לפ"ז שכבר התחיל עד שני שלישים ועשה חור בתחלת שליש העליון וצוה ריש גלותא לקבוע שם המזוזה ואחר כך יגמרו השליש האחרון וצוה רב נחמן שיגמרו כל הבנין ואח"כ יקבעו אותו משום תעשה ולא מן העשוי: והתוס' והרא"ש פירשו דהאי ביתא דבנה ר"ג הו"ל פתחא מבי גברי לבי נשי ומשום היכר ציר קאמר תלי דשי ברישא וכתב הרא"ש על דברי הרמב"ם לא ידענא מנ"ל שמא היה מפרש הא דא"ל רב נחמן לר"ג תלי דשי ברישא לומר שאין הבית חייב במזוזה עד שיעמוד לו דלתות ולישנא דתלמודא לא משמע הכי דאהיכר ציר מייתי לה כדפרישית עד כאן לשונו וגם הראב"ד השיג עליו כן וחכמי לוני"ל שאלו להרמב"ם בתשובת הרמב"ם סימן כ' על זה והשיב להם שעיקר המצוה לא תלה הכתוב אלא בשער שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך וכי בב' מקומות מניחים על המזוזה ועל השער אלא כך אמר ביתך ועל מזוזות כל שעריך ודבר ידוע שהשער הם הדלתות וכן אמרו חכמים אחד שערי בתים וכו' ולא אמרו פתחי בתים וכו' שכל פתח שאין לו דלתות פתח מיקרי שער לא איקרי ור"ג שאמר לרב נחמן לקבוע לו מזוזה על פתח שלא היו לו דלתות לאו למימרא שהיה סבור שחיוב מזוזה על פתח בלבד אלא כיון שהעמיד המזוזה של כתב על המזוזה דפתח ואחר כך יעמיד הדלתות ומדברי רב נחמן תלמוד דבר זה שהרי א"ל תלי דשי ברישא ולא א"ל תלי דשי או הא אין לו דשי עכ"ל. ולענין הלכה אע"פ שנראין דברי הרמב"ם כיון שרש"י והתוספות והרא"ש והראב"ד חולקים עליו והם לחומרא הכי נקטינן: **ויש** בבית הרבה חדרים זה לפנים מזה כולם חייבים במזוזה כ"כ הרמב"ם ז"ל: וכן אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לר"ה וכו' בפרק הקומץ [דף לד.] אמר רב פפא ש"מ מדרב הונא האי אינדרונא דאית ליה ד' באבי חייב בד' מזוזות פשיטא לא צריכא אף על גב דרגיל בחד ופירש"י אע"ג דרגיל בחד מינייהו טפי דהא דאמרן לעיל הלך אחר הרגיל ה"מ כגון תרי באבי ורגיל בחד דבטלה איידך לגביה אבל שלשה לגבי חד לא בטלי לישנא אחרינא מתשובת הגאונים הלך אחר הרגיל שב"א רגילין לצאת ולבא בו ולמעוטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו ולאתויי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים אבל שני פתחים או שלשה לחדר אחד וכולן נעשו בשביל בני הבית שהיו מרובים ותשמיש אותו החדר תדיר והוצרכו לו פתחים הרבה כולם חייבים במזוזה ואף ע"פ שנתמעט תשמיש וא"צ עכשיו לכולן אלא לאחד מהן עכ"ל והעתיק הרא"ש דבריו והרמב"ם כתב בית שיש לו פתחים הרבה אע"פ שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחד מהם חייב לעשות מזוזות בכל פתח ופתח וכתב עוד פתח שבין בית המדרש או בין בית הכנסת וביתו אם רגיל לצאת ולבא באותו הפתח חייב במזוזות ע"כ נראה שהוא ז"ל מפרש דהא דאמרינן במזוזות הלך אחר הרגיל היינו לומר דלהתחייב במזוזה בפתח שבין ביתו לב"ה הלך אחר הרגיל שאם הוא רגיל לצאת ולבא תמיד דרך אותו פתח חייב במזוזה ואם אינו רגיל לצאת ולבא אלא פעם במקרה פטור:

מצאתי י בתשובת אשכנזים יש פתח מרחוב למרתף וכמה פעמים שנכנסים מרחוב למרתף בשעת הבציר בהכנסת חביות וכיוצא ופתח קטן דלא גבוה י' ולא רחב ד' יוצא מבית למרתף וכמה פעמים כשפותחין ההוא פתח שבין מרתף לרחוב נכנסין מרחוב דרך מדרגה של מרתף ודרך פתח קטן לבית והשיב אי הוה פתח מבית למרתף הוה ע"ד נוטה דאותו פתח שברחוב פטור דאינן אלו תשמישין קבועים שבתבת ותשמיש הקבוע דרך פתח הפתוח לבית אבל כתבת דפתח הפתוח לבית לית ביה לא ד' ולא י' א"כ חור בעלמא הוא ועיקר פתח האוצר הוי ההוא דברחוב וחייבת דלא ניחא תשמישתיה דאותה שבבית ובטלה דעת המשתמשים דרך שם אבל תמהני אם לא יהיה ההיא פיתחא זוטא לכל הפחות כדי לחוק ולהשלים דהיינו ברגליה ג' רוחב ד' וגבוה י' באמצע עד כאן לשונו. ועמ"ש דאם יש בה כדי לחוק ולהשלים חייב יש לתמוה דהיינו לר"מ דכיפה [עירובין יא:] אבל חכמים סברי דאין חוקקין להשלים והלכה כמותם:

כתב הרשב"א בתשובה ח"א סי' נ' פתח א' וחלקו בעמוד בנתיים כל שיש היכר ציר בזה ובזה לצד העמוד הרי הן כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח אבל כל שאין צירים לצד העמוד אין העמוד מחלקו לשנים שאינו אלא לנוי בעלמא כעין חלונות שלנו וחלון אחד נקרא ופתח אחד נקרא:

ארובה שבין בית לעלייה ועולין לה בסולם וכו' מימרא דרב הונא בפרק הקומץ (לד.): תנא פתח שאחורי הדלת אם יש לו פצים טפח חייב במזוזה גז"ש [לג:] ופירש"י שכתב רבינו הוא מועתק מפסקי הרא"ש ובנוסחי דידן בפירש"י מבואר יותר וה"ג פתח שאחורי הדלת כגון שיש במקצועות הבית

ב"ח

מן המזוזה ופליגי בה אמוראי חד אמר דלית להו תקרה וח"א דלית להו שקפי ואיכא נמי תרי לישני בפי' רש"י חד לישנא מפרש תקרה אסקופה עליונה שקפי מזוזות וחד לישנא מפרש תקרה שאין הבית מקורה שקפי אסקופה עליונה ולהאי לישנא כתב הרא"ש דלא קשה משערי חצירות דחייבים במזוזה אף ע"פ שאינן מקורה דשאני חצר דדרכו בכך אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה: ומ"ש או שאין בו ד' על ד' פטור ברייתא בפ"ק דסוכה (דף ג') וטעמא דמזוזה כתיב ביתך ואין נקרא בית בפחות מד' על ד' והרמב"ם ס"ל דכל שיש בו לרבע ד' על ד' אפי' עגולה וכו' חשוב כאילו היה מרובע: בית שאינו מקורה פטור ואם מקצתו מקורה וכו' כלומר הא דבית שאינו מקורה דקאמרן דפטור יש לחלק דאם מקצתו מקורה וכו': ומ"ש בשם הרמב"ם שצריך להעמיד לו דלתות תחלה טעמו דה"א בגמרא דקאמר ליה רב נחמן לריש גלותא תלי דשי ברישא דמשמע דאפילו היה דעתו לעשות לו דלת לאחר קביעות מזוזה פסולה אלא צריך לתלות הדלת בתחלה והתוס' והרא"ש והמרדכי ס"ל דאפילו לא עשה דלת לפתח כלל חייבת במזוזה ופי' תלי ליה דשא ברישא משום היכר ציר כדכתב רבינו בסימן רפ"ט ע"ש ור"י פי' תלי דשא ברישא שיעמוד המזוזות בבנין ואח"כ יקבע בה המזוזה של כתב ואם קבעה תחלה ואח"כ העמיד המזוזה של כתב בבנין פסולה דהוה ליה עשוי המזוזה קודם שתבא לידי מצוה ונראה דבזה גם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורבינו מודים לפירש"י דפסולה היא והתלמוד לא היה צריך לאומרו דפשיטא הוא דפסולה בכך כדמוכח מהך דרב אחא בריה דרבא בדין העמיד לה מלבן של קנים דחותך שכופרת ומניחה ל"ש אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניח אבל חתך והניח ולבסוף העמיד פסולה תעשה ולא מן העשוי ומביאו הרי"ף והרא"ש ולמה ליה לתלמודא לאשמועי' הא דינא תרתי זימני גם הרמב"ם בספ"ה כתבה להך דרב אחא וכן רבינו כתבו בסוף סימן רפ"ט ע"ש: **ויש** בבית הרבה חדרים וכו' בפרק הקומץ (ריש דף לד) מימרא דרב פפא וע"פ לשון אחר שפי' רש"י מתשובת הגאונים וכדפרי' לעיל בדין בית המדרש דחייב במזוזה לפירש"י היכא שיש בו פתחים הרבה וכך הוא פי' כאן בדין בית שיש בו פתחים הרבה דאם רגיל בשתיהם אע"פ שבאחד הכל נכנסים ויוצאים ובשני אין כ"כ נכנסין ויוצאין כולן חייבין במזוזה אבל אם פתח השני אינו אלא לאחד בלבדו פטור ממזוזה ואין להקשות לפירש"י דלמה ליה לתלמודא לאשמועינן דין זה תרתי זימני גבי ב"ה וגבי בית די"ל דגבי בית המדרש לא שמעינן אלא היכא דפתח אחד רגיל ופתח שני אינו מיוחד אלא לו לבדו דפטור בזו וגבי בית אשמועינן דאם יש לו פתחים ורגיל בכולם אלא דבחד הכל נכנסין ויוצאין חייב בד' מזוזות וילמדו זה מזה הפטור והחיוב: תנא פתח שאחורי הדלת וכו' בפ' הקומץ (דף ל"ד): ומ"ש

פרישה

דרכו למשמש לדירת הבתים אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה ורבינו מנוח כתב של"ד דהתם בתים שהם מקורים פתוחים לתוכו: (כה) בית שאינו מקורה כו' מוזר ונשנה כאן משום דבעי למסמך ליה מקצתו מקורה ב"י: (כו) אם הקירוי אצל הפתח חייב פירוש דיש במקורה ארבע על ארבע רבי' מנוח: (כז) אלא אם כן העמיד לו דלתות לפי שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך ודבר ידוע הוא שהשער הוא דלתות כן השיב לחכמי לוני"ל שתמהו גם כן עליו ועיין בב"י: (כח) שאין בני הבית רגילין לצאת בו פירוש גם לא היו רגילין מתחילה וק"ל: (כט) פעמים למטה כדי שלא ירד אדם מן העלייה לבית כ"א ברשות ועושין פתח במחיצות ופעמים איפכא: ושני פתחים כו' כצ"ל: (ל) תנא פתח שאחורי כו' פירש"י כגון שיש במקצוע הבית פצים כו' הנה אכתוב ביאור רש"י ודברי רבינו שעליו כפי שנלע"ד בקצרה דמ"ש פתח שאחורי הדלת. ר"ל הפתח המערבי היא אחורי הדלת הצפוני ומיירי שאין הדלתות קבועין בציריהן בהפצין אלא במזוזות הפתח השנייה הן קבועין לצד צפון ולצד מערב וכשנועלין הדלתות הן ננעלים שנוסס על הפצים ומיירי שהדלתות בפתחים דרך פנים לתוך הבית. וקאמר שאותו פתח המערבי שאין מזוזה קבוע בפצים של צד פתחו כי אם בצד השני של הפצים הצפוני היא אחורי הדלת הצפוני דכשאותו הדלת הצפוני נפתח והוא נכנס דרך פתח המערבי להבית רואה את המזוזה שהיא קבוע שם וברש"י בגמרא כתוב כשהדלת סתום היא אחורי הדלת ולפ"ז א"ש טפי מ"ש אחורי הדלת דאף כשנכנס בפתח המערבי אינו רואה המזוזה דהדלת מפסיק והיא אחורי הדלת. אבל יותר מתיישב בעיני מ"ש רבינו כשהדלת פתוח ואחורי הדלת ר"ל שהמזוזה אינה מצד פתח המערבי אלא אחוריה ובלשון הגמרא כתב רבינו בר"ס רפ"ט ז"ל שם ואם הניח אחורי הדלת אין זה מצותה. ופי' הב"י שם דהניחה חוץ למזוזת השער דבעינן דרך ביאתך. שמע מינה דכשאינה קבוע בצד שנועל שם הדלת אלא בצד שני של הפצים נקרא אחורי הדלת הכי נמי דכוותיה. וקאמר דאם אותו הפצים פחות מרוחב טפח דיוצא בה גם ידי פתח המערבי ואע"ג דלא הוי לה ימין ביאתו כ"א דרך שמאל ביאתו. מ"מ כיון דאין הפצים טפח מחשב הכל כפתח אחד (ואין אנו צריכין לומר שרש"י ורבינו שהביאו ס"ל כפירוש הר"ן והביאו המרדכי והב"י עיין מ"ש בדרישה עכ"ס) שכתב דמיירי

חדושי הגהות

ו הוא תשובת מהרי"ל בסימן צ"ט:

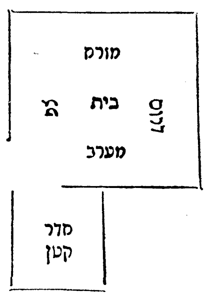
שאחורי הדלת אם יש לו פצים טפח חייב במזוזה פירש"י כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע לב' פתחין מהותכין בו אחד לצפון ואחד למערב [ג] וקבע מזוזה בפצים בחלל הפתח הצפוני (לא) וכשהדלת פתוח הוי אחורי הדלת אם יש בעובי הפצים עובי הדלת טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללה ואם לאו א"צ מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת בחללו עצמו ע"כ (לב) ויראה מבאן אותם פתחים שהם חלוקים ועמוד באמצע די להם במזוזה אחת אפי' אם יש בעובי העמוד טפח דלא חייב בשתים כשיש בעובי העמוד טפח אלא כשאחד בצפון ואחד למערב אבל כששני הפתחים ברוח אחד אפילו אם יש בעובי הפצים טפח חשוב הכל כפתח אחד ואפילו לפירוש השני שפירש"י כמו שדרך לעשות פתח קטן אצל שער הגדול שאין פותחים תמיד השער הגדול ופותחים הקטן ואם יש פצים רוחב טפח ביניהם צריך מזוזה אחרת אפי' לפ"ז נראה שפתח החלוק א"צ דשאני התם שפתח הקטן נבדל משער גדול לגמרי שהרי נפתח ונסגר כל אחד בלא חבירו אבל הכא שאינן נבדלין זה מזה דכשזה נפתח גם זה נפתח וכן נסגרים ביחד ואין העמוד נעשה אלא לנוי ודאי כחד חשיבי (לג) השוכר בית בח"ל והדר בפונדקי בארץ

הבית הפצים קבוע ושני פתחים מחותכים א' לדרום וא' למערב וקבע מזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי וכשהדלת סתום הוי פתוחה למערב אחורי הדלת אם יש בעובי פצים המבדיל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללו ואם לאו א"צ מזוזה אחרת שהרי כמונח באותו פתח עצמו עד כאן לשונו והמרדכי כתב פ"ה כיון שאין לה טפח ולזה ימין ולזה שמאל א"צ מזוזה אחרת וקשה דמנ"ל הא ופי' ר"ן כגון שיש אצל פתח חדר שצריך מזוזה ויש פצים שם שהוא ימין לזה ולזה וכיון שאין ביניהם טפח נפיק במזוזה אחת עכ"ל: ומ"ש רבינו ויראה מכאן אותם פתחים שהם חלוקים ועמוד באמצע די להם במזוזה אחת וכו' דברים נכונים הם וככר כתבתי בסמוך תשובת הרשב"א בזה: השוכר בית בח"ל וכו' עד סוף הסימן ברייתא בפרק התכלת [מד.] ופירש"י משום ישוב א"י דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנה הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה ונמצאת א"י מיושבת:

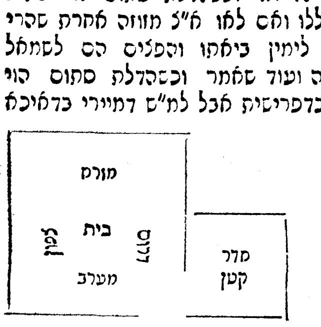
וכתב ה"ר מנוח שדין שואל בית בח"ל כדין השוכר והכי משמע בגמרא וכתב דטעמא דשוכר בית בח"ל פטור מן המזוזה עד שלשים יום היינו

משום

ומ"ש בשם פירש"י כך כתב הרא"ש ולפ"ז משמע לכאורה דהא דתנא פתח שאחורי הדלת היינו פתח המערבי שאין בה דלת היא אחורי הדלת הקבוע בפתח הצפוני ומיירי דציר הדלת הוא בזוית אצל הפצים ונקרא פתח המערבי פתח שאחורי הדלת הצפוני כשאותו הדלת הוא פתוח דאם אותו הדלת הוא סתומה אין הפתח המערבי אחורי הדלת אבל איכא לתמוה אמאי א"צ מזוזה אחרת כשאין בפצים טפח דלא אפי' את"ל דהו"ל כמונחת בחלל עצמו מ"מ היא קבועה בשמאל הביאה ומעכב כמ"ש רבינו בסימן רפ"ט גם להרמב"ם ספ"ו כתב ואם קבעה משמאל פסולה דאע"פ דהכא המזוזה קבוע בימין לביאה דפתח הצפוני אין זה מועיל לפתח המערבי דמ"מ היא קבועה בשמאל לביאה בפתח המערבי וצ"ל דהפתח המערבי היא עשויה לחדר קטן מבחוץ כזה*

דהשתא מזוזה הקבועה בפצים החלל הפתח הצפוני שהוא פתח הבית ובימין לביאת הבית היא ג"כ בימין לביאת החדר ואם לא הי' דלת מפסיק בין פתח לפתח אפילו היה בעובי הפצים טפח לא היה צריך מזוזה אחרת אבל השתא דאיכא דלת בפתח הבית לצפון ופתח המערבי הוא אחורי הדלת הצפוני השתא אע"פ שהדלת פתוח צריך מזוזה אחרת בדאיכא טפח בעובי הפצים דהו"ל הפסקה ואצ"ל כשהדלת סתום דכ"ש דאיכא הפסקה ובזה יש ליישב לשון פירש"י דספרים דידן ומביאו ב"י ולא פירש דבר וכתב שהוא מבואר יותר ולפע"ד הוא נבוך מאוד וז"ל פתח שאחורי הדלת כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע לשני פתחים מחותכים בו אחד לדרום ואחד למערב וקבע מזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי וכשהדלת סתום הוי פתוח למערב אחורי הדלת אם יש בעובי פצים המבדיל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללו ואם לאו א"צ מזוזה אחרת שהרי הוא כמונח באותו פתח עצמו עכ"ל דקשה חדא דכתב וקבע מזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי וזה א"א דהא צריך לקבוע המזוזה לימין ביאתו והפצים הם לשמאל הביאה כשבא לבית בפתח הדרומי וא"כ קשה היאך קבע המזוזה לכתחלה בפתח הדרומי בפצים שהוא בשמאל לביאה שהוא פסול לד"ה ועוד שאמר וכשהדלת סתום הוי פתוח למערב כו' דא"כ אמאי קורא פתח המערבי פתח שאחרי הדלת כשהדלת סתום אדרבה כשהוא פתוח הויא לה אחורי הדלת כדפרישית אבל למ"ש דמיירי בדאיכא חדר קטן מבחוץ השתא נוסחי דידן בפירש"י נמי ניחא דמיירי דהפתח הדרומי הוא עשוי לחדר קטן שמבחוץ כזה* דהשתא המזוזה

הקבוע בפצים היא בימין ביאת הבית ולימין ביאת החדר ואמר דכשקבע המזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי והדלת הדרומי סתום כמנהג החדרים שתמיד הם סתומים אם לא כשנכנסין לצורך והזוגים ויוצאים וסותמים הדלת אבל פתח הבית שהוא למערב עשוי לכל לכניסה ויציאה הוא תמיד פתוח לרוחה השתא כשהדלת של חדר סתום הוי הפתח הפתוח למערב תמיד אחורי הדלת כלומר וא"כ נמצא שגם המזוזה שכתב היא אחורי הדלת של החדר שהרי היא קבועה בחלל הפצים של החדר ואינה נראית לאותן שנכנסים ויוצאים בפתח הבית שהרי היא אחורי דלת החדר ולכן אם יש בעובי הפצים המבדיל טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת וכו' ולא קשה אמאי לא קאמר רש"י איפכא היכא דקבע בפצים בחלל פתח המערבי כו' דהא פשיטא היא דלפי פירש"י דנוסחי דידן מיירי דדלת של פתח הבית שבמערב אינה קבוע בפצים בזוית אלא קבוע היא לשמאל הביאה דשם הוא היכר הציר השתא לפ"ז כיון דפתח המערבי שהוא פתח הבית תמיד הוא פתוח לרוחה א"כ נראית המזוזה שכתב שקבוע בחלל פתח הבית לנכנסים ויוצאים בחדר ואע"פ שדלת החדר סתום הוי המזוזה אחורי הדלת אין לחוש כיון שאין נכנסים ויוצאים לחדר בשעה שהחדר הוא סתום וא"כ מזוזה אלא בימין לביאה והרי בבואו לחדר ונכנס ויוצא הוא רואה מזוזה בפצים בחלל הפתח המערבי ואפי' היה הפצים טפח לא היה צריך מזוזה אחרת אבל כשקובע המזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי ניחא דאיכא לחלק בין בדאיכא טפח בפצים ובין היכא דליכא טפח כדפרישית אבל לנוסח פירש"י שהביא הרא"ש ורבינו דצריך לפרש דפתח המערבי הוא עשוי לחדר קטן שבמערבי מבחוץ ופתח הצפוני הוא פתח הבית והדלת של אותו פתח היכר הציר הוא בזוית אצל הפצים צ"ל דמיירי בדליכא דלת כלל בפתח החדר וא"כ אם היתה המזוזה קבוע בפצים בחלל הפתח המערבי אפילו היה בפצים טפח לא היה צריך מזוזה אחרת לפתח הבית שהיא פתוחה לרוחה והנכנסים והיוצאין בה רואין המזוזה

שהיא

דרישה

הפי' חילוק אמר מ"ש בית הכנסת כו': [ג] וקבע מזוזה בפצים בחלל הפתח הצפוני המרדכי פליג על רש"י דמנ"ל הא (ר"ל הא לא הוי המזוזה לפתח של מערב בימין ביאתה והיאך היא [illegible] לס) ופירש ר"ן כגון שיש אצל פתח חדר שצריך מזוזה ויש פצים שם שהוא ימין לזה ולזה וכיון שאין ביניהם טפח נפיק במזוזה אחת פירוש כגון שיש חדר אחד שנכנסים בו ונפתח לצד [illegible] ותכף שנכנס בפתח פונה לצד מזרח ונכנס מזה החדר לחדר אחר ונמצא שפצים אחד הוי ימין של ביאת שניהן כזה* (וצ"ל לפירוש הטור יהיה הפתחין עומדין לצפון ולמערב של רוח הבית ושני הפתחין הם פתוחין לרשות הרבים באופן אם המזוזה בהפצים דרך ימין ביאת פתח צפון נמצא הוא לשמאל דרך ביאת פתח מערב לאפוקי לפירוש הר"ן שכתב שיש אצל פתח חדר שצריך מזוזה ובפצים הוא ימין לזה ולזה צ"ל שהפתח בבית בצפון שהוא לרוח העולם כמ"ש א"א ז"ל ונוכל לפרש גם כן שהפתח בצפון לרוח הבית והחדר אחורי אותו הפתח לצד מערב ונמצא שהמזוזה בהפצים לימין הפתח הצפון וכשפונה והפצים העומד לצד מערב נמצא הפצים דרך ימין שניהם וק"ל עכ"ס) ושינה רבינו לשון רש"י דפרק הקומץ דף ל"ג ע"ב דשם פירש וב' פתחים מחותכים בו אחד לדרום ואחד למערב כו' דלפי' זה קשה איך יפטור מזוזה שבעביות שלא כדת בשמאל הביאה של דרומית ב' פתחים וכשהדלת הדרומי סתום אין נופל ע"ז פתח שאחורי הדלת לכך שינה הרא"ש ורבינו לשונו וכתב כמ"ש רבינו דקבעה מזוזה בפצים במלל פתח הצפוני דאז הוי המזוזה לימין ביאתו ואף שלצד שמאל (נראה להגיה לצד מערב עכ"ס) יהא המזוזה לצד בשמאל ביאתו ס"ל לרש"י כיון דבמקום קביעותה בפצים איקבע כדינה לימין ביאתו ואין הפצים טפח חשיב הכל פתח אחד ושם מזוזה בדידה עלייהו אלא שהמרדכי הקשה עליו מנ"ל הא כיון דניכל לפרש הא דתניא פתח שאחורי הדלת בבנין דהפצים יהיה לב' פתחים לצד ימין ביאתה ומש"ה לא כתב המרדכי אלא וקשה מנ"ל פה כלומר אף על פי שיש טעם לדבריו דהא מהסב אף לצד מערב כאילו שמזוזה הוא לימין ביאתו מ"מ קשה מנ"ל האי סברא. ולכאורה אתי נמי שפיר הא דשינה רבינו וכתב כשהדלת פתוח ר"ל דלת של צפון דאקבע בפצים ואזי פתח מערב היא אחורי הדלת הצפוני ונמצא כשנכנסין בפתח המערבי אינו רואה שום מזוזה משא"כ כשהדלת של צפון גם כן לא היה קבוע בפצים אלא בפצים של צד אחר אזי כשיכנס בפתח המערבי אזי הוא רואה המזוזה הקביע בפצים בסמוך לו לצד צפון ואז מפטר פתח מערבי אפי' אם הפצים רוחב טפח או יותר. כלל הדברים הוא דכשאין בפצים טפח א"צ אלא מזוזה אחת דהיינו בפתח הצפון ואותה מזוזה פוטרת ג"כ פתח של מערב ומיירי שהמזוזה בצפון היא בחלל הפתח של צד פנים וכשפותחין דלת צפון נמצא המזוזה אחורי הדלת ומיירי שפותחין הדלת לצד פנים ולהכי כשיש בפצים טפח צריך ג"כ מזוזה לפתח של מערב וק"ל כך היה נראה לכאורה לפרש מדנקט בגמרא אחורי הדלת משמע דהדבר תלוי באחורי הדלת וכיוון רבינו ע"כ לומר כיון שאין רואין המזוזה אבל א"א לומר כן חדא דהא לא הזכיר רבינו דבר זה שאלוי בהם נראית המזוזה או לא ואדרבה לשונו משמע דלא תלוי בזה מדכתב הואיל ואין המזוזה בחללה ולא כתב הואיל ואין המזוזה נראית משמע דאינו תלוי בראיית המזוזה ועוד מדכתב אח"כ ויראה מכאן אותן הפתחים שהן חלוקין ועמוד באמצע די להם במזוזה אחת אפי' אם יש כו' אבל כשבא הפתחים כו' מאי איריא מכל אחד אפילו מב' צדדים כה"ג דרואין המזוזה כמו די במזוזה אחת אפילו יש להם פצים טפח דהתם ב' פתחים בצד אחד רואין המזוזה בב' הפתחים דהא התם ב' פתחים אין צירי הדלת מחוברין בפצין אלא כל אחד בצירו ונסגרים באותו פצים וע"ק דלפי' שני שכתב רבינו אחר זה דהיינו שער גדול ופתח קטן ע"כ א"א לומר תלויה בראיית מזוזה דהא מסתמא רואין המזוזה ועוד מאי אחורי דלת שייך שם כמ"ש אלא ע"כ צ"ל דלאותו פי' שני הא דאמר בגמרא פתח שאחורי הדלת הוא כמשמעו שני פתחים זה אחר זה דאחת היא אחורי השנייה וטעמא דאינו מועיל הוא כדכתב רבינו דכיון דהקטן נבדל מהגדול לגמרי שהרי נפתח ונסגר כל אחד בלא חבירו כו' וכיון דנבדלים זה מזה נחשבים לב' פתחים וצריך לכל אחד מזוזה לעצמו ואין הדבר תלוי בראיית המזוזה לכך נראה דלפי' הראשון נמי ה"ק כמו שפירשתי בפרישה ואתי הכל שפיר:

פרישה

דמיירי שאותו פצים היא קבוע באופן שהיא בימין גם לפתח המערבי. דאם כן לא היה סותם רבינו דבריו וגם ר"ן לא בא לפרש לשון רש"י כן אלא מפרש הברייתא) ומ"ש רבינו ויראה מכאן אותם פתחים שהן חלוקין כו' זה לא מיירי דוקא שהמזוזה קבוע בפצים האמצעי העומד בין הפתחים והדלתות משני הפתחים ננעלים עליו כי אין מדרך אותן פתחין לקבוע המזוזה בהפצים האמצעי כי אם במזוזה שפתח הראשונה דרך ימין הכניסה ובא ללמדינו שאין אותו פצים הקבוע באמצע מחשב הפסק להצריך לקבוע בו מזוזה לצורך פתח השני דכל שאינו רוחב טפח לא מחשב הפסק להיות לה שם פתח בפני עצמה להצריכה מזוזה בפני עצמה. כמו שלא נחשב כאן הפצים להפסק להצריך לפתח המערבי למזוזה בפני עצמה. אבל ה"ה וכל שכן אי קבוע המזוזה גם בזה בפצים האמצעי מימין הביאה לאחד מהפתחים אלא שהאמת כן הוא שאין הדרך לקבוע מזוזה בהפצים בפתחים החלוקים וכן מרוח אחד ודו"ק. (ע"כ העתקתי ממה שמ"כ בכתיבת יד א"א הגאון ז"ל במקום אחר ולא ה"ה בתוך הקונטרס והוא עולה יפה לפירוש רש"ל הנזכר בסמוך. והא לך הביאור בתוך הקונטרס עכ"ס): (לא) וכשהדלת פתוח הוי אחורי הדלת נראה דה"ק הוי פתח מערב אחורי דלת צפון וכן פירש מ"ו וז"ל פי' פתח של מערב (הוי' אחורי דלת הצפוני) והמזוזה אינה נראית לתוך חללו של מערב ומיירי שהדלתות קבוע בפצים וק"ל עכ"ל ולהכי אם יש בעובי פצים טפח צריך גם לפתח מערב מזוזה הואיל ואין המזוזה בחללה ר"ל כיון שהפתחים בשני צדדים הו"ל כשני פתחים ואם כן אין המזוזה בחללה וצריך מזוזה בפני עצמה ואפילו אם היתה המזוזה בחלל הטפח לצד חוץ נמי צריך מזוזה אחרת למערב אם יש בפצים טפח אפילו רואין המזוזה משני צדדים ובשני הפתחים בצד אחד די במזוזה אחת אפי' יש בפצים טפח ואפי' אין המזוזה נראית לשני הפתחים ואף על גב דנקט בגמרא פתח שאחורי הדלת משמע דתליא באחורי הדלת ולפ"ז לא תליא הדבר כלל בזה יש לומר דתלמודא נקט לשון קיצור שמתוכו נלמד דמיירי בשני פתחים משני צדדים שאחד הוא אחורי הדלת השני והוי כאילו אומר שני פתחים משני צדדים ופצים ביניהם כו' אלא שלא רצה התלמוד להאריך ונקט בקיצור פתח שאחורי דלת כו' ודו"ק. ולפ"ז אפשר דה"ה אם היתה דלת צפון מחוברת לצד השני ונסגרת לצד הפצים הוי נמי דינא הכי וק"ל. ואתי שפיר מ"ש ב"י ז"ל ודברי רש"י בגמרא מבוארים יותר וז"ל וה"ג בפתח שאחורי הדלת כגון מקצעי הבית הפצים קבוע וב' פתחים מחותכים אחד לדרום ואחד למערב וקבע מזוזה בפצים בחלל פתח הדרומי וכשהדלת סתום הוי פתוח למערב אחורי הדלת כו' ונראה דר"ל דגם פתח דרומית אין צריך שלא תהא מחותך בפצים דוקא אלא אפי' אם היא מצד השני ונסגרת בפצים וכן של מערב ונמצא דכשהדלת דרומי סתום פתח של מערב אחורי הדלת ומ"ש פתוח למערב כו' ר"ל פתח של מערב ופירש"י כך כדי לפרש מה שאמרו בגמרא פתח שאחורי הדלת כו' דאם היה פתח דרום פתוח לא שייך ל' אחורי דלת וק"ל והגמ' נקט ל' אחורי ור"ל ב' פתחים בב' צדדים וכמ"ש לעיל ומ"ש ב"י הוא מבואר יותר ר"ל דלפי נוסחת רבינו צ"ל דדלת צפון מחוברת בצד הפצים ונסגרת בצד השני ושל מערב מחוברת בצד השני ונסגרת בפצים וא"כ קשה דל"ל לתנא דברייתא לומר כן ועוד מאי איריא פתוח אפי' סתום נמי מצינן לומר דפתח מערב היא אחורי דלת צפון לכן כתב דרש"י בגמרא הוא מבואר יותר אלא שקשה הא לא הוי ימין ביאה בדרום ולכך שינה רבינו והרא"ש ל' רש"י וכתבו צפון במקום דרום אלא שהב"י כתב שמ"ש רש"י כשהדלת סתום הוא מבואר יותר ממ"ש כשהדלת פתוח ועיין בדרישה: (לב) ויראה מכאן ר"ל הואיל שהברייתא נקט פתח שאחורי דלת משמע דוקא ששני פתחים בב' צדדים יש חילוק אם בפצים עובי טפח או לא: (לג) השוכר בית וה"ה שואל:

משום

ואם

משום דכיון דמזוזה חובת הדר פחות מל' הוי דירת עראי ולא מיחייב כתבו הגהות מיימון בפ"ה דבתים ששוכרים ישראל מנכרים פסק ר"י שפטורים אפילו אחר ל' יום ודעת רבינו המחבר לחייב אפילו שוכר מעכו"ם ע"כ וכ"כ סמ"ג דאיתא בירושלמי בסוף מגילה השוכר בית מהעכו"ם צריך ליתן בו מזוזה מאלתר כתוב בשם ספר אגודה שפטר שערים הפתוחים לרחוב מדאמרינן הני אבולי דמחוזא פטירי משום סכנה ה"ה אחרי שהנכרים דרים בתוכה ובית העלה דרים בתוכה פטור: ב"ה וכתוב בא"ח יש מקומות שאין מניחים המזוזה בפתחי ר"ה משום סכנת עכו"ם שאמרו כשפים עושה ומפני זה תקרה שעושים על פתח המבואה ועושים שם דירה לשומר אין מניחין בה מזוזה משום דהוי פרהסיא ויהיה סכנה בהנחה ובבדיקה עכ"ל כתב רבינו ירוחם נ"ל הדר בפונדק דוקא שנותנים חדר בפ"ע או אם שותפים ישראלים בפני עצמם ופשוט הוא וכתב עוד ז"ל כתב הר"פ כי העם שאין נזהרים עתה במזוזת סומכות על מה שאמרו כל עיר שיש בה הזירים פטורה מן המזוזה ע"כ וכבר כ' הרשב"א שלא מצא כן בבבלי ובירוש' ובאמת שעונש בטולה גדול ושכר קיומה גדול ג"כ עכ"ל:

רפז אין הפתח חייב במזוזה אפי' הוא עומד במקום החיוב אלא אם כן עשוי כתיקונו כיצד שתהא לו ב' מזוזות ומשקוף על גביהם ואם אין המשקוף שהדלת שוקף עליו למעלה ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא או שאין המזוזה ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא פטור בפרק הקומץ [לג:] אמר רבא הני פיתחי שימאי פטורים מן המזוזה מאי פיתחי שימאי פליגי בה רבי רחומי ורבי יוסי חד אמר דלית להו תקרה וחד א' דלית להו שיקפי ופירשו התוס' והרא"ש דלית להו תקרה פירוש מקום שהדלת שוקף בה מלמעלה אינו שוה אלא אבני הכיפה א' נכנסת וא' יוצאת ובענין זה דלית להו שיקפי שאין שם מזוזות אלא שהאבנים בולטות כמו שיני החומה וסתם רבינו דבריו כדברי התוספות והרא"ש והו"ל לכתוב שרש"י והרמב"ם לא פירשו כן שרש"י פירש לית ליה תקרה אסקופה עליונה: שיקפי. מזוזות "ה דלית להו תקרה שאין הבית מקורה שיקפי אסקופה עליונה והרמב"ם כתב כפירוש אחרון וכתב המרדכי פירש"י שאין הבית מקורה וקשה דכי גרע מן החצר ואין סברא לחלק בין סופו להיות מקורה ובין אין סופו להיות מקורה עכ"ל ולעיל כתבתי בשם ה"ר מנוח ליישב זה וכתבו הגה"מ ויהיה לו משקוף וכו' וכתב ר"מ דעבדינן לחומרא ואי זה שיהיה חייב במזוזה אבל בסה"מ פסק כרבינו המחבר עכ"ל: פתח שאין בו אלא מזוזה א' כגון שמצד הא' עובר הכותל להלאה מהפתח וכו' בפרק הקומץ [לד.] אמר אמימר האי פתחא דאקדנא חייב במזוזה א"ל רב אשי לאמימר והא לית ליה פצימין א"ל עדי פצימי רב א פפא איקלע לבי מר שמואל חזא ההוא פתחא דלא הו"ל אלא פצימא משמאלא ועבידא ליה מזוזה א"ל כמאן כר"מ אימור דאר"מ מימין משמאל מי אמר דתניא ביתך ביאתך מן הימין מאי ר"מ דתניא בית שאין לו אלא פצים אחת ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרים ופי' הרא"ש פיתחא דאקדנא. כגון שהפתח ממלא כל מזרח ומגיע מצפון לדרום: והא לית ליה פצימין. אלא כותלי הבית של צפון ודרום: עדי פצימין. באמת אע"פ שאין נראין כפצימין אלא כותלי הבית שנמשכים עד שם מ"מ פצימין הם: חזא דליכא אלא חד פצימא משמאלא ועבד ליה מזוזה. והיה כותל הבית לצד ימין הפתח עובר לה מן הפתח ומצא שלא הוה ליה פצים אלא משמאל וקבע המזוזה בפצים שבשמאל וכתב עוד ונראה דהלכה כרבי מאיר דרבי ישמעאל ורבי עקיבא קיימי כוותיה וכן משמע מדאמר אימור דאר"מ מימין משמאל מי אמר משמע דאי פצים מימינא הוה ניחא דעבד כר"מ והרי"ף כתב כל סוגיא זו ולא הכריע הלכה כדברי מי אבל הרמב"ם פסק הלכה כחכמים שכתב שאין הבית חייב במזוזה עד שיהיו לו שתי מזוזות והשמיט ההיא דפתחא דאקדנא ואפשר דטעמו משום דממילא משמע שראשי הכותלים הם חשובים מזוזות: ואם יש לו שתי מזוזות והאסקופה שעליהם עשויה כקשת וכו' בפרק קמא דעירובין [יא:] ופ"ק דיומא [יא:] כיפה ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ושוין שאם יש ברגליה י' שהיא חייבת ואע"פ שכתב הרא"ש בפסקיו דנראה דהלכה כר"מ לא סמך על זה רבינו ופסק כאן וברמזים כחכמים וכדעת הפוסקים ונראה דסבר שאף הרא"ש לא אמרה לפסק הלכה אלא לומר שהיה נראה לומר כן אבל מ"מ לא נניח כלל שבידינו יחיד ורבים הלכה כרבים מפני דימוי קצת ראיה שהביא לומר דהלכה כר"מ ופירש"י כיפה. שער העשויה ככיפה: וחכמים פוטרים. מפני שלמעלה בעיגול הוא מצר ואינו רחב ד' ואין פתח פחות מד' רוחב: ושוין שאם יש ברגליה י'. גובה קודם שיתחיל לעגל: חייבת. דהא יש בה י' גובה ברוחב ד' ואפי' כל העגול סתום נשאר שם שיעור פתח כשר והרמב"ם נראה שמפרש בע"א שכתב בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יותר חייב ואם אין בו י' טפחים פטורים מפני שאין לו משקוף וז"ל הרשב"א בתשובה כל שיש ברגלי הכיפה י' קודם שיתחיל להתעגל יש לה דין פתח וחייבת במזוזה כדאיתא בפ"ק דעירובין ע"כ ורבינו עיקר פירושו כדברי רש"י אלא שנמשך קצת אחר דברי הרמב"ם וכתב אם יש לו ב' מזוזות והאסקופה שעליהם עשויה כקשת ואילו לפירש"י אפי' אין שם שתי מזוזות כלל אלא שמתחלה מתחיל להתעגל אם יש בו גובה עשרה ברוחב ד' חייבת:

רפח כיצד מצותה יקח עור אחד וכו' ואם שינה והקדים והיה לשמע פסולה במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו: ואם כתבה בשני עורות פסולה וכו' ורש"י פוסל אפילו אם כתב בעור אחד בב' דפין בפרק הקומץ [לג:] א"ר יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בב' סיפין פסולה הא בסף א' כשירה ראויה לב' סיפין קאמר ופירש"י ראויה לב' סיפין. שהניח גויל חלק בין דף לדף וראויה לחלק לשתים והתוס' והרא"ש הקשו על פירושו וכתבו דנראה לפרש בשני דפין בשני חתיכות וכ"כ מדברי הרמב"ם. והמרדכי כתב שהרב רבינו אלחנן הביא ראיה לפירש"י מהירושלמי: ומ"ש דאפילו אם ידבקם פסולה כ"כ הרמב"ם כתבה בב' עורות אף על פי שתפרס פסולה ודלא כדכתבו התוס' בהקומץ גבי ס"ת ותפילין שכלו אין עושין מהן מזוזה דהא דאמרינן בירושלמי פ"ק דמגילה דתפילין ומזוזות אין נכתבין אלא על עור אחד הכוונה בשלא תפר העורות זה בזה: וכל משפטי ס"ת בענין עיבוד העור

בארץ ישראל פטור מהמזוזה שלשים יום והשוכר בית בא"י חייב במזוזה מיד (לד) משום ישוב ארץ ישראל:

רפז אין הפתח חייב במזוזה אפילו הוא עומד במקום החיוב אא"כ עשוי כתיקונו כיצד שתהא לו שתי מזוזות ומשקוף על גביהם ואם אין המשקוף שהדלת שוקף עליו למעלה ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא או שאין המזוזה ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא פטור פתח שאין בו אלא מזוזה א' (א) כגון שמצד האחד עובר הכותל להלאה מהפתח כזה (ב) אם המזוזה מצד ימיני חייב ואם היא מצד שמאלי פטור ואם הפתח (ג) ממלא כל הריוח כזה חייב שכותלי הבית שמן הצדדין חשובין כמזוזות ואם יש לו ב' מזוזות והאסקופה שעליהן עשויה כקשת ומתקצרת והולכת עד שאין בה ד' טפחים ברוחב אם יש בגובה המזוזה י' טפחים קודם שנתקצרה עד שאין בה ד' חייב (ד) ואם לאו פטור:

רפח כיצד מצותה יקח עור אחד שיש בו לכתוב פרשת שמע והיה אם שמוע ויכתובי זה אחר זה כסדר (א) [א] ואם שינה והקדים והיה לשמע פסולה ואם כתבה בשני עורות פסולה ואפי' אם ידבקם ורש"י פסל אפי' כתב בעור אחד בשני דפין ולא נהירא ומכל מקום טוב לכותבה בדף אחד וכל משפטי ס"ת בענין עבוד העור ולשמו ודין הדיו (ב) והכתיבה והתגין של

שהיא בפנים בחלל פתח החדר שאין בה דלת אבל כשהמזוזה קבוע בפנים בחלל פתח הבית לצפון השתא אע"פ שדלת הבית תמיד פתוח הוי פתח החדר המערבי אחורי הדלת וכשנכנסין ויוצאין בחדר אין רואין למזוזה שבחלל פתח הבית הצפוני ולכן כשיש בפנים טפח צריך מזוזה אחרת לפתח המערבי של החדר כנ"ל ליישב הלשונות ועל כל פנים אי אפשר ליישב דין זה ע"פ פירש"י אא"כ דמיירי בדאיכא חדר קטן מבחוץ וכ"כ במרדכי ומביאו ב"י. ודו"ק:

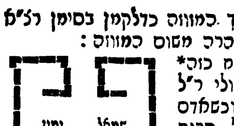
רפז אין הפתח חייב במזוזה וכו' עד ואבן יוצא פטור פרק הקומץ (סוף דף ל"ג) אמר רבא הני פתחי שימאי פטורין מן המזוזה ופי' התוס' והרא"ש כמ"ש רבינו. פתח שאין בו אלא מזוזה אחת וכולי שם ריש (דף ל"ד) מסקנא דתלמודא: **ואם** יש לו ב' מזוזות וכו' עד סוף הסי' בפ"ק דעירובין (י"א) כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת אמר אביי הכל מודים אם גבוה עשרה ואין ברגליה ג' א"כ יש ברגליה שלשה ואין גבוה י' ולא כלום כי פליגי ביש ברגליה ג' וגובהה י' ואינה רחבה ד' ויש בה לחוק ולהשלימה לד' ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים פשט הלשון משמעו דאם יש ברגליה עשרה בלא עיגול שוין דהיא חייבת אע"פ שאינה רחבה ד' ולא פליגי אלא בדאיכא ברגליה ג' ואח"כ מתחיל העיגול וגובה עשרה וליכא ד' ויש בה לחוק וכו' והכי משמע מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ו בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יתר חייב במזוזה ואם אין בהן י' טפחים פטור מפני שאין להן משקוף עכ"ל הרי שלא הזכיר התנאי שצריך שיהא בגובה י' רוחב ד' טפחים אלמא דבדאיכא גבוה י' בלא עיגול חייב במזוזה אע"פ שאינה רחבה ד' וכ"כ הבעל המגיד להדיא בספ"ו דה' שבת שכתב הרמב"ם וז"ל פתח שצורתו כיפה אם יש באורך רגלי הכיפה עשרה טפחים הרי זה צורת הפתח עכ"ל וכתב ה"ה ע"ז וז"ל וסובר רבינו דלא בעינן רחב ד' לענין ל"ה ולענין מזוזה וע"כ לא הזכירו שם רחב ד' אלא משום ר"מ דאית ליה חוקקין להשלים ואינו סובר כן במה שאינו רחב ד' שאין לו שיעור אבל בשיש ברגליה עשרה ודאי אינה צריכה רחב ד' ככ"ל והרשב"א ז"ל לא כתב כן עכ"ל ה"ה אבל מפי' רש"י לשם מבואר דדוקא בדאיכא ברגליה עשרה ברחב ד' התם הוא דשוין דחייבת ומשמע דאפי' אין גובה בלא עיגול אלא מתחיל להתעגל מן הארץ אפ"ה חייבת כיון דאיכא גובה י' ברחב ד' וכ"כ המרדכי ושוין שאם יש ברגליה עשרה שחייבת וכ"ל דוקא ברוחב ד' עכ"ל וכן נראה דעת רבינו. ומ"ש ואם יש לו שני מזוזות וכו' לאו למימרא דאינה חייבת אם מתחיל להתעגל מן הארץ דהא ודאי אפי' מתחיל להתעגל מן הארץ כיון שהפתח רחב ד' כל גובה עשרה חייבת במזוזה אלא נקט שני מזוזות משום דמיירי דאין הפתח רחב במקום ב' מזוזות אלא ד' ולא יותר דהשתא בע"כ במקום שמתחיל להתעגל אינה רחב ד' ואם כן העיגול מפסיק בין תקרה העליונה לשתי המזוזות ואפי' הכי חייבת דקנה שלמעלה בצורת הפתח אין צריך ליגע כרב נחמן ודלא כרב דפליג בהא לשם והשתא צריך שיהא בגובה המזוזות עשרה טפחים דאל"כ פטורה מן המזוזה ודלא כמה שהבין ב"י מדברי רבינו:

רפח כיצד מצותה וכו' משנה בפ' הקומץ (דף כ"ח) שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו ובגמרא מוכח דהיינו שמע והיה אם שמוע מדקאמר בסוף (דף ל"א) דכורכה מאחד כלפי שמע ואמר רב חסדא על הארץ בשיטה אחרונה ובמכילתא שנינו כתבן שלא כסדרן יגנזו: **ומ"ש** ואם כתבם בב' עורות פסולה ואפילו אם ידבקם כ"כ הרמב"ם ריש פ"ה ומפרש להא דא"ר יהודה אמר שמואל כתבה על ב' דפין פסולה היינו ב' דפין על שני חתיכות וכן פירשו התוס' ריש (דף ל"ג) וכ"כ הרא"ש ודלא כפירוש רש"י וכך הוא דעת הטור

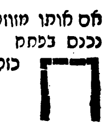
פרישה

(לד) משום ישוב א"י פירש"י מתוך שאינו רשאי ליטול אחר כך המזוזה כדלקמן בסימן רצ"א הלכך בטורם יצא ממנה ואם יצא ישכרנה אחר במהרה משום המזוזה:

סי' רפז (א) כגון שמצד האחד עובר הכותל להלאה מהפתח כזה*

מ"ו: (ב) אם המזוזה מצד ימיני חייב כולי ר"ל אם אותו מזוזה היא בצד ימין חייב במזוזה דכתיב ביתך דרך ביאתך וכשאדם נכנס בפתח ברגל הימין הוא נכנס תחילה: (ג) ממלא כל הרוח כזה*

ומיירי דיש לו דלת העומד במקום מחילה רביעית דאל"כ ק' מ"ש מאכסדרס דפטור ממזוזה (עיין מ"ש לעיל סימן רפ"ו סעיף י"ב עכ"ה): (ד) קודם שנתקצרה עד שאין בה ד' חייב לפי שאין פתח פחותה מגובה י' ורוחב ד' רפ"י: (ה) ואם לאו פטור וכ"ש פתח שאין לו גובה עשרה טפחים שפטור ממזוזה רמ"א:

סי' רפח (א) ואם שינה והקדים והיה לשמע פסולה דאיתא במכילתא כתבו שלא כסדרן פסולה ב"י ועד"ר: (ב) והכתיבה והתגין כו' וכן לענין כתיבה בימין סג"מ:

דרישה

סי' רפח [א] ואם שינה והקדים והיה לשמע פסולה לכאורה היה נראה דר"ל שכתב והיה למעלה ואח"כ למטה הימנו כתב שמע אבל אם לא הקדימה בסדר אף על גב שכתבה שלא כסדרן כשירה וכמ"ש התוס' פרק המוציא יין אמה דאמרינן שאם עשה מס"ת מזוזה כו' ורשמתיהו לקמן בסימן ר"ץ פ"ש אבל ב"י כתב דה"ע דפסולה משום דתנן כתבן לא בסדרן פסולה וכ"כ בסמוך הטעם דתלוין פסולין במזוזה משום שהוש"ה לתפילין בזה מזה מוכח דאפי' בכה"ג אלא

הדרושי הגהות

רפז א גירסת הרא"ש רב מרי איקלע וכו':

להם

של שעטנ"ז ג"ץ כך ה"ה במזוזה (ג) אלא שהיא נכתבת שלא מן הכתב (ד) [ב] והרמב"ם כתב שא"צ עיבוד לשמה וא"א הרא"ש ז"ל כתב ונהיגי להצריך עיבוד לשמה והמורה מס"ת שעיקר מצותה (ה) דוקא על דוכסוסטוס ואם כתבה על הקלף כשירה ור"י פסל אם כתבה על הגויל וא"א ז"ל הכשיר כמו על הקלף (ו) [ג] לכן טוב לכותבה בכל דבר שמשתמר בו יותר (א) ועוד חמורה מס"ת (ז) שלדברי הכל צריכה שרטוט ואם לא שרטט פסולה (ח) ועוד שאין תולין בה כמו שתולין בס"ת ומניח ריוח למעלה ולמטה כחצי רוחב צפורן ובתחלתה כדי לגול אותה אחר שתכרוך (ט) ובסיפה אין

דעת רבינו: **ומ"ש** אלא שהיא נכתבת שלא מן הכתב לאו דוקא מזוזה דה"ה תפילין כדכתב רבינו בא"ח סימן ל"ב דטעמא דתרווייהו משום דמיגרס גריסן אלא כיון דרבינו כ"ב כאן בה' ס"ת דאסור לכתוב שלא מן הכתב כתב דבמזוזה אינו כן וה"א בפ"ב דמגילה (סוף דף י"ח) ברייתא אידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסן ומיהו בא"ח כתב רבינו וצריך שיכתוב מפי הכתב ושיקרא כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה ומיהו מפני שהסופרים רגילין וכו' יכולין לכותבם בע"פ שלא מן הכתב עכ"ל נראה דדקדק בלשון הברייתא דתני נכתבות שלא מן הכתב ולא קתני כותבין שלא מן הכתב אלמא דמצוה מן המובחר הוא לכותבן מתוך הכתב ולכן כל בעל נפש צריך שיכתוב מפי הכתב ושיקרא וכו' אלא לפי שהסופרים רגילין באלו ד' פרשיות ונהגו לכותבם בע"פ הניחו להן חכמים מנהגם ויכולין לכותבם בע"פ ולכן דייק ותני נכתבות שלא מן הכתב פי' יכולין לכותבן ואין מוחין בהן וכאן גבי מזוזה קיצר וכתב אלא שהיא נכתבת שלא מן הכתב כלשון הברייתא וסמך על מ"ש בא"ח בדין תפילין פי' לשון נכתבות דמחילה משמע דלכן הדין במזוזה: **ומ"ש** שהרמב"ם כתב שא"צ עיבוד לשמה בפ"א מה' תפילין כתב כך וטעמו לפי שלא נשמע שאמרו במזוזה שצריך עיבוד לשמה כמו שנשמע שאמרו בס"ת ובתפילין והיכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר וא"ת למה לא הצריכו גם במזוזה עיבוד לשמה י"ל לפי שאינה עצמה של מצוה ואינה חובת הגוף אלא חובה הלוי בבית ואם אין בית אין מזוזה משא"כ ס"ת ותפילין שהיא בעצמה המצוה וחובת הגוף ותדירה והרב ב"י בספר כ"מ הקשה עליו דאי מפני שלא נשמע וכו' הא תנן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות וכו' ומ"ש שעצמה של מזוזה אינה המצוה הוא תמוה דמנ"ל לומר כך כיון שלא מצינו בדרז"ל חילוק ביניהם עכ"ל. ודבריו נכונים והכי נקטינן דאפילו בדיעבד פסולה והב"י פסק דאם אין לו מעובד לשמה דיכתבנה על עור שאינו מעובד וכ"כ בש"ע ותימה היאך יקבענה ויברך על מזוזה פסולה והיה צריך לפרש שיקבענה בלא ברכה ולפע"ד נראה יותר שלא יקבענה כלל דמתוך כך ישתדל אחר מזוזה כשירה שנכתבה על עור מעובד לשמה וכענין שאמרו בירושלמי פ' בני העיר דהטעם דאין קורין בחומשין בצבור מגו דנפשין עגומין אתן זבין לן תורה דפירש ראבי"ה ומייתי לה המרדכי בהניזקין דה"ק כל עוד שנפשינו עגומה שנאסר עלינו לקרות בחומש נצטרך לקנות ס"ת וכו' עכ"ל ומביאו ב"י בא"ח סימן קמ"ג ודכוותה יש לאסור שלא לקבוע מזוזה פסולה אפי' לא יברך דאם יקבענה שוב לא ישתדל אחר מזוזה כשירה אבל כשנאסור עליו הפסולה נפשו עגומה שיהא דר בבית בלא מזוזה וישתדל לקנות מזוזה כשירה כנ"ל:

ומ"ש וחמורה מספר תורה וכו' הכי איסיקנא בפרק המוציא יין ועיין במ"ש ב"י. ולענין הלכה כתבה על הקלף או על הגויל כשירה לא אמרו דוכסוסטוס אלא למצוה וכן פסק בש"ע: **ועוד** חמורה מס"ת שלד"ה צריכה סירטוט וכו' הכי איסיקנא פ"ב דמגילה סוף (דף י"ח) ופרק הקומץ (דף ל"ב) ועוד שאין תולין בה הכי מוכח מהך דמכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו דמהך טעמא נמי אין תולין בתפילין דא"כ הוי שלא כסדרן: ומניח ריוח למעלה וכו' בהקומץ ריש (דף ל"ב) ומ"ש ובתחלתה כדי לגול אותה וכו' כ"כ התוס' והרא"ש

הטור ולשמו ודין הדיו וכו' כך היא במזוזה: ומ"ש אלא שהיא נכתבת שלא מן הכתב בפ"ב דמגילה [יח:] אביי שרא לדבי בר חבו למיכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסן:

והרמב"ם כתב שאינה צריכה עיבוד לשמה בפ"א מהלכות תפילין והתוס' כתבו בפרק התכלת [דף מב:] דאיפשר דטעמו מדתניא תפילין אין נקחין אלא מן המומחה מזוזות נקחין מכל אדם ומפרש הוא ז"ל שהטעם משום דתפילין צריכין עיבוד לשמה ומזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה וסמ"ג כתב ראיה אחרת והגהות מיי' דחו אותה ובתשובה לחכמי לוני"ל כתב הוא ז"ל שהטעם מפני שלא נשמע במזוזה עיבוד לשמה והיכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר וא"ת מ"ש ספר תורה ותפילין צריכין עיבוד לשמה לפי שעצמו של ספר תורה ועצמן של תפילין הן מצות ולפיכך הוצרכו לעשות להם חשיבות יתירה והוצרכו לעבדן לשמה לפי שיזהר בעיבודן למען יעמדו ימים רבים ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני שהבית חייב בה ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר תורה ותפילין חובת הגוף התדירה עכ"ל:

ומ"ש בשם הרא"ש ונהיגי להצריך עיבוד לשמה כ"כ בהלכות מזוזה וכ"כ סמ"ג ומדברי נמוקי יוסף נראה שגם הרי"ף סובר דמזוזה בעיא עיבוד לשמה: ולענין הלכה צריכה עיבוד לשמה לכתחלה אבל במקום שאם ימתין לעור מעובד לשמו יתבטל מהמצוה יכתבנה על עור שאינו מעובד הכנלא ויקיים המצוה מיד כדעת הרמב"ם בעוד שמבקש עור מעובד לשמה:

ומ"ש וחמורה מס"ת שעיקר מצותה דוקא על דוכסוסטוס וכו' בפרק המוציא יין [עט:] ובפרק הקומץ [לב.] תניא הל"מ תפילין על הקלף ומזוזה על הדוכסוסטוס ופרק המוציא יין תניא כתבה על הקלף על הנייר ועל המטלית פסול אמר רשב"א ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת ומשמע התם דהלכה כר"מ דאוקימנא לרב כוותיה דאסיקנא הכתא דאתית להכי רב ה"ק קלף הרי הוא כדוכסוסטוס מה דוכסוסטוס כותבין עליו מזוזה אף קלף כותבין עליו מזוזה וכתב הר"ן בפרק המוציא יין דמשמע דלכתחלה נמי כותבין מזוזה על הקלף דהא אמרינן ר"מ היה כותבה ולכתחלה משמע ומדאמרינן נמי מפני שמשתמרת הכי משמע וכ"כ ר"ח אבל הרי"ף כתב בהל' מזוזה הא דאמרינן מזוזה על הדוכסוסטוס למצוה אבל אם כתבה על הקלף כשירה ולא מחוור מליסנא דהיה כותבה ואיפשר דאע"ג דקתני היה כותבה היינו לפעמים כשלא היה מזדמן לו דוכסוסטוס והיה כותבה על הקלף וכו' ואי נמי ה"ק דהיכא דבעיא שימור כגון דעומדת במקום התורפה א"נ במזוזה [של] רבים שאינה נבדקת אלא פעמיים ביובל היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת יפה מן הדוכסוסטוס עכ"ל ודברי הרמב"ם כדברי הרי"ף שכתב אם כתב המזוזה על הקלף או על הגויל כשר לא אמרו על דוכסוסטוס אלא למצוה: ומ"ש ור"י פסל אם כתבה על הגויל וא"א ז"ל הכשיר כמו על הקלף וכו' בהלכות מזוזה כתב הרא"ש משמע דתפילין ומזוזה תרווייהו פסילי אגויל דמסקינן דתפילין אקלף דוקא ומזוזה אף אדוכסוסטוס אבל אגויל פסילי וכן מוכח בפרק המוציא יין דספר תורה כשר אגויל וכ"כ ר"י וראיתי פה שנהגו לכתוב בגויל ונראה דכשירה גם ב"ה בגויל כי היכי דכשירה אקלף דתפילין דוקא פסולי אגויל דהא אף בקלף אם שינה וכתב במקום שער פסול אבל במזוזה דכשירה אדוכסוסטוס במקום שער א (בשר) ואקלף במקום בשר (שער) לא שייך בה שינוי וכשירה גם אגויל במקום שיער כמו בדוכסוסטוס (בקלף) במקום שער ומה שנהגו לכתחלה לכתבה אגויל לפי שהוא חזק ומשתמרת ביותר עכ"ל. והר"ן כתב בפרק המוציא יין ולענין מזוזה בגויל לא איתפרש בשמעתין אלא מיהו כיון דלית שום דוכתא בהדיא דמזוזה אגויל לא כתבינן ובגמרא מעיקרא כי הוה סברינן דמזוזה אקלף לא כתבינן מתמהינן כי בעינן לאוקמא לברייתא דקתני כתבה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשירה במזוזה ופרכינן מזוזה אקלף מי כתבינן ולא פרכינן מזוזה אגויל מי כתבינן כדפרכינן כי בעינן לאוקמי בתפילין אגויל מי כתבינן ס"ת דלכ"ע כתבי מזוזה אגויל עכ"ל. ול"נ ראיה אחרת מדקתני הל"מ מזוזה על הדוכסוסטוס והיינו למצוה כמ"ש הרי"ף והרמב"ם ז"ל ואם איתא דבגויל מיפסלא הו"ל למיתני מזוזה על הדוכסוסטוס ועל הקלף לאשמועינן דעל הגויל פסולה דטפי הוה עדיף לאשמועינן פיסולא דגויל מלאשמועינן דמצוה בדוכסוסטוס ומדלא קתני הכי משמע דאף בגויל כשירה ולישנא דהרמב"ם דייק הכי קצת שכתב אם כתב המזוזה על הקלף או על הגויל כשר לא אמרו דוכסוסטוס אלא למצוה: ומ"ש רבי' לכן טוב לכתבה בכל דבר שמשתמר בו יותר הם דברי הרא"ש שכתבתי בסמוך שנתן טעם למה נהגו לכ בה בגויל וסובר ג"כ דהא דאמרינן דר"מ היה כתבה בקלף מפני שמשתמרת יותר מן הדוכסוסטוס לכתחלה היה כותבה כן אבל כבר כתבתי דלהרי"ף והרמב"ם מצוה בדוכסוסטוס: **ומ"ש** הרא"ש דמזוזה כשירה אדוכסוסטוס במקום שער (בשר) ואקלף במקום בשר (שער) כ"כ בסה"ת אבל מדברי הרמב"ם וסמ"ג נראה דבמזוזה נמי פסול אם שינה בכך וכבר כתבתי בזה בסי' רע"א: ומ"ש ועוד חמורה מס"ת שלד"ה צריכה שרטוט וכו' מסקנא דגמרא בפ"ב דמגילה [יח:] ובהקומץ [לב:] ומשום דבס"ת נחלקו הפוסקים אם כתבו בלא שרטוט פסול כמו שנתבאר בסימן רפ"א כתב רבינו דבמזוזה ליכא פלוגתא דלד"ה אם לא שרטט פסל מדאסיקנא דמזוזה בעיא שרטוט משמע דאם לא שרטט פסל ותו אמרינן בהקומץ כתבה אגרת פסולה ופירש"י כתבה אגרת בלא שרטוט: **ומ"ש** ועוד שאין תולין בה כמו שתולין בספר תורה ירושלמי פרק קמא דמגילה וכן פסק הרמב"ם וכתבו סמ"ג וסה"ת דטעמא משום דאמרינן במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו: ומ"ש ומניח ריוח למעלה ולמטה חצי רוחב צפורן בפרק הקומץ (שם) תניא אמר רשב"א ר"מ היה עושה ריוח למעלה ולמטה אמר רב חננאל אמר רב הלכה כרשב"א וכמה כמלא אטבא דספרי וכתב הרא"ש שפירשו הגאונים דהיינו כרוחב חצי צפורן וכ"כ הרמב"ם בפ"ה: **ומ"ש** ובתחלתה כדי לגול אותה וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל וריוח שמן הצדדין לא פירש ונראה שצריך להניח בתחלתה כדי לגול קלף כיון דנכרכת מאחד כלפי שמע כמו בס"ת למ"ד לתחלתו הוא נגלל אבל בסופו א"צ ריוח עכ"ל וכך הם דברי התוס' וסמ"ג והג"מ וכתבו בשם סה"ת שא"צ להניח בתחלתו כדי לגול היקף מדנהגו שיהא שד"י נראה מבחוץ ושד"י הוא כתוב כנגד ריוח שבין פרשה לפרשה ואם היה בתחלה גליון כדי לגול היקף היה שד"י מכוסה עכ"ל מיהו אם יעשה נקב בגליון שהניח כדי לגול היקף כנגד שד"י זהו טוב ונכון עכ"ל הגהות:

וכותב

דרכי משה

רפה (א) ובמרדכי דף ל"ד ע"ג בה"ק דידן אין נפקותא בכל זה דקלפים שלנו מספיקין לכל:

במרדכי

דרישה

בכה"ג פסול: [ב] והרמב"ם כתב שא"צ עיבוד לשמה דל"ד לס"ת כו' (וב"י כתב לענין הלכה לכתחילה צריכה עיבוד לשמה אבל במקום שאם ימתין לעור מעובד לשמה יתבטל מהמצוה יכתבוה על עור שאינו מעובד ויקיים המצוה עכ"ה) ואם אין בית אין מזוזה ואע"ג דגם בציצית אמרינן הכי דאם אין בגד אין ציצית דציצית חובת הבגד הוא כדאמרינן בא"ח סימן כ"ד ואפ"ה אמרינן שצריך טוויה ושזירה לשמן כדאמרינן שם בסימן י"א די"ל דהא דאמרינן התם סימן כ"ד דטוב ונכון הוא שיהא כל אדם זהיר שיהיה לו בגד קטנה שיעשה בה ציצית וא"כ הוה מצות ציצית כאילו היא חובת גברא ועי"ל דהתם אין עוד מלאכות אחרות אחר הטוייה ושזירה קודם שיקבעם בבגד שתאמר שיוכל להתקיים עוד מצוה לשמה דטווייה ושזירה הכל אחד הוא אבל הכא אע"ג דעיבוד לא יהיה לשמה מ"מ יוכל להתקיים מצות לשמה במלאכות אחרות קודם שיקבענה במקומה דהיינו שיכתבנה לשמה וטווייה ושזירה דהתם הוי כמו כתיבה דהכא וק"ל ואף אם תאמר דעשיית ציצית בבגד אינו דומה לקביעת המזוזה במזוזות הבית דעשיית הציצית בבגד אינו מצוה דלבישת הבגד הוא גמר המצוה מ"מ נוכל לומר דלק"מ דהרמב"ם ה"ק הואיל שמזוזה עצמה אינה מצוה א"כ כל המלאכות לשמה כמו בס"ת שצריך כל המלאכות לשמה וציצית נמי הואיל שאינה גופן המצוה א"כ שתהיה כל המלאכות שלהן לשמה אלא מטוויה ואילך אבל המלאכות שהן קודם טוויה א"צ לשמה: [ג] לכן טוב לכותבה בכל דבר שמשתמרת בו יותר שהוא גויל שהוא חזק דהרא"ש פי' שם כך דברי ר"מ דמס"ע היה כותבה על הקלף לכתחילה מפני שהיא משתמרת בו

יותר

פרישה

(ג) אלא שהיא נכתבת שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסן גמרא: (ד) והרמב"ם כתב שאינה צריכה עיבוד לשמה דל"ד לס"ת ותפילין לפי שהן עצמן מצוה ולפיכך הוצרכו לעשות להן חשיבות יתירה והוצרכו לעבדן לשמה לפי שיזהר בעיבודן למען יעמדו ימים רבים ועצמה של מזוזה אינה מצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני שהבית חייב ואם אין בית אין מזוזה אבל ס"ת ותפילין חובת הגוף התדירה עכ"ל הרמב"ם שהשיב לחכמי לוני"ל ועיין בב"י ועיין בדרישה: (ה) דוקא על דוכסוסטוס ע"ל סימן רע"א פירושו: (ו) לכן טוב לכותבה בכל דבר שמשתמרת בו יותר שהוא גויל שהוא חזק הטור"י ועיין בדרישה: (ז) שלדברי הכל צריכה שירטוט פי' הן להרמב"ם הן לר"ת דפליגי בס"ת: (ח) ועוד שאין תולין בה (ר"ל אם דילג איזה תיבה בס"ת או יותר יכול לתלותו בינו שיטין כמ"ש בסימן רע"ה אבל במזוזה אין תולין עכ"ה) דהוי שלא כסדרן (ואמרינן במכילתין כתבן שלא כסדר יגנזו עכ"ה) ב"י: (ט) ובסיפה לא יניח כלל דהרי לא יאמו בה ללמד מתוכה שהיא קבועה ועומדת במזוזה וגם אין לה עמוד בסופה וק"ל:

ובאותה

חדושי הגהות

רפה א לחנם הגיהו לכתוב אקלף. במקום בשר שער. ואדוכסוסטוס. במקום שער בשר. אבל הנכון הוא כמו שהוא לפנינו וכ"ה בהרא"ש ור"ל כיון דלכתחלה כותבים אדוכסוסטוס

אין צריך להניח כלל וכותב כל שיטותיה ביושר שלא תהיה אחת ארוכה מחבירתה ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה (י) ובאותה שתחתיה קיצר יותר מבאותה שלפניה ולפני פניה כזה כשירה ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב פירוש כקובה (יא) כאהל שהוא צר למעלה ורחב למטה כזה כזנב רחב למעלה וצר למטה כזה והרמב"ם כתב נ"כ ולא יעשנה כעגול ועל הארץ (יב) יכתוב בראש שיטה אחרונה ולא יכתוב בה יותר. ונהגו לעשותה כ"ב שיטין (ב) וזה התחלתן שמע ה' הדברים לבניך ובשכבך בין והיה מצוה בכל יורה עשב פן והשתחוית השמים ואבדתם (יג) ושמתם אותם בדרך ובשעריך אשר על הארץ קדמאה לטטפת בתראה לטוטפת ידך חסר קדמאה מזוזת בתראה מזוזות תירשך חסר וי"ו הטבה לאבתיכם חסר וי"ו ובהפסק שבין פ' שמע לוהיה נהגו לעשותה סתום (יד) על כן טוב שלא להניח שלשה אותיות לא בסוף שיטה שמסיים בה שמע ולא בראש שיטה שמתחיל בה והיה ואם עשאה פתוחה כשרה וכורכה (טו) מסופה לראשה מאחד כלפי שמע וכתב א"א ז"ל נהגו לכתוב שדי (ג) מבחוץ על הריוח שבין פרשה לפרשה וכן נוהגים באשכנז ובצרפת (טז) לכתוב מבחוץ כנגד ה' אלהינו ה' שם של י"ד אותיות הסמוכות לאותיות של ה' אלהינו ה' באלפא ביתא (יז) והם כוזו במוכסז כוזו אבל מבפנים אין להוסיף מאומה ולא לעשות חותמות שנראה כאילו מכוין לעשות לו קביע לשמירה אלא יעשה המצוה כתיקונה לקיים מאמר הבורא יתברך והוא שומרנו והוא יצילנו על יד ימיננו ע"כ וכ"כ הרמב"ם מנהג לכתוב מבחוץ שדי אבל אלו שכותבים שמות או פסוקים או חותמות הן בכלל שאין להם חלק לעולם הבא שאלו הטפשים לא די להם המצות שבטלו אלא שעשו מצוה גדולה שהוא יחוד שמו של הקב"ה ואהבתו ועבודתו כאילו היא קמיע של הנאת עצמו כמו שעלה בלבם הסכל שזה הדבר מהני בהבלי העולם:

בא

וכותב כל שיטותיה ביושר שלא תהיה א' ארוכה מחבירתה זה פשוט דלכתחלה הכי בעי כס"ת תפילין ומזוזה וכ"כ הגהות מיי' בפ"ב בשם סה"ק [שיטין] לא אחת ארוכה ואחת קצרה אלא שוות ואין כותבין ג' אותיות חוץ לשיטה [ומ"ש] ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה וכו' בפרק הקומץ [לא:] [אמר] רבה בב"ח אר"י מזוזה שעשאה כ' [וכו'] ואחת כשירה ובלבד שלא יעשנה כקובה [ובלב]ד שלא יעשנה כזנב. ופירש"י שעשאה. [ב'] תיבות בשיטה זו וג' בזו ואחת בזו [כשי]רה: כקובה. כאהל רחב מלמטה וקצר [למ]עלה דהיינו א' ב' ג' כזה זנב ג' ב' [א'] כזה: ומ"ש הרמב"ם ולא יעשנה בעיגול הוא בפ"ה וכו' ודברי הרא"ש: וכותב כל שיטותיה כיושר וכו' שם (בדף ל"א): ומ"ש בשם הרמב"ם ולא יעשנה כעגול רפ"ה כתב כן וכתב בכסף משנה נראה שכך היה גורס רבינו עכ"ל ואפשר דטעמא דהרמב"ם דכשכתבה מתחלה כקובה כבר נפסלה ואף ע"פ שכתב אח"כ עוד כזנב ונעשה כתובה כעגול ואינה לא כקובה ולא כזנב אפ"ה נפסלה שאין זה פסול שחוזר להכשרו: והפסק שבין פ' שמע לוהיה וכו' שם סוף (דף ל"ד): ומ"ש ע"כ טוב שלא להניח ג' אותיות וכו' כך כתב הרא"ש ומה שקשה ע"ז תירץ הסמ"ג ומביאו ב"י וכורכה מסופה לראשה בהקומץ שם:

בא

[וע]ל הארץ יכתוב בראש שיטה אחרונה וכו' בפרק הקומץ (שם) אמר רב [חס]דא על הארץ בשיטה אחרונה איכא [ד]אמרי בסוף שיטה וא"ד בתחלת שיטה [ופס]קו הרי"ף והרא"ש וכבר עבדו ספרייא [עובד]א כרישי שיטי כי היכי דתיהוי על [האר]ץ כריש שיטה אחרונה וכ"כ הרמב"ם [בפ"ה]: ומ"ש ונהגו לעשות כ"ב שיטין [וזה] התחלתן שמע וכו' כ"כ הפוסקים [האחרונים] וסמ"ג כתב המרדכי מדאמר [רבה ב]ר חנה חזינא לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע משמע דשיטה ראשונה מסיימת [באחד] ותימא שהסופרים נהגו לסיים [ושמתם] את ושמא תלמודא לאו דוקא נקט [אל]א שמשמיענו דלתחלתה נגללת: [ובה]פסק שבין פרשת שמע לוהיה נהגו [לעש]ותה סתום ואם עשאה פתוחה כשירה [בפ]רק הקומץ (שם) א"ר חלבו חזינא לרב [הונא] דכריך לה מאחד כלפי שמע ועושה [פרש]ותיה סתומות מיתיבי אמר רשב"א ר"מ היה עושה פרשיותיה פתוחות אמרתי לו ר' מ"ט א"ל הואיל ואין סמוכות מן התורה ואסיקנא דהאידנא נהוג עלמא בסתומות [ר"נ] בר יצחק אומר מצוה לעשותן סתומות ואי עבדינהו פתוחות ש"ד ומאי פתוחות דקאמר רשב"א אף פתוחות ופסקו הרי"ף והרמב"ם כר"נ בר יצחק: ומ"ש ע"כ טוב [של]א להניח ג' אותיות וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל והאידנא נהגו להניח מעט חלק בתחלת שיטה ואח"כ מתחיל והיה אם שמוע והיינו פתוחה לפי הירושלמי ומ"ש והלמודא קאמר [דהאי]דנא נהוג עלמא בסתומות ושמא סמכינן אירושלמי דפליג אגמרא דידן דבירושלמי פסק רב כמ"ד פתוחות ואחר כן כתב שלשון הירושלמי תמוה ופר"י שרב פסק כמ"ד [אף] פתוחה וכרב נחמן בר יצחק והכי נהוג עלמא וטוב שלא יניח ג' אותיות בסוף השיטה וכן בראש השיטה לקיים מה שאמר והאידנא נהוג עלמא בסתומות עכ"ל כלומר [דכי]ון דמ"ס סבר דשיעור ריוח פרשה הוי ג' אותיות כמו שנתבאר בסימן ער"ה אם יניח ריוח שיעור שלשה אותיות בסוף שיטה שמסיים בה שמע אף אם לא יניח ריוח [בראש] שיטה שמתחיל בה והיה הויא פתוחה וכן אם ישייר ריוח בראש שיטה שמתחיל בה והיה אף ע"פ שלא שייר בסוף שיטה שמסיים בה שמע הויא פתוחה וכמו שנתבאר [בסי'] ער"ה שהוא דעתו ז"ל דכל שהריוח פתוחה לצד אחד או למעלה או למטה נקראת פתוחה כדמשמע בירושלמי דקתני פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה [ואם] יניח ריוח בתחלת שיטה ובסוף שיטה כ"ש דהויא פתוחה כמו שנתבאר שם דבין למ"ס בין לסדור קדמונים הוי פתוח ולפיכך הזהיר ז"ל שלא יניח ג' אותיות לא בסוף [שיט]ה ולא בראש שיטה וק"ל על דבריו דכיון שאינו מניח ריוח כשיעור ג' אותיות נמצא שאין כאן פרשה ואנן ודאי שיעור ריוח פרשה בעינן בין זו לזו ולא נחלקו אלא [בכ]תותה אם פתוחה אם סתומה ולהרמב"ם ודאי צריך לשייר בתחלת שיטה שמתחיל והיה ריוח כשיעור ט' אותיות שזו היא צורת סתומה לדעתו וכמו שנתבאר בדבריו ח"ח [וסמ"]ג כתב וז"ל ומסיק לרב דמצוה בסתומות ואי עבדינהו פתוחות ש"ד ובירושלמי דמגילה פוסק רב כן דפתוחה כשירה ומאריך אחר כך שם פתוחה מראשה פתוחה פתוחה [מסו]פה פתוחה מכאן ומכאן סתומה וקבלתי כך הפירוש לא שתהא פתוחה לגמרי מראשה שיעור ט' אותיות לדברי כידור קדמונים או ג' אותיות לד' מ"ס ולא שתהא פתוחה [לגמ]רי מסופה שא"כ היתה פתוחה גמורה אלא תחלק שיעור הפתוחה לכאן ולכאן פחות מג' אותיות בסוף ובשעריך בסוף שיטה ופחות משלשה אותיות בתחלת שיטה במקום [שמ]תחיל והיה אם שמוע להיכירא בעלמא לפי שאין סמוכות בתורה וזו היא סתומה גמורה מאחר שאין שיעור פתוחה לא בתחלה ולא בסוף ותימא שאומר בלשון רבים [פרש]יותיה סתומות והלא אין כאן אלא הפסק אחד בין שמע לוהיה אם שמוע וכתב ר"ש משום דקכבר על הארץ בסוף שיטה אחרונה וכן אני נוהג אבל מקצת העולם [נה]גו על הארץ בתחלת שיטה אחרונה עכ"ל. והמרדכי כתב על קושיא זו דהיכי קאמר בלשון רבים פרשיותיה סתומות מלאחי בסמ"ג ותוס' שנ"ך שהיו כותבין על הארץ [בס]וף שיטה והרי חשיב כסתומות כיון שנתמלאה כל השיטה ותימא דנהגינן השתא דכתבינן על הארץ בתחלת השיטה ונראה הטעם דומיא דס"ת דלעיני כל ישראל [באמ]צע השיטה שנראה אז שהדבר נגמר דכשמסיים בסוף השיטה כמו שאר השורות נראה כאילו רוצה לכתוב יותר עכ"ל: וכורכה מסופה לראשה מאחד כלפי שמע [בה]קומץ מימרא דרבי חלבו כתבתיה בסמוך: כתב א"א ז"ל נהגו לכתוב שד"י מבחוץ וכו' עד והוא יצילנו על יד ימיננו הכל בסוף הל' מזוזה וענין כתיבת שד"י [מב]חוץ מפורש בספר הזוהר פרשה ואתחנן אבל מ"ש שנהגו לכתבו על הריוח שבין פרשה לפרשה גם הרמב"ם כתב כן ולא מצאתי לו רמז בשום מקום ובס' [הזו]הר פרשה הנזכר מבואר שצריך לכותבו כנגד תיבת והיה שכתב שם בלשון הזה ת"ח והיה שמא קדישא מתתא לעילא ועל דא שד"י אתרשים מלבר לקבל שמא דא והיה [ובג]ו שד"י מלבר למיהוי נטיר בר נש מכל סטרין מלבר ומלגיו עכ"ל וכן ראוי להנהיגו (ד): ומ"ש שנהגו לכתוב מבחוץ כנגד ה' אלהינו ה' שם של י"ד אותיות וכו' כ"כ [סה"]ת וכתבו שכותבין כל אות כנגד אות שמתחלף בה ועכשיו לא נהגו לכתוב כן: ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם קאי למ"ש בשם הרא"ש דמבפנים אין להוסיף מאומה ולא [לע]שות חותמות וכך הוא לשון הרמב"ם בפ"ה מנהג פשוט שכותבין מבחוץ כנגד הריוח שבין פרשה לפרשה שד"י ואין בזה הפסד לפי שהוא מבחוץ אבל אלו שכותבין מבפנים [שמ]ות וכו' הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעוה"ב וכתבו הגהות מיימון על דברי הרמב"ם כ"כ בס"ה וכן הנהיג ה"ר אביגדור ודלא כרא"מ שכתב שאין בהם לא מצוה [ול]א עיכובא אלא תוספת שמירה וכן רבינו שמחה כתב שלשה פסוקים תחת המזוזה ה' ישמרך וגו' עכ"ל: כתבו הגהות מיימון בפ"ב בשם סה"ק דדין ס"ת ומזוזה שוה [לעני]ן תפילין לענין שצריך לכתבם בימין: כתב הרמב"ם בפ"ה צריך ליזהר בתגין שבו ואלו הן התגין שעושין במזוזה פרשה ראשונה יש בה ז' אותיות על כל אות מהם [ג'] זיינין ואלו הן ש"ע של שמע וכו"ן של נפשך ותרי זיינין של מזוזות ותרי טתי"ן של טוטפת ופרשה שנייה יש בה ששה אותיות על כל אות מהן ג' זיינין ואלו הן ג' של דגנך ותרי זייני"ן של מזוזות ותרי טתי"ן של טטפת ולד"י של הארץ ואם לא עשה תגין או שהוסיף בהן או גרע מהן לא פסל עכ"ל:

בא

דרכי משה

(ב) במרדכי מה"ק דף צ"ב ע"ג ואם שינה לא פסל: (ג) בכלבו סה שנהגו לכתוב זה השם יותר משאר שמות מפני ששם זה נוטריקון שומר דירת ישראל וכתב המרדכי דף צ"ג ע"ג בה"ק [או]ריכן בה"ג שיהיה שד"י בין אויר פרשה לפרשה ויהיה הלון בקנה כדי שיהא הלון כנגד הלון ואז יכולין לראות שדי מבחוץ אם יקוב חור בדלתו ומיהו אם לא עשה כן משמע שם דאינה נפסלת ועיין שם: (ד) ולא נהגו כן אלא כמ"ש רבינו:

כתב

פרישה

(י) ובאותה שתחתיה קיצר יותר מאותה שלפניה ולפני פניה פי' אפ"ג שאם היתה שורה זאת שתחתונה עומדת למעלה היה פסול כמ"ש בסמוך דקייט כאופל וק"ל כגון בשיטה ראשונה כתב ב' תיבות ובשנייה ג' ובשלישית אחת: (יא) כאוהל כגון שכתב בשיטה ראשונה [א' ובב'] ב' ובג' שלשה וזנב הוא בהיפך רש"י (וז"ל רש"ל נ"ל ל"ד כקובה ממש או כזנב שמשמע [...] לדדין אלא אפי' מצידה אחת פסול ודו"ק ע"כ): (יב) יכתוב בראש שיטה אחרונה לרמז [ש]נה ימוסס כדמרשקי שמים מהארץ ופירש"י לכך כותבין כימי השמים בסוף שיטה ועל הארץ [בראש] שיטה שיהיו מרוחקים טפי: (יג) ושמתם אותם אתם כנ"ל. קדמא לטטפת חסר בתרא לטוטפת כנ"ל כן ראיתי במזוזות וכן הוא לעיל בא"ח בהל' תפילין וכן ברי"ף בס"ק:
(יד) ע"כ טוב שלא להניח ג' אותיות לא בסוף כו' שבזה נקרא פתוחה להרא"ש כדלעיל בסימן רפ"ה ור"ל לעיל שבזה שם ג"י מ"ס דס"ל שיעור פתוחה ג' אותיות אבל לסידור [ק]דמונים כתב דבעי שיור ט' אותיות ב"י וכאן שמזיר וכתב דקצת ידי כ"ע מבא"כ במקום שצריך לעשות פתוחה צריך לחוש למ"ד דבעי שיעור ט' אותיות לפתוחה. ומ"ש נהגו לעשותה סתום [ר]"ל סתום לגמרי שלא יניח ריוח כלל מפני דהיינו פחות מג' אותיות להיכירא בעלמא שכאן סיים סוף פרשה אבל אין ר"ל שיעשה אותה פרשה סתומה דהא דכל שהוא פחות מג' אותיות אין [כא]ן לא התימה ולא פתוחה לדברי הכל ועיין בב"י: (טו) מסופה לראשה מאחד כלפי שמע כן הל' בגמרא ול"ד נקט לפי המנהג הסופרים שנהגו לסיים שיטה ראשונה ושכבת את אלא כלומר [ש]נגללנה מסופה לראשה ונקט אחד שהוא סוף פסוק ראשון: (טז) לכתוב שדי (דשם זה נוטריקון שומר דירת ישראל כלבו עכ"ס) מבחוץ על הריוח ואפ"ג דכתב בסמוך שטוב לשים ריוח בין פ' [...] פחות מג' אותיות וא"כ היאך יכתוב בריוח תיבת שד"י שהוא ג' אותיות י"ל דיכול לכתוב אות אחד חוץ לשיטה או יכול לכתוב תיבת שד"י באותיות קטנות. וצריך לעשות נקב בגליון כדי [ש]לא יסיקף כנגד שדי כ"כ הג"ה מיימוני וכן יעשה נקב בקנה שתוסבין בו: (יז) והם כוז"ו במוכס"ז כוז"ו ויספך אותיות אלו מכתיבת המזוזה כדי שיגיע כל אות נגד כל אות שמתחלף באלפא ביתא הג"מ (וסב"י כתב דעכשיו לא נהגו לכתוב כן היינו דוקא במדינתו אבל בכל מדינתינו נהגו לכתוב כן שמענו וראינו עכ"ס):

דרישה

יותר מדוכסוסטוס ולפ"ז ה"ט יותר שגון לפי מנהגינו לכתבו על הגויל שהוא יותר סוך ומשך דבת רבינו כך הם ר"י פסל בגויל דספר תורה דוקא כשר אגויל אבל לא תפילין ומזוזות וא"א הכשיר בגויל כמו שהכשיר בקלף וכשירה בדיעבד כמו בקלף דתפילין דוקא פסולין אגויל דהא אף בקלף אם שינה וכתב במקום שער פסול אבל מזוזה דכשירה אדוכסוסטוס במקום שער ואקלף במקום בשר לא שייך בה שינוי וכשירה גם אגויל במקום שער לכן טוב כו' ר"ל ומאחר שאין כדברי ר"י כלום וכשירה נמי אגויל יותר נראה לכותבה לכתחלה אגויל דהוא משתמר יותר ואי ליכא גויל כותבים אקלף ואי ליכא קלף כותבים אדוכסוסטוס וכמשמעות הגמרא דהלכה כר"מ דאמרינן ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת וכותבה לכתחלה לכן גם אנו ננהג כן ולכתוב אגויל דמשתמר יותר ודו"ק:

כתב

וקבענה

חרושי הגהות

[...]וכסוסטוס במקום שער ואקלף במקום בשר לא שייך בה שינוי ויכול לכותבה גם אדוכסוסטוס במקום בשר ואקלף במקום שער ולכן כשירה גם אגויל במקום שער וכן פי' ב"ב בסמ"ש:
ב דאמר רבי חלבו חזינא כו' כ"ה בגמרא שם [לא:]:

רפט בא לקובעה יתננה בשפופרת של קנה או של כל דבר (א) ויקבענה במקומה ויברך בא"י אמ"ה אקב"ו לקבוע מזוזה (ב) ולא יברך בשעת כתיבה ואיזהו מקומה במזוזת הפתח הימיני (ג) שהוא ימין לביאה כשאדם נכנס לבית בחלל הפתח (ד) בטפח החיצון הסמוך לר"ה מב' שלישי גובה הפתח ולמעלה (ה) ולמטה מזה השיעור לא יניחנה אבל מזה השיעור ולמעלה הוא הכל מקומה עד המשקוף והרמב"ם כתב בתחילת (ו) של שליש העליון של גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשירה והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה (ז) ואם הניחה אחורי הדלת אין זה מצותה. ונראה שאם שינה באלו המקומות אינו מעכב (ח) רק שתהיה בצד הימין לביאה

שאם

רפט בא לקובעה יתננה בשפופרת של קנה וכו' כ"כ הרמב"ם פ"ה ונראה דלמדוה מהא דאיתא ס"פ השואל ריש (דף ק"ג) אפשר הוא בגובתא דקניא והקשו התוס' דלפר"ת דמניח אותה מיושב כמו ספר תורה בארון גובתא דקניא למה לי וי"ל שלא תבלה מלחלוחית הכותל עכ"ל:

ומ"ש ולא יברך בשעת כתיבה וכו' הכי אסיקנא בפרק התכלת (דף מ"ב) כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון מילה אע"ג דכשרה בנכרי בישראל צריך לברך וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין אף על גב דפסול בנכרי בישראל א"צ לברך והתוס' לשם כתבו דבירושלמי פ' הרואה איתא דמברך על עשיית ציצית ותפילין ופליג אתלמודא דידן וקי"ל כתלמודא דידן עוד איתא בירושלמי דפרק הרואה דמברך על מצות מזוזה ע"ש (בדף י"ג עמוד א') אבל רבינו נמשך אחר מ"ש הרי"ף והרמב"ם דמברך לקבוע מזוזה: ואיזהו מקומה וכו' בהקומץ ריש (דף ל"ד) תניא ביתך דרך ביאתך מימין דכי עקר איניש כרעא דימינא עקר ברישא וכתב במרדכי אף על גב דהוא אטר ברגליו ורגלו דשמאלא עקר ברישא צריך לקבוע בימין ולא דמי לתפילין דשאני הכא כיון דמזוזה הוי לשימור כל בני הבית משא"כ תפילין דהויין ליה לחודיה עכ"ל וא"כ לפ"ז אם כל בני ביתו אטרים ברגליהם או רובם אטרים א"כ הוא לבדו דר בבית צריך לקבוע בשמאל ביה וזה לא שמענו ועוד הלא החיוב הוא על בעל הבית ולמה נלך אחר בני הבית שהן טפלים לו ולא נלך אחר בעל הבית שהוא העיקר ולכן נראה לפע"ד דבתפילין דאיתמר איתמר ובמזוזה דלא איתמר לא איתמר וטעמא דמילתא דאמרינן דקרא דביתך בביאת ימין דרובא דעלמא קאמר ולא במיעוטא דאטרים ברגליהם דלא שכיחא כלל. ומ"ש בחלל הפתח וכו' שם סוף (דף ל"ב ודף ל"ג) ופירש"י כגון חומת אבנים שעובי החלל ד' או ה' טפחים יניחנה בחלל בטפח הסמוך לר"ה דכד אתי לביתיה קדים ופגע במצוה מיד אבל לא יניחנה מבחוץ לחלל דהא כתב בשעריך דהיינו מקום סגירת השער: ומ"ש משני שלישי גובה הפתח ולמעלה כו' שם (דף ל"ג) א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל מצוה להניחה בתחלת שליש העליון ורב הונא אמר מגביה מן הקרקע טפח ומרחיק מן הקורה טפח וכל הפתח כולו כשר למזוזה וקאמר בגמרא דרב הונא הוא דאמר כרבי יהודה דתני הכי בברייתא ושמואל דאמר כרבי יוסי דפליג אר"י וקאמר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה (הראש) אף כתיבה בגובה (הפתח) וכיון דקי"ל רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי א"כ הלכה כשמואל דסבירא ליה כר' יוסי ושמואל דקאמר מצוה להניחה בתחלת שליש העליון ה"ק שלא להרחיקה מקורה שלמעלה יותר משליש דהיינו שלא להניחה למטה משליש העליון אבל מזה השיעור ולמעלה הכל מקומה עד המשקוף וכדאמר רבי יוסי אף כתיבה בגובה הפתח דמשמע כל גובה הפתח הוי מקומה עד המשקוף דלא קבע מקום לגובה הפתח זו היא דעת הרא"ש אבל דעת הרמב"ם מדקאמר שמואל מצוה להניחה בתחלת שליש העליון אלמא דלכתחלה לא יקבענה למעלה מזה וליכא לפרש דלא קאמר מצוה להניחה בתחלת שליש העליון אלא שלא יניחנה לכתחלה למטה מזה דאם כן קשה אמאי קאמר מצוה דמשמע דלמטה מזה אינו מצוה לכתחלה אבל בדיעבד כשירה והלא למטה מזה פסולה נמי הוי אלא בע"כ דלא קאמר מצוה אלא לאורויי דלמעלה מזה אינו מצוה לכתחלה אבל דיעבד כשירה אם קבעה למעלה מזה והא דכתב הרב רבינו משה בר מיימוני דירחיקנה מן המשקוף טפח טעמו דע"כ לא פליג שמואל אדרב הונא אלא במאי דקאמר כל הפתח כשר למזוזה וכר' יהודה דלא כשר למטה משליש העליון אלא בגובה כרבי יוסי אבל במאי דקאמר רב הונא דמרחיק מן הקורה טפח לא אשכחן דפליג עליה שמואל ומסתברא כדברי הרמב"ם דלכתחלה צריך להניחה בתחלת שליש העליון ובדיעבד כשירה למעלה מזה אם הרחיק מן המשקוף טפח ואם לא הרחיק טפח פסולה וכן אם הניחה למטה משליש העליון נמי פסולה והכי נקטינן וכן פסק בש"ע. כתבו התוס' בשם הירושלמי דכשהפתח גובה הרבה מניחה כנגד כתפיו וחולק על הלמוד שלנו עכ"ל משמע דסבירא ליה לתוספות דאין הלכה כהירושלמי מדחולק על תלמוד שלנו וכך הוא משמעות הפוסקים שלא הביאו הך ירושלמי בפסקים אבל המרדכי כתב דרבי יצחק מסופק אם הירושלמי חולק אתלמודא דידן דמדלא מפליג בתלמודא דידן בין גבוה לנמוך אלמא דאפי' בגבוה הרבה מצוה להניחה בתחלת שליש העליון או שמא תלמודא דידן לא איירי אלא בסתם פתחים שאינן גבוהין הרבה אבל בגבוה הרבה לא איירי ומסתברא דלמעלה מכתפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה הרבה דלא יניחנה לעולם במקום שאינה נראית לו וכו' עכ"ל ומביאו ב"י כלומר ומסתמא ודאי לא פליג תלמודא דידן אירושלמי וכן פסק הראב"ד בהשגות ספ"ו והכי נקטינן כ"ל: ומ"ש ואם הניחה אחורי הדלת אין זה מצותה ברייתא שם (סוף דף ל"ב) הניחה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה:

ומ"ש רבינו ונראה שאם שינה באלו המקומות אינו מעכב וכו' משמע מדכתב רבינו הך ונראה בתר דכתב ואם הניחה אחורי הדלת אלמא דסבירא ליה דאף בהניחה אחורי הדלת אינו מעכב וכן פירש ב"י ע"ש ותימה דהלא רש"י מפרש סכנה מן המזיקין שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה עכ"ל אלמא דמעכב מדאין הבית משתמר בה וי"ל דרבינו דחה פירוש רש"י מדהקשו עליו התוס' לשם ומפרשים בשם ר"ת סכנה דאחורי הדלת משום דמכה בה ראשו אלמא משמע דהבית משתמר בה שפיר דאינו מעכב וכן כתב הרא"ש

רפט בא לקובעה יתננה בשפופרת של קנה וכו' זה פשוט: ומ"ש ולא יברך בשעת כתיבה כ"כ הרמב"ם ונתן טעם לפי שקביעתה היא המצוה והכי אמרינן בהתכלת (מג:) דכל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה אינו מברך אלא בשעת גמר מצותה: כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן תת"ט מי שיש לו ב' או ג' פתחים הראויים למזוזה אם בא לקבוע כולם ביחד אין מברך אלא ברכה אחת: ואיזהו מקומה במזוזת הפתח הימיני שהוא ימין לביאה כשאדם נכנס לבית ברייתא בפרק הקומץ ומייתי לה מקראי וכתב סמ"ג וא"צ להניח מזוזה ימין ושמאל דתניא בספרי רבי יצחק אומר הרי הוא אומר ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות זה בנה אב בכל מקום שנאמר מזוזות אינו בכלל שתים עד שיפרוט לך הכתוב ב' מזוזות: כתב המרדכי הא דאמרינן דמזוזה בימין מדכתיב על מזוזות ביתך דרך ביאתך וכי עקר איניש רגליה דימינא עקר ברישא אין לדקדק דאם הוא אטר ברגליו ורגליו דשמאלא עקר ברישא ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו מידי דהוה אתפילין דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית משא"כ בתפילין דהויין ליה לחודיה:

ומ"ש בחלל הפתח בטפח החיצון הסמוך לר"ה שם (לג:) אמר רב יהודה אמר שמואל מצוה להניחה בתוך חללו של פתח פשיטא בשעריך אמר רחמנא סד"א הואיל ואמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לר"ה כמה דמרחיק מעלי קמ"ל ופירש"י בתוך חלל הפתח. ולא מבחוץ פשיטא בשעריך כתיב דהיינו מקום סגירת השער: בטפח הסמוך לר"ה. כדאמרינן לקמן דקדים פגע במצוה אם היה עובי החלל ד' טפחים או ה' יניחנה בחלל טפח הסמוך לר"ה עכ"ל. ולקמן אמימרא דרבא אמרי' מהו טעמא רבנן אמרי כדי שיפגע במזוזה מיד רב חנינא מסורא אמר כי היכי דתנטריה ופירש"י דתנטריה לכל הבית מן המזיקין: ומ"ש משני שלישי גובה הפתח ולמעלה שם (לג.) א"ר זירא אמר שמואל מצוה להניחה בתחלת שליש העליון וכתב הרא"ש פירוש שלא ירחיק מן המשקוף יותר משליש גובהו של פתח אבל יכול לתתו בגבהו של פתח עד המשקוף עכ"ל ונראה שטעמו מדאוקימנא לה בגמרא כרבי יוסי דאמר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה ומאי תחלת שליש העליון דקאמר להרחקה שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש ומדברי הרמב"ם נראה דלכתחלה מצוה להניחה בתחלת שליש העליון שכתב והיכן קובעין את המזוזה בתוך חלל של פתח וכו' בתחלת שליש העליון של גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשירה ומימרא דרבי זירא הכי משמע דמצוה להניחה לכתחלה בתחלת שליש העליון בדוקא ור' יוסי איירי היכא דבדיעבד קבעה למעלה מזה כשירה כל שהוא בגובה ולפ"ז כי אמרינן ומאי תחלת שליש העליון דקאמר להרחקה היינו לומר דמעיקרא הוה ס"ד דר' זירא בתחלת שליש העליון דוקא קאמר ולא למעלה ולא למטה ומש"ה הוה ק"ל דלא אתי כר' יוסי ומשני דשפיר אתי כר' יוסי ולא אתא לאפוקי אלא למטה אבל למעלה כשירה כרבי יוסי ומיהו לכתחלה מצוה להניחה בתחלת שליש העליון כנ"ל: וה"ר מנוח כתב שנ"ל שאם קבעה למטה משליש העליון כשירה ובלבד שתהא רחוקה מן המפתן ג' טפחים וכ"כ ממ"ש רבינו בסמוך גבי אחורי הדלת ולא נהירא דמדברי הרמב"ם נראה דלמטה משליש העליון פסולה וכ"מ פשטא דברייתא בגמרא: ומ"ש עוד הרמב"ם והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח מדגרסינן בגמרא (שם) אהא דרבי זירא אמר שמואל ורב הונא אמר מגביה מן הקרקע טפח ומרחיק מן הקורה טפח וכל הפתח כשר למזוזה:
ב"ה מיתיבי מגביה מן הקרקע טפח ומרחיק מן הקורה טפח וכל הפתח כולו כשר למזוזה. ד"ר יהודה ר"י אומר וקשרתם וכתבתם וכו' בשלמא רב הונא דאמר כרבי יהודה אלא שמואל דאמר כמאן לעולם כרבי יוסי ומאי תחלת שליש העליון דאמר להרחקה ומשמע ליה ז"ל דלא פליגי רבי יוסי ורבי יהודה אלא בלמטה משליש העליון אבל למעלה לד"ה צריך להרחיקה מן הקורה טפח והכי משמע מדאמר ר"י מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה וכי היכי דקשירה דהוי בגובה הזרוע אינו בסוף גובהו אלא מרוחק מסופו קצת ה"נ כתיבה דילפינן מינה דהויא בגובה אינה בסוף הגובה אלא מרוחקת ממנו מעט דהיינו טפח כנ"ל לדעת הרמב"ם אבל הרי"ף והרא"ש סתמו וכתבו דברי רבי זירא אמר שמואל בלבד: ולענין הלכה יש לחוש לדברי הרמב"ם: כתבו התוס' בפרק הקומץ בירושלמי פ"ב דמגילה משמע דכשהפתח גבוה הרבה מניחה בין כתפיו וחולק על תלמוד שלנו עכ"ל והמרדכי כתב מסופק היה ר"י אם היא דירושלמי דהניחו רב חנינא כנגד כתפותיו פליג אתלמודא דידן מדלא מפליג בין גבוה לנמוך ומיהו נראה דלמעלה מכתפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה כ"כ דלא יניחנה לעולם במקום שאינה נראית לו וכן משמע מדקאמר מניחה בטפח הסמוך לר"ה כדי שיפגע מצוה מיד עכ"ל:

ואם הניחה אחורי הדלת אין זה מצותה ברייתא בפרק הקומץ [לב:] תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה ופירש ר"י אחורי הדלת חוץ למזוזת השער פסולה דבעינן דרך ביאתך וליכא:

ומ"ש ונראה שאם שינה באלו המקומות אינו מעכבת נראה שטעמו משום דבכל הני אמרינן לישנא דמצוה מצוה להניחה בתוך חללו של פתח מצוה להניחה בטפח הסמוך לר"ה מצוה להניחה בתחלת שליש העליון ומשמע ליה ז"ל דהיינו לומר דמצוה הכי ואם שינה לא פסל וכן בהניחה אחורי הדלת שאמרו אין בה מצוה היינו לומר דלא קיים מצוה מן המובחר אבל מ"מ כשירה הוא דאל"כ הו"ל למיתני פסולה וכבר כתבתי בסמוך דמדברי הרמב"ם משמע שאם הניחה למטה מתחלת שליש העליון פסולה והכי משמע בגמרא בברייתא וכן בהניחה אחורי הדלת. אמרינן דאין בה מצוה נראה דהיינו לומר דלא קיים מצות מזוזה כלל וכההיא דתנן [מגילה כד.] העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה דהיינו לומר דלא קיים מצות תפילין כלל דתפילין מרובעות הל"מ וכ"כ ב"י בהניחה אחורי הדלת דפסול וכ"כ הרמב"ם:

ומ"ש

דרישה

סימן רפט (כתב המרדכי במנחות דף ל"א ע"ב שנראה דלמעלה מכתפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה כ"כ דלא יניחנה לעולם במקום שאינו נראית לו וכן משמע דקאמר

פרישה

סי' רפט (א) **ויקבענה** במקומה ויברך כו' והקובע ב' או ג' מזוזות מברך ברכה אחת לכולם רשב"א. וזה דאינו מברך שהחיינו משום דאינו בא מזמן לזמן ושאני טלית ובגד שלובשו שמברך עליו שהחיינו שהוא משום שמחה ובמזוזה אינו מברך על

שמכו סס"י בבית אלא על מצות קביעת המזוזה: (ב) ולא יברך בשעת כתיבה דקביעתה הוא גמר מצותה: (ג) שהוא ימין לביאה דכתיב ביתך דרך ביאתך וכי עקר היניש כרעיה דימינא עקר ברישא כמ"ש לעיל בסימן רפ"ו. אבל א"צ להניח אחת בכל מזוזה ימין ושמאל דמדכתיב בפרשת בא גבי דם של קרבן פסח ונתנו על שתי המזוזות זה בנין אב לכל מקום שנאמר מזוזות אינו ר"ל ב' עד שיפרוט לך הכתוב שתי מזוזות סמ"ג: (ד) בטפח החיצון הסמוך לר"ה כדי שיפגע במצוה מיד: (ה) ולמטה מזה השיעור לא יניחנה כו' כרבי יוסי דאמר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה והרמב"ם דייק ג"כ מינה דכי היכי דקשירה אינה דסוף גובהו אלא מרוחק יסודו קצת ה"נ כתיבה ב"י: (ו) של שליש העליון של גובה כצ"ל כן הוא עיקר הפסק: (ז) ואם הניחה אחורי הדלת כו' פי' חוץ למזוזות השער דבעינן דרך ביאתך וליכא ב"י: (ח) רק שתהיה בצד הימין לביאה ואין סילוק בין איטר יד לאחר מרדכי משום דמזוזה שמירה

לכל

שאם לא קבע בצד הימין לביאה ודאי מעכב ואם אין ניכר איזה ימין לביאה או ליציאה כגון מי שחולק ביתו לשנים ובכל חלק פתח פתוח לרה"ר ובמחיצה החולקת יש פתח (ט) מזה לזה ועתה באותו פתח אין ידוע איזה חשוב ביאה או יציאה מזה לזה או מזה לזה אנו הולכין אחר היכר ציר פי' במקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות הוא הבית ובדרך ימין שנכנסין בו קובע אותה ולא דרך ימין כשיוצאין ממנו וכיצד קובעה יסמר אותה במסמרים במזוזת הפתח או יחפור בה חפירה ויקבענה בה ובלבד שלא יעמיק לחפור טפח בעומק המזוזה שאם העמיק לה טפח פסולה תלאה במקל במקומה ולא קבעה פסולה עשאה כמין נגר פסולה ופירש"י שתחבה בתוך עומק המזוזה כבריח שנכנס בחור אלא צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזת הפתח ויכוין שיהא שמע דהיינו סוף הגלילה (י) לצד חוץ לאויר הפתח ור"ת פירש שפסולה בזקיפה והיינו פירושא דבנגר אלא צריך להשכיבה ארכה לרוחב מזוזת הפתח (יא) ויכוין שיהא שיטה אחרונה שבה על הארץ לצד ר"ה ושיטה ראשונה שבה שמע לצד הבית לפנים והמדקדקין יוצאין ידי שניהם וקובעין חציה בזקיפה וחציה בשכיבה כנו"ן כפופה כזה וא"א הרא"ש ז"ל כתב (יב) ונהגו עלמא כפירש"י

קבעה

ומ"ש שאם לא קבע בצד הימין לביאה ודאי מעכב כ"כ הרמב"ם בהדיא : ומ"ש ואם אין ניכר איזהו ימין לביאה או ליציאה כגון מי שחולק ביתו לשנים וכו' אנו הולכים אחר היכר ציר בפרק הקומץ [לג.] מימרא דרב יהודה אמר שמואל ופי' רבינו בו כפירש"י והרא"ש ז"ל : ב"ה ז"ל ר"י פי' כגון שהפתח היה פתוח לר"ה עם דלת א' ולא היה בו כי אם פתח א' וחלקו לשנים ועשה מחיצה ביניהן בפתח א' נכנסים בו הנכנסים והיוצאים מר"ה לבית והפתח הב' נכנסים בו לבית אשתו לצניעות לעשות בו מלאכה ושתי אלו הפתחים הדלת הא' סוגרם ואין אנו יודעים לאיזה צד יקרא פתח לשום המזוזה שם ואומרים הלך אחר היכר ציר כלומר אותו הצד שציר הדלת סובב בו קרוי פתח לשום בו המזוזה וישים אותה לצד ימין של אותו פתח בביאתו עכ"ל : וכתב המרדכי פי' בה"ג האי ביתא בין גברי לנשי ואומר ר"י דוקא בין גברי לנשי שניהם עיקר ושניהם פתוחים לר"ה אבל מבית לחדר או לעלייה שעיקר תשמישו ומוצאו ומובאו בבית לשם לא אזלינן בתר היכר ציר אלא יניחנו בחדר דלצרכו הוא עשוי ולהכי נקט מבית גברי לנשי וכן מצאתי אפילו אחד פתוח לרשות הרבים ואחד אינו פתוח לר"ה כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה דרך שם לא משגיחין בה בהיכר ציר עכ"ל : וכתוב בתשובת מהרי"ל סימן ל"ט ספיקותיך בחדר הקטן לפי מה שהבנתי מכתבך שיש פתח אחד מבית החורף לחצר וגם יש פתח אחר מחדר גדול לחצר ודלתי פתחי חדר קטן שתיקן היכר ציר דידהו שלא בחדר קטן אלא חד בבית החורף וחד בחדר גדול ולפי זה שתיהן חייבות ויש לקובעה בימין הכניסה לבית החורף ובימין הכניסה לחדר גדול דפתחא דבין תרי בתי ויש לכל א' פתח אחד לר"ה הלך אחר היכר ציר עכ"ל : **וכתוב** עוד שם פתח שבין בית לחצר אם יש לחצר פתח אחד לר"ה אז אית לן למיזל בתר היכר ציר אבל אם אין לחצר פתח לר"ה אז יש לקבוע בימין כניסה מבית לחצר עכ"ל : וכיצד קובעה יסמר אותה במסמרים במזוזת הפתח וכולי שאם העמיק לה טפח פסולה מימרא בפרק הקומץ (שם) : ומ"ש תלאה במקל וכו' פסולה מימרא וברייתא שם : עשאה כמין נגר פסולה בפרק הקומץ שם מימרא דרב יהודה אמר רב ופריך עלה והא כי אתא רב יצחק בר' יוסף אמר כולהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עבידן לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאסתוירא ופירש"י עשאה כמין נגר . שקבעה ותחבה בסף כנגר שתוחבין הנגרים בכותל פסולה דמזוזה לתתה באורך בסף : נגר . קבילא : אסתוירא . היינו מקום חיבור השוק והרגל ומעומד הוא כשרה: עבידא כסיכתא . נגר של אומנים פסולה ליטנא אחריתא איסתוירא כי היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה כך הניחה למזוזה כשרה הואיל וראשה אחד זקוף והתוספות והרא"ש כתבו שר"ת הקשה על פירש"י דמעומד לאו כבוד הוא וקבורת חמור קרי ליה בהמוכר פירות [קא.] וספר תורה ולוחות שבארון שוכבין הוו ולא עומדין ולא ולמד ממנהגו של עולם כשס"ת מעומד כל הקהל עומדין וכשס"ת משכיבו הכל יושבין ופי' ר"ת כסיכתא מעומד כיתדות המשכן שקבועות בארץ פסולה כאסתוירא כתון בשוק לרחבו בלעז קבליי"א כשרה מיהו בפרק מצות חליצה דאמר האי אסתוירא עד ארעא נחית על כרחך היינו עצם היורד מן השוק עד הרגל ולא קבילי"א והא דאמרינן בירושלמי פ"ב דמגילה צריך שיהא שמע שלה רואה פני הפתח לפירש"י כשגולל מאחד כלפי שמע מכוין כשמעמיד שיהא שמע לצד אויר הפתח ולא לצד פנים ולפי' ר"ת הופך שיטה אחרונה לצד ר"ה וראשונה לצד פנים כדי שתהא שיטת שמע לצד אויר הפתח לפנים כ"כ הרא"ש והתוספות כתבו בלשון הזה ומהא דאמרינן בירושלמי פ"ב דמגילה צריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח אין ראיה לפירש"י דלפי' ר"ת יש ליישב כגון דשיטה אחרונה לצד ר"ה וראשונה לצד הדלת והופך שמע לצד אויר הפתח וכתב הרא"ש והאידנא נהוג עלמא כרש"י וכ"כ המרדכי וכתב שכן עיקר והביא ראיה לדבר וכתבו עוד התוספות והרא"ש וצריך לדקדק הא דקאמר כולהו מזוזתא דבי רב כמין נגר עבידן משמע אבל שאר מזוזתא דעלמא לא עבידא כמין נגר וע"כ בין דר' בין דעלמא לא היו פסולות הלכך נראה דכאסתוירא דכשרה היינו באלכסון לא שוכב ולא זקוף א"כ כמין נו"ן מחצה שוכב ומחצה זקוף וכן פירש"י בלישנא אחרינא אבל שאר מזוזתא דעלמא לאו הכי עבדי אלא לפירש"י מעומד ולפירוש ר"ת מושכב וכתב הרא"ש וכך היו מזוזות של הר"ת כמין נו"ן כפופה ע"כ והמרדכי כתב בה"ג מפרש אסתוירא חציו זקוף וחציו שכוב ור"י מפרש משופע דבמזוזה א"א חציו זקוף וחציו שכוב ורבינו ירוחם כתב י"מ באלכסון לא מעומד ולא מושכב אלא מוטה מעט הרגל של המזוזה של מטה מרוחק מעט מהכותל וכן ראיתי לרבותי נוהגים והעולם נהגו כרש"י מעומד ויש מפרשים כאסתוירא כמין נו"ן כפופה מחצה שוכב ומחצה זוקף וכן היה נוהג הר"ת ע"כ לשונו : **ודברי** הרמב"ם כפירש"י שכתב בפ"ה אחר במזוזות הפתח והכניס המזוזה כמו נגר והוא כבריח הקרשים בטבעות פסולה : ומ"ש רבינו שהמדקדקים קובעים המזוזה חציה בשכיבה וחציה בזקיפה כמין נו"ן כפופה כ"כ בסמ"ק ומצאתי כתוב דהעושה כן יניחו ראש המזוזה כלפי פנים ורגלי האותיות נגד הרחוב משום דכיון דמוקמינן לה באלכסון לקיים גם דברי ר"ת צריך לנטות באלכסון כדעת ר"ת בשכיבה וכ"כ בת"ה סימן כ"ב (א) : ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם ורש"י ללישנא קמא דמעומד וכן נהגו :

קבע

הרא"ש לשם כפר"ת ודחה פירוש רש"י וכך כתב המרדכי : **ואם** אין ניכר איזה ימין לביאה וכו' מימרא דרב יהודה אמר שמואל בפרק הקומץ ריש (ד' ל"ג) : וכיצד קובעה יסמר אותה במסמרים במזוזות הפתח וכו' כן כתב גם הרמב"ם ספ"ה ונראה שלמדו להורות כך מהך דבס"פ השואל דקאמר תלמודא גבי שוכר בית מחבירו דמקום מזוזה כיון שאין בו מעשה אומן השוכר עושהו שהרי אפשר הוא בגובתא דקניא ופירש"י שאפי' מקום מזוזה הוא אבן אין צריך מעשה אומן לנקוב בו סדק להניחה בתוכה דאפשר הוא בגובתא דקניא ותולה אותה עכ"ל ועל פירוש זה הקשו התוס' בפרק הקומץ (סוף דף ל"ב) מדאמר שמואל תלאה במקל פסולה ותירצו לא תלי ממש קאמר עכ"ל ובמרדכי ה' קטנות ע"ש רבינו שמשון מבואר התירוץ וז"ל י"ל יכניסנו בחלל הקנה ויקבענה בכותל וא"צ אומן עכ"ל נראה דר"ל דיכניסנו בחלל הקנה אורך הקנה כאורך מזוזה שנכתב כמנהג כל ישראל ואחר כן יקבענה בעץ או באבן שהדלת שוקף עליו דאף הוא קרוי מזוזה דהיינו יסמר אותה בעץ או באבן במסמרים וזהו שאמר ויקבענה בכותל כלומר במזוזת העץ או האבן שהיא בכותל אבל התוס' בפרק השואל כתבו וז"ל בגובתא דקניא מכאן נראה כמו שפירש"י במנחות שמניחין המזוזה מעומד לכן צריך גובתא דקניא שלא תפול אבל לפי' ר"ת שמניחין אותה מיושב כמו ס"ת מונח בארון ולא מעומד ובמנחות כתי

עשאה כמין נגר פסולה היינו מעומד וכו' ואם כן גובתא דקניא למה לי וי"ל שלא תגלה מלחלוחית הכותל עכ"ל וצריך לבאר דהתוספות היו תופסים בפשיטות דלא תלי ממש קאמר מדקאמר שמואל בפ' הקומץ תלאה במקל פסולה אלא הכי קאמר דמעמיד גובתא דקניא ארוכה כגובה הפתח בתוך הפתח מן הקורה עד הקרקע ונותן המזוזה שנכתב בתוך אותו הקנה א"כ מכאן נראה שמניחין המזוזה מעומד לכך צריך גובתא דקניא שלא תפול כלומר אבל אם היה קובע דף קטן אורכו לרוחב מזוזת הפתח והיה מעמיד המזוזה שנכתב על הדף בלא גובתא דקניא היה אפשר שתפול אבל בגובתא דקניא כדפרישית הרי הוא קבוע בקניא מעומד וליכא למיחש לנפילה אבל לפר"ת שמניח אותה מיושב כו' קשה אם כן גובתא דקניא למה לי יניח המזוזה שנכתב כמו שהיא בלא גובתא דקניא על הדף הקטן כדאמרן ויניחנה מיושב כמו ס"ת מונח בארון ושוב ודאי לא יפול ותירצו שלא תגלה מלחלוחית הכותל כנ"ל לפרש דבור זה הסתום בעיני הלומדים והשתא לפ"ז מבואר דאין צריך לקובעו במסמרים בין לפירש"י בין לפר"ת אלא צריך לומר דלמצוה מן המובחר כי היכי דלא ליתי לידי זלזול ע"י נפילה בחשש רחוק יסמר במסמרים דהשתא ליכא חששא דנפילה כל עיקר אפי' בחשש רחוק ודו"ק . שוב מצאתי בירושלמי פ' בתרא דמגילה רבי בא בשם ר' יהודה ואפי' לא סמרו והא תני והוא שסמרו א"ר יוסי והוא שייחדו לכן עכ"ל נראה דכך פירושו דוקא כשהוא מייחד מזוזה זו לפתח זה צריך שיסמרו אבל אם אינה מייחדה אלא לפי שעה א"צ שיסמרו וז"ל לשם של בית מליון היו עושין כן בפולמסיות פי' כשהיו הולכין עם החיילות היו קובעין מזוזה לפי שעה ולא סמרו : **ומ"ש** ובלבד שלא יעמיק וכו' שם (דף ל"ג) דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא העמיק לה טפח פסולה ונראה דהטעם משום דכתיב בשעריך פירוש מקום סגירת השער וכל שהיא עמוקה טפח לאו בשעריך מקרי ופסולה ובספר כ"ת כתב וז"ל העמיק לה טפח פסולה כלומר והוה ליה תעשה ולא מן העשוי עכ"ל וכ"ל דט"ס הוא : תלאה במקל במקומה ולא קבעה פסולה שם מימרא דשמואל וברייתא סוף (דף ל"ג) וקאמר בגמרא מ"ט בשעריך בעינן פי' בשעריך משמע שתקבענה בשעריך והרי לא קבעה שתהא נחה אלא תלויה ומתנדנדת באויר הפתח וכ"כ הרמב"ם תלאה במקל פסולה שאין זו קביעה עכ"ל : **עשאה** כמין נגר פסולה מימרא דרב יהודה אמר רב (שם בדף ל"ג) . ומ"ש בשם פירש"י שם . ומ"ש ויכוין שיהא שמע וכו' ירושלמי פ' הקורא את המגילה עומד רבי זעירא בשם שמואל צריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח וכתבו התוס' והרא"ש והמרדכי דלפירוש רש"י ניחא דאתא למימר שאותו צד שיש בו שמע יהיה כלפי הפתח ולא לצד פנים אבל לפירוש ר"ת קשה וי"ל לפר"ת דה"ק שצריך שהצד שכתוב בו שמע יהיה נגד הפתח ולא צד סופה דהיינו על הארץ . וכתב המרדכי מ"מ קשה מאי אוריא שמע כל שיטה ראשונה כמי ושמא נקט שמע לסימנא ור"ל כל הצד ודוחק ועוד דלא הוי דרך קריאתה כדרך שהיה מונח בארון ועוד דאמר בה"ג שהיו עושין שדי כנגד אויר פרסה והיה חלון בקנה כדי שיהא חלון כנגד חלון ואז יכולין לראות שדי מבחוץ אם יקוב חור בדלתו וזה אינו לפירוש ר"ת . ועוד דהא כתיב על מזוזות ביתך ובשעריך ומשמע שתהא כולה על המזוזה והשער ואם יתחוב אותה ע"י נקב במזוזה כדפי' ר"ת הרי שסוף המזוזה אינו על מזוזת השער ומקצתה סמוך ומקצתה מופלג ואין נכון כן ואם יחוק במזוזה וישים אותה לרוחב הסף אם כן אין נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח כדמשמע ובשעריך ובתוס' שאנ"ץ האריך יותר וע"ש עכ"ל ותימה גדולה דלמאי שכתב רבינו על פי דברי התוס' והרא"ש דלפירוש רבינו תם הופך שיטה אחרונה שבה על הארץ לצד רשות הרבים ושיטה ראשונה שבה שמע לצד פנים לצד הדלת אלמא דלרבינו תם עומד ברשות הרבים ועושה נקב בעובי מזוזות הפתח סמוך לאויר הפתח ומכניס המזוזה שנכתב בתחלה שיטה ראשונה

ותוחבה

דרכי משה

רפט (א) כתב מהרי"ל הואיל דעושין כך לקיים גם דברי ר"ת צריך לשום באלכסון כדעביד ר"ת בשכיבה ולכן צריך שיהא שיטה אחרונה לצד ר"ה ושיטה שמע לצד הפתח לפני המזוזות מהר"ש היה קובע בהיפך ולא ידעתי מה טיבו עכ"ל וכ"כ בת"ה סימן ג' כדברי מהרי"ל וכ"כ ב"י:

כתב

פרישה

לכל בני בית ולא ליה לבדו משא"כ בתפילין : (ט) מזה לזה או מזה לזה כו' : (י) לצד חוץ לאויר הפתח דהיינו בין מזוזה למזוזה שכנגדה : (יא) ויכוין שיהא שיטה אחרונה שבה על הארץ כו' בא לתרץ בזה מ"ש בירושלמי צריך שמע שלה רואה את הפתח שמשמע שיהא תיבת שמע רואה את הפתח דהיינו שיהא שמע באוירא בין מזוזה למזוזה ולא לצד הפנים ולפירש"י א"ש אבל לפירוש רבינו תם אי אפשר לפרש הכי דאם כן למה אמר שיהא שמע כלפי חוץ הוה ליה לומר שתהא שורה ראשונה או פסוק ראשון יהא כלפי חוץ ופ"ק למ"מ צריך שיהא כלפי חוץ בשלמא לפירש"י צריך שיקבענה כך כדי שיוכל לקרות בביאתו לבית דרך הפתח אבל לר"ת שהיא מושכב א"א לקרות מושכב א"כ מנ"מ יהיה שמע לצד חוץ או לצד פנים לכך אמר שלפר"ת בא לומר שיכוין שיהא שיטה אחרונה שבה על הארץ כו' ואין הטעם משום שיקראנה ודו"ק ועיין במרדכי בהל' קטנות דף כ"ד ע"א : (יב) ונהיגי עלמא כפירש"י ולנו נוהגין כהמדקדקין מ"ו ורמ"א אבל מניחין באלכסון ולא כנ"ן כפופה וכתב בת"ה סימן כ"ד דהעושין כן יניחו שמע לצד פנים והסרן לצד חוץ לקיים

דברי

ותוכה בתוך הנקב כולה עד שיהא שיטה אחרונה שבה על הארץ לצד רשות הרבים אם כן לפ"ז ניחא דהוי שפיר דרך קריאתה לעומד בחלל הפתח ושפיר נמי יכול לנקוב בעובי המזוזה חלון כנגד חלון ולראות שדי מבחוץ גם כל הכתב מונח סמוך לשער ולא הוי מקלתו מופלג וצריך לומר דתוספות שאכ"ן לא היו מפרשים הירושלמי כמו שפירשו התוס' שלנו והרא"ש משום דא"כ לא היה לו לומר בירושלמי דשמע שלא רואה את הפתח דהלא שיטה ראשונה שבה שמע היה לצד פנים דהיינו לצד הבית לצד הדלת ואינו רואה את חלל הפתח כלל ומאי רואה את הפתח דקאמר ולכן היה מפרש לפי' רבינו תם דעומד בחלל הפתח ונוקב בעובי מזוזת הפתח לצד הכותל ומכניס מזוזת הכתב בנקב בתחלה בשיטה אחרונה שבה על הארץ ותוחבה כולה בנקב עד שיהא שיטה ראשונה שבה שמע לצד חלל הפתח דהשתא ניחא הא דקאמר בירושלמי שיהא שמע שלה רואה את הפתח כלומר שלא יכנס תחלה שיטה ראשונה שבה שמע בנקב ויהא על הארץ רואה את הפתח ולפ"ז קשה ודאי דלא הוי דרך קריאתה כשעומד בחלל הפתח שהרי הכתב הוא מהופך לעומד בחלל הפתח ועוד דלפ"ז לא שייך לינקב חור במזוזת הפתח נגד שדי ועוד דהא סוף המזוז' הוא מופלג כפי אורך מזוזה שבכתב. ומ"ש ואם יחוק במזוזה וכו' הכי קאמר דאפי' אם תמצא לומר שיעמוד בחלל הפתח ויחוק בעובי מזוזת הבית לצד הכותל בסמוך לרשות הרבים ממש דהשתא שפיר יכול לנקוב ברשות הרבים חלון כנגד חלון ונם הוי דרך קריאתה לאותו שעומד ברשות הרבים אפי' הכי קשה דאינה נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח ומשמעות בשעריך הוא שתהא נקראת לאותו שעומד בשעריך דהיינו בחלל הפתח וזאת היא דעת מרדכי ע"פ תוס' שאכ"ן אכן נראה דאין ספק דר"ת היה מפרש כמו שהבינו התוס' והרא"ש ורבינו ולשון הירושלמי דקאמר שיהא שמע שלה רואה את הפתח אינו אלא לאפוקי שיהא שמע שלה לצד רשות הרבים ולכן אמר שיהא שמע שלה רואה את הפתח כלומר לצד הבית ולא לצד ר"ה. ולענין הלכה נהגו עכשיו במדינות אלו להניחו בשפוע וכן מניחין ס"ת בהיכל בשפוע באלכסון ואין לשנות:

קבעה במזוזה וכו' שם ברייתא וכדפרישית רב אחא בריה דרבא דבקבעה ואח"כ חברה לפתח פסולה משום תעשה ולא מן העשוי אבל חברה לפתח תחלה אע"פ שלא תלה מזוזות עץ ועשה צ"ה של קנים ואח"כ חיך חתיכה מאחד מהקנים שהן חלולים ונתן מזוזות הכתב במקום שחתך כשרה וכן פי' התוס' בס"פ השואל לפי פי' רש"י בהא דקאמר אפשר הוא בגובתא דקניא כדפרישית לעיל בסמוך:

רצ ספר תורה או תפילין שבלו וכו' ברייתא בפ' הקומץ (דף ל"ב) וא"ת היאך תני לפי שאין מורידין הא מורידין עושין והא לד"ה אם כתבן בשני עורות ואפי' אם ידבקם בדבק או יתפרם בגידין פסולה כדלעיל בר"ס רפ"ח ואם כן מס"ת א"א לעשות מזוזה מב' פרשיות אלו אם לא ע"י דבק או תפירה שהרי אינן סמוכין בתורה דשמע כתוב בואתחנן והיה אם שמוע כתוב בעקב וי"ל כגון דפ' שמע בסוף עמוד והוסיף פ' והיה אם שמוע בגליון שלמטה א"נ כ' והיה אם שמוע בתחלת עמוד והוסיף שמע בגליון שלמעלה וכ"כ התוס' לשם בד"ה דילמא להשלים פי' דהא ודאי למאי דמורידין אפי' הפרשה עצמה שכתובה בס"ת שרי לעשות ממנה מזוזה כ"ש לכתוב על הגליון אבל השתא דאשמועינן דאין מורידין אפילו לכתוב על הגליון נמי הויא הורדה ואסור:

רצא מזוזת יחיד וכו' ברייתא פ"ק דיומא (דף י"א) ופי' רש"י נבדקת שמא נרקבה או נגנבה: ושל רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר יעשו חבירי ונראה דאפי' בית שיש בו הרבה בעלי בתים ועושין ביחד מזוזה אחת בפתח הסמוך לר"ה נקראת של יחיד דאין נקרא של רבים אלא דשערי חצירות ומדינות ועיירות והכי משמע מפירש"י: השוכר בית מחבירו וכו' במציעא ס"פ השואל הבאתיו בסימן רפ"ט: **ולא** יטלנה וכו' שם בברייתא מביא מעשה ע"ז באחד שנטלה בידו וילא וקבר אשתו וב' בניו וכתבו התוספות לשם הא דאסור במזוזה טפי מציצית דמטילין מבגד לבגד שאני מזוזה לפי שע"י שיטלנה וילא המזיקין באין לבית וכאילו מזיק אותן שידורו בבית ולפי זה חייב הבא לדור בביתו אחריו לשלם לראשון דמי המזוזה שהניח בביתו וכ"כ הר"ר מנוח ומביאו ב"י:

רצב כתיב כי יקרא וכו' הכל משנה וגמרא פרק שלוח הקן. ומ"ש דדוקא עוף טהור מפרש התם דעוף משמע בין טמא בין טהור אבל צפור לא אשכחן בטמא אלא בטהור: ומ"ש אפי' אם האם טרפה שם (דף ק"מ) תניא אם טרפה חייב בשלוח אפרוחים טרפות פטור משלוח מנה"מ א"ר הנא תקח לך ולא לכלביך ולקיש אם טרפה לאפרוחים מה אפרוחים טרפות פטור משלוח אף אם טרפה נמי פטור משלוח א"כ צפור למעוטי עוף טמא למה לי אלא כתב רבינו דין אם טרפה דחייב בשלוח ובסמוך כתב דאפרוחים טרפות פטור משלוח וכ"כ הרמב"ם בפי"ג מהלכות שחיטה דבאם טרפה חייב בשלוח ובאפרוחים טרפות פטור משלוח אלא דיש לי לדקדק על מ"ש היו אפרוחין טרפות הרי אלו כביצים מוזרות ופטור מלשלח דמשמע דאפרוחין טרפות ילפינן להו מביצים מוזרות והא ליתא דאדרבה ביצים מוזרות ילפינן להו בהיקישא מאפרוחין כדתנן בהדיא: ומ"ש על האפרוחים או על הביצים שלה יתבאר בסמוך:

קבעה במזוזה בעודה תלושה וכו' בפ' הקומץ (שם:) תנא העמיד לה מלבן של קנים חותך שפופרת ומניחה אמר רב אחא בריה דרבא לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניח אבל חתך והניח ולבסוף העמיד פסולה תעשה ולא מן העשוי ופירש"י מלבן של קנים. שלא מצא מזוזת עץ ועשה צורת פתח של קנים מלבן מזוזה: כתב רבינו ירוחם בית שקבע מזוזה בספין ואח"כ קבע הספין לא יצא י"ח מזוזה כי זהו תעשה ולא מן העשוי כך פשוט בהקומץ מפירש"י על ההוא דר"א בנה ביתא והקשו עליו בעלי התוספות וכתבו דכשרה עכ"ל ואין דבריו נכונים דמעולם לא עלה על דעת בעלי התוספות ולא על דעת שום אדם להכשיר דהא בהדיא פסיל רב אחא בריה דרבא ורבינו ירוחם עצמו כתבו שם ולא נחלקו התוס' על רש"י בההוא דר"ג בנה ביתא אלא לענין הפירוש לא לענין הדין:

רצ ספר תורה או תפילין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה וכו' ברייתא בפרק הקומץ [דף לב.]: ומ"ש ולא כותבין אותו על גליונים של ס"ת כ"כ הרמב"ם:

רצא מזוזת יחיד נבדקת פעמים בז' שנים ושל רבים פעמים ביובל ברייתא פ"ק דיומא [דף יא:] ופי' רש"י של רבים פעמים ביובל לכל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטריח יהא כל אחד אומר יעשו חבירי: השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו מזוזה ברייתא במציעא סוף פרק השואל [קב:]: **ומ"ש** ולתקן מקום קביעותה שם בעיא דאיפשיטא: וכתב ה"ר מנוח ומסתברא שאפילו השכירו בחזקת שיש לו מזוזה ואין לו לא הוי מקח טעות כדאמרינן בריש פסחים [ד:] ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בין בגופיה בין בממוניה: ומ"ש ולא יטלנה בידו כשיוצא ואם שכרו מנכרי נוטלה כשיוצא ברייתא במציעא ס"פ השואל וכתבו התוספות לא יטלנה ויצא אף על גב דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד גבי מזוזה אסור לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותן שידורו בבית (א) וכתב ה"ר מנוח על הא דלא יטלנה בידו ויצא שאם הראשון מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו אבל אין מוציאין והא דאמרינן דאם שכרו מנכרי נוטלה כשיוצא כתב ה"ר מנוח דה"ה אם היתה של ישראל והשכירה לנכרי דנוטלה בידו כשיוצא ופשוט הוא (ב): הכל חייבים במזוזה וכו' ומחנכים את הקטנים וכו' משנה בערך מי שמתו [דף כא]:

רצב שילוח הקן כתיב כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שכל מי שימצא קן מעוף טהור לאפוקי טמא כדבסמוך: ומ"ש אפי' אם האם טריפה ברייתא בפרק שילוח הקן [קמ:] אם טריפה חייב בשילוח: **ומ"ש** ורובצת על האפרוחים או על הביצים שלה לאפוקי אם רובצת על שאינם

קבעה במזוזה (יג) בעודה תלושה ואחר כך חברוה לפתח (יד) פסולה:

רצ ספר תורה או תפילין שבלו אין עושים מזוזה מהם (א) ולא כותבין אותו על גליונים (א) של ס"ת [א] (ב) לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה:

רצא מזוזת יחיד נבדקת פעמים בז' שנים (א) ושל רבים פעמים ביובל: (ב) השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו מזוזה ולתקן מקום קביעותה (ג) ולא יטלנה בידו כשיוצא (ד) ואם שכרה מנכרי נוטלה כשיוצא הכל חייבין במזוזה (ה) [א] אפילו נשים ועבדים ומחנכים הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהן:

שילוח הקן

רצב כתיב כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך שכל מי שימצא (א) קן מעוף טהור אפילו אם האם טרפה ורובצת על האפרוחים (ב) או על

ומ"ש

דרכי משה

רצ (א) כתב מוהר"ם פדוא"ה סימן פ"ד על הס"ת אם תתייאשו שלא תוכלו למצוא שום תיקון באופן אחר כ"א לחתוך הגליונות לתקן בו אז ודאי היה נראה דשרי כיון דהיא בלתי מתוקנת היא עומדת לגנוז א"כ פשיטא יותר טוב הוא לחתוך הגליונות ולתקן הס"ת ולגנוז מותר הגליונות מאשר יגנוז כל הספר ודומה לההא דאמרינן ס"ת שבלה אין עושין ממנה מזוזה לפי שאין מורידין כו' הא אם מורידין עושין והמותר על כרחך יגנוז מאחר שגם בראשונה עומד לגנוז אך אם אפשר להמתין עד שימצא גויל או קלף אע"פ והספר מגויל מותר דלא ידענו איסור לתקן עם קלף מחוץ על ס"ת של גויל וא"כ אם אפשר לתקנם בכה"ג ס"ת זו בקדושתה קיימא ולא עומדת לגניזה ולא נקרא ס"ת שבלה וגם גליונות בקדושתייהו קיימא ואין ראוי לחתכם ולגנוז הנותר וסברת הסופר שאמר שהוא הדר להקל למשא נ"ל דיש איסור בדבר וראייה כו' אמנם אם היה אפשר לחתוך רק כדי צורך תיקון ולא יהא גנאי לס"ת שתראה יריעה אחת ארוכה ואחת קצרה מחבירתה אז היה נראה להתיר כי בלי ספק מעלה הוא כי בתחילה גליון ואח"כ מגוף הספר אבל לחתוך ולהניח השאר אינו נראה עכ"ל אמנם בתשובות ריב"ש סימן ל"ב כתב אע"פ שהס"ת היא קרוע וצריכה גניזה אסור ליקח מגליונותיה לכתוב עליהם מזוזה כ"ש לדבק בה קרע ס"ת דאז אינה משמש רק מעשה דבק בעלמא עכ"ל ואפשר בא"א לתקנה אף ריב"ש מודה דשרי:

רצא (א) וכ"ה בהגהת מרדכי פ' במה מדליקין דאין נוטלים מזוזה מבית לבית: (ב) כתב במהרי"ל נשאל ממנו אם רשאים ליתן מזוזה לשר אחד שבקש מאד לקבוע על הפתח מבצר ונדר

דרישה

דקאמר מניחה בטפח הסמוך לר"ה כדי שיפגע במזוזה מיד עכ"ל עכ"ה):

סי' רצ [א] לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ז"ל התוס' בפ' המוציא יין דף ע"ט ע"ב אע"ג דפ' שמע רחוק מפ' והיה אם שמוע וא"כ אפי' בלא טעם אין מורידין א"א לעשות ממנה מזוזה י"ל כגון שהיה פ' שמע כתובה בסוף העמוד ויכתוב פרשת והיה אחריה או שהיה פרשת והיה כתובה בראש העמוד ויכתוב פרשת שמע למעלה ממנה בגליון עכ"ל וקשה דאמרינן לעיל דאם הגיה אפילו אות אחת פסולה וכתב ב"י הטעם משום דאמרינן במכילתא כתבו שלא כסדרן יגנזו ודוחק לומר שהתוס' יחלקו על המכילתא בשלמא על רבינו לא קשה מידי דז"ל דהוא סובר הא דאמרינן אין עושין מס"ת מזוזה לפי שאין מורידין היינו כגון שהיה פרשת שמע כתובה למטה בסוף העמוד כו' אבל התוס' שכתבו שניכן קשה ונ"ל דהתוס' לא לדינא כתבי ועיקר הדין הוא דלא יכתוב למטה בסוף הגליון ולא נקט למעלה בגליון אלא דמיון בעלמא וק"ל אבל התוס' בפרק הקומץ רבה כתבו דהא דאמרינן אין עושין מס"ת מזוזה כו' ר"ל שידבק הב' פרשיות יחד ולא איירי לענין כתיבה כלל וב"י מביאם לעיל בסימן רפ"ח:

סי' רצא [א] אפילו נשים ועבדים כו' משנה בפרק מי שמתו וק"ק דהם פריך בגמרא פשיטא מצות

מצוה מ"מ אמרינן בודאי שמור מטעם אחר אלא שתולה הטעם מכח המזוזה וכמ"ש בהלכות פסח סימן ... מבגד גבי מזוזה אסור לפי כו' עכ"ה) כשילא לפי שהמזיקין באין לבית שאין לו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק ... וכ"כ לק מן דסימן ס"ד: (ד) ואם שכרו מעכו"ם כו' וה"ה אם משכירו לעכו"ם

סי' רצב (א) קן מעוף טהור לאפוקי טמא דכל מקום שנאמר צפור אינו אלא טהור:

פרישה

דברי ר"ת: (יג) בעודה תלושה דאז אינה חייבת במזוזה: (יד) פסולה דילפינן מציצית דכתיב תעשה ולא מן העשוי בפסול:

סי' רצ (א) ולא כותבין אותה על גליונים ר"ל שיחתוך הגליונים מס"ת ויכתוב עליהם הב' פרשיות של מזוזה ול"ת שדוקא מכתב של ס"ת אין עושין אבל אם יכתוב המזוזה על הגליונות של ס"ת נ"ל דה קמ"ל: (ב) לפי שאין מורידין מקדושה חמורה כו' לפי מ"ש רבינו לעיל בסימן רפ"ח שאם כתב המזוזה בשני עורות ודבקם יחד פסולה וכתב ב"י שאם הגיה אפי' אות אחת פסולה שצריך שיכתוב דוקא בסדר שהם כתובים בתורה נ"ל הא דאמר הטעם דאין עושין מס"ת מזוזה לפי שאין מורידין כו' משמע דבלא"ה עושין היינו שיכול לכתוב למטה בגליון כגון שהיה פ' שמע בסוף העמוד היה יכול לכתוב אחריה פ' והיה על הגליון אם לא משום דאין מורידין כו' ועיין בדרישה:

סי' רצא (א) ושל רבים פעמים ביובל לכל דבר שהוא של רבים אין לטרוח עליהם שאם יטריח יאמר כל אחד יעשה חבירו רש"י: (ב) השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו מזוזה אפי' שכרו ע"מ שיהא בו מזוזה משום דניחא ליה לאיניש דעביד מצוה בין בגופה בין בממוניה ר"מ ואע"ג שמוזר מהשכירות ממעת זה ואומר בהדיא שאינו ירצה לעשות פסח סימן תל"ז: (ג) ולא יטלנה בידו (כתבו התוס' אע"ג דאמר שמואל דמטילין ציצית מבגד כאילו מזיק אותן שידורו בבית ואם מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו (אבל אין מוציאין) רבי' מנוח ... לעכו"ם: (ה) ואפילו נשים כו' דמצות עשה שאין הזמן גרמא הוא: ... אינו אלא טהור: (ב) או על ביצים שלה לאפוקי אם רובצת על שאינה שלה:

על הביצים שלה בין אם יש בקן ביצים או אפרוחים הרבה (ג) בין אם אין בו אלא ביצה או אפרוח אחת (ד) ואין הביצים מוזרות ולא האפרוחים מפריחים (ה) ואינו מזומן אצלו [א] כגון יוני שובך ועלייה וצפורים (ו) שקננו בטפיחין ובבירות (ז) ואווזין ותרנגולין שקננו בפרדס בכ"מ שימצאנו בין ברה"ר בין ברשות היחיד (ח) אפי' ברשותו בין באילן בין בארץ או בבורות שיחין ומערות (ט) ואפי' מצאו בים (י) או על ראשו של אדם (יא) אסור ליקח האם מעל הבנים אפי' הוא לצורך (יב) מצוה אלא צריך לשלחה עד שתצא מתחת ידו ואח"כ יקח הבנים ואם רוצה לחתוך כנפיה קודם ששלחנה כדי שלא תוכל לפרוח ויקחנה מיד אינו רשאי אלא ישלחנה מיד עם כנפיה כדי שתוכל לפרוח ולאחר שתצא מתחת ידו יקחנה אם ירצה

שאינם שלה כדלקמן: ומ"ש בין אם יש בקן אפרוחים או ביצים הרבה וכו' משנה שם אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת חייב לשלח שנאמר קן קן מ"מ:

ומ"ש ואין הביצים מוזרות ולא האפרוחים מפריחים משנה שם היו אפרוחים מפריחין או ביצים מוזרות פטור מלשלח ויליף לה מקראי:

ומ"ש ואינו מזומן אצלו גם זה משנה שם (קלח:) ויליף לה בברייתא [קלט:] מדכתיב כי יקרא פרט למזומן:

ומ"ש כגון יוני שובך ועלייה ולפורים שקננו בטפיחים וכו' עד שקננו בפרדס ברייתא שם ופירש רש"י שקננו בפרדס שמרדו דהשתא אין קנויות בידך: ומ"ש בכל מקום שימצאנו בין בר"ה בין ברה"י ברייתא שם: ומ"ש אפי' ברשותו בסוף חולין [דף קמא:] ת"ר יוני שובך ויוני עלייה חייבים בשילוח ומקשינן עלה ואם איתא לדרבי יוסי בר חנינא דאמר חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי כאן כי יקרא פרט למזומן ואסיקנא השתא דאמר רב יהודה א"ר אסור לזכות בביצים שהאם רובצת עליהם שנא' שלח תשלח את האם והדר והבנים תקח לך כל היכא דאיהו לא מצי זכיה לא זכיא ליה חצירו וכתב הר"ן ומיהו אי טריף הקן עד שהוגבהה האם קניא ליה חצירו לביצים והויא מזומן ופטור וכי קאמרינן דיוני שובך חייבים בשילוח היינו כגון שלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל משהטילה הביצים דכה"ג לא קניא ליה חצירו עכ"ל וכך מפורש בגמ':

ומ"ש בין באילן ובין בארץ בין בבורות שיחין ומערות ברייתא שם [קלט:]:

ומ"ש אפי' מצאו בים שם בדרך כדרב יהודה אמר רב דאמר מצא קן בים חייב בשילוח שנאמר כה אמר ה' נותן בים דרך ופירש"י קן בים ששטף הים את האילן והיה קן בראשו:

ומ"ש או בראשו של אדם שם א"ל פפונאי לרב מתנה מצא קן בראשו של אדם מהו א"ל ואדמה על ראשו ופירש"י ואדמה על ראשו. אף על פי שהיתה בראשו לא אבדה את שמה ש"מ אדם גופיה אדמה הוא מדלא אבדה שמה דלא קרייה עפר והשתא נמי על הארץ קרינן ביה וכתב הריב"ש דה"ה אם מצא קן בראש שאר ב"ח חייב לשלח: ומ"ש אסור ליקח האם מעל הבנים קאי אכל הני דכתב לעיל: ומ"ש אפי' הוא לצורך מצוה משנה שם [קמב:] לא יטול אדם אם על בנים אפי' לטהר בה את המצורע:

ומ"ש אלא צריך לשלחה עד שתצא מתחת ידו ואח"כ יקח הבנים שם (קמא:) עד כמה משלחה א"ר יהודה עד כדי שתצא מתחת ידו: ומ"ש ואם רוצה לחתוך כנפיה קודם שישלחנה וכו' אינו רשאי אלא ישלחנה מיד עם כנפיה וכו' ואם חתכן ישהנה עד שיגדלו כנפיה וישלחנה שם [קמא:] ההוא דגזינהו לגדפה ושלחה ואח"כ תפסה נגדיה רב יהודה אמר ליה זיל רבי גדפה ושלחה ומסקינן התם דהאי נגידא הוי מכת מרדות מדרבנן:

ומ"ש ולאחר שיצאו מתחת ידו יקחנה אם ירצה שם עד כמה משלחה אמר רב יהודה כדי שתצא מתחת ידו ופירש"י שתצא מתחת ידו ואם יכול לחזור ולתפסה מותר ואמרינן תו התם ההוא דאתא לקמיה דרבא וכולי שלחה והדר

ומ"ש דאפי' אפרוח אחד או ביצה אחת חייב לשלח משנה שם מדכתיב קן קן מכל מקום פי' מדכתב קרא סתם כי יקרא קן אפי' אין בו אלא ביצה אחת או אפרוח אחד נמי קן קרינן ליה וחייב לשלח ואפרוחים או ביצים אורחיה דקרא הוא למינקט רבים ברוב קנים ובגמרא פריך ואימא איפכא אין בו אלא ביצה אחת או אפרוח אחד אינו חייב לשלח דבעינן אפרוחים או ביצים וליכא היו שם ביצים מוזרות או אפרוחים מפריחים חייב לשלח שנאמר קן קן מכל מקום ומשני אם כן נכתוב קרא סתם והאם רובצת עליהם מאי והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים לאקושי אפרוחים לביצים וביצים לאפרוחים: ומ"ש ולא האפרוחים מפריחים פירוש גדולים שם במשנה יליף לה מהיקישא מה הביצים צריכין לאמן אף האפרוחים צריכין לאמן יצאו מפריחין: ומ"ש ואינו מזומן שם כי יקרא פרט למזומן: ומ"ש כגון יוני שובך ועלייה וכו' ברייתא שם יוני שובך ויוני עלייה וכו' ופירש"י יוני שובך יוני מדבריות שקננו בשובך עכ"ל. וה"ה בעלייה נמי ה"פ יוני מדבריות שקננו בעלייה. ומ"ש ולפורים שקננו בטפיחים ובבירות פירש"י טפיחים שנותנים בהן קדרות קטנות בחומה ובבירות דירות ומגדל עיר עכ"ל והכא נמי הוי פי' לפורים מדבריות שקננו בעיר בטפיחים ובבירות דהוי נמי אינו מזומן כיון שהם מדבריות ולפ"ז צריך לגרוס בספרים שלנו בברייתא מכאן אמרו יוני שובך ויוני עלייה ולפרים שקננו בטפיחים וכו' וכך הוא גירסת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם:

ומ"ש ואווזין ותרנגולין שקננו בפרדס הכא הוי הפירוש איפכא דרצה לומר אווזין ותרנגולין בייתותי' שהיו שלו ומרדו ופרחו לפרדס וקננו שם דהשתא אין קנו בידך דאף על פי שהפרדס או השדה שלו כיון שאינו משתמר לא קניא ליה חצירו ולאו מזומן הוא ומיתורא דקרא נפקא ליה מדכתיב לפניך לחייב את שהיו שלו ומרדו ובריש הפרק כתב רש"י שקננו בפרדס שמרדו ויצאו מן הבית ואין חוזרות לבית ונעשו מדבריות ופרדס לאו מזומן הוא שיכולים הם לברוח אבל אם קננו בבית פטור קננו בתוך הבית שלא מרדו עכ"ל מבואר מתוך פירושו דאפי' אווזין ותרנגולין שמרדו אף על פי שחזרו לבית וקננו בעלייה או בטפיחים חייב בשלוח דכיון דמרדו נעשו מדבריות ודינן כיוני שובך ועלייה דאף על פי שקננו בבית חייב בשילוח והא דתנן דאם קננו בבית פטור היינו דוקא כשלא מרדו: ומ"ש בכ"מ שימצאנו בין בר"ה בין ברה"י וכו' ה"א התם לפניך ברה"י בדרך בר"ה באילנות מניין ת"ל בכל עץ בבורות שיחין ומערות מניין ת"ל על הארץ אלא דאיכא לתמוה כיון דבתר הכי קאמרינן וכי מאחר דסופינו לרבות בכל דבר לפניך בדרך למה לי ומסיק בגמ' אלא לפניך לאתויי שהיו לפניך ומרדו בדרך כדרב יהודה א"ר מצא קן בים חייב בשילוח שנאמר כה אמר ה' נותן בים דרך וגו' א"כ לא הו"ל לרבינו לפרש בין בר"ה בין ברה"י בין באילן בין בארץ או בבורות שיחין ומערות דהא מרבינן כל דבר אלא הוה ליה לכתוב בסתם כמו שכתב הרמב"ם. ויש ליישב דלפי שאחר כך כתב רבינו אבל קן המזומן לו וכו' פטור מלשלח ואתא לאשמועינן דאפי' שקננו בר"ה או ברה"י ברשות שאינו שלו נמי פטור לכך כתב ברישא בין בר"ה וכו' חייב לשלח אע"ג דלא איצטריך ליה ברישא כדי לאורויי רבותא בסיפא בקן המזומן דפטור מלשלח אפי' בר"ה או ברה"י שאינו שלו או אילן ושדה ובורות שיחין ומערות שאינן שלו: ומ"ש בין בארץ או בבורות וכו' הא דלא כתב בין בבורות בין שיחין ומערות משום דבורות שיחין ומערות מעיקרא נפקא לן מדכתיב על הארץ א"כ ס"ל דהוו בכלל על הארץ ולא נקט רבינו מילות בין אלא היכא דכל אחד ואחד נפקא ליה מקרא אחרינא: ומ"ש אפי' ברשותו כבר נתבאר דיוני שובך ויוני עלייה מיירי במדבריות שקננו בשובך ובעלייה שלו וכן לפורים שקננו בטפיחים ובבירות שלו וחייב בשלוח ובשלהי פירקין פריך הא כיון דחצרו קונה לו הביצים מזומן הוא ומשני כדאמר רב יהודה א"ר אסור לזכות בביצים שהאם רובצת עליהן שנאמר שלח תשלח את האם והדר הבנים תקח לך וכיון דאיהו לא מצי זכי חצרו נמי לא זכיא ליה ומיהו דוקא דמשעה שהטילה הביצים לא הוגבהה מהם אמם כלל אבל אם הוגבהה מהם פעם א' קניא ליה חצרו ופטור משלוח וה"א להדיא בעובדא דלוי בר סימון ומביאו ב"י ע"ש הר"ן: ומ"ש ואפי' מצאו בים או על ראשו של אדם וכו' שם בגמרא וז"ל הרמב"ם המוצא קן ע"פ המים או ע"ג ב"ח חייב לשלח לא נאמר אפרוחים או ביצים ולא נאמר בכל עץ או על הארץ אלא שדיבר הכתוב בהווה עכ"ל ס"ל דלאו דוקא אדם דה"ה לשאר חיים ולאו דוקא אדם דה"ה שאר ב"ח ומביא ראייה דכי היכי דלא נאמר אפרוחים או ביצים אלא שדיבר הכתוב בהווה לפי שהרבה אפרוחים או ביצים נמצאו ברוב הקנים אבל לדינא אפי' אפרוח אחד או ביצה אחת וכדפי' רש"י וכתבתיו בסמוך הכי נמי לא נאמר בכל עץ או על הארץ אלא לפי שדיבר הכתוב בהווה והרב בספר כסף משנה כתב דמ"ש לא אפרוחים או ביצים איני יודע לו טעם עכ"ל. ולפי מ"ש נתבאר טעמו בס"ד: ומ"ש אפי' הוא לצורך מצוה משנה שם סוף הפרק לא יטול אדם אם על הבנים אפי' לטהר את המצורע ובגמרא [דף קמ"א] קאמר רבא שלח לעולם משמע אפי' ק' פעמים וריבוי תשלח ללמד הכי' צריך לדבר מצוה לטהר את המצורע לא יטול אלא תשלח ופריך הא אי לאו תשלח הו"א לדבר מצוה לא ישלח ואמאי הא שלוח עשה ולא תעשה הוא תשלח ולא תקח ואין עשה של ולקח למטהר דוחה את שניהם ומסיק דמיירי כגון שנטלה ע"מ לשלח דלאו ליכא כיון דלקחה בהיתר ועשה הוא דאיכא וסד"א ליתא עשה דמצורע ולידחייה לעשה דשלוח משום דהאי עשה דמצורע עדיף טפי כיון דכל כמה דלא מיטהר אסור בתשמיש המטה א"כ ע"כ הוא בא לעשות שלום בין איש לאשתו קמ"ל דלא דחי וכך הם דברי רבינו שכתב בסתם אסור ליקח וכו' דאפי' לקחה מתחלה בהיתר ואין כאן אלא עשה אפ"ה דחה עשה דשילוח לעשה דטהרת מצורע ואף על גב דעשה דמצורע הוא בא לעשות שלום בין איש לאשתו אבל דברי הרמב"ם ספי"ג תמוהים ע"ש:

ומ"ש אלא צריך לשלחה עד שתצא מתחת ידו שם [דף קמ"א] עד כמה משלחה א"ר יהודה כדי שתצא מתחת ידו ופי' רש"י עד כמה משלחה אם נטלה שתצא מתחת ידו ואם יכול לחזור ולהתפסה מותר עכ"ל מבואר מפי' דס"ל דקאי אהא דתנן שלחה וחזרה אפי' ארבע וה' פעמים חייב דהיינו דוקא בדלא יצאה מתחת ידו אבל אם יצאה מתחת ידו פעם אחת ואח"כ חזרה א"צ לחזור ולשלחה אבל יכול לחזור ולתפסה כיון שחזרה מעצמה ומשמע דדוקא בחזרה מרצונה אבל אם לא חזרה אסור לתופסה לאחר ששלחה אלא אם אחר יכול לחזור ולתופסה כדמשמע מעובדא דרבא דשלחה פלוני והדר לה רבא פרסתקי פי' מצודות ותפסה אבל הרמב"ם פי' מתחלת שילוח שכתב וז"ל שלח את האם וחזר וצד אותו מותר לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהם שלא ילקחו שנא' והאם רובצת על האפרוחים אבל אם הוציאה מתחת ידו וחזר וצד אותה מותר עכ"ל אלמא דמפרש להך מימרא דאפי' מתחלת שילוח יכול לתופסה אחר שיצאה מתחת ידו ורבי' מפרש דתרתי משמע חדא משמע דאסור ליקח האם מעל הבנים אלא צריך לשלחה עד שתצא מתחת ידו ואם לא יצאה מתחת ידו וחזרה אסור ליקח האם אלא צריך לשלחה אפי' ק' פעמים עד שתצא מתחת ידו ואחר כך יכול ליקח האם אידך משמע שאם שלחה ולא יצאה מתחת ידו אסור ליקח הבנים אלא דוקא תחלה ישלחנה כדי שיצא מתחת ידו ואח"כ יקח הבנים ודו"ק: ומ"ש ואם רוצה לחתוך וכו' שם עובדא דרב יהודה:

ואם

דרכי משה

ונדר להטיב בעבור זה לכל היהודים כל ימיו ואם ימאנו ח"ו תיפוק טמנו חורבה ואסרם מהרי"ל ונ"ל דאם יש לחוש לאיבה מנכרי שרי דהרי ודאי התירו כמה דברים משום איבה: וכתב

פרישה

(ג) בין אם אין בו אלא ביצה או אפרוח א' שנא' קן מ"מ: (ד) ואין הביצים מוזרות כו' ר"ל שאינו חייב לשלח אם הביצים מוזרות דביצים דומיא דהאפרוחים מה אפרוחים בני קיימא אף הביצים בני קיימא מה הביצים צריכין לאמן אף אפרוחים צריכין לאמן יצאו מפריחין: (ה) ואינו מזומן אצלו שנא' כי יקרא פרט למזומן: (ו) שקננו בטפיחין קדרות קטנות שנותנין בחומה: (ז) ואווזין ותרנגולין שקננו בפרדס פירש"י שמרדו דהשתא אין קנויו בידך: (ח) אפי' ברשותו דכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה לא זכיא ליה חצירו ולא הוי מזומן: (ט) ואפי' מצאו בים כו' שנאמר כה אמר ה' הנותן בים דרך ופירש"י קן בים כגון ששטף הים האילן והיה קן בראשו: (י) או בראשו של אדם שנאמר ואדמה על ראשו פירש"י אע"פ שהיתה בראשו לא אבדה את שמה למקרייה עפר ש"מ אדם גופיה אדמה הוא והשתא נמי על הארץ קרינן ביה וה"ה על ראש שאר ב"ח רמב"ם: (יא) אסור ליקח האם מעל הבנים קאי אכל הפרטים דלעיל: (יב) לצורך מצוה כגון לטהר את המצורע

דרישה

מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא ומשני מהו דתימא כיון דפטורה מן הלימוד כו' ולעיל בסימן רפ"ו כתבתי גמרא דיומא דאמרינן שם דהייתי ממעט בית אשה מביתך ולא ביתה מאי צריך לומר הא בלא"ה הייתי ממעט כיון דפטורה מלימוד ונראה דלק"מ דהתם ביומא קאמר דהו"א דיהא בית של אשה פטור אפי' שהשוכר ממנה או הדר אצלה כיון שהוא ביתה דתלמוד לא היינו לומדין אלא לענין שתפטר היא קמ"ל ועוד דהתם ביומא פריך פשיטא אשה ושותפין ומשום שותפין נקט התם הלימוד של ביתך ואגב זה נקטינן נמי לענין אשה ואע"ג דהיה יכול לומר כמו שאמר בפרק מי שמתו מ"מ זה עדיף שמביא לימוד אחד משניהם ובפרק מי שמתו דפריך אאשה למוד עדיף לסבית מסברא ולא מדיוק דביתך וק"ל: (כתב מהרי"ל בתשובה שאסור ליתן מזוזה לעכו"ם אפי' לשר שיש לחוש שתיפוק מורבה ס"ו עכ"ה):

סי' רצב [א] כגון יוני שובך כתב הר"ן ומיהו אי טריף הקן עד שהוגבהה האם קניא לשן חבירו לביצים והוי מזומן ופטור וכי אמרינן דיוני שובך חייבים בשילוח היינו שלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל משהטילה הביצים (דכה"ג לא קמא ליה חבירו עכ"ל וכן מפורש בגמרא עכ"ה):

בין

ירצה ואם התכן ישהנה עד שיגדלו בנפיה וישלחנה (יג) ואם רוצה ליקח האם ולשלוח הבנים אינו רשאי שלחה וחזרה (יד) אפי' כמה פעמים חייב לשלחה אבל אם שלחה ונטל הבנים והחזירן לקן (טו) וחזרה האם עליהם פטור מלשלח ואם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה (טז) ישלחנה עדיין ופטור אבל קן המזומן לו (יז) כגון יוני הרדיסאות ואווזין ותרנגולין שקננו בבית ועוף טמא (יח) שרובץ על ביצי עוף טהור ועוף טהור שרובץ על ביצי עוף טמא או שהביצים מוזרות או האפרוחין מפריחין או שהן טרפה (יט) או שהזכר רובץ על הביצים פטור מלשלח (כ) אפי' הוא קורא זכר וכן אם האם רובצת על ביצים שאינן שלה פטור ודוקא עוף דעלמא אבל קורא נקבה שרובצת על ביצים שאינם שלה חייב לשלח והרמב"ם כתב אפי' כל

ב"ח

ואם רוצה ליקח האם וכו' עד ישלחנה עדיין ופטור הכל משנה שם: ומ"ש אבל קן המזומן לו כגון הרדסיאות וכו' שם ונקראו כן ע"ש הורדוס שהתחיל להתעסק בגדולן לינדל עם בני אדם בבתים דמזומן ניכהו: ומ"ש ואווזין ותרנגולין שקננו בבית פיינו בשלא מרדו מעולם דאילו מרדו דינן כיוני מדבריות שקננו בשובך ועלייה דחייבין בשילוח כדפרישית לעיל: ומ"ש ועוף טמא שרובץ וכו' שם מדכתיב צפור למעוטי עוף טמא. ועוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא אמעוט מדכתיב תקח לך ולא לכלביך. וביצי מוזרות אמעוט מהיקשא דאפרוחין ואפרוחים מפריחים אמעוט מהיקשא דביצים כדפרישית לעיל או שהן טריפה אמעוט מתקח לך ולא לכלביך כדלעיל: ומ"ש או שהזכר רובץ וכו' שם במשנה קורא זכר רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרין ופירש"י קורא עוף טהור הוא ודרכו לרבוץ על ביצי אחרים ובגמ' אר"א מחלוקת בקורא זכר אבל בקורא נקבה ד"ה חייב ואר"א מחלוקת בקורא זכר אבל בזכר דעלמא ד"ה פטור תנ"ה זכר דעלמא פטור קורא זכר ר"א מחייב וחכמים פוטרים ותו איתא התם בעי רבי זירא יונה על ביצי תסיל אי נמי תסיל על ביצי יונה מהו ופירש"י תסיל עוף טהור הוא ודומה ליונה אמר אביי ת"ש עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור וטהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור משילוח הא טהור וטהור חייב דילמא בקורא והרי"ף הביא לישנא בתרא דרבי אליעזר ודתנ"ה והשמיט לישנא קמא גם השמיט בעיא דר' זירא ונראה מדעתו דמפרש דלישנא בתרא חולק אלישנא קמא וס"ל דלא נקט קורא זכר בפלוגתא דר"א וחכמים אלא להודיעך דבקורא זכר הוא דמחייב ר"א אבל בזכר דעלמא פטור אבל לרבנן דפטרי בקורא זכר ה"ה בקורא נקבה נמי פטרי וכיון דתניא כוותיה דלישנא בתרא הכי הילכתא ולפיכך השמיט בעיא דרבי זירא דכיון דקי"ל כחכמים דאפי' בקורא נקבה פטור משילוח כ"ש ביונה ותסיל ור' זירא לא קמיבעיא ליה אלא אליבא דר"א וללישנא בתרא כיון דמחייב אפי' בקורא זכר שמא כ"ש דמחייב ביונה ותסיל בנקבה או דילמא דוקא בקורא הוא דמחייב אפי' בזכר אבל ביונה ותסיל פטור אפי' בנקבה אי נמי רבי זירא קמיבעיא ליה ללישנא קמא ואליבא דחכמים דמודו בקורא נקבה מי מודו נמי ביונה ותסיל או לא וכיון דתניא כוותיה דלישנא בתרא דלחכמים אפי' בקורא נקבה פטור כל שכן ביונה ותסיל ולכך השמיט הרי"ף הך בעיא דרבי זירא אבל הרא"ש השיג עליו ומפרש דלישני לא פליגי ותרתי לישני הילכתא נינהו דבזכר דעלמא ד"ה פטור ובקורא נקבה ד"ה חייב כי פליגי בקורא זכר והלכה כחכמים דפטרי והשמיט הרא"ש בעיא דרבי זירא משום דס"ל דכיון דתני קורא זכר להודיעך דלחכמים נמי מיהא בקורא נקבה חייב בשילוח מכלל דביונה ותסיל פטור לחכמים אפי' בנקבה דאי ביונה ותסיל נמי חייב הו"ל לאשמועינן רבותא אלא ודאי דלא מחייבי חכמים אלא בקורא נקבה ובעיא דרבי זירא אינה אלא לר' אליעזר דמחייב בקורא זכר שמא מודה ביונה ותסיל בנקבה או דילמא אף לר"א פטור אפי' בנקבה ביונה ותסיל דלא מחייב רבי אליעזר אלא בקורא ואפי' הוא זכר וכיון דהלכה כחכמים נקטינן דביונה ותסיל פטור אפי' בנקבה אלא דקשיא לי טובא לפירוש הרא"ש דלישני לא פליגי מאי קאמר תלמודא אלישנא בתרא תנ"ה דלא שייך תנ"ה אלא היכא דפליגי לישני וקאמר תלמודא דתנ"ה כהאי לישנא ולא כאידך לישנא ותו קשה מאי נפקותא איכא במאי דתנ"ה כלישנא בתרא הלא הלכה כחכמים דפטור אפי' בקורא זכר כ"ש בזכר דעלמא אבל לפי' הרי"ף ניחא דקאמר תנ"ה לאורויי דהלכה כלישנא בתרא ולחכמים אפי' בקורא נקבה נמי פטור והכי משמע להדיא לספרים דגורסים ואיכא דאמרי דמשמע דפליגי לישני ואפי' לספרים דלא גרסינן וא"ד מוכח דפליגי מדקאמר תלמודא תנ"ה כדפרישית ולהרמב"ם דעת שלישי דאיהו מפרש דלישני פליגי וקי"ל כלישנא בתרא דתניא כוותיה דנקט קורא זכר להודיעך כחו דר"א דאף על גב דזכר דעלמא פטור בקורא זכר מחייב אבל קורא נקבה אליבא דחכמים לא ידעינן אי מודו חכמים דחייב בשילוח או ס"ל דבנקבה נמי פטור דהא לא נקט קורא זכר אלא להודיעך כחו דר"א אבל בקורא נקבה לא איירי ולא גלי לן תנא מידי היכי ס"ל לחכמים בקורא נקבה והילכך קמיבעיא ליה לרבי זירא בקורא נקבה אליבא דחכמים דלא כהרי"ף דפשיטא ליה ללישנא בתרא אליבא דחכמים דאפי' בקורא נקבה פטור ודאי ורבי זירא דמיבעיא ליה ביונה ותסיל אף אליבא דר"א דמחייב בקורא זכר קמיבעיא ליה מי מחייב נמי ביונה ותסיל דנקבה או לא ובעי למיפשט מדתנן עוף טמא רובץ וכו' הא טהור וטהור חייב ודאי דילמא מתניתין אליבא דר"א קתני לה ומיירי בקורא ואפי' זכר וא"כ בעיא לא איפשיטא. וכי היכי דמיבעיא ליה לרבי זירא ביונה ותסיל ואף אליבא דר"א ה"נ מיבעיא ליה בקורא נקבה ואליבא דחכמים ולא איפשיטא דהא איכא למדחי דמתניתין דתני עוף טמא הרובץ וכו' דדייקינן מינה הא טהור וטהור

ב"י

והאדר לה רבא פרסתקי ותפסה: ואם רוצה ליקח האם ולשלוח הבנים אינו רשאי משנה (שם.) אמר הרי אני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב לשלח שנאמר שלח תשלח את האם וגו' ירוש' אמר הריני נוטל את האם וכולי והרי אין אני נוטל האם על הבנים לא אמר כלום לפי שחובה עליו לשלח את האם: שלחה וחזרה אפי' כמה פעמים חייב לשלחה משנה שם ויהיב טעמא בגמ' משום דשלח אפי' מאה פעמים משמע כלומר מפני שהוא מקור ונופל על המעט ועל ההרבה: ומ"ש אבל אם שלחה ונטל הבנים והחזירן לקן וחזרה האם עליהם פטור מלשלח משנה שם וטעמא משום דכיון דכבר זכה בהם מזומן קרינן בהו:

ואם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה ישלחנה עדיין משנה שם ופרק ג' דמכות [דף יז.] הנוטל אם מעל הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה והלכה כחכמים: אבל קן המזומן לו כגון יוני הרדסיאות וכו' ארישא קאי דקתני שכל מי שימצא קן מעוף טהור וכו' ואינו מזומן אצלו וכו' אסור ליקח האם וכו' אלא צריך לשלחה והשתא קאמר אבל קן המזומן כגון יוני הרדסיאות וגו' ועוף טמא שרובץ על ביצי עוף טהור וכו' וכן האם רובצת על ביצים שאינם שלה פטור: ומ"ש דיוני הרדסיאות פטור משנה שם [קלח:] ופירש"י יוני הרדסיאות שדרכן לגדל עם בני אדם בבתים פטור דמזומן נינהו: ומ"ש דעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור ועוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור גם זה משנה שם ומוכח לה בגמ' [קלט:] דעוף טמא פטור מדכתיב כי יקרא קן צפור ולא אשכחן טמא דאיקרי צפור ומשום הכי עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור דאף ע"ג דמינא דביצים בר שילוח הוא קן צפור בעינן שתהא האם שהיא מקנן צפור טהור וטהור רובץ על ביצי עוף טמא נמי פטור משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך:

ומ"ש דאם הביצים מוזרות או אפרוחים מפריחים פטור משנה שם [קמ:] ויליף לה מדכתיב והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים מה האפרוחים בני קיימא אף ביצים בני קיימא יצאו מוזרות מה הביצים צריכין לאמן אף אפרוחים צריכין לאמן יצאו מפריחין:

ומ"ש או שהן טריפה ברייתא שם ומפרש רב כהנא טעמא משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך: ומ"ש או שהזכר רובץ על הביצים פטור מלשלח וכו' שם במשנה [קלח:] קורא זכר רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרים פי' קורא עוף טהור ודרכו לרבוץ על ביצים אחרים ובגמ' א"ר אלעזר מחלוקת בקורא זכר אבל בקורא נקבה ד"ה חייב וא"ר אלעזר מחלוקת בקורא זכר אבל בזכר דעלמא ד"ה פטור. ופירש"י אבל בקורא נקבה אפי' אין הביצים שלה חייב לשלח דהאם קרינן בה הואיל ומנהגו בכך: אבל זכר דעלמא דברי הכל פטור. דהאם רובצת כתיב ולא האב רובץ. והרי"ף לא הביא מימרא קמייתא דרבי אלעזר וכתב הרא"ש עליו תמהני למה לא הביאה דלכאורה משמע דאיתנהו לתרוייהו דתרי מילי נינהו ולא פליגי אהדדי ואני לא הייתי כותב מימרא דרבי אלעזר בתרייתא משום דלית בה נפקותא לפסק הלכה ולא כתבתיה אלא לדקדק בדברי הרי"ף דנראה שהיה כתוב בספרו ואיכא דאמרי א"ר אלעזר וכו' ופליגי תרי לישני דרבי אלעזר אהדדי ופסק כלישנא בתרא משום דת"כ ולאפוקי מלישנא קמא ולאשמועינן דלא מחייבי רבנן בקורא נקבה ואין דבריו נראין לי דבספרים שלנו אין כתוב בהן איכא דאמרי וגם לכאורה משמע דלא פליגי אהדדי:

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם טעמו מדגרסינן בגמ' [קמ:] בעי רבי זירא יונה על ביצי תסיל תסיל על ביצי יונה מהו אמר אביי תא שמע עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור וטהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור הא טהור וטהור חייב דילמא בקורא. ופירוש רש"י תסיל עוף טהור דומה ליונה: דילמא. הא דתני בטהור וטהור חייב בקורא נקבה דמנהגו בכך ומודו בקורא אפי' אין הביצים שלה כדלקמן דהואיל ודרכה לגדלן אם רובצת קרינן בה אבל עוף אחר בטלה דעתו ואינו בשילוח וכיון דבעיא לא איפשיטא נקטינן בה לענין חיוב לשלח לחומרא דספיקא דאורייתא הוא ולענין מלקות נקטינן לקולא דספק נפשות להקל ונראה שהוא ז"ל היה גורס בלישנא בתרא דרבי אלעזר איכא דאמרי ופסק כלישנא בתרא וכדפסק הרי"ף דלא מפלגי רבנן בין קורא נקבה לעוף דעלמא אלא שהרמב"ם פסק שכולהו נקבות טהורות חייב בשילוח מדלא איפשיטא בעיין ומדברי הרי"ף משמע לכאורה דבכולהו פטור שהרי השמיט בעיא זו ויש לתמוה עליו דכיון דספיקא דאורייתא הוא הוה ליה למינקט בה לחומרא דכך נראה לי דהרי"ף נמי מחייב כולהו נקבות טהורות בשילוח ולא הוצרך להביא בעיא דרבי זירא לפי שסמך על מ"ש מימרא דרבי אלעזר מאי דאיתמר עלה בגמ' תנ"ה זכר דעלמא ד"ה פטור קורא זכר ר' אליעזר מחייב וחכמים פוטרים ומשמע דלא פטרי רבנן אלא בזכר בין דקורא בין דשאר מינים אבל בנקבה בין דקורא בין דשאר מינים לד"ה חייב בשילוח ומשמע דס"ל ז"ל דהיינו דאיכא בין תרי לישני דרבי אלעזר דללישנא קמא לא מחייבי רבנן אלא בקורא נקבה אבל שאר מינים אפי' נקבות פטור וללישנא בתרא לא מפלגי רבנן בין קורא לשאר מינים דבין בזה ובין בזה בזכרים פטור ובנקבות חייב ופסק כלישנא בתרא משום דתניא כוותיה והשתא איכא נפקותא לפסוק הלכה במימרא דר"א בתרייתא ואפשר לפרש עפ"ז דבעיא דר' זירא הוא אי מפרשינן מתניתין כלישנא קמא דר"א או כלישנא בתרא ומאן דבעיא למיפשט ממתני' לחייב סבר כלישנא בתרא דלא מפליג בין קורא לשאר מינים ומאן דדחי דלמא בקורא סבר כלישנא קמא דמפליג בינייהו וברייתא לא הוה שמיע להו ואנן דשמיע לן נקטינן כוותיה וכלישנא בתרא ומיהו להרמב"ם א"א לומר כן דא"כ הו"ל למיפסק דמילקי נמי לקי כיון דלא איבעיא להו אלא משום דלא שמיע להו ברייתא אנן דשמיע לן אית לן למינקט כוותיה לגמרי אפי' לחייבו מלקות וצ"ל דלהרמב"ם ספוקי מספקא ליה אי טעמא דבעיא דר' זירא משום דברייתא לא שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה לא הוה מיבעיא ליה או אי אפי' אי שמיע ליה ברייתא אכתי מיבעיא ליה אי בנקבות נמי פטור משילוח לרבנן והא דנקט זכר משום דבקורא מחייב רבי אליעזר אפי' בזכר וכיון דאיפשר למימר הכי מידי ספיקא מיהא לא נפיק לפוטרו ממלקות: ואכתי איכא למידק דהוה ליה לחייבו בקורא נקבה מלקות דהא למאי דבעיא למיפשט על כל המינים הוא חייב וקורא בכלל ולמאי דדחי בקורא מיהא חייב וי"ל דאפשר לפרש דדילמא בקורא לאו בקורא אליבא דחכמים קאמר וכדפירש רש"י אלא בקורא אליבא דרבי אליעזר קאמר אבל לחכמים תיבעי בכל המינים אפי' בקורא:

והר"ן כתב להכי נקט זכר משום דקורא נקבה אפי' רבנן מודו כיון שדרכה לרבוץ על ביצים אחרים ומיהו בעוף אחר טהור בעיא ולא איפשיטא בגמ' ע"כ. ויש לתמוה עליו איך לא דקדק בדברי הרב אלפס מה שדקדק בו הרא"ש ולא כתב טעם למה השמיט בעיא דר' זירא: ורבינו כתב על דברי הרמב"ם והכי מסתבר משום דאפי' אם תמצא לומר דלא פליגי לישני דרבי אלעזר אהדדי ופשיטא ליה דבשאר מינים דלאו קורא אף בנקבות פטור לרבנן וכדכתב הרא"ש כיון דר' זירא איבעיא ליה

פרישה

(יג) ואם רוצה ליקח האם ולשלוח הבנים אינו רשאי לפי שמוטב עליו לשלוח האם שנאמר שלח תשלח את האם: (יד) אפי' כמה פעמים חייב לשלחה [illegible] (טו) וחזרה עליהם פטור מלשלח משום דכיון דכבר זכה בהן מזומן קרינן בהו ב"י:

(טז) ישלחנה עדיין ופטור פי' ממלקות משום דהוי לאו הניתק לעשה [illegible] (יז) כגון יוני הרדסיאות שדרכן לגדל עם בני אדם בבתים [illegible] (יח) שרובץ על [illegible] (יט) או שהזכר רובץ [illegible] (כ) אפי' הוא קורא זכר [illegible]

כל אם שרובצת על ביצים שאינם שלה חייב לשלח אלא שאינו לוקה והכי מסתברא (כא) ואם מטלית או כנפי נוצה מעוף אחר או ביצים מוזרות מפסיק בינה לקן או שיש ב' סדרי ביצים זה על זה או שזכר על הביצים ונקבה על גביו בכולהו מיבעיא אם חייב לשלח אם לאו ולא איפשיטא ולחומרא כתב הרמב"ם (כב) שחט קצת סימניה בתוך הקן קודם שיקחנה חייב לשלח (כג) ואם לא שלח אינו לוקה היתה מעופפת על הקן (כד) אם כנפיה נוגעין בקן חייב לשלח ואם לאו פטור אע"פ שנוגעין מן הצד (כה) והרמב"ם כתב שחייב אם נוגעת מן הצד היתה יושבת בין הביצים או בין האפרוחין

בי ולא איפשיטא נקטינן לחומרא והרא"ש סבר דלא שבקינן פשיטותא דרבי אלעזר משום ספיקא דרבי זירא: ואם מטלית או כנפי נוצה מעוף אחר וכו' שם בעיא דרבי זירא מטלית מהו שתחוץ כנפים מהו שיחוצו ביצים מוזרות מהו שני סדרי ביצים זה על גבי זה מהו זכר על גבי ביצים ונקבה על גבי זכר מהו תיקו. פי' רש"י מטלית. פרוסה על הביצים והאם רובצת עליה מי הוי חציצה דלא בעי שילוח דלא קרינן בה רובצת או לא: כנפים. נוצה תלושה: ביצים מוזרות. דלא מחייבי בשילוח מהו שיחוצו את"ל ביצים מוזרות חוצצים שני סדרי ביצים בני קיימא זה על גב זה מהו אם נתכוין ליטול התחתונים מי הוו אמצעיים חציצה ופטור מלשלח או לא: וז"ל הרמב"ם היה מטלית או כנפים חוצצות בין כנפים ובין הקן הרי זה משלח ואם לא שלחה אינו לוקה היו שני סדרי ביצים וכנפיה נוגעות בסדר העליון או שהיתה רובצת על ביצים מוזרות ותחתיה ביצים יפות או שהיתה אם על גבי אם או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר הרי זה לא יקח ואם לקח ישלח ואם לא שלח אינו לוקה עד כאן ואיני יודע למה חלקן בתרי בבי ולמה שינה לשונו בזו מבזו וצ"ע: ומ"ש או שהיתה אם על גבי אם אע"פ שאינו מפורש בגמרא יש לומר דמדין שני סדרי ביצים זה על גב זה הוא נלמד וכן כתב הר"ן: כתב הרמב"ם שחט קצת סימניה בתוך הקן וכולי לישנא דהרמב"ם הכי איהיה היתה האם טריפה חייב לשלחה שחט מקצת סימנין בתוך הקן קודם שיקחנה חייב לשלח ואם לא שלה אינו לוקה ע"כ ומשמע ליה לרבינו דשחט סימני האם קאמר ומשום הכי כתב שחט סימניה ואי אפשר לומר כן דאם כן אמאי אינו לוקה מ"ש מאם טריפה אלא אאפרוחים קאי והכי איתא בגמרא בעי רב הושעיא הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימנין מהו מי אמרינן כיון דאילו שביק להו מיטרפי בעינן לך ולא לכלביך או דילמא כיון דבידו למגמר שחיטה תקח לך קרינן ביה וחייב בשילוח תיקו ופירש"י מיעוט סימנין של אפרוחים תחת האם מהו לחייבו בשילוח הקן כיון שבידו לגמור השחיטה תקח לך קרינן ביה וחייב לשלח או דילמא השתא מיהת כל זמן שלא גמר בהם סימנים פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר ואחר כך גומר השחיטה והר"ן כתב על דברי הרמב"ם שנראה מדבריו דאאם קאי וקשה דמ"ש מאם טריפה ואם לאפרוחין נתכוון לא הוה ליה לסתום אלא לפרש: היתה מעופפת על הקן אם כנפיה נוגעים בקן חייב לשלח וכו' משנה בפ' שילוח הקן [שם] ויליף לה בגמ' מדלא כתיב יושבת משמע אפילו מעופפת ומיהו כיון דכתיב רובצת בעינן שיהיו כנפיה נוגעות בקן:

ומ"ש אע"פ שנוגעין מן הצד שם בגמרא רמי אמתניתין מדתניא היתה מעופפת אפי' כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח ומשני אמר ר' ירמיה כי קתני מתניתא בנוגע מן הצד: ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם שחייב אם נוגעות מן הצד לא נמצא כן בדברי הרמב"ם אדרבה כתב דנוגעות מן הצד פטור שהרי כתב וז"ל היתה מעופפת אם כנפיה נוגעות בקן חייב לשלח ואם לאו פטור מלשלח היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בקן פטור מלשלח וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה נוגעות בקן מצדו פטור מלשלח ע"כ ואפשר שרבינו מדייק מדגבי היתה בצד הקן כתב דאפילו נוגעת בקן בצדו פטור וגבי היתה מעופפת לא הזכיר דין נוגעת מן הצד אלא סתם וכתב שאם כנפיה נוגעות בקן חייב משמע דבכל גווני שיהיו נוגעות אפילו מן הצד חייב אבל מ"מ יש לתמוה עליו למה הביא דברי הרמב"ם כפי מה שהבין בו ולא הקשה עליו:

ומ"ש רבינו היתה יושבת בין הביצים וכו' היתה יושבת על שני ענפי אילן וכו' שם אמר רב היתה יושבת בין ב' רודדי אילן רואה כל שתשמט ונופלת עליהם

וטהור חייב איירי בקורא ואפילו זכר ואליבא דר"א אבל לחכמים אפילו קורא נקבה פטור או שמא חכמים מודו דבנקבה חייב בשילוח ואפילו ביונה ותסיל וכ"ש בקורא נקבה וכיון דלא איפשיטא הרי זה משלח מספיקא ואם לא שלח אינו לוקה בין בקורא נקבה בין בשאר עופות טהורים ורבינו לא הביא דעת הרי"ף אלא דעת הרא"ש מפני שכך נראה מפירש"י והביא ג"כ דעת הרמב"ם וכתב דהכי מסתברא והב"י האריך בכמה דברים שיש להשיב עליהן ולפע"ד מה שכתבתי הוא הנכון. אמנם מה שהשיב ב"י על הר"ן בהבנתו דברי הרי"ף הדין עמו ואין ספק דשגגה הוא שיצאה מתחת קולמוס הר"ן בזה:

ואם מטלית וכו' פי' מיבעיא לה מי הוי מטלית חציצה דלא קרינא ביה והאם רובצת עליהם ופטור משילוח או לא את"ל הוי חציצה אכתי מיבעיא לן נוצה תלושה מי הוי חציצה או שמא מין במינו לא הוי חציצה:

ומ"ש כנפי נוצה מעוף אחר לאו דוקא דה"ה בנוצה תלושה דאם הרובצת נמי קמיבעיא ליה אלא נקט עוף אחר לאורויי דבתלושה קמיבעיא ליה אבל באינה תלושה פשיטא דליכא חציצה בכנפי נוצה של אם הרובצת את"ל כנפי נוצה נמי הוי חציצה ביצים מוזרות מהו מי נימא ביצים בביצים לא הוי חציצה או דילמא כיון דבביצים מוזרות פטור משלוח הוי חציצה. את"ל ביצים מוזרות חוצצין שני סדרי ביצים בני קיימא זה ע"ג זה ונתכוין ליטול התחתונים מי הוו אמצעיים חציצה ופטור מלשלח או לא את"ל ב' סדרי ביצים נמי חוצצין כיון דלא נתכוין ליטול האמצעיים אכתי מיבעיא לן בזכר ע"ג ביצים ונקבה ע"ג זכר מהו דילמא כיון דנתכוין ליטול כל הביצים חייב בשלוח דרגילת זכר דרגילות הוא להסתלק מעלמו מעל הביצים לא הוי חציצה והב"י הביא לשון הרמב"ם דכתב מטלית וכנפים בבבא חדא והשאר כתב בבבא אחרינא וכתב דאינו יודע למה חלקן לשתי בבות גם שינה הלשון בזו מבזו ואפשר ליישב דהרמב"ם דקדק בלשון רבי ירמיה דקאמר מטלית מהו שתחוץ כנפים מהו שיחוצו ואח"כ קאמר בסתם ביצים מוזרות מהו ב' סדרי ביצים מהו וכו' ולא קאמר בהני מהו שיחוצו אלמא משמע דבמטלית וכנפים פשיטא ליה דיכול ליקח האם מעליהם לכתחלה שהרי בשעה שלוקח האם אין שם אלא מטלית וכנפים ולא עבר על לא תקח אלא קמיבעיא ליה אם לאחר שלקח האם והזר ולקח הבנים שתחת המטלית והכנפיים אם נאמר דפטור שוב ג"כ מעשה דשלח תשלח ואע"פ שלקח גם הבנים ושניהם הם לפניו האם והבנים אפ"ה פטור משלוח משום דהוי לה חציצה מעיקרא בשעה שלקח האם או דילמא השתא שלקח גם הבנים חל עליו עשה דשלח תשלח כיון דשניהם לפניו בלא חציצה אבל בביצים מוזרות וכל אינך מיבעיא ליה בכוליה מי נימא דעבר גם על לא תקח ועל שלח תשלח או לא ולכך שינה הלשון דבתחלה כתב ה"ז משלח ואם לא שלח אינו לוקה ואח"כ כתב ה"ז לא יקח ואם לקח ישלח ואם לא שלח אינו לוקה כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם ולפע"ד הוא דבר ברור:

כתב הרמב"ם שחט קצת סימניה וכו' שם בגמרא בעי רב הושעיא הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימניה מהו מי אמרינן כיון דאילו שביק להו מיטרפי בעינן לך ולא לכלביך א"ד כיון דבידו למגמר שחיטה תקח לה קרינן ביה וחייב בשלוח תיקו והדבר פשוט דבשחט מיעוט סימנין של אפרוחים קמיבעיא ליה מי אמרינן בהו תקח לך ולא לכלביך וכפירש"י אבל לנוסחת רבינו בדברי הרמב"ם שכתב שחט קצת סימניה משמע דבשחט מיעוט סימנים של אם קאמר ותימא היאך לא הקשה עליו רבינו למה לא כתב הדין המפורש בגמרא בשחט מיעוט סימנין של אפרוחים לכן נראה לע"ד דאין חילוק בין דכתוב ברמב"ם סימניה כנוסחת רבינו ובין כתוב סימנין כנוסחא דידן ברמב"ם יש לפרש דבריו אם והאפרוחים וס"ל להרמב"ם דאע"ג דקמיבעיא ליה לרב הושעיה בשחט מיעוט סימנין של אפרוחים ה"ה דקמיבעיא ליה נמי בשחט מיעוט סימנין של האם אלא דנקט חדא וה"ה לאידך ולגבי אם איפכא קמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דלא שביק לה מיטרפה חייב בשלוח דהלא באם טריפה חייב בשלוח א"ד כיון דבידו למיגמר שחיטה חשיב כאילו כבר נשחטה לגמרי ואינה חיה ופטור משלוח ולפיכך כתב הרמב"ם בסתם שחט מקצת סימנים בתוך הקן וכו' דמשמע בין בשחט מקצת סימנין של אפרוחים בין בשחט מקצת סימנין של האם לעולם חייב לשלח ואם לא שלח אינו לוקה דבתרווייהו קמיבעיא ליה ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא וכך הבין רבינו מדברי הרמב"ם והביא דבריו בסתם ולא הקשה עליו דמסתבר טעמיה והכי נקטינן ודלא כמה שהבינו הר"ן וב"י מדברי הרמב"ם עיין בב"י:

היתה מעופפת על הקן וכו' משנה שם ומפרש בגמרא מדלא כתיב יושבת משמע אפי' מעופפת ומיהו כיון דכתיב רובצת בעינן שיהיו כנפיה נוגעין בקן ותו פריך בגמרא מדתניא היתה מעופפת אפי' כנפיה נוגעין בקן פטור מלשלח ומשני א"ר ירמיה כי קתני מתני' בנוגע מן הצד ופי' רש"י מן הצד שנוגעת בצדיהן ולא על גביהן עכ"ל משמע דאף במעופפת על גביהן אינו חייב לשלח אא"כ בשכנפיה נוגעות בקן על גביהן ממש אבל אם אין כנפיה נוגעות אלא בצדיהן פטור מלשלח וכך הם דברי רבינו: אבל הרמב"ם כתב וזה לשונו היתה מעופפת אם כנפיה נוגעות בקן חייב לשלח ואם לאו פטור מלשלח ואחר כך כתב היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן פטור מלשלח וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה נוגעות בקן מלדו פטור מלשלח עכ"ל ונראה שכתב כך משום דבגמרא איתא דרב קאמר היתה יושבת בין שני רודדי אילן רואים כל שאם תשמט נופלת עליהם חייב לשלח ואם לאו פטור אלמא דביושבת על גביהן דוקא התם הוא אע"ג דלא נגעה כלל חייב אבל במעופפת על גביהן אינו חייב לשלח אלא אם כן דכנפיה נוגעות בקן וקאמר תו בגמרא דלרב הא דתניא היתה יושבת ביניהן פטור מלשלח על גביהן חייב לשלח על גביהן דומיא דביניהן מה ביניהן דלא נגעה עלייהו התם הוא דפטור אף על גביהם דקתני חייב בדלא נגעה עלייהו מלעיל והיינו רודדי אילן דחייב ואע"ג דדחינן לה בגמרא דאיכא למימר איפכא מה ביניהן דנגעה בהו אף על גביהן דנגעה בהו אבל רודדי אילן חייב לית לן כהי כהך דיחויא אלא ס"ל מה ביניהן דלא נגעה בהו אף על גביהן דקתני חייב דלא נגעה בהו והשתא לפ"ז ביושבת ביניהן אינו פטור אלא בדלא נגעה בהן וכדברי הרמב"ם ותו קא רמינן בגמרא מדתניא בהך ברייתא היתה מעופפת אפי' כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח והאנן תנן בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח ומשני א"ר ירמיה כי קתני מתניתא בנוגע מן הצד ומפרש הרמב"ם דהכי קאמר מתניתין לא קתני אלא במעופפת ע"ג הקן ולהכי בכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח ומדתנן בסתם משמע דאין לחלק דכל שנוגעת בין ע"ג הקן ממש בין שלא ע"ג הקן ממש לעולם חייב לשלח ומתניתא דתני כנפיה נוגעת בקן פטור לא איירי במעופפת ע"ג הקן אלא ארישא קאי בהיתה יושבת ביניהן פטור ואיירי באינה נוגעת כדפרישית וקאמר השתא דבאינה יושבת ביניהן אלא היתה מעופפת ביניהן אפי' כנפיה נוגעות בקן מן הצד פטור דדוקא ביושבת ביניהן ונגעה בהן מן הצד חייב אבל במעופפת ביניהן פטור ואפי' נוגעת בהן והיינו דקא"ר ירמיה כי קתני מתניתא בנוגע מן הצד כלומר כשמעופפת ביניהם ונוגע מן הצד קתני ברייתא דפטור אבל משנתינו איירי במעופפת על גביהן והתם הוא דחייב לעולם בין נוגעת ע"ג הקן ממש ובין לאו ע"ג הקן ממש ולכן כתב הרמב"ם בתחלה בסתם בהיתה מעופפת אם כנפיה נוגעת בקן חייב לשלח ואם לאו פטור מלשלח ולא חילק בין נגיעה לנגיעה אבל לבסוף כשכתב היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים דאם אינה נוגעת בקן פטור מלשלח כתב ע"ז וכן אם היתה בצד הקן וכולי כלומר וכן כשאינה יושבת אלא היתה בצד הקן דהיינו במעופפת ביניהן וכנפיה נוגעת בקן מצדו כיון דאינה יושבת ביניהן פטור מלשלח זו היא דעת הרמב"ם דלא קאמר בגמרא דבנוגע מן הצד פטור אלא במעופפת ביניהן אבל במעופפת על גביהן וכנפיה נוגעות בקן אין לחלק שם בין נוגע על גביהן לנוגע מן הצד משום דבמעופפת ע"ג כל נגיעות כנפיה בקן הו"ל נוהג בקן ממש ולא קרינן לה נגיעה מן הצד אלא במעופפת ביניהם ונראה דגם רבינו הבין כך מדבריו ולכן לא השיג עליו והאמת הוא דקרוב לפרש כך יותר מפירש"י וזה נסתלקה השגת הר"ן על הרמב"ם כמו שהביא ב"י לפי שלא עלה על דעת הר"ן שהרמב"ם מפרש פירוש אחר בסוגיא זו אבל למאי דפרישית ניחא ולא קשיא מידי: היתה יושבת בין הביצים או בין האפרוחים אפילו נוגעת בהן פטור כן כתב הרא"ש בלשון הברייתא ת"ר היתה יושבת ביניהן אפילו נוגעת בקן פטור מלשלח ואף ע"ג דבברייתא תני בסתם היתה יושבת ביניהן פטור

פרישה

אמרים לכך בנקבה משוב אמו (אפי' אין הביצים שלה חייב לשלח עכ"ם) כיון שדרכו בכך: (כא) ואם מטלית או כנפי נוצה כו"ל מפסיק בינה לקן את"ל חוצצין שני סדרי ביצים והוא מתכוין ליטול התחתונים מי הוה האמצעית חציצה ולא קרי ביה רובצת עליה או לא רש"י: (כב) שחט קצת סימניהן כנ"ל וקאי אאפרוחים: (כג) ואם לא שלח אינו לוקה דאיבעיא הוא בגמ' מי אמרינן כיון דאילו שביק להו מיטרפי קרי' ביה לך ולא לכלביך א"ד כיון דבידו למיגמר השחיטה תקח לך קרינן ביה וחייב בשילוח ולא איפשיטא ולכן בתחילה צריך לשלחנה ואם לא שלחה אינו לוקה: (כד) אם כנפיה נוגעין בקן כו' מדכתיב רובצת ולא כתיב יושבת אבל מ"מ בעינן שיגע בקן מדכתיב רובצת: (כה) והרמב"ם כתב שחייב אם נוגעת מן הצד עיין בב"י מתמה

האפרוחין אפילו נוגעת בהן פטור היתה יושבת על ב' ענפי אילן והקן תחתיה (כה) רואין כל שאילו תשמט (כו) ונופלת עליהם חייב ואם לאו פטור :

הלכות חדש

רצג כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה שאסור לאכול מתבואת חמשת המינין עד שיקרב העומר שהוא בי"ו בניסן ואיסור זה נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בשל ישראל [א] בין בשל נכרי

פטור מלשלח על גביקן חייב לשלח ס"ל להרא"ש כיון דפי' רש"י דבמעופפת ע"ג אינו חייב לשלח בכנפיה נוגעת מלידיקן ולא על גביקן א"כ אף ביושבת ביניהן פטור מלשלח אפילו נוגעת בקן כיון דנגיעה זו אינה אלא מן הצד ואף על גב דבגמר' קאמרינן דלרב דביושבת בין שני רודדי אילן דחייב לשלח אפילו אינה נוגעת כלל ע"ג דומיא דביניהן מה ביניהן דלא נגעה עלייהו אף על גב דלא נגעה עלייהו להרא"ש הוי פירושו דכנפיה אינם מתפשטות לנגוע ע"ג קן ממש הילכך פטור מלשלח אפילו נוגעת מלידיקן והיינו דקאמר ליתנא דנוגעת עלייהו דמשמע דמיירי בדלא נגעה על גב קן ממש אבל ודאי כל נגיעה מן הצד לאו נגיעה היא ופטור לפי' רש"י בין מעופפת ע"ג הקן בין יושבת ביניהן כיון שאין כנפיה נוגעות אלא מן הצד פטור מלשלח ולא הביא רבי' בזה דעת הרמב"ם שכתב דחייב לשלח ביושבת ביניהן ונוגע מן הצד משום דס"ל דממילא הכי משמע דכיון דלפירש"י והרא"ש במעופפת ע"ג הקן ונוגעת מן הצד פטור מלשלח וה"ה ביושבת ביניהן ונוגעת מן הצד נמי פטור לשלח א"כ להרמב"ם דבמעופפת ע"ג הקן חייב לשלח אפילו נוגעת מן הצד ה"ה נמי ביושבת ביניהן ונוגעת בכן מן הצד נמי חייב לשלח לפיכך לא היה צריך לרבינו לבאר זה בפי' :

היתה יושבת על שני ענפי אילן וכו' מימרא דרב שם היתה יושבת בין שני רודדי אילן רואים כל שאם תשמט נופלת עליהן חייב לשלח ואם לאו פטור ופירש"י היתה יושבת בין שני רודדי אילן והביצים תחתיה אבל הענפים סומכין ומגביהות אותה באויר כל שאילו ידחו זה מזה תשמט האם ותפול עליהן חייב ואם נופלת לצדדין פטור עכ"ל :

רצג כתיב ולחם וקלי וגו' שאסור לאכול מתבואת ה' המינין עד שיקרב העומר וכו' משנה בריש חלה ובמנחות פרק רבי ישמעאל [דף ס"ע] החטה והשעורה והכוסמים והשיבולת שועל והשיפון חייבין בחלה ואסורין בחדש מלפני הפסח וכו' ובגמרא הני אין אורז ודוחן לא מנא הני מילי אר"ל אתיא לחם לחם מחלה דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכלו עליו מצות לחם עוני דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן י"ח בפסח יצאו אלו שאין באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון : ומ"ש ואיסור זה נוהג בין בזמן הבית בין בארץ בין בח"ל בספ"ק דקידושין במתני' כל מצוה שהיא תלויה בארץ (פי' שהיא חובת קרקע) אינה נוהגת אלא בארץ וכל מצוה שאינה תלוייה בארץ (פירוש שהיא חובת הגוף) נוהגת בארץ ובחוץ לארץ חוץ מן הערלה והכלאים (פי' דאף על פי שהיא חובת קרקע אסורין בח"ל) ר"א אומר אף החדש פירוש נוהג בח"ל מן התורה אף על פי שהיא חובת קרקע ופסקו הפוסקים הלכה כר"א דאוסר חדש בח"ל ודלא כהרב רבי ברוך שמיקל במקומות הרחוקים מא"י וכמ"ש הרא"ש בתשובה כלל ב' ומ"ש בין בשל ישראל בין בשל נכרי זה אינו מפורש בתלמוד גם הרי"ף והרא"ש בקידושין ובסוף פסחים וכן הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות מ"א כתב בסתם דהחדש אסור בחוץ לארץ ומדכתב הרב בפ"י דהלכות מעשר שני דערלה נוהג אף בשל נכרים וגבי חדש לא כתב דנוהג אף בשל נכרי אלמא דבחדש אין איסורו אלא בשל ישראל אבל לא בשל נכרי אלא שהתוספות בקידושין סוף [דף ל"ז] בד"ה כל מצות כתבו דבירושלמי משמע דחדש נוהג אף בשל נכרים דפריך עלה ממתני' דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל נכרים משמע דחדש דקתני במתני' נוהג בשל נכרים עכ"ל התוס' וכיוצא בזה כתב במרדכי בשם ראבי"ה ומהר"ם וכ"כ הרא"ש בתשובה וכ"כ הסמ"ק ואחריהם נמשכו האחרונים בתשובותיהם וכולם נתלו בדברי ר"י שבתוס'. אמנם המנהג פשוט במלכותינו לנהוג היתר ואף גדולי התורה שהיו לפנינו מהר"ר שכנא ז"ל ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל ותלמידיהם לא היו אוסרין ושותין השכר שנעשה מתבואה שלא התירו העומר זולת מקלת חסידים מקרוב נזהרו באיסור זה ואני בימי חורפי בלמדי מסכת קידושין לפני שלשים שנה שמתי אל לבי לעיין בהוראה זו וראיתי שאינה הלכה פסוקה ושאלתי את המאור הגדול כמוהר"ר ליווא בר בצלאל ז"ל והצעתי לפניו מה שהעלתי במצודתי גם לפני שאר גדולי התורה ולא היה מי שסתר את דברי וזה אשר כתבתי על דברי התוס' ותימה מאי ראיה מביא ר"י מהירושלמי דהא ודאי הוא דהא דפריך לשם אמאי לא תני חלה לאו אדברי ר"א דאמר אף החדש פריך אלא את"ק דקאמר חוץ מן הערלה והכלאים פריך אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה נוהגת בשל נכרים כמו ערלה וכלאים דנוהג אף בשל נכרים והשתא איכא למימר דחדש אינו נוהג לר"א אלא בשל ישראל והא דלא תני ר"א חלה כדתני חדש היינו משום דבחלה לא פליג את"ק דת"ק נמי מודה דנוהג בשל ישראל אלא דחדש דס"ל לת"ק דאינו נוהג בח"ל אפילו בשל ישראל קאמר ר"א דאף החדש אסור בשל ישראל וכדי ליישב דעת התוספות צ"ל דס"ל דמדקאמר ר"א אף החדש משמע הלשון דדין החדש לר"א כדין הערלה וכלאים לת"ק דנוהג בשל נכרים ומאי דכתבו התוספות דפריך עלה דמתניתין דקתני אף החדש היינו לומר דעלה רישא דמתני' דתנא בה חוץ מן הערלה והכלאים דקאמר ר"א עלה אף החדש פריך אמאי לא תני חלה ברישא דאין פי' אף בכל מקום שדין זה כזה שוה לגמרי ותדע שהרי הכלאים בח"ל אליבא דכ"ע מד"ס הוא וערלה נמי א"ר יהודה אמר שמואל מאי הלכה הלכות מדינה הוא נמי אינו אלא מד"ס וא"כ קשה מאי אף החדש דהא החדש לר"א מדאורייתא הוא אלא האי אף אינו אלא לומר שיש איסור בחדש כמו בערלה וכלאים ולאפוקי מת"ק שמתירו . ותו שהרי במסקנא מגיה דקאמר תני חדש ור"א לא קאמר ליתנא דאף כלל והכי משמע מתשובת הרא"ש דלא ס"ל הך ראייה דתוס' מהירושלמי שהרי כתב וז"ל מהי תיתי לן למימר דחדש לא לינהוג בשל נכרים והלא ערלה דאינה נוהגת אלא בארץ ואפי' הכי נוהגת בנטיעת נכרי כדתנן הנוטע וכו' וכל שכן חדש שנוהג מן התורה בחוץ לארץ שנוהג אף בשל נכרים וכן כלאים נוהג בשל נכרים ור"י פסק כן בפ"ק דקידושין והביא ראיה מהירושלמי עכ"ל משמע דלדידיה לא ברירא ליה ראיית ר"י מהירושלמי שהרי תחלה הביא ראייתו מסברת עצמו ואח"כ כתב שר"י פסק כן והביא ראייה מן הירושלמי דאל"כ אלא תופס כדברי ר"י היה לו לומר תחלה שכן פסק ר"י ושהביא ראיה מהירושלמי ואח"כ היה לו להוסיף ראייתו מסברת עצמו ולחזק הדין בהוספת ראיה אלא כדפרישית ולא הייתי סומך על דקדוק חלוש כזה אלא לפי שבפסקיו פ"ק דקידושין הביא הירושלמי והוכיח ממנו דערלה וכלאים נוהג בשל נכרים ולגבי חדש כתב בסתם לאיסור ולא כתב שאסור בשל נכרים מכח הך ירושלמי אלמא דלא ס"ל ראיה זו מהירושלמי לאסור בשל נכרים לגבי חדש ומש"ה הביא ראייה אחרת בתשובתו דמהיכא תיתי וכו' וראייה זו מהירושלמי תלאה בדברי ר"י ולפע"ד משמע להדיא דבפסקיו חזר בו מתשובה זו ולכך בפסקיו שהם אחרונים לא כתב לאסור החדש בשל נכרים כ"א בערלה וכלאים ולפחות נראה דספוקי מספקא ליה ולכך כתב בסתם ולא הזכיר לא איסור ולא היתר בשל נכרים וכמ"ש הרי"ף והרמב"ם בסתם ועוד דעל ראיית הרא"ש בתשובה איכא לתמוה הרבה דמ"ש והלא ערלה וכו' וכ"ש חדש ק"ו פריכא הוא דמה לערלה שכן איסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו ולכך החמירו בו לאסור אף בשל נכרים אבל חדש דאין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו לא ותדע שמסברא יש לגזור טפי בערלה מבחדש שהרי לת"ק החדש מותר לגמרי בח"ל אפילו בשל ישראל ואפ"ה בערלה וכלאים אסור בח"ל מד"ס אפי' בשל נכרים אלא ודאי כדפרישית דשאני ערלה וכלאים וכו' ובכלאים יש עוד סברא לגזור טפי לפי שאיסורו איסור עולם וכדמוכחא בסוגיא אבל החדש שאין איסורו איסור הנאה וכו' לא גזרו בו כל עיקר לת"ק וא"כ לר"א נמי לא גזרו בו בשל נכרים ותו איכא לתמוה במ"ש הרא"ש והלא ערלה דאינה נוהגת אלא בארץ וכו' ובהלכות ערלה בפסקי הרא"ש פסק כעולא א"ר יוחנן דערלה הל"מ הוא ואם כן ליכא למילף מינה השתא חדש במכ"ש דאין למדין ק"ו מהלכה ובע"כ צ"ל שחזר בו הרא"ש מתשובה זו כשכתב פסקיו גם בדברי הר"ן יראה דס"ל הכי שהביא הירושלמי והוכיח ממנו לאסור בשל נכרים בערלה וכלאים בלבד אלמא משמע דבחדש אין ראייה לאסור בשל נכרים ואם כן ממילא הוא מותר בשל נכרים ועוד יש להביא ראייה ברורה דהחדש מותר בשל נכרים דבפרק קמא דראש השנה [דף י"ג] איתא בעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו אם תאמר דעייל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי ממאי דאקריבו דילמא לא אקריבו . לא ס"ד דכתיב ויאכלו

עליהם חייב ואם לאו פטור מיתיבי היתה יושבת ביניהם פטור מלשלח על גביקן חייב לשלח היתה מעופפת אפילו כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח מאי לאו על גביקן דומיא דביניהן מה ביניהן דנגעה בהו אף על גביקן דנגעה בהו אבל רודדי אילן פטור לא על גביקן דומיא דביניהם מה ביניהם דלא נגעה עלייהו אף על גביקן דלא נגעה עלייהו הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רודדי אילן פטור אדתני היתה מעופפת וכו' ליתני רודדי אילן כ"ש מעופפת מעופפת אינטריכא ליה דאפילו כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח והא אנן תנן בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח אמר רבי ירמיה כי קתני מתני' בנוגעת מן הצד . ופירש"י היתה יושבת בין שני רודדי אילן . והביצים תחתיה אבל הענפים סומכים ומגביהים אותה באויר כל שאילו ידחו זה מזה תשמט האם ותפול עליהם חייב ואם נופלת לצדדין פטור: מה ביניהם . אפי' נגעה בהן אשמועינן דפטור דעל בעינן וממתני' ליכא לאותובי לרב דבעי נוגעים משום דמתני' במעופפת הא בין שני רודדי אילן דבלה קרינן בה ע"כ ומשמע בהדיא דביושבת ביניהם אפילו נוגע' בהן מן הצד פטור וכ"כ הרא"ש וכ"כ הר"ן וכתב ולפיכך לא נתכוונו לי דברי הרמב"ם שכתב היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה מגעת בהן פטור מלשלח וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה נוגעות בקן מלדו פטור מלשלח ולא ידעתי מהו דהכי אמרינן בגמרא כי קתני מתניתא בנוגעת בקן מן הצד אמעופפת קאי עד כאן לשונו וטעמא לומר דמה שאמר ביושבת ביניהם ואינה נוגעת בהן פטור דמשמע הא אם נוגעת בהן חייב והא ליתא דאפילו בנוגעת בהן אמרינן בגמרא דפטור ומ"ש פטור דנוגעת מלדו גבי היתה בצד הקן לא ידעתי מהו דהא אמעופפת הוא דאיתמר ולא גבי היתה בצד הקן ולמה השמיטה ז"ל ולא כתבה גבי מעופפת וכתבה גבי היתה בצד הקן זהו מה שהוקשה להר"ן ז"ל על דברי הרמב"ם ז"ל :

רצג חדש כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' שאסור לאכול מתבואת ה' המינים בריש מסכת חלה ובמנחות פרק רבי ישמעאל [ע :] תנן ה' דברים חייבים בחלה החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל והשיפון הרי אלו חייבים בחלה ומצטרפים זה עם זה ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר ואם השרישו קודם לעומר העומר מתירן ואם לאו אסורים עד שיבא העומר הבא : ומ"ש ואיסור זה נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית בפרק לולב הגזול [מא .] ובמנחות פרק ר' ישמעאל [סח :] ויתבאר בסמוך :

ומ"ש בין בארץ בין בחוצה לארץ בספ"ק דקידושין [לז :] במתניתין פלוגתא דרבי אלעזר ורבנן וכתבו הרי"ף והרא"ש וקי"ל כר' אלעזר דאמר החדש אסור בין בארץ בין בחוצה לארץ דסתם לן תנא כוותיה דתנן בסוף מסכת חלה החדש אסור מן התורה בכ"מ וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהמ"א :

ומ"ש בין בשל ישראל בין בשל נכ-י כ"כ התוספות והמרדכי בסוף פ"ק דקידושין וכתבו דהכי משמע בירוש' וכ"כ סמ"ג וז"ל הרא"ש בתשובות כלל שני אשר נסתפק מורי אם הלכה כרבי אלעזר דאמר חדש אסור מן התורה בחוצה לארץ בהא ליכא ספיקא דהלכה כסתם משנה דמסכת ע-לה ור' ישמעאל ורבי עקיבא סברי כוותיה ורב אלפס פסק הלכה כרבי אלעזר וכן בספר המצות ובאבי העזרי וכן פסקו בכל החיבורים דחדש נוהג. בשל נכרים ודבר תימה הוא למה לא ינהוג בשל נכרים דמאן דאמר יש קנין לנכרים וכו' ור"י כ"כ בפ"ק דקידושין והביא ראיה מהירושלמי ודברי ר' ברוך אין תמוהין שכתב ואפילו אם גדל ברשות ישראל עתה בח"ל שאין אנו סמוכים לא"י נראה להתיר ודבריו תמוהין וראיותיו

דרישה

סי' רצג [א] **בין** בשל ישראל בין בשל נכרי משמע בפ"ק דר"ה דחדש אינו נוהג בח"ל בשל נכרי וכ"כ הר"ר אביגדור בספרו וז"ל בתשובה שהשיב ריב"א הא דחדש נוהג בח"ל ה"מ דוקא בשל ישראל אבל בשל נכרים אינו נוהג בח"ל ויכול לשתות שכר ספי' במורף וגם בס"ג משמע דחדש לא נוהג בח"ל בשל נכרי ושמא משמע להן דהלכה כת"ק דר"ס

פרישה

שתמה בזה על רבינו : (כה) רואין כל שאילו תשמט ר"ל אם ידחו הענפים זה מזה תשמט ונופלת עליהן ולהכי נקט על שני ענפי אילן דאם יושבת על ענף אחד לא שייך לומר רואין כל שאילו תשמט כו' וק"ל : (כו) ונופלת עליהם חייב דמקרי רובצת עליהן אע"פ שאינה נוגעת כלל כיון שיש לה מושב על גביהן רש"י :

נכרי אלא שבזמן שהעומר קרב מותר מיד בששה עשר בניסן אחר הקרבתו לקרובים שיודעים שכבר קרב (א) ולרחוקים מחצות ואילך ובזמן דליכא עומר (ב) אסור כל יום י"ו והאידנא שאנו עושין ב' ימים אסור כל יום י"ז עד תחילת ליל י"ח משום שהוא ספק יום י"ו ואין העומר מתיר אלא תבואה שנשרשה קודם העומר אבל אם לא נשרשה קודם העומר אינו מתירה כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה ודאי בכל השנים אין לחוש מספק על התבואה לאוסרה [ג] שמא לא נשרשה קודם דסמכינן ארובא שנשרשה קודם לעומר ועוד שהוא ספק ספיקא שמא היא מתבואת שנה שעברה ואפילו היא מתבואת שנה זו שמא נשרשה לפני העומר ועתה לפני הפסח נתתי אל לבי יען (ג) שימי עינוי הנכרים היה בפרוס הפסח (ד) וגם א עת הגריד היה ולא יכלו לחרוש ומיעוטא דמיעוטא זרעו לפני הפסח ולא מלאני לבי לאסור אולי לא ישמעו לי ואני משיב לשואלים ידרשו מאת עובדי האדמה (ה) אם יאמרו שהרוב נשרש לפני הפסח מותר ואם לאו אסור וגם אני זוכר מנעורי פעמים ושלש שימי עינוי הנכרים היה בפרוס הפסח שרבותי נהגו איסור אבל לא הורו הלכה למעשה לאיסור (ו) ואהא סמכינן ואיני מורה איסור דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וההרד יפריש ע"כ (ז) תבואה שנזרעה אחר העומר וקצרה וזרעה ובשעת העומר היתה תחת הקרקע (ח) ולא התחילה עדיין לשרש (ט) מיבעיא אם העומר מתירה כאילו היתה מונחת בכלי או לא ותו מיבעיא בשבולת שהביאה שליש קודם העומר וקצרה אחר עומר וחזר ושתלה והוסיפה (י) אם התוספת אוסר העיקר שהותר או לא ותרוייהו לא איפשיטא וחומרא:

ערלה

ורמזותיו אין בהם כ"זם עכ"ל: ומ"ש אלא שבזמן שהעומר קרב מותר מיד וכו' משנה במנחות פרק רבי ישמעאל [סח.] ומפרש התם טעמא דרחוקים מותרים מחצות ואילך מפני שהם יודעים שאין בית דין מתעצלים בו:

ומ"ש ובזמן דליכא עומר אסור כל יום ששה עשר שם במשנה ובפרק לולב הגזול [דף מא.] ומפרש התם טעמא דבזמן דאיכא עומר עומר מתיר דכתיב עד הביאכם את קרבן אלהיכם בזמן דליכא עומר כל יום הנף אסור כדקתני ריב"ז ובשיטת ר' יהודה אמרה דאמר מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עילומו של יום וקסבר עד ועד בכלל:

ומ"ש והאידנא שאנו עושין שני ימים אסור כל יום י"ז וכו' פלוגתא דאמוראי במנחות פרק רבי ישמעאל שם ופסקו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים כרבינא דאמר אמרה לי אם אביך לא הוה אכיל חדש אלא בצפרא דשיבסר נגהי תמניסר דסבר לה כר' יהודה וחייש לספיקא וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהמ"א: ומ"ש ואין העומר מתיר אלא תבואה שנשרשה קודם העומר וכולי משנה בריש מסכת חלה ובמנחות פרק רבי ישמעאל [ע.] וכתבתיה בסמוך:

כתב א"א ז"ל בתשובה ודאי בכל השנים אין לחוש מספק וכו'. בכלל שני וגם התוספות כתב בספ"ק דקידושין דיש ליזהר אם אדם יודע בודאי שהשעורים נזרעו אחר זמן הקרבת העומר דהיינו אחר י"ו בניסן שלא יאכל מהם ומספק אין לאסור כל השעורים כיון דרוב השעורים נזרעו קודם י"ו בניסן וכ"כ המרדכי שם וז"ל ומה שאנו קונים שכר מן הנכרים ואין אנו חוששים לחדש שמא השעורים לא השרישו קודם העומר אומר ראבי"ה דסמכינן ארובא דשכר עשוי משעורים שהשרישו קודם העומר אי נמי מישינים מיישנים משנתיים והוה ליה ס"ס ומיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן והג"מ כתב בפרק י"א מהלכות מ"א בשם ס"מ שכתב ר"י דמספיקא אין לאסור דרוב תבואות שלנו נזרעות ונשרשות ובטרמניוויא' זורעים שיבולת שועל אחר הפסח מ"מ כיון שאין דלתות המדינה נעולות ויכול להביא שם ממקומות אחרות שרובן זרועות קודם פסח מותר אכן הר"ם היה נוהג להחמיר על עצמו שלא לאכול שעורים לפי שרובן נזרעות אחר הפסח או לפני הפסח סמוך מאוד ואפילו לפי חומרא זו בין פסח לקציר שעורים מותר לאכול מהם עכ"ל (א): ב"ה ות"ה כתב בדין זה בסימן קצ"ב:

תבואה שנזרעה אחר העומר וקצרה וכולי מיבעיא אם העומר מתירה וכולי. בפרק הזהב [נו:] ובמנחות פרק רבי ישמעאל [סט.] ופירש"י כמאן דשדו בכדא דמיין ושרנהו עומר דהא דאמרן שאם לא השרישו אסורים עד שיבא עומר הבא בגידוליהן איירי או דילמא בטלינהו אגב ארעא וכי לקיט להו כגידולין דמו: ותו מיבעיא בשבולת שהביאה שליש קודם לעומר ועקרה וכולי גם זה שם בפרק רבי ישמעאל:

ערלה

ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקריבו עומר והדר אכלי מהיכן הקריבו א"ל כל שלא הביא שליש ביד נכרי ונשתא אי אתרת דאיסור חדש נוהג אף בשל נכרים לא צריך לומר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול וכו' בלאו הך דיוקא נמי מצי למימר לא ס"ד דכתיב ויאכלו מעבור הארץ וגו' שאם לא הקריבו היכי הוו אכלי ממחרת הפסח והלא אסור משום חדש אלא בע"כ דחדש אינו נוהג בשל נכרים וכיון דהשתא קס"ד דלא הקריבו כיון דעייל ביד נכרי לכך צריך להך דיוקא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאי איתא דעייל ביד נכרי ולא הקריבו עומר מעיקרא אמאי לא אכול הלא בשל נכרי אינו אסור משום חדש אלא ודאי דהקריבו עומר משל ישראל ולהכי לא אכול מעיקרא משל ישראל מהיכן הקריבו ומשני שלא הביא שליש ביד נכרי הרי מוכח להדיא דמדאורייתא אין איסור חדש אלא בשל ישראל וכן יראה ממש בליקוטי מהרי"ל וז"ל ואע"ג דיש פוסקים דא"ל ליזהר בזה הואיל בלא"ה איסור חדש בח"ל מדרבנן מ"מ אנשי מעשה מחמירין על עצמן וכיוצא בזה כתב בת"ה בשם הא"ז ופשיטא דליכא למימר דאיסור חדש אינו אלא דרבנן דהא קי"ל כר"א דחדש אסור מן התורה בכל מקום אלא ודאי דר"ל דבשל נכרים אינו אסור אלא מדרבנן דשם חוץ לארץ בשל נכרים הוא והיינו טעמא דכיון דמוכח בפ"ק דראש השנה דאין אסור מדאורייתא אלא בשל ישראל ובירושלמי משמע להו דאסור בשל נכרים אלמא דבשל נכרים אינו אסור אלא מדרבנן אבל לפע"ד כיון דמדאורייתא אין איסור בשל נכרים מהיכי תיתי לן לאסרו מדרבנן ולחדש גזירה ואיסור שלא נאמרה בתלמוד דמהירושלמי ליכא ראייה כלל כדפרישית וגם הרא"ה שכתב הרא"ש ללמוד בק"ו מערלה ג"כ כבר נדחית ומתוך מ"ש אתה רואה שנתחדש עוד דחייה לראיית הרא"ש ללמוד ק"ו מערלה והוא דשאני ערלה דנוהג בארץ אף בשל נכרים שהרי לא מעטיה רחמנא הלכך ראוי לגזור בו בח"ל אף בשל נכרים דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל חדש אינו אסור בשל נכרים אפי' בארץ מדכתיב קצירכם דילפינן מיניה שאין העומר בא אלא מקציר ישראל א"כ ממילא משמע כיון דתלי רחמנא איסור חדש בהבאת העומר כדכתיב ולחם וקלי וגו' מעתה כשם שאין העומר בא אלא מקציר ישראל כך אין איסורו נמי אלא בקציר ישראל וכדאמרן הלכך אפילו בח"ל לא ראו לגזור בו בשל נכרים גם ראיתי תשובה למהר"מ מטיל לדק בין ההגהות דמהרש"ל וז"ל רבינו אביגדור כ"ץ כתב בספרו דחדש בח"ל אינו נוהג בשל נכרים וז"ל השיב ריב"א הא דחדש נוהג בח"ל ה"מ בשל ישראל אבל בשל נכרים אינו נוהג בח"ל ויכול לשתות שכר אפי' בחורף וגם בהלכות גדולות משמע דחדש אינו נוהג בח"ל בשל נכרים ושמא משמע להו דהלכה כת"ק דר"א בפ"ק דקידושין עכ"ל התשובה ואפשר שעל תשובה זו סמכו הגדולים שלפנינו אבל לפע"ד ברור דאע"ג דהלכה כר"א אין לאסור בשל נכרים מעיקר ההלכה ואפשר נמי דר"י גופיה לא כתב כך להלכה למעשה אלא שכך נראה מהירושלמי שלא לחלק והגדולים שבאו אחריו הוסיפו וכתבו לאיסור בסתם אבל לאחר העיון יראה דמותר מדינא כדפרישית ולכן אין לשום גדול להורות הוראה לאיסור היפך המנהג שנהגו ע"פ גדולי ישראל להיתר ומי שרוצה להחמיר לעצמו מדת חסידות הוא ולא יורה לאחרים דלא ליתי לאינצויי ודוקא במי שהורגל בשאר פרישות ומפורסם לחסיד ראוי לנהוג לאיסור גם בזו כמ"ש ראבי"ה בריש ברכות לגבי ק"ש של ערבית: **ומ"ש** אלא שבזמן שהעומר וכו' שם במנחות פר"י ומפרש התם דבדאיכא עומר עומר מתיר דכתיב עד הביאכם את קרבן אלהיכם אבל בדליכא עומר כל יום הנף אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עילומו של יום וקסבר עד ועד בכלל:

כתב הרא"ש בתשובה וכו' כבר כתבתי בסמוך דכשכתב הרא"ש תשובה זו היה תופס כר"י דחדש נוהג בשל נכרים ולכך החמיר באותן שנים דימי העינוי נמשך עד פרוס הפסח כלומר עד שהגיע הפסח ועדיין לא זרעו התבואה וגם עת הגריד היה פירוש שהקרקע היתה עדיין קשה מקרירות זמן החורף ולא יכלו לחרוש וכו' אבל בפסקיו חזר ולא אסר בשל נכרים אלא בערלה וכלאים אבל בחדש כתב בסתם אסור ומשמע ודאי דאינו אסור אלא בשל ישראל וכדמוכח ג"כ מדברי הרמב"ם שלא כתב דאסור בשל נכרים אלא גבי ערלה וכלאי הכרם אבל בחדש כתב בסתם אסור דמשמע דאינו אסור אלא בשל ישראל ואיכא לתמוה טובא אדברי רבינו שלא שם ללבו לדבריו דבפסקיו ואולי שלפי שראה שכך היה נוהג לאיסור כמו שכתב בתשובה לכך עלה בדעתו שתשובה זו עיקר דלא כפסקיו אבל אין זה כלום דאף על פי דהחמיר לעצמו אפ"ה לאחרים אין להורות אלא כפי העולה מן הסוגיא והנח להם לישראל אם אינן נביאים הם בני נביאים ועוד נראה דאפילו הוא פרוש ומחמיר לעצמו אין לנהוג איסור אלא כיושב בביתו אבל אם מיסב בסעודה עם ת"ח שנוהגין היתר אסור לו לנהוג איסור בפניהם וא"צ לומר במקום גדולים ממנו והארכתי בתשובה בס"ד:

כי

דרכי משה

צג (א) כתוב בת"ה סימן קצ"א דהיכא דאירע שהשלג והכפור הוי עד פסח ובכל הסביבות שבא משם תבואה היה השלג וקור ורוב שתייתם שכר אז צריך כל חרד להחמיר על ע[illegible] אבל לא יורה לאסור דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין דודאי לא יפרשי דהואיל ורוב שתייתם כך הוא קשה להפרישן אמנם אם רוב שתיית המדינה הוא יין ואינן צריכים לשתות שכר מותר להפרישן להורות לאיסור היכא דליכא אלא חדא ספיקא שמא של אשתקד הוא ומצוה למחות בהן:

ובתשובת

פרישה

כו' רצג (א) ולרחוקים מחצות ואילך מפני שהם יודעין שאין ב"ד מתעצלים בו: (ב) אסור כל יום ששה עשר ז"ל הגמרא דבזמן דאיכא עומר עומר מתיר דכתיב עד הביאכם את קרבן אלהיכם בזמן דליכא עומר כל יום הנף אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עילומו של יום וקסבר עד ועד בכלל: (ג) שימי עינוי הנכרים היה בפרוס הפסח פרוס הפסח פירש בערוך הוא ט"ו יום קודם פסח וימי עינוי הנכרים דרכם להיות הרבה קודם פסח ואותו שנה לא הוי כ"א ט"ו יום לפני פסח וצ"ל דהיה ידוע דאין הנכרים רגילין לפרוס בזמן כזה (וגור אריה בפרשת וירא פי' פרוס הפסח כמו אמצע הפסח היינו יום ג' פ"ס גבי כפת היה ולשרש בן עכ"ה): (ד) וגם עת הגריד היה שם בתשובה כתוב סגריר והוא ל' דלף טירד ביום סגריר משלי כ"ז והוא לשון גשם ולגירסא שכתב רבינו עת הגריד היה שהוא ל' יבש קשה מה זה שכתב ולא יוכלו לחרוש כו' אדרבה אם הארץ יבשה טוב הוא לחרוש ודוחק לומר שר"ל שהארץ היתה יבש מחמת השורף והקרח: (ה) אם יאמרו שהרוב נשרש לפני הפסח משמע דוקא שהרוב נשרש אבל מחצה על מחצה לא ולא אמרינן דאף אם הוא מחצה על מחצה מ"מ ספק ספיקא הוא כדלעיל א"כ י"ל דנקט רוב משום דמ"מ לכתחלה ולידע אם הוא מחצה על מחצה אם לא שהרוב נשרש קודם הפסח דאז הוא ניכר לעינים וק"ל: (ו) ואהא סמכינן פירוש סומך אני ורבותי: (ז) תבואה שנזרעה אחר העומר שאין לה היתר עד שנה הבאה: (ח) ולא התחילה עדיין לשרש שאם התחילה לשרש היה זה העומר השני מתירה ואת גידוליהן: (ט) מיבעיא אם העומר כו' פי' ללקוט התבואה בעינה מתוך הקרקע ולא לה דהא דאמרינן שאם לא השרישה אסורים עד שיבא העומר הבא בגידוליהן איירי א"ד בטלינהו אגב ארעא וכי לקיט להו כגדולין דמי רש"י. ור"ל כיון שכבר היו באיסור אבל שאינם אסורים כגון שנזרעו קודם [illegible] ונקצר וכו' פשיטא שכן מותרין פרק ר' ישמעאל במנחות דף ס"ט ובהוסב סוף הפרק: (י) אם התוספת אוסר שעיקר או לא פי' ואם אינו אוסר גם התוספת מותר כיון דכבר השרישה [illegible] קודם העומר דמ"כ קשה הא א"א לספרים זה מוס דאין לומר דנמכרט ומי התוספות יהיה אסור דהיה אסור דאין שייך איסור במדה דהא סופו יהיה מותר לשנה הבאה עכ"פ כשיעבור עליו העומר כולם

דרישה

דר"מ פ"ק דקידושין עכ"ל מהג"ה מ"ז: [ב] שמא לא נשרשה קודם דסמכינן וכ"כ בסמ"ג בשם ר"י שאין לחוש מספק וכתב ובלומברדיאה רובן זורעין שיבולת שועל אחר הפסח אעפ"כ מאחר שאין דלתות המדינה נעולין יכול להביא שם ממקומות שרובן זורעין קודם הפסח ומותר עכ"ל וכן כתב רמ"א פ"ש (ואפי' למחמירין בין פסח לקציר שעורים מותר לאכול מהם ועי' מ"ש ת"ס סימן קנ"ה היכא דאירע שהשלג והכפור הוא עד הפסח והביאו רמ"א בהג"ה בש"ע ע"ש עד כאן הגהות):

אבל

חדושי הגהות

רצג א הפרישה כתב דיותר נכון לגרוס וגם עת סגריר היה מלשון דלף טורד ביום סגריר (משלי כז) וכ"ה שם בתשובה:

הלכות ערלה

רצד ערלה כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל כל הנוטע עץ מאכל מונה לו שלש שנים מעת נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו תוך שלש שנים (א) כולם אסורין בהנאה (ב) לעולם בין עיקר הפרי (ג) בין הגרעינין בין הקליפה כגון קליפי אגוזים והרימונים והנץ שלהם והזגין והגרעינים של הענבים והתמד העשוי מהן והפגים והתמרים שאינם מתבשלים והענבים שלקו ואין נגמרין בבישולן כולן חייבין בערלה (ד) ופטורין מרבעי אבל העלין והלולבין ומי הגפנים פירוש כשחותכין הגפן נוטף ממנו כמו מים מותרין משום ערלה (ה) האביונות והתמרות (ו) של צלף חייבין בערלה בד"א בארץ ישראל (ז) [א] אבל בחוצה לארץ קפריסין חייבין והאביונות והתמרות פטורין ואלו שלש שנים אין נמנים מיום ליום אלא הולכין בהן אחר שנות העולם (ח) שהוא מתחיל מתשרי ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום ופעמים שהם יתירים על שלש שנים כיצד

רצד כי תבואו אל הארץ וגו' כל הנוטע וכו' עד כולם חייבין בערלה ופטורים מרבעי איכא לתמוה דבס"פ דערלה תנן ענקוקלות (פי' ענבים שלקו קודם שהביאו שליש בישולן) והחרצנים והזגים וכו' אסורין בערלה ובאשרה ובנזיר ומותרין ברבעי והנובלות כולם אסורות (פי' בין בערלה בין ברבעי) כך פירשו כל המפרשים דליכא לפרש נובלות מותרים ברבעי דא"כ הוה ליה למיכללינהו לנובלות בהדי ענקוקלות וכו' בחד בבא דכולהו אסורים בערלה ומותרין ברבעי אלא בע"כ מדקתני ברישא ענקוקלות וכו' אסורין בערלה ומותרין ברבעי ובתר הכי תני הנובלות כולם אסורות אלמא דכולן אסורות בין בערלה בין ברבעי בין בנזיר בין באשרה קאמר ורבי' כתב בהיפך דנובלות נמי אסורין בערלה ומותרין ברבעי ונראה דעת רבינו מדאמרינן בפרק כ"מ [סוף דף מ'] אהא דתנן על הנובלות מברך שהכל דקס"ד דפליגי אמוראי חד אמר בושלי כמרא ופי' הר"ר שמשון תמרים שלא יתבשלו באילן לעולם ותולשין אותן ומניחין אותן בעפר זה על זה להתבשל וחד אמר תמרי דזיקא פי' שהרוח משירן ופריך למ"ד תמרי דזיקא בורא פרי העץ בעי לברוכי שהרי לא נשתנו לקלקל ומסיק אלא בהך נובלות סתמא דתנן מברך עליו שהכל כ"ע ל"פ דבושלי כמרא הוא כי פליגי בנובלות תמרה דתנן בריש דמאי הקלין שבדמאי שהקילו חכמים דהלוקחן מע"ה א"צ לעשרן דכיון דאין חשובין אין ע"ה חס עליהם וקא חשיב נובלות תמרה התם פליגי בה ח"א בושלי כמרא וח"א תמרי דזיקא והשתא ס"ל לרבינו כיון דבתמרי דזיקא כ"ע ל"פ דמברך עלייהו ב"פ העץ א"כ הא דתנן הכא והנובלות כולן אסורות אף משום רבעי בע"כ דהאי נובלות סתמא לא מיירי אלא בתמרי דזיקא דכיון דחשיב פירי דמברך עליה ב"פ העץ חשיב נמי פירי לענין רבעי אבל בושלי כמרא כ"ע לא פליגי דפטורים מרבעי דלא חשיב פירי מדלא מברך עליו ב"פ העץ אלא שהכל ולפעד"נ דדבר ברור הוא שהרי הגאונים גבי צלף תלאו זה בזה מדלגבי ערלה לאו פירא הוא לגבי ברכה נמי להו פירא הוא ולא מברכין עליה בורא פרי העץ כדכתב הרי"ף בר"פ כיצד מברכין ולכך כתב רבינו התמרים שאינן מתבשלין כלומר דרכן שאינן מתבשלים לעולם דהיינו בושלי כמרא פטורין מרבעי ולא היה צריך לפרש דתמרי דזיקא חייבין ברבעי משום דדבר פשוט הוא דפרי גמור הוא ועוד דנשמע ממילא מדיוקא מדלא קא פטרינן מרבעי אלא תמרים שאינן מתבשלים אלמא דתמרי דזיקא דעדיפא מינייהו חייבין ברבעי דאל"כ הו"ל לאשמועינן רבותא דאפילו תמרי דזיקא פטורין מרבעי כ"ש בושלי כמרא ונראה דהרמב"ם דכתב בספ"ט דהל' מעשר שני בסתם כלשון המשנה והנובלות כולן אסורות לא קאמר אלא בתמרי דזיקא דאילו בושלי כמרא אינן פרי ואינן חייבין ברבעי ולא פליגי רבינו והרמב"ם בזה כלל אבל ב"י עלה על דעתו דהרמב"ם מחייב ברבעי תמרים שאינן מתבשלין ורבינו פליג עליה וכן כתב בש"ע שתי סברות בזה ולפעד"נ דלא דק דליכא פלוגתא בהא דפשיטא דאינו חייב ברבעי אלא תמרי דזיקא אבל תמרים שאינן מתבשלין פטורין מרבעי ואמוראי לא פליגי אלא בנובלות תמרה דדמאי ואיכא למאן דאמר דתמרי דזיקא כיון דאינן חשובות רובו הפקר הלכך פטורין מן הדמאי וכן פירש הרמב"ם במשנה ריש דמאי וכן פסק ריש פרק י"ג מהלכות מעשר וז"ל ונובלות תמרה וכן שעדיין לא הטילו שאור פירוש דרכן של תמרים שיתפחו כלחם חמץ בעת הבישול ואלו הרוח השירן בעוד שלא הטילו שאור לא חשיב אף על פי שנקרא פרי כיון דרובו הפקר: ומ"ש והנץ שלהם כלומר של רמונים וכך הוא לשון המשנה קליפי רמון והנץ שלו ופי' הר"ש שהוא הפרח שע"ג הפטמא. ומ"ש והתמד הנעשה מהן פי' שנתן מים ע"ג החרצנים והזגים ויש בהם טעם יין ומ"ש והפגים משנה שם והוא פרי שנתלש קודם בישולו ואם לא תלשו היה מתבשל: ומ"ש והתמרים שאינן מתבשלין פירוש מנהג אלו התמרים שאינן מתבשלין באילן לעולם והיינו דקרי להו תלמודא בושלי כומרא וכבר נתבאר בס"ד: ומ"ש והענבים שלקו בבישולם והוא ענקוקלות. ובירושלמי איכא פלוגתא י"א ענבים שלקו קודם שליש בישולם וי"א אף בלקו אחר שליש בישולם נמי פטורין מרבעי וכן פסק רבינו ולכך כתב בסתם והענבים שלקו ואין נגמרין בבישולן וכך הוא דעת הרמב"ם שכתב בספ"ט מהלכות מעשר שני בסתם והענבים שנדפס הקדים והפסידן: **ומ"ש** אבל בעלים והלולבים ומי גפנים משנה שם ואיכא לתמוה דהא חשיב נמי סמדר ופי' הרמב"ם במשנה שהוא הפרח שיולא ממנו הבוסר ואמאי השמיטו רבינו ואפשר דבמשנה תני רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי נסתפק רבינו שמא הלכה כר' יוסי לחומרא אבל הרמב"ם כתב במשנה דאין הלכה כר' יוסי וכן פסק בחיבורו סוף פ"ט דה. כות מ"ש וצ"ע בהשיר"י הלכות ערלה: כתב הרמב"ם בפי' המשנה אבל הבוסר עצמו הכל מודים שהוא פרי ופשוט הוא: האביונות והקפריסין והתמרות של צלף וכו' מבואר בר"פ כיצד מברכין. ומ"ש אבל בח"ל אביונות חייבין והקפריסין והתמרות פטורין כצ"ל ובמקצת ספרי הדפוס כתוב איפכא והוא טעות מפורסם: ואלו שלש שנים וכו' מבואר בפ"ק דר"ה [דף י'] אליבא דר' יוסי ורבי שמעון דלקליטה

רצד ערלה כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וגומר כל הנוטע עץ מאכל מונה לו שלש שנים מעת נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו תוך ג' שנים כולם אסורים בהנאה לעולם: ומ"ש שמונה לו משעת נטיעתו פשוט בירושלמי פ"ק דערלה: ומ"ש שכל הפירות אסורים בהנאה לעולם בספ"ב דקידושין [נו:] יליף מקראי דערלה אסורה בהנאה ואין לה פדיון וזה שאמר לעולם כלומר דאינו ניתר על ידי פדיון כמו נטע רבעי:

ומ"ש בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפין וכו' משנה בפ"ק דערלה ענקוקלות והחרצנים והזגים והתמד שלהם קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינים אסורים בערלה ומותרים ברבעי והנובלות כולם אסורות ופירש בירושלמי ענקוקלות ענבים דלקו תלתיהן וכתב הרא"ש פירוש שלקו עד שלא הביאו שליש וי"א משהביאו שליש וכתב עוד והגרעינין גרעין של כל פרי אסורים בערלה דדרשינן את פריו את הטפל לפריו ומותרים ברבעי דתניא פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין והנובלות בפרק כיצד מברכין (מ:) חד אמר תמרי דזיקי תמרים שהרוח משירן וחד אמר בושלי כומרא תמרים שאינם מתבשלים באילן ונותנים אותם במחללות להתחמם ויהיו ראוים לאכילה עכ"ל:

ומ"ש רבינו כולם חייבים בערלה ופטורים מרבעי נראה שחוזר לכל מה שהזכיר אפי' לפגים ותמרים שאינם מתבשלים שגם הם מותרים ברבעי וכן משמע מדדרשינן פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין ולפי זה הא דתנן הנובלות כולם אסורות בערלה קאמר ולא ברבעי אבל הרמב"ם פירש הנובלות אסורות בכל אף ברבעי: ומ"ש אבל העלים והלולבים ומי גפנים מותרים משנה שם: האביונות והתמרות של צלף חייבים בערלה בד"א בא"י אבל בחוצה לארץ קפריסין חייבים וכו' בר"פ כיצד מברכין (לו.) אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בח"ל זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ומסיק דסבר כרבי עקיבא דאמר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהן פרי והא דלא קאמר הלכה כר' עקיבא משום דהוה משמע דהלכה כמותו אפי' בא"י קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות דערלה ואכיל קפריסין א"ל כמאן כר' עקיבא כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ופירש ה"ר יונה צלף הוא אילן קטן ונקרא בערבי אלקפא"ר ויש בו ג' מינים תמרות ואביונות וקפריסין התמרות הם רכים כמו לולבי גפנים וראויים לאכילה והאביונות הוא הפרי עצמו והקפריסין הוא שומרי הפרי ואומרים שזה הוא הנץ שלהם שעומד קלתו על הפרי והוא ראוי לאכילה ע"כ ורש"י פי' תמרים בתוך העלים גדלים כמין תמרות בולטים בעלה כמו בעלים של ערבה אביונות הוא הפרי קפריסין הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים והא דאמרינן דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ כתב דטעמא משום דערלה בח"ל מדברי סופרים: **ויש** לתמוה על מה שכתוב בספרי רבינו בח"ל קפריסין חייבין וכו' דאיפכא מיבעי' ליה אביונות חייבין ותמרות וקפריסין פטורין: ודע שהרי"ף כתב סתם צלף זורק את האביונות ואוכל את הקפרס ולא חילק בין א"י לח"ל וכתב הר"ר יונה דאית דבעו מימר שכוונתו היתה שאפי' בארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין וסייעו סברתם מדברי הגמ' והוא ז"ל דחה ראייתם והעלה דע"כ לא היתה כוונת הרי"ף להתיר בא"י ואפשר שמפני שהביא המעשה דרב אשי שהיה בח"ל לא הוצרך לפרש יותר ע"כ ומדברי הרמב"ם נראה שאפי' בא"י זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין שהרי סתם ולא חילק בין א"י לח"ל: (ב"ה) כתב הרשב"א שאלת הוורדים אם יש בהן משום ערלה ואמרת שמצאת ראיה מדתנן ממסכת שביעית הוורד והקטף והלוטים יש להם שביעית רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי הא וורד לכ"ע פרי הוא תשובה שאלה זו נשאלת מפני כבר ואמרתי אני לפי דעתי שערלה נוהגת בהם ועשיתי לדבר כמה סמוכות מאותה משנה ומסוגיא דמסכת נדה אבל הראב"ד מתיר עכ"ל ובשיטה אחת למסכת נדה מצאתי כתוב בלשון הזה והתנן הוורד והקטף דקדק מכאן הראב"ד דמדאקשי מערלה ושביעית ש"מ דדינא חד אית להו וכמשנה דוורד וקטף קי"ל דהיא כר"א דהילכתא כמותו וא"כ אנו למדין כי ערלה נוהגת בוורד והוא ז"ל כתב דלא ראינו מי שנהג בהם איסור בח"ל ושמא משום דהזרע הוא הפרי והעלין כמי שאינן ואפי' שומר לפרי אינן ואע"ג דמספקא לן אי שקלת להו כשהוא סמדר אי לקי פירא או לא לא החמירו והרמב"ן כתב על זה והמחמיר תע"ב וכן השיב הרשב"א עכ"ל: **ואלו** שלש שנים אין נמנין מיום ליום אלא הולכין בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי וכו' משנה בפ"ק דראש השנה (ב.) באחד בתשרי ראש השנה לנטיעה ובגמרא (ט:) מנא לן דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים וכתיב ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה: ומ"ש ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום וכו' ולאחר ר"ה תשרי של שנה רביעית כל הפירות שיחנטו בו קודם חמשה עשר בשבט יש להם ג"כ דין ערלה וכו' שם ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות נטיעה זו אסורים עד ט"ו לשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי ופירש"י עלתה לו שנה. כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: פחות משלשים יום. לא עלתה לו שנה עד תשרי הבא אם איננה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור לקיימן משום תוספת שביעית: ופירות נטיעה זו אסורים וכו'. אף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ראש השנה של שנה שלישית מיד עדיין אסורים כן עולמית משום ערלה שאף על פי שתשרי ראש השנה לנטיעה ט"ו

דרישה

סי' רצד [א] **אבל** בח"ל אביונות חייבים כולי פי' משום מומרא דא"י כולי ובח"ל מאמר דערלה מדרבנן כו' וכן רש"י כתב אהא דאמרינן דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל משום דערלה בח"ל מדברי סופרים. וקשה הא כתב רבינו בסמוך שהיא הל"מ שנוהג בח"ל ומשמע בגמרא וב"י הביאו בסמוך דאי לאו שכך הל"מ שמקילינן בה בספק לא היה לה דין דרבנן ושמא י"ל הואיל שהל"מ שמקילינן בספיקא אמרינן מאמר שיש לה דין דרבנן לענין ספיקא ה"ה בכל מילי יש לה דין דרבנן לכן כתבו סתם שערלה מדרבנן: כגון

פרישה

סי' רצד (א) **כולם** אסורים בהנאה דכתיב בערלה לא יאכל (בכורי תמת סו"ד) דמשמע איסור הנאה: (ב) לעולם ר"ל אפי' לאחר ג' שנים וגם אין להם פדיון: (ג) בין הגרעינים בין הקליפין דכתיב את פריו את הטפל לפריו: (ד) ופטורים מרבעי דברבעי כתיב פריו ודרשינן פרי אתה פודה ולא מה שאינו פרי דשם לא כתיב את: (ה) האביונות והקפריסין והתמרות של צלף חייבים כצ"ל האביונות הן הפרי עצמו והקפריסין היא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדולה סביב אגוזים דקים. והתמרות בתוך העלין גדלים כמין תמרה ובולטין בעלה כמו בעלין של ערבה רש"י מ"ו:

(ו) **של** צלף מין עץ שגדולים בו כמה מינים יקרוי מיני כלפה: (ז) אבל בח"ל אביונות חייבים והקפריסין והתמרות פטורין כצ"ל (לאפוקי מס"א שכתוב קפריסין חייבין והאביונות והתמרות פטורין וכן הגיה רמ"פ עכ"ה) ופי' משום מומרא דא"י מסבינן הכל כפירות ובח"ל מאמר דערלה דרבנן לא חשבינן הכל כפירות אלא אביונות שהן עיקר הפירות גמ' מ"ו: (ח) **שהוא** מתחיל מתשרי דילפינן שנה שנה דכתיב בתשרי מראשית השנה עד אחרית השנה דהיינו מתשרי וי"מ מרשית חסר אלף כתיב והיינו אותיות תשרי:

כיצד נטע קודם ט"ז באב שנשאר עדיין (ט) מ"ד יום עד ר"ח תשרי כיון שהגיע ר"ח תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים (י) ואם נטע ביום ט"ז ומיום ששה עשר ואילך מונה מר"ח תשרי הבא שלש שנים שלימים ולאחר ראש חדש תשרי של שנה רביעית (יא) כל הפירות שיחנטו בו קודם ט"ו בשבט (יב) יש להם גם כן דין ערלה אף שנגמרים אח"כ לא שנא היו שלשה שנים שלימים ערלה [ב] כגון שנטע מששה עשר באב ואילך לא שנא היו מקוטעים כגון שנטע מקודם י"ו באב והנחנטין בו מחמשה עשר בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה החמישית נקראין רבעי (יג) ויש להן דין מעשר שני לכל דבר ובזמן הבית היו צריכין להעלות לירושלים לאוכלם שם או לפדותם ולעלות הפדיון שם והם מותרין מיד אחר הפדיון (יד) ולאחר ט"ו בשבט של שנה החמישית הן הולין גמורין והאידנא שאין יכולין להעלותן לירושלים פודין אותם (טו) אחר שיגמרו ויתלשו (טז) [ג] ויכולין לפדות כולן בשוה פרוטה (ב) אפילו הן רבים וישחוק הפרוטה ויפזרנה לרוח או ישליכנה לנהר ויברך בשעת פדיון בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון רבעי

ורבעי

ס"א בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד חמשה עשר בשבט אבל משם ולהלן אם יחנטו בה פירות דין רבעי עליהם וחמשה עשר לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך לכך הועילו לה שלשים יום שלפני ראש השנה ומייתי התם בגמרא הא דתנן אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור דברי ר' אלעזר רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים שוב אינה קולטת רבי יוסי ור"ש אומרים לשתי שבתות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים כלומר ל' לקליטה ושלשים ליחשב שנה לערלה לדברי האומר ג' צריך ג' ושלשים לדברי האומר ב' שבתות צריך ב' שבתות ול' וכתבו הרי"ף והרא"ש גרסינן בפרק הערל (דף פג:) אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כרבי יוסי ואף ע"ג דשמואל פליג עליה קי"ל הלכה כרב באיסורא וכן פירש הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר שני ונטע רבעי: וכתב הר"ן והא דאמרי' ופירות נטיעה זו אסורים עד ט"ו בשבט איכא מאן דאמר דדוקא נטיעה שהקלנו עליה בתחילתה שעלו לה ל' יום לשנה תמימה ולפיכך מחמרינן עליה בסופה ולהמשיך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילן והיינו דאמר פירות נטיעה זו דמשמע דוקא זו וכן דעת הרמב"ם בפ"ט מהלכות מ"ש ונטע רבעי אבל הרז"ה כתב שכך הדין בכל נטיעה ואפילו באותה שלא הקלנו עליה בתחלתה וכי קאמר ופירות נטיעה זו היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד חמשה עשר בשבט ופלוגתא הוא בירושלמי והכי מסתברא משום דהא מילתא בטעמא תליא ולא משום חומרא בעלמא והיינו טעמא דמילתא דכיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקתם מים שלפני ראש השנה ומאותו יניקה חנטו פירות הללו ולפיכך הרי הן כאילו חנטו קודם תשרי דחנטה זו מטרף שלפני תשרי הוא וכיון דהיינו טעמא דמילתא ליכא לאיפלוגי בין נטעה ל' יום לפני ראש השנה או פחות מכאן עכ"ל ומדברי הראב"ד נראה שהוא סובר כדברי הרמב"ם והרא"ש כתב בהלכות ערלה דמתוך לשון רש"י משמע קצת כדברי הרמב"ם ושהרז"ה חלוק בדבר ושבירושלמי איכא פלוגתא בהני תרי פירושי ולא הכריע הוא ז"ל כאחד מן הפירושים ורבינו סתם דבריו כדברי הרז"ה וכתב הרא"ש בהלכות ערלה (והביאו הטא"ו כנ"א) ונראה דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכך אין נזהרין בערלה אלא ג' שנים עכ"ל:

ומ"ש שפירות רבעי יש להן דין מעשר שני לכל דבר ובזמן הבית היו צריכים להעלותם לירושלים לאכלם שם או לפדותן ולהעלות הפדיון שם וכו' בפ"ב דקידושין (נד:) אמרינן דבכרם רבעי כתיב קדש הלולים וגמר קדש קדש ממעשר דכתיב ביה קדש וכל מעשר הארץ וכו' ובר"פ כיצד מברכין (לה.) דקדש הלולים דכתיב בנטע רבעי הוא לשון חילול דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה כלומר הוציאהו לחולין ע"י פדיון אם בא לאכלו חוץ לירושלים: ומ"ש והאידנא שאין יכולים להעלותם לירושלים פודין אותם אחר שיגמרו ויתלשו כ"כ הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר שני הרוצה לפדות נטע רבעי פודהו כמעשר שני ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשר שנאמר להוסיף לכם תבואתו עד שיעשה תבואה ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני: **ומ"ש** שאין פודין אותו במחובר הוא תוספתא בסוף מעשר שני כתבה רבינו שמשון שם והתוספות בפרק מרובה (דף סט.) ולכאורה נראה שהטעם דמשום דגמר קדש קדש ממעשר וכך נראה מדברי הרמב"ם ז"ל והם ז"ל הקשו על זה שהטעם שאין פודין במחובר היינו לפי שאין בקיאין בשומא בעודו מחובר ובפרק כיצד מברכין כתב הרא"ש וכרם רבעי צריך לפדותו אחר הקצירה וכן כתב ה"ר יונה שם וכתב עוד ויש שטועים ופודים במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר וזה אינו כלום שבפירוש מוכיח במסכת ערכין שצריך שיעשה הפדיון בתלוש עכ"ל ואיני יודע למה כתב שהם טועים דהא דאמרינן דאין פודין אותו במחובר היינו דוקא לפדותו שיחול החילול בעודו מחובר אבל לפדותו בעודו מחובר ומפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט ש"ד ובהדיא תנן בפרק בתרא דמעשר שני כיצד פודין נטע רבעי מניח את הסל על פי שלשה וכו' ומניח את המעות ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו מכך וכך סלים בסלע ואפילו בלא שומא נפדית בכה"ג דקתני בההוא פירקא כרם רבעי מציינין אותו וכולי והצנועים מניחים את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו ואע"פ שהתוספות ורבינו שמשון כתבו דההיא דצנועים משום תקנה הוא דשרי כדי שלא יכשלו הכי נמי איכא למימר דהכך דפודים במחובר מש"ה עבדי הכי כדי שלא יכשלו ועוד דעד כאן לא אמרו התוספות ור' שמשון אלא בההיא דצנועים שא"א לדעת כמה אכלו העוברים ושבים ובמחובר אין בקיאין בשומא אבל הפודה פירות כרמו ומניח הסל ע"פ ג' ושמיתה שויה ומניח את המעות ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו מכך וכך סלים בסלע ש"ד ומלות פדיון נטע רבעי לכתחלה כך הוא כמבואר במשנה שכתבתי בסמוך ועוד דטעמא דאין בקיאין בשומא בעודו במחובר לא שייך אלא בזמן שהיו מעלין הפירות או דמיהן לאכלן בירושלים אבל האידנא דלאי אפשר להעלותם מפני הטומאה ודמי פדיונם הולכים לאיבוד ולפיכך הם נפדין בשוה פרוטה מה לנו אם אין בקיאין בשומא הלכך יכולין לפדותן בעודן מחוברים ומכל מקום יפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט וש"ד למעבד הכי כדי שלא יכשלו בהם ונראה שלא ישליך הפדיון לאיבוד עד שיגמור ללקט כל הכרם שאל"כ הנלקט באחרונה על מה יחול קדושתו (א): ב"ה וז"ל הרשב"א בתשובה ח"א סימן תשמ"ד פדיון אפשר דאינו במחובר כדתניא בתוספתא וכן דעת הרמב"ן ובתר הכי מסיק דפודין במחובר ומעשים בכל יום כן וכן דעת רב אחא משבחא והיא דאין פודין במחובר כתב רב אחאי דטעמא דלא בקיאין בשומא בעודו במחובר הלכך בזמן הזה דקי"ל כשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל מוקמינן לה אדינא דאורייתא ואף במחובר שפיר דמי: ואע"פ שכתב הרמב"ם בפרק י' מהמ"ש כיצד פודין פירות נטע רבעי בזמן הזה אחר שאוסף אותם מברך וכו' וגם הרא"ש כתב בסוף ה' ערלה ולאחר שנלקט כל הכרם מחלל כל הענבים על פרוטה א' אורחא דמילתא נקטו ולאו דוקא ורבינו ירוחם כתב בשם רב יהודאי שמביא חמשה אשכולות ד' מד' רוחות הכרם ואחד מאמצעיתו ומביא חטים או שעורים ומניחן זה בצד זה ואומר אקב"ו על פדיון הכרם ואומר תחול קדושה דהדין פרדסא על הלין חטי או שערי ג' זימני וקלי להו להני חטי או שערי ע"כ משמע מדבריו שבעודם מחוברים פודים אותם והיינו באור לכשיתלשו וכמו שכתבתי ומ"מ מ"ש שמביא ה' אשכולות וכן מ"ש שאומר כן שלשה זימני איני יודע לו טעם: ומ"ש ויכולים לפדות כולם בשוה פרוטה אפילו הם רבים כ"כ ה"ר יונה והרא"ש ריש פרק כיצד מברכין וכתב ה"ר יונה כתב בה"ג שיפדה אותו בד' זוזי וסמך על זה מפני לשון אחר שנאמר בערכין שקול ארבע זוזי ופרוק עלייהו ושדינהו בנהרא והוא ז"ל כתב על דברי בה"ג שלא אמרו ארבע זוזי בדוקא אלא אפילו בפחות הוא מחולל כדאמרינן והא אמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ומהדרינן אימור דאמר שמואל בדיעבד לכתחלה מי אמר ומפרקינן כיון דבארץ בדיעבד בחוצה לארץ

וה"א בתוספתא וכתבוה התוספות בפרק מרובה [דף ס"ט] וכ"כ הרא"ש והר"ר יונה בר"פ כיצד מברכין וכתב עוד הר"י ויש שטועין ופודין במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר וזה אינו כלום שבפירוש מוכיח במסכת ערכין שצריך שיעשה הפדיון בתלוש עכ"ל והב"י הרבה להקשות דאינו טעות אלא שרי אפילו לכתחלה לפדות במחובר כדמוכח בפרק בתרא דמעשר שני דתנן הצנועים מניחין את המעות וכו' דמייתי לה בפ' מרובה לשם וכבר כתב ב"י הוא עצמו דחיית ראיה זו דההיא דצנועים משום תקנה הוא דחוששים שמא אוכלים ממנו עוברי דרכים בלא פדיון שריכן לפדות אותו במחובר כדי לסלק ידי אדם מן העבירה אבל אלו שפודין במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר אין להתיר לכתחלה כיון שאין בקיאין בשומא בעודו מחובר דמי מכריח אותם לאכול מהם קודם הבציר לא יאכלו קודם הבציר ולא יפדו אותם במחובר ומה שכתב בית יוסף דה"נ איכא למימר דהכך דפודין במחובר מש"ה עבדי הכי כדי שלא יכשלו הלשון שכתב הר"ר יונה שפודין במחובר כדי שיוכל לאכול מהם קודם הבציר אין לו משמעות אחר אלא שיוכלו הם עצמם לאכול מהם ולכך כתבו שהם טועים ומה שהקשה ב"י מהא דתנן התם כיצד פודין נטע רבעי מניח את הסל ע"פ ג' וכו' לא קשה מידי דהתם נמי דוקא משום כדי שלא יכשלו והך משנה מפרש למה שנה מקודם והצנועים מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה (פי' לכשיהיה נלקט כדמפרש במרובה) יהא מחולל על המעות האלו וקאמר השתא כיצד פודין הצנועין וכו' דלעיל דלא כמו שהבין ב"י דהצנועים פודים אפילו בלא שומא ומ"ש עוד ב"י דבההיא דצנועים א"א לדעת כמה אכלו העוברים ושבים וכו' הוא תימה דהלא אין פודין לתקן על מה שאכלו כבר דפשיטא דאין פדיון מועיל לזה אלא על מה שיאכלו אח"כ וכדאמר בפ' מרובה לא תימא כל הנלקט מזה אלא אימא כל המתלקט מזה ומ"ש ב"י דהאידנא דנפדי' בשו"פ אין לנו לדקדק בשומא וכו' לא נהירא דאיכא למימר מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא היו פודין במחובר כו' הלכך נראה דאין לפדות לכתחלה אפי' ע"פ ג' אא"כ דומיא דצנועים משום שלא יכשלו וכמשמעות כל הפוסקים גם בש"ע כתב כך ולא נסמך על מ"ש כאן להקל כתב ה"ר יונה בר"פ כ"מ דהא דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על ש"פ מחולל דיעבד אבל לכתחלה לא דוקא בארץ אבל בח"ל אפילו לכתחלה והשיג עליו ב"י דבזה"ז אפילו בארץ מחללין לכתחלה על ש"פ ומה שהביא ראיה מהך דערכין דס"פ המקדיש שדהו דמחלק בין ח"ל לארץ לא הוזכר חילוק זה אלא לענין שדה החרם לא לענין נטע רבעי עכ"ל ואפשר ליישב דדעת ה"ר יונה כדעת הגאונים דמהך דערכין למדין לכל דוכתא כדכתב רבינו בח"מ סימן צ"ה ס"ד בשם גאונים הא דאין נשבעין על הקרקעות דוקא בארץ אבל בח"ל נשבעין מן התורה עליהן דחשובין כמטלטלין וסמכו

דרכי משה

רצד (א) ובתשובת הרמב"ן סימן קנ"ו ובתשובת הרשב"א סימן תשמ"ד ראי' פדאו במחובר מהני ובתרומת הדשן סימן קצ"ב כתב דאין לפדותם במחובר: (ב) וכתב בת"ה סי' קצ"ב

פרישה

(ט) מ"ד יום דאמרי' בגמרא כל קליטה שאינה קולטת בשתי שבתות דהיינו י"ד ימים שוב אינה קולטת ול' יום אח"כ לחשוב לשנה דהיינו מ"ד יום: (י) ואם נטע ביום ששה עשר כו' דהלול הוא חסר: (יא) כל הפירות שחנטו בו קודם ט"ו בשבט כו' שאף ע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה ט"ו בשבט הוא ר"ה לאילן: (יב) יש להן ג"כ דין ערלה וטעמא דמילתא כיון דגדל על הרוב מים של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יניקת מים שלפני ר"ה ומאותה יניקה חנטו פירות הללו והרי הן כאילו חנטו קודם תשרי דחנטה מטרף דקודם תשרי וכיון שכן ליכא לאפלוגי בין שנטעה מ"ד יום לפני ר"ה או פחות מכן עכ"ל ר"ן: (יג) ויש להן דין מעשר שני כו' דכתיב בנטע רבעי קודש הלולים וגומר וגמר קדש קדש ממעשר שני דכתיב ביה וכל מעשר הארץ וגומר: (יד) ולאחר ט"ו בשבט כו' פירות שנחנטין אחר ט"ו וק"ל: (טו) אחר שיגמרו ויתלשו כו' שיגמרו ילפינן מדכתיב להוסיף לכם תבואתו עד שיעשה תבואה. ויתלשו היינו משום שאין בקיאין בשומא בעודו מחובר ועיין בב"י (שכתב דיכול לפדותו בעודו מחובר רק שיפרש שלא יחול החילול עד שיתלשו וגם לא ישליך דמי הפדיון לאבוד עד שיגמור ללקוט כל הפירות ע"ש ובת"ה סימן קל"ב כתב דאין לפדותו במחובר עכ"ש): (טז) ויכולין לפדות כולן בשוה פרוטה כו' על פירות שוה פרוטה ושורפן וש"פ הוא פחות ממטבע שני וזיגר רמ"ם (בשם ת"ה סי' קל"ב) וכמו דסגי בש"פ משום דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל והיינו דוקא בזמן

דרישה

[ב] כגון שנטעה קודם ששה עשר באב וכתב הרא"ש ירא"ה דהאידנא אין חניטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא ג' שנים: [ג] ויכולין לפדות כולן בש"פ ואפי' לכתחילה מותר אבל מידות חסידות לפדותן בשוויה מהרמ"ץ: או ישליכם לנהר וישליכנה לים הגדול או ישחקנו תחילה וישליכם לשאר נהרות מהרמ"ץ (וכ"כ המרדכי פ"ק דע"ז): ומ"מ

וסמכו על הך דערכין דאמר הכי לגבי חרמים וה"ה לכל דוכתי אלא דהרשב"ד כתב דחרמים שאני אבל דעת ה"ר יונה כדעת הגאונים :

ערלה נוהג בכל מקום וכו'. נראה דהא דצריך לאורויי הכא דבארץ הוא מן התורה ובח"ל הל"מ ואע"ג דהל"מ הוי נמי מן התורה ומשום הכי בעלמא לא צריך לפרש דזה מן התורה וזה הל"מ אפ"ה כאן צריך לפרש משום דכאן כך נאמרה הל"מ דספיקה מותר ודאי אסור אבל בארץ דהוי מה"ת ספיקה נמי אסור וה"א בספ"ק דקידושין ומביאו ב"י וז"ש רבינו הלכך בא"י ספיקה אסור וכו' כלומר כאן לא הוצרכו לומר שזה מן התורה וזה הל"מ אלא כדי להורות שהלכך בא"י ספיקה אסור ובח"ל ספיקה מותר והב"י לא נתיישב לו הלשון ולא קשיא כלום : ומ"ש כיצד כרם וכו' ה"א בספ"ק דקידושין [סוף דף ל"ח] לרבי יוחנן דקי"ל כמותו דערלה בח"ל הל"מ וספיקה מותר דאפילו כרם שיודע שיש בו גם כן נטיעות ילדות של ערלה וענבים הובאו מאותו הכרם מותרים מספק ותלינן דנבצרו מזקנות והא דכתב רבינו ענבים נמכרים חוצה לה משם רבותא דאיסורא דא"י נקט הכי דאע"פ דאיכא למימר מכרם אחר הובאו שאין בו ערלה אפ"ה אסורין בארץ ישראל אבל בח"ל מותר אפי' רואה שהובאו מכרם שיש בו ודאי ערלה וא"צ"ל דמותר בנמכר חוצה לה דאיכא למתלי דהובאו לכאן מכרם שאין בו שום ערלה : ומ"ש רבינו רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה דמשמע דבאינו יודע דשכן של ערלה אפילו רואה שנבצרו מותר לכאורה אין הלשון מכוון דהא רבינו ס"ל דאפילו באינו יודע נמי אסור אם רואה שהנכרי בכרם כמו שיתבאר בסמוך אלא רצונו לומר רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות שאפשר שהן של ערלה. ומ"ש וא"צ"ל כרם שהוא ספק ערלה פי' דלא אתחזק שיש בו נטיעות ילדות של ערלה ואיכא למימר דכולם זקנות הם דעברו עליהם ג' שנים וליכא הכא ערלה כלל דפשיטא דמותר ומיהו כל זה דוקא בספק ערלה אבל בספק כלאי הכרם אפילו רואה שהנכרי לוקט משם מותר כיון שהוא ספק אם נזרעו לשם הזרעים באיסור ואינו אסור אא"כ שהישראל לוקט מן הספק בידים וכמ"ש רבינו להדיא לקמן בריש סי' רצ"ו גם בפירש"י בקידושין סוף [דף ל"ח] צריך לפרש לפי דעת רבינו דמ"ש רש"י ובלבד שלא יראהו ישראל כשהוא לוקט מן הערלה רצונו לומר ממה שהוא ספק ערלה וכן מ"ש כרם הנטוע ירק שורע ירק בין הגפנים דהו"ל כלאי הכרם ר"ל שורע ירק בין הגפנים ואיכא ספק אם נזרעו באיסור דה"ל כלאי הכרם אבל הר"ן הבין מפי' רש"י במה שכתב לשון זה דאף על פי שהם ערלה ודאי או כלאים ודאי כל שאינו לוקט או אינו רואה את הנכרי לוקט מותר ואין כן דעת רבינו אלא היכא דהוא ערלה ודאי או כלאי הכרם ודאי אין לו היתר אכילה על ידי לקיטת הנכרי אף על פי שאינו רואה אותו לוקט אכן דברי הרמב"ם צ"ע שכתב בפרק י' מהמ"א וז"ל ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור בסוריא והיא ארצות שכבש דוד מותר כיצד היה כרם ערלה וענבים נמכרות חוצה לו היה ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו שמא ממנו הוא זה שמא מאחר בסוריא מותר ובח"ל אפי' ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהן והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו. כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בא"י אסור ובסוריא מותר וא"צ"ל בח"ל עכ"ל ואיכא לתמוה דכיון דקי"ל כעולא אמר ר' יוחנן דערלה הלכה למשה מסיני ושני לן בין ספק ערלה לכלאי הכרם אמאי השוה אותן הרמב"ם וקושיא זו כתבה הר"ן ע"ש הרמ"ך ותירצה וב"י השיג על הר"ן וכתב יישוב אחר על צד הדוחק ולפע"ד נראה פשוט דעת הרמב"ם מדהשיב ליה רב יהודה לעולא בריתחא הא א"ל שמואל לרב ענן תני או זה או זה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט מר בריה דרבינא מתני ליה לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלמא דפשיטא להו לכולהו אמוראי דדין כלאים כדין ערלה ולא מפלגינן בינייהו כלל אלא זה וזה שוין וא"כ ודאי אף דר' יוחנן לא שני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דלא כדקס"ד דעולא והלכך בא"י אפילו נמכרות חוצה לו אסור ובסוריא מותר אבל בח"ל אפי' ראה ענבים יוצאות מכרם ערלה וכו' לוקח מהן דלאכתי איכא ספק שמא ענבים אלו מכרם אחר הובאו מקמי הכי לכרם זה ועכשיו הם שיוצאות מכרם

לארץ אפילו לכתחלה כמאינו למדים שהלכה כשמואל שאם חללו על שוה פרוטה כגי ליה בהכי בחולה לארץ ואפילו לכתחלה מותר עכ"ל נראה מדבריו דבחולה לארץ דוקא מחללן על שוה פרוטה אבל בארץ ישראל אינו מחללן לכתחלה אלא בשווין ואין נראה כן מדברי הרמב"ם והרא"ש שהרי כתבו סתם דבזמן הזה נפדין על שוה פרוטה ולא חלקו בין ארץ ישראל לח"ל ומה שהביא ה"ר יונה ממסכת ערכין לא ידענא שותא דמר דהא בערכין סוף פרק המקדיש שדהו [כט:] הכי איתא ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ארבע זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא וליסתרו לך אלמא קסבר סתם חרמים לבדק הבית כמאן כשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל אימור דאמר שמואל שחללו לכתחלה מי אמר ה"מ בזמן שבית המקדש קיים דאיכא פסידא אבל בזמן הזה ואפי' לכתחלה אי הכי אפילו פרוטה נמי פרסומי מילתא אמר עולא אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו לכהנים אלמא קסבר עולא סתם חרמים לכהנים מיתיבי אין שדה החרם נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג ל"ק הא במקרקעי הא במטלטלי והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה קרקעי דח"ל כמטלטלי דארץ ישראל דמי עד כאן בגמרא הרי מבואר שלא חילקו בחילול שוה פרוטה בין חולה לארץ לארץ אלא בין זמן שבה"מ קיים לזמן הזה ולא הוזכר חילוק בין חולה לארץ לארץ אלא לענין שדה החרם ולא לענין נטע רבעי: ורבעי אינו חייב בלקט שכחה פרט ועוללות וכו' בפ"ז דפאה ופ"ה דמעשר שני תנן כרם רבעי בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות והעניים פודים לעצמם וב"ה אומרים כולו לגת :

ורבעי זה אינו חייב בלקט שכחה פרט ועוללות אלא מעלהו כולו לירושלים בזמן הביעור (יז) והאידנא פודהו כולו כתב הרמב"ם (יח) שאין נטע רבעי נוהג בח"ל אלא מיד אחר ט"ו בשבט של רביעית מותרין מיד בלא פדיון אבל בא"י נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית והורו מקצת הגאונים שאינו נוהג בח"ל אלא בכרם ולא בשאר אילנות ואין להוראה זו עיקר (יט) [ד] וא"א הרא"ש ז"ל הסכים להוראת הגאונים ערלה נוהג בכ"מ ובכל זמן בין בשל נכרי בין בשל ישראל אלא שבא"י הוא מן התורה ובח"ל הלכה למשה מסיני (כ) הלכך בא"י ספיקה אסור ובח"ל ספיקה מותר כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם מותרין רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של

ומ"ש שאינו חייב בלקט שכחה כ"כ הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר שני ונראה שטעמו משום דיליף להו מדין פרט ועוללות : כתב הרמב"ם שאין נטע רבעי נוהגת בח"ל וכו' עד ואין להוראה זו עיקר בפ"י מהמ"א :

ומ"ש שאין נטע רבעי נוהג בח"ל כתב ז"ל שנראה לו כן מפני שלא אמרו שאסור בח"ל אלא הערלה וק"ו הדברים ומה סוריא שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם אינה חייבת בנטע רבעי ח"ל לא כ"ש שלא יהא נטע רבעי נוהג בה אבל בא"י נוהג בה בין בפני הבית בין שלא בפני הבית וכתב הר"ן בפ"ק דר"ה ובסוף פ"ק דקידושין דסוגיית הירושלמי בפ"ה דמסכת מעשר שני מוכחת כדבריו והרשב"א כתב א בתשובה שטעמו של הרמב"ם מפני שלמדו בקידושין רבעי ממעשר שני בגזירה שוה דקדש קדש וסבר הרב ז"ל דמה מעשר שני אינו נוהג בח"ל אף רבעי אינו נוהג בה. אבל דעת התוספות וה"ר יונה והרשב"א והרא"ש בר"פ כילד מברכין דאף בח"ל נוהג אלא שכתבו שאינו נוהג אלא בכרם ולא בשאר אילנות וכן דעת ב רב אחא גאון כמו שאכתוב בסמוך בסייעתא דשמיא : ומ"ש וא"א ז"ל הסכים להוראת הגאונים בריש פ' כילד מברכין [לה.] איפליגו תנאי חד תני נטע רבעי וחד תני כרם רבעי וכתבו התוס' והרא"ש והלכה כמאן דתני כרם רבעי דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כדאיתא לקמן בפירקין וכ"כ ה"ר יונה שם בשם רב אחא גאון וכתב שר"י כתב שאין זו ראיה דאפשר שלא אמרו כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא גבי כלף דוקא אבל בשאר דוכתי לא וה"ר יונה עצמו הביא ראיה לדברי ר"י דבסוף פ"ק דקידושין גבי כלאים לא אמר כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכתב בסוף דבריו עדיין פסק זה צריך תלמוד ועיון מיהו נהגו העולם כדעת רב אחא והגאונים שאומרים שאינו נוהג אלא בכרם בלבד עכ"ל. וכ"כ הר"ן בפ"ק דר"ה ובסוף פ"ק דקידושין בשם רב אחא ובשם הרז"ה וכתב עוד בשם רב אחא דלמאן דתני כרם רבעי אין רבעי נוהג אלא בכרם שלם אבל בגפן יחידית לא והרמב"ן הקשה עליו וכתב דאפילו בגפן יחידית נוהג רבעי והרשב"א כתב בר"פ כילד מברכין כדברי רב אחא וז"ל קי"ל כמאן דתני כרם רבעי דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל והלכך אין נטע רבעי נוהג עכשיו אלא כרם רבעי ולא גפן יחידית אלא ב' כנגד ב' ואחת יוצאה זנב דהיינו כרם וכ"כ הרב בעל המאור ז"ל עכ"ל : ב"ה וכ"כ בתשובות להרמב"ן סימן קנ"ו ובתרומות הדשן כתב בדינים אלו בסימן קצ"ב :

כתב הרמב"ם בפ"י מהמ"א הורו מקצת הגאונים שאע"פ שספק פירות שנה רביעית או חללן אסור לאכלן עד שתכנס שנה חמישית ודבר זה אין לו עיקר ונראה לי שזו שגגת הוראה ופסוק הטעם לפי שכתוב ובשנה החמישית תאכלו את פריו ואין ענין הכתוב אלא שבשנה החמישית תאכלו את פריו בלא פדיון ככל חולין שבעולם ואין להוראה זו עיקר עכ"ל. וגם הרא"ש בסוף הל' ערלה כתב שאותה הוראה נמצאת בקצת ה"ג וכתב שהיא שבוש. ולזה נתכוון רבינו שכתב לעיל והם מותרין מיד אחר הפדיון : ב"ה כתב ר"י בנ"ו אות ל"א שמעמיד בשרף פגי ערלה אסור כי סמדר מותר ופגין אסור משום ערלה אבל בפגין של נטע רבעי אפי' של כרם הנוהג בזמן הזה מותר כדאמרינן פרי אתה פודה ולא בוסר ולא פגין עכ"ל :

ערלה נוהגת בכ"מ ובכל זמן וכו' בסוף פ"ק דקידושין (דף לו.) מבואר דנוהגת אף בח"ל : ומ"ש שנוהגת אף בשל נכרי כן כתבו שם התוספות והרא"ש והר"ן והמרדכי וסמ"ג והביאו כמה ראיות לדבר וכ"כ ר"ש בסוף ערלה וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"א סימן תשל"ד וכתב שיש לזה ראיות גדולות וברורות וכתב רבינו בס"ס זה נכרי שנטע בין לעצמו בין לישראל חייב וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות מעשר שני ואף ע"פ שבפי' המשנה כתב בע"א אין לסמוך אלא על מ"ש בחיבור : ומ"ש ובח"ל הל"מ הילכך בא"י ספיקה אסור ובח"ל ספיקה מותר בסוף פ"ק דקידושין [לט.] א"ר אסי א"ר יוחנן ערלה בח"ל הל"מ א"ל ר' זירא לר' אסי והתנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ג בח"ל יורד ולוקט א"ל אימור כך נאמרה ספיקה מותר ודאי אסור ואף על גב דשמואל פליג התם ואמר דלא מיתסרא אלא מהלכות מדינה הלכה כרבי יוחנן וכ"פ הרמב"ם והרא"ש וכן נראה שהוא דעת הרי"ף שכתב סתם מתני' דקתני הערלה הלכה למשה מסיני משמע : ומ"ש רבינו הלכך בא"י ספיקה אסור ובח"ל ספיקה מותר אינו מכוון דמשמע דמשום דאינה אלא הל"מ ספיקה מותר והא ודאי ליתא דשאר הל"מ ספיקן נמי אסור וכן משמע בהדיא מדאקשי ליה כי אמר דערלה בח"ל הל"מ מדתניא דספק ערלה בח"ל מותר דאלמא בכל דוכתי הל"מ ספיקה אסור וכן משמע נמי מדשני ליה אימור כך נאמרה ספיקה מותר כלומר אין ה"נ דבכל דוכתי הל"מ ספיקה אסור והכא שאני דכך נאמרה ספיקה מותר ואפשר היה להגיה ולומר דהלכה היה כתוב בספרי רבינו והסופרים טעו וכתבו הלכך במקום הלכה אלא שא"כ לא הוה ליה להזכיר דבא"י ספיקה אסור דאין זה ענין להל"מ : ומ"ש כיצד כרם שיש לו נטיעות של ערלה וכו'. בסוף פ"ק דקידושין [דף לח:] תנן התם החדש אסור מן התורה בכ"מ והערלה הלכה והכלאים מד"ס מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל

דרישה

[ד] וא"א ז"ל הסכים להוראת הגאונים ר"ל דאינו נוהג בח"ל אלא בכרם לבד וטעם משום דבגמרא איכא פלוגתא דאיכא מ"ד דנטע רבעי נוהג בכל אילנות ואיכא מ"ד דאינו נוהג אלא בכרם דדרשינן הלולים הלולים ר"ל דבר שמהללין בו טעון הילול והוא יין שאין אומרים הכהנים שיר על הקרבן כ"א על יין של נסכים ועוד יליף לה בג"ש דכתיב הכא להוסיף לכם תבואתו וכתיב ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם וסוברים הגאונים והרא"ש כיון שנסתלקו בדבר בח"ל

פרישה

בזמן הבית אבל בזמן הזה אפי' לכתחילה עיין בב"י ועיין בדרישה : (יז) והאידנא פודהו כולו ר"ל שא"צ להניח לקט שכחה כו' : (יח) שאין נטע רבעי נוהג בחולה לארץ כו' דגמרינן קדש קדש ממעשר שני ומעשר שני אינו נוהג בחולה לארץ רשב"א : (שאינו נוהג בח"ל אלא בכרם ר"ל דאסמכוה אקרא ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ש"מ דעיקר דיני רבעי נאמרו בכרם דוקא ועד"ר ואינו חייב אלא בכרם שלם דהיינו שתים נגד שתים ואחד יוצא זנב ועיין בר"ן פ"ק דר"ה דף ט"ב ע"ב עכ"ס): (יט) וא"א הרא"ש ז"ל הסכים להוראת הגאונים עיין בדרישה :

(כ) הלכך בא"י ספיקה אסור פירוש היהול שבא"י הוא מן התורה לכך ספיקה אסור אבל מ"ש ובח"ל ספיקה מותר וה אינו מטעם הל"מ דהא קי"ל בכל הל"מ דספיקו אסור אלא שבהל"מ כך קבלו ממשה מסיני שספיקו מותר וכדאיתא בגמרא וכתב ב"י דאפשר היה להגיה הלכה במקום הלכך אלא שאם כן לא הו"ל להזכיר דבא"י ספיקה אסור דאין ענין להלכה למשה מסיני עכ"ל ומי

חדושי הגהות

רצד א בתשובה להרמב"ן סימן קנ"ו: ב ז' קרושים סימן ק' ד"ה ברם צריך : ג כ"ה בגמרא שלפנינו אבל רש"ל מחק שם תיבות אלו בח"ל יורד ולוקט ע"ש ועי' בב"י בסמוך : בגמרא

של ערלה [ס] (כא) ואצ"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר חבית של יין (כב) הטמונה בכרם של ערלה מותר שאין הגנב גונב בכרם זה וטומן בתוכו (כג) אבל ענבים שנמצאו טמונים בו אסורין שקרוב הדבר

כשמואל הלכתא מדינה עולא א"ר יוחנן הל"מ א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא הלכה למשה מסיני היינו דשאני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דתניא ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואילו גבי כלאים תנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך ליתני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט הא א"ל שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט ד מר בריה דרבינא מתני לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד א"ל לוי לשמואל ספק לי ואנא איכול רב אויא ורבה בב"ח מספקי ספוקי להדדי ופירש"י ספק ערלה. ספק עברו עליה שלשה שנים א"נ פרדס שיש בו נטיעה ערלה ושאר נטיעות ולקט נכרי מהפירות ואין ידוע מהיכן: ובח"ל. יורד ישראל ולוקח מן הנכרי הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה ובלבד שלא יראנו ישראל כשהוא לוקט מן הערלה והא דתניא בסוריא מותר כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו רד ולקוט: כרם הנטוע ירק. שזרע ירק בין הגפנים דהוה ליה הכרם כלאים: וירק נמכר חוצה לו. ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא והוה ליה ספק כלאים: יורד. הנכרי ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לחבר: ובלבד שלא ילקוט. החבר עצמו ביד: ספק לי. לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ובערלה קאי עכ"ל. ומשמע דגבי ערלה נקטינן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט דלא אמר תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט אלא שמואל דאמר דערלה לא מיתסרא אלא מהלכות מדינה אבל לר' יוחנן דאמר דהלכה למשה מסיני הוא וקי"ל כוותיה לא שרי אלא ביורד ולוקח ולא ביורד ולוקט וכך הם דברי רבינו שכתב רק שלא יראנו שנבצרו מנטיעות ערלה והיינו כדתנן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ובכרם שיש בו נטיעות ערלה ונטיעות המותרים איירי כדדייק ליישנא דכרם שיש בו נטיעות ערלה דנקט ומה שכתב וא"צ לומר כרם שהוא ספק ערלה היינו לומר דעד השתא איירי בכרם שיש בו נטיעות המותרות ונטיעות ערלה בודאי וקאמר דמותר והשתא קאמר דאצ"ל בכרם שאין בו נטיעה של ודאי ערלה אלא כל נטיעות שבה ספק עברו עליהם ג' שנים ספק לא עברו. והרמב"ם כתב בפ"י מהמ"א וז"ל ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור ובסוריא מותר כיצד היה כרם ערלה וענבים נמכרות חוצה לה היה ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו שמא ממנו הוא זה שמא מאחר בסוריא מותר ובח"ל אפילו ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהם והוא שלא יראה בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בא"י אסור ובסוריא מותר ואצ"ל בח"ל עכ"ל. ויש לתמוה עליו דכיון דקי"ל כרבי יוחנן דאמר ערלה הל"מ וכלאים מד"ס למה השוה דין שניהם וכתב הר"ן שהרמ"ך השיגו כן והוא ז"ל כתב דל"ק דכיון דמר בריה דרבינא מתני לקולא נקטינן כוותיה ולאו משום דס"ל כשמואל דאמר הלכות מדינה אלא משום דס"ל שכך נאמרה הלכה שכל שלא יראנו לוקט מותר. וכתב עוד על דברי הרמב"ם הרי שהוא מסכים לפי' רש"י שאע"פ שהם ערלה או כלאים ודאי כל שאינו לוקט או אינו רואה את הנכרי לוקט מותר והשוה את הרואה ללוקט וכן הדין עכ"ל נראה מדבריו שהוא ז"ל מפרש דברי הרמב"ם שהם כמ"ד זה וזה יורד ולוקח ואני בעניי לא ירדתי לעומק דעתו שדברי הרמב"ם נראים פשוטים בעיני שהם כההיא דקתני יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט שהרי לשונו כלשון המשנה ממש דקתני יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט אלא שכתב בוצר במקום לוקט ואח"כ כתב לוקט הירק ולענין ערלה שפיר פסק כרבי יוחנן דאמר הל"מ הוא ומה שהשוה כלאים לערלה להחמיר אפשר דהיינו מדחזינא דמר בריה דרבינא דהוא בתרא משוה ערלה לכלאים וכעין שכתב הר"ן ואע"ג דאיהו משוה להו לקולא אנן כיון דלא אפשר לאקושינהו לקולא מדר"י דאמר הערלה הל"מ מקשינן להו לחומרא ויותר היה נ"ל שלא השוה הרמב"ם אותם כמו שעלה על דעת הרמב"ן והר"ן אלא שבערלה פסק יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ובכלאים פסק דיורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד וז"ש יראה אותו בוצר וגבי כלאים אפי' ראהו לוקט אין בכך כלום רק שלא ילקוט הוא עצמו הירק בידו אלא שבפ"ח מהלכות כלאים כתב אף ע"פ שמותר לזרוע הירק בלד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה אפי' בח"ל והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספיקו מותר כמו שביארנו בהלכות מ"א עכ"ל הרי שכתב גבי כלאים שצריך שלא יראנו לוקט ומ"מ דבריו מבוארים שם שהוא פוסק דיורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט וכמו שכתבתי:

ועדיין יש לדקדק בדברי הרמב"ם שכתב בודאי ערלה וכלאי הכרם בח"ל מותר ליקח מהם ובלבד שלא יראנו בוצר מהיכא יליף הכי דהא כי תנן בח"ל יורד ולוקח וכו' אספק ערלה הוא דתנן אבל בודאי ערלה מנ"ל ועוד שכתב בסוף דבריו כרם שהוא ספק ערלה וכו' ובסוריא מותר ואצ"ל בח"ל דמשמע דמותר בכל גוונא והא מתני' לא שרי אפי' בח"ל אלא בשלא ראהו לוקט איכא למימר דכיון דההיא דכרם הנטוע ירק ודאי כלאים הוא ושרי בח"ל ה"ה לודאי ערלה דשרי בח"ל ואפי' למאן דמפליג בין ערלה לכלאים היינו לומר דבזה יורד ולוקח ובזה יורד ולוקט ומ"מ תרוייהו בחד גוונא איירי והיינו דאקשי ליה עולא לרב יהודה מההיא דספק ערלה לההיא דכרם הנטוע ירק וכו' דליתני או זה וזה יורד ולוקח וכו' הא עדיפא מינה הו"ל לאקשויי דגבי ספק ערלה קתני יורד ולוקח וגבי ודאי כלאים קתני יורד ולוקט ואיכא בארעא וכו' ותו היכי אמר רב יהודה הא אמר שמואל תני או זה וזה יורד ולוקח וכו' ורבינא נמי הכי מתני זה וזה יורד ולוקט הא כיון שזה ודאי וזה ספק היאך אפשר להיות דין שניהם שוה אלא ע"כ דתרוייהו בחד גוונא מיתנו וכיון דההיא דכרם הנטוע ירק איירי בודאי כלאים ההיא דערלה דשרי בח"ל איירי בודאי ערלה וה"פ דמתני' ספק ערלה דהיינו כרם שהוא ספק אם עברו עליו שלשה שנים אם לאו או כרם שהוא ודאי ערלה ודאי פירות נמכרים חוצה לו ספק ממנו הוא ספק מכרם אחר בא"י אסור ובסוריא מותר ואצ"ל בח"ל ואם הוא ודאי ערלה בח"ל יורד ולוקח וכו' וע"כ צ"ל כן דאלת"ה כיון דקתני בסוריא מותר דמשמע דמותר ליקח מכרם שהוא ספק ערלה וכ"ש בח"ל מאי האי דקתני ובח"ל יורד ולוקח וכו' ומה שפי' רש"י דהא דקתני בסוריא מותר בשנלקט כבר אבל אינו אומר לכתחלה רד ולקוט אינו נראה להרמב"ם משום דליטנא דמותר סתמא לגמרי משמע דאי כפי' רש"י לא הוה שתיק תנא מלמיתני הכי בהדיא הילכך משמע ליה לפרושי מתניתין כדפרישית וכתב תחלה חד גוונא דספק ערלה דשריא בסוריא דהיינו כרם שכולו ערלה ודאי וענבים נמכרות חוצה לו ואינו יודע אם ממנו אם מאחר מותר ובח"ל אפי' ודאי מותר והוא שלא יראנו בוצר והדר כתב גוונא אחריתי דספק ערלה דהיינו שכולו ספק אם עברו עליו שלשה שנים אם לאו או שיש בו נטיעות ערלה וזקנות דבסוריא מותר ואצ"ל בח"ל ומשמע דבשכל הכרם ספק אם עברו עליו ג' שנים מותר ללקוט ביד כנ"ל לפרש דברי הרמב"ם ז"ל: **כתב** הר"ן על פירש"י ואחרים מפרשים דהכי אמרינן ובלבד שלא ילקוט לא בא לומר שיהא מותר כל שאין ישראל לוקט ביד ממש אע"פ שרואה העכו"ם לוקח מן הפירות דהא ודאי אי אפשר אלא מתני' כולה ה"פ ספק ערלה בא"י אסור כגון שיש בתוך הגן נטיעות של ערלה ונטיעות המותרות ופירות נמכרות חוצה לו בפתח הגן בא"י אסור משום דמוכחא מילתא דמפירות הגן הם וליכא אלא חד ספיקא ובסוריא מותר לפי שלא נאסר ספיקא אלא בארץ אבל ליכנס לתוכו וליקח מהפירות התלושים בו אסור ובח"ל יורד ולוקח אפי' מהפירות שבגן תלושים ובלבד שלא יראנו לוקט מהפירות אע"פ שאינו יודע אם משל איסור או משל היתר הם ובסיפא גבי כלאים מקילים טפי דכל שאינו לוקט ביד מן האיסור או שאינו רואה את הנכרי לוקח מן האיסור ממש מותר לומר לו שילקוט מן הפירות בסתם עכ"ל: **ואיכא** למידק על הרמב"ם ורבינו למה לא כתבו דאפי' מי שיודע בפירות שהן ערלה מותר לספק לחבירו ולהאכילו וכדאמר ליה לוי לשמואל וכדעבדי רב אויא ורבה בב"ח וי"ל דס"ל דהנך רבנן סברי כשמואל דאמר ערלה בח"ל הלכתא מדינה הוא אבל לר"י דסבר הלכה למשה מסיני הוא אסור (ג): **חבית** של יין הטמונה בכרם של ערל מותר וכו' עובדא פ"ב דב"ב (כד.): ומ"ש אבל ענבים

מכרס זה אבל אין ענבים אלו גדלו בכרס זה וכן ירק זה ממקום אחר הובא מקמי הכי לכרס זה ועכשיו הם יולאות מכרס זה אבל אין ירק זה גדל כאן בכרס זה ואע"פ שהוא ספק רחוק תלינן לקולא דגדולה מזו אמרו ספק לי ואנא איכול אבל כשהוא רואה שהנכרי בוצר מן הערלה בידו וכן הנכרי לוקט הירק בידו אין כאן ספק אלא ודאי ערלה הוא וודאי כלאי הכרם הוא ואסור ולפ"ז פסק הרמב"ם לחומרא דתניא זה וזה יורד ולוקח דכיון דשמואל נסתפק וקאמר תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט תפסינן לחומרא ולא כמר בריה דרבינא דמתני לקולא ולפ"ז מעולם לא עלה ע"ד הרב רבינו משה בר מיימוני להתיר כשהוא ודאי ערלה או ודאי כלאי הכרם כמו שהבין הר"ן מדברי הרמב"ם ומפירוש רש"י גם הבית יוסף הבין כך בדברי הרמב"ם להתיר ודאי ערלה וודאי כלאי הכרם והאריך בדוחקים לפרש מתני' דערלה על פי הבנה זו ברמב"ם ולא נהירא גם תימה גדול לפרש להתיר ודאי ערלה וודאי כלאי הכרם דהא בגמרא קאמר ספק לי ואנא איכול רב אויא ורבה בר בר חנן מספקי ספוקי להדדי אלמא דלא שרינן אלא ספיקא אבל ודאי אסור הלכך דברי רבינו בהבנת הסוגיא ופירש"י והרמב"ם הוא עיקר דאי אפשר לפרש שום היתר אלא בדאיכא ספק ואפילו הוא ספק רחוק אבל לא ודאי ערלה וודאי כלאי הכרם וכך הוא משמעות לשון הש"ע וכך פסק בתשובה שהובאה במרדכי סוף פרק קמא דקידושין המתחלת שאלו על כרם והכי נקטינן: **חבית** של יין עובדא בפרק לא יחפור [דף כ"ד] הקשו התוספות ליתסר משום י"נ דרובא דעלמא נכרים נינהו (כלומר והגנב היה נכרי ונסכו) וי"ל דרוב גנבי ישראל ע"כ לשונו ואיכא לתמוה דאפילו את"ל דגנבו ישראל מכל מקום יש לחוש דגנבו מכרם של נכרי והוה י"נ לכן נראה דהכא מיירי דאיכא כרמים של ישראל רבים משל נכרים ושרי אפילו בשתייה וע"ל בסימן קכ"ט פסק כך רבינו להדיא. אבל הרמב"ן בפ"י מהלכות

מ"א

דרכי משה

קצ"ב דכן המנהג לפדות הכרם על ש"פ שהוא חצי ווינר שהוא יותר מש"פ ולא כגדול א' דכתב דמנהג חסידות לפדותו בשוויו עד כאן לשונו. כתב בתא"ו נתיב כ"א אם רוצה לפדותו כולו בא' יכול לעשות רק שכל פעם יפדה מה שנתלש וכתב הכלבו וי"א אחר הברכה רבון העולמים גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים היו הפירות רבעי להקדש ועכשיו שאין ב"ה קיים יהר"מ שתהא פרוטה זו להקדש ויצאו הפירות אלו לחולין עכ"ל. וכתב המרדכי פ"ק דע"ז דכשמשליך דמי הפדיון לנהר צריך גם כן שחיקה תחלה: (ג) ובמרדכי שם דף תר"ח ע"א כרם שהיה ד' נטיעות של ערלה ולא נודעו מקומותיה ואסר מורי כל הכרם ול"נ הלכה למעשה דהכל מותר ואפילו מן האשכולות במחובר לקרקע דספק ערלה מותר ואפי' כרם שכולו ערלה ואין בתוכו היתר יכול לקנות ענבים ממנו מאותן שמביאין לו הנכרים הואיל ואינו לוקט ממש עכ"ל וכ"ה דעת הרמב"ם פרק י' מהמ"א והאריך בב"י פי' דבריו אבל בדברי רבינו והרא"ש פ"ה דערלה נראה דאינו מותר לקנות אלא בספק ערלה ה ואף שאסור ללקוט ביד:

וכתב

פרישה

ואי משום הא לא איריא דהוכל לומר דהו"א דאף בדאורייתא ספיקא מותר כיון דהל"מ דספיקו מותר לכך הוצרך שכן הלכה דדוקא בח"ל ספיקו מותר ובא"י ספיקו אסור: (כא) ואינו צריך לומר כרם שהוא ספק ערלה כו' לכאורה קשה אם הוא א"כ לומר מה בא להשמיענו ונראה דהו"א שבזה היה לנו להחמיר הואיל שאין כאן צד היתר בודאי משא"כ בכרם שיש בו נטיעות של ערלה דמכל מקום יש בו ג"כ נטיעות של היתר בודאי לכך כתב שהוא הנ"ל. ומ"ש שהוא מותר ר"ל לקנות מהענבים הנמכרים חוצה לה דוקא ב"י ע"ש ועיין בדרישה ולקמן סימן רנ"ו: (כב) הטמונה בכרם של ערלה מותר שירא שמא ימצא אותו דורך ענבים רש"י וכתבו התוספות וא"ת מ"מ יהא אסור דרובא דעלמא עכו"ם נינהו והוי כיין נסך וי"ל דרוב גנבי ישראל (וע"ל סימן קכ"ט מ"ש שם עכ"ה): (כג) אבל ענבים שנמצאו טמונים בו אסורים כו' פירוש אסורים משום ערלה דאמרינן מכרם זה היא וטמנם שם שלא בשעת בצירות דאז לא ימצאו כמו יין שמוצאים שדורכים ענבים כתב מ"ו כדמשמע בעיני דלא דק שוסו דברי הרמב"ם אבל בגמרא משמע דלפי המסקנא דאפי' בענבים נמי שרי וכ"כ הרמ"ש להדיא ומ"מ הסוגיא אף היין אסור עיין בפ' לא יחפור בספרי סי' מ"ג:

ואם

דרישה

בח"ל הולכין אחר המיקל: [ס] וא"צ לומר כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר ר"ל לקנות מהענבים הנמכרים חוצה לה דוקא ב"י והכי תניא שם בברייתא ספק ערלה בארץ אסור כו' בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט. ופירש"י דהאי ספק ערלה ספק אם עברו עליה ג' שנים א"נ פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקט נכרי מן הפירות ואינו יודע מהיכן וס"ל לרבינו דעל שניהן מסיק וקאמר דבח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט דאפי' אין בכרם ודאי ערלה אלא כל הכרם ספק ערלה אם עברו עליהן ג' שנים או לא אפ"ה אם הוא רואה שנכרי בוצר מאותו ספק אסור ליקח ממנו. ואע"פ שרבינו סותם וכתב סתם ז"ל ואצ"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר. מ"מ נ"ל דאדלעיל מינה קאי מ"ש וענבים נמכרים חוצה וקאמר דאצ"ל דבכה"ג מותר דא"ל דרבינו ס"ל דבספק ערלה בכל ענין מותר דא"כ משמע אפי' ללקט ממנו הישראל בידים וזהו ודאי אסיר דהא אפי' כלאי הכרם דבח"ל אינו אסור אלא מדרבנן כתב רבינו בר"ס רנ"ו דבספק אם נזרע שם הירק באיסור דלא ילקט ממנו בידים ויאכל ק"ו בערלה שהוא בח"ל הלכה למשה מסיני וכ"ל דרבינו מפרש הא דתנן בכלאי הכרם וכיוצא שבגמרא ג"כ

שם

הדושי הגהות

ד בגמרא איתא מר בריה דרבנא: ה ר"ל דהמרדכי פסק בספק ערלה מותר ללקוט הוא עצמו ובודאי ערלה מותר לקנות ודעת הטור בספק ערלה מותר לקנות ואסור ללקוט ביד ובודאי ערלה אסור אפי' לקנות (א"מ):

מ"א כתב דהך חבית לא שרי אלא בהנאה אבל בשתייה אסורה וכ"כ הרמב"ן בחידושיו לב"ב בשם ר"ח ומביאו בית יוסף והכי נקטינן :

ישראל ונכרי שיש להם שדה בשותפות וכו' סוף פרק קמא דע"ז עובדא דהכי מוריקאי דאתו לקמיה דרבא שרא להו דמפרש לשם דשתילי ערלה הוו ומפרש רש"י והרא"ש דרבא התיר אפי' לא התנו מעיקרא דאיסור שליחות ליכא דגם הישראל מותר בעבודת שני ערלה ואי משום דישראל אוכל כנגדן ונהנה מפירות שני ערלה שנתן הישראל חלקו בהם לנכרי כדי שיתן לו כנגדן בשני היתר כיון שהישראל אינו עובד הגפן בשני ערלה אין לו לישראל כלום בפירות כי אם לנכרי שכן מנהג שמתחילין בשעה שהוא עובד אוכל פירות בשכר עמלו ואין לשותפו חלק בפירות אבל הרמב"ם בפ"י מהלכות מ"א מפרש דרבא לא שרי אלא בהתנו מעיקרא דמלא אין לו לישראל כלום בפירות שני ערלה אבל בלא התנו דכבר זכה הישראל במחיין של פירות גם בשני ערלה ואם יאמר לנכרי טול אתה חלקך בשני ערלה ואני בשנים של היתר נמלא שנוטל שישראל חליפי ערלה ואסור . וכן אפי' התנו מתחלה אם באו לחשבון כו' ה"ז גם כן כמחליף פירות של ערלה ואסור ומשמע מדבריו לשם דדוקא בהתנו מתחלה ג"כ בזה שיבאו לחשבון וכו' אבל אם לא התנו מתחלה אלא שהנכרי יאכל שני ערלה וישראל יאכל ג' שנים משני היתר כנגדן א"כ מדינא אין שם חיוב חשבון הלכך אפילו באו לחשבון אין שם איסור דמתנה היא זו שמוותר הנכרי כנגדו שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות שאכל נכרי בשני ערלה ורבינו קיצר ומובן גם בש"ע כתב בקצרה :. כתב בספר בדק הבית דהרשב"א בתשובה כתב ע"ש הראב"ד דמותר למכור פירות ערלה שלא באו לעולם דאינו מוכר אלא מקום עציס ועלי ערלה שרו בהנאה עכ"ל וכן כתב בש"ע :

אחד הנוטע גרעין וכו' זהו לשון הרמב"ם בפ"י מהלכות מעשר שני וה"א בת"כ פרשת קדושים פ"ג נטע יחור מניין ת"ל כל עץ :

ומ"ש ואחד המרכיב ייחור באילן אחר פירוש שחתך ייחור מן האילן והרכיבו באילן אחר אבל אם לא חתכו אלא מתח הייחור מן האילן הזקן והרכיבו באילן אחר ועיקר הייחור מעורה באילן הזקן הרי זה פטור וכן מבואר ממה שכתב רבינו בסמוך בדין המבריך דכל זמן שהוא מחובר חשיב כאחד מענפיו והוא הדין במרכיב דמאי שנא וכן מבואר ברמב"ם לשם : אף על פי שמנהג עובדי אדמה להבריך וכו' עיין בתרומת הדשן סימן קל"ג שכתב עוד היתר לזמנינו זה

ובתבו התוס' גבי חבית ענבים שנמלאו טמונים בו אסורים וכו' ג"ז שם : ניכהו והוי כי"כ יין וא"ת מ"מ יהא אסור דרובא דעלמא נכרים וי"ל דרוב גנבים ישראל כדאמרינן בפרק בתרא דע"ז והרמב"ן כתב ... ר"ח דמותר בהנאה ולא בשתייה וכתב עליו ולא מחוור לן :

טור

הדבר שנגנבה ממנו וטמנה בתוכו אסור ליטע פרי של ערלה. (כד) ואם נטעו הפירות שיוצאין ממנו מותרין (כה) דזה וזה גורם מותר ומותר ליטע יחור של ערלה שאין איסור ערלה אלא בפרי ישראל ונכרי שיש להם שדה בשותפות יכול ישראל לומר לנכרי טול אתה שני ערלה ואני אטול שני היתר כנגדן (כו) אפילו לא התנו תחלה (כז) והר"מ כתב דוקא שהתנו תחלה שיטול הנכרי שני ערלה וישראל יטול שני היתר כנגדן אבל לא התנו אסור ואפי' אם התנו תחלה (כח) אם באו להשבון לומר כמה פירות אכל העכו"ם בשני הערלה כך יאכל הישראל כנגדו אסור שהרי זה כמחליף פירות של ערלה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה (כט) אחד הנוטע גרעין או יחור שעקר כל האילן ונטע במקום אחר ואחד המרכיב יחור באילן אחר ואחד המבריך שעושה גומא אצל האילן ומשפיל אחד מענפי האילן ומטמין אמצעיתו בגומא וראשו יוצא מצד האחר ונעשה אילן כולן הייבין בערלה ודוקא שהתכו מצד זה מעיקר האילן אבל כל זמן שהוא מחובר חשיב כאחד מענפיו ופטור ואם לאחר שגידל הענף שהבריך הבריך עוד ממנו ענף אחר בארץ ועושה כן כמה פעמים זה אחר זה כל זמן שהראשון מחובר לעיקר האילן כולן פטורין הפסיק הראשון מעיקר האילן הייבין ומתהילין למנות להן משעה שהפסיק והעיקר פטור ואם נעקר העיקר מהקרקע (ל) חזר להיות טפל לענף שהבריך ומונין בין לעיקר בין לענף משעה שנעקר אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך הגפנים בכל שנה ושנה התיר רבי יצחק לשתות יין מגפני הנכרים משום דספק ערלה מותר וכתב א"א הרא"ש ז"ל הרי מצא היתר לגפני נכרים (לא) אבל גנים שישראל עובדים אותם ומבריכין אותם בכל שנה ושנה שהוא ערלה לא מצא היתר ואני רואה שפשט ההיתר בכל הארצות ואין משגיח ותרתי אני בלבי למצוא שום צד היתר להוציא רבים

אסור ליטע פרי של ערלה משנה בספ"ק דערלה : ומ"ש ואם נטעו הפירות היוצאים ממנו מותרים דזה וזה גורם מותר מימרא וברייתא בס"פ כל הצלמים (מח :) ופירוש זה וזה גורם היינו פירי דאיסורא וקרקע דהיתירא גורמים לאילן שיגא : **ומ"ש** ומותר ליטע יחור של ערלה וכו' גם זה משנה סוף פ' קמא דערלה : ישראל ונכרי שיש להם שדה בשותפות יכול ישראל לומר לנכרי טול אתה שני ערלה ואני אטול שני היתר כנגדן וכו' בספ"ק דע"ז (דף כב .) הנהו מוריקאי דנכרי נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו איתיביה רבינא לרבא ישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לנכרי טול' חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור איכסיף לסוף איגלאי מילתא דהתנו מעיקרא הוו רב גביהה מבי כתיל אמר הנהו שתילי ערלה הוו נכרי אכיל שני דערלה וישראל שני דהיתירא אתו לקמיה דרבא שרא להו והא אותביה רבינא לרבא סיועי סייעיה והא איכסיף להד"מ . ופירש"י שתילי ערלה הוו . ישראל ונכרי קבלו שדה בשותפות לנטעה ויטלו החצי בין שניהם ונתעסק נכרי כל צרכו שני ערלה ואכלן וישראל קבל ג' שנים כנגדן ואכלן שרא להו דהיתר גמור הוא דהא אף על גב דקיבלו יחד לכתחלה וא"ל ישראל היה אתה עובד בג' שנים הללו ואני בג' אחריהם אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעבדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמלא נהנה מפירות ערלה שמכרן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל: והא אותביה רבינא . וא"כ מאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות דמלאכה משא"כ בערלה: סיועי סייעיה . מדקתני התנו לכתחלה מותר אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל והר"ן כתב על דברי רש"י ולפ"ז ישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות יכול ישראל לומר לנכרי טול אתה שני דערלה ואני שני היתר ותמהני מאי סייעתא דשבת לערלה דמלאכה דערלה פשיטא דשריא ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדו אי פשיטא לך שאין זה נהנה מפירות ערלה מפני שכך המשפט דשנה שזה עובד הוא אוכל לא צריכים סייעתא מברייתא ואי מספקא לן בהכי מידי היכא פשטינן ספיקין מברייתא וראיתי הרמב"ם שכתב בפ"י מהמ"א נכרי וישראל שהיו שותפין בנטיעה אם התנו מתחלת השותפות שיהא הנכרי אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה הרי זה מותר ואם לא התנו מתחלה אסור ובלבד שלא יבואו להשבון כילד כגון שיחשוב כמה פירות אכל הנכרי בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן פירות אם התנו בזה אסור מפני שהוא כמחליף פירות ערלה וודאי שדבריו מחוורים שמכיון שקבלו ישראל ונכרי שדה זו בשותפות זכה ישראל בחציין של פירות הללו ואם יאמר לנכרי טול אתה חלקך בשני ערלה ואני בשנים של היתר כמלא שנותן חליפי ערלה אבל צריך ביאור איך תתפרש זו וכ"ל שהוא ז"ל מפרש אותו כך רב גביהה מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוו וכיון שכן רבא ודאי לא שרא אלא בהתנו מעיקרא דבשלמא בשבת כדקס"ד מעיקרא לרבא הך ברייתא דישראל ונכרי לא ס"ל והוה ס"ל דעובדא דמוריקא דנכרי לקיט בשבתא שריא דנכרי אדעתא דנפשיה עביד והוה ליה כאריס וישראל כי קא מתהני הנאה דמתילא הוא אבל בשתילי דערלה אפי' לא שמיע ליה הך ברייתא יודע היה רבא שפירות ערלה אסורים בהנאה וא"א להתיר להחליף אותם לכתחלה ולה"ק דודאי בהתנו מתחלה שריא ולא אותביה אלא סייעהו ולהד"מ דאיכסיף עכ"ל הר"ן ז"ל:

כתב רבינו ירוחם מותר לומר לנכרי בשני ערלה עבוד כרמי ותטול פירותיה ואתן כרמך לי שעברו עליה שני ערלה ואעבדנו ואטול פירותיה כי העובד דינו שיטול הפירות כך דקדקתי מההיא דבסמוך ושאלתי לרבותי והסכימו ע"י עכ"ל (ד) :

(ב"ה) כתב כפתור ופרח בשם הראב"ד מותר למכור לנכרי פירות שני ערלה לג' שנים שהפירות לא באו לעולם ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא מכר לו אלא מקום צמיחתן ועצי ערלה מותרים:

אחד הנוטע גרעין או יחור וכו' ואחד המרכיב יחור באילן אחר ואחד המבריך וכו' כולן חייבין בערלה ברייתא בפ"ק דר"ה (ט :) כתבתי בתחלת סימן זה ובפ"ק דערלה כמי תנן דהמבריך חייב בערלה: ומ"ש או שעקר כל האילן ונטעו במקום אחר ג"ז משנה פ"ק דערלה : ומ"ש ודוקא שחתכו מלד זה מעיקר האילן אבל כל זמן שהוא מחובר חשיב כאחד מענפיו ופטור בספרי תניא דמבריך פטור וכתב הר"ן בפ"ק דר"ה דלא תיקשי מההיא להא דתניא דמבריך חייב דההיא דספרי מיירי בשלא נפסקה מן האב והיא יונקת ממנו והך ברייתא בשנפסק א"נ לא נפסקה אלא שאינה יונקת ממנו וכל כה"ג נוהגת בה ערלה ומונין לה משעה שהיא יונקת מעצמה ולא מן האב והכי מוכח בירושלמי ואמרינן התם מאן מוכח ומהדרינן מאן דאכיל דלאו דיליה בעית לאיסתכולי ביה כלומר שכשהוא יונק מן האחר היא הופכת עליה שלא יעמדו כנגד העלין של אב וכ"כ הרמב"ם ור"ש בפ"ק דערלה והרא"ש בהלכות ערלה : (ב"ה) וכתב הרמב"ם שם ובהיבורו דה"ה למרכיב דמפליגי ביה בין נפסקה ללא נפסקה :

ומ"ש ואם לאחר שגדל הענף שהבריך הבריך עוד ממנו אחר בארץ וכו' כל זמן שהראשון מחובר לעיקר האילן כולם פטורין וכו' עד והעיקר פטור משנה פ"ק דערלה הבריכה שנה אחר שנה ונפסקה מונה משעה שנפסקה: ומ"ש ואם נעקר העיקר מן הקרקע חזר להיות טפל לענף וכו' ג"ז שם אילן שנעקר ובו ברכה והוא חיה ממנה חזרה הזקנה להיות כברכה כלומר דכשנעקר האילן כיון שאין הברכה חיה ממנו אלא אדרבא השתא הוא חיה מן הברכה הוא תלוי בברכה ואין הברכה תלוי בו ומונין לו כברכה דכשתלא הברכה מערלה יצא גם הוא ומונין לשניהם משנעקר כאילו נפסקה עכשיו: אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך הגפנים בכל שנה ושנה התיר ר"י לשתות יין וכו' כ"כ הרא"ש בהלכות ערלה בשמו וכ"כ הג"מ פ"י מהמ"א ג"כ בשמו: וכתב א"א ז"ל הרי מלא היתר לגפני הנכרים אבל גנים שישראל עובדים אותם ומבריכים אותם בכל

דרכי משה

(ד) וכתב הבלבו נכרי שיש לו אילן של ערלה אסור לישראל ללקוט ממנו לנכרי אפי' בחנם לפי שישראל נהנה שהנכרי מחזיק לו טובה ׳ ובבר

דרישה

שם ז"ל כרם שנטוע ירק וירק נמכר מולה לו בארץ אסור בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ילקט ביד ע"כ לשונו דאינו מיירי בכרם שהוא ודאי כלאי כרם דהיינו שידוע שזרעו בו זרעים דשרכן במפולת יד. אלא מיירי בספק אם נעשה הזריעה במפולת יד אסד ומש"ה דוקא קאמר מותר לקנית מהירק אף על פי שרואה שנכרי לקט הירק מאותו הכרם אבל אי ודאי זורע במפולת יד אסד אסור ליקח ממנו כשרואה שלקט מאותו ירק והוא שכתב רבינו ר"ם רצ"ו ז"ל ספיקו בח"י אסור ובח"ל מותר כילד ירק העומד בין הגפנים ואין ידוע אם זורע שם באיסור אם לאו כו' ומ"ל לרבינו דבערלה שהוא הלכה למשה מסיני בח"ל אסור לקנות אם רואה שהנכרי לוקט משם אבל בכלאי הכרם שאינו אלא מדרבנן בח"ל הקילו בזה ואינו אסור אפי' רואה שהנכרי לוקט משם אלא שאסור לישראל ללקט ממנו ביד וכדמשמע שם בגמרא לרבי יוחנן דקי"ל כוותיה דמס"ע הקילו בכלאי כרם עפי בח"ל מבערלה. אבל רש"י אינו מפרש שם כן ע"ש ומשמע מפירושו שם

פרישה

(כד) ואם נטעו הפירות שיולאים ממנו מותרין פי' לאחר ג' שנים משעת נטיעה והו"ק : (כה) דזה וזה גורם מותר היינו פרי דאסורה וקרקע דהיתירא גורמין לאילן שיגא וע"ל סימן קמ"ב : (כו) אפילו לא התנו תחלה ואפילו אם אמר הישראל לנכרי עבוד אתה בג' שנים של ערלה ואני ג' שנים אמרינן דאין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמלא שנהנה מפירות ערלה כאילו מוכרן אין כאן נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל רש"י : (כז) והרמב"ם כתב דוקא שהתנו תחלה כו' כמו שהדין גבי שבת : (כח) אם באו לחשבון לומר כמה פירות כו' פירוש כמה היו שוין הפירות שאכל הנכרי בשני הערלה כו' : (כט) אחד הנוטע גרעין כו' עד ואחד המרכיב יחור באילן אחר מדקדק למרכיב יחור משמע שמרכיבו בעודה קטן וערלה לתוך אילן זקן שאינו ערלה ואפ"ה מסיק שחייב בערלה וקשה א"כ מאי זה דכתב רבינו בסמוך ז"ל אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה בתוך אילן זקן הפירות של ענף אסורים לעולם פשיטא הא אפילו לא היה בהיסור פירות

עד אחר שהרכיבו גם כן אסור משום ערלה וי"ל דמיירי כאן שהרכיב היסור של ערלה בתוך האילן העומד לשריפה או למכוס שאין בו דין ערלה ומש"כ יש ביאור זה דין ערלה ואינו דומה להרכיבו באילן זקן שבסמוך שכבר נהגו בו דין ערלה ודומה לזה כתב הר"ן על ענין אחר והביאו ב"י : (ל) חזר להיות טפל לענף פירוש אם לא חתכו מעיקר האילן אלא ע"י עקירה זו הוי כבריכה והעיקר יונק מן הענפים שהבריך א"כ טפל לגבייהו וא"כ מונין לכולן משעה שנעקר כן איתא בהשיר"י מ"ו : (לא) אבל גפנים שישראל עובדין אותן ומבריכין כו' פי' והישראל מביר הגפנים

רבים ממכשול והאריך בדבר והיוצא מכלל דבריו שאין מרכיב ומבריך חייב בערלה (לג) [ו] אלא בא"י אבל לא בח"ל אילן שנקצץ וחזר וגדל מהשורש כתב הרמב"ם שאינו חייב בערלה אא"כ נקצץ מעם הארץ (לג) אבל אם נשאר ממנו כל שהוא פטור וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאפי' נשאר בו (לד) עד טפח חייב ומטפח ולמעלה פטור אילן שעקרו רוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר ומהעפר שסביב שרשיו עמו והוסיף עליו שם עפר ונשרש שם בארץ אומדים אותו (לה) אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא תוספת עפר ה"ז כנוטע במקומו ופטור מהערלה ואם לאו חייב (לו) אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר (לז) אפי' כעובי המחט שמותחין בו הבגד לאחר אריגה בידוע שיכול לחיות בלא תוספת עפר ופטור אפי' הוסיף עליו עפר הרבה ילדה שאינה גבוה טפח חייבת בערלה לעולם משום מראית העין שנראה כאילו היא בת שנתה בד"א בנטיעה אחת או אפילו שתים כנגד שתים (לח) ואחת יוצאה זנב אבל אם כל הכרם כך (לט) שרי דאית ליה קלא אילן זקן שנעקר ובו פירות ושתלו במקום אחר או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה (מ) אם ניתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר חלק אחד ממאתים של התוספת אסור שגדולי איסור מבטלין ההיתר ואם לאו מותר אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה

בכל שנה ושנה וכו' כלומר דכיון שהם מבריכין אותן ודאי מכירים שהם ערלה ואין כאן ספק: ומ"ש והאריך בדבר והיוצא מכלל דבריו שאין מרכיב ומבריך חייב בערלה אלא בא"י אבל לא בח"ל טעמו משום דאמרינן בפ' משוח מלחמה (מג:) ולא חללו פרט למבריך ומרכיב שאינו חוזר מעורכי המלחמה וקאמר התם הא מני ראב"י הוא דאי מי אמר ראב"י כרם כמשמעו ה"נ נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא הלכך ונטעתם נמי כמשמעו אבל לא מבריך ומרכיב ואע"ג דאין הלכה כראב"י לענין חוזר מעורכי המלחמה מ"מ לענין ערלה עבדינן כוותיה דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל והר"ן בפ"ק דר"ה ובסוף פ"ק דקידושין כתב בשם הרמב"ן טעם זה בעצמו. והרשב"א בתשובה כתב ג"כ דברים אלו בשם הרמב"ן בליקוטיו וכתב ולפי דבריו ז"ל יהיה הדבר מותר לגמרי ואפילו במכירו לאחר שנפסק מהאב עכ"ל. ואין ספק שאילו ראה הרא"ש דברי הרמב"ן שהיה כותבם בשמו אבל לפי שלא ראה אותם היה מצטער על הדבר עד שהאיר ה' עיניו ומצא סמך זה וכיון למה שאמר הרמב"ן כי ע"ז נאמר חכם עדיף מנביא וסוד ה' ליראיו והמרדכי כתב בפ"ק דר"ה וקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי:

(ב"ה) ובתרומת הדשן כתב בדין זה סי' קנ"ג ואיכא למידק הרי תקנו לדרים בח"ל אבל הדרים בא"י היאך יהיו מותרים לאכול ענבים ולשתות יין שהרי ספק ערלה בא"י אסור ומבריך ומרכיב בא"י אסור כרבנן דפליגי אראב"י וערלה אף בשל נכרים אסורה כמו שנתבאר וי"ל דהא מילתא תליא בפלוגתא דר"י ורבנן בפ"ק דערלה ומייתי לה בפרק הניזקין נטיעה של ערלה ושל כלאי כרם שנתערבה בנטיעות ה"ז לא ילקוט ואם ליקט יעלו באחד ומאתים ובלבד שלא יתכוין ללקוט ר"י אומר אף יתכוין ללקוט ויעלה באחד ומאתים והלכה כר"י משום דאמוראי מפרשי טעמיה וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ד מהמ"א ועל פי זה יש להתיר דמסתמא לנטיעה אחד של ערלה יש מאתים של היתר ועוד יש להתיר מטעם אחר משום דקודם שיעברו שני ערלה אינם עושים פירות ואם עושים הם דקים חלושים שאינם ראוים לעשות מהן יין אך למבריכים אם אינם פוסקים אותם מאביהם עד שהם נפסקים מאליהם ואז ודאי עושה יין טוב צריכים אנו לטעם ראשון:

אילן שנקצץ וחזר וגדל מהשורש כתב הרמב"ם שאינו חייב בערלה אלא א"כ נקצץ מעם הארץ וכו' בפ"י מהלכות מעשר שני וטעמו מדתנן בפ"ק דשביעית אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן דברי ר"ש ואתמר עלה בירושלמי ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד דא"ר שמואל בר נחמן רבי יונתן בשם ראב"י הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה מפני מראית העין והכ"א עד שיגמום מעם הארץ ופסק ז"ל כחכמים וכ"פ הרשב"א בתשובה דכיון דאמרו בירושלמי דר"ש וראב"י אמרו דבר אחד הוה ליה שיטה ולית הלכתא כוותייהו והראב"ד כתב ול"נ הלכה כראב"י דמשנתו קב ונקי וגם ר"ש סבר כוותיה:

כתב הרמב"ם שמונין לו משעת קציצה וכן בדין דהו"ל ההוא שעתא כשעת נטיעה: אילן שעקרו רוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר ומהעפר שסביב שרשיו עמו וכו' אומדין אותו אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו וכו' משנה בפ"ק דערלה (י) וכתב הרשב"א בתשובה מסתברא לי דאפי' יכול לחיות ממנו קצת ימים פוטרו ואפי' אינו יכול לחיות ג' שנים כשני ימי ערלה ומנא אמינא מדתנן בפ' השואל (ק: קא.) שטף נהר זיתיו ונתן לתוך שדה חבירו וכו' טעמא נמי נ"ל דכיון דכבר היה נטוע ועברו עליה ג' שנים ממקום פטור בא וכו' ומש"ה נ"ל להלכתא דבח"ל אם נעקרו בגושיהן ויכולין לחיות קצת ממנו פטורים אלא שבתוספתא דערלה שנינו דבר שמספק לי דתניא התם כיצד יודע אם יכול לחיות אם לאו חופר גומא בארץ ונוטעו בה אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב עכ"ל: אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר אפי' כעובי המחט וכו' ג"ז משנה שם: ילדה שאינה גבוה טפח חייבת בערלה לעולם וכו' עד אבל אם כל הכרם כך שרי דאית ליה קלא בס"פ משוח מלחמה (מג:) מימרא דרבי יוחנן משום ראב"י: אילן זקן שנעקר ובו פירות ושתלו במקום אחר או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה אם נתוסף בפרי וכו' בפ"ק דערלה תנן בריכה שנפסקה והיא מליאה פירות אם הוסיף בק"ק אסור ופי' הרמב"ם כבר ביארנו שהפירות שבבריכה אינן חייבות בערלה כל זמן שעיקר הענפים דבקים באילן הראשון ר"ל הזקנה ואם יש בהן פירות ונפסקו עקרי הגפנים מן הזקנה חייבין בדיני ערלה בזמן העתיד ומותר לאכול אותם פירות לאלתר לפי שגדלו בהיתר ואם הניחם אחר שנפסקה והגדילו כשיעור אחד בק"ק שהוא שיעור ערלה נאסרו כל אותם פירות ונעשו ערלה וכתב הרא"ש בהלכות ערלה וכן אילן זקן שנעקר ובו פירות וחזר ושתלו כך הוא דינו שאם מוסיף ק"ק אסור ורבינו התחיל בדין אילן זקן שלמדה הרא"ש מדין בריכה השנוי במשנה ואחר כך כתב או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה ואע"פ שהדין דין אמת שדין זה ודין בריכה השנוי במשנה הוא אחד מ"מ לא ידעתי למה שינה רבינו לכתוב בענין שאינו שנוי במשנה: ודע שבספרי רבינו כתוב אם נתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר חלק אחד מק"ק של התוספת אסור והדבר מבואר שט"ס הוא וצ"ל אם ניתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר ק"ק חלקים על התוספות אסור וכך הוא לשון הרא"ש בהלכות ערלה: וכתב הרא"ש ובירושלמי מפרש היאך יש לשער ולעמוד עליו ולידע אם הוסיף על ההיא משנה דפ"ה דכלאים הרואה ירק בכרם וכו' אם הוסיף מאתים אסור ופי' ר"ש בשם הירוש' לוקח ירק אחד ומשער אותו שהוא כמו ירק אחר מאותו מין הנשאר במחובר לא פחות ולא יותר אלא כמוהו ושוהה כפי הזמן שנשתהא אותו ירק בכרם לאחר שאמר לכשאגיע אלקטנו עד שעת לקיטתו אם הוסיף אותו המחובר אחד מק"ק על אותו שנלקט בידוע שהוסיף הנלקט אחד מק"ק והרמב"ם כתב כיצד משערים אם הוסיף ק"ק רואין אם נחתך ירק או תבואה מן הארץ בכמה זמן ייבש עד שלא נשאר בו ליחה וכשיעור שהייתו לייבש נשתהא לצמוח כיצד הרי ששהתה לייבש עד שלא נשארה בו ליחה משנעקר ק' שעות הוי יודע שגדל כל הפרי בק' שעות ואם נשתהא הירק בכרם חצי שעה אחר שראוהו בידוע שהוסיף ק"ק עד כאן לשונו:

אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה בתוך אילן זקן הפירות של הענף אסורים לעולם וכו' בפ' הנודר מן הירק (דף נז:) א"ר אבהו א"ר יוחנן ילדה שסיבכה בזקנה והיא מליאה פירות אע"פ שהוסיפה ק"ק אסור פי' אע"פ שהוסיפה אותן פירות בגידולן ק"ק על מה שהיו קודם שסיבכה אסור דאף ע"ג דגידולן

אילן שעקרו רוח או שטפו נהר וכו' משנה פ"ק דערלה אילן שנעקר והסלע עמו שטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב נעקר הסלע מצדו או שזעזעתו המחרישה או שזיזעו ועשאו בעפר אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב ומשמע ממה שכתב הרא"ש בהלכות ערלה דרישא לא איצטריך אלא לא זו אף זו קתני דלא מיבעיא היכא דנעקר ממקומו ונתקיים במקום אחר דהוה ליה כנטיעה חדשה אלא אפילו נשאר במקומו ונתגלו שרשיו בענין שאין יכול להתקיים מסלעו וממקורו אם לא שיוסיפו עליו עפר חייב בערלה עכ"ל מיהו נראה ודאי דרישא נמי איצטריך לאורויי דאם יכול לחיות בעפר הראשון דפטור אע"ג דהו"ל נטיעה חדשה ואיכא לתמוה אדברי רבינו שלא כתב אלא הרישא ולא כתב הסיפא לאורויי דאפילו נשאר במקומו נמי חייב אם אינו יכול לחיות מהעפר הראשון וכמ"ש הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות מעשר שני ואפשר דס"ל לרבינו דממ"ש בסמוך אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר אפילו כעובי המחט וכו' נשמע מכללו דאם לא נשאר כעובי מחט אפשר דאינו יכול לחיות בלא תוספת עפר וחייב ואם כן כ"ש היכא שנעקר לגמרי וידוע דאינו יכול לחיות בלא תוספת עפר דחייב אע"פ שנשאר במקומו ולכך קיצר ולא כתב הסיפא דמהך בבא דכעובי מחט שמעינן נמי להך סיפא:

אילן זקן שנעקר וכו' פרק קמא דערלה תנן בריכה שנפסקה והיא מליאה פירות אם הוסיף במאתים אסור פי' שלקח ענף מלאה פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה אם הוסיף האיסור א' ממאתים על היתר אסור וכתב הרא"ש וכן אילן זקן שנעקר וכו' כלומר לא מיבעיא בענף מליאה פירות וכו' דאסור אלא אף באילן זקן וכו' נמי אסור אם הוסיף במאתים ורבינו כתב איפכא לומר דלא מיבעיא באילן זקן וכו' דאם לא הוסיף במאתים דמותר אלא אפילו בענף מליאה פירות וכו' נמי מותר אם לא הוסיף במאתים: ומ"ש אבל אם הרכיב ענף מלאה פירות של ערלה וכו' מימרא דר' אבהו א"ר יוחנן בפרק הנודר מן הירק [דף נ"ז] הקשה ב"י למה שינה רבינו וכתב תחלה דין אילן זקן שכתבו הרא"ש ואח"כ כתב או שלקח ענף וכו' השנוי במשנה ע"כ ולפע"ד נראה פשוט שכתב לדין ענף באחרונה כדי לכתוב אח"כ אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה כו' ואם היה כותב דין ענף בראשונה ואח"כ דין אילן זקן לא היה מתיישב לשון אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה וכו' שלא היה חוזר אאילן זקן דסמיך ליה אלא אדין ענף שכתב בתחלה וק"ל. ובש"ע כתב דין ענף בתחלה ובסוף

זה שמבריכים בדרך אחר ממה שהבריכו מלפנים: אילן שנקצץ וכו' דעת הרמב"ם לפסוק כחכמים שאומרים עד שיגמום מעם הארץ כדאיתא בירושלמי ודעת הרא"ש דהלכה כראב"י בירושלמי דמשנתו קב ונקי דעד טפח חייב וכדתנן פרק קמא דערלה גם ר"ש סבר כראב"י ועיין בבית יוסף:

פרישה

שגפנים וידוע בודאי שהן ערלה: (לב) אלא בא"י אבל לא בח"ל כו' ועיין בדרישה: (לג) אבל אם נשאר ממנו כל שהוא פטור דהם אילן ראשון עליו: (לד) עד טפח חייב משום מראית העין ופלוגתא דתנאי הוא בפ"ק דערלה דסד מ"ד ס"ל מטפח ולמטה הוי כנטיעה וב"י הביאו ע"ש ול"נ דהא דתלה מראית העין בטפח משום דכל שנקצץ פחות מטפח לאו שם אילן עליה כמ"ש בח"מ ס"ס רי"ו בקונה אילנות לקוצצן כו' עד ובשאר אילנות טפח: (לה) אם היה יכול לחיות בעפר הראשון כו' ואם לאו חייב ואין לדמות לזה וזה גורם שמותר כדלעיל וה"נ הא לכל הפחות המאיס יכול לחיות מעפר שסביב שרשי האילן די"ל דוקא לעיל דאין עפר בלא ימור ואין ימור בלא עפר יכול לגדל מש"ה מקשב זה וזה גורם משא"כ בזה דיכול העפר של קרקע לעשות הגידול בלא עפר שסביב האילן: (לו) אילן שנעקר כו' ר"ל שנעקר מחיבורו ונשאר עומד במקומו מחובר כבעובי מחט שמותחין בו הבגד כו': (לז) אפילו כעובי המחט שמותחין בו הבגד כו' עיין מ"ש פירושו בח"מ כמדומה בסימן ש"א: (בד"א בנטיעה א' שורה אחת אפי' גדולה קרוי נטיעה אחת. או אפי' שתים כנגד שתים כו' ר"ל שנוטעו שני אילנות בשורה אחת ושני אילנות בשורה שכנגדה ועוד נטע אחד באחד מהשורות דהיינו ג' גפנים נטועים בשורה א' ושתים בשורה שנייה כנגד שתים הסמוכות והיא קרויה זנב לאפוקי אם שתים כנגד שתים ואחת באמצע דאינו כרם ע"ש בפ"ד דכלאים עכ"ה): (לח) ואחת יוצאה זנב פי' שזהו חשוב כנטיעה אחת ודו"ק: (לט) שרי דאית ליה קלא כל"ל: (מ) אם ניתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר כו' ז"ל ב"י על גירסא זו הדבר מבואר שהוא טעות סופר וצריך להגיה שהוא היתר ק"ק חלקים על התוספת אסור וכן הוא לשון הרא"ש בהל' ערלה. ול"נ שהגירסא שלפנינו דהיינו שאין בפרי הראשון שהוא היתר חלק אחד ממאתים של התוספת אסור אתי נמי שפיר אלא שצריך להגיה שיש במקום שאין ור"ל אם ניתוסף בפרי כ"כ עד שהרי הראשון הוא חלק אחד ממאתים כלומר שאינו בטל אא"כ הסיתר הוא מאתים בלא האיסור ועם האיסור הוא ר"א אבל אם אין בהיתר מאתים בלא האיסור אלא עם שניהם יחד היא מאתים אסור היינו דקאמר שהוא היתר חלק אחד ממאתים של התוספת ר"ל שבכל יחד הוא מאתים כאילו אמר שהיתר הוא קנ"ט חלקים והאיסור חלק אחד ומכ"ש אם ההיתר הוא פחות מזה ולפ"ז יתיישב שפיר מ"ש ואם לאו וק"ל. וכיצד משערין אותו אם הוסיף או לא כתב הרמב"ם רואים אם נחתך ירק או תבואה מן הארץ בכמה זמן ייבש עד שלא נשאר בו ליחה וכשיעור שהייתו לייבש נשתהא לצמוח כיצד הרי ששהה לייבש עד שלא נשארה בו ליחה משנעקר ק' שעות הוי יודע

דרישה

שם דגם בכרם שהוא ספק ערלה מותר אפי' רואה העכו"ם לוקט משם שהרי פירש וכתב דמ"ש בח"ל ישראל יורד ולוקח ובלבד שלא יראהו לוקט דקאי אפרדס שיש בו ג"כ ודאי ערלה. וגם אח"כ שם במשנה דכלאי הכרם פי' דאיירי בכלאי כרם ודאי ואפילו הכי מותר ליקח מהנכרי אף על פי שהישראל רואהו שנכרי לוקט משם והרי כיון דבח"ל כלאי כרם מדרבנן לא אסרו אותו כ"א כשילקט בידיו. והנה דברי פירש"י כמעט המה כפי' הרמב"ם ע"פ שביארם הב"י ע"ש: [ו] אלא בא"י אבל לא בח"ל כו' טעמו משום דאמרינן בפרק משוח מלחמה ולא חללו פרט למבריך ומרכיב שאינו חוזר מעורכי המלחמה משום דאמרינן נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא ה"נ ונטעתם כמשמעו ואע"ג דאין הלכה כראב"י בעל סברא זו לענין חוזר מעורכי מלחמה מ"מ לענין ערלה עבדינן כוותיה דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן ב"י וכתב עוד ב"י ז"ל ויש למצוא היתר גם לבני א"י ביין של כרמי נכרים משום דרובן דגפנים לאו ערלה נינהו ואפי' בכרמים שידוע בודאי שיש בהם ערלה יש להתיר משום דקודם שיעברו עליהם שני ערלה אין עושין פירות ואם עושין הם דקים וקלושים שאינם ראויים לעשות

יודע

ערלה בתוך אילן זקן הפירות של הענף אסורין לעולם אפי' גדלו הרבה (מא) שאין גדולי היתר מבטלין האיסור (מב) הנוטע עץ מאכל ואין דעתו לצורך אכילה אלא להיותו גדר לשדה או בשביל העצים לשורפן או לבנין פטור והוא שיהא ניכר שאינו לצורך אכילה כגון אם הוא לשרפה שנוטע רצופין (מג) ואינו מרחיק בין אילן לאילן כראוי ואם הוא לבנין שמשפה הענפים כדי שיתעבו ואם לגדר שהוא במקום שצריך לגדור ואפי' אם צדו האחד בין פנימי בין היצון בין תחתון בין עליון לצורך אחד מאלו וצדו השני לאכילה את שלצורך אכילה חייב והשאר פטור ואם חישב עליו אחר כך בשנה ראשונה או שנייה לאכילה חייב בערלה וברבעי ומונין לו משעת נטיעה אבל לא חישב עליו אלא עד סוף שנה שלישית אין בו דין רבעי שאין רבעי בלא ערלה ואם נטעו למאכל (מד) ואח"כ חישב עליו לאחד מאלו חייב [ז] (מה) הנוטע לצורך מצוה כגון לצורך לולב או אתרוג חייב הנוטע בתוך שלו לצורך רבים חייב וכתב הרמב"ם בד"א בא"י אבל בח"ל פטור וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה : [ח] (מו) הנוטע בר"ה לצורך עצמו והגזלן שנטע והנכרי שנטע

וכסוף וכחנס הוסיף בבא שלימה : הנוטע עץ מאכל ואין דעתו לצורך אכילה וכו' משנה ריש ערלה . ומ"ש והוא שיהא ניכר וכו' ירושלמי כתבו הרא"ש ופירשו כמו שכתב רבינו וכתב ב"י אבל הרמב"ם השמיט הירושלמי הזה ואפשר שהוא ז"ל מפרש דרבי זעירא לא קאמר שצריך שישנה סדר נטיעתן אלא ה"ק כיון שדרך לשנות סדר נטיעתן מותר ואפילו לא שינה כשינה דמי עכ"ל ותמה אני אם יצאו דברים אלו מתחת קולמסו אבל דעת הרמב"ם ברור ופשוט כפי הנוסחא בירושלמי שבידינו היום וז"ל מת"ל ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור פני רשב"ג אומר בד"א בזמן שנטע לסייג ולקורות ולעצים דבר שהוא ראוי להם נטע דבר שאינו ראוי להם חייב . יאות ארשב"ג מה טעמון דרבנן אמר רבי זעירא במשנה סדר נטיעתן לעצים ברילף וכו' ופירושו מבואר דקס"ד דרשב"ג פליג וקאמר היכא דנטע דבר שאינו ראוי כלל לא לסייג ולא לעצים ולא לקורות דחייב דאם היה פטור א"כ עקרת תורת ערלה מן התורה דכל אחד יטע כל נטיעותיו לשם אלו הדברים ויהא פטור מדין ערלה ומשום הכי קשיא ליה יאות ארשב"ג מה טעמון דרבנן דפליגי דאף בדבר שאינו ראוי להם כלל נמי פטור ומשני רבי זעירא דרבנן נמי ל"פ בדבר שאינו ראוי להם כלל דפשיטא דחייב כי פליגי במשנה סדר נטיעתן וכו' דלרשב"ג אינו פטור אלא במשנה לעצים ברילף לקורות במשפה לסייג מקום הסייג מוכיח עליו הא לאו הכי חייב ואע"ג דראוי הוא לסייג ולקורות ולעצים אבל לרבנן אפילו אינו משנה נמי פטור כיון שראוי להם וכיון דרשב"ג פליג בברייתא אדרבנן לית הלכתא כרשב"ג. ולהכי פסק הרמב"ם כרבנן דכל שדעתו בשעת נטיעה לסייג ולקורות ולעצים פטור מערלה ולא היה צריך לפרש שיהא דבר הראוי להם דהא פשיטא הוא דאל"כ עקרת תורת ערלה מן התורה ולפע"ד דהכי עיקר כהרמב"ם אלא דבש"ע כתב להחמיר כדברי הרא"ש ורבינו :

ומ"ש ואפילו אם צדו האחד וכו' משנה שם ומ"ש בין תחתון בין עליון ירושלמי פליגי בה אמוראי ופסק כמ"ד אפילו תחתון למאכל ועליון לצורך אחד מאלו העליון פטור ואף על גב דהעליון גדל מתוך האיסור של תחתון אמרינן גדולי היתר מעלין את האיסור ולא קשה מהך דלעיל בסמוך דבענף מלא פירות של ערלה וכו' שאין גדולי היתר מבטלין האיסור דשאני התם דפירות ערלה היו ניכרים קודם שגדל ההיתר אבל הכא שהפירות גדלים בבת אחת מתוך ההיתר ומתוך האיסור הו"ל כמו זה וזה גורם ומותר כל זה כתב ב"י ע"ש : ואם חישב עליו וכו' עד או אתרוג חייב הוא לשון הרא"ש בהלכות ערלה והירושלמי למדו וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות מעשר שני : הנוטע בתוך שלו וכו' שם במשנה הנוטע לרבים חייב ורבי יהודה פוטר ומפרש בירושלמי הנוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו כלומר נטעו בשלו לצורך רבים והלכה כת"ק ובפרק כ"ש (ריש דף כ"ג) מפרש טעמא דסברי לכם להביא את הנוטע לרבים גם התוס' כתבו לשם לא כמו שפירש הקונטרס כגון הנוטע באם הדרך לכל עובר אלא נוטע ברה"י לצורך רבים דמדקתני פרק קמא דערלה הנוטע לרבים חייב ורבי יהודה פוטר והדר קתני הנוטע ברה"ר וכו' מדקתני בתרי בבי ש"מ תרי מילי נינהו עכ"ל וכ"כ הרמב"ם לשם :

ומ"ש בשם הרמב"ם בד"א בא"י אבל בח"ל פטור טעמו דהך לכם להביא את הנוטע לרבים לא כתיב אלא בנוטע בארץ והכי משמע בירושלמי דמקשה מדאמר ירושלים אינו מטמא בנגעים והכא קאמר נטעו לרבים חייב אלמא דמפרש נטעו לרבים שנטעו בירושלים שהיא להרבה בני אדם ומשני תמן ובא אשר לו הבית פרט לירושלים שהיא לכל השבטים ברם הכא ונטעתם מ"מ גם הרא"ש כתב דבירושלמי מוקי פלוגתייהו בנוטע ברה"י והוא של הרבה בני אדם כגון בירושלים עד כאן לשונו וניחא השתא דכתב הרמב"ם בד"א בא"י אבל בח"ל פטור כ"ל: הנוטע בר"ה לצורך עצמו במשנה שנינו בשתם הנוטע בר"ה וכן

דגידולין של היתר מזקנה קא אתו דהא קי"ל ילדה שסככה בזקנה בטלה אפ"ה כיון שפירות הללו כבר היו בה קודם שסככה אין גידולין שבהן מבטלין את העיקר וכתב הר"ן דגידולין עצמן אסירי דאי שרו היו מעלין אבל הרא"ש כתב דגידולין ודאי שרו כי העיקר אינו יכול לבטל את הגידולין : **כתב** הר"ן בפ"ק דר"ה אהא דתניא התם דמרכיב יש בו משום ערלה ואילו בספרי תניא ונטעתם פרט למבריך ומרכיב ל"ק דההיא במרכיב באילן הנטוע למאכל ומש"ה לא נהגא ערלה בהרכבה דקיימא לן ילדה שסככה בזקנה בטלה כדאיתא בפ' משוח מלחמה ואפילו ילדה בילדה נמי לכי מטו ג' לילדה ראשונה שנייה נמי שריא והכי מוכח התם והא דהכא בשנטעה לראשונה לסייג ולקורות לפי שאין בראשונה משום ערלה כלל ומש"ה אין זו בטלה לגבה ומשכחת לה נמי בשהרכיב בתוך אילן סרק ואע"פ שאינו רשאי משום כלאים והכי איתא בירושלמי דתני נכרי שהרכיב אילן מאכל ע"ג סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן יש בו משום ערלה מאימתי מונין לה משעת נטיעתה עכ"ל (ה) : הנוטע עץ מאכל ואין דעתו לצורך אכילה וכו' בריש ערלה תנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה פירוש לסייג מלשון סוגה בשושנים שנטע אילנות להיותו גדר לכרם סביב ולקורות מגדל הנטיעה לעשות מהן קורה ואין עיקר נטיעתו בשביל אכילת פירותיה ודריש לה בירושלמי מדכתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור וקאמר תו התם אמר רשב"ג בד"א בזמן שנטע לסייג ולקורות ולעצים דבר שהוא ראוי להם נטע דבר שאינו ראוי להם חייב ואמר רשב"ג מה טעמן דרבנן א"ר זעירא במשנה סדר נטיעתן לעצים ברולף לקורות במספה לסייג מוכיח עליו ופי' הרא"ש שצריך שיהא ניכר בהם שהם נטועים לכך לעצים שנטען רצופות שלא הרחיק זה מזה כדרך שעושין לעץ מאכל לקורות במספה הענפים כדי שיתעבו ויהיו גסים לסייג מקום הסייג מוכיח עליו . אבל הרמב"ם השמיט הירושלמי הזה ואפשר שהוא ז"ל מפרש דרבי זעירא לא קאמר שצריך שישנה סדר נטיעתן אלא הכי קאמר כיון שדרך לשנות סדר נטיעתן מותר ואפילו לא שינה כשינה דמי : **ומ"ש** ואפי' אם צדו האחת וכו' לצורך אחד מאלו וכו' שם במשנה ר' יוסי אומר אפי' אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחיצון פטור כלומר שחשב שהענפים הפנימים של צד השדה יהיו למאכל אף בזה שהכל אילן אחד הוא אפ"ה החיצון פטור ומפרש בירושלמי דה"ה אם אמר התחתון למאכל והעליון לסייג או להיפך כ"כ הרמב"ן ורבינו שמשון והרא"ש וק"ל דהא אע"ג דר"י אמר התם הכי בתר הכי גרסי' ר' זעירא בעי ניחא צד התחתון לסייג והעליון למאכל צד התחתון למאכל והעליון לסייג גדל מתוך איסור ואת אמרת הכין רבי זעירא כדעתיה דא"ר זעירא בשם רבי יוחנן בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור (נ"א היתר) מעלין את האיסור משמע דר' יוחנן דאמר דאפילו תחתון למאכל והעליון לסייג פטור העליון סבר דגידולי איסור (נ"א היתר) מעלין את האיסור ואע"ג דבפרק הנודר מן הירק (נז:) א"ר אבהו א"ר יוחנן אין גידולי היתר מעלין את האיסור אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן וכיון שהם ז"ל פסקו כרבי אבהו אר"י דאין גידולי היתר מעלין את האיסור הו"ל למיפסק בהא כרבי זעירא ושמא י"ל דלא א"ר אבהו א"ר יוחנן דאין גידולי היתר מעלין את האיסור אלא בשפירות ערלה ניכרים קודם שיגדלו גידולי היתר וכההיא דילדה שסככה בזקנה והיא מליאה פירות אבל היכא דאין פירות הערלה ניכרים כי הכא שהפירות גדלים מתוך ההיתר ומתוך האיסור הו"ל כזה וזה גורם ומותר ואע"ג דבירושלמי מדמה לה לבצל של כלאי הכרם שהוא פרי איכא למימר דהיינו לומר דרבי זעירא הוא דלא מפליג בינייהו אבל רבי יוחנן אה"נ דמפליג בינייהו וס"ד למימר הכי כי היכי דלא תפלוג ההוא דא"ר אבהו א"ר יוחנן בפרק הנודר מן הירק להההיא דרבי יוחנן דירושלמי :

ואם חשב עליו אח"כ בשנה ראשונה או שנייה לאכילה חייב וכו' כ"פ הרמב"ם בפ"י מהלכות מעשר שני והוא ירושלמי שם נטעו לסייג וחשב עליו למאכל בא במחשבה למאכל וחשב עליו לסייג לא כל הימנה נטעו לסייג מכאן ואילך חשב עליו למאכל מכיון שחשב בו מחשבת חיוב יהא חייב ובתניין רבי יוסי אומר אפילו הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחיצון פטור תמן למאכל למאכל לעולם לסייג לסייג לעולם ברם הכא מכיון שעירב בו מחשבת חיוב יהא חייב ומ"ש דמונין לו משעת נטיעה כ"כ הרא"ש ופשוט הוא : ומ"ש אבל אם לא חשב עליו אלא עד סוף שנה שלישית אין בו דין רבעי וכו' ג"ז ירושלמי שם ופסקוהו הרמב"ם והרא"ש ז"ל : ומ"ש ואם נטעו למאכל ואח"כ חישב עליו לאחד מאלו חייב ירושלמי כתבתיה בסמוך : הנוטע לצורך מצוה וכו' ג"ז ירושלמי שם : הנוטע בתוך שלו לצורך רבים חייב במשנה פ"ק דערלה שם הנוטע לרבים חייב ורבי יהודה פוטר וידוע דהלכה כת"ק ופי' הרא"ש הנוטע ברשותו לצורך רבים ובפרק כל שעה מפרש טעמא דפלוגתייהו ובירושלמי מוקי פלוגתייהו בנוטע ברה"י והוא של הרבה בני אדם כגון בירושלים . ומה שחילק הרמב"ם בין א"י לח"ל בפ"י מהלכות מע"ש : הנוטע בר"ה לצורך עצמו וכו' משנה שם הנוטע בר"ה ונכרי שנטע וגזלן שנטע והנוטע בספינה והעולה מאליו חייב בערלה וכתב הרא"ש בהל' ערלה הנוטע בר"ה לצורך עצמו ולא ידעתי למה כ"כ דמשמע דאפילו הנוטע לרבים בר"ה חייב דלא גרע מעולה מאליו ועוד דמהיכא דמרבי לרבנן נוטע לרבים לית ביה איזיגא לנוטע בר"ה לרבים ואפשר שלא כתבו הרא"ש אלא ליתן טעם אמאי לא פליג רבי יהודה בהא או ליתן טעם לרבנן למה הוצרך לחזור ולשנות

דרכי משה

(ה) וכבר נתבאר לעיל דנקטינן דאין דין ערלה במבריך ומרכיב בח"ל

דרישה

אות מכן יין עכ"ל בש"ע : [ז] הנוטע לצורך מצוה כגון לצורך לולב או אתרוג חייב כתב ב"י בירושלמי שם ר"ל בפ"ב דערלה דף ס' ע"ב וכן איתא שם הנוטע לסייג ולקורות פטור כו' כתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולעצים ולקורות פטור רב הונא אמר אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר רב הונא ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה מה בינו למשמר פירותיו לעצים כשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בעצו ברם הכא הוא רוצה בפריו ואין רוצה בעצו ולפ"ז מ"ש את שהוא למאכל חייב ר"ל את כוונתו על המאכל כגון הכא שכוונתו על האתרוג שהוא מאכל חייב אבל קשה דלפי זה הטעם א"ש שמחייב בנוטע לאתרוג אבל אם נוטע ללולב דאינו מאכל למה חייב מ"ש ללולב מנוטע לקורות ולסייג . (י"א דגם ללולב שם פרי עליו וכדאיתא במדרש דלאתרוג יש טעם וריח וללולב יש טעם ולא ריח משא"כ ערבה דאין לה לא טעם ולא ריח והוא הדסק) וכ"ל שרבינו סובר הואיל שהירושלמי מפרש הטעם שלקורות ולסייג פטור משום כשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בעצו משמע דוקא בכה"ג לקורות ולסייג פטור הואיל שגם עיקר האילן הוא לעצים ולסייג כמו לפירות וזהו שאמר כשם שהוא רוצה בפריו כו' אבל אם נטעו ללולב שהוא המיעוט שבאילן כשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בלולבו דזה אין שייך לומר לכך כתב רבינו שהוא חייב . והיותר נראה דגם הלולבין בכלל פירי אילן הן ונקרא נוטע לפירי כי דעתו על כל מה שגדל על הדקל לולבין אסר פירות משא"כ בנוטע עיקר האילן לעצים : [ח] הנוטע בר"ה לצורך עצמו כו' וכתב

פרישה

יודע שגדל כל הפרי בק' שעות ואם נשתהא הירק בכרם חצי שעה אחר שראהו בידוע שהוסיף ק"ק עכ"ל ועיין בב"י שכתב עוד סימן מסערים בשם ר"ש : (מא) שאין גידולי היתר מבטלין האיסור וכתב הר"ן דגידולי עצמן אסירי דאי שרו היו מעלין אבל הרא"ש כתב דהגידולין שרי כי העיקר אינו יכול לבטל הגידולין ע"כ ונלע"ד הטעם להרא"ש דאינו דומה לנתערב ערלה במאתיים היתר דהתם איכא למימר אכל הדא והדא וזה אינו ערלה משא"כ כאן דהאיסור איכא בכל הדא והדא ול"ד לאילן זקן שנעקר כו' דהם מעולם לא היה עליו שם איסור תמילה וק"ל (וי"ל ג"כ דמ"ש הרא"ש דהגידולין שרי ר"ל הגידולין שגדלו על אותו ענף אח"כ בעודו על האילן של היתר כי העיקר ר"ל הענף של ערלה נקרא עיקר שהוא עיקר האיסור אינו יכול לבטל הגידולין עכ"ה) : (מב) הנוטע עץ מאכל ואין דעתו לצורך אכילה כו' דכתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל דוקא חייב : (מג) ואינו מרחיק בין אילן לאילן כראוי כמבואר בס"פ בסימן רי"ז : (מד) ואחר כך חישב עליו לאחד מאלו חייב הואיל שעיקר הוא למאכל אין מחשבתו מוציאו מן העיקר : (מה) הנוטע לצורך מצוה כגון לצורך לולב או אתרוג חייב ר"ל הואיל שערלה אסור בהנאה לא קרינן ביה ולקחתם לכם ועיין בדרישה : (מו) הנוטע בר"ה לצורך עצמו וכ"כ הרא"ש וכתב ב"י לא ידעתי למה כ"כ דנראה דאפי' נוטע בר"ה לצורך רבים נמי חייב דלא גרע מעולה מאליו כו' ויישב (ר"ל הב"י מיישב) דהרא"ש לא כ"כ אלא לתרץ סוגיא דגמרא תרתי ל"ל ולפ"ז נ"ל דרבינו נמשך אחר ל' הרא"ש אבל ל"ד נקט לצורך עצמו וק"ל ועיין בדרישה :

ולשנות הנוטע בר"ה דהיינו נוטע לרבים ותרתי ל"ל לכך פי' דתרתי דיני דידהו חד נוטע בתוך שלו לרבים וחד נוטע בר"ה לצורך עצמו ותרווייהו צריכי:

גרסינן בירושלמי תני רשב"א הנוטע לרבים חייב כו' בר"ה פטור הנוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו בר"ה פטור בשגזל קרקע ויש קרקע נגזלת א"ר הילא אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע ואע"פ שרבינו שמשון כתב עליו וכולה מילתא דתמיהה דהא תנן הגוזל שנטע חייב ועוד דמשמע דאי יש יאוש פטור אדרבה כ"ש דחייב דהוי כנוטע לתוך שלו ועוד דמדמי נוטע בר"ה לגזל קרקע ונטעה והיינו בלא יאוש דומיא דר"ה דלא שייך ביה יאוש דמאן מייאש עכ"ל נראה לייסב דמשמע ליה לרשב"א דגזלן שנטע דחייב היינו בגזל נטיעות ונטען ומאי דמשמע דאי יש יאוש פטור איפשר דהיינו מדכתיב לכם ודריש משלכם ולא מן הגזל וכשלא גזל חייב אפי' בר"ה מדכתיב ונטעתם לשון רבים ומ"ש דר"ה לא שייך ביה יאוש דמאן מייאש י"ל דקרקע של ד' או ה' אחין או שותפין מיקרי שפיר הרבים ושייך בהו יאוש: ומ"ש בנכרי שנטע בין לעצמו בין לישראל הכי משמע קצת בירושלמי דלא ממעט אלא שנטעו נכרים עד שלא באו ישראל לארץ

וכן כתב הרמב"ם בסתם אלא דהרא"ש מפרש הנוטע בר"ה לצורך עצמו ונראה ודאי דכי היכי דרישא הנוטע לרבים אשמועינן רבותא אפי' נוטע בתוך שלו לצורך רבים וא"צ"ל בתוך שלו לצורך עצמו הכי נמי הנוטע בר"ה לצורך עצמו אשמועינן רבותא וא"צ"ל בר"ה לצורך רבים דפשיטא דחייב דקרינן ביה טפי וכי תבואו אל הארץ ונטעתם לכם אלא אפי' בר"ה לצורך עצמו נמי חייב:

שנטע בין לעצמו בין לישראל והנוטע בבית ועל גג שמילאו עפר ונטע בו חייבין הנוטע בספינה (מז) או בעציץ של חרס חייב אע"פ שאינן נקובים ובשל עץ אם נקובים חייב ואם לאו פטור (מח) העולה מאליו בישוב חייב ובמדבר ל"ש עולה מאליו ול"ש נטעו אינו חייב (מט) אא"כ עושה טפילה כדי להביא פירותיו לישוב:

הלכות כלאי זרעים וכלאי הכרם

רצה

הרכבת האילן כתיב את חקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים (א) מה בהמתך אפי' בח"ל אף שדך אפי' בח"ל (ב) [א] והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי (ג) שאותן אינן אסורין בח"ל אלא בכלאי האילן שאותן נוהגין אפי' בח"ל ודוקא במרכיב אילן באילן אבל מותר לערב זרעוני אילנות עם זרעוני שדה ולזורען ביחד

רצה כתיב את חקותי תשמורו וגו' מה בהמתך אפי' בח"ל וכו' בסוף פרק קמא דקידושין [דף ל"ט] פי' מה בהמתך בהרבעה אפי' בח"ל דהא חובת הגוף הוא אף שדך דומיא דבהמה דבר המסוים והיינו הרכבה אפי' בח"ל לוקין עליה דבר תורה: ומ"ש והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי כו' נראה דה"ק דלא תעלה על דעתך דשדך לא תזרע מיירי בין בהרכבת האילן ובין בכלאי זרעים דתרווייהו הוקשו להרבעת בהמה ולוקין עליהן בח"ל ד"ת הא ליתא דהא כלאי זרעים אינן אסורין בח"ל אפי' מדרבנן כדאמר בגמרא כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל כמי לא גזרו בהו רבנן אלמא דלא אסירי כל עיקר בח"ל אלא בכלאי האילן שאותן נוהגין אפי' בח"ל כמו בארץ כלומר נוהגין ללקות עליהן ד"ת ומ"ה שינה הלשון דמעיקרא קאמר שאותן אינן אסורין בח"ל פי' אינן אסורין כלל אפי' מדרבנן וכאן אמר שאותן נוהגין אפי' בח"ל כמו בארץ ללקות עליהן ד"ת וקאמר תו בגמ' ואלא הכתיב שדך דמשמע שדך המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים ההוא למעוטי זרעים שבח"ל פי' זרעים דכלאי הכרם בח"ל דאין לוקין עליהן ד"ת דאינן אסורין אלא מדרבנן דסד"א אף על גב דחובת קרקע היא נילפינהו בק"ו מחדש דאין איסורו איסור עולם ואין אסור בהנאה לוקין עליו ד"ת בח"ל כ"ש כלאי הכרם דאסורין איסור עולם ואסורין בהנאה קמ"ל שדך לא תזרע למעוטי זרעים דכלאי כרם בח"ל ויתבאר בתחלת סי' רצ"ו בס"ד. וכתבו התוס' לשם בד"ה לא קי"ל כר' יאשיה דכלאי זרעים מב' מינים כמו חטה ושעורה מתחייב מלקות בא"י לדברי הכל ובח"ל מותר ואפילו מדרבנן ליכא היסורא כדפרישית וע"ש: ומ"ש ודוקא מרכיב וכו' כלומר לא תימא אף ע"ג דהרכבה דוקא אסור ד"ת אפילו בא"י מ"מ לפחות אסור מדרבנן לערב זרעוני אילנות אפי' בח"ל ליתא אלא דוקא במרכיב וכו' אבל מותר לערב זרעוני אילנות וכו' בח"ל שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרכבת אילן באילן וכו' אבל לא גזרו רבנן בח"ל תערובת זרעוני אילנות וירקות מלזורען ביחד מיהו בא"י ודאי אסור לערב זרעוני אילנות עם זרע שדה ולזורען יחד כדכתבתי בסמוך בשם התוס' ולענין כלאי זרעים וה"ה לכלאי זרעוני אילנות וירקות שהרי הן דומים לענין היתר אכילה דאע"ג דאסור לזרען ולקיימן מותרין באכילה כמו שנתבאר בסוף סימן זה בב"י אבל מ"ש רבינו ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר ע"ש והרב ב"י כתב דרבינו לא דק דהא מתניתין והרמב"ם בא"י מיירי ואפ"ה שרו ודבר פשוט הוא עכ"ל וכ"כ בש"ע בסתם דמותר לערב זרעים מין בשאינו מינו ולזורעם יחד ושארי ליה מאריה כי דבר פשוט הוא דאסור לערב ב' מינים ולזורען יחד בא"י וכן מבואר ברמב"ם פ"ה דכלאים היפך דברי ב"י ע"ש. ויש

וכבר כתבתי בסימן זה שכן הסכימו כל המפרשים והפוסקים. ומ"ש והנוטע בבית כ"כ הרמב"ם בפ"י מה' מע"ש והוא בירושלמי ר' יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשר: ומ"ש ועל גג שמילאו עפר ונטע בו כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' וכתב דאע"ג דגרסינן בפ' כל הקרבנות (פד:) תני חדא שבגג ושבחורבה וכו' מביא וקורא ותניא אידך מביא ואינו קורא בשלמא לר"ל ל"ק הא בגג דחורבה הא בגג דבית אלמא בגג דבית מביא ואינו קורא היינו דוקא לענין בכורים דבעינן משבח ארצך מידי דהוה אתמרים שבהרים ותמרים שבעמקים אבל לכל מילי חשיב מחובר גמור: ומ"ש הנוטע בספינה משנה כתבתיה בסמוך ומה שחילק בין של חרס לשל עץ כ"כ הרא"ש בהלכות ערלה וז"ל הנוטע בספינה אע"פ שאינה נקובה אם היא של חרס חייב מפרש בירושלמי שאין כלי חרס עומד בפני השרשים והם מפעפעין דרך החרס ויונקין מן הקרקע אבל של עץ בעי נקיבה עכ"ל. וכן פירש"י בפ"ק דגיטין (ז.) והתוס' הקשו עליו שם ובמנחות פ' כל הקרבנות וכתבו דנראה להיפך דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה שהוא מתחלחל יותר מן החרס ובפ' כל הקרבנות כתבו שתחלה היה רגיל ר"ת לפרש כן ואח"כ פי' דבשל חרס מהניא נקיבה אבל בשל עץ אפי' נקוב לא מהני מידי: (ב"ה) וכתב הרא"ש בתשובה כלל שני שנשאל על גג העשוי מקורות ונסרים ומלאו עפר ונטע שם כרם אם הוא חייב בערלה והשיב דעדיף טפי מעציץ נקוב וחייב בערלה ונראה מדבריו דעציץ שאינו נקוב פטור מערלה אבל הרמב"ם לא כתב כן: והרמב"ם כתב בפ"י מהלכות מע"ש הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה אף ע"פ שאינו כארץ לזרעים הרי הוא כארץ לאילנות עכ"ל וז"ל בירושלמי הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה רבי יוסי אומר מפני שהשרשים מפעפעין אותו רבי יונה מפיק ליסנא כלי חרס עומד בפני השרשים בתמיהה: העולה מאליו בישוב חייב וכו' משנה כתבתיה בסמוך העולה מאליו חייב ומפרש בירושלמי דוקא במקום ישוב אבל במקום חורשין לא וגרסי' בירושלמי גפן שעלתה במקום חורשין פטורה מן הערלה א"ר יוסי אפי' נטעה והתקינן העולה מאליו חייב תמן בשנטען במקום ישוב א"ר אלעזר הדא דתימא בשאינה עושה כדי טפילתה אבל אם היה עושה כדי טפילתה חייבת ופסק כן הרמב"ם פי' טפילתה כדי להטפל בהן להביאן לישוב: כתב הרמב"ם בפי' המשנה דהא דתנן העולה מאליו חייב בתנאי שיהיה צמח ברה"י אבל עולה מאליו בר"ה פטור וע"ז אמרו בסיפרי ונטעתם פרט לעולה מאליו וכן אמרו בפי' בתוספתא העולה מאליו לרבים פטור עכ"ל ולא ידעתי למה לא כתבו בחיבור: תניא נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של נטע רבעי הן אינו נאמן שלהשביח מקחו הוא אומרן וכתב רבינו ירוחם דאפילו אמר מאיש פלוני לקחתים אינו נאמן:

(ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה בשם הראב"ד דמותר למכור פירות ערלה שלא באו לעולם דאינו מוכר אלא מקום עצים ועצי ערלה שרו בהנאה: וכתב רבינו האי האי מאן דזבין מחבירו מדברים האסורים בהנאה כגון פירות ערלה או הקדש לא קנה דלאו מידי יהיב ליה והביא ראיה לדבר: כתב בא"ח על עצי הוורד כתב הראב"ד שאין הוששין להם משום ערלה ולא ראינו אדם נזהר על זה לעולם ואפשר מפני שהוא ספק ערלה בח"ל שמותר ע"כ ועל הוורדים תוספות כתב שחייב בערלה וכן כתב הרשב"א ובמקום אחר כתב הראב"ד נסתפק בזה עכ"ל וז"ל תשובת הרשב"א וורדים מסתבר שערלה נוהג בהם כמו שנוהג בהם שביעית ומאשר תסתיר עליו להתירו לפי שצריך לבריות חקרתי ומצאתי להראב"ד שנסתפק עליו ואמר שהזרע הוא הפרי והעלין כמי שאינן וכו' אלא שלא ראיתי אדם נזהר בה משום ערלה ובח"ל מותר הנה לך הרב הגדול שיודע לטהר את השרץ מן התורה ואע"פ שאין דעתו סומכת בכל זה להלכה לו שומעים שהוא רב מובהק וכל המחמיר עליו להביא ראיה עכ"ל כתב עוד שם אם יש לנכרי אילן של ערלה אסור ללקוט ממנו לצורך הנכרי ואפילו בחנם לפי שישראל נהנה ממה שהנכרי מחזיק לו טובה וגם אסור לישראל להשקות לנכרי ממנו בין בשכר בין בחנם עכ"ל. אם מכר ערלה או כלאי כרם אם דמיהם אסורים בהנאה ואם קנה בדמיהם כלים או פירות ואם קדש בדמיהן וכמה דינים אחרים בערלה וכלאי כרם הכל ביאר ר"י בנב"א:

רצה הרכבת האילן כתיב את חקותי תשמורו וגו' בסוף פ"ק דקידושין (דף לז.) תנן דכלאים נוהגין אף בח"ל ובגמרא (לט:) א"ר אסי א"ר יוחנן לוקין על הכלאים א"ל ר"א בר"י והתנן והכלאים מד"ס ל"ק כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן כדשמואל דאמר את חקותי תשמורו חקים שחקקתים לכם כבר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרבעה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל ואלא הא כתיב שדך ההוא למעוטי זרעים שבחוץ לארץ רב יוסף מערב ביזרני וזרע א"ל אביי והתנן הכלאים מד"ס א"ל ל"ק כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בחוץ לארץ נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו בהו רבנן וכתב הרא"ש נמצא דין כלאים עכשיו בח"ל נחלקה לג' חלקים הרכבת אילן מדאורייתא כלאי הכרם מדרבנן כלאי זרעים מותר: ומ"ש אבל מותר לערב זרעוני אילנות עם זרעוני שדה ולזורעם יחד כן כתב הרא"ש בהל' כלאים וז"ל אף ע"ג דכלאי אילנות נפקא לן מדכתיב שדך לא תזרע כלאים לא אסור אלא הרכבה דומיא דהרבעת בהמה אבל מותר לע"ב זרע אילנות זה בזה ולזורען וכן זרעי השדה עם זרעי האילנות ולזורעם יחד וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות כלאים והוא מבואר (ב"ה) בתוספתא זורעים זרעים וזרעי אילן כאחד וצריך להרחיק מן בירושלמי עד ומתאחין: (בירושלמי דכלאים פ' רבי יהודה אומר נוטל אדם מעט מפיטמא של תפוח ומעט מפיטמא

פרישה

(מז) או בעציץ של חרס פי' של חרס קאי ג"כ אספינה ופירש"י דאין כלי חרס עומד בפני השרשים והם מפעפעים דרך החרסים ויונקין מן הקרקע משא"כ בעץ: (מח) העולה מאליו בישוב חייב דמ"מ שלא היה מעולם תכיסת יד של אדם במקום זה בדבר שטוב לנטיעת האילן וקרי ביה ונטעתם משא"כ במדבר: (מט) אא"כ עושה טפילה כדי להביא כו' פי' כדי להטפל עמו ולהביאו פירות ואם גדל כ"כ פירות על האילן חייב בערלה ואם לאו לא והטעם דכדי טפילה לחייב היינו משום דאז ניחא ליה באילן זה ובמחשבתו אחשביה והוי כאילו נטע וקרי ביה ונטעתם אבל אם אינו עושה כדי טפילה אפי' אם הוא נטעו פטור דבטל דעתו אצל כל אדם: **סי' רצה** (א) מה בהמתך אפי' בח"ל דהא חובה שאינה תלויה בקרקע הוא: (ב) והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי כו' פי' האי דשדך דמיירי אפי' בח"ל לא איירי בכלאי זרעים אבל בא"י חייב אכלאי זרעים משום שדך לא תזרע ועיין בדרישה: (ג) שאותן אינן אסורין בח"ל אבל בא"י אסור כלאי זרעים לזרוע ולקיימו וכמ"ש בסי' רצ"ז וז"ל הרא"ש דין כלאים בח"ל נחלק לג' חלקים הרכבת אילן מדאורייתא כלאי הכרם מדרבנן כלאי

דרישה

סב"י ולא ידעתי למה כ"כ כו' ויסוב דהרא"ש לא כ"כ אלא לתרץ כו' וצ"ע על קושייתו דהא הוא עצמו כתב בסוף הסימן דברי הרמב"ם וז"ל כתב הרמב"ם בפי' המשנה דהא דתנן העולה מאליו חייב בתנאי שיהיה ברה"י אבל עולה מאליו בר"ה פטור וע"ז אמרו בספרי ונטעתם פרט לעולה מאליו כו' עכ"ל הרי בהדיא דבעולה מאליו דוקא ברה"י חייב וא"כ מה זה שכתב דלא גרע כו' ועוד צ"ע דב"י הביא הירושלמי וז"ל תני רשב"א הנוטע לרבים חייב בר"ה פטור הנוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו בר"ה פטור בשגזל כו' והנה לכאורה לפי דעת ב"י ללרבים ואפי' בר"ה חייב לאם לא הקשה ג"כ אירושלמי למה קאמר בנוטע לרבים היינו בנוטע בתוך שלו הא אפי' בר"ה חייב אלא לאו דס"ל לירושלמי כהרא"ש דכל היכא דנטע לרבים בשלו או בר"ה לעצמו חייב ואי לא לא. והיה אפשר לייסב ולומר דב"י ס"ל דמ"ש בירושלמי בנוטע בתוך שלו ר"ל ברשות שנתנו לו בני ר"ה דהוי כאילו נטע בתוך שלו לאפוקי סיפא דבבא שם דמיירי בגזל גם קושיא דהשגה ששקשיתי מדברי הרמב"ם שכתב הוא אפשר דלא ס"ל כל זה כיון שלא כתב בחיבור וכן משמע שלא הזכירו בש"ע אבל מ"מ קשה מ"ל לקשות דלמה הרא"ש ס"ל כדברי הרמב"ם בפי' המשנה (וי"ל דרבינו עצמו בס"ס זה כתב שעולה מאליו בישוב חייב במדבר כו' שאם דבכל מקום ישוב אפי' בר"ה ס"ל דפטור כל שאינו מדבר) ועוד דהא בהדיא כתב רבינו ירוחם דדבריו סותרים דבריו ז"ל הנוטע לרבים והנוטע בר"ה והנכרי שנטע והגוזל שנטע ונוטע בספינה והעולה מאליו חייב בערלה כך פשוטו במסכת ערלה כו' ואם כן דברי בית יוסף סתומים מאד:

סי' רצה [א] והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים כו' וז"ל הרמב"ם פ"א דהל' כלאים הזורע שני מיני זרעים כאחד בא"י לוקה שנא' שדך לא תזרע כלאים כו' עד כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כו' למדנו מזה דמ"ש שדך לא תזרע כלאים מיירי בין בכלאי זרעים בין בכלאי אילן אלא דהסיקא כלאים

ויש איסור הרכבה וכו' עד אפילו אין עליו עפר ג' אצבעות כ"כ הרא"ש בהלכות כלאים . ומ"ש ודוקא כה"ג שנקרא עליו שם קודם שהבריכה וכו' בפ"ז דכלאים תנן המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר ע"ג ג' טפחים לא יביא זרע עליה וכו' ומייתי התלמודא להך משנה בפרק לא יחפור [דף י"ט] ודתני עלה אבל זורע את הצדדין אילך ואילך והתוס' הקשו לשם מ"ש ע"ג מצד לצד ותירצו דבצדדין אף על גב שאינו רחוק שלשה טפחים מן השרשים ויונק עם הגפן מתחת הקרקע כיון דמעל הקרקע ליכא ערבוביא שרי אבל ע"ג דהשרשין נכנסין בתוך הגפן הוה כמרכיב זרעים בתוך האילן דאסור וכ"כ בהגה"ת אשיר"י לשם והיינו כהרא"ש אלא שהרא"ש הוסיף לתת טעם לחלק בכך דה"ט דעל גבה אסור טפי משום דהגפן נקרא עליו שם אילן אבל אין על השרשים שם אילן אבל הר"ן לא נראה לו לחלק אלא בין כך ובין כך שם אילן עליו אלא שע"ג אסור לפי ששרשי הזרעים יורדין כנגדן ונכנסין בתוך הגפן וכו' ומביאו ב"י : ואיזהו מינו דתנן האגסים והקרוסטומלין וכו' בריש כלאים : ומ"ש רבינו והשרפין והרימון בסדר משנה גרסינן השיזפים והרימון ועיין בב"י :

כלאי

ביחד (ד) שלא אסרה תורה בח"ל (ה) אלא הרכבת ב אילן באילן בין אילן בירק בין ירק באילן בין ירק בירק שאינו מינו בין אילן באילן שאינו מינו ואפי' עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק ויש איסור הרכבה אפי' תחת הקרקע (ו) כגון זמורת גפן שהבריכה תחת הקרקע אסור לזרוע עליה ירק אא"כ יש על גבה עפר ג' טפחים (ז) ואפי' הבריכה בתוך דלעת (ח) או בתוך סילון של עץ מפני שנשרש בה והוה ליה מרכיב ירק באילן אבל הבריכה בסלע אפי' אין עליה עפר אלא ג' אצבעות מותר ודוקא כה"ג שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה אבל מותר לזרוע אצל האילן אע"פ ששרשי הירק נכנסים בתוך שרשי האילן (ט) כיון שאין על השרשים שם אילן (י) ואפי' במבריך [נ] דוקא בזמורות גפן מפני שהיא רכה ושרשי הזרעים נכנסין בה אבל המבריך ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו (יא) אפי' אין עליו עפר ג' אצבעות [ג] (יב) סרק על גבי סרק מאכל על גבי מאכל והוא מינו (א) מותר ואיזהו מינו דתנן האגסים והקרוסטומלין הפרישין והעוזרדין אינן כלאי' זה בזה התפוח והחזרים (יג) הפרסקין והשקדין והשרפין והרימון אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה אנסים פיר"ש בלעז קרוסטומלין

מין

מפיטמא של אבטיח ונותן לתוך גומא ומתאחין : ומ"ש רבינו שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרכבת אילן באילן וכו' שנראה מדבריו דבא"י אסור לערב זרעי אילנות עם זרעי שדה ולזורען יחד לא דק דהא (ב"ה) דרשא דשמואל דאף שדך בהרכבה בא"י מיירי ואפ"ה לא אסר אלא הרכבה דוקא וכן וכו' : מתני' א והר"מ בא"י מיירי ואפ"ה שרו ודבר פשוט הוא : (ב"ה ומיהו מ"ש וכן זרעי השדה עם זרעי האילנות ולזרעם יחד היינו שלקח אחד מהזרעים עם זרעי אילן דאילו ב' זרעים אפילו בלא זרע אילן אסרה בא"י ודין זרע אחד עם חרצן יתבאר בסימן שאחר זה : ומ"ש רבינו דבין אילן באילן בין ירק באילן בין ירק בירק אסור משנה בפ"ק דכלאים וז"ל הרא"ש הרכבת האילן הוא המרכיב יחור של אילן זה לאילן אחר כדתנן אין מביאין אילן באילן ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן וכ"כ הרמב"ם : ומ"ש ואפילו עץ סרק על עץ מאכל ירושלמי תנין שאין מרכיבין עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק בשאינו מינו ת"ל את חקותי תשמורו וכתב ר"ש משמע דעץ סרק אעץ סרק לא אסור מדלא תני ליה וטעמא היינו טעמא כיון דעץ סרק נינהו אפי' מין בשאינו מינו כחד מינא חשיב ואית ספרים דגרסי שאין מרכיבין אילן סרק על עץ סרק ועל עץ מאכל עכ"ל והרא"ש כתב כגירסא ראשונה ומדברי רבינו כאן נראה כן שלא כתב דסרק ע"ג סרק אסור אבל ממ"ש לקמן סרק ע"ג סרק והוא מינו מותר משמע דבשאינו מינו אסור : ויש איסור הרכבה אפי' תחת הקרקע כגון זמורת גפן שהבריכה תחת הקרקע אסור וכו' משנה פ"ז דכלאים המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר על גבה ג' טפחים לא יביא זרע עליה אפי' הבריכה בדלעת או בסילון הבריכה בסלע אף על פי שאין עפר על גבה אלא ג' אצבעות מותר להביא זרע עליה : ב"ה ומ"ש ג סילון של חרס בירושלמי הדא דתימא בסילון של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך שיהא בו ג' טפחים : ומ"ש ודוקא כה"ג שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה וכו' ואפי' במבריך דוקא בזמורת הגפן וכו' כ"כ הרא"ש בה' כלאים וז"ל לכתחילה מותר לזרוע בצד הגפנים ב' מיני זרעים בח"ל וכן עמא דבר שזורעים בין הגפנים וצריך לדקדק שאע"פ שאין כאן איסור כלאים מ"מ יהא אסור משום הרכבת ירק באילן דאסור מן התורה אף בח"ל דשרשי הירק נכנסים בתוך שרשי הגפן כי ההיא דתנן המבריך את הגפן בארץ וכו' פי' המבריך היינו שלוקחין זמורה מגפן אחד ומשכיבין אותה תחת הארץ ומוציאין ראשה מצד אחר ונעשית שם גפן לא יביא זרע ע"ג אפי' הרחיקה ו' טפחים מן הגפן ומדקדק עליה בירושלמי אמאי אסור אי משום שהשרשים נכנסים בגפן ואסור משום הרכבת ירק באילן מאי איריא גפן אפי' כל אילן נמי כדתנן אין מביאין ירק באילן ואי משום עבודה שצריך להרחיק מן הגפן שתחת הזרעים כמו מן הגפן שבצד הזרעים ניתני ששה כדין עבודה כר"ע דאמר ג' אי כר"ע אפי' מן הצד יהא אסור ומשמע דוקא ע"ג לא יביא הא מן הצד מותר ומשני לעולם משום הרכבה ושאני גפן דרכיך ונכנסים שרשי הזרעים לתוכו אבל שאר אילנות קשים הם ואין נכנסין לתוכו אלמא שמעינן מהך מתניתין דשייך הרכבה אפי' תחת הקרקע ואם כן נמי כשזורע בצד הגפן נכנסים שרשי הזרעים בתוך שרשי הגפן ונהי דהזרעים מותרים מכל מקום יהא אסור לזרוע משום הרכבת ירק באילן וי"ל דאף על גב דשייך הרכבה תחת הקרקע ה"מ כשמבריך זמורה תחת הקרקע שכבר היה שם אילן עליה קודם שהבריכה אבל מה שנכנסים שרשי הזרעים בתוך שרשי האילן לא מיקרי הרכבה דאין שם אילן על השרשים תדע לך שהרי גפן יחידית עבודתה ששה טפחים אף ע"פ שהשרשים מתפשטים חוץ לששה ולא חיישינן להרכבה ועוד הא אמרינן היה גדר בנתיים זה סומך לגדר גפן מכאן וזה סומך לגדר תבואה מכאן ואף ע"פ שנכנסין שרשי התבואה לתוך שרשי הגפן אלמא לא מיקרי הרכבה מה שנכנסים תחתיה לתוך השרשים כיון דאין שם אילן עליהם עכ"ל והרמב"ם : (ב"ה) צריך להעביר הקולמוס על לא חילק בין גפן לשאר אילנות וכתוב במקומה סתם דבריו כלשון המשנה : (לא חילק בין גפן לשאר אילנות) שכתב בפ"ו מהלכות כלאים וז"ל המבריך את הגפן בארץ אפי' הבריכה בתוך הדלעת שיבשה ונעשית כסילון או בתוך סילון של חרס אם היה העפר ע"ג ג' טפחים או יותר ה"ז מותר לזרוע ע"ג ואם היה ע"ג פחות מזה אסור לזרוע ע"ג ומותר לזרוע בצדה הבריכה בסלע אע"פ שאין עפר ע"ג אלא ג' אצבעות מותר להביא זרע עליה בד"א כשאין עיקר הגפן נראה אבל אם נראה צריך להרחיק ו' טפחים לכל רוח ואח"כ יזרע כמו שמרחיק מכל גפן יחידית שלא הוברכה עכ"ל והתוספות כתבו בספ"ק דקידושין נראה להר"ש מאוורא דטוב ליזהר שלא לזרוע זרעים סמוך ג' טפחים מעיקרו של אילן דנראה כמרכיב הזרעים בתוך האילן עכ"ל נראה מדבריהם דמדת היושר והטוב הוא ולא מן הדין אלא מפני מראית העין : ומ"ש הרמב"ם בד"א בשאין עיקר הגפן נראה וכו' ירושלמי בפ"ז דכלאים : ומ"ש שאם היו עליה פחות מזה מותר לזרוע בצדה ברייתא בפ"ב דב"ב (יט :) וכתב הר"ן בספ"ק דקידושין דטעמא משום דליכא למיחש להרכבה אלא בזורע על הגפן ממש בזמן שאין שם עפר ג' טפחים לפי ששרשי הזרעים יורדים כנגדם ונכנסים בתוך הגפן אבל בצדדים מותר משום דזרעים לאו לצדדין משתרשי כדאיתא התם וכ"ת ונהי דשרשי הירק לא משתרשי לצדדין ניחוש לשרשי הגפן דלצדדין משתרשי ובאים שרשי הירק ונכנסין בהם י"ל דשרשי הגפן ג"כ אין מתפשטין לצדדין עד שהן יורדין כנגדן ג"ט ושוב אין שרשי הזרעים נכנסין בהם ע"כ :

גרסינן בירושלמי אפי' הבריכה בדלעת או בסילון הדא דתימא בכילון של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך עד שיהא שם ג"ט עפר מלמעלה הבריכה בסלע הדא דתימא בהדין נכמא כלומר קשה ברס בהדין רכיכא מתפתחה היא ולא ידעתי למה השמיטוהו הרמב"ם והרא"ש ז"ל : סרק ע"ג סרק מאכל

על

דרכי משה

רצה (א) קאי אמאכל ע"ג מאכל אבל בסרק ע"ג סרק מ"מ שרי ולכן לא כתב רבינו לעיל דאסור אלא אסרק ע"ג סרק או מאכל ע"ג מאכל אבל סרק ע"ג סרק מותר לדעת רבינו אפי' מין בשאינו מינו דבסרק אין לחלק וכן דעת הרא"ש ותמיהני אדברי ב"י שכתב דדברי רבינו דלעיל משמע דסרק ע"ג סרק שרי מדלא קאסר אפילו סרק ע"ג סרק וכאן

דרישה

כלאים דבהמה לכלאים דשדה דממנו למידין דאסור אפילו בח"ל איירי דוקא בכלאי אילנות ובהרכבותן דומיא דהרבעת בהמה ומיעוט דשדך דמשמע דוקא בא"י ולא בח"ל קאי אכלאי זרעים וכמ"ש רבינו בסימן רצ"ו וכן איתא בהדיא בגמרא ספ"ק דקידושין והביאו ב"י והכסף משנה ז"ל כדשמואל דאמר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך בין בא"י בין בח"ל אף שדך נוהג בין בא"י ובין בח"ל ואלא הא כתיב שדך ההוא למעוטי זרעים שבח"ל עכ"ל וצ"ל משום דכתיב שדך לא תזרע פשטא משמע דקאי אכלאי זרעים דאסורים בזריעה וגם דיוק דשדך קאי דוקא אכלאי זרעים מש"ה כתב הרמב"ם דעיקר הפסוק קאי אכלאי זרעים רק שמהקישא לומדים שאיירי ג"כ בהרכבת האילן ודוקא דומיא דהיקישא דהיינו הרכבה דומיא דהרבעה ומש"ה כתב הרמב"ם דכלאי האילנות הוא בכלל מ"ש שדך לא תזרע וק"ל . גם נלע"ד מוכח מזה דאם זרע זרע שני מיני אילנות בא"י לא גרע איסורו מכלאי זרע השדה ומה שממעט הפסוק היינו דוקא בח"ל וכמ"ש בסמוך ומ"מ יש לי ללמוד מזה שרבינו קיצר בלשונו במ"ש דהאי שדך לא תזרע לא בכלאי זרעים איירי כו' דלכאורה משמע מיניה דלא איירי כלל בכלאי זרעים וזה ליתא כמ"ש דעיקר קרא איירי בכלאי זרעים אלא ה"פ האי היקישא דפתח בה רבינו לא איירי בכלאי זרעים כו' ודו"ק : [נ] דוקא בזמורת גפן כתב הר"ן ספ"ק דקידושין דדוקא על הגפן ממש אסור לזרוע אבל בצידו מותר משום דשרשי הירק לא משתרשי לצדדין ואינן מתפשטים ולא באו לידי הרכבה עכ"ה) : [ג] סרק ע"ג סרק כו' ב"י דייק כו' ונלע"ד כו' גם י"ל לאידך גיסא דמ"ש לעיל אפי' עץ מאכל ע"ג עץ סרק ר"ל אפילו שניהן מין אחד מ"מ כיון דזה עושה פרי וזה אינו עושה אסור להרכיבן ואל תתמה ע"ז שהרי צ"כ צ"ל מדהוצרך לאשמועינן כאן דסרק ע"ג סרק מאכל ע"ג מאכל מותר דקשה פשיטא ואף ה"ת דאתא לאשמועינן אע"פ שאינו מינו ממש וכדמסיק א"כ גם לעיל י"ל דמהכי מינו מיירי וקמ"ל כיון דאין מינו ממש וגם אחד עושה פרי והשני סרק אסור מיהו מ"ש בפרישה יותר עיקר : (אע"פ שדומין כו' וכתב הסמ"ק ולפי שאין בעולם מכירין רוב המינים טוב ליזהר מכולן עד כאן הגהות) : ואיני

פרישה

כלאי זרעים מותר : (ד) שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרכבת אילן באילן כו' מדברי רבינו משמע דבא"י אסור לערב זרע אילנות בזרע שדה ולזורען יחד ולא דק דהא המשנה והרמב"ם בא"י מיירי ואפ"ה שרי ודבר פשוט הוא ב"י . ולעד"נ דסבר רבינו דבא"י אף שאינו נאסר משום הרכבה מ"מ נאסר משום דלא גרע מכלאי זרעים משא"כ בח"ל דכלאי זרעים מותרין והמשנה והרמב"ם לא אשמועינן אלא דאינו נאסר מחמת הרכבה דאם נאמר דשרי ממש לא ידענא מאי סברא יהיה זה דגרעיני זרעים אסורים בא"י לזרוע יחד וגרעיני זרעים עם גרעיני אילן יהיה מותר אפי' בא"י . ומיהו י"ל דשאני אילנות דלא שייך בהו כלאים כ"כ דכיון דגדולים הן מנכרי וכמ"ש רש"י בפ' בראשית שנשאו דשאים ק"ו בעצמן כו' ע"ש (וכ"ש זרעים באילנות דלא מתערבי כלל ואפשר לומר דמ"ש רבינו שלא אסרה תורה בח"ל כו' לומר שאין איסור כלאים שייך בח"ל רק בהרכבה אבל זרעוני אילן וזרעוני שדה גם רבינו סבר דבא"י וח"ל שוין בשניהן ומותר עכ"ה) ואע"ג דבכלאי כרם מתסר כרם שאני דהא גם שם נאסר בהנאה משא"כ בכלאי זרעים והרכבה : (ה) אלא הרכבת אילן באילן כו' הלשון אינו מדוקדק דהא אח"כ חזר וכתב בין אילן באילן שאינו מינו ושמא י"ל מאי דקאמר אלא הרכבת אילן באילן ר"ל דלא אסרה התורה אלא הרכבה ומשום דעיקר הרכבה הוא אילן באילן נקטיה בזה הלשון ועיקר כוונתו דלא אסרה התורה אלא שם הרכבה ויותר נראה לומר דיש להגיה במקום אילן באילן אלו באלו ובספר י"ד ישן של קלף מצאתי שבמקום אילן באילן אינו אלא הכי כתוב שם שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרכבה בין ירק באילן כו' וגירסא נכונה היא : (ו) כגון זמורת גפן שהבריכה תחת הקרקע פי' שלוקחין זמורה ומשכיבין אותה תחת הקרקע ומוציאין ראשה מצד אחר ונעשית שם גפן : (ז) ואפי' הבריכה בתוך דלעת פי' בתוך דלעת יבשה שנתרוקן בפנים או בתוך סילון של חרס אפ"ה אסור משום דזרעים מפלשים עד הגפן אבל בתוך סלע קשה לא פי' ר"ש מ"ו : (ח) או בתוך סילון של חרס מתני כצ"ל כן איתא בירושלמי וכן פי' הרמב"ם ור"ש אבל של עץ אינו מפלש הירק תוכה והוא מותר טפי ממבריך בסלע דהרי במבריך בסלע מצריך שיהא עליו עפר ג' אצבעות ובמבריך ענף אילן שאינו גפן נתבאר בסמוך דמותר לזרוע עליו אפי' אין עליו ג' אצבעות וה"ה אם הבריך זמורה של גפן מתוך סילון של עץ וק"ל : (אבל הבריכה בסלע דוקא בסלע שהוא קשה אבל לא באבן שהוא רכה ב"י בשם הירושלמי עכ"ה) : (ט) כיון שאין על השרשים פי' של אילן : (י) ואפי' במבריך דוקא בזמורות כצ"ל : (יא) אפי' אין עליו עפר ג' אצבעות נראה דעץ של אילן קשה יותר מסלע ולהכי לא בעינן כאן עפר ג' אצבעות כמו במבריך בסלע והטעם נראה משום דסלע תולדתו מעפר : (יב) סרק ע"ג סרק פי' אילן סרק . ב"י דייק מדכתב והוא מינו מותר דמשמע דשאינו מינו אסור אפי' בשניהם סרק ורישה דלעיל כתב אפי' עץ מאכל ע"ג עץ סרק כו' משמע הא שניהם סרק מותר וכ"כ ר"ש דסרק בסרק אפי' אינו מינו מותר כיון דשניהם סרק כחד מין חשיבי ע"כ ונלע"ד דגם רבינו ס"ל כר"ש ומ"ש כאן והוא מינו קאי אעץ מאכל ע"ג מאכל אבל בסרק אפי' בשאינו מינו שפיר מינו וק"ל ועיין בדרישה : (יג) פרסקין גרעין שלו דומה לשקדים :

חדושי הגהות

רצה א עיין בט"ז ס"ק ב' : ב הלשון אינו מדוקדק דהא אח"כ חזר וכתב בין אילן באילן שאינו מינו ושמא י"ל דהא דקאמר אלא הרכבת אילן באילן ר"ל דלא אסרה תורה אלא הרכבה ומשום דעיקר הרכבה הוא אילן באילן נקטיה בזה הלשון ועיקר כוונתו דלא אסרה התורה אלא שם הרכבה ויותר נ"ל דיש להגיה במקום אילן באילן אלו באלו ובס' י"ד ישן של קלף מצאתי שבמקום אילן באילן אינו אלא הכי כתוב שם שלא אסרה תורה בח"ל אלא הרכבה בין ירק באילן וכו' וגירסא נכונה הוא (פרישה) : ג בטור שלפני הרב"י היה כתוב במקום סילון של עץ סילון של חרס וגם בפרישה כתוב דכצ"ל :

מין אגסים ודומין לעפצים (יג) פרישין פרונ"ש עוזרדין קורמ"ש בלעז חזרים מין תפוח וגדל ביער ומאכילין לחזירים שרפין מפרש בירושלמי הנוטע זיתים ורמונים יחד נפוק מנהון שרפין אסור להניח לנכרי להרכיב בשלו ואסור לקיים המורכב (יד) אבל הפרי היוצא ממנו מותר ואפילו לזה שעבר והרכיבו ומותר ליקח ענף מן המורכב ולנטעו במקום אחר :

רצו כלאי הכרם בארץ ישראל אסור מן התורה לזורען ולקיימן (א) ואסור ליהנות מהפרי היוצא מהם (ב) ובח"ל אסורים מדרבנן הלכך ספיקו בארץ ישראל אסור ובח"ל מותר כיצד ירק העומד בין הגפנים (ג) ואין ידוע אם נזרע שם באיסור אם לאו (ד) אפילו אם רואה שהנכרי לוקט משם מותר לו לאוכלו ובלבד שלא ילקט הוא ויאכל וכלאי זרעים בא"י אסור לזורען ולקיימן (ה) ומותרין באכילה ובח"ל מותר לכתחלה לערבם ביחד ולזורעם ולא מקרי כלאי הכרם אא"כ זורע שני מיני תבואות או ב' מיני זרעים עם חרצן יחד כר' יאשיה (ו) דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אבל מין אחד עם חרצן או שני מינים בין הגפנים מותר לכתחילה לזורען בח"ל והראב"ד כתב הא דבעי'

על גבי מאכל והוא מינו מותר ואי זה מינו דתנן האגסין והקרוסטומלין וכו' עד אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה בפ"ק דכלאים פי' האגסים עם הקרוסטומלין אינם כלאים וכו' הפרישין עם העוזרדין וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' כלאים והכי אמרינן בהדיא בירושלמי בפ"ק דכלאים ר' יוסי בשם רבי יוחנן כולהו זוגות זוגות מה על כל פירקא קא אמרת או על הדא הלכתא ומסיק דעל כל פירקא קאמר ומ"ש בפי' פירות הללו הוא מדברי הרא"ש בהל' כלאים ור"ש כתב פרישין ירושלמי א"ר יונה אספרגלין עוזרדין מפרש בפ' כילד (ד' מ :) טולשי ואמרי קונעי"ש ר"ל שיש מפרשים דעוזרדין קונעי"ש ופרישין קודוניי"ן וזה א"א דלא דמו אהדדי כלל ופשיטא שהם כלאים זה בזה והרמב"ם פירש אגסים נקראים בלשון ערב אגוץ והמון קורין להם ברקוק וקרוסטומלין בלשון ערב כמתרי והמון יקראו להם אגאץ ובלע"ז פיר"ש ופרישין הם חבושין ובלע"ז חודוג"ץ ועוזרדין נקראין זערוד ובלע"ז שורבא"ש וחזרה נקרא אלעזרן פרשקין בערבי אל כוך ובלע"ז פרישג"ש שזפין עונאבל רימין אל נבק ואמר בתלמוד יש מהם שהלכו בהם אחר הפרי ויש מהם שהלכו אחר העלים ר"ל אם הם דומים לפרי או לעלים לא יחשבוהו כלאים עכ"ל ורבינו ירוחם בשם רבי נטרונאי אגסים פירמיניי"ש קרוסתומלין הם פיראש שהם מין אגסים ודומים לעפלים פרישין הם סירואילש עוזרדין ניספי ראש :

ב"ה וכתוב בא"ח מותר להרכיב אילנות מין במינו אפילו שחורות בלבנות ודקות בגסות אף ע"פ שיש להם שם לווי : **וכתב** סמ"ק על כל הנהו דתנן התם דאינם כלאים זה בזה ומינים אחרים שאף ע"פ שדומין זה בזה כלאים זה בזה ולפי שאין המון העולם מכירים רוב המינים טוב ליזהר מכולם (ב) : אסור להניח לנכרי להרכיב בשלו כ"כ הרמב"ם בפ"א מה' כלאים וכ"כ הרא"ש בהלכות כלאים מדאמרינן בפ' תולין (קלט .) דאפי' כשותא בכרמא אסור להניח לנכרי לזרוע בכרמו : ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר כ"כ הרמב"ם בפ"א וכ"כ הרא"ש וכתב שהטעם מפני שאין לך בכלאים שיאסר הפרי אלא כלאי הכרם דתנן כלאי הכרם אסור מלזרוע ומלקיים ואסורים בהנאה כלאי זרעים אסור מלזרוע ומלקיים ומותרים באכילה וכך הם דברי סמ"ג והטעם שהם מדמים הרכבת אילן באילן לכלאי זרעים שהן מותרים באכילה . ומ"ש מותר אפי' לזה שעבר והרכיבו כ"כ הרמב"ם בפ' ה' מהלכות כלאים ופשוט הוא : **ומותר** ליקח ענף מן המורכב ולנטעו במקום אחר כ"כ הרמב"ם והרא"ש והוא ירושלמי בפ"ק דכלאים תני נכרי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחור והולך ונוטע במקום אחר :

רצו כלאי הכרם בא"י אסור מן התורה לזורען ולקיימן ואסור ליהנות מהפרי היוצא מהם משנה בפ"ח דכלאים · ומ"ש בח"ל אסורים מדרבנן בספ"ק דקידושין (לז .) וכתבתיו בסימן שקודם זה . ומ"ש הלכך ספיקו בא"י אסור ובח"ל מותר כיצד ירק העומד בין הגפנים וכו' משנה בסוף ערלה כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד ומפרשה רבינו בספק כלאים אבל הרמב"ם נראה שמפרשה בשהם כלאים ודאי וכבר כתבתי פי' דבריו בסימן רצ"ד : ומ"ש וכלאי זרעים בא"י אסור לזורען ולקיימן ומותרין באכילה משנה בפ"ח דכלאים . ומ"ש ובח"ל מותר לכתחילה לערבם ביחד ולזורעם בספ"ק דקידושין וכתבתיו בסימן שקודם זה : **ולא** מיקרי כלאי הכרם אא"כ זורע שני מיני תבואות או ב' מיני זרעים עם חרצן יחד כרבי יאשיה וכו' בספ"ק דקידושין (לט .) ובפ' מי שמתו (כב .) ובפ' ראשית הגז (קלו :) אמרינן דקי"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכתב הרא"ש בהלכו' כלאים פר"י אע"פ שכמה משניות ובריי' וסוגיות דתלמודא דלא כרבי יאשיה ההוא דהמעביר עציץ נקוב בכרם קדש (כלאים פ"ז) וההיא דהמסכך גפנו ע"ג תבואה של חבירו (שם) ועוד כמה משניות במסכת כלאים וסוגייא דתלמודא בפ' תולין (קלט .) אפ"ה בדורות אחרונים חזרו להיות עושות כרבי יאשיה והראב"ד כתב הא דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו דוקא לענין מלקות אבל לענין איסור לא בעינן שיזרעם במפולת יד כדתנן המעביר עציץ נקוב בכרם קדש ונראה לפי דעתו דהאי איסורא ליתא אלא מדרבנן כיון דלא אסרה תורה אלא ג' יחד מנ"ל דמיקרי כלאי הכרם אם לא עשה כן ולדעת ר"י נראה דאפי' איסור דרבנן לית ליה מדפריש דהני סתמי מתני' דלא כרבי יאשיה ואי סבר רבי יאשיה הכי אתיין שפיר כוותיה ואף לדעת הראב"ד נראה דלא אסור בח"ל אע"ג דאסור בהנאה בארץ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא עדיף מכלאי זרעים דאסור מדאורייתא בארץ ולא גזרו עליה בח"ל והרמ"ה כתב דמודה רבי יאשיה דאם זרע ביני גופני בארץ דאסור ואפי' חד מינא דזרעים אסור אבל בח"ל שרי מש"ה לא שמתיה רב נחמן לההוא גברא בספ"ק דקידושין דהוה זרע ביזרני ביני גופני כי לא זרע אלא זרע אחד בין הגפנים אבל אם זרע ב' מיני זרעים

רצו כלאי הכרם וכו' כבר נתבאר בסימן רצ"ד דרבינו פוסק כפשטא דסוגיא דספ"ק דקידושין ודקי"ל כעולא א"ר יוחנן לחלק בין ספק ערלה בח"ל דכיון דאסור הל"מ אסור נמי כשרואה שהנכרי לוקט מענבים שהם עומדים בספק אבל כלאי הכרם בח"ל שאינו אסור אלא מדרבנן אפילו רואה שהנכרי לוקט ממה שהוא ספק מותר אבל ודאי ערלה וודאי כלאי הכרם א"א שיהא מותר לישראל לאכול ממנו גם לשם התבאר דעת הרמב"ם דלא כהר"ן ודלא כב"י ע"ש :

ומ"ש וכלאי זרעים וכו' כבר נתבאר בסי' הקודם דאין חילוק בין כלאי זרעים ובין כלאי זרעי אילנות וירקות בתרווייהו אסור לזורען ולקיימן בא"י ומותרין באכילה ובח"ל מותר לכתחילה לערבם ביחד ולזורעם ודלא כב"י שהתיר בזרעוני אילנות וירקות אפי' בא"י ע"ש :

ולא מיקרי כלאי הכרם וכו' בפרק ראשית הגז [סוף דף קל"ו] א"ר נחמן בר יצחק האידנא נהוג עלמא כהני תלתא סבי וכו' כר' יאשיה בכלאים דתניא ר' יאשיה אומר לעולם אין חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וה"א בפ' מי שמתו וספ"ק דקידושין [דף ל"ט] ולשם פי' רש"י טעמא דרבי יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני זרעים וחרצן ג' ומפולת יד נפקא ליה מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים עד כאן לשונו . והתוס' לשם פי' דהא דס"ל לרבי יאשיה דלא בעינן בכלאי זרעים אלא ב' מינים ובכלאי הכרם בעינן ג' מינים משום דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך לא תזרע כלאים כלומר בעינן שיהיו כלאים קודם שיבואו בכרם אבל גבי שדך וכלאי זרעים כגון חטה ושעורה קרויה כלאים להתחייב כשזורעו בקרקע דגוף הקרקע קרויה שדה עד כאן לשונו אבל בפרק אותו ואת בנו [דף פ"ב] בד"ה ולאפוקי הקשו על טעם זה דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך אלא מפרש ר"י טעמא דר' יאשיה משום דזריעת כלאים משמע שני מיני זרעים וחרצן לאו מין זרע הוא עד כאן לשונו :

ומ"ש אבל מין אחד עם חרצן או ב' מינים בין הגפנים מותר לכתחילה לזורען בח"ל נראה דהכי משמע בספ"ק דקידושין [דף ל"ט] דקאמר רב חנן ורב ענן הוו אזלי באורחא חזיוה להההוא גברא דקא זרע חטי ושערי בי גופני א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא צריכתו לא קי"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אלמא דאפילו לכתחילה מותר לזרען דאי אסור לכתחילה הו"ל לשמתיה דקא עביד איסורא לכתחילה והשתא כיון דרבי יאשיה דקאמר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ר"ל דאם אינו במפולת יד אלא דזורע חטה ושעורה ביני גופני ליכא איסורא ושרי לזרעו לכתחילה א"כ ה"ה אפי' במפולת יד אלא דלא זרע אלא מין אחד חטה או שעורה עם חרצן נמי שרי לכתחילה :

ומ"ש והראב"ד כתב וכו' ז"ל הרא"ש והראב"ד כתב הא דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו דוקא למלקות אבל לענין איסור לא בעינן שיזרעם במפולת יד כדתנן המעביר עציץ נקוב בכרם קידש ונראה לפי דעתו דהאי איסורא ליתא אלא מדרבנן כיון דלא אסרה תורה אלא ג' יחד מנ"ל דאקרי כלאי הכרם אם לא עשה כן ולדעת ר"י נראה דאפילו איסורא דרבנן לית ליה מדפי' דהני סתמי מתני' דלא כר' יאשיה ואי סבר ר' יאשיה הכי אתיין שפיר כוותיה ואף לדעת הראב"ד נראה דלא אסור בח"ל אע"ג דאסור בהנאה בארץ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא עדיף מכלאי זרעים דאסור מדאורייתא ולא גזרו עליה בח"ל עד כאן לשונו וכתב ב"י ויש לתמוה על רבינו שקיצר בסברת הראב"ד ולא כתב מה שפירש בו הרא"ש דליכא איסורא אלא מדרבנן וה"מ בא"י אבל בח"ל מותר ואפי' בזורע ב' מינים בין הגפנים משמע דשרי לדעתו ז"ל עד כאן לשונו ולפע"ד נראה דאיכא להקשות אמה שפי' הרא"ש לדעת הראב"ד דא"כ אמאי קאמר הראב"ד דרבי יאשיה דוקא לענין מלקות אבל איסורא איכא הו"ל למימר דרבי יאשיה דוקא ג' מדאורייתא אבל מדרבנן אפי' זורע מין אחד בין הגפנים אלא בע"כ דלהראב"ד איסורא דאורייתא נמי איכא אפי' זורע מין אחד בין הגפנים דסוף סוף איכא כלאים בכרם וכתיב פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם משמע כל מה שהוא נזרע בכרם אפי' מין אחד נמי אסור מן התורה ותוקד אש אלא דלא לקי עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כדמשמע לשון הלאו דכתיב לא תזרע כרמך כלאים והשתא ניחא דלא קשיא מה שהקשה הרא"ש מנ"ל דאקרי כלאי הכרם אם לא עשה כן והכי משמע מלישנא דר' יאשיה דקאמר לעולם אינו חייב עד שיזרע וכו' דהו"ל לומר לעולם אינו כלאי הכרם עד שיזרע וכו' אלא חיובא למלקות הוא דליכא עד שיזרע וכו' הא איסורא דאורייתא איכא בארץ והכי נמי משמע בפרק אותו ואת בנו דהא דתניא הזורע כלאים לוקה פי' דזרע חטה וחרצן ושעורה וחרצן ב' התראות ולוקה שתים תני לה לאפוקי מדר' יאשיה דאמר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד קמ"ל דכי זרע חטה וחרצן ושעורה וחרצן נמי מיחייב אלמא דלא פליגי רבנן ור' יאשיה אלא לענין מלקות אבל לענין איסור דאורייתא ל"פ דאף ר' יאשיה מודה דאפילו במין א' כגון חטה וחרצן ושעורה וחרצן איכא איסורא דאורייתא בארץ והנה ברמב"ם מבואר בפ"י מהל' מ"א ופ"ח מהלכות כלאים שתופס שיטה זו דבזורע מין אחד בא"י אינו לוקה אבל אסורים מדאורייתא וכן פי' ב"י בדברי הרמב"ם בסוף סימן זה דלא כמה שהבין הרא"ש והאמת הוא ברמב"ם בזה כפי'

דרכי משה

וכאן משמע דאף בפרק דוקא מינו שרי דפשוט הוא דהא מינו דקאמר רבינו אמאכל דוקא קאי ולא אסרק ובזה אין דבריו סתרי אהדדי כנ"ל : (ב) וכתב הכלבו והילכתא מותר להרכיב מין במינו ואפי' שחורות בלבנות ודקות בגסות אע"פ שיש לו שם לווי עכ"ל : וכן

פרישה

(יג) פרישין פרונ"ש ובירושלמי אמרינן למה נקרא פרישין לפי שאין לך מין אילן פוו"ש לקדירה כוו והרמב"ם כתב שהן חבושי"ן מ"ו ומאכילן לחזירים : (יד) אבל הפרי היוצא ממנו מותר והטעם מפני שמדמים הרכבת אילן באילן לכלאי זרעים שהן מותרים דדוקא בכלאי הכרם כתיב פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם דמשמע דוקא בכלאי זרעים עם חרצן אסורים דדרשינן פן תקדש תוקד אש :

סי' רצו (א) ואסור ליהנות מהפרי היוצא מהן שנאמר פן תקדש המלאה וגו' : (ב) ובח"ל אסורין מדרבנן דכתב שדך וכרמך משמע דוקא בא"י אלא שבכלאי הכרם הואיל ואסור בהנאה בא"י גזרו עליו בח"ל כמ"ש לעיל : (ג) ואין ידוע שזורע שם באיסור אי לאו פי' אם זורע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ביחד כדלקמן וק"ל מ"ו : (ד) אפילו אם רואה שהנכרי לוקט משם מותר לו לאוכלו כו' אבל בספק ערלה כה"ג אסור ושם דכתב לעיל בסי' רצ"ד גבי ספק ערלה וא"צ"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר כבר כתבתי שם שר"ל פירות הנמכרים חוצה לה מותרים אבל אם רואה אותו שלוקט משם בידים אסור והטעם דמקילין טפי בכלאי כרם מבערלה משום דערלה בח"ל הוא הל"מ וכלאי כרם מדברי סופרים ועיין לעיל בסימן רצ"ד בב"י שדעת הרמב"ם אינו כן ושם כתבתי מה שיש לדקדק בזה : (ה) ומותרין באכילה הטעם כבר כתבתי בס"ס שקודם זה : (ו) דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן כו' דהכי משמע ליה קרא לא תזרע כרמך כלאים ונ"ל כרמך דהיינו חרצן עם כלאים דהיינו עם שני מיני זרעים לא

דבעי' חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו דוקא למלקות (ז) אבל איסורא איכא ואפילו זורע במין אחד בין הגפנים והרמ"ה כתב דמודה רבי יאשיה בזורע אפילו בחד מינא בין הגפנים בא"י שהוא אסור אבל בחוצה לארץ שרי אבל הזורע שני מינים בין הגפנים גזרו בו רבנן אף בח"ל ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא אפילו איסורא ליכא אלא בזורע שלשתן ביחד (ח) ויראה מדבריו דאף בא"י קאמר רבי יאשיה שאינו נקרא כלאי הכרם אלא בזורע שלשתן ביחד אע"ג דבשני מיני זרעים לבד הוי כלאי זרעים מ"מ אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיהיו שלשתן ביחד אבל הרמב"ם כתב בארץ ישראל אפילו הזורע מין אחד של תבואה או ירק עם גפן בין שזורעו ישראל או זורעו נכרי או שעלו מאליהן בין שנטעו הגפן בתוך הירק אסורים באכילה ובהנאה אבל בח"ל מותר לזרוע בתוך הגפנים לכתחילה ולא אסרו אלא לזרוע שני מינים

עם

כפי' ב"י וא"כ נראה דכך הוא גם דעת הראב"ד דבזורע מין אחד בא"י אסורים דאורייתא מיהו בח"ל ליכא איסורא אפי' מדרבנן אף להראב"ד כדמוכח מעובדא דרב חנן ורב ענן כדפרישי' והשתא אפשר לומר דהכי הוה קשיא ליה לרבינו אמאי שפי' הרא"ש בדברי הראב"ד ולכך לא הביא רבינו אלא דברי הראב"ד בלא שום פירוש אי נמי י"ל דרבינו לא חש לפרש דברי הראב"ד כיון שאין מסקנתו לפסוק כמותו : ומ"ש בשם הרמ"ה כ"כ הרא"ש בשמו והקשה עליו ומנ"ל זה החילוק שחילק בין זרע אחד לב' זרעים וכו' מביאו בית יוסף ולי נראה דהרמ"ה משמע ליה מהך דאותו ואת בנו דלא פליגי רבנן ורבי יאשיה בזורע מין אחד עם חרצן בארץ אלא לענין מלקות איסורא דאורייתא אבל מודה רבי יאשיה דאיכא איסורא דרבנן בארץ אפילו בזורע מין אחד בין הגפנים ודלא כהראב"ד דאיכא איסורא דאורייתא בארץ אפילו במין אחד בין הגפנים וכדמשמע מקרא דכתיב פן תקדש המלאה וכדפרישי' בסמוך ותו פליגי הראב"ד והרמ"ה בזורע שני מינין בין הגפנים בח"ל דלהראב"ד שרי אפילו לכתחילה וכמו שהוא גם כן לסברא הראשונה וכדמוכח מעובדא דרב חנן ורב ענן למאי דגרסינן חזיוה להוא גברא דקא זרע חטי ושערי בי גופני וכדפרי' אבל להרמ"ה אסור בח"ל מדרבנן וטעמו לפי שהיה גורס חזיוה דהוה זרע ביזרני ביני גופני ומדלא קאמר תלמודא דהוה זרע חטי ושערי אלמא דוקא לפי שלא זרע אלא מין אחד לא שמתיה אבל אם היה זורע ב' מינין הוה שמתיה וקאמר הרמ"ה דה"ט דשני מינין דמי לאיסורא דאורייתא דהא לא מוכחא מילתא אי במפולת יד זרע אי לא אבל חד מינא לא דמי לאיסורא דאורייתא : ומ"ש ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא אפילו איסורא ליכא וירא׳ה מדבריו דאף בא"י קאמר ר' יאשיה וכו' הכי משמע להדיא מדפי' הרא"ש דלהראב"ד איכא איסורא דרבנן בא"י אבל בח"ל מותר לכתחילה וכתב עליו ולדעת ר"י נראה דאפי' איסורא דרבנן לית ליה אלמא דלר"י שהסכים הרא"ש לדעתו אפי' בא"י מותר לכתחילה ואע"ג דלוקה משום כלאי זרעים מ"מ אינו לוקה משום כלאי הכרם אא"כ דזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד דלוקה שתים אחד משום כלאי זרעים ואחד משום כלאי הכרם אבל בדליכא שלשתן אינו לוקה אלא משום כלאי זרעים וכך פי' התוספות בפרק אותו ואת בנו ובספ"ק דקידושין :

ומ"ש אבל הרמב"ם כתב בא"י אפי' הזורע מין אחד וכו' הב"י פי' דקאי למ"ש דנראה מדברי הרא"ש וכו' לא נהירא אלא אכולהו קאי דהא להראב"ד כפי' פי' הרא"ש אינו אסור בא"י במין אחד אלא מדרבנן וכ"כ הרמ"ה בפי' שאינו אסור בא"י בזורע מין אחד אלא מדרבנן כמבואר בדברי הרמ"ה שהביא הרא"ש באריכות והרא"ש גופיה ס"ל דאפילו בא"י מותר לכתחילה במין אחד וקאמר השתא אבל הרמב"ם כתב בא"י אפילו הזורע מין אחד וכו' אסורים באכילה ובהנאה מדאורייתא שכך כתב להדיא בפ"י מהל' מ"א כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה וכו' אסורים באכילה ובהנאה שנא' פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם עד כאן לשונו ובפ"ה מהלכות כלאים כתב עוד אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן אף על פי שאינו לוקה ה"ז קידש ונאסרו שניהם בהנאה הירק או התבואה או הגפנים ושורפין את שתיהן שנא' פן תקדש המלאה הזורע וכו' עד כאן לשונו אלמא דלהרמב"ם אפילו בזורע מין אחד בכרם בא"י נמי אסור מדאורייתא אע"פ שאינו לוקה וכן פי' ב"י גופיה דלא כמה שהבין הרא"ש מדברי הרמב"ם והוא האמת וא"כ למה נדחק לפרש בדברי רבינו דלא קאי אלא למ"ש דנראה מדברי הרא"ש דהדבר ברור דאכולהו קאי כדפרי' ודו"ק : מ"ש הרמב"ם בהל' מ"א והאוכל כזית מכלאי הכרם לוקה מן התורה לא קאי אמאי דכתב לעיל מיניה כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה וכו' דבמין אחד ודאי אינו לוקה אלא מיירי בזורע בא"י ב' מינים וחרצן במפולת יד ונסמך על מ"ש בהלכות כלאים וז"ל וז"ש בהל' מ"א ובהלכות כלאים יתבאר איזה מין אסור בכלאי

זרעים בין הגפנים גזרו ביה רבנן בח"ל דהא טעמיה דרב יוסף בכלאי הכרם אי משום דאסור בהנאה מדאורייתא קאמר אלא סתמא קאמר משום דבא"י אסור בהנאה ומשמע אפי' מדרבנן ומיהו ה"מ היכא דזרע שני מיני זרעים בכרם דסוף סוף לכי נמי דמי לאיסור דאורייתא דהא לא מוכחא מילתא אי במפולת יד זרע אי לא אבל היכא דזרע חד ביני גופני כיון דלא דמו לכלאים דאורייתא אף ע"ג דבארץ גזרו ביה רבנן איסור הנאה בח"ל לא גזרו ביה כלל איסור כי עובדא דרב נחמן דאי אמרת כה"ג איכא איסור בח"ל אמאי לא שמתיה להוא גברא עכ"ל ולא ידענא מנ"ל זה החילוק שחלק בין זרע אחד לשני זרעים דהך לישנא דהוה זרע ביזרני ביני גופני משמע זרעים הרבה ועוד דהא לישנא דקאמר כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה משמע מדאורייתא והרמב"ם כתב אבל בח"ל מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה לא אסרו בח"ל אלא לזרוע ב' מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד ואף ע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפי' בח"ל והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספיקו מותר עכ"ל מתוך דבריו משמע שמותר לכתחילה לזרוע שני מינים בצד הגפנים מדקאמר שלא אסרו בח"ל אלא לזרוע שני מינים עם החרצן במפולת יד משמע דלזרוע שני מינים בין הגפנים שרי וכן מוכח ההוא עובדא דהוה זרע ביזרני ביני גופני דמשמע ב' מיני זרעים ולא שמתיה כיון שמותרים לזרוע מותרים נמי באכילה דאי אסורים באכילה אמאי לא שמתיה להוא גברא דמסתמא זרען כדי לאכלן והוה ליה לשמותיה לאפרושי מאיסור ואף את"ל משום דאכתי לא עבד איסורא בשעת זריעה לא שמתיה מ"מ כיון שידעו שזרע לאוכלן היה להם להודיעו שהן אסורים באכילה ולישנא משמע שלא א"ל כלום. ומ"ש ואע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה אפי' בח"ל ר"ל אע"פ שמותר לזרוע ירק בצד הכרם ומותר גם לאכלו הרי אותו הירק הנמצא זרוע אצל הכרם ואין ידוע אם נזרע במפולת יד או נזרע בצד הגפנים אסור באכילה אפי' בח"ל כההיא דתנן בפ' בתרא דערלה כרם שהוא נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד וכן מוכח דבהכי מיירי מדכתב אבל ספיקו מותר אלמא דמיירי בספק כלאים דאורייתא כההיא מתני' דערלה ואסור באכילה אם לקטן ביד אבל אם ידוע לו שנזרע בצד הגפנים ולא במפולת יד מותר ללוקטן ולאוכלן וכן לכתחילה מותר לזרוע בצד הגפנים ב' מיני זרעים ולאוכלן כן נראה שצריך לפרש דבריו וכן עמא דבר שזורעים בין הגפנים עכ"ל הרא"ש ז"ל ובסמוך אדקדק במה שפירש בדברי הרמב"ם ז"ל ויש לתמוה על רבינו שקיצר בסברת הראב"ד ולא כתב מה שפירש בו הרא"ש דהא דקאמר דאפי' בלא מפולת יד איכא איסורא אינו אלא מדרבנן וה"מ בא"י אבל בח"ל מותר ואפי' בזורע ב' מינים בין הגפנים משמע דשרי לדעתו ז"ל (א) : **ומ"ש** רבינו שנראה מדברי הרא"ש דאף בא"י קאמר רבי יאשיה וכו' וכן משמע מדבריו שם שהאריך להשיב על הרמ"ה וכ"כ בהדיא מדבריו שכתבתי בסמוך לדעת ר"י : ומ"ש אע"ג דבב' מיני זרעים לבד הוי כלאי זרעים מ"מ אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיהו שלשתן ביחד כן כתבו התוס' בספ"ק דקידושין בפירוש דברי רבי יאשיה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' כלאים וז"ל הזורע ב' מיני תבואות או ב' ירקות עם זרע הכרם ה"ז לוקה ב' א' משום שדך לא תזרע כלאים ואחד משום לא תזרע כרמך כלאים ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים עד שיזרע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכן אם חפה אותם בעפר לוקה: ומ"ש רבינו אבל הרמב"ם כתב בא"י אפי' הזורע מין אחד של תבואה או ירק עם הגפן וכו' אסורים באכילה ובהנאה קאי למ"ש דנראה מדברי הרא"ש דאף בא"י קאמר רבי יאשיה שאינו נקרא כלאי הכרם אלא בזורע שלשתן יחד דלהרמב"ם בא"י אפי' במין אחד עם הגפן נקרא כלאי הכרם ליאסר בהנאה :

ודברי הרמב"ם שכתב רבינו תחלתה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות וסופה בפ"ח מהלכות כלאים ורבינו חיבר דברים אלו עם אלו כאילו הן כתובים במקום אחד וז"ל בהלכות מ"א כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו עם הגפן בין שזרעם ישראל בין שזרע נכרי בין שעלו מאליהן בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהם אסורים באכילה ובהנאה שנאמר פן תקדש המלאה הזרע ותבואת הכרם כלומר תתרחק ותאסור שניהם והאוכל כזית מכלאי הכרם בין מן הירק בין מן הענבים לוקה מן התורה ושניהם מצטרפים זה עם זה ע"כ לשונו ובפ"ח מהלכות כלאים כתב כל השיעורים האלו שמרחיקין בין הגפנים והתבואה או הירק אינן אלא בא"י או בסוריא אבל בח"ל מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה ולא אסרו בח"ל אלא לזרוע ב' מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד ואם אמר לתינוק נכרי לזרוע לו בח"ל מותר אבל לא יאמר לנכרי גדול שלא יתחלף בישראל ואף ע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בח"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפי' בח"ל והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספיקו מותר כמו שביארנו בהמ"א עכ"ל. ומ"ש רבינו שהוא סובר דאפי' זורע מין אחד עם הגפן בא"י אסור בהנאה היינו מדנקט בהלכות מ"א מין ממיני תבואה או מיני ירקות דמשמע דבמין אחד מיירי ואע"פ שאיפשר לדחות ולומר דמין דקאמר לאו דוקא דשני מינים בעינן וכדמסיים בה שנזרעו ל' רבים ממ"ש בפ"ה מה' כלאים אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע הגפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה ה"ז קדש ונאסרו שניהם בהנאה משמע שפיר דאפי' במין אחד אסור בהנאה שהרי כתב שאסור ליטע הגפן בצד הירק או תבואה וירק לשון יחיד הוא וכן תבואה: ועל מ"ש הרא"ש לפרש דברי הרמב"ם איכא למידק דמ"ש כיון דמותרים לזרוע מותרים נמי באכילה דאי אסורים באכילה אמאי לא שמתוה להוא גברא דמסתמא זרען כדי לאכלן וכו' אין משם ראיה דהא איפשר שזרען כדי למכרן לנכרי וגם מ"ש דכיון שידעו שזרע לאכלן היה להם להודיעו שהם אסורים באכילה ולישנא דגמרא משמע שלא אמר כלום לא מכרע מידי דכיון שלא היה עושה איסור למה להם לידרש ללא שאל כי שמא היה יודע הדין ואת"ל שעכ"ז היה מוטל עליהם להודיעו שמא הודיעו ולא הוזכר בתלמוד דלא נחת תלמודא להכי אלא להודיענו דהלכה כרבי יאשיה ולא כהנהו רבנן דאמרו לרב נחמן תא נשמתיה להוא גברא דהוה זרע ביני גופני ומה שפי' בדברי הרמב"ם דלא קאמר שאסור באכילה אלא כשהוא ספק אם נזרע במפולת יד או אם נזרע בצד הגפנים אבל אם בודאי נזרע בצד הגפנים מותר באכילה לישנא דאותו הויא תיובתיה דא"כ לא הו"ל לכתוב אלא אע"פ שמותר לזרוע ירק בצד הכרם בח"ל ירק הנמצא זרוע שם אסור באכילה ומדכתב אותו הירק משמע בהדיא דקאי לירק שנזרע בצד הגפנים. ומ"ש וכן מוכח דבהכי מיירי מדכתב אבל ספיקו מותר אלמא דמיירי בספק כלאים דאורייתא נראה מדבריו שהוא סובר להרמב"ם ירק הנטוע בצד הגפנים אינו אסור מן התורה כיון שידוע שנזרע שלא במפולת יד קשה דממקום שבא יש להביא ראיה להיפך שהרי כתב אבל ספיקו מותר כמו שביארנו בהמ"א והדבר ידוע דבהמ"א בודאי כלאים דאורייתא מיירי דומיא דערלה דנקט בהדי כלאי הכרם שהוא ודאי ערלה דאורייתא ואפ"ה בח"ל אפי' ראה ענבים יוצאים מכרם ערלה או ירק יוצא מאותו כרם שהוא כלאי הכרם מותר ועוד שאין הדבר כמו שסובר הרב ז"ל בדברי הרמב"ם דכל שידוע שלא נזרע במפולת יד אינו אסור מן התורה שהרי כתב בפ"ה מהלכות כלאים אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן

אף

דרכי משה

רצו (א) וכן הביא במרדכי פ"ק דקידושין בשם התוס' הלכה למעשה דא"צ ליזהר בח"ל לא בכלאי זרעים ולא מכלאי הכרם אלא מחטה ושעורה וחרצן במפולת **יד** עכ"ל. וכ"כ בהג"מ סימן רמ"א דמותר לזרען ולאוכלן כדעת הרא"ש. וכתב מהרא"י בת"ה סימן רצ"ד דהכי נקטינן דהואיל וכלאים בח"ל מדברי סופרים יש לילך אחר המיקל אבל הרמב"ן

פרישה

לא תזרע יחד: (ז) **אבל** איסורא איכא אפי' בזורע מין אחד כו' ר"ל אפי' בח"ל (וב"י כתב דהא דכתב הראב"ד דאיסורא איכא היינו דוקא בא"י אבל לא בח"ל וכן מבואר בדברי הרא"ש וכן דעת הראב"ד אלא שרבינו קיצר דבריו הראב"ד עכ"ל עכ"ס): (ח) ויראה מדבריו כו' (דאפי' בא"י כו' והא דכתב הרא"ש דאפילו איסורא ליכא ר"ל שאינו אסור משום כלאי כרם ולאסור בהנאה אלא אסור לזורען משום כלאי זרעים ומותרים בהנאה וע"ז כתב אבל הרמב"ם כתב בו אסורין באכילה ובהנאה והיינו משום דקשיב ליה כלאי הכרם עכ"ס) אלא בזורע שלשתן ביחד

ומו

עם חרצן במפולת יד (ה) ואם אמר לתינוק נכרי לזרוע לו בח"ל מותר אבל לא יאמר לנכרי גדול שלא יתחלף בישראל (י) אסור לזרוע כלאים לנכרי (יא) ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים לכתחלה ע"כ ור"ל אפי' בשל ישראל (יב) [א] ואיני יודע למה כיון שאסור לקיימו היאך יהא מותר לומר לנכרי לזורעם:

הלכות כלאי בהמה

רצז כתיב בהמתך לא תרביע כלאים (א) ולאו דוקא בהמה אלא ה"ה נמי חיה ועוף (ב) הילכך המרביע מין עם שאינו מינו בין בהמה עם בהמה וחיה עם חיה או חיה עם בהמה ועוף בין טמאים עם טמאים בין טמאים עם טהורים אפי' במיני חיה שבים לוקה בין בארץ בין בח"ל ואינו לוקה עד שיכנים כמכחול בשפופרת אבל איסורא איכא אפילו אם יעלם זה על זה (ג) או יעזרם בקול (ד) [א] ואסור לישראל שיתן בהמתו לנכרי שירביענה לו (א) אבל מותר להכניסן בדיר ביחד (ב) ואינו זקוק להפרישם אפילו רואה שרובעים זה את זה הנולד מהכלאים מותר בהנאה ובאכילה אם הוא מין הטהור (ה) ומותר לקיימו כל שני המיני בהמה או חיה אפילו הן דומין זה לזה וגדלים זה עם זה כלאים זה עם

בית יוסף

אף על פי שאינו לוקה ה"ז קדש ונאסרו שניהם בהנאה וכו' שנאמר פן תקדש המליאה הזרע הרי בהדיא שאע"פ שלא נזרע במפולת יד אסור מן התורה לזרעו ואם זרעו אסור בהנאה וכך מבואר ג"כ בדבריו בהמ"א שאסור בהנאה מן התורה והיינו בא"י אבל בח"ל מותר לזורעו ואסור באכילה כנ"ל שהוא דעת הרמב"ם ז"ל ונראה שמפני קושיות אלו סתם רבינו דבריו ולא כתב מה שפי' הרא"ש בדברי הרמב"ם ז"ל ורבינו ירוחם אחר שהביא פי' הרא"ש בדברי הרמב"ם כתב ומ"מ דברי הרמב"ם סתומים וטעמא דהרמב"ם לפי מה שפירשתי דבריו היינו משום דס"ל דהא דבעי ר' יאשיה ג' מינים היינו לחייב את הזורע מלקות אבל הכרם והמליאה נאסרים בלא זה דמסתמא לא פליג רבי יאשיה על כל הנך משניות דאסרי בזורע ירק בכרם והשתא כיון דבא"י ליכא מלקות בזריעה בח"ל מותר בזריעה והיכא שזרע כיון דבא"י אסור בהנאה בח"ל אסור באכילה: ב"ה ודברי ר"י בדינים אלו בשם הפוסקים כמעורבבים:

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם ואם אמר לתינוק נכרי לזרוע לו בח"ל מותר אבל לא יאמר לנכרי גדול שלא יתחלף בישראל כבר כתבתי שהוא בפ' א' דכלאים וטעמו מדגרסינן בפרק תולין (קלט.) שלחו ליה בני בשכר לוי כשותא מהו שלח להו כשותא בכרמא עירובא ולשלח להו כר' טרפון דאמר כשותא אינו כלאים בכרם וקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל לפי שאינם בני תורה רב מתרשיא יהיב פרוטה לתינוק נכרי וזרע ליה וליתן ליה לתינוק ישראל אתי למסרך וליתן ליה לגדול נכרי אתי לאיחלופי בישראל ופסק ז"ל כרב מתרשיא:

ומ"ש הרמב"ם אסור לזרוע כלאים לנכרי ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים לכתחילה בפ"א מהל' כלאים וב"י קאמר דאילו בח"ל הישראל עצמו מותר לזרעם ומה שתמה עליו רבינו כבר קדמו הראב"ד בהשגות והר"ן בפרק תולין להקשות עליו כן וכתבו דמדרב מתרשיא אין ראיה דטעמיה משום דס"ל דבח"ל שרי דכל המיקל בארץ וכו' אלא דכל כמה דאיפשר משנין כדי שלא ילמדו להקל וכן פירש"י וכ"כ שהוא דעת הרא"ש שכתב בה' כלאים אסור להניח לנכרי שירכיב באילן של ישראל כדאמרינן בפרק תולין דאפי' כשותא בכרמא אסור להניח לנכרי לזרעו בכרמו משמע שהיה מפרש דטעמא דרב מתרשיא כמו שכתבו המפרשים בכשותא דכרמא דוקא הוא שהיה מתיר רב מתרשיא ולא בשאר זרעים אלא שיש לתמוה דבכשותא מיהא הו"ל לפסוק דשרי וי"ל דכיון דלוי אסר לבני בשכר לפי שאינם בני תורה אנן השתא דלאו בני תורה אנן טפי מבני בשכר וכמ"ש התוס' לענין מת בי"ט שני: כתב סמ"ק טוב ליזהר באותם גפנים שלא לזרוע תחתיהם וחוצה להם אא"כ הרחיק ד' אמות בכרם שיש בו ה' גפנים ובפחות מחמשה ירחיק לפחות ששה טפחים כדין גפן יחידי או ג' טפחים לר"מ משום דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל או להפסיק במחיצה או בצורת הפתח אפי' מן הצד כדאיתא בפ"ק דעירובין (יא.) גבי כלאים עכ"ל (ג): ב"ה ובת"ה כתב בזה בסי' קצ"ד:

רצז כלאי בהמה כתיב בהמתך לא תרביע כלאים ולאו דוקא בהמה אלא ה"ה חיה ועוף משנה בפרק הפרה (נד:) ובגמרא שם יליף לה בהמתך בהמתך משבת: **ומ"ש** הילכך המרביע מין עם שאינו מינו בין בהמה עם בהמה וכו' משנה בפ"ח דכלאים: ומ"ש אפי' במיני חיה שבים מימרא בס"פ הפרה (נה:): ומ"ש לוקה בין בארץ בין בח"ל פשוט הוא: ומ"ש ואינו לוקה עד שיכנים כמכחול בשפופרת וכו' מימרא דשמואל בפרק הפועלים (צא.):

ומ"ש אבל איסורא איכא אפי' אם יעלם זה על זה או יעזרם בקול כ"כ הרמב"ם. ומ"ש ואסור לישראל שיתן בהמתו לנכרי שירביענה לו שם (צ.) איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן אמירה לנכרי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש ולא איפשיטא ולחומרא וכ"פ הרמב"ם ז"ל: ומ"ש אבל מותר להכניסם בדיר ביחד ג"ז שם: ומ"ש ואינו זקוק להפרישם אפי' רואה שרובעים זה את זה כ"כ הרמב"ם: **הנולד** מהכלאים מותר בהנאה ובאכילה וכו' כ"כ הרמב"ם וכן משמע בפ"ב דבכורים דכוי חלבו אסור משמע דבשרו מותר: **כל** שני המינים בהמה או חיה אפי' הן דומין זה לזה וגדלים זה עם זה כלאים זה עם זה כיצד הזאב עם הכלב משנה בפ"ק דכלאים: ומ"ש וגדלים זה עם זה בס"פ הפרה גבי תרנגול טווס ופסיוני משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא מין חד הוא קמ"ל וכתב הרמב"ם אע"פ שמתעברין זה מזה ודומים זה לזה הואיל והם שני

בית חדש

בכלאי הכרם וכו' עד ואיזה אינו מקדש עכ"ל בא להורות כי נסמך בדינים אלו על מ"ש בה' כלאים ולכך כתב כאן בסתם: כתב ב"י הדבר ידוע דבהמ"א בודאי כלאים מיירי דומיא דערלה וכו' וכבר השיבותי עליו בסימן רצ"ד דליתא להאי פירושא בדברי הרמב"ם ע"ש: ומ"ש בשם הרמב"ם אסור לזרוע כלאים לנכרי וכו' ומותר לומר לנכרי וכו' פי' בא"י אסור לזרוע כלאים לנכרי אפי' בשדה של נכרי משום דאין קנין לנכרי בארץ: ומותר לומר לנכרי וכו' דאילו בח"ל הישראל עצמו מותר לזרעם בין לנכרי בין לעצמו: ומ"ש רבינו ור"ל אפי' בשל ישראל וכו' נראה דס"ל לרבינו דלומר לנכרי לזרוע לעצמו פשיטא דמותר ולא היה צריך לכותבו דהלא אפי' בשבת דאיסור סקילה מותר לומר לנכרי עשה מלאכתך ואין איסור שבות אלא שלא לומר לנכרי עשה מלאכתי וכ"פ בהגהת מרדכי פ"ה דשבת גם הרמב"ן בסדר בא אל פרעה כתב כך לפסק הלכה בפסוק כל מלאכה לא יעשה בהם והוא דבר פשוט בסוגיא דפרק השוכר את הפועלים (דף פ"ט) ובתוס' ומבואר כך בא"ח סימן ש"ז וא"כ בעל כרחין צ"ל דהרמב"ם מתיר לומר לנכרי לזרוע כלאי זרעים בא"י בשל ישראל וכיון שכן קשה היאך מותר לומר לו לזרוע דלא אסור לקיימו אלא צריך לעוקרו והיאך יהא מותר לו לזורעם אבל אין זו קושיא דהא דאסור לקיימו אינו אלא לאחר שהשרישו צריך לעוקרו אבל מקמי השרשה מותר לקיימו והשתא כשאומר לנכרי לזורעם מותר לו למכור שדה זרועה כלאים לנכרי בדמים יקרים קודם שהשרישו וכ"כ בכ"מ לשם והוא הנכון עוד כתב בשם הר"י קורקוס דה"פ מותר לומר לנכרי שיזרע כלאים בשדהו של נכרי כיון שהזורע נכרי והקרקע של נכרי לא אסרו ואף אם הוא בשליחות ישראל ולצרכו מותר עכ"ל וליתא אלא הבנת רבינו הוא עיקר דהרמב"ם ז"ל ר"ל בשל ישראל:

רצז כתיב בהמתך וכו' משנה ס"פ הפרה (דף כד) ובגמרא יליף בהמתך בהמתך משבת מה להלן חיה ועוף בכלל וכו': ומ"ש אפילו במיני חיה שבים לוקה שם א"ר ירמיה אמר ר"ל המרביע שני מינים שבים לוקה ולפי דבירושלמי דכלאים ובב"ר אמרו דאי אפשר להרביע דגים מש"ה כתב רבינו אפי' במיני חיה וכ"כ הרא"ש בהל' כלאים: **ואסור** לישראל שיתן בהמתו לנכרי וכו' בפרק הפועלים (דף צ') בעיא דלא איפשיטא גבי חסימה ולחומרא כמ"ש בח"מ בסימן של"ח וה"ה גבי הרבעה וכ"פ הרמב"ם:

כל שני המינין וכו' עד וכלב כופרי פי' כלב שאדין בו דומה לשועל:

מין

דרכי משה

הרמב"ן יש לו דעה אחרת בזה והביאו הר"ן ספ"ק דקידושין ובב"י פרק המוכר את הספינה דף קצ"ד ע"ב והאריך שם בזה ע"ש: (ב) ואע"פ שכתבתי לעיל דנקטינן דבח"ל הכל שרי מ"מ יש ללמוד מזה במקום שכלאי זרעים אסור:

רצז (א) כן פי' הר"ן פרק השוכר דף ק"ב ע"א דאמירה לנכרי אפי' באיסור לאו אסורה וכ"פ המרדכי בהגהות דשבת דף ק"פ ע"א דאסור לומר לנכרי שיעשה דבר איסור אם לא שהנכרי עושה להנאת עצמו ולכך מותר להאכילו דבר איסור ועיין במ"מ פי"ג מהל' שכירות שכתב סברות אלו: (ב) בהר"ן פרק השוכר את הפועלים דף ק"ב ע"ב דוקא במקום דליכא למיחש לפריצותא אבל אם אינן בני תורה או דאיכא למיחש לפריצותא דעבדי אסור להכנים מין בשאינו מינו לדיר עכ"ל:

ומיהו

פרישה

ולו חייב ב' משום כלאי כרם ומשום כלאי זרעים: (ט) ואם אמר לתינוק עכו"ם לזרוע לו בח"ל מותר איירי בכלאי הכרם ממש וק"ל מ"ו אבל לתינוק ישראל אסור דאתי למסרך (כסוגיא גמרא והביאו ב"י עכ"ה): (י) אסור לזרוע כלאים לנכרי נוכל לומר דזה מיירי גם כן בח"ל ובכלאי כרם: (יא) ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים לכתחילה כן הוא הגירסא בדפוס ב"י אבל בס"א תיבת כלאי אינו וכתב ב"י וב"י קאמר דאילו בח"ל הישראל בעצמו מותר לזרעם וכ"כ הרא"ש בהגהותיו וז"ל מ"ו מסתמא הכא בכלאי זרעים איירי דאי בכלאי הכרם ממש איירי (למה יהיה מותר לומר לנכרי כו' הלא זה אפי' בח"ל אסור ופשיטא כו' עכ"ה) פשיטא דלא גרע בא"י מבח"ל דאסור לומר לנכרי גדול ודו"ק בסמ"ק כתב להדיא בכלאי זרעים עכ"ל מ"ו: (יב) ואיני יודע למה כיון שאסור לקיימו כו' עי' בב"י שכתב שכן השיגו הראב"ד והר"ן ואפשר לומר דס"ל דלא אסרו לקיים אלא היכא שנעשה בידים שאיסור משא"כ כשאומר לנכרי ועושה לסברתו דאין איסור באמירה זו:

סי' רצז (א) ולאו דוקא בהמה כו' דילפינן בהמתך בהמתך משבת: (ב) הילכך המרביע כו' עד אפי' במיני חיה שבים עי' בתוס' בס"פ שור שנגח ד' וה' שכתבו בדגים שבים לא שייך הרבעה אבל בשאר חיות שבים שייך הרבעה ע"ש. וז"ש רבי' אפי' במיני חיה שבים. ונראה דל"ד שניהם של מים אלא ה"ה אם האחד של ים ואחד של יבשה וכל שכן הוא דהא איכא טפי כלאים מאילו הן שניהם של ים. ובסמוך בהנהגה שני מינים דקאמר אפי' בהנהגה מין של ים עם של יבשה התם אשמועינן דאע"ג דאין הנהגתן שוה שזה הולך וזה שט אפ"ה אסור: (ג) או יעזרם בקול ס"א יעוררם וא"ל פשיטא שיש איסור אם יעלם וע"ז או יעזרם בקול דהא אמרינן אסור לאדם שיראה בשעה שהבהמה נזקקין זה לזה משום הרהור די"ל דהכא אסור אפי' אם אינו רואה אי נמי מ"ש הכא אבל איסורא איכא ר"ל שיש איסור מן התורה והיותר נראה דלק"מ דהא אמרינן מותר להרביע מין במינו אהדדי משום דטרדתו טריד ולא אתי לידי יצר: (ד) ואסור לישראל ליתן בהמתו לנכרי שירביענו לו (והוא הדין אמירה לנכרי באיסור לאו אסור אם לא שהנכרי עושה מעצמו ר"ן פרק השוכר דף ק"ב והג"מ בשבת דף ק"פ עכ"ה) עיין מ"ש בדרישה: (ה) ומותר לקיימו פי' ול"ת אף על גב דמותר לאכלו

דרישה

סי' רצו [א] **ואיני** יודע למה כיון שאסור לקיימו ועי' בכסף משנה שהאריך ג"כ בזה וכתב שם בשם ר"י מקורקום ויסוב להרמב"ם דלא איירי בשל ישראל אלא בשל נכרי ואסור לישראל לזרוע כלאים בתוכו כיון שאין קנין לנכרי בא"י ודכוותיה קאמר מותר לומר לנכרי שיזרע כלאים בשדה של נכרי ואע"פ שעושה בשליחות של הישראל ולצרכו מותר כיון שהשדה של נכרי והזורע נכרי עכ"ל אלא אי קשיא הא קשיא שהו"ל להראב"ד והר"ן ורבינו וב"י וכסף משנה להקשות דברי הרמב"ם מדידיה אדידיה דלקמן פסק מותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאים ובפ"ט מהל' כלאים כתב הרמב"ם ז"ל אסור לישראל ליתן בהמתו לעכו"ם להרביע לו כמ"ש רבינו בסמוך בסימן שאחר זה ומ"ש הא מהא לסברתן שהרמב"ם איירי ג"כ בשדה של ישראל ובא"י וב"י וכ"מ כתבו דאסור בהרבעה משום אמירה לנכרי משום דאיבעיא היא בפרק הפועלים אמירה לנכרי באיסור לאו אי שרי אי לא ולא איפשיטא ולחומרא א"כ ה"נ הו"ל למיסר אמירה בכלאי זרעים מה"ט ומזה תמה עליו הראב"ד וכ"מ כתב דצ"ל דס"ל להרמב"ם כיון דאמירה לנכרי ספיקא דרבנן הוא נקט לקולא ודחה זה ממ"ש הרמב"ם בפי"ו לענין סירוס דאסור לישראל לומר לנכרי לסרס לו בהמתו ש"מ דס"ל דנקטינן ספיקא דאבעיא הנ"ל לחומרא וק"ל דהו"ל לדחות זה מפ"ט ממ"ש בכלאי בהמה לאיסור וכמ"ש ואפשר משום דיש לדחות דבכלאי בהמה לאו משום אמירה לחוד אסור אלא משום דנותן הבהמה בידו ומסייע בידים ומש"ה דקדק לומר ואסור לישראל שיתן בהמתו לנכרי שירביענה לו אלא כיון שמ"ש בפי"ו דאיסורי ביאה דאפילו אמירה לחוד נמי כלמד דגם הרמב"ם נקט ספיקא דאיבעיא לחומרא מש"ה כתב הכ"מ וכ"מ טעם הרמב"ם גם כאן בפ"ט בכלאי בהמה דאסור משום אמירה לנכרי ולא הזכיר הנתינה והסיוע וק"ל וצ"ל דהכא בזרעים הישראל לא נותן לו הזרעים אלא אמר לו שיטול זרעים משלו ויזרע אותם בשדה של ישראל דאל"כ הוי נמי כמסייע וק"ל:

סי' רצז [א] **ואסור** לישראל שיתן בהמתו לנכרי שירביענה לו. ז"ל ב"י בפרק הפועלים איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן אמירה לנכרי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא. א"ד ל"ש ולא איפשיטא ולחומרא. וכ"פ הרמב"ם עכ"ל ב"י. ואני אומר דמדאבעיא ליה להגמרא לענין חסימה ולא לענין הרבעת בהמה ש"מ דהרבעת בהמה וכן בהרכבה דאילן פשוט להאבעיין שם אסור ולאו מטעם אמירה לנכרי שבות באיסור לאו אלא משום דבני נח מצווין על הרבעת האילן והרבעת בהמה וכן כתב הרמב"ם בהדיא בפ"ו מהלכות מלכים. ודקדק רבינו וכתב ואסור לישראל שיתן בהמתו לנכרי הא אם הנכרי עשהו מעצמו אין הישראל צריך למחות בידו משא"כ בהרכבת האילן דכתב רבינו בס"ס רצ"ה ז"ל אסור להניח לנכרי להרכיב בשלו. והטעם כתב רבינו בכל אחד בצידו דשם בהרכבה מסיק וכתב ז"ל ואסור לקיים המורכב וכיון דאסור לקיימו למה יניחנו. משא"כ כאן בהרבעת בהמה מסיק רבי' וכתב ז"ל הנולד מהכלאים מותר בהנאה ובאכילה

עם זה כיצד הזאב עם הכלב וכלב כופרי עם השועל והעזים עם הצבאים והיעלים עם הרחלים והסוס עם הפרד והפרד עם החמור והחמור עם הערוד אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה עם זה מין שיש בו מדברי וישובי כגון שור הבר עם השור (ו) והרמך עם הסים מותרין זה עם זה (ז) אבל האווז עם האווז הבר אסורין זה עם זה ששני מינין הן הכוי אסור עם החיה ועם הבהמה ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק הבאים מן הכלאים אין מותרין זה עם זה אא"כ אמותיהן שוות כגון פרד שאמו חמורה או סוסיא עם פרדה שאמה חמורה או סוסיא (ח) אבל פרדה שאמה חמורה אסירה עם פרד שאמו סוסיא או איפכא ואין לוקין עליו (ט) וכן פרד שאמו חמורה אסור להרכיבו על חמורה או פרד שאמו סוסיא אסור להרכיבו על סוסיא אע"פ שהוא מין אמו דשמא חוששין לזרע האב אבל אין לוקין עליו וסומכין על סימנין להרכיב או למשוך בב' פרדות שאין אנו יודעין אם אמותיהן שוות (י) ואלו סימניהם שיהו שוות באזניהם ובזנבותיהן ובקולן (יא) כל העושה מלאכה בשני מינין כגון חורש ומושך בקרון וכיוצא בזה לוקה אפי' הן דומין זה לזה ונגדלים זה עם זה בין בשני מיני בהמה או בשני מיני חיה או חיה עם בהמה ואפילו חיה או בהמה עם עוף בין אם שניהם טמאים או טהורים בין אחד טמא ואחד טהור ואפי' במין של ים עם מין של יבשה אסור להנהיג (יב) אלא שאין לוקין עליו (יג) ואדם מותר לעשות מלאכה או להנהיג עם כולן כתב הרמב"ם משכם כאחד או הנהיגם

מין שיש בו מדברי וכו' ס"פ הפרה מפרש דה"ט דאווז ואווז בר אע"פ שדומין זה לזה ונקראים שניהם בשם אווז מ"מ כיון שזה ביציו מבפנים ואווז הבר ביציו מבחוץ ועוד אווז בר אינו טוען ביצה שנייה עד שתלד את הראשונה ואווז ישוב טוען כמה ביצים בבת אחת א"כ בעל כרחין דשני מינים הם אבל שור ישוב ושור הבר וכן הרמך עם הסוס שוין הן בברייתן אין הפרש ביניהם מין אחד הן : **הבאים** מן הכלאים וכו' ה"א בפ' או"ב והכי פי' מספקא לן אי חוששין לזרע האב הילכך ממ"נ אם אמותיהם שוות ואין חוששין לזרע האב פשיטא דמין אחד הוא ואפילו חוששין לזרע האב נמי חשיב מין אחד כיון דזה וזה אמם חמורה ואבותם סוס א"נ איפכא אמם סוסיא ואבותם חמור אבל כשזה אמו חמורה ואביו סוס וזה אמו סוסיא ואביו חמור אסור דשמא אין חוששין לזרע אב א"כ זה סוס וזה חמור והוי כלאים אבל אין לוקה דשמא חוששין לזרע אב ובכל אחד משניהם יש לד סוס ולד חמור וחשוב מין אחד וכן פרד שאמו חמורה אסור להרכיבו על חמורה וכו' דשמא חוששין לזרע האב וזה יש בו לד סוס ולד חמור ואמו אין בה אלא לד אחד או חמורה או סוסיא אבל אין לוקין עליו דשמא אין חוששין לזרע האב ואין כאן אלא לד אחד חמור או של סוס וק"ל והראב"ד בפ"ט לא כתב כך וכבר השיגו הרא"ש וב"י כאן ובספר כ"מ כתב דאיכא טעות סופר בל' הרמב"ם וע"ש : כל העושה מלאכה בשני מינים וכו' כך הוא הסכמת הרא"ש דלא כהרמב"ם בפ"ט שכתב דאינו לוקה א"כ דמין אחד טהור ומין אחד טמא אבל שניהם טהורים או שניהם טמאים אין שם מלקות אלא איסור מד"ס . **ואפי'** במין של ים וכו' בעיא דלא איפשיטא ס"פ הפרה : ואדם מותר לעשות מלאכה או להנהיג עם כולן ס"פ הפרה (סוף דף כ"ד) אהא דקאמרינן ילפינן בהמתך משבת פריך א"ה אפי' אדם ליתסר אלמה תנן בפ"ח דכלאים אדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך ופירש"י דהא גבי שבת מוזהר האדם כבהמה דכתיב ועבדך ואמתך ובהמתך ומשני אמר קרא למען ינוח עבדך ואמתך כמוך להנחה הקשתי עבד ואמה לבהמה אבל לא לענין איסור אחר וה"א בספרי בשור וחמור אי אתה חורש אבל אתה חורש בשור ואדם בחמור ואדם ע"כ ומביאו הרא"ש בהך ספרי בהל' כלאים : **כתב** הרמב"ם משכם כאחד או הנהיגם כאחד אפי' בקול לוקה אבל המזווגן פטור עד שימשוך או עד שינהיג בפ"ט כתב וז"ל אחד החורש או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד או הנהיגם כאחד אפי' בקול לוקה וכו' משמע דלא מיירי אלא במושך בהם עגלה וכו' ומדברי רבינו נראה שהיה גורס בדבריו משכם כאחד דמשמע דמשכם בידו כאחד או הנהיגם בידו כאחד לוקה אפי' אינו מושך בהם עגלה או אבן א"כ רבי' ראה שכתב או הנהיגם כאחד אפי' בקול לוקה א"כ ודאי ה"ה משכם כאחד בלבד בלא עגלה ואבן נמי לוקה דמאי שנא מהנהגה והכי משמע נמי מסוף דבריו שכתב עד שימשוך או שינהיג דאלמא דדינן שוה וכך מבואר עוד מדבריו שכתב אח"כ באותו פרק דמשכם כאחד דינו שוה להנהיגם כאחד והא דכתב תחילה או המושך בהם עגלה או אבן כאחד לאו דוקא ולכך כתב רבינו בשמו משכם כאחד ולפי שהבין רבינו מדבריו דמשכם או הנהיגם כאחד חייב אפילו אינם קשורים יחד לכך כתב ע"ז דא"א הרא"ש כתב שאין איסור אלא בקשורין יחד וכו' דכיון דמותר לישב ע"ג דף שמונח עליהן כשאינן קשורין יחד דהו"ל כעושה בהן מלאכה שהרי נושאין את האדם ביחד אפ"ה מותר כ"ש במשכם או הנהיגם כאחד ואינן קשורין ואינו עושה בהם שום מלאכה דמותר ושכן כתב ראבי"ה על מ"ש רבינו אפרים שהרוכב בסוס וכו' דס"ל כהר"ר אפרים כהרמב"ם דלוקה בהנהגה בלבד אפי' אינן קשורין וראבי"ה חלק עליו דדוקא בקשורין . מיהו מ"ש רבינו בשמו שאין אסור בהנהגה עד שיעשה מלאכה שניהם יחד וע"י קשירה דמשמע דאינו חייב אלא עד דאיכא תרתי מלאכה וקשירה אבל מלאכה בלא קשירה או נמי הנהגה ע"י קשירה בלא מלאכה אין שם איסור משמע דכך הוא דעת הרב רבינו אשר קשיא דתינח מלאכה בלא קשירה דשרי מדכתיב

שני מינים הרי הן כלאים : **מין** שיש בו מדברי וישובי כגון שור הבר עם השור וכו' מותרים זה עם זה כ"כ הרמב"ם והוא מדתנן פ"ח דכלאים שור הבר מין בהמה ר' יוסי אומר מין חיה וקאמר עלה בירושלמי הא שור עם שור בר אינם כלאים דלא כר' יוסי ובס"פ הפרה (נה ·) קאמר כפשיטות דגמלא פרסאה וגמלא טייעא אינם כלאים : ומ"ש אבל האווז עם האווז הבר אסורים זה עם זה וכו' מימרא שם ויהיב טעמא שזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא : **הכוי** אסור עם החיה ועם הבהמה משנה פ"ב דבכורים : **הבאים** מן הכלאים אין מותרין זה עם זה אלא א"כ אמותיהן שוות כו' בפ"ח דכלאים תנן ר' יהודה אומר הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהם חמור מותרין זה עם זה וכן הנולדים מן החמור אע"פ שאביהם סוס מותרים זה עם זה אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור אסורים זה עם זה ובפרק אותו ואת בנו (דף עט ·) איבעיא להו מי פשיטא ליה לר' יהודה דאין חוששין לזרע האב או דילמא ספוקי מספקא ליה למאי נ"מ למישרי פרי עם האם אי אמרת פשיטא ליה שרי ואי אמרת מספקא ליה אסור ת"ש דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודים בפרי עם האם שאסור ש"מ ספוקי מספקא ליה ש"מ ואף על גב דחנניא פליג ואמר חוששין לזרע האב ולדבריו כל מין פרדות מותרים שכולן שוין שבכולם יש שני לדדים ופסק התם שמואל הלכה כוותיה פסקו הפוסקים הלכה כרבי יהודה משום דבפרק שני דייני גזירות (דף קיא :) פסיקא הלכה כוותיה ועובדא דר' אבא דבסמוך כוותיה אתיא : **וכתב** הרא"ש בהלכות כלאים כתב הרמב"ם הנולדים מן הכלאים אם היו אמותיהן משני מינים אסור להרכיבן זה עם זה ואם הרכיבן לוקה וכן אם הרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו לוקה ודבריו תמוהים מדקאמר אם היו אמותיהם משני מינים לוקה אלמא פשיטא ליה דאין חוששין לזרע האב והדר קאמר אם הרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו לוקה אלמא פשיטא ליה דחוששין לזרע האב ואם היה מזכיר בשניהם אסור או לוקה מכת מרדות הוה ניחא עכ"ל ואני מצאתי בספר אחד שעבר הקולמוס על אותה הרכיבן לוקה ואין אותה נוסחא נוחה דא"כ מ"ש וכן אם הרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו לוקה קשה מאי וכן כיון שהם מחולקים זה מזה דבזה לוקה ובזה אינו לוקה ועוד דאכתי קשה למה בהרכיב זה הנולד על מין אמו לוקה דהא ספיקא הוא ואיפשר דלוקה דקאמר היינו מכת מרדות כדקאמרינן בכמה דוכתי בתלמודא ולפ"ז שפיר גרסינן בתרווייהו לוקה אלא שקשה שאין דרך הרמב"ם להוציא מכת מרדות בלשון מלקות : ב"ה ועוד אפי' מכת מרדות אין מכין על הספק כדאיתא לקמן : ויותר נכון היה לגרוס בשניהם אינו לוקה אילו היינו מוצאים ספר שכתוב בו כן : ומ"ש רבינו וסומכים על סימנים להרכיב או למשוך בשני פרדות וכו' בפרק אותו ואת בנו (עט ·) א"ל רבי אבא לשמעיה כי מעיילת לי כודנייתא בריספק עיין להנך דדמיין להדדי ועייל לי אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא פי' ריספק . עגלה שהוא רוכב בה : דדמיין להדדי . באזנים ובזנב כדבסמוך מש"ה מנהיג בכלאים : **ומ"ש** ואלו סימניהם שיהיו שוות באזניהם וכו' שם אמר אביי עבי קליה בר חמרא נכיף קליה בר סוסיא ואמר רב פפא רברבן אודניה וזוטרא גנובתיה בר חמרא זוטרן אודניה ורבה גנובתיה בר סוסיא פירש"י בר חמרא . אמו היתה חמורה : נכיף . צלול והוא לשון צעקת הסוס : גנובתיה . זנבו : **כל** העושה מלאכה בשני מינים וכו' בין אם שניהם טמאים או טהורים וכו' הרמב"ם כתב וז"ל כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהור והשני מין טמא ה"ז לוקה בכ"מ שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו אחד החורש או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד או הנהיגן כאחד ואפי' בקול לוקה שנאמר יחדיו מ"מ ואחד שור וחמור ואחד כל שני מינים שאחד טמא ואחד טהור בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש או חיה עם חיה כחמור עם הפיל או חיה עם בהמה ככלב עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם על כל אלו לוקה מן התורה שחיה בכלל בהמה היא אבל מד"ס שני מינים שהם כלאים בהרבעה אסורים לחרוש בהם כאחד ולמשכן ולהנהיגן ואם עשה בהם מלאכה כאחד או מושך או הנהיג מכין אותו מכת מרדות ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוטא ואם עשה פטור עכ"ל וכתב עליו הרא"ש בהל' כלאים ראה דס"ל דאע"ג דילפינן שור שור משבת הכי ילפינן לעשות כל בהמה וחיה כשור וחמור ומיהו בעינן דומיא דשור וחמור שיהא אחד טמא ואחד טהור אבל שני מיני בהמה טהורה או שני מיני בהמה טמאה אין איסור אלא מדרבנן ואין דבריו נראים דמתני' כוללת יחד טמאה עם טמאה טהורה עם טהורה טהורה עם טמאה טמאה עם טהורה אסורים לחרוש למשוך ולהנהיג אלמא שכולן שוין באיסורן טמאה עם טמאה טהורה עם טהורה כמו טמאה עם טהורה וכן מתניתין דפרק הפרה (נד :) דקתני אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור וכו' לכלאים משמע דכולן דין אחד יש להן ונוהגין בכל מיני בהמה חיה ועוף ועוד הביא כמה ראיות לדבריו וכתב בסוף אלא ודאי אין חילוק וכל שני מיני בהמות לוקה עליהם מן התורה ורבינו סתם דבריו כהרא"ש וסמ"ג כתב דיש להביא ראיה לדברי הרמב"ם מהתוספתא ומתניתין דכלאים : **ומ"ש** ואפי' במין של ים עם מין של יבשה אסור להנהיג אלא שאין לוקין עליו בס"פ הפרה (נה ·) בעיא דלא איפשיטא ומדקדוק דברי הרמב"ם נראה דאפילו מכת מרדות אין בו משום דכיון דספיקא הוא אין מכין על הספק : כתב הרמב"ם משכם כאחד או הנהיגם כאחד אפי' בקול לוקה וכו' ז"ל הרמב"ם אחד החורש או הזורע או המושך בהן עגלה או אבן כאחד או הנהיגן כאחד ואפי' בקול לוקה שנאמר יחדיו מ"מ אבל המזווגן פטור עד שימשוך או ינהיג

דרישה

בהכילה כו' והטעם דבהרבעה לא קפיד רחמנא כי אם אטעת הסרבעה אבל אחר שהרביע הטיל זרע בהנקיבה נפרש ממנה זה שאינו מינה והולד נוצר בהנקיבה מאליה משא"כ בהרכבת האילן דכל ימי גידול הפרי נעשה באיסור שהרכב מין אילן זה אמין אחר והיניקה באה משניהן וק"ל . וא"ת מ"ש מסירוס דאם יתן הישראל לנכרי בהמתו לסרסו או סרסה הנכרי מאליו אסור יודע שניאה לישראל בזה דקונסין אותו וצריך למכור הבהמה וכמ"ש רבי' בא"ע ס"ס ה' וע"ש ולמה לא קנסוהו ג"כ בהרבעת בהמה . אפשר לומר דבסירוס דבהמה המסורסת הולכת לפנינו והנה במה שאסרה התורה דוקא קנסוהו משא"כ בהרבעה דאחר המעשה אין כאן דבר איסור דהא נפרדו שני המינין זה מזה ואי משום הולד הנולד מהן הא כבר כתבתי כיון דנגדל באמו מעצמו לאחר הטלת הזורע בה אין עליו שום דבר מאום שאסרה התורה וצ"ע : היושב

פרישה

לאכלו אסור לקיימו כמו בכלאי זרעים בא"י בסימן רצ"ו : (ו) והרמך עם הסוס מלשון בני הרמכים : (ז) אבל אווז עם אווז הבר אסורים לפי שזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים גמרא ס"פ שנגח את הפרה מ"ו : (ח) אבל פרדה שאמה חמורה אסורה עם פרד שאמו סוסיא דספק סום אי חוששין לזרע האב או לא ודלמא אין חוששין ונמצא שזה חמורה גמורה וזה סוס גמור והא דאמר דאם אמותיהן שוות מותר ולא חייש דלמא אביו של זה היה סוס ושל זה שור משום דסתם פרדה אינו אלא מסים וחמור וכמ"ש רש"י בפרשת וישלח על מ"ש וענה מצא את הימים כו' ע"ש . אבל שמעתי מלועז אחד שראה שגם משור וחמור יוצאין פרדות שוים להיוצאין מסוס וחמור : (ט) וכן פרד שאמו חמורה אסור להרכיבו על חמורה דדילמא חוששין לזרע האב : (י) ואלו סימניהן שיהיו באזניהן כו' והא דלעיל דאסור להרכיבן מיירי כשאין הסימנים ניכרים בהם כגון שנחתכו זנבותיהן ואזניהן והיותר נראה דכשידוע שאין אמותיהן שוות אף שהן שוות בסימנים אפי' הכי אסור וז"ש רבינו ז"ל וסומכין על סימנים להרכיב שני פרדות שאין אנו יודעין אם אמותיהן דמשמע הא יודעין לא סמכינן אסימנים וק"ל : (יא) כל העושה מלאכה בשני מינין כגון חורש ומושך כו' שנאמר לא תחרוש בשור וחמור יחדיו וילפינן שור וחמור משבת . ויחדיו מ"מ אפי' מושך וכיוצא בו : (יב) אלא שאין לוקין ר"ל בזה שאמרו משום דאיבעיא סוף ולא איפשיטא : (יג) ואדם מותר לעשות מלאכה או להנהיג עם כולן פירוש לצרף עם אחד מהן לעשות מלאכה יחד אע"פ שהוא עמה שני מינין דמדכתיב שור וחמור ממעטים אדם : ומ"ש

הנהיגם כאחד אפילו בקול לוקה אבל המזווגן פטור עד שימשוך או עד שינהיג (יד) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין איסורן אלא בקשורים יחד אבל סוס וחמור שהולכין זה אצל זה ואינן קשורין יחד ודף מונח עליהן מותר לישב ע"ג הדף (טו) וכ"כ אבי העזרי על מ"ש ה"ר אפרים שהרוכב בסוס לצוד ציד ומושך בחבל הכלבים אצל הסוס שהוא לוקה משום מנהיג כלאים דבהנהגה לבד שמנהיגם זה עם זה לוקה אפילו אם אינן קשורין ואבי העזרי כתב שאין צד איסור בדבר שאין איסור בהנהגה עד שיעשה מלאכה בשניהם ביחד ועל ידי קשירה שני מינין הקשורין בקרון ומוליכין אותו [ג] היושב עליו (טז) פסק ר"י שאינו לוקה (יז) ורב אלפס כתב שהוא לוקה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל קשר שני סוסים בקרון וקשר עמהם חמור אע"פ ששני הסוסים יכולין למשכו בלא החמור לוקה וכן עגלה המושכת בקרון וקשר מין אחד בצד הקרון או

מנהיג וטעמו : ב"ה ולפי מה שנראה מדברי רבינו שפי' דברי הרמב"ם דאפי' בשאינן יחד אסור אפשר שטעמו : מדדריש בספרי לרבות הדש והמנהיג מדכתיב יחדיו מ"מ ולא דריש האי יחדיו כמו יחדיו דכלאי בגדים פרט לתוכף תכיפה אחת משמע דאפי' אין מחוברים יחד אלא שהוא מנהיגן יחד לוקה וכן משמע מפלוגתא דרבי יוחנן ורבי יאשיה דאמר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו דומיא דשור וחמור מכלל דיחדיו דשור וחמור אין לי למעט אלא שאינו חייב בזה אחר זה אבל כשמנהיגן יחד לוקה וכן משמע נמי מדקאמר בירושלמי ומה כלאי בגדים שמותרים ללבוש זה ע"ז אסור בתערובת כלאי בהמה שאסורים להנהיג זה ע"ז וכו' משמע דומיא דלבישת כלאים דמותר בלא חבור כך כלאי בהמה אע"פ שאין קשורים שמנהיגן יחד אסור : ב"ה ויותר נכון לומר דהרמב"ם לא מחייב אלא בקשורים יחד ולא בא לומר אלא אפילו לא משכם ולא הנהיגם ביד אלא בקול חייב והוא שיהיה קשורים יחד דאי לאו הכי לא קרינן ביה יחדיו : ומ"ש שאם הנהיגן בקול לוקה בפרק הפועלים (צ:) פלוגתא דר' יוחנן ור"ל ופסק כר"י :

ומ"ש רבי' בשם הרא"ש שאין איסור אלא בקשורים יחד וכו' בפרק במה בהמה (נד:) אהא דתנן ולא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכנים הוא לתוך ידו חבלים ובלבד שלא יכרוך ואמר רב אשי לענין כלאים שנו כלאים דמאי אילימא כלאים דאדם והא תנן אדם מותר עם כולן הקשו התוס' והרא"ש אפי' יהא אדם נמי אסור תקשה דמה כלאים שייך כיון שאינו מושך בעגלה וקרון דהא בשבת איירי ואין לומר דאסור להנהיג בכלאים אפי' לא ימשוך שום דבר דאם כן יהא אסור להוליך ולהוציא ממקומו שור פסולי המוקדשין דחשיב כשני מינים כדאמרינן בפ"ב דמכות וי"ל דובלבד שלא יכרוך בחול קאמר ומיירי שמושכים שום דבר אי נמי י"ל דחשיב משיכה מה שנושאים שניהם החבלים וכתב רבינו ירוחם כתירוץ שני וכן מוכח בירושלמי וכתב הרא"ש ונראה שאם מוליך אחד בחבל ביד ימינו והאחד ביד שמאלו שמותר כי האדם מפסיק ביניהם ולא שייך למימר נושאים חבל שבנתים ע"כ והיינו כתשובת אבי"ה לה"ר אפרים דבסמוך : ומ"ש אבל סוס וחמור שהולכים זה אצל זה ואינם קשורים יחד ודף מונח עליהם מותר לישב על גבי הדף כ"כ רבי' ירוחם בשם התוס' : ב"ה כתב בא"ח היהודים הצדים העוף הנקרא שברבי"ר אין להם לקשור החבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהם כלאים עכ"ל :

ומ"ש בשם הר"ר אפרים וכן מ"ש בשם אבי העזרי כתב המרדכי בקצרה בפרק במה בהמה והרא"ש כתב דבריהם בארוכה בה' כלאים : ומ"ש בשם ה"ר אפרים דבהנהגה בלבד שמנהיגם זה עם זה לוקה אפילו אם אינם קשורים מבואר בדברים שהביא שטעמו מכל אותם הראיות שכתבתי בסמוך לדעת הרמב"ם ושם מבואר גם כן טעמו של אבי העזרי : **שני** מינים הקשורים בקרון ומוליכים אותו היושב עליו פסק ר"י שאינו לוקה וכו' בפ"ח דכלאים תנן המנהיג סופג את הא' היושב בקרון סופג את הא' ר"מ פוטר את היושב בקרון ואמרינן בפ"ק דמציעא (ח:) דשמואל מפיך למתני' ותני וחכמים פוטרים משום דס"ל דרכוב לא קני וכ"ש יושב ולהכי מפיך דתיקו מילתיה כחכמים וכתב הרא"ש בה' כלאים ר"י פסק כשמואל דלא אשכחן אמורא דפליג עליה ואע"ג דפריך ליה טובא הא שני לכולהו ומתני' דהיו ב' רוכבים ע"ג בהמה מוקי לה שמואל במנהיג ברגליו והרי"ף לא הביא דברי שמואל כלל אלא הביא המשנה כצורתה משמע דליתא להך דשמואל משום דפריך ליה טובא דאע"ג דשניהו נראה לו להרי"ף דשינויי דחיקי נינהו ורכוב קני ולא מפכינן למתניתין והיושב בקרון לוקה משום דאזלא מחמתיה משום דלא גרע ממנהיגה בקול דלוקה משום דבדיבורא קא עביד מעשה ע"כ :

ומ"ש רבינו על דברי הרי"ף וכן הוא מסקנת א"א ז"ל אע"פ שהרא"ש כתב שתי הסברות ולא הכריע ביניהם משמע לרבינו שהוא סובר כדעת הרי"ף מאחר שהביא דבריו באחרונה אבל אין זה הכרע ואדרבא בפ"ק דמציעא פסק כשמואל דרכוב לא קני וא"כ כ"ש לגבי כלאים דלא ילקה והרמב"ם פסק כדברי הרי"ף שהיושב בעגלה לוקה וכתב עוד וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג שניהם לוקין ואפי' מאה שהנהיגו כלאים כאחד כולם לוקים :

קשר שני סוסים בקרון וקשר עמהם חמור וכו' וכן עגלה המושכת בקרון וקשר מין אחד בצד הקרון וכו' בפ"ח דכלאים שם תנן השלישית הקשורה לרצועות אסורה ופירשו ר"ש והרא"ש אם היו קושרין ב' סוסים בקרון וקשר חמור עמהם אע"ג דבלא חמור קא אזלי אסור ולא חזינן לחמור כמאן דליתיה כיון דזה יכול וזה אינו יכול דליהוי מסייע שאין בו ממש והרמב"ם לא הזכיר דין זה בחיבורו והטעם מפני שהוא ז"ל היה מפרש המשנה בע"א דהיינו שהעגלה השלישית הקשורה עם הקרון אסור לשבת בה כשימשכו העגלות ההם בהמות כלאים ועדיין קשה שמ"מ הו"ל לכתוב בחיבורו דין זה דעגלה השלישית הקשורה עם הקרון אסור לשבת בה ואפשר שמאחר שכתב דיושב בעגלה לוקה מפני שישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה ממילא משמע דאפילו לישב בעגלה שלישית אסור דהא ודאי ישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה : **ומ"ש** וכן עגלה המושכת בקרון וקשר מין אחד בצד הקרון או מאחריו חייב וכו' ג"ז משנה שם אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון ופירשו ר"ש והרא"ש דרך עגלה למשוך בקרון ואין קושרין את הסוס לא בצידי הקרון ולא אחר הקרון ללמדו לימשך אע"פ שאין זה דרך משיכה אסור ומפרש בירושלמי מפני מה ר' יוחנן אמר מפני שזה נושא עללותו של זה פי' כשהראשון מתעלל גוף של אותו שאחר הקרון נוגע בקרון ומנהיגו בקרון בגופו רב אמר מפני שנושא חבל שבינתים ומסיק קשרו בשערו בין ע"ד רב בין ע"ד ר' יוחנן פטור וטעמא מפני שאם ימשוך יכאב לו עכ"ל הרא"ש וק"ל כיון דפי' הרא"ש דטעמא דאיסורא משום דגוף אותו שאחר הקרון נוגע בקרון ומנהיגו כי קשרו בשערו מאי הוי אדרבה כל שידחה את הקרון יותר לא יכאב לו כ"כ ואפשר דקשרו בשערו דקאמר לאותו שהוא קשור לפני הקרון ומושכו קאי דכיון שאם ימשוך יכאב לו אינו מושך ונמצא שאין הקרון מתנהג אלא ע"י אותו שקשור אחרי הקרון בלבד ודוחק ובדקתי בירושלמי ומצאתי דהכי איתא התם ר' ירמיה בעי קשרן בשערן ר' יונה אמר איתפלגון רב ור"י ר' יוחנן אמר מפני שזה נושא עללותו של זה רב אמר מפני שנושאין את החבל שבינתים מה נפקא מן ביניהן קשרו בשערו בין על דעתיה דרב בין על דעתיה דר' יוחנן פטור ומשמע לי דהאתא למימר דא"כ קשרו בשערו דלרב חייב א שעדיין זה נושא עללותו של זה ולר"י פטור שהרי אינו אלא בשערו ואין חבל ביניהם שנאמר שהם נושאים אותן וה"פ קשרו בשערו הוא דאיכא בין דעתיה דרב לדעתיה דר"י דלמר

מדכתיב יחדיו דאלמא דבעינן קשורים יחד דומיא דכלאי בגדים דכתיב יחדיו דאמרינן פרט לתוכף תכיפה אחת דאינו חבור אא"כ בקשורים בשתי תכיפות ומש"ה התיר הרא"ש לישב ע"ג הדף המונח ע"ג סוס וחמור אע"פ דדומה למלאכה שנושאים את האדם ביחד כיון שאינן קשורים יחד. אבל בקשורים יחד אע"פ שאינה עושה בהן מלאכה אלא מנהיגן יחד ודאי דאסור לד"ה כדתנן להדיא בפ"ח דכלאים המנהיג סופג את הארבעים וכדמוכח נמי מדברי הרא"ש כשדחה הראיה שהביא רבינו אפרים לדבריו ע"ש ואין להקשות בהא דכתב הרא"ש לשם דאינו חייב עד שיעשה מלאכה במאי איירי דאי דאינן קשורין הרי אין שם איסור כדכתב בהך דדף המונח על סוס וחמור דמותר לישב עליו ואי בקשורין למה לי מלאכה אפי' בהנהגה בלא מלאכה נמי לוקה וי"ל דמיירי בעושין מלאכה בלא הנהגה דהני תרתי שוין הנהגה בלא מלאכה ומלאכה בלא הנהגה דכיון דקשורין ביחד לוקה אבל על לשון רבינו קשה דמשמע דוקא בעושה מלאכה וע"י קשירה אבל הנהגה בלא מלאכה אפי' ע"י קשירה אין שם צד איסור והא ליתא לד"ה כדפרישית וכן מוכח בספרי והביאו הרא"ש לשם בתשובת הר"ר אפרים דדריש לרבות הדש והמנהיג מדכתיב יחדיו מ"מ דאף אם לפרש בקשורין מ"מ שמעינן דבהנהגה בלבד בלא מלאכה נמי לוקה בקשורין וצ"ל דמ"ש רבינו וע"י קשירה רצונו לומר או ע"י קשירה והכי קאמר שאין אסור בהנהגה בלא קשירה עד שיעשה מלאכה בשניהם ביחד כלומר ביחד ע"י קשירה ואפי' אינו מנהיג אותם אלא קושרן ביחד והם עושים מלאכה מעצמן שמושכין אבן או שום דבר אע"פ שאינו מנהיגן הוא בעצמו או ע"י קשירה בלא שום מלאכה ומשיכה כלל אלא מנהיגן בלבד קשורין זה בזה והכי נקטינן ודלא כהרמב"ם ורבינו אפרים ובסוף מסנה כתב עוד דבאינן קשורים יחד והנהיגם בקול הרמב"ם נמי פוטר ולא בא לומר אלא שאע"פ שלא משך ולא הנהיג ביד חייב אם הנהיג בקול והוא שיהיו קשורים יחד ועוד דהא מושך ומנהיג ביד אין לחייב אא"כ קשורים יחד דאל"כ לא קרינן בהו יחדיו והיאך אפשר להחמיר במנהיג בקול יותר מבמושך ומנהיג ביד עכ"ל הרי שדחה דברי ה"ר אפרים בשתי ידים דלא אפשר לחייבו בהנהגה בלא קשירה אלא דוקא ע"י קשירה ובין במלאכה בלא הנהגה ובין בהנהגה בלא מלאכה כיון דקשורים יחד לוקה : **שני** מינין הקשורים בקרון ומוליכין אותו היושב עליו כו' פלוגתא דר"מ וחכמים בפ"ח דכלאים וטעם מחלוקת ר"י והרי"ף מבואר בדברי הרא"ש ומביאו ב"י דלר"י דפסק כשמואל דרכוב בלבד כשאינו מנהיג ברגליו לא קנה וכ"ש יושב בקרון דלא חשיב כאילו מנהיג ולא קנה לענין כלאים נמי לא חשיב כאילו מנהיגם ואינו לוקה ורב אלפס פסק דלא כשמואל אלא רכוב בלא מנהיג ברגליו נמי קנה וה"ה יושב דחשיב כאילו מנהיג דקנה וא"כ לענין כלאים נמי חשיב כאילו מנהיגן ולוקה ולפי שהרא"ש הביא דעת הרי"ף באחרונה כתב רבינו שכך הוא מסקנתו ותימה דבח"מ סימן קצ"ז כתב רבי' בהיפך דהרא"ש פסק דברכיבה לחוד בלא מנהיג ברגליו לא קנה והכי כתב הרא"ש בפ"ק דמציעא דהלכה כשמואל ומביאו ב"י ויש ליישב דודאי לענין ממון ס"ל להרא"ש דדינא הכי הוא דלא קנה אבל לענין כלאים דאיסורא הוא חשש לחומרא והיתה מסקנתו כהרי"ף דפסק דלוקה. ולא היתה דעתו לומר דלוקה ממש שהרי בזמה"ז ליכא מלקות אפי' היכא דלוקה מדינא אלא ר"ל דמ"מ יש ליזהר ולהחמיר טפי כיון דאיכא איסור מלקות לדעת הרי"ף וק"ל :

קשר שני סוסים בקרון וכו' משנה פ"ח דכלאים וע"פ פי' הר"ש והרא"ש לשם ודלא כהרמב"ם ומביאו ב"י מה שנוהגים קצת סוחרים שקושרים כלב

פרישה

(יד) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין איסור אלא בקשורין יחד ק"ק דלמא גם הרמב"ם ס"ל הכי דהא לא גלי דעתיה בזה היאך הוא סבר ויש לומר מדכתב הרמב"ם סתם כשמנהיגן כאחד חייב משמע אפי' בלא קשירה והרא"ש מתיר אפי' כשמנהיגן ויש משא עליהן כל שאינן קשורין יחד : (טו) וכן כתב אבי העזרי על מ"ש הר"ר אפרים כו' וז"ל דהר"ח ר' אפרים אוסר לישב בעגלה והפרה קשורה אצלה והסוס מוליך את העגלה ומיהו שמעתי שיש להתיר בזה אבל לישב על הסוס שהכלב קשור סמוך לסוס אע"פ שאינו משתמש אלא בסוס אסור עכ"ל מ"ו ונ"ע שהרי רבי' אפרים אוסר אפי' במושך בלא קשירה ואפשר דדוקא בכה"ג שמע ה"ר אפרים שיש להתיר כמו שאכתוב בסמוך בדרישה : (בשניהם ביחד וע"י קשירה וכן הוא מסקנת א"א ז"ל כ"ל רש"ל . משמע דהניה כאן וכן הוא מסקנת כו' שכתב בסמוך על דברי ר"י ורי"ף דשם תמה ב"י כמ"ש בדרישה אבל מ"מ נ"ל דאין לכתוב כאן וכן הוא מסקנת א"א ז"ל אחר שכבר כתב בשמו דברי הרא"ש בתחילת הענין עכ"ה) : (טז) פסק ר"י שאינו לוקה שאינו עושה מעשה ורוכב דחייב היינו במנהיגה ברגליו ועיין בדרישה : (יז) ורב אלפס כתב שהוא לוקה מפני שישיבתו גורמת להם שימשכו (וכן אם אחד יושב ואחד מנהיג שניהן לוקין ואפי' מאה שהנהיגו כאחד כולן לוקין ב"י עכ"ה) : (וכן עגלה המושכת ר"ל עגל בן פרה וקשר מין א' כו' כדי ללמדו למשוך עכ"ה) מאחריו

דרישה

[ג] היושב עליו פסק ר"י דאינו לוקה כו' בפ"ח דכלאים תנן המנהיג סופג את הא' היושב בקרון סופג את הא' ר' מאיר פוטר את היושב בקרון ואמרינן בפ"ק דמציעא דשמואל מפיך למתניתין ותני וחכמים פוטרים משום דס"ל דרכוב לא קני וכ"ש יושב ולהכי מפיך דתיקום מילתיה כחכמים וכתב הרא"ש בה' כלאים ר"י פסק כשמואל דלא אשכחן אמורא דפליג עליה ואף על גב דפריך ליה טובא הא שני לכולהו ומתניתין דהיו ב' רוכבים על גבי בהמה מוקי לה שמואל במנהיג ברגליו והרי"ף לא הביא דברי שמואל כלל דלא הביא אלא המשנה כצורתה משמע דליתא להך דשמואל משום דפריך ליה טובא ואע"ג דשניהו נראה לו להרי"ף דשינויי דחיקי נינהו ורכוב קני ולא מפכינן למתניתין והיושב בקרון לוקה משום דאזלא מחמתיה משום דלא גרע ממנהיגה בקול דלוקה משום דבדיבוריה קא עביד מעשה ע"כ לשון הרא"ש וכתב ע"ז הב"י ז"ל ומ"ש רבינו על דברי הרי"ף וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל אע"פ שהרא"ש כתב שני הסברות ולא הכריע ביניהן משמע לרבינו שהוא סובר כדעת הרי"ף מאחר שהביא דבריו באחרונה אבל אין זה הכרע ואדרבא בפ"ק דב"מ (סוף דף ב' וריש דף ג') פסק כשמואל דרכוב לא קני וא"כ כל שכן לגבי כלאים דלא ילקה ורמב"ם פסק כדברי הרי"ף שהיושב בעגלה לוקה עכ"ל ב"י . ואני אומר שלא על חנם האריך הרא"ש בסיום לשונו וכתב והיושב בקרון לוקה משום דאזלא מחמתיה

חידושי הגהות

רצז א יש לתמוה דהרי לפי הנראה מדברי הירושלמי שהביא הרב"י איפכא הו"ל למימר דלרב פטור דהא רב הוא דקאמר טעמא מפני שנושאים החבל שבינתיים ומצאתי בסמ"ע שתמה

בלב תחת העגלה כשהולכים בדרך איסור גמור הוא משום מנהיג בכלאים הכלב עם הסוס דאסור אף להרא"ש שהרי הן קשורים בעגלה ועוד שהרי גם הכלב מסייע קצת במשיכת עגלה וכ"כ מהרש"ל בס"פ הפרה שכך קיבל ולפי דעתו לוקה גמי ע"ש גם בספר בדק הבית כתב דכתב בארחות חיים היהודים הלדים בעוף הנקרא אספרווי"ר אין להם לקשור בחבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהם כלאים עכ"ל :

[ג] (יח) או מאחריו חייב מפני שרוחק הקרון בגופו ומסייע בהליכתו אבל אם קשרו בו בשערו פטור (יט) מפני שכואב לו אם ימשוך ואינו מושך :

הלכות כלאי בגדים

רצח כתיב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ואין כלאים אלא הצמר ופשתים (א) דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו ואין נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים ואילים אבל צמר גמלים וארנבים וכיוצא בזה לא ואין נקרא פשתים אלא סתם פשתן שאין לו שום כינוי אבל אם יש לו כינוי אחר (ב) כגון פשתן של ים או קנבוס לא ואע"פ שמן התורה אין כלאים אלא בצמר ופשתים חכמים אסרו משי עם צמר לפי שדומה לפשתים [א] וכן אסרו כלך עם פשתן (ג) והוא מין צמר שגדל בברכי הים על האבנים שבים ודומה לצמר ואסרוה משום מראית העין שלא יאמרו על הלובשן שהוא לבוש כלאים וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומפני זה אסרתי באשכנז שלא לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר (ד) לפי שאין בגד קנבוס מצוי (א) באשכנז ויהיו סבורין שהוא בגד פשתן והאידנא מצויין בגדי משי בינינו והכל מכירין בו הילכך מותר לתפור בגדי משי תחת בגדי צמר (ה) וכן חוטי משי בסרבל של צמר ע"כ :

צמר

רצח כתיב ובגד כלאים וכולי משנה ר"פ בתרא דכלאים אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים וכו' ואיכא למידק בדברי רבינו דפתח בקרא דובגד כלאים ופירש בו אין כלאים אלא מצמר ופשתים ומייתי ראיה מקרא דלא תלבש וגו' והוה ליה לומר מתחלה אין כלאים אלא מצמר ופשתים דכתיב לא תלבש וכמ"ש הרמב"ם ר"פ עשירי ונראה דהרמב"ם דפוסק כר"כ בפ' התכלת דבגדים של שאר מינים אינם חייבין בציצית וכתנא דבי רבי ישמעאל דהואיל ונאמרו בגדים בתורה בסתם ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים וכדכתב בפ"ג מהל' ציצית א"כ קרא דובגד כלאים וגו' א"צ פירוש כיון דאף כל צמר ופשתים אבל קרא דלא תלבש וגו' לא כתיב ביה בגד צריך לפרש בו דמיירי בצמר ופשתים בלבד אבל רבינו כתב בהלכות ציצית כהרא"ש דהלכתא כרבא דכל הבגדים חייבין בציצית מה"ת וכרבנן דתנא דר"י אם כן אין אנו יודעין פירושא דבגד כלאים וגו' דמדבר בצמר ופשתים אלא מקרא דלא תלבש שעטנז וגו' ולאו מטעמא דשעטנז שעטנז לג"ש דהא אסיקנא בפ"ק דיבמות דשעטנו להפנאה אתא להתיר כלאים בציצית ולמאי דמסיק נמי דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת בעינן קרא דכלאים בציצית דדחי לא תעשה גרידא וכמ"ש התוס' לשם בד"ה שכן הכשר מצוה (דף ו') אלא דנלמד מק"ו ומה לבישה דמתהני כוליה גופיה מכלאים אמרת צמר ופשתים אין מידי אחרינא לא העלאה לא כ"ש וכדאיתא ס"פ במה מדליקין ומש"ה קאמר התם דרב פפא בדותא הוא וזהו דעת רבינו שאמר ובגד כלאים וגו' ואין כלאים אלא מצמר ופשתים דכתיב לא תלבש וגו' כלומר וא"כ ק"ו הוא דבהעלאה נמי אינו עובר אלא מצמר ופשתים : **ומ"ש** ואין נקרא צמר סתם וכו' ירושלמי הביאוהו הפוסקים מדכתיב במלכים ומישע מלך מואב גו' ומאה אלף אלים צמר : **ומ"ש** ואין נקרא פשתים וכו' ג"ז בירושלמי. ומ"ש של ים או קנבוס כך הוא גירסת מקצת ספרים ומקצתם כתוב לא פשתים שלם ולא פשתים קנבוס וכן הוא באשיר"י ספ"ט דנדה פי' מין פשתים הם הנקראים כך וכ"כ הר"ש בפי' המשנה : **ואע"פ** שמן התורה וכו' משנה פרק בתרא דכלאים השיראין והכלך אין בהן משום כלאים אבל אסורין משום מראית העין ומשמע דר"ל דאף השיראין והכלך אסורין זה עם זה משום דדמי לצמר ופשתים וכ"כ הרב רבינו משה בר מיי' להדיא רפ"י וקשה דמדברי רבינו משמע דאין איסור אלא בשיראין עם צמר או כלך עם פשתן וי"ל דלא כתב כך רבינו אלא להורות דאיפכא כלך עם צמר ושיראין עם פשתן אין שם איסור אפי' משום מראית העין אבל שיראין עם כלך לא צריך לפרש דמתחלה משמע דאסור דלא עדיף משיראין עם צמר או כלך עם פשתן : **ומ"ש** בשם הרא"ש ומפני זה אסרתי וכו' ונ"ע במלכותינו זה מצוי בגד קנבוס במקצת מקומות אלא שלא נמצא מי שמכירו להבין איזה פשתן ואיזה קנבוס כי אם על המעט אין שרי לתופרו תחת בגד צמר דמשמע דבעינן דוקא דהכל מכירין בו כדכתב הרא"ש גבי משי והכי משמע נמי ממ"ש הרא"ש והסמ"ג גבי משי ותו צ"ע דדילמא אין אסור משום מראית העין אלא בשנראה לעינים אבל כשהוא תפור מתחת הבגד שאינו נראה לא וכדאיתא בירושלמי הביאו הרא"ש בפרק תכלת והר"ש פרק בתרא דכלאים פשתן שלבעה בחרת לא יעשה אותה אימרא מפורסמת ובכסתות מותר ופירש הר"ש דהיינו לצבוע פשתן לבן ולארגו עם בגד של פשתן לבן ולבוש בפרהסיא משום דמיחזי כלאים

דלמר חייב ולמר פטור . ומ"ש פטור אר"י קאי ולפי' זה ניחא מה שהקשיתי מעיקרא וגם ניחא לישנא דמה נפיק מביניהון דמשמע דאתא לפרושי מאי ביניהו . והרמב"ם השמיט כל זה לפי שסמך על מה שסתם וכתב המושך בהם עגלה או אבן כאחד לוקה וממילא משמע דבכל גוונא שהוא מושך לוקה ואם אינו מושך אינו לוקה והדבר ניכר לעין אם הוא מושך או אם אינו מושך : כתב בת"ה סימן רנ"ח נכרי ב"ח מוליך עגלה דכלאים ופגע בו בדרך ורצה לדבר עמו בעסק חובו רשאי לדבר עמו בקול רם ואין לחוש בדבר ואף על גב דכתב בהגהת סמ"ק נכון שלא לפרש שלום לנכרים המנהיגים כלאי' שלפעמים הבהמות ממהרות ללכת מחמת הקול נוכל לומר דהגהה זו ס"ל כשאלתות פרשת אמור סימן ק"ה דסברי דלא קי"ל כר"ש בדבר שאינו מתכוין אלא באיסורי שבת בלבד אבל לתוס' והרא"ש והר"ן שכתבו בפרק ח' שרצים בהוכחות גמורות דבכל איסורים שבתורה קי"ל כר"ש שרייא אפילו בגוונא דהגהגה דהא לאו פסיק רישיה הוא וכ"ש בנדון דידן : אמנם נראה דיש ליזהר היכא שהמשא של ישראל והוא הולך עם העגלה ולפעמים כשהגלגלים נכנסים מלכת לא ולמדם היאך יעשו שילכו האופנים דיש לחוש הואיל ועסוק הוא בתיקון ההליכה שמא ישכח ויצעק לבהמות שילכו כדרך העגלים לעשות וכן בכל הדרך שילך עם העגלה טוב שילך מרחוק משום האי חששא כי רגילות הוא שהעגלה כובשת או מתעכבת באבן או בגומא שלא תלך ע"כ :

רצח כלאי בגדים דכתיב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ואין כלאים אלא הצמר ופשתים משנה פרק בתרא דכלאים . ומ"ש ואין נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים ואילים אבל צמר גמלים וארנבים וכיוצא בהן לא כן משמע במשנה הנזכרת ובירושלמי מייתי לה מקרא שאין קרוי צמר אלא צמר אילים בלבד גרסינן בפ"ב דבכורות (יז ׳) רחל בת עז אין לוקין על צמרה משום כלאים וכתב הרמב"ם אבל אסור הוא מדבריהם מפני מראית העין : ומ"ש ואין נקרא פשתים אלא סתם פשתן שאין לו שום כינוי וכו'. ירושלמי פרק בתרא הייתי אומר אפי' פשתן של ים אפי' קנבוס ת"ל צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם לווי אף כל דבר שאין לו שם לווי . וז"ל הרא"ש בספ"ט דנדה פשתים דוקא שאין לו שם לווי אבל לא פשתים של ים ולא פשתים קנבוס פי' מין פשתים הם הנקראים כך וכ"כ ר"ש בפי' המשנה : ומ"ש אע"פ שמן התורה אין כלאים אלא בצמר ופשתים חכמים אסרו משי עם צמר וכו' וכן אסרו כלך עם פשתן וכו' משנה בפרק בתרא דכלאים השיראים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין : ומ"ש בשם הרא"ש ומפני זה אסרתי באשכנז שלא לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר וכו' עד סוף הסימן ספ"ט דנדה וגם

דרכי משה

רצה (א) ומיהו במדינתינו נוהגין היתר בבגד קנב"ס כי הוא מצוי לרוב :

וכתב

דרישה

מממתיה משום דלא גרע ממנהיגה בקול דלוקה משום דבדיבוריה קעביד מעשה כו' אלא בא ללמדינו בזה דדעתו נוטה להכריע ושאפי' לר"י דפסק רבוב לא קני כ"מ בקנין ממון אבל בהנהגת כלאים נראה לפרש דחייב כיון דאולא מממתיה ולא גרע ממנהיגה בקול . ומש"ה נמי כתב רבינו בפשיטות בשם אביו הרא"ש דס"ל דלוקה כדעת הרי"ף ולא כר"י דס"ל דדין רכוב דממון ודכלאים הן שוין וכמשמעות הסוגיא דפ"ק דב"מ ודו"ק : [ג] או מאחריו חייב כולי וצ"ע על הגהות מ"י דלעיל שכתב בשם הר"ם דמשמע דיש להתיר זה בקשירה בעגלה ולא בצד הסוס ויש לייסב בדוחק דסבירא ליה דוקא כשדעתו ללמדו למשוך כמ"ש ר"ם והרא"ש ואסור משום דאתי לאחלופי בהנהגה ומשיכה מעליא אבל כשקושר באקראי בעלמא כגון אלו הקלבים שמוליכין עמהן בהמה מן השוק לשחוט מותר כשקושרה בעגלה ולא בצד הסוס אבל אין נראה לחלק דדוקא בסוס אסור אבל בפרה מותר טפי דהא עגלה דרכה למשוך בקרון ודו"ק :

סי' רצח [א] וכן אסרו כלך עם פשתן והוא מין צמר שגדל בברכי הים כו' בא"מ ר"ם רס"ד כתב רבינו פירושו דכלך דהוא פסולת של משי כו' ושני אמוראים פליגי בהא בפרק ב"מ . ואפשר דמר אמר מדא ומר אמר מדא ולא פליגי ונקט הכא פירושו דמאן דאמר דהוא מין צמר כו' דהא מסתבר לומר דמש"ה אסרוהו בכלאים עם פשתן ע"ש ודו"ק :

מביא

פרישה

(יח) מאחריו חייב כו' משנה הוא בפ"ח דכלאים ופירשו הרא"ש ור"ת דרך עגלה למשוך בקרון ואסור לקשור סוס בין בצידי הקרון בין מאחריו ללמדו למשוך אע"פ שאין זה דרך משיכה אסור עכ"ל ועד"ר : (יט) מפני שכואב לו אם ימשוך ואינו מושך ז"ל ב"י וקשה לי כיון דטעמא דאיסורא משום דגוף אותו שאמר הקרון ידמה הקרון כי קשרו בשערו בקרון מאי הוי ואדרבה עכשיו יגע וידמה בגופו הקרון יותר כדי שלא יכאיב לו כשיהיה רחוק מן הקרון ואפשר דקשרו בשערו דקאמר ר"ל לאותו שקשור לפני הקרון דכיון שאם ימשוך יכאיב לו אינו מושך ונמצא שאין הקרון מתנהג אלא ע"י אותו שאמר הקרון בלבד ודוחק עכ"ל (ואפשר דקשרו בשערו לא קאי אלא אקשרו מן הצד ואו שפיר ודו"ק עכ"ה) :

סי' רצח (א) **דכתיב** לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו והא דמייתי תחילה לקרא דובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ללמוד ממנו דקרא קפיד דוקא אעלייה לאפוקי הצעה תחתיו אינה אסור מדאורייתא א"כ אי מהא הו"א דוקא לבישה קמ"ל דכל העלאת כלאים עליו אסור : (ב) כגון פשתן שלם או קנבוס לא ז"ל מ"ו וכן ראיתי באשיר"י ובפי' ר"ש בפ"ב דכלאים שמיני פשתן הן שאינן נקראין סתם פשתן אלא פשתן שלם או פשתן קנבוס ונראה לפרש שטעות נפל ברוב ספרים שכתב בהו שלם אלא פשתן של ים וכן מצאתי בירושלמי בהדיא כ"ל . וכן הב"י הביא הירושלמי וז"ל הייתי אומר אפי' פשתן של ים אפי' קנבוס ת"ל צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם לווי אף כל דבר שאין לו שם לווי אבל הר"ם והרא"ש כתבו שלם : (ג) והוא מין צמר שגדל כו' וז"ל הרמב"ם פ"י דכלאים ויש בברכי ים כמו צמר שגדל על האבנים שביה שמלא תבניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר והכלך שמו ואסור עם פשתן משום מראית עין וכן השיריס כו' ועבד"ר : (ד) לפי שאין בגד קנבוס מצוי באשכנז ובמקומות דשכיחי שרי רמ"א (ובמדינתינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב עכ"ה) : (ה) וכן חוטי משי בסרבל של צמר א"ל דזה הוי זו ואצ"ל זו דאם כל הבגד מותר לתפור תחתיו משי כ"ש שמותר לתפור בחוטי משי די"ל דהו"א דוקא כשהמשי תפור תחת הבגד מותר משום שהמשי אינו נראה מבחוץ כ"כ אבל כשתפר הבגד בחוטי משי נראית המשי מבחוץ הו"א דיש לאסור יותר גם הבגד צמר יכול להיות בלא המשי תחתיו והו"א דוקא זה מותר דהו"ל כעומד בפני עצמו משא"כ כשהבגד עצמו תפור בחוטי קמ"ל :

וכן

חדושי הגהות

שתמה על זה ואח"כ כתב וז"ל ולכן אציגה לפניך לשון הירושלמי דהב"י השמיט מה שהיה סבור שאינו לצורך וכך הוא רבי ירמיה בעי קשרן בשערן מה אנן קיימין אי בשקשרו בשערו כך אני אומרים אסור להרכיב בהמה ע"ג חבירתה אי בשקשרו החבל בשערו נאסר מפני שהן נושאין את החבל שבנתיים רבי יונה אמר איתפלגון וכו' (כמו שהעתיק הרב"י) עד בין ע"ד דרב בין ע"ד דרבי יוחנן פטור ע"כ בירושלמי ואע"פ שגם לפי דרכו קאי פטור אדעתיה דר' יוחנן לא אחוש מלומר דצריך לגרוס גבי ע"ד דרב חייב דטפי עדיף לומר שנשמט ע"י הסופר תיבת חייב מלסבול דוחק פי' זה דפטור קאי ע"ד דר"י וגבי רב לא קאמר כלום אבל מה שנ"ל בפי' דברי הירושלמי כך הוא דהא דקאמר הירושלמי כה אנן קיימין מדקדק על בעיא דרבי ירמיה דממ"נ היכי קאמר אי קשרן בשערן ר"ל שקושר הבהמות יחד שקושר הא' בשערה ע"ג חבירתה וס"ד דאסור א"כ את אנו נאמר שבן אסור להרכיב כלומר רכיבה בעלמא לא הרבעה גם לא העלאה בדרך שעולין לרביעה ורכיבה כזו ודאי דשרי וא"כ מאי ס"ד דקשירתן בשערות זו עם זו שיהא אסור משיכה אין כאן שמפני שכואבת ומצטערת כדפי' הרא"ש אינה מושכת והרכבה דרך הרבעה כ"ש שאין כאן והילכך ודאי דשרי ואי מיירי שקשר החבל של בהמה זו בשערה של זו נאמר ודאי דאסור דהא מפני שכואבת ומצטערת מתקרבת אצל הבהמה שיש בה החבל והחבל נתלה ביניהן ונמצא בהן שנושאין את החבל שבינתיים ואסור ור' יונה אמר וכו' ר' יונה סובר ג"כ דהבעי' הוא שקושר השער בחבל שבשנייה ואמר דהא איתפלגון רב ור"י וכו' ואיכא בינייהו קשרו בשערו כלומר שקשרו החבל בשערו והך ובין ע"ד דרב דקאמר ובין לאו דוקא אלא כלומר אם על דעתיה דרב חייב

וכדאמרינן

רצט צמר רחלים וצמר גמלים שערבן זה עם זה וטוואם יחד אם הרוב מהרחלים או אפי' מחצה על מחצה השוב בכולו רחלים ואסור עם פשתן ואם הרוב מהגמלים אז של הרחלים בטל ומותר עם הפשתן (א) וכן הדין בפשתים וקנבוס שערבן ביחד (ב) אם הרוב פשתן אסורין עם הצמר (ג) ואם רובן קנבוס מותר עם הצמר הילכך מי שנתערב לו צמר עם פשתן (ד) [א] מביא מין אחר ומערבו עמהם ומבטל אחד מהן ולא שייך בהו ביטול אלא קודם אריגה (ה) אבל לאחר שעשה מהן בגד לא שייך בהו ביטול שיבטל אחד מהן במין אחר (ו) [ב] שאפי' בחוט א' של פשתן (א) שארג בשל צמר נעשה כולו גוף אחד של איסור אפי' עשה בגד מצמר גמלים וארג בו חוט אחד מצמר רחלים ואצלו חוט אחד מש' פשתים כולו אסור (ז) הלכך בגד שהשתי של משי והערב של פשתים אסור לתופרו עם הצמר אפי' אם רובו של משי אבל אם עשה בגד מצמר גמלים וארג בו חוט אחד של צמר ובמקום א' ארג חוט של פשתן (ח) שאינו אצל הצמר מותר :

ש דבר תורה (א) לא הוי כלאים לרש"י אלא א"כ עירב הצמר והפשתן יחד וסרקם יחד במסרק וטוום וארגם ביחד (ב) [א] ולר"ת הוי כלאים דאורייתא אפילו סרק כל אחד ואחד לבדו

וגם ר"ש כתב אין לאסור אותן לולאות שמשימין בסרבל שכן של משי דהיינו שיראים דע"כ אותן בגדים של משי אין זה שיראים שבתלמוד שהרי מצויים בינינו הרבה ושיראים אינם מצויים כדמוכח בפ' במה מדליקין (כ :) ובשילהי סוטה (מח :) וכן כתב סמ"ג :

רצט צמר רחלים וצמר גמלים שערבן זה עם זה וטוואם יחד וכו' עד ואם רובו קנבוס מותר עם הצמר משנה בפ' בתרא דכלאים וכתב הרמב"ם אם היה הרוב מן הגמלים מותר לערבו עם הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין לשל צמר המעורבים בהם מפני שאינם חוטי צמר : ומ"ש הילכך מי שנתערב לו צמר עם פשתן מביא מין אחר ומערבו עמהם ומבטל אחד מהן ירושלמי שם רבי יונה עולא בר ישמעאל בשם רבי אלעזר צמר ופשתים שטרפן ־סור כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן וכתבו הרא"ש בספ"ט דנדה : ומ"ש ולא שייך בהו ביטול אלא קודם אריגה וכו' אפי' עשה בגד מצמר גמלים וארג בו חוט א' מצמר רחלים וכו' תוספתא כתבה ר"ש והרא"ש בד"א בזמן שהביא פשתן וצמר וטרפן זה בזה אבל העושה חלוק מצמר גמלים כולו או כולו צמר ארנבים וארג בו חוט אחד של צמר בגלד זה וחוט אחד של פשתן בגלד זה אסור פירוש כששני החוטים של צמר ושל פשתן זה אצל זה אבל אם זה בגלד אחד של חלוק שכולו צמר גמלים וזה בגלד אחר מותר כך פירשו ר"ש והרא"ש ז"ל ולטעמייהו אזלי כפי מה שפירשו מתניתין דלא יקשור סרק צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אף ע"פ שהרצועה באמצע וכמו שיתבאר בסימן ש' והרמב"ם העתיק התוספתא כצורתה ומשמע דאפי' בחוט אחד של צמר בגלד אחד של החלוק וחוט של פשתן בגלד האחר וכדמשמע מדבריו בההיא דלא יקשור סרק של צמר בשל פשתן : ומ"ש רבינו הלכך בגד שהשתי של משי והערב של פשתים אסור לתפרו עם הצמר וכו' כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' סימן ה' והביא ראיה לדבר :

כתב סמ"ג דתני בתוס' עלה דמתניתין בד"א שהביא פשתן וטרף ביניהם אבל הביא חוטי צמר של רחלים וטרף בין חוטי צמר של גמלים אסור פי' חוטי חשיבי ולא בטלו ע"כ וכך הם דברי הרמב"ם : והביא עוד הרא"ש ירושלמי אבא בר רב הונא בשם רבי ירמיה צמר ופשתים שטרפן בטלן רב אמר אסור בתערובתן א מה מפליג מה דאמר רב בשעשאו בגד בפני עצמו מה דא"ר ירמיה בההוא דבעי מערבתא עם חורן וכתב אהא דאמרי מה דאמר רב בשעשאו בגד בפני עצמו דעשאו בגד לא שייך בה ביטול אפי' חוט אחד בכל הבגד כדתניא (נדה סא :) בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לנכרי ולא יעשנו מרדעת לחמור ולא אמרינן שיבטל ברוב מאחר שאין מקומו ניכר כדאמרינן בשילהי תמורה (לד .) דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובת זה נאסר לא שייך ביה ביטול דאין כאן אלא חתיכה אחת של איסור וכן כתבו שם התוס' וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"א סימן רכ"ט וכ"כ סמ"ג :

ש דבר תורה לא הוי כלאים לרש"י אא"כ עירב הצמר והפשתן יחד וסרקן יחד, וכו' בנדה פ' האשה [סא :] אמרינן דמדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהא שוע טווי ונוז וה"נ אמרינן בפ"ק דיבמות [דף ד :] ונחלקו שם רש"י והתוס' בשם ר"ת בפירוש דבר זה כמ"ש רבינו ובפ' בתרא דכלאים תנן אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנא' לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ופירש"י שוע טווי כפר"ת דהיינו שכל אחד שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו ונוז פירש"י דהיינו אריג וכן משמע בירושלמי דנוז היינו אריג וא"ל שיהיו שזורים כדבעי ר"ת

כלאים ובכה"ג נמי אסרו השיראין והכלך משום מראית העין דוקא בפרהסיא גם הר"ש שהתיר הלולאות של משי שמשימין בסרבל של צמר משום דעכשיו הכל מכירין בכן הא לאו הכי אסור אינו אלא משום דהלולאות הן בפרהסיא מבחוץ אבל בגד הקנבוס שתופרים תחת בגד הצמר אינו נראה והוי כמו בצינעא בחדרי חדרים דשרי ומיהו נראה דהרא"ש פוסק כרב דכל שאסרו חכמים מפני מראית העין בפי' בחדרי חדרים אסור ודלא כר"נ גאון וכמ"ש מדברי הרא"ש בפרק חבית שסתר ראיות ר"נ גאון ע"ש ומ"מ ר"ל דמדברי הרא"ש לשם יראה דדוקא היכא דאיכא חשדא באיסורא דאורייתא אבל היכא דליכא חשדא דאיסורא דאורייתא כההיא דלינור שעלו בה קשקשים דעושה כלאחר יד מעכו ברגלו ואינו חושש . וא"כ הך תפירה דתחת הבגד כיון דאינו אלא כלאים דרבנן שהרי אינגו שזור שרי ותדע שהרי הרא"ש התיר לתפור בחוטי קנבוס כדלקמן בסימן ש"ב ולא חשש משום מראית העין אלא בע"כ כיון דהתפירה בפשתן לצמר אינו אלא מדרבנן לא אסרינן לה בצינעא משום מראית העין דהתפירה ודאי בצינעא היא שאינו נראה לעינים חוטי התפירה וא"כ ה"ה תפירת בגד קנבוס תחת בגד צמר וכן עמא דבר :

רצט צמר רחלים וצמר גמלים וכו' משנה פ' בתרא דכלאים וכתב במרדכי פרק כל שעה ע"ש תשובת ר"י בשם ר"ת דאף ע"פ דאיסור כלאים הוי במשהו אפי' בחוט אחד של פשתן בבגד גדול של צמר כיון דמקודם בטל ברוב גמלים אינו חוזר וניער אח"כ עם הפשתן לאסור במשהו אע"ג דכלאים במשהו דאורייתא : ומ"ש וכן הדין בפשתן וקנבוס שערבן ביחד אם הרוב פשתן אסורים וכו' פי' ל"מ בצמר רחלים וצמר גמלים דאם הרוב מרחלים דאסור עם פשתן מפני שצורתו צורת צמר רחלים אלא אפילו פשתן עם קנבוס דאין צורתו צורת פשתן אפילו היה הרוב פשתן ואפ"ה אסור ומיהו לאו דוקא ברוב פשתן דה"ה מחצה על מחצה נמי אסור וכ"כ הרמב"ם להדיא אלא דרבינו לא חשש לחזור ולפרש כאן כיון שכתבו בסמוך אצל צמר רחלים וגמלים : ומ"ש הלכך מי שנתערב לו וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש פ"ט דנדה ונראה דדוקא היכא דנתערב שלא במתכוין אבל אסור לערב צמר רחלים ומוי גמלים כדי לערב בהן אח"כ פשתן וכן אסור לערב צמר ופשתן ביחד על סמך שיבטלנו אחר כך במין אחר : ומ"ש ולא שייך בהו ביטול וכו' עד כולו אסור הוא בירושלמי ותוספות כתבם הרא"ש ופירשם כדברי רבינו וטעמא משום דחוט חשיב ולא בטיל :

ומ"ש הלכך בגד שהשתי של משי וכו' כתב ב"י דכך כתב רבינו בתשובה והביא ראיה לדבר ונראה דטעמו דכיון דחוטי חשיבי ולא בטלי אם כן הני חוטי הערב של פשתים כיון דלא בטלי ברוב חוטין של משי אם יתפרם עם הצמר או יתפור אותו הבגד גופיה בחוטי צמר הוי חבור לפשתים דאסור מדרבנן :

ש דבר תורה לא הוי כלאים לרש"י וכו' פי' דבנדה פרק האשה (דף ס"א) קאמר תלמודא והלכתא כמר זוטרא דלא הוי שעטנז דאורייתא אא"כ דאיכא שוע טווי ונוז פירוש שוע חלק תרגום של חלק שעיע כלומר מתוקן צמר ופשתן יחד וחלק היטב במסרק וטווי יחד וארוג כי פי' נוז ארוג והקשה ר"ת דא"כ כלאים בציצית היכי משכחת לה הלא חוטי התכלת מתוקנים במסרק בלבדם וכן טווין בלבדם ועוד למה לי נוז לאריגה דמיחדיו נפקא דדרשינן מינה ב' תכיפות הוי חבור וכ"ש אריג ומפרש ר"ת דמדאורייתא בעינן דשוע כ"א לבדו וכן נמי טווי לבדו וכן נוז לבדו פי' נוז שזור ואח"כ יחדיו לחברם אפילו בשתי תכיפות

דרכי משה

רצט (א) וכתב הרשב"א בתשובה סימן רכ"ט דאפי' אם נתערב חוט אחד בבגד גדול ונאבד בתוכו כל הבגד אסור ולא שייך שום ביטול עכ"ל :

פרישה

סי' רצט (א) וכן הדין בפשתן וקנבוס שערבן ביחד כן הוא בס"א וכן נ"ל : (ב) אם הרוב פשתן אסורים עם הצמר ה"ה מחצה על מחצה כדלעיל וק"ל מ"ו :

(ג) ואם רובן קנבוס מותר עם הצמר שפשתן וקנבוס מלד עצמן מות־ין זה ־ ־ ס : (ד) מביא מין אחר פי' קנבוס או צמר גמלים . והא דקאמר ומבטל אחד מהן ר"ל הפשות שבהן ־גון שנתערב מעט צמר רחלים עם הרבה פשתן דמביא צמר גמלים ומבטל הצמר רחלים שהוא המיעוט דאילו לבטל הפשתן היה צריך לביטולו צמר גמלים הרבה אבל להביא אותו מין עצמו יותר ולהוסיף עליו אסור אע"פ שעדיין אינו טווי מ"מ אין מבטלין בשם איסור עצמו לכתחילה . וכן משמע מדכתב לפני זה וכן הדין בפשתן וקנבוס שנתערבו אם רו־ן קנבוס מותר עם הצמר ול"ק רבותא דאפי' נתערב פשתן עם צמר ורובן צמר דמותר עם הצמר אך ל"ע דלפ"ז הא דכתב רבינו אחר זה ז"ל שאפי' בחוט אחד של פשתן שארג עם הצמר נעשה כולו גוף אחד של איסור מאי איריא חוט הא אפי' עדיין לא נטוה אין צמר ופשתן נתבטלו אהדדי וי"ל דהם בא לומר דלאחר שנעשה חוט לא מהני ליה תו ביטול אפי' בתוספת עליו שאר מינים וכדמסיק שם דאפי' עשה כל הבגד מצמר גמלים כו' דהיינו תוספת משאר מינים . והא דקאמר שם שעשה בגד מצמר גמלים לרבותא כ"כ דאילו הוספת צמר גמלים לא שייך בביטול חוטין דחוט אפי' בתוך צמר הרבה ניכר ואינו מתערב עמו להבטל משא"כ חוטין בחוטין ותדע דא"ת דגם צמר ופשתן יש להו ביטול בשנתערבו קשה א"כ לרש"י דכתב רבינו בשמו בסימן שאחר זה דאין כלאים אלא כשעירב צמר ופשתים יחד וסרקם יחד במסרק כו' ולמה יחשב זה כלאים ולא אמרינן דנתבטלו זה בזה קודם שנטוו דהא אי אפשר לצמצם והולכין בתר זה אפי' באיסור דאורייתא וכמ"ש רבינו לקמן בסי' ש"ס גבי פבכרס וילדה שני זכרים אפי' הוליאו שני ראשיהן כאחד אין לכהן אלא אחד וכמ"ש שם ודו"ק עיין בדרישה :

(ה) אבל לאחר שעשה מהן בגד לא שייך ביה ביטול נראה דה"ה לאחר הטוויה שנטוה כל אחד בפני עצמו ונתערבו אינו בטל והא ראיה דכתב לעיל וטוואם יחד כו' ודו"ק : (ו) שאפי' בחוט אחד של פשתן שארג כו' והטעם משום שיש לו בדיקה ע"י צביעה כדלקמן . ועוד דחוטין הם חשובים ואינה בטילה ועוד דלא שייך ־יטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב ־היתר וע"י תערובת זה נאסר לא שייך ביה ביטול דאין כאן אלא חתיכה אחת של איסור : (ז) הילכך בגד שהשתי של משי והערב של פשתן אסור לתופרו כו' לכן אסור לעשות טליתות מבגדים שקורין פר ־כ"ע כי הערב של פשתן והוי כלאים עם ציצית רמ"א : (ח) שאינו אצל הצמר מותר אבל להרמב"ם זהו ג"כ אסור כמ"ש בס"ס ש' :

סי' ש (א) לא הוי כלאים לרש"י אלא אם כן עירב הצמר והפשתן כו' היינו שוע . וטווי ־שוטו ונוז פירש"י אריגה ור"ת פי' שזירה ב"י ע"ש : (ב) ולר"ת הוי כלאים דאורייתא עד"ר כמר

דרישה

סי' רצט [א] מביא מין אחר פירוש קנבוס או צמר גמלים ומבטל אחד מהן והא דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה לא שייך זה אלא באיסור שנתער־ ־היתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובת זה נאסר לא שייך ביה ביטול . והשה דהא בשר בחלב ג"פ היתר בהיתר ונעשה בתערובתו איסור ואפי' הכי אסיר להוסיף עליו ולבטלו . וצ"ל דהוא"ל ועדיין אינן טווים לא מחשבינן לאיסור הצמר והפשתן ומש"ה שרי . גם יש לחלק דהתם עיקר האיסור דקפיד עליו היא ע"י תערובת כדכתיב לא תבשל גדי וגומר וכאן אף שג"כ עיקר תערובתו ע"י עירוב הייני דוקא אחר שנעשה כל אחד בפני עצמו חוט (גם י"ל כאן ההיתר ניכר כל אחד בפני עצמו משא"כ בבשר וחלב אף שכל אחד בפני עצמו הוא היתר אינו ניכר כ"א בעצמו ולכן אינו מותר לבטלו וק"ל עכ"ה) והיותר נראה דבבשר בחלב כשבטל בס' הוי אין כאן לא טעם ולא ממש ואף דלפעמים נשאר דבר מועט לא ניחא ליה בכך והרי הוא כאילו אינו מה שאין כן בשנתערב חוט שעטנז בבגד דעכ"פ הבגד נעשה ונגמר גם ע"י אותו חוט : [ב] (שאפי' בחוט אחד של פשתן כתב הרשב"א בתשובה סימן רכ"ט דאפי' אם נתערב חוט אחד בבגד גדול ונאבד בתוכו כל הבגד אסיר וכ"כ ב"י בשם תוספות ורא"ש וסמ"ג עכ"ה) :

סי' ש [א] ולר"ת הוי כלאים דאורייתא אפי' סרק כל אחד לבדו וטוואו לבדו ושזרו ואח"כ חברן ביחד ע"י אריגה כו' הסמ"ג כתב וגם בתשובת הר"ם א"ו דבגדים שלנו אינן שזורים ואין בהן כלאים דאורייתא דבעינן נוז דהיינו שזור כו' וכ"ל דס"ל כר"ת דאע"ג דלא בעינן שיהיו שזור יחד מ"מ כל אחד לעצמו בעינן שיהא שזור דדריש שעטנז דהיינו כל אחד צמר ופשתן יהיה בפני עצמו שוע טווי ונוז ועיין בת"ס סימן רצ"ו שהביאו וגם הבית יוסף הביא לדברי

חדושי הגהות

וכדאטרינן שהרי הן נושאין החבל שבינתיים וכדפרישית אם ע"ד דד"י פטור שהוא אינו חש על נשוי החבל אלא קאמר טעמא דזה נושא עצלותו כו' וליתא ברה"ג כלל והשתא הירושלמי מפורש יפה אלא בין להרב"י בין לדידי דברי רבינו הרא"ש תמוהים עכ"ל המעי"ט :

רצט א מה מפליג ,וכי פליג רבי ירמיה בתמיד) ־שעשאן כ־ד בפ"ע (מן אותה הטירפא לחודא עשה בגד ולא עירב ביניהן צמר גמלים הוא דאסור) מה דאמר רבי ירמיה בההוא דבעי מערבתא כו' (שרוצה לערבן תו עם צמר אחרים של גמלים) כך פי' רא"פ :

לבדו וטוואו לבדו ושזרו לבדו ואח"כ חיברן ביחד על ידי אריגה או קשרם או תפרם יחד בשתי תכיפות והרמב"ם כתב (ג) צמר ופשתים שטרפם ביחד ושעה אותם (ד) [ב] ועשה לבדים אין זה כלאים טרפן וטוואם אותם כאחד וארג בגד מטווי זה ה"ז כלאים ע"כ ומיהו מדרבנן אסור (ה) אפילו אינו שוע וטווי ביחד (ו) הילכך הלבדין אסורים מדרבנן אף ע"פ שאינן טווין ולא ארוגין ביחד חיבר צמר ופשתים בשתי תכיפות הוי חיבור וכיצד הן שתי תכיפות כגון שמעביר

תכיפות כ"ש בקשרס כמו בציצית ואצ"ל בארגס יחד ונתבארו דברי רבינו ולפעד"נ דרש"י נמי מודה דבשוע כל אחד לבדו וכן נמי טווי לבדו ואח"כ חברס באריג או קשרס או בשתי תכיפות נמי הוי כלאים דאורייתא כדמוכח מכלאים בציצית אלא דמ"מ חולק הוא אר"ת דלר"ת לא הוי כלאים דאורייתא אלא בשוזר ג"כ ולרש"י א"צ שזור כדאיתא בירושלמי דנוז היינו אריג והא פשיטא דלר"ת כ"ש היכא דשוע יחד וטווי יחד ושזור דהחוט הוי כלאים דאורייתא אם תפר בו בגד ולבשו אלא דאפי' שוע וטווי ושזור כ"א לבדו ואח"כ חברו ביחד ע"י אריגה וכו' נמי הוי כלאים דאורייתא: ומ"ש בשם הרמב"ם כתב ב"י לפי מה שהיה גורס רבינו בדברי הרמב"ם לא הו"ל להעתיק דברי הרמב"ם אלא כך הו"ל לכתוב והרמב"ם כתב כדברי רש"י עכ"ל ולא נהירא אלא נראה מדברי רבינו דסברא שלישית היא דס"ל דבטרפן בלא שוע וטווס יחד וארגס ה"ז כלאים דאורייתא ואף ע"ג שלא החליק אותס יחד ולא תקנס היטב יחד מתחילה והא דכתיב שעטנז דפי' שוע וטווי ונוז דאלמא דבעינן תלתא הכי פירושו אם היה שוע אינו חייב אא"כ דהוי נמי טווי ונוז אבל אם אינו טווי ונוז אף ע"פ שהוא שוע ועשה ממנו לבדים אין זה כלאים אבל כשהוא טווי ואריג הוי כלאים אפי' אינו שוע אלא שטרפן בלא שוע וטווס וארגס והכי משמע מלישנא דמתני' דקתני אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנאמר לא תלבש שעטנז אין אסור משום כלאים אלא דבר שהוא שוע טווי ונוז פתח בטווי וארוג וסיים בשוע טווי ונוז אלא בע"כ דהכי קאמר אם היה שוע אינו חייב אא"כ דהוי נמי טווי ונוז אבל בטווי ונוז חייב אף ע"פ שאינו שוע וכך צריך לפרש גם הסוגיא בנדה לדעתו ומיהו מכלאים בציצית מוכח נמי דאם טווה כל אחד לבדו ואחר כך חברן בשתי תכיפות או קשרן הוי נמי כלאים דאורייתא וכדפרישית לשיטת רש"י אלא דלרש"י לא מחייב בטווי וארוג אלא בדאיכא נמי שוע ולהרמב"ם לא בעינן שוע אלא טווי וארוג או טווי וקשרס כדפרישית וז"ש הרב רבינו משה בר מיימוני תפר בגד צמר בשל פשתן אפי' תפרן במשי או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן וכו' דס"ל דכיון דכל אחד טווי וארוג בלבדו ואח"כ תפרן אפי' במשי חייב כיון דחברן יחד על ידי תפירה בשתי תכיפות א"כ תפר בגד צמר בחוטי פשתן דהיה כל אחד טווי לבדו ואח"כ חברן בב' תכיפות דחשוב נמי כאילו ארגן יחד דכיון שכל אחד לבדו טווי ואח"כ חברן אין חילוק בין חברן ע"י אריגה או חברן על ידי תפירה בב' תכיפות או על ידי קשירה כדמוכח מכלאים בציצית שהצמר טווי בלבד והפשתים בלבד אלא שחבר החוטין יחד על ידי קשירה ואסור מן התורה שלא במקום מצוה והב"י הסכים שהנוסחא שברמב"ם שהלבדים שהם שוע בלבד הם כלאים דאורייתא היא אמיתית ופי' דבריו בכמה דרכים ולא נהירא אלא הנוסחא שהביא רבינו בשמו היא העיקר כדפרישית והכי נקטינן לחומרא כהרמב"ם דבטווי ואריג בלחוד אי נמי בטווי וקשור בלחוד או בתפור בשתי תכיפות בלחוד הוי כלאים דאורייתא ולא בעינן שזור דנוז פי' ארוג כפי' רש"י כדאיתא בירושלמי אבל לבדים אינו כלאים מן התורה ודלא כמ"ש הרב בש"ע להשוות היכא דשע אותס ועשה מהס לבדים להיכא דטרפן וטווה אותס וארג בגד מטווי זה דאלמא דס"ל דזה וזה כלאים דאורייתא דליתא אלא הלבדים אינן אסורין אלא מדרבנן ועיין דין הלבדים בסימן שאחר זה: חיבר צמר ופשתים בשתי תכיפות וכו' בפ' בתרא דכלאים התוכף תכיפה אחת אינו חיבור ואין בו משום כלאים עשה שני ראשיה לצד אחד חיבור ויש בה משום כלאים ופי' הרא"ש בנדה תכיפה אחת היינו שתחב המחט בבגד פעם א' אף ע"פ שקשר שני ראשיו על שפת הבגד לא הוי חיבור לא לטומאה אם נטמא זה לא נטמא

ר"ת וכ"כ רבינו ירוחם בשם הרמ"ה ומדברי הרא"ש בנדה פרק האשה נראה שהוא מסכים לדברי ר"ת: ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם לפי מה שהיה גורס בדברי הרמב"ם לא הו"ל להעתיק דברי הרמב"ם אלא כך הו"ל לכתוב והרמב"ם כתב כדברי רש"י אבל נסחת הרמב"ם אינה כמו שהעתיק רבינו אלא כך הוא כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן כל חיבור בעולם ה"ז כלאים מה"ת כיצד צמר ופשתים שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים הרי אלו כלאים טרפן וטווה אותן כאחד וארג בגד מטווי זה ה"ז כלאים וכך היתה נסחת הראב"ד בדברי הרמב"ם ותחילת לשון הרמב"ם עצמו מוכיח שעכ"פ כך הוא הנוסחא האמיתית בדבריו ובאמת שהיא קשה מאד בעיני דמאחר שכתב שהלבדים הם כלאים דאורייתא נראה שהוא ז"ל סובר שמה שאמרו עד שיהא שוע טווי ונוז או או קתני ובחד מינייהו סגי וממה שכתב טרפן וטווה אותן כאחד משמע דבעינן שיעשה שלשתן יחד וכדברי רש"י ועוד דלמאי דמשמע מתחילת לשונו קשה דגרסינן בנדה פרק האשה אמר רב אחא בריה דרב ייבא משמי' דמר זוטרא האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידיע אי נתיק אי לא נתיק ש"ד מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהיה שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו ביה וכיון דלא ידיע אי נתקיה שרי מתקיף לה רב אשי אימא או שוע או טווי או נוז והילכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא הרי דלמסקנא דגמרא אינו אסור מה"ת עד שיהא שוע טווי ונוז והיאך כתב הוא ז"ל דלבדים שאינם אלא שועים שהם כלאים דאורייתא וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל כן ואיפשר שמטעם קושיות אלו הגיהו בדברי הרמב"ם גבי לבדים אין זה כלאים והגהת טעות היתה שתחילת לשונו מוכיח שצריך לגרוס גבי לבדים ה"ז כלאים וגם סוף לשונו מוכיח כן שכתב תפר בגד צמר בשל פשתן וכולי או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן וכו' ואפי' קשר גדיל של צמר בשל פשתן וכו' הרי אלו כלאים שנאמר צמר ופשתים יחדיו מ"מ כיון שנתאחה נאסר ומנין שכל איסורים אלו של תורה שהרי צריך הכתוב להתיר כלאים בציצית והציצית חוטין קשורים בלבד הן מכלל שחיבור כזה שלא במקום מצוה אסור מה"ת שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מד"ס עכ"ל משמע דבאי זה ענין שיתחבר צמר עם פשתן כל חיבור בעולם הוא אסור מה"ת ונ"ל שהוא ז"ל סובר דנהי דבשוע בלבד הוי כלאים בטווי לא הוי כלאים אא"כ הוא ארוג ולישנא דמתניתין דקתני אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנאמר לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז פתח בטווי וארוג וסיים בשוע טווי ונוז והיינו לומר דנהי דבשוע בלבד אסור מה"ת וכדקתני התם בסמוך הלבדים אסורים מפני שהם שועים מ"מ בטווי לבד לא מחייב אא"כ ארגו ואיפשר דטעמא משום דבתיבת שעטנז כתוב בראש התיבה תיבת שע בהדיא משמע דבה לחוד סגי ואיפשר דה"ה דבאריג לחודיה סגי כיון דכתיב ביה תיבת נז בהדיא אף על פי שהוא בסוף תיבה אבל תיבת טווי שאינה כתובה בהדיא משמע להו שהיא טפלה לאריג לומר שאינו חייב על הטווי אא"כ ארגו ויותר נ"ל דכיון שאינו בראש תיבה לא מחייבינן עליה אם לא טוואן יחד גם כן ומה שאמרו עד שיהא שע טווי ונוז כך פירושו עד שיהא שע או עד שיהא טווי ונז ובלאו הכי נ"ל כן לדעתו ז"ל שהרי כתב בפי' המשנה דשע הוא הטירוף הממחה פני הבגד ואם כן הו"ל הני מלאכות שלא כסדרס דהוו ליה למיכתב שע בתר טווי ונז ומדהקדימוהו משמע שהוא ענין בפני עצמו דהיינו עשיית לבדים שאין בהם לא טוויה ולא אריגה ודייק פירוש זה בדברי הרמב"ם דגבי טוואן יחד וארגן לא כתב שען וטעמא כדפרישית ומה שדחי במסכת נדה דלא אמרינן או שוע או טווי או נוז מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא לא למעוטי שע אמרו אלא על טווי וארוג כדפרישית ומצאתי לו ז"ל שכתב בפי' המשנה על מה ששנינו דבר שהוא שוע טווי נוז זהו כלאים של תורה והוא שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו הג' ענינים כולם וכל מה שאינו כך הוא כלאים מד"ס וזו הלכה פסוקה באמת וכן אמרו בתלמוד ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך אל יכנס בלבך ספק שהוא שכח הלכה ההיא האמורה בגמרא נדה עכ"ל ובנוסחא ערבית נמצא כתוב בהיפך שאחר מ"ש וכל שאינו כך הוא כלאים מד"ס כתב כך אמרו מקצת הגאונים וזה אבל מאמר בלתי אמיתי אלא שכל אחד מהם כלאים של תורה ומה שנזכר בגמרא נדה אינו לשון התלמוד אבל הוא לשון אי זה מפרש עכ"ל ודבריו בחיבור א"א ליישבם כפי הנוסחא שכתב שאינם כלאים דאורייתא עד שיהיו נחברים הג' ענינים דאם כן לא הו"ל לחייב בלבדים ולפי הנוסחא ערבית קשה ג"כ דאם כן לא הו"ל לכתוב טרפן וטווה אותן כאחד וארג בגד מטווי זה ה"ז כלאים דמשמע דלא מחייב אא"כ טווה וארג וקודם לכן טרפן ואין לומר דלאו או קתני שהרי כתב וארג בגד מטווי זה ודוחק לומר דה"ק צמר ופשתים שטרפן ושע אותן ועשה מהם לבדים הרי אלו כלאים כאילו טרפן וטוואן כאחד וארג בגד מאותו ארוג שפשיטא שהוא חייב משום כלאים כן הדין כשטרפן ושע אותם ועשה מהם לבדים וכן דוחק לומר שמ"ש בכ"ע שכל אחד מהם כלאים של תורה לא אתא לאפוקי אלא שע דעלה לחודא חייב אבל טווי וארוג אינו חייב על אחד מהם בלא חבירתה דלישנא דשכל אחד מהם כלאים של תורה לא משמע הכי ועוד דאם כן למה הוצרך לומר דמה שנזכר בגמרא נדה אינו לשון התלמוד אפי' את"ל שהוא לשון תלמוד אתי שפיר לפי' זה כמו שכתבתי לעיל ושמא י"ל דדעתו לומר דנהי דעל טווי אינו חייב אא"כ ארגו אבל על ארוג לבד חייב דלפי זה לישנא דשכל אחד מהם כלאים של תורה קאי בין אשוע בין אארוג והוצרך לומר דההיא דנדה אינו לשון התלמוד משום אריג דקאמר התם דלא הוי דאורייתא ולפי זה מ"ש בחיבור וארג בגד מטווי זה היינו לומר דעל טווי זה אף ע"פ שהוא טרוף אינו חייב אא"כ ארגו אבל אה"נ שעל האריג לחודיה חייב אפי' לא טוואו דלא גרע משוע דלבדים וכלשון ראשון שכתבתי לעיל בפי' דברי הרמב"ם בחיבור: **ומיהו** מדרבנן אסור אפי' אינו שוע וטווי ביחד כך מפורש בההיא דמסכת נדה שכתבתי בסמוך וכבר כתבתי בסמוך דעת הרמב"ם בזה: ומ"ש הילכך הלבדים אסורים מדרבנן וכו' כבר כתבתי בסמוך דמתניתין היא הלבדים אסורים מפני שהם שועים ולדעת המפרשים אינם אסורים אלא מדרבנן אבל לדעת הרמב"ם מדאורייתא אסירי כמו שנתבאר בסמוך: ודע דלא אסרו לבדים אלא ברכים אבל קשים שרו כמו שיתבאר בסימן שאחר זה: חיבר צמר ופשתים בב' תכיפות הוי חיבור וכיצד הן ב' תכיפות וכו' בפ' בתרא דכלאים תנן התוכף תכיפה אחת אינו חיבור ואין בו משום כלאים עשה שני ראשים לצד א' חיבור ויש בה משום כלאים ופי' הרא"ש בנדה פ' האשה כמ"ש רבינו וכך הם דברי ר"ש בפי' המשנה: כתוב בתה"ד סימן רל"ו שמי שיש

לו

דרישה

לדברי ת"ס: [ב] ועשה מהן לבדים ה"ז כלאים כו' דהרמב"ם ס"ל דשע לבד או אריגה לחוד הוי כלאים דדרשינן כל אחד בפני עצמו אבל טוה לחוד לא הוי כלאים כמ"ש בפרישה הואיל שאין כתיבת שעטנז שמרמז על טוה אלא הט' בלחוד ואין להקשות דלמא הט' אתא לאירויי שבאריגה לחוד לא סגיא אלא עם הטוה וכמשמעות ל' הרמב"ם שבשניהם יחד הוי כלאים י"ל דהרמב"ם מביא ראיה מציצית דבקשירה לחוד הוי כלאים ומכ"ש דבאריגה לחוד הוי כלאים לכן ע"כ הט' דשעטנ"ז ומ"ש הרמב"ם וטווה אותם כו' נ"ל כמ"ש בפרישה: ועיין בש"ע דכתב בריש סי' דברי הרמב"ם ולא כתב עליה דעת חולקת דפליגי עליה וגם רמ"א ז"ל לא הזכיר שם שום דעת י"א (משמע דפסקו כרמב"ם וממילא גם לבדין כלאים דאורייתא עכ"ה) וקשה דבסי' ש"א ס"א כתב רמ"א ז"ל וי"א דכל זה הוא בכלאים דאורייתא אבל בכלאים דרבנן וכן קשין מותר לישב עליהם והטור כ"כ אלבדים משמע דס"ל דלבדים דרבנן גם אח"כ בסעיף ב' כתב רמ"א ז"ל והלבדים קשים מותרים אפי' בלבישה הואיל ואפי' רכים אינן אלא מדרבנן ונראה דודאי הב"י ס"ל דהלכה דהלבדים רכים הן כלאים דאורייתא ומש"ה סתם דבריו בריש סימן ש' ורמ"א דל"פ עליה ה"ט כיון דהב"י לא כתב בהדיא שהן כלאים דאורייתא וכלאים דרבנן

הוו

פרישה

(ג) צמר ופשתן שטרפן ביחד ושע אותם כו' עיין בב"י בפי' שע דכתב שע הוא הטירוף הממחה פני הבגד והיינו בלבדים שאחר שטרפן ועשה מהן לבדים שען להחליקן ונראה דלפי' הרמב"ם עיקר שע הוא בלבדים ונוז הוא בשאר בגדים: (ד) ועשה מהן לבדים אין זה כלאים כן הוא בס"א וע"ז כתב ב"י ז"ל לפי מה שהיה רבינו גורס בדברי הרמב"ם לא הו"ל להעתיק דבריו אלא כך הו"ל לכתוב והרמב"ם כתב כדברי רש"י (ואפשר ליישב דהשמיענו פירושו של שוע שהרמב"ם מפרש אותו בענין אחר עכ"ה) אבל גירסת הרמב"ם כך הוא צמר ופשתים שטרפם כו' הרי זה כלאים ונ"ל דהרמב"ם ס"ל דבשע לחודיה חייב אחר שטרפן יחד וה"ה באריגה לחוד דהיינו נז אבל בטוויה לחוד אינו חייב כיון שאין לה תיבה שלימה במילת שעטנז אלא הט' בלחוד והביא הרמב"ם ראיה מדאיצטריך הכתוב להתיר כלאים בציצית והציצית חוטין קשורין בלבד הן ש"מ שחיבור כזה שלא במקום מצוה אסור הלכך באיזה כל חיבור שיתחברו צמר ופשתן הוא אסור מן התורה כ"כ הרמב"ם בהדיא ב"י ע"ש שהאריך והא דכתב הרמב"ם כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן כל חיבור בעולם ה"ז כו' נ"ל כל חיבור בעולם דקאמר היינו שטרפן וע"ז ושע אותם או ארגם ביחד או שקשר החוטים של צמר ופשתן זה עם זה דהיינו דומיא דאריגה אבל אם טוואם יחד לחוד אינו כלאים דדוקא בשכל מין בפני עצמו נטווה אז הוי כלאים במינס כל שיתחברו לו קודם טוויה דאז אין המינים מעורבין והראיה מדיני ביטול דקודם טוויה ואריגה נתבטלו ברוב ואח"כ הוי כלאים אפי' בחוט אחד אבל קשה א"כ למה כתב טרפם וטווה אותם כו' וארג מהן בגד כו' הא באריגה לחוד הוי כלאים ונ"ל דלרבותא נקט כן דל"מ אם טווה כל א' לבדו ואח"כ ארגם פשיטא דהוי כלאים הואיל דכל אחד היה חשוב בפני עצמו אלא אפי' אם טוואם בתחלה ביחד ואח"כ ארגם נמי הוי כלאים וכן י"ל דזה נמי כוונת הפסיק שמרמז בט' דשעטנז ע"ז ר"ל אע"ג שטוואה תחלה ביחד ואח"כ ארגם אפ"ה הוי כלאים ועיין בדרישה:

(ה) אפי' אינו שוע וטווי ביחד פי' ומכל שכן אם הוא שוע וטווי ואינו אריג דהוא אסור: (ו) הילכך הלבדים אסורים מדרבנן וזו דוקא לרש"י ולר"ת אבל להרמב"ם הוי דאורייתא ב"י ותוס' פ"ק דביצה דף ע"ו ורא"ש דנדה דף פ"ד כתבו דאסור מדרבנן וכ"כ הראב"ד בהשגתו להרמב"ם וכן סמ"ג לאוין סימן רפ"ג רא"פ ועיין בסימן ש"א דהיינו ברכים אבל בקשים

אין

שמעביר המחט פעם אחת ואינו מעביר כל החוט ומעביר המחט פעם שנית ונמצא שני ראשי החוטין ביחד (ז) וקושר שני ראשי החוטין דבענין אחר אינן מתקיימים אבל אם אינו קושר שני ראשי החוטין או שאינו מעביר המחט אלא פעם אחת אע"פ שקושר שני ראשי החוטין על שפת הבגד אינו חיבור והרמב"ם כתב דאפילו תכיפה אחת וקושר שני ראשי החוטין או שתי תכיפות אפי' אינם קשורים ביחד הוי חיבור וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה אסור לעשות לבגד צמר שפה מפשתים או איפכא אע"פ שאינו אורגו עמו אלא תוחבו לתוך האריג והוא שתיכפו בשתי תכיפות (ח) בגד צמר שרוקם עליו הכובס או הגרדי בפשתים (ט) אסור משום כלאים אף ע"פ שאינו מכוין אלא לעשותו לסימן תניא חלוק של צמר שנפרם פורפו בחוט של פשתן ואם תופרו אסור משום כלאים וכן כתב הרמב"ם בגד של צמר שנפרם מותר לפרוף אותו בחוטי פשתן אבל לא יתפור וכתב רבינו תם שהברייתא נשנית בטעות (י) דקשר הוי חיבור לענין כלאים וא"א הרא"ש ז"ל כתב דנראה לי דל"ק (יא) דמיירי שחיבר שני ראשי הקרעים וכרך החוט סביבם וקשרם יחד דלא הוי חיבור החוט של פשתן והחלוק של צמר כיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר ע"כ (יב) מכסה של פשתן ובו צמר מותר שאין התפירה מחבר יחד הפשתן והצמר שהרי יכול להוציא כל הצמר והתפירה נשארת קיימת אע"פ שתופר המכסה כל סביביו ואינו יכול להוציא הצמר (יג) הוי כשק של פשתן שממלאים צמר ותופר את פיו שאין בו משום כלאים (יד) מותר ללבוש חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן

לו פיוו"ן פשתן מותר להבר בו בתי זרועות של צמר ע"י קרסים שקורין קניפ"ל ד' או ה' סביב לזרוע והוא שיהיו הקניפ"ל רפויה בתוך הנקבים שיוכל לפורקן באצבעותיו ואע"פ שהבתי זרועות אדוקים תמיד בזופי"ן ואינו מפרקן משם לא בפשיטה ולא בלבישה ע"כ וכתב עוד שם ומדינא שאם לאחר שהכניס הקניפ"ל בנקב יתפור הנקב שיהיה קשר עד שלא יוכל מאז הקניפ"ל להתפרק ממנו אלא ע"י קריעה פשיטא דבכה"ג הוי חיבור : אסור לעשות לבגד צמר שפה מפשתים או איפכא וכו' בפ' בתרא דכלאים שם תנן פיף של צמר בשל פשתן אסור מפני שאין חוזרין לאריג ופי' הרא"ש חוטין גסין שנותנין האורגים בשפת הבגד ואין אורגין לתוך הבגד אלא תוחבין לתוך האריגה ונקרא פיף וכתב רבינו דהיינו דוקא כשתוכף ב' תכיפות דאל"כ אינו חיבור : בגד צמר שרוקם עליו הכובס וכו' משנה שם אותות הגרדין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים ופי' הרא"ש דרך גרדי וכובס לרקום שם הבעלים על הבגדים ובחוט של פשתן בשל צמר אסור ללבוש הבגד בעוד האות עליו אבל הגרדי והכובס מותרים לעשותן דתנן כלאי בגדים מותרים בכל דבר ואינם אסורים אלא מללבוש : תניא חלוק של צמר שנפרם פורפו בחוט של פשתן וכו' תוספתא : ומ"ש בשם ר"ת שהברייתא נשנית בטעות וכו' ושהרא"ש כתב דל"ק מידי וכו' בנדה פרק האשה כתב כן : מכסה של פשתן ובו צמר מותר שאין התפירה מחברת יחד הפשתים הצמר וכ"כ הרא"ש שם בשם ר"י : (ב"ה) הם דברי התוספות בריש פרק במה אשה (נז.) וכ"כ סמ"ק :

ומ"ש להתיר בשק של פשתן שממלא צמר ותופר את פיו אין כן דעת הרמב"ם שכתב אפי' נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן הרי אלו כלאים ומבואר בדבריו שם שהם כלאים דאורייתא (א) : (ב"ה) בהריב"ש בתשובה סימן כ"ט כתב בהדיא להתיר כדברי רבינו וסמ"ק לא הזכיר דברי הרמב"ם כלל : מותר ללבוש חלוק של צמר על חלוק של פשתן ולקושרן יחד וכו' כלשון רבינו כתב רבינו ירוחם ג"כ והדין תוספתא כתבה הרא"ש שם לובש אדם ב' חלוקים אע"פ שפונדתו חגורה עליו מבחוץ ובלבד שלא יפריף את המשיחה ויקשור בה בין כתפיו כלומר שיקשור ב' חלוקות יחד בענין שאינו יכול להפרידן בלא התרת הקשר עכ"ל וז"ל הרמב"ם לובש אדם בגדי צמר ובגדי פשתן וחוגר עליהם מבחוץ ובלבד שלא יפרוף את המשיחה ויקשור בה בין כתפיו ובתשובת הרשב"א ח"ג סי' רכ"ו מצאתי כלשון הזה אמרת שאמר לכם ה"ר יונתן הצרפתי דאסור ללבוש בגד צמר על חלוק של פשתן משום חשש כלאים אא"כ מפסיק ביניהם בגד אחר שאינו של צמר ושל פשתים והיה מביא ראיה מן הירושלמי דגרסינן התם בעי רב ביבי אב ובנו מהו שילטרפו לכלאים וכו' ואתה ג"כ שמעת משם מורי ה"ר יונה ז"ל כשהיה לובש בגד צמר על החלוק לא היה מהדק אזורו כדי שלא לחבר זה עם זה ושאלת ממני להודיעך בזה דעתי הלכה למעשה תשובה הלכה למעשה כך נהגו כל ישראל שזה בפני עצמו וזה בפני עצמו מותר ואפי' מחוברין בתכיפה אחת מותר כדתנן פרק בתרא דכלאים ומה שהביא מן הירושלמי הכיא בשתכפן ב' תכיפות ודוקא בדכתיב בפסקי עמיר ועגיל על תרויהון כדקאמר התם הא לאו הכי לא מפני שיכולים להתחלק ואינם דבר של קיימא וכדגרסינן נמי התם בירושלמי משיחות של ארגמן אסורות אית תניי דתני מותרות מאן דאסר א כגון אילין טורסיים דהוא מכפת ביה מאן דמתיר דו שנץ גרמיה והוא נחתא לה פי' משיחות של ארגמן שהן של צמר צבוע והוא סוגר בהן על החלוק ואין כופתם בחלוק והיא עולה ויורדת אין זה חיבור ואין בה משום כלאים ע"כ נראה מדבריו דמותר ללבוש חלוק של צמר על של פשתן אפי' קושרין קשר של קיימא ולפ"ז צריך לפרש דהא דקתני בתוספתא ובלבד שלא יפרוף המשיחה כו' היינו שלא יחברם זה לזה עם המשיחה בשתי תכיפות :

כתב בהג"א ספ"ק די"ט אסור ללבוש באנפילאות של צמר ע"ג אנפילאות של פשתן א"ז עכ"ל וטעמו מדגרסינן בירושלמי פ' בתרא דכלאים מודה רבי אילא בהן דילבש דרדסין דעמר ע"ג דרדסין דכיתן דהוא אסור דלא ב שלא עילויה לא שלא ארעייה וכו' דה"פ דלא אסור אלא כשהם כ"כ צרים ודחוקים שא"א לחלוץ

כטמא זה ולא לטהרה אם הזה על זה לא נטהר זה ואין בו משום כלאים עשה שני ראשיה לצד אחד כגון שהעביר את המחט פעם אחת ולא העביר כל החוט והעביר את המחט פעם שנית נמצאו ב' ראשיה מצד אחד וקשר שני ראשי החוטין יחד וכו' אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש להך משנה בלא קשירה כלל ומשום הכי בתכיפה אחת אינו חיבור כיון שלא קשר ב' ראשיו על שפת הבגד אבל בב' תכיפות שחזר והעביר את המחט פעם שנית הוי חיבור אפילו לא קשרם אבל אם קשר ב' ראשיו על שפת הבגד בהא לא קא איירי מתני' דפשיטא דחייב אפי' בתכיפה אחת ומ"ש רבינו דבענין אחר אין מתקיימין כלומר בע"כ צריך לפרש מתניתנו בשקשרם דאי לא קשרם אמאי הוי חיבור בשתי תכיפות הלא אינן מתקיימין ביחד וכ"כ הרא"ש והביא ראיה מדאמר בפרק כלל גדול והתופר ב' תפירות והא לא קיימא הכי וכיון דלא קיימא לאו מלאכה היא ומשני ר' יוחנן והוא שקשרן שקשרו שני ראשי החוט ותימה רבה היאך יתרץ הרמב"ם קושיא זו דמפורש להדיא דאף בשתי תפירות לא הוי חיבור אם לא קשרם ונראה דגם הרמב"ם מפרש מתניתנו דכלאים בדקשרם אלא מפרש הא דבתכיפה אחת אינו חבור מיירי בשקשר כל אחד משני ראשי החוט בעצמו בלבדו זה מצד זה וזה מצד אחר בענין שיתקיים החוט ולא יהיה נשמט וקשירה זו אינו חיבור אלא צריך שיהא קושר שני ראשי החוטין על שפת הבגד וז"ש הרמב"ם קבוץ שני ראשי החוטין כאחד וכו' אבל בב' תכיפות אפילו לא קשר אלא כ"א משני ראשי החוטין בלבדו ולא קשרם יחד נמי הוי חיבור אבל להרא"ש אפילו קשר שני ראשי החוט ביחד לא הוי חיבור בתכיפה אחת אא"כ בב' תכיפות וקשר שני ראשי החוט ביחד : אסור לעשות לבגד צמר שפה וכו' משנה שם פיף של צמר בשל פשתן אסור מפני שחוזרין לאריג ופי' הרא"ש שנותנין חוטין גסין בשפת הבגד וכו' כדברי רבינו ואסור מפני שחוזרין לאריג כלומר מסבבים את האריג וחשוב כאילו ארגו עמו פי' אחר דומין לאריג והרמב"ם בפי' המשנה כתב מפני שיתערבו חוטין אלו עם אלו באריגה : בגד צמר שרוקם וכו' משנה שם ומיירי שתוכפו בב' תכיפות אלא דסד"א כיון שאינו מכוין אלא לעשותו לסי' אינו חשוב אללו ואין בו איסור לבישה דהו"ל כאילו אינו קמ"ל :

תניא וכו' עד בלא התרת הקשר הם דברי הרא"ש בנדה : מכסה של פשתן עד שאין בו משום כלאים הם דברי הרא"ש לשם בשם הר"ר יצחק וכן כתב סמ"ק וקשיא לי הא דקאמר הוי כשק של פשתן וכו' דהאמאי פשוט טפי שק של פשתן ובו צמר ממכסה של פשתן עד שהוא תולה מכסה בשק ונראה ליישב דבשק פשוט טפי שאין בו כלאים דכיון דאין סופו של צמר לישאר בשק כי יטלו הצמר מתוכו עכ"פ ולא הושם בשק אלא לפי שעה א"כ אין זה יחדיו שהרי חשוב כל שעה כאילו כבר נטלוהו משק אבל מכסה שנתנו בו הצמר כדי שיהא נשאר בו לכסות את גופו בשעת שינה א"כ כשתפרה כל סביביו איכא למימר דחשוב כלאים ממש קמ"ל דלא אלא דין מכסה כשק וכ"כ הריב"ש בתשובה דשרי והכי נקטינן דלא כהרמב"ם : מותר ללבוש חלוק של צמר ע"ג חלוק של פשתן ולקושרן יחד פי' שקושר רצועות של עור המחוברין בחלוק של פשתן ברצועות עור המחוברין בחלוק של צמר דאע"פ שאינו יכול לפושטן בלא התרת קשר אפ"ה אין בו משום כלאים דאין זה קרוי יחדיו כיון דעכ"פ סופו צריך להתיר הקשר ולפושטן דומיא דשק של פשתן כשמלאו צמר ותפר את פיו שאין בו משום כלאים אלא דמ"ש דאם הוא של קיימא אסור קשיא וכי גרע שקשר מתפירת פיו של שק דשרי כיון דחוזר וקורע התפירה הכי נמי חוזר ומתיר הקשר ונראה דהכי פירושו דלא שרי בקושר החלוקות יחד אלא כשדעתו לחזור ולפושטן זה אחר זה ע"י התרת הקשר דהשתא לא הוי הקשר של קיימא דמי לשק וכו' אבל אם אין דעתו לפושטן בזה אחר זה ע"י התרת הקשר אלא דעתו לפשוט ב' החלוקות יחד בלא התרת הקשר דהשתא הוי הקשר של קיימא הו"ל כלאים גמור דהו"ל יחדיו ואסור כנלע"ד מדברי רבינו וז"ל הס"ע מותר ללבוש חלוק של צמר ע"ג חלוק של פשתן אע"פ שאינו יכול לפושטן בלא התרת הקשר ואפילו הוא קשר של קיימא ובלבד שלא יחבר זה לזה עם המשיחה בב' תכיפות ויש אוסרין בקשר של קיימא עכ"ל ולא אבין היאך

אפשר לקשר של קיימא פחות מב' תכיפות דהיינו ב' קשרים זה על גבי זה גם לא פי' האי קשר של קיימא דכתב רבינו כאן כמו שפירשנוהו והעיקר כדפרי' אבל תימא דבדברי הרא"ש כתב בסתם דאם אינו יכול להפרידן בלא התרת הקשר אסור ומביאו ב"י ולא חילק בין שהוא של קיימא לאינו של קיימא ואפשר דאף

דרכי משה

ש (א) וכתבו התוס' והביאו המרדכי פרק במה מדליקין ופרק במה אשה דדוקא מכסה של פשתן ובו צמר שרי דאין הוט התפירה מחברו למכסה שיכול להוציאו אבל כלאי בגדים של

פרישה

אין לאסור כלאים בלבדים עכ"ס) : (ז) וקושר שני ראשי החוטים ר"ל קשרים שמתקיימת שני קשרים וע"ז או שקושר שני הראשים ביחד וע"ד שנתבאר בא"ח סימן ש"ו . ומ"ש שבענין אחר אינן מתקיימין ר"ל השתי תכיפות לא יתקיימו בלא קשר ופשוט הוא . ועמ"ש בסמוך (בסעיף י') פוד מזה : (ח) בגד צמר שרוקם עליו הכובס או הגרדי פי' הרא"ש דרך שאורגים והכובסים לרקום שם הבעלים על הבגדים ובחוט של פשתן בשל צמר אסור ללבוש הבגד בעוד האות עליו אבל הגרדי והכובס מותרין לעשותן דאינן אסורים אלא ללבוש : (ט) אסור משום כלאים ר"ל אסור ללבוש משום כלאים : (י) דקשר הוי חיבור לענין כלאים וקשה א"כ הא דלעיל שאם אינו עושה אלא תכיפה אח' אע"פ שקושר שני ראשי החוטין אינו כלאים וי"ל דהתם החוט אינו כלאים אלא שהוא מחבר צמר ופשתים יחד ולא מקרי חיבור פחות משתי תכיפות אבל כשהחוט הוא בעצמו כלאים עם הבגד אפי' בקשירה לבד הוי כלאים ודו"ק מ"ז ובחילוק זה נמי מתורץ מה שיש להקשות הסא דלעיל דאם אינו מעביר המחט אלא פעם א' אף על פי שקושר ב' ראשי החוטין על שפת הבגד אינו חיבור והא ציצית בטלית לא הוי חיבור בטלית אלא כה"ג מ"מ אי לאו דשרי רחמנא בהדיא הוי כלאים וצריך ג"כ לומר הואיל שהציצית עם הטלית הם שעטנז בעצמם אפי' בתכיפה אחת שקושרם שם הוי כלאים (ולעיל איירי שמחבר צמר ופשתים עם חוט שהרי בשניהם

כגון משי או קנבוס עכ"ס) ול"כ לתרץ ב' הקושיות בענין זה דציצית בבגד הוי דרכו לחברם כך בטלית וכן בגד שנפרם דרכו לפרוף אותו בחוט בקשירה וכל שדרכו בכך וזהו גמר ענינו וקיומו ואסורה אבל לתפור ב' בגדים ביחד אין דרך לחברן בתכיפה אחת לכן לא הוי חיבור פחות משתי תכיפות וק"ל . ועיין בתוס' דמשמע דבשתי תכיפות אפי' בקשר אחת אסורין ובב' קשירות אסור אפי' בתכיפה אחת ולפ"ז לק"מ מציצית שהוא ב' קשרים וע"ז גם בבגד שנפרם הוה ב' קשרים אבל מל' רבינו לא משמע לי הכי : (יא) דמיירי שחיבר שני ראשי הקרעים כו' כתב זה לאפוקי של"ת שעשה עיקר הקשר עם החוט דהיינו שקושרו עם קצה הקריעה זה מזה : (יב) מכסה של פשתן ובו צמר מותר שאין התפירה מחברת יחד כו' כ"ל דר"ל דאפי' היה תפור המכסה באמצע כמה פעמים כדרך שעושין הבגדים שקורין קאפט"ן אפ"ה מותר שהרי יכול להוציא הצמר מתוך התפירות משא"כ בשתי תכיפות בבגדים ארוגים ואא"כ קאמר אף על פי שתפרה המכסה גם כל סביביו דאע"פ שהתפירה שסביביו גורם שאינו יכול להוציאו עד שיקרענו אפ"ה מותר וק"ל : (יג) הוי כשק של פשתן כו' פי' ווה הוי מעשה בכל יום שעושין כן : (יד) מותר ללבוש חלוק של צמר כו' עד אבל אם הוא קשר של קיימא אסור . מיירי בשתי החלוקים עצמן הן קשורין יחד דאו מחמירין ביה טפי מאילו כרוך חוט משי או קנבוס על בגד פשתן וצמר וכורכן יחד דאל"כ קשה הא

חדושי הגהות

ש א פי' הרא"פ כגון אלו טרסיים (גרדיים) דהוא מכפת ביה (שעושין אותה כיפה על הראש ואז אינו משמט לכל צד) מ"ד מותר דהוא שנץ גרמיה וכו' (כלומר שהתר עצמו על ידי שנצים) והוא נחתא לה דכל מה שמחובר ע"י שנצים נשמטת למטה ואינה כתפירה שאינה יכולה להשמט לא למעלה ולא למטה : ב לא שלח עילייא כו' פי' א"א לפשוט התחתון

פשתן ולקושרן יחד [ג] אף על פי שאינו יכול לפושטן בלא התרת הקשר ובלבד שלא יהא הקשר של קיימא [ד] אבל אם הוא של קיימא אסור (טו) יש מקומות שרגילין לחבר הרצועה שחוגרים בה עם החלוק ובאותן המקומות אסור לחגור ברצועה של פשתן על חלוק של צמר או איפכא רצועה שראשה אחד של צמר והשני של פשתן אסור לחגור בה אע"פ שרצועה של עור באמצע מפני שקושר ב' ראשי' ביחד כשחוגר בה אבל אם יש באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחד ואינו זה אצל זה מותר והרמב"ם כתב גדיל של צמר בגדיל של פשתן אסור אע"פ שהרצועה באמצע וכתב א"א הרא"ש ז"ל על דבריו ולא תלה הטעם מפני שקושר ב' ראשי' באחד ונראה מדבריו שהוא אוסר אפילו לא קשר שני ראשיה כאחד וכ"כ העושה בגד כולו מצמר גמלים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה אסור (טז) ולא השיב על דבריו והיה חוכך להחמיר בדבר ולכך היה מחמיר על עצמו ולא היה תופר עורה התפורה בפשתן תחת בגד של צמר לפי שהתפירה מחברת העירה ובגד הצמר ביחד אבל לא היה מורה להחמיר לאחרים [ה] והרמב"ן התירו להדיא וכן נוהגין: המנהיג בהמות בחבלים בידו ומהם של צמר ומהם של פשתן מותר אע"פ שכורכן ביחד בידו אבל

דאף על פי דהרא"ש לא כתב חילוק זה בפי' רבינו הכריח לפרש כן מההיא דשק של פשתן שמלאו צמר וכו' וכדפרי' והכי נקטינן כדברי רבינו ונראה מדברי הרא"ש ורבינו דעד כאן ליכא איסורא בשתי חלוקות אלא בשקשרן יחד כדפרישי' שקשרו ברצועות אבל בשלא קשרן אלא חגר איזורו בעוז שלא יכול לפושטן אא"כ מתיר איזורו אין שם איסו' כלל וכ"כ הרשב"א בתשובה הלכה למעשה שכך נהגו כל ישראל ולא כגדולים שהחמירו בדבר ומביאו ב"י ע"ש והכי נקטי': יש מקומות וכו' משנה פרק בתרא דכלאים ר' יוסי אומר משיחות של ארגמן וכו' וכפי פי' רבינו שמשון והרא"ש ומביאו ב"י: רצועה שראשה אחד של צמר וכו' משנה שם וכפי פי' רבינו שמשון והרא"ש: המנהיג בהמות וכו' בפרק במה בהמה [דף כ"ד] מסיק ובלבד שלא יכרוך ויקשור ופי' רש"י כריכה וקשירה בשתי תכיפות נראה דדעת רש"י הוא לומר דהקשירה עצמה היא בשתי תכיפות כלומר שני קשרים זה ע"ג זה וכריכה משום חימום נקט ליה ולא כמ"ש במרדכי סוף פ' במה בהמה וז"ל פירש"י כריכה וקשירה היינו שתי תכיפות עד כאן לשונו דלא אשכחן חיבור לענין כלאים אלא בקשירה אבל כריכה לאו חיבור הוא אלא כדפרישי' וכן כתב בהגהת אשיר"י בשם ר"י דוקא בקשורין יחד אבל אינן קשורין יחד לא דיחדיו בעינן עכ"ל ומדברי הרא"ש שכתב בסתם וכ"כ רבינו בסתם אבל אם החבלים קשורים משמע קשורים בשתי תכיפות דאם אינן שתי תכיפות אינו מתקיים וכן כל היכא שהזכיר רבי' קשירה בסי' זה בסתם איירי בשני קשרים זה ע"ג זה וכך הם דברי הרמב"ם אבל אם קשרן כולן נעשו כלאים וכו' וכ"כ במרדכי לשם ע"ש ר"א ממי"ן דקשר דאורייתא אינה אלא ב' קשרים זה ע"ג זה עד כאן לשונו ודלא כב"י דפי' דברי רבינו והרמב"ם בשלא קשרן אלא קשר אחד דליתא עוד פירש"י אם חבלים אחד של צמר וא' של פשתן דכשאוחזן מתחמם ידו וקסבר דבר שאין מתכוין אסור משמע דלדידן דקי"ל דבר שאין מתכוין מותר שפיר דמי וכן פי' הגהת אשיר"י לפי פירש"י מיהו הפוסקים שכתבו איסור זה ס"ל דאף למאי דקי"ל דבר שאין מתכוין מותר הכא אסור משום דחשיב ליה פסיק רישיה דאי אפשר שלא תתחמם ידו באחיזתן ולא דמי למוכרי כסות לקמן בסימן ש"א דחשיב ליה דבר

לחלוץ העליונים אא"כ יחלצו התחתונים עמהם דאז חשובים כתכופים זה לזה ב' תכיפות ויותר הא אם אינם צריכים כ"כ מותר ולפ"ז יש קיצור בדברי א"ז שהיה לו לפרש חילוק זה ויש לתמוה על הפוסקים שהשמיטו פירוש' הזה (ג) ושמא י"ל דס"ל כרבי יוסי דאמר גבי אב ובנו והכן בו כשוך פליגא אהא ומשמע ליה דכל שאינו תכוף ב' תכיפות אינו אסור בשום פנים ופסקו כרבי יוסי (ג): יש מקומות שרגילים לחבר הרצועה שחוגרים בה עם החלוק ובאותן המקומות אסור לחגור ברצועה של פשתן על חלוק של צמר או איפכא בפ' בתרא דכלאים תנן ר' יוסי אומר משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר ופירשו רש"י והרא"ש משיחות חוטין מחוברין כעין חבלים אסור לחגור מפני שהוא מולל דרכן היה לתפרו ולחברו הנה והנה בתכיפות קודם שיקשור ויחגור בו ותמיד היה מחובר לחלוק מולל מלשון וכולן רשאין לצלול ולמלול (מ"ק כו.): **רצועה** שראשה אחד של צמר והשני של פשתן אסור לחגור בה וכו' משנה שם לא יקשור סרק של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אע"פ שהרצועה באמצע ופירש ר"ש לא יעשה אדם חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה ואפילו יקשור ביניהם רצועה של עור אסור כגון רצועה של עור משיחות של צמר בראש האחד ומשיחות של פשתן בראש האחר וכשחוגר בה קושר ב' ראשיה של צמר ושל פשתן ביחד דאי לאו הכי פשיטא דשרי ופוק חזי מאי עמא דבר הסרבלים שלנו של צמר ויש בהם עורות טלאים או שפניה תפור בפשתן והביא דתניא בתוספתא דאסור חלוק של צמר גמלים וארנבים וארג בו חוט אחד של צמר בצד זה וחוט של פשתן בצד זה ל"ק מידי כדפריש' דהיינו דוקא כשאני חוטים של צמר ושל פשתן זה בצד זה אבל אם זה בצד אחד של חלוק שכולו צמר גמלים וזה בצד אחר מותר וכ"כ הרא"ש בנדה פ' האשה וכתב רבינו ירוחם שכ"כ הרשב"א בתשובה ח"א סימן ש"ס וכתב עוד ר"י מנהג עולם לחבר עורות התפורות בחוטי פשתן תחת בגדי צמר אע"פ שהתפירה מחברת העור והבגד יחד וכתבו המפרשים שמותר וכ"כ הרשב"א בתשובה שם שאלו הכלאים הם מדרבנן והולכי' בהם להקל אף ע"פ שיש לחוש שמא יכניס חוט הקנבוס של התפירה שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור וכן עמא דבר עכ"ל ובסמוך יתבאר שהרמב"ם חולק על כל זה וכתב בת"ה סימן רצ"ז דכיון דשאר גאונים מתירים אין לחוש דבא"ז גדול ובאשיר"י התיר להדיא וא"ת"ל סע"י רבוי התפירות איתרמי שיתחברו חוטי הפשתן עצמם תפירות העורות אל הבגד מלאתי בא"ז גדול דר"ש התיר מטעם שהחוטים שבהם העורות תפורים לא חשיבי ובטלים הם לגבי העור הואיל ואין בהם משום כלאים והביא ראיה על זה מ' תוספתא ובפירוש משניות דר"ש מלאתי ופוק חזי מאי עמא דבר וכו' והשתא כיון שכתב כ"כ בפשיטות להתיר וגם בסמ"ג כתב ותשובת הר"ח דבגדים שלנו אינם שזורים ואין בהם כלאים דאורייתא אין להחמיר תמורת המנהג אמנם מלאתי תשובת מהר"ם שכתב דברי ר"ש ומסיק עלה דהוא היה מחמיר בדבר וכן הוגד לו משם ה"ר חזקיה שהיה מחמיר כמו כן ע"כ:

ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב גדיל של צמר בשל פשתן וכו' וכתב א"א ז"ל על דבריו ולא תלה הטעם מפני שקושר שני ראשיה כאחד וכו' ז"ל הרא"ש בנדה פ' האשה על פי' משנה זו שכתבתי בסמוך והרמב"ם כתב אם קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן אסור אע"פ שהרצועה באמצע ותלה הטעם לפי שקושר שני ראשיה יחד כשהוא חוגר וכ"כ העושה בגד מצמר גמלים או צמר ארנבים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה ה"ז אסור משום כלאים עכ"ל ואין ספק שמה שכתוב בספרי פסקי הרא"ש שבידינו ותלה הטעם לפי שקושר ב' ראשיה יחד וכו' הוא ט"ס וצריך לגרוס ולא תלה וכמ"ש רבינו ורבינו ירוחם דהל"כ אינו נקש' עם מה שכתב וכ"כ העושה בגד מצמר גמלים וכו' ואע"פ שכתב הרמב"ם אם קשר גדיל של צמר וכו' לאו למימרא שקשר הגדיל של צמר בשל פשתן אלא היינו לומר דע"י הרצועה שבאמצע הם קשורים וכך הם דבריו בפי' המשנה וז"ל סרק של צמר בשל פשתן הוא להדביק מחגורה או אזור אבנט מצמר ואחד מפשתן ברצועות עור בין שניהם כדי שיקשור קצה עור באזור הצמר וקצה האחר באזור הפשתן ומכאן שאסור לתפור בגד צמר בבגד פשתן ואפי' בחוט משי או חוט צמר גפן עכ"ל הרי שלא תלה הטעם מפני שקושר שני ראשיה ביחד בשעה שהוא חוגר ומשמע דאפי' לא קשרן יחד אסור ונראה שרבינו מפני שחשש ללשון אם קשר שכתב הרמב"ם שלא יפרש בו דהיינו שקושר ב' ראשיה לפיכך השמיטו ואין צורך כמו שכתבתי ובסמוך גבי השק והקופה מצטרפין אכתוב דבריו בפירוש המשנה והם כמו שכתב בו הרא"ש כאן והוי יודע שכתב הרמב"ם בחיבור שכלאים זה הוא מדאורייתא וזה הפך דעת הפוסקים כולם כמו שיתבאר בתחלת סימן שאחר זה בס"ד: כתב הרמב"ם צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטווה מהם טווי אם היה הרוב מן הגמלים מותר לערבו עם הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין לנימין של צמר המעורבות בהן לפיכך עורות הכבשים שעושים בהם בגדים אף על פי שתופרין אותן בפשתן מותרים ואין חוששין לנימין של צמר אף על פי שנכרכו בכלל חוט של פשתן שתפרו בו שהרי בטלו במיעוטן עד כאן לשונו והראב"ד אע"פ שהשיגו כתב בסוף דבריו דכיון שאין בו איסור תורה אין חוששין לספיקו (ד): המנהיג בהמות בחבלים בידו ומהם של צמר ומהם של פשתן מותר וכו' אבל אם החבלים קשורים יחד אסור וכו' בפ' במה בהמה (נד.) תנן

דרכי משה

של צמר ונתחב המחט בהן ובמכסה אסור דאין יכול להוציאו בלא התרת תפירה ע"כ לשונו: (ב) וראיתי בא"ז עצמו הטעם דאסור ללבוש דדוקא חלוק ע"ג חלוק שרי דאפשר לפשוט התחתונה בלא העליונה משא"כ בב"ש והביא הירושלמי כדבריו וז"ל הירושלמי פ"ב דכלאים מודה ר' אילא כהן דילבוש דרדשין דעמר ע"ג דרדשין דכיתן דהוא אסור דלא שלה עילייא לא שלח ארעייא דלא כב"י שלא ראה דברי הא"ז אלא ראה דברי הג"א שפסק הדין בלא טעם וכתב ב"י ונראה דטעמא מההיא דירושלמי ונראה דה"פ דלא אסור אלא כשהם כ"כ צרים והדוקים שא"א לחלוץ העליונים אא"כ יחלצו התחתונים עמהם דאז חשובים כתכופים זה לזה ב' תכיפות ויותר ואם אינן צרים מותר ולפ"ז יש קיצור בדברי א"ז שהיה לו לפרש חילוק זה עכ"ל. ואני אומר דודאי לפי פירושו דברי הירושלמי דר"ל דלא שלח העליונות אם לא שלח התחתונה ג"כ והיינו דוקא כשהם צרים אז יש לתמוה אדברי א"ז שלא חילק בהא אבל אין פי' הירושלמי כדבריו אלא ר"ל דאם לא שלח העליונות לא יוכל לפשוט התחתונה לכך אסור משא"כ בחלוק וכ"ה בא"ז סס"ק דע"ז ופ"ק דביצה בהדיא כמ"ש: (ג) ונ"ל דאותן ב"ש העושין במדינתינו הקרויים בלשוננו פורטק"ס ויש בהן משיחה של פשתן והב"ש של צמר כרוכין תפורים על המשיחה והמשיחה נמשכת הנה והנה כרצועה בקציצה של תפילין דמותר דהרי יכול להוציא המשיחה בהן בלא התרת שום דבר ואע"פ שחוגר עצמו בראש המשיחה ואותו משיחה מחזיק בב"ש שלא יפול אין זה קשר של קיימא ולא קרוי חיבור מידי דהוי אחלוק ע"ג חלוק וחוגר אח"כ דשריא גם דמיא למ"ש לעיל בת"ה על בגד פשתן וזרועותיו של צמר דשרי אע"ג דמתקיים שם תמיד הואיל ויכול לפורקן כשירצה בלא התרת דבר אחר (אבל) אם עושה בראש המשיחה קשר כדי שלא תשמט המשיחה לפנים זה ודאי אסור דאז הוי חיבור דאז א"א להוציא המשיחה בלא התרת הקשר כנ"ל: ובכלבו (ד) וכ"כ הכלבו:

דרישה

שוו לכ"ע מש"ה לא כתב רמ"א שם כלום וק"ל: [ג] אע"פ שאינו יכול לפושטן בלא התרת הקשר י"א (וסיים סג"ה אשר"י ספ"ק דביצה מא"ז עכ"ה) דאסור ללבוש ב' בתי שוקיים אחד של פשתן ואחד של צמר זו על זו דמאחר שאי אפשר לפשוט התחתונה בלא עליונה הוי כחיבור ול"ד לב' חלוקים זו על זו דאפשר לפשוט התחתון בלא העליון וכגון ליוהר עכ"ל רמ"א והוא סג"ה מסמ"ק ומ"ו כתב בהגהותיו וז"ל מלאתי בהג"ה סביב הסמ"ק וז"ל ובירושלמי משמע שאסור ללבוש בתי שוקיים של פשתן תחת בתי שוקיים של צמר משום דא"א לפשוט התחתון בלא עליון עכ"ל ובסמ"ג בתוס' להיות שמותר ללבוש חלוק של צמר על חלוק של פשתן עכ"ל מ"ו משמע קצת מלשונו שמדמה בתי שוקיים לחלוק וצ"ע למה כתב זה בשם הסמ"ג למוד שלא ם רבינו מתיר אלא שאינו דומה: אסור ללבוש אנפילאות של צמר על של פשתן אבל לכרוך ברגלו בגד פשתן תחת אנפילאות של צמר מותר (ובגדים שלנו שאינן שזורים בשעת הדחק אין למנוע מלישב עליהן דהוי גזירה לגזירה) מ"ו וכ"כ הגהות אשר"י בשם א"ז דאסור ללבוש אנפילאות של פשתן ע"ג אנפילאות של צמר ועיין בב"י מ"ש ע"ז שהביא ראיה מהירושלמי ופי' להירושלמי ע"ש ומכח פי' הקשה קושיא ע"ז ויישב אותה בדוחק והנה בפי' הירושלמי בהיפך פי' ב"י שהם פי' לא שלא עליית לא שלא ערעייה דר"ל כשהוא צר כ"כ דלא יכול לפשוט התחתון אא"כ פושט העליון תחילה וזהו הפי' הוא מיושב טפי לפי ל' הירושלמי וגם לפ"ז לא יהא קיצור בדברי א"ז כ"כ כי לרוב הוא כן שאינו יכול לפשוט התחתון בלא העליון ודו"ק: [ד] אבל אם הוא של קיימא אסור ונ"ל דאותן בתי שוקיים שעושין במדינות אלו וקורין אותו פורטק"י ועשין של צמר ועושין בהן משיחה של פשתן שעוברת בהן כמו רצועה במעברתא דתפילין מותר ואע"פ שקושר המשיחה כשלובשן לא מקרי קשר של קיימא אבל אם עושה קשרים בב' ראשיה נראה דאסור דהא א"א להוציאה משם עכ"ל רמ"מ ע"ש: [ה] והרמב"ן התירו להדיא וכן נוהגין וכ"כ רמ"א וז"ל מ"ו ובסמ"ק כתב ור"ש הורה דאין לחוש וכ"כ בת"ה (סימן רצ"ז ומטעם דאותן החוטין לא חשיבי ובטלי לגבי העור הואיל ואין באין רק לחבר העורות אין בהן משום כלאים ובתשובת הרשב"א סימן ש"ס כתב ז"ל ולא חיישינן שמא יעבור חוט התפירה באמצע חוט תפירות העורות אלא הולכין בספיקו להקל הואיל והוא כלאים דרבנן עכ"ה) דאין לחוש ובסג"ה למרפא כתב ויש מחמירין עכ"ל. ומהר"ם לא היה מתיר להכניס בגד פשתן תחת הטשאמלי"ט כי שמא הטשאמלי"ט עשוי מצמר רחלים ולא היה מכניס עורות תחת בגד צמר אא"כ שנתפרה בקנבוס מ"ו עכ"ל תשב"ץ:

פרישה

הא נתבאר לעיל דבקשר למוד לא מחשב כלאים עד דנתחבר ג"כ בב' תכיפות וכן מוכח בב"י ע"ש: (טו) יש מקומות שרגילין לחבר הרצועה כו' ר"ל שמחבר הרצועה בחלוק בתפירה (מטעם שלא יפסידנה ותמיד הוא מחובר עם החלוק עכ"ה): (טז) ולא השיב על דבריו פי' הרא"ש לא

אבל

חדושי הגהות

התחתון אם לא יפשוט העליון: ג בשבת (צז:) וכפי' הערוך הביאו תוס' שם ד"ה אין מטמא:

היב

(יז) אבל אם החבלין קשורין ביחד אסור לכורכן סביב ידו : השק והקופה מצטרפין לכלאים כיצד חתיכת בגד פשתים מחובר לשק וחתיכת בגד צמר מחוברת לקופה וחברן יחד בב' תפירות מצטרפין אף ע"פ שמחוברין בב' כלים ואסור להתכסות בשק או בקופה ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי (יח) אב ובנו מצטרפין כיצד היה הוא לבוש צמר ובנו פשתים וחבר שלו עם של בנו בשתי תפירות וחגר חגורה עליו ועל בנו אסור משום כלאים (יט) אבל אם לא חגר חגורה על שניהם שרי דכיון שהן בע"ח נפרדים זה מזה הוא עצמו מצטרף לכלאים כיצד היה לבוש צמר ברגלו א' ופשתן בשנית וחברן יחד (כ) בשתי תכיפות הוי כלאים :

שא דבר תורה אין אסור כלאים אלא דרך לבישה או להעלותם

עליו דרך חימום (א) [א] אבל אם מעלם עליו שלא כדרך הימום כגון אהל של כלאים שמאהיל עליו או שמפשיל קופה של כלאים מאחוריו (ב) או שמציעו תחתיו מותר אבל חכמים אמרו אפי' י' מצעות זו על זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם שמא תכרך עליו נימא ודוקא ברכים (ג) אבל כרים וכסתות שהן קשין וליכא למיחש שמא תכרך עליו נימא מותר לישן עליהן ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן בד"א כשהן ריקנין ונתונין על גבי קרקע (ד) אבל אם מליאים או אפי' ריקנין ונתונין ע"ג מטה לא

אנן אבל מכניס הוא לתוך ידו חבלים ובלבד שלא יכרוך ואוקמוה בגמ' לענין כלאים דחבלים כלומר שידו מתחממת בחבלים שהם כלאים ופריך והתניא התוכף תכיפה אחת אינה חיבור ה"ק ובלבד שלא יכרוך ויקשור ומדברי הרמב"ם נראה דאפי' לא קשר החבלים אלא בקשר אחד אסור לכרכן סביב ידו שכתב המנהיג בהמות ומכניס חבלים לתוך ידו מהם פשתים ומהם צמר ה"ז מותר ואף ע"פ שכורכן על ידו אבל אם קשרן כולן נעשו כלאים ואסור לו לכרכן על ידו וכך הם דברי רבינו : ב"ה והמרדכי כתב בשם רא"ם דמיירי בב' קשרים : אבל רש"י פי' דיכרוך ויקשור היינו לומר שעשה כריכה וקשירה בשתי תכיפות וכו' רש"י דהא מתני' אתיא כמ"ד דבר שאין מתכוון אסור וכתב ר"י שהוא תמה על הרא"ש שלא חלק בזה כלל וכתב לאסור ואנן קי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוון מותר ודמיא להא דמוכרי כסות דלקמן ובסימן ש"א אכתוב בזה בס"ד : השק והקופה מצטרפין לכלאים משנה בסוף כלאים : ומ"ש כיצד חתיכת בגד פשתים מחוברת לשק וכו' כך פירשו ר"ש והרא"ש אבל הרמב"ם פי' כשיקבוץ בגד צמר ופשתים ויחבירם בחתיכת שק או קופה שכבר החבירם אבל השק או הקופה קצתם עם קצתם ויש להם קצת חיבור ונעשה כלאים ואסור ללבוש הבגד ההוא המחובר משניהם וכן אמרינן בספרי יחדיו מ"מ עכ"ל בפי' המשנה וכבר נתבאר אבל רצועה שראשה אחד של צמר וכו' שזה הוא דעתו ובחיבור כתב אפי' נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן הרי אלו כלאים : אב ובנו מצטרפין כיצד היה לבוש צמר וכו' הוא עצמו מצטרף לכלאים כיצד היה לבוש צמר ברגלו אחת וכו' ירושלמי פ' בתרא דכלאים רבי ירמיה בעי הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים היך עבידא הוא לבוש מנין דעמר ובריה לביש מנין דכיתן נסב פסקי דעמר ועגלם על תרוויהו אר"י והכן בו נשוך רבי חגי בעי הוא עצמו מהו שיצטרף בכלאים היך עבידא הוא לביש דרדסין דעמר בחדא ריגלא ודרדסין דכיתן בחדא ריגלא א"ר יוסי והכן בו נשוך לא צורכא (ב"ה דלא) וכו' ופירש ר"ש הכן בו נשוך כלומר שתוכפין ב' תכיפות ועמ"ש נסב פסקי דעמר ועגל על תרויהון כתב כלומר שהקיף האב והבן בחגורה של צמר שלא יחלקו זה מזה משמע הא לא עגיל תרוייהו פשיטא לי דשרי דאינן חיבור וכן פירש הרא"ש בפ"ט דנדה וכתב דטעמא דלא הוי חיבור בלא"ה לפי שב"ח נפרדים זה מזה וכתב על בעיא דרבי חגי בהוא עצמו דמיבעיא ליה לפי שדרך הילוכן נפרדים זה מזה וכן פי' הרשב"א להא דאב ובנו וכו' בתשובה בשם ר"ש ואח"כ כתב וסבור אני לומר דההיא דאב ובנו אפי' בלא תכיפות הוא אלא מפני שהוא חוגרם ביחד קאמר והאי דקא מהדר ליה ר"י הכן בנשוך בתמיה קאמר כלומר אין זה יחדיו שאין כלאים אלא כשנושכין זה את זה ונשוך היינו שמחוברים חיבור קיים כ"כ שאם תמשוך ותרצה להפרידן זה מזה יבא מזה עם זה כנושך את חבירו ואוחך ממנו בשיניו וזה כ"ל יותר לפי שבירושלמי אמרו עוד שם רבי חגי בעי הוא עצמו מהו שיצטרף בכלאים היך עבידא דרדסין דעמר בחדא ריגלא ודרדסין דכיתן בחדא ריגלא א"ר יוסי הכן בו נשוך לא צריכא דלא כלומר בתמיה וכי זה נשוך לא צריכי למימר דלא ועוד שם היו בראשו פצעים ד יהיב ספליני דסמרטוט דעמר על חדא וספליני דסמרטוט דכיתן על חדא א"ר יוסי והכן בו נשוך אין לך אסור אלא נשוך בלבד זה כ"ל ברור כמו שפירשתי עכ"ל ונראה דלפי פירוש זה אם תכף בגד זה עם זה בשתי תכיפות אף ע"ג דלא עגל על תרויהון הוי כלאים וזהו שהשיב ליה רבי יוסי דאף ע"ג דעגל עמר על תרויהון אינן כלאים כיון שאינו נשוך דאין כלאים אלא בנשוך דהיינו תוכף ב' תכיפות וכל שהוא תוכף ב' תכיפות דהיינו נשוך הוי כלאים אף ע"ג דלא עגל עמר על תרויהון דעיגול זה אינו מעלה ואינו מוריד : ולכל הפירושים משמע לי דאב ובנו דנקט בירושלמי לאו דוקא דה"ה לשני אנשים בעלמא אלא אורחא דמלתא נקט שדרך האב לשאת את בנו ולפעמים קושר אותו עמו כדי שלא יפול : **והרמב"ם** השמיט הירושלמי הזה ונראה שטעמו מפני שהוא מפרשו כפי' אחרון שפירש הרשב"א דהשתא אין שום חידוש בדין זה דבכלל מ"ש דתוכף ב' תכיפות הוי חיבור לכלאים הוו כל מילי דעלמא בכל ענין שיהיה צמר מחובר לפשתים ע"י שתי תכיפות :

שא דבר תורה אין אסור משום כלאים אלא דרך לבישה או להעלותם עליו דרך חימום בירושלמי פ' בתרא דכלאים כתיב לא תלבש שעטנז וגו' הייתי אומר אינו אסור אלא מללבוש ת"ל לא יעלה עליך אי לא יעלה עליך הייתי אומר לא יפשיל את הקופה לאחוריו ת"ל לא תלבש מה מלבוש מיוחד דבר שהוא מהנה הגוף אף כל דבר שהוא מהנה את הגוף ובסוף ההיא פרקא גרסינן אהלים אין בהם משום כלאים וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שהיא עליה שאינה דרך לבישה וכיוצא בזה הם דברי רבינו וגם המרדכי כתב בספ"ק דבילה בשם ראבי"ה שמותר לפרוש בגד כלאים על הגיגית שרוחצים בו משום דאינו אלא מעמיד בעלמא וכן הדעת נוטה שהרי אפקיה בלשון לבישה ע"כ וכ"כ שם הגהות אשיר"י בשם א"ז . ומ"ש או שמציען תחתיו מותר אבל אמרו חכמים אפי' עשר מצעות וכו' שמא תכרך עליו נימא כריש פ' בא לו (סט:) ובספ"ק דבילה (יד:) כלאים לאתי חזו וכ"ת למוגא עלייהו והתניא לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן גזירה שמא תכרך נימא על בשרו וכ"ת דמפסיק מידי בינייהו והאמר ר"ש בן פזי אפי' י' מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם משום שנא' לא יעלה עליך וכתב הר"ן מלשון רש"י נראה שהוא מפרש אסור לעשות כן שמא תכרך נימא והיכא איסור דאורייתא ודר"ש בן פזי מדרבנן ואין צורך לזה אלא כך נ"ל דברייתא נקיט לה הכי משום דאפי' בכלאים שאין דרך בהעלאה אלא בהצעה כל היכא דלא מיפסק מידי אסור שמא תכרך נימא על בשרו אבל כל היכא דמפסיק כל שאין דרכן בהעלאה שרי והיינו דתנן הכרים והכסתות אין בהן משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם והיינו מפני שאין דרכן להעלות וכ"פ ר"ש בפי' המשנה ור"ש ב"פ אתא לאשמעינן דאפי' י' מצעות זו ע"ג זו שאין דרכן בהעלאה כל שכלאים תחתיהם שדרכו להעלותם אסור לישן עליהם משום שנא' לא יעלה עליך כלומר משום לתא דהעלאה כיון שדרכן בכך עכ"ל. וכ"כ סמ"ג דהיתירא דמרדעת וכרים וכסתות היינו משום דכיון דלא אורחייהו בלבישה לא גזרו ואין כן דעת הרמב"ם שכתב וז"ל מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים שנאמר לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך וד"ס אפי' י' מצעות זו על גב זו והתחתון שבהם כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא על בשרו בד"א ברכין כגון יריעות ושמלות אבל בקשין שאינן נכרכין כגון כרים וכסתות מותר לישב ולהסב והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם עכ"ל. הרי שאסור בי' מצעות זו על גב זו אם המצע התחתון כלאים אף ע"פ שאין דרכו בהעלאה :

דבר שאין מתכוון ע"ש : **השק** והקופה וכו' משנה סוף כלאים וע"פ פי' הר"ש והרא"ש : אב ובנו מצטרפין וכו' עד סוף הסימן ירושלמי וע"ס פי' הר"ש והרא"ש ומביאו ב"י ועיין עליו : כתבו התוס' בפרק קמא דבילה [דף ט"ו] ואותן פורפיינט"ש (בלשון רוסיא קפט"ן) פי' סדינים המחוברים יחד וביניהם צמר גפן שאנו לובשים דפעמים יש בהם צמר י"ל הואיל אם עושים קרע קטן מוציאין אותו דרך הקריעה דאחד מסרך סריך לחבירו שרי אבל אם היו משימין בהן חתיכות קטנות של בגדי צמר ודאי שיהא אסור עכ"ל וכ"כ התוספות והמרדכי ר"פ במה אשה בביאור יותר ע"ש ומביאו הרב בהגהת ש"ע :

שא דבר תורה וכו' ירושלמי דכלאים פרק בתרא אי כתב לא תלבש הו"א אינו אסור אלא מללבוש ת"ל לא יעלה עליך אי לא יעלה עליך הייתי אומר לא יפשיל הקופה לאחוריו ת"ל לא תלבש מה מלבוש מיוחד שהוא דבר שהוא מהנה את הגוף אף כל דבר שהוא מהנה את הגוף ומש"ה כל שאינו בעצמו מהנה הגוף אלא שהוא מגין לגופו מפני החום או מפני הקור כגון אהלים שמאהילין על גופו או שמפשיל הקופה וכו' מותר וכן וילון שפרסוה כנגד הפתח והחלון להגן מפני החמה או מן הרוח והגשם אי נמי לפרוס בגד כלאים על הגיגית שרוחצין בו כדי לשמור חומו וכל כיוצא בזה שאין הכלאים בעצמן מהנין את הגוף מותר וכן אפי' הגוף נהנה מן הכלאים כל שאינו לא לבישה ולא העלאה כגון שמציען תחתיו נמי מותר ד"ת אלא שחכמים אסרו להציעם תחתיו והוסיפו עוד לאסור אפי' עשר מצעות זו על זו שאין בהם כלאים וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהן ואף ע"פ שאין הגוף נהנה מן הכלאים בעצמן דשמא תכרך עליו נימא ובין שהכלאים דרכן בהעלאה ובין אין דרכן בהעלאה אסור להציען אפי' עשר מצעות אבל באהלים וקופה ווילון ופרוסה על הגיגית וכיוצא בזה לא גזרו כלום ומותר אפי' מדרבנן וכך הוא דעת הרמב"ם ודלא כמקצת פוסקים דמקילין להציען תחתיו כגון כרים וכסתות כיון שאין דרכן בהעלאה ואפי' הן רכין אי איכא מידי דמפסיק ואין בשרו נוגע בהן אלא רכין בכל ענין אסור והא דתנן דכרים וכסתות אין בהן משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן היינו דוקא בקשין ועיין ב"י : ומ"ש בד"א כשהן ריקנין וכו' ירושלמי שם וע"פ פי' הר"ש והרא"ש מביאו ב"י : ומ"ש

ומ"ש ודוקא ברכים גם זה שם ויתבאר בסמוך . ומ"ש אבל כרים וכסתות שהם קשים וכו' בפ' ד' דכלאים תנן הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם וכתבו הר"ש והרא"ש דאיתמר עלה בירושלמי הדא דמיא בריקן אבל במלא אסור בנתון ע"ג א מסטווא אבל בנתון ע"ג המטה אפי'

פרישה

לא הסיב על דברי הרמב"ם : (יז) אבל אם החבלים קשורים אסור לכורכם סביב ידו (ומשמע דאפי' לא קשרן אלא בקשר אחד אסור לכורכם סביב ידו עכ"ה) כ"ל דהוא ג"כ מטעם שכתבתי לעיל כיון דדרך הולכת בהמות הוא בכך והוא גמרן ואיסורן (ועיין בשלטי גבורים פרק במה בהמה דף קל"ב ע"ב ור"י בתא"ו נתיב י"ט ח"ב שלדידן דקי"ל דבר שאינו מתכוין שרי מותר לכרוך אע"פ שקשורים הואיל ואינו מכוין רק להנהיג בהמות ועי"ל סי' ש"א מ"ש א"א ז"ל שם בדרישה ס"א עכ"ה) : (יח) אב ובני מצטרפים כיצד היה הוא כו' לא זו א"ז קתני דאפי' שני בני אדם מצטרפין ואע"ג דדרכם להתפרד ונקט אב ובנו כי מסתמא שני בני אדם דעלמא אין סוגרים את עצמן ביחד וק"ל : (יט) אבל אם לא חגר חגורה על שניהן שרי אבל הרשב"א אוסר אפי' בלא חגורה : (כ) בשתי תכיפות הוי כלאים אע"פ שנפרדין זה מזה דרך הלוכו וכן זה סוי לא זו א"ז דא"א לו שלא ילך ומרחיב רגליו זה מזה :

סי' שא (א) אבל אם מעלם עליו שלא כדרך החימום כגון אוהל כו' כ"ל דהכא איירי אף להציל מן החמה או מן הגשמים דשרי ולא אסר לקמן אלא דרך העלאה ואו אסר בחמה כו' לאפוקי הכא ודו"ק והעיקר מצאתי במרדכי סוף פ"ק דבילה ע"ש בדברי מ"ו ועיין בדרישה : (ב) או שמציעו תחתיו מותר שנאמר לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך שלא אמרת מפסיק דאל"כ היינו לבישה : (ג) אבל כרים וכסתות שהן קשים וגם הם דאורייתא ומותר לישן עליהן בהפסקה דלא יגע בהן בשרו אשיר"י : (ד) אבל אם הם מליאים או אפי' ריקנין

דרישה

סי' שא [א] אבל אם מעלם עליו שלא כדרך החימום עיין בפרישה מ"ש בשם מ"ו ומשמע דס"ל למ"ו דמותר אפי' מדרבנן דאל"כ לא הוה קשה מידי מלקמן די"ל דלקמן איירי דאסור מדרבנן ולפ"ז פאקל"ט העשוי בעגלה למעלה מראשו מבגד ותפור בגדי פשתן תחתיו מותר וכן נוהגין . אבל ל' רבינו שכתב ז"ל דבר תורה אין כלאים אלא דרך לבישה כו' עד כגון אהל של כלאים שמאהיל עליו מותר כו' משמע דדוקא מדאורייתא מותר אבל וה"ה פאקל"ט אבל מדרבנן מיהו אסור כיון דגם הן עשוין להציל מחמה וגשמים . ואע"ג דמסיק רבינו וכתב ז"ל אבל חכמים אמרו אפי' עשר מצעות זו על זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן ולא כתב דגם אהל אסור מדרבנן י"ל דלא מיניה נקט וז"ל בתר טעמא דאסרו אפי' בי' מצעות שמא כרוך נימא ק"ו דיש לגזור באהל שהוא עליו לעינים ויש לחוש שיתעטף בו ידיו בעת הליכה ובפרט שהוא יושב תוכו כל היום וכל' רבינו הוא ג"כ ל' רמ"א בש"ע ע"ש מיהו מדהגיהו רמ"א בריש (ר"ל שכתב דין אוהל בש"ע בהגהות שלו בריש עכ"ה) בהיתר דאורייתא ולא הגיהו בסיפא

חדושי הגהות

ד יהיב ספליני דסמרטוטא כדפי' שהיה נותן רטיה של צמר על אחד מהפצעים ורטיה של פשתן על אחר וקא מיבעיא ליה אי הוי חיבור ע"י ראשו וע"ז קאמר רבי יוסי שאינם חיבור כיון שאינם נושכים מן הראש :

שא א מסטווא היא איצטבא והוא כמו ספסל :

לא לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו וכן כל בגדים הקשין (ה) מותרין בהצעה מתחת ואסור ללבשן ולבדין הקשין מותרין אפי' בלבישה (ו) כיון שאפילו לבישת הרכים אינו אלא מדרבנן בגד גדול וכלאים מצד אחד אסור ללובשו אפי' מצידו השני אף על פי שהצד שבו הכלאים נגרר על גבי קרקע אסור ללבוש כלאים אפי' דרך עראי (ז) [ב] כגון טלית של קטן וגדול לובשו דרך עראי לצאת בו לשוק הלובש כלאים ואינו מכוין להנאתו כגון שלובשם להעביר בהם המכס (ח) [ג] והוא מוכס העומד מאליו או שאין לו קצבה מותר וכן מוכרי בגדים (ט) שמעלים עליהן בגדי כלאים כשמוליכין אותן למוכרם או שלובשין אותם כדי להראות מדתן מותר ובלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה (י) ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין במקל לאחוריהם וכן תופרי כסות תופרין כדרכן ובלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין

תופרים

ומ"ש וכן כל בגדים הקשין מותרין בהצעה כלומר ל"מ כרים וכסתות שהן קשין מן הסתם וליכא משום מראית העין אלא אפי' בגדים שהן רכין מן הסתם אפ"ה אם נמצאו בגדים שהן קשין מותרין בהצעה ולא אסרינן להו משום מראית העין שלא יאמרו שהן רכים ועיין בסמוך בדין מרדעת :

ומ"ש ולבדים הקשין וכו' כ"כ הרא"ש פ"ט דנדה והתוספות והגהות מרדכי פ' במה אשה דדוקא כרים וכסתות ובגדים שהן שוע טווי ונוז דאסורין מדאורייתא בלבישה והעלאה אפי' בקשין דההורה לא חילקה בין רכים לקשים הילכך בהצעה דשרי מדאורייתא אפי' ברכים לא אסרו חכמים אלא ברכים דשייך בהו כריכת ניחא אבל לא בקשין אבל לבדים שאינן אלא שוע בלבד ואף הלבישה והעלאה אינו אסור אלא מדרבנן הלכך לא אסרו אלא ברכים אבל לבישת הקשין לא אסרו ומ"ש ב"י דלהרמב"ם הלבדים אסורים מדאורייתא ליתא אלא גם הרמב"ם ס"ל דאינן אלא מדרבנן כמו שנתבאר בתחילת סימן ש' בס"ד . וכתב ב"י דיש להחמיר מספק כיון דלא נתברר לנו איזה נקרא קשין ובספק ידיעה לית לן למימר ספק דרבנן לקולא דדעת שוטים לאו כלום הוא והכי נקטינן מיהו היכא דנהיג להקל בקשים כתב הרשב"א בתשובה הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ומביאו ב"י :

אסור ללבוש כלאים אפי' דרך עראי כגון טלית של קטן וגדול לובשו דרך עראי לצאת בו לשוק כ"כ הרא"ש ורצה לומר כל טלית של קטן אע"פ שאין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו דהשתא הגדול בוש לצאת בה דרך עראי לשוק וסד"א דאם יצא בה הגדול עראי לשוק אין זה נקרא לבישה ואין בה משום לא תלבש כלאים דאין עראי לכלאים ואסור לגדול ללובשו דרך עראי לצאת בו לשוק ואין צ"ל אם הקטן מתכסה בה ראשו ורובו דהשתא אין הגדול בוש לצאת בה דרך עראי לשוק דפשיטא דאית בה משום לא תלבש כלאים דהו"ל לבישה כיון שאינו בוש לצאת בה לשוק והכי נמי פשיטא דאפי' אין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו והגדול לובשו בביתו דאית בה משום לא תלבש כלאים דשפיר הו"ל לבישה כיון שאינו בוש ללבשו בביתו וז"ל הר"ש אין עראי לכלאים דלבישת עראי שמה לבישה ואסור ובריש התכלת מייתי לה ומשמע דאיירי בטלית קטן אף ע"פ שאין הגדול יוצא בה עראי עכ"ל פי' דבריו דמשמע התם בפרק התכלת דאיירי בטלית קטן כל כך אף ע"פ שאין הגדול יוצא בה עראי דהיינו שהגדול בוש לצאת בה לשוק לפי שהטלית קטן כל כך שאין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו ואפ"ה שמה לבישה ואסור לגדול לצאת בה דרך עראי לשוק כשיש בה כלאים וה"א להדיא בפרק התכלת [סוף דף מ'] ואין חילוק בין פי' הר"ש לפי' הרא"ש דמ"ש הר"ש דמיירי בטלית קטן אף ע"פ שאין הגדול יוצא בה עראי היינו לומר שהוא בוש לצאת בה עראי ומ"ש הרא"ש וגדול יוצא בה עראי היינו לומר שאם הגדול יוצא בה עכשיו לשוק בעוד שיש בו כלאים חייב עליו דהו"ל לבישה אף ע"פ שהטלית קטן שהגדול בוש לצאת בה לשוק וב"י כתב דשמא טעות סופר הוא בדברי הרא"ש ע"כ ושרי ליה מאריה דלפי דעתו גם בדברי רבינו הוה טעות אלא אין כאן טעות ודו"ק : **הלובש** כלאים ואין מכוין להנאתו וכו' בסוף כלאים שנינו שאסור ללבוש כלאים כדי להעביר בהם המכס לפי שאין נותנין מכס מכל מה שאדם לבוש ומשום דמשמע דבדליכא כלאים שרי ללבוש להעביר המכס נ"ל דמיירי במוכס העומד מאליו דהוי גזלן א"כ שאין לו קצבה דנוטל יותר ממה שראוי אבל אם יש לו קצבה ואכרו מאת המלך אסור להעבירו ופירשו המפרשים דהאי מתניתין אתיא כמ"ד דבר שאין מתכוין אסור ואנן קי"ל כמ"ד דבר שאין מתכוין מותר ואף ע"ג דהו"ל פסיק רישיה דא"א שלא יהנה גופו מכלאים בשעה שהוא לובש אפ"ה כיון דלא ניחא ליה שהרי צריך הוא ללבשן להציל ממונו מגזילה הילכך שרי וכמו שהסכימו המפרשים בפ"ק דכתובות בד"ה מסוכריא דזייתא ועיין שם בתוספתא ובסמ"ג בהלכות שבת בדין סחיטה ולא דמי לחבלים דאסור בקשורין וכרוכים בידו משום דהתם הוי פסיק רישיה דניחא ליה דאי לא ניחא ליה לא הו"ל לקשרן וע"ז בשני קשרים ולכרוך אותם בידו : ומ"ש וכן מוכרי בגדים וכו' כלומר ל"מ בלבשן להעביר המכס דאנוס הוא דהמכס רוצה לגוזלו וא"א להציל עצמו וממונו אלא בלבישת כלאים

אפי' ריקן אסור ופירש הרא"ש אסור לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו וז"ל סמ"ג אבל כר מלא נכפף על צידי האדם וכן ריקן ומונח על תבן אדם נשקע באמצעיתו ונכפפין הצדדין עליו וז"ל ר"ש ע"ג מטה של חבלים נשקע תחתיו וצידי הכר עולים עליו אבל צדדים של עץ קשה ואינו נשקע ע"כ ומסתווא שאמר בירושלמי נראה שהיא איצטבא של עץ או אבן וכך הוא שמה בלשון ערבי ורבי' נראה שפירשו דמסטווא היינו קרקע והרמב"ם בחיבורו השמיט דברי הירושלמי שכתב וז"ל אבל בקשים שאינן נכרכים כגון כרים וכסתות מותר לישב ולהסב עליהם והוא שלא יהא בשרו נוגע בהם : ומ"ש וכן כל הבגדים הקשים מותרין בהצעה מתחת ואסור ללבשן ולבדים הקשים מותרים אפי' בלבישה וכו' בספ"ק דביצה (יד :) ובר"פ בא לו (סט :) אמרינן דכלאים בקשים מותרין כי הא דא"ר הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא וכתב הרא"ש בפ"ט דנדה דשרי אפי' בלבישה דלבדים הרכים אסור מדרבנן כדתנן בפ' בתרא דכלאים הלבדים אסורין מפני שהם שועים אבל טווי ואריג אינו הילכך שרו מדאורייתא ובקשים אוקמוה אדאורייתא ושרי אפי' בלבישה והא דקאמר אלא בקשים איירי בבגדים שהם שוע טווי ואריג אלא שהם קשים דלא שייך בהו כריכת ניחא הילכך שרו בהצעה ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם דלבישה והעלאה דאורייתא והצעה דרבנן ברכין גזור אפי' י' מצעות זו על גב זו ובקשים לא גזור כדתנן הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים וכו' ודוקא בהצעה שרו אבל בלבישה והעלאה אסירי מדאורייתא אף ע"פ שהם קשים דאמרינן בריש ערכין (ג :) הכל חייבים בכלאים כהנים לוים וישראלים ומסיק דכהנים איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הואיל ואשתרו כלאים לגבייהו וכו' קא משמע לן כהי דאישתרו בעידן עבודה וכו' וביומא פ' בא לו קאמר בגדי כהונה קשים הם אלמא אף ע"פ שהם קשים אסירי מדאורייתא ותניא בתוספתא דכלאים כהן שיוצא בהן למדינה חייב ודוקא בלבישה אבל בהצעה שרי אבל בלבדים דאף לבישתם רכים אינם אלא מדרבנן בקשים אפי' בלבישה שרו והא דקאמר כי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא לא שיהא דין קשין ונמטא שוין אלא כי היכי דשרי לבישת לבדין קשים לפי שלבישת הרכים אינם אלא מדרבנן ה"נ שרי הצעת בגדים קשים לפי שהצעת הרכין אינו אלא מדרבנן עכ"ל ודבריו הם דברי התוס' בספ"ק די"ט ור"פ בא לו וכן כתב הר"ן בספ"ק די"ט בשם ר"ת וכן כתב עוד בפ' במה אשה וכתב הר"ן בספ"ק די"ט שרש"י חולק ואומר דכי אמרינן בגדי כהונה קשים הם היינו לומר דשרו לגמרי אפי' בהעלאה ותירץ מה שהקשה עליו ר"ת בר"פ בא לו ורש"י עצמו בספ"ק די"ט כתב בהיפך דגבי נמטא דנרש שריא כתב דהיינו דוקא לישיבה ולכן אין דעתו של רש"י ידוע לנו :

והרמב"ם כתב שהלבדים אסורים מדאורייתא ולדבריו כי ש"יא נמטא גמדא דנרש היינו בהצעה בלבד וכתב הר"ן ז"ל בשמו : נמצא דהני קאפאנאגו"ש דידן אם הם תפורים בפשתן אסור להעלותם עליו להרמב"ם מדאורייתא ולהציען תחתיו אם היינו אומרים שהגיעו לקושי דנמטא גמדא דנרש הוה שרי ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם ולדעת התוס' והרא"ש אם היינו אומרים שהגיעו לקושי נמטא גמדא דנרש היה מותר אפי' להעלותם עליו ומיהו מי מפים אם הגיעו לאותו קושי אם לאו הילכך יש ליזהר מלהעלותם עליו ואפי' מלהציעם תחתיו עד שיתפרם במשי או בקנבוס : **כתב** המרדכי בספ"ק דביצה הני אפי' בהעלאה שרי כגון כובעין שאנו מכסים בהם ראשנו אבל כל דבר שדרכו ללבוש גזרו בלבישת קשים מדרבנן וספר לפנת פענח פליג דהא מגין הוא בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים עכ"ל וכ"כ שם בהגהת אשיר"י בשם א"ז כדברי לפנת פענח : כתב הרשב"א בתשובה (סימן תשס"ב) שנהגו במקומותם היתר בכרים וכסתות של נכרים וכובעים שהם כלאים לפי שהם קשים ומיהו הר"י אוסר והרמב"ם מן המתירין ומ"מ אפי' לדעת האוסרים הנח להם מוטב שיהיו שוגגים וכו' ע"כ (א) : **בגד** גדול וכלאים מצד אחד אסור ללובשו אפי' מצד השני אע"פ שהצד שבו הכלאים נגרר ע"ג קרקע ירושלמי בפ' בתרא דכלאים ודריש לה מקרא וכתבו הרא"ש : אסור ללבוש כלאים אפי' דרך עראי כגון טלית של קטן וכו' משנה בסוף כלאים אין עראי לכלאים וכתב רבינו שמשון ובריש התכלת (מא .) מייתי לה ומשמע דאיירי בטלית קטנה אע"פ שאין הגדול יוצא בה עראי והרא"ש כתב בפ"ט דנדה וגדול יוצא בה עראי וכך הם דברי רבינו ורבי' ירוחם ועיינתי בפ' התכלת ומשמע כדברי הר"ש וכן פירש"י שם ושמא ב טעות סופר הוא בדברי הרא"ש : הלובש כלאים ואינו מכוין להנאתו כגון שלובשם להעביר בהם המכס והוא מוכס העומד מאליו וכו' ג"ז בפ' הנזכר שנינו לא ילבש כלאים אפי' ע"ג עשרה אפי' לגנוב את המכס ופירש הרא"ש דרך הוא שאין נותנין מכס מבגדים שאדם לבוש ובמכס שאין לו קצבה או במוכס העומד מאליו דאי בסתם מכס אפי' בלא כלאים אסור לגנוב את המכס אם שכרו מאת המלך דדינא דמלכותא דינא וסבר האי תנא דדבר שאין מתכוין אסור ופליג אמתני' דלקמן מוכרי כסות מוכרין כדרכן וכ"כ הרא"ש בפ"ט דנדה וכתב והלכתא כמתני' דלקמן דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר וכ"כ סמ"ג :

ומ"ש וכן מוכרי בגדים שמעלים עליהם בגדי כלאים וכו' וכן תופרי כסות תופרין כדרכן וכו' גם זה משנה שם והרמב"ם פסק להא דלא ילבש כלאים

אפי'

דרכי משה

שא (א) ובכלבו כתב דמ"מ יש ליזהר לכתחלה לשמור מהני כרים וכסתות דידן שלא לתופרן בכלאים מפני שפעמים מוציא מה שבתוכן ומתכסה בהן עכ"ל :

ומשמע

דרישה

בסיפא לאיסור מדרבנן דהוא כעיקר לדידן נראה דס"ל בכל ענין מותר דדוחק לומר דל' רבינו סגיה ונקט (ועי' בסמוך בסעיף ט"ו) : [ב] כגון טלית של קטן וגדול לובשו כו' עיין בב"י שכתב כו' וכתב שט"ס הוא באשיר"י כו' וגם בש"ע כתב אפי' אינו יוצא בו גדול ולעד"נ ליישב דא"צ למחקו פ"ד שיישב ב"י לשון רבינו בא"ח סימן י"ו שכתב שיעור טלית להתחייב כל שקטן בן ט' יכול לכסות בו ראשו ורובו וגדול אינו מתביים לצאת בה באקראי לשוק כו' וכתב שם ב"י דאף ע"פ שאין גדול יוצא בה ארעי מ"מ אורחא דמילתא נקט דאותו בגד שראוי לכסות בו קטן הוא מדרך העולם לצאת בו גדול ואף שאינו יוצא אלא הולך בו בבית חייב בציצית ה"כ אורחא דמילתא נקט שכל שהם מלבוש עליו גבי קטן הרי הוא בכלל לא תלבש שעטנז ואסור לגדול לכסות בו אף שאין מדרך גדול לכסות בו אלא אורחא דמילתא נקט דגדול לובשו דרך ערא לצאת בו לשוק כמו שבא"ח ל"ד קאמר ודו"ק : [ג] והוא מוכס העומד מאליו כו' והלכה כר"ש דאמר שאין מתכוין מותר וקשה לעיל בסימן ש' כתב המהגיה בהמות בחבלים בידו כו' אבל אם החבלים קשורין ביחד אסור לכורכם סביב ידו ואמאי הא הוי דבר שאינו מתכוין דלא עדיף כשכורך החבלים בידו מלובש בגדי כלאים ממש דמתיר הכא אם עושה כן מפני המכס משום דהוי דבר שאינו מתכוין בשלמא להרמב"ם שפסק גבי מכס דהכא דאסור ללובשן מפני המכס אע"ג

דהוי

פרישה

ריקנין כו' ודוקא בכלאים דאורייתא רמ"א ע"ש : (ה) מותרין בהצעה מתחת וס"ס להעלותן וכן באשר"י מ"ו ור"ל בהצעה ובהעלאה שאינו נוגע בבשרו ובגופו אשר"י : (ו) כיון שאפי' לבישת הרכים אינו אלא מדרבנן שהם שועים אבל טוי ואריג אינם הלכך שרי מדאורייתא אשר"י אבל להרמב"ם אסור וכן בש"ע ולפ"ז הכובעים של נשים של שמוט שתופרין בין השמוט להפליגה לבד היה מותר אף שתפור בפשתן שהוא קשה אלא שלהרמב"ם אסור : (ז) כגון טלית של קטן וגדול לובשו כו' וכתב הב"י שהר"ש כתב שמשמע בגמ' אף ע"פ שאין הגדול יוצא בה ערא' וכן ר"י כתב שבפ' התכלת משמע כדברי הר"ש וכן פירש"י וכתב שמא ט"ס הוא באשיר"י שכתב כלשון רבינו (ויש ליישב דרבינו ה"ק וגדול לובשו ארעי ר"ל שעכשיו אירע שהגדול לובשו ארעי אף שאין הגדול דרכו לצאת בו בשוק ארעי לכן כתב ב"י באשיר"י ט"ס שכתב והגדול יוצא בו ארעי משמע שכן דרכו של גדול אבל הטור יש ליישב כמ"ש ואפשר ליישב דברי הרא"ש בייסוב דברי רבינו וק"ל עכ"ס) ועיין בדרישה : (ח) והוא מוכס העומד מאליו דאל"כ אסור להעביר המכס דדינא דמלכותא דינא ודרכן היה שלא היו נותנין מכס מבגדים שאדם לובש והלכה כר"ש דאמר דדבר שאינו מתכוין מותר כ"פ רבי' שמשון : (ט) שמעלים עליהם בגדי כלאים פי' שמטלטלים על כתפן להקל משאם וק"ל : (י) ובגשמים מפני הגשמים פי' הרמב"ם מפני הגשמים להתחמם

בהם

חדושי הגהות

ב המעי"ט ודרישה וב"ח נתכוונו לדעה אחת ליישב דעת הרא"ש וכבר נתבאר היטב בט"ז א"ק ה' :

בגמ'

תופרים בארץ : תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים (יא) אפילו אותן שקוברין אותו בהן וכן מרדעת החמור מותר לעשותם מכלאים אע"פ שיושב עליה וכתב הרמב"ם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שמותר (יב) אפי' אם בשרו נוגע בה (יג) ובלבד שלא יתננה על כתפיו אפילו להוציא בה הזבל ודוקא שהכלאים ניכרים וידועים בבגד אבל בגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור דכיון שאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו טלאים לתופרו על גבי בגדו ולא ימכרנו לנכרי שמא יחזור וימכרנו לישראל (יד) מפות שפורסין על השלחן לקנח בהן הידים (כ) (טו) ומטפחות הספרים שנותנין על הספר ושמסתפגין בהן אחר הרחיצה יש בהן משום כלאים ושמסתפרין בהן אם יש לו בית ראש ולובשין אותם כדרך לבישה אסור אם לאו מותר : [ד] וילון אם הוא רך אסור לעשותו מכלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים לא יקח אדם ביצה חמה בבגד כלאים בידו מפני שנהנה בכלאים לינצל בהן מפני החמה : (טז) ערדילדין אין בהם משום כלאים

אפי' ע"ג י' אפי' לגנוב את המכס וכו' שאם לבש כן לוקה ופסק גם כן להיא דמוכרי כסות מוכרין כדרכן וה"ל שטעמו ז"ל מפני שסובר דההיא דלא ילבש כלאים אפילו על גב י' אפילו לגנוב את המכס ליכא מאן דפליג בה ואפי' ר"ש דאמר דבר שאין מתכוון מותר מודה בהא דאסור דכיון שהוא לובש ממש הכלאים הרי עבר על לא תלבש ובין מתכוון ובין שאינו מתכוון לוקה אבל מוכרי כסות ותופרי כסות שאינם לובשים ממש הכלאים אלא מטילים אותם עליהם שלא כדרך לבישה מותר אם אינו מתכוון ולפ"ז צ"ל דלית ליה מה שפירש רבינו במוכרי כסות או שלובשין אותם כדי להראות מדתם אלא מפרש כפי' ראשון שכתב שמעלים עליהן בגד כלאים כשמוליכין אותם למוכרם ועפ"ז יתיישב מה שפסק לאסור ולכרוך על ידו חבלים של כלאים שהן קשורים יחד דכריכה על ידו הוי כמלבוש :

תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים משנה פ' בתרא דכלאים : ומ"ש אפי' אותן שקוברין אותו בהן בפ"ט דנדה (סא.) א"ר יוסף הא דתני דעושין מכלאים תכריכין למת זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבא א"ל אביי והא א"ר ג אמי א"ר ינאי לא שנו אלא לספדו אבל לקוברו אסור א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן אפי' לקוברו ורבי יוחנן לטעמיה דאמר במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ופסק הרא"ש הלכה כר"י וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב מתניתין סתם ולא חילק והקשה הר"ש דליתסר משום לועג לרש כדאמרינן בענין ציצית בפ' התכלת (מא.) ותירץ דשאני מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות א"נ שאני כלאים דבהי דומיא דמת לא אסור דלא מיתהני כלל : וכן מרדעת החמור מותר לעשותה מכלאים ג"ז משנה בפ' בתרא דכלאים ומ"ש הרמב"ם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בה למד כן מדין הכרים והכסתות וכן נראה מדברי הר"ש אבל הרא"ש כתב בפ"ט דנדה דמדקט גבי כרים וכסתות ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם וגבי מרדעת לא תני מכלל דבמרדעת אפילו בשרו נוגע בהם שרי משום דהמרדעת קשה אבל כרים וכסתות רכין הם כדמוכח בזבחים פ' דם חטאת (צד.) הלכך בעינן שלא יהא בשרו נוגע בהם שלא תכרך עליו כימא עד כאן לשונו וצ"ל דרכים דקאמר היינו לומר שאינם כל כך קשים כמרדעת אבל מכל מקום קשים הם קצת שהרי כתב הוא ז"ל כרים וכסתות שהם קשים ואין דרכן ליכרך על בשרו כשאין בשרו נוגע בהם וכך הם דברי רבינו ירוחם שכתב גבי מרדעת בלשון הזה לרכוב עליו מותר ואפילו בשרו נוגע בה ולא חיישינן שמא תכרך עליו כימא כדאמר לעיל גבי כרים וכסתות משום דמרדעת קשה יותר מכרים וכסתות : (ב"ה) כתוב בא"ח המת והבהמה שהיו לובשין כלאים מותר לנושאן על הכתף : ומ"ש ובלבד שלא יתננה על כתפו אפילו להוציא בה זבל שם במשנה וטעמא משום דאינו מותר מפני שהוא קשה אלא בהצעה שהיא מדרבנן אבל לא בהעלאה : **ומ"ש** ודוקא שהכלאים ניכרים וידועים בבגד אבל בגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור בברייתא בפ"ט דנדה (סא.) ומה שנתן טעם משום דכיון שאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו טלאי על גבי בגדו כ"כ הרמב"ם והרא"ש ז"ל ומ"ש ולא ימכרנו לנכרי וכו' ג"ז בברייתא הנזכר : מפות שפורסין על השולחן וכו' בפרק בתרא דכלאים מטפחות הידים מטפחות הספרים מטפחות הספג אין בהם משום כלאים ר"א אומר מטפחות הספרים אסורות משום כלאים וכתבו הר"ש והרא"ש בירושלמי פסק הלכה כר"א דאסר וכ"פ הרמב"ם ז"ל וכ"כ סמ"ג משום דבתוס' מפיך דר"א לרבנן וכתב הרא"ש מפ' בירושלמי מטפחות הידים פעמים שמחמם בה ידיו ומטפחות ספרים פעמים עושה כמין תיק ומשימו בחיקו ומתחמם בה ומטפחות הספג פעמים שרואה רבו ומתעטף בו מטפחות הספרים כשבני אדם מסתפרים פורסים עליהם סדין כדי שלא יתלכלכו בגדיהם ירושלמי אמרינן במתכוון לשם מלבוש אבל אינו מתכוון לא יש מקומות שמטפחות יש להן בית ראש ולובשין כמין מלבוש כמו שעושין בארץ ספרד עכ"ל וגם הר"ש הביא הירושלמי הזה ומטפחות הספג פירוש כשאדם יוצא מבית המרחץ מביאין לו סדין או מטפחת ומסתפג בה ור"א אוסר משום דפעמים שרואה את רבו ומתעטף בה והרמב"ם כתב מטפחות שמקנחין בהם את הידים ומטפחות שמסתפגים בהן הכלים והקרקעות ומטפחות ספרים אסורים משום כלאים שהרי הידים נוגעות בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין עכ"ל ואינו יודע למה השמיט מטפחות הספרים השנויים במשנה ושמא מטפחות הספרים שכתב כולל בין של ספרים ובין של ספרים ומ"מ צריך טעם למה השמיט הירושלמי שהצריך בשל ספרים שיכוין לשם מלבוש : וילון אם הוא רך אסור לעשותו מכלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים בספ"ק דביצ'. (טו.) גבי הא דתנן דמשלחין כלאים בי"ט בעינן למאי חזי וכ"ת למימך תותיה וכו' אלא בוילון והא אמר עולא מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ופירש"י מתחמם כנגדו. מתעטף בשוליו וכיון דמתחמם כנגדו אסור לעשותו כלאים וכ"פ הרמב"ם והרא"ש ז"ל ודלא כתוס' שכתבו דלא אמרו בוילון אלא שהוא טמא אבל אין בו משום כלאים. ובתשובת הרא"ש כלל ב' סימן ו' כתב וילון העשוי למחיצה ואין מתחממין בו כלל אין בו משום כלאים ע"כ ותימא שזה היפך מ"ש בפסקים ושמא י"ל דה"ק וילון שהוא קשה עד שאינו ראוי להתחמם בו : **לא** יקח אדם ביצה חמה בבגד כלאים בידו וכו' ירושלמי בפ' בתרא דכלאים וכתבוהו הר"ש והרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל וטעמא דכיון שהוא ניצול מליכוות בחום הביצה חשיבא הנאה כמניעת הקור וכדתנן (כלאים פ"ט) גבי מוכרי ותופרי כסות ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה וכו' : ערדילדין אין בהם משום כלאים מימרא דרב פפי בספ"ק דביצה (טו.) :

כלאים הו"ל פסיק רישיה דלא ניחא ליה דפשיטא דשרי אלא אפילו אינו מעלה או לובש כלאים אלא כדי למוכרן דאפשר דימכרם בלאו הכי נמי מותר דהו"ל דבר שאין מתכוון דשרי ולא נקרא כאן פסיק רישיה כשאינו לובשן אלא כדי להראות מדתן דאפשר דלא נהנה גופו כלל באותה לבישה במקצת וה"ה במעלה עליו למוכרם דאפשר גם כן דלא נהנה גופו בהעלאה זו וכן תופרי כסות וכו' ליכא ודאי נהנה ושרי ולא דמי לחבלים דהו"ל פסיק רישיה דניחא ליה כדפרישית וזהו דעת רבי' מיהו הרמב"ם פסק כשנתכוין דלובש להעביר המכס אסור משום דהו"ל פסיק רישיה ולוקה ד"ת ובהך דמוכרי כסות פסק להתיר מטעמא דפרי' והכנו להקל בכל ענין : תכריכי המת וכו' הכי אסיקנא בפ"ט דנדה [ס"א] כרבי יוחנן דל"מ באותן תכריכים שסופדים אותן בהן ואחר ההספד פושטין אותן וקוברן בתכריכים אחרים אלא אפילו באותן דקוברות אותן בהן שהרי הן חוזרות לעתיד לעמוד בלבושיהן נמי שרי דמצות בטלות לעתיד לבא דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות והתוספו' האריכו לתרץ היאך לובשין כלאים למת והאיכא משום לועג לרש כדאמר בברכות לגבי ציצית וקצת מדבריהם הביא בית יוסף ולפע"ד נראה מליסנא דברייתא דלא התירו במת אלא דומיא דבגד שאבד בו כלאים וכיוצא בזה דאין ניכר הכלאים לכל אדם וליכא משום לועג לרש אלא בדבר הניכר ומפורסם לכל כגון התם דקא"ל דלייה לכנפיך וכו' וכגון שמלבישו בגד שיש בו ד' כנפות ואין שם ציצית כלל ומשום הכי אין אנו חוששין ופוסלין הציצית בטלית של מתים ולית ביה משום לועג לרש כיון שאינו ניכר ואינו מפורסם אלא דממ"ש רבינו וכן מרדעת וכו' וכיון דמרדעת איירי בשהכלאים ניכרים אלמא משמע דבתכריכי מתים נמי איירי בכלאים ניכרים וכדמשמע מדברי התוספות ושאר מפרשים ואני כתבתי הנלפע"ד שאין להקל במת כשהכלאים ניכרים : ומ"ש וכן מרדעת וכו' פי' ל"מ בתכריכי המת אלא אפילו בחי שרי במרדעת כיון שקשין הן ואין הגוף נהנה ואע"ג דכרים וכסתות נמי קשין הן ואסור בבשרו נוגע בהן כדפרי' לעיל בתחלת סימן זה מרדעת שרי טפי לפי שהוא קשה יותר כך הוא להרא"ש אבל הרמב"ם השוה דין מרדעת לכרים וכסתות וכן פי' ב"י ופשוט הוא : ומ"ש ובלבד שלא יתננה על כתפו וכו' שם במשנה והטעם דלא שרו רבנן בקשין אלא בהצעה כיון דליכא איסורא דאורייתא אפי' ברכין כדלעיל : ומ"ש ודוקא שהכלאים ניכרים וכו' קאי אמ"ש וכן מרדעת וכו' : מפות וכו' משנה בפרק בתרא דכלאים פליגי בה ת"ק מתיר ור"א אוסר ובתוספתא מפיך דר"א לרבנן ופסקו הפוסקים כמאן דאוסר וכך הוא בירושלמי : וילון שהוא רך וכו' ספ"ק דביצה ומשמע דאם הוא קשה שרי לפרסו ואין איסור במה שהוא נהנה מפני החמה והגשמים והרוח אלא אם כן שגוף האדם נהנה בלבישה והעלאה עליו כדלעיל ומה"ט אסור ליקח ביצה חמה בבגד כלאים בידו מפני שהגוף נהנה מן הכלאים שלא תכוה ידו והראב"ד השיג ע"ז ואמר שדין ביצה חמה כפשיטי וזרעוני דאין דרך חימום בכך ושרי ע"ש במ"ש בכסף משנה : ערדילדין וכו' מימרא דרב פפא ס"פ קמא דביצה :

ומ"ש

דרכי משה

(כ) ומשמע שאם אין מניחין לקנח הידים שרי אמנם בתשו' הרא"ש כלל ב' סי' ו' משפחת שפורסין על השלחן או שדרך ב"א מכובדים כשמביאין להן פת או בשר נותנין לו במפה אסורים לעשות

פרישה

בהם (וכן מוכרח הוא דר"ל יומות החמה ויומות הגשמים אבל לא ר"ל מפני שהמטר יורד עליו דהא בתופרי כסות כו' כתב רבינו ג"כ מפני החמה כו' ואין דרך העולם לתפור ברחוב אלא בבית ושם אין יראת מטר עליו אלא ע"כ כדפרישית דר"ל יומות החמה) וצ"ע היכא דלא עביד מחמת מימוס כלל אלא שלא יקלקלו הגשמים בגדיו אי שרי אי לא ודו"ק מ"ו וצ"ע דלקמן גבי ביצה חמה שלא יקחנו בידו בבגד כלאים מפני שנהנה בכלאים לינצל בהם מפני החמה ומ"ש מפני הגשמים ממפני החמה וצ"ל לדמות זה למ"ש רבינו בסמוך בגדים שמסתפרין בהן דאם אין להן בית ראש דלא הוי דרך לבישה ומותר אף ע"ג שמגינין שלא יטנפו הבגדים מהשערין שמסתפרין מעליו וה"ה בלבישת בגד להציל מהגשמים שלא ירדו על בגדיו : (יא) אפילו אותן שקוברין אותו בהן לאפוקי ממ"ד דדוקא לסופדו בהן מותר וטעמא דמותר במתים חפשי כתיב כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ואף על גב דגבי ציצית אמרינן לגבייהו לועג לרש (פי' מה"ט אסור ליכנס לב"ה וציצית נראים בבגדי הנכנס א"כ לר"ז הלוי שכתב רבינו בשמו לקמן סי' שנ"א ז"ל כשנושא המת לקוברו מטילין ציצית בתכריכיו שלא יהיו נושאי המטה מעוטפין והוא בלא ציצית והיינו לועג לרש) דשאני מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות א"כ כיון דלא מחמם ליה אפי' במי כיוצא בזה מותר כיון דלא נהנה ר"ש : (יב) אפילו אם בשרו נגע בה דמרדעת קשה יותר מכרים וכסתות דלעיל אסר"י : (יג) ובלבד שלא יתנס על כתיפו דהעלאה דאורייתא והצעה דרבנן : (אפילו להוציא זבל אע"ג דמי שאינו מתכוין להנאתו מותר כדלעיל וי"ל מאחר שמתכוין להצילו מהטינוף של זבל מקרי מכוין להנאתו עכ"ה) : (יד) מפות שפורסין אותן על השלחן לקנח בהן הידים וה"ה שאוכלין עליו או שקורין בהן בב"ה אסור מפני שפעמים מקנח בהן ידיו ומתחמם בהן רמ"א : (טו) מטפחות הספרים משום דפעמים עושה אותן כמין תיק ומשימם בחיקו ומתחמם בהן. ומטפחות הספג פעמים שרואה רבו ומתעטף בו. מטפחות הספרים כשבני אדם מסתפרים פורסין עליהן סדין כדי שלא יתלכלכו בגדיהן אסר"י : (כט) ערדילדין אין בהן משום כלאים כ"ל ערדילדין שאין בהן משום כלאים הם כמו שעושין בארץ יו"ן ובקוא"יו ראיתי מהם שאין להם עור למעלה אלא עקב יש להם וגם על האצבעות סביב סביב כעין רוסב אצבע ומשימין לבד (פי' בגד קשה) תחת כל פרסות הרגל בתוכן וקשה הוא הלבד ואין בו כימא כמשכת ממנו ואין בו משום כלאים דלא יעלה עליך כתיב אבל

דרישה

דהוי דבר שאינו מתכוין אפילו לר"ש משום דר"ש מודה בהא דאסור דכיון שהוא לובש ממש הכלאים הרי עובר על לא תלבש והאי דמוכרי כסות הרמב"ם אינו מפרשו כרבינו שפי' כפי' השני שלובשין אותם כדי להראות מדתן כו' אלא מפרשו כפי' הראשון שכתב רבי' דהיינו שמעלים אותה על כתיפו דלא הוי דרך לבישה והיא דחבלים דאסור משום דכיון שהוא כורכם סביב ידו מחמם בהם ידו הוי דומה ללבישה אבל לרבינו שפי' ההוא דמוכס ומוכרי כסות בלבישה ממש קשה וכן רבי' ירוחם תמה על הרא"ש שכתב היא דחבלים לאסור וצ"ע גם בב"י משמע דדין שניהם שוה וגם בש"ע בסעיף ה' סעיף ו' פסק המחבר כדעת האוסרים בחבלים ורמ"א כתב דיש מתירין וכן פסקו כאן בסעיף ה' ו' בלובש כלאים להעביר המכס וכתופרי כסות ע"ש : [ד] וילון אם הוא רך כו' לפרוס בגדים כלאים לפני הפתח אף ע"פ שמגין מפני הקור מ"מ שרי וה"ה לכסות הגיגית שרוקקין בה (משום דאינו אלא מעמיד בעלמא וכ"כ הג"א בשם א"ז עכ"ה) ואבי העזרי התיר אף הכובעים שנושאים על הראש ובספר לקט פענח פליג ואומר מפני שמגין מחמה וצינה ומרדכי פ"ק דביצה וב"י הביאו . ומותר לישב על העגלה שמכוסה בכלאים

חדושי הגהות

ג בגמרא שלפנינו אית' רבי מני א"ר ינאי אבל גירסת הרא"ש רבי אמי במקום רבי מני ונראה שם מדבריו דרבי אמי בעצמו אמר כן ולא בשם רבי ינאי דהרי הרא"ש פסק שם כר' יוחנן

כלאים (יז) [ה] ופירשו הגאונים רגילין ללובשן תחת מנעליהם (יח) ותולין עליהן עור תיישים מעובד תחת קרקעותיהן וכנגד העקב של רגל יש שעושין אותו של צמר אין בו משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם (יט) [ו] לשון הרמב"ם מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללובשו שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף בגד כלאים שמעות צרורות בו מותר לתתו בחיקו שהמעות קשין ואינן מחממים ואם מיני זרעונים צרורים בבגד כלאים אסור לתתו בחיקו שהזרעונים רכים הם ומחממין הרטייה והאספלנית מותר לעשותן מכלאים כיון שאינו דרך חימום לשון הרמב"ם אין איסור כלאים אלא בגדים שהן דרך חימום כתונת ומצנפת ומכנסים ואבנט ושמלה ובגדים שהם מחפין בהם השוקים והידים וכיוצא בהן אבל צלצולין שעושין העם בבית יד שלהם לצרור בהם תבלין או מעות או סמרטוט שנותנין על הרטייה ואבפלנית וכיוצא בהן מותר צלצול של עור או של משי שתולין בו צמר וחוטי פשתן מדולדלין על פני האדם להבריח הזבובים אין בו משום כלאים ע"כ:

שב בגד צמר שארג בו חוט של פשתן ואינו ניכר יצבענו ויהיה ניכר ויסירנו (א) שאין הצמר והפשתן עולין בצבע אחד או ינתק חוט אחד ממנו והוא מותר שאני תולין לומר שהסיר

ומ"ש ל' הרמב"ם הוא פי' לערדילין ונראה לפע"ד שרצונו לומר דצורת אותו מנעל אינו אלא עד חצי הרגל דהיינו עד האסתוור' וזהו שאין לו עקב ולרבותא נקט שאין לו עקב דסד"א דאין זה חשיב לבישה ושרי קמ"ל דאפ"ה אסור וכ"ש ביש לו עקב דהו"ל לבישה גמורה לכוליה רגל ואסור כשאר מלבושי כלאים ובזה מתיישב מה שהקשה ב"י ע"ש: בגד כלאים שמעות צרורות בו וכו' בספ"ק דביצה פליגי בה רב פפא אוסר במיני זרעונים ורב אשי שרי ואית נוסחאות דגרסי רבה במקום רב פפא ומ"מ איכא לתמוה למה לא פסק כרב אשי דבתרא הוא ותו דבספ"ק דביצה פסק הרא"ש כרב אשי ובפ"ט דנדה פסק כרב פפא ונראה דמה שהרא"ש חזר בו ממה שפסק תחלה כרב אשי הטעם הוא משום דבירושלמי שהביא הרא"ש לשם מוכח דע"כ לא פליגי רב ושמואל אלא בזוזי דצרורים בכלאים אבל בזרעונים דצרורים בכלאים לד"ה אסור ומש"ה הביא הרא"ש הך ירושלמי דלכאורה לא היה צריך להביאו ע"ש אלא הביאו לאורויי דמכח הך ירושלמי חזר מפסקו שפסק כרב אשי בספ"ק די"ט ופסק כרב פפא משום דבירושלמי מוכח דאף בזוזי פליגי ואיכא אמוראי דאסרי אבל בזרעונים לא פליגי אלמא דבזרעונים דברי הכל אסור כרב פפא מיהו בזוזי פסק להיתירא כיון דרב פפא ורב אשי בתלמודא דידן מודו דבזוזי פשיטא דשרי א"כ כך הלכה והביא רבינו אח"כ לשון הרמב"ם דמיניה משמע דפסק כרב אשי להקל אף בזרעונים ומ"ש ללצול של עור ושל משי וכו' היא אסטמא דתניא ריש פרק במה אשה שאין בה משום כלאים ופי' בגמרא כליא פרוחי ופי' הרי"ף מטליות שתולין בה חוטין של מיני צבעונין כגון גלופקרין שתולין אותה לכלה לכלות מחנה זבוב על פניה היא מתבייסת לטורדו ולמטערת בה כגון זה תולין לבהמה ואין בו משום כלאים דלאו אריג הוא עכ"ל ואע"פ שגם הרא"ש כתב כן ניחא ליה לרבינו להביאו על שם הרמב"ם לפי שהטעם שנתן הרמב"ם משום שאין דרך חימום בכך הוא נכון יותר דלפ"ז אפילו היה שוע טווי ונוז וארוג נמי שרי לפי שאינו דרך חימום וק"ל:

שב בגד למר שארג וכו' מימרא דרב חסדא בפ"ט דנדה ומ"ש או ינתק חוט אחד ממנו וכו' מימרא דמר זוטרא שם האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימיה דעמרא ונתקיה ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר דמי דכיון דאינו שוע טווי ונוז גזירה דרבנן הוא וכיון דלא ידע אי נתקיה שרי משמע דמיירי בשיודע מקום החוט של פשתן ונתקיה אלא דלא ידע אי נתקיה כוליה או שמא נשאר בו מקצתו ותלינן לקולא וכך הוא גירסת הרא"ש ורבנן הוא דגזור בהו והאי כיון דנתקיה נתקיה פי' כיון דנתקיה לחוט של פשתן תלינן דנתקיה כוליה אבל אם לא ידע מקום החוט של פשתן אלא דנתק חוט אחד מן הבגד לא תלינן לומר דנתק חוט של פשתן אלא אדרבה ודאי נתק חוט של למר דבתר רוב אזלינן דכל החוטין שבבגד הם של למר מלבד חוט אחד של פשתן וא"כ איכא לתמוה אדברי רבינו שכתב דינתק חוט אחד ממנו וכו' דמשמע דאף על פי דלא ידע מקום החוט ינתק חוט אחד ותולין לומר שהחוט שניתק היה של פשתן וזה היפך משמעות התלמוד ונראה דס"ל לרבינו כיון דלא ניכר החוט מדינא שרי אפילו לא ניתק שום חוט מן הבגד דכיון שאין איסורו אלא מדרבנן הקילו בספיקו

ומ"ש שפירשו הגאונים כן כתב שם רש"י וכן כתב הרא"ש בפ' ט' דנדה אלא שמדברי רש"י נראה שהטעם מפני שהערדילין הם קשים. ומכל מקום לשון הרמב"ם נראה שהוא פי' לערדילין דבסמוך ויש לתמוה עליו אם הטעם מפני שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף כי אית ליה עקב נמי ליסתרי ושמא י"ל דכל שיש לו עקב כיון דמיחזי כמלבוש אע"פ שאין הגוף נהנה ממנו אסור: בגד כלאים שמעות צרורות בו מותר לתתו בחיקו וכו' ואם מיני זרעונים צרורים בבגד כלאים אסור לתתו בחיקו וכו' בספ"ק דביצה אמר רב פפא הני צררי דפשיטי אין בהם משום כלאים דבזרני יש בהן משום כלאים רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים ואין דרך חימום בכך ופסק כרב פפא וכ"פ רבינו ירוחם ויש לתמוה למה לא פסקו כרב אשי דבתרא הוא ואפשר שלא היו כתוב בנסחת גמרא דידהו דברי רב אשי שהרי הרא"ש בפ"ט דנדה לא הביא אלא דברי רב פפא לבד אבל יש לתמוה עליו שהוא עצמו כתב בספ"ק די"ט דאף צררי דבזרני אין בהם משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך וכ"כ הרי"ף וכ"פ הרמב"ם כמו שיתבאר בסמוך: הרטייה והאספלנית מותר לעשותן מכלאים וכו' תוספתא כתבה הרא"ש בפ"ט דנדה: לשון הרמב"ם אין איסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום וכו' אבל ללצולים שעושים העם בבית יד שלהם לצרור בהם תבלין או מעות הוא מימרא דרב אשי בסוף פ"ק דביצה שכתבתי בסמוך אלא שרבינו פירשה כפירש"י והרמב"ם מפרשה בע"א: ומ"ש או סמרטוט שנותנים על הרטיי' וכו' הוא התוס' שכתבתי בסמוך וכתב הרמב"ם דבכל הני אף ע"פ דבשרו נוגע בהם אין בהם משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך:

ומ"ש ללצול של עור או של משי וכו' היא אסטמא דתניא בפרק במה אשה (נז:) שאין בה משום כלאים וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שאין דרך חימום בכך:

שב בגד שארג בו חוט של פשתן ואינו ניכר יצבענו ויהיה ניכר וכו' מימרא בפ' האשה שהיא עושה צרכיה (סא:) ודייק לה ממתני' דהתם וקא יהיב טעמא משום דעמרא וכיתנא בהדדי לא סליק בהו ציבעא וכיון דלא ידוע איסור מנכר נכר ופירש"י שהפשתן קשה לקבל הצבע יותר מן הצמר ואי לא מינכר בציבעא ודאי נפל. והרמב"ם כתב וז"ל שאין הצמר והפשתים עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו ואם לא ניכר ה"ז מותר שמא נשמט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו וכבר ביארנו שכל איסור ספיקות מד"ס ולפיכך הקלו בספק ע"כ לשונו: ומ"ש או ינתק חוט אחד ממנו והוא מותר וכו' מימרא שם האי מאן דרמי

דרכי משה

לעשות מכלאים וכ"כ בחידושי אגודה סוף ביצה מפות שפורסין על השלחן אסור להיות מכלאים וז"ל בהג"א פרק בני העיר דיש ליזהר (שלא יהא) מטפחת שפורסין על הבימה ונותנין עליה ס"ת וכן מפה שפורסין על השלחן לאבול של שעטנז מפני שפעמים מחממים בהן ידיו שכורכה סביב ידים בימות הקור אבל מפה או מעיל שפורסין בארון הקדש תחת ס"ת או סביב התורה אין בו משום כלאים עכ"ל:

והמ"מ

דרישה

בכלאים כעין גיגית דהר"ם מ"ו: [ה] ופי' הגאונים רגילין ללובשן תחת מנעליהן כו' וכנגד עקב של רגל יש שעושין אותו של למר כו' ול"ע דמאי מותר נהי דבעקב אינו נהנה בשאר הרגל מיהו נהנה ואע"ג דשם לאו כלאים הוא מ"מ שם כתב רבינו לעיל בסימן זה בגד גדול וכלאים מצד אחד אסור ללובשו אפי' מלדו הב' ואם נאמר דמ"ש וכנגד עקב של רגל ר"ל כנגד כל הרגל ועקב ר"ל תחתית של רגל בל"א זוי"ל ועור העקב כו' ר"ל עור הרגל ולפי שמשמעות לשונו לא משמע כן לכך הביא רבי' ל' הרמב"ם לפרש הא דערדילין בע"א ובלא"ה אפשר נמי לומר דכיון דלא נהנה מזה הכלאים בשום מקום מהרגל דהא כנגד העקב העור קשה ונגד שאר הרגל ליכא עור דמתהנה ממנו והוי כאילו ליכא כאן כלאים אבל לעיל בבגד גדול במקום אחד מהבגד מונח עליו ומתהנה שם מהבגד גופא ועי"ל דהאי דבגד גדול הן דברי הירושלמי וילפינן ליה מאשר יעלה עליך מ"מ אבל כאן אפשר דלא מיקרי מלבוש כיון דהוא לו למדרס ולא קרינן ביה אשר יעלה עליך וכיון שאין לו הנאה מותר וק"ל ועי"ל דלעיל בבגד חיישינן דילמא לפעמים יהא חס על הבגד שלא יתקלקל ויעלה על שאי לד שנגרר על הארץ שבו הכלאים אבל הכא בערדילין לא שייך למימר הכי וק"ל: [ו] לשון הרמב"ם מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב כו' וז"ל ב"י נראה שהוא פי' לערדילין דבסמוך כו' ועיין בכ"מ שלו פ"ט דכלאים דשם תירץ בע"א ז"ל וכ"ל שמ"ש רבינו ואין לו עקב כו' עוד כתב שם ז"ל נראה שרבי' סובר שערדילין דאמר רב פפא ספ"ק דביצה דאין בו כלאים היינו מנעל של זרב השנוי במשנה פ"ט דכלאים דאין בו משום כלאים ורב פפא לא אתא לאשמועינן אלא דערדילין היינו מנעל של זרב השנוי במשנה דאל"כ נמלא שהשמיט רבינו דין ערדילין או דין מנעל של זרב עכ"ל ועל מנעל של זרב כתב בירושלמי פ"ט דכלאים דאית אתרא דעבדין עמרא מן לגיו וכתב שם ב"י בכ"מ שלו שלדעת הרמב"ם הוא כפירוש כך דמנעל של זרב הוא של פשתן והיו רגילין לנעלו בימי החום ומש"ה קרי ליה של זרב כי זרב ל' חום שנאמר בעת יזורבו נצמתו והוקשה לירושלמי מאי קמ"ל דאין בו משום כלאים כיון שהוא כולו של פשתן ומשני דיש מקומות שמשימין שם בגד למר מבפנים כדי ללובשו בימי הקר להתחמם בו וקמ"ל דאע"פ שהוא כלאים מותר ללובשו דעור הרגל קשה הוא ואינו נהנה כשאר הגוף עכ"ל והנה נלע"ד דגם דעת הטור והרא"ש ס"ל דערדילין הוא פי' מנעל השנוי במשנה פ"ט דכלאים דאם לא כן קשה גם לדידהו למה השמיטו דין מנעל של זרב גם מדכתב רבינו ל' הרמב"ם מנעל כו' משמע דאינו בא לכתוב דין חדש אלא להודיענו שהרמב"ם מפרש פירוש ערדילין קלת בע"א ממה שפירשו הגאונים אבל גם לפירוש הגאונים ערדילין בעצמו ר"ל מנעל של פשתן שרגילין ללבישו על הרגל בתוך המנעל ועולין מלמטה על כל פרסת הרגל עור תיישים מעובד כדי שלא יקרע ושלא יפסיד מלחות הקרקע מלמטה וכנגד העקב של רגל יש שעושין אותו של למר והוא כלאים למר ופשתן יחדיו אפ"ה מותר כיון שעור העקב קשה ואח"כ כתב רבי' ל' הרמב"ם להודיענו שהוא מפרש שאע"פ שהוא כלאים נגד כל הרגל מ"מ שרי שכל עור הרגל קשה ואינו נהנה ודע שבלשון רבי' שכתב בשם הגאונים כן כתב הרא"ש פ"ט דנדה בדין הל' כלאי בגדים שלו אבל רש"י ספ"ק דביצה כתב ג"כ פי' זה של הגאונים אבל מסיק דשרי משום דקשין הן לא כמ"ש הרא"ש ורבי' משום שהעקב קשה וכן הביאו ב"י ונלע"ד דמש"ה שינו את ל' רש"י משום דקשה להו א"כ למה פירשו הגאונים שעולין עור מעובד מלמטה מה בלו לאשמועי' שהוא מעובד מלמטה שעור מעובד על בגד פשתן אינו קשה וא"כ מלד עצמן הם כלאים אלא בודאי טעות נפל בספרים וצ"ל מפני שהעקב קשה ולפ"ז יתיישב שפיר מ"ש מ"ו על מ"ש הרמב"ם ואין לו עקב שר"ל שאין לו עור קשה מלמטה כדרך עקב של מנעלים כו' דמש"ה פי' כן דלפ"ז אתא הרמב"ם לאשמועינן שאע"פ שמלד עצמו יש בו משום כלאים כיון שאינו קשה מ"מ מכח שעור הרגל קשה שרי כן כלע"ד לפרש דעת רבינו ועיין מ"ש לעיל בשם לפנת פענח ובשם מ"ו ועיין בפי' הרמב"ם והר"ש ורבינו עובדיה בפ"ט דכלאים משנה ט' מ"ש כל א' לשיטתו על מנעל של זרב כל א' קלת משונה מחבירו והערוך פירש ערדילין שהוא כליס של למר ועל מנעל של זרב פי' ע"א ע"ש אבל לפי דעת רבינו והרא"ש והרמב"ם שכ"ל שס"ל שהוא הכל אחד נראה פי' כמו שכתבתי ודו"ק קשר מעות בבגד למר בחוט של פשתן או להפך יש מחלוקת בדבר בירושלמי ומתוך כך נראה לאסור שק של למר לקושרו בחוט של פשתן או להפך עכ"ל דהר"ם מ"ו. היושב בבית המדרש ואינו יודע שהוא לבוש כלאים אין מודיעין אותו שהוא לבוש כלאים או שיש שם מת כדי שילא ע"כ לשון סימני אשר"י. מפה העליונה שפורסין בשבת וי"ט אם יש לחוש משום כלאים כ"ל שיש ליזהר אפי' במפה העליונה שלא יהא בה כלאים דפעמים מחמם בה ידיו בבית הקור (עיין בתשובת הרא"ש כלל ו' ואגודה סוף ביצה עכ"ה) וכן מפה או מעיל שפורסין על בימה של עץ ונותנין בו ס"ת וקורין בו צריך ליזהר בו שלא יהא כלאים משום דפעמים כשקורין בס"ת כורך ידיו בעת הקור (אבל מפה או מעיל שפורסין לפני ארון הקודש או סביב התורה אין בו משום כלאים וכ"כ הג"א פ' בני העיר עכ"ה) ממהר"ר מנחם סימן ל"ז. מהר"ם אסר להניח בגדיו לתפור בבית הנכרי אם לא ישב אללו כי חיישינן שמא יתפור בפשתן תשב"ץ:

אפי'

פרישה

אבל אתה נליע תמתיך דאי ערדילין וילטע"ס בלעז הלא יש בהן לבישה וגם הנאת חימום אבל אותן אינם עשויין להנאת חימום כ"א להנאת מדרך כף רגל עכ"ל ספר לפנת פענח סימן תי"ב בבילה מ"ו: (יז) ופי' הגאונים רגילין ללובשן תחת מנעליהם פי' בתוך מנעליהם (תחת העקב עכ"ה) ועיין בדרישה: (יח) ותולין עליהן עור תיישים מעובד כו' פירוש דאי אינו מעובד הוי העור קשה ופשיטא דאין בו משום כלאים: (יט) לשון הרמב"ם מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב כו' נ"ל שהוא פי' כך המשנה פ"ט דכלאים מנעל של זרב אין בו משום כלאים וכ"פ הרה"ב"ד דעתו ונ"ל מה שפי' שאין לו עקב היינו כלומר שאין לו עור קשה למטה כדרך העקב של המנעלים וכן פירש הרמב"ם לשם במשנה בפ"ט דכלאים על מנעל של זרב וז"ל הוא דמות רגל שנותנין תחת כף רגלו להלך בה על הילועים ועל הכשחות עכ"ל וק"ל ומספר לפנת פענח נ"ל דאסור מנעל זה של הרמב"ם ואין להקל נ"ל מ"ו וז"ל בית יוסף לשון הרמב"ם כו' נראה שהוא פירוש לערדילין דבסמוך וא"ת אפי' כי אית ליה עקב נמי ליסתרי כיון שהטעם שעור הרגל קשה ואינו נהנה וי"ל דכל שיש לו עקב כיון דמיחזי כמלבוש אף על פי שאין הגוף נהנה ממנו אסור עכ"ל ועיין בכסף משנה שלו פ"ט דכלאים דשם תירץ בע"א ז"ל וכ"ל שמ"ש רבינו ואין לו עקב לא משום דיכא כ"כ אלא שתבנית אותו מנעל של זרב היה כך שלא היה לו עקב אבל לענין דינא בין שיש לו עקב בין שאין לו עקב מותר עכ"ל ועיין בדרישה: (ללצולים שעושין העם כו' פירוש כיס קטן שעושין אותו לתת בתוכו מעות ופלפלין. ללצול של עור כו' שתולין בו חוטי למר כו' כצ"ל וכן הוא ברמב"ם עכ"ה):

סי' שב (א) **שאין** הצמר והפשתן עולין בצבע אחד ומיד הוא ניכר ויסירנו ואם לא יהיה ניכר מותר ללובשו שמא נשמט והלך לו שהרי בדקו ולא מצאו גמרא:

בד"א

חידושי הגהות

יוחנן משום שהיה רבו של ר' אבי ואילו היו אומרה בשם רבי ינאי אדרבה הו"ל לפסוק כרבי ינאי שהיה רבו של רבי יוחנן

כתשובה

שהסיר החוט של כלאים: (ג) בד"א בכלאים דרבנן אבל כלאים דאורייתא אין תולין להקל בספיקן: כל המקומות שהפשתן מצוי בהן הלוקח שם בגדי צמר מן הנכרי לא ילבשם (ג) עד שיבדקם אם תפורין בפשתן (ד) [א] ואפילו אם הנכרי מל"ת שתפרן בקנבוס אינו נאמן וכתב א"א הרא"ש ז"ל והאידנא פשתן מצוי בכל הארצות הלכך הקונה בגדים מן הנכרים צריך להתיר תפירתן ולתופרם בקנבוס:

שג המוצא כלאים בבגדו אם הם דאורייתא פושטו אפילו בשוק (א) ואם הוא כלאים דרבנן והוא בשוק א"צ לפושטו וכן אם הוא בבית המדרש א"צ למהר בשבילו לצאת משם כתב הרמב"ם הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו הוא בשוק קורעו מעליו אפילו הוא רבו שלמדו חכמה וא"א הרא"ש ז"ל כתב אע"פ שהמוצא כלאים דאורייתא פושטו אפילו אם הוא בשוק (ב) דוקא שהלבוש מוצאו בעצמו שהוא מזיד [א] אבל הרואה כלאים

דרתי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידיעא אי נתיק אי לא נתיק ס"ד מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהא שוע טווי ונוז ורבנן הוא דגזרו ביה וכיון דלא ידע אי נתקיה שרי מדקדוק הלשון הזה משמע לי דלא שרי לכתחלה למנתקיה אלא שרבינו כתב או ינתק משמע דלכתחלה נמי שרי למנתקיה: ומ"ש בד"א בכלאים דרבנן וכו' נראה מדבריו דגם להיכא שלבשו קאי ואע"פ שבגמרא לא אמרו טעם זה אלא להיכא דנתקיה משמע ליה ז"ל דטעם זה עולה גם להיכא דלבשיה. והרמב"ם השמיט דין זה דהיכא דנתקיה ולטעמיה אזיל שסובר דאף מדאורייתא לא בעי שוע טווי ונוז כמו שנתבאר בסימן שקודם זה וסובר שמימרא זו אינו לשון התלמוד וכמ"ש בסימן הנזכר שכתב כן בפי' המשנה: כל המקומות שהפשתן מצוי בהם הלוקח שם בגדי צמר מן הנכרי לא ילבשם עד שיבדקם אם תפורים בפשתן משנה וירושלמי בפ"ב דכלאים: ומ"ש ואפילו אם הנכרי מל"ת שתפרן בקנבוס אינו נאמן כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' וז"ל מה ששאלת אם נכרי מל"ת ואומר זה שאני מוכר הוא קנבוס אני רגיל תמיד להורות שאין להאמינו כי הוא ידוע לכל הנכרים שחייטי ישראל מחזרים על הכפרים לקנות מהם מטווה של קנבוס לתפור בו כי אינו מצוי כמו הפשתן הלכך איכא למיחש דנכרי להשביח מקחו הוא אומר: כתב הר"ן בריש חולין דמסוגיא דשמעתא דהתם נראה שמותר לתת לחייטים ישראל החשודים לתפור בחוטי פשתן חוטי קנבוס דלחלופי לא חיישינן אף על פי א שהרשב"א מפקפק בדבר ואומר שאע"פ שמלד החוט בעצמו אינן חשודין להחליף שמא מתוך שתפירת הפשתן קלה אצלן הן מחליפים ולא מחוור דמכ"מ מאי זה טעם שיהיו מחליפין גזל הוא בידם ועל הגזל לא נחשדו מיהו בחשודים על הגזל הדבר ברור שאין מפקידין אצלן דכ"ש שהן חשודים להחליף כדאמרינן בגמרא אלא שאפשר לדון להלכה דכל שהוא אומן בין נכרי בין ישראל שרי מדאמרינן בפ' התכלת (מג:) גבי ציצית דנקחת מן האומן ולא חיישינן לקלא אילן עכ"ל (א) ורבינו ירוחם בהלכות ציצית הביא דברים אלו ומבואר שם בדבריו שמ"ש שאפשר לדון להלכה פירושו להלכה אבל לא למעשה: (ב"ה) ובא"ח כתב בשם ב הר"ן יש לאסור להניח בגדיו בבית נכרי אומן לתופרו אם אינו יושב אצלו חיישינן שמא יתפרם בפשתן (ב):

ומ"ש בשם הרא"ש דהאידנא פשתן מצוי בכל הארצות הלכך הקונה בגדים מן הנכרים צריך להתיר תפירתן וכו' בפ"ט דנדה כת' כן וז"ל בתשובה כלל ב' דבר זה תלוי בחלוק המקומות יש מקום שאין נמצא בו רק קנבוס ואותו המקום א"צ להתיר התפירה אבל במקומות הללו קרוב הוא הפשתן וצריך להתיר התפירה ולתפרם בקנבוס עכ"ל וגם הרמב"ם כתב סתם הלוקח כלי צמר מן הנכרי צריך לבדקן יפה יפה שמא הן תפורין בפשתן. ור"ש כתב דבמקומות יש לסמוך להתיר לפי שהפשתן ביוקר מן הקנבוס וטוב יותר לאומן לתפור בו לפי שהוא חזק החוט בשעת תפירה וכ"כ סמ"ג בשמו וכתב עוד וגם מורי ר"י בר יצחק היה אומר כן מפני שרובם תפורים בקנבוס:

שג המוצא כלאים בבגדו אם הם מדאורייתא פושטו ואפי' בשוק וכו' בפ' מי שמתו (יט:) אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק שנאמר אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ומשמע התם דהיינו דוקא בכלאים דאורייתא וכ"כ הרא"ש בפ"ט דנדה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ומ"ש וכן אם הוא בבית המדרש א"צ למהר בשבילו לצאת משם ירושלמי אכתבנו בסמוך: וכתב עוד שם הרא"ש ירושלמי הרי שהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראין חד אמר אסור וחד אמר מותר מאן דאסר ד"ת ומאן דמתיר כרבי זירא דאמר גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת תניא אין מדקדקין לא במת ולא בכלאים בבית המדרש רבי אמי הוי יתיב ומתני אמר חד לחבריה את לבוש כלאים א"ל ר' אמי א שלוף מאנך והב ליה וסבר רבי אמי כאמורא דשרי א"נ בכלאים דרבנן א"נ בכלאים דאורייתא ודאי המוצא כלאים בבגדו אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' וצריך לפושטו אפילו בשוק אבל אם אדם רואה כלאים בבגדי חבירו והלבוש כלאים אינו יודע אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישנו עד כאן לשונו וכתב רבינו כאן כדברי התירוץ השני וכן כתב סמ"ג:

כתב הרמב"ם הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' הוא בשוק קורעו מעליו וכו' נראה שטעמו מפני שהוא ז"ל גורס בההיא דרב יהודה שכתבתי בסמוך המוצא כלאים פושטו אפי' בשוק ואינו גורס בבגדו והמוצא כלאים על חבירו קאמר דמפשיט אותו אפי' בשוק ומשמע ליה דפושטו ע"י קריעה קאמר מההיא עובדא דאיתא התם (כ:) דרב אדא בר אהבה חזא להההיא אתתא דהות לבישא כרבלתא בשוקא קם קרעיה מינה: ומ"ש אפילו הוא רבו שלמדו חכמה נראה שלמד כן מדמסיים רב יהודה במילתיה כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב: וא"א הרא"ש ז"ל כתב אף על פי שהמוצא כלאים מדאורייתא פושטו אפי' הוא בשוק דוקא שהלבוש מוצאו וכו' כבר כתבתי בסמוך דברי הרא"ש ז"ל ורבינו העתיק

בספיקו ותלינן דנשמט החוט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו וכ"כ הרמב"ם בפ"י וכ"כ הראב"ד לשם בהשגות אלא דמכל מקום למצוה מן המובחר ינתק חוט אחד ממנו ותולין לומר שהסיר החוט של כלאים. כתב רבינו שמשון בפרק בתרא דכלאים [סוף דף ל"ג] דבמקומות שפשתן ביוקר מן הקנבוס וטוב יותר לתפור בקנבוס לפי שהוא חזק החוט בשעת תפירה יש לסמוך להתיר וכש"ע כתב בשתם ובמקומות שהפשתן ביוקר מן הקנבוס יש לסמוך להתיר עכ"ל ותימא שפוסק להקל נגד דעת הר"ש שלא התיר אלא משני טעמים יחד לפי שהפשתן ביוקר וגם לפי שהקנבוס טוב יותר לתפור בו לפי שהוא חזק החוט וכו' והסמ"ג לא התירו ג"כ אלא מצירוף הטעם שרובן תופרים בקנבוס אבל אם טוב יותר לתפור בפשתן וכמו שהוא במלכות זה אין לסמוך להתיר לפי שהפשתן ביוקר מפני שיותר מתה שירוית החייט בדמי הקנבוס מפסיד בעמל תפירתו וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תשס"א ונראה לייטב דבש"ע לא היתה דעתו אלא לומר שבדיעבד יש לסמוך להתיר על טעם זה בלבד שהפשתן ביוקר והר"ש והסמ"ג מיירי בלכתחלה דאין להאמינו לנכרי החייט אלא בדאיכא תרי טעמי וחילוק זה כתבו הרשב"א בתשובה סימן תשס"א וכן נראה ממה שכתב הרב בהגה"ה שם ע"ז וז"ל ואסור לומר לנכרי לתפור לו בגדים בחוטי קנבוס אע"פ שפשתן יותר ביוקר דקל לתפור בפשתן מבקנבוס עד כאן לשונו והוא מ"ש הרשב"א בתשובה סימן תשס"א ומיירי בלכתחלה וכתב עוד הרב בהג"ה אבל אם נותן לו חוטי קנבוס שרי דלא חיישינן לאחלופי מאחר שיש לעמוד על הדבר וכו' וזה לא נמצא בשום פוסק כי אם במגיד משנה פ"ח מהלכות מאכלות אסורות שכתב טעם דשל פשתן כבה ושל קנבוס הולך ושורף כדי לייטב המנהג אבל מסקנתו דבעל נפש יחוש בדבר ע"ש והר"ן בפרק קמא דחולין ע"ש הרשב"א כתב שאסור אפילו אם נותן לו חוטי קנבוס והר"ן עצמו שכ"ל להתיר מטעם דאומן לא מרע נפשיה משמע שמותר אפי' אינו נותן לו חוטי קנבוס אלא שאומר לו לתפור בחוטי קנבוס כההוא דטלית מצוייצת נקחית מן האומן ואפשר דכיון דכתב הר"ן לשם שמותר ליתן לחשוד חוטי קנבוס משמע דוקא אם נותן לו שרי הא לאו הכי אסור והכי משמע ממ"ש הר"ר ירוחם בשם הראב"ד נ"ע ח"ג דוקא דנותן לו שרי אבל באומר לא וצ"ל דטעמא דכיון שחוטי פשתן כבה מהר וכו' ויכולין לעמוד על הדבר לא מרע אומן נפשיה לאחלופי אבל באומר אסור דמצי לאשתמוטי ולומר שלא היה מוצא חוטי קנבוס בשעה שתפר ולא רצה לבטל מלאכתו ותופרו בחוטי פשתן שהיו נמצאין בידו והתשב"ץ בסימן שע"ג ע"ש מהר"ם כתב דאסור להניח לתפור בגדיו בבית הנכרי אם לא שהישראל יושב אצלו דחיישינן שמא יתפור בפשתן וכן כתב בספר בדק הבית ע"ש ספר א"ח אלא שכ"כ בשם הר"ן והוא ט"ס שהרי בפרק קמא דחולין כתב הר"ן להיתר אלא צריך להגיה הר"ם במקום הר"ן וכמ"ש בתשב"ץ:

שג המוצא כלאים בבגדו וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב בפרק מי שמתו [ד' י"ט] ואסיקנא דבכלאים דרבנן בשוק א"צ לפושטו דגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן ואף על פי שכתוב בתורה לא תסור מן הדבר דהוא ל"ת מדאורייתא הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות:

כתב הרמב"ם הרואה כלאים של תורה וכו' כלומר מדברי הרמב"ם משמע דאף על פי דהלבוש אינו יודע שהוא כלאים אלא הרואה בלבד יודע אפילו הכי קורעו מעליו אבל הרא"ש מפרש דוקא שהלבוש בעצמו מצאו דהשתא הוי מזיד אם אינו פושטו צריך לפושטו אפילו בשוק אבל אם הלבוש אינו יודע אין

דרכי משה

שב (א) והמ"מ פ"ח מהמ"א כתב וראיתי עכשיו נוהגין בהרבה מקומות לסמוך בזה אף על החייטן נכרי שקנה חוטי קנבוס ותופר בינו לבין עצמו ואפשר שכיון שיש היכר בין קנבוס לפשתן מירתת ולא אתי לאחלופי ולא אמרו לחוש אלא בדבר שא"א לעמוד עליו ע"י בדיקה אבל בדבר שאפשר לעמוד עליו ע"י בדיקת האש דשל פשתן כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף מתירא הוא להחליף ובעל נפש יחוש בדבר עכ"ל וכ' בתא"ו נ"ו ח"ד מ"מ מותר כשישראל יוצא ונכנס דנכרי מירתת ואינו מחליף עכ"ל. כתב מהרי"ל התופר בגדים של צמר אל יתפרם בחוטי קנבוס לבן צבוע שמא יחשדוהו שהם חוטי פשתן עד כאן לשונו: (ב) וכ"כ הכלבו וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תשס"א דאסור לומר לנכרי לתפור בגדיו בקנבוס אע"פ שהפשתן יותר ביוקר דיותר נקל לתפור:

דהיינו

פרישה

(ב) בד"א בכלאים כו' קאי ג"כ אבדיקת לבע ב"י: (ג) עד שיבדקם אם תפורין בפשתן כו' כתב הר"ן דאם נותן לנכרי חוטי קנבוס שרי ולא חיישינן שמא יחליפם אף על פי שנוח להנכרי לתפור בחוטי פשתן כו' (ושיים דכל שהוא אומן אינו מפסיד אומנתו עכ"ס) ע"ש וכ"פ רמ"א ונתן טעם מאחר שיש לעמוד על הדבר שחוטי פשתן כשמדליקם כבה מהר ושל קנבוס שורף והולך אבל אסור להאמין לנכרי אפילו צוהו בפי' ואפילו פשתן ביוקר דבנקל הוא תופר בפשתן רמ"א וצ"ע לפי טעם של רמ"א שיכולין לעמוד על הדבר לנסותו בדליקה א"כ לפי זה היה גם כן להאמין לנכרי לכתחילה אפילו אם אין הישראל נותן לו חוטי קנבוס ושמא י"ל דכולי האי לא מהימנן אבדיקה הכ"ל אלא היכא שנותנין לו חוטי קנבוס דיש סברא להתיר כי אין החייטים חשודים להחליף כולי האי ומש"ה סמכינן אבדיקה הנ"ל: (ד) ואפילו אם הנכרי מסיח לפי תומו שתפרן בקנבוס כו' שידוע לכל הנכרי שחייטי ישראל מחזירין על הכפרים אחר מטוה קנבוס כי אינו מצוי כמו הפשתן והנכרי כדי להשביח מקחו אמר כן ועיין בדרישה: (ה) וכתב א"א הרא"ש ז"ל והאידנא כו' ובתשובה כתב שזה תולה בחילוק מקומות וב"י הביאה עיין שם:

סי' שג (א) **אם** הוא כלאים דרבנן כו' בריש מי שמתו אומר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תסור דהיינו כל דבר שהוא מדבריהם אבל לאו גמור איכה דוחה כ"א השבת אבידה ופסח שהוא בשב ואל תעשה לאפוקי כלאים שהוא לובש ועוקר לאו בקום ועשה ע"ש מ"ו: (ב) דוקא שהלבוש מוצאו בעצמו שהוא מזיד ר"ל אם אמר שמצאו ישהה עליו כמצא שמשהא עליו

דרישה

סי' שב [א] **ואפילו** אם הנכרי מסיח לפי תומו שתפרם בקנבוס כו' שידוע לכל הנכרים כו' וצ"ע דבלא"ה נמי אין להאמין לנכרי במסיח לפי תומו אלא באיסור דרבנן ולא באיסור דאורייתא כמ"ש רב אשי בפרק הגוזל בתרא וכ"פ מהרא"י בת"ה סימן רנ"מ והאריך שם ע"ש וי"ל דס"ל דגם כלאים מדרבנן הוא כיון דבגדים שלנו אינם שוזרים וכמ"ש ב"י בשם סמ"ג ותשובות הר"מ עיין בדף שמ"א ע"ד שהביאן ומתיר מה"ט בתפירות פלילות שתפורות בפשתן תחת בגד צמר ע"ש: (כתב מהרי"ל שתופר בגדיו של צמר אל יתפרם בחוטי קנבוס לבן כ"א בלבוע שמא יחשדוהו שהם חוטי פשתן עכ"ס):

סי' שג [א] **אבל** הרואה כלאים על חבירו והלבוש אינו יודע כו' אין להקשות שהוא הסיד דרואה הנכרי שלבש כלאים והלך בשוק והוא סבר שהוא יהודי והפשיטו בשוק והפסיד ע"י זה ד' מאות זהובים וא"ל שהפסיד ידע שלבשו מזיד שהרי לא ידע וסבר שהוא יהודי והיה נכרי די"ל דלא שייך למימר שהלבוש שוגג אלא כשיש חוט פשתן בבגד צמר ואינו נראה וכל כיוצא בו והשוא מעשה היה דהכלאים היה לעינים צמר ופשתן בהדדי ולפי סברת המסיד

חדושי הגהות

שב א כ"תשובה ח"א סימן תשס"א ועיין בשכה"ג: ב ט"ס הוא שהרי בפ"ק דחולין כתב הר"ן להיתר אלא צריך לומר הר"ם במקום הר"ן וכמ"ש בתשב"ץ סימן ע"ג (ב"ח):
שג א כלומר שתקפיד עליו על שהוא מודיע לחבירו:

לא

אין צריך לומר לו בשוק וכו' דכיון דאין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן דאסמכוה אולפני עור לא תתן מכשול גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ואצ"ל לו בשוק עד שיגיע לביתו זהו דעת רבינו אבל לפע"ד נראה דגם הרמב"ם לא אמר דקורעו מעליו בשוק אלא היכא שהוא מזיד דיודע שהוא לבוש כלאים של תורה ואינו פושטו אבל אם אינו אלא שוגג אינו חייב לקורעו מעליו אלא שותק עד שיגיע לביתו ואח"כ מודיעו שהוא לבוש כלאים של תורה ואין כאן מחלוקת והכי נקטינן : כתב הרמב"ם המלביש את חבירו כלאים וכו' תוספתא פרק אלו הן הלוקין המלביש את חבירו כלאים והמטמא את הנזיר אע"פ שהמלביש מזיד ומטמא מזיד חייב היו שניהן שוגגין פטור המקיף פאת ראשו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים שהיו שניהם מזידים אבל אם היו שניהם שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב ונראה דהרמב"ם מפרש דברישא ה"פ אע"פ שגם המלביש מזיד ומטמא מזיד אפ"ה הלבוש והנטמא חייב בלבדו והמלביש פטור ולא דמי למקיף פאת ראשו של חבירו דבשניהם מזידין שניהם חייבין דשאני התם כיון דכתיב לא תקיפו בלשון רבים ולא כתיב לא תקיף בל' יחיד אלמא דבא הכתוב לחייב שניהם אבל הכא דכתיב בלשון יחיד לא תלבש לא יטמא אף ע"ג דקרי ביה לא תלביש וקרי ביה לא יטמא אפ"ה מדלא כתיב בלשון רבים אלא בלשון יחיד אין שניהם חייבין אף על פי ששניהם מזידין אלא הלבוש בלבד הוא דחייב וכן הנטמא בלבד הוא דחייב אלא דלפ"ז צריך להגיה בסיפא שניהם שוגגין שניהם פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב דבזה שוה דינו למקיף ואין לחלק ביניהם אלא בשניהם מזידין דבמקיף שניהם חייבין ומלביש הלובש חייב והמלביש פטור אף על פי ששניהם מזידין ולפ"ז לא קשיא כלל מה שהקשה הרא"ש ע"ז בתשובתו להרשב"א עיין במ"ש ב"י בשם הרא"ש כאן בסימן זה ובכסף משנה סוף פ' י' :

דש בלאי בגדים מותר לעשותן ולקיימן ואינן אסורין אלא בלבישה כ"כ הרמב"ם בפ"י וז"ל ואין אסור אלא ללובשן בלבד או להתכסות בהן שנאמר לא תלבש שעטנז ונאמר לא יעלה עליך העלייה שהיא דרך לבישה אסור עכ"ל והוא ממה ששנינו בפרק בתרא דכלאים מוכרי כסות מוכרים כדרכן וכולי תופרי כסות תופסין כדרכן וכולי אלמא דמותר לעשותן ולמוכרן לכתחלה ואף על פי דכבר כתב הרמב"ם לשם וכן רבינו בסימן ש"א דמוכרי כסות ותופרי כסות עושין כדרכן לא כתבו כן אלא להורות דאין בו משום איסור הנאת לבישה כיון שלא נתכוין ליהנות בחמה מפני החמה וכו' אבל כאן מיירי בדלא נהנה כלל אלא דעושה לו כלאים לכתחלה על ידי נכרים ומוכרן על ידם דמותר אף מדרבנן ולא גזרו בזה כל עיקר :

שה כתיב אך פדה תפדה וגו' כלומר דבכור אם נפדה אף ע"פ שאינו בכור אב ובכור אב אינו נפדה אם אינו בכור אם דבפטר רחם תלה רחמנא ובפרק קמא דקידושין [דף כ"ט] קאמר ת"ר מניין שאם ה"ל ה' בנים מחמשה נשים דחייב לפדות את כולן ת"ל כל בכור בניך תפדה ופרכינן פשיטא בפטר רחם תלה רחמנא מה"ד נילף בכור בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל פי' מה"ד בראשית אונו כמו תלה רחמנא דבעינן שיפטיר את רחם אמו וגם שיהא ראשית אונו קמ"ל דבפטר רחם בלחוד תלה רחמנא ומ"ש ישראלית לאפוקי כהנת ולויה ונכרית כדלקמן : ומ"ש בכל מקום כלומר בין בארץ בין בח"ל ובכל זמן כלומר בין בזמן הבית ובין שלא בזמן הבית וה"א ספ"ק דקידושין דכל מצוה שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל :

ומ"ש שיפדנו מהכהן ולא מכהנת כך כתב הרא"ש בסוף בכורות בדבורו האחרון דהכי מוכח בכמה דוכתי ודלא כפירש"י בפרק קמא דקידושין : ומ"ש שהם שתי אונקיאות וכו' כך כתב הרא"ש בפרק יש בכור [דף ס"ט ע"ב] : ואם יש לו שני ראשים צריך לפדותו בעשר סלעים ברייתא סוף פרק ג' דמנחות [דף ל"ז] ופרכינן מדתני רמי בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור האדם שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים יום תלמוד לומר אך חלק וכתבו התוספות דמפירוש ר"ת דנטרף היינו דנעשה טריפה ואע"פ שחיה יותר משלשים וכיון שיש לו שני ראשים היינו טריפה דכל יתר כנטול דמי עכ"ל משמע דאף על פי שאפשר שיהא חי מכל מקום כיון דהוא טריפה פטור מלפדותו ודלא כפירוש רש"י דפריך משום דלא אפשר שיהא חי ע"ש בתוספות דדחו פירושו ומשני שאני הכא דבגלגלת תלה רחמנא לפדיון בכור דכתיב חמשת שקלים לגלגלת והאי אית ליה תרי גלגולות ועיין לקמן אבל ואם נולד לו טריפות :

ומ"ש חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות שאם יש לו שטר חוב על אחר וכו' האי שאם וכו' פירוש מה שכתב שאין פודין בשטרות וכך פירש רש"י לשם במשנה [דף כ"א] ודעת רש"י דמה ששנינו שאין פודין בשטרות וילפינן מקראי אינו זה אלא היכא שיש לו שטר חוב על אחר וכו' אבל סיפא בדכתב לכהן שטר חוב על עצמו וכו' קאמר בגמרא דדבר תורה בנו פדוי ומה טעם אין בנו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטר שיש לו על חבירו ע"ש :

לשון הלכות גדולות וכו' נראה דהכי פירושו חייב ליתן לו חמשה סלעים אבל אין בנו פדוי עד שיאמר לו בשעה שנותן לו חמשה סלעים הילך אלו חמשה סלעים

כלאים על חבירו והלבוש אינו יודע א"צ לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרשנו משוגג כתב הרמב"ם המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה והמלביש עובר על ולפני עור לא תתן מכשול ואם לא ידע הלובש שהוא כלאים והמלביש מזיד (ג) המלביש לוקה והלובש פטור :

דש כלאי בגדים מותר לעשותן ולקיימן ואינן אסורין אלא בלבישה :

הלכות פדיון בכור

שה כתיב [במדבר י"ח] אך פדה תפדה את בכור האדם וגו' ופדויו מבן חדש תפדה שמצות עשה על כל ישראל שיולד לו בן (א) שהוא בכור מאמו ישראלית בכל מקום ובכל זמן שיפדנו מהכהן ולא מכהנת בחמשה סלעים (ב) שהם שתי אונקיאות וחצי לרש"י ולדברי הגאונים משקל (ג) אלף ותשע מאות ועשרים שעורים כסף (א) (ד) ואם יש לו שני ראשים צריך לפדותו בעשר סלעים ואלו חמשה סלעים נותנין לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה (ב) (ה) חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות אם יש לו ש"ח על אחד ונותנו לכהן בפדיון בנו אינו פדוי : (ו) אם כתב לכהן שטר חוב על עצמו בחמשה סלעים בשביל פדיון בנו חייב ליתנם לו (ז) ואפילו הכי אין בנו פדוי לשון הלכות גדולות כתב לכהן שהייב ליתן לו חמשה סלעים חייב ליתן לו חמשה סלעים אבל אין בנו פדוי (ח) עד שיאמר לו הילך בפדיון בני וא"א

העתיק התירוץ האחרון ומה שנתן טעם לכשלבוש עצמו מוכאו מפני שהוא מזיד אין הכוונה לומר שלבשו מזיד דאם כן לא שייך לישנא דהמוצא אלא היינו לומר שאם אחר שמצאו ישהנו עליו נמצא שהוא משהה אותו עליו במזיד : כתב הרמב"ם המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה וכו' והרא"ש בתשובה כלל ב' דין ע"ז תמה עליו וכתב לא ידענא מנין מלקות זה למלביש דלא תלבש אלובש קאי ואי דרש נמי לא תלביש א"כ אפילו הלובש מזיד נמי ילקה המלביש גם הוא דאין זה לאו שבכללות כיון דאתרי גברי קאי :

דש בלאי בגדים מותר לעשותן ולקיימן ואינן אסורים אלא בלבישה משנה בפ' בתרא דכלאים :

שה פדיון בכור כתיב אך פדה תפדה את בכור האדם וגו' ופדויו מבן חדש תפדה שמצות עשה על כל ישראל שיולד לו בן שהוא בכור מאמו כלומר דבכור אם נפדה ולא בכור אב דבפטר רחם תלה רחמנא :

ומ"ש ישראלית לאפוקי כהנת ולויה כדלקמן : ומ"ש בכ"מ כלומר בין בארץ בין בח"ל : ומ"ש ובכל זמן כלומר בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית : ומ"ש שיפדנו מהכהן ולא מכהנת כ"כ הרא"ש בסוף בכורות והביא ראיה מפרק הזרוע (קלח.) ודלא א כפירש"י בפ"ק דקידושין גבי הא דרב כהנא שקל סודרא לפדיון הבן דרב כהנא לא היה כהן אלא בשביל אשתו שהיתה כהנת : ומ"ש בה' סלעים משנה בפ' יש בכור (מט.) ואיתיה בכמה דוכתי : ומ"ש שהם שתי אונקיות וחצי לרש"י כ"כ בפרק יש בכור : ומ"ש לדברי הגאונים משקל אלף ותתק"ך שעורים כסף כ"כ שם הרא"ש בשמם וכן דעת הרמב"ם ולדבריהם עולה ק"ך מעין שהם שלשים דראמי"ם כסף מזוקק :

ואם יש לו ב' ראשים צריך לפדותו בי' סלעים ברייתא בס"פ הקומץ רבה (לז:) ורמי עלה בגמרא מדתני רמי בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור האדם שומע אני אפילו נטרף בתוך ל' יום ב ת"ל אך חלק ומשני שאני הכא דבגלגולת תלה רחמנא ופירש"י דכתיב ה' שקלים לגלגולת והאי אית ליה תרי ואי משום אך חלק השתא מיהא לא מיית : **ואלו** ה' סלעים נותנים לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה משנה בפ' יש בכור (מט:) ה' סלעים של בן במנה צורי שלשים של עבד וכולי וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף : ומ"ש חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות משנה שם (כא.) וטעמא מפרש בגמרא : ומ"ש אם יש לו ש"ח על אחד ונתנו לכהן וכו' הוא פירוש מ"ש שאין פודין בשטרות : ומ"ש ואם כתב לכהן ש"ח על עצמו בה' סלעים בשביל פדיון בנו חייב ליתנם לו ואפ"ה אין בנו פדוי משנה שם כתב לכהן שהוא חייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו מתנה רשאי ופירש רש"י כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו חמשה סלעים משום פדיון בנו : בנו אינו פדוי . כדאמר בגמרא שמא יאמרו פודין בשטרות : ולפיכך . הא דאמרן חייב ליתן לו ה' סלעים אם רצה הכהן ליתנו ולהחזירה לו במתנה רשאי אבל תקנתא אחריתי ליכא : ומ"ש רבינו לשון ה"ג כתב לכהן שחייב ליתן לו ה' סלעים וכו' אבל בנו אינו פדוי עד שיאמר לו הילך פדיון בני כלומר שאם בשעה שנתנם לו אמר הילך בפדיון בני בנו פדוי ומתני' בדלא אמר לו הכי אבל לא משמע כן מדברי רש"י שכתב גבי לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו מתנה אבל

דרכי משה

שה (א) דהיינו כל שקל שפ"ד שעורים כסף וכ"ה בהג"מ סוף כתובות דף תקנ"ב ע"א וכתב שם ושקלנו דוק"ט חדש ממטבע ויניציאה והיא מ"ח שעורים נמצא משקל חמש סלעים הם מ' דוק"ט ובפסקי מהרא"י סימן מ"ח כתב ושיעור פדיון הבן שמעתי שמהר"י מול"א שיער בערך שני זהובים ריינש וכ"ה במהרי"ל : (ב) במרדכי ריש פ' הזהב ר"ת היה מדקדק אדם שהיה רוצה ליתן תבואה לפדיון הבן די לו לתת לו כלי המחזיק אמה על אמה ברום אמה וחצי דאפילו בא"י שהוא בזול שיעור זה שוה חמש סלעים כו' עד פיהו פ' המוכר

פרישה

עליו במזיד ב"י : (ג) המלביש לוקה והלבוש פטור הרא"ש בתשובה תמה עליו דהא לאו דלא תלבש אלובש קאי ואי דריש נמי לא תלביש אם כן אפילו הלובש מזיד נמי ילקה המלביש גם הוא דאין זה לאו שבכללות כיון דאתרי גברי קאי. ובכסף משנה פ"ז דכלאים כתב דאפשר ליישב ולומר שסובר הרמב"ם דמדאפקינהו רחמנא ללובש ומלביש בחד תיבה וחד מפסטא וחד מקרי אין לחייב שניהן כא' כל היכא דחד חייב אידך פטור ול"ד לתער לא יעבור דהסוא לא מקרי ביה כפיק אלא ממשמעותא דלא יעבור ע"כ. ע"ל בס"ס ר"ך דכתב המדיר את אשתו ואם נכנית לו לוקה ופי' הר"ן דהאשה נלקה אף על גב דכתיב לא יחל דברו דרשינן לא יוחל דבר הנדר. אבל הרמב"ם חולק וס"ל דהאיש נלקה אם מסנה אותה ולא האשה וע"ש בב"י :

סי' שה (א) **שהוא** בכור מאמו דבכור אם נפדה ולא בכור אב דבפטר רחם תליא רחמנא. ישראלית לאפוקי כהנת ולויה כדלקמן. בכל מקום בין בארץ ישראל בין בח"ל. ובכל זמן אפילו שלא בפני הבית : (ב) בחמש סלעים ומהרי"ל שיער שהוא בערך שני זהובים ריינש וכתב רמ"א שהוא ב' זהובים פוליש (עיין בסמ"ע בח"מ סימן פ"ם מ"ם מ"ח ז"ל שם ומתמה שלפי החשבון שכתב רבינו שם וכאן אין שגי בזמנינו פדיון הבן בשני זהובים. ונראה שאף לפי מהרא"י בפסקיו סימן מ"ם ומהרי"ל ששיערו פדיון הבן בערך ב' זהובים לא יהיה פחות מערך א' רייכש טאלר ושני שלישי ר"ט כפי שהיה בזמניהם שהטאלר בעד ע"ב קארטען שהוא ל"ו גדולים פוליש עכ"ם) : (ג) אלף ותשע מאות ועשרים שעורים כסף ועיין בסמ"ע סי' ע"ו מ"ם שם : (ד) ואם יש לו שני ראשים כו' דכתיב חמשים שקלים לגלגולת והאי אית ליה תרי גלגולות ואע"פ שימות השתא מיהא לא מת רש"י ואע"ג שכתב רבינו אחר כך בסמוך דולד הנולד טריפה א"צ פדיון ויליף לה ממיעט דקרא שאני הכא דאתרבי מגלגולת : (ה) חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות הטעם מפורש בגמרא : (ו) ואם כתב לכהן ש"ח על עצמו כו' הוא פירוש מ"ש אין פודין בשטרות ב"י : (ז) ואפ"ה אין בנו פדוי כדמפרש הטעם בגמרא שמא יאמרו פודין בשטרות ואם רוצה הכהן ליתנם (קאי על מה שאמר חייב ליתן לו ה' סלעים עכ"ם) ולהחזירם לו במתנה רשאי אבל תקנתא אחריתי ליכא רש"י : (ח) עד שיאמר לו הילך כו' בשעת נתינת המעות ולא ס"ל כרש"י דכתב ולית ליה תקנתא :

חדושי הגהות

שה א לא נמצא כן ברש"י ונראה דט"ס הוא וצ"ל ודלא כפי' ר"י וכו' שכן נמצא בתוס' שם ובפסחים (מט:) (מע"ט) : ב פי' כיון דכתיב אך חלק להורות דנטרף בתוך ל' א"צ לפדיו.

(ט) וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ואם נתן לו הפץ בחמשה סלעים והכהן קבלו בכך בנו פדוי אפילו אינו שוה כל כך ואם נתנו לו סתם אם הוא שוה ה' סלעים בנו פדוי (י) [א] אע"פ שלא שמו אותו תחלה לידע אם הוא שוה ה' סלעים ואם אינו שוה חמשה סלעים אין בנו פדוי (ד) נתן חמשה סלעים (יא) אפילו לעשרה כהנים (ה) בין בבת אחת בין בזה אחר זה בנו פדוי וצריך שיתנם לו במתנה גמורה ואם ירצה הכהן להחזירם לו אחר שקבל אותם רשאי ומיהו לא יהא רגיל להחזירם לכל שלא להפסיד לשאר הכהנים שמתוך כך יתנו הכל פדיוני בכוריהם לו ולא לכהנים אחרים אבל לעניים יכול להחזיר וכ"ש שמהאי טעמא לא יקבל ע"מ (ו) להחזיר ומ"מ

אבל תקנתא אחריתי ליכא ומ"ש וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן כלומר כתב המשנה סתם ולא כתב מ"ש ה"ג : ואם נתן לו חפץ בחמשה סלעים והכהן קבלו בכך בנו פדוי וכו' ואם נתנו לו סתם אם הוא שוה ה' סלעים בנו פדוי בפרק קמא דקידושין [ז :] ההוא גברא דאקדיש בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רב יוסף אמר צריכי שומא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא עגל זה לפדיון בני טלית זו לפדיון בני לא אמר כלום עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני טלית זו בחמשה סלעים לפדיון בני בנו פדוי היכי דמי אילימא דלא שוי כל כמיניה אלא לאו אע"ג דשוי וכיון דלא קיצי לא לעולם דלא שוי וכגון דקביל כהן עילויה כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מפדיון הבן א"ל לדידי חזי לי ה' סלעים אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא כלומר ולא אזיל בגילוי הראש ומיבעי ליה סודרא ארישיה אבל כ"ע לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימיה דרבא ג מקובי שוי י' בי"ב ואסיקנא והלכתא שיראי לא צריכי שומא וכתב הר"ן על הא דאמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא וכו' ונראה דה"ה למי שדרכו להתיקר באי זה דבר שנותן בו לפעמים דמים הללו דמהני דאלת"ה עגל זה בה' סלעים במה בנו פדוי ומיהו בעינן שיהא דרכו להתיקר בכיוצא בזה עד כדי דמים הללו הא לאו הכי לא מצי אמר לדידי שוי לי אלא שיש לתמוה על הרמב"ם שכתב בפי"א מהלכות בכורים נתן לו כלי שאינו שוה בשוק ה' סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים הרי בנו פדוי ולא חלק אם דרכו להתיקר בו אם לאו עכ"ל ול"ל דסבר הרמב"ם דכל שהוא שוה ה' סלעים לשום אדם אע"פ שלכהן הזה אינו שוה ה' סלעים יכול לקבלו בה' סלעים והא דאמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא וכו' היינו לומר דאי לשום אדם אינו שוה ה' סלעים לא מהני מאי דאמר רב כהנא לדידי שוי לי ה' סלעים וה"פ לא אמרן אלא כגון סודרא דלרב כהנא ודכוותיה שוי לפעמים ה' סלעים אע"פ שלכל אדם אינו שוה כל כך יכול רב כהנא למימר לדידי שוי ה' סלעים אבל כ"ע כלומר מילתא דלכ"ע לא שוי ה' סלעים כיון דלשום אדם בעולם לא שוי חמשה סלעים לאו כל כמיניה וז"ש כלי שאינו שוה בשוק ה' סלעים כלומר בשוק אינו שוה כל כך אבל לקצת בני אדם שוה ה' סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים בנו פדוי (ג) : נתן ה' סלעים לעשרה כהנים וכו' בנו פדוי ברייתא בפ' יש בכור (נא :) : **וצריך** שיתנם לו במתנה גמורה ואם ירצה הכהן להחזירם לו אחר שקבל אותן רשאי ומיהו לא יהא רגיל להחזירם לכל וכו' בפ' יש בכור (נא :) תניא נטלו והחזירו לו יצא וכך היה מנהגו של רבי טרפון שהיה נוטל ומחזיר רבי חנינא הוה רגיל דשקיל ומהדר חזייה להאי גברא דהוה אזיל ואתי קמיה א"ל לא גמרת ויהבת ד מדעם ביש עבדת הלכך אין בנו פדוי וכתב על זה הרא"ש ה דאמר ליה לא מהדרנא לך אין בנו פדוי וא"ת מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמרינן בפ"ק דקידושין (ו :) שבנו פדוי וכ"ש זה שלא התנה אלא בלבו היה שיחזור לו וי"ל שר"ח לא רצה לזכות אלא במתנה גמורה שלא לשחת ברית הלוי כדאמרינן בפ' עד כמה [כו.] הכהנים והלוים המסייעים בבית הגרנות עליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלוי ותימא כיון דרבי טרפון ור"ח מחזירין בכל שעה נמצאו משחיתים את ברית הלוי שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שרגילים להחזיר וי"ל כיון דהנותן אינו יודע בשעה שהוא נותן אם יחזירו לו אם לאו לא קרינן ביה שחתם ברית הלוי ומה שמחזירים לו אחר כן מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה וגם לא היו מחזירים בכל פעם אלא לעניים דוקא עד כאן לשונו וכ"כ התוס' : (ב"ה) ועיין בהרמב"ם פי"ח מבכורים : וכתב הרשב"א בתשובה סימן קצ"ח ותשב"ח שמותר להתנות עמו ולומר לו הילך ה' סלעים בפדיון בני ע"מ שתחזירם לי משום דהאומר ע"מ ו כאומר מעכשיו דמו אבל באומר הילך ה' סלעים בפדיון בני ואתה תחזיר לי וכיוצא בזה ושלא בע"מ אין בנו

סלעים בפדיון בני ומתניתין דלא א"ל בשעת נתינת חמשה סלעים כלום אלא נתנם לו סתם בפרעון הס"ח והכהן מחזיר לו השטר התם הוא דאינו פדוי מדרבנן מטעם גזירה שמא יאמרו פודין בשטר אבל בצא"ל בשעת נתינה הילך ה' סלעים בפדיון בני אע"ג דעד עכשיו לא היו פדוי מדרבנן במה שכתב ש"ח על עצמו מכל מקום הרי עכשיו הוא פדוי בנתינה ואמירה זו : **ומ"ש** וא"א הרא"ש לא כתב כן כלומר כתב המשנה סתם ולא כתב מה שכתב ה"ג נראה דלא ס"ל כה"ג . ובי"י כתב ג"כ דמדתנן כתב לכהן שטר על עצמו שהוא חייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו מתנה רשאי ופירש"י לפיכך הא דאמרן חייב ליתן לו ה' סלעים אחרים לפדיון בנו אם רצה הכהן להחזירם וליתנם לו במתנה רשאי אבל תקנתא אחריתי ליכא עכ"ל אלמא דליכא תקנתא במה שא"ל כשפורע הס"ח הילך חמשה סלעים אלו בפדיון בני אלא חייב ליתן לו ה' סלעים בפרעון הס"ח וגם צריך ליתן לו ה' סלעים אחרים לפדיון בנו וליכא תקנתא אחריתי אלא להחזיר אלו הסלעים אחרים וליתנם לו במתנה וה"ט דכיון דנותן לו ה' סלעים בפרעון הס"ח אע"ג שא"ל בשעת נתינת המעות הילך ה' סלעים אלו בפדיון בני מ"מ איכא גזירה שמא יאמרו פודין בשטר והכי נקטינן : ואם נתן לו חפץ וכו' ברייתא פ"ק דקידושין [דף ח'] עגל זה לפדיון בני לא אמר כלום עגל זה או טלית זו בחמשה סלעים לפדיון בני בנו פדוי ואסיקנא בדלא שוי וכגון דקביל כהן עילויה כי הא דרב כהנא שקל סודרא מבי פדיון הבן א"ל לדידי חזו לי ה' סלעים אלא דקשה טובא דבתר הכי קאמרי' א"ר אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומיבעי ליה סודרא ארישיה אבל כ"ע לא ומביאו הרא"ש בפרק יש בכור אלמא דלא מהני כשהכהן קבלו בכך אא"כ בחפץ שדרכו של כהן זה לתת בחפץ זה דמים הללו אע"ג דאינו שוה כך לאדם אחר ורבינו כתב בסתם דאלמא דאפי' כל כהן שבעולם יכול לקבלו בחמשה סלעים ובנו פדוי אף על פי שאינו שוה לשום אדם שבעולם ה' סלעים ונראה דס"ל לרבינו לחלק דכשהאב אומר לכהן הילך עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני וקבלו הכהן בכך התם ודאי דבנו פדוי אע"ג שאינו שוה לשום אדם שבעולם ה' סלעים דכיון שחפץ זה הוא חשוב ה' סלעים אצל האב דמאני תשמישתא יקירי עליה הו"ל כאילו נתן לו ה' סלעים אבל עובדא דרב כהנא הוה דהאב נתן לו הסודר בסתם בפדיון בנו שלא א"ל אלא הילך סודר זה בפדיון בני ורב כהנא הוא דא"ל מעצמו לדידי שוי לי ופירש"י אני שם אותו לעצמי ואקבלנו בכך ובכה"ג דוקא קאמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא וכו' ולכן לא כתב רבינו אלא הברייתא דמיירי כשאומר האב לכהן הילך חפץ זה בחמשה סלעים לפדיון בני דבנו פדוי אע"ג דאינו שוה ה' סלעים וכגון דקיבל כהן עילויה כדאסיקנא התם ולא הביא הך דרב כהנא ורב אשי משום דאפשר לומר דדוקא בסודר קאמר תלמודא היכא דהכהן גברא רבה כרב כהנא דלא אזיל בגילוי הראש בלא סודר מצי א"ל לדידי חזי לי ה' סלעים כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימיה דרבא מקובי שוה עשרה בי"ב אבל בשאר חפצים דלאו סודרא אפילו גברא רבה לא מצי אמר מעצמו לדידי חזי לי ה' סלעים אם אין האב א"ל הא לך חפץ זה בחמשה סלעים וכיון דהך לבושא דסודרא לגברא רבה לא שכיח השתא לכך כתבו רבינו ונמשך רבינו בדבריו אלא אחר דברי הרמב"ם שגם הוא לא כתב אלא הברייתא ולא כתב להא דרב כהנא ורב אשי כלפע"ד נכון ודלא כמה שנדחק ב"י לפרש הסוגיא לדעת הרמב"ם גם לא כתב כלל ליישב דברי רבינו והוציא דין חדש דבנתן האב לכהן כלי בחמשה סלעים וקבלו כך הכהן דאין בנו פדוי אלא בשוה ה' סלעים לשום אדם וכך פסק בש"ע ולא נהירא אלא משמעות הברייתא והרמב"ם ורבינו הוא כפשוטו דבדא"ל האב הילך חפץ זה בחמשה סלעים אפילו אינו שוה כ"כ לשום אדם ואפילו אינו שוה אלא סלע בנו פדוי כדפרישית : נתן ה' סלעים אפילו לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה בנו פדוי בפרק יש בכור ת"ר נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא בזה אחר זה יצא ופירש"י בבת אחת. שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו : בזה אחר זה. ולכאן אחד הכי תניא ליה בתוספתא יצא עכ"ל לפי זה משמע דלעשרה כהנים בזה אחר זה לא יצא אבל רבינו נמשך אחר דברי הרמב"ם שמפרש לברייתא נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא בזה אחר זה יצא כאילו אמר דלא מיבעיא לעשרה כהנים בבת אחת יצא אלא אפילו לי' כהנים בזה אחר זה נמי יצא : **וצריך** שיתנם לו במתנה גמורה וכו' פי' שלא יהא דעתו של אב בשעה שנותן לכהן חמש סלעים שיחזיר לו הכהן ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי עד שיגמור האב בלבו ליתן לו מתנה גמורה דאז אם רצה הכהן אח"כ להחזיר יחזיר וכ"כ הרמב"ם והוא מדאיתא בפרק יש בכור דרבי חנינא כהן היה הוה רגיל ושקיל ומהדר חזייה להאוה גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה א"ל לא גמרת ויהבת מדעם ביש (עבדת ס"א) הלכך אין בנך פדוי ופי' רש"י האב שנתן ה' סלעים לרבי חנינא בפדיון בנו היה מהלך ובא לפניו כדי שיראנו רבי חנינא ויחזיר לו ה' סלעים שנתן לו בעד בנו א"ל לא גמרת ונתת נתינה גמורה אלא כדי שאחזירם לך דבר רע עשית הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם ל"א אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי עכ"ל אבל דעת הרמב"ם כלשון ראשון והכי משמע מלשון רבינו דבנתנם לו במתנה גמורה רשאי להחזיר לו אבל אם לא נתנם לו במתנה גמורה אינו רשאי להחזיר שאם החזיר אין בנו פדוי אבל אם לא החזיר לו בנו פדוי אפילו לא נתן לו במתנה גמורה והקשו התוספות ומ"ש ממתנה על מנת להחזיר שבנו פדוי וכ"ש זה שלא התנה אלא בלבו היה שיחזיר וי"ל שרבי חנינא לא רצה לזכות אלא במתנה גמורה דאסרינן ליה מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות ועבר על ושחתם ברית הלוי כדאיתא בפרק עד כמה עכ"ל וכ"כ הרא"ש כלומר דבמתנה על מנת להחזיר כיון שיודע שצריך להחזיר לו ואפ"ה קבלו כהן לשם פדיון הבן יצא אבל אם נתן לו סתם דלא קבלו כהן אלא לזכות בו במתנה גמורה והאב היה דעתו שיחזירם לו הלכך אין בנו פדוי : ומ"ש ומיהו לא יהא רגיל להחזירם כו' כ"כ התוס' והרא"ש בתירוץ האחרון דרבי טרפון ור' חנינא לא היו מחזירין בכל פעם אלא לעניים אבל לשאינן עניים עבר על ושחתם ברית הלוי וס"ל לרבינו דתירוץ זה הוא העיקר : ומ"ש וכ"ש שמהאי טעמא לא יקבל ע"מ להחזיר וכו' בפ"ק דקידושין [סוף דף ו'] אסיקנא דאף

דרכי משה

המוכר את הספינה (צא :) אמרנו שלפעמים היה זול ביותר : (ג) והרשב"א כתב בתשובה סימן קצ"ח וסי' תשכ"ט כדברי הר"ן : (ד) כתב מהרי"ל דאם הכהן חפץ במה שנתן לו צריך להשלים לו ה' סלעים ולא יכול למימר החזר לי החפץ ואתן לך ה' סלעים : (ה) במרדכי סוף פ' גט פשוט ע"ד משמע דאם נתן לכהן בנו לפדות אסור להחזיר ומיהו אם חזר בו הוי חזרה ע"ל סימן רס"ד : (ו) ובמרדכי ריש פ"ק דקידושין וראבי"ה כתב בפדיון יצא כדי נתינה אם שעה אחד גמר בלבו שיהא מתנה אבל אי עייל ונפק אזוזי קמיה ולא גמר

פרישה

(ט) וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ כלומר כתב המשנה סתם ולא כתב מ"ש ה"ג ומדלא כתבה ש"מ דלא ס"ל כן אלא אפילו אומר כן בפירוש לא מהני אא"כ יחזירם לו הכהן ויפדהו כדלעיל : (אפילו אינו שוה כ"כ ודוקא שחפץ זה רגיל להתייקר ולפעמים שוה למכור בשוק ה' סלעים ר"ן ורשב"א סי' קצ"ח ותשב"ץ עכ"ס) :

(י) אע"פ שלא שמו אותו תחילה והו"א לא סמכא דעתיה דכהן בקבלתו וכן בדין קידושי אשה בא"ע סימן ל"א ועיין בדרישה : (יא) אפילו לעשרה כהנים (במרדכי ס"פ כל הגט משמע דאם נתן לכהן בנו לפדות אסור לחזור ומיהו אם חזר הוי חזרה וע"ל סי' רס"ה עכ"ס) וכן

דרישה

המסיח שהיה סבר שהוא יהודי לא שייך למימר דלמא שוגג הוה וק"ל :

סי' שה [א] ואע"פ שלא שמו אותו תחילה כו' וכן בדין קידושי אשה בא"ע סי' ל"א וכ"פ לפי מ"ש שם דאם אמר התקדשי לי בטבעת זו ששוה מאתים וזו איכא מקודשת אם אין שומתו נודע קצת דנראה דה"ה נמי הכא דצריכין שוה ה' שקלים ואפילו להרא"ש דפליג שם היינו משום דקידושין סגי בפרוטה והוא מקדש סתם משא"כ בפדיון ומיהו י"ל איפכא דדוקא באשה איכא מ"ד דאינה מקודשת משום דא"ל לא נתרצית למקני' נפשה בפחות ממש שא"ל משא"כ בחמשה סלעים דפדיון דבע"כ דכהן נפדה הבן בה' סלעים וק"ל וזה עיקר : אם

חדושי הגהות

לפדות ואב כן ה"ה הך שיש לו ב' ראשים דדמי לטריפה דהא אינו יכול לחיות ואמאי יפדנו : ג מקובי שם מקום : ד מדעם ביש עבדת דבר רע עשית : ה דאי נמי לא מהדרנא לך אין בנך פדוי כצ"ל וזה כלשון שני שפירש"י שם בגמ' : ו פי' דכשאמר לו ע"מ שתחזירם הרי תחלת מתנתו הוי ע"ת להחזירם וזהו שמה מתנה דהא לא חזר כלל מדבריו משא"כ כשאמר הילך ה' סלעים ה"ז מתנה גמורה וכשאמר אחר כך ותחזירם לי הרי זה כחוזר מדבריו הראשונים לפיכך לא הוי מתנה כלל וכה"ג מצינו בפירש"י גיטין (עב.) על מתני' דמהיום ולאחר מיתה כך פי' הט"ז ועיין ש"ך : לאו

דאף בפדיון הבן בנו פדוי אם נתן לו ע"מ להחזיר אבל אסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות : הפריש ה' סלעים וכו' משנה שם ויליף לה מקרא דחייב באחריותם ע"ש :

ובשעה שנותן וכו' פי' בשעה שהאב מחזיק בידו ה' סלעים ומושיטם לכהן קודם שיוציא מידו ליד כהן מברך ואח"כ נותנם לו כדי שיברך עובר לעשייתן וכך מבואר בתשובת הגאונים בסמוך שכתב ובהדי דיהיב להו בידיה מברך וכו' : **בתשובת** הגאונים וכו' כל תיקון זה כתב הרא"ש בפ"ק דקידושין ובסוף בכורות ומ"ש דמייתי אבוה בריה קמיה כהנא וכו' אע"ג דאפילו אבוה בעיר אחרת שאין הבכור שם מצוה האב לפדותו ביום ל"א מ"מ לכתחלה מצוה להביאו לפני הכהן כדי שיפרסם שאינו מברך אלא על פדיון בן זה שהוא מונח לפניו ועל כן גם אמו של הבכור עומדת שם ואומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני ומה שהכהן שואלו מאי בעית טפי וכו' נראה שהוא כדי לברר ולפרסם שנותן חמש סלעים במתנה גמורה דאם היה דעת האב שיחזירם לו הכהן אין בנו פדוי ולכן א"ל מאי בעית טפי וכו' כלומר שאם אתה חפץ יותר בה' סלעים ודעתך שיחזירם לך הכהן הרי אין בנך פדוי וקדוש הוא לה' כשעה שנולד וליהדר ליה ברי בוכרי בעינא טפי והילך ה' סלעים בפורקניה דבמתנה גמורה אני נותנם כדי שיהא בני פדוי : ומ"ש והדר מזגא לכהנא כסא דחמרא וכו' הטעם הוא כמ"ש המרדכי ביומא דברכה אשר קדש ידיד מבטן מברכים על הכוס לפי שא"א שירה אלא על היין וה"נ בברכה זו מברכין על הכוס מטעם זה ומה שהקשה הרא"ש על תחלת הברכה אשר קדש עובר במעי אמו אי קדושת הבכור קאמר בפטר רחם תלה רחמנא עכ"ל נראה ודאי דעל קדושת העובר אפי' אינו בכור קאמר שקדשו ללמדו כל התורה כולה במעי אמו ונר דולק על ראשו וכו' כדאיתא בפ' המפלת ומ"ש ונפח בו נשמה וכו' וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו וכו' נראה דשמירה זו הוא שלא יכנס יצה"ר בעובר בעודו במעי אמו כדי שתתעלם התורה והמצוה בלבו ובגופו בכל רמ"ח איבריו כי על כן מלמדים אותו כל התורה במעי אמו שתהא לקדושת התורה והמצוה דין קדימה ליצה"ר שהרי אין היצה"ר נכנס בלבו אלא משעה שננער לצאת לאויר העולם וכמו שדרשו מנעוריו כתיב משעה שננער וכו' וזהו לפתח חטאת רובץ לפתח דלתי בטני האשה היצה"ר רובץ ליכנס באדם משעה שננער ולזה שומרים אותו ב' מלאכי השרת שלא יכנס היצה"ר בעודו במעי אמו כד"א זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי

(יב) ומ"מ [ב] אם עבר וקבלם ע"מ להחזיר הבן פדוי **הפריש** ה' סלעים לפדיון בנו ונאבדו חייב באחריותן עד שיבואו ליד כהן (יג) ובשעה שנותן הפדיון לכהן מברך בא"י אמ"ה אקב"ו (יד) [ג] על פדיון הבן : ואם פודה את עצמו אומר על פדיון הבכור ויברך שהחיינו ור"י היה מסתפק היכא שמת הבן לאחר ל' יום שאפ"ה חייב בפדיונו (טו) אם יש לו לברך שהחיינו אם לאו : בתשובת הגאונים (ח) תיקון גאונים לסדורי מנהגא דפדיונא וברכתא דיליה הכי דמייתי אבוה בריה קמיה כהנא ומודע ליה לכהנא דבכור פטר רחם הוא (טז) ולישייל' כהנא מאי בעית טפי ברך בוכרך או ה' סלעים דמחייבת למפרקיה בהו וליהדר ליה ברי בוכרי בעינא טפי והילך ה' סלעים בפורקניה (יז) ובהדי דיהיב להו בידיה מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבן ושהחיינו (יח) והדר מזגא לכהנא כסא דחמרא ומייתי אסא ומברך בפ"ה ובורא עצי בשמים בא"י אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק אבריו מאתים וארבעים וה' איברים שיש בו ונפח בו נשמה כדכתיב [בראשית ב'] ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה עור ובשר הלבישו ועצמות וגידים סככו כדכתיב [איוב י'] עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תסוככני (יט) וצוה לו מאכל ומשתה (כ) וזימן לו שני מלאכי השרת לשמרו במעי אמו דכתיב [שם] חיים וחסד עשית עמי ופקודתך שמרה רוחי (כא) אביו אומר זה בני בכור ואמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני המש סלעים נתחייבנו ליתן לכהן בפדיונו כדכתיב

בנו פדוי : **הפריש** ה' סלעים לפדיון בנו ונאבד חייב באחריותן וכו' משנה בפ' יש בכור (שם.) : ובשעה שנותן הפדיון לכהן מברך על פדיון הבן וכו' בסוף פסחים (קכא:) אמרינן דמברך על פדיון הבן ושהחיינו וכתב הריב"ש בתשובה סימן קל"א הטעם שברכה זו בעל לפי שאינה דומה לאותן מצות שהן בלמ"ד לפי שזו נעשית בסיוע הכהן שמקבל הפדיון ולדעת הרמב"ם שהאב הפודה אומר על ובפודה עצמו אומר בלמ"ד (ז) אפשר לתת טעם לפי שהאב אפשר להעשות מצוה זו ע"י הבן כשיגדל וכשיגדל אז אי אפשר לעשותה אלא על ידי עצמו וגם שאם היה לו לפדות עצמו ובנו דקי"ל הוא קודם לבנו דאלמא עיקר מצוה בעצמו אלא שבקטנותו אי אפשר :

ומ"ש רבינו שאם פודה עצמו מברך על פדיון בכור כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא : ומ"ש רבינו בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך כלומר שמברך הב' ברכות תחלה ואח"כ נותן הפדיון לכהן וכ"כ הרמב"ם והטעם משום דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן . ודייק לכתוב בשעה שנותן הפדיון לכהן שאם הפריש הה' סלעים לפדיון בנו אינו מברך עד שיתננו לכהן משום דכיון שהוא חייב באחריותן עד שיבא ליד כהן לא נעשית המצוה עד שיבא הפדיון ליד כהן משא"כ בפטר חמור כמו שיתבאר בסי' שכ"ה וכ"כ הרא"ש בפ"ק דבכורות : ומ"ש ור"י היה מסתפק וכו' ז"ל הרא"ש בפרק יש בכור ר"י נסתפק אם מת הבן אם האב מברך שהחיינו כיון שמזכיר צערו או שמברך מ"מ כיון שזוכר לקיים מצוה : (ב"ה) וביון דספק הוא אין לברך וכ"פ מהרי"ק שורש מ"ט:

בתשובת הגאונים תיקון גאונים לסדורי מנהגא דפדיונא וברכתא דיליה הכי דמייתי אבוה בריה קמי כהנא וכו' כל תיקון זה כתב הרא"ש בפ"ק דקידושין ובסוף בכורות בשם הגאונים וכתב אח"כ לא נהגו באשכנז ובצרפת שיברך הכהן ברכה זו ולא מצינו שמברכים שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא מצינו שנתחדשה ברכה וגם ראשית הברכה איני מבין אשר קדש עובר במעי אמו אי קדושת בכור קאמר בפטר רחם תלה רחמנא והרשב"א כתב בתשובה בח"א סי' ר' וסי' תשנ"ח שהברכה זו מצא לר"ח בפירוש החומש בפ' שופטים : והריב"ש כתב בתשובה סימן קל"א שיש נוסחאות שכתב בברכה זו אביו אומר בני זה בכורי וראשית אוני ראוי ליטול פי שנים וכתב הרמב"ן דלא דיקא הדין נוסחאות כיון דאיכא בכור לכהן ואינו בכור לנחלה וכו' ור"ח כתב אביו אומר זה בני בכורי ואני מוזהר לפדותו שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה וגומר ואח"כ כתב הריב"ש אמנם בספר יורה דעה כתוב וז"ל כתב הרא"ש לא נהגו באשכנז ובצרפת שיברך הכהן ברכה וכו' : כתוב בהגהות סמ"ק רגילים העולם בבכור אדם לתת הבכור ביד הכהן ומיהו א"ל דאפי' בעיר אחרת שאין הבכור שם יכול לפדותו עכ"ל מ"כ אם אין בנו אצלו יאמר פלוני בני אשר ילדה לי אשתי בכור הוא מאמו יהא שלך בכ"מ שהוא כתב בתה"ד (סי' רס"ח) שיש לעשות סעודה לפדיון הבן ושכן היו נוהגים בימי הגמרא וכתב שיש נוהגים לומר שהשמחה במעונו ויש מקומות שהיו נוהגים שלא לאמרו ויישב מנהג הנוהגים שלא לאמרו והכלבו

דרכי משה

גמר בלבו ליתן אפי' שעה אחת לא יצא ע"כ · (ז) וכר ששת כתב בתשובה סימן קל"א לדעת רבינו וסמ"ג אף הכא מברך בעל : (ח) בהג"מ סוף פרק האשה שהלך וז"ל הא לך סדר הפדיון יש שנוהגים להשים הנער בחיקו של כהן מתחלה קודם הברכה ויש שאינן נוהגין אלא בכ"מ שהילד הוא אבי הבן אומר לכהן בני פלוני הבכור אשר ילדה לי אשתי הרי שלך כי בני בכורי הוא ולאחר כן מברך על פדיון הבן ושהחיינו ואח"כ נוטל הכסף ונותנו לכהן ואומר הא לך ה' סלעים בפדיון בני בכורי שנתתי לך והכהן לוקח הכסף ורשות בידו להחזירו עכ"ל ובתשובת הרשב"א סימן ר' כתב ר"ח ונוטל הכהן הכספים ומעבירן על ראשו ויאמר זה תחת זה זה חילוף זה זה מחולל על זה יצא זה לכהן ויכנס הבן הזה לחיים וליראת שמים וכ"כ שם סימן תשנ"ט ובכלבו ולא ראיתי נוהגין כן בפסקי מהרא"י סימן ל"ה פסק דאף אם אינו רוצה לפדות בנו אלא להניחו לכהן אינו יוצא בכך אלא צריך לפדות עכ"ל : (אמר המגיה בסורים הקודמים שגו בזה להדפיס כאן הגהות הבד"ה בחשבם כי גם אלה דברי הד"מ ע"כ אנכי העדרתים פה והצגתי כל אחד לבדנה במקומו הראוי לו) : בת"ה

דרישה

[ב] אם עבר וקבלם ע"מ להחזיר הבן פדוי ודוקא דקאמר ע"מ כו' אבל אם אמר הא לך ה' סלעים כו' אין בנו פדוי רמ"א ודברי רמ"א ז"ל הם דברי הרשב"א בתשובה סי' קל"ח ותשנ"ט ע"ש שכתב דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כו' ור"ל לאמר שחזר ונתן לו אגלאי מילתא למפרע דמעכשיו בשעה שנתן לו הוי מתנה גמורה . ועיין בס"מ סי' רמ"א . ובא"ח סימן תרמ"ח כתב רבינו גבי אתרוג ז"ל אם נתנו לו במתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה ובלבד שיתננה לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר לו במתנה אבל אם א"ל יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירהו לי לא יצא . והרא"ש הביא ראיה לדברים הללו ע"ש בב"י שהביאו . ומשמע שם דהעיקר הוא דצריך ליתנו לו במתנה גמורה ויחזור לו במתנה גמורה לאפוקי אם לא נתן לו במתנה אלא שיצא בו . וה"כ הו"מ לפרושי הכי לכאורה . אבל ל' רמ"א שכתב ודוקא שאמר ע"מ להחזיר כו' משמע דבריה דבריו שאמר הא לך במתנה שניהן שוים ומיהו אינו מוכרח דה"ל הולך באידך תליא . ועיין שם בתשובת רשב"א שתולה הכל בע"מ ונראה שם דר"ל דכל האומר ע"מ נראה מדעתו שנתנו לו מתנה גמורה מעכשיו אלא שהתנה שיחזירם לו ולכאורה נראה דהכל תולה באם הזכיר ל' נתינה ומתנה דבנותן ע"מ להחזיר אף על גב דאמר על מנת מגלה דעתו דאינו רוצה ליתן לו אלא אם כן יחזירנו לו מכל מקום כיון דאמר גם כן לשון מתנה הרי גילה דעתו דנתן לו במתנה גמורה משא"כ כשא"ל הא לך חמשה סלעים ותחזירם לי דלא הזכיר לשון מתנה כלל . אבל מלשון הרמב"ם וש"ע גם כן משמע דהכל תלוי באמרו על מנת . דז"ל הרמב"ם פי"א דהלכות בכורים רצה הכהן להחזיר לו הפדיון מחזיר ולא יתן לו הוא ודעתו שיחזיר ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתן לו במתנה גמורה ואם רצה הכהן אחר כך להחזיר יחזיר . וכן אם פירש ונתן לו על מנת להחזיר הרי בנו פדוי עכ"ל . והש"ע בסימן זה ס"ס ערבב דברי הרמב"ם ודברי רבינו התחיל וסיים בלשון הרמב"ם ובאמצע כתב מה שהוסיף רבינו בזה . וגם שינה בהתחלתו קצת בל' הרמב"ם שכתב אבל לא יתן הוא לכהן ע"מ שיחזיר לו . וברמב"ם הנ"ל כתוב ולא יתן לו הוא ודעתו שיחזור כו' ולא כתב שם ע"מ . ול' זה דהרמב"ם מדוקדק טפי דהא הרמב"ם הנ"ל וגם הש"ע כתבו אח"ז ז"ל ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי כו' ואפר כך סיימו וכתבו דאם פירש ונתן לו ע"מ להחזיר הרי בנו פדוי והרי לדברי ש"ע דכתב גם ברישא דאמר ע"מ נראין כסותרין זא"ז . ונראה ליישב סתירה זו סוסיף רמ"א וכתב ברישא שם בהגהתו ז"ל ודעת הכהן היתה מתחילה שלא לקבלם ע"מ להחזיר עכ"ל למודע רמ"א בזה דמ"ש המחבר דלא יתן הוא לכהן ע"מ להחזיר ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי דע"מ דקאמר ל"ד הוא דודאי אם אמר לו שיחזור לו ע"מ להחזיר מסתמא גם הכהן אדעתא דהכי קבלו ממנו והוה בנו פדוי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה . אלא דעת המחבר היה בזה דאם נראה מכוונתו דלא היה כוונתו למתנה גמורה אלא נתן לו אדעת שיחזירנו לו והכהן בע"מ קבלם לא הוה בנו פדוי וכלשון הרמב"ם הנ"ל . וז"ש רמ"א ז"ל ודעת הכהן היתה מתחלה שלא לקבלם ע"מ להחזיר ור"ל הן שלא אמר הנותן לשון ע"מ כן שאמרו אלא שנראה מהכהן שאינו מקבלו בתורת ע"מ (דמסכי) אלא כאילו אמר הריני נותן לך ותחזירם לי דלא מהני דבזה דוקא הדין הוא כמ"ש ע"ז המחבר דאין בנו פדוי לאפוקי אם א"ל לשון ע"מ והוא קבלם אדעתא דהכי דבנו פדוי וכמו שסיים המחבר וגם רמ"א מור ופי' שם סתימת דבריו הנ"ל וכתב ודוקא שאמר ע"מ כו' כנ"ל ביאור דברי ש"ע ודו"ק . ומזה מוכח דהכל תלוי באמרו ע"מ שהרי דקדוקו של רמ"א בסג"ה דאשונה אינו אלא בקבלו בתורת ע"מ ולא בל' שאינו ל' מתנה וגם מל' הרמב"ם והמחבר מוכח שם דלפע"ג דאמר בל' נתינה כל שלא פירש דבריו לומר ע"מ אין בנו פדוי ודו"ק : [ג] על פדיון הבן וכתב הריב"ש (בתשובה סי' קל"א) בתשובה הטעם שברכה זו בעל לפי שאינו דומה לאותן מצות שהן בלמד לפי שזו נעשית בסיוע הכהן שמקבל הפדיון ולדעת הרמב"ם שהאב הפודה אמר על ובפודה עצמו אומר בלמד אפשר לתת טעם לפי שהאב אפשר להעשות מצוה זו ע"י הבן כשיגדל וכשיגדל אז א"א לעשותו אלא ע"י עצמו וגם שאם היה לו לפדות עצמו ובנו דקי"ל הוא קודם לבנו דאלמא עיקר המצוה בעצמו אלא שבקטנותו א"א : הגה"ה אין פודין בכור בח"ה וכן כתב בסמ"ק דאין מערבין שמחה בשמחה וכן בפורים ואפילו ביום שני דשני ימים האלה כתיב כך שעיו לו משם מהרי"ו (סימן קפ"ט) ומברכין שהשמחה במעונו אפילו בר"מ אב רק שט' באב בשבוע שחל בו אבל באותו שבוע לא רציתי להניח לברך אבל אכלנו בשר ושתינו יין וכן בכוס של הבדלה שותין כן ראותי מרבותי אבל בפולין נוהגין דלא מברכין שהשמחה במעונו וכן במעברין עכ"ל מהרי"ב מ"ו : הג"ה אמר הרב רבי מאיר כשאל אם יכול ליתן לכהנת בכור לפדותו והשיב דלא והביא ראיה דלא כפירש"י שפירש בפרק קמא דקידושין דרב כהנא הוי ישראל ושקל סודרא לפדיון הבן בשביל אשתו שהיתה כהנת מן תשובת מה"ר מנחם מ"ז מ"ו : אם הולד וגם האב אינו בעיר נראה דאמר יכול לברך לפדות ומברך שתים כמו האב והכהן יכול לעשות שליח במקומו לפדות את הבכור דשלוחו של אדם כמותו (ובתשובת ריב"ש סימן קל"א שהאריך ומשמע שם דאין האב יכול לפדות על

פרישה

ובין בבת אחת בין בזה אחר זה כו' כן הביא נמי הרמב"ם הברייתא כצורתה אבל רש"י מפרש להא בפרק יש בכור דף כ"א שבזה אחר זה איירי דוקא בכהן אחד והכי תניא בתוספתא וכנ"ל עיקר מ"ו : (יב) ומ"מ אם עבר וקבלם ע"מ להחזיר הבן פדוי ודוקא דקאמר ע"מ דע"מ שמה מתנה אבל אם אמר הא לך ה' סלעים ותחזירם לי לא הוי מתנה ואין בנו פדוי רמ"א (בשם רשב"א סימן קל"ח ותשנ"ט) ואף על גב דהסברא הוא איפכא נראה דה"ט דכשאמר ליה הא לך ותחזירם לי משמע תחזיר לי מיד כמלא דלא הוי מתנה משא"כ כשנתנו לו ע"מ להחזיר דהרי הוא כאילו אמר שיהו קניין לך מעתה אלא שתחזירם לי לאחר זמן ודו"ק ועיין בדרישה :

(יג) ובשעה שנותן הפדיון לכהן כו' ר"ל מברך שתי ברכות קודם שיתננו ליד כהן כדי שיהא עובר לעשייתן ב"י ולא יברך בשעה שהפריש ה' סלעים שהרי עדיין חייב באחריותן :

(יד) על פדיון הבן ועיין בדרישה : (טו) אם יש לו לברך שהחיינו אם לאו כיון שזוכה לקיים המצוה יברך או כיון דמזכיר צערו לא יברך אסר"י ועיין בא"ח ר"ס רכ"ג והוא מהגמרא דאם מת ויש לו ירושה לירש יברך שהחיינו שאני התם דזוכה לירושה משא"כ כאן : (טז) ולשיילי כהנא מאי בעית טפי כו' ואם האב היה רוצה להניח הבכור אצל הכהן אינו יוצא אלא חייב לפדותו רמ"א (בשם פסקי מהרא"י סימן קל"ה) : (יז) ובהדי דיהיב להו כו' כנ"ל : (יח) והדר מזגא לכהנא כסא דחמרא ומייתי אסא וגם אנו נוהגין בכוס של ברכה לבד לברך עליו בפ"ה או שהכל מהרי"ל מ"ו : (יט) וצוה לו מאכל ומשתה יליף זה מדכתיב חיים וחסד עשית עמדי :

(כ) וזימן לו שני מלאכי השרת כו' מדכתיב ופקודתך שמרה רוחי : (כא) אביו אומר זה בני בכור ואמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני מכאן סמך לשאול גם אם

כדכתיב ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף ה' שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא וכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כשם שזכה בבכור זה לפדיון כך יזכהו האל לתורה ולחופה ולמעשים טובים בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיונן ומברך הכהן את הבן ומחזירו לאביו ולאמו וכי פריק איהו לנפשיה מברך על פדיון בכור וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו באשכנז ובצרפת שיברך הכהן ברכה זו [ז] שלא מצינו שמברכין שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא נתחדשה שום ברכה ועוד למה יברך הכהן ואינו עושה שום מצוה אלא מקבל מתנות כהונה ותחלת הברכה קשה לי אשר קדש עובר במעי אמו אי קדושת הבכור קאמר בפטר רחם תלה רחמנא ע"כ אין הבכור ראוי לפדיון (כב) עד שיעברו עליו ל' יום (כג) ואחר ל' יום יפדנו מיד (כד) שלא ישהה המצוה ואם נולד לו טרפות בתוך ל' יום אין האב חייב לפדותו אפילו חי זמן ארוך (כה) לפיכך אם מת אפילו ביום ל' אין צריך לפדותו (כו) ואם קבל הכהן המעות צריך להחזירם אם מת לאחר ל' יום כבר נתחייב בפדיונו וצריך ליתן לכהן המעות לפיכך מת האב תוך ל' יום ללידת הבן בחזקת שלא נפדה עד שיביא הבן ראיה שנפדה לאחר ל' יום בחזקת שנפדה עד שיאמרו שצוה בשעת המיתה שלא נפדה נתן המעות לכהן בתוך ל' יום ע"מ שיחול הפדיון מיד אינו פדוי ואם נתנם לו על מנת שיחול הפדיון לאחר ל' יום פדוי (כז) אפילו אין המעות בעין לאחר ל' יום (יא) מי שלא פדאו אביו (כח) חייב לפדות את עצמו כשיגדל (יב) ואם הוא לפדות ויש לו בן לפדות (כט) פודה את עצמו תחלה ואחר כך בנו ואם אין לו אלא ה' סלעים פודה בהן את עצמו שעבד בל נכסיו עד שלא נשאר לו ה' סלעים בני חורין אין הכהן נובה הפדיון מן המשועבדים (ל) אע"פ שקדם חוב הפדיון לחוב של ב"ח פדיון הבכור תלוי במי שפוטר הרחם שאם הוא בכור לאב ולא לאם אינו חייב בפדיונו ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת חייב לפדות כולם

בית יוסף

והלכלו כתב דיש לאמרו (ט) והרשב"א כתב בתשובה ח"א סי' קי"ט שלעשות סעודה על מצוה זו אינו תלוי אלא בהרחבת הלב אם רוצה לעשות: **אין** הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום פשוט במשנה פ' יש בכור (מט.): ומ"ש ואחר ל' יום יפדנו מיד וכו' כ"כ הרא"ש בסוף בכורות משום דכתיב ושמרתם את המצות אם באה מצוה לידך אל תחמיצנה וכן משמע בספ"ק דבכורות (יג.) וכתוב בתה"ד סי' רס"ט שאם חל יום ל"א להיות בשבת אין פודין אותו בשבת אלא ימתינו עד יום אחד בשבת (י): **ואם** נולד לו טרפות בתוך ל' יום אין האב חייב לפדותו וכו' בפ"ק דב"ק (דף י"א): אמר עולא אר"א בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו וכן תני רמי בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה יכול אפילו נטרף בתוך ל' יום ת"ל אך חלק ופירש"י שנטרף. שנהרג והקשו עליו התוס' ופי' בשם ר"ת דנטרף היינו שנעשה טריפה וכן פי' הרא"ש ואפי' חי זמן גדול לאחר ל' יום אין האב חייב לפדותו ואפי' למ"ד טריפה חיה דגזירת הכתוב הוא דכתיב אך חלק וכן כתב הרמב"ם דנטרף היינו שנעשה טריפה: לפיכך אם מת אפילו ביום ל' א"צ לפדותו ארישא דמילתא קאי שכתב אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום: ומ"ש ואם קבל הכהן מעות צריך להחזירם פלוגתא דר"ע ורבנן בפ' יש בכור (דף מט.) ופסק כרבנן וכ"פ הרמב"ם. ומ"ש ואם מת לאחר ל' יום כבר נתחייב בפדיונו ארישא דמילתא קאי שכתב אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום ומ"ש שאם מת האב תוך ל' יום בחזקת שלא נפדה וכן מ"ש לאחר ל' יום בחזקת שנפדה וכו' ג"ז שם במשנה: **נתן** המעות לכהן בתוך ל' יום ע"מ שיחול הפדיון לאחר ל' יום שם מוסכם אליבא דכ"ע: ומ"ש אפילו אין המעות בעין לאחר ל' יום שם פלוגתא דרב ושמואל (ואיפסיקא בגמרא הלכתא כשמואל דאמר הכי): (ב"ה) ובנוסחא דידן הלכתא כשמואל והרא"ש והרמב"ם פסקו כרב נראה שלא היה בנוסחתם בגמרא שום פסק וצריך להעביר הקולמוס מן ואיפסיקא עד הכי:

ומה שיש לדקדק בדברי הסמ"ק בזה כתב מהרי"ק בשורש צ"ו: **מי** שלא פדאו אביו חייב לפדות את עצמו לכשיגדל בספ"ק דקדושין (כט.) ויליף לה מדכתיב פדה תפדה: **ומ"ש** ואם הוא לפדות ויש לו בן לפדות וכו' שעבד כל נכסיו וכו' שם בפ' יש בכור (מט:) הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר בנו קודמו א"ר ירמיה הכל מודים כל היכא דליכא אלא ה' סלעים הוא קודם דמצוה דגופיה עדיפא כי פליגי היכא דאיכא ה' משועבדים וה' בני חורין ר' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא בהני ה' פריק לבריה ודידיה אזיל כהן וטריף להו ממשועבדים ורבנן סברי לאו ככתובה בשטר דמיא והילכך מצוה דגופיה עדיפא וידוע דהלכה כרבנן: (ב"ה) נשאל הרשב"א על בכור שלא פדאו אביו והגדיל ובא לפדות עצמו ולא הניחו אביו ואמו שהוא יפדנו והשיב דלא פקע זכות אב לעולם ואם בא לפדות פודה ואם לא רצה האב לפדות אחר שהגדיל הבן אין כופין האב אלא כל שהוכר הבן שהוא בכור ויש לו נכסים: פדיון הבכור תלוי במי שפוטר וכו' פשוט בפ' יש בכור (מו.): ומ"ש ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת חייב לפדותם

בית חדש

דוברי כזב: **אין** הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום ואחר ל' יום יפדנו מיד שלא ישהה המצוה משנה ומייתי לה בספ"ק דבכורות (סוף דף י"ב) הערכין בשעתן ופדיון הבן אחר שלשים יום והכי מוכח בפ' יש בכור (דף מ"ט) במשנה ובגמרא דאין לפדות הבן ביום שלשים וכ"כ הרמב"ם וז"ל מאימתי יתחייב בפדיון משישלים ל' יום שנא' ופדויו מבן חדש תפדה ובסמ"ק כתב וצריך לפדותו ביום ל' ואחד אם פדאו ביום ל' או קודם אינו פדוי מיהו נראה דלאו דוקא שלשים ואחד אלא כל שעבר על הבן חדש שלם מעת לעת פודין אותו דהא טעמייהו דרבנן במשנה פ' יש בכור (דף מ"ט) המת ביום שלשים כיום שלפניו קאמר בגמ' דגמרי' חדש חדש ממדבר מה התם ומעלה אף הכא נמי ומעלה א"כ לא צריך אלא שלמו לבן חדש שלם דאינו אלא כ"ט י"ב תשל"ג ואח"כ יתחייב בפדיון וסמ"ק דכתב יום שלשים ואחד מילתא דפסיקא נקט דאילו ביום שלשים גופיה צריך לדקדק אם הוא מבן חודש ומעלה אם לאו ושמא יטעה בחשבונו ומש"ה יפדנו ביום ל"א דלא אתי לידי טעות ולפ"ז אם חל ל"א בשבת חזינן אם נולד הבן בתחלת ליל ה' כבר הוא ביום ו' מבן חדש ומעלה שעה ב' או ג' על היום אז פודין אותו ביום ו' ומברכין הברכות ועושין הסעודה דכבר הגיע זמן חיוב פדיונו כיון שהוא מבן חדש ומעלה ומצוה מן המובחר קא עביד דאינו עובר על היוב זמן פדיונו כל עיקר וכדקאמר רב ששת בסוף פ"ק דבכורות (תחלת דף י"ג) דמשלשים יום ואילך עובר עליו אם לא פדהו אבל אם נולד בסוף יום ה' דלא הגיע מבן חדש ומעלה עד יום השבת או אין לפדותו ביום ו' ושיהיה מתנה ואומר שיחול הפדיון לאחר ל' דכיון שאין עכשיו שעת פדיונו הברכות הן לבטלה כיון שלא הגיע זמן הפדיון וגם אין מקום לסעודה ודלא כמהר"ש לוריא בתשובה סימן ו' שכתב דפודין אותו ביום ו' שהוא יום ל' שלו אלא כיון שלא הגיע זמנו עד יום השבת פודין אותו ביום א' שהוא ל"ב שלו ודלא כמהרא"י בת"ה סימן רמ"ט דפסק דלעולם פודין אותו ביום ל"ב שלו וכן נמצא במהרי"ל ע"ש מרדכי הגדול וכן פסק בש"ע. ולפע"ד נראה דאינו נכון אלא יש לחלק בין אם הגיע הבן ביום ו' בהשכמה לבן חדש שהוא כ"ט י"ב תשל"ג אז יפדהו ביום ו' מאחר שכבר הוא מבן חדש ומעלה ואם לא הגיע מבן חודש ומעלה עד הגיע השבת אז פודין אותו ביום א' והארכתי בתשובה בס"ד לבאר כל זה באריכות בראיות ברורות ושכך פסק הר"א ממיץ בספר יראים:

ואם נולד לו טרפות בתוך ל' יום וכו' בפ"ג דמנחות (דף ל"ז) ופ"ק דב"ק (דף י"א) לפי פר"ת וכן פי' הרא"ש והרמב"ם דלא כפירש"י וע"ל בתחלת סימן זה אבל יש לו ב' ראשים: ומ"ש לפיכך אם מת וכו' ארישא דמילתא קאי שכתב אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום וה"א בפ' יש בכור (דף מ"ט) נתן המעות לכהן בתוך ל' יום ע"מ שיחול הפדיון מיד אינו פדוי וכו' שם פלוגתא דרב ושמואל בפודה ע"מ שיחול הפדיון לאחר ל' יום ואין המעות בעין לאחר שלשים יום ואיפסיקא הלכה כרב דבנו פדוי מידי דהוי אקידושי אשה במקדש מעכשיו ולאחר ל' יום דרב ושמואל דאמרי תרוייהו ר"פ האומר (דף כ"ט) דמקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות ובדכתב רבינו באבן העזר סימן מ': מי שלא פדאו אביו וכו' פ"ק דקידושין (דף כ"ט) קאמרינן דהאב חייב לפדות בנו מדכתיב כל בכור בניך תפדה והיכא דלא פרקיה אבוה מיחייב איהו למיפרקיה דכתיב תפדה תיפדה ואיהי מנלן דלא מיפקדא דכתיב תפדה תיפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות אחרים ואיהי לא מיחייבא למיפרק נפשה דכיון שאין אחרים מצווים לפדותה דכתיב כל בכור בניך תפדה בניך ולא בנותיך אף איהי אינה מצווה לפדות את עצמה דכתיב תפדה תיפדה. ולפיכך אינה חייבת לפדות את בנה דכתיב תפדה תיפדה כתב בס' בדק הבית נשאל הרשב"א על בכור שלא פדאו אביו והגדיל ובא לפדות עצמו ולא הניחו אביו ואמר שהוא יפדנו והשיב דלא פקע זכות אב לעולם ואם בא לפדות פודה ואם לא רצה האב לפדות אחר שהגדיל הבן אין כופין האב אלא הבן כל שהוכר שהוא בכור ויש לו נכסים עכ"ל: ואם הוא לפדות וכו' משנה וגמרא בפרק יש בכור שם:

כהנים

דרכי משה

(ט) בת"ה סימן רס"ח כתב דבני רייגו"ס נוהגין לברך שהשמחה במעונו ובני אוסטרייך אין נוהגין לברך ואלו ואלו יש להן על מה שיסמכו עכ"ל ומהרי"ו כתב סי' קפ"ט לברך ואבודרהם כתב שלא לברך שהשמחה במעונו ומהרי"ל כתב עושין הסעודה לאחר הפדיון ונותן מיד אחר הפדיון לכהן לשתות וגם לאבי הבן ובתשובת ריב"ש האריך בדין ברכת פדיון ומשמע שם דאין האב פודה ע"י שליח וכן ב"ד אין פודין אותו ע"ש: (י) וכ"כ בפסקיו סימן רל"ג וסימן רל"ד וכ"כ מהרי"ו סי' קפ"ט עוד כתב שם וז"ל מצאתי בס"ח דאין עושין פדיון הבן בח"ה עכ"ל אמנם התוס' פ"ק דמ"ק (ח:) כתבו דשרי: (יא) בת"ה סימן רס"ט דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לפדותו תוך ל' ואפי' בדיעבד אם אין המעות בעין אין בנו פדוי וכתב שכ"כ התוס' והא"ז ושכן עיקר וכ"כ בפסקיו סימן רל"ד וכ"ש אם החזירן קודם שיגיע ל"א יום: (יב) כתב מהרי"ל תינוק שלא פדאו אביו תולין לו טס של כסף בצוארו ויכתוב עליה

פרישה

אם הבן אם לא שפילה וכן ראיתי נוהגין: (כב) עד שיעברו עליו ל' יום דכתיב הכא ופדויו מבן חדש תפדה וכתיב פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה משמע לאחר לאחר שלשים: (כג) ואחר ל' יום יפדנו מיד כדכתיב ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה: (כד) שלא ישהה המצוה ואם נולד לו טריפות בתוך שלשים יום אין האב חייב לפדותו אפילו חי זמן ארוך לפיכ' כו' גירסא זו כתבה ב"י וכוס מדינא דגמרא ודברי התוס' והרא"ש והרמב"ם פ"ש שכתב דאפילו למ"ד טריפה חיה מ"מ גזירת הכתוב הוא (דאין האב חייב לפדותו עכ"ה) דכתיב אך פדה תפדה אך חלק: (כה) לפיכך אם מת אפילו ביום שלשים כו' ארישא קאי דאין ראוי לפדיון עד סוף ל': (כו) ואם קבל הכהן המעות צריך להחזירם ול"ד להא דכתב לעיל דאם כתב לכהן ש"ח על עצמו בה' סלעים חייב ליתנם ואע"פ אין בנו פדוי דהתם התם שכבר בא חיוב פדיון וכתן הש"ח להשתעבד נגדו בה' סלעים ומדאורייתא פדיון גמור הוא משא"כ הכא דאין חיוב הפדיון עדיין מוטל עליו ופשוט הוא: (עד שיאמרו לו לבן שצוה אביו בשעת מיתתו כו' ובאמירה סגי בלא עדות גמורה דסך חוקה דמחזיקין לה בחזקת שנפדה לאו זו היא חזקה מעליותא דרובא דאינשי לאו כדי למפרע חובו מיד והכא לא שייך למימר עד שיבוא ראיה דיכול לומר הבן לכהן דעלמא יהבינא אבא רש"י בכורות ד' מ"ט ע"א: שיחול הפדיון מיד אינו פדוי ואם נתנו לו ע"מ שיחיה הפדיון לאחר כו' כל"ל עכ"ה): (כז) אפילו אין המעות בעין (ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לפדותו תוך ל' עמ"ש ת"ס סי' רס"ט עכ"ה) כו' מידי דהוי מקידושי אשה דאי יהיב לה השתא מידי וא"ל התקדשי לאחר ל' יום הוי מקודשת: (כח) חייב לפדות את עצמו כשיגדל דכתיב פדה תפדה: (כט) פודה את עצמו תחילה דמצוה דגופיה עדיפא: (ל) אף על פי שקדם הפדיון ולא אמרינן מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי וזה גמרא ערוכה הוא. ואם תאמר תקשה מינה לרב האי שכתב רבינו בשמו בחושן משפט סימן ק"ד דמלוה ע"פ מוקדמת קודמת למלוה בשטר מאוחרת ע"ש. וא"כ ה"ל אף אם אינה כמלוה הכתובה בשטר מ"מ תקדום כיון שנשתעבדו וחיובה בא קודם. וי"ל דהכא איירי דשיעבד נכסיו בפירוש

דרישה

על ידי שלוחו וכן ב"ד אין פודין אותו ע"כ וסמ"ק כתב דאפילו בעיר אחרת שאין הכהן שם יכול לפדותו עכ"ה) וגם יכול לזכות לכהן על ידי אחר דזוכין לאדם שלא בפניו. והורו רבותינו אף על פי שמת הבכור צריך לפדותו והאזין לעשות סעודה למצוה זו אף על פי שמת התינוק רק לאחר ז' ימים של אבילות וסעודה של רשות ליכא כיון שמכוין לכבד המצוה בכך ומברך שהחיינו כאילו היה חי. וצריך לתת לכהן כסף צרוף מוזקק משקל אלף וט' מאות ועשרים שעורים ואני שקלתי פעמים בשני זמנים ובשני מיני שעורים לעולם היה ה' לוטין וקווינטין מהר"ר מנחם בן הר"ר פנחס מ"ץ מ"ו. שמעתי שיש בפידושי מהר"מ מריזבורק שיעור פדיון ה' לוט כסף

חדושי הגהות

ז לאו אהך טעמא בלחוד סמך הרא"ש שהרי מצינו ברכת דם בתולים שלא נזכרה במשנה ובתוספתא ובגמרא אלא שהיה תיקון גאונים אפי' הכי כתבה הרא"ש ולא ערער עליה אלא אשאר קושיות סמיך ואפי' תימא דאהך טעמא בלחוד סמך הרא"ש ל"ק מברכת בתולים שלא הוקשה להרא"ש אלא דוקא בברכת פדיון הבן שכבר מברך אבי הבן ועליו מוטל הפדיון אבל על הכהן כיון שאינו מצוה המוטלת עליו אין לברך ברכה שלא מצינו בתלמוד אבל ברכת דם בתולים שאין שם שום ברכה אחרת שפיר דמי לברכה

אע"פ

כולם (לא) אשה אינה חייבת בפדיון ולא לפדות לבנה כהנים ולוים פטורין מפדיון בכוריהם (לב) ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל אין הבן חייב בפדיון ואם הם מעוברות מנכרי לויה פטורה וכהנת מעוברת מנכרי חייב הבן לפדות את עצמו לפי (לג) שנתחללה מכהונה מביאת הנכרי וכן בת ישראל מעוברת מנכרי (לד) חייב הבן לפדות את עצמו כהן שנולד לו בן חלל ומת האב תוך ל' יום ללידת הבן חייב הבן לפדות את עצמו לאחר ל' (לה) כבר זכה האב בפדיון (לו) וירשו בניו ממנו הילכך יפריש הפדיון ויעכבנו לעצמו שפחה שילדה ואחר כך נשתחררה ונכרית שילדה ואחר כך נתגיירה (לז) וילדה אחר כך פטורין מן הבכורה (לח) נתעברה השפחה והנכרית ובעודן מעוברות נשתחררה השפחה ונתגיירה הנכרית וילדו חייבין בבכורה ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה אם לאו פטור הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי כגון שמעוברת תאומים אחד נפל ואחד כלו לו חדשיו והוציא הנפל ראשו חי ואחר כך החזירו ואח"כ יצא אחיו השני שהוא בן קיימא אינו בכור לפדיון מפני הנפל שהוציא ראשו תחילה וכן בן ט' שיצא ראשו מת הבא אחריו אינו בכור (לט) וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (יג) או שיצא הולד מחותך אברים אברים הנולד אחר כל אלו אינו בכור לפדיון אבל בן שמונה שהוציא ראשו מת (מ) והמפלת שפיר מלא גוונים או מלא מים או דם והמפלת כמין דגים שקצים ורמשים והמפלת ליום מ' הנולד אחר כל אלו בכור לפדיון: יוצא דופן והבא אחריו דרך רחם (מא) שניהם אינן בכור לפדיון מי שלא בכרה אשתו וילדה זכר ונקבה אינו נותן לכהן כלום (מב) דשמא נקבה יצאה ראשונה ילדה ב' זכרים (מג) נותן לכהן ה' סלעים מת אחד מהן תוך ל' יום אין לכהן כלום דשמא הבכור מת כתב הרמב"ם מת האב קודם שפדאן בין מת תוך ל' יום או לאחר ל' יום

יום והבנים קיימין נותן בין שניהן חמשה סלעים אפי' חלקו כבר הנכסים ואינו נראה כן בגמרא (מד) אלא אם מת האב תוך ל' יום אפילו לא חלקו פטורין ואם מת לאחר שלשים יום אפי' חלקו חייבין שתי נשיו שלא בכרו וילדו ב' זכרים (מה) ונתערבו נותן י' סלעים לכהן מת אחד מהן תוך ל' יום והוא כבר נתן פדיונו אם לכהן אחד נתן יחזיר לו חמשה סלעים ואם לשנים נתן אין שום אחד מהזיר לו שכל אחד יאמר אני תופס בשביל ההי (מו) ילדו זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה נותן חמשה סלעים לכהן (מז) ואם מת אחד מהזכרים תוך ל' יום אינו נותן לכהן כלום (מח) ילדו ב' נקבות וזכר או ב' נקבות וב' זכרים אין לכהן כלום אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים נותן לכהן חמשה סלעים ואם מת אחד מהם תוך שלשים יום אין לכהן כלום (מט) ואם מת האב בין שניהם נותנין חמשה סלעים זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה אין לכהן כלום ב' נשים של ב' אנשים שלא בכרו וילדו זכרים ונתערבו נותן כל אחד ה' סלעים לכהן מת אחד מהן תוך ל' יום אם לכהן אחד נתנו יכתבו הרשאה זה לזה ויוציאו ממנו ה' סלעים אבל בלא הרשאה אין שום אחד יכול להוציא ממנו כלום שיאמר לכל אחד בנך ההי ואם לשנים נתנו אין יכולין להוציא מהן כלום ילדו זכר ונקבה (נ) או ב' זכרים ומת אחד מהם האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו וכן מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון (נא) האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו (נב) ילדו ב' נקבות וזכר או

הנכסים ובגמרא (שם) דמת האב איומת אילימא דמית לאחר ל' יום בהא אר"מ כי חלקו פטורים והא אשתעבדי להו נכסי אלא דמית בתוך ל' יום מ"ש כי חלקו דאזיל גבי האי ומדחי ליה ואזיל לגבי האי ומדחי ליה כי לא חלקו נמי ליזיל לגבי האי ולדחייה וליזיל לגבי האי ולדחייה אמר רבא לעולם שמת לאחר שלשים יום והכ"ע דליכא אלא ה' סלעים ודכ"ע אית להו דרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות דכ"ע מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ודכ"ע איתו להו דרב פפא דאמר מלוה ע"פ גובה מן היורשים ואינה גובה מן הלקוחות והכא בה' ולא חצי ה' קא מיפלגי אי הכי רבי יהודה אומר נתחייבו הנכסים י נתחייב גברא מיבעי ליה ועוד תניא רבי יהודה אומר האחין שחלקו וכו' אלמא ה' ולא חצי ה' ס"ל אלא דכ"ע ה' ולא חצי ה' והכא בדרב אסי ורב פפא קא מיפלגי ואיכא דמתני לה אסיפא נתחייבו הנכסים אילימא דמית לאחר ל' יום מכלל דר"מ סבר כי חלקו פטורים הא אשתעבדו להו נכסי אלא בתוך ל' יום כי חלקו אמאי מחייב רבי יהודה ליזיל לגבי האי ולדחייה וכו' ואסיקנא כמו בלישנא קמא : והשתא כיון דאוקמי רבא במת לאחר ל' יום משמע דבמת בתוך ל' מודה ר' יהודה דפטורים משום דאזיל לגבי האי ודחי ליה וכו' וזהו טעמו של רבינו וטעמו של הרמב"ם בפי' המשנה וטעמו בחיבור נראה דהיינו מדחזינן דללישנא קמא כי מתמה אמית בתוך ל' יום ואמר ליזיל גביה האי ולדחייה וגו' לא מתמה אלא אדר"מ ולא אדר' יהודה משמע דלר' יהודה דאמר נתחייבו הנכסים ניחא ליה דלא מצי כל חד לדחויי משום דאע"ג דמית תוך ל' יום כשהגיע יום ל' חלה חיוב על הנכסים ואע"ג דלישנא בתרא מתמה אדרבי יהודה ואמר ליזיל לגבי האי ולידחייה וכו' פסק כלישנא קמא משום דמסתבר טעמיה .

שתי נשיו שלא בכרו וילדו ב' זכרים וכו' עד או ב' נקבות וב' זכרים אין לכהן כלום משנה שם : ומ"ש רבינו ונתערבו לא הוצרך לכתוב כן אלא משום סיפא דילדו ב' זכרים ונקבה וילדו ב' נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות דמשום דלא בריר לן אמרינן בהו הכי דאי הוה בריר לן בילדה ב' זכרים ונקבה דזו ילדה זכר וזו זכר תחלה ואח"כ נקבה חייב ליתן י' סלעים אבל משום דמספקא לן אם זו ילדה ב' זכרים וזו ילדה נקבה מיפטר בה' סלעים וכן בילדו ב' נקבות וזכר אי הוה בריר לן דזו ילדה ב' נקבות וזו ילדה זכר היה חייב ה' סלעים ומשום דמספקא לן אם זו ילדה נקבה וזו ילדה נקבה תחלה ואח"כ זכר פטרינן ליה וכן בילדו ב' זכרים וב' נקבות אי הוה בריר לן דכל אחת ילדה זכר ואח"כ נקבה היה חייב י' סלעים וכן אי הוה בריר לן דזו ילדה ב' זכרים וזו ב' נקבות היה חייב ה' סלעים ומשום דמספקא לן שמא כל אחת ילדה נקבה ואח"כ זכר פטור מכלום וצ"ל דנתערבו שכתב רבי' היינו לומר שמתחלת לידתן לא הוכרו וכגון שילדו במחבואה דאילו הוכרו ואח"כ נתערבו לא נפקא לן מידי בההיא תערובת דכיון דהוכרו תחלה כבר ידענו אם פטור האב או אם הוא חייב עשר סלעים או ה' וכי נתערבו בתר הכי מאי הוי ומ"ש רבי' ואם מת אחד מהזכרים תוך ל' יום אינו נותן לכהן כלום אף ע"פ שאינו מפורש במשנה לגבי דין זה הוא נלמד ממה ששנינו כן גבי מי שלא בכרה אשתו וילדה ב' זכרים : ואהא דכתב ואם לשנים נתן אין שום אחד מחזיר לו וכו' כתב הרמב"ם שהרי לא עיין פדיון זה על בן זה משמע מדבריו שאם עיין פדיון זה על בן זה מוציא מיד אותו כהן שנטל פדיון הבן שמת ופשוט הוא : אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים נותן חמש סלעים לכהן וכו' עד או שני זכרים ונקבה אין לכהן כלום גם זה משנה שם ובמה שכתב ואם מת האב בין שניהם נותנין חמש סלעים סתם כדברי הרמב"ם דל"ש ליה בין מת תוך ל' למת אחר ל' דאילו לפי דעתו הוה ליה למימר דהיינו במת אחר ל' אבל מת בתוך ל' פטורים : ומ"ש או שני זכרים ונקבה אין לכהן כלום כ"כ הרמב"ם והטעם מפני שאפי' ידענו שאותה שלא בכרה הוא שילדה שני ולדות פטור דשמא נקבה ילדה תחלה ואח"כ זכר :

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים וכו' עד אין יכולין להוציא מהם כלום שם במשנה : ומ"ש כאן ונתערבו היינו משום דאי לא נתערבו מה ענין אבות הללו זא"ז ומ"ש ילדו זכר ונקבה האבות פטורים והבן חייב לפדות את עצמו שם במשנה והטעם פשוט דאף ע"ג דאבות פטורים משום דכל אחד ספק אם הוא בנו הבן עצמו כיון שהוא ודאי בכור חייב לפדות את עצמו : ומ"ש דה"ה לילדו שני זכרים ומת אחד מהם דבר פשוט הוא אם מת תוך ל' יום אבל אם מת לאחר ל' יום האבות חייבים : ומ"ש וכן מבכרת שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים וילדה וכו' האבות פטורים והבן חייב לפדות את עצמו כ"כ הרמב"ם ז"ל ופשוט הוא ומ"ש ילדו שני נקבות וזכר או שני זכרים ונקבה אין לכהן כלום שם במשנה ובברייתא והטעם פשוט דבב' נקבות וזכר אמרינן זו ילדה נקבה וזו ילדה נקבה ואח"כ זכר ובב' זכרים ונקבה בכל אחת אמרינן שילדה נקבה תחלה ואח"כ זכר

הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי אלא מלוה ע"פ היא וגובה מן היורשים ואינו גובה מן הלקוחות והכא בדרב אסי קמפלגי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשים ומחצה לקוחות ר"מ סבר כרב אסי ולא שקיל מידי דחמש ולא חצי חמש וכיון דמחצה לקוחות לא מצי שקיל דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות אף מחצה ירושה. לא שקיל ורבי יהודה לא ס"ל כרב אסי אלא כולהו הוו ירושה ושקיל כולהו וללישנ' בתרא מתני לה אסיפא דקתני רבי יהודה אומר נתחייבו הנכסים דמת האב איומת אי לאחר ל' מכלל דר"מ סבר כי חלקו פטורין אמאי הא אשתעבדו להו נכסי אלא בתוך ל' כי חלקו מאי חייב ר"י ליזיל לגבי האי לידחייה וליזיל לגבי האי לידחייה אלא כי פליגי במת לאחר ל' וכולי כלישנא קמא והשתא נראה דקשיא ליה להרמב"ם דמאי איכא בין לישנא קמא ללישנא בתרא אלא ודאי בהא פליגי לישני דללישנא קמא לא קשיא ליה אלא לר"מ דאי במת תוך שלשים אמאי מפליג בין חלקו ובין לא חלקו ממ"נ אי מצו מדחי ליה בחלקו בלא חלקו נמי מצו מדחי ליה ואי לא מצו מדחי ליה בלא חלקו בחלקו נמי לא מצו מדחי ליה אבל לרבי יהודה דלא מפליג בין חלקו ובין לא חלקו אלא בכל ענין נתחייבו הנכסים שפיר איכא למימר דס"ל דאפי' מת בתוך ל' יום נמי חייבין לשלם בין שניהם חמשה סלעים ולא מצו מדחי ליה ואף על גב דבלישנא בתרא קשיא ליה אמאי מחייב רבי יהודה במת בתוך ל' ליזיל לגבי האי לידחייה וכו' פסק הרמב"ם כלישנא קמא דלא קשיא ליה אלא אליבא דר"מ ומכח ממ"נ וכיון דהלכה כר"י לגבי ר"מ אם כן בין חלקו בין לא חלקו בין מת האב בתוך שלשים בין מת האב לאחר ל' בין דאיכא נכסי טובא בין דליכא אלא חמשה סלעים חייבין לשלם בין שניהם חמש סלעים לכהן שכבר נתחייבו הנכסים אבל דעת רבינו דלא פליגי לישני אלא מר מתני לה ארישא ומר מתני לה אסיפא וללישנא קמא נמי אף רבי יהודה מודה דבמת תוך ל' כל אחד מצי מדחי ליה בין חלקו בין לא חלקו ולא קאמר רבי יהודה נתחייבו הנכסים אלא במת לאחר ל' והכי משמע ודאי פשט הסוגיא דלא פליגי לישני ותימא דבש"ע פסק כדברי הרמב"ם דבכל ענין חייבין לשלם ולפעד"נ דבפלוגתא דרבוותא המוציא מחבירו עליו הראיה ובמת תוך ל' אפי' לא חלקו אין הכהן יכול להוציא מידן :

שתי נשיו שלא בכרו וכו' עד סוף הסימן הכל שם במשנה [דף מ"ח] ומ"ש ואם מת האב בין שניהם נותנים ה' סלעים קצת קשה היאך סתם רבינו דבריו בכאן ולא פי' דדוקא במת לאחר ל' כמ"ש לעיל וי"ל דלפי דלמעלה בסמוך כתב רבינו דלהרמב"ם אפי' תוך ל' חייבין בין שניהם ולדעתו כפי שנראה מהגמרא דוקא במת לאחר ל' הוא דחייבים אבל תוך ל' פטורים לכך כתב רבינו בסתם מת האב בין שניהם נותנים ה' סלעים כלומר להרמב"ם כדאית ליה במת אפי' תוך ל' חייבין ולדידי' כדאית ליה דוקא במת לאחר ל' חייבין : ב' נשים של שני אנשים וכו' דעת רבינו דשתי נשים באיש אחד ואחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה דינו שוה לשתי נשים של שני אנשים ואחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה דבין בזו ובין בזו אין לכהן כלום דאיכא למדחייה לכהן דזו שביכרה זכר וזו שלא ביכרה ילדה נקבה א"נ ילדה נקבה תחילה ואחר כך זכר אבל הרמב"ם מחלק ביניהם דבשתי נשים באיש אחד דוקא אין לכהן כלום אבל בב' נשים של שני אנשים וילדו שני זכרים ונקבה זה שלא ביכרה אשתו נותן ה' סלעים כיון שאינו נפטר אלא בשתי ספיקות וכו' ומה שהקשה רבינו שגם אינו מתחייב אלא בב' ספיקות וכו' נראה דס"ל להרמב"ם דדוקא באיש אחד שכל ג' הילדים הם שלו אמרינן כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אין הכהן מוציא מידו מן הספק אבל בשני אנשים כיון דצריך לחלק הולדות לזה ולזה תלינן דכל אחד נולד לו זכר שהרי שני זכרים הם ולמה יתלו באיש זה יותר מבאיש זה אלא תלינן דכ"א ילדה לו אשתו זכר והשתא הנקבה היא עומדת בספק בלבד אם היא לזה או לזה ואין כאן אלא ספק אחד שמא ילדה הנקבה תחילה ומתחייב בספק אחד ואינו נפטר אלא בשתי ספיקות ובזה מתיישב גם מה שהקשה ב"י לדברי הרמב"ם מ"ש שני נשים של שני אנשים משני נשים של איש אחד ובגמרא איתא תני רב הונא שני זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום ותנא דידן כיון דבשני אנשים הוא דמשכחת לה באיש אחד ושני נשים לא משכחת לה לא מתני ליה ופירש"י תני רב הונא גבי שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים ונקבה במחבוא אין כאן לכהן כלום ואף ע"ג דחד הוי בכור ממה נפשך וכו' ולפי פירש"י צריך לגרום שתופס בגמרא הבבא זכר ונקבה הכבות פטורין וכו' דעלה תני רב הונא שני זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום דמיירי בשני נשים של שני אנשים שלא ביכרו כו' וכדכתב רבינו לעיל וכך הוא הגירסא בספרים ישנים אבל מדעת הרמב"ם נראה דגורס דתופס בגמרא בבת זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום דתנן גבי שתי

פרישה

(מד) אלא אם מת האב תוך ל' יום דעדיין לא חל חיוב הפדיון על הנכסים א"כ כל א' יכול לומר אין אני בכור : (מה) ונתערבו נותן י' סלעים לכהן כ"ל דמש"ה נקט ונתערבו דאל"כ כשנותן לב' כהנים אורחא דמילתא דאומר לכל א' הא לך פדיון של בני מאשה זו בפרט לפי מנהג הגאונים דלעיל וא"כ צריך להחזיר כהן זה שמת הבן שקבל פדיונו וק"ל וב"י תירץ דמשום סיפא דילדה זכרים ונקבה נקטיה וכתב עוד ב"י וצ"ל דנתערבו שכתב היינו לומר שמתחילת לידתן לא הוכרו וכגון שילדו במחבואה דאילו הוכרו ואח"כ נתערבו לא נפקא לן מידי בההיא תערובת דכיון דהוכרו תחלה כבר ידענו אם פטור האב או אם הוא חייב י' סלעים או ה' וכי נתערבו בתר הכי מאי הוי : (מו) ילדו זכר ונקבה כו' נותן ה' סלעים לכהן אף ע"ג דזה פשוט הוא כתבה משום סיפא איידי דמונה והולך וכ"כ לקמן בדין בכור בהמה בסימן ש"ח דינים פשוטים ונקטינהו משום אידך בבי ע"ש סוף מלאכתי שתום' דבכורות כ"כ בד' ע' ע"א בד"ה שתי אמוריו שלא בכרו כו' וכתבו עוד תירוץ א' שנקטה איידי כו' ע"ש : (מז) ואם מת אחד מהזכרים דאיכא למימר דאותו שמת היה בכור מאשה א' והנקבה היא בכורה מאשה אחרת : (מח) ילדו ב' נקבות וזכר כו' דאיכא למימר כל אחת ילדה נקבה תחילה : (מט) ואם מת האב בין שניהם נותנין ה' סלעים כו' אליבא דרמב"ם איירי אפי' מת בתוך ל' ולפי מה שפסק הטור איירי במת אחר ל' וכן מוכח להדיא בגמרא דדין ילדה אשה אחת ב' זכרים או ב' נשים א' בכרה וא' לא בכרה דמד דינא הוא ואין חילוק ביניהם כלל מ"ו וכ"פ ב"י : (נ) או ב' זכרים ומת ולד אחד פי' בתוך ל' יום : (נא) האבות פטורין דכל אחד יכול לומר אין הבכור בני אבל מ"מ בכור הוא ממ"כ וחייב לפדות את עצמו : (נב) ילדו שני נקבות וזכר או שני זכרים אין לכהן כלום . כן הוא לשון הברייתא פרק יש בכור סוף דף מ"ח אבל שם במשנה תנא גם בבבא דמדברת בשני אנשים ושתי נשים שתי נקבות ושתי זכרים וכ"כ הרמב"ם ובעל ש"ע בסעיף ל' ע"ש אבל ל"ד קאמרי כי שם בגמ'

חידושי הגהות

י רש"י לא גרס נתחייב גברא אלא חייב גברא מיבעי ליה וה"פ אי הכי דלרבי יהודה פלגא הוא דשקיל הכי איבעי ליה למיתני רבי יהודה אומר חייבין כלומר שאינן פטורין לגמרי בדאמרת אלא חצי חמש מיהא מיהייבי ולא שייך למיתני נתחייבו הנכסים דאיכא למימר מאחר שלאחר שלשים מת אלא בשביל החלוקה שחלקו ונעשו לקוחות הפסיד הכהן לרבי יהודה

שתי נשים של איש אחד אחת ביכרה ואחת לא ביכרה דעלה תני רב הונא שני זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום וכך הוא גירסת ספרים דידן והרמב"ם ג"כ גורס בהיפך מגירסת רש"י והכי גורס ותנא דידן כיון דבאיש אחד וב' נשים הוא דמשכחת לה ובשני אנשים לא משכחת לה לא מתני ליה וה"פ באיש אחד ושתי נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה הוא דמשכחת לה דאין לכהן כלום אבל בשני אנשים א' ביכרה ואחת לא ביכרה לא משכחת לה אלא דיכא הכי הוא דכשילד שני זכרים ונקבה דזה שלא ביכרה אשתו נותן חמשה סלעים לכהן להכי לא תני לה תנא דידן וטעמא לפי שלא נפטר אלא בב' ספיקות כדפרישית ועיין בספר כ"מ מ"ש בזה אכן בהשגת הראב"ד לשם נראה דגורס כגירסת רש"י אלא שאינו מפרש כפירש"י אלא דרב הונא תני לה ב' זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום אשתי נשים של שני אנשים ובגמרא ה"ק ותנא דידן כיון דבשתי נשים של שני אנשים הוא דמשכחת לה באחת ביכרה ואחת לא ביכרה אין לכהן כלום אבל באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה אלא חייב ליתן ה' סלעים לא תני ליה ולענין הלכה בפלוגתא דרבוותא בגירסאות המע"ה ולכן בין בזו ובין בזו אין לכהן כלום כדברי רבינו וכ"פ בש"ע ודלא כהרמב"ם ודלא כהראב"ד :

שו בכור בהמה טהורה וכו' עד ונוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית טעמו דבכור בהמה חובת הגוף הוא כפדיון הבן ופטר חמור ילפינן לה כמי מדאיתקש למעשר דגן דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכ"כ הרמב"ן בפ"ח דבכורות :

ומ"ש בשם הרמב"ם דאינו נוהג אלא בארץ וכו' כך היתה נוסחתן בספרי הרמב"ם ולכן השיג עליו הראב"ד ושם גם הרא"ש בס"פ כל המוקדשין הביא דברי הרמב"ן להוכיח מן התלמוד דבכור נוהג בח"ל להוציא מחד רבוותא שכתב בפסקיו דאינו נוהג אלא בארץ וכו' והביא לשון הרמב"ם שכתב כך בפ"א דבכורות כפי נוסחאתן בספרו אבל נוסחת ספרי הרמב"ם שבידינו כתוב כלשון הזה מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובח"ל אין מביאין בכורות מח"ל וכו' א"כ ליכא פלוגתא בהא מילתא והכי נהוג ליתן בכורות לכהנים בח"ל האידנא : ומ"ש בשם הרמב"ם שצריך להקדישו וכו' טעמו דפסק כחכמים דפליגי אר' ישמעאל במשנה דס"פ המקדיש שדהו ודרשו אל תקדיש ללאו שאם מתפיסו לשם זבח אחר עובר בלאו ותקדיש מיבעי ליה שמצוה להקדישו לשם בכור ולומר זה קדוש לבכורה ואף על פי שהוא קדוש מאליו והרא"ש פסק כרבי ישמעאל דלית ליה הך דרשא אלא דריש מקדישו אתה הקדש עילוי ואי אתה מקדישו הקדש מזבח אבל לא צריך לאקדושיה כיון דקדוש הוא מאליו אבל קשה למה פסק כיחיד כנגד רבים וגם צ"ע באיזה מקום כתב כך הרא"ש : ולא יתננו לו מיד כשיולד וכו' משנה : ומ"ש בין אם הוא תם או בעל מום שנולד במומו או שנולד בו מום אחר שנולד אלא חייבים לטפל בו בבהמה דקה שלשים יום ובגסה נ' יום שם במשנה : **ומ"ש** ב ואם אין לו כהן מצוי חייב לטפל בו עד שיזדמן לו כהן : בד"א בתם בזמן הזה אבל

זכר : אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים וכו' עד אין לכהן כלום שם במשנה ופשוט הוא : וכתב הרמב"ם שאם ילדו ב' זכרים ונקבה נותן חמש סלעים כיון שאינו נפטר אלא בב' ספיקות וכו' ומלבד מ"ש רבינו שאין מבין דבריו שגם אינו מתחייב אלא בב' ספיקות וכו' קשה ומ"ש מב' נשיו אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים ונקבה שכתב שאין כאן לכהן כלום דהתם נמי אינו נפטר אלא בב' ספיקות אם אותה שלא בכרה ילדה זכר בלבד חייב ואם היא ילדה הזכר והנקבה חייב אא"כ ילדה הנקבה תחלה יא וצ"ע :

(יג) או ב' זכרים ונקבה אין לכהן כלום אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים זה שלא בכרה אשתו נותן ה' סלעים זכר ונקבה אין לכהן כלום וכתב הרמב"ם שאם ילדו ב' זכרים ונקבה נותן חמשה סלעים כיון שאינו נפטר אלא בשתי ספיקות אם ילדה אשתו זכר חייב ואם ילדה זכר ונקבה חייב אא"כ יצאה הנקבה ראשונה והואיל והדבר רחוק חייב ע"כ (יד) [ד] ואיני מבין דבריו שגם אינו מתחייב אלא בשתי ספיקות שמא ילדה אשתו נקבה ואם ילדה זכר ונקבה פטור אא"כ יצא הזכר תחילה כיון דאיכא למימר הכי והכי אין מוציאין מן הספק :

הלכות בכור בהמה

שו בכור בהמה טהורה נוהג בזכרים ולא בנקבות דכתיב כל פטר רחם הזכרים וגו' (א) ונוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית (ב) [א] וכתב הרמב"ם שאינו נוהג אלא בארץ ואפילו אם הובאו מחוצה לארץ לארץ לא יקרבו שהם חולין גמורין והרמב"ם כתב שנוהג בח"ל וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (ג) וכתב הרמב"ן עוד שצריך להקדישו ואם לא הקדישו קדוש מרחם וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין צריך וזו היא מצותו נותנין אותו לכהן ולא לכהנת בין אם הוא תם או בעל מום שנולד במומו או שנולד בו מום אחר שנולד ולא יתננו לו מיד כשיולד [ב] אלא הבעלים חייבין לטפל בו (א) (ד) בבהמה דקה ל' יום ובגסה נ' יום ואם אין לו כהן מצוי חייב לטפל בו עד שיזדמן לו כהן (ה) בד"א בתם בזמן הזה (ו) אבל בעל מום שרוצה הכהן ליקח אותו ולאכלו מיד

שו בכור בהמה טהורה נוהג בזכרים ולא בנקבות דכתיב כל פטר רחם הזכרים וגו' (שמות יג) : ונוהג בין בזמן הבית ובין שלא בזמן הבית כתב הרמב"ם דילפינן לה מדאיתקש בכור למעשר דגן :

וכתב הרמב"ם שאינו נוהג אלא בארץ וכו' לא דקדק רבינו במ"ש בשם הרמב"ם שהוא לא כ"כ אדרבא כתב שנוהג בח"ל ולא חילק בין בארץ לח"ל אלא לענין שאין מביאין בכורות מח"ל לארץ וגם מ"ש בשמו שאם הובאו לא יקרבו שהם חולין גמורים אינו מדוקדק שאף על פי שכתב שלא יקרבו לא כתב שהם חולין גמורין אלא שיאכל במומו וכל זמן שלא נולד לו מום הרי הוא בקדושתו ואפשר שנוסחא משובשת נזדמנה לרבי' בדברי הרמב"ם שגם הראב"ד היה גורס בדברי הרמב"ם הרי הוא כחולין וכתב עליו שהוא טעות דאפי' לר"ע קדושת בכור יש בו ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא במומו ע"כ : (ב"ה) והרשב"א בתשובה ח"א סימן של"א גם כן תמה עליו והאריך בדבר : והנוסחא שלנו בדברי הרמב"ם הוא נכונה ואין בה שום קושיא שהרי כתוב בספרים שלנו כלשון הזה מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובח"ל אין מביאין בכורות מח"ל שנא' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורת בקרך וצאנך ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור בקר וצאן אלא יאכל במומו ואם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב אלא יאכל במומו עכ"ל ודרשה זו איתא בסוף פ"ג דתמורה (כא :) בשם ר"ע ואף ע"ג דר' ישמעאל פליג עליה התם פסק כר"ע ואיתא נמי להאי דרשא דר"ע בפ' בתרא דבכורות (נג .) והתם קאמר ומאחר שאינו קרב למאי קדיש ליאכל במומו לבעלים ובסוף מסכת חלה בפי' המשנה כתב שדרשה זו היא בספרי ג"כ : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן בס"פ כל פסולי המוקדשין הביא הרא"ש כלשון דברי הרמב"ן שהאריך להוכיח בכמה ראיות דבכור נוהג בח"ל ולאפוקי מחד דרבוותא שכתב שאינו נוהג אלא בארץ : **וכתב** הרמב"ם עוד שצריך להקדישו וכו' ז"ל הרמב"ם מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר ה"ז קדוש שנא' תקדיש לה' אלהיך ואם לא הקדישו ה"ז מתקדש מאליו וקדושתו מרחם הוא ובס"פ המקדיש שדהו (כט .) איתא להאי דרשא אליבא דרבנן : ומ"ש א בשם הרא"ש שאין צריך :

וזו היא מצותו נותנין אותו לכהן ולא לכהנת כבר נתבאר בתחילת סימן שקודם כן משמע במשנה בבכורות פ' עד כמה (כו :) : ולא יתננו לו מיד כשיולד

דרכי משה

שו (א) כתב בהגהות מרדכי סוף האשה שהלכה ואם אמר הכהן תוך הזמן תנהו לי ואני אטפל בו לא יתננו לו דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות עכ"ל ואם כהן מסרב לקבלו ע"ל סימן

דרישה

בפ' אמור ו' ימים יהיה תחת אמו כו' עד אין קרבן בלא שבת כו' ע"ש : [ד] ואיני מבין דבריו שגם כו' וב"י הקשה עוד דמ"ש משתי נשיו כו' בכ"מ פי"א דה' בכורים הקשה ג"כ קושיא זו ותירלה וז"ל שם והר"י קורקוס כתב שנ"ל גירסת הרמב"ם היפך מגירסא דידן וה"ג דתנא דידן כיון באיש א' וב' נשים הוא דמשכחת לה בב' אנשים לא משכחת לה לא מתני ליה וה"פ באיש א' שתי נשים א' בכרה וא' לא בכרה וה"ה שכתב למעלה ילדו זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום שאני אומר כו' וקצת טעם י"ל בדבריו דכשהוא איש אחד ואיש זה נולד לו נקבה בודאי כ"ז אומר נקבה זו לבד ילדה אותה שלא בכרה וא"ת שילדה ג"כ זכר אני אומר שילדה נקבה תחלה ואין זה דבר רחוק ולפיכך פטורה כיון שיש לאיש זה אשה שבכרה שיש במה לתלות הזכרים או הזכר גם יש לו נקבה לומר שזו היא פטר רחם אותה שלא בכרה אבל בב' אנשים לא משכחת לה דכיון שזה לא בכרה אשתו ויש כאן ב' זכרים לפנינו ואין לזה אשה אחרת שבכרה לתלות אין פוטרין אותו כשיתלה באשת חבירו וזה שאמרו בב' אנשים לא משכחת עכ"ל גם מה שהקשה רבינו ואיני מבין כו' יש לתרץ דמ"ש הרמב"ם ילדו ב' זכרים ונקבה כו' ר"ל שידוע שכל א' ילדה זכר וא"כ איכא ב' ספיקות לחיוב דדילמא ילדה היא נקבה לחוד ליכא למימר וק"ל :

סי' שו [א] וכתב הרמב"ם שאינו נוהג אלא בארץ כו' ז"ל ב"י גירסא משובשת נזדמנה לרבינו כו' ועיין ברמב"ם דפוס ישן ודפוס חדש עם כ"מ שבכל אחד יש נוסחא אחרת ממ"ש רבינו בשמו וגם ממ"ש ב"י הנוסחא ולכאורה היה נראה לפע"ד דגם רבינו נוסחא שכתב ב"י הנוסחא האמיתית ומ"ש שאינו נוהג אלא בארץ ר"ל שבארץ מקריב הבכור משא"כ בח"ל וכדמסיק דאפי' אם הובאו מח"ל לארץ לא יקריבו משמע דוקא לא יקריבו אבל אינו חולין ומ"ש שהוא חולין גמורין ר"ל בכור בארץ לאסר שחיטה מותר ודרים כחולין אלא שהוא קדוש שצריך להקריב חלב ודמו וזהו כחולין גמורין שא"כ הקרבת דם וחלב ע"ג מזבח וזהו כסברת ר"ע אבל הרמב"ן פליג עליה וס"ל כר' ישמעאל דאמר אם הובא מח"ל לארץ מקריבין אותם ע"ג מזבח וזהו שכתב שנוהג בח"ל אבל כי דייקינן שפיר לא משמע הכי ל' רבינו גם הרא"ש הביא דברי הרמב"ן ספ"ג דבכורות ומשם מוכח דס"ל דאפי' לר"ע הם קדושים אלא שאינן נקרבין ולאפוקי מהרמב"ם דסבר דהוא חולין גמורין ושהוא תמה עליו וכן תמה עליו הר"ן והרשב"א והראב"ד ואי הוו סברי כר"ע לא הוו תמהו עליו אף שהם מסתבר להו דהלכתא כר"י ומכ"ש שו"מ שהלכה כר"ע מסבירו ודו"ק : [ב] אלא הבעלים מחויבים לטפל בה בדקה ל' יום

פרישה

בגמ' קאמר אברייתא הנ"ל ז"ל ותנא דידן כיון דבשני אנשים הוא דמשכחת לה (פי' ששני הבנים פטורים כשנולד עמהן נקבה א') משום דכל א' יאמר אין אני כהן אלא סברי . באיש א' וב' נשיו לא משכחת לה דפטרי בכה"ג מש"ה לא תנא לה (ופירש"י לא משכחת לה כיון דאיכא חד בכור צריך ליתן ה' סלעים לכהן וכמש"ר לפני זה ודו"ק : (יג) או ב' זכרים ונקבה אין לכהן כלום דכל א' יכול לומר אשתי ילדה הנקבה תחלה : (יד) ואיני מבין דבריו שגם כו' ואע"ג דלצד חיוב יש ג' צדדים הא' אם ילדה זכר לחוד והשני שילדה ב' זכרים והשלישי אם ילדה זכר ונקבה וילדה הזכר תחלה ס"ל לרבינו דילדה זכר א' או ב' זכרים חדא מילתא היא לצד חיוב וק"ל . וב"י הקשה עוד דמ"ש משתי נשיו א' בכרה וא' לא בכרה וילדו ב' זכרים ונקבה שכתב שאין לכהן כלום דהתם נמי אינו נפטר אלא בשני ספיקות אם אותה שלא בכרה ילדה זכר בלבד חייב ואם היא ילדה הזכר והנקבה חייב אא"כ ילדה הנקבה תחלה וצ"ע עכ"ל ועד"ר :

סי' שו (א) ונוהג בין בזמן הבית בין שלא כו' דילפינן לה מדאיתקש בכור למעשר דגן רמב"ם : (ב) וכתב הרמב"ם שאינו נוהג אלא בארץ כו' ז"ל ב"י גירסא משובשת נזדמנה לרבינו בדברי הרמב"ם שבספרים שלנו כתוב' אדרבה שנוהגת בארץ ובח"ל ואין מביאין בכורות מח"ל לארץ שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור בקר וצאן אלא יאכל במומו ואם הביא לא יקרב אלא יאכל במומו עכ"ל ודרשא זו דרש ר"ע ואע"ג דר"י פליג עליה פסק הוא כר"ע ועיין בדרישה : (ג) וכתב עוד הרמב"ם שצריך להקדישו שיאמר ה"ז קדוש שנאמר תקדיש לה' אלהיך : (ד) בבהמה דקה ל' יום ובגסה נ' יום בגמרא יליף לה מקרא ועיין בדרישה : (ה) בד"א בתם בזמן הזה ר"ל בתם בזמן הזה מסתמא אין הכהן רוצה לקבלו בתוך הזמן אבל תם בזמן הבית או בעל מום בזמן הזה מסתמא רוצה לקבלו בתוך הזמן :
(ו) אבל בעל מום שרוצה הכהן ליקח אותו ולאכלו מיד אבל אם אינו רוצה לאוכלו מיד אסור ליתן

חדושי הגהות

יהודה (נמצא) ממה שנתחייבו הנכסים הפסיד מחצה עכ"ל רש"י וכוונתו בזה דכיון שהחיוב עצמו של הנכסים גורם ההפסד לא שייך למימר נתחייבו : יא עיין בכסף משנה שכתב בשם מהר"י קורקוס ליישב זה שהיה לו להרמב"ם גירסא אחרת בגמרא ע"ש ועיין בט"ז ס"ס זה :

שו א ומ"ש בשם הרא"ש שא"צ זהו כרבי ישמעאל שם בערכין ורבינו תמהו ע"ז למה פסק כיחידאה גם גדלה צעקתם על הטור שכ"כ בשם הרא"ש והמה חיפשו בכל הספרים ולא למצוא פתח דברים אלו בהרא"ש וז"ל המעי"ט בס"פ כל פסולי המוקדשין והטור ר"ס ש"ו כתב בשם אביו שא"צ להקדישו והב"י לא הראה מקום וכן לא ראיתי אני באיזה מקום שכתב כן ומ"מ חשתי לעדותו של הטור ובקשתי למצוא טעם לדבריו ונ"ל דטעמו כיון דתנא דמתניתין דהתם לא שנה אלא דברי רבי ישמעאל בלחוד דאף על גב דהא דדריש רבי ישמעאל שאתה מקדיש הקדש עילוי נשנה לעיל מיניה דרבנן דרשי ליה מכל חרם קדש קדשים שהקדש עילוי חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים אפ"ה מדלא קתני תנא דמתני' להך דרשא דלרבנן מחוייב להקדיש הבכור בבה אפשר לומר משום דרבא לא ס"ל הך דינא ומפיק ליה לתקדיש לדרשא אחרינא כנ"ל בדעת הרא"ש כעדותו של הטור עכ"ל ועיין במשנה למלך פ"א מהלכות בכורות הלכה ד' כתב דגם בחולין (קלז) סוף ע"ב נתנו בפני כהן בקדושה וכו' מוכח כדעת הרא"ש ע"ש : ב מ"ש אם אין לו כהן מצוי חייב להטפל

אבל בעל מום שרולה הכהן ליקח אותו ולאוכלו מיד או תם בזמן הבית ורולה לקבלו מיד ולהקריבו רשאי משנה בפ' עד כמה (שם) :

ואם הכהן מסרב מלקבלו מפני שיש טורח גדול לטפל בו בזמן הזה עד שיפול בו מום אינו רשאי מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה כ"כ הרא"ש בסוף בכורות וכ"כ בהגהות אשיר"י פ' אין לדין בשם א"ז שלמד מדברי רש"י : והתם בזמן הבית יקריבנו תוך שנתו משנה (שם) בפ' עד כמה ומקרא אלא הוא לפני ה' אלהיך (דברים י"ב) תאכלנו שנה בשנה אמ"ש שיזרוק דמו ויקטיר אימוריו ויאכל הבשר מבואר בגמ' זבחים (נו :) :

ומ"ש ומונין לו השנה משיהיה לו ח' ימים בפ"ק דר"ה (ו :) : ומ"ש ואם לא הקריבו תוך שנתו לא נפסל ויקריבנו אח"כ ברייתא שם (ה :) : ובזמן הזה ישהנו עד שיפול בו מום פשוט בפ' עד כמה (כח .) ומ"ש והבעל מום שוחטו ע"פ מומחה פשוט במסכת בכורות (שם) ובפ' אין לדין (כו .) : ומ"ש בב"מ כלומר אפי' בח"ל הכי משמע בפ' אין לדין ובפ' אלו טריפות (דף מד :) כמו אמרינן רב חסדא שרא בוכרא ורב חסדא בח"ל הוה : ומ"ש ומאכילו לכל מי שירלה אפילו לנכרי משנה בפרק כל פסולי המוקדשין (לג .) ב"ש אומרים לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור וב"ה מתירין אפילו נכרי ואע"ג דבברייתא קתני דב"ה לא שרו אלא לזרים ולא לנכרים פסקו הרמב"ם והרא"ש כב"ה דמתני' ולא כבה"ג שפסק כב"ה דברייתא . ומ"ש ומוכרו ומקדש בו את האשה משנה בפ"ק דמעשר שני בכור יוכרים אותו תמים חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה ומייתי לה בפ"ק

מיד או תם בזמן הבית ורוצה לקבלו מיד ולהקריבו רשאי ואם הכהן מסרב מלקבלו מפני שיש טורח גדול לטפל בו בזמן הזה עד שיפול בו מום אינו רשאי (ז) [ג] מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה והתם בזמן הבית (ח) יקריבנו תוך שנתו שיזרוק דמו ויקטיר אמוריו ויאכל הבשר ומונין לו השנה משיהיה לו ח' ימים ואם לא הקריבו תוך שנתו לא נפסל ויקריבנו אח"כ ובזמן הזה ישהנו עד שיפול בו מום והבעל מום שוחטו ע"פ מומחה (ט) ואוכלו בב"מ ומאכילו לכל מי שירצה אפילו לנכרי (י) ומוכרו ומקדש בו את האשה שהוא כשאר ממונו (יא) ובלבד שלא ימכרנו במקולי' ולא ישקלנו בליטר' ומ"מ מותר (יב) לשקול בו מנה כנגד מנה וכנגד כלי וקופיץ וה"מ בשרו (יג) אבל חלבו ודמו (יד) וגידו וקרניו נמכרים במקולים ונשקלין בליטרא (טו) ושומנו של גיד הנשה ג דינו כבשר כיון שהוא מן התורה (טז) ואף בעל מום מצוה לאוכלו תוך שנתו כיצד נולד במומו אי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו (יז) מונין לו משעה שנולד ואם לא קים לן ביה שכלו לו חדשיו מונין לו השנה משיהיה לו ה' ימים נולד תם ונפל בו מום תוך שנתו יכול להשהותו (יח) עד מלאת לו שנה ללידתו נולד בו מום אחר השנה יכול להשהותו ל' יום אחר שנפל בו המום וכן אם נפל בו מום תוך השנה ולא נשאר ממנו ל' יום יכול להשהותו עד שישלימו ל' יום לנפילת המום כגון אם נפל בו מום ט"ו ימים קודם תשלום השנה משהה אותו ט"ו ימים אחר השנה (יט) ושנה זו היא שנת הלבנה י"ב חדש מיום ליום ואם היא מעוברת מונין לה י"ג חדשים : כתב הרמב"ם נולדו ב' טלאין א' בט"ו באדר הראשון וא' בר"ח אדר שני זה שנולד בר"ח אדר השני כיון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה עלתה לו שנתו וזה שנולד בחצי אדר הראשון לא עלתה לו שנתו עד חצי אדר של שנה הבאה (כ) הואיל ונולד בחדש העיבור מונים אותו לו (כא) ואם עבר ושהה אותו אחר זמנו לא נפסל :

אין

מתנה בפרק עד כמה והטעם מדכתיב למשחה בהם לגדולה שכל מתנות כהונה אינו מותר לאת לכהנים אלא דרך גדולה כמו שנותנים המתנות למלכות ולפיכך אין נותנין בכור כשיולד שיש בו עמל וטורח שאין זה גדולה לכהן ואפילו רולה הכהן לטפל בו אינו רשאי ליתנו שזה ככהן המסייע על הגרנות וכ"כ הרמב"ם בפ"א : ומ"ש ומוכרו ומקדש בו את האשה משנה פ"ק דמעשר שני דכשמקדש בו את האשה הו"ל כמוכרו דשרי והטעם דממון כהן הוא בין בעל מום בין תם יכול למוכרו אפילו כהן לישראל נמי מותר למוכרו וה"א פ"ק דתמורה וכדכתב רבינו בסימן שאחר זה : ואם עבר ושהה אותו אחר זמנו לא נפסל כתב ב"י אף על פי שכבר כתב רבינו לעיל ואם לא הקריבו תוך שנתו לא נפסל התם לענין תם שאינו נפסל מלהקריב והכא לענין בעל מום שאינו נפסל מליאכל דתרווייהו נפקא להו מהיקישא דבכור למעשר דגן דאינו נפסל משנה לחבירתה כדאיתא פ"ק דר"ה :

אין

דתמורה (ו :) ואתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ל"ש אלא בזמן הזה אבל בזמן שבהמ"ק קיים כיון דתם להקרבה קאי אין מוכרין אותו תמים אמר רב חסדא ל"ש דיכול למוכרו תמים אלא כהן לכהן אבל כהן לישראל אסור ואסיקנא דכהן לישראל נמי מותר וכ"פ הרמב"ם וכ"פ הרא"ש בר"פ פסולי המוקדשים וכ"כ רבינו בסי' שאחר זה והשתא מ"ש רבינו ומוכרו ולא כדמשמע דאבעל מום שהזכיר בסמוך קאי אלא צ"ל דאבכור בזמה"ז שהזכיר ברישא קאי שהוא כולל בין תם בין בעל מום . ומ"ש ובלבד שלא ימכרנו במקולים ולא ישקלנו בליטרא משנה בפ' כל פסולי המוקדשין (לא .) : ומ"ש ומכל מקום מותר לשקול בו מנה כנגד מנה ג"ז שם במשנה ופירש"י אם יש לו חתיכת בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדה והרמב"ם כתב כהנים שנמנו על הבכור מותרים לשקול מנה כנגד מנה וכך הם דבריו בפי' המשנה שכתב וז"ל שוקלין מנה כנגד מנה חלק כחלק כגון שיחלקו אותן ו' או ז' ונותנים חלק בכף מאזנים זה וחלק בכף שכנגדו : ומ"ש וכנגד כלי וקופיץ כ"כ שם הרא"ש שלמד כן הרמב"ם ממה ששנינו בפ' אין לדין (כח .) לגבי י"ט : ומ"ש וה"מ בשרו אבל חלבו ודמו וגידיו וקרניו נמכרים במקולין ונשקלין בליטרא כ"כ שם הרא"ש בשם הרמב"ן דלא עבוד רבנן מעלה אלא בבשר אבל בהני לא והביא ראיה ממעשר בהמה דהוי דוגיה הכי כדאיתא בגמ' (בכורות לא .) וגם כתב כן בשם בה"ג ובשם ר"י . ומ"ש ושומנו של גיד הנשה דינו כבשר כיון שהוא מותר מה"ת כ"כ שם בשם ר"י : ואף בעל מום מצוה לאכלו תוך שנתו משנה בפ' עד כמה (כו :) . ומ"ש כיצד נולד במומו אי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו מונין לו משעה שנולד ואם לא קים לן ביה שכלו לו חדשיו מונין לו השנה משיהיה לו ח' ימים בפ"ק דר"ה (ו : ז .) מסקנא דגמרא וטעמא דמילתא משום דאין מונין לו שנה אלא משעה שהוא ראוי לאכילה וכיון דכי לא קי"ל ביה שכלו לו חדשיו אסור באכילה עד שיעברו עליו ח' ימים לא מנינן ליה שנה עד שיעברו עליו ח' ימים : נולד תם ונפל בו מום תוך שנתו יכול להשהותו עד מלאת לו שנה ללידתו נולד בו מום אחר השנה יכול להשהותו ל' יום אחר שנפל בו המום מתניתין בפ' עד כמה (שם) : ומ"ש עד מלאת לו שנה ללידתו הוא ע"פ מה שנתבאר בסמוך דאי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו מונין לו משעה שנולד ואי לא קים לן ביה שכלו לו חדשיו מונין לו השנה משיהיה לו ח' ימים . ומ"ש וכן אם נפל בו מום תוך השנה ולא נשאר ממנו ל' יום יכול להשהותו עד שישלימו ל' יום לנפילת המום וכו' ברייתא שם : ושנה זו היא שנת הלבנה י"ב חדש מיום ליום ואם היא מעוברת מונין לה י"ג חדשים בפ"ק דר"ה (ו :) ובערכין פ' המוכר שדהו (לא :) פלוגתא דרבי וחכמים לענין שנה האמורה בבתי ערי חומה והלכה כחכמים דאמרי מונה י"ב חדש מיום ליום ואם נתעברה השנה נתעברה לו וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהלכות בכורות ומשמע דילפינן בכור שנה שנה מבתי ערי חומה : כתב הרמב"ם נולדו ב' טלאים אחד בט"ו באדר הראשון וכו' בפ"א מה' בכורות כתב כן והוא מימרא דרבי אבא בר ממל בערכין פ' המוכר שדהו (שם) : ומ"ש ואם עבר ושהה אותו אחר זמנו לא נפסלה ברייתא בפ"ק דר"ה (ה .) ויליף לה מדכתיב מעשר דגנך וגו' ובכורות בקרך ולאנך מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחבירתה אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה

דרכי משה

סימן שו"ז דספק בבכור אין הכהן צריך לקבלו ואין כופין ומהרא"י כתב בפסקים סימן קס"ו דמהר"ם כתב דאפי' ספק בבכור צריך לקבלו ואפי' לפי הא"ז דפסק דא"צ לקבל ואין כופין אותו על כך איסורא מיהא עביד ואם רוצה לקבלו אח"כ כייפינן ליה לקבלו מיד שישראל נותנו לו וכמו שהקפיד מהר"ם על הכהן שאינו מקבל וכך הקפיד על המתכוין להקניט הכהן או שלהו לו כדי לנקום ממנו וכ"פ מהרא"י סימן קכ"ז דאפי' ספק בכור צריך לקבל ודוקא מישראל אבל כהן עני שיש לו בכור ונותנו לכהן עשיר א"צ לקבלו אבל אם הישראל

פשע

פרישה

ליתן לו לטפל בו דהוי כמו מסייע על מתנותיו : (ז) מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה אבל מבזה ממש אינו הואיל שעושה כן מפני הטירחא . וכל כהן שיש ספק בידו לטפל בבכורות ואינו מקבלו אסור שלא כהוגן עשה אבל ישראל לעולם חייב לטפל בו עד שימלא מי שיקבלו וכהן או ישראל רשאי ליתנו לרועה נכרי (וכן כתב מהרא"י בפסקיו סימן קס"ט דמותר לשכור לנכרי לבכור כדי לגדלו וכ"כ הא"ז בתשובה וכתב דאם הטיל השומר מום דשרי עכ"ה) מנחם בן הר"ר פנחס מ"ז סימן רע"ד מ"ו : (ח) יקריבנו תוך שנתו ומקרא אלא הוא לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה : (ט) ואוכלו בכל מקום ר"ל אפי' בח"ל : (י) ומוכרו מקדש בו את האשה כו' אבכור בזמן הזה קאי אפילו תם כמ"ש בסי' שאחר זה ב"י :
(יא) ובלבד שלא ימכרנו במקולין כו' שלא ינהוג בו לגמרי כמנהג חול שהיה בזיון לקדשים שהבכור היה קודש קודם שנפל בו מום : לשקול בו מנה כנגד מנה פי' אם יש לו חתיכות בשר חולין שידוע משקלה מנה יכול לשקול בשר בכור כנגדה וכן נגד כלי וקופיץ : (יג) אבל חלבו ודמו כו' דלא עבדו רבנן מעלה אלא בבשר כ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן והביא ראיה ממעשר בהמה ועיין בב"י : (יד) וגידיו הכי גרס ב"י וקאי אכל הגידין שבבהמה אף המותרים לאכול דגידין אינם בכלל בשר וכ"כ רבינו לעיל בסימן פ"א לענין בשר וחלב וכן פירש"י בפרק שמיני שגידין אינם בכלל בשר : (טו) ושומנו של גיד הנשה דינו ר"ל שלא למכור במקולין : (טז) ואף בעל מום מצוה לאוכלו תוך שנתו ולא לאשהויי דלא ליתי לידי תקלה : (יז) מונין לו השנה משיהיה לו ח' ימים דמונין לו שנה מיום שראוי לאכילה ואי לא קים לן שכלו חדשיו אסור עד יום השמיני : (יח) עד מלאת לו שנה ללידתו ע"פ שנתבאר בסמוך לפעמים מונין מיום ח' : (יט) ושנה זו היא שנת הלבנה י"ב חודש מיום ליום דילפינן שנה שנה מבתי ערי חומה ושם איפסיקא הלכתא כחכמים דס"ל שנה תמימה ואם נתעברה השנה נתעברה לו : (כ) הואיל ונולד בחודש העיבור כו' פי' אל תאמר כשיגיע ר"ח אדר תעלה לו שנה דהאי נולד קודם ר"ח אדר השני לא גרע מאלו נולד בר"ח אדר השני לכך קאמר כיון שנולד בחודש העיבור דהיינו בחדש אדר הראשון מונין מעת לעת מאותו שעה : (כא) ואם עבר ושהה אותו אחר זמנו לא נפסל וילף לה בגמרא מדכתיב מעשר דגנך וגו' ובכורות בקרך ולאנך מקיש בכור למעשר ומעשר אינו נפסל משנה לחבירתה ואע"ג שכבר כתב רבינו דין זה התם לענין תם שאינו נפסל מלהקריב כתב הכא לענין בעל מום שאינו נפסל מלאכול דתרווייהו ילפינן מהאי היקישא ב"י :

אין

דרישה

יום ובגמ' ל' יום כן סוף במשנה ריש פרק עד כמה וז"ל הגמרא שם מה"מ אמר רב כהנא דאמר קרא בכור בניך תתן לי וכן תעשה לשורך מלאתך ודמעך לא תאחר כן תעשה לשורך פירש"י כתיב בפ' ואלה המשפטים מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך ולצאנך ודרשינן הכי בכור בניך תתן לי כן לצאנך דכי היכי דבכור בניך מצותו לאחר ל' דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור צאנך לאחר ל'. מלאתך דהיינו בכורים כן לשורך כי היכי דבכורים לאחר שמשים שהרי בפסח התבואה מתבשלת ואין מביאין בכורים עד שיביאו שתי הלחם בעצרת כדאמרינן בפרק רבי ישמעאל . ופריך איפוך אנא מסתברא דמוקדם למוקדם ודמאוחר למאוחר ופירש"י מלאתך מוקדם בפסוק ראשון דרשינן אשורך שמוקדם בפסוק שני אדרבה דסמיך ליה אדסמיך ליה דהיינו בכור בניך לשורך אמר רבא אמר קרא תעשה הוסיף לך עשייה אחרת בשורך ושימא שותין פירש"י דעשייה אחרת דומיא דהך בכור בניך תתן לי בעינא . ומשני לא מסרך הכתוב אלא לחכמים תניא נמי הכי פי' לא מסרך כו' הואיל שלא גילה לך שיעור עשייה שתוסיף ודאי לחכמים מסרך שיפרשו לך הטעם ואחריהם תלך עכ"ל גמרא ורש"י והנה לכאורה היה נראה דלמסקנא דמסרך הכתוב לחכמים ה"ט דחכמים דתקנו לגבה ל' יום משום סמך דמלאתך דאל"כ קשה מ"ט ועוד דא"כ מ"ט דוקא ל' יום הא לאו בקרא כתיב לאחר כן תעשה לשורך ומשמע דתעשה קאי נמי אלאן אלא שעיקר תירוצו של רבא הוא שלא מצינו למימר דשורך קאי אבכור בניך תתן לי דסמיך ליה דכיון דכתיב ביה כן תעשה לשורך הוסיף לך עשייה אחרת בשורך שלא תהיה דומה לבכור בניך וממילא דרשינן שור אמלאתך דכן מסרך לחכמים וכאן אבכור ואף שבברייתא שמייתי תנ"ה לא נזכר היקש דמלאתך אלא קרא ולימוד דתעשה הוסיף לך עשייה מ"מ מדמסיק שם לא מסרך הכתוב אלא לחכמים י"ל דסמיך אהאי לימוד דמלאתך והארכתי בזה כדי לפרש דעת רש"י בחומש בפרשת ואלה המשפטים ששתם וכתב וז"ל בכור בניך תתן לי לפדותו בה' סלעים מן הכהן והלא כבר ציוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו אף בכור בהמה מטפל בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן עכ"ל שלכאורה קשה והלא בכור שור טיפולו ל' יום אלא שרש"י לא בא לייסב אלא למה זור וליוס אבכור דאדם ומשני משום ללמד ממנו אבכור לאן דוגמתו אבל מה שבכור שור בעי ל' יום לא בא כאן ללמדינו אלא לייסב קושיא למה זור וכתב לווי פדיון בכור אדם ומיהו אינו מפורש דעת רש"י מהיכן למדו טיפול שור ל' יום אם מכח היקש דמלאתך דכתבתי ואם מכח הוספה דעשייה ודו"ק : [ג] מפני שנראה כמבזה את הקדשים כו' ואפי' ספק בכור צריך לקבלו (ואיסורא איכא אם אינו מקבלו אבל אין כופין אותו על כך עיין במהרא"י סימן קס"ז וקס"ט ומהרי"ו סימן כ"ז שאם כהן עני רוצה ליתן בכור לכהן עשיר א"צ לקבלו עכ"ה) ודוקא בספק שבא מעצמו אבל במקום שפשע ישראל כגון שקנה פרה סולבת מן הנכרי או שהיה יכול למכור הבכור לנכרי ולא עשה א"צ הכהן לקבלו רמ"א וכ"כ מהרי"ו וכמ"ש לקמן בהג"ה מעשה פו' :

חידושי הגהות

לחטפל בו עד שיזדמן לו כהן כ"כ התוס' בבכורות (כח .) ד"ה מפני וכו' וכ"כ הרא"ש בה' פדיון בכור שבסוף בכורות וכבר תמה הסמ"ע על הרב"י שלא הראה מקום לאלה : ג דינו כבשר ר"ל לענין שלא למוכרו במקולין (פרישה) :

שז (א) אין מרגילין [א] בבכור (ב) אפי' בעל מום פירוש להפשיט עורו משלם דרך מרגלותיו והרמב"ם התירו וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ואם שחטו ונמצא טריפה כתב הרמב"ם שהעור מותר בהנאה אם נשחט על פי מומחה וא"א הרא"ש ז"ל כתב (ג) שעורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה. צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום ובזמן שבה"ה קיים שעומד להקרבה אינו רשאי למוכרו כל זמן שהוא תם ובזמן הזה בין תם ובין בעל מום יכול הכהן למוכרו בין לכהן בין לישראל והלוקח ינהוג בו קדושת בכור (ד) בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה לקנותו כדי להרויח בו קנאו לצרכו ולא נצרך יכול להזור ולמכרו:

שח (א) הבכור אסור בגיזה ובעבודה ואפי' אם עבר וגזזו או תלשו בידו או אפילו נשר הצמר מעצמו אסור בהנאה לעולם ל"ש מת מעצמו ל"ש שחטו אחר כן אפילו ע"י מומחה (ב) אין השחיטה מתרת הצמר שנתלש מחיים אבל צמר המחובר השחיטה מתירתו כבשרו ואם נתלש מחיים ועודנו מסובך בשאר הצמר את שנראה כשאר הצמר ניתר בשחיטה ואת שאינו נראה כשאר הצמר (ג) כגון שעולה יותר או שעיקרו הפוך כלפי ראשו כגון שכפוף באמצעיתו ושני ראשין בולטין לחוץ

ב"ח

שז אין מרגילין בבכור וכו' בריתא בפרק כל פסולי המוקדשין [דף ל"ג] ובספ"ד דתמורה אין מרגילין בבכור ובגמרא בכור מאן תנא א"ר חסדא ב"ש הוא דאמר בכור אין מאכילין אותו לנדות דכתיב יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין מה התם נדות לא אף הכא נדות לא ואפי' בכור בעל מום משום דבקדושתיה קאי אפי' לאחר שחיטה וכי היכי דתם אין מרגילין משום כיון קדשים דפוגם הבשר דמתיירא לחתוך העור וחותך הבשר בעל מום נמי אין מרגילין וס"ל להרמב"ם דכיון דב"ה פליגי ואמרי בכור ב"מ מאכילין אותו לנדות דהא דכתיב ובשרם יהיה לך הפי תילי תם אבל ב"מ הטמא והטהור יחדיו יאכלנו הכי נמי בכור בעל מום מרגילין והלכה כב"ה אבל הרא"ש ס"ל כיון דבתר הכי קאמר תלמודא דאפי' לב"ה אין מרגילין דבזיון גדול הוא שנראה כעובד עבודה בקדשים שמוכרים העור לצורך מפות כשהוא עדיין על הקדשים א"כ גזירה שמא יגדל מהן עדרים כלומר דאתא לשהויי מלשחוט עד שימלא בני אדם שמבקשים עורות שלמים ובין כך ובין כך יגדל עדרים ואתא בהו לידי תקלה לגיזה ועבודה משמע דאבכור ב"מ נמי קאי דלדברי הכל אין מרגילין וכן פירש"י אבל להרמב"ם נ"ל דהני אוקימתי לא קאי אבכור אלא אפסולי המוקדשין אבל בכור לב"ה מרגילין וכן פי' ב"י:

ואם שחטו ונמצא טריפה כו' משנה פ' טבול יום פליגי בה רבי עקיבא וחכמים וקאמר רבי יוחנן דהלכה כר"ע שיאותו הכהנים בעורו כשהתירו מומחה וזו היא דעת הרמב"ם אבל הרא"ש גרס בתר הכי והלכתא כחכמים ועיין בב"י ולענין הלכה נקטינן דעורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה כהרא"ש מיהו טוב למוכרו לנכרים קודם שחיטה:

שח הבכור אסור בגיזה ועבודה וכו' עד סוף הסימן כל זה בפרק הלוקח בהמה [דף כ"ה]: ומ"ש ל"ש מת מעצמו וכו' פי' לא

ב"י

לחבירתה ואע"פ שכבר כתב רבינו דין זה התם לענין תם שאינו נפסל מלהקריב והכא לענין בעל מום שאינו נפסל מלאכול דתרווייהו ילפינן מהאי היקישא:

שז אין מרגילין בבכור אפי' בעל מום כפ' כל פסולי המוקדשין (לג:) ת"ר אין מרגילין בו"ט כיוצא בו אין מרגילין בבכור ולא בפסולי המוקדשין בכור מאן תנא אמר רב חסדא ב"ש הוא דאמרי אין מאכילין אותו לנדות ולא בפסולי המוקדשין מאן תנא אמר רב חסדא ר"א ברבי שמעון הוא ור"א בר"ש ליה ליה כל פסולי המוקדשין נמכרים באטליז ונשקלין בליטרא אלמא כיון דאיכא רווחא להקדש שרו ליה אמר רב מרי בריה דרב כהנא מה שמשביח בעור פוגם בבשר במערבא משמיה דרבינא אמרי מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים רבי יוסי בר אבין אמר גזירה שמא יגדל מהם עדרים עדרים ופירש"י במערבא אמרי. לעיל קאי כלומר לעולם ד"ה הוא דאסור להרגיל דבזיון גדול הוא שנראה כעובד עבודה בקדשים שמוכרים העור לצורך מפות כשהוא עדיין על הקדשים: שמא יגדל עדרים עדרים. כלומר ד"ה אסור להרגיל דאי שרית לי' אתי לשהויי מלשחוט עד שימלא בני אדם המבקשים עורות שלימים ובין כך יגדל עדרים מפסולי המוקדשין ואתו בהו לידי תקלה לגיזה ועבודה עכ"ל. ולפי זה הא דת"ר אין מרגילין הלכתא אליבא דכ"ע היא וכן דעת הרא"ש שכתב שם ת"ר אין מרגילין לא בבכור ולא בפסולי המוקדשין מ"ט במערבא אמרו מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים רבי יוסי בר אבין אומר גזירה שמא יגדל עדרים והרמב"ם שפסק שמותר להרגיל בבכור בעל מום ובפסולי המוקדשין נראה שהיה מפרש דבמערבא אמרי וכו' לא קאי ארישא דמילתא לומר דהא דאסור להרגיל ד"ה הוא כפירש"י אלא אדר"א בר"ש קאי דאקשי עליה דמי לית ליה כל פסולי המוקדשין נמכרים באטליז וכו' ושני רב מרי מה שמשביח בעור וכו' במערבא משני דטעמא דר"א מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים כלומר ולא דמי לנמכרים באטליז וכו' דהתם לא מיחזי כעובד עבודה ולא הוי אלא משום בזיון ורבי יוסי בר אבין שני דהיינו טעמיה דגזרינן שמא יגדל עדרים ולפי זה מאי דאוקי רב חסדא דמאן תנא בכור ב"ש ומאן תנא פסולי המוקדשין ר"א בר"ש ליכא מאן דפליג אההוא אוקימתא ולא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דפליגי עלייהו ואמרי מרגילין: ולענין הלכה כיון דרש"י והרא"ש קיימי בשיטתא חדא ולחומרא נקיטינן כוותייהו: ואם שחטו ונמצא טריפה כתב הרמב"ם שהעור מותר בהנאה וכו' בפ' טבול יום (קג:) תנן א"ר חנינא סגן הכהנים מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה א"ר עקיבא מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו וחכ"א אין לא ראינו ראיה אלא יצא לבית השריפה ובגמרא מאי קמ"ל ר"ע הא קמ"ל אפי' בגבולין ופירש"י דאפי' בגבולין. בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו לא התירו הכתוב אלא באכילה דכתיב בשעריך תאכלנו אבל אם מת עורו אסור וטעון קבורה ואשמועינן ר"ע דהיכא דלא ניכר טריפתו עד לאחר הפשט א שראה שחיטתו והפשט עורו כאילו נזרק דמו במקדש ונמצא טריפה לאחר הפשט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כר"ע ואף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה אבל לא התירו מומחה לא והלכתא כדברי חכמים בשר בקבורה והעור בשריפה ופירש"י בשר בקבורה. דאין מאכילין קדשים לכלבים ושריפה ליכא דאין שריפה בקדשים אלא כשהובאו לעזרה ונפסלו לאחר שחיטה: והעור בשריפה. לא ידענא טעמא ונראה בעיני דל"ג האי פירושא אלא ה"ג והלכה כדברי חכמים ותו לא מידי ותוספתא זו גירסא דתלמידי ר' תרדילאי הוא וטעו במה ששנינו במשנתינו במילתייהו דרבנן יצא לבית השריפה ואני אומר דרבנן לאו אדר"ע קיימי אלא אדרבי חנינא קיימי דאיירי בקדשי מוקדש עכ"ל ונראה שהרמב"ם לא היה גורס והלכתא כחכמים כלל ולפיכך פסק כר"ע: (ב"ה) ויותר נראה דגרים ליה וגורס והעור בשריפה ומפרש דחכמים לאו אדר"ע קיימי דר"ע מיירי בבעל מום וחכמים מיירי בתמים שכ"פ בתמים שעורו בשריפה ובבעל מום שעורו לכהנים והוא שנשחט ע"פ מומחה: אבל הרא"ש גרים ליה שכתב בפרק כל פסולי המוקדשין וטריפה אע"ג דברי ר"ע העור אין הלכה כמותו בהא כדאסיקנא התם והלכתא כחכמים דאמרו אין לא ראינו ראיה אלא יצא לבית השריפה ומיהו לדידן לא בעי שריפה דהתם אקדשי המקדש קאי אינהו ודאי בעו שריפה עכ"ל ומתוך דבריו שכתב שם משמע דטעון קבורה ובס"פ הלוקח בהמה כתב דברי הגמרא דפ' טבול יום וכתב והלכתא כחכמים הבשר בקבורה וכו' ומ"ש רש"י אותה גירסא וכתב בסוף והעור יקבר עם הבשר: **ולענין** הלכה כיון דרש"י והרא"ש מסכימים דעורו אסור הכי נקיטינן דהו"ל הרמב"ם יחידאה לגבייהו (א): מ"ב ג בתשובת אשכנזית כתוב בפרנס לפיכך כשיפול בו מום טוב והגון (ב) למכרו לנכרי מחיים: צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום הכי משמע בפ' כל פסולי המוקדשין (לח:): ומ"ש ובזמן שבה"ה קיים שעומד להקרבה אינו רשאי למוכרו כל זמן שהוא תם ובזמן הזה בין תם בין בעל מום יכול הכהן למוכרו בין לכהן בין לישראל בפ"ק דתמורה (ז:) וכתבתיו בסימן שקודם זה: ומ"ש בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה לקנותו כדי להרויח בו משנה בפ"ז דשביעית שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות: ומ"ש קנאו לצרכו ולא נצרך יכול לחזור ולמכרו ג"ז משנה בפ"ז דשביעית לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו:

שח הבכור אסור בגיזה ובעבודה מקרא מלא הוא (דברים טו) לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך ובפ' הלוקח בהמה (כה.) יליף מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה ת"ל לא תעבוד ולא תגוז: ומ"ש ואפילו עבר וגזזו וכו' ל"ש מת מעצמו וכו' משנה שם צמר בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים ד"ר יהודה א"ר יוסי לא בזה התיר עקביא אלא שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך מת בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי יהודה ומפרש בגמ' דרבי יהודה ה"ק במת ד"ה אסור כי פליגי בשחטו ומשמע נמי התם דהלכה כחכמים דאסרי דהא סתם לן תנא כוותייהו וא"כ בין מת מעצמו בין שחטו אסור וכ"כ הרמב"ם בפ"ג ופירש"י טעמא דרבנן דאסרי משום דאי שרית צמר הנושר מחיים אתי לשהויי לבכור כדי שתשיר צמר כל שעה ואתי ביה לידי תקלה: **ומ"ש** דאפי' שחטו ע"י מומחה אין השחיטה מתרת (שם:) אמר ר"ל מחלוקת בשהתירו מומחה אבל לא התירו מומחה ד"ה אסור וכיון דקי"ל כחכמים דאסרי אפילו בהתירו מומחה אסור: ומ"ש אבל צמר המחובר השחיטה מתירתו כבשרו כן משמע מהדין שכתב לקמן בסמוך: ומ"ש ואם נתלש מחיים ועודנו מסובך בשאר הצמר את שנראה כשאר הצמר ניתר בשחיטה וכו' משנה שם צמר המדולדל בבכור את שהוא נראה עם הגזה מותר ואת שאינו נראה עם הגזה אסור ופירש"י המדולדל. שנתלש מן העור אבל מסובך הוא עם שאר הצמר ואינו נופל: את שנראה עם הגזה. כשישחטנו ויגזזנו לאחר שחיטה יהא צמר מדולדל שוה עם שאר הגזה ואינו נראה כמופרש ממנה מותר כשאר הגזה: ושאינו נראה עם הגזה. שיצא חוץ יותר מדאי וניכר לכל שמובדל הוא מן הגזה כמי שנשר קודם שחיטה ובגמ' (כו.) ה"ד אינו נראה עם הגזה א"ר אלעזר אמר ריש לקיש כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו ר' נתן בר אושעיא אמר כל שאינו מתמעך עם הגזה ופירש"י עיקרו הפוך כלפי ראשו. שכפול באמצעיתו ושני ראשיו נראים בחוץ: שאינו מתמעך. שאינו שוה עם הגיזה אלא נראה עולה למעלה וכתב הרא"ש וכיון דלא איתמר הלכתא כחד מינייהו נקיטינן לחומרא

דרכי משה

פשע שלא מכרו לנכרי קודם שנולד נראה דאין כהן צריך לקבלו דמצוה למכרו כדי שלא ליתי בידו לידי תקלה וכיון דפשע ולא מכרו קנסינן ליה וכן דנתי הלכה למעשה וכ"ש במקום דאיכא למיחש דמכוון להקניט הכהן עכ"ל וכתב מהרא"י סימן קס"ח ובפסקיו דהא דכתב מהר"ם דצריך לקבלו בספק בכור דוקא שנולד מעצמו אבל הקונה פרה חולבת מנכרי א"צ לקבלו עכ"ל:

שז (א) וכ"ה בהגה"ת מרדכי דף תשס"א ע"ד ובהאשה שהלכה פסק כרמב"ם: (ב) וכ"ה בהגהות מרדכי דיבמות פרק האשה שהלכה:

דרישה

סימן שז בבכור בעל מום מותר להאכילו לעכו"ם ולכלבים ואם נשחט ונמצא טריפה אסור למכרו לנכרי ולהאכילו לכלבים והבשר טעון קבורה והעור מותר לכהנים לפיכך כשיפול בו מום בבכור טוב למוכרו לנכרי מחיים עכ"ל מ"ק פ"ק דמולין מ"ז: ונראה

פרישה

סימן שז (א) אין מרגילין בבכור לשון רגלים: (ב) אפילו בעל מום דבזיון גדול הוא שנראה כאילו מוכרן לצורך מפות בעודם על הקדשים: (ג) שעורו עם בשרו אסור בהנאה כו' דלא התירו הכתוב אלא באכילה כדכתיב בשעריך תאכלנו אבל נמצאת טריפה לאחר שחיטה הוי כאילו נמצאת טריפה אחר שחיטה במקדש ר"ל בתם שהוא קודש ודינו שתקבר

אסור בהנאה. וכתב ב"י מ"כ (בתשובת אשכנזית) הלכך טוב למוכרו מחיים כשנמצא בו המום: (ד) בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו בבעל מום לאוכלו מיד ובתם לאחר שיפול בו מום:

סי' שח (א) הבכור אסור בגיזה ועבודה דכתיב לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בבכור צאנך וילפינן בגמרא בעתנין האמור בזה בזה (מדכתיב לא תעבוד ולא תגוז וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמדו שניהם זה מזה רש"י עכ"ס): (ב) אין השחיטה מתרת שאמר שנתלש מחיים פירש"י הטעם דחיישינן אי מתירתו דאתי לשהויי לבכור כדי שתשיר צמר כל שעה ואתי ביה לידי תקלה: (את שהוא נראה כשאר צמר שהצמר המסובך שוה עם שאר הגיזה ואינו נראה כמופרש ממנה רש"י עכ"ס): (ג) כגון שעולה יותר או שעיקרו הפוך כו'

חדושי הגהות

שז א ס"א שריה שחיטתו: ב תרביצא הוא בית המדרש עיין מנחות (לב:): ג עיין בתשובת מהרי"ל סימן ב"ג

לחוץ אין השחיטה מתירו (ד) וכשבא לשוחטו יכול לתלוש הצמר (ה) של מקום השחיטה כדי לעשות מקום לשחיטה ודוקא ביד אבל לא בכלי כדי שלא יהא נראה כגוזז וכן מותר גם כן לעשותם כשבא לראות מומו: (ו) האורג מלא הסיט חוט מצמר בבגד אם הוא דבר חשוב כגון מעשה צייר אינו בטל וכולו טעון קבורה (ז) ואם אינו דבר חשוב בטל ברוב:

שט בכור בזמן הזה אין לו היתר אלא ע"י מום ואפילו אם ירצו הבעלים או הכהן (א) לכונסו לכיפה עד שימות מעצמו אין רשאין אלא צריך הכהן לגדלו עד שיפול בו מום ואפי' כשיפול בו מום בגלוי וניכר לכל כגון שנקטעה ידו או רגלו וכיוצא בו אינו רשאי לשוחטו אלא ע"פ מומחה שיורה לו שהוא מום הראוי לישחט עליו ואם אין חכם מומחה ניתר ע"י ג' בני כנסת פירוש החכמים קצת ואינן בקיאין כ"כ וכתב ה"ר יונה (ב) האידנא דליכא מומחין (ג) אינו נשחט על ידי בני הכנסת אלא במומים מובהקים כגון נסמית עינו ונקטעה ידו וכיוצא בהם אבל דוקין שבעין (ד) א והורור ומים הקבועין וכיוצא בו לא וצרימת האזן נראה שהוא מום מובהק היכא דמינכר שפיר (ה) [א] ונראה לעינים שהוא יותר מחגירת הציפורן וכיצד צרימת האזן שנפגמה בחסרון (ו) עד שתחגור בה הציפורן (ז) מן הסחוס פירוש התנוך ולא מן העור שבשפת האזן בין שנפגמה בידי אדם בין שנפגמה בידי שמים או שנסדקה סדק הניכר אע"פ שאינו חסר כלום וכן אם ניקב (ט) מלא כרשינא או שיבש כדי שתהא נפרך בציפורן

אזן

לחומרא הלכך שאינו מתמעך עם הגזה אסור וכ"ש עיקרו הפוך והרמב"ם בפ"ג מהלכות בכורות פסק כר"א אמר ר"ל כל שעיקרו הפוך ונראה שטעמו משום דהו"ל רבי נתן יחידאה לגבי ר"א ור"ל ועוד דאינהו אמרי תלמודא טפי מיניה ועוד דבגמ' מקשי ור"ל מ"ט לא אמר כר"נ בר אושעיא ומהדרינן א"ר אלעא קסבר ר"ל לפי שא"א לגיזה בלא נימין מדולדלו' ואי כה"ג מיתסר אין לך גיזה מותרת והאי טעמא דמסתבר הוא ומש"ה פסק כוותיה: וכשבא לשוחטו יכול לתלוש הצמר של מקום השחיטה וכו' משנה שם (כד:) ויש קיצור בדברי רבי' שהו"ל לכתוב ובלבד שלא יזיזנו ממקומו כמו ששנינו שם במשנה ופירש"י דטעמא מפני שלא יאמרו גזיזה עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן: ומ"ש ודוקא ביד אבל לא בכלי וכו' מימרא שם: ומ"ש וכן מותר לעשות ג"כ כשבא לראות מומו שם במשנה וכן תולש את השער לראות מקום המום. וכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות מעילה שאותה שער אסור בהנאה לעולם כלומר דלא שנו אלא להתיר לתלוש דלא אמרינן גוזז הוא ואסור אבל הצמר אסור דלא עדיף מנשר ואח"כ שחטו ונראה דה"ה לתולש צמר של מקום השחיטה וכן משמע מפירש"י: האורג מלא הסיט חוט מצמר בבגד אם הוא דבר חשוב וכו' בפ"ג דערלה תנן האורג מלא הסיט מצמר בכור בבגד ידלק הבגד וכתב הרא"ש בס"פ הלוקח בהמה ומוקי לה בשילהי תמורה בדעבד מיניה לפורתא דחשיב ולא בטיל הא לאו הכי שרי דבטל ברובא ופירש"י לפורתא. שעשה מן האיסור צורת צפור: דחשוב. דמייפה ליה לכוליה ולא מיבטיל והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות בכורות לשון המשנה כצורתה ולא חילק בין עבד מיניה לפורתא ללא עבד ונראה שטעמו משום דבשילהי תמורה (לד.) לא מוקי דעבד מיניה כלפורתא אלא למאי דקתני התם משער נזיר ומפטר חמור בשק ידלק השק וסובר ז"ל דלא ילפי' מיניה לבכור אע"ג דכי הדדי מיתנו במסכ' ערלה דדוקא בשער נזיר ופטר חמור דלא חשוב הוא דפריך וליבטיל שק ברובא ואיצטריך לשנויי דעבדיה כלפורתא אבל גבי צמר בכור לא קשיא לן דלבטיל ברובא דמלא הסיט צמר חשוב ולא בטיל אפי' בכמה ורבינו סתם דבריו כהרא"ש:

שם בכור בזמן הזה אין לו היתר אלא ע"י מום ואפי' אם ירצו הבעלים או הכהן לכונסו לכיפה עד שימות אינם רשאים וכו' כן דקדק הרא"ש בסוף בכורות ובפ"ק דע"ז וכתב שכן הורה הר"מ ז"ל: ואפילו כשיפול בו מום בגלוי וניכר לכל וכו' אינו רשאי לשוחטו אלא ע"פ מומחה ואם אין חכם מומחה ניתר ע"י שלשה בני הכנסת פרק כל פסולי המוקדשין [לו:] תנן בכור שנסמית עינו שנקטעה ידו שנשברה רגלו ה"ז ישחט ע"פ ג' בני הכנסת ר"י אומר אפי' יש כ"ג אינו נשחט אלא ע"פ מומחה ואיפסקא בגמ' הלכתא כת"ק ומפרש בגמ' דלא שרי ת"ק אלא דוקא במומין מובהקין כדקתני אבל שאינם מובהקים לא אמר רב יהודה שלשה מתירים את הבכור במקום שאין מומחה מאי קמ"ל תנינא אי ממתני' הו"א במקום מומחה קמ"ל במקום שאין מומחה אין במקום שיש מומחה לא: וכתב ה"ר יונה האידנא דליכא מומחין אינו נשחט ע"י בני הכנסת אלא ע"י מומין מובהקין וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפ' כל פסולי המוקדשין ושם נתבאר בדבריו דטעמא דליכא האידנא מומחין היינו משום דמומחה דאמרינן לאו דידע הלכות מומין בלחוד אלא דבקי גם בראיית העין לבדקם ולבקר בהם ולהכירם היטב ויש עוד טעם אחר דמומחה היינו שנטל רשות מנשיא שבא"י להתיר בכורות במומין והאידנא ליכא נשיא בא"י: **ומ"ש** רבינו וצרימת האזן נראה שהוא מום מובהק וכו' ג"ז מדברי ה"ר יונה שהביא הרא"ש שם וכ' שכן מצא לר"י הצרפתי בתשובה והביא ראיה לדבר: ביצד צרימת האזן שנפגמה בחסרון עד שתחגור בו הצפורן מן הסחוס ולא מן העור וכולי משנה בפרק אלו מומין (לז.). ומ"ש ששיעורה כדי שתחגור בה הציפורן מימרא בפ"ק דחולין (יז:). ומ"ש בסמוך בשם ה"ר יונה שהוא יותר מחגירת הציפורן התם לדידן דלית לן מומחה ואין אנו רגילין להתיר אלא ע"י מום המובהק ונראה לעינים ולפיכך צריך שיהיה ניכר ונראה שהוא יותר מחגירת הציפורן והכא כתב עיקר דינא ששיעורו כדי שתחגור בה הציפורן ופירש"י ולא מן העור. דהדרא בריא ולא הוי מומא והאי עור היינו אליה רכה של אזן: ומ"ש בין שנפגם בידי אדם בין שנפגם בידי שמים ברייתא שם: ומ"ש או שנסדק סדק הניכר וכו' וכן אם ניקבה מלא כרשינא או שיבשה ג"ז משנה שם. ומ"ש כדי שתהא נפרך בציפורן שם במשנה אי זו היא יבשה כל שתנקב ואינה מוציאה טיפת דם רבי יוסי בן משלם אומר יבשה שתהא נפרכת ופסק רבינו כרבי יוסי בן משלם ולא ידעתי למה דהא יחידאה הוא ובפרק אלו טריפות

כמי

לא מיבעיא אם לאחר שנשר הצמר מעצמו דהשתא הצמר המחובר בו אסור דבעי קבורה הלכך מאי דנשר מעצמו מחיים ומונח בחלון נמי אסור אלא אפילו שחוט דצמר המחובר בו שרי אפ"ה מאי דנשר מעצמו מחיים ומונח בחלון אסור: ומ"ש וכן מותר ג"כ לעשות כשבא לראות מומו פי' לא מיבעיא דמותר לתלוש לצורך השחיטה לכתחילה דשחיטתו מוכחת עליו דלאו לגיזה איכוון אלא אפי' אינו תולש אלא לראות מקום המום נמי שרי לכתחלה אע"ג דליכא הוכחה דלאו לגיזה איכוון ואיכא לתמוה דבמשנה שנינו ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ופירש"י שלא יאמרו גזיזה עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"א מה' מעילה ומכ"ש בתולש לראות מומו דאסור להזיזו ממקומו ואמאי השמיטו רבינו גם דש"ע לא כתבו ואולי הסופר טעה והשמיטו: האורג מלא הסיט וכו' הרמב"ם אסרו בסתם ומשמע אפי' לא עשה מעשה ציור ועיין בב"י טעם מחלוקת זו ויש להחמיר באיסורא דאורייתא:

שם בכור בזמן הזה וכו' כך דקדק הרא"ש בסוף בכורות ובפ"ק דע"ז וכתב שכך הורה הר"מ ז"ל אבל מדברי התוספות בפ"ק דע"ז [דף י"ג] מבואר בד"ה נועל דלת שחולקים וס"ל דיכול לכונסו לכיפה ע"ש. ומ"ש ואפי' כשיפול בו מום וכו' משנה וגמרא ס"פ כל פסולי המוקדשין: ומ"ש בשם הר"ר יונה כן כתב הרא"ש לשם בשמו: וביצד צרימת האוזן וכו' משנה ר"פ על אלו מומין שוחטין את הבכור נפגמה אזנו מן הסחוס אבל לא מן העור נסדקה אע"פ שלא חיסרה ופירש"י אבל לא מן העור. דהדר בריא ולא הוי מומא והאי עור היינו אליה רכה של אוזן פגימה אינה בלא חסרון אבל סדק משמע נמי בלא חסרון עכ"ל ובגמרא אסיקנא אלא סדק ופגימה בין בידי שמים (שנולד עמו) בין בידי אדם וכמה שיעור פגימה כדי שתחגור בה ציפורן ואע"ג דבסמוך כתב רבינו בשם ה"ר יונה דהאידנא דליכא מומחין אינו נשחט בצרימת האוזן אא"כ נראה לעינים שהוא יותר מחגירת ציפורן אפ"ה לא נמנע רבינו מלכתוב עיקר דינא ששיעורו כדי שתחגור בה הציפורן משום דס"ל לרבינו דה"ר יונה לא קאמר אלא דלכתחילה אינו נשחט אלא כשהוא יותר מחגירת ציפורן מיהו בדיעבד ודאי אם כבר נשחט ניתר בחגירת ציפורן אפי' האידנא אבל מדברי ב"י שכתב וז"ל לדידן דלית לן מומחה ואין אנו רגילין להתיר אלא ע"י מום המובהק ונראה לעינים והלכך צריך שיהא ניכר ונראה שהוא יותר מחגירת הצפורן עד כאן לשונו משמע דמפרש שאפי' דיעבד אין להתיר האידנא ולכן לא כתב בש"ע עיקר דינא דצרימת האוזן בכדי חגירת הציפורן אלא כתב בסתם דבעינן דמינכר שהוא יותר מחגירת הציפורן ולפעד"נ עיקר כדפרישית דאף האידנא יש להתיר דיעבד כשהוא כדי חגירת הציפורן: ומ"ש וכן אם ניקב כו' שם במשנה ניקבה מלא כרשינה או שיבשה ומשמע ליה לרבינו דניקבה נמי בשאין בו חסרון דומיא דנסדקה ולא זו אף זו קתני ל"מ נסדקה אלא אפילו ניקבה ולכן כתב רבינו וכן אם ניקב דלשון וכן משמע לא זו אף זו. ומ"ש או שיבש כדי שתהא נפרך בציפורן שם במשנה איזו היא יבישה כל שתינקב ואינה מוציאה דם רבי יוסי בן המשולם אומר יבשה שתהא נפרכת ופסק רבינו כר"י בן המשולם משום דבפרק א"ט קאמר רב פפי משמיה דרבא ריאה שיבשה מקלתה דטרפה ביבשה כדי שתיפרך בציפורן כמאן כר' יוסי בן המשולם ואף על גב דדחינן לה וקאמרי אפי' תימא רבנן גבי אוזן בכור דשליט ביה זיקא לא הדרא בריא אבל ריאה דלא קשליט בה אוירא הדרא בריא אדיחוייא לא סמכינן והכי משמע נמי בדברי הרא"ש לשם שכתב ע"ש ה"נ יבש הככד טרפה כדאמר בריאה וגבי אוזן בכור וכו' אלמא דחד דינא אית להו לכולהו אבל הרמב"ם רפ"ז דהלכות ביאת המקדש פסק כרבנן שכתב מי שיבשה אזנו כדי שתנקב ולא תוציא דם עכ"ל נראה שמפרש דהא דקאמר תלמודא כמאן כר"י בן המשולם לאו בניחותא אלא אתמוהי קא מתמה וכי רבא כיחידאה אמר לשמעתתי'

פרישה

א כתב רבינו דעיקרו הפוך יותר אסור מהעולה יותר וכ"כ הרא"ש הביאו והב"י ע"ש. (ד) וכשבא לשוחטו יכול לתלוש כו' ז"ל ב"י ויש קיצור בדברי רבינו (שהו"ל לכתוב ובלבד שלא יזיזנו ממקומו עכ"ה) ששם במשנה מסיק ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ופירש"י כדי שלא יאמרו גוזז בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן: (ה) של מקום השחיטה והוא אסור בהנאה (דלא עדיף מצמר שנשר וכן צמר שתלש לראות המום עכ"ה) כ"כ הרמב"ם: (ו) האורג מלא הסיט פירוש שיעור שיש מאצבע לאמה כשרווח האצבעות מהדדי הוא נקרא מלא הסיט ופירוש שיש מאצבע לגודל נקרא סיט כפול (ועיין ברש"י בהאורג דף ק"ו ע"א. מלא הסיט חוט מצמרו בבגדו כצ"ל עכ"ה): (ז) ואם אינו דבר חשוב בטל ברוב ול"ד לשעטנז דאמרינן לעיל בסימן ש"ט דחוט אחד אפילו בכל הבגד אינו בטל. דלא שייך ביטול אלא איסור שנתערב בהיתר כגון הכא שצמר קדשים הוא איסור נתערב בצמר של חולין אבל היתר נתערב בהיתר כגון שעטנז שצמר ופשתן כל אחד לבדו הוא מותר כשנתערבו לא שייך ביה ביטול דהכל נעשה גוף אחד של איסור:

סי' שט (א) לכונסו לכיפה עד שימות מעצמו אינם רשאין כו' הישראל אינו רשאי שהרי צריך לקיים מצות נתינה לכהן והכהן אינו רשאי משום הפסד קדשים הואיל שיש לו היתר על ידי נפילת מום הפיר"י בבכורות דף ס"ט ע"ד: (ב) האידנא דליכא מומחין כו' וטעמא דהאידנא ליכא מומחין היינו משום דמומחה דאמרינן לאו דידע הלכות מומין בלחוד אלא דבקי גם בראיית העין לבדקם ולבקר בהם ולהכירם היטב ויש עוד טעם אחר דמומחה היינו שנטל רשות מנשיא שבא"י להתיר בכורים במומין והאידנא ליכא נשיא בא"י אפיר"י: (ג) אינו נשחט על ידי בני הכנסת אלא במומין מובהקין דבזמן שיש מומחה היו יכולין לראות אפי' שאינן מובהקין דהיו יכולין לישאל למומחה אם היה להם שום ספק: (ד) וחורור ומים הקבועים חורור פירש"י חולי הוא שיש טיפות לבנות בעין. מים שעיניו נוטפות מים. הקבועים פירש רש"י ורמב"ם דקאי אתרווייהו מ"ו: (ה) ונראה לעינים שהוא יותר כו' נראה דכולה חדא מילתא הוא ר"ל שנראה לעינים שהוא יותר מחגירת הציפורן לאפוקי ממ"ד שפירש ששם שני דברים והכי קאמר היכא דמנכר שפיר ונראה לעינים ואם הוא כך או הוא יותר מחגירת צפורן ומ"ש שהוא אינו דבוק למעלה והוי כאילו כתב והוא אבל אין פירושו כך אלא שהוא הוא כמשמעו והוא דבוק למעלה והכל הוא דבר אחד וכן מוכח בסמוך שפירושו כן ודו"ק. ופירוש של חגירת ציפורן כתבתי לעיל בסימן כ"ב ועיין בדרישה: (ו) עד שתחגור בו הציפורן פירוש כך הוא לענין דינא אבל השתא דליכא מומחין וצריכין מום מובהק ונראה לעינים לא סגי בהכי אלא עד שיהיה ניכר ונראה שהוא יותר מחגירת צפורן כמ"ש בסמוך בשם הר"ר יונה ב"י ר"ל והכא כתב עיקר דינא שהיה בזמן שהיה מומחה ולא כתבו אלא אגב שאר דינים דמונה והולך: (ז) מן הסחוס פי' התנוך בערבית מכורע פירש"י תנוך גדר האמצעי שבאוזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן: (ח) ולא העור שבשפת האוזן ששם הדר בריא והיינו באליה רכה של אוזן שנקראת עור רש"י: (ט) מלא כרשינה הוא מין כלי שרוצעין בו: (שיהא נפרך בציפורן עיין בב"י ששם פסק כת"ק דמתניתין יבשה כל שתנקב ואינו מוציאה טיפת דם עכ"ס):

דרישה

סי' שט [א] ונראה לעינים שהוא יותר מחגירת הצפורן עיין מ"ש לעיל סימן כ"ב בדוב הנראה לעינים שפי' רשב"א בשמלים ה"ט ששם כתיב הנראה לעינים בשיעור דמדכתב בשיעור מורה דפירוש בשמלים אבל כאן ר"ל נראה לעינים גלוי וניכר כוטב וק"ל. ובלא"ה

פס

חדושי הגהות

שט א חורור הוא חולי שיש טיפין לבנות בעין ומים הוא שעיניו נוטפות מים ותיבת הקבועים קאי אתרווייהו:

אזן הגדי שהיא כפולה ונראה כשתים (י) אם אינו אלא עצם אחד כגון שאין לו אלא תנוך אחד אלא שנכפל תנוך העליון ונתחבר למטה ונראה כשתים הוי מום ואם אינו עצם אחד אלא התנוכים נבדלים למטה (יא) אינו מום אזנו אחת גדולה מחבירתה עד שניכר למראית העין שהיא גדולה מחבירתה הוי מום אבל אם אינו ניכר עד שימדדו אותו בידים אינו מום (יב) מושב עינו עגול כשל אדם הוי מום שדרך הבהמה להיות משוך עינו אחת גדולה כשל עגל והשנייה קטנה כשל אווז הוי מום (יג) אבל אם שתיהן גדולות או קטנות אינו מום ושאר מומי העין אינו מובהקין להתירו על ידן האידנא על כן אין רצוני להאריך בהן (יד) [ג] רחל שיש לה קרנים או עז שאין לה קרנים אינו מום היה לעז קרנים ונחתכו עם הבשר שבהם אם נעקרו בכח עד שנשאר במקומן כעין גומא הוי מום נחתכו בשוה ולא נשאר במקומן גומא אינו מום (טו) פיו דומה ב לשל חזיר כזה ששפתו העליונה עודפת על התחתונה או שתחתונה עודפת על העליונה הוי מום ואפילו אם אינו חד כשל חזיר הוי מום ודוקא שיש באותו עודף עצם אבל אם אינו אלא בשר

ב"ח

לשמעתי' ומשני אפילו תימא רבנן וכו' ולפי זה משמע דלית הלכתא כר"י בן המשולם. כתב הרמב"ם לשם דבין ניקב בין נפגם בין נסדק דוקא בסחוס אבל בעור אין בו מום ונראה דה"ה יבשה נמי דוקא בסחוס:

אזן הגדי שהיא כפולה וכו' שם במשנה [דף מ'] אזן הגדי שהיתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהוא עצם אחד מום ואם אינו עצם אחד אינו מום ובגמ' ת"ר אזניו כפולות בחסחסת אחת ה"ז מום בשתי חסחסיות אינו מום כך הוא גירסת רש"י ואחריו נמשך רבינו וכתב כפירושו אבל הרמב"ם גורס בפ"ז מהלכות ביאת המקדש איפכא בזמן שהוא עצם אחד אינו מום ואם אינו עצם אחד מום וכן בברייתא גורס בחסחסת אחת אינו מום בב' חסחסיות מום והא דתני גדי לאו דוקא אלא דגדי דרכו להיות אזניו כפולות:

אזנו אחת גדולה וכו' שם במשנה [סוף דף מ'] עינו אחת גדולה ואחת קטנה אזנו אחת גדולה ואחת קטנה במראה אבל לא במדה רבי יהודה אומר אחת מביציו גדולה כשתים שבחבירתה ולא הודו לו חכמים ובגמרא אזנו אחת גדולה וכו' ורבנן עד כמה (פי' רש"י ורבנן דלא הודו לו בביצים עד כמה תהא חבירתה קטנה דמכשרי עכ"ל) תניא אחרים אומרים אפי' אינה לשנייה אלא כפול כשירה ולפי פי' זה משמע דבאזנו לא פליגי דבניכר למראית עין שהיא גדולה מחבירתה ד"ה דהוי מום אבל הרמב"ם בפ"ב מהלכות איסורי מזבח מפרש הא ורבנן עד כמה כו' לא קאי אלא אאזנו אחת גדולה ואחת קטנה ופסק כרבנן דרבים נינהו והכי משמע כפירושו מדתופס בגמרא בהא דתנן אזנו אחת גדולה וכו' אבל הרא"ש כתב כפירש"י וכ"כ רבינו: מושב עינו עגול וכו' שם במשנה את שגלגל עיניו עגול כשל אדם הוי מום ובגמרא למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו וכו' אר"י ל"ק הא בזירא הא באוכמא ופירש"י כל בית מושב הלובן קרי זירא והוא ודאי עגול כשל אדם באוכמא שחור של עין הבהמה אינו עגול כשל אדם עכ"ל אבל הרא"ש כתב איפכא וז"ל אינו עגול אוקימנא בזירא אבל באוכמא היינו אורחיה עד כאן לשונו וכך הם דברי רבינו: עינו אחת גדולה וכו' משנה וגמרא [סוף דף מ'] · ומ"ש אבל שתיהן גדולות וכו' כ"כ הרא"ש לשם ותלמוד ערוך הוא ריש פ"ק דבכורות [דף ג'] . ומ"ש ושאר מומי העין וכו' כתב ב"י דמדברי רבינו נראה דדוקא שאר מומי העין כגון דוקין שבעין וחוורור ומים הקבועין אינן מובהקין אבל אזן סדוקה או כפולה או עין אחת גדולה ואחת קטנה או מושב עינו עגול כשל אדם הוי מום מובהק והכי משמע מדברי הרא"ש אבל מדברי הרמב"ם נראה דלא הוי מום מובהק אלא כגון נקטעה ידו נשברה רגלו נסמית עינו שהם גלוים ומובהקים טובא וכן להר"ר יונה בנפגמה אזנו אבל כל השאר לא הווין מומין מובהקין: רחל שיש לה קרנים וכו' בפרק מומין אלו [דף מ"ד] א"ר חסדא עז שאין לו קרנים ורחל שיש לה קרנים כשרה לגבי המזבח תניא נמי הכי ורבינו לגבי בכור נקט לישנא דרב חסדא לגבי מזבח ולאו דוקא רחל ועז אלא מין רחל ועז קאמר כשהוא בכור. היה לעז קרנים ונחתכו וכו' מימרא דרב חסדא ואוקימתא דגמרא לגבי מזבח וסובר רבינו דה"ה בבכור וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק שני מהלכות איסורי מזבח ופ' שני מהלכות בכורות ותימא שהרי משמעות התלמוד דלאפסולי אפי' איגום אגומי דהיינו דלא נשאר במקומו גומא נמי פסול וכן פירש"י להדיא והביאו ב"י וכן עיקר כ"ל:

פיו דומה לשל חזיר וכו' משנה פ' על אלו מומין [דף מ'] ר' אילא מוסיף פיו דומה כשל חזיר הוי מום ורבנן פליגי דלא הוי מום ומפרש בגמרא דל"פ רבנן אלא בששפתו העליונה עודפת על התחתונה אבל כשהתחתונה עודפת על העליונה מודו רבנן דהוי מום ודוקא בדעצם לחי התחתון עודף על העליון הוי מום אבל אין בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה לא הוי מום בבהמה ומשמע ודאי דאפילו בדאית בה עצם לא הוי מום לרבנן בששפתו העליונה עודפת על התחתונה ומה שכתב רבינו דכשיש באותו עודף עצם הוי מום אפילו בששפתו העליונה עודפת על התחתונה דפסק כרבי אילא דלא כרבנן דפליגי עליה טעמו משום דבמשנה שנינו וג"ד של אחריהם אמרו הרי אלו מומין אלמא דהלכה כר' אילא ואיכא לתמוה במ"ש הרמב"ם פ"ז מהלכות ביאת

ב"י

(מו:) כמי משמע דלית הלכתא כוותיה וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהל' ביאת המקדש כת"ק: אזן הגדי שהיא כפולה ונראית כשתים אם אינו אלא עצם אחד וכו' משנה בפ' על אלו מומין (מ:) אוזן הגדי שהיתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהוא עצם אחד מום בזמן שאינו עצם אחד אינו מום ודברי רבינו הם כפירש"י וכתב דטעמא לא איתפרש ליה ותניא בגמרא (שם) אזניו כפולות בחסחסת אחת ה"ז מום בב' חסחסיות אינו מום אבל הרמב"ם כתב בפ"ז מהל' ביאת המקדש מי שהיתה אזנו כפולה לשתים אפי' הגדי שדרך אזניו להיות נוטות וכפולות ובלבד שיהיו לו ב' סחוסין אבל אם אין לה אלא סחוס אחד והרי הוא כגוף אחד שנכפל כשר ונראה שהיה מפרש בזמן שהוא עצם אחד היינו לומר שהאזן הנוסף הוא עצם אחד בפ"ע ובזמן שאינו עצם אחד היינו לומר שאוזן הנוסף אינו עצם בפני עצמו ודחקו לפרש כן משום דלפירש"י קשה דאיפכא מסתברא כשהוא תנוך אחד לא יהא מום וכשהתנוכים נבדלים יהא מום משום דהוי אזן יתירה ואף על פי שבפירוש המשנה לא פירש כן י"ל שחזר בו בחיבור כמו שמצינו לו ז"ל שעשה כן בכמה מקומות וצ"ל שהוא ז"ל גורס בברייתא בגמ' אזניו כפולות בחסחסת אחת אינו מום בב' חסחסיות ה"ז מום: **אזנו** אחת גדולה מחבירתה עד שניכר למראי' העין שהיא גדולה מחבירתה הוי מום אבל אם אינו ניכר עד שימדדו אותו ביד אינו מום משנה שם ר"ח בן אנטיגנוס אומר את שיבלת בעינו וכו' אזנו אחת גדולה ואחת קטנה במראה אבל לא במדה והרמב"ם פסק בפ"ב מהלכות איסורי מזבח אם היתה אזן א' גדולה ואחת קטנה אפי' קטנה עד כפול כשר וטעמו משום דאמרינן בגמרא ורבנן עד כמה תניא אחרים אומרים אפי' אינה לשנים אלא כפול כשרה ומשמע ליה דאאזנו אחת גדולה ואחת קטנה קאי ופסק כרבנן דרבים נינהו ורבינו סובר דהא דאמרינן ורבנן עד כמה וכולי לא קאי אאזנו א' גדולה ואחת קטנה אלא אהא דקתני התם רבי יהודה אומר א' מביציו גדולה כשתים בחבירתה ולא הודו לו חכמים וכן פירש"י והרא"ש ז"ל. ומ"ש מושב עינו עגול כשל אדם הוי מום וכו' משנה [שם.] את שגלגל עינו עגול כשל אדם ה"ז מום ובגמרא (שם:) למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו וכו' א"ר יוסף לא קשיא הא בזירא הא באוכמא ופר"י כל בית מושב הלובן קרי זירא וכתב הרא"ש אוקימנא בזירא אבל באוכמא היינו אורחיה וכתב הרמב"ם מום זה בהל' איסורי מזבח בפ"ב ואע"פ שלא חילק בין זירא לאוכמא ממילא משמע:

עינו אחת גדולה כשל עגל והשנייה קטנה כשל אווז הוי מום אבל אם שתיהן גדולות או קטנות אינו מום בפרק על אלו מומין (שם) תנן עינו אחת גדולה וא' קטנה ה"ז מום ובגמרא (שם) תנא גדולה כשל עגל קטנה כשל אווז ומנה הרמב"ם מום זה בפרק ג' מהלכות איסורי מזבח וכתב הרא"ש אבל שתיהן גדולות או שתיהן קטנות לא הוי מום דמחמת בריאותיה יתירתא או כחישותא יתירתא הוא דהוי אבל אחת גדולה ואחת קטנה אי מחמת בריאותא הם תרווייהו בעו מיברי ואי מחמת כחישותא תרווייהו בעי מיכחש הכי אסיקנא לעיל בפ"ק עד כאן לשונו: ושאר מומי העין אינם מובהקים להתיר על ידם האידנא ע"כ אין רצוני להאריך בהם כבר נתבאר בסמוך דהאידנא דליכא מומחה אין מתירין הבכור אלא במומין מובהקין ומשמע לי מתניתין ומדברי הרמב"ם שכתב אם אין שם מומחה והיה המום מן המומין הגלוים המובהקים כגון שנסמית עינו וכו' דדוקא כגון נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו הוא דשרינן על ידיהם שהם גלוים ומובהקים טובא א"נ נפגמה אזנו דהוי גלוי ומובהק טובא כדכתב ה"ר יונה וכן כל מובהק טובא כיוצא באלו וגלוי אבל אזן סדוקה או כפולה או עין אחת גדולה ואחת קטנה או מושב עינו עגול כשל אדם לא הוי מום מובהק כולי האי דלא משתמע לאינשי דהוו מומין ומדברי רבינו נראה שהם מומין מובהקין כיון שהם נראים לעין ואפשר שלמד כן מדברי הרא"ש שכתב בפרק על אלו מומין למעלה כתבתי שאין אנו בקיאין במומים הללו ולא עבדינן בהו עובדא אלא במומין הנכרים כגון שנסמאת עינו ושנקטעה רגלו וכיוצא בהן אבל לא בדוקים שבעין וחורור ומים הקבועים וכיוצא בהם עכ"ל ומשמע לרבינו דדוקא בכגון הני שאינם ניכרים הוא דקאמר דאין שוחטין האידנא על ידיהם אבל כל מומים שהם ניכרים לעין אע"ג דלא משמע להו לאינשי דהוי מום שוחטין על ידיהם ע"פ ג' בני הכנסת שהם יודעים שהוא מום: רחל שיש לה קרנים או עז שאין לו קרנים אינו מום מימרא וברייתא בפ' מומין אלו [דף מד.] ואע"ג דרחל אינה ענין לבכור דאין בכורה אלא בזכר ולא הוזכרה בגמרא אלא לגבי מזבח נקטה רבינו אגב שיטפא דעז שאין לו קרנים דשייך שפיר לדיני בכור: היה לעז קרנים ונחתכו עם הבשר שבהם אם נעקרו בכח וכו' שם אמר רב חסדא אמר אימר ניטלו קרנותיו וזכרותן עמהן פסולים ואין פודין עליהם ניטלו טלפים וזכרותן עמהן פסולים ופודין עליהם מיתיבי ניטלו קרנים וטלפים וזכרותן עמהן פסולים ונפדים עליהם ל"ק הא דאיתעקור איעקורי הא דאיגום איגומי. ופירש"י זכרותן. עצם התחוב בתוך הקרנים: ברייתא דקתני נפדית בדאעקור עקורי קרנים ושרשי הזכרות ונראית גומא בראשו: רב חסדא דאיגום איגומי. נחתכים מלמעלה ומאי דאמר רב חסדא אין נפדין עליהם פירש"י אם בהמת שאר קדשים שאינה בכור אינה נפדית בכך דלא הוי מום גמור אלא לאיפסולי ונראה מדבריו דבבכור הוי מום ניטלו קרנותיו וזכרותן עמהן אע"ג דאיגום איגומי אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות איסורי מזבח ובפ"ב מהלכות בכורות נראה בהדיא דבכור נמי לא הוי מום ואינו נשחט על כך וכך הם דברי רבינו: **פיו** דומה לשל חזיר כזה ששפתו העליונה עודפת על התחתונה וכו' בפרק על אלו מומין [מ.] גבי מומין שמנה אילא ביבנה וחד מינייהו פיו דומה לשל חזיר תנן ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל ר"ג לחכמים ואמר ה"ז מום ומפרש בגמ' דה"ק אע"ג דפליג רבנן עליה דאילא ה"מ בששפתו העליונה עודפת על התחתונה אבל התחתונה עודפת על העליונה ה"ז מום ומעשה נמי שלחי התחתון עודף וכו' והא גבי אדם הוא דתנן ששפתו העליונה עודפת על התחתונה או התחתונה עודפת על העליונה ה"ז מום גבי אדם הוא דכתיב איש איש מבני אהרן איש שהוא בזרעו של אהרן אבל בבהמה לא אמר רב פפא ל"ק הא דאית בה עצם הא דלית בה עצם ופירש"י אם עצם הלחי התחתון עודף על העליון הוי מום אפילו בבהמה אבל אין בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה באדם הוי מום ולא בבהמה וכפירש"י נראה מדברי הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ז: ומ"ש רבינו ואפילו אם אינו חד כשל חזיר שם אהא דתנן דפיו דומה לשל חזיר הוי מום אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרוס אלא כיון דפרוס אע"ג דלא שפיד ופי' הרא"ש

דרישה

ובלא"ה נמי לק"מ שהרי כאן כתב פירושו בצידו נראה לעינים שהוא יותר כו' שהרי כתבתי שכולה חדא מילתא הוא. ומ"ש אמר זה באזנו אחת גדולה מחבירתה עד שניכר למראית עין שהיא גדולה הוי מום אבל אם אינו ניכר עד שימדדו אינו מום היינו כמ"ש הרשב"א הנראה לעינים בשיעור דהייב כשימדדו או כה"ג וק"ל: [ב] רחל שיש לה קרנים כו' אף על גב דאין בכור אלא בזכר אם כן לא הו"ל למנקט דין רחל שהיא נקיבה (וי"ל דגם איל נקרא בשם רחל א"כ למה הוה מום כשיש לו קרנים דדרכו של איל בכך אלא ודאי דר"ל דוקא נקבה. אבל על העז לא הקשה אע"ג

פרישה

(י) אם אינו אלא עצם אחד כו' כן פירש"י וכתב וטעמא לא איתפרש דאיפכא מסתברא והרמב"ם פי' איפכא: (יא) אינו מום אזנו אחת גדולה כצ"ל: (יב) מושב עינו עגול כשל אדם פר"י דהיינו הלובן דקרוי מושב אבל השחור היינו אורחים להיות עגול: (יג) אבל אם שתיהן גדולות כו' דהוו מחמת בריאות יתירתא או כחישותא יתירתא אפיר"י: (יד) רחל שיש לה קרנים כו' אף על גב דאין בכור אלא בזכר א"כ לא הו"ל למנקט דין רחל שהיא נקבה עיין בדרישה: (טו) פיו דומה לשל חזיר בזה בבי"ת כ"ל דכצ"ל ור"ל שפיו דומה לחזיר לענין זה ששפתו העליונה כו'

חדושי הגהות

ב דומה לשל הזיר בזה בצ"ל (פרישה):

בגמרא

בשר נוסף אינו מום (טו) פיו בלום פי' סתום שאינו יכול לפותחו אם מחמת העצם שהשפתים נפתחים יפה אלא שעצמות הלחיים (יז) נדבקים זה בזה הוי מום אבל אם אין השפתים נפתחים אלא כמו הלחיים אע"פ ששניהם אין נפתחין כדרכן אינו מום ניטל רוב לשונו הוי מום אפי' לא ניטל הרוב של כל הלשון אלא הרוב מהמקום שאינו דבוק למלקחים נפגם העצם שבפיו שהשינים קבועים בו הוי מום (יח) יש לו ג' ידים או שאין לו אלא אחד או שאחת מפרסות ידיו או רגליו עגולות כשל חמור אפי' הן סדוקות או שנשמט הירך ממקום חבורו ואפי' לא איעכול ניביה או שאחד מירכותיו (יט) קבוע במקום הכסל והשנייה למעלה ממנה או שירך אחד גדול מחבירו או שנשבר עצם היד או הרגל אפילו אינו חסר כלום ואפי' השבר קטן שאינו ניכר בו שנשבר אלא כשהוא מהלך (כ) או שנפגם עצם ידו או רגלו בכל אחת מאלו הוי מום (כא) פרסות ידיו צרות שאינן רחבות כדרכן אם מחמת הבשר צר והעצם מרחיב ויוצא לחוץ הוי מום ואם הבשר והעצם שוין ששניהן צרין מכדרכן אינו מום (כב) נטלו הטלפים עם הבשר שבהם הוי מום אין לו ביצים או שאין לו אלא אחת הוי מום (כג) אפילו יש לו שני ביסים וכן אם אין לו אלא כיס אחד הוי מום אע"פ שיש לו שני ביצים ואם יש לו שני כיסים ואין לו אלא ביצה אחת (כד) שוחטו מיד בחזקת שאין לו אלא ביצה אחת וא"צ למשמש בו לראות אם יש לו עוד אחרת ואפי' אם לאחר שחיטה נמצאת לו דבוקה בכסלים (כה) הוי מום כיון שאינו במקומו והרמב"ם כתב אם לא משמשו תחילה ואח"כ נמצאו בכסלים יקבר והרמב"ן ז"ל כתב מסברא ראשונה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ביצה אחת גדולה מחבירתה אינו מום (כו) נחלק הזנב לשנים עד העצם הוי מום (ב) וכן אם יש בו בשר נוסף כגודל בין חוליא להוליא

כרא"ש : חד . כשפוד : פרוס . ששפתו העליונה פרוסה על התחתונה ועודפת עליה וכ"כ מדברי הרמב"ם בהל' איסורי מזבח וכן פירש"י בשם רבו אע"פ שהוא לא פירש כן : **פין** בלום וכו' [שם ·] ת"ר פיו בלום ורגליו מבולמות מחמת הרוח אינו מום מחמת העצם ה"ז מום ופי' רש"י בלום . קצר ברוחב : אם מחמת הרוח . שאין לו ריוח כ"כ בפה ולא בעצם ולא בבשר השפתים אינו מום : ואם מחמת העצם . שהשפתים פתוחות יפה אבל הלחיים אדוקות זו בזו שאינו יכול לפתחן דכי אכיל או פעי מרחיב השפתים ונראה העצם כנאד ה"ז מום ואיכא דגרסי מפני הרוח כדפרישנא ל"א פיו בלום כפוח אם מחמת הרוח שנפח מחמת דילא אינו מום דהדר בריא ואם מחמת העצם שעבה ביותר ה"ז מום ובתוספתא' דבכורות מצאנו מחמת הרוח אינו מום מחמת עצמו ה"ז מום עכ"ל וכתבו התוס' והרא"ש שפירוש ראשון עיקר אבל מדברי הרמב"ם נראה שפי' שני עיקר שכתב בפ"ז מהל' ביאת המקדש אבל המומין מי שפיו נבלם גופו ובריותו אבל אם נבלם מחמת ה־וח אינו מום : ניטל רוב לשונו הוי מום אפי' לא ניטל רוב של כל הל' וכו' משנה (שם :) :

נפגם העצם שבפיו שהשינים קבועים בו הוי מום [שם :] במשנה גבי מומים [ג] ושנפסק עצמו שבפיו ופירש"י עצמו שבפיו שהשינים קבועות בו ולמעלה מן החוטין דאי חוטין גופייהו אפי' נפגמו או נגממו נמי ע"כ ופירש ה"ר עובדיה ז"ל דחוטין היינו השיניים וכן פירש הערוך ומפרש רבינו דנפסק היינו נפגם :

יש לו ג' ידים או שאין לו אלא אחת משנה (שם ·) גבי מומין בעל ה' רגלים או שאין לו אלא ג' ובגמרא א"ר הונא ל"ש אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טריפה נמי הוי דכל יתר כנטול דמי :

ומ"ש או רגליו עגולות כשל חמור אפי' הן סדוקות שם במשנה גבי מומין ושרגליו קלוטות כשל חמור ובגמרא א"ר פפא לא תימא דעגילן ולא סדיקן אלא כיון דעגילן אע"ג דסדיקן ופירש"י לא תימא . דמכל וכל דומות לחמור דעגילן ולא סדיקן אלא כיון דעגילן כשל חמור הוי מום דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות : ומ"ש או שנשמט הירך ממקום חיבורו וכו' או שאחד מירכותיו קבוע בתוך הכסל וכו' שם במשנה גבי מומין השחול והכסול איזהו שחול שנשמטה ירכו כסול שאחד מירכותיו גבוה ופירש"י שנשמטה ירכו וכגון דלא איעכול ניביה דאי איעכול ניביה טריפה נמי הוה ובגמ' תניא כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל ופירש"י בתוך הכסל . כך דרך הבהמות שהירך מחובר בהליה סמוך לכסלים ולא למעלה מן הכסלים דהיינו ע"ג האליה . ומ"ש או שירך אחד גדול מחבירו ברייתא שם השרוע ומפרש דהיינו שנשתרבב לו ירכו : ומ"ש או שנשבר עצם היד או הרגל ואפי' השבר קטן שאינו ניכר בו אלא כשהוא מהלך משנה וגמרא שם : ומ"ש או שנפגם עצם ידו או רגלו ג"ז משנה (שם :) ופירש"י דהיינו בשניכר המום :

פרסות ידיו צרות שאינם רחבות כדרכן אם מחמת הבשר וכו' ברייתא שם כתנתיה בסמוך רגליו מבולמות מחמת הרוח אינו מום מחמת העצם ה"ז מום ודברי רבינו כפירש"י אלא שיש לתמוה עליו למה שינה וכתב ידיו במקום רגליו והרמב"ם כתב בפ"ז מה' ביאת המקדש כלשון הזה מי שרגליו מבולמות מחמת עצמן ובריתן אבל אם היו מבולמות מחמת הרוח אינו מום :

ניטל הטלפים עם הבשר שלהם הוי מום בפרק אלו מומין (מד ·) אימרא דרב חסדא כתנתיה בסמוך נטלו טלפים וזכרותן עמהן פסולה ונפדין עליהם ופירש"י זכרות הטלפים היינו עצם שבתוך הטלפים דזו היא כף הרגל ויש לתמוה על רבינו שכתב ניטלו הטלפים עם הבשר שבהם דמשמע שאם לא ניטלו לגמרי לא הוי מום ואילו בגמרא משמע דאפילו איגום איגומי כלומר שנחתכו מלמעלה ושרשיו נשארו הוי מום וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' איסורי מזבח (א) נגממו טלפים וזכרותן עמהן ואע"פ שנשאר מזכרותן מעט קרוב לבשר :

ביאת המקדש במומי בהמה ואדם מי שעצם לחי התחתון עודף על העליון כל שהוא אלמא דפוסק כרבנן ולא כב"ד של אחריהם ותו דבפי' המשנה כתב והלכה כב"ד של אחריהם ולכן נראה עיקר כדברי רבינו וכמו שפי' במשנה דגאית ביה עצם בעודף הוי מום אפי' בששפתו העליונה עודף על התחתונה :

פין בלום וכו' שם (דף מ') ברייתא וכפי' פי' רש"י בלשון ראשון שכן כתבו התוס' והרא"ש : ניטל רוב לשונו וכו' משנה שם (דף מ') ואע"ג דבברייתא פליגי בה ולת"ק לא הוי מום עד שניטל הלשון פסק כר' יהודה דבניטל רוב המדבר שבלשונו נמי הוי מום דהלכה כסתם משנה : **נפגם** העצם שבפיו שהשיניים קבועים בו הוי מום משנה שם . ושנפסק עצמו שבפיו ונפסק פי' נפגם :

יש לו ג' ידים וכו' משנה שם (דף מ') בעל ה' רגלים או שאין לו אלא ג' הוי מום ובגמרא א"ר הונא ל"ש אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טריפה נמי הוי . ומ"ש או שאחת מפרסות ידיו או רגליו וכו' שם במשנה וכדפריש רב פפא :

ומ"ש או שנשמט הירך וכו' שם במשנה ופירש"י דלא איעכול ניביה וכו' וכדכתב רבי' דאי בדאיעכול ניביה טריפה נמי הוי והתוס' הקשו על פירושו דפרק א"ט איתא דאפילו בדלא איעכול ולא אפסיקו ניביה טריפה נמי הוי אלא יש לפרש האי נשמטה דבכור בנשמטה כך מתחילת ברייתה וכן נשתרבבה בסמוך עכ"ל ועיין במ"ש לעיל בסימן נ"ה בס"ד ומ"ש או שאחד מירכותיו וכו' משנה שם ומ"ש או שנפגם עצם ידו וכו' פי' או שחסר מן העצם כלום ומינכר שפיר ונראה לעינים אע"פ שאין שם שבירה ומהלך כדרכו דלא עדיף מפגימת האוזן בחסר, עד שתחגור בה הציפורן כדלעיל :

פרסות ידיו צרות וכו' ברייתא שם רגליו מבולמות וכ"כ במקצת ספרי רבי' פרסות רגליו צרות וה"נ דה"ה ידיו ואפשר דלרבותא נקט התנא רגליו דאע"פ דצרות הן בתולדתן טפי מפרסות ידיו אפ"ה כיון שאינן רחבות כדרכן הוי מום וא"צ"ל ידיו :

ניטלו הטלפים עם הבשר שבהם הוי מום בפרק אלו מומין (דף מ"ד) אוקמינן לרב חסדא דבטלפיים הוי מום גמור אף לפדות עליהן ואין חילוק בין אתעקור עקורי לאיגום איגומי ולכך כתב רבינו בסתם בנטלו הטלפיים עם הבשר שבהם הוי מום ולא חילק בין נשאר כעין גומא או לא נשאר אבל בקרנים דמחלק תלמודא בין איעקור עקורי לאיגום איגומי כתב רבינו לחלק בין נשאר כעין גומא או לא נשאר והב"י תמה על רבינו ולא ידעתי למה הלא מבואר מדברי רבינו כמו שכתבתי :

אין לו ביצים וכו' משנה פרק על אלו מומין (דף מ') פליגי בה ת"ק ור' ישמעאל והרמב"ן והרא"ש ורבינו פסקו כת"ק לקולא והרמב"ם פסק לחומרא כר"ע ועיין בב"י :

נחלק הזנב לשנים וכו' הוא פי' מה ששנינו בפרק על אלו מומין (סוף דף ל"ט) או שראש הזנב מפציל עצם פירוש דמתפצל העצם לשני עצמות ולשון רבינו שכתב נחלק לשנים עד העצם רצונו לומר עד תוך העצם עד ועד בכלל וכך פי' הרא"ש והרמב"ם דלא כפירוש רש"י ומביאו ב"י . והקשה בית יוסף מפני מה השמיט רבינו מלמנות נפגם הזנב מן העצם ששנינו לשם במשנה ואפשר דכיון דכתב דנפגם העצם שבפיו שהשיניים קבועים בו הוי מום אע"ג דאותה פגימה אינה נראית אלא בשעת אכילתה כ"ש פגימת העצם שבזנב דגלוי וניכר הוא בכל שעה וב"י כתב דכיון דלא מינכר שפיר ואין שוחטין עליו בזמן הזה לכך השמיטו ותימה דא"כ כ"ש דלא הו"ל לכתוב מום דפגימת העצם שבפיו דלא מינכר כלל ולמאי דפרישית ניחא :

ומ"ש וכן אם יש בו בשר וכו' משנה שם או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא

אין לו ביצים או שאין לו אלא א' הוי מום וכו' משנה שם (מ ·) גבי מנין מומין אין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת רבי ישמעאל אומר אם יש לו ב' כיסין יש לו ב' ביצים אין לו אלא כיס אחד אין לו אלא ביצה אחת ר"ע אומר מושיבו על עכוזו וממעך אם יש שם ביצה סופה לצאת מעשה שמיעך ולא יצא נשחט ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר ר"י בן נורי ופירש"י ב' כיסין . דלכל ביצה כיס אחד לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומבחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משתקע ונראית בו שורה העמוקה : עכוזו . עגבותיו : וממעך . ממשמש בכיס ובכסלים ואם יש סופה לצאת ואם אינה יוצאת הוי מום : והתירו ר"ע . דהוי מום הואיל ואינו במקומו ודייק בגמרא השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא חסורי מחסרא וה"ק אין לו שני ביצים בב' כיסים אלא בכיס אחד א"נ שני כיסין וביצה אחת ה"ז מום ר' ישמעאל אומר יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שני ביצים אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבו על עכוזו וממעך אם יש שם ביצה סופה לצאת וכתב הרא"ש בשם הרמב"ן מסתברא לן דהלכתא כת"ק דאמר ב' כיסין וביצה אחת הוי מום ולא בעי מיעוך והיינו דאיכא בין ת"ק ור"ע וסבר דכיון דליתא בכיס אלא חדא אם נמצאת דבוקה בכסלים מותר [ד] כר"ע עכ"ל : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם הוא בפ"ג מהל' בכורות וטעמו מפני שפסק הלכה כר"ע : **ביצה** אחת גדולה מחבירתה אינו מום משנה (שם :) גבי מומים ר' יהודה אומר אחד מביציו גדולה כשתים בחבירתה ולא הודו לו חכמים : נחלק הזנב לשתים עד העצם הוי מום וכן אם יש בו בשר נוסף כגודל בין חוליא לחוליא משנה שם (לט)

דרכי משה

שט (א) ואפשר דרבינו ס"ל דלא הוה מום קבוע להתיר עליו בזה"ז אלא כשנחתך הבשר לגמרי : (ב) בפסקי מהרא"י סי' רמ"ז דכ"ש דאם נחתך הזנב מן החוליא ולמעלה דהוי מום

פרישה

כו : (טו) פיו בלום פי' סתום ר"ל שהוא קצר ברוחב : (יז) נדבקים זה בזה שאינו יכול לפתחן דכי אכיל או פעי מרחיבות השפתים ונראה העצם כנאד ה"ז מום רש"י : (יח) יש לו שלשה ידים לאפוקי שלשה רגלים שטריפה נמי הוי דכל יתר כנטול דמי : (יט) קבוע במקום הכסל פרש"י כן דרך הבהמות שהירך מחובר באלי' סמוך לכסלים ולא למעלה מן הכסלים דהיינו ע"ג האליה : (כ) או שנפגם עצם כו' פירש"י דהיינו כשניכר המום : (כא) רגליו צרות כן הוא בס"ה ועי' בב"י : (כב) נטלו הטלפים כו' ז"ל ב"י ויש לתמוה על רבינו שכתב נטלו הטלפים כו' דמשמע אם לא נטלו לגמרי לא הוי מום ואילו בגמרא משמע אפי' נחתכו מלמעלה ושרשיו נשארים הוי מום וכ"כ הרמב"ם וצ"ל דמש"ה לא כתבו דאינו מום מובהק כ"כ להתיר עליו גם בזמן הזה : (כג) אפי' יש לו שני כיסין פירש"י לכל ביצה רגיל להיות כיס אחד לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משקע ונראית בו שורה העמוקה : (כד) שוחטו מיד בחזקת כו' דהרי זה מום : (כה) הוי מום כיון שאינו במקומו והרמב"ם סבר כיון דסופו לצאת לא הוי מום : (כו) נחלק הזנב לשנים עד העצם הוי מום עיין במתני' פרק אלו מומין דאפילו נפגם בעצם פסול חוץ מנפגם בין הפרקים דהיינו בין החוליא וכן הביא מהרש"ל בכתביו בסימן רמ"ד ואפשר דהטור רבותא קמ"ל דאפי' נחלק בשר חוץ נפגם כדאיתא

דרישה

אע"ג דגם שעז היא נקיבה י"ל דגם תיש נקרא בשם עז וק"ל עכ"ה) ולא הוזכרה בגמ' אלא לענין לגבי מזבח אלא אגב עז נקטה הכא ב"י ולי נראה דמשום דבעי לכתוב דין עז שאין לה קרניים דאינו מום כתב נמי זה והוא כאילו אמר שהרי גדולה מזו שנינו דאפי' רחל שיש לה קרנים אינו מום דהוא איתא טפי מעז שאין לה קרנים דכמה בהמות יש דראוי היה להיות לכן נגסה קרניים ואין לכן קרניים וק"ל :

חידושי הגהות

ג בגמרא איתא שנפרק עצמו של פיו וי"ג שנפסק : ד כלומר לאפוקי דר"י בן נורי ור"מ לא כר"ע ממש דלר"ע אינו מותר אם נמצאת דבוקה בכסלים אא"כ שמיעך ולא יצאת ולת"ק לא בעי מיעוך שאפי' לא מיעך ונמצאת דבוקה בכסלים מתיר (מעי"ט) :

לחוליא (כז) זנב העגל שהוא קצר (כח) ואינו מגיע לפרק העליון שמחבר הארכובה לשוק הוי מום זנב הגדי שהוא עגול כשל חזיר הוי מום ואפי' אם הוא עב כדרכו ואם הוא קצר ואין לו אלא חוליא אחת הוי מום יש לו שתים אינו מום ובטלה יש לו שתים מום שלש אינו מום יבלת שיש בה עצם בכל מקום שתהיה בין בעין בין בכל מקום הוי מום ושאין בה עצם בכל הגוף אינו מום ואפי' יש בה שער (כט) ובעין אם יש בה שער הוי מום אין בה שער אינו מום (ל) כל אלו המומין מובהקין הן להתיר ע"י אפי' בזמה"ז :

שי השוחט הבכור (א) שלא על פי הכם אפי' מראהו אח"כ לחכם ומוצא בו מום אם הוא דוק שבעין וכיוצא בו (ב) שאינו חסרון בגופו לכ"ע יקבר (ג) ואם הוא מום של חסרון רבי יהודה מתיר (ד) ור"מ אוסר ופסק בשאלתות כרבי יהודה וב"כ ה"ר שמואל הכהן הגאון בן חפני ובעל הלכות פסק כר"מ וכן כתב הרמב"ם וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל השוחט הבכור שלא על פי מומחה ומכר ממנו (ה) ואכלוהו מחזיר להם הדמים (ו) לא אכלוהו

מלא אלבע ופי' בגמ' דאלבע זה פירושו אגודל וע"ל בסי' רפ"ג ובמ"ש לשם בס"ד : **זנב** העגל שהוא קצר וכו' משנה שם [סוף דף מ'] זנב העגל שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרבית העגלים כן כ"ז שהן מגדילין הן נמתחות והאי אמרו חכמים לפרש אתא דגידול עגלים כך הוא שזנבן מגיעות לערקוב הילכך בזיר מהכי הוי מומא אבל מדברי הרמב"ם נראה מדלא מנה מום זה אלמא דמפרש דהאי אמרו חכמים פליג ארישא וקאמר דלא הוי מום כשאינו מגיע לערקוב מתחלתו דכל מרבית עגלים כן הוא מוציאים קרנות בתחלה לגמרי ואח"כ כשהן מגדילות הן נמתחות : **זנב** הגדי וכו' משנה שם זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר ובגמרא אמר רב פפא לא תימא דקטינא פי' דקה אחד אלא דכריכא פי' עגולה אף על גב דאלימא וכך הוא גי' הראב"ד בהשגות בפ"ב מהל' אסורי מזבח ודלא כהרמב"ם לשם דגרס דרכיכא פי' רך ומדולדל : **ומ"ש** ואם הוא קצר וכו' שם במשנה ואוקימתא דגמ' : יבלת שיש בה עצם וכו' כך הוא עולה מן הסוגיא פ' על אלו מומין (סוף ד' מ') אלא דלגירסת רש"י הא דמפלגי' ביבלת שבעין כשאין בה עצם בין אית בה שער לאין בה שער אין זה אלא כשהיא בלבן אבל כשהיא בשחור אפי' לית בה שער הוי מומא ולגי' התוס' הוי איפכא דהא דמפלגי' בין אית בה שער לאין בה שער אין זה אלא כשהיא בשחור אבל בלבן אע"ג דאית בה שער שאינו מום דאין מומין בלבן וא"כ איכא לתמוה אדברי רבינו שכתב בסתם לחלק בין אית בה שער לאין בה שער וכ"כ הרא"ש בסתם דאי ס"ל כגי' רש"י הו"ל לפרש דאין זה אלא בלבן אבל בשחור אפי' לית בה שער הוי מום ואי ס"ל כגי' התוס' הו"ל לפרש איפכא דבשחור דוקא מפלגינן בין אית בה שער לאין בה שער אבל בלבן אפי' אית בה שער לא הוי מום וצ"ע והרמב"ם בפ"ב כתב וז"ל אם יש בלובן עינה יבלת שיש בה שער עכ"ל נראה דס"ל כגי' רש"י ולכן כתב דבלובן דוקא לא הוי מום אא"כ יש בה שער אבל בשחור הוי מום אפי' לית בה שער דפשיטא דטפי הוי מום ביבלת שבשחור מביבלת שבלובן וא"כ בע"כ כיון שכתב דבלובן לא הוי מום אלא ביש בה שער מכלל דבשחור הוי מום אפי' לית בה שער והא דלא כתב הרמב"ם כפי' דבשחור הוי מום אפי' אין בה שער היינו משום כיון דלא שכיח כלל יבלת בשחור לכך לא כתב אלא דין יבלת בלובן דשכיחא ומדיוקא נשמע לשחור ובדרך זה אפשר נמי לומר דהרא"ש ורבינו שכתבו בסתם זהו לפי שסתם יבלת שבעין לא שכיחא כלל בשחור אלא בלובן וא"כ כשכתבו לחלק בין אית בה שער לאין בה שער ודאי דבלובן קאמר אבל בשחור הוי מום אפי' לית בה שער והכי נקטינן וב"י האריך ביישוב דברי הרמב"ם והרא"ש ואינו מתקבל לע"ד :

שי השוחט הבכור וכו' משנה פרק עד כמה [דף כ"ח] השוחט הבכור ומראה את מומו לאחר שחיטה ונמצא קבוע ר' יהודה מתיר ר"מ אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור ובגמרא ארבב"ח בדוקין שבעין דכ"ע ל"פ דאסור מפני שהן משתנין ופירש"י מפני צער מיתה משתנה העין ואע"ג דהשתא מתחזי קביעא אי הוה חזי ליה מחיים הוי מתחזי עובר לא נחלקו אלא במומין שבגוף דר"מ סבר גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין ור"י סבר לא גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין א"ר נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא ר"מ אומר הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה אסור ש"מ קנסא קא קניס ר"מ ודעת השאלתות ודעימיה לפסוק כר' יהודה ואע"ג דהלכה כר"מ בגזירותיו ותלמודא קאמר דר"מ סבר גזרינן וכו' לאו דוקא גזירה קאמר אלא קנסא הוא כדקא"ר נחמן בר יצחק ואין הלכה כר"מ אלא בגזירותיו ולא בקנסותיו ודעת ב"ה ודעימיה דר"נ בר יצחק לאו דוקא קנסותיו אלא גזירותיו קאמר כדקאמר תלמודא דר"מ סבר גזרינן והלכה כר"מ בגזירותיו :

מי

(לט:) נפגם הזנב מן העצם אבל לא מן הפרק או שראש הזנב מפצל עצם או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע ופירש"י או שראש הזנב מפצל עצם ראש התלוי למטה נקלף עור ובשר ונשאר העצם מגולה שוב אין מעלה ארוכה כמו אשר פיצל ברהטים והקשה עליו הרא"ש דאין זו לשון משנה וגמרא והו"ל נקלף ונראה לפרש דמתפצל העצם לשנים ובתוספתא נמי קתני או שהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות עכ"ל וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ב מהל' איסורי מזבח אם היה ראש הזנב מפוצל לשנים בשני עצמים ויש לתמוה על רבינו שהשמיט מלמנות נפגם הזנב מן העצם גבי מומים והרמב"ם מנאו בפרק הנזכר ושמא משמע ליה דפגימה בעצם הזנב לא מינכר שפיר וכל מום שאינו מובהק וניכר אין שוחטין בזמן הזה על ידו כמו שנתבאר : **זנב** העגל שהוא קצר ואינו מגיע לפרק העליון שמחבר הארכובה לשוק הוי מום משנה שם (דף מ :) גבי מומין זנב העגל שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרבית העגלים כן כל זמן שהן מגדילין נמתחות ופירש"י כל מרבית. ומנהג של עגלים כך הוא שזנבן מגיעות לערקוב הילכך בזיר בהכי הוי מומא וכשהם גדולים הולכים ונמתחות עד למטה ובגמרא [מא:] תנא קפץ העליון ולא קפץ התחתון ופירש"י קפץ העליון. הוא קשר העליון היינו ארכובתו מקום חיבור השוק והירך והרמב"ם לא מנה מום זה בהלכות איסורי מזבח ונראה שהיה מפרש דמתני' ה"ק כל מרבית עגלים פן להיות זנביהן קצרות בתחלה ואחר כן כשהן מגדילין הן נמתחות הילכך אינו מום והא דתנא קפץ העליון וכו' היינו לומר שאף ע"פ שהן כל כך קצרות שאינן מגיעות לקפץ העליון אינו מום : זנב הגדי שהוא עגול כשל חזיר הוי מום ואפי' אם הוא כדרכו שם במשנה (מ :) גבי במומין זנב הגדי שהיא דומה לשל חזיר ובגמר' שם א"ר פפא לא תימא דכריכא וקטינא אלא דכריכא אע"ג דאלימא ופירש"י כריכא · עגולה : קטינא · דקה מאד והרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות איסורי מזבח זנב הגדי שהיה רך ומדולדל דומה לשל חזיר וכתב עליו הראב"ד דומה שהיה גורס דרכיכא וקטינא ולא הוא אלא דרכיכא וקטינא פי' עגולה ודקה וזנב הגדי אע"פ שהיא קצרה הרי היא רחבה וגסה : ומ"ש ואם הוא קצר ואין לו אלא חוליא אחת הוי מום יש לו ב' אינו מום ובטלה יש לו ב' מום שלשה אינו מום ברייתא שם : **יבלת** שיש בה עצם בכל מקום שתהיה וכו' הוי מום ושאין בה עצם בכל הגוף אינו מום ואפי' יש בה שער מסקנא דגמרא שם : ומ"ש ובעין אם יש בה שער הוי מום אין בה שער אינו מום כ"כ הרא"ש דהוי מסקנא דגמ' שם ולא חילק בין שחור ללבן ויש לתמוה דהא התם בגמרא מפליג בינייהו (ג) דאמרי' דתנן התם דאת שיבלת בעינו הוי מום מתמה לתימרא דיבלת הוי מום ורמינהו ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה בעל גרב ובעל יבלת ומשני הא בגופו הא בעינו וכו' ומטיק אידי ואידי בעינו ול"ק הא בשחור הא בלבן והא אין מומין בלבן אלא אידי ואידי בלבן ואמר רשב"ל ל"ק הא דאית בה שער הא דלית בה שער ופירש"י והא אין מומין בלבן . ואפי' במקדש כשר לישחוט : אידי ואידי. הא דקתני אין שוחטין במקדש ובמדינה בלבן והא נמי דקתני אין מומים בלבן תרווייהו ליבלת במומים שבלבן אית בה שער מגונה ועלה קתני מתני' אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה והא דקתני אין מומין בלבן בדלית בה שער ומתניתין דמום גמור הוא כדאוקימנא בשחור עכ"ל ולפ"ז בשחור בין אית בה שער בין לית בה שער הוי מומא ובלבן בין אית בה שער בין לית בה שער לא הוי מום לישחט עליו והתוס' כתבו אלא אידי ואידי בשחור גרסינן ול"ג בלבן ונראה שהן מפרשים אידי ואידי היינו מתני' דקתני שיבלת בעינו הוי מום ואידך מתני' דקתני דאין שוחטין על יבלת תרווייהו בשחור ול"ק הא דקתני דהוי מום בדאית בה שער ואידך בדלית בה שער אבל בלבן אע"ג דאית בה שער אינו מום דאין מומין בלבן ולפ"ז בלבן אפי' אית בה שער אינו מום בשחור אית בה שער הוי מום לית בה שער אינו מום והרמב"ם כתב בפ"ב מהל' איסורי מזבח גבי מומים אם יש בלובן עי ס יבלת שיש בה שער משמע מדבריו דבשחור אפי' יש בה שער אינו מום ונראה שהיה גורס כגי' רש"י והיה מפרש אלא אידי ואידי בלבן וכו' מתני' דקתני את שיבלת בעינו הוי מום ואידך דקתני דאין שוחטים על יבלת תרווייהו בלבן ומתני' דקתני ה"ז מום באית בה שער ואידך דקתני אינו מום בדלית בה שער אבל בשחור אפי' אית בה שער אינו מום וקשה על זה דאקשי ליה דאין מומין בלבן ושני ליה דאין מומין בשחור כלל אלא בלבן ואיפשר שהיה גורס והא אין מומין בשחור כלומר דאין מומין דיבלת אלא בלבן ובריית' היא בשום מקום ולכל הפירושים והגירסאות מפליג תלמודא בין שחור ללבן והרא"ש דלא מפליג בינייהו איפשר שלא היה גורס אידי ואידי בלבן אלא כך היה גורס והא אין מומין בלבן אלא ל"ק הא דאית בה שער וכו' כלומר דהשתא הדר ביה מתאי דמפליג בין שחור ללבן ולא מפליג אלא בין אית בה שער ללית בה דבין שחור בין לבן אי אית בה שער הוה מום ואי לא לא והיא דאין מומין בלבן בדלית בה שער הוא ומיהו אכתי קשה דאי בדלית בה שער מאי אין מומין בלבן דנקט הא בשחור נמי לא הוי מומא וצ"ע : **בכל** אלו המומין מובהקים הם להתיר על ידם אפי' בזמן הזה כלומר ולאפוקי שאר מומין דאיתא התם בגמ' ולא הביאם רבינו דהנהו אין מובהקין וכל שאינם מובהקין וניכרים אין שוחטין עליהם בזמן הזה כמו שנתבאר בסימן זה וכבר כתבתי אבל מומי העין מה שיש לדקדק על דברי רבינו בדין מובהקין בזמן הזה :

שי השוחט הבכור שלא ע"פ חכם אפי' מראהו אח"כ לחכם ומוצא בו מום וכו' משנה בפרק עד כמה (כח) השוחט את הבכור ומראה את מומו רבי יהודה מתיר ר"מ אומר הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה אסור ובגמרא (שם) אמר רבה בר בר חנה בדוקין שבעין כ"ע ל"פ דאסור מפני שהן משתנין לא נחלקו אלא במומין שבגוף דר"מ סבר גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין ור' יהודה סבר לא גזרינן א"ר נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דקתני הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור ש"מ קנסא הוא דקניס ר' מאיר וכתב הרא"ש מדקרי ליה הכא קנסא אלמא קנסא הוי ולא גזירה ופסק בשאלתות דרב אחאי פרשה בא סימן מ"ד דהלכה כר"מ בגזירותיו ולא בקנסותיו וכ"פ מר שמואל בן חפני ובעל הלכות פסק כר"מ דחשיב ליה גזירה וכ"כ מלשון הברייתא וקנסא דקאמר תלמודא לאו דוקא וכן דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מדקתני הואיל ונשחט ולא קתני הואיל ושחטו משמע אפי' שחטו אחר ובהא לא שייך קנסא אלא גזירה עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מהלכות בכורות והכי נקטינן : השוחט הבכור שלא על פי מומחה ומכר ממנו ואכלוהו מחזיר הדמים לא אכלוהו יקבר ויחזיר להם הדמים משנה

בפ

דרכי משה

מום אבל מן החוליא ולמטה לא הוי מום : (ג) וכבר כתבתי דנ"ל הטעם דמה שנראה לרבינו דלא הוי מום קבוע לא כתבו :

כתב

פרישה

כדאיתא נמי בכתבים ע"ש ועוד תימה למה דילג המשנה שכתב נפצל ראש הזנב והיינו פירוש מפוצל לשני עצמות וכן הביא הרא"ש מ"ו . וב"י תירץ לתמיהה ראשונה דס"ל דפגימה בעצם הזנב לא מינכר שפיר ואין שוחטין עליו בזמה"ז : (כז) זנב העגל שהוא קצר כו' שכל העגלים לפקות מגיע וכנס עד שם רש"י : (כח) ואינו מגיע לפרק העליון שמחבר הארכובה לשוק אינו ר"ל פרק העליון שבג' פרקי עצמות שברגל שזה אינו כמבואר לעיל סימן נ"ה שסרי הארכובה הוא עצם התחתון ועליו שוק ועליהן קולית אלא י"ל פרק העליון לאפוקי מהתחתון ממנו דהיינו קצה הארכובה התחתונה אבל מהפירושים שמביא הב"י מוכח דלא מהתחתונה מיירי ע"ש : (כט) ובעין אם יש בה שער כו' עיין מה שהקשה ב"י עליו ועל הרא"ש מסוגיא דגמרא (דמחלק בין לבן לשחור והרא"ש ורבינו כתבו סתמא עכ"ה) והעלה בצ"ע : (ל) כל אלו מומין מובהקין הן כו' כלומר לאפוקי שאר מומין דמונה בגמרא ולא הביאם רבינו דהואיל ואין מובהקין אין שוחטין עליהם בזמן הזה :

סי' שי (א) **שלא** על פי חכם וה"ה בזמן הזה אם לא הראהו לג' בני הכנסת ע"פ : (ב) שאינו חסרון בגופו לכ"ע יקבר מפני שהן משתנין : (ג) ואם הוא מום של חסרון ר"ל שבגוף : (ד) ור' מאיר אוסר דגזרינן אטו דוק שבעין : (ה) ואכלוהו מחזיר להן הדמים כנ"ל : (ו) לא אכלוהו יקבר פי' יחזרו לו ויקבר כמ"ש לעיל בסימן קי"ט גבי מוכר הטריפה דקאמר יחזרהו לו מה שקנו והוא יחזיר להם הדמים וכ"כ בח"מ סימן רל"ד דין בכור ודין טריפה בהדדי ע"ש . ומיהו א"ל דלא יחזיר לו בשר הבכור כדי שיקברנו הוא כיון דחשוד הוא שמא יאכלנו משא"כ בטריפה דא"ת דלא יחזיר לו הבשר כ"א דמי בשר טריפה אם ירצה יכול ליקח מן השוק בשר טריפה אחר בזול ויאכלנו משא"כ בשר בכור דצריך קבורה וק"ל ועוד דבבשר טריפה ליכא למיחש למידי דהא מכרזינן עליה שלא יקנהו ממנו וכמ"ש בח"מ ס"ס ל"ד גם בי"ד

סי'

כ. כל פסולי המוקדשין (לז.) : מי שאינו מומחה ורואה הבכור ונשחט על פיו יקבר וישלם משנה בפ' עד כמה (כח.) : ומ"ש וכמה ישלם אם הוא בא"י משלם בגסה חצי דמיו וכו' שם תנא כשהוא משלם משלם רביע לדקה ומחצה לגסה מ"ט א"ר הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בר איקא משום גזירת מגדלי בהמה דקה נגעו בה ופירש"י משום טורח שיש בבהמה דקה לגדלה וזה שהתיר הבכור הצילו לכהן מטורח גדול להכי לא משלם אלא רביע ל"א משום גזירת מגדלי בהמה דקה שעוברים על דברי חכמים כדתנן אין מגדלין בהמה דקה בא"י קנסוהו חכמים דלא ליסקול אלא ריבעא והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות בכורות כפירוש שני וכתב עליו הראב"ד אין כאן קנס אלא לפי שאינו רשאי לגדלו בא"י והיה לכהן צער גידולו לחורשין לפיכך לא יחשוב לו כל דמיו אלא רביע ובגסה מחצה מפני שהרויח המזונות שהיה מוציא עליו וכתב הרא"ש בשם הרמב"ן דבח"ל משלם אף לדקה מחצה וכן מסתבר עכ"ל. וזה על פי פי' שני דרש"י דאילו לפי' ראשון אין חילוק בין א"י לחוצה לארץ :

שיא החשוד למכור בכור לשם חולין אין קונים ממנו בשר צבאים וכו' עד סוף הסימן משנה וגמ' בפ' עד כמה (כט:) ואמרינן בגמרא שהטעם שלוקחים ממנו עורות עבודים הוא מפני שאינו מעבד עור בכור תמים לפי שהוא מפחד לשהותו אצלו שמא ישמעו בו הדיינים ויקנסוהו כפי רשעו כלומר והוא מקפיד מלהפסיד טרחו :

שיב הנוטל שכר לראות הבכור אין שוחטין אותו על פיו אלא א"כ היה מומחה וכו' משנה בפ' עד כמה (כח:) הנוטל שכרו להיות רואה בכור אין שוחטין על פיו אלא א"כ היה מומחה כאילא ביבנה שהתירו לו חכמים להיות נוטל ד' איסרות לבהמה דקה וו' לגסה בין תם בין בעל מום ותנן הו התם (כט.) הנוטל שכרו לדון דיניו בטילים וכו' ונותן לו שכרו כפועל בטל ומפרש בגמ' דנותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ומשמע לרבינו דהאי דקתני נותן לו שכרו כפועל קאי גם לרואה בכורות דקתני רישא אבל הרמב"ם לא כתב בהלכות בכורות דנותן לו שכרו כפועל משמע דס"ל דהא דקתני נותן לו שכרו כפועל לא קאי לרואה בכורות ובמאי דתנן אין שוחטין על פיו אא"כ היה מומחה וכו' פירש"י אין שוחטין דדילמא משום אגרא קא שרי אא"כ היה מומחה כאילא דחסיד הוא ולא נחשד בכך ומשמע לרבינו שכל שאינו נוטל יותר על שכר בטלתו ממלאכתו מותר אף ע"פ שלא קצבו לו ב"ד שכרו ויש לדקדק בדבריו שכתב והוא שיהיה שכר בטלתו ניכרת וחזר וכתב ואם הוא פועל ומבטל ממלאכתו וכו' שנראה מדבריו דתרי מילי נינהו ולכאורה משמע דהיינו הא ואיפשר דאפילו אדם שאין לו שום מלאכה נותנין לו שום שכר כשרוצים להטריחו בשום דבר ומי שיש לו מלאכה ומבטלים אותו ממנה להטריחו בשום דבר פשיטא שנותנין לו שכר יותר ממה שנותנין לאותו שאין לו שום מלאכה ובריש' איירי שאין נותנין לו שכר יותר ממה שראוי ליתן לאדם שאין לו שום מלאכה ובסיפא איירי ליתן לו שכר כמו שנותנים לאדם שיש לו מלאכה ומבטלין אותו ממנה והדין הראשון למד מההוא דאילא ביבנה והדין השני למד מההוא דתנן נותן שכרו כפועל וכמו שכתבתי אבל הרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות בכורות הנוטל שכרו להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו אא"כ היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו ופסקו לו שכר על הראייה והבקור נראה שהוא ז"ל סובר שצריך שיפסקו לו ב"ד שכרו אבל אם לא פסקו לו לא יטול אפי' אינו יותר מכדי מלאכתו : ומ"ש וצריך שיתנו לו שכרו בין אם יהיה לו המום קבוע ויתירנו בין אם לא יהיה קבוע וזהו פי' מה ששנינו בין תם בין בעל מום : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם הוא בפ"ג מהלכות בכורות ואיני יודע למה כתבו בשמו דהא לאו דידיה הוא א דגמ' ערוכה הוא דדייק אהא דתנן בין תם ובין בעל מום בשלמא בעל מום משום דקא שרי ליה אלא בתם אמאי דא"כ אתי למיחשדיה ואמרי האי בעל מום תם הוא והאי דקא שרי

אכלוהו יקבר ויחזיר להם הדמים מי שאינו מומחה ורואה בכור ונשחט על פיו (ז) יקבר וישלם וכמה ישלם אם הוא בא"י משלם (ח) [א] בגסה חצי דמיו ובדקה רביע דמיו ובח"ל בין בדקה בין בגסה חצי דמיו :

שיא החשוד למכור בכור לשם חולין אין קונין ממנו בשר צבאים שדומה לבשר עגלים (א) ואין לוקחין ממנו עורות שאין עבודים אפי' של נקיבה שמא יחתוך זכרותו ויאמר שהיא של נקבה ואין לוקחים ממנו צמר אפי' מלובן (ב) וכל שכן שאינו מלובן (ג) אבל לוקחין ממנו צמר טווי ולבדים (ד) ועורות עבודים :

שיב הנוטל שכר לראות הבכור (א) אין שוחטין אותו על פיו (ב) אא"כ הוא מומח' ואדם מוחזק וידוע לכל בכשר (ג) [א] והוא שיהיה שכר בטלתו ניכרת ואם הוא פועל ומתבטל ממלאכתו כדי לראותו נותן לו שכרו כפועל שיש לו מלאכה כזו שבטל ממנה וכמה הוא רוצה ליקח כדי לישב בטל כך יתן לו וצריך שיתנו לו שכרו בין אם יהיה לו המום קבוע ויתירנו בין אם לא יהיה קבוע והרמב"ם כתב ולא יתנו לו שכר על בהמה זו אלא

מי שאינו מומחה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק עד כמה ע"ש הרמב"ם לחלק בין א"י לח"ל דבא"י דאסור לגדל בהמה דקה קנסוהו חכמים דלא ליסקול אלא ריבעא אבל בח"ל דשרי לגדל אף בדקה משלם מחצה וכתב בש"ע דהאידנא דמותר לגדל בהמה דקה בא"י כיון דאין רוב שדות של ישראל א"כ אף בא"י אף בדקה משלם חצי דמיה והא דלא משלם כוליה זהו לפי שהרויח המזונות שהיה מוציא עליו כ"כ הראב"ד בהשגות פ"ג דהלכות בכורות ומביאו ב"י :

שיא החשוד למכור וכו' משנה בפרק עד כמה [כ"ט] והטעם דכל היכא דאיכא חששא שיהא נודע לב"ד ששחט בכור תם שטעון קבורה ויפסיד טרחו לא טרח הלכך עורות עבודין שטרח בעבודן וכן צמר טווי דטרח ביה טובא אי נמי איכנו טווי אלא עשה לבדים דהוה נמי טירחא טובא מקפיד אטירחיה ולא חיישינן דמבכור הוא אבל צמר מלובן כיון דטירחא זוטא הוא לא קפיד עליה ולא זבנינן מיניה דשמא מבכור הוא . ומ"ש אפי' של נקבה שמא יחתוך וכו' שם במשנה פליגי בה ת"ק ור"מ ופסק כת"ק דאין לוקחין אפילו של נקבה שמא יחתוך זכרותו ועושה כעין נקבות וכי שיילינן ליה מה חיתוך זה שבמקום נקבות אומר עכברים אכלוה :

שיב הנוטל שכר וכו' משנה פרק עד כמה [סוף דף כ"ח] הנוטל שכרו להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו אא"כ היה מומחה כאילא ביבנה וכו' וקשה הא פשיטא דצריך שיהא מומחה אפי' היה חסיד ואינו נוטל שכר ונשחט על פיו תנן התם ה"ז יקבר וישלם מביתו וכדכתב בסימן ש"י וא"כ למה ליה למתני הכא בנוטל שכר דצריך להיות מומחה ונראה דהתם לאורויי דצריך שיהא מומחה שאין כמותו בעירו וכאילא ביבנה אבל אם יש חכם כמותו בעירו שאינו נוטל שכר אפי' אינו חסיד כמוהו אין שוחטין על פיו של זה החכם שנוטל שכר כיון שגם זה שאינו נוטל שכר הוא מומחה כמוהו לראות בכורות אבל אם זה שנוטל שכר הוא חכם גדול שאין כמותו בעירו הוא קודם למומחים אחרים אע"פ שאינן נוטלין שכר ולמדתי לפרש כך מדברי הרמב"ם שכתב וז"ל הנוטל שכרו להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו אא"כ היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו וכו' עכ"ל ונראה דדייק הרמב"ם לפרש כך מכח הקושי' שהקשיתי ועוד מדהוצרך התנא לשנות כאילא ביבנה משמע דומיא דאילא ביבנה שלא היה גדול כמוהו ביבנה אבל מדברי רבינו דלא תנא כאילא ביבנה אלא לאורויי דצריך שיהא אדם מוחזק וידוע לכל בני עירו בכשר כאילא ביבנה והא דתנא אא"כ היה מומחה כדי נקטה אבל העיקר כדפרישית וכדמשמע מדברי הרמב"ם והביא בש"ע לשונו והכי נקטינן : ומ"ש והוא שיהיה שכר בטילתו ניכרת ואם הוא פועל וכו' פי' אם אינו פועל אלא מחייתו ע"י משא ומתן דסחורות או סרסרות וכיוצא בזה שאין הריוח קבוע בכל יום אלא לפי ההזדמן והזמן והמקום אסור לו ליטול שכר אלא א"כ שיהיה שכר בטלתו ניכרת כגון שידוע שבאותו השעה שרואה הבכור היה יכול להרויח בסחורה או בסרסרות אבל אם אינו ידוע שהיה יכול להרויח אסור לו ליטול שכר אבל בפועל כיון שיש לו מלאכה ידוע בכל שעה ומתבטל ממלאכתו נותן לו שכרו כפועל בטל פי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה וכמו שנתבאר לעיל בסימן קע"ז ובח"מ לשם בס"ד : כתב ב"י דמדברי רבינו משמע שכל שאינו נוטל יותר על שכר בטילתו ממלאכתו מותר אע"פ שלא קצבו לו ב"ד שכרו אבל מדברי הרמב"ם שכתב ופסקו לו שכר על הראייה והביקור נראה שסובר שצריך שיפסקו לו ב"ד שכרו אבל אם לא פסקו לו לא יטול אפילו אינו יתר מכדי מלאכתו עכ"ל ובש"ע כתב כדברי הרמב"ם ולשונו והכי משמע מדתנן כאילא ביבנה שהתירו לו חכמים להיות נוטל ארבע איסרות לבהמה דקה ושש לגסה בין תם בין בעל מום אלמא דבעינן שיפסקו לו בית דין דבר קצוב דהשתא ליכא חשדא כלל · ומ"ש וצריך שיתנו לו שכרו בין אם יהיה לו המום קבוע וכו' משנה הבאתי בסמוך : **ומ"ש** בשם הרמב"ם ולא יתנו לו שכר על בהמה אלא

דרישה

סימן ק"ט ואי משום דיאכלנו הוא בעצמו הא אמרינן בסימן קי"ט דאף הנחשד למכור טריפה ולעבור על לפני עור לא תתן מכשול אינו נחשד לאכלו בעצמו : (ז) יקבר וישלם פירוש הרואה משלם מביתו לכהן : (ח) בגסה חצי דמיו ובדקה רביע מפני שהרויח הכהן המזונות שהיה צריך להוציא עליו אילו לא נשחט לפיכך די בחצי דמיו ובדקה בא"י שאסור לגדל שם דקה כ"א ביערים וכמ"ש בח"מ סימן ת"ט ע"ש ויש לכהן צער גדול בגידולו לפיכך לא יתן לו אלא רביע רש"י ורמב"ד ועיין בדרישה :

סי' שיא (א) ואין לוקחין ממנו צמר אפי' מלובן כו' ותימה למה שינה לשון התלמוד דפריך (בבכורות דף כ"ט ע"ב אמתניתין דקתני ואין לוקחין ממנו צמר מלובן וצואים עכ"ה) השתא מלובן אסורים צואין לא כ"ש ומשני מדא קתני צמר מלובן מצואתו ע"כ מ"ו : (ב) וכל שכן שאינו מלובן ובס"א כתוב וכ"ש צואין והיא היא ועיין בדרישה :

(ג) אבל לוקחין ממנו צמר טווי כו' פירוש מאחר שטירחא גדולה איכא משא"כ בליבון אם כן מקפיד ולא טרח נפשיה אם היה מבכור שמתיירא שיוודע לחכמים ויפסידו ממנו ומה שהזכיר טווי ולבדין כ"ש אם ארג דאיכא טירחא יותר וכן איתא להדיא בגמרא עיין שם מ"ו : (ד) ועורות עבודים שאינו מעבד עור בכור תמים לפי שהוא מתירא להשהותו אצלו שמא ישמעו בו הדיינים ויקנסוהו כפי רשעו ב"י :

סי' שיב (א) אין שוחטין אותו על פיו דדילמא משום אגרא קשרי ואע"ג שנותנין לו שכר אפי' במום שאינו קבוע כמ"ש בסמוך מ"מ אתי להתיר המום כדי שיקפלו הכהנים אחרים עליו ויתנו לו בכוריהם לראות. ובלאה"כ לא קשיא מידי דהא רבי' סביא בסמוך דברי הרמב"ם דס"ל דבחד שכר צריך לראות לעולם וא"כ איכא למחשדיה דאומר שהוא בעל מום כדי שלא יצטרך לראותו עוד וק"ל : (ב) אלא א"כ הוא מומחה ואדם כו' מומחה ר"ל מנוסה וכן בא"ח סימן ש"ח בהלכות שבת לענין קמיע מומחה מוכח בהדיא שמומחה פירוש מנוסה ור"ל שהוא מנוסה ומוחזק לכל שהוא אדם כשר ומומחה ואדם מוחזק כו' הוא הכל ענין אחד וכן מוכח מלשון הגמרא שאמרה ז"ל אא"כ היה מומחה כאילא ביבנה ופירש"י היה מומחה כאילא דחסיד הוא ולא נחשד בכך ובזה מיושב דל"ת מה ענין מומחה לכאן לענין נטילת שכר ולהכלל מהחשד וק"ל : (ג) והוא שיהיה שכר בטילתו ניכרת כו' נראה דה"פ דמתחילה אמר שנוטל שכר אין שוחטין כו' והוא מכח תרתי מדא שהוא איסור מצד עצמו ליטול שכר לעשות מצוה כמ"ש ראם למדתי אתכם כו' מה אני בחנם כו' והשני שבני אדם יחשדוהו. ולסלק הראשון צריך שיהיה בטילתו ניכרת ור"ל שודאי לו שמבטל שכרו שהיה ראוי לו לקבל בשעה זו לאפוקי אם יאמר שמא יזדמן לי ריוח בשעה זו וכמבואר בח"מ סימן ט'. ובזה עדיין לא נסתלק החשד מהבריות

פרישה

סי' שי [א] בגסה חצי דמיו ובדקה רביע מפני שהרויח הכהן כו' והאידנא שאף בא"י אין רוב השדות של ישראל מותר לגדל בהמה דקה אפילו בא"י לפיכך אפילו בא"י משלם חצי דמיה של דקה ב"י ונראה דמה"ט קיצר רבינו כאן ולא כתב שבבבל יש לו דין א"י לענין זה וכמ"ש בח"מ סימן ת"ט ע"ש אלא משום דבזמן הזה דין בבל כשאר ארצות ולא נקט א"י אלא משום היום ומחר יבנה ב"ה ואז יחזור ויהיה בא"י דוקא דין זה א"כ אם הוא במאה גם בזמנינו ארץ שרוב שדותיה של ישראל היה ג"כ אסור לגדל בה בהמה דקה ומש"ה כתב דין ארץ ישראל שבבל נלמד ממנו וה"ה לשאר ארצות באם יומצאו כן וכמ"ש שם סימן ת"ט :

סי' שיא [א] וכל שכן שאינו מלובן ,ובס"א כתוב וכ"ש צבועין ונוסחא משובשת היא לדעתו דא"כ אין זה כ"ש דהא יש יותר טרחא בצבועין מבמלובן וגם הדין אינו דצבועין הם לטרחתן שמא יוודע לחכמים ויפסידו ממנו כדאמרינן בצמר טווי וק"ל :

סי' שיב [א] והוא שיהיה שכר בטלתו ניכרת ואם הוא פועל כו' ז"ל ב"י שנראה מדברי רבינו דתרי מילי נינהו ולכאורה משמע דהיינו הא ואפשר דאפילו אדם שאין לו שום מלאכה נותנין לו שום שכר כשרוצה להטריחו בשום דבר ומי שיש לו מלאכה ומבטיל אותו ממנה להטריחו בשום דבר פשיטא שנותנין לו יותר ממה שנותנין לאותו שאין לו שום מלאכה וברישא מיירי שאין נותנין לו שכר יותר ממה שראוי ליתן לאדם שאין לו שום מלאכה ובסיפא מיירי ליתן לו שכר כמו שנותנין לאדם שיש לו מלאכה ומבטלין אותו ממנה עכ"ל. וקשה לי על פירושו שלשון שיהיה שכר בטלתו ניכרת לא משמע הכי שהלשון משמע שיש לו מלאכה וצריך ליבטל ממנה כמ"ש בח"מ סימן ט' ועוד שבשום מקום של דין שכר בטילה שנזכרים בהרבה מקומות בדברי רבינו כמו שמכתוב לא נזכר שיתן לו שכר טרחא אף אם אין לו שום מלאכה שבטל ממנה ואף שב"י מביא ראיה מגמרא שמשמע מינה הכי ב' דינים מ"מ אינו מוכח משם מידי דאיכא למימר מ"ש שם שנתנו לאילא ד' איסרין אפשר ששכר בטלתו ממלאכתו כך היה ולפ"ז היה נראה לגרוס דאם הוא פועל כו' במקום ואם כו' אבל מלישנא דרבינו משמע דתרי מלי נינהו לכן נראה שמש"ר והוא שיהיה שכר בטלתו ניכרת כו' ספי' כעין שכתב בח"מ סימן ט' גבי דין (דהני תרי דינים דבכור ודין בהדדי מתני' שם במשנה ובודאי דין אחד להן) ז"ל ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו מותר בד"א שניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר בטילתו כגון שיש לו מלאכה לעשותה בשעה שיש לו לדון ואומר לבעלי הדין תנו לי מי שיעשה מלאכתי במקומי או תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה כו' ומ"ש אחר כך ואם הוא פועל ומתבטל ממלאכתו כו' הוא ענין אחר שמ"ש והוא שיהיה שכר בטלתו ניכרת ר"ל שצריך ליתן לו שכר של כל אותה מלאכה כמ"ש בח"מ תנו לי מי שיעשה מלאכתי במקומי כו' ולכן צריך שיהיה אדם מוחזק בכשרות שהיה שנותנין לו

הדושי הגהות

שיב א הדרישה והב"ח והט"ז כולם כאחד עונים ואומרים דלק"מ דבגמ"א הייתי מפרש דאינו חייב לראות פעם שנית וכמ"ש התוספות בתירוץ ראשון קמ"ל בשם הרמב"ם שחייב לראות

אלא פעם אחת (ד) [ג] ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה כדי שלא יבא לידי חשד (ה) אין החכם רואה בכור לעצמו (א) אפי' הוא חכם ומומחה (ו) אין רואין מומין ביו"ט אבל אם ראהו מערב יו"ט יכול לחקור עליו ביו"ט היאך נפל בו המום :

שיג (א) **אסור** להטיל מום בבכור (ב) ואסור אפילו לגרום לו מום כגון ליתן דבילה על גבי אזנו כדי שיטלנה הכלב משם ויקטע אזנו עמה וכיוצא בזה או שאומר לנכרי להטיל בו מום ואם עשה בו בידים או בגרמתו (ג) אין שוחטין אותו על ידו עד שיפול בו מום אחר מעצמו (ד) ואם עשה בו מום ומת אין קונסין בנו אחריו אלא שוחטין אותו על ידו ואם נכרי או תינוק מטיל בו המום מעצמו אם לא כיון להתירו מותר (ה) אפי' אם שואל למה אין שוחטין אותו והשיבו לו לפי תומם שאסור לשוחטו עד שיפול בו מום (ו) אבל אם כיון להתירו כגון לאחר שראה שניתר אחר

אלא פעם אחת וכולי כתב בית יוסף וז"ל ואיני יודע למה כתבו בשמו דהא לאו דידיה הוא דגמרא ערוכה הוא וכו' אבל לפי מ"ש התוס' לשם אפשר ליישב דשרי ליה לפי שאינו רוצה לטרוח פעם אחרת וי"ל שלא חייבוהו חכמים לראות פעם אחרת אלא דאם ראוהו דאין יכול ליטול עליו שכר ועוד דבזה לא יחשדוהו לעולם שיתיר את האיסור כדי ליגלל מטורח של פעם שנייה עד כאן לשונו והשתא נראה דלהכי הביא רבינו דברי הרמב"ם דמדבריו מבואר דהשכים לשינויא בתרא דתוספתא דחייבוהו לראות פעם אחרת שהרי כתב ולא יתנו לו שכר אלא פעם אחת וכו' ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה אלמא דחייב לראות אותה לעולם וכו' :

שיג אסור להטיל מום בבכור כולי בפ' כל פסולי המוקדשין סוף [דף ל"ג] קאמר לרבנן דהלכתא כוותייהו לגבי ר"מ כל מום לא יהיה בו לגרמא הוא דאתא דתניא מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יתן בו מום (פי' קרי ביה לא יהיה בו מום שלא יטיל בו מום) מניין שלא יביא דבילה ובצק ויניחנה על האוזן כדי שיבא כלב ויאכלנו ת"ל כל מום :

ומ"ש ואם עשה בו בידים וכו' שם במשנה [דף ל"ד] הצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחוט עולמית ד"ר אליעזר וחכ"א נולד בו מום אחר ישחוט עליו ומפרש בגמרא טעמא דרבנן במאי דעבד קנסוה במאי איכוין למישרייה בהאי מומא בהאי מומא קנסוהו רבנן דבהאי מומא לא לישתרי ליה. וי"ל למה לי קנסא ליתסר מדינא עולמית מדאמר רב אשי בפרק כ"ה [דף קי"ד] מניין לבשר בחלב שאסור באכילה שנאמר לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך ה"ה בבל תאכל עולמית אפילו לא בא בעבירה כגון ע"י נכרי או קטן כדפירש"י לשם וא"כ צורם אוזן בכור ליתסר אפילו צרמו נכרי כבר תירצו התוס' לשם [דף קט"ו] בד"ה כל שתעבתי דמדשרי רחמנא קדשים שהוממו כלבי ואיל א"כ אינו דבר מתועב : **ומ"ש** או בגרמתו וכו' במשנה שם [דף לה] זה הכלל כל שהוא לדעת אסור שלא לדעת מותר לאתויי מאי לדעת לאתויי גרמא שלא לדעת לאתויי מסיח ל"ת : ומ"ש ואם עשה בו מום ומת וכו' בעיא דאיפשיטא שם סוף [דף ל"ט] : ומ"ש ואם נכרי או תינוק וכו' עד לאחרים אסור משנה שם [דף ל"ה] בשני מעשים בנכרי וקטן וצריכא דאי אשמועינן נכרי דלא אתא למיסרך אבל

שרי ליה משום אגריה א"ה אם כתי אמרי בעל מום הוא והאי דלא קא שרי ליה סבר כי היכי דליסקול אגריה זימנא אחריתי חד זימנא תקינו רבנן תרי זימני לא תקינו ליה רבנן : אין החכם רואה בכור לעצמו אפי' הוא חכם ומומחה משנה בפ"ב דנגעים כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו : אין רואין מומין בי"ט אבל אם ראהו מערב יו"ט יכול לחקור עליו בי"ט וכו' בפרק אין לדין (כ.) וככר נתבאר בהלכות י"ט סימן תל"ח :

שיג אסור להטיל מום בבכור בפ' פסולי המוקדשין (לג: לד.) ובפ' אין לדין (כז.) ופירש"י דיליף לה מדכתיב כל מום לא יהיה בו קרי ביה לא יהיה. ומ"ש ואסור אפילו לגרום לו מום כגון ליתן דבלה ע"ג אזנו וכו' ברייתא שם ויליף לה מדכתיב כל מום. ומ"ש ואם עשה בו מום בידים או בגרמתו אין שוחטין אותו על ידו וכו' משנה בפ' כל פסולי המוקדשין (דף לד.) הצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחט עולמית דברי ר"א וחכ"א לכשיולד לו מום אחר ישחט עליו וידוע דהלכה כחכמים. ומ"ש דדין גורם שוה לדין עושה בידים לענין זה שם (דף לה.) אהא דתנן כל שהוא לדעת אסור ואמרינן בגמ' לאיתויי מאי לאתויי גרמא : **ואם** עשה בו מום ומת אין קונסין בנו אחריו שם בפ"ב (לד:) ובפ"ג דמ"ק [יב:] בעיא דאיפשיטא : ואם נכרי או תינוק מטיל בו המום מעצמו אם לא כיון להתירו מותר אפילו אם שואל למה אין שוחטים אותו וכו' אבל אם כיון להתירו וכו' אסור משנה בפ' כל פסולי המוקדשין (לה.) וכתב רש"י

דרכי משה

שיב (א) כתב הר"ש ספ"ב דנגעים אע"ג דאדם נאמן על עצמו בכל איסור והיתר כדאמרינן ריש פ' הדר (כג.) דצורבא מרבנן חזי לנפשיה וכן פ"ב דנדה (כ.) ילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה ולא לקמיה דרב נחמן בעלה ב כדי שלא תתגנה על בעלה ולא משום איסור דחזי לנפשיה יש לחלק בין היכא דאיתחזק איסורא להיכא דלא איתחזק איסורא עכ"ל :

ובהג"ם

דרישה

לו שכר של כל אותה מלאכה שבטל ממנה שייך חשד שיותר נוח לאדם שיקח ד' דינרים שיעסק מלאכה קלה כגון לראות בכור ממה שיעסק מלאכה כבידה בד' דינרים אבל אם אין נותנין לו שכר של כל אותה מלאכה אלא שכר כמה הוא רוצה ליקח כדי לישב בטל לא שייך חשד דהא לא נתן לו כלום ממש ראיית בכור ואו א"צ שיהא אדם מוחזק בכשרות וק"ל. אבל גם לפי מ"ש קשה למה שינה רבינו הלשון למה לא כתב כ' הדינין כפועל דאם הוא אדם מוחזק בכשרות נותן לו כל שכרו ואם אינו מוחזק נותן לו כפועל בטל ושמא י"ל דנקט בסיפא פועל דאו בקל נוכל לשער שכר בטלתו דפועל יש לו קצבה כמה נותנין לו אבל אם נותן לו כל שכרו נקט אפילו אם עוסק במלאכתו ואומר תן לי מי שיעסק מלאכתי במקומי כמ"ש בח"מ בסי' ט' וק"ל. וכ"ע כד' מקומות שמדברים בדין פועל בטל מפרש בכל אחד פירוש מיוחד דלעיל בסימן קע"ו בנותן לו עיסקא למחצית שכר פי' רואין אדם בטל שאין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק. וכאן פי' כפועל שיש לו מלאכה כזו שבטל ממנה כמה הוא רוצה ליקח ולישב בטל כך יתן לו וכך פירשו התוס' ג"כ ההיא דעיסקא דלעיל אבל רבינו לא מפרש כן : ובח"מ סימן רס"ד פי' כמה אדם רוצה ליקח לבטל ממלאכתו ולעשות מלאכה זו דהשבת אבידה ובח"ס סימן ט' כתב גבי דין ז"ל אם הוא פועל אומר תנו לי שכר פעולה כו' כמ"ש לעיל ומיהו י"ל כמ"ש הרא"ש בפ' איזהו כסף דף קמ"ו ע"א דכתב אפירוש פועל בטל הכ"ל דסיינו דלא כפירש"י ז"ל ואע"ג דלעיל גבי משיב אבידה פירשנא כפירש"י הכל לפי הענין התם דדין הוא דיהיב לו שכרו משלם אבל הכא באבדה רבית

פרישה

מסברות שלא ידעו ככל משכר בטילתו. ופ"ז אמר שצריך להיות מוחזק בכשרות אתו ודאי לא יחשדוהו. ושיט הני תרתי אוי מותר ליקח כל שכר בטילתו והיינו דוקא כשמתנה מתחילה ואומר איני רוצה לבטל שכר אלא תנו לי כל שכרי או איש אחר שיתעסק במלאכתו באופן שיגיע לידי כל שכרי דמאמר שמתנה כן צריך ליתן לו שכרו כמבואר בח"מ בסימן רס"ה וממנו נמי איירי מ"ש רבינו שם בסימן ט' בשכר דין וכמ"ש שם ע"ש אבל אם אינו מתנה כלום והוא פועל אוי אין נותנין לו כל שכר מלאכתו אלא כפועל שרוצה לישב בטל. והא דכתב כאן ורוצה לישב בטל ובח"מ סימן רס"ה גבי משיב אבידה פי' כמה רוצה ליקח לבטל ממלאכתו ויתעסק במלאכה זו היינו משום דשם בהשבת האבידה היא ג"כ טירחא משא"כ ראיית מום דבכור דאינו טורחא לו. ומש"ר לעיל בסי' קע"ו בדין רבית שאומדין לו כאדם בטל כמה רוצה ליקח לעסוק בזו הייני משום דשם גם מבלעדו מתעסק במאי שלו אלא משום צד ריבית אסרוהו להתעסק גם בשל הנותן לכך אמרו שסגי לו בזה שיאמדוהו כאדם בטל ושם מותר לקבל שכר דהרי אינו עושה אלא משא"כ בדין ובראיית בכור ובהשבת אבידה אם היה בטל היה אסור ליקח שכר על שכר עשיית המצוה דמה אני בחנם אמרו וק"ל. גם י"ל כל שמקבל שכר על דבר שאינו טורח לו בקרנא שקיבל שכר על שהיה מרים בחבית לידע איזה יממן אוי מסתמא אינו רוצה לבטל ולהכיס משכורתו כלום משא"כ כשהוא פועל ר"ל שאין לו שכר אם לא אחר הטירחא בזה אמרו דמסתמא אין נותנין לו כל שכר בטילתו אלא אומדין

חדושי הגהות

לראות ואי משום קושיית תוספות נוכל לומר כתירוץ בתרא שבתוס' שם : ב מלשון זה וגם מלשון שהתחיל וכן פ"ב דנדה וכו' משמע שגם שם יש ראיה דאדם נאמן על איסור והיתר ולא אדע שום ראיה משם דאדרבה תוס' שם רצו להוכיח מזה דאין אדם נאמן על עצמו אלא שהשיגו ע"ז די"ל דר"ב לא היה בקי או כדי שלא תתגנה וא"כ אין הוכחה דאינו נאמן אבל להוכיח להיפך לא אדע נדנוד ראיה גם בהר"ש ספ"ב דנגעים יש ט"ס וצ"ל דהא דאשכחן וכו' ע"ש אבל כאן בד"מ לא ידעתי היאך לתקנו :

שיג א כלומר בשב"א תחת היו"ד ובפת"ח תחת הה"א :

אחד על ידו עושה נ"כ לאחרים אסור (א) וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה על שאמרו לנכרית המשרתת בבית יהודי על הבכור שאין לאכלו בלא מום והלכה והתכה אזנו (ז) שזה חשוב לדעת ואין לשוחטו עליו (ח) היה הבכור רודף אחר הכהן ובעט בו כדי להציל עצמו וע"י כן עשה בו מום מותר לשוחטו עליו (ט) [א] וכתב הרמב"ן דוקא שבעט בו בשעת רדיפה אבל אם בעט בו לאחר שניצל ממנו לא (י) והרמב"ם כתב אפילו בעט בו לאחר שניצל ממנו וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל דבר תורה בכור שנפל בו מום עובר (יא) מותר להטיל בו מום קבוע אלא שהחכמים אסרוהו ובהמה שאחזה דם ואין לה רפואה אלא ע"י הקזה שאם לא יקיזוה במקום שעושין בה מום קבוע תמות (יב) חשיבא כבעלת מום (יג) ומ"מ אינה נשחטת עליו דחשוב כמום עובר כיון שיש לה רפואה ופליגי בהא

רש"י אהא דקאמר התם בגמרא לאיתויי מסיח לפי תומו שלא שאלם הנכרי אלא הם עצמם מסיחים לפי תומם ואומרים ראה לא ישחט זה לעולם אלא ע"י מום ולא נתכוונו לכך שיטיל בו מום : ומ"ש רבינו בשם תשובת הרא"ש הוא בכלל כ' וכתב שהטעם משום דבעינן שלא יתכוון להתיר אבל נכרית כיונה להתיר וגם האומרים לה שאינו נאכל בלא מום כיונו לכך שתטיל בו מום : היה הבכור רודף אחר כהן ובעט בו וכו' משנה בפרק כל פסולי המוקדשין שם היה בכור רודפו בעטו ועשה בו מום ה"ז ישחט עליו ובגמ' שם א"ר פפא ל"ש אלא שבעטו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא פשיטא מהו דתימא נעריה הוא דמדכר קמ"ל איכא דאמרי א"ר פפא לא תימא בשעת רדיפה אין לאחר רדיפה לא אלא אפי' לאחר רדיפה נמי מ"ט נעריה הוא דקמדכר וכו' הרא"ש הרמב"ן פסק כלישנא בתרא ולא ידענא טעמא מאי דבשל תורה הוא ואיפשר דהיינו טעמא אע"ג דאסור דהטלת מום הוי מדאורייתא מה שאינו נאכל באותו מום הוי מדרבנן עכ"ל והרמב"ם בפ"ב מהל' בכורות פסק ג"כ כלישנא בתרא : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן דדוקא שבעט בו בשעת רדיפה וכו' מבואר ב דט"ס הוא וגם תחלת לשון זה שכתב רבינו הוא כתוב בטעות שכתב ובעט בו כדי להציל עצמו דמשמע שאם לא היה כדי להציל את עצמו אינו מום והיינו כלישנא קמא דרב פפא ואפי' לפי מה שכתוב בספרים דהרמב"ם והרמב"ן פליגי במילתא לא הול"ל תחלה כחד לישנא אלא הו"ל לסתום דבריו ולכתוב היה הבכור רודף אחר הכהן ובעט בו וע"י כן עשה בו מום וכ"ש לפי מה שנתבאר דליכא פלוגתא במילתא אלא דלד"ה הלכה כלישנא בתרא דרב פפא : ד"ת בכור שנפל בו מום עובר מותר להטיל בו מום קבוע אלא שחכמים אסרוהו כ"כ הרא"ש בפ' כל פסולי המוקדשין כמו שאכתוב בסמוך משום דקרא קאמר [ויקרא כב] תמים יהיה לרצון כשהוא תמים להקריבו למזבח לרצון כל מום לא יהיה בו ואע"ג דמדאורייתא שרי מדרבנן אסור ובאחיזת דם דוקא הוא דשרו רבנן משום פסידא : **ומ"ש** ובהמה שאחזה דם ואין לה רפואה אלא ע"י הקזה וכו' ופליגי בהא רבנן סברי מותר להקיז וכו' משנה שם (לג :) בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו דם ד"ר יהודה וחכ"א יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום ואם עשה בו מום ה"ז לא ישחוט עליו רבי שמעון אומר יקיז ואף ע"פ שהוא עושה בו מום ופירש"י יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום שלא יחתוך ושלא יפגום את אזנו את חוטמו ואת ניב שפתיו שאין עתיד לחזור ולהתרפאות ובגמ' שם ת"ר בכור שאחזו דם מקיזין לו את הדם במקום שאין עושין בו מום ואין מקיזין את הדם במקום שעושין בו מום דר"מ וחכ"א אף במקום שעושה בו מום ובלבד שלא ישחוט על אותו המום ר"ש אומר אף נשחט על אותו המום רבי יהודה אומר אפי' מת אין מקיזין לו דם א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"ש מתקיף לה רנב"י הי ר"ש אילימא ר"ש דמתני' עד השתא לא אשמועינן דדבר שאין מתכוין מותר אלא ר"ש דברייתא וכיון דהלכה כר"ש בין במתניתין בין בברייתא נמצא דבכור שאחזו דם יקיז ובלבד שלא יתכוין לעשות בו מום ואם נעשה בו מום בהקזה זו ה"ז נשחט עליו וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורות והתוס' והרא"ש כתבו בתרתי פליגי במתניתין ובברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום כגון שאחזו דם ביותר אם לא יקיזו לו ודאי ימות הילכך חשיב בעל מום ואפי' לא מיית כיון דלא יחיה לעולם מאחיזת דם אם לא שיקיזו אותו במקום שעושים בו מום חשיב כבעל מום ר"מ אסר להטיל מום בבעל מום ורבנן שרו אלא דאסרו לשחוט על אותו מום גזירה

אבל קטן דאתא למיסרך אימא לא התירו חכמים אפילו לא כיון קטן להתירו ואי אשמועינן קטן משום דלא אתי לאחלופי בגדול אבל נכרי דאתא לאחלופי בגדול אימא לא צריכא ואיכא לתמוה אמ"ש רבינו אפי' אם שואל וכו' והשיבו לו לפי תומו שאסור לשוחטו עד שיפול בו מום דמשמע דוקא בדא"ל עד שיפול בו מום ממילא דליכא למימר דמדבריהם למד נכרי דניחא להו שיפול בו מום אבל אם א"ל עד שנעשה בו מום כמאן דא"ל זיל עביד ביה מומא דמי שנעשה משמע ע"י אדם אלמא דרבינו פוסק כרב חסדא א"ר קטינא דקאמר הכי ובגמרא קאמר עלה אמר רבא מכדי ממילא הוא מה לי היה מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא הוא ולא שנא אלמא דמסקנא דתלמודא דנעשה נמי משמע ממילא וכ"כ הרא"ש ואפשר דמשמע ליה לרבי' דלישנא עד שיפול בו מום לא משמע טפי ממילא מלישנא עד שנעשה בו מום אבל מפירש"י שכתב לשם וז"ל לא שנו אלא דא"ל אא"כ היה בו מום דמשמע שיפול בו מום ממילא וכו' אבל אם אמר ליה אלא א"כ נעשה בו מום נעשה משמע ע"י אדם עכ"ל מבואר דעד שיפול משמע ממילא טפי מנעשה ואיכא להקשות במ"ש הרמב"ם בפ"ה דהל' בכורות בדין זה שהשמיט הא דשנינו דשאלו נכרי מה טיבו של זה שהניחוהו להזקין כ"כ למה אין שוחטין אותו אלמא משמע דלא התיר אלא בלא שאלת נכרי וזה היפך המשנה ומשמעות הסוגיא וצ"ע : ומ"ש בשם תשובת הרא"ש הוא בכלל כ' סימן כ"ב וז"ל ונכרית זאת כיונה להתיר וגם האומרים לה שאינו נאכל בלא מום כיונו לכך שתטיל בו מום לכך נ"ל דאסור עכ"ל . ונראה דהרא"ש דן את האומרים שכיונו לכך והנכרית גם היא כיונה להתיר דכיון דהנכרית משרתת בבית עליה מוטל לשרת לבעל הבית בכל מה שהוא הנאתו וטובתו של בעה"ב אם כן מסתמא לא נתכוונה אלא להתיר ולפ"ז נמשך דגם האומרים לה נתכוונו לכך דאל"כ כיון שיודעים שהנכרית ודאי תעשה בו מום להתיר כדאמרן א"כ היה להם ליזהר שלא יאמרו כדברים האלה לפני הנכרית מדלא נזהרו אלמא דכל כוונתם לא היה באמירה זו לפני הנכרית המשרתת אלא כדי שתטיל בו מום :.
היה הבכור רודף אחר הכהן ובעט בו כדי להציל עצמו וע"י כן עשה בו מום מותר לשחוט עליו וכתב הרמב"ן דוקא שבעט בו בשעת רדיפה אבל אם בעט בו לאחר שניצל ממנו לא והרמב"ם כתב אפילו בעט בו לאחר שניצל ממנו וכ"כ הרא"ש ז"ל כך הוא נוסחת ספרי רבינו הקדמונים והב"י הגיה ומחק גם מחק כל דברי הרמב"ן שכתב רבינו וז"ל המשנה היה בכור רודפו בעטו ועשה בו מום ה"ז שוחטין עליו פירש רש"י לפי שלהצלתו נתכוון א"ר פפא ל"ש אלא שבעטו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא פשיטא מה"ד נעריה הוא דמידכר שרדפו קמ"ל א"ד אמר רב פפא לא תימא בשעת רדיפה אין אבל אחר רדיפה לא אלא אפילו אחר רדיפה נמי מ"ט נעריה הוא דמידכר ולפ"ז הרמב"ן פסק כלישנא קמא והרמב"ם פסק כלישנא בתרא ומה שנמצא בספרי הרא"ש שכתב וז"ל הרמב"ן פסק כלישנא בתרא ט"ס הוא וצ"ל הרמב"ם במקום הרמב"ן ולא הביא הרא"ש דעת הרמב"ן בספרו ומה שהקשה ב"י אדברי רבינו דהיאך כתב תחלה ובעט בו כדי להציל עצמו דמשמע שאם לא היה כדי להציל את עצמו אינו מום והיינו כלישנא קמא דר"פ ואח"כ יכתוב דהרמב"ם והרמב"ן פליגי במילתא עכ"ל לא היה לכתוב קושיא זו דספר דהלא הדבר פשוט דלא היתה דעת רבינו בתחילה כשכתב ובעט בו כדי להציל עצמו לאורויי דיוקא דאם לא היה כדי להציל עצמו אינו מום אלא בתחלה כתב הדין שהכל מודים בו דאם בעט בו כדי להציל עצמו אינו מום ואח"כ כתב דאם בעט בו לאחר רדיפה איכא פלוגתא דהרמב"ן פסק כלישנא קמא והרמב"ם פסק כלישנא בתרא ושרי ליה מאריה לב"י שהטעה את ספרי רבינו ומחק בבא שלימה לפי שראה בספר הרא"ש שכתב הרמב"ן פסק כלישנא בתרא ולפעד"נ דקרוב יותר לומר שט"ס הוא וצ"ל הרמב"ם במקום הרמב"ן כדפרישית דטעות כזה רגיל הוא בספרים אבל למחוק ספרי רבינו כשלא נמצא כך בשום ספר מספריו הוא דבר קשה מאוד ואין שומעין לו : **ד"ת** בכור שנפל בו מום עובר וכולי בפרק כל

דרכי משה

שיג (א) ובהג"מ דחולין דף תשמ"א ע"ד ששאלתם על בכור שנצרם אזנו ואין ידוע אם הנכרי נתכוין להתיר כי הנכרי יודע שאינו נאכל בלא מום או אם יש לתלות שהנכרי עשה לרפואה להקיז דם נראה דלא שכיח הקזה בכה"ג אך יש להתיר מדאמר רבא פרק כל פסולי המוקדשין (לה .) ל"ש נעשה ל"ש היה כיון דממילא כו' עד ועוד מצאתי וז"ל בכור בזמן הזה אינו אסור אלא מדרבנן לפי שאינו ראוי להקרב ובמעי אמו אף מדרבנן מותר ונכרי שצרם אזן בכור אפי' נתכוין להתירו מותר כדאמר רבא כו' כיון דלא א"ל עשה בו מום עכ"ל ולא משמע כדברי תשובה זו בפסקי מהרא"י אלא בתשובת הרא"ש שכתב רבינו עוד כתב דאם הוא ספק אם הישראל ציוהו אזלינן לקולא ואם הנכרי מל"ת דהישראל ציוהו משמע דנאסר וע"ש בפסקי מהרא"י סימן קס"ט דמשמע כן וכתב מהרא"י בפסקיו סימן קס"ח דמותר לשכור נכרי לבכור כדי לגדלו כ"כ הא"ז בתשובה וכתב דאם הטיל השוכר בו מום דשרי ומצאתי בתשובת א"ז על בכור שמסרו ישראל לשומר נכרי והודיעו שהוא בכור ולו משפט מות לקברו שלם בעורו ונכרים חוקרים הענין ונודעים כי במומו כשר וסופו מוכיח כי בא הנכרי במרמה לבעל הבכור וא"ל דע כי סירסתי העגל ושתק היהודי והבין הנכרי כי באמת הדבר ולא עוד אלא שבא היהודי וראה שאינו מסורס ושתק וכראות הנכרי הלך וסרסו אח"כ מיד אותו הבכור הוא היתר גמור וכ"מ במתני' דבכורות : כתב

פרישה

הכרי ראה שאף שלא נפל בו מום מאליו שחטוהו ויעשה כן עוד : (ז) שזה חשוב לדעת ובעינן שלא יתכוון להתיר אבל נכרית כיונה להתיר וגם האומרים לה שאינו נאכל בלא מום כיונו לכך שתטיל בו מום כ"כ הרא"ש בתשובה : (ח) היה הבכור רודף אחר האדם יבעיט בו כולי כן הגיה מ"ו וכתב בגמ' ובאשר"י לא הזכיר כהן ואדרבה רש"י מפרש רדף אחר האדם וכן נ"ל עכ"ל ולכאורה נראה דכתב כהן לרבותא דאפי' הכהן מותר . ועיין בגמ' פרק פסולי המוקדשין דף ל"ו ע"א דיש שם חסרון לישנא בתרא והביאו הרא"ש וב"י כאן ובגמרא שלי הגהתיהו ע"ש : (ט) וכתב הרמב"ן דוקא כו' כצ"ל ועיין בב"י שהביא הרא"ש שכתב בשם הרמב"ן בהדיא אף לאחר רדיפה וכתב ב"י דט"ס הוא בדברי רבינו ועיין בדרישה : (י) והרמב"ם כתב אפי' בעט לאחר שניצל ממנו וכ"כ הרא"ש כו' דנערו הוא דקמדכר ועיין בח"מ סימן ת"ב בשני שוורים שחבלו זה בזה וכ"ש תכ"א בשני בני אדם שחבלו זה בזה שאם התחיל אחד וחבל בחבירו ובא השני ומזר וחבל בו הראשון חייב והשני פטור אבל אם לאחר שנפרדו זה מזה בא השני וחזר וחבל בו גם השני חייב ולא אמרינן ג"כ התם נעריה הוא דקמדכר והו"ל כאילו חזר וחבלו מיד . ודוחק לומר דכאן איירי דוקא שבעטו מיד לאחר שניצל ובח"מ מיירי לאחר זמן וכמ"ש שם : וביותר נ"ל דשאני הכא דלא איירי לענין חיוב על המבטה אלא אם נאמר שיהא מותר לשוחטו ע"פ מום זה או לא ומש"ה אמרינן דאדכורי מדכר לנערו ובודאי לא משום כדי להתירו לשוחטו אלא משום נערו משא"כ בח"מ דאיירי לענין חיוב תשלומין ע"ש : (יא) מותר להטיל בו מום קבוע דכתיב תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו כשהוא תמים להקריבו למזבח לרצון כל מום לא יהיה (שב"א תחת היו"ד ופת"ח תחת הה"א כצ"ל עכ"ה) בו : (יב) חשיבא כבעלת מום דאין לך מום גדול מזה שאינו יכול לחיות וגם חכמים לא גזרו כאן והתירוה משום פסידא : (יג) ומ"מ אינה נשחטת עליו דחשוב כמום עובר כו' פי' אינה נשחטת קודם שמטילין בו מום דהיינו

דרישה

הרמב"ם (דהא לאו דיוקא היא דהא גמרא ערוכה הוא עכ"ה) ב"י ואני תמה על תמיהתו איך לא עיין שם בתוספות כלא שם תשובתו בלידו דהם בגמרא פרק על כמה ריש דף כ"ט כתבו התוס' ז"ל תרי זימני לא תקינו ליה רבנן וא"ת אכתי אמרינן כאי תם הוא והא דשרי ליה לפי שאינו רוצה לטרוח פעם אחרת וי"ל שלא חייבוהו חכמים לראות פעם אחרת אלא דאם ראוהו דאין ליטול עליו שכר ועוד דבזה לא יחשדוהו לעולם שיתיר את האיסור כדי להגלל מטורח של פעם שנייה עכ"ל התוס' ע"ש הרי לפנינו שאינו מוכח מהגמרא כלום דצריך לראותו בכל פעם דהא התוס' כתבו בשינויא קמא דא"ל לראותו זימנא אחריתי אם ירצה וגם בשינויא בתרא דתוס' לא כתבו אלא בלשון ועוד כאילו אמר אף את"ל דצריך אבל לא הפליטו דבריהן דצריך לראות זימני אחריתי לכך מייתי דברי הרמב"ם דכתב דחייב לראותו לעולם וק"ל :

סי' שיג [א] **וכתב** הרמב"ן דוקא כו' וכתב ב"י דט"ס הוא בדברי רבינו וכתב עוד ב"י ז"ל וגם תחילת לשון רבינו הוא בטעות שכתב ובעט בו כדי להציל עצמו דמשמע דאם לא היה כדי להציל עצמו אינו מום וז"א ואפילו לפי מ"ש בספרים דהרמב"ם והרמב"ן פליגי במילתא לא הו"ל למכתב תחילה אלא סתם וכ"ש לפי מ"ש דליכא פלוגתא כו' . ולעד"נ דלק"מ וכל דברי רבינו צודקין הן ואדרבה נאמר שבדברי הרא"ש שנדפס רמב"ן נפל ט"ס וצ"ל רמב"ם במ"ש ושם לא הביא כלל דברי הרמב"ן לאיסור אלא רבינו מצא דבריו וכתבן . גם מ"ש תמיהה למה כתב תחילת לשונו כדי להציל נלע"ד דלשון המשנה דייקו לו כן משום דשם במשנה שנינו ז"ל היה בכור רדפו בעטו ועשה בו מום ה"ז שוחטין עליו עכ"ל . דקשה לפי לישנא בתרא דקי"ל כוותיה למה קתני היה בכור רודפו דהו"ל אם בכור כבר רדפו ובעטו כו' אלא ע"כ צ"ל דס"ל ללישנא בתרא דה"פ דמכח שכבר רדפו איכא למיחש שירדפנו עוד פעם אחרת ומש"ה בעטו כדי להתיש כחו והו ג"כ לשון אדכרת נעריה דקאמר הגמרא דאם לא שניערו ברדיפתו אפי איכפת

חידושי הגהות

ב כבר כתבו כל הפוסקים דקרוב יותר לומר דט"ס הוא בהרא"ש וצ"ל הרמב"ם במקום הרמב"ן דטעות כזה רגיל הוא בספרים משא"כ בשגגה [illegible] צריכין למחוק הרבה : בעוד

בהא (יד) רבנן סברי מותר להקיז להטיל בה מום קבוע אף על גב דבעלמא אסור להטיל מום קבוע בבהמה שיש בה מום עובר הכא שרי כיון שתמות אם לא יטילו בה המום הקבוע ומכל מקום סברי שאינה נשחטת על ידי המום של ההקזה (טו) ר"ש מתיר לשוחטו עליו והרמב"ם פסק כר' שמעון וא"א הרא"ש ז"ל כרבנן ואם היא בענין שלא תמות אם לא יקיזוה או שיש לה רפואה על ידי הקזה במקום שאין עושין בו מום רבנן סברי לא יקיזוה אפילו סמוך למקום שיוכל לבא לידי מום כגון סמוך לאזנים או סמוך לניב שפתים וחוטם דחיישינן שמא יעשה בה מום בלא מתכוין ור"ש שרי והלכתא כוותיה (טז) מותר להטיל מום בבכור [ב] בזמן הזה קודם שיצא לאויר העולם :

שיד הכהנים חשודין להטיל מום בבכור מפני שיש להם בו טורח גדול (א) לטפל בו עד שיומם (ב) אפי' אם הוא חכם ויושב בישיבה אם עשה דבר שנראה כמערים כגון שנתן לבכור שעורים בסל בענין כשיבא לאוכלם יפגם שפתו או כיוצא בזה אין לשוחטו על אותו המום לפיכך כל מום שראוי לבא בידי אדם אין שוחטין אותו עליו עד שיעידו שמעצמו נפל בו ומיהו כהן יכול להעיד לחבירו על בכור שלו ולא חיישינן שמא מעיד לו שקר כדי שיעידנו ג"כ בפעם אחרת ואפילו בנו ובתו מעידין לו חוץ מאשתו שהיא כגופו ואפי' עד אחד סגי בהכי ועד מפי עד (ג) ורועה כהן נאמן להעיד עליו [א] בעוד שהוא ברשות (ד) והרמב"ם פסל רועה כהן להעיד עליו בעודו בבית ישראל ולא הכשיר (ה) אלא רועה ישראל על בכור שביד כהן והרמב"ן כתב כסברא ראשונה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל כהן שיש לו בכור וראינו שעמד הוא וכל בני ביתו אצלו בחוץ ונכנס הבכור לבדו לבית שלם ויצא בעל מום מותר לשוחטו (ו) ולא חיישינן שמא אחד מבני הבית נטמן שם והטיל בו מום או שמא הפר גומא להכשילו

כל פסולי המוקדשין [דף ל"ג] פליגי בה תנאי במתני' ובברייתא ודברי רבינו בזה כמ"ש התוספות והרא"ש דבמתניתין פליגי היכא דלא מיית אם לא יקיזוה וכו' ומביאו ב"י בארוך וכש"ע כתב כלשון הרמב"ם בפ"ב מה' בכורות :

שיד הכהנים חשודים וכו' עד להכשילו שיפול בו כל זה מיירי בבכור דכ"ע ידעי ביה שהוא בכור וליכא למימר מה לי לשקר כמו שיתבאר בסמוך והכי איתא בפירש"י בפ' כל פסולי המוקדשין [דף ל"ו] ומשמע מדלא פסל אלא אשתו שהיא כגופו מכלל דאשה דעלמא מהימנא וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' בכורות וכך פי' ב"י :

ומ"ש ורועה כהן נאמן וכו' שם [דף ל"ה] פסק תלמודא הלכה כרשב"ג דנאמן הוא הכהן להעיד על של חבירו ואינו נאמן על עצמו והרמב"ן פסק כלישנא בתרא דרועי כהנים בי ישראל נאמנים דלאו של עצמו הוא אבל הרמב"ם פסק כלישנא קמא דרועי כהנים בי ישראל אינם נאמנים דכשל עצמו דמי דמימר אמר כיון דקא טרחנא ביה לא שביק לדידי ויהיב לאחריני והרא"ש האריך בזה ומביאו ב"י : כהן שיש לו בכור וראינו שעומד הוא וכל בני ביתו אלא בחוץ וכו' פי' כשילא הבכור מן הבית ראינוהו שנעשה בו מום הראוי לבא בידי אדם דבעלמא אין לשוחטו אא"כ מעידין עליו לפחות בני בית וכאן כל בני ביתו אללו מבחוץ ואין מי שמעיד עליו וכי תימא למה צריך להעיד עליו הא פשיטא דמום זה נפל בו מאליו שהרי כל בני ביתו עמו בחוץ ומי יטיל בו מום להכי קאמר ולא חיישינן שמא אחד מבני הבית נטמן וכולי פירוש אחד מבני הבית דלא מעלי כגון עבד ושפחה ונכרי או שמא חפר גומא וכו' שהרי אין כאן מי שמעיד עליו קמ"ל דלא חיישינן להא והכי איתא התם. והב"י תמה למה מצריך שיהא בני ביתו בחוץ דאפילו הם בפנים הלא קי"ל דבני ביתו נאמנים ושרי ליה מאריה דהלא מפורש בדברי רבי' דאתא לאשמועי' איפכא דלא מיבעיא כשבני ביתו בפנים דנאמנין אלא אפילו בני ביתו מבחוץ ואין שם מי שמעיד עליו אפ"ה לא חיישינן שמא נטמן שם אחד מבני בית כגון נכרי

גזירה אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום דחשיב כתם א"כ אטו היכא שיכול להתרפאות בהקיזה במקום שאין עושין בו מום לא חשיב בעל מום ור"ש שרי דלא גזר ובמתניתין פליגי היכא דלא מיית אם לא יקיזו לו דם או כשיכול להתרפאות בהקיזה במקום שאין עושין בו מום הילכך לא חשיב בעל מום וחכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום כלומר יזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום כגון שלא יקיז סמוך לאזנו או לניב שפתים או לחוטם דסברי רבנן דבר שאין מתכוין אסור ר"ש אומר יקיז אע"פ שעושה בו מום כלומר שיכול לבא לידי עשיית מום דר"ש לטעמיה דאמר דבר שאין מתכוין מותר ובתרווייהו הלכה כר"ש דקיימא לן דבר שאין מתכוין מותר ובמטיל מום בבעל מום הלכה כרבנן וכר"ש דשרי אבל הא לא ידענא אמאי לא יהא הלכה כרבנן דאמרי ובלבד שלא ישחט על אותו המום משום גזירה ואמאי לא פסק הלכה כחכמים ואיפשר שלא פסק כר"ש אלא במאי דפליג אר"מ במטיל מום בבעל מום אבל במאי דשרי ר"ש לשוחטו על אותו המום הלכה כרבנן דאסרו ומה שלא אמר שמואל הלכה כחכמים משום דרצה שמואל לכלול יחד ר"ש דמתניתין ודברייתא ואף ע"ג דהשמיענו כבר שמואל דהלכה כר"ש בדבר שאין מתכוין מ"מ כיון שלא הוצרך להאריך בכאן כללם יחד וכן מסתברא דאע"ג דאחיזת דם היכא דאין יכולים להתרפאות חשיב מום כדפרישנא מ"מ אין נשחט עליו משום דהוי מום עובר ויש לו רפואה ואף ע"ג דהוי מום עובר מותר להטיל בו מום דקרא קאמר תמים יהיה לרצון כשהוא תמים להקריבו למזבח לרצון כל מום לא יהיה בו ואע"ג דמדאורייתא שרי להטיל מום בבעל מום עובר מדרבנן מיהא אסור ובאחיזת דם דוקא הוא דשרו רבנן משום פסידא עכ"ל : מותר להטיל מום בבכור בזמן הזה קודם שיצא לאויר העולם מימרא דרב יהודה שם (דף לה:) וגרסי' תו התם אמר רבא גדיא בהודניה אימרא בשיפוותיה א"ד אימרא נמי באודניה אימור דרך צדעיו נפק ופירש"י גדי אזניו ארוכות וקודם שיצא כל ראשו נראים אזניו ויכול להטיל מום דכל זמן שלא יצא כל ראשו אינו כילוד : אימרא בשיפוותיה. שספתיו נראים תחילה ואזניו קצורות ואינם נראים עד שיצא כל ראשו :

שיד הכהנים חשודים להטיל מום בבכור מפני שיש להם טורח גדול לטפל בו בפרק כל פסולי המוקדשין שם : ומ"ש אפי' אם הוא חכם ויושב בישיבה אם עשה דבר שנראה כמערים וכו' אין לשוחטו על אותו המום שם (לו.) עובדא דרבי צדוק ומסקנא דר"ג ור' יהושע דלא חלקו בין חבר לע"ה והכי אסיקנא נמי בסוף יומא (עח.) ומ"ש לפיכך כל מום שראוי לבא בידי אדם אין שוחטין אותו עליו עד שיעידו שמעצמו נפל בו ג"ז שם : ומ"ש ומיהו כהן יכול להעיד לחבירו על בכור שלו וכולי פלוגתא דתנאי (לה:) ואסיקנא דהלכה כרשב"ג דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו . ומ"ש ואפי' בנו ובתו מעידין לו ג"ז שם פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הלכתא כרשב"ג דאמר אפי' בנו ואפי' בתו נאמנין : **ומ"ש** חוץ מאשתו שהיא כגופו שם ודוקא בנו ובתו אבל אשתו לא מאי טעמא אשתו כגופו דמיא : ומ"ש ואפי' עד אחד סגי בהכי ועד מפי עד מסקנא דגמ' שם (לו.) וכתב הרמב"ם דאשה אחרת נאמנת ומשמע דיליף הכי מדאמרינן אשתו כגופו הא אשה דעלמא מהימנא : ומ"ש ורועה כהן נאמן להעיד עליו בעוד שהוא ברשות ישראל והרמב"ם פסל רועה כהן להעיד עליו בעודו בבית ישראל וכו' שם שנינו (לה:) כל המומין הראויים לבא בידי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים אינם נאמנים רשב"ג אומר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ר"מ אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ובגמרא (שם) אפליגו רבי יוחנן ור"א בפירושא דמתניתין חד אמר רועי ישראל בי כהנים נאמנים רועי כהנים בי ישראל אינם נאמנים מימר אמר כיון דקא טרחנא ביה לא שביק לדידי ויהיב לאחריני וה"ה כהן לכהן דחיישינן לגומלין ואתא רשב"ג למימר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו וחד אמר רועי ישראל והם כהנים נאמנים מימר אמר לא שביק צורבא מרבנן ויהיב לדידי רועי כהנים והם ישראל אינם נאמנים דחיישינן ללגימא כלומר חיישינן שמשקר כדי שיאכילנו ממנו ואתא רשב"ג למימר נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ואסיקנא דהלכה כרשב"ג וכתב הרא"ש רועי כהן בשל ישראל מהימן דלאו של עצמו הוא והכי חזינא בפירושא דרבוותא ואיכא מ"ד בפסקא דלא מהימן והיינו כלישנא קמא דקאמר רועי כהנים בי ישראל אינם נאמנים וס"ל דלא פליג רשב"ג אלא אמאי דמחסרא מתניתין דהיינו כהן לכהן דלא חייש איהו לגומלין אבל על רועה כהן בי ישראל לא פליג דכיון דסבר לא שביק לדידיה כשל עצמו דמי והך סברא לא מעליא הוא דכיון דאפי' בנו ובתו מהימני סברא הוא דכ"ש רועי כהן בשל ישראל ועוד דלא מסתברא דקאי רשב"ג אמאי דמחסרא מתניתין דוקא ולא קאי אעיקר מתניתין ועוד בר מן דין הא ללישנא בתרא רועי כהן בי ישראל אפילו לת"ק הימוניה מהימן וכיון דפלוגתא דלישנא הוא ליכא איסורא אלא גזירה דרבנן גרידא לקולא נקטינן ועוד דמתניתין כפשוטה אתיא כי האי לישנא וללישנא קמא צריך לחסורי הילכך האי לישנא עדיף ונקיטינן מינה דרועי כהנים בי ישראל נאמנים וכן הלכתא עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל ומתוך דבריו נתבאר טעמו של הרמב"ם שהוא כטעמא דהנך רבוותא והקושיות שהקשה עליהם הרמב"ן לא מכרעי דאיפשר לתרוצינהו : כהן שיש לו בכור וראינו שעומד הוא וכל בני ביתו אצלו בחוץ וכו' מימרא דרבא שם : ומ"ש ולא חיישינן שמא אחד מבני הבית נטמן שם והטיל בו מום היינו לומר שאע"פ שהעדים מעידים שכל בני ביתו היו אצלו בחוץ שמא לא דקדקו בדבר יפה וחסר אחד מהם שנטמן בפנים והטיל המום ונדמה להם שכולם היו שם ומה שיש לתמוה על הרא"ש ורבינו למה כתבו מימרא זו דהא דלא אמר רבא הכי אלא משום דס"ל דהלכה כרבי יוסי דאמר דבני ביתו של כהן אינם נאמנים על הבכור ומש"ה מצריך שיהיו כל בני ביתו בחוץ וכדאיתא התם בגמרא אבל לדידן דקי"ל כרשב"ג דאמר דבני ביתו נאמנים עליו תו לא צריכין להאי מימרא דמאי איריא בני ביתו בחוץ אפילו הם בפנים נמי ואין שם עדים הם נאמנים וזה טעמו של הרמב"ם שהשמיט מימרא

דרישה

איכפת ליה כשירדפנו עוד וק"ל והיינו נמי כדי להציל דכתב רבינו : [ב] בזמן הזה קודם כו' כן מפורש בגמרא דמסכת תמורה ריש פרק כיצד מערימין ופריך שם ע"ז אי בזמן הזה מאי למימרא ופשו דתימא נגזור דלמא יצא רוב ראשו וקסדי ביה מומא ואימא ה"נ אפ"ה הא עדיפא מדאתי ליה לידי גיזה ועבודה פירש"י שאם לא יטיל בו מום יצטרך להשהותו עד שיפול בו מום ואדהכי הכי יכשל בגיזה ועבודה עכ"ל ומכאן משמע דמ"ש מותר להטיל קודם שילא לאויר העולם איירי שילא מיעוט ראשו וכדקאמר רבא כגון גדי באזניו כו' דאל"כ קשה מאי למימרא למה לן למיחש שילא רוב ראשו וכן פירש"י שם והו"ק ומס"ע דנתן הגמרא דשמא יכשל בגיזה ועבודה כתב כמי רבינו בסימן ש"כ דבזמן הזה מצוה לשתף עם הנכרי באזנו קודם שילא לאויר העולם כדי לפוטרו מהבכורה אף על פי שמפקיע קדושתו הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ועבודה וכ"כ רבינו להדיא בסימן ש"כ דמה"ט מותר למכרו לנכרי : וכתב

פרישה

דהיינו קודם הקזה ול"ח כיון שהמיתה נחשב כמום תשחט עליו ואפי' לר"ש דבסמוך דר"ש לא מתיר לשוחטו אלא אם הקיז לה שאז הוי מום קביע אבל מום זה דהיינו דאם לא יקיזו לה תמות נחשב למום עובר שהרי ע"י הקזה לא תמות ותעבור המום : (יד) רבנן סברי כו' ר"ל אע"ג שרבנן סברי שמותר להקיזה מ"מ אינה נשחטת ע"י מום של הקזה (כיון דבידים עשאו המום עכ"ה) דגזרי אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום דחשיב כתם א"כ אטו היכא שיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין עושין בו מום לא חשוב בעל מום ור"ש מתיר לשוחטו עליו דלא גזר : (טו) ור"ש שרי לטעמיה אזיל דדבר שאין מתכוין מותר : (טז) מותר להטיל מום בבכור בזמן הזה (קודם שילא לאויר העולם כגון גדי באזניו שהם ארוכות וקודם שילא כל ראשו נראית אזניו ויכול להטיל מום וכן אימרא בשפתיו גמרא ורש"י עכ"ה) כו' דכל זמן שלא ילא לאויר העולם אינו קדוש דהרחם מקדשו ועיין בדרישה : (יז) ומ"ש בזמן הזה כ"כ נמי הרמב"ם בפ"ב דהל' בכורות ז"ל בד"א דמותר להטיל מום בזמן הזה שאין שם בית מפני שסופו להאכל במומו אבל בזמן שבית המקדש קיים אסיר עכ"ל ועיין בדרישה :

סי' שיד (א) לטפל בו עד שיומם אפי' כצ"ל : (ב) אפילו אם הוא חכם ויושב בישיבה אם עשה דבר שנראה כו' שם בגמרא אמרו דלא חלקו בין חבר לעם הארץ והא דהאכילו בסל עובדא שם בת"ח ונראה דלרבותא כ"כ ל"מ אם מלא מום בבכור ולא ידעינן היאך נעשה דמסדינן דהכהן עשהו בידים אלא אפי' ראינו שהמום בא לו מחמת שהאכילו שעורים בסל דלא עשהו בידים והו"א דלא למחשדוהו לו שעשהו בערמה קמ"ל אבל א"ל דמסתמא אין לחשוד הת"ח אם לא במקום ערמה דהא אמרו דלא חלקו בין חבר לע"ה : (ג) ורועה כהן כו' בעוד שהוא ר"ל הבכור : (ד) והרמב"ם פסל רועה כהן להעיד עליו כו' דחיישינן שמא הוא הטיל כדי שיתננו לו שסבר שהואיל שטרח בו ודאי יתננו לו : (ה) אלא רועה ישראל על בכור שביד כהן ר"ל ולא חיישינן ללגימא כלומר חיישינן שמשקר כדי שיאכילנו ממנו : (ו) ולא חיישינן שמא אחד מבני הבית כו' ר"ל ב"י יש לתמוה על הרא"ש ורבינו למה כתבו זה כיון דקי"ל כמ"ד דבני ביתו נאמנים עליו תו לא צריכין להאי מימרא דמאי איריא בני ביתו בחוץ אפי' הם בפנים נמי ואין שם עדים הם נאמנים וזהו טעמו של הרמב"ם שהשמיט מימרא זו עכ"ל . ונראה ליישב דס"ל דסו"ל

חדושי הגהות

שיד א בעוד שהוא ר"ל הבכור (פרישה): ב כ"ה בגמרא שלפנינו אבל בהרא"ש איתא דר"מ הוא דאמר הכי ושאמר רבא הלכה כר"מ ומשמע במעי"ש דכ"ה הנכון ע"ש : ג נתיישב בראה היטב בט"ז א"ס ב' :

להכשילו שיפול בו (ו) לא היו מוחזקין בו שהוא בכור ואמר הכהן בכור הוא זה ומום זה נפל מעצמו נאמן היו מחזיקין בו בבכור והוא הביאו לפנינו במומו (ח) ואומר חכם פלוני התירו לי נאמן ודוקא שאומר חכם פלוני שמזכירו בפרט אבל אם אומר חכם סתם לא י"א כשאומר חכם פלוני שהוא נאמן (ט) אפי' אם אין עדים מעידין על המום שמעצמו נפל בו (י) אבל רש"י פירש דוקא שיש עדים על המום וכ"כ הרמב"ם וכן נאמן לומר על בכור שהוא בידו והוא בעל מום (יא) ישראל פלוני נתנו לי במומו אבל אמר ישראל סתם שאינו מזכירו לא (יב) [א] כתב ה"ר יונה שאם הוא מום מובהק נאמן אע"פ שאינו מזכיר שם החכם נאמן ישראל לומר נתתי בכור זה

מימרא זו: **לא** היו מוחזקים בו שהוא בכור ואמר הכהן בכור הוא זה ומום זה נפל בו מעצמו נאמן שם מימרא דרבי אילעא (לו.): היו מחזיקים בו בבכור והוא הביאו לפנינו ואומר חכם פלוני התירו לי נאמן משנה שם נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא: ומ"ש ודוקא שאומר חכם פלוני שמזכירו בפרט וכו' כ"כ הרא"ש שם ולמד כן ממתניתין דפ"ד דדמאי דמייתי התם בגמ' וטעמא משום דכי אמר חכם סתם אית ליה לאישתמוטי ולא עביד לאיגלויי אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם וכמו שאכתוב בסמוך: י"א כשאומר חכם פלוני שהוא נאמן אפי' אם אין עדים מעידים וכו' אבל רש"י פי' דוקא שיש עדים על המום כך פי' על מתניתין שכתבתי בסמוך וז"ל הראיתי בכור זה לחכם וא"ל שמום קבוע הוא ובלבד שיהיו לו עדים שלא הטילו בו. ומ"ש שכ"כ הרמב"ם הוא בפ"ג מהל' בכורות: וכן נאמן לומר על בכור שהוא בידו והוא בעל מום ישראל פלוני נתן לי במומו שם מימרא דרב יהודה אמר רב וטעמא משום דכל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי ומ"ש אבל אם אמר ישראל סתם שאינו מזכירו לא כ"כ הרא"ש וטעמו מדגרסינן בגמרא מתיב רב שיזבי האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשר אינו נאמן אמאי נימא כל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי שאני התם דאית ליה לאישתמוטי סיפא ודאי תסייע ליה מאיש פלוני נאמן התם כיון דאית ליה תובע מירתת ופירש"י מאיש פלוני. דהזכיר לו מצלא שם הנאמן הרי זה נאמן השליח דחייש שמא יתבענו ונמצאתי משקר והך סיפא מסייעת לרבי יהודה דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי: התם כיון דאיכא תובע מירתת. כלומר מהא לא תסייעיה דהתם מירתת שליח כיון דחזי דקפיד מצלא להזכיר שם האיש ודאי יתבענו אבל גבי בכור לא מירתת האי כהן דסבר האי כהן מי יטרח לחפש אחר דברי ולשאול לאותו ישראל אם נתנו לי במומו וסובר הרא"ש ז"ל דאע"ג דדחינן סייעתא דרב יהודה אמר רב מהאי מתני' לא אידחיא מימריה כיון דלא מצית לאותובי מינה ומ"מ לא מהימנינן ליה אלא בגוונא דמהימנינן ליה במתני' דהיינו כשמזכיר שם האיש והכי דלא לוסיף עלה הוא והרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורות כתב הא דאמר רב יהודה אמר רב סתם ולא הצריך שיאמר חכם פלוני נראה שטעמו מדאיתא התם על האי מימרא א"ר ירמיה בר אבא מנא ליה ליהודה הא אנא בגידול קבעתיה והכי אמרינן ליה נאמן ישראל לומר בכור זה נתתי לכהן במומו ישראל פשיטא לא צריכא בקטן והגדיל כלומר טלה והגדיל מהו דתימא לא קים ליה קמ"ל בסורא מתנו כלישנא בתרא בפומבדיתא כלישנא קמא והלכתא אפי' כלישנא קמא וכיון דפסק תלמודא סתם כלישנא קמא משמע דהכי נקטינן כפשטיה דההוא לישנא דלא מצריך שיאמר חכם פלוני ואע"ג דבההיא מתניתין מצריך שיאמר איש פלוני שאני התם דאם איתא שמה שלקח אינו מעושר איכא איסורא דאורייתא אבל גבי בכור כיון שיש בו מום מותר הוא מדאורייתא אפי' אם עבר והטילו בו בכוונה אלא שחכמים אסרוהו וגזרו על הכהנים שלא יהיו נאמנים על המומין מפני שנחשדו על כך כיון דהוי מילתא דעבידא לאיגלויי כל דהו מותר:

וכתב ה"ר יונה שאם הוא מום מובהק נאמן אע"פ שאינו מזכיר שם החכם נ"ל שדעת ה"ר יונה כדעת הרמב"ם שכתבתי בסמוך שא"צ שיאמר חכם פלו'. ומ"ש מום מובהק בזמן הזה מיירי דאין בכור נשחט אלא א"כ היה בו מום מובהק:

(ב"ה) ור"י כתב כל הזה כתב ד הר"ר יונה שאם אותו מום מאותן שאינם מובהקין נאמן אפילו אמר סתם חכם ישראל דקדשים בחוץ לא הוי אכל ובודאי הראהו לחכם והתירו ולא היה חכם מתירו לו אם לא שהעידו בפניו שזה המום נפל בו מאליו:

נאמן ישראל לומר נתתי בכור זה לכהן במומו אפילו היה קטן והגדיל ולא חיישינן

ככרי ועבד או שמא חפר גומא וכו' וכדפרישית: **לא** היו מוחזקין בו שהוא בכור וכו' שם מימרא דר' אילעא ובגמרא אקשינן מאי קמ"ל דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ונאמן במגו דלא אמר בכור הוא תנינא האשה שאמרה א"א הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ומשני מה"ד התם הוא דאי בעיא לא אמרה אבל הכא דלא סגי דלא אמר דקדשים בחוץ לא אכיל אימא לא הפה שאסר הוא קמ"ל דאי משום הכי הוה שדי ביה מומא דניכר ואכיל ליה הלכך כיון דליכא אלא חששא הטיל בו מום אמרינן מה לי לשקר ופי' רש"י והיכא דאנן יודעין שהוא בכור ליכא למימר הכי דבע"כ אתא לקמן דאי הוה שחיט ליה בלא מומחה כיון דכ"ע ידעי שהוא בכור הוו חשדי ליה עכ"ל: היו מוחזקין בו בבכור וכו' משנה שם נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא: ומ"ש ודוקא שאומר חכם פלוני וכו' כן כתב הרא"ש לשם וטעמא דכי אמר חכם פלוני לית ליה לאישתמוטי ועביד לאיגלויי לישאל לאותו חכם אם התיר בכור לאותו כהן ומילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי וה"א במשנה גבי דמאי דמייתי בגמרא אהך משנה דבכור מיהו קשיא לי דהא בגמרא קס"ד דטעמא דמתני' דנאמן הכהן הוי משום דכל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי ואסיקנא דלאו משום האי טעמא נאמן אלא טעמא הוי דלא נחשדו כהנים לאכול קדשים בחוץ שהוא בכרת דאם לא הראהו לחכם איכא למימר בכור תם הוא השתא לפ"ז נאמן הכהן לומר הראיתיו לחכם והתירו לי ואע"פ שלא אמר חכם פלוני וכ"כ הרמב"ם להדיא בספ"ב דבכורות ונראה ודאי דהרא"ש לא נחלק אמומין שאינן מובהקין דאיכא למימר בהו שמא תם הוא דפשיטא דנאמן התם לומר הראיתיו לחכם והתירו לי ואפילו לא אמר חכם פלוני דלא חשידי כהנים לאכול קדשים בחוץ וכדאסיקנא בגמרא גם מדברי הרמב"ם מבואר דלא אמר אלא במומין שאינן מובהקין דאין אנו יודעין אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו דבהא ודאי אין חוששין שמא לא הראהו ושמא בכור תם הוא שלא נחשדו לשחוט קדשים מבחוץ מפני שהוא עון כרת והלכך נאמן הכהן אפי' לא אמר פלוני חכם אבל במומין מובהקין דליכא למימר שמא תם הוא ואכיל קדשים בחוץ דהכל יודעין שמום גמור הוא התם הוא דאינו נאמן אא"כ דקאמר הראתיו לחכם פלוני וכך מבואר מדברי הרא"ש בפסקיו דמחלק בכך והר"ר ירוחם כתב כך ע"ש הר"ר יונה ומביאו בספר בדק הבית ונראה דט"ס הוא שהרי רבינו כתב בשם הר"ר יונה בסמוך בהיפך אלא צריך להגיה הרא"ש במקומו והכי נקטינן ותימה רבה למה לא כתב רבינו חילוק זה המפורש בדברי הרא"ש ומוכח כך בסוגיא ובדברי הרמב"ם כדפרישית דאין בזה כלל מחלוקת: **י"א** כשאומר חכם פלוני שהוא נאמן אפילו אין עדים מעידים וכו' נראה שהטעם דכיון דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי א"כ ודאי קושטא קאמר דחכם פלוני התיר לו השתא ודאי לא התיר לו החכם אא"כ העידו לפני החכם על המום שמעצמו נפל לו דאל"כ לא היה מתיר לו שהרי כל מום הראוי לבא בידי אדם הכהנים חשודים עליו ואין החכם מתיר לו אא"כ יעידו לפניו א"כ נמשך דכשאומר חכם פלוני התיר לי נאמן אפי' לא יביא עדים לפנינו שיעידו על המום אבל דעת רש"י והרמב"ם בסוף פ"ב דהלכות בכורות הוא כיון דאנן ידעינן דבכור זה ניתן לכהן בלא מום אף על גב דנאמן לומר חכם פלוני התירו לי חיישינן דילמא אמר לקמיה דחכם בכור זה נתן לי ישראל במומו ומשום הכי התיר לו החכם דנאמן הכהן בכך מטעם דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא וא"כ כיון דאנן ידעינן דלא ניתן לכהן במומו אלא מום זה נעשה ברשות כהן אינו נאמן לומר פלוני חכם התיר לי אא"כ מעידין עליו לפנינו שנפל בו המום מעצמו והכי נקטינן וכ"כ בש"ע כלשון הרמב"ם מיהו ודאי היכא דלא ידעינן דבכור זה ניתן לכהן בלא מום אף לרש"י והרמב"ם א"צ להביא עדים לפנינו שיעידו על המום דנאמן במגו דמה לו לשקר אי בעי אמר ישראל נתנו לי במומו: וכן נאמן לומר על בכור שהוא בידו וכו' שם אמר רב יהודה אמר רב נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו מ"ט מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי. ומ"ש דוקא בדאמר ישראל פלוני כ"כ הרא"ש והכי משמע בגמרא דמייתי סייעתא לרב יהודה מהא דתנן בדמאי מאיש פלוני ה"ז נאמן אלמא דרב יהודה נמי לא אמר אלא באומר ישראל פלוני נתן לי במומו דומיא דמתני' דדמאי ואף על ע"ג דדחי תלמודא להך סייעתא מכל מקום מימרא דרב יהודה לא אדחייה ורב יהודה לא קאמר אלא באומר ישראל פלוני כדמוכח מדמייתי סייעתא למימריה ממתניתין דתנן מאיש פלוני נאמן וק"ל וכתב בית יוסף דהרמב"ם לא מצריך שיאמר ישראל פלוני וכ"כ בש"ע בסתם ולפעד"נ דמסתברא טעמא דהרא"ש ורבינו בזה הלכך אין להקל אא"כ דאמר פלוני ישראל נתן לי בכור זה במומו:

וכתב הר"ר יונה שאם הוא מום מובהק וכו' אדלעיל קאי שכתב דדוקא כשאומר חכם פלוני וכו' דאין זה אלא במומין שאין מובהקין לגמרי כגון הני מומין דמנה רבינו בסימן ש"ט דלאו כ"ע דינא גמירי דהוי מום כגון ב' ביצים בכיס אחד או נמי ביצה אחת גדולה מחבירתה וכיוצא בזה מומין דאף ע"ג דניכר וגלוי הוא לכל מ"מ אינו ידוע לכל דאמום זה נשחט הבכור התם הוא דאינו נאמן לומר הראיתיו לחכם והתיר לי אלא א"כ דאמר פלוני חכם אבל מום מובהק לגמרי כגון נקטעה ידו ורגלו נסמית עינו לגמרי דהכל יודעין דמום גמור הוא נאמן לומר הראיתיו לחכם והתיר לי אפילו לא אמר פלוני חכם דודאי קושטא קאמר ותימה גדולה שהרי הרא"ש כתב בהיפך דבמומין מובהקין אינו נאמן אלא א"כ דאמר חכם פלוני ובמומין שאינן מובהקין נאמן בדאמר חכם סתם וכבר כתבתי דהכי נקטינן כדברי הרא"ש דהכי מוכח בדברי הרמב"ם והכי משמע סוגיא דתלמודא ודלא כהר"ר יונה ודו"ק: כתב ב"י. ומ"ש מום מובהק בזמן הזה מיירי דאין בכור נשחט אא"כ היה בו מום מובהק וכתב עוד שדעת הר"ר יונה כדעת הרמב"ם שא"צ שיאמר חכם פלוני עכ"ל ונרא' ליה מריה אין דעת הרמב"ם כדעת הר"ר יונה אלא כדעת הרא"ש ואע"ג דלד"ה בזמן הזה אין בכור נשחט אלא במומין מובהקין דהיינו שהמום ניכר וגלוי לכל אפ"ה במומין מובהקין גופייהו איכא לחלק בין נקטעה ידו ורגלו וכיוצא בזה שהכל יודעים דבכור נשחט עליהן ובין שאר מומין מובהקין שאין הכל יודעין שעל מום זה נשחט הבכור וכדפרישית ודו"ק: נאמן ישראל וכו' עד סוף הסימן פשוט הוא בס"פ כל פסולי המוקדשין:

ומ"ש

פרישה

דהו"ל למיחש הכא טפי דאיכא ריעותא לפנינו דנכנס שלם ומיד יצא ניזוק ואין דרך הבהמות להיות ניזוקין הנכנסין בבית ואף שבני ביתו נאמנים מ"מ היכא דאיכא רגלים לדבר שהם עשאו ודאי אינם נאמנים לכן אם היו בני ביתו בבית היינו חוששין לכן וקמ"ל כשהם בחוץ לא חיישינן שמא אחד מבני הבית נטמן שם כו' וק"ל. והיותר נראה דכתב האי דינא ללמדינו דבכה"ג מותר לשחטו בלי שום עדות משא"כ בהיו בפנים דהיינו צריכין דבני ביתו יעידו שהמום נפל מאליו וכמש"ר לפני זה ז"ל ואפי' בנו ובתו מעידין לו וק"ל: (ז) לא היו מוחזקין בו שהוא בכור כו' נאמן דהפה שאסר הוא שהתיר: (ח) ואומר חכם פלוני התירו לי נאמן אבל אם אמר חכם סתם אית ליה לאישתמוטי ולא עביד לאיגלויי וכתב ב"י דהרמב"ם ס"ל דא"צ פלוני כמ"ש בסמוך: (ט) אפילו אם אין עדים מעידין על המום כו' הואיל שאומר חכם פלוני ודאי לא משקר שאותו חכם התירו לו ואותו חכם לא היה מתירו אא"כ הביא עדים על המום: (י) ומ"ש רבינו אבל רש"י פירש דוקא שיש עדים על המום וכ"כ הרמב"ם לכאורה מהרמב"ם אין ראיה דהרמב"ם ס"ל דא"כ פלוני החכם ומש"ה צריך עדים וגם אפשר לומר שרש"י ס"ל כן וכן משמע לשון [illegible] מיסי מדכתב רש"י ז"ל ובלבד שיהו לו עדים שלא הטילו בו מדכתב ובלבד משמע דלעיכובא ולדוקא כ"כ ושאין לו היתר אחר אף אם אמר פלוני החכם התיר לי לא מהני וק"ל: (יא) ישראל פלוני נתנו לי במומו דכל מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי: (יב) וכתב ה"ר יונה שאם הוא מום מובהק נאמן כו' כלע"ד שה"ר יונה ס"ל שבעלמא במיר [illegible] מובהק צריך להזכיר שם החכם כסברת רבינו אלא במום מובהק ס"ל שא"צ להזכיר שם החכם דמיירי שיש עדים על נפילת המום כסברת רש"י ורמב"ם וא"כ מה לו לשקר דהא אם ירצה עוד לחכם ודאי יתירנו במומו המובהק משא"כ בשאינו מובהק דחשדינן ליה שירא

דרישה

סי' שיד [א] **וכתב** ה"ר יונה שאם הוא מום מובהק נאמן כו' עיין בבית יוסף שכתב דס"ל כהרמב"ם דא"צ להזכיר שם חכם פלוני וגם א"צ לומר ישראל פלוני נתנו לי ויהיב טעמא כיון דמדאורייתא מותר אע"ג דהטיל בו הכהן מום אלא שחכמים גזרו לכך בעבידא לגלויי כל דהו הקילו ומ"ש רבי' יונה מום מובהק בזמן הזה מיירי דאין הבכור נשחט אא"כ היה בו מום מובהק עכ"ל והדבר תימה הוא זה כיון שרבינו סובר שצריך לומר פלוני א"כ הו"ל למימר וה"ר יונה כתב כו' בלשון פלוגתא וע"ק ל"ל להביא דברי רבי' יונה במ"ש מום מובהק הא וה פשוט דבזמן הזה בעינן מום מובהק ועוד ל' שאם דחוק מאוד ועוד למה לא הביא רבינו דין זה בשם הרמב"ם ונראה לכאורה אף שלדעת רבינו מוכרח לומר כן אפשר שר"י יסבור ג"כ

חדושי הגהות

ד נראה דט"ס הוא זה שהרי הטור כתב בשם ה"ר יונה בסמוך בהיפך לכן נראה להגיה הרא"ש במקום ה"ר יונה שכן מבואר להדיא בדברי הרא"ש בפסקיו (ב"ח) ועיין בש"ד א"ק ו':

אפי'

ומ"ש הלכך ישראל שיש לו ספק בכור וכו' שם [דף ל"ה] אסיק רב נחמן דספק בכור שא"צ ליתנו לכהן דהמע"ה אלא ישראל מחזיקו אצלו וירעה עד שיסתאב ויאכל במומו לישראל א"צ להעיד עליו מן השוק אלא בעליו ישראל נאמן דהכהנים נחשדו על הבכורות ולא ישראל אפילו על שלהם לא נחשדו . ומ"ש ועל כן כתב הרמב"ם וכו' פירוש דכיון שידוע שמדקדק במעשיו רואין לו לבדו אפי' במום שאינו מובהק דהיינו דאין דינו ידוע לכל שנשחט בכור על מום זה אפי' הכי רואין לו לבדו ולא חשדינן ליה שלא יתננו לכהן דאילו באינו ידוע שמדקדק במעשיו אין רואין לו לבדו אלא במום מובהק פירוש דידוע לכל דשוחטין בכור עליו כגון שנקטעה ידו ורגלו ונסמי' עינו וכדפרישית בסמוך דבמום מובהק גופיה מחלק בין מובהק לגמרי דדינו ידוע לכל דנשחט עליו למובהק שאין דינו ידוע לכל דהא בע"כ אין בכור נשחט בזמן הזה אלא על מום מובהק :

שטו ספק בכור וכו' משנה בפרק שני דבכורות רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים וכו' [דף י"ז] : ומ"ש ואם תקפו כהן וכו' פלוגתא דאמוראי הוא בפ"ק דמציעא והרמב"ם פסק כרב המנונא דתקפו כהן אין מוציאין מידו והרא"ש פסק כרבה וכרב חנינא דאמר לרבה תניא דמסייע לך וב"י כתן טעם לדעת הרמב"ם ע"ש מיהו בספר כ"מ כתב ע"ש תשובת הרשב"א סימן ש"א דהשיב פשיטותא של הלכה באמת נראה דלא כהרמב"ם אלא שהשתדל להראות פנים לדברי הרמב"ם ומהרא"י בפסקיו סימן קס"ו פסק כהרא"ש והכי נקטינן וכן כתב הרב בהגהות ש"ע : **בכור** שהוא טומטום וכו' בס"פ על אלו מומין משנה וברייתא פליגי בה תנאי ופסק הרא"ש כרב חסדא דאמר לכ"ע טומטום ספיקא הוי ולא פליגי אלא באנדרוגינוס ומפרש תלמודא אליבא דרב חסדא דה"ק במטיל מים בזכרות כ"ע לא פליגי דזכר הוי ובעי למיתביה לכהן כי פליגי במטיל מים במקום נקבות והלכה כת"ק דחיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו דהואיל ואשתני לענין טומטום אשתני דנהפכה זכרותו לנקבותו וכיון דספיקא הוא יאכל במומו לבעליו וכתב ב"י דאיכא לתמוה אמ"ש הרמב"ם דבמטיל מים במקום זכרות נמי ספיקא הוא ובסוגיא משמע דלכולי עלמא זכר הוא ובספר כסף משנה כתב ייסוב על זה ע"ש בפ"ב דבכורות ומיהו בש"ע פסק כהרא"ש : **ומ"ש** ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שהוא חולין גמורים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שהוא ספק וכו' מה שקשה על זה משאר

חיישינן שמא אינו מכירו מימרא כתבתי בסמוך : ישראל לא נחשדו על הבכורות אפי' על שלהם לפיכך ישראל שיש לו ספק בכור שנאכל במומו לבעלים נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו הכי אסיק רב נחמן בפ' כל פסולי המוקדשין (לה :) : אין רואין בכור ודאי לישראל אלא אם כן יש כהן עמו וכו' אם הוא מובהק ובא לישאל עליו רואין לו וכו' שם [לו :] ההוא שרוע דאתא לקמיה דרב אשי אמר למאי ניחוש ליה אי כהן הוא אי ישראל הוא הרי בכור ומומו עמו א"ל רבינא לרב אשי ודילמא ישראל הוא ואמר רב יהודה אין רואין בכור אא"כ כהן עמו א"ל הכי השתא נהי דקדשים בחוץ לא אכיל אמוניה דכהן חשיד הכא מכדי ידע דהאי מום מובהק הוא מ"ט אתייה קמיה רבנן משום כבודו דחכם על כבודו דחכם לא עבר איסורא עבד וכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות בכורות אין רואין את הבכור לישראל עד שיהא כהן עמו וכו' שאע"פ שאינו חשוד לאכול קדשים בחוץ חשוד הוא לגזול מתנות כהונה לפיכך אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו רואין לו ופשוט הוא שילמד מהאי עובדא :

שטו ספק בכור אין הבעלים צריכין ליתן לכהן אלא ישהנו עד שיפול בו מום פשוט במשנה פ"ב דבכורות [יז :] : ומ"ש ואסור בגיזה ועבודה ברייתא בריש מציעא [ו :] : ומ"ש תקפו כהן כתב הרמב"ם שאין מוציאין אותו מידו בפ"ב מהלכות בכורות כ"כ וטעמו מדאמרינן בפ"ק דמציעא אההיא עובדא דמסותא דהוו מינצו עלה בי תרי וקם חד מינייהו אקדשה אמר רב המנונא מתניתין היא ספק בכורה וכו' המע"ה והא הכא דאם תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו וקתני המע"ה וכי לא תקפו אסורין בגיזה ועבודה ואף ע"ג דדחה רבה ואמר לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין מידו ואפ"ה אסורים בגיזה ועבודה דקדושה הבאה מאליה שאני ההיא דחויה בעלמא היא ולא קי"ל כוותיה ואע"ג דרב חנניה מסייע ליה התם לרבה מדתניא הספיקות נכנסין לדיר להתעשר ואי ס"ד תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו אמאי נכנס לדיר נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן לאו סייעתא כולי האי הוא דכיון דברשות ישראל הוא והמע"ה אף ע"ג דאם תקפו כהן אין מוציאין מידו לא נפיק מידי ממונו של ישראל ושפיר יכול לפטור עצמו בו אבל הרא"ש פסק כרבה דאמר תקפו כהן מוציאין מידו וכ"כ בפ"ק דבכורות דהכי אסיקנא בפ"ק דמציעא דכיון דתלמודא מייתי הא דאמר רב חנניה דתניא דמסייע ליה משמע דהכי ס"ל : **יוצא** דופן ושנולד אחריו דרך רחם שניהם אינם בכור משנה בפ"ב דבכורות (יט.) ומ"ש אפילו ילדה נקבה תחלה דרך דופן וכו' פשוט שם : טומטום ספק אם הוא זכר אם לאו יאכל לבעלים לכשיפול בו מום וכו' בס"פ על אלו מומין (מא.) תנן אלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה חוורור והמים שאינם קבועים וכולי וטומטום ואנדרוגינוס רבי ישמעאל אומר אין מום גדול מזה וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד ובגמרא אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס אבל בטומטום ד"ה ספיקא הוא וקדיש מספיקא לימא כתנאי רבי אלעאי אומר משום רבי ישמעאל אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו וחכמים אומרים אין קדושה חלה עליו ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש הרי הוא אומר הזכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס וכ"ת סמי מכאן טומטום וכו' אלא לאו טומטום איכא בינייהו דת"ק סבר ספיקא הוא וקדוש מספיקא ואתא ר"ש בן יהודה למימר טומטום בריה הוא ולא קדוש לא דכ"ע טומטום בבריה לא מספקא זכר ונקבה הוא דמספקא מטיל מים במקום זכרות דכ"ע ל"פ דזכר הוא כ"פ במטיל מים במקום נקבות מ"ס חיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו ומ"ס לא חיישינן וכי הא דהורה רבי אלעאי בבהמה מטיל מים במקום נקבות חולי כלומר רבי שמעון בן יהודה כי הך הוראה ס"ל ורבי אלעאי כמאן סברה כי הא דאמר ר"ל לא אמרו טומטום ספק אלא באדם אבל בבהמה מטיל מים במקום זכרות זכר במקום נקבות נקיבה מתקיף לה רבי אושעיא וליחוש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו וא"ל כמאן כר"מ דחייש למיעוטא אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו אפילו תימא רבנן הואיל ואשתני אשתני כלומר הואיל ואשתני לענין טומטום אשתני דנהפכה זכרותו לנקבותו לימא אשתני ולא אשתני תנאי הוא דתניא טומטום שקידש וכו' לא דכ"ע אמרי' הואיל ואישתני אישתני הא ר"א הא ר"ע ופסק הרא"ש כרב חסדא דאמר במטיל מים במקום זכרות כ"ע ל"פ דזכר הוי ובעי למיהביה לכהן כי פליגי במטיל מים במקום נקבות וכת"ק דחייש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו וכההיא דהורה רבי אלעאי ודר"ל ליתא אלא כי מטיל מים במקום נקבות ספיקא הוי : (ב"ה) ויאכל במומו לבעלים : שמא נהפכה זכרותו לנקבותו ואע"ג דמיעוטא הוא הכא כיון דאשתני אשתני וכן הלכתא עכ"ל ועל הרמב"ם יש לתמוה שפסק בפ"ב מהלכות בכורות דבמטיל מים ממקום זכרות נמי ספיקא הוי והא בין לרב חסדא בין לר"ל זכר הוי והכי משמע דהוי זכר לרבי אלעאי נמי וצ"ע : ב"ה ונראה שטעמו משום דכיון דרב חסדא סתם וקאמר דטומטום ספיקא הוה ולא מפליג הכי נקטינן ולא חיישינן למאי דאמר מטיל מים במקום זכרות כ"ע ל"פ דזכר הוא משום דההיא דחייה בעלמא כי היכי דלא תיקום כתנאי :

ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שהוא חולין גמורין בפ"ב מהלכות בכורות כ"כ וטעמו משום דפסק כחכמים דמתני' שכתבתי בסמוך דאמרינן אינו בכור אלא נגזז ונעבד והרא"ש כתב וקי"ל בעלמא דאנדרוגינוס בריה הוי דגרסינן בפ' הערל (פג : פג.) אמר רב ליתא למתניתין דקתני רבי יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה אלמא זכר הוי מקמי ברייתא דתניא רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא וכולי אמרי

זה לכהן במומו (יג) [ג] אפילו ה היה קטן והגדיל ולא חיישינן שמא אינו מכירו (יד) ישראל לא נחשדו על הבכורות אפילו על שלהם הילכך ישראל שיש לו ספק בכור (טו) שנאכל במומו לבעלים נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו אין רואין בכור ודאי לישראל אא"כ יש כהן עמו דשמא לאחר שידע שהיא מום יאכלנו (טז) ולא יתננו לכהן ואם הוא מובהק ובא לישאל עליו רואין לו ולא חיישינן להכי דכיון שיודע שהוא מום ובא לחכם להתירו לו מפני שחושש לכבוד חכם (יז) א"כ מדקדק במעשיו וע"כ כתב הרמב"ם (יח) אם היה חכם מדקדק במעשיו (יט) רואין לו לבדו :

שטו (א) **ספק** בכור אין הבעלים צריכין ליתנו לכהן אלא ישהנו עד שיפול בו מום ויאכלנו ואסור בגיזה ובעבודה [א] ואם תקפו כהן כתב הרמב"ם שאין מוציאין אותו מידו (ב) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שמוציאין אותו מידו (א) יוצא דופן ושנולד אחריו דרך רחם שניהם אינן בכור אפי' ילדה נקבה תחלה דרך דופן וזכר אחריה דרך רחם כיון שקדמו אחר : בכור שהוא טומטום ספק אם הוא זכר אם לאו יאכל לבעלים לכשיפול בו מום אבל מה שהוא טומטום אינו חשוב מום לישחט עליו וכתב הרמב"ם בין אם מטיל מים במקום זכרות או במקום נקבות אבל א"א הרא"ש ז"ל כתב דוקא במטיל מים במקום נקבות אבל אם מטיל במקום זכרות בכור ודאי הוא וצריך ליתנו לכהן (ג) ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שהוא חולין גמורין (ד) וא"א הרא"ש ז"ל

דרכי משה

שטו (א) כתב מהרא"י בפסקיו סימן קס"ו בעל הבית שנתן ספק בכור לכהן ואילו ידע שא"צ ליתן לו לא היה נותנו הוי נתינה בטעות ויכול לחזור וליטלו ממנו עד כאן לשונו וכ"פ

דרישה

ג"כ כהרמב"ם עכ"ה) ע"כ נ"ל כמ"ש בפרישה : [ב] אפילו היה קטן והגדיל ר"ל הבכור היה טלה בשעת נתינה והגדיל ב"י וכפירש"י בהדיא בפ' כל פסולי המוקדשים דף ל"ו ע"ב אבל לא רצה לפרש דקאי אישראל המעיד שהיה קטן בשעת נתינה ועתה בשעת גדלותו מעיד שזהו שנתנו לו בשעת קטנותו דא"כ מאי זה שמסיק ולא חיישינן שמא אינו מכירו הא טעם דגדול אינו נאמן להעיד על מה שראה בקטנותו איני משום שמא אינו אמת יטעה אלא דהתורה פסלה לעדות קיון כמו עדות אשה וקרוב דבעינן תחלתו וסופו בכשרות כמבואר בח"מ סימן ל"ג ול"ו ע"ש ועוד מסתמא בזמן שנעשה האדם גדול כ"כ נשתנה הבכור וא"כ הו"ל תרי שינויי שינוי האדם המעיד ושינוי הבכור ובגמרא דפריך פשיטא ומשני ל"צ בקטן והגדיל כו' ל"ל לתרץ בקטנות דאדם הו"ל לשנויי בקילור בקטנות דבכור דליכא אלא חדא שינוי אלא ודאי שמשני באמת כן :

סי' שטו [א] ואם (תקפו כהן מוציאין כו' ומהרא"י בפסקיו סימן קס"ו דבעל בית שנתן ספק בכור לכהן ואילו ידע שא"צ ליתן לו לא היה נותנו הוה נתינה בטעות ויכול לחזור וליטלו ממנו עכ"ה) : מצאתי בהג"ה בסמ"ק צריך הכהן לקבל הבכור מספק ואם יאמר הכהן לישראל הבא ראיה שבכור הוא ואטפל עמו השיב מורי רבי' חיים פלטיאל ז"ל אדרבה יאמר ישראל לכהן הבא ראיה דאינו בכור הוא כי אני בא לצאת ידי חובתי אם הייתי יודע שאינו בכור לא הייתי נותן לך כ"ד רבי' חיים פלטיאל ז"ל סי"ז מ"ו : אשר שאלת אם הישראל בעצמו חייב לטפל בספק בכור אם לא רצה הכהן לקבלו נראה ודאי שהישראל חייב לטפל בדקה ל' יום ובגסה נ' יום ולרבי יוסי בדקה ג' חדשים בספק כמו בודאי כיון דמעיקרא איכא איסורא שאפי' אמר הכהן תנהו לי ה"ז לא יתן לו דמיחזי ככהן המסייע בבית הגרנות ואחר הזמן הזה אם אין הישראל רוצה לטפל בו ורוצה ליתנו לכהן צריך הכהן לקבלו ולטפל בו כי הישראל למה יש לו לטפל בו וקס ספי' בודאי בכור לא הזקיקו הכתוב אלא הזמן דמפרשינן ותו לא ומשם ואילך

פרישה

שירא להראות לחכם דלמא לא יתירנו לו וק"ל ועיין בדרישה : (יג) אפילו היה קטן והגדיל ר"ל הבכור בשעת נתינה היה טלה והגדיל ב"י ועיין בדרישה : (יד) ישראל לא נחשדו על הבכורות כו' דכהנים חשודים משום דחזית להו טורח גדול להמתין עד שיפול בו מום אבל הישראל א"צ לטפל בו אלא ל' בדקה וכ' בגסה ובטירחא זו שיש לה קצבה לא חשדינן ליה וא"ל ליחשדנו בספק בכור שא"צ לתנו לכהן שיעשה בו מום כדי שיאכלנו שזה אין לומר שאין אדם חשוד שיעשה איסור יעבור על מום לא יהיה בו מחמת אכילה אלא שחשוד לגזול מתנות כהונה כדבסמוך . (וי"ל ג"כ דכיון שהוא ספק בכור ואין יכולין לבא לידי ודאי איסור הקילו בה עכ"ה) ואי משום הטירחא שאינו רוצה להטריח בו עד שיפול בו מום ויאכלנו הא אי לא ניחא ליה בזה ימסרנו לכהן והכהן צריך לקבלו אפילו ספק בכור וכמ"ש בדרישה : (טו) שנאכל במומו לבעלים כמ"ש בסימן שאחר זה : (טז) ולא יתננו לכהן שאע"פ שאינו חשוד לאכול קדשים בחוץ מדמראה אותו לחכם מ"מ חשיד הוא לגזול מתנות כהונה אבל אם יש כהן עמו אז ירא מכהן זה שיתגלה הדבר שגזל מתנות כהונה ויתנו לכהן זה או לאחר : (יז) א"כ מדקדק במעשיו כו' ר"ל ולא חשדינן ליה שיגזול מתנות כהונה : (יח) אם היה חכם ומדקדק במעשיו כו' ר"ל הישראל : (יט) רואין לו לבדו פי' אפי' אין לו מום מובהק :

סי' שטו (א) ספק בכור אין הבעלים צריכין ליתנו לכהן דהמע"ה ולענין אם צריך הכהן לקבלו עיין בדרישה : (ב) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שמוציאין אותו מידו פירוש הואיל שמתחילה לא בהיתר בא לידו לא מקרי תפיסה הואיל שאין יכול לטעון בודאי שהוא ממוניה : (ג) ואנדרוגינוס כתב הרמב"ם שהוא חולין גמורין וכן הוא לדעת הרי"ף עיין ברא"ש פ' על אלו מומין : (ד) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שהוא כספק ויאכל במומו לבעלים ולענין מילה פסק ר"י שהוא כזכר גמור לעיל בסימן רס"א וגם לענין קידושין בא"ה סימן מ"ד וגם בא"ח כתב

חידושי הגהות

ה אפי' היה קטן והגדיל פי' הטלה היה קטן והגדיל ועיין פרישה :

ז"ל כתב שהוא ספק ויאכל במומו לבעלים . מבכרת שיצאה מלאה וחזרה ריקנית הבא אחריה בכור מספק שמא הפילה דבר שאינו פוטר מן הבכורה . רחל שילדה מין עז (ה) ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה ואם הולד דומה לאמו במקצת סימנים חייב (ו) ומיהו חשוב בעל מום לישחט עליו . רחל בת רחל (ז) ואותה רחל היא בת עז ועז בת עז ואותה עז היא בת רחל (ט) ורחל בת עז בת רחל כולן פטורין : פרה שילדה מין חמור וחמורה שילדה מין פרה או סוס אינו קדוש (ח) לא בקדושת בהמה טהורה ולא בקדושת בהמה טמאה (ואפילו) אם דומה לאם במקצת סימנין (י) פרה שילדה כמין חמור חייב וינתן לכהן ופרה שילדה כמין סוס או גמל (יא) ספק ויאכל במומו לבעלים וחמורה שילדה כמין סוס (יב) הוא ספק פטר חמור ויפריש עליו טלה והוא שלו בהמה דקה שטנפה פי' שנימוח העובר (יג) ויצא המיחוי פטורה מן הבכורה וצריך להראותו לרועה חכם שיראה אם הוא מחוי הולד ובהמה גסה שהפילה שליא פטורה מן הבכורה והשליא עצמה אין בה קדושה ומותר להאכילה לכלבים שפעה חררת דם פטורה מן הבכורה והחררה תקבר (יד) לפרסמה שהיא פטורה מן הבכורה . בכור שכרכו בסיב והוציאו ולא נגע ברחם אי שכרכו בשליא אחרת או שנתברכה עליו

אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס ומתוך דברי הרי"ף משמע התם דהא דפסיק משמיה דרב הלכה כר' יוסי אר' יוסי דברייתא קאי כדקאמר רב ליתא למתניתין מקמי ברייתא ולהאי פיסקא הלכה כרבנן בתראי דאמרי דאנדרוגינוס נגזז ונעבד ורש"י פי' התם דאר' יוסי דמתניתין קאי ואמרי בי רב היינו רב הונא דקאמר התם משמיה דרב דאנדרוגינוס זכר ודאי הוי ופליג אהא דאמר לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין מקמי ברייתא וכן פר"י ומסתברא דהלכתא כדאמרי בי רב דשמואל סבר כוותיה כל זה מדברי ר"י וכיון דפליגי בהאי פיסקא רבוותא טוב להחמיר ובכור מספק הוי ונאכל במומו לבעלים ודלא כר' ישמעאל דאמר מומו עמו אלא כשיולד בו מום עכ"ל : **מבכרת** שילאה מליאה וחזרה ריקנית הבא אחריה בכור מספק וכו' בבכורות פרק ג' (כ:) ובפרק המפלת (כט.) :

רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה משנה בפ"ב דבכורות (טז:) ויליף לה בגמ' (יז.) מדכתיב אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור : ומ"ש ואם הולד דומה לאמו במקצת סימנים חייב גם זה שם במשנה : ומ"ש ומיהו חשוב בעל מום לישחט עליו הכי אמרינן התם בפ"ק (ו:) וטעמא משום דאין לך מום גדול משינוי ברייתו :

רחל בת רחל ואותה רחל היא בת עז ועז בת עז ואותה עז היא בת רחל ורחל בת עז בת רחל כולן פטורים ברייתא בפרק שני דבכורות (יז.) רחל בת עז ועז בת רחל ר"מ מחייב וחכמים פוטרים ואוקימנא דלבכורה קא מיפלגי והכא במאי עסקינן ברחל בת רחל בת עז מ"ס זיל בתר אמיה והא לאו א נדמה הוא ומ"ס זיל בתר אמא דאימיה והאי נדמה הוא ואבע"א ברחל בת עז בת רחל מ"ס חזרה שיות למקומו ומ"ס לא חזרה וכתב הרא"ש ב' אוקימתות אלו ופסק כרבנן משמע דס"ל דתרי אוקימתות הלכתא נינהו אבל הרמב"ם השמיט דינים אלו ונראה שטעמו משום דרב אשי אוקמה התם אוקימתא אחריתי ומאן חכמים ר"ש דאמר עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו משמע דס"ל דלא איפליגו ר"מ ורבנן בגוונא דאינך אוקימתות ומפשטא דמתניתין דלא קתני אלא רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין רחל משמע נמי דדוקא בהך גוונא פטורה אבל בכל אינך גוונא חייבת :

פרה שילדה מין חמור וכו' משנה בפ"ק דבכורות (ה:) פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור מן הבכורה שנאמר פטר חמור ב"פ אחד בפרשת קדש ואחד בפרשת ראה עד שיהא הילוד חמור והנולד חמור וכתב הרא"ש הא דקתני חמור שילדה כמין סוס ה"ה חמור כמין פרה אע"ג דאשתני מקדושת דמים לקדושת הגוף פטורים אלא חמור כמין סוס איצטריכא ליה דמהו דתימא כיון דאידי ואידי אין לה קרנים ואידי ואידי קלוטות אימא חמור אדוש הוא קמ"ל ונראה שיש בדברי רבינו ט"ס שכתב ואפי' אם דומה לאם במקצת סימנים וצריך למחוק ואפי' ולכתוב ואם דומה לאם במקצת סימנים פרה כמין חמור חייב וכולי ופרה שילדה כמין סוס ספק וכו' וכך מצאתי בספר מוגה וטעם דינים אלו משום דהתם בגמרא (ו.) איבעיא להו פרה שילדה כמין חמור ויש בו מקצת סימנים מהו את"ל כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה קדוש חמור שילדה כמין סוס מהו את"ל כיון דמין טמאה הוא וקדוש פרה שילדה כמין סוס הכא ודאי הא טהורה והא טמאה הא בת מיקדש בבכורה והא לא בת מיקדש בבכורה או דילמא סימנין מילתא היא ת"ש בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה פטורה מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנין חייב מאי לאו אפי' פרה שילדה כמין סוס לא פרה שילדה כמין חמור ת"ש פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה מין סוס פטור מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנים חייב מאי לאו אתרוייהו לא אפרה שילדה כמין חמור . וכתב הרא"ש ולא איפשיטא אלא חדא ואינך תרתי לא איפשיטו ואזלינן לחומרא ומפריש טלה לעצמו כדקתני במתני' על ספק פטר חמור והיינו בחמור שילדה מין סוס אבל פרה שילדה מין סוס אסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים ומסקינן בפרק שנים אוחזין בספק בכור דאפי' תקפו כהן מוציאין אותו מידו אפ"ה אסור בגיזה ועבודה דקדושה הבאה מאליה שאני עכ"ל וכל הני אע"ג דיש בה מקצת סימני האם כיון שדומה למין אחר חשיב בעל מום לישחט עליו וכ"כ הרמב"ם ורבינו לא חשש לכותבו לפי שסמך על מ"ש כן לעיל בסמוך והרמב"ם בפ"ב מהל' בכורות כתב אפי' פרה שילדה כמין חמור ויש בו מקצת סימני פרה ה"ז בכור לכהן הואיל ומין החמור יש בו דין בכור אבל אם ילדה מין סוס או גמל אע"פ שיש בו מקצת סימני פרה ה"ז ספק בכור לפיכך יאכל לבעליו אם תפסו כהן אין מוציאין מידו עכ"ל :

ב"ה פסק הלכה כאת"ל צריך להעביר הקולמוס על ומדיהיב טעמא וכו' עד צ"ע הכל צריך למחוק ולכתוב במקומו ובסוף הלכות בכורים כתב פרה שילדה כמין חמור או חמורה שילדה כמין סוס פטור שנאמר ופטר חמור תפדה בשה ופטר חמור ב' פעמים עד שיהיה הילוד חמור והנולד חמור ואם יש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה עכ"ל פסק גם בזה כאת"ל

(ומדיהיב טעמא בפרה שילדה כמין חמור הואיל ומין החמור יש בו דין בכור משמע דחמור שילדה מין סוס אע"פ שיש בו מקצת סימני חמור כיון שמין הסוס אין בו דין בכור אינו בכור ויש לתמוה עליו דכיון סדרכו לפסוק כאת"ל ובגמ' אמרינן גבי חמור שילדה מין סוס את"ל כיון דמין טמאה הוא קדוש הכי הו"ל למיפסק ואפי' למאן דלא פסק הלכה כאת"ל מ"מ ספק הוי וצ"ע) : ומ"ש גבי אם ילדה מין סוס או גמל אם תפסו כהן אין מוציאין מידו והרא"ש פסק בהיפך כבר נתבאר בסימן זה :

בהמה דקה שטנפה וכו' פטורה מן הבכורה בפרק הלוקח בהמה (כ"י) אסיקנא דכ"ע טינוף פוטר בבהמה דקה : ומ"ש וצריך להראותו לרועה חכם וכו' שם בגמרא : ומ"ש ובהמה גסה שהפילה שליא פטורה מן הבכורה משנה שם : ומ"ש והשליא עצמה אין בה קדושה ומותר להאכילה לכלבים משנה בפ' בהמה המקשה (סט:) : ומ"ש שפעה חררת דם פטורה מן הבכורה והחררה תקבר משנה בפרק הלוקח מן הבהמה (כא:) : ומ"ש שהטעם כדי לפרסמה שהיא פטורה מן הבכורה כ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' בכורות : בבור שכרכו בסיב והוציאו ולא נגע ברחם וכו' עד סוף הסימן הכל בפרק בהמה המקשה (דף ע') :

הלוקח

משאר דברי רבינו בכמה מקומות מספרו נתבאר בס"ד בה' מילה סי' רס"ה ע"ש : **מבכרת** שילאה מליאה וכו' ברייתא בפ' המפלת (דף כ"ט) ומפרש בגמרא דה"ט דאע"פ דרוב בהמות ולד מעליא ילדן והאי פשוט הוא היכא למימר כמי רוב יולדות מטנפות יום אחד קודם לידה כעין גלייר"א וזו הואיל ולא טינפה אימא רוח הפילה והבא אחריו בכור מעליא הוא הילכך ספק הוא ויאכל במומו לבעלים ולא לכהן דהמע"ה ופי' רש"י דמיירי שחזרה בו ביום ריקנית וכ"כ התוס' וכגון שלא שהתה הבהמה בחוץ דאם שהתה אימור טנפה וילדה : **רחל** שילדה מין עז וכו' משנה פרק ב' דבכורות [דף ט"ז] ובפ"ק [דף ה'] מה"מ אמר רב יהודה דאמר קרא אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור וכו' יכול אפי' יש בו מקצת סימנים ת"ל אך חלק דכל אכין ורקין שבתורה למעט : ומ"ש ומיהו חשוב בעל מום לישחט עליו הכי אסיקנא בפ"ק (דף ג') דמשום שינוי הוי מומא והכי נמי הוי שינוי דבלאו הוא דומה לעז אבל טומטום לא הוי שינוי בגוף הבכור אלא שהזכרות מכוסה הוא :

רחל בת רחל וכו' בפ"ב (דף י"ז) תניא רחל בת עז ועז בת רחל ר"מ מחייב וחכמים פוטרים ואסיקנא דפלוגתייהו ברחל בת רחל בת עז ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל וכיון דהלכה כחכמים בכל ענין פטורין מן הבכורות :

פרה שילדה מין חמור וכו' משנה פ"ק דבכורות (דף ה') פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור מן הבכורה וכתב הרא"ש ה"ה חמורה שילדה כמין פרה וכו' ולי נראה דגרסינן במתני' חמורה שילדה כמין פרה וכו' וע"ש : **ומ"ש** ואם דומה לאם במקצת סימנין פרה שילדה כמין חמור שם (דף ו') בעיא דאיפשיטא באת"ל כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה קדוש אבל פרה שילדה כמין סוס וחמורה שילדה כמין סוס לא איפשיטא ואזלינן לחומרא הילכך בפרה שילדה כמין סוס דספק קדושת הגוף היא אסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים וחמורה שילדה כמין סוס דספק קדושת דמים היא מפריש טלה לפדיון ומחזיקו לעצמו כדלקמן בסימן שכ"א כ"כ הרא"ש לשם ואחריו נמשך רבינו אלא שהשמיט מלפרש דבפרה שילדה כמין סוס אסור בגיזה ובעבודה גם מ"ש סוס או גמל לא היה צריך לפרש או גמל דמהיתיתי לחלק בין סוס לגמל אידי ואידי טמאין ואין לה קרנים ופרסותיהם קלוטות אלא היה לו לומר או חזיר שפרסותיו סדוקות ובגמרא לא הזכירו אלא סוס ולא גמל ולא חזיר ואפשר דרבי' לא בא אלא לבאר דסוס דנקט תלמודא לאו דוקא דה"ה גמל או מין אחר : **בהמה** דקה שטנפה וכו' משנה רפ"ג דבכורות (דף י"ט) סימן הולד בבהמה דקה טינוף וכו' [ובד' כ"א] ה"ד טינוף אמר רבא נעכר רחמה ונמוק העובר ושמואל אמר סולטת אבעבועות של דם וצריך להראותו לחכם חכם מנא ידע א"ר פפא רועה חכם לידע אם עובר היה ותפטור מן הבכורה ובהמה גסה שהפילה שליא וכו' שם במשנה רפ"ג סימן ולד בגסה שליא ומ"ש והשליא עצמה וכו' משנה ס"פ בהמה המקשה המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים ומפרש בגמרא דה"ט אע"ג דאין שליא בלא ולד אפ"ה כיון דספק זכר ספק נקיבה היא ונקיבה לא קדשה ואת"ל זכר שמא נדמה היה רחל שילדה כמין עז או עז שילדה דומה לרחל דלא קדיש והו"ל זכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן :

שפעה חררת דם וכו' משנה פ"ג [סוף דף כ"א] ראב"י אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם ה"ז תיקבר ופטורה מן הבכורה ומפרש בגמרא כדי לפרסמה שהיא פטורה מן הבכורה דאין הכל יודעין שחררת דם מחזקינן ליה בולד מה שאין בשליא דמשליכה לכלבים וא"ל לפרסם דהכל יודעין שאין שליא בלא ולד : בכור שכרכו בסיב וכו' עד סוף הסימן הכל בפרק בהמה המקשה [דף ע'] :

הלוקח

פרישה

כתב שכך מסקנת הרא"ש ז"ל ובספרי ס"פ הערל כתבתי שלא דק כי הרא"ש לא החליט הדבר [illegible]

דרישה

ואילך אינו חייב שישראל אלא סככן ואם הכהן יסרב מלקבל [illegible]

חדושי הגהות

שטו א פי' נדמה שדומה לאחר ולא לאמו :

עליו אחותו ויצא (טו) ולא נגע ברחם או שנפחתו כותלי בית הרחם ויצא או שנעקרו כותלי בית הרחם ונתלו בצוארו ויצא כולם איבעיא ולא איפשיטא והוי ספק בכור וכן הדביק שני רחמים ויצא בזה ונכנס בזה ואח"כ יצא מן השני איבעיא אם הבהמה שהבכור נכנס בה ויצא פטורה מן הבכורה אם לאו ולא איפשיטא נפרץ מקצת הרחם ועומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך הפרוץ או שפרוץ מרובה על העומד ויצא דרך העומד ה"ז ספק (טז) נגממו כותלי בית הרחם אינו קדוש :

שטז

הלוקח בהמה מהנכרי וילדה ואינו יודע אם בכרה אם לאו הרי זה ספק ויאכל במומו לבעלים (א) בין אם לקחה תוך שנתה או אחר שנתה ואפי' אם הנכרי מסיח לפי תומו שבכר בכרה אינו נאמן ואפי' אם היא חולבת [א] כתב ר"ת שהוא ספק דשמא חולבת אע"פ שאינה יולדת א (ב) ולהריב"ן אם היא חולבת היא חולין גמורין וכן הוא מסקנת א"א ז"ל (ג) ואם ראינוה שהיא חולבת אע"פ שאינה יולדת ואח"כ ראינוה מניקה ולד פטורה מן הבכורה [ב] שלא היתה מרחמת עליו להניקו אלא אם כן ג ילדתו ואפילו אם הוא מין אחר שאינו מינה כגון רחל מניקה חזיר (ד) מי שיש לו בעדרו מבכירות ושאינן מבכירות וילדו ולא היה שם אדם ומוצא מבכירות מניקות נקיבות ושאינן מבכירות מניקות זכרים אינו חושש שמא בנה של זו בא אצל זו ושל זו אצל זו אלא הדבר בחזקתו שכל אחת מניקה את בנה הלוקח בהמה מחבירו ולא הודיעו המוכר אם בכרה אם לאו (ה) כתב בה"ג שהוא ודאי חולין (ו) ורבינו יונה כתב שהוא ספק בכור וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל :

שטז הלוקח בהמה מהנכרי וכו' משנה רפ"ג דבכורות פליגי בה תנאי ופסק כר"ע דאמר אפי' עז שילדה ברשות ישראל בתוך שנה ראשונה ורחל ילדה בתוך שתי שנה ופרה ילדה בתוך ג' שנה דקודם לכן ודאי לא ילדה אפ"ה הוי ספק דחיישינן בדקה שמא טינפה בעודה ברשות הנכרי ונכנסה חיישינן שמא הפילה שליא ברשות הנכרי ונמצא שכבר נפטרה מן הבכורה אע"פ שעדיין לא ילדה : ומ"ש ואפי' אם הנכרי מל"ת כ"כ התוס' לשם [בדף כ"א] בד"ה אשתבוחי משום דנכרי להשביח מקחו אומר כן דכבר ביכרה ולא תסתכן בלידה והכי משמע מפירש"י וכ"כ הרא"ש לשם :

ומ"ש ואפי' אם היא חולבת וכו' כ"כ התוס' בשמו [דף כ'] בד"ה חלב פוטר וטעמו דאע"פ דרוב בהמות אינן חולבות אא"כ ילדו חיישינן למיעוטא כיון דאיכא חזקה בהדה שהבהמה בחזקת שלא ילדה ולהריב"ן אדרבה העמד ולד על חזקתו ונאמר שהיא חולין גמורים כמו שהיה במעי אמו : ומ"ש וכן הוא מסקנת הרא"ש כך נראה ממ"ש תחלה פסק ר"ת ואח"כ כתב הדחייה לדבריו ושכן פסק הרמב"ן משמע דכך מסקנתו וכ"כ סתם תוס' בדבור ראשון פ' כל הצלמים דבסתם בהמות כשלא ראינוה חולבת קודם לידה חלב פוטר וכן הלכה עכ"ל מיהו האחרונים החמירו דאין סומכין על מה שהיא חולבת אלא אם כן יש עוד צד היתר לזה ועיין בהגהות ש"ע : ומ"ש ואם ראינוה שהיא חולבת וכו' כלומר להריב"ן והרא"ש אם לא ראינוה חולבת קודם שילדה פשיטא דחלב פוטר אפי' אינה מניקה אלא דהיכא דראינוה חולבת אע"פ שלא ילדה דאין החלב פוטר אפ"ה אם היא מניקה פטורה מן הבכורה : מי שיש לו בעדרו וכו' משנה פ"ג (דף כ"ג) :

הלוקח בהמה מחבירו וכו' שם (דף כ"א) פליגי בה רב ושמואל ור' יוחנן ובה"ג פסק כר' יוחנן דאמר חולין ודאי דאם איתא דלא ביכרה כיון דאיכא איסורא אודועיה מודע ליה והר"ר יונה פסק כשמואל דאמר בכור ספק הוא וזמנין דלא א"ל דילמא לשחיטה קא בעי לה הילכך ספק הוא ואסור בגיזה ועבודה ובאכילה עד שיפול בו מום וא"כ ליתנו לכהן דהמע"ה אלא יאכל במומו לבעלים והכי נקטינן לחומרא כהר"ר יונה והרא"ש :

שטז הלוקח בהמה מן הנכרי וילדה ואינו יודע אם בכרה אם לאו ה"ז ספק ויאכל במומו לבעלים בין אם לקחה תוך שנתה או אחר שנתה ברפ"ג דבכורות (יט :) פלוגתא דתנאי במתני'. ומשמע דהלכה כר"ע דאמר הכי וכ"פ הרמב"ם והרא"ש ז"ל ומ"ש אפי' אם הנכרי מל"ת שבכרה אינו נאמן כן דקדקו שם התוס' והרא"ש מדברי רש"י הא דקאמר (כא :) גבי לוקח מישראל אם איתא דבכרה אשתבוחי הוה משתבח ליה. ומ"ש אפי' אם היא חולבת כתב ר"ת שהוא ספק וכו' שם (כ :) מאי איכא בין ר"ע לרבי יהושע וא"ר"א מסורא חלב פוטר איכא בינייהו ר"ע סבר חלב אינו פוטר ורבי יהושע סבר חלב פוטר וכתבו התוס' והרא"ש שר"ת פסק דחלב אינו פוטר והאריכו בראיותיו והרא"ש הקשה עליו והעלה דחלב פוטר וכן כתב הרמב"ן ז"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהלכות בכורות והטעם מפני שרוב הבהמות אינם חולבות אא"כ יולדות (א) : ב"ה ובת"ה כתב בדין זה סימן רע"א :

ואם ראינוה שהיא חולבת אע"פ שאינה יולדת ואח"כ ראינוה מניקה ולד פטורה מן הבכורה וכו' משנה שם (כג :) רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי אינו חושש שמא בנה של אחרת היה ובגמרא (כד ·) תניא הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי הבא אחריו בכור מספק מפני שמרחמת אע"פ שאינה יולדת רשב"ג אומר הדבר בחזקתו ואיפסיקא התם הלכתא כרשב"ג : ומ"ש ואפילו הוא מין אחר שאינו מינה וכו' (שם :) א"ר יוחנן ראה חזיר שכרוך אחר רחל פטור מן הבכורה וכתבו התוס' והרא"ש (שם כ :) דר"ת פסק דחלב אינו פוטר והביא ראיה מדפסיק בגמרא הלכה כרשב"ג דאמר הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי פטורה מן הבכורה דלא מרחמא אא"כ ילדה אבל מטעם דחלב לחוד לא מיפטרה אם לא בשביל דחזיא דמרחמא ומניקתו והם ז"ל הקשו עליו דא"כ רשב"ג דאמר חלב אינו פוטר חייש למיעוטא אע"ג דליכא חזקה בהדה ובריש כל הצלמים משמע דלא חייש למיעוט וע"ק דמשמע דר' יוחנן אית ליה דהלכה כרשב"ג וגבי ההיא דראה חזיר כרוך אחר רחל ר' יוחנן לא חייש למיעוט וי"ל דר' יוחנן כדיוקא מילתיה דרשב"ג לא סבר דמשמע מדלא פטר אלא משום דלא מרחמא ליה להניקו אא"כ ילדתו מכלל דחלב אינו פוטר אלא אעיקר מילתיה הוא דפסיק כוותיה דלא מרחמא אלא א"כ ילדה ולעולם אית ליה חלב פוטר וכ"ת לבהמה שראינוה חולבת וידענו שלא ילדה אם אח"כ ראינוה מניקה ולא ידענו אם ילדה אותו ולד אי לא דאמרינן לא מרחמא אא"כ ילדה והשתא כמי מצינן למימר דרשב"ג כמי אית ליה דחלב פיטר דלא חייש למיעוטא עכ"ל : וז"ש רבינו בתחלת הלשון ואם ראינוה שהיא חולבת אע"פ שאינה יולדת ואח"כ ראינוה מניקה ולד פטורה מן הבכורה וכו' : **מי** שיש לו בעדרו מבכירות ושאינן מבכירות וילדו ולא היה שם אדם ומוצא מבכירות מניקות נקבות וכו' משנה שם (כג :) : **הלוקח** בהמה מחבירו ולא הודיעו המוכר אם בכרה אם לאו שם (כא ·) לוקח מישראל מאי אמר רב בכור ודאי דאם איתא דבכרה אשתבוחי הוה משתבח לומר שכבר בכרה ולא תסתכן עוד בלידה א"כ שנפטרה מן הבכורה ושמואל אמר בכור ספק זימנין דלא א"ל דסבר דלמא לשחיטה יקא בעי לה ור' יוחנן אמר חולין ודאי דאם איתא דלא ביכרה כיון דאיכא איסורא אודועי מודע ליה וכתב הרא"ש בה"ג פסק כר' יוחנן והר"ר יונה פסק כשמואל דאמר מלתא מציעתא דלענין אכילתו בלא מום הוה ליה רב ושמואל דאסרי תרי ור' יוחנן הוה יחיד לגבייהו ולענין נתינתו לכהן הו"ל ר' יוחנן ושמואל תרי ורב דאמר בכור ודאי יחיד הילכך יאכל במומו לבעלים עכ"ל ואין בדברי הרא"ש הכרע כמי מהם סובר ורבינו שכתב שמסקנא דידיה כהרבינו יונה אפשר שלמד כן מדהביא דבריו לבסוף והרמב"ם בפ"ד מה' בכורות פסק כר' יוחנן וכדברי בה"ג :

שניס

דרכי משה

שטז (א) וכ"פ המרדכי ע"ד. פ"ק דחולין אבל במרדכי ביבמות ריש האשה בתרא כתב כדברי ר"ת וכ"כ שם בהג"ה פ' האשה שהלכה בשם תשובת מהר"ם וכתב שם וסימני הידק קרניה אינו מעלה ולא מוריד . ולא עוד אלא אפי' מכירה שהיא זקנה אין חלב פוטרה עכ"ל וכתב עוד שם בהג"ה אני הדיוט הכותב נ"ל דאף לדברי מהר"ם דאין חלב פוטרה וכן נוהגין בכל ארץ אשכנז מ"מ יכול ב הכהן לומר אייתי ראייה דקי"ל כר"ת דחלב אינו פוטר עכ"ל וכתב מהרא"י סימן ק"ל בפסקיו דיש להקל בפרה חולבת לפום שנתוודע

דרישה

בספק בכור יכול הישראל לומר ממ"כ איני חייב לטפל בו עוד דאי חולין הוא איני חייב לטפל דכא אי בעינא שחטינא ליה ועבידנא ביה מאי דבעי ואי בכור כבר נטפלתי בו כשיעור שחייבתני התורה אבל הכהן אינו יכול להטילה על הישראל ולא עליו תלונותיו כ"א על השם שציוהו ליטול בכורו והשתא עד דספק בכור הוא צריך לטפל מספיקא כדין כל ספק איסורא לחומרא ומשום דלמא בכור הוא חייב לטפל בו ע"כ מתשיבה מצאתי בין תשובת מהרא"ק ומסופקני אם זו תשובה גם מהר"ס השיב סימן סע"ו מ"ו :

סי' שטז [א] **כתב** ר"ת שהוא ספק דשמא חולבת כו' פיק מהרא"י בשם מהר"ם דנוהגין כר"ת ומ"מ שמכינן אחולבת היכא דאיכא כמי נכרי מל"ת (ושנראה דלא מתכוין להשביח מקחו והיינו שכתב אמכם בעיזים אין לסמוך אנכרי מל"ת ואפי' היכא דאיכא ס"ס דרגילות הוא להיות חולבות בלא לידה ע"ש ובהגהות רמ"א . וכתב הגהות מרדכי נראה דאף לדברי מהר"ס דאין חלב פוטרת מ"מ יכול הכהן לומר לנותנו לו אייתי ראייה דבכור הוא ולטפל בו ועיין בדרישה סי' סע"ו עכ"ה) כתבים סי' ק"ל מ"ו : ואם קנה פרה ועגל ומניקה את העגל בהא גם ר"ת מודה דלא חיישינן שמא ולד אחר מניקה וכן מוכח מב"י וכן כתב מ"ו בסמוך : [ב] שלא היתה מרחמת עליו להניקו כו' ואפי' אם הוא מין אחר כו' נ"ע דלעיל בסי' ע"ס כתב רבי' אבל אם הניחה מעוברת ומצא מין טמא הולך אחריה ויונק אותה אסורה שמא לא ילדתו ודע דכולה סדא מימרא היא ורבי יוחנן קאמר לה בפ"ג דבכורות וז"ל א"ר יוחנן ראה חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה עד יבא מורה לדק ע"כ ופריך בגמרא פטור מן הבכורה כמאן כרשב"ג ואסור באכילה כרבנן ופי' רש"י פטור מן הבכורה כרשב"ג דס"ל דלא מרחמא על דלאו דידה ואסור באכילה כרבנן דס"ל דחיישינן לרמותי אע"ג דלאו דידה ופריך תו וכ"ת ספוקי מספקא ליה לר"י אם כן אמאי פטורה מן הבכורה ומסיק לעולם ס"ל כרשב"ג מיהו מספקא ליה אי סבר רשב"ג יולדת מרחמא או אינה מרחמא ופירש"י לעולם ס"ל כו' דפטורה מן הבכורה דודאי א"כ לאו דידה הוא אי לאו דהוי לה ולד לא הויא מרחמא ליה . מיהו מספקא ליה אי סבר כו' והיינו עד יבא ויורה לדק ויעמידנו על טעמו של רשב"ג ולכן באכילה אסור דאיכא למימר ולד אחריתא הוי לה ומית ורחמתיה להאי ע"ש ברש"י דף כ"ד ע"א ולכן צריכין להגיה אא"כ ילדה ול"ג ילדתו כמ"ש מ"ו . וזה שכתב מ"ו וכן מוכח אא"כ מיניה וביה ר"ל שכתב אא"כ ואפי' אם הוא מין אחר כו' ולעיל בסימן ע"ט כתב רבינו אבל אם הניחה מעוברת ומצא מין טמא כו' אלא ע"כ צ"ל דאע"ג דמאי שמניקה אינו ראיה שודאי ילדתו מ"מ ראיה שילדה כבר דאין בהמה מרחמא אלא א"כ ילדה פעם אחת : מעשה במוכרע באדם אחד שלא מכר ולד בהמתו לנכרי מחמת הבכורה והשיב לו מהרי"ו ז"ל לגדל אותו בכור בעצמו ושלא ליתן לשום כהן כיון שהוא פשע שלא מכר ואמר שלא יתן שום ישראל בכור לכהן אלא היכא שיש לישראל ס"ס אונס ידוע שלא היה יכול למוכרו עכ"ל מהרי"ו מ"ו : אדם הקונה מישראל חבירו בהמה חולבת כיון שלא פירש המוכר שלא ילדה הולד הראשון אינו בכור דהר"ם מ"ו ר"ל דסבר כה"ג שפסק כר"י כמ"ש בפרישה :

פרישה

(טו) ולא נגע ברחם או שנפחתו כותלי כו' כצ"ל ר"ל נרחבו שכשיצא לא נגע : (טז) נגממו כותלי בית הרחם ניטלו מעובי הכתלים מבפנים סביב רש"י :

סי' שטז (א) (בין אם לקחה תוך שנתה ר"ל בתוך שנה שנולדה לקחה והיינו שאין הבהמה זקינה אלא שנה אחד עכ"ה) ואפילו אם הנכרי מל"ת שכבר בכרה דבשלמא פשיטא דלא מהימן דדילמא לשבח מקחו הוא דקאמר שכבר ילדה ולד ראשון ותו ליכא למיחש שמא תמות בלידה אלא אפי' כה"ג במסיח ל"ת אפ"ה אינו נאמן דלא אמרינן נכרי נאמן במל"ת אלא באיסור דרבנן : (ב) ולהרמב"ן אם היא חולבת כו' כצ"ל דרוב אינם חולבות אלא א"כ ילדו ולא חיישינן למיעוטא : (ג) ואם ראינוה שהיא חולבת אע"פ שאינה יולדת כו' פי' את"ל דאינה יולדת כר"ת אפ"ה סמכינן אחולבות ומניקות ור"ת מודה בזה כדאיתא להדיא בהסר"י ריש פרק בתרא דיבמות באריכות ע"ש א"כ נראה להגיה אע"פ שלא ילדה וכגון שראו שחולבת קודם שילדה וא"כ בודאי חלב אינו סימן ואפ"ה מינקת הוי סימן וכ"כ הרא"ש להדיא ע"ש וכן נראה להגיה אא"כ שלא היתה מרחמת כו' אא"כ ילדה ולא ילדתו וכן מוכח אא"כ מיניה וביה וק"ל מ"ו. האי את"ל כו' דכתב מ"ו לשון שאינו מדוקדק הוא לע"ד דהא ודאי שהדין כן אפי' לר"ת אבל רבי' כתב האי דינא לסברתו דאע"פ שכאן החלב ודאי אינו סימן מ"מ פטורה וכן פירש ב"י ועיין בדרישה : (ד) מי שיש לו בעדרו מבכירות פי' בכורות שלא ילדו אלא עתה רש"י : (ה) כתב בה"ג שהוא ודאי חולין ר"ל כרבי יוחנן דס"ל דאם איתא דלא ביכרה כיון דאיכא איסורא אודועי מודע ליה : (ו) והר"ר יונה כתב שהוא ספק כו' דסבר כשמואל דס"ל דאיכא למימר דאם איתא דבכרה אשתבוחי הוי משתבח לומר שכבר בכרה ולא תסתכן עוד בלידה א"כ שנפטרה מן הבכורה ואיכא למימר כמי זמנין לא א"ל דסבר דילמא לשחיטה קבעי לה ועיין בב"י . וע"ל סימן ט"ז באותו ואת בנו דכתב רבי' שמא דמסתמא אין חוששין ועל המוכר להודיע באם הוא ששחטו אמו היום ולגירסת הספרים שגורסים שם שאם שמע כו' אם הוא באחד מד' פרקים כו' דמשמע דבשאר ימי משך השנה א"צ להודיע לק"מ . אבל לפי מה שהגהתי שם קשה . ואפשר לומר משום דסתם מי שקונה בהמה קונהו כדי לשוחטו מיד ומש"ה בודאי מודיע אותו ומכ"ש עצמו בכאן אף אם לא ילדה כבר א"צ להודיעו שלא בכרה דלא מסתמא ישחטנה ולא תבא להולדת בכור וק"ל :

חדושי הגהות

שטז א בדרישה כתב דצ"ל ולהרמב"ן אם היא חולבת : ב ר"ל אם הישראל נותנו לו מספק והוא אינו רוצה לטפל בו יכול לומר לו אייתי ראיה וכו' : ג מלשון זה משמע דעל [illegible] אותו הולד קאי דאי לאו שילדה ולד זה לא היתה מניקתו וזה א"א לאומרו דהא לעיל סימן ע"א פסק שאם הניחה מעוברת ומצא מין טמא הולך אחריה ויונק ממנה אסורה [illegible] [illegible]

שיז שנים

שהפקידו אצל אחד ב' זכרים אחד בכור ואחד פשוט ומת אחד מהם ואינו ידוע איזו מניח הנשאר ביניהם (א) והוא בין שניהם ודינו כספק בכור (ב) אחד שהפקיד בכור אצל חבירו ולחבירו פשוט ומת אחד מהם המוציא מחבירו עליו הראיה (ג) וכיון שהנפקד מוחזק יחזיקנו ויאכלנו במומו (ד) רועה כהן שנתן הבהמות בחצר בעל הבית וילדה א' מהן בכור ונתערב עם של בע"ה ומת אחד מהן (ה) לא אמרינן א כיון שהוא רועה שלו הקנה לו חצירו שיקנה לו הבכור מיד והוה ליה כשנים שהפקידו אצל אחד אלא כיון שלא בא ליד כהן לא זכה והו"ל בע"ה מוחזק ויאכלנו במומו :

שיח רחל

שלא בכרה וילדה שני זכרים אפי' יצאו ב' ראשיהן כאחד (א) אין לכהן אלא אחד והכחוש שבהן והשני ספק ויאכל במומו לבעלים (ב) וחייב במתנות כהונה מת אחד הוי ספק (ג) שזה יאמר לו הבכור מת ועליו להביא ראיה (ד) זכר ונקיבה אין לכהן כלום ויאכל במומו לבעלים שתי רחלים שלא בכרו וילדו שני זכרים שניהם לכהן זכר ונקיבה הזכר לכהן שני זכרים ונקיבה אין לכהן אלא הכחוש ויאכל השני במומו לבעלים ואם מת אחד מהן (ה) הוי הכהן מוציא. שתי נקיבות וזכר או שתי נקיבות ושני זכרים אין לכהן כלום ויאכלו במומו לבעלים. אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים נותן לכהן הכחוש ויאכל השני במומו מת אחד מהן או שילדו זכר ונקיבה אין לכהן כלום ויאכל במומו לבעלים. גר שנתגייר ספק בכרה בהמתו קודם שנתגייר ספק אחר כן הוי ספק ויאכל במומו לבעלים :

שיט מבכרת

המקשה לילד יכול לחתך אותו אברים אברים ולהשליכו לכלבים וכתב הרמב"ם דוקא במחתך אבר אבר ומשליכו אבל אם מניח האברים לפניו (א) עד שיצא רובו קדוש למפרע ואסור להשליכו לכלבים וא"א הרא"ש ז"ל כתב (ב) דאפילו במחתך ומניח אינו קדוש למפרע (ג) יצא כולו כאחד קדוש

שיז שנים שהפקידו אצל אחד שני זכרים אחד בכור ואחד פשוט ומת אחד מהן וכו' פשוט בספ"ב דבכורות (יח :) : ומ"ש אחד שהפקיד בכור אצל חבירו ולחבירו פשוט וכו' ג"ז פשוט שם. ומ"ש רועה כהן שנתן הבהמות בחצר ב"ה וילדה אחת מהן בכור ונתערב עם של ב"ה ומת אחד מהן וכו' שם פלוגתא דר"ט ור"ע והלכה כר"ע דאמר הכי :

שיח רחל שלא בכרה וילדה ב' זכרים אפי' יצאו ב' ראשיהם כאחד אין לכהן אלא אחד משנה בספ"ב דבכורות [יז :] רחל שלא בכרה וילדה ב' זכרים ויצאו ב' ראשיהם כאחד ר"י הגלילי אומר שניהם לכהן וחכ"א א"א לצמצם אלא אחד לו ואחד לכהן ר"ט אומר כהן בורר לו יפה ר"ע אומר משמנים ביניהם והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות ור"י פוטר מת אחד מהם ר"ט אומר יחלוקו ר"ע אומר המע"ה ומפרש בגמרא דמשמנים ביניהם דאמר ר"ע היינו לומר שהכהן נוטל כחוש ובפלוגתא דר"י הגלילי כתבו התוס' והרמב"ם והרא"ש דהלכה כת"ק ובפלוגתא דר"ט ור"ע פסקו הלכה כר"ע ובפלוגתא דר"י ות"ק מפורש לקמן בגמרא דטעמא דמאן דפליג ארבי יוסי הואיל וכהן בא עליו משני לדדין דאמר אי בכור הוא כוליה דידי הוא ואי לאו בכור הוא הב לי מתנות מיניה ופסק הרא"ש כת"ק אבל מדברי הרמב"ם בפ"ט מהל' בכורים נראה שפסק כר"י והטעם משום דבסוף פירקא במתני' איפליגו ר"מ ור"י במילתא וקי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ואע"ג דברישא סתם לן תנא כר"מ הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת : ומ"ש זכר ונקיבה אין לכהן כלום שם במשנה והטעם משום דחיישינן שמא נקיבה יצאת תחלה והמע"ה : **שתי** רחלים שלא בכרו וילדו ב' זכרים וכו' עד מת אחד מהן או שילדו זכר ונקיבה אין לכהן כלום ויאכל במומו לבעלים הכל שם במשנה [יח :] : ומ"ש בבא ראשונה ושניה שאינו נותן לכהן אלא כחוש פלוגתא דר"ט ור"ע והלכה כר"ע דאמר הכי : ומ"ש ויאכל השני במומו לבעלים לפי מ"ש לעיל גבי שני דהוי ספק שהוא חייב במתנות ה"ה בזה שהוא חייב וכן מ"ש בבא שנייה ואוכל השני במומו הוא חייב במתנות לפי מה שפסק לעיל כר"מ דאמר השני חייב במתנות דבכל הני ג' איפליגו ר"מ ור"י וטעם כל אחד מהן שוה בשלשתן. ומ"ש ואם מת אחד מהם הוי הכהן מוציא וכן מ"ש בבא שנייה מת אחד מהן אין לכהן כלום פלוגתא דר"ט ור"ע שם במשנה והלכתא כר"ע דאמר המע"ה כלומר ספק בכור הוא ויאכל במומו לבעלים : **גר** שנתגייר ספק בכרה בהמתו קודם שנתגייר וכו' ברייתא בפרק הזרוע [קלד :] :

שיט מבכרת המקשה לילד יכול לחתך אותו אברים אברים ולהשליכו לכלבים משנה בפרק בהמה המקשה [סט :] מבכרת שהיא מקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים יצא רובו ה"ז יקבר ונפטרה מן הבכורה : ומ"ש בשם הרמב"ם דדוקא במחתך אבר אבר ומשליכו הוא בפ"ד מהל' בכורות וטעמו דגרסינן התם בגמרא אתמר יצא שליש ומכרו לנכרי וחזר ויצא שליש אחר רב הונא אמר קדוש רבה אמר אינו קדוש רב הונא אמר קדוש קא סבר למפרע קדוש וכיון דנפיק ליה רובא איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא הוא קדוש ומאי דזבין לאו כלום וזבין רבה אמר אינו קדוש קסבר מכאן ולהבא קדוש ומאי דזבין שפיר זבין תנן מבכרת המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים מאי לאו מחתך ומניח ואי אמרת למפרע הוא קדוש יקבר מיבעיא ליה הכא במאי עסקינן במחתך ומשליך אבל מחתך ומניח נעשה כמי שיצא רובו ויקבר ופסק הרמב"ם כר"ה והרא"ש פסק כרבה : **ומ"ש** יצא כולו כאחד קדוש ואסור להשליכו לכלבים היינו סיפא דמתניתין אלא שיש לתמוה עליו למה שינה לכתוב

שיז שנים שהפקידו אצל אחד וכו' פי' בהא ליכא פלוגתא דכיון דאין אחד מהם מוחזק הוי של שניהם ודינו כספק בכור דאסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לשניהם וחולקין ביניהם : אחד שהפקיד בכור אצל חבירו וכו' בהא נמי ליכא פלוגתא דכיון דבעה"ב מוחזק המע"ה אבל רועה כהן שנתן כל הבהמות של בעה"ב בחצר בעה"ב וילדה אחת מהן בכור ונתערב עם של בעה"ב ר' טרפון סבר אקנויי מקני ליה בעה"ב לכהן מקום בחצרו כדי שיזכה כהן בבכורות כשיולדו מיד דתקני ליה חצרו דניחא ליה לאיניש דתתעביד מצוה בממוניה שיגדלו בכורותיו של כהן בחצרו והו"ל חצר של שניהם וחולקין דברשות שניהם הוא עומד והו"ל כשנים שהפקידו אצל אחד ור"ע סבר כיון דאית ליה לבע"ה פסידא היכא דאיכא ספיקא דמפסיד בעה"ב אי קיימא חצר ברשות כהן לא מקני ליה בעה"ב לכהן כלום והוה ליה רועה המע"ה והלכה כר"ע :

שיח רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים וכו' משנה ספ"ב דבכורות (דף י"ז) פליגי ביה תנאי ובפלוגתא דת"ק ורבי יוסי הגלילי פסקו הפוסקים הלכה כת"ק דא"א לצמצם שיצאו שני ראשיהן כאחד אלא האחד יצא תחלה ולא ידעינן הי מינייהו ואחד לו ואחד לכהן והלכה כר"ע דהכהן נוטל הכחוש דלא כר' טרפון דהכהן בורר לו את היפה : **ומ"ש** רבינו והשני ספק וכו' אע"ג דהראשון נמי ספק ואף בזמן הבית לא חזי להקרבה דאיכא למיחש משום חולין בעזרה אלא יאכל במומו לכהן וכן פי' רש"י לשם מ"מ כתב רבינו והשני ספק כלומר לענין ממון הוי ספק שהכהן אינו מוציא מישראל אלא אחד שהוא ודאי ממונו של כהן לפחות הכחוש אבל השני הוא ספק ממונו ואינו מוציא אלא בראיה והילכך יאכל במומו לבעלים ומיהו אע"פ שהוא ספק חייב במתנות כת"ק דפליג אר' יוסי דפוטר וה"ט דחייב דכהן בא עליו מב' לדדין דאי בכור הוא כוליה דידי הוא ואי לאו בכור הוא הב לי מתנות מיניה כדאיתא התם בגמ' (דף י"ח) : **שתי** רחלים שלא בכרו וכו' עד ויאכל במומו לבעלים משנה סוף פ"ב דבכורות [סוף דף י"ח] פלוגתא דר"ט ור"ע דפליגי הכא בב' רחלים כדאפליגו ברחל אחת וקאמר דאצטריכו תרוייהו ע"ש והלכה כר"ע לגבי ר"ט :

שיט מבכרת המקשה לילד וכו' משנה בפרק בהמה המקשה [סוף דף ס"ט] המבכרת המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים יצא רובו הרי זו יקבר ונפטרה מן הבכורה ופירש"י ונפטרה מן הבכורה. שהבא אחריו אינו בכור בין שיצא ראשון אבר אבר ובין שיצא רוב כאחת דהא שני לאו פטר רחם הוא עכ"ל. וכן פי' התוס' בד"ה מאי לאו [תחלת דף ע'] אבל הרמב"ם ספ"ד דהלכות בכורות פסק דנפטרה מן הבכורה אסיפא דוקא קאי כשיצא רובו כאחד אבל רישא כשמחתך אבר אבר ומשליך לכלבים אינה נפטרה

דרכי משה

שנתוודע לי לפומי דאינשי טובא דפרות שלנו לאו אורחייהו כל עיקר להיות חולבות בלא לידה ואפ"ה לא מסכינן אהך טעמא לחוד אלא היכא דאיכא בהדה נכרי מל"ת ונראה דלאו מתכוין להשביח מקחו וכן אני מורה ובא אמנם בעזים דרשתי כבר דרגילות הוא קצת להיות חולבות בלא לידה ולכן אין לסמוך בהן אטעמא דנכרי מל"ת אע"ג דלא מתכוין להשביח מקחו וכו' עד ואפי' היכא דאיכא ס"ס שעז שקנה ילדה ב' דאיכא ס"ס שמא ילדה כבר מ"מ איכא למימר אבל חד שמא זה אינו הבכור אפ"ה אין להתיר עכ"ל וכ"פ סי' קס"ז דהיכא דאיכא צדדים להתירה עם טעמא דחליבה מתירין בפרות אבל לא בעזים עכ"ל וכ"פ בת"ה סי' רע"א דחלב אינו פוטר וכ"פ מהרי"ו סימן קע"ד בתשובה : וכ"כ

פרישה

סי' שיז (א) והוא בין שניהם ר"ל בין הכהן ובין מי שהפקיד הפשוט וכשיפול בו מום יחלוקו בין שניהן ויאכלנו : (ב) אחד שהפקיד בכור אצל חבירו ולחבירו ר"ל לנפקד : (ג) וכיון שהנפקד מוחזק יחזיקנו כו' פי' שיכול לומר לכהן הבא לראיה ממנו שהבכור מת וזה שנשאר הוא הפשוט ולכן הוי הכהן המע"ס: (ד) רועה כהן ר"ל רועה שהוא כהן : (ה) לא אמרינן כיון שהוא רועה שלו הקנה לו חצירו כו' וזהו דעת רבי טרפון וז"ל בגמרא ר' טרפון סבר אקנויי קא מקני ליה בחצירו וניחא ליה דליתעביד מצוה והו"ל כשנים שהפקידו אצל רועה שמניח ביניהם ומסתלק ופירש"י אקנויי אקני ליה ב"ה לכהן מקום בחצירו כדי שיזכה כהן בבכורות כשיולדו מיד דתקני ליה חצירו. דניחא ליה לאיניש דתתעביד מצוה בממוניה שיגדלו בכורותיו של כהן בחצירו והו"ל חצר של שניהן והוי האי חצר כי רועה וכאילו שנים הפקידו אצלו הילכך חולקין דברשות שניהן עומד קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כר"ע דאמר כיון דאית ליה פסידא (ר"ל לב"ה אם מקנה ליה בחצירו) לא מקני ליה מידעם (ר"ל כלום) והו"ל כאחד שהפקיד אצל ב"ה שהמע"ס ועיין בגמרא בפ"ב דבכורות דף י"ח ע"ב :

סי' שיח (א) אין לכהן אלא אחד דא"א לצמצם ואחד יוצא תחילה ואחד יוצא תחילה ואי לא הב לי מתנות וכן בכל הני דקאמר אם כ יאכל במומו לבעלים חייבים במתנות ב"י : (ג) שזה יאמר הבכור מת ועליו ר"ל על הכהן : (ד) זכר ונקבה אין לכהן כלום כו' דשמא הנקבה יצאת תחילה והמע"ס : (ה) הוי הכהן המוציא ר"ל המע"ס :

סי' שיט (א) עד שיצא רובו קדוש למפרע כו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב אפי' במחתך ומניח כו' פלוגתא דרב הונא ורבה הוא ורבה ופסק הרמב"ם כרב הונא והרא"ש כרבה : (ב) דאפי' במחתך ומניח אינו קדוש למפרע וכתבו התוס' דהפי' למ"ד מכאן ולהבא הוא קדוש ויכול להשליך במחתך ומניח עד רובו. מיהא מה שיצא אחר שיצא הרוב הוא טעון קבורה ואע"ג שהרוב שיצא אבר אבר יכול להשליך אף לאחר שיצא מיעוט שנשאר מ"מ מיעוט שנשאר קדוש וטעון קבורה : (ג) יצא כולו כאחת קדוש ר"ל כל רובו וס"ק להרא"ש אם מחתך והניח האיברים לפניו עד

דרישה

סי' שיט אלופי ומוודעי הר"ר יעקב ראיתי דבריך על הבהמה המעוברת שלא בכרה שקנה יהודי מן עבדי דוכוס שללו שלל ובשעה שמכר לו הנכרי אמר אם תבא נכרית פלונית שהבהמה שלה תן לה לפדותה ושוב באתה הנכרית ונתרצה היהודי ליתן לה לפדותה ולא הספיקה להביא מעות עד שילדה בבית ישראל דעתי נוטה שמחייבת בבכורה דהא ודאי הבעלים נתייאשו מן הליסטים וקנאו ישראל ביאוש ושינוי רשות אע"ג דנתרצה הישראל לפדות בדיבור בעלמא לא קני בלא משיכה ובלא כסף מכרס : ואיני

חדושי הגהות

דשמא לא ילדתו ע"ש לכן כתבו הפוסקים דצריך להגיה אא"כ ילדה וכו' ר"ל שאינה מרחמה שום ולד אם לא שילדה מתחלה ולד וא"כ יש הוכחה מאותו שכרוך אחריה שכבר ילדה ולד אחד או אותו ולד או ולד אחר עיין רש"ל ודרו"פ ב"ח וט"ז :

שיז א ר"ל לפי מאי דאיתא שם בגמרא פלוגתא דר"ט ור"ע ר"ט סבר אקנויי מקני ליה בחצרו וניחא ליה דליעבד מצוה והו"ל כשנים שהפקידו אצל רועה שמניח ביניהם ומסתלק פי' רש"י אקנויי אקני ליה (ב"ה לכהן מקום בחצירו כדי שיזכה הכהן בבכורות כשיוולדו מיד דתקני ליה חצירו) דניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה שיגדלו בכורותיו של כהן בחצירו והו"ל חצר של שניהן והוי האי חצר כי רועה וכאילו שנים הפקידו אצלו הילכך חולקין דברשות שניהן עומד ולכן כתב הטור דסד"א דהכי נקטינן כר"ט קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא כר"ע דאמר כגון דאית ליה פסידא (ר"ל לב"ה אי מקנה ליה חצירו) לא מקנה ליה כלל והוה ליה כאחד שהפקיד אצל ב"ה שהמע"ה כל זה העתיקו הפרישה וט"ז :

פי'

קדוש ואסור להשליכו לכלבים (ד) וכתב ג"כ הרמב"ם כשמחתך אבר אבר ומשליך (ס) שלא נפטרה מהבכורה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שהיא פטורה (ו) יצא שליש ומכרו לנכרי וחזר ויצא שליש לדעת הרמב"ם (ז) חל עליו קדושה למפרע ולדעת א"א הרא"ש ז"ל (ח) כיון שלהבא הוא קדוש מכירה שמכר לנכרי הוי מכירה ומפקיעה ממנו קדושת בכורה יצא שליש דרך דופן ושני שלישים דרך רחם כתב הרמב"ם כיון שלמפרע (ט) נמצא שרוב הראשון מקדשו (י) וכיון שיצא רוב הראשון דרך דופן אינו קדוש ולדעת א"א הרא"ש ז"ל קדוש יצא רוב העובר (יא) ע"י מיעוט אחד האברים שמשלימו לרוב חשוב כילוד אע"פ שרוב האבר מבפנים ואסור למוכרו לנכרי ולהשליכו לכלבים ופוטר הבא אחריו ואם יצא חציו של עובר ע"י רוב אחד מהאברים שעל ידו נשלם יציאת הצי העובר (יב) מיבעיא אם חשוב כילוד ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא שאסור למוכרו לנכרי ולהשליכו לכלבים ואינו פוטר הבא אחריו :

שב כהנים ולוים חייבין בבכור בהמה טהורה (א) ויפרישנו הכהן ויעכבנו לעצמו (ב) השותפין חייבין (ג) אבל שותפות הנכרי פוטר הילכך המוכר עובר פרתו לנכרי או לוקח ממנו עובר פרתו פטור מהבכורה ואפילו אין לו עמו שותפות (ד) אלא באזן בין באם בין בעובר פטור והרמב"ם כתב היה להנכרי שותפות באם או בעובר אפילו באחד מאלף פטור מהבכורה היה לו (ה) באחד משניהם אבר אחד כגון יד או רגל או כל שאילו יחתך ויהיה בעל מום פוטר (ו) ואם אפשר שיחתך ולא יהיה בעל מום אינו פוטר (ז) [א] ואיני יודע למה כתב היה לו באחד משניהם אבר אחד דה"ה נמי אפילו אם א[ין] לו אלא כל שהוא ביד או

ב"ח

נפטרה מן הבכורה : ומ"ש בשם הרמב"ם דוקא במחתך אבר אבר ומשליכה וכו' שם כ"כ וטעמו דפסק כרב הונא לגבי רבה ביצא שליש ומכרו לנכרי וחזר ויצא שליש אחר והרי כאן רוב רב הונא אמר קדוש קסבר למפרע הוא קדוש משעת לידה דמכי נפיק רובא חשיבא ליה לידה מתחלה ואיגלאי מילתא דכי זבין לנכרי לאו כלום זבין דאין לו חלק בו ומתניתין נמי דוקא במחתך ומשליך לכלבים אבר אבר דכיון דליתנהו [...] תיחול בשעת גמר יציאת הרוב אבל מחתך ומניח עד שיצא הרוב והרי החתיכות לפנינו איגלאי מילתא ביציאת הרוב דמעיקרא קדוש להו ונעשה כמי שיצא [...] אחת ויקבר ונפטרה מן הבכורה אבל הרא"ש פסק כרבה דפליג ארב הונא ביצא שליש וכו' דאינו קדוש קסבר מכאן ולהבא הוא קדוש פי' מיציאת הרוב ואילך הוא קדוש ובתחילת לידתו חולין הוה ויכול למכרו כאילו הוא במעי אמו שהרי קדושתו תלוי בלידה וכיון דמכירתו מכירה הו"ל יד הנכרי באמצע ותו לא קדיש בשני שלישים האחרונים א"כ מתניתין אפילו מחתך ומניח אבר אבר עד שיצא הרוב והחתיכות לפנינו משליכו לכלבים דכיון דמכאן ולהבא הוא קדיש ומקמי יציאת הרוב לא קדיש מידי הנך דאיחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עלייהו כך פירש"י ומשמע מדכתב הנך דאיחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עלייהו דאף למ"ד מכאן ולהבא הוא קדוש דוקא מה שנחתך קודם יציאת הרוב אין קדושה חלה עליו כלל ויכול להשליכו לכלבים אף לאחר יציאת הרוב ומיהו מכי יצא רובו ואילך טעון קבורה למה שיצא וכ"כ התוס' ושכך משמע מל' פירש"י והיינו ממ"ש הנך דאיחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עלייהו כדפרישית ויש להקשות להרמב"ם דפסק כרב הונא דלמפרע הוא קדוש א"כ אסור להטיל בו מום אף ביצא מיעוט ראשו ודפרק כל פסולי המוקדשין מתיר להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם כל ראשו ע"ש בפירש"י (דף ל"ה) בד"ה גדיא באודניה וצ"ל דלא פירש"י כך אלא לרבה אבל לרב הונא אין הכי נמי דלא שרי להטיל בו מום אלא מכי חזי לאזניו של בכור בפנים בעוד שלא יצא כלל לאויר העולם וכן נראה ממ"ש התוס' בד"ה רב הונא אמר דף ס"ט : יצא שליש וכו' כבר נתבאר פלוגתא דרב הונא ורבה והרמב"ם פסק כרב הונא והרא"ש פסק כרבה : יצא שליש דרך דופן וכו' ג"ז שם פלוגתא דרב הונא ורבא והרמב"ם לטעמיה והרא"ש לטעמיה : יצא רוב העובר וכו' בפ' בהמה המקשה [דף ע'] ופסקו כך הרמב"ם והרא"ש שם :

שב כהנים ולוים חייבים וכו' משנה ריש פ"ב דבכורות כהנים ולוים חייבים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ומפטר חמור פי' בפדיון הבן למדנו ק"ו אם פטרו הלוים בכורי ישראל במדבר כ"ש שיפטרו את עצמן ופטר חמור למדנו מדכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה והפטור מבכור אדם פטור מבכור בהמה טמאה כדאיתא פ"ק דבכורות (דף ד') אבל בבכור בהמה טהורה כיון דליכא קרא לפטור כהנים ולוים אם כן ממילא חייבים הם להפרישו מדכתיב כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגומר ומפרישו ומעכבו לעצמו וכשיפול בו מום יאכלנו ובזמן הבית היה מקריב דמו ואיבריו ואוכל שאר הבשר בתורת בכור כ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' בכורות :

השותפין חייבין כו' בר"פ ראשית הגז [דף קל"ה] אמר רבא בכורה אף ע"ג דכתיב בבקרך ובצאנך דידך אין דשותפות לא כתב רחמנא ובכורות בקרכם וצאנכם אלא בקרך וצאנך למה לי למעוטי שותפות נכרי ואע"ג דבתר הכי [דף קל"ו] מייתי תנאי דפליגי בה דתניא בהמת שותפות חייבת בבכורה ורבי אלעאי פוטרה קי"ל כת"ק דמדתנן ברפ"ב דבכורות דהמשתתף עם הנכרי פטור מן הבכורה שנאמר בישראל אבל לא באחרים מכלל דשותפים דישראל חייבים והלכה כסתם משנה : ומ"ש הילכך המוכר עובר פרתו וכו' שם במשנה : **ומ"ש** ואפי' אם אין לו עמו שותפות אלא באוזן וכו' בפ"ק דבכורות [דף ג'] פליגי בה רב הונא ורב חסדא ורבא ואסיקנא אלא ל"ש בו ל"ש באמו אפילו אין לו שותפות אלא באזנו כרב הונא והכי א"ר יוחנן אפילו מום קל ואמר מום קל קמ"ל כדרב הונא דאמר אפי' אאזנו וכך פסקו לשם התוספות והרא"ש מיהו בפרק בתרא דע"ז כתבו התוס' דנראה להחמיר להקנות לנכרי דבר שעושה אותה טריפה וכו' ומביאו בית יוסף ע"ש : **ומ"ש** בשם הרמב"ם הוא רפ"ד מהלכות בכורות : ומ"ש ואיני יודע וכו' מבואר מדברי רבינו שהבין מדברי הרמב"ם שצריך

ב"י

לכתוב כולו במקום רובו ונראה דכולו דקאמר היינו כל רובו וס"ק להרא"ש אם חתך והניח האיברים לפניו עד שיצא רובו אינו קדוש אבל אם יצא כל רובו כאחד ה"ז קדוש : וכתבו התוס' דלמ"ד מכאן ולהבא הוא קדוש מכי יצא רובו ואילך איכא טעון קבורה למה שיוצא מרובו ואילך : וכתב ג"כ הרמב"ם כשמחתך אבר אבר ומשליך שלא נפטרה מהבכורה ג"כ בפרק הנזכר וטעמו משום דמשמע ליה ז"ל דהא דקתני מתני' נפטרה מן הבכורה אסיפא דוקא קאי אבל רש"י והתוספות פירשו דארישא דקתני מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים נמי קאי ורבינו כתב בשם הרא"ש כפירש"י והתוס' ואני לא מצאתי בדברי הרא"ש גילוי דעת בזה :

יצא שליש ומכרו לנכרי וחזר ויצא שליש וכו' כבר נתבאר בסמוך :

יצא שליש דרך דופן ושני שלישים דרך רחם שם ואזדו לטעמייהו דאתמר יצא שליש דרך דופן ושני שלישים דרך רחם רב הונא אמר אינו קדוש ורבה אמר קדוש רב הונא אמר אינו קדוש רב הונא לטעמיה דאמר למפרע קדוש ורובא קמא ליתיה ברחם רבה אמר קדוש רבה לטעמיה דאמר מכאן ולהבא קדיש ורובא דרך רחם נפק וכבר נתבאר דהרמב"ם פוסק כרב הונא והרא"ש כרבה :

יצא הרוב ע"י מיעוט אחד האיברים שמשלימו לרוב חשוב כילוד אע"פ שרוב האבר מבפנים וכו' פשוט שם [ע'] :

ומ"ש ואם יצא חציו של עובר על ידי רוב אחד מהאברים שעל ידו נשלם יציאת חצי העובר מיבעיא אי חשוב כילוד ולא איפשיטא ג"ז שם וטעם הספק דדילמא שדינן מיעוט אבר שבפנים אחר רובו דבחוץ והוה כאילו יצא רוב העובר או דילמא לא שדינן :

שב כהנים ולויים חייבים בבכור בהמה טהורה משנה בפ"ב דבכורות [י"ג] : **השותפין** חייבים כתבו התוס' בריש בכורות [ב'] דבת"כ יליף לה מדכתיב בכורות בקרכם וצאנכם : (ב"ה) ובהרא"ש פרק ראשית הגז (קל"ה) הוא פלוגתא דתנאי ופסק כת"ק : ומ"ש אבל שותפות נכרי פוטר משנה ברפ"ב דבכורות [י"ג] : ומ"ש המוכר עובר פרתו לנכרי או לוקח ממנו עובר פרתו פטור מהבכורה שם במשנה : ומ"ש ואפי' אין לו עמו שותפות אלא באזן בין באם בין בעובר פטור פלוגתא דאמוראי שם [ג'] ופסקו הרא"ש והתוספות כרב הונא דאמר אפי' אזנו בין באם בין בעובר דר' יוחנן קאי כוותיה דאמר אפי' מום קל ואמרינן דהיינו כדר"ה ולאפוקי מאינך אמוראי ומיהו בפרק בתרא דע"ז [דף ע"א:] כתבו התוס' וז"ל בפ"ק דבכורות פליגי אמוראי מה צריך שיקנה הנכרי מן הבהמה איכא מ"ד שצריך שיקנה דבר שעושה אותו טריפה ואיכא מ"ד אפילו אזנו ונראה להחמיר להקנות לנכרי דבר שעושה אותו טריפה כגון הריאה והראש מן הבהמה או מן העובר (א) אמנם א"צ שיתן הנכרי מעות שוה הראש והריאה אלא סגי שיקנה בפרוטה ואע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאנן סהדי שהישראל גמר ואקני לנכרי כדי להפטר ע"כ : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם הוא בפרק ד' מהלכות בכורות : ומ"ש רבינו עצמו ואיני יודע למה כתב היה לו באחד משניהם וכו' :

(ב"ה) י"ל דס"ל להרמב"ם דכשיש לנכרי שותפות בכל הבהמה אפי' אחד מאלף שותפות איקרי ופוטר אבל כשאין לו שותפות אלא באבר אחד על זה אמרו בגמרא וכמה תהא שותפות הנכרי ותהא פטורה מן הבכורה וא"ר הונא אפי' אזנו משמע דכל אזנו קאמר מדאתקיף ליה רב נחמן שקול אזנה וזיל ופסק כר"י דאמר אפי' מום קל ופירש"י אפי' אין לנכרי שותפות אלא באזנה שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבילה ולא טריפה אלא מום קל בעלמא

דרכי משה

שב (א) וכן כתב המרדכי :

דרישה

פרישה

סי' שב [א] ואיני יודע למה כ[תב] ... יש לו באחד משניהם כו' אלא כל שהוא ביד או ברגל כו' ר"ל ... מחלוקתם שאיתא בפ"ק דבכורות דף ג' ע"א וכמה תהא עד שיצא רובו אינו קדוש אבל אם יצא כל רובו כאחד ה"ז קדוש ב"י : (ד) וכתב גם כן הרמב"ם כשמחתך אבר אבר ומשליך שלא נפטרה מהבכורה אע"ג דבפדיון הבן פוטר וה שנחתך אבר אבר את הבא אחריו שאני התם דאינו משליכו אלא מקבץ החתיכות וקוברן והרי הוא כאילו יצא בפעם אחת : (ה) שלא נפטרה מהבכורה דלא נחשב לילד כשמחתך אבר אבר : (ו) יצא שליש ומכרו פי' ולא מותכו : (ז) חל עליו קדושה למפרע אע"ג דבלידה תלה רחמנא וברובא הוא דהוי לידה מיהו כי נפיק רובא משוית ליה לידה מתחילה ואגלאי מילתא למפרע דכי זבין לנכרי לאו כלום זבין דאין לו חלק בו רש"י : (ח) כיון שלהבא הוא קדוש ז"ל רש"י מיציאת רובו ואילך הוא קדוש ובתחילת לידתו חולין הוי ויכול למכרו כאילו הוא במעי אמו שהרי קדושתו תליא בלידה וכיון דמכירתו מכירה הו"ל יד נכרי באמצע ותו לא קדוש בב' שלישי אחרונים : (ט) נמצא שרוב הראשון מקדשו ר"ל שבתחילת לידה הוא צריך ליקדש רש"י : (י) וכיון שיצא רוב הראשון פי' מהרוב הראשון שע"י ראוי להתקדש יצא קלתו דרך דופן וק"ל גם י"ל דס"פ כיון דהקדושה תליא ברובו א"כ הרוב מאותו הרוב הוא שליש כולו וכיון שהשליש כולו יצא דאשונה דרך דופן קרוי הרוב ור"ל הרוב מדבר שהקדושה תלויה בו : (יא) ע"י מיעוט אחד מהאברים שמשלימו לרוב פירוש ורוב האבר נשאר בפנים חשוב כילוד פירוש ולא אמרינן נשדי המיעוט אבר שיצא אחר הרוב שבפנים נמצא שלא יצא רוב הולד ואם רצה מחתך ומשליך לכלבים ומשום מטיל מום בקדשים ליכא דמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם כגון יציאת ראשו או יציאת רובו דרך מרגלותיו רש"י והטעם דלא אמרינן הכי מפרש בגמ' דלא שבקינן רובא דעובר ואזלינן בתר רוב אבר : (יב) מיבעיא אי חשוב כילוד אי אמרינן דשדינן מיעוט אבר שנשאר מבפנים אחר הרוב שיצא בחוץ ונמצא שיצא רוב העובר וע"ל סי' י"ד מ"ש רבינו אבעיא כזו לענין אם יש לו היתר בשחיטת אמו ע"ש :

סי' שב (א) ויפרישנו הכהן ויעכבנו כו' פי' שמקריב דמו ואימוריו ואוכל שאר הבשר בתורת בכור כן איתא ברמב"ם פ"ק דהל' בכורות ע"ש מ"ו ולפ"ז א"ש ל' יעכבנו שמצריך לו הבהמה בשמירה ובבדיקה עד שמצא מותר באכילה . ובפדיון הבן דבכור דכהן א"צ שום הפרשה דהא בנו דכהן לא יצא מקדושתו דכהן משא"כ בבכור בהמה דנאכל וצריך ליתן ממנו תחילה חלק גבוה למזבח דהיינו חלבו ודמו . ובס"א כתיב ויעכבנו ור"ל יעכבנו בידו עד שיפול בו מום ויאכלנו במומו ומיירי בזמן הזה וק"ל : (ב) השותפין חייבין דכתיב בכורות בקרכם וצאנכם : (ג) אבל שותפות הנכרי פוטר שנאמר פטר רחם בבני ישראל : (ד) אלא באוזן בין באם כו' כ"פ התוס' והרא"ש בפ"ב דבכורות ומיהו בפרק בתרא דע"ז כתבו התוס' דנראה להחמיר ולהקנות לנכרי דבר שעושה אותה טריפה (כגון הראש או הריאה וכתב ב"י דטוב להחמיר כדברי התוס' עכ"ה) וצריכין לחלק מ"ש הכא ממתנות כהונה שכתב לעיל בסימן ס"א שצריך שיהא לנכרי חלק אחד בכולה ואפי' כל שהו ואם אין שותף עמו אלא בראש אינו פטור אלא מן הלחיים וכן בזרוע ובקיבה ונראה לחלק דבבכור קדושתו נוהג בכל הבכור בגוף שאפי' דבר מועט ממנו באיזה מקום בכל הגוף יש לו דין בכור ולכן באיזה דבר מועט שיש לנכרי חלק בו יש לו חלק בדין הנוהג בבכור ופוטר אבל דין מתנות אינו נוהג בכל הבהמה רק בזרוע ולחיים וקיבה ולכן כשיש לו חלק במקום שאין בו דין מתנות אינו פוטר וכשיש לו חלק במקום שנוהג מתנות אינו פוטר אלא אותו מקום אבל כשיש לו חלק בכולה אפי' הוא אחד מאלף מ"מ הרי יש לו חלק בכל המתנות : (ה) באחד משניהם ר"ל באם או בעובר : (ו) ואם אפשר שיחתך ולא יהיה בעל מום פי' כגון שיש יתר כמין אצבע בידיו או ברגליו ואין בו עצם ב"י : (ז) ואיני יודע למה כתב היה לו באחד משניהם כו' ועי' ד :

או ברגל פטור שא"צ שיהיה לו כל האבר (ח) בהמת ארנונא פירוש שהמלך נוטל מטנה המעשר השיב יד נכרי באמצע ופטור מהבכורה (ט) ובזמן הזה מצוה לשתף עם הנכרי באזנו וכיוצא בו קודם שיצא לאויר העולם כדי לפוטרו מהבכורה אע"פ שמפקיע קדושתו הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה ואם יקנה לעכו"ם אזן העובר אין הקנין חל לפי שאין אזן העובר בעולם (י) והיה צריך להקנות לו [א] האם שהיה בעולם כדי לקנות אזן העובר ואין הכל בקיאין בזה (יא) לכך טוב יותר להקנות לו אזן האם שהיא בעולם ולרש"י שפירש שמעות קונות בנכרי צריך להקנות לו במעות ולר"ת דמשיכה קונה בנכרי צריך שימשוך הבהמה לרשותו או לסימטא (יב) [ב] הילכך לצאת ידי שניהם צריך שיתן הנכרי מעות וגם ימשכנה לרשותו (יג) [ג] והמהור שבכולם (ג) שיקבל פרוטה מהנכרי ומקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם והמקום יקנה לו האזן (יד) המקבל צאן ברזל מהנכרי אע"פ שהמקבל מקבל עליו האחריות (טו) חשוב כיד נכרי באמצע ליפטר מהבכורה ומיהו אין כל הולדות פטורין לעולם אלא לרב הונא הרביעי לאם שקבל חייב ליתנו לכהן ולרב יהודה החמישי וכתב הרמב"ן ולא אפסיקא הלכתא כמאן הילכך הוי הרביעי ספק וא"א הרא"ש ז"ל פסק כרב הונא [ב] וכן כתב הרמב"ם ואם העמיד ולדות תחת אמותיהן שאמר לנכרי אם ימותו האמהות יהיו ולדותיהן תחתיהן (טז) ויהיו בידו עד הזמן שקצב כאשר היו האמהות

בעלמא פטורה מן הבכורה: וא"ת דהיכי משכחת לה שיחתך שום אבר ולא תהיה בעלת מום שכתב בהיה לו אבר אחד אם אפשר שיחתך ולא יהיה בעל מום. וי"ל דמשכחת לה כגון שהוא יתר כמין אצבע בידיו או ברגליו ואין בו עצם שאם חתכו כשר: בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה מימרא דרבא בריש פסחים [ו:] ומסיק התם ללישנא בתרא דפסקו הרי"ף והרא"ש כוותיה דאף על גב דמצי מסלק ליה בזוזי פטורה (ב) ופי' רש"י ארנונא המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו פטור מן הבכורה ואף על גב דמצי מסלק ליה דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות:

ובזמן הזה מצוה לשתף עם הנכרי באזנו וכיוצא בו קודם שיצא לאויר העולם וכו' בריש בכורות [ג:] גרסינן רב מרי בר רחל הו"ל חיותא הוה מקני אודנייהו לנכרים כלו חיותא דרב מרי מ"ט כלו משום דמפקע לה מקדושתייהו והא א"ר יהודה מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם התם מקדושת מזבח מפקע ליה מקדושת כהן לא מפקע ליה ואי בעית אימא רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור וכ"ע לא ידעי לאקנויי קנין גמור וחזי ליה איניש אחרינא וסבר רב מרי מילתא בעלמא הוא דעבד ואתי בהו לידי תקלה וכתבו התוספות והרא"ש ומה שרגילין עכשיו להקנות לנכרי אע"פ שנענש רב מרי היה אומר ר"ת דאיהו נענש לפי שהיה מקנה לנכרי אזן העובר עצמו ואיכא הפקעה בגוף העובר אבל אם מקנה לנכרי אזן האם אין חשש עונש בדבר וה"ה בפ' בתרא דקאמר אפשר כדרב יהודה אמאי לא אשכח תקנה שיקנה לנכרי באמהות דבהא ליכא שום עונש וי"ל כיון דחשש תקלה יש לתקן בלא הפקעת כהן כדרב יהודה לא רצו לתקן שיעשהו ע"י הפקעה ומיהו אי עבד ואין עונש בדבר ונצ"ל בימי רב מרי שהיו בקיאין לעשות כדרב יהודה להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם אסור לעשות על ידי הפקעה אבל האידנא שאין רובם בקיאים בכך מוטב שיקנה לנכרי משיבא לידי תקלה כדמוכח בההיא דפ' בתרא דאי לאו משום דאפשר לעשות כרב יהודה הו"ל לתקן שימכרו לנכרי משום חשש תקלה ולדידן דאין אנו בקיאים הוי כא"א ולאידך לישנא דקאמר דנענש רב מרי משום דידע לאקנויי קנין גמור וכ"ע לא ידעי י"ל דרב מרי שהיה יודע לעשות כדרב יהודה לא הו"ל לעשות דבר שיכולין לטעות אבל לדידן לא איפשר בענין אחר ועוד היה אומר ר"ת דרב מרי לא היה מקנה אזן העובר לנכרי לפי דהוי דבר שלא בא לעולם אלא דהוי מקנה בהמה לאזני עוברה והוי כמו דקל לפירותיו וטעו אינשי וסברי דאזן העובר הוה מקני והוי כמו פירות דקל ואתו לידי תקלה אבל אם מקנה אזן האמהות שרי דלא אתי למיטעי: ומ"ש רבינו ולרש"י שפירש דמעות קונות בנכרי וכו' עד וגם ימשכנה לרשותו כל זה מדברי הרא"ש שם וז"ל התוס' בפ"ב דע"ז הרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת המקנה בהמה לנכרי לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן נכרי כסף וגם משיכת הנכרי בסימטא או לרשותו של נכרי שהוא שלו ואם אין רשות לנכרי מקנה לו ישראל חדר בביתו והנכרי ינעול ויפתח דבהכי קני ליה לרשות כדאמרינן בפרק הזורק ואח"כ ימשוך הנכרי הבהמה לאותו חדר ע"כ: ומ"ש והמהור שבכולם וכולי הרא"ש כתב בריש בכורות כלשון הזה והמהור שבכולם שיקבל מן הנכרי פרוטה ויקנה לו אזן הבהמה וטוב הוא לעשות כן כדי שלא יבא תקלה בבכור אבל חמורה אין להקנות לנכרי להפקיע הבכורה כיון דאית ליה תקנה בפדייה או בעריפה עכ"ל:

המקבל צ"ב מן הנכרי אף ע"פ שהמקבל מקבל עליו האחריות חשוב כיד הנכרי באמצע וכו' משנה בפ"ב דבכורות [דף י"ו:] המקבל צ"ב מן הנכרי ולדות פטורים ולדי ולדות חייבים ופירש רש"י המקבל צ"ב. שעם לו נכרי בהמותיו בדמים קצובים ולתת לו אותם דמים עד עשר שנים בין מתו או הוזלו ואותן וולדות שהיו להם עד אותו זמן יהיו ביניהם: ולדות פטורים. מן הבכורה ולדותיהן של אותן צ"ב כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה וטעמא מפרש בגמרא כיון דאי לא יהיב ליה זוזי לנכרי תפים בהמה ואי לא משכח בהמה תפים ולדות אשתכח דשייך יד נכרי באמצע: ולדי ולדות חייבין. ולדי ולדות של צאן ברזל המגיעות לחלקו של ישראל כשיהיה להן ולדות בכורות ינתנו לכהן דהיינו רביעית לצ"ב ינתן לכהן ובגמרא שם אמר ר"ה ולדות פטורין ולדי ולדותיהן חייבים ורב יהודה אמר ולדי ולדות נמי פטורים ולדי ולדות חייבים ופירש רש"י אמר רב הונא ולדן של צאן ברזל פטורים וכו' כדפרישית במתני': רב יהודה אמר ולדי ולדות נמי פטורים. ודור רביעי לצאן ברזל אינו ניתן לכהן אלא דור חמישי. ומה שכתב בשם הרמב"ן ולא איפסיקא הלכתא כמאן הלכך הוי הרביעי ספק כן כתב הרא"ש שם בשמו: ומה שכתב שהרא"ש פסק כרב הונא הטעם משום דהיה גדול מרב יהודה ועוד דפריך ממתניתין לרב יהודה ודחיק לשנויי וכן קצת דעת ה"ר יונה ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהלכות בכורות: ומ"ש ואם העמיד ולדות תחת אמותיהן וכו' שם

צריך שיהא לו כל האבר כגון כל היד וכל הרגל ולכן אמר ואיני יודע וכו' ותימא היכן אפשר שיחתך כל היד וכל הרגל ולא יהא בעל מום וב"י נדחק כגון שהיה יתר אצבע בידו או ברגלו ואין בו עצם שאם חתכו כשר עכ"ל וא"כ לפי פירושו צ"ל דמ"ש הרמב"ם כגון יד או רגל כאילו אמר כגון ביד או ברגל ולפעד"נ דלפ"ז א"צ לדחוק ולפרש שיהיה יתר אצבע כו' והא ודאי דא"צ שהיה לו כל היד או כל הרגל אלא אבר כל שהוא ביד או ברגל נמי פוטר היכא דאי אפשר שיחתך האבר ולא יהא בעל מום אלא כיון דאיכא אבר אחד ביד או ברגל שאם יחתך אינו בעל מום כגון נטלו הטלפים כמו שנתבאר בסי' ש"ט לכך כתב הרמב"ם רואין כל שאילו יחתך וכו' ור"ל שאילו יחתך אותו אבר שיש לו לנכרי ביד או ברגל והיה בעל מום דהיינו אחד מכל האברים שביד ורגל ה"ז פטור ואם אפשר שיחתך אבר הנכרי ולא יפסל דהיינו נטלו הטלפים דיד ורגל ה"ז חייב בבכורה:

בהמת ארנונא וכו' מימרא דרבה ריש פסחים [דף ו'] ואיכא תרי לישני בגמרא ופסקו הרי"ף והרא"ש כלישנא בתרא דאע"ג דמצי ישראל לסלק לנכרי בזוזי פוטר דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות: ומ"ש ובזמן הזה מצוה לשתף וכו' כ"כ התוס' ריש בכורות סוף [דף ג'] אעובדא דרב מרי בר רחל וכ"כ הרא"ש שם: ומ"ש ולרש"י שפירש שמעות קונות בנכרי וכו' כ"כ הרא"ש ריש בכורות והתוספות והמרדכי בפרק בתרא דע"ז ועיין עוד במרדכי פרק הזהב והכי נקטינן דאפילו דיעבד דלא עביד אלא חדא או מעות או משיכה הוי ספק בכור בתשובה בס"ד ואפילו עביד תרווייהו מעות ומשיכה אלא דלא נתן לו הנכרי מעות מיד ליד בשעת הקנין אלא שהבטיח ליתן לו מעות כך וכך והאמין לו אע"פ שנתן לו הנכרי אח"כ מה שהבטיח לו אין מעות אלו קונות ואצ"ל אם הישראל היה חייב לנכרי וא"ל הנכרי פרתך קנייה לי במעות כך וכך שאתה חייב לי והקנה לו הישראל דפשיטא דאין זה קנין מעות וכל זה נתבאר בתשובותי בס"ד: המקבל צאן ברזל מהנכרי וכו' משנה בפ"ב דבכורות [דף יו] ופלוגתא דרב הונא ורב יהודה שם בגמרא: ומ"ש וא"א הרא"ש פסק כרב הונא וכן הרמב"ם תימה הלא הרמב"ם לא כתב לא כרב הונא ולא כרב יהודה אלא התם כתב המקבל בהמה מן הנכרי להיות מטפל בה והוולדות ביניהם או נכרי שקבל

דרכי משה

(ב) וכ"פ מהרא"י בפסקיו סימן ק"ל ומשמע שם דוקא דעיקר חיובא על הבהמה אלא שיכול לסלוקי במעות אבל אם אמר לנכרי שיתן לו כ"כ מעות כמה ששוין הוולדות הואיל ואין שיעבוד הנכרי על תולדות אין נפטרין בזה: (ג) כתב מהרא"י בפסקיו סימן ק"ל באחד שנתן לב"ח גדי עזים לטפל בהן והנכרי אומר שלא רצה לטפל בהן רק שיתן לו הוולדות והיהודי

פרישה

(ח) בהמת ארנונא כו' ופטורה מהבכורה פי' כל העדר אע"פ שיכול לסלקו במעות מ"מ כל זמן שלא סלקו ששיבי יד נכרי באמצע רש"י (ודוקא שעיקר חיובא על הבהמות אלא שיכול לסלוקי במעות אבל אם אמר לנכרי שיתן לו כ"כ מעות כמה ששוין הוולדות הואיל שאין שיעבוד הנכרי על הוולדות אין נפטרים בזו כ"כ מהרא"י בפסקיו סימן ק"ל עכ"ה): (ט) ובזמן הזה מצוה לשתף עם הנכרי כו' ר"ל לאפוקי בזמן הבית שאסור להפקיע קדושתו וגם לא חיישינן שיכשל בגיזה ועבודה שלא חיישינן להכי אלא בזמן הזה שישהנו בידו וזמן רב עד שיפול בו מום לאפוקי בזמן הבית יכול להקריב אותו למזבח מיד כשהגיע זמנו: (י) והיה צריך להקנות לו האם כצ"ל פי' שלא מקנה לו האם אלא כדי לקנות בה אזן של העובר כמו מקנה דקל לפירות כו' כן מפרש מהרש"א בפ"ק דבכורות מ"ז ע"ב: (יא) לכך טוב יותר להקנות לו כו' פי' שאם יקנה לו האם כדי לקנות אזן העובר יבואו לטעות ויקנה לו אזן העובר לחוד: (יב) הלכך לצאת ידי שניהן צריך שיתן כו' עיין בדרישה: (יג) והמהור שבכולם שיקבל פרוטה מהנכרי ויקנה לו כו' כצ"ל (ואפי' לפי' התוס' דמתירים לקנות לנכרי דבר שהוא טריפה כגון הראש והריאה סגי בפרוטה אע"פ ששוה יותר כפליים דאנן ססדי שהישראל גמר ומקני לנכרי כדי לפטור עכ"ה) ומ"ש והמהור שבכולם כו' אפשר משום דבתיקון ראשון יש לטעות שצריך שיהא דוקא המשיכה לרשותו או לסימטא ויותר נראה שהוא טוב יותר משום דאינו מפקיע הקדושה לנכרי בידים אלא ע"י המקום נעשה מעצמו ועיין בדרישה: (יד) המקבל צאן ברזל מהנכרי בריש סימן קע"ז ע"ש: (טו) חשוב כיד נכרי באמצע פי' לפטור מהבכורה כיון דאי לא יהיב זוזי לנכרי תפים בהמה ואי לא משכח בהמה תפים ולדות: (טז) ויהיו בידו פי' ביד ישראל: וכ"ל

דרישה

תפסה שותפות הנכרי ותהא פטורה מן הבכורה אמר רב הונא אפי' אזנו. אתמר רב חסדא אמר דבר שעושה אותו נבילה רבא אמר דבר שעושה אותו טריפה ובתר הכי א"ר אפילו מום קל ופירש"י אפילו אין לנכרי שותפות אלא באזנו שאם היה נוטל חלקו אינה לא טריפה ולא נבילה אלא מום קל בעלמא פטורה מן הבכורה ופסק הרמב"ם כרבי יוחנן וכ"כ הכ"מ וס"ל להרמב"ם דמ"ש ר"י מום קל ר"ל שיהיה לו כל אותו אבר שיעשה בו מום ורבינו סבר דמ"ש ר"י מום קל ר"ל אפי' אם אין לו באותו אבר שנעשה בו מום אלא חלק אחד באלף בכולה פוטר ואין להקשות אמאי לא הקשה רבינו קושיא זו ג"כ אתוס' וב"י הביאם שכתבו וז"ל ונראה להחמיר ולקנות לנכרי דבר שעושה אותו טריפה כגון הראש והריאה מן הבהמה כו' י"ל דה"כ כמו שהקשה אהרמב"ם קשה ג"כ אתוספות א"כ י"ל שהתוס' לא כתבו אלא שנראה להחמיר ולא שיהא הדין כן א"כ התוס' ל"ד כתבו שיקנה לנכרי כל הריאה או הראש אלא כלומר שיהא לו חלק אחד בראש או בריאה ואפי' כל שהוא לאפוקי אם היה לו באבר שאין עושה אותו טריפה אבל הרמב"ם כתב היה לו באחד מהניהן אבר אחד משמע שצריך שיהא כל האבר לנכרי: [ב] הלכך לצאת ידי שניהם צריך שיתן כו' עיין בתשובת מהרי"ל סימן קע"ד וקע"ט דפסק דאפי' בדיעבד אם לא עשה הנכרי אלא משיכה בבהמה המעוברת דלא מהני ע"ש וכ"ש כשלא משך אלא נתן מעות לחוד דלא מפקע ביה הבכורה ואפי' ודאי בכור הוי לפי מאי דקי"ל כר"ת דנכרי מישראל או איפכא אינו קונה אלא במשיכה. והא דכתב הטור בח"מ ס"ס קצ"ד דמטלטלי קונה ישראל מנכרי במעות כתבתי שם והוכחתי דלא כ"כ אלא לדעת רש"י דס"ל שהנכרי קונה במעות לחוד וקמ"ל דא"כ ג"כ שטר כמו בקניית שדה דאיירי ביה לפני זה ומינה נלמד דלר"ת דקונה במשיכה ג"כ סגי במשיכה וא"צ עם המשיכה שטר ע"ש ובתשובתי שהארכתי בזה. וכל זה לדינא אבל במקום שבקבלת פרוטה מפקיעין הבכורה אפשר דמהני. ועיין בתוס' פרק הזהב דף מ"ח ע"ב שם כתבו דאיכא דס"ל דלא דריש רבי יוסף לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה אלא גם לנכרי בכסף וגם לעמיתך יש אונאה ולא בשל נכרי ע"ש: [ג] והמהור שבכולם שיקבל פרוטה מהנכרי כו' יש להסתפק בזמן הזה שרוב הסוחרים שהבכור אינן מקבלים מן הנכרי אלא מעות ואינן מקפידין על

חרושי הגהות

שב א פי' שלא מקנה לו האם אלא כדי לקנות אזן העובר גמו מקנה דקל לפירותיו וכו' (פרישה): ב ותימא הלא הרמב"ם לא כתב לא כרב הונא ולא כרב יהודה אלא התם וכתב המקבל בהמה מן הנכרי וכו' כמו שהעתיק הטור לקמן דבריו הרי שלא שנה דורות לא ג' כרב הונא ולא ד' כרב יהודה ומ"ש הרמב"ם עוד המקבל צאן בדמים קצובים וכו'

[טור יו"ד ח"ב]

האמהות והשתא שייכא בה יד נכרי טפי הלכך דור שלישי לולדות שהוא רביעי לאם גם הוא שלו והרביעי לולדות הוא לכהן לרב הונא ולרב יהודה החמישי ופירש"י שמקבל הצאן לזמן ידוע ושם אותם בדמים להחזירם לו לאחר זמן אף אם ימותו ומה שילדו תוך הזמן יחלקו הולדות (יז) וצריך לומר לפירושו דאפילו לאחר שחלק עם הנכרי בולדות חלקו פטור עד דור שלישי ומה שתלד השלישי דהיינו רביעי לאם יתן לכהן ולרב יהודה עד דור רביעי (יח) וכתב הרמב"ם ז"ל המקבל בהמה מן הנכרי להיות מטפל בה והולדות ביניהן או שהנכרי קבלם מישראל בזה פטורין המקבל צאן בדמים קצובין ופוסק עמו שיהיה השכר ביניהם ואם פחתו פחתו לישראל אע"פ שברשות ישראל הן והם בקנינו הואיל ואם לא ימצא הנכרי טעות לגבות ממנו יגבה מן הבהמות האלו או מולדותיהן נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן והרי יד נכרי באמצע ופטורין הן וולדותיהן (יט) אבל ולד ולד ולדות חייבין שהרי של ישראל הן ואין לנכרי עליהן רשות ע"כ (כ) יראה שר"ל (ד) אפילו אין לנכרי חלק כלל בולדות אלא שנותן לו חלקו מהריוח בדמים אפ"ה מה שילדו הולדות פטורין ומה שילדו ולדי הולדות חייבין:

הלכות פטר חמור

שבא בבור בהמה טמאה נוהג בכ"מ ובכ"ז (א) ואינו נוהג אלא בחמורים וזה מצותו שכל ישראל שיש לו המורה שבכרה (ב) פודהו בשה (ג) בין זכר בין נקבה בין תם בין בעל מום בין גדול בין קטן ויתננו לכהן ולא לכהנת (ד) ואין לו זמן ידוע אלא מיד לכשיולד עד שימות אלא שמצוה הוא לפדותו מיד (ה) שלא להחמיץ המצוה שבא לידו ולאחר שיפדנו הוא חולין גמורין ומותר בגיזה ובעבודה כשאר חולין והכהן יעשה ג"כ בשה כמו בשאר חולין וכשם שפודהו בשה (ו) כן פודהו בכל מה שירצה אלא כשפודהו בשאר כל דבר צריך לפדותו בשוויו (ז) אבל שה אפילו אינו שוה אלא כל שהוא ופדאו בו פדוי אבל הבא לימלך בתחלה (ח) אומרים לו שלא לפדותו בפחות משה ששוה ג' דינרים ודוקא בשה פודין פחות מכדי שוויו (ט) אבל לא בעגל ולא בחיה ולא בבוי ולא

שקבל מישראל כזה הרי אלו פטורין מן הבכור שנאמר פטר רחם בבני ישראל עד שיהיה הכל מישראל עכ"ל הרי שלא מנה דורות לא ג' כרב הונא ולא ד' כרב יהודה: ומ"ש הרמב"ם עוד המקבל צאן מן הנכרי בממון קצוב וכו' ומביאו רבינו בסמוך הלא לא כתב אלא דהולדות עצמן אסורין אבל ולדי ולדות דהוא דור שלישי חייבים ומשמע דבזו הכל מודים כיון דאין לנכרי חלק כלל בולדות כמו שפי' רבי' אבל כשיש לו לנכרי חלק בולדות לא אמר בו הרמב"ם כמה דורות הם פטורין. וכן מבואר ממ"ש הרב בספר כ"מ וז"ל המקבל צאן מן הנכרי בזמן קצוב וכו' משנה ספ"ב דבכורות ואפליגו בה אמוראי ורבי נתן כלל בדבר דכל ולדות שיש רשות לנכרי לגבות מהם פטירין וכל ולדות שאין לו רשות לגבות מהם חייבים ולדוגמא נקט ולדות וולדי ולדות ומפני כך השמיט מה ששנינו במשנה העמיד ולדות תחת אמותיהם ולדי ולדות פטורין ולדי ולדי ולדות חייבין ולא אפליגו אמוראי אלא בכמה דורות הוא דרך להיות אחריות נכרי עליהם ולד"ה דין זה של רבינו אמת עכ"ל ודברי רבינו בזה צ"ע ואולי היתה לו נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם:

שבא בבור בהמה טמאה נוהג בכל מקום ובכל זמן כ"כ הרמב"ם ריש פי"ב דה' בכורים וכתב ב"י ובכ"מ דהכי איתא בכפ"ק דקידושין הרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהו ביאה ונוהג בין בארץ בין בח"ל עד כאן לשונו. ומ"ש וזה מצותו וכו' משנה פ"ק דבכורות [ד' ט]: ומ"ש ויתננו לכהן ולא לכהנת נתבאר לעיל בסימן ש"ה: ומ"ש ואין לו זמן ידוע וכו' כ"כ הרא"ש ספ"ק דבכורות ופדיון פטר חמור לאלתר ואי אשהי אינו עובר עליו וטעמו מדאסיקנא התם אלא אמר רבא ל"ק הא דקתני דפטר חמור מצוה לשהותו שלשים יום ואח"כ עובר רבי אליעזר הוא דמקיש פטר חמור לבכור אדם והא דקתני פדיון פטר חמור לאלתר ואינו עובר עליו רבנן הוא דלא מקשי וכיון דקי"ל כרבנן אי אשהי ליה אינו עובר עליו. אבל הרמב"ם בפי"ב כתב וז"ל מאימתי חייב לפדותו משיולד עד ל' יום ומאחר ל' יום אם רצה ערפו אם רצה לפדותו פדה ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד עכ"ל דמשמע דפוסק כאוקימתא דרב ששת דקאמר לעולם מצות פדיון לאלתר והא דקתני אין בפטר חמור פחות משלשים יום שאינו עובר עליו עד ל' יום מכאן ואילך עובר ותימה לאה דהא מסקנא דתלמודא משמיה דרבא ופסק כרב ששת ותו קשה דכיון דפסק כרב ששת א"כ מאחר ל' עובר עליו לא הו"ל לומר ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד אלא עובר על המצוה הוא וצ"ע: **ומ"ש** ולאחר שיפדנו הוא חולין גמורים וכו' כלומר קודם שפודהו אסור בהנאה דתניא בפ"ק [דף עשירי] פטר חמור אסור בהנאה דברי רבי יהודה ור' שמעון מתיר ואמרינן בגמרא דפליגי בין בהנאת דמיו בין בהנאת גופו והלכה כרבי יהודה: ומ"ש וכשם שפודהו בשה כו' עד ששוה ג' דינרין כך עולה מן הסוגיא פ"ק [תחלת דף י"א]: ומ"ש ודוקא בשה

שם במשנה העמיד ולדות תחת אמותיהן ולדי ולדות תחת אמותיהן ולדי ולדות פטורים ולדי ולדי ולדות חייבים ופירש"י העמיד ולדות תחת אמותיהן שפתח לו פתח לנכרי להיות לו כח בולדות וא"ל אם ימותו הבהמות תטול בולדות המגיעות לחלקי ויהיו תחת ידי באותן דמים עד אותו זמן עצמו השתא אלימא יד נכרי . . . א בדור אחר טפי הלכך ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לאותן הברזל פטורים דשייכא בהו יד נכרי וכשיהא להן בכור לא יתן לכהן: ב"ה ומ"ש בשם הרמב"ם המקבל בהמה מן הנכרי וכו' בריש בכורות (ב:) פלוגתא דר"ש וחכמים וידוע דהלכה כחכמים: ומ"ש המקבל צאן בדמים קצובים וכו' הוא משנה הנזכרת לעיל ונ"ל שלדעתו ז"ל דלא איפלגו ר"ח ורב יהודה אלא בכמה דורות הוא דרך הנכרי להיות אחריות הנכרי על הוולדות אבל כללא דמילתא כל ולדות שיש לנכרי אחריות פטורים וכל שאין לנכרי אחריות עליהם חייבים ומפני זה השמיט דין העמיד ולדות תחת אמותיהן שרכל בכלל כללא דכייל:

שבא בבור בהמה טמאה נוהג בכ"מ ובכל זמן כ"כ הרמב"ם והכי אמרינן בספ"ק דקידושין [לו.] הרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהו ביאה ונוהג בין בארץ בין בח"ל וכתבו התוס' דפשיטא ליה דנוהג אף בח"ל דמלינו בבכורות דרמי בר חמא היה מגבל והיה לו פטר חמור: ומה שכתב ואינו נוהג אלא בחמורים בפ"ק דבכורות [דף ה.] מתוך שנא' ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה שומע אני אפילו פטרי סוסים וגמלים ת"ל פטר חמור פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים: ומ"ש וזה מצותו שכל ישראל שיש לו חמורה שבכרה פודהו בשה בי בזכר בין נקבה וכו' משנה בפרק קמא דבכורות [ט.] פטר חמור תפדה בשה מן הכבשים ומן העזים זכר ונקבה גדול וקטן תמים ובעל מום: ומ"ש ויתננו לכהן ולא לכהנת נתבאר בתחלת סי' ש"ה: ומ"ש ואין לו זמן ידוע אלא מיד כשיולד עד שימות בספ"ק דבכורות [דף יג: תניא פדיון הבן אחר שלשים יום פדיון פטר חמור לאלתר ואוקימנא ליה כרבנן דפליגי התם אר"א ומשמע התם דלרבנן דקי"ל כוותייהו אי משהי ליה אינו עובר עליו: ומ"ש אלא שמצוה הוא לפדותו מיד שלא להחמיץ המצוה שבא לידו זה פשוט א ממ"ש בפסוק ושמרתם את המצות: ומ"ש ולאחר שיפדנו הוא חולין גמורים ומותר בגיזה ובעבודה כשאר חולין הכי משמע במשנה [דף ט.] ואם מת וכו' וכן בגמרא שם [יא:] ומ"ש והכהן יעשה ג"כ בשה כמו בשאר חולין. הכ מוכח שם בגמרא [ט.] יש לך דבר שפדיונו מותר וכו':

וכשם שפודהו בשה כן פודהו בכל מה שירצה בפ"ק דבכורות [יא.] א"ר יצחק אמר ר"ל מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו פודהו בשוויו ומסיק התם דטעמא משום דלא יהא חמור מן ההקדש ולא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו ופירש"י להחמיר עליו. שלא יפדהו אלא בשה: אלא להקל עליו. שאם פודה בשה יכול לפדותו בפטרוזא דהיינו כחוש רב נחמן בריה דרבי יוסי פריק ליה בשילקי בשוויו פי' שילקי עשבים שלוקות: ומ"ש אבל שה אפילו אינו שוה אלא כל שהוא ופדאו בו פדוי אבל הבא לימלך בתחילה אומרים לו שלא לפדותו בפחות משה ששוה ג' דינרים שם [י:] תניא תפדה אפילו כל שהוא ואיפסיקא הכי הלכתא וכמה אמר רב יוסף אפילו פטרוזא בר דנקא ופירש"י פטרוזא. שה כחוש: בר דנקא. שאינו שוה אלא מעה רב יהודה כשיאה הו"ל פטר חמור סדרה לקמיה דר' טרפון א"ל כמה בעינא למיתב לכהן א"ל הרי אמרו עין יפה בסלע עין רעה בשקל בינונית אמר רבא הלכתא ברגיא וכמה ג' זוזי קשיא הלכתא אהלכתא כלומר דלעיל אמר הלכה כדברי חכמים דאפילו בר דנקא ל"ק כאן בבא לימלך כאן בעושה מעצמו ופירש"י בא לימלך. מה יתן לכהן אמרינן ליה ברגיא וכ"כ הרא"ש ז"ל: ומ"ש ודוקא בשה פודין אותו בפחות מכדי שוויו אבל לא בעגל ולא בחיה וכו' משנה שם [יב.] אין פודין לא

דרכי משה

והיהודי אומר שיתן לו דמיהן והנכרי לא רצה והיה הנכרי כפוף במקצת תחת יד היהודי והיהודי היה בטוח להכריח הנכרי ליתן לו הולדות ופסק נראה אחרי שהנכרי לא רצה לטפל אלא בעני שהולדות יהיו שלו א"כ מן הדין הם שלו אלא שהיהודי היה יכול ליטלו ממנו ע"י איום ובחזקה וריה כאן משיכה ומעות דהרי הם ברשות הנכרי ומעות נמי נתן במה שקבל עליו להאכילן ולטפל בהן מאי איכא לך למימר שלא בא לעולם זה אינו דאמרינן הואיל ועזים היו מעוברות דנעשה כאילו קנה העזים לוולדותיהן ואחרי שכמה גאונים פסקו שחלבה מתרת ואית לן הגי צדדים להתיר דמיקל לא הפסיד עכ"ל: (ד) בפסקי מהרא"י סימן ק"ל דדוקא בכה"ג שבהמה של נכרי אבל אי ברמה של ישראל ונכרי מטפל בה רק שהישראל יתן לו מולדות חלק בדמים לא וכתב מהרי"ו בתשובה סימן קע"ד דישראל שנתן בהמתו לנכרי לטפל בה כל ימות החורף אע"פ דהנכרי קבל עליו אחריות אפ"ה חייב בבכורה הואיל והבהמה היא של ישראל עכ"ל: וכ"ה

דרישה

פל המקום אי י"ל בזה כל המקבל מעות מהנכרי אדעתא דרבנן הוא מקנה ודעתו גם אמקום כדאמרינן בח"ם סימן כ"מ לענין קידושי אשה גבי המשאיל מפץ לחבירו לקדש בו אשה. ועיין בפסקי מהרא"י ס"ס ק"ל דהיכא דהפרה כבר מעוברת ועבידא דמתא הולד אמרינן נעשה כאומר לנכרי קני לך הפ"ה לולדה והביא ראיה לדבריו ע"ש ועיין בתשובתי שהארכתי בזה: **ושאלתם** אם כהן עני יכול ליתן לכהן עשיר אם נולד לו בכור רשאי הוא ואם לא ירצה הלה לקבלו רשאי דמאי למימר כיון דלא מייבתך תורה אלא מתנה בעלמא קיהיב לי לא בעינא שונא מתנות יחיה סימן תרס"ב: כיון

פרישה

(יז) וצ"ל לפירושו דאפי' לאחר שחלקו כו' דאל"כ מאי צריך תלמודא לתת טעם משום דאם אין לו מעות כו' בלאו ה"ט נמי הא אית ליה שותפות ממש בולדות אלו: (יח) והרמב"ם כתב המקבל כצ"ל: (יט) אבל ולד ולד ולדות חייבין ר"ל ולד ולדות חייבים בבכורה מה שילד מכן היינו דור רביעי כרב הונא: (כ) יראה שר"ל אפילו אין לנכרי חלק כו' נראה דדייק רבינו כך מדכתב המקבל צאן בדמים קצובים ופוסק עמו שיהיה השכר באמצע ולא כתב והולדות ביניהן כמ"ש ברישא גבי מקבל בהמה מן הנכרי כו' אלא ודאי דהכא ר"ל דאין לנכרי כלום בולדות אלא מסלקו בדמים וא"כ לפי' אפשר דמיירי בלא סלקו עדיין ושפיר קמ"ל הגמרא במאי זכיב טעמא שאם לא ימצא מעות כו' ודו"ק:

בי' שבא (א) **ואינו** נוהג אלא בחמורים שנאמר פטר חמור: (ב) **פודהו בשה** עיין בש"ע שכתב בין מן הכבשים בין מן העיזים עכ"ל שהכל נקרא שה כמ"ש רש"י בפי' החומש: (ג) **בין זכר** כו' בין גדול בין קטן בכל אלה הוא נפדה: (ד) **ואין לו זמן ידוע אלא מיד** כו' והרמב"ם כתב מאימתי חייב לפדותו משיולד עד שלשים יום אחר שלשים יום אם רצה לערפו ערפו ואם רצה לפדות פודה ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד עכ"ל מ"ו: (ה) **שלא להחמיץ** המצוה שנאמר ושמרתם את המצות: (ו) כך פודהו בכל מה שירצה דמינו חמור מהקדש (והרמב"ם כתב דאין לפדותו בשאר דברים אלא כשאין לו שה עכ"ס): (ז) **אבל שה אפי'** אינו שוה אלא כל שהוא כו' שלא אמרה תורה שה אלא להקל מעליו: (ח) **אומרים לו שלא לפדותו** בפחות משה ששוה שלשה דינרים דעין יפה בסלע שהם ד' דינרים ורעה בב' דינרים ובינוני בג' דינרים וז"ל התוס' במסכת בכורות דבא למלך אומרים לו לפדות פטר חמור בשה ששוה ג' זוזי אבל מעצמו אפי' בדנקא פודהו מ"ו: (ט) **אבל לא בעגל** כו' דילפינן שה שה מקרבן פסח אבל בשוויו נפדה בכל דלא ממיר מהקדש בדכסמוך (נדמה עו שילדה מתיים כמותה ובגה דומה לרחל רש"י בחולין דל"ם

חידושי הגהות

וכו' ומביאו רבינו בסמוך הלא לא כתב אלא דהולד ב' עצמן אסורין אבל ולדי ולדות דהוא דור שלישי חייבין ומשמע דבזו הכל מודים כיון שאין לנכרי חלק כלל בולדות כמו שפי' רבינו אבל כשיש ל' לנכרי חלק בוולדות לא אמר בו הרמב"ם כמה דורות הם פטורין וכך הוא מבואר בכ"מ (שדבריו שם כמו בבד"ה שבסמוך) ע"ש ודברי רבינו בזה צ"ע ואולי היה לו נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם (ב"ח):

שבא א ר"ל כמ"ש במכילתא פ' בא על פסוק ושמרתם את המצות קרי ביה ושמרתם את המצוות אם באה מצוה לידך אל תחמיצנה

ולא בכלאים אלא בכדי שוויו ואפי' בשה אם הוא שחוט אין פודין בו אלא בשוויו ובן פקוע חשוב כשחוט ונדמה מיבעיא ולא איפשיטא הלכך אין פודין בו אלא בשוויו (י) ואם פדה בו הוי ספק הלכך אם מת פטר החמור קודם שנתן הפדיון לכהן (יא) לא יתן לו הפדיון ופטר החמור יקבר ואם אחר שנתן הפדיון לכהן מת הפטר חמור יקבר והפדיון ישאר לכהן (יב) [א] כיון שהוא מוחזק (יג) והרמב"ם כ' שפודין בבן פקוע לכתחלה (יד) ואם פדה בנדמה פדוי וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. פודין בשה אחד כמה פעמים כגון אם קנאו מהכהן אחר שנתנו לו או ישראל שיש לו ספק פטר חמיר שדינו להפריש עליו טלה והוא שלו אם יש לו הרבה מהם פודה כולן בשה אחד שמפרישו על כל אחד ואחד: מיד כשהפריש הטלה תחת פטר חמור חוזר הפטר חמור הולין אפילו קודם שנתנו לכהן ומותר ליהנות בו ואם מת לא יקבר והכהן זכה בשה מיד והוא באחריותו שאם מת ביד הבעלים קודם שנתנוהו לכהן פטורין שאינן חייבין באחריותו (טו) לפיכך מיד כשמפרישו מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון פטר חמור (טז) ואין להמתין עד שיתן הפדיון ליד כהן וכתב בס"ה שמברך ג"כ שהחיינו וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ישראל שפודה פטר חמור של חבירו הוא פדוי ופטר חמור הוא לבעליו פטר חמור יכול למוכרו קודם שיפדנו ובלבד שיודיע ללוקח שהוא פטר חמור והוא יפדנו אע"פ שהלוקח לא יפדנו אלא בשה כל שהוא (יז) וזה ימכרנו לו בשוויו בדמים מרובים חוץ מכדי דמי השה של כל שהוא שצריך לפדותו בו אפ"ה כל מה ששוה יתר על שה כל שהוא מותר בהנאה אבל אם מכרו בשוויו למי שאינו יודע שהוא פטר חמור שאינו פודהו הדמים אסורים:

פטר

לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי ומוקי לה בגמרא כבן בג בג דאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן בפסח שה מה להלן פרט לכל השמות הללו אף כאן פרט לכל השמות הללו ומשמע לרבינו דכיון דאסיקנא דפטר חמור נפדה בכל דבר בשווה א"כ מתני' דקתני דאין פודין בכל הני היינו לפדות בהן בפחות מכדי שוויו והרמב"ם כתב אין פודים לא בעגל ולא בחיה ולא בשה שחוט ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי ואח"כ כתב אם אין לו שה לפדותו פודהו בשוויו ונותן דמיו לכהן לא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם היה לו פטר חמור ששוה עשר סלעים יש לפדותו בשה שוה דינר ולא יהיה זה חמור מן ההקדש שנפדה בכסף בד"א כשהיה דמי פטר חמור מג' זוזים ומעלה אבל אם היו דמיו פחותים מג' זוזים אין פודין אותו אלא בשה או בג' זוזים. ועין יפה לא יפחות מסלע ועין רעה בחצי סלע ובינונית בג' זוזים ע"כ לשונו נראה מדבריו דכל היכא דאית ליה שה אינו יכול לפדותו בדבר אחר והיינו דתנן אין פודין לא בעגל ולא בחיה וכו' והא דאסיקנא דפודין אותו בכל דבר בשוויו היינו דוקא בדלית ליה שה וליכא דרבי יצחק משמיה דר"ל הכי דייק דאמר מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה פודהו בשוויו: ומ"ש לחלק בין אם היו דמי פטר חמור ג' זוזים או יותר לכשהן פחות צ"ע מנין לו וכן יש לתמוה עליו למה השמיט הא דמפליג תלמודא בין בא לימלך לפודה מעצמו דבבא לימלך צריך שישוה השה שלשה זוזים ובפודה מעצמו אפילו פטרוזא בר דנקא פדוי וכבר השיג עליו הראב"ד כן: ובן פקועה חשוב כשחוט בפ"ק דבכורות [שם] איבעיא להו מהו לפדות בבן פקועה מר זוטרא אמר אין פודין ורב אשי אמר פודין וכתב שם הרא"ש ר"ת כתב בפרק בהמה המקשה [עד:] מסתברא ב כמר זוטרא דשמעתין כוותיה רהיטא: ב"ה אבל הרמב"ם פסק בפרק י"ב מהלכות בכורים כרב אשי דבתרא הוא: ומ"ש ונדמה מיבעיא ולא איפשיטא גם זה בפ' קמא דבכורות (שם) וכתב הרא"ש ולא איפשיטא הלכך אין פודין בו ואם פדה בו ולא נתנו לכהן עד שמת פטר חמור יהנה הישראל בטלה ופטר חמור יקבר ואם אחר שנתנו מת פטר חמור יקבר והטלה לכהן דלא אמרינן תקפו כהן מוציאין מידו אלא כשתקפו אבל כשנתנוהו לו בעלים הדר הו"ל בעלים המוציא מחבירו עליו הראיה והאריך בראיות וכתב בסוף דבריו וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

והרמב"ם כתב שפודין בבן פקועה לכתחלה טעמו לפי שפסק כרב אשי דבתרא הוא דאמר פודין. ומ"ש ואם פדה בנדמה פדוי טעמו דכיון דספק הוא אין מחייבין אותו לחזור ולפדותו ולא החמיר בו כדין ספק בכור דלא חמור פדיון פטר חמור מבכור בהמה טהורה שהוא קדוש קדושת הגוף ופטר חמור אינו אלא קדושת דמים וקיל משאר קדושת דמים דאיכך פדיונו קדוש וזה פדיונו חולין: פודין בשה א' כמה פעמים משנה [ט.] פודה בו פעמי' הרבה: ומ"ש כגון אם קנאה מהכהן אחר שנתנו לו כך פירש"י ז"ל בריש פירקא דמייתי התם משנה זו וכיוצא בזה פי' על המשנה עצמה פודה בו פעמים הרבה שאם חזר כהן ונתנו לישראל ויש לו פטרי חמורים יכול לפדותן בו. ומ"ש או ישראל שיש לו ספק פטר חמור וכו' כן כתבו התוספות בריש פירקא שפי' ר"ת במשנה וגם הרא"ש הזכיר פירוש זה בשמו ורבינו עירב ב' הפירושים כאילו רועה אחד אמרם והרמב"ם לא הזכיר בחבורו לא זה ולא אותו והטעם לפי שהוא מפרש בענין אחר דמתני' הכי איתא פטר חמיר נפדה בשה מן הכבשים ומן העזים זכר ונקבה גדול וקטן תמים ובעל מום פודה בו פעמים הרבה ונכנס לדיר להתעשר ג ופי' ז"ל וז"ל א"כ אמר ופעמים הרבה נכנס לדיר להתעשר ר"ל פדיון ספק פטר חמור שאיפשר שיתעשר בו כמו שנתבאר בתלמוד וזה שאם יש אללו עשרה זכרים כ"א מהם ספק פטר חמור שצריך להפריש עליו טלה אחד ומפריש עליהם י' טלאים וחייבים במעשר ומ"ש פעמים הרבה ר"ל שזה יקרה פעמים רבות מפני שהוא איפשר קרוב עכ"ל ולפי זה צ"ל דפודה בו אדלעיל קאי ור"ל שלא היה גורס ופודה בוי"ו וה"פ פטר חמור נפדה בשה מן הכבשים ומן העזים וא"כ אמר זכר ונקבה גדול וקטן תמים ובעל מום פודה בו:

מיד כשהפריש הטלה תחת פטר חמור חזר הפטר חמור חולין וכו' משנה שם [יב:] המפריש פדיון פטר חמור ומת כלומר השה ר"א אומר חייב באחריותו וחכ"א אינו חייב באחריותו מת פטר חמור ר"א אומר יקבר ומותר בהנאתו של טלה וחכ"א א"צ ליקבר והטלה לכהן ופירש"י אינו צריך להקבר. דמעידנא דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות כהן ופטר חמור פדוי וידוע דהלכה כחכמים ותנן תו התם [ט.] גבי פדיון פטר חמור אם מת נהנים בו ומוקי לה בגמרא דמת בי בעלים והנה ט כהן סד"א כל זמן דלא מטא לידיה לא זכה ביה קמ"ל דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי:

ומ"ש לפיכך כשמפרישו מברך ואין להמתין עד שיתן הפדיון ליד הכהן וכו' כ"כ התוספות והרא"ש ז"ל: וכתב בס"ה שמברך ג"כ שהחיינו: ב"ה ועיין לעיל בסימן רס"ה: ישראל שפודה פטר חמור של חבירו הוא פדוי בפ"ק דבכורות [יא.] אמר רב שיזבי אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי: ומ"ש דפטר חמור הוא לבעליו שם איבעיא להו פדיונו לפודה או לבעלים ואסיקנא דהוי לבעלים: **פטר** חמור מותר למוכרו קודם שיפדנו ובלבד שיודיע ללוקח וכו' שם פטר חמור אסור בהנאה ור"ש מתיר ואמרינן בגמרא שם דפליגי בין בהנאת דמיו בין בהנאת גופו ומשמע התם דהלכה כת"ק. וכ"פ הרמב"ם והרא"ש וכתב עוד הרא"ש וה"ד הנאת דמיו כגון דמזבין ליה למאן דלא ידע שהוא פטר חמור וקא שקיל מיניה כנגד כולו אבל למשקל מיניה מאי דשוי טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמים ש"ד עכ"ל. ומתוך דבריו נראה שאם מכרו למי שהוא יודע שהוא פטר חמור אפילו נתן לו כל דמי שוויו לגמרי הכל מותר דכיון שהלוקח יודע שצריך לפדותו בשה על כרחך לומר דלדידיה שוי ליה כל הדמים שנתן וגם דמי השה שצריך לפדותו בו א"כ מתנה הוא דיהיב ליה אותם מעות היתרים ולאו דמי פטר חמור נינהו שהרי הוא עתיד לפדותו. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו שהקונה אותו יודע שהוא פטר חמור אינו יכול למכרו

בשה פודין וכו' משנה שם [דף י"ב]: ומ"ש ובן פקועה חשוב כשחוט שם פליג בה מר זוטרא אמר אין פודין ורב אשי אמר פודין וכתב הרא"ש דר"ת פסק כמר זוטרא והרמב"ם פסק כרב אשי וטעמו של הרמב"ם בנדמה כתב ב"י דכיון דפטר חמור אינו אלא קדושת דמים וקיל טפי משאר קדושת דמים שפדיונן קדוש וזה פדיונו חולין לכך לא החמירו בספיקו לחזור לפדותו:

פודין בשה אחד כמה פעמים משנה שם [דף ט']: ומ"ש כגון אם קנאו מהכהן אחר שנתנו לו כך פירש"י בדף ד': ומ"ש או ישראל שיש לו ספק פטר חמור וכולי זהו פי' ר"ת שכתבו התוס' בשמו לשם בדף ד' בד"ה ופודה בו: מיד כשהפריש הטלה וכו' סוף פ"ק דבכורות [סוף דף י"ב] פלוגתא דר"א וחכמים והלכה כחכמים ותנן תו התם [בדף ט'] מת נהנים בו ומוקי לה בגמרא (סוף דף י"א) דמת בי בעלים והכא בו כהן סד"א כל זמן דלא מטא לידיה לא זכה בו קמ"ל דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי:

ישראל שפודה פטר חמור של חבירו וכו' פ"ק [י"א] מימרא דרב הונא: ופטר חמור הוא לבעליו שם בעיא דאיפשיטא: פטר חמור יכול למוכרו קודם שיפדנו וכו' ברייתא [בדף י'] פטר חמור אסור בהנאה דברי רבי יהודה ור"ש מתיר והלכה כרבי יהודה ואמרי' בגמרא דלרבי יהודה אסורה בהנאה מחיים בין בהנאת גופו דהיינו גיזה ועבודה בין בהנאת דמיו ופירש הרא"ש דהנאת דמיו דאסורה היינו כגון דמזבין ליה למאן דלא ידע שהוא פטר חמור וקא שקיל מיניה כנגד כולו אבל למשקל מיניה מאי דשוי טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמים שפיר דמי עכ"ל ולכאורה משמע דמ"ש בסיפא אבל למשקל מיניה מאי דשוי טפי משה קטן מיירי נמי בדמזבין ליה למאן דלא ידע שהוא פטר חמור כגוונא דרישא והא ודאי ליתא דא"כ מאי קאמר בתר הכי שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמים דהיאך יפרע עליו דמים אם לא ידע שהוא פטר חמור אלא דבר ברור דברישא דקא שקיל מיניה כנגד כולו ודאי דמזבין ליה למאן דלא ידע דאי ידע היאך יהיב ליה דמי כולו הלא זקוק הוא הלוקח לפדות אותו בשה כל דהו דאי לא יפדנו אסור בהנאה בגיזה ועבודה דלאו בשופטני עסקינן דשדי זוזי בכדי אלא ודאי דמזבין ליה למאן דלא ידע אבל סיפא דלא שקיל מיניה אלא מאי דשוי טפי משה קטן בעל כרחך דמיירי שהודיעו ללוקח שהוא פטר חמור ושיפדנו הוא ולהכי לא מצי שקיל מיניה אלא מאי דשוי טפי משה קטן ולא כנגד כולו שהרי הלוקח זקוק לפרוע עליו דמיו וא"כ ליכא הנאה למוכר ומותר למכרו: וזהו שכתב רבינו תחלה פטר חמור יכול למוכרו קודם שיפדנו ובלבד שיודיע ללוקח וכו' דהיינו מ"ש הרא"ש בסיפא אבל אם מכרו בשוויו למי שאינו יודע כו' דהיינו מ"ש הרא"ש ברישא הדמים אסורים והב"י הביא דברי הרא"ש לדעת אחרת וקשיא ליה שהם היפך דברי רבינו ושרי ליה מאריה:

פטר

פרישה

דל"ח פ"ב מב"ס): (י) ואם פדה בו הוי ספק פי' שהפרישו לשם פדיון ע"ד שיתבאר לקמן: (יא) לא יתן לו הפדיון דהישראל יכול לומר לכהן דלמא אין פודין בו וא"כ אין הפדיון חל עליו והרי הוא של ישראל כבתחילה: (יב) ביון שהוא מוחזק דכיון שהוא עצמו נתן לו ישאר בידו אפי' להרא"ש דס"ל דלא מועיל תפיסה בספק כמ"ש לעיל סימן ש"ו ועיין בדרישה: (יג) והרמב"ם כתב שפודין בבן פקועה כו' פלוגתא דרב אשי ומר זוטרא הוא ופסק הרמב"ם כרב אשי דאמר פודין והרא"ש פסק כמר זוטרא דאמר אין פודין: (יד) ואם פדה בנדמה פדוי דכיון דספק הוא אין מחייבין אותו לחזור ולפדותו ולא להחמיר בו כדין ספק בכור כיון שאינו קדוש קדושת הגוף כבכור ב"י וע"ש: (טו) לפיכך מיד כשמפרישו מברך ברוך אתה ה' כו' על פדיון פטר חמור. הא דמברך על הפדיון דפטר חמור ועל פדיון הבן ואינו מברך על נתינת הבכור מבהמה טהורה לכהן כמו שמברך כשמפריש חלה או מפריש תרומה היינו משום דאינו מברך אלא כשנשאר בידו ממה שהיה קודם דהיינו בפדיון בנו דנשאר בידו בנו ולא נתן בעדו כ"א ה' סלעים ובפטר חמור לא נתן בעדו אלא טלה כל שהוא ואף אם פודהו בשאר דברים שנותן בעדו כל שווי מ"מ נשאר בידו מה שהיה קדש ובהפרשת חלה ותרומה נשאר בידו העיסה והדגן שהיה מדומע מתחילה וכולו אסור משא"כ בנתינת בכור לכהן דלא חל קדושה מתחילה אשאר דברים זולתו ואותו נתן כולו לכהן: (טז) ואין להמתין עד שיתן הפדיון לכהן משא"כ בה' סלעים דבכור כדלעיל סימן ש"ס: (יז) וזה ימכרנו לו בשוויו בדמים מרובים חוץ כו' ב"י כתב שמדברי הרא"ש משמע שאם הודיעו שהוא פטר חמור מותר לקבל דמי כולו דודאי מתנה הוא דיהיב ליה כיון שהודיעו ולא כמשמעות דברי רבינו כו' ע"ש. ולענ"ד דרבינו אורחא דמילתא נקט דאם הודיעו אינו רגיל ליתן דמי כולו אבל ודאי ג"כ סבר שאם ירצה ליתן דמי כולו שמותר לזה המוכר לקבלו וליהנות בדמים תדע שהרי כתב אבל אם מכרו בשווי

דרישה

סי' שבא [א] כיון שהוא מוחזק דכיון שהוא עצמו נתן לו ישאר בידו אפי' להרא"ש כו' ובלא"ה שאני הכא דמוטל היה עליו לפדותו הפטר חמור ואילו נתן לו שה גמור הוי פדוי ונשאר ביד כהן אע"פ שמת הפטר חמור ביד ישראל השתא נמי דעבר ונתן לו בנדמה בתורת פדיון למה יגרע הכהן להחזיר לו מה שנתן לו בתורת פדיון משא"כ לשל שלא היה מוטל

על

חדושי הגהות

ב כ"כ שם בבכורות בשם ר"ת אבל בחולין (עד:) פסק כרב אשי וכבר תמה על זה המעי"ט והמגיה בהרמב"ם פי"ב מה' בכורים ואף שאפשר לדחוק ולומר דבבכורות כ"כ בשם ר"ת ולית לא ס"ל עדיין נשארה התמיה על הקיצור פיסקי הרא"ש שסתם דבריו וסותר את עצמו בכל מקומות הנ"ל וצ"ע. ומצאתי בשכ"ג בשם הרש"ל דהטור תפס לו עיקר כדברי הרא"ש שבבכורות כיון דשם הוא עיקר מקומו: ג ר"ל הרמב"ם בפי' המשנה פי' כו:

הדברים

פטר חמור קודם שיפדה אסור לעבוד בו ולגוזזו כדי ליהנות בשערו אבל אם היה שערו מסובך או שיש לו מכה במקום השער (יח) מותר לגוזזו להנאתו והשער אסור בהנאה ויקבר פטר חמור שמת קודם שנפדה יקבר (יט) [ב] לפיכך ישראל שיש לו ספק פטר חמור יפריש עליו טלה להפקיע איסורו ומעכב הטלה לעצמו לא רצה בעליו לפדותו ונתנוהו לכהן מפריש עליו הכהן טלה והוא לעצמו או יערפנו ויקברנו והישראל לא יתננו לו אא"כ יפריש עליו השה או יערפנו לפניו שהם השודים על דבר זה מפני שהן אומרים (כ) מה א"י צריך להפריש עליו טלה כיון שהוא לעצמו : לא רצה לפדותו ולא ליתנו לכהן (כא) מכהו בקופיץ (כב) בערפו עד שימות ויקברנו שהרי הוא אסור בהנאה ולא ימיתנו בקנה ולא במגל ולא בקורדם ולא במגירה אלא בקופיץ ולא יכניסנו בחדר וינעול בפניו עד שימות (כג) [ג] מצות פדייה קודמת למצות עריפה . (כד) המורה שלא בכרה וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן : זכר ונקבה ספק ומפריש טלה והוא לעצמו ב' חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן : זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה (כה) א' לכהן ועל הב' מפריש ט"ה והוא לעצמו ב' זכרים וב' נקבות או שתי נקבות וזכר אין לכהן כלום ובשתי נקבות וב' זכרים מפריש ב' טלאים והן לעצמו ובזכר ושתי נקבות מפריש טלה והוא לעצמו (כו) [ד] והרמב"ם כתב דב' זכרים ושתי נקבות א"צ להפריש כלום ולא נהירא : אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים נותן טלה א' לכהן זכר ונקבה מפריש

פטר חמור קודם שיפדה וכו' ה"א בברייתא הנזכרת אסור בגיזה ובעבודה ד"ר יהודה ור"ש מתיר והלכה כרבי יהודה ודקדק רבינו ואמר אסור לעבוד בו ולגוזזו כדי ליהנות בשערו דהאיסור אינו אלא משום דקא עביד כדי ליהנות בו וקודם שיפדהו אסור בהנאה אבל אם אינו עושה כך כדי ליהנות בו אין בו איסור לאו דלא תעבוד ולא תגוז כיון דלית ביה קדושת דמים ומהאי טעמא שרי בשערו מסובך או מכה במקום שער כיון דאינו גוזז אלא להנאתו של בכור לא להנאת עצמו ליהנות בשערו וכ"כ הרא"ש להדיא : פטר חמור שמת קודם שנפדה וכולי משנה שם [סוף דף י"ב] מת פטר חמור ר"א אומר יקבר וכו' : ומ"ש לפיכך ישראל שיש לו ספק בכור וכו' אין לו קשר למה שכתב בסמוך פטר חמור שמת קודם שנפדה יקבר אלא קאי אמ"ש מתחלה דפטר חמור אסור בהנאה קודם פדייה לפיכך ישראל שיש לו ספק פטר חמור יפריש עליו טלה וכו' וה"א להדיא בגמרא [דף ט'] דפריך אהא דתנן זכר ונקבה מפריש טלה אחד לעצמו וכיון דלעצמו הוא למה לי לאפרושי ומשני לאפקועיה לאיסוריה מיניה אלמא כיון דלא אפקע לאיסוריה אסור בהנאה מתניתין מני רבי יהודה דתניא פטר חמור אסור בהנאה ד"ר יהודה ור"ש מתיר : לא רצו בעליו לפדותו וכו' משנה שם [תחלת דף י"ב] נתנו לכהן אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו : ומ"ש או יערפנו ויקברנו משנה סוף הפרק לגבי בעליו לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו וה"ה לכהן דמאי שנא וכן פסק הרמב"ם : ומ"ש והישראל לא יתננו לו וכו' ברייתא ומימרא דרב נחמן [דף י"ב] : לא רצה לפדותו וכו' משנה

לו בכל שווי . והרמב"ם לא חילק בדבר אלא סתם וכתב שאם מכרו קודם פדיון דמיו אסורים : פטר חמור קודם שיפדה אסור לעבוד בו ולגוזזו כדי ליהנות בשערו ברייתא שם אסור בגיזה ועבודה דברי ר' יהודה ור"ש מתיר ופסקו הפוסקים כרבי יהודה : ומ"ש אבל אם היה שערו מסובך או שיש לו מכה במקום השער מותר לגוזזו להנאתו כלומר להנאת הפטר חמור שהיה מצטער באותו צער וכ"כ הרא"ש בפ"ק דבכורות ונתן טעם לדבר שלא נאסרה בו גיזה אלא מתורת הנאה אבל בלאו דלא תגוז ליתיה כיון דלית ביה קדושת דמים וגרע נמי מאחר קדוש' דמים דפדיונן קדוש וזה פדיונו חולין : ומ"ש והשער אסור בהנאה ויקבר כ"כ שם הרא"ש פשוט הוא :

פטר חמור שמת קודם שנפדה יקבר בפ"ק דבכורות [יב :] : ומ"ש לפיכך ישראל שיש לו ספק פטר חמור יפריש עליו טלה להפקיע איסורו ומעכב הטלה לעצמו שם [ט :] אהא דתנן שתי חמורים אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה מפריש טלה א' לעצמו כלומר משום דשמא אותה שלא בכרה ילדה את הנקבה . ובגמרא כיון דלעצמו הוא ל"ל לאפרושי לאפקועי לאיסוריה מיניה אלמא כיון דלא מפקע לאיסוריה אסור בהנאה ומתניתין רבי יהודה הוא דאמר פטר חמור אסור בהנאה . ותיבת לפיכך שכתב רבינו אינה מדוקדקת דאע"ג דטעמא דצריך להפריש עליו טלה הוא מפני שפטר חמור אסור בהנאה מ"מ אין איסורו בהנאה לאחר מיתה טעם לזה שהרי אפילו אם לא היה אסור בהנאה אלא מחיים היה צריך להפריש עליו טלה לאפקועי איסוריה מיניה : לא רצו בעליו לפדותו ונתנוהו לכהן מפריש עליו הכהן טלה וכו' משנה שם [יג:] נתנו לכהן אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו : ומ"ש או יערפנו כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא : ומ"ש ויקברנו משנה שם [יג.] דפטר חמור שערפו טעון קבורה : ומ"ש והישראל לא יתננו לו אלא א"כ יפריש עליו השה וכו' מפני שהם חשודים על דבר זה וכו' ברייתא ומימרא שם [יב:] :

כתקניה בסמוך דמיירי דלא רצה בעליו לפדותו : ומ"ש ולא ימיתנו בקנה וכו' ברייתא [דף עשירי] מצות פדייה קודמת למצות עריפה שנא' ואם לא תפדה וערפתו והרמב"ם כתב דמצות עשה הוא לערפו והראב"ד השיג עליו ומביאו ב"י :

לא רצה לפדותו ולא ליתנו לכהן מכהו בקופיץ בערפו עד שימות ויקברנו משנה שם [ג.] : ומ"ש ולא ימיתנו בקנה ולא במגל ולא בקורדם וכו' ולא יכניסנו בחדר וינעול בפניו עד שימות ברייתא שם [י:] :

מצות פדייה קודמת למצות עריפה משנה שם [יג.] מייתי לה מדכתיב אם לא תפדה וערפתו וכתב הרמב"ם אם לא רצה לפדותו מ"ע לערפו וכתב עליו הראב"ד שאין לחשוב העריפה במ"ע אע"פ שאמרו מצות פדיה קודמת למצות עריפה לא שתחשב מצוה אבל היא עבירה ומזיק נקרא ומפסיד ממונו של כהן ומפני שאמר מצות פדיה אמר מצות עריפה :

חמורה שלא ביכרה וכו' עד והן לעצמו משנה שם [דף ט] : ומ"ש שתי חמורות שלא ביכרו וכו' עד שני זכרים ונקבה אחד לכהן ומפריש טלה והוא לעצמו פי' כיון דחדא ילדה זכר וחדא ילדה נקבה וזכר א"כ נותן טלה אחד לכהן דהא איכא חד זכר ודאי בכור ואידך דהוי ספק דשמא הנקבה יצאת תחלה מפריש טלה והוא לעצמו. ומ"ש ב' זכרים וב' נקבות וכו' כן פירש"י לשם אבל הרמב"ם סובר כיון דבמתניתינו לא אמרו בשני זכרים וב' נקבות וב' נקבות וזכר דיפריש טלה כדקתני ברישא אלמא משמע דא"צ הפרשה כלל לפי שיש כאן ספיקות הרבה אע"ג דלגבי זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה תנן נותן טלה אחד לכהן ולא תני דבשני זכרים ונקבה יפריש עוד טלה אחד לעצמו י"ל דכיון דתני לה בחד בבא בהדי זכר ונקבה דלשם א"צ להפריש לעצמו כלל אלא ליתן טלה אחד לכהן לכך נקט בקצרה נותן טלה אחד לכהן ורצונו לומר דבהא חד דינא אית להו בין שילדה זכר ונקבה ובין שילדה שני זכרים ונקבה אין נותן לכהן אלא אחד אבל לגבי הפרשה חלוקין הן דבזכר ונקבה א"צ הפרשה כלל ובב' זכרים ונקבה צריך עוד טלה אחד ומפריש לעצמו אבל בשני נקבות וזכר אחד או ב' זכרים וב' נקבות אי איתא דצריך הפרה הו"ל למיתני ומדלא תני לה אלמא דא"צ הפרשה כלל והשיב עליו רבינו ואמר דלא נהירא דסובר כפירש"י

חמורה שלא בכרה וילדה ב' זכרים וכו' עד ומפריש טלה והוא לעצמו משנה שם [ט.] ומ"ש שתי חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן ג"ז משנה שם ומ"ש זכר ונקבה הזכר לכהן ב' זכרים ונקבה אחד לכהן שם במשנה זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן ופירש"י זכר ונקבה נותן טלה לכהן. בשביל הזכר : או ב' זכרים ונקבה. דחדא ילדה זכר וחדא ילדה זכר ונקבה נותן טלה אחד לכהן דהא איכא חד זכר ודאי בכור ואידך דהוי ספק דשמא יצאתה הנקבה תחילה מפריש טלה והוא לעצמו וכ"כ התוס' והרא"ש ז"ל : ומ"ש ב' זכרים וב' נקבות או ב' נקבות וזכר אין לכהן כלום גז"ש במשנה ופירש"י ספק הן דשמא כל אחת ילדה זכר ונקבה ושמא נקבות יצאו תחלה הלכך אין כאן לכהן כלום אלא מפריש עליהם שני טלאים לאפקועי איסורייהו והן לעצמו עד כאן לשונו :

והרמב"ם כתב דב' זכרים וב' נקבות א"צ להפריש כלום כלומר אפילו בב' זכרים וב' נקבות אינו צריך להפריש כלום וכ"ש בשני נקבות וזכר שהרי זה לשון הרמב"ם שני חמורים שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן ילדו ב' נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות אין כאן לכהן כלום ואינו צריך להפריש טלה לעצמו לפי שיש כאן ספיקות הרבה שמא האחת ילדה זכר והב' ילדה ב' נקבות או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר וכן ספיקות הרבה יש בב' זכרים וב' נקבות עכ"ל. ונראה כרוו דבזכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה מפריש טלה לעצמו אע"פ שלא הוזכר במשנה וגם הוא ז"ל הזכירו שהרי לא מיעט אלא ב"נ וזכר או ב"ז וב"נ ויש לדקדק על זה שהרי כתב הרא"ש אע"ג דבב"ז ונקבה לגבי הפרשת טלה הו"ל תרי ספיקי שמא א' ילדה ב"ז וא' ילדה נקבה ואין כאן אלא נתינה אחת לכהן ואף את"ל א' ילדה זכר וא' ילדה נקבה וזכר שמא יצאתה נקבה תחלה אפ"ה כיון דאיפשר ליה בתקנתא בהפרשת טלה אחד ולא קמפסיד ולא מידי שהרי הוא חולין והוא לעצמו לית ליה למיסמך אהיתרא דתרי ספיקי דאשכחן נמי דעל רובא לא סמכינן ליפטר מדין הפרשת טלה והוא לעצמו שהרי שנינו ברישא זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו ואע"פ שיש כאן רובא לפיטורא דמחלה יולדות נקבות תחלה והכי נמי דינא זכר תחלה מיעוטא נפיק מקצת נקבה בהדי זכר מקמי דניפוק ליה רוב ראשו דזכר והו"ל חצילה עד כאן לשונו וכיון דבב' זכרים ונקבה איכא נמי תרי ספיקי לגבי הפרשת טלה מ"ט מפריש טלה ושמא י"ל דשאני ב"ז ונקבה דמתוך שהוא צריך לעשות בהם מעשה ליתן טלה אחד לכהן אמרי' ליה דיפריש טלה לעצמו אע"ג דתרי ספיקי הוא אבל בב"נ וזכר או ב"ז וב"נ כיון דאין כאן לכהן כלום לא אמרי' ליה דיפריש טלה לעצמו מאחר דתרי ספיקי הוא : אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב"ז וכו' עד מפריש טלה והוא לעצמו שם

דרישה

של ישראל לפדותו וק"ל : [ב] לפיכך ישראל שיש לו ספק פטר חמור כו' ז"ל ב"י ותיבת לפיכך שכתב רבינו אינה מדוקדקת דאע"ג לטעמא דצריך להפריש עליו טלה הוא מפני שפטר חמור אסור בהנאה מ"מ אין איסורו בהנאה לאחר מיתה טעם לזה שהרי אפי' אם לא היה אלא אסור בהנאה מחיים היה צריך להפריש עליו טלה לאפקועיה איסורא מיניה עכ"ל ולע"ד שרבינו לא רצה לדבר שצריך להפריש עליו טלה מחיים שזה הזכיר כמה פעמים אלא שפירשו כמו שכתבתי בפרישה : [ג] (מצות פדייה קודמת למצות עריפה עיין בב"י בשם הראב"ד שאין מצוה בעריפה אבל הוא עבירה ומזיק ממוניה של כהן ומפני שאמרו מצות פדייה אמרו מצוה עריפה עכ"ל עכ"ה): [ד] והרמב"ם כתב בב' זכרים וב' נקבות כו' דברי הרמב"ם המה בסוף הל' בכורים והראב"ד השיג עליו שם וכתב וז"ל א"א יש כאן שיבושים והספיקות שמא הזכר יצא אחר הנקיבה עכ"ל וכתב שם הכ"מ עליו ז"ל טעמו (במ"ש יש כאן שיבושים דלא ס"ל דין זה שלא יצטרך להפריש טלה מטעם שכתב ב"י בשם הרא"ש ובמ"ש והספיקות כו' בא להשיג עכ"ה) להשיג על רבינו למה כתב שיש כאן ספיקות הרבה שהכל נכלל בספק אחד שהוא שמא הזכר יצא אחר הנקיבה ובאמת יש לתמוה מה עלה על דעת הרמב"ם לכתוב שיש ספיקות הרבה הרי הספיקות שכתב דהיינו שמא ילדה הראשונה זכר או השנייה זכר ואפ"ה נקבה בתרווייהו היה לו טוב על הבעלים לפרוש טלה והרי לא נשאר אלא ספק אחד שמא תרווייהו ילדו נקבות והא' יל דכ

פרישה

בשווין לא מהני יודע שהוא פטר חמור שאינו פודהו הדמים אסורים משמע הא ידע ורוצה לפדותו אע"ג דנותן לו הדמים מותרים ודו"ק: (יח) מותר לגוזזו להנאתו של פטר חמור שהיה מצטער באותו צער והטעם דלאו שלו ליתא בלאו דלא תגוז אלא מתורת הנאה כיון דלית ביה אלא קדושת דמים וגרע נמי מאחר קדושת דמים דפדיונן קדוש וזה פדיונו חולין להכי הקילו בו אסירו. משמע דבכור בהמה טהורה אסור בכה"ג ודו"ק: (יט) לפיכך ישראל שיש לו ספק פטר חמור כו' נראה דמיירי בספק פטר חמור שמת ביד ישראל ואשמועינן אע"ג שמוטל עליו לקוברו שיכול לפדותו והפדיון לעצמו וגם הנבילה לעצמו ולא לחולין כדין שאר ספק פטר חמור וא"צ לטרוח בה לקברו ואם היה ודאי בכור אין זה טלה שיפדהו ויתן השה לכהן דניחא ליה טפי לקברו בלא פדיון וק"ל ולהכי נקט רבינו ספק. ומ"ש לא רצו בעליו לפדותו כו' מילתא באנפי נפשיה הוא ומדלעיל קאי ולא אספק ועיין בדרישה : (כ) מה אני צריך להפריש עליו טלה כיון שהוא לעצמו אבל בישראל אע"פ שהוא לעצמו אינו אלא מכח ספק וק"ל : (כא) מכהו בקופיץ סכין גדול שכן דרך עריפת רש"י בבכורות דף י' ע"ב : (כב) בערפו דכתיב וערפתו שהוא ל' עורף : (כג) מצות פדייה קודמת למצות עריפה דכתיב ואם לא תפדה וערפתו : (כד) חמורה שלא בכרה כו' נותן טלה אחד לכהן ואם מת פטר חמור אחד פטור כדאמרינן לעיל וה"ה גבי שתי חמורות אחד בכרה כו' מ"ו : (כה) אחד לכהן ועל השני מפריש טלה כו' ככ"ל : (כו) והרמב"ם כ דב' זכרים וב' נקבות

חידושי הגהות

ד הדברים תמוהים בעיני כל רואיהם שהביא הנך ספיקות חיובי מחייבי האי גברא דשמא האחת ילדה זכר או שמא האחרת ילדה זכר וכו' ואח"כ וכו' ומצאתי בדרישה שתמה על זה ועיין בט"ז א"ק ו' ותמצא באר היטב :

מפריש טלה והוא לעצמו הלוקח חמורה מהנכרי ואינו יודע אם בכרה אם לאו מפריש טלה והוא לעצמו (כז) ישראל שירש מאבי אמו כהן ודאי פטר חמור (כח) ואותו כהן ירשו מאבי אמו ישראל מפריש טלה והוא שלו גר שבכרה חמורתו ספק קודם שנתגייר או אח"כ מפריש עליו טלה והוא שלו [ה] כהנים ולוים פטורים מבכור בהמה טמאה שותפות הנכרי פוטר בו כמו בבהמה טהורה וכל דיני שותפות הנכרי בטהורה כן דינו בטמאה אלא שאסור להשתתף עמו כדי להפקיע קדושתו כיון שאפשר בפדי' או בעריפה ונראה דה"ה נמי שותפות כהנים ולוים נמי פוטר נכרי שהפריש פטר חמור מודיעים אותו שאינו חייב והרי הוא מותר בגיזה ובעבודה פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין פרה כתבתי למעלה בהלכות בכור בהמה טהורה :

הלכות חלה

שכב כתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה מלמד שחייב כל אדם להפריש חלה מעיסתו וליתנה לכהן ואין לה שיעור מן התורה אפילו כל שהוא (א) רק שלא יעשה כל העיסה חלה אלא ישייר ממנה מעט (ב) והחכמים נתנו בה שיעור כאשר יתבאר (ג) ואין חיוב זה אלא בארץ דכתיב באכלכם מלחם הארץ ומדרבנן נוהג אפילו בח"ל ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא חלה אחת ונאכלת לכהן ובמקומות

שם במשנה : הלוקח חמורה מהנכרי ואינו יודע אם בכרה אם לאו מפריש טלה והוא לעצמו כ"כ הרמב"ם בפ' י"ב מהלכות בכורים ופשוט שהוא נלמד ממשנה דבכורות [יט :] הלוקח בהמה מן הנכרי וכו' : ישראל שירש מאבי אמו כהן ודאי פטר חמור ואותו כהן ירשו מאבי אמו ישראל מפריש טלה והוא שלו מימרא בפ"ק דבכורות [דף יא .] ופירש"י דמאי דמחייב כהן המורישו לעשות עושה זה דכהן המורישו היה צריך להפריש עליו שה להפקיע קדושה שחלה עליו בבית ישראל ראשון ונוטל השה לעצמו שהרי כהן הוא ה"נ עושה ישראל זה היורשו דדמי כמו שהורישו כהן השה : גר שבכרה חמורתו וכו' מפריש עליו טלה והוא שלו בפרק הזרוע [דף קלד :] תניא ד' דברים בגר לחיוב וחד מינייהו בכור בהמה טמאה ופירש"י כמו שכתב רבינו וכ"כ הרמב"ם וז"ל הרי זה חייב לערוף או לפדות ואם פדה בשה השה של גר שהמע"ה :

כהנים ולוים פטורים מבכור בהמה טמאה משנה פ"ק דבכורות [ג :] : ב"ה וכתב הרשב"א בתשובה סימן שס"ו דלויה פטורה מפטר חמור והביא ראיה לדבר ומיהו פטר חמור דבעלת ישראל חייב ומיהו פטר חמור דנכסי מלוג פטור :

שותפות הנכרי פוטר בו כמו בבהמה טהורה שם במשנה : ומ"ש אלא שאסור להשתתף עמו כדי להפקיע קדושתו וכו' בפרק הנזכר אהא דקאמר התם רב מרי בר רחל הו"ל חיותא הוה מקני אודנייהו לנכרים כלאי חיותא דרב מרי כלומר מת מקנהו מאי טעמא משום דמפקע להו מקדושתייהו כתב הרא"ש שאף על פי שנענש רב מרי שפיר דמי לדידן להקנות לנכרי בהמה טהורה כדי לפטור מן הבכורה משום דה"א לן בענין אחר אבל תמורה אין להקנות לנכרי להפקיע הבכורה כיון דאית ליה תקנה בפדייה או בעריפה ע"כ : ונראה דה"ה נמי שותפות כהנים ולוים נמי פוטר נראין דבריו דהא מקרא דכל בכור בישראל דממעטינן מיניה שותפות נכרי משום דמשמע דה"ק עד שיהיה כולו של ישראל מיניה מימעיט נמי שותפות כהנים ולוים דכיון דאית להו שותפות בגויה הרי אין כולו של ישראל :

נכרי שהפריש פטר חמור מודיעין אותו שאינו חייב וכו' מנחות בפרק ר' ישמעאל [סז :] : פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין פרה כתבתי למעלה בהלכות בכור בהמה טהורה סימן שט"ו :

שכב כתיב ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה שחייב כל אדם להפריש חלה מעיסתו וליתנה לכהן ואין לה שיעור מן התורה כ"כ ר"ש בפ"ב דחלה וכ"כ הרמב"ם בהלכות בכורים שאין לה שיעור מן התורה ואפי' הפריש כשעורה פטר את העיסה והוא בספרי : ומ"ש רק שלא יעשה כל העיסה חלה אלא ישייר ממנה מעט משנה פרק קמא דחלה האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת ומפרש טעמא בפרק ראשית הגז [קלז .] דכתיב בהו ראשית ראשית שיהיו שיריה ניכרים :

ומ"ש ואין חיוב זה אלא בארץ דכתיב באכלכם מלחם הארץ פשוט הוא וכ"כ הרמב"ם וכתב עוד שאף בארץ אין חייבים אלא בזמן שכל ישראל עליה שנאמר בבואכם בביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם ודברים אלו איתנהו בגמרא פ"ב דכתובות [כה .] ופרק יוצא דופן [מז .] דגרסינן התם אמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי ואמרי אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא ואמינא להו אנא אדרבה אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אם נאמר כי תבואו וגו' :

ומ"ש ומדרבנן נוהג אף בח"ל פשוט בפרק עד כמה [כז .] : ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישים אלא חלה א' ונאכלת לכהן ובמקומות הקרובות לה ב' חלות וכו' בפרק בתרא דחלה תנן ר"ג אומר ג' ארצות לחלה מא"י עד כזיב חלה א' מכזיב עד הנהר ועד אמנון ב' חלות א' לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור מן הנהר ועד אמנון ולפנים ב' חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה ר"י אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדות וליולדות ופירש הרא"ש בר"פ כל הבשר מכזיב עד הנהר ועד אמנון לפי שהמקום מקום טומאה שסמוך לארץ העמים ואין יכולים לשמור עצמם ופירותיהם בטהרה וחלותיהם טמאות וטעונות שריפה כתרומה טמאה לכך אמרו שחלותיהן נשרפות ותקנו

כפירש"י והתוס' דכל היכא דאיכא ספק מפריש טלה לאפקועי איסוריה והוא לעצמו וכן השיג עליו הראב"ד שם והכי נקטינן : ישראל שירש מאבי אמו כהן וכו' מימרא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה פ"ק דבכורות [דף י"א] פי' דאם ירש מאבי אמו כהן שנולדו בביתו לא היה צריך להפריש כלל דכיון דברשות כהן נולד אינו חייב בפדיון כמ"ש בסמוך דכהנים ולוים נפטרו מפדיון וישראל זה יורשו אבל השתא דנפל לכהן זה מאבי אמו ישראל דחייב בפדיון דברשות ישראל נולד וכהן זה היה צריך להפריש שה להפקיע קדושתו שחלה עליו בבית ישראל ראשון ונוטל השה לעצמו שהרי כהן הוא וא"צ לחזור אחר כהן אחר ה"נ עושה ישראל זה היורשו דדמי כמי שהורישו הכהן השה :

ושותפות הנכרי פוטר בו וכו' משנה רפ"ק דבכורות והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה שנאמר בישראל ולא באחרים : ומ"ש אלא שאסור להשתתף וכולי הוא מדברי הרא"ש שכתב כך מעובדא דרב מרי בר רחל הו"ל חיותא הוה מקני אודנייהו לנכרי וכו' : ומ"ש ונראה דה"ה נמי שותפות כהנים ולוים וכולי פשוט הוא בקרא בישראל ולא באחרים כל אחרים שאין חייבין בפטר חמור קא ממעט . וכתב הרשב"א דכהנת ולויה נמי פטורה מפטר חמור מהיקישא דכל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה וכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה אבל בעליהם חייבים בפטר חמור שלהם ומיהו פטר חמור דנכסי מלוג פטור דשותפים הן בנכסי מלוג עיין עליו בתשובה שהשיב להרא"ש בסימן שס"ו ומביאו בספר בדק הבית והרב בהגהות שולחן ערוך :

נכרי שהפריש פטר חמור וכו' ברייתא במנחות פרק רבי ישמעאל [דף ס"ו] ומשמע מפי' רש"י דמיירי בנכרי שהפריש פטר חמור שנולד לו בגיותו ואח"כ נתגייר קאמר דמודיעין אותו שאינו חייב מאחר שנולד לו הבכור בשעת פיטור והרי הוא מותר בגיזה ועבודה לאחר שנתגייר בלא פדיון שה ובלא עריפה ואין בו איסור כלל אפילו מדרבנן ועיין במ"ש ב"י בסוף ה' חלה דהקשה מפני מה אין בודקין נכרי שהפריש חלה שמא הקדישה לשמים כי היכי שבודקים נכרי כשהפריש תרומה כמ"ש בסי' של"א ותירץ מה שתירץ והאי קושיא ופירוקא שייך נמי בפטר חמור :

שכב כתיב ראשית וכו' עד אפילו כל שהוא ה"א בספרי פרשת שלח לך וכ"כ הרמב"ם ברפ"ה מהל' בכורים . ומ"ש רק שלא יעשה כל העיסה חלה וכו' משנה ספ"ק דחלה האומר כל גורני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת וטעמא דבתרומה וחלה כתיב בהו ראשית בעינן שיהיו שיריה ניכרין כדאיתא בפרק ראשית הגז [דף קל"ו] כלומר שלא נקרא ראשית אלא כשנשאר ממנה שיור . ואין חיוב זה אלא בארץ וכו' ה"א בפ"ב דכתובות [דף כה] ובפ' יוצא דופן [דף מז] : ובזמן שהיה טהרה בארץ וכו' איכא למידק חדא שכתב ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא אחת ובפ"ד דחלה שנינו דאף בזמן שהיה טהרה לא היו מפרישין חלה א' ונאכלת לכהן בא"י אלא עד כזיב אבל שאר א"י מכזיב ועד הנהר לצד מזרח ומכזיב ועד אמנה לצד מערב מקום שכבשוה עולי מצרים ולא כבשוה עולי בבל מפרישין שתי חלות אחת לאור ואחת נאכלת . ועוד קשה במ"ש ובמקומות הקרובות לה ב' חלות וכו' משמע דרצונו לומר מקומות שהם ח"ל וקרובות לארץ כגון סוריא ואם כן למה לא כתב נמי דין מקומות הרחוקות מא"י כגון בבל ושאר ארצות הרחוקות דהא מדהזכיר קרובות משמע דאין דין רחוקות כקרובות ואפשר ליישב דמ"ש רבינו ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא חלה אחת ונאכלת לכהן האי בארץ דקאמר אינו אלא במקום שנקרא בשם ארץ ישראל לכל דבר דהיינו עד כזיב

דרישה

מקנות א"נ כו' וכ"ש בב' נקבות וזכר אחד וכ"כ הרמב"ם בהדיא ו"ל ב' חמוריו שלא בכרו וילדו ב' זכרים נותן ב' טלאים לכהן זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן ילדו ב' נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום וא"צ להפריש טלה לעצמו לפי שיש כאן ספיקות הרבה שמא באחת ילדה זכר ובשנייה ב' נקבות או שמא זו ילדה נקבה והאחרת זכר ואחריו נקבה או נקבה ואחריה זכר וכן ספיקות הרבה יש בב' זכרים ובב' נקבות עכ"ל ואע"ג דגבי ב' זכרים ונקיבה איכא נמי תרי ספיקי לגבי הפרשה שמא הא' ילדה ב' זכרים ואחת ילדה נקבה וא"כ אלא נתינה אחת לכהן ואף את"ל אחת ילדה זכר ואחת ילדה זכר ונקבה שמא יצאתה נקבה תחילה ואפ"ה כיון דאפשר בתקנתא בהפרשת טלה אחד ולא קמפסיד ולא מידי שהרי הוא מולין והוא לעצמו לית ליה למסמך אהיתירא דתרי ספיקי וכיון דבב' זכרים ונקבה איכא נמי תרי ספיקי לגבי הפרשת טלה מ"מ מפריש טלה יותר מבב' זכרים וב' נקבות ושמא י"ל דשאני ב' זכרים ונקבה דמתוך שהיא צריך לעשות בהם מעשה ליתן טלה אחד לכהן אמרינן ליה דיפריש טלה לעצמו אע"ג דתרי ספיקי הוא אבל בב' נקבות וזכר אחד או בב' זכרים וב' נקבות כיון דאין כאן לכהן כלום לא אמרינן ליה דיפריש טלה לעצמו מאחר דתרי ספיקות הוא ב"י ע"ש ועיין בדרישה : (כז) ישראל שירש מאבי אמו כהן ודאי פטר חמור (ואותו כהן ירשו) כו' אבל בלא ירושה לא מצי למנקט האי דינא כגון שישראל נתן פטר חמור לכהן אבי אמו דהא כבר נתבאר דאין מוסרין לכהן פטר חמור עד שיפדהו הכהן בשה בפני ישראל וק"ל וגם א"ל שהיה פטר חמור של אבי אמו הכהן עצמו דא"כ היה פטור מלפדותו כמ"ש בסמוך : (כח) ואותו כהן ירשו מאבי אמו ישראל מפריש טלה והוא לעצמו פירש"י פ"ק דבכורות ד' י"א דמה דמחייב כהן המורישו לעשות פוסה זה דכהן המורישו היה צריך להפריש עליו טלה להפקיע קדושתו שחלה עליו בבית ישראל ראשון ונוטל השה לעצמו שהרי כהן הוא וא"צ לחזור אחר כהן ליתנו לו ה"כ עושה ישראל זה היורשו דהוי כמו שהורישו הכהן שם זה עכ"ל מ"ו : (כט) נכרי שהפריש כו' והרי הוא מותר בגיזה פי' פטר חמור לכל אפי' לישראל מ"ו :

פרישה

ילדה זכר אחר הנקבה ואי משום שיש להסתפק ג"כ שמא ילדה האחת הזכר והנקבה יחד או קודם שילא רוב ראש הזכר התחילה גם הנקבה לצאת ונולדה בבית הרחם הלא אלו חששות לא נזכרו בדברי הרמב"ם וצריכין ליישב בדוחק דס"ל דאין חיוב להפריש שה אלא אם יש לברר מאיזה נולד החמור והרי יש כאן ספיקות הרבה שאין לברר שיזהו אמו גם י"ל בדוחק לפי יישוב ב"י דס"ל דא"צ להפריש לעצמו אם לא שנותן אחד לכהן מש"ה כתב שיש כאן ספיקות הרבה ולכולן א"כ שמא זכרים עד שתאמר כיון שנותן שה אחד לכהן בעד האחד צריך נמי להפריש לעצמו נגד השני וכיון דמ"מ יש כאן זכר אחד מש"ה השיג הראב"ד דא"כ ספיקות הרבה לפטור מהפרשה ומ"ש הב"י דנראה מדברי הרמב"ם דבזכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה מפריש טלה לעצמו כו' אינו ר"ל דבזכר ונקבה יפריש טלה דו"א דממ"נ אם איירי בב' חמוריו שבכרו וילדו אחד זכר ואחד נקבה הא בזה כתב הרמב"ם נותן טלה אחד לכהן וא"כ א"צ תו להפריש לעצמו ואם ר"ל בפטר חמור אחד שילדה זכר ונקבה הא בזה כתב בהדיא הרמב"ם בריש דבריו דמפריש טלה אחד ומעכבו לעצמו ולא היה כותב ע"ז הב"י ויראה מדבריו כו' גם בסוף הקושיא והתירוץ לא נקט בלישניה אלא ב' זכרים ונקבה לכן נלע"ד פשוט דמ"ש הב"י נראה מדבריו כו' ה"ק דבבבא דכתב הרמב"ם ילדה זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה נותן שה אחד לכהן ס"ל דג"כ מפריש טלה אחד בילדה ב' זכרים ונקבה ומעכבו לעצמו ותפס ב"י האי לישנא כדי לרבות כתמיהה כמ"ש בכ"מ בהדיא ששני בבות שנויות בבכורות באחד ברישא ילדה זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה מפריש טלה לכהן ואח"כ שנה בסיפא ילדה שני זכרים ונקבה או ב' נקבות וזכר אין לכהן כלום ולא הוזכר בשום בבא רבה להפריש אחד ומעכבו לעצמו וא"כ מנ"ל לרמב"ם לחלוק בין רישא לסיפא ע"ש : [ה] (כהנים ולוים פטורים בתשובת רשב"א סי' שס"ו דה"ה כהנת ולויה פטורים אבל אם יש לבעליהן פטר חמור אינה פטורה רק בנכסי מלוג פטור דהוה ליה שותפות בגופה עכ"ה) : חס

סי' שכב (א) רק שלא יעשה כל העיסה חלה אלא ישייר כו' דכתיב בה ראשית שיהא שיריה ניכרים : (ב) וחכמים נתנו בה שיעור כאשר יתבאר פי' אחד מכ"ד כדלקמן סימן שכ"ח : (ג) ואין חיוב זה אלא בארץ דכתיב באכלכם מלחם הארץ ואף בארץ אינה דאורייתא אלא בזמן שכל ישראל עליה שנאמר בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם לפיכך אפי' בימי עזרא לא הוי אלא מדבריהם כן איתא בגמרא וכ"כ הרמב"ם ב"י ומ"ש בסוף הסימן ובימי עזרא נתחייבו כו' כן איתא למ"ד . אבל המסקנא בגמרא דלא כוותיה אלא כרבינו

(ד) ובמקומות הקרובות לה ב' חלות א' לאור וא' לכהן (ס) ועתה שאין טהרה בא"י א"א לכהן לאכול שם החלה אלא נשרפת וכתב בה"ג שא"צ להפריש אחרת לכהן וכ"כ הרמב"ם אבל בשאר המקומות כתב שצריך להפריש שתים כבראשונה [א] וי"א כיון שאין חלה נאכלת בא"י גם בשאר המקומות אין צריך להפריש אלא אחת ולשורפה (ו) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שצריך להפריש שתים בכל המקומות בין

כו"ב שכבשוה עולי בבל וקדשוה קדושה שנייה לשעתה ולעתיד לבא: ומ"ש ובמקומות הקרובות לה ב' חלות וכו' היינו לומר כל הארצות הקרובות לה בין מכזיב ועד הנהר ועד אמנון מקום שכבשוה עולי מצרים שכבר נתבטלה אותה קדושה בשעה שגלו ואין להם דין א"י לכל דבר ובין מן הנהר ואמנון ולפנים ובין סוריא כל אלה הם מקומות הקרובות לה ואין להם דין א"י ממש ואלהם בחזקת טומאה היא ולכן צריך להפריש שם ב' חלות ולפ"ז הא דקאמר רבינו ובמקומות הקרובות לה וכולי הכי פירושו דאף במקומות הקרובות לה דיש להם דין א"י במקצת צריך ב' חלות ומכל שכן במקומות הרחוקות דצריך שתי חלות דבחזקת טומאה הם יותר מהמקומות הקרובות ומיהו קשה בהא דכתב במה דברים אמורים כשאין שם כהן טהור וכו' דמשמע דבכל הארצות ליכא מאן דפליג דבדאיכא כהן טהור א"צ כי אם חלה אחת ובדברי הרא"ש פכ"ה מבואר ומביאו ב"י דדוקא במקומות הרחוקים כמו בבל דלא מתחזיא כחלת א"י אין צריך כי אם חלה אחת ונאכלת לכהן קטן אבל במקומות הקרובות דמתחזיא חלה דידהו כחלת ארץ ישראל גזרו טומאה עליה שלא לאכלה כהן טהור גמור בשביל שהיא טמאה אלא נשרפת והשנייה נאכלת לכהן טהור דוקא ועוד קשה שכתב ומדברי הרמב"ם יראה דדוקא בח"ל וכו' דהביא דברי הרמב"ם כי היכי דלא נימא דבארץ ישראל נמי שרי לכהן קטן ותימה הלא כבר כתב תחלה ועתה שאין טהרה בארץ ישראל א"א לכהן לאכול שם החלה וכו' דכתב כן בפשט לד"ה דכיון דאין לנו אפר פרה וכולנו בחזקת טמאי מתים אי אפשר לשום כהן לאכול אותה בטהרה אלא נשרפת כדין תרומה טמאה ואינו דעת הרמב"ם בלבד. ונראה דמ"ש רבינו בד"א כשאין שם כהן קטן וכו' שדעתו להורות כהרמב"ם שפסק להדיא שדין כהן קטן נוהג בין בסוריא בין בשאר ארצות וכשאין כהן קטן או גדול שטבל לקריו אז מפרישין שתי חלות והשנייה נאכלת אף לזבים ולזבות אפילו בסוריא הקרובה לארץ ישראל וכמפורש בה"ש פ"ה מהלכות בכורים ודלא כהתוספות והסמ"ג והרא"ש ולפיכך לאחר שכתב רבינו בשם הרא"ש דבכל המקומות צריך להפריש ב' חלות בין בארץ בין בחוצה לארץ כתב במה דברים אמורים כשאין שם כהן טהור ואין זה מדברי רבינו ואכל הארצות קאי וקאמר במה דברים אמורים דצריך להפריש שתים כשאין שם כהן קטן וכו' ואין זה מן התימה שהכריע דלא כהרא"ש ולא הביא דעת אביו דטובא אשכחן הכי בחבורו שכתב בסתם היפך דעת אביו וכאן ג"כ לא ראה רבינו להחמיר באיסור דדבריהם ופסק כהרמב"ם דלא חילק בין במקומות הקרובים לרחוקים דבדאיכא כהן קטן אין מפרישין אלא אחת וה"ה בגדול שטבל ובדליכא כהן קטן או גדול שטבל מפרישים ב' אחת לאור ואחת לכהן ומותר אפילו לזבים וכו' ומ"ש ומדברי הרמב"ם יראה וכו' נראה דלפי שהיה אפשר לומר דמ"ש ועתה שאין טהרה בארץ ישראל אי אפשר לכהן לאכול שם החלה זהו משום דסבירא ליה דאפילו בימי עזרא בארץ ישראל חיוב החלה מן התורה היא דקדושה ראשונה לא בטלה ולפיכך אי אפשר לכהן לאכול שם בטהרה אלא נשרפת אבל למ"ד דאינה אלא מדבריהם מותר לאכול שם כהן קטן או גדול בטבל לקריו על כן להוציא מפירוש זה כתב רבינו ומדברי הרמב"ם יראה דדוקא בחוצה לארץ וכו' כלומר שאף לדעת הרמב"ם דאפילו בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם לפי שלא עלו כולם וכתיב גבי חלה בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם אפילו הכי יראה מדבריו דדוקא בחוצה לארץ שעיקר החיוב מדרבנן שרי לכהן קטן או גדול שטבל לקריו וכו' וכ"ש דאיכא מ"ד שהוא דאורייתא אפילו האידנא וכו' דהשתא כיון דאי אפשר שתהיה עתה טהרה בארץ ישראל אין לה היתר לאכלה לכהן טהור מפני שכולן טמאי מתים ולפ"ז מ"ש תחלה ועתה שאין טהרה בארץ ישראל וכו' לכ"ע קאמר אף למ"ד דקדושה ראשונה בטלה דשנייה לא היתה בביאת כולם אפילו הכי כיון דבארץ ישראל עיקרה דאורייתא אסור לכהן קטן לאוכלה אלא נשרפת ולכן אין דין כהן קטן נוהג אלא בשאר ארצות בין קרובות בין רחוקות אבל לא בארץ ישראל מקום שכבשוה עולי בבל: ומ"ש בשם בה"ג שא"צ להפריש אחרת לכהן טעמו דכיון דלא תקנו חכמי המשנה ב' חלות בארץ ישראל אין לנו להוסיף תקנה אלא הניחו דין תורה במקומו שאם החלה טהורה אוכלין אותה כהנים טהורים ואם החלה טמאה שורפין אותה ואין צריך להפריש שנייה כדי שתהא נאכלת לכהן אם כן גם עתה שאין טהרה בארץ ישראל נשרפת ואין צריך להפריש אחרת לכהן וכן כתב הרמב"ם שכך הוא הדין בארץ ישראל דהיינו עד כזיב אבל בשאר המקומות התקנה הראשונה במקומה עומדת וזהו שצריך להפריש שתים כבראשונה כלומר התקנה הראשונה לא נתבטלה: וסברת י"א דלא תקנו ב' חלות בשאר מקומות אלא היכא שהיתה טהרה בארץ ישראל שהיתה חלת ארץ ישראל נאכלת השתא ודאי כיון דבשאר מקומות שהם מוחזקים בטומאה ואלהם ודאי טמאה צריך לשורפה לעולם אם כן יש לחוש שמא תשתכח תורת חלה משאר מקומות כיון שאינה נאכלת כמו בארץ ישראל הלכך תקנו להפריש חלה שנייה לכהן אבל עתה שאין חלה נאכלת כלל בארץ ישראל גם בשאר מקומות אין צריך להפריש אלא אחת ולשורפה דלא תשתכח תורת חלה יותר בשאר מקומות מבארץ ישראל כיון דאין שום חלה נאכלת אלא נשרפת בכל המקומות בשוה: וסברת הרא"ש דלא הניחו דין תורה במקומו בארץ ישראל אלא בזמן שהיתה טהרה בארץ ישראל דלפעמים נאכלת כשהיא טהורה ולפעמים נשרפת שהיא טמאה ולא תשתכח תורת חלה

ותקנו להפריש עוד אחרת ואוכלה הכהן שלא תשתכח תורת חלה ושל אור שהוא מד"ת צריך להפריש כשיעור חלה ושל כהן שהיא מד"ס אין לה שיעור מהנהר ועד אמנון ולפנים ב' חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת ושתיהם מד"ס וטבול יום אוכלה פי' טבול יום דקרי אף ע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו הקילו חכמים באותה חלה שנייה שאינה אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה ורבי יוסי מיקל טפי וקאמר דאף טבילה אינה צריכה ואסורה לזבים וכו' וקאמר בירושלמי לרבי יוסי נצרכה ואע"ג דמתירים לבעל קרי אסר לה להניח בלא טבילה דע"כ בלא טבילה איירי דאי בשטבלו איירי לרבנן נמי נצרכה אלא ודאי הני נמי שרי כי היכי דשרי טבול יום דבעל קרי אע"ג דטומאה יוצאת מגופו דאין לחלק אחר שטבל בין טומאה חמורה לטומאה קלה וטומאה שאינה יוצאה מגופו שרי לרבנן כמו בעל קרי לר' יוסי דאי מצרכי טבילה בטומאת מת תקשה להו כדמקשינן בפרק עד כמה וכי הזאה יש לנו וא"א ליזהר מטומאת מת וגם צריך לטמא לקרוביו ולמה תקנו חלה שנייה לכהן אם א"א לאוכלה וחלה דידן שאנו מפרישים עתה יש לה עוד דין אחר דגרסינן בפרק עד כמה (שם) אמר רבינא הלכתא נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלה לה בריש מסא ושדייה ליה בתנורא והדר מפרשא לה חלה אחריתי כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואכיל לה אפי' כהן גדול כמלא היכא דאיכא כהן קטן שאוכל החלה אין צריך להפריש חלה אחריתי ובחלה שלישית דמתני' אע"פ שגם היא בח"ל צריך לעולם להפריש שני חלות ואותה של אור אינה נאכלת כלל דומיא דחלה שנייה דמכזיב ועד הנהר ועד אמנון לפי שהיו סמוכים לא"י ומתחזיא חלה דידה כחלת א"י טמאה גזרו עליה שלא לאכלה כהן טהור גמור בשביל שהיא טמאה והיא דפרק עד כמה איירי במקומות הרחוקים מא"י כגון מקום האמוראים שהיו בבבל ולא מתחזיא כחלת א"י ולא גזרו עליה איסור מחמת טומאה עצמו ואמר שהיא נאכלת לכהן קטן שלא יצא טומאה מגופו ולא יפריש אחרת כיון דזו נאכלת ונראה דה"ה נמי דשריא לכהן גדול שטבל לקריו אע"פ שלא העריב שמשו ומסתבר שלא להחמיר בה יותר מבחלת כהן שמפרישים הסמוכים לא"י וכ"כ בעל הלכות וא"ת אמאי קאמר נותנה לקטן כיון דשריא אפילו לגדול שטבל לקריו וי"ל לפי שאין שיעור לחלת ח"ל ולפי שדבר מועט היא נותנה לכהן קטן כמו שהקלו בחלת בבל כשיש כהן קטן ולא הצריכה לשורפה ולהפריש אחרת לכהן כמו לאותן הסמוכים לא"י כך הקלו בשנייה להתיר גם לזבים וזבות נדות ויולדות דלא מפלגי התם בכהן גדול המותר בחלה שנייה משום טומאה ואע"ג דהחמירו בחלה שנייה של הסמוכים לא"י לאוסרם לזבים וזבות שהרי החמירו גם בחלת האור יותר ועוד שהרי השנייה קבועה בסמוכים להפרישה לעולם וברחוקים א"צ להפריש כשיש כהן קטן או גדול שטבל לקריו לכך הקלו בה טפי ולא אסרוה אלא לזרים והיינו הוא האידנא שברוב המקומות אין מפרישין חלה שנייה אף כששורפין הראשונה וי"ל דבימי האמוראים היו אוכלים תרומה טהורה בא"י כי היה להם אפר פרה כדאמרינן [חגיגה כה.] חברים מדכו בגלילא ולכך הצריכו גם בח"ל להפריש חלת כהן שלא תשתכח תורת חלה אבל האידנא שבטלה אפר פרה ואין חלה נאכלת בא"י אף בח"ל אין צריך להפריש חלת כהן וכ"כ בעל הלכות וחלה בא"י אין מפרישין אלא א' ושורפין אותה וכ"ש בח"ל ומנהג טוב להפרישה כי הסברא נוטה להיפך כיון שאין חלה נאכלת בשום מקום כ"ש תשתכח תורת חלה ולמחר יבנה בית המקדש ויהיו סבורים שאינו דין שתאכל שום חלה עכ"ל הרא"ש ז"ל וכלל דבריו כפירושא דמתני' ומ"ש על ההיא דפרק עד כמה הם דברי התוספות שם פרק כל הבשר ופרק עד כמה וסמ"ג וגם מ"ש בסוף דבריו לחלק בין זמן האמוראים לזמן הזה כ"כ סמ"ג: והטעם שכתב למה לא נהגו להפריש ב' חלות בח"ל כ"כ ר"ש בפי' המשנה וגם הרשב"א בפסקי חלה שלו כתב שנראה מהמשנה דבכל ח"ל היה דין שיפרישו ב' חלות א' לאור ואין לה שיעור וא' לכהן ויש לה שיעור א' ממ"ח ושמעתי שעדיין יש מקומות נוהגי' כן אבל בכל הארץ וכן בצרפת אין נוהגין אלא בחלת האור ובלא שיעור ור"ש נתן טעם לדבר וכתב שכ"כ בה"ג דחלת ח"ל אין מפרישין אלא חלה א' ושורפין אותה ואף הרמב"ם כתב כן עכ"ל וכן המנהג פשוט שלא להפריש אלא חלת האור בלבד וכתב סה"ת שהטעם לפי שצריך לשומרה מזרים ונכרים וגם פעמים שנותנים אותה בקערה במרק רותח ועתה אסור זר לאכלה בקערה וז"ל הרמב"ם בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל א"י א' ממ"ח ושורפין אותה מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה ומכזיב ועד אמנה מפרישין שנייה לכהן לאכלה ואין לה שיעור כשהיה הדבר מקודם חלת ח"ל אע"פ שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובא מדבריהם אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה מגופו והם בעלי קריים וזבים וזבות ונדות ויולדות ומצורעים אבל שאר הטמאים במגע הטומאות אפילו טמאי מת מותרים לאכלה לפיכך אם היה כהן קטן בח"ל בין בסוריא בין בשאר ארצות ורצה להפריש חלה א' מפריש א' ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה שאינו צריך להפריש שנית וכן אם היה שם כ"ג שטבל מש"ז או מזיבתו אע"פ שלא העריב שמשו ואע"פ שהוא טמא ה"ז מותר לאכול החלה הראשונה וא"צ להפריש שנית בח"ל עכ"ל והר"ן כתב בפרק אלו עוברין דאיפשר דמי שטומאה יוצאה מגופו אינו מותר בתרומת ח"ל בטבילה לבד בלא הערב שמש וע"פ מה שכתבתי יתבארו דברים רבים: ומ"ש ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא חלה א' היינו דתקן מא"י ועד כזיב חלה א': ומ"ש ובמקומות הקרובות לה שתי חלות וכו' היינו דתקן מן הנהר ועד אמנון ולפנים ב' חלות א' לאור ואחת לכהן: ומ"ש ועתה שאין טהרה בא"י א"א לכהן לאכול שם החלה אלא נשרפת וזה פשוט: ומ"ש בשם בה"ג שא"צ להפריש אחרת לכהן כ"כ התוס' בפרק עד כמה בשמו ומיהו כתבו אחר כך ונראה

דרישה

סי' שכב [א] וי"א (אומרים כיון שאין חלה נאכלת כו' סברא ישרה היא שאין הדעת נותן שבח"ל תאכל חלה ובא"י גופא לא תאכל ומש"ה נהיגנן שאין לספרים חלה אחת

פרישה

שרבינו כתב כיון דאיכא מ"ד דס"ל הכי אית לן להחמיר ב"י ע"ש וכ"כ רבינו לקמן בהדיא בד"ס של"א: (ד) ובמקומות הקרובות לה שתי חלות כו' פי' שהסורי' כגון המקומות שאין א"י ממש כי כבשוהו עולי מצרים ולא כבשוהו עולי בבל וקדושה ראשונה בטלה משחרב המקדש בראשונה היו מפרישין שנים אחד לאור ואחד לכהן ונאכלת והטעם בירושלמי שאי לא היו מפרישי' אלא אחת אם היתה נאכלת יאמרו תרומה טמאה נאכלת כי זאת ארץ טמאה היא כארץ העמים כו' ואם היתה נשרפת יאמרו תרומה טהורה נשרפת כי רואין את בני הארץ נשארו בטהרה הלכך הצריכו להפריש ב' חלות (וב"י כתב גם ב"ה הטעם כדי שלא תשתכח) ודבר תימה הוא בעיני הרואה ונותן לב להבין או ישאל ויגידו לו כו'. וכתב עוד שלאחת אור יש לה שיעור מאחר שנראית ככל תורה (ולחלת כהן א"צ שיעור ובחלת ח"ל הוא להיפך וק"ל) ולפ"ז נראה חלת של אור שלנו צריכין שיעור מאחר שאין מפרישין אחרת לאכילה וק"ל מ"י אבל דמ"א כתב שס"ל מאחר שחלת ח"ל דרבנן ובזמן הזה דאפי' בא"י אינה נאכלת. אפי' בשאר מקומות א"צ להפריש אלא חלה אחת בלא שיעור ולשורפה ומ"מ נוהגין ליטול כזית כו' ע"ש סעיף ה': (ס) ועתה שאין טהרה בא"י א"א לכהן כו' פירוש מאחר שחלה שלנו כעין דאורייתא או דאורייתא ממש לחד מ"ד וסתם אדם הוא בחזקת טמא מת ועכשיו אין לנו מי שנאת לטהרו מטומאת מת וק"ל: (ו) וא"א הרא"ש ז"ל כתב שצריך להפריש שתים פי' בזמן הזה:

חידושי הגהות

שכב א פי' שבסמוכין עושין לעולם חלת האור ומ"ש ועוד שהרי השנייה וכו' כלומר שאע"פ שאין חלת האור בשום מקום מ"מ איכא שינוי בשנייה עצמה שהרי השנייה כו'

ונראה דעכשיו כיון ששורפין אותם לפי שאין להם הזאה בכל א"י צריך להפריש חלה אבל עתה שאין טהרה דלעולם נשרפת ותשתכח תורת חלה ודאי בכלל שנייה כמו מכזיב ועד הנהר ועד אמנון שמפריש חלה שנייה שלא תשתכח תורת שתקנו דמכזיב ועד הנהר ועד אמנון צריך ב' חלות הוי כמו תקנה זו דכל מקום חלה ומה שלמד מדברי הרמב"ם דדוקא בח"ל וכו' אבל בא"י אין להם לאכלה שהיא מקום טומאה והלתה נשרפת לעולם צריך להפריש עוד חלה לכהן שלא וכו' כן משמע ודאי מדבריו בהדיא ומ"ש וכ"ש דאיכא מ"ד שהיא מדאורייתא תשתכח תורת חלה ואין אנו מוסיפין תקנה אלא בכלל תקנה הראשונה היא ודו"ק: ומ"ש כמה דברים אמורים כשאין שם כהן וכו' עד ואין לה שיעור כ"כ הרא"ש דהא דאיתא בפרק עד כמה ואכיל לה כהן קטן ולא קאמר דנותנה לכהן גדול שטבל לקריו היינו לפי שאין שיעור לחלת חוצה לארץ ולפי שדבר מועט הוא ניתנה לכהן קטן ורבינו שתופס דעת הרמב"ם עיקר שבכל שאר המקומות אפילו בקרובות נוהג בהן דין כהן קטן א"כ נדונין כח"ל שאין לה שיעור:

ומ"ש ואם אין כהן קטן וכו' עד אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור הוי כמו מה"ט כיון דנוהג דין כהן קטן בכל שאר המקומות אפילו במקומות הקרובות אם כן נוהג בהם דין מהנהר ואמנון ולפנים שצריך ב' חלות ושל אור אין לה שיעור כיון שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת ושניהם מד"ס:

שכג כל חלה שהיא מדרבנן וכו' פירוש שעיקרה מדרבנן דהיינו חלת חוצה לארץ דאילו חלת ארץ ישראל בזמן הזה אפילו למאן דאמר שאינה אלא מדבריהם אינה בכלל הזה דכיון דעיקרה דאורייתא אינה נאכלת כלל כמו שנתבאר בסימן הקודם ודין זה היא משנה פ"ד דחלה דגבי מנהר ואמנון ולפנים דהוי ח"ל תנן וניתנת לכל כהן שירצה ומפרש בירושלמי דניתנת לכהן אפילו עם הארץ וכן כתב בית יוסף: ומ"ש ואינה טובלת שמותר לאכול מהפת ולהפרישה אח"כ מימרא דשמואל פרק קמא דביצה ודקדק רבינו ואמר ולהפרישה אחר כן דמשמע דמשייר יותר מכדי חלה כדי להפריש עליו חלה משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרים דלא כפירוש רש"י דאין צריך לשייר אלא כדי חלה וכן כתב הרא"ש לשם: ומ"ש ומתבטלת ברוב חולין וכו' בפרק עד כמה [דף כ"ז] אמר שמואל תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו ולפי שאפשר לפרש דרבה תרתי קאמר חדא מבטלה ברוב לאוכלה לזר ולא בעיא כ"ז אידך ואכיל לה בימי טומאתו אף בלא ביטול ברוב ע"כ פי' רבינו דחדא קאמר דמבטל לה ברוב כדי לאכלה בטומאה ולפי שקשה דבח"ל דכולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה כל חלה נאכלת בטומאה אפי' בימי טהרתו לכך פירש דה"ק כגון שיש כהן גדול שטבל לקריו וכו' כלומר כי היכי דהקילו בחוצה לארץ לאוכלה בטומאת מת הכי נמי הקילו בחוצה לארץ בטומאה היוצאה מגופו לאוכלה על ידי ביטול ברוב אבל לבטלה ברוב לאוכלה לזר מזה לא קמיירי

אפילו האידנא וכו' כלומר אף על גב דהרמב"ם כתב בפ"ה מה' בכורים דבימי עזרא לא נתחייבו בחלה מדאורייתא לפי שלא עלו כולם מ"מ סבר דכיון דבא"י עיקרה דאורייתא אסורה אפילו לטמא מגע כ"ש דאיכא מ"ד דאף בזמן הזה היא דאורייתא משום דס"ל בימי עזרא נתחייבו בחלה אף על גב דלא עלו כולם וכיון דבימי עזרא נתחייבו מן התורה גם עכשיו חייבים מן התורה דקי"ל קדושה שנייה לא בטלה והיינו רבנן דבי רב דהוו יתבי ואמרי אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא וכמו שכתבתי איתא בפרק יוצא דופן [דף מז.] ופ"ב דכתובות [ד' כה.] ואע"ג דמשמע התם דלית הלכתא כוותייהו אלא כדאפיך להו רב הונא בריה דרב יהושע לא נמנע רבינו מלכתוב דאיכא מ"ד דאף בזמן הזה היא דאורייתא כיון דהנך רבנן הוו ס"ד למימר הכי: ודע שזה שכתב הרמב"ם דמצורע הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו כתב בפ"ז מהלכות תרומה דהיינו דוקא כשטמא אותו כהן מיוחס אבל קודם שיטמאנו הכהן טהור הוא:

שכג כל חלה שהיא מדרבנן ניתנת אפילו לכהן ע"ה בפ"ד דחלה גבי מן הנהר ואמנון ולפנים דהוי ח"ל כמו שנתבאר תנן וניתנת לכל כהן ומפרש בירושלמי דהיינו דניתנת בין לכהן חבר בין לכהן ע"ה: ומ"ש רבינו כל חלה שהיא מדרבנן היינו לומר שעיקרה מדרבנן דהיינו חלת ח"ל אבל חלת א"י בזמן הזה אפילו למ"ד שאינה אלא מדרבנן אינה בכלל הזה דכיון דעיקרה דאורייתא אינה נאכלת כלל וכמו שנתבאר בסימן שקודם זה:

ואינה טובלת שמותר לאכול מהפת ולהפריש אחר כך בפ"ק דביצה [ט:] אמר שמואל חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכתב הרא"ש פירש"י אוכל כל הפת ומשייר בה כדי חלה ומפרישה באחרונה ול"נ דא"כ הול"ל ומשייר כדי חלה אלא משמע צריך לשייר יותר מכדי חלה כדי להפריש עליו חלה משום דבעיא ראשית ששיריה ניכרים ומיהו מוקף ודאי לא בעיא מדשרינן אוכל והולך ואח"כ מפריש וכ"כ (א) סמ"ג: ובתב עוד סמ"ג כתב מורי רבינו יהודה בשם הר"ר אלחנן דהא דאמרי' אוכל והולך ואח"כ מפריש זהו כשנתחייבה כל העיסה ביחד כשנילושה ביחד אבל במצות שכל אחד נתחייבת בחלה לבדה סברא הוא שלא יועיל בלא הקפה לפטור את כולם עכ"ל (ב): ומתבטלת ברוב חולין כדי לאכלה בטומאה בפ' עד כמה [כז.] אמר שמואל תרומת ח"ל בטלה ברוב רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו: וכתב הר"ן בפרק אלו עוברין שכתב הרמב"ן דהא דאמרינן מבטלה ברוב היינו לומר שאם נתערבה בכמותה או בפחות ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כדאמרינן בפ"ק דביצה [דף ד'.] דבדרבנן מבטלין איסורא כה"ג אבל לבטל בעירוב לכתחילה לא דלערב בשאר איסורים של דבריהם אין לנו עכ"ל אבל הרשב"א כתב בפסקי חלה שלו דמשמע דאפילו לכתחילה נוטל ומבטל והרמב"ם אף על פי שמדבריו בפ"ה מהלכות בכורים נראה לכאורה שסובר כדברי הרמב"ן דלכאורה אין מבטלין אותה שכתב וזה לשונו אם היה שם כהן קטן וכו' הרי זה מותר לאכלה עם הזר על שלחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערב שוה בשוה בפ' י"ג מהלכות תרומה כתב בהדיא תרומת חוצה

(ז) בין בארץ בין בח"ל ב (ח) בד"א כשאין שם כהן טהור (ט) אבל אם יש כהן קטן שלא ראה קרי (י) או גדול שטבל לקריו א"צ להפריש אלא א' (יא) ואין לה שיעור אפילו כל שהוא והקטן או הגדול שטבל לקריו אוכלה ואם אין כהן קטן או כהן גדול שטבל מפריש ב' אחת לאור ואין לה שיעור (יב) [ג] ואחת לכהן ויש לה שיעור ומותר אפילו לזבין ולזבות ונדות ויולדות (א) ואינה אסורה אלא לזרים (יג) ומדברי הרמב"ם יראה דדוקא בח"ל שעיקר חיוב מדרבנן שרי לכהן קטן או גדול שטבל לאוכלה אבל בא"י אין להם לאכול שתרומת א"י אסורה (יד) אפילו לטמא מגע (טו) אפי' אינה דאורייתא וכ"ש דאיכא מ"ד שהיא דאורייתא אפי' האידנא שקדושה שנייה לא בטלה ובימי עזרא נתחייבו בחלה אף על פי שלא עלו כולם:

שכג (א) **כל** חלה שהיא מדרבנן ניתנת (ב) אפילו לכהן ע"ה ואינה טובלת (ג) שמותר לאכול מהפת ולהפרישה אח"כ ומתבטל ברוב חולין כדי לאוכלה בטומאה (ד) כגון שיש כהן גדול שטבל לקריו שאין מפרישין אלא א' והוא אוכלה בטהרה היינו דוקא כשהיא בעיניה אבל יכול לערבה ברוב חולין לאוכלה בימי

דרכי משה

שכב (א) וכ"ה במרדכי סוף חולין דף תשמ"ב ע"ב אמנם הר"ן פ' אלו עוברין דף רמ"ב ע"א כתב די"א דאסור אפי' בחלת ח"ל אלא לאחר הערב שמש כתב הכלבו קבלנו וראינו שמברכים כשאוכלים חלת ח"ל ומברך תחילה על המין שאוכל מאיזה מין שהוא ואח"כ מברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה עכ"ל והוא לשון הרמב"ם סוף הל' תרומה כתב מהרי"ו דחלה צריך לעשות לה היסק בפ"ע דישראל אסור ליהנות ממנה וכ"ה בתוס' פ' כל שעה (לד:) ואין נוהגין כן בזה"ז שאין חלה דאורייתא רק משליכים אותה לתנור קודם שאופין בו הפת עכ"ל:

שכג (א) וכ"ה בהר"ן דביצה דף רכ"א ע"ב : (ב) וכ"ה במרדכי פ' אלו עוברין ובכלבו : וכ"כ

פרישה

(ז) בין בארץ בין בח"ל ז"ל הרא"ש ומנהג טוב להפריש כיון שאין חלה נאכלת בשום מקום תשתכח תורת חלה ולמחר יבנה בית המקדש ויהיו סבורין שאינו דין שתאכל שום חלה עכ"ל: (ח) בד"א כשאין שם כהן טהור לא קאי אדלעיל אלא על מקומות הרחוקים וכ"פ הפ"ש מ"ו: (ט) אבל אם יש כהן קטן שלא ראה קרי כו' (והרמב"ם כתב או לקטנה שלא ראתה נדתה וכתב הר"ן דגדול שטבל לקריו צריך ג"כ הערב שמש עכ"ה) ופירש הרא"ש דזה איירי במקומות הרחוקים לא"י כבבל הואיל ולא מתחזיא חלה דידהו כחלת א"י לא גזרו בה איסור אלא בטומאה היוצא מגופו אבל לכהן קטן מותר וא"צ להפריש אחרת וגם אותה אין לה שיעור כו' ונ"ל מה שאנו נגררים אחר בני בבל ואפ"ה אין אנו אוכלים אותה אלא שורפין לפי שאנו סוברין כי"א וקי"ל וכן איתא בתוס' ריש דף ע"מ מ"ו: (י) או גדול שטבל לקריו כו' והא דלא כתב נמי דאפילו לא טבל א"צ להפריש אלא אחת כשיש כהן דהא יכול לערבו ולאכלו בימי טומאתו וכמש"ר בסימן שאחר זה נראה דמשום עירובו לאכול בימי טומאתו לא היו מקילין לכתחילה כ"א משום שיוכל לאכלה בטהרה לאחר הטבילה או לבנו כהן בקטנותו ומאו כיון שאין צריך להפריש אלא אחת התירו לאוכלו ג"כ בימי טומאתו ע"י עירוב: (יא) ואין לה שיעור אלא כל שהוא כ"פ הרא"ש בסוף הלכות חלה והוא מתוס' דזרעים מ"ו: (יב) ואחת לכהן ויש לה שיעור ומותר כו' כי טוב להרבות בנאכלת כן איתא ברמב"ם להדיא ואף באשר"י משמע כן ומ"מ בח"ל במקומות שאינן רחוקין כ"כ כבבל לשם לעולם צריך שנים אפי' היכא דאיכא

דרישה

אמר כ"כ רש"ל באשר"י דהלכות חלה עכ"ה): [ג] ואחת לכהן ויש לה שיעור ומותר אפי' לזבים כו' ותימה גדולה איך בעל הטורים מערבב הדברים והתחיל בד"א כשאין שם כהן כו' כאילו קאי אמה שלפניו בארץ ובח"ל ולא קאי אלא אשאר מקומות דהיינו ברחוקים שבח"ל כמו שפירש' ולא איירי בשתם ח"ל ועד עתה לא הזכיר מדין ח"ל הרחוקים וכן מ"ש אחר כך ומותרת לזבים כו' נמי איירי דוקא במקומות הרחוקים אבל במקומות הקרובים אף השנייה לא הותרה לזבים אלא לכהן קטן או לגדול הטבל כו' וא"א לפרשו אלא כמו שפירש' ומבואר להדיא בתוס' דזרעים דף ע"מ ובאשר"י מ"ו: ואחת לכהן ויש לה שיעור והא דכתב רבינו לפני זה בד"א כו' אבל אם יש כו' ואין לה שיעור (יש מחלקים דלעיל שאכלו דוקא שטבל או קטן אין להחמיר וליטול כשיעור אבל כשנותנין ב' חלות דהשנייה נאכלת אפי' לזבין ולזבות מוטב ליתן כשיעור מאחר שלא מפסיד בזה שיכול ליתן לכל כהן שירצה עכ"ה) נראה דודאי היכא דלא מפרישים אלא אחת ונותנין אותה לכהן טהור לאוכלה יותר טוב ליקחנה בלא שיעור כדי שיהיה זכרון שאין זה חלה גמורה וידע דלהכי אוכלה כהן שטבל לקריו אבל היה חלה גמורה לא היה אוכלה אפי' כהן שטבל לקריו כדמשמע נמי מב"י וכשאין שם כהן טהור דמפרישין שתים או אותה של אור היא העיקר והיא במקום חלה גמורה לפיכך עושין אותה כל שהוא כדי שיהיה היכר ואותה שנאכלת היא כדי שלא תשתכח ולהכי עושין אותה של שיעור ודו"ק: אלא

כהן קטן דלא הקילו ביה כ"כ אם כן צריכין נמי להחמיר וליקח כשיעור ומאחר שצריכה שיעור מרבים בנאכלת מ"ו ועיין בדרישה: (יג) ומדברי הרמב"ם יראה כו' ע"כ לא איירי האידנא שאין טהרה בא"י דפשיטא דלכ"ע אינה נאכלת כלל כמ"ש הטור עצמו לעיל ואף בשם הרמב"ם אלא בא"י בזמן בית שני איירי (אין זה מוכרח דהא הרמב"ם לא אמר לעיל אלא דא"צ להפריש אחרת אבל לא כתב לעיל דשורפה ואפשר דהרמב"ם דלעיל איירי כשאין שם כהן קטן ודו"ק עכ"ה) (אבל ממ"ש בסוף אפי' האידנא כו' משמע דמבזמן הזה מיירי וגם אי בימי עזרא קאמר לא הו"ל לרבינו להביאו דמכ"מ הא מאי דהוה הוה וגם מדסיים וכתב ובימי עזרא נתחייבו משמע דלפני זה לא איירי מבימי עזרא (ובא להשמיע לנו דלא תימא מאחר שבבית שני תרומות ומעשרות שלא מדרבנן לדעת כמה גאונים וכן סובר הרמב"ם גופא אם כן הו"א להקל בה ולאכול אף לטמא מת או שאר טומאת מגע ולא נאסר אותה אלא לטומאה היוצאת מגופו הילכך לכהן כו' שרי בשלמא בזמן שאין טהרה אם כן אינה ראוי לאוכלה כלל בטהרה ופשיטא דלא התירו לאכלה בטומאה דאם כן הרואה יאמר תרומה טמאה נאכלת ואין הכל יודעין שבזמן בית שני מדרבנן אי נמי אתי לזלזולי ביה בחלת א"י או בתרומת א"י וקי"ל אבל בזמן בית שני דאיכא טהרה ורוויה לאכילה אם כן הו"א אף לטמא מגע שרי לאכלה דליכא כאן משום הרואה דמאן ידע שהוא טמא ע"כ כתב שהרמב"ם לא התיר בכהן קטן כו' אלא דוקא בח"ל משום דעיקר חיובא מדברי סופרים הוא אם כן מזה יראה שבא"י אף בבית שני לכ"ע אסור אפי' למאן דסבירא ליה דרבנן וכאשר פירשתי מוכח מדברי הרמב"ם להדיא ע"ש עכ"ל מ"ו. וב"י הביא הרא"ש דפרק כל הבשר ולא חש לדקדק בכל זה וצ"ע. וצ"ל לפי פירוש מ"ו מ"ש הטור בשם הרמב"ם דבא"י אסור לרבותא נקט דהו"א בימי עזרא יהיה מותר טפי בא"י מבח"ל במקומות שאינן רחוקים וע"ד שכתב מ"ו בסמוך: (יד) אפילו לטמא מגע ר"ל של שרץ ומת ועכשיו אין לנו מי שהוא ליטהר מטומאת מת וסתם אדם הוא טמא מטומאה של מת כמ"ש לעיל בסמוך: (טו) (אפילו אינה דאורייתא ר"ל שחלה עכ"ה):

סי' שכג (א) כל חלה שהיא מדרבנן ניתנת אפי' לכהן ע"ה ר"ל שעיקר דרבנן כגון חלת ח"ל לאפוקי חלת א"י (בזמן הזה אפי' למ"ד שאינה אלא מדרבנן אינה בכלל הזה דכיון דעיקרה כו' עכ"ה) שעיקרה דאורייתא אינה נאכלת כמ"ש בסימן שלפני זה ב"י: (ב) אפילו לכהן ע"ה לאפוקי מתנות כהונה שנתבאר לעיל סימן ס"א שנותנין לכתחילה דוקא לכהן חבר מדכתיב למען יחזקו בתורת ה': (ג) שמותר לאכול מהפת ולהפרישה אח"כ ודוקא בחלת ח"ל אבל בחלת א"י טובלת. וצריך לשייר יותר משיעור חלה כדי שתהא שיריים ניכרים: (ד) כגון שיש כהן גדול כו' פירוש לאפוקי כשאין שם כהן שטבל שאז מפריש שתים ואם כן אותה שנאכל אוכלין אפי' זב וזבין כדלעיל ודו"ק מ"ו ועיין מ"ש לעיל בסימן שכ"ב סעיף קטן י' ור"י

הדרושי הגהות

וכו' (מעי"ש): ב הר בד"א וכו' לא קאי אדלעיל אלא על מקומות הרחוקים וכמ"ש הב"י בשם הרא"ש (דרישה בשם רש"ל ויש כאן קצת עירבוב דברים בטור וה"ד נתבארו הדברים היטיב בדרישה וב"ח וש"ז:

בימי טומאתו והרמב"ם כתב שיכול זר לערבה עם חולין שוה בשוה ולאוכלה (ס) ור"י פי' שאסור לבטלה כדי להאכילה לזר אלא אינה בטלה בחולין אלא בק"א כתרומה דאורייתא כן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (ו) וכתב בסה"מ שצריך ליזהר בה שלא לאוכלה בקערה בפרק רותח שלא יאסור מלאכול הזר באותו קערה ואם נתערב בבכרות אחרות במינו כגון חטין בחטין צריך ק"א לבטלה לזר ומין בשאינו מינו בטלה בס'. כהן יכול לאוכלה עם הזר על השולחן (ז) ולא חיישינן שמא יבא לאכלה עמו (ח) ואין בה משום כהן מסייע במתנותיו שאסור ליתן לו מתנות כהונה:

שכד לא כל המינין חייבין בחלה אלא ה' מינין חטין ושעורין וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון אפילו באלו המינין אין חיוב (א) [א] אא"כ יש בעיסה ה' רבעים (ב) שהן מ"ג ביצים וחומש

קמאי תלמודא: **ומ"ש** והרמב"ם כתב שיכול זר לערבה עם חולין שוה בשוה ולאוכלה ז"ל בפ"ה מהלכות בכורים ואם היה שם כהן קטן וכו' עד מותר לאוכלה עם הזר על שלחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערבה שוה בשוה עד כאן לשונו נראה מדבריו דדוקא היכא דממילא היא מתערבת כשאוכלה עם הזר מותר בשוה בשוה וכרבי זעירא בירושלמי אבל לכתחלה אסור אלא אם כן בטלה ברוב כדשמואל דמבטלה ברוב דוקא אבל מדברי רבינו מבואר דמפרש להרמב"ם דאף בלכתחלה יכול לערבה שוה בשוה ולפי זה צריך לומר דדוקא לזר מותר שוה בשוה אבל לערבו לאכול בטומאתו אמיר טפי דלא שרי אלא במבטלו ברוב כדשמואל ומה שכתב בשם ר"י כך הוא בתוספות פרק עד כמה: **כתב** בית יוסף דהרמב"ן מפרש דלא התירו לבטל ברוב אלא אם כן שנתערבה מאליה או ב"חות ממנה אבל הרשב"א כתב בפסקי חלה שלו דאפילו לכתחלה נוטל ומבטל עד כאן לשונו ותימא דהלא בתשובת הרשב"א סי' של"ו הסכים לדעת הרמב"ן וחזק דעתו בראיות ואפשר דאותה תשובה דוקא לאוכלה לזר החמיר כהרמב"ן אבל לאוכלה בימי טומאתו מותר לבטל ברוב לכתחילה והכי משמע מאותה תשובה שכל הראיות שהביא לשם שאסור לכתחילה אינן אלא שלא לבטל לכתחילה לאכול לזר וכן לעיל בסימן ל"ט הביא ב"י מ"ש הרשב"א ע"ש רבינו שמשון דלא אמרו לבטל לכתחילה אלא לכהן טמא אבל להאכילה לזרים לא והא דכתב ב"י וז"ל והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב דהכיא דשמואל אף לאכלה לזר הוא מיהו דוקא ברוב אבל שוה בשוה לא וכו' לא אמרה אלא להלכה אבל למעשה החמיר בזר וביה אפשר לייסב דברי הרמב"ם דפ"ה דהלכות בכורים שהבאתי בסמוך כתב דלכתחלה אין מבטלין משמע אף במבטלה ברוב כמי לא ובפי"ג דהלכות תרומות כתב דאפילו לכתחלה מותר לבטלו כדי לאכלה בימי טומאתו אלא בע"כ דדבריו פ"ה דבכורים דלכתחילה אסור אפילו ברוב אינו אלא כדי לאכלן זר וכבר כתבתי דרבינו הבין מדברי הרמב"ם דבזר שרי טפי דאפילו לכתחילה יכול לערבה שוה בשוה ונמשך אחר דברי הרא"ש בהלכות חלה שהבין כך מדברי הרמב"ם אבל אין לשון הרמב"ם משמע הכי כלל אלא דלזר אין מבטלין כלל לכתחילה אפילו ברוב חולין ובדיעבד שרי שוה בשוה ובימי טומאתו יכול לבטל לכתחילה ברוב ומיהו לענין הלכה נקטינן כר"י וכסה"ת דבסמוך להחמיר דאפילו בדיעבד לא שרי במין במינו אלא בק"א ובמין בשאינו מינו בששים: ומ"ש וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל אף על גב דבהלכות חלה כתב הרא"ש תחלה פר"י ואחר כן דברי הרמב"ם מכל מקום מאחר שכתב דר"י דחה הראיה שהביאו לדברי הרמב"ם מן הירושלמי משום דתלמודא דידן לא סברה הכי אלמא דמסקנתו כר"י וב"י נדחק בפירוש זה ע"ש:

וכתב בספר התרומה שצריך ליזהר בה וכו' פי' כה"ת פוסק כר"י דאין חלה בטילה אפילו דיעבד להתירה לזר אלא בק"א במין במינו ובששים במין בשאינו מינו ולפיכך כשאוכלה כהן טהור בקערה במרק רותח נאסרה הקערה לזר שאין רשאי לאכול מתנה חולין לפי שהקערה פולטת ברותח קדשי הנבול שנבלע בתוכה ולפ"ז צריך ליזהר כשנפלה חלה בתבשיל רותח ואין בקדרה כדי לבטל החלה התבשיל ימכר או יתנן לכהן בדמי תבשיל רוב חולין והכלי צריך הכשר ואם כלי חרס הוא ישבר: **ואין** בה משום כהן המסייע וכו' כלומר דהא דאמרינן ר"פ עד כמה דאסור לכהן לסייע בבית הגרנות דעליהן הכתוב אומר ושחתם ברית הלוי שמפסידים שאר כהנים שלא יתנו אלא להם אין זה אלא בתרומה דאורייתא אבל תרומת ח"ל יכול לסייע ואין בה איסור זה כדאיתא פ' עד כמה ריש [דף כ"ז] וע"ל בסי' ש"ה בדין פדיון הבן ולקמן בסי' ש"א:

שכד לא כל המינים וכו' משנה בריש חלה ובפרק רבי ישמעאל [דף ע']: ומ"ש ואפילו באלו המינים וכו' משנה בפ"ב דחלה ועיין בפרק כיצד

חולה לארץ מותר לבטלה ברוב ולאוכלה בימי טומאתו: ב"ה אחר כך מצאתי א בספר מוגה שכתב פ"ה מהלכות בכורים אם רצה לאכול תחלה ואח"כ יפריש החלה בחוצה לארץ מותר: והרמב"ם כתב שיכול זר לערבה עם חולין וכו' כבר כתבתי לשונו בסמוך וטעמו מדתנן בפ"ד דחלה גבי חלת ח"ל ונאכלת עם הזר על השלחן ואיתמר עלה בירושלמי הורה רבי אבהו בבצרה שהוא צריך רוב א"ר יונה תלמד שהיא עולה בפחות מק' ואינה נאסרת א"ר זעירא מתניתין אמרה אפילו אחד באחד דתנינן ונאכלת עם הזר על השלחן כלומר משום דאם תתערב עם פתו של זר מותר לזר וס"ל ז"ל דהלכה כרבי זעירא דמתני' מסייעא ליה וכ"פ סמ"ג ואע"פ שבתרומת ח"ל לא התיר שמואל לבטלה אלא ברוב איפשר דהיינו דוקא במתכוין לבטלה אבל היכא דאינו מתכוין לבטלה אלא שהוא אוכלה עם הזר על השלחן וממילא היא מתערבת לפעמים אפי' לא נתערבה אלא שוה בשוה מותרת ורש"י בפרק עד כמה כתב אהא דאמר שמואל חלת ח"ל בטילה ברוב לאוכלה זר ולא בעינן ק"א ולאחר שעירבה ברוב חולין יכול לאכול זר או כהן בימי טומאה לאחר שבטלה (ג): ומ"ש ור"י פי' שאסור לבטלה כדי להאכילה לזר וכו' כ"כ שם התוספות אהא דאמר שמואל תרומת ח"ל בטילה ברוב להתירה לכהן טמא קאמר ולא כמו שפירש הקונדרים לאוכלה לזר דבהדיא מוכח במנחות פרק רבי ישמעאל דאסורה לזר דדייק התם דישראל מדמעת משמע דאינה עולה לאכול לזרים אלא בק"א וכן כתב בסה"ת והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב דהכיא דשמואל אף לאכלה לזרים הוא ומיהו דוקא ברוב אבל שוה בשוה לא דלית הלכתא כר' זעירא דירושלמי והא דמשמע בפרק רבי ישמעאל דחלת ח"ל מדמעת התם בשנתערבה חד בחד וא"כ לרבי זעירא דירושלמי בפחות מחד וחד:

ומ"ש וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל אף על פי שבהלכות חלה כתב דברי הרמב"ם ודברי ר"י ולא הכריע ביניהם מ"מ מדכתב שם אמתניתין דונאכלת עם הזר על השלחן ולא גזרינן העלאה אטו אכילה משמע דס"ל דלא שריא מתני' אלא בכה"ג אבל אם נתערב כדברי הרמב"ם לא: ב"ה כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות תרומות המפריש תרומות ומעשרות וניחם עליהם ה"ז נשאל לחכם ומתיר לו כדרך שמתירים לו שאר נדרים ותחזור חולין כמו שהיה עד שיפריש פעם שנית אותה שהפריש תחלה או פירות ב אחרים: וכתב בספר המצות שצריך ליזהר בה וכו' ט"ס יש כאן דבסמ"ג לא כתב כן אדרבה הוא פוסק כהרמב"ם דאמר אפילו אחד באחד בטיל כר' זעירא דמתני' מסייעא ליה דקתני ונאכלת עם הזר על השלחן וגם סמ"ק לא כתב דברים אלו אלא בסה"ת אבל נתינתו טעם למה אין מפרישין עכשיו בח"ל חלה שנייה כתב דשמא הטעם לפי שצריך לשמרה מזרים וכהנים גם פעמים שנותנים אותם בקערה במרק רותח ועתה אסור זר לאכול בקערה עכ"ל ולטעמיה אזיל שהוא סובר דכי אמר שמואל חלת ח"ל בטלה ברוב היינו דוקא לאוכלה כהן בימי טומאתו אבל לא להאכילה לזר וכדברי הפוסקים שנתבאר בסמוך שסוברים כן: ומ"ש ואם נתערבה בככרות אחרות במינו כגון חטים בחטים צריך ק"א לבטלה לזר ומין בשאינו מינו בטלה בס' כ"כ סה"ת והביא משניות האומרות כן בתרומה ואין חילוק בין תרומה ח"י לשל ח"ל לענין אכילת זרים ולטעמיה אזיל כמו שכתבתי בסמוך ודע שבסה"ת כתב דינים אלו גבי מקום שמפרישים ב' חלות הראשונה לאור והשנייה לכהן ואע"ג דככר הפריש חלה ראשונה כיון שנהגו להפריש יש לה כל דין חלה גמורה לענין ביטול (ד): כהן יכול לאוכלה עם הזר על השלחן משנה בפ"ד דחלה ומ"ש ולא חיישינן שמא יבא לאכלה עמו הוא פי' משנה זו לדעת האוסרים לזרים תערובתם בפחות מק"א אבל לדעת הרמב"ם מתפרשת בע"א וכתבתיו לעיל בסמוך:

ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו וכו' בפרק עד כמה (כו.) אמר רבא תרומת ח"ל אין בהם משום כהן המסייע בבית הגרנות ופירש"י תרומת ח"ל דרבנן היא ויכול ליתנה לכהן המסייע ע"כ נראה מדקדוק לשונו דלא אתא רבא למימר אלא דיכולים ליתן תרומת ח"ל לכהן המסייע אבל הכהן עצמו איפשר דאין לו לסייע כדי שיתנו לו תרומת ח"ל וכן יש לדקדק מדברי רבינו אבל הרמב"ם כתב בה סתם ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו שהוא אסור:

שכד לא כל המינין חייבים בחלה אלא ה' מינים חטים ושעורים וכולי משנה בריש חלה ובמנחות פרק רבי ישמעאל [דף ע.] ומייתי לה בגמרא (שם) מקרא: ומ"ש ואפילו באלו המינים אין חיוב אא"כ יש בעיסה ה' רבעים משנה בפ"ב דחלה ובפ"ק דעדיות ובריתא בפרק כיצד משתתפין [פ"ג] ומ"ש שהם מ"ג ביצים וחומש ביצה כן הוציא החשבון הרי"ף בפרק ערבי פסחים והרא"ש בהלכות חלה והרמב"ם בפ"ו מהלכות בכורים:

ת"ש

דרכי משה

(ג) וכ"כ הרשב"א סימן של"ו: (ד) כתב מהרי"ו בתשובה סימן מ"ח על עיסה שנתבשלה ולא ניטל ממנו חלה ופסק דיש ליטול עדיין ויטול מעט שיהא בשאר עיסה ק"א נגד החלה ולא יהא נאסר העיסה מן החלה עד כאן לשונו וצ"ע דהא אמרינן חלת ח"ל אוכל ואח"כ מפריש ולא מחלקינן בין אם היה ק"א בפת נגד החלה או לאו נראה דהואיל וחלת ח"ל דרבנן לא מחמרינן שתאסר למפרע אלא דוקא מכאן ולהבא אם נתערבה לאחר שהופרש לחלה ולכן נראה דאף לדברי המחמירין שאינה בטילה אלא בק"א היינו אם נתערבה לאחר שהופרשה הואיל והיה שם חלה מעיקרא אבל בכה"ג שלא היה עליה שם חלה מעולם אין להחמיר וכ"ש דהרמב"ם סובר דאפי' לערבו לכתחילה שרי שוה בשוה כ"ש בכה"ג כנ"ל ועוד נ"ל דאפי' לדברי מהרי"ו דפשוט הוא דאם היה במים שנתבשלה בהן העיסה ס' דשרי מטעם סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו ואם כן יכול ליקח מעט עד שיהא במים ס' כנגדו ושרי ובתשובת מיימונית סוף הלכות זרעים כתב דאם חזרה ונתערבה בעיסה ואין ק"א לבטלה טוב לישאל עליה דקי"ל יש שאלה בהקדש כו' ונ"ל דוקא כה"ג שעדיין העיסה קיים ויכול ליטול חלה אחרת אבל אם כבר נאכל העיסה א"א לישאל עליה דאם כן כבר אכל למפרע טבל נ"ל: ומהרי"ו

דרישה

סי' שכד [א] **אלא** אם כן יש בעיסה חמשת רבעים פי' של קב דהיינו ה' לוגין ציפוריים דוקא וז"ל הגמרא בפרק אלו עוברין דף מ"ח ריש ע"ב תניא חמשת רבעי קמח חייבים בחלה ופירש"י ה' רביעית לוגין ציפוריים שהן ז' ועוד מדבריים שהוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר בה חלה ראשית עריסותיכם כדי עיסותיכם עומר לגלגולת והוא עשירית האיפה והאיפה ג' סאין והסאה ששת קבין מדבריות משוב עישור שבהן ותמלא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה כיצד חלק שלש סאין שהן י"ח קבין ועשה מהן רבעי קב הייתו לוגין ותמצא בהן ע"ב לוגין טול עשר של ע"ן הרי שבעה והשנים הנשארים י"ב ביצים הן עישור שלהן ביצה וחומש ביצה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא ביצה וחומש ביצה ובירושלמי הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגיו שנתני שם מן הראשונות בתוך חמש האחרונות הרי ששת רבעי הראשונים כעשו ה' והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע שהרובע ו' ביצים עשה מהן חמשה ביצים גדולים והביצה והביצה וחומש ביצה נעשה ביצה גדולה שניתוסף עליה חומשה מלגיו דהוא שתות מלבר הרי ו' ביצים גדולים דהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר שם רבעים ירושלמיים וסהכ

פרישה

(ס) ור"י פירש שאסור לבטלה כו' אלא אינה בטלה כו' ר"ל שר"י חולק עם הרמב"ם בתרתי ר"ל שלכתחלה אסור לבטלה אפילו באלף ובדיעבד אינה בטילה אלא בק"א בתרומה כו' (ובד"מ בשם תשובת הרשב"א סימן של"ו דלכתחילה אסור ובדיעבד בטלה ברובה דעלמא וכן דעת רש"י עכ"ס) ובספר י"ד ישן של קלף מצאתי שכתוב בו כך כדי להאכילה לזר ואינה בטילה בחולין כו': (ו) וכתב בספר המצות כו' כתב ב"י דט"ס הוא וכ"ה דסמ"ג וסמ"ק ס"ל כהרמב"ם ונ"ל ספר התרומה: (ז) ולא חיישינן שמא יבא לאוכלה ואף על גב דבכה"ג בבשר בחלב כתב רבינו לעיל בסימן פ"ס דצריך לפשות היכר בחלה דרבנן הקילו: (ח) ואין בה משום כהן מסייע במתנותיו כו' ו"ל רש"י חלת ח"ל דרבנן מותר ליתנה לכהן המסייע משא"כ במתנות כהונה ותרומה כדלעיל בסימן ס"א ובסימן של"א:

סי' שכד (א) **אלא** אם כן יש בעיסה חמשת רבעים פירוש חמשה רובע הקב דהיינו ה' לוגין ציפוריים ועיין בדרישה: (ב) שהן מ"ג ביצים ר"ל ביצונים (ועיין בא"מ סימן תנ"ו כיצד משערין המ"ג ביצים ומהרי"ו כתב כלי המחזיק מעט פחות משלשה ווילליך והוא

חדושי הגהות

שכג א אין לדברים אלו הבנת ענין להכא ואף כי כבר תקנתי הרבה פעמים הגהות בד"ה שנדפסו שלא במקומם להמציאם אל מקומם אבל הג"ה זו חפשתי בכל הסימן ולא מצאתי מנוח לכף רגלה אשר ע"כ אמרתי (אחרי עיוני בהרמב"ם פ"ה מהל' ביכורים הלכה י"ב שהיה כתוב שם בתחלה החלה בח"ל וכו' והגיה הרב"י בכסף משנה דצ"ל ואם רצה לאכול וכו' ע"ש) כי אולי חסרון מבפנים יש כאן שכשהעתיק לעיל דברי הרמב"ם שבפ"ה מהלכות ביכורים ואם יש שם כהן קטן וכו' העתיק כל הנוסחא שבספרים ישנים שם עד שאין עיקרה אלא מדבריהם וע"ז שפיר כתב אח"כ מצאתי בספר מוגה וכו' לא להשמיענו נ"מ לענין דינא דהכא אך למען דעת החסרון שבספרי הרמב"ם כנלע"ד אחרי כותבי בינותי בספרים ומצאתי בס' ברכי יוסף כדברי: ב יש כאן חסרון בהעתקה שבבד"ה הנדפס בפ"ע סיים על הג"ה זו וז"ל ומזה יש ללמוד למי שנתערבה חלתו עם עיסה אחרת ע"כ וכבר התעורר

וחומש ביצה והרמב"ם שיער מדת הכלי שהוא שבע אצבעות פחות ב' תשיעית אצבע על ז' אצבעות פחות ב' תשיעית אצבע ברום ז' אצבעות פחות ב' תשיעית אצבע וכל שאר המינין כגון אורז ודוחן ומיני קטנית או אפילו מינים אלו ואין בהם כשיעור פטור וכל אלו המינים מצטרפין שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן מצטרפין בד"א כשערבן קמח אבל אם לש כל אחד לבדו ואין בו שיעור ומדבקו למין אחר אין מצטרפין אלא בזה הסדר (ג) החטין אין מצטרפין אלא עם הכוסמין והכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מעם החטין ושיפון מצטרף עם שעורין וכוסמין ולא עם שבולת שועל והטין ושבולת שועל מצטרפין עם שעורין וכוסמין ולא עם חטין ושיפון וכיון שאין מצטרפין בעיסה אלא במיניהן (ד) עירב קב מהעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו וחלקו אח"כ והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו הייב כיון שלא נצטרפו כשהיו מעורבין (ה) אבל אם עירב

ומ"ש שהרמב"ם שיער מדת הכלי הוא בפרק הנזכר אלא שנסחת ספר הרמב"ם שבידינו אינה מכוונת עם מ"ש רבינו בשמו : וכתב הרמב"ם עוד שם שמ"ג ביצים בינונים וחומש ביצה הם משקל פ"ו סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים שהם משקל תק"כ מזוזי מצרים בזמן הזה ומדה שמכילה במשקל הזה מקמח החטים כזה בה מודדים לחלה לכל מקום עכ"ל והדבר ידוע שהסלע ד' דינרים והדינר הם מעין וכל ד' מעין משקל דרה"א אחת נמצא משקל תק"כ דרה"מ קמח הוא שיעור חלה : ב"ה כתוב בא"ח בשם הראב"ד ואי אוסיף ה' רביעים וכו' והיו ב' ביצים ורביעית ביצה שפיר דמי ולזה שומעים שעושה כהוגן ואי פיחת משיעור זה הפסיד לענין חלה ולא עוד אלא שצריך להוסיף על כל השיעורים כמעט כדי קיטוף שכן דרכן של נשים לשייר מן המדה מן הקמח כדי לקטף ואם עשה המדה מצומצמת נמצא השיעור חסרה כי פעמים שאין מכניסים כל הקמח בקיתון הילכך טוב להוסיף ולא לצמצם עכ"ל (א) :

וכל אלו המינים מצטרפים שאם אין בעיסה אלא ה' רבעים מחמשתן מצטרפין בד"א כשערבן קמח אבל אם לש כל אחד לבדו ואין בו שיעור ומדבקו למין אחר אין מצטרפין אלא בזה הסדר החטין אינן מצטרפין אלא עם הכוסמין כו' בפ"ק דחלה ובמנחות פרק רבי ישמעאל [ע.] תנן ה' דברים חייבים בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבים בחלה ובמעשרות ומצטרפין זה עם זה וקאמר עלה בגמרא פ' רבי ישמעאל שם תנא כוסמין מין חטים שבולת שועל ושיפון מין שעורים ופירש"י דלענין חלה מיתניא הך ברייתא וכדתנן בפ"ב דחלה החטין אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מהחטים אבל בירושלמי דריש חלה משמע דמתני' דקתני מצטרפין זה עם זה אכלוהו קאמר דמצטרפים דרמי אהדדי מתניתין דקתני מצטרפין זה עם זה אמתני' דפ"ב דחלה דקתני החטים אינם מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין וכו' ומשני ר"י אמר לה סתם רבי יונה בשם ר"י כאן בנשוך כאן בבלול כלומר כשהמינים בלולים יפה ועשה מהם עיסה אחת כולם מצטרפין ושעשה עיסה מכל מין בפני עצמו ואחר כך נושכים זה בזה מצטרפים בכה"ג דקתני והא דקתני השעורים מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין דמשמע דמצטרפין עם הכוסמין וברייתא קתני כוסמין מין חטין דמשמע אבל לא מין שעורים צ"ל דה"ק כוסמין אף מין חטין ושבולת שועל ושיפון מין שעורים דוקא וא"ת בנשוך היאך מפרישין חלה מזה על זה והא תנן בפ"ב דתרומות כל שהוא כלאים זה בזה לא יתרום מזה על זה ובריש כלאים תנן דחטין וכוסמין כלאים זה בזה וכן שעורים וכוסמין וכן שעורים ושיפון וי"ל דגבי חלה תלוי הטעם לפי שעיסותיהם דומות זו לזו כדאיתא בירושלמי ועוד יש לפרש כשיש לכל אחד שיעור אין מפרישין ממין על שאינו מינו וכדרך שאין תורמין ממין על שאינו מינו כן מוכח בתוספתא דמסכת חלה כל זה כתבו התוס' בפ' רבי ישמעאל ור"ש בריש כלאים והרא"ש בה' חלה והשתא מ"ש רבינו כל אלו המינים מצטרפין וכו' בד"א כשעירבן קמח היינו מתניתין דקתני דה' מינים אלו מצטרפים ואוקמוה בירושלמי בבלול וכ"פ הרמב"ם בפ"ז וכ"פ סמ"ג ומ"ש אבל אם לש כל אחד לבדו ואין בו שיעור ומדבקו למין אחד אין מצטרפין אלא בזה הסדר היינו דתנן בפ"ד דחלה החטים אינם מצטרפין אלא עם הכוסמין השעורים מצטרפים עם הכל חוץ מן החטים ר"י בן נורי אומר שאר מינים מצטרפים זה עם זה ואוקמה בירושלמי בנשוך : וכתב הרא"ש בה' חלה הא דר"י בן נורי אומר שאר מינים מצטרפים זה עם זה פירוש שאר מינים שלא הוזכרו במשנה הן שבולת שועל ושיפון ולרבנן שיפון מין כוסמין ושבולת שועל מין שעורין ואין מצטרפין והכי איתא בירושלמי

כיצד משתתפין [דף ס"ג] : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ז מהל' בכורים :

וכל אלו המינים מצטרפים וכו' שם במשנה ומצטרפין זה עם זה . ומ"ש בד"א כשערבן קמח וכו' אוקימתא דירושלמי דמתניתין דקתני דה' מינים אלו מצטרפין זה עם זה בבלול כלומר שהמינים בלולים יפה ועשה מהם עיסה אחת כולם מצטרפים והא דתנן בפ"ד דחלה החטים אינן מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין השעורים מצטרפות עם הכל חוץ מן החטים ר"י בן נורי אומר שאר המינים מצטרפות זה עם זה בנשוך כלומר כשעשה עיסה מכל מין בפני עצמו ואח"כ נושכים זה בזה מצטרפים בכה"ג דקתני וז"ש רבינו אין מצטרפין אלא בזה הסדר : ומ"ש החטין אין מצטרפין אלא עם הכוסמין הכי תנן פ"ד דחלה ומ"ש והכוסמין מצטרפין עם כל אחת ואחת נראה דטעמו דכיון דתנן השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין דמשמע דמצטרפות עם הכוסמין אלמא דכוסמין הוי נמי מין שעורים א"כ מצטרפות נמי עם שבולת שועל ושיפון שהן מין שעורין וכיון דכוסמין הוי נמי מין חטין ומצטרפות עם חטין אלמא דכוסמין מצטרפות עם כל אחת ואחת וכ"כ הרא"ש ומביאו ב"י : ומ"ש השעורים מצטרפות עם הכל חוץ מעם החטין הכי תנן פ"ד דחלה : ומ"ש ושיפון מצטרף עם שעורים וכוסמין ולא עם שבולת שועל וחטין טעמו דכיון דתנן דשעורים מצטרף עם הכל חוץ מן החטים אלמא דשעורים ושיפון מצטרפין זה עם זה וכוסמין נמי דמצטרף עם כל אחת ואחת אלמא דשיפון מצטרף עם כוסמין והא דשיפון אינו מצטרף עם שבולת שועל הוא ע"פ דברי הרא"ש שכתב דר"י בן נורי ה"ק שאר מינים שלא הוזכרו במשנה הן שבולת שועל ושיפון מצטרפין זה עם זה אלמא דלת"ק דפליג עליה שיפון מין כוסמין ושבולת שועל מין שעורים ואין מצטרפין זה עם זה וה"א בירושלמי והלכה כת"ק : והא דשיפון אינו מצטרף עם חטין פשוט הוא מדתנן החטין אינן מצטרפין אלא עם הכוסמין . ומ"ש ושבולת שועל מצטרפין עם שעורין וכוסמין ולא עם החטין ושיפון הא דמצטרפין עם שעורין הכי תנן פ"ד דחלה השעורים מצטרפין עם הכל והא דמצטרף עם כוסמין נמי מבואר מהקודם דכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד והא דאין מצטרפין עם החטים ושיפון הוא נמי מבואר מהקודם והא דכתב רבינו אבל אם לש כ"א לבדו ואין בו שיעור וכו' דאלמא דכיש בו שיעור אינן מצטרפין כלל וכמ"ש רבינו בסמוך להדיא הוא מדברי התוס' בפר"י והרא"ש בהל' חלה ומביאו ב"י דכשיש לכל אחד שיעור אין מפרישין ממין על שאינו מינו ונראה דדוקא כשיש לכל אחד שיעור התם הוא דאין מצטרפים זה עם זה אבל כשיש לאחד שיעור ולשני אין לו שיעור מצטרפין בסדר הנזכר וה"ט דכיון דאין לאחד שיעור ויכול להצטרף עם מינו ואם לא תצטרפו יהא פטור ראוי הוא לצרפו כדי לחייבו בחלה ושפיר הוי ממין על מינו כ"ל : וכיון שאין מצטרפין וכו' כך כתב הרא"ש על פי הירושלמי וה"ט דכשעירבו עם שאינו מינו כיון שלא נצטרפו כשהיו מעורבין לא היה להם שעת חובה עד עתה דלאחר שחלקו הוסיף כל אחד רובע הקב ממינו ואיכא חמשת רבעים לכל אחד ואחד ממין אחד נתחייב בכל אחד ואחד להפריש חלה :

אבל עירב קב קמח וכו' כיון דבאו לידי חובה פעם אחת ונפטרו כשחלקן שוב אינן חוזרין לידי חיוב חלה בהוסיף על כל אחד רובע הקב וכן לקמן בסימן שכ"ו . ומה שכתב דעירבן מתחלה ע"ד לחלקו היינו משום דאם לא היה דעתו מתחלה לחלקו וחלקם אח"כ אפילו לא הוסיף על כל אחד ואחד חייבת בחלה דכיון דהיה בו שיעור נתחייב אע"פ שחלקם אח"כ כדכתב רבינו בסוף סי' שכ"ו

וכ' עוד שם כשאין שיעור בכ"א מצטרפין ע"י נשיכה כדתנן בפ"ב חטין וכוסמין מצטרפין ושעורין מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין וכן כוסמין ושיפון ושבולת שועל מצטרפין דכולהו בני בקתא דשעורים נינהו וכי היכי דע"י נשיכת שעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין כך אינך נמי מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים ומיהו בירושלמי קאמר דלרבנן דפליגי על רבי יוחנן לא מצטרפי שיפון ושבולת שועל עכ"ל ומשמע דלא מיעט אלא שיפון ושבולת שועל לבד שלא יצטרפו זה עם זה ומשמע מדבריו דהלכה כת"ק ולפיכך כתב רבינו הכוסמין מצטרפין עם כל אחת וכו' עם החטים והשעורים בהדיא תנן דמצטרפין ועם שבולת ושיפון כדיהיב טעמא דכולהו בני בקתא דשעורין נינהו ומ"ש דשיפון מצטרף עם שעורים מתניתין היא ומ"ש שמצטרף עם הכוסמין כבר נתבאר טעמו . ומ"ש ולא עם שבולת שועל כבר נתבאר דהיינו כרבנן דפליגי אר"י בן נורי . ומ"ש ולא עם חטים מתניתין היא : (ב"ה) כפשטה אבל קשה שבירושלמי שהביא הרא"ש אמרו אם אתה אומר שיפון מין כוסמין מצטרף עם החטים וי"ל שמאחר שלא נאמרה אלא בלשון אם אתה אומר משמע דלא פסיקא ליה א"נ שרבינו מפרש אם אתה אומר וכו' תצטרף עם החטים בתמיה כלומר אף א"ת שהוא מין כוסמין וכו' יצטרף עם החטים : ומ"ש ושבולת שועל מצטרפים עם שעורים מתניתין היא ומ"ש דמצטרפין עם כוסמין כבר נתבאר טעמו . ומ"ש ולא עם חטים מתני' היא ומ"ש ולא עם שיפון כבר נתבאר טעמו דהיינו כרבנן דפליגי אר"י בן נורי ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש אבל הרמב"ם בפ"ו מהלכות בכורים פסק הלכה כר"י בן נורי דשאר מינים מצטרפים זה עם זה : ב"ה משום דסבירא ליה דר"י בן נורי לאו לאיפלוגי אתא אלא לפרושי והירושלמי דמשמע מיניה דלאיפלוגי אתא א ישבתי בביאור להרמב"ם ז"ל : וכתב דהיינו דוקא בעיסה שנגעה בעיסה אחרת אבל הבולל קמח ה' מינים ועשה מהם עיסה אחת הרי חמשתן מצטרפין לשיעור עיסת חלה וזהו מה שחלקו בירושלמי כאן בנשוך כאן בבלול : **וכיון** שאין מצטרפין בעיסה אלא במיניהם עירב קב מהעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו וחלקו אח"כ והוסיף על כ"א רובע הקב ממינו חייב וכו' בהלכות

דרכי משה

שכד (א) ומהרי"ו כתב כלי המחזיק מעט פחות מג' זיידליך הוא שם מדה שיעור חלה עכ"ל . והרמב"ם כתב עוד פ"ז דהלכות ביכורים דכלי המחזיק י' אצבעות על י' אצבעות ברוחב

פרישה

היא שם מידה הוא שיעור חלה עכ"ה) : (ג) החטין אין מצטרפין אלא עם הכוסמין כו' דכוסמין מין חטין ושעורים הוא ושיפון מין כוסמין וש"ש מין שעורים ואמרינן דכוסמין ושיפון וש"ש כולהו בני בקתא דשעורים נינהו וכל אלו הד' מצטרפין זה בזה חוץ משיפון וש"ש דשני מינין הן לענין שאין מצטרפין זה בזה אבל לענין להצטרף שניהם לכוסמין ולשעורים אמרינן דכולן דהיינו כוסמין ושיפון וש"ש מין שעורים הן דכולהו בני בקתא דשעורין נינהו . והא דכתב ב"י מתחילה דשיבולת שועל ושיפון מין שעורין דוקא ה"ק לאפוקי מרישא דקתני דכוסמין מין חטין דר"ל אף מין חטין ופ"ז כתב אבל סיפא דקתני ש"ש ושיפון מין שעורים אין פי' ג"כ אף מין שעורים ומכ"ש מין חטין אלא ר"ל דוקא מין שעורין אבל לא אתא למעוטי דאין שיפון מין כוסמין וד"ק ועיין בב"י : (ד) עירב קב מהעיסה עם קב אחר כו' ר"ל כגון קב עיסה מחטין עם קב עיסה משעורין על ידי נשיכה ואחר כך חלקן מכדדי והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו כן משמע בב"י אבל אין מוכרחין לפרש כן אלא י"ל דעירב העיסות ממש ולא על ידי נשיכה לבד ואפ"ה שייך לומר והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו כגון שעירב עיסה מחטין עם עיסה משעורין וחלקן והוסיף על כל חלק רובע קב מכוסמין דמצטרף עם שניהן או כגון שנתערב עיסה משיפון וש"ש וחלקן והוסיף על חלק זה שעורין ועל חלק זה כוסמין דומה מ"ש בסמוך קב חטין מלד זה וק"ל : (ה) אבל אם עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר כו' פירוש מאחר שהיתה כבר חייבת והיה לכן שעת חובה ונפטרו מאחר שעל דעת לחלק עירבו כדלקמן סימן שכ"ו אף לאחר שהוסיפו עליהן פטורין משא"כ בעירב קב עיסה דלא באו לכלל חיוב לעולם וכן איתא להדיא בירושלמי והרא"ש נמי הביאו והרמב"ם פסק כך להדיא והראב"ד השיג עליו ואמר ספק

חדושי הגהות

התעורר הרב ברבי יוסף ע"ז דמדברים אלו מוכח דלא כהט"ז שם א"ק ב' אלא שבבד"ה שלפנינו חסרוהו ע"ש :

שכד א ז"ל בכ"מ אע"ג דבירושלמי אמרו מהו שיירתא רב הונא אמר אם את אומר השיפון מין כוסמין מצטרף עם החיטין שבולת שועל מין שעורים אינו מצטרף עם החיטים ופירשו דר"ש והרא"ש דת"ק פליג אר' יוחנן בן נורי בשאר מינים דלת"ק שיפון מין כוסמין ושיבולת שועל מין שעורים ואין מצטרפין ול"נ שפירושם דחוק בלשון הירושלמי אלא ה"פ משום דריב"ן אמר שאר מינים מצטרפין זה עם זה נראה ששיפון וכוסמין ושבולת שועל שלשתן מין אחד הם ומאחר שהחטים מצטרפין עם הכוסמין למה לא יצטרפו עם השיפון ושבולת שועל ושני רב הונא דאע"ג דשאר מינים מצטרפין זה עם זה לא יחוייב בשביל זה שיצטרפו עם החטים דבשלמא שיפון מאחר שהוא מין כוסמין להיותו דומה לו יש מקום לומר שמצטרפים עם החטים אבל שבולת שועל שהוא מין שעורים פשיטא שאינם מצטרפים עם החיטים נמצא שלא למדנו מהירושלמי אלא דלת"ק אם נאמר דשיפון מין כוסמין

עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר על דעת לחלקו וחלקם והוסיף על כל א' רובע הקב ממינו פטור (ו) ואם לש כל מין ומין לבדו ויש בו בשיעור ורוצה להפריש ממין זה על זה אין מפרישין אלא על מינו כיצד אין מפרישין מחטין על שום אחד מהם ולא משום אחד מהם עליהן (ז) וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה וכן שיבולת שועל ושעורין מפרישין מזה על זה ואלו ה' רבעים אפילו השאור והסובין והמורסן כולן מצטרפין להשלימה בד"א שלא הפריש סובנן מתוכן אלא לשן בלא הרקדה אבל אם ריקד הקמח והפריש סובנן ומורסנן מתוכן והזר וערבן עמו אינו מצטרף (ח) ומשערין אותם לפי התבואה אבל לא לפי הקמח (ט) אע"פ שהן יותר משאילו היו משערין אותן בקמח לכן [ג] כשממלאין המדה קמח צריך לגודשה: (י) קב חטין מצד זה וקב שעורין מצד זה וקב כוסמין באמצע מחברן יהרי אלו מצטרפין (יא) [ג] וצריך להפריש מכל מין ומין חצי קב חטין מצד זה וחצי קב שעורין מצד זה וחצי קב כוסמין באמצע מצטרפין ותורם מהכוסמין על שלשתן קב חטין מצד זה וקב חטין מצד זה וקב אורז (יב) באמצע קב של נכרי או קב של חלה באמצע (ב) אינן מצטרפין (יג) היה ביניהן קב של מין אחד מחמשת מינין או קב משל אשה אחרת מצטרפין קב של תבואה חדשה וקב של ישנה אין מצטרפין

ב"ו ע"ש: ומ"ש ואם לש וכו' עד אין מפרישין מחטים על שום אחד מהן וכו' א גם כן מדברי התוספות דפר"ו ואע"ג דחטין וכוסמין מצטרפין משום דכוסמין י ג"כ מין חטים וכן מצטרפין עם שעורין משום דהוי גם כן מין שעורים ינו דוקא כשאין בו שיעור חלה ונשוכים יחד מצטרפים כיון דשייך למינו של זה קצת ולמינו של זה במקצת אבל כשיש ל אחד שיעור ובא להפריש מזה על צריך שיהא מינו ממש וכיון שכולן כלאים בזה חוץ משעורים עם שבולת שועל וחוץ וסמין עם שיפון כדתנן בריש כלאים כך בכולן הו"ל מפריש ממין על שאינו נו אלא א"כ דמפריש מכוסמין על שיפון איפכא ומשבולת שועל על שעורים או פכא: ואלו חמשת רבעים אפי' השאור לי משנה פ"ב דחלה ומשערין אותה י התבואה וכו' אע"ג דבדברי הרא"ש לכות חלה משמע דמסקנתו דבקמח ערינן ולא בתבואה כדמשמע לכאורה ילו הכי נראה לו לרבינו להכריע בתחלה משערינן לפי התבואה דכיון נהגו הנשים באשכנז לגדוש הקמח לשיעור ה משמע שעושין כן בשביל שנפח הקמח מנפח התבואה ומנהגן תורה היא ועוד שום ספק ברכה לבטלה יש לנו להוסיף יעור מיהו להלכה ודאי אם אין בעיסה א ה' רבעים קמח בלבד חייב לברך ן לחוש לספק ברכה דכך הוא העיקר. השיב הרשב"א להרא"ש ע"ש בסימן "ה וכן דעת ב"י ושכך פי' רבינו שמשון הרמב"ם והכי נקטינן דלא כרבינו:

בהלכות חלה כתב הרא"ש תני בירושלמי אית תני כל המינים מצטרפים זה עם זה פי' אפילו על הנשוך על דעתיה דהדין תנא ברא מה בין הנשוך מה בין הבלול א"ר יודן כשחלקן והוסיף עליהם נשוכים חייבים בלולים פטורים פי' קב חטים וקב שעורים שנשכו וחלקן והוסיף על קב חטים רובע חטים ועל קב שעורים רובע שעורים דאי נשוך הוי חיבור לכל דבר הרי כבר נתחייבו ומה שהוסיף פטור כדאיתא בירושלמי ב' ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו פטורים שכבר היה לו שעת חובה ונפטרו ולענין זה יש חילוק בין נשוך לבלול אע"ג דשניהם חיבור להתחייב בחלה מיהו סבר האי תנא ברא דנשוך חיבור לחומרא אבל לא להקל לפטור אם הוסיף הלכך נשוכין וחלקן והוסיף חייב כו' ולית הלכתא כהאי תנא ברא אלא נשוכים לא מצטרפים אלא כסדר שפירשתי למעלה: ומ"ש ואם לש כל מין ומין לבדו ויש בו בשיעור ורוצה להפריש ממין זה על מין זה אין מפרישין אלא על מינו כיצד אין מפרישין מחטים על שום אחד מהן וכו' זה כדברי התירוץ השני שכתבתי בשם התוס' ור"ש והרא"ש על מה שהקשה בנשוך היאך מפרישין חלה מזה ע"ז והא תנן בפ"ב דתרומות כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה ע"ז ובריש כלאים תנן החטין והכוסמין כלאים זה בזה וכן שעורין וכוסמין וכן שעורים ושיפון. ומ"ש רבינו דכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה הטעם משום דבריש כלאים תנן דאינם כלאים זה בזה וכן נמי תנן התם דשעורים ושבולת שועל אינם כלאים זה בזה: **ואלו** ה' רבעים אפי' השאור והסובן והמורסן כולן מצטרפין להשלימן בד"א כשלא הפריש סובנן ומורסנן מתוכן וכו' אבל אם רקד הקמח וכו' אינו מצטרף משנה בפ"ב דחלה (ד' עד): ומשערין אותה לפי התבואה אבל לא לפי הקמח וכו' לכן כשממלאין המדה קמח צריך לגודשה בה' חלה כתב הרא"ש לכאורה היה נראה דה' רבעים יש למודדן בתבואה שכן היתה עיסת המדבר מלא העומר היו מלקטים ואחר כך טוחנו ברחיים וראיתי באשכנז שהנשים גודשות הקמח לשיעור חלה ותליתי הדבר הזה בשביל שנפח הקמח רב מנפח התבואה וקצת משמע כן לישנא דמתניתין דקתני פחות מה' רבעים בתבואה אלמא בתבואה משערינן ומיהו אין ראיה כ"כ דלפי שהזכיר תחלה מיני קטנית דחייבין במעשר ופטור מן החלה תנא בתר הכי גם בתבואה תמצא דבר שחייב במעשר ופטור מן החלה כגון פחות מה' רבעים ובפ"ד תנן ה' רבעים קמח חייבין בחלה אלמא בקמח משערים ועוד אי בתבואה משערינן מאי איצטריך לאשמועי' הן וסובנן ומורסנן ה' רבעים וכו' אלא ודאי בקמח משערינן ואשמעי' ברישא אע"ג דה' רבעים קמח בעינן סובן ומורסנן מצטרף בהדי קמח וכו' ובתשובותיו כלל שני כתב ששאל מהרשב"א וז"ל יבינהו מה שראיתי כל רבותי נוהגים שמשערין מדה המחזקת מ"ג ביצים לשיעור חלה ומודדין בו הקמח טפופה או מחוקה וכיון דמעיסת מדבר ילפינן ומדדו המן וטחנו בו בריחיים מסתמא ניתוסף הרבה ג"כ היה לשערו ולהצריך קמח הנטחן מה' רבעים תבואה ויהיה פירוש ה' רבעים הבא מה' רבעים ואם יגדשו המדה ניחא טפי כי ספק ברכה לבטלה איכא. ורבינו סתם דבריו כמנהג נשי אשכנז שכתב הרא"ש בה' חלה ואף ע"פ שכתב שם דמשמע דבקמח משערינן מאחר שכתב בשאלות דמשום ספק ברכה לא היה לנו לחייב בחלה אלא מדה גדושה משמע דלזה דעתו נוטה אבל אין נראה בעיני כן שהרי הרא"ש עצמו העיד שכל רבותיו לא היו מודדין במדה גדושה אלא שהיה קשה לו על דבריהם ולא מלאו לבו לחלוק עליהם ממש והיה מבקש מי שיתרץ לו קושייתו וגם בה' חלה סוף דבריו הם כדברי רבותינו וכך הוא דעת הרשב"א ז"ל שכתב בתשובותיו (סי' תס"ה) שהשיב להרא"ש על שאלה זו אם כדעתיה דמר א"א לעמוד על שיעורו דמאן לימא לן כמה היה המן מתרבה ועוד דאי משום ברכה לבטלה הו"ל חומרא דאתי לידי קולא דלעתים לא הוו אלא ה' רבעים קמח לבד ופטרי להו מחלה וקא אכיל בטבלא אלא אין לך בו אלא ה'

קב חטין מצד זה וכו' תוספתא פרק חלה פי' אף ע"ג דחטין ושעורין כשהן עיסה אין מצטרפין מכל מקום על ידי הכוסמין שבאמצע שנושך בזו ובזו מצטרף אחד עם הכוסמין ונתחייב כל אחד בחלה ומפריש מן החטין בפני עצמם ע"י וף הכוסמים בלידו מהשעורין בפני עצמם על ידי צירוף הכוסמין בלידו ונפטרו הכוסמין מפני שהן מצטרפין מחלה לזה ומחלה לזה אבל אם היה מפריש מן סמין בלחוד לא היה מתוקן כלל דמה נפשך אם אתה מחייב הכוסמין מטעם וף החטין א"כ נשארו השעורים בלא צירוף ואם אתה מחייבן מטעם צירוף השעורים כ נשארו החטין בלא צירוף ואיכא נמי למימר דילמא לא הוי צירוף כלל או שמא הוי וף כאן וכאן ומפני הספק לא נתקן כלום והרי הוא טבל כדמעיקרא אבל א דליכא אלא חצי קב בכל אחד דליכא שיעור חלה עד שיצטרפו שלשתן נמצא סמין שניהם מצטרפים עמהם חייבים וחטין ושעורים דאין מצטרפין זה עם פטורין · קב חטין מצד זה וכו' משנה פרק ד' דחלה בקב אורז או קב תרומה צע דכיון דאורז פטור מחלה וכן קב תרומה או של חלה לא נצטרפו על ידו קבין דחטין ובירושלמי מוסיף ה"ה של נכרי ואיכא לתמוה דבמשנה שם שנינו שניטל חלתו מצטרפין שכבר נתחייב בחלה כלומר אע"ג דהשתא לאו בר הוא כיון שכבר היה בר חלה מצטרף העיסות ביחד וכתבו גם הרמב"ם פ"ז כות בכורים ואם כן למה השמיטו רבינו ולא כתבו וכן בעיסת הקדש ביניהן טרף העיסות יחד כדאיתא בירושלמי וכתבו הרמב"ם שם ורבינו לא כתבו : היה ביניהם קב של מין אחד מה' המינין פי' אף על גב שאינו מצטרף החטין אם אין שיעור בחטין מ"מ כאן שיש שיעור בחטין קב מצד זה וקב זה נצטרפו על ידי עיסה מחמשת המינין הנושך בשניהם באמצע כאילו היו הקביים ביחד וה"ה של אשה אחרת:

קב של תבואה חדשה וכו' משנה פרק רביעי דחלה פליגי בה רבי אליעזר וחכמים והלכה כחכמים דאין מצטרפין ובירושלמי הקשה כיון דחטין וכוסמין מינין הן ומצטרפין כ"ש חדש וישן דמין אחד הוא ותירץ דהיא הנותנת דכיון אחד הוא עשו הרחקה כדי שלא יבא לטעות ולומר כיון דמצטרפין שרי

ים קמח שבשיעור העומר אמרה תורה לא בשיעור קמח הבא מחמשת רבעים תבואה ע"כ: (ב"ה) וכן כתב ר"י בשם התוספות וכך הם דברי ר"ש בפ"ק דחלה על א מתניתין דפחות מחמשת רבעים בתבואה וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות בכורים וכבר כתבתי בסמוך בשם הרמב"ם משקל הקמח שהוא שיעור חלה: שהוא שיעור חלה מהיטי מצרים בזמנו כצ"ל. כתב ר"י יש מקומות שנוהגות הנשים למדוד מדידת החלה גדושות: **קב** חטים מצד זה וקב שעורים מצד זה וכו' חצי חטים לצד זה וחצי קב שעורים מצד זה וכו' תוספתא בפ"ב דחלה קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין הרי אלו מצטרפין כשהוא תורם תורם מכל א' תורמין ממין על שאינו מינו חצי קב חטים וחצי קב שעורים וחצי קב כוסמין נוטל מן הכוסמין וכתב רבינו שמשון בפי' המשנה והרא"ש בה' חלה דיש לפרש האי פתא דמיירי שהכוסמין נתונים באמצע ונושכים עם החטים מצד אחד ועם השעורים מצד אחר הלכך ברישא שיש בכל אחד קב מצטרפים לחייב החטים בלא ורים והשעורים בלא החטים ותורם מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו ואף על פי שהכוסמין מחייבין את החטים ואת השעורים אין תורמין כוסמין עליהם לפי שגם הכוסמין מתחייבין במה שנושכים בחטים ושעורים ודי לו בצירוף עם אחד מהם הלכך אם תורם מן הכוסמין על השעורים הוי כתורם החטים על השעורים דכיון דצירוף החטים מחייב הכוסמין נגררים הכוסמין אחר החטים ונקראים על שמם וכן נמי על החטים מהאי טעמא אבל סיפא דליכא חצי קב בכל אחד ליכא שיעור עד שיצטרפו שלשתן ונמצא דכוסמין ששניהם מצטרפין עמהם חייבים וחטים ושעורים דאין מצטרפין זה עם זה פטורים עכ"ל: **קב** חטים מצד זה וקב חטים מצד זה וקב אורז באמצע וכו' מ"ש דבקב אורז באמצע אינן מצטרפין משנה בפ"ב דחלה: ומ"ש דקב של נכרי או קב של חלה באמצע אינם מצטרפים ירושלמי שם: ומ"ש היה ביניהם קב של מין אחד מחמשת המינים או קב משל אשה אחרת מצטרפים ג"ז שם בירושלמי: קב של תבואה

דרכי משה

חב ג' אצבעות ותשייר אצבע בקרוב הוא העומר וב' מידות אחד הם וכל אצבעות אלו הם רוחב גודל של יד עד כאן לשונו: (ב) וכתב בתשובת הרא"ש כלל ב' סימן ב' ראם

דרישה

זה ציפוריים פודפת על ירושלמיים שתות מלבר כדאמרינן בעירובין הרי עומר שהיה שם רביעית שלמיים נכנס במוחם ציפוריים: [ב] (כשממלאין המדה קמח צריך לגודשה ז"ל רש"ל מלשון שיר"י משמע להדיא שמשערין הקמח אם כן תמה על הטור שכתב שמשערין בתבואה ובקמח ך לגודשה ונראה מ"ש הטור לחומרא בעלמא הוא דכתב לפי מה שנהגו ומש"כ לא כתב זה בהלכות פסח לענין מצה לפי שאין לשין יותר מן השיעור וכ"כ המרדכי שאין גודשין אלא חקין עכ"ל ועיין בב"י עכ"ה): [ג] וצריך להפריש מכל מין ומין וכלשון זה כתבו גם כן וספות וכ"ע אי דוקא קאמרי וצריך לתרום גם מהכוסמין או לא דלכאורה היה נראה לומר "כ להפריש מן הכוסמין דהא תרם מן החטין והשעורין. והכוסמין הוא מין שעורים וחטין ואם מ"כ תרם עליו ולא מחזי כתורם מחטין על השעורים דהא הוי כאילו תרם מהחטין על חצי כוסמין

פרישה

אף שראה כן בירושלמי אין השכל נותן כך לסמוך עליו ועוד דקי"ל אין דימוי אלא מצות כו' ע"כ ונראה שאין להקל אלא יפריש בלא ברכה מ"ו: (ו) ואם לש כל מין ומין לבדו ויש בו כשיעור כו' דהואיל ויש בו כשיעור אין מפרישין מזה ע"ז כמו שאין תורמין ממין על שאינו מינו. וחטין וכוסמין ושעורים וכוסמין חשובים כלאים זה בזה לענין זה אף ע"ג דמצטרפין לעיל יחד לשיעור חלה: (ז) וכוסמין ושיפון מפרישין כו' דהלו דומין לגמרי להדדי: (ח) ומשערין אותה לפי התבואה כ"פ הרא"ש בסוף הל' חלה וסוא מתוס' דורעים מ"ו: (ט) אע"פ שהן יותר משאילו היו משערין אותה בקמח כו' משום דילפינן מלקיטה במדבר וגם מדדוהו ואח"כ טחנוהו ברחיים אבל הרשב"א השיב לו (ששאל לו הרא"ש בתשובה) שא"כ אין לעמוד על הדבר כמה ניתוסף המן לכן א"ל גדושה ועוד דהו"ל חומרא דאתי לידי קולא כשלא יהיה קמח כ"כ יאכלנו בלא חלה וכ"פ ב"י וע"ש: (י) קב חטין מצד זה וקב שעורים כו' לכאורה משמע בדוקא נקט קב אבל אם לא היה

א חצי קב מכל צד וקב באמצע לא היה מצטרף דלא שדינן כל הכוסמין לצד זה ולצד זה אבל ממ"ש בסיפא חצי קב חטין מצד זה כו' משמע דל"ד נקט קב ברישא: (יא) וצריך להפריש מכל ומין דכיון דהכוסמין מחייבים החטין והשעורים במה שמצטרף עם כל אחד (וגם הוא נתחייב במה שנשך בחטין ובשעורין ודי לו בצירוף אחד מהם עכ"ה) אם יתרום מן הכוסמין על השעורים כתורם מן החטין על השעורין שאינו מינו כיון שנגרר אחר החטין ונתחייב בצירופו לחוד וכן בצירוף שעורין לחוד לאפוקי כשבכל אחד חצי קב שאין שיעור חלה עד שיצטרפו שלשתן יחד שלשתן ים שסיוב ע"ש כוסמין שע"י מצטרפין אשר"י וב"י מביאו ע"ש ועיין בדרישה: (יב) באמצע או קב של נכרי כצ"ל: (יג) היה ביניהן קב של מין אחר פי' בין ב' קבין של חטין או קב משל אשה אחרת מצטרפין פירוש שב' קבין של חטין שהן מין אחד וק"ל:

מצטרפין היה קב חדש מצד זה וקב חדש מצד זה והישן באמצע
מצטרפין (יד) העושה עיסה מהאורז ומהדגן (טו) אם יש בה טעם
דגן חייבת בחלה אע"ג דרובה אורז ואם לאו פטורה (טז) נתן שאור
מעיסת חטין לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה
ואם לאו פטורה נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך
עיסה שהורמה חלתה והכל ממין אחד אם יש לו קמח או עיסה
שלא ניטל ממנה חלה מפריש ממנו על זה השאור לפי השבון
(יז) כיצד אם הוא קב מפריש עליו אחד מכ"ד בקב (יח) או אם
ירצה יביא רובע הקב מקמח ויערבנו עם זו העיסה ויפריש ממנה
ואם לאו שאין לו קמח אחר יפריש אחד מכ"ד שבכל העיסה וכתב
ה"ר פרץ (יט) דה"ה נמי אם השאור של הפטור והעיסה של החיוב
(ג) כמו במוצאי פסח שלוקחין שאור של נכרי ונותנין בעיסה
(כ) שיכול להפריש מיניה וביה ומה שנוהגין ללוש עיסה אחרת
חומרא יתירא היא : מי שנתערב לו פת שהפריש ממנו חלה עם
פת

תבואה חדשה וקב של ישנה אין מצטרפין משנה בפ"ד דחלה קב חדש וקב ישן שנשכו
זה בזה ר"י אומר יטול מן האמצע וחכמים אוסרין ואתמר עלה בירושלמי יאות
א"ר ישמעאל כוסמין וחטים ב' מינים הם ע"י שדומה לו את אומר מצטרף חדש
וישן לא כ"ש א"ר הילא טעמא דרבנן כוסמין וחטים ב' מינים הם ואין בני אדם
טועים לומר שתורמין ומעשרין מזה על
זה אבל ישן וחדש מין אחד הוא אם את
אומר כן אף הוא סבור לומר שתורמין
ומעשרין מזה ע"ז כלומר אם היה נוטל מן
אמצע וצריך להפריש על כל אחד ואחד
מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה מחדש
על החדש ומישן על הישן כ"כ ר"ש וכ"כ
הרמב"ם וז"ל ולא יתרום מאמצע שתיהן
אלא יביא עיסה אחרת חדש או ישן ויצטרף
להם להשלים השיעור : ומ"ש היה קב
חדש מצד זה וקב חדש מצד זה וישן
באמצע מצטרפין שם בירושלמי קב חדש
מצרף ומשמע דהיינו לומר שאם היה ישן
מצד זה וישן מצד זה וחדש באמצע מצרפן
וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו מה' בכורים
ומשמע דה"ה לחדש מצד זה וחדש מצד
זה וישן באמצע שהוא מצרפן דמ"ש ומ"מ
יש לתמוה על רבינו למה שינה ממה
שהוא בירושלמי : העושה עיסה מהאורז
ומהדגן אם יש בה טעם דגן חייבת וכו'
משנה בפרק ג' דחלה (דף עו :) : ומ"ש אע"ג דרובה אורז הכי אמרינן בפרק כ'
הזבחים (עח .) וכתב הרשב"א בפסקי חלה שלו משמע שלא אמרו אלא עושה עיסה
מאורז וחטים לפי שהאורז נגרר אחר החטים אבל שאר המינים אין נגררים אחר
החטים וכדאמר רבי אילא בשם ר"ל ירושלמי בפ"ק דחלה : ומ"ש נתן שאור ועיסת
חטים לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וכו' ג"ז משנה שם (דף
עה .) ומשמע ממשניות אלו דאע"פ שאין בחטים ה' רבעים כל שיש בכל העיסה ה'
רבעים חייבת אם יש בה טעם דגן והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב אבל בירושלמי
אמרו מתניתין דלא כרשב"ג דרשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהיה בה
דגן כשיעור רבי יעקב בר אידי בשם ר"ל הלכה כרשב"ג וכ"כ הראב"ד והכין מסתבר
כיון דפסקו כן בירושלמי עכ"ל . והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות חלה המערב קמח
חטים וקמח אורז ועשה מהן עיסה אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה אפי' היה
השאור חטים לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה . וכתב עליו
הראב"ד והוא שיהיה השאור מעיסה חייבת ע"כ והוכרח לומר כן מפני שהוא סובר
דאינה חייבת עד שיהא בה דגן כשיעור וסתם שאור אין בו כשיעור ולפיכך הוצרך
להעמיד מתניתין דמחייב בה כשבאה מעיסה חייבת ויש לתמוה על הרמב"ם שמאחר
שבירושלמי אמרו מתניתין דלא כרשב"ג ופסקו שם הלכה כר' שמעון בן גמליאל הרי
דחוה למשנה זו מהלכה ולמה פסק כמותה ואפשר שהרמב"ם היה גורס מתניתין
כדרשב"ג וכן הוא בספרים שלנו וה"פ מתניתין דקתני דאע"פ שהאורז נגרר אחר
החטים אינה חייבת בחלה עד שיהא בה טעם דגן כדרשב"ג דהיינו כשיעור דקאמר
רשב"ג כלומר שיהא בה דגן כשיעור שיתן בה טעם דגן ויש הוכחה לפירוש זה מדקתני
בתוספתא העושה עיסה מן החטים ומן האורז רשב"ג אומר אינה חייבת בחלה עד
שיהא בדגן כשיעור ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח עד שיהא בה כשיעור והשתא
אי כשיעור עיסת חלה קאמר מה מעלה ומוריד זה לענין לצאת ידי חובתו בפסח
אלא ודאי כשיעור דקאמר היינו שיהא טעם דגן כדפרישית ולא משמע ליה
דכשיעור דקתני לענין פסח היינו שיהא בו כזית בכדי אכילת פרס הדא דדוחק
לפרש כשיעור דרישא שיעור עיסת חלה ושיעור דסיפא כזית בכדי אכילת פרס ועוד
דמשמע ליה ז"ל דאע"פ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס יוצא בה אדם י"ח בפסח
וכמו שכתב ה"ה בפ"ו מהלכות פסח שהוא דעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל : נתן שאור
מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה וכו' ג"ז משנה שם
(דף עו) הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה
אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא חלה אחת על
הכל : ומ"ש כיצד אם הוא קב מפריש עליו אחד מכ"ד בקב כן פירשו ר"ש
והרא"ש וכתבו דאין זה כמפריש מן החיוב על הפטור שאין השאור בטל
בעיסה : ומ"ש או אם ירצה יביא רובע הקב קמח וכו' ר"ש והרא"ש דבתוספתא
קתני דמביא קמח ממקום אחר ולא עיסה להשלים עם השאור לה' רבעים ומצרפו
לחייב עליו לפי חשבון ובמאי דתנן ואם לא מוציא חלה א' על הכל פירשו ואם לאו
שאין לו עיסה חייבת נעשית זאת הפטורה כאילו חייבת ומוציא על הכל אחד מכ"ד
דטבל אוסר כל שהוא במינו ונעשית כולה טבולה לחלה :
ומ"ש בשם הרי"ף דה"ה אם השאור של פטור והעיסה של חיוב וכו' כן
כתב סמ"ק : ב"ה ולאפוקי מדברי א"ח שהאריך לכתוב דוקא במוצאי פסח
שהיא שעת הדחק אבל בשאר ימות השנה לא ובתרומת הדשן כתב בדין זה סימן ק"ו :
מצאתי כתוב שאלת האופה פסטיד"א שיש בה בשר ושכח ולא הפריש חלה אם
יוכל לתקן ע"י הפרשה הואיל ואין בבשר רק טעם דמי למפריש מן החיוב על הפטור שאלהך משנה שלימה הנוטל מן העיסה שלא הורמה חלתה ונתן לתוך העיסה
שהורמה חלתה וכו' ואין זה כמפריש מן החיוב על הפטור דאורייתא דטעם כעיקר נמי דאורייתא ולא דמי להיא דמנחות [לז.] ופרוסה כדתניא בתוספתא
דמביא קמח ממקום אחר ומצרפו לה' רבעים עכ"ל (ד) : מי שנתערב לו פת שהפריש ממנו חלה עם פת שלא הופרש ממנו אם יש לו עוד קמח יעשה עיסה
מה'

שרי נמי לתרום מן החדש על הישן שזה אסור מן התורה כדילפינן מקרא דלא עברתי
ממצותיך אבל חטין וכוסמין ב' מינים הן ואין אדם טועה לתרום מזה על זה
הלכך שרי להצטרף ולא חששו שמא יבא לידי טעות :
היה קב חדש מצד זה וכו' פי' הכא לא חששו לטעות שהרי אין הישן בא אלא
לצרף החדש ביחד כדי להפריש מן החדש
בלא הישן :
העושה עיסה מהאורז והדגן וכו'
משנה פ"ג דחלה העושה
עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה
טעם דגן חייבת בחלה וכו' פי' שעירב
קמח חטין וקמח אורז ועשה מהן עיסה
ובפ' כל הזבחים (דף ע"ח) קאמר דאפי'
רובה אורז אזלינן בתר טעמא וכיון דיש
בה טעם. דגן חייבים בחלה מדאורייתא
מיהא הראב"ד בהשגות ע"פ הירושלמי
משמע ליה שיהא בה דגן כשיעור חלה
מיהו לא בעינן רוב דגן אלא אפי' רובה
אורז ורבינו נמשך אחר דברי הרמב"ם
דכתב סתם משמע אכילו לית בה דגן
כשיעור חלה נמי אזלינן בתר טעמא. כתב
ב"י בשם הרשב"א דלא אמרו במשנתינו
אלא באורז וחטים לפי שהאורז נגרר
אחר החטין אבל שאר המינים אין נגררים
אחר החטים עד כאן אבל רבינו מפרש
דלאו דוקא חטין אלא ה"ה שאר מינים שהם דגן והרמב"ם כתב חטין ואורז כלשון
משנתינו : נתן שאור מעיסת חטין וכו' משנה סוף פ"ג דחלה ואע"ג דכבר תנן האי
דינא בעושה עיסה מן קמח החטים ומן קמח האורז וכו' וכדכתב רבינו בסמוך חזר
ושנה דין זה בנתן עיסת שאור לאורויי דאפי' בעיסת שאור של חטין שלא הורמה חלתה
דהוי טבל ותנן התם דהטבל אוסר תערובתו בכל שהוא הני מילי במינו אבל שלא
במינו כי האי עיסת שאור של חטין דנתערב בעיסת אורז אינו אסור אלא בנ"ט
אבל אם אין בו טעם דגן פטורה וה"ט דהא דטבל אוסר בכל שהוא משום דכשם
שהתירו בכ"ש דחטה אחת פוטרת את הכרי כך הוא איסורו והאי טעמא לא שייך
אלא במין במינו והכי משמע מלשון הרמב"ם בפ"ו שכתב המערב קמח חטין וקמח
אורז ועשה מהן עיסה אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה אפי' היה
השאור חטין לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן כו' אלמא דמפרש מתני' דעיסת
שאור דאתא להורות רבותא דאע"פ דנתערב עיסת שאור של טבל לתוך עיסת
אורז אינו אוסר בכל שהוא וכדפרי' וק"ל . וכתב הראב"ד בהשגות על הך דשאור
והוא שיהיה השאור מעיסה חייבת עכ"ל ואזדא לטעמיה שסובר גבי עירב קמח
חטין וקמח אורז דאינה חייבת עד שיהא דגן כשיעור חלה וסתם שאור אין בו
כשיעור ולפיכך הוצרך להעמיד מתניתין דשאור דמחייב ביש בה טעם דגן כשבאה
מעיסה חייבת אבל רבינו דלא כתב כן אזדא לטעמיה דלגבי עירב קמח חטין וקמח
אורז לא צריך כשיעור דגן והכי נמי גבי שאור אפילו אינה באה מעיסה חייבת
נמי חייבת בחלה כשיש בה טעם דגן וכבר האריך ב"י לפרש למה פסקו הרמב"ם
ורבינו בסתם דמשמע דלא בעינן כשיעור חלה מן הדגן ובירושלמי פסק דבעינן
כשיעור עיין שם : נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה וכו' משנה ספ"ג דחלה
אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא חלה אחת על
הכל פי' אם יש לו פרנסה ממקום אחר דהיינו שיש לו קמח או עיסה שלא ניטל
ממנה חלה ויהא בעיסה שנייה שיעור עיסה שחייבת בחלה נותנים בכלי אבל העיסה
שהורמה חלתה כדי שיטול מן המוקף וכגי בשהן סמוכות אף על פי שאין נוגעין
וליכא נמי צרוף כלי דלקמן בסי' שכ"ה ומפריש מן העיסה השנייה עליה ועל השאור
בענין שתהא השאור נפטרת מחיובה ג"כ כגון אם הוא קב מפריש עליו אחד מכ"ד
בקב מלבד שיעור חלה שמגיע להפריש מהעיסה השנייה שיש בה שיעור עיסה
שחייבת בחלה או אם ירצה יביא רובע קב בלבד מקמח ויעשה ממנה עיסה אלא
שצריך שיערבנו עם זו העיסה שהורמה חלתה דהיינו שנותנה בתוך העיסה שהורמה
חלתה ויהא נושכות העיסות זו עם זו וזהו פי' ויערבנו שיערב יחד העיסות בנשיכה
ומפריש מן העיסה שנייה שיעור חלה עליה ועל השאור ואם לאו שאין לו קמח
אחר יפריש אחד מכ"ד שבכל העיסה שהורמה חלתה דנעשית כולה טבל לפי שהטבל
במינו אסור בכל שהוא ואין השאור בטל בעיסה אלא אדרבה כולו טבל וצריך להפריש
שיעור חלה על כל העיסה :
וכתב הרי"ף דה"ה נמי וכו' פי' אף על פי שהטבל הוא רוב והפטור
שהוא שאור של נכרים הוא מיעוטו אפ"ה שפיר יכול להפריש מיניה
וביה אחד מכ"ד על כל העיסה ואין צריך ללוש עיסה אחרת וליתנה תוך עיסה
זו שלא הורמה חלתה ומה שנוהגים ללוש דוקא עיסה אחרת חומרא יתירא היא :
מי שנתערב לו פת וכו' עד ויפריש ממנה על אותן ככרות שנתערבו פי' מלבד
שצריך

דרכי משה

דאם יש ביניהם דבר שכבר נתקן לא הוי הפסק ומצטרפין : (ג) ובמרדכי סוף מקום שנהגו ומ"מ נהגו ליקח שאור מן העיסה קודם הפרשת חלה דאי לאחר הפרשה הוי שאור פטור
וכשמחמיצים בו עיסה אחרת פחות מה' רבעים קמח היה מברך ברכה לבטלה ולכך אפילו כשרוצין ליתן יותר מה' רבעים קמח נהגו להחמיץ בשאור של חיוב עכ"ל. ובת"ה סי' ק"ץ
דטוב להחמיר כשהחמיץ בשאור של פטור להפריש עליו חלה ממקום אחר או יש לעשות עיסה קטנה אע"פ שאין בו שיעור חלה ויניחנו על הבצק הגדול ויטול ממנו חלה דאז
ודאי נוטל מן החיוב ומ"מ מותר ליטול שאור מן העיסה הגדול קודם שהפריש עליו חלה ולא חיישינן שמא אתרמי בידו הפטור וכשיתחמץ בו עיסה אחרת ויפריש ממנו חלה אז יתרמי
גם זה בידו ויהיה מן הפטור על החיוב דלזה לא חיישינן שב' פעמים יתרמי לידו של נכרי עכ"ל : (ד) כב"י בסימן ש"ל אחד שקנה עיסה מן הנכרי וערב בעיסתו מ"כ דלא יפריש
ממקום

פרישה

(יד) העושה עיסה מהאורז ומהדגן אע"ג דאין בדגן שיעור חלה רבי' עובדים אבל רבינו י"ל
שסובר כהרשב"א דאמר שצריך שיהא בדגן שיעור חלה אם לא שנאמר הואיל שסתם דבריו
איירי בכל ענין : (טו) אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וצריך ליתן אחד מכ"ד מכל העיסה כיון
שיש דגן בכל העיסה וטעם כעיקר דאורייתא וכאילו כולו מין דגן וכדאמרינן בסמוך בשאור אם
מפריש מינה וביה דצריך להפריש אחד מכ"ד בכל העיסה : (טז) נתן שאור מעיסה שלא הורמה
כו' נראה דוקא שאור אבל עיסה כל זמן שאין לה שיעור חלה אינה טובלת וק"ל מ"ו :
(יז) כיצד אם הוא קב מפריש עליו אחד מכ"ד בקב על השאור הבא מן החיוב וא"ל הא מפריש
מן החיוב על הפטור דהא קב לא מתחייב בחלה לפי שאין השאור בטל בעיסה ומטבל
הכל ומש"ה אם אין לו עיסה וקמח יפריש מיניה כן מבואר בהסר"י מ"ו. ודוקא כאן א"צ להפריש
אלא אחד מכ"ד שבחיוב לפי שנותן החלה מעיסה שכולה חיוב אבל אם מפריש מיניה וביה צריך
להפריש אחד מכ"ד שבכל העיסה הואיל שאין החלה כולה חיוב אלא נתערב בה ג"כ מעיסה
שפטורה מחלה אלא שהטעם שנותן בו עושה אותו כולה חיוב וק"ל ועיקר הטעם נרא' דאם מפריש
מיניה וביה נראה שיש שם חיוב על כל העיסה משא"כ אם מפריש עליו ממקום אחר או מערב
בו רובע קב קמח כן משמע מדברי הר"ש והרא"ש : (יח) או אם ירצה יביא רובע הקב כו' פירוש
להחמיר יותר אזי יביא רובע הקב מקמח ולא בעיסה להשלים השאור לה' רבעים כן משמע
בהסר"י (וכ"ל דהוא קולא דהא ברישא ודאי יפריש מן החיוב) ונראה לפרש אף אם לא עירב
הקמח אלא אף אם לש עיסה מן הרביעית קמח וא"כ נותנין בתוך אותה עיסה שהורמה וכן
איתא ברמב"ם ובסמ"ג להדיא וגם אינה צריך לערבנו בעיסה אלא אף נותן אותה בצד עיסה
אם ירצה מ"ו : (יט) דהוא הדין נמי אם השאור של הפטור כו' ומכל מקום לכתחילה לא
יסמוך ע"ז רמ"ס : (כ) שיכול להפריש מיניה וביה פירוש ולא חיישינן דמתרמי בידו שאור של
פטור

שצריך להפריש שיעור חלה מאותה עיסה שעשה מה' רבעים עוד צריך להפריש ממנה אחד מכ"ד על אותן ככרות שלא הפריש מהן בתחלה ונתערבו וכדתנן כהך דשאור שלא הורמה חלתה וכתן לתוך עיסה שהורמה חלתה דבסמוך והיא תשובת הרא"ש והביאה רבינו כדי ללמד דלגבי פת איכא עוד לדדין לתקן התערובת מה שאין בעיסה דהיינו להפריש מכל אחד מה' רבעים ויצרפנו עם הככרות בכלי וכו' זה נלמד מהמשנה שכתבתי בסמוך: ומ"ש ואם רוצה להפריש מיניה וביה צריך להפריש מעט מכל ככר וככר או יצרפם כולם בכלי אחד ויפריש מכל אחד על כולם עד שיפריש מכדי חשבון הככרות ומאחד יותר וכו' כ"כ הרא"ש בתשובה: ב"ה כלל שני והאריך בדבר: אע"פ שלשונו מגומגם ונראה שיש בו ט"ס: ב"ה כתוב בא"ה אם לא הופרשה חלה מהעיסה ואח"כ נתערב בעיסה או באחד מהככרות שאין לאסור אפילו אין בו מאה ואחד מהחלה משום דאי בעי מתשיל עלה וה"ה לכל הקדש ותרומה שיכול לישאל לחכם ויעקור דבורו אבל משבא ליד כהן או הקדש או ליד גזבר לא מצי מתשיל עלייהו ובתשובה מצאתי יהון מלמדין לנשים לומר אם הוצאתי חלה ושכחתי ונתערבה יהיה לי רשות להוציא פעם שנייה עכ"ל:

עיסה שאין בה כשיעור ולאחר אפייה תפחה וכולי גם זה בתשובת הרא"ש כלל ב' סי' י"ד ובתשובת הרשב"א סי' תס"א ולאו דוקא לאחר אפייה תפחה דה"ה קודם אפייה אלא רבותא קאמר דלא מיבעיא בתפחה קודם אפייה ולאחר אפייה חזרה למה שהיתה בתחלה בשעת הטלת מים בקמח דפשיטא דפטורה שהרי חזרה לשאין בה כשיעור אלא אפי' תפחה לאחר אפייה דשוב לא תחזור למה שהיתה בשעת הטלת המים בקמח אפילו הכי פטורה:

אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' בכורים ועיין בב"י שהביא ראייה מהירוש' ושכן כתב הרשב"א והביא עוד ראייה מפרק אלו עוברין [דף מ"ח] כתב ב"י דמ"כ בתשובה האופה פשטיד"א שיש בה בשר ושכח ולא הפריש חלה ונכנס טעם העיסה בבשר דהשתא נתערב החיוב בפטור מותר להפריש מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה על עיסת פשטיד"א זו ונפטר ג"כ טעם העיסה שנבלע בבשר ואין זה מפריש מן החיוב על הפטור והיינו דתנן הנוטל שאור מן העיסה שלא הורמה חלתה ונתן לתוך עיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר וכו'. כתב מהרי"ו בסי' מ"ח עיסה שלא הורמה חלתה ונתבשלה יטול ממנה חלה לאחר שנתבשל ויטול מעט שישאר בעיסה יותר מאחד ומאה ואע"ג דכשנתבשלה היתה הכל טבל מ"מ כיון דלאח"כ הפריש אמרינן ברירה בדרבנן ותו דבחלת ח"ל קי"ל כשמואל דאוכל והולך ואחר כך מפריש אלמא דאמרינן ברירה עכ"ל וצ"ע לאיזה צורך הצריך אחד ומאה דהלא כשנוטל אחד מכ"ד או אחד ממ"ח דניתקן הטבל כל התבשיל נתקן ולא צריך אחד ומאה אלא כשככר הורמה החלה ואח"כ נפלה בתבשיל דמין במינו בעינן אחד ומאה חולין ובשאינו מינו בששים כדלעיל סוף סימן שכ"ג אבל בנתבשל בעודו טבל כשיפריש אח"כ אחד ממ"ח ניתקן כל התבשיל והבלוע בקדרה הכל נעשה חולין למפרע וכדמשמע להדיא בתשובה שמלא כתוב הרב ב"י שהבאתי בסמוך והכי נקטינן:

שכה שתי עיסות וכו' משנה ריש פ"ד דחלה ומ"ש ואם אינן נדבקין והם בסל וכו' משנה פרק שני דחלה פליגי בה ת"ק ור"א ואיפסיקא הלכתא בפרק אלו עוברין [דף מ"ח] כר"א דהסל מצרפן אף לאחר שנאפה ולא כת"ק דמצריך נשיכה דוקא ודין המינין שמצטרפין נתבאר בסי' הקודם: ומ"ש ואם נתנם על לוח וכו' בעיא דלא איפשיטא בפרק אלו עוברין ופסק הרמב"ם בחלה דאורייתא לחומרא דצריך להפריש ובחלה של דבריהם לקולא דא"צ להפריש מיהו נראה דאפילו בחלה דאורייתא דצריך להפריש אין לו לברך כיון דספק הוא ספק ברכות להקל אבל בחלה של דבריהם אין להפריש כלל:

ומ"ש רבינו לכן כשמצרפן בכלי וכו' מלשון רבינו משמע דאפילו מקצתה תוך הכלי ומקצתה למעלה מדפני הכלי אין הכלי מצרפן שהרי כתב צריך

יורה דעה

פת שלא הופרש ממנו (כא) [ד] אם יש לו עוד קמח יעשה עיסה מחמשת רבעים ויצרפנו עם הככרות בכלי ויפריש ממנה על אותן ככרות שנתערבו ואם רוצה להפריש מיניה וביה צריך להפריש מעט מכל ככר וככר או יצרפם כולם בכלי אחד (כב) ויפריש מכל אחד על כולן עד שיפריש מכדי השבון הככרות ומאחד יותר כגון אם ה' שהופרש עליהן נתערבו בעשר שלא הופרש עליהן יפריש משש שאז ודאי הפריש מאחד שלא הופרש עליו: (כג) עיסה שאין בה כשיעור ולאחר אפייה תפחה ונתרבית עד שנראית (כד) באילו יש בה כשיעור פטורה (כה) אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה:

שכה שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור אם נוגעים זו בזו עד שנדבקים מעט מזו בזו מצטרפין בדבר הראוי להצטרף (א) ואם אינן נדבקין והם בסל הסל מצרפן ואפי' אחר שנאפה ונעשה פת ואם נתנם על לוח וכיוצא בו בדבר שאין לו בית קבול כתב הרמב"ם שהוא ספק אם מצרפו אם לאו ואם הוא חלה מדבריהם פטורה לכן כשמצרפין בכלי צריך שלא יצא ממנו (ב) שום דבר למעלה מדופני הכלי ואם מכסה הפת במפה השוב

עיסה שאין בה כשיעור ולאחר אפייה תפחה ונתרבית עד שנראית כאילו יש בה כשיעור פטורה כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' סימן י"ד אלא שמ"ש רבינו ולאחר אפייה תפחה אינו מדוקדק ששם כתב שבשעת אפייתה תפחה וגדלה ומשמע דאפילו אם קודם אפייתה תפחה קאמר דפטורה וכתן טעם משום דכיון דלא הוי בה שיעור בשעת חיובא דהיינו משטיל מים בקמח אף על פי שתפחה אח"כ אזלינן בתר מעיקרא וכתוב בתשובות הרשב"א (סימן תט"א) שהוא ז"ל הסכים לדברי הרא"ש ז"ל: אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה כן כתב הרמב"ם בפ"ו והוא ירושלמי פ"ג דחלה אהא דתנן אוכל עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים אמר רב חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה והדא אמרת מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבים מפני שאינו יכול הא אם היה יכול לא הדא אמרת שאסור לאדם לעשות עיסתו קבים וכתב על זה הרשב"א בפסקי חלה שלו ואע"ג דקי"ל דמי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה ה"מ בזמן שהיו יכולים לעשותה בטהרה אבל עכשיו שא"א לא יעשנה קבין שא"כ תשתכח תורת חלה ועל זה שנינו בפרק אחרון של חלה ג' ארצות לחלה והילכך בזמן הזה אסור להערים ולעשות עיסתו קבין והיינו דאמרינן בפרק אלו עוברין [מח.] אמר רב יוסף והני נשי דידן נהיג ב למיפא קפיזא ואקשי להא מאי דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע ליה מחלה ופריק דעבדן כר"א דאמר הסל מצרפן לחלה:

שכה שתי עיסות שאין בשום א' כשיעור אם נוגעות זו בזו וכו' משנה פ"ד דחלה [דף עו.] ב' נשים שעשו ב' קבין ונגעו זה בזה אפי' הם ממין אחד פטורים ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור פי' המפרשים דהאי ונגעו זה בזה היינו שישוכו או צירוף סל:

ומ"ש בדבר הראוי להצטרף היינו דתנן מין במינו חייב ותנן תו התם שם אי זהו מין במינו החטים אינם מצטרפות עם הכל חוץ מן הכוסמין השעורין מצטרפות עם הכל חוץ מן החטין ריב"ן אומר שאר מינים מצטרפין זה עם זה וכבר כתבתי פי' משנה זו בסימן שקודם זה ושם כתבתי אם הלכה כריב"ן ומשמעותו התם במתני' דעיסה חדש אינה מצטרפת לשל ישן אף ע"פ שהם ממין א' ומפרש טעמא בירושלמי כדי שלא יאמרו תורמין מן החדש על הישן ותנן נמי התם דלרבנן דפליגי אר' ישמעאל דלא יתרום מאמצע שתיהן:

ומ"ש ואם אינן נדבקין והם בסל הסל מצרפן כו' משנה פ"ב דחלה העושה עיסתו קבין ונגעו זה בזה פטורים מן החלה עד שישוכו רבי אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפם לחלה ואיפסיקא הלכה בפרק אלו עוברין [מח:] ובפ"ק דנדה [דף ח.] כר"א ומדברי סמ"ג בשם ר"י נראה דצירוף סל לא מהני אלא אם הם נוגעים זה בזה (א): ואם נתנם על לוח וכיוצא בו בדבר שאין לו בית קיבול כתב הרמב"ם שהוא ספק וכולי ואם הוא חלה מדבריהם פטורה בפ"ו מהלכות בכורים כתב כן וטעמו משום דבפרק אלו עוברין איבעיא לן טבלא שאין לה לזבז מהו תוך כלי בעינן והא ליכא או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא וסלקא בתיקו: ומ"ש לכן כשמצרפן בכלי צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדפני הכלי כן משמע מהאי בעיא דסלקא בתיקו ומשמע דהיינו לומר שלא יהא כל הככר או כל העיסה למעלה מדפני הכלי אבל אם קצתה תוך הכלי אע"פ שמקצתה למעלה מדפני הכלי מצטרפת ובסמ"ג משמע דלדעת ר"י שאע"פ שכל העיסה או המצה למעלה מדפני הכלי מצטרפין שכתב וז"ל כשנותנין המצות בכלי צריך שיהיו כולם בתוך דופני הכלי וכו' דהא איבעיא לן טבלא שאין לה לזבז מהו כו' אבל אומר ר"י דע"כ לא מיבעיא ליה אלא בטבלא שאין לה לזבז אפי' בגדוש מצטרף והטעם משום דהוי כאויר בית שמצרף וכדגרסינן בפרק כל שעה ירושלמי:

ומ"ש ואם מכסה הפת במפה חשיב כמו כלי לצרפן כ"כ סמ"ק:

כתב

דרכי משה

ממקום אחר עליו אם עיסת הנכרי הוא הרוב דהוי כמפריש מן החיוב על הפטור וגם לא יכול להפריש מיניה וביה דלמא נמט עיסה של נכרי לחלה ע"כ צריך ליטול כ"כ חלה עד כדי כל עיסת נכרי ועוד מעט יותר דאז ודאי נוטל מעיסת ישראל עכ"ל וכ"ה בהגמיי' השייכים לה' חלה סוף סדר זרעים ול"נ דלפמ"ש רבינו בעיסה שלא הורמה הלתו שנתערב בעיסה שהורמה הלתו אין לחוש אלא יעשה כמ"ש רבינו:

שכה (א) וכ"מ בת"ה סימן קפ"ט בשם התוס' דאין לסמוך על הצירוף סל אלא בשלש כשיעור עיסה ונחלק אבל אם לש עיסה שאין בה כשיעור אין לצרפו אלא ע"י נגיעה וצ"ע במ"ש

דרישה

כוסמין שהם מין חטין ומן השעורים על מאי שנייה שהן מין שעורים ואפשר לומר דהא אין מפרישין מחטין ושעורין על כוסמין כדלעיל בסמוך אבל אין ראיה מזה דשם לא מכל מין שיעור חלה משא"כ כאן דנצטרפו יחד לשיעור: [ד] אם יש לו עוד קמח יעשה עיסה מחמשת רבעים כו' וכ"ל דאם עשה עוגה קטנה פשיטא דמצטרף כמו שמצטרף עיסה קטנה לעיסה גדולה כדלעיל וכ"פ רש"י בסוף אלו עוברין לענין פסח שעושין עוגה קטנה ומפרישין ולא קאמר רבינו שצריך ה' רבעים קמח אלא היינו היכא שאינו רוצה להמתין עד שיעשה חלה ורוצה לאכול מיד הפת ורוצה להפריש מן העיסה אם כן הסברא נותנת שצריכה ה' רבעים דאי מעט עיסה אין שייך להצטרף עם הסל דרחוקה זה מזה אפוי ועיסה ודומה קצת לשני מינים שאין שייך שם צירוף אבל אם יש עיסה כשיעורו ששייך כאן מצות חלה בעיסה מאחר שיש כאן חלה על העיסה מצטרף העיסה להכשיר הכל ע"י חלה זו ודו"ק מ"ו וצ"ע מ"ש שאין רוצה להמתין עד שיעשה חלה ורוצה לאכול מיד הפת כו' הא חלת ח"ל אינה טובלת שמותר לאכול מהפת ולהפרישה אח"כ כמ"ש לעיל בסימן שכ"ג וי"ל דלעיל מיירי שמתחילה היה כל הפת מעיסה אחת אבל הכא העוגה או ה' רבעים שעושה הוא עיסה בפני עצמו ואין הפת הראשון נפטר מעוגה אלא ע"י צירוף וצריך שיהא שניהם ביחד קודם שיאכל מהפת: האופה פשטיד"א מעיסה שלא הורמה חלתה ונתוכה בשר מותר להפריש מעיסה אחרת על זו ונפטר גם כן טעם העיסה שנכנס בבשר רמ"א וב"י כתב שכן מצא בתשובה:

סי' שכה [א] **שתי** עיסות שאין בשום אחד כשיעור אם נוגעת כו' ואם היה בעיסה אחד כשיעור ושכח ליטול ממנה חלה עד לאחר אפייה ועשה ממנה פת הרבה א"צ צירוף סל כמ"ש לעיל בא"ח סימן תכ"ז:

פרישה

פטור אלא אמרינן דנגבל יפה: (כא) אם יש לו עוד קמח יעשה עיסה כו' ועיין בדרישה: (כב) ויפריש מכל אחד על כולן פירוש שנתחייבו בחלה ועיין בב"י שכתב שכ"כ הרא"ש בתשובה כמ"ש רבינו ולשונו מגומגם ונראה דיש כאן ט"ס ע"כ (ויש לפרש מכל אחד דהיינו מכל אותן שלא נתחייבו חלה שהופרש עליהן כבר ומ"ש דהא מסיק דמפריש עוד אחד יותר ואין כאן ט"ס ודו"ק עכ"ה) ומש"ר ויפריש מכל אחד על כולן נראה דאף דכבר כתבתי דכשמפריש מיניה וביה צריך להפריש נגד כל העיסה אין לומר דכשנתערבו י"ב ככרות מיובין עם י"ב פטורין דצריך להפריש חלה י"ג ככרות לחלה דהא אין באחד אלא חלק מכ"ד מכולן. וצריך לספריש י"ג כדי שיגיע אחד מן החיוב בודאי אלא סגי בי"ג מאי ככרות דהא נראה לענין דיש בכן יותר מחלק הכ"ד וכשמספק מפריש כ"כ ולית ביה משום מראית עין: (כג) עיסה שאין בה כשיעור ובשעת אפייה כו' כן הוא לשון הרא"ש: (כד) כאילו יש בה כשיעור פטורה והוא הדין אם קודם אפייה תפחה דבעינן שיהא בשעת גלגול העיסה שיעור חלה (כדלקמן גבי גר וגבי הקדש עכ"ה) ב"י: (כה) אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כו' דוקא כדי לפוטרה קאמר דאסור לעשותו אבל אם אין לו קמח שיעור חלה פשיטא דמותר לאפותו בלא חלה:

סי' שכה (א) **ואם** אינן נדבקין וכן בסל נ"ל דוקא כמי שראוי להצטרף אבל שני מינין שאינן ראויין להצטרף ע"י נשיכה ה"ו בסל אינן מצטרף וק"ל מ"ו:

(ב) שום דבר למעלה מדופני הכלי ר"ל שלא יהא כל הככר או כל העיסה למעלה מדופני הכלי אבל

וסתם

חדושי הגהות

מצטרף אבל לענין שאר מינים שמצטרפים זה עם זה ליכא מאן דפליג אר"י בן נורי זה נ"ל דעת הרמב"ם בפי' הירושלמי עכ"ל: ב פי' שלא היה אופין יותר משלשה לוגין ביחד כדי לשומרו מן החימוץ:

הקריץ

חשוב כמו כלי לצרפם ואם יש בכל עיסה כשיעור ורוצה להפריש מזו על זו אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה אלא רק ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו :

שכו (א) **שנים** שלשו כל אחד ואחד קב לבדו והשיכו יחד או שנתנו הקמח לנחתום וערבו אינו מצטרף (ב) ואפי' עשה העיסה גדולה (ג) לחלקה בצק פטורה וה"מ איניש דעלמא (ד) אבל נחתום העושה עיסה לחלקה בצק חייב ואדם אחד שלש קב קב לבדן ונתערבו או שנתן הקמח לנחתום וערבו מצטרף ואפי' (ה) שנים שלשו כל אחד קב לבדו אם נתערבו ואינן מקפידין על תערובתו אם הוא מין אחד מצטרף [א] וסתם שנים מקפידין זה על (א) זה ואינו מצטרף עד שיודע שאינן מקפידין וסתם אדם אחד אינו מקפיד ומצטרף עד שיודע שהוא מקפיד [ב] ואם אחד פת קיבר ואחד פת נאה (ב) אפי' של אדם אחד מסתמא

כתב הרמב"ם בפ"ו היו הככרות נושכות ונתקבץ מן הכל שיעור חלה חייבים בחלה אף ע"פ שאינם בסל וכתב הרשב"א בפסקי חלה שלו שנראה שהוא מפרש עד שישוכו דמתני' אפי' לאחר אפייה וסבר דלא בעינן צירוף סל אלא בכענין שאינם נושכות זו בזו : ב"ה ולענין מ"ש שנראה שהיא מפרש עד שישוכו דמתני' אפילו לאחר אפייה תמהני שאיני יודע מה נשיכה שייך אחר גמר אפייה ועוד שאיני רואה הוכחה בדבריו לומר שיהא סבור כן לא כאן ולא בפירושו וצריך להעביר הקולמוס על וכך הם דבריו : (וכך הם דבריו בפירוש המשנה פ"ב דחלה .) :

ואם יש בכל עיסה כשיעור ורולה להפריש מזו על זו א"נ לא צירוף כלי ולא נגיעה וכו' וכ"כ הרא"ש בה' חלה דהא דמצרכינן נגיעה או צירוף סל ה"מ ב' עיסות שאין בכל אחת כשיעור אבל לתרום מן המוקף אפי' נגיעה לא בעי רק שיהיו סמוכות זו לזו בפניו כדאמרינן [פ"ד דמעשר שני] גבי קנקנים של יין הסמוכין זה לזה עד שלא גפן תורם ומעשר מזה על זה וכ"כ הרשב"א בפסקי חלה שלו וכן משמע מדברי הרמב"ם ודלא כסה"ת שכתב דכשעושה ב' עיסות קטנות צריך צירוף כלי ונגיעה זו בזו ואם הם גדולות כשיעור בכל אחד אין צריך רק לתתם בכלי בלא נגיעה ויוציא מאחת ויפטור חבירתה ומ"מ המעט עיסה שיקרא לה שם חלה יגע אל אחד מעיסות גדולות בשעת קריאת שם או שמא בחלת ח"ל א"צ מוקף בשעת קריאת שם וצירוף מ"מ יעשה כדי לפטור מאחת חבירתה ע"כ וכל הני רבוותא דלא כוותיה :

תניא בפרק אלו עוברין רבי אליעזר אומר הסל מצרפן לחלה רבי יהושע אומר תנור מצרפן ופסק הרמב"ם פרק ז' מהלכות בכורים דאין התנור מצרפן וטעמו משום דאיפסיקא הלכתא כרבי אליעזר משמע דלאפוקי רבי יהושע נמי הוא דאיפסיקא אבל מדברי הרא"ש בהלכות חלה גבי הא דתנן כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה משמע שהוא סובר שהתנור מצרפן והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב אפשר היה לומר דרבי יהושע תנור ולא סל קאמר ור"א אפי' הסל מצרף וכ"ש התנור אבל בירושלמי גרסינן אית תנא תני הסל מצרף ואין התנור מצרף ואית תנא תני התנור מצרף ואין הסל מצרף וכיון שכך מסתברא דבחלת הארץ דאורייתא בין בסל בין בתנור מצטרפין וחייבין בחלה מספק אבל בח"ל דוקא בסל כר"א והר"ש כתב אבל התנור אינו מצרפן ולא חילק בין בארץ בין בח"ל ולא ידעתי מי הביאו לידי כך עכ"ל . ואפשר לומר שהרמב"ם מפרש דהני תנאי דפליגי בירושלמי הם ר"א ורבי יהושע והלכה כר"א דאמר הסל מצרף ולא תנור ואפשר שאע"פ שיסבור הרמב"ם כהרשב"א לא חילק בין א"י לח"ל משום דחלה בזמן הזה אף בא"י אינה אלא מדרבנן כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל : ב"ה כתוב בתרומת הדשן אשה לשה ב' עיסות באחת ערבה כרכום ובאחת לא ערבה ואין בזו ולא בזו שיעור חלה אין לצרפם ע"י נשיכה כדי לחייבם בחלה והאריך בדיני צירוף העיסות (וכ"כ בד"מ) :

שכו שנים שלשו כל אחד ואחד קב לבדו והשיכום יחד וכו' משנה פ"ד דחלה [דף עו] ב' נשים שעשו ב' קבים ונשכו זה בזה אפי' הם ממין אחד פטורים : ומ"ש או שנתנו הקמח לנחתום וערבו אינו מצטרף וכו' פ"ק דחלה [דף עג] תנן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בכל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה ופי' הר"ש נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור ובין כולן יש כשיעור ולש הכל בבת אחת שלא מדעתן וכ"כ סמ"ג בשם ר"י כלומר דאילו מדעתן מצטרפין ולמד מכאן לב' שנילושה עיסתם יחד מדעתם ואין דעתם לחלק וליקח כל א' חלקו אלא לאכול יחד שמצטרפין ומיהו אחר כך כתב דלר' יוחנן דפליג בירושלמי אר"ל אפי' נתערב שלא מדעתן מצטרפת וכ"פ בסה"ת כר' יוחנן :

ומ"ש ואפי' עשה עיסה גדולה לחלקה בצק פטורה וה"מ איניש דעלמא אבל נחתום העושה עיסה לחלקה בצק חייב ג"ז במשנה שם נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה וגרסינן בירושלמי אמר רבי יוחנן העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטור מן החלה א"ל והא תנינן נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה לא תתיבני נחתום נחתום לאו בדעתו הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ונטבלו מיד כלומר אם ימצא מי שיקנה הכל כאחד לא יחלק וכתבוהו הר"ש והרא"ש וגם הרשב"א בפסקי חלה שלו ונראה שהיה גורס שמא לא ימצא לקוחות וכו' שכתב שאם לא ימצא מי שיקנה ממנו נותן דעתו לאפות כולו לעצמו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו אבל הראב"ד כתב בהשגות דנראה לו דלא קי"ל כר"י בהא אלא כר"ל דפליג עליה ואמר נחתום לאו דוקא ונסתייע בזה מעובדא דירושלמי ואותו ירושלמי שהביא ממנו ראיה הראב"ד כפי מה שפירש הרא"ש בפרק כל שעה ובהלכות חלה אתי שפיר כרבי יוחנן :

כתב הרמב"ם בפ"ו עיסת השותפין חייבת בחלה והוא פשוט בר"פ ראשית הגז (דף קלה) וזה לשון הרשב"א בפסקי חלה שלו שותפות ישראל אם עשו עיסה בשותפות ולאפותו בשותפות כל שיש בכל העיסה כשיעור חייבת אף ע"פ שאין לכל אחד ואחד אלא כזית וכדאיתא בתוספתא עכ"ל ונראה מדבריו שכל שאין דעתן לחלקה בצק אע"פ שדעתן לחלקה אחר שנאפה מצטרפין ולישנא דרבי יוחנן דאמר העושה עיסה על מנת לחלקה עיסה פטור הכי דייק דכתב שאינו חולקה בצק אף ע"פ שחולקה אחר אפייה חייב אבל מדברי סמ"ג שכתבתי בסמוך נראה דצריך שלא יהא בדעתן לחלקן כלל אפי' לאחר אפייה ואפשר דאורחא דמילתא נקט :

ואדם אחד שלש קב קב לבדו ונתערבו כו' ואפילו שנים שלשו כל אחד קב לבדו אם נתערבו ואינם מקפידים על תערובתו אם הוא מין אחד מצטרף משנה פ"ב דחלה [דף עו] ב' נשים שעשו ב' קבים ונגעו זה בזה אפילו אם הם ממין אחד פטורים ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו חייבת ושלא במינו פטור וגם במשנה נתברר איזהו מין במינו וכתבתי בסימן שכ"ד : **ומ"ש** וסתם שנים מקפידין זה על זה וכו' וסתם אדם אחד אינו מקפיד ומצטרף וכו' ירושלמי שם וכתבוהו הרמב"ם והר"ש והרא"ש סתם אשה אחת אינה מקפדת ב' נשים מקפידות אשה אחת שהיא מקפדת עשאוה כשתי נשים ב' נשים שאינן מקפידות עשאום כאשה אחת אם אינה מקפדת למה היא עושה בב' מקומות א"ר יוחנן כשאין לה מקום ללוש היה לה מקום ללוש במקום אחת והיא עושה אותה בב' מקומות מקפדת היא : ומ"ש ואם אחד פת קיבר ואחד פת נאה אפילו מאדם אחד מסתמא מקפיד ואינו מצטרף ג"ז בירושלמי :

צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי ולא כמה שהבין ב"י מדברי רבינו דבמקצתה תוך הכלי אף ע"פ שמקצתה למעלה מדפני הכלי מצטרפות דלא משמע הכי מלשון רבינו אלא כדפרי' אבל בסמ"ג בשם ר"י כתב דכשיש דופנים לכלי אפי' כל העיסה או המלה למעלה מדפני הכלי מצטרפין ומביאו ב"י ולפעד"נ בפלוגתא דרבוותא אף ע"ג דעכשיו כל חלה היא מדבריהם צריך להפריש אפי' כל העיסה למעלה מדפני הכלי אבל לענין ברכה אין לברך אא"כ כל העיסה תוך דופני הכלי שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי דספק ברכות להקל : ואם יש בכל העיסה כשיעור וכו' וז"ל הרא"ש דהא דמצרכינן נגיעה או צירוף סל ה"מ שני עיסות שאין בכל אחד כשיעור אבל לתרום מן המוקף אפי' נגיעה לא בעי רק שיהא סמוכות זו לזו בפניו וכו' עד כאן לשונו ונראה דבשני עיסות אחת יש בה כשיעור ואחת אין בה שיעור דינן כב' עיסות שיש בכל אחת מהן כשיעור דאפי' נגיעה לא בעי אלא שיהיו סמוכות ומפריש מן העיסה שיש בה כשיעור שיעור חלה וגם מפריש עוד ממנה אחד ממ"ח על העיסה שאין בה כשיעור ולא צריך צירוף סל וכסוי וכמו שכתבתי בסימן שכ"ד בדין נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה וכו' :

שכו שנים שלשו כ"א ואחד קב וכו' משנה רפ"ד דחלה ב' נשים שעשו ב' קבים ונגעו זה בזה אפילו הם ממין אחד פטורין ורבינו כתב ונשכו לפי שהאי ונגעו פירושו אפילו נגעו ונשכו והטעם דכיון דמקפידות אין להם צירוף כלל אפילו נשכו וכ"כ הרב רבינו משה בר מיימוני ר"פ שביעי ומ"ש או שנתנו הקמח לנחתום וערבו אינו מצטרף משנה פרק קמא דחלה פירוש שהנחתום ערבן שלא מדעתן דאילו ערבן מדעתו כדי שיאכלנו יחד לאחר אפייה מצטרפין והכי נקטינן וכך פסק בש"ע ולא כמו שפסק סה"ת כרבי יוחנן דפליג אר"ל בירושלמי דאפילו ערבן שלא מדעתן מצטרפות ומביאו ב"י דליתא ובכ"מ ס"פ ששי האריך בדין זה ע"ש :

ומ"ש ואפילו עשה עיסה גדולה וכו' פירוש בעה"ב שעשה עיסה גדולה לחלקה לבני ביתו ליתן לכל אחד ואחד חלק אחד שלא יהא בו כשיעור פטורה שהרי בדעתו תלוי ליתן לכ"א וא' ומסתמא ודאי לא יחזור מדעתו אלא שיחלקה לחלקים קטנים שאין בהם כשיעור הלכך פטורה אבל נחתום העושה עיסה לחלקה חלקים קטנים לבאים לקנות ממנו מעט מעט פחות משיעור אין הדבר תלוי בדעתו דאם לא ימצא קונים שיקנו ממנו דעתו לאפות כולו לעצמו אי נמי ימצא קונה שיקנה הכל כאחד ולא יחלקנה לחלקים הלכך חייב הנחתום להפריש חלה בעודה ברשותו . ויש נוהגים לקנות מן הנחתום חלק אחד מעיסה גדולה ויש באותו חלק כשיעור ומפריש ממנו חלה ומברך עליו וכך הוא מוכר מאותה עיסה להרבה בני אדם לכ"א חלק אחד שיש בה כשיעור וכ"א מפריש מחלקו ומברך עליה והדבר פשוט שזה טעות חדא דהלא מיד שגלגל הנחתום העיסה הגדולה חייב להפריש ממנה חלתה אפי' היה דעתו למכרה לחלקים קטנים פחות מכשיעור כדפרישית כ"ש הכא שאין דעתו למכרה אלא לחלקים בכשיעור וכיון דהמצוה חלה עליו להפריש חלה ושוב פטורה כל העיסה היאך נתיר לכתחלה למכור לחלקים ושהלוקחים יפרישו חלה ויברכו והנחתום לא יפריש ולא יברך ותו דכיון דבהפרשת חלה של הנחתום פטורה כל העיסה לית לן למוכרה לחלקים שיברך כ"א ברכה בפני עצמו משום ברכה שאינה צריכה כדאיתא בפרק בא לו כ"ג [דף ע'] דפריך ונייתי ס"ת אחרינא ונקרי וקא משני ריש לקיש משום ברכה שאינה צריכה וכי היכי דהתם חד גברא בתרי ספרי אית ביה משום ברכה שאינה צריכה ה"נ גברי טובא בחד עיסה אית ביה משום ברכה שאינה צריכה ושרא ליה מאריה לבעל הוראה זו וכן קבלתי מרבותי שאיסור גמור הוא ויש למחות ולבטל מנהג זה שהוא שלא כדין ובתשובה הארכתי בס"ד : **ואדם** אחד שלש קב קב וכו' משנה רפ"ד דחלה ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור . ומ"ש וסתם שנים מקפידין וכו' שם בירושלמי ועיין במ"ש הרב רבינו משה בר מיימוני רפ"ז : ומ"ש ואם אחד פת קיבר וכו' שם בירושלמי וכתב בת"ה סימן קפ"ט דה"ה באחד כרכום שנים

דרכי משה

(ב"ה) צירוף סל לא מהני אלא בשלש עיסה כשיעור ונחלק דא"כ אפילו צירוף סל לא צריך דהא לא בעינן מן המוקף כמ"ש לעיל דהא חלת ח"ל אוכל ואח"כ מפריש ואפשר דהתוספות חולקין בהא וע"ש :

שכו (א) ובמרדכי ריש פ' כל הבשר כתוב עיסה של ב' בני אדם כגון תלמידים בפני רב אחד אע"פ שאין כשיעור חלה בחלק אחד מהן לבדו כיון שיש שיעור בין שניהם חייב בחלה אע"פ שנתערב חלקם שלא מדעתם המפריש חלה צריך ליטול רשות משניהם והתלמידים שהם כמו אורחים יכולין לומר לבעה"ב שיפריש מכל עיסות שיהיה לו ואפי' מאותן שיקנה אח"כ וא"צ ליטול רשות בכל פעם ופעם עכ"ל וכ"ה בתשובת מיימון סוף סדר זרעים : (ב) ופסק בת"ה סימן קפ"ט דה"ה אם לשה בעיסה אחד כרכום והשני אין בו מסתמא מקפיד ואינו מצטרף ודוקא שאין בכל אחד שיעור חלה אבל אם יש בכל אחד שיעור חלה אפי' בדבר המקפיד על תערובתו מצטרף לפרוש על אחד מחבירו אם הם של אדם אחד עכ"ל וכ"ה

פרישה

אבל אם קצת בתוך הכלי אפי' אם מקצתה למעלה מדופני הכלי מצטרפת ב"י ורמ"א :

סי' שכו (א) **שנים** שלשו כל אחד ואחד קב לבדו והשיכום יחד כצ"ל : (וערבו אינו מצטרף והוקא שערב שלא מדעתן דאילו מדעתן מצטרפות בית יוסף עכ"ס) :

(ב) ואפילו אחד עשה העיסה כצ"ל : (ג) לחלקה בצק פי' ליתן הבצק לאנשים הרבה לכל א' חלק שאין בו שיעור חלה פטור אבל אם אין דעתו לחלקו בצק אע"פ שדעתו לחלקו אחר אפייה חייב והסמ"ג חולק בזה ב"י : (ד) אבל נחתום העושה עיסה לחלקה בצק חייב דאם ימצא מי יקנה הכל כאחד לא יחלק נמצא שאין ממש בדעתו כהמשונה שסיתם לחלק : (אם הוא מין אחד כמ"ש בסימן שכ"ד מצטרף עכ"ס) : (ה) שנים שלשו יחד כל אחד קב כו' פי' מתחילה לא

דרישה

סי' שכו [א] **וסתם** שנים מקפידים וכתב הרמב"ם דעיסת השותפים חייבת בחלה ובמרדכי ריש פ' כל הבשר דהתלמידים שלומדים לפני רב אחד אע"פ שאין בכל א' שיעור חלה רק בין שניהן חייב בחלה עכ"ס) : [ב] ואם אחד פת קיבר ואחד פת נאה אפילו של

שנים שלשו יחד כל אחד קב וחלקוה והוסיף כל אחד רובע הקב על שלו פטור ונראה דה"ה נמי באחד אם לש ב׳ קבין והיה בדעתו לחלק וחלק (ו) והוסיף על כל אחד רובע הקב שפטור אבל אם לא היה בדעתו לחלקה וחלקה אח"כ נראה שהוא חייב אפי׳ לא הוסיף על כל אחד ואחד שכיון שהיה בו כשיעור נתחייב אע"פ שחלקה אח"כ המפריש חלה מהעיסה שאין בה שיעור אינו כלום שאין עליה שם חלה לפיכך ב׳ עיסות שאין בשום אחד כשיעור והפריש מכל אחד ונתערבו חייבת בחלה :

שכז אין חיוב חלה להתחייב על האוכל בלא חלה עד שתדבק העיסה [א] ונעשה גוף אחד ומיהו מיד כשיתערב ממנה ה׳ רבעין קמח במים יכול להפרישה אבל אם הפרישה קודם אין שם חלה עליה לפטור העיסה ואפי׳ נתנה לכהן צריך להחזירה ואם יש בה ה׳ רבעים צריך להפריש ממנה חלה כמו משאר חולין ומיהו קאמר רבי יהושע אע"פ שהכהן צריך להחזירה אסור לזר לאוכלה משום מראית העין דכיון שראו שבא לידי כהן יאמרו ראינו זר אוכל חלות אלא הישראל מוכרה לכהן ורבנן פליגי עלה וא"א הרא"ש ז"ל לא פסק כדברי מי ונראה שהלכה כחכמים (א) וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור וכתב ה"ר אליעזר ממי"ץ דוקא באומר שיחול עליה שם חלה בעודו קמח אבל מפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימין אע"פ שיכול להפרישה מיד אחר שיתערבו ה׳ רבעים (ב) מ"מ עיקר מצותה לאחר שתגמר כל העיסה אלא שיכול להפרישה מיד אם ירצה ובלבד שלא ישארו עדיין ה׳ רבעים שלא נתערבו

ברכוס ובאחד אינו ברכוס מסתמא מקפיד ודוקא בשאין בכל אחד כשיעור אבל אם יש בהם בכ"א כשיעור מצטרפות בכל ענין כיון שהם של אדם א׳ :

שנים שלשו כ"א קב וכו׳ כ"כ הרמב"ם בפ"ז וכתב הטעם שכבר היתה לה שעת חובה שהרי היתה כשיעור ונפטרה באותה שעה מפני שמשאוה לחלק שוב אינה חוזרת להתחייב דהו"ל כאילו הורמה חלתה באותה שעה והראב"ד בהשגות שם הקשה דמה בין זה לעושה עיסתו קב קב ואח"כ השיכן או שצרפן בסל שהיא חייבת ואינה קושיא דשאני התם שלא היה לה שעת חובה מעולם הלכך עכשיו שהגיע לה שעת חובה שהשיכן או שצרפן בסל חייבת אבל הכא כבר הגיע לה שעת חובה ונפטרה שוב אינה חוזרת להתחייב והכי צריך לפרש לעיל בסימן שכ"ד אבל מ"ש וכיון שאין מצטרפין בעיסה אלא במיניהן וה"א בירושלמי וכ"כ ב"י לקמן בסימן ש"ל ובכ"מ פ"ז והכי נקטינן : ומ"ש רבינו ונראה דה"ה נמי באחד וכו׳ טעמו שהרי גם כאן כבר הגיע לה שעת חובה ונפטרה וכו׳ : המפריש חלה מהעיסה שאין בה שיעור וכו׳ משנה פ"ד דחלה פליגי בה ר"ע וחכמים והלכה כחכמים דאף ע"ג דהשלים על העיסה אח"כ כשיעור לא הויא חלה למפרע כיון דבשעה שהפרישה היתה העיסה פטורה :

שכז אין חיוב חלה וכו׳ ריש פ"ג דחלה אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים גלגלה בחטים וטמטם בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה ונראה מדברי רבי׳ דהאי גלגל בחטים וטמטם בשעורים הכל אחד דרצה לומר שנתערב יפה עד שיהיה גוף אחד לפי דבשעורים העיסה מתפרדת וצריך לטמטמה ביד קאמר לשון טמטום בשעורים אבל בירושלמי הביאו ב"י בסוף סימן זה ע"ש הרשב"א מבואר דאין הכל אחד אלא דבשעורים הוי חומרא דחייב האוכל עראי מיד אחר הטמטום אבל בחטים אינו חייב אלא כשאוכל אחר הגלגול וכן מבואר במ"ש הרב רבינו משה בר מיימוני פ"ח דהלכות בכורים ואפשר כיון דאנן אינן בקיאין איזה הוי טמטום ואיזה הוי גלגול ע"כ כתב רבינו בסתם על כל מיני דגן עד שתדבק העיסה ונעשה גוף אחד דהיינו טמטום שהוא חומרא : ומ"ש ומיהו מיד כשיתערב וכו׳ שם במשנה זו כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שיהא שם ה׳ רבעים קמח ומפרש רבינו דה"ק אע"ג שאינו חייב מיתה עד שתתגלגל בחטים וכו׳ אפ"ה יכול למהר להפרישה מיד כשיתערב המים עם הקמח ובלבד שיהא שם ה׳ רבעים קמח שנתערבו במים דבפחות מהם לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה כך הוא גירסת רבינו במשנה ופירושה ואית ספרים דגרסי ובלבד שלא יהא שם ה׳ רבעים קמח ומפרשים בדרך אחר ומביאו ב"י וגם רבינו פסק בסמוך כאותה גירסא לפי שהדין הוא אמת כשתי גרסאות ומ"ש אבל אם הפרישה קודם וכו׳ כלומר אם הפרישה קודם שיתערב ממנה ה׳ רבעים קמח במים הו"ל כאילו הפריש חלתו קמח בעוד שלא נתן מים כלל ואין שם חלה עליה לפטור והוא גזל ביד כהן וצריך להחזירה לבעלים ואם יש באותו קמח שבא ליד כהן בתורת חלה חמשת רבעים חייבת בחלה שהבעלים צריכין להפריש ממנו חלה כמו משאר חולין ואף לאחר שהפריש ממנה חלה קאמר רבי יהושע שכל אותו הקמח שבא ליד הכהן והחזירו לבעלים אסור לזרים משום מראית העין וכו׳ אלא הבעלים מוכרה לכהן וכל זה הוא משנה פרק שני דחלה: ומ"ש וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור פי׳ דהרמב"ם ברפ"ח דהל׳ בכורים כשכתב למשנה זו לא כתב הא דרבי יהושע דאסור לזר לאוכלה אלמא דס"ל דרבנן דא"ל לרבי יהושע מעשה ונתפשה זקן פי׳ חטפה זקן זר ואכלה פליגי עליה והלכתא כוותייהו וכן פי׳ בכסף משנה ומ"ש ב"י כאן אדברי רבינו שהם שלא בדקדוק לא דק והעיקר הוא כדברי רבינו וכמו שכתב בכ"מ והכי נקטינן דמותר לזר לאוכלה :

וכתב הרא"ת דוקא באומר וכו׳ כ"כ הסמ"ג בשמו וכתב בסה"ת בסימנים סי׳ פ"ג וז"ל אשה יכולה לומר לחבירתה קחי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה אע"פ דבשעת הציווי היה קמח ולא ראויה לחלה וכו׳ ולא דמי להא דאמרינן פ"ב דנזיר ומייתי לה האלפסי פ׳ האיש מקדש דכל היכא דאיהו לא מצי עביד לא מצי לשוויי שליח דשאני הכא שהרי בעלת העיסה יש בידה ללוש ולהפריש וכ"כ המרדכי בפרק האיש מקדש ובפרק כל הבשר ע"ש עיין במ"ש ב"י בסימן שכ"ח בדין זה ע"ש התוס׳ דפ"ב דנזיר בשם ר"ת :

אף על פי שיכול להפרישה מיד וכו׳ דין זה כתב רבינו ע"פ הגירסא במשנה רפ"ג דחלה כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם למשנה : וכתב הרא"ת דוקא באומר שיחול עליה שם חלה בעודו קמח כלומר בזה אמרו דמפריש חלתו קמח אינה חלה אבל מפריש קמח ואומר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימים כ"כ סמ"ג בשמו ונתן טעם משום דקיימא לן כראב"י דאמר בקידושין פרק האומר [דף סב.] אמר פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימין וכ"כ בסה"ת שמטעם זה יכולה אשה לומר לחבירתה קחי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה אף על פי שבשעת הציווי היתה קמח ואינה ראויה לחלה (א) וכתב עוד שהתלמיד הוא כמו אורח יכול לומר לבעלת הבית להפריש חלה מכל עיסה שיהא לו אחר כך אפילו מאותם שיקנה ואינה צריכה ליטול רשות בכל פעם : אע"פ שיכול להפרישה מיד אחר שיתערבו חמשת רבעים מ"מ עיקר מצוה לאחר שתגמר כל העיסה וכו׳ כבר כתבתי בסמוך שכ"כ הר"ש והרא"ש ז"ל : ומ"ש ובלבד שלא נשארו ה׳ רבעים שלא נתערב במים

כבר

שנים שלשו יחד כל אחד קב וחלקוה והוסיף כל א׳ רובע הקב על שלו פטור ירושלמי פ"ג דחלה ב׳ ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו פטורים שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל׳ חלה והראב"ד חלק עליו ואכתוב דבריו בסימן ש"ל : ומ"ש ונראה דה"ה נמי באחד אם לש ב׳ קבים והיה בדעתו לחלק כו׳ שפטור אבל אם לא היה בדעתו לחלקה וחלקה אח"כ נראה שהוא חייב דברים ברורים הם ונלמדים מהירושלמי הזה ומאי דתנן בההיא פירקא גבי הקדישה עיסתה וכו׳ : המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור אינה כלום וכו׳ לפיכך ב׳ עיסות שאין בשום אחד כשיעור והפריש מכל אחד ונתערבו חייבת בחלה משנה בפ"ד דחלה פלוגתא דר"ע ורבנן והלכה כרבנן דאמרי הכי :

שכז אין חיוב חלה להתחייב האוכל בלא חלה עד שתדבק העיסה ונעשה גוף אחד ומיהו כשיתערב ממנה חמשת רבעים קמח במים יכול להפריש ממנה בפ"ג דחלה אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים גלגל בחטים וטמטם בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה ופי׳ הרמב"ם עד שתתגלגל עד שתתערב ותטמטם פי׳ שידבקו קלתם בקלתם עד שיהיו גוף גוף אחד וכתב הר"ש בשם הערוך דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשלשן אותן עיסתן מתפרדת ואינו יכול לגלגלן יפה ע"כ מטמטמו ביד ועוזב ותנן תו התם כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שיהא שם ה׳ רבעים קמח וכתב הרא"ש בהלכות חלה הא דקתני שמגבהת חלתה מיד כשהיא נותנת את המים לא שיהא זה עיקר המצוה דטוב יותר שתמתין עד אחר גמר לישה ותעשה כולה גוף אחד אלא תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלתה בטהרה שמא תטמא העיסה והא דקתני בירושלמי כיון שהיא נותנת את המים זהו ראשית עריסותיכם ה"ק מנתינת המים קרינן ביה שפיר ראשית עריסותיכם ולא שתהא עיקר המצוה בכהאי גוונא וכך כתב הר"ש וכ"כ הראב"ד ז"ל וכ"כ הרשב"א בפסקי חלה שלו וכתבו דהכי איתא בהדיא בירושלמי פרק בילה ופרק אלו עוברין דגרסינן התם תניא הלש עיסה בי"ט וכו׳ א"ר שמואל אחוה דרבי ברכיה תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש אלא בסוף א"ר יוסי בר בון מן הדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תקנו שיפרישנו תחלה שלא תטמא העיסה והלכך בזמן הזה שאין עיסה טהורה אין מפרישתן אלא עד שעת גלגול עכ"ל וכ"כ סמ"ג וסה"ת וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ה אימתי מפרישין את החלה משיתן את המים ויתערב הקמח במים מפריש החלה מתחלת דבר שנילוש שנאמר ראשית עריסותיכם הניח החלה עד שלש הכל ועדבה ואח"כ הפריש אין בכך כלום עכ"ל וצריך לפרש דבריו כדברי הני רבוותא ולפי שלא הבין הראב"ד כן בדבריו השיגו וז"ל ספר התרומה כשעושה עיסה כדי לעשות ככרות לאפות בתנור אין טוב להפריש חלה עד לאחר שנלוש בכל הצורך כמו שעתיד לעשותה ולגומרה וגם יש שממתינות עד לאחר שנתחמצה וטוב הדבר דהא כל עיסותינו טמאות הן ואמרינן בירושלמי חלה טמאה מפריש עליה בסופה. וכתב עוד הרא"ש ובלבד שיהא שם ה׳ רבעים קמח קודם שנתערב במים דפחות מכאן עדיין לא הגיע לידי חיוב וברוב ספרים גרסינן ובלבד שלא יהיו שם ה׳ רבעים קמח פירוש שלא נתערב במים דאם נשאר ה׳ רבעים לא נפטר בחלה שהפרישה קודם שנתגלגלו והכי איתא בהדיא בירושלמי וכמו שיתבאר בסמוך וגם ר"ש והרשב"א כתבו שגירסא זו עיקר וכך הוא גירסת הרמב"ם ז"ל ורבינו כתב כדברי הגורסים ובלבד שיהא שם משום דדינו קושטא איהו אפילו לדברי הגורסים ובלבד שלא יהא שם : ומ"ש אבל אם הפריש קודם אין שם חלה עליה לפטור את העיסה אפילו נתנה לכהן צריך להחזירה ואם יש בה ה׳ רבעים צריך להפריש ממנה חלה וכולי משנה בפ"ב דחלה המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן העיסה עצמה חייבת בחלה הקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה ואסור לזרים דברי ר׳ יהושע ופירשו הר"ש והרא"ש ואסורה לזרים כל הקמח שבא לידי כהן חומרא בעלמא משום מראית העין כיון שראו אותה בא לידי כהן אתי למימר ראינו זר אוכל חלות : ומ"ש רבינו וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור אינו מדוקדק דמשמע מדבריו דהרמב"ם נמי סבר דאין הלכה כרבי יהושע מפני כך לא כתב בו לאיסור ואין הדבר כן שהרי הוא ז"ל פסק בפי׳ המשנה כרבי יהושע אבל הטעם שלא כתב בו לאיסור היינו מפני שאינו מפרש מאי דתנן ואסורה לזרים קאי אכל הקמח כמו שפירשו הר"ש והרא"ש אלא החלה עצמה קאי שהיא אסורה לזרים כדין כל חלה כמבואר בפירושו

דרכי משה

שכז (א) וכ"ה במרדכי סוף האיש מקדש ע"ג וכ"ה במרדכי לקמן סימן שכ"ח:

ובת"ה

דרישה

של אדם אחד כו׳ וה"ה שתי עיסות שיש באחד כרכום ובשני אין בו (מסתמא מקפיד ואינו מצטרף עכ"ה) וכל זה שאין שיעור בכל אחד אבל אם יש בכן שיעור מפריש מאחד על חבירו אם הם של אדם אחד כ"כ ת"ה סימן קפ"ט והביאו רמ"א :

סי׳ שכז [א] ונעשה גוף אחד כתב ב"י וכן פסקו כל הפוסקים ובסה"ת כתב דיש ממתיני׳ עד

סי׳ שכז (א) וגם הרמב"ם לא כתב בו לאיסור ובפי׳ המשניות כתב שהלכה כרבי יהושע ועיין מ"ש הב"י עכ"ה) :

פרישה

לשו ע"ד לחלקה ... ולפיכך כשנחלק ... קבין והיה בדעתו לחלק לאפוקי שנים שלשו וכמ"ש רבינו לעיל וק"ל עכ"ה) : (ו) והוסיף כל אחד רובע הקב על שלו פטור שכבר היה לכם שעת חובה ונפטרו (ועיין בסימן שכ"ד מ"ש א"א ז"ל בשם רש"ל בדין עירוב קמח עכ"ה) :

ואומר כשתעשה עיסה פי׳ הסלת והקמח והנשאר : (ב) מ"מ עיקר מצותה

לאחר

טור

נתערבו במים ומיהו אם מתנה שתחול החלה אף על מה שמתערב אח"כ אין לחוש אם היו עדיין ה' רבעים שלא נתערבו וטוב ללמד הנשים שיתנו שתהיה החלה אף על מה שמתערב אח"כ (ג) מפני שדרך לערב הרבה קמח בפת וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה שאל"כ אינו חלה על המתגבל אח"כ אע"פ שהתנה לא הפריש חלה מן העיסה (ד) יפריש מן הפת אחר שנאפה:

שכח (א) **שיעור** חלה לבעל הבית אחד מכ"ד (ב) [א] בין אם עושה עיסה לעצמו או למוכרה ולנחתום אחד ממ"ח בין אם עושה למכור או לעצמו (ג) ובשעה שיפריש החלה יברך בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש חלה (ד) [ב] וי"א להפריש תרומה ואין חילוק (ה) לפיכך אסור לאיש להפריש חלה ערום לפי שא"א לו לברך אפי' אם פניו שלמטה טוחות בקרקע מפני שערותו בולטת אבל אשה שפניה טוחות בקרקע יכולה להפריש ערומה לפי שערותה מתכסת: כתב הרמב"ם (ו) הסומא והשיכור מפרישין לכתחלה (ז) לפי שאין בעיסה רעה ויפה א שיכוונו ויפרישו מהרעה על היפה (ח) אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה (ג) ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש אפי' בעודו קמח מועיל (ט) אע"פ
שעדיין

בית יוסף

כבר כתבנו שכן גירסת רוב הספרים במשנה פרק ג' דחלה: ומ"ש ומיהו אם מתנה שתחול החלה אף על מה שמתערב אח"כ אין לחוש וכולי בירושלמי פ"ג דחלה אהא דתנן כיון שהיא נותנת המים מגבהת חלתה ובלבד שיהא שם ה' רבעים ק"ז ה"ר מתנה מתניתין עד שלא למדו הכהנות ומה למדו את הכהנות ה"ז חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב בה ועל הקמח ועל א הקרין שנתן תחתיה כשתעשה גוש אחד תוקדש זו שבידי לשם חלה וכתב הר"ש נקט כהנות לפי שדרכן לגלגל עיסתן בטהרה מפני שרגילות בטהרה ועיסה טהורה מפרישין חלתה בתחלת לישה וכתבו הר"ש והרא"ש על הירושלמי הזה וצריך ללמד תנאי זה לנשים המפרישות חלה מיד אחר הגלגול קודם עריכת הלחם דבעיסה גדולה פעמים שעורבים קמח הרבה בכל ככר וככר שאף על פי שאין בככר אחד ה' רבעים כיון דבין כולם איכא חמשת רבעים תנור מצרפן או סל והיה אפשר לומר דקמח הנותן בכל ככר וככר בטל ברוב הככר קודם שיחול שם טבל עליו ושוב אין תנור מצרף אבל בתוספתא משמע דמצרף אע"ג דחלה זו לא הוי מוקף לקמח המתערב בעיסה אח"כ מ"מ כיון דהויא מוקף ועיקר העיסה סגי בהכי ע"כ ומ"ש עוד רבינו וצריך להזהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה וכולי כן כתבו הם ז"ל שם וכ"כ הרשב"א בפסקי חלה שלו וסמ"ג כתב בשם סה"ת על תנאי זה דאגב דבעי להתנות על הגוש מתנה גם על הקמח אבל משום קמח לחודיה א"צ שהקמח בטל בעיסה קודם שיקלוט לחלוחית העיסה וכן עמא דבר עד כאן לשונו: לא הפריש חלה מן העיסה יפריש מן הפת אחר שנאפה הכי איתא בספרי ויליף לה מדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכ"כ הרי"ף בפרק אלו עוברין על ההיא דלירוק סל:

אהא דתנן אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים וכו' כתב הרשב"א בפסקי חלה שלו ירושלמי ושאר כל הדברים את מהלך אחר הטמטום ואם עשה עיסה מן החטים ומשאר מינים נראה שהולכים אחר הטמטום להחמיר ובירושלמי שאלה אפילו בשעשאה מן החטים ומשאר מינים הפטורים מן החלה ולא פשטיה ומיהו עכשיו שאין חלה דאורייתא מסתברא שהולכין בה להקל ככל ספיקי דרבנן ואוכלין עראי עד שתתגלגל עד כאן לשונו. והרמב"ם כתב בפרק ח' אהא דעד שתתגלגל בחטים וכו' והכוסמין כחטים ושבולת שועל והשיפון כשעורים ויש לתמוה מאי זה טעם פסק דלא כירושלמי ושמא י"ל שהוא ז"ל מפרש דהא דתנא בפ' רבי ישמעאל כוסמין מין חטים שבולת שועל ושיפון מין שעורים לענין זה איתמר ופליג אירושלמי ולא קיי"ל כירושלמי במקום תלמודא דידן:

שכח שיעור חלה לבע"ה אחד מכ"ד וכולי משנה פ"ב דחלה שיעור חלה אחד מכ"ד העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מכ"ד נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד ממ"ח ואיתמר עלה בירושלמי א"ר יהודה מפני מה אמרו ב"ה אחד מכ"ד מפני שעינו יפה בעיסתו ונחתום עינו רעה בעיסתו וחכ"א לא משום זה אלא ב"ה עיסתו מעוטה ואין בה כדי מתנה לכהן נחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן והתנן העושה עיסה למשתה בנו אחד מכ"ד שלא לחלוק בעיסת ב"ה ומשמע דה"ה לנחתום שעשה עיסה מעוטה שאינו מפריש אלא אחד ממ"ח שלא לחלוק בעיסת נחתום ומתני' היא נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד ממ"ח כלומר אף על גב דעיסת אשה מעוטה כיון שעושה למכור בשוק הו"ל כנחתום ושיעורה אחד ממ"ח. וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכך הם דברי רבינו שכתב ולנחתום אחד ממ"ח אם עושה למכור או לעצמו כלומר שלא לחלק בעיסת נחתום ויש בדברי רבינו קיצור שנראה מדבריו דבזמן הזה דליכא טהרות כמי הוי שיעור חלת ב"ה אחד מכ"ד וליתא דהא תנן בההיא מתניתין נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח וז"ל הרשב"א בפסקי חלה שלו הלכך עכשיו שכל העיסות אינם טהורות אחד ממ"ח ואפילו במקום שנותנין חלה לכהן:

(ב"ה) כתוב בא"ח ואין שיעור לחלה רק בזמן שהיו נותנין לכהן נתנו בו חכמים שיעור ב"ה אחד מכ"ד ונחתום אחד ממ"ח עכ"ל ואינה כן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ה מהלכות בכורים שבא"י שלא ההזיקו בה עולי בבל הואיל והיה א"י מפרישין בה א' ממ"ח ושורפים אותה וכתב עוד בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל א"י אחד ממ"ח ושורפים אותה עכ"ל והכי נקטינן ועיין במה שכתבתי בסי' שכ"ב בשם הרמב"ם:

ושיעורים אלו מדרבנן הם דאילו מדאורייתא בכל שהוא נפטרת העיסה כמו שנתבאר בתחלת הלכות אלו (א): ובשעה שיפריש החלה יברך להפריש חלה כ"כ הרמב"ם בפ"ה וכ"כ סמ"ג בשם סה"ת: ומ"ש ויש אומרים להפריש תרומה סמ"ג כתב שי"א משום דחלה שם העוגה וכ"כ בעל המנהיג והפריז על מדותיו לומר שכל המברך להפריש חלה טועה הוא דחלה היא העוגה וסמ"ג כתב דאין להקפיד בין יזכירו חלה בין יזכירו תרומה: **כתב** הראב"ד בשם רב אחא משבחא פרשת נו סימן ע"ב וקורא לה שם ואומר הרי זה תרומה (ב): לפיכך אסור לאיש להפריש חלה ערום לפי שא"א לו לברך וכו' משנה פ"ב דחלה האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות עצמה אבל לא האיש ובפ' מי שמתו (כד.) מוקי לה דאשה קוצה חלתה ערומה כשפניה טוחות בקרקע כלומר דבוקות ומכוסות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות: **כתב** הרמב"ם הסומא והשיכור מפרישין לכתחלה וכו' בפ"א מהלכות בכורים וטעמו לומר דאע"ג דתנן בפ"ק דתרומות דהסומא והשיכור לא יתרומו מכל מקום מפרישין חלה מהטעם שכתב: אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה בפ"ק דתרומות תנן דהתורם שלא ברשות אין תרומתו תרומה: ומ"ש ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש אפילו בעודו קמח מועיל וכו' כ"כ סה"ת וסמ"ק וכבר כתבתי דברי סמ"ג בסימן שכ"ו וכ"כ התוס' בפ"ב דנזיר
יב

ב"ח

שם חמשת רבעים קמח כלומר שלא ישארו ה' רבעים קמח שלא נתערבו במים דאם נשארו ה' רבעים לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלה ולפי שהדין אמת לפי כל אחת מהגרסאות כתב רבינו שתיהם גם הרב רבינו משה בר מיימוני רפ"ת דהלכות בכורים כתב כגירסא זו וז"ל והוא שלא ישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר עכ"ל: ומ"ש ומיהו אם מתנה וכו' כ"כ הרא"ש והרמב"ם רפ"ח על פי הירושלמי: לא הפריש חלה וכו' הכי איתא בספרי ויליף לה מדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ מלמד שמצוה להפריש מן האפוי וכ"כ הרמב"ם סוף פ"ו וה"א במשנה פ"ב דחלה ר"א אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפו לחלה ואפסיקא הלכתא כוותיה וכדלעיל בריש סימן שכ"ה:

שכח שיעור חלה וכו' משנה פ' ב' דחלה והטעם שלא לחלוק בעיסת בעה"ב הלכך בין עושה לעצמו בין עושה למוכרה אחד מכ"ד וכן שלא לחלק בעיסת נחתום ובירושלמי א"ר יהודה מפני מה אמרו בעה"ב אחד מכ"ד מפני שעינו יפה בעיסתו ונחתום עינו רעה בעיסתו וחכמים אומרים לא משום זה אלא בעה"ב עיסתו מעוטה ואין בה כדי מתנה לכהן נחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן פירוש סתם בעה"ב עיסתו מעוטה מיהו כדי שלא לחלוק בעיסת בעה"ב אפילו עיסתו מרובה כגון שעושה למשתה בנו וכן שלא לחלוק בעיסת נחתום אפילו עיסתו מעוטה כגון אשה נחתומה שעיסתה מעוטה אחד ממ"ח וה"א במשנה פ"ב דחלה עוד שנינו לשם נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח פי' הואיל ולשרפה עומדת וכתב הרשב"א הלכך עכשיו שכל העיסות אינן טהורין אחד ממ"ח ואפילו ממקום שנותנים חלה לכהן עכ"ל ומביאו ב"י כלומר אפילו במקום שנותנים חלה גם לכהן נותנין ב' חלות אחת לאור ואחת לכהן אף לכהן אחד ממ"ח ורבינו לא כתבו: ומ"ש וי"א להפריש תרומה ואין חילוק כן כתב סמ"ק דאין להקפיד מיהו המדקדקים נוהגים לברך להפריש תרומה חלה והנשים נוהגות לברך כך כשאופין מצות לפסח וטועין דבכל השנה יש לברך תרומה חלה: כתב הרמב"ם הסומא והשיכור וכו' ויפרישו מן היפה ולא מהרע על היפה כצ"ל: אין מפרישין חלה בלא רשות וכו' בפ"ק דתרומות תנן והתורם שלא ברשות אין תרומתו תרומה: ומ"ש ומיהו אם נתן רשות לאחד וכו' כ"כ התוספות בפ"ב דנזיר ומביאו
ב"י

דרכי משה

שכח (א) ובת"ח סימן קפ"ה כתב דעכשיו נוהגים ליטול רק כזית מעיסה גדולה ולשרפה ח"ל הכלבו ונוטל כזית מן העיסה ומפריש ופושטו בעין עוגה ומשליך באור ע"כ לשונו: (ב) כתב הכלבו במקום שמפרישין ב' חלות לא יברך רק כשמפריש הראשונה עכ"ל: (ג) ובת"ה סימן קפ"ח כתב על עיסה שהוא מתקלקל אם לא יטלו ממנה חלה
מותר

פרישה

לאחר שתגמור כו' אע"ג דבזמן שהיו אוכלין בטהרה היה עיקר מצותה שיפרוש מיד אחר הגלגול כדי שלא יטמא העיסה והחלה השתא בלא"ה כולן טמאות ב"י: (אף על מה שמתערב אחר כך כצ"ל עכ"ה): (ג) מפני שדרך לערב הרבה קמח ר"ל כדי שיעור חלה: (ד) יפריש מן הפת אחר שנאפה ילפינן לה מדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר:

סי' שכח (א) **שיעור** חלה לב"ה אחד מכ"ד כו' שבעל הבית עיסתו מעוטה ואין בה כדי נתינה לכהן ונחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי נתינה לכהן ושוב לא חלקו אף אם ב"ה עושה עיסה מרובה או נחתום מעט: (ב) בין אם עושה עיסה לעצמו או למכרו כו' ז"ל ב"י ויש קיצור בדברי רבינו שבזמן הזה שאין טהרות כתב הרשב"א שאפי' חלת ב"ה אחד ממ"ח ואפי' במקום שנותנין חלה לכהן (דאלו שיעורים מדרבנן אבל מדאורייתא בכל שהוא נפטר מהעיסה עכ"ה) ע"כ ועיין בדרישה: (ג) ובשעה שיפריש חלה יברך כו' (ובמקום שמפרישין ב' חלות לא יברך רק כשמפרישין ראשונה כלבו עכ"ה) להפריש חלה מל' הרמב"ם ירא"ה שהיא תרומה וע"כ נוהגין לומר תרומה חלה שניהם וק"ל מ"ו: (ד) וי"א להפריש תרומה דחלה שם עוגה הוא ועיין בדרישה: (ה) לפיכך אסור לאיש להפריש חלה ערום כו' אפשר שבא ליתן טעם למה נוהגין שהנשים מפרישין חלה לכן כתב שהנשים יכולות לברך בכל ענין אף אם הם ערומות משא"כ באנשים שאינן יכולין לברך ערום בכל ענין דאי לא בא רבינו לאשמעינן דין זה לא הו"ל לכתוב דין זה כלל דהא כבר כתב דין זה כמה פעמים: (ו) הסומא והשיכור מפרישין לכתחלה אע"פ שבתרומה אין תורמין: (ז) לפי שאין בעיסה רעה ויפה כדי שיכוונו ויפרישו מן היפה אין מפרישין כצ"ל כן הוא מוגה בספר מ"ו וכן הוא בהדיא בספ"ד מהלכות בכורים ברמב"ם: (ח) אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה (ועיסת השותפים צריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה סמ"ג עכ"ה) מיהו אי ידעינן דזכות הוא לבעל הבית כגון שמתקלקל העיסה מותר ליטול חלה בלא רשותו דזכין לאדם שלא בפניו וכן משרתת שרגילה בעלת הבית לפעמים ליתן לה רשות מותרת ליטול בלא רשות רמ"א (בשם ת"ה סימן קפ"ח עכ"ה): (ט) אע"פ שעדיין לא נתחייב דהא אם רצה היה מפריש קמח ויאמר כשתהיה עיסה תהיה חלה כדלעיל:
שמס

דרישה

עד לאחר שנתמלה וטוב הדבר עכ"ה):

סי' שכח [א] **בין** אם עושה עיסה לעצמו כו' ז"ל ב"י ויש קיצור בדברי רבינו כו' א' ממ"ח כו' משמע דמ"מ שיעור בעינן וכ"כ מ"ו לעיל בהג"ה ר"ס שכ"ב וע"ש עוד בה"ה ופי' הרא"ש כו' גם בשם רמ"א כתבתי שם כיון דבזמן הזה אף בא"י אינה נאכלת אין לה שיעור אלא שנוהגין בכזית (וכ"כ ת"ה סימן קפ"ח וכלבו עכ"ה): [ב] וי"א להפריש תרומה ונראה דמש"ט נתפשט המנהג שהנשים מברכין בהפרשתן חלה מעיסת חלה להפריש תרומה חלה מן העיסה דכיון שאנו עושין מצות רקיקין דוגמת עוגה לא יכא נראה שמברך אמצות חלה ויש מהן שאומרים בסדיא תרומה חלה מלה מן העיסה שכיון שמלה היא עוגה וחלה פי' עוגה כאילו מברכין שצונו להפריש תרומת עוגה מלה. ומתוך מה שכתב רש"י בהל' פסח נלמד דצריך להפריש תרומה ולא חלה כי חלה תרימו תרומה כתיב ור"ל חלה אחת מן העוגה תרימו לשם תרומה ומיהו תרומה נקראת ותרומה שמה ואין לבנות וכתב שם דאותה כזית שמפרישים לחלה יעשנה דק ומרחיבה כעין חררה מדקרי ליה חלה ואח"כ משליכו לאור ושורפה ומכאן יש מדקדקים לעשות כן כל השנה דמ"ש וכ"ל לייסב המנהג דכל השנה דאנו עושין הלחם בלא דקדוק עגולין איך שיהיה לכך ג"כ א"צ דקדוק בעשיית החלה דהא חלה תרימו תרומה כתיב דר"ל חלה אחד תרימו איך שתהיה דומה למין העיסה שמפריש ממנה משא"כ בפסח שמדקדקין לעשות כל המצות רקיקין ולכן צריך לעשות כן גם החלה ובבית מהר"ש נהגו לשרוף החלה גם בפסח בלי שום תיקון והיינו
משום

חדושי הגהות

שכז א הקריץ פי' הברטנורה בריש טבול יום חתיכות של עיסות שנחתכו ונתלשו מעיסות הגדולות קרויות קרצות לשון וקרץ מצפון בא בא (ירמיה מ"ו) וכן פי' הר"ש (מעי"ש):
שכח א שיכוונו ויפרישו מן היפה ולא מהרע על היפה כצ"ל (פרישה וב"ח):

שעדיין לא נתחייב וכתב ב בסמ"ג (י) שאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה:

שכט אין חיוב חלה אלא בלחם דכתיב (במדבר ט"ו) באכלכם מלחם הארץ (א) לפיכך הסופגנין א (ב) העשויין כספוג רכיכים רכים (ג) והדובשנים והסקריטין והן מטוגנין בדבש פטורים מן החלה ועיסה שבלילתה רכה ובשלה במים או טגנה בשמן פטורה אבל אם אפאה בתנור או אפאה במחבת בלא שמן והרתיח תחילה ואח"כ הדביק בו העיסה לכ"ע חייבת אבל אם הדביק ולבסוף הרתיח בזה פליגי רשב"ל פוטר ור"י מחייב ור"ח פוסק כרשב"ל ורב אלפס כר"י וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ובלבד שלא ע"י משקין ועיסה שבלילתה עבה שבשלה במים או טגנה בשמן כתב ר"ת שחייבת דכבר נתחייב בשעת גילגול ור"ש כתב דאפי' העושה עיסה גמורה (ד) אם דעתו לבשלה או לטגנה פטורה אבל אם בשלה ולא היה בדעתו לבשלה אלא לשה סתם ואח"כ נמלך לבשל חייבת וכ"כ הרמב"ם שהכל הולך אחר דעת האדם כיצד העושה עיסה ותחלתו וסופו על' דעת סופגנין פטורה גלגלה על דעת עיסה ונמלך לעשותה סופגנין חייבת שכבר נתחייבה משעת גילגול גלגלה על דעת סופגנין ונמלך שלא לעשות סופגנין אלא עיסה סתם חייבת וכן מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ומיהו

ב"י ועיין במ"ש בזה בסימן שכ"ז: ומ"ש בשם ספר המצות דאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה כ"כ סמ"ק והב"י השיג על ראייתו ודבריו נכונים וכן נראה מדברי מהרא"י בת"ה סימן קפ"ח שהשיב על משרתת שלשה עיסה ובעלת הבית יצתה לחוץ ונתחמצה העיסה כל צרכה שאם תשהה עוד שלא תיאפה תתקלקל העיסה אי שרי למשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית והשיב וז"ל ירחה דשפיר דמי למיעבד הכי דכיון דמתקלקלת העיסה זכות הוא לה לבעלת הבית וזכין לאדם שלא בפניו וכו' ואפילו אם אין כאן אלא חשש קלקול העיסה אמרינן דזכות הוא לה כיון דרגילות היא לפעמים שבעלת הבית נותנת רשות למשרתת להפריש חלה אפילו בפניה וכו' עד כאן לשונו ונראה דהכי קאמר דהיכא דמתקלקלת העיסה אפילו אשה שאינה משרתת נעשה שלוחה שלא מדעתה מטעם דזכות הוא לה והיכא דליכא אלא חשש קלקול ולא קלקול ודאי לא שרי אלא במשרתת משמע להדיא דהיכא דליכא אפילו חשש קלקול אפילו היא משרתת אין לה להפריש ודלא כמ"ש הסמ"ק ורבינו בשמו. מיהו אפשר דאף הסמ"ק לא קאמר אלא דבדיעבד הויא חלתו חלה כשהסכים בעה"ב למה שעשה הגבל וא"צ לחזור ולהפריש ובזה יש ליישב מה שהשיג ב"י על ראיית הסמ"ג והוא דאף ע"פ דאין להביא ראייה מפועלים שהלכו שתי וערב בגת דתורמין שלא מדעת בעל הבית שיהא גם הגבל מפריש חלה לכתחלה בלא רשות אפי' הכי יש ראיה דבדיעבד חלתו חלה דכיון דלגבי פועלים תורמין אפילו לכתחלה משום דודאי ניחא ליה לבעה"ב דליפרשו תרומה בטהרה דלא ליטמא כולה גת א"כ בחלה נמי אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעה"ב שהפריש נמי הויא חלתו חלה בדיעבד וא"צ לחזור ולהפריש והכי נקטינן דבדיעבד אפילו לא היה חשש קלקול והפריש הגבל בלא רשות חלתו חלה מיהו דוקא גבל אבל אחר שאינו גבל אפילו דיעבד לא הויא חלה אלא צריך לחזור ולהפריש א"ל לכתחלה אין לו לגבל להפריש בלא רשות אא"כ דאיכא חשש קלקול והיכא דאיכא ודאי קלקול אפילו אינו גבל יכול להפריש לכתחלה מטעם דזכין לאדם שלא בפניו. ונראה עוד דאחד מבני ביתו של בעה"ב אי נמי משרת או משרתת אפילו אינו גבל בעיסה זו דין גבל יש לו. וז"ל הרב בהגהת ש"ע וכן משרתת שבבית יכולה ליטול חלה בלא רשות כיון שרגילות הוא לפעמים שבעה"ב נותנת לה רשות עד כאן לשונו משמע דס"ל אפילו ליכא חשש קלקול כלל יכולה המשרתת להפריש בלי רשות ולא נהירא דבדברי מהרא"י מפורש דלא התיר לכתחלה במשרתת אפילו רגילה היא ליתן לה רשות אא"כ דאיכא חשש קלקול וכדפרי':

שכט אין חיוב חלה אלא בלחם וכו' משנה פ"ק דחלה ומביאו פרק כל שעה [דף ל"ז] ולשם פירש"י הסופגנין עשויין כספוג אבל הרא"ש בהלכות חלה כתב הסופגנין לחם העשוי כספוג ועשוי רקיקין דקין עכ"ל ומדברי רבינו נראה דגרים בלשון הרא"ש רקיקין רכים והוא פי' לספוג דלפי שהן רכים כספוג קרו להו סופגנין: ומ"ש והדובשנים והאסקריטין והן מטוגנים בדבש האי והן מטוגנים בדבש אתרוייהו קאי והן שני מיני טיגון בדבש וכן פי' הרא"ש ומ"ש ועיסה שבלילתה רכה וכו' היינו דתנן בפ"ק דחלה עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה דפי' תחלה בלילתה רכה כסופגנין ואח"כ מבשלין אותה במים או מטגנין אותה בשמן דהיינו סופגנין פטורה ויתבאר בסמ"ק: ומ"ש אבל אם אפאה בתנור וכו' שם בפרק כ"ש איבעיא דכ"ע בין ר' יוחנן בין ר"ל הרתיח ולבסוף הדביק פי' הרתיח האילפס ואח"כ הדביק בה הלחם הו"ל כעין מעשה תנור וחייבת בחלה כי פליגי בהדביק ולבסוף הרתיח ר"ל פוטר ורבי יוחנן מחייב: ומ"ש ובלבד שלא על ידי משקין פי' כשבלילתה רכה ומבשלה במים במחבת או טגנה בשמן מודה רבי יוחנן דפטורה וה"א בירושלמי וכ"כ כל הפוסקים והיינו מ"ש תחלה ועיסה שבלילתה רכה ובשלה במים או טגנה בשמן פטורה וחזר וכתבה כאן כדי לפרש שאם בשלה במים פטורה אפי' הרתיח תחלה ואח"כ בשלה במים: ומ"ש ועיסה שבלילתה עבה וכולי כ"כ התוס' והמפרשים בשם ר"ת בפרק כל שעה והכי תנן בפ"ק תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה לפי דתחלה בלילה עבה וסופה מטגנין אותה בשמן חייבת ור"ש מפרש הך משנה דוקא דכשבללה עבה היה דעתו לאפותה בתנור ואח"כ נמלך וטגנה בשמן דבתר דעתו דמעיקרא אזלינן אבל אם מתחלה כשבללה עבה היה דעתו לבשלה או לטגנה בשמן פטורה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו: ומ"ש כיצד העושה עיסה וכו' היא מתני' דפ"ק עיסה שתחלה סופגנין וכו' הזכרתיה בסמוך דמפרשה

בזמן הזה שהכל שוין ליטול כזית ולשרפה ואין לומר שמא תקפיד:

(יב.) ואע"פ שבשעה שעושה שליח לא היה יכול הוא עצמו להפריש חלה מהקמח זה דהמפריש חלתו קמח אינה חלה כתבו שם התוס' בשם ר"ת דיש בידו להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח זה לכשיהיה גילוש:

וכתב בסה"מ שאם הגבל הפריש בלא רשות דהוי חלה בסמ"ק כתב כן והביא ראיה מדאמרינן פועלים שהלכו שתי וערב בגת דתורמין שלא מדעת בעל הבית ואיני יודע מה זו ראיה דההוא איתמר בירושלמי אמתני' דפ"ג דתרומות הפועלים אין להם רשות לתרום חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגת מיד ופירש הרמב"ם הטעם מפני שאם ירצו לטמא את היין הרי הן מטמאין מיד ולפי שמסר להם והאמינם על כך הרי הן כשלוחין ומה ענין זה לחלה בזמן הזה שכל העיסות נגבלות בטומאה ולר"ש שפירש בעלים עמי הארץ השכירו פועלים חברים לדרוך בענבים כדי להפריש תרומה בטהרה ורשאים לתרום עד שלא יגעו בו הבעלים ויטמאו את הגת. פשיטא דאינה ענין לחלה דהתם שאני שלכך השכירם להפריש לו תרומה בטהרה. העושים עיסה בשותפות א"צ ליטול רשות זה מזה אלא כל המפריש חלה מהם הויא חלה כדין תרומה כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' תרומות ואם אחר מפריש להם כתב סמ"ג שצריך ליטול רשות מכל בעלי העיסה: (ב"ה) כתב בתה"ד סימן קפ"ח עיסה שנתחמצה כל צרכה שאם לא ימהר לאפותה תתקלקל העיסה ובעלת העיסה אינה בבית וקודם שתחזור לביתה תתקלקל העיסה יכולה המשרתת להפריש חלה בלי רשות ב"ה

שכט אין חיוב חלה אלא בלחם דכתיב באכלכם מלחם הארץ לפיכך הסופגנים והדובשנין והאסקריטין פטורים מן החלה משנה בפ"ק דחלה. ופירש"י בפ' כל שעה (לז.) סופגנין. עשויין כספוג: דובשנין. מטוגנין בדבש: אסקריטין. עשויין כלפיחית שלשין עיסתן רכה מאד:

ועיסה שבלילתה רכה ובשלה במים או טגנה בשמן פטור יתבאר מתה שאכתוב בסמוך ומ"ש אבל אם אפאה בתנור או אפאה במחבת בלא שמן וכו' לכ"ע חייבת אבל אם הדביקה ולבסוף הרתיחה פליגי וכו' בפ' כל שעה גרסינן תנן התם הדובשנין והסופגנין והאסקריטין וחלת המשרת ורמדומע פטורים מן החלה אמר רשב"ל הללו מעשה אלפס הן ורבי יוחנן אמר מעשה אלפס חייבין והללו שעשאן בחמה ומסיק התם דבהרתיח ולבסוף הדביק מודה רשב"ל דחייב בחלה דנהמא הוא וכתב הרא"ש שר"ת פסק כרשב"ל אבל הוא ז"ל נראה לו דהלכה כרבי יוחנן וכ"פ בשאלתות פרשת לו ס"ס ע"ז וכ"פ התוס' וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכות חלה וז"ל אם אפאה בין בתנור בין בקרקע בין על המחבת והמרחשת בין שהדביק את הבלק במחבת ובמרחשת ואח"כ הרתיחן באש מלמטה עד שנאפית בין שהרתיחה ואח"כ הדביק הבלק כל אלו חייבים בחלה עכ"ל ומ"ש ואחר כך הרתיחן באש מלמטה לרבותא נקטה דאילו לא היה האור מהלך אלא מן הצד מודה רשב"ל דהוי לחם כדאיתא בירושלמי וטעמא משום דזהו דרך אפיית פת בפורני והרי"ף כתב שתי הסברות בפ' כל שעה ואע"פ שלא הכריע נראה שדעתו נוטה לפסוק כרבי יוחנן וכתבו התוס' בשם ר"י דע"י משקה מודה רבי יוחנן דמעשה אלפס פטורין ואין מברכין עליהם המוציא כדמוכח בירושלמי דחלה פ"ק א"ר יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב ומברכין עליו המוציא: (ב"ה) רשב"ל אמר, כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואינו מברך עליו המוציא: א"ר יוחנן ובלבד על ידי משקין כלומר בהא מודינא לך וכ"כ שם הרא"ש והר"ן וכ"כ ה"ר יונה בפ' כיצד מברכין (א) ומ"ש ועיסה שבלילתה עבה שבשלה במים או טגנה בשמן כתב ר"ת שחייבת דכבר נתחייב משעת גלגול כלומר דפלוגתא דרשב"ל ור"י לא הוי אלא בבלילתה רכה אבל בלילתה עבה לד"ה חייב אפילו סופו לבשלו במים או לטגנו בשמן כ"כ שם התוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש עוד בהלכות חלה וכ"כ הרבי' יונה בפ' כיצד מברכין וכ"כ הגהות מיימונית בפ"ג מה' ברכות בשם סמ"ג וסמ"ק וטעמו משום דמשעת גלגול אתי חיוב חלה כדמוכח בכמה דוכתין ותנן נמי בפ"ק דחלה עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה תחלתה עיסה וסופה סופגנין תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת פי' תחלתה וסופה סופגנין עיסה שבלילתה רכה ואח"כ מבשלין אותה או מטגנין אותה בשמן תחלתה עיסה וסופה סופגנין שבלילתה עבה ואח"כ מטגנין או מבשלין אותה בשמן תחלתה סופגנין וסופה עיסה שבלילתה רכה ואח"כ אופין אותה בתנור אלמא בתר גלגול אזלינן וכיון שבלילתו עבה מיד נתחייב בחלה ואף ע"פ שסופה לבשלה במים: ור"ש כתב דאפי' העושה עיסה אם דעתו לבשלה או לטגנה פטור אבל אם בשלה וכו' חייבת בפ"ק דחלה כתב כדברי ר"ת דכל דבר שבלילתו קשה אפי' בשלו במשקין היינו שתחלתו עיסה וסופה סופגנין וחייב וכן תחלתו רכה וסופו ע"י האור בלא משקה עד שתהא בלילתו רכה וסופו באור ע"י משקה ואח"כ כתב ומיהו נראה דעיסה גמורה נמי פטור כדמוכח בפ' כיצד מברכין (לז.) גבי לחם העשוי לכותח דאע"ג דמשעת גלגול קא אתי חיוב חלה כיון דגילגל אדעתא לאפות בחמה מיפטרא דסופו ליבטל מתורת לחם ומתניתין דתחלתה עיסה וסופה סופגנין היינו בנמלך אבל תחלתה עיסה לעשותה סופגנין פטורה וכ"כ הר"ן בפ' כל שעה בשם הרמב"ן ז"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות חלה וכן הכריע הרשב"א בפסקי חלה שלו ולזה נראה שמסכים סמ"ג (ג): ומ"ש וכך הוא מסקנת א"א

דרכי משה

מותר למשרתת שבבית ליטול חלה בלא רשות בע"ה כיון דזכות הוא לה זכין לאדם שלא בפניו ואפי' לא היה חשש קילקול העיסה היתה המשרתת יכולה ליטול חלה כיון דרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות והא דאמרינן משום זכות יכולה להפריש היינו דידעינן בשעת הפרשה דזכות הוא לה אבל אי לא ידעינן והבעל אומר אח"כ דזכות הוא לו לא מהני כו':

שכט (א) ובמרדכי דף רנ"ו ע"ד פסק דהואיל ואיכא פלוגתא דרבוותא המיקל לא יפסיד והמחמיר תע"ב ומיהו אם הדביק בפנים והרתיה גם כן מבפנים לכ"ע חייב: (ב) וכתב המרדכי פ' כ"ש דף רנ"ו ע"ד כדברי ר"ת עיסה שקורין לאקשי"ן או קרעפלי"ך ופשטיד"א חייבת בחלה ולדברי החולקים עמו פטור וכ"ה בכלבו אמנם בפי' ר"י פ' כיצד מברכין ע"א

פרישה

(י) שאם מגבל הפריש כו' עיין בב"י מ"ש ע"ז:

סי' שכט (א) לפיכך הסופגנין לשון אשר"י רקיקי מצות מתרגמינן סופגנין: (ב) העשוין כספוגין רקיקין דקין כצ"ל: (ג) והדובשנין מטוגנין בדבש והאסקריטין עשוין כלפיחית שלשין עיסה רכה מאד רש"י ומלשון הטור משמע איפכא: דובשנין נילושין בדבש והאסקריטין מטוגן א"ל שנאמר דהאסקריטין הוא נילוש בדבש וגם מטוגן ודובשנין נילוש ואינו מטוגן: (ד) אם דעתו לבשלה או לטגנה פטורה וכל זה מיירי כשאין בה שיעור

הדרושי הגהות

ב לפי מה שכתב הרב"י ט"ס הוא זה וצ"ל כמ"ק: שכט א העשוין כספוג רקיקים דקים כצ"ל וכ"ה בהרא"ש (פרישה) ועיין ב"ח:

ומיהו כתב הר"ש אפילו כשעושה אותה על דעת לבשלה אם דעתו לאפות ממנו מעט (ה) אפי' אין באותו המעט שיעור חלה כולה מתחייבת ע"י וכן היה מנהג הר"ם מרוטנבורג בביתו כשהיו עושין עיסה כדי לבשלה במים (ו) או ב לטגנה בשמן לאפות מעט ממנה (ז) [א] ועי"כ נתחייב כולה בחלה ומ"מ לא היה מברך עליה ברכת המוציא אחר שנתבשלה או נטגנה (ח) וגם לא היה אוכל אותה בלא המוציא אלא היה מברך על לחם אחר המוציא ואח"כ היה אוכל: טריתא והיא עיסה שבלילתה רכה ושופכין אותה על הכירה ומתפשט עליה ונאפת פטורה אבל אם יש בכירה גומא ושופכין אותה לתוכה חשוב לחם וחייב בצק שאופין אותו בשפוד ומושחין אותו בביצים או בשומן או במי פירות פטור לחם העשוי לכותח ומייבשין אותו בחמה פטור בד"א כלמודין (ט) פירוש שלא ערכו ועשאו כצורת לחם אבל כעכין פירוש שערכו ועשאו צורת לחם חייב (י) חלט עיסה ברותחין בין שנתן הרותחין על גבי הקמח או שנתן הקמח ברותחין חייבת בין שנאפה בתנור או באלפס בלא משקים (יא) עיסה שנילושה במי ביצים בלא

א"א הרא"ש ז"ל אע"פ שהרא"ש בפרק כל שעה ובהלכות חלה מביא סברת ר"ת וסברת ר"ש ולא הכריע כתב רבינו שמסקנתו כר"ש מפני שהביא דבריו אחר דברי ר"ת והאריך בהם: **ומיהו** כתב הר"ש אפי' כשעושה אותה ע"ד לבשלה אם דעתו לאפות ממנה מעט וכו' בפ"ק דחלה כתב דבירוש' משמע דעיסה שעשאה על דעת סופגנין אם לקח ממנה מעט לאפותה נתחייבת כל העיסה דחיישינן שמא תמלך על כולה או על כדי שיעור חלה וכ"כ הרא"ש בשמו בפרק כל שעה ובהלכות חלה ורבינו שכתב בשמו דאפילו אם דעתו לאפות ממנה מעט כולה מתחייבת ע"י נראה היינו דוקא כשאפה אותו מעט אבל אם לא אפאו משום דהיה בדעתו לאפותו לא מיחייבא דאפי' כשאפאה לא מיחייבא אלא משום גזירה והנו דלא לוסיף עלה לחייבו משום דהיה בדעתו לאפות דבר מועט שאין בו שיעור חלה (ג):

כתב הרמב"ם בפרק ו' העושה עיסה ליבשה בחמה בלבד או לבשלה בקדירה הרי היא פטורה ולשון בלבד דנקט איפשר דאתא לאפוקי היכא דנטל ממנה קצת לאפותה דעל ידי כך נתחייבה כל העיסה וכדברי הירושלמי הזה ואפשר דלא אתא לאפוקי אלא היכא דהתחיל ליבשה בחמה וגמר לאפותה כתקנה או איפכא דהא ודאי לחם איקרי וכמ"ש הוא ז"ל שם בסמוך: ומ"ש רבינו שכן היה מנהג הר"ם מרוטנבור"ג וכו' כן כתב הרא"ש בפרק כ"ש ובהל' חלה שזה היה מנהגו של הר"ם ונראה שטעם מנהג זה הוא משום דמספקא ליה בעיסה שבלילתה עבה ועשאה ע"ד לבשלה במשקין אם היא חייבת בחלה כדעת ר"ת או אם היא פטורה כדברי ר"ש ולכך היה מביאה לידי חיוב חלה ע"י אותו מעט שאופין ממנה כדברי הירושלמי ואעפ"כ לא היה מברך עליה המוציא משום דהא דמחייב הירושלמי ע"י אותו המעט שאופין ממנה אינו אלא משום גזירה ולא משום דנעשית כולם לחם ע"י כך ולדעת הר"ש אין לברך עליה המוציא דלאו לחם הוא ולדעת ר"ת כיון שבלילתה עבה הוי לחם לענין חלה וה"ה לענין המוציא ולאפוקי נפשיה מפלוגתא לא היה מברך עליה המוציא וגם לא היה אוכל אותה בלא המוציא ודע שלא היה הר"ם צריך לנהוג כן באולטריא"ה שהרי כתבו הרא"ש והתוס' בפ' כל שעה ובהל' חלה דאפי' לר"ת דנתחייבה עיסתה בחלה אין מברכין עליהם המוציא משום דלית עליהו תוריתא דנהמא (ד) ובפרק כיצד מברכין כתבו התוס' שרבינו יחיאל היה מסופק אם ורמישי"ש חייבים בחלה משום עושה עיסתו בצק כדי לחלקה פטורה מן החלה דלית בהו שיעורא ה"נ גבי ורמישיי"ש כמו פעמים מחלקן שאין משימין שיעור חלה בקדירה אחת אך היה מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק עכ"ל. ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש ואינך רבוותא מסכימין לדעת ר"ש הכי נקיטינן וכן פשט המנהג: טריתא והיא עיסה שבלילתה רכה וכו' עד אבל כעכין פירוש שערכו ועשאו צורת לחם חייב בפ' כיצד מברכין (לז: לח.):

חלט עיסה ברותחין בין שנתן הרותחין על גבי הקמח וכו' בפ"ק דחלה תנן המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין החליטה ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין ובפרק כל שעה (לז:) תניא המעיסה קמח ע"ג מוגלשין החליטה מוגלשין ע"ג קמח פי' מוגלשין מים רותחין וקאמר התם מ"ש מעיסה ומ"ש חליטה אמר רב יהודה ואי תימא ריב"ל כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו ותברא מי ששנה זו לא שנה זו כלומר מאן דמחייב מחייב בתרוייהו ומאן דפטר פטר בתרוייהו וכתב הרא"ש בהלכות חלה והלכתא דתרוייהו חייבים דאף על גב דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור לחם קרינן ביה והכי אמרינן ביבמות (מ') עכ"ל. וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מה' חלה: **עיסה** שנילושה במי ביצים או ביין או דבש וכו' כתב הרמב"ם שחייבת

דמפרשה הרמב"ם בנמלך כדפי' רבינו שמשון: **ומ"ש** ומיהו כתב ר"ש וכו' פי' אם דעתו בשעת בלילתה לבשלה ולאפות ממנה מעט נתחייבה כל העיסה דחיישינן שמא תמלך על כולה או על כדי שיעור חלה וה"א בירושלמי בעובדא דאתא לקמיה דרבי מונא ואף על גב דר"ש כתב וז"ל אם לקח ממנה מעט לאפותה נתחייבה כל העיסה וכו' ס"ל לרבינו דאין פירושו שאפה אותו מעט קודם שהפריש חלה דא"כ הוי אותו מעט שאפה טבל ואסור לו לאוכלו אלא בע"כ דמפריש חלה תחלה ואח"כ לוקח ממנה מעט לאפותו וא"כ בתחילה מפריש חלה ע"ד לאפות ממנה מעט אחר הפרשת החלה וכן כתב הרא"ש בפ' כל שעה ובהל' חלה וז"ל ור"ת היה נוהג כשלשין עיסה בביתו כדי לבשלו במים או לטגנו בשמן היה מצוה לאפות ממנה מעט וע"י כך נתחייבה העיסה כולה בחלה קודם שיקח ממנה מעט דחיישינן שמא תמלך עכ"ל אלמא דאפילו קודם שלקחה ממנה אותו מעט נתחייבה כולה בחלה ועוד נראה מלשונו דאדרבה דוקא קודם שלקח המעט נתחייבה כולה בחלה דכיון דדעתה ליקח ממנה מעט לאפותו דילמא תמלך לאפותו כולו אבל כשכבר לקח מעט לאפותו שוב לא חיישינן שמא תמלך דכיון שלא לקחה אלא מעט ואפאו מסתמא לא תקח יותר לאפייה ואיך שיהיה מ"מ מבואר דס"ל להרא"ש דע"י שדעתו לאפות ממנו מעט נתחייבה כולה בחלה קודם שיקח אותו המעט וכדברי רבינו ושרי ליה מהריה לב"י שנדחק לפרש מ"ש רבינו אם דעתו לאפות ממנה מעט דהיינו דוקא כשאפה אותו מעט וכו' וליתא אלא אדרבה לכתחלה צריך שיפריש חלה תחלה ואח"כ יאפה אותו מעט כדפרישית מיהו במרדכי פרק כל שעה בד"ה ועל אודות החררה הקטנה וכו' מבואר כמ"ש בשם ר"מ שנוהגים הנשים ליקח מעיסה שמבשלין במים מעט עיסה ואופין אותו ומשימין אותו אצל העיסה ומפרישין חלה מעט ממנה ומן העיסה ביחד דנוטלין חלה מן האפוי על העיסה ומן העיסה על האפוי עכ"ל ואפשר דנקט הכי לרבותא דאף בכה"ג שכבר אפה אותו מעט חיישי' שמא תמלך וא"צ"ל כשעדיין לא אפה אותו מעט דאיכא למיחש לשמא תמלך מיהו מדברי הרא"ש משמע דדוקא כשעדיין לא לקח אותו מעט לאפותו חיישינן שמא תמלך ולכן חייבת כולה להפריש ממנה חלה קודם שלוקח אותו מעט כדפרישית. ולענין הלכה יש לדקדק דבתחלה יפריש חלה ואח"כ יקח אותו מעט ויאפנו מיהו אם לקח תחלה אותו מעט ואפאו צריך ג"כ להפריש אח"כ חלה מכל העיסה אלא שיניח אותו המעט האפוי אצל העיסה ויפריש מתנו ומן העיסה כמ"ש במרדכי ודלא כמ"ש בש"ע דכמשך לדעתו שכתב כאן דאין להפריש חלה מהעיסה כולה אא"כ כבר אפה אותו מעט בתחילתה דליתא כתב במהרי"ל בה' פסח בדין חלה דבהפרשת חלה זו צריך לברך ואע"פ שהפרשה זו אינה אלא משום חששא דשמא תמלך מ"מ כיון דה"א בירושלמי דמטעם חששא זו דשמא תמלך הצריך ר' מונא להפריש חלה מכולה עיסה א"כ תקנתא דאמוראים היא ולכן צריך לברך ותו דאי איתא דאין לברך אלא מפריש חלה מספק בלא ברכה למה הצריך מהר"ם לאפות מעט עוגה קטנה בלאו הכי נמי כשמפריש חלה בלא ברכה ועוד י"ה בספק זה דשמא הוא כפי' ר"ת דמחייב בחלה בתחלתה עבה וסופה סופגנין אפילו היה דעתו בתחילה לבשלו במים או שמא כפי' ר"ש דאינו חייב אלא בנמלך אלא בע"כ דלא רצה מהר"ם להפריש בלא ברכה ולכן עשה תיקון זה לאפות עוגה קטנה ושרי ליה מהריה למהר"ש לוריא שכתב שאין לברך דמהר"ם לא עשה כן אלא כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא דליתא אלא כדפרי' וכדפסק מהרי"ל ובתשובת הרשב"א בסימן תקכ"ה כתב נמי על הא דאמר רבא עיסת ארנונא חייבת בחלה משום דלית ליה קלא ואיכא למיחש משום הרואין דאעפ"כ חייב לברך דכל שהצריכו חכמים להפריש או לשחוט מחויב טעם שאמרו מצוה של דבריהם היא ועל מצוה של דבריהם מברכין עכ"ל והכי נמי דכוותא חייב לברך דתקנת חכמי התלמוד היא ולא דמי למ"ש הרשב"א בתשובה סימן שכ"ט בקטן שנולד מהול דאין לברך על המילה דשאני התם דכיון דגדולים חולקין מקלתן מחייבין לברך על ספק דדרבנן ומקלתן פוטרין מלברך בספק דרבנן הילכך בפלוגתא דרבוותא ספק ברכות להקל אבל הכא גבי חלה ודאי דרבנן היא דתקנת חכמים היא להפריש חלה אע"ג דלא תקנו אלא מטעם חששא בעלמא מ"מ מצוה דדבריהם היא וחייב לברך והכי נקטינן: **ומ"ש** וכן היה מנהג הר"ת וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי משמו ובסמוך כתבתי שחלוקים הם במנהגו זה: ומ"ש ומ"מ לא היה מברך עליה ברכת המוציא וכו' טעמו דאע"ג דע"י אותו מעט שלקח מהעיסה ואפאה מתחייב כל העיסה בהפרשת חלה שמא תמלך מ"מ איכא ספק אם הוא כפר"ת דבלילתה עבה וסופה סופגנים חייבת בחלה מדינא אפי' כשהיה דעתו בשעת בלילה לבשלה ולטגנה כולה ולא יאפה ממנה כל עיקר וא"כ לחם גמור הוא וחייב נמי לברך המוציא כשתחלתה בלילתה עבה או שמא כפי' ר"ש דלאו לחם הוא לא לענין חלה ולא לענין ברכת המוציא והא דתנן חייבת בחלה אינו אלא כשלא היה דעתו מתחלה לבשלו ולטגנו אלא דנמלך אח"כ לעשותה סופגנין ולאפוקי נפשיה מפלוגתא לא היה אוכלה אלא תוך הסעודה ועיין בא"ח סימן קס"ח: **טריתא** וכו' בפרק כיצד מברכין (דף ל') וע"ל בסימן קס"ח: חלט עיסה ברותחין וכו' משנה פ"ק דחלה המעיסה או החליטה פליגי בה ב"ש וב"ה ומפרש בפרק כל שעה (דף ל"ז) מעיסה קמח ע"ג רותחין [חליטה רותחין] ע"ג קמח ואסיק התם דבתרווייהו חייבין בחלה כי הדר אפייה בתנור אבל באילפס פטורין וכבר נתבאר דבאילפס נמי אינה פטורה אלא בנתבשלה בו במים או שאר משקים אבל בלא מים ובלאו משקים דינו כאילו אפייה בתנור וחייבת וכך הם דברי רבינו: **עיסה** שנילושה במי ביצים או ביין וכו' משנה ר"פ שני דחלה עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות ופי' מי פירות כל שאינו משבע משקים דהיינו יין דבש דבורים שמן חלב טל דם מים אלא כגון מי ביצים מי תותים מי רמונים וכל שיש לו שם לווי הו"ל מי פירות ואתא לאשמועינן דאע"פ דמי פירות אינו מחברין העיסה יפה חבור הוא לחלה ולפי שמי פירות אינם מכשירין דאינו מביא לידי הכשר אלא אחד מז' משקים וכדתנן בפרק בתרא דמס' מכשירין לפיכך נאכל

דרכי משה

דף ל' ע"א משמע דאף לר"ת עיסת לאקש"ן פטור: (ג) ועיין בזה בהשובת מיי' סוף סדר זרעים: (ד) וכ"כ המרדכי פרק כ"ש:

וכתב

פרישה

אומר כסם אבל אם מבשל במים עיסה גמור שיש בה תואר לחם חייב כמ"ש בא"ח סי' קס"ח מ"ו: (ה) אפילו אין באותו המעט שיעור חלה כו' פי' שלא לאכלו בלא חלה דחיישינן שמא ימלך על כולו כדאיתא באשר"י להדיא ולפ"ז אין לברך עליה כלל וק"ל והנשים שלנו שעושין מן מכי העיסה ורימזל"ך אין לברך עליה אלא כשהיה בחלק הנשאר בעיסה ללחם משנה שיעור חלה ודו"ק (ועי' במרדכי פרק כ"ש דף רכ"ו ע"א ובפי' ר"י בפ' כיצד מברכין דף ל' ע"א עכ"ה) מ"ו: (ו) או לטגנה בשמן היה מצוה לאפות מעט ממנה כצ"ל והטעם משום דהיה מסופק אי הילכתא כר"ת דמחייב או כר"ש דפוטר: (ז) וע"י כן נתחייבה כולה בחלה כאן משמע שהיה מורה לברך על העיסה משום חלה ומש"ה היה מצוה לאפותו מעט ממנה וכבר כתבתי דלא משמע כלל הכי וכ"ע באשר"י גופא ושם פירשתי מ"ו (ועד"ר) אבל אינו מוכרח די"ל דלכך צוה כדי שלא יטעה הרואה שמפרישין חלה יאמר שמחוייבים להפריש ויברך על הפרשתה גם יתן ממנה חלה על עיסה גמורה שיאמר ג"ז מן החיוב הוא משא"כ כשיראה שאופין ממנו מעט יתן לבו שמן הספק מפרישין חלה: (ח) וגם לא היה אוכל אותה בלא המוציא דלר"ת הוי לחם גמור ב"י: (ט) פי' שלא ערכו ועשאו כצורת לחם אלא כנסרים בעלמא כדאיתא הל' במ"ק עושה למודין לכסות סבור רש"י מ"ו: (י) חלט עיסה ברותחין כו' פי' ודעתו לאפותו דכיון דאפייה לחם קרינן ביה: (יא) עיסה שנילושה במי ביצים כו' ברמב"ם ראיתי ואין כתוב בו אלא יין ודבש ולא מי ביצים

דרישה

משום דס"ל דבמצות צריכין לדקדק לעשותן רשבים כדי שלא יבואו לידי חימוץ משא"כ לאפות בחלה דשורפין מיד על האש וחלה דקרא לא משמע ליה שצריכה להיות רשבה וק"ל:

סי' שכט [א] (וע"י כן נתחייבה כולה בחלה עכ"ל וז"ל רש"ל באשר"י שלו הל' משמע שהיה מורה לברך עליה משום חלה דאל"כ למה מצווה לאפות מעט דלא אפייה יקח

חדושי הגהות

ב או לטגנה בשמן היה מצוה לאפות ממנה כצ"ל פרישה:

הכא

(יב) או ביין או דבש בלא שום מים כתב הרמב"ם שחייבת בחלה (יג) וא"א ז"ל היה מסתפק בדבר וכתב טוב ליזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבדן בלא תערובות מים (יד) כדי לצאת מידי ספיקא:

שלו (א) [א] **עיסת** נכרי פטורה אפילו לשה לו ישראל ושל ישראל חייבת אפילו לשה לו נכרי נתנה לישראל במתנה אם עד שלא נלגלה נתנה לו חייבת ואם לאחר שנלגלה נתנה לו פטורה (ב) עיסת השותפין חייבת ישראל שהוא שותף עם הנכרי אם אין בחלק הישראל כשיעור פטורה ואם יש בה כשיעור חייבת (ג) ויכול להפריש מיניה וביה . נכרי

בהכל בידים מסואבות והרמב"ם בפ"ו כתב וז"ל עיסה שנילושה ביין או שמן או דבש או מים רותחין וכו' כל אלו חייבין בחלה עכ"ל ול"ע דנראה מדבריו הפך מ"ש רבינו בשמו דבנילושה במי ביצים חייבת בחלה שהרי הרמב"ם לא הזכיר אלא יין או שמן או דבש שהן מז' משקין ובירושלמי פרק ב' דחלה איתא דפליגי בה ר' יוחנן קאמר דאפי' ר"ע דמסכת טבול יום פ"ב דקאמר דמי פירות בעיסה אינו חבור לטומאה מודה הוא דמי פירות מחברים לחלה וריב"ל פליג דאין לך מחבר מכולם אלא ז' משקים בלבד והשתא אי איתא דס"ל להרמב"ם דאפי' מי פירות הוי חבור לחלה אמאי נקט יין ושמן ודבש שהם מז' משקים הוה ליה לאשמועינן רבותא אפי' מי פירות שאינן משבע משקין וכל' סתם משנה פ"ב דחלה וגם כן קשה אי איתא דס"ל דאין הלכה כסתם משנה זו ועיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה הוה ליה לפרש לפיכך נלפע"ד דהרמב"ם היה מסופק בהלכה זו ולכן לא אמר בה לא חיוב ולא פטור ולא כתב בספרו אלא יין ושמן ודבש שהם מז' משקים דלד"ה הוי חיבור לחלה מיהו דברי רבינו קשה ליישבם דאפי' נאמר שבנוסחת הרמב"ם שביד רבינו היה כתוב מי ביצים בהדיא ודאי ט"ס הוא דא"כ לא היה לו לרמב"ם לומר עוד יין ושמן ודבש ועוד דלמה לו להרמב"ם לשנות ל' סתם משנה דנקט מי פירות ויכתוב במקומו מי ביצים ותו דלמה כתב בלא שום מים דמשמע דביין ודבש כמי קאמר בלא שום מים והא ודאי ליתא דהלא יין ודבש דינו כמו מים דמחבר העיסה לד"ה כדפרישית ודוחק הוא לומר דמ"ש בלא שום מים אינו חוזר אלא אביין ודבש דסמיך ליה.אלא קאי אמי ביצים בלחוד שהזכיר בתחלת דבריו ועוד שכתב וא"א ז"ל היה מסתפק בדבר ובדברי הרא"ש מפורש דלא היה מסתפק אלא במי ביצים שאינן מז' משקים וכדמסיק לכן טוב ליזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים וכו' אי לא מסתפינא הייתי אומר דנתחלף לו לרבי' הני מי פירות דתנן גבי חלה במי פירות דמלה דהסתם כל מיני משקין הו"ל בכלל מי פירות דאין מחמיצין כשאין בהם תערובת מים כמ"ש רבינו בא"ח סימן תס"ב וחשב שגם גבי חלה כל משקין הוי בכלל מי פירות וליתא דהני מי פירות דחלה אינן אלא שאר מי פירות שאינן מז' משקין וכדתנן ואכלת בידים מסואבות ואי איתא דמיירי כמי בז' משקין הלא איננהו דוקא מכשירין ולא שאר משקין. ולענין הלכה כיון דהרא"ש מסתפק אע"ג דהרשב"א בתשובה שהשיב להרא"ש כתב שדעתו נוטה להורות כסתם משנה דעיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה הלא הרא"ש גם לאחר שראה תשובת הרשב"א הסכים בפסקיו שלא ילושו במי ביצים בלא תערובת מים והרמב"ם לפי הנראה לע"ד מדבריו הוא ג"כ מסתפק הכי נקטינן ולפיכך לכתחילה לא ילוש במי ביצים או שאר מי פירות בלא תערובת מים ואם לש יפריש חלה בלא ברכה ואם יש לו עיסה כשיעור שלא הורמה יניח עיסה זו שנילושה במי פירות אצל עיסה שלא הורמה חלתה ויפריש חלה מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנילושה במי פירות וכל זה שלא כמה שפי' ב"י בדברי הרמב"ם גם לא כמ"ש לפסוק כהרשב"א ודו"ק. כתב סמ"ק סימן ר"ח על עיסה שנילושה בביצים כיון דאין העיסה מוכשרת לקבל טומאה א"כ חלתה טהורה ואסור לשרוף אותה וצריך ליתנו לכהן קטן ולכן יש ליזהר דאין ללוש במי ביצים או שאר פירות בלא תערובת מים או יין ושמן ודבש ואע"ג דאם לתת את החטים קודם שנטחנו נכשרו ונטמאה העיסה אפ"ה היכא בספק דילמא לא לתתו את החטין ולא הוכשרו מעולם ע"כ אין לשרוף חלתה אלא יתנו אותה לכהן קטן אם נילוש במי פירות בלא תערובת מים או כמי יצרף אותה על עיסה אחרת ויפריש מעיסה אחרת גם על זו כדפרי' לעיל בסמוך:

של עיסת נכרי פטורה אפי' לשה לו ישראל משנה פ"ג דחלה ורצונו לומר דלא אמרינן כיון שנלגלה ישראל חייב הישראל להפריש חלה וישלם דמי החלה לנכרי דאין גלגולו של ישראל מחייב העיסה של נכרי . ושל ישראל חייבת אפי' לשה לו נכרי ה"א בתוספתא פ"ק דחלה. נתנה לישראל במתנה וכו' משנה שם פ"ג דחלה: עיסת השותפין חייבת ר"פ ראשית הגז:

ישראל שהוא שותף עם הנכרי וכו' משנה פ"ג דחלה: ומ"ש ויכול להפריש מיניה וביה פי' אע"ג דאי אפשר שלא יהא במה שמפריש מעיסת נכרי ונמצא שהוא מפריש מן הפטור על החיוב אפ"ה מפריש מיניה וביה דכיון דיש בילה בדבר לח לכ"ע א"כ אי אפשר שלא יהא במה שהוא מפריש ג"כ משל ישראל

שחייבת בחלה פ"ו מהל' בכורים כתב עיסה שנילושה ביין או שמן או דבש אם אפאה וכו' חייבת בחלה והיא סתם משנה בפ"ב דחלה עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה והרא"ש כתב בהל' חלה דאיתמר בירושלמי א"ר יוסי בר חנינא רבי אלעזר איש ברתותא הוא דתנינן תמן עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בו טבול יום ר' אלעזר בר יהודה איש ברתותא אומר משום ר' יהושע פסל את כולה ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו ר' חייא בשם ר' יוחנן דאמר ד"ה היא אע"ג דא"ר עקיבא תמן אין מי פירות מחברים לטומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחברים לחלה רבי חייא בר אבא בשם ריב"ל אומר אין לך מחובר מכולם אלא ז' משקין בלבד רבי יוסי בעי מה את אמרת לחלה או לטומאה וכו' נראה אע"ג דסתם לן רבי הכא דעיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה כיון דאמוראי סברי דמי פירות אין מחברים לחלה ומוקמי לך סתמא כר"א בר יהודה איש ברתותא ופליג עליה ר"ע וקי"ל כר"ע מחבירו א"כ אין הלכה כסתם משנה זו אע"ג דרבי יוחנן סבר דר"ע מודה דמי פירות מחברים לחלה הא פליגי עליה ר"י ברבי חנינא וריב"ל ור' יונה וברייתא דרשב"י מסייעתן גם ר"ת פסק הכי כריב"ל לגבי ר' יוחנן לכן יש ליזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבדו בלא תערובת מים כדי לצאת מן הספק על חיוב חלה עכ"ל ורבינו כתב בשם הרמב"ם דבנילושה במי ביצים חייבת בחלה ואין זה מבואר בדבריו בנוסחאות שלנו שלא הזכיר אלא יין ושמן ודבש ואיפשר שבנוסחת הרמב"ם שביד רבינו היה כתוב מי ביצים בהדיא ומ"מ אף לנוסחא דידן משמע דס"ל דה"ה למי ביצים דאל"כ הו"ל לפרש ודע שהרא"ש ז"ל כתב בתשובותיו כלל ב' סימן ד' ששאל דבר זה מהרשב"א אי דחינן סתם מתני' מקמי הירושלמי הזה ובתשובת הרשב"א (סימן תס"ז) כתוב שהשיב לו מסתברא לי דסתמא דמתני' עדיפא מברייתא דרשב"י ועוד דברייתא לא תני בהדיא כרבי יונה וכו' והאריך בדבר וסוף דבריו הילכך לא דחינן מתני' דעיסה שנילושה במי פירות מהלכתא מדעתיה דרבי יונה ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

כתב סמ"ק בסימן ר"ח רבינו נתנאל היה מקפיד במי ביצים כשהיו לשים העוגות שיעור חיוב חלה מפני שהיא טהורה שמי פירות אין מכשירין ומה יעשה מחלתה דאע"ג דעכשיו שאין לנו מי חטאת אין אדם טהור מטומאת מת מ"מ כיון שנילושה בביצים שלא הוכשרו בשום משקה אינה מקבלת טומאה וא"כ מה יעשה מחלתה לשורפה אינו יכול כיון שהיא טהורה וגם לאכלה אינו יכול כיון שאין רובן טהורים ומיהו היה יכול ליתנה לכהן קטן כדאיתא בבכורות (כז') עכ"ל ונכון לערב עם הביצים מים או יין או שמן זית או דבש דבורים כדי שתהא מוכשרת על ידיהם והוה ליה חלה טמאה ונשרפת ירושלמי קמח קלוי שעשאו בצק חייב רבי יוסי בשם רבי יוחנן והוא שאפיין וכתבו הרשב"א בפסקי חלה שלו ופסקו הרמב"ם בפרק ו':

של עיסת נכרי פטורה אפי' לשה לו ישראל משנה בפ"ג דחלה נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה פטורה וכתב הרא"ש פי' פטורה מן החלה דכיון שעיסה של נכרי אין גלגול של ישראל מחייבתה וכן עיסה של ישראל אין גלגול של נכרי פוטרתה: ב"ה כן כתוב בתשובה כלל ב' והביא ראיות לדבר וכן כתב הרשב"א בפסקי חלה שלו בשם רבותא דאין גלגול נכרי פוטר עיסה של ישראל וכך אמרו משמו של הרי"ף ותניא בתוספתא פ"ק דחלה המלאי של ישראל ופועלים נכרים עושים בתוכה חייבת בחלה:

נתנה לישראל במתנה אם עד שלא גלגלה נתנה לו חייבת וכו' ג"ז משנה שם: עיסת השותפין חייבת פשוט בפרק ראשית הגז (קלה:) ובסימן שכ"ו כתבתי בזה:

ישראל שהוא שותף עם הנכרי אם אין בחלק הישראל כשיעור פטורה וכו' משנה בפ"ג דחלה: ומ"ש ויכול להפריש מיניה וביה וז"ל הרא"ש בהל' חלה נראה דא"א להפריש מיניה וביה דכשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהא בו מעיסת נכרי ונמצא שמפריש מן הפטור על החיוב אלא לש כשיעור חלה ומניח אצל העיסה ומפרישה לחלה ומיהו נראה דיכול להפריש מיניה וביה דיש בילה בדבר לח לכ"ע ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהא בו משל ישראל וחלה אין לה שיעור מן התורה עכ"ל: ב"ה וכתב ר"י שכן נראה עיקר:

כתב הכלבו בירושלמי העושה עיסתו עם הנכרי פטור מן החלה ויש מעמידין הירושלמי בשנכרי עומד עליו שהדבר מפורסם שידו באמצע עכ"ל. והרא"ש כתב בהלכות חלה אמתניתין והא דפטרינן בראשית הגז שותפת נכרי מן החלה היינו בשאין בחלקו של ישראל כשיעור עכ"ל וכן יש להעמיד הירושלמי הזה גרסינן בפ"ק דפסחים (ו') אמר רבא עיסת ארנונא פי' ארנונא הם המלך שנוטל עישור מן הבהמות ומן התבואה חייבת בחלה ואף על גב דלא מצי מסלק ליה בזוזי מ"ט משום דלית לה קלא דלנכרי היא ופסקוה הרי"ף והרא"ש ואהא דתנן בפרק קמא דחלה העושה עיסה עם הנכרי מן החלה אמרינן בירושלמי ומה בינה לעיסת ארנונא שהיא חייבת בה ה תמן ברשות ישראל עומדת שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה הכא א בדעת הנכרי היא תלויה ומשמע דאפילו אין שיעור חלה בשל ישראל חייבת וכן כתב הרא"ש ז"ל (א) ובסה"ת כתוב ק"ל על ההיא דעושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה הא אם יש כשיעור חייבת ואילו ריש ראשית הגז קאמר שותפות נכרי פטורה וכן פ"ק דפסחים עיסת ארנונא פטורה ונראה למורי רבינו דכי קנו הקמח יחד ישראל והנכרי פטורה דבכל שורתא יש לנכרי חלק בו ומתניתין דמחייבת מיירי

דרכי משה

של (א) וכתב הרשב"א סימן תקכ"ה בתשובה דכשנוטל חלה מעיסת ארנונא אע"פ שאינו חייב אלא משום הרואים חייב לברך עליה עכ"ל: ובמקצת

דרישה

יקח חלה ולא יברך או יעשה בלא חלה אם ס"ל דלא כר"ת וא"כ תימא והלא הוא גופיה כתב דלא נתחייב החלה אלא דמייתינן שמא ימלך כו' וא"כ בע"כ לא מברכין וצ"ל דכוונת מסר"ס לא היה אלא כדי שיפריש חלה וס"ל דאסור להפריש חלה בכדי דעובר בל תשחית לדידן שכולה נשרפת מש"ה היה מצוה בו כדי למצות שיתחייב בחלה ומה שלא היה מצוה לעשות בלא חלה היינו משום כבודו של ר"ת שפסק שחייב בחלה עכ"ל עכ"ס):

סי' של [א] עיסת נכרי פטורה אפי' לשה לו ישראל ומקומות שהולכין הנשים וקונין בלק מעיסת נכרי ולוקחין ממנה חלה נראה דאיסור גמור הוא אם לא שנותנין היהודים לנכרי מעות [illegible] שבתחילה לגלגל העיסה נמצא שמגלגל הנכרי א"כ בשביל שותפות הישראל דמהני שותפות [illegible] שיעור חלה כדהסמוך ואפי' ע"י יש לפקפק דמעות אינה קונה במטלטלים הלא משיכה א"ל שנאמר שיש לסמוך ע"ז הואיל שמדאורייתא מעות קונות עי"ל במקום שדרך הנשים ליקח כל ערב שבת מהנכרי אפשר אפי' בלא נתינת מעות קודם הגלגול מותר כיון דהנכרי יודע מנהג ישראל ומדעתו דהכי לש תחילה והוי כאילו נתנו לישראל במתנה קודם שנלגלה כמ"ש בסמוך: ואין

פרישה

ביצים וא"כ בע"כ הוא הרמב"ן והרא"ש לא כליג אין ודבש דלפנין אלה משקין כן ולא פליג אלא במי ביצים לחוד כדאיתא בס"ק של חלה מ"ו וב"י כתב דאע"ג דאינו בנוסחת הרמב"ם שבידינו מ"מ ס"ל הכי ע"ש: (יב) או ביין או דבש כו' אע"ג דעיסה שנילושה מדבש נה"א לחם שבאה בכיסנין ואין מברכין עליו המוציא וקי"ל כל שאין מברכין עליו המוציא אינו חייב מ"מ הא גם זה מברך עליו המוציא כשקבע סעודתו עליו ועי' מ"ש בא"ח סימן קס"ח דומה לזה:

(יג) וא"א הרא"ש ז"ל היה מסתפק בדבר ר"ל במי ביצים משום דאיכא פלוגתא אי מכשיר לענין טומאה וחלה ועי' בב"י: (יד) כדי לצאת מידי ספיקא ואם לש במי ביצים דאין מכשירין לקבל טומאה או אין לשרוף החלה דחלה טהורה אינה נשרפת וגם אסור לכה"ב לאכלה אפי' טבל דרובן בחזקת טמאי מתים ועכשיו אין לנו טה"ה מטמא מת אלא יכול ליתנה לכהן קטן שלא נטמא עדיין בקרי סמ"ק ב"י:

סי' של (א) עיסת נכרי פטורה דכתיב ראשית עריסותיכם: (ב) עיסת השותפים חייבת ר"ל ששני ישראלים משותפים בה (ויכול א' ליקח חלה בלא רשות שותפו השני וע"ל סי' של"א סעיף כ"ס עכ"ס): (ג) ויכול לספריש מיניה וביה דיש בילה בדבר לח לכ"ע ובשיעור

חדושי הגהות

ע"ל א הבא בדעת הנכרי היא תלויה בתמיה וכי תלוי בדעת הנכרי ליטלה או לא כיון דהעיסה של הנכרי היא לא שייך כאן ליטלך כך פי' הר"א פערקא"ן:

נכרי שהיה לו עיסה ונתגייר נגלגלה קודם שנתגייר פטורה אחר שנתגייר חייבת (ד) ספק אם נגלגלה קודם שנתגייר אם לאו חייבת (ה) שני נכרים שעשו שני קבים בשותפות וחלקו אותו ואח"כ נתגיירו והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלימו לכשיעור חייבין ובשני ישראלים כיוצא בזה פטורים כדפרישית לעיל (ו) היתה העיסה בין ישראל ובין הנכרי והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלימו לכשיעור של ישראל חייבת ושל נכרי פטורה (ז) הפקיר עיסתו קודם שנתגלגלה והזר

מיירי בקנו כל אחד לבדו הקמח ואח"כ לשו קמחן יחד והכי איתא בירושלמי רבי חייא בר כון בעי קומי רבי זירא ואפי' יש בשל ישראל כשיעור אמאי חייבת יעשה קב מכאן וקב מכאן וקב נכרי באמצע אמר ליה אינו מעורב ע"י גידין בתמיה א"כ משמע שלא קנו ביחד הקמח דאז לא הוה שייך לומר שהגידין וחוטין נמשכין מזו לזו וכראשית הגז יש איכא דאמרי שותפות דנכרי חוטי מחייב וכן בפסקים יש לשון זה דעיסת ארנונא חייבת בחלה לפי זה א"צ לחלק כלום עכ"ל:

נכרי שהיה לו עיסה ונתגייר וכו' ספק אם נגלגלה קודם שנתגייר וכו' משנה בפ"ג דחלה וטעמא דבספק חייב תפרש בפרק הזרוע (קלד:) משום דהויא ספיקא דאיסורא ולחומרא:

שני נכרים שעשו ב' קבים בשותפות וחלקו אותו וכו' ירושלמי בפ"ג דחלה א"ר כון בר חייא ב' נכרים שעשאו ב' קבים וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה להם שעת חובה ונפטרו ב' ישראלים שעשו שני קבים וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' חלה וז"ל ב' נכרים שעשו כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגייר עד שהשלימו לכשיעור ה"ז חייבת שלא היה לה שעת חובה כשהיו נכרים שהרי פחות מכשיעור היה ביד כל אחד מהם אבל ב' ישראלים שעשו כך וחזר כל אחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור ה"ז פטורה שכבר היה לה שעת חובה והם היו פטורים באותו שעה מפני שעשאוה לחלק עכ"ל וכתב עליו הראב"ד אין דבר זה מחוור ואם עשו אותה לחלק והשלימו תאין לו שהוא פטור ומה בין זה לעושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהן חייבין ואע"פ שראה כן בירושלמי אין השכל נותן לסמוך עליו ועוד דקיי"ל אין דיחוי אלא מצות ואחד זה ואחד זה כיון שהשלים עליו חייב עכ"ל וי"ל דהרמב"ם סבר דאין לדחות הירושלמי ב בגילא דחיטתא כדדחיא ליה הראב"ד וע"כ יש לנו למצוא טעם לדברי הירושלמי דלא תיקשי ליה מהעושה עיסתו קבין והשיכן בסל או צרפן דחייב וי"ל דשאני התם דעדיין לא היה לה שעת חובה מעולם הילכך כל שהגיע לה שעת חובה חייבת אבל הכא שכבר היה לה שעת חובה שהרי היה בה כשיעור ונפטרה מפני שעשאוה לחלק שוב אינה חוזרת להתחייב דהו"ל כאילו הורמה ממנה חלתה באותה שעה וה"ז דומה לאותו ששנינו ספ"ג דחלה הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה ואין זה ענין אלא דיחוי דמצות ומ"ש רבינו כדפי' לעיל הוא בסימן שכ"ו:

היתה העיסה בין הנכרי ובין הישראל והוסיף כל אחד על שלו וכו' ג"ז שם בירושלמי ישראל ונכרי שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו ג ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של נכרי מהו כלום חלקו של נכרי חייב אלא מחמת חלקו של ישראל חלקו של ישראל חייב חלקו של נכרי פטור והראב"ד גורס חלקו של ישראל כלום חייב לא מחמת חלקו של נכרי והיא הגירסא הנכונה ופסק הרמב"ם כירושלמי הזה שכתב בפ"ו מהל' בכורים היתה העיסה בין הנכרי והישראל בשותפות וחלקו ואח"כ נתגייר הנכרי והוסיף הגר על שלו עד שהשלים כל אחד עיסתו של ישראל חייבת ושל נכרי פטורה וכתב עליו הראב"ד תימה דקשיא דידיה אדידיה של ישראל אמאי חייבת ושל נכרי אמאי פטורה איפכא מיבעי ליה וג"ל דירושלמי בתמיה קאמר כלום חלקו של ישראל חייב וכו' חלקו של ישראל חייב חלקו של נכרי פטור משמע דבתמיה אלא זה וזה חייב עכ"ל ואני אומר דגם לפי' הראב"ד קשה לירושלמי עצמו שפסק בב' נכרים לחיוב ובב' ישראלים לפטור דישראל ונכרי אמאי שניהם חייבים הו"ל של נכרי חייב ושל ישראל פטור לפיכך נראה ליישב הירושלמי לדברי הרמב"ם דשל ישראל חייבת משום דכיון דחלקו היה מחובר עם של נכרי ונכרי לאו בר חיובא הוא נמצא שלא בא עדיין עיסתו של ישראל לידי חיוב חלה מעולם והוי כעושה עיסתו קבין והשיכן או צרפן בסל דחייב וז"ש כלום חלקו של ישראל חייב לא מחמת חלקו של נכרי כלומר דאין חלקו של ישראל חייב אלא מפני שהשלים שיעור חלה היה חלקו של נכרי דלאו בר חיובא הוא והוי חלקו של ישראל כאילו נילוש לבדו הילכך כשהוסיף עליו והשלים לכשיעור חייב ומה שאמרו אחר זה חלקו של ישראל חייב חלקו של נכרי פטור היינו לומר דכיון דחזינן דחלקו של ישראל חייב מטעמא דאמרן ממילא שמעינן דחלקו של נכרי פטור דכיון דחלק הנכרי מחובר לחלק הישראל דבר חיובא הוא א"כ הוי כאילו לש הנכרי שיעור חלה וכבר היה לה שעת חובה ונפטרה מפני שהיה נכרי באותה שעה ושוב אינה חוזרת להתחייב כמו שנתבאר וצ"ל דבעשו עיסה זו ע"מ שלא לחלק לא היה לה שעת חובה מעולם והכי דייק לישנא דהרמב"ם שכתב בבבא זו היתה העיסה ביד הנכרי וביד הישראל בשותפות מה שלא כתב בשאר בבות והיינו לומר שלא עשאוה מתחלה לחלקה אלא להיותה ביניהם בשותפות ואח"כ נמלכו וחלקוה ומש"ה של נכרי פטורה דכבר היה לה שעת חובה אבל אם מתחלה עשאו ע"מ לחלק של נכרי נמי חייבת דלא היה לה שעת חובה מעולם כתב הרמב"ם בפ"ז נכרי שהפריש חלה אפי' בא"י אינה חלה אלא מודיעין אותו שא"צ ותאכל לזר ולמה לא תקנו לה שמא חלה של ישראל היא ותלה אותה ביד נכרי כדי לפוטרה שאם ירצה ישראל יפטור עצמו ויעשה עיסתו פחות משיעור חלה עכ"ל והוא במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סז') ותוספתא דסוף חלה ויש לתמוה עליו למה לא כתב שבודקין את הנכרי ואם לא אמר בדעת ישראל הפרשתיה טעונה גניזה כמו שאמרו בפ"ק דערכין (דף ה') גבי נכרי שתרם וכתבו הרמב"ם בפ"ד מה' תרומות והביאו רבינו בסימן שאחר זה וצ"ל שלא אמרו כן אלא בתרומה דמדרבנן הויא מיהא תרומה מצאתי כתוב אשר שאלת על עיסה הנלקחה מן הנכרי והיא פטורה מן החלה ולש בביתו עיסה אחרת וצרפן ביחד ובעיסה שלש בביתו היה שיעור חלה כיצד מפריש חלה שלא יפריש מן הפטור על החיוב נראה בעיני שא"א להפריש ממקום אחר עליו דהא מפריש מן החיוב על הפטור שהרי אף המעורב בטל מן התורה ברוב אם עיסה שלקח מן הנכרי היה רוב ואותה עיסה שלא נתערב היא חייבת ואף על גב דתרוויהו מדרבנן מ"מ כיון שבעיסה שנתערב יש תרי מילי דרבנן חדא דחלה זו רק מדרבנן חייבת ואפי' לא נתערבה ועוד שנתבטלה ברוב ואותה עיסה שלא נתערבה אין בו אלא חדא מילתא דרבנן אין מפרישין מזו על זו כיון דקלא חמורה זו מזו מיחזי כמו מן החיוב על הפטור כדאמרי' בהקומץ רבה (דף לא') א"ר שמעון שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין ושאלתי את רבי טרפון וכו' עד קח מן השוק ומשני קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרים אלמא אע"ג דמע"ה לא הוי חיוב אלא מדרבנן כמו טבל המעורב בחולין אפ"ה כיון דמסתבר טפי לחיוב דע"ה מטבל המעורב בחולין הוי כמו מן החיוב על הפטור וליכא לאפרושי נמי מיניה וביה מטעם יש בילה שאמרו בפ"ק דר"ה (דף יג') צובר גרנו בתוכו ונמצא תורם מהחדש שבו וכו' דהא מסיק התם לכל אין בילה חוץ מיין ושמן אלא נ"ל שיפריש חלה גדולה כשיעור גדולה של נכרי ועוד דהשתא מת"כ נוטל חלה כמו כן מעיסה שלא הורמה חלתה ודבר זה למדתי מדאמרי' בפרק התערובות [פ:] גבי דמים העליונים והתחתונים שנתערבו וכו' עד רוב העליונים דקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד עכ"ל: הפקיר עיסתו קודם שנתגלגלה וזכה ואח"כ גלגלה וכו'

ישראל וחלה אין לה שיעור מן התורה כ"כ הרא"ש בהל' חלה וכתב רבינו שמשון וכי פטרינן בראשית הגז שותפות נכרי מן החלה בשאין בחלקו של ישראל כשיעור עכ"ל וכן כתב הרא"ש ומביאו ב"י משמע דס"ל דבי"ש בחלקו של ישראל כשיעור חייבת בחלה אפי' בנכרי עומד עליו ומפורסם שיד הנכרי באמצע והכי נקטינן ולא כמ"ש בכלבו לפטור את הישראל כשמפורסם שיד הנכרי באמצע ומביאו ב"י. עוד כתב בסה"ת דההיא דראשית הגז אפי' יש בשל ישראל כשיעור פטורה דמיירי שקנו הקמח יחד הישראל והנכרי דבכל פורתא יש לנכרי חלק בו ומתניתין דמחייבת ביש בשל ישראל כשיעור מיירי דקנו כל אחד לבדו הקמח ואח"כ לשו קמחן יחד והביא ראיה מהירושלמי ומשמעו' הפוסקים דלא כוותיה אלא בכל ענין אם יש בישראל כשיעור חייבת בחלה אפילו קנו הקמח יחד: כתבו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דפסחים דהלכה כלישנא בתרא דרבא דעיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק ליה בזוזי דשמא ימלך הנכרי שלא ליטלה ואפי' אין שיעור חלה בשל ישראל חייבת בחלה וטעמא הוי כיון דעיסה לית ליה קלא דלנכרי היא וכשאוכלה בלא הפרשת חלה הרואה אומר שלו היא ואוכלה הילכך משום מראית העין חייבת בחלה אבל גבי שותפות הנכרי אפי' ימלך הנכרי לא יטלנה מ"מ היא של נכרי הילכך אין בשל ישראל כשיעור פטורה וה"א בירושלמי והכי נקטינן: **נכרי** שהיה לו עיסה ונתגייר וכו' משנה פ"ג דחלה והא דספק חייב משום דהוי ספק איסורא דשמא יאכל טבל הילכך צריך להפריש חלה מיהו לענין מתן התרומה מפריש ומוכרה לכהן:

שני נכרים שעשו ב' קבין וכו' ה"א בירושלמי והטעם דאע"פ דכשהיה כשיעור ואח"כ נתגיירה פטורה שאני התם דהיה לה שעת חובה כיון שהיה בה כשיעור ונפטרה כיון שהיה נכרי שוב אינה חוזרת להתחייב אבל הכא שלא היה לה שעת חובה מעולם כיון שלא היה בה כשיעור אלא עכשיו הגיע לה שעת חובה כשהוסיף עליה והשלימה לכשיעור לאחר שנתגייר חייב: ומ"ש ובשני ישראלי' כיוצא בזה פטורים כדפרי' לעיל הוא בסי' שכ"ו ולשם כתבתי ליישב השגת הראב"ד ע"ז ועמ"ש ב"י כאן: **היתה** העיסה בין ישראל ובין הנכרי והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלימו לכשיעור של ישראל חייבת ושל נכרי פטורה פי' אם נתגייר ואח"כ השלימו לכשיעור פטורה וכ"פ הרמב"ם בפ"ו ואיכא לתמוה כיון דהרמב"ם ורבינו פסקו בב' נכרים שעשו ב' קבין בשותפות וחלקו אותה ואחר כך נתגיירו וכו' דחייבים ובשני ישראלים כיוצא בזה פטורים א"כ הכא בישראל ונכרי איפכא מיבעיא ליה דשל נכרי חייב ושל ישראל פטור וכך הקשה הראב"ד בהשגות וג"ל דלא קשיא לפי גירסת הירושלמי בפ"ג דה"ג ישראל ונכרי שעשו ב' קבין וחלקו והוסיף זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של נכרי מהו כלום חלקו של ישראל חייב אלא מפני חלקו של נכרי חלקו של ישראל חייב וחלקו של נכרי פטור והכי פירושו דקאמר ליה הא דפשיטא לך דחלקו של ישראל חייב כשהיה לו שותפות עם נכרי ובשני ישראלי' שותפים כיוצא בזה פטורים בע"כ דסבירא לך דבשני ישראלים כבר היה לה שעת חובה שהרי היה בה כשיעור ואם לא עשאוה לחלק היתה חייבת כיון דשניהם בר חיובי חלה ניהו אלא שנפטרה מפני שעשאוה לחלק הילכך עכשיו שחלקוה שוב אינה חוזרת להתחייב דהו"ל כאילו הורמה ממנה חלתה באותה שעה אבל בישראל ונכרי דאפילו לא עשאוה לחלק לא היה לה שעת חובה לחלקו של ישראל כיון שלא היה בה כשיעור ומה שנשתתף בה עם הנכרי ויש בה כשיעור בשותפות אינו מביא לה שעת חובה כיון דנכרי לאו בר חיובא הוא וחשבינן לחלקו של נכרי כאילו היתה בעיסתו כשיעור שנפטר מחיובא ואינה מצטרפת עם חלקו של ישראל להגיע לה שעת חובה וחלקו של ישראל חשבינן נמי כאילו נילוש לבדו ומשום הכי כשהשלימה ישראל לכשיעור חייבת א"כ כיון שחלקו של ישראל אינו חייב אלא בשביל חלקו של נכרי דנשתתף עם הנכרי דלאו בר חיובא הוא הילכך דינא הכי הוא חלקו של ישראל חייב וחלקו של נכרי פטור דהו"ל כאילו היה בה כשיעור ולא דמי לב' נכרים דכיון דשניהם לאו בר חיובי ניהו

פרישה

ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהא בו משל ישראל והחלה אין לה שיעור מן התורה עכ"ל הרא"ש:
(ד) ספק אם נגלגלה קודם שנתגייר אם לאו חייבת איירי דוקא בחלת א"י שהיא דאורייתא וספיקה לחומרא אבל לא (בחלת חוץ לארץ שהיא) מדרבנן וק"ל ובפרק הזרוע פריך אביי מ"ש ממתנות דלעיל סימן ס"א דפטורה ומשני ספק ממון לקולא ופירש"י חלה ספק איסורא שיש בה עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה אבל מתנות אין בהן קדושה אלא דין ממון והמע"ה מ"ו:
(ה) שני נכרים שעשו ב' קבין בשותפות וחלקו אותו כו' חייבין שלא היה להם שעת חובה ונפטרו:
(ו) היתה העיסה בין הישראל ובין הנכרי ונתגייר הנכרי של ישראל חייבת ושל נכרי פטורה והטעם מפני שעיסה של ישראל כשהיה מחובר בחלקו של נכרי דלאו בר חיובא הוא נמצא שלא בא עיסתו לידי חיוב מעולם עד שהוסיף א"כ והוי כצרפן בסל דחייב אבל חלקו של נכרי היה מחובר לחלקו של ישראל שהוא בר חיובא והוי כאילו לש הנכרי שיעור חלה והו"ל שעת חובה ונפטרה מפני שהוא נכרי ושוב אינה חוזרת להתחייב ודוקא כשהיה לשין בשותפות ע"ד שלא לחלקה אבל אם היה דעתן לחלקה גם של נכרי חייב דלא היה לה שעת חובה מעולם ב"י: (ז) הפקיר עיסתו קודם

הידושי הגהות

ב גילא דחיטתא הוא קש של חטה (עי' חולין נו:) ר"ל שרחה אותו בקש: ג כלומר פשיטא לן דחלקו של ישראל חייב אחר שהשלים שהרי לא היה לו שעת חיוב שאין העיסות ראוין לצירוף בלא"ה לחיובא דשל נכרי פטור הוא והו"ל כישראל שעושה תחלה פחות מכשיעור ואח"כ מוסיף עליו ומשלימו לשיעור שחייב בחלה אחר השלמתו. חלקו של נכרי מהו אם הוא גם כן חייב שהרי לא היה לו שעת חיוב ונפטר דהא לא מצטרפים להדדי מכח הפטור של עיסת נכרי וכיון דלא מצטרפת לא היתה לעיסת נכרי שעת חיוב מכח הצירוף וחלקו לבדו לא היה לו אז כשיעור דנימא דנפטר עיסתו פעם אחת מכח גיותא והשתא בא לו חיובו וחייב או נימא כיון שחלק נכרי מחובר לחלק ישראל שהוא בר חיובא הו"ל כאילו לש הנכרי שיעור

מינהו אין אחד גורס לחבירו פטור ולא חשבינן להו כאילו היה בה כשיעור לא לזה ולא לזה ולפיכך כשחלקו ונתגיירו והשלימו לכשיעור שניהם חייבים והדבר פשוט לפע"ד דבישראל ונכרי אין חילוק בין שעשאוה מתחלה לחלק ובין עשו ע"מ שלא לחלק בכל ענין של ישראל חייב ושל נכרי פטור ומטעמא דפרי' ולא כמ"ש ב"י . ואיכא לתמוה דבמנחות פר"י (דף ס"ז) איפא דחלת נכרי אפי' בארץ ונכרי שהפריש פטר חמור חלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גוזז ועובד בו ולעיל ס"ס שכ"א כתב רבינו דין פטר חמור וכאן השמיט דין חלה ולמה לא כתבו אבל הרמב"ם כתבו בכ"ו ותבאתו ב"י וע"ש . עוד הקשה ב"י תמה מה אין בודקין נכרי כשמפריש חלה שמא לבו לשמים להקדישה וטעונה גניזה כי היכי דבודקין לנכרי כשמפריש תרומה כדלקמן בסי' של"א ותירץ שלא אמרו כן אלא בתרומה דמדרבנן הויא תרומה בא"י אבל חלה דאפילו מדרבנן נאכלת לזרים אבי' חלת נכרי בארץ הילכך לא הצריכוהו בדיקה וקושיא זו ופירוקה שייך נמי גבי פטר חמור שהפרישו נכרי דלא הצריכוהו בדיקה ונגזז ונעבד כדלעיל בס"ס שכ"א וכבר כתבתי זה שם :

שלא מפני שאין נוהגין וכו' עד פר"י דהיינו דוקא במקומות הקרובים וכו' כן כתבו התוס' בע"ז פרק ר' ישמעאל (דף נט) וכך הם דברי הרמב"ם בריש פ"א דהל' תרומות וכן כתב הר"ן בפ"ק דחולין אלא שכתב דהיכן חייבות אף במקומות הקרובים אלא בפירות שדומין לגל א"י וכדאיתא בירוש' : **ומ"ש** אבל בא"י נוהגים וכו' כלומר בח"ל לא אשכחן מאן דפליג אפר"י דמחלק בין מקומות הקרובים דחייבום חכמים ובין מקומות הרחוקים דלא חייבום חכמים אבל בא"י אע"ג דכ"ע מודים דאף בזמן הזה נוהגים מ"מ איכא פלוגתא בין המפרשים דלהרמב"ם ודעימיה אינו אלא מדרבנן אבל ר"י פי' שהם דאורייתא וכו' ודברי הרב רבי' משה בר מיימוני בזה הם סוף פ"א דה"ת :

וחזר וזכה בה ואח"כ גלגלה או הפקיר אחר שגלגלה והזר וזכה בה חייבת הפקירה ונתגלגלה בעודה הפקר ואח"כ זכה בה פטור (ח) העושה עיסה לבהמה ולחיה פטור עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת ואם לאו פטורה לכאורה משמע אם ראוייה לרועים ואם לאו שאינה ראוייה לאכילה והרמב"ן פירש על פי הירושלמי שאפי' אם היתה סולת נקייה (ט) ואם עשה לשם הכלבים פטורה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם הא לאו הכי חייב כתב הרמב"ם הלוקח מהנחתום בחוץ לארץ (י) צריך להפריש חלה מספק אבל הלוקח מבעל הבית א"צ להפריש מספק ואצ"ל המתארח אצלו שא"צ להפריש מספק :

הלכות תרומות ומעשרות ומעשר עני וראשית הגז

שלא מפני שאין נוהגין תרומות ומעשרות בארצות אלו אין רצוני להאריך בהם אף על פי שמצינו בכמה מקומות בתלמוד שהיו מפרישין תרומות ומעשרות בח"ל פי' ר"י דהיינו דוקא במקומות הקרובים לא"י (א) כמו עמון ומואב ומצרים ובבל שחייבום הכמים בתרומות ומעשרות גזירה אטו א"י אבל באלו המקומות הרחוקים מא"י לא חייבום (ב) אבל בא"י נוהגין וכתב הרמב"ם שאינו אלא מדרבנן שאפילו בימי עזרא לא היה דאורייתא כיון שלא עלו כולם ולא היו כל יושביה עליה ונ"ל דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה דכתיב בה בבואכם ודרשינן מינה בביאת כולכם אבל לענין תרומות ומעשרות לא בעינן שיהא כל יושביה עליה ומ"מ איכא מ"ד דהאידנא אינו אלא דרבנן שבטלה קדושת הארץ משגלו ממנה אבל ר"י פי' שהם דאורייתא דקדושה שנייה

עד פטורה במנחות ד פרק ר' ישמעאל : **העושה** עיסה לבהמה ולחיה פטור כלמד מהדין שיבא בסמוך וגרסי' בספרי זוטא ראשית עריסותיכם שלכם חייבת ושל חיה אינה חייבת : **עיסת** הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת ואם לאו פטורה משנה בפ"ק דחלה ואיתמר עלה בירושלמי איזהו עיסת הכלבים רשב"ל אמר כל שעירב בה מורסן מתני' אמרה בזמן שהרועים אוכלי' פעמים שאין הרועים אוכלים ממנה רבי יוחנן אמר כל שעשאה כעכין ותני כן עשאה כעכין חייבת עשאה למודין פטורה רבי בא בשם שמואל אפי' עשאה קלוסקין והתניא אם אין הרועים אוכלים ממנה תפתר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה ע"כ. והשתא מ"ש רבי' בשם הרמב"ן ע"פ הירושלמי שאפי' היתה סלת נקייה וכו' היינו כרבי בא בשם שמואל : ומ"ש ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה וכו' היינו כרבי יוחנן וי"ל שהוא ז"ל סובר דרבי יוחנן ורבי בא בשם שמואל לא פליגי דרבי בא בשם שמואל דאמר אפי' עשאה קלוסקין לא אתא לאיפלוגי אלא ארשב"ל דאמר כל שעירב בה מורסן דליתא אלא אפי' עשאה קלוסקין שהיא סולת יפה פטורה מאחר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה ובצורת הפת לא איירי וסמך אמאי דתני בברייתא עשאה כעכין חייבת וכו' והיינו כר' יוחנן דלא מפליג אלא בצורת הפת שאם לא עשאה כעכין אפילו היא סולת נקיה פטורה כיון שעשאה ע"ד שלא יאכלו הרועים ממנה ומעשיה מוכיחים עליה : ב"ה ומדברי הרמב"ם נראה שאפילו עשאה כמצתו של שלמה ולא עשה בה שום שינוי ולא שום גריעותא ולא שום היכר מאחר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה פטור : וכתב הרשב"א בפסקי חלה שלו דהא דאמר רשב"ל כל שלא עירב בה מורסן א"א לפרש שכל שיש בה מורסן אינה חייבת בחלה שהרי שנינו ה' רבעים קמח חייבים בחלה הם וסובן ושאורן ומורסנן

ומ"ש רבינו ז"ל דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה וכו' כך השיג עליו הראב"ד לשם וכבר האריך ב"י כאן ובספר כ"מ ליישב השגה זו גם מה שקשה עוד על דבריו ע"ש ובסמוך יתבאר הנלפע"ד ביישוב זה : ומ"ש ומ"מ איכא מ"ד דהאידנא אינו אלא דרבנן וכו' לאו מאן דאמר מתנאי ואמוראי קאמר רבינו כנראה מדברי ב"י דא"כ היאך כתב על זה אבל ר"י פירש שהם דאורייתא דלא יבא ר"י לחלוק אשום תנא או אמורא אלא ר"ל איכא מ"ד מן המפרשים דאשכחן לרבי' שמשון שכתב רפ"ו דשביעית אמחליקת דרבי יוסי בר חנינא ור"א בירושלמי דר"א דאמר מתליכן קבלו ס"ל דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא ורשותן של בני עולה גולה היה שלא לקדש והם הלכו וקידשו ונתחייבו מן התורה וכיון שכן בטלה עכשיו קדושת הארץ דסתמא לא היה בלבן אלא בזמן שבה"מ קיים הואיל והדבר תלוי בהם והיינו כרבנן דר' יוסי פרק הערל דתרומה בזמן הזה דרבנן :

ומ"ש אבל ר"י פי' שהם דאורייתא וכו' היינו דס"ל כפי' השני שכתב לשם רבינו שמשון דהכי דמתליכן קבלו איכא לאוקומי במעשר פירות דוקא אבל של דגן ותירוש נתחייבו בו מן התורה וכר' יוסי פרק הערל דירושה ראשונה ושנייה יש להם ושלישית אין להם ואע"ג דרבנן פליגי עליה דרבי יוסי אפ"ה כיון דחזינן דרבי יוחנן ס"ל כר"י הכי נקטינן . ול"ע מאין מצא שר"י פסק כך דבתוס' פרק הערל (דף פ"ב) בד"ה ירושה ראשונה כתבו בשם ר"י אלו השני פירושים ולא הכריע ותו קשה דהסמ"ג בה' תרומות כתב להדיא בשם ר"י דאינו חולק

אלא היינו לומר דפעמים מערבין בה מורסן כ"כ שאינה ראויה לרועים א"כ יש לפרש שעירב בתוכה מורסן לאחר שניטל מתוכה לפי שאין דרך בני אדם לעשות כן וכדתנן נטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים :

כתב הרמב"ם הלוקח מהנחתום וכו' עד סוף הסימן פ"ח : ומ"ש הלוקח מבעה"ב או מתארח אצלו א"צ להפריש מספק הכי משמע בפ"ב דע"ז (לט.) :

שלא מפני שאין נוהגין תרומות ומעשרות בארצות אלו אין רצוני להאריך בהם אע"פ שמצינו בכמה מקומות בתלמוד שהיו מפרישין תרומות ומעשרות בח"ל פר"י דהיינו דוקא במקומות הקרובים לא"י וכו' כ"כ התוס' בע"ז פרק ר"י (דף נט.) וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל : ומ"ש אבל בא"י נוהגין כ"כ כדי לכתוב ע"ז דעת הרמב"ם ומ"ש הוא ז"ל לחלוק עליו ודברי הרמב"ם הם בסוף פ"א מה' תרומות ומ"ש עליו רבינו דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה כבר נזכר זה בדברי הראב"ד ז"ל שכתב עליו לא כיון להלכה יפה. דהא קיי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות (פא.) תרומה בזמן הזה דאורייתא והוא עצמו נראה שכך כתב בתחילת הספר ואם איתא לא מילתא בחלה הוא דאיתא עכ"ל ומ"ש דקיי"ל כרבי יוחנן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא אינה קושיא דהתם בפרק הערל (פב:) אליבא דתנא דסדר עולם הוא דאמר ר' יוחנן דתרומה בזמן הזה דאורייתא אבל לרבנן לא הוי בזמן הזה אלא מדרבנן ואפי' ר' יוסי דהוא תנא דסדר עולם אמרינן בפ' יוצא דופן (מו.) דתני לה ולא סבר לה אלא תרומה בזה"ז דרבנן ס"ל כרבנן ועי"ל דאפי' מ"ד התם תרומה בזמה"ז דאורייתא היינו לומר דקדושה שנייה קדשה לשעתה ולעתיד לבא ואילו היה עולים כולם בימי עזרא היו מתחייבים בתרומה מדאורייתא ואפי' אחר שחרב הבית וגם ה"ה בפ"ב מהא"ב כתב להעמיד דברי הרמב"ם : ומ"ש והוא עצמו נראה שכך כתב בתחילת הספר אם מה שכתב התרומה ומעשרות אינן נוהגים אלא בא"י בין שלא בפני הבית אין משם ראיה דהתם ה"ק אין מצוה זו תלויה בבית קיים אבל מ"מ תלויה היא בביאת כולם וכמ"ש בסוף הפרק ואם מ"ש כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה קדושה שניה העומדת לעולם לשעתה ולע"ל י"ל דהתם לא לענין תרומות ומעשרות מן התורה קאמר אלא לענין שאר דברים התלוים בקדושת הארץ וא"ת דלענין תרומות ומעשרות נמי קאמר כדמוכח סיפא דמילתיה שכתב והניחו אותם המקומות שהחזיקו עולי מצרים וכו' ולא פוטרים מן התרומה ומעשרות י"ל דהכי קאמר קדשוהו קדושה שנייה אף לתרומות ומעשרות מדאורייתא אילו היו עולים כולם והשתא דלא עלו כולם אף על גב דלא קדשה לתרומה ומעשרות מדאורייתא מדרבנן מיהא קדשה ומ"ש ואם איתא להאי מילתא בחלה הוא דאיתא כלומר דאמרי' בפרק יוצא דופן (מז.) ובפ"ב דכתובות (כה.) אפי' למאן דאמר תרומה בזמה"ז דאורייתא חלה דרבנן דכתיב בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא לא כולהו סליק והרמב"ם דיליף אף לגבי תרומה מדכתיב כי תבואו ביאת כולכם משמע איפכא דבשום דוכתא מייתי להאי דרשא ויש קצת הוכחה לדבריו מדאמרי' בפרק הפועלים (דף פט.) דז' שכבשו וז' שחלקו נתחייבו בחלה ולא במעשר והשתא איכא למימר ומה אם בזמן שנתחייבו בחלה לא נתחייבו במעשר בזמן שלא נתחייבו בחלה אינו דין שלא יתחייבו במעשר . וסמ"ג כתב על דברי הרמב"ם כלשון הזה וראייתו נראית מדאמרינן בנזיר (דף לו.) ובפסחים (מד.) גבי קופות הנח לתרומה מתבואות ישראל מדרבנן ואינו אומר קסבר משמע שסובר שכך הלכה ועוד שנחלקו ר"י ורשב"ל בפרק הערל אליבא דרבנן דרבי יוסי משמע דס"ל שכן הלכה ולר"י הוי תרומה דרבנן לרבנן והלכה כמותו לגבי רשב"ל וכן פוסק ר"י רק שאומר שבימי עזרא היתה מן התורה עכ"ל : **ומ"מ** איכא מ"ד דהאידנא אינו אלא דרבנן שבטלה קדושת הארץ משגלו ממנה אבל ר"י פי' שהם דאורייתא דקדושה שנייה שקדשוה בימי עזרא לא בטלה בפרק הערל מייתי פלוגתא דתנאי דר"י סבר קדשה שנייה קדשה לשעתה ולעתיד לבא

פרישה

קודם שנתגלגלה כו' דהכל הולך אחר שעת הגלגול : (ח) **העושה** עיסה לבהמה ולחיה פטור דכתיב ראשית עריסותיכם שלכם חייבת ושל חיה ובהמה אינה חייבת : (ט) **אם** עשאה לשם הכלבים פטורה פי' אע"פ שהיא ראויה לרועים מ"מ פטורה אם אין אוכלים ממנה : (י) **צריך** להפריש מספק דכיון שאינו עושה לאכול ממנו אלא למכור חיישינן שמא הקל במלת ס"ל שהיא דרבנן ולא הפרישה משא"כ בקונה מבעה"ב שלא עשה.. לאכול ממנו שודאי הפריש חלה כ"ל :

סי' שלא (א) **כמו** עמון ומואב ומצרים ובבל שחייבום חכמים כו'. וה"ה מוחקין ובבל וטעות בידם וכן איתא בהדיא בתוס' דע"ז פ' ר"י דף נ"ט ובמרדכי פ"ק דקידושין והמוחקין טעו כמ"ש אח"כ והרחוקין כמו בבל ואדרבה משם ראיה מדמחייב במעשר וק"ל אלא ה"פ רחוקין הן (פי' בבל וכיוצא בו) לגבי שאר ארצות ס"ל כמו עמון ומואב אבל קרובין הן לא"י מארצות דידן והן לענין חלה קרי ליה בא"ר"י נמי רחוקים כה"ג שפי' וק"ל מ"ו : (כ) אבל בא"י נוהגין כו' ז"ל ב"י כתב כן כדי לכתוב עליו דברי הרמב"ם וכ"ל דהכי פלגת דברי רבי'

חדושי הגהות

שעור ופטור ע"י גלגול ושוב לא יחזור לחיובו כך פי' הר"א פערקא"ן : ד שם בגמרא (מז) איתא להך עניינא רק גבי הקדש ולא בהפקר אמנם כיון דהקדש והפקר שוין לענין פטור מן חלה מטלא מאי דמפלגינן הכי בהקדש ה"ה בהפקר : ה בזמן שהרועים כלומר ראויה מייתי לדבריו דתנא בזמן שהרועים אוכלים ממנה משמע לפעמים כו' וה"ד היינו כי נותן בה מורסן הרבה או מעט ש"מ דבמורסן נעשית (הר"א פערקא"ן) :

שנייה שקדשו בימי עזרא לא בטלה (ג) הילכך הזורע בא"י חייב להפריש תרומות ומעשרות לפי סדר שנות השמיטה וזה סדרן שנה ראשונה תרומה גדולה ומעשר ראשון ומעשר שני וכן בשנייה (ד) בשלישית הכל כסדר ב' השנים הראשונים אלא שבמקום מעשר שני נוהג מעשר עני וג' שנים השניים כג' הראשונים ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע ובא"י האידנא מדרבנן (ה) [א] ואין בה תרומות ומעשרות (ו) ובח"ל שאין שמיטת קרקע נוהגת אפי' מדרבנן הקרובים לא"י כמו עמון ומואב ומצרים (ז) נותנין מעשר עני כמו בששית והרחוקים כמו בבל נותנין מעשר שני (ח) [ב] ושמיטה היא בשנת פ"ח לר"י ולרש"י בשנת פ"ט וכן עיקר וכן ימנה לעולם שבע שנים אחר שבע (ט) דקי"ל שנת החמשים עולה לכאן ולכאן וזה משפט התרומות והמעשרות תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה וחכמים נתנו בה שיעור (י) עין יפה אחד מארבעים ועין רעה אחד מששים ובינונית אחד מחמשים בד"א בזמן שא"י בטהרתה והיא נאכלת ואז לא היה נותנין אותה (יא) אלא לכהן חבר (יב) ומיוחס בין גדול בין קטן (יג) ומאכיל לכל קנינו כמו לאשתו ולעבדיו ואוכלין דברים העומדים לאכילה ושותין דברים העומדים לשתייה וסכין בדברים העומדין

לצא ורבנן סברי לא קדשה אלא לשעתה: הלכך הזורע בא"י חייב להפריש תרומות ומעשרות לפי סדר שנות השמיטה כלומר כיון דבא"י נוהגים אי מדאורייתא אי מדרבנן חייב להפריש וכו' וזה סדרן שנה ראשונה תרומה גדולה ומעשר ראשון ומעשר שני וכן בשנייה וכו' אלא שבמקום מעשר שני נוהג מעשר עני פשוט בפ"ב דמסכת ידים ובפ"ק דר"ה [דף יב:] ומתבאר בפסוקי התורה:

ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע בא"י האידנא מדרבנן בפרק השולח [לו:] אמרינן דשביעית משמטת בזמן הזה מדרבנן ומשמע התם דדין שמיטת קרקע בין שמיטת כספים לא נהגו בזמן הזה אלא מדרבנן וגם בירושלמי דההוא פירקא מייתי מקרא שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג כלומר מדאורייתא אינה נוהגת אבל מדרבנן נהגה וכך הם דברי הרמב"ם בהל' שמיטה פ"ט ופ"י וכתב סמ"ג דהכי קי"ל ולא כתנאי דסברי דשביעית נוהגת אע"פ שאין יובל נוהג:

ואין בה תרומה ומעשרות כלומר כיון דאין זורעין בה לא שכיחא בה תרומה ומעשרות אי נמי לפי שהדברים הצומחים בה הם הפקר והפקר פטור מתרומות ומעשרות קאמר דאין בה תרומה ומעשרות ומיהו אם נכרי מכר לישראל פירות בשביעית וגמר מלאכתן ביד ישראל משמע דודאי נוהגי' בהם תרומה ומעשרו' וכ"כ ספר כפתור ופרח וכתב שבמקום מעשר שני יפריש מע"ע כדין עמון ומואב ששנינו בפ"ב דמסכת ידים: ובח"ל שאין שמיטת קרקע נוהג אפילו מדרבנן כן משמע מדין עמון ומואב שיבא בסמוך ומ"ש הקרובים לא"י כמו עמון ומואב ומצרים נותני' מעשר עני כמו בששית והרחוקים כמו בבל נותנים מעשר שני בפ"ד דמסכת ידים תנן דלדברי הכל בבל מעשר שני ומצרים מעשר עני ובעמון ומואב איפליגו תנאי התם ואחר כך נמנו וגמרו דהוו מעשר עני והתם מפרש טעמא משום דסמוכים לא"י הם ויהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית:

ושמיטה היא בשנת פ"ח לר"י ולרש"י בשנת פ"ט ע"ס הוא שהרי בספר ה"ת סי' ס"ז כתב רבי' וכחשבון שנת שביעית איכא פלוגתא לר"י היתה בשנת פ"ח ולרש"י בשנת פ"ז והוא עיקר עכ"ל ודברי הרא"ש בפ"ק דע"ז כדבריו בחשבון משפט ואיפשר לומר שמה שכתב שם פ"ז ופ"ח ומ"ש כאן פ"ח ופ"ט הכל אחד אלא שמה שכתב הרא"ש וכן מ"ש בחשבון משפט הוא לפי המונים שנות העולם מתולד א וי"ד ומה שכתב כאן הוא לפי המונים שנות העולם מתולד בהר"ד ומ"מ יש ט"ס בשמא דגברי במ"ש כאן כי החליף סברת ר"י לרש"י וסברת רש"י לר"י ועוד כי שם כתב על שנת פ"ז שהוא עיקר וכאן כתב על שנת פ"ט וכן עיקר והרמב"ם כתב בפ"י מהלכות שמיטה מאימתי התחילו למנות מאחר י"ד שנה משנכנסו לארץ וכו' נמצאת למד שהשנה שחרב בה הבית באחרונה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן כב' חדשים שהרי מתשרי הוא המנין לשמיטין וליובלות אותה השנה מוצאי שביעית היה ושנת ט"ו מן היובל התשיעי היתה ולפי חשבון זה שנה זו שהיא שנת אלף וק"ז לחרבן שהיא שנת ד' אלפים ותתקל"ו ליצירה היא שנת שמיטה ואח"כ כתב אבל כל הגאונים אמרו שמסורת הוא בידיהם איש מפי איש שלא מנו באותם הע' שנה שבין חרבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שמיטות בלבד בלא יובל וכו' וכן עולה מתלמוד מסכת ע"ז כפי חשבון זה שהוא קבלה ושנת השמיטה ידוע היא ומפורסמת אצל הגאונים ואנשי א"י וכולם לא מנו אלא לשני חורבן משישליך אותם ז' ז' ולפי חשבון זה תהיה שנה זו שהיא שנת ק"ז ואלף לחרבן מוצאי שביעית וע"ז אנו סומכים וכפי חשבון זה אנו מורים לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות עכ"ל והשתא לפי סברא אחרונה שתפס הרמב"ם עיקר נמצא ששנת פ"ט היתה שמיטה וכן המנהג היום בא"י כי שנה זו שהיא שנת הרצ"ט נהגו שמיטה

(א): וזה משפט התרומות והמעשרות תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה בפרק ראשית הגז [דף קלז:] ובכמה דוכתי אמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי: ומ"ש וחכמים נתנו בה שיעור עין יפה אחת ממ' ועין רעה אחת מס' ובינונית אחד מנ' משנה פ"ד ממסכת תרומות: בד"א בזמן שא"י בטהרתה והיא נאכלת ואז לא היו נותנים אותה אלא לכהן חבר בר"פ הזרוע [דף קל:] מנין שאין נותנין מתנה לכהן ע"ה שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים הלוים למען יחזקו בתורת ה': ומ"ש ומיוחס בפ"ב דכתובות [כד: כה.] גבי בני חביה בני הקוץ וכו' אלה בקשו כתבם המתיחסים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה קאמר בתירוצא בתרא בתרומה דרבנן אכול בתרומה דאורייתא לא אכול וכ"כ הרמב"ם בפ"ו: ומ"ש בין גדול בין קטן כ"כ הרמב"ם בפ"ו והכי משמע בגמרא [שם כו. מעשה באדם אחד]: ומ"ש ומאכיל לכל קנינו כו' מקרא מלא הוא (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש וגומר: ומ"ש ואוכלים דברים העומדים לאכילה וכולי אבל לא ישנו דבר מתה שדרכו לעשות בו משנה פ"ח דשביעית שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו

הולך אהרמב"ם אלא דסובר דבימי עזרא היתה הקדושה מן התורה אבל אחר שגלו ממנה אין קדושתה מן התורה ולא נתחייבו אלא מדרבנן וצ"ע. ולייש' דעת הרמב"ם נראה לפע"ד דס"ל כפי' הראשון שהבאתי שכתבו ר"י ורבינו שמשון דר' יוחנן דקאמר ואנא דאמרי כר' יוסי לאו משום דסבר ר' יוחנן כוותיה אלא משום דאליבא דרבי יוסי אאנדרוגינוס דמתניתין קיימי אבל ר' יוחנן גופיה סבר כדאמר במדרש רות מעשרות כיון שגלו נפטרו והם הייבו עצמם מאליהם כלומר מדרבנן לבד וכדמשמע פשט הסוגי' בירוש' בכמה מקומות והשתא ס"ל להרמב"ם דלפי זה קשה אמאי לא נימא אפילו את"ל דקדושה ראשונה בטלה מ"מ קדושה שנייה שחזרו וקדשוה הוי קדושה מן התורה לפחות לשעתה אלא בע"כ דמדכתיב כי תבואו משמע דוקא ביאת כולכם כמו שהיה בירושה ראשונה והא דקאמר ס"פ יוצא דופן ובפ"ב דכתובות ואמינא להו אנא אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אם נאמר כי תבואו וכו' בדרך דחייה איתמר דאיכא למידחי דשאני חלה דכתיב בבואכם אבל למסקנא דקי"ל כרבנן דר' יוסי דתרומה בזמן הזה דרבנן כי תבואו נמי משמע בביאת כולכם ובזה נסתלקו השתי השגות שהשיגו הראב"ד גם השלישית מדברי הרמב"ם עצמו שכתב בתחלת הפ' התרומה והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בא"י בין בפני הבית בין שלא בפני הבית נראה דאינה השגה דלא היתה כוונתו בלשון זה אלא לומר דבח"ל אין לנהוג תרומות ומעשרות בשום פנים אף בפני הבית ואפילו בזמן שכל ישראל היו בא"י אבל עיקר דינן בא"י כתבו הרב אח"כ באותו פרק בביאור שכתב כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה וכו' דדעתו לומר דקדושה ראשונה שהיתה בביאת כל ישראל דקדושתה מן התורה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא אבל קדושה שנייה שלא היתה בביאת כל ישראל ולא קידשה אלא לנהוג בה תרומות ומעשרות מדרבנן אותה קדושה עומדת לעולם לשעתה לע"ל עד שיבואו כל ישראל בירושה השלישית ע"ש ברמב"ם מבואר כדפרי' ועיין בסמ"ג הלכות תרומות ובביאורי הרא"ם לסמ"ג בהלכות חמץ: ומ"ש הילכך הזורע בא"י וכו' כלומר כיון דבא"י איכא חיובא לפחות מדרבנן חייב להפריש וקנס הזורע דבזה הכל מודים מתא"כ בלוקח כמ"ש בסוף סימן זה: ומ"ש וזה סדרן וכו' פשוט בפרק שני דמסכת ידים ובכמה מקומות בתלמוד: ומ"ש ובח"ל וכו' עד נותנים מעשר עני כמו בששית והרחוקים כמו בבל נותנים מעשר שני מפרש בפ"ד דמסכת ידים דה"ט דכיון דסמוכים לא"י הם יהיו עניי א"י נסמכין עליהן בשביעית: ומ"ש שמיטה היא שנת פ"ח לר"י וכו' ט"ס הוא ועיין בה"מ סימן ס"ז לשם נתבאר בס"ד: וזה משפט התרומה וכו' עד וחכמים נתנו בה שיעור וכו' בפ"ד דתרומות ואף על גב דבירושלמי מפיק לה מקראי דכתיב זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה וכו' כתבו התוספות בפרק אלמנה ניזונת דאסמכתא בעלמא נינהו דהא שמואל גופיה אמר התם תן ששית על ונשיתם וכו' והכא קאמר שמואל דחטה אחת פוטרת את כל הכרי וכ"כ סמ"ג בהלכות תרומות. ומ"ש בד"א בזמן שא"י בטהרתה וכו' בר"פ הזרוע וכתבו התוס' דהיינו דוקא כשיש כהן חבר אבל אי ליכא כהן חבר אלא ע"ה יתנו לו ואל ימתין עד שיזדמן לו חבר והביאו ראיה לדבר: ומ"ש ומיוחס ס"א בפ"ב דכתובות: ומ"ש בין גדול בין קטן הרמב"ם בפ"ו כתב שנאכל לכהנים בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקבות וכו' וה"א בגמרא מעשה באדם אחד שהיה מל"ת ואמר זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו

דרכי משה

שלא (א) ובמקצת ספרים כתב כאן ובח"ה שמיטה היה בשנת ע"ד לר"י ושנת ע"ג לרש"י וכן עיקר:

זבמרד

פרישה

רבינו דמתחילה כתב מפני שאין נוהגין תרומות ומעשרות בארצות אלו אין רצוני להאריך בהן וע"ז קאי שפיר מ"ש בסוף אבל בא"י נוהגין ובאילו כתב כן למעלה מיד וסור ופי' הני שני דברים מ"ש שאין נוהגין בשאר ארצות פר"י דהיינו במקומות הרחוקין כו' ומ"ש דבא"י נוהג ע"ז כתב הרמב"ם שאינו אלא מדרבנן כו': (ג) הלכך הזורע בא"י כו' כלומר כיון דבא"י נוהגין אי מדאורייתא אי מדרבנן חייב להפריש כו' ב"י: (ד) בשלישית הכל כסדר שתי שנים הראשונים אלא שבמקום כו' ותיבת הכל נראה דה"פ הכל כסדר ר"ל כמו בשתי שנים מפריש ג' דברים ומפריש בזה הסדר בראשונה תרומה גדולה ואח"כ מעשר ראשון ואח"כ מעשר שני כן בשנה שלישית יפריש ג' דברים ובזה הסדר בתחילה תרומה גדולה ואח"כ מעשר ראשון ואח"כ יפריש עוד מעשר אחד אלא שאין סדין בזה המעשר השלישי כמו שסדין במעשר שלישי בשתי שנים וק"ל: (ה) ואין בה תרומות ומעשרות כלומר כיון דאין זורעים בה לא שכיחי בה תרומות ומעשרות א"נ לפי שהדברים הצומחים בה הם הפקר והפקר פטור מתרומות ומעשרות ב"י ולפע"ג דמדאורייתא אין השביעית נוהגת וא"כ מדאורייתא אין מה שצומח בה הפקר מ"מ אמרינן בה הפקר ב"ד הפקר וחכמים ז"ל אמרו שיהא שביעית נוהג. בה ויהא הפקר מה שצומח שם ועיין בדרישה: (ו) ובח"ל שאין שמיטת קרקע נוהגת אפילו מדרבנן ור"ל וחייב במעשר: (ז) נותנין מ"ע כמו בששית מפני עניי א"י שיבאו וימצאו מה לאכול כיון שלא זרעו שם משא"כ ברחוקים מא"י וק"ל: (ח) ה"ג ושמיטה היא בשנת פ"ח לר"י ולרש"י שנת פ"ז כי טעם פלוגתתם דרש"י סבר בשנת ת"ך חרב הבית וממנו מונין השביעית נמצא שתחילת השמיטה לרש"י בשנת י"א באלף השני לר"י נחרב שנת תכ"א נמצא בשנת י"ב תחילת השמיטה כך פירשו התוספות וכן מוכח באשר"י א"כ נמצא ששנת פ"ח לר"י ושנת פ"ז לרש"י וכן בה"מ סימן ס"ז כ"כ מ"ז וכ"כ ב"י שט"ס הוא בדברי רבינו וצ"ל פ"ח לר"י ופ"ז לרש"י וכתב שלדעת הרמב"ם היה שנת פ"ט שמיטה וכן נוהגין בא"י כו' ע"ש ובה"מ סימן ס"ז כתב הב"י שמהר"ר לוי בן חביב בפירות שביעית אסר לו הוא בסימן קמ"ג הסכים לדעת הרמב"ם והסכים דעת ר"י לדעת הרמב"ם כו' ע"ש והיתר שהכל תלוי בו הוא סוגיא דגמרא דפ"ק דע"ז ועיין בדרישה: (ט) דקיימא לן שנת חמשים עולה לכאן ולכאן פירוש ולא אמרינן בשנת נ' הוא יובל וכחשב ז"ל אחר היובל וז"ל הרמב"ם בע' שנה של גלות בבל לא מנו אלא שמיטות ולא יובל וכן מונין לכל שני החורבן ז' ז' ע"ש: (י) עין יפה אחד ממ' ועין רעה אחד מס' וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מס' שנא' וששיתם את האיפה מחומר החטין ששית האיפה הוי ששים כשאתה נותן חצי סאה לכור הרי אחד מס' שהכור שלשים סאין רש"י בפ' שופטים: (יא) אלא לכהן חבר שנא' ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לכהנים וללוים למען יחזקו בתורת ה': (יב) ומיוחס שנא' אלה בקשו כתבם המתיחסים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה: (יג) ומאכילה לכל קנינו כמו לאשתו כו' שנאמר וכהן כי יקנה נפש כו': (אלא מן המוקף פירוש מן הדבר שהוא מוקף ומכונס במקום אחד אבל אם הפירות על אותן שכן

דרישה

סי' שלא [א] ואין בה תרומות ומעשרות כלומר כיון דאין זורעים בה לא שכיחי כו' א"נ לפי שהדברים צומחים כו' ומיהו אם נכרי מכר לישראל פירות בשביעית וגמר מלאכתן ביד ישראל משמע דודאי נוהגין בהם תרומות ומעשרות ובמקום מעשר שני יפריש מעשר עני כדין עמון ומואב ב"י: [ב] ושמיטה היא בשנת פ"ח לר"י ולרש"י בשנת פ"ז וכן עיקר וכתב

חידושי הגהות

שלא א ר"ל לפי שהמולד הראשון של הלבנה בשעת בריאת העולם היה בהר"ד דהיינו ביום ב' אחר ה' שעות ור"ד חלקים (מתתר"ף לשעה). ובשנה השנית שניתוסף על המולד הראשון ד"ח תתע"ו (כמבואר בשאו"ח סי' תכ"ו) דהיינו ד' ימים וח' שעות ותתע"ו חלקים צא וחשוב תתע"ו חלקים על ר"ד הם תתר"ף הרי שעה אחת תן אותו שעה על הח'

העומדין לכיבה אבל לא ישנו בדבר ממה שדרכו לעשות בו ולא יעשו משקין משום פירות חוץ מענבים וזיתים לבד אבל האידנא שהכל טמאים ואי אפשר לה ליאכל מפריש כל שהוא [ג] אפילו חטה אחת ונותנה לכהן אפי' לעם הארץ ואינו מיוחס רק שיהא מוחזק בכהן והוא שורפה ויכול להניחה עד שישרפנה ליהנות בה בשעת שריפה ולא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה אפילו אם מניחה בכלי שאינו מאוס כיון שאין שום תרומה נאכלת [ד] אבל זר אסור ליהנות בשריפתה אם לא שיהא כהן נהנה עמו (ב) ומ"מ שאר הנאות שאינו מכלה אותה מותרת אפי' לזרים כדתנן מערבין לישראל בתרומה ואין מפרישין אותה אלא מן המוקף בד"א בא"י אבל בח"ל מפרישין אותה לכתחילה שלא מן המוקף אע"פ שאין לה שיעור למטה יש לה שיעור למעלה (יד) שאינו יכול לעשות כל גורנו תרומה ואם קרא שם תרומה על כל הכרי אין שם תרומה חלה עליו (טו) וזה הדין אם הוכשרה התבואה כגון שבא עליה מים אחר שנתלשה אבל אם לא הוכשרה אינה ראויה לקבל טומאה והרי היא טהורה ואי אפשר לאוכלה שהכל טמאים (טז) וטמא אסור לאכול בתרומה טהורה וא"א לשורפה כיון שהיא טהורה אלא תקבר וטוב יותר להכשירה קודם מירוח (יז) שעדיין לא חל עליה חיוב

כהיפו של מב"א והולאני מבית הספר והפשיטוני את כתנתי והטבילוני לאכול בתרומ' לערב ואיכא למידק מנ"ל לרבינו דנותנין אותה לקטן דאע"פ דנאכלת לקטנים אפ"ה אין נותנים אותה אלא לגדול מידי דהוה אעבדיו שנאכלין להם אבל אין נותנין להם וצ"ע מיהו לדעת רבינו ודאי מדמשוה אכילה לנתינה ה"ה דנותנים לכהנת מדכתיב לבניך ולבנותיך ולא דמי לפדיון הבן דלאהרן ולבניו כתיב למעוטי כהנת וכדלעיל בריש סימן ש"ה אבל בתרומה הכל מודים דאף לכהנת בין גדולה בין קטנה: **ומ"ש** אבל האידנא וכו' עד מפריש כל שהוא אפילו חטה אחת איכא למידק דהא אפילו בזמן שהיה טהרה בארץ היה צריך להפריש בשיעור שנתנו חכמים אפילו נטמא הדגן קודם שיפריש כדאיתא בפרק במה מדליקין ובפרק הערל מדכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה הטהורה נאכלת והטמאים יהנו בשריפתה וא"כ למה יגרע האידנא שלא יפרישנו בשיעור בשביל שהיא טמאה וי"ל דהאידנא שאני כיון דלא היה לה שעת הכושר ולא היתה ראויה באכילה כלל אוקמוה חכמים אדינא דאורייתא דאפילו חטה אחת פוטרת כל הכרי ובספר התרומה הל' א"י כתב וז"ל ובזמן הזה יפרישו מעט דמן התורה חטה א' פוטרת כל הכרי וא"ת ומ"ש מחלה דבשתי חלות שהיו מפרישין ביש מקומות היתה אחת לאור ויש לה שיעור ומפרש בירושלמי משום שהיא מן התורה אע"פ שהן טמאות. וי"ל לפי שהן קרובים אל מקום טהרה ונאכלת ושם יש לה שיעור אבל תרומה אפילו את"ל דדאורייתא היא כיון שאין שום תרומה נאכלת לפי שכולן טמאין אין לה שיעור ועוד דהעיקר דתרומה בזמן הזה דרבנן דלא קדשה לעתיד ואינו דומה לחלה: **ומ"ש** ונותנה לכהן אפילו לעם הארץ כ"כ הרמב"ם בפ"ו דנותן תרומה טמאה אף לכהן ע"ה והראב"ד השיג עליו ואמר שאינו מחוור והרב המגיד כתב שדעת הרמב"ם מדתנן בפ"ד דחלה ואלו ניתנין לכל כהן וכו' עד ושמן שריפה ר"ל תרומה שנטמאה שעומדת לשריפה דהרמב"ם מפרש המשנה כצורתה ומשמעה דר"ל לכל כהן אע"פ שהוא עם הארץ ורבינו שמשון פי' שם דלכל כהן אינו בא לרבות עם הארץ אלא לחבר אע"פ שאינו אוכל חולין בטהרה ע"כ לשונו וכ"כ בכסף משנה. ומ"ש והוא שורפה פי' אבל בקבורה לא כיון שהיא טמאה דהנשרפים לא יקברו כדאיתא בשלהי תמורה: **ומ"ש** ויכול להניחה עד שישרפנה וכו' בפרק כל שעה ריש [דף ל"ד] אבא שאול גבל של בית רבי הוה והיו מחמין לו חמין בחטין של תרומה טמאה ללוש בהן עיסה בטהרה ומותבינן אמאי ניחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה אמר רב אשי בשליקתא ומאיסתא ותו אמר התם סוף [דף ל"ג] דהא דתניא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת ולא חיישינן לתקלה היינו טעמא דפת זריק ליה בין העצים ושמן דרמי ליה בכלי מאוס וה"א בסוף פרק קמא דפסחים סוף [דף כ'] דקאמר שמן כמי אתי לידי תקלה והדר דרמי ליה בכלי מאוס וכתב בסה"ת הלכות ארץ ישראל דהיינו דוקא בזמנם שהיו טהורים ואכלו התרומה הטהורה ולכך יש לחוש פן יאכל גם הטמאה אם לא ימאסנה אבל בזמן הזה שאין אוכלים שום תרומה ליכא למיחש למידי ואפילו היא נקייה עכ"ל וזהו שכתב גם רבינו ויכול להניחה עד שישרפנה וכו' עד כיון שאין שום תרומה נאכלת דכתב כך על פי סה"ת: **ומ"ש** אבל זר אסור ליהנות בשריפתה וכו' בפרק כל שעה שם בתוס' בד"ה מחמין לו חמין כתבו וז"ל אומר ר"ת דלכהנים של בית ר' היו עושין כן דלישראל לא שריא אלא הנאה שאינה של כלוי כמו עירוב דמערבין לישראל בתרומה אבל הנאה של כלוי כגון להאכיל לבהמתו או להדליק לישראל אסור כדאמר בפ"ק דע"ז כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה ובמסכת תרומות נמי אמרינן מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות כהן פי' אם יש שם כהן דנר לאחד נר למאה ור"י אומר דטעמא משום דדרשינן משמרת תרומותי וכו' וכ"כ בהגודה לשם וכן הוא בסה"ת: **ואין** מפרישין אותה אלא מן המוקף משנה פרק שני דבכורים ופ' קמא דחלה וילפינן לה מדכתיב גבי תרומת מעשר והרמותם ממנו תרומת ה' ממנו מן המוקף וכתבו התוס' בפ"ק דביצה דאיתא בירושלמי כל התורה למידה ומלמדה חוץ מתרומת מעשר דמלמדה ואינה למידה דהא ממנו דכתב גבי תרומת מעשר דמיניה נפקא מוקף מוקמינן לה בתרומה גדולה אבל בתרומת מעשר מדאורייתא לא בעינן מוקף וכן כתב סמ"ג בהלכות תרומות: ומ"ש בד"א בארץ ישראל וכו' ריש פרק עד כמה אמר שמואל תרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש וכתבו התוספות משמע דלא בעינן מוקף מיהו הייתי יכול לפרש שבאחרונה לאחר שיפריש התרומה ישאר ממנו שיתקיים בו מוקף אבל בקונטרס פי' דאוכל והולך ומשייר כדי תרומה באחרונה ויפרישנה עכ"ל ומחלוקת זו הוזכר בתוס' פ"ק דביצה לענין חלה ביום טוב וע"ל בהלכות חלה סימן שכ"ג ובא"ח סימן תנ"ז: אף על פי שאין לה שיעור למטה וכו' משנה סוף פ"ק דחלה ובפרק ראשית הגז מפרש טעמא משום דכתיב בה ראשית שיהיו שיריה ניכרים: **ומ"ש** וזה הדין אם הוכשרה וכו' כלומר זה הדין שכתבתי לעיל אבל האידנא שהכל טמאים וכו' והוא שורפה אינו אלא כשהוכשרה וכו' עד וטמא אסור לאכול בתרומה טהורה כלומר אף בטהורה אסור: ומה שכתב ואי אפשר לאוכלה וכו' טעמו מדתנן בחלק גבי עיר הנדחת ותרומות ירקבו אלמא דשרפה עם כלל העיר אסור לכך טוב לקוברה כ"כ סה"ת לשם ע"ש ר"י: **ומ"ש** וטוב יותר להכשירה וכו' פירוש טוב יותר להכשירה כדי שתטמא ויוכל לשרפנה מיד כלומר מיד בשעת שריפה ולא יבא לידי תקלה שאם לא יכשירנה אלא יקברנה

שדרכו לבוך לא יבוך יין חומץ אבל כך הוא את השמן וכן בתרומה ומעשר שני: ולא יעשו משקים משום פירות חוץ מענבים וזיתים בלבד משנה בפי"א ממסכתא תרומות אין עושים תמרים דבש ולא תפוחים יין ולא סתוניות חומץ וכן שאר כל הפירות אין משנין אותן מבריתן בתרומה ובמעשר שני אלא זיתים וענבים בלבד ויש בדברי רבינו ט"ס שחסר ויתיב מלשונו: אבל האידנא שהכל טמאים וא"א לה ליאכל מפריש כל שהוא אפילו חטה אחת כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות תרומות והיינו דוקא בתרומה גדולה אבל תרומת מעשר אפי' האידנא צריך להפריש לפי חשבון וכ"כ הרמב"ם בפרק הנזכר וז"ל תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד אלא מדקדק בשיעורה ואפי' בזמן הזה שהרי שיעורה מפורש בתורה: **ונותנה** לכהן כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות תרומות התרומה לכהן בין טהורה בין טמאה אפילו נטמא הדגן או התירוש כולו קודם שיפריש ה"ז חייב להפריש ממנו תרומה בטומאה וניתנה לכהן שנא' ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי אח' תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה הטהורה נאכלת לכהנים והטמאה יהנו בשריפתה אם היה שמן מדליק ואם היה דגן וכיוצא בו מסיקין בו את התנור וכן תרומת מעשר אם נטמאה או נטמא המעשר מפרישין אותו בטומאה וניתן לכהן ליהנות בה בשריפתה עכ"ל והיא דרשא שכתב מואני נתתי לך את משמרת תרומותי הוא בפרק הערל [עד.] ומ"ש רבינו אפילו ע"ה ואינו מיוחס כ"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' תרומה: ויכול להניחה עד שישרפנה וכו' לא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה אפילו אם מניחה בכלי שאינו מאוס וכו' אבל זר אסור ליהנות בשריפתה אם לא שיהא הכהן נהנה עמו ומ"מ שאר הנאות שאינה מכלה אותה מותר אפילו לזרים ואין מפרישין אותה אלא מן המוקף משנה פ"ג דמעשר ופ"ק דחלה: אבל בח"ל מפרישין אותה לכתחילה שלא מן המוקף בפרק עד כמה [כז.]: אע"פ שאין לה שיעור למטה יש לה שיעור למעלה שאינו יכול לעשות כל גורנו תרומה וכו' משנה בפ"ק דחלה האומר כל גרני תרומה וכל עסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת ומפרש טעמא בפרק ראשית הגז [קלו:] משום דכתיב בה ראשית ובעינא ראשית שיהו שיריה ניכרים: וזה הדין אם הוכשרה התבואה כו' אמאי דכתב לעיל אבל האידנא שהכל טמאים וכו' והוא שורפה קאי ומ"ש וטמא אסור לאכול בתרומה טהורה לאו דוקא טהורה אלא משום דטהור דאף על פי שאסור לאכול תרומה טמאה מותר לאכול תרומה טהורה קאמר דטמא אף בטהורה אסור: ומ"ש וטוב יותר להכשירה קודם מירוח שעדיין לא חל עליה חיוב תרומה כלומר דאילו אחר שחל עליו חיוב תרומה אסור לטמאה

דרכי משה

(ב) ובמרדכי ביבמות פרק אלמנה לכ"ג כהן שאוכל אצל ישראל יכול לתת בנר שמן שלו אע"פ שעמד הכהן והלך לו אינו חייב לכבותו עד שכבה מעצמו: ול"נ

פרישה

שכן במקום אחר נמלא שהסכרים שלא מן המוקף על המוקף עכ"ה): (יד) שאינו יכול לעשות כל גורנו תרומה דכתיב בה ראשית שיהא שיריה ניכרים: (טו) וזה הדין אם הוכשרה התבואה כו' אמאי דכתב לעיל אבל האידנא שהכל טמאים כו' והוא שורפה קאי: (טז) וטמא אסור לאכול בתרומה טהורה ר"ל אפי' טהורה שתרומה טמאה אפי' טהור אסור לאוכלה (קמ"ל בטמא אפי' בטהורה אסור עכ"ל): (יז) שעדיין לא חל עליה חיוב תרומה דאילו אח"כ אסור לגרום טומאה

דרישה

וכתב ב"י שלדעת הרמב"ם היה שנת פ"ט שמיטה ובח"מ סימן ס"ז הביא דברי מהר"ר לוי בן חביב כו' סוגיות דגמרא דפ"ק דע"ז דף ט' ע"ב וז"ל אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע נטפי סך שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל ממאה תרי ונשדי אפרטי ונחשבינהו לפרטי בשבועי ונידע כמה שני בשבועי כו' ופירש"י נטפי סך שתא על שנין דמחורבן הבית שנית עד שנה שעומד ומה"ט דתניא אותו השנה שנחרב הבית בראשונה ובשנייה מוצאי שביעית היה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמיטה למסדר הוה ומאן דמכי לשני חורבן לא מני להתיא שתא בהדי שני חורבן אלא בהדי שני דקם ביתא הוא"ל ונפק רובא בתשעה באב שנו נחרב הבית הלכך מאן דבעי למימני שמיטה לוספי לשנת חורבן שהוא היה שנת התחלת שמיטה על שנים דבתר חורבן הבית. ונחשב כללי מכל מאה ליסקל תרי כר"י דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת היובל היא שנת תחילת השמיטה שבאה ולאפוקי מדרבנן דאמרי שנת החמישים ואחד היה כתחלת השמיטה ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין בבית שני לא זו השדר משבעה שנה לשבעה שנה רק שלא התחילו למנות שמיטות עד אחר שש שנים שנכנסו לארץ שאז עלה עזרא וקידש הבית והתחילו למנות והבית עמד ת"ך שנה דל מיניה שש שנים הראשונים אשתכח שנת ת"ך היתה התחלת השמיטה וקע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ד' אלפים ליצירה הוסיף עליהם שנת ת"ך הרי קע"ב ואלף חמישית כולו ועוד י' שנים מאלף הששי הרי אלף קפ"ב הוציא אותם בו"ז ולא ישאר בידך כלום נמצא ששנת י"א לאלף הששי היתה התחלת השמיטה ור"י הקשה שם אפרש"י והוכיח ששנת תכ"א מרב הבית והוא היה התחלת השמיטה נמצא ששנת י"ב לאלף הששי היה התחלת השמיטה וממילא נשמע שבשנת פ"ז לרש"י ושנת פ"ח לר"י לאלף הששי היה שנת השמיטה ועיין באשר"י דף פ"ב ע"ג שהסכים לפרש"י ומש"ה כתב רבינו שדעת רש"י עיקר וסמך אמה שהוכיח הרא"ש שם כן ע"ש. והא דפליג בשנת החורבן ולא נמחי לחשוב השמיטות משנת כתחלות מנין השמיטות משום שהמה מחולקים בסוגיא דרב אשי דאמר שלא מנו השמה שנים הראשונים אי קאי גם אליבא דרבי יהודה דהלכתא כוותיה או אליבא דרבנן למוד שלפי פירש"י קאי גם לרבי יהודה וכמ"ש הרא"ש שם בשיטויא קמא ובשנוייא בתרא כתב דקאי לרבי יודא למוד ולפירוש ר"י לא קמשני הכי אלא אליבא דרבנן אבל לרבי יודא לא צריכין להכי ע"ש בתוספות ובאשר"י ועיין מ"ש בח"מ סימן ס"ז בדרישה והרחבתי בביאור דבריהן שכ"ל. והרמב"ם פירש מה שסתמו שם וז"ל הרמב"ם פ"י דהלכות שמיטה נמלאת למד שבשנה שחרב בה הבית באחרונה שתחילתה מתשרי שאחר החורבן כ"ב מדשים שהרי מתשרי הוא שמנין לשמיטות וליובלות אותה השנה מוצאי שביעית היתה ע"כ וכתב כ"מ כלומר כשאתה מונה שנה מיום החורבן עד י"ב חודש שכל מה שאירע באותה שנה מיקרי שאירע בשנת החורבן כשאתה תופס תחילתה מתשרי שאחר החורבן כ"ב חדשים אותה שנה מוצאי שביעית היתה (כלומר נמלא שבשנת תכ"ב היתה מוצאי שביעית ובשנת תכ"א היתה השמיטה) וכתב אחר זה עוד הרמב"ם ולפי חשבון זה תהיה שנה זו שהיא שנת שבעה ומאה ואלף לחורבן מוצאי שביעית וכתב עלה כ"מ ז"ל כלומר ומאחר שנתבאר שהחורבן היה בשנת השמיטה כשתחלק אלף ומאה ליובלות יותרו בידך כ"ב שנים תוסיף עליהם שבעה הנשארים הם כ"ט הכ"ח הם ארבע שמיטות ושנה האחרונה היא מוצאי שביעית ותבין מ"ש והוא שנת ד' אלפים לחשבון זה שנת ד' אלפים וע"ס היא שמיטה ובשנת פ"ב ופ"ט הרי לך פ"ס להרמב"ם ועיין שם ומה שכל מבואר יפה: [ג] (אפי' שטה אחת כו' והיינו דוקא תרומה גדולה אבל תרומת מעשר אפי' האידנא צריך להפריש לפי חשבון וכ"כ רמב"ם פ"ב דתרומה ב"י: [ד] אבל זר אסור ליהנות משריפתה ובמרדכי ביבמות פרק אלמנה לכ"ג כהן שאוכל אצל ישראל יכול לתת בנר שמן שלו אע"פ שעמד הכהן והלך לו אינו חייב לכבותו עד שכבה מעצמו עכ"ל):

חיוב תרומה כדי שתטמא וישרפנה מיד (יח) [ה] פן יבא לידי מכשול ליהנות ממנה ואח"כ מפריש אחד מי' מהנשאר (יט) ויתננו לכהן או ללוי והכהן או הלוי שנתנוהו להן יפרישו ממנה אחד מי' והוא הנקרא תרומת מעשר ואם זה המפריש תרומת מעשר כהן הוא יעכבנה לעצמו ואם הוא לוי יתננה לכהן ודינה כדין תרומה גדולה והנשאר הוא ממונו של הכהן או הלוי לכל דבר ומותר לזרים (כ) [ו] וכן כהן ולוי צריכין להפריש מעשר משלהן אע"פ שהוא לעצמו כדי להפריש ממנה תרומת מעשר וכן הדין בכל התרומות ומעשרות אע"פ שהן לעצמן צריכין להפרישן כמו ישראל

לטמאה ומיהו היינו דוקא בתרומת א"י אבל בתרומת ח"ל מותר לטמאה בידים וכמ"ש הרמב"ם בפי"ב מהלכות תרומות ומ"ש וישרפנה מיד פן יבא לידי מכשול וכו' קשה שזה סותר מ"ש לעיל בסמוך ויכול להניחה עד שישרפנה וכו' ולא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה וכו' כיון שאין שום תרומה נאכלת ב ואין לומר דשאני התם שהיתה טמאה מתחלתה אבל הכא היתה טהורה והכשירה בידים דאין טעם לחלק ביניהם מפני כך : ואח"כ מפריש אחד מי' מהנשאר וכו' אמאי דכתבה לעיל שמפריש תרומה גדולה קאי ומ"ש ויתנהו לכהן או ללוי בפרק ב' דכתובות [דף כו .] תניא רשב"א אומר בשם שתרומה חזקה לכהונה כך מעשר ראשון חזקה לכהונה מעשר ראשון דלוי הוא כר' אלעזר בן עזריה דתניא תרומה לכהן מעשר ראשון ללוי דברי ר"ע ראב"ע אומר מעשר ראשון אף לכהן איתמר דאמר ראב"ע אף לכהן לכהן ולא ללוי מי אמר אין בתר דקנסינהו עזרא ומשמע דלר"ע דקודם קנסא הוי דוקא ללויים בתר קנסא אף לכהנים אבל לראב"ע דמקמי קנסא הוי אף לכהן בתר קנסא הוי לכהן דוקא וכ"כ התוס' וכיון דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו א"כ יתנהו לכהן או ללוי והרמב"ם כתב דמעשר ראשון ללוים שנאמר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בני ישראל לנחלה ואח"כ כתב ועזרא קנס את הלוים בזמנו שלא יתנו להם מעשר ראשון אלא יתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים נראה מדבריו שלא קנס אלא את הלוים שבזמנו לבד וכן נראה ממ"ש עוד בסוף ה' מ"ש ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים לא היו מתודים מלשון זה דעכשיו אינו ניתן אלא ללוי דאל"כ הכי הו"ל למיכתב ומזמן עזרא ואילך שמעשר ראשון ניתן לכהנים לא היו מתודים נ"ל שהוא פסק כר"ע דאמר מעשר ראשון ללוי וסובר ז"ל דאף לר"ע קנסינהו שלא יתנו להם אלא לכהנים ולפי זה כי אמר אין בתר דקנסינהו עזרא הדר ביה מתאי דאוקמה כר' אלעזר ב"ע דהשתא כר"ע נמי אתיא וסובר ז"ל דלא קנס עזרא את הלוים אלא בזמנו דוקא ומשמע ליה הכי מדאשכחן בכמה דוכתי שהיו נותנים מעשר ראשון ללוים בפרק כל הגט [ל.] ובפרק הזרוע [קלא :] ובפרק יש מותרות [פו :] ובמעשה דר"ג וזקנים [מ"ש פ"ה] שהיו באים בספינה ובכמה דוכתי וטעמא דמסתבר הוא שלא לקנוס אלא לבני הדור ההוא שלא עלו עמו ולא לדורות הבאים שלא נמצא בהם עון ולפי זה נ"ל דהא דקתני כך מעשר ראשון חזקה לכהונה בימי עזרא הוא דקאמר דוקא וקשה לי מדתנן בסוף סוטה [מז .] יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר וקאמר עלה מאי טעמא לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר ללוים ואנן קא יהבינן לכהנים ופירש"י יהבינן לכהנים משום דקנסינהו עזרא ללוים והרי יוחנן כה"ג אחר עזרא הוה כמה דורות ואפ"ה היו נותנים לכהנים וי"ל דע"י שהורגלו לתת בימי עזרא לכהנים אף לאחר זמנו גם כן נהגו כן ולא היה יכולת ביד יוחנן כהן גדול לבטלם ממנהגם לפי שהיה נראה בעיניהם כגזל לבטל מליתן למכיריהם מה שהיו רגילין לתת להם ולפיכך העביר הודיית המעשר א"כ דבני דורו של יוחנן כהן גדול סבירא להו כר' אלעזר ב"ע ואיהו ס"ל כר"ע ומיהו סמ"ג כתב ועזרא קנס את הלוים בזמנו וכו' ומפני כך שנינו שיוחנן כהן גדול בטל וידוי המעשרות ע"כ ולדבריו א"א לומר כתירוץ שני אלא כתירוץ ראשון ואכתי קשה מדאיתא בפרק יש מותרות [פו :] ההיא גינתא דהוה שקיל ר' אלעזר ב"ע מעשר ראשון מיניה אזיל ר"ע ג אהדרא לפיתחא לבי קברי ומסיק התם למ"ד קנסא לכהנים משום הכי אהדור לפתחא דהכי קאמר ליה בתורת קנסא אית לך בתורת חלוקה לית לך ואם איתא דלא קנס עזרא אלא בזמנו היכי א"ר עקיבא בתורת קנסא אית לך כיון דלא הוי בזמנו דעזרא דר' אלעזר ב"ע עזירי לעזרא הוה ושמא יש לומר דלר"ע הוא דלא קנס עזרא אלא לזמנו דכיון דדינו ללוים ולא לכהנים ליכא למימר שעקר הדין ממקומו והפכו לעולם אבל לר' אלעזר ב"ע דמדינא הוי אף לכהנים לעולם קנסינהו שלא יתנו אלא לכהנים והא דא"ל ר"ע לר' אלעזר ב"ע בתורת קנסא אית לך לדבריו דרבי אלעזר בן עזריה קאמר : והכהן או הלוי שנתנוהו להם יפרישו ממנה אחד מי' והוא הנקרא תרומת מעשר זה פשוט בתורה בסוף פרשת קרח ואם זה המפריש כהן יעכבנה לעצמו יתבאר בסמוך ואם הוא לוי יתננו לכהן פשוט הוא :

ודינה כדין תרומה גדולה והנשאר הוא ממנו ומותר לזרים בפ"ב דכתובות [כו .] ובפרק הערל [עג : עד .] : וכן כהן ולוי צריכים להפריש מעשר משלהם וכו' וכן הדין בכל התרומה והמעשרות וכולי צריכים להפרישן כמו ישראל כ"כ הרמב"ם בהלכות מעשר פ"א ויליף לה מדכתיב (במדבר י"ח) כן תרימו גם אתם מפי השמועה למדו אתם הלוים גם אתם לרבות את הכהנים וכתב סמ"ג בסימן קל"ה דהכי איתא בספרי : ומ"ש שהן לעצמן כ"כ הרמב"ם בפ'

יקדרנה איכא למיחש שמא יבא שום אדם לידי מכשול באורך הזמן שימצאנה ויהנה ממנה ואף על גב דלעיל כתב ויכול להניחה עד שישרפנה וכו' ולא חיישי' שמא יבא ליהנות ממנה וכו' היינו דלא חיישינן שהוא בעצמו יבא ליהנות ממנה דכיון דהוא מניחה עד שעת שריפה בלבד שהוא זמן מועט לא חיישינן אבל בטהורה דאינה שורפה אלא קוברה וגונזה חיישינן שמא אדם אחר ימצאנה ולא ידע שהיא תרומה ויבא ליהנות ממנה שהרי אפילו בשהיית י"ב חודש חיישינן לתקלה כדכתבו התוס' פ"ק דשבת (דף י"ז) בד"ה דילמא משהי וליכא למימר נמי נרמי ליה בכלי מאוס דהו ליכא למיחש לתקל' דהכונה לא ממאסה כי רמי לה בכלי מאוס כדמשמע פ"ק דשבת דתרומה טמאה אסור לכהן לישהנה כדי שיזרענה שמא אתי בהו לידי תקלה ולא אמרינן דנרמי להו בכלי מאוס ועוד דאף לשלקן ולמאסן חיישינן דשמא בתוך כך אתי בהו לידי תקלה כמ"ש בתוס' פרק כל שעה אמאי דקאמר בשליקותא ומאיסתא דדוקא כשהן כבר מאוסות ועוד דדוקא היכא דחיישינן דילמא אתי למיכל מינה התם הוא כיון דרמי לה בכלי מאוס תו לא אתי למיכל מינה אבל כאן שאסור אף בהנאת שריפה כי רמי לה בכלי מאוס נמי אתי בהו לידי תקלה שידליקנה ויהנה ממנה וכ"כ הר"ס מרוטנבורק גבי נר חנוכה כדכתב רבינו בא"ח סימן תרע"ז וב"י נתקשה לו מ"ש טהורה מטמאה דאין טעם להלק ביניהם ולמאי דפרישית ניחא ומ"ש וטוב יותר להכשירה קודם מירוח וכו' טעמו משום דלאחר שבא לה חיוב תרומה אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י שהחיוב בה מן התורה דחולין הטבולין לתרומה כתרומה דמו וכל זה מסה"ת : **ואח"ב** מפריש אחד מעשרה וכו' פלוגתא דר"ע ור"א בן עזריה בפ"ב דכתובות ופסק כר"ע דקאמר מעיקרא מקמי דקנסינהו עזרא ללוים על שלא עלו עמו לירושלים הוי מעשר ללוים בלחודייהו ולבתר קנסא הוא בין לכהנים בין ללוים דללוים נמי יכול ליתן שהרי ר"ג בספינה נתן לר"י בן חנניא שהיה לוי וכ"כ התוס' לשם וכ"כ עוד בפ' המוכר את הספינה וכ"כ בספר התרומה בהלכות א"י וז"ל הרמב"ם בפ"א דה' מעשר ועזרא קנס את הלוים בזמנו שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא יתנו לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים עכ"ל משמע דס"ל דלא קנס עזרא אלא ללוים שבדורו בלבד אבל אחר דורו דין תורה במקומו עומד שלא יתן אלא ללוים ודברי רבינו כדברי התוס' שלכל הדורות קנס עזרא ויכול ליתנם לכהן כמו ללוי ולהלכה לאפוקי נפשיה מפלוגתא דרבוותא לא יתנו אלא ללוים ולא לכהן ודלא כרב בהגהת ש"ע שכתב די"א דינתן אף לכהן ומה שקשה אדברי הרמב"ם כבר יישבה בית יוסף באורך בסימן זה וגם בכסף משנה לשם : ומ"ש והכהן או הלוי וכו' עד יעכבנה לעצמו כ"כ הסמ"ג בה' תרומות דה"א בספרי לפי שהכהנים נוטלין מן הכל יכול יהו אוכלים בטבלן ת"ל כן תרימו גם אתם ודרשו בספרי אתם אלו הלוים גם אתם לרבות הכהנים ע"כ ומכאן שכל עונשי טבל אין חילוק בין כהן ללוי וישראל כי כולם שוין בדבר וכ"כ הסמ"ג בלאוין קמ"ז וכן פירש"י להדיא בפ' האשה רבה (דף פ"ט) ובפ' האיש מקדש (דף מ"ו) וכך תפסו התוס' בפשיטות בפרק יש מותרות (דף פ"ו) בד"ה מה תרומה דכהן אסור לאכול טבל ומלשון הברייתא בפ' הנשרפין ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל את התרומה מדתני בסתם האוכל את הטבל משמע דאף כהן אסור בטבל דאל"כ היה לו לומר לוי וישראל האוכל את הטבל כדקתני בסיפא וכהן טמא שאכל את התרומה אלא ודאי כל אוכל טבל אפי' כהן הוא במיתה לפיכך קאמר סתם האוכל את הטבל : מ"ש ודינה כדין תרומה גדולה פי' ולכך צריך לשורפה אם נטמאת לאחר שהוכשרה וכ"כ בסה"ת והכי משמע בברייתא פ"ק דביצה (דף יג) דדיניהם שוין במקלת דברים ועיין במשנה פ' שני דבכורים : ומ"ש והנשאר הוא ממונו וכו' בפ' יש מותרות פליגי בה רבנן ור"מ ופסקו הפוסקים דאין הלכה כר"מ דאמר מעשר ראשון אסור לזרים : ומ"ש וכן כהן ולוי צריכים להפריש וכו' כבר כתבתי בשם סמ"ג שכתב דה"א בספרי וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' מעשר וכן כל שאר מתנות כהונה צריך הכהן והלוי להפריש אפילו פטר חמור והוא לעצמו מלבד פדיון הבן שאין כהן ולוי חייבים להפריש כלל כמו שנתבאר בסימן ש"ה :

ואם

פרישה

טומאה לתרומה טהורה : (יח) פן יבא לידי מכשול ליהנות ממנה והא דאמרינן לעיל בסמוך דלא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה כו' י"ל דוקא היכא שהיא טמאה ועומדת לישרף לא חיישינן (שמא יבא ליהנות ממנה) כיון שהכל יודעין שדין תרומה בזמן הזה בשריפה אבל הכא דתרומה טהורה היתה ואסורה לשרוף (רק שהוכשר בידים ואין הכל יודעים שהוכשרה עכ"ה) וטעו לומר כיון שאסורה לשרוף אותה ש"מ שאין לה דין שאר תרומה ויבאו לאוכלה לכך כתב שטוב להכשירה כו' כדי שתטמא וישרפנה מיד כלומר שתהא ראויה לשרוף מיד (שיודע הדין ישרוף מיד קודם שלא יבואו אחרים או בני ביתו לטעות בזה עכ"ה) ואו אולא משמא הכ"ל ומ"ש פן יבא לידי מכשול קאי אאם לא תהיה מוכשרת וק"ל ועיין בדרישה : (יט) ויתננה לכהן או ללוי לר"ע כך היה לאחר שקנס עזרא הלוים על שלא עלו עמו שמתחילה לא היו נותנין אותה אלא דוקא ללוים ולר"א בן עזריה כך היה הדין מעולם שהמעשר יכול ליתן אף לכהן אלא שעזרא קנס שלא ליתן ללוי כלל אלא דיקא לכהן וכתב הרמב"ם שעזרא לא קנס אלא לדורו אבל אחר דורו סור לדרכו והיו נותנין לכהן או ללוי למי שירצה ב"י ע"ש : (כ) וכן כהן ולוי צריכים להפריש מעשר משלהן כו' כדי להפריש ממנה תרומת כו' כ"כ הרמב"ם בהלכות מעשר בפ"א ויליף לה מדכתיב כן תרימו גם אתם מפי השמועה למדו אתם הלוים גם אתם לרבות את הכהנים . ומ"ש שהן לעצמן יליף לה מדכתיב כי תקחו מאת בני ישראל . ומה שנותן טעם שהכהן והלוי צריכין להפריש מעשר משלהן כדי להפריש ממנה תרומת מעשר קשה תיפוק ליה שצריך להפריש מפני שהמעשר עושה טבל כל זמן שלא מפרישו כדאמרינן לקמן דאפי' מעשר עני עושה טבל וי"ל דגבי מעשר אי לאו משום ת"מ לא הוי עושה טבל הואיל שהוא לעצמן ואין בו שום קדושה שהרי מותר אפי' לזרים אבל בשביל ת"מ שיש לו דין תרומה גדולה עושה טבל אע"פ שהוא לעצמו . ומה שמעשר עני מטבל היינו משום שצריך ליתנו לעניים אחרים ואסור לעכבו לעצמו ואפילו אם הוא עני אבל מכל מקום לא א"ש שכתב וכן הדין בכל תרומות ומעשרות אע"פ שהן לעצמן כו' ולשון מעשרות שהוא לשון רבים משמע שמיירי גם כן במ"ע והוא לעצמו ואפי' הכי צריך להפרישו

אף

דרישה

[ה] פן יבא לידי מכשול כו' נ"ל ב"י תימה שזה סותר מ"ש לעיל בסמוך ויכול להניחה עד שישרפנה כו' ולא חיישינן שמא יבא ליהנות ממנה כו' וא"ל דשאני התם שהיתה טמאה מתחילה אבל הכא היתה טהורה והכשירה בידים דאין טעם לחלק ביניהם מפני כך עכ"ל ב"י אבל ל"נ כמ"ש בפרישה ועוד י"ל דלעיל אע"פ שהיא אסורה באכילה מ"מ מותרת ליהנות ממנה בשריפתה ולכך לא גזרו כולי האי שלא ישהנה פן יבא לידי מכשול משא"כ בתרומה זו שאסורה אפי' בהנאה לכך גזרו ודוגמת חילוק זה כתב ב"י בא"ח סימן תמ"מ על ב"ה שאסר ממן שעבר עליו הפסח באכילה ולא בהנאה ע"ש ומ"ש וישרפנו מיד פן יבא לידי מכשול כו' יתפרש כמ"ש בתירוץ שכתבתי בפרישה זה כתבתי לכאורה למ"ש רבינו פן יבא לידי מכשול להנות ממנו דמשמע דמתרומה טהורה אסור להנות דזה מקרי שינוי גבה ולא נתנה טהורה אלא לאכילה מיהו זה דוחק בעיני דמ"ש מזה דמותר לערב לו בתרומה שהוא הדין נמי הכא אע"פ שאסורה באכילה ובהנאת שריפה מכל מקום מותר לשאר הנאות עירוב וכיוצא בו והא דקתני פן יבא לידי מכשול להנות ממנה ר"ל אכילה או שריפה וכמ"ש לפני זה ולא חיישינן שמא יבא להנות ממנה ור"ל באכילה לכן צריכין לתרץ כדכתיבנא בפרישה אם לא שנחלק לומר דלעיל שיכול להנות ממנה ע"י שריפה לא גזרו שיבא לאוכלה שריפה גם כן נחשב להנאה חשובה אבל הכא שאסור ליהנות ממנה אפי' בשריפה חיישינן שיבא להנות ממנה או על ידי אכילה או על ידי שריפה שהם הנאות חשובים לאפוקי שאר הנאות אינם חשובים . והיותר נראה דהאי נתינת טעם פן יבא לידי מכשול אדלעיל קאי שקאמר אלא תקבר וכתב וטוב יותר להכשירה ולהביאה לידי שריפה שאף אם תקבר יש לחוש שתחזור ותתגלה ותבא לידי אדם שלא ידע שהיא תרומה ויבא להנות ממנה משא"כ אם נטמאת וישרפנה שיוציאה מן העולם תו לא יבא לא הוא ולא אחרים לידי מכשול והאי מיד לאו ר"ל דבעי שריפה מיד אלא ר"ל שתשרף ותכלה מיד משא"כ בקבורה וק"ל :

[ו] וכן כהן ולוי צריכין להפריש מעשר משלהן כו' כדי להפריש ממנה ת"מ כו' קשה הא דכתב אף על פי שהוא לעצמן כדי להפריש ממנה ת"מ שהם לוי אבל כהן דת"מ נמי שלו

ומעכבו

חדושי הגהות

ה' שעות שבמולד הראשון ועוד ה' שעות שניתוספו הרי י"ד שעות וד' ימים שניתוספו על הב' שבראשון הרי ו' נמצא שהמולד בשנה השנית היה ביום ו' אחר י"ד שעות וזהו ו"ד הנזכר בב"י והנה יש מונים משנת בריאת העולם וכמבואר בטוא"ח שם וזהו הכת השניה שהזכיר הב"י דהיינו בהר"ד וכמ"ש ויש מונים מאחר מולד אדה"ר שהיא שנת ב' ליצירה וכמ"ש הרמב"ם בפ"י מה' שמיטה ויובל דהיינו וי"ד וזה הכת הראשונה שהזכיר הרב"י : ב הב"ח והדרישה כיוונו לדעת אחת ליישב דעת הטור דבשלמא לעיל דישרפנה ויוציאנה מן העולם ועד זמן השריפה לא חיישינן לתקלת עצלות שיבא לקנות סמנו משא"כ כאן בטהורה שצריך קבורה נהי דלא חיישינן לתקלת עצמו יש לחוש אחר שתקבר יחזור ותתגלה ויכשל בה אחר :

ג פי' שהיה עושה הך פתח של התיא גינתא לצד בית הקברות כדי שלא יוכל ראב"ע ליכנס לקבל מעשרות :

פרלא

ישראל (כא) ואם הפריש הישראל מעשר בשבלים קודם שהפריש תרומה גדולה אין הלוי צריך להפריש ממנו חלק תרומה גדולה שהיה על הישראל להפריש אבל אם דש הישראל והפריש המעשר מן הדגן קודם שהפריש ממנו תרומה גדולה חייב הלוי להפריש תרומה גדולה שבו מלבד תרומת המעשר לוי שלקח המעשר בשבלים (כב) לא יתן ממנו תרומה בשבלים (כג) אלא קונסים אותו לדוש ולהבר וליתן המעשר דגן ואינו חייב ליתן המעשר מן התבן והעצה ואם הפריש תרומת מעשר שבלים כמו שלקח ה"ז כותש ונותן לכהן את הזרע ואת התבן ומפרישין [ז] תרומת מעשר אפילו שלא מן המוקף ואח"כ יפריש הישראל אחד מעשרה מהנשאר והוא הנקרא מעשר שני וזה משפטו אם לא הוכשר אז הוא טהור והיה ראוי לאוכלו בירושלים שאע"פ שאין חומה קדושת העיר והבית לא בטלו אלא שא"א לאוכלו כיון שאין מזבח דאיתקש לבכור בהמה (כד) מה בכור בזמן שיש בית אף במעשר דוקא בזמן שיש מזבח אלא אם הוא חוץ לירושלים יחללנו על שוה פרוטה וישחקנו וישליכנו לנהר ואם הוא בירושלים שהוא טהור (כה) א"א לפדותו ואיכא למיחש שמא יבא בו לידי תקלה (כו) [ח] הילכך מותר להכשירו כדי שיטמא ואע"פ שאף לאחר שנטמא אסור לאכלו ולא

ואם הפריש הישראל מעשר בשבלים וכו' מימרא דריש לקיש פ' קמא דביצה (דף י"ג) ופ' כל שעה (דף ל"ה) ופ' ג' שאכלו ומפיק לה מקראי והכי פירושו לא מיבעיא דהישראל אין צריך ליתן לכהן אלא אחד מחמשים תרומה במה ששייר ואין צריך ליתן ממה שהקדים ללוי בשבלים אלא אף הלוי פטור ונמצא שהכהן מפסיד התרומה ממה שהיה מגיע לו משבלים שהקדימו הלוי: **לוי** שלקח המעשר בשבלים לא יתן ממנו תרומת המעשר בשבלים וכו' וליתן תרומת המעשר דגן ואינו חייב ליתן תרומת המעשר מן התבן וכו' כצ"ל והיא ברייתא פרק קמא דביצה [דף י"ג] בן לוי שנתנו לו שבלים במעשרותיו עושה אותן גורן ענבים עושה אותן יין זיתים עושה אותן שמן ומפריש עליהן תרומת מעשר ונותנן לכהן וקאמר רבא קנסא ופירש רש"י על שהקדים וגרם לפערים לעבור על דברי תורה שהמשנה סדר המעשרות בלאו מלאתך ודמעך לא תאחר דה"ק לא תאחר תרומה להקדים לה מעשר עד כאן לשונו ואיתא תו התם דלא בעי ת"מ מדידה אלא מפרישה באומד כדין תרומה גדולה וכדאבא אלעזר בן גומל ורבינו שלא כתב כך נראה שפוסק דבעי מדידה כסתם משנה פ"ד דתרומות דלא כאבא אלעזר בן גומל וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג והר"ש בפירושו האריך על זה בפ"ק דתרומות: ומפרישין ת"מ אפילו שלא מן המוקף משנה פ"ב דבכורים ואף על גב דבפרק כל הגט קאמר דלא נחשדו חברים לתרום ת"מ שלא מן המוקף היינו למצוה מן המובחר ודאי תורמין מן המוקף ולא נחשדו חברים שלא יעשו מצוה מן המובחר לכתחילה כמ"ש התוספות לשם מיהו כיון דמדינא הויא ת"מ שלא מן המוקף לא חשש רבינו לכתוב דלכתחילה יפרוש מן המוקף דהא פשיטא היא אבל הרמב"ם פ"ג דהלכות תרומות דקדק לבאר דת"מ אין תורמין אלא מן המוקף וכ"כ סמ"ג ומביאו ב"י: **ואח"ב** יפריש וכו' וזה משפטו אם לא הוכשר אז הוא טהור והיה ראוי לאכלו בירושלים כ"כ ספר התרומה בהלכות. א"י ותימה הלא כתב סה"ת גופיה והביאו רבינו לעיל בסמוך גבי תרומה דאם לא הוכשרה התבואה וטהורה היא אפילו הכי אינה ראויה לאכילה שהכל טמאים וטמא אסור לאכול בתרומה טמאה אם כן מעשר שני נמי אף על פי שטהור הוא כיון דלא הוכשרה התבואה מכל מקום הכל טמאים והאוכל מעשר שני בטומאה לוקה שנאמר ולא בערתי ממנו בטמא בין שהמעשר טמא והאוכל טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא וכדאיתא פרק אלו הן הלוקין [דף י"ט] ובפרק הערל [דף ע"ד] וכתבו הרמב"ם רפ"ג דהלכות מעשר שני והסמ"ג לאוין רפ"ב וא"כ היאך כתב דמעשר שני ראוי לאוכלו בירושלים ודברי סה"ת שכתב פסק דין דמעשר שני אף בזמן הזה שכל אדם טמא אם הפירות לא הוכשרו מותר לאכלו בירושלים לא ידעתי ליישב אבל דברי רבינו יש ליישב דה"ק אע"פ דהיה ראוי לאכלו בירושלים אף בזמן הזה אם היה בידם אפר פרה אדומה והיה טהרה בישראל אף לאחר החורבן אפילו הכי אי אפשר לאכלו כיון שאין מזבח ובסמ"ג עשה סימן קל"ו כתב וז"ל ובסה"ת פירש שאם הפירות לא הוכשרו שמותר בזמן הזה לאוכלו בירושלים לא ידעתי מניין לו עד כאן לשונו אפשר שהיה קשה לו מה שהקשתי מיהו דברי רבינו התיישבו על נכון: **ומ"ש** שאף על פי שאין חומה וכו' גם זה כתב סה"ת וז"ל אף על גב דעכשיו ליכא מחיצות מקודשות דלענין מחיצות קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אע"ג דלא קדשה לעתיד לבא לענין חיוב מעשרות ותרומות מן התורה וכו' וה"א במשנה סוף עדיות: ומ"ש דאיתקש לבכור וכו' כ"כ סמ"ג בסימן קל"ו וה"א בזבחים פרק קדשי קדשים [ס'] ופ"ג דתמורה [כ"א] ומ"ש אלא אם הוא חוץ לי' ושלי' וכו' בפ' הזהב [נ"ג] ומ"ש וישליכנו לנהר פי' ישחקנו וישליכנו לנהר כמ"ש אח"כ בסמוך אלא דתחלה כתב בסתם כלישנא דתלמודא ס"פ המקדיש שדהו ואח"כ פי' דהיינו שישחקנה תחלה וכתב ב"י איני יודע מניין לו שצריך לשחקנה עד כאן לשונו אבל בסה"ת כתב יקליקנה וישליכנה בנהר ובסמ"ג עשה קל"ו וז"ל ומשליך הפרוטה לים הגדול אבל לשאר נהרות צריך לשוחקה בתחילה כדמוכח בפסחים בפרק כל שעה [דף כ"ח]: ומ"ש ואם הוא בירושלים והוא טהור וכו' תוספתא הביאה הסמ"ג לשם: ומ"ש הלכך מותר להכשירו כדי שיטמא למדו מדין תרומה

בפרק הנזכר ויליף לה מדכתיב (שם) כי תקחו מאת בני ישראל והוא ירושלמי במסכת מעשר שני ומיהו בפ"ו מהל' הנזכר כתב כהן או לוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן מוציאין התרומה והמעשרות מידיהם ונותנים אותם לכהנים ולווים אחרים קנס הוא להם כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקחו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים ואם קנו קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאין מידם ע"כ ונ"ל שמה שכתב בפ"א שהם לעצמו מיירי בפירות היוצאים משדותיהם או שקנו קודם שתגמר מלאכתן: **ואם** הפריש הישראל מעשר בשבלים קודם שהפריש תרומה גדולה אין הלוי צריך להפריש ממנו חלק תרומה גדולה וכו' אבל אם דש הישראל וכולי חייב הלוי להפריש תרומה גדולה שבו וכו' בפ' ג' שאכלו [מז:] אהא דתנן דמזמנים על מעשר א' שניטלה תרומתו פשיטא ל"ל שהקדימו בשבלים וכו' וכדרבי אבהו דא"ר אבהו א"רשב"ל מעש"ר שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנא' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר א"ל רב פפא לאביי א"ה אפי' הקדימו בכרי א"ל עליך אמר קרא מכל מעשרותיכם תרימו ומה ראית האי אידגן והאי לא אידגן ואיתא נמי בפרק כ"ש [לה:] ובפ"ק דביצה [יג:]: לוי שלקח המעשר בשבלים לא יתן ממנו תרומה בשבלים כלומר תרומה מעשר דאלו מתרומה גדולה פטור הוא אלא קונסין אותו לדוש ולהבר וליתן המעשר דגן בפ"ק דביצה שם: ומ"ש ואינו חייב ליתן המעשר מן התבן ומן העצה וכן ומ"ש ואם הפריש תרומת מעשר שבלים כמו שלקח ה"ז כותש ונותן לכהן את הזרע ואת התבן משנה בפ"י ממסכת תרומות: **מפרישין** תרומת מעשר אפילו שלא מן המוקף משנה בפ"ב דבכורים תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף ומיהו בפרק כל הגט [ל:] פריך אתרומת מעשר וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף וכתבו שם התוספות דאע"ג דתנן דניטלת שלא מן המוקף היינו מדאורייתא אבל מדרבנן אינה ניטלת אלא מן המוקף והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות תרומות בלשון הזה תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף שנא' מכל מעשרותיכם תרימו תרומה אפי' מעשר ראשון במדינה זו ומעשר שני במדינה אחרת מפריש תרומה מאחד על הכל ות"מ אין תורמין אלא מן המוקף ואפילו תרומת מעשר וכ"כ סמ"ג והיינו מדאמרינן לא נחשדו חבריכ לתרום שלא מן המוקף משמע דוקא חברים אבל שאר בני אדם תורמין שלא מן המוקף: ואח"ב יפריש הישראל אחד מי' מהנשאר והוא הנקרא מ"ש כלומר אחר שהפריש הישראל מעשר א' יפריש מעשר ב': **וזה** משפטו אם לא הוכשר אז הוא טהור והיה ראויה לאוכלו בירושלים שאף על פי שאין חומה קדושת העיר והבית לא בטלו כסוף עדיות א"ר יהושע מקובל אני מריב"ז וכו' ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני ואע"פ שאין חומה: ומ"ש אלא שא"א לאוכלו כיון שאין מזבח דאיתקש לבכור בהמה וכו' ברייתא פרק אלו הן הלוקין [יט:]: **אלא** אם הוא חוץ לירושלים יחללנו על ש"פ וישליכנו בנהר ואם הוא בירושלים שהוא טהור א"א לפדותו הכי משמע בפ' הזהב [נג:] וכתב רש"י דטעמא משום דכתיב כי ירחק ממך המקום ונתת בכסף ולא כשהוא בירושלים: הילכך מותר להכשירו כדי שיטמא ואף על פי שאף לאחר שנטמא אסור לאוכלו ולא לבערו בטומאה מכל מקום כיון שנטמא יכול לפדותו אפילו בירושלים מימרא דרבי אלעזר בפרק הזהב ובסוף סנהדרין [קיב:] ובפרק אלו הן הלוקין: ויחללנו

דרישה

ומאכלו לעצמו למה צריך להפריש מעשר והי משום שהוא מטבל (ר"ל שת"מ הוא מטבל אפילו לכהן ועיקר קושית רבינו במ"ש אף על פי שהוא לעצמן הוא למה צריך מעשר וק"ל עכ"ה) ועיקר הקושיא היה למה צריך להפריש מעשר שמעשר אינו עושה טבל ז"א שהרי כתב רבינו בסמוך לקמן וכל אלו התרומות והמעשר ואפי' מעשר עני טובלין שאסור לאכול מהתבואה קודם שהפרשתן ודאייתו מהגמרא וכמ"ש ב"י שם וז"ל הרמב"ם דפ"א מהלכות מעשר לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמן לפי שהכהנים נוטלין מן הכל יכול יאכלו פירותיהן בטבלן ת"ל כן תרימו גם אתם מפי השמועה למדו אתם אלו הלויים גם אתם לרבות הכהנים עכ"ל והנה אף שלכאורה לשון רבינו הוא כלשון הרמב"ם מכל מקום לשון הרמב"ם יתיישב טפי דמתחילה קאמר דאף בלא טעם טבל צריכין להפריש מעשר כדי להפריש ממנו ת"מ ועיקר טעם זה נקט משום לויים ומשום טעם כהנים מסיק וכן שאר תרומות ומעשרות צריכין להפריש משום שהם טובלין ומתילא האי טעמא נמי ללויים דמה"ה צריכין להפריש המעשר אבל רבינו שכתב אף על פי שהוא לעצמן לא יתיישב שפיר ועל כל פנים צריכין לדחוק ולפרש דמשום לוים כתב כן ור"ל בלא טעם דמטבל צריך להפריש המעשר כדי להפריש תרומת מעשר ואחר כך מסיק וכן הדין בכל כו' כלומר ועוד ט"א שהרי בכל התרומות כו' והיינו מטעם שמטבלין וכמ"ש הרמב"ם אבל זה דוחק לכן נראה כמ"ש בפרישה:

[ז] (תרומת מעשר שלא מן המוקף וכב"י דת"מ אין תורמין אלא מן המוקף ואפי' ת"מ רמב"ם וסמ"ג עכ"ה): [ח] הלכך מותר להכשירו כדי שיטמא כו' וקשה הא כתב בסמוך בשם הרמב"ם אלא מניחין אותו שם עד שירקב ושמא יש לומר דהרמב"ס ורבינו חולקין בזה א"נ דהרמב"ם ל"ד נקט עד שירקב דהוא הדין אם ירצה להכשירו דיכול לעשות וכן אמרינן בירושלמי סתמא רבי פנחס מסאב לה ופדי לה ולא מחלק בין קודם מירוח לאחר מירוח וכן משמע מכסף משנה דהרמב"ם סובר גם כן כרבינו שכתב בפ"ב דהלכות מעשר שני על דברי הרמב"ם שכתב אלא מניחין אותו שם עד שירקב ז"ל וכתב הטור מעשר שני בזמן הזה מותר להכשירו כדי שיטמא והכי אמרינן בירושלמי בפ"ג דמעשר שני הלכה ששית רבי פנחס מסאב לה ופדי לה עכ"ל ומדכתב וכתב הטור כו' ולא כתב והטור כתב כו' משמע שאינם חולקין ולכאורה היה נראה לומר דכאן מיירי קודם מירוח ולהכי מותר להכשירו אבל אחר מירוח אסור להכשירו כדאמרינן לעיל גבי תרומה והרמב"ם איירי במ"ש שנכנס בירושלים ממקומות אחרים אם כן ודאי כבר נתמרח הלכך אסור להכשירו משא"כ הכא דמיירי בבני ירושלים עצמן כמ"ש ז"ל ואם

פרישה

אף על פי שהוא חולין גמור ומ"ש לקמן שמ"ע צריך העני להפרישו וליתנו לעני אחר ואינו יכול לאכלו לעצמו מיירי כשאינו כהן ומיהו יש לומר דהכהן גם כן צריך ליתן מעשר עני לעני ולא רשאי לאכלו לעצמו ומ"ש ואף על פי שהן לעצמן לכ"דין קתני וקאי אתרומות ר"ל תרומה גדולה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ולא אמעשר עני וע"כ מוכרחין לומר דמ"ש אע"פ שהן לעצמן לא בכל ענין איירי דהא לעצמן משמע דקאי אלוי וכהן וע"כ גבי לוי אי אפשר שמיירי בכל ענין דהא תרומות צריך הלוי ליתן לכהן ואפשר לומר גם כן מה שנקט ומעשרות לשון רבים ל"ד ולא איירי אלא במעשר ראשון ואיידי דנקט התרומות נקט נמי ומעשרות אבל דוחק לומר דקאי אמעשר שני דזה לא שייך טפי בכהן ולוי מבישראל דבמעשר שני כהן ולוי וישראל שוין כן ועיין בדרישה: (כא) ואם הפריש הישראל מעשר בשבלים קודם שהפריש תרומה גדולה כו' דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ומעשר מן המעשר. אבל אם דש הישראל והפריש המעשר מן הדגן כו' דכתיב מכל מעשרותיכם תרימו משמע שני מעשרות ומה ראית האי אידגן (ר"ל דאם דש ישראל כבר נעשה דגן וחלה עליו חובת כהן דכתיב ראשית דגנך הילכך מסתברא דהאי קרא דוכותא דכהן אדם תשדייה רש"י עכ"ה) והאי לא אידגן גמרא בפרק קמא דביצה: (כב) לא יתן ממנו תרומה ר"ל תרומת מעשר ב"י: (כג) אלא קונסין אותו לדוש ולהבר מ"ו הגיה לדוש ולזורתו וליתן כו' (ובירמיה ד' כתיב לא לזרות ולא להבר עכ"ה) וכן במיימוני ובסמ"ג ובסימן קע"ג כתב רבינו גם כן לדוש ולהבר: (והעצה ס"פ כלל גדול דף ע"ו ע"א מאי עצה תבן של מין קטנית עכ"ה): (כד) מה בכור בזמן שיש בית כו' צ"ע למה שינה לשונו שמתחיל ומסיים במזבח ובאמצע נקט לשון בית: (ואם הוא בירושלים והוא טהור כצ"ל ולא שהוא עכ"ה): (כה) אי אפשר לפדותו משום שנאמר כי ירחק ממך המקום ונתת בכסף ולא כשהוא בירושלים: (כו) הילכך מותר להכשירו כו' משמע אפי' אחר מירוח מותר להכשירו מדנקט לשון מותר ולא קאמר מוטב להכשירו או טוב יותר להכשירו כדנקט לעיל גבי תרומה ואף על גב דלעיל לא מתיר להכשירו אלא קודם מירוח היינו משום שהם יש תקנה לתרומה שתקבר ולא אתי לידי מכשול אבל הכא במ"ש שאסור לקוברו ולבערו מן העולם והיה צריך להניח לזמן מרובה עד שיוכשר או עד שירקב ואיכא למיחש שמא יבא לידי מכשול ולכן מותר להכשירו. אבל ברוב ספרים כתב בכאן הלכך מוטב להכשירו כו' ואם כן נוכל לומר דהכא נמי איירי קודם מירוח כמו לעיל גבי תרומה ובזה מיושב גם כן מ"ש בסמוך בשם הרמב"ם וז"ל אלא מניחין אותו שם עד שירקב

חדושי הגהות

ד מדלא נקט מוטב להכשירה אלא מותר להכשירה משמע דאפי' אחר מירוח מותרו וזה כותר למ"ש לעיל דדוקא קודם מירוח יכול להכשירו ולא אח"כ גם סותר למ"ש בסמוך בשם הרמב"ם אלא מניחין אותו שם עד שירקב משמע דאין לו תקנה אחרת ובכ"מ משמע דלא פליגי הרמב"ם וטור אהדדי לכן נראה נכון כפי מה שהוא בס"א הלכך מוטב להכשירו וכו'

(כז) ולא לבערו בטומאה מ"מ כיון שנטמא יכול לפדותו אפילו בירושלים ויחללנו על שוה פרוטה אפי' אם הוא הרבה (כח) וישחקנו ויוליכנו לנהר ובלבד שיהא במעשר שני ש"פ ואם אין לו ממנו ש"פ ישהנו עד שיהא לו ממנו ש"פ ובשעה שמחללו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון מעשר שני (כט) וכ"כ הרמב"ם שאף בזמן הזה אין פודין אותו בירושלים ולא מחללין אותו ולא מוכרין אותו שם ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה אין מוציאין אותו משם (ל) אלא מניחין אותו עד שירקב ואם עבר והוציאו (לא) מניחין אותו עד שירקב לפיכך אין מפרישין מעשר בירושלים בזמן הזה אלא מוציאין הפירות בטבלן חוץ לעיר ומפרישין אותו שם ופודהו ואם הפרישוהו שם בזמן הזה ירקב מ"ע של שנה שלישית וששית נותנו לעניים והוא ממונו לעשות בו כל מה שירצו ולאוכלו בטומאה כמו שירצו ואם באו העניים בשבילו בשדה (לב) צריך ליתן לכל אחד כדי שובעו ואם אין לו ליתן לכל אחד כדי שובעו נותן לפניהם והם מחלקים ביניהם ואם הביאו לביתו מחלקו כמו שירצה אפי' אין מגיע לכל אחד אלא כזית באו איש ואשה לשאול נותנים (לג) לאשה תחילה ופוטרין אותה ואח"כ לאיש וכשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלים אותו בעל כרחו ואפי' עני שבישראל (לד) מוציאין אותו מידו אבל המתחלק בבית יש בו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה אב ובנו שני אחים ושני שותפין שהיה אחד מהן עני נותן לו השני מעשר עני שלו שני עניים שקבלו השדה באריסות זה מפריש מעשר עני של חלקו ונותן לחבירו וכן חבירו מפריש מחלקו ונותן לו (לה) מעשר עני אין פורעין בו המלוה (לו) ולא משלמין בו את התגמולין

ויחללנו על ש"פ אפי' הוא הרבה וכו' בס"פ המקדיש שדהו (כט י) אמר דאע"ג דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחלל על ש"פ מחולל דמשמע דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא ה"מ בזמן שב"ה קיים דאיכא פסידא אבל בזמן הזה אפי' לכתחילה וכיון דבהקדש הוי דינא הכי כל שכן במעשר וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מה' מ"ש וז"ל הורו הגאונים שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחילה בזמן הזה פודה לא יהיה זה חמור מן ההקדש וקודם לכן כתב מדת חסידות שפודין מ"ש בזמן הזה בשויו כדרך שפודין אותו בפני הבית ונראה שטעמו מדגרסינן בפרק הנזכר ההוא גברא דאחרמינהו לנכסיה בפומבדיתא אתא לקמיה דרב יהודה א"ל שקול ד' זוזי ושדינהו בנהרא וליתתרו לך ופריך עליו כיון דבזמה"ז הוה דליכא פסידא להקדש דליכא בית וסתם חרמים לבדק הבית ואפילו בפרוטה סגי ואמאי א"ל שקול ד' זוזי ומשני משום פרסומא מילתא ומשמע ליה ז"ל דדוקא בחרמים נכסיו דהוי פסידא טובא סגי בד' זוזי לפרסומי מילתא אבל במ"ש צריך לחללו בשויו לפרסומי מילתא ומשמע ליה דהאי פרסומי מילתא הוי מדת חסידות ולא מדינא ומ"ש וישחקנו ה איני יודע מנין לו דכיון דתלמודא לא אמר אלא לשדינהו בנהרא מנין לו שצריך לשחקם. כתב הרמב"ם בפ"א מה' מ"ש וכן אם חלל שוה מנה על ש"פ מפירות אחרות ה"ז מחולל ושורף את הפירות שחילל עליהם כדי שלא יהיו תקלה לאחרים וכתב עליו הראב"ד תמה אני אם אמרו הגאונים שיפדה מ"ש אפי' בזמן הזה פירות על פירות אלא במ"ש של ח"ל שעשאו כדמאי עכ"ל : **ומ"ש** ובלבד שיהא במע"ש שוה פרוט' ברייתא בפרק הזהב (נג :) ודע דאיתמר על הרב אמי אמר אין בו רב אסי אמר אין בחומשו ר"י אמר אין בו ר"ל אמר אין בחומשו ואותביה למ"ד אין בו ואסקינן בקשיא :

ואם אין לו ממנו ש"פ ישהנו עד שיהא לו ממנו ש"פ : ובשעה שמחללו יברך על פדיון מ"ש כן כתב הרמב"ם בפ"ד מה' מ"ש וכתב עוד ואם חללן על פירות אחרות או שחלל מעות על הפירות מברך על חילול : ומ"ש וכ"כ הרמב"ם שאף בזמן הזה אין פודין אותו בירושלים וכו' אמה שכתב לעיל ואם הוא בירושלים שהוא טהור א"א לפדותו קאי ודברי הרמב"ם עד ואם הפרישוהו שם בזמה"ז ירקב הם בפ"ב מהל' מ"ש והם בתוס' ויש בספרי רבינו תוספת וחסרון בדברים אלו שמ"ש ואם עבר והוציאו מניחים אותו עד שירקב הוא מיותר ואינו בספרי הרמב"ם ואבל מ"ש אין מוציאים אותו משם אלא מניחים אותו עד שירקב חסר מלת שם וכ"כ בספרי הרמב"ם מניחים אותו שם עד שירקב : **מעשר** עני של שנה ג' וששית נותנם לעניים והוא ממונם לעשות בו כל מה שירצו ולאכלו בטומאה כמו שירצו ואם באו העניים בשבילו בשדה צריך ליתן לכל אחד כדי שבעו בספ"ב דפאה תנן אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים וכו' ואמרינן בירושלמי מ"ע ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שישבעו :

ומ"ש ואם אין לו ליתן לכ"א כדי שובעו נותן לפניהם והם מחלקים ביניהם שם במשנה היה לו דבר מועט נותן לפניהם והם מחלקים ביניהם : ומ"ש ואם הביאו לביתו מחלקו כמו שירצה וכו' תוספתא אין פוחתים לעניים בשנת מ"ע מחצי קב חטים וקב שעורים בד"א של גורן אבל מתוך ביתו נותן כל שהן ואינו חושש וכתב הרמב"ם בפ"ו מה' מ"ע שהטעם מפני שאינו מצווה לתת כדי שבעו אלא בשדה שהרי אינו מוצא שם ליקח עכ"ל : **ומ"ש** רבינו אפילו אין מגיע לכל אחד אלא כזית היינו לומר דאע"פ שנשאר אכלו הרבה ובמה שנתן אין בו כדי לכל אחד אלא כזית ש"ד : **באו** איש ואשה לשאול נותנין לאשה תחלה וכו' פרק נושאין (ק') : ובשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים וכו' אבל המתחלק בבית יש בו טובת הנאה לבעלים ברייתא בפרק הזרוע (קלא :) : **ומ"ש** ואפי' עני שבישראל מוציאין אותו מידו שם וגם מתחלק בבית קתני התם הכי ורבינו לא חשש לכתבו גבי מתחלק בבית דכיון דכתב במתחלק בשדה דאפי' עני שבישראל מוציאין ממנו ע"כ ממילא משמע דהוא הדין למתחלק בבית דאין טעם לחלק ביניהם : **האב** ובנו ב' אחים וב' שותפין שהיה אחד מהם עני נותן לו השני מעשר עני שלו ירושלמי פ"ה דפאה וכתבו הרמב"ם בפ"ו מה' מתנות עניים : שני עניים שקבלו שדה באריסות זה מפריש מ"ע על חלקו ונותן לחבירו וכו' משנה בפרק הנזכר : אין פורעין בו את המלוה וכו' עד ואין מוציאין אותו מהארץ לח"ל תוספתא וכתבו הרמב"ם בפרק ששי מה' מתנות עניים אלא שבמקום שכתב רבינו אבל משלחין ממנו דבר של ג"ח כתוב שם משלמין וצריך לתת טעם מה בין משלמין ממנו את התגמולין למשלחין דבר של ג"ח ונראה דמשלמין ממנו את התגמולין היינו אם חבירו עשה עמו חסד וזה בא

תרומה טהורה בזמן הזה שכתב לעיל דטוב יותר להכשירה וכו' שלקחו מסה"ת : **ומ"ש** שמעשר שני שנטמא מותר לפדותו אפי' בירושלים מימרא דר"א בסוף פרק חלק (דף קי"ב) ופרק הזהב (דף נ"ג) ופ' אלו הן הלוקין (ד' י"ט) : ומ"ש דמחלל על ש"פ אפי' הוא הרבה כך כתב הרמב"ם בפרק ב' דמעשר שני דכך הורו הגאונים דלא יהיה זה חמור מהקדש אלא דמדת חסידות הוא לפדותו בשויו ע"ש וכ"כ סמ"ג לשם ורבינו קיצר בזה ולא כתב אלא מה שהוא עולה מן הדין כמו שקיצר בדין תרומת מעשר שלא מן המוקף וכבר הקדים רבינו בתחילת סימן זה שאין רצונו להאריך בכל חלוקי דינים אלו דתרומה ומעשר :

ומ"ש ובלבד שיהא במעשר שני ש"פ ברייתא פרק הזהב : ומ"ש ואם אין לו ממנו ש"פ ישהנו וכו' כך כתב סה"ת וז"ל יצניענו במקום המשתמר עד שיהא הרבה ואז יפדנו על ש"פ וכ"כ הסמ"ג לשם וה"א בפרק הזהב (דף נ"ג) ומ"ש וכ"כ הרמב"ם שאף בזה"ז אין פודין וכו' בפ"ב דמעשר שני וכ"כ סמ"ג לשם דהכי תניא בתוספתא ואין בלשון זה שכתב רבינו שום יתור כמ"ש ב"י דהרי בתחילה כתב דאם נכנס בירושלים מניחין אותו שם עד שירקב אחר כן כתב דגם אם כבר והוציאו מניחין אותו שם עד שירקב ואח"כ כתב דאם הפריש הוא שם בירושלים בזמן הזה ג"כ ירקב :

מעשר עני וכו' משנה פ"ב דפיאה ואמר בירושלמי מאי טעמא ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שישבעו : ומ"ש ואם הביאו לבית וכו' תוספתא כתב ב"י ור"ל אפילו נשאר אכלו הרבה ובמה שנתן אין בו כדי לכ"א אלא כזית שפיר דמי וכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות מתנות עניים שהטעם מפני שאינו מצווה לתת כדי שביעה אלא בשדה שהרי אינו מוצא שם ליקח : **באו** איש ואשה וכו' בפרק נושאין (דף ק) : ומ"ש וכשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה וכו' בפרק הזרוע (דף קל"א) ומשמע להדיא מדברי רבינו דבמתחלק בבית כיון שיש בו טובת הנאה לבעלים דנותנו לכל עני שירצה אין מוציאין מידו וכך משמע להדיא מל' הרמב"ם שם והסמ"ג בעשה סי' קס"א וב"י כתב דגם אמתחלק בבית קתני בגמרא דמוציאין אותו מידו ולא חשש רבינו לכתבו עכ"ל וכ"ל דלא דק שהרי התוס' כתבו להדיא לשם בד"ה יש בו טובת הנאה דאפי' בא עני ולקחו מוציאין מידו של עני וא"כ היאך אפשר לומר דמוציאין בע"כ מידו של בעה"ב : **אב** ובנו וכו' ירושלמי פ"ה דפיאה ומביאו הרמב"ם וסמ"ג לשם ועיין במ"ש לעיל סים רנ"ג בס"ד : מעשר עני אין פורעין בו המלוה וכו' בסמ"ג כתב שהוא תוספתא דמסכת פיאה וכתוב בה ואין משלחין ממנו את התגמולין אבל משלחין לדבר של ג"ח וצריך להודיעו שהוא מעשר עני וכ"כ רבינו כמו שהוא נדפס בספרים המדוייקים ונראה דה"פ אין משלמין ממנו לחבירו כנגד החסד שעשה לו חבירו דהו"ל פורע חובו במעשר עני ואפילו מודיעו אסור אבל משלחין לדבר של ג"ח כגון לבית האבל וכיוצא בו לבית המשתה וצריך להודיעו שהוא מ"ע כדי שלא יחשוב דמשלו הוא משלח ויבא לשלם גמולו אבל כשמודיעו שהוא מ"ע אינו צריך לשלם לו ואם ישלח לו דבר מתנה הוא דיהיב ליה אבל הרמב"ם בפרק ו' מה' מ"ע כתב ואין משלמין ממנו את התגמולין אבל משלמין ממנו דבר של ג"ח וצריך להודיעו וכו' וה"ק אין משלמין ממנו את התגמולין של דבר הרשות כגון שחבירו עשה לו איזה טובה והוא בא לשלם גמולו במ"ע אסור אף על פי שהוא מודיעו שהוא מ"ע אבל משלמין ממנו דבר של ג"ח דאם חבירו גמלו חסד לזה באבל שאירע לו ואח"כ אירע לחבירו זה אבל מותר לשלם גמילות חסדים ממ"ע כדי שלא יתבטל מג"ח וצריך להודיעו כדי שלא יהא פורע חובו

פרישה

ירקב משמע שאסור להכשירו אלא הכא איירי קודם מירוס ולקמן אמר מירוס ועיין בדרישה : (כז) ולא לבערו בטומאה ד"תיב ולא בערתי ממנו בטמא : (כח) וישחקנה ויוליכנה לנהר ז"ל ב"י איני יודע מנין לו שבתלמודא לא קאמר אלא לשדינהו לנהרא . והא דכתב תמיה וו בכאן ולא לעיל בסמוך משום דאפשר דבספרו לא היה כתיב בו לעיל וישחקנה וכן בכל ספרי דפוס ב"י אינו . ועל התמיה אני מתמה כלא בסמך בפסח לעבודת אלילים ג"כ דינא הכי שאם יוליכנה לים הגדול א"צ שחיקה ואם לשאר נהרות צריך שחיקה וכמ"ש לעיל בי"ד ס"ס קמ"ו גם לענין יין נסך בסי' קל"ג ע"ש גם בש"ע בסימן זה סעיף קל"ג כ"כ דאם יוליכנה לשאר נהרות צריך שחיקה תחילה : (כט) וכ"כ הרמב"ם שאף בזמן הזה אין פודין כו' אלעיל קאי אמ"ש ואם הוא בירושלים שהוא טהור א"א לפדותו כו' : (אין פודין אותו כו' ואין מחללין כו' פדיים שייך בממון וחילול שייך בפירות כשפודה אותו בפירות עכ"ה) : (ל) אלא מניחין אותו שם עד שירקב כו' ז"ל ב"י ואם עבר והוציאו מניחין אותו עד שירקב הוא מיותר ואינו בספרי הרמב"ם עכ"ל ונ"ע למה כתב שהוא מיותר דמילתא אחריתי הוא דאתא לאשמועינן דאפי' בחוץ מניחין אותו עד שירקב הואיל שהיה כבר בירושלים ואם קושיתו שאינו בספרי הרמב"ם דוה אינו נקרא מיותר ובספרי הרמב"ם בדפוס של כסף משנה מצאתי שכתוב שם כמ"ש בספרי רבינו : (לב) צריך ליתן לכל אחד כדי שובעו דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שביעה וכתב הרמב"ם דוקא בשדה שאינו מוצא שם ליקח צריך ליתן כדי שביעה אבל בבית שמוצא ליקח [illegible] וה"ל מ"ו כדי שובעו פירוש דצריך לחלק כמעשר כן ולא יתן לאחד הרבה ולאחד מעט או שלא יחלק לעניים הרבה שלא יגיע לשום אחד מהם כדי שביעה וק"ל עכ"ל והכי [illegible] דברי רבינו שלא יחלק לעניים אלא אם כן יש בידו ליתן לכל אחד כדי שבעו דאם באו עניים הרבה ואין בידו מעשר עני כ"כ יניח ביניהן והם יחלקו שוה בשוה : (אפי' אין מגיע לכל אחד אלא כזית היינו לומר דאע"פ שנשאר אכלו הרבה ובמה שנתן אין בו כדי לכל אחד אלא כזית ש"ד ב"י עכ"ה) : (לג) לאשה תחילה ופוטרין אותה [illegible] אותה מילתא בטעמא קאמר דלכך נותנין לה תחילה כדי שלא תצטרך להתעכב לעמוד בין האנשים [illegible] אבל הגרנות ומהאי טעמא אמרו ג"כ דמקדימין את דינה כמ"ש בח"מ סימן ט"ו : (לד) מוציאין אותו מידו ר"ל עניים אחרים : (לה) מעשר עני אין פורעין בו המלוה פירוש שמפריש גופא אבל שעני עושה בו מה שירצה כמ"ש לעיל וכן יראה בבדיא מהרמב"ם שכתב נמי כסמ"ג על מ"ע וסתם ודאי על שבעל קשי וק"ל ונ"ע כפ"ק דכתבה בפרק במרדכי מ"ו : (לו) ולא משלמין בו את התגמולין ר"ל אם חבירו עשה עמו טובה וחסד אסור [illegible] גמולו במ"ע שהרי פורע הוא חובו במ"ע . ומשלחין דבר של ג"ח היינו שמשלח מעט נכות האבל וכפי גירסת (בספרי ב"י

דרישה

ואם הוא בירושלים כו' אבל לשון מותר שכתב לא משמע וכן מירושלמי משמע שאין חלוק אבל בספרים אחרים מצאתי שכתב בכן הלכך מוטב להכשירו כו' וא"כ שפיר נוכל לחלק בין קודם מירוס

חדושי הגהות

הב' (דרישה) : ה הא דלא תמה כן לעיל כי אם לא הוכשר אפשר דבספרו לא היה כתוב בו לעיל וישחקנה (פרישה) : ו ובסמ"ג עשה קל"ז וז"ל ומשליך הפרוטה לים הגדול אבל לשאר נהרות צריך לשוחקה בתחילה כדמוכח בפסחים פרק כל שעה (כח') (ב"ח) ובזה נכונים דברי הטור : ז ואם אין לו ממנו ש"פ ישהנו וכו' כ"כ בסה"ת וז"ל ואם אין לו מעשר שני ש"פ דהשתא אין הופס כדיון יצניע מה שהיה לו עד שיהיה לו ש"פ בודאי ויפדנו וכ"כ בסמ"ג (ב"ח) :

התגמולין ולא פודין בו השבויים ולא עושין בו שושבינות (לז) ואין נותנין ממנו לצדקה אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים (לח) וצריך להודיע שהוא מעשר עני (לט) ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה (מ) ואין מוציאין אותו מהארץ לח"ל וכל אלו התרומות והמעשרות ואפי' מעשר עני טובלין שאסור לאכול מהתבואה קודם הפרשתם (מא) ועל כולם מברך בשעת הפרשתם: (מב) ואין תורמין אלא מן היפה ולא ממין על שאינו מינו (מג) ולא מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ואין תורמין מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ואין תורמין מן היבש על הלח ולא מן הלח על היבש (מד) ואם תרם אין תרומתו תרומה ואין תורמין מפירות הארץ על פירות ח"ל ולא מפירות ח"ל על פירות הארץ ולא מפירות שאינם חייבין בתרומה כגון לקט שכחה ופאה והפקר או פירות שנתרמה תרומתן על פירות שחייבין בתרומה ולא מפירות החייבין על פירות הפטורין אפי' אחד חיובו מדברי תורה ואחד חיובו מדבריהם (מה) אין תורמין מזה על זה ואם תרם אין תרומתו תרומה : (מו) עושה אדם שליח להפריש לו תרומותיו ומעשרותיו ואין עושין שליח נכרי : ה' לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה חש"ו והנכרי שתרם של ישראל אפילו ברשותו והתורם

ב"ח

חובו במ"ע וכיוצא בזה פי' ב"י · ומ"ש ואין נותנין מהם לצדקה כתב ב"י היינו דוקא צדקה שפסקו עליו בני העיר שכבר נתחייב בה דהו"ל פורע חובו במ"ע עכ"ל משמע דס"ל דאם לא פסקו עליו כבר צדקה יכול לתת ממנו לכיס של צדקה ולי נראה דאפי' לכיס של צדקה אינו רשאי ליתן דעיקר המצוה היא שיתן בעל הבית מעשר עני לעניים מלבד מה שנותן הגבאי לכל עני ועני בכל ע"ש מקופה של צדקה ואם יתן לכיס של צדקה לא יתנו לעניים אלא קצבתן ומזה הטעם אין נותנין ממנו לפדיון שבויים דהלא כשיגיע לפדות איזה שבוי צריך להגבות לפדיונו מכל אחד לפי השגת ידו ונמצא פורע חובו שמוטל עליו לפדות השבוי מכיסו כפי השגת ידו ממ"ע מיהו אין זה אלא במ"ע מזרע הארץ שהיא מ"ע מן התורה אבל מה שאדם מעשר ממה שמרויח במשא ומתן בכספים ושאר רווחים אינו בכלל זה ויכול ליתן ממנו לצדקה ולפדיון שבוים שהרי אינו חייב בה לא מן התורה ולא מדרבנן ומ"ש ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה פי' בהגהות מרדכי דפ"ק דבתרא דבעד טובת הנאה שמתעסק החכם בצרכי ציבור שולחין לו מתנות דרך כבוד ממעשר עני :

ובכל אלו התרומות וכו' בפרק אלו הן הלוקין (דף י"ו) וכתב סמ"ג לאוין בסי' קמ"ו דאין בטבל זה דמעש"ר ומעשר שני ומעשר עני מיתה אלא מלקות שאין מיתה אלא בטבל הטבול לתרומה גדולה או לתרומת מעשר עכ"ל וכך כתבו התוס' בפרק יש מותרות בד"ה אי מהתם הו"א לאו בחד שינויא אבל באידך שינויא אפי' טבל מעשר עני כיון שאין חלוק משאר טבל לענין אזהרה ה"ה לענין מיתה עכ"ל ומביאו ב"י :

ואין תורמין אלא מן היפה וכו' כתב ב"י ויש בדברי רבינו ערבוב וכו' ולפעד"נ דט"ס הוא והבבות מהופכות וכצ"ל (ואין תורמין אלא מן היפה ואין תורמין מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה ואין תורמין מן היבש על הלח ולא מן הלח על היבש ולא מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו) וקאי ואם תרם אין תרומתו תרומה על הני תרתי דתלוש ומחובר ומין שאינו מינו אבל לא קאי אהך דרע ויפה דרישא משום דאיכא לחלק דאם הוא כלאים בחבירו אין לתרום אפי' מן היפה על הרעה ואם תרם אין תרומתו תרומה כל שכן מן הרעה על היפה ואם אינו כלאים בחבירו תורם מן היפה על הרעה אבל לא מן הרעה על היפה ואם תרם תרומתו תרומה חוץ מן הזונין על החטין מפני שאין הזונין מאכל אדם כדכתב הרמב"ם בפ"ה והסמ"ג עשה קל"ד וכדתנן במסכת תרומות פרק קמא ופרק שני וכבר הקדים רבינו שאין רצונו להאריך בדינים אלו אבל מ"ש אחר כך דאין תורמין מן היבש וכו' ולא מדבר שנגמר מלאכתו וכו' בהני תרתי אם תרם תרומתו תרומה כדתנן ספ"ק : ומ"ש ואין תורמין מפירות הארץ וכו' עד ואם תרם אין תרומתו תרומה רבינו נקט בקצרה וללדדין איתפרש דמפירות הארץ על פירות ח"ל וכו' ומפירות שאינם חייבים בתרומה וכו' פירושו אינה תרומה כל עיקר אבל כשאחר חיובו מדבריהם פירושו אינה תרומה גמורה דבתורם מדבר שחיובו מדבריהם ע"ד שחיובו מן התורה תנן תרומה ויחזור ויתרום ובתורם מדבר שחיובו מן התורה על דבר שחיובו מדבריהם תנן תרומה ולא תאכל עד שיפריש עליה תרומה ומעשרות וכ"כ הרמב"ם בפ"ה אבל רבינו הקדים בתחלת דבריו שאין רצונו להאריך בדינים אלו : ה' לא יתרומו וכו' עד אבל התורם משלו על של חבירו ה"ז תרומה וטובת הנאה שלו שנותנו לכל כהן שירצה וכ"כ הרמב"ם פ"ד דהלכות תרומות וכן כתב סמ"ג בהלכות תרומות עשה קל"ד פירוש התורם משלו על של חבירו שלא לדעת בעל הכרי והקשה ב"י דבפרק אין בין המודר (דף ל"ו) איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא ולא איפשיטא ואמאי פסקו בפשיטות דה"ז תרומה ואפשר דמשמע להו דרבי ירמיה דבעי טובת הנאה של מי פשיטא ליה דתורם משלו על של חבירו לא צריך דעתו דאי הוה צריך פשיטא דטובת הנאה של בעל הכרי דהא כיון דתורם שליחותיה עביד אינו בדין שיהא טובת הנאה של תורם עכ"ל ואיכא לתמוה דהלא אפילו אי נימא תורם משלו על של חבירו לא צריך דעתו בע"כ צריך לפרש דלא הויא תרומה אלא מטעם שזכין לאדם שלא בפניו והך תרומה זכות הוא לו שמרויחו שא"כ ליתן לו כלום וכיון דזכות הוא לו מסתמא הו"ל כשלוחו כדאיתא להדיא בגמרא ובפירש"י והר"ן וא"כ

ב"י

בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו ממ"ע שהרי פורע הוא חובו במ"ע ו משלחין דבר של ג"ח היינו שמשלח ממנו לבית האבל וצריך להודיעו שהוא מ"ע כדי שלא יבא לגמלו גם הוא חסד אם יחשוב שמשלו שלח לו וכיון שהוא מודיעו שהוא מ"ע אם אח"כ גמלו חסד מותר לקבל ממנו דכיון דידע שהוא מעשר עני לא היה צריך לשלם לו ומתנה הוא דיהיב ליה ומאן דגרים משלמין היינו לומר שאם קדם הלה וגמלו חסד לזה כאבל שאירעו ואח"כ אירע לאחר אבל מותר לשלם לו גמול חסדו ממעשר עני כדי שלא יתבטל מלגמול חסד וצריך להודיעו שהוא מעשר עני כדי שלא יהא פורע חובו במ"ע אבל לתגמולין דדבר הרשות לא התירו לו אע"פ שהוא מודיעו שהוא מ"ע : **ומ"ש** ואין נותנין ממנו לצדקה היינו לומר שאם פסקו עליו בני העיר צדקה לא יתן להם מ"ע שנמצא פורע חובו במ"ע ומ"ש ונותנים אותו לחבר עיר בטובה כתבו הגהות מרדכי בפ"ק דב"ב פי' חבר עיר היינו חכם מתעסק בצרכי הצבור ומפרנסים אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצרכיהם נותנין לו מ"ע בטובה שולחים לו מחמת דורון וכבוד אבל אין שולחין צדקה מן הכיס דגבאי הוא לו וגם לבני העיר לפרנס חכם המתעסק בצרכיהם מן הצדקה אבל מ"ע ששולחין לו מן הגורן לא מינכרא דמ"ע הוא אלא דמיחזי כמתנה ודורון דרך כבוד : ומ"ש ואין מוציאין אותו מהארץ לח"ל הטעם משום דכתיב והנחת בשעריך ואכלו בשעריך ושבעו :

ובכל אלו התרומות והמעשרות ואפילו מ"ע טובלין וכו' בפ"ב דמכות (טז:) אמר רב אכל טבל טבול של מ"ע לוקה כמאן כי האי תנא דתניא א"ר יוסי יכול לא יהיה חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפי' מ"ע מנין ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מ"ע אף כאן מ"ע ואמר רחמנא לא תוכל וכתב סמ"ג ואין בטבל זה מיתה אלא מלקות שאין מיתה אלא בטבל הטבול לתרומה גדולה או לתרומת מעשר אבל בפ' יש מותרות (פו.) אמרינן מה תרומה טובלת אף מעשר ראשון טובלת וכדתניא ר' יוסי אומר יכול לא יהיה חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר וכו' ואי מהתם הו"א ללאו אבל מיתה לא קמ"ל ופירש"י אף מעשר ראשון טיבל ואע"ג דבדידיה ליכא מיתה חייבים מיתה על הטבל שלא הופרש מעשר ראשון ממנו וכתבו התוס' וא"ת מנ"ל דטבל מ"ע במיתה הא לא איתקש לתרומה וי"ל דשמא אין בו מיתה א"נ כיון שאין חלוק משאר טבל לענין אזהרה ה"ה לענין מיתה עכ"ל : **ועל** כולם מברך בשעת הפרשתן זה פשוט שכל שהוא מקיים מצוה מברך עליה : **אין** תורמין אלא מן היפה משנה בפ"ב דתרומות ודריש לה בגמרא פרק הערל רבה (פט:) מדכתיב בהרימכם את חלבו ממנו : ומ"ש ולא ממין על שאינו מינו ג"ז במשנה בפ"ב דתרומות : ומ"ש ולא מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו וכו' ואין תורמין מן התלוש על המחובר וכו' ג"ז משנה בפ"ק דתרומה ומ"ש ואין תורמין מן הלח על היבש ולא מן היבש על הלח כ"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות תרומות וכתב כיצד לקט ירק היום ולקט ממנו למחר אין תורמין מזה על זה אא"כ דרכו להשתמר ב' ימים וכן ירק שדרכו להשתמר ג' ימים כגון המלפפונות כל שלקט בג' ימים מצטרף ותורם מזה ע"ז ויש בדברי רבינו עירבוב שכתב על כל הני אין תרומתו תרומה והא ליתא דהא בכל הני אם תרם תרומתו תרומה חוץ ממין על שאינו מינו ומן התלוש על המחובר ומן המחובר על התלוש דבהנך אין תרומתו תרומה אבל בשארא תרומתו תרומה ואין להגיה ולומר דיש לגרוס ואם תרם תרומתו תרומה דאכתי ק"ל למה ממין על שאינו מינו והתלוש על המחובר וכו' תרומתו תרומה : **ואין** תורמין מפירות הארץ על פירות ח"ל וכו' ולא מפירות שאינם חייבים בתרומה כגון לקט שכחה ופאה והפקר וכו' משנה בפ"ק דתרומות : ומ"ש אפילו אחד חיובו מד"ת ואחד חיובו מדבריהם אין תורמין מזה על זה כן כתב הרמב"ם פ"ה מה' תרומות והוא כלמד ממתניתין דפ"ה דתרומות גבי תורם מעציץ שאינו נקוב על הנקוב ומדמאי על הודאי : ומ"ש רבינו ואם תרם אין תרומתו תרומה טעות הוא דבתורם מדבר שחיובו מדבריהם על דבר שחיובו מן התורה תנן תרומה ויחזור ויתרום ובתורם מדבר שחיובו מן התורה על דבר שחיובו מדבריהם תנן תרומה ולא תאכל עד שיפריש עליה תרומה ומעשרות וכן פירש הרמב"ם בפ"ה מהלכות תרומה : עושה אדם שליח להפריש לו תרומותיו ומעשרותיו בפ"ג ובפ"ד דתרומות תנן דאומר אדם לשלוחו צא ותרום וברים פ"ב דקידושין (מא:) יליף לה מקרא : ומ"ש ואין עושין שליח נכרי בפ"ב דקידושין יליף לה מדרשא דקרא : **חמשה** לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה

פרישה

ב"י) שגורסים בסמוך אבל משלמין כו' נ"ל דהכא מיירי דוקא בדבר הרשות אבל לאבל משלמין ועיין בבית יוסף : (לז) ואין נותנין ממנו לצדקה רצה לומר אם פסקו בני העיר צדקה לא יתן להם מעשר עני שנמצא פורע חובו במ"ע : (לח) וצריך להודיעו שהוא מ"ע כדי שלא יבא לגמלו גם הוא חסד אם יחשוב שמשלו שלח לו וכיון שהוא מודיע שהוא מ"ע לא היה צריך לשלם לו ומתנה הוא דיהיב ליה : (לט) ונותנין אותו לחבר עיר בטובה כצ"ל ולא גרסינן בטובת הנאה ז"ל הגהות מרדכי פ"ק דב"ב נותנין לחבר העיר בטובה חבר העיר היינו חכם המתעסק בצרכי צבור מפרנסין אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצורכיהן נותנין לו מ"ע בטובה ושולחין לו מתנות דורון וכבוד אבל אין שולחין צדקה מן הכיס דגבאי הוא לו וגם לבני העיר לפרנס חכם המתעסק בצרכיהן מן הצדקה אבל מ"ע ששולחין לו מן הגורן לא מנכרא דמ"ע הוא אלא מיחזי כמנחה ודורון דרך כבוד עכ"ל מזה נראה דלא גרסינן בטובת הנאה אלא בטובה וכן מצאתי בי"ד של כתב (ואפשר לומר אף לפי גי' בטובת הנאה דנותנין לחבר בשביל טובת הנאה שעושה לציבור שמתעסק בצרכי צבור עכ"ה) : (מ) ואין מוציאין אותו מהארץ לח"ל דכתיב והנחת בשעריך ואכלו וגו' : (מא) ועל כולם מברך בשעת הפרשתן ז"ל ב"י פשוט הוא שכל המקיים מצוה מברך עליה : (מב) ואין תורמין אלא מן היפה שנא' בהרימכם את חלבו ממנו : (מג) ולא מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו כו' ומכ"ש אם שניהם אין נגמרה מלאכתן : (ולא מן הלח על היבש וברמב"ם פ"ה דתרומות כתב כיצד לקט ירק היום ולקט ממנו למחר אין תורמין מזו על זו אא"כ דרכו להשתמר ב' ימים וכן ירק שדרכו להשתמר ג' ימים מצטרף ותורם מזה על זה ב"י עכ"ה) : (מד) ואם תרם אין תרומתו תרומה ז"ל ב"י ויש בדברי רבינו ערבוב דברים שכתב על כל הני אין תרומתן תרומה והא ליתא דהא בכל הני אם תרם תרומתו תרומה חוץ ממין על שאינו מינו ומן התלוש על המחובר או איפכא ואין להגיה ולגרוס ואם תרם תרומתו תרומה דא"כ יהיה קשה ממין על שאינו מינו ומתלוש על המחובר דהרי שם אין תרומתו תרומה וי"ל דלא קאי אהני כ"א אדסמיך ליה אמן הלח על היבש דאם תרם תרומתו תרומה ולא בא לפרש דין קמאי כיון דאין נוהגין לע"ע לא רצה להאריך ובעין מ"ש אחר זה : (מה) אין תורמין מזה על זה ואם תרם אין תרומתו תרומה ז"ל ב"י טעות הוא דבתורם מדבר שחיובו מדבריהם על דבר שחיובו מן התורה תנן תרומתו תרומה ויחזור ויתרום ובתורם דבר שחיובו מן התורה על דבר שחיובו מדבריהם תנן תרומה ולא תאכל עד שיפריש עליה תרומות ומעשרות וכ"פ הרמב"ם עכ"ל . ולע"ד שרבינו לא נחית לפרש כל פרטי דיני תרומות ומעשרות על בוריין כמ"ש בתחלה כיון שאין נוהגין תרומות בזה"ז לא האריך כו' הלכך לא כתב אלא שאין בזה כדין תרומות וסמך אמה שכתב במשנה שבזה יתקן כך ובזה כך וק"ל : (מו) עושה אדם שליח להפריש כו' דכתיב גם אתם גם לרבות שליח ומה אתם בני ברית אף שלוחכם

חדושי הגהות

והנחת בשעריך ואכלו ושבעו כצ"ל ושני פסוקים הם (דברים סוף י"ד) :

והתורם שאינו שלו שלא ברשות הבעלים אבל התורם משלו על של חבירו הרי זו תרומה וטובת הנאה שלו שנותנו לכל כהן שירצה (מז) [ט] התורם משל חבירו שלא ברשות ומצאו בעל הפירות ואומר לו כלך אצל יפות אם יש שם פירות יפות יותר מאותן שתרם תרומתו תרומה שהרי אינו מקפיד לא היו יפות מאותן שתרם אין תרומתו תרומה שלא אמר לו אלא דרך מיחוי ואם בא בעל הפירות ולקח והוסיף אפי' אין יפות מאלו תרומתו תרומה: חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה (מח) חרש המדבר ואינו שומע ואלם ששומע ואינו מדבר והערום והשיכור והסומא (מט) קטן שהגיע לעונת נדרים אע"פ שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה כתב הרמב"ם האומר לשלוחו צא ותרום והלך לתרום ואינו יודע אם תרם אם לא תרם ומצא כריו תרום אין חזקתו תרום שאין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר (נ) וחושש שמא תרם אחר שלא ברשות וכ"כ ר"ת אבל ה"ר שמשון פסק דאפי' בשל תורה סמכינן אשליח עושה שליחותו אם הוא בענין שיהיה מכשול למשלח אם לא יעשנה הלכך אם יודע שכריו תרום לא חיישינן לשמא תרם אחר אבל אם אין ידוע לו שהוא תרום לא יסמוך אשליח (נא) שהשליח חושש שמא לא יסמוך עליו ולא יאכל ממנו עד שיודע לו שהוא תרום ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (נב) פירות השותפין חייבין בתרומות ומעשר ואין השותפין צריכין ליטול רשות זה מזה אלא כל התורם מהם תרומתו תרומה תרם אחד מהם ובא השני ותרם תרומה שנייה שלא ידע שתרם חבירו

אם

בית יוסף

תרומה: חרש וכו' משנה בריש תרומות: ומ"ש אבל התורם משלו על של חבירו הרי זו תרומה וטובת הנאה שלו וכו' כן פסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות תרומות תרומה ותיקון פירותיהם וטובת הנאה שלו ויש לתמוה דהא בפרק אין בין המודר (לו:) איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא ולא איפשיטא ובתר הכי בעי רבי ירמיה התורם משלו על של חבירו טובת הנאה של מי ואסיקנא דטובת הנאה של תורם וכיון דבעיא קמייתא לא איפשיטא היאך כתבו בפשיטות דה"ז תרומה ואפשר דמשמע להו דרבי ירמיה דבעי טובת הנאה של מי פשיטא ליה דתורם משלו על של חבירו לא צריך דעתו דאי הוה צריך פשיטא דטובת הנאה של בעל הכרי דהא כיון דתורם שליחותיה עביד אינו בדין שיהא טובת הנאה של תורם: התורם משל חבירו ומצאו בעל הפירות וא"ל כלך אצל יפות וכו' עד אפילו אין יפות מאלו תרומתו תרומה בפ"ב דמציעא (דף כב:) ובפ"ב דקידושין (נב:) ומ"ש רבי' התורם משל חבירו שלא ברשות כ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ד מה' תרומות והוא תימה דהא בפ"ב דמציעא אוקמוה דוקא בדשוייה שליח דאל"כ מי הויא תרומתו תרומה והא אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם אלא הכ"ע כגון דשוייה שליח ולא א"ל תרום מהכי וסתמיה דבע"ה כי תרום מבינונית ואזל איהו ותרם מן היפות וכו' שמא י"ל דשלא ברשות דקאמרי לאו למימרא דלא שוייה שליח אלא היינו לומר דשוייה שליח לתרום ולא הרשהו בפירוש לתרום מן היפות אבל הרמב"ם כ' בלשון הזה התורם שלא ברשות או שירד לתוך שדה חבירו וליקט פירות שלא ברשות כדי שיקחם ותרם אם בא ב"ה ואמר לו כלך אצל יפות וכו' משמע ודאי דשלא ברשות שכתב בסיפא היינו שלא נתן לו ב"ה רשות דלא שוייה שליח כלל וא"כ הדרא קושיין לדוכתא ועוד איכא לתידק הני תרי בבי דנקט ומהיכא יליף להו וכ"ל דשלא ברשות בין דרישא בין דסיפא היינו שלא נתן לו ב"ה רשות ולא שוייה שליח כלל וטעמא מדאיתא התם בפ"ב דמציעא אמימר ומר זוטרא ור"א איקלעו לבוסתנא דמרי בר איסק אייתי אריסי' רמוני ותמרי ושדא קמייהו אמימר ורב אשי אכלו מר זוטרא לא אכל אדהכי אתא מרי בר איסק א"ל לאריסיה אמאי לא אייתית לרבנן מהנך שפירתא א"ל אמימר ורב אשי למר זוטרא השתא נמי לא אכיל מר והתניא אם כמצאו יפות מהן תרומתו תרומה א"ל הכי אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד משום דמצוה הוא וניחא ליה ובפ"ב דקידושין נמי אמרינן גבי ההיא ° סרסיא דקדיש בפרומא דשיכרא אתא מריה דשיכרא אמר ליה אמאי לא תיתב ליה מהאי חריפא אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד משמע דאפילו בכה"ג שלקחו פירותיו שלא ברשות אילו תרמו מהם ובא ואמר כלך אצל יפות הויא תרומתו תרומה והשתא דאתית להכי הא דתניא אם בא ב"ה ואמר לו כלך אצל יפות תרומתו תרומה על כרחך אע"ג דלא שוייה שליח הוא וטעמא דכיון דמידי דמצוה הוא כיון דגלי דעתיה השתא דיינינן דהכי הוה דעתיה מעיקרא והוי כאילו שוייה שליח ואע"ג דבפ"ב דמציעא אמרינן הכי נמי מסתברא דבדשוייה שליח עסקינן דאי סלקא דעתך דלא שוייה שליח מי הויא תרומתו תרומה התם לא הוה מפלגינן בין מידי דמצוה ולאו דמצוה וכדהוה ס"ד דאמימר ורב אשי אבל למאי דאסיקנא לפלוגי בינייהו אזל ליה ההוא ה"נ מסתברא דכיון דמידי דמצוה הוא אע"ג דלא שוייה שליח נמי מהני אי גלי דעתיה בתר הכי והרמב"ם כתב לשון הברייתא ולגלות על פירושה כתב או שירד לתוך שדה חבירו וכו': חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה וכו' משנה בפ"ק דתרומות והטעם מפורש בתוספתא בפ"ג בחרש מפני שאינו שומע הברכה ואלם וערום מפני שאינם יכולים לברך והשיכור והסומא מפני שאינם יכולים לכוין ולהפריש את היפה: ודע דתנן התם דבעל קרי נמי לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה והשמיטו הרמב"ם ורבינו משום דמתני' ע"פ תקנת עזרא שהתקין טבילה לבעלי קריין וכיון דבטלוה לטבילותא כדאיתא בפרק מי שמתו (כ.) שמי מכאן בעל קרי: קטן שהגיע לעונת נדרים וכו' משנה בפ"ק דתרומות וכר' יוסי דאמר הכי: כתב הרמב"ם האומר לשלוחו צא ותרום וכו' בפ"ד מהלכות תרומה: ומ"ש דאין חזקתו תרומה בפ"ק דחולין (יב.) בעא מיניה רב דימי בר יוסף מרב נחמן ופשיט ליה הכי: ומ"ש שאין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אלא להחמיר בפ' התקבל אהא דקאמר התם (סד:) האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל נשים שבעולם: ומ"ש וכן פסק רבינו תם כן כתבו התוס' בפרק בכל מערבין (סה:): **ומ"ש** אבל ה"ש פסק דאפי' בשל תורה סמכינן אשליח עושה שליחותו וכו' גם זה כתבו התוספות שם וטעמו משום דהתם איפליגו רב נחמן ורב ששת במילתא דרב נחמן אמר בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה חזקה שליח עושה שליחותו וקיימא לן דהלכתא כרב ששת באיסורי ומשום דקשיא ליה דבפרק התקבל אמרינן בעל אומר לגירושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת כיתן לי ואבד דאין דבר שבערוה פחות משנים ופריך מהא דאמרינן האומר לחבירו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם ומשני כי אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו לחומרא לקולא לא ובפ"ק דחולין נמי מסיק לעולם אין שליח עושה שליחותו ומשום הכי האומר לחבירו צא ותרום אין חזקתו תרום ואע"ג דרב נחמן קאמר ליה מ"מ משמע דתלמודא הכי מסיק תירץ ר"י דרב ששת נמי לית ליה חזקה שליח עושה שליחותו אלא במקום שאם לא יעשה שליחותו יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך עליו ולכך בגט אין השליח חושש ליתן גט והיא דחולין נמי אינו חושש לתרום דאם לא יתרום יראה המשלח שאינו תרום ולא אסיק אדעתיה שמא אחר ישמע ויתרום: ומ"ש ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל בפ' בכל מערבין: **פירות** השותפין חייבים בתרומות ומעשרות בפרק ראשית הגז (קלו.) וטעמא משום דכתיב מעשרותיכם תרומותיכם: **ואין** השותפין צריכין ליטול רשות זה מזה וכו' זה נלמד מדין אריס דלקמן: תרם האחד מהם ובא השני ותרם וכו' בפ"ג דתרומות תנן השותפין שתרמו זה אחר זה ר"ע אומר תרומת שניהם תרומה וחכ"א תרומת הראשון תרומה ר' יוסי

ב"ח

וא"כ אין חילוק בין צריך דעתו או לא צריך בכל ענין לא הויא תרומה אלא מטעם דשלוחו הוא והשתא בעיא דר' ירמיה טובת הנאה של מי מי אמרינן אי לאו פירי דהיאך אי מיתקנא כריא דההוא או דילמא אי לאו כריא דההוא לא הוויין פירי דהדין תרומה אף כי לא איפשיטא בעיא קמייתא מיבעיא ליה שפיר דאפילו את"ל צריך דעתו של בעל הכרי ושליחותיה עביד אפ"ה איכא למימר דטובת הנאה של תורם דאי לאו פירי דידיה לא מיתקנא כריא דההוא או דילמא אי לאו כריא דההוא לא הוויין פירי דהדין תרומה וכן את"ל דלא צריך דעתו של בעל הכרי דזכות הוא לו ומסתמא שליחותיה קא עביד דהוה ליה שלוחו נמי קמיבעיא ליה שפיר מהאי טעמא גופיה מי נימא טובת הנאה של תורם דאי לאו פירי דידיה וכו' ואם כן הדרא קושיא לדוכתא דבעיין לא איפשיטא אבל לפע"ד אין קושייתו קושיא כלל לדעת הרמב"ם כיון דסתמא דתלמודא פשטא בעיא קמייתא דתורם משלו על של חבירו לא צריך דעתו הכי נקטינן ואף ע"ג דבתר הכי דחי לה אדחייה לא סמכינן אלא אפשיטותא דתלמודא דהוא עיקר:

התורם משל חבירו שלא ברשות ומצאו בעל הפירות וא"ל כלך אצל יפות וכו' כ"כ הרמב"ם רפ"ד דהלכות תרומות והסמ"ג עשה קל"ד וה"א בפרק האיש מקדש [דף נ"ב] ואף על גב דבפ"ב דמציעא [דף כ"ב] אוקמוה בדשוייה שליח הרמב"ם והסמ"ג ורבינו דחו הך אוקימתא מקמי הא דאיתא התם בהאיש מקדש בעובדא דההוא דקדיש בפרומא דשיכרא בעובדא דאריסיה דמרי בר איסק פ"ב דמציעא דמשמע להדיא דאפילו בדלא שוייה שליח נמי תרומתו תרומה ועיין בב"י האריך בזה כאן ובכסף משנה אבל התוס' בפ' האיש מקדש כתבו דהך עובדא דקדיש בפרומא דשיכרא מיירי דשוייה שליח מדמייתי עלה הך דתרומה דמוקמינן לה בפ"ב דמציעא דשוייה שליח מיהו רבינו נראין לו דברי הרמב"ם והסמ"ג דלהלכה אפילו לא שוייה שליח כפשטא דלישנא דברייתא דקתני בה ותרם שלא ברשות דלא כמה שצריך לדחוק ולפרש דה"ק מה שתורם מן היפה שלא ברשות היה דלא שוייה שליח אלא לתרום מן הבינונית וכמו שכתבו התוס' אלא כפשוטו הוא דלא שוייה שליח כלל ותרם שלא ברשות שלא מדעתו של בעל הכרי:

כתב הרמב"ם האומר לשלוחו וכו' בפ"ד מהלכות תרומות וכ"כ הסמ"ג עשה קל"ד דהכי מסקינן בפ"ק דחולין [דף י"ב] ומ"ש דכן פסק ר"ת אבל רבינו שמשון פסק וכו' מבואר בתוספות בפרק בכל מערבין [דף ל"ב] בד"ה רב ששת טעם מחלוקת זה: **תרם** אחד מהם וכו' משנה פ"ג דתרומות פליגי בה ר"ע וחכמים ור' יוסי וירושלמי מפרש דאם היו ממחין זה על זה פי' מוחין ד"ה אין תרומה השנייה תרומה דהא כשתרם הראשון עדיין לא מיחה חבירו

פרישה

שלוחכם בני ברית לאפוקי עכו"ם ודרשינן נמי מה אתם לדעתכם לאפוקי שתורם שלא ברשות בעלים: (מז) התורם משל חבירו שלא ברשות כו' מ"ו כתב שמיירי ששוייה שליח אלא שלא נתן לו רשות לתרום מן היפה אבל ב"י הוכיח מדברי הרמב"ם שמיירי בלא רשות לגמרי וער"ר: (מח) חרש המדבר ואינו שומע ואלם כו' והטעם שלכתחילה לא מפני שהחרש אינו שומע הברכה ואלם וערום מפני שאינם יכולים לברך והשיכור והסומא מפני שאינם יכולין לכוין ולהפריש את היפה: (מט) קטן שהגיע לעונת הנדרים מבואר לעיל בסימן רל"ג ומה שתולה דין תרומה בעונת נדרים היינו משום דהפרשת תרומה הוי נמי מדין נדר והקדש: (נ) וחושש שמא תרם אחר שלא ברשות מהכא נמי מוכח דלעיל איירי בשוייה שליח ודו"ק מ"ו נראה דמוכיח מ"ו כן דאי לעיל איירי בלא שויה שליח כלל ואפ"ה סגי בגילוי דעת דניחא ליה א"כ הכא אי נמי תרם אחר אמאי לא להוי תרומה כיון דגלי דעתיה דניחא ליה לתרום ע"י שליח שהרי ציוה ואמר לשלוחו שיתרום לו כן נראה שהוא דעת מ"ו ולפי דברי ב"י נלע"ד דיש לחלק דשאני הכא דלא גילה דעתו דניחא ליה בהאי אחר: (נא) שהשליח חושש שמא לא יסמוך עלי כו' ר"ל וא"כ למה אתרום בחנם בשלמא אי יודע שכריו תרום א"כ מי שתרם לא ירא מחששא זו וא"כ יותר יש לתלות בשליח מבאחר: (נב) פירות השותפים חייבים כו' דכתיב מעשרותיכם תרומותיכם:

אם

דרישה

מירום לאמר מירום כמ"ש: [ט] והתורם משל חבירו שלא ברשות ומצאו ב"ה כו' כלשון הזה כתב הרמב"ם והסמ"ג שתמה והוא מל' הגמרא שתורם שלא מדעת אבל מ"מ איירי דשוייה שליח והא דקאמר שלא מדעת היינו שלא נתן לו רשות לתרום מן היפה כן איתא להדיא בפ"ב דב"מ ד' כ"ב ע"ש מ"ו ח"ל שם ע"א דאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וקי"ל כוותיה ולא אמרינן כיון דאם היה ידע היה מתיאש בודאי השתא נמי דלא ידע הו"ל יאוש למפרע כאילו ידע ונתייאש ופרכינן עלה מברייתא זו דקתני בה דאם כמצאו יפות ה"ז תרומה למפרע ומשני דעשאו שליח וכ"כ ב"י בתחילה אבל חזר ומוכיח מדברי הרמב"ם דפי' שלא ברשות היינו שלא ברשות לגמרי ואפ"ה מועיל מ"ש כלך אצל יפות ונמצא יפות להיות תרומתו תרומה כיון דמצוה הוא וגלי דעתיה דניחא ליה הוי כאילו עשאו שליח מעיקרא ואע"פ שהגמרא מוקי בשעשאו שליח וכמ"ש מ"ו היינו מתחילה ס"ד כן אבל לפי האמת אפילו בלא שוייה שליח שרי ועיין בב"י. ובאמת אין ראיה ממאי דמשני שם מצוה שאני דשם לא אמר מר זוטרא כן להיות המצוה גורם כאילו נתרצה מעיקרא אלא אלהבא השיב כאן דא"ל אמימר ורב אשי השתא אמאי לא אכל מר כיון דהבעל הבית גילה דעתיה דניחא ליה דהרי אמר להאריס דהו"ל ליתן מן היפות וכמו בתרומה דסמכינן עלה אמרו הו"ל לתרום מן היפות בדשוייה מתחילה שליח אע"ג דלא א"ל לתרום מן היפות ע"ז השיב דאין סומכין גם להבא על אמירתו היה לך ליתן מן היפות כ"ש בתרומה שהוא מצוה וניחא לאדם ליעבד מצוה אבל להיות המצוה דתרומה גורם גילוי דעת למפרע ודאי לא קאמר דא"כ סוף הגמרא מסיים שם לאמר השתא דאתיכא להכי אין צריך לאוקימתא

חידושי הגהות

° סרסיא הוא עושה שכר מתמרים של בעה"ב והיה מקדש אשה בפרזומא דשיכרא הוא הנשאר למטה לאחר שהוציאו ממנו השכר:

אבז

(נג) אם היו ממחין זה על זה אין תרומת השני תרומה ואם לא היו ממחין ותרם הראשון כשיעור אין תרומת הב' תרומה ואם לא תרם הראשון כשיעור (נד) תרומת שניהם תרומה כתב הרמב"ם האומר לשלוחו לתרום והלך ותרם וזה בטל שליחותו קודם שתרם אם לא שינה השליח תרומתו תרומה ואם שינה כגון שאמר לו תרום מן הצפון ותרם מן הדרום ובטל שליחותו קודם שתרם אינה תרומה ואיני מבין דבריו (נה) כיון שביטל השליחות קודם שתרם למה לי שינה אפי' בלא שינוי אינה תרומה (נו) ואם שינה אפי' לא ביטל השליחות אינה תרומה ארים שתרם ובא בעל הבית ומצאו ועכב אם עד שלא תרם עכב אין תרומתו תרומה ואם משתרם עכב תרומתו תרומה האפוטרופסין תורמין על של יתומים (נז) נכרי שתרם משלו על של ישראל דבר תורה אינה תרומה (נח) ומדרבנן היא תרומה ובודקין הנכרי שהפרישה (נט) אם אמר כדעת ישראל הפרשתיה תנתן לכהן ואם לאו (ס) טעונה גניזה בד"א בא"י אבל בח"ל אינה תרומה כלל אין הישראל חייב לטפל בתרומה להביא אותה מן הגורן לעיר ומן המדבר לישוב אלא כהנים יוצאים לגרנות וישראל נותנין להם חלקם שם ואם לא יצאו ה"ז מפריש ומניחה בגורן

חבירו ברשות תרס דאין השותפין צריכין ליטול רשות זה מזה וכשבא השני וחזר ותרס והראשון מיחה בידו לפיכך אין תרומתו תרומה ואם אין הראשון מוחה בידו ד"ה גם תרומת שנייה תרומה דגלו אדעתייהו דכל אחד תרס על חלקו ולא על חלק חבירו כי פליגי ר"ע סבר סתם אין ממחין ותרומת שניהם תרומה ורבנן סברי סתמן ממחין ותרומת הראשון תרומה ורבי יוסי סבר אם תרס הראשון כשיעור אין תרומת השני תרומה ואם לא תרס הראשון כשיעור תרומת השני תרומה ופסקו הרמב"ם והסמ"ג ורבינו כר' יוסי וכתב הסמ"ג הטעם משום דתנן סתם משנה כמותו בפ"ק דתמורה [דף י"ב] : כתב הרמב"ם האומר לשלוחו לתרום וכו' בפ"ד דתרומות וכ"כ הסמ"ג בעשה סי' קל"ד וכתב כן ע"פ משנתינו בפ"ג הרשה את בן ביתו או עבדו או את שפחתו לתרום תרומתו תרומה ביטל אם עד שלא תרס בטל אין תרומתו תרומה ואם משתרס בטל תרומתו תרומה ועל פי הירושלמי דמפרש אליבא דריש לקיש דאמ' בריש פרק האומר בקידושין [דף כ"ט] באשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה וחזרה בה קודם שקידשה אינה חוזרת דלא אתי דבור ומבטל דבור צריך לתרץ דהא דתנן בתרומה דאתי דבור ומבטל דבור ואם עד שלא תרס ביטל אין תרומתו תרומ' היינו דוקא ששינה כגון שא"ל תרום מן הצפון וכו' ורבי' הוקשה לו ל"ל ביטל וגם שינה דהא אם בטל אפי' לא שינה הוליה קי"ל דבור מבטל דבור כר' יוחנן דפליג אריש לקיש בפרק האומר דאיפסיקא הלכתא לגבי כותיה וכן בשינה אפילו לא ביטל קי"ל דאם עבר השליח ע"ד משלחו לא עשה ולא כלום כדכתב בח"מ סימן קפ"ב וכתב ב"י דהך ל"ק דבשנוי כזה מצפון לדרום וכיוצא בזה דלא איכפת ליה תרומתו תרומה אי לאו דביטל שליחותו דבכה"ג אמרינן גבי עירוב ע"כ לי בתמרים ועירב לו בגרוגרות דבשלו עירובו עירוב דלא איכפת ליה אלא דהא קשיא ודאי דכיון דביטל למה לי דשינה וכן השיגו הראב"ד דכיון דקי"ל כר' יוחנן דאתי דבור ומבטל דבור אפי' לא שינה והירושלמי דמוקי לה בשינה אינה אלא אליבא דר"ל דלא אתי דבור ומבטל דבור הילכך בעינן תרתי ביטל ושינה אבל לרבי יוחנן אפילו אם תאמר לומר דבשינה כה"ג ד"א איכפת ליה הוה תרומה אי לאו דביטל מ"מ כביטל לחודא בלא שינה נמי לא הוה תרומה וצ"ע ועיין קצת ישוב לזה במ"ש בח"מ בשם הר"י קורקו"ס ועוד האריך שם : נכרי שתרס משלו על של ישראל וכו' בפ"ג דתרומות תנן הנכרי והכותי תרומתן תרומה ומעשרותן מעשר והקדשן הקדש ובגיטין ס"פ שני [דף כ"ג] קאמר והא נכרי וכותי דאיתנהו בתורת תרומה דכפשייהו דתנן הנכרי והכותי שתרמו משלהם תרומתן תרומה וכו' ופירש רש"י שתרמו את שלהן תרומתן תרומה ואסורה לזרים דסבר אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מקדושת מעשר יהקדש נכרי הקדש כדילפינן מאיש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל עכ"ל אלמא דמיירי בנכרי שתורס משלו על שלו והכי משמע במנחות פרק ר' ישמעאל [דף ס"ז] דתניא חלת נכרי בארץ ותרומתו בח"ל מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא תרומתו בארץ אסורה ומדמעת מדקתני מודיעין אותו שהוא פטור אלמא דמיירי בתורס משלו על שלו ודכוותא בתרומתו בארץ נמי בתורס משלו על שלו וקתני דאסורה ומדמעת וכ"כ הרמב"ם פ"ד והסמ"ג סי' קל"ד בעשה בסתם הנכרי שהפריש תרומה משלו ולא כתב על של ישראל וא"כ קשה אדברי רבינו שכתב על של ישראל ונראה דרבינו בא לפרש דלא תימא דוקא משלו על שלו תרומתו תרומה מדרבנן מטעם איש איש דהקדש נכרי הקדש כדפירש"י בגיטין שכתבתי בסמוך אבל משלו על של ישראל לא תקנו חכמים דליהוי תרומה דאף בישראל שתורס על של ישראל שלא מדעתו קמיבעיא ליה בגמרא כדלעיל בסמוך והני דפשטינן התם דתרומתו תרומה מטעם דזכין לאדם שלא בפניו וכאילו הוא שלוחו אבל נכרי משלו על של ישראל דאינו שלוחו כדילפינן מאתם גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אפי' תרס נכרי משלו על של ישראל מדעתו לא הוה תרומה כיון דאינו יכול להיות שלוחו קמ"ל דתרומתו תרומה מדרבנן דלפי הטעם דקאמר במנחות [ס"ז] דרבנן גזרו שיהא תרומה משום בעלי כיסין שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנום לנכרי ומרחס נכרי מפקע ליה ממעשר השתא אין חילוק בין משלו על שלו בין משלו על של ישראל בכל ענין איכא למיגזר משום בעלי כסין ועוד הביא ב"י מ"ש התוס' ספ"ק דבכורות [סוף דף י"א] בד"ה טבלים שאתה וז"ל דהא דאמרינן תורמין משל נכרי בנכרי התורס על של ישראל איירי כדתנן הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה עכ"ל אלמא דהא דתנן הנכרי והכותי דבע"כ בתרמו משלהן על שלהן איירי כדפי' ס"ל לתוס' דבתורס משלהן על של ישראל נמי איירי ואע"ג דאיכא תרתי לריעותא חדא דאיכא מירוח דנכרי אידך דאין הנכרי נעשה שלוחו אפ"ה תקנת חכמים הוא דליהוי תרומה משום גזירת בעלי כסין וע"פ דברי התוס' הללו כתב רבינו על של ישראל ור"ל אף בזו שתרס משלו על של ישראל נמי הוי תרומה וכ"ש משלו על שלו ודו"ק : ומ"ש ובודקין הנכרי שהפרישה וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב פ"ק דערכין [דף ו'] פי' חיישינן שמא לבו לשמים לשם הקדש הלכך אם לא אמר בדעת ישראל הפרשתיה פי' שלמקום שתרומה של ישראל הולכת תלך זו טעונה גניזה דהקדש אסור בהנאה וטעונה גניזה בזמן הזה וע"ל ס"ס רנ"ט : ומ"ש בד"א בא"י וכו' פי' בא"י דתרומה דאורייתא היא גזרו משום בעלי כיסין והצריכוהו נ"כ לבדקו אבל בח"ל דאפילו גבי ישראל לא הויא אלא מדרבנן לא גזרו על של נכרי אטו בעלי כיסין וכיון שאינה תרומה כלל אלא נאכלת לזרים א"כ לבדוק את הנכרי דלא אמרו דצריך לבדוק אלא כשהיא נעשית תרומה דשמא לבו לשמים להקדישה הקדש

נכרי

יוסי אומר אם תרס אחד כשיעור אין תרומת השני תרומה ואם לא תרס האחד כשיעור תרומת השני תרומה ובירושלמי מה אנן קיימין אם בממחין אף ר"ע מודה אי בשאינן ממחין אף רבנן מודים אלא י אנן כינן קיימין בסתם ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דממחין היינו שמוחין זה על זה וקאמר דבהא אפי' ר"ע מודה דכיון דכשתרס הא' עדיין לא מיחה חבירו נמצא שתרס ברשות שאין השותפין צריכים ליטול רשות זה מזה וכשבא הב' ותרס אם הראשון מוחה בידו מחאתו מחאה ואין תרומת הב' תרומה ואם אין האחד מוחה בידו אפילו רבנן מודו משום דגליא דעתיה דמעיקרא לא תרס אלא על חלקו ולא על חלק חבירו אלא בסתם אנן קיימין ר"ע סבר סתם אינן ממחין ורבנן סברי סתמן ממחין ונסתפקו בירוש' אם ר' יוסי מפרש דברי חכמים או חולק עליהם וסבר הרמב"ם ז"ל שהוא מפרש דבריהם : כתב הרמב"ם האומר לשלוחו לתרום וכו' בפ"ד מהלכות תרומה :

ומ"ש רבינו עליו ואיני מבין דבריו כיון שביטל השליחות קודם שתרס ל"ל שינה וכו' דברים של טעם הם אלא שהרמב"ם סמך על הירושלמי דאהא דתנן בפ"ג דתרומות הרשה את בן ביתו את עבדו ואת שפחתו לתרום ובטל אם עד שלא תרס ביטל אין תרומתו תרומה ואם משתרס ביטל תרומתו תרומה קאמר בירושלמי ולית הדא פליגא על דרשב"ל דאמר אין אדם מבטל שליחות בדברים תפתר כגון שא"ל לך קבע בצפון והלך וקבע בדרום : ומ"ש ואם שינה אפי' לא בטל השליחות אינה תרומה ל"ק דגרסינן בפ' התקבל (סה :) האומר לשלוחו ערב לי בתמרים ועירב לו בגרוגרות ועירב לו בתמרים תני חדא עירובו עירוב ותניא אידך אין עירובו עירוב וש"י רב יוסף כאן בשלו כאן בשל חבירו ופירש"י בשלו עירובו עירוב דלא איכפת ליה אבל אי קשיא הך קושיא דכיון דלא איצטריך הירושלמי לאוקומי כששינה אלא כי היכי דלא תפלוג ארשב"ל לא ה"ל להרמב"ם לאוקמא כהכי דלא קי"ל בהא כר"ל אלא כרבי יוחנן דפליג עליה ואמר אתי דבור ומבטל דבור כדאיתא בקידושין פ' האומר (נט :) ואסיקנא התם לרשב"ל בתיובתא וכבר השיגו הראב"ד ז"ל השגה זו : ארים שתרס ובא ב"ה ומנא וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות תרומה והיא תוספתא בפ"ק דתרומות :

האפוטרופסין תורמין על של יתומין משנה בפ' הניזקין (נב.) יתומין שסמכו אצל ב"ה או שמינה להם אביהם אפוטרופוס חייב לעשר פירותיהם : נכרי שתרס משלו וכו' עד אינה תרומה כלל הכל דברי הרמב"ם בפ"ד והוא במנחות פ' רבי ישמעאל (סז.) אלא שמ"ש רבינו על של ישראל היה נראה שהוא יתר כנטול דמי שהרי אינו בדברי הרמב"ם וגם בגמרא לא משמע כן אלא בתורס פירותיו מיירי דהכי איתא בגמרא חלת נכרי בארץ ותרומתו בח"ל מודיעין אותו שהוא פטור ודייק מינה הא תרומתו בארץ אסור ומדמעת ומסיק דהיינו מדרבנן אבל מדברי התוספות נראה בספ"ק דבכורות (יא :) דמפרשי דהא דתנן בפ"ג דתרומות הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה בתורס משלו על ישראל : ומ"ש ומדרבנן הוא תרומה מפרשא טעמא בגמרא משום בעלי כיסין וכתב הרמב"ם בלשון הזה ומדבריהם גזרו שתהיה תרומה משום בעלי כיסין שלא יהיה זה הממון של ישראל ויתלה אותו בנכרי כדי לפטרו ואצל ח"ל כתב הרמב"ם כלשון הזה אבל נכרי שהפריש תרומה בח"ל לא גזרו עליה ומודיעין אותו שא"צ ואינה תרומה כלל : ומ"ש בודקין הנכרי שהפרישה וכו' בפ"ק דערכין (ו.) אמר רב יהודה אמר רב נכרי שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אם בדעת ישראל הפרישה תנתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים. פירש"י מכריו. מתבואה של עצמו : אם אמר בדעת ישראל הפרשתי. שלמקום שתרומה של ישראל הולכת תלך זו : טעונה גניזה. ואסורה בהנאה דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש הלכך יגנזוה ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה : אין הישראל חייב לטפל בתרומה להביא אותן מן הגורן לעיר וכו' ברייתא בסוף פרק הזורע

קלד

פרישה

(נג) אם היו ממחין וע"ז פי' הראשון מוחה בשני שלא יפרוש אבל השני לא מחה בראשון בשעה שהפריש הלכך אין תרומת השנייה תרומה והא דאמרינן דשותפין א"צ ליטול רשות הו' היינו מסתמא אבל אם מוחה אין חבירו יכול לתרום על חלקו בע"כ והא דקאמר סתם אם היו ממחין וע"ז כו' היינו משום דאין מדרך שימחה בראשון שהרי צריכין ליתן תרומה אלא שאם תרס הראשון בעין רעה ובא שני לתרום וליתן יותר בעין יפה בזה קאמר שאם מוחין וע"ז כו' . ועיין בכ"מ פ"ד דתרומות שפי' בע"א ממ"ש כאן שפי' שם ממחין מל' המחאה אבל מנוכי שאחד סומך על חבירו ודבריו מבוארים שם יפה ויתיישב שם מתוך כתבו כמה קושיות שקשיא גם כאן על רבינו שלכאורה הוא דלא כמ"ש הירושלמי שהביא ב"י ע"ש ובש"ע רשמתי קצת מיגייהו ע"ש בסעיף ל"ה :

(נד) תרומת שניהם תרומה דהראשון לא תרס אלא על חלקו : (נה) כיון שביטל השליחות קודם שתרס למה לי שינוי דברים של טעם הן אלא שהוא ס"ל כר"ל דאין אדם מבטל שליחותיה בדברים אבל רבי יוחנן פליג עליה ואמר אתא דיבור ומבטל דיבור ב"י, ונראה דזה קשיא רבינו על הרמב"ם הלא קי"ל כרבי יוחנן לגבי ר"ל וא"כ אפי' בלא שינוי נמי וכמ"ש בב"י אלא אי קשיא הך קשיא עכ"ה) : (נו) ואם שינה אפי' לא ביטל הו' ו"ל ב"י ולק"מ דהא תירץ רב יוסף דבשלו אם אמר לשליח ערב לי בתמרים וערב לו בגרוגרות עירובו עירוב ופירש"י משום דלא איכפת ליה בשלו (ולפ"ז צ"ל לדברי הרמב"ם דאיירי בתורס השלוח משלו ... חבירו והלשון שאמר תרום מן הצ' ין כו' לא משמע ליה כן דס"ק וממילא דברי ב"י צ"ע ומסתימא דלא מפליג בפוסקים דכ"ע ס"ל דבין בשלו ובין בשל חבירו אין עירובו עירוב וכמ"ש בא"מ סימן ת"ט וע"ש בב"י עכ"ה) אבל הראב"ד השיגו בדבר אחר ועיין בבית יוסף :

(נז) נכרי שתרס משלו על של ישראל ז"ל ב"י הכל מדברי הרמב"ם אלא שמ"ש רבי' של ישראל היה נראה שהוא יתר כנטיל דמי שאינו בדברי הרמב"ם ולא בגמרא משמע כן אלא בתורס פירותיו מיירי כו' עכ"ל ונראה לתרץ בדוחק דשל ישראל דקאמר ר"ל שתורס אדעתא דשל ישראל וכמ"ש אח"כ בפירוש : (נח) ומדרבנן היא תרומה ומפרש טעמא בגמרא משום בעלי כיסין פי' שלא יהיו העשירים תולין פירותיהן בנכרים כדי לפוטרה מתרומה (ונראה דר"ל דמאמר שהתבואה של נכרים חייב מדבריהם מטעם גזירת בעלי כיסין שלא ימכרו את תבואתם לנכרי בדבר מועט כדי לפטרו מהתרומה א"כ ממילא תרומתן תרומה כדין נותן תרומה מדבר שחייב מדבריהם על שחייבו מן התורה ועמ"ש לעיל בסעיף מ"ה עכ"ה) : (נט) אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה ר"ל שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו : (ס) טעונה גניזה ואסורה בהנאה דחיישינן שמא לבו לשמים לשם הקדש ובזמן הזה עסיקינן דהקדש אסור בהנאה רש"י ועי' לעיל

בס"ס

הידושי הגהות

י אנן כינן קיימין הא כמו הכא במאי עסקינן :

המחבר

(קלד:) אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לישוב ואם אין שם כהן שוכר פרה ומביאה מפני הפסד תרומה: **אסור** לכהן שיטול תרומה או שאר מתנותיו עד שיפרישום הבעלים וכו' ואף אחר שהורמו לא יטול אותם אלא מדעת הבעלים וכו' בפ' הזרוע (שם) וכתן ולא שיטול מעצמו: ומ"ש ואם לקחן שלא מדעת בעליהן זכה בהן וכו' כ"כ הרמב"ם בפ' י"ב וכן כתב סמ"ג:

ומ"ש ואסור לכהנים ולוים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהם בריש פרק עד כמה (כו:): ומ"ש ואסור לישראל להניחן לסייען שם הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הרועה ובבית הגרנות ובבית המטבחיים אין נותנים להם תרומה ומעשר בשכרן ואם עושין כן חיללו ועליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלוי ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו: נותן תרומה לכהן ע"מ להחזירה יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן וכו' פ"ק דקידושין (ו:):

וכן אסור להם שיחטפו תרומה ומעשרות ואפילו לשאול אותם בפיהם אסור וכו' בפרק הזרוע (קלג.): לא יתן אדם תרומה לשומר שדהו ולא בכור לשומר עדרו וכו' בפרק עד כמה כדכתיבנא בסמוך: כתב הרמב"ם רשאי ישראל לומר לישראל הילך סלע זו וכו' פ' י"ב מהלכות תרומה והוא ברייתא בפ' עד כמה (כז.): ומ"ש בד"א שהיו הבעלים רוצים ליתן אותם לאחד מב' כהנים אלו בחנם וכו' בירושלמי דדמאי פ"ו ואוקמוהו לברייתא זו דפ' עד כמה הכי כי היכי דלא תקשי לרבי יוחנן דאמר אין אדם מביא מעשרותיו בטובת הנאה:

ומיהו בבכורות פ' עד כמה משמע דדוקא בתרומה ומעשר שרי וכו' אבל בבכור זרוע ולחיים וקיבה אסור כלומר וקשיא להרמב"ם שסובר דבכור ושאר מתנות שוים לתרומה ואמת הדבר דהתם לא קתני דרשאי לומר הילך סלע זה וכו' אלא בתרומה וקאמר עלה בגמרא ותנא מ"ט לא אמר מתנות כהונה אמר לך תרומה דקדושת הגוף היא דכיון דלא מתחלא לא אתי למטעי ביה הני כיון דקדושת דמים נינהו אתי למיטעי בהו סבר מיתחל קדושתייהו אד' זוזי ואתי למנהג בהו מנהג חולין ופירש"י אבל הני מתנות ובכור דקדושת דמים נינהו דאם רצה כהן למכור בשר זרוע ולחיים וקיבה מוכרן לישראל ותו לא בעי ישראל למכלינהו גלי בחרדל כי היכי דעביד כהן הלכך אתי האי כהן למיטעי בהו וככר כיון דבני קנייה נינהו תתחל קדושתייהו אד' זוזי דיהיב אבי אמו ואתי למנהג בהו מנהג חולין שלא יאכלם בגלי ובחרדל כדינם המפורש בפ' הזרוע והא ודאי שאם הרמב"ם היה מפרש כן לא היה כותב מ"ש ואפשר שהוא ז"ל היה מפרש דהאי תנא ס"ל כב"ש דאמרי' (שם לב:) ימנה ישראל עם הכהן על הבכור וס"ל דה"ה לשאר מתנות והיינו דקאתי למנהג בהו מנהג חולין כלומר להאכילם לישראל וצ"ל דס"ל דהא דאסור למנות ישראל עם הכהן על הבכור לב"ש היינו דוקא בלא פדיון אבל ע"י פדיון מותר והיינו דקאמר דקדושת דמים נינהו ואתי למיטעי לומר שכבר נתחללה קדושתם על הנך ד' זוזי דיהיב אבי אמו ויאכילם לישראל משום הכי לא שרי למימר הכי אלא בתרומה דקדושה קדושת הגוף אבל לא בשאר מתנות וכיון דאנן לא קי"ל כב"ש אלא כב"ה דשרו לתנות עליו אפילו נכרי ממילא משמע דכי היכי דשרי למימר הכי בתרומה שרי נמי בבכור ושאר מתנות: ומ"ש עוד ואיתא נמי התם דוקא ישראל שרי למימר הכי לישראל חבריה וכו' זה פשוט שם ופירש"י אם היה כהן נותן סלע כדי שיתנוהו לכהן אחר קרובו אסור משום דכיון דלדידיה חזי נראה ככהן המסייע והרמב"ם לא חשש לכתוב בהדיא וכהן לכהן לא משום דכיון דכתב רשאי ישראל לומר משמע בהדיא דוקא ישראל הוא רשאי לומר כן אבל לא כהן: **אסור** לעשות סחורה בתרומות ומעשרות כו' משנה בפ"ז דשביעית וכתב ר"ש דטעמא משום דדילמא אתי בהו לידי תקלה: **כהן** שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה וכן אם קנה עבדים פשוט בפ' אלמנה לכ"ג (סו.) ובפרק הערל (ע.) ובכמה דוכתי ומקרא מלא הוא וכהן כי יקנה נפש וגו': ומ"ש ודוקא עבדים כנענים אבל שאר עבדים אפי' נרצע אינו אוכל וכו' בר"פ הערל ולמדו כן מדכתיב תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש ודרשו תושב זה קנוי קנין עולם ושכיר זה קנוי קנין שנים: וכהן אפילו ערל וטמא שאינן אוכלין מאכילין לנשיהם ולעבדיהם משנה ר"פ הערל: **בת** ישראל שנשאת לכהן והכניסה לו וכו' ובת כהן שנשאת לישראל והכניסה לו וכו' משנה בפרק אלמנה לכ"ג (סו.): כהן הדיוט שנשא גרושה והכניסה לו וכו' ג"ז משנה שם והתם מפ' טעמא. ודע דהתם מסוה כ"ג שנשא אלמנה לכהן הדיוט שנשא גרושה וא"ת למה השמיט רבינו דין כ"ג שנשא אלמנה י"ל מפני שאין כ"ג בזמן הזה ואין להקשות דא"כ כל דינים הללו הו"ל להשמיט שהרי אין אכילת תרומה בזמן הזה מפני שכולנו טמאים די"ל שכתבם משום דנפקא לן מינה להאכיל בחלת ח"ל וכ"כ הוא ז"ל בסמוך: בת ישראל שנשאת לכהן ומת ויש לה זרע ממנו ואינה מעוברת וכו' פשוט שם וטעמא משום דעבדי מלוג אוכלים בשבילה והיא אוכלת בשביל בניה ועבדי צ"ב אוכלים בשביל בניה: הניחה מעוברת ואין לה זרע ממנו לא היא ולא העבדים אינם אוכלים וכו' ג"ז פשוט שם משום דשאינו ילוד אינו מאכיל:

בנורן ואם חיה ובהמה מצויים שם ואינה משתמרת שם (סא) תקנו הכמים שיטפל בה ויביאנה לעיר ונוטל שכר הבאתה מהכהן אסור לכהן שיטול תרומה או שאר מתנותיו עד שיפרישום הבעלים שאין לו זכייה לכהן עד שירומו אותם ואח"כ זוכה בהן ואף אחר שהורמו לא יטול אותם (סב) אלא מדעת הבעלים שהרי הם לבעלים ליתנם לכל כהן שירצו ואם לקחן שלא מדעת בעליהן זכה בהם שאין לבעלים בהן אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון ואסור לכהנים ולוים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהן (סג) ואסור לישראל להניחן לסייען אלא נותן להם חלקם דרך כבוד נותן תרומה לכהן על מנת להחזירה (סד) יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות (סה) וכן אסור להן שיחטפו תרומות ומעשרות ואפי' לשאול אותם בפיהם אסור אלא נוטלן בכבוד לא יתן אדם תרומה לשומר שדהו (סו) ולא בכור לשומר עדרו ולא מתנות לרועה בהמתו ואם נתן חלל אא"כ נתן לו שכר שמירתו תחלה כתב הרמב"ם ורשאי ישראל לומר לישראל הילך סלע זו ותן תרומה זו או בכור זה או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי בד"א שהיו הבעלים רוצים ליתן אותה לאחד משני כהנים אלו בחנם ואמר לו חבירו הילך סלע ותן לזה (סז) אבל בעלים שאומרים לכהן או ללוי הילך חלק זה בטובת הנאה אסור ע"כ ומיהו בבכורות בפרק עד כמה משמע דדוקא בתרומה ומעשר שרי למימרא הילך סלע ותנם לבן בתי כהן (סח) אבל בבכור זרוע לחיים וקבה אסור ואיתא נמי התם דוקא ישראל שרי למימר הכי לישראל חבירו (סט) אבל כהן לכהן אסור: אסור לעשות סחורה בתרומה ומעשרות (ע) אע"פ שלוקח מכהן ומוכר לכהן (עא) כהן שנשא ישראלית מאכילה בתרומה וכן אם קנה עבדים ודוקא עבדים כנענים אבל שאר עבדים (עב) אפילו נרצע אינו אוכל כיון שאין גופו קנוי לו (עג) וכהן אפי' ערל וטמא שאין אוכלין מאכילין לנשיהן ועבדיהם בת ישראל שנשאת לכהן והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל יאכלו ובת כהן שנשאת לישראל והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל לא יאכלו (עד) כהן הדיוט שנשא גרושה והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל (עה) עבדי מלוג לא יאכלו (עו) ועבדי צאן ברזל יאכלו בת ישראל שנשאת לכהן ומת ויש לה זרע ממנו ואינה מעוברת (עז) היא והעבדים אוכלין בין של מלוג בין של צאן ברזל הניחה מעוברת ואין לה זרע ממנו (עח) לא היא

נכרי הקדש ו[ש]וס הכי גבי חלה ופטר חמור שהפריש נכרי כיון שאינה חלה ופטר חמור כלל ואפילו מדרבנן לא הצריכוהו לבדוק וכ"כ ב"י בסוף הלכות חלה ע"ש והשתא ניחא דלא כתבו רבינו להאי בד"א בא"י וכו' אלא לאחר שכתב דין בדיקת הנכרי: אסור לכהן וכו' ואף אחר שהורמו וכו' כלומר אף אחר שהורמו שאין שם איסור אינו דרך כבוד שיטלום מעצמן כדאיתא פ' הזרוע:

כתב הרמב"ם ורשאי ישראל כו' עד אבל בעלים שאומרים לכהן או ללוי הילך חלק זה טובת הנאה אסור כצ"ל פי' דנראה כמוכר מתנות כהונה בדמים: ומ"ש ומיהו בפ' עד כמה וכו' כלומר וקשיא להרמב"ם שכתב דבכור ושאר מתנות שוים לכהונה והא דמחלק תלמודא בין תרומה לשאר מתנות ה"ט דתרומה דקדושת הגוף לא אתי למטעי למנהג בה מנהג חולין אבל שאר מתנות דקדושת דמים הן אי שרית בהו טובת הנאה אתי למיטעי ולנהוג בהם מנהג חולין שלא יאכלם בגלי ובחרדל כדינם המפורש בפ' הזרוע ועיין בר"פ עד כמה [דף כ"ז] ובפרש"י לשם ועיין בב"י שכתב ליישב דברי הרמב"ם ומ"ש רבינו דכהן לכהן אסור שם מפורש בברייתא ופירש"י שאם היה כהן נותן סלע לישראל כדי שיתנוהו לכהן אחר קרובו אסור דנראה ככהן המסייע כיון דלדידיה חזיא:

אסור לעשות סחורה וכו' פי' ר"ש דטעמא דדילמא אתי בהו לידי תקלה: כהן הדיוט שנשא גרושה וכו' משנה ר"פ אלמנה לכ"ג ועבדי מלוג לא יאכלו לפי שהן שלה וכיון שהיא חללה ואינה אוכלת גם עבדיה אינן אוכלין אבל עבדי צאן ברזל הן שלו והוא אוכל גם עבדיו אוכלין ועוד מפרש בגמרא טעמים אחרים ואע"ג דבאלמנה לכ"ג נמי הכי דינא לא כתבו רבינו כיון שאין כ"ג בזמן הזה אבל אכילת תרומה אע"ג דאינו נוהג בזמן הזה לפי שכולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה אפ"ה כתבם רבינו משום דנ"מ להאכיל חלת ח"ל כמ"ש בסמוך וכך כתב ב"י: בת ישראל שנשאת לכהן וכו' שם ורבינו ה"ק דאם יש לה זרע ממנו ואינה מעוברת לד"ה היא והעבדים אוכלין וכו' וטעמא שהרי עבדי מלוג אוכלין בשבילה כיון שהיא אוכלת בשביל בניה ועבדי צאן ברזל נמי אוכלין בשביל בניה: הניחה מעוברת ואין לה זרע ממנו כמו לד"ה לא היא ולא העבדים אוכלין דשאינו ילוד אינו מאכיל אבל אם היא מעוברת וגם יש לה זרע ואם

פרישה

בב"ס רנ"ח שכתב רבינו בשם הרמב"ם ז"ל נכרי שהתנדב לצורך בית הכנסת מקבלין ממנו לכתחלה והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי אותה ואם לא אמר כן טעון גניזה שמא בלבו וחשב לע"א עכ"ל וגם טעם זה י"ל כאן בתרומה לדעת הרמב"ם: (סא) תקנו חכמים שיטפל בו כו' משום הפסד תרומה: (סב) אלא מדעת הבעלים שנאמר ונתן ולא שיטול מעצמו כדאיתא בפרק הזרוע ב"י והרמב"ם מפיק מקרא אחרינא. והיינו דוקא כשמפרישין בעיר דאילו בשדה ובגורן כבר כתב רבינו לעיל במעשר עני דהעניים באין ונוטלין אותן בע"כ וכאן כתב דאסור כן תרומה הן שאר מתנותיו אם לא שתאמר שמתניתיו דוקא קאמר ר"ל של כהן: (סג) ואסור לישראל להניחן ולסייען ואם עשו כן חיללו ועליהם נאמר שחתם ברית הלוי ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו גמרא: (סד) יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן מפני שנראה כו' פרש"י בפ"ק דקידושין דף ו' ע"ב יצא ידי נתינה ומוכר לכהנים והדמים שלו. ואסור לעשות כן לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות שיתנו לו התרומה ותנן בבכורות כהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין לו תרומות ומעשרות בשכרו כו' ובפדיון הבן קאמר לעיל סימן ש"ס דמותר אלא שלא יעשה כן שמפסיד שאר הכהנים: (סה) וכן אסור להם שיחטפו כו' לכאורה היה נראה דר"ל בשעה שלוקחין מיד הבעלים וברשותן לא יטלו בדרך חטיפה אבל שוב ראיתי שפירש"י בפרק הזרוע דף קל"ח ע"א ודף קל"ג ע"א וז"ל בעלים ששולחין המתנות ביד תינוקת להוליכן לכהן אסור לכהן אחר לחטוף מידיהן שנאמר ונתן ולא שיחטוף מעצמו עכ"ל וא"כ צ"ע למה כתבו רבי' הרי כבר כתב דשלא מדעת הבעלים אסור ושמא י"ל שרבינו לא כיון בזה שאמר וכן אסור להם שיחטפו כו' לחטיפה שאמור בגמרא אלא אתא לאשמועינן דין חדש יסברא דנפש"ה שאפי' אם הבעלים מתכוין לו מדעתו אל יטול דרך חטיפה: (סו) ולא בכור לשומר עדרו יש לדקדק דלעיל ס"ס ש"ו כתב ז"ל רועה כהן שנותן הבהמה באחר כו' עד לא אמרינן כיון שהוא רועה שלו הקנה לו מכירו שיקנה לו הבכור מיד כו' משמע שפשוט לו שיתנו הבכור לרועה ואף א"ת שם איירי שנתן לו שכר שמירתו תחילה מ"מ אינו פשוט שיתנו לו שכרו לפעמים אסור אפילו ליתנו לו: (סז) אבל בעלים שאומרים לכהן או ללוי הילך חלק זה בטובת הנאה אסור כצ"ל וכן הגיה מ"ו וכ"כ בספרי הרמב"ם להדיא וכן מצאתי בי"ד של כתב ונראה דר"ל דהבעלים נותנין לכהן התרומה בשביל הטובה שעשה הכהן עמו או שיעשה עמו (ואפשר דה"ה אם אומר שנותן לו בשביל מה שנתן לו אבי אמו ישראל שהוא ג"כ אסור וזהו שדקדק רבי' באומרו בד"א שהיו הבעלים רוצים ליתן כו' בחנם כו' ודו"ק עכ"ה): (סח) אבל בבכור זרוע לחיים וקיבה אסור ומפרש בגמרא הטעם דתרומה דקדושת הגוף היא כיון דלא מתחלא לא אתי למטעי ביה אבל הני קדושת בכור ומתנות דקדושת דמים נינהו דאם רצה כהן למכור מתנות לישראל מוכרן ותו לא בעי ישראל למכילנהו בגלי ובחרדל כי היכי דבעי כהן הלכך אתי האי כהן למטעי בהו וסבר כיון דבני קנייה נינהו תתחל קדושתייהו אהנך ד' זוזי דיהיב אבי אמו ואתי למנהג בהו מנהג חולין שלא יאכלם בגלי כן מפרש רש"י שם אבל הרמב"ם מפרש בע"א ב"י: (סט) אבל כהן לכהן אסור פירש"י אם הכהן נותן סלע כדי שיתננה לכהן אחר קרובו אסור משום דכיון דלדידיה מוזא נראה ככהן המסייעו: (ע) אע"פ שלוקח מכהן ומוכר לכהן דדילמא אתי בהו לידי תקלה ר"ש: (עא) כהן שנשא ישראלית מאכילה כו' דכתיב וכהן כי יקנה נפש וגו': (עב) אפי' נרצע אינו אוכל כו' דכתיב תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש ודרשו תושב זה קנוי קנין עולם ושכיר זה קנוי קנין שנים ובסמוך כתב רבינו שאע"פ שאין לנו עתה תרומה מ"מ נפקא מיניה גם לגבי בדינים הללו לענין חלה: (עג) וכהן אפי' ערל וטמא כו' שעומדין ליתקן: (עד) כהן הדיוט שנשא גרושה וה"ה לכ"ג שנשא אלמנה אלא מפני שאין עתה כ"ג השמיטו רבינו ב"י: (עה) עבדי מלוג לא יאכלו שהם אוכלים בשבילה והיא עצמה אינה אוכלת הואיל שבאיסור קיימא אלנו ג"כ עבדיה אינם אוכלים בשבילה: (עו) ועבדי צאן ברזל יאכלו שהם אוכלים בשבילו שנחשבים כשלו שהרי הוא חייב באחריותן: (עז) היא ועבדיה אוכלין בין של מלוג כו' דהיא אוכלת בשביל זרעה ועבדי מלוג אוכלין בשבילה ועבדי צ"ב אוכלים בשביל הבנים: (עח) לא היא ולא העבדים אוכלים עד שתלד דכל זמן שהולד במעי אמו נחשב כיר והרי עכשיו אין לה זרע מכהן והעבדים אין להם בעלים שיאכילו אותן:

אבל

היא ולא העבדים אוכלין עד שתלד ואם היא מעוברת וגם יש לה זרע אם יש בהן זכר (עט) תאכל היא וכל העבדים ואם כולן נקבות היא ועבדי מלוג יאכלו (פ) ועבדי צאן ברזל לא יאכלו (פא) ובת כהן שנשאת לכהן ומת והניחה מעוברת תאכל היא וכל העבדים אפי' קודם שתלד בת כהן שנשאת לישראל ומת (פב) ויש לה זרע או שהניחה מעוברת לא תחזיר לבית אביה לאכול מת הזרע חוזרת בת ישראל מאורסת לכהן (פג) או שומרת יבם לכהן אינה אוכלת וכן בת כהן מאורסת לישראל או שומרת יבם לישראל נפסלת בת כהן נשואה לישראל חרש שוטה וקטן פוסלה ובת ישראל נשואה לכהן חרש שוטה וקטן אינו מאכילה ישראל שבא על בת כהן באונס או פיתוי אינו פוסלה ואם נתעברה ממנה פוסלה וכהן שבא על בת ישראל באונס או פיתוי אינה אוכלת עד שתלד: [י] כל זרע הכהן מאכיל ושל ישראל פוסל אפי' הוא ממזר כיצד בת כהן לישראל ובת ישראל לכהן וילדה בת ונשאת הבת לממזר וילדה בן הרי הוא ממזר היתה אם אמו בת ישראל לכהן תאכל (פד) אפי' מתה אמו בת כהן לישראל לא תאכל ואם הזרע עבד אינו פוסל ולא מאכיל כיצד בת כהן לישראל או בת ישראל לכהן (פה) וילדה ממנו בן והלך הבן ולקח שפחה וילדה בן הרי הוא עבד היתה אם אביו בת כהן לישראל תאכל אחרי מות אביו בת ישראל לכהן לא תאכל: פעמים שהזרע כהן נמור ופוסל כיצד בת כהן לישראל וילדה ממנו בת ונשאת הבת לכהן וילדה ממנו בן הרי זה כהן גמור ומאכיל את אמו אפי' אחרי מות אביו (פו) ופוסל את אם אמו שהרי זרע הישראל קיים בת ישראל שיש לה זרע מכהן שאוכל בשבילו ונשאת לישראל (פז) ויש לה זרע ממנו אותו הזרע פוסלה מת אותו זרע חוזרת לאכול בשביל זרעה מכהן אע"פ שאין עתה תרומה (פח) נפקא מינה לחלה שנוהגת עתה אפי' למ"ד לא בטלה קדושת עזרא והיוב תרומות ומעשרות האידנא דאורייתא היינו דוקא בזורע שדהו ואוכל תבואתה (פט) אבל זורע ומוכר אינו אלא מדרבנן (צ) וכן הלוקח אפי' מחבירו ישראל א"צ לעשר אלא מדרבנן ואצ"ל בלוקח מן הנכרי (צא) [יא] ומיהו מדרבנן חייב לעשר אפילו למ"ד יש קנין לנכרי בא"י ודוקא בלוקח אחר שמירחום הבעלים אבל הלוקח

זרע בהא פליגי אבי ופסק הרא"ש כרשב"י דאם יש בהן זכר תאכל היא וכל העבדים דתלינן דהעובר היא נקבה ואין לה חלק בנכסים א"כ הוא כפל ולא פלינן שהוא זכר כיון שהוא המעוט אבל אם כולן נקבות היא ועבדי מלוג אוכלין דכיון שהיא אוכלת בשביל בנותיה גם עבדיה אוכלין בשבילה ועבדי צאן ברזל לא יאכלו מפני חלקו של עובר דהעובר יש לו זכייה ופוסל בעבדי אביו בין שהוא זכר בין שהיא נקבה ואף ע"פ דהרי"ף והרמב"ם בפ"ח דהלכות תרומות פסקו דעובר אין לו זכייה ואין לו חלק עד שיולד רבינו פסק לחומרא וכדעת הרא"ש:

ובת כהן שנשאת לכהן וכו' כך הוא להרא"ש דפסק דעובר יש לו זכייה דהא ודאי אוכלת כיון שהיא בת כהן ועבדיה נמי אוכלין משום דהא דעובר אינו מאכיל אינו אלא מטעם דעובר במעי זרה זר הוא א"כ כל שהוא במעי כהנת לאו זר הוא ומאכיל כאילו נולד כבר: בת כהן שנשאת לישראל וכו' משנה שם ונפקא לן מדכתיב ובת כהן כי תהיה אלמנה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל הא יש לה זרע לא תאכל ומכנעוריה דרשינן פרט למעוברת: בת ישראל מאורסת לכהן וכו' עד בשביל זרעה מכהן הכל משנה בפרק אלמנה לכ"ג ובפ' יש מותרות: אפילו למ"ד לא בטלה וכו' בפ' הפועלים [דף פ"ח] יליף לה מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואכלת דהכי משמע זרעך ולא לוקח ואכלת ולא מוכר ומדרבנן המוכר חייב לעשר קודם שימכור ואם עבר ומכר טבל הלוקח חייב לעשר: ומ"ש ואצ"ל בלוקח מן הנכרי וכו' בפרק השולח [דף מ"ז] אפליגו רבה ור' אלעזר אם יש קנין לנכרי בארץ להפקיעה מתרומות ומעשרות ומכל מצות התלויות בארץ או אם אין קנין לנכרי וכו' ומפרש רבינו דלא נחלקו אלא אם יש קנין מדאורייתא אבל מדרבנן לכ"ע אין קנין וחייב לעשר והוא מדברי התוס' בס"פ השואל [דף ק"א] ובפ' הפועלים לשם וכך הוא דעת הראב"ד בהשגות סוף פי"א דהלכות מעשר דעל מ"ש לשם הרמב"ם דתבואה של נכרי פטורה מן המעשר כתב אמר אברהם חייבין מדרבנן ובסמוך בלשון הרמב"ם כתוב ג"כ דאם נגמרה מלאכתן ביד נכרי פטור מכלום משמע דאפילו מדרבנן פטור וחולק עליו רבינו מיהו בסמוך כתבתי דנקטינן להקל על פי דברי הרמב"ם: ומ"ש ודוקא בלוקח אחר שמירחום וכו' כ"כ התוס' בפרק הפועלים בשם ר"ת דכשלקחן קודם שנגמרה מלאכתן למעשר דהיינו מירוח וגמר הוא מלאכתן הוי כאילו הוא זרען ותבואת זרעך קרינן ביה ואפילו בלוקח מנכרי כדמוכח

ואם הניחה מעוברת וגם יש לה זרע ממנו אם יש בהם זכר וכו' שם (סו.) במשנה בת ישראל שנשאת לכהן ומת והניחה מעוברת לא יאכלו עבדיה בתרומה מפני חלקו של עובר ופירש"י והניחה מעוברת. אע"פ שיש לה בנים ממנו והיא אוכלת בתרומה לא יאכלו עבדי צ"ב לפי שכן של יורשים ויש לעובר בהן חלק ואין לעובר כח להאכיל בתרומה ותניא בברייתא הניח בנים והניחה מעוברת עבדי מלוג אוכלים כדרך שהיא אוכלת עבדי צ"ב לא יאכלו מפני שהן חלקו של עובר רשב"י אומר זכרים כולם יאכלו נקבות לא יאכלו שמא ימצא עובר זכר ואין לבנות במקום הבן כלום וא"כ הויא נקבה פסל' דכיון שכל אותם שלפנינו נקבות יש לו לעובר חלק בהם ואפילו היא נקבה וכתב הרא"ש לענין פסק הלכה נראה דעובר יש לו זכייה ופוסל בעבדי אביו אם אין לו אחים ואם יש לו אחים אינו פוסל כרשב"י דאמר זכרים יאכלו כולם דכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות ומיעוט מפילות סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות והוה ליה זכרים מיעוטא. אבל הרי"ף פסק דלית הלכתא כרבי יוסי אלא כרבנן דאמרי אין לעובר קנייה ואין לו חלק עד שיולד הלכך אפילו במעי גרושה לא פסיל לעבדים עד שיולד וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ח מה' תרומה ודברי רבינו כאן הם ע"פ פסק הרא"ש ז"ל: ומ"ש ובת כהן שנשאת לכהן והניחה מעוברת וכו' שם אמרו לו לרבי יוסי מאחר שהעדת בנו על בת ישראל לכהן אף בת כהן לכהן לא יאכלו עבדים בתרומה מפני חלקו של עובר א"ל זו שמעתי וזו לא שמעתי ובגמ' איבעיא להו טעמא דרבי יוסי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא או דלמא משום שאינו ילוד אינו מאכיל למאי נ"מ לעובר במעי כהנת ואסיקנא התם בקשיא למ"ד דטעמיה משום שאינו ילוד אינו מאכיל וא"כ כל שהוא במעי כהנת מאכיל כאילו נולד כבר והיינו לפסק הרא"ש אבל להרי"ף ולהרמב"ם שפסקו דאין לעובר קנייה ולא חלק עד שיולד אע"פ שהוא במעי כהנת אינו מאכיל כלל ותיכו אמר ועבדי מלוג אוכלים מפני שהיא בת כהן ואע"ג דאנן התם העובר פוסל ואוקמוה בנמרא בבת כהן משום דכתיב בנעוריה פרט למעוברת לא אמרו כן אלא בבת כהן לישראל דהכי איתא בנמרא אי בת כהן לישראל היא פסיל לה בנעוריה פרט למעוברת משמע אבל בת כהן לכהן אפילו מעוברת בנעוריה מיקרי כיון שאינה מעוברת אלא מכהן: **בת** כהן שנשאת לישראל ומת ויש לה זרע או שהניחה מעוברת לא תחזור לבית אביה כלל לאכול משנה שם ובפרק יש מותרות (פו פז.) ומה שאמר מת הזרע חוזרת משנה בפ' יש מותרות: בת ישראל מאורסת לכהן או שומרת יבם לכהן אינה אוכלת וכן בת כהן מאורסת לישראל או שומרת יבם לישראל נפסלת משנה בפרק אלמנה לכ"ג (סז:) ובפרק יש מותרות (פה:): **בת** כהן נשואה לישראל חש"ו פוסלה ובת ישראל נשואה לחש"ו כהן אינו מאכילה משנה וגמ' בפ' אלמנה לכ"ג (סו, סח. סט.): ישראל שבא על בת כהן באונס או בפתוי אינו פוסלה ואם נתעברה ממנו פוסלה וכהן שבא על בת ישראל באונס או בפתוי אינה אוכלת עד שתלד משנה שם (סט.): כל זרע הכהן מאכיל ושל ישראל פוסל אפי' הוא ממזר כיצד בת כהן לישראל ובת ישראל לכהן וילדה בת והלכה הבת ונשאת לממזר וכו' עד שהרי זרע הישראל קיים הכל במשנה פ' אלמנה לכ"ג (סס): בת ישראל שיש לה זרע מכהן שאוכלת בשבילו ונשאת לישראל וכו' בת אותו זרע חוזרת לאכול וכו' משנה שם בפרק יש מותרות (פו): **אע"פ** שאין עתה תרומה נ"מ לחלה וכו' בא ליתן טעם למה כתב כל דינים אלו פואיל ואין אכילת תרומה בזמן הזה: אפילו למ"ד לא בטלה קדושת עזרא וחיוב תרומות ומעשרות האידנא דאורייתא היינו דוקא בזורע שדהו ואוכל תבואתה אבל זורע ומוכר אינו אלא מדרבנן וכן הלוקח אפילו מחבירו ישראל אינו חייב לעשר אלא מדרבנן וכו' בפרק הפועלים (פח.) אהא דדריש התם מכנפסך דלוקח חייב פריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב והתניא מפני מה חרבו חנויות בית היינו ג' שנים קודם ירושלים מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת ולא מוכר תבואת זרעך ולא לוקח ומשני מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואף על פי שהרמב"ם כתב כן בה' מעשר ולא בה' תרומה אין לומר דלא מיפטר מדאורייתא אלא ממעשר ולא מתרומה דא"כ מאי פריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב ליסני ליה נהי דבמעשר לא מיחייב בתרומה מיהא חייב אלא ודאי אף מתרומה פטור מדאורייתא ולא כתבה הרמב"ם גבי מעשר אלא משום דקרא גבי מעשר כתיב: ומ"ש על לוקח מן הנכרי ומיהו מדרבנן חייב לעשר אפילו למ"ד יש קנין לנכרי בא"י כן משמע בהקומץ רבה (לא.) בהא דתניא אר"ש שורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין וכו' וכ"כ התוס' בס"פ השואל (קא.) ובפרק הפועלים (פח.) וכ"כ הראב"ד בפי"א מהלכות מעשר אבל דברי הרמב"ם שם ובפ"ה מה' תרומות נראה דאף מדרבנן פטור ואע"פ שהוא סבור דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מתרומה ומעשרות כמבואר בדבריו פ"א מהלכות תרומה וגם סמ"ג כתב בשם רבינו שמשון דשמא אפי' מדרבנן פטורים בתבואה של נכרי בזמן הזה הואיל ואף בקדושת ישראל אין שם חיוב מן התורה לרבנן דרבי יוסי וכ"כ מורי רבינו יהודה וכן הכרח עכ"ל: ומיהו כתב הרמב"ם דהיינו דוקא כשנגמרה מלאכתו בידי נכרי אבל אם לקחן ישראל מיד נכרי אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבים בכל מן התורה וכתבו רבינו בסמוך בשמו וגם סמ"ג כתב כן:

ודוקא בלוקח אחר שמירחום הבעלים אבל הלוקח קודם שמירחום הבעלים חייב לעשר מן התורה וכו' כ"כ התוס' בהפועלים ובהקומץ רבה ובפ"ק דבכורות בשם ר"ת משום דקשיא ליה דבהפועלים דרשינן תבואת זרעך ולא לוקח ובפ"ק דבכורות (יא:) משמע דלוקח אפילו מנכרי חייב לעשר מן התורה ותירץ דבהפועלים

דרישה

לאוקימתא ראשונה להעמידו בדעתאו שלים. ול"ע כי באמת סדבר תמוה דא"כ דדעת הפוסקים סוא דמיירי בדעת"ו שלים לא הו"ל לסתום אלא לפרש: [י] דכתיב בה וזרע אין לה ודרשינן פיין עליה אם יש לו זרע משום לד. שמעתי טעם ללימוד זה מדהו"ל למכתב ואין לה זרע ולא כ"כ דרשינן מ"ם וזרע כאילו אמר ויש לה זרע וסיים ואמר אין לה הא כילד ומוכרחין לפרש דס"ק דאין לה זרע עתה כיון דיש לה זרע לזרעה או זרעה אי משום לד אינה חוזרת לבית אביה. והו טעם דרשה שדרשינן כה"ג אמ"ש ועד אין בה הא יש בה אפילו עד אחד אינה מותה אע"ג דכל מקום שנא' עד הו"ל שנים: [יא] ומיהו מדרבנן חייב לעשר וז"ל ב"י ובפ"ה מהלכות תרומות נראה מדברי הרמב"ם דאף מדרבנן פטור ואע"פ שהוא סבור שאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מתרומות ומעשרות כמבואר בדבריו פ"א מהלכות תרומה וגם סמ"ג כתב דשמא אפילו מדרבנן פטורים בתבואה של נכרי בזמן הזה הואיל ואף בקדושת ישראל אין שם חיוב מן התורה עכ"ל וגם הרמב"ם סבר דתרומה בזמן הזה מדרבנן אפילו בא"י כמ"ש רבינו בשמו ריש הסימן ומ"ש הרמב"ם דאין קנין לנכרי בא"י כ"מ לענין שכתב הרמב"ם גופא בפ"א וז"ל כותי שקנה קרקע בא"י לא הפקיע כו' לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפרים תרומות ומעשרות והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לנכרי מעולם עכ"ל ר"ל ומיירי בבית ראשון. ול"ע מ"ש הב"י שנראה מדברי הרמב"ם שפטור הא בהדיא כתב הרמב"ם שפטור כמ"ש בשם הרמב"ם בסמוך פירות הנכרי שגדלו בקרקע שלו בא"י אם נגמרו מלאכתן ביד נכרי פטור מכולן (ומשמע דאפי' מדרבנן פטור דכל היכא דחיובא מדרבנן כתב אלא בפי' דחייב מדרבנן עכ"ה) ודוחק לתרץ דשם מיירי שאינו לוקחו ממנו אלא אוכל מפירות הנכרי כששם [illegible] הרמב"ם י"ל ר"ל עדאורייתא דאל"כ קשה גם כן דעל'

פרישה

(עט) תאכל היא וכל העבדים ולא חיישינן שמא תלד זכר והעובר אינו מאכיל ויפסול חלקו בעבדים דכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות ומיעוט מפילות סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות הו"ל זכרים מיעוטא אשיר"י: (פ) ועבדי צ"ב לא יאכלו פי' שמא יהא העובר זכר וכל עבדי צ"ב יהיו שלו דאין לנקבה במקום זכר כלום ואף אם יהיה העובר נקבה הרי יש לו ג"כ חלק בעבדים ופוסל חלקו: (פא) ובת כהן שנשאת לכהן ומת והניחה כו' דבת כהן לא שייך לומר שהעובר הוא זר: (פב) ויש לה זרע או שהניחה כו' דזרע של ישראל פוסלה: (פג) או שומרת יבם לכהן אינה אוכלת בשומרת יבם לא משום קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא ובארוסה לא משום דגזרינן שמא תשתה היא כוס של תרומה ותתן לאחיה ולאחיה הואיל שהיא עדיין בבית אביה פרק אלמנה לכ"ג דף ס"ז: (פד) אפילו מתה אמו ר"ל של ממזר דהיינו בתה: (פה) וילדה ממנו בן אבל אם ילדה בת והותה בת נישאת לעבד הולד כשר כמוס דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כיון שאין קידושין שלהן תופסין וכמבואר באה"ע סעור: (תאכל אחר מות אביו ר"ל אביו של הבן שהמסרון דהייט בנו של ישראל עכ"ה): (פו) ופוסל את אם אמו הע"פ שמתה אמו: (פז) ויש לה זרע ממנו פי' ומת בעלה ישראל: (פח) נפקא מינה לחלה שנוהגת עתה פי' ונ"מ לענין כל הדינים הנזכרים:

(פט) אבל זורע ומוכר כו' פי' אפי' לנכרי משום דכתיב עשר תעשר ואכלת ולא מוכר אלא שחכמים חייבו למוכר אפי' מוכר לישראל שלא ימכרנו עד שיעשר תחילה:

(צ) וכן הלוקח אפי' מישראל כו' ויודע שהישראל שמכר לו בודאי לא עשרו (ול"ע דבסמוך כתב רבינו דאיירי בשלקחה מעם הארץ שהוא ספק ואם לקחה מחבר א"צ לעשר עכ"ס) וא"צ לומר בלוקח מן הנכרי דכתיב תבואת זרעך: (צא) ומיהו מדרבנן חייב לעשר עיין בדרישה:

הלוקח קודם שמירחום הבעלים חייב לעשר מן התורה (נב) כזורע בתוך שלו אפי' לוקח מנכרי המוכר פירות שדהו לנכרי אפי' לאחר שגדלו השליש (נג) ומירחם הנכרי פטור מן התורה ומדרבנן חייב לעשר אבל נכרי הממרח פירותיו של ישראל לא נפטרו בכך: לשון הרמב"ם פירות הנכרי שגדלו בקרקע שלו בא"י אם נגמרו מלאכתן ביד נכרי פטור מכלום ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבין בכל מן התורה ומפריש תרומה גדולה ונותנו לכהן (נד) ותרומת מעשר ומכרה לכהן ומעשר ראשון והוא שלו מכר הנכרי לישראל הפירות כשהן מחוברין (נה) אם עד שלא באו לעונת מעשרות באו לידי ישראל חייבין בכל (נו) ונותן התרומות והמעשרות לבעלים ואם מכרן לאחר שבאו לעונת מעשרות (נז) מפריש תרומת מעשר ומעשר שני ונותן לבעלים לפי חשבון כיצד לקח התבואה זרועה מן הנכרי אחר שהביא שליש ונגמר ביד ישראל מפריש תרומות ומעשרות (נח) ונותן שני שלישי המעשר ללוי ושני שלישי התרומה לכהן (נט) ומוכר לו השליש: (ק) ישראל שמכר פירותיו לנכרי קודם שבאו לעונת מעשרות פטורין מן התרומות ומעשרות ואם לאחר שבאו לעונת מעשרות אע"פ שגמרן הנכרי חייב בכל מדבריהם וכן נכרי שגומר פירותיו של ישראל [יב] (קא) הואיל ודיגונן ביד נכרי אינן חייבין בתרומות ומעשרות אלא מדבריהם

סבר

בית יוסף

דבהפועלים מיירי בלוקח אחר מירוח ובפ"ק דבכורות איירי בלוקח קודם מירוח דתבואת זרעך קרינן ביה ואע"פ שכתבו שם התוס' דריב"ם מעני איפכא דהלוקח שאינו ממורח פטור שעדיין לא נתחייב ברשות מוכר אבל לוקח ממורח הואיל ונתחייב ברשות מוכר תו לא פקע טבל מיניה לא חשש רבינו לכתוב אלא דברי ר"ת משום דאיהו מריה דתלמודא טפי ועוד דהרמב"ם פסק כמותו בפ"ב מה' מעשר ועוד דלדבריו צריך לחלק בין לוקח מישראל ללוקח מנכרי וכמ"ש סמ"ג דהלוקח מנכרי הוי איפכא דלוקח קודם מירוח חייב ולוקח אחר מירוח פטור ולפי' ר"ת לוקח מנכרי ולוקח מישראל שוים:

המוכר יא פירות שדהו לנכרי אפילו לאחר שגדלו השליש ומירחם הנכרי פטור מן התורה וכו':

לשון הרמב"ם פירות הנכרי שגדלו בקרקע שלו בא"י אם נגמרה מלאכתן ביד נכרי פטורה מכלום וכו' כל מ"ש כאן רבינו בשם הרמב"ם הוא בפ"א מה' תרומות ותחלת דבריו מבוארים בפ"ק דבכורות (יא:) א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא הלוקח טבלים ממורחים מן הנכרי מעשרן והן שלו דמרחינהו מאן אילימא דמרחינהו נכרי דגנך אמר רחמנא ולא דגן נכרי אלא דמרחינהו ישראל מרשות נכרי מעשרן דאין קנין לנכרי בארץ להפקיע מידי מעשר והן שלו דא"ל אתינא מכח גברא דלא מצית משתעי דינא בהדיה ופירשו התוס' מרחינהו ישראל מרשות נכרי אחר שלקחן ישראל מרחן וה"ק הלוקח טבלים מן הנכרי והן עכשיו ממורחין מעשרן וגם נתנו טעם למה אינו נותן תרומת מעשר לכהן במתנה אריב"ל מנין ללוקח טבלים ממורחים מן הנכרי שהוא פטור מתרומת מעשר שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל טבלים שאתה לוקח מישראל אתה מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהנים טבלים שאתה לוקח מן הנכרי אי אתה מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן כלומר אלא מוכרם לו ודמיה חולין דהא פשיטא דאסור זר לאכלם ככל תרומת מעשר דעלמא וכבר כתב הרמב"ם טעם זה ומדמיעט קרא תרומת מעשר לכהן מטבלים דנכרי שמעינן דלוקח טבלים מן הנכרי חייב בתרומה ומעשרות מן התורה ודוקא כשנגמרה מלאכתן ביד ישראל אבל נגמרה מלאכתן ביד נכרי פטורים כדדרים מדגנך ולא דגן נכרי: ומ"ש מכר הנכרי הפירות שלו לישראל כשהן מחוברים בקרקע אם עד שלא באו לעונת המעשרות וכו' נ"ל שכתב רבינו כן מדתנן בפ"ב דמעשרות הלוקח שדה ירק בסוריא אם עד שלא באו לעונת המעשרות חייב ומשבאו לעונת המעשרות פטור רבי אומר אף לפי חשבון כלומר פליג את"ק דפטר כשבאו לעונת המעשרות אע"פ שמוסיף ברשות ישראל דסבר רבי דמה שמוסיף חייב ומעשר לפי חשבון דאם הביאה שליש ביד נכרי וב' שלישים ביד ישראל חייב כתב הרמב"ם דין זה בפרק הנזכר ופסק כת"ק ותשמע ליה דע"כ לא קאמר ת"ק אלא בסוריא לפי שיש בה קנין לנכרי כדאיתא בס"פ השולח (מז.) אבל בא"י דאין לנכרי קנין בה מודה דלפי חשבון כו' ואע"ג דלענין הפרשת תרומה ומעשר לא נ"מ מידי דכיון דגמרן ביד ישראל אפי' לקחן מן הנכרי אחר שנתלשו חייב כמ"ש בסמוך מ"מ נ"מ לענין נתינתם דלוקח מן הנכרי אחר שנתלשו אינו נותן תרומת מעשר לכהן ומעשר אחר ללוי אלא מוכרם להם ואילו לוקח מן הנכרי עד שלא באו לעונת המעשרות נותנם להם ואם לקחן אחר שבאו לעונת המעשרות נותן להם לפי חשבון ומוכר להם לפי חשבון: ומ"ש ישראל שמכר פירותיו לנכרי וכו' נראה שלמד כן מדתניא בפ' השולח (שם) ישראל שלקח שדה מן הנכרי וחזר ומכרה לו משהביאה שליש חייב במעשר שכבר נתחייבת במעשר יש ללמוד ממנה בין שמכר הישראל בין שמכר הנכרי כי היא כוללת שתיהם: ומ"ש יב וכן נכרי שגומר פירותיו של ישראל וכו'

בית חדש

כדמוכח בפ"ק דבכורות (דף י"א) והיינו בלוקח קודם מירוח ומרחן ישראל:

המוכר פירות שדהו לנכרי אפי' לאחר שגדלו שליש וכו' פי' דכשגדלו שליש ביד ישראל הגיעו לעונת המעשרות כדתנן בפ"א דמעשרות הזיתים והתבואה משיכניסו שליש ואפ"ה כיון שמירחם נכרי פטור מן התורה והא דקאמר דחייב לעשר מדרבנן היינו אפילו מכרן לנכרי קודם שגדלו שליש דכיון דאין קנין לנכרי מדרבנן לכ"ע חייב לעשר והא דאיתא בפרק השולח נתחייבה אין לא נתחייבה לא מוקמינן לה בסוריא דאינו א"י ממש אבל א"י ממש אפילו לא הגיע שליש דעדיין לא נתחייבה ומכרה לנכרי חייבת במעשר מדרבנן וכך כתב הראב"ד בהשגות פ"א דהל' תרומות דלא כהרמב"ם דבמוכר לנכרי קודם שהגיעו לעונת המעשרות וגמרן הנכרי פטורין לגמרי כמו שהביא רבינו לשון הרמב"ם בסמוך ורבינו חולק עליו כדפרי': ומ"ש רבינו עוד אבל נכרי הממרח פירותיו של ישראל לא נפטרו בכך פי' וחייב לעשר מן התורה דהא דדרשינן במנחות פרק רבי ישמעאל (דף ס"ז) דיגונך ולא דיגון נכרי מפורש בסוגיא לשם ובפרק השולח דאינו אלא בפירותיו של נכרי אבל נכרי הממרח פירותיו של ישראל כשלא מכרן לנכרי אין הנכרי עושה אלא מלאכה אצל ישראל וחייב לעשר וברים פרק כיצד מברכין (דף ל"ה) תניא רשב"י אומר בזמן שהישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנאמר ואספת דגנך אלמא משמע דכל מלאכתן נעשית ע"י נכרי ואין בזה שום צד לפוטרן מתרומה ומעשר. ובזה גם כן חולק רבינו אמ"ש הרמב"ם וכן הנכרי שגמר פירות ישראל הואיל ודיגונן ביד נכרי אינן חייבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהן דלדעת רבינו חייבין מן התורה:

לשון הרמב"ם פירות הנכרי שגדלו וכו' פי' פטורין אפילו מדרבנן וכן מבואר מדבריו ספי"א דה' מעשר והסמ"ג בעשה קל"ג סוף דף קל"ו כתב וז"ל גרסינן פ"ק דבכורות א"ר יוחנן פירות הנכרי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל אם נגמרה מלאכתן ביד נכרי ומרחן הנכרי פטורין מכלום שנאמר דגנך ולא דיגון נכרי וכתב רבינו שמשון דשמא אפי' מדרבנן פטורין כתבואה דנכרי בזמן הזה הואיל ואף בתבואת ישראל אין שם חיוב מן התורה לרבנן דרבי יוסי והא דגזרינן משום בעלי כיסין בנכרי שלקח מישראל וכ"כ מורי רבינו יהודה וכן הלכה עכ"ל ועוד כתב בדף קל"ז ע"א מכר הנכרי לישראל פירות מחוברים לאחר שבאו לעונת מעשרות ומרחן הנכרי ברשות ישראל אינם חייבין בתרומה ומעשר אפילו מדבריהם הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות הנכרי ומרחן הנכרי אע"פ שהן ברשות ישראל וזו היא תקנה גדולה לדרים בא"י בזמן הזה ליקח מתבואת הנכרי אחר שנגמר כי אפי' מתבואת ישראל אין שם חיוב אלא מדרבנן לרבנן דר' יוסי ובשל נכרי פטור לגמרי כו' עכ"ל ונראה דהכי נקטינן ואע"ג דרבינו פסק להחמיר כדברי התוס' וכן הוא דעת הראב"ד אפי' הכי במידי דרבנן נקטינן לקולא וכבר האריך בספר כ"מ לקיים מנהג א"י להקל בזה כהרמב"ם וגזרו בגזירת נח"ש שלא יעשר אדם לקוח מן הנכרי אלא כמו שנהגו עד עתה ע"פ הרמב"ם:

ומ"ש ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו וכו' עד ומעשר ראשון הוא שלו כתוב לשם הטעם וז"ל מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין ליטול ממנו כלום ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמר בת"מ כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר טבל שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנו ת"מ ונותנה לכהן אבל טבל שאתה לוקח מן הנכרי אין אתה נותן לכהן ת"מ שהפריש ממנו אלא מוכרה לכהן ולוקח דמיה עכ"ל וכל זה הוא תלמוד ערוך פ"ק דבכורות מכר הנכרי לישראל וכו' כתב ב"י דהרמב"ם למד כך מדתנן בפ"ד דמעשרות דפליגי חכמים ורבי וע"כ לא פליגי אלא בסוריא אבל בא"י לכ"ע הכל לפי חשבון: **ישראל** שמכר פירותיו לנכרי וכו' כבר כתבתי דפשטא דסוגיא דפרק השולח דלא כהרמב"ם אלא כהראב"ד ורבינו שכתבו דאפי' מכר קודם שהגיעו לעונת המעשרות חייבין מדרבנן כדפרי' לעיל ומיהו ליישב דעת הרמב"ם כתב בספר כ"מ בשם ר"י קורקוס ע"ש: ומ"ש וכן הנכרי שגומר פירות של ישראל וכו' כבר כתבתי דרבינו חולק עליו בזה דכך מפורש בסוגיא דמנחות בפרק ר' ישמעאל ופרק השולח להדיא

פרישה

(נב) כזורע בתוך שלו אפי' לוקח מנכרי דתבואתך וזרעך קרינן ביה: (נג) ומירחם הנכרי פטור מן התורה פי' אע"ג דנכרי הממרח פירותיו של ישראל חייבים אפילו מדאורייתא כדבסמוך: (נד) ותרומות מעשר ומוכרה לכהן ומעשר ראשון כו' מפני שאומר ללוי במעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין ליטול ממנו כלום (לאפוקי ת"מ שהיא אסורה לזרים לאוכלה כדין תרומה גדולה עכ"ה) ומפני מה אמרו לא יתן ת"מ לכהן בחנם כתרומה גדולה לפי שנא' בתרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר טבל שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנו ת"מ ונותנה לכהן אבל טבל שאתה לוקח מן הנכרי אין אתה נותן לכהן ת"מ שהפריש ממנו אלא מוכרה לכהן ולוקח דמיה מיימוני וסמ"ג מ"ו וצ"ע על מה שמתחיל וכתב לשון הרמב"ם חייב בכל ולא חשב מ"ש ועני מה דינו וא"ת שפשוט לו שיתנו לכהן קשה מ"ש מתרומת מעשר: (נה) אם עד שלא באו לעונת מעשר דהיינו שליש כמ"ש בסמוך: (נו) ונותן התרומות והמעשרות לבעלים פי' תרומה גדולה לכהן ומעשר ללוי והלוי אח"כ יפריש ת"מ וק"ל מ"ו: (נז) מפריש ת"מ ומעשר ונותן כו' כן הוא בספרי הרמב"ם: (נח) ונותן שני שלישי המעשר כו' דמה שגדל בחלקו הוי כאילו היה שלו מעולם: (נט) ומוכר לו השליש אבל פשיטא דתרומה גדולה נותן וק"ל מ"ו: (ק) ישראל שמכר פירותיו לנכרי קודם שבאו כו' פטורין כו' פי' אם חוזר וקונה מן הנכרי אחר שמירחם הנכרי ברשותו ומכאן מוכח דישראל שקונה מהנכרי תבואה אחר שמירחה הנכרי פטור מן המעשר אפי' מדרבנן להרמב"ם מדכתב אח"כ ואם לאחר שבאו לעונת מעשרות אע"פ שגמרן הנכרי חייב בכל מדבריהן משמע אבל אם מכרן הישראל לנכרי קודם שבאו לעונת מעשרות פטורין אפי' מדרבנן ומכ"ש אם גדלו לגמרי ברשות הנכרי וק"ל: (קא) הואיל ודיגונן ביד נכרי אינן חייבים בתרומות ומעשרות אלא מדבריהם ומ"ש צריך

דרישה

דמלשון רבינו שכתב ל' הרמב"ם כו' משמע דלא פליג עליה ובהדיא כתב רבי' כאן דחייב לעשר מדרבנן והו"ל לכתוב והרמב"ם כתב בלשון פלוגתא. אבל בסמוך מוכח בהדיא דהרמב"ם ס"ל דפטור אפי' מדרבנן כמ"ש בפרישה ורבי' שכתב ל' הרמב"ם לא דקדק בלשונו כמו שדרכו בהרבה מקומות (והעתיקו משום דינים אחרים שכתב אחר זה עכ"ה). ועי' בכ"מ בפ"א מה' תרומות שכתב שם המחלוקת שהיה בין חכמי צפת שחכם אחד קם לפסוק כמ"ש הטור כאן ומנהגם היה מעולם לעשות כהרמב"ם שלא לעשר מתבואה הלקוחה מנכרי ואותו חכם שינה מנהגם ופיתה אחרים שיקבלו על עצמן לעשות כדבריו וכתב שאח"כ נתפשטו הדברים עד שהוצרכו חכמי העיר לתקן הדברים ונתקבלו כולם וגזרו גזירת נח"ש שעוד כל ימי העולם לא יעשר אדם הלוקח מהנכרי אלא כמו שנהגו עד עתה משום לא תתגודדו ועוד משום שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה ואיתא בגמרא בהסיא דשמואל דא"ל אכול מישחא ואי לא כתיבין עלך זקן ממרא עכ"ל ע"ש ואותו חכם היה מהר"ר יוסף חתן מהר"ר אהרן אב"ד מפוזנא ז"ל והמחלוקת היה בימיו: [יב] הואיל ודיגונן ביד נכרי וז"ל כ"מ בפ"א מה' תרומות כתב הר"י קורקוס ז"ל דעת רבינו שמה שדרשו דיגונך ולא דיגון הנכרי כולל אפי' מירח הנכרי פירות ישראל דבדיגון תליא מלתא ודיגון קפיד רחמנא אבל מדרבנן מיהא מיחייב מהטעם הנזכר למעלה דכיון שנתחייבו דהיינו שהביאו שליש ביד ישראל אינם יוצאים מחיובם לגמרי אבל אין טעם חיובם מפני שבשעת מירוח היו של ישראל דלדעת רבי' אין חילוק וכל דיגון נכרי פוטר אפי' הוא דגנך ולכך כשמכר הנכרי פירות

חדושי הגהות

יא המוכר פירות שדהו לנכרי אפי' לאחר שגדלו שליש וכו' פי' דכשגדלו שליש ביד ישראל הגיעו לעונת המעשרות כדתנן פ"א דמעשרות הזיתים והתבואה משיכניסו שליש ואפ"ה כיון שמירחם נכרי פטור מן התורה והא דקאמר דחייב לעשר מדרבנן היינו אפי' מכרן לנכרי קודם שגדלו שליש דכיון דאין קנין לנכרי מדרבנן לכ"ע חייב לעשר והא דאיתא פרק השולח (מז.) נתחייבה אין לא נתחייבה לא מוקמינן לה בסוריא דאינה א"י ממש אבל א"י ממש דעדיין לא נתחייבה ומכרה לנכרי חייבת במעשר מדרבנן וכן כתב הראב"ד בהשגות פ"א דהל' תרומות דלא כהרמב"ם דבמוכר לנכרי קודם שהגיעו לעונת המעשרות וגמרן הנכרי פטורין לגמרי כמו שהביא רבינו לשון הרמב"ם בסמוך ורבינו חולק עליו כדפרישית. ומ"ש רבינו עוד אבל נכרי הממרח פירותיו של ישראל לא נפטרו בכך פירוש וחייב לעשר מן התורה דהא דדרשינן במנחות (סז.) דיגונך ולא דיגון נכרי מפורש בסוגיא דשם ובפרק השולח דאינו אלא בפירותיו של נכרי אבל נכרי הממרח פירותיו של ישראל כשלא מכרן לנכרי אין הנכרי עושה אלא מלאכה אצל ישראל וחייב לעשר ובר"פ כיצד מברכין (לה:) תניא רשב"י אמר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וכו' אלמא משמע דכל מלאכתן נעשית על ידי נכרי ואין בזה שום צד לפוטרן מתרומה ומעשר בזה ג"כ חולק רבינו אמ"ש הרמב"ם בסמוך וכן הנכרי שגמר פירותיו של ישראל וכו' אין חייבים אלא מדבריהם דלדעת רבינו חייבין מן התורה (כ"ז בב"ח): יב ז"ל הכ"מ בפ"א מהל' תרומות כתב הר"י קורקוס ז"ל דעת רבינו שמה שדרשו דיגונך ולא דיגון נכרי אפי' מירח הנכרי פירות ישראל דבדיגון תליא

מכר הנכרי פירות לישראל מחוברין אחר שבאו לעונת מעשרות ברשות הנכרי ומרחן הנכרי ברשות הישראל אינן חייבין בתרומות ומעשרות הואיל ובאו לעונת מעשרות ברשות הנכרי ומרחן הנכרי אף על גב שהן ברשות הישראל : פירות ארץ ישראל שיצאו לח"ל (קב) [יג] פטורין מן החלה ומן המעשרות (קג) ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם (קד) ופירות של ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה [יד] (קה) ואם (קו) נקבעו למעשר ביד ישראל לאחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהם ע"כ אע"פ שהלוקח מן הישראל והלוקח מהנכרי שוין שחייבין להפריש מדרבנן בזה הן חלוקין שהלוקח מן הנכרי צריך להפריש הכל ונותן תרומה גדולה לכהן ומוכר לו תרומת מעשר ומעכב המעשר לעצמו והלוקח מישראל אם המוכר חבר ובקי במעשרות ואינו חשוד עליהן אינו צריך לעשר שאסור לו לאדם למכור פירותיו טבלים ואם הוא ע"ה (קז) מפריש אחד מעשרה למעשר ומפריש האחד מעשרה שבו לתרומת מעשר ומוכרו לכהן ומעכב המעשר לעצמו ומעשר ב' יחללנו על שוה פרוטה ומעשר עני יפרישנו ויעכבנו לעצמו אבל תרומה גדולה א"צ להפריש כלל (קח) שאין ע"ה חשודין עליה כתוב בסה"ת אע"פ שלוקח מנכרי ומישראל שניהם אינן אלא דרבנן אין תורמין מזה על זה לפי שיש יותר חיוב בלוקח מישראל מבלוקח מנכרי ודמי לתורם מחיוב על הפטור או איפכא וכ"ש שלא יתרום אפי' בלוקח מישראל על פירותיו ואצ"ל בלוקח מנכרי דלא: המקבל שדה מן הנכרי בא"י [טו] (קט) למ"ד יש קנין לנכרי א"צ לעשר (קי) אבל החוכר ממנו בדבר ידוע צריך לעשר (קיא) והרמב"ם כתב שאין קנין לנכרי בא"י :

מתנות

לבדיה דאין דיגון של נכרי פוטר אלא במה שהוא של נכרי אבל לא במה שהוא של ישראל וחייבין במעשר מן התורה והיישוב לדעת הרמב"ם כתוב רבינו בספר כ"מ בשם ה"ר קורקוס ע"ש: **מכר** הנכרי לישראל פירות מחוברים וכו' אע"ג דבתחלת ל' הרמב"ם כתוב פירות הנכרי שגדלו בקרקע שלו בא"י אם נגמרה מלאכתן ביד נכרי ומרחן הנכרי פטורין מכלום חזר וכתב דין זה כאן משום דלעיל איירי שהפירות לא היו ברשות ישראל כלל אלא דלאחר מירוח שמרחן נכרי לקחן ישראל והכא אשמועינן רבותא דאפי' היו ברשות ישראל קודם שמרחן נכרי נמי פטורין מכלום וכבר כתבתי דרבי' והראב"ד חולקים על הרמב"ם וסברי דאפי' לא היו ברשות ישראל כלל חייבין מדרבנן ולהלכה נקטינן כהרמב"ם דפטורין מכלום ושכן המנהג מיהו אפשר דאם היו ברשות ישראל קודם מירוח של נכרי אע"פ שלא לקחן ישראל אלא לאחר שהגיעו לעונת מעשרות ביד הנכרי יש להחמיר לעשר מדרבנן שאין בזה מנהג וצ"ע: ראיתי כתוב בספר כ"מ ע"ש אורחות חיים בשם הראב"ד דאם קנה מהנכרי שבלים לצורך מצות ומרחן נכרי בשביל ישראל חייב בתרומה דשלוחו של אדם כמותו אבל אם המוכר נכרי מרחו פטור עכ"ל ונראה שרצונו לומר דאם קנה שבלים מהנכרי ולא התנה עם הנכרי שחייב למרחו והישראל העמיד נכרי שימרחן בשביל ישראל בין שעושה בחנם בין בשכר חייב בתרומה דהו"ל כאילו מרחן הישראל שהנכרי אינו עושה אלא מלאכה של ישראל והיינו דקאמר דשלוחו של אדם כמותו ולאו דוקא שליח גמור דהא אין שליחות לנכרי אלא כלומר מלאכתו של ישראל הוא עושה בציוויו של ישראל ואין זה נקרא בשם דיגון נכרי כיון שאין התבואה של נכרי אלא של ישראל והנכרי עושה רק מלאכתו של ישראל אבל אם המוכר נכרי מרחו פטור פירוש שהנכרי היה מחויב למרוח השבלין שכך התנה עמו בשעה שקנה ממנו השתא ודאי בשעת מירוח הוה ליה של נכרי שהרי אין השבלין נקנין לישראל אלא לאחר שימרחן הנכרי א"כ בשעת מירוח קרינן בהו דגנך ולא דיגון של נכרי ופטורים והרב בספר כ"מ לא התיישבו לו דברים אלו שכתב בא"ח ע"ש הראב"ד ולמאי דפרישית ניחא : ומ"ש פירות א"י שיצאו לח"ל וכו' משנה פרק ב' דחלה גבי חלה וסובר הרמב"ם דדין תרומה ומעשר בזה כדין חלה : ומ"ש ואם נקבעו למעשר וכו' נראה דבריש' ביצאו מא"י לח"ל ס"ל להרמב"ם שאין לחלק בין נקבעו למעשר בא"י בין לא נקבעו לעולם פטורין מדרשא דקרא שנאמר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בח"ל פטורין אבל פירות ח"ל שנכנסו לארץ דחייבין דין הוא שאינן חייבין אלא בנקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ כיון שאף חיוב זה אינו אלא מדבריהם דמדאורייתא בכל ענין פטור כיון שגדלו בח"ל אלא דמדבריהם חייבין דכיון שנקבעו למעשר בא"י מיחלפו בפירות שגדלו בא"י אבל אם נקבע כבר למעשר בח"ל ואח"כ נכנס לא"י לא מיחלפו בפירות א"י וכן בחלה אינו חייב בנכנס לא"י אלא מדבריהם ובנכנסו לארץ בעודן פירות דהיינו קודם גלגול והא דלא כתב הרמב"ם כך גבי חלה היינו לפי שאין דרך להכניס לאחר גלגול העיסה אבל תבואה אדרבה אין דרך להכניסה בשבלין קודם מירוח אלא לאחר מירוח ולהכי צריך לפרש דאינה חייבת בתרומה ומעשרות אלא בנכנסה קודם מירוח ונקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנס כנלע"ד פי' דברי הרמב"ם בזה אבל בספר כ"מ כתב לפרש על שני דרכים ואינו מתיישב כלל לפע"ד ע"ש : **אע"פ** שהלוקח מישראל וכו' זה פשוט ומבואר בטעמו: ומ"ש ואם הוא ע"ה וכו' זהו דין הדמאי המוזכר בכל מקום : כתב בסה"ת וכו' כ"כ בהלכות א"י והוא מדברי התוס' בפרק הפועלים (דף פ"ח) : המקבל שדה מן הנכרי וכו' פי' מקבל בתורת אריסות למחצה לשליש ולרביע למ"ד יש קנין לנכרי א"צ לעשר מה שמגיע לו למקבל כיון דהתבואה היא של נכרי שגדלה בשדה שלו אלא שנותן לישראל מחצה או שליש ורביע שכר עבודתו מפירות שלו אבל החוכר ממנו בדבר ידוע חשובה השדה כשלו דשכירות ליומיה ממכר הוא וחכירות היינו שכירות אלא דשכירות הוא במעות והחכירות הוא בתבואה או במעות הילכך אפי' יש קנין לנכרי בארץ צריך לעשר : ומ"ש והרמב"ם כתב שאין קנין לנכרי בא"י פי' ואפ"ה מחלק בין מקבל לחוכר דמקבל א"צ לעשר חלקו של נכרי אבל חוכר צריך לעשר מכל התבואה שגדלה בשדה דאע"פ שקבל לו לתת לו כך וכך סאה תבואה אפ"ה כיון שהתנה עמו לתת לו כך וכך

בין

וכו' : ומ"ש יג מכר הנכרי לישראל פירות מחוברין וכו' ומ"ש פירות א"י שיצאו לח"ל פטורים וכו' בפרק ב' דחלה פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה יצאו מכאן לשם ר"א מחייב ור"ע פוטר וידוע דהלכה כר"ע מחבי' ומשמע להרמב"ם דדין תרומות ומעשרות שוה לדין חלה : ומ"ש יד ואם יצאו לסוריא חייבים מדבריהם ומ"ש ופירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה משנה כתבתיה בסמוך : ומ"ש טו ואם נקבעו למעשר ביד ישראל וכו' : **אע"פ** שהלוקח מן הנכרי ומישראל שוים וכו' ובזה יש חלוקין שהלוקח מן הנכרי צריך להפריש וכו' זה כבר נתבאר : ומ"ש והלוקח מישראל אם המוכר חבר וכו' זה פשוט ומבואר בכמה דוכתי (פ"ב דדמאי) : ומ"ש ואם הוא ע"ה מפריש אחד מעשרה זה הוא דין הדמאי המוזכר בכל מקום ונתבאר ענינו בסוף סוטה (מח.) : ומ"ש דמעש"ר ומעשר עני יעכב לעצמו בפ"ק דיומא (ט.) אמרו על הדמאי מעש"ר ומעשר עני לא המע"ה ולמד מהם רבינו לתרומת מעשר שמוכרה לכהן והדמים שלו וכתב הרמב"ם בפרק ט' מה' מעשר שבמעשר שני אין חילוק בין ודאי לדמאי לפי שאין בו הפסד שהרי בעליו אוכלים אותו כלומר ובזמן הזה מתחלל על ש"פ : כתוב בסה"ת אף על פי שלוקח מנכרי ומישראל אינם אלא דרבנן אין תורמין מזה על זה לפי שיש יותר חיוב בלוקח מישראל מבלוקח מנכרי וכו' כן דקדקו התוס' בפרק הפועלים (פח.) ובספ"ק דבכורות (יא.) מההיא דר"ש שזורי דפרק הקומץ רבה (לא.) : **המקבל** שדה מן הנכרי בא"י וכו' בפ"ו דדמאי תנן המקבל שדה מישראל מן הנכרי ומן הכותי יחלק לפניהם כלומר ואינו צריך לא לתרום ולא לעשר החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו וכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות מעשר איזהו חוכר ואיזהו מקבל חוכר שחוכר הקרקע בדבר קצוב מן הזרע בכך וכך סאה בין עשתה הרבה בין עשתה מעט מקבל ה"א שיקבל אותו בחלק ממה שתעשה חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהם וכך פירשו בירושלמי ומשמע לרבינו דטעמא דמקבל פטור מלתרום ולעשר הוי משום דס"ל להאי תנא יש קנין לנכרי אבל הרמב"ם אע"פ שפסק דאין קנין לנכרי פסק כהאי מתני' דיחלק לפניהם וטעמו משום דבחלק הנכרי לא שייך לפלוגי בין יש קנין לאין קנין דאע"ג דאין קנין מ"מ אין ישראל חייב לעשר חלקו של נכרי ורבינו נמי אפשר דלא איירי בחלקו של נכרי דבהא לית דין ולית דיין אלא בחלקו של ישראל קאמר דלמ"ד יש קנין א"צ לעשר כיון שאין הקרקע של ישראל : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דאין קנין לנכרי בא"י

דרישה

פירות מחוברין אחר שבאו לעונת המעשרות ומירחם נכרי פטורין לגמרי אע"פ שבשעת מירוח היו של ישראל דכיון שנכרי מירחם פטורין מן התורה וכיון שגם הם הביאו שליש בידו לא חייבו בו חכמים עכ"ל ולפ"ז צ"ל דרבינו חולק בזה עם הרמב"ם דדיגון נכרי בפירות של ישראל אינו פוטר מדאורייתא : [יג] פטורין מן החלה ומן המעשרות וכתב הראב"ד פירות א"י שיצאו לח"ל כו' ול"כ שלא נחלק ר"א ור"ע בזה אלא במיוב תורה דר"א סבר דהולינן בתר גמר פרי דחייב ור"ע אזיל בתר מקום קביעות למעשר דהיינו מירוח אבל מדרבנן מיהא חייב לכ"ע אע"פ שיצאו ח"ל וכמרמז שם (ע"ל סימן שכ"ג בטור ובב"י דמילוק גדול ביניהן עכ"ה) דלא גריעי מפירות שנער ומצרים ועמון ומואב ועוד שלא יאמרו ראינו פירות הארץ שנאכלים בטבלם ומי שהיה יודע בזה טועה עכ"ל וכתב עליו הכ"מ ול"נ דרבינו סובר דאפי' מדרבנן פטורין ואיכא למימר דשאני הני דלא שכיחי הלכך לא גזרו בהו כמו פירות שנער ומצרים (פי' ולא גזרו כ"א בפירות שנזרעו וגדלו במקומן אטו פירות א"י) ומ"ש עוד שלא יאמרו ראינו כו' איכא דליכא למיחש להכי דיאמרו ח"ל מוכחת עליהם עכ"ל : [יד] ואם נקבעו למעשר כו' ז"ל כ"מ לכאורה נראה מדברי רבינו שהוא מחלק בין חלה למעשרות בפירות ח"ל שנכנסו לארץ ישראל שחייבים בחלה מדאורייתא ובמעשרות אינו חייב אלא מדבריהם ויש לתמוה מאחר דשמה ילפי לפטור גם מתרומה ומעשרות פירות א"י שיצאו ח"ל ממילא אית לן למילף לחייב מדאורייתא פירות ח"ל שנכנסו לא"י גם לענין תרומות ומעשרות וכל דכן הוא ואפשר לומר דסבר רבינו דאף על גב דקרא דשמה אהני לפטור פירות א"י שיצאו ח"ל אינו כדאי לחייב מן התורה פירות ח"ל שנכנסו לא"י משום דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ והאי לאו מלחם הארץ הוא ובין בחלה בין בתרומה פטור מן התורה ולפי זה מ"ש לבסוף מדבריהם קאי גם לחלה ואפשר לומר בע"א דהכ"כ בפירות ח"ל שנכנסו לא"י חייבים בחלה מדאורייתא וה"ה לתרומה ומעשרות מיהו ה"מ כשנכנסו לארץ ישראל קודם שנקבעו למעשר דומיא דחלה דמיירי בנכנסו לא"י קודם גלגול אבל אם נקבעו למעשר בח"ל ואח"כ נכנסו לא"י אינן חייבים אלא מדבריהם כמ"ש בפרישה : [טו] למ"ד יש קנין לנכרי ז"ל ב"י אבל הרמב"ם אף על פי שפסק דאין קנין לנכרי פסק דא"צ לעשר וטעמו משום דבחלק הנכרי לא שייך לפלוגי בין יש קנין לאין קנין דאע"ג דאין קנין מ"מ אין

פרישה

צריך ליתן לבעלים מדבריהם כעין דאורייתא וכן משמע ברמב"ם וצ"ל דגמר דהכא הוא דישה וקצירה וכל הצריך יותר ממירוח וכן יראה מלשון הרמב"ם שכתב בפ"א דתרומה ואם נגמרה ביד הנכרי ומרח כו' משמע דנגמרה היינו מירוח ומש"ה לא קשה אדלעיל שכתב מרחן הנכרי חייב ודו"ק מ"ו ועי' בדרישה : (קב) פטורין מן החלה ומן המעשרות והוא לשון הרמב"ם שנאמר אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים ובח"ל פטורין עכ"ל ועיין בדרישה : (קג) ואם יצאו לסוריא כו' שהוא כיבוש יחיד : (קד) ופירות של ח"ל שנכנסו לא"י חייבים בחלה פי' אם נכנסו לא"י קודם גלגול חייב דכתיב שמה שמה אתם חייבים בין בפירות א"י בין בפירות ח"ל וקנט בחלה שהם חייבים משום דסתמא נכנסים לארץ בעודה קמח קודם גלגול דהרי כתב פירות ח"ל שנכנסו ולא כתב עיסת ח"ל שנכנסה דמשמע דנכנס בעודם פירות : (קה) ואם נקבעו למעשר ביד ישראל פירוש בח"ל ואח"כ נכנסו לארץ מאחר שבשעת קביעותן למעשרות היו בח"ל פרח מהם חיוב תרומות ומעשרות ופטורין מן התורה אבל חייבים מדבריהם ושיעור לשון רבינו כך הוא ואם נקבעו למעשר ביד ישראל בעודם ח"ל חייבים במעשרות מדבריהם אחר שנכנסו לארץ כ"מ ועי' בדרישה : (קו) ואם נקבעו למעשר כו' ו' דברים קובעין למעשר כדאיתא במיימוני והביאו בש"ע בסימן זה סעיף פ"ג ע"ש : (קז) ומפריש האחד מעשרה שבו לת"מ ומוכרו לכהן כו' דהמע"ה : (קח) שאין עמי הארץ חשודין עליה הואיל שמטה אחת פוטרת כל הכרי : (קט) למ"ד יש קנין לנכרי א"צ לעשר נראה פירושו דא"צ לעשר מחלקו של נכרי ולא אמרינן הואיל שהישראל עובדה ומתעסק בקרקע נראה כאילו גדל הכל בשלו וכאילו מכר פירותיו לנכרי דחייב מדרבנן אבל למ"ד דאין קנין לנכרי צריך לעשר אפי' מחלקו של נכרי מטעם דפרישית ועי' בדרישה : (קי) אבל החוכר ממנו בדבר ידוע כו' חוכר היינו שמקבל השדה בדבר קצוב מן הזרע הכך וכך סאה בין עשאה הרבה בין עשאה מעט מקבל היינו שמקבל מפירות שיעשה לשליש או לרביע : (קיא) והרמב"ם כתב שאין קנין לנכרי בא"י פי' לענין דינים אחרים

אבל

חדושי הגהות

תליא מילתא ודיגון קפיד רחמנא אבל מדרבנן מיהא מחייב מהטעם הנזכר למעלה דכיון שנתחייבו דהיינו שהביאו שליש ביד ישראל אינם יוצאים מחיובם לגמרי אבל אין טעם חיובם מפני שבשעת מירוח היה של ישראל דלדעת רבינו אין חילוק וכל דיגון נכרי פטור אפי' שהוא דגנך . ולכך כשמכר הנכרי פירות מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות ומירחן נכרי פטורים לגמרי אע"פ שבשעת מירוח היו של ישראל דכיון שנכרי מירחן פטורים מן התורה וכיון שגם הם הביאו שליש בידו לא חייבו בו חכמים ואפשר ללמוד זה מאותה סוגיא דבכורות שהקשו אלימא דמרחינהו גברי דגנך ולא דיגון נכרי אלא דמרחינהו ישראל ברשות נכרי ואמאי לא משני לעולם דמרחינהו נכרי אחר שקנאה הישראל והייבים מיהא מדרבנן אלא משמע דל"ש ובכל גוונא פטור לגמרי עכ"ל וכבר כתבתי לעיל בשם הב"ח דהטור חולק בזה : יג אע"ג דבתחלת לשון הרמב"ם כתוב פירות הנכרי שגדלו בקרקע שלו בא"י אם נגמרה מלאכתן ביד נכרי ומרחן הנכרי פטורים מכלום חזר וכתב דין זה כאן משום דלעיל מיירי שהפירות לא היו ברשות ישראל כלל אלא דלאחר מירוח שמרחן נכרי לקחן ישראל והכא אשמועינן רבותא דאפי' היו ברשות הישראל קודם שמרחן הנכרי נמי פטורין מכלום (ב"ח) וע"ש שהאריך עוד : יד ומ"ש ואם יצאו לסוריא חייבים מדבריהם משנה פ"ו דדמאי המוכר פירות בסוריא ואמר משל א"י הם חייב לעשר (כ"מ פ"א מה' תרומות) : טו ומ"ש ואם נקבעו למעשר ביד ישראל לכאורה נראה מדברי רבינו הרמב"ם שהוא מחלק בין חלה למעשרות בפירות ח"ל שנכנסו לארץ שחייבים בחלה מדאורייתא ובמעשרות אינם חייבים אלא מדבריהם ויש לתמוה מאחר דבין לחלה בין לתרומות ובמעשרות

ילי'

בפ"א מהלכות תרומה וטעמו מדאיפליג רבה ור"א במילתא בס"פ השולח (מז.) ומשמע התם דרב אשי ס"ל כרבה דאמר אין קנין למתרץ מתני' אליביה: בין עשתה הרבה בין עשתה מעט א"כ כל התבואה הגדילה בשדה היא של מוכר אלא שעליו מוטל החוב לפרוע לו כך וכך אבל כל התבואה היא של החוכר ועיין במשנה פ"ו דדמאי:

שלב מתנות

שלב מתנות עניים שהם לקט שכחה וכו' כתב הרמב"ם שאין נוהגות מן התורה אלא בארץ בפ"א מהלכות מתנות עניים כתב בלשון הזה כל מתנות העניים האלו אין נוהגות מן התורה אלא בא"י בתרומות ומעשרות הרי הכתוב אומר (ויקרא כ"ג) ובקצרכם את קציר ארצכם וכי תקצור קציר בשדך וכבר נתפרש בתלמוד שהפיאה נוהגת בח"ל מדבריהם ויראה לי שה"ה לשאר מתנות עניים אלא שכולן נוהגות בח"ל מדבריהם ע"כ לשונו ומ"ש שנתפרש בתלמוד שהפיאה נוהגת בח"ל מדבריהם הוא בפ' ראשית הגז (קלו:) אלא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו פיאה בפ': ומ"ש ואם אין שם עניים א"צ להניחם כ"כ שם הרמב"ם והוא בפ' הזרוע (קלד.) ומ"ש רבינו והאידנא אין נוהגין בהם לפי שהרוב נכרים וכו' ומפני כך נתייאשו עניי ישראל מהם ועוד איפשר לומר דע"כ לא אמרו דבח"ל חייבים אלא בח"ל הסמוכה לארץ דכשם שחייבת בתרומות ומעשרות חייבת במתנות אבל במקומות הרחוקים כשם שפטורים מתרומות ומעשרות פטורים ממתנות (א):

שלב מתנות עניים וכו' כ"כ בסוף פ"א מהלכות מתנות עניים וכתב בטעמו הרי הכתוב אומר ובקצרכם את קציר ארצכם וכי תקצור קצירך בשדך: ומ"ש ובח"ל הם מדרבנן וז"ל הרמב"ם שם וכבר נתפרש בגמרא שהפיאה נוהגת בח"ל מדבריהם וכתב בכ"מ דהייט מדאמרינן בס"פ הזרוע לוי זרע בכישר ולא היו עניים למשקל לקט אתא לקמיה דרב שאת א"ל לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים ומשמע דבח"ל הוה מדאתא לקמיה דרב ששת דהוה בבבל עכ"ל וא"ת ולמה לא תקנו חכמים להביא אותם מן המדבר לייסוב ונוטל שכר ההבאה מן העניים כמו שתקנו גבי תרומה כדלעיל בסימן של"א וי"ל דשאני תרומה דכתיב ביה נתינה אלמא דעליו לטפל וליתנה לכהן וכן הדין במתנות כדלעיל בסימן ס"א וה"א בגמרא:

ומ"ש והאידנא אין נוהגין בה וכו' מבואר מהך עובדא דרב ששת דכי היכי דדרשינן לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטפלים ה"נ דרשינן ולא לנכרים ומה"ט ודאי אף בא"י אין נוהגין בהן האידנא ולכן לא כתב חלוקי דיניהם כמ"ש בתרומה ומעשר:

שלב מתנות

שלב מתנות עניים שהם לקט שכחה ופיאה ופרט ועוללות כתב הרמב"ם (א) שאין נוהגין מן התורה אלא בארץ ובח"ל הם מדרבנן ואם אין שם עניים א"צ להניחם והאידנא אין נוהגין בהן לפי שהרוב נכרי' (ב) אם יניחום יבואו נכרי' ויטלום לפיכך איני רוצה להאריך בהם:

שלג ראשית

שלג ראשית הגז כתיב ראשית גז צאנך תתן לו שחייב כל ישראל לתת מראשית גז צאנו לכהן (א) בכ"מ ובכל שנה ואינו חייב (ב) אא"כ יהיה לו חמש רחלות ויגזוז מהם משקל ששה סלעים לאחר שיהיה מלובן ובשהיה לו כשיעור הזה (ג) יתן לכהן ממנו ה' סלעים (ד) וא"צ ללבנו תחילה וכן אם יש לו (ה) אפילו כמה מינים אינו נותן לו אלא משקל ה' סלעים ואם יש לו שני מיני גיזות א' טוב ואחד רע לא יתן מהרע על הטוב (ו) אלא יתן מכל אחד לפי שיעורו היה לו ה' רחלות וגזז ראשונה ומכרה חייב כיון שהיה לו חמש כשהתחיל לגזוז לא הספיק ליתנו לכהן (ז) עד שצבעו פטור שקנאו בשינוי (ח) לבנו ולא צבעו עדיין אין כאן שינוי וחייב (ט) הלוקח גז צאנו של נכרי שלא קנה עיקר הצאן אלא הגיזה לבד פטור אבל אם לקח עיקר הצאן שיהיה שלו עד שיגזוז אותם ויחזירם אח"כ חייב לקח גז צאנו של

שלג ראשית הגז כתיב ראשית גז צאנך תתן לו שחייב כל ישראל לתת מראשית גז צאנו לכהן בכ"מ משנה בפרק ראשית הגז (קלה.): ואינו חייב אא"כ יהיו לו ה' רחלות משנה שם ופסק כב"ה ואף ע"ג דרבי ישמעאל ב"ר יוסי אמר משום אביו ארבע ומשמע בגמרא דהלכתא כוותיה פסקו הרא"ש והרמב"ם ז"ל כב"ה ומדברי הרי"ף נראה שהוא פוסק כר' ישמעאל ב"ר יוסי ומ"ש ויגזוז מהם משקל ששה סלעים שם בגמ' (קלז:) איפליגו אמוראי בשיעורא רב ושמואל דאמרי תרווייהו בששים ונותן סלע אחד לכהן ורבי יוחנן כמי כס' ס"ל ואע"ג דאמר משום רבי ינאי בשש לכהן ה' ואחד לו הא דידיה והא דרביה וכתב הרי"ף הילכתא בס' דהו"ל רבי ינאי יחיד לגבייהו וחזינן לרבנן קמאי דפסקו כרבי ינאי וכתב הרא"ש דהכי מסתבר לפסוק כרבי ינאי וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם פסק כרבי יוחנן ורב ושמואל דאמרי בס' וכתב עוד הרא"ש שצריך שתהיה גיזות כל אחד מחמשתן אין פחות מי"ב סלע וטעמו משום דרב מצריך שיהיו מחומשות והלכתא כוותיה באיסורי אבל הרמב"ם לא הצריך שיהיו מחומשות (א) וטעמו משום דכל הנך אמוראי רבי יוחנן ושמואל ורבי ינאי לא הזכירו שיהיו מחומשות משמע דפליגי עליה דרב בהא והו"ל יחיד לגבייהו: ומ"ש רבינו לאחר שיהיה מלובן וכו' וא"צ ללבנו תחלה שם במשנה וכמה הוא נותן לו משקל ה' סלעים ביהודה מלובן לא א נואי ובגמ' (קלח.) תנא לא שילבננו ויתננו לו אלא שילבננו כהן ויעמוד על ה' סלעים: וכן אם יש לו כמה מינין אינו נותן לו אלא משקל ה' סלעים ואם יש לו ב' מיני גיזות אחד טוב ואחד רע לא יתן מהרע על הטוב וכו' היו לו ה' רחלות וגזז ראשונה ומכרה חייב וכו' פלוגתא דאמוראי פסקו הר"ן והרא"ש כמ"ד חייב וכ"פ הרמב"ם ז"ל:

לא הספיק ליתנו לכהן עד שצבעו פטור וכו' לבנו ולא צבעו חייב משנה שם ופירש הרא"ש כשצבעו כיון שנתכוון לגזלו מן הכהן ושינהו קנאו בשינוי וכתב הר"ן ואף על גב דלא אמרי' שינוי קונה אלא לענין שאינו מחזיר לו גוף הגזילה אבל מ"מ צריך לשלם לו דמים אפ"ה הכא מהניא לפוטרו לגמרי אף מדמי נמי דכיון שספקעה מצותו ליכא חיובא דממונא גביה והו"ל ממון שאין לו תובעין:

הלוקח גז צאנו של נכרי וכו' משנה שם הלוקח גז צאנו של נכרי פטור ופירש"י טעמא משום דגז צאנך כתיב והאי צאן לאו דידיה הוא ואלאן דידיה קפיד קרא ולא אגיזין דידיה ודייק בגמרא [קלח.] הא צאנו לגוז כלומר שמכר לו גוף הצאן והקנה לו הגוף עד שיגזוז חייב כך פירש"י אבל הרמב"ם כתב בלשון הזה הלוקח גז צאנו של נכרי אחר שגזזן הנכרי פטור מראשית הגז לקח הצאן לגיזתן חייב אע"פ שגדלה ברשות הנכרי ואע"פ שחוזרין הצאן לנכרי אחר גזיזה הואיל והגוזז ישראל והגיזה שלו חייב שאין החיוב אלא בשעת הגיזה: לקח גז צאנו של חבירו וכו' משנה שם לקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר חייב לא שייר הלוקח חייב ומפרש בגמרא [דף קלח:] טעמא דשייר המוכר חייב משום דס"ל לוקח מתנה דכהן גבך היא לא שייר המוכר הלוקח חייב דאמר לו המוכר מתנה דכהן

שלג ראשית הגז וכו' עד בכל מקום ובכל שנה פי' בכל מקום בארץ ובח"ל בפני הבית ושלא בפני הבית כסתם משנה דר"פ ראשית הגז ובסוף סימן זה כתב שלא נהגו כן וכדאיתא התם [דף קל"ו] האידנא נהוג עלמא כר' אלעאי בראשית הגז דאינו נוהג אלא בארץ ולא בח"ל ומ"ש דבכל שנה חייב ברייתא שם היו לו ב' רחלות גזז והניח גזז והניח ב' וג' שנים אין מצטרפות הא ה' מצטרפות והתניא אין מצטרפות הא רבי אלעאי הא רבנן פי' לרבי אלעאי דמקיש גז לתרומה אין מצטרפות דחדש וישן הוא וכי היכי דאין תורמין מן החדש על הישן ה"נ בראשית הגז ולרבנן דלא מקשי גז לתרומה מצטרפות חדש וישן אלמא דבכל שנה ושנה חייב בראשית הגז והלכה כרבנן דמפרישין מן החדש על הישן וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' בכורים ומ"ש רבינו שחייב כל ישראל לתת מראשית גז צאנו לכהן נראה דנתכוין בלשונו שאמר שחייב כל ישראל וכו' לומר שהלוים ג"כ בכלל ישראל במצוה זו דאף על גב דממתנות לוים פטורים היינו משום דכתיב מאת העם ומספקא לן אם לוים בכלל עם אבל בראשית הגז דלא כתיב מאת העם ליכא ספיקא וכ"כ הרמב"ם רפ"י דהלכות בכורים:

ומ"ש ואינו חייב אא"כ יהיה לו ה' רחלות וכו' משנה ר"פ ופסק כב"ה דאמרי חמש דכתיב חמש צאן עשויות ופסק כרבי יוחנן דאמר משמיה דרביה בשש לכהן חמש ואחד לו ולא כר' יוחנן דידיה ורב ושמואל דאמרי בששים ונותן סלע אחת לכהן: ומ"ש לאחר שיהיה מלובן וכו' הכל משנה וגמרא שם:

הלוקח גז צאנו של נכרי שלא קנה עיקר הצאן וכו' פי' אע"פ שלקח הגיזה קודם שגזז הנכרי שא"ל הישראל מכור לי הגיזה מצאן שלך והגוזז ישראל והגיזה שלו אפ"ה פטור דצריך שיקנה גוף הצאן שיהא של ישראל בשעה שגוזזה ישראל כך פירש"י וכך כתב רבינו שצריך שיקנה עיקר הצאן כלומר גוף הצאן צריך לקנות לצורך הגיזה כדפרישית דלא כהרמב"ם דמחייב בשקנה הגיזה מקודם שגזזן הנכרי ואע"פ שלא קנה גוף הצאן ודו"ק:

לקח גז צאנו של חבירו וכו' שם בסוף הפרק קאמר מתנות דכהן לא מזבין איניש הלכך שייר המוכר חייב דס"ל לוקח מתנה דכהן גבך הוא לא

דרכי משה

שלב (א) ול"נ דרבינו שכתב והאידנא אין נוהגין ר"ל אין נוהגים כלל אפילו בא"י ואין ענין לטעם שכתב הב"י: שלג (א) ובספרי הרמב"ם שבידי שבעינן מחומשות: בפסקי

פרישה

אין המקבל הנ"ל אע"פ שסבר שאין קנין לנכרי מ"מ סבר דא"צ לעשר כמ"ש ב"י בשמו: שלב (א) שאין נוהגין מן התורה אלא בארץ דכתיב ובקצרכם את קציר ארצכם: (ב) אם יניחום יבואו נכרי ויטלום פירוש ומפני כך נתייאשו עניי ישראל ועוד אפשר דלא אמרו דבח"ל הם מדרבנן אלא במוכה לארץ הסמוכה לארץ במקום שנוהג תרומות ומעשרות אבל במקומות הרחוקות לא אמרו דנוהגין ב"י (ורמ"א בד"מ כתב ול"נ דמ"ש רבינו והאידנא ר"ל אין נוהגין כלל אפי' בא"י ואין ענין לטעם ב"י עכ"ה): שלג (א) בכל מקום בסוף הסימן כתב רבינו שלא נהגו כן ובפ"ע כתב ב"י דוקא בא"י נוהג אפילו שלא בפני הבית: (ב) אלא אם כן יהיה לו חמש דכתיב וחמש צאן עשויות פי' עושין ומצריכין הבעלים למצוה: (ג) יתן לכהן ממנו ה' סלעים שהוא שיעור בגד קטן שנאמר תתן לו שיהא בו כדי נתינה המועלת ואפילו אם לא היה אלא סלע: (ד) וא"צ ללבנו תחילה פירוש מ"מ צריך ליתן לו שיעור שיהא ביד כהן אחר שילבננו ה' סלעים גמרא והשתא ה"ש דבעינן שיהא לו משקל ו' סלעים מלובן דאז יתן מהן ה' שיעור מלבוש ויטאר בידו כדי סלע דמדכתיב ראשית בעינן שיריים כמו בחלה אבל אי הוה שגי במשקל ה"ס שאינו מלובן לא היו אומרים דבעינן לחיוב כדי משקל ו"ס מלובן דבו"ס צוסין שריין: (ה) אפילו כמה מינין (קמץ תחת המם) כנ"ל. ודוקא בחלה ובתרומה דלא נתן התורה שיעור בחלה אחד ממ"ש בנמתום ואחד מכ"ד בב"ה כנ"ל ובתרומה אחד מארבעים כו' וכנ"ל משא"כ בראשית הגז שנתן בו תורה שיעור תתן לו דבעינן שיעור נתינה מש"ה לא נתנו חכמים שיעור אחר כמעשר וכה"מ: (ו) אלא יתן מכל אחד לפי שיעורו היינו שיהיו הכל יחד משקל ה' סלעים: (ז) עד שצבעו פטור וכתב ר"ן אף על גב דלא אמרינן שינוי קונה בגזלן אלא לענין שאינו מחזיר לו גוף הגזילה אבל מכל מקום צריך להחזיר לו דמים אפ"ה הכא מהני לפוטרו לגמרי כיון שפקע מצותא ליכא חיובא ממונא גביה והו"ל ממון שאין לו תובעין עכ"ל: (ח) לבנו ולא צבעו עדיין אין כאן שינוי גם לענין השבת גזילה כתב הרמב"ם ס"פ דאינו נקרא שינוי אלא אם כן נמר ולבנו בגפרית שג"כ אינו חוזר לברייתו הא לבנו סתם לא מקרי שינוי וסוף מגמרא ר"פ הגוזל קמא ע"ש: (ט) הלוקח גז צאנו של נכרי

דרישה

אין ישראל חייב לעשר חלקו של נכרי ורבינו נמי אפשר דלא איירי בחלקו של נכרי דבהשוה לית דיין ולית דיין אלא בחלקו של ישראל קאמר דלמ"ד יש קנין א"צ לעשר כיון שאין הקרקע של ישראל עכ"ל וקשה הא לעיל כתב רבינו אפי' הלוקח פירות מן הנכרי אחר מירוח ולמ"ד יש קנין חייב לעשר וזה שיש לו חלק בגוף התבואה לא גרע ואדרבה בזה השבכא נותנת שיש לחייבו יותר מבלוקח ממנו ודוחק לומר מ"ש הכא א"צ לעשר ר"ל מה"ת ולכן נראה דפירושו כמ"ש בפרישה. ושמא י"ל דדוקא בלוקח גזרו שיעשר שהוא מילתא דשכיח אבל מקבל לא שכיח כולי האי לא גזרו כמ"ש לעיל בסמוך גבי פירות א"י שיצאו ח"ל בשם כסף משנה: ואם

חדושי הגהות

לפטור מדכתיב אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבים בחוץ לארץ פטורים מעתה כי היכי דיליף לחלה מדכתיב שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות חוץ לארץ ממילא אית לן למילף גם לענין תרומות ומעשרות לחייב מדאורייתא וכל שכן הוא ואפשר לומר דסבר הרמב"ם דאע"ג דקרא דשמה אהני לפטור פירות א"י שיצאו לח"ל ודאי לחייב מן התורה פירות ח"ל שנכנסו לארץ משום דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ והאי לאו מלחם הארץ הוא בין בחלה בין בתרומות ומעשרות פטור מן התורה ולפיכך הוא ז"ל מפרש דמאי דמן פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה אינו אלא מדבריהם וה"ה לתרומות ומעשרות דמדבריהם שכתב קאי גם לחלה ואפשר לומר בע"א דאח"כ בפירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה מדאורייתא וה"ה לתרומות ומעשרות מיהו ה"מ כשנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר דומיא דחלה דמיירי בנכנס לארץ קודם גלגול אבל אם נקבעו למעשר בח"ל ואח"כ נכנסו לארץ מאחר שבשעת קביעתן למעשרות היו בח"ל פרח מהם חיוב תרומה ומעשרות ופטורים מן התורה אבל חייבים מדבריהם ולפ"ז שיעור ל' הרמב"ם שהביא רבינו כך ואם נקבעו למעשר ביד ישראל בעודם בחוץ לארץ חייבים במעשר מדבריהם אחר שנכנסו לארץ (כ"מ פ"א מה' תרומות):

שלג א צואי פירש"י שלא נתלבן עדיין כולו:

ואפשר

של חבירו (י) אם המוכר שייר לו קצת מהגיזה הוא חייב לא שייר מהם כלום אם מכר לו סתם הלוקח חייב [א] ואם פירש לו אני מוכר לך הכל אין שום אחד מהם חייב היו לו רחלות שחורות ולבנות או זכרים ונקבות ומכר שחורות או זכרים ושייר אצלו לבנות או נקבות קרינן ביה שפיר שייר ומוכר חייב דזכרים ונקבות וכן שחורות ולבנות הד מינא נינהו ואם ירצה המוכר יקנה מהלוקח מהשחורים או מהזכרים שאין צמרן טוב כמו של לבנות ונקבות שיעור כדי להפריש כדי שלא יצטרך להפריש מהיפה על הרעה (יא) דבר תורה ראשית הגז נוהג האידנא אפילו בח"ל אלא שלא נהגו כן:

הלכות נדוי וחרם *)

שלד גרסינן בפרק אלו מגלחין (א) אמר רבא מנלן דמשמתינן (א) דכתיב אורו מרוז ומנלן דמחרימינן (ב) דכתיב אורו ארור למאן (ג) דאכיל ושתי בהדיה ויתיב בד"א דידיה דכתיב יושביה ואמר עולא בד' מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז וקודם שינדו מתרין בו שני וחמישי ושני (ד) בד"א כשמנדין על עסקי ממון אבל אם מנדין שעובר על דבר איסור מנדין אותו לאלתר ואין נידוי פחות מל' יום ואם אינו חוזר בו שונין לנדותו לאחר ל' יום ואם אינו חוזר בו (ה) [א] ממתינין לו עוד ל' יום ומחרימין אותו אפילו פגע הרגל בתוך ל' יום של נידוי אינו מבטל אותו בד"א

*) האידנא אין מקום לדינים אלו מדינא דמלכותא. שאנו חייבים בקיומו כמצות חכמינו ז"ל.

לא שייר לוקח חייב דא"ל מוכר מתנה דכהן לא זכני לך וכתב הרא"ש דהיינו דוקא במוכר לו בסתם אבל אם פירש לו אני מוכר לך הכל כיון שמכר לו הגיזה בעודה מחוברת לצאן אכתי לא זכה בה הכהן ובידו למכרה והלוקח ג"כ זכה בה והכהן מפסיד: היה לו רחלות שחורות וכו' משנה שם ופי' דהשחורות ודשל זכרים שצמרן אינו רך הוי רע והלבנות ודנקבות שהן רך הוא יפה וכשלא שייר המוכר אלא לבנות ושל נקבות בע"כ צריך להפריש מן היפה על הרעה הלכך עלה טובה קא משמע לן דקונה מהלוקח מהשחורות וכו':

שלד גרסינן בפ' אלו מגלחין וכולי ומנלן דמחרימינן בארור כך פירש"י ור"ל שמקללי' אותו בפירוש לומר ארור פלוני על אשר עשה כך וכך אבל מ"ש תחלה מנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ואורו היינו נ"כ ארור ואמר בפרק שבועת העדות דארור בו נידוי אינו לומר שמקללין אותו בפירוש אלא שאומרים פלוני יהא בשמתא וכדכתב הרמב"ם מביאו רבינו בסמוך: ומ"ש למאן דאכיל ושתי בהדיה וכו' הביאו רבינו להורות שהרשות ביד ב"ד להחמיר בחומרות החרם לפי ראות עיניהם: ומ"ש וקודם שינדו מתרין בו בה"ב כ"כ התוס' לשם [בדף י"ו] דלא כפי' רש"י דבשני מתרין בו תחלה ומנדין אותו וכן בחמישי חוזרין ומנדין ואח"כ מחרימין בחמישי וכ"כ בהגה' אשיר"י משם א"ז אבל משמעות כל הפוסקים כדברי רבינו דקודם שמנדין אותו כלל מתרין בו בה"ב. כתב ב"י די"א שלעולם אין מנדין אלא לאחר התראה אפי' יודעים דכוונתו לרעה וכן נהגו ע"כ: ומ"ש ואם אינו חוזר בו שונין לנדותו אחר ל' יום וכו' מימרא שם והיינו כשלא בא לב"ד לבקש שיתירו לו וגם לא חזר בו לפיכך שונין לנדותו וכו' והוא בנידוו עד שימות אבל אם בא לב"ד לבקש שיתירו לו מתירין לו אם ירצו אף אם לא חזר בו כיון שהגיע זמן ל' יום כמבואר בדברי רבינו בסמוך והכי משמע מל' הרמב"ם פ"ז דהל' ת"ת דהכל תלוי באם בא לב"ד ומבקש להתיר לו או לא בא לב"ד: ומ"ש אפילו פגע הרגל בתוך ל' יום של נידוי הכי משמע מדתנן ר"פ ואלו מגלחין במועד והמנודה שהתירו לו חכמים והתוס' כתבו שם ע"ש הירושלמי דמקשה והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו נידויו ומשני שכלו לו ל' יום של נידוי במועד דאין נידוי פחות מל' יום עכ"ל אלמא

דכהן גבך הוא וכתב הרא"ש וה"מ כשהמוכר לו בסתם אבל אם פירש לו המוכר ואמר לו המוכר אני מוכר לך הכל אין הלוקח חייב דכיון שמכר לו הגיזה בעודה מחוברת לצאן אכתי לא זכה בה הכהן ובידו למוכרה אלא במכר סתם הוא דאמרינן מסתמא לא מכר חלקו של כהן וכך הם דברי רש"י והר"ן וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל:

היו לו רחלות שחורות ולבנות וכו' עד כדי שלא יצטרך להפריש מיפה על הרע משנה שם [קלה.] היו לו שני מינים שחורות ולבנות מכר לו שחופות אבל לא לבנות זכרים אבל לא נקבות זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. ובגמ' (קלו:) רמי עליה דר' אלעאי דאמר אינו נוהג אלא בארץ משום דיליף נתינה נתינה מתרומה אי מה תרומה ממין על שאינו מינו לא אף ראשית הגז כן והתנן היו לו ב' מינים שחופות ולבנות מכר לו שחופות אבל לא לבנות זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו אלא מעתה סיפא דקתני זכרים אבל לא נקבות זה נותן לעצמו וכו' ה"נ משום דתרי מיני נינהו אלא עלה טובה קמ"ל דליתיב ליה מהאי דרכיך ומהאי דאשון ה"נ עלה טובה קמ"ל דליתיב להו מתרווייהו הא אוקימנא למתני' דלא כרבי אלעאי ופירש"י עלה טובה אשמעינן תנא למוכר שלא יתן לו מן הנקבות המשומרות לו על הזכרים שמכר משום דהאי דזכרים אשון קשה והאי דנקבות רכיך לפיכך יקנה מן הלוקח כדי ראשית הגז של זכרים מצמר הזכרים ה"נ גבי שחופות ולבנות משום עלה טובה הוא דגיזת הלבנות טובה משל שחופות ויקנה מהלוקח כשיעור מהשחופות ויתן לכהן עד כאן לשונו. וכ"כ הרא"ש וכך הם דברי רבינו והרי"ף השמיט משנה זו וכתב הר"ן דמשמע דס"ל דכולה מתניתין עלה טובה הוא ומ"מ נראה דכיון דנהוג כרבי אלעאי אלמא ס"ל לגמרי' ביה נתינה נתינה מתרומה ומעתה בשחופות ולבנות זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו מדינא והרמב"ם כתב היו לו ב' מיני גיזה לבנה וגיזה שחומה או גיזת זכרים וגיזת נקבות ומכר מזה והניח מין אחר זה נותן לעצמו על מה שלקח וזה נותן לעצמו על מה שמכר ויש לתמוה ב עליו דבזכרים ונקבות אמרינן בפשיטות דחד מינא הוא ואין בו אלא עלה טובה וכבר תמה עליו הר"ן ז"ל:

ד"ת ראשית הגז נוהג האידנא בח"ל אלא שלא נהגו כן אהא דאמר רב נחמן בר יצחק [קלז.] נהוג עלמא כתלתא סבי כרבי אלעאי בראשית הגז דאמר אינו נוהג אלא בארץ כתב הרא"ש דבדורות הראשונים היו נוהגים בו כדמוכח בגמרא ובדורות האחרונים חזרו לנהוג כרבי אלעאי ולס"ק האידנא נהוג עלמא וע"ז סמכו ונהגו כן בדורות אחרונים והרמב"ם כתב שנוהג בזמן הזה וכ"כ רבינו מאיר מרוטנבורק והעולם לא נהגו כן עכ"ל וט"ס יש בדבריו וצריך להגיה ולכתוב הרמב"ן במקום הרמב"ם שהרי הרמב"ם כתב שאינו נוהג אלא בארץ וכבר האריך הר"ן בדבר לחלק בין ראשית הגז למתנות דאע"ג דמתנות נוהגות בח"ל ראשית הגז אינו נוהג:

שלד גרסינן בפרק אלו מגלחין [יו.] אמר רבא מנלן דמשמתי' וכו': וקודם שינדו מתרין בו בה"ב בד"א כשמנדין על עסקי ממון אבל אם מנדין שעובר על דבר איסור מנדין אותו לאלתר שם הכי א"ר חסדא מתרין ביה ב' וה' וב' ה"מ לממונא אבל לאפקירותא לאלתר ופי' רש"י לממונא. שחייב ממון לחבירו ולא רצה לשלם ע"י ב"ד: לאפקירותא. מבזה ת"ח וכתבו התוספות מתרין בו ב' וה' וב' פירש"י שני מתרין בו תחלה ומנדין אותו וכן בה' ובשני אחר מחרימין אותו ואין צריך ל' יום וי"מ קודם שינדוהו כלל יתרו בו וכן משמע בפרק הגוזל בתרא עכ"ל ודברי הרמב"ם בפכ"ה מהלכות סנהדרין כדברי התוספות וכ"כ מדברי הרי"ף ובקונדריסים דקדק מדברי המפרשים בהאי עובדא דר"ל הוה מנטר פרדסא דפרק אלו מגלחין [דף יז] דאין מ דין אלא לאחר התראה וכ"ל דדוקא כה"ג דלא ידעינן כוונתו אם היא לרעה אבל בני אדם שעושין איזה דבר וידוע כוונתם שהיא לרעה א"צ התראה ואם כן בני אדם שבורחים בהכנה מהקהל לפטור עצמם ממסים אינם צריכים התראה דמותרין ועומדין הם ובודאי שכל כוונתם כשבורחים בהכנה לגזול הקהל וע"כ מנדין אותם לאלתר ואי אהו וכייתי דינא מתירים אותם לאלתר כנ"ל ויש חולקין וכן נהגו שמעולם אין מנדין אותם אלא לאחר התראה עכ"ל וכתב בעל התרומות בשער הנ' שכשבא הלוה לפני ב"ד ובקש זמן לפרוע לב"ח עבר הזמן ולא בא ולא פרע אין מנדין אותו כלל שאין זה אפקירותא וממונא הוא שנשמט מלפרוע וכיון שהורדנו הב"ח בנכסיו אין מנדין אותו כלל אבל אם לא קבלום לדון לפניהם וחייבוהו ואמרו לו לא תן לו ומרד על פיהם דאתיה גברא דלא צייתא דינא בוה כמו כן אין מנדין איתו דהא כמי ממונא הוא ולא אפקירותא וכיון שעשינו אדרכתא והמלוה הוא פרוע אין לנו טוב לנדותו אבל אם לא מצאו לזה הסרבן לקבל דינו לא קרקעות ולא מטלטלין ואף הוא לא רצה לטעון שאין לו במה לפרוע אלא שמורד ואומר לא אעשה מצותכם ולא אפרענו לב"ח בהא ודאי מתרין בו ב' וה' וב' ואח"כ מנדין אותו ועומד בנדויו עד שיתן לו הלוואתו או עד שיטעון שאין לו כלום ויקבל שבועתו כראוי עכ"ל וכ"כ מדקדוק לשון הרמב"ם בס"פ כ"ה מה' סנהדרין (ג): **ואין** נידוי פחות מל' יום ברייתא שם ואם אינו חוזר בו שונין לנדותו וכו' מימרא שם מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ס' וכתבו הרמב"ם פ"ז מהל' ת"ת אבל בהלכות סנהדרין בפרק כ"ה כתב מי שבא לב"ד וקבל הדין ואמרו לו לשלם והלך ולא שלם אין מנדין אותו עד שיתרו בו ב' וה' וב' ואח"כ מנדין אותו עד שיתן מה שהוא חייב ואם עמד ל' יום ולא תבע להתיר נידויו מחרימין אותו ואיפשר דהטעם משום דאין מחרימין אלא לאחר נידוי שקדם בו התראה ולפיכך באפקירותא דמנדין לאלתר נידוי ל' יום הראשונים הוי התראה ולפיכך אין מחרימין אלא לאחר ס' אבל נידוי על ממון דבעינן שיקדים לו התראה מחרימין לאחר ל': גרסינן בפ"ק דקידושין [יב:] דרב מנגיד למאן דחיילא עליה שמתא דרבנן שלשים יום כלומר אם לא תבע להתיר נידויו ונהרדעי אמרי דלא מנגיד ביה רב וכתב רבינו ירוחם דמלקין אותו שרוב הפוסקים הסכימו דלית הלכתא כנהרדעי ע"כ אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דס"ל דכיון דספיקא הוא אי מנגיד רב אי לאו אזלינן לקולא ואחריו נמשך רבינו: אפי' פגע בו הרגל בתוך ל' יום של נידוי אינו מבטל אותו כן משמע בר"פ אלו מגלחין (יד:): בד"א

דרכי משה

שלד (א) בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דמנדין למאן דמחייב נידוי אע"פ שיש לחוש שע"כ יצא לתרבות רעה: (ב) כתב מהרי"ק שורש קנ"ו שמי שאמר שלא חש על גזירת חכם ופסק

דרישה

סי' שלג [א] **ואם** (פירש לו אני מוכר לך הכל כו' ול"ד ללוקח מתנות במשקל עפ"ר ורש"ל תירץ דשאני סתם משכשמטה בהמה זכה הכהן במתנות ואין מועיל בה מכירה כלים אבל ראשית הגז שמכר לו בגיזה בעודה מחוברת לצאן אכתי לא זכה הכהן ובידו למוכרה אלא במכר בסתם אמרינן מסתמא לא מכר חלקו של כהן עכ"ה):

סי' שלד [א] **ממתינין** לו עוד שלשים יום כו' עיין מ"ש ב"י לחלק בין נידוי מחמת ממון לנידוי דשאר עניינים. ועיין בח"מ סימן ק' וסימן י"ט מ"ש שם דל"ת אמ"ש כאן. ויש סמך מפסוק הנ"ל דמנדין ב"פ תחילה מדכתיב אורו מרוז אורו ארור הרי דכתב ב"פ אורו שמרמז אנידוי ואח"כ כתיב ארור שמרמז אחרם ואע"ג דכתבתי דאורו

פרישה

נכרי שלא קנה כו' ופירש"י משום דגז צאנך כתיב והאי צאן לאו דידיה הוא ואצאן דידיה קפיד קרא ולא אגיזין דידיה: (י) אם המוכר שייר לו קצת מהגיזה הוא חייב פירוש המוכר חייב דא"ל לוקח מתנה דכהן גבך הוא לא שייר המוכר הלוקח חייב דא"ל המוכר מתנה דכהן גבך הוא וה"מ כשמכר לו בסתם אבל פירש לו המוכר וא"ל אני מוכר לך הכל אין הלוקח חייב ול"ד ללוקח מתנות במשקל דהוי כמו פירש שהרי שקל לו חלקו של כהן ואפ"ה נתנו לכהן דהתם מתנות כהונה שבו ניכרין ועומדין זרוע לחיים וקיבה מש"ה רצה תבעו מהלוקח שהן בידו רצה תבעו מהמוכר שהרמיק מתנותיו משא"כ בראשית הגז דאין חלק כהן ניכר וכל אחד יכול לדחות המוכר יכול לומר הרי לא גזותי והלוקח יכול לומר הרי אין הכהן שגזותי שלי: (יא) דבר תורה ראשית הגז נוהג האידנא בח"ל אלא דלא נהגו (כן דנהיגנן האידנא) כרב נחמן דאמר נהוג עלמא כתלתא סבי כרבי אלעאי בראשית הגז דאמר אינו נוהג אלא בארץ וכתב הרא"ש דבדורות ראשונים היו נוהגין אלא בדורות האחרונים חזרו בו לנהוג כר"א:

סי' שלד (א) **אמר** רבא מנ"ל דמשמתינן ל' שממה ומיתה אסר"י ובפרק אלו מגלחין גרסינן מאי שמתא שם מיתה ופי' הר"ן שם מיתה שסופו להמית וכ"כ הרי"ף בפרק מקום שנהגו: (ב) דכתיב אורו ארור גם ארור לשון שיתא כמ"ש בדברי הראב"ד בסמוך אלא מדכתיב אורו ארור דהיינו כפל קללה מפרשים דר"ל החרם שהוא החמור כ"ל: (ג) **דאכיל** ושתי בהדיה כו' ר"ל מנלן דאסור ואדלעיל קאי: (ד) **בד"א** כשמנדין על עסקי ממון עיין בח"מ סימן י"א: (ה) ממתינין לו עוד שלשים יום פירוש דהיינו בין הכל ס' יום וכמ"ש בקונטריסים

חדושי הגהות

ב ואפשר לומר דלישנא דמתני' בקט ומה שיתפרש במתניתין יתפרש בדבריו ועי"ל דבגמרא באמת הוי מצי למימר ליה אה"נ דזכרים ונקבות תרי מיני נינהו ובפשטא דמתניתין דלא גרעי מתאני' שחורות ולבנות דחשיב להו התם תרי מיני לענין תרומה אלא דאהדר ליה לפום שיטתיה (כ"מ פ"י מה' ביכורים): **ג** נידוי וחרם אינם נוהגים האידנא בעבדי חש"ע בח"מ סימן ס"ט ס"ק י"ט:

בד"א דנידוי ל' יום בנידוי דידהו (ו) [ב] אבל בנידוי דידן (ז) כנזיפה דידהו שהוא ז' ימים (ח) ובנזיפה דידן חד יומא ושל נשיא שלשים יום כתב הרמב"ם כיצד הנידוי אומרים פלוני יהא בשמתא והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מן נידוי אלא אומר בנידוי יהא ואם נראה לב"ד להחמיר עליו (ד) מפני גודל חטאו אומרים ארור והיינו שמתא שיש בו נידוי וקללה (ט) וזה דין המנודה והמאורר (י) [ג] אין אוכלין ושותין עמו (יא) ואין יושבים בד' אמותיו [ד] חוץ מאשתו ובניו ובני ביתו שמותרין לישב עמו ואין

בד"א דנידוי שלשים יום כנידוי דידהו אבל נידוי דידן כנזיפה דידהו שהוא ז' ימים מימרא דרב חסדא שם (יו.) ופירש"י נידוי שלנו בני בבל כנזיפה שלהם ארץ ישראל ומ"ש ונזיפה דידן חד יומא שם : ומ"ש ושל נשיא ל' יום ג"ז שם והרמב"ם השמיט כל זה ולא ידעתי למה : כתוב בקונדריסין אין נידוי פחות מל' יום ולדידן ז' ימים וכ"מ דאי חכם נידהו משום כבודו והלך לו אין מתירין לו עד לאחר ל' יום לדידהו ולדידן ז' ימים אחר הזמן הזה כיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו אחר זה הזמן וכן נראה דכ"מ למי שעומד במרדו וראוי לנדותו פעם שנית שמנדין לאלתר ושונין אחר ז' ומחרימין לאחר י"ד דהא בהא תליא כנ"ל להלכה אבל לא למעשה מפני שלא ראיתי לאחד מהראשונים שכתב כן עכ"ל : וכתב עוד ה"מ נידוי אבל חרם אפי' דידן הוי ל' יום וכ"כ הרא"ש . ודע שהרא"ש בתשובה כלל ט"ו כתב על אחד שביזה ת"ח יכריזו עליו שהוא מנודה ויעמוד בנדויו שלשים יום ואח"כ יבקש ממנו מחילה בדברים וגם מהר"י קולון כתב בשורש ק"ן על א' שביזה ת"ח ינהג נידוי בעצמו שלשים יום כדין אפקירותא ויש לתמוה כיון דנידוי שלנו כנזיפה שלהם בז' ימים הוה סגי ושמא משום דבהנהו עובדי החליפו פניהם טובא בת"ח קנסום בהעמידם על דין הנידוי שהוא ל' יום (ג) :

כתב הרמב"ם כיצד הנידוי אומרים פלוני יהא בשמתא בפ"ז מהלכות ת"ת והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מנידוי וכו' בפרק אלו מגלחין כתב הרא"ש בשם הראב"ד הכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולהרבות בימי נידויו ולהוסיף על הנידוי ממעשה דברק דשמתיה למרוז דכתיב אורו מרוז שהוא נידוי וקללה כי בלשון ארור יש נידוי וקללה מאי שמתא מיתה ושממה יהא ונידוי לחודיה אין בו קללה אלא אומר בנידוי יהא ובלשון ארור יש נידוי וקללה כדאיתא בפרק שבועת העדות [לו.] עכ"ל . נראה שטעמו של הרמב"ם מדאמרינן בההוא פירקא גופיה [טז.] ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה אמר אביי היכי ליעביד לשרייה לא הל שמתא עליה ל' יומין והרי מי שהפקיר עצמו בת"ח אינו חייב אלא נידוי בעלמא וקרי ליה שמתא ועוד קלת ראיה דאיתא התם איבעיא להו הני בי תלתא דשמיתו מהו למיתי ג' אחריני ושרו ליה ת"ש מנודה לרב מנודה לתלמיד וכו' רשב"א תלמיד שנידה ומת חלקו אינו מופר וכיון דבעיא לג' דשמיתו ופשטוה מהתלמיד שנידה משמע דשמתא היינו נידוי ועוד דאיתא התם א"ר פפא תיתי לי דלא שמתי צורבא מרבנן מעולם ואם כדברי הראב"ד מי ניחא דשמותי הוא דלא שמית אבל מנדה היה והלא כיון דיקרא דאורייתא הוא הא ודאי נידוי נמי זלזול הוא ותו דקאמר התם ובפ' מקום שנהגו [נב:] דמעברנא מימנו אגנידא ולא מימנו אשמתא משמע דאין בין נגידא לשמתא שום דבר ואם כדברי הראב"ד הרי יש ביניהם נידוי והיל"ל ולא מימנו אנידוי הלכך משמע ודאי דשמתא היינו נידוי ועוד דאמרינן התם ספחתו של ר' לא נהגו חכמים קלות ראש בנדוייה ג' שנים ובעי בתר הכי ספחתו של בית ר' מאי היא דאמתא דבי ר' חזיתיה להוא גברא דהוה מחיא לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא הרי דשמתה אותו וקרי ליה נידוי סתם והא דמייתי על שמתא סיהא דאמר רשב"ל כשם שנכנסת ברמ"ח וכו' דכתיב והיתה העיר ההוא חרם לאו למימרא דשמתא היינו חרם אלא משום דקאמר התם אשמתא ומהני ביה כי טיהיא בתגורה כלומר דאינה יוצאת ממנו לעולם אמרינן דפליגא דרשב"ל דאמר דחרם כשם שנכנס ברמ"ח אברים כך כשהוא יוצא יוצא מרמ"ח איברים וכ"ש לשמתא דלא חמירא כולי האי והרא"ש נראה לו כן שהרי מבואר בדבריו דשמתא אינו חרם אלא שהוא ענין חמור מנידוי ומ"מ אינו חמור כחרם . ודע שכתב א נימוקי יוסף שם אהא דקאמר התם דספחתו של ר' לא נהגו חכמים קלות ראש בנדוייה ג' שנים לפי שלא נתחרט על העבירה עד אותו זמן שאע"פ שנתנו חכמים זמן לנידוי ולנזיפה לשמתא אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו וישוב . וכתב עוד אההוא צורבא דרבנן דסני שומעניה וא"ר יהודה היכי ליעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן מכאן נראה דשמתא חמורה מנידוי דאילו מנודה שונה ושונין לו וא"ת ינדוהו י"ל דעל עבירה לאו בר נידוי הוא שיש לו זמן ל' יום אלא בר שמתא שהוא עד יום מותו אלו שב מחטאו עכ"ל . ואין דבריו נראים שכתב דשמתא אין לה זמן עד שיתודה וזו היא שבין נידוי לשמתא קשה דודאי נידוי נמי אם לא שב אין מותר לו ומ"ש דמההוא צורבא מרבנן דהוי סני שומעניה משמע דשמתא חמירא מנידוי י"ל דאע"ג דמדינא שרי לשנות לאחרים היה גנאי להם ללמוד מאדם שהוא מנודה . גרסינן בפרק שבועת העדות [לו.] ארור בו נידוי וכתב רבינו ירוחם כלומר אם ירצו לנדות יכולים לנדות בלשון ארור : וזה דין המנודה והמאורר אין אוכלין ואין שותין עמו וכו' שם כתב הרא"ש בשם הראב"ד מנודה סתם אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמותיו חוץ מבני ביתו אשתו ובניו שמותרין עמו . ומנ"ל שהמנודה סתם אין יושבין בד' אמותיו וכ"ש דאין אוכלין עמו מעובדא דר"א [בב"מ נט:] שבירכוהו ויש לו ר"ע ברחוק ד' אמות ומנין שאשתו ובניו מותרים לעמוד בד' אמותיו ממעשה דהורקנוס בנו (סנהדרין סח:) שהיה משמשו וחולץ תפיליו ועוד מדאיבעיא לן (מ"ק טו.) במנודה מהו בתשמיש המטה אלמא אשתו מותר לישב בד' אמותיו והטעם שכן דעת המנדים שלא למנוע ממנו תשמיש בני ביתו כדאמרינן בנדרים (דף לט:) מחיותיה לא אדריה ואינו יכול להיות בלא שמוש בני ביתו עכ"ל :

(ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה בח"ג סימן שכ"א על המנודה שהחרימו עליו שלא לדבר עמו אחד מבני הקהל ושלא יהנה אותו ויש מנודים אחרים כיוצא בו אם מותרים כל המנודים לדבר עם אותו המנודה דברים ברורים הם שאסורים להנותו כשאר הקהל ושלא לדבר עמו שאילו נדו אנשים ידועים יחד ואמרו שלא יהנה אדם אותם ושלא ידבר עמהם היה במשמע שהם עצמם אינם בכלל איסור זה אבל בכענין זה אסורים זה עם זה : והר"ן כתב בפרק קמא דנדרים דמההיא (דמ"ק יז:) דמר זוטרא כי מיחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא והדר משמת בר בי רב וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה דטעמא דשרי לנפשיה כדי שלא יצטרכו בני ביתו להתרחק ממנו ומהא משמע דמנודה אפילו בני ביתו נוהגין בו נידוי ומיהו הראב"ד כתב דאשתו אינה חייבת לנהוג בו נידוי דאשתו כגופו ודייק לה מדאיבעיא לן מנודה מהו בתשמיש המטה וכו' ואיפשר לדחות ראיה זו דאפילו אם תמצא לומר דאשתו חייבת לנהוג בו נידוי משכחת לה במנודה לעיר אחרת שאינו מנודה לעירו עד כאן וכ"כ בתשובה להרמב"ן סימן רס"ו דנראה דאשתו ובניו צריכים לנהוג בו נידוי ובתשובת הרשב"א מצאתי דאשתו מותרת מכח אותה ראיה דמנודה מהו בתשמיש המטה ושאר קרובים אסורים מההיא דמר זוטרא : (ב"ה) ולענין הלכה כיון דפלוגתא דרבוותא היא נקטינן בה לקולא דהא ספיקא דרבנן היא :

אלמא דהרגל אינו מבטל נידוי : ומ"ש בד"א דנידוי ל' יום בנידוי דידהו וכו' שם [דף י"ו] ופירש"י דידהו בני א"י דידן בני בבל עכ"ל : ומ"ש ושל נשיא ל' יום פי' נזיפותא של נשיא כדמוכח בתרתי עובדא דר' עם בר קפרא ועם ר' חייא ומשמע דס"ל לרבינו דאפי' נזיפותא של נשיא דידן נמי ל' יום דאל"כ אלא נשיא דידהו דוקא קאמר הו"ל להקדים ולכתוב דין נזיפותא דנשיא ל' יום ואח"כ לכתוב נזיפותא דידן חד יומא דליהוי משמע דאף נזיפותא דנשיא דידן חד יומא אלא כדפרישית דשל נשיא ל' יום אף של נשיא דידן קאמר : כתב הרמב"ם כיצד הוא הנידוי אומרים פלוני יהא בשמתא בפ"ז מהל' ת"ת והכי משמע מדקאמר ומנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ובתר הכי קאמר ומנלן דמחרמינן וכו' אלמא דשמתא דקאמר מעיקרא נידוי הוא והיינו שאומר פלוני יהא בשמתא ואף ע"ג דקאמר התם [בדף י"ז] מאי שמתא א"ר שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה ותו דאורו מרוז הוא ל' ארור דהוא קללה אפ"ה כיון שאינו אומר הקללה כפי' לא הו"ל אלא נידוי שהוא הבדלה והרחקה בלבד ואינו חמור כמו חרם שמקללין אותו בפירוש וכדפרישית לעיל אבל דעת הראב"ד דאע"ג דתלמודא נקט לישנא דשמתא גבי נידוי מ"מ כשמנדין אותו אין אומרים בשמתא יהא דמשמע שם מיתה והוא חמור יותר מן נידוי ועוד הא דנקט לישנא דשמתא גבי נידוי הוא להורות דאם נראה לב"ד להחמיר עליו וכו' . ועיין במ"ש הרא"ש ע"ש הראב"ד דמפרש דג' חלוקים הם נידוי אין בו קללה אבל שמתא היינו בלשון ארור יש בו נידוי וקללה וחרם הוא חמור מאד מן הנידוי ומן השמתא כי יש בו נידוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו אבל להרמב"ם אין כאן אלא ב' חלקים א' נידוי והיינו שמתא ב' חרם שהוא קללה בפי' וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי נראה דס"ל דהא דילפינן שמתא דהוא נידוי מדכתוב אורו מרוז ואורו לשון ארור הוא וילפינן מיניה נידוי היינו משום דארור בו נידוי והא דילפינן דמחרמינן מדכתיב אורו ארור היינו מיתורא דקרא דארור בו כמי אלה בפירוש : כתב נימוקי יוסף הא דנותנין זמן לנידוי ולנזיפה אפי' לא נתחרט על מה שעשה אבל לשמתא שהוא על עבירה אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו וישוב ע"כ וזהו לדעת הראב"ד דשמתא חמור מנידוי וב"י חלק על דבריו ואמר דודאי נידוי נמי אם לא שב אינו מותר לו ולא ידעתי מפני מה חלק על דבריו בלא ראיה ומסתברא כדברי נ"י דכיון שלא עבר עבירה אלא שהפקיר והחציף פניו כנגד צורבא מרבנן מיד כשהגיע הזמן וביקש שיתירו לו מתירין לו אפי' לא חזר וכמ"ש רבינו בסמוך והיא דעת הפוסקים וכדפרי' לעיל ויתבאר עוד : ומ"ש וזה דין המנודה והמאורר כלומר בין שהוא מנודה בלבד או שהוא ג"כ מאורר ואליבא דהראב"ד דשלשה חלקים הם קאמר רבינו דאלו השני חלקים שוין בדין דאין אוכלים ושותים עמו וכו' עד נשכר ונשכרין לו אבל חלק הג' דהיינו מוחרם דחמור יותר לא שונה ולא שונין לו לא נשכר וכו' וכך מבואר בדברי הרא"ש ע"ש הראב"ד והב"י הבין שדעת רבינו הוא דהמנודה שהוא ג"כ מאורר הוא כדין זה דאין אוכלין וכו' אבל מנודה שאינו מאורר אין מחמירין עליו בכל אלו הדברים וכו' ושארי ליה מאריה הדבר פשוט כדפרישית דס"ק המנודה לבד או שהוא ג"כ מאורר והוא"ו דוהמאורר הוא כאילו אמר או המאורר ג"כ וק"ל : ומ"ש ואין יושבין בד' אמותיו וכו' פי' אסור לבא אצלו ולישב עמו אבל אם הוא בא לתוך ד' אמות של אדם או לתוך ביתו

דרכי משה

ופסק דיש לו לנדותו ע"ז אף ע"ג דבא לבית דין אלא שאומר שלא בא מחמת גזירתם עכ"ל ועיין בחושן משפט סימן ל"ה על איזה עדות וראיה מנדין : (ג) כתב הרד"ך בתשובה סים כ"ב דאפי' לא אמר לו כלום רק יודע שאדם גדול נקיש בלבו עליו צריך לנהוג נזיפה בעצמו : (ד) כתב נ"י פ' הגוזל בתרא דף ל"ו ע"ב רשות לב"ד לנדותו ולגרש בניו מבית הריר ואשתו מב"ה עד שיקבל עליו הדין וכ"ה בתשובה לרי"ף וכ"כ בנימין זאב סימן רפ"ח דב"ד יכול לגזור על אחד ולנדותו שאם ימות לא יקבר ואם יולד לו בן שלא ימולו עכ"ל וכ"כ ב"י בשם תשובת הרמב"ם סימן רמ"ד : (ה) ובת"ה סימן רע"ז משמע דבניו וב"ב שרי וכתב דה"ה אם נידוהו לאחד וגזר השר בקנס חמור על כל מי שיחזיקוהו בנידוי שילקה בכובד

פרישה

בקונטריסים ובסמוך ועיין בדרישה : (ו) אבל בנידוי דידן פי' של בבל : (ז) כנזיפה דידהו שהוא ז' ימים ז"ל הקונטריסים וכ"מ (ר"ל דגם זה כ"מ ביניהם אבל בודאי דבלא"ה יש נפקותא ביניהם לענין סתם נדוי וק"ל עכ"ה) דאי חכם נדהו משום כבודו והלך לו אין מתירין לו עד אחר ל' יום לדידהו ולדידן ז' ימים אחר הזמן הזה כיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו. אחר זה הזמן וכן נראה דכ"מ למי שעומד במרדו וראוי לנדותו פעם שניה שמנדין לאלתר ושונין אחר ז' ומחרימין לאחר י"ד דהא בהא תליא כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה כו' עכ"ל : (ח) ובנזיפה דידן חד יומא אבל חרם דידן ודידהו הוא ל' יום כ"כ בקונטרסים : (ט) וזה דין המנודה והמאורר נראה דר"ל או המאורר וכאילו אמר זה משפט המנודה והמשומת בשמתא כמ"ש לפני זה דארור היינו שמתא ואף ע"ג דלפני זה כתב דשמתא חמיר מנידוי היינו לענין עונש בידי שמים אבל לענין הנהגת המנודה והמשומת שוין הן ולא כב"י שסבין מנודה שהוא מאורר קאמר והקשה אפי' לא יהא מאורר כמי דינא הכי : (י) אין אוכלין ושותין עמו עיין בדרישה : (יא) ואין יושבין בד' אמותיו פי' מכל כד משום דהוי כחבירו :

דרישה

דאורו ארור מורה אחרם מ"מ מדלא אמר בהדיא שיהא בחרם ומוציאו בלשון אורו ארור בא ללמדינו שיהא תחלה ב"פ ארור וק"ל : [ב] אבל בנידוי דידן כו' ובתשובות הרא"ש ומהרי"ק כתבו שמי שמבזה ת"ח טובא אפי' בזמן הזה מנדין ל' יום עיין בב"י שהביאו : הצריך לנדות ת"ח יכדס עצמו מקודם (ומתיר לעצמו מיד שיכול להתיר הוא בעצמו כמ"ש בס"ס עכ"ה) פ"ק דנדרים מ"ו : [ג] אין אוכלין ושותין עמו כו' כתב הרשב"א בתשובה אין במקלת דינים הללו אלא דמי שנתנדה על דבר עבירה אבל אלו שמנדין על פרעון המסים וכיוצא בהם אין דינם בכך : [ד] חוץ מאשתו ובניו והרשב"א לא התיר אלא אשתו ושאר קרובים אסורים . ואפשר דהרשב"א איירי בבניו וקרובים דהן גדולים או קטנות ואינם סמוכים על שלחנו . ואם אחד יושב תחלה והמנודה בא לשם א"צ להתרחק משם וכל ביתו הוא כד' אמות ואין חילוק בין עומד ואין

חדושי הגהות

שלד א בכל הסימן זה וכן בכל הלכות אבילות כינה הרב"י הפי' שסביב הרי"ף במ"ק להנימוקי יוסף כאינו הוא היה מחברו ובאלפסי שלפנינו הציגו למעלה בראש ריבמיד על הפי' שבמ"ק

(יג) ואין מזמנין עליו (יג) [ס] ואין כוללין אותו לכל דבר שצריך י' (ז) ואסור בתספורת כאבל (יד) ומיבעיא אם חייב בקריעה ובעטיפת הראש ובכפיית המטה ואם אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ואם מותר בתפילין ובשאלת שלום ולא איפשיטא וי"א דאזלינן בהו להומרא כיון דלא איפשיטא ורב אלפס פסק לקולא (ח) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (טו) ולכ"ע מותר לדבר עמו ובנעילת הסנדל כתב רב אלפס שהוא מותר והראב"ד כתב שהוא אסור וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ומותר במלאכה ובדברי תורה (טז) והמוחרם אסור בד"ת ובמלאכה דתניא מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו לא שיעשו עליו גל כגלו של עכן אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן על ארונו ב (יז) [ו] ללמדך שכל

ביתו של אדם לדבר עמו לא מיחייב איהו דיושב בביתו או במקומו להתרחק ממנו וכ"כ ב"י דיש שכתבו כך והוא אמת. עוד כתב ע"ש הרז"ה דכל ארבע אמות שאמרו בכל מקום הם א' אמות והוא באמצען ויש לחוש לדבריו. עוד כתב ד' אמות לא תקנו בשדה חבירו אלא א"כ בר"ה או בסימטא או בשדה הפקר ודוקא ביושב או עומד אבל במהלך לא תקנו ד' אמות:

ומ"ש ולכ"ע מותר לדבר עמו פירש הרא"ש דמדקא מיבעיא לן אי שרי בשאלת שלום מכלל דלדבר עמו מותר פי' דברים של מה בכך נמי שרי דאילו במוחרם לא שרי אלא מה שהוא לצורך פרנסתו שהרי עושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו ואי אפשר בלא דבור אלא דשאר דברים אסור לדבר עמו ובמנודה ומאורר שרי ובס"ע כתוב וז"ל ומותר לדבר עם המנודה ועם המוחרם אא"כ החמירו עליו בית דין בפירוש עכ"ל כתב כך ע"פ דברי הקונדריסין והרשב"א בתשובה שהביא בב"י אבל מדברי הרא"ש ורבינו משמע להדיא כדפרישית והכי נקטינן לאסור לדבר עם המוחרם אם אינו לצורך פרנסתו כשנושאין ונותנין עמו:

מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו וכו' ללמדך וכו' נראה דהאי ללמדך איצטריך דלא נימא דלפי שאחז"ל אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולן מחפים עליו וכו' ועל כן כתוב ושמתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו ולפיכך בית דין שולחין וסוקלין את ארונו כדי שיוסרו בני משפחתו ולא יעשו כמוהו ולפי זה נמשך שאם בני משפחתו כשרים לא יהיו סוקלין את ארונו של זה מפני כבוד החיים ע"כ אמר ללמדך שכל המתנדה וכו' דהשתא ודאי אין לחלק בין משפחה למשפחה אלא לעולם סוקלין את ארונו כי עיקר הטעם הוא לבזות את המנודה שמת בנדויו כדי שיכופר עונו ולהביאו

מדבריו אלא דמנודה שאינו מאורר אין מחמירין עליו בכל אלו הדברים ולא משמע כן מדברי הראב"ד שכתבתי אלא בכל מנודה איירי אף על פי שאינו מאורר וכתוב בקונדריסים משפטי החרם ובנידוי ובנזיפה אין יושבין עמו בתוך ד' אמותיו ולאו דוקא יושב אלא אפי' עומד אסור ומ"מ משמע ליה דדוקא לישב תוך ד' אמותיו הוא דאסור אבל אי איהו קאי ויתיב ואתי מנודה ומוחרם לדבר עמו לא מיחייב איהו דיתיב במקומו להתרחק ממנו ולאו כל כמיניה לאסור לו מקומו וכתב עוד ואסור ליכנס בבית המוחרם בעודו בבית דכד' אמות הן מפני שהן חבירו וא"כ כל שכן שאסור לעמוד בביתו וכ"ל דד' אמות שאמרו הטעם משום דהוי חבירו ולכך הוא יכול לאסרם עליו וכ"ל דד' אמות אלו הוא באמצען אלא שהרז"ה כתב בעירובין [פד.] דכל ד' אמות שאמרו בכל מקום הם ח' אמות והוא באמצען ויש לחוש לדבריו. ונראה דד' אמות שאמרו תופסים אפי' בר"ה אע"ג דבמציאה [ב"מ דף י:] לא אמרו ד' אמות אלא בסימטא או בשדה הפקר משום דשאני גבי מציאה משום דתקנתא דרבנן היא משום דדחקי ביה רבים ומערבן ד' אמות דידהו ואתי לאנצויי אבל במוחרם תפסי ד' אמות אפי' בר"ה כמו שאמרו (גיטין עח.) בגט אבל מ"מ בשום מקום לא תקנו ד' אמות בשדה חבירו הלכך מוחרם אינו אוסר ד' אמותיו אלא בר"ה או בסימטא או בשדה הפקר אבל לא בבית אחר כנ"ל. ויש לעיין ארבע אמות שהזכיר גבי מוחרם אי אמרינן דאפי' מהלך תפס ד' אמות או דוקא יושב או עומד לפי שראיתי להראב"ד ז"ל שכתב גבי מציאה דאין ד' אמות קונות אלא בעומד אבל במהלך לא וצ"ע עד כאן לשונו: (ו) **ומ"ש** ואין מזמנין עליו ואין כוללים אותו לכל דבר שצריך י' כ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת. וכ"כ שם ההגהות בשם הרוקח ונתן טעם דכיון שנידוהו מאחר שיבדל מקהל הגולה אם ירפוהו עמהם היכן היתה קללתן ומה הועילו בתקנתן אינו ראוי לצרף שכבר הבדילוהו מאגודתן עד כאן לשונו. ולקמן אכתוב תשובת הרשב"א בזה: ומ"ש ואסור בתכבוסת ובתספורת כאבל ברייתא פרק אלו מגלחין (דף טו.) ומה שכתב ומיבעיא אם חייב בקריעה ובעטיפת הראש וכו' ולא איפשיטא בריש פרק אלו מגלחין (שם) ומה שכתב וי"א דאזלינן בהו לחומרא ומה שכתב והרי"ף פסק לקולא מבואר שם בדברי הרא"ש העתיק דבריו סתם משמע דהכי ס"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת: **ולכ"ע** מותר לדבר עמו כן דקדק שם הרא"ש מדאיבעיא לן אם יותר בשאלת שלום מכלל שמותר לדבר עמו וכ"כ מדברי רב יהודה עם ההוא דהוו סנו סומטניה. ובקונדריסין דקדק כן מכיון דנשכר ונשכרין לו א"ת שלא ידברו אחרים עמו והוא עמהם וה"ה למוחרם שהרי אמרו אבל עושה הוא חנות קטנה כדי פרנסתו. וכ"כ הרשב"א בתשובה (ע: ובנעילת הסנדל כתב הרי"ף שהוא מותר שם בגמרא בעיא ולא איפשיטא וכתב הרי"ף דכל תיקו דאיתמר בההוא עניגא הוי לקולא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת וכתב הרא"ש בשם הראב"ד על דברי הרי"ף ק"ל הא דקתני בברייתא וכן אתה מונא מנודה ובאבל אהייא מהני תלת דקתני בברייתא מלאכה ורחיצה ונעילת הסנדל קאי אי אמלאכה מיתרא שרי ואי ארחיצה ונעילת הסנדל הא אמרת דלקולא אלא על כרחך דאחדא מינייהו קאי הילכך שדייה אנעילת הסנדל כדאשכחן במילתיה דרבי אליעזר כשברכוהו שחלץ מנעליו אלמא אסור בנעילת הסנדל ותנ"ה בתוספתא וירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכים בדרך מותרים בנעילת הסנדל ולכשיבאו לעיר יחלוצו: (ב"ה) והריב"ש בח"ג סימן קע"ג כתב ליישב דליכא למפשט מינייהו: ול"נ כיון דלא פשטוה בגמרא מהכך ברייתות היכי ניפשוט אנן הילכך נקטינן לקולא כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל: ומותר במלאכה ובד"ת והמוחרם אסור במלאכה ובד"ת דתניא מנודה שונה ושונין לו וכו' עד ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו שם וכתב רבינו ירוחם נשכר ונשכרים לו כלומר שנושאים ונותנין עמו:

וכתוב בקונדריסין ז"א דהא דמנודה מותר בד"ת ה"מ למתנגא ואפקירותא אבל למילי דשמיא אסור לקרות בתורה ואין נראה כן מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חלקו. וכתבו עוד הא דקתני במוחרם עושה חנות קטנה כדי פרנסתו ואיתמר עלה ואמר רב זבוני מיא אפקתא דערדות כלומר דוקא זבוני מיא שהוא סחורה קטנה שאינה צריכה משא ומתן וכתבו בתוס' ל"ע אמאי נקט להאי אומנות ושמא אתא לאשמועינן שלא ירבה בסחורה רק כדי מזונותיו ע"כ ואפילו יש לו מה יאכל מותר לעשות כדי מזונותיו כנ"ל עכ"ל. וגם רבינו ירוחם כתב עושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו פירוש שמוכר כדי מזונותיו ולא יותר שאסור במשא ומתן. כתבו הקונדריסים מוחרם אין נושאין ונותנין עמו אלא מעט כדי פרנסתו (י) ויראה שהמוחרם אסור בנעילת הסנדל אפילו למאן דשרי במנודה וילפינן לה מדר"א חלץ מנעליו והתם חרם הוא דברכוהו כנוי לקללה שהוא החרם ומשום הכי ישב ע"ג קרקע דהיינו כפיית המטה וכן נמי בקלת כוסתי וקרע את בגדיו ומשמע דמוחרם חייב בקריעה והרמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת לא חייב למוחרם לא לחלוץ ולא לקרוע אבל הראב"ד כתב דמוחרם חייב לחלוץ מנעליו ע"כ. ולא דק דהראב"ד אף למנודה חייב לחלוץ מנעליו כתב הר"ן בריש נדרים שה"ר ברוך למד מהירושלמי דקאמר אמאי תנן מנודה אני לך ר"ע היה חוכך בזה להחמיר לאסור כל נכסיו כמה דתימא יחרם כל רכושו מה עבדי ליה רבנן חומר הוא בנידוי ב"ד דמנודה שנידוהו ב"ד אסור ליהנות מנכסיו ואין זה מחוור דהא קי"ל נשכר ונשכרין עמו אלא ודאי חרם של ב"ד הגדול שאני דאלים טפי אבל בחרם ב"ד דעלמא לא מיתסרי נכסייהו כ"ל (יא): מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו לא שיעשו עליו גל כגלו של עכן וכו' ברייתא שם ואיתיה נמי מתניתין פ"ק דעדיות כתב הרמב"ן בספר תורת אדם שאלו מקמי רב יהודאי מנודה מהו להברותו ולא פשט מיהו כיון שאין יושבין בד' אמותיו אין עושין לו שורה ואין מברכין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל ומנודה וכן יראה לי במנודה שמת שדינו כמאבד עצמו ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו שאין עושין לו

דרכי משה

ונוהג העולם דאין צריכין להכנים עצמן בספק קנס ועונש ודוקא שנידוהו משום ממון או בדברים שבין אדם לחבירו אבל אם נידוהו והחרימו בשביל שעבר עבירה בפרהסיא ב"ד מתחייבים להכנים נפשם בספק עונש כדי להחזיק דתינו וצריך לתת לב לפי ענין עכ"ל וע"ל סימן רל"ב מ"ש כזה גבי נדרי אונסין. ובתשובת מהרי"ו סימן קנ"ז כתב דאין אנו מוחין בעוברי עבירה דאיכא למיחש לסכנה שהיו עומדים על גופינו ועל מאודינו ופשוט דאינו חייב להוציא ממון ע"ז להוציא חבירו מן העבירה עכ"ל: (ו) ומ"ש שכל הבית חשוב כד"א לא משמע כן מתשובה שאכתוב לקמן ואפשר להלק בין ב"ה לבית: (ז) בתשובת בר ששת סימן קע"ב שעברייין שלא נתנדה מ טו"ם לי' וכ"כ מוהר"ם בא' שעבר על גזירת ציבור אם לא נידוהו מצטרף עכ"ל וכ"ה במרדכי ריש שבועות שתים וכ"ה בהג"ה אלפס פ' א"מ דף שע"ח ע"ב דאין נוהגין נידוי בבי שעבר על גזירת ציבור אם לא נידוהו מצטרף לי' אלא שנידוהו בפירוש ומי שעבר על גזירת צבור צריכים לנדותו בפירוש וא"צ להתיר נידויו כשיחזור עכ"ל וכ"ה בתשובת בר ששת והביאו ב"י באחד שגזר לו הקהל בהרם ועבר אין לנהוג בו נידוי עד שיכריזו עליו בפירוש עכ"ל ובב"י כתוב בשם תשובת הרשב"א דמי שנתנדה אין לצרפו למנין אבל שלא להתפלל כל זמן שהוא בנידוי ב"ה כמו שראיתי בקצת מקומות איני יודע בו שום עיקר אא"כ התנו כך בפירוש בדרכי הקנסות עכ"ל וכ"ה בתשובת בר ששת סימן קע"ג דמותר להתפלל בעודו בב"ה ואינו אסור אלא תוך ד' אמותיו וצ"ע גם יש בתשובת הגאונים שכתבו על המנודה שפתו פת כותי ויינו י"נ וספריו ספרי קוסמים ופירותיו טבלים וחתכו ציצית שלו ועקרו מזוזותיו ולא מלו לו בן ונהגו בו מנהג עכו"ם כל אלו חומרות שיש ביד ב"ד לעשות אבל סתם מותר בכל אלו גם בדיבור מותר בין עם מנודה בין עם מוחרם ומ"מ אימר אני שא"א לרבות בדיבור כיון שרוא מרוחק מקהל ישראל ויש נוהגין להכריחם לצאת מב"ה ואפשר שהם מכוונים שלא לדחוק היהודים שצריכים להתרחק מתוך ד' אמותיו ואנחנו מהמירים עליו עוד בשאר דברים וכשבאים להתיר לו הוקיים עליו אם נהג בעצמו דין מנודה ומה שגזרנו עליו אז מתירין לו עכ"ל: (ח) וכתב מוהר"ם פדווא סי' ע"א דאין חילוק בזה בין מוחרם ומנודה דשניהם דרבנן ואזלינן לקולא וכ"מ מדברי מהרי"ק שורש כ"ה דספיקא דחרם להקל דלא כתשובת רשב"א סי' תקצ"א דמשמע דהוי דאורייתא: (ט) ובהג"ה אלפסי פ' א"מ דף שע"ב ע"כ כ' ולא ידבר עמו כמדבר עם שאר בני אדם אלא דוקא לצורך גדול כמדבר עם אבל וכ"ה בתשובת בר ששת סימן קע"ג: (י) כ"ה בנ"י פ' א"מ דף שע"ח ע"ב דאסיר ליהנות מבני אדם רק כדי חייו וכ"כ ב"י בשם הרשב"א והראב"ד: (יא) ובתשובת ב"ש סימן קע"ג כתב ונראה דמוחרם יש לו כל דין מנודה חוץ ממלאכה ותורה שאסור בהן אבל הרמב"ן לא כתב כן וכו' וכ"ה

דרישה

עומד ליושב: [ס] ואין כוללין אותו לכל דבר כו' ומ"מ מותר להתפלל בעודו בב"ס ומה שנהגו לגרשו מב"ה שלא ידחוק ליחידים שצריכין להתרחק מד' אמותיו רמ"א והוא מהגהות מיימוני וז"ל הראב"ד אינו ראוים לסבורה אבל שלא להתפלל כל זמן שהוא בב"ס כמו שראיתי שנהגו בקהלת ארצות האלו איני יודע בו שום עיקר אלא אם כן התנה כך בפירוש כדרך הקנסות עכ"ל: [ו] ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ודוקא ממתת אפקירותא ועובר על דברי חכמים אבל למאונה כיון שמת פטור מגזירתם כ"כ הרמב"ם וכתב נמי אין קורעין ואין חולצין ואין מספידין עליו

פרישה

(יג) ואין מזומנין עליו ר"ל לכוללו ולצרפו לג' וה"ה למנין י' לתפי לה אבל בשום ג' וזולתו לזימון א"צ לגרשו מע"ג השלחן שלא יצא בזימון כמו שאין מגרשין אותו מב"ה בשום י' וזולתו כ"א מכח מומרא בעלמא יש רשות ביד הב"ד להחמירו ועל חומרא זו רימז בש"ע סעיף י' ע"ש: (יג) ואין כוללין אותו לכל דבר שצריך עשרה כו' דכיון שנידוהו והבדילוהו מקהל הגולה אם יצרפוהו מה הועילו בתקנתן ועד"ר: (יד) ומיבעיא אם חייב בקריעה כו' ואם אסור ברחיצה כו' חייב בקריעה ואינך הם מלות עשה באבל. ואיסור ברחיצה ואינך הן מלות ל"ת מש"ה מלקינהו לתרתי ותפילין ושאלת שלום הן דברי קודש ג"כ לבכא בפני עצמו ומומרא דתפילין וש"ש נראה דר"ל לאיסור וצריך ליתן טעם מאי בין הני דהן לקולא להסכמת הרא"ש ובין נעילת סנדל דאסור להרא"ש: (טו) ולכ"ע מותר לדבר עמו (דמדבעיא אם מותר בשאילת שלום ש"מ דמותר לדבר ב"ס) וה"ה עם מוחרם מותר לדבר (מ"מ לא ידבר עמו כמדבר עם שאר בני אדם אלא דוקא לצורך גדול כמדבר עם אבל הגהות אלפסי מ"ק דף שע"מ עכ"ה) א"ל שהציבור החמירו עליו פי' קונטרס: (טז) והמוחרם אסיר בד"ת כו' והא דמורגל בפי אדם שאומרים שיהא פלוני מוחרם ומנודה והו"ל לומר איפכא מנודה ומוחרם מצינו כיוצא בזה בתיקון ברכת קידושין שאומרים ומתיר לנו הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין והו"ל להקדים הקידושין שהרי בימיהן היה הקידושין קודם החופה ופירשו התוספות והרא"ש שר"ל ע"י חופה שהיה כבר אחר הקידושין ה"נ י"ל מוחרם אחר הנידוי קאמר: (יז) ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו כו' פי' מה שנותנין אבן על ארונו הוא כדי שיראו אחרים שיתן מכוון אותו וילמדו ויראו מלעשות רע שלא יארע לו ג"כ כך ועיין בדרישה

חדושי הגהות

במ"ק כי חיבה הר"ן והנלע"ד כבר בארתי בא"ח סימן תקל"א קחנו משם: ב נראה דהאי ללמדך איצטריך דלא נימא דלפי שארז"ל (שבועות דף לט.) אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מחפים עליו וע"כ כתיב (ויקרא כ') ושמתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו ולפיכך ב"ד שולחים וסוקלין את ארונו כדי שיווסרו בני משפחתו ולא יעשו כמוהו ולפ"ז נמשך שאם בני משפחתו כשרים לא יהיו סוקלין את ארונו של זה מפני כבוד החיים ע"כ אמר ללמדך שכל המתנדה וכו' דהשתא ודאי אין לחלק בין משפחה למשפחה אלא לעולם סוקלין

שכל המתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו ואע"פ שאסור לאכול ולשתות עם המנודה (יח) מ"מ האוכל ושותה עמו אין לו דין מנודה (יט) ואם רצו ב"ד למעט הנידוי פחות מל' יום או להוסיף עליו הרשות בידם למעט או להוסיף סוף דבר כפי מה שקוצבין זמן הנידוי כך הוא וכשיגיע הזמן מתירין לו אם ירצו אף אם לא יחזור בו ומכל מקום טוב שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט יראתם (כ) [ז] ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו עוד ולהחרימו שהוא חמור יותר כדפרישית הרשות בידם ואפילו המוחרם האוכל ושותה עמו אינו מוחרם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו יותר לפי שראו בו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו אבל אין מחרימין מיד אלא למי שנתקשה על פעם ושתים כדפרישי' לעיל שבפעם הראשון מנדין אותו ושונין לו הנידוי לאחר ל' וממתינין לו עוד ל' יום ומחרימין אותו כתב הראב"ד הא דאמרינן

לו כבוד ולא עוד אלא שמבזין אותו כדאמרינן שסוקלין את ארונו אבל כבוד של חיים עושין לאבלין עומדים בשורה ומנחמים והכי מילי לאפקירותא ועובר ע"ד חכמים אבל למומרא כיון שמת פטור מגזירתם ואין סוקלין לו ארון ומספידין לו כראוי עכ"ל : (ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן תשס"ג מי שנידוהו ומת בנידויו מתירין נידויו לאחר מיתה מההיא דר"א שעמד ר"י על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר :

וכתוב בקונדריסין בשם הרשב"א מי שנידוהו על שהוא עבריין ופירש מדרכי צבור ומת בנידויו מניחין אבן על ארונו ואין מתעסקין בהספדו ואין מלוין אותו ואין הקרובים לובשים שחורים אלא כדגרסינן באבל רבתי (פ"ב) כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקים עמהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים ואוכלים ושותים ושמחים שאבדו שונאיו של מקום וע"ז אמר (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא ומ"מ ישראל מתעסקים בקבורתם ואם חזר בו אע"פ שלא התירו נידויו מתעסקין עמו לכל דבר ע"כ לשונו . וכן מצאתי בתשובה להרשב"א סימן תשס"ג והביא ראיה למה שכתב שאם חזר בו אף על פי שלא התירו נידויו מתעסקין עמו לכל דבר מההוא צורבא דרבנן דסנו שומעניה ושמתיה רב יהודה ולא שרו שמתיה ומית ובאו למיעליה למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו וז"ל הרשב"א בתשובה אני איני יודע שהחמירו בשום מקום על המנודה שמת יותר על מה שאמרו באבל רבתי שב"ד סוקלין את ארונו בהנחת אבן אחד על ארונו אבל ישראל מתעסקין עמו בקבורתו ובכל דרכיו ולא אמרו אין מתעסקין עמו לכל דבר אלא בהרוגי ב"ד ובמאבד עצמו לדעת ובפורשין מדרכי צבור והמסורות אבל במנודה ואפילו במוחרם לא אמרו אלא שהרמב"ן כתב בספרו הידוע ת"ה שהמנודה כמאבד עצמו לדעת ואני מה שנ"ל כתבתי ומ"מ לא אמרו אלא במנודה משום אפקירותא ועובר על דברי חכמים אבל למומרא כיון שמת פטור מגזירתם ואין סוקלין ארונו ומספידין לו כראוי ואף כשאמרו בכ"מ אין מתעסקין עמו לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכי המת אמרו אלא שאין קורעין עליו ולא מספידין עליו ולא חולצין עליו וכדתניא גבי מאבד עצמו לדעת ומסתבר דמנודה ואפילו מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק ההוא אפילו בשאר בני אדם נמי ואפילו כשר אצל אחד מגדולי ישראל והפורש מדרכי צבור אינו כפורש מהן מן המס שזה אינו אלא כבעל עבירה אחת או כאחד מן הגזלנין ולא כל הגוזל את הרבים נקרא פורש מדרכי צבור : **ואע"פ** שאסור לאכול ולשתות עם המנודה מ"מ האוכל ושותה עמו אין לו דין מנודה כ"כ שם הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל : ואם רצו ב"ד למעט הנידוי פחות משלשים יום או להוסיף עליו וכו' כ"כ שם הרא"ש בשם הראב"ד ירושלמי בימיו דרבי זירא היו מרחקין ומקרבין אמר לון ר' אלעאי הסתא מרחקין והסתא מקרבין אמר רב אסי חזרו ונמנו לכשיחזרו בהן יהון מקרבין אותן מדקאמר הסתא מרחקין והסתא מקרבין מיחזי דהוו מרחקין ומקרבין לאלתר ואע"פ שלא חזר בו ואני תמה על מה שנהגו כך ומה היו אומרים בהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום ונראה מכאן דהכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולרבות בימי נידויו ולהוסיף ולמעט על הנידוי ממה שהיו מרחקין ומקרבין לאלתר בלא חזרה אלא כך היתה כוונתם בשעת הנידוי וכ"ש אם התנו בו ימי הנידוי בכך וכך שמתירין לו הנידוי וכשיבא זמן שפסקו לו אלא שנער בהם ר' אלעאי שהיו עושים דבריהם כחוכא ואטלולא והיתה יראתם מתמעטת וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו עכ"ל כלומר דהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום היינו בנידוהו סתם : כתוב בקונדריסין בשם הראב"ד כי מה שאמרו בדיני המנודה דאסור ליסב עמו ולאכול עמו ואסור לספר ולכבס ונעילת הסנדל אינו אלא במנודה סתם או שאמרו כך יהא בנידוי חוץ מדבר פלוני ופלוני כי למה שהוציאוהו מן הנידוי הרי הוא מותר ולשאר כל הדברים הרי הוא מנודה גמור אבל אם פרטו את נידויו ואמרו יהא בנידוי הכל כפירושם אם פירשו אסור לכך וכך לדבר פלוני ופלוני לימי כך וכך אין על המנודה אלא מה שפרטו ולזמן שפירשו עכ"ל ואע"פ שתמה עליו בעל הקונדריסין דמנין לנו שיהא רשות בידם להקל עליו אנו אין לנו אלא דברי הראב"ד ז"ל (יב) כתוב בתשובות להרמב"ן סימן רמ"ד שאלת מנהג באלו הארצות במי שרואין אותו שאינו נוהג כשורה ואינו שומע לקול מוכיח שמנדין אותו שלא יזמן בג' ולא יתפלל בי' ולא יקברו לו מת ואפילו היה מת קטן או בן שנולד לאחר הנידוי ולא ימולו לו בן הודיעני אם לענין קבורת מת והמילה אם הם כנשבעים לבטל את המצות אם לאו תשובה כל שכוללות דברים המותרים עם דברים האסורים כגון אלו השבועה חלה על דבר מצוה כברשות כדאמרינן בפ"ג דשבועות [כג:] ועוד למיגדר מילתא ב"ד מתנין לעקור דבר מהמצות והתורה משום סייג עכ"ל : **ואם** ירצו ב"ד להחמיר עליו ולהחרימו וכו' כדי נסבה שהרי כבר כתב ומנ"ל שמחרימין ואין לומר דאתא לאשמועינן שיש להחרימו בתחלה ואפילו קודם הנידוי שכבר כתב בסמוך אין מחרימין מיד אלא על מי שנתקשה פעם ושתים אלא לפי שרוצה לכתוב קצת דיני המוחרם חזר לומר שיש רשות לב"ד להחרים : **ואפילו** המוחרם האוכל ושותה עמו אינו מוחרם כ"כ שם הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל וכתב דה"ה ליושב בתוך ד' אמותיו : ומ"ש אם ירצו ב"ד להחמיר עליו יותר עד ומחרימין אותו גם זה כתב שם הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל כתוב בתשובות להרמב"ן סימן רס"ד מי שלא נהג עם המנודה כדינו הרי הוא עובר על דברי קבלה ויכולים לקללו ולנדותו ומנודה דאכיל ושתי בהדיה וקאי בד' אמותיו דכתיב (שופטים ה') אורו ארור יושביה וכתב עוד שם בסימן רס"ג דיני המנודה אינם ד"ת אלא דברי קבלה הן אורו ארור יושביה והוא הנידוי כמ"ש שילהי שבועת העדות [לו.] ארור בו שבועה בו קללה בו נידוי כתב הרשב"א בתשובה מוחרם להנהגתו נ"ל שהוא אסור במי שמחרימין על עבירה והכל נכלל בכלל לא נשכר ולא נשכרין לו וכ"כ הראב"ד יש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד ולענין שאמרת אם מצטרף לי' בבה"כ נ"ל שאם נתנדה על עבירה וכ"ש אם החרימוהו עליה שאין מצטרף בי' שהעבריינים אין מצטרפין עמהם ולא מזמנין עמהן ולא מחמת הנידוי והחרם שאילו כן אפילו נידוהו בעסק הממון אלא מחמת שנעשה עבריין בעבירה חמורה שהוחרם או שנתנדה עליה ואינו ראוי לחבורה אבל שלא להתפלל כל זמן שהוא בבה"כ כמו שראיתי שנהגו במקצת הארצות האלו איני יודע בו שום עיקר אלא א"כ התנו כך בפירוש בדרך הקנסות עד כאן לשונו : (ב"ה) כתב הריב"ש בתשובה סימן קע"ג פשיטא שמותר לדבר עמו שהרי נשכר ונשכרים עמו ואפי' בשאילת שלום היא בעיא ולא איפשיטא ולקולא אזלינן ואף אם נאמר שזהו במנודה אבל מוחרם אסור בשאלת שלום דומיא דשנון ושכירות י"ל דדוקא בשאלת שלום אבל בדבור בעלמא מותר וראייה מדאמרינן בפרקי ר"א שהיה אומרים למנודה השוכן בבית הזה וכו' ונראה שגם המוחרמים בכלל המנודים שהזכיר כדי שיגמלו חסד עם כולם וכ"נ מדברי הרמב"ם שלא הזכיר במה שיתר המוחרם על המנודה רק שאינו שונה לאחרים וכו' אלא מעט עסק כדי פרנסתו ואי אפשר להתעסק עמו שום עסק אלא בדבור וכ"נ שכל הבעיות שעלו בגמרא בתיקו ופסקו הרי"ף והרמב"ם לקולא נראה שגם במוחרם הדין כן ומדברי הרמב"ם נראה שדעתו שהמוחרם אסור בכל אותם דברים שלא נתפשטו בגמרא כגון נעילת הסנדל וחייב בקריעה אע"פ שאין כן למנודה וכן נוהג בדברים שנהג בהם ר"א (ב"מ נט:) אע"פ שמותרים במנודה ומיהו אחרים אומרים נידוי היה ומה שחלץ מנעליו וכו' משום צער בעלמא עשה כן ונ"ל להכריע כדבריהם וכו' ואנא חזיתיה לדעתיה דמר שמותר לאשתעויי בהדיה ושאם בא לבה"כ שאין מכריחין אותו לצאת משם ומותר להתפלל כל שיש שם צבור זולתו ונ"ל שכוונת אל ההלכה שלא אסרו אלא לכוללו לכל דבר שצריך י' כמ"ש הר"מ ז"ל . ומה שאמרת שהשיב הרא"ש מלוניל בשם רבינו האי דמוחרם אסור לדבר עמו ולהתפלל בבה"כ שהוא שם וכו' והמתפלל עמו בבה"כ או נתחבר עמו בדברים שאמרנו הרי הוא מוחרם כמותו וכן נהגנו ונהגו הקדמונים דאלא"ה לא הועילו חכמים בתקנתן כלום עכ"ל . ואמר מר שפי' השמועה הוא דאיתא רשות לב"ד לאחרומי מאן דאכיל ושתי בהדיה וקאי גו ד' אמות אבל מסתמא נהי דאסור לא הוי מוחרם וכל מאי דאמר מר אמת אבל הגאונים נהגו להחמיר הרבה בגזירתם והעובר על דינם שנתחייב לחבירו בב"ד וסרב ועבר על גזירת ב"ד כותבין לקהלות פלוני גזרנו עליו דין וסירב ולא השגיח והחרמנו אותו שלא יתפלל בי' ולא יזמן בג' ואל תמולו לו בן ואל תקברו לו מת והוציאו בניו מבית הספר ואשתו מבה"כ עד שיקבל עליו את הדין ע"כ . ובספר א"ח תשובה לרב פלטוי גאון שהוסיף עוד בכתב שכותבין לקהלות בלשון הזה אף אתם נדו אותו והחרימו בכל יום תמיד והכריזו עליו שפתו פת כותי ויינו י"נ ופירותיו טבלים וספריו ספרי קוסמין וחתכו ציצית שלו ועקרו מזוזותיו ולא תתפללו עמו ולא תמולו לו בן ולא ילמדם בניו בבה"כ ולא תקברו לו מת ולא תכניסו אותו לא לחבורת מצוה ולא לחבורת הרשות ושטפו כוס אחריו ונהגו בו מנהג עכו"ם עכ"ל . וכבר אתה רואה שכל אלו הם חומרות יתירות שהיו נוהגים הגאונים למי שעבר על גזירתם ומסרב בדינם כי היו גאוני עולם והיו על בני הגולה כסנהדרין על כל ישראל אבל לאחר דורם לא נהגו כן רק כפי דין הגמ' . וכבר ידעת שאמרו (מ"ק טז:) נידוי שלנו כנזיפה שלהם והרשב"א כתב בתשובה שהדיבור מותר בין במנודה בין במוחרם ומ"מ אף אם מן הדין מותר לדבר עם המנודה ומוחרם אומר אני שאין להרבות שיחה עמו כיון שמרוחק ומובדל משאר העם ובמקומו נהגו להכריחם לצאת מב"ה ואפשר שהם מכוונים שלא לדחוק היהודים שצריכים להתרחק מתוך ד' אמות שלו ואנו נוהגים להכריח על המנודה או על המוחרם בשווקים וברחובות ומצוים עליו לישב בביתו ולא יצא לחוץ לדבר כדי שלא יכשלו בו רבים ושינהוג איסור בדברים האסורים לו וכן שינהוג איסור בנעילת הסנדל כדי שיכנע לבו ואע"פ שמן הדין אינו אסור בו וכשמבקשים אוהביו להתיר לו אנו חוקרים עליו אם נהג איסור במה שגזרנו עליו ואז מתירין לו עכ"ל :

כתב הראב"ד הא דאמרינן במנודה סתם שהוא אסור בכל דיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם וכו' כ"כ שם הרא"ש בשמו :

כתב

ולהביאו לחיי העולם הבא : **ומ"ש** ואף על פי שאסור לאכול וכו' עד אף אם לא יחזור בו וכו' כל זה כתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין בשם הראב"ד והיינו דוקא כשבא לב"ד ומבקש שיתירו לו כדכתב רבינו בסוף דבריו אלא והיינו כמ"ש נ"י דלשמתא שהוא על עבירה לא נתנו זמן אבל לנידוי שאינו על עבירה נתנו זמן שלשים יום אפילו לא שב מיהא ודאי דוקא כשבא לבית דין ומבקש שיתירו לו כדפרישית לעיל ועוד יתבאר לקמן : ומ"ש ומכל מקום טוב שלא יתירו לו וכו' ואם ירצו בית דין להחמיר עליו עוד וכו' פירוש מנודה זה שהגיע הזמן דמתירין לו אם ירצו אע"פ שלא חזר ממעשיו אלא דטוב הוא שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט יראתם לא מיבעיא שלא יתירו לו אם ירצו כיון שלא חזר אלא אף הרשות בידם להוסיף ולהחרימו אחר הגעת הזמן אע"פ שבא לבית דין ומבקש שיתירו לו כיון שלא חזר ובית יוסף הבין דרוצה לומר שהרשות בידם להחרימו לאחר הגעת הזמן כשלא בא לבית דין לבקש שיתירו לו וגם לא חזר ממעשיו ועל פי זה כתב מה שכתב ושרי ליה מאריה דאם כן היאך כתב תחלה דכשיגיע הזמן מתירין לו אם ירצו הלא חייבים לחזור ולנדותו שלשים יום ואח"כ להחרימו כמו שכתב בסמוך ובתחלת הסימן אלא הדבר פשוט דכאן מדבר כשבא לבית דין ומבקש שיתירו לו דמתירין לו אם ירצו אע"פ שלא חזר והרשות בידם ג"כ להחמיר עליו להחרימו כיון שלא חזר אף על פי שבא לב"ד לבקש שיתירו לו דבזה ניתן רשות לב"ד לפי ראות עיניהם לפי הזמן והמקום ולפי מה שהוא האדם : **כתב** הראב"ד הא דאמרינן וכו' עד או לדבר עבירה דכיון שנידוהו ב"ד נידוהו לכל אדם ודינו שוה בין לעירו וכו' ובס"א או לדבר עבירה בין שנידוהו ב"ד בין שנידוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו וכו' וכן עיקר דכך כתב הרא"ש בשם הראב"ד והכי פירושו בתחלה כתב דווקא מנודה לב"ד בשביל דלא אתא לב"ד או דלא ציית דינא או לאפקירותא דבי דינא דבהני תלתא אינו מנודה לכל אדם אלא היכא דנידוהו ב"ד על כך והדר כתב או לדבר עבירה בין שנידוהו ב"ד

דרכי משה

(יב) וכ"ה בנ"י פ' אלו מגלחין דף שע"ח :

פרישה

בדרישה : (יח) מ"מ האוכל ושותה עמו כו' או יושב בד' אמותיו : (יט) ואם רצו ב"ד למעט הנדוי פחות מל' יום נ"ע על לפחות הלא אין נידוי פחות מל' יום מ"ו וב"י כתב דהיינו דוקא בנידוהו סתם ע"ש ועיין בא"ח סימן תקל"ח בטור ובב"י שהאריך שם מאד ועיין מ"ש הב"י דלא כיון יפה לע"ד : (כ) ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו עוד ולהחרימו כו' עיין בדרישה :

דרישה

עליו וכ"כ רבינו לקמן בסימן שמ"ס: [ז] ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו עוד ולהחרימו ז"ל ב"י כדי נסבה שהרי כבר כתב ומנ"ל שמחרימים וא"ל דאתא לאשמועינן שיש להם להחרימו בתחילה ואפי' קודם הנידוי שכבר כתב בסמוך אין מחרימין מיד אלא על מי שנתקשה פעם ושתים אלא לפי שרוצה לכתוב קצת דיני המוחרם חזר לומר שיש רשות לב"ד להחרים ולעד"נ דלק"מ דפ"כ

נ"ל

דאמרינן במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לבי דינא או דלא צייתא דינא (כא) או לאפקירותא או לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנדה לכבודו (כב) וכן מנודה לעיר אחרת שנדוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בכל דין המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לחצאין וכתב עוד הא דאמרינן סתם נידוי ל' יום היינו לענין כשמנדין אותו אומר פלוני (כג) יהא בנידוי ל' יום ומ"מ אם חזר בו אם היה הנידוי בשביל ממון או בשביל דבר עבירה או אפקירותא ופיים לבעל דינו מתירין אותו לאלתר ואפי' אם לא חזר בו (כד) מתירין לו לאחר ל' יום (כה) והוא שיבא לבית דין ומבקש שיתירו לו אבל אם מזלזל בנידויו ואינו מבקש שיתירו לו (כו) מניחין אותו בנידויו עד שימות ולכשימות סוקלין את ארונו נזיפה הוא שאדם גדול גוער בו לומר (כז) כמה פלוני חצוף וכיוצא בו וזה משפטו שיהא מתחבא ויושב בביתו ויהא נכלם ולא יראה פנים למי שמכלימו ולא יעמוד בפניו בגילוי הראש (כח) וימעט בשחוק ובדיבור ובעסקיו כמי שמרחק ממי שגדול ממנו ויצער עצמו לעיני רואיו אבל א"צ להתרחק מבני אדם לא באכילה ושתייה ולא בשאלת שלום ואין צריך לנהוג באחד מכל דיני האבל וא"צ לפיים למי שהחציף כנגדו וא"צ שיתירו לו אלא כיון שנהג בנזוף זמן נזיפה מותר ממילא מנודה לרב מנודה לתלמיד (כט) מנודה [ח] לתלמיד שנדה לכבודו אינו מנודה לרב (ל) אבל נדויו נדוי לשאר כל אדם וכתב הראב"ד דוקא שלא בפני הרב אבל בפני הרב אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נידוי ואי פליג ליה רביה יקרא שפיר דמי וא"א הרא"ש ז"ל הביא דבריו בפסקיו ולא השיב עליהם אבל כתב בתשובה וז"ל תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ואין זה כפוגם כבוד הגדול ממנו שגם הרב לא ניחא ליה שמביישין תלמידיו כי כבודם הוא כבודו ואינו מקפיד אם התלמיד לוקח נקמתו ממנו ע"כ

ויש

ב"ד בין שנידוהו כל אדם דינו שוה וכו' וכמ"ש רבינו בסמוך וכן כל מי שנידה על דבר איסור וכו' דלדבר עבירה אפי' לא נידהו ב"ד אלא כל אדם מנודה לכל ישראל : וכתב עוד הא דאמרינן סתם נידוי ל' יום וכו' עד ואפי' לא חזר מתירין לו לאחר שלשים יום וכו' פי' מתירין לו אם ירצו מיהו הרשות בידם שלא להתיר לו כיון שלא חזר בו ואם ירצו להוסיף חומרא להחמירו כיון שלא חזר בו ג"כ הרשות בידם אף ע"פ שבא לב"ד ומבקש שיתירו לו כדפרישית לעיל : **מנודה** לרב וכו' ברייתא שם ריש [דף י"ז] וקאמר בגמרא לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע מנודה למאי אי במילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב אלא לכבוד עצמו ופי' רש"י [בדף י"ו] שנידה לכבודו ולא לשם שמים אלא שהתריס כנגדו : ומ"ש בשם הראב"ד דוקא שלא בפני הרב וכו' נראה דראייתו ברורה מהא דאיתא ר"פ הדר (דף ס"ג) רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי חזייה להוא גברא דקא אסר ליה לחמריה בצינתא בשבתא רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליה ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל כה"ג מי מתחזי כאפקירותא א"ל אין חכמה ואין תבונה וכו' דהראב"ד קשיא ליה מאי קאמר רבינא לרב אשי כה"ג מי מתחזי כאפקירותא הא רבינא גופיה קאמר ולאפרושי מאיסורא אפי' בפניו שפיר דמי ופירש"י כשרואה תלמיד שאדם רוצה לעבור עבירה ורבו שם ושותק מותר לתלמיד לקפוץ ולגעור בו עכ"ל אלא ודאי דלא חשש רבינא אלא על מה שנידהו בפני רב אשי ולא א"ל לרב אשי שינדהו בעצמו שמא כה"ג מתחזי כאפקירותא וא"ל אין חכמה וכו' אלמא דוקא לנדות ע"ד איסור שפיר דמי לנדותו אף בפני רבו אבל לכבוד עצמו אסור לנדות בפני רבו והרא"ש דחה הראייה ואמר דרבינא דאמר כה"ג מי מתחזי כאפקירותא משום דהוה ליה כמורה הלכה בפני רבו שהורה לו שזה אסור בשבת דבהכי מיירי כולה שמעתתא והשיב לו דאף על גב דדמיא להוראה לא הוי אפקירותא דכיון דאיכא חילול השם שהיה מחלל שבת בפרהסיא כל מי שקדם וגער בו הרי זה זריז ומשובח ולא הו"ל מורה הלכה בפני רבו אבל אי ליכא חילול השם איכא איסור היכא דאיכא צד הוראה בדבר דהו"ל מורה הלכה בפני רבו אבל היכא דליכא צד הוראה אלא דמנדה בפני רבו לכבוד עצמו אין זה פוגע בכבוד רבו דגם הרב לא ניחא ליה שמבייסים תלמידיו כי כבודם הוא כבודו ולפעד"נ העיקר כדברי הראב"ד מטעם הקושיא שכתבתי דאי משום הוראה א"ל כה"ג מי מתחזי כאפקירותא הלא רבינא גופיה קאמר ולאפרושי מאיסורא אפי' בפניו שפיר דמי ואע"ג דאיכא דגרסי רבא במקום רבינא כמו שכתב הרא"ש בפסקיו בפרק הדר וכן כתב הרא"ש בתשובה זו נראה דכל שכן דקשה דמה שואל רבינא מרב אשי הלא רבא קאמר דלאפרושי מאיסורא ש"ד ופשיטא דרבינא ורב אשי ידעו הא דקאמר רבא אלא בע"כ דלא שאל רבינא אלא

כתב הרשב"א בתשובה אין במקלת דינים הללו אלא במי שנתנדה והוחרם על עבירה אבל במחלוקותו של ר"א שהיה לש"ש לא וכן שמעתי מרבותי שאפי' אלו שמנדין על פרעון המסים וכיוצא בו אין דינים בכך וכ"כ באמת עכ"ל מי שעבר עבירה ולא נתנדה אם נמנה למנין י' נתבאר בטור א"ח סימן נ"ה : וכתב עוד הא דאמרינן סתם נידוי שלשים יום היינו לענין כשמנדין אותו אומרים פלוני יהא בנדוי ל' יום ומ"מ אם חזר בו וכו' גם זה כתב שם הרא"ש וז"ל הקשה הראב"ד ז"ל לדברי הרי"ף שפסק דלית הלכתא כאביי דאמר לאפקירותא בעי דליחול עליה שמתא ל' יום אלא שרינן ליה לאלתר אי פייסיה לבעל דיניה א"כ מאי האי דקתני בברייתא אין נידוי פחות משלשים יום אי דפייסיה לבעל דיניה הא אמרת דלאלתר שרינן ואי לא פייסיה לבתר ל' יום אמאי שרינן ליה וי"ל דמיירי בפייסיה לבעל דיניה וה"ק אין מנדין אותו תחלה לפחות משלשים יום ואם חזר מתירין אותו מיד מ"מ מתחלה מנדין אותו לדעת ל' יום וכן אומרים בשעת הנידוי יהא בנידוי שלשים יום כעין שאמרו זמן בית דין שלשים יום ואין אומרין יהא בנדוי ט"ו יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו שכבר קבל דינו ומ"מ הוא כשבא לב"ד ובקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו ולא חש שיתירו לו מניחין אותו בנידויו עד שימות ולכשימות סוקלין ב"ד את ארונו עכ"ל ומ"ש א"כ דלא פייסיה לבעל דיניה ואפ"ה לאחר ל' יום מתירין לו אין כאן דעת הרמב"ם שהרי כתב בפ"ו מהלכות ת"ת אם החכם חי אין מתירין לו מיד עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו וכתבו רבינו בס"ס זה ובקונדריסין כתוב על דברי הראב"ד ק"ל ואפי' בא לב"ד היאך יתירוהו כיון דלא פיים לבעל דיניה וי"ל דדוקא באפקירותא אמרינן הכי וכשהלך החכם חוץ למקומו דכיון דהוא לא נדהו אלא ל' יום מסתמא דעתו שיתירוהו אחר עבור זמן נידוי הלכך אם בא לב"ד יתירוהו שלא בידיעתו אלא שהם ירצה עוד לחזור ולנדותו הרשות בידו עד דמפיים ליה כנ"ל עכ"ל . וכתבו עוד סקונדריסין והרא"ש פסק כאביי דלאפקירותא לא שרינן אף ע"ג דפייסיה לבעל דיניה עד לבתר ל' עכ"ל ואיני יודע היכן פסק הרא"ש כן ושמא למדו כן ממ"ש הרא"ש גבי אלו מגלחין במועד המנודה שהתירו לו חכמים ירושלמי במה אנן קיימין וכו' בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נידוי פחות מל' יום ואני כתבתי כבר בטור א"ח בסי' תקל"ה ליישב הירושלמי הזה שלא יקשה על פסק הרי"ף והרמב"ם שפסקו דלית הלכתא כאביי והר"ן כתב בפ"ק דנדרים אהא דקאמר התם מ"מ אין בין נידוי להפרה כלום הקשו בתוס' מדאמרינן פרק אלו מגלחין הכי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי וה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילי עליה שמתא ל' יומין ותירצו דשאני הכא שנידוי זה אינו אלא לאיים עליו שלא יזכיר עוד ש"ש לבטלה אבל ראיתי להרי"ף שדחה אותה שבפרק אלו מגלחין מפני זו כמו שכתוב בהלכותיו שם וכן דעת הרמב"ם בפ"ז מהל' ת"ת עכ"ל : נזיפה הוא שאדם גדול גוער בו לומר כמה פלוני חצוף וכו' שם בגמרא ומ"ש רבינו לומר כמה פלוני חצוף לאו למימרא שצריך שיאמר דברים שמשמען כן הוי נזיפה וכן משמע בגמ' בהדיא וכ"כ מדקדוק לשון רבינו : ומ"ש וזה משפטו שיהיה מתחבא ויושב בביתו ויהא נכלם וכו' עד מותר ממילא כל זה כתב הרא"ש שם בשם הראב"ד שלמד כן מעובדא דאיתא בגמרא ומשמע בגמ' דבנזיפה לא אמרינן מקצת היום ככולו וכתוב בקונדריסין משמע לי שאסור בתספורת אותו היום דאין מתאנה ועצב ראוי לו לספר ולגלח : מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ברייתא שם : ומ"ש אבל נידויו נידוי לשאר כל אדם שם שם לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע מנודה ומשמע דלגדול ממנו בחכמה אינו מנודה דבכלל רב הוא לענין זה ובסמוך אכתוב בזה ודקדק לכתוב תלמיד שנידה לכבודו לומר דאילו נידה לכבוד שמים מנודה גם לרב וכמ"ש בסמוך : וכתב הריב"ש בתשובה סימן ל"ג התלמיד שנידה לכבוד רבו שביזוהו וחרפוהו לפניו שלא בפני הרב נראה ברור שהתלמיד יכול לנדותו מק"ו שאם לכבוד עצמו שאין ב"ד חייבים לנדותו הוא עצמו מנודה כ"ש לכבוד רבו שב"ד חייבים לנדותו ועוד שגם זה בכלל כבוד עצמו שיבזו ויחרפו רבו בפניו הגע עצמך שחרפו אותו לומר שאביו היה מלשין או רשע הרי הוא מנדה לכבודו וכ"ש על רבו שהביאו לחיי העוה"ב ומ"מ נראה שכיון שלא נידהו הרב בעצמו וגם לא נידוהו ב"ד אינו מנודה לרב וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה ויראת חטא אבל כל שאר העם חייבים לנהוג בו נידוי : (ב"ה) כתוב בתשובת הריב"ש ח"ב בסימן ר"ך ת"ח שנידה לכבודו חייבים חביריו וכל אדם לנהוג בו נידוי חוץ מהרב הגדול ממנו ויכול לנדות לכבודו אף ע"ג דליכא עדים כל היכא שברור לו שביזהו מדאמר ר"י (במ"ק יז.) צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה ופירש הראב"ד לנדותו מההוא טבחא (שם טז.) דאתפקר בר' טובי בר מתני אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו ומדאמר ריב"ל (ברכות יט.) בכ"ד מקומות מנדים לכבוד הרב וחד מינייהו המספר אחר מטתו של ת"ח וכ"ש המבזהו בחייו וכתב עוד שם בשם הראב"ד שאין ביד החכם למחול כי מה שאמרו (קידושין לב.) דרב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו במידי דלית ליה בזיון אלא בדברים שאדם חייב לנהוג בו כבוד כגון לעמוד בפניו וכיוצא בזה אבל על בזיונו אסור לו למחול דדמי למה שאמרו האב שמחל על כבודו כבודו מחול דליכא למימר שיהא האב יכול למחול לבן על דברי חירופים וגידופים עכ"ל : **וכתב** עוד תלמיד יכול לנדות לכבוד עצמו אם ביזהו אבל אין ב"ד חייבים לנדותו לכבודו ; וכתב הראב"ד דוקא שלא בפני הרב וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו מגלחין בשמו ודבריו בתשובה הם בכלל כ"ח : ומ"ש

דרישה

צ"ל מ"ש ולכשיגיע הזמן מתירין לו מיד דמיירי באם ביקש להתירו לו דאל"כ קשה הא כתב לעיל דלאחר ל' שונין לנדותו ושמחרימים לו לסוף ס' יום וא"כ א"ש דקמ"ל דאע"ג דביקש שיתירו לו דכתב לפני זה דהרשות ביד הב"ד להתיר לו אע"ג דלא חזר אלא שטוב שלא יתירו לו כו' וע"ז כתב דלא מיבעיא שטוב שלא יתירו לו אלא שג"כ אם ירצו יחרימו אותו אע"ג דביקש שיתירו לו וק"ל : [ס] תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי כגון שבזה שגנאי לת"ח אבל אם לא ביזהו רק שאין מכבדו בקימה ובהדור אינו נידוי ונדוהו שלא כדין ואין לנדות את המורה על ככה אלא כשידע שאין חייב נידוי הג"ה מיימוני (פ"ו דת"ת) מ"ו : כל מה שנעשה להר"ר יצחק איהו גורם לנפשיה שביזה אחרים וכשם שחייב האדם בכיבוד שרב כך הוא חייב בכיבוד אחרים וחרמות ונידוי של הר"ר יצחק לא לש"ש אלא לקנות לו שם ובפ' אלו מגלחין כתב התם אם נידה לקנות לו שם אין נידויו נידוי ומהר"ם כתב דבזמן הזה שהנידויין מקולקלים אין מנדין כל מי שראוי לנדות אף בעבירות גדולות ומפורסמות ודעת מ"ו אפי' בשורת הדין לא התירו חכמים פן ימנעו מלעשות תשובה כ"ש שבדורינו שנבלים יביישו את האדם על ככה ולפעמים אין האדם מושל ברוחו ויבא לידי דברים הרעים ואפי' לידי שפיכות דמים כו' עכ"ל מהר"מ מ"ץ מ"ו (עיין בפסקי מהרא"י סימן

פרישה

(כא) או לאפקירותא כו' לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד כל אדם ר"ל באפקירותא או דבר עבירה מיירי אפי' כל אדם לאפוקי אם נדהו על דלא אתי לב"ד בעינן דוקא שידהו ב"ד כמ"ש לפני זה וק"ל : (כב) וכן מנודה לעיר אחרת ר"ל לאפוקי מנודה לאותה העיר דמנודה לכל אדם כמ"ש אח"כ בסמוך ועיין דינים אלו בסמוך : (כשמנדין אותו אומרים פלוני כו' ר"ל כשמנדין אותו סתם אמרינן שיהא בנידוי ל' יום עכ"ה) : (כג) יהא בנידוי ל' יום שהוא זמן ב"ד ולא אמרינן יהא בנדויו ט"ו יום ועיין בב"י : (כד) מתירין לו לאחר ל' יום שכבר קבל דינו והרמב"ם חולק בזה עיין בב"י : (כה) והוא שיבא לב"ד כו' ו"ל הקונטרס ק"ל היאך יתירוהו כיון דלא פיים לבעל דינו וי"ל דדוקא באפקירותא אמרינן הכי וכשהלך החכם חוץ למקומו דכיון דהוא לא נידהו אלא ל' יום מסתמא דעתו שיתירוהו אחר עבור זמן נידויו עד כאן לשונו : (כו) מניחין אותו בנידויו עד שימות ק"ק דא"כ היאך מצינו דמחרימין לאחר ס' ונראה לומר דג' חילוקים יש בדבר אם בא לב"ד ומבקש שיתירו לו מתירין ואם אינו מבקש להתירו אלא מורד בב"ד ואומר מה לי למצותכם לא אעשה מה שתצווני אז מנדין אותו עוד אחר ל' כדלעיל ואם עמד עוד ל' יום בנידויו מחרימין אותו ואם מזלזל בנידויו ואינו מבקש שיתירו לו ר"ל מ"מ אינו אומר שמורד לעבור במזיד על ציווי ב"ד אז אין מחרימין אותו אחר ס' ואין מתירין אותו שלא מניחין אותו בנידויו ודו"ק בב"י מיהו בלאה"כ י"ל דמ"ש מניחין אותו בנידוי עד שימות לא אתי למימר דאין מחרימין אותו אלא ר"ל שלא יתירו לו לאחר זמן מכל וכל : (כז) כמה פלוני חצוף וכיוצא בו ואפי' לא אמר בפירוש אלא דידע ביה בת"ח דנקט עליו בליביה רמ"א (בשם תשובת ר"ד כהן סימן כ"ב) וכ"כ ב"י : (כח) וימעט בשחוק ובדיבור ובעסקיו כמי שמרחיק ממי שגדול ממנו ר"ל אף שלא בפני הגדול שהוא בנזיפתו אלא בפני כל אדם ימעט בהני כמי שאינו בנזיפה וממעט בהני כעמדו לפני גדול משא"כ בקמאי דיהא יושב בביתו כו' דהיינו אסורים אלא לפני הגדול שהוא בנזיפתו וכמ"ש רבינו בהדיא בהו ולא יראה פנים למי שמכלימו ולא יעמוד בפניו כו' וק"ל : (כט) מנודה לתלמיד שנדה לכבודו דאילו נידה לכבוד שמים מנודה גם לרב וכמ"ש בסמוך : (ל) אבל נידויו נידוי לשאר כל אדם שאינן תלמידים (וכל שגדול ממנו בחכמה אינו מנודה דבכלל רב הוא ואף להקטנים ממנו שגם הם תלמידים אינו מנודה אלא לשאר עם ב"י עכ"ה

(לא) [ט] ויש במשמעות זה אפילו לפני הרב ממש ואם נידה התלמיד (לב) על דבר איסור הוא מנודה גם לרב וכן כל מי שנדה על דבר איסור אין לזלזל בנדויו ואין להתיר לו עד שיחזור בתשובה מהדבר שנדוהו בשבילו. ירושלמי זקן שנידה לצורך עצמו אפילו כהלכה אינו נידוי וכתב אבי העזרי (לג) לא ידענא מה פירושה דהא מנדין לכבוד הרב [י] ושמא הכי פירושה שנידה כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לריוח שלו (לד) שישתכר בהתרת הנידוי הלכך אינו נידוי

מנודה

ומ"ש ויש במשמעות דבריו אפילו לפני הרב ממש כן משמע בהדיא מתוך דבריו שם דלפני הרב ממש ול"ק דאיכא לאוקומי דבריו בתשובה דפליג ליה רביה יקרא (יג) כתב בעל הקונדריסין בשם ה"ר חסדאי וכ"כ גם הוא דדין לתלמיד שינדה לכבודו ויהיה מנודה לבני גילו ולקטנים ממנו אלא שחזר וכתב דנ"ל דדוקא לרב הוא דאינו מנודה הא לכ"ע נידויו נידוי ואף על פי שגדולים ממנו ומדברי הרמב"ם שכתב כל העם ולא כתב כל אדם יש לדקדק שהוא סובר כל' ראשון דאין גדולים ממנו חייבים לנהוג בו נידוי ולא עוד אלא אפילו הקטנים ממנו נראה מדקדוק לשונו דאינו מנודה להם מאחר שגם הם תלמידים ואינו מנודה אלא לשאר העם ואף על פי שהריב"ש כתב בתשובה אינו מנודה לרב ר"ל לגדול ממנו אבל מנודה הוא לשאר העם שכמותו ולמטה ממנו לענין מעשה אין בידינו להחמיר יותר ממאי דמשמע מדברי הרמב"ם:

וכתוב עוד בקונדריסין יש מי שכתב דהא דאמרינן מנודה לרב מנודה לתלמיד דוקא לתלמיד וכל בני החבורה כולה אבל לכ"ע לא דא"כ מה בין נשיא לרב אלא שהרב שנידה מנודה לכל חבורתו ונשיא שנידה מנודה לכל ישראל וכן נמי כתב הראב"ד מנודה לעיר אחרת שמנודה לשאר עיירות חוץ מעירו דדוקא בהכהו דשוו לדידיה אבל בעדיפי מינה לא ולדידי לא משמע הכי דכיון דהאי אתפקר בחכם וחייב נידוי למה לא יהא נידוי לכל ישראל וכ"ת מה בין נשיא לרב איכא למימר דמנודה לרב מנודה לכל ישראל ואינו מנודה לנשיא עכ"ל ומ"ש שהרב שנדה מנודה לכל בני חבורתו נראה דלאו דוקא דה"ה לרבנים השוים דומיא דמנודה לעיר אחרת וכ"כ מדברי הריב"ש שכתב בתשובה מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ר"ל לגדול ממנו אלא שמדברי הרמב"ם שכתב שהרב שנדה לכבודו כל תלמידיו חייבים לנהוג נידוי במנודה נראה דלתלמידיו דוקא הוא מנודה אבל לא לשאר חכמים אפילו קטנים ממנו וכ"כ עיקר כתבו עוד הקונדריסין גבי מנדה מי שאינו חייב נידוי ודאי זה איש שנהג סרה לעצמו או מתוך ממונו או מתוך יחסותו בלא תורה ועבדי ליה איזה זילותא לא יכול לנדויי משום כבודו דדוקא תלמיד או חכם שתורתו אומנותו אבל מי שאינו בן תורה לא הילכך אם נדה וא"ל חבריה אדרבה שלו אינו נידוי ושל חבירו נידוי וכ"כ בתשובת הרמב"ן סימן רמ"ה דרב בתורה דוקא אמרו אבל רב מצד המלכות אינו בדין זה כתב מהרי"ק בשורש קס"ט בשם ר"י מקורביל תלמיד שחרף או זלזל רבו ונדהו קודם שהבטיח לתקן עוותתו חל עליו הנידוי עד שיתקן ויש לנהוג בו נידוי בעצמו ומנודה הוא לכל תלמידי הרב אבל אם קודם הנידוי הבטיח ואפ"ה נדהו הרב לאחר מכאן אין נידוי חל עליו למפרע אם יתקן כאשר יגידו חכמים עליו עכ"ל. כתוב עוד בקונדריסין משמע שהרב והתלמיד לא יוכלו להחרים מי שזלזל בכבודם דוקא נידוי אמרו אבל חרם לא ומ"מ אחרים ששמעו שהוא מזלזל בכבוד חכם או תלמיד אותם אחרים יכולין להחרימו דמילי דשמיא הוא וקרוב לחילול השם עכ"ל ואין נראה בעיני דלא אמרו אלא לנדות או לשמתא אבל להחרים אין לנו (יד):

ואם נדה התלמיד על דבר איסור הוא מנודה גם לרב מהא דתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ואמרינן למאי אי במילי דשמיא אין חכמה ואין עצה וכו' אלא לאו לכבוד עצמו ומ"ש וכן כל מי שנדה על דבר איסור אין לזלזל בנידויו וכו'. כ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' ת"ת אהא דמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו בד"א במי שנדוהו שביזה ת"ח אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחייבים עליהם נידוי אפילו נדהו קטן שבישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו ויתירו לו ונראה שלמד כן מדאמרינן בפרק אלו מגלחין (יז.) דשפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה ג' שנים והתם לא מפני חכמתה היא אלא מפני שנידתה על דבר איסור: ירושלמי זקן שנידה לצורך עצמו וכו' פרק אלו מגלחין וכתב אבי העזרי לא ידענא מאי פירושה דהא מנדין לכבוד הרב וכו' נראה שהיה המנהג לפרוע שכר בשביל התרת הנידוי א"כ כי ההיא דמייתי התם בירושלמי סמוך למימרא זו ביומוי דר' ירמיה ג אתא עקא על טבריה שלח בעא מנרתא דכספא גבי ר' יעקב בר בון שלח א"ל עדיין לא שב ירמיה מרעתו ובקש לנדותו והתם ודאי כהלכה היה מנדה אותו על שבזהו ולצורך עצמו הוה דכשיתיר לו יתן לו ההיא מנרתא כדי להצל בה מההיא עקא והרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ח צריך עיון לפרש הירושלמי דכיון שנדוהו כהלכה אמאי אין נידויו נידוי ואפשר דמיירי כההיא עובדא דמייתי לעיל מיניה דרשב"ל נידה אותו שגנב תאנים שלו דקאמר שאינו נידוי והא דקאמר אפילו כהלכה ה"ק אף על פי שגזל ממנו ונראה דכהלכה נדהו אפ"ה אין נידוי דאם ממון נתחייב לו לא נתחייב לו נידוי לה"ק לצורך עצמו ולא לכבודו דלצורך עצמו משמע ממון שוב מצאתי לספר אבי"ה לא ידענא מאי פירושה דהא מנדין לכבוד הרב ושמא ה"ק שנדהו כהלכה וכו' עכ"ל: (ב"ה) והרשב"א כתב בתשובה סימן תר"ט שבין שתהיה גירסת הירושלמי תלמיד שנידה לכבודו בין שתהיה שנידה לפני רבו לא סמכינן עליו משום דאתי דלא כגמרין: ובהג"מ פ"ו מה' ת"ת כתוב כלשון הזה הרב שנדה לכבודו כו' כתב הרמ"ך ה"מ דנידויו נידוי היכא שביזהו וגנהו בדברים אשר שם גנאי לת"ח אבל אם לא ביזהו כלל אלא שאינו מכבדו כמו שחייב לכבדו בקימה והידור אין נידויו נידוי

כהא

אלא על מה שהיה מנדה אותו בפניו וכדפירש הראב"ד ומה שהביא רבינו תשובת הרא"ש וכתב עלה ויש במשמעות זה אפילו לפני הרב ממש נראה דלפי דר"ל דלא כתב הרא"ש דאין הרב מקפיד בכך אלא כשאינו לפניו ממש אלא שהוא במקומו של הרב שלא בפניו דהתם ודאי אינו מקפיד אם לוקח נקמתו ממנו בשעה שהתרים לפני התלמיד ולא המתין עד שיובא הדבר לפני הרב אבל כשנידהו לפני הרב ממש ודאי מקפיד לזה אמר ויש במשמעות זה אפילו לפני הרב ממש ופי' ב"י דר"ל דמתוך דבריו שם בתשובה מה שלא הביא רבינו כאן משמע כך להדיא והוא דוחק גם לשון רבינו משמע שיש במשמעות זה שהביא לשונו כאן דאפי' לפני הרב ממש קאמר דנידויו נידוי לכן נראה ודאי דדעת רבינו הוא דמדהשיב לשואל בסתם תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ולא פירש דאינו יכול לנדות אלא כשאינו לפניו ממש אלמא משמע דאפילו לפני הרב ממש יכול לנדות עוד כתב בית יוסף והשיג על דברי רבינו דסבירא ליה דהרא"ש בתשובה חולק אדברי הראב"ד דליתא דאיכא לאוקומי דבריו בתשובה בדפליג ליה רביה יקרא עכ"ל והא ליתא דמדכתב הרא"ש בסתם תלמיד יכול לנדות וכו' שגם הרב לא ניחא ליה שמבייישין תלמידיו וכו' משמע ודאי לא מחלק בין תלמיד לתלמיד ואין ספק דהרא"ש בתשובה לא סבירא ליה להא דהראב"ד אלא אי קשיא הא קשיא כיון דבתשובה לא סבירא ליה להא דהראב"ד ובפסקיו הביא דברי הראב"ד ולא השיב עליהם בע"כ דחזר בו הרא"ש ממה שפסק בתשובה א"כ לא היה לו לרבינו להביא דבריו שכתב בתשובה כיון שאין הלכה ונראה ליישב דאף ע"ג דהרא"ש גופיה חזר בו מתשובה זו בפסקיו מ"מ לרבינו נראין לו דברי הרא"ש בתשובה זו יותר מדברי הראב"ד וזהו שכתב וא"א הרא"ש הביא דבריו בפסקיו ולא השיב עליהם כלומר ומשמע דהכי ס"ל אבל כתב בתשובה וכו' כלו' ונראין לי דבריו בתשובה עיקר ועי"ל דאע"ג דבדוכתי טובא כתב רבינו דפסקיו הם אחרונים מ"מ בתשובה זו ידע רבינו שהיתה לאחר שחיבר פסקיו ומיהו להלכה נקטינן כדברי הראב"ד שהם העיקר כדפי' וכמשמעות הרא"ש בפסקיו וכן פסק בש"ע: ומ"ש וכן כל מי שנדה על דבר איסור אין לזלזל בנידויו כו' איכא למידק דלמעלה כתב רבינו דבמנודה על דבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת וכמו שהוא בנוסחאות המדוייקות וכמו שכתב הרא"ש וא"כ לאיזה צורך חזר וכתב דין זה כאן ועוד קשה שהדברים סותרים דלעיל אמר שהוא מנודה גמור לכל הדברים שהמנודה אסור בהם וכאן לא כתב אלא שאין לזלזל בנדויו וכו' ומשמע דאין דינו שוה למנודה מפי ב"ד לאסרו בכל הדברים שהמנודה אסור בהם אלא שאין לזלזל בנדויו ליישב בד' אמותיו וכן שאין להתיר לו אם לא חזר בו אפילו לב"ד לבקש שיתירו לו וי"ל דמ"ש אין לזלזל בנדויו וכו' רבותא קאמר דלא מיבעיא דהוא מנודה גמור ואסור בכל הדברים שהמנודה אסור בהם כל שנתנדה מפי ישראל ע"ד עבירה אפילו אינו תלמיד כלל וכמ"ש לעיל אלא אף מנודה הוא גם לרב ואפילו לנשיא ואין לרב ולנשיא לזלזל בנדויו או להתיר לו וכו' אבל שיהא מנודה גמור ואסור בכל הדברים ודינו שוה וכו' זה כתב למעלה ולא היה צריך לחזור ולכתבו כאן וכן מבואר בדברי הראב"ד שכתב הרא"ש וז"ל או לדבר עבירה בין שנידוהו ב"ד בין שנידוהו כל אדם ודינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת ואפילו לנשיא ע"כ לשונו ולמעלה כתב רבינו דברי הראב"ד עד בין לעיר אחרת וכאן כתב ואם נדה התלמיד ע"ד איסור הוא מנודה גם לרב וכן כל מי שנידה ע"ד איסור אין לזלזל בנדויו ואין להתיר לו וכו' שבא להורות דמנודה גם לרב ושאין לו לרב לזלזל בנדויו ואין להתיר לו וכו' דמשמעות זה בסתם דאף לנשיא אין לזלזל או להתיר לו וכו' כדכתב הראב"ד להדיא ואף לנשיא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות ת"ת ומביאו ב"י: ירושלמי זקן שנדה לצורך עצמו ואפילו כהלכה אי נו נידוי כתב בית יוסף דיש לפרש כי ההיא דמייתי התם בירושלמי ביומוי דר' ירמיה אתא עקא על טבריה שלח בעא מנרתא דכספא גבי רבי יעקב בר בון שלח א"ל עדיין לא שב ירמיה מרעתו וביקש לנדותו והתם ודאי כהלכה היה מנדה אותו על שבזהו ולצורך עצמו היה דכשיתיר לו יתן ההיא מנרתא כדי להצל בה מהה א עקא עכ"ל ותימא הלא המעשה היה שהיה מבקש רבי ירמיה מרבי יעקב בר בון שיוליא מרשותו המנורת כסף שבידו כדי להציל את טבריה מן העקא ולאח"כ יפסקו על כל אחד מאנשי טבריה כמה יתן ויגבו מכולם וישלמו לר"י בר בון ולא יהיה חסר כלום כי לא היה אפשר לגבות הכסף שהיו צריכין לשעה להציל את טבריה השתא ודאי כיון שביזהו רבי יעקב היה חייב נידוי כי לא היה רבי ירמיה

מכוון

דרכי משה

(יג) כתב מהרא"י בפסקיו סימן רנ"ג אם הרב גזר גזירות ותקנות ותלמידים אינן יכולין לקיימו אין צריכים לקיים וע"ש שהאריך בזה ובתשובת הרשב"א סי' ת"ס בתלמיד אחד שביזה לרב ועמד והחרימו עם תלמידיו ורב אחד התיר להחרים מטעם דכבר תקנו שאין לשום אדם לנדות לכבודו פסק דנדויו נידוי אפילו לא היה רבו אלא חכם עכ"ל וע"ש שהאריך: (יד) וריב"ש כתב סימן קע"ג דמנדין אבל לא מחרימין אמנם אם הרבו מחלוקת בישראל מחרימין כמו שברכו לר"א הגדול עד כאן לשונו. וכתב הרשב"א בתשובה סימן תר"ט

דרבו

פרישה

פ"ה) ב"י : (לא) ויש במשמעות זה אפי' לפני הרב ממש נראה דטעמו דרבינו הוא דהאי טעמו שלא ניחא להרב שמבייישין תלמידו הוא שייך ג"כ לפני הרב ממש ולי נראה דשאני בפניו ממש דאם לא ניחא להרב הרב עצמו היה מנדהו להמבזה לתלמידו משא"כ כשאינו בפניו ממש אף שהוא במקום הרב דשייך האי טעמא דהרא"ש ועיין בדרישה : (לב) על דבר איסור הוא מנודה גם לרב כי אין חכמה ואין תבונה נגד ה' : (ואין להתיר לו עד שיחזור כו' מזה משמע דרבינו אינו סובר כהראב"ד לעיל דבלא חזרה שיש לנו להתירו וצ"ל דלא פליג רק בדבר עבירה אבל בממון או באפקירותא מודה להראב"ד ולפיכך הביא דבריו לעיל עכ"ה) : (לג) לא ידענא מאי פירושו דהא מנדין לכבוד הרב כו' וא"ת דילמא הירושלמי איירי בבא החכם לנדות לצורך ממון דמסיק רבינו לקמן בסימן זה בשם הראב"ד דאין יכול לנדות לעצמו אע"פ שהנידוי הוא כהלכה שאחרים מנדין אותו בשבילו ע"ז וי"ל דהאבי העזרי פסק כרש"י דגם ת"ח מנדה לעצמו עבור ממון ורבינו שמביאו כדי ללמד מתירוצו דראבי"ה דאם נידה אפי' לכבודו וכוונתו היה בשביל ריוח ממון דלא הוי נידוי : (לד) שישתכר בהתרת הנידוי שמנהגם היה ליתן שכר בשעת התרת נידוי :

מנודה

דרישה

סימן קל"ח דמנדין אע"פ שיש לחוש שילא לתרבות רעה עכ"ה) : [ט] ויש במשמעות זה אפי' לפני הרב ממש וכתב מהרי"ק שיכא שתשובת הרא"ש כנגד האשירי אין לתמוה שהתשובות עשה בילדותו והאשירי בזקנותו א"כ נ"ע הכא ודו"ק מ"ו ור"ל מדהביא דברי התשובה אחרונה משמע דס"ל כדברי התשובה אבל ב"י כתב שיש לאוקמיה דבתשובה מדבר בתלמיד שרבו סולק לו כבוד דבזה הראב"ד מודה וכדברי מהרי"ק כתב ב"י לקמן סימן שמ"א סוף דף שע"ג בשם רבי יודא בן הרא"ש שהביא הרא"ש בכל מקום בפסקיו הן עיקר ועיין בב"י בסימן ר"א מ"ש בסוף ר' רל"ג שגם כתב והוכיח דרבינו תפס דברי תשובת הרא"ש לעיקר ולא כמ"ש בפסקיו ותירץ דאף שכתב בח"מ ס"ס ע"ב דבפסקיו עיקר משום דאחרונה הוא לאו כללא כייל אבל התשובה אלא אהותו תשובה לחוד כ"כ משום דידע שהיא היתה מוקדמת וכדמשמע נמי כאן דס"ל דדבריו בתשובה עיקר ומיהו דברי ב"י שכתב בסימן ר"א הנ"ל אינן מוכרחים שם דה"ל איפכא דבכל מקום מסתמא דבריו בפסקיו עיקר ושאני התם דידע רבינו דאותו תשובה השיב באחרונה וכ"ל סי' שמ"א שכתב רבינו בענין הבדלה לאחר שקבר המת שמת לו בשבת שלא הבדיל והוא כדבריו שבפסקיו ולא כמ"ש בתשובה להבדיל : [י] ושמא ה"פ שנידה כהלכה כו' ומזה למד בג"ס

סימן

חדושי הגהות

שקלין את ארונו כי עיקר הטעם הוא לבזות את המנודה שמת בנדויו כדי שיכופר עונו ולהביאו לחיי העוה"ב (ב"ח) ועיין דרו"פ : ג ביאור דברי הירושלמי הזה תמצאנו לקמן בסמוך א' קי"א:

כל

(לה) מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת אפילו גדולה מזאת (לו) מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו אבל מנודה הוא לשאר עיירות שהן כיוצא באותה שהוא מנודה לה או פחותות ממנה מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא [יא] כיצד התרת הנידוי שאומר לו שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומר שרוי לו כתב הרמב"ם מתירין הנידוי בג' הדיוטות או ביחיד

מומחה

מכוין לנדותו לצורך עצמו שהרי להציל כל אנשי טבריה היה מבקש המנורת כסף ודין היה חייב להתנדות אלא שרבי חייא בריה דרבי יצחק עטושיה הצילו מטעם שגם ר"י בר בון היה תלמיד חכם ואין מנדין זקן אלא אם כן עשה כירבעם בן נבט וחביריו אבל אם היה אדם אחר פשיטא שהיו מנדין אותו דאין זה לצורך עצמו כלל מה שבא להציל כל אנשי טבריה ומ"ש שגם רבי ירמיה היה מאנשי העיר שהרי לא היה שואל ממנו המנורה להפסידו כה כלום כדפרישית והרא"ש בתשובה כלל כ"ח פירש דמיירי כגון עובדא דר"ל דנידה לאותו שגנב אגנים שלו דאע"פ דכהלכה נדהו לפי שגזל ממונו אפילו הכי אינו נידוי כדאמר בגמרא בעובדא דר"ל אם ממון נתחייב לו נידוי לא נתחייב לו והיינו דקאמר לצורך עצמו דמשמע ממון.

והרמ"ך בהג"ה מיימוני פ"ו דהלכות ת"ת פירש דמיירי שנידהו לפי שלא היה מכבדו כראוי בקימה והידור ולפיכך אין נידויו נידוי דהא דמנדין לכבוד הרב ה"מ שבזהו וגנהו בדברים אשר הם גנאי לתלמיד חכם אבל לא לצורך עצמו כדי להגדיל כבודו: מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת אפילו גדולה מזאת וכו' ברייתא בפרק אלו מגלחין [דף י"ז] מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו וכתב הרא"ש לשם בשם הראב"ד הא דאמרינן מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו לעירו הוא דאינו מנודה אבל לשאר עיירות מנודה ובהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפי מינה לא עד כאן לשונו ואם כן לפי זה רישא דקתני מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת בעל כרחך דאפילו עדיפא מינה דגדולה ממנה בחכמה ובמנין כמי הוי מנודה דאם לא כן אלא דוקא בדשוו לדידיה אם כן מאי איכא בין מנודה לעירו ובין מנודה לעיר לאחרת אלא ודאי דמנודה לעירו מנודה לעיר אחרת אפילו גדולה מזאת וכו' ומיהו כל זה דוקא במנודה מחמת כבודם דאפקיר כנגדם אע"פ שלא הפקיר בבי דינא אבל במנודה לבית דין מחמת דלא ציית דינא או לאפקירותא דבית דין או לדבר עבירה דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת דלכל ישראל הוא מנודה וחייבים לנהוג בו בדין מנודה וכדכתב רבינו לעיל והוא גם כן מדברי הראב"ד כמו שהוא מפורש בדברי הרא"ש בפסקיו וכן כתב בתשובה כלל כ"ח דכשמנדין אותו בשביל ממון שהוא חייב בין שיהיה חוב בין שיהיה מס בין שנידוהו על דבר עבירה כיון שמן הדין נדוהו מנודה לכל העולם אפילו לעיר שהוא גדולה בחכמה ובמנין דתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ומוקי לה בתלמיד שנידה לכבוד עצמו אבל למילי דשמיא אף מנודה לרב עד כאן לשונו והדבר פשוט שמ"ש דכיון שנידוהו למילי דשמיא מנודה לכל העולם אפילו לעיר שהיא גדולה ממנה בחכמה ובמנין היינו דוקא כשהוא מנודה לעיר אחרת דאי לא נידוהו למילי דשמיא אלא לכבודם לא היה מנודה אלא בהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפי מינה לא אבל בנידהו בעיר אחרת למילי דשמיא מנודה לכל העולם אפילו לא נדהו בעירו אלא בעיר אחרת אבל במנודה לעירו מנודה לעיר אחרת אפילו גדולה ממנה בחכמה ובמנין ואף על פי שלא נידוהו למילי דשמיא אלא לכבודם וכדפרישית אבל בב"י מנוחתו כבוד הבין דמה שכתב הרא"ש בתשובה דלמילי דשמיא מנודה לכל העולם ואפילו לעיר שהיא גדולה ממנה בחכמה ובמנין היינו במנודה לעירו ולפי הבנה זו השיג על רבינו וכתב מה שכתב ושארי ליה מאריה אגב חורפיה לא דק: ומ"ש מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו אבל מנודה הוא לשאר עיירות וכו' כך כתב הרא"ש ע"ש הראב"ד כמו שכתב לשונו בסמוך ומיירי שלא נדהו למילי דשמיא אלא לפי שהפקיר כנגדם וכן מה שכתב מנודה לנשיא וכו' כל זה בדלא נדוהו למילי דשמיא אלא לכבודם לפי שהתריס כנגדם כדפרישית:

כתב הרמב"ם מתירין הנידוי בשלשה הדיוטות או ביחיד מומחה ותלמיד מתיר וכו' בפרק ז' מהלכות תלמוד תורה וה"א בפרק קמא דנדרים [דף ז'] ס"מ לא שרי למישרא נידרא באתרא דרביה ושמתא אפילו באתרא דרביה יחיד מומחה שרי שמתא וכתבו התוספות הא דמתיר השמתא אפילו באתריה דרביה מה שאין כן בנדר הטעם הוא דבנדר אין חשש אם ידחה התירו עד שיהא הרב מזומן אבל שמתא אין ראוי להשהות על האדם כלל ומה שכתב רבינו דין זה ע"ש הרמב"ם ולא כתבו בסתם על פי הגמרא נראה דהיינו דמדברי הרמב"ם למדנו שני דברים אחד דשלשה הדיוטות מתירין הנידוי כמו יחיד מומחה ואם כן שלשה הדיוטות נמי מתירין הנידוי אפילו במקום הרב מטעמא שכתבו התוספות ועוד דכל תלמיד כשהוא מומחה מתיר הנידוי ביחיד אף על פי שאיננו סמוך דלא כי"א דבעינן סמוך כמ"ש הר"ן בשמם דליתא והכי נקטינן:

שלשה

כהא דאמרינן בירושלמי זקן שנדה לכבוד עצמו אין נדויו נדוי עכ"ל:

וכתב בהג"ה סימן רע"ד חכם א' שונא לב"ה אחד וכשל אותו ב"ה במילתא דחייב עליה נידוי כהלכה וקפץ אותו חכם ונדהו כהלכה אבל הכל מכירים ומרגישים שלא נידה אותו רק מחמת שנאה כי היו אחרים ג"כ שנכשלו ג"כ באותו ענין ולא השגיח בהון לנדותן ירא"ה דיש להביא ראיה דאין נדויו נידוי כה"ג מהא דאמרי' בירושלמי ומייתי לה בהג"מ ובי"ד ת"ח שנדה לצורך עצמו אפילו כהלכה אין נדויו נידוי וכתב בי"ד בשם אבי"ה לא ידענא מהו לצורך עצמו וכו' ונראה דנדון דידן להא דמיא דמה לי מכוין להשתכר בהתרתו ממון ומ"ל אם מכוין כדי לנקום ממנו ולהכניע שונאו גם זה שכרו לעשות נחת רוח ליצרו דנראה טעם הדבר שצריך המנדה שיתכוין לש"ש כדי לעשות גדר לתורה ולכבוד לומדיה ולא יכוין כלל לעצמו לשום הנאה ותועלת דאל"כ אין ממש באותו נידוי ואע"ג דבהג"מ מפרש הא דירושלמי בע"א אדברי ראבי"ה יש לסמוך עכ"ל ומהר"י קולון כתב בשורש כ"ה שמלא כתב בשם מהר"ם דהא דקאמר בירושל' דאין נידויו נידוי איירי לפני רבו דהוי כמורה הלכה ועוד תירץ דמיירי בנדה את מי שמעכב לו ממון שלא כדין אע"פ שכהלכה נדהו אין נדויו נידוי וכתב עוד מהר"י קולון בשורש א' שיש להוכיח כשחכם מנדה על דבר א' ובאותו דבר עצמו שייך זלזול לאותו חכם אע"פ שאותו חכם לא תלה נידויו בזלזולו מ"מ חל הנידוי מפני הזלזול ומ"מ כתב שאינו סומך על זה לענין הלכה למעשה (טו):

מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת ברייתא פרק אלו מגלחין (יז.) ומ"ש אפי' גדולה מזו כ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ"ח וז"ל שאלת מנודה לעירו שהוא מנודה לעיר אחרת אם יש הפרש בין מנודה לדבר מצוה או מנודה לדבר הרשות כגון שנדוהו אם לא יפרע מס לויס פלוני ואם יש הפרש אם תהיה העיר האחרת גדולה במנין או בחכמה מן העיר שנדוהו או לא תשובה כל נידוי לדבר מצוה הוא כי לדבר הרשות אין מנדין אם מנדין את האדם לפרוע ממון שהוא חייב היינו לדבר מצוה בין שיהיה חוב בין שיהיה מס אם אינו רוצה לפרוע משמתינן ליה עד דפרע הלכך בין שנדוהו בשביל ממון בין שנדוהו על פי עבירה שעשה כיון שמן הדין נידוהו מנודה לכל העולם אפילו לעיר שכולם חכמים וגדולים ובמנין דתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ומוקי לה בתלמיד שנידה לכבוד עצמו אבל למילי דשמיא אף מנודה לרב עכ"ל ומיהו נראה בהדיא מדבריו דדוקא בנדוהו משום מילי דשמיא קאמר אבל משום אפקירותא לא וכיון שכן לא דקדק רבי' במה שכתב כאן אפילו גדולה מזו דהכא ע"כ בנידוהו משום אפקירותא עסקינן מדקתני סיפא מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו ואי משום מילי דשמיא מנודה לכל העולם הוא וכיון דמשום אפקירותא נידוהו בני עירו אינו מנודה לבני עיר אחרת הגדולים ממנה דדמי למאי דתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב ומיהו מצאתי לבעל הקונדריסין שכתב מנודה לעירו שזלזל בכבודם הוי אפקירותא טפי וכיון שהוא כפוף להם בדין היה שינדו אותו ולכך חמיר נדוייו דהוי לכ"ע וזה עולה כדברי רבינו: ב"ה דגם הרשב"א בתשובה כתב כשנידוהו מפני שיש ממון חבירו בידו ואינו משיבו מנודה לכל ישראל: והריב"ש כתב בתשובה סימן ר"ד המבזה את החכם אם לא נידהו ב"ד חייבים לנדותו ואז הוא מנודה לעירו כמו שביאר הרמב"ם ז"ל (טז):

כתב הריב"ש בתשובה סימן ל"ג וז"ל מה שלוו לו הנאמנים שלא יצא מן העיר בכח חרם ונידוי ועבר וברח אחד שהם לא פרסמוהו ולא הכריזו עליו אין לנהוג בו נידוי כמנודה לעירו כי כן נהגו שלא לנהוג נדוי על העובר על גזירתם בכח נידוי עד שיכריזו עליו: ב"ה וכיוצא בזה כתב בח"ג סימן ס"ב ובסימן ל"ד כתב ד על אחד שגזר נידוי לשליח ציבור שלא לומר ברכה אחת והשיב שמעון שהיה מונע ראובן מלומר אותה ברכה היה אומר שלא כהלכה וכ"ש שעשה שלא כהוגן וכשגזר עליו בעונש נידוי ודבר פשוט שאין הנידוי חל על ראובן כיון שהוא שלא כדין אינו צריך התרה כלל דומיא דעובדא דרשב"ל דהוה מנטר פרדיסא דאמרי נידוי שכד וכו' אמנם שיהיה שמעון בר נידוי ושינדו אותו ב"ד מפני שנידה מי שאינו חייב נידוי בזה נראה שאינו בר נידוי ואין צ"ל לדעת הראב"ד בהשגות אלא אפי' לדעת הרמב"ם שסובר שהמנדה מי שאינו חייב נידוי ב"ד מנדין אותו זהו במנדה במוחלט דומיא דההוא עובדא דרשב"ל דאמר להוי ההוא גברא בשמתא אבל שמעון זה לא אמר לראובן אחר מעשה שיהיה בנידוי אלא קודם מעשה הזה שאמר לו בגזירת נידוי שלא יאמר אותה הברכה ואולי לא היה דעתו לנדותו אלא שרצה לאיים עליו בחשבו שיהיה נמנע מלאומרה מפני יראת הנידוי וכל כיוצא בזה אינו בר נידוי ועוד שהיה חושב לעשות מצוה למונעו מברכה שאינה צריכה אע"פ שלא כיון להלכה מ"מ אין מנדין אותו ב"ד שאין ב"ד מנדין השוגגים וכ"ש אם הוא חכם או צורבא מרבנן עכ"ל:

מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו גז"ש בברייתא ומ"ש אבל מנודה הוא לשאר עיירות שהן כיוצא באותה שהוא מנודה לה וכו' כ"כ הרא"ש ז"ל בפרק אלו מגלחין בשם הראב"ד ז"ל ואף על פי שבקונדריסין חלק על זה וכתב מנודה לעיר אחרת לעירו הוא דאינו מנודה אבל לשאר עיירות מנודה אפילו עדיפי מינה אנו אין לנו אלא דברי הראב"ד והרא"ש ומ"ש מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא גז"ש בברייתא וכבר נתבאר בסמוך דמ"מ כשנדוהו משום אפקירותא אבל אי משום מילתא דאיסורא אין חילוק בין עירו לעיר אחרת ובין נשיא לכל ישראל אפילו נדהו קטן שבישראל הוא מנודה לכל ישראל ולנשיא: כיצד התרת הנידוי אומר לו שרוי לך כו' כ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות ת"ת ובהגהות מרדכי ממ"ק כתוב שדרו ממתיבתא מי שבקש להתיר לו הנידוי יאמר כך פלוני איחייב שמתא בי דינא ואשתמית וקביל דינא דאורייתא ודינא דרבנן השתא שרי ושביק ליה מ"ד למשה סלחתי כדבריך הוא ישרי וישבוק ליה עד כאן לשון תשובת הגאונים: כתב הרמב"ם מתירין הנידוי בג' הדיוטות וכו' ג"ז בפ"ז מהלכות ת"ת ודבריו מבוארים בפ"ק דנדרים [ח:] ס"מ לא שרי למישרא נידרא באתרא דרביה ושמתא אפילו באתרא דרביה ויחיד מומחה שרי שמתא וכתבו התוספות ושמתא ואפילו באתרא דרביה דפעמים שלא יהא הרב מזומן ואין לדחות היתר השמתא דגבי נדר אין חשש כ"כ אם ידחה התירו עד שיהיה הרב מזומן אבל שמתא אין להשהות על האדם ע"כ. וכתב הר"ן איכא מ"ד דכי היכי דג' הדיוטות מתירין את הנדר במקום שאין מומחה ה"נ מתירין את הנידוי במקום שאין מומחה דנידוי כמי נדר הוא דאמרינן בס"פ ד' מיתות [סח.] בעובדא דר"א הותר הנדר וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ת"ת עכ"ל. וכתוב בקונדריסין ומ"מ אם המנדים ג' או ד' או רבים אין יחיד מומחה מתיר אותו דבעינן אחרים שיתירו עמו כמו המנדים עכ"ל. ול"נ אלא יחיד מומחה חשוב כנגד המנדים ומיהו היכא שמנדים מומחים צריך מנין אחר כמותם וכך הם דברי הרא"ש שאכתוב בסמוך. וכתב עוד הר"ן והאי יחיד מומחה דשרי שמתא איכא מ"ד דוקא בסמוך ול"נ אלא כל חכם מובהק ובקי בהלכות נדרים שרי נדרא ושמתא והרא"ש פירש יחיד מומחה שרא שמתא אם נדהו חכם יכול יחיד מומחה כיוצא בו להתירו:

שלשה

דרכי משה

דרבו לאו דוקא בכל התלמוד אלא גדול שמנו וכ"ה בתשובת מהרד"ך סימן ר"ב אמנם מהרי"ק שורש ק"ע לא כ"כ: (טו) כתוב בא"ז מס' מ"ק הא דאמרינן בירושלמי חכם שנדה לכבוד עצמו אינו נידוי היינו שנידוהו משום ממון שנתחייב דוקא בממון שלא נתחייב בבירור לגמרי כגון שנידוהו משום שאינו רוצה ליתן מס או שאין החייב ממאן לפרוע אבל אם חייב לו ממון גמור וממאן לפרוע יכול לנדותו ולאו דוקא ת"ח אלא כל אדם עביד דינא לנפשיה עכ"ל וכ"כ לקמן בהג"א בשם א"ז ועיין בת"ה סימן ד': (טז) וע"ל סי' רכ"ח בני העיר

שגזרו

דרישה

פירוש רס"ד שאם נידהו מחמת שנאה כגון שנידה לזה ואחרים שעשו כמותו לא נידה דלא הוי נידוי וכן כל כיוצא בזה: [יא] כיצד התרת הנידוי כו' כל חרם שלא סותר אפי' היא ומן רב

בקונטרס כתב כל חרם שלא סותר אפי' היא ומן רב בנידוי ומור בו אפ"ס אינו מותר עד שיתירו לו בפירוש רמ"א וע"ל סימן רכ"ח בענין התרת הנדר:

פרישה

(לה) מנודה לעירו כו' פי' שזלזל בכבודם הוי אפקירותא טפי וכיון שהוא כפוף להם בדין הוא שינדו אותו ולכך חמיר נידויים דהוי לכ"ע בקונטריסים: (לו) מנודה לעיר אחרת פי' לכבודם דאילו משום דבר עבירה אפי' אם נדהו קטן הוי מנודה לכ"ע: (לז) כיצד התרת הנידוי כו'

אפ"כ

חדושי הגהות

ד כל זה כבר הביאו הרב בב"י בסמוך:

ותימא

מומחה ותלמיד מתיר החרם והנידוי אפי' במקום הרב ג' שנדו והלכו להם וחזר בו מהדבר שנדהו בגללו מתירין לו ג' אחרים אבל הראב"ד כתב שאין ג' אחרים מתירין לו (לו) אא"כ יהיו גדולים כמותן ה שכתב נדהו ג' אין השנים יכולין להתירו אא"כ יתן להם השלישי רשות אבל שלשתן מתירין לו אפי' זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנדוי ואפי' ג' אחרים יכולין להתירו ובלבד שיהו השובים וגדולים כראשונים ואם היו רבים בשעה שנידוהו צריכין שיתירו כולם או אחרים כמותן ושיהו גדולים וחשובין כמותן נדהו ואינו יודע מי נדהו אין אחרים יכולין להתירו אלא הנשיא ואם יודע מי נדהו המנדה יכול להתירו אפילו הוא ע"ה או אחר כמוהו אבל מאוד צריך לדקדק בעצמו מי שרוצה להתיר מה שאסר חבירו שיהיה שוה לו שאם הוא שקול בחכמה שמא אינו דומה לו ביראת שמים ובגדולה ובשנים ע"כ (לח) נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נידוהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו נידוהו על תנאי חל הנדוי וצריך התרה (יח) אף על פי שמקיים התנאי (לט) ואפילו נדה עצמו על תנאי ומיהו פירש ר"ת דוקא שהמנודה (מ) מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו

שלשה שנידו והלכו להם וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם שם והוא מסקנא דגמרא פרק אלו מגלחין (יז.) אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא דמשמתי אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה א"ל רב אשי לאמימר והא תניא רשב"ג אומר אחד מהתלמידים שמת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו מופר כלל לא עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה: ומ"ש רבינו בשם הראב"ד שם אהא דדייק בגמרא מהא דרשב"ג ש"מ כל אחד מיפר חלקו כתב הרא"ש בשמו י"מ שאם נדוהו ג' צריך ג' להתירו ואין השנים מהם מתירים אותו וזה ודאי הוא דתניא באבל רבתי (פ"ה) מת אחד מן המנדים אם נתן רשות לחבירו מתירין אותו ואם לאו אין מתירין אותו. ומיהו הו"ל הני תלתא דמשמתי צריכי למשרייה אלא ודאי ה"פ כל אחד ואחד בפני עצמו מיפר חלקו דלא צריכי למכניף ואע"ג דשמתוהו בהדי הדדי לא צריכי למשרייה בהדי הדדי ודייק מדקתני חלקו אלמא מיפלגא מילתא לחלקים אי נמי דייק טעמא דמת הא הלך לו למ"ה מיפר אע"ג דליתנהו בהדי הדדי וכן פי' גאון והא דאמרינן שלשה דמשמתי אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה כתב דבעינן ג' חשובים כוותייהו כדאמרי' בההוא גברא דשמתיה (ר"ן) גברא רבה כרב יהודה ליכא למשרי לך זיל גבי נשיאה דלישרי לך ומעשה דר"ל דשמתיה לההוא גברא ומשום דלא ידע כמה היה חשוב אמרו לו דליזיל לגבי נשיאה והא דאמרו הני תלתא דמשמתי אתו תלתא אחריני ושרו ליה כ"ל שכל אותם בני אדם שנמלכו בהם בשעת שמתא והסכימו עמהם וגם הם חשובים מן המשמתים וכשיתירו לו צריכים שיהיו בשעת היתר או בני אדם כנגדם וחשובים כמותם והא דאמרינן דשפחתו של בית ר' לא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה ג' שנים כתב תמה הראב"ד למה שהה זה בנדויו ג' שנים אם היתה קיימת למה לא התירה לו ואם מתה למה לא התיר לו ר' וא"ת שכבר מת למה לא התיר לו ר"ג שהיה נשיא וכן ההוא צורבא מרבנן דהוי סנו שומעניה אמאי לא שרא ליה נשיא ותירץ דודאי אם אינו יודע מי הוא המנדה או הנשיא מתיר דאזלינן בספיקא בתר רובא ורובא דישראל לא שקילו כהדי נשיא אבל כשהמנודה הוא ידוע והוא חשוב ימנע כל אדם מלשקול עצמו כנגדו שאם הוא שוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא ולא לגדולה ולא למנין שנים ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחד להתיר מה שאסר חבירו והשפחה היתה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמה כנגדה עד שנזדקקו לו גדולי הדור והתירו לו עכ"ל:

ומ"ש רבינו אם יודע מי נידהו המנדה יכול להתירו אפילו הוא עם הארץ. כ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ"ח והביא ראיה לדבר: כתוב בקונדריסים ג' שנדו ומת א' מהם אם נתן רשות לחבירו מתירין לו וכו' נראה דדוקא מת אחד אבל אם מתו ב' ונתנו רשות לאחד לא ע"כ ול"נ לר"ש:

וכתבו עוד וז"ל כתב הרא"ש הפרש יש בין כשהמנדים עצמם מתירים או אחרים בלא ידיעת המנדים כגון שמתו המנדים או שהלכו למדינת הים שהמנדים עצמם מותרים להתיר אם עשו מקצת תשובה או כשלא ראו שחזר לעבירה אע"ג דלא ידיע להו אי עשה תשובה מעלייתא מפני שעל דעתם נתנדה ועל דעתם יותר אבל אחרים אין מתירין לו לעולם עד שיחזור בו חזרה גמורה עכ"ל: וכתבו עוד וז"ל כתב הראב"ד ז"ל הא דהר"ש בן לקיש כשם שנכנסה ברמ"ח איברים כך יוצאה מרמ"ח איברים דוקא כשחזר בו יפה והתירוהו יפה בדעת טוה ולא מפני יראה ואי לא לא ע"כ להראב"ד ז"ל והכי מסתבר וכ"כ בה"ג ברם צריך את למידע שהמנודה לעולם בנדויו אע"פ שנדוהו סתם וסתם נדוי ל' יום ולדידן ז' אפ"ה לעולם עומד בנדויו עד שיתירוהו שכיון שחל עליו קללה או נדוי לעולם עומד עליו עד שיהא ניתר ואז יוצא ממנו ומרמ"ח איבריו עכ"ל:

וכתבו עוד בשם הראב"ד שאין חרם כשבועה לענין היתר וא"צ שאלה לחכם אך צריך שיהו שם כל הנמנים בחרם והם עצמם יתירו: וכתבו עוד אע"ג דאמרינן לעיל טוט אסר וטוט שרי והיכא דפייסוה לבעל דיניה מתירין אותו מיד דוקא שלא זלזל בנדויו ובחרמו אלא עמד כמו מוחרם או מנודה אבל אם זלזל בנדויו ובחרמו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר קודם שיתירוהו כמו שאמרו נדרים (דף כ') בנדרים ובנזירות אא"כ הוא שוגג דאז לא זלזל בחרם וכ"כ הר"ן בתשובה סימן ס"ה וז"ל אבל מ"מ יש לספק ולומר שלא להתיר נדוי עד שינהוג נדוי ל' יום כיון שהקל בו ועבר עליו אא"כ יראה למתירים שהוא שוגג בזה ולא היה סבור שיהיה חייב לנהוג כדין מנודה וא"כ אם יקבל עליו נדוי ראוי להתירו לאלתר עכ"ל. וכ"ל דה"ה אם הוא אנוס כגון שלא היה יכול לנהוג נדויו שאם יודע הדבר שהוא נוהג נדוי יהיה חייב למלכות: **הא** דתניא דבנזירות מרובה אע"פ שנהג היתר כמה ימים דיו שינהוג איסור ל' יום אם הוא דוקא בנזירות שסתמו כשיעור זה אבל שאר נדרים צריך שינהוג איסור ככל ימים שנהג בהם היתר או אם הוא אפי' בשאר נדרים נתבאר בבי' ר"ח:

נידוהו לפניו אין מתירין לו אלא בפניו נדוהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. מימרא דרב בפ"ק דנדרים (ז:) וכתב הרא"ש אין מתירין אלא בפניו דכמו שנדוהו בפניו צריך לכבדו בפניו ולכבוד המנדה קנ"ד רב ואם התירו שלא בפניו הוי מותר וי"מ דטעמא דאין מתירין לו אלא בפניו שמא לא ידע שהתירו לו וגם אחרים שואלים לו אם התירו לו והוא אומר לא וכשרואים שמקרבין אותו מזלזלים בנדוי ולא יחושו עוד על נדוי חכמים ולהאי פי' אם התירו לו שלא בפניו אינו מותר (יז) נידוהו שלא בפניו כשרואה שמקרבין אותו יאמר בלבו כמו שנדוהו שלא בפניו כך התירו לו שלא בפניו: והר"ן כתב אין מתירין לו אלא בפניו י"מ דכיון דבפניו נדוהו אלים נדויו ולא מעקר אלא בפניו ולא נהירא אלא טעמא דמילתא משום חשדא דפעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא יוהגו בו נדוי יבא לחשדן אבל נדוהו שלא בפניו ליכא חשדא דאף הוא סובר שמא התירוהו שלא בפניו כשם שנדוהו שלא בפניו ולפ"ז כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו וכל שהתירוהו נמי אע"פ שלא הודיעוהו מותר בדיעבד עכ"ל: וכתוב בקונדריסין אמנם הרמב"ם כתבה להא כפשטא משמע דס"ד כלישנא קמא עכ"ל ואין נראים דבריו שכך דרכו של הרמב"ם להעתיק לשון הגמרא ומה שנפרש בלשון הגמרא אנו יכולים לפרש בדבריו:

נידוהו ע"ת חל הנדוי וצריך התרה אע"פ שמקיים התנאי ואפי' נידה את עצמו על תנאי בפרק ב' דמכות (דף יא:) אמר רב יהודה אמר רב נדוי על תנאי ואפי' מעצמו צריך הפרה מנ"ל מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו אליך וגו' וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלים בארון וכו': ומ"ש ומיהו פירש רבינו תם דוקא שהמנודה מסופק בשעת התנאי וכו' כן כתב התוס' בפרק מציאת האשה (סט.) והרא"ש בפרק אלו מגלחין בשמו דדוקא בדבר שהמנודה מסופק בשעת הנדוי אם יתקיים התנאי כי ההיא דיהודה שקיבל עליו להביא את בנימין ומחריא וגנבי

שלשה שנידו והלכו להם וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם שם וה"א בפרק אלו מגלחין אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא דמשמתי אתו בי תלתא אחרינא ושרו ליה א"ל רב אשי לאמימר והא תניא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שמת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו מופר כלל לא עד דאתו בי שלשה אחריני ושרו ליה וסבירא ליה להרמב"ם דפשטא דתלמודא משמע דאין צריך לדקדק דאלו שלשה יהו חשובים וגדולים כראשונים ולא קשה מהא דקאמר בעובדא דרב יהודה גברא רבה כרב יהודה ליכא למשרי לך זיל גבי נשיא וכן בעובדא דריש לקיש דא"ל זיל גבי נשיאה וכן בעובדא דשפחתו של רבי דלא נהגו חכמים קלות ראש בנדוייה שלשה שנים ולא התירו לו בי תלתא די"ל דמופלג כרב יהודה וכשפחתו של רבי התם הוא דבעינן מופלג כמוהו שיתיר נדויו של ראשון ובעובדא דריש לקיש לא היה נודע מי היה המנדה וחששו שמא היה מופלג טובא אבל סתם שלשה דלאו מופלגים אתו שלשה אחריני ושרו ליה אף ע"ג דאינם חשובים וגדולים כראשונים ומיהו ס"ל להרמב"ם דלא מצו הני שלשה אחריני להתיר אלא כשהלכו להם הראשוני' למ"ה דהכי משמע מדתניא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שמת חלק אינו מופר דאסיקנא דהכי קאמר חלקו ואינו מופר עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה דמדנקט מת אלמא דוקא מת או דומיא דמת דהלך למ"ה אבל כשהוא בעיר אין רשות לאחרים להתיר כלל:

ומ"ש הרמב"ם תחלה דיש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם ואפילו במקום הרב והוא הדין שלשה הדיוטות מתירין במקום הרב כדפרישית לעיל בע"כ נמי מיירי דהאי תלמיד או שלשה הדיוטות לא נידוהו אלא אחרים נידוהו דאי איהו נידוהו פשיטא דהמנדה יכול להתירו אפי' הוא עם הארץ ואפי' במקום הרב אלא אחרים נידוהו והלכו להם ואשמועינן דיחיד מומחה או שלשה הדיוטות ואפי' תלמיד במקום הרב מתירין הנדוי או החרם של אחרים ואין צריך לדקדק בחשבון המנדין וכחשיבותן שכך יהיו גם המתירין אם לא שהמנדה היה מופלג בדורו אבל הראב"ד לא חילק בין מופלג בדורו לאינו מופלג אלא דלעולם צריך שיהיו המתירין כחשבון המנדין וכחשיבותן ועיין בדברי הרא"ש טעמו של הראב"ד באלו חלוקי הדינים: **עוד** כתב הראב"ד בהגהות פ"ז דהא דבעינן שיהיו המתירין כחשבון המנדין וכחשיבותן היינו כשבאין להתירו תוך זמן הנדר אבל כשישלים הזמן כל שלשה או יחיד מומחה מתירים לו אי נמי כשנידוהו יחיד ואפי' איש מומחה על דבר עבירה כשישלים לו הזמן מתירים לו כל ג' או יחיד מומחה אבל נדוהו רבים צריכין רבים כמותם להתירו עכ"ל:

נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נראה הטעם דכי היכי דביזוהו בפניו כך צריך לחזור ולהראות בפניו שחזר בתשובה ושלא יבזוהו עוד לומר לו אתה מנודה ולפ"ז אם התירו שלא בפניו הוי היתר וכן עיקר וכ"פ בהגהות ש"ע: נידוהו על תנאי וכו' פ"ג דמכות (דף כ') אמר רב יהודה אמר רב נדוי ע"ת ואפי' לעצמו צריך הפרה מנ"ל מיהודה וכו': ומ"ש בשם ר"ת כם בתוס' והטעם דכיון שהוא מסופק הו"ל כאילו נידה עצמו בלי תנאי כלל שהרי אפשר שלא

דרכי משה

שנגזרו נידוי על הבא לדור עמהם: (יז) עיין באשירי פ"ק דנדרים וע"ל סימן רכ"ח בסופו מי שמנודה בעה"ב ועה"ז אם יש לו התרה ובתשובת הרשב"א סימן תס"ג משמע כדברי הר"ן שבב"י: (יח) כתב בהג"ה אלפסי דף שע"ט פ' א"ט ע"ב אם לא מקיים התנאי אין לו התרה עד שיפייס מי שחטא לו: ואט

פרישה

(לו) אא"כ יהיו גדולים כמותן ותימה לי מנין שהראב"ד חולק ע"ז שלא הוא לא דיבר אלא היכא שנידוהו והוא בנידוי ל' יום שצריך אח"כ להתירו וכן באשירי אבל היכא שחזר בו למאי אף הראב"ד מודה וצ"ע מ"ו ולי נראה דרבינו לשיטת הראב"ד כ"כ דכתב לעיל בשמו דימשום סמוך בתוך ל' יום למי שאינו חוזר בו אחר ל' יום שנידהו כו' ע"ש דבשניהם מתירין נידוי ואם כן דינם שוה גם בזה: (לח) נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו משום חשדא דפעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע וכשלא ינהגו בו נידוי יאמרו שמזלזלים בנידוי חכמים ולא יחושו עוד על נידוי חכמים אבל כשנידוהו שלא בפניו יאמר כשם שנידוהו שלא בפניו כך התירו ג"כ שלא בפניו ר"ן: (לט) ואפי' נידה את עצמו ודאיה מיהודה שאמר אם לא הביאותיו וגו' אע"ג דקיים התנאי (ומיהו פי' ר"ת כו' קאי אנדוהו על תנאי וממילא וכן הדין בנדה עצמו ועי' בב"י עכ"ה): (מ) מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו כי ההיא דיהודה שקיבל עליו להביא את בנימין ולא היה

חדושי הגהות

ה ותימה לי מנין שהראב"ד חולק על זה הלא הוא לא דבר אלא היכא שנידוהו והוא בנידוי ל' יום שצריך אח"כ להתירו וכן באשר"י אבל היכא שחזר דלמא אף הראב"ד מודה וצ"ע (מוהרש"ל) ול"נ דרבינו כ"כ לשיטת הראב"ד דכתב לעיל בשמו דמשום החוזר בתוך ל' יום למי שאינו חוזר בו אחר ל' יום שנידהו כו' ע"ש דבשניהם מתירין נידוי ואם כן דינם

[טור יו"ד ח"ר]

לקיימו א"צ התרה וכתב א"א הרא"ש ז"ל אפי' אם קבע זמן שאומר יהא בנדוי אם לא יעשה דבר פלוני לזמן פלוני יכול להתירו מיד (מא) אע"פ שלא הגיע הזמן ולא חל הנדוי עדיין ת"ח שנדה לעצמו מתיר לעצמו וכתב הרמב"ם אפילו נדה לעצמו על דעת פלוני אפילו י על דבר שחייב עליו נדוי אבל מי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו (מב) ואם היה הנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח (מג) אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ א"א הרא"ש (מד) אלא יתירו לו עשרה כמו

שלא יתקיים התנאי ואפ"ה נידה עצמו אבל היכא דבידו לקיים התנאי א"צ התרה : **וכתב** א"א הרא"ש אפי' אם קבע זמן כו' בתשובה כלל כ"ח כתב כך דלא דמי לנדר דאינו מתיר עד שיחול דנידוי קיל טפי דכיון שמתיר לעצמו לפיכך מתיר נמי קודם שיחול ונראה מהראיות שהביא הרא"ש לשם דאין חילוק בין נידה את עצמו לנידוהו אחרים לעולם יכולין להתיר הנדוי אע"פ שעדיין לא חל הנדוי אלא שהשאלה היתה על מעשה שהיה שאחד נידה את עצמו אם ישהה עוד חתנו עם אשתו והכי נקטינן ודלא כמ"ש במרדכי פרק האומנים :

ת"ח שנדה לעצמו מתיר לעצמו מימרא בפרק אלו מגלחין (דף י"ז) וכתב במרדכי פרק האומנין על שם רבינו עוזיאל דהא דאיתא התם מר זוטרא כי מחייב צורבא מרבנן שמתא מרישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה כי הוה עייל באושפיזיה שרי ליה לנפשיה והדר שרי ליה לדידיה אין פירושו שמנדה עצמו לבריות ונכנס בנדוייהם דא"כ הו"ל איהו בבל יחל הוא דאינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו אלא מר זוטרא היה אומר הא בנדוי לעצמי ותולה הנדוי לרצונו להתיר לעצמו עכ"ל נראה דמ"ש במנדה עצמו לבריות ונכנס בנדוייהם דהוא בבל יחל היינו שהיה מנדה לעצמו בלשון נדר כהך עובדא דמביא לשם שאחד נדה ואמר אם ישאל על נדרו יהא בנדוי עה"ז ועה"ב דמה שנדה יהא בנדוי עה"ז היינו לומר שיהא מנודה לבריות וינהגו בו דין מנודה דהיינו מנדה עצמו לבריות ונכנס בנדוייהם ע"י נדר וצריך התרה ע"י אחרים כדין כל נדר . והמעשה שהביא הרא"ש באחד שנידה את עצמו אם ישהה עוד חתנו עם אשתו אין שם נדר כלל אלא תלה נדוי עצמו לרצונו להתיר לעצמו בתנאי אם ישהה עוד חתנו עם אשתו שאם לא ישהה אין כאן נדוי ולא היה צריך התרה אלא מטעם דברי ר"ת דכיון דאין בידו לקיים התנאי צריך להתיר לעצמו ואינו חולק אדברי ר"ע כמו שנראה מדברי ב"י שהרא"ש חולק אדברי ר"ע דליתא : כתב הרמב"ם אפי' נידה לעצמו ע"ד פלוני אפי' ע"ד שחייב עליו נדוי בפרק ז' כתב כן והראב"ד בהשגות כתב זה אינו מחוור א"כ יהודה למה לא התיר לעצמו ועל כל זה קשה לי יעקב למה לא התירו עכ"ל אבל למ"ש בשם ר"ע לא קשיא כלל דיהודה קיבל עליו הנדוי דרך נדר והיה מנדה עצמו לבריות ונכנס בנדוייהם שהרי אמר וחטאתי לאבי כל הימים והוה ליה בבל יחל הוא דאינו מיחל וכו' אלא דאכתי קשה יעקב למה לא התירו וי"ל דודאי היה יעקב מתירו אי נמי יעקב נתן רשות לאחרים להתירו אלא דלפי שיהודה היה מנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב שהרי אמר וחטאתי לאבי כל הימים ונדוי העה"ז שנכנס בנדוי הבריות תלוי היתרו בבריות ונדוי של מקום לעה"ב תלוי היתרו למקום וע"כ היו עצמותיו מגולגלים כיון שלא היה היתר לנדוי זה בעה"ז וכדכתב במרדכי בשם רבינו פרץ ור"ע מיהו הראב"ד סובר כהרשב"א שנדוי עה"ב נמי יש לו התרה על ידי חכם כדמשמע בפרק אלו הן הגולין ולהכי מקשה יעקב למה לא התירו וצ"ל דאף על גב דאכן חזינן השתא מדהיו עצמות של יהודה מגולגלין אלמא דנדוי ע"ת אפילו נתקיים התנאי צריך התרה וכיון שלא התירו הנדוי היו עצמותיו מגולגלין מ"מ יעקב ויהודה הוו ס"ל דכיון דנתקיים התנאי שהעלה עמו את בנימין והציגו לפניו שוב לא צריך התרה ואין כך הלכה : ועל מ"ש הרמב"ם דאפי' ע"ד שחייל עליו נדוי הרי זה מופר לעצמו אין כך דעת הרשב"א ומביאו ב"י ע"ש הר"ן דפלוגתייהו תלוי בגירסא דפ"ק דנדרים : **ומ"ש** ואם היה הנדוי דרך שבועה וכו' פירש שאמר אני נשבע שאהיה בנדוי : ומ"ש וכן כתב הרא"ש הוא בתשובה כלל כ"ח : ומ"ש אלא יתירו לו עשרה וכו' כ"כ הרא"ש לשם בתשובה באינו ת"ח שמנדה לעצמו כיון דאינו יכול להתיר לעצמו צריך עשרה כמו בחלום ונראה לפרש דה"ק דכיון דאשכחן בנדהו בחלום דצריך עשרה א"כ איכא למימר דהא דקיי"ל יחיד מומחה או ג' הדיוטות מתירין הנדוי דוקא כשאחרים נידוהו אבל כשנדהו בחלום כיון שלא נתנדה מפי אחרים צריך י' א"כ ה"ה במי שמנדה לעצמו דלא נתנדה מפי אחרים ג"כ צריך י' להתיר כיון שאינו ת"ח ואינו יכול להתיר לעצמו מיהו לא בעינן דמתנו הלכתא כי התם דהתם חמיר נדויו שנדהו מן השמים ולמד משם רבינו דה"ה לת"ח שנידה לעצמו דרך שבועה כיון דאין יכול להתיר לעצמו צריך עשרה להתיר נדויו דבכל היכא שלא נתנדה מפי אחרים בין שנדוהו בחלום בין שנדה לעצמו ואינו ת"ח בין שהוא ת"ח ונדה לעצמו דרך שבועה כיון שאינו מתיר לעצמו אלא אחרים יתירו לו צריך עשרה והב"י הקשה בת"ח שנידה עצמו דרך שבועה הוה ליה למימר כמי דבעי י' שיתירו לו וכו' עכ"ל ותימה הלא מפורש בדברי רבינו דצריך

ונכבי שהם בידי שמים לא היה יכול לשומרו והוי כאילו אין תנאי כלל אבל היכא דבידו לקיים התנאי א"צ הפרה ומהאי טעמא כי א"ל רב הונא לרב ששת [עם בכתובות] בשמתא ליהוי מאן דלא לימא ליה לא מצינו שהוצרך היתר אותו נדוי : מנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב כתב הרשב"א בתשובה סימן שכ"ו דלשון כמים מרפא והכם עוקר הנדר והנדוי מעיקרו וכאילו לא היה הנדר והנדוי כלום : והמרדכי כתב בפרק האומנים בשם הר"פ דנדוי של עה"ב אין לו היתר כלל וכ"כ רבינו ירוחם בשם רבותיו וכבר כתבתי זה בארוך בסימן רכ"ח :

וכתב א"א ז"ל אפי' אם קבע זמן יכול להתירו מיד כו' כן כתב בתשובה כלל כ"ח ונתן טעם לדבר דלא אמרו דאינו יכול להתירו עד שיחול אלא גבי נדר אבל נדוי קל טפי מהפרה שהמנדה מתיר לעצמו וא"צ אחר להתיר הילכך לכ"ע הנדוי שנידה ע"ת יכול להתיר אע"פ שלא חל עכ"ל : ונראה מדבריו דדוקא בנדה עצמו אבל נדוהו אחרים לא ואפשר דכיון דנדוי קיל שהמנדה יכול להתיר לעצמו אם הוא ת"ח אף כי נידוהו אחרים יכולים להתיר קודם שיחול ומדברי המרדכי בפרק האומנים נראה דכי היכי דאין מתירין נדר עד שיחול כך אין מתירין הנדוי עד שיחול ולענין הלכה נקטינן כהרא"ש (יט) : **ת"ח** שנדה לעצמו מתיר לעצמו מימרא בפ' אלו מגלחין [יז :] ופ"ק דנדרים (ו :) וכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' ת"ת ת"ח שנידה לעצמו ואפי' נידה לעצמו על דעת פלוני ואפי' על דבר שחייב עליו נדוי ה"ז מפר לעצמו . וכתב הר"ן בפ"ק דנדרים כתב הרשב"א (סי' תר"ח) דדוקא היכא דלא הוי בר נדוי כההוא דאיתא התם מר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא משום יקרא דבר בי רב אבל כשנדה עצמו על דבר שהיה חייב עליו נדוי לאו כל כמיניה להתיר עצמו והקשו עליו אם כן היכי מקשה תלמודא פשיטא מקמי דלאמר כי הא דמר זוטרא אדרבא הו"ל אמאי לפיכך אמרו דבכל ענין שנדה את עצמו מיפר לעצמו וכן דעת הרמב"ם בפ"ז מהל' ת"ת . וראיתי למקצת מפרשים דל"ג פשיטא אלא ה"ג ומיפר לעצמו כי הא דמר זוטרא ולמי שגורס כן דברי הרשב"א נכונים בטעמם עכ"ל והמרדכי כתב בפרק האומנים בשם רבינו עוזיאל שטעמו של הר"פ שפסק דמנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב אין לו התרה היינו משום דנכנס בנדוי הבריות בעה"ז ובנדוי המקום בעה"ב ונדוי הבריות תלוי התירו לבריות ונדוי של מקום תלוי התירו למקום ואותו החכם שהורה דהמנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב יכול להתיר עצמו כדמר זוטרא דמשמית נפשיה והדר שרי לנפשיה זה טעות דמר זוטרא דמשמית נפשיה ר"ל שלא היה נכנס בנדוי הבורא ולא בנדוי הבריות אלא היה אומר הא בנדוי לעצמי ותולה הנדוי לרצונו להתיר לעצמו אבל המנדה עצמו לבריות ונכנס בנדוייהם הוה ליה איהו בבל יחל הוא אינו מיחל עכ"ל (כ) . והרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ח מ"ש מר על ראובן שנדה עצמו אם ישהה עוד חתנו עם אשתו והבאת ראיות שיכולים להתיר לו תמהני למה הוצרכת להביא ראיה שיש לו התרה לאותו נדוי מ"ש מכל נדוי דעלמא דהמנדה יכול להתיר נדויו וג"ז שנדה את עצמו יכול להתיר לעצמו גבי נדר דדרשינן לא יחל הוא אינו מיחל וכו' אבל נידוי לא בעי חרטה ועקירה מעיקרא אלא המנדה מתיר לכשירצה דטוט אסור וטוט שרי ת"ח מנדה לעצמו ומתיר לעצמו וכתב עוד בתשובה אחרת (כלל כ"ח) מי שאמר אהיה בנדוי אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו הוא בנדוי של עצמו ואם ת"ח הוא מתיר לעצמו . ובתשובה אחרת כתב ששאלוהו אם א' מבני העם נדה לעצמו בדרך שבועה אם יכול להתיר לעצמו והשיב דאינו יכול דלא אמרו אלא ת"ח דוקא אבל אינש אחרינא לא ועוד בנדון זה שהיה הנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו מתיר לעצמו דדוקא נדוי יכול להתיר לעצמו אבל שבועות ונדרים לא עכ"ל . ולא הבנתי דבריו דנידוי דרך שבועה משמע דהיינו שאומר אהא בנדוי אם אעשה כך או אם לא אעשה והיא היא דתשובה אחרת כה"ג היא וקאמר בה ת"ח מנדה לעצמו ומתיר לעצמו . ואפשר דנדוי דרך שבועה היינו שאומר אני נשבע להיות בנדוי אם אעשה כך או אם לא אעשה . ומ"ש רבינו ואם היה הנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו כבר נתבאר שהם דברי הרא"ש בתשובה : ומ"ש מי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו פשוט הוא : ומ"ש וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כבר נתבאר שבתשובות כתב כן : ומ"ש שלא יתירו לו י' וכו' עד שנדוהו מן השמים הם דברי הרא"ש בתשובה סוף כלל כ"ח וטעמו לומר דאע"ג דהיתר נדרים בג' או ביחיד מומחה כיון שבנדוהו בחלום אשכחן שצריך י' משמע דנידוי חמור ואינו נעקר אלא ע"י י' ואע"ג דהא דבעינן התם י' דתנו הלכתא ודאי משום דחמיר הוא שנדוהו בידי שמים לענין מנין המתירים אין נראה לומר

דצריך יותר לנדוהו בידים שמים ואע"ג דתלתא דמשמתי איכא תלתא דכוותייהו שרו נדרי עצמו חמיר טפי וצריך י' כך נ"ל לדברי הרא"ש ז"ל וא"ת בת"ח ז שנידה עצמו דרך שבועה הו"ל כמי דצריך י' שיתירו לו ולפי מה שפירשתי דהיינו לומר שנשבע להיות בנדוי אם יעשה ניחא דא"צ להתיר לו אלא השבועה לא הנדוי ומש"ה אני תמה למה הצריך י' שהרי גבי נדוהו בחלום פי' הוא ז"ל דטעמא דצריך י' משום דיש לחוש שמא בשליחות המקום נתנדה ועל כל בי י' שריא שכינתא והרי הותר לו באותו ב"ד שנתנדה וכן פי' הר"ן ז"ל וטעם זה לא שייך במנדה עצמו והו"ל דב"ד של ג' שיתירו לו סגי וצ"ע : ב"ה וכ"כ הר"ש בן הרשב"ץ בתשובה שאם נידה עצמו יכולים ג' להתירו כתב הרא"ש שנשאל בכלל כ"ח על ב' שאינם ת"ח שנידו זה את זה במריבה אם צריך חכם או ג' להתירו והשיב כל אחד מתיר את חבירו שכל מי שמנדה להבירו יכול להתיר לו אפילו ע"ה והביא ראיה לדבר : וכתב בקונטרס כתבו מקלת שהקונס עצמו לדבר הרשות בחרם דלאו כל כמיניה לנדות עצמו לכל העולם . וכ"כ הר"ר חסדאי גבי שטר טבחים שחברו עצמן לעשות שותפות מאומנות וקנסו עצמם שאם יפרדו תוך הזמן שיהיו מוחרמים ונשבעו לקיים שותפתם והשיב ז"ל שאם השבועה נעשית באחרונה כדרך סדרו של שטר נמצא שהנדוי והחרם קבלוהו לדבר הרשות לתנאים שבינם לבינם ולא לדבר מצוה לפיכך לא כל כמינייהו לנדות את עצמם לכל העולם . ואין אנו

דרכי משה

(יט) ואני מצאתי בתשובת הרשב"א סימן תר"ח כדברי המרדכי : (כ) ומדברי הרמב"ם שהביא רבינו לא משמע כן :

כ' ע

דרישה

רב בנידוי כו' ויש רוצין ללמוד מכאן שמי שהוא בחרם ומתירין לו שהשמש יכריז שאינו בחרם עוד אין ראיה מכאן להכרזת השמש דדילמא לא צריך אלא להתיר החרם בינם ובין עצמם ויודיעהו שהותר ולא להכריזו (במרדכי ס"פ אלו מגלחין דשכ"ו שדרו ממתיבתא מי שביקש להתיר לו הנדוי אמרו כך פלוני איחייב שמתא ואישתמית וקבל דינא השתא שרי ושביק ליה מי שאמר למשה בלתי כדבריך הוא ישרי וישבוק ליה עכ"ל תשובת הגאונים עכ"ה) : העיד הה"ר אהרן הכהן שראובן תפס ישיבה ששה שנים בנוה העיר הגדולה שקורין את ראובן הרב בן הרב כו' ותובע ליטרא דדהבא על בושתו יכול להיות שראובן חריף ובקי במדרי התורה ושימש גדולים הרבה אבל ליטול שררה להשתמש בתגא ליטול ליטרא דדהבא כדין מבייש ת"ח אפי' בדברים . הרי אמרו חכמים לא כל הרוצה ליטול השם יטול וכה"ג כ"ע מייסי ליוהרא ולא פליגי אלא דלא מחזי יוהרא כמו ק"ש לילה ראשונה ומלאכה בט' באב ומ"ש רבותינו דקנסינן ליטרא דדהבא ה"מ ת"ח שידוע בשערים בלי נטילת השם כי השוא דירושלמי דאפקר לר' יוסי בר חנינא שהיה יודע לר"ל

פרישה

היה בידו שלא יאנס במיתה או כיוצא בזה והוי כאילו אין תנאי כלל ומיהו יש כותבין שנידוי ב' עולמית כגון גבי יהודה אפי' יש בידו לקיימו חל הנידוי וצריך התרה מהאי מ"ו ומרדכי המחמיר דלא יועיל לו התרה ע"ש בב"י : (מא) אע"פ שלא הגיע הזמן ולא חל כו' אע"ג דלענין נדר אינו יכול להתירו עד שיחול נידוי קיל מיניה שהרי יכול להתיר לעצמו וא"צ אחר להתירו אסיר"י ועיין בש"ע בסעיף ל"א דפסק כהרא"ש דמתיר הנידוי עד שלא חל ולעיל סימן רכ"ח סי"ז לא פסק כן ובש"ע כתבתי דיש לחלק בין מתיר המנדה עצמו דמותר אף עד שלא חל ובין אחרים מתירין לו ע"ש : (מב) ואם היה הנידוי דרך שבועה שאומר אני נשבע להיות בנידוי אם אעשה דבר פלוני ב"י : (מג) אינו יכול להתיר לעצמו מי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכן כתב כו' כצ"ל (ות"ח המנדה עצמו דרך שבועה א"צ עשרה אלא סגי בג' ב"י עכ"ה) ויש נוסחאות מוטעות בדפוסי ב"י אבל בתשובת הרא"ש כתוב כמו בנוסח הספר שלפני : (מד) אלא יתירו לו עשרה כמו נדהו בחלום דנידה בעצמו אסור להקל דבריו וחמיר מנדר דמתיר בג' :

מוסו

חדושי הגהות

דינם שוה גם בזה (פרישה) : ו אפי' על דבר שחייב עליו נידוי ואם היה הנידוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו . מי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו . וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כצ"ל (פרישה) וכ"מ בב"י : ז ר"ל וא"כ קשיא אמאי דכתב בתשובה שלמעלה דבת"ח דרך שבועה אינו מתיר לעצמו משמע דאחד מתיר לו ואמאי לא קאמר דבעי י' :

עיין

כמו נדוהו בחלום אבל לא בעינן דתנו הלכתא כהתם דשאני התם דחמיר טפי שנדוהו מן השמים (מה) נדוהו בחלום הוי נדוי וצריך התרה ואפילו התירו לו בחלום אינו כלום ואפי' יודע מי נדהו אינו יכול להתירו ואין לו התרה (מו) אלא ע"י י' (מז) [יב] דתנו הלכתא או מתנו ל' הרמב"ם צריך י' ב"א ששונין הלכות להתירו לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו אפילו י' ששונין משנה לא מצא מתירין לו י' שיודעין לקרות בתורה (מח) לא מצא מתירין לו ואפילו עשרה שאינן יודעין לקרות (מט) לא מצא במקומו י' מתירין לו אפי' ג' ע"כ ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה שאין לו התרה אלא על ידי י' (נ) דמתנו או תנו: (נא) השומע הזכרת השם מחבירו צריך לנדות (נב) ויכול להתיר לו מיד (נג) ואם לא נדהו הוא עצמו חייב

ב"י

שם יקוקין להתנהג עמהם מכח נדוים כלל וכדקי"ל מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב. והטוב להגדול ממנו ואע"פ שסוף סוף אלו שעברו בתנאים עברו גם כן על השבועה כיון שבשעה שקבלו נדויים לא נעשה אלא לדבר הרשות שהרי עדיין לא עשו אין כח בידם להזיקנו לנהוג עמהם וזה ברור ע"כ וכן דעת הר"ן ז"ל בתשובה עכ"ל ובעל הקונטרס כתב אין דין זה ברור בעיניו אלא אפילו קבל חרם לדבר הרשות חייב כל אדם להתרחק ממנו כדין מוחרם. האומר לחבירו מנודה אני לך או משמתנא אני מנך או כדירנא מנך או מרוחקני ממך אסור לישב בד' אמותיו נתבאר בסימן ר"ו:

נדוהו בחלום הוי נדוי וצריך התרה כפ"ק דנדרים (ח.) אמר רב יוסף נדוהו בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו והוא דתנו הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתנו הלכתא אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא ליזיל וליתיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי י' עד דמקלעי ליה י' דגמרי הלכתא א"ל רבינא לרב אשי ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה אמר ליה לשמתיה שוייה שליח למשרי ליה לא שוייה שליח א"ל רב אחא לרב אשי שמתוה ושרו ליה בחלמיה מאי א"ל כשם שא"א לבר בלא תבן כך א"א לחלום בלא דברים בטלים והטעם שצריך י' להתירו כתבתי בסמוך. והוא דתנו הלכתא כלומר גמרא אבל מתנו משנה לא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל וכבר הזכיר הר"ן גירסא זו והוא ז"ל היה גורס והוא דמתנו אבל תנו לא וכן גורס הרא"ש ופירשו מתנו לאחרים אבל תנו בלחוד לא דלא חשיבי כולי האי והא דאמרינן ואי ליכא ליזיל וליתיב אפרשת דרכים וכו' כתב הרא"ש ז"ל ואי ליכא לא תנו ולא מתנו אל יקח הדיוטות וטוב לו שישב בפרשת דרכים ויקבל שלום מבי י' דגמרי הלכתא והר"ן כתב ויהיב שלמא לבי י' מתוך שהשיבו לו שלום יגינו עליו מן הייסורין: והתוס' כתבו ליזיל לפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי י' כי היכי דלהדרו ליה שלמא ומועיל לו לתלות להגין לו מן הייסורין עד דמקלעו י' דגמירי הלכתא ויתירו לו הנדוי אבל ליכא לפרש עד דמיקלעי י' דמתנו הלכתא ויהיב להו שלמא א"כ למה חזר והזכיר י' גבי עד דמקלעי הול"ל דמקלעי דמתנו ואנן ידעינן דהאותן שהזכיר כבר דיהיב שלמא קאי אלא ש"מ כדפי' וכתבו עוד הא דנקט פרשת דרכים יש לפרש שהם רגילות למצוא י' בני אדם יחד יותר מבעיר מיהו יש לפרש דאפילו בזה אחר זה מועיל ומ"ת נקט פרשת דרכים לפי שהם רגילות ליתן שלום לבני אדם עכ"ל ויש קיצור בל' רבינו שכתב ואין לו התרה אלא ע"י י' דתנו הלכתא או מתנו דמשמע דשוין הם באיזה מהם שיודמן סגי והא ליתא כמבואר בלשון הגמרא שכתבתי דלכתחלה צריך לחזור אחר דתנו הילכתא ואפשר שסמך על מ"ש בסמוך בשם הרמב"ם ז"ל ודקדק לכתוב אין לו התרה אלא ע"י י' דתנו הלכתא או מתנו כלומר לכתחלה יחזור אחר דתנו הלכתא ואי לא משכח להו יקח דמתנו:

לשון הרמב"ם צריך י' בני אדם וכו' בפ"ו מהל' ת"ת: ומ"ש טורח אחריהם עד פרסה צ"ע מנין לו ואפשר דמדקאמר ליתיב אפרשת דרכים משמע ליה דסתם פרשת דרכים לא הוי עד פרסה דתוך פרסה הוא כרמים וכיוצא בו ויש הוכחה לדבר מדאמרינן [ברכות ל'] גבי תפלת הדרך ועד כמה עד פרסה אמרו וכפי מה שפירשו בו: ומ"ש לא מצא מתירין לו י' שיודעין לקרות בתורה לא מצא מתירין לו ואפי' י' שאינן יודעים לקרות לא מצא במקומו י' מתירין לו אפי' ג' אע"פ שלא אמרו כן בגמרא אפשר דמסברא אמר הכי ויותר נראה שהיה כתוב כן בנוסחא שלו בגמרא אבל יש לתמוה למה הרמב"ם ורבינו השמיטו מה דקאמר בגמרא ליתיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי י' וכו' ואפשר שהיו מפרשים שמ"ש ויהיב שלמא לבי י' היינו לומר דע"י כך יקבץ י' דמתנו הלכה שיתירו לו ולאו למימרא שנתינת השלום מעלה ומורדת כמו שפי' המפרשים: ומ"ש רבינו ומלשון א"א ז"ל יראה שאין לו התרה אלא ע"י י' דמתנו או תנו כ"כ מפני שהביא דברי הגמרא כמו שכתוב בנוסחא דידן: כתב הר"ן צ"ע במי שנדוהו בחלומו אם צריך לנהוג בכל דיני המנודה: גרסינן בפ"ק דנדרים [ח:] רבינא הו"ל נידרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו א"ל אי מכנפי אין אי לא לא וכתבו התוס' דנראה לרשב"ם דגרסי' רבינא הו"ל נידוי לדביתהו פי' שנידוה בחלום והיתה בושה לבא לב"ד לפני רב אשי להתיר לה וגרסי' מהו שיעשה שליח לאשתו להתיר לה נידוי מי דמי לנדהו בפניו דאין מתירין לו אלא בפניו דבפניו נדהו בחלום או דילמא כיון שלא נדהו אלא בחלום כנדוהו שלא בפניו דמי ומתירים לו שלא בפניו והשיב רב אשי אי מכנפי העשרה מתירין לו ע"י שליח שלא בפניו דמסתייע מילתא כיון שמכאן מזומנים ומכונסים ואי לא שלא מכאן מזומנים ומכונסין וצריך לחזר אחריהם לא פי' לא יתירו ע"י שליח אבל ודאי ע"י מנודה עצמו יועיל אפי' ע"י חיזור בני אדם עכ"ל: מ"כ מי שנדהו בחלום ובאים להתיר לו יאמרו מחמת דאישתמית פלוני בחלמיה מותר יהא ליה לא יסורין ולא קללה יבואו עליו ויאמרו יחי ראובן ואל ימות וגו' תודיעני אורח חיים וגו' ה' שמעתי שמעך וגו' ויאמרו ג"פ ויעבור עכ"ל (כא): השומע הזכרת השם מחבירו וכו' בפ"ק דנדרים (ז:) א"ר חנן אמר רב השומע הזכרת השם מחבירו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי וכתב הר"ן בריש תמורה מפקינן אזהרה למזכיר ש"ש מדכתיב את ה' אלהיך תירא ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי לא שיהא בנדוי מאיליו אלא ראוי להתנדות קאמר שהרי המזכיר עצמו צריך נידוי והיאך יהא חמור ממנו השומע ושותק אלא כדאמרינן וכן כתב הרא"ש ז"ל וכ"כ הגהות מיימון סוף הל' שבועות וכך הם דברי רבינו: ומ"ש ויכול להתיר לו מיד שם

ב"ח

דצריך י' כדפרי' גם מה שהקשה אדברי הרא"ש ותימה למה צריך י' גבי נדוי דלא דמי לנדוהו בחלום כבר התיישב במה שכתבנו דהחמיר הרא"ש בדבר זה משום דאיכא למימר דכל היכא שלא נתנדה מפי אחרים צריך וכו' ואין כאן השגה ולא קושיא. שוב ראיתי במקצת ספרי רבי' כתוב הנוסחא איפכא דלאחר דברי הרמב"ם כתב ואם היה הנדוי דרך שבועה אפילו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו ומי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ א"א הרא"ש אלא יתירו לו עשרה וכו' ועפ"ס נוסחא זו בספרי ב"י הקשה קושייתו אבל לפעד"נ דנוסחא זו ט"ס היא ונוסחאתינו היא עיקר דלאחר דברי הרמב"ם כתב אבל מי שאינו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו ואם היה הנדוי דרך שבועה אפילו ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ א"א הרא"ש אלא יתירו לו י' וכו' דלפ"ז ניחא כדפרי': נדוהו בחלום וכו' מימרא דרב יוסף פ"ק דנדרים: ומ"ש ואפי' התירו לו בחלום שם וטעמא דשמא התרה זו שבחלום דברים בטלים הם דכשם שא"א לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים: ומ"ש ואפי' יודע מי נדהו וכו' שם וטעמא דלשמתיה שוייה שליח למשרי ליה לא שוייה שליח: ומ"ש דתנו הלכתא או מתנו פי' דתנו הלכתא הם קודמים למתנו פי' משנה ולא הלכות וכדכתב בשם הרמב"ם בסמוך דהכי הוא הגירסא במקצת ספרים: ומ"ש ומלשון א"א הרא"ש יראה שאין לו התרה אלא ע"י עשרה דמתנו או תנו כך היתה גירסת הרא"ש דמתנו קודמין לתנו ופי' מתנו לאחרים ופי' תנו לעצמן ולא לאחרים והא דכתב הרמב"ם טורח אחריהם עד פרסה ולא נמצא כך בגמרא כתב ב"י ויישוב ע"ז ע"ש. אבל לפעד"נ דכך היתה גירסתו בגמרא וכן פי' ב"י אהא דכתב לא מצא מתירין לו י' שיודעים לקרות בתורה וכו' שכך היתה גירסתו בגמרא אבל מה שלא כתבו הרמב"ם ורבינו הא דאיתא בגמרא ליתב בפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה וכו' קשיא טובא הלא כתבוה הרי"ף והרא"ש והב"י פי' מה שפירש ולפעד"נ דלא כתבוה משום דעכשיו שאנו שרויין בין הנכרים איכא סכנה דיאמרו כשפים הוא עושה ורב יוסף לא קאמר הכי אלא בבבל במקומות שלא היו שם נכרים כלל ודכוותא חשו לסכנה בפ"ק דיומא גבי בדיקת מזוזה בשערי העיר דיאמרו כשפים הוא עושה וכדלעיל ריש סימן רפ"ו: השומע הזכרת השם וכו' פ"ק דנדרים [סוף דף ז'] א"ר חנן אמר רב השומע הזכרת השם מחבירו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי ופי' הרא"ש ושאר מפרשים ע"ש ר"ת דאין פירושו שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי להתנדות קאמר וז"ש רבינו הוא עצמו חייב נדוי כלומר חייב להתנדות אבל אינו בנדוי מתחלה אם לא נדוהו: ומ"ש ויכול להתיר לו מיד שם רב הוה שמע להההיא איתתא דאפקה שם לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באפה. נראה דלפי דלא היה מכירה וכשתלך מפניו בלא התרה לאלתר שוב לא היה אפשר להתיר נדויה כדאמר רב גופיה התם נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו להכי שרא לה לאלתר וז"ש ושרא לה לאלתר באפה כלומר דלפי שהיה צריך להתיר בפניה להכי שרא לה לאלתר דאי לאו לאלתר לא היה אפשר להתיר בפניה אבל אם המנדה מכיר המתנדה דאפשר להתיר בפניו לאחר זמן כשישלח אחריו א"צ להתיר לאלתר ולכן כתב רבינו ויכול להתיר לו מיד כלומר דאינו חייב להתיר לו מיד:

דרכי משה

(כא) כ"ע בהג"ה מרדכי דב"ק דף נ"ג ע"ד השיב רש"י על אחד שחירף חבירו והזכיר לו שנשבע בשם השמד ועמד אחר ואמר חס מהזכיר שהרי נגזר ע"ז שכל המזכיר יהא בנידוי ולא הזכיר מי שגזר ע"ז ועכשיו נודע שר"ג גזר ע"ז י"א שהמחרף הוא בנידוי של ר"ג עולמית והשיב רש"י שגוזרי גזירות אין מתכוונין לענוש השוגגים שאינם יודעים הגזירות אלא מחרימין כל היודע ומספקפק בה וכל דלא הזכיר בשם מי שגזר על זו לא פקפק בגזירתן ולא בא לכלל נידוי ולא הוי כאפקירותא להוי בנידוי עד שיודע מאן גברא רבא דאזמניה כו' אפילו אם באנו להחמיר עליו אין להטיל עליו רק חומר סתם גזירת ולא נדוי של גדול העולם כיון דלא ידענו ואם הוא המתרה מאנשי ריב של המחרף אין זה קרוי ידיעה לפי שלא היה נאמן עליו דסבור לשתקו הוא בא ועוד אני אומר שאם יתברר שר"ג גזר בנידוי לעולם שלא להזכיר גנאי זה לבעל תשובה ולא לדרי דריהון והתרו למגנה על זה בשם ר"ג ולא

דרישה

לר"ע שהיה ת"ח אבל אנן לא ידעינן ליה לראובן לכן אין בידו למיבו אלא שיהיה במחילה לפי כבודו ע"כ תשובת מהר"מ מ"ץ מ"ז: בת"ה סימן רפ"ו כתב דאם נדה לאדם אחד על שעבר עבירה וגזר השר עונש על מי שהזיק הנידוי חייבים לכנוס בספק עונש כדי להזיק דתנו אבל אם נדוהו בדברים שבינו לחבירו כגון שסבבוהו לערכאות של עכו"ם אין אלו חייבים בסכנת העונש: [יב] (דתנו ר"ל גמרא דמתנו ר"ל משניות כן משמע מדברי הרמב"ם שכתב רבינו בסמוך

פרישה

(מה) נדהו בחלום הוי נידוי וצריך התרה וכתב ב"י מצאתי כתוב בשעת התרה יאמרו מחמת דאישתמית פלוני בחלמיה מותר יהא ליה לא יסורים ולא קללה יבואו עליו ויאמרו יחי ראובן ואל ימות וגו' תודיעני אורח חיים וגו' ה' שמעתי שמעך וגו' ויאמר ג"פ ויעבור עכ"ל: (מו) אלא ע"י י' דתנו הלכתא כו' וטעמא דבעינן י' משום דיש לחוש שמא בשליחות המקום נתנדה ועל כל בי עשרה שריא שכינתיה והרי הותר לו באותו ב"ד שנתנדה [illegible] וכ"ל דהכ"ט בעינן שיהיו גדולים בחכמה יודעי ספר וכתב ב"י הוא"ל דבעינן י' הוא מטעם דפריסית ותעם זה לא שייך במנדה עצמו והו"ל דב"ד של ג' שיתירו לו סגי וצ"ע עכ"ל. וי"ל דה"ק כיון דבנידוי ת"ח מתיר לעצמו כאילו הם ג' אף שבנדר אינו מתיר לעצמו א"כ ש"מ דג' אין לו ענין בנידוי ובאחר דאינו ת"מ צריך י' כיון דג' אין לו ענין כאן: (מז) (דתנו הלכתא ר"ל גמרא עכ"ה). או מתנו ר"ל משניות וכתב ב"י ז"ל ויש קיצור בל' רבינו שכתב ע"י י' דתנו הלכתא או מתנו משמע דשוין הן ובאיזה מהן שיודמן סגי והא ליתא כמבואר בגמרא דלכתחילה צריך לחזור אחר י' דתנו הלכתא ואפשר שסמך לו על מ"ש בסמוך בשם הרמב"ם ז"ל ודקדק לכתוב אין לו התרה אלא ע"י עשרה דתנו הלכתא או מתנו כלומר לכתחילה יחזור אחר דתנו הלכתא ואי לא משכח להו יקח דמתנו עכ"ל: (מח) ה"ג לא מצא אפי' י' דאינן יודעים לקרות וכן הוא בדפוסי' פ"ו מה' ת"ת ובש"ע: (מט) ומ"ש לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפי' בג' ק"ק למה כתב במקומו הא אף לא מצא במקומו קאמר לפני זה דצריך לטרוח עליהן עד פרסה ודוחק לומר דלא קאמר דיטריח עד פרסה כ"א בעבור דימצא מי ששנה ותנא אבל לא בשביל מספר דעשרה וגם דוחק לומר דמקומו דנקט קאי ארסוק פרסה שנזכר דשם מקומו לענין זה: (נ) דמתנו או תנו ומ"ת איפכא הול"ל תנו או מתנו וי"ל דאדברי הרמב"ם הנ"ל קאי דכתב דאם לא מצא שיודעים לקרות יתירו לו אלו שאינן יודעים לקרות ואהא כתב דהרא"ש ס"ל דאינו מתיר כ"א דמתנו לכל הפחות ואי לא משכח אפי' דמתנו צריך לשהות עד דישתכחו ואח"כ כתב או תנו ללמד דאפי' איתא הכי דמתנו אם יוכל להשתדל למאן דתני לא יניח להתיר [illegible]: (נא) השומע הזכרת השם כו' בין לשוא בין לבטלה והא דסתם הגמרא ורבינו וכתבו הזכרת השם סתם משום דהזכרת השם משמע דאין לפניו אלא הזכרה והיינו שהזכירו בלי ענין כלל: (נב) ויכול להתיר לו מיד והרמב"ם כתב צריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שאינם יודעים שנדהו וא"ת יודיעו יהיו כל העולם בנידוי שהרי למדו לשונם [illegible] (נג) ואם לא נדהו הוא עצמו חייב נדוי לא שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי להתנדות [illegible] ופסק ר"י ורא"ש:

בנ"ש

חדושי הגהות

א עיין בתשובה סימן ל"ח

חייב נדוי וכתב בסה"מ (יד) בד"א במזיד אבל בשוגג שאינו יודע שהוא אסור אין לו לנדותו ט (יה) והרמב"ם כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו שלא לשנות בכך הרואה חבירו שאכל מפירותיו ואומר יהא בנדוי והשיב לו אדרבה הוא יהא בנדוי (יו) נדוי (יז) של השני הוא נדוי ולא של הראשון וכן כל כיוצא בזה כל המנדה חברו שלא כדין ואמר השני אדרבה אבל אם קודם שלקח מפירותיו התרה בו ולא שמע לו ונדהו נדויו נדוי שבדין נדהו . אח גדול בשנים שביזה וחירף לאחיו הקטן ממני בשנים והוא ת"ח ונדה

מיד : ומ"ש בשם ספר המצות כ"כ סמ"ג בלאוין סוף סימן רנ"א : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא סוף הל' שבועות ואיכא לתמוה דמשמע מדברי רבינו דהרמב"ם חולק אספר המצות ומהלשון שהביא רבינו בשמם לא משמע דפליגי במידי אבל המעיין בסמ"ג בשם יראה דהסמ"ג ה"ק בד"א דחייב לנדותו אלא במזיד אבל בשוגג אינו חייב לנדותו מיהו יכול לנדותו אם ירצה אבל להרמב"ם אסור לנדותו מפני שהוא שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא ירגיל לשונו בכך ואם אח"כ חוזר להזכיר השם חייב לנדותו דהשתא נקרא מזיד כיון שעבר לאחר אזהרה ולשון רבינו שכתב על שמם גם כן צריך לפרש כך דס"ה כתב בד"א דצריך לנדותו במזיד אבל בשוגג אין לו לנדותו כלומר אינו צריך ואם ירצה לנדותו הרשות בידו אבל הרמב"ם כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו וכו' כלומר אין רשאי לנדותו אלא מזהירו בלבד שלא לשנות בכך ולפעד"נ להגיה במ"ש בשם ס"ה וצ"ל אינו חייב לנדותו : **הרואה** חבירו וכו' עובדא דר"ל בפ' ואלו מגלחין (ד' י"ז) וקאמר טעמא דאם ממון נתחייב לו בעד הפירות אבל נדוי לא נתחייב לו : ומ"ש אבל אם קודם שלקח מפירותיו התרה בו וכו' כ"כ הרא"ש שם ואיכא לתמוה שהרי בגמרא אמרו ר"ל הוה מנטר פרדסא אתא ההוא גברא וקא אכיל תאיני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא וכו' דבין אם תפרש רמא ביה קלא דגער בו ולא אשגח ביה כדאיתא בפי' רש"י באלפסי ובין אם תפרש רמא ביה קלא שהשליך עליו גוש של רגבים ולא אשגח ביה ה"ז חשוב כאילו אמר בהדיא אל תאכל ואפ"ה אין נדויו נדוי וצ"ל דההוא גברא קס"ד דהני פירות למכירה עומדות והא דרמא ביה קלא אינו אלא לומר שלא יעלה על דעתו לאכול פירות הללו בחנם כי אין דעתו לוותר כלל אלא צריך לשלם ולא אשגח ביה לפי שדעתו היה ג"כ לשלם מה שהיה אוכל וכשנדהו לפי שלא היו עומדים למכירה שלא כדין נדהו כיון דהיה שוגג אבל אם התרה בו קודם שאכל שלא יאכל כלל שאין פירות אלו עומדין למכירה ולא שמע לו א"כ מזיד הוא לגזול אע"פ שדעתו לשלם הלכך אם נדהו נדויו נדוי והכי משמע להדיא מדברי נ"י כשכתב פי' זה של הרא"ש ע"ש הראב"ד . והרא"ש ורבינו קצרו במקום שהיה להם לפרש : כתב ב"י בשם המפרשים שאין יכול לומר אדרבה אא"כ שהמנודה הוא צורבא מרבנן אבל אם אינו צורבא מרבנן אינו יכול לומר אדרבה וע"ש : **אח** גדול בשנים וכו' פי' אע"ג דדרשינן את אביך לרבות אחיך הגדול מ"מ זה שלא נשא פנים לתורה וביזה ת"ח אינו עושה מעשה עמך הוא ויפה

שם רב הונא שמעה להיא איתתא דאפקה שם לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באפה : י וכתב בספר המצות בד"א במזיד וכו' : והרמב"ם כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו שלא לשנות בכך בסוף הל' שבועות וז"ל השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שבירך ברכה שאינה צריכה שהוא עובר משום נושא שם השם לשוא ה"ז חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנדוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שהרי אינו יודע שנדהו וא"ת יודיעו נמצאו כל העולם בנדוי שהרי למדו לשונם מעוה ושבועה תמיד בד"א כשהיה הנשבע הזה או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדותו ואני אומר אסור לנדותו לא ענש הכתוב שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור ולא שבועת שוא בלבד היא שאסורה אלא אפי' להזכיר שם מן השמות המיוחדים לבטלה אסור ואע"פ שלא נשבע שהרי הכתוב מצוה ואומר (דברים כח) ליראה את השם הנכבד והנורא ובכלל יראתו שלא יזכירו ש"ש לבטלה : **הרואה** חבירו שאכל פירותיו וא"ל יהא בנדוי והשיב לו אדרבה הוא יהא בנדוי נדויו של ב' הוא נדוי וכו' בפ' אלו מגלחין (יז ·) ר"ל הוה מנטר פרדסא אתא ההוא גברא וקא אכיל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבא ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי מי נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא א"ל שלו הוא נדוי שלך אינו נדוי וכתבו התוס' אע"ג דמשמתינן עבור ממון כדאמרינן לעיל ה"מ לממונא י"ל שהו"ל לקרותו לב"ד תחלה שמא יפרע ועוד דבב"ד נמי צריך ב' וה' וג' ובשם ר"ת שמעתי שהיה רגילות באותו מקום שאוכלין באילנות ונותן דמים והשתא לא היו עוברים על הגזל עכ"ל . וכתב הרא"ש ומיירי שנדהו אחר שאכל אבל אם א"ל אל תאכל ואעפ"כ אכל היה יכול לנדותו כי הרואה חבירו שעושה עבירה אפי' איסור דרבנן חייב לנדותו כדאמרינן פרק הדר (סג ·) רבינא שמתיה לההוא גברא שהיה משתמש באילן בשבת וכ"כ נ"י וכתב עוד ובשם הרמ"ה תירצו דלית ליה ליחיד לשמותי אממונא דנפשיה אלא אאפקירותא וב"ד הם המשמתים אממון אחרים ובשם הראב"ד תירצו כי ר"ל טעה מפני שלא התרה בו תחלה שלא יאכל כי שמא היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע משלו שבזה לא היה איסור וכשנדהו בלא התראה שלא כדין עשה עכ"ל : כתב ר"י וז"ל כתב הראב"ד המנדה חבירו שלא כדין וא"ל חבירו אדרבה כלומר שהחזיר לו הנידוי שנדה שלא כדין מנודה כך פשוט פ' אלו מגלחין מההוא עובדא דר"ל וכתב דוקא שהמחזיר לו אדרבה הוא גברא רבא או אין אנו יודעים מי הוא דשמא הוא יותר גדול מהמנדה

אבל אם המנדה שלא כדין הוא ת"ח ומחזיר לו הנידוי וא"ל אדרבה אינו ת"ח אין המנדה שלא כדין מנודה ועוד כתב כי המנדה מי שאינו חייב נידוי אין ב"ד חייבים לנדותו אלא כשהמתנדה חושש לכבודו ומנדהו אז הוא מנודה עכ"ל ר"י (כב) וגם מהר"י קולון כתב בשורש קכ"ח ובשורש ק"ע בשם המרדכי כי לא שייך למימר אדרבה אלא לחכם שכנגדו אם המנדה צורבא מרבנן אבל ע"ה לית לן למימר אדרבה נדויו נדוי והביא דרשב"ל בחזקת צורבא מרבנן אוקמא ליה עד כאן לשונו :

(ב"ה) כתוב בתשובת הרמב"ן והרשב"ץ מי שנידה את אחד שלא יכתוב שטר מתנה ואמר לו האחר אדרבה נידוי הב' נידוי דכתיבת שטר מצוה היא ונמצא שהראשון נידהו שלא לעשות מצוה עכ"ל והריב"ש סובר שאין זה נקרא מנדה את שאינו חייב נדוי כמבואר בתשובה שכתבתי בסימן זה : וכן כתב הרמ"ך עלה דההיא דכתב הרמב"ם דמנדה מי שאינו חייב נדוי מנדין אותו ובלבד שיהא זה שאינו חייב נדוי תלמיד חכם אבל אם אינו ת"ח למה יהיה חייב נדוי המנדה הילכך אם בזה הת"ח לע"ה בכל בזוונות שבעולם אין מנדין אותו ומההיא דרשב"ל אין להביא ראיה דשמא נידה ת"ח גדול ממנו תדע שהצריכוהו ללכת לפני נשיא ואם לא היו מספקים אותו באדם גדול למה ילך לפני נשיא יתיר לו פחות שבהם כ"כ עיקר וכן שמעתי שמורים חכמים לתלמידים אבל לא דרשינן ליה בפירקא עכ"ל (כג) . וכתב מהר"י קולון בשורש ק"ע דמדברי תשובת מהר"מ נראה דאם פגע הרב ונדה בענין שהיה לו לחוש שמא אינו חייב נדוי אם אמר התלמיד אדרבה נדויו נדוי וכתב עוד דמ"ד דתלמיד לרב אינו יכול לומר אדרבה היינו משום דס"ל כהראב"ד דאמר בהדיא דבההיא דרשב"ל אין ב"ד נזקקים לנדותו אבל להרמב"ם דאמר דב"ד חייבים לנדותו אין חילוק בין תלמיד לרב לשאר כל אדם ובסוף דבריו כתב נלע"ד דאפי' כאמר שהקטן יכול לומר אדרבה נגד הגדול ממנו היינו דוקא שגם הוא צורבא מרבנן כיון שאינו תלמידו ממש מצי למימר אדרבה אבל אם הוא ע"ה אפי' לא למד כלל לפני הצורבא מדרבנן המנדהו אפ"ה אינו יכול לומר אדרבה אמנם כבר פירשתי לעיל דהיינו דוקא למ"ד דצריך שהמתנדה ינדהו אבל לדברי האומר שב"ד נזקקין לו וחייבים לנדותו אפי' לא נדהו האחר נלע"ד דל"ש ת"ח ל"ש ע"ה כיון שאין זה חייב נדוי ב"ד חייבים לנדות המנדה וכ"כ מתוך דברי הרמב"ם מדקא פסיק ותני סתמא המנדה מי שאיני חייב נדוי מכ"ד דברים שמנדין עליהם ולא חילק בין אם המנדה ת"ח או ע"ה והיינו משום דאזיל לטעמו דס"ל דב"ד חייבים לנדותו וכדפי' לעיל עכ"ל ובקונדריסים כתוב ראיתי לה"ר מנחם ז"ל מי שנידה שלא כדין נידויו נידוי וצריך היתר או שינהוג ל' יום ואם א"ל אחר אדרבה עליך יחול אף ע"ה לחכם נדויו של שני נדוי ושל ראשון אינו נדוי וצריך הראשון היתר אבל מי שנדה מן הדין וא"ל אחר עליך יחול אדרבה אין נדויו של שני חל כלל ולא נתבררו לי תחלת דבריו דמשמע שאם לא אמר אדרבה הראשון הוא מנודה ודברים מתמיהים הם דכיון דאינו בר נדוי הראשון אין חל עליו הנדוי עכ"ל ונראה דאפשר לקיים דברי ה"ר מנחם כשהמנדה הראשון הוא ת"ח וקצת ראיה מדאמרינן בפ' אלו מגלחין שמע קול שיפורא דשכבא חזא אינשי דעבדי עבידתא אמר להוי הנהו גברי בשמתא א"ל איכא חברותא א"ה שרי להו הרי שאע"פ שנידה שלא כדין הוצרך לומר שרי להו ומיהו י"ל דשאני התם שכל עוד שלא היה יודע דהוו חבורות כדין הוא מנודה . כתב הריב"ש בתשובה סימן ל"ג על ראובן שהיה רוצה לומר ברכה אחת שהיה נראה לשמעון שהיתה ברכה לבטלה וגזר עליו נדוי שלא יאמרנה והשיב שאותה ברכה לא היתה לבטלה ואם כן דבר פשוט שלא חל הנדוי על ראובן וא"צ התרה כלל אמנם שיהא שמעון בר נדוי ושינדו אותו ב"ד נראה דלא ואפ"ל לדעת הראב"ד שסובר שהמנדה מי שאינו חייב נדוי שאין ב"ד מנדין אותו אלא שאם אותו שנתנדה חשש לכבוד עצמו והשיב לו אדרבה חל הנדוי על המנדה אלא אפילו לדעת הרמב"ם שאמר שב"ד נזקקין ומנדין אותו זהו במנדה במוחלט אבל זה שלא אמר אחר מעשה שיהא בנדוי אלא קודם מעשה גזר עליו נדוי שלא יאמר אותה ברכה אולי לא היה דעתו לנדותו אלא שרצה לאיים עליו ועוד שהיה חושב לעשות מצוה למונעו מברכה שא"צ ואף על פי שלא כיון להלכה אין בית דין מנדין השוגגין וכל שכן אם הוא חכם או צורבא מרבנן : כתוב בקונטרים כשהראשון מנדה כדין אע"פ שהלה מנדהו ג"כ (כדין) הו"ל שלא כדין ולית כאן נידוי אא"כ היה תלמיד חכם ואז צריך לנהוג נזיפותא לנפשיה מפני כבודו וכתב הרא"ש בתשובה כלל ט"ו ששאלת קצב רשע שבזה ת"ח או ש"צ בדברים עד שנדהו ואותו רשע אמר אדרבה מה פוגעו עונשו הראוי לו שיכריזו עליו שהוא מנודה וירחיקוהו ויעמוד בנדוי ל' יום ואח"כ יבקש מחילה ברבים לש"צ עד כאן לשונו : **אח** גדול בשנים שבזה וחרף לאחיו

דרכי משה

או הוא מנודה לעולם אבל כ"ז שלא נתברר שגזר ר"ג על המגנה כך יש לנו לדון בדבר ולהכריע דעתו כדי לזכות תקנתו ולומר שלא היה דעתו לנדות המגנה כ"כ שלא יועיל לו היתר דיודע הוא שא"א שלא ילדו פריצים שיזכירו לחביריהם גנותם ויודע היה שלא יולד אחריו גדול להתיר נידוי לבאים אחריו ובודאי אם עבר איש על נידויו בחיים ולא בא אליו להתיר נידויו אין לו היתר עולמית אבל באים אחריו לא כיון דא"כ לא הו"ל היתר ולא היינו יכולים לבדל ממנו תמיד ונמצאנו עוברים ואפי' אמר כל העובר יהא בנידוי לא אמר אלא שינהגו בו מכיריו נידוי כמשפט כל דור ודור עד שיפייס באנא שא נא וילקה ואח"כ כל בי י' שבציבור שלוחי רבינו גרשון להתירו כי י"ל שלא גזר ר"ג אלא על הדור לנהוג בו נזיפה ונידוי לפי דעתם עכ"ל : (כב) אמנם הרמב"ם בתשובה כתב דמי שמנדה לחבירו שלא כדין ב"ד חייבים לנדותו : (כג) וכ"ה בהר"ן פרק א"מ דף ש"מ וכתב מהרי"ק שורש

פרישה

(כד) בד"א במזיד פי' שהיה הנשבע הזה מזיד : (כה) והרמב"ם כתב אם הוא שוגג אסור לנדותו לקרותו לב"ד ושם יתרו בו בה"ב וזה היה מעשה בר"ל שנידה לאחד על שאכל פירותיו ואמר כו' כן הוא ל' הרמב"ם : (כו) נידוי של שני הוא נידוי כו' דממון נתחייב לו ולא נידוי וכו"ל אדרבא כו' עי' בב"י שכתבו : (כו) נידוי של שני הוא נידוי ודוקא שהשני הוא ג"כ צורבא מדרבנן וגם

חדושי הגהות

ט הב"ח תמה על זה דמלשון רבינו שכתב אחר דברי הסמ"ג והרמב"ם כתב וכו' ולא כתב וכ"כ הרמב"ם משמע שהרמב"ם פליג אהסמ"ג וממה שהעתיק בשמם אין במשמעות לשונו כלל דפליגי שהרי תרווייהו אמרו שאין לו לנדותו וכו' ולכן כתב הב"ח להגיה בדברי הסמ"ג אינו חייב לנדותו וכמו שהוא בסמ"ג עצמו דלפ"ז שפיר פליג דמסמ"ג משמע שאינו חייב לנדותו אבל אם רצה רשאי ומהרמב"ם משמע שאסור לנדותו והדרישה ובה"ג הגיהו בסוף דברי הטור דצ"ל והרמב"ם כתב אם הוא שוגג אסור לנדותו וכמו שהוא בספרי הרמב"ם ואני בעניי לא הבנתי היאך אפשר לומר דפליגי הרמב"ם וסמ"ג הרי הרמב"ם פי"ב מה' שבועות כתב ג"כ הך בד"א במזיד וכו' וכתב ע"ז ואני אומר שאסור וכו' וכמו שהעתיק הרב"י בשמו והמעיין בסמ"ג יראה שהעתיק ג"כ רק דברי הרמב"ם ככתבו וכלשונו אלא שבמקום שכתב הרמב"ם ואני אומר כתב הסמ"ג ואומר רבינו משה וא"כ במה יודע איפוא דפליגי בזה ונראה לענ"ד דמ"ש הרמב"ם ואני אומר אסור וכו' אין כוונתו לחלק עמ"ש בתחלה די"ל דגם תחלת דבריו מסכימים שאסור לנדותו אלא שסתמו דבריהם והנירים לשני צדדי האפשרי והוא גילה וביאר בהדיא שאסור וגם הסמ"ג נראה שדרך אחריו בערבות לשונו תדע שהרי לא כתב ורבינו משה אומר אלא ואומר רבינו משה דלשון זה מורה שלא להלוק בא אלא לפרש. מעתה י"ל דגם הטור לא העתיק רק לשון הסמ"ג וגם סוף דבריו שכתב והרמב"ם כתב וכו' הוא מדברי סמ"ג ומשום דלא נפקא לן מידי דלכ"ע אסור לנדותו לכן לא הקפיד בלשונו וכתב בתרווייהו אין לנדותו ולא העתיק לשון הרמב"ם אלא משום סיום דבריו שסיים אלא מזהירו וכו' כנלע"ד ואם נרצה לדייק תיבת לו שכתב רבינו אפשר לבאר הדברים יותר דאין לו משמע שאין עליו החיוב ואין לנדותו משמע שאסור לגמרי : י וכתב בסה"מ וכו' כ"כ סמ"ג בלאוין ס"ס רס"א : ביומוי

(יח) ונדה ת"ח הקטן בשנים לגדול בשנים כת' א"א הרא"ש ז"ל בתשובי שנדויו נדוי תלמיד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא אבל יכולים (יט) להלקותו ואי סנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מאיני"ן ושותה במיני זמר או שחביריו מתביישין ממנו וש"ש מתחלל ע"י עד שאומרים שרא ליה מריה לפלוני משמתינן ליה לשון הרמב"ם על כ"ד דברים מנדין האדם בין איש בין אשה ואלו הן . א' המבזה את החכם אפילו לאחר מותו . ב' (ס) המבזה שליח ב"ד . ג' הקורא לחבירו עבד . ד' המזלזל בדבר אחד מד"ס ואצ"ל מד"ת . ה'

לאחיו הקטן ממנו בשנים וכו' כתב הרא"ש בתשובה שנדויו נדוי בכלל ט"ו וכתב דאע"ג דדרשו [כתובות כג.] ואת לרבות אחיך הגדול יפה עשה שנדהו דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ומן הדין אינו חייב לכבדו : תלמיד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא אבל יכולין להלקותו דברי רבינו אינן מדוקדקים דבריש' כתב אין מנדין אותו בפרהסיא משמע הא בצינעא מנדין והדר כתב אבל יכולין להלקותו משמע אבל נדוי כלל כלל לא ואפילו בצינעא ושמא י"ל דה"ק אבל יכולין להלקותו בפרהסיא משא"כ בנדוי דבצינעא אין בפרהסיא לא והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות ת"ת חכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב"ד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו אבל כשחטא שאר חטאים מלקין אותו בצינעא שנאמר (הושע ד') וכשל גם נביא עמך לילה אע"פ שכשל כסהו כלילה ואומרים הכבד ושב בביתך וכן כל ת"ח שנתחייב נדוי אסור לב"ד לקפוץ ולנדותו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות ת"ח ואע"פ שנמנים להלקותו אם נתחייב מלקות ואפילו מכת מרדות נמנים עליו להלקותו עד כאן לשונו : ומ"ש אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם בפרק א"מ [יז.] אמר רב הונא באושא התקינו אב"ד שסרח אין מנדין אותו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול ה' ופליגא דרשב"ל דאמר ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה ופסק כרשב"ל משום דאיהו מריה דתלמודא טפי מרב הונא ועוד דבירושלמי שאכתוב בסמוך משמע כוותיה וז"ש אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם כלומר אפילו חזר וסרח כמה פעמים ומ"ש אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו בירושלמי פ' אלו מגלחין רבי יעקב בר אידי בשם רב ששת נמנו באושא שלא לנדות זקן ואחיא כי הא דאמר רב שמואל בשם רבי אבהו זקן שאירע בו דבר אין מורידין אותו מגדולתו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך יא ביומוי דרבי ירמיה אתא עקא על טבריא יב שלא בעי מנרתא דכספא גבי רבי יעקב בר בון יג שלח א"ל אדין לא שב ירמיה מרעתו ובקש לנדותו והיה רבי חייא בריה דרבי יצחק עטושיה יתיב תמן א"ל שמעתי שאין מנדין זקן אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו ומיהו קשה דמסיק התם א"ל יד דוגמא השקוה וכי כירבעם בן נבט עשה טו ונדין אלין לאלין וחשין אלין על אלין וצרכין משתריא אלין מן אלין ואפשר לומר שהוא ז"ל סובר דשלא כהלכה עשו דס"ל כרב הונא ולא קי"ל כוותיה אלא כרשב"ל והויא דדוגמא השקוה ל"ק דאיכא למימר בצינעא נדוהו ומיהו איכא למשמע דהא דאין מנדין דוקא בפרהסיא אבל בצינעא מנדין וכדמשמע מדרשב"ל ועובדא דר"א שברכוהו נמי איכא למימר דבצינעא ברכוהו ועי"ל בההיא דר"א דמפני המחלוקת שאני : ומ"ש אבל כשחטא שאר חטאים מלקין אותו בצינעא בירושלמי פרק בתרא דהוריות רב אחא בשם ר"ל כהן משיח שחטא מלקין בב"ד של ג' אין תימר בב"ד של כ"ג עלייתו היא ירידה לו כלומר מפני שהוא בפרהסיא רשב"ל אומר נשיא שחטא מלקין אותו בב"ד של ג' ומשמע לרבינו דדין נשיא ואב ב"ד וחכם וזקן שוה דהא בכל חד מינייהו איכא חילול ה' כשמזלזלין אותו בפרהסיא והכי משמע קצת מדאמרינן על מאי דאמר רב הונא אב"ד שסרח אין מנדין אותו וכו' ופליגא דרשב"ל דאמר ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא . ומ"ש ואומר לו הכבד ושב בביתך מפרש בירושלמי שכתבתי וגם בתלמודא דידן אמר הכי רב הונא ולא פליג עלה רשב"ל אלא במאי דאמר חזר וסרח מנדין אותו אבל לא במאי דאמר אומרים לו הכבד ושב בביתך והכי איכא לפרושי לישנא דרשב"ל דאמר אין מנדין אותו בפרהסיא דהיינו לומר שאין אומרים פלוני יהא בנדוי אבל בצינעא מנדין היינו שאומרים לו הכבד ושב בביתך שתלת פרהסיא אפשר לפרש ג"כ כאילו אמר בפי' כלו' שאין מנדין אותו בפירוש אלא בצינעא כלומר בהעלם שאומרים לו הכבד ושב בביתך :

ב"ה כתב הריב"ש בח"ג סימן קע"ח עובר על החרם באונס לא הוה עבריין ואם הסכימו שלא לצחוק וצוה לו המלך לצחוק ולא סיבב הוא הדבר הוי אונס ואין ראוי לאסור עליו המעות שהרויח אם לא פירשו בהסכמה וכתב עוד שם יש צד להקל בחרם מבשבועה שמתירין בלא פתח וחרטה ואפילו במקום הרב אלא שצריך שיהיו שם המחרימים או כנגדם וחשובים כמותם ואם החרימו בפניו אין מתירים לו אלא בפניו : וכתב עוד שם בשם הרמב"ן שיש צד חמור בחרם מבשבועה שהמושבע מפי אחרים ולא ענה אמן אינו כלום בשבועת ביטוי אבל בחרם אע"פ שלא קבל עליו ואפילו לא היה שם בשעת גזירה כיון שב"ד ראשים להחרים הוי החרם חל עליו וכן הדין באנשי העיר אם הסכימו רובם במעמד טובי העיר והחרימו חרם שלהם חל על החייבים ללכת בתקנתם ואם המוחרם מיקל ראשו בדברים אסורים למוחרם גורם רעה לעצמו ובזה אמרו אין החרם מתקיים בפחות מי' לפי שאינה צבור אלא ב"ד שהוא במקום צבור :

ויפה עשה שנדהו כיון דמן הדין אינו חייב לכבדו : **תלמיד** שסרח וכו' כפ' א"מ א"ר הונא באושא התקינו אב"ד שסרח אין מנדין אותו אלא א"ל הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם ופליגא דר"ל דאר"ל ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה ופסק כר"ל דאין מנדין אותו בפרהסיא לעולם אפילו חזר וסרח ומיהו בצינעא א"ל הכבד ושב בביתך דהיינו נדוי בצינעא וכדס"ל לרב הונא היכא דסרח פעם אחת כך הוא לר"ל בחזר וסרח וזהו כסהו כלילה ופירש"י כסהו . אל תבזה אותו בפרהסיא : כלילה . שחשיכה ואין אדם רואה : ומ"ש אבל יכולים להלקותו אפילו פירוש אפילו בפרהסיא מלקין אותו וכדאמר רב פפא לשם תיתי לי דלא שמתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא ודקדק רבינו שכתב אבל יכולים להלקותו כלומר אם נראה לב"ד דלא ניתקן הפירצה במה שא"ל בצינעא הכבד ושב בביתך וצריך לפרסם העונש יכולים להלקותו בפרהסיא והב"י האריך לבאר דברי הרמב"ם בזה ע"ש : ומ"ש ואי סנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מאינ"י וכו' כך פירש הרא"ש אעובדא דצורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה דשמתיה רב יהודה בפרהסיא כדמוכח התם דלא תקשי אהך דר"ל דת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא דסנו שומעניה חמיר טפי דהיינו כגון שמתעסק בספרי מאינ"י וכו' דהו"ל כמעשה ירבעם בן נבט וחביריו ואיתא בירושלמי דא"ל ר' חייא בריה דר' יצחק עטושיה לר' ירמיה שביקש לנדות לר' יעקב בר בון דשלא ליה דברי בזיון עדיין לא שבק ר' ירמיה מרעתו וא"ל שמעתי שאין מנדין זקן אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו וכן פסק הרמב"ם ריש פ"ו דהל' ת"ת . כתב ב"י דכתוב בקונטריסים דהא דאמר אם פייסיה לבעל דיניה מתירין אותו מיד דוקא שלא זלזל בנידויו ובחרמו אלא עמד כמו מוחרם או מנודה אבל אם זלזל בנדויו ובחרמו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר קודם שיתירוהו כמ"ש בנדרים ובנזירות אא"כ הוא שוגג דאז לא זלזל בחרם וכ"כ הר"ן בתשובה וכו' וכן פסק בש"ע כאן בסכ"ח וז"ל אם זלזל בנידוי ובחרמו צריך לנהוג איסור כימים שנהגו היתר קודם שיתירוהו עכ"ל ומיהו ודאי דאפילו אם נהג היתר יותר מל' יום א"צ לנהוג איסור אלא ל' יום וכן מבואר בתשובת הר"ן שהביא ב"י כאן דפשיטא דנדוי שהוא מדרבנן לא חמיר טפי מנזירות דהוי דאורייתא דבנזירות מרובה אף על פי שנהג היתר כמה ימים דיו שינהג איסור שלשים יום כיון דסתם נזירות שלשים יום א"כ נדוי דהוא דרבנן דסתמו נמי שלשים יום כל שכן דדיו כשינהוג איסור שלשים יום אבל קשה טובא שפסק זה דש"ע כאן הוא הפך מה שפסק בש"ע סימן ר"ח שכתב לשם דאם עבר על נדר גמור דאורייתא במזיד אין מתירין לו אא"כ ינהוג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר וכו' בד"א שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר בימים מועטים אבל במרובים דיו שלשים יום מי שעבר על נדויו א"צ לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר מפני שנדויו הוא תדרבנן עכ"ל דהיינו כתשובת הריב"ש שהביא ב"י בפנים ופשיטא דר"ל דא"צ לנהוג איסור כלל אפי' שעה אחת דאל"כ אלא צריך לנהוג ל' יום קאמר במרובים א"כ אין חילוק בין נדר לנדוי שהרי גם בנדר כך הדין דבמרובים דיו בשלשים וכ"כ ב"י בפנים וז"ל ולענין הלכה נקטי' ככל הנך רבוותא דשרו בל' יום עכ"ל אלמא דבנדוי דרבנן א"צ לנהוג אפי' שעה אחת ואפי' עבר במזיד דאי בשוגג אפי' בנדרים א"צ לנהוג איסור אפי' שעה אחת כמפורש בכל המפרשים שהביא ב"י ונראה ליישב דודאי בנדוי דרבנן אפי' עבר במזיד אין צריך לנהוג איסור אפי' שעה אחת מיהו אין זה אלא כשעבר במזיד מפני שאי אפשר לקיים נדרו כגון שנדר מן הדגן שאי אפשר לו לחיות בלא דגן וכיוצא בזה דחשוב קצת כמו אנוס אבל כאן מדבר בדבר שאפשר לו לקיים אלא שמזלזל בנדויו שאומר איני חושש לנדוי ולחרם החמירו בו שצריך לנהוג איסור במרובים לפחות ל' יום . ודו"ק ועיין במ"ש בסמוך :

לשון הרמב"ם על כ"ד דברים מנדין אותו וכו' מימרא דריב"ל בפרק מי שמתו : ומ"ש ד' המזלזל בדבר אחד מד"ס ואצ"ל מד"ת הקשה הר"ן בר"פ

ומ"ש וכן כל ת"ח שנתחייב נדוי אסור לב"ד לקפוץ ולנדותו וכו' בפרק אלו מגלחין מר זוטרא חסידא כי מיחייב צורבא דרבנן שמתא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה הרי שהיה מנדה לפעמים לצורבא מרבנן ורב יהודה נמי שמית להההוא צורבא דרבנן דסנו שומעניה כדאיתא בפ' אלו מגלחין וכי היכי דלא ליפלוג אדרשב"ל דאמר ת"ח שסרח אין מנדין אותו ואהאי דאמר בירושלמי אין מנדין זקן אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו כ"ל דההיא דר' שמעון בן לקיש וירושלמי בחכם וזקן בחכמה כלומר שהוא מופלג בחכמה וההיא דמר זוטרא בחכם שאינו מופלג בחכמה דההוא מנדין אותו אלא שאין לקפוץ לנדותו מהרה כדאשכחן במר זוטרא שהיה מצטער על שהיה צריך לנדותו והיה מנדה עצמו תחלה להראות שהוא היה מצטער בצערו ולא כתב הרמב"ם שינדה עצמו תחלה כדמר זוטרא כי ההיא מדת חסידות הוה ומ"מ יש ללמוד משם שאין לב"ד לקפוץ ולנדותו במהרה . ומ"ש וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות ת"ח אע"פ שנמנים עליו להלקותו בפרק אלו מגלחין אמר רב פפא תיתי לי דלא שמתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא ומ"ש ואפילו מכת מרדות נמנים עליו להכותו כלומר אפילו לא עבר אלא על דברי חכמים נמנים עליו להכותו מכת מרדות וזה מבואר בפרק מקום שנהגו (נב.) מההיא דבר נתן אסיה אתא מבי רב לפומבדיתא בי"ט ב' של עצרת : ומ"ש רבינו ואי סנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מאינים ושותה במיני זמר וכו' בפ' אלו מגלחין אעובדא דההוא צורבא מרבנן דהוי סנו שומעניה ושמתיה רב יהודה כתב הרא"ש דהוי סנו שומעניה פירש"י שהיה ש"ש מתחלל על ידו כגון הא דגרסינן בפי"ה (פו.) ה"ד מי שיש בידו חילול השם כל שחביריו מתביישים משמועתו ה"ד דאמרי שרא ליה מריה לפלניא וכגון אלישע שהיה מתעסק מספרי מאינ"ס ושותה במיני זמר וכל צורבא מרבנן דעבד הני עובדי מתקרי סנו שומעניה : לשון הרמב"ם על כ"ד דברים מנדין את האדם וכו' בפ"ו מהלכות ת"ת והוא מימרא דריב"ל בפ' מי שמתו (דף יט.) ובירושלמי בפרק אלו מגלחין : ומ"ש ואלו הן . א' המבזה את החכם אפילו לאחר מותו וכו' מימרא בלשונו בירושלמי פרק אלו מגלחי' ובגמרא דידן פרק מי שמתו כמו אמרינן דמספר אחר מטתן של ת"ח מנדין אותו כי ההיא דתנן אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת וחכ"א משקין א"ל מעשה בכרכמית שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון אמר להם דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו וסקלו ב"ד את ארונו וכתוב בקונטרס המבזה את החכם מנדין אותו והוא שראוי להורות ויגע בתורה . ב' המבזה שליח ב"ד בפרק י' יוחסין (ע:) בעובדא דרב ... דההוא גברא אמר יהי רב נחמן מ"ט שמתיה מר א"ל משום דציער שלוחא דרבנן . ג' הקורא לחבירו עבד בס"פ דקידושין (כח.) . ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים עדיות פ"ה וס' מי שמתו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים ובפ' סדר (סג:) רבינא שמתיה לההוא גברא דקטר ממרא

פרישה

ונם לא יהא תלמיד של ראשון דאל"כ אסור א"ל ברשות . כב"ד כ"כ מהרי"ק (שרש קכ"ט וק"ע) שגדול הרי אינו עושה מעשה עמך שאינו נושא פנים לתורה ומן הדין אינו חייב לכבדו אפי"ה : וב"י דע"ס כיבוד : (נח) ונדה ת"ח הקטן בשנים לגדול כו' ואע"ג דדרשו ואת לרבות אחיך (נט) להלקותו פי' בפרהסיא משא"כ בנדוי דבצנעא אין בפרהסיא לא ב"י וע"ש : (ס) המבזה שליח

חידושי הגהות

יא ביומוי דר' ירמיה אתא צרה על טבריא : יב שלח בעי מנרתא דכספא וכו' כצ"ל פי' ר' ירמיה היה רוצה מר' יעקב בר בון מנורת של כסף לצורך הממון : יג שלח ר' יעקב וא"ל לר"י עדיין לא שב ירמיה מרעתו לתבוע ממון מן החכמים וביקש רבי יעקב לנדותו וכו' א"ל רבי חייא שמעתי שאין מנדין וכו' : יד א"ל ר' יעקב לר' חייא הרי עקביא (בעדיות פ"ה) דאמר התם רק דוגמא השקוה ואעפ"כ נידו אותו וכי בזה עשה כירבעם בן נבט אלא ע"כ דבכל ענין מנדין העובר על דברי חכמים ואפי' זקן : טו ונדין אילן לאילן (היה מנדה רבי יעקב לרבי ירמיה ורבי ירמיה את רבי יעקב על שנידוהו שלא כדין) וחשו אילן על אילן (כל אחד היה חושש ומקבל נידוי חבירו) וצריכין משתריא חדו

ה' מי ששלחו לו ב"ד (סא) וקבעו לו זמן ולא בא. ו' מי שלא קבל עליו את הדין (סב) מנדין אותו עד שיתן. ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק שיסור הנזק. ח' המוכר קרקע שלו לכותי אנס מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הכותי לישראל חבירו בעל המיצר. ט' המעיד על ישראל בערכאות של עובדי כוכבים (סג) [יג] והוציא ממנו ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם. י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. י"א המחלל י"ט שני של גליות אף על פי שהוא מנהג. י"ב העושה מלאכה בע"פ אחר חצות. י"ג המזכיר ש"ש לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. י"ד (סד) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. ט"ו (סה) המביא את הרבים לידי חילול השם. ט"ז המחשב שנים וקובע חדשים בח"ל. י"ז (סו) המכשיל העור. י"ח המעכב את הרבים מלעשות מצוה. י"ט טבח שיצתה טרפה מתחת ידו. כ' [יד] טבח שלא הראה בדיקת סכינו לחכם. כ"א המקשה עצמו לדעת. כ"ב מי שגרש אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להזקק זה לזה (סז) כשיבואו שניהם לבית דין מנדין אותם. כ"ג חכם ששמועתו רעה. כ"ד (סח) [טו] המנדה למי שאינו חייב נדוי

צורבא

ב"ח

כר"ש מקום שנהגו דבמקלת דוכתי אמרינן דמאן דעבר אדרבנן משמתינן ליה וכדתנן פ"ד דעדיות את מי נידו את ר"א בן חנוך שפקפק בנ"י וכריש סדר רבינא שמיה להכוה גברא דקטר חמרא כדקל בשבת וקמשתמש במחובר וקלא דוכתי אמרינן דלקי משמע אבל שמותי לא ותירץ דבמילתא דעיקרו דרבנן משמתין במילתא דעיקרו דאורייתא והוא עבר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות ובספר כ"מ תירץ דמפקפק בדבר מד"ס חמיר טפי מעובר על דבר מדבריהם ולפיכך אע"פ שהעובר אינו חייב אלא מכת מרדות המפקפק והמזלזל חייב נדוי והיא דפרק הדר לא נידהו אלא מפני שזלזל דרמא ביה קלא ולא אשגח ביה וזהו שדקדק רבינו וכתב המזלזל ולא כתב העובר עכ"ל ובדרך זה כתבתי בסמוך ליישב הפוסקים דש"ע דנראין לכאורה דסתרן אהדדי :

ומ"ש ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן הקשה ב"י דהא מיד כשיצאת דין אף על פי שעדיין לא נתן מתירין לו נדויו ואם כן הו"ל לומר עד שיקבל עליו את הדין ונראה דהרמב"ם שכתב כך הוא לפי שהרי כשנשלם הזמן שנתנו לו ולא עשה ציווי ב"ד אלא אמר איני רוצה לשלם מנדין אותו ועומד בנדויו עד שישלם לו חובו או עד שיטעון שאין לו כלום וישבע על זה כדכתב בחושן משפט סימן ק' ס"ה לכך כתב עד שיתן ולשון קצרה נקט :

ומ"ש י"ו המכשיל את העור פי' הראב"ד כגון המכה את בנו הגדול עד כאן לשונו וטעמו דאינו ר"ל כפשוטו אלא כגון המכה את בנו הגדול דאשכחן בפרק אלו מגלחין באמתא דרבי דהות מנדה למכה בנו הגדול דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול אלמא דאין המקרא כפשוטו שנותן מכשול לפניו כדי שיפול אלא משל הוא על מי שגורם שיעשה חבירו עבירה ומכה בנו הגדול לאו דוקא אלא ה"ה שאר דברים וו"ש הראב"ד כגון וכו' : **ומ"ש** המנדה למי שאינו חייב נדוי שם בעובדא דריש לקיש שהיה מנדה למי שלא היה חייב נדוי וא"ל אידך אדרבא ואמ־ו לו בני בית המדרש של ר"ל אינו נדוי של האחר הוי נדוי והקשה הראב"ד דלא היה לו למנותו כאן דבכה"ג לא הוי ב"ד זוקקין לנדות לר"ל אלא דאותו שנדהו ר"ל הקפיד על כבודו ונדהו לר"ל ונדויו נדוי ותירץ ב"י שהרמב"ם סובר שאף ע"פ שלא היה מנדה אותו אם היה בא לפני ב"ד להתרעס שנדהו שלא כדין הם היו מנדין אותו עכ"ל. ולפענ"ד דעת הרמב"ם דהכריח לפרש כך דאי איתא דאם היה בא לב"ד להתרעס עליו לא היו מנדין אותו כ"ש דהוא עצמו אין לו כח למיעבד דינא לנפשיה לנדות אותו דאפי' לגבי ממון לא מצי למיעבד דינא לנפשיה אע"פ שברור לו שהדין עמו אם לא יוכל לברר שבדין עשה כ"ש גבי נדוי שאין לו רשות למיעבד דינא לנפשיה לנדותו ושיהא מנודה לכל ישראל כיון שאם בא לב"ד לא היה חייב נדוי אלא בע"כ שאם היה בא לב"ד היו ב"ד מנדין אותו השתא ניחא דמצי נמי למיעבד האי דינא לנפשיה לנדות אותו כיון דגלוי וברור הוא שהדין עמו והוא מנודה לכל ישראל ומשום הכי א"ל לריש לקיש דשלו הוא נדוי כלומר שהוא מנודה לכל ישראל וצריך לילך לגבי נשיאה וכ"כ רבינו בסמוך דפי' הראב"ד דבמילתא דפסיקא ליה כההוא דקורא לחבירו עבד עביד דינא לנפשיה לנדותו והוא מנודה לכל ישראל ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו ודכוותא בתלמיד שנידה לכבודו שאם בא לב"ד לא היה מנדין אותו דאין ב"ד מנדין אלא המבזה את החכם וזהו שראוי להורות ויגע בתורה אבל לא במבזה את התלמיד

ומשום

ב"י

חמרא בלינתא בשבת והקשה הר"ן כר"ש מקום שנהגו דבקלת דוכתי אמרינן דמאן דעבר אדרבנן משמתינן ליה ובקלת דוכתי אמרינן דלקי משמע אבל שמותי לא ותירץ דבמלתא דעיקריה דרבנן דכי עקר ליה קא עקר לה לכולה מצוה משמתינן ליה אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות. ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא בירושלמי פרק אלו מגלחין ובבלי פרק הגוזל בתרא [דף קיב :] ושיעור קביעות הזמן לדר במדינה או בכפרים נתברר בדברי הרמב"ם פ' כ"ה מהלכות סנהדרין ובטור ח"מ סימן י"א. ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן בפרק הגוזל ומאכיל [דף קיג.] ויש לתמוה על הרמב"ם במ"ש עד שיתן דהא אסיקנא התם מאן דכתב עליה פתיחא משום דלא ציית דינא כיון דאמר לייתנא קרענא ליה והוא עצמו' פסק כן בפכ"ה מהלכות סנהדרין וצ"ל דלפי שאין כאן עיקר מקום דין זה לא חש למידק וסמך על מ"ש שם ואפשר שהשמיענו כאן שאם אחר שאמר לייתנא דינא ראינוהו נשמט מלפרוע מנדין אותו עד שיתן. ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק וכולי ספ"ק דב"ק [ד' טו :] וס"פ אלו נערות [מא :]. ח' המוכר קרקע שלו לנכרי וכולי בפרק הגוזל ומאכיל [קיד.] מימרא דרב אשי וכתב הרמב"ם דין זה בפי"ב מה"ש ורבינו כתב בטח"מ סי' קע"ה. ט' המעיד על ישראל בערכאות של עכו"ם וכולי מימרא דרבא שם [קיג :]. י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות וכולי בפ' הזרוע [קל"ב :] מימרא דרב חסדא. י"א המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שאינו אלא מנהג ר"פ מקום שנהגו [נב.] מימרא דרב ושמואל. י"ב העושה מלאכה בע"פ אחר חצות פשוט שם. י"ג המזכיר ש"ש לבטלה וכולי בפ' קמא דנדרים [ז :]. י"ד המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ בפרק מי שמתו [יט.] ובספ"ב די"ט [כג.] ובפרק מקום שנהגו [נג.] תודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים שלחו ליה אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ כלומר שהרואה סבור שהקדישו לשם פסח. ט"ו המביא את הרבים לידי ח"ה בפרק אלו מגלחין ירושלמי קאמר אעובדא דחוני המעגל דשלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי תמן תנינא שלח לו שמעון בן שטח א"ל צריך אתה להתנדות שאילו נגזרה גזרה כשם שנגזרה בימי אליהו לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם וכל המביא את הרבים לידי חילול השם צריך נדוי. י"ו המחשב שנים וקובע חדשים בח"ל בסוף ברכות [סג.] כשירד חנניה בן אחי ר' יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל שגרו אחריו ב' תלמידי חכמים א"ל לכו ואמרו לו בשמנו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי וכל כך למה כי מציון תצא תורה. י"ז המכשיל העור בפרק אלו מגלחין [יז.] אמתא דרבי חזיתיה להוא גברא דהוה מחי לברי' רבה אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקא עבר משום לפני עור לא תתן מכשול כלומר שמא יבעט באביו מתוך שהוא גדול ונמצא מכשילו ואמרינן התם דלא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה וכתוב בקונדריסין דלא איקרי גדול להאי ענינא אלא עד כ"ב שנין או כ"ד שנין כדאמרי' בפ"ק דקידושין [ל.] ידך על צוארי בנך משיתסר ועד כ"ב שנין ואמרי לה מי"ח ועד כ"ד. י"ח המעכב את הרבים מלעשות מצוה ירושלמי פרק אלו מגלחין תמן תנינן שלח לו ר"ג אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשילן לעתיד לבא ל"א נמצאת מעכב את הרבים מלעשות מצוה וכל המעכב את הרבים לעשות מצוה צריך נדוי. י"ט טבח שיצתה טריפה מתחת ידו פרק זה בורר [דף כה.] ההוא טבחא דנפק טרפה מתותי ידיה טז שמתיה רב נחמן. כ' טבח שלא הראה בדיקת סכינו לחכם פרק קמא דחולין [יח.] ההוא טבחא דלא סר סכיניה קמיה דרבא בר חיננא שמתיה וכבר נתבאר בסימן י"ח שדין זה אינו נוהג עכשיו. כ"א המקשה עצמו לדעת מימרא דרב פרק כל היד [יג.]. כ"ב מי שגירש אשתו ועשו בינו ובינה שותפות וכו' בפרק שני דכתובות [כח.] מימרא דרב פפא. כ"ג חכם ששמועתו רעה פרק אלו מגלחין ההוא צורבא דרבנן דהוו סנו שומעניה ושמתיה רב יהודה. כ"ד המנדה למי שאינו חייב נדוי שם בעובדא דרשב"ל הוה מנטר פרדסא שכתבתי לעיל. והקשה הראב"ד על הרמב"ם למה מנה זה כאן כי הדברים שהוא מונה ב"ד צריכים לנדותו ובכה"ג לא היו ב"ד זוקקין לנדות לרשב"ל אבל אותו שנדה והקפיד על כבודו נדון נדוי עד כאן לשונו וי"ל שהרמב"ם סובר שאף על פי שלא היה מנדה אותו אם היה בא לב"ד להתרעס שנידוהו שלא כדין הם היו מנדים אותו : **כתב** הראב"ד ויש אחרים הרבה חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף לינשא לכתחלה וכן מי שעובר על נדרו כל ב"ד שנזקק לו לשאלה בר שמתא הוא ואיכא לתמוה טובא עד כאן לשונו. והיא דחכם שהורה להתיר מים שאין להם סוף וכו' הוא בסוף יבמות [דף קכ"א] וכתבה הרמב"ם בסוף הלכות גירושין והיא דב"ד שנזקק לשאלה מי שעבר על נדרו הוא בספ"ב דנדרים [כ :] וכתבה הרמב"ם פרק ג' מהלכות נזירות. ועוד אחרת כתב רבינו ירוחם בשם הראב"ד בני אדם העושים מלאכה

בעוד

דרכי משה

שורש קכ"ח דלמדן יכול לומר אדרבא אע"פ שאינו נסמך ובהג"ה מרדכי סוף קידושין דף תרס"ה ע"א דתלמיד אינו יכול לומר אדרבא נגד רבו אלא ינהיג נזיפה בעצמו וע"ש שהאריך בזו בתשובה וכ"ע מהרי"ק שורש ק"ע דאם נתנו ב"ד רשות לתלמיד יכול לומר אדרבה נגד הרב :

וכתב

דרישה

בסמוך וע"ל ר"ס שס"א פירש רבינו דתני שלמד מעצמו דמתני ששימש ת"ח ור"ל שלמד מהם סברא דהיינו תלמוד ובש"ע שם פי' דתני ר"ל שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים דמתני ר"ל שלומד לאחרים עכ"ה) : [יג] והוציא ממנו ממון בעדותו פי' על פיו לבדו כו' וכ"ע דהכא פסק הש"ע כמ"ש רבינו דמנדין אותו עד שישלם ובח"מ ר"ס כ"ח פסק בש"ע דמנדין אותו אבל אינו חייב לשלם אם לא שידוע ששקר העיד ואין לומר דכאן מיירי דידוע ששקר העיד דאז דינו שישלם משא"כ בדין ישראל שלא בא לידי הוצאת ממון בעד אחד דאכתי קשה למה מנה כאן בהכ"ד דברים דמנדין עליהן לזה ששקר העיד ולא מנה לזה שאמת העיד שג"כ מנדין אותו אלא שאין מוציאין מידו ומדין הוצאת ממון לא איירי הכא ועיין בסמ"ע בח"מ סימן כ"ח דכתבתי ישוב לזה : [יד] טבח שלא הראה סכינו לחכם כתב מהרי"ק (שורש ק"ע כ"כ וכ"כ הג"מ סוף קידושין דף תרס"ה ובשורש כ"ד כתב דהיינו דוקא כשטוען ברי דאל"כ אין מנדין עד שיודע הדבר בעדים כשרים ובראיה ברורה עכ"ה) דא"ל לענין נידוי עדות וראיה גמורה וברורה אלא אומד הדעת באמת הדברים ואפי' אשה וקטן נאמנים אם הדעת נותן שאמת הדבר : [טו] המנדה למי שאינו חייב נידוי בהג"ה מיימוני דוקא שידע שאינו חייב נידוי כי האי דר"ל דמועד קטן אבל מורה שנידה משום שהוא סבור שהוא ראוי לנדותו אע"פ שטעה אין לנדות המורה וכן הסכמת' לגדולי אוסטרייך ושלום אליעזר מיום הצלוב בר אליעזר מ"ו. והראב"ד ז"ל מנה עוד שלשה חכם שהורה להתיר לינשא לכתחילה במים שאין להם סוף. וכן מי שעבר על נדרו ב"ד שנזקקין להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור ימים שנהג בהם היתר. וכן שעושה מלאכה בעוד שהמת בעיר קודם שנקבר וליכא חבורתא במתא. והא דאמרינן שהמנדה מי שאינו חייב נידוי הוא בנידוי י"א כשהוא ת"מ אותו שאינו חייב נידוי אבל אם הוא ע"ה והמנדה ת"ח אע"פ שנידהו או אפי' שביזה אותו אינו חייב נידוי הת"ח ומסקינא דר"ל ליכא לכביא ראיה שמא נידהו ת"ח גדול ממנו תדע שהרי שהצריכוהו ללכת לפני נשיא ואם לא היו מסופקים באדם גדול למה ילך לפני נשיא יתיר אותו הפסקות שבשם עד כאן לשונו ר"ן דף ס"פ מ"ו : המנדה לצורך עצמו אפי' תלמיד חכם אין נידויו נידוי אבל אם רמ בן חייב לשמעון ממון וסרב לפרוע והלך שמעון ונדהו לא מיבעיא אם שמעון זה ת"ח שנידויו נידוי אלא אפי' כל אדם שאינו ת"ח בכה"ג נידויו

נדוי

פרישה

שליח ב"ד בח"מ סימן ח' : (סא) וקבעו לו זמן ולא בא עיין בח"מ סימן י"א : (סב) מנדין אותו עד שיתן פי' עד שיאמר שיתן ועיין בב"י ובח"מ סימן י"א : (המוכר קרקע ע"ל בח"מ סימן קע"ה עכ"ה) : (סג) והוציאו ממנו ממון בעדותו פי' על פיו לבדו גמרא ועיין בדרישה : (המזכיר ש"ש לבטלה תימה למה לא מביא ג"כ מי שלא נדוהו ואולי חולק על ר"ת וסבור שהוא ממילא בנידוי וכ"ע רש"ל עכ"ה) : (סד) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ כמעשה בתודוס שהנהיג לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים שלחו ליה אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי כו' : (סה) המביא את הרבים לידי חילול כמעשה דחוני המעגל בב"י : (סו) המכשיל העור כגון המכה בנו הגדול מכ"ב שנים שמא יבעט באביו : (סז) כשיבואו שניהם לב"ד מנדין אותו עיין בח"מ ס"ס קי"ט שגם כתבתי דמיירי אפי' לא נשאת לאחר בנתיים ודוקא בשעשו שותפות יחד ובאו שניהם לב"ד אבל לכנוס לבית כה"ג מותר : (סח) המנדה למי שאינו חייב נידוי שאם לא היה הוא עצמו אומר אדרבה אלא בא לב"ד

הב"ד

חרושי הגהות

(היו מצריכין להתיר זה את זה) כל זה הועתק מספר קרבן העדה שחיבר על הירושלמי : טז בגמ' איתא פסליה ר"כ אבל גירסת הרי"ף היא שמתיה רב נחמן

בחרתא

(כג) צורבא דרבנן עביד דינא לנפשיה במה דברים אמורים במלתא דפסיקא ליה פירש רש״י אפילו לדון להוציא ממנו ממון ולנדותו אם לא יתן לו והראב״ד כתב ודאי בענין ממון אינו יכול לדון לעצמו אבל מי שמפקיר עצמו כנגדו ואם הדין פסוק כההוא דהקורא לחבירו עבד שהוא בנדוי יכול לנדותו והוא מנודה לכל ישראל ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו כתב הרמב״ם המבזה את החכם אפילו בדברים אם יש עדים בדבר בית דין מנדין אותו ברבים וקונסין אותו (ע) ליטרא זהב בכ״מ ונותנין אותו לחכם והמבזה החכם ברבים אפי׳ לאחר מיתה ב״ד מנדין אותו והן מתירים לו כשיחזור בתשובה אבל אם החכם חי (עא) אין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לע״ה שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא

בעוד שיש מת בעיר ועדיין לא נקבר חייבים נידוי אא״כ יש חבורות בעיר כדאיתא פרק אלו מגלחין עכ״ל. ואין מכל אלו תפיסה על הרמב״ם דכל הני היה בכלל מ״ש המזלזל בדבר אחד מד״ס ואצ״ל מד״ת: כתוב בקונדריסין ומלבד אלו הכ״ד מצינו במקומות אחרים והם מי שעושה קלים וחמורים או ג״ש לעקור דבר מן התורה או שואל דבר שא״א והוא בהקומץ רבה [לז.]: והמגים דעתו כלפי שמים מעובדא דחוני המעגל והוא בהגוזל זוטא [קיג.] וכן ת״ח שמחזיק במחלוקת כנגד הרבים שמנדין אותו כדי שלא ירבו מחלוקו׳ בישראל ומייתי לה פרק הזהב [דף נח.] וספ״ק דשבת [יט:] איכא אחרינא ההוא תלמידא דאורי יי במתא דארגיז כר״ש שמתיה רב המנונא משום דבאתריה דרב הוה לא איבעיא ליה למעבד הכי ובסוף מציאת האשה [דף סט.] איכא אחרינא בשמתא ליהוי מאן דלא יימר ליה ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי ובפ״ק דקידושין [ד׳ כה:] איכא אחרינא סבי דבי זוגיא לא אתו לפירקא דרב חסדא א״ל לרב המנונא זיל נגעינהו ובפרק ר״א דמילה [קל.] איכא אחרינא קרבי רישא דעוסא בחלבא א״ל אמאי לא תשמתינהו. והמזלזל בנטילת ידים והוא במסכת עדיות ובירושלמי העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי וכן בבבל שאין דנין דיני קנסות כתב הרי״ף מנהג בב׳ ישיבות שמנדין אותו עד דמפייס בעל דיניה והגאונים כתבו אחרת אומן המכוון מלאכתו במועד דאמרינן שתאבד ואין המלאכה שלו וממון אין לקונסו בכדי שוויה שקונסין אותו בשמתא ונדוי עכ״ל ואין מכל אלו תפיסה על הרמב״ם דכולהו כי דייקת בהו הוו בכלל כ״ד דברים אלו שהמגים דעתו כלפי שמים היינו שהיא דמביא רבים לידי חילול השם ומי שיש לו עירעור עם חבירו ומסר אותו דבר לכותים הוא בכלל מי שלא קבל עליו את הדין ות״ח שמחזיק במחלוקת כנגד הרבים הוא בכלל המבזה את החכם דרבים לגבי יחיד הו״ל כרב אצל תלמיד והיא דספ״ק דשבת והיא דפ״ק דקידושין הוו נמי בכלל המבזה את החכם והיא דפרק מציאת האשה אינה ענין לכאן דהכא לא מנה אלא מי שעושה דבר שב״ד מנדין אותו עליו ושם לא היה אלא שגזר עליו שמתא שילך ויאמר אותו שליחות והיא דפרק ר״א דמילה והמזלזל בנטילת ידים ואומן המכוון מלאכתו במועד הם בכלל מזלזל דבר אחד מד״ס ומי שעושה קלים וחמורים או ג״ש לעקור דבר אחד מן התורה או שואל דבר שא״א הוא בכלל מזלזל בדברי תורה והמבזה את החכם שהם דברים נוגעים בכבוד הרב (כד): **צורבא** מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא מימרא דרב יוסף בפרק אלו מגלחין וכתב הרא״ש על פירש״י קשה הדבר לפרש כך אם הדין ברור לו אינו ברור לאחרים ואיכא חילול השם בדבר ועוד הא אף שהדבר ברור אין אדם דן דין קרובו וכ״ש של עצמו ור״ת פירש כגון הקורא לחבירו עבד וכיוצא בו משמע דלענין נדוי קאמר דוקא ולא לענין ממון מיהו ק״ל מ״ש מילתא פסיקא בדבר גדול כזו בכל ענין ביזוי שיבזה אדם ת״ח יכול לנדותו לכבוד עצמו וי״ל דמילתא פסיקא דאמרי׳ עביד איניש דינא לנפשיה היינו שהוא מנודה לכל ישראל כאילו נדוהו ב״ד עכ״ל ודברים אלו הם שכתב רבינו בשם הראב״ד ומ״ש ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו היינו לומר שאינו מנידה לכל ישראל אבל מנודה הוא לתלמידיו ולאותם שאינם גדולים ממנו כמו שנתבאר בסמוך לעיל ובהגה״א פ׳ אלו מגלחין כתוב בשם א״ז וז״ל ת״ח שנדה לצורך עצמו על עסקי ממון ואין שכנגדו מסרב לפרוע או כגון שכופהו לצורך המס ולא נתחייב לגמרי אין נידויו נדוי אבל אם ראובן חייב לשמעון ממון ומסרב לפרוע לו והלך שמעון ונדוהו לראובן לא מיבעיא אם שמעון זה ת״ח הוא שנידויו נדוי אלא אפילו כל אדם שאין ת״ח בכה״ג הוי נדוי ע״כ לשונו (כה). וכתב מהרי״ק שורש כ״ה דמ״ש ואין חבירו מסרב מלפרוע ע״כ מיירי כשדוחה אותו איזו דחייה כגון אין לו מעות עכשיו וכיוצא בו דאל״כ פשיטא: וכתב עוד דנ״ל דע״כ לא אמר רש״י אלא כשהוא מורד ואומר אין אני חייב כלום הלכך לא אפרע אבל היכא שאין כופר אלא מודה בדבר אלא שהוא דוחה הפרעון מודה רש״י דאין יכול לנדותו (כו). וכתב בתשובה הנזכר סימן קס״ג דבזמן הזה ליכא צורבא מדרבנן למיעבד דינא לנפשיה: כתב הרמב״ם המבזה את החכם אפילו בדברים וכו׳ עד הרשות בידו בפ״ו מהלכות ת״ת ומ״ש דב״ד מנדין אותו בפרק אלו מגלחין ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו: ב״ה וכתב מהרי״ק בשורש א׳ כשהחכם מנדה על דבר מה ובאותה דבר שייך זילזול לאותו חכם חל הנידוי אף על פי שהחכם לא תלה הנדוי בזלזול: ובסי׳ רמ״ג כתבתי ראיה אחרת וגם כתבתי מהיכן למד שמנדין אותו ברבים: ומ״ש וקונסין אותו ליטרא זהב ירושלמי בפרק החובל וכתבוהו הרי״ף והרא״ש ז״ל ומ״ש בכ״מ היינו לומר דאף דיינים שאינם סמוכים קונסים אותו דלא דמי לדיני קנסות שאין נוהגים אלא בדיינים סמוכים דכיון דמשום כבוד התורה הוא דתקון רבנן הכי אין לצורך לדיינים סמוכים ובסימן רמ״ג כתבתי תשובות להרשב״א והריב״ש בדין זה דליטרא זהב. וכתב בתשובת מהר״י קולן שורש קס״ג בשם מהר״י מולן שבזמן הזה לא דיינינן לקנוס ליטרא זהב מי שמזלזל צורבא דרבנן ונתן טעם וראיה לדבר ובשורש ק״פ כתב שהקורא לת״ח מסור מלשין אין לך הונאה גדולה מזו ומנדין אותו עליה וכתב עוד שם דאפילו לא היו שם עדים רק אשה ואפילו קטן נאמנים ובשורש כ״ד כתב בשם המרדכי שאין מנדין עד שיודע הדבר בעדים כשרים ובראיה ברורה וכתב דהיינו כשאין המתאנה טוען ברי אלא שטוען ע״פ עד או אשה אבל כשהמתאנה טוען ברי מנדין אפילו על פי אשה או קרוב ובשורש א׳ כתב בשם המרדכי דאפילו באמתלאה המוכחת שנתכוון לבזות את החכם יש להענישו כדאיתא בפרק הנודר מן המבושל (נ:) ההוא איתתא דאיתחייבא בב״ד דרב יהודה וכו׳ דא״ל ידעת ליה א״ל זוטר ורב כריסיה וכו׳ א״ל לבזויי קא מכוונת תיהוי ההיא איתתא בשמתא ואף כי יכולה לומר לא לבזות נתכוונתי אלא לסימני גופו וכ״כ עוד בסימן ק״ן שמי שאמר לחכמים שאינו חושש לגזירתם אפקירותא היא וחייב עליה נדוי אף על פי שבא לסניהם לדין ת״מ מדאמר שלא בא מחמת גזירתם בר נדוי הוא וכתב עוד שם דאפילו חליפות בעלמא שהחליף פניו נגד ת״ח דרך זלזול משמתינן ליה כדגרסינן פרק אלו מגלחין ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו: ומ״ש עוד הרמב״ם והמבזה את החכם אפילו בדברים אחר מותו ב״ד מנדין אותו ירושלמי פרק אלו מגלחין ובגמרא דידן פרק מי שמתו [יט.] מונה בכלל דברים שבית דין מנדין עליה המספר אחר מטתן של ת״ח (כז): ומ״ש והם מתירין לו כשיחזור בתשובה פשוט הוא: ומ״ש אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו נראה דשירצה גרסינן היו״ד בשו״א והרי״ש בפת״ח כלומר עד שיפייס לחכם שנדוהו בשבילו והכי משמע קצת בפרק אלו מגלחין בההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו ולסוף אזל ופייסיה לבעל דיניה משמע דאי לאו דפייסיה לא הוו שרו ליה ותניא בס״פ החובל [דף צ״ב.] כל אלו שאמרו דמי בשתו אבל צערו כלומר צער שדואג על בשתו אפי׳ הביא כל אילי נביות שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ול״נ עד שירצה היו״ד בחיר״ק והרי״ש בשו״א דמשמע שאם בקש ממנו מחילה כמה פעמים ולא נתרצה לו אין מתירין לו שזה דבר תמוה מאד דכיון שכבר עשה מה שמוטל עליו למה לא יתירו לו ואף על גב דבפרק ב׳ דיומא [פז:] משמע דלרבו הולך אפילו אלף פעמים לבקש ממנו מחילה עד שיתרצה לו וכתבו הרמב״ם בסוף פרק ב׳ מהלכות תשובה ורבינו בטוא״ח סימן תר״ו היינו דוקא לענין שהוא צריך לפייסו אבל לא לענין שלא יתירו לו נידוי עד שיפייסנו: ומ״ש וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לע״ה שהפקיר כנגדו בריית׳ פרק אלו מגלחין [דף י״ז.] תלמיד שנדה לכבודו נידויו נידוי ומשמע מדקדוק דברי הרמב״ם דדוקא לע״ה יכול לנדות אבל אם החכם אחר הפקיר בו אינו יכול לנדותו מיהו אם חכם אחד הפקיר בחכם גדול ממנו הרבה בחכמה וביראת חטא משמע ודאי שיכול לנדותו דהא כע״ה חשיב גביה דהא חייב הוא בכבודו ואצ״ל אם היה גדול הדור דכרבו חשיב כמו שנתבאר בסימן רמ״ד (כח) ותדע דהא תנן דנדו את עקביא בן מהללאל אליביה דת״ק לפי שזלזל בכבוד שמעיה ואבטליון שהיו גדולים ממנו. והרמב״ם לא אמרו אלא בחכם כל דהו דההוא ודאי אינו יכול לנדות אלא לע״ה ולא לחכם שהוא חכם כמוהו: ומ״ש שא״צ עדים

צורבא דרבנן עביד דינא לנפשיה פרש״י אפי׳ לדון ולהוציא וכו׳ מימרא דרב יוסף (ריש ד׳ י״ז): ומ״ש וכו׳ וז״ל עביד דינא לנפשיה דא״ל את מחייבת לי הכי והכי היכא שודאי הוא לו ולא ספק עכ״ל. ומה שהקשו ע״ז דאע״פ שהדין ברור לו אינו ברור לאחרים ואיכא חילול השם ועוד הא אף שהדבר ברוראין אדם דן דין קרובו וכ״ש של עצמו אינה קושיא דודאי דין תורה אדם פסול לעצמו אלא תקנת חכמים הוא כיון דצורבא דרבנן לא נחשד על הגזל והלכך כשברור לו שראובן חייב לו והוא כופר מצי עביד דינא לנפשיה וליכא חילול השם אבל לקרובו לא מצי דן דמאן לימא ליה דקרובו אינו משקר בטענתו ואפילו היה קרובו צורבא דרבנן אין הדבר ברור לדיין אלא ספק ולא קשה בדין שאין ביניהם הכחשה אלא שניהם מודים שכך וכך היה המעשה כגון שגים אוחזין בטלית וכיוצא בזה דאפי׳ בכה״ג אין אדם דן את קרובו דאיכא למימר כיון דהך מילתא תקנת חכמים הוא שלא להטריח לצורבא דרבנן למיקם בדינא ודיינא ויתבטל מתלמודו א״כ בקרובו דין תורה במקומו עומד שפסול לדין ואע״פ שאדם קרוב ג״כ אצל עצמו ופסול לדון לעצמו ד״ת מ״מ תקנת חכמים היא שיכול לעשות דין לעצמו כדפרישית מיהו נראה כיון דבזמן הזה לא דיינינן דינא דצורבא מרבנן לענין קנס ליטרא זהב ולכמה דברים גם בזה לא דיינינן ליה אף לפירש״י ולא מצי לתיעבד דינא לנפשיה להוציא ממנו ממון ולנדותו אם לא יתן לו. ומ״ש בשם הראב״ד כ״כ הרא״ש ע״ש ר״ת והנ״י כתבו בשם הרמ״ה בעובדא דר״ל דהוה מנטר פרדסא: **כתב** הרמב״ם המבזה את החכם וכו׳. פי׳ חכם דוקא ולא תלמיד וחכם נקרא מי שראוי להורות ויגע בתורה כמו שהביאו ב״י ע״ש הקונטרסין ומ״ש אפי׳ בדברים כלומר ואצ״ל אם ביזהו בהכאה ובח״מ סימן ת״כ סכ״ט כתבתי דה״ה ברקק בבגדו של ת״ח כדמוכח בנדרים מיהו ליכא קנס ליטרא דדהבא אלא בביזהו בדברים ע״ש. ומ״ש וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום

דרכי משה

(כד) כתב מהרי״ק סי׳ ג״ז דאם עשה בשוגג או בטעות דבר שמנדין עליו אין מנדין אותו עכ״ל ופשוט הוא: (כה) וכן כתבתי לעיל מדברי א״ז: (כו) ומהרי״ז בתשובה סימן קצ״ש דאין לעשות דינא לנפשיה אפי׳ להרעת רש״י היכא שבעל דין מזומן להיות צייח דין וכופר שחייב לו ולא קאמר רש״י אלא היכא שאין הבע״ד כופר רק הדין יטה לב׳ צדדין: (כז) כתב בר ששת סימן כ״ז דהמבזה ת״ח לאחר מותו אין קונסין ליטרא דדהבא דזהו נגד בשתו של חכם ואין בושת למת עד כאן לשונו: (כח) ועוד סימן רמ״ג אם יש דין ת״ח בזמן הזה לנדות

פרישה

סמית דין מנדין אותו בית יוסף: (סט) צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה ובזמן הזה ליכא צורבא מרבנן לענין זה מהרי״ק ועיין בח״מ סימן ד׳ שכתב שגם שאר כל אדם עביד כל אחד דינא לנפשו מיהו זה דוקא בגזלה שגזלו משלו יחזה בעין ע״ש: (אלא לו לבדו היינו שאינו מנודה לכל ישראל אבל מנודה הוא לתלמידיו ושאינו גדולים ממנו כמ״ש בסי׳ זה ב״י עכ״ס): (ע) ליטרא זהב פי׳ הרמב״ם שהוא משקל ט׳ סלעים פחות רביע ואלו ט׳ סלעים פחות רביע נראה בעיני שהם ל״ם וסובים ורמ״ס כו׳ שעתקתי מכג״ס בשם תשובות מהר״מ

דרישה

נידוי (וכן כתב כג״ם פרי אלו מגלחין) בתשובת מהר״מ ת״ך מ״ו: מצאתי כתוב בהג״ה בשם רבי׳ חיים פלטיאל פ״ו וכתב דינו בג״ה מרבנן עביד דינא לנפשיה ז״ל לא כל הרוצה לעשות עצמו צורבא מרבנן עושה דרבא מרבנן משמע גדול דלרבת מתורגמינן רושם א״כ שמא צ״ל כ״כ גדול דאמרינן בתלמיד ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום כו׳ או שמא צריך שתשא תורתו אומנתו מדע דשא לקמן שגדולים מתנין שם ותלמודא אמר מנדין פ״ו כו׳ ע״ש שצריך קולר

פ״ח וכ״כ רבינו בשם הרמב״ם בס״פ סימן ת״ך: (עח) אין מתירין לו עד שירצה וז״ל ב״י נראה דס״ג סוי״ד באוש והרי״ם בפסם אבל נ״ג סוי״ד בפסוק והרי״ם באוש דמשמע דאם ביקש ממנו

חרושי הגהות

יג בתרתא דארנו כ״ה בגמרא ופי׳ רש״י שהוא שם מקום:

מקום פי' אפי' בבבל דהא דאין דנין ד"ק בבבל אינו אלא בקנסות דתשלומי כפל ד' וה' ואונס ומפתה ומוציא שם רע וכיוצא בזה מקנסות שכתובים בתורה אבל קנסות שקנסו חכמים גובין בכל מקום מיהו בזמן הזה לא דיינינן לקנוס ליטרא דזהב ומבואר בדברי האחרונים : ומ"ש עד שירצה החכם פי' עד שירצהו לחכם כלומר שיפייסנו וכיון שפייסנו כראוי ע"פ ב"ד אפילו לא נתפייס ולא נתרצה למחול לו אין עליו שום דין נדוי אלא בית דין מתירין לו : אע"פ שיש רשות לחכם עד ולא משיבים ולא עוד אלא שמוחלין וכו' נראה דה"ק אע"פ שיש רשות לחכם לנדות כשביזוהו בין שיש עדים בדבר אי נמי בפרהסיא ובין שאין עדים כלל אפי' הכי אינו שבח לת"ח וכולי אלא יעלים עיניו ולא ינדהו ולא ישית לבו להם אפי' ביזהו בפרהסיא אח"כ אמר ולא עוד וכו' כלומר ל"מ דאין לו לנדותו אלא דלפעמים יש לו למחול מעצמו אפילו לא פייסיה וסולחין וכולי אח"כ אמר בד"א כשביזוהו וחרפוהו בסתר וכו' והאי בד"א לא קאי אלא אמ"ש בסמוך ולא עוד אלא שמוחלין וכו' ה"ק בד"א שמוחלין מעצמן לגמרי כשבזוהו בסתר פי' שלא היו שם שני עדים דאפי' ע"א נמי קרי ליה בסתר דאין ע"א נאמן לשום דבר אבל ת"ח שביזוהו בפרהסיא אסור לו למחול וכו' וזהו מ"ש תחילה דלא ישית לבו להם כלומר אלא שותק ונקיט ליה בליביה ואינו מוחל והכי מוקי לה תלמודא ביומא פ' בראשונה (כ"ג) דהא דתניא הנעלבי' ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין וכו' דמשמע אף בנעלבים בפרהסיא הך דפרהסיא ה"ק דלעולם דנקיט ליה בליביה ופירש"י ואם בא אחד לנקום נקמתו בקו המשפט ישתוק עכ"ל כלומר שלא ימחול לו מעצמו כיון שביזהו

עדים איפשר שלמד כן מדאמרי' בר"פ הגוזל בתרא (קיב :) שליחא דב"ד מהימן כבי תרי לשמתא וק"ו לחכם עצמו שיהא נאמן ובתשובת הריב"ש ח"ב בסימן ר"ך כתב דילפינן לה מדאמר רב יוסף האי צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה ופירש הראב"ד לנדותו כלומר כל היכא שידע החכם שע"ה ביזהו אע"פ שאין שם עדים רשאי החכם לעשות דין לנפשו ולנדותו . ומ"ש שא"צ התראה בפ' אלו מגלחין (דף י"ז) אמר רב חסדא מתרינן ביה ב' וה' וב' ה"מ לממונא אבל לאפקירותא לאלתר וכן משמע מעובדא דרב יהודה שכתבתי בסמוך . ומ"ש ואין מתירין לו עד שירצה החכם ג"ז נראה לפרשו כמו שפירשתי עד שירצה החכם דבסמוך : **כתב** הריב"ש בתשובה ח"ג סימן ל"ג המבזה את החכם ב"ד חייבים לנדותו אם לא נדהו החכם עצמו ואז הוא מנודה לעיני כמו שביאר הרמב"ם ז"ל שהחכם עצמו יכול לנדותו בלא עדים כל שברור לו והב"ד אין מנדין אלא בעדים והתלמיד יכול לנדות לכבוד עצמו אם ביזהו אבל אין ב"ד חייבים לנדות לכבודו והתלמיד שנידה לכבוד רבו שביזהו וחרפהו לפניו שלא בפני הרב נראה ברור שהתלמיד יכול לנדותו מק"ו שאם לכבוד עצמו שאין חייבין ב"ד לנדותו הוא עצמו מנדה כ"ש לכבוד רבו שב"ד חייבים לנדותו ועוד שגם זה בכלל כבוד עצמו שיבזהו ויחרפהו רבו לפניו הגע עצמך שחרפו אותו לומר שאביו היה מלשין או רשע הרי הוא מנדה לכבודו וכ"ש על רבו שהביאו לחיי העה"ב ומ"מ נראין שכיון שלא נדהו הרב בעצמו וגם לא נדוהו ב"ד אינו מנודה לרב וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה וביראת חטא אבל לכל שאר העם מנודה וחייבין לנהוג בו נידוי יח עכ"ל :

ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באין ג' ומתירין לו ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו הרשות בידו אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישים לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשונים שומעין חרפתן ולא משיבין (עב) ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים וחכמים גדולים היו משבחין במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרימו לכבודם בד"א כשנדוהו וחרפוהו בסתר אבל ת"ה שביזוהו או חרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול לו על כבודו (עג) ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה (עד) אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו :

הלכות ביקור חולים ורפואה ונוטה למות וגוסס

שלה [א] קוצר דברים לספר תורת האדם שחבר הרב הגדול הרמב"ן עם קצת דעות אחרות שאכנים בו ועל כל דבר ודבר אכתוב מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ועל הסדר שסידר הרב א חוץ מהדברים שכתבתי במקומות אחרים א"ר יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם שלא יחלה שאם חלה אומרים לו הבא זכות ותפטר וכיון שחלה האדם מצוה על כל אדם לבקרו שכן מצינו בהקב"ה שמבקר חולים כמו שדרשו בפסוק (א) וירא אליו

בפרהסיא ושאם מחל נענש כמו שנענש שאול על שביזוהו ישראל בפרהסיא ומחל להם מעצמו והא דקאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו דמשמע אפי' ביזוהו בפרהסיא מדקאמר כל המעביר כו' מוקים לה תלמודא התם דמפייסינן ליה ומיפייס אבל לא מפייסינן ליה אין לו למחול מעצמו כשביזוהו בפרהסיא אלא נקיט ליה בליביה ושותק ובכה"ג קאמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח דהיינו כשביזוהו בפרהסיא ולא מפייסי ליה מיהו ודאי דוקא ת"ח משום דאיכא בזיון התורה אבל שאר כל אדם אפי' בפרהסיא ולא מפייסינן ליה יש לו למחול מעצמו דהכי משמע פשטא דמימרא דרבא כל המעביר על מדותיו וכו' דמשמע אף ע"פ דלא מפייסינן ליה על מה שביזוהו ברבים אלא כיון דקאמר בסתם כל המעביר דמשמע דמיירי אף בת"ח קא מוקים תלמודא דבת"ח הוי פירושו דוקא היכא דמפייסינן ליה וכ"כ הסמ"ג בלאוין ר"ב דת"ח שביזוהו בפרהסיא ישתוק ולא ימחול ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה ושאר כל אדם שמתקוטטים עם חביריהם אע"פ שאין לאו בזה אם ינקום מחברו מדת חסידות הוא להעביר על מדותיו וכו' והיינו כדפרי' :

שלה קוצר דברים וכולי חוץ מן הדברים שכתבתי במקומות אחרים כלומר שלא תמצא כאן קיצור מכל דברי הרמב"ן שבאותו ספר כי עוד כתבתי מדבריו במקומות אחרים כגון בה' ק"ש ותפלה ושבת וי"ט וחש"מ ופורים וע"ב ונדה וטבילה ונשואין : **אמר** רב יצחק וכו' בפרק שני דשבת (דף ל"ב) : ומ"ש וכיון שחלה האדם וכו' כלומר מדינא מיד שחלה האדם כדאשכחן בהקב"ה שמיד שחלה אברהם ביום ג' למילתו כדכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים בקרו כדכתיב וירא אליו ה' ועוד דמצוה גדולה היא וכו' ואין

ומ"ש ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו הרשות בידו נראה דהיינו מדאמרינן בפ"ק דקידושין [לב .] חכם שמחל על כבודו כבודו מחול . ומ"ש אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה וכו' עד סוף הסימן בפ"ז מהלכות ת"ת : ומ"ש ולא עוד אלא שמוחלין למחרף וסולחין בפרק בני העיר [כח .] מימי לא עלתה עמי קללת אדם על מטתי כי הא דמר זוטרא חסידא כי הוה סליק לפורייה הוה שרי ומחיל לכל מאן דמצער ליה : ומ"ש וחכמים גדולים היו משתבחין וכו' ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרימו לכבודם בירושלמי פרק אלו מגלחין ריב"ל שלח בתר חד בר נש תלת זמנין ולא אתא שלח וא"ל אילולי דלא חרמי בר נש מן יומא הוינא מחרים לההוא גברא שעל כ"ד דברים מנדין את האדם וזה א' מהן . ומ"ש בד"א כשביזוהו וחרפוהו בסתם אבל ת"ח שביזוהו או חרפוהו בפרהסיא אסור למחול על כבודו משום דההיא דפ' בני העיר שכתבתי בסמוך משמע שיכול למחול אע"פ שלא פייסוהו ואלו בפ"ב דיומא [כב .] משמע שאין לו למחול אא"כ פייסוהו דא"ר יוחנן כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח והא תניא הנעלבים ואינם עולבים וכו' לעולם דנקיט ליה בלביה והא אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו דמפייסו ליה ומיפייס הוצרך לפרש ולחלק בין צינעא לפרהסיא והר"ן כתב בסוף פ"ק דר"ה דאפשר לחלק עוד דההיא דפרק בני העיר דמצערו ליה ולא מבזו ליה : ומ"ש ואם מחל נענש וכו' בפ"ב דיומא [כב :] א"ר יהודה א"ר מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ויהי כמחריש וא"ר יוחנן כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח : **כתוב** בת"ה סימן רע"ו על חכם א' שנדה לאדם אחד על שהוליך לחבירו לערכאות העכו"ם וגזר הסררה בקנס חמור על כל מי שיחזיק הנדוי תג

איש ההוא אין הצבור מחוייבים ליכנס בסכנת עונש הסררה והביא ראיה לדבר וכתב אח"כ אמנם נראה דדוקא בכה"ג שנתנדה בדברים שבינו לחבירו ובעבור עניני ממון אבל אם החרימוהו ונדוהו בשביל שעבר עבירות בפרהסיא או בדברים שבינו לבין המקום מחוייבין הנו ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתנו ותורתנו מפני קדושת השם : ב"ה כתב מהרי"ק בשורש קס"ט אין לרב לנדות אם הוא רוצה להיות ציית דינא : כתב הרשב"א שנשאל על אחד שזלזל ברבו ועמד רבו ונידהו הוא תלמידיו ועמד רב אחד והתירו וטען שהסכימו רבני צרפת שלא ינדה שום חכם לכבודו והשיב כי נידוי שנידהו הרב נידוי ואין להתירו אלא מדעת המנדה וכשחזר בו : כתב הריב"ש ח"ב סימן קצ"ה אין נראה שהסכמת הקהל שכל מי שינדה בלא רשות הנאמנים כנגד למה שעשו הב"ד שאין נראה שתהיה הסכמת הקהל אלא ביחיד המנדה כגון אמתיה דרבי שמתיה לההוא גברא דמחי (ר"ל שהכה) לבנו גדול או אף בת"ח המנדה לכבודו כדי שלא יטול כל אחד שררה לעצמו אבל במה שב"ד מנדין מאן דלא ציית דינא חלילה להם ועוד שאלו הב"ד היה להם רשות מהנאמנים שבררו אותם לעשות דין ביניהם וא"כ כבר היו יכולים לעשות בדין זה כל מה שירצו בעיניהם שראוי לעשות מן הדין וכשעבר הנשבע על שבועתו חל עליו חרם הב"ד ולא היו יכולים הג' האחרים להתירו כיון שעדיין עומד במרדו ולא פיים את בעל דינו ולזה אין היתירם היתר וכ"ש אם השלישי הנסכם בהיתר עם השנים אינו גדול כמו השלישי מהב"ד הראשון שלא הסכים בהיתר עכ"ל :

שלה קוצר דברים לספר תורת האדם וכו' א"ר יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה וכו' בפ"ב דשבת [לב .] : ומ"ש וכיון שחלה מצוה על כל אדם לבקרו שכן מצינו בהקב"ה שמבקר החולים וכו' (סוטה יד) א"ר חמא בר חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו' אלא

דרכי משה

לנדות לכבוד עצמו כתב מהרי"ק שורש ק"ם דכל שנידה הרב ויצא נידוי מפיו הוי נדוי אע"ג דאפשר דלא מתכוין לכך כתב בר ששת סימן ס"א תלמיד שהוא מפורסם שהוא בגדר שיכול לנדות לכבודו אין ספק שאין יכולת ביד קהל להסכים או לתקן שלא יהא נידויו נדוי ושלא יתנהגו במנודה דין מנודה דאין יכולת ביד הקהל להתיר איסור וכ"ש אם הכוונה בהסכמה מפני שעינם צרה בכבוד ת"ח ורוצים להשפיל הדרם כי אלו אין הסכמתן כלום אלא קשר רשעים הוא אמנם אם כוונתן לשם שמים מפני שרואים התלמידים נוחים לכעוס ומנדין האנשים שלא כדין או לפעמים הם ראשית מדון ומתחילין לחרף ואין כל אדם מושל ברוחו שישמע חרפתו ולא ישיב וגם יש לפעמים מי שמחזיק עצמו ואינו בגדר שיוכל לנדות לכבודו כו' או אף אם התלמיד הגיע להוראה אם הוא סנו שומעניה ואין משאו ומתנו בנחת עם הבריות ואו הוא גרוע מע"ה כיוצא בזה יכולין הקהל לתקן שלא ינדו שום אדם אם לא בהסכמת הרב שבעיר או אנשים המיוחדים לזה כי זה הוא מותר משום דרכי שלום יכולין הקהל לשום קנס או ממון על העובר אמנם אין יכולין להסכים שאם נידה שלא יהא בנידוי ואין הסכמתן כלום להתיר האסור כל שהוא בגדר שיכול לנדות לכבודו ומ"מ אם לא ינדהו התלמיד הקהל מחוייבים לנדותו עוד כתב ריב"ש (סימן ר"ב) באחד שהחרים לכבודו בלשון שמא אם שייך לו להחרימם וכתב בו חרם זה אינו כלום דמנדין על כבוד הרב אמרו מחרימין לא אמרו ואפי' נידוי אינו חל עליו דכל המוסיף גורע וה"נ דאף אם אמר בלשון נידוי לא עשה כהוגן במה שאמר בלשון שמא וכו' וממה נפשך אי לא שייך להחרימו הנה הוא בוזה אותו בפרהסיא בהזכיר עליו חרם ואי שייך עליו חרם מ"מ מאחר שאמר בלשון שמא

דרישה

סי' שלה [א] קוצר דברים לספר תורת האדם שסבר כולי פסק רמ"א דלא יבקר שונא ולא יכנס אבל דלא יחשב ששמח באידו ואין לו אלא צער (ולאפוקי ממסרי"ל

פרישה

ממנו מחילה כמה פעמים ולא נתרצה לו אין מתירין לו שזה דבר תמוה מאוד דכיון שכבר עשה מה שמוטל עליו למה לא יתירו לו : (עב) ולא עוד אלא שמוחלין למחרף וסולחין ראיה ממ"ש בס"י לאבימלך ועתה השב את אשת האיש ויתפלל בעדך גם הסיא חסיד אמר שרי ומחיל לכל מאן דמצערין לי . ואפילו כמה פעמים ביום דוה אחד מהדברים שאין לחם שיעור : (עג) ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה כדאיתא ביומא מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ויהי כמחריש : (עד) אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש פירוש שאם אחד בא לנקום נקמתו ממנו (בקיום המשפט ישתוק וכ"פ רש"י ביומא דף כ"ג שמשני סגמרא והא תנן הנעלבים ואין עולבים כו' ע"ש עכ"ה) כדאיתא בסמ"ג מ"ו :

סי' שלה (א) וירא אליו ה' מלמד שבא כו' שלימוד הזה למדנו מדלא כתיב בתריה מה דיבר אליו ש"מ שלא בא לדבר עמו אלא לבקר החולה גם יש לומר מדלא כתיב וירא ה' אליו וכמ"ש

חדושי הגהות

יח כבר הביא הרב"י כל זה לעיל בסימן זה :

שלה א חוץ מן הדברים וכו' כלומר שלא תמצא כאן קיצור מכל דברי הרמב"ן שבאותו ספר כי עוד כתוב מדבריו במקומות אחרים כגון בהלכות ק"ש ותפלה ושבת וי"ט וחולו של מועד ופורים

אליו ה' באלוני ממרא מלמד שבא אליו לבקר החולה (ב) וסמכוה אקרא (ג) והודעת להם את הדרך ילכו בה ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו מעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו (ד) ועושה שיכבדו וירבצו לפניו והקרובים נכנסין מיד לבקרו והרחוקים אחר ג' ימים והחברים כקרובים ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין מיד (ה) ואפי' הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום (ו) ואפי' בן גילו (ז) [ב] שנוטל א' מס' בחליו וכל המוסיף הרי זה משובח ובלבד שלא יטריח לו (ח) ולא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא על ספסל אלא מתעטף ויושב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי ואין מבקרין אותו (ט) בג' שעות ראשונות של יום מפני שכל חולה מיקל עליו חוליו בבקר ולא יחוש לבקש עליו רחמים וכן לא בג' שעות אחרונות של יום שאז מכביד עליו חוליו ויתיאש מלבקש עליו רחמים וכשמבקש עליו רחמים אם מבקש לפניו (י) יכול לבקש בין בכל לשון בין בלשון הקדש ושלא בפניו [ג] (יא) לא יבקש אלא בלשון הקודש כשאר תפלות יחיד ויכלול אותו עם חולי ישראל שיאמר המקום ירחם עליך (יב) בתוך חולי ישראל ובשבת יאמר שבת היא מלזעוק (ג) ורפואה קרובה לבא (יג) ורחמיו מרובין

אלא הלך אחר מדותיו ודרכיו של הקב"ה וכו' מה הוא מבקר חולים שנאמר וירא אליו ה' אף אתה בקר חולים: ומ"ש וסמכוה אקרא דוהודעת להם את הדרך ילכו בה בפ"ב דמציעא [ל:]: ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו מעיין בעניינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו ועושה שיכבדו וירבצו לפניו בפ' אין בין המודר [מ.] וכתב הרמב"ן בת"ה שמעינן מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכיו הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חביריו ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו הלכך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו (א): והקרובים נכנסים מיד לבקרו ב במסכת שמחות ובירושלמי דפאה סוף פ"ג: ומ"ש והרחוקים אחר ג' ימים במס' שמחות: ומ"ש והחברים כקרובים בפאה ירושלמי רב הונא ור' פנחס ורבי חזקיה סלקין מבקרא לרבי יוסי בתר תלתא יומין אמר לון ג בעיתון מקימה מתניתין פי' בתמיהה לומר שהחברים כקרובים ונכנסים אצלן מיד: ומ"ש ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין מיד במס' שמחות: ואפילו הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום פ' אין בין המודר [לט:]: ומ"ש ואפילו בן גילו שנוטל אחד מס' בחוליו בפ"ב דמציעא [דף ל.]: ומ"ש וכל המוסיף ה"ז משובח ובלבד שלא יטריח כ"כ הכלבו ונראה שלמד כן מדאיתא שם בנדרים אפי' מאה פעמים ביום ממילא דכל המוסיף ה"ז משובח אך אם הוא בענין שמטריח את החולה פשוט דשב ואל תעשה עדיף אלא יכנס לבית החיצון לשאול עליו כמו שאמר שם בחולי מעיים והביאו רבינו בסמוך: ולא ישב לא ע"ג מטה ולא ע"ג כסא וכו' ברייתא בפ"ק דשבת [יב:] ובפרק אין בין המודר וכתב הר"ן איכא מ"ד דדוקא כשהחולה שוכב ע"ג קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה וכ"כ הגהות מיימון בסוף הל' אבל (ב):

ואין מבקרין אותו בג' שעות ראשונות של יום מפני שכל חולה מיקל עליו חוליו בבקר כו' ולא בג' שעות אחרונות של יום וכו' מימרא פרק אין בין המודר [מ.] והרמב"ם בספר היד נתן טעם מפני שבאותן השעות הן מתעסקים בכל צורכי החולה: וכשמבקש עליו רחמים אם מבקש לפניו יכול לבקש בין בכל לשון בין בלשון הקדש ושלא בפניו לא יבקש אלא בלשון הקדש כ"כ הרמב"ן בת"ה מדגרסינן בפ"ק דשבת [יב:] אמר רבה בב"ח כי הוה אזלינן בתריה דר"א לשיולי בתפיחה פי' לבקר את החולה זימנין אמר המקום יפקדיך לשלם וזמנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם היכי עביד הכי והאמר רב יהודה א"ר לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי שאני חולה דשכינה עמו כלומר ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו. ומ"ש כשאר תפלות יחיד כלומר דבצבור מתפלל בכל לשון שירצו כאשר נתבאר בטור א"ח סימן ק"א: **ויכלול** אותו עם חולי ישראל כו' בפ"ק דשבת [שם.] ת"ר הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ר"מ אומר יכולה שבת שתרחם בזוכתה ר' יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל שבנא איש ירושלים (אומר) בכניסתו אומר שלום ביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ושבתו בשלום כמאן אזלא הא דא"ר חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו עם חולי ישראל כמאן כר"י ופי' רש"י בתוך חולי ישראל. שמתוך שכוללו עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים ולכאורה נראה דכיון דרבי חנינא אתא כר"י הלכה כמותו וכן פסק הרמב"ן בת"ה אבל רבינו פסק בשבת כשבנא איש ירושלים והרמב"ן בפכ"ד מהלכות שבת פסק כת"ק ואף ע"ג דאוקימנא לדרבי חנינא כר' יוסי אפשר דלא לפסוק הלכה כרבי יוסי בשבת אמרו כן אלא לומר דילפינן מיניה דכשמערבו עם חולי ישראל תפלתו

ואין להתרשל בה אלא דהכי איתא בירושלמי דפאה דרך ארץ שהרחוקין אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה ונראה דהטעם הוא כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה כשיכנסו לבקרו מיד גם הרחוקים וכדאמרינן בפ' אין בין המודר (דף מ') רבא יומא קמא דחליש אמר לא תגלו לאינשי דלא ליתרע מזליה וכו' אבל קרובים וחברים שנכנסו תמיד בביתו גם כשאיננו חולי ליכא הך חששא דליתרע מזליה ומשום הכי כשקפץ עליו החולי והכביד דכבר הוטל עליו שם חולי אף הרחוקין מבקרין אותו מיד:

ובמ"ש ולא ישב ע"ג מטה וכו' עד שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי ברייתא פ"ק דשבת (דף י"ב) וכך כתבה הרמב"ן בספר תורת האדם ויש להקשות דהיאך מביא ראיה מהאי קרא דהשכינה למעלה ממראשותיו של חולה וצ"ל דאינו מביא ראיה אלא שהשכינה סועד את החולה אבל גירסת האלפסי שם כך הוא שנאמר וישתחו ישראל על ראש המטה וכתיב ה' יסעדנו על ערש דוי דהשתא ניחא דמקרא דה' יסעדנו נפקא לן דהשכינה סועד את החולה ומקרא דוישתחו על ראש המטה נפקא לן דהשכינה למעלה ממראשותיו וכתבו בתוס' ובהגהות אשיר"י וכגון שמראשותיו של חולה גבוהים ממנו וכ"כ הגהות מיימוני בסוף הלכות אבל וכ"כ הר"ן בשם התוספות: ומ"ש ואין מבקרין אותו בג' שעות וכו' בפרק אין בין המודר והטעם שכתב רבינו ג"כ שם בגמ' וכך הביא הרמב"ן אבל הרמב"ם כתב וז"ל ואין מבקרין לא בג' שעות ראשונות של יום ולא בשלשה אחרונות מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה וכבר תמה בכ"מ למה השמיט טעם הגמ' ואפשר שלא היה בגרסתו עכ"ל: וכשמבקש עליו רחמים יכול לבקש בכל לשון וכו' כלומר שאר בקשת רחמים צריך ליזהר שלא לבקש ביחיד בלשון ארמי מפני שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי אבל אבל חולה דהשכינה עמו א"צ למ"ה שיהיו נזקקין להעלות תפלתו לפני המקום ברוך הוא ואמר רבינו כשאר תפלות יחיד כלומר דבצבור מתפלל בכל לשון שירצה כמ"ש בא"ח בסי' ק"א:

ובמ"ש ויכלול אותו עם חולי ישראל וכו' ובשבת יאמר שבת היא מלזעוק וכו' בפ"ק דשבת ת"ר הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ר"מ אומר יכולה הוא שתרחם (פירש"י יכולה הוא שתרחם אם תכבדוה מלהצטער בה) רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל (פירש"י שמתוך שכוללן עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים) שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום כמאן אזלא הא דא"ר חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל כמאן כרבי יוסי וכתב הרמב"ן עלה וכך הלכה משמע דלענין שבת במאי

דרכי משה

שמא אין השומעין חייבין לנהוג בנידוי אחרי שהם לא יודעים אי שייך אי לא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן וא"כ המחרים נתן לפניהם מכשול חרמים ואין נוחה היטנו רוח חכמים עכ"ל:

שלה (א) בתשובות מהרי"ל סימן קצ"ז השונא יכול לבקר שונאו החולה ול"נ דאסור וכן מוכח בסנהדרין פ' כ"ג (יט.) לענין ניחום אבלים דשונא אסור לנחם אבלים וה"ה לביקור חולים דאמרינן התם כ"ג שאירע בו אבל משוח שעבר לא ילך אצלו משום דחלשא דעתיה לומר דלמא חדי ביה וע"ש הראייה שהביא מהרי"ל ז"ל מפרק א"מ (יז.) מההוא דהוה סנו שומעניה והחרימו רב יהודה וכשחלה רב יהודה הלך לבקרו אין נ"ל ראיה דההוא לא שונא הוי אלא רב יהודה החרימו כדין ואפשר דקיבל עליו הדין באהבה ועוד דמאן לימא לן דההוא דסנו שומעניה ברצון חכמים הוא דעביד וע"כ נ"ל דשב ואל תעשה עדיף: (ב) כתב נ"י פ' יש נוחלין דף י"ד ע"ב גרסינן בגמרא (ב"ב קטז.) דרש רבי פנחס כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה ומנהג זו בצרפת שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו מבקש לפני הרב התופס ישיבה שיברך אותו עכ"ל ונראה שמזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבה"כ ולבקש עליו רחמים גם נוהגין לתת לו שם חדש כי שינוי השם מבטלין גזר דין של אדם ונוהגין לתת צדקה לעניים בעדו כי תשובה ותפלה וצדקה מעבירין רוע הגזירה ובכלבו סימן קמ"א כתב נוסח ברכה לחולה ובתא"ו נתיב כ"ה סדר שינוי השם לחולה וסדר ברכתו וע"ש סוף ח"א נתיב כ"ח: (ג) כתב מהרי"ק דאסור לברך החולה בשבת ויש מתירין כתב הכלבו היו לפניו ביקור חולים וניחום אבלים מנחם אבלים תחלה שניחום אבלים ג"ח

פרישה

וכמ"ש וידבר ה' אל משה וכתיב וירא אליו ה' למדונו דאליו ר"ל לענין של עצמו וגם על ספנין הנזכר לפני זה בפרשה שיתה הראיה: (ב) וסמכוהו אקרא כו' ר"ל שהוא מצוה: (ג) והודעת להם את הדרך ילכו בה ואיזהו מצוה מקיימין ע"י הליכה הוי אומר זהו ביקור חולים והלוית המת כ"ל: (ד) ועושה שיכבדו וירבצו לפניו כמפסק דר"ע כדאיתא בפ' אין בין המודר שחלה אחד מתלמידיו ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא ובשביל שכיבד וריבץ לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר"ע ודרש כל שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים וכתב הרמב"ן שמעינן מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשה לו צרכיו הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חביריו ועוד כדי שיכוין דעתו ויבקש רחמים עליו וכל שאינו מבקש רחמים לא קיים המצוה ורבינו דקדק ולא כתב עושה שיכבדו כו' ר"ל שא"צ שיכבד המבקר עצמו אלא שיצוה לבני ביתו של החולה שיכבדו וירבצו לפניו וטעם הכיבוד והריבוץ לכאורה היה נראה דדוקא בימיהן שהיו יושבין על הארץ והאבק היה עולה ומזיק להחולה ומיהו אפשר לומר גם בזמנינו דעתו של אדם צלול ונוחה טפי כשהבית נקי וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס וחולה צריך לשמור נפשו מכל דבר טפי מאינים אחריני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (ה) ואפילו הגדול ילך לבקר הקטן כמו שמצינו שהקב"ה הלך לבקר אצל אברהם: (ו) ואפי' בן גילו כו' פירוש הנולד בשעתו שנולדו במזל אחד רש"י בפ' אלו מציאות סוף דף כ"ז: (ז) שנוטל אחד מששים בחליו פירוש כל אחד נוטל חלק אחד מס' ממה שסייר חבירו ועיין בדרישה: (ח) ולא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא כו' בפ"ק דשבת כתב הר"ן (בשם התוס' דף קמ.) איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולי שוכב על גבי הקרקע שנמצא המבקר יושב גבוה ממקום השכינה וכתב ה"מ בסוף הלכות אבל מ"מ שהשכינה למעלה ממראשותיו כו' נותן טעם על העיטוף ולפי מ"ש הר"ן נותן טעם על הכל דכיון שהשכינה שם לא ישב על גבי דבר גבוה כ"א לפניו על גבי קרקע כדי שלא ישב גבוה מהשכינה: (ט) לא בשלשה שעות ראשונות ולכך נהגו לילך בשבת אחר יציאת ב"ה שאז עברו שלשה שעות על היום וכן הוא מדין התלמוד וכמ"ש בא"ח סימן רפ"ז: (י) יכול לבקש בין בכל לשון כו' לפי שהשכינה עמו וא"צ שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו: (יא) לא יבקש אלא בלשון הקודש כשאר תפילות יחיד דבציבור מתפלל בכל לשון כדאיתא בא"ח סימן ק"א ולא ביחיד משום דאין מלאכי השרת נזקקין לשאר לשונות כן דעת הרי"ף שם אבל דעת הרא"ש דלכל לשון נזקקין חוץ מלשון ארמי ואם כן תימה שסתם כאן כנגד הרא"ש אביו ושמא יש לומר דהכא גם כן יכול לבקש בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמי ומה דכתב לא יבקש אלא בלשון כו' הכי קאמר הואיל שמדבר הכא לענין חולה שצריך לבקשת רחמים טובא טוב לו שלא יבקש אלא בלשון הקודש שהוא לשון המובחר מכל הלשונות ומ"ש כשאר תפלות יחיד ר"ל כמו שיש חילוק בתפלה בין תפלת יחיד לשל ציבור שלא יכול לאומרה בכל לשון הוא הדין הכא כמי יש חילוק בין בפני חולה בין שלא בפניו ועיין בדרישה: (יב) בתוך חולי ישראל פירש"י שמתוך שכללו עם אחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים. ולפ"ז אין צ"ל ה' ישלח לך רפואה שלימה בתוך חולי עמו ישראל: (יג) ורחמיו כו' בא"ח סימן רפ"ז כתבתי בשם רמ"מ דסמ"ג

דרישה

ממהרי"ל סימן קצ"ז עיין בד"מ עכ"ס): ניחום אבלים קודם לביקור חולים (שניחום אבלים ג"ח עם המתים ועם החיים רמב"ם פי"ד והביאו ב"י בסימן ש"ם עכ"ס): [ב] שנוטל אחד מששים בחליו בפ' אין בין המודר דגרסינן א"ר אחא בר חנינא כל המבקר את החולה נוטל אחד מס' מצערו א"ל אביי לרבא א"כ ליעיילו ס' גברי ולוקמוהו א"ל כעשורייתא דר' ובבני גילו דתניא רבי אומר בת הניזונית מנכסי אחים נוטלת עישור נכסים א"ל לדבריך מי שיש לו עשרה בנות ובן אחד אין לו לבן כלום א"ל השנייה נוטלת עישור מה שהניחה הראשונה וכן שלישית ובבן גילו שנולד במזלו עכ"ל וס"ל לרבינו דהדא מילתא קאמר דדוקא בן גילו ממעט ולא אמר דאינו ממעט חולי כלל ועיין בפ"ב דב"מ סוף דף ל': [ג] לא יבקש אלא בלשון הקודש אין לפרש דמ"ש

חדושי הגהות

פורים ותשעה באב ונדה וטבילה ונישואין (ב"ח): ב הרבה פעמים בסימן זה הרב"י הראה מקום למסכת שמחות ובמסכת שמחות שלפנינו לא מצאתי כלל מעניני ביקור חולים גם הרבינו ירוחם בספרו תא"ו הביא כל זה בשם מס' שמחות ע"כ מוכרחים אנו לומר שלפניהם היו אותן מסכת קטנות יותר מרווחים והרבה מהם נאבד מאתנו: ג לא ידעתי הכוונה בזה לפרש

מרובין (יד) ושבתו בשלום ומזכירין אותו שיתן דעתו על עניניו דתניא משעלה אדם למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים שמא הלוית או שמא הלוך אדם או שמא הפקדת אצל בני אדם או הפקידו אצלך פי' אומרים לו שיתן דעתו על עניניו (טו) ואל יפחד מפני זה יותר מן המות. אין מבקרים לא לחולי מעיים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש חולי המעיים משום כיסופא חולי העין והראש מפני שהדבור קשה ליה הלכך כל הולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דבורא אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשים בו אם צריכים לכבד ולרבץ לפניו וביוצא בו ושומעין צערו ומבקשין עליו רחמים. (טז) מבקרין חולי נכרים מפני דרכי שלום תניא (יז) האיש משמש האיש בחולי המעיים (יח) [ד] אבל לא את האשה והאשה משמשת האשה והאיש בחולי המעיים (יט) ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ליכנס לו ולבקרו ובמקום שנותנין שכר למי שישב אצל החולה לצוות לו לא ישב אצלו אלא מבקרו מעומד ואם חלה בנו של שמעון יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו אם נכסי שמעון אסורין על ראובן וחלה שמעון נכנס ראובן לבקרו מעומד אבל לא ישב חלה בנו אינו נכנס כלל אלא שואל עליו בשוק:

שלו תנא דבי ר' ישמעאל ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות שלא יאמר מה לי לצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג והוא שיזהר מאד כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות (א) א"נ שלא יאמר הקב"ה מוחץ ואני ארפא (ב) שכן אין דרכן של ב"א ברפואות אלא שנהגו (ג) שנאמר (ד"ה ב' ט"ז) גם בחליו לא דרש ה' כי ברופאים ע"כ בא ללמדנו שנתנה לו רשות לרפאות (ד) ומצוה היא ובכלל פיקוח נפש הוא והזריז ה"ז משובח ואם מונע עצמו ה"ז שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ יהא בקי ויודע בהכמה ובמלאכה ולא יהא שם גדול ממנו אבל כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא עוסק בה וכן אם יש גדול ממנו לא יתעסק בה כלל ק"ו משאר דינים והוראות שבתורה דהיאך יורה בספק נפשות במקום שיש גדול ממנו

ב"י

תפלתו נשמעת יותר וכ"ת למתפלל על החולה בחול והכי דייק לישנא דרבי חנינא דלא בשבת איירי הלכך לענין שבת לא שמעינן הלכתא כמאן ולפיכך פסק הרמב"ם כת"ק שכן דרך הפסק ברוב המקומות ורבינו אפשר דס"ל פוסק אלא דס"ל דשבנא איש ירושלים לא לחלוק על דברי ת"ק בא אלא לפרש דבריו ולפיכך פסק כמותו: ומזכירין אותו שיתן דעתו על עניניו דתניא משעלה אדם למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים שמא הלוית אדם או הלוך אדם וכו' במסכת שמחות:

אין מבקרין לא לחולי מעיים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש וכולי ברייתא פ' אין בין המודר [מא.]: ומ"ש הלכך כל חולה דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דבורא אין מבקרין אותו בפניו וכו' כ"כ הרמב"ן ז"ל בת"ה:

מבקרין חולי נכרים מפני דרכי שלום ברייתא בסוף פרק הניזקין [סא:]: תניא האיש משמש את האיש בחולי מעיים אבל לא את האשה והאשה משמשת האשה והאיש וכו' באבל רבתי פרק י"ב וכתבוהו הפוסקים והטעם ברור דכשהאשה חולה חיישינן שהאיש יבא עליה בע"כ אבל כשהאיש חולה לא חיישינן שיבא על אשה הבריאה בע"כ דכיון שהיא בריאה והוא חולה יכולה היא שתנצל מידו (ד): ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ליכנס לו ולבקרו וכו' עד סוף הסימן כבר נתבאר בסי' רכ"א:

שלו תנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות בפרק החובל [דף פה:]: ומ"ש שלא יאמר מה לי לצער הזה וכו' אי נמי שלא יאמר הקב"ה מוחץ ואני ארפא וכו' הם דברי הרמב"ן בספר ת"ה וז"ל ומסתברא דהא דאמרינן נתנה רשות לרופא לרפאות לומר שאינו אסור משום חשש השגגה א"נ שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא ירפא שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו כענין דכתיב וגם בחליו לא דרש ה' כי ברופאים אבל האי רשות רשות דמצוה הוא לרפאות ובכלל פיקוח נפש הוא כדתנן [יומא דף פג.] מאכילין אותו ע"פ בקיאין ותניא בפירקין (סח:) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכו' וכל אלו על פי בקי מאכילין אותו שאם היתה אישתא צמירתא בבולמוס שלו והאכילוהו דבש הרי אלו הורגין אותו והואיל ומחללין שבת ברפואות ש"מ פיקוח נפש הן ופיקוח נפש מצוה רבה הוא והזריז בה משובח והנשאל מגונה והשואל שופך דמים וכ"ש המתייאש ואינו עושה וש"מ כל רופא שיודע בחכמה ובמלאכה זו חייב הוא לרפאות ואם מונע עצמו ה"ז שופך דמים: ומה שכתב ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות ירושלמי פרק אין בין המודר: ומ"ש ומיהו לא יתעסק ברפואה אלא א"כ יהא בקי ויודע וכו' עד שאין ב"ד מרשין למי שאינו בקי גם אלו דברי הרמב"ן בתורת האדם אלא שבמקום

ב"ח

במאי דפליגי תנאי פסק הלכה כרבי יוסי דאילו בחול לא פליגי במידי ופסקי הרא"ש גרס להדיא כמאן אזלא הא דתניא מי שיש לו חולה בשבת בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל כמאן כרבי יוסי ואף על פי דמשמע דהרמב"ן לא גרס בשבת מ"מ ס"ל דלא איירי אלא בשבת דהא בחול ליכא פלוגתא וא"כ מאי קאמר כמאן אזלא הא וכו' אבל רבינו מפרש דהא דקאמר כמאן אזלא וכו' הכי פירושו כיון דאפילו בשבת ס"ל לרבי יוסי שיערבנו בתוך חולי ישראל אע"ג דאיכא למימר דמצטער טפי כשיכללנו תוך חולי ישראל כאילו רפואתו תלויה ברפואתם מ"מ כדי שתהא תפלתו נשמעת בזכותן של רבים התירו אפילו בשבת כ"ש בחול ולהכי פסק בחול שיכלול אותו עם חולי ישראל כר' יוסי אבל בשבת פסק כשבנא דמלשון שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וכו' לא משמע דפליג דאי פליג היה לו לומר שבנא איש ירושלים אומר שבת היא מלזעוק וכו' אלא בע"כ ה"ק שבנא איש ירושלים היה כך נוהג והלכה למעשה אתא לאשמועינן אבל הרמב"ם בפ' כ"ד מהלכות שבת פסק כת"ק ואיכא לתמוה דבש"ע כאן פסק כהרמב"ם ובא"ח סימן רפ"ז פסק כרבינו נראה שחזר ממה שפסק בא"ח וכך הוא דעת הרב בהגהתו לפסוק כהרמב"ם וכתב שכך נהגו ולא ידעתי מי הגיד לו שכך נהגו אולי בעירו כך נהגו אבל לפעד"נ לנהוג כרבינו שהוא אחרון להרמב"ם ופסק כשבנא ולא הבנתי מה פקפוק יש בדבר שלא להוסיף בדברים להכריע דעתם בתנחומים שלא יצטערו בו ודברי ב"י נכונים בעיני דאפשר דרבי' ס"ל דשבנא איש ירושלים לא לחלוק על דברי ת"ק בא אלא לפרש דבריו ולפיכך פסק כמותו עכ"ל ואני אומר דאפי' לא בא לפרש אלא להוסיף לא פליגי אלא דת"ק אומר דבמ"ש שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא סגי דבכך הכריע דעתם בזה שלא יצטערו ומודה ת"ק דאם בא להוסיף דברים כאלו רשאי אלא שא"צ ושבנא הוסיף דברי הכרעה וליכא פלוגתא והכי נקטינן כשבנא דהלכה למעשה אתא לאשמועינן כדמוכח מלשונו וכדפרישי' וכך אני נוהג: מבקרין חולי נכרים מפני דרכי שלום כבר בארתי זה באריכות בסימן קנ"א ע"ש: **תניא** האיש משמש וכו' בחולי מעים משמע דוקא דכשנפנית איכא גלוי מלפניה ומלאחריה איכא חששא דיצרו של איש יהיה תקפו לבא על האשה בעל כרחה בחליה אבל כשהאיש חולה אע"ג דאיכא גילוי באיש לפניו ולאחריו ויצר האשה יהא תוקפה אינה יכולה לא לכופו ולא לפתותו שיבא עליה כיון שהוא חולה דהכל ממנו ולא ממנה כנ"ל אבל לפי פי' ב"י לא יתיישב מפני מה נקט חולי מעיים ע"ש: כתב בתשובת מהרי"ל סימן קנ"ז דשונא יכול לילך לבקר חולה והאריך לבאר דאין לחוש שיאמרו שהוא שמח לאידו והרב בהגהות ש"ע כתב שיש לחוש שיחשוב ששמח לאידו ואינו לו אלא צער ולכן לא יכנס אבל ולא יבקר חולה שהוא שונאו ובספר חסידים סימן תקל"ז כתב דאחד היה שונא לחבירו ומת חבירו ולא היה רוצה לצאת ללוותו וא"ל הזקן גם המת יתכבד בך לא בעבור שנאה ואיכה ימנע אדם לצאת כשמוציאין את שונאו רק אם ליוה החולה אל תניחו לפלוני להתעסק בו אל יתעסק בו עכ"ל ולי נראה להכריע דללוות את השונא ליכא למיחש לשמח לאידו כאשר הוא סוף כל האדם אבל לנחם אבל או לבקר חולה שהוא שונאו יש לחוש לכך ומיהו הכל לפי מה שהיה השנאה ולפי מה שהן השונאים: כתב הרמב"ם פי"ד דאבל נראה לי שנחמת אבלים קודם לביקור חולים שניחום אבלים ג"ח עם החיים ועם המתים עכ"ל והיינו כשאי אפשר לקיים שניהם מניח את החולה ועוסק בנחמות אבלים אבל כשאפשר לקיים שניהם ביקור חולים קודם כדי לבקש רחמים עליו שיחיה או לרבץ ולכבד לפניו דחשוב כאילו מחייהו: ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה וכו' ע"ל בסימן רכ"א לשם יתבאר:

שלו תנא דבר"י ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות בפ' החובל (דף פ"ה) וכתבו התוס' וא"ת והא מרפא לחודיה שמעינן ליה וי"ל דהוה אמינא הני מילי מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כסותר את גזירת המלך קמ"ל דשרי עכ"ל והא דאמר קרא בדברי הימים (ב' י"ו) אבל אסא וגם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים דמשמע דאסור להתרפאות מיד הרופא במכה הבאה בידי שמים. י"ל דלפי שלא דרש בה' כלל כי אם ברופאים בלבד לכך נענש אבל אם בטח בה' שישלח לו רפואה ע"י הרופא מותר לדרוש ברופאים אפי' במכה הבאה בידי שמים וכך נהגו בכל גבול ישראל:

ומ"ש שלא יאמר מה לי לצער הזה וכו' הוא מדברי הרמב"ן בספר ת"ה דף י"ב ובא לתת עוד טעם נוסף על מ"ש התוספות דאיצטריך קרא למכה בידי שמים משום דנראה כסותר את גזירת המלך וקאמר עוד דאיצטריך קרא למכה בידי שמים כדי שלא יאמר שמא אטעה וכו': ומ"ש שכן אין דרכן של בני אדם ברפואות וכו' בפ' הרואה (דף ס') פירש"י וז"ל כלומר לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים עכ"ל וא"כ שמא כך יאמר אדם בלבו לפיכך אמר הכתוב

דרכי משה

ג"ח עם המתים ועם החיים עכ"ל והמה דברי הרמב"ם ספי"ד וכתבו ב"י סימן ש"ס: (ד) וצ"ע דא"כ מ"ש חולה מעיים דנקט בכל חולי נמי שייך האי טעמא ולכן נ"ל דטעמא משום גנאי ופריצות שיותר יש פריצות וגנאי כשהאיש משמש לנקיבה בקנוח ודברים כאלו מאילו הנקבה המשמשת לאיש כי יצרו של איש גדול משל אשה וטעם זה מוכח לקמן סימן שנ"ב: אמנם

דרישה

דמ"ש רבינו אלא לשון הקודש ל' הגמרא נקט וכאשר יפרשו הרא"ש דל"ד לשון הקודש אלא לאפוקי לשון ארמי כן יפרוש גם כן דעת רבינו וכדמשמע קצת בא"ח ס"ס ק"א דו"א דהא בגמרא לא נזכר האי לישנא דכ"א בלשון הקודש אלא שלא יתפלל בלשון ארמי וכמ"ש ג"כ ב"י כאן ובא"ח סימן ק"א ע"ש אלא נראה כמ"ש בפרישה: [ד] אבל לא האשה כו' שמא ישכב בה בע"כ משא"כ כו' ב"י בד"מ כתב ע"ז ז"ל וקשה א"כ מ"ש חולי מעיים דנקט בכל חולי נמי שייך ה"ט ולכן נראה לי דטעמא משום גנאי ופריצות שיותר יש פריצות וגנאי כשהאיש משמש לנקבה בקינוח ודברים כאילו (ר"ל שעומדת בכל שעה לעשות צרכיה ומגלה את עצמה והוא רואה את פירועה) ממה שיש בנקבה המשמשת לאיש כי יצרו של איש גדול משל אשה עכ"ל ועיין בסימן שנ"ב שכתב רבינו ז"ל תניא האיש כורך ומקשר האיש אבל לא האשה והאשה כורכת ומקשרת האיש והאשה עכ"ל וזהו משמע כדברי ד"מ דודאי במת לא שייך שכיבה ולדעת ב"י נראה דנקט חולי מעיים משום דאין דרך לשמש עם מי שיש לה שאר חולי שירא מפני חולית' שלא יבא עליו וק"ל: ואם

סי' שלו (א) אי נמי שלא יאמר הקב"ה מוחץ ואני ארפא לשון הגמרא הוא וה פרק הרואה דף ס' סוף ע"א (ור"ל שלא יאמר הרופא בלבו איך אעשה הרעה שהקב"ה מוחץ ואני ארפא ושלא כדין עושין בני אדם שעוסקים ברפואות אלא שנהגו וכמ"ש גם בחליו וגו' ע"כ למדונו רבי ישמעאל שנתנו לו רשות לרפאות עכ"ה): (ב) שכן אין דרכן של בני אדם ברפואות כו' פירש"י כלומר שלא היה להם לעסוק ברפואה אלא לבקש רחמים. אלא שנהגו כלומר שלא מן הדין: (ג) שנאמר גם בחליו לא דרש כי ברופאים בד"ה ב' י"ו גבי אסא המלך כשנחלה ברגליו ר"ל מזה הפסוק משמע שמגנהו על שעסק ברפואות: (ד) ומצוה היא כו' ר"ל אע"ג דרבי ישמעאל לא קאמר אלא מכאן שנתנה רשות כו' קמ"ל רבינו דמצוה נמי איכא

פרישה

דהמנהג כהרמב"ם שפוסק כחכמים שא"ל ורחמיו מרובים כו': (יד) ושבתו בשלום נראה דשבתו ר"ל שבת זה שלו וכמו ויורש לו השמש וכדפירש"י שם. וגם בברייתא איתא דאומר יכולה זכות שבת לרחם ע"ש והביאו הב"י. וה"ק שבת היום מלזעוק ולהתפלל עליך ורפואה קרובה לבא כשירצה הש"י לרחם יבא הרפואה מעצמו וז"ש ורחמיו מרובים וגם זכות שבתו יגרום לו השלום: (טו) ואל יפחד מפני זה יותר מן המות פירוש אל יפחד שימות מחמת צואה זו יותר מאם לא עשה צואה: (טז) מבקרין חולי נכרים ותלמודא דקאמר עם חולי ישראל ל"ד וכן לעיל ס"ס קנ"א (כ"כ רש"ל) ונראה דמש"ה קאמר בגמרא עם חולי וכן באינך לצדקה וקבורת המת והספדן ולנחמן ולקט שכחה ופיאה דכיון דהנכרי רואה שהוא עושה אחד מכל אלו לישראל היה לו איבה על הישראל שאינו עושה גם לנכרי וז"ש עם ר"ל בהיות שעושה כן עם עניי ישראל וק"ל: (יז) האיש משמש האיש פירוש ולא חיישינן למשכב זכור: (יח) אבל לא האשה כו' שמא ישכב עמה בע"כ מה שאין כן כשהוא חולה שלא יוכל לשכב עם אשה בריאה בע"כ ב"י וע"ד"ר: (יט) ראובן שאסר הנאתו כו' עד סוף הסימן נתבאר בסימן רכ"א:

ממנו (ס) [א] ואם לא נתעסק בה כלל א ה"ז שופך דמים ובן גיהנם הוא בודאי ואם ריפא שלא ברשות ב"ד והזיק חייב בתשלומין אפי' אם הוא בקי וכ"ש באחד שאינו בקי (ו) שאין ב"ד מרשין למי שאינו בקי אבל אם ריפא ברשות ב"ד (ז) וטעה והזיק פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים (ח) ואם המית ונודע לו ששגג גולה על ידו ומ"מ א"צ לימנע מפני חשש טעות כדפרישית ובן מיבעיא אי שרי להקיז לאביו ודעת הרמב"ן להתיר אלא שכתב (ט) אבל רבינו הגדול כתב איבעיא להו בן מהו להקיז לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק לבריה למשקל ליה סילוא ולענין שכר הרופא (י) מותר ליטול שכר בטלה וטירחא (יא) אבל שכר הלימוד אסור דאבדת גופו הוא ורחמנא אמרה והשבותו לו לרבות אבדת גופו ואמרינן בענין עשיית המצות מה אני בחנם אף אתם בחנם הילכך שכר החכמה והלימוד אסור (יב) אבל שכר הטורח ושכר הבטלה מותר (יג) מי שיש לו סמנין והבירו חולה וצריך להם אסור להעלות לו בדמיהן יותר מן הראוי ולא עוד אלא אפי' פסקו לו בדמיהן הרבה מפני צורך השעה שלא מצאו סממנין אלא בידו אין לו אלא דמיהן אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה (יד) חייב ליתן לו שחכמתו מכר לו (טו) ואין לו דמים ואף ע"פ שמצוה עליו לרפאותו שכל מ"ע (טז) דרמיא אכולי עלמא ב ואם נזדמנה לאחד ולא רצה לקיימה אלא בממון (יז) אין מוציאין ממון מידו ג ולא מפקיעין מידו חיוב שלה שאין זה כדין ריבית שיוצאה בדיינין דרחמנא אמר וחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דלחיי בהדך : ראובן שאסור הנאתו על שמעון וחלה שמעון אם אין מנהג המקום ליתן שכר לרופא יכול לרפאותו אפי' בידו ואפי' אם יש לו רופא אחר שירפאנו אבל אם דרך ליתן שכר לרופא לא ירפאנו בחנם :

שלז חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין קורעין חלוקו ואין בוכין ואין מספידין בפניו

בית יוסף

שבמקום מ"ש רבינו ואם לא נתעסק בה כלל ה"ז שופך דמים כתוב שם בספרים שבידינו ואם נתעסק בה כלל שופך דמים הוא בודאי ומתעסק בה במקום שיש גדול ממנו קאי ולגירסת רבינו אמי שאינו מתעסק בה במקום שאין גדול ממנו קאי ולענין הדין תרוייהו איתנהו בודאי דזה וזה שופכי דמים הם :

ומ"ש אבל אם ריפא ברשות בית דין וטעה והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואם המית ונודע לו שטגג וכו' כ"כ שם הרמב"ן אהא דתנא דבי רבי ישמעאל וז"ל וקשיא לי דתניא בתוספתא רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק ה"ז גולה אלמא עונש שוגג יש בדבר וי"ל הרופא כדיין שמצוה לדון ואם טעה בלא הודע אין עליו עונש כלל כדאמרינן [סנהדרין דף ו :] שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואף ע"פ כן אם טעה ונודע לבית דין שטעה משלם מביתו על הדרכים הידועים בו וכשם דהתם אם דן ברשות ב"ד פטור אף כאן מדיני אדם פטור מן התשלומין אלא שאינו פטור מדיני השמים עד שישלם הנזק ויגלה על המיתה הואיל ונודע שטעה והזיק או המית בידים וכן אמרו בתוספתא דב"ק גבי פטורים מדיני אדם וחייבין בדיני שמים רופא אומן שריפא ברשות ב"ד פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומ"מ בלא הודע שלו אינו חייב כלום כמו שהדיין פטור מכלום בין מדיני אדם בין מדיני שמים והוא שיזהר כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות ולא יזיק בפשיעה עכ"ל :

ובן מיבעיא אי שרי להקיז לאביו בפ' הנחנקין [דף פד :] : ומ"ש ודעת הרמב"ן להתיר אלא שכתב אבל רבינו הגדול כתב וכו' כבר נתבאר בסימן רמ"א : ולענין שכר הרופא מותר ליטול שכר בטלה וטרחא וכו' עד אבל שכר הטורח ושכר הבטלה מותר הכל לשון הרמב"ן בספר ת"ה וכתב בסיום דבריו הלכך שכר החכמה והלמוד אסור דהוה ליה כשכר הזאה והקדוש אבל שכר הטורח מותר דהוה ליה כשכר הבאה ומילוי דמותר וכן שכר בטלה מותר וכדתנן [בכורות כט .] אם היה זקן מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה עכ"ל :

מי שיש לו סמנים וחבירו חולה וצריך להם אסור להעלות בדמיהם יותר מן הראוי ולא עוד אלא אפי' פסקו לו בדמיהן הרבה וכו' אין לו אלא דמיהן כל זה לשון הרמב"ן שם והביא ראיה מדאיתא בפ' מצות חליצה [קו .] בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאינו הגון לה אמר ליה חלוץ לה על מנת שתתן לך ק"ק זוז ומסיק התם דאמרה ליה מעטה הייתי בך וכדתניא הרי שהיה בורח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו אמר ליה טול דינר והעבירני בו אין לו אלא שכרו וכ"כ ה"ה בפי"ב מהלכות גזילה בשם הרשב"א ז"ל : ב"ה וכתב המרדכי בפרק החולץ דה"מ כשלא נתן לו אבל אם נתן לו שוב אינו יכול להוציא מידו וכן כתב בתשובת הרשב"א סימן אלף ור"מ : אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו וכו' כי היכי דלחיי בהדך הכל דברי הרמב"ן שם וכ"כ ה"ה בשם הרשב"א ז"ל וכתב עוד הרמב"ן ז"ל ויש מי שסובר דטעמא דבורח משום דחייב להצילו משום השבת אבידה ולפיכך אין לו אלא שכרו כפועל בטל ולדבריהם אין לרופא אלא שכר בטלה שלו שאם היה בטל מן הסלע והתנה עמו כותן לו את הסלע ולא מסתברא דכיון דמדמית ליה לחלוץ לה ע"מ שתתן ק"ק זוז דלא רמיא עליה חובא ממש למיחלץ ואי כניס לה לאו איסורא עביד ש"מ דלאו חיובא דמצוה הוא אלא דיכא הוא דלא מיחייב אינש בתנאין בשעת הדחק ביותר מכדי דמים הא בשכר רופא ששוה כל כסף הוא חייב ליתן כל מה שהתנה לו אף על פי שמצוה עליו לרפאות אף בורח נמי מצוה עליו להציל אלא כל מ"ע דרמיא אכולי עלמא אם נזדמנה לו ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מוציאין מידו ואין מפקיעין ממנו חיוב שלו עכ"ל (א) : ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון וכו' עד סוף הסימן בפרק אין בין המודר ונתבאר בסימן רכ"א :

שלז חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו וכולי עד סוף הסימן במסכת שמחות :

בית חדש

שכתוב ורפא ירפא אלא דקלת קשה דמשמע שאין זה אמת מה שיאמר כך גלנו ובפ' הרואה לשם משמע להדיא דכך הוא האמת :

ומ"ש ואם לא נתעסק בה כלל ה"ז שופך דמים פי' אם לא נתעסק בה כלל במקום שאין גדול ממנו ובספר ת"ה כתוב ואם נתעסק בה וכו' ואמתעסק בה במקום שיש גדול ממנו קאי ולענין הדין תרוייהו איתנהו דזה וזה שופכי דמים הם כ"כ ב"י : **ומ"ש** ואם ריפא שלא ברשות ב"ד והזיק חייב בתשלומין וכו' כ"כ בספר ת"ה דאף ע"ג דהתורה נתנה רשות לרופא כשהוא בקי לרפאות אפ"ה אם טעה אף בשוגג והזיק חייב בתשלומין כמו דיין שמצוה עליו לדון ואפ"ה אם טעה חייב בתשלומין על הדרכים הידועים בו וכשם דהתם אם דן ברשות ב"ד פטור אף כאן פטור מדיני אדם וכו' : ומ"ש ואם המית ונודע לו ששגג גולה על ידו וכו' כתב מהרש"ל נראה בעיני דאיירי שמת מיד אחר הרפואה דאל"כ איכא למימר קירב מיתתו ע"י אכילה ושתייה או ע"י כענוע וכו' דלא גרע משחט בו שנים וכו' ודו"ק עכ"ל : ומ"ש ומ"מ א"צ לימנע וכו' לאו דוקא דאיסורא נמי קעביד אם נמנע ולא נתעסק כלל כיון שאין גדול ממנו והוא בקי וה"ז שופך דמים כמ"ש בתחלת סימן זה : ובן מיבעיא וכו' ע"ל בסימן רמ"א : ולענין שכר הרופא וכו' עד דליחי בהדך כל זה בת"ה בראיות ע"ש דף י"ג י"ד : **מי** שיש לו סממנין וכו' שכל מ"ע וכו' אין מוציאין ממון מידו ולא מפקיעין ממנו חיוב שלו כצ"ל וכך הוא בספר ת"ה והוא מלשון התלמוד כאן בהפקעת הלוואתו פ' הגוזל בתרא (דף קי"ג) והכי פירושו לא מיבעיא שאם כבר קבל הרופא שכרו שקצבו לו והרי הוא בידו דאין מוציאין ממון מידו לומר אין לך אלא שכרך כך וכך והמותר תחזור אלא אפי' לא קבל כלום אלא שקצבו לו ונתחייבו לו בכך וכך לפי שלא היה מתרצה בפחות ואם כן עכשיו לאחר גמר הרפואה באים להפקיע מחיוב שנתחייבו כנגדו לומר אין לך אלא שכרך כך וכך והמותר לא ניתן אלא צריך לשלם לו כל מה שנתחייבו בו מקודם כי חכמתו מכר לו והיא אין לה דמים כי שוה היא כל כסף ולא דמי לסממנין שיש להם דמים דאין לו אלא דמיהם והא דקאמר שאין זה כדין ריבית וכו' כלומר אע"ג שמצות עשה דאם כסף תלוה את עמי נמי רמיא אכולי עלמא וזה לא רצה לקיימה אלא בממון שקצב לתת לו ריבית ומוציאין מידו אפי' כבר נתן הריבית דשאני התם דכתב לן קרא יתירא וחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דליחי בהדך כדאיתא פ' איזהו נשך (סוף דף ס"א) אמר ר"נ בר יצחק מ"ט דר"א דריבית קצוצה יוצאין בדיינין דאמר קרא וחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניחי אבל בעלמא דליכא קרא לא . והרב בהגהתו לש"ע כתב ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן כמשך אחר לשון הדפוס שנדפס חיוב שלה והגיה שלהן במקום שלה ושארי ליה מאריה כל זה טעות :

שלז חולה שמת לו מת וכו' במסכת שמחות ומביאו הרי"ף ס"פ ואלו מגלחין והרמב"ן בספר ת"ה (דף י"ד) והכי פי' לא מיבעיא שאין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו אלא אפי' נודע לו אין מצווין לו לקרוע שמא תגדל דאגתו וכך כתב הר"ן : ומ"ש ואין בוכים וכו' נראה דה"פ ולא עוד אלא

מי

דרכי משה

שלו (א) אמנם נ"י פ' מצות חליצה דף ת"ח ע"ב כתב בשם הריטב"א שדברי הרמב"ן אינם מהוורים ואין לו אלא שכר טירחא כפועל בטל או כפי הראוי לו עכ"ל ובגימין זאב סימן ד' כתב דצריך ליתן לו כל מה שנדב לו כי כן דרך שלפעמים מהנדבין לרופא הרבה וכ"כ הסמ"ג עכ"ל : ובכלבו

פרישה

איכא ור"י דנקט רשות לא בא לומר אלא דאין בו איסור וסבר רבינו מדאין בו איסור ממילא יש מצוה משום פיקוח נפש וכה"ג כתב רבינו נמי לקמן בסימן ת' לענין דברים שבלינעא נוהג בשבת : (ה) ואם לא נתעסק בה כלל נלע"ד דר"ל דאם לא נתעסק בה להיות בקי באומנתו ובא פתח להתחיל לרפאות לישראל ה"ז שופך דמים דלא התירו וניתן רשות אלא למומחה וגם שניסה תחלה עם עע"א וכמ"ש ע"ז הרמב"ם ועיין בדרישה : (ו) שאין ב"ד מרשין כו' ק"ק מה רצונו בזה ונראה דבגמ' לא אמרו אלא ריפא שלא ברשות ב"ד והזיק חייב ותו לא ומוקי ליה הרמב"ם ורבינו אפי' בבקי וכ"ש בשאינו בקי ואם תקשה מנ"ל דמיירי אפי' בבקי דלמא מיירי דוקא בשאינו בקי לכך כתב שאין מרשין ב"ד לשאינו בקי ואם"כ דבשאינו בקי איירי למה אמרו ואם ריפא שלא ברשות ב"ד כו' דמשמע דלפעמים ב"ד נותנין לו רשות אלא שהשתא לא נתנו לו רשות הא אין מרשין לו אלא ודאי מיירי אפי' בבקי וק"ל : (ז) וטעה והזיק כו' דוקא נקט טעה דאילו הזיק במזיד חייב אפי' בידי אדם ואם לא טעה ועשה הרפואה כהוגן ומת פטור ג"כ מדיני שמים שהוא לא המית אותו אלא הש"י רצה במיתתו : (ח) ואם המית ונודע לו ששגג גולה ע"י נראה בעיני דמיירי שמת מיד אחר הרפואה דאל"כ איכא למימר קירב מיתתו ע"י אכילה ושתייה או ע"י ניענוע כו' דלא גרע משוחט רוב שנים כו' ודו"ק ומיהו י"ל דשאני הכא דאגולה קאי אפי' בספק כה"ג גולה : (ט) אבל רבינו הגדול ר"ל הרי"ף : (י) מותר ליטול שכר בטילה וטירחא בח"מ סימן רס"ס מפורש ז"ל כגון שהיה עוסק במלאכה שהיה נוטל עליה ד' דינרים ולהניחה וליעשב בטל היה נוטל דינר ולהניחה ולהתעסק בהשבה היה נוטל ב' דינרים נותנין לו ב' דינרים אף שמגיע לו בשכר ההשבה דינר כיון שלא חייבתו התורה להניח שלו ולעסוק בהשבה יכול ליטול עליה שכר ההשבה כו' ע"ש וה"כ דכוותיה : (יא) אבל שכר הלימוד אסור פי' שלמד הרופא לחולה או להמתעסק עמו שיעשה לרפואתו כך וכך : (יב) אבל שכר הטורח ושכר הבטילה מותר עיין מ"ש לעיל בסימן רמ"ב : (יג) מי שיש לו סמנים וחבירו חולה וצריך להם אסור להעלות לו בדמיהן יותר מן הראוי ולא עוד אלא אפי' פסקו לו בדמיהן הרבה כו' כצ"ל : (יד) חייב ליתן לו שחכמתו מכר לו עיין בח"מ סימן רס"ד מ"ש שם : (טו) ואין לו דמים ר"ל שאין שיעור לשווי חכמתו : (טז) דרמיא אכ"ע אם נזדמנה כו' כצ"ל וכן מצאתי בי"ד ישן של קלף : (יז) אין מוציאין ממון מידו ולא מפקיעין כו' פירוש אם כבר קבל הממון אין מוציאין מידו ואפי' לא קבל עדיין אלא שהלה נתחייב לו אין מפקיעין מידו אותו החוב אלא צריך לשלם לו דהא הפוסק שכר להרופא פסקו על תנאי אם יהיה לו רפואתו וקאמר דל"מ אם כבר קיבל השכירות דלא יוציאנו ממנו אלא אפי' עדיין לא קבלו אין להפקיע דהיינו לומר להסולי או לבאי כמו דפטור מדמי כך וכך כך היה נראה לפרש אם היה כתוב ולא מפקיעין מידו חיוב שלו כמו שהוא גירסת הרמב"ן שהביא ב"י אבל בכל הספרים כתוב חיוב שלה וקאי אמצוה ור"ל שאין אנו יכולין לכופו ולהוציא ממנו המצוה ר"ל שנכפנו שהוא יעשה המצוה ורמ"א כתב חיוב שלהן נראה שפירש חיוב שמוטל אכ"ע :

דרישה

סי' שלו [א] ואם לא נתעסק בה כלל כו' פירוש אל יאמר מה לי להכניס עצמי בספק נפשות מ"כ כתב שהאומר כזה ומונע עצמו מלהתעסק בה כלל ר"ל אפי' ... ומשתיקין

חדושי הגהות

לפרש הירושלמי בלשון בתמיה דשם בירושלמי הכי איתא כי בעיתון מיקיימה מתניתא שייך קרקע כל שהוא וכו' ופי' הרא"ש כי בעיתון מיקיימה מתניתא אם תרצו לקיים משנתינו לידע פירושה הכי הוא שייך קרקע וכו' ואפשר שהיה לפניו גירסא אחרת בירושלמי וצ"ע :

שלו א עיין ב"י ולפי הנוסחא הנכונה הדברים כפולים לפום רהיטא דהרי לעיל מיניה כתב ואם מונע ה"ז שופך דמים ומצאתי בפרישה שכתב וז"ל נ"ל דר"ל דאם לא נתעסק בה להיותו בקי באומנותו ובא עתה להתחיל לרפאות לישראל ה"ז שופך דמים דלא התירו וניתן רשות אלא למומחה וגם שניסה מתחלה עם עע"א וכמ"ש ע"ז הרמב"ם עכ"ל : ב אם נזדמנה לאחר כצ"ל (פרישה) : ג ביאור דברים אלו עיין בט"ז א"ק ג' :

בפניו שלא ישבר את לבו (א) ומשתיקין את המנחמין מפניו:

שלח מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה (א) שכן דרך כל המומתין מתודין אדם יוצא לשוק דומה לו כמי שנמסר לסרדיוט חש בראשו דומה לו כמי שנתנוהו בקולר עלה למטה ונפל למשכב דומה לו כמי שנתנוהו לגרדום לידון שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול ואם לאו אינו ניצול ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים וכדי שלא ישבר את לבו אומרים לו הרבה התודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו והרבה שהולכין בשוק ומתודין שבשכר שאתה מתודה אתה חי וכל המתודה יש לו חלק לעה"ב אם יכול להתודות בפיו יתודה ואם לאו יתודה בלבו אחד המתודה בפיו או בלבו ובלבד שתהא דעתו מיושבת עליו ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וכל אלו הדברים אין אומרים לו לא בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו את לבו ובלשון הוידוי פליגי (ב) רמ"א עויתי פשעתי חטאתי וחכ"א חטאתי עויתי פשעתי ופסק הרי"ץ גיאת כר"מ ובעל הלכות ורב אלפס פסקו כחכמים ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל [א] כתב הרמב"ן בסדר וידוי שכיב מרע קבלנו מחסידים ואנשי מעשה מודה אני לפניך י"י או"א שרפואתי בידך ומיתתי בידך יר"מ שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה (ג) על כל א עונות חטאים ופשעים שעויתי ושחטאתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בג"ע וזכני לעה"ב הצפון לצדיקים ואם נתרפא צריך להתודות בי' וכתב בא"ה בסוף ברכות:

שלט הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו (א) [א] אין קושרין את לחיו ואין סכין אותו ואין מדיחין אותו ואין פוקקין את נקביו (ב) ואין שומטין הכר מתחתיו ואין נותנין אותו לא ע"ג חול ולא (ג) ע"ג חרסית ולא על אדמה ואין נותנין על כריסו לא קערה ולא מגריפה ולא צלוחית של מים ולא גרגיר מלח ולא משמיעין עליו עיירות ואין שוכרין חלילין ומקוננות ואין מעמיצין עיניו עד שתצא נפשו וכל (א) המעמץ עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין עליו ולא מכניסין עמו ארון לבית עד שימות כללו של דבר כל שהוא משום עסקי מיתה אין עושין לו עד שתצא נפשו ואין פותחין עליו בצידוק

אלא אין בוכין ואין מספידין בפניו אף על מת שאינה קרובו של חולה שלא ישבר את לבו פירוש דכיון שרואה החולה שזה הפלוני מת ובוכין ומספידין עליו בפניו נשבר לבו מפחדו שמא ימות גם הוא ומזה הטעם משתיקין המנחמין מפניו שע"י המנחמין נזכר למיתה אותו פלוני ומתפחד שמא ימות גם הוא גם קרוב לפרש שאין בוכין ואין מספידין כמי מיירי במת לו מת ואודע לו שמת קאמר וכן משתיקין המנחמין על מת שלו:

שלח מי שחלה ונטה למות וכו' ברייתא פרק ב' דשבת (ל"ב) ומשמע דדוקא בנטה למות אבל בלא נטה למות אין אומרים לו שיתודה כדי שלא יהא נשבר לבו ואע"פ שא"ל הרבה הולכין בשוק ומתודין מ"מ כשאומרים לו לאדם התודה שכן דרך כל המומתין מתודין יודע שמסוכן הוא מאד דאל"כ לא היו מזכירין מיתתו בפניו ויהא נשבר לבו לפיכך אין אומרים לו כך אלא בנטה למות וז"ל פירש"י שם אומרים העומדים שם שכן דרך כל המומתין מתודין כדתנן בסנהדרין שכל המתודה יש לו חלק לעה"ב שכן מצינו בעכן שא"ל יהושע וכו' בפרק נגמר הדין. לשוק מצויין שם מריבות ובעלי דינין נכרים וישראלים דומה כמי שנמסר לסרדיוט להוליכו לפני השופט. חש בראשו חששא בעלמא מיחוש קל. כתנוהו בקולר הוי טפי משנמסר לסרדיוט וגרוע מעולה לגרדום שאין דנין שם אלא להריגה ועל סרחון חמור וצריך לפרקליטין גדולים. עלה למטה שחלה הרבה שצריך לעלות וליפול למשכב ואלו הן פרקליטין שבהן רצוי לב"ד שלמעלה תשובה ומעשים טובים עכ"ל נראה דאתא להוציא שלא יסמוך אדם על מה שאחרים מתפללין בעד החולה ופרקליטין בעדו אלא אלו הן עיקר פרקליטין תשובה שהוא בעצמו עושה ומעשיו הטובים: ומ"ש וכדי שלא ישבר לבו וכו' עד את לבו כתבו הרמב"ן בספר ת"ה (דף י"ד):

ובלשון הוידוי פליגי וכו' ביומא (דף לו) ועיין בא"ח סי' תרכ"א מ"ש בזה בס"ד. כתב הרמב"ן בסדר וידוי ש"מ וכו' שם בדף י"ד ואיכא לתמוה דהלא הרמב"ן שם פסק כחכמים וכרב אלפס ובעל הלכות וא"כ היאך כתב כאן בוידוי ש"מ כר"מ ותו קשה דאף כר"מ לא אתא שהרי ר"מ קאמר דמתודה כקראי דמשה עויתי פשעתי חטאתי ובלשון וידוי זה כתוב עויתי חטאתי פשעתי מיהו בספר ת"ה כתב שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ואע"ג דקודם זה כתוב ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וחטאים ופשעים התם אינו לשון וידוי דוידוי גמור אינו אלא כשיאמר שחטאתי ושעויתי ושפשעתי דזהו וידוי ממש וכך צריך להגיה בכל ספרי רבינו:

שלט הגוסס ה"ה כחי לכל דבריו אין קושרים וכו' פירוש כל הדברים אלו עושין אחר שמת כדתנן פ' שואל (דף קנא) וכדלקמן בסימן שנ"ב וקאמר דאין להקדים לעשות כן בשעה שגוסס כגון שהוא סמוך לשבת ועושי כך כדי שלא ישהו בדברים אלו שצריכין לעשות קודם קבורה ויבאו לחלל שבת דא"כ מקרבין את מיתתו ע"י מעשים אלו שיעשו כגון לקשור את לחיו וכיוצא בו דע"י שמזיזין איבריו מקרבין מיתתו ומקצתן לא יעשו בפניו כדי שלא תטרף דעתו כגון לשמע עליו עיירות וכו'. ומ"ש ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו וכו' משנה בפ' שואל אדם (דף קנא) וז"ל הרמב"ם בפ' רביעי דה' אבל כל המעמץ עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים אלא ישהה מעט שמא נתעלף וז"ל הר"ן בפ' אלו מגלחין הגוסס ה"ה כחי פי' ליתן גט ולתתנה וכהן רשאי ליכנס בבית שהוא עומד בו אף על פי שרוב גוססין למיתה. ואין קושרין כדי שלא יפתח פיו. ואין סכין אין מדיחין מנהג הוא שעושין לכל מת להדיח זוהמא שעל בשרו. ואין מטילין אותו על החול וכו' שלא יסריח. ואין מעמצין כדכתיב ויוסף ישית ידו על עיניך וטעמא

שלח מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה וכו' עד תשובה ומעשים טובים ברייתא בפ"ב דשבת [לא:] וגירסת רבינו כגירסת הרמב"ן אבל בנוסחי דידן הכי איתא אדם יוצא לשוק יהא דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט חש בראשו יהא דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר. ומ"ש וכדי שלא ישבר את לבו אומרים לו הרבה התודו ולא מתו וכו' עד שמא יבכו וישברו את לבו כל זה כתב הרמב"ן דאיתא במס' שמחות אלא שמ"ש וכל המתודה יש לו חלק לעה"ב הוא בפרק נגמר הדין [מג:]: ומ"ש ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ג"ז בפרק הנזכר וכתב עוד הרמב"ן בספרי רבי נתן אומר ואשמה הנפש ההיא והתודו זה בנה אב לכל המתים שיטענו וידוי: ובלשון הוידוי ר"מ אומר עויתי וכו' בפרק אמר להם הממונה [לו:] ונתבאר בטא"ח סימן תרכ"א שהרמב"ן והר"ן סוברים כהרי"ף והרמב"ם והרא"ש דהלכה כחכמים והכי נהוג עלמא:

כתב הרמב"ן בסדר וידוי ש"מ קבלנו מהחסידים ואנשי מעשה מודה אני לפניך וכו' בספר ת"ה (א) ור"י כתב בנתיב כ"ח סדר תפלה לחולה ווידוי והאמונות שיאמר שהוא מאמין וכתב ע"ש וז"ל במדרש קהלת ומי יודע רוח בני האדם ר"ח פתח קרי' בהרוגי מלכות שהן באין לחיי העה"ב אע"פ שאין מתודין: סדר שינוי השם לחולה כתב ר"י בנתיב כ"ח:

שלט הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אין קושרין לחיו וכולי עד שתצא נפשו באבל רבתי פ"ק וטעמא כדמפרש ואזיל מפני שמקרב את מיתתו. וכתב הרמב"ם בפ"ב כל המעמץ עם יציאת נפש ה"ז שופך דמים אלא ישהה מעט שמא נתעלף: כתב הריב"ש בתשובה סימן קי"ד שנשאל על מי שהיה גוסס בע"ש אם מותר לפתוח לו קבר כדי שאם ימות קודם השבת יקבר בו ביום ש"ש שהיו מונעים זה ואני ראיתי בריאים פתחו קבריהם והשיב באבל רבתי תניא גבי גוסס אין קורעין ואין חולצין וכו' ואין מכניסין ארון עמו לבית עד שימות והרמב"ן בת"ה מסיים בה כללו של דבר כל שהוא משום עסקי המת אין עושין לו עד שתצא נפשו וכל זה אינו אלא על החולים כדי שלא תטרף דעתם עליהם אבל הבריאים והחזקים העושים קבריהם ותכריכיהם לעצמם לכבודם אין חשש בזה כדאמרינן במנחות [מא.] גבי כלי קופסא בזקן שעשאם לכבודו עכ"ל. ול"נ דמהא לא איריא דכיון דמשום דלא תטרף דעתו הוא דוקא בדבר שאיפשר לו להרגיש אבל קבר הנחצב בב"ה שפיר דמי לפתחו שאין החולה מרגיש בו וליסנא דברייתא הכי מוכח דקתני אין מכניסין עמו ארון לבית משמע הא חוץ לבית מכניסין או עושין וכ"ש לקבר שא"א לו להרגיש בו ומיהו ר"י כתב בשם הרב ר"י החסיד אין לחצוב קבר אא"כ נותנין בו מת לאלתר כי אם ישאר פתוח עד למחר לא יעברו ימים מועטים שימות אחד תוך י"ו יום עכ"ל:

כתב הרמב"ן בת"ה נהגו ישראל בכ"מ לומר צידוק הדין עם יציאת נשמה כדתניא אין פותחין בצידוק הדין עד שתצא נפשו וגם הכלבו כתב המנהג כשמת המת מתקבצין כל הקהל והולכין לביתו ואומרים צידוק הדין וכשמגיעים

דרכי משה

שלח (א) ובבלבו ואם ירצה להאריך לומר אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתי ואל תתעלם כו' אשמתי בגדתי כו' טוב הדבר לפרט חטאיו תם מה שלא נכשל כי אפשר מתוך כך יזכור הנשכחות ויתחרט בהן ויחזור בתשובה שלימה עכ"ל:

שלט (א) כתב בהג"ה אלפסי דף שפ"ד ע"ב פ' א"מ מהא דתנן המעמץ עם יציאת הנפש הרי הוא כשופך דמים נראה לאסור מה שנהגו קצת האנשים כשאחד גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת ששומטין הכר מתחתיו כדי שימות במהרה שאומרים שיש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא והר"ר נתן איש אגריי ז"ל כתב להתיר אח"כ מצאתי

פרישה

סי' שלז (א) **ומשתיקין** את המנחמין פירוש שהנחמים שמנחמים אבלים אחרים שמתו בבית.

סי' שלח (א) **שכן** דרך כל המומתין כו' פי' ר"ל שלחולה אומרים שכן דרך כו' אלא דברי הספר הן שחייב הוא להתודות וילפינן לה מדכתיב ואשמה נפש ההוא והתודה זה בנה אב לכל המתים שיטענו וידוי ספרי: (הולך לשוק מצוים שם מריבות ובעלי דינים. לסרדיוט לפני השופט. לגרדום דנין שם להריגה עכ"ה): (ב) ר"מ אומר עויתי כו' עויתי הם עונות שעושה במזיד פשעתי הן שעושין להכעיס וחטאתי הם של שוגג וסבר ר"מ שיאמר כסדר הזה ר"ל העוונות שעשיתי במזיד ובמרד יהיו כשוגגים וחכמים סוברים שיתודה כדרך הכותיים שמבקשים מעט תחלה ומוסיפין והולכים כו' ועיין בא"ח סימן תרכ"א: (ג) על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי כו' כצ"ל דאל"כ לא אתי כמאן וכן הוא בש"ע:

סי' שלט (א) **אין** (קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר עכ"ה): (ב) ואין שומטין הכר מתחתיו לכאורה היה נראה דהשמטת הכר טעמו מכח שאומרים שיש נוצת מקצת עופות בגורמין שלא יוכל הנפש להפרד וזמן ארוך וכן אסור לשום מפתחות ב"ה מראשותיו שאסור לגרום לו המיתה אבל אם יש סמוך לו חוטב עצים או מלח על לשונו מותר להסירו רמ"א ע"ש. מיהו ז"א וכמ"ש בדרישה אלא הטעם הוא משום דמכח דמזיזו ממקום למקום מקרב מיתתו וכמ"ש ב"י דטעמא דכולהו מש"ה הוא (ואפשר לומר ג"כ משום דתנן בפ' שואל דף קנ"א דלאחר מיתה שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול כו' לזה אמר דבעודו גוסס אין עושין כן עכ"ה) ועיין בדרישה: (ג) ע"ג חרסית שקיעת כלי חרס רש"י שם

דרישה

אפי' במקום שאין גדול ממנו ה"ז שופך דמים ודאי לכך לא ימנע מזה מחשש ספק ובש"ע כתב ברמב"ן ואם נתעסק בה כלל כו' זה קאי אמתעסק במקום שיש גדול ממנו ב"י ול' נתעסק הוא דחוק לפ"ז דהול"ל מתעסק בה (גם הוא כפול שכבר אמר אם מוגע ה"ז שופך דמים עכ"ה) לכן נראה שפירושו כמ"ש בפרישה:

סי' שלח [א] **כתב** הרמב"ן בסדר וידוי ש"מ כו' ואם רוצה להאריך כוידוי יום הכיפורים הרשות בידו ועיין מ"ש ר' ירוחם בנתיב כ"ח סדר התפלה באריכות (וגם סדר שינוי השם לחולה ועיין בכלבו סימן קמ"א עכ"ה):

סי' שלט [א] **אין** קושרין את לחייו ואין סכין כו' עיין בפ"א דאבל רבתי דכתב כל זה ומסיים וז"ל וכל הנוגע בו ה"ז שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו האדם מיד נכבה והביאו הרי"ף פרק אלו מגלחין ריש דף תכ"ח והרמב"ם פ"ד מהלכות אבל ע"ש ולזה כיון הב"י במ"ש וז"ל וטעמא כדמפרש ואזיל מפני שמקרב את מיתתו. והנה לפ"ז דברי רבינו אינם מסודרים יפה שמכנים הא דאין משמיעין עליו את העיירות ואין שוכרין חלילין ומקוננות בין דין דאין קושרין לחיו כו' ובין דין דאין מעמצין את עיניו דטעמייהו דהנו ג"ל משום דנוגע בו ומזיזו ומקרב מיתתו משא"כ בשוכרין מקוננות והשמעת עיירות דטעמא אחרינא הוא לו אפשר משום צער ועגמת נפש או איזה טעם שיהיה אלא שרבינו כלל יחד כל הדינים האסורים לעשות לגוסס כיון דנחשב ככי וכמו שמסיים וכתב דאין קורעין ואין חולצין עליו מס"ט. ומיהו הב"ש ס"ל דגם טעמא דהני משום שמקרב את מיתתו שהרי מצריך כולם:

חדושי הגהות

שלח חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי בצ"ל דאם לא כן לא אתיא דלא כמאן (פרישה):

כשמגיעים לדיין האמת קורע האבל עד כאן : וכתב הרמ"ת דוקא בעודו לפנינו חשוב כחי וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בשמו בפרק אלו מגלחין והביא ראיה מדאמרי' בפרק כל הגט [כח.] דרוב גוססין למיתה : ב"ה כתוב בא"ח מת צריך שיעמוץ עיניו ופושט ידיו ורגליו אחרים אומרים מת ואחרים אומרים לא מת אינו מעמיץ עד שיתברר לו בודאי מת לבדו בבית עיניו פתוחות ורגליו כפופים וידיו חבוקים הרי זה מפרק מושך ופושט ומעמיץ ובלבד שלא ישבר ע"כ לשונו:

תניא כשמת ר' נכנס ר' חייא אצלו ומצאו בוכה א"ל מפני מה אתה בוכה והתניא מת מתוך השחוק סימן יפה לו וכו' עד אתורה ואמצות קא בכינא בפ' הנושא [קג:] ופירש"י בע"ש סימן יפה שיכנס למנוחה מיד במוצאי י"ה נמחלו עונותיו וסימן יפה לו : ת"ר מת פתאום זו מיתה חטופה וכו' עד זו מיתת כל אדם בפ' אלו מגלחין [כח.] ואיתא תו התם רב הונא נח נפשיה פתאום הוי קא דייגי רבנן תנא להו זוגא דמהדייב ל"ש אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה : ובאבל רבתי תניא לד' ימים ולה' ימים זו מיתה דחופה וכו' עד סוף הסימן בפ"ג ובפרק אלו מגלחין גרסינן תניא מת בן נ' שנה זו היא מיתת כרת בן נ"ב שנה היא מיתתו של שמואל הרמתי ס' זו היא מיתה בידי שמים גרסינן אמר רב מנא עד ס' זו היא מיתת כרת והא דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי :

כתב הכלבו וז"ל כתב הרב כיון שנטה אדם למות אין רשאין לפרוש ממנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי וימות בעגמת נפש מפני שהנפש משתוממת בשעה שהיא יוצאה מן הגוף ועוד שמא יקשו איבריו ויבא לידי גנות ע"כ (ג) : עוד כתב הכלבו מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת וטעם המנהג לסימן שידעו הכל שיש בו מקרי מות ולא יהיה מודיע בפה ויהיה מוציא דבה וי"א כי הטעם לפי שמלאך המות מפיל במים טפת סם המות : ב"ה וכ"כ בא"ח וכתב עוד שם פעם אחת אירע מת בערב פסח ואמר הרב שא"צ לשפוך המים שלנו דליל שמורים הוא וכן נמי בשאר לילות משום שומר פתאים ה' ע"כ ונ"ל דבשאר לילות דקאמר לענין מים שלנו נמי היא ולפי מנהגם שהיו נוהגים ללוש בכל יום או יומים :

שם מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם כאשר יתבאר בסימן שע"ד כתב על אי זה קרובים מתאבלים ומה שתלה חיוב הקריעה באבילות וכן מ"ש שענשו מיתה בידי שמים פ' אלו מגלחין [כד:] א"ר תחליפא בר אבימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירס חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פירס חייב מיתה וכתב הרמב"ם דקריעה דרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא היא ומיתה זו שאמרו הוא כענין העובר על דברי חכמים שחייב מיתה וכתב סמ"ק מי שמת לו מת צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת :

וצריך

בצידוק הדין עד שתצא נפשו וכתב הר"מ מרוטנבורק דוקא בעודו לפנינו חשוב כחי לכל (ד) אבל מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס (ה) היום ג' ימים הוא בחזקה שמת וצריך להתאבל עליו תניא כשמת רבי נכנס ר' חייא אצלו ומצאו בוכה א"ל מפני מה אתה בוכה והא תניא מת מתוך השחוק סי' יפה לו מתוך הבכי סי' רע לו פניו כלפי העם סי' יפה לו כלפי הכותל סי' רע לו פניו למעלה סימן יפה לו למטה סימן רע לו (ו) פניו צהובין סימן יפה לו ירוקין סימן רע לו עצובין סימן רע לו (ז) מת בע"ש סימן יפה לו במוצאי שבת סימן רע לו (ח) במוצאי י"ה סימן יפה לו בערב יום הכפורים סימן רע לו (ט) בחולי מעים סי' יפה לו שרובן של צדיקים מתים בחולי מעים א"ל אתורה ואמצות קא בכינא ת"ר (י) מת פתאום זו מיתה חטופה חלה יום א' זו מיתה דחופה ר"ח ב"ג אומר זו מיתת מגיפה ב' ימים זו מיתה דחויה ג' ימים זו מיתת גערה ד' ימים זו מיתת נזיפה ה' ימים זו מיתת כל אדם (יא) ובאבל רבתי תניא לד' ימים ולה' ימים זו מיתה דחופה לו' ימים (יב) מיתה האמורה בתורה לז' ימים מיתה של חיבה יותר מכן ביסורין בן נ' שנה זו מיתת כרת (יג) בן נ"ב שנים זו מיתת שמואל הרמתי בן ס' שנים זו מיתת כל אדם בן ע' שנים שיבה בן פ' שנים גבורה ר"ח בן אנטיגנוס אומר זקן שחלל שבת או אכל חלב מי מודעני שמת בהכרת אלא המת בג' ימים מת בהכרת מת (יד) לד' וה' מיתה דחופה לו' מיתה האמורה בתורה לז' מיתה של חיבה יותר מכן ביסורין :

הלכות קריעה

שם מי שמת לו מת והוא מהמתים (א) שראוי להתאבל עליהם כאשר יתבאר חייב לקרוע עליו (ב) ועונשו מיתה

וטעמא כדמפרש ואזיל מפני שמקרב את מיתתו . ולא הולכין כו' ולא מכניסין ארון בבית שלא להבעיתו עכ"ל . כתב הריב"ש בתשובה סימן קי"ד דאין הולכין לו קבר בבית הקברות אע"פ שאינו בפני החולה שהרי כתב הרמב"ן דכללו של דבר כל שהוא משום עסקי המת אין עושין לו עד שתצא נפשו וכתב דה"ט כדי שלא תטרף דעת החולי עליו ואע"ג דעושין שלא בפניו מכל מקום איכא לחוש שמא יודע לו ותטרף דעתו כך צריך לפרש לפי דעת הריב"ש והרב בהגהת ש"ע פסק כך אבל מלשון ולא מכניסין עמו ארון לבית לא משמע הכי אלא אין שום חשש כשעושין שלא בפניו וכן כתב ב"י וראיה ברורה מהא דאיתא ריש פ' מי שהוציאוהו שלשה מתים כשהן מספרים ואלו הן חולי מעיים וחיה והדרוקין למאי נפקא מינה למשמושי בהו זוודתא ופירש"י לזמן תכריכין ומסתמא הוא הדין קבר וארון כל שאינו בפניו ואין החולה מרגיש בו ליכא חששא שתטרף דעתו מיהו לפי מה שנוהגין ליקח המדה לאורך הקבר לפי מה שהוא הנקבר פשיטא דאסור ליקח מדתו דאיכא חששא דיטרוף דעתו אבל לחצוב לו קבר לפי אומד הדעת בלא מדה שפיר דמי מיהו צריך ליזהר בערב שבת סמוך לשבת שמא לא יספיקו לקברו אם לא בחילול שבת ואם לא יקברוהו אם כן יצטרכו להניחו פתוח הלכך לא שרינן להו אא"כ משערינן שאם ימות סמוך לשבת ממש ולא יהא אפשר לקוברו שעל כל פנים יספיק לחזור ולמלאות החפירה בריות קודם שיכנס שבת והכי נקטינן ועיין במה שכתבתי בסמוך :

כתב ב"י ע"ש ה"ר ירוחם בשם הר"י החסיד כשהולכין קבר ונשאר פתוח עד למחר לא יעברו ימים מועטים עד שימות אחד תוך י"ו יום עכ"ל וכ"כ הרוקח בשם החסיד ע"ש בסימן שט"ו וכן כתב הרב בהגהת ש"ע . וז"ל הסמ"ג בהלכות חול המועד אין חופרין הקבר להיות מוכן למת שימות אבל למי שמת כבר מותר אף בי"ט שני עכ"ל משמע דבימות החול מותר לחפור קבר להיות מוכן למת שימות מיהו ודאי מיירי כגון שהוא גוסס וקרוב הוא שימות חופרין לו קבר קודם שימות כדי לקברו בו ביום ואם לא ימות או אפילו ימות לערב ולא יהא שהות לקוברו בו ביום יחזרו ויסתמו החפירה ושוב אין סכנה ואין שם איסור אלא בחש"מ . ועוד מצאתי למהרש"ל שכתב דדוקא כשמת כבר ומונח על הארץ איכא סכנה כשמניחין הקבר פתוח בלילה אבל כשאין שם מת אין כאן סכנה כך תירץ מהר"ר אייזק שטיין עכ"ל . כתוב בשלטי הגבורים סביב האלפסי פרק אלו מגלחין (דף תשל"ח) דאסור לשמוט הכר מתחתיו כדי שימות מהרה שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכתבו הרב בהגהות ונראה דאין האיסור במה שמסיר המעכב יציאת הנפש דהיינו הסרת הנוצות דאין בזה איסור וכמו שכתב בספר חסידים ומביאו שם בהגהות שאם יש חוטב עצים סמוך לאותו בית שהגוסס בו ואין הנשמה יכולה לצאת מסירין החוטב משם וכן כששמו מלח על לשונו שלא ימות מהרה מסירים המלח אלמא דמותר להסיר הגורם שלא תצא הנפש מהרה אלא איסור השמטת הכר הוא מפני שמתנועע הגוסס וחשיב כאילו מניח אצבעו על הנר וגורם לו מיתה בידים ואף על פי שאינו מתכוין לקרב מיתתו רק להסיר הגורם פסיק רישיה ולא ימות הוא ואסור ומשום הכי אסור נמי כשהוא גוסס ואינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר דאסור להזיזו ממקומו וכן להגביה הכר שראשו מונח עליו כדי לשום מפתחות בית הכנסת תחת הכר כדי שימות מהר דבזה הוא מזיזו ומנענעו והוי ליה כאילו מניח אצבעו על הנר וממיתו . והא דכתב גבי השמטת הכר מפני הנוצות אינו אלא לומר מפני מה הם באים לשמוט הכר מתחתיו כשהוא גוסס ואמר שעושין כן מפני הנוצות וקאמר שאסור לפי שמזיז לגוסס ומנענעו וחשיב כאילו קירב מיתתו :

שם מי שמת לו מת וכו' עד ועונשו מיתה בידי שמים אם אינו קורע בפרק אלו מגלחין (ריש דף כ"ד) אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירס חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פירס חייב מיתה וכתבו שם התוס' אע"ג דפשטיה דקרא הא

אחר

דרכי משה

מצאתי כתוב בספר חסידים סיוע לדברינו שכתב אם היה איש גוסס ולא יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו וכתב אם היה אחד גוסס והיה קרוב לאותו בית אחד חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירים החוטב משם ואין דבריו סותרים זה לזה כי בודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שיתעכב הנשמה או משים מלח על לשונו שלא ימות מהרה ודאי אסור וכל כיוצא בו מותר להסירו אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויצא נפשו אסור הלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר גם אסור לשום מפתחות ב"ה תחת מראשותיו של גוסס שימות מהרה כי ג"ז ממהר יציאת הנפש אבל מותר להסיר דבר המאחר יציאת הנפש עכ"ל : (ב) ובהג"ה אלפסי פרק א"מ דף שפ"ז ע"א כתב ובמסכת חגיגה (ה.) יש טעם לחבב מצות עמידה על המת בשעת יציאת נשמה מהיא ויחי עוד לנצח לא יראה השחת ס"ט כי יראו חכמים ימותו עכ"ל :

ומהרי"ו

פרישה

(עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים אלא ישהא מעט שמא נתעלף רמב"ם עכ"ה): (ד) אבל מי שאמרו לו כולי נקט שאמרו לשון רבים דלאחד אין מאמינים אפילו לענין אבילות כדלקמן : (ה) היום שלשה ימים משמע מזה דדרך גסיסה להיות ג' ימים : (ו) פניו צהובין כו' עיין בעק"י פ' חיי שרה שמפרשו בטוב טעם : (ז) מת בערב שבת סימן יפה לו שנכנס מיד למנוחתו : (ח) במוצאי י"כ סימן יפה לו שנמחלו עוונותיו : (ט) בחולי מעים כו' ורבי ג"כ בחולי מעים מת כדאיתא בכתובות פ' הנושא ואפשר דמש"ה סיים לו רבי מיא כל סברייתא וע"ז נמי אמר ליה רבי למה אתה בוכה וק"ל : (י) מת פתאום זו מיתה חטופה לא שנו אלא דלא הגיע לגבורה אבל הגיע לגבורה זו היא מיתת נשיקה : (יא) ובאבל רבתי תניא ז"ל רש"י בפ"ב דכתובות ריש ד' כ"מ אבל רבתי מסכתא היא וקורין אותה שמחות וזו משנה ראשונה שלה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו עכ"ל : (יב) מיתה האמורה בתורה צ"ע למנ"מ אמור כן : (יג) בן נ"ב שנים זו מיתת שמואל הרמתי אמר רב מחמשים ועד ס' זו היא מיתת כרת והא דלא חשיב ליה משום כבודו של שמואל הרמתי עכ"ל ושמואל הרמתי שמת בן נ"ב ג"כ טעם לו : (יד) לד' וה' מיתה דחופה וזהו כדעת אבל רבתי (וצ"ע הלא הוא מ"ש בשם רבי חנינא זה הוא מה ששנינו באבל רבתי ולמה כתב רבינו ב' פעמים עכ"ה) :

סי' שמ (א) שראוי להתאבל עליהם כאשר יתבאר בסימן שע"ד : (ב) ועונשו מיתה בידי שמים כתב הרמב"ן דקריעה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא ומיתה

זו

דרישה

כולהו וכתב דטעמייהו הוא משום קירוב מיתה ונראה דהב"י לטעמו שכתב א"כ דהא דאין מכניסין את הארון היינו דוקא עמו בבית המקום שרואה ויטרף דעתו וה"ה דמפרש נמי הא דאין שוכרין מקוננות והשמעות עיירות דוקא היכא שמרגיש ואיכא למיחש לטירוף הדעת . ודע שמ"ש רבינו ואין שומטין את הכר מתחתיו ליתא שם לא ברי"ף ולא ברמב"ם הנ"ל וכ"ל שטעם איסורו ג"כ משום שמזיזו ממקומו ומקרב בזה מיתתו ולא גרע מנגיעה בו דאסורה מס"ט כנ"ל . וכוונת השמטת הכר דמיירי בו רבינו לאו משום שיש בו נוצות של עופות המעכבים המיתה דהא רבינו מסתם גוסס מיירי ול"ד במי שאינו יכול לפרד זמן רב וגם רמ"א שכתב טעם הנוצות כתבו להג"ה בפני עצמו במי שאינו יכול לפרד והמחבר ש"ע כתב לפני זה איסור השמטת הכר אסתם גוסס וכמ"ש רבינו . ורמ"א ז"ל בא להוסיף ולומר דאף אם ירצו להשמיט מפני צורך וטובת הגוסס מפני שאינו יכול לפרד זמן רב אפ"ה אסור כיון דעושה מעשה בגופו דהיינו שאתה מזיזו ממקומו משא"כ בהסרת המלח שאין אתה מזיזו וכ"ש במניעת חוטב עצים . וטעם הרוצים להשמט הכר מתחתיו דסתם גוסס שכתב רבינו ובעל ש"ע אינו מכח הנוצות כמ"ש . אלא כ"ל דטעמם מפני שהמת אין משכיבין על שום דבר חם כמו כר וכסת אלא מיד מורידין אותו ומניחין אותו על הארץ כי דברים החמים מסריחין ומתפיחין אותו וקאמר דאין עושין לו כן כל זמן שהוא גוסס דהו מחשב כחי וזהו שסמך רבינו וכתב אצלו ואין נותנין לו ע"ג חול כו' שכל אלו שכתב לפניו ולאחריו דברים שעושין למת שלא יסרח ולא יתפח הוא ומ"ש רמ"א ז"ל וכן אסור למת לגרום שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס כו' עד מכח שאומרים שיש בו נוצות כו' לאו כוונתו דהאיסור הוא משום דמסירין אותן הנוצות מתחתיו המעכבין המיתה וי"ל דא"כ קשה מ"ש מהסרת המלח אלא הטעם הוא שמזיזו ועושה בו מעשה בנגיעה משא"כ בהסרת המלח וכמ"ש רמ"א ז"ל עצמו לבסוף ז"ל מפני שאין בזה מעשה אלא שכתב דבר זה לרבותא דאע"פ שנוצות אלו גורמין עיכוב המיתה אפ"ה אין מסירין וק"ל . ורמ"י ז"ל בש"ע שלו לא כיון כאן יפה ע"ש . ודע שדברים אלו שכתב רמ"א הן ממה דברי שלטי הגיבורים שסביב הרי"ף דפ' אלו מגלחין דף סל"ם ועיין שם היטב דלכאורה נראה משם דאף שמתחיל וכתב תחילה דהיה נראה לו לאסור להסיר כר שיש בו נוצות מ"מ לבסוף כי הקשה ספר חסידים אהדדי ומסיק ליישב ולחלק משמע דלא אסר לבסוף כ"א להסיר המת ממקום למקום אבל להשמיט הכר מתחתיו בנחת כדי להסיר הגרם של הנוצות אינו אסור וז"ש תחילת לשונו ז"ל מכאן היה נראה לאסור כו' דמשמע היה נראה כו' אבל לא קאי כן לפי האמת אחר היישוב שיישב דברי ספר חסידים אהדדי . מיהו זהו דוקא לפי גירסת הרי"ף והרמב"ם דלא גרסי השמטת הכר לאיסור כנ"ל אבל לא לפי מ"ש רבינו והש"ע השמטת הכר לאיסור בכל גוסס וצ"ל דמחשב זה לבווה ממקום למקום דאסור וכמ"ש לעיל הש"כ דאסור להזיזו ממקומו בשביל הנוצות ודו"ק :

אבל

אחר פורע ופורס ואם הם יעשו ימותו נראה דאסמכתא בעלמא הוא דהא לא מייתי להו בסוף הנשרפין גבי אלו שבמיתה עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בספר ת"ה (דף כ') דאסמכתא בעלמא הוא ומיתה זו עונש מדברי חכמים כענין כל העובר על ד"ח חייב מיתה וכו' עכ"ל : **ומה** שאמר רבינו וצריך שיקרע מעומד וכו' המסקנא דאם קרע מיושב לא יצא וצריך לחזור ולקרוע מעומד וכן לא יצא ידי קריעה אם קרע מאחוריו או מן הצדדין או למטה אלא צריך לקרוע בבית הצואר אלא א"כ בקורע על שאר מתים שאין מתאבלים עליהם יוצא אם קורע בשולי הבגד וכך נהגו ע"פ הסמ"ק שפסק כך : ושיעורה טפח וכו' יתבאר בסימן זה לקמן בס"ד : **וכשם** שקורע על קרובו וכולי כתב הרמב"ן שאינו קורע אלא בפני קרובו וכולי בפ' אלו מגלחין (סוף דף כ') אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עילויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד ופירש"י אתא בריה הדר אמימר קרע באפיה דבריה קם קרע פעם שלישית וכתב הרמב"ן בספר ת"ה (דף י"ז) ע"ש הראב"ד שהביא הירושלמי רב דמכת אחתיה פקוד לחייא בריה כד תהא סליק לגבאי הוי שלא סנדלך כך הביאו נ"י סוף (דף סנ"ג) ובת"ה נדפס בטעות והכי פירושו דאין לך לנהוג אבילות אלא בשעה שתעלה לפני ואי קשיא לך הא דאמימר דלא הוי בריה התם וקרע על בר בריה התם מידע הוה ידע דהוה אתי בריה לגביה ומיחייב למיקרע בהדיה הלכך בשעת חמום עדיף ליה עד כאן דבריו מבוארים דס"ל דלא היה אמימר טועה לקרוע על בר בריה שלא בפני בנו דודאי ידע אמימר האי דינא דא"כ לנהוג לא אבילות ולא קריעה שלא בפניו אלא דכיון דהיה אמימר יודע שיבא בנו לפניו ויהיה צריך לקרוע אז עמו ע"כ אין הגון שיהיה אמימר קורע לפני בנו כשיבא לפניו שלא בשעת חמום וכשהיה בשעת חמום לא יהא קורע ואיפכא מסתברא ולפיכך היה אמימר קורע אף שלא בפני בנו בשעת חמום כיון שידע שעכ"פ חייב לקרוע בסוף שלא בשעת חמום אבל מן הסתם כשאינו יודע אם יבא בנו לפניו אם לא אין צריך לקרוע אפי' בשעת חמום כיון שאינו לפני בנו והשיג עליו הרמב"ן דאם כן דקריעה זו בשעת חמום כהוגן היא מפני שבנו יודע בה לבסוף היאך קרע פעם אחרת כשבא בנו פי' קשיא ליה על דברי הראב"ד דמה בכך שיהא בנו לפניו סוף סוף לא תקנו חכמים לקרוע אלא בפניו וא"כ קריעה זו אינה כלום בע"כ דסבירא ליה כיון דבסוף יבא לפניו ויהא יודע בה הוי קריעה זו כהוגן אם כן א"כ כשבא בנו לפניו ויודע בקריעה שקרע אמימר על בנו לאיזה צורך חזר וקרע אמימר אלא אמימר טעה מתחלה כשקרע שלא בפני בנו דמדינא אין צריך לקרוע אפי' יודע שיבא בנו לפניו ויהיה אז צריך לקרוע מ"מ עכשיו שלא בפניו א"צ לקרוע כלל העולה דבין להראב"ד ובין להרמב"ן א"צ לקרוע שלא בפניו אפי' בשעת חמום ולא פליגי אלא היכא שיודע שיבא לפניו דלהראב"ד צריך לקרוע מיד בשעת חמום וכשיבא לפניו יחזור ויקרע שנית ולהרמב"ן אין לו לקרוע שלא בפניו כלל ואם קרע טעות הוא וצריך לחזור וליקרע בפניו אבל הרא"ש ס"ל לחלק בין אבילות לקריעה דאבילות אין לנהוג אלא בפניו כדמוכח בגמ' דידן דקאמר באפה נהוג אבילותא בלא אפה לא תנהוג אבילותא וכן בירושלמי בעובדא דרב ור' חייא בריה בנעילת סנדל אבל בקריעה קורע בשעת מיתה או מיד ששמע אפי' שלא בפניו כמו שקרע אמימר שלא בפני בנו משום דעיקר קריעה בשעת חמום ושוב א"צ לחזור ולקרוע בפניו והא דקאמר בגמ' אתא בריה קרע באפיה איכא לפרש כמו שפי' התוס' דודאי לא היה צריך לחזור ולקרוע אלא אתא לאשמועינן דבאפיה נוהג אבילות אי נמי לפי שאימר קרע מיושב אתא בריה להזכירו וקרע בריה באפיה מעומד וע"י כך נזכר אימר וקרע פעם שנייה מעומד עכ"ל התוס' ע"ש : והב"י כתב והרמב"ן כתב בשם הראב"ד כדברי הרא"ש וכו' ושרי ליה מאריה כי הלא גם הראב"ד ס"ל דאין לקרוע שלא בפניו ודלא כהרא"ש ואינן חולקין אלא ביודע שיבא לבסוף כדפרישית ולענין הלכה נקטינן דאין לקרוע שלא בפניו כלל אלא כשיבא לפניו נוהג אבילות וקורע ואין חילוק בין אבילות לקריעה ודלא כהרא"ש מיהו עכשיו נהגו להקל בדין זה ויתבאר בסוף סימן שע"ד : **וכשם** שקורע על הקרובים וכו' עד ופירוש בוכה ומתאבל שבוכה וקורע עליו ה"א להדיא בר"פ האורג דאוקימנא מעיקרא הא דתנן בקורע בשבת על המת דפטור דכיון דאינו חייב בקריעה לא חשיב מתקן אלא מקלקל בקורע על מי שאינו חכם ופרכינן ואי אדם כשר הוא חיובי מחייב לקרוע דתניא מפני מה מתים בניו וכו' מפני שלא

מיתה בידי שמים אם אינו קורע (ג) וצריך שיקרע מעומד ואם קרע מיושב כתב הראב"ד שיצא וכן דעת רב אלפס והרי"ץ גיאת כתב שלא יצא וצריך לחזור ולקרוע וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (ד) ומקום הקריעה בכל מקום בית הצואר לפניו [א] אבל אם קרע בשולי הבגד למטה או מצדדים תחת בתי הידים לא יצא והרמב"ם כתב שגם לאחוריו לא יצא והרמב"ן כתב ג"כ שאין מקום קריעה אלא שלפני בית הצואר אבל לא מן הצדדין של בית הצואר מכאן ומכאן ואם קרע שם לא יצא (ה) ושיעורה טפח בד"א בתחילת קריעה אבל אם קרע על מת ובא להוסיף באותו קריעה על מת אחר סגי בכל שהוא חוץ מעל אביו ואמו שחמורים יותר כאשר יתבאר וכשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו (ו) כך קורע על מת שמת לקרובו וכתב הרמב"ן שאינו קורע אלא בפני קרובו כדרך שאומרים באבילות שאינו מתאבל עם קרובו אלא בפניו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כיון דקריעה אינו אלא בשעת חימום קורע מיד אפי' שלא בפניו וכשם שקורע על הקרובים כך צריך לקרוע על הרחוקים כל אחד כפי מה שהוא דתניא מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו כל עונותיו בשביל כבוד שעשו לו ופירוש בוכה ומתאבל שבוכה וקורע עליו אבל

וצריך שיקרע מעומד בפרק אלו מגלחין [כ :] ומייתי לה מדכתיב ויקם איוב ויקרע את מעילו ודילמא מילתא יתירתא עבד דאלת"ה ויגז את ראשו ה"נ אלא מהכא ויקם דוד ויקרע את בגדיו . ומ"ש ואם קרע מיושב כתב הראב"ד שילא וכו' שם אמימר קרע על בר בריה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד כתב א"א הרא"ש ז"ל כתב הראב"ד נהי דלכתחלה בעי' מעומד מנ"ל דבדיעבד לא יצא מיושב ותירץ מדתנא ביה באיוב ודוד א"כ איכא למימר דאימר אחמיר אנפשיה ע"כ וכ"כ שהרי"ף סובר שאם קרע מיושב יצא מדהשמיט עובדא דאימר והר"י גיאת כתב שאם קרע מיושב לא יצא ויחזור ויקרע מעומד וכ"כ להרמב"ן וכן עיקר עכ"ל והכריע כן מדברי הגמרא ולזה נוטים דברי הרמב"ם שכתב בפ"ח אין קריעה אלא מעומד משמע דכל שאינה מעומד אינה קריעה וכ"פ הגהות מיימון ומתוך לשון הרא"ש שהעתקתי יתבאר לך דהראב"ד לא פשיטא ליה דילא כדכתב רבינו דספוקי מספקא ליה שהרי תירץ ב' תירוצים ולחד תירוצא יצא ולאידך לא יצא וגם הרי"ף איפשר דס"ל לא יצא והא דהשמיט עובדא דאימר לאו משום דלא ס"ל הכי אלא משום דלא איצטריכא ליה אלא כיון דאמרינן דצריך לקרוע מעומד ומייתינן לה מקרא ממילא משמע דמעומד מעכב אפילו בדיעבד ולענין הלכה כיון דכל הני רבוותא ס"ל דלא יצא ופשטא דעובדא דאימר נמי משמע דמדינא עבד הכי וגם הרי"ף אפשר דהכי ס"ל הכי נקיטינן דלא יצא :

ומקום הקריעה בכ"מ בית הצואר לפניו וכו' בסוף מ"ק [כו :] תניא הקורע למטה מן הצדדין לא יצא וכתב הרמב"ם בפ"ח ומהיכן קורע מלפניו והקורע מאחוריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא י"ח קריעה והרמב"ן כתב פי' הר"י גיאת למטה בשולי הבגד או מן הצדדין שתחת בתי הידים לא יצא וכן דעתנו דכתב בית הצואר שלו לפניו מקום קריעה הוא שלא לפני בית הצואר מכאן ומכאן כקרא צדדין ולא יצא א ובת"ס אבל אין קורעין אלא בשתי המוריות הקורע מן החופה ומן הצדדין לא יצא פירוש שתי המוריות הם אימרא שבפי החלוק מן הימין ואימרא שבפיו מן השמאל שעושין אותן כדי שלא יקרעו התפירות ואפת החלוק מלדה על בית יד שלו מן השמאל וזהו שאמרו [י .] במועד כל שאינו יכול לכוין אימרא באפת חלוקו לפיכך הקורע מן האפת ומן הצדדין מכאן ומכאן חוץ ממקום האימרות לפניו לא יצא עד כאן לשונו : ב"ה ונראה מדברי הרמב"ן ז"ל שהקריעה צריכה להיות בבית הצואר למעלה ולא כמו שנוהגים העולם לקרוע בצדדי המלבוש כנגד החזה : כתב סמ"ק תניא הקורע למטה או מן הצדדין לא יצא ר"י אומר יצא ונראה דהלכה כרבנן ומתוך כך נראה דהקורע בשעת יציאת נשמה אין לו לקרוע לא למטה ולא מן הצדדין ומיהו נהגו העולם לקרוע למטה ושמא סמכו העולם בשאר מתים על ההיא דרבי יהודה ול"ע (א) עכ"ל ועכשיו לא נהגו לקרוע אלא למעלה כרבנן :

ושיעורה טפח ברייתא שם ומייתי לה בגמרא [כב :] מדכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח . ומ"ש אבל אם קרע על מת ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר סגי בכל שהו ג"ז שם ושם נתבאר דה"מ בשמת לו מת אחר שבעה אבל אם מת לו בתוך ז' צריך טפח וכתבו רבינו בסימן זה לקמן . ומ"ש חוץ מעל אביו ועל אמו ג"ז שם וכתבו רבינו בסימן זה לקמן : וכשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע על מת שמת לקרובו הכי משמע מעובדא דאימר שכתבתי בסמוך ומדקאמר בההוא עובדא אתא בריה קרע באפיה למד הרמב"ן שאינו קורע אלא בפני הקרובים עצמן כדרך שנוהג אבילות עמהם בבית ואם קרע שלא בפניהם לא יצא וחוזר וקורע בפניהם וכ"כ הר"י גיאת אבל הרא"ש כתב כל שמתאבל עליו מתאבל עמו בבית דא"ל רב לחייא בריה באנפה נהוג אבילותא בלא אנפה לא תנהוג אבילות כשמת חמיו א"ל שא"צ לנהוג אבילות אלא בפני אשתו אבל קריעה קורע בשעת מיתה או מיד ששמע אפילו שלא בפניה כדאמרינן גבי אמימר שקרע שלא בפני בנו משום דעיקר קריעה בשעת חמום עכ"ל והרמב"ן כתב בשם הראב"ד כדברי הרא"ש ז"ל ותמה עליו ואי קשיא לך הא דאמימר דלא הוה בריה התם וקרע על בריה התם מידע הוה ידיע דהוה אתי בריה לגביה ומיחייב למקרע בהדיה הילכך בשעת חמום עדיף ליה ע"כ ודברי תימא הם שאילו היתה קריעה זו כהוגן מפני שבנו יודע בה בסוף היאך קרע פעם אחרת כשבא בנו אלא אמימר בשעת חימום קרע וטעה וכשבא בנו וידע שאותה קריעה שקרע לא עשאה בשעת חיוב חזר וקרע פעם אחר עכ"ל והרמב"ם בפ"ב כתב כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהם ה"ז מתאבל עמהם מד"ס כיצד הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבילות בפניו אבל שלא בפניו אינו חייב וכן בשאר הקרובים ובפ"ח כתב דקורע על חמיו וחמותו וכן היא קורעת על חמיה וחמותה משמע דעל שאר קרובי אשתו אינו קורע וכן היא אינה קורעת על שאר קרובי בעלה וכן בדין כיון שאינו מתאבל עליהם כדאמרינן בפרק אלו מגלחין [ד' כ :] לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו והרי"ף כתב הא דתניא קורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו דמשמע דדוקא על הני קורע אבל לא על שאר קרובים והשמיט עובדא דאימר משום דמשמע דחומרא הוא שהחמיר על עצמו : וכשם שקורע על הקרובים כך צריך לקרוע על הרחוקים כל אחד כפי מה שהוא דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים וכו' בר"פ ר"א דאורג [קה :] ופרק אלו מגלחין [כה :] ויתבאר בסמוך : ומ"ש פי' בוכה ומתאבל שבוכה וקורע עליו אבל אין צריך לישב עליו באבילות וכו' כ"כ הרמב"ן ז"ל ודין רבו מובהק נתבאר בדברי רבינו בסימן זה ובסימן שע"ד :

ומ"ש

דרכי משה

שם (א) ומהרי"ו כתב דאינו יודע טעם למנהג אך נהגו כן וכ"ה בחדושי אגודה פ' האורג דנהגו להקל בקריעה זו וכ"ה בכל בו אמנם בית יוסף כתב ועכשיו לא נהגו לקרוע אלא למעלה :

דרישה

פי' שם [א] אבל אם קרע קרע בשולי הבגד כו' מכאן נראה הקורע בשעת יציאת הנשמה אינו קורע לא למטה ולא מן הצדדין סמ"ק הג"ה מיהו נהגו העולם לקרוע למטה ושמא סמכו העולם בשאר מתים אההיא דרבי יהודה דאמר יצא עכ"ל מ"ו (וכן במלוסי

פרישה

זו שאמרו כענין שאמרו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה : (ג) וצריך שיקרע מעומד דכתיב ויקם דוד ויקרע את בגדיו (וצריך לקרוע קודם שיסתום פני המת סמ"ק עכ"ה) : (ד) ומקום הקריעה בכל מקום כו' פי' לאורך הבגד מימין ומשמאל עיין בב"י שהביא לשון הרמב"ן ופירשו אבל לכאורה היה נלע"ד לפרש דאיירי בבגדים שהן סתומין מכל צד ואין לשם מקום פתוח כ"א מקום שמכניסין שם הראש שהוא עגול סביבו ומקום שמכניסין שם הידים ובזה יתיישב יותר כל מה שכתוב בסימן זה וק"ל : (אבל לא מן הצדדין של בית הצואר מכאן ומכאן כגון תחת בתי הידים עכ"ה) : (ה) ושיעורה טפח דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח : (ו) כך קורע על מת שמת לקרובו לקמן בסימן שע"ד תמלא היתר למנהג שלנו מ"ן : ופירש"י

חדושי הגהות

שם א צ"ל ובמסכת שמחות והוא בפי"א ושם לפנינו חסר תיבה המוריות :

ביאור

אבל א"צ לישב עליו באבלות אלא על רבו מובהק וכל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה גונזן בבית גנזיו ואם הוא חכם יעשה עליו כראוי לו דתניא הכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין הכל חולצין עליו והכל מברין עליו ברחובה של עיר לפיכך יעשה על כל אחד ואחד לפי הראוי כיצד [ג] כל העומד בשעת יציאת נשמה של כל אדם חייב לקרוע וכתב ה"ר יונה דוקא באדם שאינו רשע אבל אם הוא רשע והחשוד אין לקרוע עליו והר"מ מרוטנבורג כתב שעל הכל חייבין לקרוע חוץ מעל מומר ועובד אליל או עובר על כל אחת מכל מצות שבתורה להכעיס שאותו חשוב כמומר אבל אם אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מלעשות המצוה בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע עליו כיון שאינו כופר בתורה ואינו עושה להכעיס והטעם שקורעין על כל אדם בשעת יציאת נשמה קאמר רבי שמעון בן אליעזר מפני שדומה לספר תורה שנשרף שהכל חייבין לקרוע עליו (ז) ופירש"י שעדיין היה זה יכול ללמוד ודומה לס"ת (ח) וכתב הרמב"ן ולפ"ז אין צריך לקרוע על אשה ופירש הוא שאינו אלא דמיון בעלמא שהוא הפסד גדול וחרדה רבה וחייב אדם לקרוע עליו (ט) כעל ס"ת שנשרף ועל כן כתב שקורעין גם על אשה ואם אינו עומד בשעת יציאת נשמה אם הוא אדם כשר שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה ולא סנו שומעניה אלא שאינו גדול בתורה חייב לקרוע אם ידע בין מיתה לקבורה אבל אם לא ידע בין מיתה לקבורה אינו צריך לקרוע והרמב"ן כתב על אדם כשר צריך לקרוע בפניו

יראה

ב"י

ומ"ש וכל המוריד דמעות על אדם כשר וכו' מימרא בפ' הנזכר (שם) ומ"ש ואם הוא חכם יעשה עליו כראוי לו דתניא חכם שמת הכל כקרוביו וכו' גם זה שם ויתבאר בסימן זה: ומ"ש וכל העומד בשעת יציאת נשמה של כל אדם חייב לקרוע גם זה שם ומ"ש בשם רבינו יונה וכן מ"ש בשם הר"מ הכל כתבו הרא"ש והמרדכי בפ' אלו מגלחין וכתב המרדכי בסוף מ"ק על מ"ש הר"מ לפעמים עושה עבירה לתיאבון יפה דקדק שאם היה רגיל לעשות עבירה הרי הוא בכלל הפורש מדרכי צבור ובטור א"ח סימן תקמ"ז סתם רבינו הדברים כדעת ר"מ (ג) ומ"ש והטעם שקורעין על כל אדם כו' בפרקים הנזכרים. ומ"ש ופירש"י שעדיין היה זה יכול ללמוד וכו' כן כתב הרמב"ן בשמו בספר ת"ה וכתב עליו דקשה הדבר לומר שיקרעו על העתיד ועוד אם מן הדין אף בס"ת אין קורעין אלא בזרוע וכמעשה שהיה ול"נ שנשמה בגוף כאזכרות בגוילין ומשל בעלמא הוא לומר שהוא הפסד גדול וחרדה רבה וחייב אדם לקרוע עליה כאילו נשרף ס"ת לפניו א"נ י"ל כשם שקורעין עליה כך קורעין על מקיימי מצוותיה שבשריפתה אובדים מצות כתיבתה ובמיתת עושיה אובדים מצות של מעשה הילכך על כל אדם מישראל קורעין ואפי' על אשה עד כאן לשונו ובפירוש רש"י שבידינו אין כתוב כמ"ש הרמב"ן בשמו שבפרק ר"א (שם) כתב לס"ת שנשרף הרואה חייב לקרוע אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו שאין לך רק שבישראל שאין בו תורה ומצות ובפ' אלו מגלחין [דף כה.] כתב לס"ת דתורה קרויה נר דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ונשמה נקראת נר דכתיב נר אלהים נשמת אדם עכ"ל והשתא לפי מה שפי' בפרק אלו מגלחין פשיטא דעל אשה נמי חייב לקרוע שהרי נשמה קרויה נר לא שנא דאיש לא שנא דאשה וגם למה שפי' בפרק ר"א שאין לך רק שבישראל שאין בו תורה ומצות הא אשה איתא במצות וגם בתורה איתא שהרי צריכה ללמוד מעשה המצות שהיא חייבת: ואם אינו עומד בשעת יציאת נשמה אם הוא אדם כשר שאינו חשוד על שום עבירה וכו' בפ' אלו מגלחין [כה.] אהא דתניא שחייב אדם לבכות ולהתאבל על אדם כשר כתב הרא"ש בשם הר"מ לא ידענא מהו נקרא אדם כשר ונ"ל כיון דלא סנו שומעניה ואינו חשוד על שום עבירה ולא ביטל שום מצוה אלא שאין גדול בתורה הוא נקרא אדם כשר עכ"ל והרמב"ן כתב כלשון הזה שלא בשעת יציאת נשמה על אדם כשר ומוחזק חייב לקרוע בפניו על סתם בני אדם אינו קורע ומ"ש אם ידע בין מיתה לקבורה אבל אם לא ידע בין מיתה לקבורה א"צ לקרוע והרמב"ן כתב על אדם כשר צריך לקרוע בפניו וכו' הרמב"ן הביא בספר ת"ה הא דגרסינן בפרק אלו מגלחין כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו עליה רבנן אמרו לא גמרינן מיניה א"ל מי קתני הרב שמת חכם שמת קתני סברו מה דהוה הוה א"ל אביי תניא חכם שמת כל זמן שעוסקים בהספדו שבור למקרע לאלתר א"ל אביי חכם כבודו בהספדו וכתב איכא למידק והא רב ספרא אדם כשר הוה והכא קורעים על אדם כשר ואפי' בה"ה והראב"ד מתרץ דה"ת באותם שעומדים בין מיתה לקבורה אבל אלו החכמים לא היו שם בשעת פטירתו של רב ספרא ולאחר קבורה באו ואינם חייבים לקרוע באדם כשר והם היו סבורים דחכם נמי כאדם כשר ותו לא אא"כ היה רבו דההוא ודאי בין בפניו בין שלא בפניו ביום שמועה קורע ואפי' במועד וא"ל אביי מי קתני הרב שמת חכם שמת קתני וקאמר הכל כקרוביו בין בפניו בין שלא בפניו והא דתניא באבל רבתי (פט) רשב"א אומר חכם שמת כל שעומדין עליו בשעת מיתתו קורעין וכל שאין עומדין עליו בשעת מיתתו אין קורעין עליו נ"ל שהוא שבוש ואדם כשר שמת צריך להיות והוא הברייתא השנויה כאן אלו דברי הראב"ד וקשה לנו על הסברא הזאת מה ששנינו בירושלמי ר' בון ב דמך במועדא לא עבד ליה ר' מונא חסדא בתר מועדא עבד ליה איקריה על ואמר קדמיהון הא דתנא רבי חכם שמת הכל כקרוביו דהיכון דהוו גביה אנן לא הוינן גביה דמשמע מינה דאין חייב לקרוע על חכם אלא באותם שהיו עמו קודם קבורה וברייתא בקודם קבורה תניא דקתני חולצין עליו איכא למימר דהתם במועד הוה וקי"ל דאין מספידין אלא בפניו ובתר מועד דעבד ליה הספד קרע עליה בהספד והיינו דא"ל הכל כקרוביו דמשמע דאפי' במועד קורעין בהיכון דהוו גביה אנן לא הוינן לגביה ולפיכך אין אנו מחללין עליו מועד ולאחר מועד הרי קיימנו הספדו וקריעתו ועכ"ז אין הדברים נוחים שהו"ל לפרש בגמרא כי נח נפשיה דרב ספרא לא הוו רבנן גביה אבל י"ל

והכי נקטינן כה"ר יונה והרמב"ן: **ומ"ש** חייב לקרוע עליו אם ידע בין מיתה לקבורה כ"כ הרא"ש ור"ל אף אם יושב בביתו ואינו בפניו של מת חייב לקרוע כשידע בין מיתה לקבורה ואם לא נודע לו אלא לאחר הקבורה אינו חייב לקרוע אבל הרמב"ן כשכתב דעת עצמו כתב וז"ל על אדם כשר ומוחזק חייב לקרוע בפניו עכ"ל משמע דוקא כשעומד שם בחצר בפני המת אבל בעומד בביתו והוא בין מיתה לקבורה א"צ לקרוע עליו ואף ע"ג דהרמב"ן כשהביא דעת הראב"ד בספר ת"ה (דף י"ו) כתב וז"ל ה"מ העומדים בין מיתה לקבורה גם הרא"ש הביא לשון הראב"ד פרק אלו מגלחין (דף מ"ב סוף ע"ב) וז"ל ס"ת הני העומדים שם בין מיתה

ב"ח

שלא בכה והתאבל על אדם כשר אלמא דפירוש בוכה ומתאבל היינו כלומר שבוכה וקורע דאם לא כן לא הוי פריך מידי ונראה מדברי רבינו שבא ליישב מאי דקשה אתלמודא גופיה מגלן דבוכה ומתאבל בקריעה לחודיה דילמא מתאבל כפשוטו דנוהג אבילות וקאמר דהא ליתא דאם כן דנוהג עליו אבלות פשיטא דכל שכן דקורעין עליו דחמיר טפי מאבלות אם כן אין חילוק בינו לחכם ולאיזה צורך תניא חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחובה אלא אף באדם כשר שאינו חכם נמי הכל כקרוביו וכו' אלא בע"כ הא דתניא באדם כשר בוכה ומתאבל פירושו שבוכה וקורע עליו אבל א"צ לישב עליו באבלות וליישב דנקט רבינו לאו דוקא לישב דהא א"צ לנהוג אבלות כלל כדפרי' אלא נקט לישב משום דהתא לאורויי דברבו מובהק חייב נמי לישב עליו וז"ש א"צ לישב עליו באבלות אלא ברבו מובהק וכל לשון זה הוא מל' הרמב"ן בספר ת"ה (דף י"ו):

ואם הוא חכם וכו' הכל כקרוביו הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו וכו' כצ"ל דה"א בכל הספרים:

ומ"ש כיצד כל העומד בשעת יציאת נשמה וכו' בפ' האורג לשם. ומ"ש בשם ה"ר יונה והר"מ מרוטנבור"ק כתבו הרא"ש בפ' אלו מגלחין וכתבו כך מהא דאיתא בפ' האורג דאוקימנא מתניתין דפוטר בקורע בשבת היינו בקורע אמאן דלאו אדם כשר דכיון דאינו חייב לקרוע הו"ל מקלקל ופטור ופריך ואי דקאי בשעת יציאת נשמה חיובי מחייב דתניא רשב"א העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לס"ת שנשרף ומשני לא צריכא דלא קאי בשעת יציאת נשמה ופירש רש"י לס"ת שנשרף אף נשמת ישראל הניטלה דומה לו שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות עכ"ל מהכא משמע כמ"ש מהר"ם שכל שאינו מומר אלא שעושה עבירה לפעמים לתיאבון ומניח מלעשות המצוה מפני הטורח וכהני ריקנין שבישראל כגון זה חייב לקרוע עליו בשעת יציאת נשמה אבל אדם כשר זהו שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול ממצוה וצ"ל דלה"ר יונה דמפרש הא דקאמר באדם דלאו כשר דקורע עליו בשעת יציאת נשמה היינו באינו רשע ואינו חשוד א"כ הא דקרי ליה שאינו כשר היינו לפי שאינו מהדר אחר המצות וגמ"ח ולהתפלל בצבור וכיוצא בזה שמנהג הכשרים להחזיק במצות כאלו: ומ"ש בשם פירש"י שעדיין היה זה יכול ללמוד וכו' כך כתוב בפירש"י סביב האלפסי. ומ"ש בשם הרמב"ן דלפ"ז א"צ לקרוע על אשה כ"כ הר"ן וכתב עוד דלי"מ דאפי' ריקנין שבישראל מלאים מצות כרמון (וז"ש בספרים בפירש"י בפ' האורג שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות) לפי זה אפשר דאפי' על אשה קורעין ע"כ גם למה שפירש"י פ' אלו מגלחין דתורה קרויה נר דכתיב כי נר מצוה ונשמה קרויה נר דכתיב נר ה' נשמת אדם לפ"ז ג"כ צריך לקרוע גם על אשה וכ"כ ב"י. ולענין הלכה פסק בש"ע דחייב לקרוע בשעת יציאת נשמה של אשה כמו בשל איש ומיהו בקטן משמע דא"צ לקרוע דלא מיבעיא לפי טעם אחד שכתב הרמב"ן דקורעין משום שבמיתת עושיה אובדים מצות של מעשה הלכך על כל אדם מישראל קורעין ואפי' על אשה עכ"ל בקטן שלא הגיע לחינוך ליכא אבידת מצות של מעשה אלא אף לפירש"י בפ' האורג ומביאו הרא"ש בפ' אלו מגלחין לפי שאין לך אדם ריק שאין בו תורה ומצות ומה"ט קורעין נמי על האשה מיהו על הקטן א"צ לקרוע דהא אין בו תורה ומצות כלל אמנם לפי פירש"י באלפסי ומביאו רבינו שעדיין היה זה יכול ללמוד ודאי אף על הקטן צריך לקרוע וכן למה שפירש"י פ' אלו מגלחין דנשמה קרויה נר ותורה קרויה נר קורעין גם על קטן ואפי' לא היה יכול לדבר וכן למה שכתב הרמב"ן שהוא דמיון בעלמא שהוא הפסד גדול וחרדה רבה ולפ"ז קורעין גם על אשה א"כ על קטן נמי קורעין שג"כ הוא הפסד גדול אע"פ שאין בו חרדה רבה על הרוב אכן לא נהגו לקרוע על קטן וכן ראיתי בהגה"ת מהרש"ל דכתב דאין קורעין על הקטן מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע לכל הפירושים כנלפע"ד:

ומ"ש ואם אינו עומד בשעת יציאת נשמה וכו' כך כתב הרא"ש בשם מהר"ם מרוטנבור"ק וכבר כתבתי דלה"ר יונה אדם כזה לא נקרא אדם כשר אלא שאינו נקרא רשע ודינו לקרוע בעומד עליו בשעת יציאת נשמה ואינו נקרא אדם כשר לקרוע עליו אף שלא בשעת יציאת נשמה אלא כשנוהג מנהג הכשרים לחזור אחר מצות וג"ח וכן נראה דעת הרמב"ן שהרי כתב ושלא בשעת יציאת נשמה על אדם כשר ומוחזק חייב לקרוע בפניו אלמא דבעינן מוחזק באדם כשר ואין נקרא בשם זה אלא בשלא נשמע עליו שום חטא ועון אלא מחזר אחר מצות ומעשים טובים

מיתה

דרכי משה

למעלה מרבנן: (ב) וכתב המרדכי עוד דף של"ב ע"ד הלכות אבל ור"מ שמע מפי ר"י מוינ"א שר"ג נתאבל על בנו שנשתמד אמנם א"ל שאין ללמוד ממנו דלאפושי צערא הוא דעביד שלא זכה לשוב בתשובה ועל קטן שנשתמד עם אמו ומת אר"י שהיה נראה שמתאבלין דל"ד לגדול שנשתמד דקטן מה שהטבילוהו בטבילה וכו' מה מעלה ומה מוריד והו"ל כאילו נשתמד בע"כ ור"ת פסק דאין מתאבלין עליו עכ"ל גם כתב פלוגתא זו פ' היו בודקין ובהג"א פרק אלו מגלחין נהרג בידי עכו"ם מתוך רשעו הו"ל כפרה ומתאבלין עליו ור"ג נתאבל

על

פרישה

(ז) ופירש"י שעדיין היה זה יכול ללמוד כו' וא"כ לפירש"י משמע דקורעין אף על קטן אבל רש"י פ' האורג ומהר"ם והרא"ש הביאוהו בד' מ"ב לפי שאין לך אדם ריק שאין בו תורה ומצות וא"כ משום זה קורעים נמי על אשה ולא על קטן וכן נ"ל עיקר מ"ו (ובפ' אלו מגלחין פי' שנשמה קרויה נר דכתיב כי נר מצוה וגומר וכתיב נר אלהים נשמת אדם עכ"ה): (ח) וכתב הרמב"ן ולפ"ז א"צ לקרוע על אשה וכתב עליו דקשה לומר דיקרע ע"ש העתיד: (ט) כעל ס"ת שנשרף שנשמה

בגוף

דרישה

בחדושי אגודה פ' האורג וכלבו ומהרי"ו כותבים דנהגו כן רק ב"י כתב ועכשיו לא נהגו לקרוע אלא למעלה כרבנן עכ"ה): [ג] כל העומד בשעת יציאת נשמה כו' כתב הכלבו (והביאו ב"י בסימן של"ט) מצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת נשמתו והסמכוה אקרא שנאמר ויחי עוד לנצח וגומר (לא יראו את השחת מה טעם עכ"ה) כי יראו חכמים ימותו וגומר. ונוהגין לשפוך כל מים שאובין שבשכונת המת יש אומרים הטעם מפני שמלאך המות הפיל בו טיפת

סם

חדושי הגהות

ב ביאור דברי הירושלמי הוא שר' בון מת במועד ולא גמל ר' מונא עמו חסד להספידו ואחר המועד עביד ליה יקרא להספידו (ולפי שבחיי ר' בון לא היו אוהבים כ"כ חוא עם ר'

[ג] (י) יראה שאינו מחוייב אלא בפניו וא"א הרא"ש ז"ל כתב סתם בין מיתה לקבורה ולא אמר בפניו (יא) ועל [ד] חכם ות"ח ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר קורעין עליו אפי' לאחר קבורה ביום שמועה אם הוא תוך ל' יום ואם לא קרע בשעת שמועה (יב) יקרע בשעה שעוסקין בהספד [ה] ועל רבו שלמדו חכמה אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה א' ועל חברים שלומדין שמועות זה מזה

מיתה לקבורה רבינו לא הביא דברי הראב"ד שהם קצת מסופקים אלא הביא דברי הרא"ש והרמב"ן שהם מבוררים והב"י השיג על רבינו ואמר לא חש לקימחיה שהרי מה שכתב הרמב"ן בפניו היינו ממה שכתב הראב"ד העומדים עליו בין מיתה לקבורה ושרי ליה מאריה דאף ע"ג דאיכא לפרש הכי מכל מקום יראה מדלא כתב הרמב"ן בין מיתה לקבורה אלמא שאינו מחוייב אלא בפניו דוקא אבל הרא"ש שכתב בסתם בין מיתה לקבורה ולא אמר בפניו אלמא דה"ל בפניו כך מדוקדק מלשון רבינו. ועוד נראה עיקר דאפי' נודה להנחתו של ב"י בלשון שהעתיק כאן ע"ש הראב"ד שכתב דאין חייבין לקרוע אלא העומדים עליו בין מיתה לקבורה דלשון זה ודאי לא משמע אלא בפניו ממש מה שאין כן בלשון הראב"ד שהביא הרא"ש ה"מ הני העומדים שם בין מיתה לקבורה שזה הלשון אפשר לפרש שעומדים שם בביתם בין מיתה לקבורה ועוד דבלשון הראב"ד שהביא הרמב"ן בספר ת"ה לא כתב לא זה ולא זה אלא סתם כתב וה"מ באותם שעומדים בין מיתה לקבורה וכך הביאו ב"י והשתא אפי' אם תמצי לומר דהראב"ד כתב בכל לשונותיו העומדים עליו בין מיתה לקבורה דזה הלשון לא משמע אלא בפניו ממש וכמו שכתב הרמב"ן אף על פי כן נראה מבואר דדעת הרא"ש עצמו אינו כן שהרי מקמי שהביא הרא"ש דברי הראב"ד בזה כתב הרא"ש לדעתו וז"ל ש"מ דעל אדם כשר קורעין אפי' במועד אף אי לא קאי בשעת יציאת נשמה אלא שידע בין מיתה לקבורה עכ"ל לשון זה משמע להדיא דבידע לחוד קורעין אפי' שלא בפניו וכן לאחר שהביא דברי הראב"ד דלעיל כתב הרא"ש מסקנא דמילתא בשעת יציאת נשמה על כל המתים חייב וכו' שלא בשעת יציאת נשמה על אדם כשר וכו' חייב לקרוע בין מיתה לקבורה וכו' עכ"ל מדקדוק לשון הרא"ש שכתב תחילה אלא שידע בין מיתה לקבורה ובסוף לשונו כתב ג"כ בין מיתה לקבורה ולא אמר בפניו וגם לא כתב שעומדים עליו בין מיתה לקבורה גם לא כתב העומדים שם בין מיתה לקבורה אלמא דסבירא ליה דאפי' בעומד בביתו חייב לקרוע אפי' אינו עומד עליו כיון שידע בין מיתה לקבורה והכי נקטינן כהרא"ש ורבינו ודלא כמ"ש בש"ע על אדם כשר שאינו חשוד וכו' חייב לקרוע עליו והוא שעומד שם בין מיתה לקבורה דמלשון זה משמע קצת דאינו חייב לקרוע אלא בפניו ומה שנראה לענין דינא ע"פ דעת הרא"ש ורבינו באין ספק כתבתי ודלא כבית יוסף דכתב דרבינו לא חש לקימחיה ודו"ק:

ועל חכם וכו' בברייתא שם חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו וכו' ופירש הרמב"ן דמדקאמר כקרוביו אלמא דאין קורעין ביום שמועה אלא כשהוא תוך שלשים אבל לאחר שלשים אף בקרוביו אין קורעין דהו"ל שמועה רחוקה ואם לא קרע בשעת שמועה יקרע בשעה שעוסקין בהספדו מיהו דוקא בשהספידוהו תוך שלשים אבל לאחר שלשים אף בקרוביו אין קורעין אפי' בשעת הספד וכן כתב הרא"ש ע"ש הראב"ד בפ' אלו מגלחין ומביאו ב"י:

ועל רבו שלמדו חכמה אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת וכו' ה"א סוף פ' אלו מציאות ומשמע מדברי הפוסקים שכתבו בסתם דקורעים על רבו וכו' דדוקא בשמועה קרובה אבל בשמועה רחוקה לא דלא עדיף מאביו ושאר קרובים דאין קורעין בשמועה רחוקה ואם תאמר אם כן מאי שנא בין רבו לשאר חכם שאינו רבו יש לומר דבחכם מתאחה וברבו אינו מתאחה אבל הרמב"ן כתב איפכא דארבו קורע לעולם אפי' בשמועה רחוקה משא"כ בחכם שאינו רבו דאין קורעין

י"ל שאלו החכמים היו סבורים דהא דתניא שלא בכה והתאבל על אדם כשר שאינו חייב לקרוע אלא שיבכו ויספדו אותו וכו' טועים היו בזה כמו שטעו בברייתא האחרת בחכם שמת שלא היו סבורים להעמידה אלא על הרב וכו' עכ"ל ואח"כ כתב נמצינו למדים דבשעת יציאת נשמה על כל המתים חייב לקרוע שלא בשעת יציאת נשמה על אדם כשר ומוחזק חייב לקרוע בפניו והרא"ש בפרק אלו מגלחין כתב כל דברי הראב"ד ז"ל: ומ"ש רבינו וא"א ז"ל כתב סתם בין מיתה לקבורה ולא אמר בפניו לא חש לקימחיה שהרי מ"ש הרמב"ן דאינו חייב לקרוע אלא בפניו דוקא היינו ממ"ש הראב"ד דאין חייבין לקרוע אלא העומדים עליו בין מיתה לקבורה דהני ודאי מיקרי בפניו ושאינן עומדים שם בין מיתה לקבורה מיקרי שלא בפניו ואף ע"פ שידעו בין מיתה לקבורה פטורים מלקרוע וכיון שכן הדבר ברור שאין שום חילוק בין הרמב"ן להרא"ש דבין מיתה לקבורה שכתב הרא"ש היינו בפניו שכתב הרמב"ן: ב"ה רבינו ירוחם כתב על אדם כשר חייב לקרוע אפי' (צ"ל שלא) בשעת יציאת נשמה ולא בשמועה (בלא צ"ל) אלא שהיה במיתה או בקבורה וכן בתוס' עכ"ל:

כתב הרמב"ן בספר תורת האדם שנראה לו שאין חובת אדם כשר על תלמיד חכם בדין עמידה והידור דמשמע בפ"ק דקידושין [לג:] שאין ת"ח עומד לפני מי שקטן ממנו אלא כגון ת"ח שבבבל משום דשמעתיה בפומייהו והר"ן כתב בפרק ר"א דאורג דעל אדם כשר מי שאינו עומד בשעת מיתה איכא למימר דחייב לקרוע ואיכא למימר דאינו חייב אלא לבכות ולהתאבל עכ"ל והגהות מיימון כתב בפי"א בשם ראבי"ה דעל אדם כשר כמי אינו קורע אלא אי קאי עלויה בשעת יציאת נשמה ומדברי הפוסקים שהבאתי משמע בהדיא דפשיטא להו שחייב לקרוע וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט ויש לתמוה על מה סמכו העולם שלא לקרוע על אדם כשר ובשלמא החכמים י"ל שסומכין על דברי הרמב"ן אבל שאר בני אדם אין להם על מה שיסמוכו אלא על ספיקו של הר"ן ועל סברת ראבי"ה והדבר ברור דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לכולהו פוסקים משום ספיקא דהר"ן ולא משום סברת ראבי"ה: וכתב הרמב"ם בפ' הנזכר דקורעין על אדם כשר טפח כשאר האבלים. חכם ות"ח ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר קורעין עליו אפי' לאחר קבורה ביום שמועה אם הוא בתוך ל' יום ואם לא קרע בשעת שמועה יקרע בשעה שעוסקין בהספד זה נלמד מעובדא דכי נח נפשיה דרב ספרא ומעובדא דירושלמי דר' בון דמך שכתבתי בסמוך וכתב הרא"ש בשם הראב"ד וז"ל סבור מינה מאי דהוה הוה כיון שלא קרעו ביום השמועה אף על פי שהוא תוך ז' שוב אינו קורע דהא לאו שעת חימום הוא א"ל כל זמן שעוסקין בהספדו של חכם והוא תוך ז' או לפי מה שהספיד עכ"ל ולפי זה הא דקאמר חכם כבודו בהספדו לאו למימר דזהו עיקר כבודו ודאי הוא לקרוע ביום שמועה אלא דהיכא דלא קרע ביום שמועה כבודו הוא לקרוע עליו בשעת הספדו ולא שלא בשעת הספדו ומשמע שאם לא קרע ביום שמועה וכבר עבר זמן הספדו אינו קורע ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ט בלשון הזה חכם שבאה שמועתו שמת אין קורעין עליו אלא בשעת הספדו וזהו כבודו וכתב עוד הרא"ש על חכם ועל ת"ח חייב לקרוע ואפי' בעיר אחרת בשמועה קרובה ואפי' במועד והוא נלמד מדברי הראב"ד שכתבתי בסמוך על ההיא דכי נח נפשיה דרב ספרא וכתב הרמב"ן ומסתברא שאינו קורע בשמועה רחוקה של החכמים דהא תניא הכל כקרוביו וקרובים בשמועה רחוקה לא קרעו אבל על רבו קשה הדבר לומר שלא יקרע לעולם כאביו שזה הביאו לחיי העה"ב ע"כ: ומ"ש רבינו דת"ח דינו כחכם ירושלמי כשם שקורעים על החכמים כך קורעים על ת"ח איזהו ת"ח ששונה הלכות וכו' והביאו הרמב"ן והרא"ש וכתבו אח"כ ובגמרא דילן פרק אלו קשרים [שבת קי"ד.] אר"י איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפי' במסכת כלה וכן לענין קריעה וכך מצינו בתשובה א"ר משה איזהו ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפי' במסכת כלה עכ"ל וגם בנימוקי יוסף כתב בתשובות אמר רב משה אי זהו ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה וכו': גרסינן בפרק אלו מגלחין [כד.] אמר שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ומקשינן והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה י"ג איצטלין אמר אזל ליה גברא דהוה מסתפינא מיניה ואמרו ליה לרבי יוחנן נח נפשיה דר' חנינא וקרע עליה י"ג איצטלין דמילתא אמר אזל ליה גברא דהוה מסתפינא מיניה שאני רבנן כיון דכל שעתא ושעתא מדכרי שמעתתייהו כשעת חימום דמי וכתב הרמב"ן בת"ה פי' לאו תרוצי מתרצינן דמחייבי בהני קריעות אלא דלא מיקרי קרע של תפלות ואית בהו משום בל תשחית דשעת חימום הוא ומוסיפין בכבודן של ת"ח וכתבו הגהות פ"ט י"ג איצטלין דמילתא פי' בזה אחר זה כשלובש אחד היום ופשטה למחר או ליומא אחרא ולובש אחר: כתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין הא דאמרינן חכם שמת הכל קרוביו כתב ר"ת דוקא חכם שיודעין לו משמועותיו שקידש אבל אם אין יודעים מחידושיו כלום וגם אינו רבו לא מחייב לקרוע עליו ביום שמועה לאחר קבורה מדקאמר גבי כי נח נפשיה דרב ספרא ועוד כל יומא שמעתיה בפומן בי מדרשא ול"נ הפך דבריו משם מדקאמר להו אביי מי קתני הרב שמת חכם שמת קתני ועוד כל יומא שמעתתיה בפומן וה"פ ועוד אפילו אי תנן הרב שמת כל יומא שמעתתיה בפומן והרי הוא רב שלנו עכ"ל והגהות מיימון כתבו בפי"א דברי הר"ת ול"נ שדברי הרא"ש הם מבוארים בטעמם ומינה לא תזוז וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ט (ג): **כתב** הרמב"ם בפ"ט חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעין עליו עד שמגלים את לבם וכבר נהגו ת"ח בכל מקום לקרוע זה על זה טפח אף על פי שהן שוין ואין א' מהם מלמד את חבירו ומשמע מדבריו דשוים דוקא הוא שקורעים אבל גדול על הקטן לא אלא אם כן למד ממנו שום דבר וכ"כ הרמב"ן בת"ה והר"ן בפ"ק דקידושין ואיכא למידק למה תלה הדברים במנהג והלא מן הדין חייב לקרוע וכדתניא חכם שמת הכל קורעין ומשמע דאפי' לא למדו ממנו וכמו שדקדק הרא"ש מעובדא דרב ספרא ואפשר לומר דההיא באותם שאינם שוים לחכם שמת אבל בשוים לו לא מיחייבי מדינא אלא שנהגו כך א"נ על חכם שמת חייבים לקרוע מן הדין אפי' שוים לו אבל על תלמיד חכם אין חייבים לקרוע השוים לו מן הדין אלא שנהגו כך א"נ דהכל חייבים לקרוע על חכם כדאיתא בברייתא ומיהו האי קריעה לא איתפרש בברייתא שיעורא ומשמע ליה ז"ל דשיעורא עד שיגלה את לבו ומיהו נהגו ת"ח לקרוע טפח בלבד שכיון שהם ת"ח די להם שיקרעו טפח כסתם קריעה דעלמא:

ועל רבו שלמדו חכמה אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת ועל חברים שלומדים שמועות זה מזה קורע ואינו מאחה בסוף פ"ב דמציעא [דף לג.] שמואל קרע מאניה על ההוא מרבנן דאסבריה אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון אמר עולא ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעים זה על זה ופירש"י והתוספות והרא"ש והר"ן ונימוקי יוסף דהני קרעים אינם מתאחים דאי קריעה בעלמא פשיטא וכי גרע מחכם דתניא שהכל קורעין עליו ודלא כהרמב"ן שכתב בספר

דרכי משה

על בנו שנשתמד י"ד יום ק"ו לשכינה י"ד יום עכ"ל: (כל זה הובא בב"י סימן שמ"ה) וכ"כ א"ז וכתב עוד דיש להתאבל על בנים קטנים של פורשי מדרכי הציבור דאף על גב דאין מתאבלין עליהן מתאבלין על בניהם: (ג) ועיין לעיל סימן רמ"ב עוד מדינים אלו:

וכ"כ

דרישה

שם המות וי"א משום דאסיר לומר בפה שיש מת משום מוציא דבה לכך מודיעין בזה:

[ג] יראה שאינו חייב אלא בפניו ב"י תמה עליו כו' ע"ש בב"י ודבריו קצת תמוהים מ"ש איך שהראב"ד כתב שהעומדים עליו בין מיתה לקבורה ולא כ"כ בהעתקת דברי הראב"ד לפיל לפני זה ואי משום שהראב"ד כתב שם בסוף דבריו דהא דתניא חכם שמת כל שעומדים עליו בשעת מיתתו קורעין עליו שיבוש הוא וצ"ל אדם כשר שמת כו' ש"מ דס"ל דבאדם כשר בעינן עומדין עליו תקשה לכפסך דע"כ שהוא ל"ד קתני דהא לכ"ע באדם כשר לא בעינן שיעמדו עליו בשעת מיתה וע"כ צ"ל דמ"ש עומדים עליו בשעת מיתה ל"ד אלא לאפוקי לאחר קבורה א"כ ה"ה עומדים עליו ל"ד ועוד דלא הול"ל דכן כתב הראב"ד דהא זה ל' דאבל רבתי הוא ומל' הראב"ד לפיל משמע איפכא דהא כתב דמעשה דרב ספרא הוה דאלו חכמים לאחר קבורה באו משמע הא אי הוה קודם קבורה אפי' לא עמדו עליו הוו קירעין מיהו י"ל דמדמסיק הראב"ד וכתב דברבנן וחכם בין בפניו בין שלא בפניו קורעין משמע הא באדם כשר בעינן דוקא בפניו אבל לע"ד היה נראה איפכא דבפניו דכתב הראב"ד והרמב"ן ל"ד קאמרי דבעינן שיעמדו עליו אלא כל שלא נקבר ומודע לו בין מיתה לקבורה מקרי עומד עליו ובפניו והרמב"ן ל' הראב"ד נקט והרא"ש כתוב בדקדוק יותר ולא הזכיר עליו ולא בפניו אלא בין מיתה לקבורה והשתא נתיישב הכל ומקדין ישו תמים ל' הראב"ד והרמב"ן והרא"ש ודו"ק: [ד] חכם ות"ח ששואלין כו' ר"י פסק דאין קורעין אלא על רבו שרוב חכמתו ממנו והא דתלמידים שבבבל עומדים וקורעין וע"ז הומרא בעלמא שנהגו כן ושיכא דנהוג נהוג ושיכא דלא נהוג אין מורין כן מורי שי' וגם ת"ח עומדים זה בפני זה וקורעין וע"ז אף ע"פ שאין רבו ופי' רבי מרדכי ושאר רבותי היכא דנהוג נהוג היכא דלא נהוג לא נהוג ע"כ מתשובת מהר"ר מנחם בסימן תמ"ז מ"ו. ומהר"ם כתב שאין קורעין אא"כ הוא רבו או שיודעים משמועתו שחידש דהיינו רבו והביאו ה"מ וכתב רמ"א שכן נהגו להקל וב"י פסק להחמיר ע"ש: [ה] ועל רבו שלמדו חכמה אפי' לא כו' ורמב"ם כתב שאינם אלא חומרא בעלמא והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג ואין מורין וכתב רמ"א ולכן נהגו להקל

פרישה

בגוף כאזכרות בגוילין: (י) יראה שאינו חייב אלא בפניו ב"י תמה עליו והכרים דגם הרא"ש ס"ל כהרמב"ן דהא שניכן העתיקו ל' הראב"ד ועל ל' הראב"ד שכתב העומדים עליו בין מיתה כו' כתב הרמב"ן לפניו ממילא גם הרא"ש ס"ל כן והעומדים שם בין מיתה לקבורה מקרי לפניו כו' ע"ש בב"י ודבריו קצת תמוהין עמ"ש ע"ז בדרישה. וראבי"ה פסק דא"כ לקרוע על אדם כשר אא"כ עומד עליו בשעת יציאת נשמה אבל חייב לבכות ולהתאבל וכן נהגו להקל רמ"א וב"י תמה על המנהג שהוא נגד שאר כל הפוסקים ע"ש: (יא) ועל חכם ות"ח ששואלים כו' עיין בא"ח סימן תקפ"ה מ"ש שם: (יב) יקרע בשעה שעוסקין בהספד ולא בנתיים ולא לאחר ההספד אסר"י

מזה קורע ואינו מאחה בקרע של אביו ואמו והרמב"ן כתב שדומה לאביו ואמו (יג) שקורע לעולם כשישמע אבל הוא מתאחה ורמב"ם דימה אותו עוד לאביו ואמו שקורע (יד) עד שמגלה לבו ולא נהירא להרמב"ן (טו) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל כהרמב"ן אלא שכתב שאינו מאחה לעולם על כל המתים קורע טפח בבגד העליון ודיו ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו אפי' הוא לבוש עשרה עד שמגלה לבו ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא ידי קריעה וגוערין בו כמי שעובר על מצות עשה מדברי חכמים וכל זמן שאותו בגד עליו אומרים לו קרע אפי' לאחר כמה ימים כמי שלא קרע בשעת חימום ואפרקסותו אינה מעכבת הקריעה פירוש שאם קרע כל בגדיו חוץ ממנה יצא אבל לכתחלה כתב הראב"ד שצריך לקורעה והרמב"ן כתב שאפי' לכתחלה א"צ לקורעה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ואפרקסותו פירש"י שהוא סודר שעל ראשו ונופל על פניו ולפי שאינו מלבוש א"צ לקורעו [ו] (טז) ובעל הערוך פי' שהוא לבוש התחתון ופתוח בכתפיו וכשהוא לובשו קושרו ולפי שאין עושין אותו ללבוש אלא לקבל הזיעה אינו מעכב הקריעה אחד האיש ואחד האשה שוין לענין קריעה (יז) אלא שהאשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת וקורעת העליונה על כל המתים [ז] רצה מניח שפת הבגד שלימה וקורע מהשפה ולמטה ועל אביו ועל אמו צריך

בספר ת"ה שהוא מתאחה וכ"ת פשיטא דלא גרע מחכם דעלמא יש לומר שאין ת"ח קורע על הקטן ממנו אבל אם הוא רבו אע"פ שאינו מובהק קורע עליו אפי' שהוא קטן ממנו והג"מ כתב עמ"ש הרמב"ם וכבר נהגו ת"ח לקרוע זה על זה וכו' פי' ראבי"ה קרע שאינו מתאחה אבל הר"מ כתב שאינו אלא חומרא בעלמא והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג ואין מורין כן וכ"כ המרדכי במ"ק (ד): ולענין הלכה כיון דרובא דרבוותא סברי דאינו מתאחה הכי נקטינן: ומ"ש רבינו והרמב"ן כתב שדומה לאביו ולאמו שקורע לעולם כלומר אפי' בשמועה רחוקה כן כתב שם במסקנא דמילתא וכבר כתבתי טעמו והמרדכי ג"כ במ"ק כתב אע"ג דשמע בתר ל' קורע כדאמרינן שאני רבנן כיון דמדכרי שמעתתייהו במדרשא כשעת חימום דמי: ומ"ש אבל הוא מתאחה כבר נתבאר בסמוך: ומ"ש בשם הרמב"ם שקורע עד שמגלה את לבו ול"נ להרמב"ן וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל נתבאר כבר בסימן רמ"ב:

על כל המתים קורע טפח בבגד העליון ודיו על אביו ואמו קורע כל בגדיו אפילו הוא לבוש עשרה עד שמגלה לבו ברייתא פרק אלו מגלחין [דף כב:] ובירושלמי מפרש טעמא דבעינן עד שיגלה את לבו מפני שבטלה ממנו מצות כיבוד: ומ"ש ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא ידי קריעה וגוערין בו וכו' כ"כ הרמב"ן והרא"ש שדקדק הראב"ד מהברייתא:

ומ"ש וכ"ז שאותו בגד עליו אומרים לו קרע וכו' הוא סיום דברי הראב"ד שכתב הרמב"ן והרא"ש ז"ל שכל זמן שאותו הבגד עליו אומרים לו קרע אותו ואפי' לאחר ל' דהו"ל כמי שאין לו חלוק לקרוע ואח"כ נזדמן לו חלוק שחייב לקרוע על אביו ועל אמו מפני שלא קרע בשעת חיוב וגם זה כמו כן לא קרע כל צרכו בשעת חיובו עכ"ל ומ"ש רבינו בסימן שצ"ו בשם הראב"ד שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא תוך ז' התם בשאר מתים והכא באביו ואמו:

ואפרקסותו אינה מעכבת הקריעה שם בברייתא: ומ"ש אבל לכתחילה כתב הראב"ד שצריך לקורעה כ"כ הרמב"ן והרא"ש בשמו שדקדק מדלא קתני אפרקסותו אין צריך קריעה והרמב"ן כתב ולא נראה לנו שאינה מעכבת ... הקריעה אפילו לכתחלה מדלא תני ואם לא קרע אפרקסותו לא עיכב ובאבל רבתי פ"ט תניא אפרקסותו אינה מעכבת את הקריעה רבי בנימין אומר משום ר"ע קורעין את אפקסותו הא לת"ק אין קורעין אותו כלל עכ"ל ורש"י פירש כדברי הרמב"ן שכתב אינה מעכבת כלומר א"צ לקרעו ומ"ש רבינו שמסקנת הרא"ש כהרמב"ן לא ידעתי מנין לו שהרי הרא"ש הביא דברי שניהם ולא הכריע: ולענין הלכה כיון דרובא דרבוותא סברי דאפי' לכתחלה אינה מעכבת הכי נקטינן. ומ"ש כפי' אפרקסותו הרמב"ן והרא"ש הסכימו לפי' הערוך וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו וסמ"ג כתב רבותינו שבצרפת רגילין לומר שהמטרונא אין בה חיוב קריעה שהוא מענין אפרקסותו שהוא סודר העליון שאינו אלא לצניעות אבל הרמב"ם פירש אפרקסותו שהיא בגד הזיעה הדבוק לבשרו וכן פי' בערוך והוא פתוח בכתפיו וכו' וסמ"ק כתב ועל אביו ועל אמו קורע כל בגדים ואינו קורע אפרקסותו שקורין קאמיז"ה וכן לא בחלוק התחתון שהוא מפשתן לפי פירוש הערוך ואפילו באביו ואמו וכתוב עוד שם בהג"ה וכתבו הכלבו בשם הר"פ הלכך לפירוש הרמב"ם והערוך צריך קריעה בגרנקא בכל המתים ובחלוק שקורין קאמיז"ה א"צ קריעה אפילו על אב ואם ולפירוש רבותיו א"צ קריעה בגרנקא ובחלוק שקורין קאמיז"ה בעי קריעה על אב ואם ואמרינן במקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג עד כאן וכתב עוד הכלבו בשם ר"י אין קורע באפרקסותו שקורין קאפ"ה או טאבא"ר ובהגהות מיימוניות כתב לא יכולתי לעמוד על מנהג מהר"ם שהנהיג על אב ואם לקרוע גם המקטורן ועל שאר המתים לא הנהיג כלל לקורעו ואדרבה אם אינו בכלל אפרקסותו אם כן לא היה לאדם לקרוע על שאר מתים כ"א המקטורן עכ"ל ול"נ דספוקי מספקא ליה פירוש אפרקסותו ואזיל לחומרא הילכך על אב ואם קורע דדילמא קי"ל כהרמב"ם והערוך ועל שאר מתים חייש דילמא קי"ל כפי' המפרשים דאפרקסותו היינו בגד העליון ולא מהני ביה קריעה ועכשיו פשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת אפילו על אביו ואמו ולקרוע הקאמיז"ה על אביו ואמו (ה):

אחד האיש ואחד האשה שוין לענין קריעה אלא שהאשה קורעת התחתון וכו' ברייתא בפ' אלו מגלחין (שם) אחד האיש ואחד האשה רשב"א אומר האשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת וקורעת העליון וכתב המרדכי לכאורה נראה דעל הכל קאי א' האיש וא' האשה משמע דשוין בדיני קריעה ורשב"א פליג ואמר האשה קורעת התחתון וכו' ואם כן דפליגי הלכה כת"ק ויש פוסקים כרשב"א משום דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל וקשה דאמרינן לקמן אבל לחוד וקריעה לחוד וכן המסקנא דעל אביו ואמו קורע כולן אחד האיש ואחד האשה ואין לחוש להרהורא דאין יצר הרע מיגרי בשעת צרה ע"כ וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא חילק בזה בין איש לאשה ורבינו ג אפשר שסובר דרשב"א מפרש דברי תנא קמא הוא ולא חולק ואפילו את"ל שהוא חולק פסק כמותו משום דמסתבר טעמיה. ולענין הלכה כיון דאיכא למימר דרשב"א מפרש ולא חולק וגם דאיכא למיחש להרהורא דאנשים שאיכא מפני האבל דלאו עת צרה לדידהו הכי נקטינן כרשב"א: על כל המתים רצה מניח שפת הבגד שלימה וכו' על אביו ואמו

קורעין אלא בשמועה קרובה אלא לענין איחוי שוין דזה וזה מתאחה: ומ"ש והרמב"ם דימה אותו וכו' עיין בדין זה לעיל סימן רמ"ב גם דין איחוי הכל נתבאר לשם בס"ד:

כתב במהרי"ל בהלכות שמחות דלאחר קבורה קורע אדם על רבו ומשמע מדבריו לשם דאפי' הוא חכם גדול מרבו צריך לקרוע על רבו אבל אם אינו רבו א"צ לקרוע עליו מאחר שהוא גדול ממנו מיהו דוקא בדלא שגורים בפיו חידושים ממנו אבל אם שגורים בפיו חידושים מהרב שמת אפי' הוא גדול ממנו צריך לקרוע עליו שהרי שאל המחבר למהר"ש מאוסטרייך שהיה הגדול יותר שבאותו הדור אמאי לא קרע על הרב שמת והשיב שאין שגורים בפיו חידושים מאותו הרב ז"ל אלמא שאם היו שגורים בפיו חדושים ממנו אע"פ שלא היה רבו וגם מהר"ש היה גדול בדורו היה קורע עליו והכי נקטינן ולא כהרב בהגהות הס"ע שכתב וז"ל ויש אומרים שאין קורעין על חכם אלא א"כ הוא רבו או שיודעים משמועותיו שחידש דהיינו רבו וכן נהגו להקל במדינות אלו ע"כ לשון דמשמע דס"ל דאפילו שאר חכם שאינו שוה לחכם שמת אלא קטן ממנו נמי אינו קורע ולפי עניות דעתי דליכא למאן דאמר דלפסוק הכי שהרי בברייתא מפורש חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו וכדקאמר אביי בגמ' מי קתני רבו שמת חכם קתני אפי' אינו רבו וכמו שדקדק הרא"ש מהך דאביי ומפורש בבית יוסף. והא דכתב בהגהות מיימוני ובמרדכי ר"י פסק שאין קורעין אלא על רבו שרוב חכמתו הימנו והא דתלמידים שבבבל עומדים וקורעין זה על זה חומרא בעלמא הוא שנהגו כן והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג אין מורין כן מורי ס"י עכ"ל וכך פסק בתשובת מהר"ר מנחם מעיל לדק סימן קט"ו התם מיירי בגוון דומיא דתלמידים שבבבל אבל כשהוא קטן ממנו אפי' אינו רבו כלל חייב לקרוע כדפרישית וכתב ברוקח על רבו שלמדו חכמה יושב עליו יום אחד או שעה אחת אבילות עכ"ל:

על כל המתים קורע טפח בבגד העליון וכו' ברייתא פרק אלו מגלחין (ד' כ"ב): ומ"ש ואם לא קרע כל בגדיו כו' עד שאפי' לכתחלה א"צ לקורעם הכל בפסקי הרא"ש (דף מ' סוף ע"ב) ולפי שהביא דברי הרמב"ן באחרונה כתב רבינו שכן הוא מסקנת הרא"ש שכך הוא דרכו של רבינו וב"י הוקשה לו דהלא הרא"ש הביא דברי שניהם ולא הכריע ולא קשיא כלל כדפרישית ועוד דהכא בע"כ כיון דהביא הרא"ש תחלה דברי הראב"ד ואח"כ הביא דברי הרמב"ן שהקשה על פסקו ופסק דאפי' לכתחלה א"צ לקורעה אלמא דהכי ס"ל להרא"ש דאל"כ הו"ל ליישב הקושיא שהקשה אפסקו של הראב"ד או לא הו"ל להביא דברי הרמב"ן כלל וק"ל. ואיכא למידק להרמב"ן דא"צ לקורעה אפי' לכתחלה אם כן לפי' הערוך שאפרקסותו הוא לבוש התחתון של פשתן העשוי לקבל הזיעה וכך הסכים הרמב"ן היאך אפשר שיהא קורע עד שמגלה את לבו כיון דא"צ לקרוע הלבוש התחתון וי"ל דכל שקורע את כל בגדיו אע"פ שאינו קורע לבוש התחתון הו"ל כאילו גלה את לבו דאין דרך ארץ לגלות את לבו ערום ממש בפני רבים אך קשה מהא דתנא סיפא דהך ברייתא אחד האיש ואחד האשה רשב"א אומר האשה קורעת את התחתון וכו' ומביאו רבינו בסמוך דמשמע דמשום צניעות דלא תגלה האשה את לבה ערום לכך קורעת חלוק התחתון תחלה ומחזרת הקרע לאחוריה וכו' וכן פירש"י א"כ מוכח דאפרקסותא אינו התחתון של פשתן וצריך לפרש דלפי' הערוך הא דקאמר רשב"א האשה קורעת את התחתון אין פירושו תחתון של פשתן העשוי לקבל הזיעה אלא תחתון של שאר מלבושים שעליו קאמר דגם זה אית ביה משום צניעות דכשקורע מלבוש זה התחתון ומגלה את המלבוש העשוי לקבל זיעה חשיב כאילו היתה מגלה את לבה ערום כדפרי' ולא ס"ל להערוך פירש"י דתחתון דרשב"א הוא החלוק של פשתן העשוי לקבל זיעה אלא פי' התחתון של שאר מלבושים והוא המלבוש שעל חלוק של פשתן שנקרא ג"כ תחתון לגבי שאר מלבושים ועיין בסמוך סע"ז:

אחד האיש וכו' ברייתא שם הבאתיה בסמוך ופסק רבינו כרשב"א משום דהתוס' כתבו לשם וז"ל בתוס' יהרב פוסק כרשב"א דהלכה כדברי המיקל ומה שהקשו התוס' ע"ז מדקאמר לשם (בדף כ"ו) דאף ע"ג דהלכה כדברי המיקל באבל אבילות לחוד וקריעה לחוד לא קשיא כלל דהתם הכי קאמרינן דבאבילות דוקא בכל דוכתא קאמרינן הלכה כדברי המיקל אבל בקריעה כשאר דברי סופרים הוא איכא דוכתא דמחמרינן ולהכי לא קשיא דשמואל דפסק הלכה כדברי המיקל באבל אדשמואל דפסק גבי קריעה הלכה כר"י בן בתירה דמחמיר אבל היכא דלא איפסיקא הלכתא מסתמא אין חילוק ואף בקריעה הלכה כדברי המיקל ועוד כתב ב"י דדעת רבינו דרשב"א מפרש דברי ת"ק הוא ולא חולק ולפעד"נ דרבינו נראה לו עיקר גירסת האלפסי שכתב וז"ל אחד האיש ואחד האשה דברי רשב"א שרשב"א אומר האשה קורעת את התחתון וכו' לפי גירסא זו ליכא מאן דפליג ארשב"א והכי נקטינן ולא כמרדכי שכתב כדברי התוס' ופסק לחומרא כת"ק. ועוד כיון דהפוסקים נחלקו בדין זה ודאי דקי"ל לקולא במידי דרבנן וע"ל בסעיף כ"ט:

על כל המתים רצה מניח שפת הבגד וכו' שם בברייתא על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל על אביו ואמו מבדיל ולפי פירש"י שבידוע משמע

דרכי משה

(ד) וכ"כ ר"י ושאלתות דרב אחאי פרשה ויחי סימן כ"ה: (ה) ובמדינות האלו נוהגים כדברי הסמ"ק שלא לקרוע בחלוק של פשתן ולא בסרבי"ל שלובשים משום אבילות אבל שאר בגדיו

פרישה

אסר"י: (יג) שקורע לעולם כשישמע פי' אפי' לאחר ל' יום: (יד) עד שמגלה לבו משום מצות כבוד שבטלה ממנו: (טו) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל וז"ל ב"י לא ידעתי מנין לו שהרי לא הכריע: (ואפי' לאחר כמה ימים ואפילו לאחר ל' ומש"ר בסימן שצ"ו מיירי בשאר מתים והכא באביו ואמו ב"י עכ"ס): (טז) ובעל הערוך פי' שהוא לבוש התחתון הוא החלוק ועיין בדרישה: (יז) אלא שהאשה קורעת התחתון ומחזירתו כו' דחיישינן להרהורא דאנשים שאיכא מפני האבל דלא

דרישה

לסקל במדינות אלו והביאו מ"ז: [ו] ובעל הערוך פי' שהוא לבוש כו' וכתב הכלבו וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג וכתב רמ"א המנהג במדינות אלו (כדברי סמ"ק) שאין קורעין לא החלוק של פשתן ולא הסרבל העליון (שאינו אלא לצניעות עכ"ס) אבל שאר בגדיו קורע באביו ואמו ובשאר מתים מלבוש העליון תחת הסרבל ולא הסרבל שאינו חייב בקריעה לרש"י: [ז] רצה מניח שפת הבגד שלימה כו' ז"ל הברייתא על כל המתים רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו

חדושי הגהות

רבי מונא ונתיירא שחשדוהו שלא הספידו משום דשנאה ח"ו נקיט בליביה) על ואמר לפניהם דהא דתניא חכם שמת וכו' היינו דוקא באותן שהיו אצלו אבל אנן לא היינו שם: ג ולענ"ד נראה דרבינו נראה לו עיקר גירסת האלפסי שכתב וז"ל אחד האיש ואחד האשה דברי רשב"א שרשב"א אומר האשה קורעת את התחתון וכו' דלפי גירסא זו ליכא מאן דפליג

צריך לקרוע כל השפה על כל המתים קורע מבפנים אם ירצה ועל אביו ועל אמו דוקא מבחוץ ופירש"י מבפנים בחדר מבחוץ בפני העם והרי"ץ גיאת פי' בפנים (יח) מכניס ידו תחת חלוקו וקורעו וכ"פ הרמב"ן ועיקר על כל המתים אם בא להחליף בגדיו תוך ז' (יט) מחליף ואינו קורע ועל אביו ואמו אם מחליף תוך ז' קורע כל הבגדים שהוא מחליף ואינו מאחה לעולם כמו בפעם הראשון ורבינו האי כתב שאינו קורע בבגדים שמחליף כל שבעה אלא העליון בלבד וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה על כל המתים (כ) שולל לאחר ז' ומאחה לאחר ל' ועל אביו ואמו שולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם והאשה שוללתו לאלתר משום כבודה על כל המתים רצה חולץ רצה אינו חולץ ועל אביו ואמו חולץ פי' חולץ זרועו ומוציא כתפו דרך לקרע [ח] ונמצא זרועו עם כתפו מגולין ואם הבן גדול ואין כבודו שילך חלוץ כתף א"צ לחלוץ ונשיא דומה לאב שצריך לחלוץ

ואמו צריך לקרוע על השפה ברייתא שם על כל המתים רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל ופי' נ"י מבדיל קמי שפה שהאימרא שעושים סביב לבית הצואר צריך שתהיה קרועה כדי שיהיו הקרעים מובדלים לשנים וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ח : ב"ה וכן פירש הריב"ש בתשובה בסימן כ"ח: ואע"ג דר"י פליג בברייתא ואמר כל שאין מבדיל קמי שפה אינו אלא קרע של תיפלות פסקו הפוסקים כת"ק ודלא כמרדכי שפסק כר"י (ו) ופסקי התוס' פסקו כלשון הזה על שאר מתים לא יתחיל הקרע אצל גרונו אך מתחת שפת מלבוש כמו נגד החזה או נגד הכרס יקרע ולא יבדיל למעלה על אביו ועל אמו יבדיל ע"כ: על כל המתים קורע מבפנים אם ירצה ועל אב ואם דוקא מבחוץ ג"ז שם בברייתא וכתב הרא"ש שהכריע הרמב"ן כפי' הרי"ץ גיאת מדקתני מבפנים ומבחוץ ולא קתני בפנים ובחוץ והרמב"ם כתב בפ"ח יש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בצינעא אבל על אביו ואמו אינו קורע אלא מבחוץ בפני כל העם נראה שהוא תופס שני הפירושים עיקר דתרווייהו בכלל פנים וחוץ הם :

גרסינן התם כי אתא רבין אמר ר' יוחנן על כל המתים רצה קורע ביד רצה קורע בכלי על אביו ועל אמו ביד ופסקוהו הפוסקים ולא ידעתי למה השמיטו רבינו :

על כל המתים בא להחליף בגדיו תוך ז' מחליף וכו' שם [כד.] תניא אבל כל שבעה קורעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע בשבת קורעו לאחריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע ואסיקנא דהיינו דוקא על אביו ואמו אבל לשאר קרובים מחליף ואינו קורע ואיתמר עלה בגמרא אותן קרעין מתאחין או אין מתאחין פליגי בה אבוה דרב הושעיא ובר קפרא חד אמר מתאחין וחד אמר אין מתאחין ופסק הרי"ף כמ"ד אין מתאחין ובירושלמי הרי שהיה מחליף כל ז' חייב לקרוע רבי חייא רבה ורבי חמא אבוה דרבי אושעיה תרויהון אמרין כולם אסורים באחוי בר קפרא אמר אין לך אסור באחוי אלא הראשון בלבד אמר ר' חנינא פליגא אחריתא ביניהון למ"ד שכולם אסורים באחוי אינו עושה שאר ימים תוספת ואפילו עליו כמה בגדים חייב לקרוע את כולם ומ"ד אינו אסור באחוי אלא העליון בלבד עושה שאר ימים תוספת וכתב הרמב"ן על זה וכיון דמסכנא לרבוותא דפסקי בפלוגתא דגמרא דילן דאותן קרעים אין מתאחין ש"מ אין שאר ימים תוספת הילכך קורע את בגדיו ומגלה את לבו כל שבעה ורבינו האי גאון נשאל מי שהחליף בגדיו תוך שבעה קורע כולן או העליון והשיב מנהג הנוהג מימים קדמונים שאינו קורע את כולן ובמה שכתבנו אנו ראוי לסמוך עכ"ל וכן פסק הרא"ש בשם הראב"ד שקורע את כולן ואין מתאחין ודברי הרמב"ם הם סתומים ואין בהם הכרע כתב רבינו ירוחם בשם הראב"ד כי כמו שמחליף כך אם רצה להחזיר קורעו כל שבעה בשאר מתים מחזיר:

על כל המתים שולל לאחר ז' וכו' עד ועל אביו ועל עמו חולץ ברייתא שם [כב:] וכתב הגמיי' בפי' בשם ראבי"ה שאם קרע על מת אחד יום אחד לפני ראש השנה שמותר לאחותו שני ימים אחר יום כפורים ועל אביו ועל אמו שולל שני ימים אחר יום כפורים ואע"ג דהאבילות בטל לגמרי משום שבעה ימים שלפני יום כפורים מ"מ איחוי קריעה אינו בכלל שבעה דאפילו קריעה גופיה אינה בכלל אבילות דאמרינן אבילות לחוד קריעה לחוד כ"ש תיקון הקריעה שאינו בכלל האבילות עכ"ל (ז). ומ"ש פירוש חולץ זרועו כן פסקו הרי"ף והרמב"ם וכתב הרמב"ן שכך פירשו כל הגאונים וכתב עוד ענין אחר בשם ר"ש חולץ פושט כסותו העליון מעליו שנראה כמתעסק בצרכי המת אי נמי כמתאונן ואינו יודע מה לעשות ושמא מפני זה נהגו במקומות הללו להלוך לבושים חלוקים לבנים לפני המטה אבל פירוש משובש הוא ואינו אלא כמו שפירשו הגאונים עכ"ל. וכתב הרמב"ם בפ"ח חולץ כתפו וכו' והולך כך לפני המטה ואחר שיקבור אביו ואמו אינו חייב לחלוץ ולישנא דברייתא הכי מוכח דקתני בספ"ק דב"ק [יז.] וכבוד עשו לו במותו זה חזקיהו מלך יהודה שיצאו לפניו ל"ו אלף חלוצי כתף משמע דחליצת כתף אינה אלא לצאת כך לפני המטה (ח) ומ"ש ואם הבן גדול ואין כבודו שילך חלוץ כתף א"צ לחלוץ הכי תניא באבל רבתי (פ"ט) והרמב"ן למד כן גם מברייתא דאיתא בפרק אלו מגלחין (שם) : ומ"ש ונשיא דומה לאב שצריך לחלוץ עליו כתף ולקרוע

משמע דה"ק דעל אביו ואמו צריך שיבדיל קמי שפה ולא בשפה של בית הצואר עצמה משום דאם יקרע בבית הצואר עצמה משפה ולמטה נראה דהכל הוא בית הצואר אלא קורע קמי שפה של בית הצואר שאינה קרוע וקורע תחתיה כדי שיהא נראה הקרע ולפ"ז ניחא הא דפליג רבי יהודה בברייתא וקאמר כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה אינו אלא קרע של תיפלות לפי שנראה דבית הצואר הוא הכל אבל מהרש"ל כתב דבפירוש רש"י המדוייקים כתוב וז"ל רצה מבדיל קמי שפה כלומר מתחיל הקריעה מחלל בית הצואר וקורע כלפי מטה דהיינו לפני שפה של בית הצואר כמו שפה לפיו רצה אינו מבדיל אלא מתחיל ונוקב למטה מבית הצואר כנגד כריסו וקורע על אביו ואמו מבדיל עכ"ל וכ"כ בפי' רש"י סביב האלפסי וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ח וכ"כ נ"י ומביאו ב"י וע"ש במ"ש בשם פסקי תוס' וכתב עוד מהרש"ל וז"ל וכ"ל דה"ה קרע מבית הצדדים יצא היכא שקורע שפה אפי' על אביו ועל אמו רק שיזהר שלא ינקב מבפנים וה"ני משמע מדכתב רבינו בסמוך סעיף כ"ד וקורע מן הצד בשפת הבגד וכו' עכ"ל ופשוט הוא ולפעד"נ דיש ליזהר לכתחלה לצאת ידי שני הפירושים דרש"י. ובמרדכי פסק כרבי יהודה דאף בשאר מתים צריך שיבדיל קמי שפה וכתב הרב בהגהות ש"ע שכן נוהגין א"כ אין חילוק בדין זה בין אב ואם לשאר מתים מיהו כתב מהרש"ל דנהגינן דעל אב ואם מקרעין מצד שמאל ועל שאר קרובים כגון בניו ואחים מצד ימין וכן מצאתי עכ"ל אבל במהרי"ל כתב דמהר"י מולין כשנפטרת אשתו קרע לבנו בצד ימין של בית הצואר מיהו מסתברא כיון דעל אביו ואמו צריך לקרוע עד שיגלה את לבו והלב הוא משמאלו א"כ צריך לקרוע משמאל לגלות את לבו וכן נוהגים בקהלות ע"פ מהרש"ל :

על כל המתים קורע מבפנים אם ירצה וכו' שם א"ר יוחנן על כל המתים כולן קורע מבפנים על אביו ואמו קורע מבחוץ ומפרש רבינו דאע"פ דלא קאמר הכא רצה קורע בפנים אפ"ה אין פירוש דוקא מבפנים אלא אם ירצה קורע מבפנים ואם ירצה קורע מבחוץ אבל על אביו ואמו דוקא מבחוץ דומיא דכל אינך בבית יוסף :

על כל המתים אם בא להחליף וכו' ברייתא שם (דף כ"ד) ועיין באשר"י (דף ל"ח ע"א) : בגדים ישנים שהיו יודעין שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול ללובשן בלא קריעה אחר ז' מתשובת מהר"ר מנחם סימן תע"ו :

על כל המתים שולל לאחר ז' וכו' ברייתא שם (סוף דף כ"ב) וכתב מהרי"ו סימן ו' דלפי זה אם מת אביו ואמו ערב הרגל אע"פ שבטל ממנו גזירת ז' לא בטל ממנו דין ל' דאסור אפי' לשלול ועל כן באביו ואמו צריך להניח הקריעה כמות שהיא כל שלשים ואסור נמי אף לחבר ראש הקריעה ערב הרגל (ומשמע לשם דאפי' ע"י מחט נמי אסור דכיון דעל אביו ואמו צריך להבדיל השפה אם היה מחבר רא' הקריעה במחט לא היה זה מבדיל) וכן במקומות שנהגו להחמיר אף בשאר מת יש שלא לשלול תוך ל' אסור נמי לחבר ראש הקריעה כל ל' אפי' ע"י מחט ולפ"ז אם מת לו קרוב בערב הרגל נמי אסור לחבר ראש הקריעה וכן נהג מהר"י מולין כשהיה אבל על אמו שלא היה מחבר אפי' ראש הקריעה כל י"ב חודש רק במחט בעלמא כדי שלא יפלו בגדיו מעליו עכ"ל כלומר דאע"פ דלפי מנהגו דלא היה שולל לאחר ל' באביו ואמו לא היה לו לחבר ראש הקריעה אף במחט כל י"ב חודש אפ"ה היה מחבר ראש הקריעה במחט כדי שלא יפלו בגדיו מעליו ואלמלא כך לא היה מחברן כלל אפי' במחט כל י"ב חודש ונראה דטעם מנהג מקומות אלו במחמירין לפי שאין אנו בקיאין איזה קרוי שולל ואיזה קרוי מאחה הלכך לא היה מחבר כלל אפי' ראש הקריעה במחט שלא יהיה הרואה סבור שהוא איחוי וכתוב עוד שם שבמקומות שנהגו לשלול הקריעה על קרובים לאחר ז' ועל אביו ואמו לאחר ל' באותן מקומות מותר ג"כ לשלול בערב הרגל ודוקא סמוך לערב לאחר שהתפלל מנחה עכ"ל: כתב בתשובת מיימוני לספר שופטים דף תשס"ו ע"א ע"ש מהר"ם דאע"ג דבטל ממנו האבילות ברגל כגון שנהג שבעה ופגע בו הרגל דמבטל ממנו גזירת שלשים אפ"ה איחוי הקריעה אסור אלא הרגל עולה למנין ז' הרי י"ד ואח"כ משלים עליו ט"ז יום ומאחה על שאר קרובים אי נמי שולל על אביו ואמו וכן הדין לענין שאילת שלום דאחרים אין שואלין בשלומו עד דמשלים ל' יום אחר הרגל דקריעה ושאילת שלום אינו בכלל אבילות אלא יש לו דין אחר והאריך בזה וקצתו הביאו ב"י לגבי איחוי קריעה בשם ראבי"ה וכן פסק בש"ע בקצרה ע"ש סעיף י"ד :

על כל המתים רצה חולץ וכו' שם בברייתא ומ"ש פי' חולץ זרועו וכו' כן פירש"י וכ"כ הרא"ש וכ"כ בהגהות מיימוני פ"ח וז"ל כתב רבינו מאיר י"א חולץ חלילת מנעלים לילך יחף בבית הקברות ולחזור וכן צוה ר"י בר יהודה לבנו לילך לבה"ק יחף ויחזור מבה"ק יחף כשמתה אמו ע"כ והרא"ש ג"כ הביאו והשיג עליו וז"ל על ההליכה תמהתי כי עדיין לא נסתם הגולל ולא חלה עליו אבילות עכ"ל וכל זה כתבו רבינו לקמן בסימן שפ"ב ע"ש ואע"פ שלפע"ד אין זו השגה כלל דחלילת מנעל כשהולך לבה"ק על קרוביו ועל אביו ואמו אינו מדין אבילות אלא לכבוד וכמ"ש הרא"ש גופיה גבי חלילת כתף לנשיא ומביאו ב"י בסמוך מ"מ כך נוהגין בכל המקומות שלא לילך יחף לבה"ק אלא חולץ מנעליו בבה"ק וחוזר לביתו יחף ובספר א"ז כתב לחלק בין אביו ואמו לשאר קרובים וז"ל על אביו ואמו הולכים יחפים בחזרתן מבה"ק ועל שאר מתים חוזרים נעולים ובבית חולצין ונהגו אבלים לנעול מנעלים רחבים שקורין בוטו"ש ובשעת הפלה חולצין ומ"ש חולץ זרועו ומוציא כתפו חוץ לקרע וכו' נראה דכיון דא"צ לקרוע החלוק העשוי לקבל זיעה כדלעיל סעיף י' א"כ חולץ זרועו אין פי' עד שיהא ערום אלא חולץ זרועו עד החלוק שעל בשרו ונקרא חולץ לפי שחולץ חוץ לכל בגדיו שעליו ומשמע דצריך לחזור לביתו מבה"ק ג"כ חלוץ כתף כמ"ש כמו שכתב למאן דמפרש חולץ מנעליו אבל ברמב"ם בפ"ח כתב דלאחר שיקבר אביו ואמו אינו חייב לחלוץ גם כתב דעל אביו ואמו חולץ כתפו ומוציא זרועו מן החלוק עד שיהגלה כתפו וזרועו כו' ומשמע הלשון דהולך ערום בכתפו וזרועו וכן נראה ממ"ש הרמב"ן בספר ת"ה דף י"ח ע"א שכתב חלוץ כתף ובשרו מגולה וכו' ומיהו באידנא לא נהגו לחלוץ כלל כתפו וזרועו וכ"כ הסמ"ק ריש סימן צ"ז וכ"כ הכלבו בשמו : ומ"ש ואם הבן אדם גדול ואין כבודו וכו' כצ"ל ופי' שהבן הוא גדול בדור וה"א בפ' ואלו מגלחין (דף כ"ג) : ומ"ש ונשיא דומה לאב שצריך לחלוץ עליו כתף ולקרוע מבחוץ פי' וכיון שקורע מבחוץ כל שכן שאינו מאחה לעולם כמו באביו

דרכי משה

בגדיו קורעין כולם על אביו ואמו : (ו) ומהרי"ו כתב בתשובה סימן ו' דנוהגין כדברי המרדכי : (ז) כתב מהרי"ו בתשובה הואיל ואינו קורע גבי אביו ואמו אא"כ הבדיל שפה אסור לחבר אפי' ראש הקריעה כל ל' יום וצריך להניח כמות שהוא כל ל' יום הואיל ואסור לשלול כל ל' יום ועל כל שאר מתים הואיל ומדינא אין צריך להבדיל שפה אלא שנהגו בכך א"כ חבור ראש הקריעה תלוי במנהג ובקצת מקומות נהגו שלא לשלול אפי' על שאר מתים תוך ל' ובאותן מקומות אפי' לחבר ראש הקריעה נמי אסור וראיתי מהר"י מולין שלא היה מחבר ראש הקריעה כל י"ב הודש על אמו רק במחט שלא יפלו בגדיו עכ"ל : (ח) ובכלבו כתב בשם ר"י דעכשיו בזמן הזה אין נוהגין בחליצת כתף :

ובהגהות

דרישה

אינו מבדיל על אביו ואמו מבדיל ופירש"י שם בפי' מדויקים רצה מבדיל קמי שפה כלומר מתחיל קריעה מחלל בית הצואר וקורע כלפי מטה דהיינו לפי שפה של בית הצואר כמו שפה לפיו רצה אינו מבדיל אלא מתחיל ונוקב למטה מבית הצואר נגד כריסו וקורע עכ"ל וכ"ל ה"ה קרע מבית הצדדין יצא היכא שקרע שפה אפי' על אביו ואמו רק שיזהיר שלא ינקוב מבפנים ורא"ה מלקמן שכתב וקורע מן הצד בשפת הבגד כו' מ"ו וכ"י פי' מבדיל קמי שפה שהאימרא שעושין סביב בית הצואר צריך שתהא קרוע כדי שתהיו הקרעים מובדלים לשנים ע"כ וכ"ל שכעין זה פי' רבינו ולכך מתיר אפי' מן הצד : [ח] ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין וי"מ חולץ נעלו לילך יחף בבית הקברות

פרישה

דלא עת צרה לסו ומגרי בסו היכא"ר כשהיא גלויה וה"ל למה כתב שקורעת התחתון ומחזירתו כו' ולא איפכא דאין דרך לחזור ולספק בגד שעליון וק"ל : (יח) מכניס ידו תחת חלוקו פי' וקורע בבגד העליון כדלעיל : (יט) מחליף ואינו קורע וס"ס שמחזיר הקרע לאחוריו וכאב ואם אסור ראב"ד : (כ) (שולל פי' תופר תפירה בלתי שוה. מאחה פי' תפירה כעין הריגה עכ"ה) ומוציא כתפו חוץ לקרע לכאורה משמע לקרע דקאמר היינו הקרע שעושין בשעת קריעה אבל א"א לומר כן דהא משמע אין קורעין אלא במקום אחד ולא בשתי מקומות דהא קריעה מצוה ולא מצינו שיקרע ב' קריעות ובסמוך כתב שעל נשיא חולץ מכאן ומכאן וכן באב ואם שם כולם

להלוץ עליו כתף ולקרוע מבחוץ (כא) ולא לשאר דבר ורבו שלמדו חכמה דומה לקרע אביו (כב) שאינו מאחה לעולם כדפרישית לעיל (כג) וכתב הרמב"ן אבל שולל מיד ביום השני ואינו דומה לו לשאר דברים (כד) ונוהג עליו אבלות מקצת היום (ט) והקורע על הכם שמת כיון שהחזיר פניו מהמטה שולל מיד וכתב הרמב"ם שמאחה ביום השני והרמב"ן כתב שמאחה מיד א"נ לאחר קבורה ת"ר על חכם (כה) חולץ מימין ועל אב ב"ד משמאל (כו) ועל נשיא מכאן ומכאן ומדלא פי' באב היכן חולץ ש"מ רצה מכאן או מכאן ואם רצה חולץ את שתיהן וכן רבו שלמדו חכמה רצה חולץ שתיהם על כל המתים אם לא שמע תוך ל' יום אינו קורע או מי שאין לו חלוק (כז) ונזדמן לו חלוק תוך ז' קורע [ט] לאחר ז' אינו קורע ועל אביו ואמו קורע והולך ופי' הגאונים (י) עד י"ב חדש והרמב"ם כתב כל ל' יום (כח) ובעל הלבות כתב לעולם וכן עיקר וכשם שאסור לאחות קרע שקרע על אביו כך אסור להפוך צד העליון של הבגד למטה ולאחותו ואפי' הלוקח אותו אסור לאחותו לפיכך אם בא למוכרו צריך להודיעו ללוקח : מכרו לו סתם ולא הודיעו אסור לו לאחותו (כט) עד שידע שאינו מקרעים שאין מתאחין ואסור למוכרו לנכרי (ל) הקורע מתוך המלל ומתוך השלל ומתוך הליקוט ומתוך הסולמות לא

ולקרוע מבחוץ מפורש בגמרא פרק אלו מגלחין [כב:] : ומ"ש אבל לא לשאר דברים אינו מדוקדק שהרי הם שוים גם לענין איחוי כדתניא פרק אלו מגלחין וגם במ"ש כאן לענין רבו באו דבריו קצרים וסמך על מ"ש למעלה וז"ל הרא"ש שם מסתבר דלא הושוה נשיא לאב ואם אלא מה שנתפרש בו לענין איחוי דתנן במתני' לקריעה מבחוץ ולחליצת כתף כדמפרש בגמרא ורבו שלמדו חכמה הושוה לאביו לאיחוי ולא לשאר דבר ונוהג עליו כל דיני אבילות מקצת יום א' מה שאין כן בנשיא דחליצת כתף לנשיא לכבוד הנשיא ולא מדין אבלות והרמב"ם ז"ל כתב על נשיא ועל רבו שמגלה את לבו וליתא עכ"ל. ומ"ש שנוהג אבלות על רבו מקצת היום נתבאר בסימן רמ"ב. ומ"ש בשם הרמב"ן ששולל ביום השני בת"ה כ"כ בפירוש וגם מתוך דברי הרמב"ם שאכתוב בסמוך משמע הכי : **ומ"ש** פלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן באיחוי ביום השני ז"ל הרמב"ם בפ"ט כל הקורעים על החכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי מטה שוללין ויראה לי שהקורע על החכם מאחה למחר שאפי' רבו אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד או יום מיתה או יום שמועה וכן יראה לי שהקורע על נשיא וכיוצא בו שולל למחר אף ע"פ שאינו מאחה עליהם לעולם. חכם שבאה שמועתו שמת אין קורעין עליו אלא בשעת הספד וזהו כבודו ושולל בו ביום ומאחה למחר עכ"ל. ומ"ש שהקורעין על החכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין ברייתא פרק אלו מגלחין וכתב הרמב"ן בת"ה פי' בקורע על חכם שאינו רבו קאמר וה"ה לאיחוי שמאחה מיד אי נמי לאחר קבורה מיד ותניא באבל רבתי (פ"ט) הקורע לשם כבוד הרי זה מאחה מיד שאילו ברבו כיון שיושב עליו באבילות גמורה יום אחד היאך יבא שולל לא מצינו שולל בתוך ימי אבלו ועוד ליתני הרב שמת אלא נראה על רבו שולל למחר ואינה מתאחה לעולם והרמב"ם כתב שהקורע על חכם שמת מאחה למחר ואיני יודע למה יאסור בו ביום עכ"ל ול"נ שטעמו של הרמב"ן מדקתני כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין משמע דלא התירו אלא לשלול ולא לאחות דאל"כ ליתני מאחין דהוי רבותא טפי ואף ע"ג דאיכא למימר דמשום קודם קבורה הוא לא התירו אלא לשלול ולא לאחות משמע ליה דאם כן לא הוי שתיק תנא מלאשמועינן דמותר לאחות בו ביום הילכך אין לנו בו ביום אלא מה שאמרו דהיינו לשלול אבל לאיחוי לא : **ת"ר** על הכם חולץ מימין וכו' בפרק אלו מגלחין [כב:] ומ"ש ומדלא פי' באב היכן חולץ ש"מ רצה מכאן וכו' וכן רבו שלמדו חכמה רצה חולץ שתיהן כן כתב שם הרא"ש ז"ל : על כל המתים אם לא שמע תוך שלשים יום אינו קורע או מי שאין לו חלוק וכו' בפרק אלו מגלחין [כ:] איבעיא לן לענין שמועה רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד קורע או אינו קורע ומסקנא דאינו קורע דליכא קריעה בלא ז' אלא באביו ואמו אבל לא בשאר מתים דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע וא"ר זירא בד"א בשאר מתים אבל על אביו ואמו קורע והולך. ומה שכתב ופירשו הגאונים עד י"ב חדש והרמב"ם כתב כל שלשים יום ובעל הלכות כתב לעולם וכן עיקר כל זה דברי הרמב"ן בת"ה ונתן טעם למה דברי ב"ה עיקר משום דכן מצינו באיחוי שאסור לעולם ואינו בדין שימות אביו ולא יקרע בנו עליו ובירושלמי מצינו אפי' אחר כמה ימים חייב לקרוע ומשמע דחייב לקרוע לעולם כדברי בעל הלכות ולענין הלכה כיון שהרמב"ן הכריע כדברי בעל הלכות שהדבריהם דברי קבלה ועוד שהירושלמי מסייע להו הכי נקטינן : ובשם שאסור לאחות קרע שקרע על אביו כך אסור להפוך צד העליון של בגדים למטה ולאחותו בס"פ אלו מגלחין [כו:] ת"ר רשאי להפכו למטה ולאחותו רשב"א אוסר לאחותו ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כרשב"א וכתב הרמב"ן שכ"פ בה"ג והכי איתא בירושלמי ודלא כמ"ש הכלבו בשם ר"י דהלכה כת"ק. ומ"ש ואפי' הלוקח אותו אסור לאחותו לפיכך אם בא למוכרו צריך להודיעו ללוקח גם זה שם בברייתא : ומ"ש ואם מכרו סתם ולא הודיעו אסור לאחותו וכו' ברייתא באבל רבתי (פ"ט) וכתבה הרמב"ן בת"ה וכתב עליה וק"ל כיון שאמרו מוכר צריך להודיעו למה אסרו ללוקח לאחותו עד שידע שהוא מן הקרעים המתאחים והלא בידוע שמן המתאחים הוא כיון שמכר לו סתם ולא הודיעו כדאמרינן [חולין פג.] לגבי אותו ואת בנו בהמוכר בהמה לחבירו בד' פרקים בשנה. ואפשר שלפיכך אסרו על הלוקח לאחותו ולא סמכו על השתיקה של מוכר מפני שרגלים לדבר שזה מן הקרע שאינו מתאחה שאילו היה מוכר מותר לאחותו לא מכרו כשהוא מקורע שהקרע פוחת מדמיו וא"ת כיון שאסור לאחותו מן הסתם למה הצריכו להודיעו שמא יטעה לוקח בשעת המקח ויהיה בו אונאה : ומ"ש ואסור למכרו לנכרי גם זה באבל רבתי וכתבו הרמב"ן ז"ל :

הקורע מתוך המלל ומתוך השלל כו' עד ובאיחוי אלכסנדרי בס"פ אלו מגלחין (שם) וכתב הרמב"ן בת"ה איחוי אלכסנדרי פי' הראב"ד היא התפירה שלנו שזה מלמעלה ובולטת מלמטה ומחטא דתלמיותא שהזכירו בקידושין [פב:] היא כעין אריגה שורזי"ר בלע"ז ול"נ דאיחוי סתם היא התפירה השוה

באביו ובגמרא (סוף דף כ"ב) מוכח דכ"ש הוא וכ"פ בש"ע : ומ"ש ורבו שלמדו חכמה דומה לקרע אביו שאינו מאחה לעולם כדפרי' לעיל כלומר אבל א"צ לחלוץ כתף ולא לקרוע מבחוץ אלא שצריך איחוי בלבד וז"ש רבינו בסמוך ואינו דומה לו לשאר דברים : **ת"ר** על חכם חולץ הימין וכו' שם סוף (דף כ"ב) ויש להקשות לר"י בר יהודה דמפרש חולץ מנעליו לילך יחף לבה"ק דהא הכא מוכח דמיירי בחליצת כתף מדמחלק בין ימין לשמאל דאילו במנעלים אדרבה איכא כבוד טפי למת בחליצת מנעל ימין מבשמאל כדמוכח בפ' במה אשה דיש לנהוג כבוד ברגל ימין טפי מבשמאל ומביאו בא"ח סימן ב' אבל אי מיירי בחליצת כתף ניחא דאיכא כבוד למת טפי בחליצת שמאל שמגלה את לבו. ונראה דודאי גם ר"י בר יהודה מודה שעיקר פי' חולץ היינו חליצת כתף כדמוכח בספ"ק דב"ק דקאמר התם ל"ו אלף חלוצי כתף יצאו לפני מטתו של חזקיה מלך יהודה אלא דס"ל לר"י בר יהודה דחליצת מנעל נשמע מיניה במכ"ש דכיון דמפני הכבוד חולצין הכתף כל שכן שיש לחלוץ המנעלים ולילך יחף מפני הכבוד ודבריו נכונים אלא שאין נוהגין כן כדפרישית לעיל בסעיף הקודם : ומ"ש ומדלא פי' באב וכו' כ"כ הרא"ש ונראה דמ"ש רצה חולץ שתיהן היינו לומר שאין זה קרע של תיפלות ואית ביה משום בל תשחית אלא דמוסיפים בכבודה של ת"ח הם ושרי אבל חיובא לא מחייבינן אלא או מכאן או מכאן וכיוצא בזה פי' הרמב"ן על הא דקאמר בגמרא (דף כ"ד) כשעת חימום דמי עיין בספר ת"ה (דף י"ז ראש ע"ב) :

עד כל המתים וכו' או מי שאין לו חלוק וכו' כתב הרמב"ן מי שאין לו חלוק לקרוע כגון שהיה פוחח או שהיה לבוש בגדים שאולים וכו' עכ"ל (בדף כ"א ע"א) נראה דקשיא ליה וכי איכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי כדפריך בפרק הזהב (ריש דף מ"ו) ועוד קשה דלא הו"ל למימר אלא מי שאין לו חלוק מדהאריך ואמר שאין לו חלוק לקרוע אלמא משמע דיש לו חלוק אלא דאין לו חלוק דחייב בקריעה כגון פוחח פי' דבגדיו כבר פרומים וקרועים וכמ"ש ב"י בא"ח סימן כ"א לגבי תפלה או שהיה לבוש בגדים שאולים ולפעד"נ דלפירוש הצרוך א"צ לדחוק בכך אלא מיירי בגברא דאית ליה חלוק העשוי לקבל הזיעה הלא שאין לו חלוק אחר על אותו חלוק שיהא חייב בקריעה בחלוק האחר :

וכשם שאסור לאחות קרע וכו' פלוגתא דת"ק ורשב"א בברייתא פ' אלו מגלחין (דף כ"ו ע"ב) ופסקו הפוסקים כרשב"א דאסור לאחותו והתוס' לשם בד"ה כך לוקח כתבו דהלכה כת"ק וכן פי' הר"א והרמב"ן בספר ת"ה (דף ס"ו) האריך בטעם פסק זה שפסקו הגאונים כדברי יחיד כנגד המרובים וכתב עוד הא דלוקח אסור לאחותו ואינו סומך על שתיקת המוכר שמכרו בסתם ולא הודיעו וכדאמרינן באותו ואת בנו דהלוקח סומך על שתיקת המוכר כדלעיל בסימן י"ו ה"ט דהכא רגלים לדבר שאילו היה מוכר מותר לאחותו לא מכרו כשהוא מקורע שהקרע פוחת מדמיו וא"ת א"כ למה הצריכו להודיע ללוקח הלא בלא הודעה אסור לאחותו מן הסתם וי"ל שמא יטעה לוקח בשעת המקח ויהיה בו אונאה ע"כ ולפעד"נ הא דהכא צריך להודיעו ללוקח טעמו משום דלאו כ"ע דינא דקריעה גמירי משא"כ בדין או"ב דהכל יודעין גדול וקטן דקיאין בו : **הקורע** מתוך המלל וכו' עיין במ"ש ב"י בסוף סימן זה ובפירש"י דאלפסי כתב וז"ל מלל שאוחז שני ראשי הקרע בין אצבעותיו וכורכן יחד כעין כריכת ספרים ותוחב שם שנים ושלשה תפירות שלל תפירה רחבה בשטי"ר בלע"ז ליקוט אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו ותוחב במחט ב' וג' פעמים

דרכי משה

(ט) ובהגהות מיימון פ"ט דאבילות וגם בב"ה משנה מקומו עכ"ל : (י) וכ"פ מהרי"ו בתשובותיו סימן י"ג דעל אביו ואמו קורע לעולם כל בגדיו :

משנ

פרישה

הזכר חולץ מכאן ומכאן ועוד דקריעה אינו אלא בשעה שמניחין המת בקבר וחליצת כתף הוא בשעת הוצאת המת ועוד אכתוב בשם מ"ו דבאב ואם נוהגין לקרוע מימין ובסמוך כתב באב ואם רצה חולץ מכאן או מכאן אלא ודאי מוך לקרע דקאמר ר"ל במקום שהוא פתוח :
(כא) ולא לשאר דבר ז"ל ב"י אינו מדוקדק שהרי שוה לו ג"כ לענין איחוי כו' ע"ש :
(כב) שאינו מאחה לעולם כדפרישית לעיל בסימן זה ובסימן רמ"ב : (כג) וכתב הרמב"ן אבל שולל מיד ביום השני כצ"ל וכן ב"י כתב שהוא הרמב"ן ואף ע"ג שרבינו כתב לעיל דלהרמב"ן אפי' מאחה היינו לאחר ל' או ז' או ג"כ ביום שני : (כד) ונוהג עליו אבילות מקצת היום פי' בין יום הקבורה בין יום השמועה : (כה) חולץ מימין ועל אב ב"ד כו' מכאן משמע דהכם עדיף מאב ב"ד אבל לקמן ס"ס שמ"ד לא משמע הכי דמתאבלין טפי על אב ב"ד מעל הכם ע"ש : (כו) ועל נשיא מכאן ומכאן בזה מחמירין יותר בנשיא מבאב ואם משום שהוא דבר של פרהסיא לכבוד הנשיא : (כז) ונזדמן לו חלוק תוך שבעה פי' תוך שבעה מיום שמיתה או מיום השמועה אם הוא שמועה קרובה שמתאבל עליה. דאין קריעה בלא שבעה בשאר מתים אבל באביו ואמו יש קריעה בלא ז' גמרא. כתלה הרמב"ם דס"ל דגם באביו ואמו אינו קורע אלא שלשים אינו חולק אלא במי שלא היה לו חלוק ונזדמן לו אח"כ דבשאר מתים מיד שעברו ז' ימים כראשונים ושהתאבל בהן אם נזדמן לו חלוק אח"כ א"צ לקרוע. ובאביו קורע כל ל' ותו לא אבל אם לא שמע שמת גם בשאר מתים קורע כל ל' דהא אף גם בהן יש ז' מיום השמועה תוך ל' וממילא באביו קורע בכה"ג לעולם לכ"ע אבל מלשון רבינו משמע דפליג הרמב"ם גם אהסוא וכן דעת הראב"ד והביאו ב"י לקמן בסימן ת"ב בד"ה אין קורעין על שמועה רחוקה כו' עד והראב"ד כתב דאפי' על אביו ואמו אינו קורע בשמועה רחוקה לפי שהיה מפרש הסוגיא דסוגיא משובשת הוא בפירוש זה וסתר דבריו כו' עד והרמב"ם סתם דבריו בפ"ז דאינו קורע בשמועה רחוקה ולא חילק בין אביו ואמו לשאר מתים ובודאי שדעתו לומר שאינו קורע בשמועה רחוקה אפי' באביו שהרי הוא סבור במי שאין לו חלוק בשעה שמת אביו ונזדמן לו אח"כ אינו קורע אלא עד ל' יום עכ"ל הרי לפנינו דס"ל לב"י דהרמב"ם יש לו פירוש אחר בגמ' וכהראב"ד ומדמה דין שמועה לדין אין לו חלוק ודו"ק ועד"ר : (כח) ובעל הלכות כתב לעולם כו' דכן מצינו באיחוי שאסור לעולם ואינו בדין שימות אביו ולא יקרע בנו עליו כ"כ הירושלמי רמב"ן : (כט) עד שידע שאינו מקרעין שאין מתאחין שרגלים לדבר שזה מהקרעין שאינן מתאחין דאל"כ לא היה מוכרו כשהוא מקורע שהקורע פוחת בדמיו ומ"מ צריך המוכר להודיע ללוקח תחלה שמא יטעה הלוקח בשעת המקח ויהיה בו אונאה רמב"ן : (ל) הקורע מתוך המלל כו' ע"ל ס"ס זה כתבתי פירושו :

דרישה

הקברות ולסוור וכן צוה ר"י לבנו לילך יחף לבית הקברות כשנפטרת אמו אשתו של ר"י שמותת מהר"ם מ"ו וכ"כ רבינו בשמו לקמן בסימן שפ"ב והרא"ש תמה ע"ז ע"ש. אמר רבי יוחנן על כל המתים רצה קורע ביד רצה בכלי על אביו ואמו דוקא ביד ופסקוהו הפוסקים ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ב"י. ולענין קריעה נהוגין האב ואם משמאל ושאר קרוביו כגון בניו ואחיו מצד ימין וכן מצאתי מ"ו. ועיין במהרי"ל סוף הל' שמחות שכתב ג"כ שמהר"י סג"ל קרע לבנו על פטירת אמו ע"צ ימין ולא סילק לכתוב שהוא עצמו קרע לצד שמאל ע"ש : [ט] לאחר שבעה אינו קורע ואפי' אם בא להחמיר על עצמו לקרוע אחר שעת שמועה אינו רשאי אבל אחר אביו ואמו או שהיה אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מסתפי מיניה אם בא לעשות מילתא יתירתא לכבודו אף ע"פ שקרע עליהם בשעת שמועה קורע שוב דכשיחליף בגד אחר (וגרסינן פרק מגלחין דשמואל קרע עליה דרב י"ג אצטלין דמילתא משום דכיון דכל שעתא ושעתא מדכרי שמעתתייהו כשעת חימום הוא ובסג"מ פ"ט י"ג אצטלאי פירוש בזה אחר זה עכ"ה) סמ"ג מ"ן

ובאיחוי

לא יצא ידי קריעה ומתוך האיהוי יצא (לא) ובאיחוי אלכסנדרי ופירש הראב"ד דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת מלמטה (לב) והרמב"ן פי' דסתם תפירה שוה למעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי שוה מלמעלה ומלמטה וכעין ארינה (לג) וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לפירוש הראב"ד: קרע על מת ומת לו מת אחר (לד) תוך ז' קורע קרע אחר לאחר שבעה מוסיף על קרע הראשון כל שהוא [ו] ועד היכן קורע ומוסיף עד טיבורו (לה) הגיע לטיבור מרחיק ג' אצבעות וקורע (לו) נתמלא לפניו מחזירו לאחוריו (לז) נתמלא מלמעלה הופכו למטה נתמלא מכאן ומכאן נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע: אמרו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף תחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף עליון מתאחה תחתון אין

פעמים. סולמות כמעלת הסולם שתופר ב' תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה הפסק מעט. איחוי תפירה יפה עכ"ל וע"ש בנימוקי יוסף כתב בביאור יותר וכתב עוד כ"י הקורע מתוך המלל וכו' לא יצא שהרי בקרוע ועומד הוא מתוך האיחוי יצא דתפירה מעלייתא היא עכ"ל ומ"ש ופי' הראב"ד וכו' מחלוקת זו כתב בספר ת"ה (סוף דף י"ז ותחילת דף י"ח) ותמיה לי לפירוש הרמב"ן דהא דקאמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדרי היינו לומר דוקא איחוי אלכסנדרי דהוי כעין אריגה התם הוא דיצא אבל בקורע מתוך סתם איחוי דהיא התפירה השוה למעלה ובולטת למטה לא יצא א"כ מאי תני בברייתא הקורע מתוך המלל וכו' לא יצא הו"ל לאשמעינן רבותא דאפי' בקורע מתוך איחוי סתם לא יצא כ"ש מתוך המלל וכו' דאילו השתא דתני מתוך המלל וכו' לא יצא מתוך האיחוי יצא משמע דוקא מתוך המלל לא יצא אבל מתוך האיחוי יצא אפי' באיחוי סתם אבל להראב"ד ניחא דמאי דא"ר חסדא ובאיחוי אלכסנדרי היינו לומר דאפי' באיחוי אלכסנדרי נמי יצא דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת למטה נמי יצא בה אף על פי שאינה כעין אריגה וכל תפירה שאינה כך שהיא שוה למעלה ובולטת למטה בכלל מלל ושלל וליקוט וסולמות היא דאינה נקראת איחוי כלל אבל להרמב"ן קשיא וי"ל דהרמב"ן מפרש דלרב חסדא ברייתא מילתא דפסיקא נקטה דמתוך המלל וכו' ודאי לא יצא ומתוך האיחוי אלכסנדרי ודאי יצא אבל מתוך איחוי סתם ספיקא הוא דהכי הוה קים ליה לרב חסדא ורביה בהך ברייתא דתני דמתוך האיחוי דהאי יצא אינו אלא באיחוי אלכסנדרי אבל איחוי סתם ספיקא הוא וכיון דספיקא הוא אזלינן לחומרא ולא יצא בקורע מתוך סתם איחוי אח"כ ראיתי במרדכי שכתב בשם ריב"א הלוי הבחור שנהרג על קידוש השם שפי' כהרמב"ן וז"ל איחוי כעין אריגה מעשה אומן דמעשה אורג מתרגמינן עובד מאחי ושלל הוי פירושו שתופר כדרכו וראב"ה הביא לו ראיה מן הירושלמי דגרס התם איזהו איחוי כל שאין מקומו ניכר ואין לך תפירה שאין מקומו ניכר ובמסכת שמחות גרסינן איזהו איחוי כל שבאחו כל צרכי ובערוך ערך איחוי פי' איחוי אלכסנדרי כעין אריגה עכ"ל המרדכי ומיהו הב"י פסק כהרא"ש דהסכים לפי' הראב"ד ובמרדכי כתב פי' זה בשם רבי' אליקים וכ"פ בש"ע אבל לבעל"כ דהמחמיר כהרמב"ן וכראבי"ה וריב"א הלוי והערוך תע"ב ואין זה קריעה של תיפלות ומשום בל תשחית אם יחזור ויקרע כיון דרוב גאונים מפרשים דאיחוי אלכסנדרי הוי כעין אריגה כמפורש במרדכי שהבאתי גם מתוך דבריו מפירש דהקושיא שהקשיתי מיושבת בטוב טעם דלפי פי' זה מתוך השלל הוי פירושו שתופר כדרכו גם רבינו בא"ח סימן תקס"א כתב דפי' איחוי תפירה מבפנים ואח"ת עליה מבחוץ עכ"ל דהיינו כעין אריגה ודו"ק: קרע על מת ומת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע אחר וכו' בפרק אלו מגלחין פליגי בה רב מתנה ומר עוקבא חד אמר כל ז' קורע קרע אחר לאחר ז' מוסיף וחד אמר כל שלשים קורע קרע אחר לאחר ל' מוסיף ופסקו הרי"ף והרמב"ם בפ"ח והרמב"ן בספר ת"ה דף י"ח ע"א והסמ"ק ריש סימן ל"ז כמ"ד תוך ז' קורע קרע אחר וכך הם דברי רבינו אבל הסמ"ק הביא גירסת הירושלמי אם בתוך ז' קורע קרע אחד בד' כלומר די לו בראשון ואם לאחר ז' מוסיף על קרע הראשון כל שהוא וכו' וכ"כ המרדכי ונראה דגם בתלמודא דידן היו גורסים קורע קרע אחד בדלי"ת ופירושה כמו שפי' הסמ"ג בירושלמי ולכן הביא הירושלמי דמתוכו מוכח דגם בתלמודא דידן גרסינן קרע אחד בדלי"ת אבל דעת הרי"ף ורוב פוסקים שהבאתי דגירסת תלמודא דידן עיקר דגרסינן קרע אחר ברי"ש ושכך צריך להיות בירושלמי קרע אחר ברי"ש וכך הוא גירסת רש"י שכתב וז"ל כל ז' אם מת לו מת קורע קריעה אחרת ועוד דברוב ספרים גורסין תוך ז' קורע לאחר ז' מוסיף וכך כתבו הרי"ף והרא"ש דלפי גירסא זו ודאי משמע דצריך לקרוע קריעה אחרת תוך ז' והכי נקטינן ואף במרדכי גופיה כתב אחר כך דהלכה כמ"ד תוך ז' קורע לאחר ז' מוסיף אם כן פסק כהרי"ף וכרוב פוסקים כרבה ודאי דדעת המרדכי מה שכתב מקודם הירושלמי דסגי בקריעה אחת לא לפסוק הלכה כתב כך אלא להביא ראיה לענין אבילות דאם מת לו מת תוך ז' דא"צ למנות ז' אחר ז' אלא סגי במונה ז' לבד למת האחרון דכיון דאפילו בקריעה דמחמרינן בה טפי מבאבילות כדקאמר תלמודא [בדף כו] קריעה לחוד ואבילות לחוד אפ"ה קאמר בירושלמי דדי לו בקריעה אחת במת תוך ז' אם כן באבילות דקיל כ"ע מודו דסגי בז' ימים לחוד אף לתלמודא דידן ככ"ל הפשט במרדכי והב"י הקשה על הסמ"ג והמרדכי למה הביאו הירושלמי כיון דתלמודא דידן פליג עליה גם הקשה על תשובת מהרי"ק בשורש כ"ג שהכריע לפסוק כסמ"ק והורה שיש להחמיר לחזור ולקרוע ודלא כהסמ"ג והמרדכי שהביאו הירושלמי דלמה לא הכריח מדחזינן לתלמודא דידן דפליג אההיא ירושלמי ולמאי דפרישית דאיכא שינוי גרסאות ניחא ולא קשיא ולא מידי ודו"ק:

השוה מלמעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי היא השוה מלמעלה ולמטה דומה לאריגה ומחטא דתלמיותא במסכת קידושין היא המחט שעושין בה ציורים על הבגדים וכן מצינו בירושלמי אי זה האיחוי כארינ עד כאן לשונו נמצא דלפי דעת הרמב"ן איחוי אלכסנדרי היא שורז"ר וכן כתב נ"י בשמו והרא"ש כתב שדברי הראב"ד הם עיקר שאין תפירה שאינה בולטת מלמטה וסתם איחוי היא התפירה שתופרים מבפנים ואיחוי אלכסנדרי היא שקורין שובר"ש קוסטו"ר שעושין תפירה אחרת מבחוץ ומשום התפירה שאינה ניכרת כלל ודומה לאריגה עכ"ל כלומר דאיחוי סתם הוא קוסטיר"א ואיחוי אלכסנדרי הוא שקורין שובר"ש קוסטיר"א ורבינו ירוחם כתב שני הפירושין אלו ואח"כ כתב והתוספות פירשו איחוי אלכסנדרי היינו תפירה גמורה מכל מקום כל זה נקרא איחוי וכן בירושלמי איזהו נקרא איחוי כל שאין מקומו ניכר פי' שתפור היטב ונראה כאילו הוא שלם ולענין הלכה כיון דהרא"ש דבתרא הוא מסכים לדברי הראב"ד הכי נקטינן: קרע על מת ומת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע אחר לאחר ז' מוסיף כל שהוא בפרק אלו מגלחין (שם) פליגי בה רב מתנא ומר עוקבא ותרוייהו משום אבוה דשמואל ולוי אמרו חד אמר כל ז' קורע לאחר ז' מוסיף וחד אמר כל ל' קורע לאחר ל' מוסיף ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרא"ש כמ"ד כל ז' קורע לאחר ז' מוסיף: ותניא רבי יוסי אומר תחלת קריעה טפח והוספת כל שהוא ואיפסיקא בגמרא הלכתא כוותיה ובסמוך כתב רבינו דהא דתוך ז' קורע קרע אחר היינו שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח או מרחיק ג' אצבעות וקורע עוד טפח: כתב המרדכי בסוף מ"ק וסמ"ג בשם הירושלמי מי שמת לו מת וקרע עליו ואח"כ מת לו מת אחר אם הוך ז' אינו קורע קרע אחר ואם אחר ז' מוסיף על קרע אחר כל שהוא מת לו מת אחר שלישי אחר ז' של שני מוסיף כל שהוא וכן מוסיף והולך עד טיבורו עד כאן ולא ידעתי למה הביאוהו שהרי גמרא דילן פליגא עליה כמו שנתבאר בסמוך ומהרי"ק כתב בשורש כ"ג שאף על פי שסמ"ג והמרדכי מביאים ראיה מהירושלמי כיון שסמ"ק וטור י"ד פסקו שצריך לחזור ולקרוע יש להחמיר כדבריהם עכ"ל. ואיני יודע למה לא הכריח מדחזינן לתלמודא דידן דפליג אההיא ירושלמי: ועד היכן הוא קורע ומוסיף עד טיבורו וכו' עד הופכו למטה ברייתא שם פי' אם מת לו מת וקרע טפח ואח"כ מת לו מת אחר עד היכן הוא מוסיף על הקרע הראשון הגיע לטיבורו ומת לו מת אחר מרחיק שלשה אצבעות בצד אותו קרע וקרע נתמלא קרעים מלפניו מחזירו לאחוריו וקורע לפניו. הופכו למטה מהפך כל החלוק מה שיש למעלה יהיה למטה ויעשה לו בית צואר אחר ויקרענו. וז"ל הרמב"ם מי שמת לו מת א' וקרע עליו ואח"כ מת לו מת אחר אם בתוך ז' קורע קרע אחר ואם לאחר ז' מוסיף על הקרע הראשון כל שהוא מת לו מת שלישי לאחר ז' של שני מוסיף כל שהוא (יא) וכן מוסיף והולך עד טיבורו: ומ"ש נתמלא מכאן ומכאן נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע ירושלמי שלמו מלפניו מתחיל וקורע לאחוריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ד נעשה כפוחח פירוש ואינו קורע דהו"ל כמי שאין לו חלוק לקרוע כך כתב הרמב"ן בת"ה: אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף וכו' ברייתא פרק אלו מגלחין (שם) ופסיק בגמרא הלכה כר"י בן בתירא ומסיים בברייתא כדברי ר"י בן בתירא לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין בתוספת וכתב הרא"ש פי' הראב"ד לא מצינו קרע מוסיף על קרע שלהם אבל קרע שלהם מוסיף על שאר קרובים כי של אחרים טפח ושלהם עד הלב וכיון שהם נוספים על כולם אם יקרע תחלה על אביו ואמו ואח"כ יוסיף על אחיו ועל אחותו אין קרע שלהם ניכר כי יאמרו שהוא כמתחמם קורע והולך על אביו דלפעמים אדם קורע והולך על אביו יותר מעד לבו ואין לומר ויקרע על אחיו ואחותו טפח ויוסיף על אביו ואמו עד לבו ויש היכר גדול באותו תוספת לפי שאינו נכון לעשות עיקר הקריעה על אחרים ושל אביו ואמו טפילה. רש"י פי' דר"י בן בתירא פליג נמי ארישא מת אביו וקרע מת בנו והוסיף מת בנו וקרע מת אביו והוסיף דקרע של אביו ואמו צריך לעולם שיהא בפני עצמו ולישנא דברייתא לא משמע הכי והראב"ד ז"ל פי' דרישא מיירי שהוסיף לאחר ז' ובהא מודה ר"י בן בתירא עכ"ל הרא"ש ולפי שכתב הרא"ש עליו דלישנא דברייתא לא משמע הכי מפני כך כתב רבינו שהרא"ש הסכים לדברי הראב"ד וכתבו המרדכי והגהות מיימון דלפירש"י בדיעבד נמי לא יצא (אפי' לאחר שנה או שנתיים) וז"ל הרמב"ן והראב"ד מחלק בדבר דבזה אחר זה מת אביו וקרע מת בנו לאחר ז' והוסיף יצא ולא פליג רבי יהודה אלא אסיפא בקורע בבת אחת עכ"ל. וכתב בהגמיי' דלהראב"ד אם שמע על שניהם בבת אחת וקרע קרע אחד על שניהם יצא

ועד היכן הוא קורע וכו' שם בפרק ואלו מגלחין ובירושלמי לשם: ומ"ש נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע ירושלמי נעשה כפוחח ופי' פוחח נתבאר בסמוך סי"ח: אמרו מת אביו וקרע וכו' ברייתא שם וטעמא דרבי יהודה דבמתו אביו או אמו ואחד משאר קרוביו ובא לקרוע על שניהם דקורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיק שלשה אצבעות וקורע טפח על מת האחר ולא יעשה איפכא לקרוע תחילה על שאר קרובים טפח ויוסיף על אביו ואמו באותו קרע עד לבו. י"ל דאין זה כבוד אביו ואמו שיהא עיקר הקרע לאחיו ואחותו והוספת הקרע לאביו ולאמו כאילו אביו ואמו טפלים הם ומה שקשה יקרע על אביו ואמו תחלה ואחר כך יוסיף באותו קרע לאחיו ולאחותו מפרש בברייתא לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו פי' דכיון דשל קרובים טפח ושל אביו ואמו עד לבו כל מה שמוסיף על מה שקרע בתחילה על אביו ואמו אינו ניכר שהוא למת אחר דלא יאמרו הכל על אביו ואמו כי סבורים שמתחמם וקורע והולך על אביו דלפעמים אדם קורע והולך על אביו ואמו יותר מעד לבו ושפיר דמי משום כבוד אביו ואמו ואין כאן בל תשחית לכך צריך לייחד לכל אחד מהם קרע לבדו וכ"כ התוס' והרא"ש ואם תאמר לקמן בסעיף ל"ו כשפוגע בירושלים תחילה קורע קרע אחד לכל אחד לירושלים ולמקדש וכשפוגע במקדש תחילה קורע על המקדש ומוסיף

דרכי משה

(יא) משמע דאם מת לו מת ג' תוך ז' לשני אף ע"פ שקרע לשני קרע אחד מ"מ אין להוסיף כ"ש על קרע ראשון הואיל והוא תוך ז' לשני ומיהו יש לדחות דלא קאי אלא אם הוסיף דהכל

דרישה

פי' : [ו] ועד היכן קורע ומוסיף עד טבורו י"מ עד לבו אבל אם קרע עד לבם ושוב שמע על מת אחרת אינו קורע משם ושלמה אלא צריך לקרוע מלמעלה ברחב שבגד שמחות הר"מ: מקרעין

פרישה

(לא) ובאיחוי אלכסנדרי פי' באותו איחוי דוקא יצא: (לב) והרמב"ן פי' כו"ל: (לג) וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לפי' הראב"ד וז"ל שדברי הראב"ד הם עיקר שאין תפירה שאינה בולטת מלמטה וסתם איחוי היא התפירה שתופרים מבפנים ואיחוי אלכסנדרי שעושין תפירה אחרת מבחוץ ומשום התפירה שאינה ניכרת ודומה לארוג עכ"ל והוא שקורין בל"א איבר נאד כמו שעושין בתפירת הכתונת וי"מ אותו כמו התפירה שעושין השייטין בבתי שוקיים שסוגרין וכופפין שבגד היוצא מהתפירה לשני צדדי התפירה ותופרין אותו בשני צדדיו ומותחין אותו עד שאין ניכר התפירה: (לד) תוך שבעה קורע קרע אחר ר"ל או מוסיף בקרע זה טפח כמ"ש בסמוך ומ"ש קורע קרע אחר היינו אם אינו רוצה להוסיף טפח: (לה) הגיע לטיבור מרחיק פירוש בצד אותו קרע: (לו) נתמלא לפניו מחזירו לאחוריו וקורע מלפניו: (לז) נתמלא מלמעלה הופכו למטה פירוש מהפך כל החלוק מה שיש

חדושי הגהות

דפליג ארב"א (ב"ח): ד פי' פוחח ע"כ צריך לפרש הכא שבגדיו קרועים וכפי' רב אלפס שהביאו תוס' מגילה (כד.) דאילו לפירש"י שפי' פוחח היינו יחף שכרעיו מגולין אין לו עניו

אין מתאחה מת אביו ומתה אמו מת אחיו ומתה אחותו קורע קרע אחד על כולם רבי יהודה אומר על כולם קרע אחד ועל אביו ואמו קרע אחד (לח) והלכתא כוותיה ופירש רש"י דארישא נמי פליג היכא שמת אביו וקרע ואח"כ מת בנו או שמת בנו וקרע ואח"כ מת אביו לעולם צריך שיהא קרע אביו או אמו בפני עצמו וה"ר אברהם פירש דרישא דברייתא דאיירי בזה אחר זה מיירי דשמע לאחר שבעה והוסיף על הקרע בהא מודה רבי יהודה (לט) ולא פליג אלא בסיפא שבא לקרוע על שניהם וגם ר"י לא פליג אלא על אביו או על אמו עם אחרים אבל על אביו ואמו ביחד מודה שקרע אחד לשניהם וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (מ) כלל הדברים מי שמתו לו ב' מתים כאחד או שבא לו שמועה מב' כאחד קורע קריעה א' על שניהם קרע ואח"כ מת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע בפ"ע בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח לאחר ז' מוסיף על קרע ראשון כל שהוא (מא) מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיק ג' אצבעות וקורע טפח על מת האחר מת אביו וקרע ואחר ז' מת אחד מהקרובים מוסיף על קרע הראשון ותחתון מתאחה ועליון אין מתאחה מת אחד מהקרובים ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר ז' מרחיק (יב) ג' אצבעות (מב) וקורע מן הצד בשפת הבגד שהרי צריך להבדיל קמי שפה וקורע עד שמגיע ללבו מתו אביו ואמו כאחד קורע קרע אחד על שניהם אמרו לו מת אביו וקרע (מג) או שאמרו לו מת סתם וסבור

ב"י

יצא בדיעבד ומדברי הרמב"ם נראה שהוא סבר דר' יהודה בן בתירא ארישא נמי פליג מיהו לא אכל בבי דרישא כדפירש"י אלא אסיפא דרישא שכתב בפ"ח וז"ל אמרו לו מת אביו וקרע ואחר ז' מת בנו והוסיף מתאחה התחתון ולא העליון נאמרו לו מת בנו וקרע ואחר ז' מת אמו אינו מוסיף אלא קורע קרע אחר שאין אביו ואמו בתוספת עכ"ל. ולפ"ז הא דקתני לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ה"ק כשבא לקרוע על אביו לא יקרע במקום שקרע כבר על אחר שנמלא שאינו קורע בתחלה על אביו אלא מוסיף על הקרע הראשון ולא נכון לעשות כן והיינו דפריש רב נחמן בר יצחק לפי שאינם בתוספת. ובהגהות מיי' כתבו בשם ר"י ן' מיגאש בהיפך שאם קרע על בנו ושוב א"ל מת אביו קורע ומוסיף אף לכתחלה אבל היכא דקרע על אביו ושוב א"ל מת בנו והוסיף וקרע אף דיעבד לא יצא עכ"ל. נראה שסובר דר"י ב"ב פליג ארישא דרישא ולא אסיפא דרישא ולישנא דברייתא דקתני לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו הכי דייקא. והרמב"ן כתב על הרמב"ם ז"ל שיפה כיון וגם ר"י כתב שכן עיקר (והגהות מיימון בפ"ח כתבו שיטה אחרת בשם ר"י ן' מיגאש): ב"ה צריך להעביר הקולמוס על תיבות אלו: ומ"ש רבינו וגם ר"י לא פליג אלא על אביו או אמו עם אחרים אבל על אביו ואמו יחד מודה שקרע אחד לשניהם כן דקדק הרמב"ן בת"ה מהברייתא הנזכרת ודחה דברי האומר דעל אביו ואמו יחד נמי קורע על כל אחד ואחד: ומ"ש רבינו וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל קאי אפירוש הראב"ד אבל מ"ש וגם ר' יהודה לא פליג אלא על אביו או על אמו עם אחרים וכו' זה לא נזכר בדברי הרא"ש ז"ל: ומ"ש כלל הדברים מי שמתו לו ב' מתים כאחד וכו' כל זה מדברי הרמב"ן בת"ה והוא נלמד ממה שנתבאר בסמוך: ומ"ש מת אחד מהקרובים ואח"כ מת אביו או אמו וכו' היה נ"ל מת א' מהקרובים וקרע עליו ואח"כ מת אביו או אמו וכו' וכך הוא בדברי הרמב"ן ז"ל. ומ"ש מת אביו וקרע ואחר ז' מת אחד מהקרובים פשוט שהוא כדברי הראב"ד דסבר דלא פליג רבי יהודה בזה אחר זה. וממ"ש מת אחד מהקרובים ואח"כ מת אביו וכו' מרחיק ג' אצבעות וכו' נראה שהוא סובר דאף הראב"ד סובר דר"י פליג אסיפא דרישא וכסברת הרמב"ם אבל אין נראה כן מדברי הרא"ש אלא דלהראב"ד לא פליג ר"י ארישא כלל וגם הרמב"ן נראה שהיה מפרש דברי הראב"ד כך דאל"כ לא הול"ל אחר דברי הראב"ד ומדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש אלא כך הול"ל דברי הרמב"ם כדעת הראב"ד הילכך ע"כ הוא סובר דלהראב"ד לא פליג ר"י ארישא כלל ומ"ש דמת אחד מהקרובים ואח"כ מת אביו מרחיק ג' אצבעות וכו' ע"פ דברי הרמב"ם פסק כן ואע"פ שכשכתב הרמב"ן פסק זה עדיין לא הזכיר דברי הרמב"ם נ"ל דעליה סמך ופסק וה"ק מת אחד מהקרובים ואח"כ מת אביו וכו' מרחיק ג' אצבעות וכו' מפני שמדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש וכו' ויפה כיון לפיכך יש לפסוק כמותו כנ"ל ליישב דברי הרמב"ן ז"ל והתימה על רבינו שלא הרגיש בזה ולא הביא דברי הרמב"ם אלא דברי רש"י ודברי הראב"ד ופסק במת אביו תחלה כפי' הראב"ד ובמת אחד מהקרובים תחלה כפירש"י וכן לא יעשה ומיהו נ"י כתב בשם הראב"ד דאם הוסיף על אביו ואמו לא יצא דצריך קריעה חדשה לאביו ולאמו וכדברי הרמב"ם ז"ל ומ"ש וקורע מן הצד בשפת הבגד וכו' היינו לומר דכשקרע על שאר קרובים אם לא הבדיל קומי שפה כשבא לקרוע על אביו ואמו קורע בשפת הבגד שהרי צריך הוא להבדיל קומי שפה ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם דהא הרמב"ן מקלס להו:

א"ר מת אביו וקרע או שא"ל מת סתם וכו' בפ' בתרא דנדרים (פו:) תנן נדרה אשתו וסובר שנדרה בתו יחזור ויפר ודייק עלה בגמ' למימרא דיכיא אותה דוקא והא גבי קריעה דכתיב על על דכתיב על שאול ועל יונתן בנו פירש"י דכתיב על על דמשמע שאם מתו לו ב' או ג' קרובים שחייב לקרוע על כל אחד בפני עצמו ותניא א"ל מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ל"ק הא בסתם הא במפרש פי' בסתם שאמרו לו מת לו מת וסבור שהוא אביו ונמצא שהוא בנו והתניא א"ל מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו לא יצא ידי קריעה א"ל מת לו מת וכסבור אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה רב אשי אמר כאן בתוך כדי דיבור כאן לאחר כדי דיבור וכתב הר"ן רב אשי לא אתא לאיפלוגי אהאי דינא דבסתם דהא ברייתא מוכחא הכי בהדיא אלא דכי היכי דלא נדחוק נפשין דברייתא דקתני א"ל מת אביו לאו דוקא פריק שינויא אחרינא עכ"ל. ולפ"ז אם אמרו לו סתם מת לו מת וסבור שהוא אביו וקרע ואחר כדי דיבור נודע לו שהוא בנו יצא וכ"כ מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו בס"פ אלו מגלחין תניא א"ל מת אביך וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא ידי קריעה ותניא א"ל מת בנו וקרע ואח"כ נמצא אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ופריק רב אשי כאן תוך כדי דיבור כאן לאחר כדי דיבור עכ"ל וכיון דברייתא דקתני לא יצא ידי קריעה איירי לאחר כדי דיבור א"כ סיפא דקתני א"ל מת לו מת וכו' בלאחר כדי דיבור נמי הוא ואפ"ה קתני דיצא אבל הרמב"ם בפ"ח כתב דאף בא"ל מת לו מת וכו' לא יצא ידי קריעה אא"כ נודע לו תוך כדי דיבור וכ"כ מדברי הרמב"ן בת"ה. שלא הזכיר ההיא דאמרו לו מת לו מת משמע דסבר שאין חילוק בין סתם למפרש וכך הם דברי רבינו וצ"ל דס"ל ז"ל דרב אשי לאיפלוגי אתא ולמימר דל"ש לן בין סתם למפרש אלא בין תוך כדי דיבור לאחר כדי דיבור תלוי הדבר הילכך אע"ג דברישא דברייתא דקתני א"ל מת אביו וכו' לא יצא מוקי לה רב אשי בלאחר כדי דיבור סיפא דקתני א"ל מת לו מת וכו' יצא ע"כ

ב"ח

ומוסיף על ירושלים ואין חוששין על הבלעת המקדש אף על פי שהוא חמור מירושלים תירץ במרדכי הארוך בשם הראב"ד שאני התם שאין הקריעות סמוכות תיכף זו לזו כי אינו מוסיף על הקרע עד שרואה חומות ירושלים ובתוכה חורבות וכיון שיש הפרש גדול ביניהם אין נבלעין והתוספת ניכר שם מה שהוא אבל כאן אין שהות ביניהם אלא מעט לפי שהשמועות בבת אחת לכך חוששין הבלעתו ועי"ל דשאני התם שהקריעות שוות הן ואין יתרון לזו על זו אבל קריעת אביו יש לה יתרון על של אחרים דשל אחרים טפח ושל אביו עד לבו ולכך הקטן נבלע בגדול עכ"ל: ומ"ש כלל הדברים וכו' כ"כ הרמב"ן בס' ת"ה [דף י"ט ע"ד]: ומ"ש מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו קורע תחלה על אביו או על אמו וכולי נראה דלמד כך ממה שנתבאר דלר' יהודה אין קורע תחלה על אחיו או אחותו טפח ואחר כך מוסיף על אביו או אמו עד לבו משום דאין זה כבוד אביו ואמו שיהיה הקריעה של קרובים עיקר ושל אביו טפלה א"כ כשקורע על כל אחד בפ"ע נ"כ צריך לקרוע על אביו ואמו תחלה כדי להראות שכבוד אביו ואמו עיקר ושאר קרובים טפלה להם: ומ"ש מת אחד מהקרובים וקרע ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג' אצבעות וכו' תימה דלאחר ז' אמאי צריך להרחיק יוסיף בקרע ראשון ועליון מתאחה ותחתון אין מתאחה כדקתני בסיפא דרישא ור' יהודה מודה בה דלא פליג אלא בסיפא כשקורע על שניהם בבת אחת כדפי' הראב"ד והסכים עמו הרא"ש כדלעיל וכך מוכח בספר ת"ה שכך מפרש הרמב"ן להראב"ד וכך הקשה ב"י ונדחק בדברי הרמב"ן ואמר שלא כתב פסק זה אלא להרמב"ם דלא כהראב"ד ולא משמע הכי כלל ועוד דהך שינויא דחיקא אי אפשר ליישב בו דברי רבינו שלא הביא דברי הרמב"ם אלא דברי רש"י ודברי הראב"ד ופסק במת אביו תחלה כפי' הראב"ד ובמת א' מהקרובים תחלה כפירש"י וכן לא יעשה כמ"ש ב"י גופיה ולפעד"נ דהרמב"ן ורבינו כשכתבו כלל זה ס"ל להראב"ד דכתב דר' יהודה לא פליג ארישא ודאי דאסיפא דרישא נמי לא פליג אלא מיהו אין זה אלא היכא דכשקרע על בנו תחלה הבדיל קומי שפה התם ודאי שפיר דמי להוסיף על אביו אחר ז' באותו קרע ועליון מתאחה ותחתון אין מתאחה אבל כשמתחלה קרע על בנו ולא הבדיל קומי שפה ואח"כ מת אביו או אמו אפילו לאחר ז' צריך לקרוע קרע אחר מן הצד ולהבדיל קומי שפה וקורע עד שמגיע עד לבו אבל לא יצא אם מוסיף בקרע הראשון כיון שאותו קרע לא היה מבדיל קומי שפה וכך מורה לשונם שכתבו וקורע מן הצד בשפת הבגד שהרי צריך להבדיל קומי שפה וכו' ודו"ק כנ"ל פשוט והכי נקטינן דכשמת בנו ואחר ז' מת אביו ואמו אם הקרע שקרע תחלה על בנו הבדיל קומי שפה סגי במה שמוסיף על הקרע הראשון וא"צ קריעה אחרת ועליון מתאחה ותחתון אינו מתאחה ודלא כמו שכתב בש"ע שכתב בסעיף כ"ב כלשון הרמב"ם ובסמ"ג כתב כלשון הרמב"ן ורבינו ונמשך לדעתו במה שפי' שהרמב"ן כתב כלל זה ע"פ דברי הרמב"ם וליתא כדפרי': כתב המרדכי אמרי' בגמרא ת"ר עד היכן קורע עד טיבורו וי"א עד לבו פי' עד היכן קורע שהולך וקורע ומוסיף על מת אחר ששמע וחוזר ושמע על מת אחר עד טיבורו וי"א עד לבו אבל אם קרע עד לשם ושוב שמע על מת אחר אינו קורע ומוסיף משם ולמטה אלא צריך לקרוע למעלה בראש הבגד בלידי בית הצואר ולא ידענא אי הלכה כת"ק או כי"א מיהו נראה דהלכה כי"א ממ"ש ר"י אבן מיגאש וכו' והאריך במרדכי הארוך. ועוד כתב לשם הגיע לטיבורו מרחיק ג' אצבעות וקורע כי עד טיבורו א"צ להרחיק כלום בין קרע לקרע אלא מוסיף וקורע אבל משם ואילך צריך כל שעה ג' אצבעות בין קרע לקרע שעושה עד סוף הבגד כי בע"א אינו ניכר שהוא קריעה עכ"ל מיהו הרי"ף והרמב"ם פסקו עד טיבורו כת"ק וכ"פ בש"ע:

א"ר מת אביו וקרע או שאמרו לו מת סתם וכו' בפרק בתרא דנדרים [דף פ"ז] באוקימתא קא מחלק בין סתם למפרש דבסתם שא"ל מת לו מת וקסבר אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה אבל במפרש שא"ל מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו לא יצא ידי קריעה רב אשי אמר כאן בתוך כ"ד כאן לאחר כ"ד ומפרש רבינו דלרב אשי אין חילוק בין סתם למפרש אלא בתוך כ"ד יצא אפילו במפרש ולאחר כ"ד לא יצא אפילו בסתם וכ"כ הרמב"ם בפ"ח והרמב"ן בספר ת"ה [דף כ' ע"ג] אבל הר"ן מפרש דלא פליג רב אשי אאוקימתא קמא דבסתם ודאי יצא אפילו לאחר כ"ד אלא דמחלק דאף במפרש יצא היכא דנודע לו בתוך כדי

דרכי משה

דהבל קרע אחד: (יב) ומשמע דסבירא ליה דהראב"ד אף על גב דכתב דלא פליג ברישא דברייתא מכל מקום פליג עליו בחדא דאם קרע לכתחלה על בנו אין מוסיפין אחר כך על אביו ואמו וכ"כ נ"י פ' א"מ דף שפ"ז ע"א וכ"ה דעת הראב"ד וכמ"ש הרמב"ם ולכן כתב רבינו כאן דאם קרע תחילה על בנו או על שאר מתים אין מוסיפין אח"כ על אביו אע"ג דכתב

פרישה

פים למעלה ופים למטה ויעשה לו בית צואר אחר ויקרענו: (לח) והלכתא כוותיה מ"ט אמר רב נחמן לפי שאינן בתוספת פירוש לפי שקרע של אביו עד הלב ושל שאר טפח ואין נכון לעשות קרע של אחרים עיקר ושל אביו תוספת ואיפכא לא דפעמים קורע על אביו יותר מעד לבו ואין קריעה שנית ניכרת: (לט) ולא פליג אלא בסיפא וגם אסיפא דרישא דהיינו מת בנו וקרע מת אביו כו' ס"ל לרבינו דפליג. כמ"ש בסמוך מת מהקרובים ואח"כ מת אביו אפי' לאחר זמן מרחיק כו' (ומטעם דאין נכון לעשות קרע של אחרים עיקר ושל אביו תוספת כ"ש בשקורע של שניהם יחד שנראה קרע של אביו טפל אבל הסברא דפעמים קורע על אביו כו' לא סבירא ליה לר' יהודה לפירוש הר"א עכ"ה) ועיין בב"י שמתמה על רבינו שזהו דלא כמ"ש הרא"ש והרמב"ן ועוד תמה עליו דפעם אחד פסק כהראב"ד ופעם שנית כרש"י וכן לא יעשה עכ"ל: (מ) כלל הדברים כו' כ"כ הרמב"ן בת"ה: (מא) מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו כו' פירוש בבת אחת: (מב) וקורע מן הצד בשפת הבגד היינו לומר דכשקרע על שאר קרובים אם לא הבדיל קומי שפה כשבא לקרוע על אביו ואמו קורע בשפת הבגד שהרי כו' ב"י: (מג) או שאמרו לו מת סתם וב"י

וסבור שהיה אביו וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו אם נודע לו תוך כדי דיבור של הקריעה א"צ קריעה אחרת לאחר כדי דיבור צריך קריעה אחרת וכן היה לו חולה ונתעלף וקרע עליו ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור של קריעה א"צ קריעה אחרת ואם לאו צריך קריעה אחרת כתב הרי"ץ גיאת על שם גאון מי ששמע שמת אביו וקרע וישב עליו אבילות ג' ימים ובאו ואמרו לו קיים הוא ופסק ואח"כ אמרו לו מת כיון שקרע בשעת חימום יצא ידי קריעה וא"צ לחזור ולקרוע אבל צריך לישב שבעה ימים של האבילות רצופים ודחה הוא דברי הגאון (מד) דכיון ששמע לאחר כדי דיבור אף ידי קריעה לא יצא וכתב הרמב"ן ודאי היכא שאמרו לו מת וקרע ולא מת ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אבל אמרו לו מת וקרע ונהג ג' ימי אבילות ואח"כ אמרו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו בפעם הראשון מת כמו שאמרו הראשונים ואלו שהפסיקו אבלותך עדי שקר הם ודאי יצא ידי קריעה כד' הגאון ולענין מה שאומר שצריך שיהו שבעה ימי אבילות רצופים ראוי לומר כבר הורה זקן אלא שיש להשיב (מה) והנה היא כתובה בספרו אלא שאין רצוני להאריך וסיום דבריו וקרוב היה לומר שכיון שחלה עליו אבילות ונהגו בו אע"פ שבטל מקצת הימים בשוגג (מו) עולין לו ואין תשלומין לאבילות ודבר זה צריך תלמוד: קטן שמת לו מת [יא] מקרעין לו מפני עגמת נפש פירוש כדי להרבות בהספד (מז) [יב] כתב הרי"ץ גיאת ואם הגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו לשאר מצות (מח) אין קורעין לכבוד אשתו אלא על חמיו ועל חמותו בלבד הקורע בשבת על מתו אע"פ שחלל השבת יצא ידי קריעה ופריך עלה בירושלמי הרי מצה גזולה אין יוצאין בה בפסח (מט) ומשני התם ה העיקר ברם הכא עבר עבירה כתב הרמב"ן ושמעינן מהכא הקורע בחלוק הגזול לא יצא ידי קריעה: קטן שמת (נ) ביום ל' דלא קים לן ביה שכלו חדשיו כתב הרמב"ן (נא) י"א שקורעין עליו אע"פ שאין מתאבלין עליו ולא נהירא אלא אין קורעין עליו אין קורעין בי"ט אפי' בי"ט שני של גליות [יג] אבל בחוה"מ קורעין על

כדי דיבור וכתב ב"י דהכי פסקו הרי"ף והרא"ש וכך פסק בש"ע מיהו תימה היאך כתב רבינו דלא כהרא"ש ולא הזכיר כלל דעתו ותו קשה דבסי' רל"ד גבי הפרה משמע דפסק כדעת הרא"ש היפך מ"ש כאן ע"ש מבואר היישוב בס"ד ופסק הלכה ודלא כמ"ש בש"ע לקולא בשניהם אלא בין בהפרה בין בקריעה אם כסבור הוא שהיא בתו ונמצא שהיא אשתו לא הויא הפרה וכן בקריעה בכסבור שהוא אביו ונמצא שהוא בנו צריך לחזור ולקרוע בלאחר כ"ד דזה דינו כמיפר אבל במיפר בסתם לשם מי שהוא וכן בקורע על מתו לשם מי שהוא א"צ לחזור ולקרוע אפילו לא נודע לו מי הוא עד לאחר כ"ד. כתב בספר א"ז אפילו כשבא להחמיר עליו לקרוע לאחר שעת שמיעה אינו רשאי אבל על אביו ואמו ואדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מסתפי מיניה אם בא לעשות מילתא יתירתא לכבודו אע"פ שקרע עליהם בשעת שמועה קורע שוב לכשיחליף בגד אחר עכ"ל:

כתב הרי"ץ גיאת וכו' עד צריך תלמוד הכל בספר ת"ה [דף כ' ע"ד]: קטן שמת לו מת וכו' ברייתא פרק אלו מגלחין סוף [דף כ"ז]: ומ"ש פי' כדי להרבות בהספד כ"כ בספר ת"ה [דף כ' ע"ג] וכתב הא שלא מפני עגמת נפש לא דא"כ נמצא אבילות נוהגת בקטן עכ"ל ובספר א"ז כתב ע"ש פירש"י מפני עגמת נפש שיבכו הרואים לפי שאף הקטן נקרע באבל פי' אלפס עכ"ל: כתב הרי"ץ גיאת ואם הגיע לחנוך וכו' כ"כ בספר ת"ה לשם בשמו וכתב ב"י והענין לומר דאפילו היכא דמת לו מת דליכא למיחש ביה משום עגמת נפש אם הגיע לחנוך מקרעין לו ע"כ לשונו ולפענ"ד דמקרעין לו בפני עגמת נפש משמע שאין מדקדקין לקרוע בדין קריעה שהרי אין קורעין לו אלא מפני עגמת נפש אפילו לא הגיע לחינוך וז"ש מקרעין לו ולא אמר קורעין לו דהוא משמע קורעין בדין קריעה אבל בהגיע לחינוך קורעין בדין קריעה:

אין קורעין לכבוד אשתו וכו' בפרק אלו מגלחין [סוף דף כ'] כלומר לאפוקי בר חמוה דא"צ לקרוע ואף ע"ג דהו"ל ראשון בראשון כמו חמיו וחמותו וה"א להדיא בעובדא דמר עוקבא ורב הונא ע"ש: והרי מצה גזולה וכו' עיין פירושו בב"י: קטן שמת ביום ל' וכו' דעת י"א דקריעה דאורייתא הוא וכיון דכל ל' ספיקא הוא אי כלו לו חדשיו וחייב בקריעה אזלינן לחומרא בדאורייתא אבל הרמב"ן מפרש דקריעה נמי מד"ס הוא וקראי אסמכתא בעלמא נינהו אלא דלא דמי לאבילות דהלכה כדברי המיקל לעולם אלא כשאר ד"ס הוא כן הוא בספר ת"ה. ומביאו ב"י וע"ל סעיף י"א: אין קורעין בי"ט וכו' בפרק אלו מגלחין סוף [דף כ"ד] תנן אין קורעין ואין חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת ודעת רבינו כפי' הרמב"ם במשנה ורפי"א דהל' אבל דרבה לומר דבחש"מ אין קורעין אלא קרוביו אבל שלא בחש"מ כל הרוצה לקרוע בגדיו ולחלוץ מנעליו אין מונעין אותו ומשמע דדוקא בחש"מ קאמר דקורעין קרוביו אבל בי"ט אפי' י"ט שני של גליות אין קורעין ובסמ"ג וסמ"ק כתבו דרש"י ז"ל נמי קרע על מת אחד בחש"מ וכן כתב הרא"ש ע"ש הראב"ד כל הני במועד דוקא שאין רשאין לקרוע על מת במועד אלא קרוביו דוקא דראויין להתאבל וכו' וכ"כ ראבי"ה דמתניתין איירי במועד וכו' ואיכא לתמוה דבפרק אלו מגלחין כתב המרדכי וז"ל בדין קריעה בחש"מ יש ג' חילוקים בדבר בה"ג כתב על מתו קורע ביום קבורה במועד ולא ביום שמועה אם שמע במועד וראבי"ה כתב דאפי' ביום הקבורה לא יקרע בחש"מ ורא"ס כתב דאפי' ביום שמועה קורע בחש"מ ודבריו נראין וכן משמע בירושלמי וכן פי' המיימוני עכ"ל. הנה כתב בשם ראבי"ה דאין לקרוע במועד היפך מ"ש הרא"ש בשמו ועוד תימה למ"ד דאפילו ביום הקבורה לא יקרע בחש"מ היאך מפרש המשנה שהבאתי וצריך לומר דמפרש לה בחול שאינו חש"מ דאפ"ה אין קורעין אלא קרוביו אבל שאר כל אדם מונעים אותן מלקרוע דעובר משום בל תשחית ומשום הכי ג"כ אין חולצין כתף ולא מנעלין כדי שלא יבואו לקרוע ועי"ל דה"ק אין חייבין לקרוע ולא לחלוץ ולא להברות אלא קרוביו והכי משמע בגמרא דמקשה

ע"כ אית לך לאוקומא בתוך כדי דיבור ואפשר שהיו גורסים גם בסיפא לא יצא: **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרא"ש והר"ן מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (יג): תניא באבל רבתי פ"ח א"ל מת אביו וקרע והוא אינו אלא אמו יצא. אמו וקרע והוא אינו אלא אביו לא יצא מת אביו וקרע והוא אינו אלא אחד מן הקרובים יצא אחד מן הקרובים והוא אינו אלא אביו לא יצא ולא הזכירו הפוסקים דברים אלו ונראה שהטעם מפני שלא הוזכרו בגמרא אלמא לאו דסמכא נינהו: ומ"ש רבי' וכן מי שהיה לו חולה ונתעלף וקרע עליו וכו' ג"ז בפ"ב דנדרים ברייתא וגמרא: כתב הרי"ץ גיאת ע"ש גאון מי ששמע שמת אביו וקרע וכו' וכתב הרמב"ן ודאי היכא שא"ל מת וקרע וכו' כל זה בספר ת"ה: **קטן** שמת לו מת מקרעין לו וכולי ברייתא פ' אלו מגלחין (כו:): ומ"ש בשם הרי"ץ גיאת כתבו הרמב"ן בת"ה וגם הרא"ש וכמ"י כתבוהו בפ' אלו מגלחין והענין לומר דאפילו היכא דמת לו מת דליכא למיחש ביה לעגמת נפש אם הגיע לחינוך מקרעין לו: ודין קטן לענין אבילות יתבאר בסי' שצ"ו בס"ד: אין קורעין לכבוד אשתו אלא על חמיו וחמותו בלבד ברייתא שם (כ:) וגירסת הרא"ש כגירסת רבי' והיינו לומר דאף ע"ג דכשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע על מת שמת לקרובו באשתו א"צ לקרוע על כל קרוביה אלא על חמיו וחמותו בלבד וגירסת ספרים דידן קורעין על חמיו וחמותו מפני כבוד אשתו וכך הוא גירסת הרי"ף ושתיהן עולים לסגנון אחד: הקורע בשבת על מתו אע"פ שחלל השבת יצא ידי קריעה ברייתא פ' ר"א דאורג (קה:): ומ"ש ופריך עלה בירושלמי וכו' בפ' הנזכר כלומר פריך דכשם שאינו יוצא י"ח במצה גזולה משום דהויא מצוה הבאה בעבירה אף קריעה זו שקרע בשבת מצוה הבאה בעבירה היא ואמאי יצא ומשני תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לר"ה אינו יוצא בה י"ח בפסח כלומר לא דמי למצה גזולה דהתם גוף המצוה שהוא המצה הוא עבירה שהיא גזולה אבל הכא גוף החלוק אינו עבירה אע"פ שהמעשה שהוא עשה בו הוא עבירה לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה כי היכי דמוציא מצה מרה"י לר"ה אע"פ שעבר עבירה יוצא בה י"ח בפסח לפי שהיא עצמה אינה עבירה ומ"ש שלמד הרמב"ן מכאן לקורע בחלוק גזול דלא יצא בת"ה: קטן שמת ביום ל' דלא קים לן ביה שכלו חדשיו כלומר דאי קים לן ביה שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אפי' מת בתוך ל' יום קורע ומתאבל עליו כדאיתא בפ' ר"א דמילה (קלו.) אלא הכא בדלא קים לן ביה שכלו חדשיו עסקינן. ומ"ש הרמב"ן שי"א שקורעין עליו אע"פ שאין מתאבלין עליו ביאר טעמו בת"ה מדאמרינן בגמ' (כו:) דהא דאמרינן (מ"ק יח.) הלכה כדברי המיקל באבל לא אמרו אלא באבילות אבל לא בקריעה והם מפרשים שהטעם משום דאבילות מדרבנן וקריעה מדאורייתא ולגבי אבילות אמרינן פ' ר"א דמילה הכל מודים לענין אבל דיום שלשים כיום שלפניו דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל הילכך לענין קריעה כיון דאין הלכה כדברי המיקל ולחומרא אזלינן בה כל שלא שהא שלשים יום דספיקא הוי קורע וכתב הוא ז"ל דאין נ"ל סברא זו שהקריעה מד"ס היא וספיקא לקולא דודאי לא אשכחן קריעה מפורשת מן התורה אלא באסמכתא בעלמא מייתו לה וכי מפקינן קריעה מכלל אבילות היינו לומר דליתיה בקריעה האי כללא דהלכה כדברי המיקל לעולם אלא כשאר ד"ס היא והכי נקטינן: **אין** קורעין בי"ט אפי' בי"ט שני של גליות כ"כ הרמב"ם בפי"א והרמב"ן בת"ה דאפי' קרוביו של מת אין קורעין וז"ל הר"ן בפ"ק די"ט איכא מ"ד כיון די"ט ב' לגבי מת כחול שויוה רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת הוא ואינו נראה שאין אלו עסקיו עכ"ל ומ"ש אבל בח"ה קורעין על כל אחד כפי מה שהוא וכו' בפ' אלו מגלחין (כה.) וכתב הרמב"ן והא דתנן (שם כד:) אין קורעין במועד בקריעה דרשות לכבוד היא וכ"כ המרדכי דאפי' ביום שמועה קורע בח"ה ודלא כראבי"ה שכתב דאפי' ביום קבורה אינו קורע בח"ה ובתרומת הדשן סימן רפ"ח כתוב שנוהגין באשכנז לקרוע בח"ה על אביו ועל אמו כרש"י דסבר הכי ועשה מעשה בחה"מ כדאיתא בסמ"ק וכהרמב"ם: (ב"ה) צריך להעביר הקולמוס על תיבת וכהרמב"ם: אבל בשאר מתים נהגינן כשאר הגאונים דסברי דאין קורעין בח"ה ואלו הגאונים לא מיפלגי בין אביו ואמו לשאר מתים אלא שהעולם נהגו לחלק ולמעבד בהא כהני ובהא כהני ובההוא מתים דאינו

דרכי משה

כתב לעיל דדברי הראב"ד עיקר (כן נ"ל) ליישב דברי רבינו אע"ג דיש לישבו ג"כ בענין אחר זה נ"ל עיקר: (יג) וכתב ב"י פ' א"מ דף שפ"ז מיהו אם אמר לו מת לו מת סתם ואינו יודע מי הוא וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דאמרינן יש ברירה עכ"ל:

ובנ"י

דרישה

[יא] מקרעין לקטן על אביו שמת או על אמו שמתה מפני עגמת נפש שה"ו פירש"י שיבכו הרואים לפי שאף הקטן קורע כאבל פירוש אלפס מ"ו: [יב] כתב הרי"ג ואם הגיע לחינוך כו' פירוש אפי' היכא דליכא ביה משום עגמת נפש ומכאן יש ראיה קצת שקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות: [יג] אבל בח"ה קורעין וכן כתב בא"ח סימן תקמ"ז ובת"ה כתב שנוהגין באשכנז לקרוע בח"ה על אביו ואמו (אפי' ביום השמועה עכ"ה) כרש"י ובשאר מתים נוהגין כשאר

פרישה

וב"י פסק בזה אפי' אחר כ"ד יצא ע"ש: (מד) דכיון ששמע לאחר כ"ד פירוש שמיעה שנייה היתה אחר כ"ד מקריעה והואיל שהפסיק בינתיים הוי כאילו השתא בשעת שמיעה שנייה מת והוי כאילו לאחר כדי דיבור לקריעה מת: (מה) והנה היא כתובה בספרו וזהו לשון רבינו ור"ל התשובה כתוב בספרו של הרמב"ן: (מו) עולין לו נראה לי דר"ל שאפי' הימים שביטל עולין לו וא"צ להשלים אחרים וז"ש ואין תשלומין לאבילות ר"ל שא"צ להשלים וכן משמע מדברי הרא"ש לקמן סימן שצ"ו: (מז) כתב הרי"ץ גיאת ואם הגיע לחינוך כו' פירוש אפי' היכא שמת לו מת דליכא למיחש ביה לעגמת נפש נ"י ול"כ דר"ל דמחנכין אותו כדין קריעה בגדולים מה שאין כן לטעמא דעגמת נפש דבקריעה כל דהו סגי באיזה אופן שיהיה סגי ועיין בדרישה: (מח) אין קורעין לכבוד אשתו כו' פירוש אף על גב דכשם שקורעין על קרובו שמתאבל עליו כך קורע למת שמת לקרובו באשתו א"צ לקרוע על קרוביה אלא על כו': (מט) ומשני התם העיקר עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כצ"ל פירוש גוף החלוק אינו עבירה אלא שהוא עבר בו עבירה וחילל שבת לא מקרי מש"ה מצוה הבאה בעבירה לאפוקי חלוק גזול שגם כן עיקר חלוק הוא העבירה שהיא גזולה: (נ) ביום שלשים דלא קים לן ביה דכלו חדשיו לאפוקי בעל ופירש מיד דקי"ל דכלו חדשיו דקורעין אפי' תוך שלשים: (נא) יש אומרים שקורעין עליו כו' דסבירא ליה דקריעה דאורייתא וספיקא לחומרא

חדושי הגהות

ענין להבא מעתה יש הוכחה מהירושלמי הזה לפירושו של התוס': ה התם העיקר עבירה הכא עבר הוא עבירה כצ"ל (פרישה) וביאור הדברים הלא המה בב"י בשם הרמב"ן בפ' ר"א דמילה ליתא אלא בבכורות (מט.):

בסבר

על כל אחד כפי מה שהוא אם עומד בשעת יציאת נשמה או אם הוא אדם כשר או חכם על כל אחד כדינו ואם שמע שמועה קרובה ברגל שנוהג בה אחר הרגל שבעה ושלשים (יג) ודאי קורע אבל אם שמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשה רחוקה כתבו הגאונים כיון שאינו נוהג שבעה אחר הרגל אינו קורע ברגל (יג) והרמב"ן כתב שהוא קורע ברגל ההולך בבגד קרוע לפני המת פירוש שמראה עצמו כאילו קרע ולא קרע הרי זה גוזל החיים והמתים האומר לחבירו השאילני חלוקך שאלך לבקר את אבא שהוא חולה ומצאו שמת [יד] קורעו ואינו מאחה ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו א"ל שאלך ואבקר את אחי או בני קורעו ומאחו ומשלם דמי קרעו לא הודיעו שהלך לבקר בו החולה לא יגע בו המשאיל להבירו חלוק לילך בו לבית האבל אינו רשאי ליטלו ממנו עד [טו] שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצאו ימי הרגל ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה קורעין על שמועות רעות (יד) כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם (יד) אפי' לא נהרגו אלא המיעוט מהם ועל השומע ברכת השם (יה) מישראל אפי' בבינוי אפי' בזמן הזה (ט) אבל השומע מהנכרי בכינוי אינו חייב

בית יוסף: דאינו קורע עליה' במועד צריך לקרוע אחר המועד ע"כ ולע"ד נראה דדברי הרמב"ן והרמב"ם עיקר : ואם שמע שמועה קרובה ברגל כו' כ"כ הרמב"ן בת"ה וכתב שכ"ה ורב נטרונאי כתבו שאסור לקרוע במועד אפי' על שמועה קרובה והוא ז"ל כתב נשתבש זה אבל הגאונים דשמועה קרובה כמי שמתו מוטל לפניו וקברו במועד הוא ותנן בהדיא בקרובים של מת קורעין . וכ"כ הרא"ש בפ' אלו מגלחין בשם הראב"ד והר"מ דקרובים קורעים בחול המועד אפי' ביום שמועה והכי נקטינן ומ"ש אבל אם שמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה כתבו הגאונים כיון שאינו נוהג ז' וכו' ג"ז בת"ה וכתב שתלו עצמם במאי דאמרינן בגמרא קריעה בלא ז' מי איכא והוא ז"ל כתב ואין עניות דעתנו מסכמת לדבריהם לפי ששמועה זו קרובה היא וראוי לנהוג עליה ז' ושלשים אלא שהרגל מבטל לפי שאינו ראוי לאבילות אבל ראוי הוא לקריעה הילכך קורע בשעת שמועה דשעת חמום הוא ולא אמרו בגמ' דליכא קריעה בלא ז' אלא בשמועה רחוקה כלומר דכשם שהקלו עליו שאינו נוהג ז' מפני שהיא אבילות ישנה כך נקל עליו שלא יהא קורע אבל זו קרובה היא והרגל מפסיק מה שראוי להפסיק ונוהג מה שראוי לנהוג בשאר האבלים עכ"ל : ההולך בבגד קרוע לפני המת ברייתא היא בסוף מ"ק (כג.) : האומר לחבירו השאילני חלוקך שאלך ואבקר את אבא וכו' גם זו שם בברייתא רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו וכשיבא לביתו משלם לו דמי קרעו ומחזיר לו חלוקו ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו וכתב הרא"ש יותר ראוי שנגרוס ואלך ואבקר את החולה ואיירי באחיו ובאחותו או בבנו דאילו באביו כיון שברשות הוא קורע למה ניתן להאחות עכ"ל : ודברי רבינו כהגהת הרא"ש אבל הרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבו הברייתא כמו שהיא כתובה בספרים וכתב נמוקי יוסף אע"פ ששאר קרעים של אב אינם מתאחים שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתבייש שם לא הקנהו הלכך מאחו ומשלם לו דמי קרעו מה שנגרע החלוק מערכו בשביל הקרע :

ולענין הלכה נקיטינן כגירסת הספרים ואע"פ שהרא"ש גמגם בה טעם לשבח נתן בה נ"י : המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבל אינו רשאי ליטול ממנו וכו' ברייתא באבל רבתי (פט) : קורעין על שמועות רעות בסוף מ"ק (כו.) ומייתי לה מדכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם על שאול וגומר ועל עם ה' כי נפלו בחרב . ומ"ש כגון שנקבצו רוב צבור למלחמה וכולי שם ומי קרעינן אשמועות רעות והא אמרו לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה וכתב הרמב"ן פירוש שהיו רוב ישראל שם ונפלו בחרב אויביהם ואע"פ שלא מתו אלא מיעוט וכתב רבינו ירוחם ולפי הפסוק נראה כי חייב להתאבל כל היום ולפי זה אינו שולל עד למחר :

ועל השומע ברכת השם שם ובפ' ד' מיתות (נו.) : ומ"ש אפי' בזמן הזה אבל השומע מהנכרי בכינוי אינו חייב לקרוע בפ' ד' מיתות (ס.) אמר רב יהודה אמר שמואל השומע הזכרה מפי הנכרי אינו חייב לקרוע ואמר רב יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד אבל בכינוי לא ופליגא דר' חייא בתרוייהו דאמר רבי חייא השומע הזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אין אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי אלא פשיטא מעכו"ם ואי שם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכינוי וש"מ בזה"ז הוא דלא הא מעיקרא חייב אפי' בכינוי ש"מ וכתב הרמב"ן בת"ה והלכתא כר' חייא הילכך מן הנכרי אינו קורע אבל מישראל קורע אפי' בזמן הזה ואפי' בכינוי עכ"ל וכך הם דברי רבינו ומשמע ליה דלא א"ר חייא דמן הנכרי אינו חייב לקרוע אלא בכינוי וכדאמר בזמן הזה אבל שומע שם המיוחד אפי' מן העכו"ם חייב לקרוע (טו) אבל הרמב"ם בפ"ב כתב בהלכות ע"ז כל השומע ברכת השם חייב לקרוע ואפילו על ברכת הכינוי חייב לקרוע והוא שישמענה מישראל פסק בחדא כשמואל ובחדא כרבי חייא וכבר נתתי טעם לדבריו ז בביאורי לספר המדע ואין כאן מקום להאריך

בית חדש: דמקשה ואפילו חכם והתניא חכם שמת הכל כקרוביו וכו' ואי אדם כשר תיובתי מחייב וכו' משמע דמתני' ה"ק אין חייבין לקרוע וכו' בחול שאינו חש"מ אלא קרוביו כשאינו אדם כשר ולא קאי התם בשעת יציאת נשמה . וא"ת ומי דחקו לפרש כך ולמה לא פירש כפשוטו דאין קורעין במועד אלא קרוביו ונראה דלפי [דבדף כ'] אמרינן בגמרא בשמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשה רחוקה דפליגי בה אי קורע או אינו קורע ומשמע דמיירי כמי בשמע ברגל בחש"מ דסתמא קאמר שמע שמועה קרובה ברגל ואסיקנא דאינו קורע דליכא קריעה בלא שבעה אלמא דאין קורעין בחש"מ בשמע שמועה קרובה וה"ה ביום קבורה וכ"כ בהגהת סמ"ק דמכאן משמע קצת דאין לקרוע בחש"מ אפי' ביום קבורה דהא שמועה קרובה כיום קבורה ואפ"ה קאמר הכא דאינו קורע ומשמע דאינו קורע כלל עכ"ל ובה"ג נמי מפרש כך אלא דקשיא ליה פשטא דמתני' דאין קורעין במועד אלא קרוביו ומחלק דמתני' מיירי ביום קבורה דקורעין קרוביו במועד והכא בשמועת קרוביו במועד אין קורעין במועד אבל דעת הרמב"ם ורוב פוסקים דאין מכאן ראיה חדא דשאני הכא דלמוצאי הרגל נעשה רחוקה הלכך אין קורעין עליה בחש"מ דליכא קריעה בלא שבעה אבל היכא דנוהג ז' ול' אחר הרגל שפיר קורעים עליה בחש"מ וזו היא דעת הגאונים שכתב רבינו בסמוך סעיף ל"א ועוד להרמב"ן קך דשמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשה רחוקה דאינו קורע לא מיירי בשמע בחש"מ אלא בדשמע ברגל בי"ט עצמו ולמחר נעשה רחוקה התם הוא דאינו קורע משום דבי"ט אינו יכול לקרוע ולמחר נמי אינו קורע כיון שנעשה עתה רחוקה אבל בשמע בחש"מ אע"פ שנעשה רחוקה אחר הרגל מ"מ עכשיו חייב לקרוע בחש"מ כיון שהיא קרובה כמו שיתבאר בסמוך וכן כתב הרא"ש [בדף מ"ב ע"א] בשם מהר"מ דעל שמועה קרובה קורעין בחש"מ והא דפליגי לעיל בשומע שמועה ברגל אם קורע לאחר הרגל אלמא לכ"ע אינו קורע ברגל התם מיירי כששמע בי"ט ולא בחש"מ מדקאמר ברגל ולא קאמר במועד עכ"ל וכ"כ בהגהת מיימוני בשם מהר"מ ספ"ו דהל' י"ט ולענין הלכה פסק ב"י כרמב"ם ורמב"ן דקורעין במועד אבל מנהגינו דעל אביו ואמו קורעין ואשאר קרובים אין קורעין אלא לאחר המועד וכ"כ בת"ה סימן רפ"ח ואין חילוק בין יום קבורה ובין יום שמועה אלא בין אביו ואמו לשאר קרובים וכתב בהגהת ש"ע ובמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם עכ"ל : ואם שמע שמועה קרובה ברגל וכו' פי' שמע בחש"מ שמועה קרובה שיהא בה ז' ול' אחר המועד פשיטא שקורע בחש"מ טון דאיכא בקריעה זו שבעה לאחר הרגל אבל כשאחר הרגל נעשה רחוקה אינו קורע בחש"מ אף ע"פ שעכשיו היא קרובה דקריעה בלא שבעה מי איכא והרמב"ן אמר שזה שיבוש שלא אמרו בגמרא [דף כ'] דליכא קריעה בלא שבעה אלא כשקורע לאחר הרגל בשעה שנעשה רחוקה כגון ששמע שמועה ברגל בי"ט עצמו דהינו יכול לקרוע ולאחר הרגל נעשה רחוקה דנוהג למחר אבילות יום אחד התם הוא דא"ל לקרוע כיון דליכא ז' אבל בשמע שמועה קרובה בחש"מ דיכול לקרוע א"כ עכשיו כיון דקרובה היא קורע במועד דאין הרגל מפסיק בלא אבילות מה שראוי להפסיק אבל קריעה נוהג בו מה שראוי לנהוג ולפי מנהגינו נמי נראה דלא מיבעיא באביו ובאמו דודאי קורע בחש"מ אלא אפי' בשאר קרובים אע"ג דנהגינן דאינן קורעין בחש"מ לא נהגו כך אלא היכא דיכול לקרוע לאחר הרגל אבל היכא דנעשית רחוקה לאחר הרגל דאינו יכול לקרוע אחר הרגל בהא ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה וכרוב הגאונים רוב בנין ורוב מנין דקורעין בחש"מ כ"ל וראיתי בהגהת מהרש"ל שכתב וז"ל ונראה בעיני היכא דשמע שמועה רחוקה אין קורע ברגל אפי' על אביו ואמו אלא קורע אחר הרגל דמאחר שפסק ממנו אבילות לא חמיר הקריעה לדחות לרגל וק"ל עכ"ל : **ההולך** בבגד קרוע וכו' פירש"י ההולך בבגד קרוע קודם לכן גוזל הכל שמראה הכל שמראה לכן שקרע על המת עכ"ל : האומר לחבירו השאילני חלוקך וכו' ברייתא שם סוף [ד' כ'] וגירסת כל הספרים השאילני חלוקך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחה וכו' וכ"כ האלפסי וכ"כ הרמב"ם פ"ח וכתב ב"י הטעם שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתבייש שם לא הקנהו הלכך מאחו ומשלם לו דמי קרעו מה שנגרע החלוק מערכו בשביל הקרע והכי נקטינן דלא כהרא"ש ורבינו שהגיהו הספרים ומביאו ב"י וכ"פ בש"ע : המשאיל לחבירו חלוק וכו' ברייתא באבל רבתי וכה"מ ריש סימן שמ"א הביא רבינו שכ"כ הרא"ש אבל הרמב"ם כתב בפ"א מהל' שאלה בלשון אחר וכתב הרב המגיד שכמו שכתב הרמב"ם כך הוא בתוספתא פרק השוכר את האומנין . ולפעד"נ דלא פליגי דתוספתא מדבר ביותר תשמיש החלוק כמה שיעורו וקאמר דלבית האבל אינו פחות מכדי שילך ויחזור ולבית המשתה כל אותו היום ולמשתה שלו שלשים יום (ס"א שבעה ימים) אבל באבל רבתי מדבר בבא המשאיל ליטלו ממנו קודם שהשתמש בו השואל וקאמר דאינו רשאי ליטלו קודם שהשתמש בו עד שיצאו ימי האבל ואח"כ רשאי ליטלו ממנו אע"פ שלא השתמש בו עדיין ולא מצי א"ל עכשיו אנכי משתמש בו כשיעור שילך ויחזור כי לא השאילו לו אלא להשתמש בו למצוה בבית האבל או ברגל או בבית המשתה ולפ"ז אין פסקי הש"ע סותרין זא"ז כמו שהבין הרב בהגהתו גם רבינו בח"מ כשהביא דברי הרמב"ם כלשון התוספתא כתב אח"כ וא"א הרא"ש הביאו בלשון אחר וכו' דנשמר שלא כתב החולק עליו אלא הביאו בלשון אחר כלומר ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כנ"ל ומיהו תימה מ"ש רבינו זה כאן דלא שייך הכא כלל : קורעין על שמועות רעות וכו' בסוף פרק אלו מגלחין : ומ"ש ועל השומע ברכת השם וכו' בפ"ד מיתות [ד' ס'] קאמרינן דרב יהודה אמר שמואל השומע ברכת השם מישראל אינו קורע אלא על שם המיוחד אבל בכינוי לא ופירש הרמב"ם בפ"ב דע"ז דשם של בן ד' אותיות בין של ידו"ד בין של א"ד הוי שם המיוחד והסמ"ג כתב שם המיוחד פי' בכתיבתו וי"א בקריאתו . ובשומע מפי העכו"ם אינו חייב לקרוע אפילו על שם המיוחד וא"ת רבשקה ישראל מומר הוה

דרכי משה

(יד) ובב"י פ' א"מ דף שפ"ז ע"ב וה"ה שהלכו בשבי : (טו) וכתב נ"י פ' ד' מיתות דף ר"פ ע"א ובזמן הזה נכרי וישראל שומר דינן שוה וכתב דמוכיר השם בלשון לע"ז הרי הוא כבינוי

פרישה

לאומרה : (כב) ודאי קורע אבל כצ"ל : (כג) והרמב"ן כתב שהוא קורע ברגל דדוקא בשמועה רחוקה אינו קורע אפי' על אב ואם כיון דליכא שבעה אפי' לא הוי רגל אין כאן קריעה : (הרי זה גוזל בזה שמרמה הכל שמראה להם שקרע על המת רש"י עכ"ם) : (כד) כגון שנקבצו רוב הציבור כדכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם על שאול ועל עם ה' כי נפלו בחרב ומ"ש רוב הציבור כן אמרו בגמרא וז"ל לא אמרו אלא ברוב הציבור וכמעשה שהיה : (ושמעו שנגפו וכ"ש שהלכו בשבי כ"י עכ"ם) : (כה) מישראל ואפי' בכינוי אפי' בזמן הזה כצ"ל פירוש אפי' בזמן הזה שאנו בין העכו"ם ושומעין כינויים כל היום : (כו) אבל השומע מעכו"ם (ובזמן הזה מומר דינו כנכרי עכ"ם) בכינוי אינו חייב שא"כ ימלאו כל הבגדים קרעים אבל שם המיוחד לא גמירי כול"

דרישה

כשאר גאונים דלא קורעין (אבל קורעין עליהם אחר המועד ת"ס סימן רפ"ס : [יד] קורעו ואין מאחה ומחזיר כו' ב"י פסק כרי"ף שגרס מאחה (והטעם אע"ג דשאר קרעין של אביו אינם מתאחין מ"מ כאן מתאחה שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתבייש שם לא הקנהו עכ"ם) ע"ש : [טו] שיצאו ימי האבל וכ"פ ב"י וז"ל רמ"א ובת"ס סימן שמ"א סעיף ב' לא פסק ב"י כן אלא כהרמב"ם ע"ש : ואפילו

חדושי הגהות

ז בספרי ר"מ הארין שם בביאור דברי רטב"ם וסוף דבריו העלה דהרמב"ם פסק כשמואל נגד רבי חייא משום דרב יהודה ס"ל ג"כ כוותיה והא דפסק כרבי חייא דקורעין על הכינויין היינו משום דהירושלמי מסייע ליה דבירושלמי איתא בהדיא תרא אמ' דקורעין על הכינויין :

חייב לקרוע עד שישמע שם המיוחד ואחד השומע או השומע מהשומע (טז) כגון ששמע מהעדים היאך בירך פלוני והעדים אין צריכין לקרוע פעם אחרת והרואה ספר תורה (יז) שנשרף (יח) או אפי' מגילה אחת מהנביאים או הכתובים (יט) קורע שתי קריעות ודוקא שרואה ששורפין אותה בזרוע וכמעשה שהיה (ס) הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר (סא) וקורע על הראשונה ודיו וכשרואה ירושלים אומר (סב) ציון מדבר היתה וירושלים שממה וקורע ואם קרע על ירושלים תחילה אינו קורע על האחרות וכשרואה בית המקדש בחורבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע (סג) ואם פוגע במקדש תחילה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם פגע בירושלים תחילה קורע על כל אחד ואחד בפני עצמו לסוף ל' יום צריך לקרוע אם אינו רואה אותו בנתים (סד) וכל אלו הקרעים רשאין למוללן לשוללן ללוקטן ולעשותן כמין סולמות (סה) לאחר ז' אבל אין רשאין לאחותן לעולם :

מי

זה ור' חייא בר אבא פליג אתרווייהו דמפי העכו"ם נמי חייב לקרוע ואפי' בכינוי אלא דבזמן הזה שאין אימת ב"ד עליהן השומע אזכרה מפי העכו"ם אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כולו קרעים ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי חייא אלא שהרא"ש הוסיף ואמר דדוקא כשהעכו"ם מזכיר ברכת השם בכינוי אינו חייב לקרוע בזמן הזה דכיון דעכו"ם מירי בכינוי איכא משום דנתמלא כל הבגד כולו קרעים אבל בשם המיוחד לא מירי עכו"ם לא שייך נתמלא הבגד כולו קרעים יחייב לקרוע אף בשומע מעכו"ם וכך הם דברי רבי' ולענין הלכה דעת כל הפוסקים לפסוק כרבי חייא אבל הרמב"ם והסמ"ג כתבו בלשון זה כל השומע ברכת השם חייב לקרוע ואפי' על ברכת הכינוי חייב לקרוע והוא שישמענה מישראל אבל השומע מפי העכו"ם אינו חייב לקרוע ולא קרעו אליקים ושבנא אלא מפני שהיה רבשקה ישראל מומר עכ"ל ואיכא לתמוה דבכינוי פסקו כר' חייא דחייב לקרוע ובעכו"ם פסקו כשמואל דאינו חייב לקרוע וכתבו ג"כ הלשון שאמר שמואל וא"ת רבשקה וכו' וכבר האריך בזה מהרי"ק בשורש ק' בכ"מ הביאו וכתב עוד כ"מ ייטב אחר לדעתו ולפעד"נ דגם הרמב"ם וסמ"ג פוסקין כר' חייא בתרווייהו אלא דכיון דלרבי חייא נמי בזמן הזה אין קורעין בשומע ברכת השם מפי העכו"ם כשמברך בכינוי כדפרי' לכך כתב בסתם דחייב לקרוע אברכת כינוי והוא שישמענה מישראל וכו' דלא כתבו דין זה אלא להורות היאך נוהגין בזמן הזה בברכת השם דעכו"ם אע"ג דלר' חייא א"נ לומר דרבשקה מומר הוא דאפילו היה עכו"ם היו חייבין לקרוע שלא בזמן הזה ס"ל להרמב"ם והסמ"ג דהא לא פליגי ר' חייא ושמואל כולהו מודו דמומר היה ומה שהוצרכו לכתבו הוא כדי להורות דבישראל מומר אף בזמן הזה חייב לקרוע דלא פקר כולי האי דניתא נתמלא כל הבגד כולו קרעים והכי נקטינן ודלא כמ"ש נמ"י בפ"ד מיתות דכ"ל דבזה"ז נכרי וישראל מומר שוין בדין עכ"ל דליתא דמסתמא כל מומר בזה"ז לא המיר אלא לתיאבון ולא פקר כולי האי לומר עליו דא"כ נתמלא וכו' ודלא כהגהת ש"ע דכתב דדברי נ"י לפסק הלכה אלא כדפרישית להרמב"ם והסמ"ג דבזה"ז נמי חייב לקרוע אברכת השם דישראל מומר כנ"ל ודו"ק . ומ"ש ואחד השומע או השומע מהשומע כגון ששמע מהעדים היאך בירך פלוני כלומר כגון ששמע מהעדים שפלוני בירך פלוני אע"פ שאין העד מוציא הגדוף מפיו ממש חייב השומע מפי העד לקרוע וא"צ לשמוע מפי שני העדים אלא אפילו מאחד מן העדים וה"ה כשאינו עד שהעיד בב"ד אלא ששמע הגדוף ממש כל השומע מפי אותו ששמע הגדוף ממש אע"פ שזה לא הוציא מפיו הגדוף ממש אלא שאמר פלוני גדף את השם חייב השומע לקרוע אבל השומע מפי אחד פלוני גדף את השם והוא בעצמו לא שמע הגדוף ממש אלא שמעו מפי אחד מהעדים אין זה האחרון חייב לקרוע כל זה כתוב בספר ת"ה דאיתא בירושלמי ע"ש [ד' כ"ב ע"א] : ומ"ש והעדים א"צ לקרוע פי' אע"פ שזה השומע מפי העד קורע לפניו מ"מ אין העד חייב גם כן לקרוע שכבר קרע כששמע הגדוף ממש מפי המגדף וה"א ס"פ אלו מגלחין ומ"ש והרואה ס"ת שנשרף וכו' סוף מ"ק ואיתא התם דה"ה תפילין ונראה דהאי דלאו דוקא נשרף אלא אפי' נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מנכרי דהכל תלוי כשרואה בחילול השם בזרוע דלא כב"י שהכריע דדוקא בנשרף דהכי משמע ליה בירושלמי ולע"ד ליכא למשמע מינה ולא מידי :

הרואה ערי יהודה בחרבנן וכו' ברייתא ס"פ אלו מגלחין ומשמע דוקא על ערי יהודה אבל על ערי ישראל א"צ לקרוע רבינו שכתב בא"ח סי' תקס"א הרואה ערי ישראל בחורבנן וכו' לאו דוקא וכ"כ ב"י לשם ועיין במ"ש לשם בס"ד ציין עוד בסי' זה סעיף כ"ג מ"ש בס"ד : ומ"ש וכל אלו הקרעים רשאין למוללן וכו' לאחר שבעה וכו' השיג עליו בית יוסף וכתב דאין צריך ז' אלא למחרתו מותר לשלול הני קרעים וכ"כ הר"ר ירוחם וכן פסק בש"ע והכי נקטינן :

מי

להאריך : ואחד השומע או השומע מהשומע ברייתא בפ' ד' מיתות (שם) : ומ"ש כגון ששמע מהעדים היאך בירך פלוני כלומר דוקא שומע מפי העדים הוא דחייב לקרוע אבל השומע מפי מי ששמע מפי העדים אינו חייב לקרוע וכן מפורש שם בירושלמי והביאו הרמב"ן בת"ה וגם בכלל דברי רבינו שא"צ לשמוע הדברים ממש אלא כיון ששמע מאחד שהעיד אני שמעתי איש פלוני שבירך את השם חייב לקרוע וכ"כ הרמב"ן בת"ה ולמד כן מהירושלמי (טז) : ומ"ש והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת ברייתא בסוף מ"ק (שם) :

הרואה ס"ת שנשרף ג"ז שם : ומ"ש או אפילו מגילה אחד מהנביאים או מהכתובים כ"כ הרא"ש מדיליף בגמ' לס"ת שנשרף ממגילה ששרף יהויקים דכתיב בה ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם מכלל דבעו למיקרע והכי אמרי' בשמעתין דעל תפילין חייב לקרוע :

ומ"ש קורע ב' קריעות שם א"ר חלבו הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב שנאמר . אחרי שרוף את המגילה ואת הדברים : ומ"ש שרואה ששורפין אותה בזרוע וכמעשה שהיה ג"ז שם ר' אבא ורבי הונא בר חייא הוו יתבו קם רבי אבא לאפנויי שקליה לטוטפתא אחתיה אבי סדיא אתא ח בת נעמיתא בעא למבלעיה אמר השתא איחייבין לו ב' קריעות א"ל מנא לך הא והא בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה ופירש"י בזרוע . שאין יכול להציל : וכמעשה שהיה . דיהויקים ומשמע בירושלמי דאין חייב לקרוע אלא כששרפו ישראל דגרסינן התם רבי בא ורב הונא בר חייא הוו יתיבין אתא נעמיתא וחטפה לתפלוי דרב הונא בר חייא אתא רבי בא לדה וחנקה א"ל רב הונא בר חייא עוד מעט והיינו באים לידי שריפת תורה א"ל ועדיין את לזו כן א"ר ירמיה בשם רב אין קורעין אלא על ס"ת ששרפו מלך ישראל בזרוע כגון יהויקים מלך יהודה וחביריו ואפשר דמלך ישראל דנקט לאו דווקא והכל תלוי בשריפה בזרוע לכאורה משמע דדוקא בנשרף הוא דבעי למקרע אבל אם נמחק בזרוע לא אלא דמההוא עובדא דבלעה נעמיתא דגמרא דידן משמע דנשרף לאו דוקא דאל"כ הול"ל לא אמר אלא כשנשרף ומיהו בירושלמי הא קאמר דא"ל הכי :

הרואה ערי יהודה בחורבנן וכו' שם ומ"ש וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה וגומר עד קורע עכאו"א בפני עצמו הכל שם וכתבו הרמב"ן בת"ה ואני תמה כיון דקתני על ערי יהודה בחורבנן קורע מה צורך לומר ירושלים בחרבנה והלא בכלל היתה וי"ל שאם קרע על ערי יהודה היה חוזר וקורע על ירושלים שאילו בשאר ערי יהודה קרע על אחת מהן אינו קורע על השנית וקורע על ערי יהודה בפני עצמן ועל ירושלים קרע אחד בפני עצמו ואם קרע על ירושלים תחלה אינו קורע על שאר ערי יהודה שכבר קרע לקדושה שבכולן עכ"ל וכתבו ה"ה בסוף הל' תענית וגם הרא"ש כתב יראה דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שראה ועל כל האחרות שראה שוב אינו קורע דאי צריך לקרוע על כל אחת ואחת שהוא רואה למה ליה למימר שקורע על ירושלים גם הוא בכלל ערי יהודה ולא מסתבר למימר שהזכירו ירושלים בשביל פסוק אחד שיש לו לומר ואגב זה נקט וקורע עכ"ל וז"ש רבינו וקורע על הראשונה ודיו ומשמע דעל ערי יהודה קורע אבל לא על שאר ערי ישראל וכבר כתבתי זה בטור א"ח סימן תקס"א וכתב רבינו שם ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים והוא ברייתא פ' הנזכר וביארתי בסימן הנזכר : וכתב עוד הרמב"ם קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים כשפגע במקדש תחלה וקורע טפח ומוסיף כל שהוא ואם פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו קריעת טפח לכל אחד :

כתב רבינו בטא"ח סימן תקס"א שצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגלה את לבו והם דברי הרמב"ם בסוף הלכות תענית וכתב עוד שם הרמב"ם שקורע ביד כלומר ולא בכלי ודברי הראב"ד וה"ה עליו כתבתי בטור הנזכר בסימן הנזכר : **ולסוף** שלשים יום צריך לקרוע אם אינו רואה אותו בינתיים ירושלמי בפ"ק הרואה כתבו הרמב"ן בת"ה והרא"ש סוף מ"ק והרמב"ם בסוף ה' תענית : כל אלו הקריעות רשאים למוללן בסוף מ"ק (כו .) אהא דתנן ואלו הקרעים שאינן מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא על אב ב"ד ועל שמועות רעות ועל ברכת השם ועל ס"ת שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים ת"ר וכולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן א"ר חסדא ובאיחוי אלכסנדרי וכתב הרא"ש רשאין לשוללן וכו' לאחר ז' אבל לא לאחותן על כל המתים עד אחר שלשים ועל אביו ועל אמו לעולם ומה שחילק בין אביו ואמו לשאר מתים כבר נתבאר בסימן זה שעל כל המתים שולל לאחר ז' ומאחה לאחר ל' על אביו ואמו שולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם : ומ"ש דהא דרשאי לשוללן היינו דוקא לאחר ז' א"א לומר דקאי אאביו ואמו דהא עד אחר ל' אינו רשאי לשוללן אלא אשאר מתים קאי ומשמע לרבינו דכיון דהאי ברייתא מיתניא על מתניתין דקורע על ברכת ה' וס"ת שנשרף וכו' כשכתב הרא"ש לאחר ז' אבל הני נמי קאי דאינו רשאי לשוללן עד לאחר ז' דלא גריעי משאר מתים דאינו רשאי לשלול עד אחר ז' וא"ת כיון דהני דמו לאביו ואמו שאין מתאחים הו"ל למווינהו נמי לענין שאינו רשאי לשוללן עד אחר ל' וי"ל דשאני אביו ואמו שהוא חייב להתאבל עליהם בכמה דברים יותר מבשאר מתים הלכך למאי דגלי בהני דשוו לאביו ואמו דהיינו באיחוי גלי למאי דלא גלי לא גלי דיינו שנשוה אותם לשאר מתים כך נ"ל לדעת רבינו אבל כבר איפשר שהרא"ש סובר שברייתא זו לא קיימא אמתניתין דקרעים שאינם מתאחים אלא אקרעים שקורעים על המתים קאי דעל כולן רשאי לשוללן אבל לא לאחותן ובשאר מתים מיירי ומש"ה פי' הרא"ש דאינו רשאי לשלול עד לאחר ז' ולא לאחותן עד לאחר שלשים וכיון דשרי באיחוי דשאר מתים סיים באיחוי דאביו שאסור לעולם אבל בשאר קרעים כגון ברכת השם ס"ת שנשרף וכיוצא בהם שולל מיד או על הרוב למחר

כמו

דרכי משה

בכינוי עכ"ל : (טז) וכ"כ בנ"י פ' א"מ דף שפ"ו ע"ב לא שספרו הדברים ממש דאם כן פשיטא דחייב לקרוע ושמעינן מהא דכל השומע סתם מפי העדים פלוני קל"ל בשם המיוחד או בכינוי הראוי לו לקרוע קורע אבל השומע שלא מפי עדים ששמעו הגדוף אלא עד מפי עד אינו קורע עכ"ל : (יז) ומדברי המרדכי שכתב ה"א דף שנ"א ע"א ולאו דוקא ס"ת אלא שאר ספרים משמע דר"ל דאף ספרי תלמוד נמי מיהו יש לדחות דלא קאמר אלא בספרי נביאים וכתובים וכדברי רבינו :

ועיין

פרישה

כאי : (כז) כגון ששמע מהעדים כו' אבל השומע מפי ששמע מהעדים אינו חייב לקרוע רמב"ן : (כח) או אפי' מגילה אחת כו' כמעשה שהיה ביהויקים ששרף המגילה וכתיב ולא קרעו בגדיהם מכלל דהו"ל למקרע : (כט) קורע ב' קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיה אחרי שרוף את המגילה ואת הדברים (את המגילה זה הגויל ואת הדברים זה הכתב עכ"ה) סוף מ"ק : (ס) הרואה ערי יהודה כו' אבל לא אערי שאר ישראל ב"י (וכבר נתבאר כ"ו בא"ח סימן תקס"א ע"ש עכ"ה) : (סא) וקורע על הראשונה ודיו כלומר אף ע"פ דרואה אחר כך עוד מערי יהודה : (סב) ציון היתה מדבר שממה וקורע ר"ל חוזר וקורע : (סג) ואם פגע במקדש תחילה כגון שנכנס למקדש דרך שידה תיבה ומגדל רש"י ורמב"ם כתב כגון שבא דרך המדבר שפוגע במקדש תחילה קודם ירושלים והביאו ב"י בא"ח סימן תקס"א : (סד) וכל אלו הקרעין רשאין למוללם כו' פי' רבי' ירוחם לשוללן פירוש תפירה רחבה שתפר הרבה במסיחה אחד . ללוקטן פירוש שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט ב' או ג' פעמים למוללן פי' שאוחז שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותוחב ב' או ג' תפירות . כמין סולמות פירוש כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה למפירה הפסק . נראה דר"ל לשוללן שתוחב כאן מעבר זה לעבר השני ונמשך החוט משם כשיעור אצבע וחוזר ותוחב וכן תוחב ונמשך עד סוף הקריעה . למוללן הוא שעושה שני לידי הקריעה כעין שני לידי הים לאחר שנמשך ונסתם במשיחותיו ועשוי שנלין יחד שקורין גיפעלטט בל"א ובהיותו כן תוחבן יחד בכמה תכיפות באופן שנאחזין יחד וללקוט הוא שכורך זו לזו יחד כדרך : (סה) לאחר שבעה וב"י הוכיח למותר מיד למשר לשוללן ופי' כן גם דברי הרא"ש עיין שם

או

חידושי הגהות

: בת נעמיתא הוא תרגום של בת היענה האמור בתורה

דברים

הלכות אונן והספר

שמא מי שמתו מוטל לפניו (א) או אפי' אינו לפניו ומוטל עליו לקוברו והיינו כל הקרובים המתאבלין עליהם אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו (ב) אין בית להבירו עושה לו מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל (ג) ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ולא שותה יין (ד) ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון אפי' אם אוכל עם אחרים שמברכין לא יענה אחריהם אמן ופטור מכל המצות האמורות בתורה ואפילו אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו [א] ואפילו אם ירצה להחמיר על עצמו ולברך או לענות אחר המברכים אינו רשאי (ה) ובשבת וי"ט אוכל בשר ושותה יין ומברך וחייב בכל המצות חוץ מבתשמיש המטה שאסור בו (ו) ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת חל עליו אנינות (ז) ליאסר בכולן משעה שמחשיך ואם רוצה לקוברו בי"ט ראשון על ידי עממין כיון שצריך להמציא לו צרכי קבורה חשיב כמוטל לפניו ואסור בכולן (ח) [ב] וכ"ש ביו"ט שני (ט) שהוא בעצמו יכול לקוברו שחל עליו דין אנינות ראיתי לא"א הרא"ש ז"ל שמת לו מת בשבת ובמוצאי שבת לא הבדיל ולא התפלל ולא ביום א' בבקר ולאחר שנקבר המת (י) התפלל תפלת שחרית שעדיין לא עבר זמנה אבל תפלת הערב לא שכבר עבר זמנה (יא) [ג] ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל ובענין ההבדלה איכא פלוגתא

כמו שנתבאר שהוא דין רבו שלמדו חכמה דמה ענין ז' לדברים אלו שאינו מתאבל עליהם וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן ז"ל דאין ענין ז' לדברים אלו כלל שכתבו ברייתא זו סתם ונראה מדבריהם דקיימא אמתני' דקרעים שאינם מתאחים ואם איתא דשאני לן לענין שלל בין תוך ז' לאחר ז' לא הוי שתקי מיניה וכ"כ ב"י בהדיא וו"ל וכולן רשאין לשוללן פי' כל הקרעים שאמרו בהם שאין מתאחין מותר לשוללן למחר חוץ משל אביו ואמו דאינו שולל עד לאחר ל' וכ"כ רבינו ירוחם כל קרעים שאינם מתאחים כגון רוב ציבור שנהרגו או ס"ת שנשרף או השומע ברכת השם או על ערי יהודה ומקדש וירושלים וכיוצא בהן מותר לשלול הקרעים למחרתו והכי נקטינן: וכתב ר"י לשוללן. פי' תפירה רחבה שתפר הרבה במשיחה אחת: ללקטן. פירוש שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט ב' או ג' פעמים: למוללן. פי' שאוחז ב' ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותוחב ב' או ג' תפירות: כמין סולמות. פירוש כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק:

שמא מי שמתו מוטל לפניו וכו' ברייתא בפ' אלו מגלחין (כג:) ור"פ מי שמתו (יז:) מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו ואם אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנים עליו ופטור מק"ש ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ואסיק רב אשי דכל שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי ומ"ש רבינו והיינו כל הקרובים המתאבלים עליהם כ"כ הרא"ש שם אבל עובדא דר"ת כשנפטרה אחותו וכתבו רבינו בסמוך וכתב הרא"ש אינו מברך פירוש ברכת המוציא ואין מברכין עליו דלא תימא הוא דאינו מברך אבל אחרים אוכלים עמו ויברכו ברכת המוציא ויזמנו וילא הוא בשמיעה קמ"ל דלא וכ"כ הרמב"ן ז"ל ומ"ש רבינו אפי' אם אוכל עם אחרים שמברכין לא יענה אחריהם אמן ירושלמי כתבוהו הרא"ש והרמב"ן שם וכתב עוד הרא"ש רש"י פי' אינו מברך א"צ שיברך משמע שאם רצה לברך הרשות בידו ולא משמע כן בשמעתין וכן דעת התוס' וה"ר יונה דאסור לברך ומדברי הרמב"ם בהלכות ק"ש נראה דכרש"י סבירא ליה שהרשות בידו וכתב עוד הרא"ש וי"א דהא דמשמע דאסור לברך היינו כשצריך לעסוק בצרכי המת אבל אם כבר עסק או יש עוסקים אחרים יכול לברך ובירושלמי לא משמע כן וגם לקמן בפירקין נראה דבכל גווני אסור וכ"כ הגהות מיימון בפ"ד וכך הם דברי רבינו שכתב ואפי' אם א"צ לעסוק בצרכי המת וכו' ואפי' אם ירצה להחמיר על עצמו וכו' אינו רשאי והגהות מיימון בפ"ד והמרדכי כתבו דבירושלמי הוי בעיא ולא איפשיטא וכתב ראבי"ה כיון דלא איפשיטא על זה סומכים שמתפללים והולכים לב"ה במקום שיש קרובים שיתעסקו בו כתב ברשב"א בתשובה ח"ג סימן ש"ן אהא דאמרינן ואם אין לו בית חבירו עושה לו מחיצה ואוכל אי זו מחיצה שתהיה ואפי' סדין שכל שיש מחיצה הרי הוא כבית אחר כל שתוקע שולי הסדין בארץ או שיעשה בענין שלא יהא ניטל ברוח וא"כ מחיצת אבנים ולא אפי' מחיצת עצים וקנים דוילון מחיצה היא לכל דבר שכיוצא בזה וסימן לדבר והבדילה הפרוכת לכם (שמות כו) עכ"ל: ודע דאיתא בירושלמי לא אוכל כל צורכו ולא שותה כל צורכו והשמיטוהו הפוסקים משום דכיון דלא אידכר בברייתא דתלמודא דידן משמע דלא קי"ל הכי (א): ב"ה כתוב בא"ח א רבו מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין:

ובשבת ויום טוב אוכל בשר ושותה יין וכו' שם בברייתא לענין שבת וכתב הרא"ש דה"ה ליום טוב וחייב בקריאת שמע ותפלה ובכל מצות האמורות בתורה ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן מאי בינייהו א"ר יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו ואע"ג דבירושלמי פוסק כר"ג וכ"כ ה"ר יונה בר"פ מי שמתו הרי"ף והרא"ש פסקו כת"ק משום דלא איתא דגמרא דידן סברה הלכה כר"ג הוה פסק כוותיה ולא שייך כאן הלכה כדברי המיקל באבל דאכתי לא חל עליה אבילות וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מה' אבל והכי נקטינן ודקדק רבינו לכתוב שאסור בו לפי שיש מי שפירש דת"ק ור"ג בין רשות לחובה קמיפלגי דת"ק סבר חייב בכל המצות חוץ מתשמיש שאינו חובה אלא רשות ור"ג סבר חובה נמי הוא וה"ר יונה כתב בר"פ מי שמתו דבירושלמי מוכיח דלת"ק איסורא איכא והכי איתמר משמיה דהרי"ף ז"ל: ומ"ש ואם צריך להחשיך על התחום וכו' חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמחשיך כלומר משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך על התחום:

ואם רוצה לקוברו בי"ט ראשון ע"י עממין וכו' כתב הרא"ש בפ' אלו מגלחין דירושלמי פליג אגמרא דידן דבירושלמי משמע דאפי' בשבת כיון שמחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכים חלה עליו אבילות והכא אמרינן דבשבת חייב בכל מצות האמורות בתורה וה"ה ביום טוב וי"ל דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך או למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ול"נ דל"ק דודאי בחול שיכול לעשות צורכי המת אף ע"פ שאינו עוסק יש עליו אנינות מפני כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשב על צרכי המת ויחשוב בהם תמיד אבל בשבת ויום טוב שאין יכול לעסוק לצורך המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב וכי"ט שני דנקבר ע"י ישראל כחול שויה רבנן ונוהג דין אנינות וכי"ט ראשון אם רוצים לקוברו בו ביום ע"י עממים כיון שהוא צריך להמציא לו צרכי ארון ותכריכין יראה דלא גרע ממחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין ופטור עכ"ל:

ראיתי לא"א ז"ל שמת לו מת בשבת וכמ"ש לא הבדיל ולא התפלל וכולי בתשובות כלל כ"ז כתוב מעשה זה: **ובענין** ההבדלה איכא פלוגתא הר"מ כתב שצריך להבדיל וכו' וה"ר יהודה כתב שאין להבדיל ולזה הסכים א"א ז"ל טענוי כל א' מהם כתב הרא"ש באורך בפסקים ר"פ מי שמתו וכתב

שמא מי שמתו מוטל לפניו וכו' משנה וברייתא ומסקנא דגמרא ר"פ מי שמתו. ומ"ש או אפי' אינו לפניו וכו' פי' אפי' אינו לפניו כמי פטור מכל המצות ואינו מברך וכו' דכיון שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי דטעמא הוי מפני כבודו של מת ולפיכך אפילו כבר עסק עם המת ושוב א"צ להתעסק או שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו אפ"ה אינו רשאי לא לברך וכו' דאין זה כבודו של מת שמוטל עליו לקוברו שיהא עוסק ומחשב בלבו בדבר אחר אפילו בדבר מצוה אלא לבו יהא פנוי לחשב על צרכי המת כך הוא הסכמת התוס' והרא"ש ע"פ הירושלמי ואע"פ שהמרדכי והאגודה והגהות מיימונית כתבו ע"ש ראבי"ה דכיון דבירושלמי הוי בעי אי משום כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו ולא איפשיטא ע"ז סומכין שמתפללין והולכין לב"ה כשיש עוסקים ומשמרים עכ"ל לא נהגו העולם להקל וכ"כ מהרש"ל בתשובה סי' ע' דלא נהגינן כראבי"ה להקל בזה: ומ"ש אוכל בבית אחר וכו' מיירי במוטל לפניו ואיכא משום לועג לרש אם אוכל בפניו וזה ודאי אסור אפילו בשבת: ומ"ש אין בית לחבירו פי' כגון שהוא שרוי בין הנכרים מרדכי דמ"ק:

ומ"ש ובשבת וי"ט וכו' שם פליג בה ת"ק ור"ג ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כת"ק דאונן בשבת נמי אסור בתשמיש המטה דלא כבירושלמי דפוסק כר"ג דמותר ובמרדכי הארוך דמ"ק כתוב דראבי"ה הקשה דהכא משמע דר"ג לא פליג אלא בשבת אבל בחול מודה דאונן אסור בתשמיש המטה ובפ"ק דכתובות גבי בועל בעילת מצוה ופורש דקאמר תלמודא שאני אבלות דהכא דאקילו ביה רבנן פריך עלה מאי קילותא אילימא משום דקתני בועל בעילת מצוה ופורש התם משום דלא חל עליה אבלות דאכתי אונן הוא ושרי בתשמיש המטה ותירץ דלעולם אונן אסור בת"ה וה"ק התם הא לאו קולא דאבילות הוא דהא לא חל עליה אבילות אלא קולא דאנינות הוא ואכתי מאי קילותא דאבילות איכא עכ"ל ועיין בסמוך סעיף ששי ובספר ת"ה [דף כ"ד ע"א]: ראיתי לא"א הרא"ש וכו' כתב מהרש"ל ואפשר שק"ש עם ברכותיה לא היה אומר לפי שהיה אחר ד' שעות עכ"ל: ומ"ש ובענין ההבדלה איכא פלוגתא פי' אם יש להבדיל לאחר הקבורה הרמ"ת כתב שצריך להבדיל דקי"ל וכו' משמע דלכ"ע

דרכי משה

שמא (א) ועיין מה שכתבתי בזה בא"ח סימן ע"א כתב ה"ר יונה ריש פרק מי שמתו הא דבשבת וי"ט אוכל בשר ושותה יין היינו אם ירצה לאכול אבל אינו מחוייב לא לאכול בשר

פרישה

סי' שמא (א) **או** אפי' אינו לפניו כאי אפי' כו' נלע"ד משום סיפא נקטה דהיינו אינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר כו' ולא משום רישא דכיון שאינו לפניו דהיינו שהוא ברשות ובחדר אחר נראה דא"צ לילך לבית אחר וסגי בהכי וכה רמיה שכתב אין לו בית לחבירו עושה מחיצה ולא קתני שאוכל בחדר אחר באותו בית אלא ודאי חדר אחר באותו בית מחשב כבית אחר: (ב) אין בית לחבירו עושה לו מחיצה אפי' סדין רק שיעשה שלא יהא ניטל ברוח (וסימן לדבר והבדילה הפרוכת לכם עכ"ה) רשב"א: (ג) ואינו מיסב ואוכל פירוש על השלחן או מטה: (ד) ואינו מברך ברכת המוציא וכל אלו דברים אסורים אפי' בלילה שמת אף על פי שאינו נקבר אלא ביום שאחריו כדמוכח מתשובות הרא"ש שבסמוך וה"ט כתב הרא"ש אף ע"פ שאינו עוסק מ"מ כיון שיש בידו לעסוק יש עליו דין אנינות משום כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשוב על צרכי המת ויחשב בהם תמיד משא"כ בשבת שאינו יכול לעסוק בצורכי המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב: (ה) ובשבת וי"ט אוכל בשר כו' בבית אחר או ע"י מחיצה: (ו) ואם צריך להחשיך על התחום עיין מ"ש ב"י ע"ז בא"ח סימן ע"א ומ"ש שם עליו שייך כאן: (ז) ליאסר בכולן בשעה שמחשיך כלומר משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך ב"י: (ח) וכ"ש בי"ט שני כולי פירוש דוקא אם קוברו בו ביום ועיין בדרישה: (ט) שהוא בעצמו יכול לקוברו דכחול שויוה רבנן גבי מת אשיר"י: (י) התפלל תפלת שחרית אפשר שק"ש וברכותיה לא היה אומר לפי שהיה אחר שלשה שעות עיין בא"ח סימן כ"א ופ"ט מ"ו ואפשר לומר דק"ש הוא בכלל התפלל דקאמר וכה רמיה דכתב ובמ"ש לא הבדיל ולא התפלל ולא אמר ולא קרא ק"ש אלא ודאי שהוא בכלל ולא התפלל ואף ע"ג דלענין קדשים אין האנינות בטל כל היום לענין שאר דברים נהגו לבטלו מיד אחר שנקבר אפי' מת ביום הקבורה סמ"ג וע"ל סימן שצ"ז: (יא) ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית כו' עיין בדרישה:

דרישה

סי' שמא [א] **ואפי'** ירצה להחמיר על עצמו ולברך כו' ואינו מברך ברכת המוציא פירש"י א"צ לברך משמע מתוך פירושו אם ירצה לברך הרשות בידו מיהו לא משמע הכי פרק מי שמתו כו' תוספות מאלפסי מ"ז וכן כתב הרא"ש: [ב] וכ"ש בי"ט שני כו' עיין במהרי"ל בהלכות י"ט דף ל"ב שהורה מהר"ש על מת שמת בשמיני עצרת לעת ערב שמותר להאכל לקדש בליל שמחת תורה שאמריו משום דאין אנינות בי"ט ע"כ ול"ע דהא אם ירצה לקוברו מותר אפי' בי"ט וכ"ש התם דהיה בי"ט שני דאפשר דחל אנינות אף אם אינו רוצה לקוברו דומיא דאם מת בחול בערב דיש עליו דין אנינות כל הלילה אע"פ שאינו רוצה לקוברו עד הבוקר ואפשר כיון דבי"ט שני נוהגין איסור לתפור התכריכים ולחפור הקבר ושאר מלאכות כמ"ש בא"ח סימן תקכ"ו אם כן אינו מוטל עליו הרבה לכן אין דין אנינות נוהג בלילה כ"א ביום דומה למ"ש הרא"ש על י"ט ראשון דלא גרע ממחשיך על התחום והתם דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור: [ג] ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית כו' מכאן היה נראה דה"ה להעוסקים בצורכי שצריך

חדושי הגהות

שמא א דברים אלו כתבם בב"י עצמו לקמן בסמוך מדברי הג"א בשם א"ז ולקמן בס"ס שע"ד כ"כ בשם הרמב"ן ושכ"כ מסוגיית הירושלמי וצ"ע: רבים

דלב"ע אין לו להבדיל במ"ש וכ"כ בשמחות מהר"ס הביאו הגה"ת פ"ד וז"ל ושמעתי שיש גדולים שאומרים לאחר להבדיל לפניו ושותה וזהו נפטר האבל ולא יתכן בעיני אלא יבדיל לאחר שנקבר עכ"ל ותימא היאך פטרוהו הגדולים בשמיעת הבדלה מאחר הלא אסור לו לשמוע שום ברכה ואפי' לענות אמן אסור ואפי' שמע לא יצא כדכתב בהגה"מ לשם וכ"כ הרא"ש שכך השיב הר"ר יהודה לתלמידיו ועוד האריך הרא"ש ע"ש ר"פ מי שמתו:

כתב הר"ר יצחק וכו' הרא"ש בפסקיו שם כתב וז"ל כשנפטרה אחותו של ר"ת הודיעוהו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין וכו' ולפי טעם זה אף אם היה בעיר מותר ומילתא דתמיהא היא וכו' ובפרק אלו מגלחין האריך יותר אבל כדי ליישב דעת ר"ת אומר אני דודאי אם היה בעיר עמה היה אסור לאכול בשר ולשתות יין כיון דעל כולם מוטל לקוברה הי מינייהו מפקת אלא דלפי שהיה בעיר אחרת ובעלה היה עמה התם הוא דאין מוטל עליו לקוברה ולילך חוץ לעירו ליטפל בקבורתה מאחר שהבעל שהיה עמה מטפל בה ולרבינו תם ודאי ה"ה כשהיה ר"ת עמה ובעלה בעיר אחרת לא היה נאסר בעלה בבשר ויין כיון שאחיה עמה בעיר ומטפל בקבורתה ומה שאמרו בגמרא ר"פ מי שמתו במסקנא דכיון שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי היינו דוקא כשאין עמה בעיר שום קרוב שמוטל עליו לקוברה התם ודאי אותו קרוב שנודע לו בעיר אחרת חייב לצאת מעירו וליטפל עמה בקבורתה כאילו מוטל לפניו ואסור בבשר ויין ותימה על מ"ש הרא"ש בפרק מי שמתו ולפי טעם זה אף אם היה בעיר מותר והוא גופיה כתב בפרק אלו מגלחין ע"ש ר"י שכתב ואיני יודע אם היה רבינו מיקל בכך אם היה בעיר עמה עכ"ל ולדידי דבר פשוט דאם היה בעיר עמה דאין חילוק בין בעלה לאחיה ושאר קרובים המתאבלים דכולם אוננים הם ומוטל עליהם לקוברה דמאי אולמא דהאי מהאי לא התיר ר"ת לעצמו בשר ויין אלא לפי שהיה בעיר אחרת ואבל אחותו היה בעלה עמה כדפרישית והכי נקטינן דמעשה דר"ת רב הוא ושרא ליה מאריה להרא"ש שכתב על ר"ת המאיר לכל ישראל באור תורתו לומר עליו וסברא חלושה וקלושה היא כרב במרדכי הארוך דמ"ק הא דמסיק רב אשי כיון שמוטל עליו לקוברו כמי שמתו מוטל לפניו דמי לא אתא למעוטי הא אין מוטל עליו לקוברו כגון שנקבר דתו ליכא אנינות דהא אמרינן בפ' טבול יום דאפי' נקבר חשוב אונן כל אותו היום מיהו אר"י דהתם איירי לענין אכילת בשר ושתיית יין ופיטור מצות לא הוי אונן אלא עד שעת קבורה ותו לא וכן עמא דבר עכ"ל וכ"כ הסמ"ג [דף רמ"ח ע"ס] וב"י מביאו וכן פסק הרמב"ן בס' ת"ה דף כ"ג ע"ג והכי נקטינן:

מקום שנוהגין שם וכו' ירושלמי פ' מי שמתו וכמו שפי' הרמב"ן בסת"ה [דף כ"ב ע"ד] ומ"ש ומתוך כך הורה ר"י וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי פרק אלו מגלחין והרמב"ן בת"ה לשם באריכות ע"ש וב"י מביאן וע"ל סי' שע"ה ס"ח: כתב הרמב"ם שכל זמן שלא נקבר וכו' רפ"א דה' אבל ומשמע ליה לרבינו דאף תשמיש המטה התיר הרמב"ם לאונן ולכן כתב וכ"כ רי"ץ גיאת וכו' ומ"ש וכתב הרמב"ן שגגה הוא מה שהתירו בתשמיש המטה דכ"ע בחול אסור בו וכו' כלומר דע"כ לא פליגי ת"ק ור"ג אלא בשבת אבל בחול אף ר"ג מודה דאסור וכו' מיהו נראה דלמאי שכתב ב"י דיש מי שפי' דת"ק ור"ג בין רשות לחובה קמיפלגי דת"ק סבר חייב בכל המצות חוץ מתשמיש שאינו חובה אלא רשות ור"ג סבר בשבת חובה נמי הוי אבל בחול לכ"ע אינה חובה אלא רשות לאו שגגה הוא והכי משמע להדיא ממ"ש הרמב"ם בפ"ד וז"ל בשבת מיסב ואוכל וכו' וחייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתשמיש המטה וכו' אלמא משמע דבתשמיש אינו חייב בשבת אלא רשות הוא כמו בחול ודלא כמ"ש ב"י דהרמב"ם פוסק כהרי"ף והרא"ש דאסור

פלוגתא הר"מ מרוטנבור"ק כתב (יב) [ד] שצריך להבדיל דקי"ל מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה וה"ר יהודה כתב שאין להבדיל [ה] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל כתב ר"י כשנפטרה אמי מורתי הודיעו הדבר לר"ת שהיה אחיה והיה דר בעיר אחרת ואכל בשר ושתה יין קודם קבורתה ונתן טעם לדבריו שכיון שהיה לה בעל שחייב בקבורתה מוטלת על בעלה ולא עליו ולא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו וכתב א"א הרא"ש ז"ל וסברא חלושה וקלושה היא זו דאם כן אחי המת יאכלו בשר וישתו יין כיון שבניו שיורשין אותו חייבין בקבורתו אלא ודאי לא פלוג רבנן אלא כל המתאבלים ומתאוננין קרויין מוטל עליו לקוברו ואפי' אינו בעיר דלא בעינן מוטל לפניו מקום שנוהגין שם שכתפים מיוחדין להוציא המת ולאחר שיתעסקו הקרובים בצרכי הקבורה ימסרו להם והם יקברוהו משמסרוהו להם מותרין הקרובים בבשר וביין אפי' קודם שהוציאוהו מהבית ושוב אינו מוטל עליהם לקוברו ומתוך כך הורה ר' יצחק על מי שהיה תפוש ומת בתפישה ולא ניתן לקבורה (יג) שלא חל אנינות על הקרובים דלא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו כיון שלא נתנוהו לקוברו (יד) ומ"מ לא חל עליהם אבילות כיון שלא נתייאשו מלקוברו וכן אם קרובי המת בתפיסה שאין אנינות חל עליהם מטעם זה וכן מי שנהרג בדרך אי גררו חיה או שטפו נהר ולא נתייאשו מלקוברו אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות ומונין לו ז' ול' (טו) מיום שנתייאשו מלקוברו [ו] כתב הרמב"ם שכל זמן שלא נקבר המת (טז) אינו אסור בכל הדברים שאבל אסור בהן וכן כתב הרי"ץ גיאת שאינו אסור

וכתב שכ"ל כדברי רבינו יהודה ואף ע"פ שבתשובות כלל כ"ז כתוב מעשה שאירע לא"א שמת לו ילד בשבת ולמו"ש לא הבדיל ויום ראשון לאחר שקברו המת הבדיל כיון שעדיין הוא זמן הבדלה למי שלא הבדיל בלילה עכ"ל צריך לומר שבשעה שמת לו אותו ילד עדיין לא הכריע כרבי' יהודה והיה נוהג כדברי הר"מ רבו ואחר זמן הכריע כדברי ר' יהודה ולפיכך פסק רבינו כדבריו בפסקים שהיו אחרונים וכן כתב בתשובות ה"ר יהודה בנו כתוב ששאלוהו על זה שדברי הרא"ש בתשובה סותרים למה שכתב בפסקים והשיב כשאני רואה פסקיו עם תשובותיו סותרין הריני הולך אחר הפסקים שהיו אחרונים וכ"כ עוד מדברי רבינו בטור ח"מ סוף סימן ע"ב: והמרדכי בסוף מ"ק כתב דברי הר"מ וכתב שאוכל בליל מ"ש בלא הבדלה ולמחר אחר שיקבר המת מבדיל וכ"כ הגהות בפ"ד וכן הלכה כתב הכלבו האונן הולך לבית הכנסת בין בחול בין בשבת והציבור מתפללין כדרכן ואין מונעין שום דבר מן התפילה על כך ואיני יודע למה יבא בחול לב"ה כיון שאינו מתפלל (ג):

כתב רבי' יצחק כשנפטרה אמי מורתי הודיעו הדבר לר"ת אחיה וכו' התוס' והר"י והרא"ש ז"ל בפ' מי שמתו כתבו מעשה זה וחזר הרא"ש לכתבו בפ' אלו מגלחין ומסיימים במעשה זה שאמר ר"י איני יודע אם היה רבינו מיקל בכך אם היה דר עמה בעיר:

וכתב א"א הרא"ש ז"ל וסברא חלושה וקלושה היא זו וכו' בפרק אלו מגלחין כ"כ כתב בהג"א פרק אלו מגלחין בשם א"ז משמע בירושלמי שהתלמידים מטמאין לרבן ונכון להם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כל היום מיהו לעיל פי' דלאחר הקבורה שרי לאכול בשר ולשתות יין עכ"ל ולפי דבריו הא מיהא בעוד שהרב מוטל לפניהם אסורים לאכול בשר ולשתות יין: מקום שנהגו שם שכתפים מיוחדים להוציא המת וכו' ירושלמי בפ' מי שמתו נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים וכתב הרמב"ן פירוש נמסר לרבים ולכתפים שהיו חבורות בעיר מזומנים על הקבורה וכשהשלים האבל צורכי הוצאתו מוסרין אותו לאותן חבורות על מנת שיוציאוהו לבית הקברות כשירצו ומשעה שנמסר להם המת אינו מוטל על האבל אלא על אותן הכתפים הלכך אוכל בבית אחר ואוכל בשר ושותה יין מעתה אף ע"פ שהמת בבית וכתבו הגהות מיימון פ"ד מספקא לן אם הולך הוא עם המת בספינה או בעגלה אי דמי לנמסר לכתפים אי לא (ג): **כתב** סמ"ק משנקבר המת אפי' נקבר ביום המיתה נהגו העם לבטל האנינות אע"פ שלקדשים אינו בטל כל היום: ומ"ש רבינו ומתוך כך הורה ר"י על מי שהוא תפוס ומת בתפיסה כו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' אלו מגלחין וז"ל הורה ר"י על יהודי אחד שתפסו המושל ומת בתפיסה ולא נתנו המושל לקבור דאין אנינות חלה על הקרובים דלא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו כיון שאין עליהן לקוברו ומ"מ לא נדמהו לנתייאש לקברו שיחול עליהם אבילות מעתה כמו בהרוגי ביתר (גיטין נז.) דהתם נתייאשו מלקוברו בכח המלכות וכן בדביתהו דר"א ב"ר שמעון (בב"מ פד:) כיון שלא היה עומד לקבור חלה עליו אבילות דסתימת הארון הוי כמו סתימת גולל אבל בנדון זה לא נתייאשו לגמרי לקוברו והיו מקוים בישועת השם שיערה ממרום רוח המושל לתתו לקבורה בדמים מועטים הלכך אבילות לא חלה על הקרובים ואוננים לא הוו כיון דאין יכולים להתעסק בקבורתו ודמיא להא דאמרינן בירושלמי דמת שמפנין אותו מקבר לקבר שהיה בדעתו מתחלה לפנותו דאין מונין לו משיסתם הגולל הראשון אלא משיסתם הגולל השני ומסתמא כשנקבר בקבר הראשון פסקה האנינות וגם כשקרובי המת הם בבית האסורים אין עליהם דין אנינות כיון שאין יכולים להתעסק בקבורתו ואמרינן נמי בירושלמי מי שנמסר לרבים או לכתפים אוכל בשר ושותה יין ומשמע ודאי דמיירי כשלא יצא מפתח הבית ואכתי לא חל עליו אבילות ואפ"ה פסקו ממנו אנינות כיון שנמסר לרבים ואין מוטל עליו לקוברו וכ"ש מי שהוא בבית האסורים שאין עליו דין אנינות כלל עכ"ל וגם הרמב"ן בת"ה כתב הוראה זו דר"י והחילוק שחילק בין אותו מעשה להרוגי ביתר אין הטעם מבואר בדברי הרא"ש והמרדכי אבל מדברי הרמב"ן הוא מתבאר שכתב שבאותו מעשה לא נתנו המושל לקוברו לפי שהיה רוצה עליו ממון הרבה יותר ממה שהיד משגת ואפי' היה ספק בידם לעשות אסור לפדותו בכל אותו ממון מפני תיקון העולם דכיון דבממון תלוי הדבר ואיפשר שאח"כ יתפייס בדמים מועטים ומפני כך לא חל עליהם אבילות אבל הרוגי ביתר שהיתה גזירת מלכות עליהם מחמת שנאה ולא מחמת ממון לא היתה עשויה לבטל ומפני כך חל עליהם אבילות מיד וגם ה"ר יונה כתב הוראת ר"י בר"פ מי שמתו וכתב דטעמו דר"י דלא חל עליהם אנינות משום דכיון שאינם טרודים בענין קבורה לא חיישינן שיתעצל בכבודו ובעסקו ואע"פ שלא נתייאשו מלבקש להתפשר עם השלטון בכל יום אפ"ה אין זה נקרא טרדא וחייבים במצות (ד): ומ"ש וכן מי שנהרג בדרך או גררו חיה או שטפו נהר וכו' אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות ומונים לו ז' ול' מיום שנתייאשו מלקוברו ופירש מלבקשו והכי תניא באבל רבתי (פ"ב) מי שנפל ליס או שטפו נהר או שאכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר מאימתי מונין להם משנתייאשו מלבקשו: ומ"ש שאין על הקרובים דין אנינות כן משמע מדברי הרא"ש שם גבי מעשה שאירע במגנצ"א: כתב הרמב"ם שכל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בכל הדברים שאבל אסור בהן כ"כ בפרק א' וכתב שמטעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שנקבר: וכ"כ הרי"ץ גיאת שאונן מותר בין מיתה לקבורה בתכבוסת וכולי כ"כ הרמב"ן בשמו בספר ת"ה והביא ראיה מפ"ק דכתובות (ד:) והרמב"ן דחה ראייתו וכתב על דבריו דודאי דברי שגגה הן דהא ת"ק אסר בתשמיש המטה אפילו בשבת אלמא

דרכי משה

בשר ולשתות יין בשבת: (ב) ולי נראה דאינו קשה על הכלבו כי ס"ל דאינו חייב לברך או להתפלל אבל אם רוצה רשאי ובמו שפסק רש"י והרמב"ם וע"כ כתב דאונן הולך לב"ה ואף ע"פ שאינו חייב מ"מ נוהגין שהולך אף בחול כנ"ל לתרץ דברי הכלבו אבל אין נוהגין כדבריו: (ג) ועיין בדברי רבינו יונה שכתב בסמוך: (ד) כתב עיד שם נושאין המת מעיר לעיר אם מקום קרוב הוא דיינינן לו כאילו מת מוטל לפניהם אבל אם נושאין לעיר אחרת רחוקה כגון מהלך שני ימים מותר עד שיביאו לעיר קבורתו:

לא

דרישה

בצורכי ציבור וכיוצא בו בזמן התפלה שפטור מלהתפלל וכמ"ש רבינו בא"ח ס"ס קל"ג ע"ש ומתוך העסק עבר זמן אותה תפילה שג"כ א"צ להשלימה בזמן תפלה שאחריה להתפלל שתים אחד לתשלומין כיון שגם כן בזמן העסק היה פטור מתפילה כמו באבילות דהכא דמה לי פטור מכח אונס דאבילות או עסק מצוה ולדעתי כ"ש הוא דהא בשעת עסקו בצרכי ציבור ג"כ עבד עבודת הש"י ומה יתרון לבעליו כ"א ראות עיניו וק"ל: [ד] שצריך להבדיל דקי"ל כו' ושמעתי שיש גדולים שאומרים לאחר להבדיל לפניו ושותין ובזה נפטר האבל ולא יתכן בעיני אלא יבדיל אחר שנקבר שמחות הר"ס מ"ו: [ה] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל כ"פ בפסקיו אבל בתשובה (כלל י"ז) כתב שהבדיל באותו מעשה שמת לו מת בשבת שעדיין לא הכריע דהלכה כר"י וכל מקום שפסקיו נגד התשובות הולכין אחרי הפסקים שהם דבריו האחרונים לכן כתב רבינו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (ועיין בא"ח ס"ס ע"ב ובב"י שם עכ"ה) אבל ב"י פסק כמהר"ם שצריך להבדיל: [ו] כתב הרמב"ם כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בכל הדברים כו' וכתב שמטעם

זה

פרישה

(יב) שצריך להבדיל דקי"ל מי שלא הבדיל במ"ש כו' בא"ח סימן רצ"ט שכן דעת התוספות ור"פ שמבדיל עד סוף יום ג' ומ"ש כל השבת כולה ר"ל כל הימים השייכין לשבת זה דהיינו עד סוף יום ג' וכמ"ש לעיל בסימן ר"ץ ובא"ע סימן קמ"ד ואף ע"ג דתפלה אמרינן דאין לו להתפלל שחרית שתים היינו משום דהתם עבר זמנה אבל הבדלה עד יום ג' נחשב הכל זמנה: (דשוב אינו מוטל כו' כנ"ל עכ"ה): (יג) שלא חל האנינות על הקרובים כו' כיון שאין טרודין בענין קבורה ואע"פ שלא נתייאשו מלבקש להתפשר עם השלטון בכל יום אין זה נקרא טרדא לחייב עליו שיתעצלו בכבודו רבי' יונה: (יד) מ"מ לא חל עליהם אבילות כו' שעכוב הקבורה מחמת ממון שאסור לפדותו מפני תיקון עולם ואפשר שיתפייס בדמים מועטים אבל הרוגי ביתר גזירת מלכות היה מחמת שנאה ולא מחמת ממון ולא עשויה לבטל לכך חל עליהן אבילות מיד רמב"ן: (טו) מיום שנתייאשו מלקוברו פירוש מלבקשו: (טז) אינו אסור בכל הדברים שאבל אסור בהן וכתב שמטעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שנקבר ועיין בדרישה:

דלכ"ע

אסור בין מיתה לקבורה בתכבוסת ובתספורת וברחיצה ותשמיש המטה ובשאר גזירת שבעה וכתב הרמב"ן שגגה היה מה שהתירו בתשמיש המטה (יז) דכולי עלמא בחול אסור בו וכן קצת דיני אבילות נוהגין בו כגון רחיצה וסיכה (יח) ק"ו מאכילת בשר ושתיית יין וא"צ לומר בשמחה ובתספורת (יט) ואסור בהנחת תפילין ואסור בשאלת שלום שאף אחרים אסורין כשהמת בעיר ובמלאכה נמי (כ) אי במלאכת עצמו אף אחרים אסורין וכבר אמרו שאסור לישב אפי' ע"ג מטה כפויה אלא ע"ג קרקע צריך לישב ולא אמרו אלא שאינו הולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת ראש ובכפיית המטה והקילו באלו מפני שהוא טרוד בעסקי המת ומוטל עליו לקוברו ולילך מעיר לעיר ואם באת להחמיר עליו בחליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש אף עסקי המת נפסדים בכך לפיכך לא החמירו עליו באלו אע"פ שמותר לאכול בשר ולשתות יין משנמסר לכתפים (כא) היינו משום שאינו מוטל עליו לקוברו אבל בעדונין ובשמחה אסור וכ"כ הר"ר פרץ שאסור בכל מה שנוהג באבל חוץ מנעילת הסנדל ומדברי בעל התוספות יראה שאינו אסור אלא בבשר ויין ותשמיש המטה אבל בשאר כל דיני אבילות מותר [ז] המשמר המת אפילו שאינו מתו פטור מק"ש ותפילין ומכל מצות האמורות בתורה היו שנים זה משמר וזה קורא :

שמב

מי שהכין כל צרכי חופתו שאפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו (א) ומת אביו של החתן או אמה של הכלה שאין להם מי שיטריח בשבילם לפעם אחרת וגם הוא בענין שאם ידחה החופה (ב) יפסיד מה שהכין כגון שאינו נמכר (ג) מכנים את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש (ד) [א] וכיון שחלה עליו החופה הויא ליה לדידיה כרגל ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות וכל ז' ימי המשתה שהן לו כרגל נוהג בהן דברים שבצינעא (ה) ואסור בתשמיש המטה הילכך כל שבעת ימי המשתה (ו) ושבעת ימי האבל (ז) [ב] הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וכתב הראב"ד דתרווייהו דוקא שיהיו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה [ג] ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כמו עם שאר נשים ואינו אסור אלא בתשמיש המטה אבל במיני פרישות במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר (ח) ולא עוד אלא אפי' בחיבוק ונישוק וכיוצא בו מותר וא"א הרא"ש ז"ל כתב הרבה הפליג החכם להחמיר בלילה (ט) להצריך שתי משמרות והפליג

בית יוסף

אלמא בחול לית דינא ולית דיינא דאסור ותמה על עצמך בבשר ויין אסרוהו ק"ו בתשמיש המטה שאפי' קל שבקלים אינו עושה כן וכ"ד רבינו הגדול ז"ל עכ"ל והמרדכי כתב במ"ק דבפ"ק דכתובות משמע דאונן מותר בתשמיש המטה ויש שמתירין וכן עמא דבר עכ"ל והכי נקיטינן להחמיר : ומ"ש וכן קצת דיני אבילות נוהגין בו כגון רחיצה וסיכה וכו' עד אבל בעדונין ושמחה אסור כ"ז בת"ה קרוב לנוסחו : ומ"ש וכבר אמרו שאסור לישב אפי' ע"ג מטה כפויה אלא ע"ג קרקע צריך לישב הוא מדתניא באבל רבתי (פי"א) כל זמן שמתו מוטל לפניו אינו ישן לא ע"ג מטה זקופה ולא ע"ג מטה כפויה ופי' הוא ז"ל אלא ישן ע"ג קרקעו וכדאמרינן אינו מיסב עכ"ל : ומ"ש שאינו חולץ מנעל וסנדל כ"כ הגה"מ בפ"ד בשם סמ"ק וכתב דמטעם זה מותר לצאת מפתח ביתו כי צריך לחזר אחר צרכי המת :

המשמר את המת אפילו שאינו מתו פטור מק"ש וכו' ברייתא פרק מי שמתו (יח.) :

שמב מי שהכין כל צרכי חופתו וכולי ברייתא בריש כתובות (ג :) ופירש"י מכניסין את המת לחדר שלא יקברוהו דא"כ חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל ושוב לא יוכל לכנוס עד שיעבור האבל ופורש ויקברו את המת מיד דכיון דחלה עליה חתונה הויא לגביה כרגל ולא אתיא אבילות וחיילא :

ומ"ש ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות שם בברייתא' וכתב הר"ן דלדברי הגאון דיום מיתה וקבורה חייב באבילות מדאורייתא טעמא דנוהג ימי משתה ברישא הוי משום דב"ד מתנים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ולפ"ז אינו ראוי להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום אלא שאינו חייב לעשות מעשה של אבילות והיינו שב ואל תעשה עכ"ל . ואמרינן בגמ' דדוקא נקט אביו של חתן או אמה של כלה דאבי החתן הוא הטורח בצרכי סעודה ואמה של כלה היא המכינה תכשיטין ואם לא יכנוס עכשיו שוב אין מכין להם ומפני כך התירו להכניס את המת לחדר והחתן והכלה לחופה אבל מת אבי הכלה ואם החתן לא וכתב הר"ן ואמה של כלה וכגון דאיכא תמרוקי נשים וקישוטין שאין מתקיימים דאי לא באותם שהכינה לה תנשא לאחר ז' ימי אבילות ולא צריכה לה לאיטרח עליה : ומ"ש וכל ז' ימי המשתה שהן לו כרגל נוהג בהם דברים שבצינעא ואסור בתשמיש המטה שם : ומ"ש הילכך כל ז' ימי המשתה וז' ימי האבל הוא ישן בין האנשים וכו' שם בברייתא : וכתב הראב"ד דתרווייהו דוקא וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב הרבה הפליג החכם להחמיר בלילה וכו' בפ' א"מ והרמב"ן בת"ה הביא דברי הראב"ד וכתב עליהם כבר הורה זקן ולענין הלכה כיון שהרמב"ן הודה לו הכי נקיטינן וכתבו הגהות מיימון בפי"א אהא דאמרינן הוא ישן בין האנשים וכו'

וכתב ילך הוא אצלה או היא תלך אצלו וכיון דלא הצריכו שימור אלא בשינה שהוא בלילה בשעת אבילות ואע"ג דאבילות זו קילא ליה לא חיישינן להרגל דבר ביום כיון דבלאו הכי אסור לשמש ביום :

ב"ח

דאסור דליתא אלא דפוסק כהר"ר יוסף הלוי רבו דלת"ק רשות הוא כמ"ש הר"ר יונה משמו וע"ש והכי משמע נמי ממ"ש הרי"ף בפרק אלו מגלחין כשהביא לשם הברייתא דת"ר מי שמתו מוטל לפניו וכו' עד א"ר יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו כתב וז"ל דת"ק סבר חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מתשמיש המטה ור"ג סבר חייב נמי בתשמיש המטה וקי"ל כת"ק עכ"ל אלמא דס"ל דבין רשות לחובה קמיפלגי אלא דהרבינו יונה כתב ע"ש הרי"ף דאוסר בתשמיש המטה כת"ק וכ"כ הרמב"ן בספר ת"ה אבל לא משמע הכי מלשונו שהבאתי . ודו"ק : ועיין במ"ש לעיל סעיף ב' : ומ"ש ואע"פ שמותר לאכול בשר ולשתות יין משנמסר לכתפים והיינו משום שאינו מוטל עליו לקוברו כצ"ל והיינו בוא"ו והכי פי' ואע"פ שמותר וכו' והיינו משום וכו' דאלמא כל זמן שלא נקבר אינו אסור באבילות דאי הוה אסור לא הו"ל להתירו לשמוח בבשר ויין דאע"פ שאינו מוטל עליו לקוברו ובטל ממנו שאר אנינות מ"מ לא הו"ל לשמוח ומשני וקאמר אבל מ"מ בעדונין אסור כצ"ל מ"מ כלומר הא דשרי בבשר ויין כשנמסר לכתפים אינו חשוב שמחה כי לא התירו לו אלא לפי שאין שוב אנינות כיון שנמסר לכתפים אבל לשמוח ולהתעדן בבשר ויין לא התירו לו :

שמב מי שהכין כל צרכי חופתו וכולי ברייתא בריש כתובות ודוקא שהכין כל צרכי חופתו אבל אם לא הכין הכל כגון שאפו פתו וטבח טבחו ולא מזג יינו או איפכא דהשתא בע"כ צריך הוא להשתדל להכין לו יין ידחה החופה וישתדל לו להכין לפעם אחרת גם הפת והבשר וכן צריך לפרש דהכינו כל התכשיטין להכלה מה שצריך לחופה דאם לא הכינו כל התכשיטין ומתה אמה של הכלה תדחה החופה מטעמא דאמרן : ומ"ש וכיון שחלה עליו החופה הו"ל לדידיה כרגל וכו' כתב הרמב"ן בספר ת"ה [דף כ"ד ע"ג] ומנא הא מילתא דאמור רבנן חופה כרגל כדתניא וביום הראות בו יש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה מכאן אמרו חתן שנראה בו נגע נותנין לו כל שבעת ימי המשתה לו ולאצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל עד כאן לשונו :

ומ"ש וכל ז' ימי המשתה שהן לו כרגל נוהג בהן דברים שבצינעא אסור בתשמיש המטה הילכך כל ז' ימי המשתה וז' ימי אבילות הוא ישן בין האנשים וכו' שם בברייתא ואע"ג דבאשתו נדה היכא דבעל לא חיישינן להרגל וא"צ שימור וכן באבילות דעלמא לא חיישינן קאמר בגמרא דהכא חיישינן טפי דאבילות דהכא קילא ליה משום דנוהג ז' ימי משתה ואחר כך ז' ימי אבילות אבל קשה למה צריך שימור בז' ימי המשתה תיפוק ליה משום דם בתולים דאסורה לו כנדה וחמיר ליה וי"ל דאה"נ דאם היתה בתולה א"צ שימור אלא הכא מיירי בהיתה בעולה ועי"ל דצריך שימור משום אבילות היכא דיש לו אשה אחרת :

וכתב הראב"ד דתרוייהו דוקא וכו' טעמא דבחדא ודאי איכא למיחש שמא בלילה אלמא דביום א"צ שימור ומותר להתייחד עמה כמו עם שאר נשים שלו

ומ"ש

פרישה

(יז) דכ"ע בחול אסור פי' לע"פ שהרמב"ם אוסר אף בשבת מ"מ כתב אע"פ שיש חולקין ע"ז (רשב"ג פליג את"ק ומתיר בשבת עיין בב"י עכ"ה) אבל בחול כ"ע מודו. אבל שעיקר כדלעיל דאף בשבת אסור וק"ל מ"ז : (יח) ק"ו מאכילת בשר ושתיית יין פי' שיש בהן שעה אפ"ה אסור בהם : (יט) ואסור בהנחת תפילין פי' דהרמב"ם כתב שאינו אסור בכל הדברים שאבל אסור בהן וזה ודאי אינו דהא ודאי אסור בהנחת תפילין : (כ) אי במלאכת עצמו אף אחרים אסורים פי' אסורים להתעסק במלאכת האונן אפי' יש סבורתא ואם אין סבורתא אפי' כל העולם במלאכתן אסור כמ"ש לקמן סימן שמ"ג וסש"א : (כא) היינו משום שאינו מוטל עליו לקברו אבל מ"מ בעידונים כו' כצ"ל ופי' אלמא כל זמן שלא נקבר אינו אסור באבילות דאי הוה אסור לא הו"ל למשרי לשמוח בבשר ויין אפי' אינו מוטל עליו לקברו ובטל ממנו שאר אנינות מ"מ לא הו"ל לשמוח ומשני אבל מ"מ אסור בשמחה. ובשר ויין לאו היינו משובין שמחה ולא אסרוהו אלא משום אנינות וכאשר הגהתי מצאתי בספרי ת"ה · ולעד"נ דה"ק אף ע"פ שמותר כו' ולעיל לא אסר רחיצה וסיכה אלא מכח ק"ו מאכילת בשר אבל מ"מ י"ל כשנמסר לכתפים שמותר באכילת בשר יהא מותר ג"כ ברחיצה וסיכה לכך קאמר דמ"מ בעידונים אסור והאי נמי רחיצה וסיכה עידון הוא ואסור וא"ל נימא דיו ולא נחמיר ברחיצה וסיכה יותר מבבשר ויין די"ל הואיל שהתפשט האיסור מכח ק"ו שוב אין לו היתר הואיל שאחר הקבורה הם אסור שוה נראה כהוכחה ועלולא שיהיו אסור שעה אחד ואח"כ יהיו מותר ויחזרו אח"כ להיות אסור :

סי' שמב (א) ומת אביו של חתן כו' פי' אב החתן רגיל להכין צרכי סעודה ולא אמו ואם הכלה מכינה תמרוקי הנשים ותכשיטים ולא אביה גמ' : (ב) יפסיד מה שהכין כגון שאינו נמכר וגם אינו מתקיים בעינו אם ישהה אותו : (ג) מכניס את המת לחדר דאם יקברוהו יחול עליו אבילות בסתימת הגולל ושוב לא יכול לכנוס לחופה עד שיעבור האבילות ומיד אחר הבעילה יקברוהו לכך פירש שדברים שבצינעא נוהג רש"י ואפילו למ"ד אבילות יום ראשון (יום מיתה וקבורה) דאורייתא אדמוהו רבנן בשב ואל תעשה (ולפ"ז אין ראוי להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום אלא שאינו חייב לעשות מעשה של אבילות והיינו שב ואל תעשה עכ"ה) ר"ן : (ד) וכיון שחלה החופה הו"ל לדידיה כרגל כו' עיין בדרישה :

(ה) ואסור בתשמיש המטה פי' אפי' לדידהו שהיו בועלין אחר בעילת מצוה ומש"ה מותר בחיבוק וניסוק והא דכתב ואסיר בתשמיש המטה אף ע"ג דהוא בכלל דברים שבצינעא משום דבעי למכתב עליו הלכך כל שבעת ימי המשתה כו' ומש"ה פרטיה וע"ל סימן ת' שכתב שיש בכלל דברים שבצינעא ת"ה ורחיצה ונעילת הסנדל : (ו) וז' ימי האבל הוא ישן כו' דכיון דהקילו בו לדמות האבילות בו' הראשונים הששו שמא יקל לומר שנדמה לגמרי אף לענין בעילה לכך הצריכו שמירה גמרא בפ"ק דכתובות וע"ש דלכאורה יש לחלק בין אבילות דרבנן דקיל בעיניו ובין נידה דאורייתא דמקילין ביה לעיל ס"ס קצ"ב לאחר ביאה ראשונה ע"ש : (ז) הוא ישן בין האנשים כו' עיין בדרישה : (ח) ולא עוד אלא אפי' חיבוק וניסוק וכיוצא בו מותר כו' גם הרא"ש לא פליג אלא דלריך שמירה גם ביום אבל מודה דבשאר פרישות א"כ הרחקה וכמ"ש רבינו בסמוך וצ"ע הא כתב רבינו לעיל בסימן קצ"ג אליבא דכ"ע דבזמן הזה לאחר שבעל אפי' לא ראה דם צריך לפרוש בכל הפרישות כדין נידה ואפשר דהכא לא איירי מדין דם בתולים אלא מדין הרחקה מכח אבילות ומיירי מאלמנה דליכא למיחש בה לדם כ"א איסור תשמיש מכח אבילות ודו"ק : [ט] להצריך ב' משמרות פי' ובכל משמר צ"ל ב' שמא האחד יצטרך לנקביו או ישן

בלילה

דרישה

זה רמז דוד ושך כשמת הילד טרם שנקבר והרמב"ן דאסר רחיצה אין לו סתירה מדוד די"ל דהרמב"ן לטעמיה אזיל דכתב רבינו לקמן בשמו בסימן שפ"ח דלאחר שנקבר המת בשעת סעודת הבראה היו נוהגין שמרחיצין את האבל להעביר ממנו הזוהמא וסבר הרמב"ן דהרחיצה של דוד היה אחר קבורה בסעודת הבראה והרמב"ם אפשר לומר שהוא לא סבר מנהג זה ולכן מוכח מדוד דהרחיצה מותר קודם קבורה וק"ל (וי"מ משום דאותו הילד אפשר דלא הוי בר קיימא דהא מת תוך ל' כמ"ש במקרא דשמואל ומבואר לעיל סימן ש"ם דכל דלא קים ליה שכלו חדשיו אין אבילות נוהג בו וה"ה מרמזינו דתשמיש המטה דאסור נלמד מדוד כמ"ש ל' סימן שפ"ג ש"מ דנהג אבילות עכ"ה) א"כ אפשר דס"ל דבמלך דבעינן שיהא מכובד כדכתיב מלך ביופיו תחזינה עיניך לא גזרו חכמים עליו רחיצה וסיכה וכמ"ש בסימן שאחר זה שהתירו לחתן בז' ימי חופתו גיהוץ ותספורת אף שכבר קברו המת וכה"ג אסור אפי' ברגל משום אבילות לשאר אנשים משום דחתן דומה למלך : (שאינו חולץ מנעל סנדל כו' ומטעם זה מותר לצאת מפתח ביתו כי צריך לחזור אחר צרכי המת הג"מ פ"ד עכ"ה) : [ז] המשמר את המת אפי' אינו מתו כו' כתב ראבי"ה נשים עוסקים ומשמרות הולכים הקרובים לפני ב"ה ומתפללים מאגודה מ"ז :

סי' שמב [א] וכיון שחלה עליו החופה הו"ל לדידיה כרגל כו' לפי מ"ש לקמן בסימן שס"א ובא"ע סימן ס"ה והבאתי ראיה מל' הגמרא והמרדכי ובשאר הפוסקים דמה שמכסין ראש הכלה בשמרית מקרי חופה ע"ש . נ"ל ג"כ לסמוך אזה דאם ימרע מלילה אבילות לחתן או כלה אחר שכיסו ראש הכלה דא"כ לפסוק ז' ימי המשתה אלא קוברין המת מיד ונדחו ז' ימי אבילות עד אחר ז' ימי המשתה כדין אי מת אביו של החתן כו' שכתב רבינו כאן ודו"ק ואפשר לחלק ולומר דדוקא בימיהן דהיו מקדשין מתחילה בשעת שידוכין מש"ה מתחיל החופה בשמרית דשייך יחוד אחר שכבר נתארסה משא"כ בזמנינו מיהו נראה דגם בימי המרדכי לא היו מקדשין כ"א תחת החופה כבזמנינו ואפ"ה קרא חופה מעשת כיסוי הכלה : [ב] הוא ישן בין האנשים כו' וכן האשיר"י הביא דברין בפ"ק דכתובות וא"כ ארבע שומרים צריכין והסמ"ג והמרדכי כתב דסגי באחד . והמנהג לייחד אחד עם החתן ואחד עם הכלה . וב"י הביא הג"מ שכתבו בשם הרמב"ן מיעוט אנשים ב' מיעוט נשים ב' : [ג] ודוקא בלילה אבל ביום כו' וכ"פ

ב"י

והפליג להקל ביום להתיר יחוד חיבוק ונישוק ואיפכא מסתבר' [ד] כי א למראית העין היצר מתגבר הלכך יחוד אסור ביום כמו בלילה אבל במיני פרישות א"צ להרחיק וא"צ שתי משמרות (י) אלא הוא בין האנשים או היא בין הנשים וכתב הרמב"ן מנין ל' אינו מונה אלא משבעת ימי האבילות ואילך ואינו דומה לקובר מתו ברגל שהרגל עולה לו למנין ל' אע"פ שאינו מונה ז' אלא לאחר הרגל (יא) דהתם נוהג מצות ל' ברגל (יב) אבל הכא כל שבעת ימי החופה מותרין בגיהוץ ותספורת הילכך לא סלקי כלל (יג) וכ"כ א"א ז"ל והיכא שאין לו פסידא שיכול למכור מה שהכין או אפי' אית ליה פסידא (יד) ומת אמו של החתן או אביה של כלה או אחד משאר הקרובים שנשאר להם מי שיכין להם לפעם אחרת לא התירו לדחות האבילות וכתב בעל הלכות שמכניסים המת לחדר ואת החתן והכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי אבילות ואח"כ ז' ימי המשתה וכ"כ הרי"ץ גיאת ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא קובר אותו מיד ונוהג ז' ימי האבילות ודוחה הופתו עד שיעברו כל ל' יום אם לא שיש לו בנים קטנים או לא קיים פריה ורביה כאשר יתבאר והרמב"ן כתב שאין מאחרין החופה ל' יום (טו) כיון דטריה ליה וקאי עליה מילתא:

שמג מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה ואם יש חבורות בעיר שכל א' מתעסק במתים ביומה כל א' מותרת ביום שאינו יומה בד"א שלא בשעת הוצאתו אבל בשעת הוצאתו הכל בטלים כדלקמן כתב הרי"ץ גיאת בהלכות מוקי לה (א) דוקא במת מצוה שאין לו קוברין ולא נהירא אלא בכל מת איירי א (ב) רב המנונא איקלע למתא שמע קול שיפורא דשכבא וחזי להנך אינשי דעבדי עבידתא אמר בשמתא ליהוי הנך אנשים לאו שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא כדפרישית וכתב הרמב"ן (ג) מכאן אני שומע כל הרואה מת ואינו מלוהו (ד) עד שיהא לו כל צרכו בר נדוי הוא [ה] אין שיאלין שלום זה לזה והמת בעיר

ומ"ש להר' חיבוק ונישוק נראה דאזיל לטעמו דלגבי סמוך לווסתה התיר ג"כ בכל הקריבות משום שאין שם אלא חששא של דבריהם דוסתות דרבנן ולכן אין לאסור אלא תשמיש אבל חבוק ונשוק שרי כדכתב בית יוסף בשם הראב"ד לעיל בסימן קפ"ד ס"י וה"נ הכא לא אסרו משום אבילות דרבנן אלא תשמיש אבל חבוק ונשוק וכיוצא בו מותר ומה שהרא"ש השיג עליו מסברתו בלא ראייה איני משגה ועוד דמ"ש ואיפכא מסתברא כי למראית העין היצר מתגבר ויממא הלא ביה"כ לא הכריעו בסברא זו אלא איפכא הכריעו בירושלמי כדתנן בפרק מקום שנהגו מקום שנהגו להדליק נר בליל יה"כ מדליקין ובמקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין ותנא שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד פי' להפריש מתשמיש האומר להדליק שאסור לשמש מטתו לאור הנר והאומר שלא להדליק מפני שרואה אותה ומתאוה לה ובירושלמי גרסינן מקום שנהגו להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע שכן הוא שהרי האיש צנוע הוא ואינו משמש לאור הנר וכל זה מביאו ב"י בא"ח סימן תר"י שמעינן דסברת הראב"ד עיקר גם הרמב"ם הודה לו והכי נקטינן מיהו עכשיו נוהגין לייחד אחד עם החתן ואחד עם הכלה ואין מצריכין ב' אנשים וב' נשים כמ"ש בהגהת מיי' ומביאו ב"י גם לא כסמ"ג והמרדכי דמקילין דסגי באחד אלא צריך ב' מיהו אם מייחדים עמהם קטן וקטנה צריך שיהיו יודעין טעם ביאה ושאינה מוסרת עצמה לביאה כמו שמבואר בא"ע סימן כ"ב: וכתב הרמב"ן מנין ל' אינו מונה וכו' כ"כ בספר ת"ה [דף כ"ד ע"ג] וכתב הטעם דבשבעת ימי חופה מותר בגיהוץ ובתספורת משום מלך ביופיו תחזינה עיניך ויש להקשות להר"ן שכתב ברפ"ק דכתובות דאף ע"ג דלגאון יום מיתה ודיריה מחייב באבילות דאורייתא וז' ימי המשתה מדרבנן היא ב"ד מתנים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ועל כן כל אותו היום אין לו להתעסק בשמחה אלא שאינו חייב לעשות מעשה אבילות והיינו שב ואל תעשה עכ"ל ומביאו ב"י והרי להרמב"ן גיהוץ ותספורת מעשה של שמחה היא ועוקר דבר מן התורה במעשה ואין לומר דלהרמב"ן אין שום אבילות דאורייתא אפי' ביום א' שהרי הוא ז"ל הסכים לדעת הגאון כמ"ש רבינו לקמן בסי' שצ"ח ע"ש ועוד תימה לדעת הרמב"ן שמתיר גיהוץ ותספורת והלא אם אין בגדיו מגוהצין וכן אם אינו מספר שער ראשו וזקנו דברים שבצינעא הוא דאינו מפורסם שמשום אבל הוא דשמא לפי שאין בגדים מגוהצין ואין הספר מזומן לספר אותו ע"כ נראה לאסור גיהוץ ותספורת כמו תשמיש המטה דכולן דברים שבצינעא ניהו אלא מיהו דינו של הרמב"ן אמת דאינו דומה לקובר מתו ברגל דעשה דרבים הוא דכתיב ושמחת בחגיך ואעפ"כ נוהג דברים שבצינעא הלכך עולין לו ימי הרגל למנין ל' אבל הכא איפכא הוא הרגל הוא שלו בלבד לנהוג בו ז' ימי המשתה הלכך אע"פ שנוהג דברים שבצינעא אין עולין לו למנין ל': **והיכא** שאין לו פסידא וכו' ואע"ג דגם ממ"ש האלפסי רפ"ק דכתובות משמע דס"ל כבה"ג ורי"ץ גיאת כדכתב הרא"ש והר"ן מ"מ כיון שלא כתב כן הרי"ף בפירוש לא הביא רבינו דבריו אלא דברי בה"ג ורי"ץ גיאת שכתבו כך בפי' ולענין הלכה כיון דהרמב"ן והרמב"ם כתבו כהרא"ש הכי נקטינן שלא לעשות החופה עד שיקברוהו תחלה וינהוג שבעת ימי אבילות ואחר כך יעשה החופה ולפע"ד אפשר לפרש כך גם דברי הרי"ף שהרי גם הרמב"ם כתב ספי"א כלשון הרי"ף דנוהג שבעת ימי אבילות מתחלה ואח"כ כתב דעושין החופה אחר ז' ימי אבילות ע"ש אלא מיהו לא קי"ל כהרא"ש שדוחין חופתו עד אחר ל' אלא כמ"ש הרמב"ן שאין מאחרין החופה ל' יום כיון דטריח ליה וקאי עליה מילתא ובמקצת ספרי רבינו כתוב הרמב"ם וטעות הוא דלשון זה כתבו הרמב"ן בספר ת"ה [דף כ"ד ריש ע"ג] אכן גם הרמב"ם הסכים לזה כמפורש כמ"ש סוף פ' י"א:

וכו' כתב רא"בן מיעוט אנשים כ' מיעוט נשים שתים (א): וכתב הרמב"ן מנין ל' אינו מונה אלא מז' ימי האבילות ואילך וכו' בת"ה וכ"כ הרמב"ם בפ"א ומ"ש דכל ז' ימי החופה מותרים בגיהוץ ותספורת כתב הרמב"ן דטעמא משום דכתיב (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: והיכא שאין לו פסידא וכו' כל זה כתב הרא"ש בפרק א"מ וכתב שם שמדברי הרי"ף נראה שסובר כדברי בעל הלכות וכ"ד הר"י גיאת והוא ז"ל כתב עליהם דלא מסתבר כלל וגם הרמב"ן כתב בת"ה על דברי ב"ה והר"י גיאת שהם דברי טעות ולענין הלכה נקיטינן כדברי הרמב"ן והרא"ש וגם הגהות מיימון כתבו פי"א דלא נראה לרא"בי"ה ודברי בה"ג ומ"ש רבינו שנשאר להם מי שיכין להם לפעם אחרת מבואר מתוך מה שכתבתי שאמרו בגמרא דדוקא נקט אביו של חתן או אמה של כלה אבל איפכא לא: **והרמב"ם** כתב שאין מאחרין החופה ל' יום וכו' ז"ל בספי"א אבל אם מת אביה של כלה וכו' נוהג ז' ימי אבילות תחלה ואח"כ תכנס לחופה וינהגו ז' ימי המשתה ומשמע לרבינו שתיכף שעברו ז' ימי האבל קאמר הרמב"ם דתכנס לחופה ונתן טעם לדבר משום דטריח ליה וקאי עליה מילתא וכן כתב הרמב"ן בת"ה וז"ל שמע מינה דכל היכא דאית ליה פסידא מכניסין את המת לחדר וכו' והיכא דאיפשר ולית לה פסידא קוברין את המת תחלה ונוהג ז' ימי אבילות ואח"כ מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה ונוהג ז' ימי המשתה מיד ולא מאחרין ליה שלשים כשאר נישואין כיון דטריח ליה וקאי עלויה מילתא עכ"ל ואיפשר שמה שכתב רבינו כאן הם דברי הרמב"ן וטעה הסופר וכתב מ"ם במקום נו"ן ולענין הלכה נקיטינן כדברי המיקל באבל: **שמג מת** בעיר כל בני העיר אסורים במלאכה ואם יש חבורות בעיר וכו' בפרק אלו מגלחין (כז:) רב המנונא איקלע למתא שמע קול שיפורא דשכבא וכו' וכתבו רבינו בסמוך ומ"ש בד"א שלא בשעת הוצאת המת אבל בשעת הוצאת המת הכל בטלים כ"כ הרא"ש בסוף מ"ק והוא מדברי תוס' פ"ב דכתובות (יז.): **כתב** הרי"ץ גיאת בהלכות מוקי לה דוקא במת מצוה וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה וכתב עליו ולא היא דשמעתא סתמא אמורה ועוד דרב המנונא דשמתינהו מי ברור ליה דמת מצוה הוה אלא במת בעלמא הוה מעשה וב"י כתב בסוף מ"ק אי איכא יורשים דחייבים בקבורתו אין אחרים צריכים להתבטל עכ"ל ודבריו כדברי הרי"ץ גיאת וכבר נתבאר שהרמב"ן חולק עליו והלכה כוותיה דמסתבר טעמיה וגדול שבאחרונים הוא: **רב** המנונא איקלע למתא וכו' פ' א"מ (כז:): אין שואלין זה לזה וכו' בד"א בכפר קטן וכו' פ"ק

שמג מת בעיר וכו' הכי מוכח מעובדא דרב המנונא שהביא רבי' בסמוך: כתב הרי"ץ גיאת בהלכות מוקי לה דוקא במת מצוה שאין לו קוברין וכו' ר"ל בה"ג מוקי לה דוקא במת מצוה ובמקצת ספרי רבינו כתוב להדיא בה"ג מוקי לה וכו' וה"א בה"ג ריש ה' אבל [דף מ"א] והיכא דאיכא מת מצות דלית ליה קוברים כ"ע מיחייבי לאיעסוקי ביה דא"ר יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה וה"מ דלא מיפלגא מתא בציבורא ובחבורתא אבל מיפלגא מתא בחבורתא הנך דרמי עלייהו לאיעסוקי ביה הוא דאסורין אבל הנך אע"ג דלא אתו לכבוד בעלמא לא אסורין עכ"ל והכי משמע כמי ממ"ש הרי"ף ס"פ אלו מגלחין אמר רב יהודה אמר שמואל מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה ואי אית ליה מאן דקאים בצרכי המת שרי אלמא דוקא במי שאין לו מי שיעסק צרכי המת דהיינו מת מצוה שאין לו קוברין קאמר דאסור הא לא"ה לא: ומ"ש ולא נהירא אלא בכל מת איירי דרב המנונא וכו' כצ"ל דרב בדלי"ת ומייתי ראיה מעובדא דרב המנונא דמשמע דמיד ששמע קול שיפורא וחזא אינשי דעבדא עבידתא שמתינהו ולא חקר ודרש אם יש לו קוברין אלמא דבכל מת איירי: ומ"ש וכתב הרמב"ן מכאן אני שומע כל הרואה מת ואינו מלוהו וכו' כלומר שאינו מתלוה ומטפל עמו עד שיהא לו כל צרכי קבורתו בר נדוי הוא ועי"ל בסימן שס"א: **אין** שואלין שלום זה לזה וכו' פ"ק

דרכי משה

שמב (א) לא נהגו כן רק נהגו ליקח קטן לחתן וקטנה לכלה:

כתב

דרישה

צ"י ורמ"א כתב מנהג שלנו כמ"ש מ"ו ואוסר ליחד ביום בלא קטן או קטנה: [ד] כי למראית העין היצר מתגבר ומ"ת הא שנינו בפ' מקום שנהגו וכתבו רבינו לעיל בא"ח בסימן תר"י וז"ל מקום שנהגו להדליק נר בליל יום כפורים מדליקין ופירש"י משום שאסור לשמש מטתו לאור הנר ש"מ דאף במקום איסור תשמיש חוששין טפי שישמש בלא מראית עין מבמראית עין וי"ל דשאני הכא דאפשר ע"י האפלת טליתו משא"כ התם דלאור הנר אסור לשמש אפי' ע"י האפלת טלית וכמ"ש רבינו לעיל בא"ח ס"ס ר"מ בשם הראב"ד וה"מ ורמ"א התיר שם דוקא ע"י מחיצה גבוה י' טפחים ובשבת וי"כ ליכא למיחש שיעשה מחיצה באיסור ועי"ל דהתם לא חשדינן שיעשה איסור במזיד וישמש אלא חיישינן שמא ישכח וישמש ועשו היכר בנר שיזכור שאסור לשמש:

סי' שמג [ה] אין שואלים שלום זה לזה כו' וכן מצאתי בכתבי מהר"י סימן כ"ס וז"ל בספר חסידים נמצא דאין שואלים בשלום כשיש שם מת בעיר עד לאחר הקבורה

פרישה

בלילה וכמ"ש בא"ע סימן כ"ב: (י) אלא הוא בין האנשים כו' כאן לא כתב הוא ישן בין האנשים כמ"ש הראב"ד הכ"ל דהוא ס"ל דאפי' ביום בלא שינה צריך שימור: (יא) דהתם נוהג מצות שלשים ברגל פי' שאסור ברגל בגיהוץ ובתספורת: (יב) אבל הכא כל ז' ימי החופה מותרין כו' משום מלך ביפיו תחזינה עיניך: (יג) וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל ואע"ג דהרא"ש פליג אהרמב"ן וס"ל דמותר ברגל בדברים שאסורים משום אבל כמ"ש לקמן ריש סימן שצ"ט מ"מ מדין רגל עצמו לאסר בקצת דברים שאסורים באבל כגון לגהץ ולספר ואינו מתיר שם אלא ללבוש המגוהץ משא"כ בחתן אפי' לגהץ מותר וק"ל: (יד) ומת אמו של חתן כו'. שנשאר אב החתן ואם הכלה הרגילין להכין צרכיהן: (טו) כיון דטריח ליה וקאי עליה מילתא אלא מיד לאחר ז' ימי אבילות נכנס לחופה ועושין ז' ימי משתה ולענין הלכה נקיטינן כדברי המיקל באבל ב"י:

סי' שמג (א) **דוקא** דמת מצוה ר"ל מת שאין לו קוברים שעליהם היה מוטל (ואז כל בני העיר אסורין במלאכה וזו"ק עכ"ה): (ב) דרב המנונא איקלע למתא

פי' ז"ל הרמב"ן בת"ה דשמעתא סתמא אמורה ועוד דרב המנונא דשמתינהו מי בריר ליה דמת מצוה הוי אלא במת בעלמא הוי מעשה: (ג) מכאן אני שומע כו' ר"ל מכאן שמעינן כל מי שאינו נוהג עם המת כדינו בר נידוי הוא (ור"ל דכמו דלענין עשית מלאכה מנדין כשאין כאן כדי צורכי המת ה"ה לכל צורכי קבורה ה"ה כשאין כאן כדי כל צרכו עכ"ה): (ד) עד שיהא לו כל צרכו פי' כל צרכו לענין לויה ע"ד שנתבאר לקמן בסימן שס"א: אין שואלים שלום זה לזה כו' ועד"ר:

וכל

חדושי הגהות

שמב א רבים הקשו ע"ז מהא דאמרינן (פסחים נג:) גבי ליל יום הכיפורים דיש נוהגין להדליק נר כדי שלא ישמש מטתו והביאו הטור בא"ח סימן תר"י דאדרבה יותר יש לחוש בלא מראית העין מבמראית העין וכתב הדרישה ליישב דשאני הכא דאפשר ע"י האפלת טלית דביום מותר לשמש בהאפלת טלית משא"כ התם דלאור הנר אסור לשמש אפי' ע"י האפלת טלית וכמ"ש רבינו הטור בא"ח סימן ר"מ ועיין ב"ח וט"ז א"ק ד':

שמג א צ"ל דרב המנונא ומייתי ראיה מעובדא דרב המנונא דמשמע דמיד ששמע קל שיפורא וחזי דעבדי עבידתא שמתינהו ולא חקר אם יש לו קוברין אלמא דבכל מת איירי (ב"ח):

פ"ק דאבל רבתי וכתבו הרמב"ן בת"ה וכתוב בכתבי מה"ר איסרלן סי' כ"ה בספר חסידים נמלא דאין שואלים בשלום כשיש שם מת בעיר עד לאחר קבורה ובתוס' דאלפס פ' אלו מגלחין כתב דאין שאלין בשלום בבית הקברות כשיש שם מת וכשאין שם מת שואלין ברחוק ד"א מן הקברות וכ"כ בכלבו בשם הר"מ:

פ"ק דאבל רבתי וכתב מהרא"י בכתביו סי' כ"ה שאין שואלין בשלום בבית הקברות כשיש שם מת ע"כ ומשמע דאפי' בעיר גדולה קאמר דאין שואלין דאי בכפר קטן מאי איריא בבית הקברות אפי' אינו בה"ק נמי אסור וכתב עוד דאם אין שם מת שואלין ברחוק ד' אמות מן הקברות עכ"ל וכ"כ הכל בו משם הר"מ וב"י מביאו:

בעיר בד"א בכפר קטן אבל בעיר גדולה שואלין:

שמד

מצוה גדולה להספיד על המת כראוי (א) וכל המתעצל בהספדו של אדם כשר אינו מאריך ימים וראוי לקוברו בחייו (ב) ומצוותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים הלב כדי להרבות בבייה ולהזכיר שבחו ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי אלא מזכירין מדותיו הטובות שבו ומוסיפין בהם קצת רק שלא יפליג ביותר ואם לא היה בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו וחכם וחסיד מזכירים להם חכמתן וחסידותן וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו (ג) גורם רע לעצמו ולמת (ד) ונשים נספדות בין האנשים ובין החכמים כראוי להם (ה) ותנן אפי' עני שבישראל לא יפחות מב' חלילין ומקוננות בענין הספד אשתו תניא באבל רבתי (בפי"ד) במקום שמספידין פירוש שרגיל להשכיר מקוננות להספיד מספיד על אשתו ואם לא רצה בעלה בא אביה וקוברה ומוציא בע"כ תניא קטן בן כמה שנים יהיה שמספידין עליו רמ"א משום רבי ישמעאל (ו) עניים בני ג' עשירים בני ה' (ז) רבי יהודה אומר משמו עניים בני ה' עשירים בני ו' והלכה כר' יהודה ותניא באבל רבתי (בפ"ג) בני עשירים כבני חכמים בני חכמים כבני מלכים לענין שבח מעשיהם (ח) שמוסיפין קצת על שבח מעשיהם תינוק שיודע לישא וליתן יוצא במעשה עצמו אין לו מעשים יוצא במעשה אבותיו ואם אין מעשים לאבותיו יוצא במעשה קרוביו פי' כשמספידין אותו ויוצא מזכירין לו שבחיו או של אבותיו או של קרוביו והכלה יוצאת בין בכבוד אביה בין בכבוד בעלה שעולה עמו ואינה יורדת עמו כ' רב האי (ט) תינוק שעברו עליו ל' יום אומר עליו צדוק הדין וקדיש ואין זה דומה להספד דקי"ל עניים בני ה' ועשירים בני ו' (י) המחותך והמסורס והנפלים (יא) [א] ובן ח' ובן ט' מת עכו"ם והעבדים אין מתעסקין עמהם לכל דבר פי' להספד וללוות (יב) [ב] אבל צרכי מטה וקבורה מתעסקין עמהן (יג) ויורשין שאינם רוצים להספיד מוציאין מהן בעל כרחן דהספדא יקרא דשכבא הוא לפיכך צוה שלא

שמד מצוה גדולה להספי' על המת כראוי אבל המתעצל בהספדו של אדם כשר אינו מאריך ימים וראוי לקוברו בחייו בפ' ר"א דאורג (קה:): ומצוותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב וכו' בפ"ק דברכות (ו:) אגרא דהספדא דלויי ופירש הרמב"ן דלויי שיגביה קולו בהספד על החכמים והכשרים כדאמרינן (שבת קנג:) אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא גרסינן בירושלמי האנק דום מכאן שהוא צריך לצווח על המתים (א):

ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי אלא מזכירין מדותיו הטובות ומוסיפין בהן קצת וכו' ז"ל הרמב"ן בת"ה תניא באבל רבתי (פ"ג) אין מוסיפין בתחלה אבל מוסיפין על העיקר פי' אין מספידין בכבוד מי שאינו ראוי לכך בשעת ההספד אבל אם היה ראוי בכבוד מועט מאריכין בכבוד ומוסיפין במקצת שבחיו והתם אמרינן ארשב"ג כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעים מן הספדנים ומן העונים אחריהם וחכם או חסיד תולין בחכמתו וביראת חטאו והתם אמרינן (סוטה מח.) כשמת הלל הזקן אמרו עליו אי חסיד אי עניו מתלמידיו של אהרן וכו' וכ"כ הרא"ש בפ' אלו מגלחין והא דכשם שנפרעים מן המתים כך נפרעין מן הספדנים איתא בסוף ברכות (סג.) ופי' הערוך כשם שנפרעים מן המת אם הוא חוטא כך נפרעין מן הספדנין שאומרים עליו שהוא צדיק נראה מדבריו דהאי שנפרעים מן המתים לא על שהספידוהו במה שאין בו נפרעין ממנו אבל הרא"ש כתב בפ' א"מ פירוש נפרעין מן המתים כשמספידים את המת דבר שאין בו כלל הוא לו למזכרת עון וכך הם דברי רבינו:

כתב הרמב"ן בת"ה אסור לאיפלוגי בהספדא ביקרא דשכבא טפי ממאי דחזי ליה אלא משבחין אותו לפי כבודו ויותר מכאן כדרך המשבחין ולא בהפלגה יותר מדאי ואי לא בר הכי הוא מספידין אותו כנכי דשכביב דאמרין מותא כמותא ומרעין תבוליא פירוש כמות העשיר כן מות העני אבל החולי הוא הצער והאבל ואמרו כן לפי שמת ביסורין ואינו ראוי להספד אחר עכ"ל (ב): (ב"ה) כתוב בא"ח לצום ביום שמת חכם או שבאה שמועתו ז"ל וכתב הר"ם מצוה לצום ביום שמת אביו או אמו: ונשים נמי נספדים בין האנשים ובין החכמים כראוי להם כ"כ הרמב"ן בת"ה והביא ראיה מדאמרינן בפ' בני העיר (כח:) דפרס ספדא לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידה אתו כ"ע ובגמרא (ר"ה כה.) אמרינן ספדה ר"ג לאמו של בן זזא הספד גדול ודאיתמר עלה לא מפני שראויה לכך על הספד גדול הוא חוזר הרי"ף גיאת ע"כ וכ"כ הרמב"ם בפי"ב שמספידין הנשים כאנשים בכל מקום:

ומ"ש ותנן אפי' עני שבישראל וכו' הוא בפ' נערה שנתפתתה (מו:) וסדר לשון רבינו כך הוא ותנן בענין הספד אשתו אפילו עני שבישראל לא יפחות משני חלילין ומקוננות:

תניא באבל רבתי מקום שמספידין וכו' כתבה הרא"ש בסוף מ"ק: תניא קטן בן כמה שנים יהיה שמספידין עליו ר"מ בשם רבי ישמעאל אומר עניים בני ג' וכו' בס"פ א"מ (כד:) איפסקא הלכה בגמ' כר"י ופירש"י עניים בני ג' וכו' שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת ומסיים בברייתא בני זקנים כבני עניים ולא ידעתי למה השמיטו רבינו וכתב ב"י יש מי שכתב דמשמע מהא שאומרים עליהם צדוק הדין מזמן זה דעדיף לצדוק הדין מהספד (ג): ותניא באבל רבתי בני עשירים כבני חכמים וכו' ז"ל הרמב"ן בת"ה והרא"ש בסוף מ"ק תניא באבל רבתי בני עשירים כבני חכמים בני חכמים כבני מלכים פירש עמהם מתעסקין מספידין אותן בעילוי כדאמרינן מוסיפין על העיקר: תינוק שיודע לישא וליתן יוצא במעשה עצמו וכו' עד ואינה יורדת עמו באבל רבתי פ"ג:

כתב רב האי תינוק שעברו עליו ל' יום אומרים עליו צדוק הדין וכו' כ"כ הרא"ש בסוף מ"ק והרמב"ן בת"ה וסיים בה צדוק הדין שאתם אומרים אין אנו יודעים מה הם דבריו אם יש בהם ממין הספד כגון הוי או אבוי או בכו או כמה קשה וכיוצא באלו בזמן שהוא תינוק הסירו הדברים האלה ואם הם דבר צידוק הדין בלבד יאמרו אחר התינוקות בזמן שהם בני אבל ואין בכך כלום עכ"ל:

המחותך והמסורס וכו' ברייתא בפ"ק דאבל רבתי ופי' ב"י בסוף מ"ק מסורס שילא הפוך או הוציאוהו מחותך מן הבטן וכתב הרמב"ן בת"ה פי' אין מתעסקין עמהם להספיד וללוות אלא הצריכים למטה ולקבורה מתעסקים בעבדים דהא שייכי במצות אבל קורין עליהם הוי ארי הוי גבור ר"י אומר הוי טוב הוי נאמן אוכל מעמלו א"ל א"כ מה הנחת לכשרים א"ל אם היה כשר מפני מה אין אומרים עליו: ויורשים שאינם רוצים להספיד מוציאים מהם בע"כ וכו' לפיכך צוה שלא יספדוהו שומעין לו בפרק נגמר הדין (מו.) איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוהו להוא גברא אי נמי לאפוקי מיורשים ופירש רש"י לאפוקי מיורשים שכר הספדנין אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו לייתינן ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו ואי יקרא דחיי ליורשים לייתינן לדידיה לא לייתינן ואסיקנא ת"ש רבי נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת ולא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת ש"מ יקרא דשכבי הוא ש"מ ופירש רש"י סימן יפה למת. כשנפרעין ממנו בעה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך: ש"מ יקרא דשכבי הוא • דאי

שמד מצוה גדולה וכו' בפרק ר"א דאורג [דף ק"ח] ומצותו שירים קולו וכולי בפ"ק דברכות ואגרא דהספדא דלויי: כתב ב"י גרסינן בירושלמי האנק דום מכאן שהוא צריך לצווח על המתים:

ואסור להפליג בשבחו וכו' באבל רבתי וע"פ מה שפירש בו הרמב"ן בת"ה ונראה דלפי דאסור לקצר בשבחו על כן התירו להוסיף קצת דאם יהא אסור להוסיף איכא לחוש שמא ח"ו יקצר אבל להפליג ביותר בודאי אסור וה"ה אם מספידין אותו בדבר שאין בו כלל דהוא לו למת למזכרת עון ונפרעין מן המת על מה שלא החזיק במדה טובה שמספרין עליו שהיה בו וא"צ"ל שנפרעין מן הספדנים על שמוציאין שקרי' ומחניפים למי שאינו צדיק לומר צדיק אתה: ונשים נמי נספדות וכו' בפרק בני העיר דפרס ספדא לכלתיה וכו' סוף [דף כ"ח]: ומ"ש ותנן אפילו עני וכו' בכתובות פרק נערה [דף מ"ו] ומביא רבינו ראיה מכאן דחייבים להספיד הנשים כאנשים כראוי להם מדחייבוהו לעני שבישראל לשכור שני חלילים ומקוננות. ואח"כ אמר רבינו בענין הספד אשתו תניא וכו' וב"י הבין דמ"ש בענין הספד אשתו הוא דבוק עם מ"ש קודם זה והלשון מסורס וליתא: כתב רב האי וכו' וכתב בהגהות ש"ע ואין נוהגין כן אלא עד שיהיה בן י"ב חדש שיוצא במטה כדלקמן בסי' שנ"ג:

המחותך וכו' ובן ח' חי ובן ט' מת העכו"ם והעבדים וכולי הא דכתב דאפי' עכו"ם מתעסקים עמהם לצרכי מטה וקבורה היינו משום דקוברים מתי נכרים מפני דרכי שלום כדלקמן בריש סי' שס"ז וע"ל סימן קנ"א הארכתי בדין זה ובמאי דדמי ליה: ויורשים שאינם רוצים להספיד וכו' בעיא דאיפשיטא בפ' נגמר הדין [סוף ד' ס"ו]: אסור

דרכי משה

שמד (א) כתב הכלבו כל הסכפר אחר המת כמספר אחר האבן א"י מפני שאיתא בירושלמי המת יודע ושומע קילוס כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתום הגולל וישוב אל העפר עכ"ל: (ב) ועיין לעיל בסמוך בדברי רבינו בזה: (ג) ודבריו הם בפ' אלו מגלחין דף שפ"ה ע"ב בתשובה

פרישה

סי' שמד (א) **וכל** המתעצל בהספדו של אדם כשר כו' ז"ל הגמרא מידה כנגד מידה שנא' בסאסאה בשלחה תריבנה ופירש"י הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי הכשר אף לסיו לא יסופו: (ב) ומצותו שירים קולו כו' ירושלמי שנאמר האנק דום מכאן שצריך לצעוק על המתים ובפ"ק דברכות אגרא דהספדא דלויי פי' להרים קול (ובירושלמי המת יודע ושומע קילוסו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתם הגולל וישוב אל העפר עכ"ה): (ג) גורם רע לעצמו ולמת שהוא לו למזכרת עון: (ד) ונשים נמי נספדות בין האנשים כו' והביא הרמב"ן ראיה מדאמרינן רפרס ספדא לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידה אתו כ"ע: (ה) ותנן אפי' עני שבישראל כו' ז"ל ב"י וסדר ל' רבינו כך הוא ותנן בענין הספד אשתו אפי' עני כו': (ו) עניים בני ג' עשירים כו' פי' לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת: (ז) ר"י אומר משמו עניים בני ה' כו' וטעם שיעור כללו ג' ה"ו נ"ל דהוא מטעם שכתבתי לעיל בסימן רמ"ה דמג' ואילך הוא התחלת הזמן הלימוד דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית קדש הלולים לה' ר"ל מתחיל ללמדו אותיות וב' ה' למקרא בבריא ובאינו בריא בן ו' ע"ש גם י"ל משום דעונות הפעוטות דמקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלים מתחיל משנת ו' ואילך כל חד לפי חורפיה וכמ"ש בח"מ ר"ס רל"ה נמצא משבח לכלל גדלות שהתחיל ללמוד מן הראוי לסופדו ומסיים בברייתא בני זקנים כבני עניים וכתב ב"י ולא ידעתי למה השמיטה רבינו: (ח) שמוסיפים קצת על שבח מעשיהם פי' על בני עשירים מוסיפים לומר שבח בני חכמים כו': (ט) תינוק שעברו עליו ל' יום כו' ז"ל רמ"א ואין נוהגין כן אלא עד שיהיה בן י"ב חדש שיוצא במטה כדלקמן סימן שנ"ג סעיף ה': (י) המחותך פי' שהוציאוהו מחותך מן הבטן מסירס שילא הפוך כ"י: (יא) ובן ח' חי וכן כל"ל ועיין בדרישה: (יב) אבל צורכי מטה וקבורה מתעסקין עמהן פי' אפי' עם הנכרי כמ"ש לקמן סימן שס"ז ועיין בדרישה: (יג) ויורשים שאינם רוצים להספיד כו' פי' יורשים שירשו ממון מן המת אבל אי לא ירשו כלום אינם מחויבים להספיד משלהן לשכי נקט ל' יורשין ולא נקט קרובים וק"ל:

דרישה

הקבורה ובתוס' ובאלפסי פ' ואלו מגלחין קרוב לסופו כתב דאין שואלים שלום בבית הקברות כשיש שם מת כו' אין שם שואלים ברחוק ד' אמות מן הקברות כו' ע"ו:

סי' שמד [א] **בן** ח' חי ובן ט' מת נלע"ד דהאי בן ט' מת איירי בודאי כלו חדשיו דהייט בעל ופירש מש"ה דוקא בן ט' מת שלא חי כלל אין מתעסקין עמו לכל דבר הא חי שעה אחת הוי כאילו חי ל' יום הכ"ל ואותן ל' יום הכ"ל איירי באינו ידוע שכלו חדשיו ולכן בספק בן ח' הוא דהוא בכלל נפל שבכאן ולכן בעינן דוקא שיעברו עליו ל' יום ובזה נתיישב דלא תקשה דיוקא דרישא אסיפא וק"ל: [ב] אבל צורכי מטה וקבורה מתעסקים פי' אפי' עם העכו"ם וצ"ע שהרמב"ן כתב הטעם שמתעסקים עם העבדים משום שייכים במצות תיפוק ליה דלא גרע מעכו"ם וי"ל דבעבדים הו"א לא יתעסקו עמהם כיון דליכא בהו טעם משום דרכי שלום

בן

חדושי הגהות

שמד א י"א מפני שאינו יודע ובירושלמי איתא המת יודע וכו' בצ"ל וכ"ה בכלבו עצמו ומ"ש בתחלה י"א מפני שאינו יודע הוא בברכות (יט:)

שלא יספדוהו שומעין לו (ד) אסור לתלוש על המת אפילו שער א' (יד) בין במקום העינים בין בכ"מ שבראש אחד האיש ואחד האשה וכן אסור לשרוט בשרו בין ביד בין בכלי וכתב הרמב"ן דוקא לשרוט שריטה אבל מותר להכות על בשרו אע"פ שהדם שותת ולא נהירא לא"א הרא"ש זכרונו לברכה אלא בכל ענין אסור אבל על אדם גדול בתורה שמת הכל מותר אם אינו מכוין אלא על התורה ועל המצות שבטלו העם העוסקין בהספד כל זמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין את שמע אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והאונן יושב ודומם הן עומדין ומתפללין והוא מצדיק עליו הדין ואומר יר"מ ה' אלהי שתגדור פרצותינו ופרצות עמך בית ישראל ברחמים ודוקא העם הבאים לשמוע ההספד אבל החזנים המספידים (טו) פטורים מק"ש ומיהו דוקא ביום הראשון אבל מיום הראשון ואילך גם החזנים הייבין להרמב"ן ההספד שקודם הקבורה (טז) לפני המטה נשמטים כל אחד ואחד (יז) וקורין את שמע ואין מתפללין בזמן שאין ההספד לפני המת קורין ומתפללין לאחר קבורה אין מפסיקין השורה לא לק"ש ולא לתפלה אבל ההספד מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה על כן (יח) [ג] אין עושין שני הספדין בעיר א' אא"כ היה בה כדי הספד לזה וכדי הספד לזה אין עושין ב' קלוסים בעיר אחת אלא אם כן היה כדי קלוס לזה וכדי קלוס לזה רבן שמעון בן גמליאל אומר אעפ"כ אסור משום איבה (יט) אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כגון צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל דבר אסור בין בד"ת בין במילי דעלמא [ד] ודוקא תוך ד"א אבל חוץ לד"א שרי הכל

אסור לתלוש על המת וכו' נתבאר לעיל בסימן ק"פ: העם העוסקים בהספד וכו' נתבאר בא"ח בסימן ע"ב: אין עושין ב' הספדין וכו' באבל רבתי פי"א ופי' כדי הספד לזה שיש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהא בכל הספד עם כדי צרכו ופי' ב' קילוסין שיהיו לשם בני אדם ספדנין וחזנין שמרימין קולם לקלס לכל אחד ולהזכיר שבחיו:

אין אומרים בפני המת וכו' רפ"ק דברכות [דף ג'] אריב"ל א"א בפני המת אלא דבריו של מת א"ר אבא בר כהנא לא אמרן אלא בד"ת אבל מילי דעלמא לית לן בה וא"ד אפילו בד"ת וכ"ש מילי דעלמא והאלפסי הביאו ר"פ מי שמתו וכתב עלה וקא כתב רב האי גאון משמא דקמאי דכלישנא קמא עבדינן דאין אומרים ד"ת לפני המת אלא דבריו של מת אבל מילי דעלמא אמרינן עכ"ל והרא"ש בפ' מי שמתו הביא דברי הרי"ף וכתב עלה וחוץ לד' אמות איירי עכ"ל ולכאורה ודאי משמע דהרא"ש מדעתו מפרש לה הכי אלא דתימא מנ"ל לפרש כך אדרבה משמע פשטא דסוגיא דמת תופס ד' אמות לק"ש הא חוץ לד' אמות רשות אחר הוא והכל שרי וכ"כ התוס' בפ"ק דברכות וז"ל ופסק רב אלפס משום רב האי דוקא ד"ת אבל מילי דעלמא לית לן בה ודוקא בד' אמות שלו עכ"ל והכי משמע פשט דברי הרי"ף שכתב תחלה לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וכו' ואם ע"ה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו ודוקא בתוך ד' אמות וכו' ואחר כך כתב להך מימרא דריב"ל ומה שפסק רב האי גאון וכתבו בסתם אלמא משמע דוקא תוך ד' אמות הוא דאסור ד"ת משום לועג לרש אבל חוץ לד' אמות לית ביה משום לועג לרש דרשות אחר הוא ומילי דעלמא אפי' תוך ד"א שרי דלית ביה משום לועג לרש אלא בעוסק בד"ת או מקיים מצוה כגון תפילין וציצית ומתפלל ודבריו של מת אפי' בד"ת שרי אפילו תוך ד' אמות וצריך לדחוק ולומר דמ"ש הרא"ש וחוץ לד' אמות איירי אין זה מדברי הרא"ש אלא מדברי רב האי הן שכך ראה כתוב ע"ש רב האי וכך פי' ב"י שכך הבין רבי' וז"ל שרבי' כתב תחלה שפסק כלישנא בתרא דבדרבנן לישנא בתרא עיקר דכל דבר אסור ודוקא תוך ד' אמות אבל דבריו של מת שרי אפי' תוך ד' אמות ולפי זה אף במילי דעלמא אית ביה משום לועג לרש תוך ד' אמות וכן פסק בה"ג ריש ערק מי שמתו ואח"כ הביא דעת רבינו האי שפסק כלישנא קמא וחוץ לד' אמות איירי דאסור בד"ת אבל מילי דעלמא שרי אבל תוך ד' אמות הכל אסור וצריך לומר דמחלק רבינו האי בין מת שמוליאין אותו לקבורה ובין בית הקברות דלע"ג דגבי תפילין וס"ת בבה"ק אינו אסור אלא תוך ד' אמות כדאיתא להדיא בגמרא מ"מ במת שמוליאין אותו לקבורה וחייבין לטפל בקבורה אסור בד"ת אפי' חוץ לד' אמות דילמא אתי לאמשוכי בתריה ויתבטלו מעסק הקבורה והספד ושאר צרכי המת אבל במילי דעלמא לא חיישינן לאמשוכי בתריה ותוך ד"א אפי' מילי דעלמא אסור משום לועג לרש מיהא דוחק גדול לומר שהרא"ש ראה לרבינו האי שכתב וחוץ לד' אמות איירי מה שלא ראה האלפסי ועל כן העיקר שגם הרא"ש לא כתב על שם רב האי אלא כמ"ש הרי"ף אלא שהרא"ש קאמר דללישנא קמא צריך לפרש דחוץ לד' אמות איירי דאילו ללישנא בתרא איכא לפרש כפשטא דדוקא תוך ד' אמות אסור משום לועג לרש בין בד"ת בין במילי דעלמא וחוץ לד' אמות כל דבר מותר וריב"ל דקאמר אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת דמשמע מלשונו דאיסורא אתא לאשמועינן ניחא דכי היכי דלא תימא דוקא בקיום מצוה כגון תפילין או בד"ת הוא דאיכא משום לועג לרש ואסור בתוך ד' אמות אבל מילי דעלמא לית לן בה ושרי אפי' תוך ד' אמות להכי אמר אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת אבל כל דבר אסור ואדרבה איפכא מסתברא דאפי' בד"ת אסור וכ"ש מילי דעלמא אבל ללישנא קמא אי איתא דבתוך ד' אמות איירי מאי אתא ריב"ל לאשמועינן דד"ת אסור תוך אמות הא פשיטא היא כדתניא לא יהלך אדם בבה"ק ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום לועג לרש וכ"ש בפני המת דליכא למימר דאתא לאשמועינן ד"ת הוא דאסור אבל מילי דעלמא שרי דהא לישנא דאין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת ליכא לפרש אלא דאתא לאשמועינן איסורא ולכך צריך לפרש דחוץ לד' אמות איירי ואשמועינן איסורא דדוקא בדבריו של מת הוא דשרי אפילו תוך ד' אמות אבל ד"ת

דאי לאו יקרא דידיה אמאי מיכפר בבזיוניה כתב הרמב"ן בת"ה בשם השאלתות פ' חיי שרה סימן י"ד לאו לא נספד ולא נקבר כלל דהוא ברשעים גמורים הוא שנאמר (ירמיה ט"ז) לא יספדו ולא יקברו וכו' אלא לא נספד דרך כבודו ולא נקבר בכבוד עד שיתבזה ומאי היא גררתו שגוררתו היה קודם קבורה ואח"כ נקבר דאדרבה קבורה אית בה כפרה (ה):

אסור לתלוש על המת אפילו שער אחת וכו' עד אלא על התורה והמצוה שבטלו הכל נתבאר בסימן ק"פ: העם העוסקים בהספד כל זמן שהמת מוטל לפניהם וכו' עד ברחמים ברייתא בר"פ מי שמת (יט.):

ומ"ש ודוקא העם העסוקים לשמוע ההספד וכו' עד גם החזנין חייבין כבר כתבתי בו בטור א"ח סימן ע"ב: לשון הרמב"ן ההספד שקודם הקבורה וכולי בת"ה: ומ"ש שקודם קבורה לפני המטה וכו' אין מתפללין תלמידי הר"י כתבו בריש פ' מי שמתו שי"א כן משום דתפלה דרבנן ושהר"י אומר דמתפללין ומביא ראיה מהתוס': אין עושין שני הספדין בעיר אחת אא"כ היה כדי הספד לזה ולזה אין עושין שני קילוסין בעיר אחת וכו' ברייתא באבל רבתי פ' י"א וכתבה הרמב"ן בת"ה פירוש כדי הספד לזה ולזה שיש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל הספד עם כדי צרכו ופי' שני קילוסין ב לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה: אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת מימרא בפ"ק דברכות (ג:) ואיכא התם תרי לישני לישנא קמא לא נצרכא אלא לדברי תורה אבל מילי דעלמא לא וא"ד לא נצרכא אלא לדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא וכתב הרי"ף והרא"ש והרמב"ן שרבינו האי פסק כלישנא קמא וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ג מהלכות אבל וכתב הרמב"ן ומה הם דבריו של מת הלכות הספד והוצאת המת וקבורה דאין אומרים ד"ת לפני המת אלא דבריו של מת אבל מילי דעלמא לית לן בה והרא"ש כתב כלשון הזה כתב רבינו האי משמא דקמאי דכלישנא קמא עבדינן דאין אומרים ד"ת לפני המת אלא דבריו של מת אבל מידי דעלמא אמרינן וחוץ לד' אמות איירי עד כאן לשונו ומשמע לרבינו דהאי חוץ לד' אמות איירי הוי מדברי רבינו האי וקאי אאין אומרים דברי תורה לומר דאף חוץ לד' אמות אסור ואע"ג דאמרינן התם בפ' מי שמתו (יז.) אהא דתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו ויקרא בו ודוקא תוך ארבע אמות אבל חוץ לארבע אמות שרי איפשר לומר דהתם שאני דאלל קבר הוא וטעמו משום לועג לרש דכל חוץ לארבע אמות הוי כחלוק רשות לעצמו וליכא ביה משום לועג לרש אבל הכא דהוי טעמא משום דכיון שהמת מוטל לפניהם אם היו מדברים בדברים שלא מדבריו של מת מיחזי כמתייאשים מלהטפל בו והלכך אפי' חוץ לארבע אמות אסור כל שהוא בפניו דכל שאומרים בפני המת יודע וה"מ בדברי תורה אבל במילי דעלמא לא מיחזי כל כך כמתייאשים ושרי חוץ לד"א א"כ אפי' תוך ד"א שרי ור"י כתב אין אומרים לפני המטה וכו' וה"מ בד"ת אסור אבל מילי דעלמא מותר בענין המת וכ"פ רבינו האי כלישנא קמא דבמילי דעלמא מותר פירוש וזה מיירי חוץ לד"א שאם היה תוך ד"א אפי' דבריו של מת אסור עכ"ל כתב המרדכי בסוף מ"ק דללישנא קמא אסור בכל אותו חדר שהמת מונח בו עד כאן ואם טעמו משום דכל החדר חשוב כד"א לא ידענא למה תלה הדבר בלישנא קמא (ו) והא דאמרינן בספ"ק דמ"ק (יז.) וכבוד עשו לו במותו היינו שהושיבו ישיבה על קברו כתבו

דרכי משה

(ד) בתשובת מהרי"ו סימן י"ז על אשה שצותה בחיה שלא לישא הסרבל על ראשם כדרך האבלים הדעת מכרעת דהבנות יקיימו מה שצותה מידי דהוי אמי שצוה שלא יספדוהו וה"ה לאחר ל' יום עד י"ב חדש יקרא דשבבי הוא ושומעין לה אבל תוך ל' כיון דאשאר מתים נמי מתאבלים עליהם ואסמכינהו אקראי לא נתברר לי אי יקרא דחיי או דשכבא הוא דהא ודאי אבילות גופה אינה יכולה למחול דא"כ בטלתה דין אבילות עכ"ל: (ה) וכ"ה בפ' נגמר הדין (מו.): (ו) וצ"ע אדבריו מאי קשה ליה דברי מרדכי הם דברי רב האי שאסר ד"ת אף חוץ לד"א וטעמו משום דפסק כלישנא קמא כמ"ש הרי"ף והרא"ש והרמב"ן כמ"ש ב"י בעצמו ומפרש בלישנא קמא ד"ת אפי' חוץ לד' אמות אסור דאי תוך ד"א אפי' מילי דעלמא נמי אסורים וא"כ יפה כתב המרדכי דללישנא קמא כל החדר אסור לאפוקי ללישנא בתרא אינו אסור בכל החדר רק ד"א:

וכ"כ

דרישה

שלום: [ג] אין עושין ב' הספדים בעיר אחת כו' אין עושין ב' קילוסים כן גרס ב"י וכתב ז"ל פי' כדי הספד לזה כו' ולפ"ז ק"ל דלא הו"ל לחלק לשני בבות אלא הול"ל אין עושין שני הספדים בעיר אחת אא"כ היה כדי הספד לזה ולזה כדי קילוס לזה ולזה ואף שי"ל שתפס רבינו לשון הברייתא דאבל רבתי שתני הכא וכמ"ש הב"י מ"מ אברייתא גופא יש להקשות כן ולכאורה היה נלפ"ד דריפא כשעושין ב' הספדים בעיר אחת בב' בתים וסיפא איירי שעני הספדים המה בעיר אחת ובבית אחד על שני מתים דשיעור עם כדי הספד עולה לכאן ולכאן אלא שצריכין שיעור חזנים המספרים הקילום לשני מתים וק"ל וע"ל ס"ס שנ"ד שוב עיינתי באבל רבתי פי"א שכתב שם וז"ל אין מקלסין שתי כלות בעיר אחת אא"כ יש כדי קילום לזו וכדי קילום לזו עכ"ל ומשמע דלאו אשעת מיתה קאי אלא אשעת חתונתן דמצוה לקלסן ולומר לפניהן כלה נאה וחסודה וא"כ לק"מ גם אחר זה כתב שם ז"ל המת והכלה שבאין זה כנגד זה מעבירין המת לפני הכלה כו' ש"מ דבכלה בשעת חתונה איירי ולא שייך קילום מיהו ל' רבינו שכתב אין עושין שני הספדים בעיר אחת אא"כ כו' א"א לפרש כן וצ"ל שהיה לפניו גירסא אחרת א"כ י"ל שהוא מפרש דברי אבל רבתי אכלה או בתולה שמתה שעל כל בתולה היה מקלסין לפניה בשעת הוצאה כמו על כלה כמ"ש שם לפני זה ע"ש והשתא א"ש נמי דמתחלה כתב רבינו דאין עושין שני הספדין ר"ל שייך באנשים וזכרים ואח"כ כתב אין עושין שני קילוסין ר"ל קילוס שייך בבתולות ונשים (אלא דק"ל מ"ש רבינו קילוס לזה שהוא ל' זכר דהו"ל קילום לזו כלשון אבל רבתי עכ"ה) א"נ מ"ש ב' קילוסין ר"ל הספד של איש והספד של אשה או כלה דכל אחד יש לו קילוס בפני עצמו זה במעלתו וזאת ביופיה וחכמתה. ומ"ש לקמן ה"ס שנ"ד אין מכמנין שני מתים יחד אא"כ כוון וקילוסן שוה ר"ל נמי באיש ואשה כל אחד כשייך לו ובאבל רבתי אין שם תיבת קילוסן עיין שם פי"ם: [ד] ודוקא תוך ד' אמות כו' והא דאמרינן וכבוד עשו לו במותו היינו שהושיבו ישיבה על קברו כתבו התוס' לא על קברו ממש אלא ברחוק ד' אמות דליכא לועג לרש וכ"י כתב בשם הרמ"א דכיון דלכבוד שכבא

פרישה

(יד) בין במקום השינים כו' פי' אע"ג דכתיב בין עיניכם ילפינן מקרא דבין עינים ל"ד (ועיין בדינים אלו בסימן ק"פ עכ"ה): (טו) פטורין מק"ש פי' וכ"ש לתפלה: (גם החזנים חייבים עיין מדינים אלו בא"ח סימן ע"ב עכ"ה): (טז) לפני המת נשמטים כל א' כו' כצ"ל וכן הוא בת"ה אלא שכתוב שם בפני המת: (יז) וקורין את שמע ואין מתפללין שהתפלה מדרבנן: (יח) אין עושין ב' הספדים בעיר אחת אא"כ היה כדי הספד לזה ולזה אין עושין ב' קילוסין כו' כן גרס ב"י וכתב ז"ל פי' כדי הספד לזה ולזה שיש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל הספד עם כדי צרכו ופי' ב' קילוסין לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה עכ"ל ונ"ל דר"ל קילוסין דהיינו חזנים ומנחמין המספרים בשבח ומעוררים האבילות דאף אם יש רוב עם אם אין חזנים אין עושין שנים הספדים בפעם אחד ועד"ר: (יט) אין אומרים לפני המת אלא דברים של מת א"ד אפי' דברי תורה אסור תוך ד' אמות א"ד דוקא ד"ת אבל דברים בעלמא שרי

חדושי הגהות

ב מדברי ב"י אלו נראה דמפרש שני קילוסין בעיר אחת ג"כ לענין מת וכן מבואר יותר להמעיין בש"ע וזהו תמוה מאד דבאבל רבתי פ"א הכי איתא אין עושין שני הספדין וכו' אין מקלסין שתי כלות בעיר אחת א"כ יש כדי קילוס לזו וכו' הרי להדיא דהך שני קילוסין לענין כלה נאמר ואין לו ענין לרחבה וצ"ע אם לא דגיטא שהיה לפניהם גירסא אחרת במסכת שמחות א"כ מצאתי בדרישה שהאריך בענין זה ע"ש שכתב דו"ל דהך שתי כלות היינו שתי בתולות מתות ר"ל דלפ"ז שפיר שייך להבא וקצת משמע כן שרי שא דברייתא אך לא מסיפא:

הבל (כ) [ה] ורבינו האי כתב דאף חוץ לד' אמות אסור בד"ת . ת"ר חכם שמת בית מדרשו בטל פירוש שסופדין כל ז' (כא) ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצין בבית מדרשו אלא מתחברין שנים שנים ולומדין בבתיהם (כב) אב"ד שמת כל מדרשות שבעיר בטלין כי מספידים אותו בכ"מ ובני עירו נכנסין לב"ה ומשנין מקומם היושבין בדרום יושבין בצפון (כג) והיושבין בצפון יושבין בדרום נשיא שמת כל המדרשות בטילין (כד) כי מספידין אותו בכ"מ כל ז' ואחר ההספד אין נכנסין לב"ה אלא מתחברין שנים שנים ולומדין בבתיהם (כה) ובני עיר נכנסין לב"ה וקורין ז' בשבת ובב' וה' קורין ג' ויוצאין שכל בני העיר מתפללין בבית האבל בין בחול בין בשבת ואין מתפללין בב"ה אלא קריאת התורה בשבת ובב' וה' שצריכין לקרות בב"ה משא"כ בחכם ואב"ד שאין ב"ה בטל אלא מקצתן מתפללין בבהכ"נ ומקצתן בבית האבל ובבהכ"נ ובבה"מ מספידין בהן תלמידי חכמים ונשותיהם אבל לא שאר העם נשאל מרבינו האי אדם חשוב שמת מהו לעשות לו הספד (כו) וס"ת מונח לפניהם וסדין פרוס עליה והתיר לעשות כן לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו לגאון בענין ההספד נוהגין בישיבה להספיד לפני המטה לשאר התלמידים אבל חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו (כז) לב"ה ומכניסין המטה במקום שהיה דורש וסופדין התלמידים וקהל ישראל וכשמוציאין המטה סופדין אותו עד לבית הקברות (כח) ואם חכם הוא סופדין אותו ד עד יום א' בתוך ימי האבל (כט) [ו] ולזמן ישיבה סופדין אותו כל ישראל הקרובים והרחוקים לפי כבודו בחודש אדר ואלול וליום ג' וז' עולין לבית הקברות (ל) ומבקרים אותו וליום ל' ושוב אין מבקרין אותו (לא) ותכלית י"ב חדש משכיבין ומבקרין אותו : המאבד

בית יוסף

כתבו התוס' לא על קברו ממש אלא ברחוק ד"א דליכא לועג לרש וכ"כ נ"י בשם הרא"ש וכתב עוד בשם הרמ"ה דכיון דלכבוד שיכבא הוא דעבוד שרי ורבינו הגדול מהרי"א בביאורו לטא"ח הביא דברי נ"י וכתב על דברי הרמ"ה שע"ז סמכו לומר פסוקים בב"ה ודרשה למתים עכ"ל וכך הוא גם היום מנהג פשוט וכדברי הרמ"ה ז"ל : ת"ר חכם שמת בית מדרשו בטל וכו' עד וקורין ז' ויוצאין בס"פ אלו מגלחין [כב:] ת"ר חכם שמת בית מדרשו בטל אב"ד שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלין ונכנסין לב"ה ומשנין את מקומם היושבים בצפון יושבים בדרום היושבים בדרום יושבים בצפון נשיא שמת בתי מדרשות כולם בטלים ובני הכנסת נכנסין לב"ה וקורין ז' ויוצאין פי' הרמב"ן בת"ה חכם שמת בית מדרשו בטל כל ז' לפי שמספידין אותו ואין עוסקין בבית מדרשו כלל שלא יתעצלו מהספידו אבל שאר בתי מדרשות עוסקין בתורה אפילו בשעת הספד שאין מבטלין ת"ת להספד אב ב"ד שמת כל בתי מדרשות בטלים ומבטלין ת"ת כל ז' כדי שיהיו כולן פנויין ומתעסקין בהספדו והרגילין להתפלל בב"ה משנין את מקומן בקר וערב כשהם נכנסים שם להתפלל נשיא שמת כל בתי מדרשות שבכל המקומות שמספידין אותו כולן בטלים ובני הכנסת אין נכנסין לב"ה אלא ביום שקורין ז' בתורה ויוצאין ומתפללין בביתו של אבל כשאר כל ימי ההספד עכ"ל : ומ"ש רבינו שמתחברין שנים שנים ולומדין בבתיהם כ"כ הרא"ש ונ"י בשם הראב"ד ז"ל וגבי נשיא כתב כל בתי מדרשות אף אותן שחוץ לעיר כל אותן שיכולין לבא ביום שבת שאין מתפללין בי' אלא בביתו חוץ מקריאת התורה בשבת ז' וה"ה בשני וה' וזה אינו בחכם ואב"ד שאין מבטלין ב"ה אלא מקצתן מתפללין בב"ה ומקצתן בבית האבל : ב"ה וז"ל ר"י נשיא שמת כל בתי מדרשות מתבטלים כי בכל המקומות אפילו בחוץ מעירו מספידין עליו כל ז' ואחר ההספד אין נכנסין לב"ה אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתיהם . וכתב הראב"ד דכל בתי מדרשות בטלים מכל העיירות שיכולים לבא לאותה העיר ולחזור בו ביום . וכתב רש"י קוראים ז' ויוצאים ואין מתפללין בי' אלא בביתו של אבל וכתב הראב"ד שכל בני העיר מתפללין בבית האבילים בין בחול בין בשבת ואין מתפללין כלל בב"ה חוץ מקריאת התורה בב' ובה' ובשבת שהם צריכים לקרות בב"ה והא דלא הזכיר בתלמוד ב' וה' לרבותא נקט שבת דאפילו בשבת אינו יוצא האבל על הנשיא לב"ה ומתפללין עמו בביתו וב"ה בטל חוץ מקריאת התורה משא"כ בחכם ואב"ד ע"כ מדברי הראב"ד : כתב הרמב"ם בפ"ט גבי נשיא שמת כל ב"מ בטלים ובני ב"ה נכנסין בשבת לב"ה וקוראים ז' ולא יטיילו בשוק אלא יושבין משפחות משפחות דוים כל היום והם דברי ר"י בן קרחה שם בברייתא : תניא נמי בס"פ א"מ (שם) אין אומרים שמועה והגדה בבית האבל וכתב הרמב"ן בת"ה בשבת קאמר אע"פ שאין אבילות בשבת אין עוסקין שם בתורה לא בשמועה והגדה אבל אם בא להם מעשה מורין באיסור והיתר שלו ובאבל רבתי (פ"י) תניא לה הכי אין אומר לא תורה ולא מדרש ולא הגדה בבית המדרשות מפני שביהודה נותנים שלום בכניסתן וביציאתן ללמדך שאין אבילות בשבת ולפ"ז הלשון בית מדרשו של אבל היינו בתי מדרשות הבטלין משום אבילות והרישא קאי דקתני בחכם ואב"ד ונשיא בתי מדרשות בטלין וקאמר עלה דאין צ"ל מעסק תלמודא שבטלין אלא שמועת הגדה אין אומרים שם לא בחול ולא בשבת ואם נצרכו להתחיל לענין שאלה שנשאלה להם מתחילין בהלכות אבילות ויוצאים מענין לענין עד שתתפרש שאלתן וחוזרים להלכות אבילות עכ"ל : בבית הכנסת ובית המדרש מספידים בהם ת"ח ונשותיהם אבל לא שאר העם בפ' בני העיר (כח) :

נשאל מרבינו האי אדם חשוב שמת מהו לעשות לו הספד וכו' בת"ה והביא ראיה מדתניא (ב"ק יז.) וכבוד עשו לו במותו שהניחו ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והאידנא דקא עבדי הכי אפוקי מפקינן אנוחי לא מנחינן ואי בעית אימא אנוחי מנחינן קיים לא אמרינן וטפי עדיף דלא למעבד הכי דאמרינן (מ"ק כה.) כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאנוחי ס"ת אערסיה א"ל רב חסדא מילתא דמחייס לא ס"ל השתא ניקום ונעביד ואם נעשה לאדם גדול וחסיד ויחיד במקומו אל יהא ס"ת בדבר זה מוטל אלא עומד בתיבה וכדומה לה והוכיחו מי שישנה בכך עכ"ל : לגאון בענין ההספד נוהגים בישיבה וכו' בת"ה במקום מ"ש רבינו ומכניסין המטה כתוב שם ומניחין והיא הגירסא הנכונה : ומ"ש שעולין לבית הקברות בג' ובז' אין כתוב שם אלא בז' בלבד וגם אין כתוב שם שליום ל' מבקרים אותו וכזה יפה גי' רבינו : ומ"ש ולזמן ישיבה סופדין אותו כל ישראל וכו' בחדש אדר ואלול מנהגם היה להקבץ רוב עם מישראל בב' חדשים אלו לשמוע דרשת דיני פסח באדר ודיני ר"ה וי"ה וסוכות באלול וזהו שבת כלה האמור ומוזכר בתלמוד וקאמר דבאותו קיבוץ מספידין אותו עד כמה זמן בוכין ומספידין

בית חדש

ד"א אסור אפי' חוץ לד' אמות אבל מילי דעלמא לית לן בה בחוץ לד' אמות מיהו תוך ד' אמות אפילו מילי דעלמא אסור מטעמא דאמרן בדרך הראשון ולענין הלכה יש להחמיר כרב האי וכפי' הרא"ש דד"ת אסור אפילו חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד' אמות ודבריו של מת מותר אפילו בד"ת אפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש באגדות ובפסוקים אפילו תוך ד' אמות בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעים לספור שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידותו ויתר מדות טובות שהיו בו וכ"כ ב"י בשם הר"י אבוהב וכן כתב נ"י ע"ש הרמ"ה דכיון דלכבוד שיכבא הוא דעבידא שרי : ודע דבמרדכי דמ"ק כתב הגי' איפכא בלישנא קמא כתב דכ"ש מילי דעלמא אסור ולא"ד מילי דעלמא לית לן בה והא דאסרי' ד"ת דוקא תוך ד' אמות אבל מילי דעלמא אפילו תוך ד"א שרי וכתב עוד וללישנא קמא אסור בכל אותו החדר שהמת מונח בו והקשה ב"י ע"ז וז"ל ואם טעמו משום דכל החדר חשוב כד' אמות לא ידענא למה תלה הדבר בלישנא קמא עכ"ל ואפשר דלפי דללישנא קמא אסור תוך ד' אמות אפילו מילי דעלמא קאמר דאסור בכל אותו החדר דלא כהעולם שנוהגין לומר מילי דעלמא באותו חדר ואה"נ דללישנא בתרא אסור לומר ד"ת בכל אותו החדר אלא דלא נהגו בכך ולכך בא להזהיר שלא ידברו מילי דעלמא באותו חדר כמנהגא דללישנא קמא אסור ולמאי שקבעתי ההלכה דמילי דעלמא אסור תוך ד' אמות נקטינן כמ"ש דבאותו חדר אפי' מילי דעלמא אסור דחשוב כל החדר כאילו היה תוך ד' אמות של מת :

ת"ר חכם שמת וכולי בפרק אלו מגלחין [סוף דכ"ב] ופירש"י חכם ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה בית מדרשו בטל אותן שרגילין ללמוד תורה מפיו עכ"ל וכזה מתיישב דאב"ד שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלין לפי שכולם לומדים מאב"ד אבל לא שבשאר עיירות לפי שיש בכל עיר אב"ד בפני עצמו שנשמעים לו אבל בנשיא שמת שכל העיירות צריכין לנשיא וכפופים תחתיו ומתנהגים ע"פ הוראתו כל בתי המדרשות שבכל המקומות כולן בטלין ומ"ש באב"ד שמשנין את מקומם וכו' נראה הטעם דמראין דעכשיו שמת האב"ד אין איש שיבא על מקומו לשלום ומה"ט היושבין בדרום יושבין בצפון וכו' דמראין דכשהיה האב"ד קיים היה אומר על ימין ימין ועל שמאל שמאל ועכשיו במותו נתקלקל שאומרים על ימין שמאל ועל שמאל ימין אבל בנשיא שמת שאין נכנסין בבית הכנסת להתפלל כי כל העיר מתפללין בבית האבל ואין נכנסין לב"ה אלא לקרות בתורה בשבת וב' וה' על כן לא אמר לשם ומשנין את מקומם וכו'. ומ"ש כי אין מספידין אותו בכל מקום אינו מדברי רבינו אלא הגה"ה היתה כתובה בגליון והכניסוהו בפנים . ומ"ש ומכניסין המטה ס"א ומניחין המטה וכן עיקר ב"י :

ומ"ש ולזמן הישיבה סופדין וכו' הרמב"ן בס' ת"ה (דף כ"ו ע"ד) כתב וז"ל ואמר רב נטרונאי שמיעת הנשיא ממקום מרוחק הרבה כך הוא המנהג הנשיא

פרישה

שרי מ"ק וכן משמע בשמחות פר"ס מ"ו : (כ) ורבינו האי כתב דאף חוץ לד' אמות אסור בד"ת (אע"ג דאמרינן בגמ' הכא דתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו ויקרא בו ודוקא תוך ד' אמות אבל חוץ לד"א שרי היינו דוקא כו' עכ"ה) דדוקא כשהוא בקבר די בהרחקת ד' אמות דהוי רשות לעצמו וליכא משום לועג לרש אבל הכא דהוי טעמא משום דכיון שהמת מוטל לפניהם אם היו מדברים בד"ת מיחזי כמתיאשים ממנו מלהטפל בו והלכך אפי' חוץ לד"א אסור דכל שאומרים בפני המת יודע ממנו אבל בדברים בעלמא לא מיחזי כמתיאשים ועיין בב"י ובדרישה : (כא) ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצין כו' שלא יתעצלו בהספדו וז"ל הרמב"ן חכם שמת ב"מ בטל כל ז' לפי שמספידין אותו ואין עוסקין בב"מ כלל שלא יתעצלו מהספדו אבל שאר ב"מ עוסקין בתורה אפי' בשעת הספד שאין מבטלין ת"ת להספד : (כב) אב"ד שמת כל בתי מדרשות בטלים ומבטלין ת"ת כל ז' כדי שיהא כולן פנויין ומתעסקין בהספדו כו' : (כג) והיושבין בצפון יושבין בדרום ומתפללין וקצת הקהל מתפללין בבית האבל כדבסמוך : (כד) כי מספידין אותו בכל מקום פי' אפי' במקומות אחרים : (כה) ובני העיר נכנסין לב"ה וקורין שבעה בשבת ובשני ובחמישי קוראין ג' ויוצאין כן נ"ל : (כו) וס"ת מונח לפניהם לומר קיים זה מה שכתוב בזה : (כז) לבית המדרש ומניחין המטה כו' כן גרס ב"י : (כח) ואם חכם הוא סופדים אותו עד יום אחד כו' ל"ע הא כתב לעיל בסמוך ת"ר חכם שמת ב"מ בטל פירוש שסופדים אותו כל ז' כו' ומאי עד יום אחד כו' דקאמר הכא ואפשר דלעיל איירי בהספד תלמידיו למוד שאינן קובעין מדרש ושאר ענייניהם וכאן בהספד כל העם איירי דאינן מספידין כל ז' כ"א עד יום א' מאר ימי הקבורה דמקרי יום האנינות ויום שאחריו מקרי ראשון דאבילות וק"ל : (כט) ולזמן ישיבה כו' מנהגם היה להקבץ רוב עם ישראל בשני חדשים אלו לשמוע דרשת דיני פסח באדר ודיני ר"ה וי"כ וסוכות באלול וזה שבת כלה האמור ומוזכר בתלמוד וקאמר דבאותו קיבוץ מספידין אותו ועיין בדרישה : (ל) ומבקרין אותו ע"ל סימן שנ"ד שכתב ופוקדין על המתים ג' ימים כו' ומעשה באחד שפקדו וחיה כ' שנים והוליד ה' בנים ואח"כ מת עכ"ל ושם כתבתי דהיינו דוקא בימיהן שהיו מניחין הארון בכוך והיו יכולין להוציא ולהכניס הארון בכוך כל עת שרצו משא"כ עתה שקוברין בארץ ומכסין בעפר אבל מ"מ נראה דאין מבקרין דהכא כענין פוקדין דהתם דהתם בפוקדין קאמר פוקדין כל ג' ימים ותו לא והכא קאמר דמבקרין גם ביום הז' ולבסוף ל' ולבסוף י"ב חודש : (לא) ותכלית שנים עשר חודש מבקרין ומשכיבין

דרישה

שכבא הוא דעביד שרי וכתב רבינו הגדול מהרי"א שעל הרמ"ה אנו סומכין לומר פסוקים בבית הקברות ודרשא למתים ועיין בב"י : [ה] ורבינו האי כתב דאף חוץ לד"א אסור בד"ת באשר"י פרק מי שמת ד' ע"ג ע"א כתוב ז"ל כתב רב האי דה"א ד"ת לפני המת אלא דברים של מת אבל מילי דעלמא אמרינן וחוץ לד"א איירי עכ"ל ולא כתב אפי' חוץ לד"א ולכאורה משמע דה"ק דדוקא חוץ לד"א איירי הא דמתיר במילי דעלמא אבל תוך ד"א אפילו דברים דעלמא אסור אבל ב"י כתב דהא דקאמר וחוץ לד"א איירי קאי אמ"ש ה"א ד"ת לומר דאף חוץ לד"א אסור ולא רצה לפרש דקאי אהתרת מילי דעלמא משום דמשמע ליה דבמילי דעלמא אין לחלק בין תוך ד"א לחוץ מהם : [ו] ולזמן ישיבה סופדין אותו כל ישראל כו' כל' הזה מצאתי בתורת האדם בענין ההספד ממש כדפירש הטור ובתחלת ענין ההספד מביא הרמב"ן ענין אחר בשם הגאון ז"ל כך מנהג הנשיא שמת וכן ת"ח שמתו בין גדולים בין קטנים בניסן או באייר וסיון ותמוז ואב ואלול מספידין אותו ובישיבה של אדר ושם ההספד השני אשכבתא כדאמרינן באשכבתיה דרבי ושוב אין רשות להספידו שעבר עליו יותר משנה ואמרו חכמים אין המת משתכח מן הלב עד י"ב חודש ואם נפטר בניסן ויש בשנה שני אדרים מספידין אותו ומשכיבין אותו בישיבה

חדושי הגהות

* אין אומרים לא הלכה ולא הגדה בבית מדרשו של אבל צריך לשאול מתחילין בה' אבלים ופורשים לענינים אחרים וחוזרים בהלכות אבלים ר"א בן גמליאל אומר אומרים הגדה בבית מדרשו של אביו מפני שביהודה נותנים שלום וכו' כצ"ל ואע"פ שבמסכת שמחות שלפנינו לא תני מפני שביהודה וכו' נראה נכון יותר גי' הב"י שהיה לפניו תיבת מפני לפי מה שראיתי בס' ת"ה להרמב"ן שהביא שם ברייתא זו ופי' הברייתא וז"ל בית מדרשו של אבל היינו בתי מדרשות הבטלים משום אבילות ורישא קאי דקתני בתים ואב"ד ונשיא דבתי מדרשות בטלין וקאמר עלה דאצ"ל בעסקי הלימוד בטלין אלא שאין אומרים שם שמועה והגדה לא בחול ולא בשבת ואם נצרכו להתחיל לענין שאלה שנשאלה להם מתחילין בהלכות אבלים יוצאים מענין לענין עד שתתפרש שאלתן וקורין להלכות אבילות רחב"ג היה אומר שמועה והגדה בשבת מפני מנהג שביהודה שהיו נותנין שלום בכניסתן וביציאתן שהיו סבורים אין אבילות בשבת עכ"ל : ד עוד יום אחד כצ"ל וכ"ה בת"ה להרמב"ן ועיין בפרישה שמקיים הגירסא שלפנינו :

הנשיא שמת וכן שוגאי ת"ח שמתו בין גדולים בין קטנים בניסן או באייר בסיון תמוז ואב ואלול מספידין אותו בישיבה של אלול ובישיבה של אדר ושם ההספד השני אשכבתא כדאמרינן באשכבתיה דרבי ושוב אין רשות להספידו שעבר עליו יותר משנה ואמרו חכמים אין המת משתכח מן הלב עד י"ב חודש ואם נפטר בניסן ויש בשנה זו שני אדרים מספידין אותו בישיבה של אלול שאי אפשר להשכיבו בישיבה של אדר השני מפני שעברו עליו י"ב חדש ואין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת לאחר י"ב חדש לפיכך מקום מרוחק כמו אספמי"א ופרנצ"א וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר י"ב חודש פטורים מלהספיד ומלהבטיל בתי כנסיות ובתי מדרשות ולעשות אפילו יום שמועה ע"כ לשונו ונראה דאף לחכמים גבי בתי ערי חומה דאם נתעברה השנה נתעברה למוכר ואם מכרה בניסן על כרחו של לוקח אינו נחלט לו עד שיגיע ניסן שאני התם דכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה כדאיתא פ"ק דר"ה [דף ו'] אבל כאן גבי אבל לא הוזכר שנה אלא י"ב חדש שכן אמרו משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש הלכך אין להזכיר המת לאחר י"ב חדש אף על פי שעדיין לא כלתה שנה :

שמה המאבד

עצמו לדעת וכו' עד אין מונעים ממנו כל דבר בס' ת"ה [דף כ"ז ע"ב וע"ג] והרא"ש מביאו סוף [דף מ"ד] ומ"ש אלא שאומר ראו שאני עולה באילן ונופל ומת פירוש שכך זה אמר בשעה שעלה וזו בחזקת המאבד עצמו לדעת אע"פ שלא ראו אותו מפיל עצמו כיון שאמר כך שעולה באילן ונופל ומת חזקה עשה לדעת כמו שאמר וה"א להדיא בס' ת"ה אבל בדברי הרא"ש לא משמע כך ונראה שט"ס הוא שהסופר השמיטו מלשון הרמב"ן ונופל ומת :

ומ"ש אבל ראוהו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על גבי סייפו זהו בחזקת המאבד עצמו שלא לדעת כב"ל וכך הוא בספר ת"ה ובפסקי הרא"ש לשם ובמרדכי לשם וכן כתב בש"ע : וז"ל מהרש"ל וכ"ל אפילו אמר ראו שאני עולה וכו' ולא ראוהו עולה אדיבורא לחוד לא סמכינן ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת עכ"ל ודבריו נכונים והכי משמע לישנא דברייתא מביאו ב"י ע"ש : כתב בהגהת מרדכי דמ"ק בירושלמי אמרו הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתייאשו לקוברו ומסיים ובלבד שלא יהא גנב ולכך אין מתאבלין על גנב קאמר התם כל הפורש מדרכי צבור אין מתאבלין עליו ופי' הקונטרס פ"ק דר"ה פורש מדרכי צבור שפי' מדיני ישראל וכו' עכ"ל נראה דמביא ראיה דכיון דאפי' פורש מדיני ישראל אין מתאבלין עליו כל שכן כשהיה גנב דהוא רשע גמור וכדאיתא סוף סנהדרין אהא דתנן כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם מאן רשעים א"ר יוסף גנבי אבל קשה דהיאך תלה בירושלמי דין זה ובלבד שלא יהא גנב בהרוגי מלכות הלא לפי זה מת על מטתו נמי אין מתאבלין עליו כיון שהיה רשע דלא עדיף מפורש מדרכי צבור ולכן נראה דהגירסא בירושלמי הוא אבל לא מלגנוב וכמ"ש רבינו להדיא לקמן בסימן שע"ה . גם במרדכי בפנים הביא הגירסא בירושלמי אבל לא מגנב ופי' מהרא"י בכתביו סימן קכ"ב דפי' כאילו אמר אבל לא מלגנוב ועיין בב"י כתב כן וכ"כ מהרי"ו בסימן קי"ד דמ"ש אבל לא גנב ט"ס הוא מיהו כתב לשם דאם היה גנב ונידון בדיניהם מיתתו כפרתו ויש להתאבל עליו וכן כתוב בהגהת ש"ע ולפ"ז גנב שמת על מטתו אין להתאבל עליו

שמה המאבד

עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו אבל עומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבילים פי' מפני שהוא כבוד לחיים וכל שהוא כבוד לחיים מתעסקין בו וכל שאינו כבוד לחיים אין מתעסקין בו והאי אין קורעין פירוש לרחוקים לכבוד אבל הקרובים הראויין להתאבל קורעין עליו ואיזהו מאבד עצמו לדעת (א) [א] לא שעלה באילן ונפל ומת דאיכא למימר שמא נאנס ונפל (ב) אלא שאומר ראו שאני עולה באילן ונופל ומת אבל ראוהו חנוק ותלוי באילן ומושלך זהו המאבד עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר קטן אפילו מאבד עצמו לדעת חשיב כשלא לדעת כיון דלאו בר דעת הוא וכן גדול המאבד עצמו לדעת (ג) והוא אנוס כשאול המלך אין מונעים ממנו כל דבר מנודה שמת (א) דינו כמאבד עצמו לדעת אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו ולא עוד אלא שמבזין אותו וסוקלין ארונו וה"מ באפקירותא שעובר על דברי תורה אבל בממונא כיון שמת פטור מגזרתם ואין סוקלין ארונו ומספידין אותו כראוי הרוגי ב"ד אין מתעסקין עמהם בכל דבר אלא אחיהם וקרוביהן באין ושואלין בשלום הדיינין ובשלום העדים שאין בלבנו עליכם כלום שדין אמת דנתם (ד) ולא היו מתאבלין עליהם אלא אוננים ולא היו מברין עליהם כל הפורשים מן הצבור והם שפורקין עול מצות מעל צוארם ואינם בכלל ישראל בעשיית המצוה ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ומדרשות (ה) והמומרים לעבודת כוכבים אין מתעסקין עמהם בכל דבר אלא אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים (ד) ומתעטפים לבנים (ו) ואוכלין ושותים

ומספידין על החכמים כתב רבינו בסימן של"ד כתב הרמב"ן בת"ה וז"ל בתשובות ה"ר סעדיה בשבת שמת בתוכה חכם מפטירין גלה כבוד מישראל כתב הכלבו שנהגו בגרבונא שיום ז' באמתו מב"ה הולך האבל לבית הקברות ואם יום ז' בר"ה אינו הולך לבה"ק וכן לקטן וכתב עוד ה"ר בעל הלכות אין מעוררין הספד אלא בתוך י"ב חדש אבל לאחר י"ב חדש הנשמה עולה ואינה יורדת רלה להזכירו בין המתים ואפילו לאחר י"ב חדש הרשות בידו ואימתי זמן עירעור יום ל' ויום שלש שנה ומקום שנהגו לקבור בבתים ולהעתיק הארונו' לבית הקברות מספידין אחר י"ב חדש עכ"ל :

שמה המאבד

עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר וכו' עד וכל שאין כבוד לחיים אין מתעסקין בו ברייתא באבל רבתי פ"ב ומ"ש והאי אין קורעים פירוש לרחוקים וכו' כך פי' הרמב"ן בת"ה ונתן טעם לדבר דקריעה חיובא הוא וא"ת זה שאינו עושה מעשה עמך פטורים ממנו אף כס לא ינהגו עליו אבילות ואיך עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבילים אם אין נוהגין עליו אבילות והרמב"ם כתב בפ"א שאין מתאבלים עליו כלל : (ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה כשאמר בכ"מ אין מתעסקין עמהם לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכין אמרו אלא שאין קורעים ולא חולצים ולא מספידים וכו' כדתניא באבל רבתי :

ואיזהו מאבד עצמו לדעת לא שעלה באילן ונפל ומת וכו' אלא שאמר ראו שאני עולה באילן ונופל ומת באבל רבתי פרק ב' וז"ל איזהו המאבד עצמו לדעת לא שעלה בראש האילן ונפל ומת בראש הגג ונפל ומת אלא זה שאמר הריני עולה לראש הגג או לראש האילן ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעלה לראש האילן ונפל ומת הרי זה בחזקת מאבד עצמו לדעת ע"כ וכ"כ הרמב"ן בת"ה וכתב פירוש אף על פי שלא ראו אותו מפיל עצמו כיון שאמר חזקה עשה לדעת והרמב"ם כתב בפ"א כלשון הזה איזהו המאבד עצמו לדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת אלא האומר הריני עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מיצר ונפל ומת ה"ז בחזקת שיאבד עצמו לדעת :

אבל ראהו חנוק וכו' וקטן ואפילו מאבד עצמו לדעת חשיב כשלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר גם זה פשוט באבל רבתי בפרק ב' :

וכן גדול המאבד עצמו לדעת והוא אנוס כשאול וכו' כן כתב הרמב"ן בתורת האדם ונתן טעם לפי שהיה איבוד מותר לו כדאיתא בב"ר לפיכך לא היה בכלל מאבד עצמו לדעת ונענשו עליו שלא הספידוהו כראוי כדאיתא ביבמות (עח :) וכ"כ הרא"ש בסוף מ"ק : מנודה שמת דינו כמאבד עצמו לדעת אין קורעין עליו ולא חולצין וכו' עד ומספידין אותו כראוי כ"כ הרמב"ן בת"ה והמרדכי בסוף מ"ק הארוך להוכיח דאין להתאבל על אשה שנשעת מיתתה עברה על נדויה ושבועתה (ג) כתב המרדכי סוף מ"ק דאין מתאבלים על גנב מדאמרינן בירושלמי הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתייאשו לקוברו ומסיים ובלבד שלא יהא גנב ע"כ וטעות הוא שאותו ירושלמי אין פירושו כך וכבר פירשתיו בסימן שע"ה ומיהו ממקום אחר היה יכול להביא ראיה מדתניא באבל רבתי פ"ג בתר הא דקתני הרוגי ב"ד אין מתעסקין עמהם בכל דבר וכו' כיוצא בו הגונב את המכס ואת החרם ה"ז שופך דמים ולא שופך דמים בלבד אלא כאילו עובד עבודה זרה ומגלה עריות ושופך דמים (ג) :

הרוגי בית דין אין מתעסקין עמהם בכל דבר כו' עד אלא אוננין באבל רבתי פ"ב ואסיקנא לענין הרוגי מלכות בפרק נגמר הדין [מז :] דכיון דאיקטיל הו"ל כפרה בקטלא וקבורה אלא היינו טעמא דאין מתאבלין עליהם משום דאבילות אימת הוו להו מכי חזי לערא דקברא פורתא הלכך הוא"ל .ונדחו ולא נראו להתאבל עליהם בעידן דחייל אבילות שוב אין מתאבלין עליהם ומ"ש ולא היו מברין עליהם ג"ז באבל רבתי פ"ב ויהיב התם טעמא משום דכתיב לא תאכלו על הדם וכתבו הרא"ש בס פ מ"ק : כל הפורשים מן הצבור וכו' שם כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים אוכלים ושותים ושמחים שאבדו שונאיו של מקום שנאמר הלא משנאך ה' אשנא וגו' : ומ"ש והם שפורקים עול מעל צוארם וכו' והמומרים לע"ג כל זה הוא פי' פורשים מדרכי צבור וכ"כ הרמב"ן בפי"א : ב"ה וכ"כ הרשב"א בתשובה בפורש מן המס אינו בכלל פורש מדרכי צבור ואינו אלא כאחד מבעלי עבירה או הגזלני ודלא כנ"י שפירש בסוף מ"ק הפורשים מן הצבור שאין רוצים להצטער בצערם של צבור ולשאת את משאם במסים וארנונות אין מתעסקים במותם להתבטל ממלאכתם : וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל

דרכי משה

שמה (א) וכ"כ ב"י סימן של"ד כתב הריטב"א ואם חזר בו אע"פ שלא התירו לו נדויו מתעסקין בו לכל דבריו עכ"ל וכתב עוד ומסתבר דמנודה ואפי' מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק ההוא אפי' כשר אצל אחד מגדולי ישראל והפורש מדרכי צבור אינו הפורש מהם מן המס שזה אינו אלא כבעל עבירות או כאחד מן הגזלנים ולא כל הגוזל את הרבים מקרי פורש מדרכי ציבור עכ"ל וכתב הרשב"א סימן תשס"ג אע"פ שאין מתעסקין עמהם היינו שאין חולצין ולא מספידין עליו אבל לא אמרו לענין קבורה ותכריכים : (ב) ולקמן שע"ז משמע דמתאבלין על מנודה וכ"מ בכאן דלא גרע ממאבד עצמו לדעת שעושין לו כל שהוא כבוד החיים : (ג) משמע דלענין דינא דעתו כדעת המרדכי ואין מתאבלין על גנב שנהרג בידי מלכות על גנבותו דהוי כמאבד עצמו לדעת אמנם מהרי"ו בתשובותיו סימן קי"ד כתב על אשר התאבלת על אחיך שפיר עבדת כיון דלא בדין סנהדרין אקטיל לא גרע ממי שנתחייב בדין המלך אע"ג דחייב מיתה שמרד במלכות מתאבלין עליו ולא מקרי מאבד עצמו לדעת כ"ש הכא שנהרג ביד עובדי כוכבים מיתה משונה שלא כדין תורה ולא מקרי מאבד עצמו לדעת אלא בהרוגי ב"ד שקבל התראה ואמר ע"מ כן אני עושה ועוד הכא לא הוי מאבד עצמו לדעת דשמא סבר היה לברוח למקום שלא יוכלו לרדוף אחריו לתפסו ומ"ש בהלכות שמחות ובלבד שלא יהא גנב ט"ס הוא אלא יש להיות משנתייאשו לשאול אבל לא לגנוב ומ"ש שכל הגונב כאילו שופך דמים כו לא ידענא פירושו דודאי יש לו חל"ה דלא גרע מהרוגי ב"ד שיש לו חל"ה אפי' עובד ע"ז ועוד כיון שקיבל היסורים הגדולים יסורים ממרקין עון אע"פ שהיה בע"כ עכ"ל משמע מדברי מהרי"ו דס"ל דמתאבלין על גנב שנהרג בידי נכרים משום גנבות וכנ"ל לנהוג וכמו שכתב רבינו לקמן הרוגי מלכות אין מונעין מהם דבר ומ"ש ולא ידעתי פירושו כב"י סימן שע"ה דהכי פי' דלפעמים באים לידי סכנה וצריכין לבא לידי חילול שבת ע"ז וג"ע עכ"ל ומהרא"י ישבו בפסקיו סימן קכ"ב בע"א ע"ש : (ד) ע"ל סימן ש"מ כתבתי אם מתאבלים על מומר קטן ועל מומר גדול שמת בלא תשובה או נהרג אם יש לו כפרה :

דרישה

בישיבה של אלול שא"א להשכיבו בישיבה של אדר שני מפני שעוברין עליו י"ב חודש ואין מנהג ואין דרך ארץ להזכיר המת לאחר שנים עשר חודש לפיכך מקום מרוחק כמו אספמיא ופרנצא וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר י"ב חדש פטורים מלהספיד ולהבטל ב"כ וב"מ ולעשות אפילו יום שמועה עכ"ל :

סי' שמה [א] **לא** שעלה באילן ונפל וכו' וב"י הביא אבל רבתי בלשון הוס אלא זה שאומר הריני עולה לראש האילן ואפיל את עצמי ואמות ורואין אותו שעלה לראש

הכי וכתב מ"ו ז"ל ונראה אפי' אמר ראו שאני עולה ולא ראוהו אדיבור לחוד לא סמכינן כ"ל ר"י עכ"ל (וקשה דלא משמע כן מלשון הרמב"ם שהובא בדרישה מדבריו משמע ...ואין אותו סמכינן אדיבורו עכ"ס) : (ג) והוא אנוס כשאול שמלך שאבודו היה מותר לו כדאיתא בב"ר : (ד) ולא היו מתאבלים עליהן כו' אע"ג דקטלא וקבורה מכפרת מ"מ כיון דאבילות מתחיל מסתימת הגולל וכפרה לא הוה להו אלא מכי חזו לערא דקבורה פורתא הלכך כיון דנדחו ולא נראו להתאבל עליהם בעודן דחייל אבילות שוב אין מתאבלין : (אלא אוכלין ... אנינות אלא בלב בלבד ואין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך עד כאן הגהות) : (ה) ומומרים לע"ג גם אלו בכלל פירוש הפורשים מן הציבור אשר"י : (ו) ואוכלים ושותים דכתיב באבוד רשעים רנה

פרישה

ומשכיבין כנ"ל וכן הוא בש"ע ר"ל מניחין אותו לשכב ואין מבקרין אותו עוד שאז הנשמה עולה ואינה יורדת כך היה נראה לכאורה אבל עיינתי בספר תורת האדם ומצאתי שכתב שם ז"ל משכיבין אותו ומבקרין אותו ונראה דר"ל משכיבין עושין הספד שמספידין דההספד נקרא אשכבתא כמ"ש בדרישה :

סי' שמה (א) **לא** שעלה באילן ונפל ומת דאיכא למימר שמא נאנס ונפל ועיין בדרישה : (ב) אלא שאומר ראו שאני עולה באילן ר"ל אע"פ שלא אמר אפיל את עצמי כך משמע מלשון רבינו ומלשון הרמב"ם אבל מלשון אבל רבתי שהבאתי בדרישה לא משמע

כתב ... שנאבדו

ולל ר"י דמומר בכלל פגרש מדרכי צבור הוא ואין מתעסקין בו כל עיקר ואין אוננים אין מתאבלין עליו והמרדכי במ"ק והג"מ בפי"א כתבו שר"ג נתאבל על בנו שהמיר יתו אמנם אין ללמוד ממנו דלאפושי צערה הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה וכתב א"ס קטן בן שנה או שנתיים שהמיר עם אמו ומת אומר ר"י שהיה נראה שמתאבלין דודאי גדול אין מתאבלין עליו כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות [לט.] באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שעשאוהו כדתם מה מעלה ומה מוריד והו"ל כאילו המיר בע"כ ור"ת אומר שאין מתאבלין עליו והביא ראיה מתוספתא דסנהדרין וכתב עוד המרדכי מחלוקת זה בפרק היו בודקין כתבו הגהות אשיר"י פרק אלו מגלחין נהרג בידי נכרים מתוך רשעו הו"ל כפרה ומתאבלין עליו. ר"ג נתאבל על בנו שהמיר דתו י"ד יום ק"ו לשכינה ד' יום עכ"ל. וכ"י בסוף מ"ק הפורשים מן הציבור שאין רוצים להצטער בצער של צבור ולשאת את משאם במסים וארנוניות אין מתעסקין במותם להבטל ממלאכתם (ה):

וכתב הרי"ן גיאת מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים כ"כ בשמו הרמב"ן בת"ה והרא"ש בסוף מ"ק וכתבו שהביא כמה ראיות לדבר. ומ"ש רבינו בשם הרא"ש ובכ"מ יש לעשות כפי מנהגו לא ידעתי למה כתבו בשם הרא"ש שהרי סוף דברי הרי"ן גיאות הם כמבואר בדברי הרמב"ן ובדברי הרא"ש ז"ל: הרוגי מלכות אין מונעים מהם כל דבר ברייתא באבל רבתי פ"ב. ומ"ש בשם הרמב"ן הוא בת"ה כלשון רבינו ובאמת שאין לשונו נוח לי שכך היה ראוי לכתוב אבל הרוגי מלכות אוה"ע מונעים מהם הספד ולמד הרמב"ן שמונעין מהם הספד מדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין [יא.] ופ' עגלה ערופה [מח:] שאין מספידין הרוגי מלכות ולי נראה דאין משם ראיה דהתם לאו למימר דאין מספידין עליהם משורת הדין דאטו משום דמתו מיתה משונה יגרעו מערך כבודם אלא היינו לומר שבקשו לומר על ר"י בן בבא אי חסיד אי עניו וכולי אלא שנטרפה השעה שאין מספידין על הרוגי מלכות מפני יראת המלך וכן פירש"י שם אבל במקום שהמלך לא יקפיד אם יספדוהו סופדים אותו ודאי וכן מעשים בכל יום וכ"י פירש בסוף מ"ק הרוגי מלכות אין מונעין שמותרים האבלים בסיכה ורחילה ובכל דבר מעי' סכנת מלכות שמא יעלילו עליהם עכ"ל ופי' משובח הוא:

מי שנפל לים או טבע בנהר או אכלתו חיה רעה אין מונעין מהם כל דבר ברייתא באבל רבתי פ"ב: ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת עומדים עליו בשורה וכו' בפרק א"מ [כה.]:

שמו מי שהיה בעלה צלוב בעיר וכו' ברייתא באבל רבתי פ"ב ופירש ר"י בסוף מ"ק שהטעם לפי שהוא גורם לבזות המת שאומרים אותו האיש הצלוב הוא אחיו של פלוני זה: גדולה כאנטוכיא. שאין אלו מכירין את אלו: עד שיכלה הבשר. דכיון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד:

שמז מי שמת לו מת לפני ל' יום הסמוכים לרגל לא יספידנו וכו' כבר נתבאר בטוא"ח סימן תקמ"ז: מהו להספיד בחלילין שהביא נכרי בשבת או להחשיך עליהם וכו' כתבתי בהל' שבת בספר א"ח להספיד בחלילין שהביא הנכרי או ליקבר בקבר שעשה נכרי כתב בסימן שכ"ד ואם מותר להחשיך עמהן כתב בסימן ש"ו:

ושותים וכתב הרי"ן גיאת מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים (ז) וא"א הרא"ש ז"ל כתב וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו [ג] הרוגי מלכות (ח) אין מונעין מהם כל דבר (ט) והרמב"ן כתב הני מילי הרוגי מלכות ישראל בדיני מלכות אבל הרוגי מלכות אומות העולם אין מונעים מהם אלא הספד: (י) מי שנפל לים או טבע בנהר או אכלתו חיה רעה אין מונעים מהם כל דבר ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת עומדים עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים אם יש אבלים שמתאבלין עליו ואם אין שלדו קיימת אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים:

שמו מי שהיה בעלה צלוב בעיר או אשתו צלובה בעיר או אביו ואמו צלובות בעיר לא ישהה בתוכה (א) אא"כ היתה גדולה כאנטוכיא ולא ישהה אלא בצד זה ועד מתי אסור עד שיכלה הבשר כולו שאין הצורה ניכרת בעצמות:

שמז מי שמת לו מת לפני שלשים יום הסמוכים לרגל לא יספידנו משיכנסו ל' יום הסמוכים לרגל אבל מת תוך ל' יום לרגל מותר לסופדו אפי' בערב הרגל ואפי' אם מספיד על מת שמת תוך ל' יום לא יעורר עמו אותו שמת לפני שלשים (א) לשמואל אפילו יספידו לו בחנם אסור (ב) ולרב דוקא בשכר אבל בחנם מותר ופסק הרמב"ן כרב והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל מהו להספיד בחלילין שהביא נכרי בשבת (ג) או להחשיך עליהן להביאן או לקבור בקבר שעשה נכרי כתבתי בהלכות שבת בספר א"ח:

הלכות קבורה

שמח שורפים על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי ומה שורפין עליהם (א) מטתם וכלי תשמישן ותניא בתוספתא כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים אבל לא על ההדיוטות הילכך חבא לשרוף על ההדיוטות מעכבין אותו דאיכא יוהרא והשחתה האומר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו אלא מוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו בעל כרחן וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו ואפילו האבן שנותנין על הקבר (ב) והוא שירשו ממון מאביהן

שמח שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי ומה שורפים עליהם מטתן וכלי תשמישן ברייתא פרק קמא דע"ז [דף יא.] ומשמע התם דכלי תשמישן דוקא הוא ששורפין ולא דברים אחרים: ומ"ש רבינו ותניא בתוספתא כשם ששורפין על המלכים וכו' לא הוצרך לכתוב כן בשם התוספתא משום רישא דהא בברייתא פרק קמא דע"ז מפורש כן אלא משום מאי דמסיים בה אבל לא על ההדיוטות הוצרך לכתוב התוספתא: ומ"ש הלכך הבא לשרוף על ההדיוטות מעכבין אותו דאיכא יוהרא והשחתה כ"כ הרמב"ן בתורת האדם: האומר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו וכו' מימרא בפרק נערה שנתפתתה [דף מח.]: ומ"ש וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו ואפילו האבן שנותנים ע"ג הקבר כ"כ הרא"ש בפרק נגמר הדין: ומ"ש והוא שירשו ממון מאביהם כ"כ הרא"ש בתשובה כלל י"ג וז"ל דבר ידוע הוא אם נתן מממונו הרבה מתנות לאחרים ושייר מעט ליורשיו אעפ"כ היורשים הקרובים לירש מן התורה חייבים

עליו ולא נהגו כן וכ"ע: הרוגי מלכות אין מונעים מהם כל דבר פי' כל דין אבילות נהג בהן ואין מונעין מהם אבילות וכך פי' כל המפרשים דלא כמה שפי' בנימוקי יוסף איפכא וכתב ב"י דפי' משובש הוא. ומ"ש והרמב"ן כתב ה"מ הרוגי מלכות ישראל וכו' כלומר בהרוגי מלכות ישראל הוא דאמרינן בסתם אין מונעים מהם כל דבר אבל בהרוגי מלכות אוה"ע לא נאמר בהם בסתם אלא הכי אמרינן אין מונעין מהם כל דבר חוץ מהספד וב"י כתב דאין לשון הרמב"ם נוח לו ולמאי דפרישית נוח ומקובל:

שמו מי שהיה בעלה צלוב בעיר וכו' באבל רבתי ופי' ב"י לפי שהוא גורם לבזות המת שאומרים אותו האיש הצלוב הוא אחיו של פלוני זה. גדול כאנטוכיא שאין אלו מכירין את אלו. עד שיכלה הבשר דכיון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד עכ"ל וכיון ששיעור אנטוכיא אינו ידוע מסתמא כל העיירות אינן גדולות כאנטוכיא ואסור לשהות בתוכה מיהו נראה דוקא שהוא צלוב בתוך העיר במקום עוברים ושבים שגורם לבזות את המת וכו' אבל במלכותינו שצולבין חוץ לעיר על פני השדה מותר לשהות בכל העיירות וע"כ אין דין זה נוהג עכשיו כלל:

שמז מי שמת לו מת לפני ל' וכו' עיין בא"ח סימן תקמ"ז. דין מהו לספוד בחלילין וכו' עיין בא"ח סי' ש"ו וסי' שכ"ד:

שמח שורפין על המלכים וכו' ברייתא פ"ק דע"ז [דף י"א]: ומ"ש ומה שורפין עליהן מטתן וכלי תשמישן פי' משום דאינו כגון שולחן ישתמשו בכלים שהיה המלך משתמש אבל דברים אחרים אסור לשרפן משום בל תשחית: ותניא בתוספתא כשם וכו' עד והשחתה כ"כ בספר ת"ה [דף כ"א ע"ג] ורצונו לומר ממשנה יתירה דקתני אבל לא על ההדיוטות שמעינן דמעכבין אותו דאי לאו משנה יתירה הו"א דה"ק על המלכים ועל הנשיאים חייבים לשרוף משום חשיבותם וכבוד המלך והנשיא להראות שאין אחרים הגונים להשתמש בכלי תשמישם אבל על הדיוטות אין חייבים אבל רשות מיהא איכא להכי תני אבל לא על ההדיוטות לאורויי דעיכובא נמי מעכבינא דאיכא יוהרא והשחתה וז"ש הלכך וכו' כלומר מדתני משנה יתירה שמעינן הכי. וכתב ב"י לא הוצרך להביא התוספתא משום רישא דשורפין גם על הנשיאים דבברייתא פ"ק דע"ז מפורש ג"כ כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים אלא משום דמסיים בה אבל לא על ההדיוטות הוצרך לכתוב התוספתא עכ"ל ולמאי דפרישית ניחא טפי דהוצרך להביא התוספתא דשמעינן מינה דחייבין לשרוף על המלכים ועל הנשיאים וכדפירש' דהכי מוכח מדתני משנה יתירה אבל מברייתא דפרק קמא דע"ז ליכא למשמע מינה הכי אלא אדרבה משמע דרשות איכא לשרוף עליהן ואין בו משום דרכי האמורי ודו"ק: האומר אל תקברוהו מנכסיו וכו' פי' האומר בשעת מיתתו אל תקברוהו מנכסיו אלא מן הצדקה אין שומעין לו לא כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הצבור אלא מוציאין מן היורשין בעל כרחן: ומ"ש וכן כל מה שרגילין וכו' כלומר ל"מ קבורה עצמה דאי אפשר בלא קבורה אלא אפילו מה שאפשר בלאו הכי וגם האחרים אין מוציאין הוצאה זו אלא בני משפחתו

דרכי משה

(א) ובבר כתבתי לעיל סימן זה דהרשב"א חולק דלא מקרי פורש מן הצבור פורש מן המס ואפשר דלענין להתבטל ממלאכתו הרשב"א מודה ובמרדכי סוף מ"ק האריך בזה וכתב שם על אשה שהפקיעה ידושת בעלה להכעים דאין מתאבלין עליה דראוי לעשות נדר והוי כאילו פורש מדרכי הציבור ועיין לעיל סימן ש"ם איזה נקרא פורש מדרכי ציבור: בגמ'

פרישה

שנאמרו שונאים של הש"י: (ז) וא"א הרא"ש ז"ל כתב וכל כו' ז"ל ב"י לא ידעתי למה כתבו בשם הרא"ש הלא גם זה דברי הרי"ן גיאת הן כמ"ש בת"ה: (ח) אין מונעין מהן כל דבר פירוש אלא מתאבלים ומספידין אותן כראוי ולא דמי להרוגי ב"ד הנ"ל שהרגו מחמת שעברו על מצות התורה במזיד: (ט) והרמב"ן כתב בד"א הרוגי מלכות ישראל כו' פירוש בד"א דאמרינן אין מונעין מהן כל דבר הרוגי מלכות ישראל אבל או"ה לא נאמר בזה אין מונעין מהם כל דבר בלא חוץ אלא אין מונעין כל דבר חוץ מהספד מ"ו וישוב קצת בזה גמגום הלשון שכתב עליו ב"י וז"ל אין לשונו נוח לי דהו"ל אבל הרוגי מלכות א"ה מונעין מהם הספד: (י) מי שנפל לים או טבע בנהר או אכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר ר"ל אע"פ שאמרו אע"פ שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא בטלו ואם כן סו"א שליהוי דינם כהרוגי ב"ד קמ"ל:

סי' שמו (א) אלא אם כן היתה גדולה כאנטוכיא לפי שהוא גורם לבזות המת שאומרים איש פלוני הצלוב הוא אחיו של זה ואם העיר גדולה אין מכירין הדרים בצד זה להדרים בצד שנית ולפע"ד דמיירי בנתלין ע"פ דינא דמלכותא בדיני מלכות האומות ואין בידינו לקוברן דאל"כ לא שייך בזיון דהא כתיב לא תלין נבלתו על העץ:

סי' שמז (א) לשמואל אפי' יספדו לו בחנם אסור דשמואל מפרש טעמא משום דאין המת משתכח מן הלב פחות מל' יום ואי מספידו בתוך ל' יום אתי למספד ברגל דעדיין לא שכח רש"י ולכן אין חילוק בין בחנם בין בשכר: (ב) ולרב דוקא בשכר דמפרש טעמא לפי שאדם מקמץ מעות לצורך הרגל והספדן יוליא המעות לצורך הספד ואתי לבטולי משמחת י"ט וכבר פירשתי כל זה בא"ח סי' תקמ"ז ע"ש: (ג) או להחשיך עליהן בא"ח סי' ש"ו (ודין הספד בחלילין ואם מותר לקבור נתבאר בא"ח סי' שכ"ה עכ"ס):

סי' שמח (א) מטתן וכלי תשמישן (מטעם דאסור לשמש בשרביטו של מלך ולכן בהדיוט אסור עכ"ס) פי' ולא דברים אחרים: (ב) (והוא שירשו מאביהן עיין בס"ס סי' ונ"ג בדין שאלה נכסיו לאחרים וכנים ליורשיו דבר מועט אי חייב לקברו עכ"ס):

דרישה

לראש החילין ונפל ומת הרי זה במוקת מאבד את עצמו לדעת עכ"ל ופירש הרמב"ן אע"פ שלא ראוהו מפיל עצמו כיון שאמר מוקם פשה לדעת עכ"ל והרמב"ם כתב בלשון זה אלא שאמר הריני עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מיצר ונפל ומת ה"ז במוקת שאבד את עצמו לדעת: [ג] הרוגי מלכות אין מונעין מהם כל דבר ברייתא הוא באבל רבתי וכתב ב"י דר"ל אין מונעין שמותרים האבלים בסיכה ורחילה ובכל דבר מפני סכנת מלכות שמא יעלילו עליהן אבל רבינו מפרש סברייתא כפשוטו ר"ל אלא מתאבלים ומספידין אותן כראוי ודו"ק: ויש

משפחתו לפי חשיבותם מוציאין ממון לכבוד כגון ספדנים טובא ומיני חלילין טובא ואפי' האבן גולל למצבה שרגילין למת בן גילו לפי משפחתו מוציאין מן היורשין כל צרכי קבורה וכ"כ הרא"ש פרק נגמר הדין ובתשובה כלל י"ג דין י"ט:

ומ"ש ואפי' מת שאין לו יורשין כו' כלומר שאין לו יורשין שירשו ממנו כלום הי נמי שאין לו משפחה קאמר כגון נכרי שבא מארץ רחוקה ומת כאן ליכא למיחש לכבוד המשפחה וזה עיקר וכן משמע בספר ת"ה להרמב"ן שכתב ז"ל ואפי' במת דעלמא דלית ליה קבורה וקאמר דלא ליקברוהו אין שומעין לו דבזיונא דכולהו חיי הוא ולא משום משפחתו לבד עכ"ל [בדף ל"א ע"א] ור"ל מת דעלמא שבא לכאן משוט הארץ ואין לו כאן שום משפחה והיינו דקאמר ולית ליה קבורה כלומר שאין ידו משגת הוצאת הקבורה דנימא דיקברו אותו משלו בע"כ וצוה ואמר אל תקברוהו אפילו הכי אין שומעין לו דכיון דקמיבעיא להו במי שצוה ואמר אל תקברוהו קבורה משום בזיונא ולאו כל כמיניה לבזויי בני משפחתו אי נמי לית ליה משפחה אלא איכא בזיוני דכולהו חיי ולאו כל כמיניה או דילמא קבורה משום כפרה והא קאמר לא בעינא כפרה ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא וחיישינן משום בזיונא אפי' לית ליה הוצאת קבורה כל עיקר:

שמט מת ותכריכיו אסורין בהנאה וכו' בפרק נגמר הדין פליגי בה אביי ורבא והלכתא כרבא דהזמנה לאו מילתא היא: ומ"ש וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם וכו' כלומר לא מיבעיא הזמנה לחודיה דליכא מעשה אלא אפילו נתנם עליו לחודיה דאיכא מעשה והכי משמע מדפריך התם תלמודא למה לי נתנתו וכרכתו ופירש"י למה לי תרוייהו תיסגי בכרכהו לחודיה דהא איכא מעשה אלמא דקס"ד דתלמודא דלרבא דהזמנה לחודא לאו מילתא כרכתו לחודיה מילתא היא אע"ג דלא אזמניה כיון דקעביד מעשה והכי דמשני דרבא ס"ל כרב חסדא דאמר גבי תפילין אזמניה ולא צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי אפ"ה ססברא הוא לרבא דעדיף צר ביה לחודיה מאזמניה לחודיה ולהכי כתב רבינו וכן אם נתנס עליו וכו' דלא מיבעיא אזמניה לחודיה אלא אפי' צר ביה לחודיה וכדפי' מיהו לאביי הסברא הפוכה דאזמניה ביה לחודיה מילתא היא וצר ביה לחודיה לאו מילתא היא ופליג נמי אדרב חסדא כדאיתא התם ורבי' למאי דפ' כתב בסברא זו אליבא דרבא דהלכתא כוותיה:

ונויי המת המחוברים בגופו וכו' משנה ספ"ק דערכין אשה שנהרגה נהנים בשערה ופליגא בה אמוראי רבא מוקי לה בפיאה נכרית במחובר בה ואמרה תנו אותם לבתי יהבינן לה ואם לא אמרה תנו גופה הוא ומיתסר ואי תלו לה בסיכתא אפי' לא אמרה תנו נהנים בה וכך פסק רבינו דמחובר פיאה נכרית בגופה דמת ובסתם דלא אמרה כלום אסורים אבל אם ציותה תנו לבתי מותר ליהנות בהן אבל שערה ממש אפי' ציותה עליהם אסורים כמו גופה אבל ר"כ בר יצחק אקשי עליה דרבא ומוקי למתני' בשערה ממש ושיער המת לא מיתסר בהנאה דמיתתה אוסרתה ושיער לאו בת מיתה היא שאין עשוי להשתנות ואיתא בגמ' תניא כוותיה דרבא ותניא כוותיה דר"כ בר יצחק ודעת רבינו לפסוק לחומרא כרבא אע"ג דר"כ בר יצחק בתראה הוא דבפלוגתא דאיסורא דאורייתא אזלינן לחומרא אבל הרמב"ם בסוף ה' אבל והסמ"ג פסקו כר"כ בר יצחק שכתבו וז"ל המת אסור בהנאה חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו וב"י כאן הקשה על הסמ"ג ובכסף משנה הקשה על הרמב"ם ול"ק מידי כי דעתם לפסוק כר"כ בר יצחק דהוא בתרא וז"ל רש"י ספ"ק דערכין בפיאה נכרית לאו שערה ממש קאמר אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה וכו' ולמד הרב בהגהות ש"ע מלשון זה דדוקא כשהם קשורים בשערות גופה אבל אינן קשורין מותר עכ"ל משמע דאפי' קלועים ביחד מותר לדעתו כיון שאינן קשורים ותימה דבגמרא לא קאמר דמותר אלא בדתלי בסיכתא אבל בדמחבר בה ולא אמרה תנו גופה הוא ומתסר אלמא כל דמחבר בה אפי' אינן קשורין אלא קלועים בתוכם נמי אסור והא דכתב רש"י וקשורה לשערה לקליעה קרי לה קשירה דכיון דמחבר בה בקליעה חשוב כקשירה. מיהו להסיר טבעיות ושלשלאות שעל ידה ועל גופה מותר לד"ה שאין זה נקרא מחובר בה כמו קליעה ולא מיחשב כגופה: אשה שנגמר דינה וכו' הכי מוכח ספ"ק דערכין דלדברי הכל מחיים מותר ליהנות בשער אשה דאין גמר דינה אוסרתה אבל בהמה משנגמר דינו אסור כדילפינן בפרק כל שעה [דף כ"ב] ממשמע שנאמר יסקל איני יודע שהוא נבילה ואסור באכילה מת"ל

חייבים בקבורתו כי ממונו הנשאר לאחר מותו חייבים ב"ד לקברו ומה שנתן ממונו לאחרים כבר זכו בהם במתנת בריא ואינו בכלל ממונו ומה ששאל על האבן שנותנין על הקבר אם הוא מצרכי קבורה תשובה האבן מצרכי קבורה הוא וכל מה שנוהגים בו בני משפחתו לצורך הקבורה עכ"ל ובפ' נגמר הדין [מו:] איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או כפרה הוא למאי נ"מ דאמר לא תקברוהו להוא גברא אי אמרת משום בזיונא לאו כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הא קאמר לא בעינא כפרה ולא איפשיטא. וכתב הרמב"ם הלכך קוברין אותו דספק איסורא הוא אפילו בעו יורשים נמי דלא ליקברוהו מוציאין מהם בע"כ ואפי' במת דעלמא דלית ליה יורשים וקאמר אל תקברוהו אין שומעין לו דבזיונא דכולהו חיי קא אמרינן ולא משום בני משפחה בלחוד ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' זכייה ומתנה שאסור להניח אדם בלא קבורה: א המחלק נכסיו לאחרים והניח ליורשיו דבר מועט היורשים חייבים לקוברו ולא מקבלי המתנות כ"כ הרא"ש בתשובה וכתבו רבינו בטור חושן משפט סי' רנ"ג:

מאביהן ואפילו מת שאין לו יורשין ואומר אל תקברוהו אין שומעין לו דבזיונא דכולהו חיי הוא ולא משום משפחתו לחוד:

שמט (א) **מת** ותכריכיו אסורים בהנאה ודוקא שהזמינם לצרכו ונתנם עליו אבל בהזמנה לבד ואפי' עשאם לצרכו לאחר שמת לא נאסרו דהזמנה לאו מילתא היא וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך תחלה עדיין לא נאסרו (ב) ונויי המת המחוברים בגופו כגון פיאה נכרית (א) וכיוצא בזה אסורים כמו המת עצמו בד"א בסתם אבל אם צוה שיתנו נויי גופו המחוברים בו לבנו או לצורך דבר אחר מותרים אבל שערו ממש אפילו אם צוה עליו אסור בהנאה כמו גופו אשה שנגמר דינה ויצאה ליהרג מותר ליהנות משערה מחיים שאין גמר דינה אוסרה אלא מיתה אוסרתה (ג) אבל בהמה שנגמר דינה ליסקל אסור ליהנות ממנה מחיים תניא היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על אחרים להצילן (ג) רשב"ג אומר בד"א שלא נגעו במטה (ד) אבל אם נגעו במטה הנקברת עמו אסורים משום דמחלפי בתכריכי המת ותניא באבל רבתי (ה) כל המציל כלים מן המת הרי זה גוזל המתים ויש שמצילין ויש שאין מצילין (ו) עד שלא נגעו לארון מצילין משנגעו בו אין מצילין אבל מלמדין את האדם שלא יהא חבלן מפני שאמרו כל המרבה כלים על המת הרי זה עובר משום בל תשחית דברי ר"מ ר"א בר ר' צדוק אומר מנוולו ר"נ אומר מרבה עליו הרמה עוד תניא באבל רבתי כל שהמת זוכה בו אסור בהנאה חוץ מהסל (ז) והמגריפה המיוחדין לקבורה (ח) אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לפיכך הפורש על המת דבר שאינו שלו אפי' לקוברו בו אינו נאסר כתב א"א הרא"ש ז"ל שאין נאסר אלא

שמט מת ותכריכיו אסורים בהנאה: ב"ה בכמה דוכתי (ע"ז כ"ט: סנהדרין מ"ו: ערכין ז':) אמרו דמת אסור בהנאה דגמר שם שם מעגלה ערופה: ב"ה וכתב הרשב"א בתשובה סימן שס"ה דל"ש בין מת נכרי למת ישראל: ודוקא שהזמין לצרכו ונתנם עליו אבל בהזמנה לבד ואפילו עשאם לצרכו לאחר שמת לא נאסרו וכו' בפרק נגמר הדין (שם) איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור דהזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר דהזמנה לאו מילתא היא ואמרינן בגמרא דאפי' בהורג לאחר מיתה שרי רבא ואיפסיקא הלכתא כרבא: ומ"ש וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך תחלה עדיין לא נאסרו שם א"ר חסדא הכי גבי סודרא דצר ביה תפילין דאי צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי ואמרינן התם דאפי' אביי מודה ביה ומדמי דין סודרא דתפילי לבגדי המת: ונויי המת המחוברים בגופו כגון פיאה נכרית וכיוצא בזה אסורים כמו המת עצמו וכו' עד אסור ליהנות ממנה מחיים בספ"ק דערכין [ז:] ודקדק רבינו לכתוב נויי גופו המחוברים בגופו לומר דאי לא היו מחוברים בגופו אלא בשעת מיתה תלוי בסיכתא אפשר דשרי כדמשמע התם בגמרא: **כתב** א סמ"ג המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו ע"כ: ב"ה וכ"כ הרמב"ם ב בפרק י"ב מהלכות סנהדרין וכל אשה שתהרג מותר ליהנות משערה: ואיני יודע מנין לו להתיר שערו (ב) ודוחק לומר דבפיאה נכרית תלוין בסיכתא קאמר דא"כ הו"ל לפרש: ב"ה והרשב"א בתשובה סימן ש"ל הביא דברי הרמב"ם וכתב שהתוס' ג"ב ג בפרק שור שנגח את הפרה כתבו להתיר ותמה עליהם וכתב שהרמב"ן בתורת האדם אוסר: ומ"ש רבינו אשה שנגמר דינה וכו' בס"פ בתרא דסנהדרין (קיב.):

תניא היו אביו ואמו מזרקין בו כלים וכולי רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים שלא נגעו במטה וכו' בפרק נגמר הדין [מח.] פי' במטה הנקבר עמו שנושאין אותו בה לקבורה ורגילים היו לקוברם עמו נאסרים בנגיעה מדרבנן משום דמחלפי בתכריכי המת ואתי למימר תכריכי המת מותרים אבל במטה שמת בה אין רגילין לכרכו עליה בתכריכי קבורה אין נאסרים משום נגיעה כיון שלא הוזמנו לכך משום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בתכריכי המת ומשמע דהלכה כרשב"ג: ותניא באבל רבתי [פ"ט] כל המציל כלי מן המת הרי זה גוזל את המתים ובנגעו במטה הנקברת עמו קאמר וכדמפרש ואזיל יש מצילין ויש שאינן מצילין וכתב הרמב"ן בת"ה מסתברא כגון אלו הכלים שאסורים בהנאה בשבילו נקברים עם המת ולא עם המת ממש שאין כבודו בכך אלא עמו בתפוסתו: עוד תניא באבל רבתי כל שהמת זוכה בו אסור בהנאה חוץ מהסל והמגריפה והמרילה המיוחדים לקבורה: ב"ה וכתב הרשב"א בתשובה דכלים המיוחדים לחפירת הקבר אסור להשתמש בהן שלא מדעת הגזברים אבל מדעת הגזברים מותר שעל דעתם נמסרים וכדאמר רב אשי בפ"ק דב"ב (ט.) כל דאתי ארעתא דידי אתי: אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לפיכך הפורש על המת דבר שאינו שלו וכו' כן כתב הרמב"ן בת"ה דמשמע כן בהדיא בפרק אלמנה לכ"ג [סו.]: **כתב** הרא"ש ז"ל שאין נאסר אלא מה שזורקין עליו כדי שיהא נקבר

דרכי משה

שמט (א) בגמרא סוף פ"ק דערכין (דף ז':) פי' רש"י שמקושרין בשערה ומשמע דאם אינן קשורין מותרים ומזה נהגו ליטול טבעות מן המתים דבה"ג לא מקרי מחובר בגופו: (ב) ודבריו תמוהים דהא מדברי רש"י בגמרא נראה בהדיא כדברי הסמ"ג ואם אינו כפי דעת הפוסקים אחרים שלא פירשו כדברי רש"י מ"מ אין להרחיק דברי הסמ"ג אי ס"ל כדברי רש"י וע"ש באוקימתא דרב נחמן בר יצחק: (ג) ובמרדכי פרק המוכר את הספינה ע"ב בתשובת מוהר"ם כי מטי ליד המצילין חייבים בשמירתן כדין שומר אבידה ואם

פרישה

סי' שמט (א) מת ותכריכיו אסורים בהנאה דכתיב ותקבר שם מרים וילפינן שם שם מעגלה ערופה: (ב) ונויי המת המחוברים בגופו כו' (רש"י פי' שקשורין בשערה משמע דאם אינן קשורין מותרים עכ"ה) דוקא מחוברים ולכן מותר ליקח טבעת שביד המתים וכיוצא בו רמ"א: (ג) אבל בהמה שנגמר דינה ליסקל כו' ילפינן לה מדכתיב השור יסקל ולא יאכל את בשרו וכדפירש"י שם בפ' משפטים: (מזרקין בו כלים וזורקין בגדיהן עליו יותר מן הצורך מפני חיבתו ומחמת צערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו רש"י עכ"ה): (ד) אבל אם נגעו במטה הנקברת עמו אסורים כו' וכתב הרמב"ן בת"ה שנקברין עם המת פי' בתפוסתו ולא עמו ממש שאין כבודו בכך עכ"ל ודוקא במטה הנקברת עמו יש לחוש משום דדרך לתת עליה תכריכי המת ואתי לאחלופי אבל במטה שלא נקברת עמו שאין דרך לתת עליה תכריכי המת לא שייך לאחלופי: (ה) כל המציל כלים מן המת כו' הנוגעים כמ"ש ואזיל: (ו) עד שלא נגעו לארון כו' נראה דאין זה חולק על תלמוד שלנו שתולה במטה דו"ל דנקט ארון משום דדרכם היה ליתן המת בארון לב"כ: (ז) והמגריפה המיוחדים לקבורה פי' ואין מת זה זוכה בו שצריך אותם למתים אחרים וכתב הרמ"א (בשם מהרי"ל סי' נ"ס) דה"ה הדף שמטהרין אותו עליו ושמוציאין המת עליהן: (ח) אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לפיכך כו' ע"ל סי' ר' שכתב דסיינו

חדושי הגהות

שמח א דברים אלו כבר הביאם בתחלת הסימן בשם תשובת הרא"ש בביאור יותר ודע כי מ"ש הטור בחשן משפט סימן רנ"ג מזה הם דברי הרא"ש בתשובה כלל פ"ו דין ו"ו ומה שהעתיק הב"י למעלה מתשובת הרא"ש כלל י"ג המעיין שם יראה שהדברים ככתבם וכלשונם בכלל פ"ו ובטעות נדפסו פעם שנית בכלל י"ג כי העיקר הוא בכלל פ"ו:

שמט א צריך למחוק תיבת סמ"ג ולכתוב במקומו הרמב"ם סוף הל' אבל (ב"ה): ב מדברי הרמב"ם שם אין ראיה כ"כ דאפשר לומר דהא דמתיר התם ליהנות משער אשה שנהרגה ר"ל בשיער הנתלש מחיים וכמ"ש הטור בסמוך כשיוצאת ליהרג דמותר ליהנות משערה (שכה"ג) ועיין ב"ח ופרישה: ג בתוס' שלפנינו שם ליתא אבל מצאתי בתוספות בפ"ק דב"ק (י.) ד"ה שהשור חייב:

נקבר עמו וכו' אבל אם מניחין המת על מלע וכו' בסוף מ"ק וכ"כ מדברי רש"י בפרק נגמר הדין :

שנ תניא באבל רבתי מתירין שערות לכלות וכו' בפ"ח וכתבו הרא"ש בסוף מ"ק והרמב"ן בת"ה :

שנא תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים משנה בפ"ב דכלאים : **ובענין** הטלת הציצית בהן איכא פלוגתא דרבנן וכו' פלוגתא זו כתבה הרמב"ן בארוכה בת"ה והעלה הרמב"ן ז"ל שאין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו ציצית ואין כאן בית מיחוש והמרדכי כתב במ"ק וטוב הדבר להסיר מן הארבע כנפות ולקשרם באחד מן הכנפים (א) :

שנב ת"ר בראשונה היתה יציאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו וכו' בסוף מ"ק [דף כז :] : **תניא** רבי נתן אומר כסות היורדת עם המת עולה עמו לעתיד לבא באבל רבתי פרק ט' ובירושלמי סוף כלאים : ומ"ש על כן צוה רבי ינאי לבניו וכו' בפ"ג דנדה [כ.] ובסוף פ' אלו קשרים [קיד.] ובירושלמי פרק בתרא דכלאים איתא דר' יוחנן צוה כן : ומ"ש והאידנא נהוג בלבנים וכן ראוי לעשות כן כתב הרמב"ן בת"ה : **תניא** האיש כורך ומקשר האיש אבל לא האשה האשה כורכת ומקשרת וכו' באבל רבתי פרק י"ב : **לשון** הרמב"ם מנהג ישראל במתים ובקבורתם וכו' פ"ד וכתב הכלבו מדיחין אותו כדי להעביר זוהמתו שלא יקוצו העם

אלא מה שזורקין על המת (ט) במרירות הלב כדי שיהא נקבר עמו ונגע במטה הנקברת עמו אבל אם מניחין המת על מצע או שנותנין כר או כסת תחת מראשותיו או שפירשו סדין או טלית על הארון או על המטה שמוליכין בה המת לקוברו אינו נאסר:

שנ תניא באבל רבתי מתירין שערות לכלות ומגלין פניהם של חתנים ונותנין דיו וקולמוס בצדו ואין חוששין משום דרכי האמורי תולין מפתחו של מת ופנקסו של מת בארונו משום עגמת נפש ועוד תניא התם עושין חופות לחתנים וכלות ותולים בהם אחד דברים שהביאו אוכל נפש ואחד דברים שלא הביאו אוכל נפש דברי ר"מ וחכ"א אין תולין בהם אלא דברים שלא הביאו אוכל נפש כללו של דבר כל התלוי בחופתו של מת אסור בהנאה לפיכך אין תולין בו דברים שהביאו אוכל נפש שאין אוסרין אוכלין ואין מפסידין אותן שלא לצורך:

שנא (א) **תכריכי** המת מותר לעשותן מכלאים ובענין הטלת ציצית בהן איכא פלוגתא דרבוותא י"א להטיל בהם (ב) [א] וי"א שלא להטיל (ג) והר"ז הלוי כתב בשם ה"ר יצחק בן מלכי צדק כשנושאין אותו לקוברו מטילין בו ציצית שלא יהיו נושאי המטה מעוטפין בציצית והוא בלא ציצית וכשקוברין אותו נוטלים אותו ממנו ובשעת פטירת רבינו גרשון אמר ציצית חוץ ונסתפקו בדבריו אם רצה לומר שיסירו מהטלית או שיוציאום חוץ לארון ויש מקומות (ד) [ב] שקושרין אותן בכנף הבגד והרמב"ן כתב אין בזה שום ספק אלא אין קוברין המת אלא בטלית שיש בו ציצית:

שנב ת"ר בראשונה היתה יציאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו מפני שהיו מוציאין עליו יציאות מרובות עד שהיו מניחין אותו ובורחים ממנו עד שבא ר"ג הזקן ונהג קלות בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן ונהגו כולן אחריו בכלי פשתן ואמר רב פפא והאידנא נהגו (א) בצרדא בר זוזא תניא רבי נתן אומר כסות היורדת עם המת עולה עמו לעתיד לבא (א) על כן צוה ר' ינאי לבניו לא תקברוני בכלים לבנים שמא לא אזכה (ב) ואהיה כחתן בין האבלים ולא בשחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין החתנים אלא בכלים צבועין קצת והאידנא נהגו בלבנים וכן ראוי לעשות (ג) תניא האיש כורך ומקשר האיש אבל לא האשה האשה כורכת ומקשרת האיש והאשה לשון הרמב"ם מנהג ש"י במתים

מת"ל לא יאכל את בשרו מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו אסור אין לי אלא באכילה בהנייה מניין ת"ל ובעל השור נקי כלומר נקי מנכסיו ואין לו בו הנאה של כלום :

שנ תניא באבל רבתי וכו' כ"כ הרמב"ן בספר ת"ה והרא"ש סוף מ"ק ובפלוגתא דר"מ וחכמים מסתמא הלכה כחכמים כדקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ומיהו עכשיו לא נהגו לעשות כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג :

שנא תכריכי המת מותר לעשותן כלאים משנה פ' בתרא דכלאים : **ובענין** הטלת ציצית בהן וכו' וז"ל הרוקח בהל' ציצית בפ' התכלת [ד' מ"א] אמר שמואל ההיא שעתא פי' אותה שעה שמת ודאי רמינן ליה ציצית משום לועג לרש פי' מטילין ציצית בטלית בשעת מיתה. וכן פסק ריב"ק ממגנצא שהטלית שיש לאדם אם ימות יתנו סביבותיו בקברו וכן צוה לעטפו בטליתו במותו ולהניח ציציותיו בידו וצריך כל אדם שלא ינתקו ציציותיו מטלית המת דבנדה פרק האשה אמרינן בגד שאבד בו כלאים עושה אותו תכריכין למת ואמר ר' ינאי ל"ש אלא לסופדו בו אבל לקוברו בו אסור דמצות אין בטלות לעתיד לבא ומש"ה נקברין בציציותיהן ולא קיי"ל כר' יוחנן דאמר מצות בטילות וכו' ואע"ג דאבא שאול בן בטנית אמר לבניו הטילו תכלת מאפליוני כדאיתא פ' י"ג דאבל רבתי איהו ס"ל כרבי יוחנן ואין מורין הלכה מתוך משנה וכו' ועוד האריך ע"ש. אבל בספר א"ז כתב וז"ל ר"ת ור"י שירלייא"ן היו אומרים הלכה למעשה שיש להסיר הציצית מטלית שנקבר בו המת וראבי"ה היה אומר הלכה למעשה מי שנהג בציצית בחייו יקבר בציצית במותו ומי שלא נהג בציצית בחייו לא יקבר בהן וכן עשה מעשה על פיו מעצמו וקברוהו בציציותיו והיה בעל הוראה וראוי לסמוך עליו עכ"ל וכיוצא בזה כתב במרדכי ה' קטנות ההיא שעתא ודאי רמינן ליה ומה שנוהגים עתה להסיר הציצית מטליתות של מתים אומר ר"ת לפי שעתה נתמעטו אנשי מעשה וציצית עולה תרי"ג ואם יהיה לו טלית נראה כעדות שקיים כל התורה כולה והו"ל עדות שקר ועוד אומר ר"ת לדורותם כתיב חסר גבי ציצית ודרשינן לדור תם ור"י אומר דעתה שאין נזהרין במצות ציצית בטלית לפי שבשעת מיתה שפטור מן הציצית יהיו לו ובחייו שהוא חייב לא היה לו והו"ל לועג לרש וכו' ומסיק בשם ר"י כי שכיבנא אלוה את בני לקשור הציצית בכנפי הבגד שיהיו מזומנים לעתיד להתיר הבגד הקשור והרי הן תלויין ממילא ואין זה מן העשוי וכן הגון לעשות עכ"ל נראה דר"ל שיקשור שני הציציות שבשני כנפות זה לזה ב' קשרים וכן יקשור שני הציציות האחרים שבשני הכנפות ג"כ בב' קשרים דהשתא ליכא לא ד' כנפות ולא ציציות וליכא משום לועג לרש ולעתיד יתיר הקשרים והרי הן תלויין בד' כנפות כדינן ואין זה מן העשוי וז"ל הסמ"ק סימן ל"א ולמתים יש מסירין אותם ויש מניחים אותם וטוב לקושרם תוך הכנף ואז לא הוי לועג לרש ממה נפשך אם חייבים הרי יש להם ואם לאו הרי הם מכוסים עכ"ל וכיוצא בזה כתב במרדכי דמ"ק בשינוי קצת ע"ש וז"ל מהרש"ל ונהגו עכשיו לפסול הציצית וכ"ל שטוב לנושאו לבית הקברות עם הציציות עכ"ל ובהגהות ש"ע כתב ונהגו לקברו בציציות אך שפוסלין הציציות תחלה או כורכין אחד מן הכנפות עכ"ל ולפעד"נ שאין לפוסלו כי כך הוא דעת רוב הגאונים רוב מנין ורוב בנין וכן עשה רבינו טוביה מעשה כשנפטר רבינו יצחק ברבי אברהם בפני רבינו שמשון בעל התוספות והרבה גדולים כמ"ש בהגהות סמ"ק לשם ונראה עוד דגם רבינו גרשון שאמר קודם פטירתו ציצית חוץ כך היה דעתו שלא יהיו תוחבין הציצית תוך הכנפות כדי שיהיו מכוסים אלא יניחום לחוץ שיהא מלובש בציצית כאשר היה מלובש בחייו בציצית כך יהא אחר מיתתו ופי' זה מתקבל יותר משני הפירושים שכתב רבינו אבן טוב לקושרן זה עם זה או לכסותם תוך הכנפות כדלעיל דבזה יוצא ממה נפשך :

שנב ת"ר בראשונה וכו' בסוף מ"ק ופי' רש"י בצרדא קנבוס בר זוזא הנקנה בזוז עד כאן לשונו. וכתב רבינו כל זה לאורויי שאם יבא איזה עשיר להוציא הוצאות מרובות מעכבים על ידו דהוה ליה עובר על תקנת ר"ג ובית דינו שנהג קלות בעצמו להנהיג את ישראל שלא יהיו מוציאין הוצאות מרובות למיגדר מילתא שלא יברחו הקרובים ויניחו המת בבזיון : **לשון** הרמב"ם מנהג ישראל במתים ובקבורתן מעצימין עיניו של מת וכו' הך דמעצימין עיניו וכו' משנה וגמרא פרק שואל [דף קנא] ולא הביא לשון הרמב"ם אלא משום דמסיים ומלבישין אותו תכריכין של פשתן וכו' עד סיפו שזה אינו מפורש בגמרא : תניא

דרכי משה

ואם החזירן לאביו ולאמו וזרקו עליהם ונאסרו קרוב בעיני דחייבים המצילין מכיון דמטו לידייהו חייבים בשמירתן וכיון שהחזירן לאביו ולאמו כאילו השליכו למקום גדודי חיות ולסטים עכ"ל כתב מהרי"ל בתשובה סי' ג"ה הדף שטהרו עליו וכל הכלים שמוליכין עליו המת לקבורה כרים וכסתות וסדינים ומפות שרי עכ"ל וכך הם דברי הרא"ש בסמוך:

שנא (א) ובא"ז פסק בשם ראבי"ה דמי שהוא רגיל בציצית בחיים מניחין לו ציציותיו ומן השאר נוטלין וכן הורה ריב"א הלכה למעשה בעצמו וראוי לסמוך עליו כי בעל הוראת היה עכ"ל:

שנב (א) כתב נ"י פרק א"מ דף שפ"א ע"א וכל העושה תכריכין נאים למת וחשובים מכירין שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב :

פרישה

דהיינו מסתמא אמרינן דאין דעתו לאסור אלא לאסורי כמכוין אבל אי גילה דעתו שכיון לאסור אוסר ואם כן ה"ג דינא הכי ואפשר לומר דהכא מאביליו של מת מיירי דמסתמא אף שאומרים שלא לצעורו כיונו מכח גודל מרירות לכן אמרו כן והו"ל כאילו אמרו לצעורי כיונו ומש"ה לא חילוק רבינו וכתב סתמא : (ט) במרירות לבו כדי שיהא נקבר עמו כו' נראה דה"ק אלא מה שאזקין במרירות לבו דזה נראה שדעתו שיהא נקבר עמו ואתי לאחלופי בתכריכי המת אבל אין לפרשו כפשוטו שזרק במרירות הלב שיהא נקבר עמו א"כ למה כתב לעיל דהטעם משום דמחלפי כו' אם לא שנאמר אע"ג שדעתו שיהא נקבר עמו לא נחשב הזמנה הואיל שלא הזמינם קודס לכן אבל מה שזרק עליו במרירות לבן לא הוי הזמנה וכן עיקר :

סי' שנא (א) **תכריכי** המת מותר לעשותן מכלאים כבר כתבתי הטעם לעיל סימן ש"א : (ב) וי"א שלא להטיל ז"ל הרא"ש בה"ק והיה אומר ר"ת סמך למנהגם משום דציצית נראין כעדות שקיים כל המצות ואין הדור ראוי לאותו עדות ואמרינן במדרש על כנפי בגדיהם לדורותם דורתם חסר כתיב לדור שכולו תם ועוד דבימיהם היה כל עטיפתם בטלית בת ד' כנפות והיו לכולם ציצית בחייהם הלכך מטילין בהם גם במותם אבל האידנא שאין עטיפתנו בטלית ד' כנפות ויש הרבה בני אדם שלא היה להם ציצית בחייהם ואי רמינן להו אחרי מותם איכא טפי לועג לרש שמזקיקין אותו דבר שלא קיים בחייו ואם היה משימין לאותן שהיה להן בחייהן נמצא שאותן שלא היה להן בחייהן מתביישין וא"ל ויתביישו וכן ראוי להן על שלא הטילו ציצית בחייהן י"ל לפי שהתורה לא הזקיקה לעשות אלא למי שיש לו טלית ד' כנפות עכ"ל עוד האריך שם ועיין בדרישה : (ג) והר"ז הלוי כתב כו' כשנושאין אותו לקברו כו' ונוהגין עכשיו לפסול הציצית ודו"ק וכ"ל שטוב לנשאו לבית הקברות עם הציצית כר"ן מ"ו : (ד) שקושרין אותן בכנף הבגד כו' כדי שיהיו מזומנין כבגד לעתיד כשעומד ועיין בדרישה:

סי' שנב (א) **בצרדא** (בר זוזא פירש"י קנבוס הנקנה בזוז: כסות היורדת כתב נ"י במ"ק דף שפ"א דכל העושה תכריכים נאים למת וחשובים מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים ותפ"ב עכ"ה): (ב) ואהיה כחתן בין האבלים נראה דס"ע דלעתיד גם הרשעים יעמדו ויחיו וכמ"ש בסוף ישעיה אלה יעמדו לחיי עולם ואלה לדראון ולחרפות עולם וכ"ל דס"פ שמא לא אזכה פירוש לישב בין הצדיקים אלא אשב בין הרשעים אף שאינני רשע ואהיה כחתן בין הרשעים נקברים בלבנים כמו הצדיקים מ"מ בהיותם נידונים בגיהנם גם תכריכיהן הלבנים יהיו מטנים ומגואלים ותכריכין שלי לא יהיו מגואלים כיון דעל כ"פ אינני רשע ועבור זה אהיה כחתן בין האבילים וק"ל והשתא א"ש ל' אזכה ולא אזכה דכתב דר"ל לא אזכה לישב בין הצדיקים או אזכה לזה וק"ל : (ג) תניא האיש כורך ומקשר כו' ע"ל סי' שלים גבי שימוש האלים הטעם:

דרישה

סי' שנא (א) [א] **ויש** אומרים שלא להטיל ר"ת ורבי יהודה שירלאן היו אומרים הלכה למעשה שיש להסיר הציצית מטלית שנקבר בה המת וראבי"ה היה אומר הלכה למי שנוהג בציצית בחייו שיקבר בציצית וכן עשו מעשה על פיו בעצמו וקברוהו בציצית והיה בעל הוראה וראוי לסמוך: [ב] שקושרין אותן בכנף הבגד נראה שטעמא משום הא דאיתא במרדכי דה"ק דף ל"א ע"א ז"ל אמר ר"י כי שכיבנא אצוה את בני לקשור הציצית בכנפי הבגד שיהיו מזומנים להתיר הבגד הקשור והרי הן תלויין ממילא ואין זה מן העשוי וכן הגון לעשות עכ"ל (ר"ל דאם יאמרו לעתיד למה אין לכם ציצית בבגדיכם יתירו הקשר ויהיה להם ואם יפסקו הלכה דא"ל להם ציצית לא יתירו קשר הכנף עכ"ה) והא דתכריכין מותרין לעשות מכלאים כבר כתבתי לעיל בסימן ש"א דשאני ציצית משום שהן שקולין כנגד כל המצות אבל לפי הטעם השני שכתבתי שם לפי שהתורה לא אסרה כלאים אלא דרך חימום וזה לא שייך במת לא א"ש דכשיעמוד יצא לבוש כלאים אם לא שנאמר דכל מה שאמור דסימן זה ר"ל שטוב הוא לעשותן ציצית בתכריכין ואם לא ירצה יכול לעשותן ולהניחן בבגד לאפוקי שיש אומרים שאסור להטיל בהם ציצית ובכלאים לא אמר אלא שמותר לעשותן מכלאים אבל אה"נ שטוב יותר שלא לעשותן מכלאים מטעם הנ"ל ובציצית נמי אין איסור אם לא יהיו לו ציצית ומ"ש הרמב"ן אלא אין קוברין המת אלא בטלית כו' ר"ל התנהג הוא כך ואין בו שום איסור : ז"ל הרוקח כתב רבינו יב"ק ממגנצא שהטלית שיש לאדם אם ימות יתנו סביבותיו בקברו וכן צוה לעטפו בטליתו במותו ולהניח ציציותיו בידו וצריך כל אדם שלא ינתקו הציצית מטלית המת כדמשמע בפ' תכלת ובנדה פ' האשה בגד שאבד בו כלאים עושה אותו תכריכין למת ואמר רבי ינאי לא שנו אלא לסופדו אבל לקברו אסור דמצות אין בטילות לעתיד לבא ולא קי"ל כר"י דאמר מצות בטלות עכ"ל מ"ו : וסכין ופוסקין

שנג תניא בראשונה היו מגלין וכו' בסוף מ"ק ופירש"י כליבה מטה של מתים ובגמרא לשם מאי דרגש ערסא דגלא פי' של עור ודרגש שירוגו מתוכו מטה סירוגה על גבה ופי' רש"י סירוגו מתוכו מכניס רלועות מן חורי עלי המטה על גבי העור כפול על העץ עד כאן לשונו:

ומ"ש לא בדלוסקמא הנטלת בכתף פירוש באדם אחד אלא בדלוסקמא נטלת באגפיים פי' בשני בני אדם שהוא דרך כבוד אבל ל"י פירש בהיפך דס"ק לא בדלוסקמא גדולה כ"כ שלא תהא ניטלת אלא בכתף אלא בדלוסקמא קטנה הניטלת באגפיים על זרועותיו: בן י"ב חדש יוצא במטה ר"ע אומר הוא כבן שנה וכו' פי' לת"ק אפי' בשנה מעוברת כשהוא בן י"ב חודש יוצא במטה אפי' אינו שנה ולר"ע פרתי בעינן חדא הוא כבן שנה מיום ליום ולא סגי כשהוא בן י"ב חודש ועוד בעינן דאבריו כבן שתים א"כ אבריו כבן שנה והוא כבן שתים הא לאו הכי אין יוצא במטה. וז"ל ספר א"ז קטן שכלו לו חדשיו ומת תוך ל' יום א"צ להוציאו במטה אלא בחיק אבל אם רוצים להוציאו במטה הרשות בידם ואין אומרים לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובשתי נשים אא"כ קרוביו של תינוק הם דמחמת אינגותייהו תבר יצרייהו ובית הקברות דידן הסמוכה לעיר שמא שרי ושלא כלו לו חדשיו אפי' קבורה אינו טעון אלא מטילין אותו לבור עכ"ל:

שנד תניא עיר וכו' באבל רבתי פי"ג ופי' מוליאין ראשון כלומר אותו שמת ראשון מוליאין תחלה כי הוא קודם אע"פ שהשני חשוב ממנו ואם היו מלינים הראשון כלומר שדעתם שלא לקבור הראשון ביום שמת אלא רוצים להלינו משום כבודו לשמוע עליו עיירות או משום צורך אחר אז מוליאין את השני דכיון שאין קרוביו רוצים נהלינו יכולין לקברו היום ואין צריכים להלינו ג"כ כמו שמלינים הראשון כדי שיהא נקבר הראשון קודם לשני אלא קוברין את השני מיד ואין מסויבין להלינו: הוציאו הראשון וקברוהו וכו' עד הוציאו השני וקברוהו באין ועומדין בשורה וכו' פי' עומדין בשורה על הראשון והשני כא':

שנה אין מניחין מטה של נשים כו' משנה בסוף מ"ק ופירש"י מפני ששופעת זיבה: ומ"ש לא שנא של יולדת וכו' שם פליגי בה נהרדעי ורבי

שנג תניא בראשונה היו מגלין פני עשירים וכו' בסוף מ"ק שם ופירש"י כליבה של מתים: אין מניחין ספר תורה על מטתו (שם כה.) ועי' בתשובת רבינו האי שבסימן שד"ס: ומ"ש וכבודו של חכם להוציאו דרך פתחים וכו' עד אין רבים מתעסקים עמו הכל בפ' א"מ ובדברי רשב"ג תניא רבים מלהיבים עליו ובדברי ר' אלעזר תניא רבים מתעסקים עמו ופי' רבינו דברי שניהם מתעסקים עמו ומלווחין עליו ופי' רש"י כל ל' יום יולא בחיק. בן ל' יום מוליאו בחיק לבית הקברות ולא בארון: ואין עומדים עליו בשורה. א"צ לעמוד עליו בשורה כשחוזרים מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם: ברכת אבלים. ברכה שאומרים ברחבה: ותנחומי אבלים. כל ז' הולכים לביתו לנחמו: דלוסקמא. ארון הניטלת בכתף באדם אחד: באגפיים. בשני בני אדם דרך כבוד והרמב"ם כתב בפי"ב בן ל' יום גמורים יולא בדלוסקמא קטנה הניטלת באגפיים וכן נראה מדברי ר"י וכ"מ באבל רבתי פרק ג' וכתב נמוקי יוסף דלוסקמא כמין כסא רחב לא בדלוסקמא הניטלת וכו' כלומר כ"כ גדולה שלא תהא ניטלת אלא על כתפו באגפיים על זרועותיו: ומ"ש רבינו אפי' אי קים לן ביה שכלו חדשיו כ"כ הרמב"ן בת"ה ולאפוקי מהרי"ן גיאת שכתב דה"מ בדלא קים לן בגויה שכלו חדשיו ובענין פלוגתא דהני תנאי משמע דר"ע אתא לאיפלוגי אתנא קמא דאמר בן י"ב חדש יולא במטה ואתי איהו ואמר דאין בן יב"ח יולא במטה אלא א"כ היו אבריו כבן שתים אי נמי אתי למימר דבן שנה תמימה בעינן ולא סגי בשנים עשר חדש ורשב"ג ורבי אלעזר פליגי על מי מלווחין אחר מטתו למר על היולא במטה ולמר על הניכר לרבים והרמב"ם כתב דברי שניהם בפרק י"ב וז"ל כל היולא במטה רבים מלהיבין עליו וכל שאינו יולא במטה אין רבים מלהיבין עליו וכל הניכר לרבים רבים מתעסקים בו וכל שאינו ניכר לרבים אין רבים חייבים להתעסק בו נראה שהוא ז"ל סובר דמלהיבים לחוד ומתעסקים ע"ו לחוד ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ובפלוגתא דר"ע פסק כת"ק: כתב בהג"א בשם א"ז אהא דתניא אבל לא באיש אחד ושתי נשים אלא אם כן הם קרובים לתינוק וכתב עוד ובבתי קברות דידן הסמוכין לעיר שמא שרי (א): לרב נחשון תינוקא דאתיליד וכו' בת"ה ובפסקי הרא"ש סוף מ"ק וכבר כתבו רבינו בסימן רס"ג: תניא אין מוליאין הטעם בטלטולו וטחין ראשו בבילים טרופות בקליפתן וזה הסימן קדושה לפי שהיה מוליכין אותו חוץ לעיר ליקבר וכדי שיכירו הקוברין שהוא ישראל עשו בו סימן זה והטעם בבילים שגלגל הוא החוזר בעולם (ג):

שנג תניא בראשונה היו מגלים פני עשירים וכו' בסוף מ"ק שם ופירש"י

במתים ובקבורתן מעצימים עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרים לחייו (ד) ופוקקים נקביו (ה) אחר שמדיחין אותו [א] (ו) וסכין אותו במיני בשמים (ז) וגוזזין שערו וצפרניו ומלבישין אותו תכריכין תפורין של פשתן לבנים ולא יהיו דמיהן יקרים ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמים אפי' לנשיא שבישראל (ח) שזו גסות הרוח והשחתה ומעשה נכרים:

שנג תניא (א) בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שמשחירין בשעת בצורת והיו עניים חיים מתביישין התקינו שיהיו מכסין פני הכל בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש ועניים בכליבה והיו עניים חיים מתביישין התקינו שיהיו מוציאין הכל בכליבה לפיכך אין לשנות לעניים ולעשירים (ב) אין מניחין ס"ת על מטתו של חכם וכבודו של חכם להוציאו דרך פתחים (ג) שלא לשלשלו דרך גגות ובמטה ראשונה שעשו לצרכו שלא לשנותו ממטה למטה תניא תינוק כל ל' יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובב' אנשים (ד) אבל לא באיש אחד ובשתי נשים משום ייחוד (ה) ואין עומדים עליו בשורה (ו) ואין אומרים עליו ברכת אבלים (ז) ותנחומי אבלים ואפילו אם קים לן ביה שכלו חדשיו מן ל' יום ואילך יוצא בדלוסקמא (ח) רבי יהודה אומר לא בדלוסקמא הניטלית בכתף אלא בדלוסקמא הניטלית באגפיים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן י"ב חדש יוצא במטה ר"ע אומר (ט) הוא כבן שנה ואבריו כבן שתים הוא כבן שתים ואבריו כבן שנה יוצא במטה רשב"א אומר היוצא במטה רבים מתעסקין עמו ומצווחין עליו שאין יוצא במטה אין הרבים מתעסקין עמו ומצווחין עליו ר"א בן עזריה אומר את שניכר לרבים רבים מצווחין עליו ומתעסקין בו שאינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו ומצווחין עליו לרב נחשון תינוקא דאתיליד דהוה בר תרין או תלת או ארבע יומין ומית הכי רגילין וגמרין כי נח נפשיה דמהלין ליה על קבריה ולא מברכין על המילה ומסקין ליה שמא דכי מן שמיא מרחמין והויא תחית המתים והויא ידיעה בינוקא (י) ומבחין ליה לאבוי תניא אין מוציאין המת במטה (יא) אא"כ היה ראשו ורובו קיים רבי יהודה אומר השדרה והגלגולת הן רובו:

שנד תניא עיר שיש בה שני מתים כאחד מוציאין הראשון ואח"כ מוציאין השני (א) ואם היו מלינין הראשון מוציאין השני חכם ותלמיד חכם מוציאין החכם ת"ח ועם הארץ מוציאין תלמיד חכם ב' ת"ח שני ע"ה מוציאין הראשון פי' אותו שמת תחלה איש ואשה מוציאין האשה מפני שקרובה (ב) לבית הניוול הוציאו הראשון וקברוהו אין עומדין עליו בשורה ואין עומדים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים עד שיוציאו השני (ג) הוציאו השני וקברוהו באין ועומדין בשורה (ד) שנחמין ופוטרין את הרבים (ה) [א] ואין מנחמין שני אבלים כאחד אא"כ היה כבודם שוה וקילוסם שוה אין מוציאין ב' מתים במטה אחת אא"כ כבודם (ו) וקילוסם שוה:

שנה אין מניחין מטה של נשים ברחוב מפני שקרובה לינוול לא שנא של יולדת ל"ש של שאר אשה ועולין

המת במטה אלא אם כן ראשו ורובו קיים ר"י אומר השדרה והגלגולת הן רובו באבל רבתי [פרק י"ב]:

שנד תניא עיר שיש בה שני מתים כאחד מוליאין את הראשון וכו' עד סוף הסימן באבל רבתי פי"א והיא כתובה בת"ה כמו שכתבה רבינו: ומ"ש ואין מנחמין ב' אבלים כאחד וכו' נראה דהיינו לומר דמשום שהיה נראה שינחמו לב' אבלים אלו כאחד קמ"ל דלא אלא א"כ כבודם שוה אבל אם אין כבודם שוה מנחמים את זה וחוזרין ומנחמין את חבירו או נחלקים לב' כתות כת זו מנחמת את זה וכת זו לזה ובנוסחא אבל רבתי שבידינו כתוב אע"פ שאין מנחמים ב' אבלים כאחד וגם נוסחא זו יכולה להתפרש כמ"ש:

שנה אין מניחין מטה של נשים ברחוב משנה בסוף מ"ק [שם] ובגמרא אמרי נהרדעי ל"ש אלא של חיה אבל שאר נשים מניחין ר"א אמר אפילו שאר נשים

דרכי משה

(ב) וכתב בבנימין זאב סי' ר"ד מצוואת ר"א הלוי שיטהרו במתון ובטהרה ובנקיות בין האצבעות ידים ורגלים ובין האזנים ויחופו ראשו ויסרקוהו כדרך החיים ויטלוהו צפרני ידיו ורגליו כדי שיבא בטהרה למנוחה כמו שהיה רגיל לילך בשבת לב"ה עכ"ל וכתב עוד דברים אחרים שצוה ולא נהגו כמותו רק שכתב שם שצוה כשיגיעו עמו ל' אמות מן הקבר יעמדו עמו כל ד"א וישהא מעט ומשמע שם שזה קצת כפרה למת וכזה נוהגין להעמיד המת על הארץ ג' פעמים סמוך לקברו ובפעם השלישי אומרים עליו צידוק הדין והולכין בין כל פעם מעט:

שנג (א) ונראה דטעמא דכשהם קרובים דשרי דמשום דאין היצר מתגבר בעת צרה וכשהם קרובים הוה לדידהו כעת צרה וכ"ה לעיל סימן ש"מ: ובא"ז

דרישה

סי' שנב [א] וסכין אותו במיני בשמים ז"ל הכלבו מדיחין אותו כדי שלא יקולו בו סעס בטלטולו וטחין ראשו בבילים טרופות בקליפתן וזה הסימן קדוש לפי שהיו מוליכין אותו חוץ לעיר ליקבר וכדי שיכירו הקוברים שהוא ישראל עשו בו סימן זה והטעם בבילים שהוא גלגל החוזר בעולם עכ"ל וכ"כ רמ"א:

סי' שנג [א] קטן שכלו חדשיו ומת תוך ל' יום א"צ להוציאו במטה אלא בחיק אבל אם רוצים להוציאו במטה הרשות בידם ואין אומרים עליו לא ברכת אבלים ונקבר באשה אחת ובשני אנשים ולא איפכא אא"כ הם קרוביו של תינוק דמחמת אינגותייהו תבר יצרייהו (וכמ"ש לעיל סימן ש"מ עכ"ה) ובבתי קברות דידן הסמוכות לעיר שמא שרי ושלא כלו לו חדשיו אפי' קבורה לא טעון אלא מטילין אותו לבור עס"ז מ"ו:

סי' שנד [א] ואין מנחמין שני אבלים כו' ס"א אע"פ שאין מנחמין כו' וה"פ אע"פ שאין מנחמין שני אבלים כאחד אא"כ כבודם שוה מ"מ אמרינן שאין מוליאין שניהן כאחד אלא זה אחר זה ואא"כ אם קילוסם וכבודם שוה מנחמין שניהם כאחד ואם אינם שוה מנחמים וא"ז או נחלקים לב' כתות כמ"ש בפרישה:

פרישה

(ד) ופוקקין נקביו פי' כדי שלא יכנס בהם הרוח: (ה) אחר שמדיחין אותו היטב מכל טנופת: (ו) וסכין אותו במיני בשמים כו"ל וכד"ר: (ז) וגוזזין שערו וצפרניו כו"ל (ויסרקוהו במסרק כדרך החיים ויטהרוהו במתון בטהרה ובנקיות כדי שיבא בטהרה למנוחה כמו שהיה רגיל לילך בכל שבת לב"ה עיין בנימין זאב סי' ר"ד עכ"ה): (ח) שזו גסות הרוח השתא כו' פי' מתקנת ר"ג ואילך:

סי' שנג (א) בראשונה היו מוליאין עשירים בדרגש פירוש של עור וקושרין אותו בארוכות המטה. בכליבה פי' מטה של מתים רש"י וסתם מטות ארוגות בחבלים: (ב) אין מניחין ס"ת על מטתו של חכם דוקא על מטתו אסור להניח אבל ע"ג קרקע לפניו מותר כדלעיל סימן שפ"ס: (ג) שלא לשלשלו דרך גגות אפשר דמשום לטמאות הטהרים כמונחים במדרים דרך יציאתו רולין להוציאו דרך גגות: (ד) אבל לא באיש אחד ובשתי נשים משום ייחוד אא"כ היו קרובי המת ובתי קברות דידן הסמוכים לעיר שמא שרי הג"ה אשיר"י: (ה) ואין עומדין עליו בשורה פירוש א"צ רש"י ובשורה ר"ל שהיה כל אחד אומר לו תתנחם: (ו) ואין אומרים עליו ברכת אבלים ברכות שאומרים ברחבה וע"ל סימן שפ"ו: (ז) ותנחומי אבלים פירוש כל ז' היו הולכים לביתו לנחמו: (ח) רבי יהודה אומר לא בדלוסקמא כו' בכתף באדם אחד באגפיים בב' בני אדם דרך כבוד רש"י ונ"י כתב ז"ל דלוסקמא כמין כסא רחב לא בדלוסקמא שניטלת כו' כלומר כ"כ גדולה שלא תהא ניטלת אלא על כתיפו באגפיים על זרועותיו (וכתב רמ"א שא"א עליו צידוק הדין וקדיש כ"א שיהיה בן שנה עכ"ה): (ט) הוא כבן שנה ואבריו כבן שתים כו' ר"ל זה דוקא יוצא: (י) ומבחין ליה לאבוי פי' ע"י השם יהיה ידוע מי הוא אביו: (יא) אא"כ היה ראשו ורובו קיים כו' ע"ל סימן שס"ד מ"ש שם:

סי' שנד (א) ואם היו מלינין הראשון פי' שרולין להלין הראשון יום אחד משום כבודו כמ"ש בסימן שנ"ז או משום צורך להמתין על קרובים אחרים או מוליאין השני פי' אותו שאין רולין להלינו כן איתא במסכת שמחות ע"ש מ"ו: (ב) לבית הניוול שמופעת זיבה: (ג) הוציאו השני וקברוהו באין ועומדין בשורה פי' על הראשון והשני כאחת והו"ק מ"ו: (ד) מנחמין ופוטרים את הרבים כן הוא בס"א וכן בש"ע אבל לקמן ריש סי' שע"ו כתב ומנחמין וכן בסי' ת"א ופירש"י פ' אלו מגלחין דף כ"ז שאומרים למנחמים לכו לבתיכם: (ה) ואין מנחמים שני אבלים כו' ס"א אע"פ שאין מנחמין כן מצאתי במסכת שמחות מ"ו וכ"כ ב"י ונראה במקום וה"ג מנחמין כתוב אע"פ שאין מנחמין ועיין בדרישה: (ו) וקילוסם שוה ר"ל אבל אם אין כבודם שוה מנחמין

(א) ועולין בחבר עיר על האיש ואין עולין בחבר עיר על האשה :

שנו מת שלא היה לו צרכי קבורה וגבו לצרכו מעות או שאר דברים והותירו אם כשגבו גבו סתם ולא יחדו לזה המת יעשו מהם צרכי שאר מתים (א) ואם יחדו לצרכי זה המת יתנו ליורשיו (א) ל"ש מעות או שאר דברים :

שנז אסור להלין המת ואם מלינו לכבודו (א) להביא לו ארון ותכריכין ומקוננות מותר תניא כל המדחה מטתו ה"ז משובח (ב) פי' שממהר להוציאו על אביו ואמו ה"ז מגונה היה ערב שבת או עי"ט (ג) או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז משובח לפי שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו :

שנח (א) **נושאי** המטה וחלופיהן וחלופי חילופיהן את שלמטה צורך בהן בין מלפניהם בין מלאחריהם פטורים מק"ש שאין למטה צורך בהן חייבין אלו ואלו פטורים מן התפלה הלכך אין מוציאין המת סמוך לק"ש (ב) בענין שלא יוכלו לקוברו קודם זמן ק"ש ואם התחילו והגיע זמן ק"ש אין מפסיקין ואיתא בגמרא שאדם חשוב מותר להוציאו סמוך לק"ש וא"א הרא"ש ז"ל לא הביאו בפסקיו (ג) ואיני יודע למה ירושלמי [א] הכתפים אסורים בנעילת הסנדל שמא יפסק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מן המצוה :

שנט (א) **מקום** שנהגו נשים לצאת לפני המטה יוצאות מקום שנהגו להיות אבלים הולכין לפני המטה הולכין :

שס ת"ר (א) מעבירין את המת מלפני הכלה פי' אם פגעו זה בזה בדרך מקדימין הכלה תחלה וה"ה נמי להקדים שאם אין בעיר כדי לזה ולזה מקדימין ומכניסין הכלה לחופה ואח"כ קוברין המת (ב) והרמב"ם כתב מי שהיה לפניו מת וכלה מניח הכלה ומתעסק במת וכתב הרמב"ן ולא נהירא ומיהו דוקא הכנסת כלה לחופה קודם לקבורת המת [א] אבל לאחר שנכנסה לחופה ויש

ויש

ב"י

נשים ופסק הרי"ף כר"א וכ"פ הרמב"ם בפי"ב והרמב"ן בת"ה : ומ"ש ועולין בחבר עיר על האיש וכו' ברייתא באבל רבתי פי"ב :

שנו מת שלא היו לו צורכי קבורה וגבו לצורכו וכו' בשקלים פ"ב [ג :] תנן מותר מתים למתים מותר המת ליורשיו וקתני עלה [בסנהד' מח .] כיצד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה מותר המת ליורשיו וכתב הרמב"ן בת"ה ולא משום דקניא מיתה דהזמנה לאו מילתא היא אלא משום דזילותא הו"ל בגווה דמילתא ואחולי אחיל זילותיה ליורשים הילכך אפי' גבו מעות נמי ליורשיו הוו וכך מפורש בפרק נגמר הדין אליבא דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא :

שנז אסור להלין המת ואם מלינו לכבודו וכו' בפרק נגמר הדין [מו .] ואמרי' תו התם שאם הלינו לשמע עליו עיירות מותר ותניא באבל רבתי [פי"א] דה"ה אם הלינו כדי שיבואו קרובים מותר וכתבוהו הרמב"ן והרא"ש ז"ל : תניא כל המדחה מטתו ה"ז משובח היה ע"ש או עי"ט וכו' בפ' אלו מגלחין [כ"ב .] וכתב נ"י מדחה מטתו פי' מדחה שממהר לקוברו משובח לפי שאין דרך להתאבל עליהן ולהספידם כ"כ ויותר כבוד להם כשנקברים במהרה משיעמדו הרבה ולא יספידו מגונה שחייב הוא להספידם ולקונן עליהם הרבה עכ"ל והא דקתני או שהיו גשמים מזלפין על מטתו נראה דהיינו לומר שאם היה יום מעונן ומתירא שאם ישהא מלהוציאו שיהיו גשמים מזלפים על מטתו ולפיכך ממהר להוציאו ה"ז משובח א"נ ה"ק אם היה מונח במקום שאינו מסוכך והיו גשמים מזלפין על מטתו ולא היה לו מקום מסוכך להכניסו בו ולפיכך ממהר להביאו לבה"ק ה"ז משובח א"נ כשהוציאו לבה"ק להוליכו והיו גשמים מזלפין על מטתו בדרך מיירי ומדחה מטתו שיוליכוהו מהר ולא יתעכבו בדרך ה"ז משובח ונ"י כתב שהטעם דבשאר מתים משובח המדחה מטתו משום דנראה כמקבל מאהבה גזירת המלך :

שנח נושאי המטה וחלופיהן וכו' הלכך אין מוציאין את המת סמוך לק"ש וכו' הכל נתבאר בטור א"ח סי' ע"ב : ירושלמי הכתפים אסורים בנעילת הסנדל וכו' נ"ל דהיינו דוקא בזמנם שהיו להם אנשים מיוחדים לשאת המטה אבל האידנא שאין לנו כתפים מיוחדים אלא הכל מסייעים לישא לית לן בה (א) :

שנט מקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה יוצאות נראה שיש כאן חסרון שהו"ל לסיים ומקום שנהגו לצאת לאחר המטה יוצאות דהכי תניא בפ"ב דסנהדרין [כ .] מקום שנהגו נשים לצאת לאחר המטה יוצאות ובירושלמי מ"ד נשים מהלכות תחלה שהן גרמו מיתה לעולם מאן דאמר האנשים מהלכים תחלה והנשים אחריהן מפני כבודן של בנות ישראל שלא יהיו מביטים בנשים (א) ובספר הזוהר פרשת ויקהל כתוב שיש למנוע לנשים מללכת לבה"ק מפני שהם יוצאות גורמים רעה לעולם וכן ראוי למנעם :

מקום שנהגו להיות אבלים הולכים אחר המטה הולכין וכו' תוספתא כתבה הרמב"ן בת"ה :

שס תנו רבנן מעבירין את המת מלפני הכלה וכו' בפ"ב דכתובות [יז .] : ומ"ש פי' אם פגעו זה בזה וכולי וה"ה נמי להקדים וכו' כ"כ הרמב"ן בתורת האדם : **ומ"ש** בשם הרמב"ן בת"ה כתב ואי ק"ל הא דתניא באבל רבתי בית אבל ובית המשתה בית האבל קודם ההיא לאו בשעת הכנסת כלה לחופה אלא כל ז' דהבראת האבל קודם לאכילת בית המשתה ובאכילתא אחריתי תניא המת והמילה המילה קודמת שזו מצוה לחיים

וזו

ב"ח

ורבי אלעזר ופסקו הפוסקים כרבי אלעזר דלא שנא : ועולין בחבר עיר וכו' פי' לפי שאין כבוד להחכם שהוא מנהיג העיר שכל העיר נוהגין על פי ציוויו שיהא עולה על האשה כשנושאין אותה לקבורה :

שנו מת שלא היו לו צרכי קבורה וכו' בפרק נגמר הדין [דף מ"ה] אסיקנא אליבא דרבא דהזמנה לאו מילתא הא דגבו לזה המת יתנו ליורשיו ה"ט משום דזילותא הו"ל בגווה דמילתא אחולי אחיל זילותיה ליורשים הלכך אפילו גבו מעות נמי ליורשיו הוה וז"ל ספר א"ז הגובה מן הקהל לצורך תכריכי המת צ"ל לנותנים תנו מה שתרצו לצורך מתים סתם ואז יהא המותר לשאר מתים אבל אמר לצורך מת זה אז המותר אסור ואפילו לשאר מתים עכ"ל :

שנז אסור להלין המת בפ' נגמר הדין [דף מ"ו] : תניא כל המדחה מטתו וכו' בפרק אלו מגלחין [דף כ"ב] ועיין בב"י :

שנח נושאי המטה וכו' משנה ר"פ מי שמתו ועי' בא"ח סימן ע"ב ולשם נתבאר בס"ד : ומ"ש אלו ואלו פטורין מן התפלה שם וטעמו משום דתפלה מעומד משא"כ ק"ש דקורא אותה בין מהלך עומד ויושב : ואיתא בגמרא שאדם חשוב מותר להוציאו וכו' שם תניא אין מוציאין את המת סמוך לק"ש איני והא רב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש ומשני אדם חשוב שאני וטעמו משום דאין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בק"ש עד שיקבר בכבוד וכמ"ש הרמב"ן בספר ת"ה . ונראה שדעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטוהו משום דקי"ל המדחה מטתו על אביו ואמו ה"ז מגונה לפי שנראה שאינו חושש לכבודן להספידן כל כך ולכן ממהר להוציאן ולקוברן א"כ כ"ש באדם חשוב שאין להדחות מטתו ולהוציאו סמוך לק"ש והויא דרב יוסף דאפקוהו סמוך לק"ש לא קשיא דודאי לכתחלה אין להוציאו אלא דאירע כך לאיזה סיבה והא דמשני תלמודא אדם חשוב שאני אינו אלא כדי לדחות הקושיא כלומר דאף סברת המקשה איכא לאומר אדם חשוב שאני אבל לקושטא דמילתא אדרבה כ"ש דאדם חשוב אין למהר להוציאו סמוך לק"ש כדפרישית ובכי הא אמרינן אשינויא לא סמכינן דשינויא אינו אלא לדחות הקושיא :

שנט מקום שנהגו הנשים וכו' בירושלמי מ"ד נשים מהלכות תחלה שהן גרמו מיתה לעולם מ"ד נשים מהלכות אחרי האנשים מפני כבודם של בנות ישראל שלא יהיו מביטים בנשים וכך נוהגין האידנא מיהו ב"י כתב ע"ש הזוהר שיש למנוע מללכת נשים לבה"ק אחר המטה כלל מפני שגורמים רעה לעולם : מקום שנהגו וכו' האידנא ליכא מנהג בהליכת אבלים אלא הולכין בין שאר העם :

שס ת"ר מעבירין את המת מלפני הכלה בפ"ב דכתובות . ומ"ש וה"ה נמי להקדים וכו' כ"כ הרמב"ן בספר ת"ה [דף ל"ה ע"ב] דהכי תניא באבל רבתי מפני שאמרו כבוד החיים קודם לכבוד המתים והא דתניא התם בית האבל ובית המשתה בית האבל קודם לאו בשעת הכנסת כלה לחופה אלא לענין הבראת האבל כל שבעה הוא דקודם לאכילת בית המשתה אע"פ שזה וזה מצוה זו של אבל קודמת אבל הרמב"ם ס"ל דבכל הדברים שנוגעין בקדימה שאין בו משום מיעוט כבוד מניח את הכלה ומתעסק עם המת מלבד לגבי העברה כשפגעו זה בזה בדרך שמעבירין את המת מלפני כלה שכבוד החיים קודם לכבוד המתים : ומ"ש ומיהו דוקא הכנסת כלה לחופה וכו' זהו מה שכתבתי בסמוך בשם הרמב"ן

דרכי משה

שנו (א) ובא"ז פסק דאסור בהנאה וע"כ יש להגבותו שהם לצרכי מתים עכ"ל :

שנח (א) וכתב הכלבו יש מקומות שנהגו כשיוצאין מן הבית דאבל יוצא ראשון והקרובים והמטה אחריו והרחוקים והרוחצים נותנין המת במטה ומוציאין אותו בידיהן עד שהוא חוץ לבית ונוטלין אותו האבל ושאר הקרובים על כתפיהם ואח"כ שאר הקהל עכ"ל :

שנט (א) ועל מנהג שלנו היה תמה ריב"א שבשעת הליכה יוצאות הנשים לבסוף ובחזרת יוצאות תחילה והיה מפרש דמנהג כמ"ד יוצאות לבסוף וכיון שהם אחרונות בשעת הוצאת המת א"כ יש להם להיות ראשונים בשעת חורה שלא לעבור דרך עליהן עכ"ל :

ו"ת

פרישה

מנחמין את זה ומוורין ומנחמין את זה או נחלקים לשני כתות כת ז' מנחמת את זה והשנייה את זה וגם גירסת מסכת שמחות שבידינו שכתוב אע"פ שאין מנחמין כו' יש לפרש ע"ד זה ב"י :

סי' שנה (א) **ועולין** בחבר עיר על האיש כו' בערוך בערך חבר מביא כמה מקומות שכתוב שם חבר עיר ופי' שהוא גדול בעיר אשר יועדו אליו כל הזקנים שנא' כל אלה חברו וגומר (וכן לעיל בסי' רנ"ה כתב רבינו בענין צדקה יש בעיר חבר עיר פי' אדם גדול שהכל גובין על דעתו כו') פי' אחר ציבור מקום שמחברין בני העיר להתפלל בו פ"כ וע"ד זה יש לפרש כאן שהיה מנהגן לברך ברחובה של העיר כדלקמן סימן שע"ו וקורין אותו חבר עיר לפי שע"י גדול העיר נתקבצו כולם במקום שהוא עומד שם לפי שכולם נגררים אחריו ולכן קורין הקיבוץ ע"י וע"ל סי' שע"ו איך הי' המנהג להתפלל על המתים ובסימן ת"ג כתב ואין מברין עליהם בחבר העיר אבל מברין עליהם לעצמן והכל הוא ענין אחד :

סי' שנו (א) **ואם** יחדו לצרכי זה המת יתנו ליורשיו אע"ג דהזמנה לאו מילתא היא מ"מ כיון דסו"ל למת זילותא בגביה זו אחולי אחיל זילותיה ליורשים פ' נגמר הדין :

סי' שנז (א) **להביא** לו ארון ותכריכין ומקוננות וה"ה להספידו על קרובים : (ב) פי' שממהר להוציאו לפי שאין דרך להספיד עליהן כ"כ ויותר כבוד להן כשנקברים במהרה משיעמדו הרבה ולא יספדם משא"כ באביו שחייב להספיד ולקונן עליו הרבה ב"י : (ג) או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ר"ל כשהוציאו לבה"כ היו הגשמים מזלפין על מטתו ומדחה הוא המטה שיוליכוהו במהרה ולא יתעכבו בדרך ה"ז משובח או שהיה מונח במקום שאינו מסוכך והיו גשמים מזלפין על מטתו ולא היו לו מקום מסוכך להכניסו בו בית יוסף ופ"ש :

סי' שנח (א) **נושאי** המטה וחלופיהן כו' מנהג בכל ישראל שעוסקין במת וכשמוציאין אותו במטה נושאין אותו ומחליפין ונושאין כל אחד ואחד חלקו וכמי יתן אל לבו כו' רוקח מ"ו וכל זה הענין נתבאר לעיל בא"ח סימן ע"ב : (ב) בענין שלא יוכלו לקוברו קודם זמן ק"ש ויש מקילין בק"ש של ערבית שזמנו כל הלילה : (ג) הכתפים אסורים בנעילת הסנדל כו' דוקא בימיהם שהיו להם כתפים מיוחדים אבל האידנא שאין לנו כתפים מיוחדים אלא הכל מסייעין לשאת לית לן בה ב"י :

סי' שנט (א) **מקום** שנהגו נשים לצאת לפני המטה שהן גרמו מיתה לעולם יוצאות ז"ל ב"י נראה דיש כאן חסרון שהו"ל לסיים ומקום שנהגו לצאת לאחר המטה יוצאות וטעמא משום הרהורא שלא יביטו האנשים בהם ובספר הזוהר פ' ויקהל שיש למנוע הנשים לצאת שהם יוצאים גורמין רעה לעולם וכן ראוי למונעם עכ"ל :

סי' שס (א) **מעבירין** את המת כו' פי' אם פגעו זה בזה מקדימין כו' דומה לזה מ"ש בפ' אחד דיני ממונות שני המורים אחד רכוב ואחד טעון מעבירין את הרכוב מפני הטעון שפי' מעבירין מעמידין את הרכוב במקומו עד שיקום לעבור הטעון וכמ"ש בח"מ סימן ער"ב : (ב) והרמב"ם כתב או שהיה כו' מניח כו' ומתעסק במת נלפע"ד דה"ה

מפרש

דרישה

סי' שנז [א] **הגובה** מן הקהל לצורך תכריכי המת צריך לומר למתנין תנו מה שתרצו לצורך מתים סתם ואז יהא המותר לשאר מתים אבל אם אמר לצורך מת זה מותרו אסור ואפי' לשאר מתים סמ"ק מ"ו :

סי' שנח ואיני יודע בטא"ח סימן ע"ב הביאו לדברי הרא"ש שלא חילק ולא תמה עליו (וכתב שם בב"י הטעם דלא חילק משום דאין אדם חשוב כ"כ בזמנינו לבטל עליו זמן ק"ש עכ"ה) : (כתב הכלבו יש מקומות שנהגו כשיוצאים מן הבית האבל יוצא ראשון והקרובים והמטה אחריו והרחוקים והרוחצים נותנין המת במטה ומוציאין אותו בין ידיהם עד שהוא חוץ לביתו ונוטלין אותו האבל ושאר קרוביו על כתפיהן ואח"כ שאר הקהל עכ"ה) :

סי' שם [א] **אבל** לאחר שנכנסה לחופה ויש לפניו כו' ומהרי"ם בהג"ה כשיש בשבת אבל

וחתן

ויש לפניו לנחם אבל ולשמח החתן תנחומי האבל קודם וכן הבראת האבל קודם למשתה של חתן בד"א שיש בידו ספוק כדי שניהם אבל אם אין בידו כדי שניהם (ג) משתה החתן קודם (ד) [ג] המת והמילה המילה קודמת וכל זה כשאינו מת מצוה אבל אם הוא מת מצוה מת מצוה קודם שהרי הוא דוחה ת"ת (ה) ומקרא מגילה וטומאה דכהן ונזיר ופסח ומילה אין דבר שקודם לו בכל התורה:

שסא ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת (א) [א] ולהכנסת כלה לחופה למאן דמתני (ג) פי' ששימש ת"ח אין לו שיעור אפי' יש עמו כמה אלפים תתבטל בשבילו מאן דתני פי' שלמד מעצמו (ג) אם יש ששים ריבוא א"צ להתבטל בשבילו למאן דלא קרי ותני כ' בהלכות גדולות כיון שיש לו מי שיתעסק עמו א"צ להתבטל בשבילו ורב נטרונאי כתב דכי ליכא י' מבטלין וכתב הרמב"ן דטעמא דמסתבר הוא דהא איכא שורה וקדיש וברכת אבלים (ד) דבעי עשרה וכתב עוד שא"צ שידע בודאי שיש לו כל צרכו אלא כיון שיש בעיר מי שראוי לעסוק בו א"צ לראות אם יש מי שיעסוק בו אלא כיון שיש מי שיעסוק תלמוד תורה קודם יש אומרים שאין צריך לבטל בשביל אשה ותינוק אלא כמאן דלא קרי ותני וי"א כיון שאינה מצווה לקרות ועושה מה שמוטל עליה ווזהירה בלמוד בניה ובעלה דינה כמאן דקרי ותני וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כתב הרב רבינו יום טוב מיוני שתינוקות של בית רבן אינן מבטלין בשביל הוצאת המת שהרי אין מבטלין אפילו לבנין בית המקדש וכל זה לא איירי אלא בשעת הוצאתו שצריכין להתבטל ללוותו אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין בשבילו ת"ת [ז] אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה אותה שאינה יומה מותרת בין בתלמוד בין בשאר מלאכות ובשעת הוצאתו מבטלין מכל שאר מלאכות ובאין ללותו אפילו אי לא קרי ותני דלא מפלגינן בין קרי ותני אלא בביטול ת"ת אבל בשאר מלאכות אפילו לא קרי ותני הכל בטלים ובאין ללוותו ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות צריכין להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר אבל מת"ת אין צריכין להתבטל אלא בשעת הוצאתו כדפרישית (ס) יש אומרים הא דמבטלין ת"ת להוצאתו היינו דוקא במת מצוה [ז] ולא נהירא אלא

הרמב"ן: ומ"ש בד"א שיש בידו ספק כדי שניהם וכו' עד סוף הסימן הכל מדברי הרמב"ן לשם וטעמו לכל זה מבואר במ"ש ב"י בשמו: כתב בהגהות מיימוני פ"ד מעבירין את המת וכו' מכאן משמע כשיש אבל וחתן בב"ה שהחתן ושושביניו יוצאין תחלה ושוב יוצא האבל ומנחמיו וכן הקרובים לשניהם אוכלים עם החתן אם ירצו כבודו קודם וכן בהשכמה כשמוליכין הכלה לבית החתן אם יש מת בעיר מוליכין הכלה תחלה או יקברו המת קודם שיגיע זמן הכנסת כלה אביאסף עכ"ל נראה דס"ל דכיון שמעבירין את המת מלפני הכלה ה"ה נמי החתן יוצא תחלה לאבל כי כבוד החיים קודם ומעבירין האבל מלפני החתן והחתן יוצא תחלה מב"ה ואחר כך יוצא האבל מיהו עם החתן אינן יוצאין אלא שושביניו וקרוביו אבל עם האבל יוצאין ומלוין אותו עד לביתו כל שאר העם דתנחומי האבל קודם אלא דמה שנוגע בכבוד להעביר זה מפני זה כבוד החתן הוא קודם ויוצא תחלה וכן בהשכמה מוליכין הכלה מקודם:

שסא ת"ר מבטלים ת"ת וכולי בפ"ב דכתובות [דף י"ז]: ומ"ש למאן דמתני פי' ששימש ת"ח אין לו שיעור וכו' כ"כ הרמב"ן בספר ת"ה [סוף דף ל"ג] ומשמע אפילו לא היה מלמד לאחרים אלא שימש ת"ח בלימוד אבל רש"י לשם פי' למאן דקרי מקרא ותני משנה אבל עדיין לא שנה לתלמידים אבל לדמתני לאחרים לית ליה שיעורא עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפי"ד וכ"כ בש"ע והכי נקטינן דוקא דמתני לאחרים: ומ"ש למאן דלא קרי ולא תני כתב בהל' גדולות

וזו מצוה למתים המת והכלה הכלה קודמת בית האבל ובית המשתה בית המשתה קודם ואם יש לו פרנסה בית האבל קודם אבל וחתן אבל קודם מפני שהחתן אוכל ומאכיל את האחרים והאבל אינו אוכל עד שהאכילוהו אחרים שמע מינה מהא מתני' בהדיא דהכנסת כלה לחופה קודמת להוצאתו של מת אלא שלאחר שכנס תנחומין האבל קודם שמחת החתן כל שבעה והבראת האבל קודם למשתה החתן אעפ"כ אם אין פרנסה לזה ולזה מקדימין בית המשתה שכבוד החיים קודם. ובשאלתות פרשה בראשית ס"ס כ' הוצאת המת והכנסת כלה איזה מהן קודם הוצאת המת עדיף דהא גבי טומאה דוחה את לא תעשה שבתורה דאמרו רבנן לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה או דילמא הכנסת כלה עדיף משום לא תהו בראה ת"ש דתניא מעבירין את המת מלפני הכלה א אלמא הכנסת כלה עדיפא וכן הלכתא עד כאן לגאון אלא מיהו במת מצוה לא נהירא דאשכחן [מגילה דף ג:] מת מצוה קודם לת"ת ועבודה ומגילה ודוחה טומאה ונזיר ופסח ומילה ולא מצינו דבר קודם לו בכל התורה כולה הלכך מת מצוה קודם להכנסת כלה מה שא"כ במת אחר כמו שביארנו והרמב"ם כתב מי שהיו לפניו מת וכלה מניח את הכלה ועוסק במת וכן הוא אומר [קהלת ז] לב חכמים בבית אבל ע"כ ואין הדבר אלא כמו שביארנו וכתבנו עכ"ל. ודברי הרמב"ם הם בפרק י"ד וכתב עוד שם יראה לי שנחמת אבלים קודם לבקור החולים שניחום אבלים הוא ג"ח עם החיים ועם המתים כתבו הגה"מ בפרק י"ד מעבירין את המת וכולי מכאן משמע כשיש אבל וחתן בבית הכנסת שהחתן ושושביניו יוצאין תחלה ושוב יוצא האבל ומנחמיו וכן הקרובים לשניהם אוכלים עם החתן אם ירצו כי כבודו קודם וכן בהשכמה כשמוליכין הכלה לבית החתן אם יש מת בעיר מוליכין הכלה מקודם או יקברו המת קודם שיגיע זמן הכנסת כלה עכ"ל:

שסא תנו רבנן מבטלין ת"ת להוצאת המת וכילי עד א"צ להתבטל בשבילו בפ"ב דכתובות [יז.]: למאן דלא קרי ותני כתב בה"ג כיון שיש לו מי שיתעסק עמו א"צ להתבטל בשבילו ור' נטרונאי כתב דכי ליכא עשרה מבטלים בת"ה: וכתב הרמב"ן דטעמא דמסתברא הוא וכו' ג"ז שם והרא"ש כתב בסוף מ"ק והתוס' ורש"י בפ"ב דכתובות בשם השאלתות כדברי בה"ג ולא הביאו חולק בדבר והריטב"א בפ"ב דכתובות כתב כלשון הזה למאן דלא קרי ותני אמרו א בשאלתות דבי' סגי ומיהו כתוב בספר המצות לר"מ מקולי דעכשיו בכל אדם מישראל מבטלין מן הסתם שכולם מלאים מצות כרמון ואין לך אחד מישראל שאינו או במקרא או במשנה ולאשה בי' סגי לה עכ"ל הריטב"א ז"ל: וכתב עוד שא"צ שידע בודאי שיש לו כל צרכו וכו' בת"ה כתב כל' הזה ירושלמי ברית חגיגה ר' חייא ורבי יוסף ורבי אמי חשון מייתי קומי רבי אלעזר אמר לון אן הויתון אמרין ליה גמלין חסד ולא הוי תמן אוחרנין אמרין ליה מינן הוה פירוש גמלין חסד שלוו את המת וא"ל ר"א ולא היו שם אחרים ולמה בטלתם ת"ת והשיבו שכן שלנו היה ונהגו חסד עמו דרך ארץ לגמול לו חסד וש"מ שאין מבטלין ת"ת למת כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו אלא עוסק בתורה וא"צ לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה ת"ת שלו קודם ע"כ: י"א שאין צריך לבטל בשביל אשה ותינוק וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה: **ומ"ש** וי"א כיון שאינה מצווה לקרות ועושה מה שמוטל עליה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ב' דכתובות ושם כתב גם כן הסברא הראשונה ולא הכריע ביניהם ואעפ"כ כתב רבינו שהרא"ש סובר כדברי י"א לפי שכתב סברא זו באחרונה: כתב ה"ר י"ט מיוני שתינוקות של בית רבן אינן מבטלין וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בסוף מ"ק והגהות סוף הלכות אבל: **ובכל** זה לא איירי אלא בשעת הוצאת וכו' עד אבל מת"ת אין צריכים להתבטל אלא בשעת הוצאתו כדפרישית הכל בפסקי הרא"ש סוף מ"ק והוא מדברי התוס' פ"ב דכתובות וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק י"ד גם הרמב"ן כתב בת"ה כלשון הזה ודוקא להוצאת המת אבל לשאר צרכי קבורתו אין מבטלין אלא כיון דאיכא יורשים ומחייבי בקבורתו א"כ חבורתא דמיפלגא בההוא מיתא אין מבטלין דהא אפי' במלאכת הרשות מותר כדאמרינן לעיל עכ"ל: **וי"א** הא דמבטלין ת"ת להוצאתו היינו דוקא במת מצוה ולא נהירא וכו' כן כתבו התוס' והרא"ש בפ"ב דכתובות דהא דקאמר מבטלין ת"ת בכל המתים איירי ולא במת מצוה דוקא ודחו דברי האומרים דבמת מצוה דוקא קאמר דמבטלין ת"ת וכ"כ עוד הרא"ש בפ' א"מ כתב הרא"ש בפ"א דכתובות י"א דהא דקאמר מבטלין ת"ת כלומר רשאין לבטל והביאו ראיות לדבריהם וכתב ז"ל ומיהו לישנא דתלמודא מורה שהוא ע"ד חובה ודחה ראיות האומרים דרשאין לבטל קאמר וגם הרמב"ן בת"ה דחה דבריהם והעלה דמבטלין ת"ת להוצאת המת חובה קתני כתוב בפסקי התוס' ממ"ק ת"ח שמת בית מדרשו בטל יום קבורה לבד ולא ז' ימים דאפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד ולשאר מתים בשעת הוצאה לבד והעולם נוהגים לבטל כל זמן שהמת בעיר מנהג גרוע הוא אך

דרישה

וחתן שהולכין בתחלה עם האבל לביתו אלא השושבינים וקרובי החתן הולכים עם החתן כו' (ר"ל אבלים תחלה מב"ה ושוב יוצא האבל ומנחמיו עכ"ב) והארכתי בספרי בכתובות מ"ו והג"ה מיי' כתב שהולכין עם החתן תחלה והביאו ב"י ורמ"א וגם במהרי"ל דף ק"מ ע"א: [ב] המת והמילה המילה קודמת נלע"ד דמה שנוהגין כשמלוין החתן בשבת ביציאתו מב"ה ויש ג"כ תינוקת לקרא לה שם כנהוג הולכין עם החתן והלה אצל התינוקת בקצת מקומות ומשם הולכין עמהם לבית החתן היינו נמי דס"ל דקריאת שם לבנות הוא במקום קריאת שם זוכר בשעת מילה וצריך לאקדומי דמילה קודם לחתן דהא מילה קודם למת ומת קודם לחתן אחר הכנסת החופה:

סי' שסא [א] ולהכנסת כלה פירש"י שמלוין אותה מבית אביה לבית חופתה ולפ"ז צ"ע למנהג שלנו שהקהל עם הרב מלוין החתן מבית אביו לחופתו ולא הכלה ובאמת שבקצת קהילות ראיתי שהרב הולך עם האנשים המיוחדים להכנסת כלה ומלוין גם הכלה לחופה מ"מ קשה הא המצוה רמיא אכל הקהל יותר בכלה וכדדייק לישנא הכנסת כלה לחופה ולא אמרו הכנסת חתן לחופה ונלע"ד ליישב ע"ד שכתב המרדכי פ"ק דכתובות סימן קל"ב טעם למה מקדימין חופה לקידושין לומר מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין משום דזימנין מקדש בשעת ברכת אירוסין ואז ההכנסת חופה קודמת כי הכנסת חופה הוא מה שמוסרה בשמרית לחתן קודם הברכה עכ"ל נמצא מה שהולכין בזמנינו כל הקהל עם החתן או עם אביו ומיודעיו בשמרית לכסות ראש הכלה והו הנקרא בזמנינו הכנסת כלה לחופה כי חופה הוא ל' ייחוד כמ"ש בא"ע סי' כ"א ע"ש ומאז נתייחדה לו ואע"פ שכתב רש"י ללוותה מבית אביה דמשמע שהולכין אחריה אפשר שכן היה המנהג בזמנם כמו שנוהגין עדיין במקצת קהילות בארץ אשכנז שיש להן בית מיוחד לזה והשתא מדויק שפיר ל' רש"י שכתב לבית חופתה שמשמע שמלוין לבית וק"ל וכמ"ש במהרי"ל במנהג הל' חתונה ע"ש וכבר כתבתי כל זה בא"ע סימן ס"ה וא"צ להאריך כאן: [ב] אלא אם יש חבורות בעיר ומה שרגילין לבטל ת"ת כל זמן שיש מת בעיר הטעם פן יהיה צורכי המת נדחה כי כולם ילכו ללמוד וכ"ל בקהלות שעשו ביתות ביתות ויש אנשים מיוחדים המתעסקים בו אדם הלומד לשם שמים ואינו רגיל לטפל בהם יכול ללמוד אגודה מ"ו:

[ג] ולא נהירא אלא בכל מת כמי איירי וא"ת וא"כ ק' למ"ש רבינו בס"ס ש"ס ז"ל וכל זה בשאינו מ"מ כו' ועי"ג דבאשר"י בפ"ב דכתובות דף קכ"ב ע"א כתוב אהא דתנו רבנן מבטלים ת"ת להוצאת המת וז"ל האי דקאמר מבטלים בכל מתים ואף דאמרינן בפ"ק דמגילה מ"מ ות"ת מ"מ עדיף כדתניא מבטלין ת"ת כו' הא דנקט התם מ"מ אגב מילתא אחריני דאיירי בהו התם דנהיגי דוקא במ"מ כו' ע"ש וא"כ לכאורה היה לפרש גם מ"ש רבינו בס"ס ש"ס דמ"מ קודם לת"ת ל"ד מ"מ נקט אלא אגב אחריני אלא שהוא דוחק לתרץ כן ל' רבינו ודוקא בגמרא שייך לומר

פרישה

מפרש מ"ש מעבירין המת מלפני הכלה דר"ל שמקדימין שמת להתעסק בו קודם שמתעסקין עם הכלה כמו מברכין עובר לעשייתן וכמ"ש ויעבר את הכושי: (ג) משתה החתן קודם שכאן החיים קודם אלא שאם יש בידו ספק כדי שניהן תנחומי האבל קודם מפני שהוא גמילות חסדים אבל הכנסת כלה שהיא עיקר המצוה הוא קודם להוצאת המת משום שלא לתהו בראה והשתא שנעדר זה מן העולם מצוה הוא למהר לקיום העולם: (ד) המת והמילה המילה קודמת מפני שהוא כבוד לחיים: (ה) ומקרא מגילה ע"ל בא"ח סימן תרפ"ז דהיינו דוקא בדאפשר לקרות המגילה אח"כ ביומו ואי לא לא ע"ש בב"י:

סי' שסא (א) ולהכנסת כלה פירש"י שמלוין אותה מבית אביה לבית חופתה עיין בדרישה: (ב) פי' ששימש ת"ח פי' שלמד מהן סברא דהיינו תלמוד ובש"ע פי' מאן דמתני לאחרים ומאן דתני פי' שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים (ע"ל דסימן כל"ד משמע מדברי הרמב"ם שפי' דתנו ר"ל גמרא ופי' דמתנו ר"ל משניות ע"ש עכ"ה): (ג) אם יש ס' רבוא כן דעת רב ששת דבעינן ס' רבוא כנתינתה ור"ל משום שהנשמה נדמה לתורה וכמ"ש רבינו סימן ש"מ כך נטילתה כלקיחתה בכתובות דף י"ז ובמגילה דף כ"ט אבל איכא שם מ"ד דס"ל דסגי בתריסר אלפי ומהם שיתא אלפי שיפורא וזה שכתב רבינו לקמן סימן שע"ד שיתא אלפי גברי ע"ש: (ד) דבעי עשרה ע"ל סימן שע"ה: (י"א שא"צ לבטל בשביל אשה ותינוק וכן נהגו לקולא ב"י. וי"א כיון שאינה מצווה לקרות ועושה קאי אאשה לבד אבל תינוק בודאי אין חייבין עכ"ה): (ה) וי"א הא דמבטלין ת"ת להוצאתו היינו דוקא במת מצוה כו' וא"כ קשה למ"ש בס"ס ש"ס ז"ל וכל זה כשאינו מת מצוה אבל אם הוא מ"מ מ"מ קודם שהרי הוא דוחה ת"ת דמשמע מינה

חידושי הגהות

שם א בשאלתות שלפנינו איתא ר"א אומר הכנסת כלה עדיפא וע"ש בשאילת שלום מבואר על נכון:

שסא ג: עיין פעמים איתא להאי סוגיא בשאלתות בפ' חיי שרה סימן י"ד ובפ' ויחי סימן ל"ד ובשני המקומות לא מצאתי דבעשרה סגי רק בפ' ויחי כתב דלמאן דלא קרי ולא תני כגון כי איכא דמתעסקים ביה וצ"ל דס"ל להרמב"ן וריטב"א דמתעסקים ביה לא הוי פחות מעשרה כדי שורה וקדיש:

פי'

אלא בכל מת נמי איירי (א) ירושלמי רבי אבהו שלח לרבי חנניה בריה לטבריא פירוש ללמוד אמרו לו גומל חסד הוא פירוש שגומל חסד למתים ללוותם שלח לו המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך (ו) לטבריא שכבר נמנו וגמרו בעליית בית ארזא בלוד (ז) התלמוד קודם למעשה רבנן דקסרין אמרין הדא דתימא בשיש שם מי שיעשה מעשה אבל אין שם מי שיעשה מעשה המעשה קודם לתלמוד והיינו מה שמחלק בגמרא דידן בין אם יש שם כל צרכו או לא אמר רחבה א"ר יהודה א"ר הרואה מת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש חרף עושהו ובר נידוי הוא כדפי' לעיל ולפחות ילוונו ד' אמות ואם לווהו מה שכרו עליו הכתוב אומר (ח) מלוה ה' חונן דל (ט) ירושלמי א"ר יוסי (י) אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אלין דגמלין ליה חסד וכתב הרי"ץ גיאת ש"ם עומדין לפני המת וכן ראינו חסידים ואנשי מעשה עושים (יא) ר"ל אפי' במקום שאין צריכין ללוותו צריכין לעמוד מפניו וארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכים ללוותו כמו בשעת הוצאת המת :

שסב א"ר יוחנן מניין לקבורה מן התורה (א) פירוש שצריך לקוברו בקרקע ולא יתננו בארון ויניחנו כך ת"ל כי קבור תקברנו (ב) לפיכך הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר משום שמלין המת אלא צריך לקוברו בקרקע (ג) ואם עשה לו ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו ומ"מ יפה לקוברו בארץ דקבורת ארץ ממש מצוה אפי' בח"ל ובכל מקום ומקום לפי מנהגו יש קוברין בכוכין (ד) ויש בחפירות ויש בארון ויש בלא ארון ולדברי הכל נותנים המת על גביו (ה) ופניו למעלה והכי איתא בירושלמי יהבוני על גבי לא עומד ולא יושב ולא מונח ראשי בין ברכי אלא כאדם שהוא ישן שאלה לרב נטרונאי איזו דרך ישרה לקבורה אם להטילו בכוך ולהניח לוח למעלה מן הכוך שלא יגע בפניו עפר וטיט או כשם שאנו עושין שנותנין עפר על כולו והשיב להטיל עפר על פניו יש בזיון בדבר (ו) ולא נכון לעשות כן ולא כל הארצות שוות יש מקום (ז) שיש ברד גדול כמו בא"י מכניסים אותו לכוך ואין נותנין עליו עפר כל עיקר שסומכין שיש שם ברד ויבש המת ואינו מתליע אבל בבבל שאין שם ברד קוברין אותו בארון (ח) ונותנין עפר על פניו ועל עיניו (ט) ואם יש גשמים מביאים עפר יבש ונותנין עפר על פניו ומכסין פניו בבגדיו ונותנין עפר על בגדיו (שהוא) ועל כולו וכיון שנותנין בגובה טפח נותנין לוח שהוא כיסוי של ארון על העפר וחוזרין ונותנין עפר הרבה עד שנעשה גל גבוה כמו אמה או יותר [א] ומה שנותנין עפר שרפואתו עפר הוא שכן כתיב כי עפר אתה וגו' ירושלמי בצואתו של רבי אמר אל תרבו עלי מאוד תכריכין ותהי ארוני נקובה לארץ פירוש שיטלו דף הארון התחתון וישכיבהו על הארץ שקבורת קרקע

אך עושין כן שלא ידחה צרכו כי כולם ילכו ללמוד עכ"ל :

ירושלמי רבי אבהו שלח לרבי חנניה בריה לטבריא וכולי בפ' אלו עוברין וכריס חגיגה : אמר רחבה א"ר יהודה אמר רב הרואה מת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש בפרק מי שמתו [יח.] וכתב ה"ר יונה כל הרואה את המת ואינו מלוהו כלומר אף על פי שאינם נושאים אותו לקוברו כיון שרואה שנושאין אותו בדרך ואינו מלוה אותו עובר משום לועג לרש ומ"ש רבינו ובר נידוי הוא כדפרישית לעיל בסוף סימן שמ"ג ומדברי רבינו משמע שלא היה מפרש כאי אינו מלוהו כדפי' ה"ר יונה דא"כ אינו ענין למ"ש בס"ס שמ"ג ומה שכתב ולפחות ילונו ד' אמות כ"כ ה"ר יונה והרא"ש בפ' מי שמתו. ומ"ש ואם ליווהו מה שכרו וכו' שם : ירושלמי א"ר יוסי אלין דקיימין מקמי מיתא וכו' וכתב הרי"ץ גיאת ש"מ עומדים לפני המת וכולי כ"כ הרמב"ן בת"ה בשמו ומ"ש ר"ל אפי' במקום שא"צ ללוותו וכו' הם דברי הרמב"ם שכתב לפרש דברי הרי"ץ גיאת שכתב שעומדים לפני המת וקשה דמשמע דבעמידה לחוד סגי וניחא ליה דהרי"ץ גיאת לא איירי אלא במת שאינו צריך ללוותו כגון שיש לו כל צרכו ואפ"ה חייב לעמוד מתנו ומפניו : וארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכים ללוותו וכו' מבואר בגמ' פרק אלו מגלחין [כה.] :

שסב א"ר יוחנן מנין לקבורה מן התורה וכו' בפ' נגמר הדין [מו :] ואיתא תו התם א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מדאורייתא מנא לכו אישתיק ולא א"ל מידי א"ר אחא בר יעקב אתמסר עלמא בידא דטפשאי מיבעיא ליה למימר כי קבור תקברנו ודחי דילמא דלעביד ליה ארון כלו' אבל קבורת הארץ לא משתמע מיניה ולהכי לא א"ל מהאי ופריך נימא ליה מריבויא דתקברנו ומשני לא משמע ליה לשבור מלכא דרשא מרבויא וכתב הרמב"ן בת"ה על זה נמצינו למדים שהעושים ארון למת ומניחו בבית הקברות אינה קבורה ובכלל מלין מתו הוא ועובר עליו ואם עשה ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו אף על פי כן יפה היה לקברו בארץ דקבורת ארץ ממש מצוה כגוונא דרבי ואפי' בח"ל ומה שנהגו חכמי התלמוד באחרונות לאחר עיכול הבשר הוא כדאמרינן בירושלמי או שהיו נוקבים ארון לארץ עד כאן לשונו : ולדברי הכל נותנים המת על גביו ופניו למעלה וכו' ז"ל הרמב"ן בת"ה מניחין אותו פניו למעלה כדאמרינן במתי מדבר (ב"ב עד.) הוו גנו אפרקידא א"כ מן הכד כדאמרינן בירושלמי יהבוני על סטרי לא עומד ולא יושב ולא ראשי מונח בין ברכי אלא כדרך שאדם ישן בפרק המוכר פירות (קא.) אמרינן בכוכין לר"ש דעביד להו כמין נגר והוינן בה קבורת חמורים הוא זו ובסוף נזיר ירושלמי אי זו מושכב כדרכו רגליו מפוסטות וידיו על לבו וז"ל הרמב"ם בפ"ד חופרים בעפר מערות ועושין כוך בצד המערה וקוברים אותו בו ופניו למעלה ומחזירים העפר והאבנים עליו ויש להן לקבור בארון של עץ עכ"ל : שאלה לרב נטרונאי איזו היא דרך ישרה לקבורה וכו' בת"ה ויש בדברי רבינו ט"ס שכתב יש מקום שיש כוך גדול וכו' אבל בבבל שאין שם כוך וכו' וצריך להגיה בשנייה ברד במקום כוך וכ"כ הרמב"ן בת"ה : ירושלמי בצואתו של רבי אל תרנו

גדולות וכו' הרא"ש במ"ק [דף מ"ב ע"ג] וכן רש"י והתוס' כתבו בשם השאלתות כדברי בס"ג ולא הביאו חולק בדבר נראה מי שלומד לש"ש אין לו לבטל אפי' ליכא עשרה ולא כמה שפסק בש"ע מיהו נראין דברי הריטב"א ומביאו ב"י דעכשיו מן הסתם מבטלין דאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה וכן פסק בהגהת ש"ע . וז"ל האגודה מה שרגילין העולם לבטל ת"ת כל זמן שיש מת בעיר פן יהיו צרכי המת נדחים כי כולם ילכו ללמוד וכ"ל בקהילות שעשו כיתות ויש אנשים מיוחדים המתעסקים בו אדם הלומד לש"ש ואינו רגיל לטפל בהן יוכל ללמוד עכ"ל וכ"כ ב"י קצת בשם פסקי תוספות ונראה דאפי' למאן דקרי ותני קאמר דיוכל ללמוד אבל למאן דמתני לאחרים דאין לו שיעור צריך לבטל אפי' עשו כיתות דהא דתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת אין פירושו מותר לבטל אלא חובה קתני לומר דהוצאת המת קודמת לת"ת וכמ"ש הרמב"ן שם [דף ל"ד ע"א] וכ"כ ב"י בשם הרא"ש כתב הרוקח מנהג בכל ישראל שעוסקים במת וכשמוציאין אותו במטה נושאין אותו ומחליפין כל אחד ואחד ונושאין חלקו והחי יתן אל לבו עכ"ל :

שסב אמר רבי יוחנן וכו' בפרק נגמר הדין [דף מ"ו]

ומ"ש ואם עשה לו ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו ומ"מ יפה לקוברו בארץ וכו' כצ"ל ורצונו לומר דיפה יותר לקוברו בארץ בלא ארון למטה כדי שיהא גופו של מת נוגע בארץ שזהו מצוה ול"מ בארץ ישראל כדכתיב וכפר אדמתו עמו אלא אפי' בח"ל מדכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב כמ"ש בסמוך דמה שנהגו חכמי התלמוד באחרונות לאחר עיכול הבשר הוא או שהיו נוקבים ארון לארץ :

שאלה לרב נטרונאי וכו' עד יש מקום שיש ברד גדול כמו בא"י וכו' פי' בא"י שארץ הרים ובקעות היא וכשחופרים מערות בהרים ועושין כוכין בצידי המערה יש שם ברד גדול כלומר קור גדול שמייבש בשר המת משא"כ בבבל דמגולה היא וכשחופרין מערות וכוכין אין שם ברד כלומר אין שם קרירות אלא הלחות גובר שם לפיכך קוברין אותו בארון ובעל כרחינו צריכין אנו ליתן עפר על פניו ועל עיניו כדי שיתעכל מהר ולא יאכילנו רמה דאילו בא"י דייבש בשר המת ולא יגיע לידי רמה יותר נכון שלא להטיל עפר על פניו שזהו בזיון המת : ומ"ש ואם יש גשמים וכו' כלומר כי אז העפר היא לחה ויותר יש לחוש לרמה שיטילו עפר לח על פניו צריך להביא ממקום אחר עפר יבש ונותנין על פניו וכו' ואמר שאח"כ מכסה פניו בבגדיו ואחר כך נותנין עפר בגובה טפח על בגדיו שהוא על כולו ואח"כ נותנין לוח וכו' ולפי שקשה לאיזה צורך נותנים עפר עליו בגובה טפח ואח"כ נותנין לוח וכו' ישימו הלוח תחילה ואחר כך יתנו עפר הרבה עד שיהא נעשה גל גבוה ואמר שזו היא לפי שרפואתו עפר וכו' לפיכך צריך

דרכי משה

שסא (א) וכ"ה במרדכי פ"ב דכתובות והלכות שמחות דף שנ"ג ע"א ובהר"ן פ"ק דמגילה דף שס"ט ע"ב ובנ"י ריש פ"ב דכתובות וכתב י"א דלמת מצוה חובה לבטל : וכתב

פרישה

מינס דוקא מ"מ דוחה ת"ת והכא כתב ול"ג אלא בכל מת כו' וי"ל דהם איירי בשעה שמוטל לקברו דאין מבטלין ממתו ת"ת בשאר מתים כ"א לה:לאתי אבל במת מצוה מבטלין לכל צרכיו ועד"ר : (ו) לטבריא שכבר נמנו כו' בית ארזא בלוד שהתלמוד כצ"ל : (ז) שהתלמוד קודם למעשה נראה דהיינו דוקא לבטל ת"ת בשביל מעשה לעסוק בצרכי המת בזה ת"ת קודם אבל ללוותו בשעת הוצאתו הא אמרינן דמבטלין למאן דקרי ותני וי"ל ג"כ דמיירי אפי' לענין לויה והוא דנאמר לו שבנו מבטל אפי' למאן דלא קרי ותני דאפי' ללוות א"צ לבטל וק"ל וזה נראה יותר דליישב הראשון קשה ל' רבינו שהרי כתוב שא"צ שגומל חסד ללוותו ואפ"ה הקפיד ואמר שהתלמוד קודם. (כל הרואה את המת ואינו מלוהו ר"ל אע"פ שאינו נושאין לקברו אלא שנושאין אותו בדרך רבי' יונה עכ"ה . כדפרי' לעיל ר"ל בסימן שמ"ג כתב הד"מ נראה דאינו מפרש כרבי' יונה דאל"כ אינו שייך כלל למ"ש בסימן שמ"ג עכ"ה) : (ח) מלוה ה' חונן דל פירש"י בפרק מי שמתו דף י"ח ע"א מלוה ה' מלוה את ה' מי שחונן דל ואין לך דל יותר מן המת והמלווהו כאילו לווה את המקום : (ט) ירושלמי א"ר יוסי כו' סוף מסכת בכורים מ"ו : (י) אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי מקמי מיתנא אלא כו' כצ"ל ור"ל דבשביל המת א"צ לעמוד אלא בשביל החיים העוסקין בו ונושאין אותו וגומלין עמו חסד בפניהם הוא עומד ואע"ג שכתב בתר הכי עומדין לפני המת כו' ל"ד בשביל המת אלא כיון דעומדין בשביל החיים העוסקים במת בפני המת מקרי :
(יא) ר"ל אפי' במקום שאין צריכין ללוותו כגון שיש לו כל צרכו דאל"כ בעמידה לא סגי :

סי' שסב (א) פירוש שצריך לקברו בקרקע כו' דאילו קבורה לבד פשיטא דכתיב בקרא כי קבור לכן פי' שצריך לקברו בקרקע כו' ת"ל כו' (ודרש מיתורא דכתיב תקברנו עיין בב"י עכ"ס) : ת"ל כי קבור תקברנו בפ' כי תצא כי תהיה באיש חטא משפט מות וגומר לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא וזהו שסיים רבינו שעובר מפני שמלין המת וה"ל שהוא במלינו על העץ הוסירה התורה דמדמסיק וכתב כ"א קבר תקברנו מוכח דכל דאינו קברו הוא עובר בלא תלין דהל"ל כ"א הסר תסורו אותו מן העץ : (ב) לפיכך הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע ר"ל לא נתן הארון בקרקע אלא הניח אותו מגולה חוץ לקרקע : (ג) ואם עשה לו ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו ומ"מ יפה לקברו בארץ דקבורת ארץ ר' כן הביא ב"י ל' הרמב"ן וכ"כ בש"ע . ולגירסא שלנו קשה מהיכא תיתי שיעבור אם הניחו בקרקע בלא ארון אבל גירסא דהרמב"ן א"ש דהו"א דצריכין דוקא להניחו בקרקע בלא ארון ומסיק ומ"מ טוב ויפה להניחו ע"ג ארץ בלי לוח מתחתיו : (ד) ויש בחפירות יש בארון כו' כצ"ל : (ה) ופניו למעלה א"כ מן הכד והכי איתא בירושלמי יהבוני על סטרי לא עומד כו' כן הגיה מ"ו והשתא א"ש הא דמסיק וכתב כאדם שהוא ישן דקשה דהא אמרינן אביי לייט אמאן דגני פרקדן : (ו) ולא נכון לעשות כן פי' שיהא דאפשר בלא זה כגון בא"י וזהו קצת דוחק לכן נראה דמה שנותנין מקצת עפר על פניו אין זה גנאי כיון דלטובת המת עושין כן ואיכא גנאי כ"א במכבר עליו עפר הרבה בלי הפסק בגדיו או כסר אחד : (ז) שיש ברד גדול ר"ל יבשות : (ח) ונותנין עפר על פניו פי' שהוא מקום מגולה בלא בגדים לאפוקי על שאר כל גופו שהיא מכוסה בבגדים אז נותנין עפר על בגדיו כדמסיק ונראה דבזמנינו שנותנין חרסים על פיו ועיניו הוא במקום עפר דבזמנם : (ט) ואם יש גשמים מביאין עפר יבש ונותנין עפר על פניו ומכסין פניו בבגדיו ונותנין עפר כו' כן הוא בס"א וכן הוא ברמב"ן בת"ה מ"ו פי' ואין לוקחין עפר לח במקום

דרישה

לומר דאגב קתני אבל רבינו ז"ל לפרש בהדיא ככן נראה כמ"ש בפרישה לחלק דלעיל בסי' ש"ס שלא בשעת הוצאתו איירי והא דלא תירץ הרא"ש שם כן ה"ט משום דמייתי ראיה מת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת למ"ש לפני זה מ"מ עדיף מת"ת דמשמע דאפי' בשעת הוצאה דוקא הוצאת מ"מ עדיף מת"ת ולא הוצאת שאר מתים ודו"ק ע"ש עוד באשיר"י מ"ש מזה : אסור להתעסק בקבורת אדם שידוע שהוא רשע ולא עשה תשובה אבל אם אדם בינוני שאין ידוע שהוא רשע מצוה לעסוק בקבורתו סא"ו מ"ו (וכתב ב"י בשם הריטב"א דעכשיו בכל אדם מישראל מבטלין מן הסתם שכולן מלאין מצות כרימון ואין לך אחד מישראל שאינו או במקרא או במשנה ובאגדה בו' סגי לה ע"ל ס"ס שכ"ח עכ"ה) :

סי' שסב [א] ומה שנותנין עפר שרפואתו עפר כו' קשה א"כ למה יגרע חלק הכהן לאחר מותו שעושין לו ארון שלם כיון שטובת המת וגם מצוה הוא להניחו על

קרקע מצוה ולא תימא משום חביבותא דא"י אלא אפילו בח"ל דכתיב כי עפר אתה וגו' (י) בראשונה היו קוברין א במהמורות נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותו בארונו אותו היום היה מתאבל למחר היה שמח (יא) לומר שינוחו עצמות אביו מן הדין תניא באבל רבתי אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אא"כ היה דופן הקבר מפסיק ביניהם שנמצא כל אחד ואחד בתוך קבר לעצמו ולא המת בצד העצמות ולא העצמות בצד המת ר' יהודה אומר האיש נקבר עם בתו הקטנה והאשה נקברת עם בנה הקטן ועם בן בנה הקטן (יב) זה הכלל כל שישן עמו בחייו נקבר עמו במותו ונהגו עכשיו כר' יהודה אין נותנין שתי ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון שיפנה שאין נוהגים בזיון במתים (יג) ודוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים מותר אין קוברין רשע אצל צדיק אפי' רשע חמור אצל רשע קל אין קוברין (יד) וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני אצל חסיד מופלג (א) :

שסג [א] **ירושלמי** (א) אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכובד ואצ"ל ממכובד לבזוי ואפילו בתוך הקבר תניא אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון (ב) ולא מתוך הקבר לצד הקבר לקבור שם מת אחר (ג) ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי שרי שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו נשאל לרבינו האי גאון מערות שיש בהן כוכין שמכניסין שם המתים ובשעה שמכניסין שם המת מלקטין העצמות משם ומערבין אותם ומניחין אותם בגומא שבמערה אי שרי או לא וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום וחופרים בקברים הישנים ומניחין העצמות לבד אי שרי אי לא והשיב דשלא כדין עבדי (ד) דהא חיישי רבנן למקום תפישת שני מתים אלא צריך שלא יהא בין מת לחבירו פחות מששה טפחים ג' לזה וג' לזה ולענין בית הקברות שנתמלא ודאי אי ליכא דוכתא אחריתי אפי' שיהא רחוק משם מה יעשו אי אפשר ליה למשבקי למת בלא קבר אבל אי איכא דוכתא אחריתי

בית יוסף

צריך שיתנו על בגדי גוף המת עפר על כולו בגובה טפח אלא שעל פניו ועל עיניו יתנו עפר יבש תחת הבגד כדי שיתייבש ולא יאכילנו התולעת כנ"ל הפירוש : במהמורות פי' קרקע קשה כאבן ויש מגיהין במחמורות מלשון ותחמרה בחמר : אין קוברין שני מתים וכו' ולא המת בצד העצמות וכו' כ"כ הרמב"ן בס' ת"ה [דף ל"ח ע"ב] וכ"ל דה"ק לא מיבעיא ב' מתים דאין קוברין אא"כ היה דופן מפסיק ביניהם אלא אפילו המת בצד העצמות או העצמות בצד המת נמי אין קוברין אלא א"כ בדאיכא דופן מפסיק ביניהם דבדופן מפסיק פשיטא דשרי :

אין נותנין ב' ארונות וכו' ודוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים וכו' מבואר לשם בע"ג כשהביא תשובה לגאון דשיעור ששה טפחים בעינן אבל לא פחות משום דבעינן לכל אחד תפיסתו דהיינו ג' לזה וג' לזה. ומ"ש כאן בספר ת"ה ג' טפחים ומביאו ב"י הוא ט"ס וצ"ל ו' טפחים אי נמי ה"ק ג' לזה לזה ג' ולזה ג' דהיינו ו' טפחים ובכאן ק"ק קראקא דהקברות הוא ברחוב היהודים דא"א לנושאו חוץ לרחוב מפני הסכנה ונתמלא בית הקברות עד שהוצרכו לשפוך עפר על הקברים הישנים ולקבור שם מחדש ואין שיעור כדי תפיסה לכל אחד ואחד לעליון ולתחתון ואעפ"כ מקילין לקוברם זה על זה לאו שפיר עבדי דאפילו אי אפשר לקבור במקום אחר אסור לקבור זה על זה אלא בדאיכא שש טפחים ביניהם וכמ"ש רבי' האי גאון בתשובה הביא רבינו בסימן שאחר זה ועל כן צריך למחות בהני קוראי בקראקא שלא ישימום זה על זה אלא בדאיכא בבירור הפסקה ששה טפחים : אין קוברין רשע אצל צדיק וכו' ס"פ נגמר הדין : ומ"ש וכן אין קוברין צדיק וכל שכן בינוני אצל חסיד מופלג כנ"ל וכך הוא בספרים מדוייקים והוא מדברי הרמב"ן בספר ת"ה [ד' ל"ח] ומה שנמצא בספרי הדפוס ורשע בינוני וכך הביאו ב"י הוא ט"ס גם מה שנמצא במקצת ספרי רבינו וכשר בינוני הוא ג"כ ט"ס אלא צריך להגיה וכ"ש בינוני כתב בספר א"ז צדיק היינו שמקיים את התורה כדינה אבל חסיד דהיינו שמקדש עצמו במותר לו. וקוברין בעל תשובה אצל צדיק מעיקרא עכ"ל משמע דבעל תשובה אצל חסיד אין קוברין וכתב עוד בספר א"ז אסור להתעסק בקבורת אדם שידוע שהוא רשע ולא עשה תשובה אבל אדם בינוני שאין ידוע שהוא רשע מצוה להתעסק בקבורתו עכ"ל ותימה דהא מהך דאין קוברין רשע אצל צדיק מוכח להדיא דמתעסקין בקבורתו של רשע אלא דאין קוברין אותו אצל צדיק ומהך דאין קוברין רשע חמור אצל רשע קל שמעי' דמתעסקים אפילו ברשע חמור ואפשר לחלק בין קבורה גרידא להתעסקות קבורה דודאי קוברין אותו אבל אין להתעסק בקבורתו להמציא לו תכריכין וצרכי קבורה של שאר מתים אלא מניחין אותו בקבר כמו שנמצא בלא תכריכין והכי נקטינן מיהו אין כהן מטמא להם אפי' הוא מת מצוה כדלקמן ריש סימן שע"ד :

שסג ירושלמי אין מפנין וכו' עד סוף הסימן הכל מדברי הרמב"ן בספר ת"ה. וכתב בספר א"ז והיכא שאינו משתמר היטב בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו או שיכנסו מים בקבר אי נמי בקבר הנמצא אז ודאי מצוה לפנות מפני צער ובזיון המת עד כאן לשונו וכתב עוד אסור להוליך המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מח"ל לא"י מוליכין ונוהגין לתת עפר א"י בקבר וכשמוליכין המת מעיר לעיר חייבין בני העיר לצאת לקראתו וללוותו אם גופו קיים עכ"ל : ומ"ש ובתוך שלו וכו' פי' להוציאו מקבר מכובד שאינו שלו כדי לקוברו בתוך שלו אפי' לבזוי שרי וכו' :

בית חדש

חרגו עלי אחד תכריכין וכו' בפרק בתרא דכלאים : ומ"ש ולא תימא משום חביבותא דא"י וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה : בראשונה היו קוברין במהמורות וכולי בירושלמי : תניא באבל רבתי (פ"ג) אין קוברים ב' מתים זה בצד זה והרמב"ן כתב בת"ה כלשון הזה באבל תניא המוצא מת וכו' אין קוברין ב' מתים זה בצד זה פי' אא"כ היה דופן הקבר מפסיק ביניהם שנמצאו כל אחד בתוך קבר לעצמו ולגבי כוכין תנן אמה בנתיים חצי אמה לדופן הכוך ותנן רשב"ג אומר הכל לפי הסלע הלכך מרחיקין בכדי שיעמודו כוכין ולא ליתו לאיכפולי לפי הארץ עכ"ל :

ומ"ש ולא את המת בצד העצמות וכו' כתב ב הרמב"ם שם דהכי תניא באבל מכילתא אחריתי. ומ"ש ונהגו עכשיו כרבי יהודה כ"כ הרמב"ן בת"ה :

אין נותנין ב' ארונות זה על זה וכו' ג"ז באבל רבתי : ומ"ש ודוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים וכו' צ"ע ג שבת"ה כתב על ברייתא זו ודוקא בנוגעים אבל בבני קברות זה למעלה מזה וקרקעיתו של עליון מפסיק בינתיים שלשה טפחים מותר : אין קוברין רשע אצל צדיק אפי' רשע חמור אצל רשע קל בס"פ נגמר הדין (מז.) : ומ"ש אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני אצל חסיד מופלג ז"ל הרמב"ן בת"ה וכן צדיק וכ"ש בינוני אין קוברין אותו אצל חסיד גמור ומופלג כדאמרינן (מ"ק כה.) כי נח נפשיה דר"ה ואסקוהו לא"י אמרי נינחי' גבי רבי חייא דר"ה ריבץ תורה בישראל ורבי חייא ריבץ תורה בישראל ובההוא צורבא מרבנן אמרינן (שם יז.) עיילו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו דעבד כרבי אלעאי וכו' עכ"ל כתב רבינו ירוחם בנתיב כ"ח בשם ה"ר יהודה החסיד אין לקבור ב' מתים יחד שהיו שונאים זה את זה שאף במותם אין להם מנוחה יחד ועוד כתב שם קצת אזהרות בענין קבורת המת :

שסג ירושלמי אין מפנין המת והעצמות וכו' בספ"ב דמ"ק ויש בדברי רבינו ערבוב דבירושלמי סמוך לו אבל ממכובד לבזוי כתב ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי וכו' ורבינו הפסיק ביניהם בדברים שאינם ענין לו וכתב רבינו ירוחם ולקברו בא"י מותר ואם נתנוהו שם ע"מ לפנותו בכל ענין מותר וכתב עוד אסור להזיז את המת ממקומו ולפתוח קברו אחר שנסתם הגולל ואפי' עוררים היורשים לראות אם הביא ב' שערות אין פותחין לבדקו באבל רבתי : כתב בהג"א פ' א"מ בשם א"ז היכא שאינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו נכרים או שיכנסו בו מים א"נ בקבר הנמצא אז ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המתים וכתוב ע"ש אין להוליך המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מוליכין מח"ל לא"י וכתב הכלבו הטעם שאין מפנין המת ממקום למקום לפי שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראין מן יום הדין וזכר לדבר (איוב ג') ישנתי אז ינוח לי (ובשמואל א' כ"ח) הוא אומר למה הרגזתני לעלות ואם ליוה לקוברו בביתו ולהעתיקו לבית הקברות מצוה לקיים דבריו (א) : ומ"ש רבינו תניא אין מלקטין עצמות וכו' בת"ה ומסיים בה מקום שנהגו לעשות כן עושים מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ועל זה נאמר (משלי כב) אל תסיג גבול עולם וכתב על זה הרמב"ן ומסתברא מקום שנהגו כגון שנהגו לשהותה אחר עיכול הבשר וליתן העצמות בארונות וכתבה רבינו בסמוך : נשאל לרבינו האי מערות שיש בהם כוכין וכו' בת"ה ושם מבוארים הדברים יותר וז"ל נשאל מרבינו האי הני מערות שבא"י ויש בהם כוכין שמכניסין מתים לשם ובכל עת שהם רוצים להכניס מתים מערבין עצמות אותם מתים ומניחין אותם בגומא שבמערות שרי למעבד הכי או לאו וכן בית הקברות שנתמלא וכו' חופרין אותם קבוראי ומכניסים את העצמות

דרכי משה

שסב (א) וכתב א"ז אבל קוברין בעל תשובה אצל צדיק גמור :

שסג (א) וכתב עוד בא"ז דאם צוה המת להוליכו ממקום למקום שרי ומשמע שם דמותר להוליכו למקום שאבותיו קבורתם שם כתב הרשב"א בתשובה סימן שפ"ט ראובן צוה בשעת פטירתו שישאו אותו לקבור אל מקום קבורת אבותיו וביום שמת נאנסו ולא יכלו לשאת אותו מיד והכניסוהו לשעה בקבר במקום פטירתו ועכשיו רצו בניו להוליכו אצל קבורת אבותיו ומפני שא"א לישא אותו מחמת הפסד הבשר וריחו נודף עד שיתעכל הבשר אם מותר ליתן על כל גופו סיד למהר העיכול אי איכא בזיון בכך או לא א"נ משום צערא ובענין שאמרו (ברכות יח:) קשה רמה למת כמחט בבשר החי ואם מותר לטלטלו ממקומו אפי' לישא אותו אצל אבותיו כמו שצוה או לא תשובה כל כי דאי שעושין לעכל הבשר

דרישה

על הארץ. וגם לבור ולסורג וליולדת כמדומה לי שעושין ארון שלם ועיין מ"ש מהרי"ל סימן ס"כ והביאו רמ"א בהג"ה בש"ע סימן שס"ד אין נוהגין עם הרוג ויולדת ב"מ : כתב רבינו ירוחם בשם ר"י החסיד אין לקבור ב' מתים יחד שהיו שונאים זה את זה במייהם שאף במותם אין להם מנוחה ביחד ועוד כתב שם קצת אזהרה בענין קבורת המת בנתיב כ"ח עיין שם :

פי' **שסג** [א] **ירושלמי** אין מפנין המת והעצמות כו' והיכי שאינו משתמר היטב בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו או שיכנסו מים לקבר א"כ בקבר הנמצא או ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המת שא"ז מ"ו וכתב רבינו ירוחם ולקברו בא"י מותר ואם נתכוהו על דעת לפנותו בכל ענין מותר. וכתב עוד להזיז את המת ממקומו ולפתוח קברו

פרישה

במקום בידו שם הגשמים משום ביזוי המת : (י) בראשונה היו קוברין במהמורות לשון ותחמרה בחמר ובזפת מ"ו פי' סיד וכ"כ רמ"א בסימן שס"ג ס"ב וכ"ל ג"כ שהוא ל' בור וגומא וכן משמע קצת לקמן בסימן שס"ג שכתב ז"ל לקבור במהמורות בלא ארון טוב מצאתי כתוב באשר"י פ' אלו מגלחין והביאוהו הב"י בטא"ח ס"ס תקמ"ז שכתב הירושלמי עושין נברכת במועד מכבקים כו' והוא קברות שלנו והיינו מהמורות דאמרן לעיל עכ"ל וגם בתהי' ק"מ כתיב במהמורות בל יקומון פי' גומא : (יא) לומר שינוחו עצמות אביו מן הדין כמ"ש כי בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל כל זמן שבשרו עליו יכאב נפשו עליו תאבל ואם כלה הבשר שוב אין נפשו עליו תאבל : (יב) זה הכלל כל שישן עמו בחייו נקבר עמו במותו נראה פשוט דדוקא אקטן הנ"ל קאי אבל בן גדול אף שמותר עם אביו וכן בת גדולה עם אמה דאסור לקוברם עמהן ומ"ש עם בן בנה קטן ה"ה דהוא מותר עם בת בנו או בתו אלא במאי דסיים פתם ומדלא מינייהו נקט וק"ל : (יג) ודוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים בת"ה כתב הרמב"ם ג"ט וגירסת ספרים שלנו עיקר כמ"ש בסמוך סימן שס"ג : (יד) וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני וב"ס מצאתי רשע בינוני וכן בת"ה ולא כ"ל מ"ו (ולא כדפוסי ב"י שכתב בו וכשר בינוני עכ"ה) לדיק היינו שקיים את התורה כדינו וחסיד היינו שמקדש את עצמו במותר לו וקוברין בעלי תשובה אצל צדיק מעיקרו שא"ז מ"ו והטעם בכולם משום שאין להם מנוחה יחד ועיין בדרישה :

פי' **שסג** (א) **אין** מפנין המת והעצמות כו' וכתב הכלבו הטעם שהבור לפנות מפני שהבלבול קשה למתים שמתייראין מפני הדין וזכר לדבר שנאמר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני לעלות : (ב) ולא מתוך הקבר לצד הקבר או לצד הארון לקבור כו' כנ"ל : (ג) ובתוך שלו אפי' ממכובד כו' אדלעיל קאי שאוסר לפנותו מקבר לקבר קאמר אבל לפנותו לתוך שלו (ר"ל שהיה נקבר במקום שאינו שלו ופנוהו לתוך שלו) מותר כמ"ש בסמוך ב"י וע"ש (וי"ל לתוך שלו ר"ל לתוך משפחתו עכ"ס) : (ד) דהא חיישי רבנן לתפיסת ב' מתים

חדושי הגהות

שסב א פי' מהמורות בור וגומא כמו במהמורות בל יקומו (תהלים ק"מ) (פרישה) : ב צ"ל הרמב"ן ומ"ש שהוא במכילתא אחריתי לפנינו היא שם במס' שמחות באותה הלכה בפי"ג : ג אפשר לומר דכוונת הרמב"ן דקרקעיתו של עליון יהא ג' טפחים וכן קרקעיתו של התחתון נמצא שיש ביניהם ששה טפחים והכי מוכח ממ"ש הב"י בסימן שאח"ז בשם הרמב"ן ז"ל שלא יהא בין מת לחבירו פחות משיה טפחים ג' לתפיסת זה וג' לתפיסת זה ע"כ ואפשר דגם הרב"י הכי ס"ל אלא דבלשון הרמב"ן אפשר לפרש דהכי ג' טפחים עפר וג' טפחים אויר ובלשון הטור משמע דכל ששה טפחים יהיו עפר (שכה"ג) :

אחריתי (ה) אפי' בטירחא בדוחקא ילך שם ולא ינוול המתים וכמה בתי קברים שנדחקו המתים ודנינו שלא יקבר שם אבל ודאי אם יכול להעמיק שיהא הקבר בעומק ויהא בין מת למת ו' טפחים ש"ד אף ע"פ שזה למעלה מזה ע"כ לפיכך אסור לפנות המת או העצמות ממקומן לצורך מת אחר וכ"ש לצורך המקום ואפי' כדי לעשות לו קבר מכובד מזה אסור אבל לכפרה שלו או לכבודו (ו) כגון להעלותו לא"י (ז) או לקוברו בקבר אבותיו מותר ואם מתחילה היה דעתם שלא נתנוהו שם אלא לפי שעה או שנוהגין לקבור במהמורות בלא ארון (ח) עד שיתעכל הבשר ואח"כ נותנין העצמות בארון מותר תניא באבל רבתי ארון שפינוהו אסור בהנאה (ט) אם הוא של אבן יקבר של חרש ישבר המוצא נסרים בבית הקברות (י) לא יזיזם ממקומן :

שסד קבר

אסור בהנאה (א) ודוקא קבר של בנין אבל קרקע עולם של קבר אינו נאסר כתב ה"ר ישעיה שהעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר אסור בהנאה דתלוש ולסוף היברו הוא והשוב כתלוש (ב) ואיזה קרקע עולם כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע שלא נתלש ואינו נראה אלא העפר נקרא קרקע עולם אפי' תלשו ואח"כ החזירו דהא לא משכח תלמודא למיסר אלא בקבר של בנין וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל (ג) [א] וכתב ה"ר ישעיה עכשיו שקוברין הקטנים בקברי הגדולים באיסור הן עושין שקבר מת אסור בהנאה אפי' לקבור בו מת אחר (ד) וגם לישב על הקבר אסור ועל האבנים שמכסין בו הקבר או על עפר הקבר דכולהו כתלוש ולבסוף היברו דמי וא"א הרא"ש ז"ל (ה) לא היה אוסר לישב על האבן שאינו נחשב מן הקבר (ו) אלא ציון שנותנים עליו אח"כ והא דקבר של בנין אסור לעולם דוקא שבנאו לשם מת ונתנו

בעלמות לגד אחד וקוברים בהם והשיב הכין חזינא דהא דעבדי בא"י שלא כדין הוא דה"ג חיישי רבנן למפגע מקום תפיסת שני מתים בהדי הדדי דתנן המוכר לחבירו לעשות לו קבר וכו' דאלמא לא שרי למדבק למתים להדדי וא"א שלא יהא בין מת לחבירו פחות מששה טפחים ג' לתפיסת זה וג' לתפיסת זה ולענין בית הקברות שנתמלא ואין מקום לקבור ודאי אי ליכא דוכתא אחריתי אף על פי שהיא רחוקה משם וכו' אבל ודאי אם יכול להעמיק כדי שיהא בעומק ובין המת למת ששה טפחים שפיר דמי ואע"פ שזה למעלה מזה דהתם מקשינן והא קא נגעי כוכין בהדי הדדי ומפרקינן במעמיק עכ"ל : לפיכך אסור לפנות המת או העצמות ממקומן לצורך מת אחר וכו' עד ואח"כ נותנים העצמות לארון מותר הכל דברי הרמב"ן בת"ה ולמד כן מהירושלמי והברייתא שכתב רבי' בתחילת סימן זה ולשון לפיכך נמי שכתב רבינו אירושלמי וברייתא דרא"ש בסימן קאי ומ"ש לכפרה שלו או לכבודו סדר מפרש להו דלכפרה שלו היינו להעלותו לא"י ולכבודו היינו לקברו בקבר אבותיו ודוקא משום האי כבוד מפנין וכמו שנתבאר שערב לאדם בשעה שינוח אצל אבותיו אבל משום כבוד אחר לא : (ב"ה) וכתב הרשב"א בתשובה סימן שס"ט שאחד צוה שישאו אותו לקוברו במקום קבורת אבותיו ונאנסו ולא יכלו לישא אותו מיד וקברוהו במקום פטירתו מצוה על בניו לפנותו משום לקיים דבריו ומותר ליתן על כל גופו סיד למהר העיכול וכתב דה"ה למי שנאנסו ולא יכלו לקוברו בבית הקברות וקברוהו בתוך השכונה שמותר לפנות אח"כ לבית הקברות : וכתב בת"ה שהטעם שהיו קוברים במהמורות בלא ארון כדי שיתעכל הבשר היינו משום דסימן יפה לו שינוחו עצמותיו מן הדין :

תניא באבל רבתי ארון שפינהו אסור בהנאה פי"ג וכך היא שנויה שם של אבן ושל חרס תשבר ושל עץ תשרף וטעם המוצא נסרים בבית הקברות לא יזוזם ממקומם משום דחיישינן שמא הוא ארון שפינוהו :

שסד קבר אסור בהנאה דוקא קבר של בנין וכו' בפרק נגמר הדין (מז :) קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו לשמואל אמר להו יאות אינון עבדין קרקע עולם הוא וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא מיתסרא דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אף קבר נמי במחובר לא מיתסר ומקשי מכמה ברייתות דאמרו דקבר אסור בהנאה ומוקי להו בקבר בנין ופירש"י קבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע דכותיה בע"ז בית שבנאו מתחילה לע"ז אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי איתקש לע"ז : **כתב** ה"ר ישעיה שהעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר אסור בהנאה וכולי ואינו נראה אלא העפר נקרא קרקע עולם :

אפי' תלשו ואח"כ החזירו וכו' : וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל ורבינו ירוחם כתב בהיפך בשם רי"ף והרמב"ם והרא"ש לכך צ"ע (א) :

כתב ה"ר ישעיה עכשיו שקוברים הקטנים בקברי הגדולים באיסור הם עושים וכולי מה שנותן טעם משום דקבר מת אסור לקבור בו מת אחר לא היה צריך לטעם זה דבלא טעם זה אסור מפני כבוד המתים כמו שנתבאר בסי' שס"ג : ומ"ש וא"א לא היה אוסר לישב על האבן שאינו נחשב מן הקבר וכו' וק"ל דמשמע מדבריו דלישב על הקבר עצמו אסור ואילו למה שכתב בסמוך בשמו דעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר מותר בהנאה א"כ מותר לישב עליה וצ"ל דה"ק שאילו היה נחשב מן הקבר הוי קבר בנין ואסור וסובר דלא מיקרי קבר בנין אלא מה שבונים בחפירה ליתן המת בתוכו : (ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה סימן רצ"ו שאלה אם מותר לישב על המצבה שעל הקברות שרוב ב"א אינם נזהרין בכך והשיב מכתבך שהוא מותר לפי שאין מכינין אותם מצבות עכשיו אלא לכבוד בעלמא ומה שנוהגים לישב עליהם מוכיח על כך והרי אלו כמתנין עליהם שלא יהא נאסר לישיבה אלא לכבוד בעלמא ע"ש :

כתב בהגהות אשיר"י פרק אלו מגלחין בשם א"ז החוצב קבר של בנין למת יש לו לקוברו שם לא חפר בקרקע אלא בנה ע"ג קרקע בנין כתלים לשום שם מתו דלא מחובר הוא ולא הטיל בו את המת ולא את הנפל אותו בנין מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה אבל קבר מחובר לקרקע אפי' הטיל בו נפל או מת מותר בהנאה וי"מ דקברות שלנו שחופרים בקרקע ומשליכין העפר לחוץ ומכניסין שם את המת ושוב משליכין העפר לגבי הקבר אותו הוא אסור שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם ובתשובה כתב דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה ומתוך כך אסר למכור מצבה שנשברה ולפי דבריו אסור להשען על המצבה וא"כ אסור לדרוך ע"ג ב"ה משום דאסור בהנאה עכ"ל : ולענין הלכה בדברים שהרא"ש חלוק עליו נקטינן כהרא"ש (ב) : והא דקבר של בנין אסור לעולם

שסד קבר אסור בהנאה כו' מסקנא דגמרא ס"פ נגמר הדין דקבר במחובר לא מיתסר דילפינן מקרא דאיתקש לע"ז דלא מיתסרא במחובר וקבר בנין פי' שבנאו למעלה מן הקרקע והניח בו המת דהיינו קבורתו : כתב ה"ר ישעיה וכו' ואינו נראה וכו' וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל נראה דלמד מדבריו מדכתב וז"ל והא דתניא קבר אסור בהנאה בקבר בנין עסקינן אבל בקבר דחפירה דליכא עליה בנין לא איתסר דקרקע עולם היא עכ"ל ולא היה צריך להאריך אלא לומר בקבר בנין עסקינן אבל קרקע עולם שרי אלמא דאתא לאורויי דקבר בחפירה כיון דליכא עליה בנין לא מיתסר העפר אפי' תלשו ואח"כ החזירו אלא דקצת קשה דהלא לשון זה העתיקו הרא"ש מדברי הרי"ף ולמה לא כתב רבינו שכך הוא דעת האלפסי וכן נראה דעת הרמב"ם בפי"ד דכתב בסתם דעפר הקבר מותר בהנאה אבל קבר הבנין אסור בהנאה וכ"כ הר"ר ירוחם ע"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ואיכא לתמוה על מ"ש ב"י דרבי' ירוחם כתב בהיפך לכך צ"ע וליתא :

וכתב ה"ר ישעיה עכשיו וכו' פירוש לישב על הקבר של בנין או על עפר הקבר שמכסין בו המת בתוך הקבר דכולהו כתלוש ולבסוף חיברו דמי וכתב ב"י מה שנתן טעם משום דקבר מת אסור לקבור בו מת אחר לא היה צריך לטעם זה דבלא טעם זה אסור מפני כבוד המתים כמו שנתבאר בסימן שס"ג עכ"ל . ואיכא לתמוה דאיפשר הוה ליה להקשות דלא היה צריך לטעם שיאמרו מפני כבוד המתים שאינו אלא איסור דרבנן כיון דמדאורייתא אסור בהנאה כדילפינן מג"ש דעגלה ערופה ופ"כ רש"י להדיא בפרק נגמר הדין בקבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו פינוהו מקומו טהור ואסור בהנאה וזה לשונו מקומו טהור דלא גזור עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא ולא פקעה עד כאן לשונו אבל נראה דזה וזה לא קשיא כלל דפשיטא דאיסורא הנאה דאורייתא אינו אלא הנאה שנהנין בו החיים אבל לקבור בה מת אחר שרי מדאורייתא אלא דחכמים אסרוה גם בהנאה זו מפני כבוד המתים וה"ר ישעיה שכתב שקבר מת אסור בהנאה אפי' לקבור בו מת אחר היינו לומר דאסור בהנאה מדרבנן לקבור בו מת אחר מפני כבודו של מת מיהו מ"ש וגם לישב על הקבר אסור וכו' משמע דאיסורא דאורייתא נמי אית ביה כדפרישית : **ומ"ש** וא"א הרא"ש לא היה אוסר לישב על האבן וכו' אף ע"ג דלהרא"ש על עפר הקבר נמי שרי לישב דקרקע עולם היא לדעת הרא"ש נקט רבינו אבן לרבותא דאף על האבן לא היה אוסר ולא חשיב ליה קבר של בנין דאינו אלא ציון וא"צ לומר דמותר לישב על עפר הקבר וכך נראה ממ"ש ב"י שמפרש כן מיהו על הקבר דקאמר ה"ר ישעיה דאסור לישב דפי' קבר של בנין פשיטא דאסור אף להרא"ש כדאיתא להדיא בגמרא והרא"ש הביאו בפסקיו ויותר נכון דעל הקבר דקאמר ה"ר ישעיה היינו בנין שעל הקבר שבונין לציון כמו שנהגו עכשיו והוא הנקרא נפש ודין בנין זה כדין מצבה דזה וזה אינו אלא לציון ומותר לישב עליו להרא"ש ועי"ל וכן עיקר דס"ל להרא"ש אף על פי דקרקע עולם לא נאסר בהנאה כלל אף מדרבנן היינו כשאין בו בזיון למת כגון למשקל מעפריה לאישתא בת יומא כדאיתא בגמרא אבל לישב על עפר הקבר דאית ביה בזיון פשיטא דאסור דכיון דחזינן דחשו לכבודו של מת כל שכן דחשו לבזיון המת ועל כן לא התיר הרא"ש אלא האבן שאינו נחשב מן הקבר אלא לציון וה"ה הבנין שעל הקבר לציון כדפרישית אבל על עפר הקבר גם הרא"ש היה אוסר והכי נקטינן לאיסורא לישב על העפר ונכון ליזהר שלא לישב אף על המצבה וז"ל ה"ר ירוחם בנין שעל הקבר אסור לישב עליו דאין יושבין על ציון הקבר אבל במקום שנוהגים בני משפחה לישב נהגו בהן היתר מטעם שעל דעת כן בונין אותו

דרכי משה

מהרה כדי לשאת אותו אל מקום שצוה מותר שאין בשר המת מרגיש באיזמל כ"ש בסיד והחונטים קורעין אותו ומוציאין מעיו ואין כאן משום צער ולא משום בזיון ולפנותו ממקומו כדי לקוברו במקום שצוה או לקברות אבותיו מותר ומעשה בעירנו באחד שנקבר תוך השכונה ביום הידוע שלא נתנו לקבור אותו ביומו בבית הקברות ואח"כ פינהו משם לבה"ק וכ"ש בנדון זה עכ"ל כתב בא"ז יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר ויש ליתן קצת ראייה ממדרש תנחומא פ' ויחי :

שסד (א) כתב הרשב"א סימן צ"ז כלים המיוחדים להפירת קבר מותרים לשמש בדבר שאינו לצורך קבורה דלא הוי כהקדש אלא כחולין גמורין אלא שאסור להשתמש בהן שלא לדעת הגזברין עכ"ל : (ב) וכ"ה בתשובת הרשב"א סימן רצ"ו וצ"ע דבסימן תקל"ז כתב דמצבה אסור בהנאה וכתב עוד שם דמותר להניח על קבר אחר ואין זה הנאה לחי דאפי'

פרישה

י"מ דלאערבוב קאי שיערב עצמות ב' מתים יחד . וגם נראה דר"ל איך יקברו מת אחד שנקבר בו כבר מת אחר דנאסר מכח הראשון ואין קבר א' תופס שניהן : (ה) אפי' בטירחא קא כ"ל : (ו) כגון להעלותו לא"י וכו פירוש לכפרה שלו : (ז) או לקברו בקבר אבותיו כבודו (ודוקא האי כבוד אבל משום כבוד אחר לא עכ"ה) : (ח) עד שיתעכל הבשר עושין שינוחו העצמות מן הדין ת"ה וכמ"ש למעלה בשם הכלבו : (ט) אם הוא של אבן יקבר ב"י הביא אבל רבתי וכן שנויה שם של אבן ושל חרס תשבר ושל עץ תשרף והוא יותר נכון : (י) לא יזוזם ממקומן דחיישינן שמא הוא ארון שפינוהו ונסרים ל"ד אלא ה"ה מרסים :

שסד (א) ודוקא של בנין אבל קרקע עולם כו' דכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לאליל מה אליל במחובר לא מתסר דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אף קבר במחובר לא מיתסר ומינה מה אליל דתלוש ולבסוף חיברו אסור אף בקבר כן ב"י וקבר של בנין פירש רש"י שבנאו למעלה מן הקרקע : (ב) ואיזהו קרקע עולם כגון ההופך כוך בסלע כו' הא דאיצטריך לאוקמי בכוך ולא ר"ל כפשוטו דהיינו בלידי הקבר שמעולם לא נתלש דס"ל דלידי הקבר פשיטא דמותרין דהכנא דאדעתא הם ולית עלייהו שם קבר כ"א מה שהוא מונח על האדם הנקבר לצרכו כגון העפר שמכסין בו המת או עליונו של כוך שהוא כיוצא בו וק"ל : (ג) וכתב הר"ר ישעיה עכשיו שקוברים כל קטנים מיירי אפי' בבניו ובנותיו דלית בהו משום כבוד מתים דניחא להו בהן וכדלעיל ס"ס שס"ב וקמ"ל דמ"מ אסורין לקבור עמהן אחר ומן שנקברו בו הגדולים משום איסור הנאה א שנקבר עמהן תחלה דאז מיומו' הקבר לשניהן וק"ל ועיין בדרישה : (ד) וגם לישב על הקבר אסור וכן העולם נהגו איסור מ"ז : (ה) לא היה אוסר לישב על האבן שאינו נחשב מן הקבר היה נחשב מן הקבר היה אסור משום קבר בנין אבל לישב על העפר של קבר מותר בלא"כ דלא נקרא תלוש כמ"ש לפני זה ב"י : (ו) אלא ציון ר"ל שלא נחשב אלא לציון כו' (פירוש כמו שאבן

דרישה

קברו אחר שנסתם הגולל ואפי' עוררים הקורסים לראות אם הביא שתי שערות אין פותחין לבדקו באבל רבתי :

סי' שסד [א] וכתב הר"ר ישעיה עכשיו שקוברים כו' וקשה הא כתב לעיל בסימן שס"ג דהמנהג כר"י לקבור בנים קטנים אצל אביו ואמו ועוד הקשה ב"י מה צריך

ונתנו בו אפילו על דעת לפנותו (ז) [ב] ואפי' אם לא נתן בו אלא נפל אבל אם בנאו לשמו ולא נתנו בו מותר וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחלה מותר לאחר שפינהו (ח) אבל אם נתנו על דעת להיות בו עולמית אסור אפי' לאחר שפינה ואפי' לא בנאו לשמו ואם לא בנאו לשמו ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס לשמו כולו אסור אפילו לאחר שפינהו ואע"פ שקברו שם על דעת לפנותו ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו מסירו והוא לבדו אסור ושאר הקבר מותר: המוצא קבר בתוך שדהו (ט) ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ואם מדעת בעל השדה נקבר שם אסור לפנותו (י) ואם פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה (יא) ואם הוא מת מצוה שמצאו אדם שם וקברו אפי' שלא מדעת בעל השדה אסור לפנותו (יב) שמת מצוה קונה מקומו וכל המוצאו צריך לקוברו במקום שמוצאו ואם מצאו על המיצר שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו (יג) [ג] מפנהו לאיזה מקום שירצה מצאו בין שדה בור לשדה ניר מפנהו לשדה בור בין שדה ניר לשדה זרע מפנהו לשדה ניר (יד) בין שדה זרע לשדה אילן מפנהו לשדה אילן ואם שתיהן שוות מפנהו לקרובה שבהן ואם שתיהן שוות בקירוב מפנהו לאיזה מהם שירצה בד"א במוצאו חוץ לתחום אבל אם מוצאו בתוך התחום מביאו לבית הקברות ואינו נקרא מת מצוה [ד] אלא א"כ מצא ראשו ורובו (טו) [ה] או שדרה ונולגולת וקבר המזיק לרבים כגון שהוא סמוך

ב"ח

[...]תו ולפיכך מותר עכ"ל גם בהג"ה אשיר"י כתב דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד [...]ת אסור בהנאה ומתוך כך אסר למכור מצבה שנשברה ולפי דבריו אסור להשען [על] המצבה וא"כ אסור לדרוך ע"ג בה"ק משום דאסור בהנאה עכ"ל ואע"ג דב"י [פס]ק כהרא"ש דהתיר במצבה כבר נוהגים איסור אף לדרוך ע"ג בה"ק כ"ש ליֵשב או [לה]שען ואין להקל במקום שנוהגים איסור [וכ]ן מצאתי בהגהת מהרש"ל וז"ל וגם לישב [ע]ל הקבר אסור וכו' וכן נוהגין העולם [אי]סור עכ"ל: והא דקבר של בנין אסור [וכו'] כל זה עולה מן הסוגיא ס"פ נגמר [הד]ין: **המוצא** קבר בתוך שדהו וכו' [גם] זה שם ורבינו השמיט [בד]ין המוצא קבר שהו"ל לומר מותר לפנותו [ומ]קומו טהור ומותר בהנאה דהכי איתא [בג]מרא דכיון דנקבר לשם שלא מדעת בעל [השד]ה ובגזילה נקבר שם אין תורת קבר [על]יו ואפי' של בנין מותר בהנאה: ומ"ש [רב]ינו ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל [השד]ה קשיא חדא דרש"י פי' קבר הנמצא [וכג]ון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא ציוה [לקב]רו שם ועוד קשה כיון שמצאה בתוך [שד]הו בודאי ידע אם מדעתו נקבר אם לאו [וי"]ל דמיירי בקבר ישן דאם הוא שדה [אח]וזתו שמא מדעת אביו ואבי אביו נקבר [ש]ם ואם שדה מקנה הוא שמא מדעת [המ]וכר נקבר לשם ולמד רבינו לפרש כך [וש]לא כפירש"י מדתני ג' קברות הן קבר [הנ]מצא קבר הידוע קבר המזיק אלמא דקבר [הנ]מצא לאו ידוע הוא ואי איתא כפירש"י [גם] קבר הנמצא ידוע הוא שהרי כתב ויודע [בע]ל השדה שלא ציוה וכו' ועוד מדפריך [בג]מרא ודילמא מת מצוה הוא ומת מצוה [קנ]ה מקומו הא פשיטא דבקבר חדש [...]ה ידע בעל השדה אי מת מצוה היה נמצא בשדהו אם לאו ומאי פריך אלא [ע"]כ דקבר ישן הוא השתא ודאי פריך שפיר כיון דבעל השדה זה אינו יודע אם [נק]בר שם מדעת בעל השדה הראשון אם לאו א"כ איכא למימר דילמא מת מצוה [הו]א ומשני שאני מת מצוה דקלא אית ליה אף לדורות עולם והוה ידע גם בעל [הש]דה זה ומדאינו יודע לאו מת מצוה הוא: **ומ"ש** ואם מצאו על המיצר וכו' [בס]וף פרק מרובה. ומ"ש בין שדה זרע לשדה אילן מפנהו לשדה אילן צ"ע דהב"י [ה]ביא לשון הברייתא בין שדה זרע לשדה זרע וכ"כ ב"י בס"ע. [וע]וד צ"ע שכתב לשם בברייתא בין שדה אילן לשדה כרם קוברו בשדה אילן וכ"כ [בס]"ע והרמב"ם בפ"ח מהל' טומאת מת כתב שדה אילן ושדה כרם קוברו בשדה [כר]ם מפני אהל הטומאה: ומ"ש מפנהו לאיזה מקום שירצה פי' ואין שום אחד [מה]ם יכול למחות בו: ואינו נקרא מת מצוה וכו' פי' ב"י דה"ק אא"כ מוצא [ר]אשו ורובו או ראשו ושדרה וגולגולת וע"ש. וכתב מהרש"ל וז"ל אא"כ מצא ראשו [ור]ובו וכו' ולאפוקי פחות מזה השיעור אבל מת שלם כ"ש שהוא מת מצוה ומה שהאידנא

ב"י

לעולם דוקא שבנאו לשם מת ונתנו בו אפי' ע"ד לפנותו בפ' נגמר הדין (שם) מתיב לת"ד הזמנה לאו מילתא היא מדתניא נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה ומשני הב"ע דרמא ביה מת א"ה מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי לא צריכא אע"ג דפינוהו וכתב הרמב"ן בת"ה ואף ע"ג דקבריה ע"מ לפנויי אסור משום דדימוס היכא לשם מת איתעביד: ומ"ש ואפי' לא נתן בו אלא נפל ברייתא שם: ומ"ש אבל אם בנאו לשמו ולא נתנו בו מותר כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא: ומ"ש וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחילה מותר לאחר שפינהו כ"כ הרמב"ן בת"ה משום דקי"ל לגבי תיק של תפילין צר ביה ולא אזמניה שרי: ומ"ש אבל אם נתנו ע"ד להיות בו עולמית אסור אפי' לאחר שפינהו אפי' לא בנאו לשמו כ"כ בת"ה וטעמא משום דהיינו אזמניה וצר ביה והיינו דמתמה תלמודא כי אוקימנא בדרמא ביה מת א"ה מאי איריא הוסיף אפי' לא הוסיף נמי: ומ"ש ואם לא בנאו לשמו ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס לשמו כולו אסור אפי' לאחר שפינהו ואף ע"פ שקברו שם ע"ד לפנותו היינו ברייתא שכתבתי בסמוך: ומ"ש ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו מסירו והוא לבדו אסור ושאר הקבר מותר מימרא שם: **המוצא** קבר בתוך שדהו ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה וכולי עד ואסור בהנאה ברייתא שם (מז:) קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה ופירש"י קבר הנמצא. וכגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם. ואם מדעת בעל השדה נקבר שם מקומו טמא גזירה דרבנן הוא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו ומ"ש רבינו ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה דמשמע דמסתמא מותר לפנותו עד שידע שמדעת בעל השדה נקבר שם מדברי רש"י שכתבתי נראה בהיפך דלא שרי לפנות אלא קבר חדש שיודע בעל השדה שמעולם לא צוה לקוברו: **ומ"ש** ואם הוא מת מצוה וכולי שמת מצוה קונה מקומו בסוף מרובה [פא:] ופריך בפרק נגמר הדין (שם) וקבר הנמצא מותר לפנותו ודילמא מת מצוה הוא ומשני מת מצוה קלא אית ליה: **והרמב"ם** כתב בהלכות טומאת מת פ"ח קבר הנמצא מותר לפנותו ואם פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה עד שיבדק כמו שיתבאר וקבר הידוע מותר לפנותו ואם פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה וכך הוא שנויה בירושלמי פ' בתרא דנזיר ונראה שכך הוא גורס נ"כ ברייתא בגמ' פ' נגמר הדין דאל"כ לא היה שביק גירסת תלמודא דידן מפני הירושלמי וה"פ קבר הנמצא דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר מותר לפנותו דכיון שלא היה יודע מסתמא נקבר שם שלא ברשות בעל השדה וכיון דלאו מת מצוה הוא לא קנה מקום קברו ואם פינהו מקומו טמא כלומר השדה שסביבותיו טמא דחיישינן שמא בית הקברות הוא עד שיבדק כמו שיתבאר בפרק שאחר זה ונמצא שלשה מיירי שצריך לבדוק מן האחרון שבהם עשרים אמה ואף ע"ג דמותר לפנותו פינוי שאני שאינו אלא מדרבנן מפני כבוד המת קבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו ונקבר שם שלא מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה כיון שידוע שאין שם קברות אחרים ואסור בהנאה דקתני נראה לי דאקבר גופיה קאי וכגון שהוא קבר בנין הא לאו הכי מותר בהנאה והכי מוקי לה בפרק נגמר הדין (דף מז:) והרמב"ם סמך עמ"ש בסוף הל' אבל דקבר אינו אסור בהנאה אלא א"כ הוא של בנין ורבינו סמך על מ"ש בתחלת סימן זה והא דקתני מותר בהנאה אפי' בקבר של בנין שרי דכיון דידוע דשלא מדעת בעל השדה נקבר שם הוה ליה כאילו לא היה קבר מעולם. ומ"ש וכל המוצאו צריך לקוברו במקום שמוצאו בס"פ מרובה (פא:) תניא שאחד מי' תנאים שהתנה יהושע הוא שמת מצוה קונה מקומו ובאבל רבתי פ"ד אמר ר"ע זו היתה תחלת זכותי לפני חכמים פעם אחת השכמתי ומצאתי מת אחד הרוג והייתי מטפל בו כו' תחומי שבת עד שהבאתיו לבית קבורה וקברתיו וכשהבאתי והראיתי דברים אצל חכמים א"ל כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלים עליך כאילו שופך דם ואיתיה נמי בירושלמי פרק כ"ג: **ואם** מצאו על המיצר שצריך לפנות משם וכו' מפנהו לאיזה מקום שירצה מצאו בין שדה בור לשדה ניר וכולי בס"פ מרובה (פא.) ומת מצוה קנה מקומו ורמינהו המוצא מת מוטל באסרטיא מפנהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפנהו לשדה ניר היו שתיהן בור שתיהן ניר שתיהן זרועות מפנהו למקום שירצה כלומר אלמא דלא קנה מקומו דאי קנה מקומו מאי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכוביה אמר רב ביבי במוטל על המיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה ופי' רש"י על המיצר. מוטל ברוחב הדרך ועוברים ומאהילים עליו עושי טהרות ומטמאות ובאבל רבתי תניא מצאו בין שדה ניר לשדה ניר בין שדה ניר לשדה זרע קוברו בשדה זרע לשדה זרע בין שדה אילן לשדה כרם קוברו בשדה אילן: (ב"ה) ואיתא נמי בירושלמי פרק כ"ג אלא דמייתי התם דאיכא מ"ד קוברו בשדה כרם ופסק כמותו הרמב"ם בפ"ח מהלכות מ"מ: אם היו שתיהן שוות קובר בקרובה שבהן אם היו שתיהן שוות בקורבה קובר באי זה מהן שירצו וכתבו הרמב"ן בת"ה ואיני יודע למה השמיט רבינו בין שדה אילן לשדה כרם [...]א אולי לא היה כתוב בנסחתו: (ב"ה) ושמא מפני שבירושלמי היה שנויה במחלוקת נסתפק לו ולכן לא פסק בה: **בד"א** במוצאו חוץ לתחום וכו' ירושלמי פרק כ"ג דנזיר וכתבו הרמב"ן בת"ה: ואינו נקרא מת מצוה אא"כ מוצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת בת"ה כתוב כלשון הזה באבל תניא לעולם אינו מת מצוה עד שימצאו ראשו ורובו רבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו עכ"ל ונראה דמשמע לרבינו דרבי יהודה לפרושי דברי ת"ק ולא לאיפלוגי והא דקאמר רבינו שדרה וגולגולת

דרישה

[צ]ריך לטעם שקבר מת אסור בהנאה בלא טעם זה אסור משום כבוד מתים כמ"ש בסימן שס"ג ונראה דבסימן שס"ב איירי שנקברו עמהן מתחילה והכא מיירי שנקבר אחר כך לאחר זמן וכמ"ש בפרישה: [ב] אפילו לא נתן בו אלא נפל כן הוא הגירסא ברוב הספרים ומצאתי בספרי י"ד של כתב ישן אפי' לא נתנו בו כו' וראיתי יש מי שמפרש דה"פ אפי' לא נתנו בו בידים אלא נפל בו מעצמו אפי' הכי נאסר הקבר ממנו וא"כ דחדא דאין הלשון משמע הכי ועוד דבהדיא בגמרא דקמ"ל דנפלים יש להם תפיסת מקום ומש"ה דקדקו האחרונים להגיה נתן במקום נתנו כי היכי דלא למיטעי בפי' אבל גם תיבת נתנו נוכל לפרש כן וק"ל: [ג] מפנהו לאיזה מקום שירצה כו' לכאורה נראה דה"ק מפנהו לאיזה מקום שירצה אף אם אין השדות שוות אבל טוב ויושר הוא שאם אין השדות שוות כגון שמצאו בין שדה ביר לשדה ניר כו' ואם שתיהן שוות בקירוב כו' ר"ל אפי' דרך טוב ויושר יפנהו למקום שירצה דאם אין פי' כך אין דברי רבינו מקושרים יפה דבתחילה כתב דמפנהו לאיזה מקום שירצה משמע דאפי' אם אין שוות ואח"כ כתב מצאו בין שדה בור לשדה ניר כו' דאי מ"ש בתחילה מיירי ששוות א"כ למה חזר וכתב בסוף דבריו עוד בששניהם שוות שמפנהו לאיזה מקום שירצה כך היה נראה לפרש לכאורה אבל בגמרא לא משמע הכי אלא דלא הוי כ"א ב' דברים כשהן שוות מפניהו לאיזה מהם שירצה וכשאינן שוות מפניהו ע"ד שכתב רבינו וע"כ צ"ל שמ"ש רבינו בתחילה מפניהו לאיזה מקום שירצה כן כתב דרך כלל ואח"כ חזר ומפרש דמיירי דוקא בשתיהן שוות וק"ל. עיין בח"מ בסימן סע"ד דלא כתב תחילה שיפנהו לאיזה מקום שירצה כ"א בסוף בשתי השדות שוות וגם בש"ע בסימן זה ליתא ועי"ל דמתחילה בשתי בקעית או שדות בורות וכן משמע הל' וע"ז כתב שיפנהו לאיזה צד שירצה ואחר כך כתב דין אם מצאה בין שדה בור לניר כו' ובסוף מסיק וכתב דין אם שניהן שווין פירוש שפתיהן שדות זרועות או של אילנות וק"ל: [ד] אא"כ מצא ראשו ורובו לאפוקי פחות מזה השיעור אבל מת שלם מכ"ש שה"א מת מצוה ומה שהאידנא אין נוהגין כן לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעכו"ם יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום ולזול ע"כ מוליכין אותו לב"ה מיושב כ"ל מ"ו: [ה] או שדרה וגולגולת פירוש וזהו רוב אבל צריך

פרישה

שאנו מעמידים על הקבר מצבה של אבן או של עץ ומציינין עליו שם הנקבר להיות לזכרון מי שקבור שם עכ"ה): (ז) אפילו לא נתן בו אלא נפל לאפוקי ממ"ד דאין לנפלים תפיסת מקום עיין בסוגיא דפ' נגמר הדין ד' מ"ח ע"א ועיין בדרישה: (ח) אבל אם נתנו ע"ד להיות בו עולמית כו' דהיינו הזמינו: (דימוס פי' של אבנים עכ"ה): (ט) ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה משמע שסובר רבינו דמסתמא מותר לפנותו עד שידע שמדעת בעל השדה נקבר שם אבל מדברי רש"י נראה שבסתמא אסור ב"י ע"ש: (י) ואם פינהו מקומו טמא כו' גזירה דרבנן הוא שגזרו כדי שלא יפנוהו וכל זה בקבר של בנין ומ"ש מותר בהנאה אפי' בקבר של בנין שרי דכיון דידוע דשלא מדעת בעל השדה נקבר שם הו"ל כאילו לא היה קבר מעולם ב"י ולכאורה היה נראה לחלק דשאני הכא דמשום גזירה שלא יפנוהו החמירו לאסור אפי' בקרקע עולם: (יא) ואם מת מציה הוא כו' אבל מן הסתם לא מיישינן שמא מת מציה הוא דמת מצוה קלא אית ליה: (יב) שמת מצוה קנה מקומו שזה אחד מעשר תנאים שהתנה יהושע וכמ"ש בח"מ סימן רע"ד: (יג) מפניהו לאיזה מקום שירצה שמתוך שניתן לפנות מפניהו לאיזה מקום שירצה ואין בעל השדה יכול למחות ועיין בדרישה: (יד) בין שדה זרע לשדה אילן מפניהו לשדה זרע בין שדה כרם לשדה אילן מפניהו כו' כן הוא לשון אבל רבתי (והב"י כתב על רבינו למה השמיט בין שדה אילן לשדה כרם [...] אלא ט"ס דמוכח שהשמיט ממפניהו ראשון למפניהו השני עכ"ה): (טו) או שדרה וגולגולת ברייתא הוא וז"ל אינו מ"מ עד שימצאו ראשו ורובו רבי יהודה

חדושי הגהות

שסד א מלבד מה שתמה הרב"י יש לתמוה ביותר דהטור כתב בין שדה זרע לשדה אילן קוברו בשדה אילן ובאבל רבתי תני להיפך דקוברו בשדה זרע וכמ"ש הרב"י בסמוך והב"ד

סמוך לדרך אפי׳ נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו (טז) ומקומו טהור ואסור בהנאה ובירושלמי מחלק דוקא שהקבר קודם אבל אם הדרך קודם מקומו מותר בהנאה ולאו כל כמיניה לאסור של רבים החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו הוא עולמית משום כבוד אביו אבל אחר מותר ליקבר בו וי״א דוקא בקבר בנין (יז) אבל קרקע עולם שרי והרמב״ן כתב דטעמא משום כבוד אביו אפי׳ קרקע עולם נמי אסור:

שסה ההופר כוך למת פטור מקריאת שמע ומהתפלה ומהתפילין ומכל מצות האמורות בתורה ואם הם שנים והגיע זמן קריאת שמע אחד עולה ונוטל ידיו וקורא קריאת שמע ומתפלל וכתב הרמב״ן דוקא כוך דלא חפיר ליה אלא חד לפיכך זה חופר וזה קורא אבל אם היה מקום ששנים מתעסקין בו כאחד פטורין מרחיקין הקברות מן העיר חמשים אמה:

שסו המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו ומקום הספדו (א) באין בני משפחתו וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח ומחזירין לו דמיו תניא באבל רבתי אשה שירשה קבר נקברת בתוכה היא וכל יוצאי יריכה דברי ר״מ (ג) והכ״א היא ולא יוצאי יריכה ומודים חכמים שאם ראתה אותם בחייה נקברים עמה

בית יוסף

וגולגולת הדבר פשוט דארובו קאי ת״ק אא״כ מולא ראשו ורובו או ראשו ושדרה וגולגולת ואע״פ שאפשר דלענין טומאת כהנים איתמר וכך משמע בירושלמי פרק כ״ג דנזיר דגרסינן התם כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצוה עד שיהא ראשו ורובו תני ר״י קמיה דר״י כשם שאדם מטמא על מת מצוה כך אדם מטמא על אבר מת מצוה א״ל רבי יוחנן ויש כאן מת שיטמא לו רבי יעקב בר אחא בשם ר׳ זעירא תפתר בחוזר כלומר אינו נעשה מת מצוה מתחלה אא״כ מצא ראשו ורובו אבל מצא ראשו וקברו חוזר אפי׳ על אבר ממנו וקוברו עמו סובר רבינו דה״ה לענין מת מצוה קנה מקומו כתב הגהות מיימון בסוף הלכות אבל שבימי רבינו אפרים הביאו הרוג ובקשו קרוביו לחלוץ מנעליו ומיחה בהם מלעשות בו שום דבר אך כאשר נמצא כך אמר שיקברוהו בלא תכריכין ושוב ראיתי שהר״י מדורא צוה להלביש בתכריכין להרוג אחד על בגדיו ושלחתי הדבר למורי ה״ר ידידיה והשיב לי כל ימי לא ראיתי שהלבישו תכריכין עכ״ל (ג): **תשלום** דיני מת מצוה כתב בסימן שע״ד: וקבר המזיק לרבים וכו׳ מותר לפנותו ומקומו טהור ואסור בהנאה ברייתא בפרק נגמר הדין (מז:) ופירש״י מקומו טהור דלא גזור עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא ולא פקע והא דקתני אסור בהנאה מוקי לה בגמרא בקבר בנין אבל קבר קרקע עולם אינו נאסר וכבר כתב כן רבינו בתחלת סימן זה: והרמב״ם גורס בהלכות טומאת מת פ״ח קבר המזיק את הרבים מפנין אותו ומקומו טמא ואסור בהנאה והטעם דכיון שהוא מזיק את הרבים אפי׳ נקבר שם מדעת בעל השדה מפנין אותו ומקומו טמא כלומר השדה שסביבותיו אם נמצא בו ג׳ מתים עמו עד שיבדק כמ״ש ז״ל בפ״ט דחיישינן שמא בית הקברות הוא ואסור בהנאה הקבר עצמו אם הוא של בנין דכיון דברשות בעל השדה נקבר שם אע״פ שהוא מזיק את הרבים קנה מיהא מקום קברו ליאסר: ומ״ש רבינו ובירושלמי מחלק דוקא שהקבר קודם אבל אם הדרך קודם מקומו מותר בהנאה וכו׳ בסוף נזיר אלא שבמקום שכתב רבינו הדרך קודם כתוב שם העיר קודם וכן הוא בת״ה: גרסינן תו התם תניא קבר שהקיפתו העיר מג׳ רוחותיו מפנין אותו מב׳ רוחות אית תנייא תני מפנין אותו ואית תנייא תני אין מפנין אותו א״ר חסדא מ״ד מפנין אותו בכתון בתוך ע׳ אמה ושירים ומ״ד אין מפנין אותו בכתון חוץ לע׳ אמה ושירים מ״ד מפנין אותו בעשוי כמין גאם מ״ד אין מפנין אותו בעשוי כמין ה״א ע״כ וכתב הרמב״ן בת״ה ומשמע התם בירוש׳ דטעמא דמפנין הוי מפני הטומאה: כתב המרדכי בסוף מ״ק שנינו פ״ג דמס׳ שמחות קבר שפנהו מותר בהנאה ולא יעשנו בית העלים ובית התבן ולא בית האוצרות: ב״ה כתב הרשב״א בתשובה ה״א סימן תקל״ז מצבה שפנה מקבר זה להניח שם יפה ממנה מותר להניחה על קבר איש אחר ואפילו החוצב קבר וקבר בתוכו ופינהו יראה שמותר לקבור בו אחר שלא אסרו אלא בהנאה ולקבור אחר מה הנאה יש בו לחי ולמכור אותה להניחה על קבר אחר אסור וכן להשתמש בו החי דהיינו ששנינו פינהו אסור בהנאה אבל לקבור אחר לא שמענו: החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו הוא עולמית אבל אחר מותר ליקבר בו: ומ״ש וי״א דוקא בקבר בנין וכו׳ כ״כ שם התוס׳ אהא דמקשה התם מהאי ברייתא ומוקי לה בקבר בנין ולא קאמר משום כבוד אביו משום דאילו קרקע עולם כיון שבשאר אנשים אפי׳ נקבר שם המת אינו נאסר ליכא כבוד דמידע ידיע דקרקע עולם אינה נאסרת. ומ״ש בשם הרמב״ן הוא בת״ה וכתב דהא דמוקי לה בגמרא (מח.) בקבר בנין הכוא לדעתיה דאביי אבל לרבא דסבר הזמנה לאו מילתא היא אפי׳ בקבר בנין מותר אלא משום כבוד אביו הילכך אפי׳ בקבר קרקע איכא כבוד אביו:

שסה ההופר כוך למת פטור מק״ש ואם הם שנים והגיע זמן ק״ש וכו׳ ברייתא פ׳ היה קורא (יד): ומ״ש בשם הרמב״ן בת״ה: מרחיקין הקברות מן העיר חמשים אמה משנה פ״ב דבתרא (כה):

שסו המוכר קברו ודרך קברו וכו׳ ברייתא פרק המוכר פירות (ק:) וס״פ יש בכור (נב:) ומפרש התם דטעמא משום פגם משפחה וכתב הרמב״ן בת״ה ואי קשיא והא אמרינן דהיכא דלא בעי הספידא דלא מספדינן ליה דיקרא דשכבא הוא התם כדאמר בשעת מיתה לא תספדוהו הכא זווי אנסיה ואיכא פגם משפחה א״כ המוכר אם באים אחרים וסופדים במקום הספדו היכא פגם משפחה א״כ התם לדידיה בלחוד הוא הכא מקום הספדו יורשיו ובני משפחה נספדים שם ואיכא פגם שלהם: תניא באבל רבתי האשה שירשה

בית חדש

שהאידנא אין נזהרין בזה לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שמא הערלים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול על כן מוליכין אותו לבה״ק מיוחד ע״כ לשונו. כתב בהגהת מיימוני וב״י מביאו הרוג קוברין אותו כמו שמצאוהו בלא תכריכין ולא יחלצו בו אפילו מנעליו ונהגו שמלבישין אותו בסדין של פשתן למעלה מבגדיו. וכתב בתשובת מהרי״ל סי׳ ס״ה על אשה שנפלה מן הגג ומתה הורה מהר״ש אם יוצא דם ממנה אז אין לטהרה כי הדם יצא ממנה אך יקברוה בלבושיה עכ״ל וכ״כ בסוף ספר מהרי״ל בשם מהר״ש ונראה דהיינו דוקא כשמתה בלבושיה אבל בנפלה מן הגג ולא מתה מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשטה מלבושיה וגם אין דם יוצא ממנה שכבר פסק, מתה על מטתה מכח אותה נפילה אז ודאי מטהרין אותה ועושין לה תכריכין כשאר בני אדם שמתין על מטתן ובדבר זה יש חילוק בין נפל מן הגג להרוג דאילו בהרוג בידי נכרים אע״פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברין אותו כאשר הוא נמצא להעלות חימה ולנקום נקם וזה אין שייך בנפל מן הגג וכן ביולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברין אותה בלבושיה אבל אם לא מתה אלא לאחר כמה ימים ושבועות וכבר פסק הדם נוהגים עמה כמו בשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין שוב מצאתי כתוב שמעתי הטעם גבי הרוג דכבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן הרביעית דם שהנפש יצאה בו על כן יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצוהו אפי׳ מנעליו דשמא הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים ועל כן נוהגין בהרוג לחפור ולחתור במרא וחצינא בקרקע מקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין אותו עפר שנבלע בו דם עם ההרוג דשמא באותו הדם יצא הנפש ומזה הטעם ג״כ במי שנפל מן הגג ומת או נפל הבית עליו ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות שיצא מהם דם וזה ג״כ טעם היולדות דרובן אינן מתות אלא מחמת שנעשים פצעים באברי הפנימיים כשכורעת לילד וע״י כך יצאו ממנה דמים הרבה ונבלעו בכתונת שעל גופה ובשאר בגדיה שעליה והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו בתוכם משא״כ כשאין שם פצעין ולא יצא מהם דם כלל דאז אין קוברין אותם בבגדיהם אלא בתכריכין כשאר מתים ומטהרים אותם ולפ״ז במי שמת בדרך בקור הגדול והשלג דפושטים מלבושיו ומטהרין ומלבישין אותו בתכריכין כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם וכן במי שנטבע במים בבגדיו דפושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין וכמ״ש בס״ס דמהרי״ל:

שסה ההופר כוך וכו׳ ברייתא פרק היה קורא ואם הם שנים וכו׳ כלומר שניהם עוסקין במלאכה זו והגיע זמן ק״ש אחד עולה וכו׳ פי׳ ולאחר שסיים האחד ק״ש ותפלה חוזר הוא למלאכתו והשני עולה ונוטל ידיו וקורא ק״ש ומתפלל כמצאו שניהם יוצאים י״ח ומלאכת מצוה נעשית ולא נדחית כלל כיון דבכוך לא חפיר אלא חד ולא שנים כאחד:

שסו המוכר קברו וכו׳ ברייתא בפרק המוכר פירות [דף ק׳] ופרשב״ם תקנת חכמים הוא משום פגם משפחה דגנאי הוא להם שאין לקרובם מקום קבורה הלכך אמור רבנן ליסקול דמי וליהדר עכ״ל והקשה הרמב״ן בס׳ ת״ה ומ״ש מהא דאסיקנא בפרק נגמר הדין דבדאמר לא תספדוהו להוא גברא דלייתינן ליה וכדלעיל סימן דש״מ ולא חיישינן לפגם משפחה ותירץ כמה תירוצים ומביאם ב״י ולעד״נ דאין כאן קשיא התם שאני כיון דכפרה היא לו דלא נספד דרך כבודו כדרכי כתן דאמר סימן יפה הוא למת שנפרעים ממנו לאחר מיתה אין כח לחכמים לתקן למנוע כפרתו משום פגם משפחה:

אשה שירשה קבר וכו׳ עיין בהל׳ שמחות כתב שם גירסא אחרת ופי׳ היכא שהאשה ראתה יוצאי חלציה בחייה כגון בני בניה ובני שלשים ובני רבעים יולדו על ברכיה כיון דנראה כאילו מתייחסים לבני משפחתה מודים חכמים שנקברים

דרכי משה

ואפי׳ קבר שפנוהו מותר לקבור בו מת אחר ואין זה מקרי הנאה וגם זה צ״ע שהרי מדברי טור משמע שאין חולק בזה לאסור: (ג) עיין בדין זה בתשובת מהרי״ל סי׳ ס״ה ושם הדין יולדת או שנפל ומת אין עושין לו תכריכין והמנהג שלא לעשות:

פרישה

יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו ומפרש רבינו דל״פ אלא ת״ק קאמר דבעינן ראשו ורובו ר״ל דבעינן רובו ובכלל הרוב צריך שיהא הראש לאפוקי אם נמצא הרוב ואין הראש בכללו לא הוי״ל דין מ״מ אף על גב דיש כאן רובו דרוב מסוב בעינן דהיינו שיהא בכללו הראש שהוא אבר החשוב שבכל אברים שבאדם וקאמר רבי יודא אם יש כאן הגלגולת והשדרה זה נחשב ג״כ רובו אע״ג שאין הראש שלם הואיל שיש כאן כל השדרה שהוא עיקר הגוף סגי אבל ודאי אם אין השדרה שלימה אלא מצא אברים אחרים משאר הגוף צריכין שיהא בכלל הרוב כל הראש ולא סגי בגלגולת לחוד ומר אמר חדא ומר אמר חדא ול״פ ולכן כתב רבינו אלא אם כן מצא ראשו ורובו או שדרה וגלגולת וכ״כ לקמן בסימן שע״ד ועיין בדרישה: (טו) ומקומו טהור ואסור בהנאה מקומו טהור דלא גזרו עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא ולא פקעה רש״י והא דקאמר אסור בהנאה מיירי בקבר בנין אבל קבר קרקע עולם אינו נאסר וכבר כתב רבינו כן לעיל בתחילת הסימן: (יז) אבל קרקע עולם שרי דליכא כאן משום כבוד דמידע ידיעי דקרקע עולם אינה נאסרת תוס׳:

סי׳ שסו (א) באין בני משפחתו כו׳ כתב הרמב״ן בת״ה אף על גב דהיכא דאמר דלא בעי הספידא לא מספדינן דיקרא דשכבא הוא התם דקאמר כן בשעת מיתה אבל הכא זוזי אנסוה ליה ע״ש וב״י מביאו (א״כ התם לדידיה בלחוד הוא הכא מקום הספדו יורשיו ובני משפחתו נספדים שם ואיכא פגם שלהם עכ״ה) ועיין בח״מ סימן רי״ז שם כתב רבינו ז״ל ונותנין ללוקח דמי הקבר שנותנין אותו בו עכ״ל משמע דאין כופין אותו לקבל אלא דמי הקבר אבל דמי הדרך ומקום הספד אם ירצה הלוקח יאמר למוכר תספיד מתיך על מקום זה וכשאין בו זמן הספד תעשה בו צרכיו הברירה ביד הלוקח ע״ש: (ב) וחכמים אומרים היא ולא יוצאי יריכה

דרישה

צריך ראשו ג״כ ורבי יהודה דאמר השדרה והגלגולת הם רובו לפרושי מילתא דת״ק קאתי ב״י וכן משמע לעיל ס״ס שכ״ג ולקמן בהמלע סימן שפ״ה דמייתי דברי רבי יהודה דקאמר שדרה וגולגולת הם רובו אבל קשה דבריש סימן שע״ד כתב וז״ל ואם מצא שדרה וגולגולת או ראשו ורובו כו׳ משמע דבשדרה וגולגולת לחוד סגי דהא קאמר שדרה וגולגולת בריש ולא הזכיר ראשו תחילה וע״ק דלכאורה גולגולת היינו ראשו וי״ל אף על גב דבכלל הראש הוא גולגולת בכלל הגולגולת אינו הראש דגולגלת אינו אלא עצם שהמוח מונח בתוכו ובסימן שע״ד י״ל דל״ד קאמר אלא דפתח במאי דמסיים לפני זה תיכף דכתב ז״ל ואינו נקרא מת מצוה אלא אם כן מצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת וע״ז מסיק וכתב ואם מצא שדרה וגולגולת כו׳ ויתפרש סיפא כמו רישא ע״ד שפירש הב״י ונדחק הב״י לפרש דעת רבינו כן דאל״כ קשה דהא רבי יהודה לא קאמר אלא שדרה וגולגולת הם רובו ולא קאמר דא״כ ראשו משמע דלא אתא לאפלוגי את״ק ומיהו דלא הו״ל לרבינו לסתום דבריו אלא לפרש דבעינן נמי ראשו עם שדרה וגולגולת ועוד קשה למה הביא בס״ס שכ״ג ובהמלע סימן שפ״ה הברייתא כצורתה דברי ת״ק ור״י ככתבה וכלשונה דמשמע דיש פלוגתא ביניהן והו״ל לפרש דבריהן לכן נראה דר״י ודאי לא בעי ראש עם שדרה וגולגולת וכמ״ש בפרישה והשתא א״ש דבס״ס שכ״ג שהוא מקום ראשון מדין זה הביא דבריהן בפירוש ולרמז דקי״ל כתרוייהו וכן בסימן שע״ה דהוא תחילת דין אבילות ובסימן שס״ד ושע״ד כתב ונקט בקיצור כוונת דבריהן וק״ל:

סי׳ שסו הקוברים מתיהם על ב״ה ומונעים לתת לעורה כופין אותו לתת עכ״ל מכאם מן מ״ו בני יהודה תובעין לבני גליל לדון על בית הקברות שלהם אשר מונעים מהם לקבור מתיהם כאשר עשו תחילה כי ב״ה של כרכים הוא ולא של כפרים והאריך

חדושי הגהות

ובבר תמה הב״ח ע״ז ובזה לא אהני לן תירוצו של הב״י לכן נראה נכון כמ״ש הפרישה דט״ס דמוכח הוא שהשמיט ממפניהו ראשו למפניהו שני וכצ״ל בין שדה זרע לשדה אילן מפניהו לשדה זרע בין שדה אילן לשדה כרם מפניהו לשדה אילן:

עמה במותם (ג) פי' שירשה מקום בית הקברות ממשפחתה ובניה מתיחסים על שם משפחת אביהם ונגאי לבני משפחת' ליקבר אצלה אביה אומר תקבר אצלי ובעלה אומר תקבר אצלי תקבר אצל בעלה (ד) ואם יש לה בנים ואמרה קברוני אצל בני קוברין אותה אצל בניה אביה אומר לא תקבר אצלי ובעלה אומר לא תקבר אצלי תקבר אצל בעלה שחייב בקבורתה הפירת (ה) כוכין בח"ה והינוכן כתבתי בספר א"ח בהלכות ח"ה:

שסז קוברים

מתי נכרים עם מתי ישראל ומנחמין אבליהם מפני דרכי שלום ופירש"י לא שיקברום בקבר ישראל (א) אלא משתדלים בקבורתם כמו שמשתדלים בקבורת ישראל לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו ויקרא בו או יתפלל (ב) והוא הדין נמי על פה אסור [א] ודוקא בתוך ד' אמות אבל חוץ לד' אמות מותר ופר"י דוקא תפילין ושאר מצות וכיוצא בהן אבל ציצית שהוא חובת הבגד מותר שאינו יכול לפשוט בגדיו כשנכנס לבית הקברות וכתב ה"ר יונה וזהו דוקא בימיהם שהיו עושים ציצית בכל בגדיהם וא"א שיפשטו בגדיהם (ג) אבל טליתות שלנו שאין אנו מכוונים בהן למלביש אלא לשם מצות ציצית הוי כמו תפילין וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל:

שסח ת"ר

בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש (א) אין מרעין בהן בהמות ואין מוליכין בו אמת המים ולא יטייל בהן לקפנדריא ולא ילקט בהן עשבים ואם ליקט או

שנקברים עמה ואף על פי שלפי האמת מתייחסים ע"ש משפחת אביהם ליכא גנאי לבני משפחתה: כתב מה"ר מנחם מ"ץ הקוברים מתיהם על בה"ק ומונעים לתת לזר כופין אותם לתת עד כאן לשונו ונראה ודאי דוקא בה"ק ישן מקדמונים ואין בני העיר צריכין לתת מס ממנו ולא שאר הוצאות הא לאו הכי אין כופין:

שסז קוברים מתי נכרים וכו' ברייתא סוף פ' הניזקין ועיין במ"ש בסימן קנ"א בס"ד נתבאר דין זה. כתב הכל בו הרואה את המת חייב לעמוד מפניו ולנהוג בו כבוד ואפי' מת נכרי חייב ללוותו ארבע אמות עכ"ל ונראה דהאי חובא דקאמר אינו אלא משום דרכי שלום דמ"ש פרנסת ענייהם וקברות מתיהם וביקור חוליהם מהלוות מתיהם וברייתא דתני בה פרנסת עניי נכרים וביקור חוליהם וקבורת מתיהם לאו דוקא אלא כל דדמי ליה חייבין בה כל ישראל משום דרכי שלום ולכן מה שתמה הכל בו כיון דאפילו ישראל רשע אין הולכין אחר מטתו כ"ש עכו"ם אינו כלום דפשיטא אף על גב דעכו"ם גרע מישראל רשע אפ"ה משום דרכי שלום חייבין ללוותו כדי שנהיו יושבין בשלום עמהם וכ"י מפרש דמיירי בנכרי חסיד ולא נהירא: לא יהלך אדם בבה"ק בר"פ מי שמתו ועיין לעיל סימן דש"מ סעיף ח'. כתב תשב"ץ מותר לומר צידוק הדין תוך ד' אמות של מת כיון שהוא ענין המת עכ"ל ונראה דכ"ש דמותר לדרוש עליו בתוך ד' אמותיו וע"ל בסימן דש"מ אבל לענין קדיש נראה כיון שהוא דבר של קדושה ואינו מענייננו של מת צריך להרחיק ד"א מן הקברות כדלקמן בסימן שע"ו: ומ"ש אבל טליתות שלנו וכו' והעולם נוהגים היתר בטליתות קטנים תחת בגדיהם כיון שהציציות מכוסים ועיין בא"ח סימן כ"ג:

שסח ת"ר בה"ק אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' בפרק בני העיר [דף כ"ט] ומסיים בה מפני כבוד המתים אין נוהגין בהן קלות ראש וז"ל הרמב"ם בפי"ד דאבל בתי הקברות אסורין בהנאה כיצד אין אוכלין בהן ואין שותין ואין עושין בהן מלאכה ולא קורין בהן ולא שונין בהן כללו של דבר אין ניאותין בהן ולא נוהגין בהן קלות ראש עכ"ל ובכסף משנה הקשה דלמה השמיט הך דאין מרעין בהן בהמות ועוד איכא לתמוה דכתב בסתם אסורין בהנאה ואח"כ חילק בין קבר בנין לקרקע עולם. ולפעד"נ דמ"ש כאן בתי הקברות אסורין בהנאה אין פירושו איסור דאורייתא אלא מדרבנן אסורין בכל הנאה דאית ביה קלות ראש אפי' אינו על הקברים עצמם אלא בקרקע שלא חפרו כלל אסור מפני כבוד המתים וז"ש כיצד אין אוכלין בהן וכו' עד כללו של דבר וכו' ולא נוהגין בהן קלות ראש ואי איסור הנאה מדאורייתא קאמר לא היה צריך לפרש כיצד וכו' ועוד היאך כתב כללו של דבר וכו' הלא כיון דאיסור הנאה דאורייתא אפי' לית בה קלות ראש אסור אלא ודאי איסור הנאה מדרבנן קאמר מפני כבוד המתים ולכן פי' כיצד וכו' לאורויי דדוקא בדברים דאית בהו קלות ראש קאמר וס"ל דהא דת"ר אין נוהגין בהן קלות ראש אין מרעין וכו' לאו תני והדר מפרש קלות ראש מאי היא אין מרעין וכו' אלא מילי מילי קתני אין נוהגין בהן קלות ראש והו שאין אוכלין בהן ואין שותין וכו' וכדמפרש בברייתא אחריתי גבי ב"ה [ד' כ"ח] ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ניאותין בהן

שירשה קבר וכו' בפי"ד ואף ע"ג שכתוב בספר שבידינו בסגנון אחר הלשון שכתוב בדברי רבינו הוא כתובה בת"ה: ומ"ש פי' שירשה מקום קברות ממשפחתה וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה: אביה אומר תקבר אצלי וכו' עד שחייב בקבורתה הכל באבל רבתי פי"ד וכתבה הרמב"ן בת"ה אלא שבאבל רבתי שבידינו ובת"ה כתוב אצל אביה אומר תקבר אצלי וכו' תקבר אצל אביה: חפירת כוכין בח"ה וחיעוכן כתבתי בספר א"ח בסימן תקמ"ז:

שסז קוברים מתי נכרים עם מתי ישראל ומנחמין אבליהם מפני דרכי שלום ברייתא ס"פ הניזקין (דף סא.) ופירש"י עם מתי ישראל. לא בקבר ישראל אלא מתעסקים בהם אם נמצאו הרוגים עם ישראל. וכתב עליו הר"ן ולישנא לאו דוקא דה"ה כשמצאו מתי עובדי כוכבי' לבד שמתעסקים בהם מפני השלום וכן לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם ובפי' אמרו בתוס' מספידין מתי נכרים ומנחמים אביליהם מפני דרכי שלום ובירושלמי לא שנה עם בכל אלו כלל ומ"מ לא שיהיו קוברין אותן אצל ישראל דהא אין קוברין רשע אצל צדיק אלא לומר שמתעסקין עמהם עכ"ל:

כתב הכלבו הרואה את המת חייב לעמוד מפניו ולנהוג בו כבוד ואפילו מת נכרי חייב ללותו ד' אמות ותימא כי א בגדה כתוב השוחט לעובד כוכבים פי' ואוכל עמו אם מת אין הולכין אחר מטתו ונוכל לומר כל שכן נכרי עכ"ל והתימא שתמה אינו כלום דודאי ישראל רשע גרע מעו"ג ולר"א (בחולין לח:) דאסר שחיטה לנכרי משום דמחשבת עו"ג לאליל ישראל האוכל מאותה שחיטה רשע הוא אבל אעיקרא דדינא פירכא דלא עלה על הדעת שיהיה חייב ללוות מת עובד כוכבים אם לא מפני דרכי שלום ואיכו אפשר לאוקמי בנכרי חסיד דקי"ל [סנהדרין קה.] חסידי או"ה יש להם חלק לעה"ב:

לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וכו' ברייתא בר"פ מי שמתו [יח.]: ומ"ש ודוקא בתוך ד' אמות וכו' שם בגמ': ומ"ש ודוקא תפילין וכו' אבל ציצית שהוא חובת הבגד מותר וכו' עד סוף הסימן שם בפסקי הרא"ש וכבר הארכתי בזה בטא"ח סי' כ"ג: כתב הרשב"א בתשובה בח"ג סי' ש' לא אמרו מחילה אלא לאוכל ושותה אבל לקריאת שמע ותפלה לא אלא מרחיק ד' אמות משום לועג לרש וקורא ומתפלל ואפי' אינו רואה את הקבר בתוך ד' אמות הוי כמקומו של מת ואיכא משום לועג לרש אבל חוץ לד' אמות אינו מקומו ומותר וכן בבית הקברות ואם יש שם מחילה אפי' מיד אחורי המחילה מותר שהמחילה מפסקת ואפי' תוך ד' אמות דכבית אחר הוא ומזה יתבאר לך מ"ש בשאלה השנייה במתפלל בבית שיש בו קבר ועשו מחילה בגדים בין הקבר ושאר הבית:

שסח ת"ר ב"ה אין נוהגין בהם קלות ראש אין מרעין בהם בהמות וכו' פרק בני העיר (כט.) אלא שאין כתוב שם ולא יטייל בהם לקפנדריא אבל באבל רבתי הוא כתוב ומפרש בגמרא דטעמא דאין עושין בבה"ק דברים הללו הוא מפני כבודם של מתים וטעמא דאין מלקטים בהן עשבים כתב הר"ן דהוי משום שהן אסורין בהנאה וצ"ל לדעתו דבקבר בנין מיירי דאי בקרקע עולם מותר בהנאה כמו שנתבאר בסימן שס"ד. וסמ"ג כתב אין מלקטין בהן עשבים מפני כבוד המתים כתב מורי דוקא כשהן על הקברים עצמן עכ"ל (א) וז"ל המרדכי אין מרעין בהם בהמה אומר ר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו כלל ואפ"ה אסור משום כבודן של מתים דאי בשאינו קרקע עולם מאי קא אזיל וחשיב הכל אסור בהנאה והגנות והאילנות שנוטעין בב"ה מותר וליכא למיחש משום כבודן של מתים כיון שאינן על הקברים עצמם ע"כ וכ"כ התוס' דאילנות שנוטעים בהם מותרים ואין בהם משום כבודן של מת אחר שאינן על הקברים עצמן וז"ל הרא"ש הא דקתני אין מרעין את הבהמה נראה דמיירי אף בקרקע עולם ואסור מפני כבודן של מתים דאי על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה והאילנות הנטועות בבית הקברות מותר ללקוט פירותיהן ואין כאן חשש מפני כבוד המתים: כתב המרדכי הא דשורפין במקומן אין כבוד של מתים אלא קנסא או משום שלא

דרכי משה

שסח (א) לא משמע כן לעיל דמתיר דוקא אילנות בכה"ג משמע הא עשבים בכל ענ.ן אסור:

תנ"ה

דרישה

והאריך בשאלתם ובתשובה איני יודע במה נסתפקתם ודאי לקבור בב"ה ישן שהוא של רבים ומופקר לכל אין כח ביד בני גליל למחות ולעכב בני יהודה מלהצוב שם קבר אבל במאי דזכו בני גליל מחדש והוסיפו משלהם שלא לקבור אחד מן השותפין אלא אם כן יתנו עמהן חלק כחלק ודאי בדבר זה רשאין הן להסיע על קיצתן ואפי' בב"ה הישן אם כך היה הענין שאילולי לא היה הקהל מרצים הפירונים ברצי כסף בכך וכך היו מופסדין ולא יקברו שם בני יהודה אלא אם כן יתנו חלקם לפי חשבון וסוף דבר כלל וכלל אין להם לבני יהודה לקבור משל אחרים בע"כ כי יש קפידא גדולה בכך ודבר פשוט הוא שהדין עם בני גליל לעכב על כל הנקברים שם עד שיתנו קצבתן וכשהן שמין לפי הקורבה והרחוקה ואומדין כמה היו נותנין בני יהודה יותר שהיה להם בית הקברות סמוך לעירם כי צריכין פעמים להוליכו על מתיהם להוליכם עד גליל גם כבוד היא למהר יותר שאין צריכים לטלטלו ולהוליך מעיר לעיר גם אם היה להם ב"ה סמוך לעירם היו פעמים משתטחין על הקברות כדרך שהעולם עושין וראיה מכלב וירמיה ע"ש ועוד בני יהודה אילו לא היו מוליכין לגליל היו יכולין לקבור מתיהם בב"ה אחר שהוא כ"כ סמוך להם כמו גליל לכל זה וכיוצא בזה יש לתת לב לדקדק בשומא שיתנו בני יהודה מאותו ממון פחות מבני גליל לפי שאלו קרובים ואלו רחוקים לאו כל הימנם להעשיר ולהטיל עצמם על הציבור ודוקא על אותן שיש סיפק בידם אבל אין רשאין בני גליל שלא ליטול את העניים מבני יהודה ולהכניס את העשירים כי העניים הנקברים הם מוטלין על בני המקום שנקברים שם לתת להם קבר ואם יאמרו בני יהודה אין אנו מאמינין בני גליל כמה הוציאו ויטלו או ליתבי בי תרי מינייהו מאי דקים להו ולפסדי ע"כ מתשובות בין תשובות מהר"מ:

סי' שסז [א] ודוקא בתוך ד' אמות כו' מותר לומר צדוק הדין תוך ד' אמות של מת כיון שיש בו ענין המת עכ"ל תשב"ץ אבל נראה לענין קדיש שהוא דבר בקדושה ואינו מענין של מת צריך להרחיק כדלקמן בסימן שע"ו וכ"ל דק"ו דשרי לדרוש עליו בתוך ד' אמותיו כ"ל מ"ו:

סי' שסח אין להוליך המת מעיר שיש בה ב"ה לעיר אחרת אבל מחוצה לארץ מוליכין ונהגו לתת עפר ארץ ישראל בקבר וכשמוליכין המת מעיר לעיר חייבין בני העיר לצאת לקראתו וללוותו אם גופו קיים עד"ז מ"ו:

ומ"מ

פרישה

ירכה ובהלכות שמחות פי"ד כתב רבי יהודה במקום חכמים וכתב שם שר"מ סובר וכל יוצאי ירכה ור"י סובר ולא כל יוצאי ירכה דמודה ר"י לר"מ שבניה הנראים לה בחייה נקברים עמה במותה (פי' בלא כל לא א"ש דמשמע שיוצאי ירכה אין נקברים עמה וגם בניה בכלל וא"א לבניה שלא ראתה אותם בחייה ואחר כך ומודים דנקברים עמה כו') אבל לשון הטור הביא הרמב"ן ע"ש מ"ו: (ג) פירוש שירשה מקום בית הקברות כו' משום דקשיא ליה אמ"ש אשה שירשה קבר כו' דמשמע דיוצאי ירכה נקברים בתוך קברה ממש וזהו אסור כמ"ש לעיל ס"ס שס"ב ושס"ג ושס"ד לכך פירש דירשה מקום קברות ופליגי מי נקבר באותו שדה המיוחד לקברות ומ"ש וגנאי לבני משפחתה ליקבר אצלה כ"ל דגרסינן אצלם ור"ל בני משפחתם אומרים דגנאי להם שיקברו יוצאי ירכה המתיחסים ע"ש משפחת אביהם אצלם ר"ל אצל בני משפחת האשה וק"ל: (ד) ואם יש לה בנים ואמרת קברוני אצל בני כו' באבל רבתי פרק י"ד ראיתי שלא נדפס שם הני ד' תיבות ואומרת קברוני אצל בני ולכאורה נראה דהיא הגירסא הנכונה דאם בהיא אומרת מיירי הו"ל להקדים ולכתוב דאם היא אומרת לקוברה אצל אביה ולא אצל בעלה שומעין לה ואי לא שומעין לה אין טעם לשמוע טפי אצל בניה אלא מיירי בשאין גילוי דעת משום אדם או כשמהנדסים אביה ובעלה עושין פשר והוברין אותה אצל בניה מיהו בתורת האדם דף ל"ט ע"ג ישנו כמ"ש רבינו כאן: (ה) כוכין בח"ה וחיעוכן כו' בי"ד של כתב מצאתי ושיעוכן וגירסא שלפנינו וחיעוכן נראה שהוא עיקר דכן הוא בא"ח ס"ס תקמ"ז ושם כתב רבי' פירוש של חיעוכן (דהיינו שמרחיב או מאריך או מקצר הכוכין עכ"ה):

סי' שסז (א) אלא משתדלין בקבורתם כו' ר"ל (דמ"ש קוברים מתי נכרי' עם מתי ישראל לאו דוקא הוא עכ"ה) וזה ל' עם מתי ישראל שמשתדלין בקבורתם כמו שמשתדלין בקבורת מתי ישראל גם י"ל דה"פ דעם דכיון דעוסק בקבירת מתי ישראל מחויבים נמי לעסוק בשל נכרי משום דרכי שלום משא"כ אם לא היה עוסק גם בשל ישראל: (ב) וה"ה ע"פ נמי אסור ולעיל בסימן דפ"ב משמע דספר תורה לאוד אפי' בלא קריאה נמי אסור ועיין מ"ש שם: (ג) אבל טליתות שלנו כולי והעולם נוהגין היתר בטלית קטן ע"ל בא"ח בהלכות ציצית סימן כ"ג מ"ו:

סי' שסח (א) אין מרעין בהן בהמות אפי' בקרקע עולם (ר"ל אפי' בקרקע שלא חפרו כלל אסור

חדושי הגהות

שסז א לענ"ד טעות נפל בספרים וצ"ל כי באגדה כתוב השוחט לנכרי וכו' ופי' דברים אלו אפשר לומר דהך ואוכל עמו היינו שהנכרי זימנו לסעודה ולכך שחט הישראל כדי לאכול בשר עמו ואף על פי שהבשר כשר אפ"ה אסור לאכול עם הנכרי משום וקרא לך ואכלת מזבחו כדאיתא באבות דרבי נתן פרק כ"ו דהוי כאילו אוכל מזבחי מתים

(ב) או שצריך ללקטן לצורך בית הקברות (ג) שורפין במקומן תניא באבל רבתי קבר חדש נמדד ונמכר ונחלק והישן אינו נמכר ולא נמדד ולא נחלק פי' אין מודדין אותו כמה מתים נקברים במקצתן שיתנו אותו מדה למתים אחרים כנגדו ולא נמכר משום פגם משפחה ולא נחלק בין היורשים אלא כולם נקברים שורות שורות לעצמם והכל משום כבודם של מתים :

הלכות טומאת כהן

שסט אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו (ויקרא כ"א) מכאן שהכהן מוזהר שלא לטמאות למת (א) וכן לכל הטומאות הפורשות ממנו ולא לגולל שהוא האבן שנותנין על הקבר לציון ולא לדופק והוא שפעמים סומכים האבן באבנים קטנים ונקראין דופק שבולן מטמאי' והכהן מוזהר עליהן וכן על אבר מן החי שיש עליו בשר כ"כ שאם היה מחובר היה ראוי לעלות ארוכה על ידו ואפי' ספק טומאה (ב) וכגון אילן שמיסך על הארץ וענפיו מובדלין זה מזה וטומאה תחת א' מהן ואין ידוע תחת איזה או אבנים יוצאין מן הגדר וטומאה

שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו עכ"ל : **וכתב** בת"ה סימן רפ"ד על אחד משרי הקברות של ישראל אם יש בית שמושל שרצה לרעות סוסיו על בידם למחות ע"י שחדים מועטים וגם לא יצטרכו לירא שיגרום להם אותו שר רשעה ותקלה במקום אחר צריכים לטרוח כדי למחות בידו אבל אם חוששין הרבה לרשעה ותקלה או שהיו צריכים להוציא הוצאות הרבה נראה דלא מיחייבי בהכי והביא ראיה לדבר (ג) : כתב ר"י בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש ר"ל אין מחשבין בו אפי' חשבונות רבים וכתב סמ"ג בתי קברות אסורין בהנאה כיצד אין אוכלין בהם ואין שותין ואין קורין בהן ואין שונין בהן (ג) וכתב המרדכי בסוף מ"ק והא דאמרינן בפ' נגמר הדין (מז:) קברא דרב דהוי שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא ואמר שמואל יאות הן עבדין קרקע עולם הוא ואינה נאסרת התם כיון דלרפואה עבדין אין כאן קלות ראש (ד) וכ"כ הגהות מיימון בסוף הלכות אבל :

תניא באבל רבתי קבר חדש נמדד ונמכר ונחלק והישן אינו נמדד ואינו נמכר ואינו נחלק פי"ד : ומ"ש פי' אין מודדין אותו לידע כמה מתים נקברו במקצתו כו' כן פי' הרמב"ן בת"ה :

שסט אמור אל הכהנים בני אהרן וכולי מכאן שהכהן מוזהר שלא לטמאות למת פשוט הוא ולא הוה ליה לכתוב מכאן דמשמע דמדיוקא קא אתי : ומ"ש וכן לכל הטומאות הפורשות ממנו כן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרמב"ן ז"ל ולפי לא מקרא ומשמע לי דברייתא הוא א בספרא : ומ"ש ולא לגולל וכולי עד סוף הסימן כל אלו הדברים מבוארים בפ' כ"ג (מט:) במשנה שהם מטמאים מהם שהנזיר מגלח עליהם ומהם [במשנה כד.] שאינו מגלח עליהם ותניא במסכת שמחות [פ"ד] כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים משמע דטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן לוקה עליה את הארבעים ומ"מ משמע דנהי דמילקא לא לקי אבל איסורא מיהא איכא וז"ל הרמב"ם בפ"ג מהלכות אבל כהן שנטמא למת בעדים והתראה ה"ז לוקה שנאמר לנפש לא יטמא בעמיו ואחד הנוגע במת או המאהיל או הנושא ואחד המת ואחד שאר טומאות הפורשות מן המת שנאמר לנפש לא יטמא בעמיו וכבר פירשנו בהלכות טומאת מת כל דברים המטמאים מן המת מן התורה או מדבריהם וכן אם נגע הכהן בקבר לוקה אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת אע"פ שמטמא בהן טומאת ז' וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסת לו הטומאה לוקה אף ע"פ שעצמה של טומאה בבית אחר וכבר ביארנו כל האהלים שמכניסים להם הטומאה או שתלא מהם ודין הסככות והפרעות וכל דברים המביאים את הטומאה והחוצצים בפני הטומאה ואי זה מהם דין תורה ואי זה מהם מדבריהם הכל בהלכות טומאת מת עכ"ל :

בכן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה וכו' וכל ה"מ כלל לאו תנא דברייתא גבי בתי הקברות במאי דתנא אין נוהגין בהן קלות ראש והדר תני אין מרעין בהמות וכולי וזו ואצ"ל זו קתני דפשיטא כיון דאין אוכלין בהן וכו' כ"ש שאין מרעין בהן וכו' ומהאי טעמא השמיט הרמב"ם ההיא דאין מרעין וכולי כיון דבלמדנו במכל שכן מהני דאין אוכלין בהן וכולי אבל מה שכתב אחר כן עפר הקבר אינו אסור בהנאה וכו' ומחלק בין קרקע עולם לקרקע בנין התם באיסור הנאה מדאורייתא קאמר כדאיתא בפרק נגמר הדין ולפ"ז ניחא הא דכתב הר"ן בפ' בני העיר דטעמא דאין מלקטין בהן עשבים ואם לקטן שורפן במקומן הוא משום דאסור בהנאה דאינו ר"ל אסורין מדאורייתא אלא אסורין מדרבנן מפני כבודן של מתים ולכן אסור בכל בית הקברות כדפרישית להרמב"ם ואף ע"פ שיש לפרש דאיסורא דאורייתא קאמר הר"ן ובעשבים שעל הקברים עצמן וכה"ר ישעיה לעיל סי' שס"ד דהעפר שמכסין בו את המת בקבר אסור מדאורייתא וא"כ העשבים שגדלו על הקבר נמי אסורין מדאורייתא ועל אותן עשבים קאמר דשורפן במקומן דאסורין בהנאה מדאורייתא וכן פירש בסמ"ג הל' אבלות בשם מורו לע"ד ניחא טפי לפרש לשון הר"ן בסתמא דמיירי בכל בה"ק ואסורין בהנאה מדרבנן קאמר וכמו שצריך לפרש להרמב"ם וכן כתב גם המרדכי בשם ר"י ומביאו ב"י אבל הב"י כתב על דברי הר"ן ז"ל וז"ל לדעתו דבקבר בנין מיירי דאי בקרקע עולם מותר בהנאה עכ"ל וקשה דבקבר בנין שפירושו שבנה בנין למעלה מן הקרקע ונתן בתוכו המת לא שייך לומר לא ילקט בהן עשבים דאין עשבים גדלין על הבנין אם לא לדעת ב"י דהר"ן ס"ל כה"ר ישעיה ולעפר שמכסין בו את המת בקבר קרי ליה קבר בנין לפי שדינן כקבר של בנין ואין לשון ב"י משמע כן אבל למאי דפרישית ניחא מיהו בדברי הרא"ש קשיא שכתב בפרק בני העיר וז"ל הא דקתני אין מרעין את הבהמה נראה דמיירי אף בקרקע עולם ואסור מפני כבודן של מתים דאי על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה עכ"ל דהיאך שייך לפרש מרעין בהמות על קבר של בנין ואי בעפר שמכסין בו את המת בקבר קאמר דדינו כקבר של בנין וכהר"ר ישעיה הלא מדבריו בפ' נגמר הדין מוכח להדיא דאין לו דין קבר של בנין אלא דין קרקע עולם וכדכתב רבינו בשמו בסימן שס"ד וכמו שנתבאר לשם בס"ד וצ"ל דהרא"ש לא כ"כ אלא בדרך את"ל דאפי' את"ל דהך אין מרעין בהמה כו' מיירי בדבר שיש לו דין קבר של בנין וכה"ר ישעיה אכתי קשה הלא לשם אסור בהנאה דאורייתא וברייתא דאין מרעין וכו' תני בה טעמא מפני כבודן של מתים הילכך צ"ל דמיירי אף בקרקע עולם דשרי בהנאה מדאורייתא ואפ"ה אסור מדרבנן מפני כבודן של מתים והיינו כדפי' להרמב"ם ולהר"ן ואין חילוק בין שהעשבים גדלים על הקברים עצמן דמותרים בהנאה דאורייתא כעפרה דקבריה דרב משום דקרקע עולם אינו נאסר ובין שגדלים בקרקע בה"ק במקום שלא חפרו כלל הכל אסור מדרבנן מפני כבודן של מתים ואפשר דטעמא דמילתא מפני הרואים מרחוק שיאמרו דמרעין על הקברים עצמן ולוקטין העשבים מהקברים עצמן ואין חוששין לכבוד המתים ומשום הכי כתבו התוס' דמותר ללקט פירות מהאילנות הנטועים שם אפי' נטועים על הקברים עצמם מאחר שהפירות אינן גדלין על הקברים עצמם אלא על האילן ומן האילן הוא מלקט ולא מן הקבר עצמו כך נ"ל דעת התוס' ומש"ה כתב הרא"ש בסתם דמאילנות מותר ללקוט פי' ולא כתב הא דכתבו התוס' אחרי שאינן על הקברים עצמן והכי מוכח גם מלשון התוס' שכתבו אחרי שאינן וכו' ולא כתבו אם אינן וכו' גם המרדכי שכתב בשם ר"י כדברי התוס' וכתב כיון שאינן על הקברים עצמן נמי ה"פ דאל"כ הכי הו"ל למימר אם אינן וכו' כדפרי' ודוחק ועוד דלפי' זה קשה דלא הו"ל להתיר אלא אילנות אבל גנות דומה לעשבים ודו"ק ולא קשה למה לא כתב רבינו הא דאין אוכלין בהן וכו' כמ"ש הרמב"ם והסמ"ג די"ל דכיון דהרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא הך ברייתא דפרק בני העיר כצורתה נמשך רבינו אחריהם ולא כתב אלא מאי דתני בהך ברייתא ותו דסמיך אמאי דכתב אין נוהגין בהן קלות ראש דסתמא משמע כל מאי דנקרא קלות ראש וכמ"ש בא"ח סימן קנ"א גבי בתי כנסיות אך קשה למה לא פסק רבינו היתירא דליקוט אילנות שכתבו התוס' והרא"ש וצ"ל דרבינו היה מסופק במאי דהתוס' כתבו אחרי שאינן על הקברים עצמן אם הרא"ש שכתב בסתם מותר ללקט ולא כתב האי אחרי שאינן וכו' אם סתמו של הרא"ש כפירושן של התוס' או חולק עליהם ולכך השמיטו שכך דרכו של רבינו במה שמסתפק בו אינו מזכירו כמו שהעירותי על זה בחיבור זה בדוכתי טובא ועוד נראה עיקר דתוס' והמרדכי לא התירו אלא באילנות שטוענין פירות ע"י שנוטעין אותן והא פשיטא דאין נוטעין אלא מן הצד במקום שאין קברים כלל וכן הגנות אינן זורעין אלא במקום שאין קברים כלל וליכא למיחש לרואין דהכל יודעין שאינן על הקברים ולכן כתבו התוס' אחרי שאינן וכו' והמרדכי כתב כיון שאינן וכו' משום דהוא דבר פשוט וידוע שאין האילנות נטועים ולא הגנות זרועין על הקברים אלא מן הצד ואין שם מפני כבודן של מתים משא"כ בעשבים דגדלין מעצמן בכל מקום על הקברים ועל שאין שם קברים הסתא ודאי אם ירעו בהן בהמה או ילקטו עשבים איכא חששא דכבודן של מתים מפני הרואים שיאמרו שמרעין בהמה או לוקטין עשבים מעל הקברים עצמן ומש"ה כתב הרא"ש בסתם והאילנות הנטועים וכו' משום שהוא דבר פשוט שאין נוטעים לכתחלה על הקברים עצמן אלא מן הצד לכך לא היה צריך לפרש דסתמו ודאי כפי' התוס' והמרדכי ולפי זה אם האילן עומד על הקבר עצמו אסור ללקט ממנו והכי נקטינן ולכן מה שנוהגים הגבאים ללקט פירות ולמכור והדמים לצדקה ומקלתן נותנים אותן לנכרי שומר בה"ק והנכרי ג"כ עושה לו גן בבה"ק צריך ליזהר שלא יהא אילן נטוע ולא הגן זרוע אלא במקום שאין בו ספק קבר תניא באבל רבתי קבר חדש וכו' כלומר כיון דלא נקבר בו אלא קבר א' מתחדש לא חששו חכמים לכבודו אף בדבר זה שלא יהא נמדד ונמכר ונחלק אבל בה"ק ישן חששו ביותר :

שסט אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא בעמיו מכאן שהכהן מוזהר וכו' כתב ב"י פשוט הוא ולא הו"ל לכתוב מכאן דמשמע דמדיוקא קא אתי עכ"ל ושרי ליה מאריה דרבינו ודאי ה"ק ממקרא זה למדנו דלא לבד שהכהן מוזהר שלא לטמאות למת אלא אף מוזהר לכל טומאות הפורשות ממנו כדאיתא בת"כ ריש פרשת אמור ומייתי לה האלפסי אין לי אלא המת מניין לרבות את הדם של מת ת"ל לנפש לא יטמא וכה"א כי הדם הוא הנפש ומניין לרבות כל הטומאות הפורשות מן המת תלמוד לומר לנפש וכך הביאו הסמ"ג לאוין ריש סימן רל"ד וזה שכתב רבינו וכן לכל הטומאות הפורשות ממנו כלומר ל"מ מת שלם אלא אפי' אינו מת שלם או אפי' גולל ודופק שכולם מטמאים והכהן מוזהר בלאו ללקות עליהן : **ומ"ש** וכן אבר מן החי וכו' כלומר לא מיבעי' הני דאמרן דאיכא מלקות אלא אפי' אבר מן החי וכל הני דקא חשיב דלית בהן מלקות ג"כ אסור לכהן ליטמאות בהן לכתחלה :

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכ"ה בפסקי מהרי"ו סימן ג' על קברות שלקחו נכרים וא"א להוציא אלא בדמים מרובים ומחמת זה הבעלי בתים מושכים ידיהם ממנו מותר למכור הגפנים והאילנות שעל בה"ק מידי שנה בשנה כדי שיהא להם מעות בריוח להוציא מיד נכרי לא מיבעיא אם הגפנים אינם על קברות עצמן דשרי אלא אפי' הם על הקברות ממש אפ"ה שרי דהא לרפואה שרי אע"פ שאין בו סכנה כ"ש לכבוד מתים עצמן ואין לך כבוד גדול מזה להוציא מידי נכרים וכן מצינו (ברכות י:) בחזקיה מלך יהודה שקיצץ דלתות היכל ושגרן למלך אשור ואע"ג דקאמר התם דלא הודו לו התם טעמא אחרינא אית ביה משום דהו"ל לבטוח בה' אבל לולא זאת לא היה אסור לחלל דבר הקדש כדי להציל שאר המקדש והעיר עכ"ל : (ג) ובכלבו ירושלמי לא יכנס אדם בבה"ק ויעשה צרכיו ואם עשה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו : (ד) ונראה לי דהא דשרי משום רפואה היינו בדבר שאין בו אלא משום קלות כגון הקרקע עולם שאינה נאסרת בהנאה אבל בדבר האסור בהנאה פשיטא דאפי' לרפואה אסור וכן מבואר פרק נגמר הדין (עז:) :

ז"ל

פרישה

אסור משום כו' עכ"ס) משום כבוד המתים אבל מותר ליהנות מפירות האילנות שבו כיון שאינן על הקברים עצמן לית ביה משום כבוד המתים תוס' ואשיר"י נראה דכל הגדילים על הקברים אף על פי שאינן של בנין אסורים משום כבוד המתים וכ"כ סמ"ג בהדיא על העשבים דכשהן על הקברים אסורים משום כבוד המתים . אבל לרפואה מותר ליקח מהם מרדכי : (ב) או שצריך ללקטן לצורך ב"כ פי' לקבור שם : (ג) שורפן במקומן כדי שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו או משום קנסא מרדכי :

סי' שסט (א) וכן לכל טומאות הפירשות ממנו ולא לגולל כו' כל זה ילפינן מרבוי דקרא : (ב) כגון אילן המיסך כו' ואין ידוע תחת איזה כו' מכאן מוכח דאילן המיסך

חדושי הגהות

מתים ובזה נסתלק קצת תמיהת הב"י על הכלבו די"ל דאף על גב דהוי כאוכל מזבחי מתים ולכך אין מכבדין אותו ללות אחר מטתו מ"מ כיון דחזינן דקפיד לשחוט בעצמו לא ישראל רשע מיקרי בזה להיות גרע מהעכו"ם :

שסט א ז"ל הברייתא בספרי פרשת אמור מנין לרבות את כל הטומאות הפורשות מן המת ת"ל ואמרת אליהם לרבות את הטומאות הפורשות מן המת :

פרשת

וטומאה תחת אחד מהן ואין ידוע תחת איזה או שדה שנחרש בו קבר ואין ידוע מקומו (ג) וכל ארץ העכו"ם אסור לכהן לטמאות בהן :

שע (א) **מי** שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה (ב) וכן מי שנקרע מגבו כדג אפי' עדיין הוא חי השוב כמת ומטמא אבל בגוסס ומי שנשחטו בו ב' סימנים או פצוע הרבה פצעים אינן מטמאין עד שתצא נפשו (ג) [א] ומכ"מ אסור ליכנס לבית שיש בו גוסס :

שעא כשם שאסור ליגע במת [א] כך אסור ליכנס תחת האהל שהמת תחתיו אפילו הוא גדול הרבה ואפילו לבית אחר או לעלייה אחרת הפתוחים לאותו בית בנקב שיש בו טפח על טפח ובית לאותו בית עד עולם (א) ואם סתם הנקב מותר לו ליכנס לבית האחר שהסתימה חוצצת אפי' לא בטלו להיות שם עולמית וה"מ שסתם כל הנקב אבל אם לא סתם כולו אלא מיעטו מטפח אם נתנו להיות שם עולמית ממעט והוצץ בפני

ומ"ש וכל ארץ העכו"ם וכו' פי' בזמן שהיה טהרה בא"י היה אסור לכהן לילך מא"י לח"ל דארץ העכו"ם גזרו חכמים עליהם טומאה וס"ל לרבינו דגולל ודופק מדאורייתא הוא כדילפינן להו מקרא דעל פני השדה וכהראב"ד בהשגות פ"ב דטומאת המת דלא כהרמב"ם שכתב לשם דגולל ודופק מד"ס : שנינו בפרק בתרא דאהלות מדורות העכו"ם טמאים שמא קברו בו נפלים כמה ישהא בתוכו ויהא צריך בדיקה מ' יום כדי יצירת הולד שמעינן מהך מתניתין דאין חילוק בין שהיה בר קיימא או נפל ואפי' לא הפילה אלא לאחר ארבעים יום כדי יצירת הולד מטמא במגע ובמשא ובאהל אבל פחות מם' אינו מטמא וכ"פ הרמב"ם אפילו נפל שלא נתקשרו בגידין עיין עליו בה' טומאת מת פ"ב וג' ופי"א ובסמ"ג עשין רל"א : כתב בספר יראים דגדולי העולם פליגי אי שרי לכהנים לטמאות לחרב שנטמא במת ע"ש בסימן שי"א וכ"כ הרוקח בסוף סימן שט"ו ב' סברות אלו וכתב בהגהת ש"ע דנהגו להקל ואין נזהרין מזה :

שע מי שנשברה מפרקתו וכולי מימרות סוף פ"ק דחולין וכתבום הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאת כהנים : ומ"ש אבל בגוסס וכו' כ"כ האלפסי לשם וז"ל אבל גוסס אינו מטמא עד שתצא נפשו דתנן בפ"ק דאהלות אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפי' מגוייד ואפי' גוסס ומ"ש ומ"מ אסור ליכנס לבית שיש בו גוסס הכי משמע ממ"ש הרא"ש על דברי האלפסי וז"ל אף ע"ג דגוסס אינו מטמא באהל פליגי ביה. תנאי בנזיר פ"ג מינין אי שרי ליה לכהן למיעל לביתא דאית ביה גוסס או לא דגרסינן התם ת"ר להחלו וכו' ולפי גירסא זו הכתובה בספרים כהן אינו מוזהר על הגוסס וכו' אבל בה"ג גורס וכו' נמצא כהן מוזהר על הגוסס עכ"ל מדהביא דברי בה"ג באחרונה משמע דכך הוא מסקנתו דלענין טמויי עד דנפקא נפשו לענין אחולי הוא דאיתחול וכך הם דברי רבינו וכך פסק הסמ"ג ע"ש הר"ה ממי"ץ וכתב עוד דאפי' לגירסת הספרים דר' יוחנן הוא דאמר משמעות דורשין הוא דאיכא בינייהו שמא אין חולק על ריש לקיש בזה שרבנן יהיו אוסרים בגוסס ע"ש לאוין סימן רל"ה ולענין הלכה נקטינן כדברי המחמירין וכן פסק בש"ע ודלא כמשמעות הגהות ש"ע דנוטה לדברי המקילין אלא שכתב שטוב להחמיר דליתא דכל מאי דתלה פסק דידיה בגירסאות אין מקום לפסוק לקולא :

שעא כשם שאסור ליגע וכו' כ"כ הרי"ף והרא"ש בה' טומאת כהנים : ומ"ש ואם סתם הנקב וכו' כ"כ התוס' פ"ב דבתרא [דף כ'] בד"ה היא גופיה והרא"ש בהל' טומאה לחלק בין סותם כל הנקב לאינו סותם כולו וכתב הרי"ף בהל' טומאה דסתם ליה בעצים או באבנים או בכל דבר שאינו מקבל טומאה וכו' משום דקי"ל דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה ובסוף שבת ממש מוכח דאם סתם הנקב בכלי חרס וגבו כנגד מקום שבו הטומאה אע"ג דכ"ח מקבל טומאה מתוכו אפ"ה כיון שאינו מטמא מגבו וגבו כנגד הטומאה הוי חציצה מעלייתא והכי פירש"י לשם להדיא וה"א בפרק לא יחפור ריש [דף כ'] דקאמר אי פומא לבר היא גופיה תיחוץ דהא כ"ח אינו מטמא מגבו וכתבו התוספות לשם סוף [דף י"ט] דאפילו סתמו בדבר שאינו מקבל טומאה אם אינו יכול לעמוד בלא סמיכה לא הוי סתימה ע"ש בד"ה רואין וכ"כ לשם המרדכי וכ"כ הרב בהגהת ש"ע והכי נקטינן : **כתב** ב"י וז"ל וכתבו עוד שם התוספות בשם רבינו שמואל דכלי עץ שאינו מקבל טומאה כגון העשוי לנחת לא בעי ביטול ומדברי הרא"ש משמע דאף כלי עץ העשוי לנחת בעי ביטול אם אינו סותם כל החלון עד כאן לשונו משמע שהבין דלהר"ש לא בעי ביטול אפי' אינו סותם כל החלון וליתא אלא אף להר"ש בעי ביטול אם אינו סותם כל החלון והר"ש שכתבו התוס' משמו אינו הר"ר שמואל וטעות סופר הוא אלא צ"ל הר"ר שמשון שפי' כך בפ' ששי דאהלות וז"ל אף ע"ג דמסתמא לא הוי מבטלי ליה התם תיבה דמנח ביה ס"ת מ"מ חייץ שפיר כיון דסותם כל הפתח עכ"ל והכי משמע מלשון התוס' והמרדכי דבהך תיבה מיירי דסותם היה כל הפתח ולכך לא צריך ביטול אבל אם אינו סותם כל הפתח צריך ביטול כמו בכלי חרס דמ"ש כלי חרס מכלי עץ העשוי לנחת ובמשנה פ"ח דאהלות איתא דסריגות שבחלונות חוצצין פי' שאם היה חלון שבין ב' בתים והטומאה בבית אחד ויהיו עצים דקים או טבי ברזל בחלונות

(ב"ה) כתב הרשב"א בתשובה סימן תע"ו הגולל והדופק מטמאים במגע ובאהל בפני עצמן כמת עצמו אף בפרושים מן הקבר וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה ונזיר אינו מגלח לא על אהל גולל ודופק ולא על מגען כמו ששנינו בפ' כ"ג ונזיר (נד.) והחרב אינו מטמא באהל כדעת הראב"ד אבל לדעת רבותינו הצרפתים מטמא באהל :

שע מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה וכן מי שנקרע מגבו כדג אפי' הוא עדיין חי חשוב כמת ומטמא מימרות ספ"ק דחולין (דף כא.) וכתבום הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאת כהנים : **ומ"ש** אבל בגוסס ומי שנשחטו בו ב' סימנים כ"כ הרי"ף והרא"ש מדגרסינן בפרק מי שאחזו (ע:) אמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו : ומ"ש או פצוע הרבה פצעים כו' ומ"מ אסור ליכנס לבית שיש בו גוסס בפ' ג' מינים (מג:) גרסינן ת"ר להחלו עד שעה שימות רבי אומר במותם יטמא עד שימות א"ר יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו ר"ל אומר גוסס איכא בינייהו למ"ד מלהחלו אפי' גוסס ולמ"ד במותם יטמא עד שימות אין גוסס לא וכתב הרא"ש בסוף הל' טומאה ולפי גירסא זו הכתובה בספרים כהן אינו מוזהר על הגוסס דקי"ל כר"י לגבי ר"ל דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו ובין לרבי ובין לרבנן אינו מוזהר עליו עד שימות אבל בה"ג גורס אביי במקום ר' יוחנן ורבא במקום ר"ל ולפ"ז הלכה כרבא לגבי אביי ולרבא פליגי רבי ורבנן בגוסס ואין הלכה כרבי מחביריו נמצא כהן מוזהר על הגוסס עכ"ל. ורבינו סתם דבריו כדעת בה"ג וכ"כ הגהת אשיר"י בפרק אלו מגלחין בשם א"ז ודלא כב"י שכתב בסוף מ"ק שכהן רשאי ליכנס לבית שהגוסס שם והמרדכי כתב בפ' אלו מגלחין לאיסור ושבה"ג התיר ותמה עליו ומ"מ כתב שהמנהיג היתר בגוסס לא הפסיד :

(ב"ה) וז"ל א"ח פסקו הרי"ף ובה"ג שמותר הכהן לעמוד על הגוסס עד שתצא נפשו אבל ראה מן גדולי איור"א היו אוסרים עכ"ל :

שעא כשם שאסור ליגע במת כך אסור ליכנס תחת האהל שהמת תחתיו אפי' הוא גדול הרבה ואפי' לבית אחר ואפי' לעלייה אחרת הפתוחים לבית בנקב שיש בו טפח על טפח ובית לאותו בית עד עולם כ"כ הרי"ף והרא"ש בהל' טומאה והוא פשוט בכמה מקומות ומבואר בפ"ג ופ"י דאהלות : ומ"ש ואם סתם הנקב מותר לו ליכנס לבית האחר כ"כ הרי"ף והרא"ש והוא פשוט ומ"ש וה"מ שסתם כל הנקב אבל אם לא סתם כולו אלא מיעטו מטפח אם נתנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה וכו' כ"כ התוס' בפ"ב דבתרא (כ.) אהא דמשמע התם דחזי ליה ולא מבטל ליה לא ממעט בחלון והקשו דהדר קאמר התם האי חבית ה"ד אי דפומה לבר היא גופה תיחוץ אלמא דחבית חייצא אע"ג דלא בטיל ליה וכן משמע בשילהי שבת ונראה לר"י וי"ת דכל היכא דאין סותם כל הנקב אלא ממעטו מטפח בעי ביטול אבל היכא דסותם כל החלון לא בעי ביטול וכ"כ הרא"ש בהל' טומאה בשם ר"י וכתב דהכי משמע מלשון הרי"ף שכתב ואי סכר לכוותא בעצים או באבנים או בכל דבר שאין מקבל טומאה איפסיק ליה טומאה ושרי לכהנא למיעל להוא ביתא וסכר לה כוותא משמע שסתם הכל. וכתבו ע"ש התוס' בשם רבינו שמואל דכלי עץ שאינו מקבל טומאה כגון העשוי לנחת (כדאיתא במגילה כו:) לא בעי ביטול ומדברי הרא"ש משמע דאף כלי עץ העשוי לנחת בעי ביטול אם אינו סותם כל החלון (א) : **כתוב** בת"ה סימן רפ"ה כהן שוכב על מטתו ופשט בגדיו כדרך העולם ופתאום קראו לו ואמרו מת באהל צריך הוא לקפוץ ערום ממש ולרוץ חוץ לאהל כדי שלא ישהא בטומאה או שרי משום כבוד הבריות לשהות באהל עד שילבש מקצת בגדים תשובה יראה דמשום כבוד הבריות לא נעשה שום איסור דאורייתא כדאיתא בהדיא בפרק מי שמתו (יט:) ושיהוי בטומאת אהל המת לכהן איסור דאורייתא הוא כדאיתא בהדיא בסמ"ג וכדמוכח נמי באשיר"י פ"ב דכתובות אמנם אותם שקוראים לכהן לצאת יזהרו בתחלה שלא יגידו לו מיד שמת מת באהל אלא יקראו לו בסתם לקום ולצאת אליהם וכשילבוש יגידו לו ובדרך זה שרי משום כבוד הבריות ואף ע"פ שמניחים אותו שוהא בטומאה הואיל והוא לא ידע ושוגג הוא שרי (ב) : **כתב** בכתבי מה"ר איסרלן סימן כ"ד אשר דרשתני על אשר מחמירים הכהנים שלא לצאת בשערי החצרות והעיר ושער ב"ה עד שעבר המת חוצה לאותה שערים ופתחים משום דסוף טומאה לצאת כדתנן בפ"ק דאהלות המת בבית וכו' ובפ"ק (י.) ובתרא דביצה (לז.) ובפרק הדר (סח.) מייתי לה וכתבת דמקרוב בא מנהג זה דע כי לא מקרוב בא כי זה קרוב לט' שנה שהיה היום הנועד באהרפל"ט והיו שם ה' זקנים וגם נתחדשו אלו הדברים וגם נמצא בנימוקי שנתחדשו לפני מה"ר שלום שמה"ר מאיר סג"ל אסר לכהנים שיצאו דרך שער העיר שסוף המת לצאת שם עד לאחר שעבר המת חוצה

אבל

דרכי משה

שעא (א) ז"ל המרדכי ריש פרק לא יחפור והחלון העשוי להשתמש ששיעורו בפותח טפח וכשיתמעט מטפח אפילו כל שהוא אינו מביא הטומאה ואם עשוי לאורה ובידי אדם שיעורו כמקדח הגדול שבלשכה והוא יותר על סלע סתם ואינו מתמעט בכ"ש אלא עד שלא ישאר רוב אצבעיים על רוחב גודל ומאור שלא נעשה ע"י אדם כגון חררוהו רמשים או שרצים שיעורו כראש כל אדם חישב עליו למאור שיעורו כמלא מקדח לתשמיש שיעורו פותח טפח ואם הוא חלון שאינו עשוי לא לאורה ולא להשתמש אלא לאויר לשמור גנות ופרדסים שיעורו כמלא מקדח בינוני עכ"ל ועיין ברמב"ם הלכות טומאת מת כתב בהג"ה אלפסי דף שנ"ז ע"א פרק בני העיר ב"ה שהוא פתוח לבית שמת שם אסור לכהנים ליכנס שם ולהתפלל עד שיעשה מחיצה לפני הפתח ואם העמידו שם תיבה של ספרים אינה חוצצת שפעמים מטלטלת עם הספרים והרי היא מקבלת טומאה וכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה עכ"ל וכן מבואר במסכת אהלות ובהל' טומאה להרי"ף והרא"ש והרמב"ם שאינו חוצץ בפני הטומאה כל דבר המקבל טומאה וכ"ה מבואר במרדכי ריש לא יחפור וכתב עוד שם הא דמקרי סתימה דהיינו כשיוכל לעמוד שם בחלון בלא סמיכת דבר אחר ואם לאו אינו חוצץ מיהו מירוח בטיט אינו צריך עכ"ל בב"י דף שנ"א בה' טומאה להרי"ף במשנה דאהלות משמע דאם גגין זו למעלה מזו ואם היו הגגין שוין היו נוגעים אמרינן חבוט רמי עכ"ל. כתב מהרי"ו בפסקיו (סימן ל"ג) דאם היו הגגין סמוכין זו לזו בפחות מג' לא אמרינן לבוד לענין טומאה עכ"ל ופשוט הוא דלא אמרינן לבוד להחמיר : (ב) וכ"ה לעיל סימן ש"ג לענין כלאים ובתשובת מהרי"ל סימן ס"ס פסק דאם הכהן ישן

צריך

דרישה

סי' שע [א] ומ"מ (אסור לכנוס כו' ובמרדכי פ' אלו מגלחין דף תכ"ג ע"ג כתב גם כן לאיסור ושבה"ג התיר ותמה עליו ומ"מ כתב שהמנהיג היתר בגוסס לא הפסיד עכ"ה) :

סי' שעא [א] כך אסור לכנוס תחת האהל שהמת תחתיו כו' כתב בת"ה סימן רפ"ה וכהן ששכב ערום באהל עם המת ולא ידע אין להגיד לו אלא יקרא סתם שיצא כדי שילבש תחלה דהואיל ושוגג הוא התירו לו משום כבוד הבריות (וכן הוא לעיל סימן ש"ג לענין כלאים ע"ש עכ"ה) אבל אם הודיעו לו צריך לקפוץ ערום דמשום כבודו לא התירו איסור דאורייתא כ"א בארץ העמים או בית הפרס שהוא טומאה דרבנן עכ"ל (ובתשובת מהרי"ל סימן ס"ס דאם הכהן ישן צריך להקיצו כדי שיצא מן האהל עכ"ה) וכן ב"י הביאו בזה הסימן רמ"א בסימן שע"ב : אשת כהן מעוברת מותרת לכנוס באהל המת רוקח דספק ספקא הוא ספק נפל ספק נקבה מ"ו : (אלא מיעטו מטפח כו' ז"ל המרדכי ריש לא יחפור חלון העשוי לתשמיש שיעורו בפותח טפח ומיעוטו בכל שהוא ואם עשוי לאורו ובידי אדם שיעורו כמקדח הגדול שבלשכה

והוא

פרישה

שמיסך על המת דיכול לעמוד תחת הענפים שאינם מאהילים על המת דהרי כאן לא אסר לעמוד תחת האילן אלא מטעם דאינו ידוע תחת איזה וק"ל : (ג) וכל ארץ העכו"ם כו' מפני שהעכו"ם קוברים מתיהם בכ"מ ואיכא למיחש שמא יגע ברגליו בבשר המת או בעצם וכתב מ"ו ז"ל פי' בזמן שהיה א"י בטהרה אסור לכהן לילך מא"י לארץ שהוא ח"ל וק"ל עכ"ל :

סי' שע (א) מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה נלע"ד דה"ט דבעינן רוב בשר דאל"כ תחזור להעלות ארוכה א"כ לפתות לא מחשב נבלה דוגמת עצם ירך הבהמה שנשברה כמ"ש בסימן נ"ה דבעינן שיחזור סביב שלם רוב עביו ורוב הקיפו ושם דלענין טריפות בעינן שיחזור ברוב וכאן במאלה דסגי דלא לקרי נבילה : (ב) וכן מי שנקרע מגבו כדג אבל מלפניו לא אע"ג דקי"ל כקרעה כרס הסילון נעשה טרפה אבל נבלה לטמא עדיין לא הוי כ"י : (ג) ומ"מ אסור לכנוס לבית שיש בו גוסס פי' אע"פ שטומאה אין כאן חילול יש כאן (וקאי כמ"ש לא יטמא בעל בעמיו להחלו עכ"ה) אשיר"י דהל' קטנות סוף הל' טומאה ע"ש :

סי' שעא (א) ואם סתם הנקב מותר ודוקא בדבר שאינו מקבל טומאה :

סבית

בפני הטומאה שלא תעבור ואם לאו אינו ממעט **ארובה** שבין בית לעלייה ואין בה פותח טפח וכזית מהמת למטה בבית כנגדה (ב) [ב] הבית טהור ועלייה טמאה (ג) ב' חדרים פתוחים לבית ובכל אחד חצי זית מהמת ודלתותיהן נעולין (ד) הבית טמא והם טהורים ואם נפתחו גם הם טמאין (ה) החצר המוקפת זיזין ואכסדראות וטומאה באחד מן הבתים (ו) [ג] אם כל פתחי הבית והלונות

אבל כתב ג"כ שמה"ר שלום לא חשש לאיסור זה וכ"כ נמי דלא נהגו ליזהר בגבולינו בזה ונראה הטעם כיון דפירש"י פרק הדר דמה שטמא הפתח שסוף טומאה לצאת תשם אע"פ שאינו תחת אהל המת הל"מ הוא ואין טעם בדבר נוכל לומר כיון דהילכתא בלא טעמא הוא הבו דלא לוסיף ונימא דכך הוא הלכה דוקא באותו פתח שמוציאין אותו תחלה מתוך האהל אל חוץ האויר הואיל ובאותה יצאה נטהר האהל יאמר הלכה שאותו פתח יטמא ולא מכאן ואילך ותו דמאן לימא לן דהך טומאה דסופה לצאת הוי טומאה שהנזיר מגלח עליה ובסמ"ק מסיק דהיא תוספתא מתרצתא הוא דעל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה ודלא כמו שכתבו התוספות פ"ק דכתובות (דף ד:) בשם ר"ת דשבשתא הוא אמנם עיין באשיר"י בהל' טומאה משמע דכהן מוזהר כה"ג ע"ש דאיפשר יש לחלק מ"מ הואיל ורבנן קשישי חששו לאיסור זה הלילה להפליג דבריהם והמחמירים כמותם לשנות מנהג המיקל נמי לאו שפיר דמי אמנם להחמיר בבית של נדוק הדין נראה דיפה כתב דאין להחמיר בו כלל דאדרבא אותו פתח בא לטמא את האהל ואמרינן אין דנים ק"ו מהלכה עכ"ל והכלבו כתב מעשה בא לפני הר"ש על ב' בתים שהיו זו לפנים מזו והיה חצר אחד ביניהם והיה המת בפנימי ושאלו אם היה מותר להיות בחיצונה והיה רוצה הרב לאסור משום סוף טומאה לצאת בעד החיצונה ה"נ אמרינן גבי זיז שלפני הפתח שטמא בשביל זה ויש שרצו להקשות לו היאך יכול לעבור כהן דרך פתח בית הקברות דכמו כן איכא סוף טומאה לצאת ואינה קושיא דשמא לא יוציאו דרך שם אלא יקברנו ר"י מאויר"א הראה לה"ר נתנאל שאין כהן מוזהר על סוף טומאה לצאת ואפילו תחת הזיזין ועל אסקופת הפתח יכול לעמוד ובלבד שלא יהא שם חור פותח טפח להביא את הטומאה ע"כ וכתוב ע"ש בספר היראים כתיב חרב הרי הוא כחלל ואפי' נטמאת באהל המת וכ"ש אם נגע בו הילכך צריכים הכהנים ליזהר שלא ליטמא לחרב שנטמאת למת בין במגע בין באהל ע"כ (ג). וכתוב ע"ש כהן שנכנס בבית הקברות או באהל המת בשגגה ואחר שידע התרו בו וקפץ ויצא פטור ואם שהה כדי השתחואה לוקה עכ"ל וכ"ל דהאי לוקה לאו מדאורייתא הוא דהא לאו שאין בו מעשה הוא. וכתב ע"ש כהן שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופתח המעזיבה איבעיא לן אי צריך שהייה למלקות ולא איפשיטא ויש אומרים דמלקות ליכא דבשהייה לית בה מעשה ע"כ: **ארובה** שבין בית לעלייה ואין בה פותח טפח וכו' כמה דינים מחולקים יש בענין ארובה שבין בית לעלייה כמבואר במשנה דאהלות ולא כתב רבינו מכולם אלא דין זה לפי שהוא דבר חידוש שמותר ליכנס לבית שהמת בתוכו ואסור ליכנס לעלייה שאין המת בתוכו ונמשך אחר הרא"ש שכתב בלשון הזה וזימנין דמחית מיתא בביתא ושרי ליה לכהנא למיעל לביתא ואסור למיעל בעילייתא ומשכחת לה בכזית מן המת הנתון תחת ארובה שאין בה פותח טפח דטומאה בוקעת ועולה ונכנסת לעליה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואע"פ שאין בארובה פותח טפח אבל אין חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה פותח טפח ודבר זה מפורש בפ"י דאהלות במתניתין דאין בארובות פותח טפח:

שני חדרים פתוחים לבית ובכל אחד חצי זית מהמת וכו' גם דין זה כתב מבין כל שאר דינים השנויים במס' אהלות לפי שהוא דבר חידוש וז"ל הרא"ש וכן לפעמים בשני בתים זה לפנים מזה וטומאה בפנימי ואין טומאה בחיצון ומותר כהן לעמוד בפנימי אצל הטומאה ואסור ליכנס לחיצון כגון שני חדרים הפנימים הפתוחים לבית ובכל אחד מהם כחצי זית מן המת ודלתות החדרים נעולות וכהן באחד מהן טהור כיון דאין בו אלא חצי זית אבל לבית אסור לכהן ליכנס שם דסוף טומאה לצאת ורואה אני כאילו ב' החצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהן נעולות ודבר זה מפורש במשנה אחרונה בפ"ח דאהלות: החצר המוקפת זיזין ואכסדראות וטומאה באחד מן הבתים וכו' כתב הרי"ף בהלכות טומאה והיכא דאיכא דרתא דמוקפת זיזין א"נ מוקפת אכסדרא והוה מיתא בחד ביתא מהנך בתי דההוא דרתא אסור לכהנא למיעל תותי הנהו זיזי דמד' רוחי דרתא או הני אכסדרא אבל ודאי אי הוי מיתא תותי הנהו זיזי או גו אכסדרא שרי ליה לכהנא למיתב בגו ביתא שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה ליכנס כדתנן [בפי"ד דאהלות] זיז שהוא סובב את כל הבית ואוכל בפתח ג' אצבעות טומאה בבית כלים שתחתיו טמאים טומאה תחתיו ר"א מטמא את הבית ורבי יהושע מטהר וכתב עליו הרא"ש וז"ל ולדברי הרי"ף מיירי שדלת הבית נעול וכה"ג אמרינן בכל דוכתי באהלות סוף טומאה לצאת ולא מהניא נעילה כיון דאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך שם חזינן לטומאה כאילו הוא כבר שם ואילו היו הדלת פתוח היתה הטומאה נכנסת מן האכסדרא לבית כדתנן פ"ו דאהלות קוברי המת שהיו עוברים דרך אכסדרא.וכו' ותימא למה הביא זו המשנה על סוף טומאה לצאת כמה משניות היה יכול להביא שהן פשוטות יותר מזו וגם בכל המשניות כתוב טומאה בבית כלים שתחתיו טהורים ופירשו רבותינו ז"ל לפי שאין אוכל בפתח טפח אינו מביא את הטומאה שתחתיו

בחלונות בסירוג בקליעה אע"פ שיש ביניהם אויר כיון שאין שם פותח טפח אף באחד מן הנקבים ה"ז חוצץ ולא יצטרפו נקבי הסריגות לפותח טפח וכן פסק הרמב"ם ספי"ג מהל' טומאת המת וכ"כ הסמ"ג בעשה סוף סימן רל"א ועיין בפרק העור והרוטב דף קכ"ה כתב ב"י ע"ש הכל בו כהן שנכנס בבה"ק או באהל המת בשגגה ואחר שידע התרו בו ויצא פטור ואם שהה כדי השתחויה לוקה עכ"ל ונראה לי דהאי לוקה לאו מדאורייתא הוא דהא לאו שאין בו מעשה הוא עכ"ל ב"י משמע דס"ל דהיכא דעביד מעשה לוקה אף בזמן הזה אבל הסמ"ג בעשה סוף סימן רל"א כתב וז"ל מצאתי בשם רבינו יעקב שבזמן הזה כהן המטמא בבה"ק אינו לוקה כיון דאינו מרבה טומאה עליו כיון דמי חטאת אינה נוהגת בזמן הזה ומביא ראיה על זה ע"ש:

כתב הרוקח אשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באהל המת עכ"ל והטעם דס"ס הוא ספק נפל ספק נקבה: **ארובה** שבין בית לעלייה וכו' משנה פרק עשירי דאהלות והביאו הרא"ש בהל' טומאה לפי שהוא דבר חידוש ליכנס בבית שהמת בתוכו ואסור ליכנס לעלייה שאין המת בתוכו והטעם דטומאה בוקעת ועולה ונכנסת לעלייה הואיל שהיא מונחת תחת הארובה אף על פי שאין בה פותח טפח ואינה מתפשטת לצידי הבית הואיל שיש מקום לטומאה לעלות בארובה שכנגדה אבל אינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה טפח שאם היה בה טפח חשבינן בית ועליה כמו חדר א': שני חדרים וכו' משנה אחרונה דפרק שמיני דאהלות והוא ג"כ דבר חידוש הביאו הרא"ש והטעם דכיון דהדלתות נעולות אין הכהן העומד בפנימי אצל חצי זית נטמא ממנו אבל לבית אסור לכהן ליכנס שם דסוף טומאה לצאת ורואה אני כאילו שני חצאי זיתים מונחים בבית ואין לומר שחוזרת הטומאה ונכנסת מן הבית לחדרים כיון שדלתותיהם נעולות ואם נפתחו גם כן הם טמאות דחוזרת הטומאה מן הבית לחדרים מיהו אין זה אלא כששני חדרים כל אחד פתחו פתוח לבית בפני עצמו אבל כשהם זה לפנים מזה אף ע"פ שהכהן העומד בחדר הפנימי אצל חצי זית אינו נטמא ממנו מ"מ אסור לכהן לעמוד בחדר החיצון שהרי הטומאה שבחדר הפנימי סופו לצאת דרך חדר החיצון ורואה אני כאילו ב' חצאי הזיתים מונחים בחדר החיצון ונטמא הכהן אע"פ שדלתותיהן נעולות כדאמרי' גבי בית דמ"ש בית מחדר: החצר המוקפת זיזין וכו' משנה פי"ד דאהלות ומביאו הרי"ף ועל פי פירושו של הרא"ש דאם כל הפתחים והחלונות של הבית שהטומאה בתוכו נעולים טומאה יוצאה לתחת הזיזין והאכסדרות והכלים שתחתיהם טמאים ואם נפתח מאותו בית פתח או חלון לצד אחר שלא לצד החצר ואותם של צד החצר כולם נעולות סוף הטומאה לצאת לצד האחר ואין הטומאה יוצאה לתחת הזיזין ואם נפתח ג"כ א' מפתחי הבית והחלונות שהטומאה בתוכו לצד הזיזין הטומאה יוצאה לתחת הזיזין דאע"פ שפתוח ג"כ לצד אחר שלא לצד החצר אפ"ה תלינן דסוף הטומא' לצאת דרך החצר שהוא פתח הרגיל לכניסה ויציאה. ומ"ש וכן אם טומא' תחת הזיזין נכנסת מתחתיהן לבית כלומר כאן כשהפתח של הבית פתוחה אין חילוק בין שהטומאה בבית ובין שהטומאה תחת הזיזין דכשם שנכנסת מן הבית לתחת הזיזין כך נכנסת מתחת הזיזין לבית מה שאין כן כשכל הפתחים והחלונות נעולים דאיכא חילוק דכשהטומאה בבית נכנסת מן הבית לתחת הזיזין מטעמא דסוף הטומאה לצאת אבל אם הטומאה תחת הזיזין אינה נכנסת מתחת הזיזין לבית כיון שהכל נעול שדרך טומאה לצאת ואין דרכה ליכנס וכמ"ש הרי"ף והרא"ש. וכן הרבה וכו' כצ"ל ור"ל כי היכי דאמרינן שהטומאה נכנסת מתחת הזיזין לבית כשהפתח פתוח ה"נ יוצאה מן הבית לתחת בליטת הגגין ואח"כ נכנסת מתחת הבליטה לבתים אחרים שפתחיהן פתוחים. אבל מ"ש בכל ספרי רבינו לכן הרבה גגין וכו' אינו מתוקן דמאי אולמיה דהאי מהאי שאומר לכן אלא ט"ס הוא וצ"ל וכן. וכן כתב בדברי הרא"ש לשם וכן הרבה גגין ואכתי איכא לתמוה על מ"ש רבי[נו] אם כל פתחי הבתים והחלונות נעולים וכו' הלא לדין זה אין אנו צריכין אלא שכל פתחים וחלונות של הבית שהטומאה בתוכו נעולין ואע"פ דשל שאר הבתים פתוחים וכן בדברי הרא"ש כתוב ומיירי שדלת הבית נעול וכו' ואילו היה הדלת פתוח היתה הטומאה נכנסת מן האכסדרה לבית כו' ואפשר שגם זה בדברי רבינו ט"ס הוא וצ"ל כל פתחי הבית וכו' א"נ יש ליישב דלהכי כתב רבינו כל פתחי הבתים נעולים משום דבכה"ג אמרינן טומאה יוצאה מן הבית לתחת הזיזין מטעם דסוף טומאה לצאת אבל טומאה תחת הזיזין אינה נכנסת לבתים דאין סוף טומאה ליכנס

דרכי משה

צריך להקיצו כדי שיצא מן האהל וכתב עוד שם דאין הכהנים יכולין לכוף לקרובי המת שיוציאוהו מביתו כדי שיוכלו הם ליכנס למקומן אם לא במקום שיש מנהג להוציא כל המתים ומשמע דבכה"ג דאיכא מנהג אז אפילו בשבת שרי לטלטולי' ע"י נכרי משום כבוד הכהנים וע"ש: (ג) ובתשובת הרשב"א סימן תע"ו דזה דעת רבותינו הצרפתים דאילו לדעת הראב"ד אין

פרישה

(ב) הבית טהור והעלייה טמאה לפי שהטומאה עולה כנגדה מאחר שהיא מונחת תחת הארובה (פי' והוי כאילו אין הבית מאהיל על הטומאה שהרי אין אוהל עליה) ואין לה כח לירד ולהחזיר הטומאה לבית מאחר שאין בה פותח טפח כך פי' הרא"ש בה"ק מ"ו וא"ת אכתי ליטמא כל הבית מכח שסוף הטומאה לזוז משם מכנגד הארובה להוציאה מהבית וכמ"ש רבינו אח"כ וי"ל דיכול להוציא הטומאה דרך הארובה שהיא כנגדה ולעולם לא יאהיל הבית על הטומאה וא"ת למה סתם רבינו י"ל כמ"ש בדרישה ויותר נראה דלא אסרו משום דסופו טומאה לצאת כ"א במקום שיש שם טומאה אלא שאינו ביחד כמו בשני חדרים דבסמוך משא"כ כאן דכשהטומאה תחת הארובה דאין שם טומאה בבית שלמטה ועד"ר: (ג) שני חדרים כו' ודלתותיהן נעולים נראה דלרבותא דטומאת הבית נקט נעולים שניהן דלענין שהם טהורים בנעילת חדר אחד מהן סגי וק"ל והיותר נראה דמש"ה נקט שניהן נעולים דאם היה אחד פתוח היה טמא כמו שטמא הבית משום דסוף טומאה לצאת: (ד) הבית טמא והם טהורים הואיל ואין בכל אחד אלא חצי זית שהוא חצי שיעור והבית טמא דסוף הטומאה לצאת שם ורואה אני כאילו שני החצאי זיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהן נעולים וכתב רבינו שני אלו הדינים לאשמועינן חידוש גדול שהחדר שהמת שם טהור ובמקום שאינו הוא טמא: (ה) החצר המוקפת זיזין כו' פי' בתי החצר הם המה דפנות החצר סביב ולפניהם הם הזיזין והאכסדראות סביב לצד החצר ולא לצד השני דהיינו אחורי החצר ולכל בית יש ב' פתחים אחד פתוח לחצר ואחד לצד השני לאחורי החצר למבוי אשר אין שם זיזין וזו"ק: (ו) אם כל פתחי הבתים והחלונות כו' בהל"ק דהרא"ש כתוב אם כל דלתות הבית נעולות כו' והוא הנכון שט"ס יש בדברי רבינו וצריך להיות אם כל פתחי הבית והחלונות כו' או י"ל שרבינו לא דקדק בלשונו הואיל שאין חילוק בין אם הם כולם נעולים או מבית זה שהמת בתוכו ועיין בדרישה וה"מ דרבינו לא איירי כאן מטומאת הבתים אלא שהטומאה נכנסת תחת כל הזיזין והאכסדראות אם לד רביתא במה שהן נעולים דל"מ אם כולן פתוחין דאז גם הבתים טמאים ואז אין חידוש כ"כ במה שגם הזיזין טמאים כו' וזהו דוקא דכא אין הבתים נטמאים אלא מכח הזיזין ואפשר

דס"ל

דרישה

והוא יותר על סלע סתם ואינו מתמעט בכ"ש אלא עד שלא ישאר רוס אצבעיים על רוחב גודל ומאור שלא נעשה ע"י אדם [ר]ק [כ]ון הרוצה שראים שיעורו כהאם [כ]ל אדם היושב עליו למאור שיעורו כמלא מקדח לתשמיש שיעורו פותח טפח ואם הוא חלון שאינו עשוי לאורה ולתשמיש אלא לאויר לשמור גנות ופרדסים שיעורו כמלא מקדח בינוני עכ"ה): [ב] הבית טהור והעלייה טמאה לפי שהטומאה עולה כנגדה כו' וא"ת אכתי לטמא כל הבית מכח שסוף הטומאה לזוז משם מכנגד הארובה להוציאה מהבית וי"ל בדוחק דמיירי שפתח הארובה הוא בקצה הבית בתוך אצל הפתח באופן שהוא מוציאה מיד ואין הבית מאהיל עליו וא"ל מאי פסקא ולמה סתם רבינו וי"ל דרבינו לא נחית בדין זה לאשמועינן דין טומאה סופו לצאת מאי כדון ביה דזה אשמועינן בבבות שאחר זה הדין וכאן לא אתא אלא לאשמועינן דבר חידוש דמצינו דמקום שהטומאה מונח בו הוא טהור ומקום שאין הטומאה מונח בו טמא ממנו והראיה דרבינו לא בא לאשמועינן כל דיני שטומאה סופו לצאת שהם הרבה כמ"ש ב"י אלא דין זה ודין שאחר זה משום חידוש הנ"ל וא"ת אכתי הו"ל שתחת הפתח שיוציאו ממנו הוא טמא משום שסופו לצאת. י"ל שזה תלוי במה שנסתפק מהרא"י אם שער העיר שסוף הטומאה לצאת משם הוא טמא. והשתא דאתינא להכי י"ל דגם אם הכזית מהמת מונח נגד ארובה דאף שסופו להוציאה דרך הבית מ"מ כיון שעתה אינו באותו אהל יש לדמות לשער העיר ואינו דומה לשני חצאי כזית מתים המונחים בשני חדרים שאחר זה דשם מטעם דמשום מונחים באותו אוהל ועיין בב"י שמאריך בדין טומאה סופו לצאת: [ג] אם כל פתחי הבתים והחלונות כו' קשה למה תלה הדבר בכל הפתחים הא אין הדבר תלוי אלא בפתחים וחלונות של אותו בית שהמת בתוכו דאם הוא סתום מב' הצדדים אמרינן שמא סוף הטומאה לצאת דרך פתח שבתוך החצר וה"ה אם הוא פתוח משני הצדדים אבל אם אינו פתוח אלא הפתח של צד חוץ ולא לצד החצר כל הנשארים טהורים אף אם פתחים וחלונות של שאר בתים פתוחים י"ל כן גם קשה מ"ש אח"כ ז"ל ואם נפתח ג"כ אחד מהן לצד הזיזין הטומאה יוצאת מתוך הבית ותחת הזיזין למה תלה בפתיחת אחד מהן הא הכל תלוי בפתיחת אותו דלת שהטומאה תוכו דוקא אבל בה"ק דהרא"ש כתוב אם כל דלתות הבית כו' כמ"ש בפרישה

ועיין

והחלונות נעולים (ו) [ד] טומאה יוצא לתחת הזיזין ואכסדראות ואם נפתח חלון או פתח מצד האחד ואותו של צד החצר כולן נעולות אין הטומאה יוצאה לתחת הזיזין ואם נפתח ג"כ אחד מהן לצד הזיזין הטומאה יוצאה מהבית לתחת הזיזין (ח) וכן אם טומאה תחת הזיזין נכנסה מתחתיהן לבית (ט) [ו] וכן אם הרבה גגין בולטין למעלה על פתחי הבתים וטומאה באחד מהבתים [ס] כל הבתים שפתחיהן פתוחים טמאים (י) [ז] אסור לקרב תוך ד' אמות של מת או תוך ד"א של הקבר בד"א שאין הקבר מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים אבל אם הוא מסוים במחיצות גבוהות י' (ד) או בחריץ עמוק י' א"צ להרחיק ממנו אלא ד' טפחים:

אע"פ

יכנס כיון שכולם נעולים ואם לא היו כולם נעולים השתא אף כשהטומאה תחת הזיזין נכנסת לאחד הבית שאינו נעול ומטמא הכלים שבתוכו ועוד י"ל דה"ק כשכל פתחי הבתים נעולים טומאה יוצאה לתחת הזיזין והכלים שתחת הזיזין בלבד טמאים אבל הכלים שבתוך שאר הבתים כולם טהורים כיון שכולם נעולים אבל אם היה מקלת הבתים פתוחים היו טמאים גם אותם הכלים שבאותן הבתים הפתוחים כי הטומאה יוצאה לתחת הזיזין כיון שסוף הטומאה לצאת ואח"כ יוצאה מתחת הזיזין ונכנסת לבתים הפתוחים וכדרך שכתבתי בסמוך בגגין הבולטין. ודין סוף טומאה לצאת דרך שער העיר עיין בכתבים דמהרא"י סימן כ"ד ומביאו ב"י ומהרש"ל הביא בכתביו תשובת מהר"א אור זרוע וז"ל אני אומר במקום עירוב ועשו קורות שיש בהקיפן טפח ממבוי למבוי וראשי הקורות נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומאה נכנסת תחתיה הקורה מביאה את הטומאה מגג לגג ומתפשטת בכל הבתים מכאן ומכאן אם כן כשיש מת ב"מ באחד מן הבתים אין כהן רשאי להיות בשום בית אחד מן הבתים שמבואות המחוברות ע"י קורות העירוב. וזכורני כשהייתי למדין תורה בבית מורי רבינו מאיר זצ"ל והיה פתח פתוח מחצר הרב לחצר בית הכנסת ומשקוף הפתח היה מגיע מצד אחד תחת תקרת הבית שהיה בו מת ואסר מורי ר"מ זצ"ל להכהנים לצאת ולבא דרך אותו פתח כל זמן שהיה המת בבית עכ"ל. ומ"ש ועשו קורות שיש בהקיפן טפח צריך לפרש שיש בהקיפן כל כך שאם החלק יש בה רוחב טפח דהיינו שיש בהקיפו ג' טפחים כדתנן פ"ק דעירובין סוף דף י"ג עגולה רואין אותו כאילו היא מרובעת כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח אלמא דאין קורה עגולה מכשיר המבוי אא"כ יש בהקיפו ג' טפחים וכן לגבי טומאה דאין הקורה מביא הטומאה אא"כ דאיכא ברחבו טפח אם היא עגולה אינו מביא את הטומאה אא"כ דאיכא בהקיפו ג' טפחים: כתב בדינין והלכות סוף תשובת מהר"י ווייל סימן ל"ג וז"ל הר"ר יעקב מרגלית שאלני אם אמרינן לבוד גבי אהל המת כגון שני בתים הסמוכין זה לזה בגגיהן בפחות מג' טפחים ומת בא' מהם והשבתי לו דלא אמרי' לבוד והביא ראיה ע"ש: ובנימוקי יוסף כתב דבמשנה דאהלות משמע דאם הוי הגגין זה למעלה מזה אף ע"פ שאינן נוגעין אמרינן חבוט ורמי דכיון שאם היו שוין היו נוגעין זה בזה אף עכשיו שאינן שוין חשבינן להו כאילו היו שוין ונוגעין זה בזה וכל זה הביאו בהגהת ש"ע. ונראה ודאי דאפי' היה גג העליון הרבה למעלה מג"ט כיון שיש בגגו טפח אמרינן חבוט ורמי אפילו ביותר משלשה טפחים כדאיתא פ' הישן והא דאיתא פרק קמא דעירובין [דף ט'] גבי כעין שתי יתידות עקומות דלא אמרינן חבוט ורמי אא"כ בגבוה פחות מג"ט כבר פי' התוספות לשם דל"ק מידי ע"ש כתב בתשובת מהרי"ל סימן ס"ה הכהנים אינן יכולין לכוף לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שיהיו רשאים ליכנס לביתם אם לא במקום שדרך להוציא כל המתים משום דכיון דכך רגילין להשהותן מפני כבודם לשמע עליו רבים או לטהרו בביתו לא מצינן למיכפייה לזלזל בו כנגד המנהג ונראה לפי זה דאם הוא נפל דליכא משום כבודם כופין אותו להוציאו ממקומו כדי שיכנסו לביתם דעל המזיק להרחיק את עצמו: אסור לקרב תוך ד' אמות וכו' מימרא דרבי יוחנן משום רשב"י בפרק משוח מלחמה [דף מ"ד] ועל פי דברי הרא"ש בהל' טומאה וע"ש ומיהו דוקא כשהמחילות הם סתומים מכל צד או אפי' היה שם פתח אלא שנסתם וניטלו פלימיו הו"ל קבר סתום ומטמא כל סביביו עד ד' טפחים וא"צ לאסור לנגוע בכותליו אבל אם יש לו פתח שלא נסתם או אפי' נסתם ולא ניטלו פלימיו א"צ להרחיק כלל ומותר אף לנגוע בכותליו וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קל"ו דבית שיש בו מת מותר ליגע בכותליו אם אין שום דבר מאהיל עליו דלא הצריכו כלל הרחקה בבית שיש בו מת כשיש בו פתח וכך פסק בהגהת ש"ע והא דכתב רש"י ז"ל פ"ק דב"ב [דף י"ב] ובפרק חבית [דף קמ"ו] דאף בבית סתום אם פרץ פלימיו ומת בתוכו תוספת ד' אמות סביביו והתוס' הסכימו לדבריו וס"ל דאף על גב דבקבר אי סיימי מחילתא לא מיטמא אלא עד ארבעה טפחים אפ"ה במת לא חילקו חכמים ועוד דאף בבית מטמא הנוגע בכתלים מדברי הרא"ש ורבינו משמע דאינו מחלק בין קבר למת וסגי בד' טפחים אף במת וקבר סתום מיהו נ"ל דאין להקל אלא צריך להרחיק ד' אמות כמו שפירש"י ודו"ק:

אע"פ

תחתיו והא דמטמא ר"א את הבית כשהטומאה תחתיו אע"ג דלית בה פותח טפח ר"א לטעמיה דמטמא בכזית טומאה מודבק לאסקופה בפ"ב דאהלות דבקל מביא את הטומאה לבית ומסקנא דמילתא הכי אם כל דלתות הבית נעולות וחלונות נעולים טומאה יוצאת מן הבית לתחת הזיזין ואכסדראות: (ב"ה) ואם דלת החצר פתוח טומאה יוצאת מהבית לתחת הזיזין: ואם נפתח דלת לצד אחד או חלון שיש בו ד' על ד' והדלת של החצר נעול אין הטומאה יוצאה לתחת הזיזין ואכסדראות ונכנס מתחת לבית וכן גגין הבולטין למעלה חוץ ע"פ בתים הרבה וטומאה באחד מהבתים כל הבתים שדלתותיהם פתוחות טמאים כי הטומאה מתפשטת תחת בליטת כל הבתים ונכנסת לבתים דרך פתחם עכ"ל:

אסור לקרב תוך ד"א של מת או תוך ד"א של קבר בד"א שאין הקבר מסויים במחילות וכו' פ' משוח מלחמה [מד.] א"ר יוחנן משום רשב"י מת תופס ד"א לטומאה ותנא תונא חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיש בה ד"א דברי ב"ש ב"ה אומרים ד' טפחים בד"א שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ד"א וה"מ חצר הקבר דמסיימי מחילתא אבל מת דעלמא תפוס וכתב הרא"ש בהלכות טומאה מכאן כתב ה"ר יונתן והוא דליכא גדר גבוה עשרה טפחים או חריץ עמוק י' טפחים בינו ובין המת שאם היה לו כן כיון דאיכא הכירא לא גזרו ביה רבנן ודוקא מת שלא נקבר אבל נקבר לא תפוס ד"א דהא בציון משהו סגי עכ"ד ואינם מחוורים אלא קבר של בנין במחילות מסויימת סגי בהרחקת ד' טפחים אבל קבר שאין מסויים במחילות י' טפחים צריך הכהן להרחיק ממנו ד' אמות ומה שהביא ראיה מציון איכה ראיה דאמרינן בפ"ק דמ"ק [ה.] דאין מציינין אלא על דבר המטמא באהל אבל על הרחקה שגזרו חכמים לא הצריכו ציון כדאמרינן התם אין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד א"י עכ"ל: **כתב** המרדכי מסכת מ"ק (ה) והג"מ בפ"ב שהשיב הר"מ על מת המונח בספינה שאם היא קטנה שמתנדנדת כשדורכין בה אסור לכהן ליכנס בה דה"א שלא יסיט הטומאה כדתנן בפ"ב דמסכת זבין (ו) אבל אם היתה ספינה גדולה שאינה רועדת כשדורכין בה מותר ליכנס בה ובלבד שלא יכנס ויתקרב אצל המת תוך ד"א והג"מ כתבו תשובה זו בפ"ב מה' אבל וכתבו עליה אבל הר"מ כהן התיר בין ספינה גדולה בין ספינה קטנה רק שלא ישב בד"א המת כדמשמע התם שכל אותם שאומר שם טמאים היינו לתרומה אבל לטהרות טהור א"כ אין כאן טומאה כלל דאורייתא ואין כאן אזהרה לכהן וכן הורה הריב"ס הלכה למעשה עכ"ל. והרשב"א כתב בתשובה סימן תקכ"ב כדברי הר"מ שאם היא מכרעת מחמת האדם אסור לכהן ליכנס בה ולענין הלכה כיון דהרשב"א והר"מ מסכימים לאסור הכי נקיטינן: (ב"ה) והריב"ש סימן שצ"ד האריך בביאור דברי הרי"ף ובסוף דבריו כתב אפשר לפרש דברי הרי"ף בשדלת הבית נעול אלא שיקשה לזה שהראיה שהביא ממתניתין דאהלות דזיז שהוא סובב אינו ענין לדבריו כלל דהתם בפתח פתוח איירי דאי בנעול אמאי נקיט ואוכל בפתח ג' אצבעות ואם הביאה ללמוד ממנה שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס הו"ל לרב כמה משניות שבמסכת אהלות ששנינו בהם כן בהדיא וצריך לדחוק ולומר שהביא את זו מפני שהענין דומה קצת בהיות החצר מוקפת זיזין או אכסדרא אבל הנכון בעיני לומר שדברי הרי"ף בפתח פתוח וכשאין הזיז או האכסדרא אוכלים בפתח כי אם ג' אצבעות דומיא דמתני' דאהלות עכ"ל:

אע"פ

דרכי משה

אין הרב מטמא באהל ועיין בזה בתו' במסכת נזיר (נג:) שהאריכו בזה: (ד) כתב בתשובת הרשב"א סימן קל"ו אם מת בבית והפתח פתוח אם אין הגג מאהיל כהן יכול לילך לפני פתח הבית ואפילו בגע המחיצות מבחוץ שרי וע"ש שהאריך בזה דינים אלו וכל שאר הל' מ"מ עיין במיימוני סמ"ג: (ה) וכ"ה עוד במרדכי פרק המקבל: (ו) וכן כל כה"ג במקום שהדבר שהולך או יושב עליו מתמוטט עד שמסיט הטומאה אסור:

ובב"י

דרישה

ועיין בב"י שמביאו: [ד] טומאה יוצא לתחת הזיזין כו' וכתב מהרא"י בכתבים סימן כ"ד שיש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם ויש מתירין והאריך וע"ש וב"י הביאו והמיקל לא הפסיד במקום שלא נהגו להחמיר וכ"כ רמ"א: [ה] כל הבתים שפתחיהן פתוחין טמאין אני אומר במקום שיש עירוב ועשו קורות שיש בהקיפן טפח ממבוי למבוי וראשי הקורות נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומאה נכנסת תחתיה והקורה מביאה הטומאה מגג לגג ומתפשטת בכל הבתים מכאן ומכאן א"כ כשמת לבר מינן באחד מן הבתים נמצא שמבוי מחוברות ע"י קורות העירוב (וכולן טמאים) וזכורני כשהייתי לומדים תורה בבית ר"מ וכו' והיה פתח פתוח מחצר הרב לחצר ב"ה ומשקוף הפתח היה מגיע מצד אחד תחת תקרת הבית ואסר מורי זצ"ל לכהנים לצאת ולבא דרך אותו פתח כל זמן שהיה המת בבית עכ"ל תשובת מהר"ר חיים א"ז סימן קס"ג מ"ו. ונלפע"ד וגם שמעתי דהיינו דוקא במחילה שיש עליה גג קטן או מחילה שמשקוף עליה רחב טפח וגם יש פתח פתוח בו לצאת ולבא דרך תוכה דנמצא שם משקוף עליו כיון שנכנסין ויוצאין דרך תוכה אבל מחילה מושכת מבית לבית ואין גג עליו וגם אין פתחים פתוח בתוך המחילה אף שהקורה המונח עליו כעובי טפח וגם גג הבתים מקצת שני לצדדיו מאהילים עליו מ"מ אינו מביא הטומאה כיון דבאמצעית המחילה אין עליה גג ולא שם תקרה כיון שאין שם פתח נקרא כסתום באמצע ואין בו כח להוליך הטומאה. וגדולה מזו כתב רבינו בסימן זה דאף דהעלייה טמאה מ"מ הבית אינו טמא אע"ג דהגג מאהיל ג"כ עליו אלא כיון דסתום (וכן בדין הרבה גגין הבולטין ופתחי הבית נעולים דהבתים טהורים) אבל לפי מ"ש בסמוך אין ראיה דהכל תלוי בגג שע"ג פתח הבית שהמת תוכו ומשם באה מהגג שלפני הפתח לצדדי הגג של אותו הבית ומשם תחת המחילה כיון שהגג עודף עליה מכל צד משא"כ דהטומאה עולה במוך המרובה ואין לה מקום לצאת מהעלייה לחזור לתוך הבית כיון שאין בו פותח טפח ודו"ק: [ו] וכן הרבה גגים בולטין למעלה על פתחי הבתים וטומאה באחד מהן כל הבתים שפתחיהן פתוחין טמאים בזה הדין תלוי הכלל של נגיעת הבתים והלכות הכהנים ללכת מבתיהן. ואני אוסיף בביאור לגלות טעות העולם שסוברין שתלוי הענין במה שגג אחד מאהיל על חבירו מן הצדדין במקום שמקורבים הבתים זה"ו משא"כ בבתים של בנין אבנים ולבנים מוקף חומה גבוהה שאז אין הגגין מצדדין מאהילים זה על זה דו"מ אלא הכל תלוי בגג שעל פתח ביתו ומאותה הגג תבא ג"כ תחת גגות הבתים הסמוכים לה וכן מבית לבית והבתים שלמטה פתוחים ואז נכנס הטומאה להבתים כולם דרך פתחיהן או אם יש חור בקיר סביב פתוח טפח וה"ה מטעם זה אף שאין הבתים סמוכים זה"ו אלא שיש מחילה ביניהם מן הצד אף שאין עליה גג קטן אם הקורה מונח עליה הוא רחב טפח דהא כשהטומאה באה מהפתח להגג והגג מקיף את כל הבית הרי הטומאה באה מתחת הגג שהוא מן הצד תחת אותה מחילה ואותה מחילה מביאה הטומאה תחת גג הבית הסמוך לה ונכנס תוכו דרך בתים או חורים. אבל כשאין גג ע"ג הבית שהמת בתוכו אף שיש לו גג מן הצד והוא מאהיל על הבתים הסמוכים לה מכל צד אין הטומאה בא שם אם נכנס קורות הבית עד הגג שאין בו פותח טפח לבית חבירו ומה שרגילין לומר אם הוא מוקף חומה גבוהה אותה חומה אין בה כ"א לענין כך שלפני הפתח או אם אין חומה גבוהה לפני פתח הבית אלא לצד שלפני הפתח הסמוך לו בצד שלפני הפתח באופן שלא יבא הטומאה מגג של מת לתחת גג שלפני פתח הבית הסמוך אף אם שמן הצד ליכא חומה מפסקת והגגים מאהילים זע"ז ל"ל בה ואף אם אין חומה גבוהה בשום בית והטומאה בא מפתח בית מת לתחת גגו ומשם מגג לגג מ"מ אם דעת הכהנים לסגור פתח בתיהן וחלונותיהם ולא לצאת מהן עד אחר הוצאת המת אין צריכין לצאת מבתיהם. וגדולה מזו עשיתי מעשה במת עמי בבית ביום השבת וליויתי להוציאו ולהניחו במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד החוץ וגם לא היה גג ע"ג המרתף והכהנים כולם נשארו בבית וכל זה נלמד מדין זה ומדין שלפניו חצר המוקפת זיזין כו' ודוק ותמצאנו אלא שיש להקשות אהכנסת המת במרתף ודלת המרתף סגור בפתח המרתף הא בעינן שיהא ביציאת הקבר פותח טפח וכמש"ר בסימן שע"ב וכתב שם דהאידנא דכולו סתום אפי' יש בו חור טפח כל כנגדו טמא מן התורה וי"ל אף שבמרתף הוא חלל גדול סביב המת מ"מ ליכא ביציאת הפתח דהמרתף פותח טפח כל זמן שהוא סגור והכהנים בבית ע"ג המרתף. מיהו אם בדלת דהפתח שבמרתף עשוי חורין כמו שקורין בל"א גיגאטר אף שאין בחור אחד טפח מ"מ כיון דיש בהצטרפות החורין יחד פתוח כמה טפחים יש לנו להקל שהוא בכלל יציאתה פותח טפח: ב' גגין הסמוכין אע"פ שאין ביניהם רק פחות מג"ט לא הוי חיבור לטומאה דלא אמרינן לבוד להחמיר (וכ"כ מהרי"ו בפסקיו עכ"ה) ואם היה זה למעלה מזה אע"פ שאינן נוגעין אמרינן חבוט רמי וכאילו נוגעין (ועיין בב"י בהלכות טומאה להרי"ף דף ע"ב ע"א עכ"ה): [ז] אסור לקרב תוך ד"א של מת או של קבר מכאן מוכח דאפי' תוך ד"א של מת המונח לפניו אסור לקרב כהן משום דתופס ד"א או משום גזירה שמא יגע במת עצמו אף שהוא מונח לפניו והכל יודעין שאסור ליגע במת מ"מ לא מחשב כמו מחילה גבוה י"ט דמועיל וכן המרדכי והג"מ כתבו דאסור וב"י הביאם ע"ש ולא כמו ששמעתי מקילין לכהן הדורש עליו לעמוד אפי' תוך ד' אמות של מת כיון שהמת מונח לפניו וניכר: פסק הר"ם על המת המונח בתוך הספינה אם הספינה קטנה שאם היתה מתנדנדת כשדורכין בה אסור לכהן לכנוס בה אבל הר"ר משולם התיר בין בספינה גדולה בין קטנה רק שלא ישב בתוך ד' אמותיו וכן הורה ר"י בר משולם היתר בין בספינה גדולה או קטנה הלכה למעשה הג"ה מיימוני ובשמחות מהר"מ ור"פ סמ"ג הלכה למעשה מ"ו וב"י פסק כה"ם שפ"א לאיסור (דהיינו כמ"ש הר"ם הנ"ל והביאו המרדכי במ"ק דף שנ"א ע"ג עכ"ה:

פרישה

דס"ל אם אחד מהדלתות או החלונות דשאר בתים היו פתוחים או אף אם היה נפתח דלת הבית שהמת בתוכו מצד השני הו"ל כאילו פתוח גם דלתות של צד החצר דכיון דנפתחו דלת דשאר בתים בצד החצר גם זה ודאי יפתח וק"ל: (ז) טומאה יוצאה לתחת הזיזין כו' דגזרו רבנן על כל המקומות דסוף טומאה לצאת באחד ואין ידוע דרך איזה יצא אבל כשאחד נפתח אמרינן שדרך אותו פתח או חלון יצא ועיין בדרישה: (ח) וכן אם הטומאה תחת הזיזין פי' ובבית פתוח: (ט) וכן הרבה גגין כו"ל וכן הוא בחשו"ר דה"ק וב"י מביאו ועיין בדרישה: (י) אסור לקרב תוך ד"א של מת כו' לפי שהמת תופס ד"א או משום שמא יגע ועיין בדרישה:

אם

שעב אע"פ שהכהן אסור ליכנס לשדה שנחרש בו קבר או לארץ העמים (א) אם צריך לילך שם (ב) לדבר מצוה כגון (ג) לישא אשה או ללמוד תורה ואין לו דרך אחר לעבור יכול לעבור דרך שם אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר וכן אבל העובר דרך שם יכול הכהן לילך אחריו לנחמו ומטעם זה קאמר בגמרא שהיו מדלגין על הקברות לילך (ד) לקראת מלכי ישראל ונכרים דכיון (ה) דרוב ארונות [יש] בהן פותח טפח (ו) אין בו אלא איסורא דרבנן ולדבר מצוה לא אסרו וזהו דוקא בימיהם שהיו קוברין (ז) בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח אבל האידנא שכולו סתום (ח) אפילו יש בו אויר טפח כל כנגדו טמא מן התורה קברי נכרים (ט) כתב הרמב"ם שמותר לכהן לילך עליהם וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה בהא איכא פלוגתא דרבוותא וראיתי להר"ם מרוטנבור"ק (י) שמיחה בכהנים מלילך עליהם והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל:

כשם

בית יוסף

שעב אע"פ שהכהן אסור ליכנס לשדה שנחרש בו קבר או לארץ העמים אם צריך לילך שם לדבר מצוה כגון לישא אשה או ללמוד תורה ואין לו דרך אחרת יכול לעבור דרך שם ברייתא בפ"ק דע"ז [יג.] וכתבו הרי"ף והרא"ש בסוף הל' טומאה וכתבו התוספות ללמוד תורה ולישא אשה פי' ודעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמרינן בסוף כתובות אחיו של זה נשא נכרית וכו' ודוקא בהנך שהן מצות חשובות ללמוד תורה שת"ת מביא לידי מעשה ואשה כמי דכתיב לא תהו בראה אבל לשאר מצות לא הכי משמע בפרק בתרא דמגילה אבל א בשאלתות מפרש הנך דקילי וכ"ש לשאר מצות שהם חשובות עכ"ל: **ומ"ש** אפי' א.. מוצא ללמוד במקום אחר שם א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד אבל אם מוצא ללמוד אינו מיטמא רבי יוסי אומר אפי' במקום שמוצא ללמוד לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד אר"י מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידון ללמוד תורה. א"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי: ומ"ש וכן אבל העובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו ברייתא בפרק מי שמתו [יט:] קברו את המת וחזרו ולפניהם שני דרכים אחת טהורה וא' טמאה בא בטהורה באים עמו בטהורה בא בטמאה באין עמו בטמאה מפני כבודו ואוקמוה בבית הפרס דרבנן: ומ"ש ומטעם זה קאמר בגמרא שהיו מדלגים על הקברות לילך לקראת מלכי ישראל ונכרי' וכו' שם ת"ש דאמר ר"א בר צדוק מדלגי' היינו ע"ג ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ואפי' לקראת מלכי אוה"ע שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי אוה"ע אמאי ליתא אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' כדרבא דאמר רבא ד"ת אהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה ורוב ארונות יש בהם חלל טפח וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם ומשום כבוד מלכים לא גזרו. ויש בדברי רבי' ט"ס שכתוב אין בהם פותח טפח וצריך להגיה יש במקום אין: **ומ"ש** וזהו דוקא בימיהם שהיה קוברין בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח וכו' כ"כ התוס' שם וז"ל רוב ארונות יש בהם טפח וצ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום אדרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפי' בצד הריקן שנו כדאמרינן בפ"ז דאהלות נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור פירוש בצד הריקן מפני שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח ברום טפח הנוגע בה מ"מ טמא מפני שהוא כקבר סתום וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל' והרמב"ן בת"ה כ"כ עוד התוס' בפרק המוכר פירות (ק:) וז"ל הרמב"ן פירשו מקצת רבותינו שבצרפת דה"מ בקבר פתוח אבל בקבר סתום אע"פ שיש בו פותח טפח לעולם בוקעת טומאתו ועולה ואפי' שלא כנגד הטומאה דהא אמרינן בפ"ק דב"ב (יב.) פורץ פצימיו מטמא כל סביביו ואע"ג דאית בה אהל ועוד דתניא בספרי כל הבא אל האהל דרך פתחו הוא מטמא וכו' ותניא נמי התם או בקבר זה קבר סתום או אינו אלא פתוח אמרת ק"ו ומה אהל שהמקבל טומאה אינו מטמא כל צדדיו כשהוא פתוח וכו' ש"מ שקבר סתום מטמא כל סביביו וכן נמי מטמא באהל ובפ"ג דאהלות שנינו ביב שהוא קמור תחת פתח הבית יש בו פותח טפח ויש ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טהור טומאה בבית מה שבתוכו טהור שדרך הטומאה לצאת ואין דרך הטומאה ליכנס וכו' מכאן אנו למדין דדוקא בקבר פתוח אמרינן ולא בקבר סתום ופי' ביב שהוא קמור שראשו אחד כנוס בתוך הבית וכי יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו אפי' אינה כנגד הבית אלא בראשו האחד שהוא חוץ לבית הבית טמא לפי שהטומאה מתפשטת בכל הבית הואיל ויש בו פותח טפח ואם אין בו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא והוא שהיתה הטומאה תחת הבית כלומר בראשו שהוא כנוס תחת הבית ולא בראשו האחר שהוא חוץ לבית שכך שנינו שם בפ"ז נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור פי' נפש אטומה ארון סתום או בנין סתום למדנו ממשנתינו דכל היכא שאין שם פותח טפח הטומאה בוקעת ועולה מכנגדה ואינה מטמאה מן הצדדין כלל לא במגע ולא באהל והיא דמדלגין היינו ע"ג ארונות וכו' פתוחות היו עכ"ל והרמב"ם כתב כל דברים אלו שמותר לכהן להטמא בשבילם בבית הפרס ובה"ל בפ"ג מה' אבל וכתב עוד שם וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם הנכרים ולערער עמהם מפני שהוא כמציל מידם וכן כל כיוצא בזה עכ"ל והוא פשוט בברייתא פ"ק דע"ז [יג.] ולא ידעתי למה השמיטו רבינו: **כתב** הרמב"ן בת"ה דאע"ג דבירושלמי פ' אחרון דכלאים ובפרק מי שמתו משמע דמותר להטמאות כדי ללמוד תורה בגמרא דילן לא משמע שתדחה טומאה משום ת"ת אלא א"ל ובית הפרס אבל טומאה דאורייתא לא: קברי נכרים כתב הרמב"ם שמותר לכהן לילך עליהם בפ"ג מהלכות אבל ובפרק ה' מהל' טומאת מת כתב שהנכרים אין מטמאים באהל אבל מטמאים במגע ובמשא (א) וטעמו מדגרסינן בפ' הבא על יבמתו (סא.) היה רשב"י אומר קברי עכו"ם אינם מטמאים באהל שנא' ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם כלומר גבי טומאת אהל כתיב אדם כי ימות באהל ומשמע בסוף פרק המקבל (קיד.) דהלכתא כוותיה דקאמר התם אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבה"ק של עכו"ם א"ל לאו כהן הוא מר מ"ט קאי מר בבה"ק א"ל לא מתני מר סדר טהרות דתניא רשב"י אומר קברי עכו"ם אינם מטמאים וכו' אבל התוס' כתבו שם דאליהו מדחי דחי לרבה בר אבוה דלא קי"ל כרשב"י אלא כרשב"ג דסוף אהלות דאסר מדורות העכו"ם משום אהל וטעמא דאליהו משום דברוב ארונות יש בהן פותח טפח ויש מקומות שלא גזרו כגון לצאת לקראת מלכים וכיוצא בו: ומ"ש רבי' בשם הרא"ש בתשובה הוא בכלל ל' והג"מ כתבו בפ"ג מה' אבל בשם ספר יראים דהלכה כרשב"י וכיון שאין מטמאין באהל אף במגע ובמשא לא מטמאין והביא ראיה מת"כ וכתב בסוף דבריו ושמעתי שאסורים כהנים במגע ומשא מתי עכו"ם ואני כתבתי הנ"ל והמחמיר תע"ב והמיקל לא הפסיד וכתבו הגהות עליו אמנם כדברי המחבר רבי' משמע בפרק הבע"י דגרסי' נהי דמטעינהו קרא מאהל ממגע ומשא לא מטעינהו עכ"ל ולענין הלכה נקיטינן להחמיר:
(ב"ה) וכתב הרשב"א בתשובה סימן קצ"ד וסימן רמ"ב דמומר לעכו"ם מטמא באהל כישראל והביא ראיה לדבר. וכתב בתשובה אחרת סימן פ"ג על קבר שנמצא בשכונת ישראל סמוך לבית יהודי ולא נודע אם ישראל אם נכרי ורוב אנשי העיר נכרים וכתב דספיקו טהור משום דכל דפריש מרובא פריש:

בית חדש

שעב אע"פ שהכהן וכו' ברייתא בפ"ק דע"ז [דף י"ג] ומ"ש אפי' אם מוצא ללמוד כו' שם פליגי בה ר' יהודה ור' יוסי ופסק רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אפי' אם מוצא ללמוד במקום אחר שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד: ומ"ש וכן אבל וכו' ברייתא בפרק מי שמתו [דף י"ט] ומוקי לה בבית הפרס: ומ"ש ומטעם זה אמרו בגמרא וכו' שם ופי' רש"י לקראת מלכי ישראל לכבודו של מלך ישראל יוצאין לקראתו ואפי' לקראת מלכי או"ה יוצאין שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי או"ה ומשמע מדברי רבינו דמפרש דלאו דוקא לישא אשה וללמוד תורה אלא אפי' מצוה קלה ממנה שע"כ כתב וכן אבל וכו' כלומר לא מיבעיא לישא אשה וללמוד תורה שהן מצות חשובות אלא אפי' לנחם אבלים ודלא כמ"ש התוס' לשם דוקא ללמוד תורה דגדול ת"ת שמביא לידי מעשה ולישא אשה דכתיב לא תהו בראה אבל לשאר מצות לא והשאלתות מפרש הנך דקילי וכ"ש שאר מצות דליתא דודאי דת"ת ולישא אשה הן חשובות יותר שהרי מוכרין ס"ת כדי לישא אשה וללמוד תורה אלא דמ"מ לאו דוקא הני דחשובות אלא אפילו לנחם אבל או לצאת לקראת מלכי ישראל ונכרים נמי מותר לכהן לילך לבית הפרס וה"ה לשאר כל דבר מצוה לדון עם העכו"ם כדי להציל מידם כדאיתא לשם בברייתא וכן כל כיוצא בזה: **ומ"ש** דכיון דרוב ארונות יש בהן פותח טפח וכו' פי' בעלמא אסור לדלג ע"ג ארונות אע"פ דרובן יש בהן פותח טפח דכיון דמיעוט אין בהן פותח טפח גזרו רובן משום מיעוטן אבל גבי מצוה דכבוד מלכים לא גזרו: ומ"ש וזהו דוקא בימיהם וכו' כ"כ התוספות בפרק מי שמתו [דף י"ט] ופרק המוכר פירות [דף ק'] והכי פירושו בימיהם היה הקבר פתוח למעלה עד אויר העולם כדי שתצא הטומאה דרך חלל האויר ואם היה פתוח טפח אין איסור לדלג ע"ג ארונות מן הצדדין שלא על מקום הפתיחה דאין שם טומאה אבל אם לא היה פתוח טפח אז אסור לדלג אף מן הצדדין דהטומאה בוקעת ועולה מן התורה אפי' כנגד מקום הריקן מן הארון אלא כיון דרוב ארונות יש בהן פותח טפח מדינא הוה שרי לדלג דהולכין אחר הרוב אלא דגזור רובן אטו מיעוטן ובמקום מצוה דכבוד מלכים לא גזרו אבל האידנא שכולו סתום למעלה אע"פ שיש בחלל הארון אויר טפח בין המת ובין כיסוי הארון אפ"ה אמרי' הטומאה בוקעת ועולה למעלה כל כנגד הארון וגרע טפי מאילו היה כסוי הארון דבוק למת ממש או לא היה בחללו טפח בין המת לכסוי הארון דאילו לא היה בחללו טפח אין הטומאה בוקעת ועולה אלא כנגד המת ממש ולא מן הצדדין במקום שהוא ריקן אבל היכא דאיכא חלל טפח בין כיסוי הארון למת חשבינן כאילו הארון הוא מלא טומאה ובוקעת ועולה מדאורייתא כל מה שהוא כנגד הארון אפי' שלא כנגד המת ואסור לדלג ע"ג הארון אפילו במקום מצוה דכבוד מלכים דאין שום היתר לטומאה דאורייתא כלל אף במקום מצוה: **קברי** נכרים וכו' מסקנת האחרונים דנכון להחמיר אבל קבר של מומר מטמא כשל ישראל כך כתב הרשב"א בתשובה סימן קל"ד ע"ש: כהן ששוכב ערום באהל המת ולא ידע אין להגיד לו עד שיקיצנו בשם כדי שילביש עצמו ויצא ואח"כ יגיד לו ואם הגידו לו בעודו ערום צריך לצאת מן האהל ערום דבטומאה דאורייתא אין לחוש לכבוד הבריות מהרא"י בת"ה סימן רפ"ה ואם ישן בבגדיו צריך להקיצו ולהגיד לו כדי שיצא מיד וכל זה פשוט ואם הוא קטן יתבאר בתחילת סימן שע"ג בס"ד:

כשם

כשם

דרכי משה

שעב (א) ובנ"י פרק המקבל ד' ק"ל ע"א כתב ד"א דמטמאין במגע ומשא וי"א דאפי' טומאת מגע ומשא אין להם דהואיל דאין מטמאין באהל הוי כטומאת נבילה שאין כהן מוזהר עליה עכ"ל:

ושם

פרישה

פי' **שעב** (א) **אם** צריך לילך שם כו' וכן לדון עם הנכרי ולערער עמהם שהוא כמציל מידם ברייתא פ"ק דע"ז (ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ב"י עכ"ה):
(ב) לדבר מצוה כגון כו' התוס' כתבו דוקא הנך שהן מצות גדולות ובשאלתות כתב דהנך מצות דקילי וכ"ש אינך עיין בב"י: (ג) לישא אשה כו' פי' ודעתו לחזור לא"י תו': (יכול לעבור דרך שם ר"ל יכול לכנוס לתוכו כמו ויעבור אברם בארץ שפירש"י שנכנס לתוכו עכ"ה):
(ד) לקראת מלכי ישראל ועכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם גמרא:
(ה) דרוב ארונות יש בהן פותח טפח כצ"ל וכן הגיה ב"י: (ו) אין בו אלא איסורא דרבנן שמיעוטן אין בו פותח טפח וגזרו על רובן אטו מיעוטן וק"ל מ"ו פי' פותח טפח חלל טפח מכניס ע"ג המת דמן התורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה שאינה בוקעת ועולה והוא שיש ביציאת הקבר פתוח שם טפח וכדמסיק: (ז) בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח אבל האידנא כו' פי' שצריך להיות הארון פתוח טפח למעלה עד האויר כדי שילא הטומאה דרך כלל האויר אבל אם אין כאן פתוח טפח ביציאה אף שיש טפח בחללו אמרינן טומאה בוקעת ועולה וגרועה יותר מהכל סתום דבהכל סתום אין הטומאה בוקעת אלא כנגדה ממש והיכא דאיכא חלל טפח בארון ולא ביציאה אזי חשבינן כאילו כולו מלא טומאה ובוקעת אפי' שלא כנגד המת בתוס' דברכות ובפרק המוכר את הפירות ע"ש: (ח) אפי' יש בו אויר טפח פי' בתוך אויר הארון:
(ט) כתב הרמב"ם שמותר לכהן לילך עליהם שנא' אדם כי ימות באוהל אתם קרויין אדם ובמגע ובמשא כתב הג"מ דלא מעטינהו קרא וכ"פ רש"י בפרשת מטות וכ' ב"י להחמיר אף שיש מקילין בכל כתב הרוקח כהן מותר לכנוס לבית נכרי שיש בו מת נכרי רק שלא יגע במת מ"ו והיינו כסברת הרמב"ם (בתשובת הרשב"א סימן קל"ד כתב דמומר מטמא באוהל כשאר ישראל וע"ש סי' רמ"ב ופ"ג עכ"ה): (י) שמיחה בכהנים מלילך עליהם דטמא אין הלכה כרשב"י דדריש אתם קרויין כו'

אלא

חידושי הגהות

שעב א פרשת אמור סימן ק"ג ד"ה ברם צריך וכו' וע"ש בשאילת שלום אות ק"א ותמצא נחת:

שעג

שעג כשם שהכהן מוזהר שלא לטמאות [א] כך הוא מוזהר להזהיר הקטנים מלטמאות כתב הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרים על הקטנים (א) אלא שלא לטמאות ביד אבל אם בא לטמאות בעצמו אין בית דין מצווין להפרישו אלא שאביו מצווה לחנכן בקדושה ונ"ל שצריכין להפרישו וכן משמע הלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמאות ודוקא כהן כשר מוזהר (ב) ואפילו הוא בעל מום (ג) אבל חלל וכהנת מותרים לטמאות: כל המתים האמורים בפרשה שכהן מטמא להם (ד) מצוה שיטמא להם ואפילו לא רצה מטמאין אותו בעל כרחו אחד האיש ואחד האשה והרמב"ם כתב (ה) כיון שכהנת אינה מוזהרת על הטומאה גם אין הנשים מצוות לטמאות לקרובים ולא נהירא לא"א הרא"ש זכרונו לברכה אלא אשה מצווה לטמאות לקרובים כמו האיש ואלו הקרובים שמטמא להם (ו) אשתו נשואה שהיא כשרה (ז) אבל פסולה או גרושה או ארוסה אינו לא אונן בשבילה ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת (ח) ולא מטמאה לו (ט) ומטמא לאביו ולאמו אפי' נתחללה ולבנו ולבתו אפילו הפסולין (י) חוץ מבנו ובתו משפחה ונכרית ודוקא שהם משלשים יום ואילך או שקים לן בהו (יא) שכלו לו חדשיו שיצא מכלל נפל הא לאו הכי ספק נפל הוא (יב) ואין מטמאין לו ומטמא לאחיו ולאחותו מאביו אפילו הם פסולים (יג) אבל לא לאחיו ולאחותו מאמו ואינו מטמא (יד) לאחותו הארוסה אפי' היא ארוסה לכהן (טו) ולא לאנוסה ומפותה (טז) אבל מטמא לארוסה שנתגרשה ובוגרת ומוכת עץ (יז) [ב] לכל אלו מטמא בין לצורך בין

שעג כשם שהכהן מוזהר וכו' בפרק חרש [דף קי"ד] תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים וא"ת דילמא לא אתא קרא אלא להזהיר לב"ד על הגדולים וי"ל מדשינה דבכל מקום אמר בני אהרן הכהנים וכאן אמר הכהנים בני אהרן אלמא דבא להזהיר הכהנים על בניהם כן נראה מדברי הרא"ש ריש ה' טומאה:

וכתב הרמב"ם וכו' כך פסק הסמ"ג לאוין ס"ה קמ"ח רל"ד: ומ"ש ונ"ל שצריכין להפרישו וכן משמע הלשון וכו' כלומר מדסיים קרא לנפש לא יטמא משמע דה"ק הגדולים צריכין להזהיר לקטן שלא יטמא עצמו למת ואע"ג דבשאר מצות אין ב"ד מצווין להפרישו אבל בטומאה מוזהר ארבויי דקרא וכך כתב בנימוקי יוסף ועיין בא"ח סימן שמ"ג ובתשובת הרשב"א סימן קכ"ד: כתב באגודה פרק חרש דהא לטמינהו בידים מכאן נ"ל דתינוקות הישנים באהל המת דאין מחוייבים להקיצם ולהוציאם אך מפני חינוך טוב הוא עכ"ל: ודוקא כהן כשר וכו' בת"כ פרשת אמור ומיהו דוקא חלל דאורייתא אבל של דבריהם כגון שנולד מהלוצה אסור להטמא למתים ואם הוא נולד מספק חלוצה הוי כהן גמור לכל דבר ויתבאר באבן העזר סי' ז' בס"ד:

כל המתים וכו' עד כמו האיש כ"כ הרא"ש בה' טומאה ואיכא לתמוה כיון דקרובים חייבים להתעסק בקבורתו אחד האיש ואחד האשה היאך תהיה האשה כהנת פטורה מקבורתו כיון שאינה מוזהרת על הטומאה אדרבה כ"ש שהיא חייבת ועיין בדברי הרמב"ן שהביאו ב"י: ואלו הקרובים וכולי אבל פסולה או גרושה וכו' פי' אפילו אם יש לה בנים ממנו וכ"כ במרדכי דמועד קטן ופשוט הוא. ומ"ש דלאשתו ארוסה אינו מטמא בת"כ ומייתי לה בפ"ב דיבמות [דף כ"ב] כי אם לשארו זו אשתו הקרובה ולא הארוסה אליו ולא את הגרושה: וכתב הר קח ומטמא לאשתו קטנה אע"ג דמדאורייתא אינה אשתו כיון דירית לה איהו ולא ירתי לה קרוביה קרי ולא עני ליה הוא והו"ל מת מצוה עכ"ל והכי איתא להדיא בפרק האשה רבה סוף [דף פ"ט]: **ומ"ש** ואינו מטמא לאחותו הארוסה וכו' בפרק הבא על יבמתו [דף ס'] פליגי בה תנאי והלכה כמאן דדריש ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה אשר לא היתה לאיש מי שהוייתה ע"י איש יצאת מוכת עץ שאין הוייתה ע"י איש דמיטמא לה ופרט לארוסה שהיתה לאיש דאין מיטמא לה הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה אליו לרבות את הבוגרת. ומ"ש אפי' היא ארוסה לכהן כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות אבל ותימה מהיכא תיתי לן לחלק בין ארוסה לכהן לארוסה לישראל: לכל אלו מטמא בין לצורך בין שלא לצורך עד שיסתם הגולל פלוגתא דתנאי באבל רבתי ופסק הרמב"ן כר'

שעג כשם שהכהן מוזהר שלא לטמאות כך הוא מוזהר להזהיר הקטנים מלטמאות. בפרק חרש (קיד) תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים: **וכתב** הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרים על הקטנים אלא שלא לטמאות ביד וכו' בפ"ג מהלכות אבל: ומ"ש ונ"ל שצריכין להפרישו וכו' כבר נתבאר בספר א"ח סי' שע"ד (א): ודוקא כהן כשר מוזהר ואפי' הוא בעל מום אבל חלל וכהנת מותרים לטמאות בסיפרא דריש אמור אל הכהני' בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים יצאו חללים ומנין לרבות בעלי מומין ת"ל בני אהרן: כל המתים האמורים בפרשה שכהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואפי' לא רצה מטמאין אותו בע"כ בר"פ טבול יום (דף ק.) תניא לה יטמא מצוה לא רצה מטמאין אותו בע"כ ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח ולא רצה ליטמא ונמנו עליו אחיו הכהנים וטמאוהו:

ומ"ש אחד האיש ואחד האשה הם דברי עצמו שכתב כדעת הרא"ש בה' טומאה: ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפרק ג' מהלכות אבל וכתב עליו הראב"ד קשיא הא דתניא אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו הא נשואה מטמאה לו והרמב"ן כתב בת"ה על דברי הרמב"ם ולפ"ז הא דתניא לא מטמאה לו לאו דוקא בארוסה אלא שטפיה נקט אבל לא נתברר לי מהיכן יצאה לו לרב זאת הסברא ושמא הוא דורש בזה כל שישנו בלא יטמא ישנו ביטמא והני נשי כיון דליתנהו בלא יטמא ליתנהו במצות יטמא א"נ כי כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן אכולי עניינא כתיב ובסוף דבריו כתב והדברים צריכים תלמוד והרא"ש כתב בהלכות טומאה והרמב"ן ז"ל נדחק לפרש מנ"ל להרמב"ם הא ולא נתישבו לי דבריו כי הרבה צריך ראיה לפטור הנשים ממצוה זו: ואלו הקרובים שמטמא להם אשתו נשואה שהיא כשרה וכולי בפרק האשה רבה (צ:) ובפ"ב דיבמות (כב:) כי אם לשארו הקרוב אליו שארו זו אשתו וכתיב לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש בעל שאינו מטמא הא כיצד מטמא הוא לאשתו כשרה אבל אינו מטמא לאשתו פסולה ותניא כי אם לשארו אין שארו אלא אשתו הקרובה ולא הארוסה אליו ולא הגרושה וגרסינן בפרק ד' אחין (כט.) ובכמה דוכתי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה: ב"ה וכתב בא"ח דאשתו פסולה דאינו מטמא לה היינו אשה ששמעה שמת בעלה ונשאת אבל כהן שנשא פסולות לכהונה מטמא להם וצ"ע: וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו:

ומ"ש ומטמא לאמו אפי' נתחללה כן כתב הרמב"ם בפ"ב ובת"כ דריש לה מקרא: ומ"ש ולבנו ולבתו אפילו הפסולין חוץ מבנו ובתו משפחה ונכרית בפ"ב דיבמות: ומ"ש ודוקא שהם מל' יום ואילך וכו' בת"כ ולבנו ולבתו יכול אפי' נפלים ת"ל לאביו ולאמו מה אביו ואמו של קיימא אף בנו ובתו של קיימא יצאו נפלים וכתבו הרמב"ם והרא"ש ז"ל הילכך אין כהן מטמא לקטנים אא"כ שהה שלשים יום שלימים ומת ביום ל"א ואי קים ליה שכלו לו חדשיו מיטמא ואפי' בן יומו ע"כ: ומ"ש ולאחיו ולאחותו מאביו בת"כ לאחיו ולאחותו יכול אחיו ואחותו מאמו ת"ל ולבנו ולבתו מה בנו ובתו שהוא יורשן אף אחיו ואחותו שהוא יורשן יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשן: ומ"ש אפי' הפסולים בפ"ב דיבמות (כב:): ב"ה תנן מי שיש לו בן מ"מ בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית: **ואינו** מטמא לאחותו הארוסה וכו' בפרק הבא על יבמתו (דף ס.) תנו רבנן אחותו ארוסה רבי מאיר ורבי יהודה אומרים מטמא לה רבי יוסי ור' שמעון אומרים אינו מטמא לה אנוסה ומפותה ד"ה אינו מטמא לה ומוכת עץ אינו מטמא לה דברי ר"ש מ"ט דרבי מאיר ורבי יהודה דדרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה יכול שאני מוציא אף מוכת עץ ת"ל אשר לא היתה לאיש הקרובה לרבות הארוסה אליו לרבות את הבוגרת ור"ש ורבי יוסי מ"ט דרשי הכי ולאחותו הבתולה פרט לאנוסה ומפותה ומוכת עץ אשר לא היתה פרט לארוסה שהיתה הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה אליו לרבות הבוגרת ופסקו הפוסקים כר' יוסי ור"ש לגבי ר"מ ורבי יהודה ובמוכת עץ פסקו דלית הלכתא כר"ש לגבי ר"י ורבי יהודה ור"מ: ומ"ש רבינו באחותו הארוסה דאפי' ארוסה לכהן אינו מטמא לה כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות אבל: **כתב** הרשב"א בתשובה שומרת יבם כהן שמתה כיון שאמרו שהוא יורש כל כתובתה ואפי' נכסים הנכנסים ויוצאים עמה כל שנפלו לה בחיי הבעל הרי עשינו אותו לגמרי כבעל לירושתה ואם כן נעשה אותו כבעל לקבור משום מת מצוה דאי קרי ולא עני ליה הוא וכמו שאמרו (יבמות פט:) באשתו קטנה ואפי' אותן שכותבין אי מיתת בלא בני תהדר כתובתה לבי נשא מסתבר כן דהא מנכסי מלוג שנפלו לה תחתיו דבעל הוא יורש ועוד כיון דיבם דעלמא מיטמא לה אין הולכין אחר זה שכתב כן אלא אחר היבמים דעלמא דכל שכן רואין יבמים דעלמא עשאום יורשים כבעל אף הם אומרים כיון שאתה עושה יבם כבעל אף הוא יהא כבעל לקבור תדע לך נושא קטנה שאמרו שהוא יורש ומיטמא לה מי מיפלגי בין שהכניסה לו נדוניא שיש לה נכסים שיורשם הוא ובין שכתב לה משלו ואינו יורש ממנה כלום אלא בין כך ובין כך מיטמא לה הואיל ועשאוהו כבעל ליורשה כל שיש לה נכסים: **לכל** אלו מטמא בין לצורך בין שלא לצורך עד שיסתום הגולל וכולי באבל רבתי (פרק ד') תניא עד מתי מיטמא להם רבי מאיר אומר

דרכי משה

שעג (א) ושם נתבאר כל דין קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ובתשובת הרשב"א סימן קכ"ח ומהרי"ו בפסקיו (סימן מ"ו) פסקו כהרמב"ם:

והתשובת

דרישה

סי' שעג [א] **כך** הוא מוזהר להזהיר הקטנים מלטמא כו' דלא לטמאינהו בידים מכאן נ"ל תינוקות הישנים באהל המת אין מחוייבים להקיצם ולהוציאם אך מפני החינוך טוב עכ"ל אגודה פ"ב דיבמות מ"ו והוא סברת הרמב"ם (עיין בתשובת מזרחי סי' ע"ד שהאריך מאוד ליישב דברים הללו גם בא"ח סימן שמ"ג בב"י עכ"ס): [ב] לכל אלו מטמא בין לצורך בין

פרישה

סי' שעג (א) **אלא** שלא לטמאותם ביד כו' אין ב"ד מצווין כו' נ"ל לדקדק מזה מ"ש שהגדולים מצווים להזהיר הקטנים דהיינו ר"ל גדולים הכהנים דוקא אלא ר"ל ב"ד דאל"כ ב"ד מאן דכר שמייהו ועוד מאי זה דקאמר אלא שלא לטמאות ביד איך ס"ד דכהן יטמא לקטנים ביד הא באותו פעם יטמא ג"כ לעצמו אלא ודאי גדולים ר"ל ב"ד אפי' ישראלים אלא משום שקטנים כהנים מצויין אצל כהנים גדולים וגם בימים הקדמוני' יש סתם ב"ד היה של כהנים וכמ"ש ועלית אל הכהן וכמ"ש בכהן ותורה יבקשו מפיהו לכן כתב סתם להזהיר גדולים על הקטנים כאילו אכהנים קאי וק"ל: (ב) ואפילו בעל מום דכהן הוא דהא אוכל בקדשים וליכא מיעוט למעטו: (ג) אבל חלל וכהנת מותרים לטמא דמדכתיב הכהנים ממועט חללים אבל בנות אינם ממועטים בזה שהרי כתיב גבי מתנות כהונה וזה משפט הכהנים מאת העם ואמרי' אפי' כהנת אלא מדכתיב בני אהרן ולא סגי באמור אל הכהנים ש"מ למעוטי דדוקא בני הזכרים ולא הנקבות כ"י ריש הל' טומאה ע"ש: (ד) מצוה שיטמא להם ואפילו לא רצה כו' דכתיב לה יטמא בע"כ וכפירש"י בפרשת אמור: (ה) כיון שכהנת אינה מוזהרת על הטומאה כו' פי' דלה יטמא דדרשינן מיניה מצוה לטמא קאי דוקא אכהנים דלעיל מיניה המוזהרים על הטומאה: (ולא כהירה לא"מ ז"ל אלא אשה כו' כנ"ל עכ"ס): (ו) אשתו נשואה כשרה ומטמא לאשתו קטנה אע"ג דמדאורייתא אינה אשתו (פי' אם קדשה אביה ואמה) כיון דירית לה ולא ירתי קרובים קרי להו ולא עני לה הוא הרי זו מת מצוה (ותניא איזהו מת מצוה כל שקורא ואין אחרים עונין אותו כלומר שאם המת יכול לקרות יש לו עונין קרובין אין זה מת מצוה תוספות נזיר מ"ג עכ"ס) הוקם וה"ה מהגמרא פרק האשה רבה והביאו הרא"ש ריש הלכות טומאה: (ז) אבל פסולה או גרושה כו' דכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו ר"ל שהוא מחולל בה בעודה תחתיו וכדפירש"י בפ' אמור. אפילו יש לו בנים ממנה מ"ק מ"ו: (ח) ולא מטמאה לו ר"ל אינה מחוייבת לטמא לו (זה א"ש לפי' הרא"ש ולהרמב"ם צ"ל דאיידי דקתני ברישא לא אונן ולא מטמא לה קתני בסיפא דלא אוננת ולא מטמאה לו עכ"ס): (ט) ומטמא לאביו ולאמו אפי' נתחללה פי' שהיה לו זה הבן כבר ואח"כ נשא גרושה ואפילו הגרושה תחתיו כשמת והיה נחלל במיון בגינה אפ"ה מטמא לו וכן באמו שנולד הוא ממנה מאיש אחר ואח"כ כשהיא גרושה נישאת לכהן ונתחללה ויותר נ"ל דאביו נקט משום דפטריה קרא ומ"ש אקדמיה לאמו כדי לכתוב הפסולים גבי הדדי דהיינו אמו בנו ובתו אבל גבי אביו לא אתא לאשמועינן שום פסול וחלול דגבי אמו צריך לאשמועינן דהו"א דלא יטמא לה כשנתחללה כיון שיש עליה שם חללה ובאשר"י דהל"ק לא כתב שם אביו כלל וכן ברמב"ם ליתא ובכל דפוסי ב"י ג"כ ליתא: (י) חוץ מבנו ובתו משפחה ונכרית דהא אינם נחשבין לבניו דישראל הבא על השפחה ונכרית הולד כמוה: (יא) שכלו לו חדשיו כגון שבעל ופירש מיד: (יב) ואין מטמאין לו ומטמאין לאחיו וכו' כנ"ל (ואפשר דה"ל לסגיה וקאי אלעיל א"מ ואלו הקרובים שמטמא להם כו' וכ"כ לעיל ולבנו ולבתו כו' עכ"ס): (יג) אבל לא לאחיו ולאחותו מאמו דבעי' דומיא דבנו ובתו דהוא יורשן ת"כ וב"י מביאו: (יד) לאחותו הארוסה דכתיב אשר לא היתה לאיש לשון הויה וקידושין וכר' יוסי ור"ש דס"ל הכי ור"ש דפ"ל בפ' אמור הקרובה לרבות הארוסה מפרש כן אליבא דר"מ ור"י: (טו) ולא לאנוסה ומפותה דכתיב ולאחותו הבתולה אבל מוכת עץ אע"פ שאינה בתולה מ"מ אשר לא היתה לאיש כתיב דבתולים לא נתקלקלו ע"י איש: (טז) אבל מטמא לארוסה שנתגרשה ובוגרת דהקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה אליו לרבות בוגרת ועיין בב"י: (יז) לכל אלו מטמאין בין לצורך בין שלא לצורך

חידושי הגהות

שעג א ח"ג סימן רנ"ב וע"ש באריכות ויתר ביאור:

אמע"ש

בין שלא לצורך עד שיסתום הגולל אבל משנסתם הגולל שוב אין מטמא להם (ב) ובעוד שהכהן מתעסק במתו מותר לטמאות גם לאחרים אבל משפירש לטמאות למתו אסור לטמאות גם לאחרים (יח) אפילו בו ביום (יט) לפיכך אין לו ליכנס לבה"ק לקבור מתו אף ע"פ שבשעה שמכניסו מותר לטמאות לאחרים מ"מ לאחר הקבורה (כ) כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה לפיכך משפחות כהונה עושין להם שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברי אחרים וכן כתב הרמב"ם ור"ת כתב שיכול ליכנס לבה"ק לקבור מתו ולא נהירא (כא) כהן שפרשו אבותיו מדרכי צבור כגון המאיני"ם אינו מטמא להם ולא להרוגי בית דין ולא למי שמאבד עצמו לדעת ואינו מטמא לספק כגון שנתערב ולדה ד (כב) בולד שפחה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון ואינו מטמא לקרובים (כג) [ג] אא"כ יהא המת שלם אבל אם חסר ממנו כל שהו אפי' הוא

אומר כל אותו היום ר"ש אומר ג' ימים רבי יהודה אומר משום רבי טרפון עד שיסתום הגולל מעשה שמת ר"ש בן יהוצדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את רבי טרפון וחכמים ואמרו אל יטמא אלא יפתחו לו אלי הקבר ויראה וכתב הרמב"ן והלכה כרבי יהודה משום רבי טרפון וש"מ ועמא דנסתם הגולל הא כל זמן שלא נסתם הקבר מיטמא ונוגע במת שלו בין לצורך בין שלא לצורך כמו שיראה עכ"ל. וכתב הרא"ש דבריו בפסקיו בה' טומאה וכתב בת"ה סי' רפ"ג דלפי זה הכהן שמת לו מת בשבת שרי ליה לשהות עם המת באהל דאע"ג דשבת הוא וא"א לקוברו היום מ"מ צריך הוא לשמרו כדי שלא יהא מוטל בבזיון דהוי קצת כמו צורך קבורה והא קמן דאפי' שלא לצורך התירה תורה וכ"ש דכה"ג אמנם בתוס' פ"ק דפסחים (דף ט.) גבי שפחתו של מציק כתבו בפשיטות אסור לטמאות לקרוביו אם לא לצורך המת ותוס' מסנ"ץ ביארו יותר וכתבו דלא שרי לטמאות רק לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכים וא"כ נכון להחמיר ע"כ לשונו: ב"ה כתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן רצ"ב כהן הקובר מתו על דעת לפנותו מטמא לו עד שיסתום לו גולל שני אבל כשנקבר שלא לפנותו לא יטמא לו משיסתום הגולל: ובעוד שהכהן מתעסק במתו מותר לטמאות גם לאחרים אבל משפירש לטמאות למתו אסור לטמאות גם לאחרים אפילו בו ביום וכו' גרסינן בפ"ג מינים (מב:) כהן שהיה עומד בבה"ק והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל להחלו מי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד והוינן בה מדתנן היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת ואמאי והא מטמא וקאי ואמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבה"ק והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו חייב ולא אמרינן הא מטמא וקאי ומפרקינן לה דכי אמרינן הושיטו לו מתו ומת אחר ונגע פטור בחיבורי אדם במת אבל פירש ממתו ונגע במת אחר חייב וטעמא דמילתא משום דמוסיף טומאה על עצמו שאדם כשהוא תפוס במת הנוגע בו כנוגע במת עצמו ונעשה אב הטומאה. כשפירש מן המת הוא עצמו אב הטומאה והנוגע בו ראשון לטומאה וכתבו הרמב"ן והרא"ש ולא תימא הא דקתני יכול יהא חייב ת"ל להחלו חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא דתניא באבל רבתי (פ"ד) היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פירש ה"ז לא יטמא נטמא בו ביום רבי טרפון מחייב ור"ע פוטר נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום א' והלכה כר"ע דקי"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם ותנן א"ל אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב עכא"ו ואף ע"ג דמטמא וקאי ועוד דרב הונא דהוא אמורא קאי כוותיה ואף ר"ע מודה דאסור דקתני רישא פירש ה"ז לא יטמא ולא פליג אלא בחיובא דפטר בו ביום ועוד ג דבמסכת נזיר שני מחלוקתן להיפך יצא ונכנס ר"ט פוטר ור"ע מחייב א"ל רבי טרפון וכי מה הוסיף זה חלול על חלולו א"ל ר"ע בשעה שהיה הוא שם טמא טומאת ז' פירש טמא טומאת ערב חזר ונכנס טמא טומאת ז' פירוש הנוגע בו א"ל ר"ט עקיבא כל הפורש ממך כפורש מחייו והרי לפי זה הלשון כ"ש שהדבר פשוט שהלכה כדברי המחייב הילכך אין כהנים נכנסים לב"ה לקבור מתי מצוה שלהם שאפי' היה תפוס בהן בכניסה ובחבורין מותר כהן להטמא לאחרים כשהוא פורש מהם לאחר קבורה נמצא מטמא לאחרים ואסור לפיכך משפחות כהונה עושין שכונת קברות שלהם בסוף בית הקברות כל שמת לו מת קובר בסוף השכונה כדי שלא יכנס לב"ה ולא יטמא בקברות אחרים וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב אבל ר"ת כתב שהלכה כר"ע בההיא דאבל רבתי דנטמא בו ביום פטור ומותר הכהן להכניס מת לב"ה ולקוברו ואפי' ר"ע אוסר טומאה בו ביום מדבריהם גדול כבוד מתו שדוחה ל"ת דדבריהם והביא ראיה מפרק דם הנדה (נז.) והרמב"ן והרא"ש ז"ל דחו ראייתו והעלו כדברי הרמב"ם ז"ל וכ"נ שהוא דעת התוס' בפרק דם הנדה: ולענין הלכה הוה ליה רבינו תם יחידאה והלכה ככל הנך רבוותא דפליגי עליה (ג): **כהן** שפירשו אבותיו מדרכי צבור כגון המאיני"ם אינו מטמא להם ברייתא בספרא פ' אמור כתבוה הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה בעמיו בזמן שהן עושין מעשה עמיו ולא שפירשו מדרכי צבור וכבר נתבאר בסימן שמ"ה מי הם הפורשים מדרכי צבור: ומ"ש ולא להרוגי ב"ד ולא למי שמאבד עצמו לדעת כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב וטעמא דכיון שאין מתאבלים על הרוגי ב"ד כדתנן בפרק נגמר הדין (דף מו.) ולא על המאבד עצמו לדעת כמו שנתבאר בסימן שמ"ה אין מטמאין להם דהא בהא תליא כדתניא בפרק אלו מגלחין כל שהכהן מטמא להם מתאבלים עליהם: **ואינו** מטמא לספק כגון שנתערב ולדה וכו' ברייתא כתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל לה יטמא על הודאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק וכתב הרמב"ן הילכך אין כהן מטמא אלא על הקרובים ודאי אבל ספק כגון שנתערב ולדה בולד חבירתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון וה"ה לשאר כל הספיקות כגון אשתו שגירשה בספק גירושין אינו מטמא להם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב: **ואינו** מטמא לקרובים אא"כ יהא המת שלם אבל אם חסר ממנו כל שהוא אפילו הוא מונח אצלו אין מיטמא לו כתב הרי"ף בה' טומאה לה יטמא ואינו מיטמא אל איבריה שאין אדם מיטמא

כר' יהודה משום רבי טרפון עד שיסתום הגולל וכת"ה סימן רפ"ג כתב בשם תוס' סנ"ץ דמחמירין שלא לטמאות לו אלא לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין והכי נהוג וכתב הרשב"א בתשובה סימן רצ"ב אם דעתו לפנותו מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום גולל שני והוא שיהא שלם ע"ש: ובעוד שהכהן מתעסק במתו וכו' בפרק ג' מינים כהן שהיה עומד בבה"ק והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל להחלו במי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד ואסקינן דהיינו דוקא בחבורי אדם במת אבל פירש ממתו ונגע במת אחר חייב משום דמוסיף טומאה על עצמו שאדם כשהוא תפוס במת הנוגע בו כנוגע במת עצמו דיקרב בדיקרב מסאב ונעשה אב הטומאה וכשפירש מן המת הוא עצמו אב הטומאה והנוגע בו ראשון לטומאה הלכך משפירש חייב אפי' בו ביום שאינו מוסיף טומאה בימים דמכל מקום מוסיף טומאה על עצמו בחיבורין וכתבו הרמב"ן והרא"ש דהא דאוקימנא דאינו חייב בחיבורי אדם במת לאו דוקא אינו חייב אלא איסורא נמי ליכא אבל משפירש וחוזר ומיטמא חייב ולפיכך אסור ליכנס בבה"ק לקבור מתו כי מיד שיהא פורש ממתו חייב על מה שמוסיף טומאה על עצמו אפילו בו ביום וכ"כ הרמב"ם סוף פרק שני דאבל אבל ר"ת התיר לקבור מתו בבה"ק בו ביום דאינו נקרא מוסיף טומאה בחזרה כשפירש ממתו כיון שאינו מוסיף טומאה בימים ופסק כר"ע בברייתא דאבל רבתי וכתב הרא"ש בה' טומאה דברי הרמב"ן והרמב"ם דאוסרין ואח"כ כתב אבל ר"ת כתב שהלכה כר"ע וכו' והביא ראיה מפרק דם הנדה וכו' ולאו ראייה היא כי התוס' הקשו וכו' ולכן כתב רבי' על דברי רבינו תם ולא נהירא ותימה דהלא ודאי אף על פי שלפי דברי התוס' שהקשה על הא דקאמר שם ודלמא כהן טמא הוא ופירשו דכותאי לית להו דרב הונא ליכא ראיה לר"ת אפ"ה אין זה כלל סתירה דהא ודאי לר"ת דוחק גדול לפרש דכותאי לית להו דרב הונא כיון דאינו מפורש בתלמודא אם כן מסתמא אית להו דרב הונא והשתא שפיר מביא ר"ת ראיה מדפריך תלמודא ודילמא כהן טמא הוא אלמא דמותר לכהן טמא לעמוד בבה"ק ועוד דמדכתב הרא"ש דברי ר"ת באחרונה משמע דכך הוא מסקנתו אלא דכתב דהראיה לאו ראייה היא אבל על דינו לא נחלק הרא"ש ועוד דבפרק שני דשבועות [דף י"ז] כתבו התוספות תחלה דהא דקאמר התם נזיר שהוא עומד בבה"ק דלוקה על השהייה כל זמן שלא פירש היינו משום דבכל שעה הוא מוזהר לפרוש מן הקבר שלא להוסיף טומאה והא דקאמר בפ"ג מינים דבחבורי אדם במת מותר לטמאות במת אחר היינו דוקא היכא שלא הספיק להשליך את הראשון מעליו דהתם אינו מוסיף טומאה ואחר כך כתבו ור"ת מפרש דהכא איירי בנטמא סמוך לחשכה דבלא פירש נמי מוסיף לו יום אחד ע"י שהייה ואח"כ כתבו התוס' עלמא לייתב ההיא דפ"ג מינים אליבא דר"ת דמחייב בשפירש דאתיא כמ"ד במסכת שמחות דאפי' בו ביום שנטמא אינו יכול לחזור וליטמא לפי שמוסיף טומאה בחבורין על עצמו מטומאת ערב לטומאת שבעה אבל למאן דשרי התם ליטמא באותו יום עצמו דלא חשיב ליה תוספת טומאה כיון שאינו מוסיף ימים לא אתיא עכ"ל אלמא משמע דס"ל לתוס' דפר"ת עיקר ועוד נלפע"ד דכל מה שפי' התוס' דלא כר"ת בתחלה ודאסור להוסיף טומאה על עצמו בו ביום לא איירי אלא במטמא עצמו במזיד ומוסיף עליו טומאה שלא לצורך אבל לילך לבית הקברות לקבור מתו דבהיתר נכנס לקיים מצוה אם אחר כך בחזרה מבה"ק מוסיף טומאה על עצמו אנוס הוא ודבר זה לא נזכר איסורו אלא ברמב"ם ומשמע מדבריו דאף בשעה שמוליך את מתו לקוברו אסור לו להוליכו בין הקברים להוסיף טומאה על עצמו ולכן צריך ליזהר ולקוברו בסוף בית הקברות ובזה נחלק עליו רבי' שהרי כתב אף על פי שבשעה שמכניסו מותר לטמאות לאחרים וכו' אבל הסכים עם הרמב"ם דבחזרה אסור להוסיף טומאה על עצמו וכתב על דברי ר"ת ולא נהירא ולמאי דפרישית לא היה כדאי לכתוב ע"ז ולא נהירא. מיהו לענין מעשה יש להחמיר כדברי הרמב"ם דאף בהלוכה אסור להוסיף טומאה על עצמו כיון שאפשר לו לקוברו בסוף בה"ק וכמ"ש התוספות בפ"ב דשבועות דהא דמתיר בנזיר כשמושיט לו מת אחר אינו אלא כשלא הספיק להשליך את הראשון מעליו ואף על גב דבספר א"ז כתב דאפילו בעוד שהמת על כתפו לא יכנס אם אי אפשר לו לצאת מן הקברות שלא יאהיל על הקברים עכ"ל וכ"כ במרדכי דמ"ק ובהגהת מיימוני בפ"ב דאבל אלמא דס"ל דאם אפשר בחזרה שיהלך בין הקברים ושלא יאהיל על הקברים אע"פ שבהולכת המת על כתפו אי אפשר שלא יאהיל מותר לקוברו בין הקברים וכדברי רבינו מכל מקום תפסינן לחומרא כדברי התוס' וכהרמב"ם כנ"ל ודלא כמ"ש הרב בהגהת ש"ע כדברי רבינו ודו"ק: כהן שפירשו אבותיו וכו' בת"כ בעמיו בזמן שעושין כמעשה עמיו לא בזמן שפירשו מדרכי צבור והביאוהו הרי"ף והרא"ש. ומ"ש ולא להרוגי ב"ד וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב וטעם דין זה מבואר מדבריו לשם שסובר דהכהן נדחית לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן א"כ הרוגי ב"ד ומאבד עצמו לדעת כיון שאין מתאבלין עליהם ממילא אין מטמא להן וע"ל בסימן שמ"ה. ואינו מטמא לספק וכו' בת"כ לה יטמא על הודאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק: ואינו מטמא הקרובים אלא אם כן יהא המת שלם

כך

דרכי משה

(ב) ובתשובת הרשב"א סימן רנ"ב היינו דוקא שקברו שלא לפנותו אבל אם קברוהו מתחלה לפנותו מותר לטמאות לו לצורך עד שיסתמו הגולל שני והוא שיהא שלם ע"ב לשונו.
(ג) וכ"ה במרדכי דף שצ"ח ע"ד בה"א וכ"פ הרשב"א סימן שכ"ד וכתב בר ששת סימן קכ"ד דוקא משום זה הטעם נהגו לקבור כהנים על הגבול אבל מותר לקבור כהן בתוך מתי ישראל ולית בזה משום מעלה להיות כצדיק אצל רשע עכ"ל: ימהרי"ץ

פרישה

פד"ר: (יח) אפילו בו ביום אף ע"ג דאין מוסיף טומאה לעצמו מ"מ מוסיף טומאה לאחרים מדבסמוך: (יט) לפיכך אין לו ליכנס לב"ה אבל אם א"א לו לצאת מב"ה שלא יאהיל על הקברות לא יכנס ואפי' בעוד שהמת על כתפו א"ז מ"ו: (כ) כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה פי' כשהוא מאהיל על המת או נוגע במת הוי אדם הנוגע בו בעודו שהוא נוגע במת או מאהיל עליו אב הטומאה כאילו נוגע במת עצמו וכשפירש מן המת שאינו מאהיל עליו או נוגע בו הוא עצמו אב הטומאה והנוגע בו הוא ראשון לטומאה: (כא) כהן שפרשו אבותיו מדרכי הציבור כו' דכתיב בעמיו בעושה מעשה עמיו: (כב) בולד שפחה ל"ד וה"ה בולד חבירתה וכן ברמב"ן כתוב בולד חבירתה: (כג) אא"כ יהיה מת שלם דדרשינן לאביו בזמן שהוא שלם:

דרישה

בין שלא לצורך ובת"ה כתב וז"ל אבל התוס' פ"ק דפסחים כתבו שלא לטמאות כ"א לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין לכן נכון להחמיר כשמת לו מת בשבת שלא להשהות עמו באהל ע"ש: (משנסתם הגולל כו' בתשובה סי' רנ"ב דוקא שקברו שלא לפנותו אבל אם קברוהו מתחלה לפנותו מותר לטמאות לו לצורך עד שיסתום גולל שני עכ"ל): [ג] אא"כ הוא שלם כתב הכלבו בשם

ואינו

חדושי הגהות

ב המעי"ם יגיה דצ"ל חצר הקבר ובמסכת שמחות שלפנינו איתא יפתחו לו על הקבר ויראה: ג ר"ל בירושלמי ובנזיר פ"ג: ד לאו דוקא ולד שפחה אלא ה"ה ולד חבירתה (פרישה) וכ"ה בב"י בשם רמב"ן:

הוא מונח אצלו אין מטמא לו וה"מ שנחסר לאחר מיתתו אבל אם חסר ממנו אבר בחיים ומת מטמא לו אע"פ שאינו שלם (כד) ואינו מטמא לאבר מן החי של קרובים :

שעד [א] **כשם** שמטמא לקרובים כך מטמא למת מצוה ואפי' הוא כ"ג ונזיר והלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא מת מצוה מטמא לו ואינו נקרא מת מצוה אלא אם כן מצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת (א) ואם מצא שדרה וגולגולת או ראשו ורובו וקברו חוץ מאבר אחד חוזר לטמאו בשביל אותו אבר ובזה חמור מקרובים שאינו מטמא להם (ב) אא"כ יהיו שלמים כדפרישית (ג) ואי זהו מת מצוה כל שמוצאו במקום שאם יקרא המוצאו לישראל לבא להשתדל בו לא ישמע אותו לבא להשתדל בו אבל אם קרא כהן המוצאו לאחרים לבוא ובאים לא יטמא הכהן המוצאו אם יש לו כל צרכו וכמה כל צרכו (ד) למאן דקרי ותני עד שיהא לו שיתא אלפי גברי ולמאן דמתני אין לו שיעור [ב] וכן לנשיא מטמא לעולם לרבו לא יטמא אם יש לו שיעור כל

כן הוא הסכמת כל הפוסקים וחלקו על הרי"ף דפסק כיחידאה דמטמא על עצם כשעורה של אביו דליתא :

שעד כשם וכו' כלומר וכל היכא שאינו מטמא לקרובים כגון משיסתם הגולל או לאחר שפירש ממתו או כגון המאיבים וכולי אינו מטמא גם כשהוא מת מצוה אם לא שנזכר על אבר אחד לאחר שפירש כדכתב בסוף לשונו ועיין לעיל סוף סימן שס"ב : ומ"ש ואפי' הוא כהן וכו' בפרק מי שמתו [סוף דף י"ט] : ואינו נקרא מת מצוה וכו' נתבאר לעיל בסימן שס"ד ס"ח : ומ"ש וקברו חוץ מאבר אח' וכו' פי' בשעה שהיה לפניו ראשו ורובו וקברן נשכח ממנו אבר אחד שהניחו ולא קברו חוזר לטמאות בשביל אותו אבר אף לאחר שפירש : ומ"ש ואיזהו מת מצוה וכו' בפרק האשה רבה סוף [דף פ"ט] וע"פ פי' הרא"ש דכשנמצאים אחרים מטפלין בו כשקוראים אותם אין זה מצוה ואע"פ שאין הקרובים רוצים ליטפל עמו דלא כהרמב"ן ועיין במ"ש הרא"ש ריש הלכות טומאה : ומ"ש וכמה כל צרכו למאן דקרי ותני וכו' פי' דמכירין בו דקרי ותני אבל אם אין מכירין בו דקרי ותני אין לכהן לטמא לו כשיש לו כדי נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן וה"א בירושלמי והביאו הרא"ש לשם : וכן מ"ש ולמאן דמתני אין לו שיעור היינו היכא דמכירין בו דמתני התם הוא דאין לו שיעור וכל הכהנים מטמאים לו כשהוא מת מצוה אבל אם אין מכירין לו לא : ומ"ש וכן לנשיא מטמא לעולם פירוש כל הכהנים מטמאים לנשיא אפי' לא מתני ואפי' אינו מת מצוה והיינו דכתב רבי' מטמא לעולם וכך הוא למה שפי' הרא"ש דהא דקאמר בירושלמי והנשיא כבודו לכך לשון בעיא הוא כלומר הנשיא כבודו לכך אף על גב דלא מתני ומהו שיטמאו לו כל הכהנים ופשט דחייבים לטמא לו עכ"ל ורצונו לומר דאף באינו מת מצוה קמיבעיא ליה ופשט דחייבים לטמא לו אפי' לא מתני ואפי' אינו מת מצוה וזהו שכתב רבינו בסתם לעולם ולא ידעתי לפרש דברי בית יוסף במה שהקשה על דברי הרא"ש וכתב דלהרמב"ן ניחא וכולי דהא ודאי אין חילוק ביניהם בדין דתרווייהו סבירא להו דבאינו נשיא אין לכהן לטמאות אף למאן דמתני אלא במת מצוה ולנשיא חייבים לטמא לו אפי' אינו מת מצוה אלא דלפירוש הרא"ש קא פשיט בירושלמי דלנשיא מטמא אף על פי דלא הוה מתני לאחרים ולהרמב"ן לא איירי הירושלמי בהכי ופשוט הוא . כתבו התוספות בפרק הנושא ע"ש רבינו חיים הכהן שהיה אומר שהיה מטמא לר"ת אם היה אצל מיתתו וכתב ב"י דהיה סובר דגדול הדור דינו כנשיא אבל הגהות מיימוני מספקא להו אי גדול הדור דינו כנשיא עכ"ל ולכן אין לשום כהן להקל ליטמאות לגדול הדור וכך נהגו הכל דלא כהר"ח כהן גם מדברי ב"י בסי' שהשמיט דין זה דנשיא משמע הכי דכיון דעכשיו אין לנו נשיא אין דין זה נוהג בינינו וגדול הדור אין דינו כנשיא ואין דינו אלא כרבו אבל מהא לא קשיא לדעת מהר"ר חיים הכהן בפרק תפילת השחר סוף [דף כ"ח] דאמר ר' יוחנן בן זכאי לפני מותו פנו כלים מפני הטומאה דאלמא דהיה מטמא במותו אף ע"פ שהיה נשיא וגם היה הגדול בדורו דודאי דלטמא הכלים באהל המת אין לחלק בין מת למת כולם מטמאין באהל אבל שיהיו בני דורו מטמאין לו מפני כבודו

מיטמא על אבר מן החי מאביו אבל מיטמא על עצם כשעורה מאביו וכתב עליו הרמב"ן ולא מחוור שמעתתיה דגרסינן בפ"ג מינים (מג :) אמר רב חסדא אמר רב נקטע ראשו של אביו אינו מטמא לו מ"ט דאמר קרא לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר פירוש ואע"פ שמלא ראשו דכיון שאינו כברייתו אינו מיטמא לו וכ"ש חסר ממש ואקשינן עליה דרב מהא מתניתין לא יטמא ואינו מטמא על אבריה שאין אדם מטמא על אבר מן החי של אביו אבל מטמא על עצם כשעורה מן המת של אביו קשיא לרב ומסקנא (מד .) דרב דאמר כי האי תנא דתניא מעשה שמת אביו של ר' צדוק בגינזק ובאו והודיעוהו לאחר ג' שנים בגינזק ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר וקי"ל מעשה רב ועוד דרבים נינהו ועוד כיון דלא אשכחן אמורא דפליג עליה דרב חסדא אמר רב קי"ל הלכה כבתראי עכ"ל והרא"ש כתב שמ"ש הרי"ף אבל מטמא הוא על עצם כשעורה של אביו ע"כ לומר דהיינו דוקא על ידי חזרה שאם כבר נטמא לקבור את אביו ונחסר עצם כשעורה חוזר עליו ומטמא לו לקברו ואתי כר' יהודה דפליג התם ארבי יהושע בן אלישע וד' זקנים דאל"כ אתי דלא כמאן והקשה עליו למה פסק כיחידאה נגד רבי יהושע בן אלישע וד' זקנים ועוד כי עשו מעשה וקי"ל מעשה רב ועוד כי שיטת התלמוד בכל מקום דהלכה כאמוראי גם כי יפסוק דלא כסתם מתניתין כ"ש הכא דרב חסדא ס"ל כרבים ועוד דבדאורייתא אזלינן לחומרא ולא יטמא לו עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפ"ג מה' אבל וז"ל אין הכהן מטמא לאבר מן החי של אביו ולא לעצם מעצמות אביו וכן המלקט עצמות אביו אינו מיטמא להן אע"פ שהשדרה קיימת נקטע ראשו של אביו אינו מיטמא לו שנאמר לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר וכן שאר הקרובים עכ"ל . ולענין הלכה הו"ל הרי"ף יחידאה והלכה ככל הנך רבוותא דפליגי עליה : **ומ"ש** רבינו בחסר ממנו כל שהוא דאפי' מונח אצלו אינו מיטמא לו כ"כ הרא"ש בהדיא וכן משמע מדברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל : ומ"ש וה"מ שנחסר לאחר מיתתו וכו' כ"כ הרמב"ן וז"ל מיהו מסתברא דנחתכה ידו של אביו מחיים בני מיטמא לו שלא אמרו אלא כשחסר לאחר מיתה או שחסר בשעת מיתה כגון נחתך ראשו דאינו עכשיו כמו שהיה בחיים ולא קרינן ביה לאביו אבל נחתכה ידו או רגלו בחיים ולאחר זמן מת אביו כיון שהוא לאחר מיתה בשלימות שהיה בו מחיים לאביו קרינא ביה והדבר צריך הכרע עכ"ל והרא"ש כתב בפסקיו סברת הרמב"ן ז"ל כאילו היא מוכרעת : כתב הכלבו וז"ל כתב ר"ש מאוור"א שאין רשאי כהן ליטמא לקרובו הרוג דאמרינן לאביו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והרוג חשבינן ליה לחסר בכמה דוכתי וכ"ש אם חסר אבר בין מחיים בין לאחר מיתה והר"ר יחיאל אמר דלא מיקרי חסר רק בכדי שינטל מן החי וימות ואין הכל מודים לו שכל הסוגיא של נזיר מוכחא דאפילו עצם כשעורה נקרא חסר ע"כ :

שעד כשם שמטמא לקרובים כך מטמא למת מצוה ואפי' הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא את מצוה מטמא לו בפרק מי שמתו (יט .) ובפרק כ"ג (מח :) :

ואינו נקרא מת מצוה אא"כ מצא ראשו ורובו או שדרה וגלגולת באבל רבתי תניא לעולם אינו מת מצוה עד שימצא ראשו ורובו רבי יהודה אומר שדרה והגולגולת הן הן רובו וכתבה הרמב"ן בת"ה ומשמע לרבינו דרבי יהודה לפרושי דברי ת"ק אתא ולא לאיפלוגי : ומ"ש ואם מצא שדרה וגולגולת או ראשו ורובו וקברו וכו' ירושלמי פרק כ"ג וכתבו הרמב"ן בת"ה מה ת"ל כי קבור תקברנו מכאן שאינו נעשה מת מצוה עד שיהא ראשו ורובו תני רבי יוסי קמיה דר' יוחנן כשם שאדם מטמא על מת מצוה כך אדם מטמא על אבר מת מצוה אמר לו רבי יוחנן ויש כאן מת שיטמא לו ומפרקינן תפתר בחוזר כלומר אין נעשה מת מצוה מתחלה אא"כ מצא ראשו ורובו אבל מצא ראשו ורובו וקבר חוזר אפי' על אבר ממנו וקוברו עמו : **ואי** זהו מת מצוה כל שמוצאו במקום שאם יקרא המוצאו לישראל לבא להשתדל בו לא ישמע אותו וכו' בפרק האשה רבה (דף פט :) תניא אי זהו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה וכתב ר"י מת מצוה הוא כל שקורא ישראלים כשהוא חי ואינם מטפלים לו וי"א שאפי' קורא בחייו אחרים ומטפלים בו נקרא מת מצוה כל זמן שקורא לקרוביו ואינם באים ליטפל עמו והרמב"ן בת"ה והרא"ש בה' טומאה כתבו פירוש מת מצוה זהו שמצאו בדרך או בעיר של נכרים ואין לו קוברים וממקום שמצאו אין יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקברו אסור לו לזוז משם ולהביא את המת אפי' לילך לעיר להביא קוברין אלא יטמא בעצמו ויקברנו (א) אפילו הוא כ"ג ונזיר ואפי' הולך לשחוט פסחו ולמול את בנו אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת המוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקוברו אין זה מת מצוה שיטמא עליו הכהן אלא קורא אותן והם קוברים וה"נ תניא בירושלמי פרק כ"ג אי זהו מת מצוה כל שהוא צווח ואין בני העיר באין באו בני העיר ה"ז מושך את ידיו עד היכן עד כדי נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן כשאינם צריכים לו אבל היו צריכים לו לא בדא וכשאינן מכירין אותו אבל אם היו מכירים אותו לא בדא ושאין כבודו לכך אבל אם היה כבודו לכך לא בדא והנשיא כבודו לכך מהו שיטמא לכבוד הנשיא כד דמך רבי יודן נשיאה אכריז רבי ינאי אין כהונה היום פירוש אבל אם היו צריכין לו אפי' יותר מחלופי חלופיהן מיטמא לו וה"מ כשאינם מכירים אותו דמחזקי ליה בדלא קרי ותני אבל אם היו מכירים אותו דקרי ותני וצריכין לו כולם לשיפורי וכיוצא בהם : לא בדא . כלומר לא יספיק בזה אלא מיטמאין לו עד השיעור המפורש בפ"ב דכתובות (יז .) שהוא שיתא אלפי שיפורי : ואם היה כבודו בכך . כלומר דהוה מתני לאחריני : או שהיה נשיא לא בדא . כלומר לא יספיק לו בזה כדאמרי' התם דלית ליה שיעור בקבורה וכבודו בכל אדם שיטמאו הכל מיטמא לו הכהן עם כולם דכיון שמת מצוה הוא וקבורתו מוטלת על המוצאים אין הכהן מטיל מצוה שעליו על אחרים כ"ז שהוא צריך לה כלל אלא קוברין אותו לפי כבודו בכהנים ובכל אדם ושאלו עוד מהו שיטמא אדם לכבוד הנשיא בשאינו מת מצוה קאמר כגון שמת בעיר ויש לו קרובים וקוברים ופשוט דאע"פ כן התירו שיטמאו לו הכל וטעמא מפרש התם עשו אותו כמת מצוה לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים אלא בכל אדם שיתעסקו בו הכל פקרובים ויטמאו לו והיינו דאמרינן בגמרא דידן פרק א אלמנה נזונית אותו היום שמת רבי בטלה כהונה ואמרינן נמי בפסחים פרק אלו דברים [ע :] כגון שמת נשיא ואיטמו ליה רוב צבור כך פי' הרמב"ן ז"ל ואיבעיא לן בירושלמי תלמיד מהו שיטמא לכבוד רבו ולא איפשיטא וכתבו הרמב"ן והרא"ש ז"ל הילכך לא יטמא ודע שהרא"ש פירש ירושלמי הזה בע"א שכתב והנשיא כבודו לכך לשון בעיא הוא כלומר הנשיא כבודו לכך אע"ג דלא מתני ומהו שיטמאו לו כל הכהנים עכ"ל ולפ"ז אין חילוק בין מולא

דרכי משה

שעד (א) וכתב ב"י פרק האשה רבה דף תש"ד ע"א בשם הריטב"א ואפי' אם היה מוצא אנשים לקבור בשכר אין צריך לשכור אלא הוא בעצמו מטמא אם ירצה עכ"ל :

דרישה

בשם ר"י דאין כהן מטמא לקרובו הרוג דהרוג חשבינן ליה כחסר בכמה דוכתי כולי עכ"ס) :

סי' שעד [א] **כשם** שמטמא לקרובים כך מטמא למ"מ כו' כגון שמצא מ"מ מטמא לו וקוברו דלעולם הוא מ"מ עד שיהא שם כדי נושאי המטה וקובריה רוקח מ"ו :

[ב] וכן לנשיא מטמא לעולם פירוש אף שאינו מ"מ וכן מ"ש ולרבו לא יטמא כו' איירי נמי כשאינו מ"מ אבל אם הוא מ"מ והוא מתני דאין לו שיעור פשיטא דמטמא לו אפי' אם לא היה רבו וא"כ לדחוק ולומר דרבו הנזכר כאן איירי בלא מתני דהיינו דלא שימש ת"ח כמ"ש רבינו לעיל ר"ם שס"ח או דלא גמר לאחריני אלא להאי לבדו לפי' רש"י דפי' מתני שלמד לאחרים כל זה סבתבתי הוא לשיטת הרמב"ן . והרא"ש פירש לפטה זו בע"א (דאפי' כשאינו מ"מ מטמאין כל הכהנים למאן דמתני עכ"ה) וב"י הביאו ודחה אותו ודברי הרמב"ן הם עיקר ודברי רבינו נוכל לפרש

פרישה

(כד) ואינו מטמא לאבר מן החי כו' פירוש אע"פ שהכהן מוזהר על טומאת אבר מן החי כדלעיל בסימן שס"ט מ"מ לענין טומאת קרובים לא נחשב כמת שלם :

סי' שעד [א] **ואם** מצא שדרה וגולגולת כו' עיין מ"ש לעיל בסי' שס"ד : (ב) אלא א"כ יהיו שלימים כדפרישית בסי' שע"ג : (ג) ואיזהו מת מצוה כו' ופ"ל סי' שס"ד מדיני קבורת מת מצוה : (לא ישמע אותו כו' ואפי' היה מוצא אנשים לקבור בשכר א"כ לשכור אלא הוא בעצמו יטמא אם ירצה ב"י בכתובות דף תל"ד עכ"ס) : (ד) למאן דקרי ותני עד שיהא לו שיתא אלפי גברא והיינו טעמא שכולם צריכין לספורי (פי' מכריזין עליו שיבואו לכבדו עכ"ה) לכבוד עליו ולספוד עליו שהוא כבודו ואף שיש אנשים זולתו לעשות לו כל צורכי קבורה ולשאת אותו ולסלוק ולסילוק שילוף (ולעיל בסי' שס"ם אמרינן דדוקא לענין לויה מספר שיעור

חדושי הגהות

שעד א פרק הנושא (קג .) ושם הגירסא באלה קדושה וע"ש בתוספות :

כל הקרובים שהכהן מטמא להן שהם אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו מאביו הבתולה ואשתו מתאבלים עליהם ועוד הוסיפו עליהם אחיו מאמו ואחותו מאמו (ה) בין בתולה בין נשואה (ו) ואחותו נשואה מאביו שמתאבלים עליהם אף על פי שאין כהן מטמא להן (ז) וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו ודוקא אשתו כשרה ונשואה אבל פסולה או ארוסה לא אבל בנו ובתו ואחותו אפילו הם פסולין מתאבל עליהם חוץ מבניו ובתו או אחיו ואחותו משפחה נכרית שאין מתאבל עליהן (ח)[ג] גר שנתגייר הוא ובניו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על זה וכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו אם מת לו מת ומיהו דוקא בעודו בפניו אבל אם אינו בפניו א"צ לנהוג אבילות (ט) חוץ מאשתו שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה אלא כשמת אביה או אמה משום כבוד חמיו והמותו אבל אם מת אחיה או אחותו או בנה ובתה מאיש אחר אינו מתאבל עמה ומ"מ אינו יכול לכופה להתקשט אבל יכולה למזוג לו הכוס ולהציע לו המטה ולרחוץ לו פניו ידיו ורגליו וי"א שהיא ג"כ אינה מתאבלת עמו אלא כשמת חמיה או חמותה אבל שאר קרוביו שמתו אינה מתאבלת עמו וכן כתב הרמב"ם אבל הרמב"ן כתב שהיא מתאבלת (י) על כל הקרובים שמתאבל עליהן וכן יראה דעת א"א הרא"ש ז"ל כתב הרמב"ם שאין מתאבלין עם הקרובים שמתאבלין עליהם אלא כשמתאבלין על קורבה דשאר כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן או בת שלהם אבל על קורבה דקידושין שלהן כגון שמת אשת בנו או

בית יוסף

מולא מת מצוה למת בין קרוביו לעולם הכהנים מטמאין לו עד שיהא שם השיעור שמפורש בפ"ב דכתובות וא"כ לכל מאן דמתני מיטמו לו כל הכהנים שבעיר ויש לתמוה שלא ראינו שנוהגים כן ועוד דא"כ מאי רבותא דרבי דביום שמת בטלה כהונה הא כל מאן דמתני נמי הכי הוא ועוד דמאי האי דאיבעיא להו תלמיד מהו שיטמא לרבו הא כיון דרב הוא ס"ל מתני וחייב ליטמא לו אפי' יש כמה שמתעסקין בו דהא למאן דמתני לית ליה שיעורא ודוחק לומר דמיירי ברב שלמדו מקרא ולא משנה דלא מתני הוא או דמיירי בשלא לימד אלא לזה דלא מיקרי מתני אלא בשהעמיד תלמידים הרבה ולהרמב"ן ניחא שפירש דהא דקאמר ונשיא כבודו לכך מיפשט פשיטא ליה הכי ומיירי כשהוא מת מצוה ומצאו כהן דכיון דקבורתו מוטלת על המוצאים אותו אין הכהן מטיל מצוה שעליו על אחרים כל זמן שהוא צריך לה כלל והא דבעי בתר הכי מהו שיטמא לכבוד הנשיא מיירי כשאינו מת מצוה כגון שמת בעיר ויש לו קרובים וקוברים דהשתא לפ"ז הא דקאמר אבל אם היה כבודו בכך לא בדא כלומר דאי הוי מתני לית ליה שיעורא אלא הכל מיטמאים לו היינו כשהוא מת מצוה ובענין דאיפשיטא לן בנשיא שכבודו לכך אפי' מת בעיר ויש לו קרובים וקוברים הדר איבעיא לן ברבו דהיינו דמתני שמת בעיר ויש לו קרובים וקוברים אם מיטמא לו כדרך שהוא מיטמא לנשיא ולא איפשיט' ולחומרא דיני מת מצוה כתב רבינו בסימן שנ"ד כתבו התוספות בסוף פרק הנושא [קג:] שה"ר חיים כהן היה אומר אלמלא הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה ובהדיא אמרינן בירושלמי פרק מי שמתו דכשמת רבי אמרו אין כהונה היום ואין נראה לרבי דכמדומה דהתם מיירי בטומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא עכ"ל ויש לתמוה על ה"ר חיים כהן שהרי ר"ת לא היה נשיא ואם התירו לטמאות לר' שהיה נשיא למה יתירו להטמאות לר"ת שלא היה נשיא ושמא היה סובר ה"ר חיים דגדול הדור דינו כנשיא ואע"פ שהגה"מ מספקא להו אי גדול הדור דינו כנשיא ה"ר חיים פשיט ליה : כתב הרמב"ן תניא באבל רבתי פ"ד כהן שנטמא לקרובים אל יטמא לאחרים אפילו בו ביום בד"א בזמן שיש שם כדי מטה וקובריה אבל אין שם כדי מטה וקובריה ה"ז יטמא נטמא כדי מטה וקובריה ה"ז פורש למקום טהרה : כתב בתשובת הרשב"א ח"ג סימן שע"ח על חלל שנמצא ולא נודע אם הוא ישראל שאלת בפרק היו בודקים [מ:] בשאלת מכירים אתם אותו ר"ל שמא מעובדי עכו"ם הוא אם נאמר כן אף במקום שרובן ישראל ושאין רגלי עממין מצויים שם ולא הוזקקתי לזה אלא ממה שראיתי בירושלמי נהרג מטבריא לצפורי חזקה היה ישראל הא מספקא לי דאפשר דאיתא להא דירושלמי משום דבאיסורין הולכין אחר הרוב ושמא אף בדיני נעשה כן ועוד מדאמרינן בשילהי פ"ק דכתובות [דף טו.] גבי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי מדאורייתא מנ"ל וכו' אלמא משום קבוע דהוי כמחצה פטרינן ליה הא ניידי בכי הא חייב ונמצא בין טבריא לציפורי אינו קבוע דאנשי טבריא וציפורי אינם קבועים שם בדרך אלא ניידי וכל דפריש מרובא פריש וכענין שאמרו בפרק עשרה יוחסין [דף עג.] גבי שתוקי אלא שאני מסתפק לפי שלא הוזכר כן בגמרין ועוד דבדיני נפשות כתיב והצילו העדה וכו' ומ"מ ההיא דפ"ק דכתובות מכרעת לי כ"ש שרבי יוחנן דירושלמי מכריע עכ"ל : כל הקרובים שהכהן מטמא להם שהם אביו ואמו ועוד הוסיפו עליהם אחיו מאמו וכו' ברייתא פרק אלו מגלחין [כ:] וכתב המרדכי שרבי' יואל כשנפטר אחותו הנשואה מאמו הלך בו ביום לרחוץ כי היה רוצה לפרש הא דתניא בברייתא בגמרא גבי הוסיפו עליהם הנשואה בין מאביו בין מאמו שהיא אחותו מב' לצדדין מן האב ומן האם וכל הפוסקים חולקין עליו וסוברים דמן האב או מן האם קאמר וכן העלו הגה"מ והמרדכי וכתב וכן משמע בירושלמי : ומ"ש וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו כ"כ הרמב"ן והרא"ש ז"ל וטעמא דכיון דתלו אבילות בטומאה כשם שהאשה מטמאה על בעלה כך היא מתאבלת עליו : ומ"ש ודוקא אשתו כשרה ונשואה וכו' אבל בנו ובתו וכו' אפי' הם פסולים מתאבל חוץ מבנו ובתו וכו' משפחה ונכרית שאין מתאבל עליהם כ"כ הרמב"ן והרא"ש ז"ל וטעמא מפני שכך הדין לענין טומאה כמו שנתבאר בסימן שע"ג ובאשתו ארוסה תניא בהדיא פרק ד' אחין [כט.] שאינו אונן עליה ואינה אוננת עליו והמרדכי במ"ק בשם מסכת שמחות אשתו גרושה ואע"פ שיש לו בנים לא מתאבל ולא מטמא אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט מתאבל ולא מטמא ויש לתמוה על הרמב"ן והרא"ש למה דחו ברייתא זו דמסכת שמחות ואיפשר דמשום דלא מייתי לה משמע להו דלאו דסמכא היא : **גר** שנתגייר הוא ובנו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על זה כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב והמרדכי כתב במ"ק על גר שנתגייר הוא ואמו ומתה אמו. וכו' והורה ר"י להתאבל עליה אף על גב דאמרינן בפרק קמא דקידושין [יז:] גר את הגר אינו לא מד"ת ולא מד"ס ה"מ קורבת האב אבל קורבת האם יש לו חיים ואע"פ דאמרינן בפ"ב דיבמות לא גזרו שניות בגרים אף מן האם משום דשניות מדרבנן אבל אבילות יום אחד שהוא מדאורייתא חייב דילמא אתי לאיחלופי בישראל כדאמרינן פרק נושאין [דף צו.] לענין מנסב נשי דהדדי וכיון דיום ראשון מתאבל דהוי דאורייתא ה"ה לכל האבילות דלא מצינו יום א' בלא שאר (אבילות) ע"כ (ג) בסימן שמ"ה נתבאר אותם שאין מתאבלין עליהם מחמת מעשיהם הרעים : וכל מי שמתאבל עליו מתאבלין עמו אם מת לו מת וכו' עד ולרחוץ לו פניו ידיו ורגליו בפרק אלו מגלחין [כ:] (ג) : ב"ה וכתב הרשב"א בתשובה סימן קל"ח ששמעון המתאבל עם ראובן אחיו אין בני שמעון חייבים להתאבל עם אביהם שהרי אביהם אינו מתאבל מחמת אבלו אלא מחמת אבלו של אחיו והכי דייק לשון רבינו : ויש אומרים שהיא ג"כ אינה מתאבלת עמו אלא כשמת חמיה או חמותה וכו' וכן כתב הרמב"ם בפ"ב וכתב הרמב"ן משום דברישא דברייתא קתני חמיו וחמותו ובסיפא קתני וכן היא שמת חמיה וחמותה וכיון דאוקימו רישא דדוקא קתני חמיו וחמותו לאפוקי קרובים דידה סיפא נמי דוקא הוא למעוטי שאר קרובים דידיה שאינה נוהגת עמו אבילות אלא על חמיה וחמותה וכתב עוד ואיכא מ"ד כיון דברייתא תניא לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו ולא קתני ולא אמרו לכבוד בעלה אלא חמיה וחמותה ש"מ לכבוד בעלה נוהגת עמו אבילות וברייתא דקתני חמיה או חמותה איידי דקתני רישא חמיו קתני סיפא חמיה הילכך לגבי אשה בקרובי בעלה דלא משתמיט תנא למתני אינה מתאבלת עמו אלא על חמיה וחמותה ש"מ על כל הקרובים שלו היא מתאבלת דלא גרע כבוד בעלה מכל הקרובים שמתאבלים על שניים שלהם וכתב דהכי איתא בירושלמי : ומ"ש וכן יראה דעת א"א הרא"ש ז"ל הכי משמע ממ"ש הרא"ש שם בפרק אלו מגלחין וז"ל ולא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו אבל אחי אשתו ואחותו לא דתניא וכו' מדלא קאמר ג"כ להיפך מוכח דדוקא בבעל ס"ל הכי דבשלמא בסוף דבריו איכא למימר דלישנא דברייתא נקט אבל במה שכפל בתחלה לפרש דבריו ביותר הו"ל להזכיר ג"כ דה"ה באיתתא שא"צ להתאבל אלא לחמיה וחמותה אלא ע"כ דהיא חייבת להתאבל בכל קרוביו שהוא מתאבל עליהן והוכחה זו הוכיח גם כן הר"ן מדברי הרי"ף שדרך גם כן בעקבות לשון הרא"ש ע"ש : **כתב** הרמב"ם שאין מתאבלים עם הקרובים שמתאבלים עליהם אלא כשמתאבלים על קורבה דשאר כגון בנו ואחיו וכו' אבל על קורבה דקידושין שלהן כגון שמת בנו וכולי טעות סופר יש

בית חדש

כבודו כדי להתעסק בו שפיר איכא לה"מ בטלה קדושת הכהנים :

כל הקרובים וכו' בפ' אלו מגלחין [סוף דף כ] : ומ"ש ואחותו מאביו הבתולה כלומר בתולה גרידא שעדיין לא נתארסה . ומ"ש ועוד הוסיפו עליהם וכו' ואחותו נשואה מאביו כלומר אפי' נשואה ומכ"ש ארוסה וע"ל בסימן שצ"ח :

גר שנתגייר וכו' כ"כ הרב רבינו משה בר מיימוני ריש פ"ב ומשמע דוקא גר ובניו אבל גיורת ובניה מתאבלין זה על זה דכיון דאית ליה חיים אתי לאחלופי בישראל אבל גר ובניו לא אתי לאחלופי דהכל יודעין דאין אבות לעכו"ם וכ"כ במרדכי דמועד קטן ע"ש ר"י שעשה כך מעשה אבל עבד אפי' נשתחרר עם אמו אין מתאבלין זה על זה כיון שאין לו חיים לא חיישינן לאחלופי ובגר ואמו נמי דוקא לגבי איסור מחמרינן מטעמא דאחלופי אבל לענין ירושת אמו אינו יורש וכ"כ המרדכי לשם ע"ש מהר"ם ופשוט הוא . ואיכא לתמוה דבש"ע כשכתב בלשון הרמב"ם גר שנתגייר הוא ובניו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על זה כתב בהגה"ה וה"ה גר שנתגייר עם אמו אין מתאבל עליה עכ"ל דפסק דלא כר"י ולא כדמשמע מדברי הרמב"ם וצ"ע

דרכי משה

(ב) ונראה שמדברי הרא"ש הביא הטור לקמן סי' שצ"ח שצ"ט דאבילות יום אחד דרבנן גר אינו מתאבל על אמו וע"ל כיצד נוהגין : (ג) וכתב בתשובת ... סימן ק"ח אין בני ראובן מתאבלין עם ראובן אביהם המתאבל עם שמעון שמת לו מת דא"כ אין לדבר סוף וכל בני משפחה יתאבלו על מת עכ"ל ובהגמיי' פ"ב דאין חילוק בין זקינו לשאר קרוביו : ובתשובת

פרישה

שיעור וה אבל לענין לעסוק בצורכי קבורתו כיון שיש מי שעוסק בצורכי קבורתו אין לו להתבטל מת"ת) מ"מ מאחר שהוא מוכאו ועליו מוטלת המצוה אינו בדין שיטיל המצוה על אחרים ומותר לטמא (ואע"ג דכתב לעיל בסימן שס"א דשיעור למאן דתני וקרי ששים רבוא כבר כתבתי שיש שם פלוגתא בגמרא דאיכא מ"ד דס"ל ס' רבוא ואיכא מ"ד ו' אלפים ולכן לעיל לענין ביטול תורה אזלינן לחומרא שצריך לבטל עד שיהא ס' רבוא והכא אזלינן לחומרא שלא לטמא אם יש לו ו' אלפים) ובנשיא אף שאינו מ"מ אלא מת בעיר תוך קהל ישראל מ"מ מצוה רמיא אכל ישראל לטמא לו שזהו כבודו וכדאיתא בכתובות כשמת רבי אכריז אין היום דין כהונה דהוי נשיא וזה שכתב רבינו וכן לנשיא מטמא לעולם ר"ל אע"פ שאינו מ"מ ויש כאן כמה אלפים והוה קאי נמי מ"ם ולרבו לא יטמא אם יש לו שיעור דהיינו נמי כשאינו מ"מ אלא מת בתוך העיר והו"א דתלמיד אבל רבו יש לו דין כל ישראל עם הנשיא קמ"ל אלא אם יש לו שיעור דהיינו מי שעוסק בצרכי קבורתו אינו יכול לטמא לו ולעסוק עמו בקבורתו ועד"ר : (מתאבל עליהן דין ז' ול' כמ"ש לקמן עכ"ה) : (ה) בין בתולה בין נשואה וכ"ש ארוסה : (ו) ואחותו נשואה מאביו דאילו אחותו בתולה מאביו כהן נמי מטמא לה : (ז) וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו פי' אפי' לדעת הרמב"ם שסבר שכהנת אינה מצווה לטמא : (ח) גר שנתגייר הוא ובניו מדברי מ"ו משמע דדוקא נקט רבינו הוא ובניו אבל הוא ואמו צריך להתאבל עליו אבל הרמ"א פסק דאפי' על אמו א"צ להתאבל ועיין בדרישה : (ט) חוץ מאשתו שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל כו' הואיל שהיא עצמה אינה קורבה דשאר : (י) על כל הקרובים שמתאבל עליהם ונתן טעם דלא גרעה בכבוד בעלה מכל הקרובים שמתאבלים על שניות שלהם וכתב

דרישה

לפרש ע"ד פירוש הרמב"ן ודו"ק ועיין בב"י : [ג] גר שנתגייר הוא ובניו כו' כתב ר"י דגר שנתגייר הוא ואמו חייבין להתאבל מיהו דוקא לענין איסור מחמירין דלמא אתי לאחלופי בישראל אבל לענין ירושת אמו אינו יורש הג"ה מיימוני ודוקא על אמו אבל לא אביו מ"ק מ"ו וכן ב"י הביאו ובזה מיושב כמו מה ששינה רבינו הלשון דבגר כתב שנתגייר הוא ובניו ובעבד כתב שנשתחרר הוא ואמו דבגר דוקא נקט הוא ובניו דאילו הוא ואמו צריכין להתאבל ובעבד לרבותא נקט אמו (דעבד אין לו חיים כלל עכ"ה) וק"ל ורמ"א כתב דאפי' על אמו א"צ להתאבל וצ"ע שוב ראיתי בד"מ שכתב וז"ל במרדכי דהלכות שמחות דף שכ"ז מעשה בא לפני ר"י על גר שנתגייר עם אמו ומתה אמו והורה להתאבל עליה ואע"ג דאמרינן בפ"ק דקידושין קורבת הגר אינו לא מד"ת ולא מד"ס ה"מ קורבת האב אבל קורבת האם יש לו ואע"ג דלא גזרו שניות לעריות בגרים אף מן האם היינו משום דשניות דרבנן אבל אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא חייב דלמא אתי לאחלופי בישראל כיון דיום ראשון מתאבל ה"ה לכל האבילות דלא מצינו יום ראשון בלא שאר אבילות עכ"ל המרדכי ונראה שמדברי הרא"ש שמביא הטור לקמן סימן שצ"ה דאבילות יום ראשון דרבנן גר אינו מתאבל אפי' על אמו וע"ל כיצד נוהגין עכ"ל ובזה מיושב יפה שפסק דאין מתאבל אפי' על אמו ולפ"ז מה שנקט רבינו הוא ובניו צ"ל שנקט כן שהיא מילתא פסיקתא שאין מתאבל על אביו אליבא דכ"ע אפי' למאן דס"ל דאבילות יום ראשון דאורייתא וק' דהמרדכי כתב דר"י סבר דאבילות דיום ראשון הוא דאורייתא ולקמן בסימן שצ"ח כתב רבינו דר"י סבר דהוא דרבנן ודוחק לומר מ"ש המרדכי שהוא דאורייתא ר"ל היינו אנינות וכמ"ש רבינו לקמן בסימן שנ"ל בשם דהלשון שכתב כיון דיום ראשון מתאבל כו' לא משמע הכי ולקמן כתב רבינו בשם דאבילות

או אשת אחיו או בעל בתו או בעל אחותו אינו מתאבל עליהם וכן כתב הרמב"ן ואינו נראה כן דעת אדוני אבי הרא"ש זכרונו לברכה שלא חילק בזה וי"א שלא אמרו להתאבל עם מי שמתאבל עליו אלא כשהמת קרוב לו אבל אחיו מאביו שמתאבל על אחיו מאמו שאינו קרוב לו כלל אינו נוהג שום אבילות כתב הרמב"ן שהאבלות שנוהג עם מי שמתאבל עליו הוא אבילות גמורה בחליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש ומתעסקין בו בהבראה וכל שאר דיני אבילות וכן נוהג דין שלשים בגיהוץ (ד) ותספורת ולא כמו שנוהגין עכשיו כשנכנס לבית חולץ וכשיוצא לשוק נועל (יא) והאבל מכיר אותו שיוצא לשוק כשאר כל אדם אלא נוהג אבילות גמורה וכן אינו מסתפר בבית אחר ואינו מגהץ ואע"פ שאמרו שאינו נוהג אבילות אלא עמו בבית כיון שהוא נראה עמו בבית נוהג אבילות גמורה ולא התירו אלא כגון דברים שבצינעא שבתוך ביתו שאינו נוהג אלא לעצמו וכן בעיר אחרת אינו נוהג כלל (יב) אבל בפני האבל נוהג כמוהו בכל דבר וכתב א"א הרא"ש ז"ל והאידנא נהגו להקל באבילות של המתאבלים עמהם וסומכין על זו שאינו אלא בשביל כבוד האבל ואם רצה האבל למחול על כבודו אין צריך להתאבל עמו [ד] והאידנא כל האבילים נוהגים למחול על כבודם לכן נהגו להקל (יג) וכ"כ הרמב"ן (יד) תינוק כל שלשים יום ויום ל' בכלל (טו) אין מתאבלין עליו אפילו גמרו שערותיו וצפורניו ואין צריך לומר שאין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו תנחומי אבלים וברכת אבלים מיום שלשים ואילך מתאבלים עליו (טז) אפילו נולד לשמונה חדשים (יז) ואי קים לן ביה שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש ונולד לט' חדשים בין שלימים בין מקוטעים מתאבלין

ב"ח

א"ע: ובתב הרא"ש והאידנא נהגו לסקל וכו' ועכשיו נוהגים שקרובי המת הפסולין לעדות מראין קצת אבילות כל שבוע הראשון עד אחר שבת הראשון שאין רוחצין ואין משנין קצת בגדיהם והיינו כשהיה אבל המיתה או בשמועה קרובה וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן רנ"א שכך נהגו גדולי אוסטרייך ולא כהרשב"א בתשובה סי' קל"ח ונראה דלפי מנהגינו כמהרא"י דאוסר רחיצה ושינוי בגדים כדין שלשים של אבל אף על פי דבשלשים גופיה אינו אלא מנהג כ"ש דאסור לילך לסעודה אפילו לסעודת מצוה כגון ברית מילה דבשלשים של אבל אסור מדינא לדעת מקצת רבוותא וכך אנו נוהגין לאיסור כדלקמן סימן שצ"א ואע"ג דבת"ה כתב דאינו דומה לגמרי לדין שלשים של אבל אינו אלא לענין זה דלא משנים כל בגדיהם אלא קצתם אבל לענין סעודה אפילו דמצוה פשיטא דאסור כל השבוע עד מוצאי שבת במכל שכן כדפרישית. וכתב בהגהת אשיר"י דאבל שאינו יודע באבילותו אסור להזמינו לסעודה דלא כיש מתירין: תינוק כל שלשים יום וכו' כרשב"ג בברייתא בפר"א דמילה דכלא שהה ל' יום ספיקא הוי ולגבי אבילות דרבנן הוי ספיקו לקולא. ומ"ש מיום ל' ואילך מתאבלין עליו אפי' נולד לח' חדשים טעים דין זה מבואר לשם דאמרינן האי בר ז' הוא ואשתהויי אשתהי ומיהו דוקא בדגמרו שעריו וציפורניו הא לאו הכי ספק נפל הוא ועיין לעיל בסוף סי' רס"ו גבי מלה מיהו הרמב"ם פ"א דאבל פסק בסתם בן ח' שמת אפי' לאחר ל' אין מתאבלין עליו ומשמע אפילו גמרו שעריו וצפורניו וכך פסק בש"ע אבל מדברי ה' המגיד בפ"א מה' מילה מבואר דמפרש להרמב"ם שאין מתאבלין אלא על מי ששהה ל' יום או שכלו לו חדשיו לפי שהקלו באבילות אלמא דבשהה ל' יום מתאבלין אפילו ודאי דלא כלו חדשיו והיינו בדגמרו שעריו וצפורניו וא"כ מ"ש הרמב"ם בפרק א' דאבל בן ח' שמת אפי' לאחר שלשים אין מתאבלין היינו דוקא בדלא גמרו שעריו וצפורניו וצ"ע ולענין הלכה אע"פ שרוב רבותינו ס"ל דמשלשים יום ואילך מתאבלין עליו כשגמרו שעריו וצפרניו אף ע"פ שנודע שלא כלו לו חדשיו דאמרינן האי בר ז' הוא ונשתהה מכל מקום כיון דפשט דברי הרמב"ם משמען דאין מתאבלין אין להחמיר מיהו דוקא כשבעל ופירש ולא בא עליה עוד וילדה לח' אבל היכא שבעל וחזר ובעל דאינו ודאי בן ח' דשמא לא נתעברה בליל טבילה אלא לאחר חדש שלם ובן שבעה הוא השתא ודאי כיון דמת לאחר ל' וגמרו שעריו וצפרניו חייב להתאבל לדברי הכל ואף הרמב"ם מודה בזה וז"ש בהגהת אשיר"י סוף מ"ק בשם א"ז דהיכא דלא קים ליה בגויה אי כלו ליה חדשיו ולא גמרו שעריו וצפרניו אין מתאבלין עליו עכ"ל דאי גמרו שעריו וצפרניו ודאי מתאבלין כיון דספק הוא אם כלו לו חדשיו תלינן דכלו לו חדשיו כיון דלא מת עד לאחר שלשים וגם גמרו שעריו וצפרניו דאף הרמב"ם לא אמר דאין מתאבלין אלא בודאי בן ח' והב"י כתב על הגהת אשיר"י זו ואיני יודע למה התנה שלא גמרו וכו' ושגגה יוצאה מתחת קולמסו דהדבר פשוט כדפרישית. כתב בהגהת אשיר"י תאומים שמת אחד מהן תוך שלשים יום והשני חי עדיין אחר שלשים אין מתאבלין עליו כלל אפי' אם מת בסוף ל' עכ"ל ומביאו ב"י והכי פירושו דלא תימא כיון דתאומים הם ואחד חי אחר ל' ובר קיימא הוא א"כ בודאי גם אותו שמת הוי בר קיימא וכמאן דאמר דתאומים טיפה אחת היתה ונחלקה לשנים וכיון שזה החי אחר ל' אינו נפל גם אותו שמת תוך ל' אינו נפל וחייב להתאבל עליו דליתא אלא מחזקינן את זה שמת תוך ל' בנפל ואין מתאבלין עליו ולא מיבעיא במת תוך ל' אלא אפילו אם מת בסוף ל' כלומר ביום ל' דיכול להיות שאע"פ שזה אינו נפל מ"מ האחר היה נפל אבל בש"ע נדפס טעות שכתב וז"ל יש

ב"י

יש כאן וצריך להגיה כגון שמתה אשת בנו. ודברי הרמב"ם ז"ל הם בפרק ב' וכ"כ הגהות בשם רש"י: וי"א שלא אמרו להתאבל עם מי שמתאבל עליו אלא כשהמת קרוב לו אבל אחיו מאביו שמתאבל על אחיו מאמו וכו' כ"כ הרמב"ן בתורת האדם בשם מקצת חכמי הצרפתים ז"ל: כתב הרמב"ן שהאבילות שנוהג עם מי שמתאבל הוא אבילות גמורה בחליצת מנעל וסנדל וכו' בת"ה למד כן מדגרסינן [במ"ק כא:] בר אחוה דמר עוקבא שכיב סבר למיתב עליו שבעה ושלשים על רב הונא לגביה א"ל נודניאתא בעית למיכל לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד: ב"ה וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן קל"ט וסיים בה ומ"מ לענין קריעה קרוב שבא תוך שבעה אינו צריך לקרוע מאחר שלא היה עמו בשעת קריעה ונתן טעם לשבח בדבר: וכתב א"א הרא"ש ז"ל והאידנא נהגו להקל באבילות של המתאבלים עמהם וסומכים על זה שאינו אלא בשביל כבוד האבל וכו' בפרק אלו מגלחין וכ"כ הרמב"ן בת"ה והה"מ פ"א וכתב בהגהות דאדרבה מה שהוא מתאבל עמהם אינו אלא מהמתמיהין ואינו כמכבד את האבילים אלא כלועג להם (וכיון דנהוג נהוג עד כאן לשונו) (ה): תינוק כל ל' יום ויום ל' בכלל אין מתאבלים עליו אפילו גמרו שעריו וצפורניו כן פסקו הפוסקים דאין מתאבלים עליו תוך ל' יום מדתניא בפרק רבי אליעזר דמילה [קלה:] רבן שמעון בן גמליאל אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל הא לא שהה ספיקא הוי ואיפסיקא התם בגמרא הלכה כוותיה הילכך לגבי אבילות דרבנן הוא הוי ספיקא לקולא. ומ"ש דיום ל' בכלל הכי אסיק רב אשי בפרק יש בכור [מט:]:

ומ"ש אפי' גמרו שעריו וצפרניו כ"כ הרמב"ן בת"ה וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שסתמו ולא חלקו: ומ"ש וא"צ"ל שאין עומדים עליו בשורה ואין אומרים תנחומי אבלים וברכת אבלים פשוט הוא מכ"ש מהיכא דקים ליה שכלו חדשיו שיתבאר בסמוך כתבו התוס' בר"פ החולץ [לו:] דהא דתניא במסכת שמחות הספיקות אוננים ומתאבלים עליהם נראה דבספק בן ט' לראשון או ז' לאחרון איירי דגבאי הדבר שלא יתאבלו לא זה ולא זה מאחר שודאי קרוב לאחיו וכתבו הגה"מ פ"ג וסמ"ג והמרדכי במ"ק ובהדיא תניא באבל רבתי פ"ד ספק שהוא אחיו ספק שאינו אחיו ספק שהוא בנו וספק שאינו בנו מתאבל ואונן ואינו מיטמא והג"א כתבו בסוף מ"ק בשם א"ז ספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון מתאבל עליו ולא ראשון ע"כ ולא ידעתי מנין לו וכתב ע"ש הגה"מ והמרדכי שנראה מדברי ר"י בפרק החולץ דתינוק שנפל מן הגג או אכלו ארי ביום ל' חייב להתאבל עליו עד כאן ואין לסמוך על זה שהתוס' לא כתבו כן אלא בדרך שמא ואפי' היו כותבין אותו בדרך ודאי לא הוה חיישינן לה במקום שכל הפוסקים חולקים עליהם באבילות דרבנן: ומ"ש רבינו מיום ל' ואילך מתאבלים עליו אפילו נולד לח' חדשים כן כתב שם הרמב"ן מהא דרשב"ג וכתב והאי דאתיליד בח' אמרינן האי בר ז' הוא ואשתהויי אשתהי. והכי איתא בפרק הערל [פ:] וכ"כ הגהות בשם הר"מ אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"א דבן ח' שמת אפילו אחר שלשים יום אין מתאבלין עליו וה"ה בפ"ג מהלכות מילה ויבוס ביאר טעמו ומ"ש ואי קים לן ביה שכלו לו חדשיו וכו' בפרק רבי אליעזר דמילה [קלו.] ופ' יוצא דופן [מד.] אמרינן דאי קים לן ביה שכלו לו חדשיו מתאבלין עליו אפילו מת ביום שנולד וכתבו הגה"מ בשם רש"י דלא קים לן בדבר זה כלל אלא היכא שלא שמשה עם בעלה כל ימי עיבורה: כתב בהגהות אשיר"י סוף מ"ק בשם א"ז היכא דלא קים ליה בגוויה אי כלו לו חדשיו ולא גמרו שעריו וצפורניו אין מתאבלין עליו עד כאן לשונו ואיני יודע למה התנה שלא גמרו שעריו וצפורניו דכיון דלא קים ליה שכלו חדשיו אפילו גמרו נמי: **כתב** הכלבו המנהג שפשט שלא להתאבל על בן ראשון שמת ואפילו לא יהיה בכור מנהג טעות הוא כי לא נמצא המנהג רק בבכורות שהם כמו שאינן מן האבות לפי שהם קדושים לשי"ת עכ"ל. ומ"ש שלא להתאבל על הבכורות דבר תימה הוא ואין לו על מה שיסמוך ואחר כך מצאתי שהריב"ש קרא תגר על המנהג ההוא וכתב המנהג הזה אין לו שחר ואין לדבר זה שורש ועיקר אמרו מי שאמרו עד כאן ואנו לא ראינו ולא שמענו מי שנהג כן (ו): ומ"ש רבינו דאפילו נולד למקוטעים מתאבלין עליו כ"כ הרמב"ן בת"ה והרמב"ם כתב בפ"ח כלשון הזה ואם נודע בודאי

דרכי משה

(ד) ובתשובת הרשב"א סי' קל"ט ראובן שבא לתוך ז' לאבילות שמעון אחיו א"צ לקרוע אע"פ דצריך לנהוג עמו אבילות דהואיל ולא היה בשעת קריעה לפניו א"צ לקרוע עכ"ל: (ה) כתב מהרא"י בת"ה סימן רצ"א מנהג הוא שגם קרובי המת אותן שאין חייבים להתאבל עליו ממש מ"מ מראין קצת סימני אבילות ומנהג זה חלוק במדינות וגם בעלי הוראה היו מחלקין בו ומעט ממנו נמצא על ספר בשמחות מהר"ם כתב דנהגו דגם שאר קרובים משנים מקומם מפני כבוד המת עכ"ל: וכ"ה במרדכי דף שצ"ח ע"ג הלכות שמחות והנה גדולי אוסטרייך שהורו שכל אותן שהיו פסולין עדות למת צריכין לשנות מקומן וגם לא יחליפו בגדיהם ואף לא לחוף ראשם ולרחוץ פניהם רק בפושרים גמורים מיום הקבורה עד מוצ"ש ראשונה הן סמוך הן מופלג והיו נוהגין בה כמו בל' של אבל אבל לא לגמרי וכל דין זה נוהג בשמועה קרובה תוך ל' אבל לא בשמועה רחוקה שהוא אחר ל' והיו גדולים אחרים שהורו בכל דינים אלו אפי' לאותן שהן שלישי בשלישי עם המת ועוד יותר מעט ונרא' דברי הראשונים ויש מדינות שנהגו אבילות זו בענין אחר ולא ידעתי טעם לדבריהם עכ"ל כתב הרא"ש כלל כ"ז סימן ט' שאלתם אם יש רשות ללבוש שחורים על חמיו ועל אוהבו כל י"ב חדש והשיב על חמיו פשיטא דיכול לעשות דהא חייב להתאבל עם אשתו כ"ש ללבוש שחורים ושפיר קעביד אלא על אוהבו נמי יכול לעשות שהרי קבל דוד הבראה על אבנר עכ"ל: (ו) וראיתי נוהגין שאין האב ואם הולכין אחר בניהם הראשון שמת לבית הקברות וכן נוהגין

דרישה

דאבילות לסוד ואנינות למוד ועוד דד"מ שכתב הואיל שהרא"ש סבר דאבילות יום ראשון דרבנן כו' א"א לומר שיסבור כן דהא אף שסבר דאבילות יום ראשון הוא דרבנן מ"מ אנינות הוא דאורייתא ואם כן למה כתב דלפי דעתו אין הגר מתאבל על אמו אלא ע"כ מ"ש המרדכי דאבילות יום ראשון דאורייתא הייני אבילות ממש וצ"ל דר"י שכתב המרדכי אינו סתם ר"י שהוזכר בכל מקום ואפשר שהוא ר"י מלוני"ל וכן מצאתי בהגהות מרדכי דסוף מ"ק שכתב דין זה דר"י ולא מזכיר שם אומרו ולבסוף כתב וז"ל כך כתב הרב מלוני"ל: אדם אחד כתב גט לאשתו אם ימות שיהא גט ומת מעשה בא לפני מהר"ר יצחק בר משה ואמר שאין אשתו מתאבלת עליו שלא יצא לפנו על הגט מ"ו: [ד] והאידנא כל האבילים נהגו למחול על כבודם לכן נהגו להקל וכ"כ

פרישה

דהכי איתא בירושלמי ב"י: (אלא כשהמת קרוב לו וכו' ור"ל דמשום בעל כאשתו חשבינן אשת בנו לקרובים לו וכן בעל בתו חשיב קרוב דאל"כ קשה הא כבר כתב בסמוך דהרא"ש לא חילק בין קורבה דקידושין כגון אשת בנו ובעל בתו לקורבה דשאר עכ"ס): (יא) והאבל מכיר אותו פירוש יודע ע"י אחרים שמגידין לו ומכיר בו איך שיצא לשוק ושנהג כשאר כל אדם בלא אבילות: (יב) אבל בפני האבל ר"ל באותו עיר שיודע לו מה שהוא עושה והוי כאילו בפניו ממש: (יג) וכ"כ הרמב"ן ואע"ג דהרמב"ן כתב לעיל ולא כמו שנהגו עכשיו כו' היינו שיש יחידים שמתאבלים וכתב הואיל שהוא רוצה להתאבל כמו שהוא לדינא דגמרא אינו יוצא באבילות זה ר"ל כשיוצא לשוק אינו נוהג אבילות אלא צריך להתאבל אבילות גמורה וכאן כתב שהרוב נוהגין שאינן מתאבלין כלל. ושי"ל שהרמב"ן סבר שהכל תלוי במנהג מי שירצה שלא לנהוג כלל הרשות בידו ומי שירצה לנהוג במקצת ולא בכולו גם כן הרשות בידו ומ"ש ולא כמו שנוהגין האידנא אינו ר"ל שעושין שלא כהוגן אלא ר"ל שלדינא דגמרא הוא אבילות גמורה ולא כמו שנוהגין עכשיו שנוהגין במקצת: (יד) תינוק כל שלשים יום ויום ל' בכלל כו' ואפי' נולד תאומים ושאחד נשאר חי (ולא אמרינן מדהשני חי הראשון נמי בן קיימא הוי ואין מתאבלים עליו וכ"כ רשב"א עכ"ס) א"ז ועיין בב"י שמביאו: (טו) אין מתאבלין עליו אפי' כגמרו שערותיו וצפרניו. צריך טעם מ"ש מלענין מילה בשבת דסמכינן אסימן שערו וצפרניו כמ"ש לעיל בסימן רס"ו ובא"ח סימן ש"ל וי"ל דדוקא לענין מילה מקילין דממ"כ אי בר קיימא הוא מצוה קעביד ואי לאו בר קיימא הוא הו"ל כמחתך בבשר בעלמא וכמ"ש רבינו שם משא"כ כאן לענין אבילות כיון דלאו ודאי בר קיימא הוא בדגמרו שעריו וציפורניו: (טז) אפילו נולד לח' חדשים דאמרינן דבן ז' הוא ואישתהויי אשתהי: (יז) ואי קים לן ביה שכלו חדשיו כולי ונולד לט' חדשים בין שלימים בין מקוטעין

לכאורה

מתאבלין עליו אבל אין עומדים עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים עד אחר שלשים יום (יח) ועל רבו שלמדו הכמה צריך לנהוג כל דין אנינות ומתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דין אבלות יום א' ונשיא אע"פ שהכל מטמאים לו אין מתאבלים עליו כלל :

הלכות אבילות

שעה מנין לאבלות ז' דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' אף אבלות ז' ומשום דאיכא חג שאינו אלא יום אחד סמכו ליום שמועה רחוקה יום אחד (א) וכן ל' יום לגיהוץ ולתספורת אסמכוה אקרא והכל אינו אלא אסמכתא בעלמא שאין אבלות דאורייתא אפי' ביום הראשון אבל הגאונים כתבו שאבלות יום ראשון דאורייתא (ב) ולפנים יתבאר בע"ה ומאימתי חל האבלות משיסתם הגולל ופירש"י כסוי הארון וכת' הרמב"ן ולדבריו כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים ע"ד ליתן הארון (ג) בכוך או בקבר (ד) מונה משעת סתימה אבל אם מוציא המת במטה (ה) או בארון פתוח לבה"ה (ו) וקובר מתו בקרקע אינו מונה אלא משיסתם הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון (ז) ורבינו תם פירש גולל הוא האבן שנותנין על הקבר מלמעלה וכן פירשו הגאונים (ח) כל זמן שהארון מגולה אין מונין לו עד שינתן בכוך או בקבר (ט) ויסתום פיהם באבנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה (י) וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל אחר שנגמר ונסתם סתימת

ב"י

בדאי שנולד לט' חדשים גמורים אפי' מת ביום שנולד מתאבלין עליו ומדכתב גמורים משמע דבנולד לט' שלימים קאמר ולא בנולד למקוטעין . ולענין הלכה נקטינן כדברי המיקל באבל (ז) : **ומ"ש** אבל אין עומדין עליו בשורה וא"א עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים עד אחר ל' יום בפרק אלו מגלחין [כד :] תניא תינוק כל ל' יום יוצא בחיק וכו' ואין עומדין עליו בשורה וא"א עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים וכתב עליה הרמב"ן בת"ה דמדקתני שורה ותנחומי אבלים דכבוד חיים נינהו ש"מ אבלות ודאי נוהג הוא דכל דלא נהיג אבלות שורה ותנחומי אבלים מנין כלומר ומיירי בדקים ליה שכלו לו חדשיו שמתאבלין עליו ואפ"ה אין עומדין עליו בשורה וכו' עד שיהא בן ל' יום וכתב הרמב"ם בפ"א בן ט' חדשים שנולד מת ומי שיצא מחותך או מרוצץ אע"פ שכלו לו חדשיו הרי זה נפל דאין מתאבלין עליהן ולא מתעסקין עמהם כתב בהג"א בסוף מ"ק בשם א"ז תאומים שמת א' מהם תוך ל' יום והב' חי עדיין ל' יום אין מתאבלין עליו כלל אפילו אם מת בסוף ל' (ח) : **ועל** רבו שלמדו חכמה צריך לנהוג כל דיני אנינות כ"כ הרמב"ן בתורת האדם בשער האבל שנראה מסוגית ירושלמי שבפרק מי שמתו שמי שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כמי שמתו מוטל לפניו עכ"ל ומ"מ נראה שמברך ומזמן דאין לנו לפוטרו מברכה וזימון בלא ראיה והיא דירושלמי פרק מי שמתו דילמא לענין בשר ויין דוקא הוא ומ"ש שמתאבל עליו יום א' בפ' אלו מגלחין [כה :] אפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד וכתב הרמב"ן בת"ה שמתאבל עליו בחליצת מנעל ושאר דיני אבלות וכ"כ הגה"מ בפ"ט דכל דין אבלות צריך לנהוג כל אותו היום לחליצת סנדל וכל דבר וכתב רבי' שמחה שגם צריך לשנות מקומו בבית הכנסת ובסימן רמ"ב ובסימן ש"מ נתבאר דבמקצת היום סגי : **ונשיא** אע"פ שהכל מטמאין לו אין מתאבלין עליו כלל כן כתב הרמב"ן בת"ה דלענין טומאה עשו אותו כמת מצוה אבל לענין אבלות לא למדנו בו והכלבו כתב שהכל אוננים עליו :

שעה מנין לאבילות ז' דכתיב והפכתי חגיכם לאבל וכו' ומשום דאיכא חג שאינו אלא יום אחד סמכו ליום שמועה רחוקה יום אחד מימרא בפרק אלו מגלחין [כ'] : ומ"ש וכן ל' יום לגיהוץ ולתספורת אסמכוה אקרא בר"פ אלו מגלחין (טו.) אבל אסור בתספורת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע אסור וההוא פירקא גופיה לקמן אמרינן ל' יום מנ"ל יליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן ל' יום אף כאן ל' יום ואמרינן תו בריש פירקא אבל אסור בתכבוסת דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת כלומר ואין בגדי אבל של מת פחות מל' יום ומ"ש והכל אינו אלא אסמכתא בעלמא שאין אבלות דאורייתא וכו' אבל הגאונים כתבו וכו' ולפנים יתבאר בע"ה בסימן שצ"ח : **ומאימתי** חל האבלות משיסתם הגולל בס"פ אלו מגלחין (כז.) תנו רבנן אימתי כופין המטות משיצא מפתח ביתו דר"א ר' יהושע אומר משיסתם הגולל וידוע דהלכה כר' יהושע ופירש"י בפ"ק דכתובות (ד :) וכמה דוכתי דגולל היינו כיסוי ארון של מת וכתבו התוס' שר"ת הקשה עליו כמה קושיות והעלה דגולל היינו אבן גדולה שמשימין על הקבר וכ' הרמב"ן בת"ה על דברי רש"י אין ספק בדבריו שלא כל אדם נקבר בארון ואעפ"כ סתימת קברו נקרא גולל אבל בא לפרש שאם נתנו המת בארון וסתמוהו בבית שאבילות נוהגת לר' יהושע וכן יודה רש"י באלו שמוליכים אותם ממקום למקום בארון ודעתם להוציאו משם ולקוברו שאין מונין אלא משעת סתימת קברו אבל עיקר פירושו של הרב ז"ל שכיסוי הארון הוא נקרא גולל וסתימתו הוא בין בבית בין בבה"כ בשעה שיסתם במסמרים ע"מ שלא יפתח עוד שהרי נעשה אצלם כמונח בקבר ונמצא לדבריו שהמוליך מת במטה או בארון פתוח לבה"כ וקובר מתו בקרקע אינו מונה ז' ול' אלא משיסתם הקבר בעפר שנותנים על המת או על הארון נתנוהו בארון וסתמו כיסוי במסמרים וכיוצא בהם ע"מ ליתן הארון בכוך או בקבר מונה משעת סתימה וזהו סתימת הגולל של הארון בבית לדעת הרב ז"ל עכ"ל :

וכתב

ב"ח

יש מי שאומר דתאומים שמת אחד מהם תוך ל' יום והשני חי ומת אחר ל' יום אין מתאבלין עליו עכ"ל ולשון זה מובן שאין מתאבלין על השני שמת אחר ל' קאמר דכיון שזה שמת תוך ל' היה נפל גם זה היה נפל וזה דבר שאין לו שחר דאם גמרו שעריו וצפרניו וחי לאחר ל' ימים או חדש או יותר מהיכא תיתי שיהא נפל ופשיטא דמתאבלין עליו אלא צריך להעביר הקולמוס על תיבת ומת וכך צריך להיות והשני חי אחר ל' יום אין מתאבלין עליו כלומר אין מתאבלין על זה שמת תוך ל' ושרי ליה מאריה לבעל הלבוש שעשה פי' על מה שנדפס בטעות ויגיע להוראת טעות :

ועל רבו שלמדו חכמה וכו' בפרק אלו מגלחין [סוף דף כ"ה] כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב ר' אמי ז' ול' א"ר אבא ר' אמי דעבד לגרמיה הוא דעבד דהכי א"ר חייא בר אבא משמיה דר' יוחנן דאפילו רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום א' וז"ל הגהות אשיר"י משמע בירושלמי שהתלמידים מיטמאין לרבן וכמו כן להם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כל היום אפי' לאחר קבורה מיהו לעיל פירש דלאחר קבורה שרי לאכול בשר ולשתות יין עכ"ל ועיין במ"ש ב"י בדין זה :

שעה מנין לאבלות ז' וכו' בפרק אלו מגלחין [דף כ'] והאלפסי פרק היה קורא הביא בשם מקצת רבוואתא דס"ל דז' ימים אבלות דאורייתא וגמרי לה מילתא מדכתיב ויעש לאביו אבל ז' ימים והשיג עליהם דלאו דאורייתא נינהו אלא דרבנן ולאו על ויעש לאביו אבל ז' ימים אסמכינהו רבנן אלא אקרא והפכתי חגיכם לאבל וכו' עכ"ל כלומר איגהו סברי כיון דילפינן לה מקרא שכתוב בתורה א"כ דאורייתא נינהו ולאו הכי הוא אלא אסמכתא היא ולאו אהאי קרא אסמכינהו וכו' אלא אקרא דדברי קבלה מיהו במדרש רבה סדר ויחי איכא מ"ד דגמרי לה מקרא דויעש לאביו אבל ז' ימים וכן הוא בירושלמי פרק אלו מגלחין : **ומאימתי** חל האבלות וכו' בפ' אלו מגלחין ריש (דף כ"ד) פליגי תנאי בברייתא והלכה כר' יהושע דמשיסתם הגולל ופלוגתא דרש"י ור"ת כתוב בתוס' ריש פ"ק דכתובות וס"פ שואל אדם ופ' מי שמתו ופ' נגמר הדין ופ' הישן והרמב"ן פי' דלרש"י לאו בכל סתימת הארון בכסויו בבית קאמר אלא דוקא בסתימה גמורה שסתמוהו במסמרים על מנת שלא יפתח עוד דמעתה נעשה כמונח בקבר ומיהו משעת סתימה אע"פ שהארון מונח בבית כך מגולה ולא נקבר בקרקע בכוך או בקבר אבל אם סתמוהו לארון בדף ולא קבעוהו במסמרים והוליאוהו לבה"ק בארון כך פתוח או הוליאוהו במטה ולקברו בלא ארון וקברוהו בקרקע כמו שעושין עכשיו אינו מונה אלא משיסתם הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון ולר"ת והגאונים אפי' נתנוהו בארון וסתמו הכסוי במסמרים אין זה סתימת הגולל כיון שהארון מגולה ואין מונין לו אלא עד שינתן בכוך או בקבר וכו' ולפ"ז צ"ל דהך עובדא דכתב המרדכי דכשמת רבינו קלונימוס הזקן במגור דשמוהו בארון ומנו לו ז' ול' אע"פ שהיה דעתם לפנותו לאחר המגור היו תופסין פירש"י עיקר דאילו לר"ת והגאונים כל זמן שהארון היה מגולה עמהם אין מנין זה עולה להן אלא הוה ס"ל כרש"י וסתמוהו במסמרים והניחוהו בבית המקוה ומנו לו מיד . ואיכא לתמוה בש"ע דבסעיף א' כתב מאימתי חל האבלות משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר וכו' דהיינו כפר"ת והגאונים וכמ"ש בב"י דהכי נקטינן ואח"כ בסעיף ד' כתב הך עובדא דרבי' קלונימוס הזקן וכתב וסתימת הארון הוי כקבורה וחל עליהם אבילות מיד דהיינו כפירש"י

דרכי משה

נוהגין בעירנו ובודאי נשתרבב המנהג מדברי הכלבו שהביא הב"י (כתב בתשובת מהרי"ל סימן ב' אין מתאבלין בעידן) ריתחא ר"ל בשעת הדבר משום בעיתותא ע"ש : (ז) ובתשובת תריב"ש סימן תמ"ו ותמ"ז האריך בזה : (ח) וז"ל א"ז תשובה על תאומים שמת אחד מהן תוך ל' והשני חי לא אמרינן מדהשני חי ראשון נמי בן קיימא הוי ואין מתאבלין עליו עכ"ל רשב"א ובתשובת

פרישה

לכאורה נראה דס"ה אם נולד בסוף השביעי דמקרי גם כן נולד למקוטעים ויכול לחיות והא דכתב ונולד לט' חדשים לרבותא כ"כ דבנולד לט' מקוטע איכא פלוגתא משא"כ בנולד לז' מקוטע דהוה לידה לכ"ע מיהו אינו מוכרע די"ל דבאבילות הקילו והיכא דאיכא שום צד לומר דאינו בר קיימא ואיכא ריעותא לפנינו שנולד שלא בזמנו אין מתאבלין עליו : (יח) ורבו שלמדו חכמה כו' ומתאבל עליו כו' וכתב ב"י ומ"מ נראה (דהיינו דוקא לענין אכילת בשר ושתיית יין אבל כו' עכ"ה) שמברך ומזמן דאין לנו לפטרו מברכה וזימון בלא ראיה : (וכל דין אבילות יום אחד ע"ל סימן רמ"ב וסימן ש"ם דסגי במקצת יום עכ"ה) :

סי' שעה (א) וכן שלשים יום לגיהוץ ולתספורת אסמכוה אקרא דמדקאמר רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דלכ"ע אסור וילפינן פרע פרע מנזיר מה התם שלשים יום אף כאן ל' יום . וגיהוץ ילפינן מדכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת כלומר ואין בגדי אבל של מת פחות מל' יום ב"י ר"ל הואיל שמצינו לענין פרע של אבל שהוא ל' יום והכא כתיב בגדי אבל סתמא מסתמא שיעורו כשיעור שמצינו במקום אחר אבל פרע : (ב) ולפנים יתבאר בע"ה בסימן שצ"ח : (ג) בכוך או בקבר ויסתום פיהם כוך פיו מן הצד קבר פיו למעלה : (ד) מונה משעת סתימה ר"ל משעה שסותמין הכסוי במסמרין אע"ג שעדיין לא נתנוהו בקבר : (ה) או בארון פתוח ר"ל שאינו סתום במסמרין : (ו) וקובר מתו בקרקע וה"ה אם קברוהו בארון כמ"ש אחר זה ובעפר שנותנין על המת או על הארון אלא הורמא דמילתא נקט דמסתמא כשרוצין לקוברו בארון סותמין הארון בבית במסמרים גם יש לומר דמ"ש וקובר מתו בקרקע עם הארון קאמר למעוטי היכא שהיו קוברים הארון בקרקע קצתם לא היו משימין נסר למעלה אלא עפר וקצתם היו מניחין ג"כ נסר למעלה ולא היו קובעין במסמרין וז"ש וכתב בנסר ובעפר שנותנין ע"ג המת או ע"ג הארון כו' ר"ל כל חד לפי מנהגו : (ז) ור"ת פירש גולל הוא האבן שנותנין על הקבר מלמעלה ר"ל שר"ת סבר שכסוי הארון במסמרין אינו מעלה ומוריד אלא עד שיתן בקבר ומכסה אותו באבן וה"ה בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה כמ"ש בשם הגאונים ופירוש של גולל היא אבן גדולה שנותנין על הקבר לסותמו ולא לעשות נפש לקבר אלא לסתימה וכן פי' ר"ת גולל כיסוי הקבר כ"כ הרמב"ן בת"ה וב"י הביאו ור"ל לאפוקי מרש"י שפירש גולל הוא כיסוי של ארון וק"ל : (ח) כל זמן שהארון מגולה ר"ל אע"ג שהוא סתום במסמרים אם אינו טמון בקרקע אינו כלום : (ט) ויסתום פיהם ר"ל של כוך וקבר באבנים או בנסרים כו' וה"ה אם נותנין המת כך בקרקע בלא ארון סתימתו הוא כשנותנין על המת אבן גדולה לכיסוי או נסר לפי מה שדרכן בקבורה : (י) וכ"כ א"א ז"ל אחר שנגמר ונסתם סתימת הקבר ר"ל לאפוקי מפירש"י שפירש סתימת וכיסוי הארון . וז"ל הרא"ש

אחר

דרישה

וכ"כ הרמב"ן וכ"כ בהג"מ (פ"ב דה"א) וכתבו דאדרבא מי שמתאבל עמהן אינו אלא מהמתמיהי' ואינו כמכבד להאבילים אלא כלועג עליהם וכ"כ רמ"א וכתב (בשם מהר"י בת"ה סימן רצ"א ובמרדכי בהלכות שמחות דף תכ"ג עכ"ה) מיהו נוהגין שכל קרובי המת שפסולין לו לעדות מראין קצת אבילות בשבוע הראשונה דהיינו עד אחר שבת הראשון שאינן רוחצין ואין משנין בגדיהם כמו בשאר שבת ובזה ממהרין יותר מבזמן שהיו מתאבלין עמהן דלא היה שייך אלא שני בראשון או ראשון בשני ועכשיו נוהגין אפי' שני בשני . וכל זה בשמועה קרובה או שהיה אצל המיתה אבל בשמועה רחוקה אין לו לאבילות זה מקום כלל עכ"ל . מי שרוצה להחמיר על עצמו ולהתאבל על קרובו ולמי שא"צ או ללבוש שחורים אין מוחין בידם (שהרי דוד קיבל סברתא על אבנר עיין בתשובת הרא"ש כלל ס' דין ט' עכ"ה) : הכלבו כתב המנהג שנהגו שלא להתאבל על בן בכורו משום דקדוש הוא לש"ת ואינו מן האבות והנוהגין כן בכל ראשון שמת טעות הוא בידם והריב"ש סימן ל"מ וב"י כתבו שגם בבן בכור טעות הוא ואין להם על מה שיסמוכו וכתב רמ"א דמ"מ המנהג הוא בעירנו שאין האב והאם הולכין על בה"ק אחר בניהם הראשון :

סי' שעה מת שמוליכין אותו ממקום למקום לקוברו אע"פ שניתן בארון שמוליכין אותו אין חל האבילות על אותן שמוליכין אותו עד שיסתם הגולל בקבר

ויוליכו

סתימת הקבר מתחיל האבלות אפילו אם ישהו הרבה (יא) מליתן עליו האבן בד"א באותם שהולכים עם המת לב"ה אבל אותם שאינם הולבין עמו (יג) [א] מיד כשיחזרו פניהם מהמטה מתחילין למנות ומיהו כתב הרמב"ן דוקא כשמוליכים המת מעיר לעיר מיד כשמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם מהמטה כבר נתייאשו ממנו ודמי לסתימת הגולל אבל הקוברים בב"ה סמוך לעיר החוזרים משערי העיר אינן מתאבלין עד שאמרו להם שנקבר וכ"כ הרמב"ם (יג) מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינן יודעין מתי יקבר מיד שיחזרו פניהן מתחילין למנות האבלות אבל בעל הלכות לא חילק דאפילו נקבר בעירו מתחילין מיד כשיחזרו פניהן ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כדברי הרמב"ם והא דאמרינן כשמוליכין אותו מעיר לעיר שאותן שבכאן מונין משיצא המת ואותם שיוצאין עמו משיסתם הגולל היינו דוקא שאין בהן גדול משפחה (יד) אבל אם יש בהם גדול משפחה הכל הולך אחריו אם נשאר בכאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם הולך עמו אלו ואלו מונים משיסתם הגולל וגדול משפחה כתב הרי"ץ גיאת היינו דביתא סמוך עליה וגרירי כולהו בתריה ל"ש אח [ג] ול"ש בן קטן והיכא

כפירש"י וא"כ הפסקים סותרין זה את זה. ונראה ליישב דודאי פי' רש"י עיקר ובמרדכי מוכח להדיא דפוסק כך שהרי לא הביא פר"ת כלל והביא עובדא דרבינו קלונימוס שהוא ע"פ פירש"י ומעשה רב וכך ראיתי בא"ז הגדול סי' תקי"ט שהאריך ליישב כל הקושיות שהקשו אפירש"י ומסיק דפי' רש"י עיקר ודלא כר"ת והביא ג"כ עובדא דרבינו קלונימוס אלמא דס"ל דנסמכו אפירוש רש"י בהך עובדא גם בתוס' פ"ק דכתובות תירצו כל הקושיות שעל פי' רש"י ושרב נתן בעל הערוך פי' כפירש"י ור"י הקשה אפיר"ת מתוספתא דאהלות ומסקנת התוס' אלא ודאי הוא כסוי הארון כפי' הקונטרס וכך נראה מסקנת התוס' ס"פ שואל אדם אבל בפרק מי שמתו ופרק נגמר הדין לא היתה כוונת התוס' אלא לגלות דרבינו תם חולק אפירש"י אבל מסקנתם לפסק הלכה לא גילו לשם אלא בכתובות ובשבת פרק שואל אדם דכפירש"י כך הוא הלכה ותו דבפרק הישן לא הזכירו התוס' פי' ר"ת אלא פי' כל המשניות על פי פי' רש"י דגולל הוא סתימת הארון ומשמע דבכל סתימה דארון קאמר רש"י בין כשסותמין אותו בקבר על המת כנראה מדברי התוס' ובין כשסותמין הארון בבית קודם הוצאתו מהבית בכל ענין שתהיה אותה הסתימה בבית הוי סתימת הגולל אלא שהרמב"ן כתב לפירש"י דלא מיירי בסתימת ארון בבית אלא כשסתמוהו במסמרים ע"מ שלא יפתח עוד וכן עיקר. ומ"ש ב"י אפר"ת והגאונים דהכי נקטינן וכתב כך בש"ע אינו אלא לומר דהכי נקטינן לכתחילה שלא למנות את האבלות אלא משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר שכך נהגו העולם וכמ"ש הרא"ש וה"ר ירוחם להדיא ואע"פ דפי' רש"י עיקר אפ"ה נהגו כך משום דלפירש"י צריך לדקדק אם הארון פתוח או סתמוהו במסמרים או סתמוהו על דעת שלא יפתח עוד או ע"ד שיחזור ויפתח ועוד דרובן מוליכין אותן בארון פתוח לבה"ק אלא דאותן שמוליכין ממקום למקום סותרין במסמרות וכדי שלא יבואו לידי טעות נהגו לעולם שלא למנות ז' ול' עד שסתמוהו בקבר בעפר ואין זה כנגד פי' רש"י כיון שאין עושין כן לרצונם שלא לנהוג אבלות במזיד אלא כדי שלא יבואו לידי טעות ולפי דעובדא דר"ק לא היה אפשר לסותמו בקבר בעפר והיו חוששין שמא ימשך המצור זמן מרובה לכך מנו ז' ול' לאחר שסתמו כיסוי הארון במסמרים עד שלא יפתח עוד וכפירש"י אבל מנהג העולם לכתחילה ודאי אינו אלא כמ"ש הרא"ש דלאחר שנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר מתחילין למנות ז' ול' ואע"פ ששהו הרבה מליתן עליו האבן שהוא המצבה השתא מיהו נסתם הקבר קרינן ביה כלומר שאף לפר"ת דפירש דגולל הוא האבן שנותנין על הקבר מודה הוא דכשנסתם הקבר בעפר ונגמר סתימתו קרינן ביה משיסתם הגולל א"כ מנהג העולם בלכתחילה הוי אליבא דכ"ע : בד"א באותם שהולכים עם המת לבה"ק כו' שם מימרא דרבא לבני מחוזא ריש (דף כג) : ומ"ש ומיהו כתב הרמב"ן וכו' וכ"כ הרמב"ם וכולי נראה שטעמם דכיון שאינן יודעים מתי יקבר א"כ אינם יודעים כשיסתם הגולל שיהיו מונין ממנו ולפיכך מונין מיד משיחזרו פניהם דלדידהו מיחזי החזרת פניהם כנסתם הגולל אבל בקרוב לעיר דיודעים סתימת הגולל אין להם למנות אלא מסתימת הגולל ולבעל הלכות כל שאינן רואין סתימת הגולל אע"פ שיהיו יודעים ע"י שיאמרו להם מ"מ כבר נתייאשו ממנו משהחזירו פניהם ומאותה שעה מונין : ומ"ש ומסקנת א"א ז"ל כדברי הרמב"ם היינו מדכתב דעת ב"ה תחילה ואח"כ הביא דעת הרמב"ן והרמב"ם אלמא דכך הוא מסקנתו כדכתב לבסוף ולפי שהרמב"ן והרמב"ם הושוו לדעת אחת לכך נקט רבינו חד מינייהו ואמר דמסקנת הרא"ש כדברי הרמב"ם שהביאו לבסוף והקשה ב"י דלשון הרא"ש שכתב תחלה בשם בעל הלכות והיכא דמית במעלי י"ט וכו' וכתב עליו ודלא כהרמב"ן וכו' משמע דלא ס"ל כוותיה וכו' עכ"ל ואינה קושיא דהא ודאי מדהביא דברי הרמב"ן והרמב"ם באחרונה אלמא דכך מסקנתו כדפרישית ומ"ש על דברי ב"ה ודלא כהרמב"ן זהו משום דאיכא למיטעי ולמימר דב"ה נמי ס"ל כהרמב"ן אלא דבי"ט הוא מיקל לכך קאמר הרא"ש שזה אינו דמה שכתב ב"ה הוא דלא כהרמב"ן דלאו דוקא בי"ט אלא אפילו בחול ס"ל דמונה מיד כשיחזרו פניהם אפילו נקבר בעירו ואין הלכה כך אלא כהרמב"ן שכ"כ הרמב"ם והילכך אפילו בי"ט אין מונה בשנקבר סמוך לעיר אלא משיסתם הגולל וכהרמב"ן והרמב"ם דאין חילוק בין י"ט לחול : והא דאמרינן וכו' כך הוא בירושלמי לפי מה שהביא הרא"ש בפרק אלו מגלחין. ומ"ש שם דאם יש בהם גדול המשפחה אזלינן לחומרא נראה דהיינו חומרא דאם היה גדול המשפחה נשאר בכאן צריכין אותן שהולכין עם המת למנות גם כן משיצא המת וזהו חומרא להם שבעודם בדרך צריכין לטרוח ולנהוג אבלות ואם גדול הבית הלך עם המת צריכין אותן שנשארו כאן להמתין שלא להתחיל אבילות עד שיסתם הגולל וזהו גם כן חומרא להם וזה הפירוש נראה פשוט ולא ידעתי מה ראו התוספות להקשות ולפרש בדוחק כי קשה מה שהקשו התוס' ומדברי הרמב"ן בת"ה נראה שהיה גורס ג"כ כגי' הרא"ש בשמו פ' אלו מגלחין והרמב"ן בת"ה והגה"מ כתבו בפ"ו בשם סמ"ק ה"ה

וכתב עוד וחכמי הצרפתים השיבו על פירש"י והם אמרו שפירוש גולל היא אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו ולא לעשות נפש לקבר אלא לסתום וכ"כ רב נתן בעל הערוך ז"ל וכן פי' ר"ח גולל כיסוי הקבר וכתב עוד על דברי רש"י ודעת הגאונים אינו כן אלא כל זמן שהארון מגולה עמהם אין מונין לו עד שינתן בכוך או בקבר ויסתום פיהם באבנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה. ומצאתי באבל רבתי [בפי"ד] עד מתי מיטמא להם ר"מ אומר משום ר"ט עד שיסתם הגולל והיאך אפשר לומר שאם סתמו ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו אלא סתימת קבר הוא וקתני סיפא מעשה שמת יהולדק בלוד וכו' מכל אלו נראה שסתימת הגולל הוא לאחר שיקבר ושוב אינו זז משם כדעת הגאונים ז"ל עכ"ל והרא"ש ג"כ בפרק אלו מגלחין הביא ברייתות אלו דאיתא באבל רבתי וכתב זה מוכיח שסתימת הגולל היינו אחר שנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר ואף אם רגילין לתת אבן אחר זמן על הקבר השתא מיהו נסתם הגולל קרינן ביה כללו של דבר לפי מנהגנו לאחר שנתנו הארון בקבר ומלאוהו עפר מתחיל האבילות ומעטף ראשו אבל אינו חולץ מנעליו עד שמגיע לביתו דאף אבל שחלץ מנעלו אם הולך בדרך נועל מנעליו עד שמגיע לביתו ונהגו באשכנז על אביו ואמו חולץ מנעליו מיד והולך יחף לביתו עכ"ל (א). וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א שהוא סובר כפר"ת ור"ח ז"ל והכי נקטינן :

בד"א באותם שהולכים עם המת לב"ה אבל אותם שאינם הולכים עמו מיד כשיחזרו פניהם מהמטה מתחילין למנות בפרק אלו מגלחין (כג.) א"ל רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתון בתר ערסא מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנויי ומ"ש בשם הרמב"ן בת"ה כ"כ מסברת עצמו וסיום דבריו כלשון הזה אבל בקוברין אותו בב"ה סמוך לעיר ואין חוזרין מיד בו ביום אין נוהגים עליו עד שיחזרו הקרובים ויאמרו להם כבר נקבר שהרי דעתם עליו וכמונח לפניהם דמי ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"א ומ"ש בשם הלכות ז"ל הרמב"ן בת"ה אחר שכתב סברתו ושכן נראין דברי הרמב"ם כתב אבל דברי בעל הלכות מטין לומר שאפי' בנקבר בעירו נמי כך דינן שכ"כ בהלכותיו והיכא דמית במעלי י"ט ודחילו דילמא לא מספקי למקבריה מקמי י"ט ושקלוהו נכרים ואמטיוהו למקבריה כד נפיק ממתא ואיכסי ליה מקרובי חדא שעתא מקמי דליעול רגל חלה לה אבלות ובטלה ממנו גזירת ז' עכ"ל : ומ"ש ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כדברי הרמב"ם איני יודע למה כתב רבינו כן בפשיטות שיותר מוכיחים דבריו דכבעל הלכות ס"ל שהרי כתב בפרק אלו מגלחין כתב בעל הלכות והיכא דמית במעלי י"ט וכו' ודלא כהרמב"ן שכתב שלא נאמרו דברים אלו אלא כשמוליכים אותו מעיר לעיר וכו' וכ"כ הרמב"ם מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקברו וכו' ומדכתב ודלא כהרמב"ן משמע דלא ס"ל כוותיה ומ"מ כיון דאף דברי בעל הלכות אינם מבוארים בהדיא דהא אפשר דלא איירי אלא בקוברים אותו בעיר אחרת דוקא והרמב"ם והרמב"ן ז"ל מסכימים כן דקוברים אותו בעיר אחרת דוקא הוא דקאמר רבא והכי נקטינן :

והא דאמרינן כשמוליכין אותו מעיר לעיר שאותן שבכאן מונין משיצא המת וכו' היינו דוקא שאין בהן גדול משפחה אבל אם יש בהן גדול משפחה הכל הולך אחריו וכו' ירושלמי כתבו הרא"ש בפרק אלו מגלחין וז"ל הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אלין דקברין בבית בירי אית תנייא תני אלו שבכאן מונין משיצא המת אלו ששם מונין משיסתם הגולל ואית תנייא תני אלו ואלו מונים משיסתם הגולל ר' סימון בשם ריב"ל הכל הולך אחר גדול המשפחה מהו אחר גדול המשפחה ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי לחומרא שאם היה גדול המשפחה כאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם היה גדול משפחה שם אלו ואלו מונים משיסתם הגולל אין שם גדול משפחה אלו שבכאן מונים משיצא המת ואלו ששם מונים משיסתם הגולל והתוס' כתבו בפרק אלו מגלחין (שם) על הירושלמי הזה קשיא מהו לחומרא הא זימנין אזלינן לקולא בתר גדול הבית כגון שגדול המשפחה כאן שכולם מונים משיצא המת דהוי קולא לכן נראה לפרש שאם גדול המשפחה כאן מונין מיד ומתחילין להתאבל עמו לכבודו מיד כשישמעו אפי' שלא בפניו אבל עיקר האבילות יתחיל למנות משיסתם הגולל עכ"ל וכ"כ הגה"מ בפ"ו בשם מהר"ם אבל בנוסחת ירושלמי דידן ל"ג הכי אלא ה"ג מהו חומרן אם היה גדול משפחה כאן אלו שבכאן מונים משיצא המת ואלו ששם מונים משיסתם הגולל אם היה גדול המשפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ולפי גירסא זו הדבר ברור דלעולם אזלינן לחומרא ואין אנו צריכים לפרש הירושלמי בענין שפירשוהו התוס' וגירסת הרמב"ן בת"ה בירושלמי הזה מגומגמת ואפשר שט"ס יש בדבריו ותימה על התוספות שכתבו הירושלמי כגירסא דנוסחי דירושלמי דידן מאי קשיא להו וצ"ל שט"ס יש בתוספות שבידינו כי הם לא היו גורסים אלא כגירסת הרא"ש וע"כ הוקשה להם והוצרכו להפליגו לדעת אחרת ורבינו סתם דבריו כגירסת הרא"ש ובודאי דלאותה גירסא

וגדול משפחה כתב הרי"ץ גיאות היינו דביתא סמוך עליה וכו' כ"כ הרא"ש כשהוא קטן מהם בשנים ובלבד שיהא בן י"ג (ב) : והיכא

דרכי משה

שעה (א) ובתשובת הרא"ש כלל כ"ז מי שסובר שנסתם הגולל והתחיל להתאבל ואח"כ נודע כי לא היה אמת צריך לחזור ולמנות אבילות מחדש עכ"ל : (ב) ובתשובת הרשב"א סימן

דרישה

משליכו עליו ספר סס"ז מ"ו : (ומי שסבור שנסתם הגולל והתחיל להתאבל ואח"כ נודע שלא היה אמת צריך לחזור ולמנות אבילות מחדש תשובת רא"ש כלל כ"ז עכ"ה) : משמע להדיא בירושלמי שהתלמידים מטמאין לרב וכוון להם שלא לשתות יין ולאכול בשר כל היום עד לאחר קבורה סס"ז מ"ו : [א] מיד כשיחזרו פניהם מהמטה כו' ובס"א כיון שילא המת משער העיר או מונין כו' מ"ו ונלע"ד לפי הגירסא שילא משער העיר אע"פ שחזרו פניהם בתוך העיר מ"מ אינן מתחילין להתאבל עד שילא המת משער העיר ולגירסא דידן מיד כשיחזרו פניהן אע"ג דעדיין לא ילא המת משער העיר מתחיל האבילות א"כ י"ל דאין חילוק בין ב' הגירסות דדרך הוא לסוור בשער העיר כמ"ש אסר וזה אבל הקוברים בב"ה סמוך לעיר החוזרים משערי העיר כו' וכן הוא לשון הגמרא מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנויי :

[ג] (ל"ש בן קטן ובלבד שיהא בן י"ג שנים סג"ה בשם סמ"ק ובתשובת רשב"א סימן תפ"ס ותקל"ב משמע דכל שמוטל עליו צרכי המת והקבורה וכו מקרי גדול הבית עד כאן הגהות) :

פרישה

אמר שהביא פי' ר"ת ור"ח כללו לפי מנהגם לאחר שנתנו את הארון בקבר ומלאוהו עפר מתחיל האבילות : (יא) מליתן עליו האבן פי' מצבה : (יב) מיד כשיחזרו פניהם מהמטה כו' ובס"א כיון שילא המת משער העיר או מונין אף על גב דלא יקבר עד ו' או ז' ימים מ"ו ועיין בדרישה : (יג) מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת פי' לעיר אחרת ולשון הרמב"ם הוא שמדרכו לקרות לעיר מדינה : (יד) אבל אם יש בהן גדול משפחה הכל הולך אחריו אם נשאר בכאן אלו ואלו כו' והוא מהירושלמי ומיירי לענין התחלת אבילות אבל לא מיירו עד כמה הוא

מעשה

והיכא שמפנין המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר ראשון ע"ד להיות קבור שם עולמית אלא שלאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין לו אלא משיסתום גולל הראשון אפי' פינוהו תוך ז' ימים אבל אם בתחילה קברוהו ע"ד לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבילות מיד (טו) ואם פינוהו תוך ז' חוזרין ומונין משיסתום גולל ב' ואם לא פינוהו עד לאחר ז' כבר עבר אבילותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת (טז) ואם מתחילה היה דעתם לפנותו משם תוך ז' אין מתחילין למנות עד שיסתום גולל ב' הרוגי מלכות מאימתי מונין להם (יז) משנתייאשו לשאול (יח) [ג] אבל לא מלגנוב מי שנפל לים או הרגוהו ליסטים או גררוהו חיה מאימתי מתחילין למנות משנתייאשו לקוברו מצאוהו אברים אברים אין מונין להם (יט) עד שימצאו ראשו ורובו ר' יהודה אומר השדרה וגולגולת הם רובו שאלה לרבי' האי גאון ולרב שרירא על שהרגוהו שלטון וקרוביו בעיר אחרת מאימתי מתחילין האבילות והשיבו משעת שמועה דמה שאמרו בהרוגי מלכות משעה שנתייאשו מלשאול (כ) מיירי שלא נתברר שמת אלא קול יוצא בכך וקרוביו מחפשים על אמתת הדבר בהא קאמר בשעה שמתייאשין ופוסקין דרישתן מונין כי כבר נתקרר דעתם (כא) [ד] אבל אם יודעין שנהרג כמת מעצמו דמי ומונין משעת שמועה אבל ר"י כתב על מי שמת בתפיסה ולא נתנו המושל לקבורה שאין מונין לו אלא משעה שנתייאשו ממנו לגמרי וכ"כ הרמב"ן (כב) ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו אין הקרובים צריכין להתאבל אלא הבנים ואם הם שם בשעה שנמצא מתאבלין אותו היום דלא גרע ממלקט עצמות אביו שמתאבל עליו אותו היום וקורע אבל אם אינן שמה ושומעין אחר שיעבור

ב"י

והיכא שמפנין המת מקבר לקבר אם קברו בקבר הראשון ע"ד להיות קבור שם עולמית וכו' ירושלמי והעלו ממנו הרמב"ן והרא"ש בפ' אלו מגלחין כמ"ש רבי' עד ואין מתאבלין עליו פעם אחרת אבל מ"ש ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך ז' וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי פרק אלו מגלחין וז"ל מעשה שאירע בשפירא כשנפטר רבינו קלונימוס הזקן ב"ר יצחק ז"ל היתה העיר במצור שמוהו בארון בבית המקוה מנו לו מיד ז' ול' אף על פי שהיה דעתם לפנותו לאחר המצור מ"מ כיון שלא פנוהו בתוך ז' מנו מסתימת גולל הראשון אבל אם דעתו לפנותו תוך ז' מונה מסתימת גולל הב' כדתניא באבל רבתי [פ"י] ר' שמעון אומר קבר שאולה היתה לו לר"ג ביבנה שהיו מכניסין המת לתוכו והיו נועלים את הדלת בפניו ועומדים בשורה ומנחמים ופוטרים את הרבים ואחר כך מעלין אותו לירושלים נסתם הגולל מכסה ראשו וכו' אלמא מסתימת הגולל השני כשקברוהו בירושלים חלה האבילות מפני שהיה דעתן לפנותו תוך ז' מקבר שביבנה עכ"ל ונראה דסתימת ארון בענין זה של רבינו קלונימוס הוי כסתימת גולל וחל עליהם אבילות מיד וכ"כ ר"י: הרוגי מלכות מאימתי מונין להם משנתייאשו מלשאול אבל לא מלגנוב ברייתא באבל רבתי [פ"ב] פי' שאף על פי שלא נתייאשו מלגנוב מאחר שנתייאשו מלשאול מונים להם משום דמילתא דלא שכיחא הוא שיוכלו לגונבו ועוד דכל הגונב ה"ה כשופך דמים ועובד ע"ז ומגלה עריות ומחלל שבתות וכתב הרמב"ן בת"ה פי' לפי שבורחין ובאין לידי סכנת נפשות ופעמים מגיעים לידי חילול שבתות וע"ז: ומ"ש מי שנפל לים או הרגוהו ליסטים וכו' עד השדרה והגלגולת הם רובו ג"ז באבל רבתי וז"ל הרמב"ם בפרק א' מי שנטבע בנהר או בים או מי שאכלתו חיה רעה משנתייאשו מלבקש מצאוהו אברים אברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו או יתייאשו מלבקש: וכתוב בעיטור באות קוף בשם תשובת הרי"ף מי שטבע במים שאין להם סוף אין היתר לאשתו וכיון דבחזקת חי קיימא מסתברא דלא נהיגא אבילותא והא דתניא באבל רבתי טבע בנהר או שנפל בים מאימתי מונין לו משנתייאשו לבקש איכא למימר שנפל ומת או שנפל למים שיש להם סוף: **שאלה** לרבינו האי גאון ולרב שרירא על שהרגוהו שלטון וקרוביו בעיר אחרת וכו' בת"ה כתוב נשאל לרבינו שרירא ורבינו האי מאן דאיתיה במדינתא וקרוביו במדינה אחרת והרגו שלטון ולא ניתן לקבורה קרוביו מאימתי מונין משעת שמועה או דילמא משעה שנתייאשו מלשאול והשיבו דההיא דמשנתייאשו מלשאול היכא דלא נתברר שמת אלא קול יוצא בכך וקרוביו דורשים ומחפשים מכאן ומכאן לעמוד על אמתת הדבר משעה שנתייאשו ופוסקים דרישתן כי נתקרר דעתם שכבר מת מאותה שעה מונין אם ההרוג הזה דומה לזאת עושים כן ואם ידוע אימתי נהרג כמי שמת מעצמו דמי ומשעת שמועה מונין לו ע"כ. וכתב הרמב"ן ז"ל עליהם ודברי תימא הם דהא קתני הרוגי מלכות אלמא כשהרגן ודאי קאמרינן ועוד דקתני מצאוהו אברים אין מונין והרי מת ודאי דמכירין אותו בסימני גופו קאמרינן וש"מ דאפי' במת ודאי אין מונין עד שנתייאשו מלבקש או שימצאו ראשו ורובו וכבר כתבתי דעת הרב הגדול בעל התוספות במת ודאי שאין מונין לו עד שנתייאשו לגמרי כהרוגי ביתר ותו לא מידי עכ"ל ודברי הרב בעל התוספות נתבארו בסימן שמ"א ולענין הלכה נקטינן כדברי התוספות והרמב"ן דבתראי נינהו: כתבו הרא"ש והמרדכי בפרק אלו מגלחין שיש היו רוצים לומר דהא דמשנתייאשו מונין ז' ול' ה"מ היכא דנתייאשו תוך ל' אבל לא נתייאשו עד לאחר ל' הוי כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד ונדחו דבריהם והעלה דאפי' נתייאשו לאחר ל' מונים ז' ול' (ג): **כתב** המרדכי בסוף מ"ק מעשה בא לידי אחר ששלחו המת לבית הקברות נתפס המת קודם שהגיע לבית הקברות ואמרתי שינהגו ז' ימי אבילות ולא דמי להוראת ר"י בענין שתפסו המושל דהתם איירי שתפסו המושל מיד שמת ולא חל עליו אבילות כלל אבל הכא שכבר חל עליו אבילות כדאמרינן בירושלמי משנמסר לרבים או לכתפים והואיל וחל עליו אבילות יגמר ז' אבילות ואפי' יגמור ז' ימי אבילות קודם שיצא מתפיסת השר א"צ לחזור ולמנות ז' ימי אבילות מידי דהוה כשמוליכין את המת בדרך רחוקה ושהה ימים רבים קודם שיקבר עד כאן לשונו. ודבריו הם לאותן שלא הלכו עמו לב"ה אבל אותם שהלכו עמו לבית הקברות כבר נתבאר שלא חל עליהם אבילות עד שיסתם הגולל והוה ליה ממש כהוראת ר"י ואפי' אותם שלא הלכו עמו כבר נתבאר שלדעת הרמב"ן והרמב"ם אם בית הקברות שרוצים לקוברו בו הוא בעיר לא חל אבילות אף על אותם שלא הלכו עמו לב"ה עד שיסתום הגולל: ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו אין הקרובים צריכים להתאבל אלא הבנים אם הם שם צריכים להתאבל אותו היום וכו' הרא"ש והמרדכי כתבו בפרק אלו מגלחין שמעשה במגנצ"א ביהודי אחד שנהרג בדרך וחפשו בניו בכל הדרכים ולא מצאוהו וכשנתייאשו מלבקשו הורה להם רבינו אליקים למנות ז' ול' מיום שנתייאשו ואילך ואחר שעברו הז' ימי אבילות נמצא ההרוג מושלך בנהר והובא לקבורה כסבורים העם לומר שצריך לחזור ולהתאבל ז' כבתחלה והורה להם רבי' אליקים דא"צ אלא לקרוע דהוי שעת חימום ואבילות לא נהוג שכבר נהגו בשעת יאוש כדאמרינן בירושלמי בענין מפנים מת מקבר לקבר דאפי' למ"ד דמונין משיסתם גולל ב' היינו היכא שפנה תוך ז' אבל פינהו לאחר ז' כבר עבר האבל והוא כשנתנו היה דעתו לפנותו וכו' וכתב הרא"ש על זה וז"ל הר"מ מ"ש כשנמצא בנהר דאינו חוזר ומתאבל אלא קורע לא נ"ל דאם קברוהו במקום בנו וידע בנו את קבורתו לא גרע מיום לקיטת עצמות דאמרינן בפ"ק [ח.] המלקט עצמות אביו ה"ז מתאבל עליהם כל אותו היום כולו וכו' ותניא באבל רבתי [פי"ב] כל שקורעים במיתתו וכו' ואמרינן בירושלמי בראשונה היו קוברים אותו במהמורות וכו' ומדקתני אותו היום מתאבל ולמחר שמח נראה דאותו היום הוא כיום קבורה לענין זה כל זמן שלא נקבר חל עליו דין אנינות לאסור אכילת בשר ושתיית יין ואחר שנקבר אסור כל היום בנעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה ותספורת ותכבוסת ואם לא ידע בנו את קבורתו אלא לאחר ימים שמע שנמצא בנהר ונקבר בעיר אחרת תמיה אני למה הו"ל לקרוע

אחר

ב"ח

כי אין כאן קשיא וא"ל פי' עמוק ועבכ"י: והיכא שמפנין את המת וכו' ה"א בירוש' הביאו הרמב"ן והרא"ש והמרדכי: ומ"ש אבל לא מלגנוב פי' אף על פי שלא נתייאשו מלגנוב אותו ממקום שהניחוהו שם המלכות כדי להביאו לידי קבורה אפ"ה מונין לו דמשעה שנתייאשו מלשאול עוד אבל המלכות שיתנוהו לקבורה אותו שעה הוה להו כנסתם הגולל ומונין ז' ול' אף על פי שעדיין משתדלין ומהדרין לגונבו ולקוברו והטעם דמילתא דלא שכיחא היא שיוכלו לגונבו כי הסכנה גדולה לפי שע"י כך צריכין לברוח ובאין לידי סכנת נפשות וחילול שבת וע"ז וע"ל בסימן שמ"ה סעיף א':

מי שנפל לים וכו' כתב בית יוסף בשם העיטור היינו שנפל ומת או שנפל למים שיש להם סוף אבל למים שאין להם סוף כיון דאין היתר לאשתו ובחזקת חי הוא מסתברא דלא נהיגא אבילותא עד כאן לשונו וראיתי בהגהות על אדם אחד שכתב גט לאשתו אם ימות שיהא גט ומת מעשה בא לפני רבינו יצחק ב"ר משה ואמר שאין אשתו מתאבלת עליו שלא יוציא לעז על הגט עכ"ל וכתב הרוקח נפל ליס מונין לו משנתייאשו לבקשו לקוברו ישב ז' ול' אם לאחר מכן נמצא יקרע דהוי שעת חמום ולא ינהוג אבילות יותר מאחר שכבר נתאבל כן משמע בירושלמי עכ"ל וכך פסק רבינו אליקים בר יוסף הביאו המרדכי במעשה ביהודי אחד שהרגו הקרובי שלו ושהסכים לזה ראב"ן והביא ראיה מהירושלמי אבל בהגהת מיימוני פ"א דאבל כתב מחלוקת על מה שפסק יקרע ולא ינהג אבילות דמה נפשך אם היה נקבר במקום בנו וידע בנו מקבורתו חייב להתאבל כל אותו היום ואם לא ידע אלא אחר קבורתו נודע לבנו שנקבר בעיר אחרת אף לקרוע א"צ שכבר קרע בשעת היאוש ע"ש באורך וכ"פ רבינו בסמוך ס"ט ועיין במ"ש לשם ב"י:

שאלה לרבינו האי וכו' כאן כתב מחלוקת הגאונים עם ר"י ובסימן שמ"א ס"ה כתב דברי ר"י להלכה פסוקה והכי נקטינן:

ואם נמצא אחר שנתייאשו וכו' כ"כ הרא"ש ע"ש מהר"ם ודלא כרבינו אליקים וכ"כ בהגהות מיימוני פ"א דאבל הבאתיו בסמוך סעיף ז' ומ"ש רבינו דאם אינן שמה דא"צ להתאבל לאו דוקא להתאבל דקריעה נמי לא צריך כדמוכח מדברי מהר"ם שהביא הרב רבינו אשר והגהות מיימוני אלא רבותא נקט דאפילו אבילות לא צריך אף על פי דלא תליא בשעת חימום וכ"ש קריעה דא"צ דהשתא לא הוי שעת חימום. ואף ע"ג דר' אליקים איפכא ס"ל אבילות לא צריך וקריעה צריך דחשיב ליה שעת חמום מ"מ להר"מ דלא חשיב ליה שעת חמום הסברא הפוכה

אחד

דרכי משה

סימן תע"ה ותקל"ב דכל שמוטל עליו צרכי המת והקבורה זהו מקרי גדול הבית: (ג) ובתשובת הרא"ש כלל כ"ד סימן ח' דאם התחילו לו להתאבל קודם שנתייאשו צריכין לחזור

פרישה

הוא מסך האבילות שצריכין להתאבל לענין אם הלך הגדול לב"ה שוהו כתב לקמן בסימן זה וכ"כ הרא"ש בהדיא בפרק אלו מגלחין דף מ' ריש ע"א: (טו) ואם פינהו תוך שבעה חוזרים כו' דלאו אינגלאי עולתא דוקו עיקר הקבורה: (טז) ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה כו' ר"ל ואז אין שם קבורה על של הסתם כלל: (יז) משנתייאשו מלשאול פירוש למלך לקוברן כן פירש הרמב"ן ולא כמ"ש רב האי בסמוך שפירש מלשון שאלה ודריש אם אמת הוא שמת ולשון אבל לא מלגנוב אינו מיושב לפי פי' של רב האי ואולי לא היה בגרסתו: (יח) אבל לא מלגנוב פירוש שאף ע"פ שלא נתייאשו מלגנוב מאחר שנתייאשו מלשאול מונין להם משום דמילתא דלא שכיחא היא שיוכלו לגנבו ב"י ול"נ דהכי קאמר אבל לא מלגנוב ר"ל אבל אם נתייאשו מלגנוב אין מונין להם דהוא אם נתייאשו מלשאול מונין להם אבל לא משנתייאשו מלגנוב ועיין בדרישה: (מי שנפל נ"ס ב"י כתב בשם העיטור דמיירי במים שיש להם סוף דבאין להם סוף אין היתר לאשתו וכיון דבחזקת חי קיימו מסתברא דלא נהיגא אבילות עכ"ס): (יט) עד שימצאו ראשו ורובו אין פי' דבעינן שניהם ראשו ורובו אלא שדי ברובו ובלבד שיהא בשיעור שרוב שראש לאפוקי רובו בלא ראש אף ע"פ שאם תשער כל הגוף בלי הראש הוי רובו אפ"ה אינו מועיל והשתא א"ש מ"ש ר"י השדרה והגלגולת הם רובו: (כ) מיירי שלא נתברר שמת אלא קול כו' עיין בב"י שהביא דברי הרמב"ן שהקשה עליו קושיות גדולות: (כא) אבל אם יודעין כו' צ"ע ועיין בדרישה: (כב) ואם נמצא אחר שנתייאשו כו' פי' וכבר ישבו ז' והתאבלו כמשפט האבילות אין הקרובים צריכין להתאבל ר"ל אין צריכין לחזור ולהתאבל כן משמע ממעשה דהתיר ר' אליקים

דרישה

מעשה ביהודי אחד שהרגוהו קרובי שלו והשליכוהו בנהר ריינוס ובעשרה בטבת היה המעשה ולפני אדר נתייאש בנו מלבקשו עוד והורה לו ה"ר יעקב בר אליה למנות מעתה ז' ושלשים ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא אביו בתוך הריינוס והובא עתה לבית הקברות והורה לו הזקן רק לקרוע והסכים עמו הרמב"ן ז"ל עכ"ל מ"ו: [ג] אבל לא מלגנוב וכתב הרי"ף דאסור לגנוב אף להביאו לקבורה ועיין בכתבי מהרא"י גם כן בית יוסף כ"כ: נפל ליס מונין לו משנתייאשו לבקשו לקוברו ישב ז' ול' אם מצאו לאחר מכאן לא יקרע ולא ינהג אבילות יותר מאחר שכבר נתאבל כן משמע בירושלמי רוקח: אחד שמת ושגרוהו לעיר אחרת לקוברו וא"כ ישב אחיו באבילות אלו יום לפני י"כ ובי"כ בא השר להחזירו לעיר ולא לקברו ולאחר זמן נתן השר רשות לקברו אם אחיו צריך לחזור ולישב באבלות דהוי כסתימת הגולל או לא תשובה כך דעתי נוטה מאחר שיצא מן העיר ומכסה מעיני המתאבלים א"כ אלו יום לפני י"כ שנקרא רגל בטל גזירת ז' ע"כ תשובת מהר"ר מנחם מ"ץ מ"ו: [ד] אבל אם יודעים מתי נהרג קלת קשה מה ענין מתי לכאן הא לא חילק אלא בין אם יודעים בודאי שנהרג או לא והכי הו"ל

אבל

שיעבור היום אין צריכין להתאבל. אחד מהאבלים שלא היה עם האחרים בשעת מיתת המת ואח"כ בא אצלם (כג) אם היה קרוב להם תוך י' פרסאות והיה גדול הבית בבית אפי' בא ביום הז' מונה עמהם והוא שבא ומצאן שעדיין נוהגין אבילות בחליצת מנעל ועטיפת הראש [ה] ורבים מתעסקין עמהם לנחמם (ד) אבל אם היה רחוק מי' פרסאות או שלא היה גדול הבית בבית או שזה הבא הוא הגדול (כד) אפי' בא ביום הב' מונה לעצמו (כה) הלך הגדול לב"ה להתעסק בצרכי המת לעשות לו מצבה ובנין לקבר ובא א' מהאבלים ממקום קרוב שלא היה אצלם אם חזר הגדול לבית תוך ג' ימים הרי הוא כאילו לא הלך כיון שהלך לצורך המת וקטן הבא נגרר אחריהם ומונה עמהם (כו) לא בא לבית תוך ג' ימים (כז) הוי כאילו אין הגדול בבית וקטן הבא מונה לעצמו אפי' בא ביום הב' כתב הרמב"ן י"א הלכו מקצתן עם המת לב"ה ומקצתן נשארו בבית אלו שבבית נוהגין אבלותן משהחזירו פניהם מהמת ואלו שהולכין עמו אין נוהגין אלא משיסתום הגולל חזרו אותם שהלכו עם המת תוך ג' ימים מונין עם אלו שבבית לאחר ג' ימים מונין לעצמן בין שבית הקברות רחוק או קרוב (כח) בין שהיה ההולך שם גדול הבית או קטן (כט) אבל הוא פסק שאותם שחזרו מב"ה מונין לעולם עם אותם שבבית אפי' באו ביום ז' אפי' ב"ה רחוק והגדול הלך שם והוא שבאו קודם שפסקו מאבילותם ועל כן כ' הלך גדול הבית לב"ה ובא אפילו ביום ז' אם בא אחד מהאבלים שלא היה עמהם נגרר אחריהם כאילו היה הגדול בבית וא"א ז"ל כתב בסברא ראשונה [ו] שאינו נגרר אחריהם אלא א"ב חזר הגדול

אחר שקרע כבר בשעת היאוש והא דאמרינן בירושלמי דעל אביו ואמו קורע אחר כמה ימים היינו היכא דלא קרע עדיין ע"כ: כתב הרא"ש על דברי מהר"מ מ"ש רבינו שאסור באכילת בשר ושתיית יין כל זמן שלא נקבר לא ידענו מנ"ל הא דליתא משמע דמיד בשעת ליקוט עצמות חל עליו אבילות ע"כ וכתב זה רבי' בסימן ת"ג : אחד מהאבלים שלא היה עם האחרים בשעת מיתת המת ואחר כך בא אצלם וכו' בפרק אלו מגלחין [כא.] ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהם בא ממקום רחוק מונה לעצמו מכאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר"ש אומר אפי' בא ביום הז' ממקום קרוב מונה עמהם. אמר מר ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהם א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית איבעיא להו הלך גדול הבית לב"ה מהו תא שמע דאמר רחב"א אמר רבי יוחנן אפי' הלך גדול הבית לבית הקברות מונה עמהם והתניא מונה לעצמו ל"ק הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא ופסק ר' יוחנן הלכה כר"ש ואיתמר בגמרא הא דר"ש והוא שבא ומצא מנחמים אצלו בעי רב ענן ננערו לעמוד ולא עמדו מהו תיקו :

וכתב הרא"ש דמקום קרוב דאמרן פירשו הגאונים דהיינו י' פרסי סוגיא דחד יומא כיון דאי שמע הוה מטיא הכא בחד יומא כמאן דאיתיה בהדייהו דמי והא דאמרינן הלך גדול הבית לב"ה מהו כתב הלך לב"ה לעשות צרכי המת לעשות מצבה או צורך בנין בתוך הקבר ובא א' מן האחים בתוך ג' מהו מי אמרינן כיון שלא הלך משם אלא לצורך המת כמי שישנו בבית דמי וכתב עוד ומסקינן דר' יוחנן פסיק כר' שמעון דאפי' בא ביום הז' ממקום קרוב בעוד המנחמים אבל גדול הבית מונה עמהם והא דמפליג ר' יוחנן הכא בין בתוך ג' בין לאחר ג' היינו היכא דהלך גדול הבית לבית הקברות עכ"ל :

כתב ר"י בשם התוס' דלאו דוקא גדול הבית שהלך לב"ה אלא אפי' קטן הבית שהלך לב"ה אם בא תוך שלשה ימים מונה עמהם לאחר שלשה ימים מונה לעצמו דהא פסק כר' יוחנן עכ"ל. והרמב"ן כתב בת"ה על סוגיא זו הוה רבנן בפסקא ופירושא בה"ג אומר הלכה כר' שמעון איבעיא להו וכו' ל"ק הא דאתא בגו תלתא מונה עמהם ואפי' בא ממקום רחוק לבתר תלתא יומי ממקום רחוק מונה לעצמו ממקום קרוב מונה עמהם כר' שמעון והר"י גיאת כתב טובא מערבב הדין פסקא ק"ל ממקום רחוק מי הזכירו למנות עמהם ע"כ לא נחלק ר' שמעון אלא ממקום קרוב אבל רחוק מונה לעצמו לד"ה ועוד אמרינן כיון דר"ש במקום קרוב בלבד הוא דפליג היכי מיתוקמא דר' יוחנן עלה הלך גדול הבית לב"ה ואתא בגו תלתא ולא אתא בגו תלתא אליבא דת"ק ור"ח כתב שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהם והוא שיש גדול הבית בבית ואפי' הלך לבה"ק ובא בתוך ג' מונה עמהם בא לאחר שלשה ומצא שהלך גדול לב"ה מונה לעצמו בא ממקום רחוק בתוך ג' מונה עמהם מכאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו וכתב ה"ר יצחק הדין פסקא דייק טפי נראה שמסכימים לפרש שהבא ממקום קרוב מונה עמהם והוא שיהיה גדול הבית שם ואפי' בא בשביעי ממקום קרוב כר"ש לא היה גדול הבית שם כלל ולא חל עליו אבילות עמהם זה שבא לכאן אינו מונה עמהם ל"ש בשני ול"ש בשביעי ואם הלך גדול הבית בב"ה ובא זה ממקום קרוב לכאן רואים אם חוזר גדול הבית לבית בתוך ג' ימים מונה זה הבא עמהם דהו"ל כמי שמצאו אותו בבית נתעכב גדול הבית בב"ה עד לאחר ג' ימים זה הבא מונה לעצמו ואפי' בא ביום שני ממקום קרוב וכל שכן כשבא לאחר ג' ועדיין גדול הבית שם בבית הקברות והטעם לזה לפי שהגדול ההולך לבית הקברות עצמו כשחוזר בתוך ג' מונה עמהם ואפי' היה בבית הקברות רחוק לפי שכבר היה שם עמהם בשעה ראשונה וחזר אצלם לפיכך זה הבא ממקום קרוב מונה עמהם ועם גדול הבית ונמצאו כולם במנין אחד חזר גדול הבית מבית הקברות אחר שלשה מונה לעצמו ואפילו היה הבית הקברות במקום קרוב הילכך זה שבא ממקום אחר נמי אינו
נגרר

אחד מהאבלים וכו' ברייתא בפרק אלו מגלחין סוף [דף כ"א] פליגי בה תנאי ופסק תלמודא הלכה כר"ש דאפי' בא ביום הז' ממקום קרוב מונה עמהן דלא כת"ק דמחלק בין בא תוך ג' לאחר ג' וא"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית דנגרר אחר הגדול ומונה עם אבילי הבית ופירש"י אבל אם היה הגדול בדרך ובא ממקום קרוב מונה לעצמו דלא חשיב אבילות דקטן לאצטרופי גדול בהדיה עד כאן לשונו והוא הדין ודאי אם הקטן בא אל הקטנים והגדול היה במקום אחר דגם כן זה הקטן מונה לעצמו דאינו מונה עמהן אא"כ מצא אצלם בבית גדול הבית וכמ"ש רבינו ומ"ש דאם בא ביום הז' אינו מונה עמהן אלא כשמצאן שעדיין נוהגים באבילות וכו' שם בדף כ"ב והוא שבא ומצא מנחמין אצלו ומשמע דאפי' מצאן ביום הז' סמוך לערב ואף ע"ג דמקצת היום ככולו מ"מ כיון דיכולין לנהוג אבילות כל היום הז' ומצאן שעדיין נוהגים באבילות הו"ל כאילו בא תוך ז' ומונה עמהן וכ"כ רמב"ן בספר ת"ה דף כ"ג ע"א ומביאו ב"י סוף סימן זה וכתב בהגהת סמ"ק האידנא דליכא מנחמין אם בא קודם שיצאו ללכת לב"ה מונה עמהם עכ"ל. ופי' מקום קרוב כתבו הגאונים מהלך יום א' י' פרסאות דכיון שהיה יכול לבא בתחילת האבילות חשבינן ליה כמאן דאתא ומונה עמהן :

ומ"ש הלך הגדול לבה"ק וכו' שם איבעיא דאיפשיטא וע"פ פי' רש"י ור"י בתוס' והרא"ש לשם ואף ע"ג דקי"ל הלכה כר"ש דאין חילוק בין תוך ג' ימים לאחר ג' ימים ה"מ כשמצא גדול הבית בבית אבל כשלא מצאו בבית ולא חזר אלא לאחר ג' ימים מודה רש"י שזה שבא מונה לעצמו ואף ע"פ שלא הלך אלא לצורך המת אבל אם לא הלך לצורך המת אפי' חזר בו ביום מ"מ כיון שלא מצאו לגדול הבית בבית מונה לעצמו מיד ושוב לא יקבר אבלתו לאחר שחזר גדול הבית לבית : כתב הרמב"ן י"א הלכו מקצתן וכולי פי' הם מפרשים הך בעיא דהלך גדול לבה"ק מהו היינו שהלך אחר המטה כשהוליכו המת ממקום למקום לקוברו שם ונשארו מקצתן בבית דאותן שנשארו מונין משיחזרו פניהם ואותם שהלכו לבה"ק מונין משיסתמו הגולל וקמיבעיא להו אם חזרו ובאו תוך ז' מהו אם יש לחלק בין גדול הבית שהלך לבה"ק וחזר ובין קטן הבית שהלך וחזר או אין חלוק ופשטינן דאין חלוק אלא הכי דינא חזר תוך ג' מונה עמהן חזר לאחר ג' מונה לעצמו דהיינו משנסתם הגולל ובין גדול או קטן ובין בה"ק קרוב או רחוק חד דינא אית ליה וזו היא דעת י"א אבל הרמב"ן עצמו אף ע"פ שמפרש להך בעיא כמו שפירשו י"א אפ"ה ס"ל דמאי דפשטינן לחלק בין חזר תוך ג' לחזר אחר ג' אליבא דרבנן פשטינן הכי אבל לר"ש דהלכה כמותו אין חלוק בין תוך ג' לאחר ג' אלא אפי' לא חזר מבה"ק אלא ביום הז' הוא מונה עמהן משהחזירו פניהם והוא שמצאן ביום הז' ואכתי מתאבלין ומנחמין אצלו ולפ"ז צריך לפרש אליבא דר"ש דהא דפריך בגמרא מונה עמהן והתניא מונה לעצמו לא קשיא הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא דלר"ש נמי לא קשיא הא דמצא מנחמין אצלו הא דלא מצא מנחמין אצלו. מיהו הא דכתב הרמב"ן דה"ה הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך גדול הבית לבה"ק כיון שחזר גדול הבית אצלם אפי' ביום הז' ומונה עמהן אף זה נגרר עמו ונמצאו כולן מונין מנין אחד והוא שבא זה ממקום קרוב עד כאן לשונו קשה טובא דמנא ליה הא הא לא פשטינן בגמרא דמונה עמהן אלא ע"ז שהלך אחר המטה לבה"ק וחזר דמונה עמהן אבל זה שבא ממקום אחר ומצא שהלך גדול הבית לבה"ק איכא למימר דמונה לעצמו אפי' חזר גדול הבית תוך ז' ונראה דס"ל להרמב"ן כיון דהך בעיא בסתמא קמיבעיא ליה הלך גדול הבית לבה"ק מהו משמע דהאי נמי קמיבעיא ליה היכא דבא קטן ממקום אחר ומצא שהלך גדול הבית לבה"ק וחזר תוך ז' מהו שיהא נגרר אחריו זה שבא ממקום אחר ופשטינן דמונה עמהן ותרתי קא פשטינן ליה חדא שזה שחזר תוך ז' מונה עמהן ולא משיסתום הגולל איידך שזה שבא ממקום אחר גם הוא מונה עמהן ואינו מונה לעצמו והשתא ניחא נמי הא דקא מיבעיא ליה הלך גדול הבית לבה"ק דלמה ליה למימר גדול הבית לימא סתמא הלך לבה"ק מהו דהא עיקר בעייתו היא באותו שהלך אחר המטה דמונה משנסתם הגולל אם חזר תוך ז' מי מונה עמהן או מונה לעצמו אם כן בחנם נקט גדול הבית אלא ודאי הא נמי קמיבעיא ליה אם הלך גדול הבית לבה"ק ובא זה ממקום אחר מהו למנות עמהן כשחזר גדול הבית תוך ז' ופשטינן דהא נמי מונה עמהן : ומ"ש וא"א הרא"ש כתב כסברא הראשונה וכו' כתב מהרש"ל ונראה לי דאף הרמב"ן מודה היכא שלא נשארו מקצתן בבית דמונה לעצמו עכ"ל. כתב מהר"ר מנחם מ"ז על אחד
שמת

דרכי משה

לחזור ולהתאבל משנתייאשו : (ד) בתשובת הרשב"א סימן תע"ח מהו קרוי מנחמין אצלו אם ר"ל אנשיו מכיריו ומיודעיו עומדים שם לכבוד אף על פי שאין אומרים דברי תנחומין
כי

דרישה

אבל אם יודעין שנהרג : [ה] ורבים מתעסקין עמהן לנחמם והשתא דליכא מנחמים אם בא קודם שיצאו ללכת לבית הכנסת מונה עמהם מר"ף בסמ"ק מ"ו ולכאורה מוכח מזה דהאבל יוצא מביתו לב"ה בשחרית אחר שישב שעה אחת בביתו על היום באבילתו ביום הז' וזהו דלא כמ"ש רמ"א בש"ע בסימן שצ"ה בדין מקצת יום ז' ככולו דלדידן דליכא מנחמין צריך לישב באבילתו עד אחר יציאת ב"ה עד שעה שרגילין לבא המנחמין וכתב ז"ל ולא כמו שרגילין להמתין שעה אחת על היום ולכאורה מדברי סמ"ק דמ"ו משמע דהמנהג א"ש וכ"כ שם בשם רבי' שי' ויש שייסב המנהג בע"א ע"ש : [ו] (שאינו נגרר אחריהם כולי כתב ב"י בשם הג"א הא דאמרינן בא
ממקום

פרישה

שהביאו ב"י וכן הוא דקדוק ל' רבינו : (דלא גרע ממלקט עצמות ע"ל דינו בסימן ת"ג עכ"ה) : (כג) אם היה קרוב לשם תוך י' פרסאות כו' דהיינו שיעור מהלך יום אחד וטעמא כיון דאי שמע הוי מסיק הכא בחד יומא כמאן דאיתא בהדייהו דמי אסיר"י : (כד) אפי' בא ביום השני כו' דאילו בא ביום הראשון אין כ"מ ולא מידי : (כה) הלך הגדול לבית הקברות ר"ל שהיה עמהם בשעת מיתת המת והלך עם המת לב"ה כו' כן פירש"י וכן הוא מוכרח : (כו) לא בא לבית תוך ג' ימים כ"ל דאף הרמב"ן מודה היכא דלא נשארו מקצתן בבית מ"ו : (כז) הוי כאילו אין הגדול בבית ואז הגדול מונה לעצמו מיום ביאתו ולכן גם הקטן מונה לעצמו מיום ביאתו והאבלים שבבית מונין לעצמן כ"כ הרמב"ן בהדיא ב"י הביאו והא דאמרינן לעיל דהכל הולך אחר הגדול היינו לענין התחלת אבילות שאם הלך הגדול לב"ה אין האבילות חל עד שיסתום הגולל ואפי' אותם שנשארו בבית אין מתחילין להתאבל עד אותו זמן ומשערין לפי אומד דעתם אימתי הוי סתימת גולל. ומיירי באופן שגדול הבית שהלך עם המת לא התחיל אבילתו אחר סתימת הקבר מאיזה סיבה וכוונתי שיתחיל אבילתו כשיחזור ויהיה בביתו והאבלים שנשארו בבית התחילו מיד אחר שיעורו לפי אומד דעתם שנסתם הקבר וע"ז קאמר שבאם בא גדול הבית לביתו לשאר אבלים תוך ג' ימים לסתימת הגולל מונה עמהן כן נלע"ד לכאורה ועיין בפר"י. אבל לענין משך ימי האבילות אין כולן שוין אלא אם בא הגדול תוך ג' ימים הרי הוא כאילו כו' וכבר כתבתי זה לעיל : (כח) בין שהיה ההולך שם גדול הבית או קטן דגדול הבית אינו מעלה ומוריד אלא לענין התחלת אבילות או לענין אחר שבא שלא היה עמהם בתחילה אבל לענין משך האבילות דהיינו מתי יתחילו ז' ושלשים אין חילוק בין גדול לקטן ודו"ק : (כט) אבל הוא
פסק

חדושי הגהות

שעה א כוונת התוס' דס"ל דהא דבקטינן דאפי' ביום השביעי מונה עמהן זה"מ אחר דלא ידע מתחילה כלל ובא אצלם בתוך ימי אבילותם אז אמרינן כיון דמצא גדול הבית בבית וגם הם עיקר האבילות יותר ממנו שהרי הוא לא ידע בתחילת האבילות לכן הוא בטל לגבייהו ומונה עמהן אבל מי שידע בתחילת האבילות רק שהלך לבה"ק בהא בעינן דוקא שיחזור תוך שלשה ימים אבל לאחר ג' מונה לעצמו והיינו דמחלק ר' יוחנן בין אתא בגו תלתא וכו' וע"ז כתבו תוס' דלאו דוקא גדול הבית אלא אפי' קטן הבית שהלך לבה"ק בעינן שיחזור תוך ג' וכרבי יוחנן : ב יש לתמוה ע"ז דקאמר בא ממקום רחוק וכו' דהשתא הדרא קושיא לדוכתא ממקום רחוק מי הזכירו למנות עמהם וכו' ונראה לענ"ד
דהד

הגדול תוך ג' ימים כתב הרמב"ן שאין חילוק בין אם זה הבא שמע מיתת המת באותו מקום שהיה שם תחלה בין אם שמע עליו באותו מקום שנכנס שם בין אם לא שמע עד שמצא האבלים בביתם וא"א הרא"ש ז"ל כתב דמיירי דוקא שלא שמע עד בואו אל אחיו (ל) דאי נודע לו ביום ב' והתחיל להתאבל לא מסתברא כלל שיקצר אבלותו בשביל שבא אל אחיו אבל כשלא התחיל כלל ובא אל אחיו חשבינן ליה כאילו התחיל להתאבל עמהם ע"כ כתב רב נטרונאי היה במקום רחוק ונכנס ביום ג' במקום קרוב (לא) ועמד שם ב' ימים או שלשה ימים חשבינן ליה (לב) כאילו בא ממקום קרוב ולא נהירא: תנא

מרר אחר הקטנים נמצא גדול הבית מונה לעצמו וזה שבא מונה לעצמו והאבלים שבבית מונים לעצמם כך נראה מסברת חכמים הללו ז"ל וכ"כ רבותינו הצרפתים ז"ל וכם אמרו דלאו דוקא גדול הבית אלא אפילו קטן הבית שהלך לב"ה בא בתוך ג' מונה עמהם לאחר ג' מונה לעצמו בין לר"ש בין לרבנן בין שהיה ב"ה קרוב או רחוק והראב"ד ז"ל הלך בדרך זאת הסברא שכתבנו אלא שהוא מפרש הלך גדול הבית לבית הקברות מהו במנין הגדול עצמו ועליו אמרו הא דאתא בגו תלתא וכו' ל"ש ב"ה קרוב או רחוק אבל הבא ממקום אחר כל שלא מצא גדול הבית בבית ממש מונה לעצמו ג' אפילו ביום ג' והוא שבא קרוב ואם בא מב"ה אפילו רחוק והרי"ף פסק סתם כר"ש והשמיט מלכתוב דין גדול הבית שהלך לב"ה לפי שהסוגיא כפשטה הא דאתא בגו תלתא וכולי כת"ק אתיא והשיבו עליו שזו היא סוגיתו של רבי יוחנן ור' יוחנן הוא שפסק הלכה כר"ש ואנו כך דעתנו ד כדברי רבינו ז"ל ד"ש לא קפיד ביומי וג' כו' דמי ליה ול"ש גדול ול"ש קטן אלא ר' יוחנן תרוצי הוא דמתרץ לה לברייתא דקתני מונה לעצמו ומוקים לה לאחר ג' כרבנן אלא איהו כר' שמעון ס"ל ביומו וכך פי' השמועה מדאמרי' והוא שיש גדול הבית בבית הא גדול שבא ממקום אחר לכאן אינו נגרר אחר הקטנים בעי בגמרא הלך זה הגדול לב"ה מהו נגרר הוא עמהם או הם נגררים אחריו ואין מונין עד שיסתם הגולל וא"ר יוחנן אפי' הלך גדול הבית לקברות מונה עמהם ומקשינן עליה ברייתא דקתני מונה לעצמו ומתרץ לה הכיא כשבא לאחר ג' כרבנן דגדול שבא מב"ה אבל הקטנים וקטן שבא ממקום אחר אבל גדול הבית שוין הן ואין חילוק והפרש בין שיהיה ב"ה רחוק או קרוב שהרי במקום קרוב היה להם כשחלה להם אבילות ומיהו איהו ודאי אינו נוהג אבילות אלא לאחר שיסתם הגולל אלא שמונה עמהם כשבא אצלם לת"ק תוך ג' ולר"ש כל ז' זה הפירוש שנראה לו והענין מחוור אצלנו מכל מה שנראה למעלה בהרבה פנים ובין שיהא פירוש השמועה כדברינו או כפירוש הלשונות שכתבנו מ"מ נאמר שזו שאמרנו בגמרא הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא אליבא דרבנן אתמר ולתרוצי לברייתא לאוקמוה בדידהו אבל לר"ש לית ליה ג' כלל אלא כל זמן שבא ומצא מנחמים אצלו הרי הוא כיום ג' וזו סברתינו בלא ספק יתד היא שלא תמוט וכן דעת רבינו הגדול אלא שהשמיט דין גדול הבית שהלך לב"ה כתנאו כללי השמועה בקצרה אבל הבא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית מונה עמהן אפילו בא ביום ז' והוא שבא ומצא מנחמין אבל גדול הבית היה זה הבא לכאן גדול הבית או שהיה הגדול במקום אחר וזה הבא לכאן קטן אבל קטנים הוא מונה לעצמו הלכו מקלחן לב"ה ומקלחן נשארו בבית אלו שבכאן נוהגין אבילותם משהחזירו פניהם מן המת ואלו שהולכים עמו אין נוהגים אבילותם עד שיסתם הגולל חזרו ההולכים לב"ה באו בתוך ג' ימים מונים עם אלו שבכאן חזרו לאחר ג' מונים לעצמן בין שהיה קרוב או רחוק בין שהיה ההולך שם גדול בית או קטן. בא אבל ממקום קרוב ומצא קטנים בבית וגדול בב"ה אם הגדול מונה עמהם כגון שבא בתוך ג' הרי זה כמי שבא ומצאו לגדול הבית ונגרר עם הגדול ומונה עמהם חזר הגדול לאחר ג' כיון שהוא מונה לעצמו אין הבא נגרר עם הקטנים אלא מונה לעצמו והגדול מונה לעצמו וזה כדרך ר"ת וחכמי הצרפתים ז"ל אבל כפי סברתינו שתלינו אותה ברבינו הגדול ההולכים לבה"ק מונים עם אלו שבבית בין גדולים בין קטנים בין שבה"ק קרוב או רחוק בין באו בתוך ג' בין ביום ז' והוא שבאו ומצאו מנחמין וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך גדול הבית לב"ה כיון שחזר גדול הבית אצלם אפילו ביום ז' מונה עמהן אף זה נגרר עמו ונמצאו כולם מונין מנין אחד והוא שבא זה ממקום קרוב וזהו הנכון והראוי לסמוך עליו עכ"ל:

והרמב"ם כתב בפ"ז כלשון הזה מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא אם היה במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות שאיפשר שיבא ביום א' אפילו בא ביום הז' אם מצא מנחמים אצל גדול הבית אפילו שנכנעו לעמוד הואיל ומצא מנחמים עולה לו ומונה עמהם תשלום ל' יום ואם לא מצא מנחמים מונה לעצמו וכן אם היה במקום רחוק אפילו בא ביום ב' מונה לעצמו ז' ול' מיום שבא עכ"ל דעתו כדעת הרי"ף שהשמיט מלכתוב דין הלך גדול הבית לבה"ק לפי שהם ז"ל סוברים שאותה סוגיא אליבא דת"ק איתמר אבל לר"ש ל"ש לן בין תוך ג' לאחר ג' דאפילו בא ביום הז' והוא שבא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית אבל אם בא ממקום רחוק ואפילו בא ממקום קרוב אם בא מצא גדול הבית בבית מונה לעצמו וגדול הבית שהלך לבית הקברות אינו מונה אלא משיסתם הגולל ואפילו חזר אצל בני הבית ביום הג' הם מונים משיחזרו פניהם והבא ממקום קרוב מונה עם הגדול הבית דאחריו הוא נגרר לא אחר שאר בני הבית זה נ"ל בדבריהם ז"ל ברור והמרדכי במ"ק והגה"מ בפ"ז כתבו שיטת ראבנ"ה ושיטת הראב"ד בענין זה והגהות מיימון כתבו עוד שיטת רבינו שמחה בזה ואין להאריך: ב"ה כתב הרשב"א סימן תע"ז שנשאל במה שאמרו בא ממקום קרוב מונה עמהם אם צריך להתעכב שם ולמנות עמהם ממש או אפילו בא ועמד עמהם יום אחד ולמחר חזר למקומו מונה עמהם כלומר מן היום שהתחילו הם למנות והשיב כל שבא ממקום קרוב נעשה טפילה להם והוי ליה כאילו היה עמהם משעה שחל האבילות דהיינו משיסתם הגולל ומונה עמהם דקאמר מונה כהם קאמר שרואים כאילו היה עמהם והתחיל למנות משעה שהתחילו הם למנות וכתב עוד שם ס"ס תע"ח שאם מתה אשתו ואחר כך בא אח אשתו מונה עמהם שהבעל קרוי באבל זה גדול הבית וכתב שנשאל עוד סימן תקל"ב על אלמנה שהיו לה ב' בנים ומת האחד ולא נודע להב' עד שבאה האם אצלו שהיתה בשעת קבורה ונסתפקת אם ימנה הבן הב' עמה כיון שבא ממקום קרוב והשיב נראים הדברים שהבן מונה לעצמו לפי שלא מצינו הנמצא מונה עם הבא אלא הבא מונה עם הנמצא עם הקטנים הנמצאים בבית ולא הנמצאים בבית מונים עם הגדול ול"ש ידעו ול"ש לא ידעו שחילוק הזה לא נאמר בגמרא ומ"מ מענין מה שנסתפק אי זה יקרא גדול האם שאינה יורשת או הבן היורש אין הדבר תלוי בראוי ליורש אלא כל מי שעיקר הבית תלוי בו וכן פירש הר"י בן גיאת: ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ה): כתוב בהגהות אשיר"י בשם א"ז דהא דאמרינן בא ממקום קרוב מונה עמהם דוקא שבא אצלם למקום שמת שם המת או למקום קבורה אבל אם לא היה לא מקום מיתה ולא מקום קבורה כל אחד מונה לעצמו (ו):

כתב הרמב"ן שאין חילוק בין אם זה הבא שמע מיתת המת באותו מקום שהיה שם תחלה וכו' בת"ה והרא"ש כתב בפרק אלו מגלחין פירשו הגאונים כמה מקום קרוב י' פרסאות סוגיא דחד יומא וכו' כתב הראב"ד האי שיעורא דרבוותא אהכי סמכי לה כיון דאי שכיב שכבא סמוך לערב ונסתם הגולל עם חשכה ולמחר סדר ליה שליחא למודעי ליה ומטי שליחא התם סמוך למנחה וליומא אחרינא אתי לגבייהו נמצא משיג אותם תוך ג' שעדיין הוא תקפו של אבל אבל אם מרחיק טפי ואיפשר דלא משיג להו תוך ג' ואם בא ממקום רחוק יותר מכאן מונה לעצמו ואפילו בא בג' ימים ומיום ג' ואילך אפילו בא ממקום קרוב דבעינן שישיג אותם תוך ג' ושיהא במקום הראוי להשיגם אם יצטרכו לשלוח לו שליח ור"ש בעי מקום הראוי להשיג תוך ג' והשגה ממש לא בעי ע"כ וכתב הרא"ש על זה ויש לומר דמ"ש החכם דמשדרי ליה שליחא ומטי שליח התם סמוך למנחה סימנא בעלמא לתת טעם למה שפירש מקום קרוב סוגיא דחד יומא אבל צריך להיות שלא ידע שמת המת עד בואו אל אחיו דאי נודע לו ביום ב' והתחיל להתאבל לא מסתבר שיקצר אבילתו בשביל שבא אל אחיו אבל כשלא התחיל כלל ובא אל אחיו חשבינן ליה כאילו התחיל להתאבל עמהם עכ"ל וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ז וכ"כ שם הגהות בשם סמ"ק: כתב הרמב"ן בת"ה ודאמרינן והוא שבא ומצא מנחמין אצלו שמאכן באבילות בחליצת סנדל ועטיפת הראש והרבים מתעסקים עמהם כבתוך ז' לפי שמקלת יום ז' ככולו אם רצה נוהג אבילות כולה או נוהג מן המקצת כמו שירצה הילכך כל זמן שמאכן נוהגין אבלותם מונה עמהם הא לאחר שנעלו סנדל ופרעו ראשם כבר בטלו מהם גזרת ז' וכבא ביום הח' דמי ומונה לעצמו ואפילו היו מנחמים עמו שאין מנחמים לאחר ז' עד כאן לשונו: ב"ה וסמ"ק כתב בסימן צ"ח והשתא דליכא מנחמים אם לא קודם שיצאו ללכת לב"ה מונה עמהם והרשב"א כתב בתשובה סימן תע"ח עכשיו נהגו רבים ללכת עם האבלים מב"ה עד ביתו ושוהים עמו בעמידה מעט ואח"כ כל א' פונה לדרכו וכל אותם שמלוים אותו עומדים שם זהו כמנחמים אצלו וכל שהלכו אף ע"פ שקרוביו ומיודעי עומדים שם קרוי אין מנחמים אצלו עכ"ל והכי נקטינן: מי נקרא גדול הבית נתבאר לעיל בסימן זה:

כתב רב נטרונאי היה במקום רחוק ונכנס ביום ג' במקום קרוב וכו' ז"ל הרמב"ן בת"ה בתשובה לרב נטרונאי מי שמת לו מת והיה במקום רחוק ולשני

שמת ושגרוהו לעיר אחרת לקברו ואח"כ ישב אחיו באבילות חצי יום לפני יה"כ וביה"כ בא השר להחזירו לעיר ולא לקברו ולאחר זמן נתן השר רשות לקברו אם אחיו צריך לחזור ולישב באבילות ז' דהוי כסתימת הגולל. תשובה כך דעתי נוטה מאחר שילא המת מן העיר ונכסה מעיני המתאבלים א"כ חצי יום שלפני יה"כ שנקרא רגל בטלה ממנו גזירת ז' עם יה"כ עכ"ל וכיוצא בזה פסק המרדכי סוף מ"ק על מה ששלחו המת לבה"ק וקודם שהגיע לבה"ק נתפס ולא הניחוהו לקבור שאותן שנשארו בבית והתחילו לנהוג אבילות משחזרו פניהם משער העיר יגמרו ז' ימי אבילות וא"צ לחזור ולמנות אבילות כשילא מתפיסת השר ויקברוהו ומביאו ב"י ופסק כן בהגהות ש"ע. כתב בש"ע מי שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת יש מי שאומר שמונה מיום המחרת ואותו יום אינו עולה עכ"ל ופסק כך ע"פ המרדכי סוף מ"ק שכתב כן בשם מהר"ת ומשמע ודאי דוקא כיון שכבר התפלל ערבית ועשהו לילה שוב אינו יכול לחזור ולעשותו יום אף על פי שעדיין יום הוא דהוי כמו תרי קלי דסתרן אהדדי דביום אחד יעשהו לילה לענין תפילת ערבית ויחזור ויעשהו יום לענין אבילות אבל אם לא התפלל ערבית אע"פ שהצבור התפללו ערבית יכול לעשותו יום לעצמו כיון דעדיין יום הוא ואינו נגרר אחר הצבור בדבר זה דאף לדידן שרגילין בכל יום להתפלל ערבית בצבור מפלג המנחה ואילך מ"מ לפעמים אף הצבור מתפללין מנחה אחר פלג המנחה כגון בתעניות וע"פ ר"ת והנמשכים אחריו אהא דעבד כרבי יהודה עביד וכו' דהיינו דיכול לעשותו היום לילה כרבי יהודה ולמחר יום כרבנן וכמ"ש בא"ח סימן רל"ג ועוד נראה דאפי' הוא בין השמשות סמוך לצאת הכוכבים אפ"ה יכול לעשותו יום וכדאמרינן בס"פ במה מדליקין

דרכי משה

כי מ"מ מתנחם כשמיודעיו עמו או ר"ל מנחמין ממש שידברו דברי תנחומין תשובה כל זמן שעדיין האבילות נוהג ראוי להצטרף אבל כל שפירש מהם המנחמין או שעמדו כבר עבר להם האבילות לגמרי ושוב אין כאן זמן שיהיה ראוי להצטרף ועכשיו נהגו הרבים ללכת עם האבלים מב"ה עד ביתו ושוהין עמו בעמידה מעט ואח"כ הולכין לדרכן וכל שאותן שמלוין אותו עומדים שם זהו המנחמין אצלו וכל שהלכו אע"פ שקרוביו ומיודעיו שם קרוי אין מנחמין אצלו שאין הדבר תלוי בדברי ניחומין אלא בהמשך אבילות כל מקום ומקום כפי מנהגו: (ה) ואני אומר דסברת הרא"ש הוא סברת רבותינו הצרפתים ודר"ח כמבואר מדברי הרמב"ן שהביא ב"י בארוכה ולכן נראה דכותייהו נקטינן דהלכה כמיקל באבילות דבעלי התוספות ור"ח והרא"ש רבים נינהו גם דהרא"ש בתראי הוא והסכים לסברתן וכן הלכה כנ"ל: (ו) ובתשובות הרא"ש כלל כ"ז סימן ג' דוקא שבא אצלן ממקום קרוב אבל אי

פרישה

פסק ר"ל כרמב"ן: (ל) דאי נודע לו ביום שני והתחיל להתאבל ר"ל ובא ביום הג': (לא) ועמד שם ב' ימים או ג' יהיה כנ"ל פי' ואח"כ נכנס למקום שהאבלים שם: (לב) כאילו בא ממקום קרוב פי' כאילו דר במקום קרוב ונכנס אפי' ביום הו' למקום שהאבלים שם דמונה עמהן ורבינו שכתב ול"נ היינו דבעינן שידורו דוקא במקום קרוב ועיין בת"ה מה שהקשה לרב נטרונאי ובית יוסף הביאו ע"ש:

דרישה

ממקום קרוב מונה עמהן דוקא שבא אצלם למקום שמת שם המת או למקום קבורה אבל אם לא היה לא מקום מיתה או קבורה כל אחד מונה לעצמו עכ"ס):

כנגד

ופוטרין

הדרושי הגהות

דהך בא ממקום רחוק דקאמר לא קאי על הבא ממקום אחר אלא על גדול הבית דלעיל קאי דלעיל קאמר שאם בא האחר ומצא שהלך גדול הבית לבה"ק מונה לעצמו על זה קאמר דאם חזר אותו גדול הבית אפי' המקום רחוק (ר"ל שהבה"ק רחוק) רק שבא בתוך ג' אז גם הוא גם האחר מונה עמהן אבל אם חזר לאחר ג' אז גם הוא גם האחר מונה לעצמן כנלע"ד ועיין בסמוך בב"י ויתבאר יותר שהדברים נכונים: ג דברים אלו קשים ההבנה והנראה שיש בהם חסרון ובדקתי בת"ה עצמו ומצאתי שכתוב שם מונה לעצמו אפי' ביום השביעי וזהו וודאי טעות מפורסם ולענ"ד כצ"ל מונה לעצמו אפי' בגו ג' ואם מצא גדול הבית בבית מונה עמהן אפי' ביום השביעי והוא שבא קרוב ואם בא מבה"ק אפילו רחוק וכו' ועדיין צ"ע: ד צ"ל בדברי רבינו בבי"ת והך רבינו כוונתו על הרי"ף:

מדליקין אמר רבא אמרו לו שניס לא וערב תלינו לאחר עירב עליו מבע״י וכו׳ ומסיק התם בין השמשות ספיקא היא וספיקא דרבנן לקולא אם כן שבעה ימי אבילות נמי כיון דרבנן הוא אזלינן בספיקו לקולא וכיון דלא נראו כוכבים דעדיין ספק לילה הוא עולה לו מה שנהג אבילות באותה שעה ליום אחד כיון שעדיין לא הת־לל ערבית ויום המחרת הוי יום שני למנין אבילות ועוד הארכתי בתשובה בס״ד:

ולשני נכנס למקום קרוב ועיכב שם ג׳ ימים או ד׳ ולאחר מכאן בא למקומו כיון שנכנס במקום קרוב כמקום קרוב עבדינן ביה ומונה עמהם דהלכה כר״ש דמיקל באבל ואני תמה לדבריו בא ממקום רחוק בתוך ג׳ לרבנן היכי משכחת לה הרי ודאי נכנס למקום קרוב בב׳ או בג׳ ועוד לר״ש דלא קפיד ביומו מה לי נכנס למקום קרוב בב׳ או בז׳ וא״כ בא ממקום רחוק לא משכחת לה לעולם עכ״ל ולפיכך כתב רבינו על דברי רב נטרונאי ולא נהירא: ב״ה כתב הרשב״א בתשובה סימן ר״ז מי שמתו לו ב׳ מתים ביום אחד אינו נוהג אבילות אלא ז׳ ימים:

שעו תנא אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים עד שיסתום הגולל נסתם באין ועומדין עליו בשורה ומנחמים (א) פוטרין את הרבים קברו סמוך לק״ש והזרו אם יכולין להתחיל ולקרות אפי׳ פסוק אחד עד שיגיעו לשורה (ב) יתחילו ויקראו מה שיוכלו ואם לאו לא יתחילו אלא יעשו שורתם ואח״כ יקראו ויתפללו והעומדין בשורה בשעת ק״ש (ג) הרואה את הפנים פטורין שאינם רואין את הפנים חייבין שהיו רגילין לעמוד שורות שורות זו לפנים מזו (ד) אין שורה בפחות מי׳ ואין פוחתים משבעה מעמדות (א) ומושבות למת (ה) [א] כנגד הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הבל ואין עושין מעמד בפחות מעשרה (ב) אין המנחמין רשאין לפתוח (ו) עד שיפתח האבל תהלה (ז) והאבל מיסב בראש (ח) וכיון שנענע האבל בראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו (ט) [ב] דכיון שהוא אסור בשאלת שלום בזמן שפוטר המנחמין שוחה בראשו כתלמיד השואל לפני רבו ליתן שלום (י) לכל אומרים שב (ג) פי׳ אם בא לכבד חבירו ולקום מפניו אומר לו שב חוץ מלאבל ולחולה דמשמע שב באבילות שלך ובחולה שלך (יא) א״ר יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם (יב) ויושבים במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרבי יהודה ולא הוו ליה מנחמין (יג) [ג] בכל יומא הוה מכניף רבי יהודה י׳ ואזיל ויתיב בדוכתיה לבתר ז׳ יומין אתחזי ליה בחלמא א״ל תנוח דעתך שהנחת דעתי ל׳ הרמב״ם באין י׳ בני אדם כשרים ויושבין במקומו כל שבעה ימי האבילות ושאר העם מתקבצין עליהם ואם לא היו שם י׳ קבועים בכל יום מתקבצין י׳ ויושבין במקומו ע״כ (יד) כל אלו הדברים תלויין במנהג לפיכך כל מקום ומקום יעשה כמנהגו וכתב א״א הרא״ש ז״ל והאידנא לא נהגו לעשות אלא מעמד אחד בצאתם מן הקבר עושין שורה אחת ואומרים קדיש [ד] ובאשכנז ובצרפת אומרים צידוק הדין ואח״כ אומרים קדיש ומנחמין האבל ומלוין אותו עד ביתו והרמב״ן כתב המנהג שהיו נוהגין בימי רבותי כך היו קוברין המת

שעו תנא אין עומדין עליו בשורה וכולי באבל רבתי וטעמא דמילתא דשורה ותנחומי אבלים כבוד חיים נינהו וכל שלא נסתם הגולל דאכתי לא נהוג אבילות שורה ותנחומי אבלים מניין וכדלעיל בס״ס שע״ד גבי תינוק שמת ולפי זה ודאי היכא שמוליכין המת ממקום למקום שאותן שנשארו בבית חל עליהם לנהוג אבילות מאחרו פניהם אע״פ שלא נסתם הגולל כדלעיל בסי׳ שע״ה ס״ג חל עליהם נמי חובת שורה ותנחומין דלדידהו החזרת פניהם הוי כנסתם הגולל: קברו סמוך לק״ש וכו׳ בפרק מי שמתו [דף כ׳] וכבר נתבאר בא״ח סי׳ ע״ב: אין שורה פחות מעשרה בפ״ב דסנהדרין [דף י״ט] אלא דקשה למה לא כתב רבינו דאין אבלים מן המנין כדאיתא התם להדיא וכ״כ רבינו ע״ש גא״ן דבשורה אין אבלים מן המנין ע״ל בסימן שע״ט ס״ד: ואין פוחתין מז׳ מעמדות וכו׳ פ׳ המוכר פירות [ד׳ ק׳]: ואין עושין מעמד פחות מעשרה פרק הקורא עומד [דף כ״ג]: ואין האבלים רשאים לפתוח וכולי סוף מועד קטן: וכיון שנענע האבל בראשו וכו׳ הנענוע הוא כלומר שהוא מנוחם מעצמו ורוצה שילכו כך פירש״י פרק אלו מגלחין [דף כ״ז]: לכל אומרים שב וכו׳ עיין בגמ׳ ס״פ אלו מגלחין דפירש״י לכל אומרים כשעומדין לפני נשיא עכ״ל ומדברי רבינו נראה דאבל מי שעומד לפני חבירו קאי: אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין וכו׳ כ״ב הרוקח הורה ה״ר שמואל לכנופי כל שבעה ואפילו אין כאן שום קרוב ולא נהגו כן אלא דוקא במקום שיש קרוב והוא במקום רחוק שהיה ראוי לישב עליו אבילות עכ״ל והאגודה פסק מהא דמכניף וכו׳ שמצוה להתפלל בבית האבל עכ״ל וז״ל הרוקח מצוה גדולה לעשות מנין בבית האבל במקום שמת המת לאותן שלא התפללו כבר עכ״ל: **כל** אלו הדברים תלויין במנהג וכו׳ כתב ב״י לאו אמאי

כתב המרדכי בסוף מ״ק מעשה בה״ר שלמה מטריוו״ש שהיה אבל ובתוך ג׳ ימים מת לו מת והלך ולויהו יחף לב״ה וחזר והשלים ז׳ ימים למת הראשון וחזר ומנה ז׳ ימים אחרים והשלים האחרון מאותו יום שהשלים הראשון ולא רצה שז׳ ימים ממת אחרון שיעלו גם לראשון והאריך שם לתת טעם לדבריו ואח״כ כתב אמנם אני שמעתי שא״צ למנות ז׳ כ״א מן האחרון ובהג״מ פ״ט כתבו האי עובדא דר״ש ואח״כ כתבו ואין נוהגין כן (ז):

כתב עוד המרדכי שם מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם צאת הכוכבים ושמע שמועה שמת לו מת נראה למהר״ס מונה מיום המחרת ואותו יום אינו עולה לו אע״פ שעדיין יום הוא וטעמא משום דהוי כמו תרי קולי דסתרן אהדדי: כתוב בתשובות הרא״ש כלל כ״ז סימן ז׳ על מי שבאו והודיעו לו שקרובו ללבושו נכרים בעיר אחרת ונהג אבילות מיד ולאחר ג׳ ימים הודיעוהו שעדיין עומד בבליבה והלכו זקני אותו העיר ופייסוהו במקצת ממון עד שנתייאשו מלקברו מאימתי חל אבילות דע כי אבילות קודם קבורה או קודם יאוש לאו כלום הוא כי לא נתחייב עדיין להתאבל והוה ליה כשמע על החולה שמת והתחיל להתאבל עליו ואח״כ א״ל חי היה והשתא הוא דמת שצריך עתה להתחיל ז׳ ימי אבילות כן הדבר הזה עכ״ל:

שעו תנא אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים וכו׳ באבל רבתי (פ״י): קברו סמוך לק״ש וחזרו וכו׳ עד זו לפנים מזו בפ׳ מי שמתו (יז. יט.) וכבר נתבאר בטור א״ח סימן ע״ב: אין שורה בפחות מעשרה פ״ב דסנהדרין (יט.) מימרא דרבי מנשיא בר עוות אין שורה פחותה מעשרה ואין אבלים מן המנין: ומ״ש ואין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד הבל הבלים וכו׳ בפרק המוכר פירות (דף ק:): **ואין** עושין מעמד בפחות מי׳ משנה בפרק הקורא עומד (כג:) ומפרש טעמא בגמ׳ דכיון דבעי למימר עמדו יקרים עמודו בבציר מי׳ לאו אורח ארעא: **אין** המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחלה בסוף מ״ק (כח:) ומייתי לה מקרא דאיוב ונראה שמ״ש הרמב״ן בת״ה בשם רבינו האי שהאבלים מתחילין ואומרים ברוך דיין האמת הוא מטעם זה: והאבל מיסב בראש שם ובסוף פרק מציאת האשה (סט:) ומייתי לה מקרא: וכיון שנענע האבל בראשו שוב אין המנחמים רשאים לישב אצלו בס״פ ואלו מגלחין (כז:) מימרא דר׳ יוחנן:

ומ״ש דכיון שהוא אסור בשאלת שלום בזמן שפוטר המנחמין שוחה בראשו וכו׳ כך פי׳ הרמב״ן ז״ל בשם הר״י גיאת ז״ל: לכל אומרים שב וכו׳ בסוף מ״ק (כז.): אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באים י׳ בני אדם ויושבים במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרבי יהודה וכולי בס״פ שואל (קנב.) ופירש״י במקומו במקום שמת שם ע״כ וכן מצאתי בתשובת רב פלטוי ועכשיו נוהגין לישב בב״ה במקום האבלים ומשכיבין עליו: לשון הרמב״ם באין י׳ בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל וכו׳ בפי״ג ז״ל מת שאין לו אבלים להתנחם באים י׳ בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז׳ ימי האבילות ושאר העם מתקבצים עליהם ואם לא היו שם י׳ קבועים בכל יום ויום מתקבצים י׳ משאר העם ויושבים במקומו ע״כ: **כל** אלו הדברים תלויים במנהג וכו׳ לאו אמאי דסמיך ליה קאי אלא אעשיית שורה ומעמד ומושב קאי (ד): וכתב א״א הרא״ש ז״ל והאידנא לא נהגו לעשות אלא מעמד אחד וכו׳ עד ומלוין אותו עד ביתו בסמ״ק: **והרמב״ן** כתב המנהג שהיו נוהגים בימי רבותי כך היה וכו׳ עד דמת תופס ד׳ אמות לק״ש כל זה בת״ה ולמד כן מסוגית התלמוד בבלי וירושלמי והתוס׳ ודע שיש בדברים אלו

דרכי משה

אי לא בא אצלן אין מונה עמהן עכ״ל: (ז) ומבואר שם דכ״ש אם מתו לו ב׳ מתים ביום אחד דאינו מונה אלא אבילות אחד לשתיהן וכ״ה בתשובת רשב״א סימן ר״ה וכן כתבתי לקמן ס״ס ת״ב בשם הרמב״ן:

שעו (א) בב״י פ׳ המוכר פירות דף ר״ד ע״ב אמר המחבר שהנכון הוא כנגד ז׳ דברים שהעולם נפסקין בהן דכתיב זרע וקציר קור וחום קיץ וחורף יום ולילה לא ישבותו ויום ולילה נחשבים אחד כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד לומר כי החי יתן אל לבו כי העולם וכל עניניו המה הבל ואשרי מי שעמלו בתורה ובמע״ט עכ״ל: (ב) כתב ב״י פ׳ המוכר פירות בסופו ע״ב דעיקר מעמד יש להיות בקרוביו שאינן מתאבלין: (ג) ובגמרא פרק א״מ (כז:) הכל חייבים לעמוד לפני הנשיא חוץ מאבל וחולה: (ד) כתב ב״י סוף המוכר פירות אמרינן שטעות הוא לנהוג במעמדות אלא במקום שנהגו וכן נמי טעות לעשיית מושבות אלו אלא בבית הקברות א״כ נוכל ללמוד מכאן שבאותן מקומות שנהגו כשחוזרים מבה״ק ונכנסים לעיר או לב״ה ועומדים ממקום למקום ויושבים כאן מעט וכאן מעט ז״פ טעות הוא עכ״ל ובתשובת מהרי״ל סי׳ ס״ג כתב דנוהגין לישב ז״פ ג״פ בב״ה וג״פ בחצר ב״ה ופעם אחד בבית האבל נגד ז׳ מעמדות וי״א שעושין כן להבריח רוחות הטומאה המתלוין עם החוזרים מן הקברות ולכן נוהגין לומר ויהי נועם עכ״ל ואני ראיתי נוהגין לישב ג״פ ולומר בכל פעם ויהי נועם מצאתי כתוב במנהגים. בהג״ה א כשיש בר מינן בי״ש שני יש לישב לפני ב״ה כמו בחול כי לא לצורך האבל עושין כן כי אם להבריח רוחות רעות עכ״ל עוד

דרישה

סי׳ שעו [א] **כנגד** ז׳ הבלים דכתיב הבל הבלים כו׳ כן הוא לישנא דגמרא פ׳ המוכר פירות דף ק׳ ע״ב אין פוחתין מז׳ מעמדות ומושבות למת כנגד הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים כו׳ עכ״ל ור״ל ב׳ הבלים הרי ד׳ וג״פ הבל הרי ז׳ הבלים ופירש״ם שצריך כל אדם לתת אל לבו שישיב בתשובה כי חיי האדם הבל ועומדין והולכין וחוזרין ויושבין מעט כך עם ז׳ פעמים כדי לתת אל לבם שחיי האדם הבל וראיתי כתוב מפני שהשדים מתלווים עם החוזרים מבה״ק לכך תקנו מעמדות ומושבות כי בתוך כך יסתלקו השדים מעליהם ול״נ דא״כ יהי׳ עושין כן בכל מקום ולקמן אמרינן דבמנהג תליא מילתא ועוד מאי כנגד הבל הבלים דקאמר עכ״ל וז״ל הב״י שם ד׳ ר״ד ע״א אמר המחבר הנכון שהוא כנגד ז׳ דברים שהעולם נפסקים בהם כדכתיב זרע וקציר וקור וחום קיץ וחורף יום ולילה לא ישבותו ויום ולילה הוא אחד כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד לומר שהחי יתן אל לבו שהעולם וכל עניני הבל והפריון מי שעמלו בתורה ובמעשים טובים ע״ל: [ב] וכיון שהוא אסור בשאלת שלום כו׳ ס״א דכיון שהוא כו׳ ר״ל במה שהאבל רואה בראשו הראה שפוטרם ורוצה שילכו להם וכאילו אמר לכו לשלום אלא שאסור נומר להן לכו לשלום לכך לא אמר להדיא אבל גירסא שלפנינו שהיא וכיון נראה שהיא עיקר דנענע בראשו היינו נראה כנתינת שלום כ״א שהייה ודו״ק ובדברי רבינו ירוחם משמע דגירסתו דכיון הוא עיקר דז״ל אבל כיון שנענע בראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו פי׳ הוא אסיר בשאלת שלום ובשרוצה לפוטרן מנענע בראשו ושוחה כתלמיד השוחה לרבו ליתן לו שלום וזו פטירתו עכ״ל וק״ל: [ג] בכל יומא הוה מכניף ר״י י׳ כו׳ הורה הר״ר שמואל לכנופי עשרה בכל ז׳ אפילו אין כאן שום קרוב ולא נהגו אלא דוקא במקום שיש קרוב והוא במקום רחוק שהיה ראוי לישב עליו אבילות רוקח. והאגודה פסק מהא שמעינן כו׳ שמצוה להתפלל בבית האבל. מהא משמע דהני עשרה דקאמר דמכניף ויושבין במקומו א״צ לישב שם כל היום אלא בשעה שדרך בני אדם לבא לנחם יקאמר שבאותו שעה יושבין במקומו י׳ במקום אבלים המתנחמין ושאר העם מתקבצין עליהן כדרך הבאים לנחם האבלים ויושבים והאמר דאם אין י׳ קבועין פי׳ שיכין עשרה הנוגדים שיתיישבו כשעה נוה לישב שם שעה אחת בכל ז׳ הימים עכ״פ מתקבצין עשרה היום אלו ולמחר אחרים וישבו שם: [ד] ובאשכנז ובצרפת אומרים צידוק הדין ואח״כ אומרים קדיש

פרישה

סי׳ שעו (א) ופוטרין את הרבים פירש״י שאומרים למנחמים לכו לבתיכם כמ״ש לעיל בסי׳ שנ״ד: (ב) יתחילו ויקראו מה שיוכלו כ״כ דבא״ח סימן ע״ב כתב ב״י בשם מהר״י ז״ל דנראה מפירש״י דאם התחילו יגמרו ע״ש. (ואפשר לומר דרבינו פליג אפרש״י ודברי ב״י תימא הוא וע״ש ע״כ): (ג) הרואים את הפנים פטורין פי׳ שורה הפנימית שרואים האבל שהוא יושב באמצע מ״ו: (ד) אין שורה פחות מי׳ דכיון דבעי למימר עמדו יקרים עמודו בבציר מי׳ לאו אורח ארעא: (ה) כנגד הבל הבלים כו׳ עיין בדרישה: (ו) עד שיפתח האבל תחלה מייתי לה מקרא דאיוב ולכך כתב הרמב״ן בת״ה בשם רבינו האי שהאבל יתחיל ברוך דיין האמת: (ז) והאבל מיסב בראש ג״ז מייתי בגמרא מקרא: (ח) וכיון שנענע האבל בראשו פירש״י שכבר קבל תנחומין כלומר שניחם מעצמו ורוצה שילכו להם: (ט) וכיון שהוא אסור בשאלת כו׳ ס״א דכיון שהוא כו׳ ועיין בדרישה: (י) לכל אומרים שב כו׳ ובגמרא יהיב הר״י והרמב״ם פירשו אמי שעומד לפני נשיא קאמר פ״ש מ״ו: (יא) אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין שאין לו אבלים שמתנחמין רש״י: (יב) ויושבין במקומו במקום שמת רש״י: (יג) בכל יומא הוה מכניף ר״י י׳ כו׳ עיין בדרישה: (יד) כל אלו הדברים תלוין במנהג לאו אדסמיך ליה קאי

שעו א בס״א איתא כשיש בר מינן בי״ש יש חשש (א״ם):

המת וחוזרין למקום סמוך לבית הקברות והוא הנקרא מקום מעמד של בני המשפחה ומתעכב שם האבל ועומד לצד אחד והעם מסדרין עצמן לפניו שורות שורות שורה ראשונה בקרובים ושנייה בחברים ושבינים ושלישית בכל העם ואין שורה פחותה מי' בני אדם ואם היו מועטים נעשו כולם שורה אחת והיו מזכירין שם עניין תחיית המתים כגון האל הגדול ברוב גדלו אדיר וחזק ברוב נוראות מחיה המתים במאמרו ומבקשים רחמים על המת (טו) לומר הוא יזכה פ־וני לתחיית המתים (טז) ואינו חותם בזו ומקדישין שם ואומרים (יז) בעלמא דהוא עתיד לחדתא עלמא וכו' (יח) וזה הוא הנקרא המפטיר בבית עלמין ואח"כ (יט) במקום שנהגו לעשות מעמד ומושב עומד ש"צ ואומר (כ) עמדו יקרים עמודו ועומדין ואומרין ברוך דיין האמת וביוצא בזה דבר של צידוק הדין בקצרה ואח"כ הוזר הש"ץ ואומר להם (כא) שבו יקרים שבו וכך עושין עד ז' פעמים ובפעם הז' כשאומר להם עמדו יקרים עמודו עומדין (כב) וכל העם עוברים שורות שורות על הסדר שהושבו ועוברין משמאל האבל וכל אחד אומר לו תתנחם מן השמים ומשם הולכין למקום אחר סמוך לזה והוא הנקרא מקום הספדו וסופדין ומקוננין כדרכן ומשם לרחובה של עיר ומברכים על הכוס ברכה שמסיימין בה בא"י מנחם אבלים ואם בא לרבות בברכות כנגד שבחו של הקב"ה ולחתום בה בא"י מחיה המתים (כג) וכנגד המנחמין בא"י משלם הגמול וכנגד כל ישראל לחתום ברוך עוצר המגפה הרשות בידו לרבות כפי הענין ולהאריך בשבחו של הקב"ה ובקשת רחמים ממנו: (כד) ואחר כך נכנסין עם האבל לביתו והוא מיסב בראש (כה) וש"צ אומר ב נשאלו רבנן טעמא ואבל אומר ברוך דיין אמת וגדולי החכמים מנחמין כל אחד ואחד כפי מה שרואה לדרוש בנחמה (ו) ויש עיירות וכפרים שאין שם רחוב והולכין ממקום הספד ונכנסין לבית הכנסת ומברכין אותה ברכה של מנחם אבלים בב"ה ומקומות שאין אבלים נכנסין מבית הקברות לבית הכנסת מברכין אותו בבית האבל והיו נוהגין לצאת לבית הקברות כל שבעה להספיד וכשחוזרין לרחובה של עיר מברכים ברכת של רחבה כל שבעה והוא שיש פנים חדשות ומאריכין בשאר הברכות כמו שעושין ביום הראשון ואם לא יצאו לבית הקברות ובאו פנים חדשות הולכין לביתו של האבל ומברכין ומנחמין אותו בבית ובדורותינו בטלו מנהגות הללו שלא היה חובה ואפי' הברכות כולן שהיו מברכין רשות הם אלא כך נוהגין עכשיו נותנין המת בקבר וסותמין נולל הקבר וחולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות ומקדישין יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לחדתא ולאחיאה מתיא ולשכללא היכליה ולמפרק חייא ולמבני קרתא דירושלם ולמעקר פולחנא נוכראה דפלחי כוכביא מארעיה ולאתבא פולחנא קדישא דשמיא לאתריה וזיויה ויקריה ושכינתיה בחייכון וביומיכון וכו' תתבלא חרבא וכפנא ומותנא מיננא ומכל עמיה בית ישראל ואמרו אמן וכר הכי אמר גאון מנהגינו להתרחק מבית הקברות שיעור חמשים אמות או ק' אמות ויש מקומות שבונין בית לדבר זה אבל לתוך ארבע אמות לא דמת תופס ד' אמות לקריאת שמע נשאל לגאון נוהגין אצלינו כשחוזרין מבית הקברות רוחצין ידיהם קודם כניסתן לבתיהן ויושבין על הדרך מה טעם והשיב אין צריכין לרחוץ ואם נוהגין ורוחצין אין בכך כלום (כו) [ס] וכשאמרו במי שחוזר מאחורי המת לישב ז' פעמים לא אמרו אלא למי שהולך לבית הקברות ובחזרתו ובקרובים וביום ראשון ובמקום שנהגו וצריך

אלו שהעתיק רבינו ט"כ שבמקום שכתוב היא סיבה פלונית לתחיית המתים צריך להגיה הוא יזכה פלוני לתחיית המתים ובמקום שכתב וכל העם עומדין שורות על הסדר שהושבו צריך להגיה עוברין במקום עומדין ובמקום שכתוב בא"י מנחם אבלים צריך להוסיף קודם תיבת בה ולכתוב כך ומברכין על הכוס ברכה שמסיימין בה בא"י מנחם אבלים ובמקום שכתב ואח"כ נכנסים עם האבל צריך להוסיף תיבת לביתו: כתב הכלבו אחר הקבורה מלוין את המת אומרים לו לך בשלום ונופלים על קברו ונושקים הקבר ועפרו דרך כבוד המת דוגמת מה שאמרו [חולין סח:] מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל ונחליכהו לעיינין (ה): כתב עוד שמנהג נרבונ"א שאם נקבר בלילה א"א קדיש ולא לדוק הדין בבה"ק:

נשאל לגאון נוהגים אצלינו כשחוזרים מב"ה רוחצין ידיהם וכו' עד סוף הסימן בת"ה. וכתב עוד על מה שנהגו לקוח בעפר ולתלוש עשבים ולרחוץ ידים מפי אחד מרבותי שמעתי קבלה בידו שהוא רמז לטהרת הטומאה לומר טומאה זו אינה נטהרת אלא כענין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואזוב וזה טעם יפה עכ"ל. וגם בהג"א פרק אלו מגלחין כתוב בשם א"ז לאחר סיום קדיש לוקחים עפר ועמו עשב ומשליכין אחר גווס ולרחוץ ידיהם כשחוזרים מבה"ק א"כ ואם נהגו רוחצים ואין בכך כלום וז"ל הכלבו וכשיוצאין מב"ה תולשין עשבין בצרור עפרם על ראשם דרך צער על דרך ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה [איוב ב] ואח"כ רוחצים ידיהם ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו' כפר לעמך ישראל וגומר עד בקרב עמך ישראל ע"כ (ז) וכתב עוד כתב הריא"ג במה שנהגו לקנח ידיהם לבתר דקבר מיתא אין שורש ידוע אצלו לזה ואפשר שנהגו להפסיק מדבר מיתה ומה שנהגו לזרוק צרורות בתר קדיש טעות בידם וטעו בקינוח העפר ומה שירחצו ידיהם קודם שיכנסו לבתיהם א"ר פלטוי שאין לו עיקר:

ב"ה כתוב בא"ח ג אם נקבר בלילה אין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות:

כתב הכלבו על מה שנמצא בהגדה שפעם אחד פגע רבי פלוני באחד שהיה מקושש עצים וכו' אמר ליה אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש א' או יפטיר בנביא על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חדש וגם להפטיר בנביא ויש שמתפללין כל מוצאי שבת תפלת ערבית לפי שבאותה שעה חוזרין הרשעים לגיהנם ואיפשר שתנן עליהם אותה תפלה והמעשה הזה הוא בזוהר בסוף פרשה אחרי מות (ח): וכתב עוד בשם הר"מ נ"ע שמצוה להתענות ביום שמת אביו או אמו ומצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו ואם אביו מקפיד אע"פ שאמו צותה לו לומר בשבילה כבוד האב קודם לכבוד האם עכ"ל (ס) ב העבדים

אחאי דסמיך ליה קאי אלא אעשיית שורה ומעמד ומושב קאי עכ"ל. ושליח לבור אומר נשאלו רבנן טעמא וכו' כלומר שאלתינו ובקשתינו מרבנן שידרשו בדברי נחמה וטעמא פירושו דבור ולפי שאין המנחמין רשאין לפתוח עד שיפתח האבל תחלה לכך אומר ש"צ נשאלו רבנן טעמא להבינו לאבל שיפתח פיו תחלה כדי שיהיו רשאין רבנן לדרוש דברי נחמה או אומר האבל ברוך דיין האמת ואז מיד גדולי החכמים מנחמין כל אחד ואחד וכו': נשאל לגאון וכו' והשיב אין צריכין לרחוץ וכולי והא דאיתא בירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין ומביאו רבינו בסי' שפ"ה היא רחילה אחרת שהיו נוהגים להרחיץ את האבלים ע"ש בדברי רבינו. וכתב בספר א"ז והאידנא אין נוהגין לעמוד ברחבה אפילו על אדם גדול ומי שהיה רוצה לעשות עתה מעמדו מוחין בידו עכ"ל. וכתב בהגה"ה לוקחין עפר ועשב ומשליכים לאחר גיווס ואומרים ויציצו מעיר כעשב הארץ ורוחצין ידיהם ופניהם ואומרים בלע המות וגומר עכ"ה ובספר לפנת פענח כתב לקנח בעפר על שם אבילות דכתיב באיוב ויזרקו עפר על ראשיהם עכ"ל כתב מהרש"ל ואני קבלתי מא"מ זקני לומר ז פעמים ויהי נועם מהתחלתו עד כי מלאכיו יצוה לך ובפעם הז' מסיים ויש לו סוד וה"י ועיין במ"ש הרב בהגהות ש"ע המנהג לדבר זה ולשאר דברים הנוגעין בזה ודין התפילות והקדישים מבואר באורך לשם: העבדים

דרכי משה

עוד כתב בשם מהרי"ל ביום שאין אומרים בו תחנון אין להושיב המת ג' פעמים כמו בשאר ימים ועוד כתב שם בב"י סוף המוכר פירות אם קברו המת סמוך לבין השמשות דשוחר לעשות המעמדות והמושבות בשבת: (ה) ואין נוהגין עכשיו בכל זה: (ו) גרסינן בב"ק פ"ד (לח.) ר"ש בר יהודה שכיב ליה ברתיה א"ל רבנן לעולא ניזל מר לנחומיה א"ל מאי ניזל ניחמתא דבבלאי גידופא הוא דאמרי מה אפשר לך למיעבד הא אפשר עבדי ומבטלין רעותא כו' עד והלא דברים ק"ו מה בשביל ב' פרדות שהם רות ונעמה העמונית חס הקב"ה על ב' אומות גדולות של רשעה ולא הרגן בתו של רבי על אחת כמה וכמה אילו הגונה היתה להוציא ממנה דבר טוב עכ"ל הגמרא וכתב שם נ"י דף י"ח ע"ב ש"ם דבכה"ג גידופא קרי אלא חייב אדם לקבל גזירת המקום מאהבה והיינו דתנן (ברכות נד:) כשם שמברכין על הטובה כו' כתב בהג"ה אלפסי דף מ"ג פרק מי שמתו דאל יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי וכיוצא בדברים אלו שהרי אמרו אל יפתח פיו לשטן עכ"ל וכ"ה בגמרא מי שמתו (יט) : (ז) ובנימין זאב סימן פ"ד כתב דברי הכלבו והוסיף שם מיתת צדיקים מכפרת כעגלה ערופה לכך רוחצים כמו שנאמר שם ורחצו ידיהם וגומר דגמרינן שם שם מעגלה ערופה עכ"ל והמנהג לומר כשרוחצים בלע המות לנצח וגומר ותו לא מידי וכתב מהרי"ל סימן צ"ג דיש לרחוץ גם כן הפנים ולא נהגו כן וכתב עוד שם וגם מקפידים מאד אם יכנס אדם לבית אחד קודם שישב בחצר ב"ה ומנהג אבותינו תורה עכ"ל: (ח) וכ"כ בר ששת סימן קט"ו בתשובה והביא שם ההגדה וכתב אפשר שהוא בתנחומא או בספרי וב"י כתב שהוא בזוהר פרשה אחרי והבחיי סוף פרשת שופטים כתב שהוא במסכת כלה ובא"ז כתב בשם מוהר"ר אליעזר ממיץ דמצא בתנא דבי אליהו רבה הקטן האומר יתגדל פודה את אביו מן הפורענות: (ט) ובב"י כתב סוף הספר מיהו נהגו לומר לעולם קדיש אפי' בחיי האב עכ"ל במהרי"ל נשאל מהרי"ל על קדיש יתום שהיו שלשה אחין ואיש נכרי ופסק דג' אחין נוטלין ג' חלקים בקדיש וכ"ה במהרי"ק שורש למ"ד עוד שם במהרי"ל אם היה אבל אאביו ואמו והגיע לאחר יום שמת בו אביו יאמר קדיש פעם א' ולא יותר וכ"ה המנהג תוך ל' יום אבל תוך ז' ימים אין לו קדיש כלל ולאחר ל' כל הקדישים של אותו היום הם שלו ואי"ו הז' והל' מונים מיום הקבורה אפי' לא שמע האבל מיד עוד כתב מהרי"ל נכרי דינו כאחד מבני התושבים ובאגור כתוב יש מקומות נוהגין כן ויש מקומות אין נוהגין כן. ובמקום שאין מנהג מדינות התושבים יכולין לעכב על האורחים שלומר קדיש יתום עכ"ל ועיין בזו בתשובות מהרי"ל סימן ל"ז שהאריך בדינים אלו דמשמע מדבריו דגם נכרי יש לו חלק בקדיש אבל ב"י כתב בשם מהרי"ל

פרישה

אלא אעשיית שורה ומעמד ומושב קאי ב"י: (טו) לומר הוא יזכה פלוני לתחיית המתים כו' כצ"ל: (טז) ואינו חותם בזו לאפוקי הברכות שמזכיר אח"כ שמברכין ברחובה של עיר מסיימין בהן: (יז) בעלמא דהוא עתיד לחדתא עלמא כו' כמו שמפרש לקמן בסימן זה: (יח) וזהו הנקרא המפטיר בבית עלמין בית עלמין הוא כינוי לבית הקברות כמו שאנו אומרים בית החיים: (יט) במקום שנהגו לעשות מעמד ומושב כו' וזה ז' מעמדות ומושבות דנזכרים לעיל אף ע"ג דהקדים בלישניה מעמדות למושבות מ"מ בהסדר היה המושב תחילה והוא שאמר מתחלה עמדו יקרים עמודו ר"ל עמדו ממקום ישיבתכם שישבתם עתה ואינו ר"ל עמדו מל' עכבה כמ"ש וישב פעם בקדש ומש"ה בפעם הז' אמר שא"ל עמדו יקרים כו' מיד עמדו ועבר מע"פ האבל והלכו לביתם וק"ל: (כ) עמדו יקרים עמודו ר"ל קומו יקרים קומו ועומדים ר"ל והיו עומדין: (כא) שבו יקרים שבו ר"ל כשאמר כך להם היו יושבין: (כב) וכל העם עוברין שורות כולי שמסיימין בה בא"י כו' כצ"ל: (כג) וכנגד המנחמין בא"י המשלם הגמול כו' עיקר ברכות הללו עיין בפ"ק דכתובות: (כד) ואח"כ נכנסין עם האבל לביתו כצ"ל: (כה) ושליח ציבור אומר נשאלו רבנן טעמא כצ"ל וכן הוא בת"ה נ"ל ל' ביקור כלומר תבקרו האבל בדברים ובעבור שאין יכולין לפתוח פיהם עד שיתחיל האבל ע"כ מתחיל האבל ואומר ברוך וק"ל מ"ו ולקמן סימן ת"א כתב ל' שאלה פ"ש טעמא כמו טעם ר"ל דיבור (כמו שים טעם דדניאל פכ"ה): (ס) וכשאמרו במי שחוזר מאחורי המת לישב ז' פעמים כו' הם המה הז' מעמדות ומושבות הנזכרים

דרישה

קדיש כו' מכאן משמע שבשאר ארצות שמע הרא"ש שנהגו לומר קדיש בלא צ"ס ואף פי"ל דש"ל שבאשכנז ולרפת אומרים צ"ס ואח"כ קדיש פי' שבכל אחר הקבורה משא"כ בשאר ארצות שאומרים צ"ס קודם קבורה וקדיש לאחר הקבורה כמו שאנו עושין מ"מ בסמוך שכתב ובדורותינו בטלה מנהגות כו' שהזכיר קדיש ולא צ"ס משמע נמי כמ"ש שהיו נוהגין לומר קדיש בלא צ"ס. וא"ת של מה יאמרו הא מ"מ קדיש אלא על פסוקים שלפניהם י"ל דשאני קדיש זו שהיל כתפילה וכמ"ש בסמוך ומכאן היה נראה לכאורה דאף בארצות הללו כשא"א צ"ס כמו בער"כ או בע"ש אחר שעות דאז מ"מ יכול לומר קדיש זה אבל מ"מ נראה דא"א הואיל ויש בה תפיגה גם יש לומר שבימיהם היו אומרים קדיש על הפסוקים שהכרו בעומד בשורה. וע"ל בסימן ש"ע שכתב כאן שאין צ"ה אין קדיש ועיין מ"ש שם לפני זה בדברי רב האי מנהגינו לומר קדיש כו':

[ס] וכשאמרו במי שחוזר מאחורי המת לישב ז' פעמים כו' הם המה הז' מעמדות ומושבים הנזכרים לעיל וז"ל הגמרא בפרק המוכר פירות דף ק' ע"ב אמתים ודבי אשי בר אבא הוה נסיבא ליה לרב הונא שכיבה עבד לה מעמד ומושב אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה שאין עושין אלא בקרובים והוא עבד אפי' ברחוקים וטעה שאין עושין אלא ביום הראשון והוא עבד ביום שני אמר אביי בהא נמי טעה שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עשה בפיר רבא אמר בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהוג ובמקום שנהגו לעשות מותר לעשות אפילו בשבת כגון שקברו המת סמוך לכניסת שבת ומוגו סב"ה בשבת עכ"ל הגמרא

חדושי הגהות

ב נשאלו רבנן טעמא כלומר תבקרו את האבל בדברים (פרישה): ג כבר הביא דברים אלו בב"י לעיל בסי' שמ בשם הכלבו

וצריך לישב שבעה פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו ובכל שעה (כז) שיושב בורחין ממנו ואמר רב האי [ו] לא נהגו מעולם לקנח ידיהם בבבל בעפר (כח) וכן אנו רואים דמאן דעבד הכי אין בכך כלום אלא שרי למיעבד אבל נטילת ידים לבתר הכי ליכא אלא במי שנשאו למטה (כט) ע״כ לגאונים ובמקומות הללו נהגו בכך [ז] לקנח בעפר ולתלוש עשב מן המחובר לאחר קדיש ולרחוץ ידיהם במים והם אומרים שהן רומזין ליצירת האדם כענין שאמרו בהגדה (ירושלמי דסוטה פ״ב) ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר למה מים ועפר (ל) שתחילתה מן המים וסופה לעפר לפיכך נבדקת במים ועפר אם טהורה היא כברייתה ואם לאו חוזרת לעפר וכן המים והעפר אלו רמז ליצירה ולמיתה והעשב רמז לתחיית המתים כענין שנאמר ויציצו מעיר כעשב הארץ:

שעז העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא כשם שאומרין לאדם על שורו וחמורו שמתו המקום ימלא חסרונך כך אומרים על עבדו ושפחתו שמתו (א) שאלו מקמי דרב יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא השיב וכתב הרמב״ן ונראה כיון שאסור לישב בד׳ אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכין לו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל המנידה (ב) אבל מנודה שמת עומדין עליו בשורה ומנחמין אבליו:

שעח (א) [א] אבל אסור לאכול משלו בסעודה הראשונה אבל בשנייה מותר אפילו ביום ראשון ומצוה על שכיניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו ויכול אחד להאכיל לחבירו בימי אבלו והוא יחזור ג״כ ויאכילנו בימי אבלו (ג) ובלבד שלא יתנו תחילה אשה שאירעה אבל אין לאנשים

שעז העבדים וכו׳ ברייתא פרק היה קורא [ד׳ י״ז]:

שעח אבל אסור לאכול משלו וכו׳ סוף מועד קטן ומה שהתיר סעודה שנייה אפילו ביום ראשון כ״כ הרא״ש לשם:

ובלבד שלא יתנו תחלה טעמו דכשמתנה תחלה א״כ חייב להאכילו מכח התנאי והו״ל אוכל משלו ולא משל אחרים ואסור אבל אם מעצמו מאכילו שפיר הוה משל אחרים ואף על פי שנוהגים היו כך להאכילו לזה והוא יחזור ויאכילנו ומיחזי קצת כאילו אוכל משלו אפ״ה שרי:

אשה שאירעה אבל וכו׳ באבל רבתי וז״ל המרדכי וטעמא משום הרגל עבירה ומסיק רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברים אותה עמהם לפי שאין נראה שעושים בשבילה אלא בשביל בניה וליכא קרובי דעתא לגבי דידה מיהו הלכה כת״ק דיחיד ורבים הלכה כרבים עכ״ל ואיכא לתמוה למה פסק רבינו כר׳ יהודה דיחידאה הוא ותו דת״ק מיקל ורבי יהודה מחמיר והלכה כדברי המיקל באבל ונראה דרבינו מפרש דהכא פליגי דלת״ק אם אין לה בנים קטנים אסור להברותה אבל אם יש לה בנים קטנים ליכא איסורא מיהו מצוה נמי ליכא אלא רשות איכא ולר׳ יהודה יש לה בנים קטנים מצוה נמי איכא והלכה

שעז העבדים והשפחות אין עומדין עליהם בשורה וכו׳ עד על עבדו ושפחתו שמתו ברייתא בסוף פרק ב׳ דברכות [טז:]:

שאלו מקמיה דרב יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא השיב. וכתב הרמב״ן נראה דכיון שאסור לישב בד׳ אמותיו אין עושין לו שורה וכו׳ עד סוף הסימן בת״ה:

שעח אבל אסור לאכול משלו בסעודה הראשונה בסוף מ״ק [כז:] איתר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול משלו מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל: ומ״ש אבל בשנייה מותר אפילו ביום ראשון כ״כ שם הרא״ש פי׳ יום ראשון סעודה ראשונה וכ״כ הגה״מ פ״ה בשם ספר המצות ושלא כדברי התוספות שכתבו שם דכל יום א׳ אסור לאכול משלו אפילו אוכל ב׳ פעמים ביום א׳ דהא לא קאמר תלמודא סעודה ראשונה אלא יום א׳ ואע״פ שפשט דברי הרמב״ם מפרק הנזכר נראה כדברי התוספות נקטינן באבל הלכה כדברי המיקל ומה שדקדקו התוספות מדקאמר תלמודא יום ראשון אינו כלום דה״כ בפרק כ״ש [לו.] אמר ריב״ל יומא קמא לא תלושו לי בחלבא ופירשו המפרשים דע״כ בסעודתא קמייתא קאמר: ומ״ש ומצוה על שכיניו שיאכילוהו משלהם וכו׳ שם כתב הרא״ש ירושלמי תנא מארה לשכיניו שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה: ומ״ש ויכול להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא ג״כ יחזור ויאכילנו בימי אבלו בסוף מ״ק [כז:] רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי: ומ״ש ובלבד שלא יתנו תחלה כ״כ שם הרא״ש בשם הר״מ ז״ל:

אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה

דרכי משה

ח״ל מ״כ אחד מדורי העיר היה אומר קדיש עבור אמו שמתה בעיר ואחד שכיר מלמד בעיר והיה אומר קדיש עבור אמו אבל לא מתה בעיר ואחת היתה זקנה שנח נפשה ולא עזבה בן וקרוביה השכירו אחד שיאמר קדיש עבור נפשה והשיב מהר״ר יוהנן דטריו״ש דע כי אין הדבר תלוי בפרעון המס אם אין לו ודר בעיר אף ע״פ שדר בעיר בשכירות מ״מ נקרא בן חלק ואם שום אחד מהקדישים הוא בעד מת שמת בעיר יש לו חלק מכח המת ומכחו ואם דר בעיר ואפי׳ שכיר חלק אחד והם ב׳ חלקים ומי שאינו דר כלל בעיר ואין המת בן עיר אין לו חלק כלל כדין גמרתי בלבי ונהגתי במקומי עכ״ל ועיין עוד מדיני קדיש בביאורי לספר א״ח סימן קל״ג כתב בבנימין זאב סימן ר״א ור״ב דאין מקום לקדיש זו רק על אביו ואמו ואם יש בזו מנהג אחר אין לילך אחריו אם לא שהוא מנהג ותיקין ויש מקומות שאם אין אבל בבה״כ אומר אחד שאין לו אב ואם בעד כל מתי ישראל גם קצת מקומות שאומרים למנצח ובא לציון בקול נמוך כדרך האבלים אם אין האבלים בבה״כ ואם יש אבלים בבה״כ האבלים אומרים אותו אם אינן יכולין להתפלל כל התפלה עכ״ל וכן נוהגין כדבריו וכתב עוד דאם באים שאר קרובים לומר קדיש בשביל מתיהן הקרוב אבילי אב ואם יכולין למחות שלא לגזול קדיש שלהם וע״ש איזה אומרים דזכות קרובים מהני לקרובו וכתב מהרי״ק שורש מ״ד בן הבן אינו חייב לומר קדיש על זקינו דקדיש הוא משום כיבוד אב ואם ואין בן הבן חייב בכבוד זקינו ולכן אינו חייב לומר קדיש אלא כאיש אחר אלא שנהגו כן ונהגו שאפי׳ איש אחר שאינו קרוב כלל אומר קדיש בשביל אחר ואפי׳ במקום שיש אבילי אב ואם אלא שאינן נוטלין כ״כ קדישים כמו אבילי אם ואם ותמיד עושים פשרה שיטול הנכרי שליש או רביע והשאר לאבילי האב ואם וכ״ש האומר על זקינו שיש להגיד אפי׳ במקום שאר אבלים ואי לדידי הוי צייתי יאמר זה פעם אחד ואבילי אב ואם ב״פ ודוקא בענין הקדיש אבל בענין התפלה הענין שוה דאין זה תלוי כלל אלא ברצון הקהל דהתפלה הוא שלהם ואין ראוי להיות שלוחם אלא מרצונם לכן במי שירצו יתפלל ועל שטען זה שהמנהג שבו הבן אומר קדיש על זקינו עליו להביא ראיה שעל פי ותיקין נהגו כן כי אין הדבר מצוי וכה״ג אין ראוי לילך אחר המנהג אם לא נודע בודאי שכן נהגו אבל משום פעם אחת או שתים שיארע הדבר במקום אחד ואיתרמי שעשו כך וכך משום זה לא יקרא מנהג דאמרי ב״ד טועים היה באותו שעה ולא יחשב מנהג קבוע כי אם בדבר שמעשים בכל יום ושם ראוי לילך אחר המנהג דא״א שיטעו בכל יום בדבר שלא יהא כדין עכ״ל כתב עוד בבנימין זאב סימן קס״א בשביל שראיתי יש מקפידין ונמנעים לומר קדיש בר״ח ושבת וי״ט תוך שנת המתים ויש להביא ראיה להיפך מתשובת הר״י מקורביל על דבר הקדיש של נוחי נפש צריך לאומרו י״ב חדש וי״א ימים נגד שנת המבול שפירש״י בפרשת נח (ח׳ פ׳ י״ד) שמשפט דור המבול שנה תמימה שהם י״א יום ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה והתפלה נגד הקדיש ומשובח ממנו ונהגו העולם שלא יאמר קדיש אלא י״א חדש כי היכי דלא משוי איניש אבוהי ברשיעי ישראל והיכא שיש אחד שאמר קדיש כמה ישים ואח״כ אירע לאדם אחר אבילות כתב מוהר״ם לפי הנראה וכן מהג במקומו שאבל השני אומר קדיש ל׳ יום הראשונים כי הם עיקר האבילות ואח״כ שוים הראשון והב׳ כל י״ב חדש כו׳ עד ושמעתי שהעולים טועים לומר שלא יועיל כ״כ קדיש בשבת או תפלה כקדיש נער בחול וטעות הוא שאם יועיל קדיש חסר כ״ש קדיש ושאר התפלה שימה שיתפלל הבן בשבת או בחול ואותו מעשה דההגדה שצוהו לומר קדיש קטן היה ואדרבה כמעט הגדולים שאומרים קדיש חסר גוזלים הקטנים כיון שאפשר להם בקדיש שלם וקדושה ותפלה שימה ואני היום עוד כשאני מגיע ליום שמת בו אבי או אמי אם מגיע בימי החול אני מתפלל עד קדיש החסר ואני מניח לקטן את שלו וזקן אחד הגיד לי שצוה את בניו שלאחר מותו אחר ז׳ ימי אבילות יתפללו עד ל׳ יום חול ושבת וכן שמעתי שאמר בעל הרוקח וכן צויתי את בני כשנפטרה אמם עכ״ל ר״י מקורביל מהכא שמעינן שאין להקפיד לומר קדיש בראש חדש ושבת וי״ט וכ״ש תפלה וכן נוהגין בין האשכנזים שאינן מקפידין וכן אם אירע יום שמת בו אביו או אמו אומרים קדיש אפי׳ בשבת ואין לחוש שהמתים נוחין באותן הימים וכשאומר קדיש משוה נפשייהו כרשיעי עכ״ל א״ז וכן נוהגין בזה״ז רק שאין מתפלל בר״ח ושבת וי״ט אבל קדיש אומרים וכ״ה בתשובת מהרי״ל דאין אבל מתפלל בשבת וי״ט ובכל יום בבוקר שאומרים בו הלל כ״כ בסימן כ״ב ול״ז עוד כתב מהרי״ל דאי ליכא דעדיף מן האבל יכול להתפלל אף בימים נוראים. ועיין בא״ח הל׳ ר״ה כתב מהרד״ך בית י״א דבן יש לו לומר קדיש על אביו מומר שנהרג דהריגתו מכפרת עליו וכ״כ א״ז ודוקא נהרג אבל מת על מטתו לא וכן כתב לעיל סימן ש״ם כשנהרג יש לו כפרה וכתב מהרי״ו סימן צ״ט רי״א דאין לומר קדיש על קדושים שנהרגו על קדושת השם וליתא אלא צ״ל עליהן וכן נוהגין:

במקצת

דרישה

בגמרא. וז״ל הר״ן שם ד׳ ר״י ע״ב מכאן שבאותן מקומות שנהגו כשחוזרין מבה״ק ונכנסין לעיר או לבית הכנסת ועומדין ממקום למקום ויושבין כאן מעט וכאן מעט ז׳ פעמים שטעות הוא וגם מה שנוהגין בשבת יושבין על מקומן בבה״כ מפני שאומרים שאסור לנהוג אבילות בשבת מנהג טעות הוא שהרי התירו מעמדות ומושבות אפי׳ בשבת ופי׳ הר״ם ז״ל הטעם מאחר שאין עושין אבילות אלא מעמדות ומושבות בלבד משמע שהיושבה בעלמא משום כבוד האבל אין בה שום משמא עכ״ל והב״י הביאו לקמן ס״ס שצ״ג וכתב (על מ״ש שאין משנין מקומן בשבת ע״ש עכ״ה) שאין הנדון דומה לראיה שהתם היו צריכין לישב בבית הקברות משום שהוא מקום רחב והיו מקבלין כל העם ולא היו יכולין להתאסף כולם בבית הכנסת כו׳ ע״ש ותמיה לי על דברי ב״י איך דחה את דבריו בקש הא ש׳יר מייתי ראיה דכמו שהתם עשו מעמדות משום שאין בו איסור בהכ״ג לראות צד אבילות בשבת ה״ה דכוותיה ומיהו י״ל דשפיר דייק הב״י דשאני התם דודאי אין בישיבה ובעמידה שום צד אבילות מצד עצמו וגם אינו נרגש האבילות במה שיושבין על הקברות משום שהוא מקום רחב להחזיק כולם וא״א להם לישב במקום אחד שיחזיק כולם אבל בבית הכנסת מוכח שהכל רואין שהוא משנה מקומו מסימין על לבן לומר שמשום אבילות הוא משנה דהא אם היה רוצה לישב במקומו מי הכריחו שלא לישב עליו וק״ל. ומ״ש שצריך לישב ז׳ פעמים מפני הרוחות כו׳ משמע שם״ל שזהו טעם ז׳ מעמדות ומושבות שהיו עושין מפני הרוחות שמלוות אותן וכבר כתבתי בריש סימן זה שגם הרשב״ם כתב שי״א הטעם זה והוא דמה אותו וא״כ צ״ע על מנהגינו: [ו] לא נהגו מעולם לקנח ידיהם בבבל כו׳ לכאורה היה נראה להגיה לא נהגו מעולם לקנח ידים בבבל אלא בעפר והשתא א״ש טפי מ״ש וכן אנו רואין דמאן דעבד הכי כו׳ וכן מ״ש אבל נטילת ידים לבתר הכי כו׳ דלגירסא דידן קשה מה זה שכתב אבל נטילת ידים כו׳ נטילת ידים מאן דכר שמיה וצריכין לדחוק ולומר שקאי אדלעיל כמ״ש בפרישה וזה דוחק אבל א״א לגרוס הכי דא״כ הוי משמע לא נהגו לקנח אלא בעפר ולא במים ובמים לא שייך למימר ל׳ קנוח אלא לרחוץ לכן ע״כ צ״ל כמ״ש בפרישה: [ז] לקנח בעפר ולתלוש עשב כו׳ והספר לפנת פענח כתב ע״ש אבילות שנאמר וינער עפר על ראשו כולי:

סי׳ שעח [א] אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה כתב רבי׳ ירוחם בשם הרא״ש דכתיב ולחם אנשים כו׳ כמ״ש בפרישה ואין להקשות לפי טעם זה מה זה שכתב רבינו ומצוה על שכיניו שיאכילוהו משלהן כדי שלא יאכל משלו הא עיקר הטעם דמייתינן שלא יאכל משלו די״ל דהתורה הקפידה אהכלל שכתב רבינו ירוחם ומטעם זה נעשה מצוה אף אם אדם רוצה לאכול משלו נצטוינו להאכילו משום דלא יתבטל עיקר המצוה גם ליכא להקשות הא מותר להתענות כמ״ש רבינו בסמוך די״ל קבלת תענית שאני דבלא״ה יצא מהכלל ואכוה לא נצטוה ומיהו לכאורה משמע דרבינו לא ס״ל ה״ט דרבינו ירוחם שלא נמית ליתן טעם למצות הש״י כמ״ש לעיל סימן קפ״א: מי שיקבר בע״ש סמוך לחשיכה קודם ב״ה מותר בהבראה אם יש שהות ביום לאכול קודם התפילה דפסקי׳ כרבי יוסי דהרי להתחיל (לאכול בע״ש אחר מנות) סעודה אבל בע״פ אין מברין (דהלכה בע״פ כרבי יודא דאין מתחילין וכ״כ ב״י בשם מרדכי

פרישה

הנזכרים לעיל בריש סימן זה ועיין בדרישה: (ובקרובים ר״ל שבני אדם שהן במעמד צריכין להיות קרובי המת שאינן מתאבלין עכ״ה): (כז) שיושבין בורחין ממנו ואני קבלתי מאמ״ז לומר ז׳ פעמים ויהי נועם מהתחלתו עד באהליך ותיבת כ״י ופס״כ (יאמר עד תיבת כי מלאכיו ואח״כ יאמר עד כי מלאכיו יצוה ואח״כ עד כי מלאכיו יצוה לך ובפעם הז׳ כו׳ עכ״ה) מלאכיו כו׳ ובפעם השביעי מסיים הפסוק וכן עיקר ויש לו סוד וה׳ (נראה דר״ל יוסף ס״ת דכי מלאכיו עכ״ה) מ״ו: (כח) וכן אנו רואין דמאן דעבד הכי ר״ל דאינו מקנח אין בכך כלום אלא שרי למעבד ר״ל לקנח. אבל נטילת ידים לבתר הכי כו׳ אדלעיל קאי שכתב נוהגין אצלינו כשחוזרין מבה״כ רוחצין ידיהם כו׳ ועיין בדרישה: (כט) ע״כ לגאונים ר״ל מנהאל לגאון נוהגין כו׳ עד הכא הוא ל׳ גאונים: (ל) שתחילתו מן המים ע״ד מים גנובים ימתקו שמפרשים מים הזרע שממנו נוצר הולד שדומה למים. ודומה לזה כתבתי בא״ע סימן קס״ט בשם ה״ג טעם רקיקה לפני יבם דהוא לא רצה להקים זרע לאחיו בטיפה שרוקה הוא הזרע לכך רוקקת לפניו רוק כו׳ ע״ש וכתבו ג״כ הש״ע שם בסוף פי׳ סדר חליצה סימן פ״ב אבל בספרי פירש״י בפ׳ נשא דפום פרשה כתב ז״ל ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש מן העפר ולמה היא נבדקת במים ובעפר לפי שתחילת בריאותה מן המים ומן העפר ועוד מפני שהן עדים שנא׳ העדותי בהם את השמים ואת הארץ עכ״ל הרי לפנינו דלא כיון למ״ש אלא למים ממש וצ״ע:

סי׳ שעז (א) שאלו מקמי רב יהודאי כו׳ עד וכתב הרמב״ן כו׳ נראה דהרמב״ן לא פשט שאלתו דרב יהודאי אלא הכי הבעת דברי רבינו דהרמב״ן כתב מדלא שאלו אלא ענין הבראה שאינו משום כבוד לאבל וכמ״ש בסימן שאחר זה ש״מ הא שאר דברים שהן משום כבוד פשוט לעשות: (ב) אבל מנודה שמת עומדין עליו בשורה כו׳ פירוש הואיל שהאבילים אינן מנודין דכל מה שמספידין ומנחמין הוא כבוד לחיים והחיים הם ראוין לכך וע״ל בסימן שמ״ה שמחלק בין מנודה מחמת אפקירותא ומת דאין מספידין עליו ובין מנודה מחמת ממונא שכיון שמת פטור מגזירותן ומספידין אותו כראוי והכא איירי במנודה מחמת אפקירותא דמ״מ קרוביו קורעין ומספידין עליו כדין המאבד עצמו לדעת וכמ״ש שם בריש הסימן שקורעין עליו ועומדין עליו בשורה ע״ש:

סי׳ שעח (א) אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה מדקאמר ליה ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל מכלל דכ״ע מחייב למיכל לחם אנשים והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות הוא ג״כ ע״כ צוהו לאכול משל אחרים והכוונה לא יפחות מסעודה ראשונה ועיין בדרישה: (ג) ובלבד שלא יתנו תחילה דהוי כמאכילו משלו וכן משמע ברא״ש דף מ״ד ונראה דמיירי אפי׳ בשניהם אבילים אפ״ה מותר להאכיל סעודת הבראה זה לזה רק שלא יתנו דאל״כ איך שייך לומר שיתנו וכי פותחין לפורעניות ועיין בב״י. ועיין בא״ח סימן ק״ע דאסור משום צד ריבית לאמור לחבירו בא ואכול מה שהאכלתני מיהו וכי הוקא כשהבר אכל עם חבירו ובא חבירו לחזור להאכילו גם כן בזה יש צד ריבית אם יאכילנו יו... מחמת שהאכילוהו אבל הראשון שבא להאכיל אין בו צד ריבית באומרו אכול עמי ואאכל גם כן עמך ועי״ו

בית יוסף

להברותה באבל רבתי (פי"א) תניא מברין אבל האיש ואין מברין אבל האשה. וכתב הרא"ש בסוף מ"ק בשם הר"מ דלא אסרו אלא אנשים משום הרגל עבירה אבל נשים מברות את הנשים דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים:

ומ"ש ואם יש לה בנים ואפילו קטנים מברין אותה אנשים באבל רבתי תניא בברייתא הנזכרת מסיים בה ר' יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין עמהם. ומשמע לרבינו דלאו לאיפלוגי אתא אלא מדברי המרדכי בסוף מ"ק משמע דס"ל דלאיפלוגי אתא ולית הלכתא כותיה. וכתב עוד שם דטעמא דאין מברין אבל האשה משום הרגל עבירה ומה"ט לאחר שנקבר המת שרגילין ללות האבל לביתו היכא דליכא אבלים אלא נשים אין ללותם וגם בשבת תוך ז' שמלוין את האבל לביתו אין עושין כן לנשים וכ"כ הגה"מ פי"ב: ומ"ש רבינו אשה נשואה שאירעה אבל וכו' עד יכולים לאכול עמו בסעודה ראשונה כל זה כתבו הרא"ש והמרדכי בסוף מ"ק והגה"מ פי"א בשם הר"מ ז"ל: רצה האבל שלא לקבל הבראה וכו' דגרסינן בירושלמי רבי זעירא מדמך פקיד וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה דמשמע מהירושלמי הזה: ומ"ש דגרסינן התם א"ר אבהו וכו' בירושלמי פרק אלו מגלחין וגרסינן תו התם רבי יונה הוה בצור כדשמע דדמך בריה דר' אבהו אף על גב דאבל גוכנא ושתה מיא אסקיה נוס ההוא יומא. ובהג"א פרק אלו מגלחין כתב בשם א"ז אין מניחין את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו אפי' בתענית שלפני ר"ה לא הניח רשב"ט להתענות ביום הקבורה:

והמרדכי כתב במ"ק מצאתי בשם ר"ט מיוני שאמר משם ר"ת שאם איחרו לאבל יום ראשון עד הלילה דאין מברין בלילה והביא ראיה מדכתי' [שמואל ב ג'] ויבא העם להברות את דוד לחם בעוד היום והתרגום מוכיח כן גם ה"ר יחיאל מפריש פירש כי כן היה מנהגו של הריב"ם שהיה לס כל יום א' עד הלילה יען שלא רצה ליהנות משל אחרים עכ"ל וראיה שהביא מויבא העם להברות את דוד לחם בעוד היום איני מכיר דהתם לא הבראה אבילות היתה שהרי אבנר לא קרובו של דוד היה אלא שבאו להאכילו ולא רצה לאכול אלא להתענות משום יגמת נפש וגם כדי שיכירו כל העם כי לא היתה מאתו להמיתו ומה ענין זה להבראת אבל (ב) ונמוקי יוסף בס"פ המוכר פירות דכי היכי דליל שני חשוב כיום ראשון לענין אבילות ה"ה לענין הבראה תופס לילו אם חזרו אחר בין השמשות (ג) כתב המרדכי בסוף מ"ק מי שנקבר בע"ש סמוך לחשכה קודם בה"ש חייב בהבראה ואי משום שיכנס לשבת כשהוא מתאוה הא פסקינן בע"פ [ק.] הלכה כר' יוסי בע"ש דמותר להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה אבל בע"פ כה"ג אין מברין אותו דהלכה כרבי יהודה בע"פ וכ"כ הגה"מ בפי"ב: (ד) ואין מברין בשבת כתבתי בס"ס ת': **אין** מברין על הקטן עד שיהיה בן ל' יום ואי קים ליה שכלו לו חדשיו ואפי' תוך ל' מברין עליו בפרק ר' אליעזר דמילה [קלו.] בעובדא דבריה דרב דימי בר יוסף: ההולך לבית האבל לאכול עמו להברותו אם לבו גם בו יברהו על מטות כפויות וכו' ברייתא בסוף מ"ק [כז:]: ומ"ש פר"י שהמברה יושב על מטה זקופה וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה בשם הראב"ד בת"ה כתב שאחרים פירשו כן וכתב ז"ל דהכי מסתבר מדקתני זקופות ולא קתני מטה זקופה ולשון רבינו אינו מכוון שהסו"ל והראב"ד פירש כיון שבא לחלוק על פר"י ולא לכתוב כתב הראב"ד שנראה כאילו הוא ענין בפני עצמו: **תניא** מרבילין ומכבדין בבית האבל וכו' בסוף מ"ק [כז.] ומ"ש אבל מביאין אותם בבית שהמת שם וכו' שם איני והתני בר קפרא אין המוגמר ולא על הבשמים בבית האבל ברוכי הוא דלא מברכינן הא אתויי מייתינן ל"ק הא בבית האבל הא בבית המנחמים ומשמע מברכין לא על ודאי דבית האבל דקאמר היינו ג' נאחר שנקבר המת ובאים להברות האבל: **ואין** אומרים שמועה ואגדה בבית האבל וכו' ברייתא בסוף מועד קטן [כג.]: תניא בראשונה היו מוליכים לבית האבל עשירים בקלתות של כסף וזהב וכו' עד בשוה בסוף מ"ק [כז.]: תניא י' כוסות בבית האבל וכו' בפ"ק דכתובות [ח.] ודברי הרמב"ם בפי"ג כפירש"י אבל לא נהגו כן ואף הרמב"ם לא כתבה בדרך חיוב שהרי כתב כלשון הזה אין שותין בבית האבל יותר על י' כוסות לכל אחד ובפ"ד כתב נקבר המת ה"ז מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות עכ"ל: **תניא** ויוז יעקב נזיד אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב תבשיל של עדשים להברות את אביו וכו' עד לנחם בביצים בספ"ק דב"ב [טז:]:

טור

לאנשים להברותה כתב הרמב"ם אבל ודאי גם אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה ונשים מברות אותה ואם יש לה בנים אפי' קטנים יכולים אנשים להברותה ואשה נשואה (א) שארעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שהייב במזונותיה כמשלה דמי וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל עמו בשכרו וארעו אבל אינו אוכל עם בעל הבית (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו או לבתו הגדולים בלא תנאי וארעם אבל יכולין לאכול עמו בסעודה ראשונה רצה האבל שלא לקבל ההבראה (ד) שלא רצה לאכול אותו היום הרשות בידו דגרסינן בירושלמי רבי זעירא א (ה) מדמך פקיד לא תקבלון עלי יומא דין אבילה (ו) ולמחר מדיליה ואיתא נמי בירושלמי שהיו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים (ז) דגרסינן התם הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף ואמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום אותו היום ולכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היום שלמחרתו אסור לאכול מסעודה ראשונה משלו דכיון דילפינן ליה מקרא ולחם אנשים לא תאכל אלמא שמצוה נוהגת הוא באבל כשאר כל דיני אבילות אבל מלשון הירושלמי משמע שאין צריך דקאמר לא תקבלון עלי אבילה יומא דין ולמחר מדיליה פירוש למחר יאכלו משלו וכן יראה מלשון הרמב"ן שכתב אם רוצה שלא לקבל הבראה רשאי משמע שום הבראה שאם לא יאכל ביום השני משלו הרי מקבל הבראה ביום השני וכן כתב בספר המצות רבינו נתנאל היה אבל וישב בתענית ובלילה אכל משלו (ח) והדבר צריך תלמוד אין מברין על הקטן עד שיהא בן שלשים (ט) ואי קים לן ביה שכלו חדשיו אפילו תוך שלשים מברין עליו ההולך לבית האבל לאכול עמו להברותו אם לבו גם בו יברהו על מטות כפויות ואם אין לבו גם בו יברהו על מטות זקופות פר"י שהמברה יושב על מטה זקופה אבל האבל יושב על כפויה וכשלבו גם בו אף המברה יושב על כפויה (י) כתב הראב"ד כשאין לבו גם בו אף האבל יושב על מטה זקופה וכ"כ הרמב"ן וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל תניא מרביצים ומכבדין בבית האבל ומדיחין קערות כוסות וצלוחיות וקיתוניות ואין מביאים שם לא בשמים ולא מוגמר אבל מביאין אותם (יא) בבית שמת שם ואין מברכין עליה ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל אלא יושבין ודומין תניא בראשונה (יב) היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף וזהב ושותין בזכוכית לבנה ועניים בסלים של נסרים ושותין בזכוכית צבועה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו עושים לכל בשוה תניא י' כוסות התקינו בבית האבל ג' לפני סעודה וג' תוך הסעודה וד' לאחר הסעודה הוסיפו עליהם עוד ד' התחילו שותים ומשתכרים החזירו הדבר ליושנו ופי' רבינו שלמה לעשרה והרמב"ן פי' ליושנו (יג) שלא ישתו אלא לתוך הסעודה דיין לאחר הסעודה משבר וכן עמא דבר (ה) תניא ויזד יעקב נזיד אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב תבשיל של עדשים להברות את אביו מאי שנא עדשים מה עדשה זה גלגל אף אבילות גלגל החוזר בעולם א"ד מה עדשה אין לו פה אף אבל אין לו פה מאי בינייהו איכא בינייהו לנחם בביצים שאין לו פה ואינו גלגל

כתב

בית חדש

והלכה כת"ק דליכא מאן דפליג עליה וז"ש רבינו דאם יש לה בנים ואפי' קטנים יכולין אנשים להברותה דרשות הוא דאיכא ויכולים להברותה וכת"ק וב"י כתב דרבינו משמע ליה דלאו לאפלוגי אדת"ק אתא אלא לפרושי וליתא דר' יהודה לא משמע הכי כלל:

ואשה נשואה וכו' כתב באגודה נשים נכריות ושכיר ויתום ומלמד הסמוכים על שלחן בעה"ב קרוי לחם אחרים עכ"ל והיינו דוקא כשאין אוכלין בשכרן אלא דרך גמילות חסד וכמ"ש רבינו: **רצה** האבל שלא לקבל הבראה וכו' כלומר ודאי משלו אי אפשר שיאכל סעודה הראשונה אלא דעתו שלא לאכול אותו היום עד הלילה שאז יאכל משלו ולא לקבל הבראה כלל הרשות בידו דאינו חייב שיאכל משל אחרים על כל פנים אלא יכול ליפטר ממנה כשלא יאכל עד הלילה וכדמשמע בירושלמי וכו' ודלא כמה שנראה לכאורה שלמחרתו ג"כ צריך לקבל הבראה דמצוה נוהגת הוא באבל ובהגהת אשיר"י כתב ואין מניחין את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו ואפילו בתענית שלפני ר"ה ויה"כ לא הניח רשב"ט להתענות ביום הקבורה עכ"ל. ובהג"ה ע"ש ראבי"ה שאם מת לפני ר"ה ויה"כ לא יתענה ואם מת בחצי היום וכבר קיבל עליו התענית ממתין לעת ערב עד אחר התפלה ולא משלים לגמרי ובסמ"ק ואור זרוע כתב שאסור להתענות וז"ל הרוקח יש אומרים לאסור להתענות ור' נתנאל היה יושב בתענית וסמך לו על מה שאמר הכתוב אל תאכלו על הדם עכ"ל והכי נקטינן כדברי רבינו והרמב"ן ורבינו נתנאל והוא דעת רוב פוסקים: אין מברין על הקטן וכו' בפר"א דמילה [דף קל"ו]: ההולך לבית האבל וכו' בסוף מ"ק: והראב"ד כתב וכו' כצ"ל: תניא מרבילין וכו' ואין מביאין שם לא בשמים וכו' פי' מפני שהן לתענוג ושמחה ואסור אבל מביאין אותם בבית שהמת שם

כתב

דרכי משה

שעח (א) במקצת ספרים כתוב ואשה חשובה וט"ס הוא דאין חילוק בין חשובה לאינה חשובה וכ"ה במרדכי בה"א דף שצ"ו ע"א ובהג"מ פי"א ובאשר"י פא"מ: (ב) וכבר כתבתי לעיל סימן שע"ה בשם תשובת הרא"ש דהבראת אבל היה ולמד מכאן דאדם יכול להתאבל על מי שאינו קרובו וא"כ הראיה היא ברורה: (ג) ונ"ל דר"ל דמברין בלילה שלא כדברי ר"ת ומ"מ נראה דנקטינן כדברי ר"ת וריב"ם שיותר יש לסמוך על דבריהם מעל דברי ב הרי"ט ועוד הלכה כדברי המיקל באבל: (ד) כתב עוד נ"י פרק המוכר פירות בסופו דאין מברין בשבת דמדברים שבפרהסיא הוא עכ"ל וב"י כתב בסימן שצ"ג דאינו יודע טעם לדבריו שהרי עשויין ב"א להביא מאכל למי שלא היה יכול להכין מע"ש ואע"פ שאינו אבל הילכך לא מינכר דדבר של אבילות הוא ותו דלא אסרו אלא לאבל עצמו שלא ינהוג דברים שהאבל חייב לנהוג בהן בחול אבל לאחרים שלא יבריאוהו אין שום טעם לאסור וכן פשט המנהג בכל העולם להברות האבל בשבת ולא נשמע בעולם שום פוצה פה ומצפצף עכ"ל: (ה) וכ"ה במרדכי דה"א דף שצ"ג:

ודברי

פרישה

ופ"ז אמרו שם ובירושלים היו כופכין ע"ש: (בנים אפי' קטנים ובמרדכי ס"א דף שצ"ו דאפילו יש לה בנים קטנים אין אנשים מברין אותה משום הרגל עבירה וכן אין ללוותן תוך ז' שמלוין האבל וכן כתב ב"י בשם הג"מ עכ"ה): (ג) אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום נשים נכריות ועניים ויתום ומלמד הסמוכין על השלחן ב"ה קרי לחם אחרים כו' אגודה: (ד) שלא רצה לאכול באותו היום הרשות בידו אבל לאכול משלו א"א כלל וק"ל אבל ברמב"ם כתב וז"ל על כאי דירושלמי מכאן שמעינן מי שלא רצה לקבל הבראה זו ושלא לאכול כל אותו היום הרשות בידו אם כן משמע דתרי מילי נינהו ומכל מקום נראה לפרש דט"ס הוא אלא ה"ג לשם שלא לאכיל כו' וחד מילתא הוא כדברי הטור וק"ל מ"ו: (ה) מדמך פירוש שכיב ולשון מדמך דקאמר נראה שהיה גוסס ונוטה למות ואז פקיד כו': (ו) ולמחר מדידיה פירוש משלו כמ"ש בסמוך: (ז) דגרסינן התם הרואה תלמיד חכם שמת כרואה ס"ת שנשרף נראה דלא מביא ראיה מזה דמהאי טעמא נהגו להתענות אותו היום דא"כ תלה תניא בדלא תניא דברואה ס"ת שנשרף גופא היכא אתני' שצריך להתענות אלא דאייתי ממאי דמסיק ע"ז שם דאמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום אותו היום ור"ל אותו היום שמת ת"ח וק"ל: (ח) והדבר צריך תלמוד פירוש צריכין ללמוד מניין לכן הא כיון דמן המקרא לא משמע הכי: (ט) ואם קים לן שכלו חדשיו לכאורה נראה דה"ה אם ברי לן דהוא בן ז' כגון שבעל ופירש ועמ"ש בס"ס שע"ד דמשם משמע דבאבילות כלו חדשיו ממש בעינן ולא בן ז': (י) והראב"ד כתב כשאין לבו כו' כצ"ל ב"י: (יא) בבית שהמת שם פי' בעוד שהמת שם מביאין בשמים להעביר הסרחון של מת בא"ח סימן רצ"ז: (יב) היו מוליכין פירוש המאכל: (יג) שלא ישתו אלא לתוך הסעודה כו' פירש הרמב"ן מפרש ליושנו ר"ל קודם שום תקנה שלא היו שותין אלא בתוך הסעודה אבל רש"י פירש ליושנו ר"ל כמו שהיה קודם תקנה שנייה וק"ל אלא שצ"ע מאי מסיק וקאמר דיין שלאחר סעודה משבר מה"ט

חדושי הגהות

שעח א פי' מדמך שנטה למות: ב אין כוונתו על הרי"ט מיוני שהביא הרב"י דאדרבא דברי הרי"ט הן הן כדברי הר"ת אלא כוונתו על הנ"י שהביא הרב"י ובב"י כתב דברים אלו בשם הריטב"א: ג בהר"ן שם הביא שני פירושים על תירוץ זה וז"ל י"מ בבית האבל היינו כל זמן שהמת מוטל לפניו מביאין מוגמר לאעבורי ריחא ולכן אין מברכין עליו

כבאיתא

שם להעביר הסרחון ולכן אין מברכין עליה דדמי לבשמים דבית הכסא :

כתב הרי"ץ גיאת וכו' עד מקום שנהגו להברות בבשר ויין ומיני מטעמים וכו' נראה דהיינו דאמרינן בפר"א דמילה [דף קל"ו] כי הא דרב דימי בר יוסף איתיליד ליה ינוקא ובגו ל' יומין שכיב יתיב וקא מתאביל עלויה א"ל אבוה לודכאייתא קבעית למיכל ופירש"י מטעמים שמאכילין את האבל עכ"ל ש"ל לרש"י דנהגו להברות האבל במיני מטעמים אבל התוס' כתבו לודכתא גרסי' בערוך לשון לידה ומזונות עכ"ל כלומר אין פי' מטעמים דאין מברין אלא בביצים ועדשים : ומ"ש והמצהיבין עליו וכו' פי' גם אחרים שאינן בני משפחתו אלא רעיו שצר להם בצרתו עד שנלהבו פניהם מתוך צער . כשבירכו ברכת המזון בבית האבל לא ישתו אחר האבל מכוסו כי הם מכוס אחר : וכתב בסמ"ג הגדול בוצע ולא האבל דכתיב פרשה ציון בידיה כי אין לה מנחם : בפ' הקורא עומד איתא להדיא כשמברכין ברכת האבלים אין האבלים מן המנין וכתב הרוקח וז"ל כשמברכין ברכת המזון בשעת הבראה אין אבלים מן המנין עכ"ל וע"ל בסימן שע"ט בס"ד . כתב הסמ"ג בדף רמ"ו ע"א ע"ש הירושלמי פרים מנחם גדול דכהן בשבת פרים כאורחיה ומביאו בס"ע ופירושו דבחול בוצע הגדול מן המנחמים אבל לא האבל שנאמר פרשה ציון בידיה מפני שאין מנחם לה אלמא דכשיש לה מנחם אינו בוצע האבל אבל בשבת בוצע האבל עצמו כי אורחיה שנאמר ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת שבת ולא תוסיף עצב עמה שאין בה אבילות כמה דתימא נעצב המלך על בנו :

כתב הרי"ץ גיאת תניא באבל רבתי מקום שנהגו לנחם אבילים בביצים וכו' בת"ה הביא הרמב"ן דברים אלו : ומ"ש וכ"כ הרמב"ן מקום שנהגו שלא להברות אלא בתבשיל של עדשים וכו' שם והגה"ה כתבו בפ"ו דמשמע בפ' הנודר [נו .] דלא שני שלא יאכל האבל בשר וישתה יין בהבראה ע"כ (ו) . ובירושלמי משמע בהיפך דקאמר אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין וצ"ל דהתם קודם קבורה קאמר ואבלים דנקט לאו דוקא אבל אוננים :

כתב הרמב"ן כשמברין את האבל אוכלים ושותין עמו כל בני משפחתו וכו' בת"ה ומיהו כתבו הגה"מ בפי"ב שאין לאכול עמו כ"כ ב"ה שיתחלקו לשתי מקומות והביא ראיה מהירושלמי : כתב רבינו ירוחם (נתיב כ"ח) בשם הרא"ש כתיב ולחם אנשים לא תאכל מכלל דכ"ע מחויב למיכל לחם אנשים והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות הוא ג"כ ע"כ צוהו לאכול משל אחרים והפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה וטעמא דמסתבר הוא וע"כ החמירו בסעודה ראשונה דאינו מסגית כלל ביום א' דיום מר איקרי וע"כ נהגו כל ז' ימים מפני עניי ישראל שאינם יכולים לעשות מלאכה ולא יתביישו שאף לעשירים עושים כך : ב"ה כתוב בא"ח לא יקלוף האבל בעצמו הביצה מפני שנראה כרעבתן : כתב המרדכי במ"ק י"א דהיכא דצריך לחכות ז' אחר הרגל נ"ל דצריך לעשות הבראה כדאמרי' אכילה ראשונה אינו אוכל משלו והרי הוא מתחיל עכשיו וכן הדין אם שמע שמועה בשבת ויש חולקין כיון דנדחה יום ראשון אין מברין עד כאן לשונו : כתבו נמ"י והמרדכי במ"ק דאין מברין על שמועה רחוקה כתבו הגה"מ בפ' ד' בשם סה"ג גרסינן ד בתי שמתו ובמ"ק ובירושלמי בבית האבל פרים מנחם גדול דכהן שנאמר פרשה ציון בידיה מפני שאין מנחם לה ובשבת פרים כאורחיה שנאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב בה :

כתב הרי"ץ גיאת תניא באבל רבתי (עיין ס"פ י"ד) מקום שנהגו לנחם אבלים בביצים ועדשים מאכילין מקום שנהגו לנחם בבשר ויין מאכילין וכ"כ הרמב"ן מקום שנהגו שלא להברות אלא בתבשיל של עדשים ובכוסות שתקנו חכמים עושין מקום שנהגו להברות בבשר ויין ובמיני מטעמים עושין ומנחמין תחילה בתבשיל של ביצים או של עדשים זכר לאבילות ואח"כ אוכלין כל צרכם כתב הרמב"ן כשמברין את האבל אוכלים ושותים עמו כל בני משפחתו (יד) והמצהיבים עליו והעוסקין עמו בהספד מדתנן (מ"ק כ"ד :) במועד אין מברין אלא קרוביו של מת הא בחול אחרים נמי מברין עמו ותניא (שם כ"ה .) חכם שמת הכל מברין עליו ברחובה של עיר שהיו [ב] נוהגין להשקות שם האבל כוס אחד ולהאכילו מעט מהתבשיל של העדשים בבית שהיה ברחובה של עיר ואחר כך היו מברין אותו בבית האבל כמנהגם והאידנא נהגו הכל בבית האבל :

שעט מזכירין

בברכת הטוב והמטיב מעין המאורע בבית האבל וזה נוסחו (א) בא"י אמ"ה האל הטוב והמטיב אל אמת שופט צדק לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבין להודות לו ולברכהו גודר פרצות ישראל (ב) הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום הרחמן וכו' כתב א"א הרא"ש ז"ל בעל הלכות לא כתב ולוקח נפשות במשפט וגם רב אלפס לא כתבו (ג) דאיתא בפרק במה אשה (נה :) יש מיתה בלא חטא (ד) ומיהו נראה שלא למוחקו (ה) וכן עמא דבר וכתב רב עמרם ברכת אבלים בבית אבל נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו ולבתר הטוב והמטיב שבכל יום ייטיב לנו אל אמת וכו' ומעל כל עמו ישראל לחיים והוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים וכל טוב הרחמן וכו' (ו) [א] ועוד מדכר מלתא דאבלים בבונה ירושלים ומסיים בה מנחם אבלים ובונה ירושלים וגאון אחד אומר אומרים בברכת אבלים בברכת המזון בין ביחיד בין

שעט מזכירין בברכת הטוב והמטיב מעין המאורע וכו' משמע דס"ל לרבינו דאין עוקרין ברכה רביעית אלא דמוסיף בה מעין המאורע : ומ"ש וזה נוסחו בא"י אמ"ה האל הטוב והמטיב אל אמת שופט צדק וכו' לאו למימרא דלא יאמר אלא נוסחא זו בלבד דהא פשיטא דצריך שיאמר ג' מלכיות וג' גמולות וג' הטבות כתקון חכמים אלא דבא לפרש הוספת מעין המאורע מה היא אבל ודאי דצריך שיאמר תחלה כתיקון חכמים וזה נוסחו בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רועינו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל בכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו אל אמת וכו' עד הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמול לנו לעד לחן ולחסד לרחמים וכו' : כתב א"א הרא"ש בעל הלכות וכו' עד ומיהו נראה שלא למחקו וכו' כ"כ התוס' פ' ג' שאכלו וז"ל ומיהו בכך אין למחקו ונראה דטעמא דאף ע"פ דאיכא מיתה בלא חטא מ"מ כיון דרובם אינן בלא חטא שפיר קאמרינן ולוקח נפשות במשפט אי נמי אע"פ דאיכא מיתה בלא חטא אפ"ה אינו אלא במשפט בשביל עונו של נחש או דרך אחר במשפטיו ית' שנעלמו מעיני כל חי :

וכתב רב עמרם וכו' הביא דברי ר"ע מפני כמה דברים חדא דמפורש בו דצריך לומר בברכת הזימון נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו.. ב' דבתר הטוב והטיב אל אמת וכו' עד לחיים יאמר ג' גמולות הוא יגמלנו וכו' כדפרי' בסמוך . ג' דצריך להוסיף בברכת בנין ירושלים ולומר מנחם אבלים ובונה ירושלים : ומ"ש וגאון אחד אמר וכו' הביא דברי הגאון דמפורש בדבריו דאפי' ביחיד

שעט מזכירין בברכת הטוב והמטיב מעין המאורע בבית האבל וזה נוסחו בא"י אמ"ה וכו' בפ"ג שאכלו [מו :] ולכאורה נראה מדברי רבי' שעוקר ברכה רביעית ואומר במקומה אל אמת שופט צדק וכו' וזה דעת שאין השכל סובלו אלא בסוף ברכה רביעית מוסיף תוספת זה וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' ברכות וכ"כ הר"ד אבודרה"ם ז"ל וכ"כ הכלבו וז"ל בא"י אמ"ה וכו' עד שבכל יום ויום הוא מטיב עמנו ואח"כ יאמר אל אמת דיין אמת שופט צדק לוקח נפשות במשפט וכו' (א) וכתב עוד הכלבו בברכה שלישית אומר רחם ה' אלהינו וכולל בו נחם ה' אלהינו את המתאבלים ואת אבילי ירושלים ואת המתאבלים באבל הזה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כאמור כאיש אשר אמו תנחמנו וכו' בא"י מנחם ציון בבנין ירושלים וזה יותר נכון ממ"ש רבינו לקמן בסמוך בשם רב עמרם שחותם מנחם אבלים ובונה ירושלים דהוי חותם בשתים ואין חותמין בשתים [כדאיתא ברכות מט .] :

כתב א"א הרא"ש ז"ל בעל הלכות ז"ל לא כתב לוקח נפשות במשפט וכו' עד וכן עמא דבר שם וכ"כ התוספות שם והמרדכי סוף מ"ק והגה"מ פי"ב והרמב"ן בת"ה כתב כלשון הזה בה"ג אומר בבית האבל הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת כדמר זוטרא אבל לוקח במשפט לא לימא דהא [בשבת נה :] איתותב רבי אמי דאמר אין מיתה בלא חטא : וכתב ר"ע ברכת אבלים בבית אבל נברך מנחם וכו' סימן זה עד לאו ניעא הוא הכל מדברי הרמב"ן בת"ה אלא שיש קצת ט"ס בדברי רבינו שאבל מ"ש בשם גאון אחד כתוב בת"ה כלשון הזה וגאון אחר אמר ברכת האבלים בין ביחיד בין בג' בין בעשרה ואבל מן המנין ושאמרו חכמים אין אבלים מן המנין אברכת רחבה ובשורה והאידנא לית לן לא ברכת רחבה ולא ברכת שורה אלא אחר הטוב והמטיב דיין אמת ושאומרים ברוך מנחם

דרכי משה

(ו) ודברי הטור בשם הרמב"ן שכתב למשה אינו כן :

שעט (א) ובא"ח סימן קפ"ט כתב וזה נוסח הברכה בבית האבל בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט צדק כו' : (ב) וכ"ה במרדכי בה"א דף שצ"ח ובתר"י פ' ג' שאכלו דל"ז ע"ב שמאחר שכתב בגמרא איך לא נאמר אותו שאע"פ שיש מיתה בלא חטא כל דרכיו משפט

דרישה

דסוף מ"ק דף כ"ו ולא ידעתי למה כתב א"א ז"ל וב"י לא כ"כ עכ"ה) מ"ו וב"י לא כ"כ אסור אף בע"ש : אמר רבינו תם בשם רבי יום טוב מיוני איסרו להאכיל בראשון ההבראה או אין מברין בלילה ופירש הר"ר יחיאל כן היה מנהגו של ריב"ם שלא יום ראשון עד הלילה כי לא רצה ליהנות משל אחרים (גם מדכתיב ויבא העם להברות את דוד בעוד היום עכ"ה) שמתות (וכ"כ הגהות אשר"י והביאו ב"י בסימן זה) הרשב"א ומ"ז כתב שאפי' מת לו מת ביום התענית שלפני ר"ה וי"כ לא יתענה ואם מת במחצי היום וכבר קיבל עליו התענית ממתין לעת ערב עד אחר התפלה ולא משלים לגמרי ובסמ"ק ומ"ז כתב שאסור וז"ל הרוקח י"א שאסור להתענות ודבי' כתנאל היה יושב בתענית וסמך לו מפסוק לא תאכלו על הדם הג"ה עי' בספרי פ' המוכר את ספירות סימן ל"ב מ"ו : כתב בסמ"ג הגדול הוא מברך ולא האבל דכתיב פרשה ציון בידיה כי אין לה מנחם פירוש לאמר שאכילה מברכין מברך מנחם אבלים שאכלנו ועיין בב"י שהביא זה (וכתב ז"ל פרים מנחם גדול דכהן עכ"ה) בש"ס ע"ש : נוהגין להשקות שם האבל התלמידים נכון שלא לשתות יין ושלא לאכול בשר כל אותו היום אפי' אחר קבורה ספר א"ז :

ס"י שעט כשמברכין ברכת המזון בבית האבל לא ישתו אחר האבל מכוסו כ"א מכוס אחר : [א] ועוד מדכר מילתא דאבלים בבונה ירושלים ס'

פרישה

מכ"ט ניחא שלא ישתו כוסות שלאחר הסעודה אבל כוסות דמקמי סעודה למה לא ישתו ואפשר לומר דלפני סעודה לא היו רגילין לשתות כ"א כשהיו דעתן לשתות גם כן אחר הסעודה דיין שלפני הסעודה מגרר גריר ליין שלאחר הסעודה והוא דוחק ועי"ל דיין שלפני סעודה פשיטא הוא דמשכר אלא אפי' היין דאחר הסעודה דהו"א דלא לשרות כמו היין דבתוך הסעודה קמ"ל : (יד) והמצהיבין עליו פירוש שצר להם בצרתו :

ס"י שעט (א) בא"י אמ"ה כו' האל הטוב כו' כצ"ל ולא שעוקר ברכה רביעית כדמשמע לכאורה מדברי רבינו אלא לבסוף ברכה רביעית מוסיף תוס' זה וכ"כ רבינו בסמוך בשם רב עמרם ז"ל ולבתר הטוב והמטיב שבכל יום ייטיב לנו אל אמת כו' וכ"כ הכלבו וז"ל בא"י אמ"ה כו' עד שבכל יום ויום הוא הטיב עמנו ואחר כך יאמר אל אמת כולו ועיין בב"י בא"ח סימן קפ"ט מ"ש ע"ז ומה שכתבתי שם : (ב) הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים כו' לכאורה נראה כשהברך האבל לעצמו יאמר מעלינו ומעלי : (ג) דאיתא בפ' במה בהמה יש מיתה כצ"ל : (ד) ומיהו נראה שלא למחקו (מאחר שנאמר בגמרא איך לא נאמר אותו עכ"ה ולעיל בא"ח סימן קפ"ט כתבתי הטעם בשם ר"י דאע"ג דיש מיתה בלא חטא מ"מ הוא משפט דהש"י יודע למה הוא עושה ע"ש : (ה) ועוד מדכר מילתא דאבלים כו' עיין בדרישה

חדושי הגהות

(כדאיתא בברכות נג .) ובית המנחמין נקרא אתר שנקבר המת לפי שאין מנחמין עד שנקבר וי"ם להיפך שאין מנחמין עד שנקבר ע"ש להיפך שהיה בית מיוחד למנחמין ואע"פ שהיה האבל יושב עמהן היו מביאין גומר כל ז' להעביר האיסטניסות אבל בבית שאין שם אלא האבל לבדו אין מביאין עכ"ל ומעתה חסרתי דעת מהבין דברי הב"י שפירש בית האבל הוא מקום שמנחמים אתר שנקבר המת ובית המנחמין נמי ע"כ צ"ל דהאבל יושב עמהן דאל"כ למאי קרי ליה בית המנחמין וכיון שכן מה הפרש יש בין בית האבל לבית המנחמין דהרי בתרוייהו האבל יושב עם המנחמין ביחד ויותר יש לתמוה דהא הרב"י כל מגמתו לבאר דברי הטור והיאך פירש לשון הגמרא נגד דעת הטור שהרי הטור לא התיר אלא בבית שהמת שם . ולולא דמסתפינא הוי אמינא דטעות נפל בספרים ובמקום בית האבל צ"ל בית המנחמין או אפשר דהמדפיסים דלגו בין תיבת היינו ראשון להיינו אחרון וכצ"ל דבית האבל דקאמר היינו בבית שהמת שם ובית המנחמים היינו אתר שנקבר וכו' : ד צ"ל בירושלמי פרק מי שמתו ובמ"ק וכו' שם איתא בזה"ל ברכת ה' היא תעשיר זו מצות שבת ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות כמה דתימר והמלך נעצב אל בנו :

מנחם אבלים טעות הן אומרים וכו' ומ"ש רבינו ומדברי כולם נלמד שמברכים אל אמת כל שבעה איני מוצא לו טעם דמהיכא תיסק אדעתין שלא יאמרו אותו כל שבעה עד שהוצרך ללמוד מדברי כולם שמברכין כן כל ז' ואפשר לדחוק ולומר דהוה אפשר למיסק אדעתין שלא יאמרו ברכה זו אלא ביום ראשון בלבד ואפשר שנמצא בזמנו מי שהיה סובר כך ולכך הוצרך ללמוד מדברי כל הני רבוותא שאומרים אותו כל שבעה. כתב המרדכי בסוף מ"ק דברכת מזון דאבלים אינה בי' וכן מצא ר"י בתשובת הגאונים וכ"כ סמ"ג ור"מ כתב דאינה אלא בי' וטעמא דשתי הכתות כתובים שם ובפרק הקורא עומד וכתב עוד המרדכי שם נראה דאבל מצטרף לתפלה ולזימון בין לג' בין לי' והא דאמר ר' יוחנן פ"ג דמגילה אין אבלים מן המנין מוקי לה בברכת רחבה גם בסעודה ראשונה שאסור לאכלו משלו אין לצרפו לי' עד כאן לשונו. ואיני יודע מה ענין שאסור לאכול משלו לשלא יצטרף לעשרה (ג) :

שפ אלו דברים שהאבל אסור בהם ברחיצה וסיכה ובמלאכה וכו' הכל פ' אלו מגלחין [כא:] : **ומ"ש** מלאכה דתניא אבל כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה וכו' שם ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעא בתוך ביתו והאשה טוה בפלך בתוך ביתה וכתבו הגה"מ פ"ה פירש"י אם היה עני וכו' מג' ימים ואילך וכן פירש הר"מ וכן מוכח בירושלמי וכן פי' הראב"ד וכן נראה נמי דמי שיש לו לאכול אסור במלאכה כל ז' אפילו בצנעא בתוך ביתו ודלא כה"ר שמעיה שכתב שעושה בצנעא בתוך ביתו ארישא קאי דאפילו עשיר מותר מכאן ואילך בצינעא עכ"ל וכן דעת רבינו וכל הפוסקים כפירש"י ודלא כה"ר שמעיה (א) : ומ"ש פי' אין מתירין לה אלא מלאכה של צינעא וכו' עד בתוך ביתה כן פי' הרמב"ן בת"ה : ומ"ש אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכניו וכולי ירושלמי ומפרש התם בירושלמי דטעמא דג' ימים הראשונים חמירי משאר ימים משום דתלתא יומא נפש טייסא על גופא סברה דאיהי חזרה גביה כיון דאיהי חזיא דאשתני זיוהון דאפוי היא שבקא ואזלא לה ורבי' ירוחם כתב בשם הראב"ד הטעם שאפילו העני אסור במלאכה בג' ימים הראשונים משום דאחז"ל [שם כז.] שלשה לבכי ואם יעסוק במלאכה כמלא מתעלל בבכי :

כתב הרמב"ם בפ' ה' רמז לאבל שאסור בעשיית מלאכה זה שנא' (עמוס ח) והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה וכשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה בסחורה : **ואפילו** דבר המותר בח"ה כגון דבר האבד אסור לאבל לעשותו בריש פרק מי שהפך [יא:] דייק רב שישא בריה דרב אידי ממתני' ואמר זאת אומרת דברים המותרים במועד אסורים בימי אבלו ואע"ג דרב אשי פליג עליה פסקו הפוסקים הלכה כרב שישא דתניא כוותיה ומ"ש בין הוא בין עבדיו וכו' באבל תניא (פ"ה) אבל כל ז' הימים אסור בעשיית מלאכה הוא ובניו ועבדיו ושפחותיו ובהמתו וכתב הרמב"ן בת"ה פי' בניו ובנותיו הסמוכים על שלחנו מעשה ידיהם שלו לפיכך אסורים בעשיית מלאכתו : ובשם שהוא אסור במלאכה כך אחרים אסורים לעשות מלאכתו ברייתא באבל וכן משמע בר"פ מי שהפך : ומ"ש ומיהו דבר האבד מותר לעשותו ע"י אחרים כגון היו זיתיו להפוך עד שהגיע עונת מים שלו שם : ומ"ש ופירש הרמב"ן דהך

(ו) בין בג' בין בי' והאבל מן המנין והאידנא לית לן לא ברכת שורה ולא ברכת רחבה אלא הטוב והמטיב דיין אמת ושאומרים ברוך מנחם אבלים טעות הוא שמכניסין בברכה דבר שאינו מן הברכה ומוסיפין על המטבע שתקנו חכמים והרמב"ן הסכים לדעת רב עמרם לומר ברוך מנחם אבלים כתב רב סעדיה שבעת ימי האבל מברך האבל לעצמו בהטוב והמטיב אל אמת ואם ברכו אחרים לפניו כך הם מברכין ויש מוסיפין בבית האבל נחם ה' אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת אבלי עמך ישראל ואין בבך הפסד ושבת אין אומרים אל אמת וכ"כ רב נטרונאי גאון שאין מברכין ברכת אבלים בשבת כיון שמברכין בג' או בי' לאו דברים שבצנעא הוא ובהלכות גדולות כתב שמברכין ברכת אבלים דהוי דברים שבצנעא דמי שאין לו מברכין הוא מברך לעצמו והרמב"ן כתב ואני אומר בירך ביחיד או בג' אבלים מברך כדרך שמברך בחול דצנעא הוא ואם אכלו אחרים עמו וברכו אין מברכין (ז) דכיון דאיכא אחרים לאו צנעא הוא ע"כ (ה) ומ"מ מדברי כולם נלמד שמברכין אל אמת כל ז' :

שפ (א) **אלו** דברים שהאבל אסור בהם במלאכה ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ואסור בשאילת שלום ובכביסה וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה כל שבעה ואסור להניח תפילין ביום הראשון ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי הקרע כל ל' יום וכולם אסמכוה אקרא (ב) מלאכה דתניא אבל כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך אם הוא עני ואין לו מה יאכל עושה בצנעא בתוך ביתו (ג) ואשה טווה בפלך בתוך ביתה פירוש אין מתירין לה אלא מלאכה של צנעא ושל עראי כגון להיות טווה בפלך בתוך ביתה ואם אינה מספקת בזה (ד) עושה אומנות שלה בצנעא תוך ביתה אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך ואפילו דבר המותר בח"ה כגון דבר האבד אסור לאבל לעשותו בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו אפילו אם הם גדולים אם סמוכין על שלחנו וכשם שהוא אסור במלאכה כך אחרים אסורין לעשות מלאכתו (ב) ומיהו דבר האבד מותר לעשותו ע"י אחרים כגון היו זיתיו להפוך ובורו של יין לגוף ופשתנו להעלות לו מן המשרה שכל אלו נפסדים אם לא יעשום מיד מותר שיעשנו ע"י אחרים מרביצין לו שדהו משהגיע עונת מים שלו ופי' הרמב"ן דהך השקאה מיירי בהשקאה מועטת שעושין לשדה הלבן קודם זריעה לזורעה מיד בזמנה ודבר האבד הוא שאם אין מרביצין אותה בעונתה באין ימות הגשמים ושוב אינה נזרעת בשנה זו אבל אם היא זרועה אסור להשקותה אא"כ הוא בית השלחין והיינו דקתני מרביצין ולשון ריבוץ משמע דבר מועט כגון ריבוץ הבית ורש"י פירש השקאה מועטת לירקות

ור'

ביחיד אומר ברכת אבלים בברכת המזון ואם הם ג' או עשרה האבל הוא ממנין ג' להצטרף לברכת הזימון וכן הוא ממנין העשרה להצטרף להזכיר השם בברכת הזימון ושאמרו חכמים אין אבלים מן המנין אברכת רחבה ובורה אמרו ועוד הביא דבריו לחלוק אמ"ש ר"ע לברך מנחם אבלים דטעות הוא מיהו המנהג הוא כר"ע וכהרמב"ן דמברכין מנחם אבלים בבנין ירושלים וכן בזימון אומר נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו :

שפ אלו דברים וכו' ברייתא פרק אלו מגלחין [דף כ"א] מלאכה דתניא וכו' ברייתא שם וטעמא דג' ימים הראשונים דחמירי משום דנפשו של מת היא מרחפת על הגוף כל ג' ימים הראשונים כדאיתא בירוש' הביאו הרא"ש אי נמי משום דג' לבכי ואם יעסוק במלאכה כמלא מתעלל בבכי כ"כ הר"י בשם הראב"ד ומביאו ב"י : ומ"ש מכאן ואילך אם ה"א עני וכו' שם ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה ולכאורה משמע דמכאן ואילך עושה בצנעא אפי' אינו עני קאמר דאי דוקא עני הו"ל לפרש מכאן ואילך עושה עני בצינעא וכ"כ התוס' ע"ש רבינו שמואל והגהת מיימוני ע"ש ה"ר שמעיה אבל כל הפוסקים חולקים והביאו ראיה מתלמודא דידן ומהירושלמי וממסכת שמחות דאבל אסור הוא בעצמו כל ז' ימים אפילו בצינעא אם כן בעל כרחך דברייתא זו לא התירה בצינעא מכאן ואילך אלא לעני המתפרנס מן הצדקה וסיפא דקתני מכאן ואילך אעני המתפרנס מן הצדקה דרישא קאי ונראה דהא דשרי מכאן ואילך לעני המתפרנס מן הצדקה בכל גווני שרי לא מיבעיא אם לא יהיה לו פרנסה אלא מן הצדקה אם לא יעשה מלאכה וע"י מלאכתו זאת לא יהא צריך לצדקה דפשיטא דמותר במלאכה אלא אפילו במתפרנס מן הצדקה ואינו מספיק לו נמי מותר לעשות מלאכה וכן ברישא אסור לעשות מלאכה אפילו לא היה עד עתה מתפרנס מן הצדקה אלא עכשיו אם לא יעשה מלאכה יהא צריך לצדקה נמי אסור וא"צ לומר במי שכבר מתפרנס מצדקה אלא שאינו מספיק לו דפשיטא דאסור במלאכה ועוד נראה דהא דאסור לעני אפילו אין לו מה יאכל לא מיבעיא ע"י עצמו אלא אפילו ע"י אחרים נמי אסור וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך סעיף ו' : ומ"ש ואשה טווה בפלך בתוך ביתה פי' אין מתירין לה וכו' כן כתב הרמב"ן בספר ת"ה [דף כ"ג ע"ג] ונראה דקשיא ליה כיון דבאשה ענייה קאמר מ"ש דנקט טווה בפלך טפי משאר מלאכות דלמה לא נתיר לענייה כל מלאכה כמו לעני ומיישב כיון דשם כל אשה יכולה להתפרנס במה שתהא טווה בפלך לא התירו לה שאר מלאכה אפילו בצנעא אלא טוויה בפלך בביתה שהוא בצנעא ושל ארעי משא"כ באיש דאין לו להתפרנס כלל אלא מאומנתו מותר לו לכתחילה אע"פ שהוא של קבע מיהו באשה נמי אם אינה מספקת בזה עושה אומנות שלה בצנעא אע"פ שהוא של קבע כמו באיש אלא דלכתחילה אין מתירין לה של קבע כיון דאפשר לה בשל ערעי וכש"ע כתב בקוצר ואשה טווה בפלך בתוך ביתה והיה לו לפרש דאם אינה מספקת בזה עושה אומנות שלה בצנעא בתוך ביתה וכמו שפי' הרמב"ן ורבינו : **ואפילו** דבר המותר בחול המועד פסק כאוקימתא דרב שישא בריה דרב אידי ר"פ מי שהפך דתניא כוותיה ונראה דהטעם דאסרו דבר האבד ע"י עצמו באבל טפי ממועד הוא משום דע"י מלאכתו יהא טרוד ומתבטל מאבלותו וישכח ריסו מה שאין כן במועד. כתב בתשב"ץ וכ"כ כל בו בשם מהר"ם דמותר לאבל לכתוב כתבים בימי אבלו ע"י שינוי כמו במועד ולדברי המתירי' לכתוב כתבים במועד בלא שינוי גם האבל מותר לכתבם בלא שינוי עכ"ל ובאגודה פרק היה קורא כתב דמותר לאבל להקיז דם ע"כ כתב המרדכי

דרכי משה

משפט והוא יודע למה עושה עכ"ל וכ"כ ב"י בשם התוספות ובהג"מ פי"ב ובא"ח סימן קפ"ט (כתב) כיון שהרמב"ם הסכים לדעת הרי"ף שאין לאומרו הכי נקטינן עכ"ל ולא נראה לי אלא נקטינן כדברי הרא"ש : (ג) ואיני יודע מאי קשיא ליה דודאי טעמו דכל סעודה שהיא באה משום אבלות אינו מצטרף מידי דהוי אברכת שורה או ברכת רחבה כו' :

שפ (א) וכ"ה במרדכי בה' אבל דף שצ"א : (ב) ובמרדכי ריש פרק מי שהפך דאפי' ע"י נכרי אסור וכ"ה שם ד' שצ"א ע"א :

וכ"ה

פרישה

בדרישה : (ו) בין בג' בין בעשרה כו' ב"י מביא ספר ת"ה שכתוב בה כלשון זה והאבל מן המנין ושאמרו חכמים אין אבלים מן המנין אברכת רחבה ושורה קאי והאידנא לית לן לא ברכת רחבה ולא ברכת שורה אלא אמר הטוב והמטיב דיין אמת ושאומרים ברוך מנחם אבלים טעות הם אומרים כו' ואם תרצה להגיה דהאידנא לית לן כו' אתי נמי שפיר : (ז) דכיון דאיכא אחרים כו' פירוש אחרים דאינן אבלים משא"כ כשכל שלשתן הן אבלים : (ח) ומ"מ מדברי כולם נלמד כו' ז"ל ב"י איני מוצא לו טעם דמהיכי תיסק אדעתין שלא יאמרו אותו כל ז' ואפשר שנמצא בזמן רבינו מי שהיה סובר שלא לאומרו אלא יום ראשון בלבד עכ"ל :

דרישה

כו' ז"ל ב"י כתב הכלבו בברכה שלישית אומר רחם ה' אלקינו וכולל בו נחם ה' אלקינו את המתאבלים ואת אבילי ירושלים ואת המתאבלים באבל הזה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כאמור כאיש אשר אמו תנחמנו כו' בא"י מנחם ציון בבנין ירושלים וזה יותר נכון ממה שכתב רבינו בשם רב עמרם שחותם מנחם אבלים ובונה ירושלים דהוי חותם בשתים ואין חותם בשתים עכ"ל :

סי' שפ אם האבל מותר לו לטחון קמח או לאפות לו פת וזה דבר פשוט שמותר לאפות אפילו תנור מלא מפני שאפת נאפה יפה ומיהו לטחון נראה לאסור ומ"מ אם

סי' שפ (א) **אלו** דברים שאבל אסור בהן כו' וכל דברי האבילות נוהגין בין ביום בין בלילה רמ"א : (ב) מלאכה דתניא אבל כל ג' ימים כו' שנאמר והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה והטעם להחמירו יותר בשלשה ימים הראשונים מפרש בירושלמי משום דתלתא יומי נפש טייסא על גופא סברה דאיהי הדרא גביה כיון דאיהי חזיא דאשתני זיוהון דאפוי היא שבקא ואזלא לה ורבי' ירוחם כתב בשם הראב"ד משום דאחז"ל ג' לבכי ואם יעסוק במלאכה כמלא מתעלל בבכי : (ג) ואשה טווה בפלך בתוך ביתה פי' לא התירו לה אלא מלאכה של צינעא ושל ארעי כו' צ"ע למה לא חילק וכתב שגם האיש לא יעשה כ"א בצנעא וארעי : (ד) עושה אומנות שלה פירוש אפי' אינה ערעי : אפי' הם גדולים אם סמוכין על שלחנו דאז מעשה ידיהן שלו רמב"ן : (כך אחרים אסורים לעשות כו' אפי' על ידי נכרי מרדכי במ"ק : זיתיו להפוך שהוכינן ליתנן ע"ג בית הבד להוציא מהן שמן •

לגוף

ור' יצחק פירש דאיירי אפילו שדה זרועה לא משום פסידא דזרעים (ה) דלא שרינן להשקות אלא בית השלחין אלא משום פסידא דמיא שהמים חלוקין לבני הבקעה לכל אחד יומו ואם הגיע עונת מים בזמן אבלו ולא ישקו לו שדהו עתה הוי פסידא דלא הדרר' יהודה אומר אף זורעין לו (ו) שדה נירה ושדה העומדת לפשתן ורבנן פליגי עליה ופסק הרמב"ן כר' יהודה ורב אלפס פסק כרבנן ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם אין שם אחרים שיעשו לו כל אלו דברים האבודים קאמר רשב"ג שיעשה הוא בעצמו ופסק רב אלפס דלא כוותיה וכ"כ הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן פסק כרשב"ג ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם האבל ספר (ז) או א בלן לרבים והגיע הרגל קאמר רשב"ג שמותר לו לעשות כיון שהוא צורך רבים ופסק הראב"ד כמותו אבל רי"ף לא פסק כן (ד) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל וכיון דדבר האבד מותר לאבל ע"י אחרים כל דבר האבד מותר אפילו דבר האסור במועד משום טירחא ואפילו הוא מעשה אומן דדוקא במועד אסרו דברים של טורח משום כבוד המועד אבל באבל שעושה ע"י אחרים מאי איכפת לן בטירחא דאחרים הילכך משקין לו בית השלחין אפי' ממי גשמים (ח) וממי ב קילון ועושין לו ג (ט) עוגיאות לגפנים ד (י) ואמה לכתחילה וחופרין לו בורות שיחין ומערות אם צריך להם ובונין לו הפרצה כדרכן וזופתים לו חביותיו ומכניסין לו פירותיו מפני הגנבים ופרקמטיא שלו בדבר האבד שאם לא ימכור יפסיד מהקרן נמכרת לי ע"י אחרים אבל אם אינו מפסיד מהקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ אסורים למוכרה לו ומכל מקום אם השיירות באות עתה בימי אבלו ואינו מצוי שיבואו אחר כך והושש שיזולו הסחורות אם אינן נמכרות עתה אחרים מוכרים להן בשבילו ואצ"ל דשרי אם חושש שמא יפסיד מהקרן שלו אבל לענין לקנות מן השיירות כדי שיקנה בזול בזה חילק הרמב"ן אם א"צ מהדבר אלא להשתכר בו אסור ליקח אע"פ שהריוח ניכר שלוקח בזול מהשיירא אבל אם צריך לעבדים ולשפחות בהמה כסות וכלים לצרכו ודעתו ודאי ליקח אותם ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אח"כ כמו שיירא זו דבר האבד הוא וכהפסד גמור הוא ודומה לסחורה שיוזלה אח"כ ושרי וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בשיירא בין לקנות מהם או למכור להם אלא שרי בכל ענין בכל דבר ובענין הלואה לעכו"ם ברבית בימי אבלו אסר הרמב"ן אפילו ע"י אחרים ור"ת התירו אפי' בחול המועד (יא) א"כ מותר באבל על ידי אחרים ור"י כתב כיון שר"ת היה מתיר ורבים נוהגין בו היתר אין בידי לאסור והמחמיר תע"ב וא"א הרא"ש ז"ל כתב באשכנז הירא דבר ה' נוהגין איסור בהלואת רבית לעובדי כוכבים בחול המועד ואני התרתי בביתי להלוות לעכו"ם שרגילין תמיד להלוות בביתי שאם לא ילוו להם ילכו לבתים אחרים וילוו להם וירגילם לבא אצלם ואיכא פסידא ע"כ א"כ בכהאי גוונא שרי באבל ע"י אחרים ואם מסיק זוזי באיניש אחריני והאידנא משכח להו ובתר הכי לא משכח להו שרי לשדורי עלייהו (יב) ומכאן הורו הגאונים שאם יש לו לאבל דין על אדם אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד כגון שבקש לילך למדינת הים או שעדיו חולים עושה מורשה ודן עמו וכל

במרדכי וז"ל אם יכול האבל ליתן תבואה לטחון לו או קמח לאפות לו פת זהו דבר פשוט שהוא מותר לאפות אפילו תנור מלא פת דהא אפילו בי"ט שרי כדאמר פ"ק דביצה וכו' ולטחון נראה דאסור וכו' וע"ש: ופרקמטיא וכו' כלומר הא ודאי דבכלל מלאכה דאסרו חכמים ג"כ כל פרקמטיא דאסירא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה וז"ל וכשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה בסחורה עכ"ל ועוד שהרי אפילו הכנסת פירות הויא מלאכה כמ"ש רבי' בסמוך כ"ש משא ומתן והולכת סחורה ממדינה למדינה והשתא קאמר רבינו שלפי זה פרקמטיא בדבר אבוד נמי דינה כמלאכה ושריא על ידי אחרים אבל בכ"י משמע דאע"פ שנאסרה מלאכה לא נאסר משא ומתן ומביאו ב"י בס"ס זה ולא קי"ל הכי: **ובענין** הלואת עכו"ם ברבית וכו' פי' כיון דמלאכה אסורה באבל אפילו ע"י אחרים אם אינו דבר האבוד א"כ ה"ה בהלואת רבית נמי אסור ור"ת התירו אפילו בח"ה כלומר התירו אפילו על ידי עצמו בח"ה דמחשיבו דבר האבד א"כ לדידיה מותר באבל על ידי אחרים וכן מ"ש ואי מסיק זוזי וכו' שרי לשדורי עלייהו פי' כיון דדבר האבוד הוא שרי לשדורי עלייהו לתובעם על ידי אחרים: ומכאן הורו הגאונים וכו' אינו תובע כל ז' פירוש אינו תובע כלל אפילו ע"י אחרים: ואם הוא דבר האבוד וכו' עושה מורשה ודן עמו

דהך השקאה מיירי בהשקאה מועטת וכו' בת"ה וכתב שם על פירש"י שאינו מחוור ומ"ש ור"י פירש דאיירי אפילו שדה זרועה ולא משום פסידא דזרעים וכו' כ"כ הרא"ש בר"פ מי שהפך. ומ"ש רבי יהודה אומר אף זורעין לו שדה נירה ושדה העומדת לפשתן ורבנן פליגי עליה בר"פ מי שהפך וטעמא דר' יהודה משום דהוי דבר האבד וטעמא דרבנן מפרש א"ל אם לא תזרע בבכיר תזרע באפיל אם לא תזרע פשתן תזרע דבר אחר: ומ"ש ופסק הרמב"ן כרבי יהודה בת"ה האריך בטעם הדבר אבל הרמב"ם בפ"ה סתם דבריו כרבנן וכדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל וכן הלכה: ומ"ש ואם אין שם אחרים שיעשו לו כל אלו דברים האבודים קאמר רשב"ג שיעשה הוא בעצמו שם רשב"ג אומר זיתיו הפוכים ואין שם אומן אלא הוא בורו לגוף ואין שם אומן אלא הוא וכו' הרי זה יעשה בצנעא והשמיט הרי"ף והרמב"ם ז"ל דבריו אבל הרמב"ן פסק כרשב"ג משום דהלכה כדברי המיקל באבל וכתב הרא"ש דהכי הוי מסתבר אבל רבי' מאיר פסק בהלכותיו דלא כרשב"ג עכ"ל ובמסקנא דמלתא כתב אם אין שם אומן אלא הוא יעשה בצנעא ואפי' בתוך ג' ימים הראשוני' ורבינו ירוחם כתב אם אין שם אומן אלא הוא והוא דבר האבד י"מ שעושה בצנעא אפי' תוך ג' ימים הראשונים של אבילותו וי"מ שאינו עושה אלא אחר ג' ימים עכ"ל: ולענין הלכה כיון דהר"ס מסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם הכי נקטינן (ג): ומ"ש ואם האבל ספר או בלן לרבים ג"ז שם יתר ע"כ אמר רשב"ג אם היה אומן לרבים וספר או בלן לרבים והגיע עת הרגל ואין שם אומן אלא הוא הרי זה יעשה והרי"ף והרמב"ם השמיטו דבריו והרמב"ן פסק כמותו משום דהלכה כדברי המיקל באבל וכתב הרא"ש דהכי מסתבר וכתב עוד שהראב"ד כתב שאין נראין לו דברי הרי"ף בזה דהא ליכא פלוגתא עליה דרשב"ג ולגבי ד"ת נמי אמרינן הכי אבל אסור בד"ת ואם היו רבים צריכים לו שונה ואינו נמנע ור"מ פסק כדברי הרי"ף להחמיר ואע"ג דבד"ת התירו לצורך רבים ת"ת שאני: באבל רבתי פ"ה תניא היה נחתום בעיר ואין שם אלא הוא עושה בצינעא מפני כבוד העם רשב"י אומר והרי שהיה ספר או בלן לרבים והגיע זמן הרגל עושה בצינעא מפני כבוד העם כתב המרדכי בסוף מ"ק אם יכול האבל ליתן תבואה לטחון או קמח לאפות דבר פשוט הוא דמותר לאפות אפי' תנור מלא פת דהא אפי' בי"ט שרי ולטחון נראה דאסור דאמרי' בפ' מי שהפך (יב:) טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר מותר ובלבד שלא יערים קוצצים עצים במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור וימי אבלו כחול המועד וכיוצא בזה כתבו הגה"מ בפ"ה (ה): וכיון דדבר האבד מותר לאבל ע"י אחרים כל דבר האבד מותר אפילו דבר האסור במועד משום טירחא וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה וכ"כ הרא"ש בר"פ מי שהפך והסכים הוא ז"ל לדבריו: ומ"ש ופרקמטיא שלו בדבר האבוד וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל וכן פרקמטיא בדבר האבוד נמכר ע"י אחרים וכן אם היתה שיירא עוברת מוכרים וקונים לו עכ"ל: ומ"ש אבל לענין לקנות מן השיירות כדי שיקנה בזול בזה חילק הרמב"ן וכו' בת"ה כתב דהיכא דלית ליה פסידא אלא רווח מתרמי ליה ואי לא עביד עוברת מיניה לאו כדבר האבוד הוא ואסור דהא גמלים וחמרים וספנים בספינה שלו שאמרנו ודאי עבורי רווחא הוא הגע עצמך שהיתה ספינה שלו נשכרת בכמה רבוואות ואם ממתין לאחר האבל יעבור זמן שפורשים בו לים אם ילכו להם התגרים הרי זה העברת שכר גדול ממנו ואעפ"כ אסור והביא עוד כמה ראיות ואח"כ כתב ואי קשיא לן הרי אמרו בירושלמי הדא שיירתא שרו למזבן מינה בחול המועד וכתבוה רבינו הגדול והגאונים בפסק הלכה י"ל כל שא"צ לדבר אלא להשתכר בו אסור וזהו ששנינו אין לוקחים עבדים אבנים ובהמה אלא לצורך המועד לא להרויח ולא להשתכר ואפילו שכר ניכר בהם כגון לוקח מן השיירא אבל אם היה צריך לבהמה עבדים ופירות כסות וכלים לאחר המועד ודעתו ודאי ליקח אותם ונזדמן לו עכשיו מי שהוא מוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו לאחר המועד כגון השיירא זו ודאי דבר האבד הוא אצלו והפסד גמור ומיעוט כיסו הוא אם את מונעו עכשיו ה"ז דומה למכירת פרקמטיא שמוזלת לאחר המועד אבל להשתכר במקח וממכר אסור כנ"ל ומכאן אני אומר שאסור לאבל להלוות מעות לעכו"ם ברבית בימי אבלו ואפילו ע"י אחרים עכ"ל וכתב עוד אבל הראב"ד כתב מן הירושלמי הזה עבורי רווחא מיניה פסידא הוא והא דאסר רבא [במ"ק טו.] למיזבן כוורי למיתלא ע"כ לא שרי משום רווחא אלא מקח וממכר דרך חול בעלמא אבל טירחא ליכא ומלאכה נמי ליכא והוא ז"ל השיב על דבריו: **ומ"ש** ובענין הלואה לעכו"ם ברבית בימי אבלו אסר הרמב"ן אפי' ע"י אחרים כבר כתבתי לשונו בסמוך: ומ"ש ור"ת התיר ואפילו במועד כ"כ הרא"ש בספ"ק דמ"ק ועיין בא"ח סימן תקל"ט שהארכתי שם בענין זה: ומ"ש א"כ מותר באבל ע"י אחרים הוא ע"פ מה שנתבאר בתחילת סימן זה דדבר האבד אע"פ שבמועד מותר לכל אדם לעשותו בידו בימי אבלו אסור לעשותו אלא ע"י אחרים: ומ"ש ור"י כתב כיון שר"ת מתיר וכו' כ"כ הרא"ש בספ"ק דמ"ק: ומ"ש וא"א ז"ל כתב הירא דבר ה' וכו' גם זה בהרא"ש שם: ומ"ש ואי מסיק זוזי באחריני וכו' עד ודן עמו כ"כ הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפרק מי שהפך

דרכי משה

(ג) וכ"ה במרדכי דף שצ"א ע"ד בה"א דאפי' לאחר ג' ימים ובצנעא אסור אמנם בהג"ה שם סוף פ"ק דמ"ק פוסק כרשב"ג ונ"ל דהואיל והל"ה כדברי המיקל באבל כמ"ש כמה פעמים בשם ב"י בעצמו א"כ גם כאן נקטינן כדברי המיקל ותו דרמב"ן ורא"ש ור"י בתראי נינהו ונקטינן כוותייהו אע"ג דגם מוהר"ם בתרא הוי מ"מ הני רבים נינהו ותו דהאשר"י ורבינו ירוחם טפי הוי בתראי מיניה ואע"ג דגם המרדכי כתב כדעת מוהר"ם הרי פ"ק דמ"ק פסק שם כדעת הרא"ש ותו דכל דברי המרדכי שכתב בה' אבילות היא הכל מיעתק משמחות שחבר מוהר"ם בעצמו ולכן נ"ל דהמיקל לא הפסיד בפרט לאחר ג' שכתב בנ"י ריש פ' מי שהפך דאף לדעת הראב"ד דלא פסק כרשב"ג מ"מ לאחר ג' ימים מותר לעשות דבר האבד בצנעא: כנ"ל: (ד) וכ"ה במרדכי דף שצ"א ע"ד בה' אבל: (ה) ומשמע מדבריהם מלאכות המותרות לעשות בי"ט מותרים לעשותן וע"ל סימן זה מדין זה: וכ"ה

פרישה

(ה) דלא שרינן להשקות אלא בית השלחין (ר"ל מדלא שרינן להשקות אלא בית השלחין ש"מ דלא הוי טעמא משום פסידא דזרעים דא"כ לא הו"ל לתלות בשדה בית השלחין אלא בשדה דזרעים אלא ודאי טעמא משום פסידא דמיא עכ"ה): (ו) שדה נירה פי' חרושה. ושדה העומדת לפשתן שאם לא תזרע עכשיו מכאן ואילך אינו ראוי לפשתן ורבנן פליגי עליה שאם שדה נירה אם לא תזרע בבכיר תזרע באפיל אם לא תזרע פשתן תזרע דבר אחר: (ז) או בלן שומר בית המרחץ ומשמש בבית המרחץ רש"י: (ח) וממי קילון פירוש בערוך כשהמים מקובצים במקום אחד ומבקשין להביא אותן אל שדה אחר לגוף לעשות לה מגופה לסתום בורו עכ"ה): עושין לו דרך שיבאו בו המים ושם אותו דרך שנמשכים בו המים נקרא קילון פירוש אחר מי קילון גומא שיש בה מים ואינה מליאה וטירחא למדלת מינה מי גשמים עכ"ל ומי גשמים היינו שהסבור מלאה: (ט) עוגיאות לגפנים פירוש שחופרין סביבות הגפן ועושין כמין גומא ועוגיאות מל' עג עוגה: (י) ואמה לכתחילה פירוש עושין אמת המים אפי' במקום שלא היה אמה בתחילה ונקרא אמה ע"ש שהמוכרו לחבירו צריך ליתן לו אמה בעומק ואמה הרוחב רש"י: (יא) אם כן מותר באבל על ידי אחרים דכל דאפשר על ידי אחרים אסור לו לעשות בעצמו: (יב) ומכאן הורו הגאונים שאם יש כו' ס"א וכן הורו כו': אפי'

חדושי הגהות

שפ א בלן הוא שומר בית המרחץ ומשמש בבית המרחץ (פרישה): ב וממי קילון פי' בערוך כשהמים מקובצים במקום אחד ומבקשין להביא אותן אל שדה אחר עושין לו דרך שיבואו שם המים ושמו של אותו הדרך הוא מי קילון פי' אחר מי קילון גומא שיש בה מים ואינה מליאה וטירחא למ..ה מיניה מי גשמים עכ"ל (פרישה): ג עוגיות לגפנים פי' שחופרין סביבות הגפן ועושין כמין גומא (שם): ד ואמה בתחלה פי' שעושין אמת המים אפי' במקום שלא היה אמה בתחלה ונקרא אמה ע"ש שהמוכרו לחבירו צריך ליתן לו אמה

שספך [סל"ב] אלא שבמקום ומכאן הורו הגאונים כתב בדברי הרא"ש וכן והורא"ה זו של הגאונים כתב ה' מב"ס בפ"ה : ומ"ש וכל דברים שהתירו במועד לצורך המועד כולם אסורים באבל וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה וסיים בה ותבא מאירה לשכניו כלומר שהצריכוהו לעשות מלאכה כדי להתפרנס והם דברי הירושלמי כמו שנתבאר בסימן שע"ח : אבל ששדהו ביד אחרים באריסות או בחכירות או בקבלנות הרי אלו עובדין כדרכן וכו' בר"פ מי שהפך [יא :] תניא האריסין והחכירין והקבלנין הרי אלו יעשו וכתב הרא"ש בשם הראב"ד האריסין והחכירין והקבלנין בשדה האבל הרי אלו יעשו ובשביל שבעל השדה הוא אבל לא ימנעו מלעובדם וכ"כ מדברי הרי"ף והרמב"ן ז"ל : ומ"ש ואפילו נשלם זמן חכירותם קודם האבל וכו' יתבאר בסמוך בס"ד : ומ"ש ואם האבל הוא האריס בשדה של אחר לא יעבוד הוא בעצמו אבל על ידי אחרים מותר גם על הברייתא הנזכרת כתב הרא"ש פירש"י אם אלו שקבלו השדה אירעו אבל הרי אלו יעשו על ידי שליח שהמלאכה של אחרים ומשום פסידא דבעלים שריא להו דחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דארעא אי מוביר ולא עביד איכא פסידא לבעלים נמי משמע דגרים הרי אלו יעשו ע"י אחרים ובשום ספר לא נמצא כך ומה שפירש דחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דארעא אי מוביר ולא עביד איכא פסידא דבעלים הא ליתא דתנן [ב"מ קד.] המקבל שדה מחבירו והובירה שמין אותו כמה היא

וכל דברים שהתירו במועד משום צורך המועד כולן אסורין באבל אפי' ע"י אחרים (יג) אפילו אין לו מה יאכל אלא עני ממש שאין לו במה שיתפרנס עושה משלישי ואילך אפילו ע"י עצמו בצנעא בתוך ביתו אבל ששדהו ביד אחרים (יד) באריסות או בחכירות או בקבלנות הרי אלו עובדין כדרכו בימי האבל של בעל השדה ואפילו נשלם זמן חכירותם קודם האבל ונשארו בשדה כמו שהיו ואם האבל הוא אריס בשדה של אחר לא יעבוד הוא בעצמו (טו) אבל ע"י אחרים מותר ואם יש לאבל חמור או ספינה ביד אחר (טז) מוחכר או מושכר ה"ז לא יעשה בימי אבלו של בעל החמור והספינה אם לא ששכרו קודם שהתחיל האבלות ועדיין לא כלה הזמן (יז) אבל כלה הזמן ואפילו שכרו כבר ממנו לחדש או לשבוע כפי הרגילות אסור כיון שכלה הזמן וכתב הרמב"ן אם היה החמור והספינה ביד אחרים למחצה לשליש ולרביע (יח) דשרי כמו היה מוחכרין ויש שאוסרין שלא התירו אריסות אלא בקרקע דלאריסא קיימא אבל כלים ובהמה לא משום דלעולם נקראין על שם הבעלים ואם האבל בעצמו הוא מוחכר (יט) [א] או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו ואם יש שכיר יום שעובד שדהו אפילו בעיר אחרת לא יעשה (כ) היתה מלאכת אחרים בידו בדבר תלוש כגון לארוג בין בקבלנות בין שלא בקבלנות לא יעשה

היתה

ממו דכיון דדבר האבוד שרי ע"י מורשה אבל ע"י עצמו אסור : וכל דברים שהתירו וכו' כבר נתבאר בתחילת סימן זה ע"ש :

אבל ששדהו ביד אחרים וכו' ברייתא ר"פ מי שהפך האריסין והחכירין והקבלנים הרי אלו יעשו אחרים בשבילן כך הוא הגירסא בספרים שלנו והיא גירסת רש"י ומיירי שהאחרים הוא האבל אבל הרא"ש כתב דבשום ספר לא נמצא כך אלא ה"ג הרי אלו יעשו משמע שהן בעצמן עושין ומיירי שבעל השדה הוא האבל וז"ל רש"י האריסין מקבלי שדות לשנים לשליש ולרביע והחכירין שקבלו לשומרה ולעובדה לסכום כך וכך כורין אני נותן לך ממנה והקבלנים שקבלו לשומרה לזמן פלוני בסכום כך וכך בין יהיה הרבה או מעט הרי אלו יעשו אחרים בשבילם עד כאן לשונו ורצונו לומר דהקבלנים הוי נמי כמו חוכר אלא דחוכר הוא בסכום כך וכך כור תבואה וקבלן הוא בסכום כך וכך מעות וה"ה דהו"מ לפרש איפכא דקבלן הוי נמי לשנים ולשליש ולרביע כמו אריס אלא דאריס הוא בתבואה וקבלן הוא במעות וחדא מינייהו פירש וליכא נפקותא בדין ותדע שהרי הרא"ש כתב ע"ש פירש"י דקבלן הוי כמו אריס שכתב וז"ל פירש"י הרי אלו יעשו ע"י שליח שהמלאכה של אחרים היא ומשום פסידא דבעלים שרינן להו דאריסים וקבלנים כשאינן עושין מלאכה בקרקע איכא פסידא דבעלים וחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דקרקע אי מוביר ולא עביד איכא פסידא דבעלים ואיכא נמי פסידא לדידיה הלכך עושין

רואה לעשות ונותן לו ומפרש בגמרא דהאי משנה איתא בקבלנות דאי בחכרנות לא איצטריך למיתני דפשיטא דכיון שיש לו דבר קצוב לשנה חייב ליתן בין יעבוד בין לא יעבוד אלא אפי' בקבלנות שקבל כדין אריסי העיר למחצה לג' ולד' ואפ"ה אם הובירה ישלם כמו שהיתה ראויה לעשות עכ"ל. ומשמע שאף על פי שחלק הרא"ש עם רש"י לומר דל"ג הכי בשום ספר לענין פסידא דבעלים בחוכר או במקבל המוביר מ"מ לענין שיעשו ע"י אחרים לא פליג עליה דהא כיון דצריך לשלם מה שהיתה ראויה לעשות הו"ל דבר האבד וכל דבר האבד מלאכתו נעשית על ידי אחרים כדאיתא בברייתא בגמרא וכ"כ הוא ז"ל במסקנא דמילתא שנתן טעם אחר וז"ל ואם האבל אריס בשדה אחר פירש"י ישכור האבל פועלים שיעשו מלאכה משום פסידא דמריה דארעא ואפשר שגם לפי' הראב"ד הוא מותר כיון שהשדה הוא של אחר אין זה נקרא מלאכת האבל ע"כ וכ"פ המרדכי וכתבו הגה"מ פ"ה שדברי הרמב"ם כפירש"י ולא חשו לקמחיה : ומ"ש ואם יש לאבל חמור או ספינה ביד אחר מוחכר או מושכר ה"ז לא יעשה בימי אבלו של בעל החמור או בעל הספינה וכו' שם בברייתא החמרים והגמלים והספנים הרי אלו לא יעשו ואם היו מוחכרים או מושכרים אצל אחרים הרי אלו יעשו וכתב הרא"ש שפירש הראב"ד ז"ל החמרים והגמלים והספנים ובעל החמור והגמל והספינה הוא אבל הרי אלו לא יעשו בתחילה כיון שלא שכרו ממנו קודם שנעשה אבל ואף על פי ששכרו כבר לשבוע או לחודש כפי הרגילות וכלה הזמן קודם האבילות לא יעשו בתחילה אבל אם היו מוחכרין או מושכרים אצל אחרים מעיקרא ואירע אבל לבעליהן בתוך זמן השכירות הרי אלו יעשו וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה וכתב עוד הרא"ש והא דאמרינן אריסין וחכירין וקבלנין הרי אלו עושין דמשמע לכתחילה ובחמור ובגמל וספינה אסור לכתחילה פי' הראב"ד ז"ל הטעם משום דארעא לאריסותא קיימא ומנהג האריסות ידוע הוא במקומה וכיון שזה היה אריס מקודם לכן מסתמא לא מסלק ליה והו"ל כמו שהיתה מושכרת אצלו מעיקרא מה שאין כן בחמור וגמל וספינה שהוא דרך בני אדם להחליפו מזה לזה וכל המרבה בשכרו הוא קודם והזמנים כמו כן מתחלפים עליהם פעמים נשכרים בזול ופעמים ביוקר ומשום הכי אסור לכתחילה עכ"ל : וכתב הרמב"ן אם היה החמור והגמל והספינה ביד אחרים למחצה לשליש ולרביע דשרי ויש שאוסרים שלא התירו אריסות וכו' אלא בקרקע כל זה בת"ה וכתב שיש לדברי האוסרים פנים ממה שאמרו בפ"ק דע"ז [כא :] אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי :

ואם האבל הוא בעצמו מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו שם [מ"ק יא :] אהא דתניא גבי חמרים וגמלים וספנים אם היו מוחכרים או מושכרים אצל אחרים הרי אלו יעשו פירש"י ואם היה מוחכרים או מושכרים הם או בהמתם אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הם לעצמם ולא יפסידו כל שכרם ובעלים נמי לא יפסידו והכא לא קתני ע"י אחרים שהרי הם בעצמם מושכרים וכתב עליו הרא"ש מה שפירש שאם היה אבל מוחכר או מושכר אצל אחר שיעשה הוא עצמו מלאכה כ"ל קולא גדולה דהא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יעשה בצינעא בתוך ביתו ג' ימים הראשונים ומשום הפסד ממונו מעט שרית ליה לעשות מלאכה בפרהסיא ע"כ : והגה"מ כתבו בפ"ה בשם רא"ם השוכר גמל או חמור וספינה ואירעו אבל או שכר חמור גמל וספינה מאדם אחר הרי אלו לא יעשו בהם מלאכה ולא ישכירום לאחרים (ו) אם היו מושכרים מקודם לכן לאחרים הם או בהמתן למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן או בהמתן שאם לא יעשו יפסידו וגם שכר הימים שאחר אבלו דהיינו שכר כל החדש וזה ודאי אין להם להפסיד ולכך יעשו אף תוך ימי אבלו : ואם יש שכיר יום שעובד שדהו אפי' בעיר אחרת לא יעשה שם בברייתא :

היתה מלאכת אחרים בידו בדבר תלוש כגון לארוג וכו' שם בברייתא היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולת בין שאינה קבולת לא יעשה וכתב רבינו בדבר תלוש

עכ"ל. וכתב עוד הרא"ש ומס ספי' רש"י וחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דקרקע אי מוביר ולא עביד איכא פסידא דבעלים הא ליתא דתנן המקבל שדה מחבירו והובירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ומפרש בגמרא דהאי משנה איתא בקבלנות דאי בחכרנות לא איצטריך למיתני דפשיטא דכיון דיש לו דבר קצוב לשנה חייב ליתן בין יעבוד בין לא יעבוד אלא אפילו בקבלנות שקבל כדין אריסי העיר למחצה ולשליש ולרביע אפ"ה אם הובירה ישלם כמו שהיתה ראויה לעשות עכ"ל ולפענ"ד דאין קושייתו קושיא דס"ל לרש"י דמשכחינן בהמקבל מיירי שהובירה במזיד מדעתו אבל במה שהובירה השדה על ידי אונס שנעשה אבל ואסור במלאכה דמיא לחוכר שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה דתנן התם אי מכת מדינה היא מנכה לו מן חכירו וה"נ באבל פסידא דבעלים נמי היא דזו ודאי דמיא למכת מדינה כיון שהאבילות הוא גלגל החוזר בעולם וכתב ב"י ומיהו אף על פי שחלק הרא"ש על רש"י בדין פסידא דבעלים מ"מ לענין שיעשו על ידי אחרים לא פליג עליה דכיון דהוי דבר האבד נעשית על ידי אחרים ופשוט הוא וזהו שכתב רבינו ואם האבל הוא אריס וכו' אבל מ"ש תחילה הרי אלו עובדין כדרכן בימי האבל של בעל השדה הוא על פי גירסת הרא"ש הרי אלו יעשו דמשמע שהן בעצמן עושין ופירושא דברייתא דבעל השדה הוא אבל ומותרין האריסין והחכירין והקבלנין שאינן אבלים לעשות מלאכתן בשדה של אבל ואפי' נשלם זמן חכירותם וכו' וכתב הרא"ש ע"ש הראב"ד דהטעם הוא משום דארעא לאריסותא קיימא ומנהג האריסות ידוע הוא במקומה וכיון שזה היה אריס מקודם לכן מסתמא לא מסלק ליה והו"ל כמו שהיתה מושכרת אצלו מעיקרא משא"כ בחמור וגמל וספינה שהוא דרך בני אדם להחליפו מזה לזה וכל המרבה בשכרו הוא קודם הלכך אם כלה הזמן אסור לכתחילה לעשות מלאכה בימי אבלו של בעל החמור והספינה וז"ש רבינו ואם יש לאבל חמור או ספינה ביד אחר וכו' עד שכלה הזמן :

וכתב הרמב"ן אם היה החמור וכו' פי' ולא כלה הזמן דאי בכלה הזמן אפילו בחכירות אסור כדכתב בסמוך אלא בדלא כלה הזמן איירי ואפ"ה יש שאוסרים שלא התירו לעשות מלאכה אלא באריסות קרקע בימי אבלו של בעל הקרקע מטעמא דאמרן בסמוך בשם הראב"ד : ואם האבל בעצמו הוא מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה וכו' כך פסק הרא"ש דלא כפירש"י דמתיר וא"כ ממילא יפסיד שכרו כיון שאינו עושה מלאכה וא"צ לומר אם היה האבל עצמו מושכר דרך אריסות למחצה ולשליש ולרביע דפשיטא דאסור :

ומ"ש ואם יש שכיר יום וכו' פי' שכיר יום אחד שעובד בשדה חבירו ונעשה בעל השדה אבל אפי' עובד בעיר אחרת ואין יודעין שם שהוא אבל וליכא משום מראית העין לא יעשה הואיל וכידו לחזור דפועל חוזר ואפי' בחצי היום וליכא פסידא כולי האי לא לבעלים ולא לפועל ביום אחד ומשמע מזה דאם היה הפועל מוחכר או מושכר לחדש ועובד בעיר אחרת יכול לעשות מלאכה כי היכי דלא יפסיד : היתה מלאכת אחרים וכו' פירוש ל"מ בקיבולת דכדידיה דמי אלא אפי' שלא בקיבולת ואפי' בדבר תלוש דאפשר לעשות בצנעא נמי אסור וא"צ לומר במחובר :

היתה

דרכי משה

(ו) וכ"ה במרדכי דף שצ"א ע"ד ומדברי הרא"ש שהביא ב"י שכתב דאם היה שדה של אחרים מוחכר בידו שרי ע"י אחרים משום דכיון דצריך לשלם מה שהיתה ראויה לעשות ולכך

פרישה

(יג) אפי' אין לו מה יאכל פירוש אלא יקבל צדקה ולא יעשה בג' ימים הראשונים ומכאן ואילך אם אין לו מה לאכול א"כ לקבל צדקה אלא יעשה בצינעא כמ"ש לעיל בריש הסימן : (שאין לו במה שיתפרנס אפי' מסכן להשכינו עכ"ה) : (יד) באריסות או בחכירות כו' אריסות היינו לשליש או לרביע חכירות שנותן לו סכום מפירות השדה בין עושה מעט או הרבה וקבלנות שנותן לו מעות סכום ידוע : (טו) אבל על ידי אחרים מותר משום פסידא דאחרים (דצריך לשלם לו מה שהיתה ראויה לעשות והוי דבר האבוד ומותר ע"י אחרים עכ"ה) : (טז) מוחכר או מושכר מוחכר שייך בפירות ומושכר במעות : (יז) אבל כלה הזמן אפי' שכרו כבר ממנו כו' ול"ד לשדה דאמרינן שאם הוא מוחכר או מושכר ביד אחרים שהוא שרי משום דארעא להכי קיימי ומנהג האריסות והחכירות ידוע הוא במקומה וכיון שזה היה אריס מקודם לכן מסתמא לא מסליק ליה והו"ל כמו שהיתה מושכרת אצלו מעיקרא משא"כ בחמור וספינה שדרך בני אדם להחליפו מזה לזה וכל המרבה בשכרו הוא קודם לכן אסור כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד : (יח) דשרי כמו היו מוחכרין ר"ל כמו בעודן הם מוחכרין שלא כלה עדיין הזמן : (יט) או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו דהא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יעשה בצינעא בתוך ביתו ג' ימים הראשונים ומשום הפסד ממונו מעט שרינן ליה לעשות מלאכה בפרהסיא אסור"ו : (כ) היתה מלאכת אחרים בידו בדבר תלוש פי' דבותא נקט אע"פ שיכול לעשותה בצינעא ב"י : (בבית אחרים יעשו

דרישה

אם עומן לצורך ימי אבלו וסותר מותר מ"ו : [א] או מושכר אצל אחרים לא יעשה מלאכה בימי אבלו בת"ה (פי' רפ"ע ומהרי"ק שורש ל"ה דמותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה עכ"ה) ובמהרי"ל התירו למשרתת שנתאבלה לעשות מלאכה לב"ה דדוקא מלאכה גמורה אסרו אבל מלאכת בישול ואפייה לא הוי מלאכה לענין זה דהוי כמו כיבוד והרבצת הבית והצעת המטה דשרי

היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש בביתו **לא יעשו** בבית אחרים יעשו היה לו בנין בית ביד אחרים בקבלנות בחול או בחולו של מועד לא יעשו (כא) אפילו הוא חוץ לתחום העיר ואם אלו הקבלנים נכרים מותרים לבנות בשבת ויו"ט שחלו בימי האבל אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת בתחום של הבית וכתב הרמב"ן דה"ה נמי אם קבלו לחרוש ולזרוע שדהו שהדין כמו בקבלנות של בנין בית שהוא אסור בחול כיון שהוא לבדו אוכל הפירות נקרא הכל על שמו וי"א כיון שהנכרי לבדו נראה בשדה חורש וזורע אינו נקרא על שמו ושרי וכ"כ הראב"ד וא"א הרא"ש ז"ל הביא דבריו ב' אחים או ב' שותפים חנונין שאירע אבל באחד מהם הרי אלו נועלין חנותן שלא יעשה השותף בפרהסיא אבל יכול לעשות בצנעא בתוך ביתו אפי' בעסק השותפות ואם האבל אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו שאפילו אם יעשוהו בצנעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו תניא כיבוד הבית הדחת כוסות והצעת המטות אין בה משום מלאכה לאבל [ג] תניא אבל ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקיו ימעט פירוש שלא יקנה וימכור אלא מעט ואם לאו (כב) יגלגל עמהם פי' יקנה לצורך הדרך דברים שיש בהם חיי נפש על כל המתים רצה ממעט בעסק רצה אינו ממעט ועל אביו ואמו ימעט בעסקיו ואפילו בדברים המותרים ירושלמי על כל המתים אסור לילך **בסחורה עד ל' יום באביו ואמו עד שיגערו בו חביריו**

ויאמרו

היתה מלאכתו ביד אחרים וכו' שם בברייתא היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו בבית אחר יעשו ופירש"י בביתו של אבל לא יעשה אותו אחר משום חשד שיאמרו הוא עצמו מסייע במלאכה אי נמי שלא יאמרו בימי אבלו השכירו לזה הפועל עכ"ל וכתב רבינו בקבלנות בדבר תלוש לומר דכל שאסור בביתו משום מראית העין אסור אף בקבלנות אע"ג דכדידיה דאחר דמי וכן אף בדבר תלוש דאפשר לעשות בצנעא נמי אסור כיון שהיא בביתו ונראה דהא דשרי נמי בבית אחר לגמרי שרי אפי' שלא בקבלנות כיון דליכא משום מראית העין בבית אחר דהא בעיר אחרת שרי אפי' בקרקע א"כ בבית אחר שרי בתלוש לכל הפחות: **היה** לו בנין בית וכו' בפרק מי שהפך ריש (דף י"ב) מימרא דשמואל וכדפריש רב משרשיא ופירש רש"י דמיירי בקבלנות שקבלו עליהם מלאכת האבל: כתב ה"ר ירוחם אבל שאינו רוצה לימנע מלעשות מלאכה מנדין אותו כדאמרינן בעושה מלאכה בע"פ מחצות ומעלה כ"כ הגאונים בתשובה ומביאו ב"י סוף סי' זה:

רחוקה

תלוש לרבותא דאף ע"פ שאפשר לעשות בצינעא אסור וכ"ש במחובר דפתחו הוא מילתא דפרהסיא (ז): **היתה** מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו שם בברייתא וכתב ר"י בשם המפרשים שמכאן יש ללמוד שאם היה לאבל תלמיד או סופר או פועל שלא יעשה בביתו אבל בבית אחרים מותר לעשות מלאכה שלו ודוקא שנתן להם המלאכה קודם ימי אבלו דאם שכרן בימי אבלו אסורים לעשות אפי' בבית אחרים (ח): ומ"ש היה לו בנין בית ביד אחרים בקבלנות וכו' שם אמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אמר רב פפא ואפילו חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמיקרבא להתם אבל איכא מתא דמיקרבא להתם אסור אמר רב משרשיא וכי ליכא מתא דמיקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבתות ויו"ט דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם אבל בחולו של מועד דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אסור וכתב הרא"ש רש"י פירש בלשון ראשון מקבלי קבולת שקבלו עליהם מלאכת האבל אסור בתוך התחום ואע"פ שקבלו קודם האבל מפני מראית העין שלא יאמרו ראו זה שמסר מלאכתו לאחרים בימי האבל ולא ידעו דקבולת היא גבייהו קודם לכן ואמרינן לעיל אלו דברים שעושים לאבל וכו' דדבר שאינו אבד אסור לאבל למסור לאחר בימי אבל חוץ לתחום שרי הואיל וקבלוה קודם האבל וליכא למיגזר משום חשד שאין בני העיר מצויים שם שיבינו שמלאכת של אבל הוא ודוקא בשבתות ויו"ט אבל בחול המועד שכיחי ונקט חול המועד לרבותא אע"ג דלא שכיחי כולי האי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא כמו בחול ממש אפי' הכי אסור עכ"ל והרמב"ם השמיט דין זה ולא כתבו לענין אבל תמשמע דס"ל ז"ל דלענין שבתות ויו"ט וחול המועד איתמר ולא לענין אבל והרמב"ן כתב איכא מאן דפריש שמעתא כולה באבל וליתא ודאי אלא בכל אדם בשבתות ויו"ט וחולו של מועד כפשוטן של דברים מיהו גמרינן מיניה דינא דאבל בכל ימי אבלו כיון דאזלי אינשי בכל דוכתא מקבלי קבולת שלו אפילו חוץ לתחום אסור ובשבתות ויו"ט שחלו להיות בימי אבלו מותר ואע"פ שנוהג בדברים שבצינעא עכ"ל: וכתב הרמב"ן דה"ה נמי אם קבלו לחרוש ולזרוע שדהו וכו' ז"ל הרמב"ן בת"ה ומסתברא לא שנא קבולת בנין בתים ולא שנא קבולת של חרישה בשדות אסור ואע"ג דאמרינן בפרק קמא דע"ז [כא:] שדהו לנכרי שרי מ"ט אמרי אריסותיה קא עביד אלמא כיון דשדה לאריסא קיימא כל מלאכה דעביד בה נכרי לא אתי לידי חשד התם בשדה השכורה לנכרי דברשותיה קיימא והיהו אכיל פירי דההיא שתא וישראל אינה נראה בה אבל קבולת לאחר שנכרי יוצא ממנה וישראל אוכל פירות והכל יודעים שלא לדעת אריסות ירד לתוכה ויש להקל ולומר דכיון שלא ירד ישראל עמו לתוכה אלא נכרי זה חורש וזורע כבשל אריסתו ודאי הרואים אותם תולים בהיתר ואין חוששין לחשד שלאחר זמן שאין בני אדם פונים מכל עסקיהם לומר חרש זה בכאן והיינו סבורים שהוא אריס ועכשיו בעלים אוכלים פירות וחשוד עליו למפרע ויש לזה פנים עד כאן לשונו: ומ"ש וכ"כ הראב"ד ז"ל וא"א הרא"ש ז"ל הביא דבריו בפ' מי שהפך: שני אחין או שני שותפין חנונים שאירע אבל באחד מהם הרי אלו נועלין חנותן ירושלמי כתבו הרי"ף בר"פ מי שהפך וגרסי' בגמרא דידן בההיא פירקא מריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא הוה להו ההוא גמלא דתורי בהדי הדדי איתרע ביה מילתא במר בריה דרב אחא בריה דרבא ופסקיה לגמליה אמר רב אשי גברא רבא כמר בריה דרב אחא עביד הכי נהי דלפסידא דידיה לא חייש דאחרים לא חייש והא תניא אם היו מוחכרים או מושכרים אצל אחרים הרי אלו יעשו והוא סבר אדם חשוב שאני וכתב הרא"ש הרי"ף לא הביא הך עובדא והביא הירושלמי שני אחים שני שותפים וכו' ולכאורה נראה דפליג אגמרא דידן דלגירסת הירושלמי יפה עשה דפסק לגמליה דמלאכת שניהם בטילה והראב"ד הקשה מהירושלמי אגמרא דידן ותירץ דודאי נועלין חנותן ואין השותף מתעסק בעסק השותפות בפרהסיא אבל בביתו מתעסק בעסק השותפות ואע"פ שהולקין בשכר כמו חמר וגמל וספינה שמוחכרין ביד אחר הילכך לא הו"ל למפסקיה לגמליה ומסיק אדם חשוב שאני ואית ליה קלא ואמרינן בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו והו"ל פרהסיא עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בת"ה ותמה על הרי"ף שהשמיט המעשה הזה וכתב הירושלמי שאם עלה על דעתו שהגמרות חלוקות בזה היאך הניח תלמוד ערוך וסמך על הירושלמי ושמא סובר הרב ז"ל שהשותפים ודאי מבטלים מלאכה המשותפת להם כשאירע דבר באחד מהם כדרך הירושלמי אבל מריון ומר בריה דרב אחא ח איטדא כתבו אגמלא מעיקרא והשבוע הזה שאירע בו האבל למר בריה דרב אחא שבת של מריון היתה והיינו ברייתא מוחכרין או מושכרים אצל אחרים לפיכך היה ראוי לחוש לפסידא דמריון שלא לבטלו אלא שהוא סבר אדם חשוב שאני וכיון שכתב רבינו הברייתא ופסקה בהלכות לא הוצרך למעשה הזה וכתב הירושלמי שהיא כהלכה ולשון הגמרא שאמרו נהי דלפסידא דידיה לא חייש משמע דשבת של שניהם היתה ושניהם מפסידים בביטולו עכ"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ה הלך בדרך הרי"ף ז"ל שכתב הירושלמי ולא הביא עובדא ורבינו סתם דבריו כדעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל וכ"כ הגה"מ בפרק ה' בשם הר"מ ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדבר אחד ו הכי נקטינן (ט) ב"ה וכתירוצו של הראב"ד וכך הם דברי רבינו: תניא כיבוד הבית הדחת הכוסות והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל ברייתא באבל רבתי פ"א וכתבה הרמב"ן בת"ה וכתב מהרי"ק בשורש ל"ה דה"ה דמותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה וכ"כ בתה"ד סימן רפ"ט על אשה אחרת משרתת בבית אבל עשיר אחד ואירע לה אבל שרי לה לבשל ולאפות ולעשות שאר צרכי הבית אפילו היא משרתת בחנם וכ"ש בשכר (י): **תניא** אבל ההולך ממקום למקום וכו' ברייתא בס"פ אלו מגלחין [כו:] ופירוש רבינו בה כתב הרמב"ן בת"ה בשם ר"ח אלא דגבי יגלגל עמהם כתב כלשון הזה יקנה צרכי הדרך ודברים שיש בהם חיי נפש וכ"כ הרי"ף והרמב"ם בפ"ו וז"ל כ"י ההולך ממקום למקום לסחורה ושמע שמועה קרובה אם יכול למעט שלא יעשה שום עסק באותה העיר ימעט ואם לאו שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא מגלגל עליהן שלא יקנה אלא צרכי הדרך ודברים שיש בהם חיי נפש: ב"ה ועיין במ"ש בסוף סימן שצ"ב: **על** כל המתים רצה ממעט בעסק וכו' ברייתא שם [כב.] ופירש"י ימעט בעסק כגון סחורה וסיים בה כ"י דאע"פ שנאסר במלאכה לא נאסר במשא ומתן וו"ת סחורה המותרת לו כגון דבר האבד עכ"ל ופירוש ב' עיקר שכבר נתבאר בסימן זה דאסור בסחורה: ב"ה ורש"י כתב ממעט בעסקו כגון סחורה וכתבו התוספות (מ"ק כו:) דבדבר האבד קאמר ולפי זה תוך ז' מיירי דאז אסור במלאכה אם אינה דבר האבד ואף בדבר האבד אינה נעשית אלא ע"י אחרים ותמיה לי מילתא היאך אפשר לאוסרו במלאכת דבר האבד על אביו ועל אמו ונמצא מאבד נכסיו והו דלישנא דימעט בעסק משמע שיעשה עסק אלא שימעט בו לכך נ"ל דהיינו יומיא דמאי דתנן בפ"ק דתענית (יב:) גבי תענית שגוזרים על הגשמים עברו אלו ולא נענו ממעטים במו"מ והשתא א"ש דאחר ז' מיירי שהוא מותר בעשיית מלאכה וקאמר דעל אביו ואמו ממעט במו"מ כל ל' יום וכ"נ שהוא דעת הרמב"ם שכתב זה בפ"ו שנתבארו בו דברים הנוהגים תוך ל' ולא כתבו בפ"ה שנתבאר בו דברים הנוהגים תוך ז':

ירושלמי על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום וכו' בסוף מ"ק:

ומ"ש

דרכי משה

ולכך הוי דבר האבד וכל דבר האבד נעשה ע"י אחרים וא"כ גם בספינה של אחרים בידו מותר לעשות ע"י אחרים מהאי טעמא ועיין בזו בכ"י ע"ב ר"פ מי שהפך: (ז) במרדכי דה"א דף שצ"א ע"ד פי' הטעם משום דיכול לעשותו אחר ימי אבלו עכ"ל משמע דאי הוי דבר אבד אי לא יעשנו בימי אבלו עושה הואיל דהוא של אחרים וצ"ע וכתב עוד שם מקבל קבולת במועד ומותר לעשותו אחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה כדרך שהוא עושה בחול והוא הדין בימי אבלו עכ"ל: (ח) וצ"ע מה מלאכה שייך במלמד: (ט) ולא נראין דבריו בזה כלל דגם מסקנת האשר"י פרק מי שהפך נראין כדברי הראב"ד והרמב"ם גם הרמב"ן בת"ה הביא דברי הרי"ף ותמה עליו גם דברי הגה"מ פ"ה פסקו כדברי רבינו הטור בשם מהר"ם גם הטור סתם דברים בלא מחלוקת כדברי הראב"ד והרמב"ם וא"כ למה נניח דברי כולם לילך אחר דברי ראשונים ז"ל להחמיר באבילות וכן ז נ"ל דנקיים כל דברי רבינו הטור וכן הלכה ותו דאיכא למימר דאף הרי"ף והרמב"ם שכתבו סתמא לא אמרי אלא בדבר פרהסיא דומיא דנעילת חנות שסתמו בפרהסיא ולכן נ"ל מה שכתבתי: (י) וכבר כתבתי לעיל דכן משמע ממרדכי דכל שאין בו משום מלאכה בי"ט מותר אבל לעשותו:

כתב

דרישה

דברי בסמוך: [ג] תניא אבל ההולך כו' ז"ל כ"י ההולך ממקום למקום לסחורה ושמע שמועה קרובה אם יכול למעט שלא יעשה שום עסק באותו עיר ימעט ואם לאו שאם לא יקנה באותו כפיר לא ימצא מגלגל עליהם שלא יקנה אלא צורכי הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש עכ"ל וכ"כ רבינו ירוחם. וכתב עוד רבינו ירוחם אבל שאין רוצה למנוע מלעשות מלאכה מנדין אותו כדאמרינן

בעוסק

פרישה

יעשו ודוקא שנתן לו שמלאכה קודם ימי אבלו דאם נתן בימי אבלו אסור לעשות אפילו בבית אחרים מרדכי עכ"ה: (כא) אפי' הוא חוץ לתחום שהרי יכולין לילך שם ישראלים: (כב) יגלגל עמהם פי' יעסוק עמהם לקנות צרכו ומשום דאבל אין לו פה לדבר ולעסוק עם הבריות מש"ה קאמר ולקנות צרכיו שרי:

רחוקה

חדושי הגהות

אמה בעוסק ואמה ברוחב: ח פי' איטדא הוא שהיו מחליפין הגמל שבוע בשבוע שהוא יעבור בו שבוע אחת וחבירו בשבוע אחרת: ו רבים תמהו על זה דממאי דסיים בבד"ה משמע שפסק כהראב"ד לחלק בין צינעא לפרהסיא וכ"פ ג"כ בש"ע והרי סיים בתחלה דהכי נקטינן כהרי"ף והרמב"ם שהוא היפך דעת הראב"ד ואם נפשך לומר שחזר בבד"ה ממ"ש בתחלה לא הו"ל לומר וכתירוצו של הראב"ד וכו' אלא הו"ל לפרש דחזר בו וס"ל דנקטינן כראב"ד גם הש"ך בס"ק כ"ג תמה על זה והניחו בצ"ע ולענ"ד דברי הרב"י נכונים לפי מ"ש הוא בעצמו בכ"מ פ"ה מהלכות אבל הלכה ט' אחר שהעריך שם דברי הרי"ף ורמב"ם וקושית הראב"ד ותירוצו הנזכר בסימן זה כתב אח"כ וז"ל ותירוצו של הראב"ד עולה יפה גם לדברי הרי"ף והרמב"ם שכתבו הירושלמי דשני אחין או שני שותפין שהיו בחנות אחת דהוי פרהסיא הא היכא דלא הוי פרהסיא מותר לשותף להתעסק בעסק השותפות וכתבו דאם היתה בהמתו מוחכרת או מושכרת אצל אחרים הרי אלו יעשו דלא הוי פרהסיא שאין העולם יודעים שזהו בהמתו של אבל ולא הוצרכו לכתוב שאם הוא אדם חשוב אסור משום דהוי פרהסיא דק"א אית ליה שזו בהמתו דממ"ש בשני אחין או שותפין בחנות שמעינן כן עכ"ל הכ"מ הרי שמעינן מזה דגם דברי הרי"ף והרמב"ם אפשר לפרש כדעת הראב"ד וזהו כוונתו הכא שכתב בתחלה נקטינן כהרי"ף ורמב"ם וכדי שלא נטעה לפרש דברי הרי"ף ורמב"ם נגד דעת הראב"ד וכמו שפירש בב"י לעיל לכן סיים ע"ז וכתירוצו של הראב"ד ר"ל דגם הם ס"ל כהראב"ד וכמ"ש בכ"מ וזהו נכון ואמיתי לענ"ד: ז ולכן נ"ל דנקטינן סתם כדברי רבינו בעל הטור כצ"ל (א"מ) ותמיהת חד"ם בזה כבר הציל עצמו הרב"י בהגהתו בבד"ת:

ויאמרו לו לך עמנו פי' בהולכין לסחורה למרחוק איירי ואיכא פירסום גדול ודומה לשמחה שהולך בשיירא גדולה אבל שאר כל משא ומתן מותר לאחר שבעת הימים:

שפא (א) [א] **רחיצה** כיצד אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפי' כל שהו אסור ודוקא שמכוין לתענוג אבל אם הוא מלוכלך בטיט וצואה ורוצה להעבירו רוחץ להעבירו או שסך להעביר הזוהמא או לרפואה כגון שיש לו חטטין בראשו מותר לפיכך יולדת אבלה שצריכה לרחוץ מותר לרחוץ (א) (ב) מאן דאית א ערביביא ברישיה מותר לחוף ראשו בחמין דלא גרע מאסטנים שמותר לרחוץ אפילו כל גופו גרסינן בפרק היה קורא (טז:) רבן גמליאל היה רוחץ בלילה הראשון שמתה אשתו משום דאמר אסטנים אני (ג) [ב] קסבר ב אנינות לילה דרבנן ובמקום אסטנים לא גזרו כתב רב האי דלא קי"ל כר"ג דאמר אנינות לילה דרבנן ורב אלפס פסק כמותו (ד) [ג] וכתב עוד רב האי לאו כל דאמר אסטנים אני שומעין לו אבל ודאי אי מגליא מילתא מעיקרא דאית ביה האי מילתא ואם אינו רוחץ בא לידי סכנה רוחץ (ה) דדמי לסכנה ורפואה משום דאסטנים כחולה גדול הוא ממדה זו ולא כל מי שנוהג בשרו בנקיות אסטנים הוא אלא מי שבא לידי סכנה אם אינו רוחץ ע"כ כתב הרמב"ן מה שכתב שלא כל מי שאומר אסטנים אני ומתנהג בנקיות מתירין לו יפה כיון אבל מה שכתב שאם אינו רוחץ בא לידי סכנה לאו סכנה ממש אלא מצטער הרבה ובא לידי מיחוש בכך ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין א"ר יוסי בר בון מי שמתירין ברחיצה עשה אותו כאכילה ושתייה וכתב הרמב"ם יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת מקומות שהקרובים המברין האבל היו מרחיצים אותו קודם הבראה לפי שעשו אותו כאכילה ושתייה שצריכה להם הרבה מפני שצריכין להעביר מהם הזוהמא והיו מתירין זו הרחיצה ראשונה ואח"כ היו נוהגין איסור ברחיצה כל שבעה הילכך אי איכא דוכתא דנהיגי ברחיצה זו אין ממחין בידם מי שתכפוהו אבליו שארעו שני אבלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה לדעת הגאונים שפוסקים טבילה בזמנה מצוה טובלת אבל שלא בזמן טבילתה אינה טובלת [ד] ור"ת כתב דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה ולפי זה אינה טובלת אפי' אם זמנה בימי אבלה וי"א דאפי' אם אין טבילה בזמנה

ומ"ש פי' בהולכין לסחורה למרחוק איירי וכו' כ"כ הרא"ש בפ' אלו מגלחין: כתב ר"י אבל שאינו רוצה לימנע מלעשות מלאכה מנדין אותו כדאמר [פסחים נ:] בעושה מלאכה בע"פ מחצות ולמעלה כך כתבו הגאונים בתשובה (יא): כתב הכלבו בשם הר"פ מותר לאבל לכתוב כתבים בשינוי כדין ח"ה ולדברי המתירים לכתוב כתבים בחול המועד בלא שינוי גם האבל מותר לכתבם בלא שינוי:

שפא רחיצה כיצד אסור לרחוץ כל גופו וכו' בר"פ אלו מגלחין (ד' טו:) אבל אסור ברחיצה דכתיב וישלח יואב תקועה וגו' ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה פירוש לפי שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה ובסוף פ"ק דתענית [יג:] אסיקנא הלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל ז' אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר אבל לסוך אפילו כ"ש אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר וכ' הרמב"ן בת"ה וא"צ לומר במי שהיו חטטין בראשו שסך כדרכו ואינו חושש וכן אם היה מלוכלך בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש: ומ"ש לפיכך יולדת אבלה שצריכה לרחוץ מותרת לרחוץ כ"כ הרא"ש בפרק אלו מגלחין שהתיר ר"י במכ"ש דרחץ בלילה הראשונה שמתה אשתו משום דאסטנים הוה וכ"כ התוס' בפ"ב דברכות [טז:]: ומ"ש מאן דאית ליה ערבוביא ברישיה מותר לחוף ראשו בחמין וכו' ג"ז מדברי התוס' שם:

כתב רב האי דלא קי"ל כר"ג וכו' כ"כ בת"ה בשמו ומ"ש ורי"ף פסק כמותו בפרק היה קורא: וכתב עוד רב האי לאו כל דאמר אסטנים אני שומעין לו וכו' וכתב הרמב"ן מ"ש לא כל מי שאומר אסטנים אני וכו' בת"ה: ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין וכו'. בפרק ואלו מגלחין: ומ"ש בשם הרמב"ן יראה מכאן שהיו נוהגין במקצת מקומות וכו' בת"ה: מי שתכפוהו אבליו וכו' מותר לרחוץ כל גופו בצונן בסוף פ"ק דתעניות [יג:]:

נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה לדעת הגאונים שפוסקים טבילה בזמנה מצוה טובלת וכו' בספ"ק דתענית [יג.] תניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה ופסק כן הרמב"ן פ"ג מהל' שביתות עשור ובפרק המפלת [ל.] אמרינן ש"מ טבילה בזמנה מצוה ורבי יוסי ב"ר יהודה פליג ואמר לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה וכתבו התוס' שם שפסק ר"ח כת"ק וכ"כ ג"כ פ"ק דיומא [ח.] וכתבו שר"ת חולק ואמר דהלכה כר"י ב"ר יהודה והרמב"ן כתב בת"ה דהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה מסתברא דוקא בזמנה משום דקי"ל טבילה בזמנה מצוה: ומ"ש רבינו שר"ת דאפילו אם אין טבילה בזמנה מצוה טובלת כ"כ הרמב"ן שם בשם התוס' אהא דתניא בסוף יומא והוא ז"ל כתב שאין דבריהם מחוורים והתוס' כתבו בפ"ב דביצה [יח.] כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה היינו דוקא להני שטובלים טבילת מצוה בזמנה אבל השתא שכל טבילות שבשותינו טובלות היינו טבילה שלא בזמנה שהן סופרות ז' נקיים מספק שהן זבות אינן טובלות בט"ב ובי"ה ומיהו יש לחלק כדאמרי' ביומא נדות ויולדות טבילתן בלילה זב וזבה טבילתן ביום וכו' אלמא ש"מ קסבר הוה תנא טבילה שלא בזמנה לאו מצוה היא ואפ"ה שריא ביה"כ עכ"ל. וזו היא הסברא שכתבתי בסמוך שכתב הרמב"ן ז"ל בשמם והרי אתה רואה שגם הם לא כתבוה אלא בדרך דחוי וכתבו עוד שם ועוד אומר ר"י דבזמן הזה אין טובלין לא ביה"כ ולא בט"ב דדוקא הם שהיו עוסקים בטהרות היו צריכים לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות אבל הטבילה השתא דאין בהם אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף עי"ה כדי שתסרוק שערה וחופפת מעט למוצאי י"ה וכן בט"ב דהא אפילו תטבול בי"ה וט"ב אסורה לבעלה עכ"ל וגם מהרי"ק ז"ל כתב בסימן ל"ה שמעולם לא ראה מי שטבלה בימי אבלה וכ"ש בי"ה או בט"ב ומ"כ בתשובה אשכנזית לטבול בליל ט"ב כתב בא"ז דשרי אמנם מזה אין ראיה דהוא אזיל לטעמיה דפסק טבילה בזמנה מצוה וכן בז' ימי אבלה ואפילו לרחוץ כדי ללבן כתב בא"ז

שפא רחיצה כיצד וכו' בפ"ק דתענית (דף י"ג) והילכתא אבל אסור ברחיצה כל גופו בין בחמין בין בצונן כל ז' אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר אבל לסוך אפי' כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר ובפרק אלו מגלחין (דף ט"ו) קאמר אבל אסור ברחיצה מדכתיב וישלח יואב תקועה וגומר ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: ומ"ש לפיכך יולדת אבלה שצריכה לרחוץ וכו' כלומר כל יולדת מן הסתם כיון שצריכה לרחוץ מותר לרחוץ מיהו בספר א"ז כתב וז"ל יולדת שריא ברחיצה חוץ מיום ראשון עכ"ל נראה דס"ל דלא עדיפא יולדת מאסטניסות דר"ג דלא רחץ אלא בלילה ולא ביום והכי משמע מלשון התוספות בפרק היה קורא וז"ל וכן התיר רבינו שמואל ליולדת אבלה לרחוץ תוך שבעה עכ"ל משמע דוקא תוך ז' אבל לא ביום ראשון ודו"ק: גרסינן בפרק היה קורא ר"ג היה רוחץ וכו' פירוש יום ראשון דהוא יום המיתה בלחוד הוא דאורייתא אבל לילו דהוא ליל יום שני למיתה דרבנן הוא ורב האי כתב דלא קי"ל כר"ג אלא ליל יום שני למיתה נמי דאורייתא הוא ואסור לרחוץ אפי' הוא אסטנים אבל רב אלפס פסק כר"ג והכי נקטינן דבלילה שרי אבל יום מיתה או יום קבורה אסור ואף על גב דאבלות אפי' יום ראשון אינו אלא מדרבנן אלא דאנינות יום ראשון הוי דאורייתא לענין אכילת קדשים ומעשר שני מ"מ כיון דר"ג לא רחץ ביום כיון דאיכא איסור דאורייתא ביום הראשון במה שאסרה תורה לקדשים ומע"ש א"כ אסור לרחוץ מדרבנן ביום הראשון אפילו לאסטנים וה"ה ליולדת מיהו אם היולדת צריכה היא לרחוץ על פי הנשים בקיאות אין להחמיר אפי' ביום ראשון כדפרישית דאבלות אפילו ביום ראשון אינו אלא דרבנן ועיין במ"ש הרא"ש באריכות פ' אלו מגלחין:

נדה שנזדמנה זמן טבילתה וכולי פלוגתא דתנאי פרק המפלת (דף ל') ופ"ק דיומא (ד' ח') וכתבו התוס' דרבינו חננאל פסק כת"ק דטבילה בזמנה מצוה ור"ת פסק כרבי יוסי בר' יהודה דטבילה בזמנה אינה מצוה: ומ"ש וי"א דאפי' אם אין טבילה בזמנה מצוה טובלת טעמם דלא אסרו רחיצה אלא כשמכוין לתענוג

דרכי משה

(יא) כתב הרשב"א בתשובה סימן תמ"ז דכל דברי האבילות נוהג בין בימים בין בלילות כו':

שפא (א) ובמרדכי ה"א דף שנ"ד ע"ד משמע דוקא מיום ראשון ואילך דאבילות יום ראשון דאורייתא וע"ל סימן שצ"ד ושצ"ט:

חזיא

פרישה

סי' שפא (א) **רחיצה** כיצד אסור לרחוץ כו' שנא' וישלח יואב תקועה וגו' ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה היא גמרא פי' לפי שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה ועיין בדרישה: (ב) מאן דאית ליה ערבוביא ברישא בנדרים סוף דף פ' איתא האי ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא ופירש"י ערבוביתא עפרורית שמתכנס לאדם בראשו שאינו רוחץ מסמא עיניו: (ג) קסבר אנינות לילה דרבנן ר"ל אבילות לילה דיום ראשון ועד"ר: (ד) וכתב עוד רב האי לאו כל דאמר איסטנים אני שומעין לו אע"ג דרב האי סבר דאין הלכה כרשב"ג מ"מ השמיענו דין איסטנים אליבא מאן דפסק כרשב"ג והיותר נראה דרב האי לא פליג אלא אלילה הראשונה ומשום דסבר דדאורייתא היא וכאן מיירי בשאר ז' ימים דאין בהן כד דאורייתא לכ"ע או לענין שאר ענייניס שהתירו באיסטנים ועיין בדרישה: (ה) דדמי לסכנה ורפואה

דרישה

בעוסק מלאכה בערבי פסחים מחצות ולמעלה כ"כ הגאונים בתשובה: כתב הכלבו בשם הר"פ מותר לאבל לכתוב כתבים בשינוי כדין ח"ה וכן בתשב"ץ ולדברי המתירין לכתוב כתבים בח"ה בלא שינוי גם האבל מותר בלא שינוי מ"ו והביאו ג"כ ב"י בס"ס זה: מותר לאבל להקיז דם אגודה פ"ב דברכות מ"ו:

סי' שפא [א] **רחיצה** כיצד אסור לרחוץ כל גופו כו' יולדת מותר נמי ברחיצה חוץ מיום ראשון סא"ז (וכ"כ המרדכי ה"א דף שנ"ד ע"ס) ונראה דהטור מיירי בצריך לה דוקא ואז מותר לעולם ודו"ק מ"ו מה שנהגו שלא לרחוץ תוך ל' כמדומה דקיימינן שמא אתי למסרק רישא דאסור כל ל' אבא מורי ז"ל ספר א"ז וא"כ לדידן דשרי לסרוק ראשו אחר ז' כמ"ש במרדכי וכבאתי לקמן סימן ש"ץ א"כ ליהוי מותר נמי ברחיצה וכבר פשט המנהג בכל אשכנז לאיסור אלא כ"ל דאסרו משום תספורת כי דרך הנכנס במרחץ לגלח ולתקן שערות ראשו כ"ל מ"ז וצ"ע א"כ בחול המועד לאסור ג"כ בתספורת לאסר נמי ברחיצה ומיהו י"ל דל"ד דתספורת דה"ס מן הדין הוי שרי אלא דחכמים אסרו משום כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול כמבואר בא"ח סימן תקל"א וא"כ סו"ל שאין האיסור אלא משום חשש זה אין סברא לאסר בשבילו רחיצה ג"כ לאפוקי תספורת דאבל דהוא אסור מן הדין ואסמכוה אקרא כדאמרינן לעיל בסימן ש"פ שייך שכיר לאסור בשבילו רחיצה וק"ל: [ב] קסבר אנינות לילה דרבנן וא"ל גם אי הוי אנינות דאורייתא הא כתב רבינו לעיל בס"ס שמ"א ולקמן בסימן שכ"ח דדברים האסורים באבל מותרין באונן ואיסור רחיצה מדין אבילות הוא כמ"ש לעיל סימן שמ"א וע"ק הלא נתבאר שם סימן שמ"א שדין אנינות אינו אלא כל זמן שלא נקבר המת אבל אחר שנקבר המת אין עליו דין אנינות ומותר בבשר ויין אפי' ביום המיתה כ"ש בלילה שאחריו וצריכין שנדע שדברי רבינו סתומין הן ותפס שגמרא בקצרה אבל בא"ז"י ס"פ היה קורא מפורש שם יפה ללדעת התוס' והרא"ש אין אבילות דאורייתא אפי' ליום ראשון והיינו לנהוג דיני אבלות אבל ס"ל דאסור לאכול קדשים ומעשר שני דלמדנו מקרא דואכלתי חטאת היום כו' הרי קדשים ולא אכלתי באוני ממנו דקאי אמעשר שני ואסור כל יום ראשון אפי' אחר שנקבר המת והנה ר"ג ביום לא רצה לרחוץ אע"פ שרחיצה מדין אבילות ואינו אלא מדרבנן מ"מ כיון דיש ביום איסור דאורייתא לענין אכילת קדשים ומעשר שני החמיר אפי' ברחיצה וגזרו במקום איסטנים משא"כ בלילה שלאחריו שאע"פ שג"כ אסור בקדשים ומעשר שני כיון שאינו אלא מדרבנן רחץ בה משום דאיסטנים הוא אבל דעת בגאונים והרמב"ן דגם דין אבילות נוהג ביום ראשון דאורייתא וזה שאמר שגמרא קסבר אנינות לילה דרבנן הא ביום הכל אסור מדאורייתא וקרא לו אנינות ע"ש שמכונו שם אנינות בקרא וס"ל דאותו אנינות יש לו כל דין אבילות אלא שקודם שנקבר התירו לו קצת משום צורכי קבורה כמ"ש רבינו לעיל בסימן שמ"א ע"ש: [ג] וכתב עוד רב האי לאו כל דאמר איסטנים אני שומעין לו אע"ג דרב האי סבר דאין הלכה כרשב"ג וא"ל דה"ק דאפי' למאן דלא סבר כרשב"ג מ"מ באיסטנים כזה כ"ע מודו דא"כ לא הוי חולק הרמב"ן עליו ועוד דרלשון משמע דקאי אסתם איסטנים הנזכר בדברי רשב"ג לכן ע"כ מוכרחים לומר כמ"ש בפרישה: [ד] ור"ת כתב דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה כו' ובנימין זאב פסק דשרי ולא ירא"ה [?] לי דלא שרינן שאידנא לטבול בשבת

חדושי הגהות

שפא א בנדרים (פא.) איתא האי ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא פירש"י ערבוביתא עפרורית שמתכנס לאדם בראשו שאינו רוחץ מסמא עיניו (פרישה): **ב** אע"ג דרחיצה מדין אבילות ואבילות אינו אלא מדרבנן מ"מ כיון דיש ביום איסור דאורייתא לענין אכילת קדשים ומעשר שני החמיר אפי' ברחיצה וגזרו במקום איסטנים משא"כ בלילה שלאה"ו [?]

בזמנה מצוה טובלת אשה לא תכחול ולא תפרכס בימי אבלה (ז) שכל אלו אסורים ברחיצה ואשת איש אינה אסורה אלא תוך ז' אבל ג אחר ז' מותרת בכל כדי שלא תתגנה על בעלה וכלה שאירעה אבל תוך ל' יום לחופתה מותרת להתקשט אפי' תוך ז' בוגרת כיון שעומדת לינשא מותרת בכיחול ופירכוס אבל אסורה ברחיצת חמין כל גופה ונערה אסורה אפילו בכיחול ופירכוס :

שפב (א) **אבל** אסור בנעילת סנדל (ב) ודוקא בשל עור אבל באנפליא של בגד ושל גמי ושל שער מותר וכן בשל עץ שאין מנעל אלא של עור ואם הוא של עץ ומחופה עור אסור וחיה מותרת לנעול כל ל' יום וכל אדם מותר לנעול מחמת סכנת עקרב תניא אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת סנדל וכשיגיעו לעיר חולצין הא דאמרינן על כל המתים רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ואמו חולץ כ' הר"מ מרוטנבורג י"מ חליצת מנעל לילך יחף לבית הקברות וכן צוה ר"י בר יהודה לילך יחף לבית הקברות ולחזור כשמתה אמו (ג) וכתב א"א הרא"ש על ההליכה תמהתי כי לא נסתם עדיין הגולל ולא חל עליו דין אבלות :

שפג (א) **אבל** אסור בתשמיש המטה (ב) ותניא באבל רבתי אבל בתשמיש המטה אסור מעשה באחד ששמש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוויתו וא"ר יוחנן אבל ששמש מטתו חייב מיתה וכתב הראב"ד אבל בשאר דבר קורבה מותר

לתענוג אבל רחיצה דטבילה דאינה אלא לטהר עצמה לבעלה מטומאת נדתה דמי למלוכלך בטיט וכו' הא נמי להעביר הזוהמא דשרי והכי משמע מדברי רבינו דתופס סברא זו עיקר מדכתב באחרונה וכך פסק בנימין זאב סימן קמ"ח דשרי לטבול בימי אבלה מיהו אנן תפסינן לחומרא דאינה טובלת בימי אבלה וכל שכן שאינה רוחצת ללבוש לבנים תוך ז' אבל מיד לאחר ז' רוחצת ללבוש לבנים רק שתשנה הרחיצה קצת וחלוק לבן ודאי תלבוש וסדין לבן תציע כדי שלא תבא לידי ספק וכ"כ הא"ז והאחרונים הביאוהו לפסק הלכה אבל בלאו הכי נוהגים איסור שלא לרחוץ כל ל' יום וכתב בא"ז כמדומה לי דחיישינן דילמא אתי למסרק שערות ראשו דאסור כל שלשים עכ"ל . ולפי זה נראה דלדידן דשרי לסרוק אחר ז' כמ"ש במרדכי ויתבאר בסי' ש"צ משמע דמותר לרחוץ . ומיהו כבר פשט המנהג בכל אשכנז לאיסור וכתב מהרש"ל דנ"ל דאסרו רחיצה משום דאסור בתספורת כל ל' ואם יכנס למרחץ איכא למיחש לתספורת כי כך דרך הנכנס למרחץ לגלח ולתקן שערות ראשו עכ"ל . ומיהו אם הוא מוהל או בעל ברית תוך שלשים מותר לו לרחוץ וכ"כ בהגהות ע"ש מהר"ס שהיה בעל ברית תוך ל' יום של אביו ורחץ בלילה שלפני המילה ונתן טעם לדבריו דהוי כרגל לגבי דידיה וחומרא בעלמא נהגו אבותינו ברחיצה עכ"ל :

שפב אבל אסור בנעילת הסנדל ר"פ אלו מגלחין (ד' ט"ו) : הא דאמרינן על כל המתים רצה חולץ כו' כתב הר"מ וכו' כבר הקשתי ע"ז ויישבתיו ג"כ בטוב טעם בס"ד ע"ל בסימן ש"מ סעיף ט"ז י"ז כתב בכל בו בשם ר"י דאחר שנקבר המת יחלוץ מנעליו אכן מפני הנכרים אין לחלוץ בבית הקברות עד שיהיו בביתם ע"כ והיינו לומר דמפני רשעת הנכרים כשהולכין ביניהם בעיר יחף לא יחלוץ עד שיגיע לרחוב היהודים אבל מדינא ודאי חייב בכל אבלות לאחר שיסתום הגולל ובכלל זה דין איסור נעילת הסנדל ויחזור לביתו יחף והכי נקטינן ותימה על מ"ש הרב בהגהת ש"ע ולא ראיתי נוהגים כן ועיין במ"ש בסימן בע"ו בשם הא"ז : כתב במרדכי דמ"ק רבינו שמחה התיר לאבל לילך לשר העיר שלא אחריו אבל ציוה לו לילך יחף ע"כ מיהו אם יש שום קפידה כנגד השר או הנכרים אז לוקח עפר במנעליו והולך וכך נוהגין וע"ל סימן שצ"ג :

שפג אבל אסור בתשמיש המטה ותניא באבל רבתי וכו' כל זה איתא בתלמודא דידן (ריש דף כ"ד) ואיכא לתמוה דלשם אפיקנא דרבי יוחנן לא קאמר דחייב מיתה אלא אסור קאמר ורבינו הביא בשם ר' יוחנן דחייב מיתה וצ"ע : **וכתב** הראב"ד אבל בשאר דבר קורבה מותר וכו' כתב הר"ר ירוחם בשם הרמב"ן לאחר שהביא דברי הראב"ד דמותרת לאכול עמו בקערה אחת ואפי' בחיבוק ונישוק וכיוצא בהן ע"כ וראוי להחמיר שאין לו להתיר שום קורבה זולת מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מדלא התיר יותר בגמרא בהדיא עכ"ל ומביאו ב"י וכתב ע"ז מהרש"ל וז"ל ומ"מ תימה מאחר שאוסר קירוב בשר לגמרי היאך היא רוחצת פניו ידיו ורגליו ואין לפרש שיוצקת לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו קאמר וכמו שהוא הפירוש בהא דאמר דנדה אינה רוחצת פניו וכו' דביציקה קאמר דאל"כ פשיטא דאסורה ליגע בו באצבע קטנה דשאני התם דקאמר אינה רוחצת שפיר איכא לפרש דאתא לאשמועינן איסורא

בא"ו דשרי רק שתשנה דרחיצה קצת אבל חלוק לבן ודאי תלבוש וסדין לבן תציע שלא תבא לידי ספק עכ"ל (ג) : **אשה** לא תכחול ולא תפרכס בימי אבלה וכו' כ"כ הרמב"ן ז"ל בת"ה וז"ל ואשה בימי אבלה לא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט דכל הני באבלות כרחיצה דמו דתניא בפ"ק דכתובות [ד:] ופרק אלו מגלחין [כ:] וכן היא שמת חמיה או חמותה אינה רשאי להיות כוחלת ופוקסת ובספ"ק דתענית (יג:) אמרינן אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה בימי אבל אביה ואוקימנא אכחול ופיקוס דבוגרת מותרת ונערה ואשת איש אסורות הא ברחיצה בחמין אפילו בוגרת אסורה משום דאפשר בצונן וכן הלכה עכ"ל : ומ"ש רבינו וא"א אינה אסורה אלא תוך ז' אבל אחר ז' מותרת בכל כדי שלא תתגנה על בעלה הוא מדכתב הרא"ש בריש כתובות דמשמע באבל רבתי דכל דין ל' דהיינו גיהוץ ותספורת אינו נוהג בא"א שלא תתגנה על בעלה אע"פ שאין נראה כן מדברי רש"י שם ריש כתובות : **ומ"ש** כלה שאירעה אבל תוך ל' יום לחופה מותרת להתקשט אפילו תוך ז' שם אין מונעין תכשיטין מן הכלה ל' יום ופי' הרא"ש כמ"ש רבינו אף ע"פ שאין נראה כן מדברי רש"י שם (ג) : ומ"ש בוגרת כיון שעומדת לינשא מותרת בכיחול ופירכוס וכו' עד סוף הסימן כבר נתבאר בסמוך :

שפב אבל אסור בנעילת הסנדל בריש פ' אלו מגלחין [דף כ:] אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר ליה קוב"ה ליחזקאל ונעלך תשים ברגליך מכלל דכ"ע אסור ומ"ש ודוקא של עור אבל באנפליא של בגד וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה ויליף לה מי"ה דאסור בנעילת הסנדל ואין אסור אלא בשל עור דאין מנעל אלא של עור כדכתיב (יחזקאל ט"ז) ואנעלך תחש : ומ"ש ואם הוא של עץ ומחופה של עור אסור כ"כ הרמב"ן ז"ל בת"ה והרא"ש פרק אלו מגלחין : ומ"ש וחיה מותרת לנעול כל ל' יום וכל אדם מותר מחמת סכנת עקרב כ"כ שם הרמב"ן ז"ל וגמר לה מי"ה : **כתבו** הגה"מ פ"ה בשם ראבי"ה נהגו האבלים לנעול מנעלים רחבים סקורין בוטא"ש בלע"ז מפני אסטניסותן ובשעת תפלה חולצין עכ"ל ועכשיו לא נהגו כן וגם לא ידעתי שורש למנהג זה : **תניא** אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרים בנעילת הסנדל וכשיגיעו לעיר חולצין באבל רבתי (פ"ה) וכתבו הרמב"ן בת"ה וכתב המרדכי דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה נכרים אין חולצין עד שיכנס לרחוב של יהודים וז"ל הכלבו כתב הר"י אחר שנקבר המת יחלוץ מנעליו אכן בפריסית אין חולצין מנעלים בבית הקברות עד שיהיו בבית מפני שלא ירגישו הנכרים עכ"ל : א ב"ה עיין בסימן שע"ה ושע"ו : הא דאמרינן על כל המתים רצה חולץ וכו' י"מ חליצת מנעל וכו' וכתב א"א הרא"ש ז"ל על ההליכה תמהתי וכו' בפרק אלו מגלחין והוא ז"ל פי' דחולץ איננו חליצת סנדל אלא שחולץ כתפו ומוציא זרועו מן הקרע ונמצא זרועו עם כתפו מגולה :

שפג אבל אסור בתשמיש המטה בר"פ אלו מגלחין (שם) ומייתי לה מדכתיב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא עליה מכלל דמעיקרא אסור : ותניא באבל רבתי אבל בתשמיש המטה אסור וכו' עד חייב מיתה ג"ז בפרק אלו מגלחין אלא דהתם אמרינן דר' יוחנן אסור הוא דאמר ומשמיה דשמואל הוא דאיתמר חייב לרבנן דיתבי קמיה דרב פפא דהכי איתא התם יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל אבל ששמש מטתו בימי אבלו חייב מיתה א"ל רב פפא אסור איתמר ומשמיה דר' יוחנן איתמר ואי שמיע לכו משמיה דשמואל הכי שמיע לכו אבל שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה :

וכתב הראב"ד אבל בשאר דבר קורבה מותר אפילו במזיגת הכוס וכו' כ"כ בספר בעלי הנפש ובת"ה כתב בפ"ק דכתובות [ד.] תניא אף ע"פ שאמרו אין אדם רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ופוקסת באמת אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו ל"ש באבילות דידה ל"ש באבילות דידיה כתב הראב"ד אבל א"נ להרחקה אחרת אלא תשמיש שהרי אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו וכ"ש שהיא מותרת לאכול עמו אפי' בקערה אחת ומשמעתא דכתובות פ"ק משמע שהיא מותרת ליישן עמו והדעת מכרעת דע"י דבר מולן קאמר מיהו משום

לך

דרכי משה

(ב) והיא תשובת מהרי"ל סימן ט"ו ואני ראיתי דברי א"ז בזה סוף הלכות אבלות ולא מצאתי שכתב כן להתיר תוך ז' ימי אבלו אלא לאחר ז' ומ"מ כתב לשנות ברחיצה כדי שלא לשנות המנהג שנהגו איסור ברחיצה כל ל' וע"ש וכ"מ בתשובת מהרי"ל עצמו ודלא כדברי ב"י : (ג) וכ"ה במרדכי כה"א דף שצ"ה ע"ג דמותרת אף בהעברת שער דהכל מקרי תכשיטי כלה ודוקא כל ל' יום אבל לא אחר כך אע"ג דעבר אבלות ל' יום עכ"ל וזה שלא כדברי הרא"ש דלעיל דמתיר לכל א"א גיהוץ ותספורת לאחר ז' כתב המרדכי דף שצ"ב ריש ע"ג דאבל מותר לרחוץ בחמין ולחוף מיד אחר ז' וכדעייל יום ז' כל דהו מותר בכל מילי דנהיג בימי אבלו עכ"ל ודברים פשוטים הם דאין גזירת ל' אלא לענין גיהוץ ותספורת לאחר ז' אבל לרחוץ מותר אבל המנהג הוא לאסור רחיצה כל ל' יום וכ"כ מוהר"ם בה' שמחות שלו וכ"מ בהג"מ פ"ט מהלכות י"ט ופ"י מהלכות אבל (ועיין לעיל) סימן ש"ע דנוהגין איסור לחוף הראש כל ל' יע"ל א"ז ומה שנוהגין עתה לאסור לחוף הראש כל ל' כתב רבי' שמעון בר אברהם דחיישינן דילמא אתי למיסרק וזה אסור כל ל' עכ"ל וכתב עוד סוף הלכות אבלות בתשובה דנהגי לאסור לרחוץ כל ל' משום גזירת כיבוס ואסור לשנות המנהג עכ"ל :

ונראה

דרישה

בשבת אלא בצירוף טעמא דפריה ורביה וסכנה דאסורים בפריה ורביה לא שריא ועיקר דאיכא לאיסם לתקלה וק"ל מ"ו וכ"פ בש"ע (עיין במהרי"ק שורש ל"ה) : מהר"ס היה בעל ברית תוך ל' יום של אביו ורחץ בלילה שלפני המילה ונתן טעם לדבריו דהוי כרגל לגבי דידיה וחומרא בעלמא נהגו אבותינו ברחיצה מ"ו . הנדה בימי ליבונה תוך אבלה בתוך ל' תרחץ ותשנה הרחיצה קצת וחלוק לבן ודאי תלבש וסדין לבן תציע כדי שלא תבא לידי ספק א"ז מ"ו :

סי' **שפב רבי'** שמחה התיר לאבל לילך לשר העיר שלא אחריו אבל צוה לו לילך יחף מ"ק (וכ"כ המרדכי דף שצ"ג בה"ח עכ"ה) ונראה שאם יש חשש הקפדה נגד השר או הנכרים אז יקח עפר במנעליו והולך וכן נוהגין כ"ל מ"ו : על אביו ועל אמו מוליכין יחפים במורתן מב"ה ועל שאר מתים חוזרין נעולין . ונוהגין האבלים לנעול מנעלי' רחבים כגון בוטש מפני איסטניסותם ובשעת תפלה חולצין ספר א"ז מ"ו (וכ"כ ב"י בשם הג"מ וכתב עליו דעכשיו לא נהגו כן וגם לא ידעתי שורש למנהג זה עכ"ה) אחר שנקבר המת בבה"כ חולצין המנעלים

אבל

פרישה

ורפואה ר"ל ורפואה לסכנה פשוטה דמותר לעשות אפילו בשבת וי"כ וכ"ש בשעת אבלות : (ו) שכל אלו אסורים ברחיצה כו' אבל לאחר שבעה מותרת בכל כו' וקשה הא אפי' כ"ע מותר לרחוץ אחר ז' בזמניהם וככר כתב דכיחול ופירכוס אינן אסורים אלא ברחיצה ואי בא לאשמועינן כאן דמותרת אפי' בגיהוץ וכמו שמשמע מדברי ב"י קשה דאין כאן מקומו וצ"ל דס"ל לרבינו דכיחול ופירכוס יש לו דין גיהוץ וה"ק כיחול ופירכוס לאשה אסורים ברחיצה תוך ז' ולא יותר אבל לאיש או לאשה שאינה א"א אסורים אפי' אחר ז' כדין גיהוץ דאסור כל ל' :

סי' **שפב** (א) **אבל** אסור בנעילת סנדל מדא"ל הקב"ה ליחזקאל ונעלך תשים ברגלך מכלל דכ"ע אסור : (ב) ודוקא בשל עור דאין מנעל אלא בשל עור כדכתיב ואנעלך תחש : (טעם מין גומא . וכשיגיע לעיר חולצין דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה נכרים אין חולצין עד שיכנס לרחוב של יהודים מרדכי ה"א דף שצ"ד עכ"ה) : (ג) וכתב א"א הרא"ש ז"ל על ההליכה תמהתי כו' ופי' הוא ז"ל דחולץ איננו חליצת סנדל אלא שחולץ כתיפו כמ"ש לעיל סימן ש"ם ומ"ל מנ"ל לסתור פי' הרמ"מ לפרשו חולץ סנדל אחר סתימת הגולל דא"כ

לפרש כן דאז מחויב בחליצת סנדל על כל המתים וא"כ ק' מ"ש על כל המתים רצה חולץ רצה אינו חולץ וק"ל :

סי' **שפג** (ס) **אבל** אסור בתשמיש המטה מדכתיב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור : (ב) ותניא באבל רבתי אבל בתשמיש המטה אסור מעשה באחד כו'

חידושי הגהות

שלאחריו שאע"פ שנ"ב אסור בקדשים ומע"ש כיון שאינו אלא מדרבנן רחץ בה משום דאיסטנים הוה (דרישה) : ג קשה ע"ז הא בזמניהם אפי' כ"ע מותר לרחוץ אחר ז' וכבר כתב דכיחול ופירכוס מותר לאחר ז' ואי בעי לאשמועינן כאן דמותרת אפי' בגיהוץ וכמו שמשמע מדברי ב"י קשה דאין כאן מקומו וצ"ל דס"ל לרבינו דכיחול ופירכוס יש לו דין גיהוץ וה"ק לאשה אסורים ברחיצה תוך ז' ולא יותר אבל לאיש או לאשה שאינה אשת איש אסורים אפי' אחר ז' בדין גיהוץ דאסור כל ל' (פרישה) : דכוונתו אדברי רש"י כתובות (ד.) ד"ה כל שלשים וכו' שפב א וכ"כ בא"ח וכתב עוד ויש מי שכתב שלכתחילה יכול לנעול מנעליו בבואו מבית הקברות עד שיגיע לפתח העיר (ב"ה) :

מותר אפי' במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו (ג) בין באבילות דידיה בין באבילות דידה (ד) [א] וכ"ש שמותרת לאבול עמו בקערה ובפ"ק דכתובות משמע שמותרת לישן עמו במטה והדעת מכרעת שע"י דבר חוצץ בינו לבינה קאמר (ה) ומיהו משום לך לך אמרין נזירא מיבעי ליה לרחוקי שלא לישן עמה במטה כלל ע"כ ור"י ן' גיאת פי' שמותרין לישן במטה אחת ודוקא כל אחד בבגדו אבל בלא בגדים אסורים אפילו אם סינר מפסיק ביניהם אפי' בשבת ורגל ודוקא באבלות דעלמא אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה שמכניסין המת להדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונותנין ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבילות (ו) אסורין ליחד כל י"ד הימים כדפרישית לעיל בדין מי שמתו מוטל לפניו (ז) אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת מותר ליחד עמה כמו בשאר אבילות והוא שבעל אבל אם לא בעל לעולם אסור להתייחד עמה בין בחול בין בשבת וכתב הראב"ד (ח) דמי שארעו אבל ברגל שאסור להתייחד עם אשתו (ט) והרמב"ן התיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

שפד (א) אבל אסור לקרות בתורה ונביאים וכתובים ואסור לשנות במשנה תלמוד הלכות ואגדות וי"א שאין איסור זה אלא ביום ראשון כמו תפילין ול"נ אלא אסור כל ז' ואם רבים צריכין לו מיתר ובלבד שלא יעמיד תורגמן (א) אלא יאמר לאחר ואחר יאמר למתורגמן [א] והמתורגמן ישמיע לרבים וכתב הרי"ץ גיאות דוקא בשרבים צריכין לו להתלמד אבל אם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא אסור לקרות הואיל וסני לישראל שיקרא במקומו וכ"ש במקום ת"ח דרב קרא בכהני (ב) וכתב הרמב"ן

לך לך אמרין נזירא וכו' מיבעי ליה לארחוקי שלא תישן עמו במטה כלל עכ"ל ורבינו ירוחם אחרי שהביא דברי הראב"ד כתב בשם הרמב"ן דמותרת לאכול עמו בקערה אחת ואפילו בחיבוק ונישוק וביוצא בהן ע"כ וראוי להחמיר שאין לו להתיר שום קורבה זולת מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מדלא התיר יותר בגמרא בהדיא עכ"ל : ומ"ש ור"י פירש שמותרים לישן במטה אחת ודוקא כל אחד בבגדו וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפרק אלו מגלחין אחר שכתב דברי הראב"ד ובפרק קמא דכתובות כתב וז"ל יראה דאבלות מותר לישן עם אשתו במטה הוא בבגדו והיא בבגדה דאבלות חמירא ליה מנדה ובנדה מיבעיא לן בפ"ק דשבת [יג.] מהו שתישן אבל בעלה הוא בבגדו והיא בבגדה וגבי דפשיט התם לאיסורא דאיתקש נדה לאשת רעהו מ"מ באבלות דחמירא ליה שרי אבל בקירוב בשר ראוי להחמיר עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בת"ה בשם התוס' ונראה דדברים נראים הם : ומ"ש רבינו דבלא בגדים אסורים אפילו בסינר מפסיק אפילו בשבת ורגל כ"כ הרמב"ן בת"ה : כתוב בתשובת הרא"ש כלל כ"ז מעשה שאירע אבל לא"א שמת לו ילד ולא נמנע מלישן עם אשתו במטה אע"פ שאבל אסור בתשמיש המטה מותר לישן עם אשתו במטה עכ"ל וצ"ל דהוא בבגדו והיא בבגדה הוא או על ידי דבר חוצץ ביניהם הוה וכסברת הראב"ד ז"ל כתוב בהג"א פ' אלו מגלחין בקירוב בשר ודאי אסור ולאכול עמה אין ראיה לא לאסור ולא להתיר (א) :

ומ"ש רבינו ודוקא באבלות דעלמא אבל אם מת אביו של חתן וכו' אסירים לייחד כל י"ד יום כדפרישית לעיל בסימן שמ"ב ומפרש בפ"ק דכתובות טעמא דכיון דאקילו בה רבנן דקתני נוהג ז' ימי המשתה תחילה קילא להו ואתי לזלזולי ביה. ומ"ש אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת מותר ליחד עמה כמו בשאר אבילות הכי משמע ממה שנתבאר בסמוך שלא החמירו לאסור יחוד אלא דוקא בההוא דאחר שמת לו מת וחלה עליו אנינות הקלו עליו לכנוס לחופה ולנהוג ז' ימי המשתה תחילה אבל מי שנכנס כבר לחופה ואח"כ מת לו מת בתוך חופתו דלית הכא שום קולא כי נהוג ז' ימי המשתה תחילה דבדין הוא עושה כן שהרי הן קדמו לא מיתסר יחוד דכיון דלא אקילו ביה לא אתי לזלזולי ביה וכ"כ הרמב"ן ז"ל בת"ה : ומ"ש והוא שבעל אבל לא בעל אסור להתייחד עמה בין בחול בין בשבת ברייתא פ"ק דכתובות [ד.] : והראב"ד כתב דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתייחד עם אשתו לא דק רבינו במ"ש כן בשם הראב"ד דאדרבה הוא ז"ל חלק על מי שהיה אומר כן כמבואר בדבריו בספר בעלי הנפש וכ"כ בשמו בתוספות ספ"ק דיומא [יח:] ובמרדכי פרק אלו מגלחין וג"כ מבואר בת"ה וז"ל ועוד כתב הראב"ד איכא מ"ד דאי אתרמי ליה לאיניש אבילות ברגל שצריך שיישן הוא בין אנשים וכו' משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלים ביה דלא נהגו אבילות ברגל ול"נ דשאני רגל מז' ימי המשתה משום דז' ימי המשתה אית בהו אפוסי שמחה לשושבינים ולכל בני חופה אבל רגל לית ביה כה"ג ע"כ דברי הרב ז"ל ול"נ דטעמא דמילתא כדמפרש בגמרא משום דקתני נוהג ז' ימי המשתה תחילה דהאי גברא מת לו מת תחילה ואף ע"פ שחלה עליו אנינות הקלו עליו חכמים ונתנו לו רשות לקבוע רגל שלו בימים הללו הראויים לאבילות ודחו אבילתו עד לאחר זמן וזו קולא גדולה היא ולא התירוה אלא באביו של חתן או אמו של כלה ואילו ברגל ממש הרגל הוא שקבע עצמו ואין בזה קולא דאתי עשה דרבים דמעיקרא ודחה עשה דאבילות אבל כאן חכמים קבעו לו רגל לעצמו וסכבו עליו לדחות ממנו אבלות דמעיקרא ומש"ה קילא ליה עכ"ל הרמב"ן ז"ל : ומ"ש ולזה הסכים א"א הרא"ש ז'. בריש כתובות ובפרק אלו מגלחין כתב דיש שהיו רוצים לומר דמי שמת לו מת ברגל הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ודחה הוא ז"ל דבריהם מטעמו של הרמב"ן ז"ל ולענין הלכה כיון דהראב"ד והרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת לענין הדין הכי נקטינן :

שפד אבל אסור לקרות בתורה וכו' עד ואגדות ברייתא בפרק אלו מגלחין [כ.] : ומ"ש וי"א שאין איסור זה אלא ביום א' כתפילין ול"נ אלא אסור כל שבעה הרמב"ן בת"ה כתב דברי יש אומרים וכתב שאין זה נכון דד"ת שאני דכתיב בהו (תהלים יט) משמחי לב הלכך כל ז' אסור ועוד דלא דמי לתפילין דהא פטר נפשיה בק"ש שחרית א כדאיתא בערכין : ומ"ש ואם רבים צריכים לו מותר ובלבד שלא יעמיד לו תורגמן אלא יאמר לאחר וכו' בפרק אלו מגלחין (שם) : ומ"ש בשם הרי"ץ גיאות וכן מ"ש בשם הרמב"ן ז"ל בת"ה לרב רי"ץ בן גיאות טעמא דרבים צריכים לו להתלמד ממנו הוא דמותר על ידי לחישה משום

איסורא דאף אינה יוצקת אבל כאן שאמר רוחצת פניו וכו' אין להוציא הלשון מפשוטו דודאי אף רחיצה ממש נמי קאמר שרוחצת פניו וכו' ואפשר לחלק דשאני רחיצת פניו וכו' דהוי שהוא דבר של חבה מ"מ עוסקת במלאכתה משא"כ בחיבוק ונישוק שהוא הרגל לדבר תשמיש דאסור וכך נראה להחמיר בזו עכ"ל : ומ"ש בין באבילות דידיה בין באבילות דידה פי' ל"מ באבילות דידה דמזוגת לו דאפילו אם יתגבר יצרו עליו כיון דאבילות דידה הוא אינה שומעת לו אלא אפי' אבילות דידיה דאם יתגבר יצרו עליו נשמעת לו אפ"ה לא חיישינן שמא יתגבר יצרו דאבילות חמיר ליה ולא שאני לן והכי אסיקנא ריש כתובות (דף ד') : ומ"ש אפי' בשבת ורגל פי' דיכולין להתייחד וא"צ שישן הוא בין האנשים והיא בין הנשים ולא אמרינן דדמי האי אבילות דשבת ורגל לאבילות דחתן דאמרי' כיון דאקילו ביה רבנן דנוהג ז' ימי המשתה תחילה דקילא ליה וצריך שישן הוא בין האנשים וכו' וה"נ כיון דלא נהגא אבלות בשבת ורגל אלא דברים שבצינעא נוהג קילא ליה וצריך הרחקה ושמירה יתירה אלא אמרינן שאני אבלות דחתן דאית ביה נמי אפוסי שמח' לשושבינין ולכל בני חופה לפיכך כיון דקילא ליה חיישינן משא"כ ברגל ושבת וז"ש רבינו ודוקא באבלות דעלמא וכו' כלומר התם הוא דלא אמרינן קילא ליה אפילו בשבת ורגל כיון דליכא נמי אפוסי שמחה אבל אם מת אביו של חתן וכו' דאיכא נמי אפוסי שמחה אמרי' קילא ליה הך אבילותא ואסורין לייחד וכו' : ומ"ש אבל אם כנס לחופה וכו' פי' הכא ליכא קולא כי נהיג ז' ימי המשתה תחילה דבדין הוא עושה כן שהרי הן קדמו לא אתי לזלזולי אע"ג דאיכא אפוסי שמחה דתרתי הוא דבעינן דקילא ליה ואיכא נמי אפוסי שמחה כדפרישית : ה"ג והראב"ד כתב דמי שארעו אבל ברגל וכו' וכך הוא בב"י ודלא כמ"ש ברוב ספרי רבינו וכתב הראב"ד אלא צ"ל והראב"ד כתב ורצה לומר דהראב"ד חולק הוא אמ"ש דאפילו בשבת ורגל מותרים לייחד וא"צ שמירה והרחקה וס"ל דאע"פ דבשבת מותר לייחד אפ"ה ברגל דאיכא חובה דשמחה אסור לייחד כי היכי דאסור גבי חתן והרמב"ן התיר דלא דמי שמחה דרגל לשמחה דחתן דאיכא אפוסי שמחה ועוד דקילא ליה כדלעיל ולזה הסכים הרא"ש ולכן כתב תחילה אפי' בשבת ורגל ע"פ דברי הרמב"ן והסכמת הרא"ש וכדפרי' כתב ב"י והראב"ד כתב דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתייחד עם אשתו לא דק רבינו במ"ש כן בשם הראב"ד וכו' ולפעד"נ דט"ס הוא וכצ"ל בדברי רבינו דמי שאירעו אבל ברגל י"א שאסור להתייחד וכו' וגם הב"י העתיק לשונו שכתב איכא מ"ד וכו' :

שפד אבל אסור לקרות בתורה וכו' ברייתא פ' אלו מגלחין (דף כ"א) ומ"ש וי"א שאין איסור זה וכו' כלומר כיון דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכ"ע אסור ואסור נמי בד"ת מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום וכשם שבתפילין אינו אסור אלא יום ראשון ה"נ ד"ת ועוד דכ"ש הוא דהא נתנו וגמרו דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה וכתב רבינו ולא נהירא דד"ת שאני דכתיב בהו משמחי לב משום הכי אסור כל ז' ימי אבלות כי היכי דאסור בשמחה כל ז' ימים. ועוד דכיון דמחוייב למקרי ק"ש שחרית וערבית יוצא בה ידי חובתו דמקיים בהו והגית בו יומם ולילה כדאיתא וכ"כ הרמב"ן בסת"ה (דף כ"ח ע"ד) : **וכתב** הרי"ץ גיאת צריכים לו לקרות וכו' כלומר אע"ג דכשאין כהן אחר אלא הוא נמי רבים

דרכי משה

שפג (א) ונראה דלא שבקינן האי דפשיטא לכל הפוסקים דהיינו דמותר לאבול עמה בקערה משום ספיקא דהג"א ולכן נקטינן דמותר לאכול עמה בקערה :
שפד (א) ובמרדכי דף שצ"ג ע"א בה"א דכ"ש דאסור לדרוש בעצמו :

פרישה

פי' הא דהוצרך לחזור ולכתוב מה שכתב דאבל אסור בתשמיש המטה ללמדינו דאף דבגמרא דידן לא נאמר אלא ל' אסור יש ג"כ בו חיוב מיתה שהרי באבל רבתי ג"כ אמרו ל' אסור והיה מעשה ומירע בו מיתה וא"ר יוחנן כו' ולאפוקי מגמרא דילן דיש דוה פלוגתא וב"י הביאו ע"ש : (ג) בין באבילות דידיה בין באבילות דידה פי' אפי' באבילות דידה דאיכא למיחש יותר הואיל והוא איכו אבל דהכל ממנו ולא ממנה : (ד) וכ"ש שמותרת לאכול עמו בקערה עיין בדרישה : (ה) ומיהו משום לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמך לא תקרב העולם טועה בפי' וס"פ סחור סחור הוא תרגומו של סביב שעל סביב ת"א שני פעמים סחור סחור וכאילו אמר אמרי' לנזיר סביב לכרם לא תקרב דהיינו משמרת למשמרת דאפי' סביב לכרם לא יקרב פן ימשוך לאכול מפרי הכרם ויכנס בו לכך ה"נ לא ישן עמו במטה כלל : (ו) אסורין לייחד כל ארבעה עשר ימים כו' דכיון דאקילו ביה רבנן דנוהג ז' ימי משתה תחילה קילא להו ואתו לזלזולי ביה אבל כנס לחופה דליכא קולא במה שעושה ז' ימים משתה שהרי הן קדמו לא אתי לזלזולי ביה ב"י : (ז) אבל אם כנס לחופה כו' מותר ליחד והוא שבעל לכאורה היה נראה שזהו דוקא לדעת הרמב"ן והרא"ש שכתב אח"כ שס"ל ג"כ הכי במת לו מת ברגל אבל לראב"ד שאוסר שם אוסר ג"כ בזה וב"י כתוב בהדיא והראב"ד כתב בל' פלוגתא : (ח) דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתייחד עם אשתו משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלין ביה דלא נהיגי אבילות ברגל : (ט) והרמב"ן התיר משום דשאני רגל מז' ימי המשתה משום שז' ימי המשתה אית בהו אפוסי שמחה לשושבינים ולכל בני חופה אבל רגל לית ביה כה"ג ועיין ב"י שכתב בשם הרמב"ן עוד ט"א :
סי' שפד (א) **אבל** אסור לקרות בתורה כו' אלא אסור כל שבעה דכתיב בהו משמחי לב : (ב) וכתב הרמב"ן כיון שאין האבל יוצא לבית הכנסת הלשון אינו מדוקדק דמשמע

דרישה

סי' שפג [א] **וכ"ש** שמותרת לאכול עמו בקערה כתב רבינו ירוחם בשם הרמב"ן על דברי הראב"ד דמותרת לאכול עמו בקערה אחת אפי' בחיבוק ונישוק וביוצא בהן ע"כ וראוי להחמיר שאין לו להתיר שום קורבה זולת ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מדלא התיר יותר בגמרא עכ"ל רבינו ירוחם . ומ"מ תימה אמאי כשאוסר קירוב בשר כל עיקר איך רוחצת פניו ידיו ורגליו וא"ל שיוצקת מים לרחוץ וכמו שפי' על הא דנדה שאינה רוחצת כי ביציקה קאמר דאל"כ פשיטא דאסור ליגע אפי' באצבע קטנה שאני התם דבכל ענין קאמר אינה רוחצת כו' אבל הכא שאומר רוחצת פניו א"א להוציא הלשון מפשוטה דגם רחיצה ממש נמי קאמר ואפשר לחלק בין רחיצת פניו נהי שהוא דבר של חיבה מ"מ עוסקת במלאכתה משא"כ בחיבוק ונישוק שהוא הרגל לדבר תשמיש וכן נראה שאסור להחמיר כר פ"ו : אבל בכפרים אין מולכין עד שיהא בבית מאי הטעם שלא יגנבו הנכרים מ"ו :
סי' שפד [א] **והמתורגמן** ישמיע לרבים מותר לאבל לשורות הלכה למעשה אפי' ליחידים הג"ה (ובתא"ו נתיב כ"ח אם רבים צריכים לו פי' כגון לדרוש או לומר איסור והיתר ואין שם אלא הוא כו' וראיתי לרבותי שהיו מגידים הלכה לתלמידים אחר ג' ימים

חידושי הגהות

שפד א לא מצאתי כן בערכין רק בנדרים (ח.) ובמנחות (צט:) :

הרמב"ן כיון שאין האבל יוצא לב"ה (ג) אצ"ל שאינו עומד וקורא ואין כאן משום דרכי שלום (ד) כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה כשמתפללין בבית האבל אם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל (ג) ולהוציא הרבים שהרי הוא חייב בכל המצות י"א אף ע"ג שבט"ב מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה באבל אסור כמו שהוא חמור מט' באב גם כן בשאר דברים ויש מתירין וכן דעת א"א הרא"ש שכתב וכן נהגו שהאבל קורא במסכת מ"ק בהלכות אבילות (ה) אע"ג דבאבל רבתי משמע שהוא אסור דתניא התם רב ת"ח שמת לו מת באין ויושבין ונושאין לפניו בהלכות אבלים ואם טעו משיבן בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רצה מדבר ע"י עצמו ואם לאו אחר מדבר על ידו פירוש כשמשיבן בשטעו אבל לשאול אינו שואל כלל וי"ל דבינו לבין עצמו מותר לשנות אבל כשאחרים נושאין ונותנין לפניו איכא פירסום טפי ואסור (ו) ומיירי כשאין רבים צריכין לו אבל אם צריכין לו (ז) אפי' בהלכות אחרות מותר לדרוש כל היום ע"כ:

שפה (א) [א] **אבל** אסור בשאלת שלום כיצד שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם ואם

ב"ח

לקרות בתורה ראשון כתקנת חכמים לא דמי לרבים צריכין לו להתלמד דהתם כיון דליכא אחר שיעמוד במקומו להתלמד איכא ביטול מצוה שהכל ככהן ליכא ביטול מצוה הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו וכ"ש במקום ת"ת דקורא במקומו אפי' אינו אבל כדאשכחן דרב קרא בכהני והרמב"ן השיב עליו דא"כ לטעמים אלו שהרי אין האבל יוצא מפתח ביתו אפי' לבית הכנסת וא"כ היאך יהא עומד וקורא דאין לומר דכדי לקיים מצות קריאה בתורה ראשון יצא מביתו לבהכ"נ דהא אין כאן מצוה אלא תקנה מפני דרכי שלום דלא ליתי לאינצויי ופשיטא דאינו יוצא מביתו לב"ה כדי לקרות בתורה ראשון אבל נראה פשוט לפע"ד דצריך לטעמים שכ' רי"ץ גיאת בשבת שהאבל יוצא לב"ה ואין שם כהן אלא הוא ועוד אפילו בחול כשהאבל מתפלל בביתו בעשרה ואיכא נמי ס"ת ואין שם כהן אלא הוא קאמר הרב דאין כהן אבל קורא בתורה וכן פסק המרדכי ופסק כך בש"ע ותימה דבסי' ת' בדין שבת כתב הרב בהגהות ש"ע דאין שם כהן אחר אלא הוא מותר לקרותו וכאן לא כתב כלום וראיתי בהגהות כתוב וז"ל וכתב הר"ס היכא דליכא כהן בב"ה אלא האבל או האונן יש לקרותו לס"ת אמנם יותר טוב היה שיצא מב"ה מקודם והר"י א"ז כתב להתיר וחייבים לקרותו עכ"ל. שוב ראיתי במהרי"ל הל' קריאת ס"ת שכתב וז"ל אבל קורין לתורה בחול אבל לא בשבת משמע דס"ל דבשבת הוה מילתא דפרהסיא משא"כ בחול כשמתפלל בעשרה בביתו דלא חשיב פרהסיא ולא נראה לי אלא כל בי עשרה צבור הוא וחשיב פרהסיא ואין לקרותו לכתחילה אלא יצא מקודם כמ"ש הר"ס מותר לאבל להורות הלכה למעשה אפי' ליחידים אבל אין לו להחזיר שנים מקרא ואחד תרגום אגודה וע"ל בסימן ת': **כתב** א"א הרא"ש בתשובה כשמתפללין בבית האבל וכו' כתב ברוקח אין אומרים בבית האבל והוא רחום ואין נופלין על פניהם אלא עד אחר גמר התפלה ואין קורין בבית האבל הלל בר"ח כי הנשמות אוננות לשם לכך אי אפשר לומר לא המתים יהללויה משום לועג לרש עכ"ל. ובשם הר"ס ראיתי כתוב וז"ל תוך י"ב חדש על אביו ועל אמו יכול להיות ש"צ כי מה שמחה יש בתפלה ואפי' לאחר ז' נראה דמותר משעה שנכנס לב"ה אלא שלא נהגו ובשבת ובי"ט כמו כן נהגו שלא להתפלל כל י"ח חדש אבל בחול ליכא לא איסור ולא מנהג עכ"ל וכתב מהרש"ל וז"ל ואדרבה נראה לי דמצוה קעביד דמלך מלכי המלכים חפץ בכלים שבורים דכתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה עכ"ל וכך נוהגים בכל המקומות שהאבילים מתפללין בצבור כל י"ב חדש מלבד שבת וי"ט ור"ח אם לא ש"ץ קבוע שנשכר לצבור שמתפלל אף בשבת וי"ט ור"ח ומנגן כמנהג ש"ץ שאינו אבל ואין למחות על ידם ובספר בנימן זאב סימן קס"א מביא נמי תשובת ר"י מקורבייל שכתב ע"ש זקן אחד שציוה לבניו שלאחר מותו אחר ז' ימי אבילות יתפללו עד ל' יום חול ושבת וכן צויתי את בני הראשונים כשנפטרה אמם וכן שמעתי שאמר בעל הרוקח עכ"ל מיהו אפשר דבי"ט בפרט ברגלים דמנגן בשמחה ומשמח גם אחרים אין אבל ראוי להיות ש"ץ דבזה כ"ע מודים אבל בימים נוראים אם הוא הגון יותר ולא נמצא טוב כמוהו הוא קודם אפי' הוא אבל על אביו ואמו ואפי' תו"ך ל' כיון שהוא אחר שבעה כנ"ל וכן נמצא כתוב בהגהות ולא כיש מקפידין: מצאתי הר"ח היה אבל בזמן בה"ב והתפללו סליחות אצלו וקראו בתורה והוא היה גולל ס"ת ואמר לנו שכן עשה מהר"ס שלא בעת הסליחות שהוליכו ס"ת אצלו וגללו וישב ע"ג האיצטבא עד אחר שעמד החזן ע"כ אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם כי אין אבלות לקטן כ"כ הגהות מיימוני והמרדכי ומשמע דבשאר אבלות כגון נעילת סנדל ועטיפת הראש וכיוצא מצוה לחנכם כמו שמחנכים אותם בי"כ וט"ב והכי משמע בדברי ר"י גיאת שהביא רבינו סי' ש"מ בדין קריעה לקטן דמחנכים אותם אלא דאין לבטלם מד"ת כיון דמדינא אין אבלות לקטן מיהו לא נהגו לנהוג אבלות כלל לקטן כדלקמן ס"ס שצ"ו:

שפה אבל אסור בשאלת שלום וכו' פרק אלו מגלחין (דף כ"א) כל הסוגיא ומבואר לשם בעובדא דר"ע דשואלין בכבוד רבים אפי' תוך ג' ימים גם מוכח להדיא דאמירת לך לשלום או שלום לכם זהו שאילת שלום דאסור לשאול:

ב"י

משום דת"ת עדיף טפי הא לא"ה באיסורו עומד ש"ת דכהן אבל ואין שם כהן אלא הוא אסור לקרות בתורה כל שבעה כיון דלאו מצוה היא דדחיא ליה אבילות אלא מפני דרכי שלום נתקנה וסגי ליה בישר' עומד וקורא וכ"ש במקום דת"ת דרב קרי בכהני כדאיתא במגילה [כב.] עכ"ל לרב ז"ל ולדעתינו שאין אבל יוצא כל שבעה לבית הכנסת אצ"ל שישראל עומד וקורא ואין בו משום דרכי שלום עכ"ל וכ"כ המרדכי במ"ק דאבל אסור לקרות בתורה אפי' הוא כהן ואין שם כהן אלא הוא (ב): כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה כשמתפללין בבית האבל וכו' בכלל כ"ז: י"א אף ע"פ שבט"ב מותר לקרות באיוב ובקינות וכו' אבל אסור כו' ז"ל הרמב"ן בת"ה איכא מ"ד מותר לקרות באיוב ובקינות וכו' דהא דתניא [תענית ל.] בט"ב כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב ואסור לקרות בתורה וכו' אבל קורא באיוב וקינות וכו' מדקתני רישא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב וקא פריש סיפא קורא איוב וקינות ש"מ אבל קורא בהן ואיכא מ"ד כיון דקתני לה בט"ב ולא קתני לה באבל ש"מ חמורי' הם ימי אבל בכך מט"ב כשם שהוא חמור לענין כפית המטה ועטיפת הראש ועשיית מלאכה וכך דעת רבינו בעל התוספות ז"ל עכ"ל וכ"כ סמ"ג בשם ר"י והתוספות רבי' יעקב היה אוסר בימי אבלו באיוב וקינות ודברים הרעים שבירמיה מדלא תני ליה בשמעתין כמו ט"ב ובזקנותו חזר והתיר ומ"ש וכ"ד א"א הרא"ש ז"ל שכתב וכן נהגו וכו' עד סוף הסימן בפרק אלו מגלחין והכי נקטינן: **כתב** סמ"ג בירושלמי תניא אבל שונה במקום שאינו רגיל עכ"ל ומשמע דאתיא כר"מ דשרי בכה"ג גבי ט"ב ולא קי"ל כוותיה אלא כר' יהודה דאסר בט"ב כדאיתא בסוף תענית [ל.] וה"ה לאבל וכ"כ שהוא דעת הפוסקים שלא כתבו הירושלמי הזה משום דמשמע להו דכר"מ אתיא ולא קי"ל כוותיה ומתוך זה יתבאר לך בטול דברי התוספות שכתבו דמדקאמר אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע דהא דוקא שרי ולא איוב וקינות וירמיהו: גרסינן תו בירושלמי אם היה להוט אחר התורה מותר ולא כתבוהו הפוסקים: **כתב** רבינו ירוחם אם רבים צריכים לו פי' כגון לדרוש או לומר איסור והיתר ואין שם אלא הוא או להגיד הלכה לתלמידים י"מ כי להגיד הלכה לתלמידים אסור כי לא מיקרי רבים צריכין אלא לדרוש ברבים או לומר איסור והיתר ואין שם אלא הוא וראיתי לרבותי שהיו מגידים ההלכה לתלמידים אחר ג' ימים (ד): כתבו הגה"ת בפ"ה אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם כי אין אבילות לקטן וכ"כ המרדכי במ"ק: (ב"ה) כתוב בא"ח מלמדי תינוקת י"ל שדינם כרבים צריכים לו ועוד דמלאכת האבוד הוא כשהתינוקות בטלים עד כאן לשונו:

שפה אבל אסור בשאלת שלום בפרק אלו מגלחין [טו.] ומייתי לה מדא"ל רחמנא ליחזקאל האנק דום ות"ש כיצד ג' ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם וכו' עד ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש מסקנא דגמרא שם [כא:] כתבו הגה"ת בפ"י בשם ראבי"ה שאם מת לו

וכתב

דרכי משה

(ב) וכ"ש אבל שאינו כהן דאסור לקרות כל ז' עכ"ל: (ג) ובספר א"ח הלכות ר"ה כתבתי אם אבל יכול להתפלל בימים נוראים כתב הכלבו בשמתפללין בבית האבל א"א והוא רחום ולא תחינה ושיר מזמור ולא ואני זאת בריתי אבל מתחיל ובא לציון ואתה קדוש וכו' ובר"ח אומרים הלל ובא"ה סימן קל"א דנופלין בבית האבל בתחינה ולא כדברי הכלבו וכתב עוד הכלבו במקום שאין האבל הולך לב"ה בשבת בתפלת ערבית א"א ברכת אחד מעין ז' ולא במה מדליקין ואין מתפללין בבית על המת אם אינו יוצא במטה ויש מקומות שנוהגין להתפלל אם הוא בן שנה אין אין מתפללים בבית שאין בו אבלים אלא ראשונה הסמוכה לקבורה להניח דעתו של מת ואפי' היה שם נשים אבלות ובי"כ הולך האבל לב"ה בעי"כ למנחה וכן כל יום כפורים וד"ה ואין מונעין שום דבר מן התפלה עכ"ל אמנם בא"ז כתב דמצוה להתפלל שחרית וערבית בעשרה כל זמן ז' במקום שמת שם ואפי' אין שם אבל וזו נחת רוח לנשמה ובב"י עוד דאבל מצטרף לעשרה אפי' ביום ראשון ודלא כמהרי"ל שכתב הלכות ר"ה שאינו מצטרף ביום ראשון: (ד) וע"ל סימן שד"מ אם מותרים לפסוק דין בבית אבל ובא"ז כ' דאבל עצמו יכול להורות איסור והיתר ליחיד השואל וצריך לו:

ומה

דרישה

ימים עכ"ל עכ"ס) . וכתב הרמב"ס היכא דליכא כהן בב"ה אלא האבל או האונן יש לקרותו לס"ת אמנם יותר טוב שיצא מב"ה קודם והר"י א"ז כתב להיתר ומחויב לקרותו הג"ה מ"ו . ורבינו ירוחם כתיב כ"מ חלק ב' כתב ז"ל כהן אבל אומר שאינו קורא ראשון אלא מפני דרכי שלום הינו עולה לקרות בתורה בחול ועולה ישראל ובשבת מותר לעלות לקרא כל אדם אפילו שהוא אבל עכ"ל: אין לו למזור הפרשה ב' מקרא ואחד תרגום אגודה ע"ל סימן ת' שהסכריע שבחול אסור ובשבת מותר מ"ו: הר"ח היה אבל בזמן בה"ב והתפללו סליחות אצלו וקראו בתורה והוא היה גולל ס"ת ואמר לנו שכן עשה מהר"ס שלא ביטל הסליחות והוליכו ס"ת אצלו וגללו וישב על גבי אצטבא עד אחר שעמד החזן וכן מצאתי: תוך י"ב חודש על אביו ועל אמו יכול להיות ש"צ כי מה שמחה יש בתפלה ואדרבה מצוה קא עבדי דהש"י חפץ בכלים שבורים דכתיב לב נשבר אלקים וגומר ואפי' לאחר ז' נראה דמותר משעה שנכנס לב"ה אלא שלא נהגו ובשבתות ובי"ט כמו כן נהגו שלא להתפלל כל י"ב חודש אבל בחול לא איסור ולא מנהג מהר"ס מ"ו:

סי' **שפה** [א] **אבל** אסור בשאלת שלום כו' (והא דגרסינן בגמרא מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא ועשו כל ישראל הספד כו' עד לכו לבתיכם לשלום מפרש בגמרא

דלכבוד

פרישה

שפשוט שאינו יוצא לב"ה אבל בתורת שבית כתב הרמב"ן בזה הלשון ולדעתינו שאין האבל יוצא כל ז' לב"ה אצ"ל שישראל כו' והוא יותר נכון: (ג) אצ"ל שאינו עומד וקורא ואין כאן כו' ומ"מ איכא כ"מ מדבריו בשבת שהלך לב"ה (ונראה דה"ה ה"ל לומר דיש כ"מ כגון שמביאין בחול ס"ת אצל האבל ומתפללין שם ב"י) דאפ"ה אם הוא כהן ואין כהן אחר לשם שאינו הולך לקרות וכן במרדכי (ע"ל סימן ת') אלא שר"ת היה הולך מעצמו לשלישי בלא קריאת השון שאם לא היה הולך הוי מילתא דפרהסיא ובמהרי"ל כתב שלא אסר לקרות אלא בשבת דהוא מילתא דפרהסיא אבל בחול וכגון שמתפללים בבית האבל שרי לקרות וצריך לחלק מאמר שהוא מובת היום אינו דומה לשונה בתורה מ"ו (והא דבשבת אסור משום דשם רבים וצריך שלא להראות שהוא אבל גם שלא להראות שהוא אינו אבל אלא שב ואל תעשה עדיף עכ"ה) ומ"ש הרמב"ן כיון שאין שהאבל יוצא לב"ה אצ"ל שאינו עומד וקורא כו' מדבריו שמביא ב"י כאן משמע שס"ל להרמב"ן שהאבל אפי' בשבת אינו יוצא לב"ה אע"ג דלקמן סימן שצ"ג מביא ב"י דברי הרמב"ן שכתב דבשבת יוצא לב"ה לא כתב שיהא דעתו כן אלא שכתב על דברי רב האי שמחלק בין שבת לחול ז"ל אבל תשובת רבינו האי שכתבנו למעלה אפשר שהוא עולה כו' וכן נהגו כדעת הואת לצאת שם בשבת כו' ע"ש ונראה דהרמב"ן אשמועינן בהאי אצ"ל כו' דלדברי הרי"ץ גיאת דס"ל דהאבל יוצא לב"ה קשה למה אמר הגמרא סתם ואם רבים צריכין לו מותר היה לה לחלק ולפרש דלענין לעלות לקרות בתורה אף ע"פ שהוא צורך רבים אסור לעלות ולקרות ולכן כתב הרמב"ן ולדעתינו שאין האבל יוצא כו' כלומר שהגמרא אינה צריכה לפרש זה דאינו הולך לב"ה כל ז' ואף שאפשר שמביאין ס"ת אצלו ומתפללין שם בי' מ"מ מילתא דלא שכיחא הוא: (ד) כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובת כשמתפללין בבית האבל כו' אין אומרין בבית האבל והוא רחום ואין נופלין על פניהם אלא אחר גמר כל התפלה (ועיין בא"ח סימן קל"א מודים אלו ובד"מ בשם הכלבו עכ"ה) ואין קורין שם בבית האבל הלל בר"ח כי הנשמות אוננות לשם לכך אין אומרים (אותו וגם שכתיב) לא המתים יהללויה משום לועג לרש רוקח: (ה) אע"ג דבאבל רבתי משמע שהוא אסור דתניא התם רב ת"ח כו' כנ"ל וכן במשי"ו ובאבל רבתי ראיתי וז"ל חכם או תלמיד חכם שמת כו': (ו) ומיירי כשאין רבים צריכין לו כו' ה"ל דילמא מיירי אפילו אם רבים צריכין לו והא דאסור משום דמיירי ע"י עצמו ורבים צריכין לו דמותר היינו דוקא ע"י אחר כמ"ש ברים סימן זה די"ל מדקאמר ואם רצה מדבר ע"י עצמו כו' אבל לשאול אינו שואל כלל משמע להדיא שמיירי אפילו על ידי אחר ולכן ע"כ צ"ל שמיירי כשאין רבים צריכין לו: (ז) אפי' בהלכות אחרות מותר לדרוש כו' מכאן משמע שס"ד לדרוש הוא מותר אם רבים צריכין לו אלא אפילו להגיד הלכה וכדומה לזה אבל מ"מ אין מכאן ראיה אם לא ע"י אחר וכן כתב המרדכי להדיא דף ת"ג רע"ג. דכ"ש דע"י עצמו אסור ע"ש וכן מוכח שם בריו"ף דף סק"ד ע"מ דמייתי שם דריב"ח דרש כל היום כולו ופירש דלשם לאחר והאחר למתורגמן וכן מוכח שם בגמרא ג"כ מדקאמר אלא היכי ליעבד כו' משמע דאסור על ידי עצמו וגם בר"ן כתב שם הטעם שלא יעמוד תורגמן כבשאר ימות השנה משמע דבזמן הזה דדורש ע"י עצמו פשיטא דאסור:

סי' **שפה** (א) **אבל** אסור בשאלת שלום מוא"ל רחמנא ליחזקאל האנק דום כן הוא ל' הגמרא פרק אלו מגלחין דף ט"ו ע"א וכתבו שם התוס' ע"ז ז"ל דהאנק דום משמע שתיקה משאלת שלום ומת"ת נמי משמע בסמוך מהאנק דום והא דהיה יחזקאל נוהג אבילות בהאנק דום ובכל שאר דברים לא היה עושה שהיה צריך להראות בקצת דברים

שהוא

ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו צריך להודיעם שהוא אבל ולא ישיבם מג' עד שבעה אינו שואל ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם. מז' עד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום ואין אחרים שואלין בשלומו וכ"ש שמשיב למי ששאל בשלומו לאחר שלשים הרי הוא כשאר כל האדם בד"א בשאר קרובים אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה ואין אחרים שואלין בשלומו עד אחר י"ב חדש תניא המוצא חבירו אבל תוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו ולאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אבל מדבר עמו מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת אבל אומר לו תתנחם מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אמר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש (ב) וכתב הרמב"ן אבל לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומין עד שיעברו [א] שלש רגלים כיון שכל כך מתאבל עליה שאינו רשאי לישא אחרת ועל אביו ואמו מדבר עמו תנחומים כל י"ב חדש לאחר י"ב חדש מדבר עמו מן הצד ירושלמי [ב] מקום שנהגו להיות שואלין בשלום אבילים בשבת שואלין ר' אושעיא רבה אזל לחד אתר [ב] (ג) וחמא תמן אבליא בשבתא ושאל בהון ואמר איני יודע מנהג מקומכם (ד) אבל שלום עליכם כמנהג מקומי:

שפו אבל חייב בעטיפת הראש (א) פירוש שיכסה ראשו ולא יהא ראשו מגולה ואמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה (ב) ואמר רב נחמן על גובי דיקנא וכתב רב האי דיקנא הוא שער שעל הלסתות ועטיפה זו למעלה מן החוטם (ג) [א] וישמעאלים נראין עדיין שמחזירין קצת המצנפת על פניהם ועל ראש החוטם שלהן ורב מתתיה ששאלת עטיפת הראש בטלית או בסודר מתעטף בטלית או בסודר ושפיר דמי (ד) כתב הרמב"ן ה"מ שצריך עטיפה בכל היום אבל כשבאים אחרים ומנהמין מגלה ראשו מאותו עטיפה לכבו' כדתניא באבל רבתי נסתם הגולל מכסה ראשו בא לעמוד בשורה מגלה ראשו פירוש לכבוד העם יצאו חוץ לשורה מכסה ראשו ונכנס לביתו באו אחרים לנחמו ה"ז מגלה ראשו ופוטרן:

שפז אבל חייב בכפיית המטה פי' מטות עץ הסרוגה בחבלים שיהפוך ראשו למטה ורגליה למעלה ותניא אפילו נתנו ע"ג ספסלים או ע"ג אבנים שהיא גבוהה הרבה מן הארץ ונתן עליה ג' או ד' מצעות יצא רק שיהיו רגליה זקופות למעלה ואין טעם הכפייה כדי שיצטער שנאמר אם ישן ע"ג הארץ או ע"ג המטה או על חבלי המטה בלא מצע והיא זקופה שיצא אלא טעמא (א) כדתני בר קפרא דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתיה יהפכו הכל מטתן עליה הלכך אם מצטער עצמו וישן ע"ג קרקע

בית יוסף

מת קודם ר"ה יום אחד אין שואלין בשלומו עד כ' ימים אחר י"כ (א) ואהא דקתני ג' ימים הראשונים אסור בשאלת שלום רמי בגמרא והתניא מעשה ומתו בניו של ר"ע ונכנסו כל ישראל ומספידים הספד גדול בשעת פטירתן עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו וכו' וכ"ש שהכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום ומשני כבוד רבים שאני וכתבו הגה"מ פ"ה (ב): הניא המוצא את חבירו בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין וכו' עד ובכובד ראש גז"ש: ומ"ש בשם הרמב"ן אבל לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומין עד ג' רגלים וכו' ומ"ש ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש וכו' בפא"מ שם: ירושלמי מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבילים בשבת שואלים ר' אושעיא רבה אזל לחד אתר וכו' בפרק היה קורא וכתבו הרא"ש בפרק אלו מגלחין והרמב"ם כתב בפ"י שאבל נותן שלום לכל אדם שהוא מכלל דברים שבפרהסיא:

שפו אבל חייב בעטיפת הראש בר"פ אלו מגלחין [טו.] ומייתי לה מדא"ל רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע מיחייבי: ומ"ש ואמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים וכו' ואמר רב נחמן על גובי דיקנא בפרק הנזכר [כד.]: ומ"ש שיכסה ראשו כ"כ הרמב"ן בת"ה וסיים דבריו דמאן דאזיל בלא עטיפה בשבת קרית פריעת הראש והתם אמרינן ומכסה ראשו כאבל שנאמר אבל וחפוי ראש ומדכתיב על שפם למדו שצריך להתעטף ראש וזקן עד גובי דיקנא הוא שער שעל שלסתות ועטיפה למעלה מן החוטם וישמעאלים נראים עדיין שמחזירין קצה המצנפת על פיהם ועל ראש החוטם שלהם. ובירושלמי לא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו ולכסינהו מלרע דלא ליהוי אמרין פומיה הוא חשיש עכ"ל ונראה מהירושלמי הזה שאותם שנוהגים לעטוף סודר תחת זקנם אע"פ שמעלים קצתו על שפתם טועים הם דלא מוכחא מלתא דאבל הוא אלא אמרינן פומיה הוא דחייש ליה ובאמת בדידי הוה עובדא פעם ראשונה שראיתי מי שהיה עוטה כענין זה הייתי סבור דהוא חייש בפומיה עד שאחר כך נודע לי שהיה אבל: **ומ"ש** רבינו בשם רב מתתיה כתבו הרמב"ן ז"ל בת"ה וכתבו הגהות מ"י פ"ה בשם ס"מ על עטיפת אבל באלה המלכיות לא נהגו מפני שמביא לידי שחוק גדול מן הנכרים ועבדים ושפחות שבינינו ע"כ ואנו לא ראינו ולא שמענו מי שפטר מעטיפה מפני טענה זו כתב הרמב"ן י"מ שצריך עטיפה כל היום אבל כשבאים אחרים ומנחמים מגלה ראשו וכו' בת"ה ויש ט"ס בדברי רבינו ויש לכתוב ולהגיה ה"מ במקום י"ת:

שפז אבל חייב בכפיית המטה בפרק אלו מגלחין [טו:]: ומ"ש ותניא אפילו נתנה ע"ג ספסלים וכו' באבל רבתי [פי"א] וכתבה הרמב"ן בת"ה: ומ"ש ואין טעם הכפייה כדי שיצטער וכו' אלא טעמא כדתני
בר

ב"ח

וכתב הרמב"ן אבל לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומין עד שיעברו שני רגלים וכו' כצ"ל שהרי הרמב"ן פוסק כרבי יהודה דראשון ושני אסור שלישי מותר וע"ל בסימן שצ"ב ומ"ש בספרי רבינו כאן בדברי הרמב"ן שלש רגלים הוא ט"ס וכן נמצא במדוייקים ב' רגלים:

שפו אבל חייב בעטיפת הרא"ש וכו' ר"פ אלו מגלחין וז"ל התוס' בדף כ"א בד"ה אלו דברים ומה שאין נוהגין עתה לעשות עטיפת הראש וכפיית המטה סמכינן אהא דאיתא בירושלמי אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש הוא פי' מכשף וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה לפי שמטות שלנו כך יכולים לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה ואין ניכרת הכפייה דיש להן ד' קונדסים מלמעלה כעין רגלים ועוד יש ליתן טעם בעטיפת הראש שלא היה ענין עטיפת ישמעאלים מביאה כי אם לידי שחוק עכ"ל וכ"כ הגהת מיי' בשם ס"מ ומביאו ב"י וכתב הרוקח אבל חייב בטלית ובכל המצות ומנהג שאין מתעטפין בשבת עכ"ל וכתב מהרש"ל ואיני יודע טעם למנהג זה דהא אדרבה אבל חייב בעטיפה ומדברי ה"ר מתתיה משמע דעטיפה בטלית הוי עטיפה עכ"ל ולפעד"נ דרב מתתיה לא איירי אלא בעטיפה של אבילות שהיא כעטיפה של שמעאלים ע"ג דיקנא דבאותה עטיפה יקאמר דמתעטף בטלית או בסודר ושפיר דמי אבל הך עטיפה שלנו שנוהגים להתעטף בטלית של מצוה כל השנה שלא כעטיפת ישמעאלים והיא אינה אלא לכבוד ולתפארת בעטרה שעליה כמנהג בני אשכנז בהא קאמר דאיכא ב' מנהגי' יש שאין נוהגין בעטיפה זו אלא לובשין לבוש של ד' כנפות עם ציצית בין בחול בין בשבת בלא עטיפת טלית וזה הוא בדרך אבילות ויש שמתעטפים בשבת בטלית זו כמנהגם בכל השנה משום דהויא מילתא דפרהסיא אם לא יתעטף בטלית של מצוה בשבת ולא קשה ולא מידי ועכשיו הכל נוהגים להתעטף בטלית של מצוה כל ז' ימי אבילות כדרכן גם שאינן אבלים: כתב עוד הרוקח אבל חייב בעטיפה כמו עתה שמושכין הכובע לפני העינים כל ז' ובשבת בצינעא ולא בפרהסיא עכ"ל ולפ"ז למה שנהגו לעשות שורה לאבילים קודם ברכו והכובע משוך לפני העינים מיד כשמתחיל הש"ץ ברכו חייב להגביה הכובע כדרך כל אדם דלא ליהוי מילתא דפרהסיא והא דכתב מהרי"ו בסימן ה' וז"ל מה שנהגו האבילים בשבת תוך שבעה בעטיפת הראש שפיר קעבדי ואין זה כרא' כפרהסיא כיון דכן נהגו האבילים כל ל' דדוקא בימיהם שלא נהגו בעטיפת הראש אלא תוך ז' א"כ כשיתעטף כך בשבת הוי פרהסיא דנוהג מלות ז' בשבת עכ"ל אותה עטיפה היא לבוש שקורין קאפ"א לפי מה ששמעתי שנוהגים להתעטף בה כל שלשים אבל לשום הכובע לפני העינים שנוהגים במלכותינו כל שבעה בלחוד דזה נקרא עטיפה לדידן הוי פרהסיא בשבת אם לא יגביה הכובע כדרך כל אדם:

שפז אבל חייב בכפיית המטה וכו' בפרק אלו מגלחין (דף ט"ו): ואין טעם הכפייה וכו' אלא טעמא כדתני בר קפרא וכו' שם:
ומ"ש

דרכי משה

שפה (א) ומה שנוהגין האידנא לשאול בשלום האבילים לאחר ז' נראה דס"ל השאלת שלום שאנו נוהגין בו אינה שאילת שלום המוזכר בגמרא וכמו שהארכתי בזו בסייעתא דשמיא בא"ח סימן פ"ט מיהו ממעשה דר"ע שכתבתי בסמוך דלא התירו אלא משום כבוד דרבים לא משמע כן: (ב) וכ"כ נ"י דף שפ"ד ע"א. כתב הכלבו אם אסור בשאילת שלום כ"ש שאסור להרבות בדברים וכ"כ הרמב"ם פ"ה כתב בתשובת מהרי"ל סימן ל"א דאסור למזוג לאבל כל י"ב חדש על אביו ואמו ואף בשבת במקום דנוהגין דאין שואלין בשלום בשבת:
וכ"כ

פרישה

שפה אבל ולא היה נוהג דיני אבל אלא למשל עכ"ל התוספות. ואין להקשות א"כ איך למדו מפסוק דקרא דיחזקאל בקצת דברים דמלוהו עליו ש"מ דבאבילות אחרים ג"כ הוא נוהג ובקצת דברים איפכא י"ל ודאי בהאנך דום א"א לומר דבשאר אבילים מותר ואותו צוהו לדום כדי שלא יהא נוהג אבילות דאיפכא מסתברא דמי שאינו אבל הוא ברשות עצמו לדום או לדבר וכן איפכא כגון בנעילת הסנדל שדרשו מדא"ל הש"י ליחזקאל ונעלך תשים ברגליך ש"מ דבאחרים אסור א"א לומר דילמא נעילת הסנדל סימן אבילות הוא דהא כ"ע נמי מנעלים ברגליהם וכן כולם (ב) וכתב הרמב"ן אבל כו' עד שיעברו ב' רגלים נוסחא זו נראה שהיא עיקר כי כן היא דעת הרמב"ן כמ"ש לקמן בסימן שצ"ב בשמו ולספרים דגרסי ג' רגלים כו' צריכין לגרוס וכתב הרמב"ם אבל כו' שס"ל הכי כמ"ש בשמו בסימן שצ"ב: (ג) וחמא תמן פי' וראה שם:
(ד) אבל שלום עליכם כמנהג מקומי ע"ל בא"ח סימן רפ"ז ס"ו:
סי' שפו (א) **פירוש** שיכסה ראשו ולא יהא מגולה מדא"ל רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע מחייבי: (ב) ואמר רב נחמן על גבי דיקנא ר"ל עטיפת ישמעאלים היא ע"ג דיקנא רש"י ופירש ג"כ גבי דיקנא גומות שבלחי למטה מפיו ס"ו:
(ג) וישמעאלים נראין עדיין שמחזירין קצת המצנפת על פניהן וכן ב"י מביא ת"ה שכתב נראין עדיין כו' ופירוש שעוד היום אנו רואין שמחזירין כו' ובדפוס ב"י גורס וישמעאלים נראין שמחזירין כו' ועיין בדרישה: (ד) כתב הרמב"ן ה"מ שצריך כו' כן הגיה ב"י:
סי' שפז (א) **כדתני** בר קפרא דמות דיוקני כו' ובירושלמי דברכות פרק מי שמתו אמר טעמא שיהא ניעור בלילה ונזכר שהוא אבל פ"ט ס"ו ופירוש של דמות
דיוקני

דרישה

לכבוד רבים שרי. כתב הכלבו אם שאלת שלום אסור כ"ש שאסור להרבות בדברים וכ"כ הרמב"ם פ"ה עכ"ה: [ב] מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבילים בשבת שואלים וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת שהוא מכלל הדברים שבפרהסיא ואסור לשלוח מנות לאבל על אב ואם כל י"ב חודש ובמקום שנהגו לשאול בשלומו בשבת גם זה שרי:
סי' שפו [א] **וישמעאלים** נראין עדיין שמחזירין קצת המצנפת על פניהם ועל ראש החוטם כו' כן הוא בכל ספרי י"ד אבל הב"י הביא דברי הרמב"ן שכתב וז"ל שמחזירין קצה המצנפת על פיהם כו' משמע מזה דצריך להגיה בדברי רבינו פיהם במקום פניהן אלא שקשה דא"כ מהו שסיים בשם הירושלמי וז"ל לא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו ושיכסנה מלרע דלא ליהוי אמרין פומיה הוא חייש ומסיק ב"י ע"ז וז"ל דנראה מהירושלמי הזה שאותן שנוהגין לעטוף סודר תחת זקנם אע"פ שמעלים קצתו על שפתם טועין הם דלא מוכחא מילתא דאבל הוא אלא אמרינן פומיה הוא דחייש עכ"ל (גם נלמד מדכתיב אבל וחפוי ראש דצריך לכסות ראשו דיקא עכ"ה) וא"כ כיון דצריך לכסות מלרע דהיינו מלמעלה למטה אם צריך לכסות נמי שפה א"כ כבר כיסה כל החוטם ואם כן מאי ראש החוטם שכתב הרמב"ן: ומה שאין אנו נוהגין בעטיפה כתבו התוס' דסמכינן אהא דאנו דרים בין האומות ויש בינינו עבדים ושפחות ולא היה מביא כ"א לידי שחוק ותימה שמשום פיסק לא חילק בעטיפה דהאידנא דאינה נוהגת ואדרבה בתשובת מהר"ק סימן ס' מצאתי דנוהג אפי' בשבת וכ"ל דהאידנא עטיפה היינו שמכסה הכובע עד בין העינים ואפשר משום דעטיפת ישמעאלים לא ידיע ואמרי' בגמרא כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים דלא הוי עטיפה דף כ"ד וק"ל ס"ו. אבל חייב בעטיפה
כמו

חדושי הגהות

שפה א עד שיעבור ב' רגלים כצ"ל כי כן הוא דעת הרמב"ן לקמן סימן שצ"ב ולספרים דגרסי שלש רגלים צריכין לגרוס וכתב הרמב"ם אבל לא נשא וכו' דס"ל הכי לקמן סי' שצ"ב (פרישה): ב פי' שראה שם אבילים:

בגמ'

קרקע או על חבלי המטה והיא זקופה לא יצא אבל אם הפכה וישן ע"ג קרקע יצא אע"פ שאינו ישן עליה והרמב"ם כתב שלא יצא עד שישן ע"ג מטה כפויה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וה"מ בשעת שינה או בשעת אכילה אז יושב על המטה כפויה (ב) [א] אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה כפויה אלא ע"ג קרקע (א) וכן המנחמין יושבין עמו ע"ג קרקע (ג) דא"ר יהודה אמר רב ה מנין לאבל שאינו רשאי לישב ע"ג המטה אלא על גבי הארץ דכתיב וישבו אתו לארץ ואמר רב יהודה אמר שמואל מנין למנחמין שאין רשאים לישב ע"ג מטה דכתיב וישבו אתו לארץ ולא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בבית ופי' הראב"ד כגון מטות אשתו ובניו שמתאבלין עמו אבל אם יש לו אכסנאין אינן כופין אע"פ שהמטות שלו כיון שאינו ישן עליהם אלא מיוחדין לאכסנאין והרמב"ן כתב אם יש הרבה מטות מיוחדין לאכסנאין צריך לכפות כולן ואם באין אכסנאין זוקף להם הצורך להם יוצאין חוזר וכופן וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברת הראב"ד היו לו י' מטות בי' מקומות וישן על כולן פעמים כאן ופעמים כאן כופה כולן אע"פ שעיקר שכיבתו בבית שהמת בו דתניא היו לו ה' בתים בזמן שמשתמש בכולן כופה כולן ואם לאו אינה כופה אלא בבית שמשתמש בו בלבד חמשה אחין ומת אחד מהן וכולן שוכבין בבתיהם כולן כופין אע"פ שאין אחד מהם ישן בבית שהמת שם שאין מיתת המת גורמת הכפייה אלא חובת האבל היא ותניא ד' אחין שהיו אוכלין אצל אביהם ומת אביהם בזמן שכל אחד ואחד הולך וישן בבית כופה בביתו ואם לאו כופה בבית שמשתמש בו בלבד (ד) הדר עם חבירו באכסניא אם לבו גס בו כופה ואם לאו אינו כופה הדר בפונדק אינו כופה (ה) שמא יאמרו חרש הוא פי' פונדק רבים נכנסין בו ואם יראוהו כופה יאמרו עליו שהוא מכשף וכתב א"א הרא"ש ז"ל ועל זה אנו סומכין באשכנז וצרפת שאינן נוהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הנכרים וכל היום נכרים נכנסים ויוצאים בבתים וי"א הטעם לפי שמטות שלהן לא היו ראשיהם בולטין כעין שלנו והיה ניכרם בהן הכפייה אבל מטות שלנו שראשיהם בולטין אינו ניכר בהם הכפייה לא שייך בהם כפייה מטה המיוחדת לכלים אינה צריכה כפייה דרגש והיא מטה שאינה סרוגה בחבלים אלא של עור שקושרין אותו ברצועות בארוכות המטה אינה צריכה כפייה אלא מתיר הרצועות שהעור קשור בהם והוא נופל לארץ מטה שנקליטיה יוצאים פי' שעצים זקופין לצד ראשה שאי אפשר לכפותה (ו) זוקפה על צידו ודיו וכשמברין את האבל מי שלבו גס בו מברהו על מטות כפויות ושאין לבו גס בו מברהו על מטות זקופות ולמעלה בדין ההבראה פירשתיו : אבל

ומ"ש שהרמב"ם כתב שלא יצא עד שישן ע"ג מטה כפויה בסוף פ"ד דאבל כתב כך והשיג עליו הראב"ד ואמר לא ראיתי שורש לזה עכ"ל ונראה ברור שהרמב"ם כ"כ ע"פ הירושלמי דה"א התם ר"פ מי שמתו מניין לכפיית המטה רבי קרוספא בשם רבי יוחנן וישבו אתו לארץ על הארץ אין כתיב כאן אלא וישבו אתו לארץ דבר שהוא סמוך לארץ מכאן שהיו ישנין על גבי מטות כפויות בר קפרא אמר איקונין אחת טובה היה לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה אף אתה כפה מטתך רבי יונה ורבי יוסי תרוויהו בשם רשב"ל חד אמר מפני מה הוא ישן במטה כפויה שיהא נוער בלילה יזכר שהוא אבל וחרנא אמר מתוך שהוא ישן על מטה כפוייה הוא נוער בלילה ונזכר שהוא אבל וכיון דבירושלמי מפורש שיהא שוכב על מטה כפויה אע"פ דבתלמודא דידן אינו מפורש ילמד סתום מן המפורש והכי נקטינן אלא דעכשיו לא נהגו כלל בכפיית המטה כמ"ש רבינו בסמוך והוא מדברי התוס' שהבאתי בסימן הקודם וכל המפרשים נמשכין אחריהן והכי נהוג ואין לשנות : אבל

בר קפרא דמות דיוקני נתתי בכם וכו' בפ' אלו מגלחין אהא דת"ר [שם כא.] היה א ישן ע"ג המטה ע"ג כסא ע"ג אודני פי' כיסוי הבור גדול מכולן ע"ג קרקע לא יצא י"ח א"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה כתב הרא"ש אבל אם כפה מטותיו וישן על גבי קרקע יצא י"ח שאין החובה לישן על המטה כפויה אלא כפיית המטה היא החובה כדאמרי' לעיל תני בר קפרא דמות דיוקני נתתי בכם וכולי ואם הפך מטתו וישן ע"ג קרקע כ"ש דמילתא יתירתא הוא דעבד והא דקתני ברישא היה ישן ע"ג המטה פי' שלא הציע על המטה כר וכסת ולא מפץ ומחצלת אלא ישן ע"ג החבלים ויתכוין לצער עצמו דומיא דאחריני והיה סבור שזה היה עומד במקום הכפייה וקמ"ל דלא יצא י"ח ולא יצא ידי מצות כפייה עכ"ל וכן דעת הרמב"ן ז"ל בת"ה והביא ראיה מהירוש' :

ב"ה וכ"נ שהוא דעת הריב"ש ב בתשובה :

ומ"ש בשם הרמב"ם ז"ל שלא יצא עד שישן על גבי מטה כפויה בפ"ד האבל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין ולאכול משלו וחייב לישב על מטה כפויה ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו ולישב ע"ג מפץ או קרקע ומניח תפילין וטעמו משום דמשמע ליה דברייתא בשכפה מטתו ובא לישן על גבי קרקע הוא וא"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה ג כיון שאינו שוכב עליה ומ"מ איני יודע מנין לו לחלק לענין כפיית המטה בין יום א' לשאר ימים והראב"ד כתב על מ"ש וחייב לישב על מטה כפויה לא ראיתי שורש לזה ולענין הלכה כיון שהראב"ד והרמב"ן ד והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכ"ש שהם מקילין והלכה כדברי המיקל באבל ומ"ש וה"מ בשעת שינה או בשעת אכילה אז יושב על המטה כפויה אבל כל היום אינו יושב אפי' על מטה כפויה אלא ע"ג קרקע וכן המנחמים יושבים עמו ע"ג קרקע דא"ר יהודה אמר רב מנין לאבל שאינו רשאי לישב ע"ג המטה וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה :

ומ"ש ולא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בבית ברייתא פ' אלו מגלחין [כז.] : ומ"ש ופי' הראב"ד כגון מטות אשתו ובניו וכו' והרמב"ן כתב אם יש הרבה מטות מיוחדים לאכסנאים צריך לכפות כולם וכו' בת"ה : ומ"ש וא"א ז"ל הסכים לסברת הראב"ד ז"ל בפרק אלו מגלחין : היו לו י' מטות בי' מקומות וכו' עד אם לבו גס בו כופה ואם לאו אינו כופה הכל לשון הרא"ש בפרק אלו מגלחין והברייתות הללו הם באבל רבתי [פי"א] ומ"ש הדר בפונדק אינה כופה וכו' ירושלמי כתבו הרא"ש בפרק אלו מגלחין : ומ"ש בשם הרא"ש ועל זה אנו סומכים באשכנז וצרפת שאין נוהגים בכפיית המטה וכו' עד לא שייך בהם כפייה בפרק אלו מגלחין (ג) וגם סמ"ג כתב דמטעם זה לא נהגו באלו המלכיות בכפיית המטה : ב"ה כתב הריב"ש סימן ס"ט המטה שלהם שהיתה עשויה מד' קרשים או מד' בריחים ומסריגים אותם בחבלים ועליהם מציעים הכרים והכסתות ובד' קרנותיה היו ד' רגלים ועולים למעלה מעט משפת המטה והכפייה היא שהופך המטה למטה על פניה והרגלים למעלה ועל צד האחר מן החבלים מציעים הכרים והכסתות ולפעמים עושים ב' נקליטים יוצאים אחד בראשה ואחד לצד מרגלותיה כדי לפרוס עליהם סדין או כילה ומטה כזו א"א לכפותה ולזה אמר מטה שנקליטיה יוצאים זוקפה על צדה ודיו כלומר זוקפה ודיו והמטה שהיו מהגים בארצינו לא היו עשויות כמטה שלהם וא"א לכפותה עכ"ל : וכתב רבינו ירוחם ראיתי בכל המקומות שמהפכים את הכר או הכסת רמז לזה (ג) ואע"פ שלא דברו חכמים אלא במטה של עץ ושל חבלים : ב"ה וכתב הריב"ש שכך היו נוהגים בארצו להפוך הכרים והכסתות : וגם התוספות כתבו בסוף מ"ק (שם) גבי כפיית המטה ז"ל דמכאן סמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל אע"פ שאין ראיה גמורה דשאני מטה הואיל וצריך כפייה ולא מצינו כפייה בכסא וספסל עכ"ל : ומ"ש מטה המיוחדת לכלים אינה צריכה כפייה : **דרגש** והיא מטה שאינה סרוגה בחבלים וכו' עד סוף הסימן הכל מבואר בפרק אלו מגלחין (שם) :

אבל

דרכי משה

שפז (א) וכ"כ המרדכי דף שנ"ג ע"ב דאבל יש לו לישב כל ז' ע"ג קרקע : (ב) וכ"ה במרדכי : (ג) וכ"ה בריב"ש סימן ס"ט :

כתוב

פרישה

כמו עתה שמושכין הכובע כנגד הפנים כל שבעה ובשבת בצינעא ולא בפרהסיא רוקח מ"ו :

סי' שפז [א] אבל כל היום אינו יושב אפי' על מטה כפויה כו' אבל כל ז' אין לו לישן אלא ע"ג קרקע שממות הר"ם . והאבל א"צ לישב ע"ג קרקע אלא כשהמנחמין אצלו ואז גם המנחמין צריכין לישב ע"ג קרקע אך אם א"ל האבל שבו ע"ג ספסלים אז רשאין דכי מחיל האבל ליקריה מהי מחיל (ולכך שאידנא אין המנחמין יושבין לעולם ע"ג קרקע דמסתמא מחיל להו האבל כדלעיל סימן שע"ד לענין קרובי האבל וע"ש בהגהות ש"ע סעיף ו' עכ"ה) . ולישב האבל ע"ג כרים וכסתות בעוד שהמנחמין אצלו נראה דלא יתכן . אמנם חולה וזקן שיש להם צער בישיבת קרקע מותרין להשים כר קטן תחתיו תשב"ץ . וז"ל האגודה אין המנחמין רשאין לישב ע"ג כרים אלא על גבי קרקע כ"ל דוקא במי שהיו רגילין לישב ע"ג כרים וכסתות כשהמנחמין היו יושבין על גבי קרקע וכתבו הגדולים גם עתה ישבו האבלים כל ז' ע"ג קרקע בשעה שאוכלים או כשהמנחמין אצלם מלבד בשבת מ"ו . ומ"ש והאבל א"צ לישב ע"ג קרקע אלא כשהמנחמין אצלו פי' אבל כשאין המנחמין אצלו יכול לעמוד או לילך בחדרו הנה והנה אבל מ"מ אסיר לישב ע"ג ספסל וכ"כ רבינו בהדיא ז"ל וה"מ בשעת שינה ואכילה פירוש שאז יושב ושוכב על גבי מטה כפויה אבל כל היום אינו יושב אפי' על מטה כפויה אלא ע"ג קרקע עכ"ל והיינו כשירצה לישב ולא לעמוד וק"ל ומזה נמי יש ללמד דלדידן דאין לנו מטה כפויה דצריך לישן ע"ג קרקע דמ"ש לילה מיום דצריך לישב ע"ג קרקע כל היום כשירצה לישב ולישן :

אבל

דרישה

דיוקני פירש כ"י בפרק הגוזל עצים ריש דף מ' כל הצורות נקראות דיוקני ע"ש צורת אדם הראשון שנקרא דיוקני בשביל שהיא שניים לקונה כמ"ש כי בצלם אלקים וגומר ודיו כמו דיו פרצופים עכ"ל וטעם הפיכת המטה דוקא כ"ל ע"ש שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם שבימיהם היו יושבים על המטות דרך שררה וכבוד . ומ"ש יהפכו הכל מטתן ר"ל כל היכא דאירע להן אבילות יהפכו כל הראוים להתאבל עליו : (ב) אבל כל היום אינו יושב אפי' על מטה כפויה כו' עיין בדרישה : (ג) דאמר רב יהודה אמר רב מנין לאבל כו' ואמר רב יהודה אמר שמואל כו' בהאי מימרא קמאי לחוד הוי סגי להני ב' דינים דצריכין האבל והמנחמין לישב לארץ דמדיליף מיניה רב שהאבל יושב בארץ ה"מ תרווייהו דהא כתיב וישבו אתו לארץ אבל במימרא בתראי איכא למימר דהמנחמין לחוד ישבו בארץ דעלייהו קאי מ"ש וישבו אתו לארץ אבל האבל גופא אין ראיה משם דאיכא למימר שהיה במקרה שהיה יושב בארץ וכן ראיתי בת"ה להרמב"ן דלא מייתי אלא האי מימרא קמאי מיהו י"ל דשניהן צריכי דאילו מימרי קמאי דרב אינו נשמע אלא דהאבל צריך לישב לארץ והו"א דהמנחמין א"צ אלא דהמעשה כך היה דהיו יושבין אתו קמ"ל מימרא דשמואל דקאמר דינו אמנחמין ואי מימרא דשמואל לחוד הו"א ע"ג מטה הוא דאסר לכן לישב אבל ע"ג קרקע ג"כ א"צ לישב והא דכתיב וישבו אתו לארץ ל"ד קאמר אלא ר"ל שישבו מקומן ולא ישבו על גבי מטה קמ"ל מימרא קמייתא דקאמר בהדיא אלא ע"ג הארץ וק"ל ושוב מצאתי סג"ה שנדפס במקצת ספרי י"ד בהאי מימרי קמאי איתא בגמרא של כתיבת יד בפרק ואלו מגלחין אבל בגמרא הנדפסת ליתא עכ"ל : (ד) הדר עם חברו באכסניא אם לבו גס בו כופה נראה דר"ל האבל כופה לחוד ולא חבירו וכל שכן הוא ממ"ש לעיל דאפי' בביתו א"צ לכפית מטות כ"א אותן ששוכב בהן גם לעיל בסימן שע"א כתב ההולך לבית האבל כו' אם לבו גס יברהו על מטות כפויות ופירשו הראב"ד והרמב"ן והרא"ש דהמברה עכ"פ לא ישב על מטה כפויה כ"א על האבל קאי ש"ס ה"נ. ומ"ש ואם אין לבו גס בו אינו כופה משום שחבירו יאמר אינני חפץ שתרגיל אבילות בביתי : (ה) שמא יאמרו חרש הוא תרגום של מכשף חרש (בק ץ תחת הסית וריש עכ"ס): (ו) זוקפה על צדה ודיו ק"ק דלפי הי"א דכתב רבינו לעיל בשמם דמטות שלנו אין זוקפין דאין הכפייה ניכר בהן ולמה אין הופכין על צדה כמו הכא וי"ל דדרכן היו להפך באופן שהיה ההפיכה ניכר והאבל היה יושב בצד ההפיכה ובמטות שלנו בכל צד שנהפכה יהיו הצדדין שוות אותה צד של צד הנפל ואותה צד של סוף או שניהן ראשיהן בולטין או שניהן בלי בליטה ואם כן אף אם היו זוקפין על צדה אכתי לא ידיע אם הוא יושב לצד ההפיכה או לצד גבה משא"כ מטה שנקליטיה יוצאין דהיינו שנקלט אחד מראש המטה ואחד מרגלים ואחד על גביהן ואם כן יש היכר בהפיכה ויותר נראה לתרץ הואיל שעיקר טעם של כפייה מדתני בר קפרא כו' ובעונותיכם הפכתים

יהפכו

חדושי הגהות

שפז א בגמרא שלפנינו איתא היה יושב ע"ג המטה וכו' וכ"נ שהיא גי' הרמב"ם אבל גירסת הרי"ף והרא"ש היה ישן וכו' : ב סימן ס"ט ובסמוך הביאה באריכות : ג והא דקאמר התם (כא.) ודילמא מילתא יתירתא כו' דאת"ה וישכב ארצה ה"נ והתניא וכו' אין לפרש דהך והתניא אדלעיל קאי דא"כ מאי הוכחה יש כאן דמילתא יתירתא עביד דאדרבה קשה דהא לא שפיר עביד בשכיבתו ארצה דהא לפירוש הרמב"ם הך לא קיים כפיית המטה היינו משום דצריך לשכב על המטה כפויה דווקא אלא ע"כ דה"פ דהך דאלת"ה וישכב ארצה ה"נ הוי הוכחה דמילתא יתירתא עביד וככל הנך דלעיל מיניה והך והתניא וכו' הוא קושיא בפ"ע על דוד דהא לא שפיר עביד וכדאמרן משא"כ להראב"ד והרמב"ן א"א לפרש כן דא"כ מאי קושיא על דוד דלמא דוד באמת הו"ל מטה כפויה ומלתא יתירתא עביד לשכב על הקרקע דהרי לדידהו א"צ לשכב על המטה כפויה אלא ע"כ צא"ל דהך והתניא נקשר עם שלפניו והכל הוכחה אחת וכמ"ש התוס' שם ע"ש : ד אע"ג דהרב"י כתב לעיל שורש לדעת הרמב"ם מדברי הגמרא אפשר לומר דכוונת הראב"ד רק אמ"ש וחייב לישב וכו' דלפני הראב"ד י"א היה הגירסא היה יושב וכו' אלא היה ישן וכגירסת הרי"ף ורא"ש (ע"ל בהגהת א"ק א') ולכן כתב דישיבה ע"ג מטה כפויה לא מצא שורש משא"כ הרמב"ם שלפניו היה הגי' היה יושב וכמו שהוא בגמרא לפנינו ולכן שפיר כתב לדעתו דבעי ישיבה על מטה כפויה : ה לא אדע מקום להנך מימרות כלל ובפרישה כתב דמצא בגליון דהך מימרא קמייתא היא בגמרא כתיבת יד פרק ואלו מגלחין וע"ש שהאריך לבאר למה הוצרך הטור להביא הנך תרי מימרות ובילקוט איוב פרק ב' מצאתי שהביא להך מימרא בתרייתא ובצרו הראו מקום למס' מ"ק פרק אלו מגלחין :

ניהוג

שפח (א) [א] אבל אסור להניח תפילין (ג) ודוקא ביום ראשון (א) אבל בשני מותר וכיון שהניחן ביום ב' שוב אינו חולצן אפילו באין פנים חדשות ויש אומרים שאינו מותר ביום השני מיד אלא אחר שיתפלל ויעמדו המנחמין מאצלו אבל רב אלפס כתב שאינו אסור אלא ביום הראשון (ג) וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שמותר מיד ביום שני אחר הנץ החמה וכתב הרמב"ן ומיבעי ליה לאבל לאותובי דעתיה ולכווני לביה לתפילין שלא יסיח דעתו מהם הלכך מנח להו בישוב דעתו אבל בשעת הספד ובבי לא מנח להו:

שפט אבל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפילו במים לבד ולאחר ז' מותר (א) וריב"א אסר כל ל' (ג) [א] ובספר המצות כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר ז' והעולם נהגו בו איסור

שפח אבל אסור להניח תפילין בר"פ אלו מגלחין (טו.) ומייתי לה מדא"ל רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסור: ומ"ש ודוקא ביום א' אבל ביום ב' מותר וכיון שהניחן ביום ב' שוב אינו חולצן וכולי שם (כא.) ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר"א רבי יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין ומשני ואילך ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר עולא הלכה כר"א בחליצה וכר' יהושע בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ואסיק רבא דכיון שהניח שוב אינו חולץ כלומר ואפילו באו פנים חדשות ומפרש בגמרא טעמא דר' יהושע משום דעיקר מרירא חד יומא דכתיב ואחריתה כיום מר וכתב הרא"ש וז"ל מ"ש רב אלפס דאינו אסור אלא יום אחד בלבד לפי שיום א' כולו אסור אבל שני אינו אסור אלא מקצתו ומיהו בזה צריך לדקדק אם נאמר מקצת היום ככולו מיד בהנץ החמה או נאמר אחר שעמדו מנחמים מאצלו דהיינו אחר שהתפללו עם האבל ונראה דמיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ן בת"ה: ומ"ש בשם הרמב"ן ומיבעי ליה לאבל לאותובי דעתיה וכו' בת"ה:

שפט אבל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפי' במים לבד בסוף פ"ק דתענית [יג.] ובפרק אלו מגלחין [יז:] תניא תכפוהו אבליו מכבס כסותו במים א"ר חסדא במים אבל לא בנתר ולא בחול ואמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת כלומר אסור לכבס כסותו כל ז' במים ואע"פ שאינו גיהוץ שכל כביסה אסור לאבל כל שבעה כ"כ הרמב"ן בת"ה דלא מיתסר אלא תוך ז' וכ"נ מדברי הרמב"ם בפרק ה': ומ"ש וריב"א אסר כל ל' כ"כ התוס' בשמו בפרק אלו מגלחין [כח.] וטעמא מדתניא במסכת שמחות [פ"ז] ח' ימים קודם לרגל אם רצה לספר ולכבס הרשות בידו לא ספר ולא כבס ערב הרגל אסור לספר ולכבס עד שישלמו ל' ותניא נמי בתוס' כל אלו שאמרו מותר לכבס במועד אסור בתוך ל' יום של אבל והתוס' כתבו דאיכא למימר דכיבוס דקתני בהנך ברייתות היינו גיהוץ: ומ"ש בשם ספר המצות הוא בסמ"ק וז"ל חלוק מותר ללבוש מיד אחר ז' והעולם נהגו איסור בדבר ונהגו העם להלבישו לאחר שעה אחת וללובשה מיד אחר ז' והמנהג עיקר משום דכל הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג והמרדכי כתב כדברי סמ"ק שנהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר טרם ילבשם האבל: ב"ה כתב הריב"ש בתשובה סי'

שפח אבל אסור להניח תפילין ר"פ אלו מגלחין (דף ט"ו) ומ"ש ודוקא ביום ראשון וכו' שם (בד' כ"א) ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות ביום שלישי אינו חולץ דברי ר"א וכתב נ"י פנים חדשות פירוש שבאו לו לנחמו מחדש שלא היה אצלו משעת האבילות עד עכשיו רבי יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ואילך ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות ביום שני חולץ אמר עולא הלכה כר"א בחליצה וכרבי יהושע בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ואסיק רבא דכיון שהניח בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות וז"ל רב אלפס ומסקנא אינו אסור אלא יום א' בלבד דעיקר מרירא חד יומא הוא דכתיב ואחריתה כיום מר אבל ביום שני מותר וכיון שהניח ביום שני שוב אינו חולץ ואפי' באו פנים חדשות ותימה היאך פסק דאינו אסור אלא ביום ראשון הלא כיון דהלכה כרבי יהושע בהנחה דאמר אבל ב' ימים הראשוני' אסור להניח תפילין אלמא דמקצת יום שני אסור אלא דמקצתו ככולו ואח"כ מותר והרא"ש תירץ וכתב וז"ל מ"ש רב אלפס דאינו אסור אלא יום ראשון בלבד לפי שיום ראשון כולו אסור אבל שני אינו אסור אלא מקצתו ואיכא לתמוה אדברי רבינו דלאחר שהביא דעת י"א דאסור בשני עד שיעמדו המנחמין כתב אבל רב אלפס כתב שאינו אסור אלא ביום הראשון וכ"כ הרא"ש שמותר מיד ביום השני אחר הנץ החמה דכיון דמפרש דרב אלפס דאמר דאינו אסור אלא ביום הראשון אינו אלא לענין זה דביום הראשון אסור כולו לאפוקי ביום השני דאינו אסור כולו אלא מקצתו א"כ אפשר לפרש דעת רב אלפס דמקצתו דאסור ביום שני הוה עד שיעמדו המנחמין וכדעת הי"א שהרי דברי רב אלפס סתומין שלא פירש האי מקצתו דאסור כמה הוא אם הוא כדעת י"א עד שיעמדו המנחמין או כהרא"ש עד אחר הנץ החמה והכי משמע מדברי הרא"ש דלאחר שפי' דרב אלפס רצה לומר דיום ראשון כולו אסור אבל שני אינו אסור אלא מקצתו כתב וז"ל ומיהו בזה צריך לדקדק אם נאמר מקצת היום ככולו מיד בהנץ החמה או נאמר אחר שעמדו מנחמין מאצלו דהיינו אחר שהתפללו עם האבל ונראה דמיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו וכו' אלמא משמע דבדברי רב אלפס גופיה נמי הוה מספקא ליה להרא"ש בהאי מקצתו ככולו אם הוא מיד בהנץ החמה וכולי ונראה דאף על גב דמדברי הרא"ש ודאי משמע כדפרישית דאף בדברי רב אלפס מספקא ליה מכל מקום רבינו הכריע דליכא ספיקא בדעת רב אלפס דאי איתא דסבירא ליה לרב אלפס דאסור בשני עד שיעמדו המנחמין מאצלו דהיינו לאחר שהתפלל כבר אם כן למה כתב רב אלפס דאינו אסור אלא ביום הראשון הלא כל עיקר מצות הנחת תפילין לפי מנהג העולם בזמן הזה אינו אלא בשחרית בשעת התפלה וכיון דאסור עד שיעמדו המנחמין א"כ אסור גם בשני כל שעת הנחת תפילין אלא בע"כ דלא אסר רב אלפס אלא מקצת יום שני עד הנץ החמה ואח"כ מותר להניח תפילין כל שעת תפלת שחרית א"כ ניחא הא דכתב דאינו אסור אלא יום ראשון בלבד וזהו שדקדק רבינו וכתב אלא אחר שיתפלל ויעמדו המנחמין דלא היה צריך אלא לומר אחר שיעמדו המנחמים אלא עיקר הפשט הוא תלוי במה שמקצת יום שני דאסור היינו אחר שיתפלל וכו' דהשתא בע"כ דרב אלפס שכתב דאינו אסור אלא יום ראשון בלבד אין דעתו לאסור ביום שני אלא עד הנץ החמה ואחר כך מותר כל שעת התפלה כדפרישית כל זה נראה לפרש לפי דעת הרא"ש ורבינו וכ"כ ה"ר ירוחם בנכ"ח ח"ב וכך הוא דעת הגהת סמ"ק דלא כסמ"ק שכתב שאסור בתפילין עד מעת לעת שחזר מקבורת המת ומכאן ואילך אם לא באו פנים חדשות אינו חולץ באו חולץ וזהו נגד התלמוד וכל הפוסקים אלא בשני מותר מיד אחר הנץ החמה ושוב אינו חולץ אפילו באו פנים חדשות אבל לפעד"נ דאין דעת רב אלפס כלל לאסור ביום שני אפילו מקצתו אלא אפילו קודם הנץ החמה נמי מותר להניח תפילין ביום שני דהכי משמע מדדריש הא דכתיב ואחריתה כיום מר דלא אסר אלא ביום ראשון בלבד אבל משני ואילך ושני בכלל מותר לגמרי להניח תפילין. ומ"ש רבי יהושע אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין היינו בדאיכא פנים חדשות שבאו ביום השני אסור להניח תפילין בפניהם אם לא הניח כבר אבל הניח תפילין מקמי שבאו פנים חדשות אסיקנא כיון שהניח שוב אינו חולצן אפילו באו פנים חדשות אבל אי ליכא פנים חדשות מניח ביום השני מיד דאין בו איסור כלל אפילו מקצתו ואפילו קודם הנץ החמה מותר להניח וכך הוא דעת הרב רבינו משה בר מיימוני ס"פ רביעי שאין איסור הנחת תפילין אלא ביום ראשון וכך הוא מפורש בירושלמי ר"פ מי שמתו אלא שמהפך פלוגתא דר"א ורבי יהושע דתני ביום הראשון אינו נותן תפילין ביום השני הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות חולצן כל שבעה דברי ר"א ר' יהושע אומר בראשונה ובשני אינו נותן תפילין ביום השלישי הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולצן ר' זעירא רב ירמיה בשם רב הלכה כר"א בנתינה וכרבי יהושע בחליצה ואיבעיא להו בשני מהו לחלוץ ואסיקנא דאינו חולץ אלמא להדיא דהלכה דאינו אסור אלא יום ראשון אבל בשני אין בו איסור כלל אפי' מקצתו אלא מותר להניח מיד בהתחלת היום ואם כן בע"כ צ"ל דהא דקאמר דאינו חולץ ביום שני היינו לומר דאפי' באו פנים חדשות אינו חולץ כיון שהניח כבר אבל לכתחילה לא יניח בפני פנים חדשות כיון שלא הניח היום עדיין וכדמשמע מדברי רב אלפס למעיין בלשונו וכדפרישית והכי משמע בסוכה פרק הישן [דף כ"ה] דאין אסור להניח תפילין אלא ביום ראשון אבל בשני אין בו איסור כלל אפילו מקצתו וכך הוא דעת הסמ"ג בהלכות אבילות שוב ראיתי בספר ת"ה [דף ס"א ע"א וע"ב] האריך בזה וכתב דכל הגאונים בחיבוריהם ובתשובות שלהם כתבו כרב אלפס דביום השני אינו אסור אפי' מקצתו דאחריתה כיום מר עיקר מרירא חד יומא דאינו תופס לילו עמו וכך הוא מסקנתו ע"ש והכי נקטינן לפע"ד והרוצה להחמיר כהרא"ש ורבינו שלא להניח בשני עד הנץ החמה יחמיר לעצמו ולא יורה לאחרים ולא כש"ע דמשמע דאסור קודם הנץ החמה בשני אם שמע שמועה קרובה דינה כיום קבורה דאסור להניח תפילין כך מבואר ברמב"ן בסת"ה ומביאו ב"י לקמן סי' ת"ב:

שפט אבל אסור לכבס כסותו פרק אלו מגלחין [דף ט"ו וסוף דף י"ז] אבל אסור בתכבוסת ופי' אבל היינו כל ז' אלמא דאחר ז' מותר וס"ל לרבינו דלאחר ז' מותר אף בנתר וחול ותוך ז' אסור אפי' במים בלא נתר וחול והכי משמע פשט הסוגיא לשם ע"ש: ומ"ש וריב"א אסר כל ל' כ"כ התוס' בשמו פרק אלו מגלחין [דף כ"ג] בד"ה שלשים יום לגיהוץ והביא ראייתו ממסכת שמחות ודחי דאיכא לפרש הך כיבוס דאוסר בברייתא ל' יום היינו גיהוץ וכדי לאפוקי נפשין מפלוגתא דרבוותא נהגו העולם דאחר לובשה תחילה וכן נוהגין עכשיו:

ומ"ש

דרכי משה

שפח (א) כתוב במרדכי פרק א"מ דף שצ"ג ע"ב מיהו אם באו פנים חדשות ביום ב' קודם שהניח תפילין אין מניחין עד שילכו אבל בג' אפי' יש שם פנים חדשות מניחין וכתב עוד וגם נהגו דאבל כשהוא הולך לבה"כ תוך ז' בשבת אינו מתעטף ג"ז אינו נראה לטוהר"ם דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה עכ"ל ונראה מזו שטועים מקצת העולם במה שנהגו שאין האבל מניח טלית ביום ראשון והוא טעות דוקא תפילין אינו מניח דמקרי פאר ולמדים בגמרא מדקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכ"ע אסור אבל בכל שאר מצות חייב וה"ה ציצית ולא דמי לט"ב דאין מניחין ציצית דשאני התם דנהגו כן ע"פ המדרש של בצע אמרתו כמבואר בהל' ט"ב (סימן תקנ"ט) ותו דגם בט"ב פסקו הפוסקים דמתעטף בטלית קטן תחת הבגדים ולא משתמיט לן בגמרא ולא בשום פוסק דאבל אינו מניח ציצית ביום ראשון ולכן נראה דיש להניח טלית ביום ראשון והוא פשוט ולא

פרישה

והפכו הכל מטתן וזהו הטעם לא שייך שפיר אם יהפוך המטה על צדה ולכן הואיל שמטות שלנו אין הכפייה ניכר בהן א"כ להפוך כל עיקר אבל בזמיהן שהיה ההפיכה ניכר ברוב המטות לכן מטה של נקליטין אף ע"פ שא"א לקיים בה ההפיכה כתיקונה מ"מ הואיל שיוכל לקיים קצת תקנו שיעשה מה שאפשר משום לא פלוג:

סי' שפח (א) אבל אסור להניח תפילין מדאמר ליה הקב"ה ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכ"ע אסור ועיין בדרישה: (ב) ודוקא ביום ראשון כו' דכתיב ואחריתה כיום מר: (ג) וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שמותר מיד ביום שני אחר הנץ החמה דאז אמרי' מקצת היום ככולו כמ"ש בדרישה:

סי' שפט (א) וריב"א אסר כל שלשים (היינו לכבס וללבוש אבל לכבס כדי להניח פשיטא דשרי תוך שלשים וק"ל עכ"ה) וראייתו ממסכת שמחות ועיין בב"י: (ב) ובסמ"ק כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר ז' אפשר לומר דמספקא ליה אי הלכה כריב"א או

דרישה

סי' שפח [א] אבל אסור להניח תפילין ודוקא ביום ראשון כו' הגמרא רבי יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין ומשני ואילך ושני בכלל מותר ואיפסק הלכתא כוותיה ולא כר"א דס"ל דגם ביום ג' אסור ואסיק רבא דכיון שהניח ביום שני אע"פ שבאו פנים חדשות שוב אינו חולצן (מיהו אם באו פנים חדשות ביום ב' קודם שהניח תפילין אין מניחין עד שילכו אבל בג' אפי' יש שם פנים חדשות מניחין מרדכי ה"א דף שצ"ג עכ"ה) וכתב הרא"ש ז"ל מ"ש הרי"ף דאינו אסור אלא יום ראשון בלבד ר"ל לפי שיום ראשון כולו אסור דבו הוא עיקר מרירתא דכתיב ואחריתה כיום מר אבל בשני אינו אסור אלא מקצתו ומיד שתנץ החמה מותר להניח דאמרינן מקצת היום ככולו עכ"ל ולהכי כתב רבינו יום ראשון לאפוקי יום שני דאין אסור בכולו: אבל חייב בטלית ובכל המצות ומנהג שאין מתעטפין ויש מתעטפין בשבת רוקח ואיני יודע טעם למנהג זה דהא אדרבה אבל חייב בעטיפה ולעיל בסימן שפ"ז משמע דעטיפה בטלית הוי עטיפה מ"ו (וכ"כ רמ"א בד"מ דטעות הוא מה שנהגו מקצת העולם דאין האבל מניח טלית ביום ראשון ולא דמי לט' באב דאין מניחין ציצית שאני התם דנהגו כן על פי מדרש של בצע אמרתו ע"ש עכ"ה:

סי' שפט (א) ובסמ"ק כתב הא דכתב בלשון פלוגתא נראה משום דבשם ריב"א כתב דאוסר לכבס כל שלשים משמע הא ללבוש המכובסים לא אסר ע"ז כתב דהסמ"ק כתב דנוהגין גם כן בו איסור ומש"ה שפיר מסיק רבינו וכתב ואיני יודע טעם למנהג כו' כי אפי' ריב"א לא אסר ב"א לרבים ובזה נסתלק תמיהת ב"י על רבינו בסמוך והו"ק אלא

איסור ונוהגין שאדם אחר לובשם תחילה ואח"כ לובשם הוא (ג) וזה המנהג עיקר ע"כ (ד) ואיני יודע טעם למנהג זה דאפי' א (ה) גיהוץ מותר בישנים כ"ש כיבוס וכשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש המכובסים מקודם לכן אפי' ישינים ואצ"ל שאסור ללבוש חדשים כת' הרמב"ן ראיתי (ו) על שם רש"י שהתיר ללבוש בז' אבלו' חלוק המכובס מקודם לכן ואינו נכון וגם הסדינין והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין (ב) (ז) וכן מטפחות הידים והשלחן אע"פ שמותר לכבסן במועד וכן בכל אלו ששנינו שמותרים לכבס במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים ומנודה שהתירו לו חכמים (ח) והנשאל לחכם והותר (ט) והבא ממדינת הים (י) שהלך להרויח ולא היה לו פנאי ב לגלח אסורין בימי אבלו שאם אירעו אחד מהם קודם האבילות ונכנס מיד לתוך האבילות אסיר לכבס אא"כ אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני האבלות זה אחר זה אז מותר לכבס בין בנתר בין בחול אפילו תוך ז' ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו ואחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה מכבס במים אבל לא בנתר וחול (יא) כתב הרמב"ן ז"ל קרוב בעיני הדבר לומר שאסור בכלים חדשים צבועים ובישנים מכובסים היוצאים מתחת המכבש תוך ז' אע"פ שאין בהם משום גזירת שלשים ומותרים לאחר ז' תוך ז' אסורין וכתב עוד הרבה כתבו בענין לכבס ולהניח ואני אומר שאסור מצד מלאכה בין ע"י עצמו בין על ידי אחרים ואם היה כסותו בקבולת ביד אחרים מכבסין אותו כדרכו כמו שאר מלאכות בתלוש שביד אחרים בקבולת (יב) ולאחר ז' אע"פ שהוא אסור בגיהוץ מנהיץ בין לעצמו בין לאחרים תניא כל יום לגיהוץ ופי' רבינו האי (יג) עבורי חומרתא אמנא אחד בכלים חדשים אחד בישנים יוצאת מתחת המכבש רבי אומר לא אסרו אלא בחדשים בלבד ר' אליעזר ברבי שמעון אומר לא אסרו אלא בחדשים לבנים והלכתא כוותיה הלכך ישנים אפי' לבנים או צבועין אפי' חדשים מותרים שאין איסור אלא בלבנים חדשים המנוהצים וכתב הראב"ד שאפי' חדשים

ומ"ש רבינו ואיני יודע וכו' יש ליישב דס"ל לריב"א דתכבוסת דאסור כל ל' אינו אלא בנתר וחול דאילו במים מודה ריב"א דשרי כל ל' וכדמשמע מדקאמר אבל אסור בתכבוסת דאלמא דוקא אבל כל ז' אבל לאחר ז' מותר והיינו במים וברייתות דאוסרין תכבוסת כל שלשים אינו אלא בנתר וחול וכ"כ התוספות לשם לדעת ריב"א והשתא ס"ל לריב"א דטפי יש להתיר גיהוץ בישנים בלא נתר וחול מכיבוס בנתר וחול ולפי זה הא דנוהגין שאדם אחר לובשו תחילה היינו דוקא במכובס בנתר וחול ואפילו במנוהגין ג"כ באבן חלקה מותר כיון שלבשו אחר תחילה אבל במכובס במים א"צ להלבישו לאחר תחילה דאין בזה מחלוקת ופשיטא דשרי לאחר שבעה מיד :

וכשם שאסור לכבס וכו' כן כתב הרמב"ן בספר ת"ה [ד' ס"א ע"ג וע"ד] דלגישה הזכירו דאסור ואפי' המכובסים מקודם לכן : ומ"ש וכן בכל אלו וכו' עד בלא נתר וחול פרק אלו מגלחין [סוף דף י"ז] : ומ"ש ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו תוספתא כתבוה הרמב"ן והמרדכי : ומ"ש וכן המטפחת וכו' ע"ל בא"ח סי' הקכ"א נתבאר שפשט היתר לפרוש מטפחת המכובס לכבוד שבת : כתב הרמב"ן קרוב בעיני הדבר וכולי כלומר אף על פי שאין דין זה מפורש בתלמוד קרוב בעיני הוא דכיון דאיפסיקא הילכתא כראב"ש דלא אסרו גיהוץ כל שלשים אלא בחדשים לבנים אבל חדשים צבועים או נמי ישנים לבנים מכובסים יוצאים מתחת המכבש מותרים כל שלשים כמ"ש בסמוך ס"ד מכלל דתוך ז' אסורים הם דאם לא כן הו"ל לראב"ש לאשמועינן רבותא דאפי' תוך ז' מותרים אלא בע"כ דוקא תוך שלשים לא אסרום אבל תוך ז' אסורים הם בין חדשים צבועים בין לבנים ישנים :

תניא וכו' [דף כ"ג] וכתב הראב"ד וכו' טעמו דס"ל דמ"ש ת"ק כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש אחדשים נמי קאמר יוצאים מתחת המכבש דאם אינן יוצאין מתחת המכבש מותר ללבשן תוך ל' אפי' חדשים ולפי זה רבי וראב"ש נמי דוקא ביוצאים מתחת המכבש קאמרי דאסורים חדשים הא לאו הכי מותר וא"כ למאי דקי"ל כראב"ש דחדשים לבנים אסירי אין זה אלא דוקא ביוצאים מתחת המכבש ומטעם זה התיר וכו' אבל הרמב"ן מפרש דהא דקאמר ת"ק יוצאין מתחת המכבש לא קאי אלא אישנים אבל חדשים אסורין אפי' אינן יוצאין מתחת המכבש וא"כ לרבי ולראב"ש דלא אסרו גיהוץ אלא בחדשים אפי' אינן יוצאין מתחת המכבש אסורים והשתא לראב"ש דהלכה כמותו דאין אסור אלא חדשים לבנים אפילו אין יוצאין מתחת המכבש נמי אסורין : וחדשים

ס' ס"ז שכן היה מנהג ברצלוני : ומ"ש רבינו שאיני יודע טעם למנהג זה לא ידעתי על מה תמה דדילמא ס"ל כריב"א דאסר כל ל' אפילו בכיבוס (א) ומ"מ לענין הלכה הו"ל ריב"א יחידאה ועוד שהוא מחמיר באבל ולא קי"ל כוותיה : ומ"ש וכשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש המכובסים מקודם לכן כ"כ הרמב"ן בת"ה וכתב שמ"ש על שם רש"י אינו נכון שכשאמרו אסור בכביסה לא לכבס בלבד אמרו שלא מפני איסור מלאכה נגעו בה אלא שאסור ללבוש וכן בגיהוץ לענין לביש' אסרו ולגישה הזכירו בין שכבסן עכשיו בין שכבסן מקודם לכן וכן שבת שחל ט"ב להיות בתוכה לענין כלי פשתן לבישתן אסרו ואפילו במכובסין מתחילה משמע : ומ"ש וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסים כ"כ הרא"ש בפרק אלו מגלחין בשם הראב"ד וכ"כ בת"ה בשמו ובשם חכמי הצרפתים . ומה שאסר גם במטפחות הידים כ"כ בת"ה וז"ל ומטפחות ידים נמי אסרו ואע"פ שמותרים במועד כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד אסורים לגלח בימי אבלן וה"ה לכיבוס :

ומ"ש וכן בכל אלו ששנינו שהם שמותרין לכבס במועד וכולי בפרק אלו מגלחין [יז :] ת"ר כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד מותרים לגלח בימי אבלן והתניא אסורים אמר רב חסדא אמר רבי שילא כי תניא ההיא בשתכפוהו אביליו אי בשתכפוהו אביליו מאי איריא כל אלו שאמרו אפילו כ"ע נמי דתניא תכפוהו אביליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים הא איתמר עלה אמר רב חסדא בתער ולא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול א"ר חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת ע"כ וילפינן דין כיבוס מדין גילוח וכ"כ בת"ה : ומ"ש אפי' תוך ז' כ"כ הגה"מ פ"ו : ומ"ש ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו כ"כ הרמב"ן בת"ה והמרדכי במ"ק בשם התוספתא וכתבו הגהית פ"ו ומיהו גיהוץ ותספורת אסור אפילו אחר ז' ולא התיר אלא להקל בתער כדמוכח בירושלמי אי נמי י"ל דכולה מתניתין בז' מיירי אבל תוך ל' ותכפוהו אביליו אפי' גיהוץ ותספורת מותר כדמוכח בתוספתא רק שיעשנו בצנעה כתוב בהלכות שמחות מותרין הגדולים לספר הקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם (ג) : כתב הרמב"ן קרוב הדבר לומר שאסור בכלים חדשים צבועים וכולי בת"ה וכתב הטעם משום דפלוגתא דתנאי שכתב רבינו לקמן בסמוך לת"ק ולרבי אסורים כל ל' ולא הקל ר"א ברבי שמעון אלא בגזירת ל' אבל בגזירת ז' נחמיר דומיא דכיבוס מים בישנים ולבנים : וכתב עוד הרבה כתבו בענין לכבס ולהניח ואני אומר שאסור מצד מלאכה וכולי ג"ז בת"ה . ועל מה שהתיר גיהוץ לאחר ז' אפי' לעצמו כתב ואינו ענין לשבת של ט"ב דהתם גזרו עליהם מפני שאיסורו שוה בכל אדם שלא יעשו מלאכה שאינה צריכה ויבאו בה לידי חסד או לידי תקלה ועוד דשבת של ט"ב חמור הוא מל' של אבל לענין כיבוס מפני שהוא אבילות דרבים כדאיתא בפרק החולץ [מג .] ואין למדין קל מחמור להחמיר עליו והכי תניא באבל מותר להוליך כלים לגיהוץ תוך ל' עכ"ל וענין היתר כיבוס בגדים תוך שבעה ללבוש לאחר שבעה כתוב בהג"א בשם א"ז דלדידן מותר דאפילו גיהוץ שלנו אינו אלא ככיבוס שלהם ומ"מ כתב שלא ראה נוהגים היתר והא ודאי יש להקשות עליו דתיפוק ליה דמשום מלאכה אסור וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ואע"פ שאיפשר להעמיד דברי א"ז בקובר מתו בתוך הרגל שכו' שהוא מונה אחר הרגל עבדיו עושין בצינעא מיהו כיון שכתב שלא ראה נוהגים היתר אין להקל (ד) : תניא כל שלשים יום לגיהוץ בפרק אלו מגלחין [כג.] : ומ"ש בשם רבינו האי דגיהוץ היינו עבורא חומרתא אמנא כ"כ בת"ה וסיים בה ובלשון ישמעאל לקא' וחומרתא מקלא' וכ"י פירש דגיהוץ היינו מים בעפר או בנתר ובורית : ומ"ש אחד כלים חדשים ואחד ישנים יוצאים מתחת המכבש וכו' שם בפרק אלו מגלחין בברייתא וכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ן ז"ל והלכתא כר"א בר"ש דהא רבה נפק ג בחימוציתא רומיתא סומקתא חדתא כר"א ברבי שמעון . ומ"ש בשם הראב"ד כ"כ בשמו הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפרק אלו מגלחין וז"ל באבל רבתי [פ"ז] כיצד לגיהוץ אסור ללבוש כלים מגוהצים אלו הם כלים המגוהצים כלים היוצאים מתחת המכבש מהך ברייתא משמע דאין גיהוץ אסור אלא בכלים שנותנים אותם תחת המכבש אחר הגיהוץ אבל כלים שאין עומדין תחת המכבש אחר הגיהוץ מותר ללובשן תוך שלשים יום שאין הנאת גיהוץ אלא בכלים הכובשין אותן במכבש אחר הגיהוץ וקי"ל כר"א בר' שמעון דאמר לא אסרו

דרכי משה

שפט (א) ולא ידעתי על מה תמה הוא דאפי' אי ס"ל לסמ"ק כריב"א מ"מ יש לתמוה על המנהג מטעם שכתב רבינו שהרי אף גיהוץ מותר בישינים וא"כ אף אם שיאסר כיבוס כדברי ריב"א מ"מ לא חמיר מגיהוץ לאסרו בישינים ואע"פ שכתב למשה דאסור ללבוש המכובסים כבר אפילו ישנים היינו דוקא תוך ז' אבל לאסור כל ל' כבוס אפילו בישנים זה לא מסתברא כלל דא"כ חמור מגיהוץ וא"כ יש לתמוה על המנהג שאסרו ללבוש אפי' בגדים ישינים כל ל' ואף ע"פ שתמיהת רבינו תמיהה ואין טעם למנהג מ"מ המנהג הוא פשוט בזמן הזה כדברי סמ"ק וכ"כ בר ששת בתשובה סימן ס"ז דעולם נהגו איסור אפי' בכבוס שלנו אפי' בכלי פשתן שאין בו גיהוץ לענין ט"ב אלא א"כ לבשו אדם אחר תחילה והאריך בזה כתב הכלבו בשם הר"ף דאם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך : (ב) וכ"כ במרדכי ה"א דף שצ"ד ע"ב בכל מקום שאסרו ללבוש אסור נמי להציע תחתיו בלילה שלא אסרו לבישה אלא משום הנאת הגוף עכ"ל : (ג) וכ"כ במרדכי בה"א : (ד) ואפשר דה"ה עני שאין לו מה יאכל ואע"ג דמותר לעשות מלאכה כמבואר

דרישה

אלא שאין טעם לדבר לאסור הכיבוס לאחר ז' כיון דמותר במלאכה ולהתיר ללבוש המכובס מקודם לכן (וי"ל דרבינו תמה גם על דברי ריב"א דאיך אפשר לאסור כיבוס כיון שגיהוץ שרי דאכן קי"ל כרבי אליעזר דגיהוץ אינו אוסר אלא בחדשים לבנים אם כן פשיטא דלכבס וללבוש שרי בישנים וה"ה בחדשים ולכן כתבו התוס' דברייתא דאבל רבתי דאסור כל ל' היינו גיהוץ ודלא כריב"א וריב"א אפשר דס"ל כתנא קמא דברייתא דגיהוץ אסור בין בחדשים בין בישנים אלא דהכתי קשה דאף לת"ק אינו אסור אלא ביוצא מתחת המכבש ולכן תמה רבינו ודו"ק וכתב בד"מ אף על גב דתמיהת רבינו תמיהה מ"מ המנהג פשוט כדברי הסמ"ק וכ"כ ריב"ש דנהגו איסור אפי' בכיבוס שלנו ואפי' בכלי פשתן ע"ש בתשובה סימן ס"ז ובכלבו דאם לבשו אדם אחר רק שעה אחד די בכך עכ"ס) : האבילים נוהגין ללבוש שחורים ובכל מקום יש לעשות כפי מנהגו מהר"י מ"ו . אבל שמתאבל על אביו ואמו אם יש לו בגדים לשבת ישנים מותר ללובשו אחר ל' אבל לא לעשות חדשים תוך שנתו אלא א"כ שמניח אחר ללובשו ב' או ג' ימים מיהו נראה דהכל מותר לאחר ד' שבועות אלא שאין מנהג כך עכ"ל תשב"ץ מ"ו (וכן כתב הכלבו ועיין מ"ש ע"ז בד"מ עכ"ה) . ולא ילבוש בגדים לבנים בשבת וכשמת ברגל רומז לכבוד יום טוב השמרון ומחליף בגדים לבנים מאחר שלא חל עליו אבילות : אבל

פרישה

או לא ולכן כתב דרך פשרה דלכל הפחות מותר ללבוש אחר ז' חלוק לבן אף שיש להחמיר בכיבוס : (ג) וזה המנהג עיקר משום דכל הלכה הרופפת בידך הלך אחר המנהג :
(ד) ואיני יודע טעם למנהג זה כו' (דאפילו גיהוץ מיתר ר"ל אפי' ללבוש את המגוהצין ישנים שרי כמ"ש רבינו בסמוך עכ"ה) ז"ל ב"י לא ידעתי על מה תמה דדילמא ס"ל כריב"א דאסר כל ל' אפילו בכיבוס : (ה) גיהוץ בל"א מנגלי"ן : (ו) על שם רש"י שהתיר ללבוש כו' דס"ל מטעם איסור מלאכת כביסה נגעו בה : (ז) וכן מטפחת הידים והשלחן אף על פי כו' כנ"ל ע"ל בא"ח סימן תקנ"א שהיתר פשוט לכבוד שבת לפרוס המטפחת המכובס מ"ו :
(ח) והנשאל לחכם והותר ר"ל שנדר שלא יגלח ונשאל על נדרו ברגל וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל : (ט) והבא ממדינת הים ולא היה לו פנאי לגלח אין להקשות דהיה לו למימר אין לו פנאי לכבס דהא מכביסה איירי כאן דיש לומר משום דדין כביסה נלמד מדין גילוח דכל הני נשנו אצל גילוח מש"ה אגב שטפא נקט לשון המשנה דקתני בה ולא היה לו פנאי לגלח ולא על הבא ממדינת הים דסמוך ליה קאי כ"א על כולן קאי וכאילו אמר ובכולן אם לא היה לו פנאי לכבס כו' וע"ל בא"ח בהלכות חול המועד דשם מקדים דין גילוח לדין כיבוס וכאן היפך להקדים דין כיבוס : (י) שהלך להרויח כו' לאפוקי לטיול ע"ל בא"ח סימן תקל"ח : (יא) כתב הרמב"ן ז"ל קרוב בעיני הדבר לומר כו' דאפי' ראב"ש דכתב רבינו לקמן
בסמוך דמיקל וס"ל דמותר מ"מ י"ל דתוך ז' הוא מחמיר ואע"פ דפלוגתתן אגיהוץ קאי ואם כן איכא למימר דבכיבוס לר"א אפי' תוך ז' מותר מ"מ קרוב לו להחמיר וק"ל : (יב) ולאחר שבעה אף על פי שהוא אסור בגיהוץ מנהץ כו' ואינו דומה לשבת של ט"ב דהתם גזרו עליהם מפני שאיסורו שוה בכל אדם שלא יעשו מלאכה שאינה צריכה ועיין בב"י : (יג) עבורי חומרתא אמנא פירוש

חידושי הגהות

שפט א גיהוץ בלשון אשכנז מאנגלי"ן (פרישה) : ב אין להקשות דהו"ל למימר אין לו פנאי לכבס דהא מכביסה איירי כאן די"ל משום דדין כביסה נלמד מדין גילוח דכל הני נשנו אצל גילוח מש"ה אגב שטפא נקט לשון המשנה דקתני בה ולא היה לו פנאי לגלח (פרישה) : ג בחימוציתא הוא חלוק רומיתא שבא מרומי סומקתא חדתא שצבעו אדום והוא חדש

חדשים לבנים המגוהצים מותרים אא"כ נתנן במכבש אחר הגיהוץ ומטעם זה התיר חלוק פשתן שחתכו אפי' מהיריעה של התגר אף ע"פ שהתגר כובש היריעה ואינה מניחה לילך לכאן ולכאן כיון שביד החייט התופרה יוצאה לכאן ולכאן ואינו מקפיד בכך יוצאה מכלל מכבש לא משכחת כלים חדשים יוצאין מתחת המכבש אלא טלית וסדין שתפרו תחילה ונתנו לכובש וכבשו תחת המכבש אבל הרמב"ן כתב דהחדשים אסורים אפילו אינן כבושים במכבש (יד) שלא הוזכר מכבש אלא בישנים וכ"כ הרמב"ם וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל (טו) וחדשים לבנים מגוהצים אסורים ללבוש אפי' הן של פשתן אע"ג דגבי ט"ב אמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ היינו דווקא לגוהצן ולהניחן אבל אסור ללבוש המגוהצים הלכך הכא שאין איסור גיהוץ אלא בלבישה שהרי לגהץ ולהניח מותר בין בעצמו בין על ידי אחרים הלכך אין חילוק בין של צמר לפשתים והרמב"ם כתב דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכתב עליו הרמב"ן ואין זה נכון ואנו דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם הכל מותר לאחר ז' ירושלמי על כל המתים אסור בגיהוץ עד ל' יום ובאביו ובאמו י"ב חדש ובאבל רבתי (פ"ט) תניא עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו וכתב הרמב"ן ובגמרא דידן לא שוי חילוק בין גיהוץ דאביו ואמו לשאר קרובים וכן הרמב"ם לא חילק בהם ומיהו סמכינן אירושלמי ואברייתא דאבל רבתי דגמרי גיהוץ מתספורת הלכך אסור באביו עד שיגיע הרגל אחר ל' יום (טז) ויגערו בו חביריו לומר לו לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל:

שצ (א) [א] **אבל** אסור לגלח אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שבו אפי' בית הסתרים לכן כ' הראב"ד אף ע"פ שבחול המועד מותר לגלח השער שעל השפה באבל

אסרו אלא כלים חדשים היוצאים מתחת המכבש נמצא שאסור ללבוש חלוק של פשתן שחתך אותו מיריעה של תגרים שזהו ודאי יוצא מתחת המכבש שאין התגר מניח יריעותיו ללכת כאן וכאן להתכפל או שמא י"ל כיון שחתכו מן היריעה והחייט תופרו הוא הולך לכאן ולכאן ואינו מקפיד עליו כלום כבר יצא מתורת מכבש וכלים חדשים שיוצאים מתחת המכבש שאסורים כגון טלית וסדין אי נמי כגון שתפרן תחילה ונתנן לכובש לכובשן אחר הגיהוץ עכ"ל וכתב עליו הרמב"ן ואין דעתנו מקבלת זו שכתב בחדשים דבעינן בהו יוצאים מתחת המכבש דהו"ל אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים והוא שיוצאים מתחת המכבש מדקתני היוצאים מתחת המכבש אישנים קאי ועוד דלא קתני ברבי ור"א בר"ש לא אסרו אלא כלים חדשים ולבנים היוצאים מתחת המכבש אלמא כל דלית ליה ישנים לא מדכר מכבש והא דאבל רבתי בישנים תניא דת"ק התם לא מדכר חדשים דלא איצטריך ד ורשב"א פליג עליהם ואמר לא אסרו ישנים דמכבש אלא חדשים ולא שחקים לבנים ולא צבועים וכ"ד הרמב"ם בדבריו שלא הזכיר מכבש כלל והרא"ש כתב אחר דברי הראב"ד ז"ל והרמב"ם לא הזכיר מכבש כלל כי הוא ר"ל דמכבש לא קאי אלא אישנים אבל חדשים לא בעי מכבש ע"כ ומשמע לרבינו שאחר שהביא דעת הרמב"ם בסוף כך הוא הסכמתו: ולענין הלכה הו"ל הראב"ד יחידאה לגבי הנך רבוותא והלכה כרבים: וחדשים לבנים מגוהצים אסורים ללבוש אפי' הם של פשתן אע"ג דגבי ט"ב אמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ היינו דוקא לגוהצן ולהניחן אבל אסור ללבוש המגוהצין כן כתב הרמב"ן בתורת האדם והרא"ש בפרק אלו מגלחין בשם הראב"ד ז"ל ודבר פשוט הוא שכל זה אחר ז' ותוך ל' דאילו תוך ז' אסור לגהץ אפי' להניח וסמ"ג כתב וז"ל כתב רבינו משה כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וגם בפרק אלו מגלחין (יח.) אמרו משום רבי יוחנן כלי פשתן משום שמתקלקלין מותר לכבסן במועד וה"ה באבל עכ"ל ומדנקט לישנא דכיבוס משמע דתוך ש' עה איירי: ומ"ש עוד רבינו הלכך הכא שאין איסור גיהוץ אלא בלבישה וכו' הלכך אין חילוק בין צמר לפשתים לשון הא"ל ובלתי מסודר הוא דממ"ש בסמוך משמע שפיר דאין חילוק בין צמר לפשתים ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ו ומה שכתב בשם הרמב"ן שכתב עליו שאינו נכון הוא בת"ה: **כתב** רבינו ירוחם נ"ל שאסור להבליע סדין מגוהץ תחתיו כמו שאסור ללבוש וכתב עוד פשיטא באבל רבתי כי דוקא מלבוש אבל כובע של ראש וכיוצא בו מותר ללבשו מגוהצים וז"ל אבל רבתי בפ"ז גבי גיהוץ מותר בפונדא ובפסיקיא ובאפיליא ובכובע של ראש (ה): ומ"ש רבינו ואנו דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם הכל מותר לאחר ז' סמ"ג כתב דאעפ"כ משמע שרבינו היה מחמיר כרשב"א בגיהוץ אף ע"פ שהיה בבבל כתב הכלבו בשם הר"מ אדם שאבל על אביו ועל אמו אם יש לו בגד שבת מותר ללבשם אחר ד' שבועות אבל אין לו לעשות בגדים חדשים תוך שנתו אא"כ שמניח לאחר ללבשן ב' או ג' ימים והכל מותר לאחר ד' שבועות הן ללבוש הן לעשות חדשים א"א שאין מנהג עכ"ל (ו): **ירושלמי** על כל המתים אסור בגיהוץ עד ל' יום וכו' וכתב הרמב"ן בגמרא דידן לא שוי חילוק וכו' ומיהו סמכינן אירושלמי ואברייתא דאבל רבתי וכולי עד סוף הסימן בת"ה. ומ"ש בשם הרא"ש בפרק אלו מגלחין: **ומ"ש** רבינו שהרמב"ם לא חילק בהם אין לשון זה מדוקדק דמשמע מיניה שסתם דבריו ולא חילק בהם ואינו כן אלא בהדיא כתב בפ"ו לאחר ל' מותר בגיהוץ אפי' על אביו ועל אמו מ"מ לענין הלכה כיון שהרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקיטינן דרבים נינהו ועוד דמסתברא טעמייהו לסמוך על הירושלמי ואבל רבתי שחילקו ביניהם ומדלא חילק תלמודא דידן אין הכרע דאיכא למימר כיון דמייתי כמה חילוקים בין שאר מתים לאביו ואמו הא גלי דאיכא למיפלג ביניהו גם לענין זה דמ"ש ומש"ה לא חש לאתויי הך ברייתא:

שצ אבל אסור לגלח בר"פ אלו מגלחין (יד:) אבל אסור בתספורת מדאמר רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא מיחייב: ומ"ש אחד שער ראשו ואחד שער זקנו וכו' שם (יח.) אמר רב יהודה אמר רב זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו לפרגים והתיר להם ואם בקשו ממנו שפה התיר ושמואל אמר אף שפה בקשו ממנו והתיר להם אמר אביטול ספרא משמיה דרב פפא שפה מזוית לזוית א הנחה כל שמעכבת א"ר אמי ובשפה המעכבת כתב המרדכי שמצא ר"ס בשם ר"ת דשמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דתכפוהו אבילו עכ"ל וכתב הרמב"ן בת"ה פי' שפה נקרא מה שמזוית לזוית והיינו מה שלמעלה מן הפה כנגד כל פתיחת הפה והכל מותר לגלח. הנחה הוא שם אחר והוא מה שמכאן ומכאן לפתיחת הפה וקורים אותו כך לפי שדרך המתגלחין

וחדשים לבנים מגוהצין אסורים ללבוש אפי' הן של פשתן פי' הא דאסור גיהוץ כל ל' בחדשים לבנים אפי' הן של פשתן נמי אסורין בחדשים לבנים ואע"ג דגבי ט' באב וכו' אבל תוך ז' אסור אפי' בישנים לבנים מגוהצין אפי' הן של פשתן אלא כאן קאמר דתוך ל' דאין אסור אלא בחדשים לבנים אסורין אף בשל פשתן דכיון דתוך ל' לגהץ ולהניח מותר בין ע"י עצמו בין ע"י אחר כדלעיל סעיף ג' ואין איסור גיהוץ אלא בלבישה הלכך אין חילוק בין צמר לפשתים דאף בשל פשתן אסור ללובשן תוך ל' והרמב"ם כתב וכו' וכתב עליו הרמב"ן ואין זה נכון. ומ"ש סמ"ג וז"ל כתב רבינו משה כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וגם בפרק אלו מגלחין אמרו משום רבי יוחנן כלי פשתן משום שמתקלקלין מותר לכבסן במועד וה"ה באבל עכ"ל. האי וגם ה"פ כי היכי דלענין גיהוץ דאסור כל ל' כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ להרמב"ם ה"נ גם לענין כיבוס דאסור תוך ז' אינו אסור בשל פשתן וק"ל: כתב ב"י בסוף סימן זה כתב הכל בו בשם מהר"ם אבל על אביו ואמו אם יש לו בגד שבת מותר ללבשו אחר ד' שבועות וכו' ע"ש וכ"כ תשב"ץ סימן תכ"ו. ובהגה"ה מצאתי ולא ילבוש בגדים לבנים בשבת ובשמחת ברגל רוחץ ברגל לכבוד י"ט האחרון ומחליף בגדים לבנים מאחר שלא חל עליו אבילות עכ"ה: **כתב** בהגהת מיימונית חל יום שלשים בע"ש מותר לרחוץ ואסור לגלח ע"כ וכתב הרא"ש אבלים נוהגים ללבוש מלבושים שחורים ובכל מקום יש לעשות כפי המנהג ע"כ. והאבל שולח מנות בפורים דהא חייב בכל המצות מכאן משמע דבשאר ימות השנה אסור לו לשלוח מנות שאלתי את מורי רבינו יהודה על אבל תוך ל' יום אם יכול להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים ואמר לי כי פשיטא דאסור זה בכל מקום ע"כ תשובה שאלו להר"ר אליעזר מגרמיזא והתיר לאבל להיות בעל ברית ואסור ליכנס לסעודה וכן הורה רבינו דוד ב"ר קלונימוס וכן הלכה למעשה משמחות מהר"ס ונראה דהיינו דוקא תוך ז' אבל תוך שלשים כשהוא בעל ברית מותר לכנוס לסעודה דאפילו בשמחת נישואין מותר תוך שלשים אם הוא אבל על שאר קרובים ואם לא ילך הוא יתבטל המעשה כ"ש מוהל או בעל ברית די"ט שלו הוא ועיין בתשובת מהרי"ל סימן קי"ו דמתיר אפילו תוך ל' יום של אביו במוהל או בעל ברית אע"פ דאסור במשיא יתום ויתומה ע"ל בסימן שנ"א: ומ"ש וכתב הרמב"ן בגמרא דידן לא משוי חילוק וכו' עד ויגערו בו חביריו וכו' האידנא אין דין זה נוהג בינינו לפי שאין לנו גיהוץ עכ"ה:

שצ אבל אסור לגלח ר"פ ואלו מגלחין (סוף דף י"ד) אבל אסור בתספורת מדקא א"ל רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע אסור. ומ"ש אחד שער ראשו וכו' כ"כ הרמב"ן דה"א באבל רבתי לתספורת כיצד אסור בנטילת שער אחד ראשו ואחד כל שער שבו ואחד זקנו ובכלל כל שער שבו הוי נמי שער בית הסתרים וראיה לדבר ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו: **ומ"ש** לכן כתב הראב"ד וכו' פי' הא דאיתא בפרק אלו מגלחין [דף י"ח] זוג בא מחמתן לפני רבי וכו' דאסיקנא בסתמא דמותר לגלח השער של השפה ואיכא לפרש דבין במועד ובין באבילות קאמר דמותר אבל מדתני בהך דאבל רבתי דכל שער שבו אפילו של בית הסתרים אסור באבל לכן כתב הראב"ד דהך סוגיא דמתיר לגלח השפה אינו אלא במועד
אבל

דרכי משה

כמבואר לעיל סימן ש"פ מ"מ לכבס נראה דאסור: (ה) ובתשובת בר ששת סימן ס"ז כתב דנהגו בו איסור אפי' במכובסים: (ו) ונ"ל לומר דה"ח תוך ד' שבועות דאין בכלים חדשים משום איסור גיהוץ דהא ר' אומר אין איסור גיהוץ אלא בחדשים תוך ל' ואי ס"ד דיש בחדשים איסור בלא גיהוץ תיפוק ליה דאסור משום דחדשים הן אלא ודאי חדשים שאינן מגוהצין מותרים מדינא והא דנקט מוהר"ם לאחר ד' שבועות לאשמועינן דאפי' לאחר ד' שבועות המנהג לאסור וכ"ש תוך ד' שבועות שאסור משום מנהג כנ"ל והית נראה דה"ה בגדי שבת אין בכלל גזירת גיהוץ דהא משמע דהחמיר ליה בגדים חדשים מבגדי שבת ואי בגדים חדשים אין בכלל גיהוץ כ"ש בגדי שבת אבל לקמן סימן שצ"א כתבתי משם תשובת מהרי"ל דכלי שבת יש בהן גזירת גיהוץ וא"כ כ"ש כלים חדשים וצ"ע כי נראה מוכרח דכלים הרשים אין בהם משום גיהוץ כמו שכתבתי:
ובמרדכי

פרישה

פירוש אבן שמחליק בו בגד (וב"י פירש דגיהוץ היינו מים באפר או בנתר ובורית ב"י: רבי אומר לא אסרו אלא בחדשים בלבד ראב"ש אומר לא אמרו אלא כו' כנ"ל עכ"ה): (יד) **שלא** הוזכר מכבש אלא אישנים פי' ולת"ק דרבי הנ"ל דס"ל דישנים היוצאים מתחת המכבש אסורין בגיהוץ אבל לרבי דקי"ל כוותיה אין נ"מ בזה וכן מוכח בב"י ע"ש: (טו) **וחדשים** לבנים מגוהצין אסורים כתב ב"י דכל זה מיירי לאחר ז' תוך שלשים: (טו) **ויגערו** בו חביריו לומר לו כו' ודין זה לא נהוג האידנא לפי שאין לנו גיהוץ מ"ק מ"ו:

סי' שצ (א) אבל אסור לגלח כו' מדא"ל הש"י לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע מיחייבי וק"ק מאי אפילו בית הסתרים דקאמר הא בית הסתרים יותר מסתבר לאסור דהא בלא"ה אסור כמ"ש רבינו לעיל בסימן קפ"ב דבית השחי ובית הערוה אסור אפי' במספריים (והיה אפשר לומר דמיירי כאן באופן דמותר לגלח סתריה כמ"ש בסימן קפ"ב עכ"ס

דרישה

סי' שצ [א] אבל אסור לגלח כו' וסורק ראשו לאחר ז' סמ"ק. ולסרק ראשו בימי אבלו יש רוצין לאסור כל שלשים כיון דאסור בתספורת כל ל' ומדברי ר"י נראה דפרי שהתיר לחוף ראשו אפי' תוך ז' משמע דלא אסרוהו אלא דרך תספורת ותגלחת שהוא ליפות את עצמו אבל לסרוק מותר (והמנהג שלא לחוף משום איסור רחיצה ולסרוק מותר וכ"כ רמ"א עכ"ה) וראיה ממ"ס דאסור בתספורת וכל הטעם חופפין וסורקין ולא היה אדם שערער כלום עכ"ל משמחות הר"ס מ"ו וכ"פ ב"י: (עד שיגערו בו חביריו באגודה ומהרי"ל כתבו דשיעור גערה ג' חדשים וכלבו דשיעור גערה ל' יום הראשונים וכ"כ ב"י ועיין מ"ש רמ"א בהגהות עכ"ה): מוהל מותר לתקן שלפרניו בימי אבלו רוקח מ"ו והאבל שולח מנות בפורים דהא חייב בכל המצות (וכ"כ רבינו ס"ס ת"א עכ"ה) מכאן משמע דבשאר ימות השנה אסור לו לשלוח מנות מ"ו וכן לא ישלחו לו רמ"א בסימן שפ"ה ·
סי

חדושי הגהות

חרש כך פירש"י שם (כג.): ד שם באבל רבתי פ"ז איתא ר"מ דפליג עלה אבל גירסת הרמב"ן הוא ר"ש בן אלעזר:
שצ א כ"ה בהרא"ש אבל בגמרא שלפנינו ליתא להנך ג' תיבות הנחה כל שמעכבת:

(ב) באבל כל ל' יום אסור (ג) והרי"ץ גיאות כ' שאסור תוך ז' ומותר לאחר ז' וכ"כ בה"ג והרמב"ן כ' שאפי' תוך שבעה מותר ליטול כל שערה שעל השפה (א) ומהצדדין כל שמעכב האכילה ישב לגלח ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים ראשו (ד) אחד המגלח ואחד המתגלח כל אלו שאמרו מותר לגלח בח"ה כגון הבא ממדינת הים (ה) שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד והיוצא מבית השביה ומבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר כולם אסורין לגלח בימי אבלו שאם ארעו אחד מאלו קודם האבילות (ו) ונכנס מיד תוך האבל אסור לגלח אבל אם ארעו אחד מאילו ותכפוהו מיד שני אבילות זה אחר זה מגלח כדרכו בין בתער בין במספרים אפי' תוך ז' ואדם אחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה (ז) מיקל שערו פי' (ה) שמגלחו קצת בתער אבל לא במספרים על כל המתים מגלח לאחר ל' יום על אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ואפי' פגע בו הרגל לאחר ל' יום אסור עד שיגערו בו חביריו תניא באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה וב"כ רב

אבל באבלות אסור כל שלשים אפי' מעכב האכילה ורי"ץ גיאות מפרש דהך סוגיא דמתיר לגלח השפה איירי בין במועד בין באבלות תוך ל' דשרי לגלח מה שמעכב האכילה וכן דאבל רבתי דאוסר כל שער שבו לא מיירי אלא באבל תוך ז' דאסור אפילו מאי דמעכב האכילה והרמב"ן ס"ל דאפילו תוך ז' שרי לגלח מאי דמעכב האכילה וכן דאבל רבתי דאוסר כל שער שבו היינו כל שער חוץ ממאי שמעכב את האכילה דפשיטא דשרי ולא היה צריך לפרש דאינו בדין שיתלכלך באכילה בשפה ומן הצדדין כל שמעכבין : ישב לגלח וכו' באבל רבתי וכתב המרדכי דאם המתגלח נעשה אבל גומר דגדול כבוד הבריות וכו' וכשהמגלח נעשה אבל נמי גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא והתירו לו משום כבוד המתגלח :

כל אלו שאמרו מותר לגלח וכו' בפרק אלו מגלחין [סוף דף י"ז] : ומ"ש מיקל בתער אבל לא במספרים פי' מיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת בשינוי בתער ובסכין דבתער וסכין אי אפשר לגלחו כהוגן אבל לא במספרים שהוא זוג של מספרים שמגלחין בו כהוגן כך פי' הרמב"ן ומביאו ב"י :

על כל המתים וכו' שם [דף כ"ב] . ומ"ש ואפי' פגע בו הרגל וכו' ה"א בירושלמי הביאוהו התוס' לשם בד"ה עד שיגערו וכ"כ הרא"ש ושאר פוסקים דלא כסמ"ק דפסק אם עברו ל' קודם הרגל מפסיק וא"צ להמתין עד שיגערו בו חביריו ומביאו רבינו לקמן סימן שצ"ט וטעמו דס"ל שיעור גערה שלשים יום אחר שלשים כיון דבירושלמי אמרו כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים הרגל מפסיקו ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו ויאמרו לו לא מעמנו א"כ לפי זה כיון דשיעור גערה ל' יום אחר שלשים ופגע בו הרגל אחר שלשים השתא הו"ל בכלל דבר שהוא משום ל' והרגל מפסיקו וא"צ להמתין עד שיגערו בו ועוד האריך בהגהת סמ"ק ע"ש סימן צ"ז אבל לא נהגו כמותו להקל אלא כדפסק רבינו והוא דעת כל הפוסקים וכ"פ בש"ע בא"ח סימן תקמ"ח סעיף ט' וכ"כ בהגהת ש"ע כאן :

תניא באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער וכו' והטעם כדי שלא תתנוול על בעלה אם לא תספר שערת ראשה מה שהיא רגילה לספר והרמב"ן בשם

המתגלחין להניחו וכל שמעכבת אכילה ממנה מותר : ובשפה כל שמעכבת . כלומר אף שפה אין מתירין לו לגלח הכל אלא כל שמעכב בלבד וכתב הראב"ד דברים הללו דוקא במועד אמרו אבל באבילות אסור דתניא באבל רבתי [פ"ז] לתספורת כיצד אסור בנטילת שער אחד ראשו ואחד כל שער שבו ואחד זקנו והרי"ץ גיאות התיר שפה כל שמעכבת בתוך ל' ובתוך ז' אסר וכן פסקו בפסוקות ובגדולות ומסתברא שאף בתוך ז' נמי מותר דאינו בדין שיתלכלך באכילה בשפה והנאה כל שמעכבין ובירושלמי מצינו כן שפה ונטילת צפרנים אית תנויי תני ברגל מותר ובאבל אסור ואית תנויי תני ברגל אסור ובאבל מותר רבי חייא בר' אשי בשם רב הלכה כדברי מי שהוא מיקל כאן וכאן רבי יעקב בר אחא ר' שמעון בר רב משמיה דרב הלכה כדברי מי שהוא מיקל בהלכות אבל רב אמר שפה כנטילת צפרנים לכל דבר אמר ר' ירמיה ובלבד שנוטות כלומר שנוטות ויוצאות על הפה ומעכבות רבי סימון בשם ר' חנינא זוג בא לפני רבי בשפה ובנטילת צפרנים והתיר להם למדנו משם מפורש שהשפה כל שמעכבת מותר לאבל להוציא מדברי הר"א וכן הדברים האלו מראים כדעתנו שהתירו אפילו תוך שבעה כדין צפרנים קצרו של דבר אבל כל ל' אסור לספר אחד ראשו ואחד זקנו ואפילו של בית הסתרים אבל כל שמעכב באכילה נוטלו אפי' במספרים בתוך ז' בין למעלה מן הפה בין מן הצדדין עכ"ל . והרמב"ם כתב בפ"ו כשם שאסור לספר כל שער גופו או לגלח שפמו או לקוץ צפרניו בכלי כל ז' כך אסור כל ל' יום ודבריו מבוארים כדברי הראב"ד ז"ל : ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והראב"ד מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : ישב לגלח ואמרו לו מת אביו וכו' באבל רבתי [פ"ה] וירושלמי פ"ק דשבת וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף מ"ק וכתב המרדכי וטעמא היינו טעמא דגדול כבוד הבריות וכו' ומה שהספר גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא : כל אלו שאמרו מותר לגלח בח"ה כגון הבא ממ"ה וכו' עד מיקל שערו בתער אבל לא במספרים בפרק אלו מגלחין [יז :] : ומ"ש מגלח כדרכו וכו' אפי' תוך ז' כ"כ הרמב"ן בת"ה ויליף לה מדקתני בהאי ברייתא דתכפוהו אביליו מכבס נמי כסותו במים והיינו ע"כ תוך ז' הוא דאחר ז' אין איסור בכיבוס א"כ גם היתר תספורת תוך ז' קא שרי וכתב ר"י מיקל בתער פי' שיגלח מלמטה עיקרי השער כדי להקל מעליו אבל לא במספרים פירוש שיחתוך מזכות השער מפני שזה נראה לעינים אבל תחת שערו אינו נראה (ב) והרמב"ן כתב בת"ה לרבינו האי תער ומספרים משונים זה מזה ויש שינוי בין לשון תורה ובין לשון חכמים כי תער של תורה בלשון חכמים מספרים והוא עשוי לגילוח והשחתה אשר אינו משחית לגמרי קורין לו חכמים תער ובירוש' מיקל בסכין ובתספורת אבל לא במספרים ובעל הערוך הקשה עליו ובודאי שתשובה זו משובשת דתער בין בלשון תורה בין בל' חכמים הוא המשחית לגמרא כדאמרי' בפ"ק דקידושין [לה.] איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער ומספרים בין בל' תורה בין בל' חכמים יש בה גילוח ולא השחתה וזה שאמרו כאן מקל בתער הטעתו לגאון ז"ל בפירוש זה כשסבור לומר דמפני שאין בו השחתה התירו כן ולא היא דהכא לאו משום השחתה סריכן דאטו גילוח אבל מותר אלא הכא במיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת עסקינן כדאמר בהדיא והדבר ידוע שהחותך מן השער קצתו אין דרכו בתער וא"א לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים ומשום שהוא שלא כדרך המתגלחין ובשינוי מותר בסכין ובתספורת שהתער כאן כסכין הוא עכ"ל : וכתב עוד הרמב"ן בשם התוספתא דהכי דסריכן כהו לספר בתוך ל' דוקא בלינעא ורבינו כתבו לענין כיבוס וממילא משמע דה"ה לענין תספורת : על כל המתים מגלח לאחר שלשים יום על אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ברייתא בפרק אלו מגלחין [כב :] : ומ"ש ואפי' פגע בו הרגל לאחר שלשים יום אסור עד שיגערו בו חביריו כ"כ הרא"ש שם וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב כ"י וסמ"ג דהכי משמע בירושלמי וכתב הרמב"ן בת"ה דמשמע הכי מדאמרי' (שם) על כל המתים נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש וא"א לי"ב חדש בלא רגל ש"מ שאין רגל מפסיק כלום באבילות אביו ואמו בין בשמחה בין בתספורת וניחוץ אלא עד שיגיע זמן שקבעו להם חכמים וכתב כ"י וי"א דאם עברו שלשים יום ואח"כ בא הרגל דאז הרגל מפסיק ומהני לבטל זמן הגערה והוא מדברי סמ"ק כמ"ש בסמוך וכ"כ התוספות בשם הירושלמי דגרסינן רבי שמואל בר אבדימי מונה שלשים יום קמי מועדא שאיל לר' מנה א"ל כל דבר שהוא תלוי בשבעה ובשלשים הרגל מפסיק ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו ויאמרו לו לא עמנו וי"ס שכתוב בהם או יגערו בו חביריו בירושלמי ונראה שהוא ט"ס כ"א כמו שכתבתי עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו עכ"ל . וכך הם דברי הרי"ף על אביו ואמו יגדל פרע עד שיגערו בו חביריו ונראה דגידול פרע היינו ל' יום ולא אתא למעוטי אלא אם גערו בו חביריו תוך ל' יום דאסור אבל הרמב"ם כתב בפ"ז ובפ"י עד שישלח פרע או עד שיגערו בו חביריו ואפשר דמשמע דשילוח פרע היינו גידול שער ימים הרבה מאד דאז מותר אפילו לא גערו בו חביריו ואם גערו בו חביריו קודם שיגדל שער כ"כ שרי והוא שיגערו בו אחר ל' יום אבל אם גערו בו תוך ל' לאו כלום הוא והגה"מ ב כתבו בפ"י בשם סמ"ק אם עברו שלשים יום קודם הרגל הרגל מפסיק וא"צ להמתין עד שיגערו בו חביריו וטעמא משום דאמרינן בירושלמי שיעור גערה ל' יום לכך הרגל מפסיקו ונראה דאפילו חל יום ל' ערב הרגל מותר לספר כיון דמקצת היום ככולו (ג) א"כ אותו יום ל' מקצתו מל' השניים ולא לענין למחות מהמנין דלעולם בעינן ל' שניים מלבד ל' הראשונים היכא דלא גערו בו אלא כ"מ שאם חל ערב הרגל יום ל' שמותר לגלח בו כשאר ימות השנה אם גערו בו חביריו ביום ל' דהכי דאם לא גערו בו בשאר ימות השנה צריך להמתין ולהשלים ל' שניים מ"מ אם גערו בו ביום ל' מהני אפי' בלא רגל עכ"ל . כתבו התוס' בפרק אלו מגלחין [יט .] ה"ר י"ט פירש כיון דקי"ל מקצת יום ז' ככולו עולה לכאן ולכאן יכול לגלח ביום כ"ט ובתוס' הרב לא פירש כן דלא אמרינן שיהא יום ז' לב' ימים לענין שלשים ע"כ (ד) : תניא ג באבל רבתי אשה מותרת בנטילת

דרכי משה

שצ (א) ובמרדכי דף שצ"ב ע"ב ה"א כתב שמוהר"ם מצא בשם ר"ת דאפשר דלא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דמי שתכפוהו אביליו עכ"ל ומשמע דס"ל כדברי הרמב"ן ולכן למדו ממי שתכפוהו אביליו שמותר אפי' תוך ז' כדלקמן והיה נראה שלענין הלכתא הכי נקטינן אבל ב"י כתב והרמב"ם פ"ו פי' כדברי הראב"ד וכתב כיון שהם מסכימין לדעת אחת הכי נקטינן עכ"ל : (ב) ומדברי המרדכי שכתבתי לעיל גבי שפה דמתיר ג"כ דוקא בתער אבל לא במספרים ולמדו מכאן נראה דאינו מפרש פי' זו גבי שפה שצריך לקצר השערות שלא יעכבו את האכילה וא"כ ע"כ נראה וא"כ מה חילוק בין תער ומספרים אלא נראה לדברי המרדכי דבתער כשחותך השערות ומקצרו בו הוי שינוי דאין דרך לקצרן ולהתכן א"א במספרים כנ"ל לדבריו וכ"כ ב"י בשם הרמב"ן : (ג) וע"ל סימן שצ"ט דכתב הטור סתמא כדברי הסמ"ק ובפסקי מהרא"י ז"ל סימן קל"ג ובספר אגודה נמצא דשיעור גערה הוי ג' חדשים וכן הורה במהרי"ל ומהר"ן ז"ל ומי יבא אחרי המלכים לסתור דבריהם אמנם מלשון מהרי"ל בתשובה סימן כ"ב שהורה למהר"ז ז"ל משמע קצת שלא היה לבו נוטה כך אלא שהיה משיב לשואלים כספר אגודה וכ"כ מהר"ר אנשיל שלבו נוטה להתיר אלא שהיה משיב לשאלו פלוגתא דרבוותא היא עכ"ל ובלבו דשיעור גערה ל' יום אחר ל' יום הראשונים עכ"ל ומדברי ב"י משמע דלאחר ל' יום הוי שיעור גערה וכ"ה בא"ז הלכות אבל לאחר ל' יום הוי שיעור גערה ובמהרי"ל שנוהגין בקצת מקומות שלא לספר כל יב"ח עכ"ל וכן המנהג בארצינו ואם הכביד עליו שערו מקילין ויש מקילין בזה ואין מוחה בהן הואיל ואינו אלא חומרא בעלמא ומצאתי בא"ז וז"ל שאלה אם תוכל לספר אחר אביו תוך י"ב חדש כי מתוך שאתה עסוק במזונותיך ומצוי בין השרים אינך יכול לסבול גידול שער הנני מודיעך שלא הוזכר י"ב חדש לענין גידול שער רק עד שיגערו בו חביריו ומה שנוהגים י"ב חדש אינו אלא חומרא בעלמא לכבוד אביו ואמו ולכן מותר אתה לספר כדרכך עכ"ל התשובה : (ד) וכדברי הרי"ט כתב המרדכי דף שצ"ד ע"א בה"א וז"ל מצאתי אבל

פרישה

עכ"ה) וי"ל דהא בהדיא כתב ב"י שם דהא דכתב במספרים אסור היינו במספריים כעין תער אבל במספרים בעלמא אפי' בית הסתרים מותר וא"כ לענין אבילות הוי רבותא דודאי לא הו"ל תענוג כ"כ בתספורת בית הסתרים אלא יש לו צער משערות דלהם א"כ מהיכי תיתי דגילוח אסור מדכתיב בבני אהרן ראשיכם אל תפרעו והו"א דוקא שער שדומה לשערות דראש שהם בגלוי ולא בבית הסתרים : (ב) באבל אסור כל ל' עיין מ"ש בש"ע בזה : (ג) והרי"ץ גיאות כתב שאסור תוך ז' פי' שעל השפה : (ד) אחד המגלח כו' ר"ל שנאמר להמגלח שמספר את חבירו שמת לו מת או למתגלח וה"ט דגדול כבוד הבריות ודוקא בדליכא ספר אחר במתא מרדכי (בה"א דף שצ"ה ע"א) : (ה) שהלך להרויח כו' פי' לאפוקי לטייל : (ו) ונכנס מיד לתוך האבל אסור לגלח פי' עד אחר ל' לאבילות כדין תספורת וע"ז קאמר דאדם אחר דאינו מהיוצא מבית השביים כולי מיקל שערו פי' אחר ל' לאבילות הראשון מיקל בתער אפילו בתוך ל' לאבילות השני : (ז) מיקל שערו כו' ז"ל רבינו ירוחם מיקל בתער פי' שיגלח מלמטה עקרי השער כדי להקל מעליו אבל לא במספריים פי' שיחתוך מזכות שער מפני שזה נראה לעינים אבל תחת שערו אינו נראה וכתב הרמב"ן דהכי דסריכן להו בתוך ל' דוקא בלינעא (ורבינו כתבו לענין כיבוס וה"ה לענין גילוח עכ"ה) עיין בב"י : (ח) שמגלחו קצת בתער אבל לא במספרים ז"ל הרמב"ן בת"ה לרבינו האי תער ומספרים משונים זה מזה ויש שינוי בין לשון תורה ובין לשון חכמים כי תער של תורה בלשון חכמים מספרים והוא העשוי לגילוח והשחתה ואשר אינו משחית לגמרי קורין לו חכמים תער ובירושלמי מיקל בסכין ובתספורת אבל לא במספרים (כך מצינו בהלכות הרי"ץ גיאות עכ"ה) ובעל הערוך הקשה עליו ובודאי שתשובה זו משובשת דתער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי כדאמרינן איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער ומספרים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בהן גילוח ולא השחתה וזהו שאמרו כאן מיקל אדם בתער הטעתו לגאון ז"ל בפי' זה כסבור לומר דמפני שאין בו השחתה התירו כן ולא היא דהכא לאו משום השחתה דאטו גילוח באבל מותר אלא הכא במיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת עסיקי' והדבר ידוע שהחותך מן השער קצתו אין דרכו בתער וא"א לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים ומשום שהוא שלא כדרך שמתגלחין ובשינוי מותר בסכין ובתספורת שהתער כאן כסכין

חידושי הגהות

ב גם בא"ח סימן תקמ"ח כ"כ בשם הג"מ ואני חפשתי ולא מצאתי כלל בהג"מ שלפנינו אבל מצאתי כן בהגהת סמ"ק הל' אבל : ג תניא באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער וכו' ברייתא זו הביאה הרי"ף והרמב"ן והרא"ש ז"ל ובמסכת שמחות שלפנינו לא מצאתיה ובתה"א להרמב"ן ראיתי דנקט בלשונו על ברייתא זו ובמכילתא אחריתי דאבל תניא נראה מזה שהיה לפניהם

רב אלפס שאשה מותרת בנטילת שער (ט) והקשה הרמב"ן אם כן תהא מותרת בגיהוץ וכן כל מצות ל' לא יהא נוהגת בה על כן נראה כדברי המפרשים דנטילת שער דשרי באשה היינו (י) במעברת סרק על פניה וטופלתו בסיד שהוא משום תכשיט שלא תתגנה על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה כל ל' יום כמו האיש (יא) וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל תניא כשם שאסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרניים דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר והלכתא כוותיה ומותר בין בשל ידים בין בשל רגלים ומיהו דוקא בשינוי כגון בידיו או בשיניו אבל במספרים או בסכין אסור כתב רי"ף חזינא לקצת רבוותא דכתבו דוקא תיך ל' אבל תוך ז' אסור ואנן לא סבירא לן הכי אלא אפי' תוך ז' שרי וכ"כ הרמב"ן וכתב הרי"ץ גיאות דאחר ז' מותר אפי' במספרים וכ"כ בה"ג וכן פסק בספר המצות אבל הרמב"ן כתב שאין חילוק בין תוך שבעה לאחר שבעה שלעולם אינו מותר אלא ע"י שינוי :

שצא אבל אסור בשמחה כל ל' יום אפי' תינוק אין לו ליקח בחיקו שמא מתוך כך יבא לידי שחוק (א) ומיהו זהז דוקא תוך ז' ותניא על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' ועל אביו ואמו לאחר י"ב חדש (ב) ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר י"ב חדש ומטעם זה אסור לו לילך בדרך בשיירא גדולה כל י"ב חדש מפני שהוא כמו שמחה ששמחים הרבה בדרך ולשאר קרובים ל' יום א"ר הונא ולשמחת מריעות (ג) מותר ליכנס לאלתר פי' כמו שעושין ריעים זה עם זה שאוכלים ושותים זה עם זה היום והוזרים ואוכלים זה עם זה למחר מותר מיד אף על פי שאוכלים ושותין זה עם זה אין בו שמחה כמו בחופת חתנים (ד) בד"א שצריך לפרוע

בית יוסף

בנטילת שער אחר שבעה : **ומ"ש** בשם הרי"ף בפרק אלו מגלחין כתב גרסינן בפרק החולץ בענין ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלשים יום אמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסרו לספר ולכבס מותר ליארס ל' של איבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס וש"מ שהאשה מותרת בנטילת שער כדקתני באבל רבתי ע"כ וכתב עליו הרמב"ן בת"ה אבל רש"י אינו גורס שם לספר אלא גירסתו כך הוא במקום שאסור לכבס מותר ליארס ל' של אבל שמותר לכבס אינו דין שמותר ליארס וכתב שהדברים נראים לענין הסוגיא כדברי רש"י ועוד קשה לי לדברי רבי' בעל הלכות ז"ל הרי האשה מותרת ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר ז' ואינה בגזירת ל' של גיהוץ והרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמרא לגיהוץ אלא מן האשה התקועית ואולי נאמר דה"ק התם באשה שנהגה אבילות ימים רבים כאיש אלא שאין הטעם נדון להתיר לה וכי אם לא תתקשט בלבנים חדשים תתגנה על בעלה הכבה ותתקשט בבגדי צבעונים חדשים ובמכילתא אחריתי דאבל תניא כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת ולא תני גיהוץ כלל ויש מחכמי הצרפתים ז"ל שפירשו נטילת שער זה שהתירו באשה במעברת סרק על פניה של מטה אבל תספורת ממש לשער ראשה אסור כל שלשים אפי' באשה שהרי אין דרכה כל ימות השנה בתספורת אלא מגדלות הן שער כליליות ולמה יתירו לה באבל ודברי טעם הן ונראין עכ"ל וגם התוספות כתבו בפרק החולץ [מג .] כדברי רש"י וכתב הרא"ש בפ' אלו מגלחין שכן עיקר והרמב"ם בפ"ו פסק כדברי הרי"ף ז"ל . ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ה) :

כתב רבינו ירוחם לסרק ראשו במסרק פירש"י והמפרשים שמותר אפילו תוך ז' שאין כאן לא תענוג ולא שמחה והמרדכי כתב במ"ק והגה"מ פרק ז' לסרק ראשו יש מתירין ויש רוצים לאסור כל ל' יום ומדברי ר"י נראה דשרי שהתיר לחוף ראשו אפי' תוך ז' וסמ"ג כתב סורק ראשו לאחר ז' ולענין הלכה נקטינן כדברי המקילים לסרוק אפילו תוך ז' (ו) : תניא כשם שאסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרניים וכו' בפרק אלו מגלחין [יז :] ואיפסיקא הלכה בגמרא הלכה כר' יוסי : ומ"ש בין של ידים בין של רגלים מימרא שם : ומ"ש ומיהו דוקא בשינוי וכו' שם א"ר חייא בר אשי אמר רב ובגנוסטרי אסור וכתבו התוספות גנוסטרי פירש בערוך שהוא כלי המתוקן ליטול צפרנים משמע שהיה מתיר בין בתער בין במספרים מיהו קאמר בגמרא ר' יוחנן דשקלינהו בשיניה משמע דוקא בשיניו שרי וכ"כ הרמב"ם בפ"ה אסור ליטול צפרניו בכלי אבל בשיניו או שנוטל צפורן בצפורן מותר וכן דעת הרמב"ן בת"ה וכ"כ סמ"ג בגנוסטרי אסור פי' במספריים וה"ה בתער : ומ"ש רבינו בשם הרי"ף בפרק אלו מגלחין והכריע הרמב"ן בת"ה כמותו ומ"ש בשם הרי"ץ גיאות הביאו הרמב"ן בת"ה : וכתב אח"כ ומדברי רבינו הרי"ף נלמוד שכל ל' אסור בגנוסטרי וכתב במסקנא כדברי הרי"ף דבגנוסטרי אסור כל ל' יום ושלא בכלי מותר אפילו תוך ז' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה וששי. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : כתבו הגה"מ פ"ה בשם הר"מ מאינגלטיר"ה אשה שאירעה טבילתה בחוה"מ לא תטול צפורניה בעצמה אבל אומרת לנכרית ליטול צפורניה אפילו בגנוסטרי דכיון דאמירה לנכרי שבות במקום מצוה לא גזור אבל היא עצמה אינה יכולה ליטלה יפה בשיניה או בידיה וכן הדין אם אירעה טבילת מצוה תוך ל' אחר ז' עכ"ל (ז) :

שצא אבל אסור בשמחה כל ל' יום אפי' תינוק אין לו ליקח בחיקו וכו' בסוף מ"ק [כו :] אמר רב פפא תנא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות ומדנקט אבל משמע דדוקא דתוך ז' קאמר וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה ודברי רבינו הם בלתי מסודרים דפתח בל' יום וסיים בז' והדר סיים כל הסימן בל' ומן הראוי דין זה דלא יקח תינוק בחיקו הו"ל לכתוב בסימן שפ"ה אצל שאלת שלום וכן קבעו הרמב"ם ז"ל בפ"ה דמיירי בדינים הנוהגים תוך ז' וכתב כל' הזה אם בשאלת שלום נאסר האבל ק"ו שהוא אסור להרבות דברים ולשחוק שנאמר [יחזקאל כד] דום ולא יאחוז תינוק בידו שלא יביאנו לידי שחוק :

ותניא על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום ועל אביו ואמו לאחר י"ב חדש בפרק אלו מגלחין [כב :] : ומ"ש ואף אם השנה מעוברת וכו' כ"כ הרא"ש פרק אלו מגלחין בשם ראבי"ה וכ"כ רבינו ירוחם והגה"מ בפ"ו והמרדכי במ"ק בשמו ודייק לה מדקתני י"ב חדש ולא קתני שנה :

ומ"ש ומטעם זה אסור לו לילך בדרך בשיירא גדולה וכו' נתבאר בס"ס ע"פ : אמר א רב הונא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר בפ' א"מ שם : ומ"ש בד"א שצריך לפרוע יומו וכו' שם אסיקנא דה"מ בפרעונתא אבל באריסותא אסור עד לאחר ל' יום פי' אריסותא הלואה דהיינו שמתחיל הוא להאכיל את חבירו

ב"ח

בשם חכמי צרפת השיג ואמר הרי אין דרכה כל ימות השנה בתספורת אלא מגדלות הן שער כליליות ולמה יתירו לה באבל אבל להעביר סרק על פניה שלמטה וכו' שכן דרכה כל ימות השנה שלא תתגנה על בעלה הוא דשרי אבל לא נטילת שער ראשה ולמ"י שכתבתי אין כאן השגה דרב אלפס לא אמר בשערות ראשה שכל אשה מגדלות אותן ואינן מגלחות אלא אדרבה אם אין להן שערות ארוכות מתקנין להן פיאה נכרית אלא באשה שיש לה רבוי שערות כגון לידעא ובת לידעא כדאיתא בפרק המוציא יין [דף פ'] שהיו טופלין בסיד להסיר השער ומקלתן מגלחין אותן וכל זה כדי שלא תתגנה על בעלה מחמת רבוי שערות במקום דלא שכיחי שערות לשאר נשים ובהא דוקא כתב הרי"ף דאשה מותרת בנטילת שער וכ"פ הרמב"ן בפ"ז והכי נקטינן וכן פסק ב"י אלא דבש"ע השמיטו אח"כ ראיתי להרב מהר"ר מענדל שכתב בהקדמתו לסמ"ק שהדפיס בקראקא דחסר כאן בש"ע סעיף ה' וכצ"ל אשה מותרת בנטילת שער אחר ז' : הגה"ה ויש אוסרין וכך עיקר ע"כ לשונו . ואני אומר העיקר כדפרישית דבמקום שדרכה של אשה לגלח שערותיה אלו כגון רבוי שערות דלידעא ובת לידעא מותרת ליטלה אחר שבעה וכ"פ הסמ"ג והסמ"ק :

תניא כשם שאסור לגלח בימי אבלו וכו' בפרק אלו מגלחין סוף [דף י"ז] : ומ"ש ומיהו דוקא בשינוי וכו' שם ריש [דף י"ח] אמר רב ובגנוסטרא אסור ופירש רש"י במספריים ולאו דוקא גנוסטרי אלא כל שהוא כלי כגון תער וסכין נמי אסור דאין היתר אלא בשיניו כדעביד ר' יוחנן או צפורן בצפורן ודלא כמ"ש התוס' בשם הערוך דאינו אסור אלא בגנוסטרי שהוא כלי המתוקן ליטול צפרני' אבל בסכין או בתער ומספרים מותר דליתא : כתב המרדכי לסרק ראשו תוך ז' יש מתירין ויש רוצין לאסור כל ל' כיון דאסור בתספורת כל ל' ומדברי ר"י שפי' שמותר לחוף אפילו תוך ז' משמע דלא אסרו אלא דרך תגלחת ותספורת שהוא ליפות עצמו אבל לסרוק מותר וראיה מהש"מ דאסור בתספורת וכל העם חופפים וסורקים ולא היה אדם שמערער על זה עכ"ל הר"ס וסמ"ק כתב וסורק ראשו במסרק לאחר ז' עכ"ל ובש"ע פסק לסרוק האשה במסרק מותר תוך ז' עכ"ל משמע דדוקא באשה שצריכה שלא יהיו מסובכים שערותיה כשהיא טובלת לא החמירו בה משא"כ באיש דנכון להחמיר אבל מלאתי שט"ס הוא וצריך להגיה לסרוק ראשו וכו' מיהו בהגהת סמ"ק כתב והא"ז אוסר לאיש לסרוק ראשו במסרק כל ל' יום אך לאשה מתיר לאחר שבעה עכ"ל :

שצא אבל אסור בשמחה כל ל' יום אפי' תינוק וכו' נראה דה"ק כל ל' יום שוין דאסור בשמחה אלא דאיכא חילוק בין שמחה לשמחה דלוקח תינוק בחיקו אסור כל ז' ותו לא כיון דאינה אלא חששא שמא מתוך כך יבא לידי שחוק והוא מימרא דרב פפא בסוף פ' אלו מגלחין אבל ליכנס לבית המשתה דאיכא ודאי שמחה אסור כל ל' על כל המתים אבל על אביו ואמו י"ב חודש וכו' ומ"ש ואף אם השנה מעוברת וכו' כ"כ הרא"ש ושאר פוסקים ודייקי לה מדקתני י"ב חודש ולא קתני שנה ונראה כיון דמותר ליכנס לבית המשתה דאיסורו מפורש בברייתא כל שכן ליושב במקומו וללבוש בגדי שבת שאינו אלא מנהג וכן מותר להסתפר דלגמרי הפסיק אבילות לאחר י"ב חדש וכך אני מורה ובא דלא כיש שעושין פשרה בסברת הכרס : אמר רב הונא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר וכו' משמע מלשון רבינו מדכתב והגיע יום הפרעון בימי אבלו דאפילו תוך ז' מותר כיון שהגיע זמנו עכשיו לפרוע והיינו דקאמר לאלתר אבל הרמב"ם בפ"ו כתב מותר לעשותה אחר ז' אלמא דתוך ז' אסור והכי מסתברא וכן פסק בש"ע : ומ"ש אין בו שמחה כמו בחופת חתנים פי' דאף ע"פ דבחופת חתנים

דרכי משה

אבל מותר לגלח ביום ל' דמקצת היום ככולו דמקצת היום ז' עולה לכאן ולכאן שאם לא היה עולה למנין ל' חסר אחד מן חל' והיה צריך להמתין עד ל"א עכ"ל ופשוט דכוונתו כהר"ד י"ט וקרא ליום כ"ט ל' הואיל ומקצת יום ז' עולה ליום ה' הוי יום כ"ט יום ל' דאי לא הוי הכי אלא יום ל' ממש קאמר מאי איצטריך למישרי משום דיום ז' עולה לכאן ולכאן תיפוק ליה משום דמקצת יום ככולו כדפסקינן בהדיא פא"מ אלא ודאי דעתו כדעת הר"י ט וכמו שפירשתי וכ"מ פ"ק דנזיר (ו.) דאמרינן שם אם נדר ב' נזירות וגלח ביום כ"ט יצא אע"ג דסתם נזירות ל' יום משום דאמרינן מקצת היום ככולו בתחילתו ובסופו ויום ל' עולה לכאן ולכאן וה"ה ביום ז' וצ"ע דאין המנהג כן : (ה) ונראה דאע"ג דהלכה כמיקל באבל מ"מ כיון דרבים חולקים דהיינו רש"י והתוס' והרמב"ן והרא"ש הלכתא כרבים כ"ש דהרמב"ן והרא"ש שהם בתראי הקשו על דברי הרי"ף וכתבו על דברי רש"י שהם עיקר דהכי נקטינן כנ"ל : (ו) ובהג"מ פ"ה דה"א דיש אוסרים חפיפה כל ל' משום הסריקה עכ"ל והמנהג שלא לחוף אע"פ שנוהגין לסרוק ואפשר הטעם משום איסור רחיצה נהגו גם איסור בחפיפה : (ז) ונראה הא דנקט נכרית משום ח"ה נקט דכל ישראל אסורים במלאכה אבל בימי אבלה ישראלית אחרת יכולה ליטלה צפרניה ופשוט הוא בעיני :

וכ"ה

פרישה

בסכין הוא עכ"ל : (ט) והקשה הרמב"ן א"כ תהא מותרת בגיהוץ והרי אנו כל עיקר לא למדנו איסור גיהוץ אלא מן האשה התקועית : (י) במעברת סרק על פניה פי' פניה של מטה : (יא) וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל ואע"ג דכתב רבינו לעיל בס"ס שפ"א שלאחר ז' א"א מותרת בכל ומשמע מדברי ב"י שם שהוא מדברי הרא"ש י"ל דהתם מיירי בגיהוץ ובמעברת סרק על פניה כו' אבל בתספורת ממש שאפשר לה בלא"ה שאין בה כ"כ ניוול אסור ומ"ש כאן וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל היינו לענין פי' של נטילת שער דמיירי במעברת סרק אבל לא לענין גיהוץ :

סי' שצא (א) ומיהו זה דוקא תוך שבעה פי' איסור לתינוק ועיין בבית יוסף מ"ש ע"ז : (ב) ואף אם השנה מעוברת כו' מדקתני י"ב חודש ולא קתני סתם שנה : (ג) מותר ליכנס לאלתר פי' לאחר ז' רמב"ם : (ד) בד"א שצריך לפרוע יומו כגון שכבר אכל עם ריעו כו' אבל אסור להסתיל כו' נראה דמ"ש אסור להסתיל היינו ר"ל שלא היה לכן מתחילה

חדושי הגהות

לפניהם מכילתות אחרות דאבל אשר נעלמו מעינינו ומזה נקיש על השאר כי לעיל בסימן של"ה ושל"ו ועוד כמה מקומות שהרב"י הראה מקום למסכת שמחות ובמסכת שמחות שלפנינו לא מצאתים כלל: שצא א בגמרא איתא ארבב"ח וברא"ש גורס ארבר"ח :

לפרוע יומו כגון שכבר אכל עם ריעיו והגיע יום הפרעון בימי אבלו אבל אסור להתחיל ולעשות סעודת מריעות עד לאחר ל' יום ועל אביו ואמו אסור בין להתחיל בין לפרוע עד לאחר י"ב חדש תניא באבל רבתי על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד לאחר ל' יום ולאביו ואמו כל י"ב חדש ואם היה חבורה לשם מצוה כגון קידוש החדש מותר מיד בין תוך ל' לשאר קרוביו ותוך י"ב חדש לאביו ואמו וכתב הראב"ד וכן משיא יתום (ד) או יתומה או עני ועניה לש"ש שאם לא יאכל שם ויעשה הוא יתבטל המעשה מותר וכל זה לא התירו אלא מל' ואילך באביו ואמו אבל תוך ל' יום הוא אסור לכל סעודת מצוה שבעולם והרמב"ן כ' (ה) ואינו מחוור להתיר סעודת של משיא יתום ויתומה וא"א הרא"ש ז"ל הביא דברי הראב"ד (א) ויש נוהגין להקל בכניסת בית המשתה ולהסב שם בשעת שמחה (ו) והם אמרו שלא אסרו אלא לאכול עמהם בשעת שמחה אבל הכניסה שם מותרת שאין שמחה בלא אכילה ושתיה וה"ר יהודה אלברצלו"ני כתב כן שכ' יש נוהגים ליכנס תוך י"ב חדש להופה לשמוע הברכה או לבקר אבל לא לאכול ויש מחמירין שאין נכנס כלל והרמב"ן כתב שאסור ליכנס שם כלל בין בשעת אכילה בין בשעה שעוסקים שם ב במזומטי התן וכלה וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל וכן נוהגים באשכנז דכל י"ב חדש עומד חוץ לבית לשמוע הברכות ואינו נכנס לבית כלל: כל

אתנים אסור תוך ל' כדתניא ולשמחה ל' יום התם בנשואין איכא שמחה אבל בסעודת מריעות ליכא שמחה כ"כ וכן פירש"י והקשה הרא"ש ע"ש הראב"ד מדתני' באבל רבתי דלסעודת מצוה ומשתה דהיתה לשם שמים תוך ל' ולסעודת חתן הא איכא מצוה ולשם שמים ותירץ דלא שרינן לשם מצוה אא"כ דיתבטל המעשה אם לא יכנס הוא לסעודה כגון משיא יתום ויתומה וכמ"ש רבינו בסמוך אבל בנשואי עשיר שהזמינו לסעודה להתכבד בו אסור ליכנס שם תוך ל' ואפילו היכא דיתבטל המעשה לא שרינן תוך שלשים אלא באבל לשאר קרוביו אבל באביו ואמו אסור תוך שלשים לכל סעודת מצוה שבעולם. וזה דכתב בהגהות ש"ע בסתם אבל תוך ל' אסור לכל סעודת מצוה שבעולם אינו אלא באביו ואמו דסמיך ליה אבל לשאר קרובים מותר תוך ל' כמפורש בדברי רבינו: **ויש** נוהגים וכו' והם אומרים שלא אסרו אלא לאכול וכו' כצ"ל כלומר טעמא שנוהגי' להקל מפני שאומרי' שלא אסרו ליכנס לבית המשתה אא"כ נכנס ואוכל עמהם אבל ליכנס גרידא ואינו אוכל שרי וה"ר י' ברצלונ"י כתב כן דיש נוהגין להקל בזה אבל כתב עוד ויש מחמירין מפני שמפרשים הא דתניא אסור ליכנס לבית המשתה בסתמא אפי' אינו אוכל עמהם משמע דבכניסה גרידא נמי איכא שמחה דפשיטא דשמח עמהם דלא גרע מהולך בדרך בשיירא דאסור מפני ששמחים בדרך ושמח עמהם כ"ש בנכנס לבית המשתה והכי מסתברא וכתב רבינו שכ"כ הרמב"ן והרא"ש ושכן נוהגין באשכנז דכל י"ב חדש אינו נכנס לבית כלל אלא שומע הברכות מחוץ לבית וכתב בהג"ה ש"ע וכל זה בבית שעושין החתונה ואוכלין ושותין ושמחים שם אבל בחופה שעושין בב"ה שמברכין שם ברכת אירוסין ונשואין ואין שם שמחה כלל מותר מיד אחר ז' ויש אוסרין עד ל' וכן נראה לי ושתי הסברות כתובים בהגהות מיימוניות בשם מהר"ם ומביאו ב"י מיהו באבל על שאר קרובים נראה דלד"ה שרי לשמוע הברכות בחופה שעושין בב"ה תוך שלשים וכתב עוד בהגהת ש"ע ויש מקומות שמחמירין להיות האבל עומד כל י"ב חודש חוץ לב"ה לשמוע הברכות ומ"מ נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה שבב"ה וכן יוכל להכניס החתן כדרך ארצנו שבני אנשים מכניסין החתן תחת החופה ויוכל ללבוש קצת בגד שבת בשעה שמכניסין ובלבד שיהא אחר ל' וכן נוהגין עכ"ל ונראה דכל שכן שיש להתיר לאבל על שאר קרוביו תוך ל' להכניס החתן כדרך ארצנו דטפי יש להתיר תוך ל' על שאר קרוביו מתוך י"ב חדש על אביו ואמו כמו שנתבאר בסמוך בדין כניסה לסעודת נישואין דיתום ויתומה היכא דיתבטל המעשה אם לא יכנס שם עוד כתב בהגהות מיימונית וז"ל ובסמ"ג כתב הא דתניא אם היתה סעודת מצוה מותר שרבינו יהודה וה"ר יוסף מפי ר"ת ור"י היו מתירים לבא לסעודת חתן עכ"ל. אכן מצאתי שכתב ה"ר יוסף בפרק בתרא דמ"ק אסור ליכנס למי שמת קרובו לבית המשתה כגון סעודת אירוסין ונשואין כדי לאכול אבל ליכנס בלא אכילה מותר ואין חילוק בדבר דאסור לאכול בין עם המשמשין עד ל' יום ועל אביו ואמו עד י"ב חודש עכ"ל הגהות מיימוני והב"י העתיק לשונו בטעות כמו שהוא בדפוס ועל כן כתב ולענין הלכה כיון שהרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת שלא ליכנס אף בלא אכילה הכי נקטינן וכ"ש שהר"ר יוסף מצא כדבריהם עכ"ל דליתא אלא אדרבה הר"ר יוסף התיר בפירוש ליכנס בלא אכילה מיהו ודאי נקטינן כהרמב"ן וכהרא"ש כמ"ש ב"י וכדפרי' בסמוך: ובסעודת ברית מילה כתבו התוס' ע"ש רבינו שמשון דמותר לאבל לסעוד שם תוך ל' דלא חשיבא

חבירו אתה נושה בו [דברים כד:] מתרגמינן דאת רשי ביה. וז"ל הרמב"ם בפ"ו שמחת מריעות שהיה חייב לפרוע אותה מיד מותר לעשותה מיד אחר ז' אבל אם אינו חייב לפורעה נזהר להכנס לה עד ל' יום:

ומ"ש ולאביו ואמו כל י"ב חדש כ"כ שם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ו והרמב"ן בת"ה: תניא באבל רבתי על כל המתים אסור לילך לבית המשתה וכו' (פ"ט) והביאה הרמב"ן בת"ה על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שימלאו ל' יום על אביו ואמו לאחר י"ב חדש ואם היתה חבורה לשם מצוה כגון קידוש ר"ח מותר. ומ"ש רבינו מותר מיד בין תוך ל' לשאר קרוביו וכו' וכן מ"ש בשם הראב"ד וכן משיא יתום או יתומה וכולי בפרק אלו מגלחין אהא דאמר רב הונא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר כתב הרא"ש הקשה הראב"ד דהכא משמע דבסעודת מצוה איכא איסורא טפי מבסעודת הרשות ובאבל רבתי תניא על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד ל' יום לאביו ואמו עד שיגערו בו חביריו אא"כ היתה לשם שמים אלמא דסעודת מצוה יש בה היתר יותר מבסעודת הרשות ותירץ האי לש"ש דשרי היינו שהוא משיא יתום ויתומה או עני ועניה לש"ש ואם לא יכנס שם יתבטל המעשה אבל בנשואי עשיר שהזמינו לסעודה להתכבד בו אסור ליכנס שם ירושלמי אם היתה חבורת מצוה או קידוש החדש מותר חבורת מצוה כגון חבורת פסח חבורת אכילת קדשים ומעשר שני וכן כל דבר שצריך בעצמו אע"פ שאוכל בחבורה ויש שם משתה ושמחה ובכל זה לא התירו אלא מל' ואילך באביו ואמו אבל תוך ל' לכל סעודה שבעולם אסור כצ"ל הראב"ד ז"ל עכ"ל ונמוקי יוסף הקשה קושיא זו ותירץ דההוא לש"ש מיירי בסעודת מצוה דליכא שמחה כגון ברית מילה דאיכא צעריה דינוקא א"נ במשיא יתום ויתומה שאם לא יכנס הוא יתבטל המעשה ע"כ והרמב"ן בת"ה כתב על דברי הראב"ד ול"נ דחבורת מצוה כגון קידוש ר"ח ואכילת קדשים ופסח אע"פ שאוכל בחבורה ויש שם משתה ושמחה מותר לאחר ז' ובריתא דקתני ואם היתה חבורת מצוה ארישא כמי תניא ומשיא יתום ויתומה אינו מחוור להתיר לזה סעודה שלהם עכ"ל: **ויש** נוהגים להקל בכניסת בית המשתה וכו' והוא אמר שלא אסרו אלא לאכול עמהם וכו' כלומר טעמם של הנוהגים להקל מפני שהם אומרים שלא אסרו ליכנס לבית המשתה אא"כ אוכל עמהם אבל אם אינו אוכל עמהם מותר ליכנס והג"מ בפ"י הביא סברא זו וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד ומ"ש והר"י אלברצלוני"א כתב כן היינו לומר שהזכיר סברא זו אבל ג"כ כתב שיש מחמירין שאין נכנסין כלל ולא הכריע בדבר כמבואר בת"ה. ומ"ש ג"כ רבינו בשם הרמב"ן הוא בס' ת"ה. ומ"ש בשם הרא"ש וכן נוהגין באשכנז וכו' בפרק אלו מגלחין. והגה"מ ג כתבו בפ"ו דהא דאינו נכנס לבית השמחה דוקא לסעודת שמחה אבל לילך לבית הנישואין וברכת אירוסין מותר מיד אחר ז' שהרי אין שום שמחה שם לא ריקוד ולא טפוח ושחוק ורא"בן פי' דוקא אחר ל' ולא נתן טעם לדבריו ע"כ לשונו הר"ת ובסמ"ג כתב רבי' יהודה וה"ר יוסף מפי ר"ת ור"י היו מתירים לבא לסעודת חתן אכן ד מצאתי שכתב ה"ר יוסף בפ"ב דמ"ק אסור ליכנס לבית השמחה כגון סעודת אירוסין ונישואין לאכול בין עם החתן בין עם המשמשין עד ל' יום ועל אביו ואמו עד י"ב חדש עכ"ל וז"ל המרדכי בפרק אלו מגלחין רבינו טוביה היה מחמיר על האבל שלא לאכול בחופה תוך ל' כי אם עם המשמשים וכן נמי בסעודת מילה וכ"ש עם הבחורים בחנויות דלא שרינן אלא סעודת מצוה דלית בה שמחה כגון קידוש החודש ועיבור השנה כדמפרש בירושלמי: ולענין הלכה כיון שהרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכ"ש שה"ר יוסף מצא כדבריהם (ג):

כתב עוד ועל ה שבוע הבן רגיל לומר דלא הוי שמחה כדאיתא בפ"ק דכתובות [ח.] דלא מברכים שהשמחה במעונו משום צערא דינוקא שטרודין בו ולא הוי שמחה גמורה עכ"ל התוספות [מ"ק כב:] כתבו בשם רבינו שמשון דבסעודת ברית מילה מותר ליכנס דלא חשיבא שמחה משום צערא דינוקא והר"א לא היה מתיר דפשוט דגרע משמחת מריעות וגם פירש דאסור לאכול אפי' עם המשמשין ופסק דכניסה בלא אכילה שרי וז"ל סמ"ק בסעודת ברית מילה נוהגין להתיר ומורי הר"י אבי הספר אוסר מפי רבותיו וכן ה"ר טוביה היה אוסר בין בסעודת חתן בין בסעודת ברית מילה משום דהוא נקראת שמחה דכתיב (תהלים. קי"ט) שש אנכי על אמרתך וגם הוא מחמיר ואוסר לאכול עם המשמשים אם אינו אוכל בבית אחר במקום שאין מברכין שהשמחה במעונו עכ"ל ובהגה"א פרק אלו מגלחין בשם

דרכי משה

שצא (א) וכ"ה במרדכי דף שצ"ג ע"ב ה"א דשרי הואיל וא"א לעשות בלא דידיה אבל סעודת מצוה דלית בה שמחה מותר לכנוס בה כו': (ב) ודבריו תמוהים מאוד ראשונה דמ"ש דסברת הגה"מ היא הסברא שכתב הטור דיש נוהגין להקל כו' כמ"ש לעיל והגה"מ הביא סברא זו וזה אינו כלל דהג"מ לא התיר אלא לכנוס לברכת אירוסין ונישואין במקום דליכא שמחה כלל כמ"ש דליכא שם לא ריקוד וכו' והיינו במקום שעושין החופה ומברכין שם ברכת אירוסין ונשואיז וליכא שם סעודה ושמחה כלל כי הוא ברחוב העיר אבל לכנוס למקום שעושין הסעודה ומברכין שם ז' ברכות לאחר הסעודה אף הגה"מ מודה דאסור הואיל ואיכא שם שמחה ודברי מוהר"ם כתב גם המרדכי דף שצ"ב ע"ב ה"א כמו שכתבו הגה"מ וגם מדברי הטור משמע דלא אסור אלא במקום הסעודה דאיכא שמחה אבל לא למקום דליכא שמחה אע"פ שמברכין ברכת אירוסין ונישואין וכבר היה מעשה ע"י בהיותי אבל על אמי ז"ל וברכתי ברכת אירוסין תחת החופה כדרך שרב העיר מברך ברכת אירוסין וסמכתי על דברי מוהר"ם וכתבתי הדברים להגאון מהר"ר מאיר פדוה והסכים ע"י אך כתב שיש מקומות שנוהגין להחמיר הרבה בדין אבילות ואין אבל (עולה) לקרות בתורה כל י"ב חדש בשבת ומחמירין גם בזו שעומדין בחוץ ואין נכנסין לבית האירוסין אבל

דרישה

סי' שצא אין לאדם לומר קדיש אחר אמו אם אביו מקפיד דכיבוד אב קודם לכיבוד אם ואע"פ שאמו עשתה צואה לומר קדיש בעבורה מהר"ם (וכ"כ הכלבו בשמו והביאו ב"י ר"ס שע"ו עכ"ה) מיהו נהגו לומר קדיש לאם אפי' בחיי האב מהר"ף מ"ו. אסור לאכול בשום סעודה אפי' עם המשמשים אם לא שבאו אורחים לביתו אבל לברית מילה כשהוא אבי הבן או מוהל או בעל ברית או שהחתן עצמו אבל או מותר (די"ט שלהם הוא ומותר ללבוש בגדי שבת עד אחר בית הכנסת עיין בתשובת מהרי"ל עכ"ה) מ"ו. שאלו להר"ר אליעזר מרגמיש"א והתיר לאבל להיות בעל ברית ואסור לכנוס לסעודה וכן הוכיח הר"ר דוד בר אברהם וכן הלכה למעשה שמעות הר"ם. האבל ואשתו תוך ל' לובשין בגדי שבת כשהן בני ברית עד לאחר יציאתם מב"ה פרנס מ"ו. של יום ל' בע"ש מותר לרחוץ ולגלח הג"ם מיימוני מ"ו. ואשר שאלת את מורי הר"ר יהודה על אבל תוך ל' יום אם יכול להזמין לאחרים או להזמן עם אחריםו אמר לו כי פשט איסור זה בכל מקום ע"כ תש"ר. מי שמת לו אפי' אביו ואמו ולא נודע לו ל"מ דסיגו

פרישה

שתחילה על סיום מריעות אהדדי דא"כ ק' דיוקים אהדדי דתחילה כתב דוקא לפרוע שהגיע זמנו הא אם לא הגיע זמנו אסור לכנוס ולאכול עמהן וא"כ כתב דוקא להתחיל אסור הא אם כבר התחילו מותר אלא ר"ל לסעוד עמהן ביום שעושין הן סעודה עכ"פ אסור אלא אף אם ירצה הוא לעשות סעודה עליהן בביתו אסור ה"ל שכבר הגיע זמנו אבל אם ירצה מרצונו להתחיל לעשות עליהן סעודה שלא בשעת מיובו אסור אף שכבר התחילו ודו"ק: (ה) ויתומה שאם לא יאכל שם יתבטל כו' אע"ג דלעיל בסעודת חבורת מצוה כגון קידוש החודש מותר מיד ולא תלה אותו באם שיתבטל המצוה אם לא יאכל עמהן וא"כ מאי וכן משיא יתום ויתומה כו' דקאמר אפשר דמשום יתום ויתומה דאיכא שם נמי מזומני חתן וכלה החמירו לולא ה"ט דיתבטל המעשה זולתן והאי וכן דקאמר ר"ל שגם בזה הקילו וק"ל: (ו) ואינו מחוור להתיר סעודות של משיא כו' דדוקא סעודת קידוש החודש התיר שאין שם שמחת חתן וכלה: (ז) והם אומרים שלא אסרו כו' כצ"ל ור"ל אותם שנוהגין להקל בכניסת בית המשתה כו': והרמב"ן

חידושי הגהות

ב מזומטי הם מיני שחוק שעושין לפני חתן וכלה כדי לשחקן כך פירש"י בחגיגה (יד:): ג בהגמיי' שלפנינו פ"ו ליתא אבל מצאתי דברים אלו באותן תשובות שבסוף הרמב"ם השייכים לספר שופטים ס"ס י"ט: ד אכן מצאתי שכתב ה"ר יוסף בפרק בתרא דמ"ק אסור ליכנס לבית השמחה כגון סעודת אירוסין ונישואין כדי לאכול אבל ליכנס ב"א אכילה מותר ואין חילוק בדבר דאסור לאכול בין עם החתן בין עם המשמשין וכו' כ"ה בתשובות הנ"ל שבסוף הרמב"ם וכן העתיקה הב"ח ולכן תמה על הרב"י שהעתיקה בטעות וסיים שה"ר יוסף מצא כדברי הרמב"ן והרא"ש ובאמת לפי הנ"ל ה"ר יוסף מתיר ליכנס בלא אכילה ועיין בד"מ א"ק ב' דמרדכתב משמע הא הכניסה וכו' נראה שהיה לפניו ג"כ כגירסת הרב"י: ה כתב עוד (ר"ל הך תשובת מיימון דלעיל) ועל שבוע הבן רגיל רבינו לומר וכו' כצ"ל והך שבוע הבן היינו סעודת מילה עיין ב"ק (פ:):

שצב כל ל' אסור לישא או ליארס אפי' בלא סעודת אירוסין ונשואין ולאחר ל' מותר אפי' על אביו ואמו ואפי' לעשות סעודות אירוסין ונשואין כדרכו (א) והרמב"ם כתב כל ל' לנישואים אבל ליארס מותר אפי' ביום המיתה ולא נהירא מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה ג' רגלים רבי יהודה אומר ראשון ושני אסור שלישי מותר (ב) ופסק הרמב"ם כת"ק והרי"ץ גיאת והרמב"ן פסקו כרבי יהודה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל לא שנא אם הרגלים קרובים כמו פסח ועצרת לא שנא אם הם רחוקים (ג) אבל [א] ר"ה ויום הכפורים לא חשיבי כרגלים לדבר זה ודוקא

בשם א"ז כתב אסור לאכול בין עם החתן בין עם המשמשים עד לאחר שלשים יום ואפילו בחדר אחר שלא במקום החופה וכמדומה אני שאם היה צריך ל' לחתן שאז מותר לו ליכנס ולאכול עם החתן עד כאן לשונו:

וכתב הרוקח בסימן שכ"ד דיום ב' שלאחר נישואים רגילים לאכול דגים ושאל לר"י אם יכול האבל לאכול עמהם והשיב כשמפסיק מלומר שהשמחה במעונו שוב אינו נקראת סעודת שמחה אע"פ שאסור בכל שמחת מרעות מיהו הכא כיון דהוו רגילים עד השתא למימר שהשמחה במעונו והשתא לא אמרי לא מיקרי סעודת שמחה עכ"ל: וכתוב בתשו' מהרי"ל דבעל ברית ומוהל מותרי' די"ט שלהם הוא וכ"כ בפרנס דיהר"מ תוך ל' של אביו היה בעל ברית ורחץ וכתב עוד שמותר ללבוש בגדי שבת עד אחר בית הכנסת אלמא דחשיב ליה כרגל מדשרי ליה בגדי שבת דגזירת ל' הוא כמו גיהוץ וכ"כ תשב"ץ דמותר בעל ברית והמוהל לאכול שם הלכך לע"ד האוכל שם לש"ש כשהוא בעל ברית ה"ז זריז ונשכר עד כאן לשונו. והמרדכי כתב בשם כמה גדולים במ"ק הלכה למעשה שמותר להיות בעל ברית ואסור ליכנס לסעודה ולענין הלכה כיון דמהרי"ל דבתרא הוא מורה בה להקל הכי נקטינן (ג) וכבר נתבאר כיוצא בזה לענין ט"ב בטור א"ח סי' תקנ"ט:

שצב כל ל' יום אסור לישא בפרק אלו מגלחין [כג:] ת"ר כל ל' יום לנישואין: ומ"ש או ליארס שם כתב הרא"ש הא דקתני נישואין לאו משום דליארס שרי דהא תניא בפרק החולץ [מג:] רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ל' יום אלא משום דרבותא דנישואין נקטיה לאשמועינן דנישואין שרי לאחר ל' יום וכן נ"ל דאי ס"ד דאיסור נישואין תוך ל' יום אתא לאשמועינן תיפוק ליה משום דאסור לילך לבית המשתה כל ל' יום ובנישואין כל ל' יום אף בלא סעודה איכא שמחה ואף לנישואין דאחר אסור למיזל ור"ת היה אומר דס"ד למשרייה בדידיה טפי מבאחריני ומתוך כך היה אומר ר"ת אע"ג דאסרינן באביו ואמו לבית השמחה י"ב חדש שרי לישא אשה אחר ל' יום ואפי' יש לו בנים גדולים דלא אסרו אלא בית השמחה דליכא מצוה אבל נישואין אפי' יש לו כמה בנים איכא מצוה דאמרינן בפרק הבא על יבמתו [סב:] הלכה כר' יהושע דאמר ישא אשה בזקנותו וה"ר יוסף הביא ראיה לדבריו דלא אסרינן אלא בית המשתה של רשות דאמרינן במסכת שמחות על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד ל' יום ועל אביו ואמו י"ב חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בת"ה דודאי אפי' אירוסין בלא סעודה אסורים כל ל' כדתנן ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכדמפרשינן עלה בגמרא בדוכתא ובתשובה לרבינו האי התיר לישא אשה ולעשות סעודת אירוסין ונישואין לאחר ל' יום אפי' על אביו ואמו וכן עיקר עכ"ל. ומ"ש רבינו שהרמב"ם התיר ליארס אפי' ביום המיתה הוא בפ"ו:

ומ"ש עליו ולא נהירא גם הרמב"ן כתב עליו ולא דק דהא בהדיא איתמר התם כל ל' יום לאירוסין דוק ותשכח עכ"ל. וטעמו של הרמב"ם משום דאיכא למימר דהא דקתני חוץ מן האלמנה מפני האיבול ר' יוסי קתני לה ולא קי"ל כוותיה א"נ אף רבי יוסי לא אסר ליארס מפני האיבול אלא בסעודה אבל בלא סעודה מישרא שרי וה"ק כל הנשים יתארסו בכל גווני אפי' בסעודה חוץ מן האלמנה דאיכא בה צד דאסורה ליארס מפני האיבול כגון בסעודה וטעמא דמפרשים הכי מדשרי בירושלמי ליארס אפי' בתשעה באב שמא יקדמנו אחר ברחמים כמ"ש רבינו בהלכות תשעה באב אית לן למימר דבפרק אלו מגלחין בדוקא קתני נישואין אבל אירוסין מותר. והרמב"ן והרא"ש לא ילפי מהתם משום דאבילות ישנה שאני והרמב"ם סבר דכחששא דשמא יקדמנו אחר ברחמים לית לן לפלוגי בין אבילות ישנה לחדשה: ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דמיקל באבל הוא ומסתבר טעמיה (א): מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה ג' רגלים רבי יהודה אומר ראשון ושני אסור ג' מותר בפרק אלו מגלחין (שם) ומ"ש שפסק הרמב"ם כת"ק הוא בפ"ז: ומ"ש שהרי"ץ גיאות והרמב"ן פסקו כרבי יהודה בת"ה כתב ומסתברא כרבי יהודה דהלכה כדברי המיקל באבל וכ"כ הרי"ץ גיאת ז"ל ולזה הסכים הרא"ש בפרק אלו מגלחין ומדברי הרי"ף נראה שסובר כדברי הרמב"ם וכתבו הגה"מ שכן דעת ר"ח וראבי"ה וריצב"א ורשב"ם וכתוב בכתבי מהר"ר איסרלן בסי' א' דכן נראה לו עיקר. ולפי דרך פסק שלנו ג"כ כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן. א ומ"ש ל"ש אם הרגלים קרובים וכו': ומ"ש אבל ר"ה וי"ה לא חשיב כרגלים לדבר זה כן כתב הרא"ש בפרק א"מ ז"ל ויש שהיו רוצים לומר שאם מתה אשתו קודם ר"ה שישא אחרת אחר הסוכות דקי"ל דר"ה ויה"כ כרגלים ולא מסתבר כלל דהא דהצריכו להמתין ג'

חשיבא שמחה משום לצערא דינוקא ורבינו טוביה מחמיר ואוסר תוך ל' דמשמע דשייך ביה שמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך ונוהגין שלא לאכול בשום סעודה חוץ לבית בין אבל על שאר קרובים תוך ל' בין על אביו ואמו תוך י"ב חודש ודוקא בסעודת ברית מילה או פדיון הבן וסיום מסכתא וכיוצא בזה אבל במשיא יתום ויתומה ואם לא יכנוס הוא לסעודה יתבטל המעשה איכא חילוק דלשאר קרובים מותר תוך ל' ועל אביו ואמו לא שרי אלא לאחר ל' כמ"ש בסמוך. ואם האבל אינו יוצא מפתח ביתו מותר לאכול בסעודת מילה אפי' תוך ז' וכן בפדיון הבן ושאר סעודות שאין בהן שמחה כל כך אבל בסעודת נישואין יש להחמיר והכי משמע בת"ה סימן רס"ח בשם ריב"א וכ"כ בהגהת ש"ע. כתב בהגהת אשיר"י בשם א"ז סוף מ"ק דאין לאכול בין עם החתן בין עם המשמשים עד לאחר ל' יום ואפי' בחדר אחר שלא במקום החופה וכן נוהגין דלא כהסמ"ק דמיקל בזה וכתב בהגהות ש"ע אבל מותר לאבל תוך ל' לשמש שם אם ירצה ואוכל בביתו ממה ששולחין לו מן הסעודה, כתב הרוקח דביום ב' שלאחר נישואים דאין אומרים שהשמחה במעונו שוב אינה נקראת סעודת שמחה ומותר לאבל לאכול בסעודה של דגים ומביאו ב"י ובהגהת ש"ע. מיהו בליל ב' אע"פ דנוהגין בקראקא שלא לברך שהשמחה במעונו אין לאבל לאכול באותה סעודה דלא דמי ליום ב' שכבר בעל בעילת מצוה בליל ב' כפי מנהגם ולכך עושין סעודה של דגים ביום ב' משום ברכת דגים כדאיתא בפ"ק דכתובות הלכך אינה נקראת סעודת שמחה כיון שכבר נגמרו הנשואין ואין אומרים לא אשר ברא ולא שהשמחה במעונו אבל בלילה ב' מקמי בעילת מצוה דמברכין אשר ברא עדיין לא נגמרו הנשואין ומקרי סעודת שמחה ועיקר שמחה הויא באותה סעודה ומה שנהגו שלא לומר שהשמחה במעונו נראה שהוא מפני דמתאספין אנשים ונשים מועטים בחדר אחד ואיכא הרהורי עבירה ואין שמחה במעונו בדוכתא דאיכא היסורא כמ"ש בספר החסידים מש"כ בשבת במנחה דאיכא רוב עם ואנשים בלחוד ונשים בלחוד אבל הנישואין ודאי לא נגמרו בליל ב' מדברכין אשר ברא ולא בעל בעילת מצוה הלכך אסור לאבל לאכול באותה סעודה דליל ב' ובתשובה הארכתי יותר:

שצב כל ל' אסור לישא או ליארס וכו' בפרק אלו מגלחין [דף כ"ג] מוכח דל' יום בין לנישואין בין לאירוסין וטעמא משום דאיכא שמחה אפי' בלא סעודה והא דמותר לאחר ל' אף באביו ואמו היינו משום דקא מקיים מצוה דפרו ורבו ואפילו יש לו כמה בנים איכא מצוה דהלכה כרבי יהושע דאמר ישא אשה בזקנותו ולא דמי למשיא יתום ויתומה דקא מקיים מצוה ואפ"ה לא שרי באביו ואמו ליכנס למשתה אפי' לאחר ל' דהתם לא קעביד מצוה בעצמו אלא מעשה לאחרים אבל הכא עושה מצוה בעצמו וצריך עליה שרי לאחר ל' ודמי למשיא יתום ויתומה שאם לא יכנס הוא שם יתבטל המעשה וכן חבורת מצוה כגון אכילת פסח וקדשים ומעשר שני וכיוצא בזה דברים שצריך הוא לעשותם בעצמו אף על פי דאיכא שמחה שרי לאחר ל': ומ"ש והרב רבינו משה בר מיימוני כתב וכו' טעמו דמפרש הא דאמרינן כל ל' לאירוסין היינו בסעודה אבל בלא סעודה שרי פן יקדמנו אחר ברחמים כמו שהתירו ליארס אפי' בט"ב עצמו מה"ט גופיה. ומ"ש רבינו ולא נהירא ס"ל דפשט הסוגיא משמעה כל ל' לאירוסין אפי' בלא סעודה ומט"ב אין ראיה דבאבילות ישנה הקילו טפי והרב רבינו משה בר מיימוני סבר דבחששא דשמא יקדמנו ברחמים ליכא לפלוגי בין אבילות ישנה לחדשה וכן פי' ב"י ופסק כהרמב"ם אבל דעת הרמב"ן והרא"ש כדעת רבינו וכן עיקר מיהו לקשר עצמו בשידוכין בלא אירוסין ודאי מותר אפי' ביום המיתה:

מתה אשתו וכו' שם [בדף כ"ג] וטעמא דת"ק כיון דצריך שישכח אהבת אשתו הראשונה שלא יהיו ב' דעות במטה אם כן צריך שלשה רגלים דלאחר שעברו עליו שמחה של שלשה רגלים לא יהא זכור שוב מן הראשונה ור"י סבר דכשעברו עליו שמחת שני רגלים שוב לא יהא זכור מן הראשונה ואפשר דפלוגתייהו תלוי בפלוגתא אי בתלתא זימני הוי חזקה כרבי או בתרי זימני הוי חזקה כרבן שמעון בן גמליאל דקיימא לן בנישואין ומלקיות כרבי ווסתות ושור המועד כרבן שמעון ב"ג וכדאיתא בפרק הבע"י [סוף דף ס"ד] ונראה לפי זה דאין לומר כאן הלכה כדברי המיקל באבל דמטעם זה פסק הרמב"ן כרבי יהודה דהא לא פליגי באבילות אלא בחזקה כדפרי' ועוד כתבו התוס' לשם דאין לומר הלכה

דרכי משה

אבל לענין הלכה דינא הוי כמ"ש ובפרט במקום דנוהגים שהאבילים יכולין להכניס החתן והכלה לחופה ואם כן הרב נמי יכול לברך ברכת אירוסין ושנית יש לתמוה אדברי ב"י שפסק הלכה כרא"ש ורמב"ן ז"ל וכתב שר' יוסי מצא כדבריהם והנה הוא בהיפך שהרי לא אסר אלא לכנוס לאכול בין עם החתן ובין עם המשמשין משמע הא הכניסה לבד שרי שלא בדברי הרא"ש ורמב"ן מצאתי במהרי"ל הג"ה שאם היה אבילים במקום שעושין החופה צוה מהרי"ל סג"ל שיצאו חוץ לב"ה בשעת הברכה ואינו נ"ל אלא כמש"ל וכתב המרדכי דף שצ"ג ע"ב דאבל אסור לאכול בסעודת ב"מ כ"א עם המשמשין דמילה בקרא שמחה שנאמר (תהלים קיט) שש אנכי על אמרתך והכלבו החמיר שלא לאכול בחתונה וב"מ אפי' עם המשמשין דמילה באותו בית רק בבית אחר במקום דלא מברכין שהשמחה במעונו וכ"כ ב"י בשם הסמ"ק ובנ"י פא"מ דף שפ"ד ע"ב דאבל מותר לאכול בסעודת מילה דליכא שם שמחה משום צערא דינוקא כ"כ ב"י בשם הגה"מ והתוס' וכ"פ מהרא"י בת"ה סימן רס"ה בשם ריב"א דאבל מותר לאכול בסעודת מילה אפי' תוך ל' ואפי' תוך ז' ובלבד שלא יצא מפתח ביתו וכן בפדיון הבן עכ"ל: (ג) ודברי מהרי"ל הם בתשובה סימן ז קי"ז ונ"ל דוקא לאחר ל' אבל תוך ל' יש להחמיר כמו שכתב רבינו בשם הראב"ד דתוך ל' לכל סעודת מצוה שבעולם אסור ח ומשמע הא אבל אחר נקטינן להחמיר כתב בהג"ה (מנהגים בשם) מהרי"ו דאסור לאכול בסעודה בלילה שליום המחרת מת אביו או אמו:

שצב (א) ואינו נראה לפסוק כרמב"ם נגד הרא"ש ורמב"ן והטור דרבים נינהו ובתראי וכתבו דדברי הרמב"ם אינו עיקר ואיך נפסק כמותו לכן נראה דגם אירוסין אסור תוך ל' כדברי רבינו: יאפשר

פרישה

סי' שצב (א) והרמב"ן כתב כל שלשים לנישואין ר"ל הא דתניא כל ל' לנישואין הוא דוקא אבל לארוס מותר אפי' ביום המיתה מטעם שמא יקדמנו אחר ברחמים כמ"ש רבינו לעיל בהל' ט"ב ובלבד שלא יעשה סעודה ועיין בב"י סברת מחלוקתם: (ב) ופסק הרמב"ם כת"ק כו' ומהרש"י כתב בהסתלת כתבים שאנו נוהגין כרבנן ולא כר"י ע"ש: (ג) אבל ר"ה הכהנ וי"כ לא חשיבי כרגלים כו' פי' מאחר שטעם לשם כדי שישכח אהבת

דרישה

דאינו חייב להודיעו אלא אפי' מותר להזמינו לסעודת מצוה וכ"ש דאסור להגיד לו לצערו ומיהו אם שואל אחרים אין לו לשקר לומר שהוא חי אלא יגיד לו ברמיזה מרדכי והביאו ב"י בסימן ת"ב. ובירושלמי דסעודת מצוה מותר ומש"ה התיר ראבי"ה לאבילים בסיום מסכתא אגודה. ומ"מ בסעודת מילה יש אוסרים דהוי סעודת שמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך וגומר יש מתירין משום צער דינוקא והמנהג לאסור הג"ה מ"ו. ומוהר"ר יצחק אבי הספר היה מחמיר לאסור לאבל לאכול עם המשמשים אם אינם אוכלים בבית אחר שאין מברכין שם שהשמחה במעונו (וכן במילה אם אינו אוכל בבית אחר עכ"ם) סמ"ק:

סי' שצב [א] ר"ה וי"כ לא חשיבי כרגלים כו' ז"ל הרא"ש דהא דהצריכו להמתין ג' רגלים לאו משום תוספת אבילות אלא כדי שתשתכח ותשקע הראשונה מדעתו בשעה שהוא עם השנייה כדתניא ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר ר' נתן לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר וא"ר אליעזר לא נצרכה אלא לשתי נשיו הלכך צריך הרחקת זמן

חדושי הגהות

ז בס"א איתא שאם היה צריך לחתן (א"מ) : ז בתשובה שלפנינו הוא בסי' קכ"ג : ח לענ"ד נראה להגיה דכצ"ל ומשמע דה"ה אבל אחר וכו' ור"ל דמסתימת דברי הראב"ד משמע דל"ד אבל על אב ואם אלא אפי' אבל אחר דהיינו על שאר קרובים נקטינן להחמיר :

שצב א ומ"ש ל"ש אם הרגלים קרובים וכן מ"ש אבל ר"ה וי"כ לא חשיב כרגלים וכו' כ"כ הרא"ש שם כצ"ל לענ"ד דבאמת דממה שכיים הרא"ש בדבריו אף על פי שאין הרחקת הזמן

ודוקא לישא אסור אבל ליכנס לבית המשתה הוי דינא כמו בשאר קרובים (ד) והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום (ה) אלא שאסורה ליארס ולינשא עד ג' חדשים משום הבחנה כדאיתא ביבמות [ג] תניא אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום פ"ו ואם יש לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר משום פרנסתן או אם אין לו מי שישמשנו מותר לישא לאלתר ופירש הרמב"ן דלעולם אסור ל' יום וקורא אותו לאלתר משום דזמן נישואין אחרי מיתת אשתו (ו) ג' רגלים או ב' לכך קורא לאחר ל' יום לאלתר ושאר כל המפרשים פירשו לאלתר ממש תוך ל' אבל תוך ז' ודאי כתב ר"ת שאסור לכנוס (ז) [ג] תניא אעפ"כ אסור לבא עליה עד לאחר ל' יום ופר"ת דהיינו דוקא למי שיש לו בנים קטנים או מי שאין לו מי שישמשנו שאין ממהר לישא אלא כדי שתשמשנו אבל מי שאין לו בנים וממהר לישא משום פריה ורביה מותר לכנוס ולבעול מיד אחר ז' (ח) והרמב"ם לא הילק ובכולם התיר ליארס ולכנוס מיד ולבעול אחר ל' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כר"ת (ט) וכל זמן שאין לו בן ובת חשיב לא קיים פריה ורביה היו לו בנים ומתו לא קיים פריה ורביה אבל הניחו בנים כבר קיים ל"ש ברא לברא וברתא לברתא או ברא לברתא וברתא לברא ודוקא תרי

ב"ח

הלכה כר"י משום דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל דהא מילתא דפליגי בה הכא אין זו באבל דיתי אבלו כבר כלו לכן עכ"ל וא"כ לפי זה הלכה כת"ק דהם רבים לגבי יחידאה וכן הוא דעת רוב הפוסקים והכי נקטינן וכן פסק מהרא"י בכתביו ריש ספרו ע"ש: והיא שמת בעלה וכו' ה"א בפרק החולץ [דף מ"ג] וה"א בירושלמי הביאו הרי"ף והרא"ש בפרק אלו מגלחין. וכתב המרדכי הטעם דאיש דוקא לא ישכח אהבת אשתו הראשונה עד ג' וכו' חדשים אבל אשה בבעל כל דהו ניחא לה ושוכח אהבת הראשון אחר ל' יום: ומ"ש אלא שאסורה ליארס ולינשא עד שלשה חדשים ה"א פ' החולץ [דף מ"א] ותימה על מה שכתב הרמב"ם וכן האשה שהיתה אבילה לא תבעל עד ל' יום דאי באבילה על שאר קרובים איירי ודאי דמותרת בתשמיש לאחר ז' כמו האיש ואי באבילה על בעלה איירי ונשאת תוך ל' שלא כדין הלא אסורה להבעל עד לאחר ג' חדשים משום הבחנה ותירץ ב"י כאן וכן בכסף משנה דאיירי באבילה על בעלה וה"ק מתורת איבול אינה אסורה אלא עד לאחר ל' אבל משום הבחנה אסורה להבעל עד שיעברו ג' חדשים וסמך על מ"ש בהל' גירושין עכ"ד וקשה ליה מהריה דהיאך יכתוב הרמב"ם בלשון פסק דין לא תיבעל עד ל' יום כיון דאף לאחר ל' נמי לא תיבעל מוטב היה שלא יכתוב דבר ולא יתן מכשול לפני הקורא למי שלא יהא זכור מ"ש בה' גירושין ויורה טעות להיבעל אחר ל' יום אלא היה לו לסמוך על מ"ש בה' גירושין ונראה פשוט דמיירי באבילה על שאר קרובים ואע"פ דהיכא דלא נשאת אינה אסורה בתשמיש אלא תוך ז' כמו איש הכא דנשאת באבילה החמירו גם באשה דאסורה עד ל' יום והאי וכן האשה שכתב הרמב"ם קאי אתחלת דבורו שכתב לגם בנישואין כיצד אסור לישא אשה כל שלשים וכו' עד ואסור לו לבא עליה עד ל' יום אלמא שהחמירו באיש שנשא אשה בימי אבלו שלא לבא עליה עד ל' יום ואע"פ שעשה כדין ומכ"ש היכא שנשאה שלא כדין כגון שקיים פריה ורביה ונשאה בימי אבלו דפשיטא דאסור לבא עליה עד ל' יום וע"ז קאמר הרמב"ם וכן האשה שהיתה אבלה על שאר קרובים ונשאת תוך ימי אבלה שלא כדין לא תבעל עד ל' יום דאיש ואשה שוין דכי היכי דאיש שנשא באבלו אסור לו לבעול עד ל' יום אף על פי שאינו אבל אלא משאר קרובים הכי נמי באשה ואם לא נשא באבלו דמותר לו לבעול אחר ז' ה"נ באשה דאין חילוק בין איש לאשה באבלן על שאר קרובים אלא בין נישאו ובין לא נישאו ככ"ל ודו"ק: עוד כתב הרמב"ן על דברי הרמב"ם שכתב וכן האשה וכו' וז"ל משמע דנשאת היא מיד ולא דק דאנן אפילו באירוסין תנן חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה שלשים יום עכ"ל ונמאי דפרישית ניחא דהרמב"ם לא קאמר דנשאת היא מיד אלא דאם עברה ונשאת וכך צריך לפרש להרמב"ן גופיה הך ברייתא דתניא אף על פי כן אסור לבא עליה עד לאחר שלשים יום דמיירי בעברה ונשאת כמו ש' כתוב בסמוך:

תניא אין לו בנים וכו' ופירש הרמב"ן וכו' פי' הרמב"ן סובר דאסור כל ל' יום כדתני כל ל' יום לנישואין דסתמא תניא ובכל אבל קאמר דאסור ל' יום לא לישא ולא ליארס אלא דהכא במתה אשתו תניא דאם לא קיים פריה ורביה א"צ להמתין ג' רגלים או ד' אלא כונס לאלתר אחר ל' יום ולפי זה קשה היכי תניא אף על פי כן אסור לבא עליה עד לאחר ל' יום הלא אפילו לארוס אותה אסור עד אחר ל' יום וצריך לומר דהך ברייתא מיפרשא להרמב"ן דמיירי בעבר וכנס לאלתר תוך ל' דאף על פי כן אסור לבא עליה עד לאחר שלשים יום ואם כן צריך שמירה הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ושאר כל המפרשים פירשו לאלתר ממש תוך ל' דהשתא ניחא הא דתניא אף על פי כן אסור לבא עליה עד לאחר ל': תניא אף על פי כן וכו' ור"ת וכו' טעמו דהיכא דאינו נושא אשה מפני שיש לו בנים או אין לו מי שישמשנו אלא משום פריה ורביה ודאי מותר לכנוס ולבעול מיד אחר ז' דאי אסור לבעול עד לאחר ל' לאיזה צורך התירו לו לכנסה תוך ל' משום פריה ורביה הלא לא יבא אליה ולא מקיים פריה ורביה מיהו תוך ז' ודאי כיון דאסור בתשמיש המטה אסור נמי לכנסה: ומ"ש והרמב"ם לא חילק וכו' פירוש דהרמב"ם מפרש כפשוטו דמותר לכנוס מיד אפי' תוך ל' וכ"כ בכסף משנה דלהרמב"ם מותר לכנוס תוך ז' ואף ע"פ ד' כל אסור כל ז' בתשמיש המטה ועוד דאוסרה עליו שלא יבא אליה עד ל' יום אפ"ה מותר לכנסה מיד תוך שבעה כיון דבכניסה כדי לקיים מצות פריה ורביה קעביד מצוה רבה ודו"ק ולענין הלכה פסק בש"ע דבאין לו מי שישמשנו או יש לו בנים קטנים מותר לו לקדש מיד ולכנוס אחר ז' ולא יבא עליה עד לאחר ל' ואם לא קיים מצות פריה ורביה מותר לבא עליה אחר ז' והא דפסק דמותר לקדש מיד הוא לדעת הרמב"ם דמתיר לקדש אפילו ביום המיתה ולא קי"ל הכי כדלעיל בסעיף ב' אלא רשאי לקדשה ולכנסה מיד אחר ז' ולא יבא עליה עד לאחר ל' אא"כ לא קיים פריה ורביה דמותר לבא עליה אחר ז': ומ"ש וכל זמן שאין לו בן ובת כו'

ב"י

ג' רגלים לאו משום תוספת אבילות אלא כדי שתשכח ותשקע הראשונה מדעתו בשעה שהוא עם השנייה כדתניא [נדרים כ:] ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן א"ר ב כתן לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר וא"ר ג אלעזר לא נצרכה אלא לב' נשיו הילכך צריך הרחקת זמן ואין ר"ה וי"ה כרגלים בדבר זה אלא קבעו הדבר והזמן ברגלים אע"פ שאין הרחקת הזמן שוה בהם מ"מ שמחת הרגלי' מסייעת השכחה מדעתו ע"כ וכ"כ הרמב"ן בת"ה וכתב המרדכי בסוף מ"ק ששאלו למור"ם על אחד שהיה תפוש והתנה לו השר להוציאו אם ישא אותה אשה שרוצה לתת לו ועברו עליו ר"ה ויוה"כ וסוכות ממיתת אשתו והשיב דלא חשיבי רגלים ואין להתיר לו כדי שיתירוהו מפני הצער כי היכי דשרי למי שיש לו בנים קטנים דאין לסמוך על דברי השר ואפי' אם יתירו השר אין זה דומה למי שהניחה לו אשתו בנים קטנים דשרי מתוך חיי הבנים עכ"ל ואני אומר אם לדין יש תשובה שאם מפני חיי הבנים התירו כ"ש מפני חייו שאפשר שימות מחמת צער התפיסה ועוד דהו"ל כשבוי דכולהו איתנהו ביה ואפי' מספק שמא יקיים השר דברו ראוי להתיר לו וכ"ש דאפשר לו שלא לבא עליה עד שיגיע זמן וכי ההיא דיוסף הכהן ועוד יש לתמוה עליו דאטו מי גרע צער דתפיסה ממי שאין לו מי שישמשנו: ומ"ש ודוקא לישא אסור אבל ליכנס לבית המשתה דינא כשאר קרובים פשוט הוא. ומ"ש והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום כן משמע מדתניא בפ' החולץ [מג:] ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ואיתמר עלה כמה איבול שלה ל' יום ומ"ש אלא שאסורה ליארס ולינשא עד ג' חדשים משום הבחנה כדאיתא ביבמות פרק החולץ (מג.) ומשמע התם דהלכה כר"מ דאמר הכי וכ"פ כל הפוסקים כמו שיתבאר בטוא"ה סי' י"ג והמרדכי בסוף מ"ק כתב הטעם שאין האשה צריכה להמתין ג' רגלים משום דאשה בבעל כל דהו ניחא לה: כתב הרמב"ם בפ"ו וכן האשה שהיתה אבילה לא תבעל עד ל' יום וכתב עליו הרמב"ן בת"ה משמע דנשאת היא מיד ולא דק דאנן אפי' באירוסין תנן חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה ל' יום עכ"ל ואני אומר דהא ל"ק דאיכא למימר דכיון דסבר הרמב"ם דמותר ליארס ביום המיתה כמו שנתבאר ממילא לא קי"ל כר"י דחייש לאיבול וא"כ קי"ל כר"י למי שיש לו בנים קטנים מותרת לינשא כההיא דיוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחות אשתו לכי ופרנסי את בני אחותך אבל אי קשיא הא קשיא דמשמע ודאי דלא איירי בשהיא אבילה משאר קרובים דכיון דהאיש אינו אסור בתשמיש המטה אלא תוך ז' למה תאסר האשה אחר ז' אלא באשה שהיתה אבילה על בעלה איירי וקאמר דכשם שהאיש שמתה אשתו ולא קיים מצות פריה ורביה או שיש לו בנים קטנים או אין לו מי שישמשנו אע"פ שמותר לו לכנוס מיד אסור לו לבא עליה עד ל' יום כן האשה שמת בעלה ונשאת מיד לא תבעל עד ל' יום וכיון דקי"ל דכל הנשים אסורות ליארס ולינשא עד ג' חדשים משום הבחנה ואפי' שם אינן ראויות לילד וכמו שפסק הוא ז"ל בהלכות גירושין היכי משכחת לה אלמנה נשאת בתוך ל' יום ואפי' עברה ונשאת אסורה היא ליבעל עד ג' חדשים והיאך התיר שתבעל לאחר שלשים ואפשר לומר דה"ק מתורת איבול על בעלה אסורה להבעל כל ל' יום ואילו לא היה אלא משום איבול בלבד היתה מותרת להבעל אחר ל' אבל משום הבחנה אסורה להבעל עד ג' חדשים וסמיך על מ"ש בהלכות גירושין: תניא אין לו בנים מותר לישא אשה לאלתר וכו' עד משום פרנסתן בפרק אלו מגלחין: ומ"ש שאם אין לו מי שישמשנו מותר ג"כ לישא אשה לאלתר ירושלמי בפרק החולץ פסקוהו הפוסקים. ומ"ש שפירש הרמב"ן דלעולם אסור ל' יום וכו' בת"ה. ומ"ש ושאר כל המפרשים פירשו לאלתר ממש תוך ל' מבואר בפסקי הרא"ש פ' אלו מגלחין: ולענין הלכה נקטינן כדברי שאר מפרשים דרבים נינהו: **ומ"ש** אבל תוך ז' כתב ר"ת שאסור ליכנוס ג"ז שם ובתוספות פרק קמא דכתובות (ד.). ומ"ש תניא אף על פי כן אסור לבא עליה עד לאחר ל' יום גם זה בפרק אלו מגלחין בברייתא (כג.). ומ"ש שפר"ת דהיינו דוקא למי שיש לו בנים קטנים וכו' כ"כ שם הרא"ש בשמו ובשם הראב"ד ז"ל וכ"כ המרדכי ג"כ שם בשם ר"ת. ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפ"ו ובתשובת הרא"ש כלל כ"ז סימן י' כתוב שמדברי הרי"ף נראה שהוא סובר כדברי הראב"ד ור"ת שמדברי הרמב"ם נראה שאינו מחלק בין נושא מפני פריה ורביה לנושא מפני שאין לו מי שישמשנו ותמה הוא דסברא הוא לחלק בינייהו:

ולענין הלכה כיון שהרי"ף ור"ת והראב"ד והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן: **ומ"ש** וכל זמן שאין לו בן ובת חשיב לא קיים מצות פריה

פרישה

ומן ואין ראש השנה וי"כ לענין זה כרגלים אלא קבעו הדבר והזמן ברגלים אף על פי שאין הרחקת הזמן שוה בהם מ"מ שמחת הרגלים מסייעת לשכחה מדעתו עכ"ל: [ב] תניא אין לו בנים כו' נראה אם יש לו בנות גדולות ואינן נשואות אלו יש לו להקל ואם הם אצלו בבית ומשמשין אותו הדעת נוטה להחמיר אבל אם אינן יכולין לשמור ענייניו ראיתי להקל עכ"ל הגה"ה: [ג] תניא אע"פ כן אסור לבא' כו' בגמרא מייתי ברייתא בלשון אחר וז"ל אעפ"כ לא בא עליה תוך ל' יקחי יוסף הצדיק שמתה אשתו והיו לו בנים קטנים וקאמר על הקברות לאחות אשתו לך ופרנס בני אחותך וע"ז קאמר שם ואעפ"כ לא בא עליה ולפ"ז איכא למימר דלהרמב"ן לק"מ דשאני הכא דהתירו לכונסה מיד משום שהיתה אחות אשתו ומרחמת על בניו הקטנים מש"ה הקילו בו לכונסה מיד אלא שלא בא עליה אבל באשה דעלמא דאינה מרחמת כ"כ אפי' אם יש לו בנים קטנים אסור אפי' לכונסה להרמב"ן וכדומה לזה כתבו התוס' פ"ק דכתובות ולפ"ז צ"ל ורבינו שכתב אעפ"כ אסור לבא עליה שינה את לשון הברייתא וכתב דינה בכל הנשים השוה רבינו גלוי' אסור והכניסה מותר לשיטת ר"ת כ"כ וזהו דוחק שישנה לשון הברייתא אלא והדר ברייתא חדא היא שכתובה בהאי לישנא ולהרמב"ן לבא עליה ל"ד אלא ה"ה הכניסה נמי אסור תוך ל': האיש שמתה אשתו אם מותר לישא מיד הרבה דיעות יש בדבר והקברם חשיב דאמרינן בה ושנמי מי שיש לו מי שישמשנו דהיינו בתו הגדולה אבל כלותיו אפי' עמו

דרישה

אהבת ראשונה אין סברא כלל לאשוביה כרגלים דקרובים טובא ותו ימים נוראים הם ולא לשמחה נתנו כ"כ שם מהרא"י מ"ו ועיין בדרישה ובאגודה פסק דאף לענין זה חשיבי כרגלים כמ"ש לקמן בסימן שנ"ט: (ד) והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום ר"ל ול"ת הואיל שאסורה להנשא ממתינה עד ג' חדשים גם תהא מתאבלת ג' חדשים ואע"ג דכבר אשמועינן באיש שאע"פ שאסור לישא עד ג' או ב' רגלים אפ"ה אינו מתאבל אלא שלשים שאני התם דלפעמים הוא מותר מיד אחר ל' ואפי' בתוך שלשים לקצת מפרשים כמו שיתבאר בסמוך משא"כ באלמנה שלעולם היא אסורה לינשא עד ג' חדשים כמבואר לקמן בא"ע סימן י"ג ויותר נראה דכ"כ לאפוקי מסמ"ג דהנשים מתאבלות על בעליהן שנה תמימה: (ה) אלא שאסורה ליארס ולינשא עד ג' כו' והטעם שאין האשה צריכה להמתין ג' רגלים כמו האיש משום דאשה בבעל כל דהו ניחא לה מרדכי: (ו) ג' רגלים או ב פי' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: (ז) תניא אעפ"כ אסור לבא עליה כו' נראה דלהרמב"ן ה"ק שאע"פ שמי שאין לו בנים א"צ להמתין ג' רגלים מ"מ אסור לישא אשה ולבא עליה תוך ל' יום דאל"כ הא אפילו לישא אסור להרמב"ן תוך ג' חדשים וא"כ להרמב"ן הוי סיפא דברייתא פי' ארישא דברייתא ועיין בדרישה: (ח) והרמב"ם לא חילק כו' ולכנוס מיד ר"ל לאחר ז' ולבעול אחר ל' ר"ל אפי' במי שאין לו בנים: (ט) וכל זמן שאין לו בן ובת חשיב לא קיים פריה ורביה כו' ובריש א"ה כתב אם

חידושי הגהות

הזמן שוה בהם וכו' משמע דל"ש אם הרגלים רחוקים או קרובים: ב בגמרא שם איתא מכאן אמר רבי: ג שם בגמרא איתא אמר רבינא:

תרי מתרי אבל תרי מחד לא מעשה בא' ששדך ומת אחי המשודכת קרוב לחופה אחר שהזמין הקרואים והתיר ר"ת שתכנם לחופה תוך ל' יום משום פריה ורביה שלו (י) כיון ששדך זאת ואם לא ישאנה לא ישא אחרת אבל אם לא שדך אף על פי שחפץ בזאת יותר מבאחרת דבר זה אסור (יא) וכן הורה א"א הרא"ש ז"ל הלכה למעשה לאחד ששדך והכין כל צרכי חופה ומת אחות המשודכת והוא לא קיים פריה ורביה והתיר לו לכנוס ולבעול אחר ז' שהיה סומך על ר"ת (יב) כיון שהיה לו הפסד בדבר אם לא יכנום אבל בלא הפסד אמר שלא היה מתיר:

שצג אבל (א) כל ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל ולא לבית הקברות ומכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין וכן הדין ביציאתו לבית הקבר ג' ימים הראשונים אינו יוצא מכאן ואילך הולך ועומד בשורה אצל האבל תניא אבל שבת ראשונה פי' שבוע ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו אפי' לדבר מצוה כגון למילה וביוצא בו שנייה יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר שלישית יושב במקומו (ד) ואינו מדבר (ג) רביעית הרי הוא כשאר כל אדם אפילו לא שלמו ג' שבועות

פריה ורביה וכו' עד אבל תרי מחד לא כ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק אלו מגלחין והוא מסקנא דגמרא דס"פ הבא על יבמתו (ס"ב):

כתב המרדכי בסוף מ"ק ה"ר חיים רצה להתיר לישא אשה לר' אליעזר לאלתר מדמסיק בפרק הבע"י (שם) נשא בבחרותו ישא בזקנותו משום פריה ורביה משמע דלא קי"ל כברייתא דמ"ק והריב"ם לא הניחו:

ומ"ש רבי' מעשה באחד ששידך ומת אחי המשודכת וכו' והתיר ר"ת שתכנס לחופה תוך ל' וכו' בפסקי הרא"ש פ' אלו מגלחין: ומ"ש אבל אם לא שידך וכו' דבר זה אסור שם כתבו הרא"ש והמרדכי והגה"מ פ"ו כלשון הזה ושמא אפי' אם לא היה משודך היה מתיר מאחר שחפץ בה יותר מאחרת כדאשכחן ביוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותיך כדאיתא פ' אלו מגלחין (כג.) דמשתריא איהי משום פרנסת בניו ואע"פ שהיתה אבילה מאחותה ומיהו איכא למימר לפי שמרחמת על בני אחותה יותר מאחרת עכ"ל ומדברים אלו יתבאר לך שיש קיצור בדברי רבינו שהו"ל לכתוב דלישא אחות אשתו אפי' לא שידך מותר אם יש לו בנים קטנים כההיא דיוסף הכהן ואותו מעשה שהורה הרא"ש ואמר שבלא הפסד לא היה מתיר לא היתה אחות אשתו:

כתוב בפסקי התוספות אין לו מי שישמשנו כי אם בנות גדולות אם אינן אצלו יש לו להקל ואם הן אצלו יש לו להחמיר כי יש לו מי שישמשנו ובניס גדולים נ"ע אך הכל לפי דרכי שמוש ואם הוא עשיר להשכיר שמשים נראה להחמיר עכ"ל. ובכתבי מהר"ר איסרלן סימן ג' כתיב ובההיא דאין לו מי שישמשנו כתבו תשובה דאפי' אם הוא עשיר ויש לו משרתים די אם אין בתו או כלתו אתו שישמשנו בחפיפת הראש ובכיבוס בגדים שאין ראוי לו להשתמש באחרות כה"ג או שרי ע"כ: ובתשובות מיימוניות דשייכי להלכות אבל לידד רשב"א לבקש לגדי היתר לאיש שמתה אשתו שישא תוך ג' רגלים ור"י אחיו סותר דבריו ע"ש ובכתבי מהר"ר איסרלן סימן כ"א כתוב נראה דסומכין העולם אאותן לדין שלידד רשב"א להתיר:

שצג אבל כל ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל וכו' בפרק אלו מגלחין [כא:] ת"ר אבל כל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים. ומ"ש וכן ביציאתו לבית הקבר וכו' כ"כ המרדכי על ברייתא זו וז"ל מכאן ראיה כשהולך האבל עם שאר אבלי מתים לבית הקברות שיש לו לעמוד אצל האבילים בשעת ל"ה וי"א ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית הקברות ללות המת עכ"ל: וכ"כ הגה"מ בפ"ז (א). תניא באבל רבתי פ"ו על ברייתא זו בד"א בזמן שיש שם כדי נושאי המטה וקובריה אבל אין שם כדי נושאי המטה וקובריה יוצא עמהם אפי' ביום הראשון ופשוט הוא שהרי הוא חייב בכל המצות וכיון שאין שם כדי נושאי מטה וקובריה יהא המת מוטל בבזיון אם לא יצא הוא לסייעם (ב) וז"ל הרמב"ן בת"ה באבל תניא אבל ג' ימים אינו יוצא אחר המטה מג' ועד ז' יוצא בשכונתו אבל לא בשכונה אחרת פי' כשמת לאחרים מת בשכונתו יוצא אחר המטה לבית הקברות. כתוב בהת"ד סימן ר"כ אבל שרי לצאת מפתח ביתו בלילה לאחר שכלתה הרגל מן השוק או לא. תשובה יראה דהמיקל בכה"ג מפני הצורך לא הפסיד כולי האי ונתן טעם לדבר (ג):

תניא אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו וכו' עד רביעית הרי הוא כשאר כל אדם פרק א"מ [כג.] ומה שכתב פי' שבוע ראשון כ"כ שם הרא"ש בשם רש"י וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ז: ומ"ש אפי' לדבר מצוה וכו' כן כתב בתשובת הרא"ש כלל כ"ז וכתב שם והא דקשיא לך דאבל חייב בכל המצות היינו במצות עשה שבגופו כגון ציצית ותפילין או למול את בנו אבל לילך לחופה ולמילה לשמוע ברכה בשביל גמילות חסדים אין לו לצאת מפתח ביתו. וכ"כ רבינו ירוחם בשם המפרשים ובהגהות אשיר"י כתוב דמוהל דחל עליו מילה תוך ימי אבלו בג' ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו ובשאר הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לב"ה וימול ואבל מותר להיות בעל ברית ויתפלל בביתו וכשמביאין הנער לב"ה לימול ילך ויהיה בעל ברית עכ"ל ונראה שאם היא מצוה שתיבטל או תדחה אם לא יצא האבל שיוצא דומיא דההיא דאין שם כדי נושאי מטה וקובריה דבסמוך ולדידן שהאבל יוצא לב"ה להתפלל בשני וחמישי מפני קריאת התורה כ"ש שיצא כדי למול אפי' תוך ג' ימים ראשונים ואפילו יש שם מוהל אחר (ה). וכתב נימוקי יוסף אהא דתניא מכאן ואילך הולך וכו' ואע"ג דאמרינן אבל אינו יוצא מפתח ביתו היינו דוקא לטייל אבל לדבר מצוה שרי ומתוך כך נראה דמותר לאבל ללכת לב"ה לשמוע תפלה או מגילה וכ"ש בט"ב שכולם אבילים והו"ל כהולך לבית האבל עכ"ל וגם הרא"ש כתב מכאן נהגו באשכנז שבליל ט"ב הולך לב"ה וכן למחרת עד גמר קינות ואז הולך לביתו: ומ"ש אפילו לא שלמו ג' שבועות וכו' בסימן של"ט כתב רבינו בשם ה"ר שמשון דאם קבר מתו שעה א' לפני הרגל שאותה שעה והרגל חשובים כי"ד ומיד אחר הרגל יש

מעשה באחד וכו' וכן הורה א"א הרא"ש ז"ל לכאורה קשה דלא היה צריך לספר המעשה שנעשה אלא סתם יאמר וכן הורה הרא"ש הלכה למעשה וי"ל דלפי דבמעשה של ר"ת לא אמר אלא שר"ת התיר שתכנס לחופה תוך ל' יום משום פריה ורביה שלו ומשמע דבכניסה לחופה לשם פריה ורביה מקיים מצות פריה ורביה אע"פ שלא יבא עליה עד לאחר ל' כדפרישית בסמוך סעיף ו' להרמב"ם לכך מספר המעשה שהתיר הרא"ש לכנוס ולבעול אחר ז' וכו': כתב בהגהת ש"ע וכן אם יש לו בנים קטנים ונתריצה לאחות אשתו מותר לכנסה כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת עכ"ל והוא מדברי הרא"ש והמרדכי מיהו ודאי אע"פ שמותר לכנסה מ"מ לא יבא עליה עד לאחר שלשים כדלעיל:

כו' מבואר באבן העזר סימן א': **מעשה** הלכה למעשה לאחד ששידך וכו'

שצג אבל כל ג' ימים וכו' בפרק אלו מגלחין [כ"א] ונראה דטעם ג' ימים כמ"ש הר"ר ירוחם בשם הראב"ד דאפילו העני אסור במלאכה ג' ימים הראשונים משום דאמרו חז"ל ג' לבכי ואם יעסוק במלאכה יתעלל בבכי מביאו ב"י ריש סימן ש"פ אף כאן אינו יוצא אף לבית האבל ולא לבה"ק שלא יתעלל בבכי ומהאי טעמא סדרן התלמוד דין מלאכה ודין יציאה לבית האבל ולבה"ק סמוכין יחד: **ומ"ש** אלא במקום המתנחמין קשה היאך יהא יושב במקומם והלא מתנחמין יושבים שם וצריך לומר דלאו דוקא במקומם ממש אלא סמוך להם וכ"כ רש"י סמוך לאבילים וכן כתב רבינו בסמוך ועומד בשורה אצל האבל: **תניא** אבל שבת ראשונה שם [דף כ"ג]. ומ"ש פי' שבוע ראשונה וכו' כלומר אין פירושו בשבת ממש אלא פי' שבוע בלא שבת ויתבאר בסמוך: ומ"ש כגון למילה וכיוצא בו כלומר למצוה שאין שם שמחה ואצ"ל למצוה שיש שם שמחה כגון לשמוע ברכות שבחופה או בבית חתנים וכיוצא בו והא דאמר דאבל חייב בכל המצות היינו במצות שהוא חייב לעשות בעצמו כגון למול את בנו וק"ש ותפלה וכיוצא בו: ומ"ש אפילו לא שלמו ג' שבועות וכו' פי' דאי מעת לעת קאמר הו"ל למימר שבעה ימים הראשונים אינו יוצא מפתח ביתו שניים וכו' מדקאמר שבת ראשונה משמע אפילו עומד באמצע השבוע מיד לאחר השבת כלתה לה שבוע הראשונה וכדלעיל בסי' ר"כ גבי נדרים ע"ש

דרכי משה

שצג (א) ואפשר דמקצת יום ג' הוא ככולו וא"כ אינו אסור רק ב' ימים אף לדעת הטור: (ב) וכתב בא"ז דב' אבילים בעיר הולך אחד אצל חבירו כשמתפללין אצלו ויושב אצל המנחמין ולא ראיתי נוהגין כן עוד משמע שם דאפי' תוך ג' מותר לילך לישב במקום המנחמין ובזה הפוסקים חולקין עליו כמו שנתבאר: (ג) ובא"ז כתב דלענין מלאכה ואיסור רחיצה איו חילוק בין יום ללילה וכ"נ מדברי שאר הפוסקים שלא חלקו בין יום ללילה מ"מ נראה דלענין יציאה מפתח ביתו מודים לדברי מהרא"י ז"ל כ' בתשובת בר ששת סימן קנ"ח מקומות יש שהאבל הולך כל ז' כל יום על הקברות ומעוררים על המת ואין למחות כ"מ לפי מנהגו ואע"ג שגם ישמעאלים עושין כן איו בזה משום חוקות העכו"ם דהא שורפין על המלכים ואין מזה משום דרכי האמורי וה"ה בזה הואיל ועושין לכבוד המת עכ"ל: (ד) כ' בהג"מ רשות בידו שלא לישב במקומו עד שבוע ד' כדי שיוכל לדבר בשבוע שלישית הואיל ולא ישב במקומו ואפשר דע"י זה נהגו שלא לישב במקומו כל ל' יום ועל אביו ואמו י"ב חדש וחומרא גדולה הוא בלא טעם ובתשובת הרא"ש כלל כ"ז סימן א' דהרא"ש עשה מעשה וישב על מקומו בשבוע ג' אמנם מהרי"ל יישב המנהג משום דאיתא בגמרא מ"ד רבי יהודה דמחמיר וסובר דשבוע ד' אינו יושב במקומו ובירושלמי פוסק כמותו עכ"ל: (ה) ובא"ז לא כתב

פרישה

אם היו הבנים סריסים או איילונית לא קיים פריה ורביה והוא מהירושלמי: (י) כיון ששידך זאת ואם לא כו' אע"ג דמשמע מדתלה בשידך ומת או לא שידך דהתיר אפילו בלא הפסד סעודה שהכין מ"מ נראה דמשום הפסד סעודה הוקא התיר כמ"ש בסמוך הרא"ש מדקאמר קרוב לחופה אחר שהזמין הקרואים אלא שהוצרך ליתלות בשידך דכיון דשידך את זאת דאל"כ לא היה לו פסידא דהא יכול לכנוס אשה אחרת מיד ויקרא הקרואים אסעודה שהכין אבל השתא כיון ששידך את זאת תו לא הצריכו לישא אחרת וק"ל: (יא) וכן הורה א"א הרא"ש ז"ל הלכה למעשה כו' כתב ב"י שיש קיצור בדברי רבינו שהיה לו לכתוב דלישא את אחות אשתו אפילו לא שידך מותר אם יש לו בנים קטנים לפי שמרחמה יותר מאחרת ואותה המעשה שהורה הרא"ש ואמר שבלא הפסד לא היה מתיר לא היתה אחות אשתו: (יב) כיון שהיה לו הפסד וקשה דבא"ע סימן י"ד כתב רבינו ז"ל מי ששידך אשה ואירעם אבל והוא לא קיים פריה ורביה מותר לכונסה תוך ל' לאבלה ע"כ ולא חילק בין שהיה הפסד בדבר ועוד הל' של ר"ת קצת מגומגם דמתחילה כתב אחר שהזמין הקרואים משמע דהטעם שהתיר משום ההפסד כמ"ש הרא"ש ומסיים הטעם דפריה ורביה לבד ועוד דר"ת דנתן עיקר הטעם משום פריה ורביה וכתב רבינו בשמו שהתיר לכנוס ולא הזכיר שהתיר לבעול שהוא עיקר הטעם שהתיר ועיקר חסר מן הספר ובהרא"ש כתב שניהם לכנוס ולבעול ועוד מה מועיל מה שהכניס אחר ז' להפסד הסעודה הלא מה שהכין יפסיד אף לאחר ז' ומה לי אחר ז' או לאחר ל' לענין הפסד לכן נלע"ד להגיה בדברי ר"ת כך והתיר ר"ת שתכנס לחופה מיד ולבעול תוך ל' יום משום פריה ורביה ור"ל שהתיר לכנוס מיד משום הפסד ורמז הטעם דהפסד במ"ש קרוב לחופה אחר שהזמין הקרואים ולבעול כו' משום פריה ורביה וכן בדברי הרא"ש צריכין לחלק דבריו במ"ש והתיר לכנוס ולבעול כו' כיון שהיה מפסיד כו' ר"ל שזה שכתב כיון שהיה לו הפסד קאי אמ"ש והתיר לו לכנוס ור"ל שהתיר לכנוס מיד תוך ז' אבל במה שהתיר לבעול לא שייך זה הטעם דהפסד אלא הטעם דפריה ורביה ורמז במ"ש והוא לא קיים פריה ורביה אבל בא"ע לא איירי שהכין כל צורכי החופה לכן כתב דמותר בתוך ל' יום ולא מיד דדוקא היכא דאיכא הפסד מותר מיד אבל היכא דאין הפסד רק משום פריה ורביה אינו מותר אלא לאחר ז' כמ"ש כאן ולבעול אחר ז' ע"כ אבל קשה ממ"ש רבינו סימן שמ"ב מי שהכין כל צרכי חופתו וכו' ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין המת לחדר והחתן והכלה לחופה משמע דוקא אביו ואמו שאין לו מי שיטרח בשבילם ואפ"ה אינו מותר אלא לכנוס המת לחדר ומטעם שעדיין לא חל האבילות אבל אם חל האבילות או שלא מת אביו אלא אחיו או בנו כלל וכלל לא אף שהיה ג"כ הפסד בדבר שהרי הכין צורכי חופתו וטבח טבחו שהרי כתב שם וגם הוא בענין שאם ידחה החופה היה מפסיד שאינו נמכר וע"ק א"כ שהכנים מיד למה הוצרך לומר שהתיר לבעול תוך ל' פשיטא דהא בבעילה אין איסור כלל תוך ל' וי"ל דב"ק משום טעם הפסד לחוד לא היה מתיר כ"א בצירוף טעם דעכ"פ צריך להתיר לכונסה אחר ז' כדי שיבעול או כיון שלא קיים פריה ורביה וכיון שעכ"פ צריכין לדחות האבילות במקצת לעשות שמחת הנשואין תוך ל' דומין אותו אף בזה דאפי' תוך ז' כונסין אותה משום הפסד אבל מ"מ הבעילה אסור עד אחר ל' ובסימן שמ"ב דמיירי במי שכבר קיים פריה ורביה וכמ"ש שם בסוף הסימן מש"ה כתב בשם הרא"ש שם דמשום פסידא לחוד לא התירו לכונסה וצריך לשהות עד אחר ל'. ועיין בא"ע סימן י"ד שכתבתי ישוב אחר:

דרישה

עמו בבית לא הוי שימוש טוב (עיין בפסקי מהרא"י סימן ג' דאף אם הוא עשיר ויש לו משרתים אם אין בתו או כלתו אצלו קרוי אין לו מי שישמשנו וע"ש עוד סימן כ"א עכ"ה) בזה המנהג נתקיים שברוב פעמים מותר שאין לו בת גדולה לשמשו לא נתפשט האיסור כ"כ גם שהיתר לא נתפשט כ"כ לפי שהוא בירושלמי ואינו בתלמוד שלנו עכ"ל מהר"ר מנחם בהר"ר פנחס מעיל צדק:

סי' שצג מוהל שחל עליו יום מילה בימי אבלו בג' ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו ושאר כל הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לב"ה וימול מ"ו. ואי ליכא אחרינא

סי' שצג (א) **כל** (ג' ימים הראשונים ובמרדכי כתב ב' ימים ואפשר דמקצת יום ג' הוא ככולו ד"מ עכ"ה): אינו יוצא מפתח ביתו אפי' לדבר מצוה ואע"ג דאבל חייב בכל המצות היינו במצות עשה שבגופו כגון ציצית ותפילין וכיוצא בו אבל לילך לחופה ולמילה לשמוע ברכה בשביל ג"ח אין לו לצאת מפתח ביתו והא דאמרינן דאחר ג' ימים הראשונים יוצא לב"ס או לבית האבל ומשמע אף על פי שהוא בשבוע ראשונה היינו משום דהוא דברי אבילות מותר: (ב) רביעית הרי הוא ככל אדם ז"ל מ"ו על שינוי המקום אמרינן במ"ק בשבת רביעית הרי

שבועות כגון שמת באמצע שבוע מיד כשבלתה אותה שבוע וב' של אחריה חשוב רביעית דלא בעינן מעת לעת ולענין יציאת האבל לבית הכנסת כתב הרי"ץ גיאת שיוצא אפי' בחול והראב"ד כתב שאפי' בשבת אינו יוצא ואינו כדברי שניהם אלא בחול אינו יוצא כל עיקר ובשבת תלוי במנהג וכ"כ רב האי שהכל כמנהג המדינה היכא דרגילי דאתי לבי כנישתא מקדים ואתי מצפרא קמי צבורא לבי כנישתא והיכא דרגילי למיתב בביתיה יתיב ובבבל בכפרים כולי עלמא נפקי לבי כנישתא ובכרכים ועיירות גדולות רובן יושבין בבתיהן וריעיהן וגומלי חסד באין עליהן ומיעול עיילי לבי כנישתא ויתבי במקום אבילים ומצלי וכ' א"א הרא"ש ז"ל ונוהגין באשכנז שהאבל הולך לב"ה בשבת ואחר התפלה יוצא האבל תחילה ויושב לפני ב"ה וכל הקהל הולכין אחריו ויושבין אצלו ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכין אחריו (ג) ויושבין שם שעה אחת וסומכין על דבר הגדה בפרקי רבי אליעזר ראה שלמה המלך שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הקב"ה לפיכך כשבנה ב"ה בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבילים ולמנודים והיו ישראל הולכים בשבתות בין השערים הללו הנכנס בשער החתנים יודעין שהוא חתן ואמרו לו השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות הנכנס (ד) בשער האבילים ושפמו מכוסה היו יודעין שהוא אבל ואומרים לו (ה) השוכן בבית זה ינחמך והנכנס בשער האבלים ואין שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מנודה ואומרים לו השוכן בבית זה יתן בלבך לשמוע דברי חבירך ויקרבוך משחרב ב"ה התקינו חכמים שיהיו חתנים ואבילים הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו ואת האבל ויושבין עמו לארץ כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים (ו) ועליהם הוא אומר ברוך נותן שכר טוב לגומלי חסדים:

שצד אין מתקשין על המת יותר מדאי וכל המתקשה עליו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה אלא ג' ימים לבכי ז' למספד ול' לתספורת וגיהוץ וכתב הרשב"א בד"א בשאר העם אבל ת"ח הכל לפי חכמתן (א) ואין בוכין עליהן יותר מל' יום ואין מספידין עליהן יותר מי"ב חדש (ב) וכן חכם שבא שמועתו לאחר

ב"ח

עיין שם: ולענין יציאת האבל לב"ה כתב הרי"ץ גיאת שיוצא אפילו בחול טעמו משום דאבל חייב בכל המצות ומצוה היא להתפלל בב"ה דכל מי שיש לו ב"ה בעירו ואינו מתפלל שם נקרא שכן רע. והראב"ד ס"ל כיון דיכול להתפלל בעשרה בביתו אינו חייב להתפלל בב"ה ילפיכך אפי' בשבת אינו יוצא ומפרש הא דקתני שבת ראשונה אינו יוצא היינו שבת ממש דאינו יוצא לב"ה אף בשבת מדקתני שנייה יוצא ואינו יושב במקומו דהיינו ישיבה בב"ה דאי לשוק מאי יושב במקומו איכא אלא לב"ה קאמר: ומ"ש ואי' כדברי שניהם וכו' וה"ט דכיון שאין אבילות בשבת יוצא בשבת ופירוש שבת ראשונה אינו יוצא היינו שבוע הראשונה בחול אינו יוצא אבל בשבת יוצא:

ויושבין עמו לארץ כו' כתב במרדכי דמ"ק הא דקאמר דיושבין עמי לארץ מש' שרוב עם לא שני להו בלאו הכי ומשנה מקומו כדי שירגישו הכל וכו' ומביאו ב"י: כתב מהרש"ל על שינוי מקום אמרינן במ"ק בשבת רביעית הרי הוא ככל אדם ולא חילקו בין אביו ואמו לשאר קרובים אלא מנהג בעלמא הוא כפי חפצו של אדם לכבוד אבותיו וכן כתב מהר"ר מנחם מעיל צדק עכ"ל ונהגו שמשנין את מקומם כל היום עד אחר ברכו ואע"פ שמקצת היום ככולו אפ"ה נוהגין אבילות כל היום מפני הכבוד אף באבילות דשלשי' על שאר קרובים ואין לשנות מן המנהג וע"ל סוף סימן שנ"ה: כתב בהגהת אשיר"י בשם הא"ז מוהל שחל מילו יום המילה בימי אבלו בשלשה ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו ואחר כל הימים יתפלל בביתו ואחר כך ילך לבית הכנסת וימול ואבל מותר להיות בעל ברית (פי' סנדק) ויתפלל בביתו וכשמביא הנער לב"ה למולו ילך ויהיה בעל ברית ולאחר מילה לא יכנס עכ"ל ואי ליכא מוהל אחרינא ילך אפי' ביום ראשון רוקח וכ"כ ב"י ועיין בהגהת ש"ע:

שצד אין מתקשין וכו' בסוף מ"ק [דף כ"ז] מימרא דרב יהודה אמר רב ומייתי עלה עובדא דההיא איתתא דהוו לה ז' בני ומיתו כולהו וגם היא מתה על דהוות קא בכיא ביתירתא ומיהו נראה דמי שמת בלא בנים יכול לבכות עליו טפי מג' והכי משמע בסוגיא דקאמר התם אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד ג' לבכי וז' להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אמר הקב"ה אין אתם רחמנים בו יותר ממני בכו בכה להולך להולך בלא בנים דסיפיה דקרא ארישיה קאי דקאמר אל תבכו יותר מדאי אבל בכו בכה יותר מדאי להולך בלא בנים: וכתב הרשב"א בד"א וכו' וכן חכם וכו'

יש לו דין שבוע ג' ואפי' בר"ה ועצרת שאינו אלא יום א': ומ"ש ולענין יציאת האבל לב"ה כתב הרי"ץ גיאת שיוצא אפי' בחול כ"פ הרמב"ן בת"ה בשמו וטעמו משום דהשתא לבית האבל הולך מג' ימים ואילך לבית התפלה לא כ"ש וג' ימים הראשונים לבית האבל אינו יוצא לבית התפלה יוצא ודחה הרמב"ן דבריו: ומ"ש רבינו בשם הראב"ד כ"כ הרא"ש בפרק אלו מגלחין בשמו וטעמו מפני שהוא ז"ל מפרש שבת ראשונה דקתני בברייתא היינו שבת ממש דאינו יוצא לב"ה בשבת והכי איתא באבל רבתי שאינו הולך לב"ה אבל לבית המדרש הולך בשבת אבל לא בחול וכך פירש הרמב"ן בת"ה: ומ"ש רבינו ואינו כדברי שניהם וכו' וכ"כ רב האי שהכל כמנהג המדינה וכו' הרמב"ן בת"ה כתב תחילה כדברי הראב"ד ז"ל דאפי' בשבת אינו יוצא לב"ה ואח"כ כתב דברי רבינו האי ואח"כ כתב דברי הרי"ץ גיאת וכתב לסתור דעתו וכתב בסוף דבריו וכל זה לסתור דברי הרי"ץ גיאת שהוא מנהיג לאבילים לצאת לב"ה בחול אבל תשובת רבינו האי שכתבנו למעלה אפשר שהיא עולה ולא אמר הגאון לצאת לב"ה בחול אלא בשבת לפי שאין אבילות בשבת ויפרש הגאון שבת שבוע של ימי אבילות בחול וכן כירש"י וכן נהגו כדעה הזאת לצאת שם בשבת ולא בחול כל ז' ויש להם על מה שיסמכו בדברי הגדה שכך מצינו בפרקי ר"א ראה שלמה שמדת ג"ח גדולה לפני הקב"ה וכו' עכ"ל ופי' זה הוא כפי"ו: ב"ה וכתב הריב"ש בתשובה סי' קנ"ה שנשאל על מקום שנוהגים לצאת לב"ה בבוקר כל ז' ימי אבילות והשיב בסרקסטא נוהגים האבילים כל ז' ללכת לב"ה שחרית וערבית ואחר התפלה כשחוזרים לבתיהם עם רוב הקהל המלוים אותם בכניסתם לחצר המקוננת מעוררת לווייתם והנשים סופדות וכיון שעושים זה לכבוד המת אין לבטל מנהגם וכן י"ל במנהג עירכם כיון שאין הולכים אלא לב"ה אם לספוד על המת או לומר עליו ניחום נפש אין לבטל מנהגם כיון שהוא לכבוד המת שהרי אפי' להלין המת שהוא אסור מן התורה אם הלינו לכבודו מותר:

ומ"ש רבינו בשם הרא"ש הוא בפרק אלו מגלחין ודבריו הם מבוארים שהם כדברי הרמב"ן שכתבתי בסמוך והכי נקיטינן וכתב המרדכי במ"ק על הא דפרקי ר"א ואע"פ דבפרהסיא הוא מקום מצוה שאני ומשום פרהסיא אמרי (שבת יב:) בקושי התירו לנחם אבילים בשבת והא דקאמר שיושבים עמו לארץ משום שרוב עם לא סגי להו בלאו הכי ומשנה מקומו כדי שירגישו הכל כדאמרי' לעיל שנייה יוצא ואינו יושב במקומו ונהגו משום כבוד המת שגם שאר קרובים משנין מקומותם אבל בשבת א' אינו יוצא מפתח ביתו עכ"ל ועל מ"ש בפרקי ר' אליעזר שבשבת היה יוצא האבל ושפמו מכוסה כתב הרמב"ן בת"ה אע"פ שאין אבילות בשבת כיון שיש לו מנעלים ברגליו מותר ועושין כן כדי להכיר בינו ובין המנודה עכ"ל. ובזמן הזה אינו יוצא בשפמו מכוסה דאנו אתי מעט והכל יודעים שהוא אבל אע"פ שאין שפמו מכוסה:

כתב ב"י בס"פ החוכר פירות מכאן נ"ל פשוט שבאותן המקומות שנהגו לישב בשבת במקומו והם אבילים ואינם רוצים לשנות מקומם בשבת מפני שאומרים שאסור לנהוג אבילות ובחול דוקא משנים מקומם לכבוד שזה מנהג טעות הוא שהרי התירו כאן מעמדות ומושבות בבית הקברות בשבת ופירש רשב"ם הטעם מאחר שלא היו עושים אבילות אלא מעמדות ומושבות בלבד משמע שבישיבה לכבוד האבל אין בו משום חששא כלל עכ"ל ואין הנדון דומה לראיה דהתם שאני שהיו עושים מעמדות ומושבות בב"ה כדי שיאספו רוב עם שלא היה בית הכנסת אחת מכילה אותם אבל כשמשנים מקומם בב"ה למקום אבילות מיחזי כנוהגים אבילות בשבת ויישר כחם של הנוהגים שלא לשנות מקומם בשבת: וכתב ע"ש דליל שני מיום ראשון הוא חשוב לענין אנינות ליאסר בקדשים וכתב הריטב"א נראה דה"ה לענין הבראה תופס לילו בחול אם חזרו אחר בין השמשות אבל בשבת אין הבראה דמדברים שבפרהסיא הוא עכ"ל. ואיני יודע טעם לדברים שהרי עשוים בני אדם להביא מאכל למי שלא היה יכול להכין מע"ש ואע"פ שאינו אבל הלכך לא מינכר דדבר של אבילות הוא ותו דלא אסרו אלא לאבל עצמו שלא ינהוג דברים שהאבל חייב לנהוג בהם בחול אבל לאחרים שלא יבואו אותו אין שום טעם לאסור וכן פשט המנהג בכל העולם להברות האבל בשבת ולא נשמע בעולם שום פוצה פה ומצפצף: וכתב הכלבו אבל תוך שבעה לא יצא מפתח ביתו ואפי' בשבת אבל מתפללים בביתו ובתפלת חול אין אומרין תחנה ולמנצח ושיר מזמור לאסף וגם בתפלת ערבית של שבת אין אומרים ברכה אחת מעין שבעה ולא במה מדליקין ואין מתפללים בבית לכל מת אם אינו יוצא במטה שהיה כבן שש או שבע וכבר ביארנו שמקומות אחרים מתפללים אם הוא בן שנה וכן אין מתפללים בבית שאין בו אבילים אלא ראשונה הסמוכה לקבורה להניח דעתו של מת על דרך מה שנמצא בהגדה ואפי' היה גדול שיצא במטה ואפי' היה שם נשים אבילות וכו' וה"ה הולך האבל לב"ה עי"ה במנחה וכן בכל שאר תפלות היום הגדול והנורא ההוא ואין מונעים שום דבר מן התפלה וכן בר"ה ע"כ: כתב סמ"ק אסור לצאת מפתח ביתו אכן מפני צרכיו ילך שפיר חוץ לעיר וינעול מנעליו וכשיבא לבית אשר ילין בו יחלוץ מנעליו. והתוס' כתבו בסוף מ"ק [כו.] אע"פ שאינו יוצא מפתח ביתו בעיר הא אמרינן יצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ אלמא מותר לצאת בו ושמא דוקא בדבר האבד מותר לצאת לדרך (ו):

שצד אין מתקשין על המת יותר מדאי וכל המתקשה עליו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה אלא ג' ימים לבכי וכו' בסוף מועד קטן [כז:] ומה שכתב בשם: ב"ה נראה שיש להגיה ולכתוב במקום הרשב"א הרמב"ם שזה הוא לשונו בפ' י"ג: הרשב"א כן נראה ממה שיבא בסמוך: ומה שכתב ואין בוכין עליהם יותר משלשים יום בפרק הנושא אשה [דף קג:] שלוה רבי בשעת פטירתו הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום דלא עדיפנא ממשה רבינו ע"ה דכתיב ויבכו את משה ל' יום: ומ"ש ואין מספידין עליהם יותר מי"ב חדש שם בפטירתו של רבי ספדו ל' יום בליליא ויממא מכאן ואילך ספדי ביממא וגרסי בליליא או ספדי בליליא

דרכי משה

כתב כן אלא כתב דאם אין שם מוהל אלא הוא יכול לצאת אף תוך ג' ואם יש שם מוהל אחר אל יצא אלא לאחר ג' ימים וכתב עוד דמותר לתקן צפרניו כדי למול התינוק שהוא דאורייתא ודוחה אבילות דרבנן עכ"ל וג"ל דתיקון צפרניים לא שרי אלא בדליכא מוהל אחר: (ו) ובמרדכי ה"א דף שצ"ג ע"ג מעשה היה באבל אחד ששלח אחריו שר העיר לדבר עמו

דרישה

אחריגא ילך אפי' ביום ראשון רוקח מ"ו. ואבל מותר להיות בעל ברית ויתפלל בביתו וכשמביא הנער לב"ה למולו ילך ויהיה בעל ברית ולסעודת מילה לא יכנס מ"ו (וכ"כ כל הנ"ל הב"י בשם ר"י והג"א עכ"ס): ז"ל הירושלמי דף פ"ב בר קפרא אומר אין תוקפו אלא עד ג' ימים רבי אבא בריה דרב פפי ורבי יהושע דסיכנין בשם רבי לוי כל תלתא יומא נפשא טייסא ס"א טייחא על גופא סבירה דהיא חוזרת לגביה כיון דהיא חמית דאישתני זיוהין דאפוי שבקא ליה ואולא לה לאחר ג' ימים כריסו נבקעת ואומרת לו הא לך מה שגזלת וחמסת ונתתי בי והזריך עוד

בינו ובין המנודה עכ"ל וכתב ב"י אבל בזמן זה שאנו מתי מעט והכל יודעין שהוא אבל אפורים לצאת מעוטף ועל מה דכתב בסמוך ויושבין עמו לארץ כתב המרדכי משום דרוב עם לא סגי להו בלא"ה וב"י הביאו ע"ש: (ה) השוכן בבית זה ינחמך אין להקשות מ"ש הא מהא דכתב לעיל סימן של"ס בביקור חולים דבחול אומרים ה' ישלח לך רפואה שלימה ובשבת אין אומרים כן שאני התם שאין מבקשים שהשי"ת ירפאהו היום דיש בו צד איסור משא"כ הכא שהף אם ה' ינחמהו וישמחהו בבנין אין כאן מלאכה ואיסור שבת כך שמעתי וטעות הוא בידם דהקושיא מעיקרא ליתא כלום הוא דכתב הר"ן טעם דאסור להתפלל על החולי היינו משום שיתעורר על ידו רחמיו ויבכה בשבת מחמת זוכרו רוב צערו של חולי משא"כ בנחום אבילים ומכ"ש בברכת חתן וק"ל: (ו) ועליהם הוא אומר ברוך נותן כולי י"מ דהאבל יאמר כן על הקהל שגמלו עמו חסד ואיני נראה:

פרישה

הרי היא ככל אדם ולא חלקו בין שאר קרובים לאביו ואמו רק מנהג בעלמא כפי חשיבות של אדם לכבוד אבותיו תשובת מהר"ר מנחם מ"ז: (ג) ויושבין שם שעה אחת כו' מדלא כתב שיושבין ומדברים דברי תנחומין אלא שלבסוף כתב שמדברים השוכן בבית זה ינחמך מכאן יש קצת סמך לנחום אבילים שלנו שעל הרוב אין האבל מתחיל לדבר כלום רק נכנסין אצלו ויושבין מעט ואומרים ה' ינחמך עם שאר אבילי ציון דיש לתמוה וכי זה נקרא תנחומי אבילים ומזה יש קצת ראיה דהכניסה וישיבה לכבוד מקרי נחום אבילים: (ד) בשער אבילים ושפמו מכוסה ז"ל הרמב"ן בת"ה אע"פ שאין אבילות בשבת כיון שיש לו מנעלים ברגליו מותר ועושין כן כדי להכיר

סי' שצד (א) ואין בוכין עליהם יותר משלשים יום דלא עדיפא ממשה רבינו עליו השלום דכתיב ויבכו את משה ל' יום: (ב) וכן חכם שבא שמועתו לאחר י"ב ג' ז"ל הרמב"ן בת"ה שאין מנהג

לאחר י״ב חדש אין מספידין אותו . תניא באבל רבתי יוצאין לבית הקברות (ג) ופוקדין על המתים ג׳ ימים ואין חוששין משום דרכי אמורי ומעשה שפקדו אחד וחיה כ׳ שנים (ד) והוליד ה׳ בנים ואח״ב מת א״ר לוי כל ג׳ ימים יראה האבל עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כתיפיו מג׳ ועד ז׳ כאילו זקופה כנגדו בקרן זוית מז׳ ועד ל׳ כאילו עוברת לפניו בשוק ירושלמי כל אותה השנה הדין מתוח כנגד אותה משפחה א״ר יוחנן כל ז׳ החרב שלופה עד ל׳ (ה) היא רופפת לאחר י״ב היא חוזרת לתערה למה הדבר דומה לכיפה ע״ל אבנים כיון שנתרועעה אבן אחת מהן נתרועעה כולם א״ר אלכסנדרי נולד בן זכר באותה משפחה (ו) נתרפאה כל המשפחה כתב הרמב״ם ז״ל כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו החכמים הרי זה אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ואחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה :

שצה אבל כיון שעומדין המנחמין מאצלו ביום ז׳ (א) מותר ברחיצה דמקצת היום ככולו (א) ל״ש מקצת יום ז׳ ל״ש מקצת יום ל׳ י״א דוקא מקצת יום שצריך לנהוג אבילות קצת היום ומה שנהג בלילה לא חשבינן ככל היום (ג) וי״א דה״ה נמי מקצת הלילה חשיב ככל היום והר״מ מרוטנבור״ק כתב דגבי ז׳ (ג) כיון שצריך ספירות ז׳ לא חשבינן מקצת לילה ככל היום אבל בשמועה רחוקה שאינו נוהגת אלא יום אחד אם שמע בלילה חשיב ככל היום (ב) ור״ת התיר בשעת הדחק לרחוץ בליל ז׳ :

שצו כתב הראב״ד אבל שלא נהג אבילות תוך ז׳ בין בשוגג בין במזיד משלים אותו כל ל׳ חוץ מהקריעה שאם לא

בית יוסף

בליל׳ה וגרסי בימתא עד דספדי תריסר ירחי שתא . ומ״ש וכן חכם שבא שמועתו לאחר י״ב חדש אין מספידין אותו בפרק הערל [עט ׳:] גבי שאול שלא נספד כהלכה אחר דוד שאול נפקי ליה תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה וכ״כ הרמב״ן בת״ה בשם גאון שאין מנהג ואין דרך ארץ להזכיר המת לאחר י״ב חדש לפיכך מקום מרוחק שאין מגעת שמועת ת״ח אלא לאחר י״ב חדש פטורים מלהספיד אפי׳ יום שמועה : **תניא** באבל רבתי יוצאין לבית הקברות ופוקדים על המתים ג׳ ימים וכו׳ בפ״ח : א״ר לוי כל ג׳ ימים יראה האבל עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כתפיו וכו׳ בסוף מ״ק (שם) : ירושלמי כל אותה השנה הדין מתוח כנגד אותה המשפחה א״ר יוחנן כל ז׳ החרב שלופה וכו׳ עד נתרפאת כל המשפחה בסוף מ״ק : כתב הרמב״ם ז״ל כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו החכמים הרי זה אכזרי וכו׳ פי״ג מהל׳ אבל : ומ״ש ואחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה הוא בפרק ר״א דאורג (ק״ו :) :

שצה אבל כיון שעומדין המנחמין מאצלו ביום ז׳ מותר ברחיצה מימרא בפ׳ אלו מגלחין (י״ט :) : ומ״ש דמקצת היום ככולו ל״ש מקצת יום ז׳ ל״ש מקצת יום ל׳ שם איפסיקא הלכת׳ כאבא שאול דאמר הכי וכתב רבי׳ ירוחם יום ז׳ מקצתו ככולו לא מיד בהנץ החמה אלא אחר שיעמדו המנחמין מאצלו דהיינו אחר שהתפללו עם האבל אבל ביום ל׳ לענין גיהוץ ותספורת די בהנץ החמה וכ״כ המפרשים עכ״ל : ומ״ש י״א דוקא מקצת היום וכו׳ וי״א דה״ה נמי מקצת הלילה חשוב ככל היום הרא״ש כתב שם בפסקיו וז״ל כתוב שם בתוס׳ ריב״ם מספקא לר׳ הא דאמר מקצת היום ככולו אי אמרינן נמי מקצת הלילה ככולו או דוקא יום בעינן וכ״מ אם באת לו שמועה רחוקה בלילה וישב מקצת הלילה אם מותר לרחוץ בלילה ולבסוף כתב משום דבלילה לא מוכחא מילתא שהרי דרך בני אדם לחלוץ מנעליהם בלילה ורשב״ם כתב שנוהגים העם לישב מקצת יום ז׳ ומה שיושבין מקצת לילה באבילות אינן מחשיבין אותו ולא ידענו טעמא מאי והר״מ כתב אם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקצת הלילה ככולו ואע״ג דגבי ז׳ לא אמרינן מקצת הלילה ככל היום כדאמרינן לעיל אבל כיון שעמדו מנחמים מאצלו מותר ברחיצה ומשמע דוקא ביום ז׳ וכ״כ דכשמנה ל׳ צריך למנות עד מקצת יום ל׳ מדאמרינן בפ״ב דמגילה (כ ׳) וכן שומרת יום כנגד יום וכו׳ אלמא כל דבר דלא סליק ביומיה ובעי ספירה לא אמרי׳ מקצת הלילה ככל היום הילכך אבל לא יצא מפתח ביתו עד הנץ החמה וכן ביום ל׳ לא יגלח עד הנץ החמה ומיהו לענין שמועה רחוקה דלא בעי ספירה אלא סגי בשעה אחת סלקא אפי׳ בלילה עכ״ל והמרדכי בפ״ב דמגילה ובפרק אלו מגלחין לא הביא אלא דברי הר״מ והרמב״ן בת״ה האריך לסתור דברי התוס׳ והעלה דלעולם מקצת לילה חשוב ככל היום : ולענין הלכה נקטינן כדברי הר״מ דבתראה הוא ומסתבר טעמיה : כתב בתה״ד סימן רל״ב מי שמת אביו ואמו בר״ח ניסן כשיגיע אחריו כ״ט באדר ונהג דין אבילות די״ב חדש במקצת אותו היום כלו לו אבילות די״ב או לא תשובה יראה דלא כלו עדיין וצריך לנהוג אבילות דיב״ח עד שיכנס ר״ח ניסן ולא דמי ליום ז׳ ול׳ דהתם הספירה הוא לפי הימים אבל גבי אבילות דיב״ח דלא הזכירו בשום מקום אלא יב״ח ולא שנ״ד ימים דהספירה הוא לפי החדשים אי הוי אמרינן מקצתו ככולהו הוה שרי בתחילת חדש י״ב והא ודאי ליתא ולכך לא כלו עד שיכנס ר״ח ניסן (ג) : ומ״ש רבי׳ שר״ת התיר בשעת הדחק לרחוץ בליל ז׳ כ״כ הרמב״ן בת״ה בשמו :

שצו כתב הראב״ד אבל שלא נהג אבילות תוך ז׳ וכו׳ משלים אותו כל ל׳ חוץ מן הקריעה וכו׳ כן כתב הרמב״ן בת״ה והרא״ש פרק אלו מגלחין בשמו ולמד כן מדתניא בפרק אלו מגלחין (דף כ ׳) קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל א״צ לכפות אחר הרגל דברי ר׳ אליעזר וחכ״א אפי׳ יום אחד אפי׳ שעה אחת ומדקתני כי האי לישנא ולא קתני לישנא דמתניתין הקובר את מתו ג׳ ימים קודם הרגל וקתני קיים כפיית המטה ש״מ בעינן קיום אבילות קודם הרגל שאם לא קיים אבילות קודם הרגל שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר ומינה ילפינן לכל אבל שלא נהג אבילותו תוך ז׳ שישלים אבילתו חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע בשעת חיובו שאין קורע אחר ז׳ כענין שאמרו מי שאין לו חלוק תוך ז׳ קורע לאחר ז׳ אינו קורע ודוקא בשאר מת מצוה כדלקמן עכ״ל כלומר דעל אביו ואמו אם לא קרע תוך ז׳ קורע אחר ז׳ כדין מי שמת אביו ואמו ולא היה לו חלוק תוך ז׳ ונזדמן לו אחר ז׳ שקורע והולך כמו שנתבאר בסימן

בית חדש

וכו׳ פי׳ ל״מ בחכם שמת בעירו שהיו בוכין ומספידין עליו ז׳ ושלשים אין בוכין ואין מספידין עליו יותר אלא אפי׳ חכם שבא שמועתו לאחר י״ב חדש דאכתי לא בכו ולא הספידו עליו כל עיקר אפ״ה אין מספידין עליו לאחר יב״ח וכדאמרינן בפרק הערל גבי שאול : א״ר לוי וכו׳ מז׳ ועד ל׳ כאילו עוברת לפניו בשוק כך הוא גירסת רבינו אבל בספרים שבידינו הגירסא הוא מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק וכך הוא באלפסי ופי׳ התוס׳ מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק עד יב״ח וכדאיתא בירושלמי דבסמוך דלאחר יב״ח חוזרת היא לתערה אבל לגירסת רבי׳ צריך לפרש דהך דרבי לוי מיירי בשאר קרובים ולפיכך אחר ל׳ אין לחוש דשוב אינה עוברת לפניו אפי׳ בשוק והך דירוש׳ מיירי באביו ואמו דכל אותן י״ב חדש הדין מתוח וכו׳ :

שצה אבל כיון שעמדו וכו׳ הכי איפסיקא הילכתא בפרק אלו מגלחין (דף י״ט) דמקצת היום ככולו בין בזו ובין בזו י״א דוקא מקצת יום וכו׳ עד ככל היום כל זה כתב הרא״ש שם : מצאתי כתוב בהגה״ה כתב רשב״ם נוהגים העם לישב במקצת יום ז׳ ביום ממש ומה שיושב בלילה לא חשיב מקצתו ככולו וגם בשבת כשהוא שביעי לאבילות נוהג דברים שבצינעא כל הלילה ור״ת התיר בשעת הדחק אחר מקצת ליל ז׳ בדברים האסורים בו אבל אין נוהגין כן עכ״ה פסק ב״י כמ״ש בת״ה סימן רל״ב דמי שמת אביו בר״ח ניסן לא סגי בנוהג אבילות במקצת יום כ״ט אדר שאחריו אלא צריך לנהוג אבילות עד שיכנס ר״ח ניסן וכתב עוד דנהגו להוסיף עוד כל אותו היום שמת בו אביו לנהוג בו דין יב״ח וכתב בזה ב׳ טעמים אחד משום דאומר בו קדיש וברכו ומתענה בו לכך נוהגים אבילות באותו יום לפ״ז היה נראה דאם חל בשבת כיון דאינו מתענה אע״פ דאומר קדיש אין להחמיר וכ״ש באשה דאינה אומרת קדיש דאין לה לנהוג אבילות כשחל בשבת לפי טעם זה אבל כתב עוד טעם שני דהיכא דמתענה ואומר קדיש וברכו ביום המיתה והוא מת היום ונקבר למחר דאבילות לעולם מיום קבורה מנינן לפי טעם זה ודאי אפי׳ חל בשבת חייב לנהוג אבילות של דין יב״ח כל אותו היום כיון דהוא יום דמישלם בו יב״ח ובין איש בין אשה צריך לנהוג אבילות כל אותו היום והכי נקטינן לחומרא מפני כבוד אביו ואמו . מיהו נראה דכשהשנה מעוברת דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר י״ב חדש כדלעיל בריש סי׳ שצ״א או אין נוהג דין י״ב חדש ביום שמת בו אביו אע״פ שאומר קדיש וברכו ומתענה בו ביום דמאחר דכבר נכנס למשתה והפסיק מאבילותו שוב אינו חוזר לאבילותו וכענין זה כתב הרמב״ן בדין מקצת היום ככולו אי סגי במקצת לילה עיין בספר ת״ה בדף ע׳ ע״ב :

שצו כתב הראב״ד אבל שלא נהג אבילותו וכו׳ כן כתב הרמב״ן בשמו בסה״ת [דף ע׳ ע״ד] והביא ראיה לדבריו וכ״כ הרא״ש פרק אלו מגלחין : ומ״ש חוץ מן הקריעה וכו׳ לע״ד איכא להסתפק היכא שהיה אנוס כגון שהיה חולה ומסוכן שאי אפשר לקרוע או כגון שאין דעתו צלולה ומיושבת עליו וחזר לבוריו ולדעתו אחר ז׳ שמא חשוב עכשיו כשעת חמום דלא דמי לשוגג או מזיד דעבר שעת חמום כיון שהיה בריא בשעה ששמע שמת לו מת ונתחייב באותה שעה אבל זה שהיה חולה ומסוכן לא נתחמם אלא בשעה שחזר לבוריו ודעתו צלולה ומיושבת ובאותה שעה חלה עליו חובת קריעה וכך דעתי נוטה : ומ״ש

דרכי משה

עמו והתיר לו רבינו שמחה לילך דהא דאסור לצאת מפתח ביתו היינו למלאכה או לצורך משא ומתן או לטייל אבל כה״ג שרי ומ״מ החמיר מעליו ולא התיר נעליו לנעול עכ״ל וראית נוהגין כשהולכין לחוץ נועלים מנעליהן :

שצה (א) ומשמע דוקא קאמר אבל קודם לכן אסור וכ״ה באשר״י פא״מ בהדיא ונהגו עכשיו לישב ביום ז׳ שעה אחת ואינן ממתינין על המנחמין ונ״ל הטעם מאחר שאין המנהג שיבואו המנחמין אצלו ביום ז׳ א״צ להמתין על המנחמין ועיין באשר״י דבהכי תליא מילתא : (ב) כ״פ המרדכי ע״ג פ״ב דמגילה ובה״א דף שצ״ב ע״ג ודלא כהר״ן שכתב פרק הישן דף של״ג ע״ב דלילה עולה וכ״פ ב״י דף שפ״ב ע״א פא״מ והב״י והכי נקטינן כדברי הר״מ וכתב בשם הרא״ש דה״ה יום ל׳ אין מקצת הלילה חשוב כיום אלא בעינן מקצת יום ל׳ ואח״כ יגלח עכ״ל מיהו מיד בהנץ החמה של יום ל׳ שרי וכ״כ ב״י בשם ר׳ ירוחם בהדיא ע״ל סימן ש״צ אם מותר לגלח יום כ״ט האיל ומקצת יום ז׳ עולה ליום ח׳ הוי יום כ״ט יום ל׳ : (ג) כתב הכלבו בשם הרי״צ גיאות כשמפסיק אבילות מביאין שמן ערב וסכין ראשו אחר התפלה ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא׳ (ישעיה ס״א) לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל עכ״ל : וכ״כ

פרישה

מנהג ואין דרך ארץ להזכיר המת לאחר י״ב חדש לפיכך מקום מרוחק שאין מגעת שמועת ת״ח אלא לאחר יב״ח פטורים מלהספיד אפי׳ יום שמועה : (ג) ופוקדין על המתים ג׳ ימים כו׳ וה היה דוקא בימיהם שהיו מניחין המת בכוכין והיה אפשר לגלות את המת ולראות אותו : (ד) והוליד ה׳ בנים ואח״כ מת י״ל דלהכי אמר ואח״כ מת דל״ת דלמא לזה נעשה נס וחי לעולם משא״כ אמרינא דמתים לבסוף דאין צריכין לפוקדן משום דלמא הוא מי וק״ל : (ה) היא רופפת פי׳ אינה שלופה אלא כאילו היא בנדנדה רפופה ונוטה ליפול ולאחר יב״ח כאילו היא תקועה בנדנדה לגמרי : (ו) נתרפאה כל המשפחה דומה לכיפה הנ״ל שכשמוזרין ותומכין אבן אחד במקום שנפל אזי ימולא החסרון והכיפה חזקה כבראשונה ומשמע דאף כשמת נקיבה לא נתרפאה עד שיוולד בן זכר כי שאמר שנתרועעה צריכין דבר חזק לתקן המעוות . אדם שמת לו מת ובתוך ל׳ נולד לו בן אין עושין שמחה ומשתה ביום המילה רוקח מ״ו :

סי׳ שצה (א) לא סגא מקצת יום ל׳ פי׳ לענין גילוח וגיהוץ : (ב) וי״א דה״ה נמי מקצת הלילה (והא דחשיב מקצת יום ז׳ ככולו דוקא לענין שאר דברים הנוהגין בו׳ ימי אבילות עכ״ה) אבל לא לענין תשמיש המטה שצריך להמתין עד הלילה מצאתי במ״ק ב״ו : (ג) בגון שצריך ספירה כו׳ אבל בשמועה רחוקה כו׳ ל״ע מה ס״ל בדין ל׳ וכ״ל דגם בשלשים שייך לומר דבעינן ספירת ל׳ משא״כ בשמועה רחוקה דאין ספירה כלל אלא אותה שעה לבדה וכ״כ הב״י ע״ש :

דרישה

עוד מ״ש : ברוקח מצינו וז״ל ז׳ ימים הנפש הולכת וחוזרת ומביטה לקיבה ומקיבה לביתם ולאחר ז׳ הגוף מתליע והרוח תשוב אל אשר נתנה כו׳ :

סי׳ שצה כתב רשב״ם נהגו העולם לישב במקצת יום ז׳ ביום ממש ומה שיושב בלילה לא חשיב מקצת ככולו וגם בשבת שהוא שביעי לאבילות נוהג דברים שבצינעא כל הלילה ור״ת התיר בשעת הדחק אחר מקצת ליל ז׳ דברים האסורים בשני אבל לא נהגו כן מ״ו (בב״י שכתב בשם ת״ה דדוקא ז׳ ול׳ אמרינן מקצת יום ככולו אבל גבי אבילות די״ב חדש כיון שהספירה לפי החדשים אי הוה אמרינן מקצתו ככולו הוה שרי בתחילת החדש י״ב וזה ודאי ליתא ולכן לא כלו עד שיכנס אותו יום שמת ע״ש עכ״ה) : ואבל לא יצא מפתח ביתו שלו ביום ז׳ עד אחר נץ החמה וה״ה לגילוח ביום ל׳ מ״ק מ״ו : הג״ה מיי׳ כתב בשם הר״ס אם פגע יום ל׳ דאבילות בשבת מותר לו לרחוץ בע״ש אף במקומות שנוהגין שלא לרחוץ כל ל׳ כואיל דמדינא שרי לאחר ז׳ אלא שנהגו להחמיר התירו משום כבוד השבת וכתב הרמ״א ע״ו דנ״ל דה״ה דיכול לחזור על מקומו בליל שבת וללבוש בגדי שבת דהא נמי אינה אלא מנהג בעלמא כמ״ש לעיל סימן שפ״ט וש״ל כו׳ ע״ש : ונכרי

פינו

ומ"ש בשם הרא"ש דוקא שלא נהג וכו' בתשובה כלל כ"ו דין ד' : **מי** שמת אביו או אמו והיה קטן באותה שעה והגדיל וכו' כתב ב"י ורבי' ירוחם אחר שהביא דברי הר"מ ודברי הרא"ש כתב ומ"מ דברי הר"מ רבו דברי קבלה הן כ"ש להחמיר ואינו כ"ל דהא קי"ל הלכה כבתראי וקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל הילכך נקטינן כדברי הרא"ש עכ"ל. וכ"פ בש"ע ולפענ"ד דיש להשיב על דברי ב"י שאע"פ שהלכה כדברי המיקל באבל היינו דוקא בשכנגדו חלוק עליו אבל לא כנגד רבו דפשיטא דשומעין להרב אפי' בא להחמיר והתלמיד תיקל דשומעין לרבו דלא כמה שהבין ב"י מדברי הר"י במ"ש כל שכן להחמיר דרצ"ל דיש לשמוע למהר"ם דמחמיר אע"פ שלא היה רבו של הרא"ש וע"כ השיג עליו ממאי דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל דליתא אלא ה"ק וכל שכן ששומעין לרבו היכא דרבו מחמיר וכ"כ הרא"ש גופיה בפרק בתרא דתענית בדין דבר שבלינעא כשחל ט"ב בשבת דר"י א"ז מווינא מחמיר ומהר"ם תלמידו מיקל וסוף דבריו מיהו נכון להחמיר כדברי מורי אפי' הוא מיקל ואני מחמיר היה לנו לעשות כדבריו וכ"ש שהוא מחמיר ואני מיקל אלמא דאפי' באבילות יפנה ומדרבנן אין להקל מטעם הלכה כדברי המיקל באבל אלא אין הלכה כתלמיד במקום רבו כלל אפי' נחלקו בסברא כ"ש כשהרב מודה כמו שהיה מקובל מרבותיו והתלמיד נחלק עליו מסברתו ורלאייתו דאין שומעין להלמיד ואע"פ שמהר"מ כתב וז"ל כ"ל שחייב להתאבל משהגדיל וכו' על

לא קרע בשעת חימום (ה) אינו קורע אלא תוך ז' וכתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא שלא נהג אבילות כלל כל ז' אבל אם זלזל במקצת הימים ולא נהג בהן אבילות כגון מי שאמרו לו שמת לו מת ביום הראשון והיה בעיר אחרת ולא נהג אבילות ביום ראשון וביום השני בא לעירו ונהג אבילות אין צריך להשלים ומונה ז' מיום ראשון (א) מי שמת אביו או אמו והיה קטן באותה שעה והגדיל קודם שעברו עליו ל' יום כתב הר"ם מרוטנבורק שצריך להתאבל משיגדיל ואינו מונה מיום קבורה אלא ז' ושלשים מונה הכל משיגדיל ואם עברו עליו ל יום קודם שהגדיל בטל ממנו גזירת ז' ושלשים ומשלים י"ב חדש מיום קבורה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כיון שהיה קטן בשעת קבורה (ג) אפילו הגדיל תוך ל' או אפילו תוך ז' בטל ממנו כל דין אבילות :

שצז כתב הרמב"ן שמתאבלין על פי עד אחד ועד מפי עד [א] (א) ונכרי מסיח לפי תומו דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר והר"ם מרוטנבורק מפקפק בדבר והיה תמה האיך נהגו העולם להתאבל על פי עד אחד :

שצח בענין האבילות איכא פלוגתא דרבוותא אם יש ממנו מן התורה הגאונים כתבו שאבילות יום ראשון (א) אם הוא יום מיתה אז הוא דאורייתא ושאר הימים דרבנן והראב"ד

בסימן ש"מ : ומ"ש בשם הרא"ש דוקא שלא נהג אבילות כלל כל ז' וכו' כן כתב בתשובות כלל כ"ז דע"כ לא קאמר הראב"ד אלא בשלא נהג אבילות כל ז' דומיא דהכיא דקיום כפיית המטה קודם הרגל אבל זלזל במקצת הימים ולא נהג בהם אבילות א"צ להשלימם : **מי** שמת אביו או אמו והיה קטן באותה שעה והגדיל וכו' עד סוף הסימן הכל כתב באורך בפסקי הרא"ש בסוף מ"ק והגה"מ כתב דברי הר"מ ורבינו ירוחם אחר שהביא דברי הר"מ ודברי הרא"ש כ' ומ"מ דברי הר"מ רבו דברי קבלה הן כ"ש להחמיר ואינו כ"ל דהא קי"ל הלכה כבתראי וקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל הילכך נקטינן כדברי הרא"ש :

שצז כתב הרמב"ן שמתאבלין ע"פ עד אחד ועד מפי עד ונכרי מסיח ל"ת וכו' בת"ה והביא ראיה לדבר וכתב בסוף דבריו זה הכלל עדות שמשיאין האשה על פיו קרובים מתאבלין : ומ"ש והר"מ היה מפקפק בדבר וכו' וטענת הרמב"ן וטענת הר"מ הכל כתוב באורך בפסקי הרא"ש ובמרדכי והגה"מ פרק ו' משמע שבסוף דבריו הסכים הר"מ להתאבל על פי עד אחד ואפי' אשה או נכרי מל"ת אבל אם הנכרי מתכוין להעיד לא ודלא כקצת רבוותא שהיו אומרים דאפילו מתכוין הנכרי להעיד מתאבלין על פיו :

כתב המרדכי בסוף מ"ק והגה"מ פרק ו' שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת מספיקא אינו מתאבל כדאמרינן בפרק יש בכור (מט ׳) גבי מת ביום ל' דר"ע משוה ליה ספיקא לענין פדיון ואפ"ה מודה לענין אבילות דכיום שלפניו דמי :

שצח בענין האבילות איכא פלוגתא דרבוותא אם יש ממנו מן התורה הגאונים כתבו שאבילות יום ראשון אם הוא יום מיתה אז הוא

הראיות שהביא לדין זה אמר כ"ל שהכך וכך יש להביא ראיה אבל גוף הדין היה מקובל מרבותיו כך נראה לפי דעת הר"ר ירוחם שאמר שמהר"ם דברי קבלה הן ועוד נראה דמה שמביא הרא"ש ראיה מפרק מי שהיה טמא בגר שנתגייר בין ב' פסחים וכן קטן שהגדיל בין ב' פסחים דפליגי ביה רבי ור' נתן דמשמע דכל היכא דאינו אלא תשלומין כי הכא גבי אבילות דהוי תשלומין לאבילות שהיה לו לעשות א"כ הכא כיון דידע ולא נתחייב בה לא שייך ביה תשלומין וה"כ גבי מצות ראייה פ"ק דחגיגה [דף ט'] בחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דלא שייך ביה תשלומין כיון דלא הוה בר חובה ביום ראשון ואין לדחות ולומר דלא דמי להכא דדוקא במצוה דאורייתא דקרבן פסח ומצות ראייה אמרינן כיון דנדחה נדחה לגמרי אבל לא במצוה דרבנן דשפיר איכא למימר דרבנן תיקנוהו שלא יהא נדחה וה"א בהגה"מ ספ"ד דהל' אבל וסמ"ק ס"ס כ"ז בדין אונן במ"ש דו"א כיון דנדחה שלא הבדיל במ"ש שוב לא יבדיל ומביאין ראיה מהך דחיגר ודחה דבריהם משום דיש לחלק בין דאורייתא לדרבנן ותו איכא לתמוה בדברי ב"י והוא שמחלוקת זו בהבדלה כתובה באשיר"י בברכות ר"פ מי שמתו דמביא דברי רבי' יהודה שפוסק שאין להבדיל ביום א' דכיון שנדחה נדחה וראיה מהך דחגר ומהרי"ס נחלק עליו והרא"ש קיים ד"ר יהודה וראייתו וכבר מבואר דחייב הראייה מהך דהחגר מטעם דאיכא לחלק בין דאורייתא לדרבנן וכדפרישית והרי לך דכמחלוקתן בהבדלה כך נחלקו בקטן שהגדיל דטעם אחד ודאיה אחת לשניהם דלמהר"ס צריך להבדיל ביום ראשון והיינו נדחה וכן בקטן שהגדיל חייב באבילות דאין דחוי למצות בדרבנן ולהרא"ש ורבי' יהודה יש דיחוי אפי' בדרבנן וא"כ קשה על מ"ש בש"ע דבסימן שמ"א פסק כמהר"ס דחייב להבדיל ביום א' וכאן פסק כהרא"ש בקטן שהגדיל דפטור והפסקים סותרין זו את זו ואין להם תשוב ולפענ"ד דהעיקר כמהר"ס דאינו נדחה לא בהבדלה ולא בקטן שהגדיל כיון דמצוה דרבנן ניהו הם תקנו שלא יהא נדחה ומ"ש עוד הרא"ש לדחות ראיית מהר"ס מכיסוי הדם משום דאיכא לחלק בין מצוה הנדחית לגוף הדחוי וכו' גם מהר"ס סובר כך אלא דמביא ראיה מאחר דאשכחן נמי לפעמים דאין דחוי אבל מצות אפי' בדאורייתא כגון בכסוי הדם ובזר שנשמש אע"פ שיש לחלק כמו שמחלק הרא"ש בין מצוה הנדחית לגוף הדחוי מ"מ איכא ראיה דבדרבנן מיהא לא אמרינן כלל כיון דנדחה נדחה ואם לא היינו מוצאים בשום פעם דאמרינן אין דחוי אבל מצוה בדאורייתא אלא בכל ענין יש דחוי לא היה ראוי לחלק ולומר דבדרבנן אין דחוי השתא דבדאורייתא נמי אשכחן זימנין דאין דחוי א"כ בדרבנן אמרינן שפיר בכל דוכתא דאין דחוי דאין סברא לומר שום דחוי בדרבנן וכדפרישית דכיון שהם תקנוהו תקנוהו בכל ענין ולא חילקו ובתשובה האדרכתי יותר בס"ד :

שצז כתב הרמב"ן שמתאבלין על פי עד אחד וכו' וכן פסק בש"ע וז"ל הרמב"ן בספר ת"ה [דף ע"ט ע"ג] דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי כדאמרינן גבי קידוש החדש דעד אחד מהימן מ"ט כל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי כדאיתא בפרק אם אינן מכירין וה"נ אמרינן בפרק האשה רבה גבי עד אחד ביבמה לשוק וראיה לדבר ממעשה דר' חייא בפרק אלו מגלחין (דף כ) דהימניה לרב דמתו אחיו ואחותו ונהג עליהם יום אחד שמועה רחוקה ואע"ג דהוא יחיד וקרוב ולא בדרך עדות אלא דרמיזה בעלמא אלמא בכה"ג לא בעינן עדות ברורה וזה הכלל כל עדות שמשיאין האשה על פיו קרובים מתאבלין עכ"ל ולפע"ד דמ"ש וזה הכלל וכו' כך כוונתו דאי איתא דבמקום שמשיאין את האשה ע"פ עדות זו דאין הקרובים מתאבלין א"כ בחזקת חי מחזקינן ליה ודאי דלא היו משיאין האשה לאיש אחר דהו"ל תרתי דסתרי אהדדי אלא בע"כ צ"ל דכשמשיאין האשה ע"פ עדות זו כ"ש דמתאבלין עליו א"כ בעלמא נמי היכא דאין משיאין האשה על פיו כגון שאין לו אשה נמי הקרובים מתאבלין דפשיטא דאין דין אחד חלוק פעם מתאבלין דנאמן הוא בעדותו ופעם אין מתאבלין דאין נאמן בעדותו זה דבר דאין לו שחר אלא בע"כ לעולם נאמן וה"כ . ולפ"ז ג"כ כשאחד כותב לחבירו שמת פלוני נמי מתאבלין כיון דמשיאין האשה ע"פ כתב של ישראל שמצאו שכתוב בו פלוני מת כמבואר בא"ה סי' י"ז מיהו בזה כ"ע במעשה שבא לפנינו שכתבו לאחד ממרחקים שפלוני מת ואיכא ספק אם הוא תוך ל' או לאחר ל' אם חייב להתאבל מספק ונראה דחייב להתאבל דאע"ג דבשאר ספיקות אינו חייב להתאבל דהא דתני הספיקות מתאבלין עליהן היינו דוקא ספק בן ז' לאחרון ספק בן ט' לראשון מטעם דנגמרו היה הדבר אם לא היו מתאבלין עליו לא זה ולא זה כדכתב המרדכי בסוף מ"ק וב"י מביאו לעיל בס"ס שע"ד אבל שאר ספיקות אין מתאבלין כגון ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת כדכתב המרדכי ומביאו ב"י אפ"ה נראה דכאן יש להלק דהתם מחזקינן ליה בחזקת חי ואמרינן לא מת אבל הכא אדרבה מטעם חזקת חי צריך הוא שיתאבל דאמרינן מקרוב מת ועדיין הוא תוך ל' וכדתנן בפרק כל הגט המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים והארכתי בתשובה בס"ד וכן הראו לי בתשובת בן ל"ב שהורה כך מטעם זה . אחר כמה שנים אירע מעשה אחר הגיע כתב מהרב שבווינציא"ה להחכם הרופא מהר"ר שמואל כ"ל מקראקא שמת אחיו בסתם והיה ספק שמא הוא תוך ל' כי מיום הכתיבה לא היה כי אם כ"ו יום עד הגיע הכתב לקראקא והורתי בזו דא"צ לנהוג אבילות דאי איתא דהאפשר היה שיגיע הכתב לידו בתוך ל' לא היה כותב הרב בסתם מת אחיו אלא היה מבאר בכתבו באיזה יום בחדש מת כדי שיתאבל אם יגיע הכתב לידו תוך ל' אלא בע"כ ידע הרב מווינציא"ה דאי אפשר שיגיע הכתב לידו תוך ל' וראייה מהא דתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים משום דחזקה הוא על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו וכדאיתא בפרק כל היד [דף טו] אבל בסתם אדם שכותב לחבירו בסתם מת אחיך צריך להתאבל עליו דמוקמינן ליה בחזקת חי ושמא תוך ל' ה"א והכותב לא דק :

שצח בענין האבילות כו' אם הוא יום מיתה אז הוא דאורייתא כתב ב"י כלומר אם הוא יום מיתה וקבורה הוא דאורייתא לדעת הגאונים וכו' עכ"ל ודבר

דרכי משה

שצו (יא) וכ"כ מהרי"ק שורש י"ג על אחד ששמע שמועה קרובה על הדרך ולא עשה שום מעשה אבילות עד שבא למחר בביתו ופסק דאפ"ה מונה מיום השמיעה דלא גרע מזלזל במקצת הימים כו' :

וכתב

דרישה

סי' שצז [א] **ועכו"ם** מסיח לפי תומו כו' ככרית שספרה ל"ת לראובן שמתה אשתו פסק רבי' אבי"ה שמתאבל על פיה דנאמנת להחמיר . ושבא מורי ז"ל פסק דהלכתא כדברי המיקל באבילות ועכו"ם אינו נאמן להחמיר במילי דאבילות והר"ר ישעיה אומר דאין עכו"ם נאמן במסיח ל"ת אלא לעדות אשה או על פירות של עצמו מעיד של ערלה הן אבל בכל ערוות דעלמ' אין שעכו"ם נאמן אפי' במל"ת בין להקל בין להחמיר ע"כ תשובה שא"ז מ"ו: וכל

פרישה

סי' שצו (א) **אינו** (קורע אלא תוך ז' ודוקא בשאר מת אבל על אביו ואמו אם לא קרע תיך ז' קורע לאחר ז' כמ"ש בסי' ש"ס עכ"ס) : (ב) אפי' הגדיל תוך ל' כו' כיון שהיה דחוי בשעת התחלת החיוב נדחה לעולם ותימה מ"ש בהגדיל תוך ימי החג בסוכות דחייב לב"ע בפ"ב דסוכה דף כ"ז ע"ב ודו"ק מ"ו ונראה לחלק דשאני מצות סוכה דאין המצוה תולה באדם בלבד אלא אף בסוכה שיושב בה ולכן אע"פ שהאדם לא היה ראוי בהתחלת המצוה מ"מ הסוכה שבה נעשית המצוה היתה ראויה אבל אבילות אינו אלא שמרא' אבילות בגופו והא אין הגוף ראוי לכך ולכן אמרינן כיון דאידחי אידחי ועוד דעיקר אבילות הוא משעת מיתה וקבורה ושאר הימים נמשכים מזה והואיל ושעה לא היה ראוי באותה שעה נדחה לגמרי משא"כ בסוכה דכל יום ויום הוא מצוה בפני עצמו ואין אחד תולה בחבירו (גם מחוייב כל יום ויום רגל בפני עצמו לענין חיוב קרבן עכ"ס) :

סי' שצז (א) **ועכו"ם** מסיח לפי תומו מיהו אם נתכוון הנכרי להעיד לא מהימן כבעדות אשה ומיהו ראבי"ה הורה להתאבל ומהר"ם אומר דאין להאמין לעכו"ם היכא שנתכוון להעיד שמסות הר"ס מ"ו (כ"כ במרדכי דף שכ"ה) ציין בדרישה מדינים אלו :

סי' שצח (א) אם הוא יום המיתה פי' לאפוקי אם מת היום ונקבר למחר שאין האבילות שמתחיל כ"אחר הקבורה דיום המיתה א"כ שמע שמועה קרובה דאבילתו מתחלת שלא ביום המיתה : ואין שום אבילות דאורייתא עי' בס"ס של ... רס"ח ג"ס)

הוא דאורייתא כלומר אם הוא יום מיתה וקבורה הוא דאורייתא לדעת הגאונים וכן דעת הרי"ף בפ"ב דברכות ובפרק אלו מגלחין וכ"פ הרמב"ם בפ"א וכ"כ הרשב"א דלא אמרו הגאונים אלא ביום מיתה והוא עצמו יום קבורה הא זה בלא זה לא :

ומ"ש שהראב"ד הוסיף לומר דגזירת ל' לגיהוץ ולתספורת הוי דאורייתא כ"כ הרמב"ן בת"ה בשמו והוא ז"ל חלק עליו : ומ"ש שר"ת ור"י פירשו שאין שום אבילות דאורייתא וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה וה"ר יונה בפ"ב דברכות בשם חכמי הצרפתים ז"ל : ומ"ש והרמב"ן האריך מאד וכו' עד אבל אשתו קטנה מד"ס הוא בת"ה : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפרק ב' ואיפשר שאע"פ שהוא מן התורה קרי לה ד"ס לפי שאינה מפורשת בתורה לענין טומאה ולא אתיא אלא ממדרש חכמים בשארו כתב בין לענין טומאה בין לענין אבילות שהוא מד"ס שכתב בפרק הנזכר לענין טומאה לאשתו עשאוה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא היא לא תמצא מי שיתעסק בה וכתב עליו הרמב"ן הביא באשתו קטנה תניא בהדיא כדאיתא פרק האשה רבה [דף לט :] וי"ל שהרמב"ם נתכוין לומר דלאשתו בין קטנה בין גדולה אינו מיטמא אלא מד"ס ולגדולה הוי מד"ת אלא דאתיא ממדרש חכמים שזה נקרא ד"ס לדעתו ז"ל ולקטנה הוי מד"ס ממש כלומר דאין לה עיקר בתורה מטעם אשה אלא שחכמים עשאוהו כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה וכן האשה על בעלה ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהם מאמו אפי' הכהן שאינו מטמא לאחיו ואחותו מאמו ולאחותו הנשואה אף על פי שהיא מאביו מתאבל הוא עליהן . ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו הרי הוא מתאבל עליה דין תורה . וכתב עליו הרמב"ן בת"ה מ"ש באחותו נשואה שאבילותה מן התורה זה לא ידענו לו לד סמך ומקום טענה : ומ"ש רבינו וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי ר"ת ור"י הוא בפרק אלו מגלחין :

וכ"ש

והראב"ד הוסיף לומר דגזירות שלשים לגיהוץ ולתספורת דאורייתא ור"ת ור"י פירשו שאין שום אבילות דאורייתא אלא (ב) אנינות לחוד הוא דהוי דאורייתא ביום ראשון ואנינות לחוד ואבילות לחוד (ג) האסור בזה מותר בזה ואונן אינו אסור ביום ראשון מן התורה אלא באכילת קדשים ומעשר שני ועוד החמירו בו חכמים לאוסרו (ד) בדברים המפורשים בפרק מי שמתו אבל אבילות לא מצאנו בש"ם מקום שיהא מן התורה והרמב"ן האריך בו מאד וסיום דבריו נמצינו למדים שאבילות יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה מן התורה (ה) ולא כל הנוהגים באבל (ו) אלא בז' מתים המפורשים בתורה (ז) שהן אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו הבתולה ואשתו נשואה אבל ג' מתים שהוסיפו עליהן לאבילות שהן אחיו מאמו ואחותו מאמו נשואה וארוסה מאב או מאם ואחותו אנוסה או מפותה אבלותן מד"ס וכ"כ הרמב"ם אלא שכתב אשתו בכלל אותם שהם מד"ס והוא ודאי מן התורה אם היא גדולה (ח) אבל אשתו קטנה מד"ס וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי ר"ת ולר"י :

שצט

הקובר מתו קודם הרגל (א) בענין שחל עליו אבילות ונהג בו אפילו שעה אחת קודם הרגל מפסיק האבילות ומבטל ממנו גזירת ז' וימי הרגל עולין לו למנין ל' (א) הרי שבעה לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם השלשים ודוקא שנהג אבילות באותה שעה אפי' לא נהג אלא דברי' שבצינעא כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות ערב הרגל שאע"פ שאינו נוהג אלא דברים שבצינעא הרגל מפסיק אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות או שהיה קרוב לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל האבילות [א] וכל שכן אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל שאין הרגל מבטלה אלא נוהג ברגל דברים שבצינעא ומונה ז' אחר הרגל ובאותם השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושין בצינעא בתוך ביתו דכיון דכבר נתבטל בשבעת ימי הרגל ממלאכה אע"פ שלא נתבטל מחמת האבל אלא מחמת הרגל מ"מ סוף סוף נהג כדין אבילות בענין המלאכה הילכך אין להחמיר בו כמו בשאר אבילות ומלאכתו נעשית על ידי אחרים וכל ימי הרגל רבים מתעסקים בו לנחמו הילכך אין מתעסקין בו לנחמו אחר הרגל ורגל עולה למנין שלשים שהרי דין שלשים

בית יוסף

שצט הקובר את מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבילות ונהג בו אפי' שעה אח' קודם הרגל מפסיק האבילות וכו' בפרק אלו מגלחין [יט :] תנן הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ובגמרא [כ :] ת"ר קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם לרגל א"צ לכפותה אחר הרגל דר"א וחכ"א אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת ואסיקנא בגמרא דהלכה כחכמים . ומ"ש וימי הרגל עולין לו למנין ל' וכו' מימרות אמוראי שם . ומ"ש ודוקא שנהג אבילות באותה שעה וכו' אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות וכו' אין הרגל מבטל האבילות כן דקדק הראב"ד מדקתני קיים כפיית המטה וכתבתי לשונו בסימן שצ"ו : וכתב רבי' ירוחם ומ"מ נ"ל דרגל עולה למנין ל' דלא גרע מקובר מתו ברגל עכ"ל ודבר פשוט הוא דכנודע לו מיתת המת קודם הרגל מיירי . ומ"ש אפי' לא נהג אלא דברים שבצינעא וכו' הרגל מפסיק כ"כ המרדכי במ"ק וכ"כ הגה"מ :

ומ"ש וכ"ש אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל שאין הרגל מבטלו פשוט הוא : ומ"ש אלא נוהג ברגל דברים שבצינעא ומונה ז' אחר הרגל ובאותן

ב"ח

ודבר פשוט הוא שכל זמן שלא נקבר אין שם אבילות אלא משיסתם הגולל כדלעיל בריש סימן שע"ה וא"כ בע"כ הא דקאמר הכא דהאבילות הויא דאורייתא ביום מיתה אינו אלא כשנקבר בו ביום שמת ונסתם הגולל :

ומ"ש וכ"כ הרמב"ם אלא שכתב אשתו בכלל אותם שהם מד"ס והוא ודאי מן התורה וכו' פי' רבינו בא להשיג על מ"ש הרמב"ם בסתם דאשתו הוא מד"ס דפי' מד"ס הוא כלומר מדבריהם והא ליתא דגדולה ודאי מן התורה הוא כדילפינן משארו אין שארו אלא אשתו ואף על פי דקטנה הוא מדבריהם דתקינו לה רבנן נשואין ליתומה קטנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר מ"מ לא היה לו להרמב"ם לומר בסתם שאשתו הוא מד"ס כיון דגדולה הוא מן התורה ומיהו ידוע דרכו של הרמב"ם שכל מה שאינו מפורש בתורה אע"פ שהוא מן התורה ממדרש חכמים כגון הכא דדרשינן אין שארו אלא אשתו בין לענין טומאה בין לענין אבילות מד"ס קרינן לה ורצונו לומר דאם היא גדולה הוי מן התורה אלא דאתיא ממדרש חכמים שזה נקרא ד"ס לדעתו ז"ל ולקטנה הוי מד"ס ממש כלומר מדבריהם דאין לו עיקר בתורה וכ"כ ב"י והוא דבר פשוט :

שצט הקובר מתו קודם הרגל וכו' בפרק אלו מגלחין [דף י"ט] תנן הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה שמנה ימים בטלה הימנו גזירת ל' וכו' ובגמרא מייתי ברייתא דחכמים פליגי ואמרי דגזירת ז' בטלה אפי' לא היה אלא יום אחד ואפי' שעה אחת וכתב הרי"ף והרא"ש ואסיקנא דהכי הילכתא ועוד כתב הרא"ש שהראב"ד הכריח מהך ברייתא מדפליגי בקיים כפיית המטה אי בעינן ג' ימים אי סגי בשעה אחת שמע מינה דאין הרגל מפסיק אלא א"כ נהג אבילות דאי אפילו לא נהג כלל לא הו"ל למתני קיים כפיית המטה אלא הו"ל למתני הקובר מתו כלישנא דמתני' אלמא קיים אין לא קיים לא ומה שלא פירש במתני' קא מפרש בברייתא ועיין בב"י הביא ל' הראב"ד בריש סי' שצ"ו וז"ש רבינו ודוקא שנהג אבילות וכו' וכן מ"ש רבינו וכל שכן אם לא ידע במיתת המת וכו' רצונו לומר דלא ידע קודם הרגל אלא משנכנס הרגל נודע לו לפיכך עולין לו ימי הרגל למנין ל' כיון שנהג אבילות ברגל בדברים שבצינעא אבל אם לא נודע לו משנכנס הרגל אין ימי הרגל עולין לו אלא מאותו יום שנודע לו שנהג דברים שבצינעא אבל מקמי הכי דלא נהג דברים שבצינעא אינן עולין לו וכ"כ בספר המאור וז"ל ואי איכא מקרובי המת מאן דאתיא ליה שמועה ביום י' שלאחר החג אי הויא ליה כשמועה קרובה או כשמועה רחוקה יש מן החכמים שנסתפקו לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא ליה ספק אבילות וכדברי המיקל באבילות נקטינן ולדעתי נ"ל בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת וכו' והאריך בראיות וטעמים ולפע"ד דהחכמים שהורו להקל נסתפקו במ"ש הראב"ד דדוקא מנהג אבילות שעה אחת הוא דמפסיק דשמא אפי' לא נהג אבילות כלל כיון שקבר מתו שעה אחת קודם הרגל מפסיקו וא"כ בשנקבר ערב הרגל דקי"ל יום א' לפני החג ורחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום וט' ימים אחר החג הו"ל שלשים השתא לפ"ז כד אתיא ליה השמועה ביום עשירי שלאחר החג הו"ל ל"א וחשבינן ליה שמועה רחוקה או שמא כיון שלא נהג כלל אבילות אין החג מפסיק וגם אינו עולה והו"ל ספק אבילות והכריע בעל המאור להחמיר משום דדבר פשוט הוא דאינו מפסיק ואינו עולה לו הרגל למי שלא ידע במיתת המת וכדכתב הראב"ד גם הר"ר ירוחם ונמוקי יוסף הסכימו לדברי הראב"ד ובעל המאור וכך הוא דעת הרמב"ן בסת"ה [דף ע"ו ע"א] והכי נקטינן וכתב מהרש"ל לפי זה היכא דמת ביום א' ונקבר ביום ב' אע"פ שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונין מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל מ"מ אותן שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להן המת עד שהגיע יום ל' מיום הקבורה א"צ לנהוג אבילות כיון דיום שמיעה דידהו הויא יום ל"א מיום המיתה והו"ל שמועה רחוקה דלגבי דין שמיעה יום המיתה הוא עיקר וכדתנן הריני כיום שמת בו אבא הריני כיום שמת בו גדליה ב"א ; ומ"ש אפי' לא נהג אלא דברים שבצינעא כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת כו' כ"כ המרדכי במ"ק וכ"כ הגהת מיי' והאריך בזה הביאו ב"י לקמן סימן ת"ב :

הקובר

דרכי משה

שצט (א) וכתב המרדכי דף שצ"ב ע"ב ה"א דאפי' לא קברוהו קודם הרגל אלא מסרו לעכו"ם לקברו או שגרו למקום אחר בענין שמתכסה שעה אחת מעיני המתאבלים הרגל מפסיק גזירת שבעה עכ"ל וכ"ה דברי הטור שכתב בענין שחל עליו אבילות וכבר נתבאר סימן שע"ה שבענין זה חל עליו האבילות וע"ש כתב בא"ז דאם חל עליו האבילות שעה

פרישה

(ב) אנינות לחוד דכתיב לא אכלתי באוני ממנו וקאי אמעשר ולא אכלתי מטמא ביום קאי אקדשים : (ג) האסור בזה מותר בזה והאסור בזה כן הוא באשר"י דף ל"ה ע"ג בשם ר"י וה"פ האסור מכח אנינות דהיינו שאסור באכילת קדשים ומעשר שני מדאורייתא וכן אסור ביין ובשר מדרבנן לפני קבורה וכן פטור מכל המצות כל זה מותר באבילות והאסור מכח אבילות דהיינו תשמיש המטה ונעילת סנדל ורחיצה וגילוח וכל הני דחשיב לעיל בתחלת סי' ש"פ מותר מכח אנינות קודם שנקבר המת דאז חל האבילות ואע"ג דכתב לעיל ס"ס שמ"א דאונן אסור בתשמיש המטה י"ל דר"י ור"ת סוברים כהרמב"ם והרי"ץ גיאות שהביא רבינו לעיל בסימן שמ"א דסברי שאינו אסור בין מיתה לקבורה בהני דאסור מכח גזירת שבעה א"כ ס"פ האסור באבילות מותר באנינות מצד דאורייתא דאנינות ולא איירי במה שהחמירו בו חכמים דלכ"ע אף למ"ד אבילות יום ראשון דאורייתא מ"מ מה שאסרו תשמיש המטה בימי אנינות אינו אלא מדרבנן ודו"ק עיין במקומו בדברי ר"י : (ד) בדברים המפורשים בפרק מי שמתו דהיינו שאסור בבשר ויין ופטור מכל מצות עשה : (ה) ולא כל הנוהגים באבל ר"ל ולא בכל המתים שמתאבלים עליהם : (ו) אלא בשבעה מתים המפורשים בתורה לענין טומאת כהן : (ז) שהן אחיו מאמו ואחותו מאמו והו אדא. ואידך נשואה וארוסה מאב או מאם וכו' אחותו אנוסה או מפותה פירוש של ואחותו מאמו ר"ל אחותו מאמו שהיא פנויה שכיונה בה באחותו מאב מטמא לה דאורייתא (או אחותו נשואה או ארוסה מאב מי מאם דבשניהם אין מתאבל עליהם אלא מדרבנן כמ"ש בסימן שע"ד ע"ש עכ"ה) : (ח) אבל אשתו קטנה מדברי סופרים ר"ל ולא קבל אביה קידושיה :

דרישה

סי' שצט [א] וכל שכן אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל כו' ורבי' זרחיה הלוי כתב בספר המאור אם מת אחד בערב הרגל ובאת השמועה לאחד מקרובי המת בעשירי אחר החג אי הוי כשמועה קרובה או כרחוקה ותלו הדבר להקל משום ספק אבילות להקל ול"נ להחמיר שאין נראה שיעלה הרגל למי שלא בא עדיין שמועת המת ואיך יעלה לו הרגל להחשיב כ"א יום ע"כ מתום' אלפסי מ"ז והביאו ב"י ג"כ בסי' ת"ב (וז"ל שם) כתב רבינו ירוחם מת לו מת ערב הרגל שערב החג וחג ושמיני עצרת עולין למנין כ"א וצריך לנהוג ט' ימים אחר החג להשלים ל' ולא ידע שמת עד שעברו י' ימים אחר הרגל ולפי המנין שמנינו כבר עברו ל' והוי שמועה רחוקה כ' בעל המאור שיש מן החכמים שנסתפקו בזה וכתבו דהו"ל ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל והו"ל שמועה רחוקה ולפי דעתי נ"ל דהו"ל שמועה קרובה שאין הדברים נראין שיעלה לרגל למי שלא באה לו עדיין שמועת המת כי לעולם אין דין מי שלא נהג אבילותו ולא שמע בו כדין מי שנהג שילכך ל"ש ערב הרגל ול"ש יום שמיני עצרת וכל כיוצא בו אינם נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן ע"כ דבריו והרבה ראיות ע"ז עכ"ל ר"י. וכ"י בפרק א"מ כתב כל זה ג"כ וגם הרמב"ן בת"ה הסכים לדברי בעל המאור וע"כ ראוי לפסוק כמותו אף להחמיר באבל . ומעתה אני בא לדון על שמועה רחוקה לענין יום מיתה וקבורה לאבלים וכגון שלא נקבר ביום שמת שיש לחלק ולומר אף שלגבי אבלים עדיין הם בתוך שלשים ומונין מיום הקבורה דהיינו אבילות דידהו לא חל עד שיסתום הגולל וכ"ז שלא נקבר יש להם דין אנינות אבל לענין שמועה לאותם שלא נהגו אבילות מונין שמועה רחוקה מיום המיתה מאחר דיום המיתה הוא

סי' שצט (א) בענין (שחל עליו אבילות ר"ל אפי' לא קברוהו קודם הרגל אלא מסרו לנכרי לקברו או ששגרו למקום אחר בענין שחל אבילות שעה אחת כמ"ש לעיל סימן שע"ה עכ"ה)

אלא

הקובר את מתו ברגל בחה"מ כו' כלומר דאילו בי"ט איכא לחלק דבי"ט שני נוהג אנינות א"ל בראשון אינו נוהג אנינות אא"כ רוצה לקברו ע"י עממים אבל בחה"מ אין חילוק לעולם נוהג אנינות וע"ל סי' שמ"א ס"ב וכן פי' ב"י. ולאחר שיקבר נוהג דברים שבצינעא כ"א בכתובות (דף ד) דא"ר יוחנן אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים שבצינעא נוהג וכתבו התוס' לשם דה"ג פסקו הלכה כרבי יוחנן והרמב"ם היה גורס בההיא דר' יוחנן בשבת במקום מועד ...

שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת נוהגין ברגל וכתב הרמב"ן ולא מתורת רגל לבד אסור בהן (ב) אלא אף מתורת אבל שהרי מתורת הרגל מותר ללבוש בגדים מגוהצין חדשים ולבנים ונוטל צפרניו במספרים ושמח שמחת מריעות והבא ממדינת הים ומבית השביה ומשאר דרכים שמנו חכמים מותרין לספר ולכבס ומדין אבילות אסורים בכולן כמו בחול שהוא אסור בתספורת ובגיהוץ בין לכבס בין ללבוש ואפי' הבא ממדינת הים ואסור בשמחת מריעות ואסור בנטילת צפרנים במספרים (ג) ומדברי א"א הרא"ש ז"ל יראה שאינו אסור כלל מתורת אבילות אלא בדברים האסורין לו מתורת הרגל (ד) הקובר מתו ברגל בחה"מ נוהג דין אנינות כל זמן שאינו נקבר ולאחר שיקבר נוהג דברים שבצינעא והרמב"ם כתב שאינו נוהג אפי' דברים שבצינעא ולא נהירא והרגל עולה למנין שלשים שמשלים עליהם שלשים אפי' קברו בחג (ה) [ג] ולא אמרינן דחג שמיני עצרת מבטל ומתעסקין ברגל לנחמו ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ובשיכלו ז' למיתת המת אף על פי שעדיין לא כלו ז' ימי האבילות מלאכתו נעשית ע"י אחרים (ו) [ג] ואין רבים מתעסקין בו לנחמו כגון אם קברו בג' ימים אחרונים של הרגל מלאכתו נעשית ע"י אחרים בג' ימים אחרונים של האבל ואם נהג ז' לפני הרגל והרגל פגע

דרכי משה

שעה אחת קודם הרגל מותר ללבוש ברגל בגדים מגוהצים כו' ואין נוהגין כן (אלא) כדברי הרמב"ן שחולק על הרא"ש בזה ודברי א"ז כדברי הרא"ש: (ב) וכ"ה במרדכי הלכות אבילות

דרישה

פרישה

אם חל יום ז' בערב הרגל וכו' בפרק אלו מגלחין [יט:] איפליגו תנאי בחל יום ז' בערב רגל ואיפסיקא הילכתא בגמרא כאבא שאול דאמר מצות ז' מבטלת גזירת ל' כלומר שאם חל יום ז' שלו בערב הרגל בטלה ממנה גזירת שלשים דמקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן :

ומ"ש וכן אם חל יום ח' בשבת שבערב הרגל שם מודים חכמים לאבא שאול כשחל ח' שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בע"ש : ומ"ש ואם לא גילח בערב רגל או בע"ש מותר לגלח אחר הרגל שכבר נתבטל גזירת ל' זה פשוט אליבא דאבא שאול דאיפסיקא הלכתא כוותיה ומ"ש אבל תוך הרגל לא יגלח כיון שהיה איפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל אסור לגלח בע"ש ומותר לגלח אחר הרגל וכן בתוך הרגל כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל שם אמתני' דאלו מגלחין במועד תנא האבל מותר בגילוח ה"ד אילימא שחל ח' שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב רגל אלא ח' שלו בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי ע"ש לא צריכא שחל ז' שלו בשבת ערב הרגל וסבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא : ואם חל יום ששי או יום א' שלו ערב הרגל מותר לספר ולכבס

פגע בו תוך שלשים הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים אפי' אם חל יום ז' בערב הרגל דמקצת היום ככולו ועולה תחלתו לסוף ז' וסופו עולה לתחילת שלשים ומותר לספר ולכבס ולרחוץ ערב הרגל וכן אם חל יום שמנה בשבת שבערב הרגל מותר לספר ולכבס ולרחוץ בע"ש ואם לא גילח בע"ש או בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל שכבר נתבטל ממנו גזירת ל' אבל תוך הרגל לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל שביעי שלו בשבת בערב הרגל אסור לגלח בערב שבת ומותר לגלח אחר הרגל וכן בתוך הרגל כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל (ז) [ד] ואם חל א יום ששי או יום ראשון שלו ערב הרגל מותר לספר ולכבס כיון שאי אפשר לו לעשותם בלילה אבל אסור לרחוץ עד הלילה כיון שאפשר לו לרחוץ בלילה [ה] אע"פ שמותר לכבס מבעוד יום אסור לו ללובשן עד הלילה [ו] (ח) וריב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום (ט) ומיהו בערב סמוך לחשיכה מותר בשניהם וא"צ להמתין עד הלילה (י) והרמב"ם כתב שאינו מותר לא ב לגלח ולא לרחוץ ולא לסוך ולא לעשות שום מלאכה עד שנכנס י"ט וי"ט מפסיק שאר הז' ולאחר י"ט משלים ל' מיום המיתה וסברא ראשונה הוא סברת הראב"ד ולזה הסכים א"א ז"ל (ג) והא דרגל מבטל גזירת ל' דיקא בשאר מתים אבל באביו ואמו אינו תלוי בשלשים אלא אסור לספר

הרגל ואיפסיקא הילכתא כאבא שאול דמקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ע"ש ואיכא לתמוה אמ"ש רבינו וכן אם חל יום שמנה בשבת דמשמע דלא זו אף זו קאמר והא ליתא דבחל יום שבעה בערב הרגל פליגי ביה ובחל יום שמנה בשבת אף חכמים מודים לאבא שאול ונראה ליישב דקשיא ליה לרבי' לאיזה צורך קאמר תלמודא דמודים חכמים לאבא שאול כשחל ח' שלו להיות בשבת ערב הרגל דמאי נפקא מינה אפילו לא יהיו מודים הלא הלכה [כאבא] שאול אלא בע"כ דאיכא סברא איפכא ולמימר דע"כ לא קאמר אבא שאול דמותר לספר ולכבס ולרחוץ משום דיום ז' עולה לו לכאן ולכאן אלא בחל יום שביעי בערב הרגל דעולה תחלתו ליום ז' וסופו כיון שנכנס הרגל עולה לתחלת ל' ומבטל ממנו גזירת ל' אבל בחל יום שמנה בשבת שבערב הרגל דהשתא סוף יום שביעי בע"ש כיון דאינו סמוך לרגל אין סופו עולה לו לתחלת ל' ולא הותר לו לספר ולכבס לכך קאמר תלמודא דהך סברא ליתא אלא קושטא דסברא דאפי' חכמים מודים בהא לאבא שאול והשתא ניחא דכתב רבינו תחלה דין חל יום ז' בערב הרגל דיום ז' עולה לו לכאן ולכאן ואח"כ כתב וכן אם חל יום ח' כו' בדרך לא זו אף זו משום דאיכא סברא איפכא לומר דדוקא כשחל יום שבעה בערב הרגל הוא דעולה לכאן ולכאן אבל לא בשחל יום שמנה בשבת שבערב הרגל להכי קאמר דליתא אלא אף כשחל יום שמנה בשבת שבערב הרגל עולה לו לכאן ולכאן וכיוצא בזה כתבתי בסייעתא דשמיא ליישב דברי רבינו בת"מ ריש סימן ס"ב וע"ש אחר שכתבתי זה נזכרתי שכבר הקשה ב"י קושיא זו בא"ח סימן תקמ"ח ולא השיב כלום ע"ש : ואם חל יום ששי או יום ראשון שלו ערב הרגל מותר לספר ולכבס וכו' והרמב"ם כתב שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ וכו' שם אמר רב הונא הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב ומפרש רבינו במ"ש בהגהות סמ"ק דהא דנקט יום שלישי דוקא שלישי קאמר משום דלתנא דמתני' אין הרגל מבטל האבילות אלא בקובר מתו שלשה ימים קודם הרגל הואיל ועיקר האבילות אינו אלא ג' ימים וקאמר רב הונא דלדידיה ג' שלימים בעינן עד הלילה ופירש"י ואז רוחץ כל גופו בצונן או פניו ידיו ורגליו בחמין או בחש"ת כל גופו בחמין אבל בערב קודם הלילה אסור כיון דאפשר לו לרחוץ בליל י"ט אבל כבוס דאסור בי"ט שרי ביום ואסור ללבשו עד הלילה שכך פירש הראב"ד ולפ"ז למאי דקי"ל כחכמים דאפילו שעה אחת קודם הרגל מבטל ממנו גזירת שבעה אין חילוק בין יום שלישי ליום ראשון או יום ששי דבכל ענין אינו רוחץ עד הלילה ומותר לכבס כסותו ביום וללבשו בלילה וכך כתב הרי"ף והרא"ש לשם וכן כתב הרמב"ם פ"י דאבל אלא דהרי"ף והרא"ש לא כתבו הלכך אין מותר לרחוץ עד דעל רגל ולא הזכיר כבוס כלל אלא רחיצה ועד דעל רגל משמע ודאי דלא שרי רחיצה עד הלילה והרמב"ם גם הוא כתב וז"ל ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס י"ט רחיצה אידך התיר אלא בלילה ומיהו מפורש בדבריו דאוסר גם הכבוס כל היום כמו רחיצה וז"ש רבינו דריב"א חולק אסברא ראשונה בתרתי חדא דכבוס אסור ביום כמו רחיצה ועוד דשניהם מותרים סמוך לחשיכה וא"צ להמתין עד הלילה והרמב"ם אינו חולק אלא בחדא דאוסר כבוס ביום כמו רחיצה ומודה לסברא הראשונה דאסור לרחוץ עד הלילה מיהו עכשיו נהגו היתר ברחיצה לאחר מנחה וכ"כ בהגהות מיימוני פ"י בשם מהר"ם וכמה גדולים והביאו ב"י בא"ח סימן תקמ"ח וכן כתב מהרא"י בת"ה סימן רפ"ו דנוהגים היתר לרחוץ בחמין סמוך לערב אפילו לא נהג אבילות אלא שעה אחת לפני הרגל וכתב עוד שלפי זה כשחל שבת בערב הרגל ומת לו מת בע"ש מותר לרחוץ בחמין בע"ש ע"ש וכ"כ בהגהות ש"ע כאן דאפילו בחל יום ח' דאבילות בערב הרגל מותר לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך לחשיכה וכן נוהגין אך קשה ממ"ש בהגהות בא"ח סימן תקמ"ח דלדידן דנוהגין איסור רחיצה כל ל' אסור לרחוץ דהא הרגל לא בטל ממנו אלא גזירת ז' וה"ה לענין כבוס במקום דנוהגין איסור כיבוס כל שלשים עכ"ל וא"כ דבריו סותרין זא"ז וצ"ל דמ"ש הרב בהגה"ה בא"ח ולדידן דנוהגין איסור רחיצה וכו' ה"ק דלפ"ז כשחל אחד מימי האבילות חוץ מהשביעי בערב הרגל לדידן אסור הוא לרחוץ דהא לא בטל ממנו רק גזירת ז' וה"ה לכבוס וכו' כלומר כך הוא ראוי להורות לדידן אבל כאן כתב דאע"ג דכך היה ראוי להורות לדידן מ"מ המנהג אינו כן אלא אפילו לא נהג אבילות אלא שעה אחת לפני הרגל רוחצין אחר המנחה סמוך לחשיכה וצ"ל דמתחלה לא קבלו עליהם לנהוג איסור רחיצה וכבוס כל ל' אלא כשאין שם הפסקה של רגל אבל כשהרגל מפסיק אוקמוה אדינא דתלמודא דרוחצין לערב אחר המנחה סמוך לחשיכה וא"כ יהיה דעת הרב מסכים לדעת כל האחרונים והכי נקטינן עוד כתב לשם ב"י על מ"ש לשם רבינו וכן כאן דבחל יום ראשון או ששי בערב הרגל דמותר לספר ולכבס דהוא דבר תמוה דהא כתב להדיא דאינו מותר לגלח אלא בחל יום שביעי ערב הרגל מטעם דיום שביעי עולה לכאן ולכאן אבל יום ששי לא והיה נראה בעיני ב"י דוחק לומר שהוא ט"ס ורצה ליישבו בלי טעות ולא התיישב לו והניחו בצ"ע אבל אין ספק שט"ס הוא כי כן נמצא בספרים ישנים מותר לכבס וכן מ"ש בדברי רבינו בשם הרמב"ם שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ וכו' עד שנכנס י"ט הוא ט"ס אלא צריך להיות שאינו מותר לא לרחוץ וכו' והוא דבר פשוט ומפרש כך למי שמעיין בספר הרמב"ם עצמו וכתב הרב בהגהות ש"ע דאף על פי דלא נהגו לספר בחל שביעי בערב הרגל אלא סמוך לחשיכה מכל מקום בערב פסח עדיף טפי לגלח קודם חצות הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות אם כן אנוס הוא קצת כיון שאינו יכול לגלח אחר חצות לכך מותר לו לגלח קודם חצות ולמד כך ממ"ש הר"י מינץ בתשובה סימן ד' ומה שכתב ב"י בשם תשב"ץ דבחל יום ששי בע"פ דאין אבילות נוהג בו הוא תמוה דהא אפילו שעה אחת מפסיק ואפי' אינו ע"פ ואפשר דבע"פ התיר טפי לכבס ולרחוץ אפילו ביום קודם מנחה והא דקאמר יום ששי לאו דוקא דאפילו ביום ראשון היה מתיר אלא דמעשה שהיה כך היה ובזה מיושב מה שהיה קשה לבית יוסף ועוד כתב בתשב"ץ על אבל שחל יום שלישי בערב יום כפור ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים דוקא ביום שלישי מותר פחות מכאן לא והקשה בית יוסף דאין לזה סמך ולא רחיצה ובאורח חיים סימן תר"ו ביאר דבריו דקשיא ליה מפני מה התיר הרחיצה תוך שבעה משום מנהג שנהגו לרחוץ בערב יום כפור וכבר התבאר בס"ד לשם כל צורך ע"ש : והא דרגל מבטל גזירת שלשים וכו' איכא לתמוה דכאן משמע דס"ל כספר המצות ולעיל בסימן ש"ך ס"ה פסק בסתם דלא כספר המצות ויש לומר

דרכי משה

אבילות : (ג) ובמרדכי דף שצ"ב ע"ג ה"א אחרי שרבים אוסרים היה מן הראוי לאסור עד הלילה ואע"פ כן העולם נהגו להתיר עכ"ל כתב בת"ה סימן רס"ז דהואיל ואנו נוהגים דאז הרגל

פרישה

מקצת ביום השבת דין שלא לבש בגדים מגוהצין אמרינן רגל מבטל גזירת ל' עכ"ה) : (ז) ואם חל יום שביעי או יום ראשון שלו ערב הרגל מותר לספר ולכבס כו' כן נ"ל לגרוס ומ"ש מותר לספר ולכבס לבדדים קתני ר"ל מותר לספר אם חל ביום שביעי ולכבס אם חל ביום א' (ור"ל לכבס בגדים ולהניחן עד הרגל דיכול ללובשן אינן מגוהצין אבל רחיצת גופו שרי ברגל כמ"ש בסמוך שהרחיצה אינה אסורה אלא בז' ימים עכ"ה) ועיין בדרישה : (ח) ורבינו יב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום כו' לכאורה דגם בשביל זה צריכין להגיה שביעי במקום ששי דהא רבינו כתב לעיל בסימן שפ"ט דריב"א סבר דכיבוס אסור כל שלשים כמו גילוח וא"כ אם הוא בששי היאך כתב הריב"א דבערב סמוך לחשיכה מותר בכיבוס הא לא נתבטל ממנו עדיין גזירת ל' וא"כ לפי זה א"א למחוק תיבת לספר ולהגיה תיבת ששי ועיין בדרישה : (ט) ומיהו בערב סמוך לחשיכה מותר בשניהם כו' ולא כרש"י שפי' שערב עד י"ט ממש וכן כתב רש"י ולערב בי"ט רוחץ בצונן או ימתין עד מ"ה וירחץ בחמין ואנו לא קי"ל ככי אלא אחר המנחה נוהגין כיתר : (י) והרמב"ם כתב שאינו מותר לא לגלח ולא כולי כ"ל טעות

דרישה

פי' בי"ט עצמו אין מראין לו פנים (פירוש מבקרין אותו לנחמו) בי"ט ואחר החג מברין הוא ויושב ימי אבלו עם יום האחרון של חג אמנם ל' יום מונין מיום קבורה רוקח עיין בב"י בסוף הסימן שהביא הירושלמי : [ד] ואם חל יום ששי או יום ראשון שלו ערב הרגל מותר לספר ולכבס כו' כן הוא הגירסא ברוב ספרים והקשה ב"י בא"ח סי' תקמ"ח היאך אפשר למימר דכשחל יום ששי בערב הרגל שיהא מותר לגלח בו ביום דהא אפי' אמרינן ביה מקצת היום ככולו נהי דחשבינן כאילו עברו כבר כל ז' אכתי בתוך ל' הוא דהא לאחר הרגל הוא צריך להשלים גזירת שלשים וא"כ היאך יהא מותר לו לגלח בערב הרגל עכ"ל וע"ק לי הא רבינו כתב קודם לזה ז"ל ואם חל שביעי שלו בשבת בערב הרגל אסור לגלח בע"ש כו' הרי בהדיא דבששי אסור לגלח מיהו קושיא זו יש לתרץ כמו שתירץ ב"י בא"ח על הגמ' דשאני התם דלמחרת אכתי לאו רגל הוא הלכך לא מצי מבטל אסור תגלחת משא"כ ביום הסמוך לרגל ממש דמפני כבוד הרגל מיבטל מיניה אסור תגלחת אבל קושיא ראשונה במקומה עומדת דהא רבינו כתב בהדיא לעיל מיניה ואם נהג שבעה לפני הרגל כו' מבטל ממנו גזירת שלשים כו' משמע דוקא אם נהג שבעה וי"ס דגרסי מותר לכבס ומוחקין תיבת לספר כדי להנצל מקושיא זו (בהגהות רא"פ כתוב ז"ל נ"ל דל"ל יום שלשים או יום אחד ולגירסת ספרים דלא גרים לספר ש"ד עכ"ה) אבל יותר נ"ל להגיה ולהחליף תיבת ששי ולכתוב במקומו שביעי ולמחוק תיבה אחת דזהו טעות גדול ומצאתי שרמ"א בה"ג הגיה ג"כ שביעי במקום ששי ומפרש שביעי מתחילת אבילות ויום ראשון היינו ראשון שאחר שבעה שהוא ראשון לשלשים ונראה שמפרש כן ולא מרבו כפשטו דראשון מתחילת אבילות קאמר ונ"ל דלבדדין קתני כמ"ש בפרישה וזה נראה לו דוחק אבל ק"ל על פירושו שרבינו כתב מותר לספר ולכבס כיון שא"א לו לעשותם בלילה משמע אבל אם אפשר לעשותם בלילה היו אסורים לעשותם ביום וה"א דכיבוס מותר ביום השביעי דאמרינן מקצת יום ז' ככולו אפי' בלא רגל וכן קשה מ"ש אבל אסור לרחוץ עד הלילה כו' אבל לפי מה שפירשתי דראשון דתחילת אבילות קאמר א"ש דהואיל דאם לא היה הרגל היה אסור לגלח ביום ז' ולכבס ביום ראשון אלא שהרגל מבטל ממנו תורת ז' ושלשים ולכן מה שאפשר לעשות בלילה אסור לעשות ביום : [ה] ואע"פ שמותר לכבס מבעוד יום אסור לו ללובשן עד הלילה עיין בא"ח שכן הוא וכ"כ נמי בפסקי אסיר"י אפילו היכא שמותר לכבס מ"מ אסור ללובשו עד שתחשך ואם כן נ"ל דהאידנא דנהגו לרחוץ אף אם לא נהג אלא שעה אחת לפני הרגל ומקילין ביה טפי כמו שפסק מהר"ם ומהרא"י הביאו בסימן רפ"ז אפ"ה לא מקילין ביה ברחיצה וכן ללבוש המכובס אלא בערב סמוך לחשיכה אפי' אם חל יום ששי ערב הרגל ח"ל בערב שבת שהוא ערב הרגל שצריך למהר קצת יותר ומ"מ צריך לאחר הרחיצה כפי שעת וק"ל מ"ו . ועיין בא"ח בש"ע סימן תקמ"ח דכתב רמ"א דאנן לא נהגינן לרחוץ בכה"ג ובסימן זה כתב בסעיף ס' אדברי ש"ע דכן נוהגין ויש לומר דלא כתב וכן נוהגין לרחוץ בתוך ז' אלא ר"ל וכן נוהגין דאם חל יום ז' ובלאה ערב הרגל נוהגין שלא לרחוץ כ"א מן המנחה ולמעלה סמוך לחשיכה וק"ל : [ו] ורבינו יב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום כו' לכאורה נראה דגם בשביל זה צריכין להגיה שביעי

חדושי הגהות

שצט א מה שיש לתמוה בזה נתבאר היטיב בד"מ בא"ח סימן תקמ"ח ב מ"ש שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ הוא ט"ס דלגלח אסור אף במועד דהא לא בטל ממנו רק גזירת שבעה

לוור דלעיל סתם דבריו לחומרא ע"פ דעת הרבה פוסקים שחולקים על ס"ה וכאן לא כתב אלא מיהו איכא ס"ה דמיקל בזה ועל כן היכא דנהוג כמותו לקולא לא ישנו מנהגם: ר"ה ויום הכפורים חשיבי כרגלים וכו' ויום טוב שני של עצרת עולה למנין י"ו כיון שאנו בקיאין בקביעותא דירחא וכו' לכאורה משמע דבראש השנה אין יום שני עולה למנין כיון דלאו משום מנהג הוא נקבע והכי נמי משמע קצת מלשון הרמב"ם הביאו בשלחן ערוך ז"ל המקומות שעושין ב' ימים טובים מונה השבעה מיום טוב שני האחרון אף על פי שאינו נוהג בו אבילות הואיל ומדבריהם הוא עולה לו מן המנין מדכתב המקומות וכו' משמע דדוקא בשני ימים טובים של גליות שהוא משתנה לפי מנהג המקומות אבל ראש השנה דעושין אותו שני ימים בכל מקום אינו מונה אלא מיום שלאחריו דכיומא אריכתא ניהו וגדולה מזו כתב רבינו בשם בה"ג דאפי' בקובר מתו קודם ראש השנה לא נמנה יום שני דראש השנה ליום בפני עצמו למנין ל' מטעמא דהני תרתי יומא דראש השנה כיומא אריכתא דמיין וכן כתב הר"ר ירוחם להדיא ומבואר ב"י וכתב דדבריו הם דעת בה"ג ולפי זה כל שכן בקובר מתו ביום ראשון של ראש השנה ונקבר בו ביום דאין מונין שבעה אלא מג' בתשרי ואילך מיהו נראה עיקר דמה שכתב רבינו גבי יום טוב של עצרת דיום שני עולה למנין משום דאנו בקיאין בקביעותא דירחא וכו' לא כתב כך אלא בקובר מתו לפני עצרת דשעה אחת לפני עצרת חשובה כו' ועצרת נמי חשוב כו' התם הוא דאי לאו דבקיאין בקיבועא דירחא לא היה לנו להקל עוד קולא ולמנות יום ב' דעצרת בפני עצמו דדי לנו קולא דב' ימים של עצרת חשובים כז' ולכן בר"ה דלאו משום מנהג עושין ב' ימים לא היה נחשב בפני עצמו אם היינו צריכין לחושבו אלא דאין אנו צריכין לחושבו כיון דאיכא ז' ימים בין ר"ה ליה"כ ויה"כ מבטל ממנו גזירת ל' אבל בקובר מתו ברגל דלא מקילי' אלא קולא זו דמתחילין למנות מיום שני הואיל שהוא מדבריהם ודאי דאף בר"ה דהוי מדבריהם מונין מיום שני גם להרמב"ם המקומות וכו' איכא למימר דהרמב"ם אזיל לטעמיה דמחלק בין ב' י"ט של גליות לב' י"ט דר"ה להיכא דמת בי"ט שני דנהוג ביה אבילות בי"ט שני של גליות ובי"ט של ר"ה אינו נוהג דכיומא אריכתא דמיין אבל להרמב"ן והגאונים דאין חילוק ואף בי"ט שני דר"ה נוהג אבילות כיון שהוא מדבריהם כמ"ש בסוף סימן זה השתא איכא למימר דאף לדידן דנהגינן דלא נהיג אבילות בשום י"ט מכל מקום לענין התחלת מנין ז' בכל ענין מונין מיום שני בין בי"ט של גליות בין בי"ט של ר"ה הואיל וזה וזה מדבריהם הוא. ועוד נראה דאף להרמב"ם אין חילוק בין י"ט ב' של גליות לי"ט שני של ר"ה אלא להיכא שמת לו מת בי"ט שני דאין אבילות בר"ה כיון ששניהם יום ארוך ובשל גליות איכא אבילות אבל שיהא עולה למנין ז' מודה דעולה אף י"ט שני של ר"ה ומדע שהרי בקובר מתו בתוך הרגל דאינו נוהג אבילות כל הרגל ואעפ"כ כתב הרמב"ם גופיה די"ט שני עולה לו למנין ז' ומה דכתב הרמב"ם המקומות וכו' ר"ל כל המקומות שעושין ב' י"ט אפילו בא"י כגון ר"ה ולהוציא ממקצת גאונים דבא"י אין עושין רק יום א' אף בר"ה והכי משמע להדיא בהגהות מיימוני דעולה י"ט ב' של ר"ה למנין שבעה אלא דבמהרי"ל במסכת שמחות כתב דלא היה מורה להקל בי"ט של ר"ה אפשר דלא אמר בה כלל הוראה לא לאיסור ולא להיתר ולפעד"כ דבר פשוט דאין חילוק ואפילו בי"ט ב' של ר"ה עולה ואפילו היה י"ט שני האחרון בשבת כגון בי"ט של גליות אפ"ה עולה דלא גרע משמועה קרובה

לספר עד שיגערו בו חביריו ג ומיהו כתוב בספר המצות דוקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' (יא) אבל אם עברו שלשים ואח"כ פגע בו הרגל או אפי' אם חל יום ל' ברגל הרגל מבטלו ר"ה ויום הכפורים חשובין כרגלים לדחות האבילות ועולין בשביל ז' ימים (יב) אע"פ שאינו אלא יום אחד כבעצרת וזה הכלל לכל המועדים נהג שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כשבעה ושמונת ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהן ט"ו שעה לפני עצרת חשובה כשבעה ועצרת חשוב כשבעה כיון שאם לא קירב קרבן עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל ז' חשוב כשבעה הרי י"ד ומשלים עליהם י"ו וי"ט שני של עצרת עולה למנין י"ו כיון שאנו בקיאין בקביעותא דירחא ואין אנו עושין יום טוב שני אלא משום מנהג חשוב כחול ועולה למנין י"ו (יג) שעה לפני ראש השנה מבטל ממנו גזירת ז' ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב יום הכיפורים שמבטל ממנו גזירת שלשים שעה אחת לפני י"ה וי"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג שעה אחת לפני החג והחג י"ד (יד) ושמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו חשוב כז' הרי כ"א ויום ב' של שמיני עצרת שהוא כמו חול כדפרישית הרי כ"ב ומשלים עליהם ח' וי"א שהקובר מתו קודם ר"ה (טו) אין י"כ מבטל ממנו גזירת ל' וכן אם קוברו קודם י"ה אין החג מבטל ממנו גזירת שלשים דתרי קולי בחדא אבילות לא עבדינן שיבא רגל אחד ויבטל גזירת שבעה ויבא רגל אחר ויבטל גזירת שלשים וכן דעת בה"ג שכתב היכא שמת לו מת שעה קודם ר"ה עולה למנין שבעה ור"ה שבעה הרי י"ד וז' שבין ראש השנה לי"ה הרי כ"א וי"ה שהוא כרגל חשוב כשבעה הרי כ"ח יום ונקיט בתר י"ה ב' ימים וסברא ראשונה היא סברת הרמב"ן ולזה הסכים א"א ז"ל כתב ה"ר שמשון הקובר מתו שעה אחת לפני הרגל שאותה שעה והרגל השובין כי"ר ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע ג' (טז) לענין שיושב במקומו ואינו מדבר אפילו בר"ה ועצרת שאינו אלא יום אחד כתב בה"ג הלכה למעשה הקובר מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא אחר הרגל [ז] ונקיט יומי דאבילות מי"ט האחרון אף ע"ג דלא נהיג ביה אבילות עולה למנין ז' ולא נקיט לאחר הרגל אלא ששה ימים ומאן דשכיב ליה שכבא (יז) ביום שני שהוא י"ט האחרון או ביום שני דעצרת נהיג ביה אבילות דהוא יום מיתה וקבורה דהכי אסכימו רבנן דאבילות יום ראשון דאורייתא דדחי עשה

ולכבס וכו' כבר נתבאר בטוא"ח סימן תקמ"ח: ב"ה והא דרגל מבטל גזירת ל' [illegible] בשאר מתים וכו' עד הרגל מבטלו עיין בטור אורח חיים סימן תקמ"ח:

כתוב בתשב"ץ על אבל שחל יום ג' בערב י"ה ונלטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים דוקא ביום ג' מותר פחות מכאן לא וכתב עוד שפעם אחת אירע לאחד יום ששי לימי אבלו בערב פסח ואמר דכיון שהיה זמן שחיטת פסח ואז בימיהם היו קורין הלל והיה יו"ט אין אבילות נוהג בו (ד) ואין לדבר זה ולא לראשון לא סמך ולא ראיה: ר"ה ויה"כ חשובים כרגל לדחות האבילות וכולי בפרק אלו מגלחין פלוגתא דתנאי במתני' [יט.] ואיפסיקא בגמרא [כד:] הלכתא כר"ג דאמר ר"ה ויה"כ כרגלים וכחכמים דאמרי עצרת כרגלים: ומ"ש זה הכלל לכל המועדים נהג שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וכו' שעה אחת לפני עצרת חשובה כז' ועצרת חשוב כז' וכו' (שם) דרש רב עננא בר ששון יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד דא"ר אלעזר מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל ז' שנאמר בחג המצות ובחג השבועות וכו' אדכריה רב פפא לרב איויא סבא ודרש יום אחד ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא הילכך יום א' לפני החג וחג ושמיני שלא הרי כאן כ"א יום ומ"ש די"ט שני של עצרת עולה למנין י"ו הואיל ובקיאינן בקביעא דירחא כ"כ שם הרא"ש וכתב רבינו ירוחם (נתיב כ"ח ח"ג) דביום שני של ר"ה לא אמרינן הכי דתרווייהו כחד יומא חשיב הילכך יום אחד לפני ר"ה וב' ימים של ר"ה הרי י"ד ומשלים עליהם י"ו ע"כ ודבריו לדעת י"א ובה"ג שכתב רבינו בסמוך דאילו לדעת הרמב"ן והרא"ש די"ה מבטל ממנו גזירת ל' אין נפקותא ביום שני של ר"ה אם עולה או אינו עולה ומ"ש גבי שעה אחת קודם ר"ה שמגלח בעי"כ וכן בשעה אחת לפני יה"כ שמגלח ערב החג כ"כ הרא"ש שם בשם הרז"ה והרמב"ן ז"ל: ומ"ש וי"א שהקובר מתו קודם ר"ה אין י"ה מבטל ממנו גזירת ל' וכן אם קברו קודם י"ה אין החג מבטל ממנו גזירת ל' וכו' כ"כ הרא"ש שם בשם הראב"ד שדקדק כן וכתב שם שהרמב"ן דחה דבריו והסכים הרא"ש לדברי הרמב"ן ז"ל וכתבו הגה"מ שלזה הסכים הר"מ וגם בהג"א כתב בשם א"ז שיש לסמוך על זה הלכה למעשה והרמב"ם כתב בפ"י הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה ויה"כ בטלה ממנו גזירת ז' נמצא מונה לאחר ר"ה ויה"כ כ"ג יום ולאחר פסח י"ו יום עכ"ל. וכבר כתבתי בטור א"ח סימן תקמ"ח שכתב הרמב"ן ליישב דבריו ושכתב דמכל מקום אין דבריו נראין ולענין הלכה כיון שהר"ס והרא"ש וא"ז מסכימים לדברי הרמב"ן הכי נקטינן (ה): כתב ה"ר שמשון הקובר מתו שעה אחת לפני הרגל שאותה שעה והרגל חשובים כי"ד ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישית וכו' בפרק אלו מגלחין כ"כ הרא"ש בשמו וגם הגה"מ בפ"י כ"כ: כתב בה"ג הלכה למעשה הקובר מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא הרגל ונקיט יומי אבילות מי"ט האחרון וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו מגלחין והרמב"ן בת"ה בשמו וכ"פ הרי"ף בפרק אלו מגלחין וכ"פ

דרכי משה

הרגל מפסיק ז' דמותר לרחוץ סמוך לערב בחמין ואם כן אם מת לו מתו בע"ש ואותו שבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש ע"כ ולדידן דנוהגין איסור רחיצה כל ל' דינו כדין תספורת ואין להתירו רק כשחל ה' שלו בשבת וכן נוהגין כתב מהר"י מינ"ץ בתשובה סימן ד' אם הפסיק הרגל אבלתו והרגל היא פסח מותר לספר אחר חצות אף ע"ג דאחרים אסורים לאחר חצות ועדיף טפי שגם הוא יגלח קודם חצות דכל המותר לערב מותר שחרית אמנם בתשובת מהרי"ו סימן ו' כתב במקומות הנוהגים לשלול תוך ל' או לאחר ל' על אביו ואמו מותר לשלול ג"כ בערב הרגל אם הפסיק האבילות ודוקא לאחר שהתפללו מנחה נראה מדבריו שכל שהרגל מפסיק אינו שרי אלא לאחר שהתפלל מנחה ואפשר דבע"פ שאסור לספר אחר חצות מודה לדברי מהר"י מינ"ץ דשרי וכ"ה בא"ז להדיא דבע"פ נפסק האבילות מזמן שחיטת הפסח ואילך: (ד) וכבר כתבתי דדעת א"ז כדעת התשב"ץ בדין האחרון דהיינו שאין אבילות נוהג בע"פ מזמן שחיטת הפסח ולמעלה וראוי לסמוך עליו: (ה) כתב המרדכי דף שצ"ד ע"ב ה"א השומע שמועה קרובה בר"ה או ביוה"כ או בעצרת

דרישה

שכיפי כו' כמ"ש בפרישה אבל א"ל דרבינו שכתב דריב"א סבר שסמוך לחשיכה מותר לכבס היינו לפי דינו בעת שמותר לפי דעתו וע"כ צ"ל כן דהא כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס והשתא הוא מדמה זה לזה דהא פשיטא דרחיצה מותר ביום ז' מיד אפי' קודם שלילה לכ"ע אלא ע"כ צ"ל דכל חדא וחדא לפי דינו קאמר וה"ק כמו שאסור לרחוץ בתוך ז' כך אסור לכבס בתוך שלשים וכן צ"ל בדברי הרמב"ם שכתב בסמוך שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ כו' וע"כ כמו דכל חדא לפי דינו קאמר ורבינו שמביא דברי ריב"א אתא לאשמעינן כמו שריב"א סובר דכיבוס אסור כל ל' אפי' בתוך ל' לפי סברתו ה"ה למפרשים שסוברים דכיבוס אינו אסור אלא עד ז' דשכא תוך ז' כמי אסור כל היום וק"ל: [ז] ונקיט יומא דאבילות מי"ט האחרון וז"ל מהרי"ל יום שני של ר"ה אינו מורה שיעלה למנין ז' ואמר שכן ס"א במיימוני אבל בשאר י"ט מורה שיעלה אע"פ שלא

פרישה

טעות דגם הרמב"ם לא כתב בהאי לישנא אלא לגלח אסור אף במועד דהא לא בטל ממנו רק גזירת שבעה וכ"כ הרמב"ם להדיא ואח"כ כתב ואינו מותר לרחוץ כו' וק"ל מ"ו. ונראה דאין כאן טעות כלל בגירסא שכתב רבינו ואע"פ שאין הגירסא כן במיימוני מ"מ רבינו כתב כוונתו ומ"ש לא לגלח ולא לרחוץ כו' ר"ל כל חדא כדינו לא לגלח תוך שלשים ולא לרחוץ תוך ז' וסבר רבינו דבכלל מ"ש הרמב"ם ז"ל ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס י"ט בכלל לעשות דבר בכלל ג"כ גילוח לפי זמנו ודינו וק"ל: (יא) אבל אם עברו שלשים ואח"כ פגע בו הרגל כו' ב"י פסק לאיסור אף בכה"ג: (אם חל יום ל' ברגל בא"ח סימן תקמ"ח כתב בערב הרגל עכ"ס): (יב) אע"פ שאינו אלא יום אחד בעצרת כמ"ש בסמוך: (יג) שעה אחת לפני ר"ה מבטל ממנו גזירת ז' ור"ה הרי י"ד ומגלח בעי"כ כו' הקשו התוס' מה אנו צריכין שיהא ר"ה כו' בלא"ה מותר לגלח עי"כ דהוי קובר את מתו מ' ימים קודם הרגל למבטל ממנו גזירת ל' ומתרצין דהם דאמרינן מ' ימים קודם הרגל מבטל ממנו גזירת ל' דיקא היכא דנוהג אבילות ז' ימים אבל זה שלא נהג אבילות כ"א יום זהד לא אמרינן י"כ תבטל שלשים עכ"ל פי' הואיל שלא נהג אלא יום אחד בתורת שבעה דהיינו היום שלפני ר"ה ומיד נתבטל ממנו גזירת ז' ואחר ר"ה לא נהג אבילות של תורת ז' לכן אי לא הוי ר"ה כשבעה לא היה י"כ מבטל ממנו גזירת ל' והוי גרע מאילו נהג האבילות אח' ר"ה. ותירצו עוד דכ"מ דר"ה נחשב כו' לענין דחשבינן אחר ר"ה שבת שלישית ליושב במקומו כמבואר לעיל בסימן שצ"ג: (יד) ושמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו חשוב כז' הרי כ"א ולא אמרינן מאחר דכבר נתבטל ממנו גזירת ז' קודם החג והחג נחשב לו' הרי י"ד יבטל ממנו שמיני עצרת גזירת ל' כמו שאמרינן בשעה אחת קודם ר"ה מ' קודם י"ה דשאני הכא שלא נהג בחג דין שלשים כלל ומ"מ ע"ג שגיהוץ ותספורת אסורים במועד מ"מ מטעם אבילות לא נאסר כדאמרינן לעיל בקובר מתו ברגל בח"ס ועיין מ"ש שם: (טו) אין י"כ מבטל ממנו גזירת ל' כו' כאילו קוברו אחר ר"ה כמ"ש בסמוך לעיל גבי שעה אחת לפני ר"ה: (טז) לענין שיושב במקומו ואינו מדבר כדלעיל בסימן שצ"ג: (יז) ביום שני שהוא י"ט האחרון פי' ביום שני מי"ט אחרון דהיינו

חדושי הגהות

שבעה אלא כצ"ל שאינו מותר לא לרחוץ וכו' וכ"ה בהרמב"ם להדיא (רש"ל וב"ח) ונראה דאין כאן טעות כלל בגי' שכתב רבינו ואע"פ שאין הגירסא כן במיי' מ"מ רבינו כתב כוונתו דמ"ש לא לגלח ולא לרחוץ ר"ל כל חדא כדינו לא לגלח תוך ל' ולא לרחוץ תוך ז' וסובר רבינו דבכלל מ"ש הרמב"ם ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס י"ט וכו' בכלל לעשות דבר בכלל ג"כ גילוח לפי זמנו ודינו (פרישה): ג איכא לתמוה דבאן משמע דס"ל כספר המצות ולעיל בסימן ש"ץ פסק בסתם דלא כספר המצות וי"ל דלעיל סתם דבריו לחומרא ע"פ

א"פ הרמב"ם בפ"י : ומ"ש כדברי הרמב"ן ולפי דעתו ודעת הגאונים כיון שהוא דרבנן וכו' היינו לומר דהרמב"ם הוא סובר כדעת הגאונים דאבילות יום ראשון דאורייתא קאמר דלפי דעת זו יום ב' של ר"ה אע"ג דכיומא אריכתא הוא כיון דקדושה דידיה דרבנן היא אתי אבילות יום ראשון דאורייתא ודחי לה ואע"ג דגם הרמב"ם סבר דאבילות יום א' דאורייתא סובר דכיון דשני ימים של ר"ה קדושה אחת הן הוי כאילו הן דאורייתא ובנוסחת א"ס שבידינו כתוב ולפי דעתם ודבריהם של הגאונים כיון שהוא מדרבנן וכו'. ומ"ש בשם הרא"ש אלה דברי הראשונים אבל חכמים האחרונים כתבו שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום ראשון וכולי בפרק אלו מגלחין וחכמים האחרונים הללו שכתבו מבואר בדבריו שם שהם ר"ת וה"ר יהודה והג"מ כתבו בפרק י' שבדאי הגאונים שדבריהם דברי קבלה לסמוך עליהם. ולענין הלכה כיון שהגאונים והרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן סוברים דאבילות יום ראשון דאורייתא כמו שנתבאר בסימן שצ"ח הכי נקטינן (ו). ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן שאינו קורע בי"ט שני כ"כ גם הרמב"ם בפרק י"א ואע"פ שכתב כ"י בפרק א"מ שהמפרשים נסתפקו אם קורע בי"ט ב' אם לאו לא שבקינן פשיטותא דהרמב"ם והרמב"ן משום ספיקא דידהו ואפילו לדידיה כיון דספיקא ניהו אינו קורע דשב ואל תעשה עדיף :

מת מעי"ט ומסופקים שמא לא יספיקו לקוברו ונתנוהו לנכרים והוליכוהו לקבר אם חל עליהם אבילות מיד ובטלה גזירת ז' או לא נתבאר בסימן שע"ה גרסי' בירושלמי אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביה"כ וכתב הרמב"ן בת"ה שהרי"ץ גיאת העלה מתוך הירושלמי דכשחל י"ה בשבת מראין בו פנים והוא ז"ל פירש הירושלמי בהפך דבין חל בשבת בין חל בחול אין מראין בו פנים ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ן דבתרא הוא (פי' מראין פנים מבקרין האבל) :

ת שבת אינו מפסיק האבילות כרגל וכו' ועולה משנה בפרק אלו מגלחין [דף יט.] שבת עולה ואינה מפסקת ומה שנתן טעם למה אינו מפסיק מפני שא"א לז' הימים בלא שבת וכו' כ"כ הרמב"ן בת"ה והכי איתא בירושלמי ומ"ש דקי"ל פה"ז חובה נת"ר רשות מימרא דשמואל פרק אלו מגלחין [כד.] ואיתמר עלה ורב אמר אף פריעת הראש רשות ושמואל מ"ש נעילת הסנדל דרשות דלאו כ"ע עבידי דסיימי מסאנייהו פריעת הראש נמי לאו כ"ע עבידי דמגלי רישייהו ושמואל לטעמיה דאמר כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה כלומר וכ"ע לא נהגי בעטיפה זו אלא אבילים. ומ"ש הילכך חייב לנהוג בהן כמו בחול כיון שאינו נראה כאבילות כ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל שם והרמב"ן בת"ה וטעמא מדאמרינן התם אביי אשכחיה לרב יוסף דפרים ליה סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה א"ל לא ס"ל למר אין אבילות בשבת א"ל הכי א"ר יוחנן דברים שבצינעא נוהג וזה לשון המרדכי עטיפת הראש דבר של צינעא הוא ולא כעטיפת ישמעאלים אלא כיסוי הראש לבד כדאביי דאשכחיה לרב יוסף דפרים סודרא ארישא וכו' וחליצת סנדל בתוך ביתו לא דבר של צינעא ממש הוא משום דאיכא אינשי טובא דלא מסיימי מסאני בבית או משום מיחוש או משום הנאה הלכך רשות הוא עכ"ל וכתוב בהגה"מ בפי"ב בשם ס"מ דחזרת קרע בשבת אינו חובה אם יש לו מנעלים ברגליו כדאמר ר"י לענין פריעת הראש (א) : ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן בת"ה כתב אהא דאמר רבי יוחנן אבל יש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחים עליו פירש הרי"ף ואפי' פריעת הראש רשות ונראה שהוא סובר שחזרת קרע לעולם חוב וכן זקיפת המטה ואחר כך כתב הא דגרסינן התם אמר רבא מטייל באנקלי בתוך ביתו וכתב עליו פר"ח אנקלי כעין מכנפת וכולי ורש"י מפרש אנקלי בגד קרוע שלו וכן נראה שהוא מלבוש וכו' והדברים מטין כדברי רש"י שהאנקלי קרוע הוא ומהלך בו בצינעא וקרעו לפניו וכשבאין אחרים להראות לו פנים לובש בגד שלם עליו וכתב עוד לדעת הרי"ף הא דרבי יוחנן אפריעת הראש קיימא ואליבא דשמואל אבל חזרת קרע חובה וכן נראה מדבריו שאפילו בביתו בצינעא חובה ואינה מכלל דברים שבצינעא שאפילו בחול אינו מגזירת ז' אלא מחליף ומחזיר אם ירצה והיינו דתניא ובשבת קרעו לאחוריו ובתשובות הגאונים מצינו דעת אחרת דאפילו פה"ז בפרהסיא חובה בצינעא נוהג בכולן וכדעת רבינו בעל הלכות ז"ל נראה וכיון מכולם הילכך דברים שבצינעא ממש תשמיש רחיצה וסיכה חייב לנהוג בהם אבילות וכולי עד אף פריעת הראש רשות וכן העיקר עכ"ל. ומ"ש דדברים שבצינעא ממש נוהג בהם אבילות פשוט דהיינו מדא"ר יוחנן דברים שבצינעא נוהג. ומ"ש דברים שפרהסיא כגון כפיית המטה וחזרת הקרע לאחוריו אסור בהן כלומר ואפילו בצינעא וכמו שכתב שהוא דעת הרי"ף. ומ"ש כיסוי הראש וחליצת הסנדל חייב לנהוג בהם אבילות בתוך ביתו וכו' נראה דהיינו ממה שכתבתי בסמוך מדאשכחיה אביי לרב יוסף דפרים סודרא בביתיה ויהיב טעמא משום דא"ר יוחנן דברים שבצינעא נוהג ומשמע ליה להרמב"ן דדין נעילת סנדל כדין כיסוי הראש : ומ"ש רבינו וי"א דאף חזרת קרע לאחוריו אינו חובה אלא שהוא בגלוי וכולי נראה שזהו לפי פירש"י שכתבתי בסמוך על ההיא דאמר רבא מטייל באנקלי בתוך ביתו :

ומ"ש בשם הרא"ש דברים שבצינעא כגון כיסוי הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהגין כן כתב ג"כ הרי"ף ומבואר בדבריהם דדוקא בצינעא נוהג בהם אבל בפרהסיא אסור בעטיפת הראש וכההיא דאשכחיה אביי לרב יוסף דפרים סודרא ארישיה בביתיה וכו'

עשה דרבנן וכן כתבו כל הגאונים וכ"כ הרמב"ן (יח) וכתב וכבר פירשנו שאינו קורע בי"ט שני ופירשנו לדעת הגאונים שאין דינן אלא בשבעה מתים המפורשים בתורה אבל באותן שהוסיפו עליהן מדברי סופרים אין מתאבלים עליהם בי"ט וי"א דביום טוב שני של ר"ה אין מתאבלין כלל דקדושה אחת להן אע"פ שעולה אינו נוהג בו אבילות וזו היא דעת הרמב"ם ולפי דעתו ודעת הגאונים כיון שהוא דרבנן אתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי ליה הלכך נוהג בו כבשאר י"ט שני של גליות ע"כ וא"א הרא"ש ז"ל כתב אלו דברי הראשונים (יט) אבל חכמים האחרונים כתבו שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום הראשון כי אם אנינות וראיותיהן ברורות וחזקות ולא תזוז מינה ע"כ ומ"מ לא היה מוחה במי שנוהג כדברי הגאונים :

ת (א) שבת

אינו מפסיק האבילות כמו הרגל שא"א לשבעת הימים בלא שבת ואם היה מפסיק (ב) א"כ לא יהיו לעולם ז' ימים (ג) ועולה שהרי קצת דיני אבילות נוהגין בו (ד) דקי"ל פה"ז חובה נת"ר רשות פי' פריעת הראש שמגלחו מעטיפתו (ה) וחזרת קרע לאחוריו וזקיפת מטה חובה שלא לנהוג בהן אבילות בשבת לפי שהן של פרהסיא אבל נעילת סנדל ותשמיש המטה ורחיצה בחמין שהן דברים שבצינעא רשות (ו) ויכול לנהוג בהן אבילות הלכך חייב לנהוג בהן כמו בחול כיון שאינו נראה כאבילות (ז) ואם יש לו מנעל ברגליו אף פריעת הראש רשות (ח) שמנעלים מוכיחין עליו (ט) והרמב"ן כתב תשמיש המטה ורחיצה שהם דברים שבצינעא ממש חייב לנהוג בהם אבילות כפיית המטה וחזרת הקרע לאחוריו שהם דברים שבפרהסיא אסור בהן אלא חייב בזקיפת המטה ובחזרת קרע לאחוריו כסוי הראש וחליצת סנדל חייב לנהוג בהן אבילות בתוך ביתו באו אחרים להראות לו פנים פריעת הראש חובה שלא לנהוג ונעילה הסנדל רשות ואם היו סנדליו ברגליו אף פריעת הראש רשות ע"כ וי"א דאף חזרת קרע לאחוריו אינו חובה אלא כשהוא בגלוי אבל כשמטייל בתוך ביתו אין צריך להחזירו לאחוריו (י) וא"א ז"ל כתב דברים שבצינעא כגון כסוי הראש

קרובה בשבת דעולה ע"ל במ"ש סוף סימן ת' והארכתי בכל זה בקונט' בס"ד בראיות וטעמים וכאן מספיק הקיצור :

ת שבת אינו מפסיק וכו' משנה פרק אלו מגלחין [דף י"ט] ומ"ש שאי אפשר לשבת וכו' פי' קשיא ליה כיון דקי"ל כמאן דאמר אין אבילות בשבת אמאי אין דינו כמו הרגל והא ג"כ מפסיק ותירץ משום דאין שבעה בלא שבת וכ"כ הרמב"ן בסת"ה [דף ע"ב ע"ג] כלומר כיון דילפינן מקרא והפכתי חגיכם לאבל דאבילות שבעה כדלעיל ריש סימן שע"ה אי איתא דשבת מפסיק לא אשכחן כלל אבילות שבעה וקרא למאי אתא ואיכא למידק הלא אפילו את"ל דשבת מפסיק אשכחן ז' ימים כגון שמת ביום א' ונקבר בו ביום דיום שביעי שלו חל בשבת אי נמי שמע שמועה קרובה בשבת דיום שביעי שלו חל בערב שבת וי"ל דהיקשא דמה חג שבעה אף אבל שבעה מקרא מלא דיבר הכתוב דבכל אבל איכא שבעה. ומ"ש ועולה שהרי קצת דיני אבילות נוהגים בו כו' פי' קשיא ליה אכתי כיון דאין אבילות בשבת למה הוא עולה ותירץ שהרי קצת וכו' :

ומ"ש הלכך חייב לנהוג בהן כמו בחול וכו' קשיא לי לישנא כיון דבתחלה קאמר שהן רשות היאך נמשך ממה שהן רשות דחייב לנהוג בהן אבילות ואפשר דה"ק דבעלמא בלא אבילות פה"ז חובה בשבת נת"ר רשות הלכך כשהוא אבל חייב לנהוג בהן דכיון דדברים שבצינעא נוהג בשבת א"כ חייב לנהוג בהן אבילות בשבת ומש"ה עולה וכ"כ התוס' פרק אלו מגלחין [דף כ"ד] בד"ה ושמואל לטעמיה דיש מפרשים כך ואע"ג דהתוס' כתבו אח"כ דא"ל לפרש כך מ"מ רבינו ס"ל דפירוש י"מ הוא עיקר והכי משמע להדיא מלשון הרא"ש שכתב נת"ר רשות יכול לנהוג אותן ואין בהם משום אבילות הלכך חייב לנהוג אותן כמו בחול כיון שאינו נראה כאבילות עכ"ל וכך צריך להגיה בלשון רבי' רשות ויכול לנהוג בהן [ואין בהן משום] אבילות וכו' ודו"ק כתב בס"ע גררתו חיה או הרגוהו לסטים ובשבת נתייאשו מלבקשו כיון דדברים שבצינעא נוהג בשבת עולה לו ליום אחד

ע"כ וה"א בירושלמי הביאו המרדכי במ"ק והוא דעת הסמ"ג בשם בה"ג דשבת עולה אפילו בתחלת התנין אע"פ שלא נהג אבילות שעה אחת לפני השבת וכן כתב במרדכי בשם תוספות ריב"ם ע"ש וכ"כ הסמ"ק וז"ל שמע שמועה קרובה בשבת שבת עולה ליום א' ולמחר קורע ונוהג ששה ימי אבילות וכתב בהגה"ה והו"ל יום ששי שביעי שלו ויקום מן האבילות בשחר ולא ינהוג אפילו דברים שבצינעא בשבת שלאחריו כלל ומיהו בתוס' מורי רבינו יחיאל ז"ל פי' דשבת אינו עולה בתחלת המנין וא"כ יתחיל למנות ז' ימי אבילות מן הראשון והו"ל שבת יום שביעי לאבילות וינהג דברים שבצינעא במקצת היום וכ"ע עכ"ל ההגה"ה ומביאו רבינו בסימן ת"ב וקשה דמ"ש מגררתו חיה וכו' וי"ל דס"ל לרבינו יחיאל דשאני ייאוש דבשעת הייאוש הוה כשעת קבורה משא"כ בשמועה רחוקה ודוחק ולענין הלכה אע"פ

דרכי משה

בעצרת נחלקו בו גדולי הדור ר"י וריב"ם לדברי ר"י עולה לו למנין ז' ימים ולדברי ריב"ם אין עולה לו רק יום אחד עכ"ל ודברי הפוסקים נראה שאין עולה לו רק יום אחד עכ"ל :

(ו) ובמרדכי דף שצ"א ע"ג ה"א פוסק הלכה למעשה כדעת הרא"ש שלא לנהוג אבילות בי"ט ב' אפי' מת בו ביום וכן נוהגים ומ"מ נראה דא"צ לישב אחר הרגל רק ו' ימים דהא כתבו הגאונים דהקובר מתו ברגל יום האחרון עולה לו למנין ז' אע"פ שאינו נוהג בו אבילות ה"ה כאן וכן נוהגים :

ת (א) כתב מהרי"ו סימן ה' מה שנוהגים האבלים בשבת תוך ז' בעטיפת הראש דשפיר עבדי כיון דבזמן הזה מעוטפים כל ל' ועוד דאית להו מנעלים בוגליהם עכ"ל : וכ"כ

פרישה

דהיינו י"ט אחרון של פסח ושל חג דהוא ש"ע ובזה לא נכלל יום שני דעצרת ולכן כתב אח"כ או ביום שני דעצרת וק"ל : (יח) וכתב וכבר פירשנו ר"ל הרמב"ן : (יט) אבל חכמים האחרונים כתבו כמ"ש לעיל בסימן שצ"ח :

סי' ת (א) שבת אינו מפסיק האבילות פי' מבטל : (ב) א"כ לא יהיו לעולם שבעת ימים ואנן סמכינן לעיל אקרא דאבילות ז' ועוד י"ל דומיא דחג מה חג שבת עמו בכלל אף אבילות כן : (ג) ועולה ר"ל אע"פ שאינו מבטל האבילות מ"מ עולה : (ד) דקי"ל פה"ז חובה נת"ר רשות מימרא דשמואל בפרק א"מ דף כ"ד ופליגי שני גאונים בפירושו ובמאי דאיתמר עלה ופירושו דפה"ז חובה ר"ל דחוב הוא לנהוג ולעשות פה"ז בשבת דהיינו שיהיה ראשו פרוע מעטיפתו ויסור הקרע לאחוריו ויהיה מטתו זקופה : (ה) וחזרת קרע לאחוריו ז"ל הרמב"ם אם יש לו בגד מחליף ולא ילבש בגד קרוע בשבת אפי' על אביו ואמו ואם אין לו להחליף מחזיר קרעו לאחוריו : (ו) ויכול לנהוג בהן אבילות הלכך חייב לנהוג כו' ר"ל כיון שהוא רשות לענין איסור שבת שאין בו משום איסור שבת א"כ יש לו דין חיוב עליו כמו בחול : (ז) ואם יש לו מנעלים ברגליו כו' ומ"ש פה"ז חובה היינו מי שאין לו מנעלים שהולך וולת ימי אבילות ג"כ בלא מנעלים : (ח) שמנעלים מוכיחין עליו עיין בב"י דאיכא מ"ד (הג"מ פי"ב עכ"ה) דס"ל דס"ס דמוכיח נמי על חזרת קרע לאחוריו : (ט) והרמב"ן כתב כו' עד כיסוי הראש כו' חייב כו' וזה דאמרו פה"ז חובה היינו כשבאים אחרים להראות לו פנים דאז צריך לפרע ראשו ואסור לילך בלא מנעלים וכדמסיק וכן נ"ל בדברי הרא"ש שאמר זה דס"ל דהגמרא איירי כשלא היו הדברים בצינעא ועיין בש"ע מ"ש בזה שנראה דבריו כמעורבבין : (י) וא"א הרא"ש ז"ל כתב דברים שבצינעא כו' ז"ל ב"י ומבואר

הדרוש הגהות

ע"פ דעת הרבה פוסקים שחולקים על ס"ה וכאן לא כתב אלא מיהו איכא ס"ה דמיקל בזה וע"כ היכא דנהוג כוותו לקולא לא ישנו מנהגם (ב"ח) :

אע״ג שמדברי מהרי״ק בב״רש נ״ג נראה דהכריע כרבי׳ ויחואל כיון שהוא בתראה ורבינו פרץ בעל הגה״ת הסמ״ק הביא דבריו מכל מקום כיון דרבים ניניהו דמקילין בעל ה״ג והסמ״ק והסמ״ג והמרדכי בשם ריב״ס וכך פסק בש״ע סימן ת״ב סעיף ז׳ הכי נקטינן ותו דהלכה כדברי המיקל באבל:

תא אין מניחין וכו׳ משנה בפרק אלו מגלחין [דף כ״ז] . אין מניחין את המטה ברחוב להרגיל את ההספד ולא קורעין וכו׳ משנה שם סוף [דף כ״ד] : ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא וכו׳ פי׳ בכלים חשובים של כסף וזהב שלא יתביישו העניים אלא שמוליכין בסלים ולפיכך אפילו במועד אסור ומכל שכן בחול : ולשאול בו טעם כחול כנ״ל ועיין פירושו בסימן שע״ו סעיף ד׳ : כתב

הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהגין והאידנא שאין רגיל לילך יחף הוי נעילת הסנדל חובה ותלמוד תורה יראה דהוי דברים שבצינעא (יא) [א] אבל לחזור הפרשה כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר (יב) ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר״ת היו קורין אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו (יג) ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דברים של פרהסיא ע״כ ושאלת שלום תלוי במנהג כדפרישית בדיני שאלת שלום וזקפין המטות בערב שבת מהמנחה ולמעלה ואעפ״כ לא ישב עליה עד שתחשך ולמוצ״ש חוזר וכופה (יד) אפי׳ לא נשאר לו אלא יום אחד :

תא (א) [א] **אין** מניחין המטה ברח״ב בחול המועד (ב) ולא קורעין בו אלא קרובים של מת הראוים להתאבל עליו פי׳ לאפוקי מי שרוצה לקרוע בשביל כבודו של מת אבל מי שצריכין לקרוע עליו בשביל חכמתו או שהוא אדם כשר או רבו או עומד עליו בשעת יציאת נשמה קורעין על כל אחד כדינו במועד כדפרישית לעיל בדין קריעה ואין חולצין כתף במועד ואין מברין בו אלא קרוביו של מת אבל הקרובים מיהא מברין ואף כשמברין אין מברין אלא על מטות זקופות ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא (ג) ולא א באסקטלא (ד) לא ב בקנון ג (ה) ולא בסלים ואין בו ברכת אבילים שאומרים ברחבה אבל עומדין בשורה ומנחמין (ו) ופוטרין את הרבים נשים בח״ה מענות פירוש שכולם עונות כאחת אבל לא מטפחות להכות כף אל כף בר״ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת ואחרות עונות אחריה נקבר המת לא מענות ולא מטפחות והני מילי לאיניש דעלמא אבל לתלמיד חכם בין בח״ה בין בר״ח חנוכה ופורים מענות ומקוננות כדרכן בחול והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא (ז) כתוב בתשובת הגאונים וששאלתם היכא שמספידין בר״ח מהו שיאמרו צידוק הדין כך שנינו נשים במועד מענות אבל לא מטפחות הילכך צידוק הדין אם עונין כולן כאחד מותר ואם אחד מדבר וכולן עונין אחריו אסור וכתב רב האי מנהגינו (ח) לומר קדיש על המת ביום טוב ולומר כן תתכלא הרבא (ט) ולשאול ה בו שלום כחול לשון

ואם אין לו להחליף מחזיר את הקרע לאחוריו עכ״ל (ב) ונ״ל דהא דכתב דנוהג דברים שבצינעא כגון עטיפת הראש היינו לומר דבצינעא דוקא נוהג וכעובדא דרב יוסף דמשמע דלא הוה פרים סודרא ארישא אלא בגו ביתיה דוקא ולא בפני רבים אלא דא״כ קשה דהול״ל גם בנעילת הסנדל שינהוג בצינעא דמ״ש מעטיפת הראש ושמא י״ל דכיון דלא אשכחן בגמרא מאן דחלץ מנעליו בצינעא לית לן למימר שיחלוץ מנעליו אפי׳ בצינעא ויותר נראה לומר דאף בפני רבים קאמר שיעטוף ראשו וקרי ליה דברים שבצינעא משום דכיון דיש לו מנעלים ברגליו וכמ״ש לובש מנעליו מנעליו מוכיחין עליו וכדרבי יוחנן ועי״ל שטעמו משום דפסק כרב דאמר אף פריעת הראש רשות וא״כ חייב לנהוג בה כמו בחול כיון שאינו נראה כאבילות ואע״ג דמשמע בגמרא דטעמא דרב משום דלית ליה כשמואל דאמר כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה והוא ז״ל פסק בפ״ה כשמואל דמצריך עטיפת ישמעאלים איכא למימר דרב כמי מצריך עטיפת ישמעאלים וטעמא דאמר פריעת הראש רשות משום דקסבר איכא איכסי דמכסו פומייהו בלא אבילות אבל קשה דמאי כתב דלובש מנעליו הא אמרינן דנעילת הסנדל רשות ואם כן חייב הוא לחלוץ ואפשר דמשום דבהאי זימנא אין רגילות לילך אף יחף פסק כן : ומ״ש רבינו והאידנא שאין רגילות לילך יחף הוה נעילת הסנדל חובה כ״כ שם הרא״ש וז״ל והוא פשוט מדאמרינן לאו כ״ע עבידי דסיימי מסאנייהו . ומ״ש ות״ת נ״ל דהוי דברים שבצינעא וכו׳ עד והוי דברים של פרהסיא הכל מדברי הרא״ש שם והגה״מ בפ״ד כתבו לענין ת״ת בשם הר״מ כדברי ר״ת אמנם יותר טוב היה לומר לו מקודם לצאת מב״ה והר״י א״ו פסק לחיובא והתיר לקרותו וכתב המרדכי יש אוסרים ת״ת בשבת דדמי למילי דצינעא אבל ר״י היה מתיר ת״ת בשבת שהוא משמחת את הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת עכ״ל . ולענין הלכה נקטינן כר״מ והר״מ והרא״ש דרוב מנין ורוב בנין הם (ג) : **ומ״ש** רבינו ושאילת שלום תלוי במנהג כדפרישית בדיני שאלת שלום הוא בסימן שפ״ה : וזוקפין המטות בע״ש מן המנחה ולמעלה וכו׳ עד סוף הסימן בס״פ אלו מגלחין [כז.] וכתב נ״י נראה דמנחה קטנה קאמר והגה״מ כתבו בפ״י בשם הר״מ אבל שחל ל׳ שלו בשבת מותר לו לרחוץ ע״ש שהוא יום כ״ט שלו לכבוד השבת ע״כ (ד) ודברים אלו לא ניתנו ליכתב אלא לפי מנהגם שהיו נוהגים שלא לרחוץ כל ל׳ יום כמבואר בדבריו שם אבל לדידן לא מיתסר לרחוץ אלא תוך ז׳ כמו שהוא הדין (ה) :

תא אין מניחין המטה ברחוב בחה״מ משנה שם [כח:] ויהיב במתני׳ טעמא שלא להרגיל את ההספד וכתב נ״י ובחה״מ אסור להרגיל ההספד אלא לכבוד ת״ח לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות כשהוא מת במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן : ומ״ש ולא קורעין בו אלא קרוביו של מת ג״ז משנה שם : ומ״ש אבל מי שצריך לקרוע עליו בשביל חכמתו או שהוא אדם כשר וכו׳ שם בגמרא : ומ״ש כדפרישית לעיל בדין קריעה סי׳ ש״מ . כתב רבינו ירוחם שמועה קרובה ששמעה בח״ה קורע וכ״כ הרא״ש וה״ג כתב דמי ששמע שמועה קרובה ברגל דאסור לקרוע ואחר הרגל קורע ונוהג אבילות . וראשון נראה עיקר וכ״כ ר״מ עכ״ל . וגם המרדכי כתב שכן נראה עיקר וכן משמע בירושלמי וכ״כ הגה״מ פ״א והכי נקטינן : ומ״ש ואין חולצין כתף במועד ואין מברין אלא קרוביו של מת ג״ז שם במשנה : ומ״ש אבל קרובים מיהא מברין לאפוקי מהר״מ מארץ האי וסמ״ג וסמ״ק שכתבו דאין עושין הבראה בח״ה והביאו ראיות מהירושלמי והרא״ש בפרק אלו מגלחין סתר דבריו וראייתו והעלה שעושין הבראה במועד לקרובים וכ״כ הרמב״ן בת״ה . וכן כתב הרמב״ם בפי״א והגהות כתבו שכן נראה להר״מ וכתב עוד הרמב״ם אבל בי״ט אפילו בי״ט שני אין קורעין ולא חולצין ולא מברין . וכתב עוד מברין הכל על התכס בח״ה לתוך הרחבה כדרך שמברין את האבילים שהכל אבילים עליו והוא פשוט שם בגמרא כתב סמ״ג בהל׳ ח״ה בחנוכה ור״ח משמע דלדברי הכל מברין : ומ״ש רבינו ואף כשמברין אין מברין אלא על מטות זקופות וכו׳ עד לא מענות ולא מטפחות שם במשנה וכתב הרמב״ן אהא דאין מוליכין לבית האבל לא בטבלא וכו׳ הא נמי במועד קתני ואצ״ל בחול אלא דקתני דאפילו במועד דלא נהגו אבילות לא יוליך אלא בסלים בתקנתא דרבנן שלא לבייש את מי שאין לו : ומ״ש וה״מ לאיניש דעלמא אבל לת״ח בין בח״ה בין בר״ח חנוכה ופורים מענות ומקוננות וכו׳ שם [כז :] א״ר אין מועד בפני ת״ח וכ״ש חנוכה ופורים וה״מ בפניו אבל שלא בפניו לא ומקשינן בגמרא והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא בחולא דמועדא ופרקינן יום שמועה הוה דיום שמועה כבפניו דמי . וכתב הרמב״ם בפי״א דאפי׳ שמועה רחוקה נמי כבפניו דמי וכ״י כתב י״מ דיום שמועה דהתם הוה יום מיתה וקבורה דפום נהרא ונהרדעא קרובים הם וכו ביום הגידוהו : כתוב בתשובת הגאונים ד וששאלתם היכא

דרכי משה

(ב) וכ״כ הכלבו : (ג) וכתב עוד הגה״מ פ״ד דה״א דאף ע״ג דת״ת הוי דברים שבצינעא אם יש לו מקום קבוע כגון סיום או מקום כהן הוי פרהסיא ומותר וכתב הר״ם היכא דליכא כהן בב״ה בשבת אלא האבל או האונן יש לקרותו לס״ת שלא יראה כמנהג אבילות בפרהסיא ע״ל סימן שצ״ג אי צריך לשנות מקומו בשבת בב״ה וע״ש אי יכול לילך לבית המדרש בשבת : (ד) וסיים שם אבל אסור לג״ה עד אחר השבת דרחיצה כיון שאינו אלא מנהג בעלמא ואינו לא מד״ת ולא מד״ס לפיכך מותר ברחיצה לכבוד שבת היכא דאנוס הוא עכ״ל וכ״ה פ״ו די״ט : (ה) ובבר כתבתי סימן שפ״א דאנו נוהגין איסור ברחיצה כל ל׳ ונראה מדברי מוהר״ם דה״ה לכל דבר שאין בו איסור רק מנהג דשרי לעשות אפי׳ ליל שבת אם אפשר לעשות בשבת או דבר שא״א לעשותו בלילה מותר לעשות סמוך לשבת אם חל יום ל׳ בשבת וכבר נתבאר כל דין ודין במקומו איזה אסור מן הדין ואיזה דבר אסור משום מנהג וכל כה״ג יש להקל ולסמוך אמאן דמיקל וס״ל דיום כ״ם עולה במקום ל׳ כמו שנתבאר לעיל סימן ש״צ :

וכ״כ

דרישה

בלא מלא בהדיא היכא שקברו תוך המועד שלא הוי יום הקבורה בי״ט האחרון שעולה למנין ז׳ עכ״ל ותמיה לי שלא בהג״ה מיימוני מולקין בזה שסילוק ע״ש מ״ו :

סי׳ ת [א] **אבל** לחזור הפרשה כיון כו׳ ע״ל סימן שפ״ד שם כתבתי בדרישה דאפילו לקרא שנים מקרא ואחד תרגום שרי ובהגוהו כתב לאיסור ונראה לסכי יש לחלק דבחול אסור ובשבת שרי שהוא ומהו והוא מחויבת היום מ״ו וכ״ש שמהרי״ל דף ק״מ סוף ע״א כתב איפכא דבחול מותר ובשבת אסור דנראה כאילו היה לו מעמד קבוע ולעיל סימן שפ״ד כתב מ״ו טעם המהרי״ל ע״ש :

סי׳ תא [א] **אין** מניחין המטה ברחוב בח״ה כו׳ וכתב נ״י לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות כשמת במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן כדי שלא להרגיל ההספד

פרישה

ומבואר בדבריו דדוקא בצינעא נוהג בהם אבל בפרהסיא אסור בעטיפת הראש ואח״כ כתב מדברי הרמב״ם נראה שאף בפני רבים מותר לעטוף ראשו כיון שיש לו מנעלים ברגליו : (יא) אבל לחזור הפרשה כיון כו׳ עיין בדרישה : (יב) ואם קראו את האבל לעלות לתורה כו׳ ואע״פ שכבר כתב שמותר לחזור הפרשה מ״מ לעלות לקרות בתורה ולהוציא הרבים בגלוי ובפומבי ס״ל דאסור וע״ל סימן שפ״ד שפסק ב״י בחול אסור לעלות ולקרות : (יג) ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת כו׳ וכתבו הגהות מיימוני אמנם יותר טוב היה לומר לו מקודם לצאת מב״ה : (וזוקפין בע״ש מן המנחה כתב נ״י נראה דמנחה קטנה קאמר עכ״ה) : (יד) אפי׳ לא נשאר לו אלא יום אחד רבותא קאמר ולא אמרינן דלילה יעלה לו ליום אחד :

סי׳ תא (א) **אין** מניחין המטה ברחוב בח״ה כדי שלא להרגיל את ההספד ועיין בדרישה : (ב) ולא קורעין בו אלא קרובים של מת כו׳ וקורעין על שמועה קרובה במועד ר״י : (ואין מברין בו אלא קרוביו של מת ר״ל קרובי המת דאין לאבל ומברין אותו בח״ה עכ״ה) : (ג) ולא באסקטלא פי׳ קערה : (ד) לא בקנון פי׳ נ״ל ברעט בל״א : (ה) ולא בסלים אפי׳ של נצרים דמוליכין בהן בבתי יומות השנה כדלעיל סיין שע״ח אבל בח״ה אין מוליכין בהן משום אוושא מילתא ובי״ם גרסינן אלא בסלים וכן הוא במשנה בפרק אלו מגלחין דף כ״ז ע״א וכן ב״י מביא דברי הרמב״ן שגרס ג״כ אלא בסלים ע״ש (והא דאין מוליכין לו בטבלא במועד קתני ואצ״ל בחול ר״ל אפי׳ במועד דלא נהגו אבילות לא יוליך אלא בסלים שלא לבייש למי שאין לו ב״י עכ״ה) : (ו) ופוטרים את הרבים עיין פירושו לעיל בסימן שצ״ו : (ז) כתב בתשובת הגאונים וששאלתם היכא דמספידין בר״ח כו׳ כך שנינו נשים במועד מענות כו׳ קשה מאי מייתי ראייה ממועד אר״ח הא נתבאר ממ״ש לפניו דר״ח חנוכה ופורים קיל ממועד לכן נראה דחסרון הניכר יש כאן דמתחיל במשנה ולא סיימה וסיים ממאי דשנינו שם בסוף משנה הנ״ל בר״ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת והאחרות עונות ומזה השיב דבצידוק הדין נמי אם עונות כו׳ מותר ואם כו׳ וק״ל אלא שאכתי קשה הא דמסיק וכתב בשם הרא״ש דנראה ממנה דמשיב דין חנוכה ופורים לח״ה : (ח) לומר קדיש על המת בי״ט ר״ל בי״ט שני ולא בי״ט ראשון כיון שאין מתעסקין בו ישראל : (ט) ולשאול בו שלום כחול לפי

חדושי הגהות

תא א אסקטלא הוא תמחוי והוא קערה קטנה : ב קנון הוא כלי שראשו א׳ רחב וראשו א׳ כעין מרזב קצר כך פירש״י ביצה (יב :) : ג במשנה שלפנינו איתא אלא בסלים וכן הגיה הפרישה בדברי הטור : ר כתוב בתשובת הגאונים וששאלתם היכא שמספידין בר״ח מהו שיאמרו צדוק הדין כך שנינו נשים במועד וכו׳ קשה מאי מייתי ראיה ממועד אר״ח הא נתבאר ממ״ש לפניו דר״ח חנוכה ופורים קיל ממועד לכן נראה דחסרון הניכר יש כאן דמתחיל במשנה ולא סיימה והשיב ממאי דשנינו שם בסוף משנה הנ״ל בר״ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת והאחרות עונות ומזה השיב דבצידוק הדין נמי אם עונות וכו׳ מותר (פרישה) : ה לפי גירסא זו היה נראה לפרש דה״ק לענין שאלת שלום בעיר שיש בו מת דינו בשבת כמו בחול וכמ״ש רבינו לעיל סימן שמ״ג ועיין גם בסימן שפ״ה אבל בס״א כתוב ולשאול בו שום כה״ג ולפי גירסא זו יהיה פירושו כענין הא דלעיל סימן שע״ו בשאלו רבנן טעמא וע״ש פירושו (פרישה) : ז״ל

לשון א"א הרא"ש ז"ל ועל צה"ד לאומרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי אשכנז (י) חכמי גרמיז"א אומרים דרך הילוך וחכמי מגנצ"א א"א אותו אלא על חכם גדול וכן השיב רבינו משולם בן רבי משה שנינו אין מניחין המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד ומתוך צידוק הדין נמי ירגיל את ההספד וכיון שאין צידוק הדין אין קדיש ודי לאדם מופלא שמספידין בחול המועד שאומרים צידוק הדין וקדיש ובחילוף מנהגים שבין בני בבל ובני א"י כתב שלדברי שניהם אין אומרים צידוק הדין בחול המועד והרי"ץ גיאות כתב אנו מנהגינו מימות זקנים הראשונים [ב] שלא לומר צידוק הדין אחר המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צ"ה דהדיוט מצידוק הדין דמשה רבינו דמסלקינן ליה בשבת שחל להיות במועד ואפי' בר"ח והנוכה שחלו להיות בשבת דהללו יומי שמחה נינהו (יא) דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם (יב) ובכל חדא אומרים בו הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לפיכך מבטלין בו צידוק הדין ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאומרים על המת צידוק הדין וקדיש בחולו של מועד שאין זה הספד וחילול י"ט אלא הודאה וקבלת דין שמים ע"כ וכ"כ הרמב"ם שאומרים בחולו של מועד צידוק הדין וקדיש כדרכן וכן בי"ט שני אבל בי"ט ראשון כיון שאין מתעסקין במת אין אומרים כלום כתב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספיד ולנהוג בו אבילות (יג) ואם מת קודם פורים ופגע בו האבילות בתוך ז' בטלה ממנו גזירת ז' ודוקא פורים אבל חנוכה ור"ח אין מבטלין האבילות אלא שאין מספידין בהם והרמב"ם כתב שנוהגין בפורים כל דין אבילות (יד) והר"מ מרוטנבורג כתב שגם פורים אין מבטל האבילות [ג] ומ"מ אין אבילות נוהג בו לא בי"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצינעא נוהגין ולאחר שיתפללו בבית האבל בלילה (טו) ילך לב"ה לשמוע מקרא מגילה וחייב לשלוח מנות (ב) אע"פ שאינו מתאבל בהן עולין לו ומשלים אבילתו אח"כ וי"א שאינו הולך לבית הכנסת ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כדברי הר"מ מרוטנבור"ק :

תב השומע שמת לו מת אם הוא בתוך ל' יום (א) ויום ל' בכלל דינו כיום קבורה לקריעה ולהבראה ולכל דין אבילות ואם שמע מיום ל' ואילך אין צריך לנהוג אלא שעה א' (ב) ל"ש שמע ביום או בלילה ואפילו שמע על אביו ועל אמו וכתב הרמב"ן ז"ל והני מילי לענין גזירת ז' (ג) אבל לענין גזירת ל' נוהג על אביו ועל אמו (ד) בתספורת עד א שיגערו בו חביריו ובגיהוץ

עד

בית יוסף

היכא שמספידין בר"ח מהו שיאמרו צידוק הדין וכו' : לשון א"א הרא"ש ז"ל ועל צ"ה לאומרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי אשכנז וכו' בסוף מ"ק וכתבוהו ג"כ הגה"מ בפי"א וטעם האומרים אותו דרך הילוך נראה שהוא משום דכל שהוא דרך הילוך דמי לעונין שכולן עונים כאחת דשרי במתני'. ומ"ש בשם הרמב"ן שאומרין בחש"מ צידוק הדין וקדיש כדרכן וכן בי"ט ב' וכו' בת"ה. והכלבו כתב יש שנהגו שאין אומרים צידוק הדין במועד ולא קדיש שהרי אינו אלא בשביל פסוקי צידוק הדין :

כתבו הגה"מ פי"א והגה"א פרק אלו מגלחין בשם א"ז בניסן א"א כל החדש צידוק הדין אלא דרך הליכה וכן בסיון עד יום טבוח שהוא אסרו חג ורבינו יואל הלוי לא אמרו כל ז' ימים אחר עצרת כ"א דרך הליכה כי עצרת יש לו תשלומין כל ז' וכתב עוד בהגה"א שם מעי"ה עד ר"ח מרחשון מצדיקין דרך הליכה ושוב אומרים קדיש אחר קבורתו ונהגו שבע"פ אין מצדיקין עכ"ל. וכתב בתשב"ץ שאין אומרים צידוק הדין על המת בט"ב משום דכתיב קרא עלי מועד ואנו נוהגין לומר צ"ה בכל אלו הימים ואין אנו נמנעים כי אם בימים טובים (א) : כתב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספיד ולנהוג בו אבילות ואם מת קודם פורים ופגע בו אבילות בתוך ז' בטלה ממנו גזירת ז' ודוקא פורים וכו' כ"כ הרא"ש בסוף מ"ק בשם ספר המקצועות והשאלתות נתן טעם מידי דהוה ארגלים ורגלים מפסיקים ואינם עולים מ"ט דשמחה כתיב בהו (דברים טז) ושמחת בחגך פורים נמי שמחה כתיב ביה (אסתר ט') ועשה אותו יום משתה ושמחה : ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפרק י"א וז"ל אין מספידין את המת בחנוכה ופורים ולא בראשי חדשים אבל נוהגים בהם כל דברי אבילות וכ"כ המרדכי במ"ק בשם ר"ג : ומ"ש בשם הר"מ מרוטנבור"ק בפסקי הרא"ש סוף מ"ק כתוב שהקשה הר"מ על דברי השאלתות והורה שלא יתאבל כלל בפורים דומי משתה קביל עלייהו אבל דברים של צינעא נוהג דלא עדיף משבת ולאחר שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב הורה לו שילך לב"ה בעת קריאת המגילה דאפילו עבודה דקרבן צבור שדוחה שבת קריאת מגילה דוחה אותה כ"ש אבילות דרבנן וחייב לשלוח מנות דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה וביום ט"ו נמי אינו מתאבל כדאמרי' פ"ב דתעניות [יח.] יום י"ד וט"ו יומי פוריא דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואע"ג דלא מתאבל בהו עולין לו מידי דהוה אשבת ואח"כ משלים אבילותו עכ"ל. ויש לתמוה עליה מה הוצרך להתיר לאבל לילך לב"ה בליל פורים אותם שהתפללו בביתו יקראו שם המגילה ונראה שהטעם משום דבב"ה איכא פרסומי ניסא טפי דברב עם הדרת מלך : ומ"ש וי"א שאינו הולך לב"ה כ"כ בתשובת הגה"מ דשייכי להלכות אבל בשם הרוקח דאין לו לצאת מפתח ביתו אפי' לילך לב"ה בשעת מגילה אלא יקרא בביתו בין המתפללים שם עמו או ביחיד אבל פורים שחל להיות במוצ"ש כיון שבלא"ה הוא בב"ה התיר לו לישאר שם עד לאחר קריאת המגילה ע"כ וכתבו עוד הגהות הנזכר מורי רבינו הנהיג שינעול האבל מנעליו וילך לב"ה לשמוע מגילה וכשיצא מב"ה יחזור לאבילותו. ורבי' ירוחם כ' נראה דבפורים אינו נוהג אבילות כלל ואפילו תוך ג' ימים מותר לילך לשמוע המגילה ומ"מ יום ראשון של אבילות נוהג ביום פורים דלא עדיף מי"ט שני. ולענין הלכה נקטינן דאין פורים מבטל האבילות וכמו שהסכימו הרמב"ם והר"מ והרא"ש ולנהוג בה אבילות נקטינן כדברי הר"מ והרא"ש דלגבי הרמב"ם רבים נינהו ובתראי ומקילים באבל :

תב השומע שמת לו מת אם הוא בתוך ל' יום וכו' דינו כיום קבורה וכו' בפרק אלו מגלחין [כ.] ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ול' וכתב הרא"ש ונוהג בה הבראה וכל דין אבילות כיום קבורה. וז"ל הרמב"ם בפ"ז מי שבאת לו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה אפילו יום ל' עצמו הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג ז' ימי אבילות מיום שהגיע השמועה וקורע ומונה ל' לאיסור התספורת עם שאר הדברים כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה ע"כ : ומ"ש ויום ל' בכלל כך העלה הרי"ף פרק אלו מגלחים וסתר דברי האומר דיום ל' הוי שמועה רחוקה וכ"פ הפוסקים כדברי הרי"ף והרמב"ם וכן הכריע הרמב"ן בת"ה : ומ"ש ואם שמע מיום ל' ואילך א"צ לנהוג אלא שעה אחת שם פלוגתא דתנאי ואיפסיקא הלכתא כרבי עקיבא דאמר שמועה רחוקה אינו נוהגת אלא יום אחד ואסיקנא התם דמקצת היום ככולו : ומ"ש ל"ש אם שמע ביום או בלילה כלומר שאם שמע בלילה ונהג מקצת אבילות בלילה עלה לו כמ"ש בסימן שצ"ה : ומ"ש ואפי' שמע על אביו ועל אמו כ"כ הרמב"ן והרא"ש מדגרסינן בההוא פירקא (שם) רב חיננא אתיא ליה שמועה דאבוה מבי חוזאי אתא לקמיה דרב חסדא א"ל שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד : ומ"ש בשם הרמב"ן וה"מ לענין גזירת ז' וכו' כ"כ בת"ה מסברא והביא דבריו הרא"ש

בפרק

בית חדש

כתב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים וכו' לשון מהרש"ל וכתב מהרא"ק בהגה"ה וז"ל אבילות נוהג בר"ח חנוכה ופורים ובדבר זה שוין רבינו גרשום ומיימוני וספר המצות שלא מנו חכמים ימים שאין אבילות נוהג בהן אלא שבת ורגלים וראש השנה ויה"כ אבל ר"ח חנוכה ופורים לא תנן ומהר"ם הנהיג ברוטנבור"ק לאבל שינעול מנעליו וילך לבהכ"נ לשמוע מגילה ערבית ושחרית ובצאתו יחזור לאבילתו אבל הוא חייב לשלוח מנות לב' או לג' בני אדם כי הוא חייב בכל המצות וכך העיד עליו בספר הפרנס ולא כי"ד שהעיד עליו שלא לנהוג אבילות בפורים ועוד כתב לשם שכך הורה מהר"ש הלכה למעשה וכך הורה מהרי"ל וכן המנהג ואל תשגיח במנהג מהר"א וכן קבלה שלא לנהוג בזה כמותו ומ"מ אם טעה אחד ולא נהג בהו א"צ להשלים אלא עולין לו מן המנין אפי' הזיד בכך דלא אמרינן דאינו עולה אלא כשאינו נוהג אבילות כל ז' אבל במקצת לא איכפת לן כדלעיל בסימן שצ"ו :

תב השומע שמת לו מת וכו' בפ' ואלו מגלחין [דף כ'] תנו רבנן שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום א' איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר שלשים דר"ע וחכ"א אחת קרובה ואחת רחוקה נוהגת ז' ול' ארבב"ח א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כרבים חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ומ"ש דביום ל' דינו כשומע בתוך ל' כ"כ הרי"ף בשם בעל הלכות ודלא כמי שהורה דדינו כשומע לאחר ל' וכן פסקו הפוסקים כהרי"ף :

ומ"ש ואם שמע מיום שלשים וכו' הכי אסיקנא שם בעובדא דרב ורבי חייא דא"ל אייבו קיים וכו' דשמועה רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד אפי' מקצת היום ככולו : ומ"ש ל"ש שמע ביום או בלילה פי' לענין ל' שמע בלילה חשוב ככל היום כדלעיל סוף סי' שצ"ה : ומ"ש ואפילו שמע על אביו ועל אמו שם בעובדא דרב חיננא אתיא ליה שמועה דאבוה מבי חוזאי וכו' :

ומ"ש וכתב הרמב"ן והני מילי לענין גזירת שבעה וכו' כלומר הא

דשמועה

דרכי משה

תא (א) וכ"כ מהר"ר אייזיק טירנא במנהגים וכן אין אנו נוהגין לומר צידוק הדין אם נקבר בע"ש או עי"ט אחר חצות וע"ל סימן שע"ו שא"א צידוק הדין בלילה : (ב) ומ"ש מוהר"ם האבל שולח מנות הוא שלא כדברי הג"ה אלפסי פא"ם דכתב דפטור משלוח מנות ואפי' לאחר ז' שולח בצינעא לאחד מקרוביו כו' ועיין בא"ח סימן תרצ"ו :

ומשום

פרישה

לפי גירסא זו היה נראה לפרש שדין שאלת שלום בעיר שיש מת בו דינו כמו בחול וכמש"ר לעיל בס"ס שמ"ג וגם עיין בסימן שפ"ה אבל בס"א כתוב ולשאול בו טעם כחול. ולפי גירסא זו כ"ל דפירושו הוא כענין הא דלעיל סימן שע"ו נשילו רבנן טעמא וע"ש פירושו : (י) חכמי גרמיז"א אומרים אותו דרך הילוך דכל שהוא דרך הילוך דומה לכולן עונות כאחת דשרי במתני' :

(יא) דכתיב וביום שמחתכם וגומר וחנוכה ופורים לא גרע מר"ח : (יב) ובכל חדא אומרים בו הלל זה היום כו' ובפורים קריאת המגילה היא במקום הלל : (יג) ואם מת קודם פורים כו' בטלה ממנו גזירת שבעה דכתיב ועשה אותו יום משתה ושמחה כמו ברגל דכתיב ושמחת בחגיך : (יד) והרמב"ם כתב שגם פורים אין מבטל כו' וכ"כ לעיל בא"ח סימן תרצ"ו : (טו) ילך לב"ה לשמוע מקרא מגילה אבל לא יקראו ג"כ אצלו דברב עם הדרת מלך ואיכא פרסומי ניסא טפי :

סי' תב (א) ויום ל' בכלל כו' דאף ע"ג דקי"ל דמקצת יום ככולו התם כשהתחיל כבר באבילות לאפוקי זה דלא התחיל עדיין וכיון דהתחלתו הוא בתוך ל' צריך לישב עליו ז' : (ב) ל"ש שמע ביום או בלילה שאם ישב בלילה שעה אחת באבילות די לו וכן פסק מהר"ם וכן כתב רבינו בשמו לעיל ס"ס שצ"ה : (ג) אבל לענין גזירת שלשים ר"ל לענין תספורת וגיהוץ : (ד) בתספורת עד שיגערו בו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו לא תימא

שדין

דרישה

ההספד : [ב] שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ח בחנוכה ופורים ובהגהות מיימוני ואשיר"י מוסיף עוד כל חדש ניסן וסיון עד אחר אסרו חג ומי"ה ואילך עד אחר סוכות (וכן ט"ב דכתיב קרא עלי מועד תשב"ץ עכ"ה) אבל אמרינן דרך הליכה אבל אנו א"א אותו כלל וכ"כ בא"ז והביאו מנהגים בחדש ניסן ע"ש ורמ"א כאן : [ג] ומ"מ אין אבילות נוהג בו לא בי"ד ולא בט"ו וז"ל מ"צ כתב מהרא"ק בהג"ה וז"ל אבילות נוהג בר"ח וחנוכה ופורים ובדבר זה שוין רבינו גרשום ומיימוני וס"ה שלא מנו חכמים ימים שאין אבילות נוהג בהן אלא שבת ורגלים ור"ה ויו"כ אבל ר"ח וחנוכה ופורים לא מנו ומהר"ם הנהיג ברוטנבור"ג לאבל שינעול מנעליו וילך לב"ה לשמוע מגילה ערבית ושחרית (מטעם דאפי' עבודה דקרבן צבור שדוחה שבת קריאת המגילה דוחה אותה כ"ש אבילות דרבנן עכ"ה) ובצאתו יחזור לאבלתו אבל הוא חייב לשלוח מנות לב' או לג' בני אדם כי הוא חייב בכל המצות וכן העיד עליו בספר הפרנס ולא כא"ח שהעיד עליו שלא לנהוג אבילות בפורים שוב כתב שם והורה מהר"ש להלכה למעשה וכן הורה מהרי"ל וכן המנהג ואל תשגיח במנהג מהרר"א טירנא וכן קבלה שלא לנהוג בזה כמותו ומ"מ אם טעה אחד ולא נהג בה אבילות אינו משלים ועולה לו מן המנין אפי' הזיד בכך דלא אמרינן דאינו עולה אלא באינו נוהג אבילות כל שבעה אבל במקצת לא איכפת לן וכדלעיל בסימן שצ"ו עכ"ל מ"ו ולע"ד נראה דנוכל ליישב דלא סתרי תרי העדאת בשם מהר"מ אהדדי דמ"ש מהרא"ק בשמו דהנהיג להתאבל בו מיירי שמת בפורים עצמו שהוא יום מר ולכך מסתבר ליה להתאבל בו ומ"ש רבינו בשמו מיירי שמת קודם פורים ובכן נתיישב ג"כ דברי ב"י בש"ע שבטא"ח סימן תרצ"ו פסק דכל דברי אבילות נוהגין בחנוכה ופורים ובסימן זה פסק דאין אבילות נוהג בפורים דבטוא"ח מיירי שמת בו ביום וכאן מיירי שמת קודם לכן כדמשמע קצת מלשונו שבסעיף זה התחיל וכתב מת לו מת קודם פורים וגם ל' מהר"ס דכתב ז"ל ולאחר שיתפללו בבית האבל בלילה ילך לב"ה לשמוע כו' משמע

ומוכח

חדושי הגהות

תב א ז"ל הפרישה ע"ז לא תימא שדין גיהוץ חמור מדין תספורת דהא לעיל ס"ס שפ"ט מסיק וכתב דגמרינן גיהוץ מתספורת לחלק בין אבילות אב ואם לאבילות שאר קרובים

ושהילכך

עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאילת שלום וליכנס לבית המשתה ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה (א) (ה) לפיכך אם באתה לו שמועה על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש (ו) אינו נוהג אלא יום אחד (ז) אף בדין ל' וכתב עוד שהשומע שמועה רחוקה אין צריך לנהוג כל דין אבילות אלא דיו בחליצת מנעל וא"צ לא עטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובת"ת ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכפה מטתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר בו שעשה משום אבילות (ח) ודאי אם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאתה לו שמועה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין (ט) אין צריך לחולצן ומ"מ אינו יוצא ידי אבילות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבילות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי [א] אין קורעין על שמועה רחוקה אלא על אביו ואמו קורע לעולם כדין קריעה שאינו מתאחה לעולם. השומע שמועה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד וכתב הרמב"ן דשבת ורגל אסור בדברים של צינעא. והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפילו דברים שבצינעא (י) [ג] ולמ"ש ורגל נוהג שעה א' ודיו וכתב בספר המצות השומע

שמועה

דשמועה רחוקה אינו נוהג אלא שעה א' אפי' באביו ואמו היינו דוקא לענין גזירת שבעה כגון נעילת הסנדל ורחיצה וכיוצא בו דברים שגזרו על שאר אבל שאסור בהם תוך ז' התם הוא דא"צ לנהוג אלא שעה אחת ודיו בחליצת הסנדל כמ"ש בסמוך לענין גזירת שלשים וכו' פי' דברים שגזרו על שאר אבל תוך ל' דהיינו גיהוץ וכו' עד ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו והוא ע"פ דברי הרמב"ן שהסכים הרא"ש עמהם הביאם רבינו בסוף סימן שפ"ט : ומ"ש לפיכך אם באת לו שמועה על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש אינו נוהג אלא יום אחד אף בדין ל' פירוש לאו דוקא יום אחד אלא אפילו שעה אחת כדמוכח בעובדא דלעיל דמקצת היום ככולו : ומ"ש וכתב עוד שהשומע וכו' כך הוכיח הרב מהך עובדא דרב ורבי חייא ומביאו ב"י : אין קורעין על שמועה רחוקה וכו' כך פסק הרמב"ם בסת"ה ריש דף ע"ט אבל בפירש"י ותוס' משמע דהכי קמיבעיא ליה לשם [בדף כ'] היכא דשמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש נעשה רחוקה דאינו נוהג אלא יום אחד קורע או אינו קורע אלמא דוקא בכה"ג קמיבעיא ליה לפי שהיה חייב לקרוע בשעת שמועה אם היה חול אבל בשמועה רחוקה ובחול פשיטא דאינו קורע ואפי' על אביו ואמו אינו קורע וכתבו עוד התוס' שכ"כ רש"י בתשובה והוא דעת הראב"ד והרמב"ם אבל הב"י הסכים לדברי רבינו שהם כהרי"ף והרא"ש והרמב"ן שעל אביו ואמו קורעים אף על שמועה רחוקה דכך מפורש בירוש' והכי נהגי עלמא : השומע שמועה בשבת או ברגל וכו' ברייתא שם לענין שבת ומימרא דר' יוסי בר אבין לענין רגל ומ"ש בשם הרמב"ן דבשבת ורגל אסור בדברים של צינעא נראה דכל יום השבת אסור ואע"ג דלר' יחיאל בסמוך סגי במקצת היום בדברים שבצינעא היינו כשחל יום ז' בשבת דאחר מקצת יום אין כאן אבילות אבל כאן בשמע שמועה בשבת ולמ"ש נעשה רחוקה דצריך לנהוג שעה אחת אבילות אחר השבת פשיטא שכל יום השבת נוהג דברים שבצינעא ועוד נראה דאפילו במת לו מת בא' בשבת דיום ז' הוא שבת אסור בדברים שבצינעא כל יום השביעי דלא כרבי' יחיאל והוא דהא דאיתא בפרק אלו מגלחין דמקצת היום הוי ככולו אין זה אלא בחול דכיון דעושה מעשה אבילות במקצת יוצא י"ח באותו מקצת הניכר משום אבילות אבל ביום שבת שאין נוהג בו אלא דברים שבצינעא ואינו עושה מעשה שניכר משום אבילות לא יצא י"ח ספירה ביום השבת דבכל יום ויום מז' הימים צריך שיעשה מעשה הניכר משום אבילות כדכתב הרמב"ן אפילו לגבי שמועה רחוקה בסמוך דקיל דאינו נוהג אלא שעה אחת והסכים עמו הרא"ש ורבינו כ"ש באבילות שבעה דחמיר דאינו יוצא י"ח בשביעי אלא בנוהג שעה אחת אבילות במעשה הניכר משום אבילות וכיון דבשבת אינו עושה מעשה צריך לנהוג כל היום דברים שבצינעא ולכן אין לקרות לאבל לס"ת בשביעי שלו בשבת אפילו במנחה בשבת דצריך לנהוג דברים שבצינעא כל יום השבת כיון דאינו נוהג אבילות במעשה הניכר משום אבילות ועוד נראה דאפשר דאף רבינו יחיאל מודה בקריאת ס"ת דלא אמר הרב דבמקצת היום סגי אלא בתשמיש המטה וכיוצא בדברים דאף כשאינו נוהג אבילות בשאר היום הוי נמי בצינעא ואין שם פרהסיא כלל לפיכך יוצא במקצת היום אבל לקרותו לס"ת מודה אף רבינו יחיאל כיון שלא עשה מעשה שניכר בו משום אבילות במקצת היום אין לו לעשות שום מעשה שניכר בו שאינו נוהג אבילות אלא כל היום יהא הדבר בצינעא ועוד הארכתי בתשובה בס"ד. העולם נוהגים תוך ז' שיושבים במ"ש לאחר הבדלה על הארץ וחליצת הסנדל ונלאו החכמים למצוא טעם לדבר ולפע"ד

בפרק אלו מגלחין : ומ"ש עוד שהשומע שמועה רחוקה א"צ לנהוג כל דין אבילות וכו' עד ומיהו בחדא סגי אהא דאיתא בפרק אלו מגלחין דר' חייא אהיא ליה שמועה רחוקה אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך כלי אחרי לבית המרחץ ש"מ תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל וש"מ שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד וש"מ מקצת היום ככולו כתב הרמב"ן בת"ה ק"ל מאי האי דקאמר אבל אסור בנעילת הסנדל כלומ' בשמועה רחוקה פשיטא אלא במאי נוהג יום אחד וכ"ל דאינה נוהגת אלא יום אחד קאמר לומר שדיו מכל גזירות אבילות בחליצת מנעל וא"צ שילך לביתו ויכפה מטותיו ויתעטף בראשו שהרי רבי חייא לא עשה אלא חליצת מנעליו ומיד הלך לבית המרחץ לא כפה ולא עטף וכן במלאכה ורחיצה וסיכה ותשמיש וקריאת התורה בכולן לא נהג כלום לפי שאין שעה אחת מתפרסמת עליו באיסור מש"ה דייק דשמועה רחוקה כיון שקבל עליו אבילות בנעילת הסנדל דיו וכן הדין נמי במי שאין לו מנעלים ברגליו שמתעטף כאבל או כופה מטהו שעה א' ויוצא י"ח ובודאי אם היה עוסק במלאכה או שהיה רוחץ וסך או קורא בתורה ובאת לו שמועה רחוקה הרי זה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבידו אבל מ"מ אין יוצא י"ח שמועה בהפסק זה עד שיעשה מעשה הניכר באבילות שיהא אבילות מתפרסמה עליו בכך כגון חליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש שכן מצות עשה שבאבילות אי נמי כפיית מטותיו שאף בהן יש לך מעשה ככ"ל וכ"כ שהיה רבי חייא לבוש תפילין בשעת שמועה זו שלא היה דרכו של אותו צדיק לילך בלא תפילין ואף על פי כן לא חלץ תפיליו כלל והטעם לזה לפי שאף בשעת אבילות מניח תפילין ואינו חולץ אלא ביום א' בלבד ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום ב' של אבילות קרובה הלכך אם היה לבוש תפילין בשעת שמועה של אבילות רחוקה אינו חולץ אלא מתעטף ראשו וחולץ מנעל וסנדל ודיו עכ"ל והביא הרא"ש דבריו בפרק אלו מגלחין : כתבו ב"י והמרדכי דאין מברין על שמועה רחוקה : אין קורעין על שמועה רחוקה בפרק אלו מגלחין [שם :] פלוגתא דאמוראי ומשמע התם דהלכתא כמ"ד אינו קורע וכן פסקו הפוסקים : ומ"ש דעל אביו ואמו קורע לעולם הכי משמע התם בגמרא וכ"כ הרמב"ן שכן אמרו בירושלמי אמר ר' מונא וכי יש קריעה בלא איבול שכן על אביו ואמו אפילו אחר כמה חייב לקרוע והראב"ד כתב דאפילו על אביו ואמו אינו קורע בשמועה רחוקה לפי שהיה מפרש סוגיה דגמרא בע"א וכתב עליו הרמב"ן דסוגיא משובשת היא בפירוש זה וסתר דבריו והרא"ש ג"כ דחה דברי הראב"ד והעלה שכדברי הרמב"ן עיקר וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם סתם דבריו בפ"ז דאינו קורע בשמועה רחוקה ולא חילק בין אביו ואמו לשאר מתים ובודאי שדעתו לומר שאינו קורע בשמועה רחוקה אפילו על אביו ואמו שהרי הוא סובר דמי שלא היה לו חלוק בשעה שמתו אביו או אמו ואח"כ נזדמן לו אינו קורע אלא עד שלשים יום . ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש והרמב"ן מסכימין לדעת אחת הכי נקטינן (ג) : השומע שמועה בשבת או ברגל ולמ"ש או רגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד ברייתא פרק אלו מגלחין : ומ"ש בשם הרמב"ן בת"ה כ"כ מסברא והביא הרא"ש דבריו בפרק אלו מגלחין וכתב הרשב"א שנשאל כיון דשבת עולה אפילו לתחלת ימי אבלות כדמשמע אהא דתניא ומודים חכמים כשחל ה' שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח וכו' למה אמרו באה לו שמועה בשבת ולמ"ש נעשית רחוקה דהא יום שבת נוהג אבילות ועולה מהמנין וכיון שכן הרי חל עליו אבילות ביום השבת שהוא יום ל' והרי היא קרובה והשיב דאע"פ שעולה אפילו לתחלת ימי אבילות מ"מ כיון שאין נוהג בו אלא דברים שבצינעא אינו גורם אבילות שאם שמע שמועה בשבת אין אומרים כיון שאבילות חל עליו בשבת ועולה תהא שמועה שבו כמו שחל עליו האבילות ביום ל' ויגרום למנות במ"ש שא"כ היה מה שהוא גורם חמור ממנו בו אין אבילות נוהג ומחמתו יהא אבילות נוהג אינו בדין שיהא חמור מה שיבא בגרמתו יותר ממנו :

וכתב בספר המצות השומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד וכו' עד סוף הסימן הכל בסמ"ק כתבו סמ"ג והגה"מ בפ"י בשם בה"ג מי שבאה לו שמועה בשבה שבת עולה לו מן המנין וקורע באחד בשבת ומברכין ברכת אבילות מפני שהוא דברים של צינעא : כתב ר"י מת לו מת ערב הרגל שערב החג וחג ושמיני עצרת עולין למנין כ"א יום וצריך לנהוג ט' ימים אחר החג להשלים ל' ולא ידע שמת עד שעברו י' ימים אחר הרגל ולפי המנין שמנינו

כבר

דרכי משה

תב (א) ופשוט הוא דדוקא לענין גזירת י"ב חדש ולענין אב ואם הוי דין זה אבל אם שמע תוך ל' דהוי שמועה קרובה צריך לנהוג ז' ול' מיום השמועה דהוי כיום הקבורה עצמו וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"י ובנ"י פא"מ דף שפ"ג ע"א ובמרדכי דף שצ"ג ע"ב וטעמא דלענין י"ב חדש מונין מיום הקבורה כתב המרדכי ע"ג דגזירת י"ב חדש הוי טעמא משום דמשפט רשעים בגיהנם הוי י"ב חדש ואפי' אם הוא רשע כבר קבל דינו בי"ב חדש שעברו מיום הקבורה ושוב אין מתאבל עליהם אלא שעה אחת כדין שמועה רחוקה דמיום הקבורה מונין י"ב חדש לאב ולאם עכ"ל : (ב) וכ"כ המרדכי דף שצ"ג ע"ב ה"א כדברי הטור כתוב בא"ז הרוצה להחמיר על עצמו לקרוע במקום שאינם קורעים אינו רשאי

אא"כ

דרישה

ומוכח דאיירי במת לו מת קודם פורים ודו"ק :

סי' תב [א] אין קורעין על שמועה רחוקה אלא על אביו ואמו קורע לעולם עיין בב"י מ"ש להרמב"ם סתם דבריו ובודאי ס"ל שאינו קורע גם על אביו בשמועה רחוקה וכמ"ש במי שאין לו חלוק בשעת מיתה ואחר כך נזדמן לו חלוק כו' וע"ל סימן שמ"א שגם כתב רבינו דין שמועה רחוקה ודין מי שאין לו חלוק ופלוגתת הגאונים בזה ודעת הרמב"ם שכתב עד שלשים ומשמע ג"כ מדבריו דלדעת הרמב"ם שוין הן ומיהו אינו מוכרע כל כך ע"ש מ"ש : [ב] ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה כו' אבל מת לו מת ערב החג ולא שמע עד אחר החג י' ימים לא אמרינן דוה הוא שמועה רחוקה מחמת הרגל שהוא כ"א יום כיון שלא נהג אבילות כלל שעה אחת לפני הרגל וכ"כ הטור לעיל סימן שצ"ט ומ"ו בהגהותיו שם : כתב

המרדכי

פרישה

שדין גיהוץ הוא חמור מדין תספורת דהא לעיל ס"ס שפ"ט מסיק וכתב דגמרי' גיהוץ מתספורת לחלק כו' בין אבילות אב ואם לאבילות שאר קרובים ושהלכך אסור בגיהוץ באביו עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חביריו לומר לו לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל עכ"ל . ש"מ דאדרבא דבתספורת פשוט טפי האי דינא גם נלמד משם דגערה שגוערין הוא משום כבוד הרגל ומש"ה לא הוצרך רבינו לכתוב בתספורת רגל אלא גערה והא דכתבו בגיהוץ משום דבו לא נזכר בגמרא בהדיא אלא נלמד מתספורת מש"ה כתבו בו בפי' : (ה) לפיכך אם באת לו כ"ל שמונין מיום המיתה : (ו) אינו נוהג אלא יום אחד והאי יום גופא לאו כולה בעי אלא מקצת היום ככולו וכן ברמב"ן וכ"כ בא"מ ס"ס תקמ"ח מ"ו וכ"פ ב"י בסימן שצ"ה : (ז) אף בדין שלשים ז"ל ראב"ן בין בגזירת ז' בין בגזירת ל' עכ"ל ר"ל לענין איסור סיפור וגיהוץ שפוסק משם בשעת שמועה ואף שכתב בסמוך דא"צ בכל דין אבילות אלא לאחד מהן מ"מ לא כתב בסמוך דבשעת שמועה צריך לפסוק מכולן כ"כ אם בשעת שמועה ספר או גמרא בידו לנפשו צריך לפסוק וק"ל : (ח) ודאי אם היה עוסק בתורה כו' ר"ל אע"פ שמותר במלאכה ובתורה כו' וא"צ לישב באבילתו עד שינהוג אבילות כאילו מ"מ אם היה עוסק בהן בשעת שמועה צריך להפסיק מהן שעה אחת ונראה הא דצריך להפסיק כל שעה אחת היינו דוקא כל זמן שאינו עושה מעשה דאבילות וקאמר דאף דפסק כל השעה אפ"ה אינו יוצא בזה וצריך אח"כ לעשות מעשה אבל אם עושה מעשה אבילות תוך השעה בחליצת מנעל או כפיית מטתו או מותר מיד ללמוד ולעשות מלאכה וכמ"ש בריש' ומותר במלאכה כו' אלא דבשעת שמועה קודם שמתחיל לעשות מעשה דאבילות צריך להראות אבילות וצריך לפסוק ממה שעוסק במלאכה והא דלא סגי בפסיקות מלאכה ות"ת משום דכמה בטלנים איכא בשוקא ואינו נראה מכח אבילות אבל ודאי כשעוסקין במלאכה ות"ת הרי הוא היסח הדעת ועקירת אבילות מעליו וק"ל : (ט) אין צריך לחלוץ שלא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום שני של אבילות קרובה : (י) ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד ר"ל שעה אחת אבל אם שמע שמועה בשבת שהוא כ"ט או נוהג לאחר השבת ז' ול' הר"ק מ"ו . וכתב הרשב"א

ואע"ג

חדושי הגהות

ושהילכך אסור בגיהוץ באביו עד שיגיע הרגל אחר שלשים ויגערו בו לומר לו לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל עכ"ל ש"מ דאדרבא דבתספורת פשוט טפי האי דינא גם נלמד משם דגערה שגוערין בו משום כבוד הרגל הוא ומש"ה לא הוצרך רבינו לכתוב בתספורת רגל אלא גערה והא דכתבו בגיהוץ משום דבו לא נזכר בגמרא בהדיא אלא נלמד מתספורת מש"ה כתבו בו בפי' עכ"ל :

אע"ג

שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום א' ולמחר קורע והוה ליה יום ו' שביעי לאבילות וכ"כ בה"ג (יא) והר"ר יחיאל כתב שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות ביום א' והו"ל יום שבת שביעי לאבילות ונוהג בו דברים שבצינעא:

תג (א) **תניא** המלקט עצמות אביו הרי זה מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן (ג) אפילו צרורות לו בסדינו כתב הר"מ מרוטנבורק כל זמן שלא נקברו חל עליו כל דין אנינות לאסור בשתיית יין ואכילת בשר ואחר שנקבר חל

ב"י

כבר עברו ל' יום והוי שמועה רחוקה כתב בעל המאור שיש מן החכמים שנסתפקו בזה וכתבו דהו"ל ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל והו"ל שמועה רחוקה ולדעתי כ"ל דהו"ל שמועה קרובה שאין הדברים נראים שיעלה הרגל למי שלא באה לו עדיין שמועת המת כי לעולם אין דין מי שלא נהג אבלותו ולא שמע בו כדין מי שנהג הלכך ל"ש ערב הרגל ולא שנא יום שמיני עצרת וכל כיוצא בו אין נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן ע"כ דבריו והרבה ראיות ע"ז עכ"ל וכ"י בפרק אלו מגלחין כתב כל זה ג"כ וגם הרמב"ן בת"ה הסכים לדברי בעל המאור ז"ל והכי נקטינן (ג): כתב המרדכי במ"ק מסקינן דיום אחד לפני הרגל קבר מתו בין אותו רגל יום אחד כגון עצרת ור"ה ויה"כ בין ישנה הרבה ימים עולה לו למנין י"ד ואם קברו לפני סוכות עולה לו לכ"א יום רק לשומע שמועה בר"ה או בעצרת או בי"כ נחלקו בו ה"ר יוסף והריב"ס לדברי ה"ר יוסף עולה למנין ז' ולדברי ריב"ס אין עולה כי אם יום אחד ואף א' עצרת אינו עולה לז' אם לא קברו לפני הרגל בחול וכן הדין לשמועה קרובה עכ"ל: **וכתב** עוד שכתב הר"ת מאינגלטיר"א הנני מסופק אם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אם עולה אותו שבת למנין ז' כדאמרינן [מ"ק כ.] אפילו שעה אחת דשמא היינו דוקא כי נהג כל אבילות אבל שבת נהי דעולה ליום אחד היכא דגררתו חיה או הרגוהו לסטים ונתייאש מלבקש בשבת מ"מ לאו דין חול גמור משוית ליה מדאמרינן שמע שמועה קרובה בשבת ולאחר שבת נעשית רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד וטעמא הואיל ושמע ביום שאינו יכול להתאבל כאילו שמע אחר השבת ע"כ: ונראה לר"מ דכיון דתנן [שם יט.] השבת עולה ואינה מפסקת רגלים מפסיקים ואינם עולים אע"ג דתרווייהו שוין לענין אבילות דתרווייהו דברים של צינעא נוהג ולא של פרהסיא ואפ"ה תנן השבת עולה והרגלים אינם עולים א"כ עולה לכל דבר ולקולא אמרינן דעולה ולא לחומרא כגון שמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש נעשית רחוקה ושוה לרגל לקולא ולימות החול לקולא ואח"כ מצאתי כדבריו בתוס' הרי"ב כ"ה במרדכי וכ"כ הגה"מ בפ"י: וכתב עוד המרדכי שם והגה"מ מי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמר לו ואפילו באביו ואמו וע"ז נאמר (משלי י') מוצא דבה הוא כסיל מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנאמר (שמות כג) מדבר שקר תרחק והביא ראיה לדבר וכתבו הגה"מ פ"ו שרש"י פסק שמותר להזמינו לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה כיון שאינו יודע (ד) ועוד כתבו הגה"מ פ"ג והמרדכי בסמ"ק מי שהתפלל כבר ערבית ועדיין הוא יום ולא נראו כוכבים נראה דמונה מיום מחר ואותו יום אינו עולה לו וטעמא דתרי קולי דסתרי אהדדי לא עבדי' דמאחר שכבר התפלל ערבית ועשאו לילה אל תעשהו יום וכבר כתבתי זה בס"ס שע"ה: **כתב** הרמב"ן בת"ה בשם הרי"ץ גיאת מדאמרינן במעשה דרבי חייא דא"ל דאביו ואמו אינן קיימין וא"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והוליך כלי אחרי לבית המרחץ שמעינן דמי ששמע ב' שמועות רחוקות ביום אחד אינו נוהג עליהן אלא יום א' היו קרובות או שמתו לו ב' מתים כא' מונה לשניהם כאחד ל' וז' שמע לזה היום ולזה למחר מונה לשני מיום שמועה שלו ז' ול' עכ"ל (ה):

תג תניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם כל היום ולערב אין מתאבל עליהם אפילו צרורות לו בסדינו בפ"ק דמ"ק [ח.] ופירש"י אפילו צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אותן ה"ז מתאבל עליהם כל זמן שלא נקברו והתוס' כתבו דיותר נראה לפרש דה"ק אפי' צרורים לו בסדינו מתאבל לערב. וכתב נימוקי יוסף בסוף מ"ק מתאבל לאו דוקא בנעילת הסנדל ושאר דברים הנהוגים באבל אלא מתאונן ואסור לאכול קדשים שהם ראוים ליאכל בשמחה וזה כשהוא רואה אביו שנשב עפר ואפר חס לבו בקרבו ודואג עליו. ואפי' צרורים. לא מיבעיא אם נקברו אותן עצמות שאינו אונן עוד עליהם אלא אותו היום בלבד כדין אבילות של תורה שאינו אלא יום קבורה בלבד אלא אפילו צרורים בסדינו שלא נקברו לא גזרו חכמים להאסר עוד בקדשים עכ"ל ואין זה דעת הפוסקים שכתבו דין זה ואם כדבריו כיון דלא נפקא לן מידי בזמן הזה דלית לן קדשים לא הוה ליה לכתבו אלא ודאי מתאבל ממש קאמר וכ"כ רבינו ירוחם אותו יום נוהג כאבל בעטיפת הראש וכפיית המטה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה וכל מה שאסור באבל: ומ"ש רבינו בשם הר"ת וכן מ"ש בשם הרא"ש בפרק אלו מגלחין בפסקי הרא"ש וכתבתיו בסימן שע"ה וכתב רבי' ירוחם ומ"מ

ב"ח

ולפע"ד יש לתת טעם והוא כמ"ש בסמוך דתופסים דברי הרמב"ן בשומע שמועה בשבת ולמ"ש נעשה רחוקה דאף ע"ג דנוהג בשבת דברים שבצינעא לא נפטר בזה דצריך לעשות כמ"ש מעשה שניכר בו משום אבילות וה"ג כיון שלא עשה בשבת מעשה שניכר בו משום אבילות לא יצא י"ח וצריך לנהוג אבילות במ"ש שעה אחת בדבר שניכר בו משום אבילות ולפ"ז אף בחל ז' שלו בשבת צריך לנהוג אבילות שעה אחת במ"ש לאחר הבדלה כיון שלא נהג אבילות כל יום השבת במעשה שניכר בו משום אבילות וכמדומה שכך נהגו העולם ולפי זה ודאי צריך הוא לנהוג אבילות בדברים שבצינעא בכל היום אף בתשמיש המטה דאם לא ינהוג אלא שעה אחת תמה על עצמך היאך הוא חוזר לאבלותו במ"ש לאחר הבדלה וכן כתב הרמב"ן בויכוחו עם הגדולים בדין מקצת היום ככולו עיין בספר ת"ה (דף ע' ע"ב) והכי נקטינן לנהוג דברים שבצינעא כל יום השבת כשחל יום ז' שלו בשבת ולנהוג שעה אחת אבילות במעשה לאחר הבדלה: כתב בהגה"ת ש"ע מצוה להתענות יום שמת בו אב או אם ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה אם לא מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה עכ"ל מיהו בת"ה סימן רל"ג ובתשובת מהרי"ל סי' ז' משם האגודה וכן בדרשות מהרי"ל ה' שמחות כתב בסתם דמתענין יום המיתה ולא יום הקבורה ולא חילק וכ"כ בספר חסידים סימן תשי"ב וז"ל מהר"י בדין בתשובה ושאלתם מתי מתענין יום המיתה או יום הקבורה דע כי יום המיתה מתענין וה"א בהדיא בס' חסידים ומפרש שם הטעם לבקש תשובה וכפרה להציל עצמו מאותה שעה שאירע לו כך וכך דאיתרע ליה מזלא בההיא יומא וכן כתב הרוקח דמתענין ביום שמת בו אב ואם דתניא כיום שמת בו אבא וכיום שנהרג גדליה וכו' ובספר אגודה איתא גבי קדיש אזלינן בתר יום המיתה ולא בתר יום הקבורה ויש מחלקים כשהוא אצל הקבורה מתענין יום הקבורה וכשאינו אצל הקבורה מתענין יום המיתה ולאו מילתא הוא כלל אלא כדפרי' לעיל עכ"ל מהרי"ב ואפשר דבהיה גם כן אצל המיתה קאמר דאין מתענין אלא יום המיתה וה"ה כשלא היה לא אצל המיתה ולא אצל הקבורה אבל בהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה מודה דמתענה יום הקבורה משום דאותו יום חשוב היה לו יום מר טפי מיום המיתה וכמ"ש הרב בהגה"ת ש"ע בקבלה מפי חכם זקן: כתב מהרי"ק שורש ל"א השני אם אירע יום שמת בו אב או אם בשבת או בר"ח נדחה עד אחר שבת או אחר ר"ח ולא נהגו כמותו אלא אין מתענין כלל אבל אומרים קדיש וגם נותנים נר לב"ה כמנהג כל יאר צייט: כתב בת"ה בסימן רל"ד דאם מת באדר העיקר להתענות באדר הראשון וכן פסק בתשובת מהרי"ל סימן ל"א וסימן ק"ה וכ"כ במהרי"ל בה' שמחות שלו ומהרש"ל כתב ויש חולקים ואומרים אדרבה אדר השני לעולם עיקר ונהגו להתענות בשניהם וזהו פשוט שאם מת בראשון או בשני שכך מתענין בשנה המעוברת עכ"ל שוב מצאתי כתוב ע"ש מהרי"ל שמתענין בשניהם כלומר דאף על פי דהורה דהראשון עיקר מ"מ העולם מתענין בשניהם וכדכתב מהרש"ל אבל בסוף ספר מהרי"ו כתב ע"ש מהרי"ל שהורה להתענות בשניהם ושכך הורה מהרי"ו אחריו וכתב בספר חסידים סימן תשי"ב וז"ל לאחד היה מת אביו באדר הראשון והיה מתענה באותו יום שמת אביו ובשנה פשוטה היה מתענה בשבט ואדר מספק עכ"ל ונראה דאיסתמיטתיה להאי חסיד הא דאיתא בפ"ק דר"ה [דף ט"ו] דקמיבעיא ליה רבה מרב נחמן ואמרי ליה רבי יוחנן מר' ינאי היתה שנה מעוברת מהו פירוש אימתי ר"ה שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט ופשטינן אמר ליה הלך אחר רוב שנים מי ששמו שבט אלמא דאין ספק באדר הראשון דפשיטא דאינו שבט והכי נקטינן דא"ל להתענות אלא באדר:

תג תניא המלקט עצמות וכו' בפרק קמא דמ"ק [דף ח'] תניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבלים עליהם כל היום ולערב אין מתאבל עליהם ואמר רב חסדא אפילו צרורין לו בסדינו ופירש רש"י אפי' צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אותן ה"ז מתאבל כל זמן שלא נקברו עכ"ל וקצת קשה דלאיזה צורך אמר צרורין לו בסדינו אלא הוה ליה למימר רבותא טפי אפילו צרורין ומונחין ולא נקברו ונ"ל בצרורין בסדינו ולכך כתבו התוס' דניחא טפי לפרש דאסיפא קאי דאפילו צרורין לו בסדינו אינו מתאבל לערב ומלשון רבינו נראה דהסכים לדברי התוספות והכי משמע מדברי הרמב"ם פי"ב דאבל: כתב רבינו מתיר כל זמן שלא נקברו וכו' כצ"ל וכן כתב הרא"ש בשמו פרק אלו מגלחין

דרכי משה

אא"כ עושה על אביו ואמו ורבו: (ג) וע"ל סימן שצ"ט אם שמע שמועה קרובה ברגל אין הרגל עולה לו למנין ז': (ד) וכ"ה בא"ז ודלא כי"א דצריך להודיעו ומהרי"ו כתב סימן י"ג בתשובה מ"מ נהגו להודיע לבנים הזכרים כדי שיתפללו עליהם כיון דאית ליה נחת רוח למת אבל לבנות אין מנהג בזה עכ"ל: (ה) ע"ל סימן שע"ח כתב הכלבו כתב הר"מ שמצוה להתענות ביום שמת בו אביו ואמו וכתב בעל הלכות [יש] מי שנוהג לצום ביום שמת בו חכם או שבא שמועתו עכ"ל כתב מהרי"ו סימן קכ"א דיש להתענות יום המיתה ולא יום הקבורה וטעמא דמסתבר הוא עכ"ל וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן רצ"ג וכן הורו כמה גדולים וכמה הורו להתענות יום הקבורה והוא הכריע להתענות יום המיתה והמנהג אותן שהיו אצל המיתה ואצל הקבורה או שלא היו בשתיהן מתענין יום המיתה אבל אותן שהיו אצל הקבורה ולא אצל המיתה מתענין יום הקבורה כן שמעתי מזקן מופלג בחכמה וזקנה מוהר"ר משה לנדא ז"ל שהמנהג כן כתב מהרי"ק שורש ל"ה אם אירע יום שמת בו אביו ואמו בשבת או בר"ח אין מתענין ודוחה אותן עד למחר עכ"ל ואין המנהג כדבריו אלא אין מתענין כלל וכן בכל יום שא"א בו תחנון אין מתענין בו כלל כ' בפסקי מהרא"י (י"ג מהרי"ו) כשבא יום שמת אביו או אמו באדר שמעתי שמהר"י מולין הורה לצום בשתיהן אבל נראה שיש לצום באדר שני ואני רגיל להורות כמו מהר"י מולין עכ"ל ומהר"י מינץ סימן כ"ט כתב דיש לצום בראשון וכתב לבסוף ומ"מ אם הייתי יודע מתחלה תשובת מהרי"ו הייתי משיב לשואל פלוגתא דרבוואתא היא והייתי מניח הברירה להם ובת"ה סימן רצ"ד דמתענה בראשון אבל אם מת בשנת העיבור באדר שני יתענה בשני אבל אם מת בשנה פשוטה או בשנת העיבור בראשון יתענה בראשון וכ"ה במהרי"ל ויתענה בראשון ויאמר קדיש באדר הראשון וב"י כתב בשם הרשב"ץ דאם פעם הראשון הוי עיבור יתענה ויאמר קדיש באדר הראשון משום שהוא סוף י"ב חדש ובשאר שנים באדר שני עכ"ל: גרסינן

פרישה

ואע"ג דשבת עולה אפי' לתחלת ימי אבילות ואם כן למה אמרו באה לו שמועה בשבת דלאחר שבת נעשית רחוקה דהא יום השבת נוהג אבילות ועולה מהמנין וכיון שכן הרי חל עליו אבילות ביום השבת שהוא יום ל' והוי הוא קרובה וי"ל דאף ע"פ שעולה אפי' לתחלת ימי אבילות מ"מ כיון שאינו נוהג בו אלא דברים שבצינעא אינו גורם אבילות (גמור) שאם שמע שמועה בשבת מ"מ כיון שהאבילות חל עליו בשבת ועולה תהא שמועה שבו כמו שחל עליו האבילות ביום ל' וגורם למנות במ"ש שא"כ היה מה שהוא גורם חמור ממנו. בו אין אבילות נוהג. ומשמעו יהא אבילות נוהג אינו בדין שיהא חמור מה שיבא בגרמתו יותר ממנו עכ"ל: (יא) והר"ר יחיאל [illegible]

דרישה

שמרדכי שמע שמועה קרובה דשבת ערב הרגל כיון שדברים שבצינעא נוהג בשבת עולה לו למנין ז' ומ"מ אף אם היה כ"ט למיתה לא אמרינן שהיה לשבת דין שמועה קרובה לגרום אבילות אח"כ דלקולא אמרינן עולה ולחומרא אמרינן לא עולה כו' ע"ש וב"י הביאו. ולעיל ר"ס שצ"ט כתב רבינו כן בהדיא ע"ש: בתשב"ץ שיש להתענות בכל שנה ולומר קדיש ביום שמת בו אביו ולא ביום קבורה וכן הסכים בת"ה ומהרי"ל. ומתענין ב"פ בשנת העיבור בכל אדר פ"א מ"ץ ומהרי"ו וו"ל אבל בת"ה ומהרי"ל פוסקין באדר הראשון בלבד ע"ש וב"י הביאו בס"ס ת"ג. וגם דין קדישים של בכורים עם ס"ס התושב ואם מסכירין הקרובים אחד לומר קדיש על מי שלא הניח בן כתב ב"י שם ע"ש ועיין במהרי"ה שורש מ"ד ובאגור ורמ"א כתב המנהג בסימן שע"ו ע"ש [illegible]

[illegible]

מגלחין (סוף דף מ"א) ומה שנמצא בספרי רבינו כתב הרמב"ם הוא ט"ס וכך מבואר בדברי ב"י דהנוסחא הנכונה היא רבינו מאיר ע"ש: המברכים ברכת המזון בבית האבל מזמנין ואומרים נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו ועונין ברוך מנחם אבלים שאכלנו משלו ובטובו חיינו והמברך חוזר ואומר ברוך מנחם אבלים שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן את העולם וכו' עד ולא נכלם לעולם ועד ואומר נחם ה' אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת האבלים המתאבלים באבל זה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כדבר שנאמר כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו ברוך אתה ה' מנחם ציון ובונה ירושלים ואומר ברכה רביעית ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו וכו' עד הוא הטיב הוא ייטיב לנו אל אמת שופט צדק לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמול

חל עליו כל דין אבילות עד הערב וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין עליו דין אנינות כלל אלא מיד חל עליו דין אבילות אפילו קודם שקברום: היה עומד ומלקט והשכה לו מותר ביום שלאחריו (ג) לפיכך אין מלקטין אותם סמוך להשיכה. לאו דוקא עצמות אביו אלא על כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהן בכל הדברים הנוהגים באבל (ד) בקריעה ובכל דיני אבילות: כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות אין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהן ברכת אבלים אבל אומרים עליהן תנחומין לעצמו (ה) ואין מברין עליהן בחבר עיר (ו) אבל מברין עליהן לעצמו תניא ליקוט עצמות אין אומרים עליהם קינה ונהי וא"א עליהן ברכת אבלים ותנחומי אבלים אבל אומרים דברים מה הן דברים רבנן אומרים קילוסין פירוש מקלסין המת ומספרים בשבחו לפי מה שהוא וי"א קילוסין להקב"ה שהוא ממית ומחיה כתב הרמב"ן ז"ל מותר ללקטן במועד ואינו מתאבל עליהן כלל (ז) מפני ששמחת הרגל עליו (ח) אבל הרמב"ם כתב אין מלקטין עצמות אביו במועד ואין צריך לומר עצמות שאר קרוביו ירושלמי תניא אין שמועה לליקוט עצמות אמר רבי הגי והוא ששמח למחר אבל אם שמע בו ביום יש שמועה לליקוט עצמות פירוש אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עליהן אף על פי שלא היה שם תניא (ט) אין מפרקין את העצמות ואין מפסיקין את הגידין אלא אם כן נפרקו העצמות מעצמן ונפסקו הגידין: כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו דברי ר"ע פירוש לא ילקטם בידו (י) אלא אחרים ילקטו לו ר' יוחנן בן נורי אומר ליקוט עצמות אינו אלא משיכלה הבשר (יא) כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות ואע"ג דהלכה כר"ע מחבירו הכא מסתברא טעמא כרבי יוחנן: מלקט עצמות שני מתים כאחד בראש אפרסקא מכאן ובראש אפרסקא מכאן דברי ר' יוחנן בן נורי רבי עקיבא אומר סוף אפרסקא להתעכל (יב) וסוף עצמות להתערב אלא מלקטן ונותנם בארזים פי' סוף אפרסקא להתעכל ונמצא עצמות ב' מתים מתערבים אלא מלקטן (יג) ונותנן כל א' לעצמו בארון של ארזים א"ר אליעזר בר צדוק כך אמר לי אבא בשעת מיתתו מתחלה קברוני בבקעה ולבסוף לקטו עצמותי ותנם בארזים (יד) ואל * תלקטם אתה בידך שלא יהו בזוין בידך וכן עשיתי לו נכנס יוחנן וליקט ופירש עליהן את אפרסקא ונכנסתי וקרעתי עליהן ופירשתי עליהן את הסדין (טו) וכשם שעשה אבא לאביו כך עשיתי לו: תניא המלקט עצמות והמשמר עצמות והמוליך אותם ממקום למקום פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה (טז) בין בחול בין בשבת לא שנא עצמות של קרובים לא שנא של רחוקים בין אם הוא בספינה או בדרך (יז) ואפילו אם הם מלקטין רבים (יח) ואם רצה להחמיר על עצמו לא יחמיר מפני כבוד עצמות המוליך עצמות ממקום למקום ה"ז לא יתנם בשק ולא בדסקיא ויניחם ע"ג חמור וירכב עליהן מפני שנוהג בהן מנהג בזיון (יט) ואם היה מתיירא מפני הגנבים והלסטין מותר תניא היה ר"מ אומר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו דברים של מיתה (כ) [א] דיספד יספדוניה (כא) דקבר יקברוניה (כב) דיטעון יטעונוניה (כג) דדלאי ידלוניה. היה ר"מ אומר גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שנתנה לצדיקים שבשעה שנפטר האדם מן העולם

מ"מ ראוי לסמוך על ר"מ כי תלמידו הוא החולק עליו כמספק: **היה** עומד ומלקט והשכה לו מותר ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותו סמוך לחשיכה כלומר כדי שלא יהא כמלא שלא נתאבל על ליקוט עצמות אביו ברייתא באבל רבתי פי"ב וכתבה הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק:

ולאו דוקא עצמות אביו וכו' כן כתב הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק דעל כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהם בכל הדברים הנוהגים באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה דתניא באבל רבתי כל שקורעים עליו במיתתו קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו אין מאחה בשעת ליקוט עצמות: אין עומדים עליהם בשורה וכולי ברייתא באבל רבתי פרק י"ב כתבה הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק אלא שמ"ש רבינו אבל מברין עליהם לעצמו כתוב שם בתוך ביתו במקום לעצמו: תניא ליקוט עצמות א"א עליהם קינה ונהי וכו' עד רבנן אומרים קילוסין ירושלמי כתבו הרי"ף בסוף מ"ק והרמב"ן בת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק והרמב"ם בפרק י"ב: כתב הרמב"ן מותר ללקטן במועד ואינו מתאבל עליהם כלל וכולי בת"ה ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפי"א מהלכות אבל וטעם מחלוקתם תלוי במאי דתנן בפ"ק דמ"ק [ח:] ועוד אמר רבי מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו רבי יוסי אומר אבל הוא לו ורמי בגמרא אר' מאיר מדתניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם כל היום ומשני מפני ששמחת הרגל עליו כלומר הרגל הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מצטער בליקוט עצמות אביו ואמו וסובר הרמב"ן דכיון דמהדר תלמודא לפרושי מילתיה דר"מ משמע דהלכתא כוותיה והרמב"ם סובר דאין זה כדאי לבטל כלל שבידינו ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י: ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם: ירושלמי תניא אין שמועה לליקוט עצמות אמר ר' חגי והוא ששמע למחר וכו' כתבו הרא"ש פרק קמא דמ"ק והרמב"ן בת"ה: תניא אין מפרקין את העצמות וכו' עד מפני כבוד העצמות הכל באבל רבתי פי"ב וכתבוהו הרמב"ן בת"ה והרא"ש בפ"ק דמ"ק:

המוליך עצמות ממקום למקום וכולי ברייתא בפרק מי שמתו [יח.] וכתב הרא"ש הא דקתני וירכב עליהם אבל אם מפשילו לאחוריו על החמור ש"ד: תניא היה ר"מ אומר טוב ללכת אל בית אבל וגומר והחי יתן על לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה וכו' בסוף מ"ק [כח:] ופי' המדיר [עב.] ופי' רש"י דיספד יתן אל לבו שאף הוא יספדוהו ואל ירע לו אם נהג כן דידל הריס קולו בבכי ובמספד ובסוף מ"ק פריש דידל ידלוניה כלומר הספיד לאחרים: **תניא** ג היה רבי מאיר אומר גדול השלום וכו' עד סוף הסימן והיא דג' כתות של מלאכי השרת מקדימים אותו בשלום וכו' איתא נמי בגמרא פרק הנושא [קג.] כתב בתשב"ץ אומר קדיש על אמו בחיי אביו והר"מ אומר שאין אומר קדיש על אמו בחיי אביו אם אביו מקפיד אפי' שאביו צוה לו לומר עליה קדיש מיהו נהגו העולם לומר לעולם קדיש אפי' בחיי האב וכתב עוד שיש להתענות ולומר קדיש בכל שנה ביום שמת אביו ובשנה מעוברת בשנה הראשונה יתענה ויאמר קדיש באדר ראשון ובשאר שנים באדר שני ונראה דטעמו משום דסוף שנה ראשונה הוי לסוף י"ב חדש כדאמרינן דמשפט רשעי ישראל בגיהנם י"ב חדש ולא אמרו שנה הילכך י"ב חדש מונין ובשאר שנים תלי בפלוגתא דר"מ ור"י בפרק קונם יין וס"ל דהלכה כר"מ דאמר דכותבין בשטרות אדר הראשון אדר סתם והשני אדר שני דאיהו סתם אדר מיקרי ובת"ה כתוב שנשאל על מי שנפטרו הוריו באדר בשנה פשוטה כשיגיעו שנות העיבור באיזה אדר יצום ויאמר קדיש ודרכו בראשון או בשני והשיב יראה דיעשה בראשון וכל שכן אם נפטר בשנת העיבור בראשון שיעשה לעולם בראשון אמנם בהא איכא פלוגתא דאם נפטר בשנת העיבור בשני שיעשה לעולם בשני וכתב עוד חלוקים רבים בדבר זה יש מתענין ואומרים קדיש ודרכו ביום המיתה ויש ביום הקבורה והוא

דרישה

סי' תנ **ואם** היה כהן אין רשאי ללקט עצמות דטמא נמסר אביו סא"ז מ"ו פי' אם נמסר כל שכן מאביו אסור לטמא לו כדלעיל ה"ס שע"ג: [א] דיספד כו' פירש"י דיספד יתן אל לבו כו' וע"ד דרש י"ל דה"ק דכל אדם יתן אל לבו שגם הוא ימות וע"ד שאמרו בקרבנות ישוב במחשבה בשעת הקרבה שמן הראוי לעשות כן בו כמו שעושה הוא בקרבן בשחיטה והקרבה וניתוח ועד"ז קאמר נמי כאן שהחי יתן אל לבו דבר המיתה ולומר כמו שהמת זה כן אמות גם אני. וה"ק בשעת ההספד יחשב במחשבתו שגם אותו יספדוהו כי ימות היום ומחר ול"ד

פרישה

בסדינו פירש"י אפי' צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אותן ה"ז מתאבל עליהן כל זמן שלא נקברו. והתוס' כתבו דיותר נראה לפרש דה"ק אפי' צרורים לו בסדינו שינן מתאבל לערב וכן נראה שהוא דעת רבינו מדכתבו אחר ולערב אינו מתאבל עליהן וק"ל: (ג) לפיכך אין מלקטין אותן סמוך לחשיכה שלא יהא כמלא שלא נתאבל על עצמות אביו: (ד) בקריעה ובכל דיני אבילות דתניא כל שקורעין כו' עיין בב"י: (ה) ואין מברין עליהן בחבר עיר ע"ל בסי' שכ"ה פירושו: (ו) אבל מברין עליהן לעצמו לשון הרמב"ן בתוך ביתו במקום לעצמו: (ז) מפני ששמחת רגל עליו להורה משמע שהוא טעם למה שאמר ואינו מתאבל עליהן כלל ר"ל שאינו מתאבל עליהן לפי שהוא מצוה ועומד בשמחת הרגל (ובזה מיושב גם כן מה שפריך בגמרא אר"מ פ"ש בב"י עכ"ה) אבל בגמרא בפ"ק דמ"ק דף ה' ע"א איתא ג"כ כך והוא טעם למלקטין במועד ופי' שם רש"י כלומר הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מצטער בליקוט עצמות אביו ואמו ופירוש זה מוכרח שם שה"א לפרש שם כמו שפירשתי דמאי שהוא מצוה ועומד בשמחת רגל אינו טעם ללקוט עצמות ועיין בב"י שמביא לשון הגמרא ופירש"י: (ח) אבל הרמב"ם כתב אין מלקטין כו' ס"ל כרבי יוסי דפליג וס"ל הכי וב"י הביאו פ"ש: (ואכ"ל עצמות שאר קרוביו דבעצמות אביו אינו לוקט אע"פ שחייב לכבדו וכ"ש עצמות שאר קרוביו שאינו חייב לכבדן ומצד אחר אינו כ"ש דשמא דוקא בעצמות אביו אינו לוקט מטעם דמתאבל עליו יותר וק"ל עכ"ה): (ט) אין מפרקין העצמות כו' אלא אם כן נפרקו כו' פירוש אם התחיל לפרק אזי מותר לגמרי. והיותר נראה דבליקוט עצמות כדי לקוברן קאי דאין קוברין אותן אלא אחר שנפרק והוה קאמר דבעינן שבשעת קבורה יהיה מפורקין מעצמן: (י) אלא אחרים ילקטו לו שלא יהיו בזוין בידו: (יא) כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות לפיכך מותר שאינו ניכר שהם של אביו ואף ע"פ כן יעשה כצוואת ר"א בר צדוק דבסמוך: (ואפרסקא פירוש בגד אחד שנקרא אפרסקא וכן משמע בסמוך שאמר ופירש עליהם את האפרסקא עכ"ה): (יב) וסוף עצמות להתערב אלא כצ"ל: (יג) ונותנין כל אחד לעצמו בארון של ארזים אפשר דשניהן נותנין בארון אחד דהא ר"ע לא קאמר אלא דסוף אפרסקא להתעכל ולהתערב ולא קאמר דאסור אף אם לא יתערבו משום דאסור לעצמות הכי אלא דחשש שיתערבו כשיניחו שניהן ביחד דאין הפסק ביניהן כי אם האפרסקא ומש"ס יתעכל יהיה מונחין עצמות שניהן בגומא אחד וכל אחד תופס מקומו לבדו אלא ודאי בעצמות לא אמרינן הכי אמר דיונחן שניהן רחוקין זה מזה ואפי' בארון אחד וק"ל ופ"ל סימן שס"ב: (יד) ואל תלקטם אתה בידך כו' אף ע"ג שכתב לעיל בסמוך שהלכה כר"י בן נורי מ"מ מוטב שילקטם ע"י אחרים אלא שאם ירצה יכול ללקטם בעצמו: (טו) וכשם שעשה אבא לאביו כו' אפשר דכתב והעתיק רבינו דברים הללו משום דקמ"ל דאע"ג דקי"ל כר"י בן נורי דיכול ללקטן בידו מ"מ עשה הוא כן בצוואת אביו כמו שעשה אביו לאביו משום קבלה שהיה בידיהן: (טז) בין בחול בין בשבת ר"ל אע"ג דמי שמתו מוטל לפניו בשבת חייב בכל המצות מ"מ אם עוסק במצוה כגון זה שמשמר עצמות בשבת פטור מכל המצות: (יז) ואפי' אם הם מלקטין רבים כלומר דדוקא קאמר שהמלקטין הן רבים אבל אם המשמרים הן רבים זה משמר וזה הולך משם וקורא וכמ"ש בטור סיים ולעיל: (יח) ואם רצה להחמיר על עצמו לא יחמיר עיין בטור סיים ע"א בב"י: (יט) ואם היה מתירא מפני גנבים ולסטים מותר ע"ל סימן רפ"ב שם כתבתי לשון הגמ' להפשיל ס"ת או עצמות מת לאחוריו מותר בלא ירא גנבים: (כ) דיספד כו' פירש רש"י דיספד יתן אל לבו שאף הוא יספדוהו ואל ירע לו אם נהג כן ועיין בדרישה: (כא) דיטעון יטעוניה פירוש מי שטוען אותו לקבורה רש"י מ"ו: (כב) דדלאי ידלוניה רש"י והרמב"ן פירש שהרים קול בהספד. וס"ש בגמרא ואדם די לא דל ידלוניה פי' מי שלא הרים עצמו בגסות רוח אבל שהוא מטופל למתים מרממים לו מן השמים:

חידושי הגהות

תנ **א** אע"ג שכתב לעיל בסמוך שהלכה כר' יוחנן בן נורי מ"מ מוטב שילקטם ע"י אחרים אלא שאם ירצה יכול ללקט בעצמו (פרישה): **ב** הכל בפי"ב רק מ"ש לבסוף תניא המלקט עצמות הוא בפי"ג: **ג** תניא היה ר"מ אומר גדול השלום וכו' עד סוף הסימן בספרי זוטא והובא בילקוט פרשת נשא:

העולם ג' כתות של מלאכי השרת מקדימין אותו בשלום הראשונה אומרת יבא בשלום והשנייה אומרת ינוחו על משכבותם והג' אומרת הולך נכוחו ולא דיין לצדיקים שמיתתן בידי הכבוד שנאמר וכבוד ה' יאספך אלא שמקלסין לפניו יבא שלום (א):

בלע המות לנצח וגו'

הא ז"ל שכריע דכוס כמיתה שפיר טפי: ב"ה וכתב מהרי"ק בשורש ל"א שהרגיל להתענות ביום שמת אביו ואירע אותו יום בשבת ובר"ח יש לדחותו למחר וראיה לדבר מצום גדליה: מ"כ אחד מדיורי העיר היה אומר קדיש עבור אמו שמתה בעירו ואחד שכיר תלמד בעיר והיה אומר קדיש עבור אמו אבל לא מתה בעיר ולא היתה דירתה בעיר ואחת היתה זקנה שנה נפשה בעיר ולא עזבה בן ולא בת וקרוביה השכירו אחד שיאמר קדיש עבור נפשה וע"כ שלחו למה"ר אחכן כ"ע וזה טופס תשובתו ראיתי דבריך על דבר הקדיש יודע לו כי אין הענין תלוי בפרעון עולי העיר אם אין לו ודר בעיר אף ע"פ שדר בשכירות נקרא בן חלק ואם דר בעיר אע"פ שהוא בשכירות יהיה לו לפי הענין חלק ואם שום אחד מהקדישים הוא בעד מת שמת בעיר יש לו חלק מכח המת ומכחו ואם דר בעיר ואפי' שכיר חלק אחד יש שני חלקים ומי שאין כלל דר ואין המת מן העיר אין לו חלק כלל כן אמרתי בלבי כדין והנהגתי במקומי כאוס המדבר יוחנן בן מהר"ר מתתיה דטריו"ש ז"ל: וגם בתפלה שאומר בשביל כפרת אביו וחילוקים בדין הקדיש זה נמצא במהרי"ק שורש מ"ד וגר' אבור עיין עליהם:

וגמול לנו וכו' הרחמן הוא יגדור את הפירלה הזאת מעמו ומעל כל ישראל לחיים ולשלום הרחמן הוא ישמח את האבלים המתאבלים שיהיו שמחים וטוב לב הרחמן הוא ינחם האבלים בנחמות ירושלים עם כל ישראל עושה שלום וכו'. ונותן הכוס לאבל ולא ישתו אחר האבל מכוסו אלא מוזגין כוס אחר ומברכין בפה"ג והאבל שותה מכוסו והן שותין מכוסן ושמחים מיגונם וכן הוא ברוקח ועיין לעיל סימן שע"ח שע"ט:

דרכי משה

תג (א) גרסינן בגמרא סוף מ"ק (כט.) א"ר לוי בר חמא הנפטר מחבירו אל יאמר לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו אמר למשה לך לשלום הלך והצליח אבשלום שאמר לו דוד לך בשלום הלך ונתלה אבל הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום וכתב ב"י כי יש בני אדם שמנחשין ומשימין דבר בלבם וכנגדם דברו חכמים אבל מי שאינו מקפיד אין הדבר מזיק להם כלום עכ"ל:

דרישה

א"ד האבל מינו של לבו שיספדוהו שלא עיקר הכוונה שימן אל לבו שגם הוא ימות ויעשו בו כדרך שעושין במת זה ומתוך שיזכור המיתה שימות יפשפש במעשיו ויפשפש במעשיו וק"ל:

בעז"ה תם ונשלם תהלה לאל בורא עולם

קונטרס אחרון מספר בית חדש

סימן א ועבדים משוחררים פי' מהרו"ך דעבד הואיל דבע"כ נימול וטובל אין להאמינו על השחיטה ולכן כתב רבי' דוקא משוחררים והאריך בזה ושגגה יוצאה מתחת קולמסו דפשיטא דעבדים נאמנים על השחיטה כדמוכח במשנה פרק כל הפסולים לפי דברי התוספות וכל הפוסקים וכדפרי' לעיל בחיבורי אלא דס"ל לרבינו דהיינו דוקא במכירין שהוא מומחה ומוחזק אבל לא בסתם עבדים שאין מכירין בו והכי מוכח להדיא מלשון הרמב"ם והסמ"ג דכתבו דנשים ועבדים אם היו מומחים שוחטים דלא היו צריכין לפרש אם היו מומחים דאפי' ישראל גמור אינו שוחט אא"כ הוא מומחה אלא ודאי אתו לאורויי דאין ליתן להם לשחוט אא"כ יודעים בהם שהם מומחים אבל בסתם עבד חזקה שהוא מן הריקים ומן הפוחזים. וכן מ"ש רבינו בסימן ס"ה דעבדים ואמהות ישראל נאמנים בדבר זה לשלוח על ידם בשר מנוקר ולא חיישינן לחילופא בשהייה מועטת אלמא דלד"ה אינן נאמנין כישראל גמור היינו דוקא בסתם עבדים אבל בידוע דכשר הוא נאמן כמו אשה דגמרינן לה לה מאשה. אבל לא כפי' מהרו"ך דעבד גרע משום דנמול וטובל בע"כ דלפ"ז אפי' יודעין בו שהוא מומחה ומוחזק שחיטתו פסולה ושרי ליה מאריה דהאי פשיטא דשחיטתו כשרה ועוד דלא כתב הר"ן בפ' רבי ישמעאל לחלק בין עבד שנמול וטובל בע"כ לנמול וטובל מדעתו ורצונו אלא לענין שעושה י"כ דבע"כ עושה י"כ עד שהשתקע ע"ז מפיהם דהיינו כל י"ב חדש אבל לשאר דברים אין חילוק בין בע"כ למדעתו ורצונו ועוד דלפי פירושו הו"ל לרבינו לחלק הכא מיניה וביה בעבד גופיה בין בע"כ למדעתו ורצונו למה כתב ועבדים משוחררים דאלמא כל עבדים שחיטתן פסולה אפי' נמול וטבל מדעתו ורצונו אלא כדפרי' עיקר דאין חילוק אלא בין מכירין שהוא מומחה ומוחזק ובין אין מכירין. גם בסמ"ק שכתב נשים שוחטות לעצמן כתב מהרו"ך דר"ל דלאחרים אין שוחטים דכיון דדעתן קלות אינן נזהרין באיסור דלפני עור לא תתן מכשול וכדין כותי. דלפ"ז אפי' יודעין בהן שהן מומחין ומוחזקין אם שחטו לאחרים שחיטתן פסולה וליתא אלא כדפרי' הוא האמת ע"ש:

וכיון שרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן המוצא בהמה שחוטה וכו' הדבר פשוט דלא קא עסיק הכא רבינו אלא לענין שחיטה שמא שחטה מי שאינו ראוי לשחוט או שמא נתנבלה בידו אבל לענין איסור בשר שנתעלם מן העין נסמך רבינו על מ"ש לקמן בסימן ס"ג ולענין דין יאוש שהוא של מוצאו כתב רבינו בחשן משפט סימן רנ"ט והכא ודאי לא אמר דכשרה אלא בדליכא למיחש לבשר שנתעלם מן העין ומהרו"ך האריך בזה ודחה לפשוטו ואין דבריו כלפע"ד גם מ"ש דלרשב"ס אינו אסור בשר שנתעלם מן העין אלא במקום דליכא רוב ישראל וכ"כ בסימן ס"ג ליתיה אלא אסור אפי' ברוב ישראל כמו שכתבתי בסימן ס"ג ס"ד ע"ש:

אם אחר מברך מהרו"ך הבין דאותו אחר עע"ג ומברך ברכת השחיטה ואינו שוחט והאריך בדברים שלא הו"ל לרב כמוהו לכתבן כי הדבר פשוט דה"ק אם אחר ג"כ שוחט ומברך כמ"ש בחיבורי ע"ש ומה שפי' רבינו כאן בשומע ואינו מדבר אם הוא מומחה וכו' נראה דר"ל דאין נותנין לו לשחוט לכתחלה אא"כ יודעין בו שהוא מומחה דכיון דאינו מדבר אינו בכלל רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן שנותנין להם אפי' אין מכירין אלא צריך שיכירוהו שהוא מומחה מקמי שיתנו לו לשחוט מיהו בדיעבד ודאי שחיטתו כשרה אם בדקוהו אח"כ ונמצא מומחה:

סי' ב כתב הרשב"א וכו' עד ואפי' אם נמצא בשר שחוטה בידו וכו' כתב ה"ר ירוחם ודוקא שהיה מצוי באותו יום בעיר בשר שחוטה כשר כמו בשר נבילה עכ"ל ומביאו ב"י בספר בדק הבית. ומ"ש ואפי' אם יש בידו עוף וכו' משמע להדיא מדבריו דבנמצא בידו בשר בהמה וליכא טבחים ומקולים ישראל אינו נאמן לומר ישראל מומחה וכשר שחט לי בהמה כיון שלא נמצא ברשותו בהמה שחוטה בביתו אבל אם נמצא בהמה שחוטה בביתו פשיטא דנאמן דהא ליכא טורח כלל במה שמביא הישראל לביתו לשחוט לו בהמה אלא רבותא אשמועינן דאפי' בעוף כשאומר שטרח להביא את העוף אצל ישראל מומחה כדי לשחטו וחזר והביאו לביתו נמי נאמן דמשום טורח קל להוליך העוף לשחטו ולחזור ולהביאו לביתו שחוט לא שביק היתירא ואכיל איסורא וכדאמרינן בחמץ של עוברי עבירה שמותר לאחר הפסח מיד מפני שהן מחליפין אבל טורח רב הוא להביא בהמה אצל ישראל מומחה ולחזור ולהביאו שחוט לביתו ולפיכך אינו נאמן דטורח זה ודאי טפי הוא מתיקון הסכין שאינו נאמן עליו וז"ל הרא"ה בס' בדק הבית סוף דף כ' ותו תמיהה לי מ"ש עוף דנקט ודילמא מסתבר ליה דעוף דקליל ומזדמנא ליה מילתא מהימן ולא בבהמה דטריחא ליה מילתא עכ"ל. נראה שהיה מפרש לדברי הרשב"א כדפי' אבל הרשב"א גופיה לא הבין כך מדברי הרא"ה עיין עליו במשמרת הבית דף ו' סוף ע"א מיהו אין ספק בדעת הרשב"א שמחלק בין בהמה לעוף וכדפרי' אבל מה"ש בס"ע בסתם ואם נמצא בשר בידו אם יש מומחין בעיר נאמן לומר מומחה שחט לי עכ"ל נראה מבואר דס"ל דאין לחלק בין בהמה לעוף ולא נהירא אלא כדפרי' עיקר וכדמוכח מדברי הרשב"א והביאו רבינו מיהו מ"ש רבינו נאמן לומר ישראל מומחה וכשר שחט לי עכ"ל וכך היתה נוסחת ספר ת"ה לפני הרא"ה כתב הרשב"א לשם במשמרת הבית דטעות סופר הוא אלא דוקא בדאמר פלוני מומחה שחט לי אבל בדאמר בסתם מומחה שחט לי אינו נאמן וכדתנן לגבי דמאי אף ע"פ שהוא מדרבנן כ"ש בשחיטה והאריך בזה וכ"כ בת"ה הקצר פלוני מומחה שחט לי וכולי וכ"כ רבינו לקמן בסימן קי"ט בשם הרשב"א גופיה ומביאו מהרו"ך כאן אבל לא כפירושו דגבי שחיטה נאמן אפי' לא אמר פלוני מומחה היפך הקערה להתיר יותר באיסור דאורייתא מבאיסור דרבנן גם מ"ש עוד להתיר יותר בבהמה אפילו אין שוחט בעירו משא"כ בעוף הוא היפך הס"רא וכאשר כתבתי הוא האמת והכי נקטינן:

מומר לאחד משאר עבירות וכו' הקשה מהרו"ך להרמב"ם דמצריך גם בזה בדיקת הסכין אמאי כתיר לעיל בסימן א' בהמה שנגנבה ונשחטה הלא כיון דגנב הוא צריך בדיקת הסכין. ותירץ דאין להחמיר אלא במומר בפרהסיא אי נמי במוחזק בכך הרבה פעמים ע"כ ולפע"ד דבכל שאר עבירות יש להחמיר מטעם שכתב הרא"ש לדעת הרמב"ם דכיון דחזינן שלתאותו עובר על אחד מן העבירות שבתורה חיישינן דפקר שלא לטרוח לקיים שום מצוה כהלכתה משא"כ בגונב דבר מאכל כמ"ש שלמה אל יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב דאפי' במוחזק בכך הרבה פעמים אין לו דין מומר ותדע שהרי אמרו רוב גנבים ישראל ואם כן לא היה סתם ישראל כשר לשחיטה אלא בידוע שאינו גנב וזה לא שמענו מעולם:

התחיל אחד מהפסולים לשחוט וכו' עד סוף הסימן הכל מדברי הרשב"א בת"ה ומשמע דאם שחט ישראל הכשר שחיטה ואח"כ בא נכרי וגמר המיעוט כשרה והכי משמע להדיא פ"ק דחולין (דף י"ט) דקאמר תלמודא בשלמא התם מדהו"ל לישראל למשחט כולה ולא שחט כי נפקא חיותא בידא דנכרי קא נפקא אלמא דבשחט ישראל רובא דנפקא חיותא בידא דישראל אפי' גמר נכרי ושהה מיעוט האחרון כשרה וז"ל רש"י שחט ופגע בו נקב נעשה כמי ששחט ישראל וגמר נכרי דפסולה דהא לא עביד ישראל שיעור שחיטה ברישא עכ"ל אלמא דאם שחט שיעור שחיטה ברישא וגמר נכרי כשירה דכיון דנשחטה ע"י ישראל בהכשר אם בא אח"כ נכרי וגמרה כאילו הותך ברגל בהמה הוא ותימה לפירש"י בפרק השוחט דף ל"ב דפוסל בשהייה במיעוט בתרא ומשמע דאפי' בא חבירו וגמר לשחוט המיעוט האחרון פסולה כדתנן התם השחיז את הסכין ונעף ובא חבירו ושחט אם שהה כדי שחיטה פסולה וקשה וכי עדיף נכרי מישראל דקאמרינן הכא דכשבא נכרי וגמר לשחוט המיעוט כשירה השחיטה וצ"ל דנכרי שאני דכיון דלאו בר זביחה הוא כל מה ששוחט לאחר ששחט ישראל הכשר שחיטה אינו מצטרף עם הישראל בשחיטה אלא עוסק במלאכתו בלחוד הוא אבל ישראל שגמר לשחוט המיעוט לאחר שיעור שהייה מצטרף עם ישראל ראשון ופוסל ודוק ועיין בדברי מהרו"ך בס' שהייה לא כתב כך:

סי' ד שהט סתם וכו' עד ה"ז ספק זבחי מתים פי' ואסור בהנאה מספק אבל ה"ר ירוחם כתב דהבהמה מותר בהנאה וכבר הארכתי בטעם דבריו ושכן עיקר וע"ש ודלא כמ"ש מהרו"ך דה"ז ספק זבחי מתים משמע דמותר בהנאה דא"כ למאי נ"מ קרי לה ספק זבחי מתים עכ"ל ותימה דהא איכא נ"מ שאם נתערבה חתיכה בחתיכות דהו"ל ספק ספיקא ושריא בהנאה כמ"ש לקמן בסוף סימן קי"ו:

ישראל ששחט בהמת חבירו וכו' מה שכתב רבינו כאן דעת הרמב"ם ודעת הרא"ש ולקמן בסימן קמ"ה פסק כדעת הרא"ש ובח"מ בסימן שפ"ס פסק כהרמב"ם כתבתי בח"מ לייטב בטוב טעם ע"ש ודלא כמ"ש מהרו"ך כאן ובח"מ שינויים דחוקים והמעיין יבין האמת:

סי' ה וכתב הרמב"ם וכן אם שחטו זה אחר זה וכו' כבר בארתי דברי רבינו מפני מה לא כתב כאן הא דס"ל להרמב"ם דפסול

אסור אלא בדאיכא שותפות בגויה דהיינו טעמא דס"ל לרבינו דכאן דאיסורו משום מראית העין דהרואה סבור שמותר לשחוט קדשים בחוץ כולהו אמוראי מודו דאסור אפי' ליכא שותפות בגויה דלא כהרמב"ם ומהרו"ך הקשה למה לא תהא בהמת חבירו כשהוטה לע"ז ג"כ אסורה משום מראית העין אפי' לית ביה שותפות בגויה והאריך בזה ולא ידעתי מאין ולאין למד סברא זו לומר דהשוחט בהמת חבירו לע"ז שתהא אסורה משום מראית העין שהרי מפורש אמרו בגמ' דישראל פסיטא כיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אין דעתו לע"ז ולצעורי לחבריה קא עביד ולא חיישינן למראית עין דהרואה יסבור דתקרובת עכו"ם מותר בהנאה דהכל יודעין דאסור הוא משא"כ בקרבן דהרואה סבור שמותר לשחוט קדשים בחוץ :

סי' ו בד"א במחובר מעיקרו וכו' מהרו"ך האריך לתת טעם למה אמרו בגמ' דלענין ע"ז פשיטא ליה דתלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש וכדלקמן בסימן קמ"ה ולענין שחיטה קא מיבעיא ליה ולענין קבר בנין נמי הוי כתלוש ואסור בהנאה כדלקמן ר"ס שס"ד ולענין שבועה כתב בח"מ סימן צ"ה דינו נמי כתלוש ובתרומת הדשן סימן פ"ט כתב לענין סוכה נמי הוי כתלוש ולגבי שחיטה מסיק הרא"ש דדינו כמחובר ולפעד"כ כיון דתלוש ולבסוף חיברו אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן גזירה משום מחובר מעיקרו אין לדמות גזירות חכמים זו לזו כדכתבו התוס' בכמה מקומות גם הרשב"א בתשובה סימן רמ"ח האריך בזה :

והא דשרי תלוש וכו' נראה דלפי דגמרא מתרץ הא דקתני בין שהסכין למטה וכו' בתלושה סכין למעלה וצואר בהמה למטה במחוברת לפיכך כתב רבינו והא דשרי תלוש ולבסוף חיברו בדיעבד כגון נעץ סכין בכותל ושחט בה דוקא כשהסכין למעלה וכו' כלומר אבל בתלושה כשרה אפי' סכין למטה והצואר למעלה ולא חיישינן לדרסה בתלושה אא"כ במחוברת כגון נעץ סכין בכותל וכו' ופשוט הוא ומהרו"ך פירש בע"א ע"ש :

סי' י שהט בסכין של נכרים כתב הרשב"א דאפילו יודע שאינו בן יומו צריך לקלוף וכולי כתב מהרו"ך דלהרשב"א אם הסכין ב"י פשיטא דצריך לקלוף אפי' היה נקי משומן דב"ה מפליט כמ"ש רבינו בשמו ריש סימן ק"ה ושארי ליה מאריה דהא בסמוך כתב רבינו בשמו דאם שפה או נעצה א"צ קליפה שאין ב"ה כרותח גמור שיפליט מה שבסכין ויבליעהו בבשר אלמא דס"ל דחום ב"ה אינו רותח כל כך אלא בכדי שיוכל לבלוע השומן שמלא ע"פ הסכין והשתא כששפה או נעצה דהעביר השומן שע"פ הסכין שוב אין חום ב"ה מפליט מה שבלוע בסכין ויבליעהו בבשר ולפיכך א"צ לקלוף אפי' הסכין ב"י וכ"כ להדיא בת"ה הארוך הבאתיו בסעיף ט' והא דכתב רבינו בשמו ריש סימן ק"ה דחום ב"ה מפליט רצונו לומר מפליט מעצמו ומבליעו באחר כגון סכין ששחט בה טריפות אבל אין פירושו מפליט הבלוע במקום אחר וכמ"ש לשם סוף ס"ג . ומה שפירש מהרו"ך דמה ששפה או נעצה מהני להפליט הבלוע בסכין ב"י כדי קליפה וחזר להקשות על זה הלא סוף סוף חום ב"ה תפליט מקליפה הסמוכה לאותה קליפה שהעביר בשפה ונעיצה והאריך ביישובים לפעד"כ דליתא לדבריו כדמוכח להדיא בתוס' סוף ע"ז דנעיצה בקרקע אינו מועיל אלא להעביר האיסור הנדבק ולהשתמש בו צונן ומביאו ב"י לקמן בסימן קכ"ב ועוד דהיאך תפליט השפה או הנעיצה מה שבלוע בסכין כשאין בו חום אלא ודאי צ"ל דהשומן שע"פ הסכין שהוא בעין בלבד הוא מעביר אבל אינו מפליט הבלוע כלל . עוד כתב מהרו"ך וז"ל כתב מורי מתוך הרא"ש משמע שמותר לשחוט בסתם סכין של נכרים עכ"ל ורצונו לומר דמותר לשחוט לכתחלה ע"מ להדיח או לקלוף וכ"כ הרא"ש להדיא בפרק אין מעמידין הבאתיו בסעיף ח' אבל מהרו"ך לא הבין כך מדברי מורו אלא הבין דהרא"ש מתיר לכתחילה אפי' שלא ע"מ להדיח או לקלוף והשיג עליו ולא דק :

וא"א הרא"ש כתב דאפי' בסתם שאינו יודע וכו' וא"ת הלא בסימן צ"ו משמע דסתם סכין איכא שמנונית על פניו ומשום הכי אסרינן לצנון שחתכו בסכין של בשר לאוכלו בח"ב עד שיקלוף וכאן ס"ל להרא"ש דמחזקינן לסתם סכין באין שומן דבוק עליו וי"ל דבצנון שאני דאפי' את"ל דסתם סכין אין שומן על פניו אפ"ה אם הסכין ב"י חורפיה דצנון מפליט עיקר הטעם הבלוע בסכין ונבלע בצנון ולפיכך אסור לאוכלו בחלב ועיין במ"ש לשם בס"ד בשם פירש"י פרק כל הבשר מפורש כך ומהרו"ך לא פי' כך עיין עליו :

סי' יו ואם לא הודיעו שוחט ואינו חושש ל"ש קנה מישראל או מנכרי פי' אפי' מתגר נכרי שמוכר הרבה בהמות ביומא דשוקא וכתב הרא"ש בשם רב אחאי דצריך למיחש למילתא והוא ז"ל הכריע דא"צ וכ"כ הרשב"א בחידושיו ומביאו ב"י ומיהו אפשר דוקא בקנה בהמה גדולה או קטנה בלחוד אבל בקנה גדולה וקטנה צריך לחוש שמא קנה אמה ובנה ולא מיבעיא בקנה מישראל דצריך לשאול כיון דאין המוכר צריך להודיע אלא אף בקנה מן הנכרי אפשר דאסור לשחוט שניהם ביום אחד דשמא זו אמה וזו בנה ואיכא ספק דאורייתא ולחומרא ואין לסמוך על הנכרי אפי' במל"ת שאינן או"ב דאין הנכרי נאמן להקל אלא בעדות אשה בלבד ובמל"ת וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן רמ"ג דאין סומכין על הנכרי בגדיים קטנים הנקחים ממנו ואומר שהם בני ח' ימים הביאו ב"י בסימן הקודם ופסק כך בש"ע אפשר דה"ה לגבי או"ב נמי אין הנכרי נאמן ואסור לשחטן ביום אחד מספק מיהו ממה שכתב בב"י תשובת הרשב"א בסוף סימן זה דאם מכר הנכרי שתי בהמות לישראל ואח"כ אמר במל"ת שהן או"ב שאינו נאמן לאחר שמכרה ויצאה מתחת ידו אלא דאם מהימן ליה אסור ופסק כך בש"ע אלמא דכ"ש אם לא אמר הנכרי כלום דאין חוששין שמא או"ב הן ומותר לשוחטן ביום אחד והיינו טעמא דבאו"ב כיון דנכרי אינו נאמן ואיכא ספק אזלינן בתר רובא דרובא דאינן או"ב אבל בגדיים קטנים דאיכא ספק בהני גדיים גופייהו אי בני ח' ימים נינהו אם לאו לא שייך בהו למיזל בתר רובא דבכל גדיים קטנים איכא בהו הך ספיקא וכיון דספק דאורייתא הוא אזלינן לחומרא והכי נקטינן : בתחילת סעיף י"א השמיט המדפיס וכן צ"ל ומ"ש וכל מי שישחוט תחילה ה"ז זריז ונשכר שם תנא אם קדם השני ה"ז זריז ונשכר זריז דלא עביד איסורא ונשכר דקאכיל בישרא וכתב ה"ג דמהכא שמעינן דאם עבר ושחט דאסור לאכלו בו ביום מדקאמר שנשכר דאכיל בישרא אלמא דאם לא היה זריז לא היה אוכל בשר אפי' עבר ושחט ע"ל סעיף ב' ואיכא להקשות דמפשטא משמע וכו' ומדברי רבינו משמע וכו' כצ"ל בחיבורי :

ונוהג בכלאים וכו' כאן לא הזכיר רבינו דין כוי שהוא ספק חיה לפי שלא דברו חכמים בכוי זה ולא נחלקו אלא בכוי הבא מן הבהמה וחיה אבל בכוי זה לא נחלקו ופשיטא הוא דמספק אסור לשחוט או"ב אבל גבי כסוי הדם איצטריך תנא לאשמועינן דמכסין את דמו מפני שהוא ספק ולא חיישינן שמא יאמרו ודאי חיה הוא ויבואו להתיר חלבו דתלינן לומר לנקר חלבו הוא צריך ולכך כתבו ג"כ רבינו בסימן כ"ח :

נבבשינהו דניידי ע"ל בסימן ק"י סעיף ח' דמוכח להדיא דאין היתר אא"כ שלא הניחן הישראל בידו וגם לא יראה אותן פורשין לפניו אלא יניחן עכו"ם שלא בפני ישראל ע"ש :

סי' יז ואם בגמר שחיטה יצא ממנו דם בקילוח כשירה וכו' משנה בפרק השוחט ריש (דף לז) השוחט את המסוכנת ר"ג אומר עד שתפרכס ביד וברגל ר"א אומר דיה אם זינקה אר"ש השוחט בלילה ולמחר השכים ומצא כתלים מלאים דם כשירה שזינקה וכמדת ר"א וחכמים אומרים עד שתפרכס או ביד או ברגל או עד שתכשכש בזנבה ומפרש בגמרא מדקאמר ר"א דיה אם זינקה מדקתני דיה מכלל דקיל פירכוס דזינוק מפירכוס דיד ורגל דר"ג ומדקתני וחכ"א עד שתפרכס או ביד וכו' מדקתני עד אלמא דעדיף פירכוס דיד או רגל או כשכוש דזנב מפירכוס דזינוק וחכמים אדר"א קאי וקאמרי דפירכוס דזינוק לא מהני אלא עד שתפרכס או ביד וכו' ומשמע דמסתמא הלכה כחכמים דרבים נינהו וכך הוא משמעות כל הפוסקים דפירכוס דזינוק לא מהני ולכן תמהו על רבינו ב"י ומהרש"ל למה פסק כר"א ור"ש דזינוק מהני ודהא משמעות הפוסקים ולפע"ד נראה דרבינו למד מדברי התוס' דהלכה כר"א ור"ש והוא .בגמרא קאמר ר"כ בר יצחק פירכוס שאמרו בתחילת שחיטה נמי דאי לא מהני אמאי מכשיר ר"א ור"ש כשמצא כתלי בית השחיטה מלאים דם מאן לימא לן למחר דפירכוס דזינוק דלאורתא הוה בגמר שחיטה דילמא בתחילת שחיטה זניק אלא בע"כ דאפי' זינקה בתחילת שחיטה נמי שפיר דמי ורבא פליג עליה והוכיח מדתניא שור או כשב פרט לכלאים וכו' דפירכוס לא מהני אלא בסוף שחיטה וכתבו התוס' דלרבא דהלכתא כוותיה לא קשיא אדר"א דילמא בתחילת שחיטה זניק משום דלא שכיחא שיהא זינוק אלא בסוף עכ"ל והשתא קשיא ליה לרבינו אי איתא דלית הילכתא כר א וכר"ש בזינוק דמועיל להכשיר המסוכנת אמאי כדחקו התוס' לפרש דלא שכיחא שיהא זינוק אלא לבסוף הלא איכא למימר אע"ג דר"א ור"ש ודאי מכשרי בזינוק אפילו בתחילת שחיטה וכדקאמר ר"כ בר יצחק מ"מ כיון דלית הילכתא כוותייהו בזינוק גופא לית הלכתא כוותייהו ג"כ במאי דס"ל דיועיל בתחלה שחיטה אלא כברייתא דשור או כשב לחומרא דלא מהני שום פירכוס אלא בסוף שחיטה אלא בע"כ דסבירא ליה לתוס' דהלכתא כר"א ור"ש בזינוק גופיה דהכי משמע מדמייתי ר"כ בר יצחק ראיה לדבריו דפירכוס בתחלת שחיטה הוא לקולא מדר"א ור"ש ודהי לברייתא דשור או כשב דלחומרא מקמי דר"א ור"ש אלמא דהכי הלכתא כר"א ור"ש בזינוק גופיה וכולי ולכך צריכין תוס' לפרש בדוחק אליבא דרבא דהילכתא כוותיה דס"ל דלר"א ור"ש לא שכיח שיהא זינוק אלא בסוף שחיטה והכי נמי מוכח ממ"ש הרא"ש ליישב הך דר"א ור"ש אליבא דרבא וכמ"ש התוס' דאלמא דפוסק הרא"ש כר"א ור"ש דאל"כ לא היה צריך להביא הקושיא והתירוץ של תוס' כיון דלא אתא אליבא דהילכתא ודוק ומהרו"ך האריך והבין דזינוק לא נקרא בשם פירכוס ופלפל על זה פלפולים גם פי' דמ"ש חכמים עד שתפרכס או ביד או ברגל או עד שתכשכש בזנב דעד לאו דוקא והבין עוד דכשכוש זנב דבהמה קיל מזינוק מה שאינו אמת גם פירש דהמקשן הבין בדרך אחר והתרצן לא השיב לו האמת ושרי ליה מאריה ליתן דברים כאלו בכתב דאף בעל פה אי אתה רשאי לאמרן כ"ש לחברן בספר ובפירש"י מפורש דשם פירכוס הוא שם כולל לכל מה שרואין בבהמה דאית בה סימן שהיתה חיה עד סוף גמר שחיטה והר"ן כתב ג"כ לשון פירש"י במשנה ולא שינה דבר וכיון דבגמרא מפרש בפירש"י דזינוק נקרא בשם פירכוס גם הר"ן שהעתיק לשונו ודאי כך דעתו ולא הייתי צריך להאריך בדברים פשוטים כאלו אלא להוציא מלב הקורא בספרו ולפעד"כ מה שכתבתי לתת טעם לדעת רבינו הוא הנכון מיהו אנן נקטינן לאיסורא כמ"ש בחיבורי סעיף ה' בס"ד :

סוף סעיף ד' השמיט המדפיס וכך צ"ל והכי נקיטינן משמע נמי אפילו נמלא פגימה מן הצד וכ"כ בהגהת סמ"ק סימן קכ"ז ובמרדכי פ"ק דחולין ודלא כרבינו נתנאל ושאר גדולי עולם והראב"ד בכללם דמתירין בדיעבד במן הצד וכך הוא גם כן מסקנת ב"י לעיל בסימן ט' וכן כתב בהגהת ש"ע כאן ועיין במ"ש בסמוך סעיף י"ג :

וכתב הרב רבינו משה בר מיימוני אפי' היא קטנה ביותר וכו' פי' להרמב"ם והרשב"א אפי' אין שם חגירת ציפורן אלא הפגימה אוגרת חוט השערה בלחוד וכדאמר בגמרא רב אחא בר יעקב בדיק לה בשערה ואפי' יהא רואה בה פגימה פחות מחוט השערה בשימשא או במיא או ירגיש בו בלישנא דהיינו פגימה קטנה ביותר כדכתב הרמב"ם או כחוט השערה ולא חוט השערה ממש כדכתב הרשב"א נמי הויא פגימה אבל הרא"ש ס"ל דהלכה כרב חסדא דלא מקרי פגימה אלא כשתחגור בה צפורן אלא דמפרש הרא"ש דכל פגימה שהוא מרגיש בה בצפורן היינו שתחגור בה צפורן אבל אם אינו מרגיש בה בצפורן כלל אף על פי שהוא רואה פגימה בשימשא וכו' אינה פגימה ומה שלא הביא רבינו דעת הרי"ף הוא לפי שיש לפרש דעתו על שני דרכים אלו דיש לפרש כמ"ש הרשב"א והרמב"ן והר"ן דהא דלא הביא הרי"ף דרב חסדא משום דס"ל דלית הילכתא כוותיה אלא כל פגימה קטנה פוסל אפי' לית בה חגירת צפורן אלא דמרגיש בה כל שהוא בטופרא אי נמי רואה בה בשימשא ובמיא נמי פוסל ויש לפרש גם כן דס"ל להרי"ף דאף ע"ג דלא בעיא חגירת צפורן ממש מכל מקום צריך שיהא מרגיש בה בטופרא ואם אינו מרגיש בה בטופרא כלל אינה פגימה אף על פי שהוא רואה בה בשימשא וכולי ומה שהביא הרי"ף להני אמוראי דמר בדיק לה בשימשא וכולי אינו אלא מידת חסידות שהיו מחמירין על עצמם ומאן דבעי למיהוי חסידא ליעבד הכי ולאו מדינא הוא דמדינא צריך דוקא שתרגיש בה הצפורן כהרא"ש וכיון דאיכא ספק בדעת הרי"ף לא הביא רבינו דעתו האלכתי בכל זה לפי שראיתי למהרו"ך שהשיג על דברי רבינו במ"ש דהרא"ש חולק אדברי הרשב"א ואמר שאינן חולקין בגוף הדין דתרוייהו ס"ל דאפילו ליכא חגירת צפורן אלא שמרגיש בה בצפורן בלחוד הויא פגימה ע"כ לשונו . ושכח במאי דפליגי בפגימה שאין מרגיש בה בצפורן כלל אלא אוגר בה חוט השערה א"נ רואה בה בשימשא דבהא ודאי נחלקו כדפרי' וכבר התבאר בס"ד בגוף החיבור כל הצורך ע"ש :

סי' כב והר"ר אפרים כתב שאין לבשל עוף שלם אף על פי שחתך הוורידין וכן בהמה שרוצה לבשלה אף על פי שמנתחה צריך לשחוט הוורידין איכא להקשות דמאי שינה לשונו דבעוף קאמר אף על פי שחתך הוורידין צריך שינתחו אבר אבר ובבהמה קאמר איפכא אף על פי שמנתחה צריך לשחוט הוורידין ועוד הו"ל לומר בקוצר שאין לבשל לא עוף ולא בהמה עד שישחוט הוורידין וינתח אבר אבר ועוד מאין למד הר"ר אפרים להורות כך כי בפרק השוחט לא נזכר מזה כלום . ויש ליישב דקשיא ליה להר"א בהא דא"ר חסדא לשם לא א"ר יהודה דצריך לשחוט הוורידין אלא בעוף הואיל וצולהו כולו כאחד אבל בהמה כיון דמנתחה אבר אבר לא צריך והשתא אי איתא דאין חילוק בין צלי לבישול הו"ל לאשמועינן רבותא דאפילו ברוצה לבשלו שלם סגי בשחיטת וורידין בעוף ובמנתחה בבהמה אי נמי הכי הו"ל לא א"י דצריך לשחוט הוורידין אלא בעוף הואיל וצולהו ומבשלו כולו כאחד אבל בהמה כיון דמנתחה לא צריך אלא ודאי בע"כ דדוקא בצולהו סגי בעוף בשחיטת וורידין ובבהמה סגי במנתחה אבל ברוצה לבשל עוף צריך גם כן לנתחו אף ע"פ ששחט הוורידין וכן בבהמה שרוצה לבשלה אף על פי שמנתחה צריך לשחוט הוורידין ומיהו לא נהגו כמותו בחומרא זו ולפי שבחיבורי כתבתי

כתבתי דברים אלו בקוצר חזרתי לבאר באריכות קצת: ובסי' כ"ג בדין שיעור שהיית דקה האריך מהרו"ד והמציא דין חדש לפי דקדוקו והבנת ובדברי הרא"ש וכבר הראיתי שאין פי' דברי הרא"ש כמו שהבין ז"ל וכתוב בחבורי סעיף ח' ע"ש: וע"ל בסימן ב' ס"ח בקונטרס זה מוכח מפירושי דאף למאי דקי"ל כרש"י לפסול שהייה כמיעוט כתרא ואין חילוק בין בא הראשון וגמר השחיטה ובין שבא חבירו וגמרה פוסלת שהייה זו מיהו אם בא נכרי וגמר לשחוט המיעוט האחרון אפילו לא בא אלא לאחר שיעור שהייה נמי כשרה דנכרי אינו מצטרף עם ישראל כיון שכבר שחט הישראל הכשר שחיטה תלא כמ"ש מהרו"ד כאן לחלק בין אחד ששחט לשנים ששחטו דליתא דאין חילוק אלא בין ישראל לנכרי כדפרישית לשם:

סי' כד כתב בסה"מ צריך ליזהר וכו' פי' כששוחט בראש הסכין שאז רגילות הוא שהראש ממש מתכסה בעור צריך ליזהר שהסכין במקום ששוחט בו בראשו יהא מגולה לפחות. אמנם כששוחט באמצע הסכין דמקום הסכין במקום ששוחט בו הוא מגולה ודאי אז אין לחוש אם ראשו מתכסה בעור וכן פי' מהרו"ד:

מהרו"ד כתב בסוף דין חלדה דבמיעוט קמא של קנה לא נאסר משום חלדה וליתא וכתבתיו בחבורי בסימן כ"ד סוף סעיף ח' ע"ש:

וכל זה בקנה וכו' כבר כתבתי בחבורי דרבינו ס"ל דאף למאן דפליג ארש"י ומכשיר כשהגרים שליש האמצעי בקנה מ"מ בוושט מודה דפסולה כיון שהגרים קודם גמר הכשר שחיטה דהיינו הרוב דאילו לרש"י אפילו גמר הכשר השחיטה דהיינו ברוב ואח"כ הגרים אפילו בקנה נמי פסולה כמ"ש בוושט ומהרו"ד כד נייס כתב כאן מה שכתב:

ובעל הלכות כתב שנעקר הסימן או נשמט ממקומו וכו' פירוש בין שנעקר ממקומו מן הלחי על ידי הסכין בשעת השחיטה או נשמט מעצמו קודם השחיטה. אי נמי ה"ק בין שנעקר מן הלחי ואיכא נקב מפולש בין שנשמט ממקומו למטה וליכא נקב כלל ובכל ענין לא הויא טריפה לה"ג אלא דהל"מ היא שאין שחיטה מועלת בכן. אבל לפירש"י עיקור זה דה"ג הויא טריפה ובזה מתיישב דלאחר שכתב רבינו מתחלה עיקור לבה"ג היינו שנעקר הסימן ממקומו דלאו טריפה הוא ובשחט בעוף רוב סימן אחד ואחר כך נשמט השני כשירה חזר וכתב הברייתא דר"פ השוחט שחט סימן א' בעוף ואח"כ נשמט השני כשר לאורויי דאף לפירש"י דטרפה הוא עיקור זה אפ"ה שחט סימן א' בעוף ואחר כך נשמט השני כשר:

וא"א כתב דלא מהני בדיקה אלא כשלא תפס וכו' והקשו התוס' והרא"ש בפרק השוחט כיון דמהני הקפה בבהמה אחרת א"כ בשחט את הוושט בעוף ונמצאת הגרגרת שמוטה יביא עוף אחר ויקיף ותירץ הרא"ש דהכא בלא תפס מדינא שרי בלא הקפה אלא דמחמרינן שלא להתיר בלא הקפה אבל בשחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה מדינא אסורה מספק אין לנו לסמוך על הקפה להקל ולהתיר ומביאו ב"י והקשה מהרו"ד אם כן לי"א דסומכים על הקפה להקל ולהתיר אפילו תפס בסימנים קשיא ומה שתירץ על זה אינו תירוץ כלל ולפעד"כ פשוט דמ"ש רבינו כילד יעשה יביא בהמה אחרת וכו' איכן דברי י"א אלא דברי רבינו הם ע"פ הסכמת הרא"ש דהבדיקה איכה אלא בבהמה אחרת ובלא תפס ולחומרא כמפורש בדבריו אבל לי"א הבדיקה היא בתפס ולהקל ודוקא באותו סימן השחוט ונמצא שמוט חותכין במקום אחר ובודקין כמו שפירש"י והתוס' בפא"ט דף כ"ד דהשתא ל"ק כלל מהך דשחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה דבאותו עוף ליכא למיבדקיה ובעוף אחר אין בודקין ומה שהקשה הרא"ש על זה דלפי' ה"ג דשמוטה לאו טריפה הוא וחשוב הסימן כחי לא מהניא בדיקה באותו עוף לחתוך במקום אחר איכה קושיא כלל לי"א דאיכהו לא ס"ל כה"ג בזה אלא סבירא להו הך שמוטה טריפה הוא כפירש"י ואין הסימן חשוב כחי ולהכי מהניא בדיקה באותו סי' כפירש"י ותוס' כנ"ל ודו"ק:

סי' כז כל שנפסלה וכו' הא דהקשה בית יוסף מנ"מ בין נבילה לטריפה לדידן דלא נהגינן בטומאה וטהרה ותירצו דנ"מ לענין ב' זיתים כדלקמן בסוף סי' ל"ה וכמ"ש בחיבור הקשה מהרו"ד הלא לא אמר הרא"ש ורבי' דב' איסורים כל א' מועיל לבטל השני אלא בדם וחלב דכ"א מצטרף עם כ"ט של היתר אבל לא בא' נבילה וא' טריפה דלא נתבטל טעם נבילה בטריפה כיון דשניהם טעם בשר ויש ליישב כיון דבשר שור ואיל ועז ג' מינין הן וכל אחד מועיל לבטל טעם חבירו כמ"ש א"ו ומביאו ב"י סימן ל"ח א"כ שפיר איכא למימר דכזית בשר שור נבילה וכזית בשר איל טריפה מצטרף כ"א לבטל את חבירו בהדי כ"ט של היתר. ועיין לקמן במ"ש ריש סימן ל"ח סעיף ד' וסימן ק"ט סעיף ב' וע"ל כיון דנבילה וטריפה מועיל אף ביבש לפוטרו מן המלקות אף על גב דאכתי אסור באכילה מדרבנן אפילו הכי קל איסורו ואם אירע בו איזה ספק הו"ל ספק דרבנן ולקולא:

סי' כח חש"ן ששחטו בינן לבין עצמן אין אחרים חייבים לכסותו. לכאורה נראה חיובא הוא דליכא אבל איסורא נמי ליכא ומיהו נראה דיש ליזהר שלא לכסותו דילמא אתי למיכל מיניה דלא תלינן לקולא דאמרי לנקר חבירו הוא צריך דבשחט באשפה ליכא למימר הכי כדאיתא בגמרא דף פ"ו ואע"ג דבגמרא לא קאמר הכי אלא אליבא דחכמים אבל לר"מ דהלכה כמותו לא קאמרינן הכי אפשר דלמסקנא ר"מ נמי הכי ס"ל והא דתנן אליבא דר"מ פטור מלכסות איידי דקאמרי חכמים חייב לכסות קאמר רבי מאיר פטור מלכסות ואה"נ דאין לכסותו לר"מ מחששא דילמא אתי למיכל מיניה ועיין בחיבורי סי"ז כתבתי בקוצר:

סי' לו ופירש רב אלפס שמדמין מריאה לריאה אחרת וכו' איכא להקשות דהכא ס"ל לרב אלפס דמהני הקפה בבהמה אחרת לקולא א"כ בשחט את הוושט בעוף ונמצאת הגרגרת שמוטה דפסולה מספק ואמאי לא יביא עוף אחר ויקיף ונסמוך על הקפה להתיר אם יהיו דומין דאע"פ דהרא"ש ס"פ השוחט כתב דלרב אלפס דגרס רב נחמן אמר לא שנו אלא שלא תפס בסימנים וכו' לפי גירסא זו משמע דר"כ פליג אדר' יוחנן ופוסק הלכה כרב נחמן לחומרא דלא סמכינן אבדיקת הקפה אלא בדלא תפס בסימנים הא ודאי בשחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה איכה ענין לתפס בסימנים דבתפס מיירי דהסימן השמוט הוא השחוט אבל הכא הוושט השחוט אינו שמוט אלא הגרגרת שאיכה שחוטה היא נמצאת שמוטה ושפיר יכול להקיף בעוף אחר ולהתיר אם יהיו דומים כיון דסומכין על הקפה להקל לדעת רב אלפס דמדמין מריאה לריאה אחרת להקל ולהתיר וצ"ל דרב אלפס ס"ל דאין מקיפין אפילו בבהמה אחרת להקל אלא לענין נקב בריאה או בבני מעיים או בקנה אבל לענין שמוטה אין מקיפין כלל דאי לא תפס כשירה וא"צ הקפה ואי תפס פסולה ואין מועיל לה הקפה להתיר דזימנין דמו וזימנין לא דמו וטעמו דפוסק כר"כ וכרב ולא כר' יוחנן וכדפרישית לעיל בסימן כ"ד לדעת הרמב"ם. וכך נראה ממ"ש מהרש"ל בפרק השוחט סי' ע"ז וכ"כ מהרו"ד:

סי' לט כל טרפות וכו' עד אלא שהצריכו לבדוק הריאה וכו' כתב ב"י על שם בה"ג דצריך לאפוקי לריאה ולמיבדקא וכו' והקשה מהרו"ד מהא דכתב הרא"ש בשם ה"ג וכ"כ רבינו ריש סימן ל"ו בריאה דאגלידא כאהינא דצריך בדיקה דמאי איריא דאגלידא הלא כל ריאה צריך לאפוקי ולמיבדקא ותירץ דהתם לאשמועינן בריאה דאגלידא בגדיים וטלאים דאי לאו דאגלידא לא היה צריך נפיחה עוד תירץ בדרך א' ודוחק ולפעד"כ דבכל שאר ריאה א"צ לאפוקי ולמיבדקא אלא לאחר שהכניס ידו לפנים והרגיש איזה סירכא או בועות אף ע"פ שאינה נטרפת בהן אבל אם היא נקייה מכל וכל א"צ לאפוקי אבל בריאה דאגלידא כאהינא אע"פ שהיא נקייה מכל וכל צריך לבודקה בנפיחה וכאשר כתבתי בחבורי ס"ג:

וי"א דאפי' בכסדרן צריכה בדיקה וכו' מהרו"ד האריך בכאן ואמר דשלא כדין עושין עכשיו דאין בודקין במיא דפשורי אלא ברוקא וכו' וכבר כתבתי בחבורי דשלא כהוגן כתב בזה ע"ש:

מר יעקב גאון וכו' מ"ש מהרו"ד שמהר"ד יחייא מפרש דאף בסרכא מאונא לאונא שרי לנענע אלא דלא שייך נענוע דלא יתפרק בנענוע השבתי עליו בחבורי וע"ש עוד השבתי עליו בסעיף ט"ז על מ"ש לדעת בעל העיטור בשיעור מקום רביתא דאונא לאורך ולרוחב הבהמה וע"ש:

ריאה שניקבה במקום התוך האונות וכו' מימרא דרב נחמן רפא"ט (דף מ"ח) ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשירה ומוקי לה במקום רביתא ומשמע בסוגיא דה"ה בדסריך בדופן ולא ידעינן אי ודאי ניקבה למאי דקי"ל אין סירכא בלא נקב דינו כניקב והכי משמע בפשטא דסוגיא והכי מוכח מכל דברי הרא"ש ורבינו ודלא כמ"ש בית יוסף ע"ש מהר"ד יחייא לחלק דבניקב ודאי לא חשיב סתימה בגרמא אבל בסרכא הויא סתימה אפילו בגרמא וכ"כ ע"ש מהר"י חביב דלדעת הרא"ש נמי אם ניקב ודאי לא הויא סתימה אלא במסתכבת בבישרא אבל בנסרכה הויא סתימה בגרמא ובבישרא כשהרוב בבשר והמעט בגרמא דליתא ועיין במ"ש בחבורי בסוף סעיף כ"ב ובסוף סימן זה על דברי רבינו בשם בעל העיטור והרא"ש:

ריאה הנקובה במקום שאין הדופן סותמה וכו' איכא לתמוה דבגמרא לא אתרו ריאה הנקובה אלא ריאה הסמוכה לדופן וכו' וכבר כתבתי ייסוד לזה בחבורי לשם ע"ש אבל למה שכתבתי אח"כ דרך אחר כפי' דברי הרב רבינו משה בר מיימוני שהביא רבינו נראה שצריך להגיה בלשונו ריאה הסמוכה וכו' כלישנא דתלמודא וכך הוא הלשון בכל הפוסקים וכ"כ מהרו"ד להגיה כך בספרי רבינו וכן עיקר עוד האריך מהרו"ד בפי' דברי י"א לדעת רבינו ואמר שהוא שלא כדעת הרא"ש אבל בחבורי סעיף כ"ה התבאר בקצרה ושדעת רבינו כדעת הרא"ש ע"ש ותמצא נחת:

וכתב הרא"ש דבאשכנז ובצרפת נוהגים להטריף הכל עיין בחבורי דהיינו דוקא שלא במקום רביתא ודלא כמו שהבין ב"י ומהרו"ד שנמשך אחריו שוב מצאתי דגם מהרש"ל בפא"ט סימן מ"ד כתב כדברינו בזה וכתב עוד דמ"ש בבדיקות אשכנזים שנהגו להטריף הכל אפילו במקום חתוכי דאוני מנהג בטעות הוא והאריך בזה ומסיק דבמקום חתוכי דאוני אפילו ניקבה ודאי ודופן סותמתו וסריך בבשר היטב כשירה אפילו האידנא וא"ל בדיקה וכו' ולפי זה היה נראה לפחות דהיכא דאיכא הפסד מרובה יש להקל להורות הלכה כמהרש"ל מיהו אני חוכך בקולא זו דדילמא חכמי אשכנז קדמונינו בקעה מצאו וגדרו בה גדר מפני שהבדיקה מסורת ביד כל אדם ואם נתיר להם במקום רביתא יבואו ג"כ להתיר שלא במקום רביתא ועוד דיותר ראוי לנו לומר דדבר זה הוא מכלל דברים המותרים ואחרים יודעים שהוא מותר ונהגו בו איסור שאי אתה רשאי להתיר בפניהם מדנאמר שהוא מנהג בטעות על כן אין להקל כלל אפילו בהפסד מרובה:

סי' מא בד"א במחט גסה אבל בדקה אין חילוק וטרפה וכו' כבר כתבתי בסעיף ו' לאיזה צורך אמר רבינו דאם נמצאת הקופה לצד חלל הבהמה שאילו נכנס דרך סמפון וכו' ע"ש ועדיין נשאר לתרץ מה דקשה בקטינתא וכולה טמונה מ"ש דבריאה שלימתא כשירה ובכבד טריפה הלא בשניהם יכול לנקוב בקטינתא בסמפון וגם בשניהם לא ניכר ריעותא בחוץ. ויש ליישב דבריאה ודאי כיון דאפילו באלימתא יכול לנקוב בלד העב בסמפון ומשום הכי לא חיישינן דנכנסה דרך וושט כיון שלא ניכר ריעותא מבחוץ הלכך אפילו בקטינתא סמכינן על מה שלא ניכר ריעותא מבחוץ וכשירה דתלינן דדרך סמפון באת בשלימתא כיון דלא איתרע הך חזקה דלא ניכר ריעותא מבחוץ גבי ריאה כלל. אבל בכבד דבאלימתא לא היה יכול לנקוב בלד העב שלו ואמר דנקובי נקיב דרך וושט ואתאי וטריפה א"כ בעל כרחינו צ"ל דאיתרע בכבד הך חזקה דלא ניכר ריעותא מבחוץ ואמרינן דהריעותא שהיה בה חזר והבריאה עד שלא ניכר מקום כניסת המחט שנדחקה גם הקופא מבחוץ עד שהיא טמונה כולה בכבד השתא נמי בקטינתא חיישינן מבחוץ נכנסה ולא ניכר הריעותא מבחוץ ואמרינן דטבע הכבד הוא כך דתחזור ותתרפא עד שלא ניכר כלל מקום כניסת המחט משא"כ בריאה ודו"ק:

סי' מז מה שהקשה בדברי הר"ן וכן בש"ע כתב מהרו"ד פירושים רחוקים וכבר התבאר בחבורי על נכון בס"ד ע"ש:

סי' מח וזה דינו אם נקרע בו קרע באורך טפח או ניטל טריפה. משמע דה"ק דבין נקרע בלא ניטל ובין בניטל שיעורו באורך טפח. ומ"ש אח"כ נקדר הבשר בעוגל או באורך שיעורו ביתר מכסלע טריפה לפי פירש"י שהבאתי בחבורי הוי נמי כהך שיעורא דאורך טפח: ועוד יש לפרש דעת רבינו שמ"ש תחלה או ניטל דשיעורו באורך טפח. היינו כשאין הכרס נראה וכאן דכתב נקדר בעוגל או באורך דשיעורו ביתר מכסלע מיירי בניטל הבשר עד שהכרס נראה ומיטרפא בשיעורא זוטא ביתר מכסלע דהוי שליש טפח ברחבו כפי' התוס' והרא"ש. אבל מהרו"ד פי' דמ"ש רבי' תחלה או ניטל היינו נקדר דקאמר בתר הכי ובתחלה לא פי' שיעור ניטל ואח"כ פירשו במ"ש נקדר וכו' והאריך בזה ולא נהירא דדין קרוע או ניטל בגמרא הוא בעיא דרב אשי ברוב קרוע או ברוב נטול ולא איפשיטא ודין נקדר שהוא כסלע הוא מימרא דרב אסי ועיין בחבורי בס"ד:

המסס וב"ה וכו' מהרו"ד העתיק לשון רש"י מפ' המדיר ופי' דכל בית הכוסות הוי עובי שני כפלים והאריך בזה. וצ"ל דלא דק שהרי רש"י כתב סביב שפתו וכו' ולא נקרא בשם שפתו אלא במקום שהפרש הולך מב"ה להמסס ואיכא שפה והוא ז"ל פי' סביב שפתו של כרס ואין שם שפה לכרס אלא עובי שפתו של ב"ה קאמר במקום דבוקו להמסס בעור אחד עובי ב' כפלים. וגם מדובקים לשם שתי דופנותיהם בשומן כמבואר בתוס' שהבאתי בחבורי סעיף ה' ע"ש. ומה שהקשה מהרו"ד אמאי מחלק רש"י בין ב"ה להמסס לפלוג ולתני בב"ה גופיה בין שפתו שהוא עב יותר משאר מקומות שבו שרי ליה מאריה דהלא כתבו התוספות להדיא בשם ר"י דמיישב לפירש"י דמה ששנינו המסס וב"ה שניקבו לחוץ לגדדין קתני גבי ב"ה ממש לחוץ וגבי המסס כלפי חוץ והבאתיו בחבורי עיין שם:

ואם עבר המחט מעבר אל עבר וכו' מה שהקשה כאן מאי איכא בין מצד אחד לשני צדדין וכולי כבר התבאר בס"ד על נכון בסעיף ז' עיין שם ומהרו"ד

כתב

כתב על קושיא זו דהוא מפרש פי' אחר בהלכה ולא הבנתי פירושו אולי איכא טעות סופר בלשונו :

סי' מט כל אלו הטרפיות הטריפות בבהמה טריפות גם בעוף וכו' פי' כל טריפות שמנו חכמים במשנתינו דאלו טריפות בבהמה טריפות ג"כ בעוף וכדתני לוי פא"ט דף נ"ו אבל טחול וכליות להרמב"ם אף ע"ג דטריפות בבהמה מ"מ כיון דלא תני להו במשנתינו כשמנו אלו טריפות ליתנהו בעוף . ובזה מתיישב דלא קשיא על לשון רבינו שאמר כל אלו הטרפיות וכו' דהאיכא טחול וכליות דטריפות בבהמה ונמצאו בעוף ואין טריפות נוהג בהן דרבינו לא בא אלא להביא בספרו הא דתני לוי ומה שצריך לפרש בדתני לוי יש לפרש ג"כ בדבריו ומהרו"ך האריך בקושיא זו ובייעובה ול"ק כלל. ועיין בחבורי מ"ש בזה :

סי' נב וקאמר בגמרא דריאה אין לחוש בנפילת האור וכו' הקשה מהרו"ך דבגמרא הכי איתא אמר חזקיה אין ריאה לעוף ור' יוחנן אמר יש לו וישנו כעלה של ורד בין האגפיים מאי אין ריאה לעוף אילימא דלית ליה כלל והא קא חזינן דאית ליה אלא דלא מטרף ביה והא תני לוי כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף וכו' אלא אין לו לא ליגפל ולא ליחמר מ"ט א"ר חנא הואיל ורוב צלעותיה מגינים עליה והא מדאמר ר' יוחנן יש לה וכו' מכלל דחזקיה סבר דלית ליה אלא אמרי במערבא .מדבריו של ברבי ניכר שאינו בקי בתרנגולין אלמא דאידחיא הא דאמר בגמרא דחזקיה קאמר אין לו לא ליגפל ולא ליחמר ולמה פסקוה הפוסקים ואין זה קושיא של כלום דהך דאין לו לא ליגפל ולא ליחמר הלכה פסוקה היא בבתי מדרשות ורב חנא קאמר עלה מ"ט וכו' אלא דתלמודא קס"ד דמאי דקאמר חזקיה אין ריאה לעוף ר"ל ג"כ דאין לו לא ליגפל ולא ליחמר ודחי לה אבל גוף ההלכה דאין לחוש בריאה בנפילת האור לא אידחיא לה והלכה פסוקה הוא וכך הוא דעת התוספות בפרק אלו טריפות בדף נ"ו בד"ה באלו בני מעיים ודלא כמאן דפליג ואמר דאידחיא לגמרי הך הילכתא ומביאו ב"י ע"ש הר"ן ופשוט הוא ומהרו"ך פי' מה שפי' ולא נהירא :

ומ"ש ופי' הרשב"א וכו' אבל אם ראינו שהוריקה טריפה כצ"ל וכך הוא בת"ה הארוך והקצר : וא"א הרא"ש כתב אפילו רואין אותה שנשתנית וכו' כצ"ל וכך הוא בפסקיו ריש דף קס"א ומה שנמצא בספרי רבינו כתוב אבל אם ראינו שאדימה וכו' וכן רואין אותה אדומה הוא ט"ס וכמ"ש בחבורי ומהרו"ך כתב ליישב נוסחא המוטעת ולא נהירא :

כתב הרשב"א ב' מיני ירקות הן וכו' מהרו"ך כתב דהיינו דוקא באין ידוע שנפל לאור וכו' אבל בחבורי ס"ו בארתי דאפי' בידוע דנפלה לאור נמי אסורה וע"ש :

סי' נג נשתברו ידי הבהמה וכו' עד או שיש לה ג' ידים כשירה נראה דרבינו בא לומר אע"ג דברגלים איכא חלוקי דינים בחסר ובנחתך בין בצ"ה בין שלא בצ"ה וביתר נמי איכא חילוק בין יתר למעלה ובין למטה אפ"ה בידים בכל ענין כשר בבהמה בין בחסר בין ביתר אבל מהרו"ך כתב לסברת הרשב"א לעיל בסוף סימן מ"א הוה פי' כל יתר כנטול דמי כאילו נטול עכשיו דמי ולפי זה בעוף אם יתר גף טריפה דהו"ל כאילו נטול עכשיו דהיינו כאילו נשמט מעיקרו וטריפה ע"כ ואין ספק דכל נייס ושכיב אמר לה להדא מילתא ופירוש טעות הוא דלדברי הכל מה שאמרו כאילו נטול דמי ר"ל כאילו היה חסר בתולדתו ובעוף נמי כשר וכך פי' רש"י בפא"ט דף נ"ח וז"ל יתר ברגל טריפה מ"ט כל יתר כנטול דמי ויתר א' הוי כחסר א' והוי בעלת רגל א' וטריפה דהוי כשמוטת ירך בבהמה עד כאן לשונו וא"כ ביד נמי הוי בעלת יד א' וכשירה ואע"ג דקי"ל כרב דשמוטת גף בעוף טריפה לאו מדינא טריפה אלא משום דחיישינן שמא נקבה הריאה ואם כן לפי זה בחסר גף בתולדתה א"כ יתר גף דהוי כחסר גף אחד ליכא חששא דניקבה הריאה אף לרב כשירה ואין להאריך בדבר פשוט :

סי' נו וכתב הרמב"ם נפסק הגדול וכו' הנה על מה שכתבתי בחבורי לפרש בדברי הרמב"ם והרא"ש הקשה לי בני הרב הגדול מהר"ר ליב שי' והאריך בכתבו וזאת היא תשובתי הנה אחרי שובי לעיין בהלכה זו נחמתי והאמת עמך שלא כיונתי על נכון בפי' דברי הרמב"ם אבל לא כפירושך אלא נראה אמת דמ"ש רבינו ע"ש הרמב"ם וכן אם נפסק קנת כל א' מהם אין פירושו שכל אחד ואחד משלשתן לא נפסק אלא קנתו ונשאר הרוב בכל אחד ואחד אלא ה"פ לא מיבעיא היכא דנפסק הגדול לבד ושנים הקטנים קיימים א"נ שנים הקטנים לבד נפסקו והגדול קיים דכשירה אלא אפילו נפסקו רובן של שנים מהם והשלישי גם הוא נפסק אלא שלא נפסק כי אם קנתו ונשאר רובו קיים נמי כשירה ואף על פי שאותו שלישי שנשאר רובו איננו הגדול אלא אחד משנים הקטנים נמי כשר ולכן אמר וכן אם נפסק קנת כל אחד מהם כלומר קנת כל אחד מהם אפילו הוא אחד מהשנים הקטנים ואינה טריפה אלא עד שיפסק רוב כ"א וא' מהם פי' ולא נשאר אלא קנתו של כ"א ואחד ולפי זה לשון רבינו מדוקדק דבתחלה לא אמר כל אחד ואחד אלא אמר וכן אם נפסק קנת כל אחד מהם כשירה ובסוף כתב עד שיפסק רוב כל אחד ואחד ודו"ק ולפי זה מפרש הרב רבינו משה בר מיימוני בלישנא בתרא דרב דקאמר מאי ברובו רובו של כ"א וא' דה"פ דבנפסק רובו של כל אחד וא' הוא דטריפה אבל נפסקו שני חוטין ברובן והשלישי לא נפסק אלא קנתו כשירה אף ע"פ שאותו שלישי הוא א' מהשנים הקטנים כדפרי' וטעמו דכי היכי דבלישנא קמא דרב קאמר בנפסק רובו של אחד מהן טריפה כדפירש רש"י ה"נ בלישנא בתרא קאמר בנפסק רובו של כל אחד וא' טריפה וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ח מה' שחיטה וז"ל נחתך רובו של כל אחד מהן טריפה וא"צ"ל שנחתכו כולן או נטלו כולן עכ"ל אלמא דליכא טריפה אלא בנחתכו ג' רובין. ולהרא"ש נראה לפרש שגם הוא מפרש בלישנא בתרא דרב הא דקאמר מאי ברובו וכו' פירוש דנטרפה בנפסק רובו של כ"א ואחד כדכתב להדיא אלא שאינו מפרש הא דקאמר ברובו של כ"א וא' דהיינו לומר של כ"א וא' מהג' חוטין ולומר דטריפה הוא בנפסקו ג' רובין ולא נשאר אלא ג' מעוטין וכדמשמע לפי פשוטו דליתא אלא פי' רוב של כ"א וא' דקאמר היינו לומר דנפסק רוב בנין מרוב מנין . וז"ש הרא"ש רוב של כ"א ואחד מן החוטין שהיא נטרפת בהן כגון אי אפסיק אלימא וכולי דהחוטין נחלקין לשני כתות אחד נקרא בשם רוב מנין ואחד נקרא בשם רוב בנין וקאמר דאינה טריפה אלא בנפסק רוב של כ"א ואחד מן הכתות כגון אי אפסיק אלימא וכו' אח"כ הוכיח הרא"ש דאין לפרש כפשטיה דרב דטריפה בנפסקו רוב של ג' חוטין דאם כן הוה דלא כמר בר רב אשי דמכשיר בנפסקו השנים לגמרי ולא נשאר אלא אלימא לחוד וכאן דנשארו כל הג' בכל אחד נשאר מעוטו יהא טריפה אם לא שנאמר דרוב כל אחד ואחד שנפסק אע"פ שנשאר בכ"א מיעוטו הוא גרוע מרוב בנין או מרוב מנין שנשאר לבדו והא לא מסתבר כלל דכיון דמכשיר בנפסקו השנים הקטנים לגמרי והאלימא גם הוא נפסק אלא שנשאר הרוב כל שכן שיש להכשיר כשנשאר המיעוט מכל אחד מהג' חוטין שלא נפסק ולפי זה לא מכשירינן נמי להאי לישנא דרב בנפסקו ג' רובין אלא א"כ בנשאר המיעוט. שלם לאפוקי מדשמואל דמכשיר אפילו לא נשתייר אלא משהו כחוט השרבל דליתא אלא צריך דלא נפסק אלא רובו ונשאר קנת כחות מרובו בכל אחד מהג' חוטין ומ"ש הרא"ש בלשונו אבל אין לפרש כפשטיה דרב דבעינן רוב כל א' ואחד וכו' דמשמע דהכי קאמר דאין לפרש דבעינן להכשירו שישאר רוב כל אחד ואחד הא ליתא דזה לא היה צריך הרא"ש לאמרו דפשיטא דלא בעינן להכשירו ג' רובין אלא ר"ל אין לפרש דבנפסקו ג' רובין דטריפה דצריך שישאר הרוב כלומר שלא יהיו נפסקו ג' רובין וכך צריך לפרש לשון רבינו כמו שאכתוב בסמוך וכן פי' מהרש"ל אלא שהקשה מנ"ל להרא"ש הך סברא דגריע רוב אלימתא וכו' והאריך בזה . מיהו פירוש זה נראה יותר בדברי הרא"ש . שוב ראיתי שמהרו"ך ג"כ פי' דבר זה דמ"ש ברוב של כ"א ואחד היינו ברוב של מנין וברוב של בנין אלא שהוא פירש כן לדעת כל המפרשים ושגם רש"י פירש כך וליתא דודאי כל המפרשים מפרשים כפשוטו ברוב של כ"א וא' מהג' חוטין אלא דהרא"ש לבדו הוא שפירש כך לפי סברת שכלו ז"ל . שוב כתב מהרו"ך פי' דחוק במ"ש הרא"ש אבל אין לפרש כפשטיה דרב וכו' ע"ש והעיקר כאחד מן הפירושים שכתבתי כאן ובחבורי והבדל גדול איכא בין הפי' דלמה שכתבתי בחבורי ס"ל להרא"ש בנפסקו ג' רובין של כל הג' חוטין ולא נשאר אלא מקנתו טריפה אבל למ"ש כאן לא ס"ל להרא"ש הכי אלא אדרבה כשר הוא במכ"ש מרוב בנין או מרוב מנין לפי סברתו ורבינו שכתב כאן וא"א הרא"ש כתב אפילו לא נשאר הרוב של כל אחד ואחד מהם כשירה ר"ל לא נשאר אלא נפסקו רוב של כל ג' חוטין כשירה שהרי כתב אח"כ שאינה אסורה אלא א"כ נפסק כל הגדול ורובו של כ"א ואחד מהקטנים וכו' אלמא משמע שאם לא נפסק כל הגדול אלא רובו בלבד הוא נפסק אע"פ שנפסק הרוב של כ"א ואחד מהקטנים דהשתא לא נשאר אלא ג' מעוטין נמי כשירה וכ"כ מהרש"ל בפרק בהמה המקשה לדעת הרא"ש למעיין בו אלא שפסק דלא כהרא"ש וטריפה באפסיקו שני חוטין ברובן וחד מינייהו אלימי אפילו השלישי שלם וכ"ש בנפסקו ג' רובין ודו"ק. וא"ת למאי דפי' בחבורי דהא דכתב הרא"ש דלפי פשוטו הא דקאמר רב בלישנא בתרא מאי ברובו רובו של כל אחד ואחד היינו לומר דבעינן להכשירו שישתייר רוב של כל אחד ואחד דא"כ במאי פליגי לישני הלא ללישנא קמא דאמר ברובו של אחד מהם נמי הכי ס"ל דבנפסק רוב אחד מהם טריפה אלמא דבעינן שישתייר רוב של כ"א ואחד וכך הקשה בני מהר"ל שי'. ויש ליישב דללישנא קמא אפילו לא נפסקו השנים כלל טריפה בדנפסק רוב חוט השלישי ואפילו היה זה החוט שנפסק א' מן הקטנים וחולק הוא אמר בר רב אשי אבל ללישנא בתרא אינו טריפה אלא בדנפסקו כל שלשתן ולא נשאר אלא שלשה מעוטין אבל בדלא נפסק אלא אחד מהם כולו או רובו אפילו הוא הגדול כשירה כיון דהשנים הקטנים לא נפסקו כלל וכמר בר רב אשי ועל זה הפירוש שהוא לפי פשוטו כתב הרא"ש לסתור אותו. אי נמי י"ל דלהך פירושא אף ללישנא קמא קאמר רב דלהכשרו סגי בנשתייר רוב אחד מהם אע"פ ששנים האחרים נפסקו ברובן כשירה וללישנא בתרא בעינן להכשירו שישתיירו רוב של כ"א וא' ותו לא מידי. ומ"ש ורש"י אוסר אפילו בנפסק רוב של אחד מהם מה שהקשו הראשונים על פירש"י הלא הלכה כמר בר רב אשי דדוקא בנפסקו שנים הקטנים טריפה אפילו לא נפסק הגדול כלל אבל אם לא נפסק א"א א' מהשנים הקטנים ונשאר הגדול והקטן השני קיים כשירה וכאן פסק כלישנא קמא דרב דאפסיק רוב של אחד מהם טריפה וא"כ הפסקים סותרים זו את זו כבר כתבתי בחבורי ישוב לזה. ועוד נראה דיש ליישב הפוסקים דלא סתרי דהך דרב בלישנא קמא ובלישנא בתרא לא מיירי אלא בנפסקו כל שלשתן וללישנא קמא בנפסק רוב של אחד מהם טריפה אף ע"פ שנשאר הרוב משנים האחרים מאחר שנפסקו שלשתן וללישנא בתרא אינה טריפה אלא בנפסק רובו של כל אחד ואחד אבל כששנים לא נפסקו כלל אע"פ שאחד מן הקטנים נפסק כולו כשירה לדברי הכל כמר בר רב אשי :

סי' נז וכלב אין לו דריסה וכו' עד שאם דרס או נקב בשיניו וכו' פי' מהרו"ך אע"ג דאין דריסה בשיניים לכל חיה אצטריך לאשמועינן בכלב משום דסד"א בכלב כיון דאין לו דריסה ביד וברגל יש לו דריסה בשיניים כי היכי דאשכחן בעוף כיון דאין לו דריסה ביד כשאר חיה יש לו דריסה ברגל ע"כ. ואין דמיון זה עולה יפה ועוד מהי תיתי להוסיף דריסה לכלב בשינוי אם אינו מפורש בתלמוד עד שהוצרך רבינו לפרשו כדי שלא נטעה . אבל הנכון מה שפירשתי בחבורי סעיף ז' ע"ש :

כל העופות וכו' חוץ מן הנץ וכו' עד חוששין לדריסתו שאז מטיל ארס מהרו"ך האריך במ"ש הרשב"א מנ"מ בין חששא דקוץ ובין חששא דארס ועיין במ"ש בחבורי בזה :

ארי שנכנס בין השוורים ונמצאת צפורן של הארי תלושה ויושבת לו בגבו וכו' בפא"ט (דף נ"ג) אמר רב ארי שנכנס לבין השוורים ונמצא צפורן בגבו של אחד מהן אין חוששין שמא דרסו וכו' ועלה קאמר דלשמואל דחוששין לספק דרוסה חוששין בזו דליכא אלא חד ספק שמא בכותל נתחכך או שמא ארי שנכנס דרסו אבל בלא ראינו שנכנס הארי מודה שמואל דאין חוששין דאיכא ס"ס ספק לא נכנס וצפורן זה לאו מחיה הדורס הוא ואת"ל נכנס וצפורן זה של הארי הוא אימור בכותל נתחכך השור וצפורן זו בכותל היתה מן הארי בזה ומ"ש רבי' ונמצאת צפורן של הארי וכו' אינו לומר שודאי הוא דשל ארי הוא דא"כ אפי' לא נכנס ארי ליכא אלא חד ספק דשמא בכותל נתחכך או ארי דרסו אלא דעת רבי' הוא לומר דאין חוששין בדנכנס ארי אלא היכא דאפשר לומר דהצפורן של ארי הוא לאפוקי בידוע דלאו של ארי הוא דאפי' בדנכנס ארי אין חוששין אלא דין שור זה שנמצא צפורן בגבו כאילו לא נמצא בו צפורן כלל כנ"ל אבל מהרו"ך פי' דמיירי בודאי דשל ארי ואפ"ה אין חוששין בדלא ראינו שנכנס ע"ש ולפעד"נ דאין דינו אמת בזה אלא כל שידענו דשל ארי הוא חוששין לדרוסה אפי' לא ראינוהו שנכנס דתלינן במצוי בין להקל בין להחמיר וכן לעיל בסימן ל"ג בנמצא אדמומית בעור הפנימי של וושט חוששין לדרוסה ע"ש בסעיף ח' :

בהמה או עוף שבא לפנינו כשהוא מבעבע דם וכו' כבר הארכתי בזה ושמהרו"ך מחלק בין מבעבע דם דכתב רבינו כאן ובין מ"ש בסימן ל"ג עוף הבא לפנינו וצוארו מלוכלך בדם וכו' ולא דק. גם במ"ש רבינו כאן ע"ש הרשב"א דאין הולכין אלא במצוי בין להקל בין להחמיר הקשה ותירץ וכתב בספר ובדיו מה שלא היה לו לכתבו ובחבורי לשם מבואר האמת וצריך להודיעו דהמדפיס טעה בחיבורי וצריך להקדים תחלה דבור המתחיל וכתב הרשב"א דוקא שיש לפנינו וכו' עד לפסק הלכה ואחר כך נ"ל ומהרו"ך הקשה למה ליה למימר הולין במצוי להקל וכו' עד קושיא כלל ובמ"ש רבינו וכיצד הוא הבדיקה וכו' האריך מהרו"ך והוציא דינים מחודשים ונ"ל דלא דק וכן במ"ש רבינו ע"ש הרשב"א בדק ולא האדים הבשר מבחוץ וכו' כתב מהרו"ך דלהרשב"א אם לא האדים מבחוץ לא חיישינן למיבדקיה מבפנים ליתיה אלא לא מכשרי' לה עד שיבדוק גם מבפנים עיין בכל זה בחבורי מסעיף כ"ד עד סוף סעיף כ"ו :

סי' נח כתב הרמב"ם וכו אם נתרסקו וכו' מהרו"ך פי' דלהרמב"ם צריך

צריך לבדוק גם אחר ריסוק אברים שכך פי' הר"ן לדעתו ושכן הוא דעת רבינו ולפעד"נ מלשון רבינו להדיא דאף להרמב"ם אין צריך לבדוק אחר הריסוק דכיון שעמדה או שהתה מע"ל שוב לא חיישינן לריסוק אלא ס"ל להרמב"ם כיון דצריך בדיקה אחר י"ח טריפות אם מצא בתוך הבדיקה שינוי באברים שנתרסקו טריפה אבל א"צ לבדוק אחר הריסוק וכך היתה נוסחת הרמב"ם שביד רבינו כ"מ שאמרנו אין חוששין לה מותר לשחוט מיד וכל מקום שאמרנו חוששין לה אם שחטה צריך לבדוק וכו' אם מצא בה טרפה מן הטריפות שמנינו ה"ז טריפה וכן אם נתרסקו וכו' וז"ש רבינו אח"כ ואם עמדה תוך מעת לעת יצאה מכלל ריסוק אברים ודי לה בבדיקתה אלמא דאין הבדיקה באה משום ריסוק אלא משום י"ח טריפות ודלא כהר"ן אליבא דהרמב"ם מיהו בנוסחת הרמב"ם שבידינו משמע מדיוק לשונו שצריך לבדוק גם אחר ריסוק אברים וכהר"ן והכי נקטינן :

ודי לה בבדיקתה מהרו"ך הבין דהבדיקה היא לראות אם נתרסקו האברים והקשה דכיון דאין הריסוק ניכר תוך מע"ל מאי מהני בדיקה ותירץ מה שאינו תירוץ אלא צריך לתרץ לפי הבנתו ולומר דדוקא בלא עמדה ולא פשטה ידה לעמוד אין הריסוק ניכר תוך מע"ל אבל בעמדה או פשטה ידה לעמוד הו"ל כאילו שהתה מע"ל וניכר הריסוק מיהו האמת אינו כן דבעמדה או פשטה ידה לעמוד כבר יצאת מכלל ריסוק אברים וא"צ בדיקה אלא משום י"ח טריפות וע"ז אמר ודי לה בבדיקתה כדפרישית בסמוך ואין כאן קושיא כלל :

סי' סא ואין לו לכהן לחטוף וכו' מהרו"ך האריך בזה וכן בדין כהן שיש לו מכירין וכו' וכבר השגתי על דבריו עיין בחיבורי ס"ח וס"י :

סי' סב לפיכך אבר הפורש מן החי וכו' הב"י הקשה על מ"ש רבינו לשון לפיכך ופי' מה שפי' ומהרו"ך הקשה על פי' ופי' בדרך אחר וגם פי' לא נתקבל לע"ד ועיין פי' בחבורי גם מה שהקשה עוד בית יוסף הכל מתיישב על נכון :

סי' סג ורשב"ם כתב וכו' כתב מהרו"ך הא דכתב הרשב"א דבשר שנתכבד ונמלא אסור היינו במקום דליכא רוב ישראל וכו' עד כאן לשונו וליתא אלא אפילו בדאיכא רוב ישראל נמי אסור לרשב"ם עיין בחיבורי :

והרשב"א כתב דאפילו הניח עשרה וכו' מהרו"ך כתב בשם מורו אפשר דמיירי בקשורין כמ"ש רבינו גבי חמץ בא"ח סימן תל"ט עכ"ל ובחיבורי הבאתי דהרשב"א גופיה כתב דהכא אפילו אינן קשורין :

סי' סד אבל בהמה טמאה וכו' מה שהקשה ב"י מנ"מ הלא בהמה טמאה בלאו הכי אסורה באכילה כתבתי בחיבורי ס"ג לתרץ דנ"מ כיון דחלבים כבשרם אסור לעשות בו סחורה אבל באלו ג' מינים אפי' בנבילה וטריפה כיון דחייבים משום חלב מותר לעשות בו סחורה דכתיב וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ומהרו"ך פי' דנ"מ לחומר העבירה להוסיף בתשובה או לגרוע ממנה ולי נראה עיקר כדפרי' :

פי' שהוא פרוש על הקרוס וכו' מהרו"ך האריך בזה וכבר כתבתי בחיבורי שהעיקר הוא שרבינו סובר דפי' קרוס ונקלף בדר' עקיבא אינו כפירושו בדר' ישמעאל פ"ש במ"ש בסוף סעיף ו'. ומה שהיה קשה על מ"ש ב"י דמ"ש רבינו ולא יהא בשר חופה אותו הוא פי' של תותב הגיהו בספר ב"ה והעביר עליו הקולמוס ותשאר הגירסא ומ"ש רבינו שלא יהא בשר חופה אותו מימרא מפורשת היא בפ' ג"ה. עוד צריך להגיה במ"ש ב"י בשם ספר הכל בו וז"ל המנהג לגרור שניהם של צד הקיבה ושל צד הכרכשא מיהו אין גוררין אותו לגמרי וכו' :

סי' סה יש חוטין וכו' מה שהקשה בדברי רבינו דכאן כתב שבגלי מותר הבשר לגמרי ובסי' כ"ב הצריך נטילה מבואר בסימן כ"ב ס"ה ובסי' ס"ז ס"ו :

סי' סו ודם ביצים וכו' מהרו"ך האריך וכו' תחלת דברי רבינו ע"ד הרשב"א ומ"ש אח"כ בשם ר"י הוא על פי דברי התוס' והרא"ש וכמ"ש ב"י ולפע"ד אינו כן עיין בחיבורי :

סי' סט ואם מלח בכס"מ הכלי אסור וכו' כתב מהרו"ך דכתב הר"ן דהא דמולחין וחוזרין ומולחין בכלי אחד מנוקב היינו משום דאגב דטרדה חתיכה למפלט לא בלעה וכו' אי נמי משום דאין מליחה לכלים ומש"ה מותר למלוח בשר כשר להשהותו במלחו אפילו בכלי שנאסר כבר מחמת דם ב"י וצ"ע למה לא יהא נאסר תכף כבוש שהוא כמבושל שהבשר כשר נכבש בציר שבכלי שנאסר כבר עכ"ל ולא ידעתי אנה מצא מי שמתיר דבר זה לכתחלה למלוח בשר בכלי איסור שאינו מנוקב אפילו כ"ט לפגם כ"ש בכ"ט לשבח דאסור אפילו דיעבד מטעם כבוש כמבושל אפילו צונן בצונן כדלקמן בריש סימן ק"ה :

סי' ע והא דאסרינן לדגים לא כולן אלא כדי קליפה וכו' איכא למידק מהי תיתי דבמליחה דדגים ליתסר טפי מקליפה עד דאיצטריך לאשמועינן דלא נאסרו כולן אלא כדי קליפה ונראה דלפי' דבדגים קאמר בגמרא כיון דרפו קרמייהו פלטי ובלעי טפי מבשר א"כ מסתברא נמי דבלעי טובא טפי מבשר אף לענין זה דאף על גב דבשר לא נאסר אלא כדי קליפה דגים נאסרו כולן דנבלע האיסור בכולו. להכי כתב הרא"ש ורבינו דאין חילוק אלא אפילו דגים לא נאסרו טפי מקליפה דאל"כ לא הוו שתקי בגמרא מלפרש החילוק בזו בין בשר לדגים. ועי"ל דה"ק דכיון דגם דגים לא נאסרו כולן אלא כדי קליפה הלכך בדג שלם ולא ניטלו קשקשיו שרי דקשקשים הם במקום קליפה אבל אם היה הדין דהדגים נאסרו כולן וכמ"ד מליחה בששים אפילו לא ניטלו קשקשיו נמי נאסרו כולן וז"ש רבינו לפיכך אם הוא שלם וכו' וכן פי' מהרו"ך אבל לפעד"נ דהראשון עיקר שהרי אפילו אם היו הדגים נאסרו כולן אם ניטלו קשקשיו אפ"ה בלא ניטלו קשקשיו לא נאסרו כל עיקר וכדפרי' בחיבורי בס"ד ע"ש :

אבל אם הטהור מלוח והטמא תפל וכו' מהרו"ך הביא לשון הרא"ש שכתב וא"ל כיון שנתלח הטהור יכו' וי"ל שנמלה מכל לדדין וכו' והקשה על לשונו שאינו מדוקדק לדעתו ז"ל וכתב להגיה במקום וי"ל שנמלח שצ"ל וי"ל שלא נמלח מכל לדדין וכו' יקאי על הנבילה וכו' עכ"ל ושרי ליה מאריה דלפי מה שהגיה צ"ל דהבין הרא"ש מתחלה דקושיא שהטמא לא נמלח כלל כפשוטו של לשונו דקאמר וטמא תפל ואף על פי כן הקשה אמאי שרינן הטהור מלוח ובתירוצו הוסיף דהטמא נמלח ג"כ בצד אחד לחוד במקום שמונח אצל הטהור א"כ כ"ש דקשה אמאי שרינן לטהור אלא לשון הרא"ש כפשוטו הוא ואין בדקדוקו כדאי להגיה ולבלבל הפשט :

סי' עא כתב הרשב"א וכו' מהרו"ך האריך בזה אבל מה שכתבתי בחיבורי הוא האמת ומפורש כך בת"ה הארוך בית ג' שער ג' דף ע"ה ודף ע"ו :

סי' עב הלב מתקבץ וכו' כתב מהרו"ך וז"ל זהו לדעת הרא"ש דס"ל דאפילו דם בעין אמרינן כבכ"פ וכו' ולא דק דהלא הרא"ש כתב בפרק כ"ה גבי אין מחזיקים דם בבני מעיים ראש דף קע"ו דבדם בעין לא אמרינן מערק שריק ולא כבכ"פ וכ"כ רבינו בסימן ע"ו ואין חילוק בין מליחה לצלייה כמו שמפורש באשיר"י לשם וכ"כ התוס' לשם דף קי"ג בד"ה אין מחזיקין אלא יש לחלק בין דם אחר לדם עצמו כמ"ש בחיבורו ס"ג ע"ש :

וי"א שאם העוף מנותח וכו' נראה דדעת י"א כדעת האוסרין גבי דגים קטנים לקמן בסימן ק"ז ומה שקשה לפ"ז לאיזה צורך כתב דהלב דבוק באחד מהחתיכות אפילו הלב נמצא לבדו נמי יש לחוש שמא נשאר עם אחד מהחתיכות לבדה ברוטב ונאסרה ואוסרת האחרות וכדחיישינן גבי דגים י"ל דרבותא אשמועי' דאפילו דבוק בחתיכה והוי כמו ספק ספיקא ספק לא נשאר כלום עם הרוטב ואת"ל נשארה חתיכה אחת ספק שמא לא נשארה חתיכה זו שדבוק הלב בה ואפ"ה חיישינן שמא אותה חתיכה נשארה לבדה ואצ"ל באינו דבוק דאין כאן אלא ספק אחד דחיישינן דנשאר הלב לבדו עם חתיכה אחת מן החתיכות איזה שיהיה. ומה שקשה עוד דלקמן גבי דגים בסימן ק"ז כתב דחיישינן שמא בשעת עירוי נשאר הדג טמא וכו' וכאן גבי לב לא הזכיר עירוי יש לומר דבדגים אין מפרידים כלל הדגים הקטנים זה מזה בשעת בישול ולכן אין חשש אלא כשמערין הרוטב לאחר הבישול משא"כ בבישול בשר דלפעמים מפרישין החתיכות מקדרה זו לקדרה אחרת בשעת בישול אבל אין מערין כלל הרוטב בסוף הבישול : ומה שקשה על מ"ש רבינו כאן ולא נהירא דלמה נחוש לזה וגבי דגים לא כתב כך לדברי האוסרין יש לתרץ דבדגים דרגילות הוא דמערין הרוטב הלכך יש לחוש לזה אבל כאן דאין רגילות קשיא ודאי למה נחוש לזה שהפרישו החתיכות בשעת הבישול כיון דאין רגילות אלא לפעמים על המעט אבל מהרו"ך מתוך הקושיות הללו כתב פי' אחר ואינו מתקבל לפע"ד :

סי' עג כתב מהרו"ך בכבד שנמלח אסור לצלותה לכתחלה תותי בישרא שלא נמלח ולפעד"נ דשרי עיין במ"ש בחיבורי סוף סי' זה :

סי' עה אין מחזיקין דם בבני מעים וכו' כתב מהרו"ך דלמ"ש רבינו בסי' ק"ב בשם ר' יהודה דקורקבן הוה בכלל בני מעים דאוכליזן לאו בר איניש ולפיכך בטל ברוב דלא הוה חתיכה הראוייה להתכבד א"כ ה"ה לענין דם. ולפעד"נ דאע"ג דלענין חשיבות חתיכה דאינה בטילה אם ראוייה להתכבד דאינו אלא מדרבנן מיקל ר"י וקאמר דבטילה דהוה בכלל מעיים מ"מ כיון דהזינן דבשר גמור הוא אין להקל באיסור דם דהוי דאורייתא ותו דהא אנן לא קי"ל כר"י בהא וקורקבן הו"ל חה"ל ואינה בטילה א"כ לא הוה בכלל בני מעיים כ"ש לענין איסור דם והכי נקטינן דאין חילוק בין קורקבן לשאר בשר דאם אינו נמלח כהוגן אסור אפילו דיעבד. עוד גמגם מהרו"ך על המליחה מצד אחד במקום שומן ועיין בחיבורי מ"ש בשם המרדכי דהזיר בלא גמגום דלא דמי לשאר בשר :

סי' עו וכתב הרשב"א וכו' עד ושחיטה ב' סימנים כתב מהרו"ך דמשום בהמה נקט ב' סימנים ולא דק עיין במ"ש בחיבורי כאן ובסימן כ"ג : ובסוף הסימן וכתב הרשב"א ואם עבר ונתן וכו' כתב מהרו"ך דאע"פ דרבי' פוסק כהרי"ף והרא"ש דלדינא דגמרא לא בעינן העלה תמרותו מ"מ לדידן אפילו בדיעבד לא שרי אלא בדהעלה תמרותו והאריך בזה ולפעד"נ דלא דק דמ"ש רבינו ובלבד שנתבשל קצת עד שהעלה תמרותו וכו' עד סוף הסי' הוא לשון הרשב"א שכך הוא תופס לדינא דגמרא דבעינן שהעלה תמרותו ורבי' העתיק לשון הרשב"א כמ"ש הוא ז"ל בספרו אף ע"פ שאינו פוסק כמותו במה שמצריך שהעלה תמרותו כדי ללמוד ממנו לדידן להיכא דעבר ונתן דשרי דיעבד בגללי דמילחא הרבה אפילו לא העלה תמרותו :

סי' פא ומי רגלים ל"ש מי רגלים של חמור וכו' והרמב"ם מתיר אפילו של חמור ותמהו עליו וכתב מהרו"ך דהרמב"ם היה גורס גירסא אחרת בגמרא ותימה הוא לבדות מלבנו גירסא אחרת דלא רמיזא לא בדברי הראשונים ולא בדברי האחרונים ועיין בחיבורי כתבתי לע"ד דרך נכון ביישוב זה :

סי' פב לפיכך מי שמכיר כ"ד עופות וכו' פי' אז מותר לאכול כל עוף שאינו מהן אפי' אין לו אצבע יתירה ואין קורקבנו נקלף ואין לו זפק דודאי אינו דורס כיון שאינו מהן ואם אינו מכירן אם רואה עוף דורס ודאי טמא אפי' יש לו ג' סימני טהרה בגופו ואם הוא בחזקת שאינו דורס ויש לו עוד אחד מג' הסימנים בגופו בלחוד הוא טהור דאין לחוש לכ"ד עופות טמאים דמקצתן יש להם ג' ג' סימנים בגופן ומקצתן יש להן ב' סימנים בגופן אבל הם דורסים ולפרס ועזניה אף על גב דיש לכ"א סימן אחד בגופן בלחוד ודורסין אין לחוש להן דאינן מצויין ביישוב הלכך כל עוף שאין לו אלא סימן אחד בגופו והוא בחזקה שאינו דורס הוא טהור להרמב"ם אבל ר"ח כתב שאין להתירו אלא בסימן אחד של קורקבנו נקלף אבל אם אינו נקלף אפילו יש בו בו זפק או אצבע יתירה טמא ומה שכתב רבינו אפילו יש בו זפק ואצבע יתירה כך וי"ו הוי במקום או ואין צריך להגיה או ופשוט הוא ומהרו"ך הגיה או שלא לצורך :

ביצי עוף טמא אסורין כמותו מהרו"ך כתב בפי' כאן היפך האמת ואולי ט"ס הוא ועיין בחיבורי מ"ש בזה :

סי' פג וא"א הרא"ש מתירו אפילו באחת בית יוסף פי' מה שפי' גם מהרו"ך כתב לפרש בדרך אחר ולא נהירא אלא כדפיר' בחיבורי עיקר ע"ש :

בידוע שיש לו קשקשים ב"י האריך לפרש לשון זה גם מהרו"ך פירשו בתרי גווני ולא נהירא והעיקר כמ"ש בחיבורי ע"ש :

כתב הרשב"א וכו' עד הכל אסור אפי' צירן גזירה משום גופן פי' משום גוף החתיכות שאין בהן קשקשים אסרו אף הציר אבל החתיכות שיש בהן קשקשים מותרין וכמ"ש בחיבורי דכ"א בת"ה להדיא וכך פי' ב"י ומהרו"ך פי' הכל אסור אפי' החתיכות שיש בהן קשקשים ולא דק : ובסוף הסימן דג טמא שבלע דג טהור וכו' משנה רפ"ק דבכורות (סוף דף ז') ורבינו הכי קאמר לא מיבעיא בנמצא במעיו אלא אפי' ביצא לחוץ מותר ולא אמרינן הכא כיון דיוצא מן הטמא טמא אלא אמרינן דג עייל דג נפיק ולא דמי למים שהבהמה שותה דמי רגליה אסורים ולא אמרינן מיא עול מיא נפיק דשאני התם דלחלוחית הגוף מתערב עמהם וכ"כ התוס' והרא"ש לשם ומ"ש רבינו אפי' לא ראינו שבלעו ובכל ענין וכו' שם פריך בגמרא אמאי שרינן במתניתין היכא דראינו דג טמא דבלע דג טהור ליחוש דילמא האי דבלע איעכיל והוי רעי וזה שנמצא בתוכו עוברו הוא ואסרוהי מסריך ואוקמא רב ששת למתני' דלא איירי אלא כגון שמצאו דרך בית הרעי ואי עוברו הוא בבית הרחם מיבעי ליה לאשתכוחי ורב פפא מוקי לה כגון שמצאו דרך בית הבליעה ורב נחמן מוקי לה כגון שמצאו שלם שנגמרה כל צורתו וגדול הוא ואי עוברו הוא לא הוי משתהי ברחם כולי האי. והני תלתא אוקימתי כולהו קאי אפשטא דמתניתין בדחזיניה לדג טמא דבלע לדג טהור אבל בדלא חזיניה דבלע אמרינן אסרוהי אסריך אפי' מצאו דרך בית הבליעה או דרך בית הריעי או מצאו שלם

שלא וכתר הכי אסיקנא רב אשי אמר רוב דגים במינן משריצין וכמי שבלע לפנינו דמי פי' רש"י ומתניתין לאו בדחזיניה דבלע אלא שנמצא בתוכו וכו' וכן פסקו התוס' והרא"ש וזהו שכתב רבינו תחלה אפילו לא ראינו שבלעו ואח"כ כתב ובכל ענין שנמצא בו וכו' לאורויי דלמאי דקי"ל כרב אשי דאפי' לא ראינו שבלעו א"כ בכל ענין שנמצא בו מותר ולאפוקי מתלתא אוקימתי קמאי דאין היתר בכל ענין אלא בדראינו שבלע אבל בדלא ראינו שבלע אסור בכל ענין דליתא למסקנא ודו"ק ומהרו"ד האריך בכאן בדברים דחויים ושרי ליה מאריה :

סי' פד לפיכך שוחה ושותה בכל מקום וכו' נראה דכך היתה גירסת רבינו בברייתא בגמרא ואתא לאשמועינן דל"ת במקום דלא שכיחי שרצים כולי האי אלא אפילו במקום דאיכא שרצים טובא ואין ספק דבולע שרצים אפ"ה אינו נמנע וליכא הכא משום בל תשקצו כיון שאינו בולעת בעין אלא בתוך המים שהוא שותה אבל בספרים שבידינו ובאלפסי ובאשיר"י הגירסא היא שוחה ושותה מהם ואינו נמנע ול"ג בכל מקום ומהרו"ד כתב ליישב לשון בכ"מ בדרכים אחרים ולא נהירא :

כתב הרשב"א עבר ובישל תוך י"ב חדש וכו' ז"ל בת"ה בית ג' סוף שער ג' פולין ב' ראשין מצויין בכן אחד קטן הגדל במחובר וכו' ואחד גדול וכו' הגדל לאחר מכאן מותר קודש שפירש אבל אם פירש ואפי' מת אסור ולפיכך הבא לבשלן בלא בדיקה כיצד הוא עושה שורה אותן במים צוננין וכו' ואם נמצאו קצת בתוך הקדרה משליך ואוכל השאר וכו' ויראה לי שאסור לעשות כך תוך י"ב חודש וכו' עכ"ל ומביאו ב"י ומפרש רבינו דמ"ש דאסור לעשות כן תוך י"ב חודש לא קאי אלא על מה שכתב כיצד הוא עושה שורה אותן במים וכו' דהך תקנה אינה אלא לאחר י"ב חדש אבל תוך י"ב חדש לא מהניא תקנה זו וכדכתב הרא"ש. אבל מ"ש הרשב"א ואם נמצאו קצת בתוך הקדרה משליך ואוכל השאר וכו' אף בבישלן תוך י"ב חדש נמי דינא הכי הוא דבדיעבד אם בישלו בלא בדיקה אם נמצאו קצת בתוך הקדרה משליך ואוכל השאר אבל הב"י הבין דהרשב"א לא כתב דין זה ג"כ אלא בבשלו לאחר י"ב חדש ורבינו הוא דמפרש דלהרשב"א ה"ה תוך י"ב חדש דמאי שנא וכ"ל דלא דק ומ"ש וכתב א"א הרא"ש הלכך תולעים וכו' עד ואלו נשארו בבשר ועתה יצאו וכו' נראה דרצונו לומר דאלו נשארו בתוך החתיכה באמצעה דהבאים הבשר מתוכו והתליע ועתה מתוך הבישול נתפררה החתיכה ויצאו לאחר מיתה והא דכתב בסמוך ואם נמצא קצת בקדרה משליכן וכו' ולא תלינן לומר עתה יצאו אף על פי דמיירי נמי בלאחר י"ב חדש התם ודאי אפילו לאחר י"ב חדש איכא למימר דהני קצת תולעים שנמצאו בקדרה גדלו בפרי בתלוש תוך י"ב חדש דהשתא אפי' את"ל עתה יצאו מ"מ נפרשו מן הפרי לאחר מיתה ואסורין מספק כדלעיל ומהרו"ד האריך בשינויי דחיקי אבל מ"ש הוא ברור ופשוט ודו"ק :

סי' פו ונראה שאין לחלק בין נכרי לישראל חשוד עיין לעיל בסימן קי"ח ס"ב :

אם היא בקליפתה אינה אוסרת ואם היא קלופה אוסרת פי' כשהאחרות גם כן קלופות כמ"ש בחבורי ומהרו"ד פירש האחרות אינן קלופות אלא דתרתי לא אמרינן דהאסורה אינה קלופה תפלוט והמותרות שאינן קלופות יבלעו ממנה ותימה גדולה שיכתוב בספר פי' בדוי שאין לו לא שורש ולא ענף בתלמוד ובפסקי הגאונים אלא הדבר ברור דכשהאחרות אינן קלופות אף ע"פ שהאסורה קלופה אינה אוסרת לדעת הפוסקים הראשונים מיהו להלכה נקטינן כסה"ת שכתב רבינו בשמו בסמוך דאפילו באינן קלופות כלל לא האסורה ולא האחרות כמי אוסרת ועיין בחבורי בזה :

וביצי עוף טהור שהתחיל העוף להתרקם בה ואוכלה מכין אותו מכת מרדות מה שקשה דלעיל בסימן ס"ו כתב רבינו דחייבים עליו אלמא דלוקין עליו מלקות ארבעים כתב מהרו"ד לחלק בין דם שנמצא על הקשר ובין לאחר שנהפך הדם ונעשה נבלה וכו' והם דברים בדויים בלי סמך ושום ראייה ועיין במ"ש בחבורי :

סי' פז אבל בשר טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה ובשר חיה ועוף וכו' כך הוא נוסחת כל ספרי רבינו ומה שהקשה ב"י ע"ז התבאר בטוב טעם בחיבורי ומהרו"ד כדי להציל מקושיית ב"י הגיה והוסיף תיבת לא וכצ"ל או בשר טמאה בחלב טהורה לא ובשר חיה ועוף גם כתב ליישב נוסחת רבינו בדרך שכתבתי ע"ש :

כתב הרמב"ם המבשל בחמי טבריא וכו' מהרו"ד ז"ל האריך בכאן להשיב על מ"ש ב"י דהמבשל בשר בחלב מתה לוקה על אכילתן משום נבלה ואמר דאינו לוקה משום דהחלב מתה דינו כמו בילת נבלה דאינו אסור מדאורייתא ולפעד"נ דלא דמי לבילת נבלה שנגמרה ומונח בנבלה כמונח בכד אבל החלב שנבלע בגומות דינו כנבלה עצמה כאבר מאיבריה וראיה מדכתב הרמב"ם בפ"ד מהמ"א קיבת הנבלה מותרת מפני שהוא כשאר טנופת שבגוף אלמא דאי לאו הוי טנופת דינו כנבלה ואף ע"ג דאיכא למימר דאפילו לא הוי טנופת אינה אסורה אלא מדרבנן מ"מ אין זה אלא בקיבתה של נבלה שינקה מן הכשרה אבל חלב הנבלה גופה חשוב כגופה ולוקה עליה משום נבלה וכמ"ש ב"י כ"ל :

בסי' ק' סוף סעיף א' ומ"ש חוץ מג"ה שאין טעמו אוסר דקיימא לן אין בגידין בנ"ט איכא למידק דהוי ליה למימר נמי וחוץ מנמלה שאין טעמו אוסר כיון שהוא פגום וכמ"ש ע"ש הרשב"א בסימן ק"ד ונראה דדוקא בנמלה עצמה שנתערבה בתבשיל קאמר הרשב"א דכיון דנמחה גופן לתוכו שרי אם היתר רבה עליו כיון שהוא פגום אבל בטעם הנמלה איכא ספק שמא אין טעמו פוגם בשום תבשיל כי היכי דמספקא לן בעכברא בשיכרא ובחלא ומטעם זה הצריך ר"ת ס' בתבשיל כנגד הזבוב כדלקמן בסימן ק"ז ועיין במ"ש בזה סוף סימן ק"ד בס"ד :

סי' קה ואם הוא חם וכו' הב"י השיג על דברי רבינו והאריך ומהרו"ד גם הוא האריך ליישב ודבריו מגומגמים בזה ולא העלה ישוב ברור ועיין בחיבורי התיישב הכל על נכון בלי גמגום :

וכתב הרשב"א דוקא כשהאיסור המלוח למטה וכו' גם בכאן השיג הב"י על דברי רבינו ומהרו"ד האריך ביישובו והגיה בדברי הרשב"א ואין דבריו נלע"ד ועיין בחיבורי התיישב הכל על נכון בס"ד :

סי' קו כתב הרשב"א וכו' עד סוף הסימן הכל מבואר ומיושב בחיבורי. ע"ש ומ"ש חתיכה שיש בה חלב שנתבשלה בקדרה וכו' איכא להקשות אפילו את"ל דמיירי הכא דנתבשלה בעודה חיה כבר נאסרה בשעת שנמלחה בחלב הדבוק בה להרשב"א דלא כהרמב"ם כמו שנתבאר בסימן הקודם וי"ל דמיירי הכא בחתיכה שנמלחה ואחר המליחה נדבק בה חלב ומהרו"ד כתב די"ל דבשעה שנמלחה היה ס' בחתיכה כנגד החלב שבה ולאחר המליחה נחתכה ולא היה ששים בחתיכה שהחלב דבוק בה ונתבשל :

סי' קז כתב בספר המצות דגים קטנים וכו' כתב מהרו"ד דמיירי דעירה תחילה הרוטב לקערה ואח"כ מערה הדגים לתוך הקערה שבה עירה הרוטב תחילה ולא נהירא דבהא ליכא מאן דשרי דכיון דהרוטב יד סולדת בה אף ע"פ שהוא בכלי שני מפליט ומבליע האיסור מדג לדג כמו שקבענו הלכה בסימן ק"ה סוף ס"ה אלא מיירי שעירה תחלה הרוטב כולה לכלי אחר ואחר כך עירה הדגים לקערה בלא שום רוטב דבהא פליגי ועיין בחיבורי נתבאר בארוכה בס"ד :

סי' קח ריח של איסור וכו' מהרו"ד הקשה על מ"ש רבינו כאן ודוקא בתנורים שלהם שהם קטנים ובסימן צ"ז כתב חילוק אחר ופי' מה שפי' ואינו מתקבל לפע"ד ועיין בחיבורי התבאר בס"ד על נכון :

סי' קי וכתב הרשב"א וכו' אבל נתערבה באחרות וכו' כתב מהרו"ד פירוש שהאיסור נתערב קודם לכן במקולין וכו' ושרי ליה מאריה דבת"ה הארוך בית ד' סוף שער ב' מפורש דה"ק אם לאחר שלקח חתיכה זו מן המקולין נתערבה בחתיכות של היתר כולן מותרות וכדמוכח נמי מן הראייה שהביא לדבריו לשם (בדף ק"מ ע"ש) ועיין בחיבורי נתבאר האמת בס"ד בדברי הרשב"א עצמו ובדברי רבינו כפי מה שהבין הוא ז"ל ולא כפי' מהרו"ד בכל מה שכתב בסימן זה :

סי' קיא וכן הדין אם לא היה כאן אלא חתיכה אחת מאיסור דרבנן וכו' הב"י כתב דזה נלמד במכ"ש ומהרו"ד השיג עליו דא"כ או"ג זו ואצ"ל זו ותו דליסנא דקאמר גם בזו תולין להקל משמע דלא זו אף זו קתני ופי' הוא ז"ל דרישא מיירי בשני חתיכות שנתערבו קודם נפילה דאין האיסור מבורר הלכך יש להקל טפי משאין שם אלא חתיכה איסור מ"מ אמר דגם בזו שאין שם אלא חתיכת איסור לבדה תולין להקל ושרי ליה מאריה דהב"י לא כתב כך מדעת עצמו אלא העתיק לשון הרשב"א מת"ה הארוך שכתב כך בבית ד' שער שני (דף קי"ג ע"א) ומה שהקשה מלשון גם בזו תולין להקל ודאי קשיא היא אלא דאיכא למימר דט"ס הוא וכצ"ל כל שכן דבזו תולין להקל ויש להביא ראייה לזה דבת"ה הקצר שבידינו היום לא נמצא לשון זה כלל ואפילו את"ל דאינו ט"ס יש ליישב ולומר דאף ע"ג דס"ל להרשב"א דכ"ש הוא מ"מ כיון דאיכא להיפך הסברא ולומר דטפי יש להחמיר היכא דאין כאן אלא חתיכת איסור לבדה שנפלה לתוך הקדרה לכך קאמר גם בזו תלינן להקל משום דלפי האמת כ"ש הוא : ומ"ש או אם לא היה כאן אלא חתיכה אחת מאיסור דרבנן וכו' קצת קשה דמשמע דידעינן כמה היה בהיתר מקמי נפילה וא"כ אין כאן ספק דכיון שאנו רואין תבשיל מרובה בקדרה של היתר בודאי לשם נפל האיסור וכן כשיודעין כמה היה באיסור מקמי נפילה ועכשיו לאחר נפילה אנו רואין בו תבשיל מרובה בודאי דלשם נפל האיסור וי"ל דפשיטא הוא דמיירי דלא ידעינן מקמי נפילה כמה היה בקדרה לא בשל איסור ולא בשל היתר אלא כיון דידעינן כמה היה בחתיכה של איסור מקמי שנפל בקדרה אנו משערין עכשיו לפי מה שאנו רואין התבשיל בקדרה של היתר באם הוא דנפל לשם האיסור א"כ האיסור ודאי הוא רבה על ההיתר או ההיתר הוא רבה או שוין היתר כאיסור וממילא ודאי אם הוא שלא נפל האיסור בקדרה של היתר בעל כרחך שכל מה שנמצא בקדרה של היתר הכל היתר הוא ודכוותא איכא לספוקי בקדרה של איסור :

ואין חילוק בין אם הקדרות של אדם אחד וכו' כתב מהרו"ד דהאי אין חילוק לבדדין קאמר דאם יש באחד מהן לבטל האיסור אין חילוק ובכל ענין מותר אבל אם אין בשום אחד מהן לבטל האיסור אז יש חילוק ע"ש ולא נהירא ועיין בחיבורי :

סי' קיב וכתב א"א בתשובה שלא אסרו אלא פת של חיטים וכו' מ"ש מהרו"ד ליישב הא דלא כתב רבינו תנאי אם אינו עולה על שלחן מלכים כמ"ש הרא"ש לא נהירא ועיין בחיבורי :

סי' קיג וכן אם עושין דברים הראוים לאכילה ע"י עשון מותרים כתב מהרו"ד פי' מותרים לאכלן אבל אם בשלן אחר כך אסורין עד כאן לשונו כתב כך על פי מ"ש ב"י לדעת התוספות פרק החולץ דלא כדברי רבינו ותימה דלמה לנו להחמיר באיסור ב"ג דהקילו בה רבנן טובא וכיון דבדברי רבינו מפורש להיתר וכך הוא משמעות דברי הרמב"ם וה"ה הרשב"א דאפילו בשלו נכרי אחר כך מותרים ודאי דהכי נקטינן גם בש"ע השוה דין דג שמלחו נכרי לפירות שעשנן נכרי וכבוש שכבשו נכרי ואף בדגים גדולים מלוחים כתב דיש מי שמתיר. ועוד דהתוספות פרק החולץ לא כתבו לאיסור אלא בבשר מלוח ע"י נכרי שאינו נאכל כלל כמות שהוא חי הלכך נראה להקל בכולן חוץ מבשר מלוח וכן נראה דעת הרב בהגהת ש"ע :

סי' קיד כתב הרשב"א מקום שישראל נוהגים שם קולא ביין ש"נ וכו' מהרו"ד ז"ל פי' דהמתאכסן אצל נכרי במקום שישראל נוהגים שם קולא ביין ש"נ אסור לו לקנות שכר מן העכו"ם ולשתותו אבל עם ישראל עצמו שאינו נזהר שרי מדינא לשתות שכר עמו ע"כ היפך הקערה על פיה התיר מה שאסור ואסר מה שמותר ושרי ליה מאריה גם הביא דברי מהרש"ל ופי' דבריו ועיין בחיבורי בכל זה גם ביארתי שם דלא כמהרש"ל ז"ל :

ולא חיישינן שמא הלך במקומות שהיין בזול. פי' אפילו ידוע דאיכא יין בזול אפ"ה לא חיישינן שיעקל הדרך כדי לזייף ומהרו"ד כתב להחמיר בידוע ולא נהירא ועיין בחיבורי :

סי' קיח אבל הרשב"א תולה הטעם לפי שאסורים מן התורה וכו' עד דבר שאסורים מדבריהם כחלב ומוריים וכו' כך הוא נוסחאת ספרי רבינו הישנים ולפי זה משמע דלהרשב"א בחלב לא חיישינן לאיחלופי בחלב טמא משום דחשיב יש לו סימן כיון דטהור חיור וטמא ירוק ואי משום איערובי ניקוס דאמר מר טהור עומד טמא אינו עומד כדאיתא בפרק אין מעמידין (דף ל"ה ע"ב) הלכך ליכא למיחש אלא לאחלופי בחלב טהור שחלבו נכרי דאסור מדבריהם והשתא אשמועינן חידוש דחלב סגי בחותם אחד ולא חיישינן לאחלופי בחלב טמא אבל בת"ה הארוך בית ד' שער ב' (דף קי"ח) כתב להדיא דחלב אית ביה חששא דאחלופי טהור בטמא ואפ"ה סגי בחותם אחד משום דלא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא כי היכי דבגבינה דאיכא נמי חששא דאיסורא דאורייתא משום נחלוחי חלב טמא בין הגומות של גבינה לרבי ירמיה שם (דף ל"ה ע"א) וסגי בחותם אחד דלא טרח ומזייף משום דלית ליה רווחא וה"א להדיא בגמרא לשם (דף ל"ט) דפריך מ"ש גבינה דלא טרח ומזייף חלב נמי לא טרח ומזייף אמר רב כהנא אפיק חלב ועייל חתיכה דג שאין בה סימן ומביאו לשם בת"ה הארוך אלמא דס"ל להרשב"א דאף על פי דהצריכו חב"ח באיסורא דאורייתא אפ"ה לא חששו אלא במידי דאית ליה רווחא אבל במידי דלית ליה רווחא סגי בחותם אחד אף על פי דאית ביה איסורא דאורייתא ולפיכך אף בחלב סגי בחותם אחד אבל במקצת ספרי הדפוס מספרי רבינו כתוב דבר שאיסורו מדבריהם כמוריים פת וגבינה וה"א בת"ה הקצר שבידינו היום ומשמע לפי זה דבחלב סבירא ליה להרשב"א דבעינן חב"ח ולא נהירא דהא בגמרא אסיקנא דחלב דינו כגבינה וסגי בחותם אחד [illegible] בת"ה הארוך הלכך ספרי רבינו הישנים עיקר דאף להרשב"א בחלב סגי בחותם אחד והכי מוכח מדברי רבינו שכתב על פירש"י ולפי זה הנך דוקא אבל הרשב"א תולה הטעם לפי שאסורין מן התורה וכו' כלומר דלהרשב"א לאו דוקא הנך אלא

ס"ה כל דבר שאסור מן התורה אלא דליכא בין פירש"י להרשב"א אלא הא ואי איתא דלהרשב"א בחלב בעינן חב"ח א"כ איכא נמי בינייהו דלפירש"י חלב סגי בחותם א' ולהרשב"א צריך חב"ח אלא ודאי דלהרשב"א נמי סגי בחלב בחותם אחד וכ"כ בש"ע . והכי נקטינן ודו"ק. שוב ראיתי שכתב מהרו"ך דס"ל להרשב"א דבחלב כיון דליכא חששא אלא לאחלופי מיעוטא דחלב טמא בטהור שאינו ניכר כיון דרובו טהור א"כ אין כאן אלא איסור מדבריהם דמין במינו בטל ברוב ושרי ליה מאריה דכתב כנגד הגמרא וכנגד ת"ה האריך מה שלא עלה על לב :

וה"ת כתב דוקא בישראל חשוד וכו' פי' דישראל שהוא חשוד על הגזל או על החליפים לא מירתת כ"כ כמו נכרי דמירתת טפי לזייפי ולאחלופי וסגי בחותם אחד אבל ישראל חשוד צריך ב' חותמות ולעיל בסימן פ"ו בדין ביצים דמהימן ישראל חשוד טפי מנכרי מיירי בדלא חשוד למיספי איסורא אלא דחשוד דסמיך אסימני ביצים ומזבין להו מנכרי הלכך באומר מעוף פלוני וטהור הוא סומכין עליו דאינו משקר אבל עכו"ס משקר כדכתיב אשר פיהם דבר שוא והכי משמע ממ"ש הר"ן בשם הרמב"ן ספא"ט ומביאו ב"י לעיל בסימן פ"ו :

שאין סימן שחוטה סימן לסמוך עליו פי' והלכך חיישינן דילמא הא"י הנכרי טוב ברע וגם שחט הוא בעצמו לזה שהחליף כדי להרויח . אבל בנאבדו לו גדייו ותרנגוליו ומצאן שחוטין דכשרים ולא חיישינן דנכרי שחטן התם ודאי כיון דמכירן שהן שלו ולא נחלפו אין לנו לחוש דנכרי שחטן בכדי כיון דלית ליה רווחא ומסתמא ודאי ישראל שחטן ורוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן ופשוט הוא ומהרו"ך כתב תירוצים דחוקים עיין עליו :

המניח נכרי בחנותו וכו' הב"י כתב דרבינו לא כיון לשונו וכו' ומהרו"ך הגיה לתקן לשון בית יוסף שרבינו סבירא ליה כהרשב"א ולפע"ד נראה פשוט דרבינו כיון להורות דלא כהרשב"א עיין במ"ש בחבורי :

סי' קכב בגון

מספרים כתב מהרו"ך פי' מספרים שקונצין בהם את הירק דלא מחשב מעיקר תיקון סעודה ונראה דלא דק עיין בחבורי :

ישראל שנתן כסף לאומן וכו' וריצב"א כתב מהרו"ך כתב בזה מה שכתב ועיין בחבורי :

סי' קכא ונ"ל

דוקא כשנשתמש בכולו וכו' ואיכא לתמוה דהרא"ש בסוף ע"ז כתב דבסכינין של נכרים יספיק אם ילבן חודו של סכין לפי שרגילין הנכרים להשתמש בו באור אע"ג דאם מקנתו אם כולו ונתפשט האיסור בכולו מכל מקום כיון שאין היש אל משתמש בו בסכין ע"י האור סגי בהכי עכ"ל אלמא דאם היה הישראל משתמש בו ע"י האור אסור ואע"ג דידוע שהנכרי לא השתמש אלא במקנתו בחודו וליבן חודו אפ"ה לא נכשר במקנתו דלא כדברי רבינו ונלפע"ד דט"ס הוא בדברי הרא"ש וכך צריך להגיה מכל מקום כיון שאין הנכרי משתמש בו בכולו סכין ע"י האור סגי בהכי ונתחלף לו בדפוס נכרי בישראל וזהו ממש כדברי רבינו דלא אמרינן דצריך להכשיר כולו אלא כשנשתמש בכולו אבל אם לא נשתמש אלא במקנתו נכשר נמי מקנתו דככב"פ והמעיין בדברי הרא"ש יראה דאי אפשר בלא הגה"ה זו שהגהתי שהרי כתב וז"ל וסכינין ישנים הנקחים מן הנכרים היה אומר הריצב"ס דבעי ליבון שדרך הנכרים לתקן בהן הפתילה בפי הנר של חלב בשעה שדולק והופכין בהן בשר ע"ג גחלים וא"ת כיון דאין תשמיש לכך לא חיישינן דילמא מתרמי ועביד הכי ואפילו אי אתרמי דעביד הכי כל כמה דאין הישראל משתמש בה ע"י האור סגי ליה בהגעלה ברותחין דכל מה שסופו לפלוט ברותחין פולט בהגעלה ראשונה ולא נהירא כיון דתשמישו ע"י האור אין יוצא מידי דפיו בהגעלה בלא ליבון ופולט תמיד בכ' הגעלותיו מידי דהוה אכלי חרס וכו' עד וירא' סיספיק אם יגעיל חודו של סכין וכו' עכ"ל השתא איכא להפליא הפלא ופלא דלאחר שדחה סברא זו דר"ת דיש להקל דסגי לה בהגעלה כיון דאין הישראל משתמש בה ע"י האור היאך חזר וכתב במסקנת דבריו דסגי בלבון חודו של סכין מטעם דאין הישראל משתמש בסכין ע"י האור הלא כתב תחלה דפולט תמיד בכל הגעלותיו אלא בע"כ דט"ס הוא כדהמ"ן. ומהרו"ך כתב לפרש דמ"ש הרא"ש כיון דאין הישראל משתמש בסכין ע"י האור סגי בהכי אינו אלא להביא ראיה למה שאנו יודעים דהנכרי אינו משתמש בכולו סכין על ידי האור והוא דכיון שאנו רואים שאין דרך ישראל להשתמש באור כ"א בחודו א"כ מסתמא גם הנכרי לא השתמש בכולו אלא בחודו וכו' והאריך בזה ושרי ליה מאריה לכתוב דברים כאלו בספר ובדיו להביא ראיה מישראל לנכרי במקום שאין צריך ראיה דמי שראה שדרך הנכרים לתקן הפתילה בחודו של סכין ולהפך בו הבשר ע"ג גחלים ראה גם כן שאין דרכן להשתמש בכולו סכין באור :

סי' קכג אלונטית

שלנו וכו' מהרו"ך פי' אין בו משום י"נ לאוסרו בהנאה אבל בשתייה ודאי אסורה ולא דק עיין בחבורי :

סי' קכד אסור

בהנאה ואפילו בשכשוך בעלמא. כו' משמע מדכתב רבינו בסתם דבעינן שכשוך דהכי הוא לדעת כל הפוסקים ולא כמ"ש מהרו"ך כאן וכ"כ עוד בסמוך סעיף י"א דלתוס' והרא"ש אסור בהנאה בנגיעה בכוונה אפילו לא שכשך עיין בחבורי :

סי' קכה כח

של נכרי וכו' והא דלעיל בסי' ק"ד גבי נכרי שהוציא את הברזא דאסור לגמרי התם לא חשבינן ליה כחו אלא חשבינן ליה נגע ביין ע"י ד"א כדכריסית בחבורי אבל מהרו"ך כתב ע"ש ד"מ וז"ל י"ל דשאני התם דדרכו הוא בכך להוציא יין מן החבית עכ"ל ואין לדברים אלו שורש בגמרא דמה לי דרכו בכך או אין דרכו בכך :

נכרי שמערה וכו' כתב מהרו"ך כאן דלהרא"ש שכשוך בלא נגיעה אינו אוסר וכ"כ לעיל בסימן קכ"ד ולא דק ועיין בחיבורי . ובסימן קכ"ו בסופו כתב הרשב"א חבית של יין שיש בו קיתון של מים וכו' כאן לא פי' כמה צריך במים לבטל היין האסור שנתערב בו אבל בסימן קל"ז כתב ע"ש הרשב"א דמתבטל בששה חלקים מים וכן פסק לשם בש"ע ס"א וכ"פ עוד בש"ע סי' קל"ד ס"ה ותימא דכאן פסק בש"ע ס"ו דשיעור הביטול היינו שיהיה במים ס' כנגדו פסק לחומרא כרוב מפרשים וכמ"ש הרשב"א גופיה בתשובה הביאה ב"י בסי' קל"ד והפסקים סותרין זה את זה מיהו האידנא נקטינן לקולא דסגי בששה חלקים מים :

סי' קכח פירש"י

אם נתפס כגנב וכו' ואם אינו נתפס כגנב על הכניסה אסור אע"פ שנתפס כגנב על הנגיעה והפי' אם הפתח פתוח דודאי נגע ביין כשנכנס שם כ"כ גם ה"ר ירוחם דלפירש"י מיירי שלא נעל ואפ"ה אם יש לו להשמט על הכניסה למה נכנס היין אסור ומביאו בית יוסף ותימה דמנ"ל לפרש כך לפירש"י הלא בפרק השוכר (דף ע') אין גלוי בפירש"י לכאורה דמפרש כך ונראה לפע"ד דהכריחו כך מדכתב רש"י לשם וז"ל ולא דמי למניח נכרי בחנותו דהתם כיון דברשות עייל וכו' ואי איתא דסבירא ליה לרש"י דאין איסור אלא אם כן דנעל לא הוי קשיא כלל ממניח נכרי בחנותו דהתם מיירי דאין הפתח נעול כמו שיתבאר בריש סימן קכ"ט ולא היה צריך לתירוץ דהתם כיון דברשות עייל כיון דלא קשיא כלל . ומ"ש רבינו ור"י פי' וכו' דס"ל דר"י חולק אפי' רש"י כ"כ ה"ר ירוחם דהקשו התוס' על פי' רש"י וכתבו דמיירי בשנעל וכו' ומביאו ב"י אבל בתוס' שלנו ליתיה מיהו הכי משמע ממ"ש ס"פ ר"י בדבור האחרון וז"ל ההוא כרכא וכו' מתוך הלשון משמע דנקט כרכא שהיה היין מונח בתוך הרחוב וגם היה שם יין של עכו"ס שעתה אין העכו"ס נתפס כגנב על הביאה רק על הנגיעה ואפ"ה חמרא שרי והא דאמר רבא בפרק השוכר אי מני לאשתמוטי חמרא אסור ואע"פ שנתפס כגנב על הנגיעה היינו משום דבבית שיכול ליכנס שם אינו ירא כל כך ומנסך אבל אי נתפס כגנב על הביאה ודאי חמרא שרי ולהכי מייתי עלה דננעל הפונדק עכ"ל הרי מבואר דמחלקינן בין מונח ברחוב דהכל רואין לפיכך אם נתפס כגנב על הנגיעה אפילו אינו נתפס כגנב על הביאה חמרא שרי אבל בבית שיכול ליכנס שם שאינו נתפס כגנב על הביאה אינו ירא כ"כ לפי שנועל הדלת ומנסך אבל אם נתפס כגנב על הביאה אפילו בבית ונעל הדלת חמרא שרי ולהכי עלה דהך עובדא דההוא ביתא דקאמר רבא אי מני לאשתמוטי חמרא אסור מייתי תלמודא ההיא דננעל הפונדק משום דהך עובדא נמי מיירי בדנעל הפתח ואם הפתח פתוח ודאי דדינו כמונח ברחוב כנ"ל לדעת רבינו וה"ר ירוחם אכן הרא"ש בפרק השוכר ריש דף ל"ד הביא לשון פירש"י וכתב אחר כך ואף ע"ג דלא קאמר הכא ואחדיה לדשא כמו בעובדא דלעיל אפ"ה מיירי שנעל הדלת כדמוכח מדפריך מננעל הפונדק וכו' ע"ש ומביאו ב"י אלמא דס"ל להרא"ש דלפי' רש"י נמי איכא למימר דסבירא ליה כפר"י בהך עובדא דלא אמר רבא דהמרא אסור אי אית ליה לאשתמוטי אלא בדנעל הפתח והכי נקטינן כפר"י וכמסקנת הרא"ש שוב ראיתי שכתב מהרו"ך ליישב דברי רבינו בדברים שאין בהם ממש ע"ש :

סי' קכט אבל

אם ראה שהלך ליכנס לב"ה יודע שלא ימהר לבא ואינו ירא ומה שקשה ממ"ש רבינו בסמוך דאין אדם רוצה להפסיד יינו בשביל [illegible]ת המרחץ כתבתי ליישב בטוב טעם בסעיף י"ד . ומהרו"ך פי' פירוש הדש והוציא לשון המשנה מפשוטו לדעת רבינו והעיד בעצמו שפירושו דוחק ואיכא לתמוה עליו דלאיזה צורך כתבו כיון שהוא דחוק ורחוק ואינו אמת ועיין בחבורי התיישבו כל קושיותיו :

וה"ר פי' אפילו פתוחות לגמרי מותר כתב מהרו"ך דלא התיר ר"י אלא בחסרה וע"פ הגהה זו כתב כל דבריו ונמשך אחר מ"ש ב"י ולפע"ד אינו אמת אלא ר"י מתיר אפילו מליאה כדמוכח באשיר"י ועיין בחבורי :

וב"ב רשב"ס בשם רש"י וכו' כתב מהרו"ך דרשב"ס איירי בזמן הזה ובאינה פקוקה והרשב"א איירי לדינא דגמרא מש"ה מצריך פקוקה והאריך בזה ולא נהירא אלא רשב"א איירי נמי בזמן הזה . עיין בחבורי :

סי' קלב אע"פ

שמגע עכו"ס אסור בהנאה וכו' כתב מהרו"ך לחזק דברי הרמב"ס דלא התירו ליקח דמיו מאותו עכו"ס אלא כשנתכוין להזיקו לישראל דהכי משמע ממ"ש התוס' דף נ"ט בד"ה אמר רב אשי ולפעד"כ דאיכא למימר דס"ל לתוס' דגם מה ששנינו בהנזקין בישראל המנסך במזיד חייב אין פירושו דוקא בנתכוין להזיקו לישראל אלא אפילו הוא סבור שהיין שלו ונסכיה במזיד נמי חייב דסוף סוף הזיקו במזיד בכוונה ודכוותה גבי עכו"ס שרי למשקל דמי היין מאותו עכו"ס עיין בחבורי :

ודוקא לאחר מותרים וכו' כתב מהרו"ך דבמוכר לנכרי אחר אף לישראל אחר אסורין הדמים וליתא שהרי מסקנת הרא"ש בר"פ השוכר להדיא דבמוכר ע"ז ומשמשיה וי"נ לעכו"ס דוקא לדידיה אסורין דקא מטיא ליה הנאה מע"ז וי"נ אבל לאחר שרי ע"ש והכי משמע מלשון רבינו דעל מ"ש דהוא אסור למכרו לעכו"ס אלא א"כ שהעכו"ס משך היין תחלה ואח"כ נתן הדמים דאז הדמים מותרים על זה אמר ודוקא לאחר מותרים וכו' :

מדד עד שלא פסק וכו' כתבתי בחבורי משנה שם וכו' עד סוף הדיבור וצריך להגיה אח"כ בזה הלשון ולפעד"כ דוחק מה שפי' מהרש"ל דרבינו העמיד יסיד דין זה דאסור לגמרי בהנאה קאמר ומטעם דקרוב הדבר שיגע וכו' שהוא ממשמעותא מדתנן אסור בסתמא דהלא כיון דקי"ל דתערובות סתם יין מוכרו לנכרים חוץ מדמי י"נ שבו א"כ אין דוחק כלל לפרש מתניתינו בהא דתנא אסור בסתמא דהיינו נמי אסור לכתחלה ובדיעבד נמי אסור לפחות דמי י"נ שבו אלא נראה דרבינו לא בא בהאי אע"ג להקשות קושיא ולתרצה דודאי יש ליישבה כדפרי' אלא איפכא הוא רבינו בא לבאר שלא כפרש דהאי אסור נמי הכי פירושו דאסור לכתחלה ובדיעבד נמי אסור דמי י"נ שבו כדין תערובות של סתם יין דטעות הוא לפרש כך דהאמת הוא דאע"ג שאין כאן אלא תערובות של סתם יין אפילו הכי אסור לגמרי מטעם שקרוב הדבר שיגע אחר שימשכנו וכו' והכריח רבינו לפרש כך מדקתני ברישא פסק עד שלא מדד דמיו מותרין דמיירי בכל גווני בין במדדו לכליו של ישראל או לכליו של נכרי שהודח יפה ואין בו עכבת יין כלל ומשכו הנכרי לרשותו ובין יש בו עכבת יין בשוליו ולא בפיו והכלי עומד בחצרו של נכרי או תופס אותו בידו ג"כ דמיו מותרים כמ"ש רבינו בסמוך וכאוקימתא דתלמודא התם וא"כ סיפא נמי במדד עד שלא פסק דדמיו אסורין נמי צריך לפרש דמיירי בכל הני גווני דומיא דרישא דבין כך ובין כך דמיו אסורין השתא ודאי כיון דבמדד בכליו של ישראל או לכליו של עובד כוכבים שהודח יפה שאין בו עכבת יין כלל ומשכו עובד כוכבים לרשותו ואפ"ה כיון שלא פסק דמיו אסורין בע"כ אי אפשר לומר דהטעם הוא דחיישינן שמא נגע ביין בשעת משיכה דאם כן בפסק עד שלא מדד נמי ניחוש שמא נגע עובד כוכבים בשעת משיכה אלא בע"כ כרחך דהישראל נזהר לשמרו שלא יגע עובד כוכבים בו בשעת משיכה ומש"ה דמיו מותרין אלמא דבמדד עד שלא פסק דדמיו אסורין ה"ט דאע"ג דנזהר לשמרו שלא יגע בו בשעת משיכה מכל מקום איכא למיחש דלא נזהר כל כך לשומרו זמן מרובה אף לאחר שימשכנו דלזמן מרובה חששו לזמן מועט לא חששו השתא לפי זה ודאי במדדו בכליו של עובד כוכבים שיש בו עכבת יין בשוליו ועומד בחצירו של עובד כוכבים או תופס אותו בידו דדמיו אסורין כיון דמדד עד שלא פסק לאו משום תערובות סתם יין לבד הוא דאסור דלפי זה יהיו מותרין דמיו חוץ מדמי י"נ שבו אלא כל דמיו הן אסורין משום חששא דנגע עובד כוכבים ביין דאף ע"ג דבשעה שמושכו נזהר הישראל לשומרו שלא יגע בו מכל מקום קרוב הדבר שיגע בו אחר שימשכנו דאין ישראל נזהר לשומרו כל אותו הזמן עד שיפסוק את דמיו ויסתלק מעליו ופירוש זה שכתבתי בדברי רבינו הוא ברור כשמש ושוב אין צורך באריכות שכתבתי בתחלת דבור זה ודו"ק היטב : הקשה ב"י להרשב"א והעומדים בשיטתו כדלעיל בריש סי' זה דאפי' לא נתכוין עובד כוכבים להזיק לישראל אלא כסבור שהיין שלו שרי למשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה א"כ כאן במדד ולא פסק אמאי דמיו אסורין ליסקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה וצ"ע עכ"ל . ולדידי אין כאן התחלה לקושיא דישראל איהו הוא דאפסיד אנפשיה שעשה שלא כדין למסור יינו לעובד כוכבים למשכו לרשותו ועדיין לא נקנה לו היין ודמי לכל הני דתנן עובד כוכבים שהיה מעביר חבית וכו' והמניח יינו בקרון ובספינה וכו' והמניח עובד כוכבים בחנות וכו' וכל הני גווני דנתבארו לעיל בסימן קכ"ט היכא דהיין אסור בהנאה דאלמא דאסור למשקל דמי מההוא עובד כוכבים מהך טעמא דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה דמסר היין ליד העובד כוכבים קסבר העובד כוכבים דאין הישראל חושש כלל אם יהא מנסכו דאי איתא דמותר למיסקל דמי מיניה לא הוו שתקי הפוסקים

הפוסקים מלפרש היתר זה בכל הני גווני ולא דמי להיכא דלא מסר הישראל ויינו ליד עובד כוכבים אלא שהעובד כוכבים מעצמו בא ונסכיה לייני של ישראל דשרי למישקל דמי מיניה דההוא עובד כוכבים ואף ע"פ שהיה סבור שהיין הוא שלו דהתם היינו טעמא דהעובד כוכבים היה לו לחקור אם הוא שלו אם לאו משא"כ הכא דאין לו לחקור כלל כיון שהישראל מסרו לידו למשכו לרשותו וק"ל:

סי' קלג וכתב הראב"ד מיהו יש לו תקנה וכו' כתב מהרו"ך ע"ש מהרש"ל ר"ל אם קבלם ועיין בחיבורי התבאר דאפי' קודם שקבלם יש לו תקנה:

סי' קלד ד[illegible] גמור שנתערב וכו' נראה דכך הוא ההגעה בדברי רבינו וי"כ גמור שנתערב ביין של היתר אפי' כל שהוא אסור לא מיבעיא היתירא לגו איסורא אלא אפילו איסורא לגו היתירא אבל סתם יין לר"ת בטל בס' אפילו היתירא לגו איסורא ואין דעת שאר המפרשים כן אלא אוסר בכל שהוא כי"כ גמור אפילו איסורא לגו היתירא וה"מ דאוסר בכל שהוא אפי' איסורא לגו היתירא במערה מגיגית וכו' עד אפילו יש בו ס' לבטל הקילוח דכיון דלא בטל בס' איסורו בכל שהו קרינן ביה אבל המערה מצרצור וכו' אינו אוסר בכל שהוא אלא בטל בס' כיון דנפל איסורא לגו היתירא אבל המערה מעט מעט מיין של היתר וכו' התם איסורו בכל שהוא ואינו בטל בס' כיון דנפל היתירא לגו איסורא ואמר רבינו וי"כ שנתערב במים וכו' כלומר כל זה שאמרנו אינו אלא היכא שנתערב יין ביין אבל כשנתערב יין של איסור במים של היתר אין חילוק בין נפל איסורא לגו היתירא ובין נפל היתירא לגו איסורא אלא דאם היין נותן טעם במים לי"מ כדאית ליה ולא אב"ד ור"י כדאית ליה אסור ואם אינו נותן טעם מותר ועיין כל זה בחיבורי באורך:

ובלשון ש"ע סעיף ג' הקשה בהגה"ה דדבריו סותרים זה את זה ועיין בחיבורי כתבתי ליישב זה: ושוב ראיתי למהרו"ך שכתב ליישב וסוף דבריו מ"ש ואם נתרבה וכו' פירוש דאפילו אם היה צרצור קטן לא אמרינן ביה ראשון ראשון בטל כיון דאין בו ס' לא הבנתי דברי ויסודו דלפי זה אכתי קשה דבתחלה אמר דבצרצור קטן ונפל איסורא לגו היתירא אפילו כל היום כולו אין דינו כב"ע אלא קמא קמא בטל ושרי אפילו יש בצ[illegible]ור בכ"ע והוא דעת הרמב"ם בפי"ז ודעת הרז"ה כמ"ש הרשב"א [illegible] וכך הוא דעת הראב"ד כמ"ש הר"ן בשמו ובסוף כתב אם נתרבה האיסור עד שיש בו כדי ליתן טעם אוסר והוא דעת הרמב"ן והתוספות שכתב הר"ן בשמם דכל שבא לכלל נתינת טעם חוזר וניעור ולזה הסכים הרא"ש והרשב"א ודעת רבינו הטור כמו שמפורש הכל בב"י והן דברים הסותרים זה את זה אבל למאי דפרישית ניחא:

סי' קלה ומיהו פי' ר"י וכו' ואפילו לפי זה כו' מהרו"ך פי' מה שפי' וכן בכמה מקומות בסימן זה עד סופו ולפע"ד אינו נכון וכבר הכל מיושב בטוב טעם בחיבורי בס"ד ע"ש:

סי' קלז אע"פ שאסור ליתן יין כו' עד לפי שהיין פוגם אותם תימה דרש"י פי' הטעם דשיכרא מבטל ליה לטעמא דחמרא עכ"ל משמע דר"ל דשכר הרבה מבטל לטעמא דחמרא שהוא מועט כמו שפי' הרשב"א ולפי זה ה"ה מים ושאר משקים כמ"ש התוספות אי נמי דעת רש"י דשכר נמי מקלי קלי לחמרא משום מרירותא דכשותא דאית ביה כמ"ש הר"ן בשם אחרים אבל האי טעמא שהיין פוגם מותר אינו במשמע לשון רש"י אלא איפכא משמע. ונראה דרבינו נמשך אחר דברי הרא"ש שכתב וז"ל ואע"ג דבכוליה מערינן ואין במים ובשכר ס' לבטל היין אפ"ה שרי כי טעם היין הנפלט לתוכו פוגם מעיקרו הוא עכ"ל משמע מדבריו דלא ס"ל כפי' הרשב"א שהרי אמר ואף ע"ג דבכוליה מערינן וכו' אלמא דחשיב ליה איסור מרובה דבכוליה מערינן ואין ס' במים ושכר שבתוך הכלי כנגד כולו. גם לא כפי' אחרים שהרי כתב דהיין פוגם אותם לא שהם מבטלים כח היין ושורפין אותו ואף ע"ג דלפי זה קשה הלא איסור נ"ט לפגם אסור לערבו לכתחילה אין זה אלא בדבר שמשביח מעיקרו אלא דלאחר כך נפגם אבל הכא פוגם מעיקרא הוא כלומר לא משכחת ליה בשום צד שיהא היין משביח בשאר משקים וא"כ ליכא למיגזר ביה כדגזרינן בקדירה שאינה בת יומא אטו בת יומא ואטו חמרא נמי לא גזרינן דלא עבידי דטעו שיכרא בחמרא כנ"ל דעת הרא"ש ורבינו ודלא כפירוש רש"י ודו"ק. והר"ן כתב טעם אחר דלא אמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה ממנו כי הכא דמים של מילוי ועירוי דמכשירין הכלי לפי שמפיגין היין הנבלע בכלי ומבטלין טעמו כאילו שורפים אותו במקומו הוה ליה כמו הגעלה ושרי עכ"ל ודבריו אלו צודקין במים של מילוי ועירוי דמכשירין הכלי אבל בהא דקא מיבעיא לן מהו לתת לתוכו שכר ופסטינן דשרי וכתבו התוס' דהוא הדין מים ושאר משקים חוץ מיין לאו להכשיר הכלי קמיבעיא לן דהא פשיטא מדתניא דבעינן מילוי ועירוי מים א"כ ציר ומורייס אי נמי הגעלת רותחין מכלל דמים בלא מילוי ועירוי ושאר משקין ושכר אינן מכשירין הכלי ולא קא מיבעיא לן אלא לענין משקין גופייהו אם מותרין הן ופסטינן דשרו אבל הכלי לא נכשר בכך ודלא כפירוש אחרים שהביא הר"ן דמשמע למפרשים דהכלי נכשר בנתנו לתוכו שכר כמו בציר ומורייס דליתא גם הר"ן דחה להך פירושא ע"ש וכן כתב המרדכי בפרק אין מעמידין ע"ש ריב"ן דוקא אחר ציר ומורייס שרי להכניס לתוכו יין אבל אחר שכר ושאר משקין לא ע"ש והכי נקטינן:

סי' קלח גת של אבן שזפתה נכרי ונתן בה יין בשעת זפיתה וכו' מהרו"ך ז"ל הבין דר"ל דקודם שזפתה נתן יין בזפת ואחר כן זפתה לגת באותה זפת וכתב דאף ע"ג דאותו יין אינו אוסר אפי' הכי צריך ניגוב דשמא נתן בה הנכרי יין עוד אח"כ ואינו ניכר הואיל ונתן בה יין בשעת זפיתה עכ"ל. וקשה דכיון דאל"כ זפתה ישראל ונתן בה יין הוה פירושו שלאחר שזפתה לגת נתן בה ישראל לעבורי קוטרא דזיפתא ונגע בה נכרי כמ"ש מהרו"ך עצמו א"כ למה לא נפרש כך ג"כ אבל זפתה נכרי וכו' וכדפרישית בחיבורי ע"ש. עוד האריך מהרו"ך ליישב למה שינה רבינו דיני גת וכליה שכתב כאן משאר כלי היין שכתב בסימן קל"ה ותימה הלא ראה מ"ש רבינו בסמוך דלרש"י אה"נ דאין חילוק בין גת לשאר כלים אלא דר"ת מחלק וכן הוא מסקנת הרא"ש:

ושל עץ וזפתה נכרי וכו' הכא דלא נקט כאן או שזפתה ישראל ונגע בה נכרי בעוד משקה טופח עליה כתב ב"י דלא חשש רבינו לכתבו לפי שסמך על מ"ש גבי גת של אבן דדבר פשוט הוא שאין חילוק ביניהם בענין זה עכ"ל וכך פסק בש"ע ואיכא לתמוה אדברי מהרו"ך דמשכן נפשיה להשיג על זה ולהקל בלי טעם וראייה:

ושל חרס וכו' עד או הגעלה בלא קליפה מה שקשה דבסימן קל"ה סעיף כ"ז כתב ע"ש הרמב"ן דבשל חרס לא מהני הגעלה אלא צריך עירוי נתבאר לשם:

רש"י כתב שאין חילוק בין גת לשאר כלים דגת נמי סגי ליה בהדחה פי' דוקא בשאינן זפותין סגי בהדחה אבל בזפותין ס"ל לרש"י בשאר כלים נמי בעי עירוי או הגעלה וה"ה בגת ועיין בתוס' פרק אין מעמידין סוף דף ל"ג בד"ה כך הוא גירסת הספרים כתבו כך לשיטת פירש"י:

סי' קמא כל הצלמים הנמצאים בכפרים אסורין כיון דספק ע"ז אסורה דסתמא לשם ע"ז נעשו לכאורה הלשון מגומגם תחלה אמר דספק הוא ואח"כ אמר דסתמא לשם ע"ז נעשית ותו קשה דבגמרא קאמר להדיא דכפרים ודאי למפלחינהו עבדי להו ונראה דכך פירושו כל הצלמים הנמצאים אפילו אינן נמצאים על בסיסן מקום שהם עובדין אותם אלא נמצאים מושלכים בשוק או בשדה נמי אסורים אף על פי דאיכא למימר דבטלוה כיון שנמצאו מושלכים אפ"ה ספק ע"ז אסורה דליכא למימר דאיכא הכא ס"ס חדא דילמא לא היתה ע"ז מעולם אלא נעשית לנוי ואת"ל דנעשית לע"ז ספק דילמא בטלוה הא ליתא דסתמא ודאי לשם ע"ז נעשית וליכא אלא חדא ספיקא דילמא בטלוה. ודברי מהרו"ך בזה מגומגמים לא אבין אותם:

אבל כולם אסור לעשותם ל"ש אותם שבמדור שכינה כגון ד' פנים להדי הדדי וכו' עד ל"ש צורת אדם לבדו כולם אסורין נראה דאיצטריך למיתני תרווייהו חדא ד' פנים להדדי אסור משום לא תעשון אתי פירוש השרויות אתי דהיינו ד' פנים להדדי וה ות וכו' איידך דמות אדם לבדו נמי אסור דקרינן לא תעשון אותי דהיינו דמות אדם שאני מתראה בו לנביאים וכדכתב ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה וכיון דאיכא למימר דוקא דמות אדם לבדו שהוא רומז עליו יתברך הוא דאסור אבל ד' פנים שהוא רומז על השרויות אתו לא אי נמי איפכא דוקא ד' פנים להדדי הוא דאסור אבל אדם לבדו לא קמ"ל. ובכסף משנה כתב דאף ע"ג דצורת אדם לבדו אסור איצטריך לאשמועינן ד' פנים לאורויי דדוקא ארבע פנים אבל אם עשה אדם ושור בצורה אחת גרוע מאדם לבדו דלא חזינן ליה מקרא דלא תעשון אתי אותי עכ"ל ומשמע דכ"ש שור לבדו או נשר או אריה לבדו דמותר לעשותו וכ"כ בספר בדק הבית לב"י ע"ש הרשב"א בתשובה על עשיית צורת אריה בלא לשון חרות על עם של כסף לרפואה לחולי המותניים והוא שיעשוה בשעה ידועה דאפילו עשאה ישראל ואפילו בלשון ואפילו בולט אין בה איסור עשייה לפי שאין משמשי עליון דמות אריה עומד לבדו ולא נשר וכו' עד ושמעתי שמורי הרמב"ן היה עושה אותה צורה לאותו חולי וכו' מיהו כתב עוד שהרשב"א הושג מחכמי דורו על היתר צורה זו וחזר בו עכ"ל. ואפשר דדוקא בעשאוה בשעה ידועה הוא דאסור דנראה כעובד לאותה צורה שכך דרכן של עובדי ע"ז לעשות צורה כך וכך בשעה ידועה ולעבדה מיהו נראה דבלאו הכי נמי אסור דת"ש להתיר משום שאין משמשי עליון דמות אריה עומד לבדו וכו' איכא למידחי ולמימר הלא במדור התחתון מזל ארי עומד לבדו בחדש אב ושור בחדש אייר ואסור לעשותו משום לא תעשון אתי והכי נקטינן ודו"ק:

סי' קמב אסור ליישב בצל האשרה וכו' כתב ב"י בס' בדק הבית ע"ש הרשב"א על אילני סרק שנוטעים בפתחי ע"ז דכיון שאין עובדין לאילן מותר ליישב בצלן דעיקר כוונתם משום תקרובות והלכך שרי ע"כ לשונו אכן למאי שכתבתי בחיבורי דאיתא בירושלמי דלא הוי טעמא משום שנהנה מע"ז שהרי קבר אסור בהנאה וצלו מותר אלא משום הרחק מעליה דרכך זו המינות לפי זה נ"ל דאילני סרק נמי אסור וכ"כ התוספות כתירוץ שני דצל אשרה גופא אינו אסור בהנאה כמו צל היכל דשרי אלא דהומרא דע"ז שאני א"כ אין חילוק דה"ה צל בית ע"ז וצל אילני סרק בפתחי ע"ז וסביב חצר של בית ע"ז כולם אסורים ליישב בצלן והכי נקטינן כ"ל:

סי' קמג אסור לבנות וכו' עד ור"י פי' דאפי' תשמיש תשמישה נמי אסור נראה דלפר"י אסור למכור ביתו לע"ז ואם מכר דמיו אסורים בהנאה ויוליכם ליס המלח ואף על פי דהבית לא הוי אלא תשמיש דתשמיש וכ"כ ב"י בס' בדק הבית בשם ס' א"ח וכתב עוד שם אבל נכרים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בה ע"ז דמיו מותרים וכותב ומעלה בערכאות שלהם:

סי' קמה וכן ההרות ומעיינות של רבינו עיין פירושו בחבורי ומהרו"ך פי' בו מה שפי' ונראה דלא דק ואע"פ שמחובר אינו נאסר לפניו נאסר משמע דלפניו נאסר מגזירת הכתוב אפי' לא עבדו לגופיה וה"ר ירוחם כתב די"מ דוקא כשעבדו לגופיה והב"י בס' בדק הבית הביאו וע"ש דמחלק בזה בין הר לב"ח שנעבד:

לפיכך הלוקח גרוטאות וכו' מהרו"ך האריך ופי' פירושים רחוקים ודחוקים ועיין בחבורי מ"ש בזה בסייעתא דשמיא:

גר ונכרי וכו' כפ"ק דקידושין סוף דף י"ז מוכיח מהך משנה דגר את הנכרי אינו יורש מד"ת אלא מד"ס דאם"ד דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חליפי ע"ז הוא דקא שקיל אלא מדרבנן הוא שמא יחזור לסורו והטעם פירש"י דאינו מתייחס אחר הנכרי דקטן שנולד דמי מאליו הוא עכ"ל וכ"כ רבינו בח"מ סימן רפ"ג:

סי' קמז ואסור אפילו להזכירה בשמה בחנם שלא לצורך וכו' הב"י הקשה על דברי רבינו ומהרו"ך כתב ליישבו ולא נראה לע"ד יישובו ועיין במ"ש בזה בחבורי בס"ד:

סי' קמח ואסור לכפול לו שלום וכו' גמרא סוף פרק הניזקין. ומבואר לשם דהמקדים אומר שלום לך והמשיב כופל לו שלום. ומבואר לשם עוד דלמלך וכן לרבנן שדינן כמלך דמאן מלכי רבנן המקדים חייב לכפול לומר לו שלום לך שלום ר' ומורי וילפינן לה מדכתב גבי עמשי לך דוד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעוזריך ועמשי הוא היה מקדים שלום לדוד שהרי דוד לא הקדים לו תחילה שלום אלא שאלו אם לשלום באתם אלי לעזרני וגומר ועל זה השיב לו עמשי ושלום לעוזריך אבל מ"ש עמשי תחלה לך דוד וכו' הוא שהקדים לדוד שלום בכפל ומסתמא היה חייב דוד לכפול לו ולומר שלום לך שלום שלום לך שלום דלמה יגרע מקדים זה שכופל לו שלום שלא יכפול לו המשיב השלום שהקדים לו כל זה נראה ברור ופשוט ומהרו"ך האריך בזה דברים ע"ש:

סי' קמט וכן הוא מסקנת א"ח הרא"ש ז"ל ב"י הקשה דהלשון אינו מדוקדק ומהרו"ך כתב ליישבו בדוחק ועיין בחבורי התיישב ברווחא בס"ד:

ועוד פשוט יותר להלוה שלו אפשר שהוא מותר וכו' תימה הלא נראה כאילו מודה לעכו"ם דהלוה שלו משמע שלו ולא שלך ועיין במ"ש בסוף סימן קמ"ז ועוד דאין במשמע לשון זה ליתנו לעניים לכן נראה להעביר קולמוס על תיבת שלו וכך הוא בספר התרומה הקצר סימן קל"ז ומיהו קשה דבסה"ת עצמו כתב דאפילו בא"ל בסתם ועוד פשוט אסור כ"ש באומר ועוד פשוט ללוה ויש לחלק דבידוע שהוא בא לעכו"ם אסור אבל אם אינו ידוע תלינן שיתננו לעניי נכרים והכי משמע ממ"ש הרב בהגהת ש"ע שכך היה מפרש לסה"ת ודו"ק:

מפני שהוא כמציל מידם פירש רש"י ולכך מותר להעלות בערכאותיהן ופי' ומ"ש הרבי' יונה דכסות וכלים אסור שאין זה כמציל מידם וכו' הכי פירושו דלא התירו להעלות בערכאותיהם אלא היכא דאיכא מצוה בלקיחה זו מ[illegible]ס מעוטינהו הלכך התירו גם כן להעלות בערכאותיהם להציל מידם אבל כסות וכלים דליכא משום מעוטינהו אלא אדרבה מהנה ומעשיר הלכך אסור ליקח מהם דאפילו היה

גם הוא נהנה מ"מ כיון דליכא מלוה משום מעוטינהו אסור להעלות בערכאותיהם שאין זה כמציל מידם כלומר לא יקח אותם ולא יהא צריך להעלות בערכאותיהם ולא הייתי צריך לכתבו שהוא דבר פשוט אלא לפי שמהרו"ך כתב דה"ר יונה מפרש מציל מידם לשון הפרשה וכו' ושרא ליה מאריה:

סי' קנה ונכרי דעלמא וכולי איכא למידק בדברי רבינו טובא חדא במ"ש או מאילן פלוני שהוא של עכו"ם דהיה לו לומר או מאילן פלוני של עכו"ם דמשמע להדיא שהנכרי אומר מאין אלו או מאילן פלוני של עכו"ם אבל לשון שהוא של עכו"ם משמעו דאנן ידעינן שהוא של עכו"ם אבל אפשר שהנכרי אומר סתם ממים אלו או מאילן פלוני ולא אמר של עכו"ם וכדמשמע נמי מלישנא דברייתא פרק כ"ש שהביא רבינו בכל מתרפאין וכו' חוץ מבעצי אשירה דמשמע דכיון שאנן ידעינן דמעצי אשירה הן אסור אע"פ שהעכו"ם אמר סתם. ועוד קשה מדכתב רבינו ודוקא שא"ל שאין לו רפואה אלא במים אלו וכו' אלמא דתרתי בעינן לאיסורא דהנכרי אמר ממים אלו של עכו"ם וגם אמר שאין לו רפואה אלא במים אלו וכו' ובתר הכי אמר אבל אם א"ל קח ממים אלו וכו' ולא הזכיר לו של עכו"ם וכו' משמע דבהזכיר לו של עכו"ם לחוד אסור אפי' לא אמר שאין לו רפואה אלא במים אלו ואם כן קשיא דיוקא דסיפא אדיוקא דרישא ותו קשה דלאיזה צורך כתב רבינו ואין מאותן המים וכו' מצוי אלא אלו איברא דבש"ע משמע דרבותא אשמועינן שהרי כתב אם א"ל קח ממים אלו וכו' ולא הזכיר לו של עכו"ם אע"פ שאין מאותם מים ואותו אילן מצויים אלא של ע"ז מותר וכו' אבל אין הדעת מקבלת שיהא זה רבותא אלא איפכא מסתברא דלא שרי אלא באינו מצוי דכשאינו מצוי אלא אלו איכא למימר אפילו אם לא היו של עכו"ם היה ג"כ מועיל וכ"כ הרא"ש להדיא בפרק אין מעמידין (דף ס"ה ע"א) וכבר אפשר לפרש דברי רבינו על כמה דרכים אבל מה שנלפע"ד אמת הוא זה דמ"ש רבינו ודוקא שא"ל שאין לו רפואה אלא במים אלו אין פירושו שכך א"ל העכו"ם בפירוש אלא אפי' אינו אומר כך בפירוש אלא דכך אנו למדין ממשמעות דבריו והוא על שני דרכים אחד הוא כשאותן מים ואותו אילן מצויים יותר והנכרי אומר קח מאלו אסור אפי' לא אמר בפירוש קח מאלו של עכו"ם. השני הוא כשאין מצוי אלא אלו ואמר קח מאלו של עכו"ם נמי אסור ואין היתר אלא כשאין מצוי יותר וגם לא אמר אלא קח מאלו ולפי הנחה זו יפה דק רבינו שכתב בתחילת דבריו ונכרי דעלמא וכו' או מאילן של פלוני שהוא של עכו"ם דלשון זה תרתי משמע משמע שהנכרי אומר בפי' שהוא של עכו"ם ומשמע נמי אפי' אין הנכרי אומר בפירוש אלא שאנן למדין ממשמעות דבריו שתולה הרפוא' במה שהוא של עכו"ם ומביא ראיה מדתניא בכל מתרפאין וכו' חוץ מבעצי אשירה דמדתני סתמא משמע אפי' לא אמר העכו"ם של עכו"ם כיון שאנו יודעין שהעכו"ם תולה הרפואה במה שהן של עכו"ם אסור וזהו שאמר אח"כ ודוקא שא"ל שאין לו רפואה אלא במים אלו וכו' פי' דכשאין העכו"ם מזכיר בפירוש מים אלו של עכו"ם אינו אסור אלא כשאנו לומדין מדבריו שאין לו רפואה אלא במים אלו וכו' והיינו כגון שמים אלו ואותו אילן מצוי יותר והוא אומר קח מאלו א"כ משמעות דבריו שאין לו רפואה אלא במים אלו וזהו אסור אע"פ שלא אמר בפירוש מאלו של עכו"ם אבל אם א"ל קח ממים אלו ולא הזכיר לו של עכו"ם וגם אין מאותו המים או מאותו אילן מצוי אלא אלו מותר כיון דליכא הוכחה דתלה הרפואה במה שהן של עכו"ם משא"כ באומר מים אלו של עכו"ם אע"פ שאין מצוי יותר אלא אלו מ"מ איכא הוכחה מדלא אמר ממים אלו בסתם לאיזה צורך אמר של עכו"ם אלא ודאי דעתו לתלות הרפואה במה שהן של עכו"ם וכן אפי' לא הזכיר של עכו"ם אלא אמר קח ממים אלו ומים אלו ואילן זה מצויין יותר א"כ בע"כ דלא תלה רפואתו אלא במים אלו ואילן זה מפני שהן של עכו"ם זהו דעת רבינו ולמד רבי' הדין הראשון כשהזכיר של עכו"ם דאסור מדברי התוס' והרא"ש בפ' אין מעמידין שהביאו הירושלמי דפרק שמונה שרצים לפרש הך ברייתא בכל מתרפאין חוץ מבעצי אשרה דא"ל הב לי עלין מעכו"ם ודין השני למדו מדברי הרא"ש שם שכתב אבל אם א"ל העכו"ם קח מאלו ולא הזכיר של עכו"ם ואין מים של אותם המים או עלים של אותו אילן מצוי יותר מותר כיון דאפי' אם לא היה אשירה היה מועיל וכו' עכ"ל אלמא דלא שרי אלא בדאיכא תרתי להיתירא ובדפרי' וזהו הנלפע"ד אמת ודלא כהש"ע ודלא כמהרו"ך:

סי' קס ואפילו אם הלוה נותן לו יותר מדעתו וכו' אסור הקשה מהרו"ך הלא תלמוד ערוך הוא דמותר בפ' א"כ (דף ס"ד) דקאמר התם דאם אין היתרון בכדי שהדעת טועה שא"צ להחזיר לו אלמא דאין חוששין לריבית וכן כתב רבינו בח"מ ריש סימן רל"ב ושאין חילוק בין מקבל מעות מחבירו בתורת הלואה ובין בתורת פרעון ותירץ דשאני הכא דמזכיר לפניו שנותן לו יתרון ואמר לו תקבל ממני יתר על חובך עכ"ל ולא נהירא דבלשון רבינו משמע שלא אמר לו שום דבור אלא נתן לו יותר מדעתו בשעת פרעון ואף ע"פ שלא התנה עמו ואינו א"ל שנותנו לו בשביל ריבית נמי אסור אלא נראה דאין היתר אלא כשנותן לו היתרון בדרך טעות דאבלע ליה בחשבון ולא אתא אח"כ ותבע מיניה להחזיר לו הטעות התם הוא דאינו חייב להחזיר וסמיך אהבלעה כמ"ש הרא"ש להדיא וכדפרישית לשם בס"ד אבל הכא מיירי דבשעת הפרעון לאחר שפרע לו ההלואה נתן לו עוד יתרון בסתם ולא בדרך טעות בהבלעה אלא שניהם יודעים שנותן לו יתרון הילכך טפי מסתברא דנותן לו בתורת ריבית מבתורת מתנה חדא דאי במתנה הו"ל לפרש במתנה יהיב ליה כדי שלא יהא חשש לאיסור ריבית ועוד דלמה לא נתן לו מתנה זו כבר או לאח"כ הלכך מסתמא בתורת רבית הוסיף לו על הפרעון ואסור:

ומידו לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מיד לוה למלוה לפיכך יכול אדם לומר לחבירו הילך זוז וכולי וכן מותר לאדם שיאמר לחבירו הילך זוז ואמור לפלוני שילוה לי מעות וכו' פי' בהני תרתי מילי שרי אפי' כשהלוה מקבל ההלואה מיד המלוה בעצמו דבחלוקה הראשונה אין הלוה חסר ואע"ג שהמלוה מתרבה מיד אחר אינו שלוחו של חבירו ובחלוקה שנייה אע"פ שהלוה חסר אין המלוה מתרבה וזה שמקבל הזוז מהלוה אינו אלא שכר סרסרותו אבל אם הסרסור הזה חוזר ונותן הזוז להמלוה הו"ל שלוחו ואסור כיון שהלוה מקבל ההלואה מיד המלוה בעצמו אבל אם הסרסור מקבל המעות מיד המלוה ונותנו ללוה וחוזר ומקבל הרבית מיד הלוה ונותנו למלוה כתב במרדכי שהתירו רש"י אלא שאין לפרסם הדבר ועיין במ"ש בזה סימן קס"ע סוף סעיף א':

סי' קסב ואם לא עשאוהו דמים ונתייקרו נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה וכו' משמע דבעשאהו דמים נותן לו דמים שקצב עמו אפי' יותר ממה שהיו שוים בשעת הלואה ואע"ג דבסימן קע"ג ס"א כתב דזה אסור היינו דוקא בקבע לו זמן והשער היה ידוע דאיכא אגר נטר אבל הכא איירי ג"כ בדלא קבע לו זמן אי נמי קבע לו זמן אלא שלא היה שער החטין ידוע לפיכך מותר ליתן לו הדמים שקצב עמו אפי' הם יותר משויים בשעת הלואה וה"א בפ' א"כ ריש (דף ע"ה) דת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חטין וקוצץ לו דמים הוזלו נותן לו חטים הוקרו נותן לו דמיהם ופריך והלא קצץ אמר רב ששת פ"ק אם לא קצץ הוזלו נוטל חטיו הוקרו נותן דמיהם דמשמע מלישנא דנותן דמיהם בכסוי דר"ל הדמים שהיו שוים בשעת הלואה ולהכי מעיקרא למאי דקס"ד דבקצץ קאמר דאם הוזלו נותן לו חטים הוקרו נותן דמיהם פריך אמאי לא יתן לו דמים שקצץ עמו אפי' הן יותר משויים בשעת הלואה ואפי' הוזלו כ"ש בהוקרו והלא קצץ וא"כ קשה דלא הו"ל למיתני נותן לו דמיהם דמשמע דמי שויים בשעת הלואה ולא יותר ומיירי בקבע לו זמן ובילא השער דוקא הו"ל למיתני בסתם נותן לו דמים דהוה מיירי נמי אף ביותר מדמי שויים בשעת הלואה ובדלא קבע לו זמן אי נמי בדלא יצא השער וזהו שפירש"י וקוצץ לו דמים כך וכך דמים כשער של עכשיו אתן לך וקאמר תנא דאם הוזלו נוטל חטין והיינו דפרכי' והלא קצץ וכי הוזלו נמי יטול דמים שקצץ דהא כמו אוזפיה זוזי הוא עכ"ל פי' לפירוש' למאי דקס"ד דבקצץ קאמר הוקרו נותן דמיהם דהיינו כשער של עכשיו ולא יותר וכדקתני דמיהם ובהוזלו נוטל חטיו ותו לא והלא קצץ ולא מיבעיא בהוקרו אלא אפילו הוזלו נמי יטול דמים שקצץ אפילו יותר משויים וכו' ואסיקנא ה"ק אם לא קצץ וכו' אבל בקצץ אין ה"נ דנותן לו דמים שקצב עמו אפילו יותר משויים בשעת הלואה ואפילו הוזלו כ"ש בהוקרו והיינו דוקא בדלא קבע לו זמן אי נמי אפילו בדקבע לו זמן אלא שלא יצא השער כדפרי' ומ"ש רבינו שאם יתייקרו שיתן לו דמים לאו דוקא שיתייקרו דאפילו הוזלו נמי נותן לו דמים כיון שעשאהו דמים וכמו שפירש רש"י להדיא אלא כיון דמה שהצריכוהו לעשותו דמים הוא מחששא דאם יתייקרו אית ביה משום ריבית להכי קאמר דבעשאהו דמים לית ביה רבית דאפילו אם יתייקרו נותן לו הדמים שקצץ עמו ודו"ק:

ופר"י אפילו אין לו מעות וכו' נראה דהכי נקטינן כפיר"י להקל במידי דרבנן והכי משמע בש"ע דכתב דמותר בילא השער בסתם ולקמן בריש סימן קס"ג דאם אין לו חטין דאסור אפילו יצא השער נמי כתב בש"ע בסתם אסור אפי' יש לו מעות וכמ"ש לשם ב"י בשם כמה גדולים והכי נקטינן:

ישבע הלוה שלא היה שער בעיר וכו' כתב מהרו"ך הא דאיתא בח"מ ס"ס מ"ב דנשבע המלוה שלא היו מעות ההלואה פחותים שאני התם דמסתמא הלוה לו המטבע של אותו מקום עכ"ל ולפי עניות דעתי דאינו כן אלא התם מיירי בדלא נכתב בו מקום דאוקמוה לשיעבודא אמקום שמוציאו וטוען הלוה שהן פחותין מזה הלכך ישבע המלוה ועיין במ"ש לשם בס"ד:

סי' קסה וכן הדין אם נושאין ונותנין בכספים של משקל וכו' מהרו"ך פי' דר"ל בחתיכת כסף וכו' ותימה דמהי תיתי לחלק בין מטבע לחתיכת כסף כשקוצין בהן כמו במטבע ועוד דלא שמענו מעולם שנושאין ונותנין בחתיכת כסף אבל נראה דבתחילה כתב רבינו הדין כשעשו מטבע חדש והוסיפו עליו שהוא יותר גדול וכבד מן הראשון אבל הכסף שבהן הוא שוה וכאן אמר שאינו גדול וכבד מן הראשון אלא שהכסף אינו שוה דבראשון מעורב בו נחשת מועט ובחדש מעורב בו נחשת הרבה או איפכא וקאמר כיון שמקפידין בכספים של משקל דלפי המשקל של כסף שמטבע הוא מקבלו בכך וכך וכו' כך הוא הדין ובחבורי כתבתי בקוצר:

סי' קסט וכתב א"א הרא"ש שגם בזה וכו' איכא למידק להרא"ש כיון דאין אסור למלוה ליקח הריבית אם כן לאיזה צורך תלה ר"י היתר דבר זה מטעם דמסתמא לא שביק היתירא וכו' בלאו הכי נמי ליכא איסורא משום דאיכא למימר דהנכרי עכב מעות המלוה לעצמו וכו' כדכתב הרא"ש ונראה דר"י מדבר היכא דהמלוה מאמין לישראל שהנכרי לוה לצורך ישראל והביא לו אלו המעות עצמן אלא שמרצון הטוב משלם הישראל יקרן ורבית למלוה כיון שלא ידע שהמשכון הוא של ישראל והתיר ר"י לזה ליתן רבית ולזה ליקח רבית מטעם דמסתמא לא שביק היתירא וכו' אבל הרא"ש הוסיף ואמר דגם היכא שהישראל אומר המשכון שלי הוא והריבית נתרבה על המשכון ואסור לך ליקח ריבית מן העכו"ם וטוען כי מעולם לא הקנתי המשכון לעכו"ם והמלוה טוען איני מאמינך ועדים לא יוכל להביא וכו' ופסק הרא"ש שגם אין בידינו כח לומר לו אל תקח ריבית מהעכו"ם וכו' ופשוט הוא:

ומדברי הרמ"ה יראה וכו' איכא למידק למה כתב רבינו שיראה כך מדבריו הלא מפורש אמר לחלק בין אחריות דמשכון לאחריות דמעות ונלפע"ד מלשון הרמ"ה שאמר ומלוה שעושה שליח לישראל חבירו לקבל משכונו מיד עכו"ם והלוה השליח עליו לעכו"ם וכו' שאין פירושו שנטל השליח תחילה המעות מהמשלח והלוה אותם לעכו"ם על המשכון בריבית וקבל עליו השליח אחריות המשכון אם יאנס בהבאה או בחזרה כמו שפי' ב"י דא"כ הכי הו"ל לומר ומלוה שעושה שליח לישראל חבירו לקבל משכונו מיד נכרי ולהלוות מעותיו לעכו"ם מותר למשלח לקבל הרבית אע"פ שאחריות המשכון על השליח מדלא אמר הכי אלמא דה"ק דהשליח כשבא לעכו"ם ליטול המשכון בשליחות המשלח לא אבה העכו"ם ליתנו עד שיתן לו המעות מיד ולפי שלא היה מעותיו של המשלח ביד השליח הלוה השליח מעותיו לעכו"ם על המשכון והביאו למשלח ואז קיבל השליח המעות מיד המשלח וקאמר הרמ"ה דאע"פ דהשליח נתחייב באחריות המשכון בהבאה מדעתו כיון שנתן מעותיו לעכו"ם אפ"ה מותר למשלח לקבל הריבית דפקדון הוא דאיכא שהרי לא אמר לו המשלח אלא להביא לו משכונו כמו שהעמיד עם הנכרי וכשיביאנו לידו אז יתן לו המעות וא"כ לא עשאו לשליח אלא נפקד בעלמא על המשכון אלא שהשליח היה מחייב עצמו באונסין מדעתו במה שנתן מעותיו לעכו"ם וקי"ל מתנה ש"ח וכו' דלפי זה איכא למימר דדוקא בזו קאמר הרמ"ה דאין לשליח זה דין לוה אלא דין שומר בעלמא שקיבל עליו אחריות מעצמו אבל כשהמשלח מסר מעותיו ביד השליח ליתנו לעכו"ם ולהביא לו המשכון וא"ל בפירוש דאחריות הבאת המשכון יהא על השליח השתא כיון שהתנה עמו בפירוש שלא תחול ההלואה ממנו אלא בשעת שיביא המשכון לידו אבל אם יהא נאנס המשכון בדרך באחריות תהא על השליח א"כ בשעה שנתן השליח המעות לעכו"ם וקיבל המשכון מיד עכו"ם היה השליח המלוה לעכו"ם וא"כ כשהביא המשכון ליד הישראל או נעשה השליח לוה מישראל חבירו על ריבית ואסור לקבל הריבית מיד השליח ואף על פי כן קאמר רבינו דיראה מדברי הרמ"ה דעל המשכון אין לחוש כלל אם הוא באחריותו והוא מדמחלק בין אחריות דמעות לאחריות דמשכון ולא מחלק במשכון גופיה אלמא דבמשכון אין לחוש אפילו התנה המשלח בפירוש שתהא אחריות המשכון על השליח ובדקא יהיב טעמא דמשכון הדר בעיניה והו"ל כשומר שמתנה להיות דינו כשואל ודו"ק:

סי' קעב ועל מה שנוהגין האידנא וכו' ומדברי הרמ"ה יראה שהוא ריבית קצוצה וכו' מהרו"ך ז"ל האריך בפי' דברי הרא"ש והרמ"ה גם כתב ונדחק להוציא לשון הרמ"ה מפשוטו אבל הנכון הוא מה שכתבתי בחבורי ע"ש בהרבה דברים דל"ע והתיישב הכל על אמתתו בס"ד:

סי' קעג מותר להקדים מעות על היין בשעת הבציר וכו' פי' בשעת הבציר עדיין לא יצא השער כדפירש"י אפ"ה בשחוכר

לו נסתם יין סך כך וכך חבית בין החביות שיש לו מותר ולא חשיב ריבית מה שהמוכר מקבל עליו אחריות שיתן לו יין טוב משום דאפילו כמלאו בניסן מקלת חבית אלא אמרינן אחמרא יהיב דמי אחלא לא יהיב דמי וכן אם נתייקר היין בניסן אמרי' ברשותו של לוקח נתייקר שהרי בשעת הבציר היה לו למוכר יין וקנאו הלוקח באותה שעה והא פשיטא דאם יזול בניסן דצריך הלוקח ליקח היין שקנה בשעת הבציר דשלו הוזל. ולא צריך לפרש וכן שלא בשעת הבציר מותר אפי' בחבית ידוע וכו' ויצא השער אלא שצריך להתנות דאם יחמיץ יהא באחריות המוכר דאם לא התנה ויחמיץ ויתן לו יין טוב הו"ל ריבית שהרי של לוקח החמיץ ומוכר נותן לו יין טוב בשביל הקדמת מעות וכן צריך להתנות שאם יזול או יתייקר עד זמן מכירת היין שיהא ברשות לוקח שאם היה גם אחריות הזול על המוכר הו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל עכשיו קרוב לזה ולזה הוא ומה שהזכיר רבינו ניסן לאו דוקא אלא אפילו לאחר ניסן ועיין בחיבורי. ומהרו"ך האריך בפירושים ופלפל בדברי רבינו וכמ"ש ב"י. וכתב דבמקדים מעות בשעת הבציר מותר אפילו כל האחריות דחמוץ ודזולא הכל על המוכר שרי ולא נהירא דהא פשיטא דאסור עוד כתב מהרו"ך לפרש דברי ב"י במ"ש הרמב"ם ופלפל בו ולפע"ד הנכון בדברי הרמב"ם כמ"ש בחיבורי ע"ש:

סי' קעד האומר לחבירו קנה לי שדה מפלוני וכו' עד הוי אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינים הב"י הקשה דמדברי התוספות והרא"ש משמע דריבית קצוצה הוא וכך פסק בש"ע דמוציאין ממנו פירות שאכל ומהרו"ך האריך וכתב מגדל הפורח באויר בדברי הרא"ש לדעת רבינו ולפע"ד הנכון כמ"ש בחיבורי ע"ש:

סי' קעה היו חדשות וכו' עד אינו יכול לפסוק שיתן לו אפילו מחדשות ומשל בעל הבית ד' סאין בסלע וכו' האי ומשל בעל הבית כלו' או משל בעל הבית ור"ל דכשאין השער שוה לישן ולחדש אינו יכול לפסוק ד' אפילו מחדשות כ"ש דאינו יכול לפסוק ד' מישן וכן כשאין השער שוה לשל בעל הבית ולשל לקוטות אינו יכול לפסוק ד' משל בעל הבית אבל יכול לפסוק עם לקוט וכו' ומשמע להדיא דיכול לפסוק ג' אפילו משל ישן כ"ש משל חדש וכן יכול לפסוק ג' משל ב"ה וכ"ש משל לקוט אפילו עם ב"ה ודלא כמ"ש ה' המגיד דאם אין השער שוה לישן ולחדש אינו יכול לפסוק כלל אפילו ג' ומביאו ב"י וכ"כ מהרו"ך והאריך:

סי' קעו ובלים מותר להשכירם וכו' כ"כ התוספות והרא"ש פרק איזהו נשך. מותר להשכיר כלי ולקצוץ דמיו וכו' שם מימרא דרב ונראה דאע"ג דרבינו כתב כל היתר והיתר בפני עצמו דהכי איתא בגמרא מ"מ מותר ודאי הכל בכלי אחד להשכירו וליתן לו רשות למוכרו ולעשות בו כל חפצו וכו' ולקצוץ דמיו ולהתנות שאם ישבר באונס וכו' דהלא עד שבירה או עד שעת מכירה היא ברשות בעלים לזולא ולפחתא ואינו מחוייב אלא בדמים שהיה שוה בשעת שבירה וכן אם מכרה לבסוף אינו חייב להחזיר לו כלי אחר כזה אלא כמו שהיה שוה בשעה שמכרה שכבר נפחתה מחמת מלאכה ועד שעת שבירה ושעת מכירה הוא אללו בתורת שכירות ובעת השכירות נותן לו שכרו ולא בתורת ריבית. ומהרו"ך כתב דהא דשרי להשכירו וליתן לו רשות למוכרו וכו' דוקא כשלא קיבל עליו השוכר אחריות אונסין וכו' לא כתב לא טעם ולא ראיה ולפע"ד היתר פשוט הוא כדפרי'. עוד האריך מהרו"ך במ"ש רבינו ולקצוץ דמיו וכו' ולא ידעתי במה נסתפק הלא הדבר ברור כשמש שמה שקוצץ דמיו הוא כדי שנדע כמה היה שוה בשעת שבירה דלפי הזמן שהיה הכלי ביד השוכר אם מעט ואם הרבה נוכל לשער כמה נפחת מדמיו משעה שקיבל השוכר הכלי לידו עד שעת שבירה וכשיעור הפחת אם מעט ואם הרבה הוא מנכה מדמי הכלי ומשלם המותר וכן השכירות שקצב עמו הוא משלם לו לפי הזמן שעשה בו מלאכה עד שעת שבירה אם הוא זמן מרובה או זמן מועט משלם לפי הזמן ולפי ערך הקצבה ואין זה צריך לפנים:

סי' קעז ורא כל שכרו וכו' הב"י הקשה על מה שפי' רבינו בהך דנוטל שכרו כפועל בטל ועיין בחיבורי במ"ש בזה בס"ד. אכן לפי שמהרו"ך הביא מ"ש מהרש"ל בהגהותיו להקשות אדברי ב"י וליישב דברי רבינו ואח"כ השיג על מהרש"ל ולחזק דברי ב"י והאריך בפירושים שונים אמרתי להציג לפני המעיין מ"ש בזה לפע"ד וז"ל כתבו התוספות ולכך נראה לפרש כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי וכו' פי' לא משגחינן במלאכה דקעביד השתא בין שהוא כבידה או קלה אלא רואין על המלאכה הראשונה ואומדין כמה הוא רוצה ליקח וליבטל ממלאכה זו הראשונה ולא יעשה שום מלאכה לגמרי וכך נותן לו וכך פי' ב"י ביורה דעה סי' קע"ז ודלא כנראה מדברי הטור שהבין בהפך והוא דאדרבה לא משגחינן כלל במלאכתו הראשונה אפילו נותנין עליה שכר הרבה אלא רואין כאילו היה תחילה אדם בטל לגמרי שאין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח להתעסק בעסק זה שהוא עוסק עכשיו בחנות או בשאר עסק וכך נותן לו והקשה ע"ז ב"י דא"כ אכתי קשה מאי קאמר בגמרא אבל סיפא דנפיש טרחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל הא פשיטא שאע"פ שאדם זה בטל לגמרי אינו נשכר למלאכה כבידה כ"כ בזול כמו למלאכה קלה ע"כ ומהרש"ל בהגהותיו כתב דפי' דברי התוספות הם כדברי הטור ול"ק הצריכותא דקאמר בגמרא דדוקא לפירש"י דפי' כפועל בטל היינו דמשגחינן במלאכתו הראשונה וגם במלאכה שהוא עושה עכשיו שהרי פי' אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו דאין אדם מניח מריוח גדול לעשות מלאכה קלה ממנה אלא מעט א"כ מאי קאמר בגמרא אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא סגי ליה כפועל בטל דהלא אי אפשר למיהב ליה טפי מכפועל בטל דהיינו דמשגחינן במלאכה הראשונה וגם בשנייה לפי מה שזו כבידה מזו וזו קלה מזו כך נותן לו לפי מה שהם השתי מלאכות ומניח את זו ועושה את זו א"כ לא ניחא כלל מאי דקאמר בגמרא אימא לא סגי ליה כפועל בטל אבל לפי מה שמפרש הטור דלא משגחינן במלאכה הראשונה אלא בשנייה לפי מה שהיא כבידה או קלה כך משלם לו ניחא דקאמר אבל סיפא דנפיש טרחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל דאע"פ דמשלם ליה לפי מה שהשנייה היא כבידה כד"א דלא סגי ליה בהכי מאחר שהניח שכרו הרב שהיה לו ממלאכתו הראשונה וגם עכשיו הוא עוסק במלאכה דנפיש טירחיה אין לנו לאמדו כאילו היה אדם בטל שאין לו שום מלאכה אלא ראוי ליתן לו יותר לפי מה שהניח משכרו המגיע ממלאכה ראשונה כך הוא דעת מהר"ש לוריא ליישב הקושיא שהקשה ב"י על פירוש הטור והוא ישוב נכון אין בו דוחק ושרי להו מארייהו לחכמי הדור בחיבוריהם שנדפסו שתמהו על ישובו של מהרש"ל לקושיית ב"י ולא ירדו לעומק דבריו אכן הרב מהרש"ל הפריז על המדה במ"ש דהב"י לא ירד כאן לעומקו במה שהבין דברי התוספות דכפועל בטל היינו שאומדים מלאכתו הראשונה כמה רוצה ליקח וליבטל ממנו לגמרי דא"כ קשה הכא אמאי לא פרכינן נמי והא לא קבטל מינה כדפרי' בפ' אלו מציאות עכ"ל דאין זו קושיא כלל ושרי ליה מאריה דכבר כתב האשיר"י דבהשבת אבידה דין הוא דיהיב ליה שכרו משלם אבל הכא באבק ריבית הקילו חכמים ובדבר מועט שהוא נותן לו לא מחזי כריבית עכ"ל הרא"ש פ' א"כ והשתא ניחא הא דפריך פרק אלו מציאות למאי דקס"ד דאין נותן לו שכר אלא כאדם שרוצה להניח מלאכתו הראשונה ולישב בטל לגמרי ופריך והא לא קבטיל מינה דכיון דגם עכשיו עושה מלאכה דין הוא דיהיב ליה שכרו משלם ומשני דקושטא הכי הוא דנותן לו כפועל בטל של אותה מלאכה דקא בטל מינה ועושה קלה ממנה דמשגחינן בראשונה ובשנייה ונותן לו שכרו משלם אבל הכא גבי אבק ריבית ניחא ליה דסגי ליה בשכר כפועל בטל גרידא דהיינו רואין על המלאכה ראשונה כמה אדם רוצה ליקח וליבטל ממלאכה הראשונה ולישב בטל לגמרי ולא משגחינן במלאכה השנייה כלל דהקילו באבק ריבית ולהכי לא פרכינן והא לא קא בטיל מינה אלא פרושי קמפרש מאי כפועל בטל אמר אביי וכו'. אכן גם למאי שכתבנו דל"ק מה שהקשה ב"י על פי' הטור ול"ק מה שהקשה מהרש"ל על פי' ב"י מ"מ צריך לבאר וללבן מאין יצא לו לטור לפרש דברי התוס' בדרך אחר ממה שהוא לפי פשט דבריהם דהלא תחילת דברי התוספות שכתבו ולכך נראה לפרש כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי והשתא א"ש צריכותא דגמרא עכ"ל משמע דלא משגחינן בהך מלאכה דקא עביד השתא אלא כאילו יושב עכשיו ובטל לגמרי ואין עושה שום מלאכה דהשתא אתי שפיר צריכותא דגמרא בלי שום קושיא גם ממ"ש התוס' אח"כ ומיהו לעיל בסוף אלו מציאות וכו' מבואר מדבריהם דהמקשה נמי קס"ד דבהשבת אבידה אין נותנין לו אלא כמו שירצה פועל לישב וליבטל לגמרי ממלאכה הראשונה ולכך פריך והא לא קבטיל מינה ואמאי לא משלם ליה נמי כפי המלאכה שהוא עושה עכשיו ומשני אביי דאה"נ דמשלם לו ג"כ כפי המלאכה שעושה עכשיו כדפי' הקונטרס והקשו על זה דא"כ היא גופה תימה אמאן דפריך ואמאן דמשני אתרווייהו קשיא הלא אסור ליטול שכר על השבת אבידה וי"ל דאין לחוש וכו' אבל לפי' הטור דכפועל בטל דהכא היינו דלא משגחינן במלאכה הראשונה כלל כאילו היה אדם בטל ואין לו שום מלאכה ואינו נותן לו אלא לפי העסק שהוא עוסק עכשיו א"כ קשה בהך דב"מ דקא פריך והא לא קבטיל מינה דקס"ד דאינו משלם אלא לפי מה שמניח ממלאכה הראשונה ומאי קושיא ודילמא התם נמי קאמר דקמשלם ליה לפי המלאכה דקעביד השתא בהשבת אבידה דהא ס"ל למקשה דדין הוא שיהא נוטל שכר על השבת אבידה כיון שעוסק במלאכה אחרת וכך מבואר ומפורש בסמ"ג עשה פ"ב דף קס"ח ע"א שהבין כך מדברי התוספות כאשר הכינס בית יוסף ולפע"ד נראה ליישב דברי הטור שלמד כך מדברי הרא"ש שכתב וז"ל וכפועל בטל דקתני בברייתא ומפרש עלה אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה כלומר איזו מלאכה שהוא רגיל לעשות בין שנוטלין עליה שכר מרובה בין שנוטלין עליה שכר מועט לעולם אינו נוטל אלא כפועל בטל לגמרי והיינו דקאמר ר"מ בין מרובה בין מועט כו' בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת שכרו שוה ע"כ לשונו הנה האריך לבאר דבין מרובה בין מועט דקאמר ר"מ לא קאי אמלאכה דקעביד השתא אלא אמלאכה הראשונה קאי דבין שהיתה מרובה ובין שהיתה מועטת לא משגחינן בהך מלאכה הראשונה אלא לעולם שכרו שוה לפום הך מלאכה דקעביד השתא וכו' כמ"ש בחיבורי:

וה"מ שלא פסק עמו וכו' מהרו"ך כתב כמה ניירות בדבור זה והאריך בקושיות ופירוקים ופירושים שונים וכבר התבארו בחבורי על הנכון בס"ד בקיצור מופלג דברי אמת לאמתן ע"ש. עוד כתב פירושים שונים בדין שכר כתף וגם זה נתלבן בחיבורי ע"ש:

ומשם ואילך נוטל חצי השבח והחצי מהחלק השני וכו' פי' כשהמקבל היה מתעסק ומשביח הוולדות לאחר כ' בדקה ול' בגסה בסתם שלא היה שואל לא נותן ולא מקבל לחלוק בוולדות מסתמא ודאי אדעתא דהכי מטפל ברווח שיהא נוטל מכאן והלאה חצי השבח מחלק וולדות שלו והחצי מן השבח של חלק חבירו לפי שאותה החצי היא עיסקא בפני עצמה אלא שא"צ ליתן לו שכר טרחו וכו':

ומ"ש שאם בא המקבל לחלוק ולא הודיע לנותן וחלק אינו כלום ועדיין הן שותפים ליקח כל אחד החצי פי' אע"פ שהיה מתעסק גם לאחר החלוקה בחלק הריוח של הנותן והשביחו אינו נוטל חצי השבח מהחלק השני אלא מצרפי' כל השבח שהשביח מתחילת העסק וחולקין ביניהם בשוה וכ"כ ב"י ע"ש תלמידי הרשב"א והרמב"ם דכיון דהשומא לא היתה בפני ב"ד וגם לא התנה בפני ג' השומא בטלה והוולדות ביניהם בשוה כמות שהן עכ"ל וכן פסק בש"ע ובהגהותיו ומהרו"ך כתב דהב"י פי' דמ"ש רבינו ומשם ואילך וכו' מיירי היכא שהמקבל חלק והודיעהו וכו' והשיג עליו והאריך ופי' כמו שכתבנו ואני לא ראיתי בכל מ"ש ב"י שיהא מפרש כך דברי רבינו במ"ש ומשם ואילך וכו':

הנותן עיסקא לחבירו לא יצרף הריוח עם הקרן וכו' הקשה מהרו"ך בלאו הך טעמא דשמא לא יהיה כ"כ בריוח וכו' דאפילו יהיה כ"כ ריוח נמי אסור כיון דקצץ בדבר ידוע כמ"ש לעיל בס"י ע"ש הר"ר ישעיה ומה שתירץ ע"ז אינו אמת אבל הדבר פשוט דהכא מיירי דהנותן היה מאמין למקבל כשיאמר שלא היה שם ריוח כדאיתא להדיא בגמרא (דף ס"ח) הלכך אין לו דין קצץ אבל הר"ר ישעיה מיירי בקצץ עמו שכך וכך יהיה לו ריוח עכ"פ הו"ל ריבית גמור אלא דאם כל האחריות על הנותן מחזי כריבית:

וכתב הרמב"ם נתן המתעסק וכו' עד אפילו שינה אותם המקבל מתנה וכו' פירוש אף על פי שאין המתנה בעין ביד המקבל מתנה אלא שינה והחליפה אותה בדבר אחר או שמכרם או שנתנם לאחרים או הפסיד חייב המקבל מתנה מהמקבל לשלם לנותן אף על פי שלא היה יודע דמשל עסק נתן לו דדמי לגנב ופרע בחובו או בהקיפו שצריך להחזירו בחנם וכ"ש בגנב ונתנו במתנה ונראה דה"ה כשהמקבל מכר לאחרים בזול כדי להבריח העסק מהנותן דינו כגנב שעשו בו תקנת השוק אם לא היה יודע הלוקח דמשל עסק היה ואם היה יודע דינו כקונה מגנב מפורסם כנ"ל ומדברי מהרו"ך נראה שלא פירש כך ולא ידעתי טעמו:

סי' קפא ופיאות הזקן הן חמשה וכו' עד ואחת למטה בסוף הזקן בגרגרת כתב מהרו"ך פי' מסוף הזקן דהיינו בסנטר ותחת הסנטר עד הגרגרת ע"כ לשונו הבין דלר"ת נמי סוף הזקן היינו בסנטר כמו לפירש"י אלא דלר"ת גם כל תחת הסנטר עד הגרגרת הכל הוא סוף הזקן ולא נהירא ועיין בחיבורי:

סי' קפד ודוקא הני אבל כל אשה דעלמא שהגיעה וסתה אסורה עד שתבדוק וכו' פירוש דוקא שיש לה וסת קבוע א"כ אין לה וסת קבוע והגיע יום ל' לראייתה אבל יש לה וסת אלא שלא קבעתו שלשה פעמים וכגון שראתה מכ"ה לכ"ה אפילו לא בדקה ה"ז טהורה בלא בדיקה כמ"ש רבינו בסוף הסימן ע"ש הרשב"א וכמ"ש בחבורי אבל מהרו"ך כתב כאן פירושים שאינן אמת דבת"ה מבואר כדפי' ועוד הקשה מהרו"ך ממ"ש רבינו בסימן קפ"ו דאשה שאין לה ווסת דאסורה לשמש עד שתבדק וכתב על קושיא זו שני תירוצים ומכל תירוץ הוציא דין חדש שלפע"ד אינו אמת והדבר פשוט שאין כאן מקום לקושיא דהתם קאמר באין לה ווסת כלל שאין לה זמן קבוע לראייתה הלכך צריך

צריך לבדקה בסמוך לתשמיש לפניו ולאחריו אבל כאן איירי בוסת שראתה מכ"ה לכ"ה אלא שלא קבעתו ולא בדקה בשעת ווסתה דטהורה היא בלא בדיקה ולדברי הכל בזו אין צריכה לבדוק בשעת תשמיש בין ווסת לווסת אע"פ שלא קבעתו. עוד הקשה ממ"ש רבינו בסימן קפ"ט פיהקה בר"ח וראתה וחזרה ופיהקה בתוך ימי חדש חוששת לאותה הפיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק דאלמא דבאין לה ווסת קבוע נמי אסורה לשמש עד שתבדוק והאריך בדברים וגם כאן אין מקום לשום קושיא דפשיטא היא דלכתחילה צריך לפרוש בשעה שהגיע הווסת אפילו לא קבעתו וכמו שנתבאר בס"ד בחיבורי ע"ש:

סי' קפט וכך היא חוששת לשניהם וכו' או עד שתיעקר וכו' כנ"ל ועיין פירושו בחיבורי אבל מהרו"ד פי' נוסחת הספרים שכתוב כאן עד שתיעקר כו' דה"ק דכשהיתה חוששת לשניהם עד שקבעה לה ווסת אחר או דהפלגה או דחדש שוב אינה חוששת לשני עד שתעקור האחד שקבעה לה בעקירת פעם אחת דכשהגיע הזמן של אותו ווסת שקבעה לה ולא ראתה בו אלא אח"כ ראתה חוזרת לחוש לשניהם מאותה ראייה שעינתה עכ"ד. ויש להקשות דדין זה אין מקומו כאן היכא דהיתה חוששת תחילה לשניהם ואח"כ קבעה לה אחד מהם דבכל אשה שקבעה לה ווסת דהפלגה או דחדש כך הדין דאם עקרתו פעם אחת או אפילו שני פעמים עדיין חוששת לו עד שתהא עוקרתו ג' פעמים כמ"ש לעיל בסימן זה ס"ה והא ודאי דצריכה ג"כ לחוש לווסת שני דחדש או דהפלגה מפני שעינתה ראייתה מווסת שקבעה לה מקודם וכמ"ש רבינו בסמוך סכ"א ועוד הלשון הוא מגדל הפורח באויר דעד שתעקור וכו' חוזר על הווסת שקבעה לה וצ"ל חסורי מחסרא וה"ק היה לו לפרש אבל לנוסח שמלא ב"י עד שתיעקר וכו' ניחא:

ואם לאחר שעינתה פעם וכו' עד וחזר ווסת של עשרים למקומו והותר ל' פי' אע"פ שעברו ג' פעמים שלא ראתה ביום כ' מ"מ לא נעקר יום כ' כיון שלא שינתה לראות ביום ל' אלא ב' פעמים הכי איתא בגמ' א להדיא ומביאו ב"י:

יש שקובעת ווסת במעשה וכו' עד אלא חולין ראיית אחד בשבת בקפילה שקפלה בשבת וכו' עיין בחיבורי הטעם לדברי רבינו שפסק כך אבל הב"י תמה עליו למה פסק כך ולכן כתב בש"ע דקפילה לחודא אפילו ראתה כמה פעמים אינה ווסת שמפני האונס ראתה ושלא כדברי רבינו גם פסק בש"ע דנוסת לימים ולקפיצות אם קפלה וראתה באחד בשבת ולאחר כ' יום חזרה וקפלה באחד בשבת וראתה ולאחר י"ט יום קפלה בשבת ולא ראתה ולאחר השבת ראתה בלא קפילה הרי נודע שהיום גרם לה ולא הקפילה שלא כדברי רבינו דתולין הראייה דאחד בשבת בקפילה שקפלה בשבת וכתב מהרו"ד שטעמו משום דקפילה אונס הוא לא תלינן בה הווסת ולכן גבי פיהוק כתב בש"ע דתלינן הראייה דאחד בשבת בפיהוק דשבת כיון דאינו אונס וכ"כ הרשב"א להדיא בת"ה והביאו ב"י בסעיף כ"ט בד"ה ודע שאע"פ שהרשב"א סובר שאין האשה קובעת ווסת לקפיצות לחודייהו מודה בווסתות דגופה וכו' ועוד מבואר דס"ל להרשב"א דרחוק הוא דהקפילה דשבת גרמה לדם שיבא דא"כ הו"ל לווסת לבא עמה משא"כ לגבי פיהוק דמילוי הדם ברחם מביא לידי פיהוקין ביום שלפניו ובסעיף ל"א הבאתי לשונו שכתב במשמרת הבית ע"ש:

ואפילו חזרה לראות באותן עונות וכו' איכא למידק מאי אפי' דקאמר דמשמע כ"ש היכא דלא חזרה לראות הלא בלא חזרה לראות אי אפשר שתהא חוששת לאותה עונה שהיא למודה לראות בוסת דהפלגה כיון שאין כאן עכשיו שום ראייה שנשער בהפלגה ממנה וכמו שנתבאר לעיל בסכ"ד וי"ל דה"ק לא מיבעיא בחזרה לראות בעונות שאינה למודה לראות בהן דאינה חוששת לווסת הראשון אלא אפילו חזרה לראות בעונות שלמודה בהן ובחבורי כתבתי עוד דה"ק ל"מ בלא חזרה לראות אלא פעם אחת וכו' ע"ש אבל מדברי מהרו"ד לעיל סעיף כ"ד אבל ואם הפסיקה ולא ראתה וכו' נראה שהבין דמ"ש כאן ואפי' חזרה לראות פי' וכ"ש היכא דלא חזרה לראות כלל והאריך בפלפול וצ"ל דלא דק ועוד נראה מדבריו כאן שחזר ממ"ש למעלה ע"ש:

סי' קצד יולדת טמאה כנדה אפילו לא ראתה דם מהור"ר ולק כ"ז האריך לתרץ למאי כ"מ אמר רבינו אפי' לא ראתה דם ואיכא לתמוה הלא מבואר מדברי רבינו שבא לפרש החילוק בין יולדת בימי נדתה ובין יולדת בימי זיבתה דבימי נדתה אפי' לא ראתה דם וכו' ובליל שמנה טובלת וכו' ובימי זיבתה אם רואה דם בלידתה צריכה ז' נקיים וכו' ואמר עוד רבינו דחילוק זה אינו אלא מדין התלמוד אבל האידנא כל היולדות וכו' וליכא הכא לא קושיא ולא דקדוק:

אפילו אם שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג מהרו"ד נתקשה לו לשון אפי' ולא דק דלפי דללוי שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג טהורה מש"ה קאמר דליתא אלא אפילו שופעת מתוך ל"ג לאחר ל"ג טמאה דהלכה כרב:

ואם אינה רואה בתוך שבעה של ימי הלידה וכו' כתב מהרו"ד על זה פירושים ע"פ מ"ש ב"י ועיין בחיבורי דנלפע"ד דלא כב"י:

סי' קצו וכך משפטה אם תראה שני ימים או ג' ופסקה לראות וכו' נראה לפע"ד דבר פשוט דה"ק אם תראה שני ימים זה אחר זה וראייה השנייה היתה כל ב"ה שהוא ספק יום ולילה דהו"ל ספק זבה שמא ראתה בסוף היום שעבר וגם בתחילת הלילה ביום שלאחריו או ראתה ג' ימים דהו"ל זבה ודאית משפט אחד להם דבודקת ביום שפסקה וכו' ומהרו"ד כתב פירושים אחרים ולא נהירא:

או תרחץ במים חמים והם יפליטו כל הזרע והרמב"ן כתב דה"ה נמי אם הלכה ברגליה פלטה כל הזרע נראה דמטעם זה נהגו הנשים שלא לילך לבית המרחץ כל ג' ימים אחר שטבלה לבעלה דהמרחץ מפליט הזרע וגורם שלא תתעבר וכן צריכה ליזהר שלא תלך ברגליה במרוצה אי נמי הלוך הרבה וכן כתב מהרו"ד ע"ש מהרש"ל:

סי' קצח פי' פורחות וכו' מהרו"ד הבין דאין כאן אלא שני פירושים ונדחק בפי' דברי הרמב"ם ולפע"ד נראה דאיכא הכא ג' פירושים עיין בחיבורי:

סי' ר לאחר שתעלה מן הטבילה תברך וכו' כתבתי בחיבורי פי' לאחר שתעלה ותלביש חלוקה וכו' ועתה אוסיף לבאר דצריכה ג"כ להניח ידה על חלוקה לכסות למטה מלבה כמו שעשה ר"ת כשהיה רוחץ לכסות בבגד למטה מלבו שלא יהא הלב רואה את הערוה דמה שלובשת את החלוק ולא חגרה עליו אזור לא מעלה ולא מוריד וכאילו היתה ערומה דאסורה לברך כשהיא עומדת דלבה רואה את הערוה דלא התירו לה לקוץ חלתה ערומה אלא כשהיא יושבת ופניה טוחות בקרקע כדמוקמינן לה בס"פ מי שמתו (דף כ"ד) וכמ"ש רבינו לקמן סימן שכ"ח וה"ה בכל שאר ברכות כמ"ש בא"ח סי' ר"ו דאשה דינה כאיש כשמברכת מעומד אע"פ שלובשת חלוק אם לא הפסיקה באיזור או כפתה בחלוקה למטה מלבה אסור לה לברך וכמו [illegible] לגבי איש כדמוכח בפ"ק דשבת (דף ט) ומביאו רבינו בא"ח בסימן צ"א והא דכתב ב"י בא"ח סימן ע"ד

ע"ש ספר ארחות חיים דנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אע"פ שאינן מפסיקות למטה מן החזה וכו' ומשמע דמתיר אפי' מעומד שהרי התיר ג"כ להתפלל ותפלה מעומד הוא וטעמו לפי שערותו למטה מאד ואין לבן רואה את הערוה אפי' מעומד וצ"ל דסבירא ליה לפרש הא דבעינן פניה טוחות בקרקע אינו אלא כשהן ערומות כדי שתתכסה ערותן הן העגבות דקי"ל דאית בהו משום ערוה כדכתב ב"י בסימן ר"ו אבל כשהן לבושות דהעגבות מכוסות אין בהן כלל איסור משום לבן רואה את הערוה אפי' מעומד לפי שערותן למטה מאוד וכו' אבל קשה דא"כ מאי האי דקאמר בפ' מי שמתו (דף כ"ד) לימא מסייע ליה לרב הונא דעגבות אין בהן משום ערוה מדתנן האשה יושבת וקוצה לה חלתה אפילו ערומה וכו' ואע"פ שמגולות עגבותיה והיינו סייעתא הלא כיון דבעגבות אין בהן משום ערוה אמאי הצריכוה דיושבת וקוצה לה חלתה אפי' עומדת נמי הרי בערותה נמי אין לחוש כיון שהיא למטה מאוד אלמא דלהך סייעתא בעומדת אית בה משום לבה רואה את ערותה והכי נמי הוה למסקנא מדלא אשכחן דהדר בה תלמודא מהך סברא וכיון דבתלמודא מוכח להדיא דאיכא איסורא לאשה בעומדת משום לבה רואה את הערוה והכי משמע מדברי כל הפוסקים אין לנו לשמוע לדברי יחיד שכתב להקל בלי דמז ראיה ובש"ע ג"כ לא פסק כמותו בסתם אלא כתב יש מי שאומר כך והוא לפי שמה שפסק אח"כ בסימן ר"ו הוא סותר לזה הפסק שלא כתב לחלק בין איש לאשה אלא ביושבת אבל בעומדת בין ערומה בין לבושה החלוק אם לא הפסיקה בכסוי בגד למטה מלבה אסורה לברך דלבן רואה את הערוה והכי נקטינן דאין חילוק בין ערומה ובין לבושה חלוק אם לא הפסיקה בכסוי למטה מלבה דאסורה ועל כן צריכה האשה לברך בעודה במים כשהם עכורין או ללבוש חלוקה ולשום ידה על החלוק למטה מלבה כי אז הויא הפסקה בכסוי חלוקה בין לבה לערוה ולא הייתי צריך להאריך בדבר פשוט לפע"ד אלא לפי שראיתי למהרו"ד שנסמך להקל באשה לבושת חלוק על מ"ש באורחות חיים דלעיל ובדה טעם מלבו בהא דאסור לאשה לברך ערומה אף ע"פ שאין לבה רואה את הערוה דהיינו משום דמכל מקום לאו אורח ארעא שתזכיר השם וערותה מגולה כנגד השכינה ועל זה האריך כמה דפין ושרי ליה מאריה בהוראותיו אלו שלא במשפט אמת על סמך מציאה שמצא בדברי יחיד דמשמעות התלמוד וכל הפוסקים דלא כוותיה כדפרי' ודו"ק: כתב הר"ר יונה בפרק מי שמתו ע"ש רבני צרפת שאם האדם מחבק את גופו בזרועותיו דיינינן ליה כהפסקה מבגד ומותר עכ"ל וב"י סמך עליו ופסק כך בש"ע א"ח סימן ע"ד ולפעד"נ דלכתחילה אין לסמוך על זה כיון דאין לזה סמך בתלמוד והכי משמע מלשונו דלא אמר אלא שאם האדם עשה כך אין גוערין בו אבל לכתחילה יש להורות שלא יעשה כך ולכן יש למחות לנשים שעושין כך לכתחילה ומהרו"ד כתב לפי פי' דחבוק זרועותיו לא מהני לעומד ערום א"כ יש לגעור בהם אם עשו ככה והנלפע"ד כתבתי:

סי' רא אבל אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם וכו'. מהרו"ד נתקשה לו לשון או ונראה לו למחקו לפי שגם הרמב"ם פי"א לא כתב לשון או ולפעד"נ איפכא שגם ברמב"ם צריך לפרש בלשון או וה"ק אבל אם לא טבלה במקוה או במעיין במ' סאה אלא רחצה במרחץ במנא דאית ביה מ' סאה או אפילו בלא מנא וביותר ממ' סאה כגון שנפלו ועלו עליה כל מימות שבעולם על ידי ירידת גשמים כמו במבול וכך הם דברי רבינו ולישנא דתלמודא נקטו בפ' שני דתענית (דף י"ו) למה"ד לאדם שתופס שרץ בידו שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל במ' סאה מיד עלתה לו טבילה וכו' ודכוותה קאמר הכא בלשון לא זו אף זו דלא מיבעיא במרחץ במנא דמ' סאה אלא אפי' עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטומאתה דכל יותר ממ' סאה שקול הוא ככל מימות שבעולם:

וכל הימים וכו' הלכך גל שנתלש מן הים ובו מ' סאה כתב מהרו"ד כיון דדין מעיין יש לו א"כ מ' סאה לאו דוקא דאפי' בפחות נמי אם כל גופו עולה בהם ולעד"נ דלא דק ועיין במ"ש בחיבורי סעיף י"א:

ובדבר הזה שוה מעיין למקוה אם מעיין מקלח וכו' הכל דבור אחד הוא ועיין פירושו בחיבורי ודלא כמהרו"ד דעשה ממנו שני דבורים:

מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקווין ועומדים וכו' פי' בריכה זו היו נקווין בהם מי גשמים מקודם ואח"כ המשיכו לתוכו מעיין וכו' כמ"ש בחיבורי ומהרו"ד נדחק לפרש דברי רבינו דמיירי דלא היו מים כלל בבריכה מתחילה אלא דלאחר שהמשיכו המעיין לתוכה נקוות לשם מים וכמו שפי' הרמב"ם למשנה זו ולא נהירא עוד הקשה מהרו"ד ז"ל מ"ש בריכה זו כשהיה בה מתחילה מי גשמים ואח"כ המשיכו לתוכו מעיין דיש לה דין מעיין ובנהרות כשרבו הנוטפין על הזוחלין אין לה דין מעיין לר"י ומהר"ס והרא"ש לעיל בסעיף ד' ותירוצו על זה אין בו ממש ועיין בחבורי במ"ש על זה בסעיף ה':

מקוה שיש בו מ' סאה ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וכו' הקשה ב"י דהו"ל לרבינו לפרש דנתבטל דין זוחלין ממנו ותירץ מהר"ס איסרל"ש דנסמך רבינו על מ"ש בדין נהרות לר"י ומהר"ס והרא"ש דכשרבו הנוטפין אסור לטבול בדרך זחילתן וכ"ש הכא שרבו השאובין דאין מטהר ע"י זחילה ע"כ אבל למ"ש לעיל בסעיף ה' דאין הנוטפין פוסלין אלא במקום שלא היה מהלך המעיין בתחילתו וכמ"ש הר"ן לא תירץ הרב כלום אבל בחיבורי כתבתי ליישב קושיית ב"י בזה ע"ש סעיף י"ט:

סי' רו האומר כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן וכו' אף ע"ג דבגמרא קאמר עוד שאם אמר כנדרי רשעים הריני הרי זה נדר ואם אמר הימני ה"ה בשבועה לא הביאו רבינו מפני שלא בא רבינו כאן אלא לכתוב דין אוסר ככר בנדר ולא אסרו בפי' אלא בלשון ידות נדרים ולפ"ז לא הו"ל לרבינו לכתוב ג"כ כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן אלא שבא לפרש החילוק שבין אמר כנדרי רשעים ובין אמר כנדרי כשרים דבאמר כנדרי רשעים עלי חייב בקרבן ובאמר כנדרי רשעים ככר זה עלי אסור בו אבל באומר כנדרי כשירים אין חילוק בין אמר כנדרי כשרים עלי בין אמר כנדרי כשרים ככר זה עלי אינו כלום וכך היתה דעת ב"י במ"ש דאע"ג דבגמרא קאמר דאינו חייבת בקרבן אא"כ בבהמה מונחת לפניו רבינו קיצר משום דלא בא אלא להורות עניין אוסר ככר בנדר דמזה הטעם לא חש רבינו ג"כ לכתוב דין אומר הריני או אומר הימני לפי שאין זה מענין אוסר ככר בנדר ומהרו"ד נתקשה בדברי ב"י והניחם בצ"ע ע"ש ולפעד"נ פשוט כדפרישית:

סי' רטו נדרים חלים וכו' וכן אם נדר וכו' עד ומ"מ לא יצום בהם אלא מתירין לו נדרו. כתב מהרו"ד דבאומר קונם סוכה שאני יושב וכו' אין לו התרה גם במ"ש ספר המצות דבנדר להתענות בשבת וי"ט בפי' צריך להתענות בכן כתב הרב לפרש דר"ל שאין לו התרה ונראה דטעמו דלתה לא יהא התרה בכדו תהית ולכך עלך דמ"ש נדר זה מכל שאר נדרים ואנ"ל דע"י איזה פתח דיש לו התרה אלא דעת ספר המצות במ"ש דצריך להתענות כלומר

כלומר הנדר הוא חל וצריך להתענות אם לא ישאל עליו לאפוקי בנדר לזמן ידוע דלא נדר בפירוש דאינו חל וא"צ התרה לדעתו ועיין בחיבורי :

סי' ריז ירושלמי מיבעיא וכו' והרמב"ם כתב וכו' מהרו"ד השיג על מה שפי' ב"י בזה ופי' פי' אחר ולפענ"ד העיקר כפירושי בחיבורי ע"ש :

ואם אמר ירקי קדירה עלי אסור אף בכבשים בה פי' מהרש"ל וכ"ש דאסור בירקות המבושלין בין שנאכלין חיין בין שאינן נאכלין חיין אבל ירק חי ודאי מותר פי' לפירושו דכיון דאמר בסתם ירקי קדירה עלי משמע שלא נדר אלא מכל מה שנאכל ע"י קדירה בכבוש ומבושל להוציא דלועין דכיון שאינן נאכלין אפי' ע"י כבישה אלא ע"י בישול לא נדר מהם עד שיאמר ירק המתבשל בקדירה עלי דהוי דלועין בכלל וכן מותר בירק חי דלא נדר מירק חי עד שיאמר קונם ירק עלי ובחיבורי הבאתי לשון הרב וכתבתי עליהם ופשוט הוא דלגאורה א"צ פירוש לפירושו עד עתה ראיתי דמהרו"ד חוץ מכבודו לא דק להבין דברי הרב והקשה עליו דבגמרא קאמר דבאומר ירקי קדירה עלי אינו נאסר בירק המתבשל ולכן פי' דודאי ירק המתבשל מותר . ומ"ש רבינו אסור אף בכבשים ר"ל וכ"ש דאסור בירק חי ושרי ליה מאריה להורות איסור בדבר המותר והיתר בדבר האסור כי הדבר פשוט דמ"ש בגמרא דבאומר ירקי קדירה עלי אינו נאסר בירק המתבשל היינו לומר דאינו נאסר בירק שאינו נאכל ע"י כבישה אלא ע"י בישול כגון דלועין אבל מה שהוא נאכל גם ע"י כבישה הוי שפיר בכלל הנדר שנדר ירקי קדירה עלי אפילו לא הוי כבוש אלא מבושל נמי אסור אבל ירק חי לא הוי בכלל הנדר עד שיאמר קונם ירק עלי כדפרי' :

סי' רכא ראובן שמודר הנאה משמעון וכו' ויכול לזון אשתו וכו' מהרו"ד הקשה דברי ר"ת אהדדי וכן קשה בדברי הרא"ש וכתב ע"ז חוץ מכבודו יישובים ופירושים שאינן אמת ואין כאן קושיא וא"צ ליישוב דמ"ש ר"ת והרא"ש דיכול לשלם חוב אשתו היינו להנך דהלכתא כוותיה ומ"ש אא"כ דאסור לזונה שלא בפני הבעל הוא לרבנן ואע"ג דהלכה כחנן הביא הרא"ש דברי המפרשים אליבא דרבנן משום דמדרבנן נשמע לחנן כאשר כתבתי בחבורי בטוב טעם בס"ד ע"ש:

סי' רכג כתב הרמב"ם אסר בנו מהנאתו וכו' עד סוף הסימן האריך הרב מהרו"ד לפרש דברי הרמב"ם והרא"ש וליישב מה שהקשה רבינו לדברי הרמב"ם ואינו מתקבל לפענ"ד והנכון כמו שכתבתי בחבורי ע"ש :

סי' רכו שנים שהן שותפים וכו' הב"י הקשה ואמר תמיה לי כיון דבית זו דין חלוקה חל הנדר וכי נכנס לחצר השותפין מאי הוי הא מ"מ נהנה הוא מדריסת הרגל וכו' וכתב מהרו"ד דמ"ש רבינו אם לא לצורך אחד מהשותפין פי' דנכנס לצורך השותפות לתקן החצר שהוא של שניהם כו' ותמה אני על פירושיו הזרים שכתבם בספר ועיין בחיבורי במ"ש ביישוב קושיות ב"י תמצא נחת :

סי' רכח צריך הנודר לפרש הנדר וכו' פי' לא מיבעיא היכא דלא אמר אלא סתם נדר נדרתי התירו לי דאין מתירין לו עד שיפרש הנדר כגון שנדר שלא יאכל בשר ולא ישתה יין אלא צריך לפרוט כל פרטיו כגון שנדר להתענות על תנאי אם יעשה כך וכך דדילמא על דבר איסור נדר כגון יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אעבור עבירה פלונית ובא להתיר את נדרו בסתם ורוצה לעבור העבירה וה"א להדיא בפ' השולח (דף ל"ה) רב פפא אמר צריך לפרט את הנדר משום מילתא דאיסורא וכמו שפירש"י ופסקו הפוסקים דהלכה כרב פפא דלא כרב נחמן דאמר א"צ לפרט הנדר וכ"כ הרשב"א בתשובה שצריך לפרוט הסבה שנדר בשבילה וכו' ומביאו ב"י וכן פסק בש"ע ואין פירושו שיפרש למה נדר כך וכך וכההיא דאחז"ל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין דנראה ודאי דבנודר סתם שלא יאכל בשר ולא ישתה יין וכיוצא בזה א"צ לפרש לפני החכם הסבה שהביאוהו לנדור כך אלא ר"ל צריך לפרש אם בשעה שנדר נדר על תנאי כך וכך דאם היה נודר מבשר ויין אם יעשה העבירה פלוני אם לא יפרש לפני החכם ויתיר את נדרו סתם יבא לידי עבירה על כן צריך לפרש גם הסבה שנדר עליה וכמו שפי' רש"י ואין ספק שכך הוא דעת כל הפוסקים דכך צריך לפרש הא דאמר רב פפא משום מילתא דאיסורא הארכתי בדבר פשוט לפי שראיתי במ"ש מהרו"ד שהפוסקים שלא כתבו שצריך שיפרט הסיבה חולקים אפירש"י והרשב"א וכתב עוד דא"צ לפרש הסבה אלא בדבר תמוה כגון שנדר דלא מרווחא אבל בשאר נדרים א"צ ומה"ט לא ראה מגדולי עולם שחקרו ושאלו לנודר מה היה הסיבה שהביאהו לנדור כך וכך וכ"ע דנראה דלפי רוב הנדרים הן שנדר להתענות או שלא לאכול בשר ולשתות יין וכיוצא בהן וסיבתן ידוע שנדר כך להצדיק נפשו ומש"ה א"צ לשאול על סיבתן עכ"ל (שמע) הבין הרב שאע"פ שנדר בסתם שלא יאכל בשר ולא ישתה יין היה צריך לשאול על הסיבה שהביאהו לנדור כך אם לא היה ידוע הסיבה ולפענ"ד שזה טעות דא"צ לידע הסיבה בשעה שמתירין לו נדרו כשנדר בסתם אלא זה צריך לשאול בכל מי שבא להתיר נדרו כגון להתענות כך וכך או שלא יאכל בשר ולשתות יין כך וכך וכן בכל הנדרים צריך לשאול אם נדר בסתם בלי תנאי או נדר על תנאי דשמא תלה נדרו במילתא דאיסורא אם יעבור עבירה פלונית שזהו פירוש מ"ש הרשב"א שצריך לפרוט הסיבה שנדר בשבילה ואף בזה אינן נזהרין ממיעוט ידיעה :

והרמב"ם לא חילק וכו' מהרו"ד הביא דברי ב"י כדי לפרש דברי הרמב"ם ולפענ"ד עיקר מ"ש בחיבורי ע"ש . והא דכתב ב"י בסוף סימן זה דמי שנשבע על ככר שלא יאכל אותו וחזר ונשבע עליו צריך התרה לכל אחד ואחד וכתב מהרו"ד בתחילת סימן זה דהכי משמע ממ"ש רבינו בסימן רכ"ט ולפענ"ד דליתא אלא סגי בהתרה אחת והארכתי בזה בסוף סימן רכ"ט דכך הוא דעת כל הפוסקים ע"ש :

סי' רלב אע"פ שלא פירש כלומר אע"פ שלא פירש שאוסר פירותיו עליהם לפי שהם זרים ואוכלים פירותיו אלא סתם אמר הרי הם עליכם כקרבן אפ"ה אינו נדר כלל אבל מהרו"ד כתב וז"ל אע"פ שלא פירש רצה לומר שלא פירש שאסרן באכילת פירות משום שאכלו עכשיו הפירות כו' ולא נהירא .

סי' רלג עד שיגדלו כתב מהרו"ד היינו שיהא י"ג שנים ויום אחד וגם שיביאו ב' שערות וכו' עכ"ל ועיין בחיבורי הבאתי מהגמרא דמדאורייתא נעשו גדולים במופלא סמוך לאיש והקדישו ונדרו נדר ואע"פ שלא הביא ב' שערות :

סי' רלד שמע אביה והפר לה וכו' וכתב הרמב"ן דדוקא שמת ביום שלאחר שמיעה וכו' והרמב"ם כתב שאם חזרה ונתארסה וכו' כתב מהרו"ד דה"ק הרמב"ן לא מצא צד שיכול האב להפר עוד אלא היכא שמת הארוס ביום ששמע האב אבל להרמב"ם אפילו מת הארוס ביום שלאחריו חוזר האב ומפר עם הארוס השני ואע"ג ד הרמב"ם אינו מיפר בשותפות אא"כ שמעו שניהם ביום אחד הכא שאני דכיון שמפר האב בשותפות הארוס השני חשיב ליה כאילו שמעו שניהם ביום אחד והאריך בזה ושרי ליה מאריה דכתב להרמב"ם דמחלק בדין זה שצריך שישמעו שניהם ביום אחד בין ארוס ראשון לשני וליכא רמז לחלוק זה לא בגמרא ולא בשום גאון כ"ש במ"ש הרמב"ם בסתם דצריך שישמעו שניהם ביום אחד ומשמע שאין לחלק בין ראשון לשני ועוד דהאי דינא דאורייתא היא דמקרא יליף לה ושמע אישה ביום שמעו פי' ביום שמעו של אב ומקרא מלא דבר הכתוב ועוד דטעמו אין לו טעם אלא קול דברים שאמר דכשמת הראשון נתרוקן חלק הבעל להאב והו"ל לאב בחלק הארוס שלא שמע עדיין יום שמיעה יחד עכ"ל דלא כתב כלל טעם וריח למה יהיה לזה דין יום שמיעה לאב הלא כבר שמעו ביום שלפניו אבל בחיבורי התבאר הכל על נכון בס"ד ע"ש :

סי' רלז וי"א שאינה שבועה וכו' פי' לי"א אינו שבועה אפי' לאסור . אבל הרמב"ן כתב דהויא שבועה גמורה אף לקרבן ומלקות ולהרמב"ם הוי שבועה ליאסר אבל לקרבן ומלקות עד שיזכיר שם או כנוי ודלא כמהרו"ד שכתב דהרמב"ן מודה דליכא קרבן והאריך בפי' דברי הרא"ש ורבינו והרמב"ם וסוף דבריו דפירושו דוחק וצ"ע וצ"ל דלא דק וכבר הכל מבואר על אמתתו בס"ד בחיבורי ע"ש :

סי' רלט וכן אם תלאן זו בזו וכו' מהרו"ד ז"ל האריך בדין זה ועיין בחיבורי התבאר על נכון בקוצר בס"ד :

סי' רמ כתב הרמב"ם לא יקראנו בעצמו וכולי מהרו"ד ז"ל האריך בכאן וכתב שרבינו היתה לו גירסא אחרת בדברי הרמב"ם ולפענ"ד דלא דק ועיין בחיבורי סימן רמ"ב ס"ג לשם התבאר בס"ד ודלא כמ"ש לשם מהרו"ד ז"ל :

סי' רמד וכשיושבין שורות כו' עד בני חכמים ות"ח בזמן שרבים צריכין להם מפסיעין על ראשי העם ונכנסין למקומן נראה דה"ק דבנשיא ואב"ד וחכם שנכנסו לב"ה כיון שצריכין לעמוד מפניהם כראוי לכל אחד לפי מעלתו א"כ אינן מפסיעין על ראשי העם כלל אבל בני חכמים וכן ת"ח שאינן חכמים דא"צ לעמוד מפניהם כשנכנסו באחרונה וא"כ יהיו מפסיעין על ראשי העם ואפי' הכי רשאין לפסוע בזמן שרבים צריכין להם מיהו אין שבח לת"ח שיכנס באחרונה וכו' ויש להקשות מדאמר פ"ק דסנהדרין סוף (דף ז') א"ר א מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קדש שנאמר לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים ורבינו כתב כך בח"מ סימן ח' וכיון דאפי' דיין לא יפסיע כ"ש בני חכמים ות"ח אע"פ שרבים צריכין להם ונראה דהך דרשא אינה אלא להזהיר אפי' לדיין שיקדים לבא לב"ה כדי שלא יהא צריך לפסוע על ראשי עם קדש כשיכנס באחרונה אי נמי יש לו לקצר דרכו כל מה שיכול כדאמרינן אזהרה לזקן שלא יטריח אבל אם אירעו אונס ונכנס באחרונה ואי אפשר לקצר דרכו פשיטא דרשאי לפסוע על ראשי עם קדש ואפי' אינו דיין אלא בני חכמים או ת"ח . ומהרו"ד ז"ל הרעיש רעש ופלפל בפי' מאמר בני חכמים ות"ח בזמן שרבים צריכים להם וכתב פירושים ודרכים משונים . ולפע"ד אין צריך לשום פי' דהדברים מפורשים שאמר בני חכמים וכן ת"ח בזמן שרבים צריכין לבני החכמים או לתלמידי החכמים מפסיעין וכו' ועיין במ"ש בח"מ לשם בשם התוספות דפ' מצות חליצה . ומ"ש יצא לצורך וכו' ודוקא שיצא לצורך קטנים וכו' אוקימתא דרב פפא בסוף הוריות ואע"ג דרבא פליג ואמר אידנא דחלישא עלמא אפילו לגדולים נמי הלכה כרב פפא דבתרא הוא והא דכתבו התוס' בפ' מצות חליצה דהך דהוריות יצא לצורך נכנס ויושב במקומו פירושו שיצא לצורך העם ובתוספתא גרסינן בהדיא יצא לצורך העם עכ"ל ודאי קשיא דהא רב פפא קא מוקים לה דיצא לצרכו ולצורך קטנים ולרבא נמי אף ביצא לצורך גדולים וצ"ל דדעת התוס' הוא כיון דבתוספתא תני להדיא יצא לצורך העם א"כ בע"כ דהך ברייתא דמייתי בסוף הוריות דתני בה בסתם יצא לצורך נכנס וכו' תרתי משמע דבין יצא לצורך העם ובין יצא לצרכו נכנס ויושב במקומו ופליגי רבא ורב פפא בפירושא דהך מילתא בדינא לצרכו וק"ל :

סי' רמה מי שאין לו אשה וכו' הרמב"ם פי' באיש משום דמתגרה בנשים אבל באשה כתב דאסור משום ייחוד ולפ"ז אפי' בעלה עמה בעיר אסור באשה וקשה דבאיש נמי ליתסר אפי' אשתו עמו בעיר משום ייחוד ומהרו"ד האריך בזה אבל לפע"ד הנכון כמ"ש בחיבורי ע"ש:

סי' רנ ובעני המחזר על הפתחים וכו' מהרו"ד ז"ל כתב לפרש דברי הרמב"ם והרא"ש ורבינו בדוחקים טובא ולא נהירא ובחיבורי התבאר ברווחא בס"ד ע"ש :

סי' רנח ואם הוא רגיל בשנים יתנו לשתיהן פי' המאתים זוז מחלקין לשתיהן וכן הס"ת היא לשתיהן וכן באומר תנו מאתים זוז לעניים יתנו לאותם העיר הרגיל בה ואם היה רגיל בשתים יתנו לכל אחת ואחת ק' זוז וכך היתה דעת רבינו בח"מ סימן רנ"ג סעיף ל"ט ועיין בחיבורי :

סי' רסו ושבת ויו"ט אינה דוחה אלא בזמנה וכו' כתב בס' בדק הבית לב"י בסימן רע"ו כתב הרשב"ץ בתשובה על הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת שפי' הרז"ה דטעמא מפני שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת ונראה כמתנה לחלל שבת דג' ימים מקמי שבת מקרי מקמי שבתא דמכאן יש ללמוד דאסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא יום ג' למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו את השבת וכן תינוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתינין לו עד למחר עכ"ל ור"ל כשיכלו ז' ימים מעת לעת משעה שנתרפא ביום ה' ממתינין לו עד ע"ש עיין בי"ד בש"ע סימן רס"ב ס"ב ובא"ח סימן של"א ס"ט :

סי' רסז אין קנין לעבד בלא רבו וכו' כתוב בהגה"ת ש"ע עבד אינו יכול לקבל מתנה מרבו אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומרבו לאחר עכ"ל ותימה הלא כיון דיד עבד כיד רבו לא יצא מיד רבו כשנתן מתנה לאחר ע"י עבדו ולא זכה בה המקבל וכך מפורש בח"מ בש"ע סימן רמ"ג סי"ד והיא משנה שלימה ס"פ חלון דאינו מזכה בשתופי מבואות ע"י עבדו ושפחתו הכנענית מפני שידן כידו ולאו זכייה היא וצ"ל דט"ס הוא בהגה"ה זו וכצ"ל אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר וכך מפורש בסמ"ג בעשה ריש סימן פ"ז ע"ש הירושלמי וכ"כ בהגהת מיימוני רפ"ה דה' עבדים וגם לשם איכא ט"ס וצ"ל מאחר לאחר ומאחר לרבו ע"ש :

לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין עדות וכו' מהרו"ד פי' מה שפירש ולא נהירא ועיין בחיבורי תמצא נחת :

האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי וכו' משנה ספ"ק דגיטין (דף י"ג) ותלמודא פריך מהך משנה בדף ט' ופירש"י לשם דאע"ג דלרבנן זכות הוא ולא מצי הדר ביה אפי' הכי לא הוי משוחרר כל כמה דלא אתא גיטא לידיה דעבד וכתבו התוס' ודבר תימא פי' כיון דזכות הוא פשיטא דזוכה לאחר כיון דהן כזכי גבי שחרור ורש"י בעצמו חזר בו לקמן על משנה זו וכו' עכ"ל והרא"ש ג"כ לאחר שהביא דברי רב אלפס שכתב ודוקא לחזרה וכו' דהיינו כמו שפירש רש"י מתחילה הקשה וז"ל ומילתא דתמיהה היא דהחזרה והחירות דברים אחרים הם והא בהא תליא

קונטרס אחרון

אליא כיון דתן כזכי דמי הו"ל כאילו בא לידו ונשתחרר בקבלתו והאריך לסתור דברי רב אלפס ומסיק הילכך נראה כפירש"י לאחר חוזר וכן פי' ר"ת וגלפע"ד כדי ליישב דעת רב אלפס והרמב"ם ופי' רש"י קודם חוזר דודאי מודים הם דמדאורייתא תן כזכי והוה ליה כאילו בא לידו ונשתחרר אלא דאפ"ה מדרבנן לא יתנו לאחר מיתה כדי שלא יאמרו יש גט לאחר מיתה והשתא ניחא דל"ק כיון דכאן ס"ל לרמב"ם דתן לא הוי כזכי גבי שחרור אמאי גבי מתנה ס"ל להרמב"ם דתן הוי כזכי במתנה כמ"ש בח"מ סימן קכ"ה ס"ט והיינו טעמא דגבי שחרור ודאי נמי מדינא הוי תן כזכי אלא דמדרבנן לא הוי שחרור גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה והשתא נמי ניחא הא דמשני תלמודא בדף ט' כי קתני פסולא דרבנן דאורייתא לא קתני דלא קאמר אלא וכמו שפי' רש"י במסקנא דגרסינן אלא כי קתני מילתא דליתיה בקידושין וכו' ה"כ הו"ל לומר אלא כי קתני פסולא דרבנן וכו' אלמא דהך קושיא דפריך מתחילה ממשנה זו דהאומר תן גט זה לאשתי דלא יתנו לאחר מיתה נמי הוי פסולא דרבנן משום גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה וצריך לשינויא קמא כי קתני מילתא דליתיה בקידושין וכו' ולהכי לא קאמר אלא כי קתני פסולא דרבנן ע"ש ואכתי קשה לר"ת דבשחרור מיקל ואמר דהוי תן כזכי ונשתחרר לגמרי ולא חיישינן לשמא יאמרו יש גט לאחר מיתה וגבי מתנה ס"ל לר"ת לחומרא דלא אמרינן תן כזכי אפי' מסרו לו מיד ליד כדמוכח בח"מ לשם מיהו כבר הקשה הרא"ש קושיא זו בספ"ק דגיטין שכתב תחילה דלר"ת תן והולך במתנה שניהם לאו כזכי דכיון דאינו חייב בהן יכול לחזור בו אבל במלוה ופקדון דחוב הוא שניהם כזכי ומשמעות מהירושלמי דתן והולך שוין בכ"מ ואח"כ והא דאמר גבי עבד תן כזכי אע"פ שמרצון לבו משחררו שאני שחרור דאי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא הוי משחרר הילכך הוי כמו חוב וא"ת גבי מתנה כמי אמרינן בפ' הנזקין אי לאו דעביד ליה נייח נפשיה לא הוה יהיב ליה י"ל דרגילות הוא כמה פעמים שאדם נותן לקרובו או לאוהבו אף ע"ג דלא עבד ליה נייח נפשיה מעולם אבל אין דרך אדם לשחרר עבדו אי לאו דעבד ליה נייח נפשיה טובא עכ"ל והוא מדברי התוספות סוף דף י"א בד"ה כל האומר ומהרו"ך כתב מ"ש ע"ש ולפעד"כ עיקר כדפרי' :

סי' רפב היה הולך ממקום למקום וכו' מהרו"ך פי' מה שפי' ולא נהירא עיין בחיבורי :

סי' רפו תנא פתח שאחורי הדלת וכו' מהרו"ך ז"ל האריך לפרש פי' רש"י שהביא רבינו וגם לשון פירש"י בגמ' בכמה דרכים משונים וזרים ושרי ליה מריה ולפע"ד א"א לפרש הלשונות אלא בדרך שכתבתי בחבורי ע"ש :

סי' שא עורדיראין אין בהן משום כלאים ופי' הגאונים רגילין ללובשן תחת מנעליהן וכו' מתוך פי' הגאונים שהביא רש"י ספ"ק דבילה שכתב שקורן לו נמטי נראה דמנעל זה עשוי מלבד ושכיחי טובא במדינת ליט"א והוא מנעל אריך מגיע עד למעלה מארכובה הולכין בו בימות הקור ורגילין ללובשן תחת מנעליהן דכיון שטולין עליהן עור של תיישים מעובד תחת קרקעיתן שהוא רך מתיישב המנעל עליו בטוב ומה שאמרו שכנגד העקב של רגל יש עושין אותן של צמר היינו לומר כנגד העקב מבחוץ לא תחת העקב ולא משום דינא כתב כך אלא שאותו מנעל עשוי כך דאם היו טולין העור גם כנגד העקב לא היה המנעל מתיישב עליו בטוב ואמר שאין בו משום כלאים לפי שהלבד קשה הוא וכך פירש"י להדיא לשם וכך מוכחת הסוגיא לשם ע"ש אבל הרא"ש ורבינו שכתבו אין בו משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם הוא תימה רבה דמה בכך שהעקב הוא קשה מ"מ שאר הרגל הוא מתחמם ממלבוש שיש בו כלאים במקום א' ואסור ונראה דמשום קושיא זו הביא רבינו לשון הרמב"ם בזה דכתב דאין בו משום כלאים לפי שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף ע"כ ולפע"ד דלהרמב"ם צורת מנעל זה הוא כעין פנטאפלי"ן שלנו שאין לו עקב מבחוץ ואית בהו כלאים לפי שמשימין בגד בתוך המנעל ותופרין אותו בחוטי פשתן והתירו מנעל זה לפי שעור פרסות הרגל קשה ואינו נהנה מן הכלאים ומשום הכי כתב ואין לו עקב שאם היה לו עקב היה אסור לפי שהעור העקב מבחוץ אינו קשה ונהנה כשאר עור הגוף כנ"ל ומהרו"ך האריך בכמה פירושים עיין עליו ולפע"ד הנכון כדפרי' כאן ומ"ש בחיבורי הוא טעות וצריך להעביר עליו הקולמוס :

סי' שה שיעבד כל נכסיו וכו' הקשה מהרו"ך דלרבינו האי בח"מ סימן ק"ד דמלוה על פה מוקדמת קודמת למלוה בשטר ה"כ נימא דשיעבודא דכהן בע"פ קדים לשיעבודא דב"ח בשטר ולפע"ד דלא אמר רבינו האי אלא במלוה בע"פ דמשתעבד לחבירו ע"י שהלוהו דשיעבודא דאורייתא כרב פפא לפיכך מלוה ע"פ קדים ולא קאמר תלמודא דב"ח מאוחר בשטר קדים אלא גבי פדיון הבן וכיוצא בו בערכין דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי אפי' קדמה לב"ח ואפי' לא היתה מלוה בשטר אלא בעל פה אפ"ה ב"ח קודם דשיעבודא דאורייתא מטעם שהלוהו וכך מפורש בת ס' פרק יש בכור (דף מ"ט) בד"ה מלוה ע"ש :

סי' שיב ואם הוא פועל ומתבטל ממלאכתו וכו' נראה מבואר דאע"ג דרבינו לעיל בסימן קע"ד גבי ריבית כתב פי' כפועל בטל שאין לו שום מלאכה על פי דברי הרא"ש בהבנתו לדברי התוס' ודלא כסמ"ג מ"מ כאן צריך לפרש כפועל בטל מאותה מועט שלא יהא בו איסור ריבית כמ"ש הרא"ש ועוד טעם שני דכיון דטורח עכשיו בעסק בשביל חבירו הדר הוא מקבל שכר טוב בשביל טרחו זה אבל בראיית הבכור אם אנו רואין כאילו היה אדם בטל שאין לו [illegible]ים מלאכה לא היה ראוי ליטול שכר כלל על ראיית הבכור כיון שאינו טורח כלל בראייה זו ומהרו"ך האריך בכמה פירושים ויישובים ולפי עניות דעתי הדבר פשוט כדפרישית :

פסק בהנהגות הוראה דאיסור והיתר

כתב הרב בהגהת ש"ע דח"מ סימן כ"ה כל היכא דאיכא ספיקא דדינא בהוראת איסור והיתר והוא דבר איסורא דאורייתא ילך לחומרא ואי דבר דרבנן ילך אחר המיקל ודוקא אם ב' החולקים הם שוים אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה ובמנין אפילו בשעת הדחק אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה וכן אם היה יחיד נגד רבים הולכים אחר רבים בכל מקום ע"כ לשונו וכתב כך על פי דברי הרשב"א בתשובה סימן רנ"ג שכתב דאין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה כמ"ש בפרק קמא דנדה וכו' עד כאן לשונו והבין הרב בהגה"ה דשעת הדחק איכא נמי בדליכא הפסד מרובה ולכך אמר דאין להקל אלא בדאיכא תרווייהו שעת הדחק וגם כן הפסד מרובה ואיכא לתמוה דבפרק קמא דנדה (בדף ט') בפלוגתא דכל אשה שעברו עליה ג' עונות דר"א אמר דיה שעתה וחכמים מטמאים למפרע מייתי ברייתא דאמר ליה רבי אליעזר לחכמים מעשה בריבה אחת בהיתלו שהפסיקה ג' עונות ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דיה שעתה אמר ליה אין שעת הדחק ראיה וקאמר עלה מאי שעת הדחק א"ד שני בצורת הוו (ופירש"י ואיכא הפסד מרובה חששו) וא"ד טהרות אפיש עבדה וחשו רבנן להפסד דטהרות ובתר הכי קאמרי ת"ר מעשה ועשה רבי כר"א לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק וכו' ומשמע דהא דאמר רבי כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק האי שעת הדחק היינו נמי לומר דשני בצורת הוו א"נ טהרות אפיש עבדו וכו' וכדקאמר תלמודא מעיקרא וכן פי' הרשב"א להדיא באותה תשובה אלמא דפי' שעת הדחק הוא לומר דאיכא הפסד מרובה ולאו תרתי מילי נינהו והיה נראה לומר דבע"כ צריך לפרש דהאי שעת הדחק דקאמר רבי אין פירושו כהך דא"ל אין שעת הדחק ראיה דמדקאמר רבי כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק אלמא דלרבנן מטמא למפרע אפילו בשעת הדחק וזה סותר למ"ש חכמים לר"א אין שעת הדחק ראייה אלמא דמודו הכמים בשעת הדחק דדיה שעתה אלא ודאי דאין חכמים מודים אלא בשעת הדחק דשני בצורת דאיכא הפסד מרובה א"כ טהרות אפיש וכו' והא דקאמר רבי כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק היינו שאר שעת דחק דאין שם הפסד מרובה ולרבנן מטמא למפרע ועלה קאמר ר' כדי הוא ר"א לסמוך עליו בדיעבד אע"ג דפליגי רבנן עליה וכ"כ התוס' להדיא בפרק מי שהוציאוהו (דף מ"ו) וכתבו דאי אפשר לפרש בענין אחר אלא דלפ"ז כ"ש דקשה למה כתב הרשב"א והרב בהגה"ה דאין להקל אלא בשעת הדחק ובדאיכא הפסד מרובה הלא אפי' בשעת הדחק דליכא הפסד מרובה נמי סומכין אדברי יחיד להקל בדיעבד וכדקאמר רבי ועוד שהרי מפורש אמר הרשב"א דהך שעת הדחק דרבי היינו כדקאמר תלמודא מעיקרא א"ד שני בצורת הוו וכו' ועל כן נראה לפע"ד דהרשב"א לא ס"ל כפי' התוס' דפרק מי שהוציאוהו אלא הך שעת הדחק דרבי הוה נמי פי' דשני בצורת הוו וכו' וכדאמר תלמודא מעיקרא והילכך אין סומכין על דברי יחיד בדיעבד אלא בדאיכא הפסד מרובה והא דאהדרו ליה רבנן לר"א אין שעת הדחק ראיה הכי קאמרי ליה לדידן לא אמרינן דיה שעתה כלל אפי' בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה אלא לדידך דאמרת דיה שעתה והבאת ראיה מעובדא דהיתלו אין שעת הדחק ראיה לאין שם שעת הדחק ואם כן מנא לך להקל ולומר דיה שעתה אפי' כשאין שם שעת הדחק ולדידן נמי לא קשיא מעובדא דהיתלו דאע"פ שהם הקילו הם היו יודעים מאיזה טעם היה ראוי להקל לשם אבל אנן אזלינן לחומרא אף בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה ולפ"ז ניחא דלכתחילה עבדינן כרבי' ואזלינן לחומרא אף באיסור דרבנן כטומאת מע"ל דנדה אפילו בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה אלא דבדיעבד בשכבר נעשה מעשה סומכין על דברי יחיד בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה ולא מהדרינן עובדא לאסרו אבל בהפסד מועט מהדרינן עובדא והכי נקטינן ודלא כדעת התוספות להקל אף בהפסד מועט :

מיהו אכתי קשה במ"ש הרשב"א דאפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אא"כ בשעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה וכו' דאם רצונו לומר דבין בקטן כנגד גדול ובין ביחיד כנגד רבים אין סומכין על הקטן או על היחיד אפילו בשעת הדחק גרידא אא"כ בשעת הדחק שיש בו הפסד מרובה וכמו שהבין הרב בהגהת ש"ע איכא לתמוה חדא דלא הו"ל להפסיק במאמר וכן במקום מחלוקת וכו' באמצע הלשון אלא הכי הו"ל למימר דאין אומרים כדי הוא כו' במקום שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים וא[illegible]' בשעת הדחק אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה ותו דלא היה צ"ל דהלכה פסוקה היא ועוד הלא לאו פסוקה היא אלא מחלק בין הפסד מרובה להפסד מועט ועוד קשה טובא תינח ביחיד כנגד רבים ודאי כך הדין כדמוכח מפ"ק דנדה דסומכין על היחיד כשכבר נעשה מעשה להקל בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה בדוכתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר אבל בקטן כנגד גדול משמע דאין סומכין על הקטן ומהדרינן עובדא אפילו בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה דלא דמי ליחיד כנגד רבים דהתם כיון דאשכחן בדוכתי טובא דפסק תלמודא כדברי יחיד כנגד רבים וכדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ז') אהדרינהו רב יוסף לאפיה בשלמא הלכה כריב"ק איצטריך סד"א יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד הילכך בדוכתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר סומכין בדיעבד על דברי יחיד כנגד רבים בשעת הדחק דאית בה הפסד מרובה אבל בקטן כנגד גדול דלא אשכחן כלל דפסק תלמודא כקטן כנגד גדול אלא איפכא אשכחן בפ"ק דע"ז דף ז' דתני בברייתא היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו וליכא מאן דפליג אהא משמע דאפילו בדיעבד אין סומכין על הקטן אלא מהדרינן עובדא אפי' בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה ודמי ליחיד ורבים בדוכתא דאיפסיקא הלכה כחד דמהדרינן עובדא אפי' בשעת הדחק כדאמר פ"ק דנדה מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כוותיה והכי נמי בקטן כנגד גדול הו"ל כאילו פסק תלמודא הלכה כגדול ושוב אין לסמוך על הקטן כלל אפי' בדיעבד ובהפסד מרובה ומהדרינן עובדא ולכן נלפע"ד ברור דאין הכי נמי דהרשב"א מחלק בין קטן כנגד גדול ובין יחיד כנגד רבים וכך הם פירוש דבריו תחלה אמר שאין אומרים כדי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין דהלכה פסוקה היא וכו' והיינו כדפרי' דזו הלכה פסוקה היא בכל דוכתא דהולכין אחר הגדול וא"כ ודאי אף כל בשעת הדחק אפי' יש בה הפסד מרובה אין סומכין על הקטן ומהדרינן עובדא ולכן אמר בסתם ואפי' בשעת הדחק להורות כל שעת הדחק כדמפרש בגמרא שהביא הרב בסמוך א"ד שני בצורת הוי וכו' אח"כ אמר וכן במחלוקת יחיד ורבים נמי אין סומכין על היחיד אא"כ בשעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה כאן היה צריך לפרש בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה כדי לפרש דאע"פ דתלמודא קאמר א"ד שני בצורת וכו' לאו דוקא קאמר תלמודא דסומכין להקל בהפסד מרובה אלא ה"ה כיוצא בזה ואכתי איכא למידר במאי דקאמר או כיוצא בזה דהלא כיון דאין סומכין להקל אלא דוקא בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה אבל שעת הדחק שיש בה הפסד מועט אין סומכין להקל א"כ הוא סותר ללשון או כיוצא בזה דמשמע אפי' שעת הדחק דאין בה הפסד מרובה נמי סומכין להקל שהרי לכאורה לא כמלאו

ג' חלוקים שעת הדחק גרידא ושעת הדחק שיש בה הפסד מרובה ושעת הדחק כיוצא בזה ואין בה הפסד מרובה דליכא אלא ב' חלוקים שעת הדחק שיש בה הפסד מועט ושעת הדחק שיש בה הפסד מרובה ונראה דיש לפרש דודאי איכא ג' חלוקים אחד שעת הדחק גרידא שיש בה הפסד מועט וביטול החול לאדם בינוני וקרי ליה שעת הדחק כגון שהשואל הלך והיה טורח גדול לרדוף אחריו ופליגי רבנן ואסרי וס"ל להרשב"א דבזו כיון דאין כאן אלא שעת הדחק גרידא דאין שם הפסד מרובה אין סומכין על היחיד אפי' אם כבר יצתה הוראה להיתר דבזו לא קאמר רבי כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא הוי אלא שעת הדחק גרידא וכן פי' התוס' פ"ק דנדה (דף ו') בד"ה בשעת ידחק דזהו פי' שעת הדחק שאין בה הפסד מרובה ועוד פירשו בדרך אחר ע"ש שני שעת הדחק שיש בה הפסד מרובה כמשמעו ואפי' לעשיר שלישי שעת הדחק שיש בה הפסד מועט וחשוב כאילו היה הפסד מרובה והיינו או כיוצא בזה דקאמר כגון לעני בימות החול או לעשיר בשבת וי"ט שאי אפשר להכין אחר הוי כמי שעת הדחק דחשוב כאילו היה הפסד מרובה לעשיר בימות החול ונלע"ד דלמדו הרב מהפסד מועט בשני בצורת דחשוב כמו הפסד מרובה לפי הזמן ה"ה לעני בהפסד מועט חשוב כמו הפסד מרובה לפי מה שהוא האדם וכן לכבוד שבת וי"ט חשוב כמו הפסד מרובה אבל בקטן כנגד גדול אין סומכין על הקטן להקל בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה כ"ש בכיוצא בזה והכי נקטינן ודלא כהרב בהגהת ש"ע שהבין מדברי הרשב"א דדין קטן כנגד גדול שוה לדין יחיד כנגד רבים דליתא אלא כדפרי':

ואיבא למידק בהך הלכה דחשו להפסד מרובה ולהפסד מועט לא חששו דהא בפרק המפקיד (דף ל"ח) קאמר תלמודא דלר"מ להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ולחכמים להפסד מועט דסלים וקנקנים נמי חששו והלכה כחכמים כמ"ש בח"מ סימן רל"ב סי"ח וי"ל התם לאו מידי דאיסורא היא אלא חששא דהפסד ממון דנפקד דאית בה מצוה דמשיב אבידה הילכך חששו אף להפסד מועט אבל מידי דאית ביה איסורא אין לנו להקל להתיר האיסור בדוכתא דליכא הפסד מרובה והא דאיתא בסוף פ"ק דפסחים דלהפסד מועט דעלים לא חששו היינו נמי מידי דאיסורא דאסור לשרוף בע"פ תרומה תלויה וטמאה ביחד להוסיף טומאה על טומאתה אלא שורפין זו לעצמה וזו לעצמה ואין חוששין להפסד מועט דעלים להקל לאיסורא וה"א בסוף פרק הערל (דף פ"א) גבי חתיכה חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאת טהורה וכו' קאמר תלמודא דע"כ לא פליג ר' יהודה ואמר דלא תעלה אלא משום דמין במינו לא בטיל הא לאו הכי אף לר' יהודה תעלה כיון דאיכא הפסד מרובה דאין להם תקנה אלא שריפה אבל חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה בק' חתיכות של חולין דברי הכל לא תעלה הואיל ואפשר למוכרה לכהן בהפסד מועט וחתיכה דרכה למנות אין להקל לבטל איסורא בדוכתא דליכא אלא הפסד מועט ולא תיבעיא באיסורא דאורייתא כי הך דחתיכת חטאת אלא אפילו באיסורא דרבנן דהתם יינם כתבו התוס' בסוף ע"ז (דף ע"ב) בדין נצוק חבור דרש"י פסק כרב הונא דנצוק חבור ור"ת פסק דנצוק אינו חבור והאריך בראיות וסוף דבריהם דבמקום שיש הפסד גדול יש לסמוך על דברי ר"ת להתיר מגע נכרי על ידי נצוק אבל בהפסד מועט יכול להחמיר כדברי רש"י וכו' עכ"ל וכך הוא מסקנת רבינו בעל הטורים בי"ד סימן קכ"ו בשם הר"מ מרוטנבור"ק על פי גדולי צרפת ונראה דה"ט דכיון דגדולי צרפת לא הכריעו לפסוק הלכה לא כרש"י ולא כר"ת דשניהם שוין גדולים בחכמה ובמנין אם כן לכתחלה יש להחמיר כרש"י אלא דבשעת הדחק דאיכא הפסד מרובה כדי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק:

אלא דקשיא לי מהא דתניא בפ"ק דע"ז (דף ז') דבשניהם שוין בחכמה ובמנין קאמר ת"ק הלך אחר המחמיר וריב"ק אמר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ואמר רב יוסף הלכה כריב"ק א"כ הכא בסתם יינם דאין איסורו אלא מד"ס היה לנו להקל כר"ת אף בהפסד מועט וכך פסק הרשב"א בתשובה דלעיל וז"ל היו שניהם שוין ולא נודע מי גדול משניהם בשל תורה אחר המחמיר ובשל סופרים הולכים אחר המיקל וכדאיתא רפ"ק דע"ז עכ"ל ונראה ליישב דבדין נצוק ס"ל לתוס' והשותים מימיהם דר"ת גופיה לא היה מיקל לכתחלה כנגד הוראת רש"י היכא דליכא אלא הפסד מועט והכי משמע מלישנא דתוספות שכתבו אבל בהפסד מועט יכול להחמיר וכו' מדלא אמר צריך להחמיר כדברי רש"י אלא יכול להחמיר וכו' כלומר שאינו כנגד ר"ת אם מחמיר בהפסד מועט:

ותו קשיא לי בהך תשובת הרשב"א שכתב וז"ל ואם היה מנהג בעיר להקל מפני שחכם אחד הורה להם כך הולכים אחר דעתו ואם חכם אחד בא לאסור מה שהם מתירין נהוג בו איסור אבל אם היה הראשון רבם ממש אסור להם לנהוג איסור שלא כדברי רבם דאם כן יקלו בכבוד רבם עכ"ל וקשה מהא דאיתא בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ו) דקאמר תלמודא ע"כ לא אמר ר' יוסי דמחיצה תלויה מתרת אפי' ביבשה אלא בסוכה דאיסור עשה הוא אבל שבת דאיסור סקילה הוא לא אמר וא"ת אותו מעשה שנעשה בציפורי להתיר ע"י מחיצה תלויה על פי מי נעשה והלא ר' יוסי ראש של ציפורי הוה כדאמרינן בסנהדרין אחר ר' יוסי לציפורי ועל פיו היו עושין כולן לא ע"פ ר"י נעשה אלא ע"פ ר' ישמעאל בר' יוסי נעשה שכבר נפטר ר' יוסי אלמא דאע"פ דר' יוסי היה רבם ממש לא חששו לכבודו ועשה ר' ישמעאל בנו ותלמידו מעשה להתיר מה שאסר ר' יוסי וכ"ש דיכול לאסור מה שהתיר רבם ממש וא"כ קשה לדברי הרשב"א ויש ליישב דלא אמר הרשב"א אלא היכא דנהגו בעיר היתר או איסור כהוראת רבם התם הוא דמקילין בכבוד רבם אם ישמעו לחכם אחר שהורה בהיפך ויבטלו מנהגם שהיו נוהגים בה ע"פ רבם ובמקום רבם אבל הך עובדא דמחיצה תלויה בציפורי אף על פי שרבי יוסי הורה לחומרא לא היה מנהג בזה במקומו ולפיכך כשבא מעשה לפני ר' ישמעאל אחר מיתת אביו ורבו היה רשאי להורות קולא הפך דעת רבו ואביו כיון שלא היה בהוראה זו שינוי מנהג. ודוק:

עוד יש מקום עיון בש"ע במקומות שלא הכריע הרב בית יוסף לפסוק כדעת אחד מהפוסקים דלפעמים כותב בתחילה בסתם לאיסור ואח"כ אומר ויש מי שמתיר או ויש חולקים ולפעמים כותב בהיפך בתחילה בסתם להיתר ואח"כ יש מי שאוסר השתא לא איתמר הלכה לא כמר ולא כמר ומ"מ הדבר מבואר דמ"ש הרב בתחילה בסתם הוא העיקר לדעת הרב לפי שהוא דעת רוב פוסקים ומ"ש אח"כ ויש מי שחולק הוא כטפל לגבי העיקר מפני שהוא דעת יחיד או מקצת פוסקים א"כ אפי' יחיד כנגד יחיד או רבים כנגד רבים אלא דהרב תופס דעת א' מהם בחזקה שהוא קטן כנגד גדול הימנו בחכמה ובמנין לכך כתב דעת הגדול בסתם ודעת הקטן בלשון ויש מי שחולק לפי שהוא כטפל לגבי העיקר וכ"כ התוס' בפ"ק דע"ז (דף ז') וכ"כ הרא"ש לשם ע"ש ריב"א דכל היכא דאמרי לגבי לשון הראשון כטפל לעיקר והלכה כלישנא קמא ואף ע"ג דהתוס' והרא"ש לשם כתבו עוד דרכים אחרים ע"ש רש"י וע"ש ר"ת וע"ש הרי"ף גיאת וע"ש קצת גאונים וע"ש רבינו שמשון כל אחד תפס לו שיטה אחרת מ"מ מדברי הרא"ש בפ' כיצד מעברין ריש (דף קכ"ב) נראה שהסכים לפי' ריב"א שהרי כתב מסתברא דאיכא דאמרי הוי כטפל לגבי עיקר ותו נראה דלדברי הכל בלשון ב"י כשכותב בש"ע בתחילה בסתם ואח"כ כותב דיש מי שחולק אין ספק דהוי כטפל לגבי עיקר וכדמוכח מספרו הארוך וצריכין אנו למודעי היאך יש לנהוג בהוראה זו. ונראה מתוך מ"ש ע"פ תשובת הרשב"א וע"פ פירושינו דכך הוא ההוראה דכשכותב הרב דברי האחד בסתם שהוא העיקר לפי שהיא דעת רבים כנגד יחיד או יחידים עבדינן לכתחילה עובדא כדעת המתיר או כדעת האוסר שכתב בסתם בין באיסורא דאורייתא בין באיסורא דרבנן אלא דאי עביד עובדא להקל כדברי היחיד וליכא הפסד מרובה מהדרינן עובדא אבל בדאיכא הפסד מרובה לא מהדרינן עובדא כיון דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר ואפי' באיסורא דאורייתא וה"ה כיוצא בזה כגון לעני בהפסד מועט או לעשיר לכבוד שבת וי"ט אפי' בהפסד מועט וכגון שא"א להכין אחר אבל אם כשכותב הרב תחילה בסתם הוא לפי שתופס אותו בחזקת שהוא גדול מזה שחולק עליו התם ודאי אי עביד לחומרא כיש מי שחולק לא מהדרינן עובדא דאע"ג דזה שכנגדו הוא בחזקה שהוא רב מובהק וגדול בדורו טובא מ"מ כיון דלא ברירא לן בודאי דהוה [illegible] מזה בחכמה ובמנין לא מהדרינן עובדא מחומרא לקולא כיון דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר אבל אי עביד לקולא כדברי החולק שהוא בחזקת קטן כנגד האוסר מהדרינן עובדא אפי' בדאיכא הפסד מרובה אלא אם כן דאיכא תרתי איסור דרבנן והפסד מרובה כנ"ל ועל דרך זה יש לנהוג בהוראה כשכותב בהגהת ש"ע דעת מי שחולק על מה שפסק בש"ע בדוכתא שלא נתפשטה ההלכה כדברי האחד ויש לו דין זה דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר וצריך להתיישב בדבר זה:

ומהך דיבמות דלעיל בחתיכת חטאת שנתערבה בחולין דדברי הכל לא תעלה הואיל ואפשר למוכרו לכהן בהפסד מועט יש ללמוד דכל שאפשר למוכרו לנכרי בהפסד מועט אין להקל איסורא להתיר בדיעבד ולומר כדי הוא פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק כהפסד מרובה דאין זה חשוב אלא הפסד מועט אע"פ שמפסיד כל הריוח כיון שאין הפסד בקרן אלא דבר מועט והכי משמע להדיא בתרומת הדשן סימן ר"ד ואפי' באיסורא דרבנן אין להקל:

פרטי רמזי דיני טור יורה דעה והמחודשים מהר"י קארו

הלכות ריבית

קנט היתר נתינה בריבית לעובד כוכבים ולמומר:

קס המלוה והלוה והערב והעדים עוברים:

רבית מאוחרת שפירש ואמר בשביל מעותיך מי הוי רבית קצוצה. אדם שרגיל להלוות לחבירו מותר ללוות לעשות עמו טובה. רבית מוקדמת או מאוחרת מופלגת מזמן ההלואה או פריעה. אם הלוה מותר ללמוד תורה למלוה או לבנו. לוה שמברית אחרי מנכסי חבירו. האומר לחבירו תן לי מעות שלוית מפלוני ברבית ואני אפטור אותך שלא יקבל ממך רבית. אסור לקדם בשאלת מלוה מפני רבית. אי מותר לומר לחברו הלויני מנה חדש זה ואני אלוך מנה חדש אחר. אם מותר לומר לחברו אלוך כדי שתרויח כדי שגם אתה תלויני פעם אחרת. אימתי אסור רבית דברים. אסור למלוה שיאמר ללוה דע אם בא איש פלוני שתכבדו ותאכילו. אם מו תר לאדם לומר לחברו לוה לי מעות מפלוני ברבית וגם תביא לו הרבית. שליח לאיבן שהלוה לשמעון ברבית שלא מדעת מסו וכשתעבד שמעון לראובן בכתב ידו. אם מותר לומר כל הנותן מעות לפלוני כדי שילוני אינו מפסיד. האומר לחברו אלווך ע"מ שתתן לפלוני. אם אמר לחברו אמור לפלוני שיתן לי ג' זוזים ואלוה לך מנה אפי' אסור ללוה

ק' מעות חולין ע"מ שיתן להקדש ק"כ. אדם שאמרו לחברו שילך זוז כדי שתאמר לפלוני שילוני מעות אם מותר לתת מאותו זוז למלוה. כיצד ת"ח מותרים להלוות זה את זה ברבית. שאין נכון לת"ח לכלות זה את זה ברבית אפי' בענין שמותר. מי שלא הגיע לכלל דעת שיוכל להתעסק בשלו אם אין לו אב מותר להלות מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד. אפטרופוס שהלוה מעות שיתומים ברבית קצוצה. אם הלוה טוען פרעתיך כך והאפוטרופוס טוען לא פרעתני אלא כך מי נאמן. אפוטרופוס היתומים או גבאי צדקה שהלוו מעות יתומים או הקדש ברבית קצוצה אם צריכים להחזיר. מי שיש בידו מעות יתומים ואמר קבלתים שלשה באגר ופלגא בהפסד אם הוא נאמן. אי זה מעות הקדש מותר להלות באבק רבית ואי זה אסור. הוזפיה ק' בק"כ מעיקרא קיימי מאה בדינרא ולבסוף ק"כ מותר. אוזפיה מאה במאה ואייקור אם מותר. המעכב דמי שכירות חברו והודיעו מה שהיה יכול להרויח במעות. מותר ללות ברבית מפני פיקוח נפש. אם מותר ללות לחברו ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו יתננה לו. פירוש רבית מאוחרת בסימן קס"ו. המלוה את חברו על המשכון ע"מ שלא ימכרהו אלא לו בסי' קע"ב. דין המלוה לחברו מנה לכל הנאתו רק שיסלק מעל אותו מנה מה שמגיע לו כתבתי בסי' קע"ז. האומר לחברו שילך ק"ק זוז מעכשיו כדי שתפול תחתי לאומנות המלך שהיה עליו בשוה ג' מאות גו"ם. סלוה מעות יתומים ונתחייב להם ברבית קצוצה בשטר ויתום טוען שלא קבל שם: האומר לחברו מנה לי בידך מרבית קצוצה והלה אומר לכד"ס שם: שמקבל מעות למחצית שכר וכופר ואומר כי מלוה ברבית היתה שם: הממשכן ביתו לשמעון באלף זהובים לה' שנים ונתן ללוי ת"ק זהובים שישחרר לו הבית מיד שמעון שם: בחור שהלוה מעות לנ"ס וגם עושה לו מלאכה ובשכר המעות והמלאכה מפרנס אותו אסור שם. האומר לחברו אם לא אפרעך זמן פלוני הריני הייב לך מעכשיו ולזמן שעיכוב כך דינרים שם: שמלוה על המשכון ואומר אם לא אפדנו יהא שלך. שמחייב עצמו בשטר שאם לא יפרע לחברו תוך ט"ו יום לתביעתו יתן לו כך בשבוע שם: המפקיד מעות אצל חברו והלך שנפקד והלוה לעכו"ם ברבית מותר למפקיד לקבל מהנפקד שם: האומר לחברו אלוך ע"מ שתתן ברבית לעכו"ם הוי רבית קצוצה:

קסא שלא ליהנות המלוה מן הלוה ולמי מותר:

שלוה כסף אסור ליתן לו רבית קרקע: רבית דרבנן אם צריך להחזיר שבא לצאת ידי שמים: אבק רבית אם לא נתנו לו מדעתו יוצאה. אבק רבית שנתן לו בתשלומין. שטר שהיה לו על אחר מיקרי פרעון ומחזירו לו. רבית דאורייתא שיוצאה בדיינים אין ב"ד יורדין לנכסיו. שמוצא שטר שיש בו רבית יקרעוהו. בא לב"ד יקרעוהו. אבק רבית שנתנו למלוה ועדיין הקרן ביד הלוה אם מכין אותו מהחוב כתבתי בסימן קע"ז:

קסב באיזה דבר נוהג ריבית וחזרתו ושטר שיש בו ריבית:

כל מטבע אסור ללות זה בזה זולת מטבע כסף: אם היו חייבים לו סאה בתורת חוב או פקדון אם יכול ללות עליה סאה בסאה: אם יש לו חטים במקום אחר אם יכול ללות עליהם סאה בסאה: מי שאין לו סאה וגם לא יצא השער מה תיקון יעשה שיוכל ללות סאה בסאה: אם צריך שיהיה השער ידוע לשניהם: ואם צריך שידעו בכמה יצא השער: יצא השער בכפרים יכולין ללות סאה בסאה כל העיירות שסביבותיהם: אם לוין סאה בסאה על שער של עיירות: אם מותר ללות דינר זהב בדינר זהב. אם מותר ללות סאה בסאה כשיש לו מעות אפילו לא יצא השער: קבע זמן ואמר לא אקבל הפרעון קודם הזמן: אם מותר ללות בהם בסאה כשיצא השער או יש לו חטים: אמר הלוה יש לי סאה אם מותר להלותו סאה בסאה: תקון ללות סאה בסאה שמגאה בסי' קע"ג בד"ס וכן כורתי הזורות וכו':

קסד דין לפסוק על פירות בשער שבשוק:

כשאין לו חטים ויש לו מעות אם מותר לפסוק לו פירות כשער השוק עלימלוס שבידו: כשיש לו פירות לחברו פוסק על מלוה שבידו אפילו לא יצא השער: כשפוסק לחברו פירות על מעות שבידו

אי בענין שיש לו פירות כשיעור מה שפסק או שני בית לו שאר : אם יאמר המוכר יש לו פירות א"ל לאייה כיצד יהא מותר לפסוק על הפירות אפי' אינם בידו ולא נתן לו עכשיו מעות אלא מקודם היו בידו : אם מותר ללות מעות ע"מ שאם לא יפרעם לו עד זמן פלוני יתן לו פירות כשער של עכשיו · הלוהו חטים במנה ואינם שוים אלא במנים רבית הוא : הלוה חטים במנה וכן השער והוזלו בפ' ונקחם ממנו בפ' מותר :

קסה דין מלוה על שדה ואם אמר אם לא תתן לי וכו' :

הלוה על שדה וחזר והשכירה לו אי הוי רבית קצוצה : הלוהו על שדהו ומכרה לאחר והלוה חכרה ממנו מותר : הלוה על שדהו ואמר ליה אם לא תתן לי מכאן ועד ג' שנים הרי היא שלי והכל ספירות אם מוציאין מידו . הלוהו מטבע ונפסל ועשו מטבע חדש הוסיפו עליו או פחתו ממנו כיצד ישלם לו :

קסו מלוה על מטבע ונפסל :

אם המטבע הראשון יוצא במקום אחר ויש למלוה דרך שם נותנו לו : הוסיפו על המטבע בענין שאסור לקבלו ועבר וקבלו אם מוציאין מידו . פחתו המטבע ואין אנו יודעים כמה פחת על מי מוטלים . אם גזר המלך שכל מלוה לחברו שיקח פרעונו מהמטבע השני אם מותר . נפסל המטבע ותיקן השלטון שהפורע לאחר יטול רביע והפורע לאחר שנה משלם הכל :

קסז מלוה לחבירו לא ידור בחצירו בחנם :

הלוהו ודר בחצרו בענין שהוא אבק רבית אם מנכה לו שכר הדירה . אלא דקיימא לאגרא שהלוהו ודר בה או שא"ל אחר שהלוהו דור בחצרי או דור בחצר חנם : אם מותר לומר לחברו בנה סוכה זו שלי ודר בה חנם עד שאפרע לך הלואתיך :

קסח מלוה לחבירו מנה להתעסק עד שיהא מאתים ואח"כ יהא הלואה :

אם מותר לתת מנה לחברו ולהתנות שעד שנה יהיה הריוח ביניהם ומשם ואילך יהיו מעותיו בידו מלוה או פקדון :

קסט כל הדינים השייכים בהלואה ע"י עכו"ם ומשכונו של עכו"ם ביד ישראל וטענו לקחת ממנו רבית קצוצה :

ישראל שיש בידו מעות מעכו"ם ברבית אמר ליה העכו"ם תנם לישראל אחר אפילו כתב ישראל שני שטר בשמו לעכו"ם ונתן משכונו וגם הרבית לנכרי הוי רבית קצוצה : היה ישראל חייב לנכרי מעות בלא רבית יש לו דין זה בעצמו . אם א"ל הנכרי תנם לישראל זה בתורת פקדון והפטר ואח"כ יהיו הלואה אצלו מותר . אם אמר העכו"ם לישראל קבל מעות מישראל ראשון והוי אפוטרופוס שני . המתירים ללות מישראל ברבית ע"י נכרי אם נותירים אפי' ללות באשראי אמר לעכו"ם לוה לי מעות מנכרי ברבית והלך והלוה מישראל אי איכא איסורא . המתירים ללות מישראל ברבית ע"י עכו"ם מתירים אפילו ע"י עבדו ושפחתו . המתירים גם כן שהמלוה יפקיד אח"כ המשכונות ביד הלוה וישתמש בהם הלוה או ימכרם . אפילו המתירין מודים דאסור ללות ברבית מישראל ע"י נכרי בלא משכון . שלח משכונו ביד נכרי ללות עליו מישראל ברבית והגנו המעות ביד נכרי . נכרי שלוה מישראל ברבית ואח"כ אמר לו תן המשכון לראובן והוא יתן לך מעותיך וראובן עיכב המעות בידו והמלוה תובע ריוח מעותיו עד שבאו מעות לידו . ישראל שנתן משכונו לנכרי ללות עליו ולוה עליו מישראל ואח"כ בא בעל המשכון לפדות המשכון אי מאי א"ל המלוה לאו בעל דברים דידי את . כיצד מותר ללות ברבית לנכרי על משכון שהשאיל לו ישראל . אם אפשר להשאיל משכונו לנכרי שלא בפניו כדי שילוה ישראל מעות ברבית לנכרי השואל . כיצד מותר לישראל ללות ברבית מישראל חברו לנכרי בלא משכון . ישראל שסביא לחברו משכון של עכו"ם שילוה עליו ברבית לנכרי . ישראל שלוה מישראל חברו לצורך הנכרי וקבל עם הנכרי רבית ביוקר ועם ישראל המלוה קבל בפחות . לא יתן למלוה אלא כמו שפסק עמו . ואם העכו"ם אלם לא יפרע לו שישראל מכיסו . ואם הודו שקבל יותר מהנכרי ישבע . נכרי שהו"ל ליקח מס ולא היה מוכן ואמר לשמעון להמציא לו מעות ויניח לו מסס כך וכך והלך ולקח מישראל ברבית . כיצד מותר לומר לחברו תן לי מעות מנכרי על שמי . רבית שזקפו עליו במלוה השוב כקרן . חוב של נכרי שזקף הרבית במלוה עם הקרן מה תקנה להקנותו לישראל . המוכר לחברו חוב של נכרי ורוצה שכשיהיה לו מעות יחזור ויקננו . נכרי שמשכן משכון לישראל ע"מ שאם לא יפדנו יהא שלו מעכשיו אם מותר לישראל זה למשכנו לישראל אחר ברבית . מה תקנה יש למכור חוב הנכרי לישראל . המוכר חוב הנכרי לחבירו אם מותר להבטיחו מן הקרן . רבית הכתוב בשטר אם אפשר לזכותו . כשהרא"ש פוסק בפסקים הפך מה שכתב בתשובות אי זה מהם עיקר . באיזה ענין מותר לומר לנכרי תן לי מעותיך ואלוה אותם לישראל ברבית . הלוקח מעות מהעכו"ם ומלוה אותם לישראל ברבית ומודיעו שהם של נכרי . מי שאומנותו בכך מותר ליקח מעות מהנכרי ולהלות אותם לישראל ברבית . הטוען לחברו שנתן לו רבית קצוצה והלה כופר . אמר הנכרי להלות מעות ברבית לישראל ולאחם

לו ע"י ישראל . משכון שביד ישראל מישראל חברו וא"ל הלוה לך ומשכנו ברבית ועני לפרוע קרן ורבית מי חייב לפרוע הרבית . ראובן שלוה מישראל ואחר כך אמר ליה שמעון תן לי הקרן ואפטור אותך . משכונו של נכרי ביד ישראל ומכר הנכרי המשכון וישראל אחר אם מותר לקבל הרבית מהקונה בסוף סימן קע"ב . משכונו של ישראל ביד נכרי ומשכנו הנכרי לישראל ברבית :

קע איסור ערבות בין ישראל לעכו"ם :

עכו"ם שלוה מישראל וישראל שלוה מעכו"ם אם מותר לישראל ליכנס ערב קבלן . היכא דשרי לישראל להיות ערב אפי' לא זקף הרבית שרי או שרי לישראל להיות ערב קבלן בשביל העכו"ם . ישראל שנתערב לחברו בשביל עכו"ם מקרן ורבית . ישראל שהלוה לעכו"ם על משכון או ע"י ערב עכו"ם ובא ישראל והקיף המשכון ממנו ופטר הערב ונתערב הוא במקומו אם חייב לשלם גם הרבית שלא עלה עדיין . ישראל שהלוה לעכו"ם כ' זהובים כל' לשנה אחת ונכנס ישראל ערב :

קעא לוה מעכו"ם ונתגייר אם גובה הריבית :

קעב משכנתא איזה אסורה ואיזה מותרת :

דעת הרמב"ם והרשב"א והראב"ד בחילוקי המשכנתא באתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי ובין בנכייתא ללא נ... א . מנהג דורות אחרונים שהוא כהרשב"א או כהראב"ד . כמה ינכה לו בכל שנה ותהיה בנכייתא . משכנתא בחוב שקדם לכ"ע אסורה אפי' בנכייתא . אי מהני נכייתא במשכון מטלטלי . משכנתא בלא נכייתא ובעי לנכוי כמנהגא דההוא אתרא . פי' לא מסלקין ליה בלא זוזי אם יש חילוק בין יתומים לאדם אחר לענין שדה שלהם שממושכנת ביד אחר באבק רבית . אם מנהג המקום לסלק תוך שנה אי אמרינן בכי הא כהם משכנתא שתא . משכנתא באתרא דלא מסלקי אם צריך להעלות שכירות בתר שתא . שהם מקומות שאינו יכול לסלק עד שתא אם לאחר שנה דינו כאתרא דלא מסלקי : משכנתא באתרא דמסלקי אם יכול המלוה לכוף ללוה שיפדנה . משכנתא בלא נכייתא למאן דשרי לה אמר אזיל ואטרח ואייתי זוזי אם רשאי לאכול . באתרא דמסלקי אם הוא משכנתא בנכייתא וכיון דשרי' הע"ג דאמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי אוכל פירות עד שיביא המעות . משכנתא בנכייתא לזמן באתרא דלא מסלקי מותר לאכלה אחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכלה . תוך זמנו אינו יכול למחות בו מלאכול פירות ע"י שאומר אייתי זוזי . חילוק לדעת הרי"ף בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי כשהלוה מוחה בו מלאכול פירות . אמר הלוה אין רצוני שתאכל עוד פירות בתורת רבית ואפרע לך חובך כשיזדמן לי ואכלן אח"כ . כשהלוה מוחה מלאכול פירות אם צריך למחות בב"ד : משכן קרקע ומת כל שלא מיחו בו היתומים משתמא במילתא דאבוהון קיימי . משכן לו קרקע והתנה עמו שכשימכרנו לא ימכרנו אלא לו בדמים קצובים והם שוויו אם הוא אסור . משכן לו קרקע ואמר לא תמכרהו אלא לי בענין שאסור אי הוי רבית קצוצה . התנה עמו כן וקנו מידו אפ"ה רשאי למכרה לאחר בדמים יתירים . מכרה לאחר בדמים אלו אם קנה זה . אימתי אסור להתנות עמו לא תמכור לו אלא בדמים אלו . אמר לו מעכשיו תהא קנויה לך בדמים אלו כשתרצה למכרה שרי . ישראל הקונה קרקע הממושכן ביד חברו והיה על הקונה לפדותו אם יכול הלוה לעכב השכירות כ"ז שלא יפרענו . הממשכן קרקעו בהיתר והמלוה אוכל פירות אימתי מותר הלוה לפרוע מן הקרקע . הנותן תרבותו לחברו שיבננה וידור בה עד שיכלו ימי המשכונא . כיצד יתנו לשיהיה בהיתר גמור . סגונה קרקע בהוגו אכיל בלא נכייתא :

קעג איסור ריבית על ידי מכירה :

עבר ומכר כאם מעכשיו בי' ואם לזמן בי"ב אפי' לדעת הפוסקים בטרשא דרב נחמן לא שרי אלא כששער אותו זמן הוא ביוקר לפי רוב השנים והוא מתנה לתת לו כפי אותו שער . סחורה שלפעמים שוה ביוקר אימתי מותר למכרה כך בשביל המתנה . לכ"ע יכול למכור לחברו קרקע בהמתנה ביוקר אם לא יפרם אם מעכשיו וכו' . כל שהוא דרך מקח וממכר כל זמן שאינו נראה כרבית מותר . אם יכול לומר לחברו קרקע זה אם תפרעני עכשיו הרי הוא לך במנה ואם תאחר שנה תן לי ק"ק . היכא דאיכא לד א' לומר שאם היה נותן המעות היה קונה אותם ביוקר . המוכר פירות בתשרי ע"מ לפרוע דמים באייר כשער של אייר מותר . כיצד מוכר לחברו חוב שיש לו על ישראל או על עכו"ם : מכר לחברו חוב שיש לו על אחר וקבל עליו אחריות תנאו קיים . אם מותר להלות ברבית למי שיש לו מעות בביתו . מותר למכור בזול דבר שאין שומתו ידועה בשביל הקדמת המעות . פסק עמו לתת דילועים בזול בשביל הקדמת המעות . באיזה ענין מותר לקנות פירות הכרם בזול . אם מותר לומר לו קודם שיבואו פירות לעולם . הי' כך וכך ממה שבדך עושה . אסור לומר לו קודם שיבואו פירות לעולם הילך מעות ותן לי ממה שבדך עושה ד' סאין בסלע . חילוק בין משכנתא דסורא לקונה פירות פרדס . כיצד יהיה מותר לקנות זמורות בזול בשביל הקדמת המעות . כיצד יהיה מותר ללות סאה בסאה . באי זה מקום מותר לקנות פירות הכרם בכך וכך :

קעד איסור אכילת פירות במכירה

שלא נחשבה :

מכר לו שדה ונתן לו קצת דמים וקנה הקרקע באחד מדרכי הקנין . כל היכא דאמרינן הכא אסור אין זה רבית קצוצה . אם אמר המוכר לשלית ע"מ שתחזירנו לי כשיהיו לי דמים ושתק השלית . זבין ולא אילטריכו ליה זוזי וכן בזבין אדעתא למיסק לא"י מי אוכל פירות . השוכר בית מחברו בדינר לשנה והקדים לו שכר כ' שנה והתנו שאחר שנה או שתים יהיה רשאי בעל הקרקע לפדות קרקעו . אם פוסקין על שער של עיירות . נתן לו פירות בשווין ופסק עליהם פירות אחרות כשער הזול מותר . אם נתן לו מעות בדרך שלוה ע"מ שאם לא ישלם לו מעותיו עד יום פלוני יתן לו פירות כשער של עכשיו . יצא שער של טבריה פוסקין עליו כל עיירות של סביבותיה . היו חדשות מד' סאין בסלע וישנות מג' סאין אם פוסק על החדשות בפחות מד' סאין היו לקוטות מד' ושל ב"ה מג' אם יכול לפסוק עם ב"ה על הלקוטות כשער הלקוטות :

קעה איסור פסיקה על השער והיתרו :

קעו איסור שכירות במעות והיתרו וכיצד מרבין בשכירות שדה :

משכיר מעותיו להוציאם וקבל המשכיר האחריות יש אוסרים להשכיר מעותיו אפי' להשלכ"ד . לדעת המתירים צריך שלא יתחייב עצמו בהם יותר משאר שוכר . אם הוציא המעות אע"פ שבאו לידו אותם מעות עצמם אסור . אם אסור לשכור כלי כסף וזהב ולהתחייב באונסין . השוכר פרה בכך בשבוע ע"מ שאם תמות אלו יפרע לו כך דינרים ועשה בה מלאכה ומתה . השוכר שדה בי' כורים לשנה וא"ל תן לי ק"ק זוז ואתן לך י"ב כורים . המשכיר בית לחברו מעכשיו במנה והחזיק בה ואח"כ א"ל שאם ימתין מלפרוע חדש בחדש יתן לו סלע בחדש . המשכיר בית לחברו וא"ל אם עכשיו אתה נותן לי הרי היא לך בעשר סלעים בשנה ואם של חדש בחדש סלע בחדש ולא נכנס מיד לתוך הבית :

קעז קבלת עסקא היאך שמין אותה :

יש מקבל נ"ב שהוא רבית דאורייתא ויש אבק רבית קבל נ"ב שהוא אבק רבית ונתנו לו אם מנכין מהקרן מקבל נ"ב אפילו נותן לו שכרו כפועל בטל אסור . המקבל נ"ב ונותן לו כל הריוח לבעל המעות . פי' דברי הפוסקים וסברתם בדיני העסקא . מה נקרא אית ליה עסקא אהדדי . אומר למקבל מותר שלים בשבכך דברי מה פירושו : נותן לחברו עסק סתם הילך יחלוקו : ב' שותפין במעות שהאחד נתעסק לבדו היאך חולקין . הנותן לחברו מנה שיתעסק בו לתועלת המלוה עד שיהיה ב' מנים . אם עושה אדם עסקי מלוה או פקדון . המתעסק אם חייב גם באונסי חלק הפקדון . הלוה מעות מחברו ואח"כ התנו ביניהם שיהיו למחצית שכר אם חייב באונסי כל הממון . אפי' מאן דשרי עסקא שהמקבל מתחייב באונסין זולתי הזול לא שרי אלא בעסקא דסייך בה יוקרא וזולא וגם עומד בענין בחזקת הבעלים . אם מותר להתנות עם המקבל שאם יתעסק בחובות יהיה על הנותן . הנותן עגלים לחברו ולא פי' שום תנאי אימתי הוי אהריותן גם על המקבל . המקבל עיסקא למחצית שכר בתנאים אם יצטרך להוציא מהמעות כיצד יעשה . נותן עיסקא לחברו למחצית שכר ומקבל עליו כל האחריות אם מותר לקנות . מקבל שעשה בעסקא סחורה קנויה לו מזמן הזול ומקבל דמים מהנותן כמו שקנאה ולא נתן לו שכרו כפועל בטל . הנותן עסקא שאם ריוח שיוכל להגיע לחלקו ומכרו למקבל ע"מ שאם יהיה לו הפסד בעסק יחזור לו המעות ההם . הנותן מעות לחברו למחצית שכר לזמן ואחר הזמן עשו ביניהם קצבה בכך וכך לשנה אם הוה רבית . אם מותר להלות מעות לאחרו בלא שום ריוח רק שיסלק מעליהם מס למלך . אם גבאי המס מעידים שקבלו המס מיד הלוה והמלוה טוען משני פרע או כופר . אם מותר לומר לחברו הילך ק"ק זוז מעכשיו כדי שתפול תחתי לאומנות המלך . האומר לחבירו מנה לי בידך מרבית שגבית ממני והלה כופר . שמקבל מעות לחצי ריוח וכופר והאומר שמלוה ברבית היה אינו נאמן . הממשכן ביתו בחלף זהובים ונתן ללוה ת"ק זהובים וקבל עליו לשתרר לו הבית מיד המלוה לזמן המשכונא אסור . אם אסור לומר לחברו תשרת אותי ותן לי מעותיך ואתן לך שהנאה אח"כ נתן לו הקרן במתנה גמורה אי שרי למימר להבריה אם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך מעכשיו ולזמן העיכוב כך דינרים או אתן לך מהעיכוב ואילך כך דינרים : אם מותר להלות על משכון ולומר אם לא אפדנו לזמן פלוני יהיה שלך . הפקיד מעות אצל חברו והלוה הנפקד לנכרי . המתעסק בשל חברו ונותן לו ריוח בכל שנה ולבסוף טוען שלא היה שם ריוח בח"מ סימן פ"א הגיע זמן חליקה ולא חלקו היאך חולקים אח"כ . המקבל עסקא לזמן למחצית שכר ונתעסק גם אחר הזמן היאך חולקים . נותן שטר עסקא לחברו וכתב עליו שטר מכל המעות שקבל אם חולק בריוח כמו שהתנו . חילוק בין גברא רבא לאינש אחרינא בשטר שכתוב בו פלגא באגר והפסד . אימת יד בעל שטר על העליונה . שטר שכתוב או פלגא באגר ותילתא בהפסד או פלגא בהפסד ותרי תילתי באגר . אם התנו על הריוח לבד או על ההפסד לבד היכי דיינינן ליה . אם נתן לו עסק למחצית שכר או שהתנו שהנותן יפסיד ב' חלקים ולא יטול בריוח אלא חלק א' ולא היה שם לא ריוח ולא הפסד אם צריך ליתן למקבל שכרו . מת ויש עדים שאלו המעות :זה

עסק אם נוטלים העסק ואפי' מיתומים קטנים . שנים שקבלו עסקא מאחד והאחד רוצה לחלוק והאחד אומר שימתין עד זמן מכירת אותה סחורה ביוקר . הנותן מעות לחברו לקנות לו סחורה אחד וקנאה לעצמו במעותיו או במעות המשלח אי מוציא מידו :

חוקות העכו"ם עובדי אלילים

קעח איסור לכת בחוקות העכו"ם :

איזה דברים אסורים משום חקות העכו"ם . ואם מותר לישראל ללבוש מלבוש המיוחד לעכו"ם . אם יש ליזהר משום דרכי האמורי בכל הדברים השנויים בתוספתא . אסור להביא פת שלימה על השולחן לאחר שאכל וליתנה עם הפתיתין ששייר :

קעט איסור קוסם ומעונן ומנחש :

דין שאלה בנקודות בכתב או בחול או בגורלות . פי' קוסם קסמים . טעם למה נהגו שלא ליקח נשים אלא במילוי הלבנה וכיוצא בזה . אם יש לשמוע תרנגולת שקראה גברית . אם מותר להתרפאות בלחשים ובמדידת האזור . אם מותר להתרפאות בקמיעין . אם מותר להשביע את החולה לשוב לו אחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל . אם מותר להשביע שדים ולהשתמש מהם . לערוך שלחן עם מיני מאכל בליל המילה למזל התינוק או להניח מטה למזל הבית . המקטר לשד חייב סקילה . הלמד מן המכשף או מהמאמ"י אפי' ד"ת חייב מיתה :

קפ כתובת קעקע גדידה ושריטה וקרחה :

הרושם על עבדו שלא יברח פטור :

קפא הקפת הראש והשחתת הזקן :

להלין בעד הרמב"ם שנתן טעם למצות . אם ישראל מוזהר מלהקיף נכו"ם . אם יש ליזהר מלגלח בתער אפילו תחת הגרון . אם מותר לגלח הזקן במספרים כעין ת"ר :

קפב העברת השער מבית השחי וערוה :

מלקט מחטטין שבבית השחי ובית הערוה :

הלכות נדה

קפג דין נדה וזבה דאורייתא :

פי' הא דא"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן . בנוהגות לישב ז' ימים בנדתן אפי' לא ראו אלא יום א' ואחר השבעה יושבת ז' נקיים . איסור נדה נוהג גם בגויה ולמה לא תקנו לה טבילה :

קפד פרישה מאשתו סמוך לוסתה :

פרישת עונה אחת סמוך לוסתה אם היא מדאורייתא' בוסתות דגופה כגון מפהקת ומעטשת וכיוצא בהן א"צ לפרוש עונה סמוך לוסתה :

קפה האומרת טמאה אני :

האומרת הכם פלוני טיהר לי הכתם והכתיבם החכם . המשמשת שלא בשעת וסתה ומצאה עצמה טמאה אינה צריכה כפרה . מי שבירכה אשתו נדה בשעת תשמיש ושירש באבר חי במה יתכפר :

קפו היתר תשמיש למי שאין להוסת :

דין אשה שאינה רואה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה ולאחר י"ד ימים אין לה קבע . נאמנת האשה לבדוק גם עד של איש . המשמש מטתו פעמים רבות צריכים לקנח על כל ביאה ואינם צריכים לבדוק עד למחר . שמשה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד . באיזה בגדים מקנחים . דין רואה דם מחמת תשמיש . אם אחר שנשאת אירע לה חולי זה . מי שרגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה :

קפז רואה דם מחמת תשמיש ובדיקתה :

בשעת וסתה אם תולה במכה שיש בה שמוציאה דם . לאחר שנתחזק להיות רואה דם מחמת תשמיש אם יש לסמוך על רפואה לשמש אח"כ . דין הרואה פעם אחת או פעמים בשעת תשמיש הרואה מחמת תשמיש ביום קבוע . לדידים לטהר אשה הרואה דם בשעת תשמיש הבועל את הבתולה וראתה דם כמה פעמים מחמת תשמיש . אשה שאינה יכולה לטבול מחמת מכות שיש בה . הרואה מחמת תשמיש צריך לגרשה :

קפח מראות דמים ודם יבש והאומרת כזה ראיתי :

לבן שאמרו לאו דוקא דה"ה לכל מראה שאין לספקו במראה אדמומית כלל דשרי . לבן כהה שרי . לית דחש למי שנמנע לאסור בירוק ולבן . הרגישה שנפתח מקורה ובדקה ומצאה לחלוחית לבן דסמיך ויש בו מישום קצת . המפלת חתיכה ונקרעה ומצאה מלאה דם . הפילה חתיכה לבנה ונקרעה ונמצא בה עלם . כמה שיעור חתיכה גדולה . המפלת כמין קליפה או שערה אע"פ שלא נימוחו אם יש עליהם שום להוות דם טמאה : דין נופלת כמין דגים והגבים שקלים וראש . דין אשה שיוצא ממנ... הנך אדים עם מי רגלים והתריבם :

קפט סדר קביעות הוסת ושינויין וקטנה וזקנה :

כמה מינים וסתות הם . וסת דקפיצות וכיוצא בהם . וסת התלוי במאכל דגופה בלי קביעות יום . קדעה וסת לשעות ... לומים . וסת קבוע בנעקר

שנעקר ג"פ וחוזר ורואה בו פעם אחד . אי זה הוא יש ווסת שאינו קבוע מבקבוע . אי זה הם וסתות דגופה שחוששת לכן . דין חוששת לוסת הקפיצות הקבוע . דין חוששת לוסת גופה . כיצד קביעות וסת דגופה המורכב . דין אשה שאינה רואה בימי עבורה ובימי מניקתה וחוזרת לראות . שהתה ג' עונות והפסיקו מחמת הרדה . עברו ימי מניקתה ולא התחילה לראות . דין אשה שהיא רואה בימי עבורה ומניקתה . אשה שהיא למודה לראות בעונותיה ד' או ה' ימים רצופים כשחוששת לעונת וסתה : דין בדיקת כותל והרגשת ושוטה . אין בכתמים משום וסת :

קצ דיני כתמים ומקומה ובאיזה אשה:

הרגישה שנפתח מקורה ובדקה ולא מצאה כלום . כתם הנמצא על בשרה אם צריך שיהא בו כגריס . אם תקנו לאשה שתלבש בגדי צבועין כדי להצילה מדין כתמים . אם נמצא הכתם במקום החגור עצמו . יש מקומות שהכתם הנמצא בחלוקה טמא ובבשרה טהור . שתי נשים שלבשו ראשון בחלוק אחד ונמצא בו כתם . אחת כבסתה האשה בחלוק ואחת לא כבסתה ולבשוהו שתיהן ונמצא בו כתם . אשה שיש לה מכה שאינה יודעת אם מוציאה דם אם תולה בה כתם . מצאה כתם בשלשה ימים הראשונים של ספירת ז' נקיים ויש בה מכה אם תולה בה . כתם שנמצא בבוליה מאחוריה ומכה היא מלפניה : היה עליה מין אחד אם תולה בו כמה מינים אפי' שיעור מרובה . אפילו כמה גריסים בחלוק א' תולין כולו ואין יותר מכגריס במקום אחד . אם יש בחלוק כגריס ולמטה אפי' יותר מכגריס הרי הוא תולה את התחתון בעליון . אין אנו בקיאים במינים שמעבירים על הכתם . עוברה מניקה וזקנה שהשאילו חלוקן לאשה אחרת . ג' נשים שלבשו חלוק אחד או ישבו על מטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן ואחת מהן נתעסקה בכתמים . מי שיצא ממנו דם מפי האמה ושבשעת תשמיש נמצאו בעידי האיש והאשה טיפי דמים . הרגישה ונזדעזעה כשמשתנת ויצא ממנה דם . אם אחר השתנה בדקה ומצאה דם . אשה שנמצא הלן חדוש עם מי רגליה ולאחר מכאן ע"י בדיקה . אשה שמטלטלת ביציאת מי רגלים :

קצא נמצא דם בהטלת מימיה :

קצב תבעוה לינשא ונתפייסה :

תבעוה לינשא ויפשה ז' נקיים ודחו השידוכין . ז' נקיים אי בעינן סמוך לבעילת מצוה . ואם טבלה אחר ז' נקיים ולא נבעלה . קדשה ואחר זמן תבעה לינשא הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים . דין בעל בעילת מצוה ופירש . שהה עם כלתו כמה לילות ולא בא עליה ופירסה נדה . אם מותר ליכנוס אשה נדה . מחזיר גרושתו צריכה להמתין ז' נקיים :

קצג כונס בתולה מתי יפרוש :

קצד דין יולדת ומפלת שפיר ושליא :

יולדת דרך דופן אינה טמאה לידה . אם צריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א ללידתה . דין מקומות שנהגו שאין האשה טובלת עד סוף מ' לזכר ופ' לנקבה :

קצה ריחוק אדם מאשתו בימי טומאתה:

אם מותר לשתות עם אשתו נדה בכוס א' . אם מותר לישב עם אשתו נדה על ספסל ארוך או בעגלה או בספינה . שתי מטות ורגלי האחד נוגעת בחברתה לא ישכב הוא באחד ואשתו נדה באחרת . מטה רחבה אם מותר לישן הוא בצד אחד ואשתו נדה בצד אחר . אם הרופא מותר למשמש דפק לאשתו נדה . ליזהר מליתן שום דבר מידו ליד אשתו נדה . אם מותר לנדה למזוג כוס לבעלה ולהושיטו לה דרך שינוי . אם מוזגה לבדה או הושטה לבדה מותר בלא שינוי . חילוקים שבין מזוגה במים למזוגה מן הכלי . מזיגת שאר משקים מותר . מזיגת הכוס שלא בפניו מותר :

קצו ספירת הז' ובדיקתן ופליטת ש"ז ובדיקת חש"ו :

בדיקה שבסוף היום אימתי צריך להיות . התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול אם יכולה לבדוק באותה שעה ולהתחיל לספור מיום המחרת ז' נקיים . אם אין לה בגדים נקיים אם הספור . בדקה עצמה ליל ז' לא עלתה לה . כיצד איפשר לה לבדוק עד מקום שהכר התשמיש מגיע . אור היום יפה לבדיקה . מצאה כתם בתוך ג' ימים ראשונים של ז' נקיים אם יכולה לתלות במכה . טעתה במנין יום אחד וטבלה ושמשה . לא טבלה כראוי ושמשה . חומרות שהחמירו בקצת מקומות בדיני משמשת בראותה :

הלכות טבילה

קצז זמן טבילת נדה וזבה :

נדה כל זמן שלא טבלה הבא עליה חייב כרת. מנין לטבילת נדה מן התורה. אם יכולה לטבול בימי אבל או בט"ב ויו"כ. אם יכולה לטבול בליל שבת או בליל מ"ש. נשים הטובלות ביום אם יכולות להסתיר טבילתן מבעליהן :

קצח איזהו דברים חוצצין :

פירוש לשון רש"י במסכת שבת. נפח של צפורן ואינה יכולה לחתוך אם חוצץ. צפורן גדולה אפי' פורחת ועומדת מכנגד הבשר. אם אירע לה טבילה בחול המועד כיצד תחתוך צפורניה. טיט אם הוא חוצץ . יבלת שבגוף ותבלול שבעין ותלתולים של בשר וכיוצא אם חוצצין . וכן כל שער שאשה בקשור כינה נימא. טעם למה טבעת דחוקה חוצץ . לא הדיחה בית הקמטים ובית הסתרים וטבלה . לא בדקה בין שיניה ולא בית הסתרים שלה ואח"כ נמצא בהם דבר החוצץ . האומר לחברו כבוש ידיך עלי במקוה ה"ז מגונה . אם מותר לטבול ע"ג בלינות של עץ שקבועים בכותלי המקוה . או הכופפת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים . אם טבלה בלא כדרך טבילתה . מים שאינם מכסים גוף האשה אלא א"כ פניה וגופה כבושים בקרקע . הטובלת בלילה כיצד תראה העומדת על גבה . עמדה עליה נערה פחותה מי"ב או נכרית אין נאמנות . טהורה שטבלה עם הטמאה . המפלת בנה לאחוריה וטבלה . נכנסו צרורות קטנים בסדקי רגליה מלמטה . האספלנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים ראם שיער מדבק במכה או בטיט וכיוצא אם טבל באבק שעל רגליו . טבלה בבגדיה טהורה . מין כינים שדבוקין בבשר בחוזק אם חוצצין . נתחממו ידיה וטבלה . נדה שטבלה בלא כוונה :

קצט חפיפה ובאיזה מקום בגוף ואיך תעשה בשבת וי"ט :

אם יכולה להדיח קמטים ביין או בשאר משקים חוץ מן המים . לא תחוף האשה בגירדא . אם עברה ושפשה בנתר או אהל או במים קרים . אין לחוף בע"ש ולטבול בשבת ביום :

הלכות מעין ומקוה

ר ברכת טב[ילה] :

רא דין מקוה ומעין הכשרים ופסולין :

אם יכולה לטבול במ' סאה פחות הני קורטוב . כמה שיעור עוקה שהמים בתוכה . באמה בת ששה טפחים משערין ובאותך . שוקקת יהירה על השלכה חלי אצבע . טעם איסור טבילה בנהרות . טבילה במחלה זוחלין ומחלה נוטפין . נהר המתהוה מחמת שנשפך לו מנהר אחר . פיסול זחילה בנוטפין הוי מדאורייתא . אם חוששין למקוה שיש בו מים שאובין . מים שנמשכו מהמעין ונפלו לגומא ונפסק מהם המעין . דין טבילה בכלי שבמקוה או במעין . מעין המתקבץ בכלי ומשם הולך למקוה . אמת המים שהמשיכוה לגיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה . עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למעין ע"י נקב כל שהו . מים שהופסקו מהמעיין ועדיין הם זוחלים . אע"פ שאין בו מ' סאה אלא בהשקה אינו נפסל בשאובין . אם קדמו מים שאובין למעין . מעין כל שהוא שאמרו כמה הוא שיעורו . מעין כל שהו שריבה עליו שאובים והלכו למקוה ריקן ונתמלא מהם . היה בראשו ג' לוגין וירד וטבל . מים השאובים למקוה מיד אדם בכלי מנוקב או ע"י דבר אחר . בור שנפלו לו ג' לוגין כיצד מכשירין אותו . בור מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו . גיסטרא במקוה והטביל בה כלים . ג' גומות מים שאובים ונפלו לתוכו מים כשרים . הספוג והדלי שהיו בהם ג' לוגין ונפלו למקוה . כיצד מטהרין את המקוה . מים שאובים שהיו בצד המקוה ונגעו בו . נתן ג' לוגין למקוה אפי' שלא ע"י כלים פסלו . מים שנזדלפו ברגלי אדם או בהמה אם פסלו המקוה . מקוה שנעשה על ידי רגלי אדם או בהמה כלים שאינם פוסלים את המקוה אינם מכשירים את השאובים . שני מקוואות שנפל לכל א' לוג ונתמלא ונתערבו . מקוה שנפלו לו ג' לוגין ונחלק לשנים . מקוה שנפסל בשאובין כיצד מכשירין אותו . שתי בריכות זו על גב זו ונפלו ג' לוגין לעליונה ונפסקו ובאו לתחתונה . מקוה שנפלו לתוכו מים טמאים שאובים . נתן סאה שאובים ונטל סאה ברובו או יותר . אין המקוה נפסל לא בשינוי טעם ולא בשינוי ריח . כ' סאה מים כשרים שנפל לתוכן סאה יין ואח"כ נפלו מים כשרים . מעיין אינו נפסל בשינוי מראה . שרה בו סממנין או אוכלים ונשתנו מראיו . נפל לתוכו לוג אחד ונשתנו מראיו . שינוי מראה אין לו שיעור . נמשך לתוכו משקה שלא מתוך כלים ושינה את מראיו . מקוה שנשתנו מראיו מחמת עצמו כשר . ג' לוגין מי צבע שנפלו למקוה חסר . מים שאובין אין חוזרין להכשרן . ג' לוגין שנפלו למקוה ע"י דבר שמקבל טומאה . מקוה שנפסל בשינוי מראה והמשיך לו מי מעין . שאוב שנפלו לו ג' לוגין יין והשיקו במקום היין או במקום המים . חבית מלאה מים או יין שנפלה לים הגדול . מקוה חסר שנפל לו יין ושינה מראיו ואח"כ נפלו ג' לוגין ואח"כ חזרו למראה המים . עשה כל המקוה מטיט הנרוק או מתבירו מקוה שאוב שהגיד ונימוח אם הוא כשר . הטובל בשלג שאינו מפושר . כאי זה טיט המים שמבלים למ' סאה . אצבעותיו של מים אם טובלים בהם כל שהאלת בריתו מן המים . מים המתכסים מחק או קופה אינה פוסלין את המקוה . עברו המים מעלמם בכלים פוסלים את המקוה . רעפים שמכסים בהם הגגות אע"פ שיש בהם גומות אינם פוסלים את המקוה . מים שנזדלפו ברגלי אדם או ברגלי בהמה . ליגור שאין לו לבזבז אם הוא פוסל מפני השם הטעין שבתוכו. טבלא שתחת הצנור שיש לבזבז מב' רוחות או ג'. אם מים שאובים פוסלים במעיין כל שהו . מעין שעומד אינו נפסל ברביעית מים שאובים . כיצד עושים לנקות מעין . שיעור הנקב שמטהר את הכלי מלפסול את המקוה . כמה שיעור כונס משקה. פי' הרמב"ם ופי' השאלות בשאובה שהמשיכוה כולה . אין להחמיר ולאסור בשאובה ע"י רביה והמשכה. מקוה חסר או ריק שנתמלא ואין ידוע מי מלאו. רביה דשאובה שהמשיכוה אי סגי בכ' סאין ומשכו. שיעור המשכה אי סגי בשפת מג' טפחים. המשכה ע"ג כלים שאינם פוסלים אינה המשכה . המשכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים . מקוה שנפסק ממקור המעיין וזוחל ויורד דרך הצד אחר . ניקב המקוה ומימיו נוטפין מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט . להכשיר מקוה שאוב ממקום שלם שאינו שאוב אי בעינן נקב כשפופרת הנוד . ספק אם יש בנקב כשפופרת הנוד . אי זה דבר ממעט בנקב כשפופרת הנוד : אם יש נקבים הרבה דקים . טעם למה טובלים בנהר כיון שהוא קטפרס לא הוי הבור . פי' טובלין בפרסת התמור . אם טובלין בחורי המערה סדקי המערה ועוקת המערה . ג' גומות בנחל והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים עובר בנחל . מקוה שיש בו אמה על אמה ברום ג' אמות מכוונות . טבל במ' סאה מצומצמות ומלא בכפו ונתן לתוכו . כיצד מטבילין כר או כסת או שק וקופה במ' סאה מצומצמות . הטביל הסגוס במ' סאה מצומצמות והטה ממנו לתוכו ג' לוגין . מקוה שהוחזק להיות בו מ' סאה והוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה . אין סומכין על החזקה במקום שאפשר להתברר . מקוה שמימיו מתפשטים ונתן כלים כדי שיטפחו המים . עדות עכו"ם מל"ת אינו כלום חוץ מלעדות אשה . ע"ה ישראל בהכשר מקוה אינו נאמן אם לא בדבר שבידו . ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד . מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא . וע"ל צנור שמקלח למקוה . ספק טבל או ספק אם יש בו מ' סאה . טבל במקוה נמדד ונמצא חסר . שני מקוואות שאין בהן מ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד מהם וידוע לאי זה מהן נפלו ואח"כ שנייה ואין ידוע לאיזה מהן נפלו או הראשונים אין ידוע והשניים ידוע . מקוואות הנמצאים בארץ העמים או בא"י או בארץ הכותים . מילא מקוה מים חמין והכרו לנהר כשפופרת הנוד . אם מותר להטיל מים חמין למקוה : אם מותר אחר הטבילה ליכנס לבית המרחץ . מותר לטבול בחמי טבריה . גלגל שקבועים בו כלים נקובים ומגלגל בנהר ושופך למקוה . מקוה שעשוי על הגג כשר :

הלכות נדרים

רג התרחק אדם מן הנדר :

נדר לעשות מצוה לא יבאל אלא מדוקדק . פירוש נדרים סייג לפרישות . נדר מצוה ליבאל עליו ושבועה לא יבאל עליה . הנודר נדרים כדי לכונן דעותיו ולכוין מעשיו . טוב לידור בעת צרה :

רד כיצד עיקר הנדר וחילוקי לשונות :

דבר שעיקרו אסור ואח"כ הוא מותר והתפיס בו כשהוא מותר . מתפיס בשבועה לא הוי כשבועה ממש . אם הלכה כמ"ד דלא בעי' תנאי כפול . שמע חברו שנדר ואמר ואני כמותך ושמע השלישי לשני ואמר ואני . אדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם כשיבא לעולם :

רה המתפיס אשתו או ככר בדבר אסור :

האומר אם אעשה כך יהא פתי פת כותי ויני יין נסך . המתפיס בדבר שאינו אסור אלא מדרבנן הוי נדר :

רו דין ידות נדרים :

ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים . האומר מודרני מנכסיך אסור מי שנהנה לאסור עליו אשה אחת ואמר קונם עלי שלא אשא אשה זו . לשון איסור אם הוא נדר או שבועה . שמתא יש לו דין שבועה :

רז דין כינוי נדרים :

כנויי נדרים הכל לפי המקום והזמן :

רח סתם נדרים להחמיר :

אם נהג היתר בנדרו ימים רבים ינהוג איסור ל' יום ודיו . בנדרים שאינם אסורים אלא מדרבנן . נשבע שלא לישא אשה תוך ג' שנים ועבר ונשאה :

רט מודר מפי אחר :

רי צריך שיהא פיו ולבו שוין :

נתכוון לנדור בנזיר ונדר בקרבן או לישבע ונדר או בהיפך . נשבע שלא יאכל היום ואמר לא היה בלבי אלא שלא אוכל היום או שאמר תנאי היה בלבי . גמר בלבו לידור מפת שעורים ואמר פת סתם . נשבע לפרוע לשמעון בעיר פלוני שדר שם שמעון וביום . פלוני אירעו אונס שאחמתו הולכך שמעון לצאת מהעיר . שבועה שאדם עושה לחבירו לקיים לו תנאו שהתנה עמו :

ריא מתנה שיהיו דברים בטלים :

המדיר את חברו וביטל בהתאי . מתנה שיהיו נדריו בטלים לא מהני למי שמדירו חברו או משביעו :

ריב נודר בתורה או במה שכתוב בה:

ריג נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש :

האוסר עליו שמיעת תפלת שמעון . האומר לחברו אני אוסרך ביתי . פי' מה שאמרו אי בעי פשר נפשיה ממצות ת"ת ובקריאת שמע. כל מידי דאתי מדרבנן כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו. פי' מה שאמרו האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל. נדר כיון שהוא מיתסר תפלה ליתיה לעולם במעשה. נדר שלא יישן ג' ימים או נדר סתם משינה :

ריד דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור :

הרגיל להתענות בימי תשובה או לשמוע משבר ויין בין המצרים ורוצה לחזור בו . חלוק בין בני תורה לשאינם בני תורה לענין דברים המותרים וכו' . מי שנהג איסור בדבר המותר איפשר שהוא חמור מנדר ואין התרת הכם מועיל . נהגו לאסור את המותר אל אף על השנים . הבאים לדור בעיר שנוהגים בה איסור בדבר המותר או שבאים ממקום שנוהגים בו איסור :

רטו נדרים חלין על דבר מצוה :

שמתא דין שבועה יש לה . הנודר להתענות שני וחמישי זמן ידוע ואירע בו י"ט . נשבע או נדר לעבור על המצוה . הא דנדרים חלין על דבר מצוה דוקא מ"ע . שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר ככר זה עלי או שאמר שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר ושתה . הנודר הל על מי שנשבע שישן או שישתה . יבם שנשבע לחלוץ אכתוב בסי' רל"ט . ואם נשבע שלא ייבם ולא יחלוץ :

רטז חילוק בין פירות אלו או לא אמר אלו וביוצא בו :

ריז כיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם :

פי' שלוק . הנודר מן הירק אסור אפי' ביבש . הנודר מן העיקר אסור בטפילה ובהפך מותר . הנודר מן הבשר אסור בגידים ובהפך מותר . מידי דלא חזי ליה לשום בעתים ליתיה בכלל סתם נדר . שומים ובצלים וכל דבר שבא ליתן טעם בקדרה נקרא תבלין . פי' קוס . חטה הטוים שאני טועם . הנודר מן החטים . הנודר מן השרי אסור בקשואים ודילועים ומלפפונות . המודר הנאה ממעיין אם טובל בו טבילה של מצוה . הנשבעים לעמוד בבית א' מן האגף ולפנים מותרים . הנשבע שלא יהיה מהדרים במקום פלוני . אם חנוכה ופורים בכלל י"ט לענין נדר . הנשבע שלא לצחוק כי אם פירות בפירות . הנשבע שלא לצחוק שום שחוק אסור להטיל גורלות וכן לאמרות שקורין אפוסטא"ר :

ריח כיצד הולכין אחר כוונת הנודר :

היה מסרב עם חברו שיאכל עמו ואמר קונם ביתך שאני נכנס . קהל שהחרימו שלא ידור איש פלוני במקום פלוני אם יכול להיות לו שם חנות למכור וכיוצא בו . הנשבע שלא ידור שם בעיון ואשתו לעולם . מי שחלה בנו ונדר שלא לשתות יין עד שיהיה בר מצוה ונתרפא . החרימו שלא למכור בשר ביוקר מערך כך בשר שהיה קודם התקנה אם דינו לא קבלו הברורים החרם אלא על דרך השבר שכוח :

ריט נדר לישא אשה ולא קבע זמן :

נשבע לשכור מלמד לבנו עד ו' לוטרין :

רכ חילוק בין קונם יין היום ליום אחד :

רכא מה הן הדברים האסורין במודר הנאה מחבירו :

המודר מחברו הנאה המביאה לידי מאכל באיזה דברים אסור . נדר מן הככר אסור לחמם בו ידיו . לא מן הכל אדם זוכה להתנפחות . המשכיר בית לחברו והקדישו . המשאיל בית או כלי לחברו ואח"כ אסרו עליו . המשכן בית לחברו ואח"כ אסרו עליו . אומן שעשה כלי לחברו ואחר כך אסרו עליו . הנשבע שלא ידבר עם חברו כיצד מותר לדבר . אסר ספרו על חברו אסור ללמוד בו . המודר הנאה מחברו אסור בגזלתו ומותר באבדתו . מודרים הנאה זה מזה אם מצטרפין לזימון . המודר הנאה מחברו או משופר או ממעין דינם לענין תקיעה וטבילת מצוה . הנותן כל אשר לו לחברו כדי לינצל מתביעת השלטון אם יכול לישבע שאין לו . הנותן כל מעות שיש לו לחברו כדי לינצל מחרם שהטילו הקהל על כל מי שיש לו מעות שילוה לפלוני . ראובן משכן בית לשמעון ושמעון השאילו ללוי ולוי אסרו על יהודה . בנים שהיו להם שני מקומות בשותפים בבה"כ והקדיש אחד מהם חלקו . מקום מוקדש לעניים אינו אסור לישב בו . אין מעילה במחובר ודין תלוש וחברו ובטלו . השם הקדש בזמן הזה הוו לעניים . אם המלוה יכול לאסור על המלוה נכסיו המשועבדים לחובו . המודר הנאה מחברו מותר להנוע לו :

רכב מי שהתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן לבתו :

רכג מדיר בנו לת"ת ודינים נלוו לזה :

רכד האומר לחברו נכסי חרם עליך וכו':

רכה אין אדם אוסר פירות חברו על חברו :

רכו ב' שותפים בחצר הדירו זא"ז :

בעל שאסר הנאתו על אחרים מהו בנכסי מלוג של אשתו :

רכז אסר עצמו מכל ישראל או כהנים ולוים :

מי שאסר הנאתו על העניים :

רכח היאך פותחין בהתרת נדר ומה נקרא פתח או חרטה ומה נקרא עד"ר ודעת הקהל :

תלמיד מתיר חרם ונידוי אפילו במקום רבו. מי שאינו תלמיד חכם שנדה עצמו צריך עשרה שיתירו לו בסי' של"ד. חרמי צבור נהגו להתיר בשבת: האומר קונם הנייתי על בני עירי שאינו נשאל לחכם שבעיר ה"ה לנשבע. אימתי אינו נשאל לחכם שבעיר. מי שנשבע שלא יהיה גבאי או ממון אם נשאל לחכם שבעיר. קהל שנדו איש א' ונשבעו לנהוג בו נדוי עד זמן פלוני להתירו. מי שהיה חולה ונדר שלא יאכל גבינה לעולם ועכשיו מתחרט. מי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה ומתחרט מנדרו. פותחין אילו ידעת שהיתה אשתך עוברת על נדרך היית מדירה. יש נדרים דלא בעינן חרטה דמעיקרא. הנודר מדבר כדי לפייס אשתו שתחזיר לו נכסיו שגזלה ממנו. הנודר מן הבית ומן העלייה ונודע שנפלו לו בירושה או שניתנו לו במתנה. אין החכם צריך לא פתח ולא חרטה. נשבע שלא יעשה דבר פלוני בלי שום פתח היתר וחרטה. כיון דטעמא דפותחין בנולד דשכיח משום דהוי כנדר טעות לא הו"ל להצריכו שאלה לחכם. אם פותחין בחרטה דמחמת נולד. אם התירו לו בלא שיפרט הנדר אינו מותר. בהפרת הבעל וכן בחרמי צבור אינו צריך שיחול הנדר. נשבע לעשות דבר פלוני תוך שנה או שמכאן ועד זמן פלוני יעשה דבר פלוני מתירין לו מיד. נדר שאם לא יפרענו חמיו קודם פסח שלא יהיה חג העצרת בעיר ולא פרעו ונתחרט אם מתירין לו קודם העצרת. מי שעבר על נדרו ואחר כך התיר לו חכם לא נשאר עליו עונש הנדר. אין לחכם להתיר נדר קודם שיחול. אם הותר נדר קודם שיחול אם הוא מותר. נשבע ביום שני בבוקר שלא יהיה בשבת הבאה תוך עיר פירפינייאן ובעוד יום שני סמוך לשקיעת החמה נתחרט אם מתירין לו. תולה נדרו בימים וגם מתירין לו קודם שיגיע זמן נדרו. ספיקא דאורייתא לחומרא אי הוי דאורייתא או דרבנן. המודר הנאה מחברו ומת אם מתירין לו. ראובן שנשבע ע"ד שמעון שלא יעסוק בסחורה שלא בגבולו ונפטר שמעון. אימת מודר הנאה מחברו אין מתירין אלא בפניו. הא דמודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו אם הוא דוקא במודר הנאה בפניו. הנודר לחברו מבלי שהכריחו הלה אם מתירין לו שלא מדעתו. הנודר או נשבע לחברו ועבר אם מתירין לו שלא מדעתו. נודר או נשבע לחברו והתירו לו שלא מדעתו. בכ"ד בנזק להתיר נדר או שבועה שעשה לדעת חברו ראוי ליסרו. העלים מן החכם שהנדר הוא לתועלת חברו והתיר לו. נשבע למי שהטיב לו מצד אחד ולא בשביל השבועה. נשבע למי שעשה לו טובה בשביל שישבע וזה עשה לו טובה גדולה מזו. אשה שנשבעה שלא תנשא כי אם ברצון אביה ואמה יחד ואביה מרוצה בזווג אחד ואמה אומרת בסתר שהיא מרוצה אבל בפרסום אינה מודה מפני יראת קרוביה. נשבע על דבר שהיא תועלת לחברו אבל הוא לא נתכוון לישבע מפני אותו תועלת הנמשך לאיש ההוא. נשבע מעצמו על שהוא תועלת לחברו. נשבע להועיל לחבירו כדי שיחזיר לו ממונו שגזל ממנו. פועל שקבל חרם לעשות מלאכה עם פלוני ולא לישאל תוך זמנו. נדר או נשבע בפני שלוחו דינו כבפניו ואין מתירין לו אלא מדעת שלוחו או מדעת הפנית עצמו. אם בשעת השבועה היה נחשב לו טובה ואח"כ לא היה טובה לו: ראובן שהשביע את בנו שלא ילוה כי אם ברשות לוי. ג' חלוקים בנודר או בנשבע לחברו בפניו. פי' הירושלמי בדינים אלו. הנודר או הנשבע לעכו"ם או לקטן אם צריך היתר בפניו. אשה נשבעה לינשא לפלוני ואח"כ נתחרטה מחמת ששנאה אותו. נשא אשה שאינה בת בנים ונשבע שלא ישא אשה עליה אם מתירין לו שלא מדעתה. אשה שהשביעה בעלה סמוך למיתתו שלא תנשא לאחר ואח"כ נתחרטה ונשאלה והתירוה ולא הודיעה למתירין שבעלה השביעה. לעשות שלום בין איש ואשתו דבר מצוה הוא ומתירין נדר ע"ד רבים. לצרכי רבים דבר מצוה היא. אין לך מצוה גדולה מהסיר מכשול שבועות ונזקין. להרווית פרנסתו הוי דבר מצוה. איזהו דברים השיבי דבר מצוה להתיר בעדם נדר שע"ד רבים. נדר שע"ד רבים ויש מצוה בהתרתו וקצת מאותם רבים מוחים בהתרה. הנודר יכול לפרש בעת נדרו אע"פ שמפרש דבריו בדרך זר. לתקנת הקטנים ולבטל מחלוקת הוי לדבר מצוה. נדר שלא יהנה אביו ממנו הוי לדבר מצוה. נדר עד"ר שלא יהיה מהדרים בעיר פלוני ועכב המובל אשתו ובניו. אמר הני מקבל בנדר ע"ד רבים שלא אלך עם אשתי בבית אחד עד זמן פלוני. סוכרת לישבע עד"ר שלא ישא מבודכהו. נדרים שלא תלו אין דעת הרבים ולא המקום מעלם. נדר עד"ר והם מסכימים שישאל על נדרו. שטר שכתוב בו שנשבע עד"ר אם נאמר שפרש אותם. בעל מיפר נדר עד"ר ואם נתן לה בעל רשות לידור ע"ד אחרים. ד' שותפים שנשבעים זה לזה אם הוי עד"ר. נדר עד"ר אם התירוהו מותר. נשבע על דעת כל הקהל הוי עד"ר. אף לדעת ר"ת שצריך לפרטם. נשבע ע"ד המקום וע"ד פלוני ופלוני הוי עד"ר. נשבע עד"ר לעלות לארץ ישראל או סביבותיה ואשתו מסרבת. שלא להפריד בין איש לאשתו הוי לדבר מצוה. נדר עד"ר אם צריך להיות בפני רבים. נדר על דעת רבים לדבר הרשות. נדר עד"ר בדבר שיש בו נדנוד איסור. ע"ד המקום אימתי אין לה הפרה. נודר ע"ד חבירו שלא בפניו מתירין לו שלא בפניו וטוב להודיעו. מי שתפסה אשתו הכתובה כל נכסיו ולא רצתה להחזירם לו עד שיגרש אשתו שניה וישבע ע"ד המקום ועד"ר שלא להחזירה. נדר שהודר ברבים מתירין לו אפילו שלא בידיעתם. החרמים שמטילין הקהל על דעת הקהל יש להן התרה: נדרי צבור אינם ניתרים אלא מכאן ולהבא אבל מה שעבר אינו ניתר. אין הנשים צריכות להיות במעמד בשעת התרת החרם ולא אפי' מקצת הנועדים שם בשעת החרם. חרמי צבור אפילו לא בטלה הסבה שבשבילה החרימו מתירים אפילו בתוך הזמן שקבעו: להמשיך התקנה ואפילו לא בא הזמן ולא חל הנדר. הסכמות שלנו שאין אנו מזכירים שבועה אף מן הדין הם ניתרים. הסכמה שהוא לגדר או לסייג אין מתירין כלל. קהל עשו הסכמה בחרם בענין שהוא למיגדר מילתא והלכו קצתם לדור בעיר אחרת ואין דעתם לחזור. חרם ר"ג שלא ישא שתי נשים אם האשה נותנת לו רשות. תקנה שהתנו בפירוש שלא יוכלו לבטלה או שאמרו ע"ד הקהלות הרחוקות או שהוסיפו. חומר בחרם על מנהגם כגון המרעות או נודות נפוחים וכיוצא אם מה שהוסיפו היה שלא מדעת כל הברורים: לא מהני הסכמת כל הברורים אא"כ היתה במעמד כולם כענין בדינים דעלמא. לשון התרת חרמי צבור: דין מקום שלא נהגו להתיר חרמי צבור: צבור שהסכימו על ענין אחד ונשבע כל איש מהם עליה ואחר כך רצו להתיר. דין מי שלא ענה אמן אחר הסכמת ש"ץ: עכשיו יכולים להתיר הסכמות אפילו אמרו אנו משביעים: קהל שרוצים להתיר ההסכמות בחרם ויש מוחים בידם: הסכמה שתלו הדבר למראה עיני המוקדמים ונפל ביניהם מחלוקת: בענין לעוברים על הסכמה צריך דעת כולם להתיר: המנהג עכשיו להתיר הסכמות על פי הרוב. הסכמות שלנו שאין כתוב בהן כי אם בכח הרוב מתירין לו על פי הרוב: שעבר על הסכמת הקהל בחרם צריך שיכריזוהו: הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל הוי שבועת שוא. בני אדם שלא היו בעיר בשעת החרם חייבים לנהוג בתקנת הצבור: אין צריך לענות אמן במה שהצבור מנדין או משביעים: אם מקצת הקהל מוחין בחרם: אנשים העושים שררה על הצבור שלא מדעת הצבור: שנים או שלשה הבינוניים שבעיר אם יכולים להוציא עצמם מתקנת הצבור. שבועה דפלגש בגבעה ודשאול ודיהושע לא היה אלא גזרה ונדוי. נדוי וחרם חל על דורות הבאים אבל לא שבועה. אם מתירין נדר על שחוק: אם עברו והתירו נדר על שחוק: כללו בחרם השחוק שכל מי שיעבור יהיה מנודה אם יכולים להתיר הנדוי: הנשבע שלא לשחק בשום שחוק אסור להמרות וכן אסור להטיל גורלות. אם מתירין נדר שחוק מפני רפואת חולי של סכנה: נדר שלא לעשות דבר פלוני בלא התרה ולא התרה להתרה או שאמר שלא יוכל שום חכם להתיר לו: הנשבע לאשתו ואומר שפייסוה והתירו לו. שחייב לחברו מנה בשטר ובשבועה וטוען שפרעו. עדים מעידין שחייב להם ממון בשטר בשבועה לזמן קצוב ועובר על שבועתו והלה טוען שהאריכו לו: נדר לעלות לארץ ישראל יש לו התרה: נשבע ע"ד אחר ונתן לו הלה רשות. נתן לו רשות בכתב ידו אי מהני: נשבע לפרוע לחברו לזמן פלוני ופייסו שיאריך לו הזמן: שיעבד שטר חוב שיש לו על חבירו בשבועה מי מהם יכול להאריכו. השביע בנו שלא ילוה כי אם ברשות שמעון ולוי ומת שמעון: נשבע שלא לגרש אשתו כי אם בהסכמת ג' אנשים ידועים ונתהדע והשנים נתנו לו רשות והג' הוא בארץ מרחקים: פי' הא דכל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות במי נאמר. אסר עצמו מכל פירות אם יגרש ברשות השנים ועוד שב לעשות ככה פעם אחרת ואמר שיהא באיסורו בכל פעם שישאל ויותר מהאיסור שיחול עליו פעם אחרת וכן לעולם. אשה שנדרה על דעת רבים שלא תנשא בלי רשות ראובן ונזדמן זיווג הגון ואינו רוצה לתת לה רשות: האוסרת על עצמה כל שוה כסף שיתנו לה בתורת קידושין אם תוכל להתקדש בקידושי שטר. שטר קידושין שכתבו על איסורי הנאה. נשבעה עד"ר שלא תתקדש בלי רצון ראובן. אע"פ שקרוב בעיני שכוונתה לא דקדקה בכל זה אין לנו לדון אלא כפי הלשון הכתוב בשטר: קידושין יש בהם צד מצוה לאשה: הנשבע לפרוע לחברו לזמן פלוני והכריחו האדון להאריך לו זמן: הנשבע לפרוע לחברו ליום פלוני או ביום פלוני ועבר היום ולא פרעו. עבר על שבועתו יש לו לשאל עליה. נשבע לפרעו קודם זמן פלוני ולא תבעו בתוך הזמן. מנדה עצמו אם לא יפרע עד יום פלוני יפרע בלילה שאחריו לא היה לו שום דבר לפרוע באותו יום ואח"כ הרויח: עבר הזמן בנשבע לפרעו ולא פרעו אם מתירים לו שלא מדעת המלוה: נדר ואמר שאם ישאל על נדרו אינו יהודי: נשבע ואמר כל זמן שיתחרט מזה דעו שלא יאמין בש"י: תקיעת כף אם יש לה התרה בסימן רל"ט: התרת נדרים והתרת שבועות שוים לכל דבריהם. נשאלין על נדרי הקדש. נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה או שנדר ואין ידוע באיזה מהם נדר פתח אחד לכולם. נדר להתענות או לתת צדקה אם יכולין להתיר לו: נשבע למשודכתו שלא ישא אחרת בחייה ונפלה לפניו יבמה. שידך בתו לבן שמעון בשבועה וקלקל המשודך מעשיו. איש ואשה שקבלו עליהם חרם הקהלות לישא זה את זה והמיר האיש ושב בתשובה. שנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד מהם על השבועה. שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך ג' שנים ואחד מהם רוצה להתעכב. נשבע עד"ר ולא מסר מודעא ואומר שהיה אנוס באותה שעה והעדים כתבו שידעו והכירו שמרצון נדר אע"פ שהודר על דעת רבים כיון שאינו נדר לא יוסיף בו איסור אם נעשה עד"ר. נדר סתם ואח"כ תלה בדברים שהיתה כוונת השומעים להפך נדר עצמו בשני עולמים אם לא יעשה כך ועבר ולא עשה. מתירין לכמה אנשים בהיתר אחד. אם מתירין כמה נדרים לאיש אחד בהיתר אחד. שידך בנו לבת שמעון בשבועה ושינה מקום דירתו ואומר לשמעון שיוליך בתו שם. מי שעבר על נדרו כמה ימים צריך לנהוג איסור קודם שיתירו לו. הנשבע שיעמוד בקושטני"ש חוץ שכונת ישראל וסמוך לפתח השכונה חוץ לשכונה דרים שלשה בעלי בתים: קהל שהסכימו לעשות תקנות ואחד מהם מוחה. אם רצו הקהל להחרים ואחד אמר אני מוציא עצמי מזה החרם. הכריז המלך שלא יחרימו שום חרם בלא הסכמת ראובן יהא מבוטל. קהל בררו נאמנים על המס בחרם ואחד מהם נשבע קודם לכן שלא להיות נכנס באותה הסכמה מה דינו. ברורים שהסכימו לעמוד באשטגי"ם חוץ לעיר עד שתגמור הסכמתם באי זה מקום צריכים לעמוד: נשבע לפרוע לחברו בראש חודש אם חייב לפרעו ביום הראשון. קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויבנו ב"ה מהמעות שיגבו מהעכו"ם ולא הספיק מה שגבו לפרוע חובותיהם. הסכימו בני החברה בחרם שלא יתפלל שום אחד מהם כי אם במדרש שלהם ויש מתחרטים. הסכמה שכתוב בה ע"ד המחמיר שבקהל. קהל שמבארים מה כוונתם בהסכמה אם יש בל' ההסכמה ספק ראוי להחמיר. ראוי לומר שכוונת הקהל בהסכמתם לא היתה לענינים השוגגים. קהל שהתירו הסכמתם מחמת אונס השלטון:

רכט נדר שהותר מקצתו או תלה נדר בנדר:

נדר מכלכלה שבנות שבע לתוכה ואמר אילו הייתי יודע שבנות שבע לתוכה לא הייתי נודר אלא לשאר כלכלה: בנודר לחברו לא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו. אשה שנדרה לא תנשא כי אם ברצון אביה ואמה ואביה רוצה שתנשא לשמעון ואמה אינה רוצה. בהתרת חרם ונידוי וכן בהפרת הבעל לא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו: נדרו הקהל לתת הספרים לשנים והעבירו אחד מהם לפי חטאו. נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על אחד מהן: התנה בשעת שבועתו שלא תהא ניתרת לעולם:

רל איזה נדרים ושבועות יש להן הפרה:

רלא נודר על תנאי:

רלב נדרים שא"צ התרה:

אומר יאסרו פירות עלי אם לא ראיתי בדרך זו כיוצאי מצרים. קונם אם לא נמניתי על פסח שאליהו שוקלא י' ליטרין וכיוצא. הנודר מכל פירות שבעולם במה נאסר אסר עליו כל פירות העולם חוץ מחטין או חוץ מבשר. נדר מב' דברים ומצא חרטה על אחד מהן כאוסר עליו יין מפני שהוא רע למעיים ואמרו לו הישן יפה למעיים. נשבע שלא יעשה כך מפני שהוא סבור שהוא איסור גדול ונודע שאין איסור כ"כ. אמר לו חברו שהשר כלל אותו בפשרה שלו ועל ידי כך נשבע לתת לו כך וכך ואיגלאי מילתא שהשר פוטרו. נאנס מחמת ממון לעבור על שבועתו ולא היה יכול לבטל אונסו אלא ע"י ממון הרבה. למה אונס ממון לא הוה דומיא דאונס דתלה בנו. מי שהיה חייב לפרוע לחברו מנה בשבועה ביום פלוני ואדוני הארץ התפיס ביד אותו לוה מנה זה עד שיפרע המלוה למי שהוא חייב לו. באיזה ענין יהיה אונס השר לעבור על הנדר בנדרי אונסין. עכבו נהר אימתי הוי אונס. מלך או שלטון שמצוה להחרים או להשביע בעד צרכיו. מלך שצוה להטיל חרם או שמשביע אם ידעו שפלוני בא על הנכרית או כיוצא בזה: נכרי המשביע לראובן שיוציא מה שהפקיד בידו שמעון. טעם למה התיר ר' עקיבא לעצמו להיות נשבע בפיו ומבטל בלבו. נשבע לחברו ומסר מודעא שלא נשבע אלא מפני שאם היה נמנע מלישבע לא היה מטיב לו. אדם שייסר את חברו במיני יסורין עד שנשבע לתת לו כך וכך ממון. נשבע לחתנו לתת כך וכך ונתקלקלו החובות שהיו חייבים לו. הנשבע שידור במקום חמיו וסיבב הוא אחרים שמוטל איים עליו או שיאמרו לו הרופאים שהוא סכנה לו לדור שם. נאנס לאסור אשתו שנייה כדי שתחזיר לו אשתו ראשונה נכסיו שגזלה ממנו. מסר מודעא שהוא מוכרח לישבע לקבל עליו מה שיגזרו פלוני ופלוני בינו לאשתו. קונם שאני נהנה לך אם תלך למקום פלוני והלך אם יכול להתיר ע"פ עצמו. קונם שאני אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כור של חטין ואין הבן סמוך על שולחן אביו. מי נ"ל הריני כאילו נתקבלתי. אם עומדת וצווחת בנודרת ע"מ שלא יכול בעלה להפר. קיים לאשתו וכסבור שאינו לשון הקם ובו ביום הפר לה. לא ידע שצריך להפר ביום שמעו ועבר היום וקיים לה ואח"כ הפר לה ואח"כ נשאל על ההקם. קיים לה יכולה לשאל לחכם. הפר לה קודם שמיעה ואח"כ שמע א"צ לחזור ולהפר. אמר לה אין כאן נדר אין כאן שבועה או בטל ליך. נדרה לב' שנים ואמר לה אם הייתי יודע שדעתה לידור הייתי זוכרה לעשר שנים. קיים לה או שתק לנערה. אמר לה אי איפשי שתדורי או בטל או אין זה נדר או אין זה כלום. א"ל אשתך נדרה ואמר בלבי היה להפר לה והפרתי. החרים לה הבעל או קיים לה והלכה אצל חכם והתיר לה. נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה. נדרה שלא לילך במחול או שלא לשורר וכיוצא מפר לה בעלה. נדר ברצון אשתו שלא לקרב אליה עד זמן פלוני. נדרה לשתות סם להתעבר אינו יכול להפר. אמר לאשתו אוסר אני עליך איסור גמור שלא תלך לבית אביך ולא תדבר עמו:

רלג עונת נדרים לזכר ולנקבה:

רלד מתי האב מיפר לבתו והבעל לאשתו:

רלה מדיר אשתו מהנאתו ומתשמיש וכיוצא:

הלכות שבועות

רלו כיצד הוא שבועת ביטוי ושבועת שוא:

נשבע לחבול בעצמו חלה עליה שבועה. נשבע לראובן שאם תרצה קרובתו לבא למקום פלוני ולהינשא לו שישאנה לא רצתה ה"ז אונס. נשבע לתת לפלוני ק"ק זוז ולא רצה לקבל פטור: נשבע שלא יאכל שבעה ימים רצופים. אם לוקה על נדרי שוא. שנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד על השבועה. לוי שנשבע לראובן שהוא יכתוב חלוקות שמעון ליום פלוני ולא הניחו שמעון: לא אמרינן את לבך אנסך אלא בלשעבר. הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש או בספר תפלות או בספר מחכמות חצוניות. הנשבע בעשרת הדברות. אמר איסור לס' או למי ששמו חנון שאעשה או שלא אעשה. כינוי שבועה הכל לפי הזמן והמקום להוסיף עליהם או לגרוע מהם:

רלז כיצד עוקר לשון השבועה וידות וכינויין:

רלח שבועה שלא אוכל סתם וכמה דינים חלוקים בענין הלשון:

שבועה שלא אשתה אינו חייב עד שישתה רביעית. שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבילות וטריפות או שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה. נשבע שיאכל נבילה או טריפה. נשבע לקדש לאשה כל זמן שיבקשנו פלוני מכאן עד הפסח אח"כ נשבע להפך. נשבע שלא למכור משלו כלום לפרוע לשמעון ואח"כ נשבע לפרעו עד זמן פלוני. עני חייב שנשבע לחלוק עם חברו מה שירויח ואינו מספיק לפרנס אשתו ובניו. צבור שהחרימו על דבר ואח"כ החרימו על הפכו. נשבע על דבר וחזר ונשבע לבטלה ונשאל על שבועה ראשונה. נשבע לפרוע מנה לפלוני בחדש אדר וחזר ונשבע לאחר לפרוע באותו זמן וקדם השני לתובעו. האומר קונם אשתי אסורה לי אם לא יאכל היום נבילות או הרי הוא מנודה אם לא יאכל היום נבילות. נשבע ליתן לו מתנה ונתנה לו ע"מ להחזיר:

רלט שבועות זירוזין והבאי ושגגות ואונסין:

אינו נקרא דבר שאין בו ממש כשמזכיר שם החפץ שחוזר עליו. אמר קונם זריקת צרור זה לים עלי וכיוצא. אמר קונם סוכה עלי. מלמד שהתנה עם אבות התינוקות שאם לא יפרעוהו לזמן יבטל הילדים מלמודם ונשבע על זה. אם שבועה חלה בכולל לעבור על מצוה דרבנן. להתענות בשבת אם אסור מדאורייתא. מה שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה שבועה חלה עליו. קהל שהסכימו בחרם שלא יקרא בתורה בחור שאינו נשוי. נשבע לפרוע לחברו בז' בניסן ואירע בשבת. שותפין שהכריחו לסופר שישבע שלא יגלה החשבון לשותף האחר. נשבע להלוך ליבמתו. קהל שהסכימו הסכמה בחרם בדבר שיש בו רבית: נשבע לדור במקום שנשא אשתו וע"י כן הוא מתבטל מכיבוד אב ואם. נדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה שאמרה בלשון נדר. אם חל נדר על נדר או נדר על שבועה או שבועה על נדר:

הלכות כיבוד אב ואם

רם כיבוד אב ואם ומוראם:

לא יעמוד במקום המיוחד לאביו להתפלל שם אם רשאי לישב במקום אביו או להכריע דבריו שלא בפניו. אם יש לו בנים הרבה אי זה מהם כופין שיזון לאב. אם יכול לזון אביו ממעשר עני. היה אביו אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכי. היו לפניו שתי מצות אחת שאפשר לעשותה ע"י אחרים ואחת שאי אפשר או שהתחיל באותה שאפשר לעשותה ביד אחרים ונזדמנה לו אותה שאי אפשר. אחיו הגדול אפי' מאמו חייב בכבודו. אח גדול שאירך וביזה לאחיו קטן ת"ח. גודל כיבוד אב שכיבד נכרי אחד. כיצד יש מטחין את אביו בריחיים ומביאהו לחיי העוה"ב. אביו ואמו שמצמצמים אותו אם יקבל מהם. מי שאינו מכבד אביו ואמו אין מלקין:

רמא שלא להכות לאביו ולאמו ושלא לקללן ולבזותן:

רמב כיבוד ומורא תלמיד לרב ואם הרב מחל:

אפילו נתן לו רבו רשות לא יורה תוך ג' פרסאות. נטל רשות מרבו אחד אם צריך ליטול רשות משאר רבותיו. אינו יכול לסמוך אחרים במקום רבו. אם יש לסומך להשתכר על הנסמך אע"פ שאינו רבו. אם מותר לתלמיד חבר להורות לפני הרב. פי' תלמיד חבר הכתוב בפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו. אסור להתיר דבר שהמום שנראה לרבים. אימתי רשאי להורות במקום חכם אחר. חכם אכסנאי שרוצה לברך ברכת חתנים אם יכול למחות בידו הרב שבעיר. בדבר שהוא רשאי לעשות במקום חכם אחר אם התחילו לומר שלא לעשות שלא ברשותו. ראוי שלא לעשות כי אם ברשותו ואם הוא מופלג אע"פ שלא התחילו לומר

לומר כן לא יעשו אלא ברשותו. כמה יש ליזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו מאד. אם רשאי התלמיד להקדים שלום לרבו. בלבור אם מותר להתפלל כנגד רבו אם רשאי לישב במקומו או להכריע דבריו שלא בפניו. אין אדם חייב לעמוד בפני רבו שהוא עומד למעלה בביתו והתלמיד למטה ע"ג קרקע. אם קראו לרבו לקרות בתורה אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד. אם צריך לעמוד מפני רבו שיש לו רב באותה המדינה. אם הבן צריך לעמוד מפני אביו במקום רבו. על מה קורע בשמועה רהוקה. מי שרבו מוטל לפניו אם נוהג דיני אנינות. אם עיקר הרבנות תלוי בפלפול אין חכם קורע על חכם קטן ממנו אא"כ הוא רבו. לא יתיר נדר במקום רבו אפי' הוא תלמיד חכר ולא במקום שיש גדול ממנו. להתיר ש. הא אפי' באהרא דרביה שרי. כשמזכיר רבו תוך י"ב חדש צ"ל הריני כפרת משכבו. כיה ורק בפני רבו חייב מיתה. ראה רבו שרוצה לאכול דבר שהוא איסור דרבנן. האומר לחברו איני מקבל ממך אם היית כמשה רבינו:

הלכות תלמידי חכמים

רמג פיטור תלמיד חכם ממס ומלעשות מלאכה והקדמת מכירת סחורתו:

המבזה את החכם אפי' שלא בפניו חייב נדוי ברבים. המבזה את החכם אחר מותו אין קונסין אותו ליטרא של זהב. מה גדר החכם שקונסין ליטרא זהב למי שביזהו. אם החכם נתן אצבע בין שינו וגרם לו שיתרים כנגדו. אם החכם מסר לעכו"ם אלם שיגבה ממי שביזהו ליטרא זהב בזמן הזה אין קונסין ליטרא זהב:

רמד קימה והידור בפני חכם:

אין ת"ח עומד בפני מי שקטן ממנו:

הלכות תלמוד תורה

רמה חייב אדם בלימוד בנו ותלמיד:

רמו אם ילמד ואחר כך ישא אשה וישליש זמן לימודו:

המזמן לחברו ממון ומוכר לו בו חלק מזכות מה שעסק בתורה או ממה שיעסוק:

הלכות צדקה

רמז גודל שכר הצדקה:

שנותן צדקה אם יתפאר בה מעניבין אותו. אם מועיל מה שפוסקין צדקה בעד החולה:

רמח מי חייב בה ומי ראוי לקבלה:

רמט כמה חייב ליתן בכל שנה:

אין צדקה גדולה מלהשיא בתולות עניות. אי זה יותר גדול בנין ב"ה או צדקה:

רנ כמה ראוי לכל אחד:

אם יש עניים מרובים אם יחזרו על הפתחים או יתפרנסו מקופת הצבור. אם מחייבין ב"ד לעשות צדקה בדרך מס או בדרך נדבה:

רנא למי נותנין ואיזה קודם לחברו:

כופין את האב לזון בנו גדול שהוא עני אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך ואנשי עיר לשל עיר אחרת ויושבי א"י ליושבי ח"ל. מי שנדר מעות לצדקה כמה יכול ליתן ממנה לקרוביו. נתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו ואחר כך ירדו קרוביו מנכסיהן. הקדיש ממונו שמהריוח ישכירו שקבל רב אחד והשכירוהו ואח"כ נמצא רב אחד שהוא קרוב למקדיש. נדר ליתן כך וכך לעניים והעני אינו יכול לעכבו לעצמו. עשיר שהפרים צדקה לא יפרנס ממנה. יש בידו הני מעשר אם יכול ליתנו לבנו ולבתו של שמעון הסמוכין על שולחנו. כסות אשת חבר קודמת לחיי ע"ה. אם אפילו בזמן הזה קודם לוי לישראל. פי' הסיא דא"ר אוי שנתתי פתי לע"ה. שני עניים שחייבים ליתן צדקה אם יכול כל אחד ליתן צדקה שלו לחבירו

רנב פדיון שבויים וביצד פודין:

המעכב שינו מפדיון שבוים בכמה לאוין עובר כל רגע שמאחרים לפדותם הוי כאילו שופך דמים. מי שתובע מחבירו שפדה אשתו והלה אומר שרוצה לשיוה גיית דינא. במקום שרגילים במשכב זכור האיש קודם לאשה לפדות. היה הוא ורבו ואביו אמו בשביה מי קודם לפדות. איש ואשתו שבויים אשתו קודמת לפדות ואפילו הוא עומד וצווח. מי שנתפס פודין אותו משלו אע"פ שהוא אומר שלא יפדוהו. האב חייב לפדות הבן אי אית ליה לאב ולא לבן ולא יהא אלא אחר קרוב קרוב קודם:

רנג כמה יהיה לו ולא יטול מהצדקה:

הנודד למרחקים להביא טרף לביתו. כיון שנתנו לו ק"ק זוז היאך יטול יותר. מי שיש לו יותר ק"ק זוז אם מותר ליהנות בדורון דרך כבוד. שזן את הכרו או ליתום כתם ואח"כ תובעו שיפרע לו. פי' הא דתנן מותר שבויים לשבויים וכו' גבו לפדיון שבוי ומת השבוי או המיר. גוסס שפסקו לו מעות לקבורה ונתרפא. נדר מעות להשיא יתומה אחת ונפטרה אם זכו בהם יורשים. הנודד למרחקים וגבה מעות אם בעל חובו גובה מהם:

רנד שלא לקבלה מעכו"ם בפרהסיא:

השולח מעות ואומר יהיו למצוה רבה. מלך ששלח מעות למצוה רבה אם מותר לחלקן לעכו"ם:

רנה להרחיק מקבלתם למי שאפשר:

רנו קופה ותמחוי כיצד נגבין:

יחיד שפסק צדקה אם יכולין בני העיר לשנותה מי מבני העיר רשאים לעשות מתמחוי קופה כו' ולשנותה. בזמן הזה אם רשאים בני העיר לשנות מתמחוי לקופה ולשנותה לכל מה שירצה המתנדבים מעות שהיו קיימים והריוח לעניי ירושלים אם יכולין לשנותה לכ"ע. אם פי' הנותן שעני שהוא רוצה שיתנו לו אסור לשנותה. קהל שנתפרדו ויש ביד הגבאי מעות לדקה מה יעשה בהן האומר סלע זו לצדקה אין פדיון שבוים בכלל. שבאים לדור בעיר חדשים חייבים מיד בכל מיני לדקות. המסרב לפרוע העלת לדקות לזמנים שמחוייב בהם כופין אותו ע"י נכרים. פי' לאיתוי פיסחא י"ב חדש. בזמה"ז בסוף ל' יום חייב בכל מיני לדקות העיר. בני הישובים שבאים לקהילה בר"ה וי"כ ונודרים לדקה בשביל הזכרת נשמות אם נותנין אותה לאנשי העיר:

רנז מנהג הגבאים בגביית צדקה:

נדר לדקה ולא קיימו עניים אימתי עובר אם לא יתנם. אם מותר לאחר הנדבה עד שיתבענו גבאי. נדר לתת לעניים שירצה אם עובר עליה לאלתר. בשחסר בכיס של לדקה לריך הגבאי להלוות ואם הוא נפרע שלא ברשות הקהל: גבאי שאמר הלויתי כך וכך מעות לכים של לדקה אימתי הוא נאמן בלא שבועה. המלוה מעות את העני להיות מפרים עליו והעשיר או מת: מעלת גבאי לדקה או הממונה על הלבור: אם העניים יחרפו לגבאים אין לו לחוש. עשיר שיש לו קרובים עניים הוא חייב לפרנסם ולא הגבאי. לא יתן אדם כל לדקותיו לעני אחד. המחלק לדקה יזהר שלא ירבה לקרוביו יותר מלשאר עניים. המניח מעות להרויח לת"ח ומינה עליהן אשתו או חבר עיר אם רשאים להפקיד המעות ביד אחר:

רנח מתפים בצדקה והאומר תנו ר' זוז לצדקה.

מי שהיו בידו מעות אדם שמת ואומר שלוהו לתת קצתם לצדקה: עיר שנוהגים שהמלוה לתת מנכסיו לעניים מחלקים גם לעניים מחוץ לעיר: הנושא ונותן במעות חבירו בטובת הנאה או למחלית שכר והם דרים בב' עיירות בעיר מי יתחלק הריוח: קנה גן סמוך לב"ה והתנה שיתן קיתון שמן למאור בכל שנה ויש שם שני בתי כנסיות ובית מדרש אחד: המלוה לתת מנכסיו אלף דינרים להלק פירותיהם לעניים ושאלוהו אם יתנו מהם גם לעניי עולם ואמר למחר נתיישב בדבר ולא הספיק. אומר אם אשחוק אתן ה' דינרים לצדקה ועבר ורוצה ליתנם חוץ לעיר. אמר קרקע זה לקשאקה. יהיה הקדש או אקדישנו או אתננו להקדש. אדם חשוב או טובי העיר חשיבי יד עניים: גמר בלבו לתת לצדקה ולא הוציא בשפתיו. ראובן נתחייב לשמעון ק' זהובים מקנס ואמר יהיו לת"ת. ואח"כ פייסו ומחל לו הקנס, הסמכתא לצדקה אי קניא. לוה שחייב עצמו בקנין לדון עם המלוה בדיני נכרים ונתחייב אם לא יעשה כן לתת בדרך קנס כך וכך לעניים. איש ואשה שנטלו קנין לעשות גירושין והעמידו על כך קנסות לצדקה ואח"כ נתפייסו. שנים שקבלו עליהם קנס לצדקה אם לא יחליפו נכסיהם ואח"כ נתפייסו שלא להחליף. נשבע לתת כך וכך לצדקה ונתנה ע"מ להחזיר. אמר ליתן לעני הוי הוי נדר ואם לא היה בידו בשעת הנדר אם יכול לחזור בו. אמר תפן זה אני נותן להקדש בכך וכך והיה שוה יותר או הוקר:

רנט המפריש סלע לצדקה:

פי' הנותן העני למי יתנו אסור לשנותה אפי' מדעת הקהל. נדבה לשמן למאור אם מותר לשנותה. נר או מנורה של ישראל דשעי אם מותר לשנותה. אם אין סיפק נרות ומנורות בבהכ"נ אסור לשנותה. ישראל שהמיר דתו ונותן נר להדליק בבהכ"נ אין מקבלים ממנו. ישראל שהתנדב נר או מנורה לב"ה ולא הדליקו בה עדיין בבהכ"נ כיון שהודלק פעם א' במנורה בבית הכנסת חלה קדושתו עליו וכן מעיל שנתעטף בו ס"ת פעם אחת ו:ינם במקום שנהגו שהיורדים מנכסיהם מוכרים אותה. ראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של לדקה הם. היה מוטער על מעות שהניח לו אביו שלא היה יודע של מי הם ובא בעל החלום וא"ל של לדקה הם. מלא כים עם מעות בתיבתו וכתב עליו שהם של לדקה. אמר להם ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של לדקה הם. יש בידו מעות שהוא מסופק אם הם של לדקה חייב ליתנם לצדקה: תיבה שנשתמש בה מעות של הקדש ושל חולין ומלא בה מעות. אין לקהל לתבוע מסים ממעות של לדקה. המניח נכסים שיחלק בנו הפירות לעניים בכל שנה ולא קיים הבן דבריו אם יכולין גבאי העיר וכו'. אם יש כח ביחיד לתבוע ולהוציא לאור זכות העניים. מלוה מתמת שהקדיש סך מעוה לבנין בהכ"נ ויורד מנכסיו ורלה לשהות. המניח מקלת נכסים לבת הקברים שיתעסקו ויחלקו הפירות לעניים בכל שנה ואח"כ בנו שהוא מסכת הכהות תובע שיתנו בידו המעות להתעסק ויקבל אחריותם עליו. אם ברורי אותו כת טוענים שאותו ממון נאבד ומתעסק הכת ההוא מכחישם נכור שהטילו חרם כל מי שיש בידו מעות שמתעסק בהם הן מבלו הן משל אחרים יתן כך וכך לקופה מעות של מלוה שהם ביד שמתעסקים אינם בכלל. המקדיש בזמה"ז מתמתא לדבר מלוה הוא שאין מכירים עכשיו בהקדש בדק הבית. הקדש לעניים אינו מפקיע מידי שיעבוד. מדברי רבינו ירוחם בנתיב י"ט יש ללמוד דינים בענין לדקה. נדר בגדים לעניים אם רשאי למוכרם ולחלק דמיהם כדי שיספיקו לע"ים הרבה. פי' מה שאמרו אין

משתכרין בשל עניים. נתן לחברו מעות שיחלק פריות ואח"כ תובע שיחזירם לו. נדר ע"מ שיחיו בניו ופירש אם לא יחיו לא יתן. הקדיש מנה לעניים ואין לו מסדרין כמו לב"ה. הניח מעות לצדקה ומינה עליהם שני אפוטרופין ומת אחד מהם. קהל שמינו גזברים או נאמנין ומת אחד מהם או הלך למד"ה. מי שהיה חייב לחברו מנה והקדיש נכסיו ואין לו נכסים אחרים. ש"מ או בריא שהקדיש שטרי חובות. המקדיש שדה שיחלקו הפירות בכל שנה לעניים אין הצבור יכולין לשנות ולהוציא הפירות לדברים אחרים:

הלכות מילה

רס גודל שכר מילה:

רסא על מי מוטל למול:

רסב זמנה לבריא ולחולה ולנולד בין השמשות:

עבר ומל בלילה או ביום תוך שמונה: קטן שחלה חולי של סכנה ולבסוף הוקל מעליו הליו והזיע עד שלא היה בו עוד סכנה ואחר כ' או ג' ימים חזר לו קדחת קטנה שאין בו סכנה והזר והזיע מאימתי מונין לו ז' ימי הבראתו כייבי ליה עינים כאב גדול לריך להמתין אחר שנתרפא ז' ימים. משום נער והולי כל שהוא או כחש בעצמו ממתינין לו עד שיבריא: כל דבר שאינו בגופו של תינוק כגון שרוצה לצאת לדרך או בשביל נשיבת רוחות אין משהין את המילה בשבילו משום ה"ל לחזור ולמול אלא מדרבנן. טומטום שנקרע ביום ח' לידתו ונמצא זכר נמול מיד: הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ולא נולד עד ח' ימים מלין אותו מיד. נולד סמוך לחשכה והיה נראה יום אך היו נראים כוכבים קטנים מאד. נולד בע"ש אחר תפלת ערבית ועדיין לא נראו כוכבים:

רסג קטן שהוא ירוק או אדום:

איש שמתו מחמת מילה שני בנים משתי נשים. אחיות שמלו שתיהן בניהם ומתו מחמת מילה. אין מסירין ערלת נפל בי"ט:

רסד מי כשר למול ובמה מלין:

קטן שנראה כאילו אינו מהול. נדר לחברו להיות בעל בריתו או למול את בנו ורוצה לחזור בו. מוהל שאינו רוצה למול אלא בשכר. כילד מתקנין הלוק למילה:

רסה נוסח ברכת המילה:

כשהאב עצמו מוהל אם מברך להכניסו. טעם לברכה להכניסו ועיין לקמן בסמוך. בשעה שמלין התינוק לריך לעמוד. אם אין אבי הבן יודע לברך. טעם לברכה להכניסו. וע"ל בסמוך טעם לכך הכניסהו לת רה ולחופה ולמעש"ט. נוטל ידיו ורוחן פיו קודם ברכה. נוסח ברכת אשר קידש ופירושה. באי זו טעם נותנין יין בפי התינוק. טעם למה כופלין ואומר לך בדמיך חיי. על מה סומכים שלא לטעום המוהל. גבי שאר ברכות דלאו קידוש לא בעינן מלא לוגמיו. נוסח ברכה שאומרים במקום קיים את הילד הזה לאביו ולאמו כשהנימול יתום. ערבי מהול כשנתיפין ממנו דם ברית אין מברכין עליו. אם יש תעניות שיכול המברך לטעום. אם הא המוהל בין שני התינוקות אם לריך לחזור ולברך. מי שיש לו ב' תינוקות למול אם יברך לשניהם ברכה אחת להכניסם בבריתו. מאין סמכו לעשות סעודה ביום המילה. יום מילה שחל להיות בהע"ל אומר סליחות ווידוי אבל לא והוא רחום ותחנונים:

רסו מילה אימתי דוחה צרעת:

מותר לטלטל הכלי ולהסירו לאחר המילה. היכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואשתפוך הנך דלאחר מילה. לא התירו לכרוך על אצבעו ולהביא לעשות לה חלוק אלא כשלא נודע עד אחר המילה. ההוא עובדא דאשתפוך חמימי ואמר נחים ליה אגב אימיה אי הוי ע"י נכרי או אפי' ע"י ישראל. אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת כמה הוא שיעור בין השמשות. טומטום שנקרע ונמצא זכר אין מילתו דוחה בשבת. מל ולא הלקט אם הוא חייב. יש ליזהר בשבת שאומן אחד ימול ויפרע. אסור למול נכרי שלא לשום גירות:

הלכות עבדים

רסז מילת העבד על מי מוטלת ואינו נימולין אלא ביום:

האידנא מותר לקיים עבד ערל. ב"ד שהטבילו עבדו של איש אחד שלא מדעתו. שפחה שהטבילה אפילו שלא מדעת רבה אסור למוכרה לנכרי. עכו"ם שלקח עכו"ם בשביה בדינא דמלכותא ומכרו לישראל אם גופו קנוי. ישראל שבא על שפחתו וילדה בן. אחד מהאומות שבא על שפחה כנענית שלנו או עבד כנעני שלנו שבא על אחה מהאומות והולידו בנים. טופס גט שחרור. לשון מכירה דיעבד. מעוכב גט שחרור אם מותר בשפחה. משחרר הברו על תנאי:

הלכות גרים

רסח נכרי שבא להתגייר והוא מהול או שנכרת הגיד:

גר ועבד שנתגיירו מהולים אם מברך להטיף דם ברית. טבל ואח"כ מל הוי גר. מה הומרים לעבד כשמטבילין אותו לשם עבדות. אין מטבילין גר בשבת ולא בי"ט ולא בלילה. גר שטבל בפני קרובים. אם יש עדים שנתגייר בינו לבין עצמו. גר שבא לשתגייר בודקין אחריו בשביל איזהו דבר בא להתגייר. לייטב מה שאמר לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה עם מה שאמרו שבימי דוד נתוספו ק"נ אלף גרים. גר שנתגייר ואחר כך נודע שבשביל אי זה דבר נתגייר כגון בשביל אהבת אשה וכיוצא. גר שחזר לסורו דינו כישראל מומר. שבא להתגייר ונודע שבשביל תועלת הוא עושה אין מקבלין אותו. גר שחזר לסורו נדון בדיני ממונות כישראל. ישראל שהטא ועשה תשובה אם צריך תשובה וקבלת דברי חבירות:

רסט איסור עריות בגרים ודינן:

ישראל שנשא גיורת ובתה הגיורת או שתי אחיות מן האם. מותר לאדם לישא שתי אחיות גיורות מן האב. גר שנתגייר ואשתו עמו:

הלכות ספר תורה

ער לחזור אחר מצות כתיבת ס"ת:

אם מותר למכור ס"ת ישן וליקח חדש. מותר למכור ס"ת לפדיון שבויים. רבים אם מותר למכור ס"ת ללמוד יתום או להשיאו אשה. יחיד אם מותר למכור ס"ת לעשות מסדמים מה שירצה. גם לדעת הרא"ש יש מצוה עכשיו לכתוב ס"ת:

רעא על איזה עור כותבין ס"ת:

מה שימן עושים בעורות כשמניחים אותם ביד נכרי לעבד לשם ס"ת. ס"ת שכתבו על נייר שאינו מחוק כשר. אם לריך שרטוט שיהא קיים לעולם כמו שישרטט בברזל. כתב בזהב שום תיבה בס"ת פסול ועיין לקמן בסמוך. אסור לכתוב שום שם מכ"ד ספרים בזהב. כתב בס"ת אות אחת בזהב או בשאר מיני לבעונין פסול. ס"ת ומזוזה אין נכתבין אלא בימין כמו תפילין:

רעב שעור אורך הס"ת והיקיפו:

שתי אותיות שנראות כמו תיבה אין כותבין אות בשיטה. אם גמר התיבה קודם סוף השיטה יניח הלך ולא ימשוך האותיות גדולות עד סוף השיטה. שאין להגדיל או להקטין אות מחברו. השם צריך שיהיה כולו בתוך הדף. כל השם תולין בין השיטות מקצתו אין תולין ובשאר תיבות אפי' מקצתו תולין: אם יש לכתוב בי"ה שמ"ו בראשי העמודים או להתחיל כל עמוד בוי"ו:

רעג שיעור הגליון למטה:

רעד לכתוב לשמה ומתוך הכתב ותהיה כל אות מוקפת גויל:

כתבו שלא מן הכתב אם מותר לקרות בו פרשיות של תפילין אם יכול לכתבן בס"ת שלא מן הכתב כיון דגריסן: אסור לאדם אחר להקרות לסופר אא"כ חוזר הכותב וקורא בפיו אל"ף למ"ד ביחד כזה (ﭏ) פסול אם יכתוב התיבה גסה לריכים הזיונים ליגע באות. ספר מנוקד פסול אפילו הסירו הניקוד פיסוק הפסוקים שניקד בדיו או שמנית אויר ביניהם:

רעה פרשה פתוחה שעשאה סתומה או בהיפך אם יש לה תקנה:

כמה שיעור הריוח שמניח בשורה כשחולק השיטה לשתים או לשלשה נו"ן של וימת תרה בהרן אם לא נכתב הפוכה. כלות משה שאמרו ז"ל שהוא חסר ובספרים הוא מלא: בפרשת ויקהל כתיב היו פני הכרובים ובקצתם כתיב יהיו:

רעו דילג תיבה אם יתלה אותה בין השיטין או בריוח שבין דף לדף:

הפסיק באמצע השם ה"ז לא יקרא בו: אם הפסיק בין שם לשם לריך לחזור לומר שכתבו לשם קדושת השם: כל השמות שאינם נמחקין לריך לכתוב לשמה. אם כתב שם אלהים אחרים לשם קדושת השם אין בכך כלום: אם לא הגיה אות לפני השם כדי לבדוק בו: לא יטבול הקולמוס באמצע השם ואם יצטרך דיו יקח מאותיות שלפניו: אות אחת בזהב או בשאר לבעונין פי' כתב את האזכרות בזהב. כתב האזכרות בזהב ועבר וגררן. אל"ף אלים הראשון קדש והשני חול: הא דאמרינן כל שלמה האמור בשיר השירים וכן מלכיה דדניאל אם הם קדש למאי נפקא מינה. אם מותר ליטול בקולמוס דיו מתיבה אחת כדי שתתייבש מהר. אם מותר לגרור השי"ן שבשם אם נדבק הרגל לגג: נשפך דיו על השם מותר למוחקו: אזכרה שהיתה מיותרת לא יקדור אותה ומוטב שיסלק היריעה ואם עבר וקדר: הכותב יהודים ולא נתן בו דל"ת או שצ"ל לכתוב השם וכתב יהודה: לא יכתוב השם בסוף הדף שלא יהא כתוב אח"כ: היה שם כתוב על ידות הכלים או על כרעי המטה:

רעז יריעה כתובה לא יהפוך הכתב למטה:

רעח במה תופרים ספר תורה וכיצד תופרים:

נקרע רוב התפירה שבין יריעה ליריעה: שייר מקצת היריעה בלא תפירה:

רעט ספר תורה שאינה מוגה אסור להשהותו:

כל ספר מכ"ד וכן ספרים שמפרשים דיני התורה ומצותיה אם אינם מוגהים אסור להשהותם יותר מל' יום: מנהגנו כשנמצא טעות בס"ת בשעת קריאה. ס"ת שנמצא בו ג' טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו:

רפ ס"ת שנקרעה בו יריעה ונכנס עד שני שיטין:

אפי' אח"ל דיריעה שנקרע. דובקין בירק ותולין עליו

שלו קלף כשחון לא יקח מגליוני קלף שנקרע כנזרה :

רפא ס"ת שכתבו מין או נכרי או שנמצא בידם :

נכרי שהביא למכור ספרים תפילין ומזוזה אין לומר לו שיתנם לו בזול יותר מדאי : עד אחד שא"ל אזכרות שבס"ת לא כתבם הסופר לשמן : אם הספר תורה ביד הסופר או אינו בידו וא"ל פעם ראשונה שמצאו שהאזכרות שבו לא כתבם לשמן . אין רשאי לכתוב אא"כ יודע לקרות . ס"ת שכתבו גר תושב או ממזר או עבד או אשה או קטן או כותי או ישראל שהמיר דתו :

רפב דברים שצריך לנהוג כבוד בס"ת :

כששומע קול פעמוני ס"ת אע"פ שאינו רואהו חייב לעמוד וע"כ נהגו לעשות פעמונים . כשהס"ת בדוכן אם חייבים העומדים למטה לעמוד . חומשים שלנו אע"פ שאינם גולל עומדים לפניהם.

בני אדם התפוסים בבית האסורים אם מוליכים ס"ת אצלם . הקמיעין אם היו מכוסים עור מותר ליכנס בהם בבית הכסא . אין מזרקים כתבי הקודש ואפי' הלכות ואגדות : כמה גבוה יהיה הס"ת ממנו ויהיה מותר לישב אצלו . אם מותר לישב ע"ג תיבה שבתוך ספרים מונחים עליה . לא יתן אדם ס"ת ע"ג ארכובותיו ושני אצילי ידיו . הרואה ס"ת שנשרף : דין לוחות ספרים שלנו שאינם נגללין : דין לוחות שכותבין עליהם : חומשים העשוים בגולל וכתקנם אם יש בהם קדושת ס"ת : באיזה ענין מותר לכתוב מן התורה פסוקים פסוקים . אסור לרקם פסוקים בטלית . טעם למה שינו הספרדים כתב אשורי וכותבים בכתב אחר : כתבי הקדש הכתובים בכל שאר לשונות תוך מתרגום אסור לקרות בהם : אם יש להעמיד ס"ת בארון מיושב :

רפג כיצד מניחים ס"ת וחומשים ונביאים וכתובים זה ע"ג זה :

רפד כמה תיבות מכתבי הקודש אסור לכתוב בלא שרטוט :

באיגרא מותר לכתוב פסוק באגרת שלומים בלא שרטוט :

הלכות מזוזה

רפה גודל מצות מזוזה ושכרה ועונש המבטלה :

רפו מקומות ושערים החייבים במזוזה והפטורים :

חדר משכב נשים אם הוא פטור ממזוזה . חדר שהאיש ואשתו ישנים בה אם הוא פטור ממזוזה : פתח שמרחוב למרחץ שמשתמשים בימי הכפור ז ואת קטן דלא גבוה י' ולא רוחב ד' יוצא מבית מרחץ : פתח אחד וחלקו בעמוד בנתיים אם צריך ב' מזוזות : שואל בית בח"ל : בית שכור מעכו"ם בית הפתוח לרחוב שדרים בו עכו"ם ובית הבעלים :

רפז תנאים שצריכים להתחייב הבית במזוזה :

רפח אם הקדים והיה אם שמוע וכו' :

צריך שיכתוב שדי מחוץ כנגד תיבת והיה : צריך ליזהר בתגין שבה וכמה תגין הם :

רפט נוסח הברכה בזמנה :

בא לקבוע שתים או שלש מזוזות בא' אינו מברך אלא ברכה אחת . אע"פ שהוא אטר ברגליו קובע מזוזה בימין כניסה . קבעה למטה משליש העליון . אם הפתח גבוה הרבה באי זה מקום קובעה . בנית אחורי הדלת פסולה . פתח שבין בית לחצר ואין לחצר פתח לר"ה דעת מי שאינו מניח המזוזה מעומד אי זה צד ממנה מניח כלפי הוץ :

רצ אין עושין מזוזה מספר תורה או תפילין שבלו :

רצא מאיזה זמן לאיזה זמן נבדקת :

המשכיר לו בית בחזקת שיש לו מזוזה ולא היה לו : המשכיר ביתו לעכו"ם נוטל מזוזה בידו ויוצא :

הלכות שילוח הקן

רצב מצות שילוח הקן והילוקיו :

רצג איסור חדש וכל דיניו :

הלכות ערלה

רצד דין גרעיני הפרי וקליפתו ויוצא בהם :

כילד מותר לפדות פירות נטע רבעי במחובר . תימא על מי שכתב שהלל נטע רבעי יביא ד' אכלולות מד' רוחות הכרם וא' מאמצע ויאמר ההילול ג"פ . תימא על מה שכתב החכם בפדיון נטע רבעי מהכוה דערכין שקיל ד' זוזי ופדינהו בנכרא . פדה פירות נטע רבעי או חללן מותר לאכלן מיד . מותר לומר לנכרי בשני ערלה עבוד כרמי ותטול פירותיה ותן לי כרמך שעברו עליה ג' שנים ואעבדה ואטול פירותיה . יש מרכיב שהוא חייב בערלה ויש מרכיב שהוא פטור . הילך מהערים לידע אם הוסיף מאתים . ויישוב קושיות שהקשה רבינו שמשון על הירושלמי בדין

נוטע לרבים או בר"ה . אימתי כשולה מאליו חייב . נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של נטע רבעי הן :

כלאי זרעים וכלאי הכרם

רצה כלאי אילן אסורין אפי' בח"ל :

רצו מה נקרא כלאי הכרם :

טוב ליזהר מלזרוע תחת הגפנים ותולה לשם :

כלאי בהמה

רצז הנולד מן הכלאים מותר :

אם יש ליזהר מלדבר בקול רם עם הנכרים המנהיגים כלאים . ישראל ההולך עם הנכרים המנהיגים כלאים יכול ללמדם היאך יעשו שילכו האופנים ולא יתעכבו :

כלאי בגדים

רצח משי אם הוא מותר עם צמר :

רצט כיצד הוא כלאים דאורייתא :

ש כיצד יתחבר צמר ופשתים ויאסר :

מי שיש לו זפון פשתן מותר להכר בו בתי זרועות של צמר ע"י קרסים שקורין קניפו"ל . אם מותר ללבוש אנפילאות של צמר ע"ג אנפילאות של פשתן . עורות התפורות בפשתן אם מותר לחברן ולחופפן עם בגדי צמר . מלבושים מעורות הכבשים שתופרים בחוטי פשתן מותרים . חבלים של צמר ושל פשתן שקשרם יחד אם מותר לכרכם בידו . נתן צמר ופשתן בשק או בקופה וכרכן אם הם כלאים :

שא דין הצעת כלאים תחתיו :

קאפאנא"ש שתופרים בפשתן . כובעים קשים של שעטנז . טעם למה הכריכי כמת אין בהן משום כלאים ולא חשבו משום לועג לרש :

שב בגד צמר שארג בחוט של פשתן ואינו ניכר :

אם מותר לתת לחייטי ישראל החשודין בחוטי קנבוס ולא חיישינן לחלופי :

שג המוצא כלאים בבגדו והוא בשוק :

רש כלאי בגדים מותר לעשותם ולקיימם :

פדיון בכור

שה שיעור חמשה סלעים :

אע"פ שהאב אינו בעיר שהבכור שם יכול לפדותו . יש לעשות סעודה לפד"ה ואם י"ל שהבכור משמח במצותו . אם חל יום ל"א להיות בשבת ימתין מלפדות עד יום ראשון :

הלכות בכור בהמה טהורה

שו בכור בהמה טהורה באיזה זמן ובאיזה מקום :

שז כיצד מפשיטין הבכור ועורו אם הוא מותר בהנאה :

כשיפול מום בבכור טוב למוכרו לעכו"ם מחיים :

שח עבר וגזזה הבכור או נשר מעצמו אסור בהנאה :

שט בכור אין רשאין לכונסו לכיפה :

שי השוחט בכור שלא ע"פ חכם :

שיא החשוד למכור בכור לשם חולין :

שיב אימתי מותר לשחוט בכור ע"פ מומחה והנוטל שכר :

שיג עבר וגרם להטיל מום בבכור או שאמר לנכרי להטיל בו מום :

שיד כהן חכם שעושה דבר שנראה כמערים כדי שיפול בו מום :

שטו דין ספק בכיר :

שטז הלוקח בהמה מן הנכרי ואין ידוע אם בכרה :

שיז שנים שהפקידו אצל אחד ב' זכרים אחד בכור ואחד פשוט ומת אחד מהן :

שיח רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים או זכר ונקבה :

שיט דין מבכרת המקשה לילד :

שכ דין כהנים ולוים בבכור טהורה :

הלכות פטר חמור

שכא פטר חמור נוהג בכל מקום ובכל זמן :

הלכות חלה

שכב כמה שיעור חלה ואם נוהג בחוץ לארץ :

מצורע כל זמן שלא טמאו כהן מיוחה טהור הוא :

שכג חלה דרבנן היאך נתנת :

שכד איזה מינים חייבים בחלה :

כמה משקל שיעור חלה . מדה של שיעור חלה אם גודשין אותה :

שכה שתי עיסות שאין בשום אחד כשיעור כיצד מצטרפות :

שכו שתי נשים שלשו כל אחת קב לבדו והשיכום יחד שנתנו קמח לנחתום ועירבו :

שכז מאימתי חלה על העיסה :

אם יכולה אשה לומר לחבירתה קחי קמח ולושי עוגות והפרישי חלה . יכול אדם להרשות לבעלת הבית להפריש חלות מכל חלות שיהיו לו אח"כ . עשה עיסה משאר מינים, לבדם או עם עריבת חטים או שעורים אם הולכים אחר הגלגול או אחר הטמטום :

שכח כמה שיעור חלה לבעל הבית ולנחתום :

שותפין בעיסה כל אחד מהם יש לו רשות להפריש חלה : אם אחד מפריש להם צריך ליטול רשות מכולם :

שכט הסופגנין והדובשנין והאסקריטין :

אין לשין העיסה במי הביצים לבדם בלי תערובת אחד מז' משקין : קמח קלי שעשאו בלק חייב בחלה :

של עיסת נכרי שלש ישראל או של ישראל שלש נכרי :

עכו"ם שהפרישו חלה אפילו בא"י אינה חלה :

הלכות תרומות ומעשרות ומתנות עניים וראשית הגז

שלא תרומות ומעשרות אם נוהגין בחוצה לארץ :

אע"פ שאינו טבול אלא למעשר עני טבול ואם חייבים עליו מיתה . בעל קרי אם יכול לתרום :

שלב דין מתנות עניים :

שלג דין ראשית הגז :

הלכות נדוי וחרם בזמן שנהג

שלד אם צריך התראה קודם נידוי :

הבורחים מהמס מהקהל לפטור עצמם ממסים אין מנדין אותם בלא התראה . אימתי מנדין מלוה כשאינו פורע : מי שחלה עליו שמתא ל' יום אם מלקין אותו : לדידן דנידוי שלנו כנזיפה שלהם אם מנדים לאלתר ושונין אחר ז' ומחרימין לאחר י"ד . חרם אפי' לדידן הוי ל' יום המבזה ת"ח מכריזין אותו ויעמוד בנדויו ל' יום : פירוש מה שאמרו ארור בו נדוי לאו דוקא יושב אלא אפי' לעמוד תוך ד' אמות בל מנודה אסור . היה יושב ובא מוחרם לדבר עמו א"צ להתרחק . ד' אמות שצריך להרחיק מהמנודה אם הם ד' לכל רוח : אסור ליכנס בבית שהמוחרם בו : ארבעה אמות שצריך להרחיק ממנודה ומוחרם אם הם אפילו ברשות הרבים או בבית חברו . כשהמנודה או המוחרם מהלכים אם תופסין ד' אמות מותר לדבר אפי' עם המוחרם . מנודה על מילי דשמיא אם מותר בד"ת : מוחרם לא ירבה בסחורה אלא כדי פרנסתו . מוחרם אם צריך להלוך מנעליו או לכפות או לקרוע : אם אסור ליהנות מנכסי המנודה : מנודה שמת לו מת היאך נוהגים עמו . מנודה שמת היאך נוהגין עמו ואם נקבר בקברי אבותיו : פירש עצמו מן המס אין לו דין פורש מדרכי הצבור : אם רצו ב"ד לנדוהו וביאה מותר בקלת דברים שאר מנודה אסור בהם מי שאינו נוהג כשורה מנדין אותו שלא ימולו לו בן ולא יקברו לו מת : מי שלא נהג עם המנודה כדינו עובר על דברי קבלה ויכולים לקללו לנדותו . מוחרם אם אסור להנותו ואם מצטרף לי' ואם מתפללין כשהוא בכה"כ . המתנדס על פרעון המסים אין מחמירין עליו בכל דיני מנודה : מי שעבר עבירה ולא נתנדה אם נמנה למנין י' : בנזיפה לא אמרינן מקצת היום ככולו : נזוף אסור בתספורת אותו היום . אם ביזו רבו בפניו יכול התלמיד לנדות : תלמיד שביזו אותו נומר שאביו היה מלבין או רשע יכול לנדות : אין ב"ד חייבים לנדות לכבוד תלמיד : תלמיד שנדה לכבודו מנודה לשאר העם אבל לא להלמידים : מנודה לרב מנודה לכל העם ותלמידיו אבל לא לשאר חכמים . רב מנד המלכות ואינו חכם שנידה לכבודו אינו נידוי . תלמיד שחרף רבו והבטיח לתקן עותתו ואח"כ נדהו : רב או תלמיד אין יכולים להחרים לכבודם : ואם אחרים יכולים להחרים בשביל כבוד הרב . מי שמעכב ממון חכם שלא כדין ונידהו : חכם שנידה על דבר אחד ובאותו דבר עצמו שייך זלזול לאותו חכם מנודה לעירו אם מנודה לעיר אחרת דעדיפא מינה . העובר על גזירתם דכגון נדוי נהגו שלא לנהוג עמו נדוי עד שיכריזו עליו : יחיד מומחה אם יכול להתיר נדוי שנידו ג' או ד' . יחיד מומחה שמתיר נדוי אם צריך שיהיה סמוך : ג' שנידו ומתו השנים וקודם לכן נתנו רשות לאחר שיתיר . מה הפרש יש בין כשהמנדים עצמם מתירים לכשאחרים מתירים . נדוהו על עבירה מה תקנה יעשה כדי שיתירו לו . אם התירו לו הנדוי מפני פירצה לא מהני . נדוהו סתם אפי' עבר כמה

זמן לעולם הוא בנדויו עד שיתירו לו . זלזל בנדוי אין מתירין לו עד שינהוג איסור כימים שנהג יותר אח"כ שגג או אנוס . מנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב אם יש לו התרה . ת"ח שנידה עצמו דרך שבועה אם מתיר לעצמו . הקונס עצמו לדבר הרשות בחרם ועבר אם צריכים לנהוג עמו כמוחרם : נדוהו בחלום אם צריך לנהוג כל דיני מנודה . נדוהו בחלומו אם צריך להתירו בפניו . נוסח התרה למי שנדוהו בחלומו המזכיר ש"ש לבטלה והוא שוגג אסור לנדותו לא שייך למימר אדרבה אלא ת"ח אבל ע"ה לזורבא מרבנן לא . רב שנדה שלא כדין וא"ל התלמיד אדרבה מי שנדה שלא כדין אם צריך היתר: הגוזר נדוי על אחד שלא יעשה דבר פלוני אע"פ שהוא שלא כדין לא מיקרי מודה שלא כדין כיון שלא נדהו כמוחלט : המנדה כדין וא"ל הלה אדרבה . בזמה"ז ליכא צורבא מדרבנן דעביד דינא לנפשיה . בזמה"ז לא דיינין לקנוס ליטרא זהב מי שמזלזל צורבא מדרבנן . אם מנדין ת"ח ע"פ אשה או קטן . ע"א אפילו באמתלא שנתכוון לבזות את החכם יש לנדותו : אפי' חניפות בעלמא שהחליף פניו כנגד ת"ח דרך זלזול משמתינן ליה . אם יכול לנדות חכם אחר שהפקיר בו מזלזל ת"ח מה חילוק בין כשמנדין אותו ב"ד לכשמנדה אותו החכם עצמו : תלמיד יכול לנדות בשביל כבוד רבו . אם יכול החכם לנדות לכבוד אביו . תלמיד חכם שנדה לאדם אחד וגזר השררה שלא יחזיק אדם עמו נדוי :

ביקור חולים ורפואה, ינוטה למות וגוסו

שלה גודל מצות ביקור חולים :

שלו ניתנה רשות לרופא לרפאות :

שלז חולה שמת לו מת אין מודיעין לו :

שלח וידוי החולה וכיצד אומרים לו :

סדר תפלה לחולה ווידוי והאמונות שאמר שכות מאמין . הרוגי מלכות הם באים לחיי העה"ב אע"פ שאינם מתודין : סדר שינוי השם לחולה :

שלט הגוסס אין עושין לפניו שום דבר של מיתה :

אומרים צדוק הדין עם יציאת נשמה . וכשמגיע לדיין האמת קורע ההבל . בן כמה שנים הוא מיתת כרת . כיון שנטה אדם למות אין רשאין ליפרד ממנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי . טעם למה שופכים המים שבשכונת המת :

הלכות קריעה

שמ עונש מי שאינו קורע על מתו :

מי שמת לו מת צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת . קורעין על אדם כשר טפח כמו בשאר קריעות . אינו קורע על חכם בשמועה רחוקה והם קורע בה על רבו . שמואל קרע על רב י"ג מלבושים וכן ר' יוחנן על ר' הנינא . פי' מ"ש הרמב"ם ונהגו ת"ח לקרוע זה על זה טפח : אם רצה להחזיר קרעו כל ז' . קרע על מתו יום א' לפני רגל השנה אינו שולל או מאחה עד שני ימים אחר יום הכפורים . על ברכת השם שומע מפי שומע א"צ לשמוע הדברים ממש . קריעה על ס"ת שנשרף אם הוא דוקא נשרף או אפי' בנמחק : על ערי יהודה דוקא קורע אבל לא על שאר ערי ישראל . כיצד קורע על דברים הללו ושיעורם . על דברים שאמרו שקורעין ואינם מאחין אימתי מותר לשוללן :

הלכות אונן והספד וקבורה ובית הקברות וטומאות כהן והלכות אבילות

שמא איך נוהג מי שמתו מוטל לפניו :

מאימות סדין אימתי הוי מתיה : מי שמתו מוטל לפניו אם אוכל כל צרכו . דברי הרא"ש בפסקיו תופסין עיקר נגד מה שכתוב בתשובותיו . עובדא דר"ת שלא נהג דיני אונן כשמתה אחותו כשהיה אם הוא אפי' היה עמה בעיר : התלמיד מיטמא לרבו ואינו אוכל בשר ולא שותה יין עד שיקבר . כשמוליכין המת בספינה או בעגלה וההולך עמו אבל אם מותר בבשר ויין : הא דברי ליכנס קודם קבורה כשמתה אחת של כלה דוקא כדאיכא תמרוקי נשים שאינם מתקיימים :

שמב מי שהכין כל צרכי הופתו ומת אביו של חתן או אמה של כלה או איפכא :

שמג איסור מלאכה כשיש מת בעיר :

אם שואלים שלום זה לזה בבית הקברות :

שמד ענין ההספד גדול שכרו ועונש המבטלו :

אם לא נספד כלל או לא נקבר אינו סימן טוב לו :

שמה דין המאבד עצמו לדעת ומנודה והרוגי ב"ד ומלכות והפורשין מהציבור והטובע בנהר :

אם מתאבלים על מי שעבר נדוי ושבועה או על גנב מומר לעבודת כוכבי' אין מתעסקין עמו ואין מתאבלין עליו

עליו ודין מומר קטן. נהרג בידי נכרים בתוך רשעו אם מתאבלים עליו: ר"ג כשהמיר בנו שהאבל עליו י"ד יום. הפורשים מן הצבור שלא לפרוע עמהם מכים והרשעים אין מתעסקין עמהם:

שמו אשה שבעלה צלוב בעיר או איש שאשתו צלובה בעיר:

שמז אם מותר להספיד על המת סמוך לרגל:

שמח שורפין על המלכים ועל הנשיאים אבל לא על ההדיוטות:

שמט תכריכי המת אימתי אסורים בהנאה:

כלים המיוחדים לקבורה מותרים בהנאה:

שנ דברים שעושין לכלות ולחתנים שמתו מפני עגמת נפש וחופות שעושין להם:

שנא תכריכי המת אין בהם משום כלאים:

שנב מאי זה בגדים עושין תכריכין:

טעם למה רוחצים המת וטעם למה היו נוהגים לטוח ראשו בביצים טרופות בקליפתן:

שנג אם מגלים פני המתים:

אם יש היתר לקבור תינוק בארון אחד ושתי נבים:

שנד עיר שיש בה שני מתים אי זה מהן מוציאין תחלה:

שנה אין מניחין מטה של אשה ברחוב:

שנו גבו לצורך קבורת מת והותיר:

שנז אימתי מותר להלין את המת:

שנח פיטור ק"ש ותפילה לנושאי המטה:

שנט אם הנשים יוצאת לפני המטה:

יש למנוע לנשים מלכת לבית הקברות:

שס מת וכלה שפגעו זה בזה:

נחמות אבלים קודם לביקור חולים: כשיש אבל וחתן בבהכ"נ מי יוצא תחילה. עם איזהו מהם הולכים הקרובים של שניהם:

שסא מבטלין ת"ת להוצאת המת:

בזמן הזה בשביל כל אדם מן השהם מבטלין ת"ת בהיו נוהגים לבטל ת"ת כל זמן שהמת בעיר:

שסב הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר:

אין קוברים שני בוגאים יחד: אזהרת ה"ר יהודה חסיד בענין מתים ברבינו ירוחם נתיב כ"ח:

שסג איסור פינוי המת או העצמות מקבר לקבר:

אסור לפתוח הקבר לראות אפילו לבדקו אם הביא שתי שערות ועיין בסימן שע"ג על איזה דברים מפנין מקבר לקבר: אין מוליכין את המת מעיר שיש בה בית הקברות אם לא מה"ל לארץ: מאי זה טעם אין מפנין המת ממקום למקום: אם נוה לקוברו בביתו ולהעתיקו לבית הקברות:

שסד איזה קבר אסור בהנאה ודין עפר שמכסין בו המת בתוך הקבר:

אם מותר למכור מלבה שנשברה ואם מותר להשען על המלבה או לדרוך על הקברות: הרוג שנמצא קוברין אותו כמו שנמצא עם בגדיו ומנעליו ואם מלבישין אותו תכריכין על בגדיו. קבר שהקיפתו העיר מבלם רוחותיו או מג' רוחות. קבר שפינהו לא יעשו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות:

שסה פיטור ק"ש ושאר מצוה לחופר כוך או קבר ואם היו שנים:

שסו המוכר קברו ומקום הספדו:

שסז קוברין מתי נכרים ומנחמין את אבליהם:

אם חייב ללוות מת נכרי. תוך לארבע אמות של קבר מותר לקרות ולהתפלל אפי' רואה הקבר:

שסח מה דברים אין עושים בבית הקברות מפני כבוד המתים:

אילנות הנטועים בבית הקברות מותר ללקוט פירותיהם אם אינם על הקברים עצמם. בר ברלא לרעות סוכיו בבית הקברות אם חייבים להוציא הואיל כדי למנעו: בית הקברות אין מתכבין בו הבנונות אפי' של רבים ואין אוכלים ושותים בהם ולא קורין ולא שונים בהם. קברים דרב הוי שקלי מיניה עפרא לאיסורא בת יומא:

שסט איזהו טומאה במת שהכהן מוזהר עליה:

שע מי מטמא בבית אע"פ שהוא עדיין חי:

שעא אהל האיך מביא את הטומאה:

כהן שוכב ערום במטתו ופתאום אמרו לו מת באהל אם צריך לקפוץ ערום. כיצד יודיעוהו שיש טומאה בבית כדי שלא יצטרך לצאת ערום: אם יש לכהנים ליזהר מלצאת בפתחי העיר שהמת עתיד לצאת דרך שם. אם צריכים הכהנים ליזהר מלטמאות בחרב שנטמא במת: כהן שנכנס באהל המת בשוגג והתרו בו ויצא. כהן שנכנס בבית הקברות בשדה תיבה ומגדל וצא הברו ובירא את המעזיבה:

שעב היתר טומאה דרבנן לכהן במקום מצוה:

דיני קבר פתוח ודיני קבר סתום. כהן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון ולערער עמהם. אם טומאה דאורייתא נדחית כדי ללמוד תורה:

שעג להזהיר הקטנים מלהטמא:

אם כהן מיטמא לאומרת יבם שלו. מותר לכהן לשהות עם מתו בבית בשבת. אם מותר לפתוח הקבר כדי שיראנו קרובו ועי' בסי' שס"ג: אם כהן מיטמא לאביו הרוג:

שעד כהן אפילו נזיר ועוסק במצוה מיטמא למת מצוה:

איזהו מת מצוה שיטמאו הכהנים בשבילו ה"ר חיים כהן אמר שאם היה נמצא כשנפטר ר"ת היה מטמא לו. הלל שנמצא ולא נודע אם הוא ישראל אם מתאבלים על הספקות. מקום שנהגו שלא להתאבל על הבכור מנהג טעות הוא. מי שיש לו דין נכל שלא להתאבל עליו. התאומים שמת אחד מהם תוך ל' יום והשני חי עדיין אין מתאבלין עליו אפי' אם מת בסוף ל':

שעה אבילות שבעה ואם אבילות יום ראשון דאורייתא:

לאחר שנתנו מת בקבר ומלאוהו עפר מתחיל האבלות ומעטף ראשו אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו. טבע במים שאין להם סוף אין נוהגין עליו אבילות אם בתוך ימי אבלו מת לו מת אם הימים הנשארים מאבל א' עולין לב' או לא. האבל אם צריך לילך יחף לבה"ק. שמע שמועה קרובה אחר שהתפללו ערבית ועדיין הוא יום קודם צאת הכוכבים. מי ששמע שקרובו נקבר בעיר אחרת והתחיל לנהוג אבלות קצת ימים ואח"כ נודע לו שזקני אותה העיר פיתו בממון עד שנתייאשו מלקוברו לא עלו לו אותם ימים הראשונים:

שעו אימתי עומדין בשורה ומברכין ברכת אבילים:

טעם למה אומר בנו של מת קדיש בהרא ומפטיר בנביא ולהתפלל תפלת ערבית במוצ"ש. מצוה להתענות ביום שמת בו אביו או אמו. מצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו ואם אביו מקפיד:

שעז מה אומרים על העבדים ועל השפחות שמתו:

שעח עד כמה אסור האבל לאכול משלו:

אם מניחים האבל להתענות ביום ראשון: ואם היה מתענה תענית של ר"ה. אם מברין לאבל סעודה ראשונה בלילה. מי שנקבר בעי"ש או בעי"ט סמוך לחשיכה. אם מברין האבלים קודם שיכנס השבת. מאי זה טעם חייב האבל לאכול סעודה ראשונה משל אחרים: ומה טעם נהגו להברותו כל שבעה. היכא מצריך למטה ז' אחר הרגל או שמע שמועה קרובה בשבת אם צריך לאכול סעודה ראשונה משל אחריה. אין מברין על שמועה רחוקה: בחול פורס גדול שבמנחמים ובשבת פורס האבל כדרכו:

שעט נוסח מה שמוסיפין בבית האבל בבהמ"ז כל שבעה ואם אומרים אותו בשבת:

שפ דברים שאסור בהם האבל כל ז' ודברים שאסור בהם כל ל' יום:

אבל אסור ליצא וליתן וללכת ממדינה למדינה בסחורה: אבל שהיה נחתום של עיר ואין שם נחתום אלא הוא: אבל אם מותר ליתן תבואה לטחון או קמח לאפות או לקצוץ עצים ולהטיל שכר. אבל שיש לו מלמד או סופר או פועל אם יכול לעשות מלאכתו: מותרת אשה לאפות ולבשל בימי אבלו. אשה מברחת בבית עיר אחד בשכר או בחנם מותרת לבשל ולאפות ולעשות שאר צרכי הבית: אבל שאינו רוצה לימנע מלעשות מלאכה מנדין אותו. אם מותר לאבל לכתוב כתבים:

שפא איזהו אבל מותר ברחיצה ובסיכה:

שפב איזהו מנעל מותר לנעול האבל:

אם צריך לצאת האבל מבית הקברות יחף:

שפג עונש אבל המשמש מטתו:

שפד עד אימתי אסור האבל בת"ת:

אבל אם מותר לשנות: במקום שאינו רגיל. אבל שהוא להוט אחר התורה אם מותר לו לקרות. אם רבים צריכים לאבל לדרוש או לומר איסור והיתר או להגיד הלכה לתלמידים. אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם:

שפה מנהג האבל עם אחרים ומנהג אחרים עמו לענין שאלת שלום:

מת לו מת קודם ר"ה השנה יום אחד אין שואלין בשלומו עד ג' ימים אחר יה"כ: מותר לאבל לשאול בשלום אחרים מפני כבוד רבים:

שפו עטיפת הראש כיצד:

אם יש מקומות שפטור האבל מעטיפה:

שפז כפיית המטה כיצד וכל חילוקים:

יש נוהגים להפך בבית האבל הכר או הכסת זכר לכפיית המטה:

שפח אם מותר האבל להניח תפילין ביום שני מיד:

שפט עד אימתי אסור לכבס כסותו.

מותרים הגדולים לספר הקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם. כובע של ראש וכיוצא בו:

שצ אי זה שער אסור לגלח:

הא דבריכין להו לספר תוך ל' דוקא בצינעא: אם ארע לה טבילה תוך ל' כיצד תיטול צפרניה:

שצא עד אימתי אסור בשמחה:

שצב עד אימתי אסור לישא או לארוס:

מי שהיה תפוס ושהה לו סבר להוציאו אם ישא אשה פלונית והוא תוך ג' רגלים למיתת אשתו: מי שיש לו בנים קטנים מותר לישא אחות אשתו מיד ואפי' לא שידך: פי' מה נקרא אין לו מי שישמשנו שיש לדין להתיר דישא אשה תוך שלשה רגלים למיתת אשתו:

שצג עד אימתי אינו יוצא האבל מפתח ביתו וכשיוצא באיזה מקום ישב:

אם אין שם כדי נושאי המטה וקובריה או אם מת בשכונתו יוצא האבל. אם רשאי האבל לצאת בלילה. לאי זו מצוה רשאי האבל לצאת: אם יושבים במקום האבילות בשבת. אם מברין האבל בשבת. אם מתפללים באבילים ואם מביאים דבר מתפלה. בער"ה וביו"כ אם הולך האבל לבהכ"נ:

שצד עונש המתקשה על המת:

שצה מקצת יום שביעי ככולו וכן מקצת יום שלשים:

שצו אבל שלא נהג אבילות תוך ז':

שצז אם מתאבלים על פי עד אחד או עד מפי עד או עכו"ם מסיח לפי תומו:

ב' עדים אומרים מת וב' עדים אומרים לא מת אינו מתאבל:

שצח אבילות יום ראשון אם הוא דאורייתא:

שצט דין הקובר מתו לפני הרגל:

שמיני עצרת אינו עולה אלא ליום אחד כשקברו ברגל: פי' מה שמנינו אין רבים מתעסקין כו' שכבר נתעסקו בו ברגל. אבילות שחל ברגל אם צריך שייבן הוא בין האבלים והיא בין הנשים: אבל שחל בעי"כ. אבל שחל יום שני בערב פסח. מת בעי"ט ומסופקים שמא לא יספיקו לקוברו ונתנוהו לנכרים והוליכוהו לקבר:

ת טעם למה אין שבת מפסיק האבילות:

תא אין מניחין המטה ברחוב בח"ה ומי קורע בו או חולץ כתף או מברה וכיצד מברין ומה אומרים:

אסור להרגיל את ההספד בחולו של מועד אלא לכבוד ת"ח. אין מוליכין את המת לבית הקברות בחה"מ עד שיהא הקבר מתוקן. שמע שמועה קרובה בחה"מ אם מותר לקרוע. בחנוכה ור"ח לדברי הכל מברין. אפי' בין בחול בין בחה"מ. אין מוליכין בבית האבל אלא בסלים. יום שמועה רחוקה דת"ח אי כשפניו דמי:

תב עד כמה היא שמועה קרובה לנהוג כל דיני אבילות:

אין מברין על שמועה רחוקה. טעם למה באה באה לו שמועה בשבת ולמוצ"ש נעשה רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד. מת לו מת ערב הרגל ולא נודע לו עד שעברה עשרה ימים אחר הרגל. שומע שמועה בר"ה או בעצרת או ביו"כ שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל. מי שמת לו מת אם צריכין לומר לו ובעוד שלא ידעו אם מותר להזמינו לסעודת שמחה. שמע שתי שמועות ביום אחד רחוקות או קרובות או מתו לו שני מתים כאחד:

תג המלקט עצמות קרוביו מתאבל וקורע עליהם:

אם אמר קדיש על אמו בחיי אביו שיש להתענות ולומר קדיש בכל שנה ביום שמת אביו ואם היה שנה מעוברת באי זה אדר יתענה. אם יתענה ביום מיתת אביו או ביום קבורתו. אחד נדידי סעיר ואחד שכיר מלמד ומת אביו חוץ לעיר מי מהם יאמר קדיש:

נשלמו פרטי רמזי מהטור יורה דעה והדינין המחודשין בסייעתא דשמיא:

בן אריה

הגהות וחדושים על טור יורה דעה מהגאון המפורסם וכו' כש"ת מו"ה זאב וואלף זללה"ה שהיה אב"ד בנאלדינגען וטעלז. (בן הרב הג' ר' אריה ליב זלה"ה הדיין המצויין בזאגר חדש) בעהמ"ח הגהות בן אריה על הש"ס ואלפס (שנדפס בשסי"ן החדשים) ועל הרמב"ם ובן אריה על או"ח וחו"מ שנדפס סוף ס' תמים דעים וחיבור על הבה"ג וחיבור על בעל העיטור ועוד חבורים אשר בכתובים (ובתוכם הערות מנכדו הרב הגאון מהד"ר אריה ליב ליפקין שליט"א אב"ד דקראטינגען).

סי' קע"ב ביו"ד בבית יוסף בד"ה כתב העיטור [בהות פ'] פותיקי דמשכנתא בחוב שקדם לכו"ע אסור אפי' בנכייתא משום דפריטי אין כאן. נככא אין כאן עכ"ל. ע' ט"ז שכתב על זה בב"ק ע' וז"ל אם אומר למלוה תחזיק בשדה והקנה אותה בחזקה להיות לך קנויה לפירותיה והוא החזיק כן מותר אח"כ כשהוא בנכייתא כ"ש במשכנתא דסורא עכ"ל ועי' היטב לבון העיטור גם אות פ' פותיקי בדין זה וז"ל אבל בחוב שקדם טו' ב"מ המוכר במלוה לא קני וה"ה במשכנתא עד דכתב לי' שטר ולימא ליה בפי' בשטרא קני ואי לא לא קני עכ"ל בלה מדבריו שאם כותב לו שטר ואומר לו בפירוש דבהאי שטרא מקני ליה ואז קונה מטעם שטר ולא במעותיו [כיון שהם מלוה] וכן אם אומר לו להחזיק בשדה והקנה אותה בחזקה לפירותיו ואומר לו לך חזק וקני לפירותיו וכמו שכתב הט"ז. ועי' בטור חושן משפט סי' ס' סעיף ע"ז וכמו"ע גם סעיף ז' ובב"ח ובסמ"ע ובש"ך גם [ובשער משפט שם] ובבעל התרומות שער ס"ד ובתשובות הרי"ף סי' קי"ד וסי' קנ"ד וסי' קמ"ד ובמלחמות להרמב"ן פ' איזהו נשך סוף ד"ה המלוה את חבירו לא ידור כו' ובחידושי הרמב"ן שהעתק בשיטה מקובלת בבא מציעא דף ס"ד ע"ב סוף ד"ה המלוה את חבירו לא ידור כו'. ועל פי מה שפרשנו בשיטת הבעל העיטור מתורץ מה שהקשה גם הרמב"ן על הרי"ף בזה וז"ל שם. בשיטה מקובלת שם. והנה אני בזה הטעם אם אמרה רבינו הגדול דכיון דמשכן לו שדהו בארעו מלוה ואמר לו לך חזק וקני לא קנה וכי אין זה דרך מקח וממכר והלא קרקע נקנה בשטר ובחזקה ובבירת קרקע נמי נקנה בשטר ובחזקה והיכי מיתוי טפי כריבית [כשהוא בנכייתא] עכ"ל ע"ב. ולפי מה שפרשנו דברי בעל העיטור. באמת כל שמקנה לו בשטר או בחזקה שפיר דמי אם הוא בנכייתא ואינו אסור אלא כשהוא יורד לתוכה בתורת משכנתא שכונו מקנה במעותיו ובחוב שקדם לא קנו לו מעותיו דפריטי אין כאן משום אין כאן [ולכשון הגמ' קידושין ח']:

סי' שע"ה. בית יוסף. וכתב בעיטור אות ק' [קרובים] בשם תשובות הרי"ף מי שטבע במים שאין להם סוף אין היתר לאשתו וכיון שבחזקת חי קיימא מסתברא דלא נהיגא אבילותא וכא דתניא באבל רבתי פ"ח טבע בנהר או שנפל בים מאימתי מונין לו משנתייאשו לבקש. איכא למימר שנפל ומת. אי שנפל למים שיש להם סוף עכ"ל מה שהעתיק שנפל ומת הוא ט"ס (דהא הייט דקא קבי' לן דבמים שאין להם סוף מנא ידעינן שמת) וצ"ל שנפל מת בלא ויו וכ"ה בבעל העיטור גם. ור"ל שנפל לאחר מותו [שראוהו שמת ואח"כ נפל]. ומה שנראה מהעתקת הב"י שהכל הוא לשון הרי"ף ובדין אבילות תלוי במה שאין היתר לאשתו ואחריו נמשך ג"כ בש"ך סק"ז והאחרונים בזה. אבל המעיין בדברי בעל העיטור גם באות ק' קרובים ובתשובות הרי"ף הנדפסת יר"ה להדיא דהך סוגיא דדינא דאבילות הוא מדברי הבעל העיטור ואם מדברי הרי"ף וע"ש עוד [ומתחלה הביא שם הבעל העיטור בשם תשובת הרי"ף (סי' כ"ד) דמי שטבע במים שאין להם סוף אין היתר לאשתו ועוד הרבה דינים בזה ואח"כ כתב הבעל העיטור בעצמו וכיון דבחזקת קיימין הן מסתברא דלא נהגין אבילותא וכא דתניא כו' והעתיק הב"י כאן וכאן דבחזקת חי ס']: